מסכת

קדושין

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם
שנת קוחה אקרי קנין לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Томъ XIV. Отдѣлъ II.
Съ Виленскаго изданія 1863 г.
и Житомирскаго изданія 1863 г.
Съ прибавленіями.
1884.

Дозволено цензурою. — 14 Января и 20 Августа 1884 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.

מסכת

קדושין

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנכסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך} על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות

ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות} וחולין ובכורות ונדה

להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמר בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. (ע' מעל"ד סי' פ"ו). וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

☜ וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה ☞

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

סללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי ז"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספר"מ בשנת תרי"א).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבינו דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) — רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדויק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. ונראה הספר כתוב בכתב וכח"י הרחיד"א ז"ל בזה"ל: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבח, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל חתום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (והסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשם"ג ח"ב מזכירן לשבח בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל). ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והנ"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ רשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווניציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל. למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעהמ"ס ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ ישכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גרידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"ם והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה:

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים „עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות; ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש; ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי; ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

האשה

נקנית בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים *נקנית בכסף בשטר ובביאה בכסף *בית שמאי אומרים בדינר ובשוה דינר ובית הלל אומרים *בפרוטה ובשוה פרוטה וכמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל היבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם: **גמ'** האשה נקנית מאי שנא הכא דתני האשה נקנית ומ"ש התם דתני האיש מקדש משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנ"ל *גמר קיחה קיחה משדה עפרון כתיב הכא °כי יקח איש אשה (דברים כב) וכתיב התם °נתתי כסף השדה קח ממני (בראשית כג) וקיחה איקרי קנין דכתיב °השדה אשר קנה אברהם (שם מט)

אי

רש"י

האשה נקנית. לבעלה: בשלש דרכים. כדמפרש ואזיל והאי שלש לשון נקבה הוא ובגמרא בעי אמאי תנא לשון נקבה: וקונה את עצמה בשתי דרכים גרסי': וקונה את עצמה. להיות ברשותה להנשא לאחר: בכסף ובשטר. מפרש בברייתא בגמ' (לקמן ד' ה:) נותן לה כסף או שוה כסף ואומר לה הרי את מקודשת לי שטר כותב לה על הנייר אע"פ שאינו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי ביאה בא עליה ואמר התקדשי לי בביאה זו וכולהו יליף מקראי טעמא דב"ש מפרש בגמ' (דף יא.): פרוטה. של נחשת: איסר האיטלקי. של כסף ודמיו שמנה פרוטות: היבמה נקנית. ליבם: בביאה. להיות כאשתו לכל דבר שאם בא לגרשה אח"כ אינה צריכה הימנו חליצה אלא גט אבל שטר וכסף אין מועילין בה מן התורה אלא מדרבנן דתקון דמהני בה מאמר כדאמרי' ביבמות (דף נ.) אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומיטמא לה ולא לפוטרה מן החליצה אלא לפוסלה על שאר אחיו: **גמ'** ומאי שנא התם. בפרק שני (לקמן דף מא.) דתנא האיש מקדש בו ובשלוחו ניתני הכא האשה מתקדשת: משום דקבעי למיתני כסף. בהני קנינין ואמרינן לקמן (דף ד:) כסף מנלן דנקנית בו ומפרשינן דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון דאיקרי קנין הלכך תנא הכא קנין: וכסף מנלן. לאו הכא קא בעי לה אלא לקמן (ד' ג:) והכא האי מתרץ קאמר לה לכולא מילתא משום דקא בעי למיתני כסף וכסף מנלן ילפינן ליה לקמן (דף ד:) מקיחה וקיחה לשון קנין הוא הילכך תני האשה נקנית:

וניתני

תוספות

האשה נקנית. הכא תני בה"א וכן בכמה דוכתין גבי איש ואשה קתני בה"א כמו האשה שהלכה (יבמות דף קיד:) האשה שהלך בעלה (שם דף פז:) האשה שנתארמלה (כתובות דף טו:) האיש מקדש (לקמן דף מא.) וקשה דבהיא דתנן בתולה נשאת (כתובות דף ב.) אמאי לא תני הבתולה נשאת וי"ל דהכא אקרא קאי כלומר האשה המבוררת בפסוק דאשכחנא אשה מבוררת בקרא גבי נשואין דכתיב כי יקח איש אשה אבל בתולה לא קאי אקרא דלא אשכחנא בשום דוכתא בתולה בקרא מפורש גבי נשואין אבל קשה לקמן (דף יד:) דתנן עבד עברי עבד כנעני (דף כב:) אמה עבריה (דף יד:) אמאי לא תני בהם ה' דהא מבוררין בפסוק נינהו ושמא בהני עבד ואמה אין טפל בהן לשון ה' שאין מבוררין כ"כ לפי שהוצרך לפרש בהן בהי מינייהו אי בעברי אי בכנעני או בעבריה או בכנענית (א) דהא גבי יבמה קתני היבמה ואין לחוש כל כך שבכ"מ שונה התנא לשון הרגיל לו בפה דכן מצינו שיש מקומות ששונה המעשה קודם המנין כי האי דהכא וכן בתולה נשאת ליום הרביעי אתרוג שוה לאילן בשלש דרכים והתורה נקנית במ"ח דברים (אבות פ"ו מ"ה) ויש מקומות ששונה המנין קודם כמו בעשרה מאמרות (שם פ"ה מ"א) אור לי"ד בודקין (פסחים דף ב.) ז' ימים קודם יו"כ (יומא ד' ב.) בשבעה דרכים בודקין את הזב (זבין פ"ב מ"ב) בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (גיטין ד' ט.)*: **ב"ש** אומרים בדינר. במס' עדיות (פ"ד מ"ז) תני ליה גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה ואע"ג דאי קבלה קדושין מאחר הוו ב"ש לחומרא מיהו לאו להכי מיתשיל כדאמרינן ביומא (דף פ:) כי אתשיל לענין עוג מלך הבשן: **בפרוטה** ובשוה פרוטה. תימה דלא הוה ליה למיתני אלא בשוה פרוטה כדתנן בהזהב (ב"מ ד' נה.) חמשה פרוטות הן ההודאה בשוה פרוטה והאשה מתקדשת בשוה פרוטה וי"ל משום דתנא כאן בכסף מפרש באיזה כסף דינר לב"ש ופרוטה לב"ה ולפי שלא נטעה לומר כסף דוקא ולא שוה כסף כדיליף קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף מפרש שוה כסף וא"ת ומנא לן דשוה כסף ככסף דהא לקמן (דף טז.) מיבעי ליה קרא גבי עבד עברי ישיב לרבות שוה כסף ככסף ופדיון הפן דכתיב ביה כסף ואמר לקמן (דף ח.) דרב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן ומנא לן דשוה כסף ככסף ומיהו בפרק קמא דשבועות (דף ד:) דריש כלל ופרט וכלל אבל גבי ערכין דכתיב ביה כסף והקדש נמי דתנן (ערכין דף כז.) גבי המקדיש שדהו שהקדש נפדה בכסף ובשוה כסף מנלן דשוה כסף ככסף מיהו בהקדשות נמי אפשר דדרשינן כלל ופרט וכלל דהא אין הקדש נפדה בקרקע כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף נד.) הרי אמרו אין הקדש מתחלל ע"ג קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף וקם לו ולקמן (דף ח.) נמי אמרינן דאין פודין הקדש ומעשר שני בשטר אבל גבי קדושין וערכין מנלן דשוה כסף ככסף וי"ל דילפינן מע"ע וא"ת והא גבי נזיקין נמי כתב קרא כסף ישיב לבעליו ודרשינן בפ"ק דב"ק (דף ז.) ישיב לרבות שוה כסף ככסף וא"כ הוו נזיקין ועבד עברי שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין ויש לומר דתרווייהו צריכי דאי כתב עבד גרידא לא מצי למילף נזיקין מיניה לפי שמצינו שהקפיד הכתוב לענין מיטב וסד"א נמי כסף דוקא ולא שוה להכי איצטריך כסף ישיב גבי נזיקין וגבי ע"ע איצטריך נמי קרא דלא מצי יליף מנזיקין דהוה אמינא עבד דומיא דנזיקין ואם מיקני בקרקע ליבעי מיטב לכך איצטריך תרווייהו אי נמי י"ל אי כתב בעבד הוה אמינא דדין הוא שנקל עליו דיכול לפדות עצמו אפי' בשוה כסף כדי שלא יטמע בין העובדי כוכבים אבל גבי נזיקין דלא שייך למימר כך לא אמרי' הכי ואי כתב בנזיקין גרידא לא מצי למילף עבד מיניה דס"ד דלא יהיה שוה כסף ככסף בעבד לפי שגם הוא גרם לו לימכר על שגנא ונתן בפירות שביעית וכר' יוסי בר' חנינא דלקמן (ד' כ.) וס"ד דנחמיר עליו לומר דוקא כסף ולא שויו והא דאיצטריך קרא לפדיון הבן והקדש דשוה כסף ככסף ולא יליף מנזיקין וע"ע לפי שבא למעט קרקעות ושטרות שאין פודין בהן בכור אדם והקדשות: **וכמה** היא פרוטה. הא דלא מפרש כמה הוא דינר משום דדינר היו יודעין כמה היא שהוא אחד *מכ"ד בדינר של זהב כדאמרינן בריש הזהב (ב"מ ד' מד:) אבל פרוטה איכא פלוגתא בגמרא לקמן (דף יב.) זימנין דזילי וזימנין דייקרי ועוד דדברי ב"ה דקי"ל כוותיה איבעי ליה לפרושי טפי: **אחד** מח' באיסר. כשהאיסרים כדינם אבל כשהאיסרים מתזילין אחד מששה כדאמרינן בגמרא (שם): **איטלקי**. מפרש ר"ת על שם איטליא של יון ואין לתמוה על הקו"ף כדאשכחנא (בעזרא ד) שושנכיא על שם שושן: **היבמה** נקנית כו'. תימה דלא תני מניינא כדלעיל וליתני נקנית בדרך אחד וקונה עצמה בשני דרכים וכמו מניינא דלעיל למעוטי כדאמרינן בגמרא האי מניינא נמי למעוטי דרישא למעוטי כסף ושטר כדדריש לקמן (דף יד.) ביאה גומר ואין כסף ושטר גומרין בה ומניינא דסיפא למעוטי ג"כ דלא נילף ק"ו מאשה כדאמרי' בגמ' (שם) דדרשינן נעלו אין מידי אחרינא לא וי"ל דבחדא מילתא אין לשנות מניינא ואע"ג דגבי אתרוג תנן ששוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' התם בא לפרש דברים החלוקים בו ומאחר דלא תנא מניינא ביבמה לא חש לשנות מניינא בעבד עברי* וכנעני* אי נמי משום דלא איצטריך למיתני בהם מניינא למעוטי מידי: **מאי** שנא הכא דתנן האשה נקנית. המ"ל אגב דבעי למיתני סיפא וקונה את עצמה דלא שייך התם לשון קדושין וכה"ג משני בסמוך מיהו אומר הר"ר מנוח דה"מ למיתני וניתרת בשני דרכים דגבי קדושין שייך לשון היתר: **משום** דקבעי למיתני כסף. והכא לא שייך למיפרך ותנא תרתי אטו חדא כדפריך לקמן דלשון קנין שייך נמי בשטר וביאה ולא היה תמוה על לשון קנין אלא משום דלקמן תנא לשון קידושין והכא תנא לשון קנין אי נמי בשטר נמי אשכחן לשון קנין דכתיב ואקח את ספר המקנה (ירמיה לב): **וכסף** מנלן גמר קיחה קיחה משדה עפרון. ואם תאמר ומה צריך לכל זה לא היה צריך לומר אלא כסף איקרי קנין דכתיב נתתי כסף השדה קח ממני וכתיב השדה אשר קנה אברהם אי נמי שדות בכסף יקנו וי"ל דבהכי לא סגי דנהי דכסף השדה איקרי קנין כסף דאשה לא איקרי קנין לכך צריך להביא ראיה דאותו כסף דגמרינן אשה מיניה איקרי קנין: **וכתיב** התם נתתי כסף השדה קח ממני. אינו חושש אלא שמוכח לשון קיחה אע"ג דלא דמי דקיחה דהכא קיימא אכסף של שדה וקיחה דאשה לא קיימא אכסף של אשה אלא אאשה עצמה וא"ת וליתני האשה נקחת שהוא לישנא דקרא טפי דכתיב כי יקח ותנן נמי עירובין (ד' כז:) הכל נקח בכסף מעשר וביאה שייך נמי לשון קיחה דכתיב (ויקרא כ) ואיש אשר יקח את אחותו וי"ל דלא שייך למיתני סיפא ולוקחת עצמה בב' דרכים:

א

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהל' אישות הל"ב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' ד:

ב ב מיי' שם פ"ג הל"א סמג שם טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' א:

ג ג מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען הל"א סמג עשין לה טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' י:

ד ד מיי' פ"א מהלכות יבום הל"א ופ"ב שם הלכה ג סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סי' קסו סעי' ז:

תוס' ר"י הזקן

האשה נקנית לבעל בא' מג' דרכים: וקונה את עצמה. מיד הבעל וכולה מפרש בגמ': היבמה נקנית ליבם קנין גמור ליורשה וליטמא לה בביאה. אבל ההוא קנין דלעיל לא הוי קנין גמור דעדיין אינו יורשה ואינו מטמא לה אם הוא כהן אלא שנעשית ארוסה: התם. בפרקא דלקמן:

מסורת הש"ס

עדיות פ"ד מ"ז בכורות נ: | ב"מ נה. [לקמן יא:] | ולקמן ג. יא:] | [וע"ע תוס' ע"ז ב. ד"ה לפני] | [נ"ל מכ"ד] | [לקמן יד:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה האשה וכו' דהא גבי יבמה. נ"ב עיין בטוש"ע א"ח סי' קפב:

ה א מיי' פ"ד מהל' אישות הל"א סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' מב סעי' א:
ו ב מיי' פ"ב מהל' מחוסרי כפרה הל"ב:
ז ג מיי' פ"א מהל' מעשר שני הל"ה ופ"ד מהל' שמיטה ויובל הלי"ב:

תוס' ר"י הזקן
דאורייתא דכתיב לשון קנין בכסף: והא דתנן בשבעה וכו' בזבין פרק [ב'] היא שנויה:

[נ"ל דתנן]

אי נמי שדות בכסף יקנו. והא דלא מייתי קנין שנכתב בתורה מכסף מקנתו (ויקרא כה) משום דבעי לאתויי קנין דשדה וקשה א"כ ה"ל לאתויי השדה אשר קנה אברהם וי"ל דמההיא ליכא למידק דאיכא למימר השדה אשר קנה אברהם בחזקה או בשטר דהא לא כתיב השדה אשר קנה בכסף: **דאסר** לה אכ"ע כהקדש. והרי את מקודשת לי כלומר להיות לי מקודשת לעולם בשבילי כמו (נדרים ד' מח.) הרי הן מקודשין לשמים להיות לשמים ופשטא דמילתא מקודשת לי מיוחדת לי ומזומנת לי ומיהו אם היה אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיועיל דגבי אשה במה דמתיחדת להיות לו היא נאסרת לכל אבל בככר וטלית לא שייך למימר הכי:

אי תנא קונה ה"א בע"כ. ואע"ג דתני האיש מקדש דמשמע בע"כ היינו משום דכבר אשמועינן הכא דבע"כ לא והא דקתני היבמה נקנית ולא קתני היבם קונה בע"כ איידי דקתני האשה נקנית תני נמי סיפא היבמה נקנית דנקנית משמע מדעתה ומשמע בע"כ:

ליתני שלשה. פירוש משום דכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה: **קשו** קראי אהדדי. אע"ג דמצינו כמה דברים שנקראים בלשון זכר ונקבה דכתיב (יחזקאל ב) יד שלוחה אלי והנה בו מגילת ספר וכן השמש באה (בראשית טו) השמש יצא (שם יט) המחנה האחת והכהו (שם לב) וכן בלשון חכמים מצינו (שבת דף כא.) גבי נר שכבתה אין זקוק לה נר שכבה (שם דף מד.) הלכה חמורך טרפון (סנהדרין דף נג.) השוכר את החמור והבריקה והוליכה בהר (ב"מ דף עח.) לא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור (כתובות דף עו.) וכהנה רבות מיהו היכא דאיכא לשנויי משנינן ובקראי נמי יש שום דרשה אי נמי לפי שראה המשניות ששינו לשונם אחרי שני הפסוקים היה רוצה לתת בהם טעם ודקדוק עליהם: **הכא** דבתורה קאי ותורה איקרי לשון נקבה. וא"ת מלחמה נמי איקרי לשון נקבה דכתיב (שמואל א נא) ותכבד המלחמה אל שאול ותוסף (עוד) המלחמה (שם יט) ועוד כי היכי דקאמר דרכו של איש לעשות מלחמה ולא אשה ה"נ דרכו של איש ללמוד תורה ולא אשה וי"ל דלא דמי דהכא בתורה גופיה קאי דקרי הכתוב בלשון דרך ולא קאי בלומדיה וכתוב ילאו אליך (דברים כח) אאנשי מלחמה קאי והם האנשים שדרכם לעשות המלחמה: [מפני מה אמרה תורה כי יקח וכו'. פי' דמשמע בע"כ ולא כתיב כי תלקח דמשמע מדעתה] ת"י:

תורה אור

ירמיהו לב אי נמי °שדות בכסף יקנו תני האשה נקנית וניתני התם האיש קונה מעיקרא תני לישנא דאורייתא ולבסוף תני לישנא דרבנן ומאי לישנא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש וניתני הכא האיש קונה מש"ם דקא בעי למיתנא סיפא וקונה את עצמה בדידה תנא נמי רישא בדידה וניתני האיש קונה ומקנה משום דאיכא מיתת הבעל דלאו איהו קא מקני *מן שמיא הוא דמקני לה ואב"א אי תנא קונה ה"א אפילו בע"כ תנא האשה נקנית [א]דמדעתה אין *שלא מדעתה לא ומאי איריא דתני שלש ליתני שלשה משום דקא בעי למיתני דרך ודרך לשון נקבה הוא דכתיב °והודעת שמות יח להם את הדרך ילכו בה ואלא הא *דתניא *בשבעה דרכים בודקין את הזב ניתני שבע משום דקא בעי למיתני דרך ואשכחן דרך דאיקרי לשון זכר דכתיב °בדרך אחד דברים כח יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך אי הכי קשו קראי אהדדי וקשיא נמי מתני' אהדדי קראי אהדדי לא קשיין הכא דבתורה קאי ותורה איקרי לשון נקבה דכתיב °תורת תהלים יט ה' תמימה משיבת נפש כתב לה בלשון נקבה התם דבמלחמה קאי דדרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה כתב לה בלשון זכר מתני' אהדדי לא קשיין הכא דלגבי אשה קאי קתני לה בלשון נקבה התם דלגבי איש קאי דדרכו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק דהא אשה נמי באונס מיטמאה תני לשון זכר מ"ט תני שלש משום דרכים ניתני דברים וניתני שלשה משום דקבעי למיתני ביאה וביאה איקרי דרך דכתיב °ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת הא תינח משלי ל ביאה כסף ושטר מאי איכא למימר משום ביאה ותני תרתי אטו חדא הנך נמי צורך ביאה נינהו ואב"א הא מני ר"ש היא דתניא ר"ש אומר מפני מה אמרה תורה °כי יקח איש אשה ולא כתב כי *תלקח אשה לאיש דברים כב *מפני שדרכו של איש לחזר על אשה ואין דרכה של אשה לחזר על איש משל לאדם שאבדה לו אבידה מי חוזר על מי בעל אבידה מחזר על אבידתו והא דתנן *[ב]בז' דרכים בודקין את הזב ליתני דברים התם הא קמ"ל דדרכא דמיכלא יתירא לאתויי לידי זיבה ודרכא דמישתיא יתירא לאתויי לידי זיבה והא דתנן *[ג]אתרוג שוה לאילן בג' דרכים ליתני דברים משום דבעינן מתני סיפא ולירק בדרך אחד סיפא נמי ניתני דבר התם

וניתני הכא האיש קונה. כי היכי דתני בלישנא דרבנן האיש מקדש: וניתני. הכא האיש קונה בג' דרכים: ומקנה. אותה לעצמה בשתי דרכים: ומשני משום דאיכא בהנהו ב' דרכים מיתת הבעל: בודקים את הזב. במאכל ובמשתה בחולי במשא בקפיצה ומראה והרהור שמא מחמת אחד מהן ראה ואנוס הוא וטהור דרחמנא אמר (ויקרא טו) מבשרו מאליו ולא מחמת אונס והאשה באונס נמי מטמאה כדאמר בפ' בנות כותים (נדה דף לו:) כשהוא אומר כי יזוב זוב דמה הרי אונס אמור: ופרכינן מ"ט תני שלש. משום דרכים קאמרת: ליתני דברים וניתני שלשה. כי אורחא דגמרא: ותני תרתי משום חדא. בתמיה שינה לשון כסף ושטר משום ביאה היה לו לילך אחרי הרוב: הא מני. דתני לשון דרך בקדושי אשה ר"ש היא דאמר אורחא דארעא שייך בהו: אבידה. אחת מצלעותיו: בג' דרכים. ערלה ורבעי נוהג בו כאילן ולענין שביעית הולכין בפירותיו אחר החנטה כאילן ולא אחר לקיטה כירק: ולירק בדרך אחד. שבשעת לקיטתו עישורו שאין הולכין בו לענין מעשרות אחר חנטה כשאר אילנות אלא אחר שנה שנלקט בו כירק כדמפרש טעמיה לקמן. המעשרות משתנות כסדר השנים שנה ראשונה של שמיטה מעשר ראשון ושני וכן בשניה אבל שלישית מעשר ראשון ומעשר עני ואם חנט בשניה ונלקט בשלישית בשאר אילנות אחר חנטה ובאתרוג אחר לקיטה כירק:

התם

אתרוג שוה לאילן בג' דרכים. פי' בקונטרס לערלה ולרבעי ולשביעית דלענין שביעית הולכין בפירותיו אחר חנטה כאילן ולא בתר לקיטה כירק וא"ת השתא משמע דרבעי נוהג באתרוג א"כ קשה מהכא למ"ד תני כרם רבעי בריש כילד מברכין (ברכות דף לה.) דמשמע דאין רבעי נוהג בשאר אילנות וי"ל דה"ק כרם רבעי כל היכא דמלי למתני והיכא דל"מ למתני לא פליגי עליה דלא פליגי התם לומר שלא יסבור שום תנא נטע רבעי דשמא בר מההיא דאתרוג איכא פלוגתא דתנאי בהדיא בשום מקום ולא נחלקו אלא לסתום המשניות דסוף מס' מעשר שני ובשאר דוכתין אי כמאן דסבר (ברכות דף לה.) נטע רבעי אי כמאן דסבר (שם) כרם רבעי לידע כמאן הלכתא וי"מ דאפי' מאן דתני כרם רבעי מודה בשאר אילנות דמדרבנן נוהג והכא מדרבנן קאמר ויש לנו נפקותא בדבר דאי פליגי דמאן דתני כרם רבעי דוקא אבל בנטע אין רבעי כלל אפילו מדרבנן ואמרו (שבת דף קלט.) כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ וא"כ עכשיו בחו"ל אין דין רבעי נוהג באילנות ואי מדרבנן כ"ע מודו דנוהג בשאר אילנות ה"ה בחו"ל דרבעי נוהג מדרבנן ומה שפי' בקונטרס לשביעית אזלינן בתר חנטה כאילן ולא בתר לקיטה כירק משמע מתוך פירושו דבירק אזלינן בתר לקיטה לענין שביעית ולא דק דבמס' שביעית (פ"ט מ"א) תנן כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב והקשה רבינו נסים דבפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא:) תני איפכא ותירץ דבההיא דמס' שביעית דקתני כל הספיחים מותרין מיירי בספיחים של ערב שביעית שנכנסו בשביעית דכיון שגדלו רובן בששית הם כשל ששית ומותרין אף לסחורה חוץ מספיחי כרוב שהם אסורין לסחורה כדין שביעית או אחר הביעור לאכילה כדמפרשינן בירושלמי דכל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש בין ישן אבל ספיחי כרוב שדרכו לגדל אמהות אמהות ויש עלין שהם גדלים בשביעית ושמא יקח מן העלין שהן אסורין ויאמר מן האמהות לקחתי והשתא דמקום שנהגו (שם) דקתני כל הספיחים אסורים מיירי בספיחים שגדלו בשביעית ואליבא דרבי עקיבא דדריש וכי

מאמר

כתובות פב: [וש"נ] יבמות לט.

[ז"ל רש"י ביבמות יח: ד"ה קדושין דעלמא ושלכם והיתה לאיש אחר מדעתה משמע וע"ע רש"י לקמן מד. ד"ה קדושין דמדעתה דבעינן דעת המקנה]

[זבין פ"ב מ"ב מיר סה:]

ס"א תקח

נדה לה.

מיר סה: זבין פ"ב מ"ע

ר"ה יד: סוכה לט. בכורים פ"ב מ"ו

התם הא קמשמע לן דדרכיה דאתרוג כירק מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו אף אתרוג דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו והא דתנן *כוי יש בו דרכים שוה לחיה ויש בו דרכים שוה לבהמה ויש בו דרכים שוה לחיה ולבהמה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לחיה ולא לבהמה ניתני דברים ותו הא דתנן *זו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים ניתני דברים אלא כל היכא דאיכא פלוגתא תני דרכים וכל היכא דליכא פלוגתא תני דברים דיקא נמי דקתני סיפא ר"א אומר אתרוג שוה לאילן לכל דבר ש"מ: מניינא דרישא למעוטי מאי מניינא דסיפא למעוטי מאי מניינא דרישא למעוטי חופה *ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי למעוטי חליפין ס"ד אמינא הואיל *וגמר קיחה קיחה משדה עפרון מה שדה מקניא בחליפין אף אשה נמי מקניא בחליפין קמ"ל ואימא הכי נמי חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות משוה פרוטה לא

רש"י

התם הא קמ"ל. דטעם דאזלינן ביה אחר לקיטה משום אורחא דמילתא הוא: מפני שדרכו ליגדל על כל המים. שמשקין אותו במים שאובין כירק דהיינו טעמא דירק כדאמר בר"ה (דף יב.) גורן ויקב כתיב גבי מעשר כדגן מן הגורן כו' מה גורן ויקב מיוחדין שגדלין על רוב מים דהיינו גשמים ומתעשרין אחרי השנה שעברה כדאמרינן בר"ה (דף יב:) דאזלינן בתר שנה שהביאו שליש בה ולא אחר לקיטתו וילפינן לה מקראי אף כל שגדלין על רוב מים דהיינו אילנות מתעשרין לשעבר ואע"ג דמעשר דידהו דרבנן הוא אסמכינהו אקראי יצאו ירקות שגדלין על כל מים מתעשר לשנה הבאה: כוי. ספק חיה ספק בהמה: יש בו דרכים כו'. דכיון דמספקא לן ניזיל ביה לחומרא: שוה לחיה. וטעון כיסוי דם: ולבהמה. חלבו אסור: ושוה לבהמה וחיה. טעון שחיטה: שאין שוה לא לחיה ולא לבהמה. אסור הרבעה עם בהמה וחיה: זו אחת מן הדרכים. שהמביא גט או שחרור ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם בפ"ק דגיטין: דאיכא פלוגתא. חילוק בדרכיו בדרך זו הוא דומה לכאן ובדרך זו אינו דומה כגון מתני' בג' דרכים למעוטי חופה דלא קניא ודזב הכי הוא דהוי אונס לזיבה ולא אונס אחר ודגטין באלו שוה ולא באומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי דחוזר בגט ואינו חוזר בשחרור דזכין לו לאדם שלא בפניו: דיקא נמי. דהיכא דלא הוי ליה פלוגתא תנא לכל דבר: מניינא דרישא. ג' דרכים: מניינא דסיפא. וקונה את עצמה בשתי דרכים: למעוטי חופה. שאם מסרה לה אביה לחופה לשם קדושין אינה מקודשת בכך: ולרב הונא כו'. לקמן במתניתין (דף ה.): חליפין. קנין סודר: מה שדה מקניא בחליפין. דכתיב (רות ד) ושלף נעלו והתם שדה הואי: חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה. דקי"ל בפרק הזהב (ב"מ דף מז.) קונין בכלי אע"פ שאינו שוה פרוטה: לא

תוספות

מאחר שלא נזרע מהיכן אוספין אלא לימד על הספיחים שהן אסורים אפילו לאכילה וכ"ש לסחורה וסבר דספיחים אסורין בשביעית מדאורייתא ואפילו קודם זמן הביעור וכשילאו למולאי שביעית אסור מדרבנן בכדי שיעשו כיולא בהן וקסבר כל שאר ספיחים אסורים במולאי שביעית אבל ספיחי כרוב שאין כיולא בהן בירקות השדה לא גזרינן בהם משום שאר ספיחים דהא מינכרא מילתא ומה שגידל אמהות הרי היא של שביעית ואסור ומה שלא הגיע הרי הוא של מולאי שביעית ושרי ומאן דחזי לבר אינש דאכל ספיחי כרוב למולאי שביעית לא אתי למיכל שאר ספיחים דהא שאני משאר ספיחים ולא גזרינן היתירא משום איסורא מ"מ ש"מ דלא אזלינן כלל בירק בתר לקיטה אלא בתר רוב גידולים מדשרי ספיחי ששית שנכנסו לשביעית וי"ל דנהי (א) דההיא דלא אזלינן בתר לקיטה מ"מ בתר חנטה נמי לא אזלינן אלא הגדל באיסור אסור בהיתר מותר מה שאין כן באתרוג ושאר אילן דאזלינן לגמרי בתר חנטה דאם חנט באיסור אפי' מה שגדל בהיתר אח"כ אסור והשתא לשביעית שוה לאילן דאי הוה כירק הוה אזלינן בתר רוב גידול:

מה ירק דרכו ליגדל על כל מים. טעמא דירק מפרש בפ"ק דר"ה (דף יב. ושם) דגורן ויקב כתיב גבי מעשר כדגן מן הגורן כו' מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים מתעשרים לשנה שעברה יצאו ירקות שגדלין על כל מים ואע"ג דמעשר ירק מדרבנן והיאך עושה בנין אב מדבר שהוא מדרבנן אסמכוה רבנן אקרא כדפירש בקונטרס ור"י פי' אם אינו ענין למעשר תנהו ענין לשביעית שנוהג בירק מן התורה דעיקר דרשה אתיא לשביעית לענין ירק דהוי דאורייתא בין בירק בין באילנות כדאמרינן בר"ה (דף טו:) אמינא לך מעשר חרובין דרבנן ואמרת לי שביעית דבנות שוח דאורייתא וה"ה בירקות דהוו דאורייתא מסתמא ככל דבר שהוא (ב) אוכל ונשמר כו' כדתנן במס' שביעית (פ"ז מ"א) כלל אמרו בשביעית כו' וה"ק מה גורן ויקב שגדלין על רוב מים ואזלינן בתר שנה שעברה לגבי שביעית אף כל כו' וקשה דהרי אתרוג שגדל על כל מים כדאיתא במתניתין ואפ"ה אמרינן שוה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטה ושמא י"ל דהא דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית הייני דוקא לחומרא כגון אם חנט בשביעית ונלקט בשמינית א"כ י"ל אע"ג דאתרוג גדל על כל מים אין לנו לחלקו מדין שאר אילנות לענין שביעית כיון דלענין ערלה ורבעי לא חלקתו תורה משאר אילנות ודרשה דגורן ויקב לירקות אתא ולא לאתרוג ומכ"מ לענין מעשר שהוא דרבנן תקנו חכמים אחר לקיטתו עישורו הואיל וגדל על כל מים כירק וא"ת אמאי לא חשיב שהאתרוג שוה לאילן לכלאים שאינו כלאים בכרם וליחשב דשוה לאילן בארבע דרכים וי"ל לא תני אלא דשוה לאילן לילך בתר חנטה ולירק בתר לקיטה וא"ת אמאי לא חשיב שוה לירק בשני דרכים כגון לענין פיאה דלא מיחייב אתרוג בפיאה משום דאין לקיטתו כאחד דלענין פיאה בעינן לקיטתו כאחד ומהאי טעמא ממעטינן תאינה בפרק כלל גדול (שבת דף סח.) ובפרק מקום שנהגו (פסחים דף נו:) ובירק נמי אין פיאה מתנהגת דאינו בכלל דבר המתקיים כדאיתא התם וי"ל כיון דאיכא אילנות טובא שאין חייבין בפיאה כגון האוג והחרובים השנוים במסכת פיאה (פ"א משנה ה) לא שייך למיתני שוה לירק ומהאי טעמא נמי לא קאמר שוה לירק לענין ביכורים (ג) שאין ביכורים אלא משבעה מינין כדאיתא בספרי אם כן שוה נמי לשאר אילנות:

לא לחיה ולא לבהמה. פי' (ד) לענין הרבעה משום דמספקא לן אי מין חיה אי מין בהמה הוא הקשה הר' אליעזר למ"ד (חולין דף פ.) כוי בריה בפני עצמו הוא מאי איריא משום דמספקא לן כו' אפילו ידעינן דחיה היא לא מרביעין עליה חיה אחרת דאין מרביעין איל על צבי וי"ל דאתיא כמ"ד (שם) כוי זה הבא מן התיש ומן הצבייה ומספקא לן אי חוששין לזרע האב או לא דאי הוה אמר דאין חוששין הייני מרביעין עליה צבי:

ואשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה. פי' בקונטרס משום דגנאי הוא לה הילכך בטיל לה תורת חליפין בקידושין ואפילו בכלי שיש בה ש"פ אי יהיב לה בתורת חליפין וקשה לר"ת דא"כ פשטה ידה וקבלה תתקדש בפחות מש"פ ועוד כיון דתלי טעמא משום דגנאי הוא לה א"כ אמאי לא פריך בגמרא בנתיה דרבי ינאי דקפדו אנפשייהו ולא מקדשי בפחות מתרקבא דדינרי כו' כי היכי דפריך לקמן (דף יא.) אמילתיה דב"ש ועוד קשה כיון דס"ד השתא למגמר קניני אשה מקניני שדה א"כ אשה נמי תקני בחזקה כמו שדה ועוד דלקמן (דף ה.) בעי בגמ' בשטר מנלן ומאי בעי ליגמר משדה לכך נראה לר"ת דגרסי' בפחות משוה פרוטה לא מקניא ולא גרס נפשה דלא בקפידא תליא מילתא אלא ה"ט משום דגמר קיחה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף ובפחות משוה פרוטה לא מיקרי כסף והמקשה שהקשה תחילה ואימא ה"נ בשטר וחזקה לא הקשה דהא פשיטא דלא גמרינן קיחה לעשות אשה ככל עניני שדה ולהכי מבעיא לן לקמן בשטר מנלן דלא גמרינן משדה אלא לכסף דוקא דכתיב ביה קיחה ולא פריך מחליפין אלא משום דהוי כעין כסף דקרא שיש בהם שוה פרוטה והכי פירושו ואימא ה"נ שתקנה אשה בחליפין כשיש באותם חליפין שוה פרוטה כעין כסף דקרא טפי משטר שיש בו שוה פרוטה דא"ל שישוה השטר פרוטה כדאמרי' גיטין (דף כ.) כתבו על איסורי הנאה כשר אבל חליפין דשוה פרוטה דומין לכסף ומשני חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה וא"כ אינם מטעם כסף אלא קנין אחר הוא וא"ת היכי ס"ד דנילף משדה עפרון שתקנה אשה בחליפין והא שדה עפרון גופא לא מיקני בחליפין דלא מיגו חליפין לעובד כוכבים דהא אמרינן בבכורות (דף יג.) מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא וי"ל דהייני לבר מחליפין דומיא דישראל בחדא וה"ק מדישראל בחדא קנין חדש בר מחליפין שהם בשניהם וכן משמע לקמן (דף ח.) גבי נמכר לעובד כוכבים מכסף מקנתו בכסף נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניהו חליפין ש"מ דשאר דברים נקנין בחליפין לעובד כוכבים וכן היה רגיל ר"ת לשלוח הרשאה ביד עובד כוכבים והיה מקנה בחליפין ומיהו בזה צריך ליזהר שלא לכתוב וקנינא מיניה דאין שליחות וזכיה לעובד כוכבים כדאמרינן בפרק [חמישי] דבבא מציעא (דף עא:) אלא וקנה העובד כוכבים כתבינן ואם תאמר אם כן כיון דפשיטא לן דאשה לא מקניא בחליפין

אמאי

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ב מהל' גירושין הל' ה:

תוס' ר"י הזקן

על כל מים. אית דמפרשי אפי' אינן מי גשמים. ועיקר הפירוש הוא על כל מים שיבאו אליו אין מים מזיקים אותם כלל: דתנן כוי וכו'. בבכורים פ' ב' היא שנויה: פלוגתא. שמחלק בענין: חופה. שאם מסרה לחופה לשם קדושין לא מהני: ולרב הונא דאמר. לקמן: חליפין. קנין סודר: משדה עפרון. לקמן: בפחות משוה פרוטה. דקי"ל קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה:

מסורת הש"ס

בכורים פ"ב מ"ח חולין קלב.

גיטין ס.

[לקמן ה.]

[לעיל ב.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה (בע"א) אתרוג וכו' וי"ל דנהי דלא כצ"ל ותיבת דההיא נמחק: (ב) ד"ה מה וכו' מסתמא ככל דבר שהוא מאכל כו' כדתנן במסכת שביעית כלל גדול אמרו: (ג) בא"ד לענין ביכורים דכיון שאין ביכורים אלא: (ד) ד"ה לא וכו' פי' בקונטרס לענין הרבעה:

עין משפט
נר מצוה

ט א ב מיי' פ"ג מהל' אישות הל' א סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לז סעי' א:

לא מקניא נפשה מניינא דסיפא (למעוטי מאי) למעוטי חליצה סד"א תיתי בק"ו מיבמה *מה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא °ספר כריתות *ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה: בכסף: מנ"ל ותו הא דתנן **האב זכאי בבתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה מנלן דמיקניא בכסף וכסף דאבוה הוא אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא °ויצאה חנם אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומאן ניהו אב ואימא לדידה *הכי השתא אביה מקבל קידושיה דכתיב °את בתי נתתי לאיש הזה ואיהי שקלה כספא ואימא ה"מ קטנה דלית לה יד לקבל קידושין אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין תקדיש איהי נפשה ותשקול כספא אמר קרא °בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה ואלא הא דאמר רב הונא אמר רב *מנין שמעשה הבת לאב שנאמר °וכי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה [ג]אף בת נמי מעשה ידיה לאביה תיפוק ליה מבנעוריה בית אביה אלא בהפרת נדרים הוא דכתיב ה"נ בהפרת נדרים הוא דכתיב *וכ"ת נילף מיניה *ממונא מאיסורא לא ילפינן וכי תימא נילף מקנסא ממונא מקנסא לא ילפינן וכ"ת נילף מבושת ופגם שאני בושת ופגם דאבוה שייך בגוייהו אלא מסתברא דכי קא ממעט יציאה

דברים כד | שמות כא | דברים כב | במדבר ל | שמות כא

תורה אור

לא מקניא נפשה. דגלאי הוא לה הלכך בטיל לה לתורת חליפין בקידושין ואפילו בכלי שיש בו שוה פרוטה אי יהיב לה בלשון חליפין עד דיהיב לה בתורת לשון קנין או קיחה או קידושין: מה יבמה שאינה יוצאה בגט. דילפי' לקמן בהאי פרקין (דף יד.) כתיב לה ולא ליבמה: בכסף מנלן. הכא עיקר ולעיל (דף ג.) אגב גררא נקיט ליה לתרוצי לשון קנין דמתני': זכאי בבתו. שהכסף יהיה שלו והוא מקבל השטר והוא מוסרה לביאה על כרחה לשם קידושין בעודה נערה: מנלן. הנך תרתי דמקניא בכסף כדקתני מתני' ומנלן שהאב זכאי בו כדקתני התם: ויצאה חנם. גבי אמה העבריה היוצאת מרשות אדון בסימני נערות ומלי למיכתב ויצאה חנם ולא בעי אין כסף אלא למידרש ביה אין כסף לאדון זה שיוצאה ממנו אבל יש כסף לאדון אחר כשיוצאה ממנו: ואימא לדידה. הוי האי כסף דהא לא כתיב אין לו כסף דתידוק מינה אין כסף לאדון זה כו' אלא הכי דוק מינה אין כסף ביציאה זו אבל יש כסף ביציאה אחרת ולעולם לדידה: ואיהי תשקול כספא. בתמיה אפשר שעל חנם זיכהו הכתוב בקבלת קדושיה: ואימא ה"מ. דזכי ליה לקבלם בקטנה שאין לה יד דלאו בת דעה היא ואע"ג דקרא דמוציא שם רע בנערה כתיב דכתיב (דברים כב) ונתנו לאבי הנערה לעולם דקדשה ניהלה בקטנותה: אבל נערה דאית לה יד. משהביאה שתי שערות גדולה לכל דבר לכל עונשין ולממון שמקחה מקח וממכרה ממכר איהי תקדיש נפשה כו': בנעוריה בית אביה. הכי דריש לה כל זמן שבנעוריה היא של אביה דכל שבח הבא לה לאביה הוא: לאמה. קרא יתירא הוא ודריש ליה בתו הרי היא לו כאמה ובבתו נערה אשמעי' דאי בקטנה לא איצטריך השתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא: תיפוק ליה מבנעוריה. אי מיניה הוי מצי למילף אלא על כרחך מדלא יליף מהתם שמעינן מינה לא לשבח נעורים אתיא דלגופיה איצטריך גבי נדרים דקאי עלייהו: וכי תימא נילף. ממון מנדרים ממונא מאיסורא כו': וכי תימא נילף. כסף קידושיה מכסף קנסא שאונס ומפתה לאביה חמשים כסף: ממונא מקנסא לא ילפינן. שהקנס כולו חדוש ומחדוש לא גמרינן ואכתי קידושיה מנלן דלאביה הוי: מבושת ופגם. דקיימא לן בכתובות (דף מ:) שהמאנס נותן בושת ופגם לאב והנהו לאו קנסא נינהו: דאבוה שייך בגווייהו. שיש לו דין חלק בהן שיש בידו לביישה ולפוגמה בשביל ממון שיתנו לו דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין דהויא לה בושת ופגם ואנס זה שבא עליה מחסר ממון זה שזילזלה ולא יקפצו עליה תובעין: אלא. לעולם מקרא קמא דאין כסף לאדון זה נפקא ודקשיא לך ואימא לדידה מסתברא דלאביה דכי קממעט יציאת אירוסין מדין יציאת אמה העבריה ובא לומר כאן אין כסף אבל ביציאת אירוסין יש כסף: יציאה

אמאי איצטריך קרא (לקמן דף ה.) למימר מכסף מקנתו שאינו נקנה בתורת תבואה וכלים דהיינו חליפין תיפוק ליה דאיתקש עבד עברי לעבריה דמינה גמרינן לקמן (דף יד:) דעבד עברי נקנה בכסף והעבריה הוקשה לאשה דכתיב אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת כדילפי' מה אחרת בשטר וי"ל דרבוי קנינין גמרינן מהקישא ולא מיעוט קנינין דכה"ג אמרינן בפרק כל הבשר (חולין דף קיז:) תלתא קראי כתיבי בדם חד לאפוקי מנותר וחד למעוטי ממעילה וחד מטומאה ובפ' ב"ש (זבחים דף מה.) יליף נותר חילול מטומאה וא"כ אמאי צריכי תרי קראי חד לנותר וחד לטומאה *אלא לאו משום דלא נאמר גזירה שוה דחילול להקל אלא להחמיר: ואין דבר אחר כורתה. וא"ת תהא אמה העבריה יוצאה בחליצה מק"ו דיבמה מהאי ק"ו גופה ואין לומר אשה תוכיח דמה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף תאמר באמה וי"ל דה"א שפחה כנענית תוכיח דיוצאה בכסף ואין יוצאה בחליצה וא"ת היא גופא תיתי בהאי ק"ו דתיפוק בחליצה וי"ל דאיכא למיפרך מה ליבמה שיוצאת במיתת היבם ולכך יוצאת בחליצה תאמר בשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון לכך אינה יוצאה בחליצה וא"ת א"כ היכי נימא שפחה כנענית תוכיח איכא למיפרך מה לשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון (א) תאמר באמה העבריה וי"ל דנעשה יוכיח מאשה ומשפחה כנענית דכי פרכת מה לשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון אשה תוכיח שיוצאה במיתת הבעל ואינה יוצאה בחליצה מה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף שפחה כנענית תוכיח: האב זכאי בבתו וכו'. מפרש בירושלמי שיש לו זכות בביאה שנותנין לו שכר לקדש בביאה: ואימא לדידה. וא"ת הא ע"כ לא איצטריך קרא אלא לומר שהן לאב דהא דמקדשה בכסף גמר קיחה קיחה משדה עפרון וי"ל דמ"מ מיתורא לא נאמר שהן של אב אם אין משמעות דקרא דלקמן במסקנא אמרי' דהכי תרי קראי צריכי: ואימא ה"מ קטנה. אע"ג דקרא איירי בנערה דכתיב (דברים כב) וסקלוה ועוד דמוציא שם רע על הקטנה פטור מ"מ י"ל דה"ק את בתי נתתי לאיש הזה כשהיתה קטנה ועתה היא גדולה וא"ת הא לקטנה לא איצטריך קרא דהשתא זבוני מזבין לה כסף קידושין מיבעיא דכה"ג אמרי' גבי מעשה ידיה בפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מז.) וי"ל דלא דמי דגבי מעשה ידיה ניחא כי כשמכרה מוכר מעשה ידיה שהרי למלאכתה נמכרת אבל קידושין לא שייכא במכר אע"פ שיכול ליעדה היינו בכסף שנמכרה אבל בקידושיה ממש לא מצינו שום זכות לאב וא"ת הא אמרינן בפרק נערה (שם) שמעשה הבת לאב מדזכי ליה רחמנא למימסרה לחופה אע"פ שמבטלה ממלאכתה ופירש התם בקונטרס דזכי ליה רחמנא מדכתיב את בתי נתתי לאיש דמשמע כל נתינות אפילו מסירה לחופה ומאי ראיה אימא ה"מ קטנה אבל נערה לא כדאמר הכא וי"ל דהאי קרא את בתי נתתי ע"כ איירי בנערה כדפרישית ונהי דלענין קידושין נוכל לפרש את בתי נתתי כשהיתה קטנה החופה א"א לפרש אלא בנערה דאי בקטנות א"כ היתה נשואה כשזינתה ודינה בחנק ולא בסקילה דעל זנות של קטנות לא מיחייבה: וכי תימא נילף מבושת ופגם. תימה היכי בעי למימר נילף קידושין מבושת ופגם הא בושת ופגם גופה לא ידעינן שהן לאב אלא מקידושין דאמר בסוף אלו נערות (כתובות דף מ:) דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין וכ"ת דכ"מ מיהא דאי בעי מסר לה כשהיתה קטנה והיה עומד לה בושת זה אף בנערות א"כ גם כשהיא בוגרת יהא בושת ופגם של אב מהאי טעמא וי"ל דלא דמי בוגרת לנערות דנהי דלא ילפינן מהפרת נדרים כולה מלתא לענין הא ילפינן שלא ימשוך כח האב אלא ימי נערות כי ההיא דלקמן ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון בגרות שמוציאה כו' ומנא לן הא דבגרות מוציא מרשות אב לקידושין ולכל דבר אי לאו דילפינן מהפרת נדרים מיהו לא נהירא כיון דבטעמא תליא מלתא דאי בעי מסר לה בקטנות כך שייך דבר זה לבגרות כמו לנערה לכן נ"ל לעיל ואימא ה"מ קטנה כלומר קטנה שייך לעשות אותו ק"ו דהשתא אביה מקבל קדושיה איהי תשקול כספא כיון שאין לה כלל יד לקדש עצמה אבל נערה דאית לה יד איהי תקדיש נפשה ותשקול כספא פירוש כיון דיש לה יד לקדש עצמה יהיו הקידושין שלה אבל אמת הוא שגם כשהיא נערה אביה יכול לקדשה וכשאביה מקדשה אז יהיו הקידושין שלו והשתא ניחא קושיא דלעיל דקרא איירי כשקדשה אביה והתם יליף בושת ופגם מקידושין שע"י אביה שהם של אביה והכא ה"ק וכי תימא נילף מבושת ופגם קידושין שע"י עצמה שיהא של אביה מבושת ופגם כי ודאי מקדושי אביה ליכא למילפינהו שאלו על ידה לגמרי הם אבל מתחילה הוה יליף בושת ופגם שאינו על ידה מקדושי אביה ובתר הכי איכא למילף מה שהוא על ידה ממה שאינו על יד אביה: יציאה

[ועיין היטב בתוס' דחולין קיז: ד"ה חד למעוטי וכו']

תוס' ר"י הזקן

לא מקניא נפשה. הלכך אע"פ שהיא רוצה להתקדש בפחות משוה פרוטה אין הקדושין כלום והפקיעו תורת חליפין בקדושי אשה: דסיפא דתני וקונה את עצמה בשני דרכים: ואין דבר אחר כורתה. על ידי מעשה הבעל או שהיא עושה לבעל אבל מיתה מן שמיא מקנו לה: הא דתנן. בכתובות פרק נערה: ויצאה חנם. באמה העבריה היוצאת מרשות אדון בסימנים כתיב. וקא דייק אין כסף לאדון ביציאה של ז' אבל יש כסף לאדון אחר ביציאתה ומאי ניהו אב שיש לו קדושי בתו: ואימא לדידה. ודרוש הכי אין כסף ביציאה זו אבל יש כסף ביציאה אחרת וליהוי דידה: ה"מ קטנה. ואע"ג דקרא איירי בנערה דכתיב ואם אמת היה וסקלוה וקטנה לאו בת סקילה היא מ"מ מדכתיב נתתי כבר קאמר שקדשה כשהיא קטנה וכשבא לדין היא נערה: ואלא. סיומא דאתקפתא הוא: מבושת ופגם. דממונא הוא: שייך בגוייהו שיש לו חלק בדבר ומשום הכי הוי דיליה:

מסורת הש"ס

רש"ל מ"ז [וכ"ה מהרש"ם]

[לקמן יד.]

[לקמן ה. יד. סוכה כד:] ספרי פרשה כי תבא גטין כא: ודף סג. כתובות מו: ודף סה: [לקמן י.] תוספתא דסוטה פ"ב

[בכתובות ליתא היבא הכי]

כתובות מו: מז: מג:

ג"ז שם *[ברכות יט: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואין וכו' תאמר באמה העבריה. נ"ב ע"ל דף טו סוף ע"א:

יציאה דכוותה קא ממעט והא לא דמיא האי יציאה להאי יציאה התם נפקא לה מרשות אדון לגמרי והכא אכתי מיחסרא מסירה לחופה בהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה דתנן* ^אנערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה (שמות כא) והאי °ויצאה חנם להכי הוא דאתא הא מבעי ליה לכדתניא דתניא ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף ^באלו ימי נערות אמר רבינא אם כן לימא קרא אן כסף מאי אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומאן ניהו אב וממאי דדרשינן הכי *דתניא (ויקרא כב) °וזרע אין לה אין לי אלא זרעה זרע זרעה מנין ת"ל זרע אין לה ^געיין לה ואין לי אלא זרע כשר *זרע פסול מנין ת"ל זרע אין לה *^דעיין לה והא אפיקתיה לזרע זרעה זרע זרעה לא איצטריך קרא *דבני בנים הרי הן כבנים כי איצטריך קרא לזרע פסול ותנא גופיה מנליה דדריש הכי אמרי כתיב (במדבר כב) °מאן בלעם (דברים כה) °ומאן יבמי דלא כתיב בהו יו"ד והכא כתיב ביה יו"ד ש"מ לדרשא הוא דאתא ואיצטריך למכתב קידושיה לאביה ואיצטריך למכתב מעשה ידיה לאביה דאי כתב רחמנא קידושיה לאביה הוה אמינא משום דלא טרחא בהו אבל מעשה ידיה דקא טרחא בהו אימא דידה הוו ואי אשמעינן מעשה ידיה *דקא מתזנא מיניה אבל קידושיה דמעלמא קאתי לה אימא דידה הוו צריכא: גופא ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרות אמר רבה בא זה ולמד על זה מידי דהוה אתושב ושכיר דתניא *^התושב זה קנוי קנין עולם שכיר זה קנוי קנין שנים יאמר תושב ולא יאמר שכיר ואני אומר קנוי קנין עולם אינו אוכל קנוי קנין שנים לא כ"ש אילו כן הייתי אומר תושב זה קנוי קנין שנים אבל קנוי קנין עולם אוכל בא שכיר ולימד על תושב שאע"פ שקנוי קנין עולם אינו אוכל א"ל אביי מי דמי התם תרי גופי נינהו דכי נמי כתב רחמנא תושב נרצע לא יאכל והדר כתב אידך הוה שכיר מילתא דאתיא בק"ו *ומילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא אלא הכא חד גופא היא כי נפקא לה בנערות בגרות מאי בעיא גביה אלא אמר אביי לא נצרכה אלא לבגר דאילונית סד"א בנערות תיפוק בבגרות לא תיפוק קמ"ל מתקיף לה מר בר רב אשי ולאו ק"ו הוא ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון בגרות שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון אלא אמר מר בר רב אשי לא נצרכה אלא ^זלעיקר זבינא דאילונית סד"א דאתיא סימני נערות הוי זבינא דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה זבינא קמ"ל

רש"י

יציאה דכוותה קא ממעט. יציאת אירוסין דומיא דיציאת אמה קא ממעט מדין אמה ולמימר דיש כסף בה ומה יציאת אמה העבריה אין כסף לאדון דנפקא מרשותיה קאמר קרא אף מיעוט דיש כסף דקא דייק ליציאת אירוסין יש כסף למי שיוצאה הימנו קאמר והיינו אב: והא לא דמיא. יציאת אירוסין תורה אור ליציאת אמה והיכי קאמרת דיציאת אירוסין אתי למעוטי הא לאו דכוותה היא דהאכתי לא נפקא מרשותיה דאב למעשה ידיה ולירושתה עד שתכנס לחופה: בהפרת נדרים מיהא נפקא ליה מרשותיה. שאינו יכול להפר לבדו: ויצאה חנם. ולא פירש מתי תצא: אלו ימי בגרות. שהיא משתנה מנערות להיות בוגרת: אין כסף. אלא דבר אחר מוציאה אלו ימי נערות ולקמיה פריך מכי נפקא לה בנערות בגרות מאי עבידתיה: אן כסף. בלא יו"ד כדכתיב מאן יבמי: מנלן דדרשינן. יו"ד דאין כי האי גוונא באנפי נפשיה: זרע אין לה אין לי. שיעכב על בת כהן מלאכול בתרומה אלא זרעה מישראל: זרע זרעה מנין ת"ל אין לה עיין עליה. שאם מת בנה ויש לו בן אף הוא מעכבה: זרע פסול. כגון ממזר: בני בנים הרי הם כבנים. נפקא לן במסכת יבמות בפ' הבא על יבמתו (דף סב:): ותנא גופיה מנא ליה. דמשמע ליה אן בלא יו"ד: מאן בלעם. אין בדעתו לילך עמו: ואיצטריך למכתב מעשה ידיה לאביה. כדיליף לעיל מאת בתו לאמה: דקא מתזנא מיניה. ודעתיה על מעשה ידיה דשכיחא: דמעלמא קא אתי לה. ולא היתה דעתו עליהם לזונה בשבילם: בא זה ולימד על זה. מתוך שלא פירש נערות במקרא אלא מאיליו הוא למד שאין לנו דבר אחר לתלות יציאתו בו הוצרך לכתוב שניהם. דאי כתב חד הוה אמינא בגרות הוא דאשמועינן קרא אבל נערות לא מפיק לה בא חבירו ולמד עליו על כרחך חד מינייהו לנערות אתא: מידי דהוה אתושב ושכיר. דכתיב גבי תרומה למידרש הכי: תושב. האמור אצל תרומה תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש: זה קנוי קנין עולם. עבד עברי הנרצע ביד כהן ואעפ"כ אין גופו קנוי לו כשאר עבדים כנענים לאכול בתרומה: קנין שנים. שלא הגיע לו עדיין שש שנים: בא שכיר ולימד על תושב. דעל כרחך חד מינייהו לנרצע הוא דאתא ומאחר שנכתבו שניהם משמעותא דנרצע מתושב אתיא שהוא מיושב אצלו יותר מן הקנוי לשש שנים: התם תרי גופי נינהו. נרצע ושאינו נרצע שני גופים הם ואפשר להיות שניהם בביתו של כהן: דכי נמי כתב רחמנא כו'. כלומר ואפילו פירש הכתוב נרצע לא יאכל וחזר ופירש על שאינו נרצע ואע"פ שלא הוצרך לכותבו הייתי יכול לתרץ ולומר אע"ג דהוי שכיר מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא לפיכך כשכתבו התם י"ל בא זה ולימד על זה ואין לנו להקשות יכתוב נרצע בפירוש ולא יכתוב שכיר: אבל הכא. דאפקה קרא מרשותיה בנערותה לא משכחת לה אמה יוצאה בבגרות והיכי כתב לן קרא מידי דלא הוי לכתוב נערות בהדיא ותו לא: אילונית. אין לה סימני נערות ואשמועינן קרא שיוציאוה ימי בגרותה כשיהיה לה עשרים שנה: שאין מוציאין מרשות אב. כדאמרינן לעיל שמעשה ידיה לאביה: בגרות שמוציאה מרשות אב. דלא אשכחנא דזכי ליה קרא אלא נערות דכתיב (דברים כב) לאבי הנערה: אינו דין כו'. ולקמן פריך הא אמרן מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא: לא נצרכה. קרא דבגרות אלא ללמדו שהאילונית נמכרת בקטנותה כשאר בנות:

הא

תוספות

יציאה דכוותה קא ממעט. פי' ר"ח יציאת אמה העבריה מאדון שהוא עת נעורים אף כאן נערה מיהו סוגיא לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דביוס נערות מיירי אלא מנלן דכסף דאביה הוי ונראה לפרש יציאה דכוותה כגון ברשות אדון אם היה שם כסף אז היה נותן לאדון שיצאה ממנו כמו כן כאן שיש כסף ביציאתה מרשות אב דאביה הוי וכן משמע לשון *הקונטרס: זרע פסול מנין. אומר ר"י זרע זרעה פסול קאמר דהא כיון שנבעלה לפסול לה פסלה מן הכהונה ולא תאכל עוד בתרומה הילכך ליכא לפרש זרע פסול ממש אלא זרע זרעה: בא זה ולימד על זה. פירוש אי לא כתב אלא חד הוי מוקמי ליה בגרות יותר דהיינו בגרות וא"ת ולמה לי ויצאה חנם ללמוד על אין כסף הא ע"כ לא הוה מצינן לאוקמי אין כסף בבגרות אלא בנערות דהא מיניה דרשינן לעיל אבל יש כסף לאדון אחר ומנו אב אם כן ע"כ האי קרא איירי בנערות דאילו בבגרות אין האב זכאי בקדושין דכיון שבגרה אין לאביה רשות בה ואומר הר"ס דאי לאו ויצאה חנם הוה מוקמינן אין כסף ויתורא דיו"ד דאמר רבינא חד לנערות וחד לבגרות ודרשה דאין כסף לאדון זה לא הוה דרשינן להכי איצטריך ויצאה חנם: בגרות שמוציאה מרשות האב כו'. וא"ת מיתת האב תוכיח שמוציאה מרשות האב ואינה מוציאה מרשות אדון אף אני אביא ויש לומר דאיכא למפרך מה למיתת האב שכן לא נשתנה הגוף תאמר בבגרות שנשתנה הגוף: ויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות. וא"ת ברישא הוה ליה למנקט אלו ימי נערות והדר ימי בגרות וי"ל משום דאין כסף צריך לאוקמיה לימי נערות כדאמר לעיל אבל יש כסף לאדון אחר דהיינו ימי נערות דאין האב זכאי בקדושי בתו בוגרת: דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינה זבינא. וא"ת ובקטנות איך נדע שלא תביא סימני נערות דסימני אילונית הייתו כשהיא בת עשרים ולא הביאה שערות כדאיתא פרק הערל (יבמות דף פ:) ואע"פ שיש סימני אילונית שאפשר להכיר בקטנות כגון סימן דקולה עבה ואין שיפולי מעיה כנשים הא אמרינן (שם) גבי סרים עד שיהא בו כולן ומסתמא הוא הדין באילונית וי"ל דהכי קאמר לא הוי זבינה זבינא וצריך האדון להחזיר מעשיה והאב יחזיר הכסף וגם אין שייך בה דין ייעוד אם יעדה:

מעיקרא

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פי"ג מהל' נדרים הל"ט סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סי' רלד סעיף ה:
יא ב מיי' פ"ד מהל' עבדים הל"ה סמג עשין פג:
[יש גורסין לשון הקונטרס ואין צורך ח"מ]
יב ג ד מיי' פי"א מהל' יבום הל"ג סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קנו סעי' ב:
יג ה מיי' פ"ו מהל' תרומות הל"ה:
יד ו מיי' פ"ד מהל' עבדים הל"ה סמג עשין פג:
טו ז מיי' שם הל"א סמג שם:

תוס' ר"י הזקן

דכוותה. דאדון אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאחר: לא נפקא מרשות האב עד שתכנס לחופה ואמה נפקא מרשות אדון לגמרי. ומשני לענין הפרת נדריה יוצאה מרשותו על ידי הקדושין דמעיקרא אב מפר ומשקדשה אינו מפר אלא בשותפות הבעל:

מסורת הש"ס

נדרים סו. עד: יבמות כט: כתובות לט. מו:
יבמות ע. ע"ש ספרא פרשת אמור
[ע' תוס' לקמן סו: ד"ה ולזרעו]
[יבמות כב: וש"נ ועמ"ש שם על הגליון בשם סערוך וסמ"ע ר"ס רעו סי"ט]
יבמות ע. ב"ב קמג. ע"ש [תוספתא דיבמות פ"ח]
[ע' תוס' גיטין מז: ד"ה ולציקך וכו']
יבמות ע. זבחים פב: ספרא פרשת אמור
[פסחים יח: וש"נ]

קמ"ל °ויצאה חנם כו' ולמר בר רב אשי דאמר ולאו ק"ו הוא הא אמרינן *מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ה"מ היכא דליכא לשנויי אבל *היכא דאיכא לשנויי משנינן: ותנא מייתי לה מהכא דתניא °כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה וגו' אין קיחה אלא בכסף וכן הוא אומר °נתתי כסף השדה קח ממני והלא דין הוא ומה אמה העבריה שאינה נקנית בביאה נקנית בכסף זו שנקנית בביאה אינו דין שתקנה בכסף יבמה תוכיח שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף מה ליבמה שכן אין נקנית בשטר תאמר בזו שנקנית בשטר ת"ל כי יקח איש הא למה לי קרא הא אתיא לה °אמר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא מהיכא קא מייתית לה מאמה העבריה מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף תאמר בזו שאינה יוצאה בכסף ת"ל כי יקח איש ואיצטריך למיכתב ויצאה חנם ואיצטריך למיכתב כי יקח איש דאי כתב רחמנא כי יקח הוה אמינא קידושין דיהב לה בעל דידה הוו כתב רחמנא ויצאה חנם ואי כתב רחמנא ויצאה חנם הוה אמינא היכא דיהבה *(ליה) איהי לדידיה וקידשתו הוו קידושי כתב רחמנא כי יקח ולא כי תקח: *ובעלה מלמד שנקנית בביאה והלא דין הוא ומה יבמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה אמה העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה מה לאמה העבריה שאין קנינה לשום אישות תאמר בזו שקנינה לשום אישות ת"ל ובעלה ולמה לי קרא הא אתיא לה אמר רב אשי משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא מהיכא קא מייתית לה מיבמה *מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת תאמר בזו שאין זקוקה ועומדת תלמוד לומר ובעלה:

ומנין

תורה אור

שמות כא

דברים כד

בראשית כג

הא אמרת כו'. ומאי תקשה ליה אי אשמועינן קרא בגר דאילונית דתיפוק ביה: ותנא מייתי ליה מהכא. קידושי כסף דיליף להו רב יהודה דלעיל מאין כסף נפקי ליה לתנא מקיחה דשדה עפרון: כי יקח איש אשה ובעלה. והצריכה הכתוב גט לפוטרה מקיחה זו כדכתב סיפא דקרא והיה אם לא תמצא וגו': והלא דין הוא. שתהא נקנית בכסף מק"ו ולמה לי קרא: שאינה נקנית בביאה. אם מסרה ליה לביאה לשם שפחה אינה שפחתו בכך: נקנית בכסף. כדכתיב מכסף מקנתו (ויקרא כה): זו שנקנית בביאה. כדיליף לקמן מובעלה: יבמה אינה נקנית בכסף. ליבם להיות כאשתו להוציאה בגט בלא חליצה כדיליף לקמן (דף יד.) יבמה יבא עליה ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף גומר בה: מעיקרא דדינא. ממקום שאתה בא ללמוד דהיינו אמה העבריה יש להשיב ולהכי קאמר מעיקרא דדינא פירכא שהתשובה שהשיב בתחילה יבמה תוכיח לאו מעיקרא דדינא אתיא אלא ממקום אחר: שכן יוצאה בכסף. שפודה את עצמה בתוך שש שנים אם תרצה כדכתיב (שמות כא) והפדה והואיל וכסף חשוב בה לפדותה חשוב נמי לקנותה: שאינה יוצאה בכסף. כדנפקא לן מספר כורתה ואין דבר אחר כורתה: ואיצטריך למיכתב ויצאה חנם. למילף מיניה כדיליף לעיל יש כסף לאדון אחר: היכא דיהבה איהי לדידיה. כסף וקדשתו דאמרה ליה התקדש לי: ליהוו קידושין. דכיון דאשמועי' דכסף עביד אישות מה לי כסף דידיה מה לי כסף דידה להכי הדר תנא קרא זימנא אחריתי בהדיא כי יקח איש ולא כי תקח אשה לאיש: שכן אין קנינה לשום אישות. הלכך לא שייכא בה ביאה: שכן זקוקה ועומדת. לזה מחמת קידושי המת ואין ביאה באה אלא לגמור אבל קנין דמעיקרא לא:

שטר

מעיקרא דדינא פירכא שכן יוצאת בכסף. ה"ה דמצי למיפרך שכן יוצאת בשש וביובל וסימנין אלא ניחא ליה למפרך פירכא דשייכא אף בשפחה כנענית דהוה מצי למיעבד ק"ו משפחה כנענית דלא שייכי פירכא דסימנים ושש ויובל הקשה ה"ר יעקב מאורלייג"ש אכתי למה לי כי יקח נהי דלא מצי יליף מק"ו מ"מ נילף מהיקשא שהקישה לאמה העבריה מואם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת כדאיתא לקמן (דף טז.) ואמה העבריה נפקא לן לקמן (דף יד:) שנקנית בכסף מוהפדה ומה אמה נקנית בכסף אף אשה נקנית בכסף דאין משיבין על ההיקש וי"ל דאי מהיקש לחוד ה"א דלא סגי בפרוטה עד שיהא ב' פרוטות כדבעינן באמה העבריה כדמוכח לקמן ורבינו נתנאל תירץ כיון דלא ידענו דאמה העבריה נקנית בכסף אלא מוהפדה דהואיל ויוצאה בכסף נקנית בכסף לא ילפי' מיניה קנין של אשה לפי שביציאתה אינה יוצאה בכסף כמו אמה העבריה: **מה** לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף. וא"ת נילף כסף מביאה ומה ביאה שאין קונה באמה העבריה קונה באשה כסף שקונה באמה העבריה אינו דין שיקנה באשה וי"ל כ"ש דאיכא למיפרך יבמה תוכיח שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף: **היכא** דיהבה לדידיה וקידשתו. פי' בקונטרס שאומרת הרי אתה מקודש לי וקשה שהרי באיש אינו נופל לשון קידושין שאין נאסר בכך לשאר נשים ויש לפרש שאומרת הרי אני מקודשת לך וצריך לומר דיהבה לדידיה לאו דוקא שהרי אביה מקבל הקדושין אלא רוצה לומר ואמרה: **כתב** רחמנא כי יקח ולא כי תקח אשה לאיש. תימה כיון דעיקר קרא דכי יקח אתא למימר שהיא לא תקדשנו מה צריך למילף קיחה קיחה משדה עפרון בלאו הכי שמעינן ליה מדכתיב כי יקח ולא כי תקח אשה את איש וי"ל דאי לאו ג"ש הוה מוקמינן קרא דכי יקח איש אקידושין של ביאה אבל בקדושי כסף לא בעינן נתן הוא ואמר הוא להכי איצטריך גזירה שוה לאורויי דכי יקח מיירי בכסף ואפ"ה בעינן נתן הוא ואמר הוא: **ובעלה** מלמד שנקנית בביאה. וא"ת תיפוק ליה מדכתיב כי יקח דמשמע נמי לשון ביאה כמו כולהו קיחה דעריות איש אשר יקח את אחותו ואשה אל אחותה לא תקח איש אשר יקח את אשת אחיו וי"ל דשאני היכא דאי אפשר לפרשו בענין אחר כדאמרינן בפ' נושאין על האנוסה (יבמות דף נז.) ליקוחין כתובין בתורה סתם הראויה לשכיבה שכיבה הראויה לקיחה קיחה וא"ת ונילף מג"ש (א) דנקנית בביאה כדאמרי' בריש הבא על יבמתו (שם דף נה:) אשה לבעלה מנין שנקנה בהערלה אתיא קיחה קיחה וי"ל דאי לאו כתב ובעלה עיקר ביאה לא הוה גמרינן מקיחה דעריות דכיון דקיחה דהתם לא מישתעי בקנין כלל אבל לחשב הערלה כגמר ביאה גמרינן שפיר: **אמה** העבריה תוכיח שנקנית בכסף ואינה נקנית בביאה. תימה אי הוה שתיק מובעלה ה"א אמה העבריה נמי נקנית בביאה מק"ו דהא לקמן (דף ט:) ממעטינן מובעלה אמה העבריה והכא אילו לא נכתב ובעלה קאמר וי"ל דהכי פריך והלא דין הוא דמשום אשה לא איצטריך ובעלה דאתיא בק"ו ואי למעוטי אמה העבריה לכתוב קרא ובעל והוי מוקי למעוטי אמה דמשום היא גופה לא צריך וה"א יתירה למה לי ומשני אי לא כתב אלא ובעל היא גופה לא הוה אתיא בקל וחומר דהוה אמינא אמה העבריה תוכיח: **מה** ליבמה שכן זקוקה ועומדת. וא"ת הלא אין מועיל לה זקיקתה לענין כסף וא"כ כל זה אכנים בקל וחומר ונימא הכי ומה יבמה שאע"פ שהיא זקוקה ועומדת אין נקנית בכסף ונקנית בביאה אשה שאינה זקוקה ונקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה ולא יזיק לה מה שאינה זקוקה דכי האי גוונא צריך לומר פרק כיצד הרגל (ב"ק דף כה.) דבעי לאוכוחי התם דקרן משלם בחצר הניזק נזק שלם מק"ו דשן ורגל שפטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הניזק נזק שלם קרן שחייב ברשות הרבים חצי נזק אינו דין שחייב ברשות הניזק נזק שלם והקשה ר"י התם דאיכא למיפרך מה לשן ורגל דהזיקן מצוי תאמר בקרן שאין היזקו מצוי ומפרש ר"י התם דלענין חיוב נזק שלם ברשות הניזק לאו חומרא היא למיפרך מינה שהרי אינה מועלת כלום בשן ורגל לחייב חצי נזק ברה"ר כקרן וכל זה אכניס בקל וחומר ומה שן ורגל שאע"פ שהזיקן מצוי פטורין ברשות הרבים חייבין ברשות הניזק נזק שלם קרן שאע"פ שאין הזיקו מצוי חייב ברשות הרבים חצי נזק אינו דין שחייב בחצר הניזק נ"ש ונראה לר"י דהכי פריך שכן זקוקה ועומדת לביאה כלומר שעיקר מצותה להקים לאחיו שם הילכך נקל לה להקנות בביאה יותר מאשה וה"ר אלעזר משנצ"א פי' שכן זקוקה ועומדת שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדושי ראשון ומשום דאשכחן ביאה גומרת לא נאמר שתקנה תחלת קנין. [וע' תוס' ב"ק כה. ד"ה אני]:

ומנין

איצטריך למכתב תרוייהו להשלים דין קדושי כסף: דידה הוו דמכי יקח לא גמרינן אלא שהאיש נותן כסף ת"ל ויצאה והיתה דגמרינן אבל יש כסף לאדון. ומויצאת חנם הוינא דהיכא דיהיב איהי לדידה הוי דאב אבל א) לא מצית למימר דאי איהי יהבה לדידיה הוו קדושי ת"ל כי יקח איש שהאיש לוקח ונותן כסף:

א) נראה דצ"ל אבל מאין למימר וכו' לדידיה ג"כ הוו קידושי.

[פסחים יח: וש"נ]

[פסחים עז: חולין קיח:]

[ברש"י ובתוס' ליתא]

[לקמן ט:]

[לקמן ט:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ובעלה וכו' ונילף מג"ש דקיחה קיחה דנקנית בביאה:

גליון הש"ס

גמ' א"ר אשי כו' מעיקרא דדינא פירכא. תמורה כח ע"ב:

ומנין שאף בשטר ודין הוא ומה כסף שאין מוציא מכנים שטר שמוציא אינו דין שמכנים מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני דכתיב °ונתן הכסף וקם לו אמר קרא °ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר ואקיש נמי יציאה להויה מה הויה בכסף אף יציאה בכסף אמר אביי יאמרו כסף מכנים כסף מוציא סניגור יעשה קטיגור אי הכי שטר נמי יאמרו שטר מוציא שטר מכנים קטיגור יעשה סניגור מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד הכא נמי האי כספא לחוד והאי כספא לחוד טיבעא מיהא חד הוא רבא אמר אמר קרא °וכתב לה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף ואימא בכתיבה מתגרשת ואינה מתקדשת בכתיבה הא כתיב °ויצאה והיתה מקיש וכו' ומה ראית מסתברא קאי בגירושין ממעט גירושין קאי בגירושין וממעט קידושין ולרבי יוסי הגלילי דאפיק ליה להאי קרא לדרשא אחרינא שאינה מתגרשת בכסף מנא ליה אמר קרא °ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ורבנן האי כריתות מאי עבדי ליה מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה כדתניא הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות כל שלשים יום הרי זה כריתות ורבי יוסי הגלילי מכרת כריתות קא נפקא ליה ורבנן כרת כריתות לא משמע להו חדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי הי תיתי לא ליכתוב רחמנא בשטר ותיתי מהנך מה להנך שכן הנאתן מרובה לא ניכתוב רחמנא בביאה ותיתי מהנך מה להנך שכן קנינן מרובה לא ניכתוב רחמנא בכסף ותיתי מהנך מה להנך שכן ישנן בע"כ וכ"ת כסף נמי בע"כ באמה העבריה באישות מיהא לא אשכחן: אמר רב הונא חופה קונה מקל וחומר ומה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה חופה שמאכלת בתרומה אינו דין שתקנה וכסף אינו מאכיל והאמר עולא דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שנאמר °וכהן כי יקנה נפש קנין כספו והאי קנין כספו הוא ומה טעם אמרו אינה אוכלת גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחותיה אלא פריך הכי ומה כסף שאינו גומר קונה

חופה

רש"י

שטר שאין פודין בו הקדשות. אם כתב לגזבר שטר על מעות פדיון הקדש אין הקדישו פדוי דבעינן ונתן הכסף וקם לו: האי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד. בזה כתוב לשון כניסה וזה מפורש לשון יציאה: האי כספא לחוד. כשהוא נותנו מפרש על מנת מה הוא נותנו: חד הוא. אינו נזכר בתוכו אם להוציא אם להכניס: קאי בגירושין וממעט קידושין. בתמיה: ולר' יוסי הגלילי דמפיק ליה להאי וכתב לדרשא אחרינא. בפ"ב דגיטין (דף כא:): לדבר הכורת. שיהא הספר מבדילן ולא שיהא בו תנאי האוגדן: אין זה כריתות. שכל ימיה היא נאגדת בו לקיים תנאי זה מחמתו: הרי זה כריתות. אפילו מיד דהא תקיים תנאו ותנך שאפשר דברים הללו לבא לידי הבדלה: מכרת כריתות. דהוה מצי למיכתב ספר כרת דמשמע ספר כורתה והך דרשא אחריתי מייתורא דלישנא: חדא מחדא לא אתיא כו'. הכי קשיא ליה האי תנא דלעיל דפריך בכולהו והלא דין הוא והדר דלא אתו מדינא ואצרכיה קרא למה לי קרא בכולהו נהי דחדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי במה מצינו בהצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא את השלישי שהרי כולם קונים במקום אחר כסף ושטר קונה באמה העבריה כדלקמן (דף יד:) ביאה קונה ביבמה: כסף וביאה הנאתן מרובה. אבל שטר אירוסין אין בו לה שום הנאה שהרי אין כתוב בו אלא הרי את מקודשת לי: קנינן מרובה. שקונין קרקעות ועבדים: בע"כ. ביאה קונה ביבמה בע"כ דנפקא לן ביבמות (דף נד.) מויבמה וכן שטר מוציא את האשה בע"כ מבעלה: באמה העבריה בע"כ. שאביה מוכרה שלא מדעתה: כסף שאינו מאכיל בתרומה. אם נתארסה לכהן כדתנן בכתובות (דף נז:) אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: שאינו גומר. להוציאה מרשות אביה למעשה ידיה ולירושתה:

אף

תוספות

ומניין שאף בשטר. ומק"ו דאמה העבריה שאין נקנית בביאה ונקנית בשטר ליכא למימר חדא משום דאמה גופה מדאיתקש לאחרת נפקא לן לקמן (דף טז.) ואפילו לרב חסדא דיליף לה מלא תצא כצאת העבדים אבל נקנית היא בקנין העבדים איכא למיפרך כדלעיל שכן יוצאה בכסף ועוד דכיון דלרב חסדא אב כותבו ליכא למילף באשה שאינה נקנית בזה הענין שהבעל כותבו:

שכן פודין בו הקדשות ומעשר. וא"ת כל זה אשים בק"ו ומה כסף שאע"פ שפודין בו הקדש ומעשר ואינו מוציא ואפ"ה מכניס שטר שאע"פ שאין פודין בו הקדש מוציא אינו דין שיכנים י"ל דחומרא הכתובה בפסוק אין להכנים בק"ו דודאי חומרא של סברא ניתנה להשים בק"ו אבל הכתובה יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה וא"ת ונימא ק"ו מקרקעות שאינן מוציאות אפ"ה מכניסות פי' דאדם יכול לקדש אשה בקרקע ואינה מתגרשת בקרקע והתם ליכא למיפרך שכן פודין בו הקדש וי"ל דאיכא למיפרך °מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן תאמר בשטר וא"ת מטלטלין יוכיחו שאין קונין אגבן ואינן מוציאות ומכניסות אף אני אביא שטר וי"ל מה למטלטלין שכן פודין בו הקדש:

מה הויה בכסף אף יציאתה בכסף. ולענין ביאה ליכא למימר מה הויה בביאה אף יציאתה בביאה שלהתרחק ממנה הוא מגרשה ועוד משום שמצא בה ערות דבר רגיל לגרשה ואז יש לו לפרוש:

סניגור יעשה קטיגור. וא"ת א"כ היכי קאמר לעיל מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף ודין הוא שתהא נקנית בכסף אדרבה גריעותא דאין קטיגור נעשה סניגור וי"ל דבאמה העבריה ליכא למימר הכי לפי שמתחלה שאביה מוכרה לשפחות הוא מקבל הכסף מן האדון א"כ כשהוא רוצה לפדותה דין הוא שיקבל האדון הכסף אבל איש שמקדש אשה הכל בא על ידו בין הקידושין בין הגירושין והתם שייך למיפרך יאמרו כסף מכנים וכו':

קאי בגירושין ממעט גירושין. ואין סברא לומר קאי בכתיבה וממעט בכתיבה דפשטא דקרא משמע שבא לומר דוקא בכתיבה דקאמר אם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה משמע דוקא בזה הענין:

על מנת שלא תלכי לבית אביך לא אמר דהוי גט שהרי אם מת אביה יכולה לעולם אין זה גט. פירש בקונטרס שכל ימיה נאגדת לקיים תנאי זה מחמתו וא"ת אמאי לא היא ליכנס לבית וסוב אינה נאגדת בו דלאחר מיתת אביה לא חשיב בית אביה כדאמרינן בנדרים (דף מז.) קונם לביתך שאני נכנס מת או מכרו מותר וי"ל דבית אביה קרוים כל יוצאי חלציו של אביה אע"ג שמת כדכתיב (בראשית לח) גבי תמר שבי אלמנה בית אביך אע"פ שמת אביה כדמוכחי קראי*:

ורבי יוסי הגלילי מכרת כריתות נפקא. תימה דבפרק המגרש (גיטין ד' פג:) קאמר על רבנן דר"א בן עזריה כרת כריתות לא דרשי ור' יוסי הגלילי בכלל דרבנן והכא אמר דר' יוסי הגלילי דרש כרת כריתות וי"ל דלא קאמר לא משמע להו אלא דלא דרשי פירוש להאי דרשא דהתם דמיבעי להו לדרשא דהכא:

שכן ישנן בעל כרחה. פי' בקונטרס ביאה ביבמה שטר בגרושין כסף באמה העבריה וקשה לרבינו תם אם זה חשוב בעל כרחה מה שהאב מוכר את בתו בעל כרחה א"כ מאי קאמר רב הונא לקמיה כסף באישות מיהא לא אשכחן הלא האב מקדש בתו קטנה בכסף בע"כ ואומר רבינו תם כיון דאב במקום בתו קאי אין זה חשוב בע"כ כיון שהוא מדעתו של אב וא"ת א"כ היכי קאמר כסף נמי איתא באמה העבריה בע"כ הרי אב מוכרה מדעתו וי"ל דהכי פריך כסף איתא באמה בע"כ כגון שהאדון מייעד את העבריה בכסף מקנתה בע"כ של אב ובע"כ של בת דהא דאמר לקמן (דף יט.) אשר לא יעדה שצריך לייעדה לא שצריך לעשות מרצונה אלא שצריך להודיעה שלשם קידושין מייעדה ואע"ג דאמר לקמן באישות מיהא לא אשכחנא ובכי האי גוונא שמייעד הוי אישות מ"מ בתחילה לא בא הכסף בשביל אישות ויש מיישבים פי' הקונטרס דודאי זה קרוי בעל כרחה מכירה של אמה העבריה שחוב הוא לה ואם היתה בת דעת לא היתה מתרצית אבל קידושי קטנה לאו חוב הוא לה כמו מכירה וסופה עומדת לינשא אם היתה בת דעת היתה מתרצית ולא חשיב על כרחה:

חופה

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"א מהל' גירושין הל"א ב סמג עשין מח:

יז ב ג מיי' פ"ז מהל' ערכין הל"א ופ"ד מהל' מעשר שני הל"ט:

יח ד ה מיי' פ"א מהלכות גירושין הל"א ופ"ח שם הלי"א ט? סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמג סעי' כ:

יט ו ז מיי' פ"ו מהל' תרומות הל"ג ופ"ח שם הל"ו:

תוס' ר"י הזקן

חופה קונה. קנין כארוסין אם מסרה לחופה לשם קדושין. חופה שמיחדי' שניהם בלא ביאה: שאינו גומר. ליורשה וליטמא לה:

מסורת הש"ס

ויקרא כז | דברים כד | שם | שם | שם

[עי' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן] [לקמן ט: מא. מד. מח. גטין עח: פב:] עירובין טו: סוכה כד: גיטין כא: [כתובות מז.]

[חגיגה יג:] ברכות כט. ר"ם כו. [לקמן כג.]

[עירובין טו: גטין כא: סוכה כד:]

[לעיל ג: וש"נ]

עירובין טו: סוכה כד: גטין כא: פג: [תוספתא שם פ"ה]

[לקמן ט.] [לקמן י:] כתובות נז: ויקרא כב

[וע' תוס' עירובין טו: ותוספת סוכה כד:]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שכן פודין וכו' מה לקרקע שכן קונין מטלטלין אגבן. עיין ב"ק דף יב ע"א תוס' ד"ה אגא מתניתא:

*חופה שגומרת אינו דין שתקנה מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני ביאה תוכיח מה לביאה שכן קונה ביבמה כסף יוכיח *וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה כאן מה לצד השוה שבהן שכן הנאתן מרובה שטר יוכיח מה לשטר *שכן מוציא בבת ישראל כסף וביאה יוכיחו וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה כאן מה להצד השוה שבהן שכן ישנן בע"כ ורב הונא כסף מיהא *באישות לא אשכחן בע"כ אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דשלש תנן וד' לא תנן ועוד כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין וכי גמרי' חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין א"ל אביי הא דקאמרת ג' תנן וד' לא תנן תנא מילתא דכתיבא בהדיא קתני מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני ודקאמרת כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין רב הונא נמי ה"ק ומה כסף שאינו גומר אחר כסף קונה חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה: *ת"ר כיצד בכסף נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו הרי זו מקודשת °אבל היא שנתנה ואמרה היא הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך לאינתו אינה מקודשת מתקיף לה רב פפא טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת אימא סיפא אבל היא שנתנה לו ואמרה היא לא הוו קידושין טעמא דנתנה היא ואמרה היא הא נתן הוא ואמרה היא הוו קידושין רישא דוקא סיפא *כדי נסבה ותני סיפא מילתא דסתרא לה לרישא אלא ה"ק נתן הוא ואמר הוא פשיטא דהוו קידושין נתן הוא ואמרה היא נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא ולא הוו קידושין ואב"א נתן הוא ואמר הוא מקודשת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן: אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף ושוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת הרי את מאורסת הרי את (לי) לאינתו הרי זו מקודשת הריני אישך הריני בעליך הריני ארוסיך אין כאן בית מיחוש וכן בגירושין נתן לה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת איני אישך איני בעליך איני ארוסיך אין כאן בית מיחוש אמר ליה רב פפא לאביי *למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים והתנן *האומר אהא הרי זה נזיר והוינן בה ודילמא אהא בתענית קאמר ואמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא הכא במאי עסקינן דאמר לי אי הכי מאי קמ"ל הני לישני

רש"י

אף אני אביא חופה שקונה בעלמא. שגומרת ליורשה ולהפרת נדריה יקנה נמי כאן בלא אירוסין: שכן ישנן בע"כ. שקונה בעלמא ביאה ביבמה ושטר בגירושין וכסף באמה העבריה: כסף באישות מיהא לא אשכחן בעלמא בע"כ. ואפ"ה קונה כאן ואף על כרחה כגון אב מקבל קידושין לבת קטנה אף אני אביא חופה: שתי תשובות בדבר. להא דאמרת חופה קונה בלא כסף: ועוד כלום חופה גומרת. דקאמרת חופה שגומרת כו' וכיון שאינה גומרת אלא לאחר קידושין היאך אתה בא לדון חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין: הרי את מקודשת לי. או הרי את מאורסת לי: ותנא סיפא מילתא דסתרא לרישא. בתמיה וכי אמרינן בכל דוכתא כדי נסבה מידי דלא איצטריך למיתניה ותנייה בכדי אבל סיפא דסתרא לרישא לא תני תנא: ה"ק. סיפא אבל שינה ממה שאמרנו כגון שנתן הוא ואמרה היא נעשה כאילו נתנה היא ואמרה היא ואינה מקודשת דבעינן כי יקח איש: נתן הוא. דמי לכי יקח איש: ואמרה היא. דמי לתקח אשה לאיש: וחיישינן מדרבנן. שאם בא אחר וקידשה צריכה גט משניהם שמא לא היו של הראשון קידושין וחלו קידושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני: בקידושין נתן לה כו'. משום דקא בעי למימר סיפא בגירושין נתן לה כו' נקט כי האי לישנא (א) (נתן): הרי את מקודשת. ולא גרסינן לי: אין כאן בית מיחוש. אין כאן אפי' ספק קידושין דכי יקח כתיב ולא שיקח עצמו לה ודגירושין אין כאן בית מיחוש אף לפוסלה לכהונה: ידים שאין מוכיחות. בית יד אחיזת הדבר אע"פ שאינו מוכיח אחיזת לשון גמור כי הכא דקאמר הרי את מקודשת ולא קאמר למאן: הויין ידים. ואמר דלדידיה קדשה: אהא. אהיה: שהיה נזיר עובר לפניו. דודאי אהיה אף אני כזה קאמר אלמא בעינן הוכחה: לישני

תוספות

חופה שגומרת אינו דין שתקנה. וא"ת נימא דיו אסוף דינא דמהיכא מייתית דחופה קונה משום דגומרת דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן אחר כסף אף כאן לאחר כסף וי"ל דאתיא כרבי טרפון דאמר (ב"ק דף כה.) היכא דמיפריך קל וחומר לא אמר דיו והכא אי אמר דיו מיפריך קל וחומר דלאחר כסף לא איצטריך וא"ת לדידן דאמר דחופה אינה קונה מימא דכסף גומר אחר כסף מק"ו דחופה מה חופה שאינה קונה גומרת כסף שקונה אינו דין שיגמור וי"ל דלא מצי לאוכוחי שיגמור אלא אחר כסף כחופה ומאי אולמיה האי כסף מהאי כסף: אף אני אביא חופה שקונה בעלמא וקונה כאן מה להצד השוה שבהן שכן קונין בע"כ. ואע"פ שמוסר בתו הקטנה לחופה בע"כ כיון דבמקום בתו קאי לא חשיב בע"כ וא"ת אכתי אשכחנא חופה בעל כרחה דייעוד לאו נישואין עושה ונמצא שאחר ייעוד כונסה האדון לחופה על כרחו דאב וי"ל אע"פ שהייעוד יכול לעשות בעל כרחו דאב החופה צריך לעשות מדעת: ורב הונא כסף באישות מיהא לא אשכחנא בע"כ. אע"פ שהאב מקדש בתו קטנה בעל כרחה מכל מקום כיון שהוא מדעת האב לא קרי בעל כרחה כדפרישית ועוד בחופה נמי אשכחנא כי האי גוונא (כתובות מז.) שהאב מוסר את בתו קטנה לחופה: הא נתן הוא ואמרה היא כו'. [א] מה שלא הזכיר כלל נתנה היא ואמר הוא משום דלא פסיקא ליה דפעמים מקודשת באדם חשוב כדאמר לקמן (דף ז.): הא לאו הכי לא. אלמא קסבר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים. וא"ת אמאי לא משני דלעולם הויין ידים והתם דקאמר אהא אפילו ידים שאין מוכיחות לא הויין דדילמא אהא בתענית קאמר וי"ל דטפי משמע אהא לשון נזירות מלשון תענית דאהא משמע מיד ופעמים שאכל ולא מצי למימר אהא בתענית עד למחר אבל גבי נזירות מיד יכול להתחיל נזירותו אם ירצה: הכא במאי עסקינן דאמר לי. משמע דמסיק הכא לשמואל דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ותימה דבריש מסכת נדרים (דף ב.) אמר האומר לחבירו מודרני ממך מופרשני ממך מרוחקני ממך שאיני אוכל לך שאיני טועם לך אסור וקאמרי' עלה בגמרא (שם דף ד:) אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאיני אוכל לך שאיני טועם לך ומסיק מאי טעמא דילמא מודרני ממך דלא משתעינא בהדך משמע מופרשני ממך דלא עבידנא משא ומתן בהדך משמע מרוחקני דלא קאימנא בד' אמות דילך משמע ופריך (שם דף ה:) לימא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומשני שמואל מוקי מתני' כרבי יהודה דאמר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומדקאמר שמואל מוקי למתני' כרבי יהודה מכלל דאיהו לא סבירא ליה כוותיה אלא סבירא ליה דהויין ידים ואין לפרש דשמואל מוקי למתני' כרבי יהודה וסבר ליה כוותיה מדאמר בתר הכי ומאי דוחקיה דשמואל לאוקמא מתני' כרבי יהודה ומאי קשיא אמאי דחיק ומוקי מתני' כרבי יהודה משום דסבר ליה כוותיה לכך מוקי כרבי יהודה אלא ודאי קים ליה דהויין ידים ועוד דאמר בגיטין (דף פה.) גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם רבי יהודה אומר ודן

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"י מהל' אישות הל"א ב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' נד סעי' א:
כא ב מיי' פ"א שם הל"ב טוש"ע שם סי' כו סעי' ב:
כב ג מיי' שם פ"ג הל"א סמג שם טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א:
כג ד מיי' שם הל"ב וסמג שם טוש"ע שם סעי' ח:
כד ה מיי' שם הל"א ו וסמג שם טוש"ע שם סעי' א ו:
כה ו מיי' פ"א מהל' גירושין הל"ד סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ג:
כו ז ח מיי' פ"א מהל' נזירות הל"ו:

תוס' ר"י הזקן

ביאה תוכיח. שאין פודין בה הקדש וקונה אף אני אביא חופה שאע"פ שאין פודין בה הקדש קונה: קונה ביבמה. תאמר בחופה שאין קונה ביבמה: כסף יוכיח. אין קונה ביבמה וקונה אף אני אביא חופה. שאע"פ שאין קונה ביבמה קונה: וחזר הדין. דכי פרכת מה לכסף שכן פודין תהדר ביאה תוכיח ומה לביאה [שקונה ביבמה] כסף יוכיח: בעלמא. כסף בכל מקום וביאה ביבמה: חופה שקונה בעלמא. היינו שגומרת: קונה כאן. בתורת קדושין ופירוש לא ראי זה כראי זה לא תראה אותם שקולים בכל ענין אלא שיש לאחד מה שאין בחברו אלא שוים באיזה ענין: הנאתן מרובה. כסף וביאה אבל חופה אין הנאתו מרובה: שטר יוכיח. שאין הנאתו מרובה: מוציא. מגרש: שתי תשובות. יש להשיב ולומר: שלש תנן. במתני': וכי דנין. דהכי קאמרת חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה בלא כסף: דלא כתיבא בהדיא דהא מייתינן לה מקל וחומר: אחר כסף. שאם נתן לה כסף קרושיה וחזר תתן לה כסף לקנותה קנין גמור אינו מועיל ואינו (רק) גומר קנינו. ואפ"ה חד כסף מהני לקנותה קנין גמור דאירוסין. חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה בלא כסף קנין דאירוסין. הלכתא כרבא דחופה אינה קונה דסתמא דמתני' משתמע דאינה קונה. ועוד דבפרק הבא על יבמתו גרסי' בהדיא עד כאן לא קאמרי' אלא בקדושין דקני לה אבל חופה דלא קני לה לא וכן דעת הר"מ והרי"ף ז"ל: נתן לה כסף. שכן דרך הלוקח. ואמר לשון שקנאה דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו ולא תלקח אשה לאיש: נתן היא הכסף דומה לכי יקח: אמרה היא הריני מקודשת לך דומה לתקח אשה לאיש ומ"ה מספקא מילתא ואם רוצה לכנסה צריכה קדושין אחרים ואם בא אחר וקדשה תצא מזה ומזה מספק ומסתברא דוקא היכא דאינו מדבר עמה על עסקי קרושיה שהוא צריך לומר הרי את מקודשת לי לבאר שהכסף נותן לה בתורת קדושין והואיל והוא צריך לדבר אם היא דבורה מה שמוטל עליו שהוא הלוקח הוי ספקא אבל אם היה מדבר עמה על עסקי קדושיה שאינו צריך לדבר אלא תכף שנתן לה הכסף הויא מקודשת ודאי שהרי הוא עשה כל המוטל עליו לעשות ואע"פ שהיא מדברת מה שאינו מוטל עליה אין היזק בזה. והיכא דנתנה היא הכסף ואמר הוא הרי את מקודשת לי לא הוזכר בגמ' בביאור ודאי לא הויא מקודשת כלל דבעינן שיקח ויתן כסף וכ"כ הרי"ף והר"מ ז"ל וכן נראה מן ההלכה באתקפתא דרב פפא דדייק רישא ואותביה אסיפא בנתן הוא ואמרה היא ולא דייק בנתנה היא ואמר הוא דמצי נמי למידק אלא משמע היכא דנתנה היא אע"ג דאמר הוא ליכא למידק דתהוי מקודשת דודאי אינה מקודשת דכתיב כי יקח וכל לוקח נותן כסף. ומיהו דוקא כשאמר הרי את מקודשת לי בזה הכסף שיחשב הואיל ויש כסף בקדושין אין הפרש אם הוא יקח או יתן. אבל אם אמר הרי את מקודשת לי בהנאה שיש לך כשאני אקבל כסף זה במתנה זו ממך מקודשת אם הוא אדם חשוב כדלקמן: הרי את מקודשת ולא אמר לי ידים שאין מוכיחות שאין בית יד אחיזת הדבר מוכיח אחיזתו בביאור כי הכא דלא מבאר מקודשת למי לעצמו או לאחר: הויין ידים. הויא אהיזה כאילו ביאר לעצמו: לפניו. ודאי דאהא נזיר כמוהו קאמר אלא וכו' וכן הלכתא דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ואי לא אמר לי לאו כלום הוא: אין כאן בית מיחוש דכתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו. ואפי' ספק קדושי' לא הוי ואם בא אחר וקדשה מקודשת לשני ואיכא מ"ד דוקא שאינו מדבר עמה על עסקי קדושיה אבל מדבר עמה על עסקי קרושיה קדושיו קדושין דלא גרע משתק ומסתברא דמגרע גרע שאילו שתק הוה מובן שנתן כסף הקדושין לקנותה

[לקמן כח. וש"נ]
[לקמן מח.]
שם
רש"ל מ"ז ופירש בקדושין וכן בר"ן
תוספתא דקדושין פ"א

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה בקידושין וכו' כי האי לישנא קידושין נתן כו' בס"ד:

[ר"ס פו. וש"נ]

הגהות הגר"א
[א] תוס' ד"ה הא נתן מה שלא הזכיר כו'. נ"ב כר"ן וכרמב"ם וכרשב"א חולקין על זה:

[מיר ב: ע"ש מדים פ: ע"ש גטין פה:] מיר ב: ע"ש

גליון הש"ס
גמ' אבל היא שנתנה ואמרה. ע' ר"ן נדרים ל ע"א:

לישני בתראי קמ"ל הכא כתיב (דברים כד) כי יקח ולא שיקח את עצמו והכא כתיב (שם) ושלחה ולא שישלח את עצמו: ת"ר הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי מקודשת הרי את שלי הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת וליתנינהו כולהו כחדא תנא תלת תלת שמעינהו וגרסינהו איבעיא להו מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו עוזרתי מהו נגדתי מהו עצורתי מהו צלעתי מהו סגורתי מהו תחתי מהו תפושתי מהו לקוחתי מהו פשוט מיהא חדא דתניא האומר לקוחתי הרי זו מקודשת משום שנאמר (שם) כי יקח איש אשה איבעיא להו חרופתי מהו ת"ש דתניא האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה ויהודה הויא רובא דעלמא ה"ק האומר חרופתי מקודשת שנאמר (ויקרא יט) והיא שפחה נחרפת לאיש ועוד ביהודה קורין לארוסה חרופה *ויהודה ועוד לקרא אלא ה"ק האומר חרופה ביהודה מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה במאי עסקינן אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה מנא ידעה מאי קאמר לה ואלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה אע"ג דלא אמר לה נמי *דתנן היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש ר' יוסי אומר דיו ר' יהודה אומר צריך לפרש ואמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמרי לעולם במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ואי דיהיב לה ושתיק ה"נ הב"ע דיהב לה ואמר לה בהני לישני והכי קא מיבעי ליה הני לישני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה תיקו: *גופא היה מדבר עם האשה על עיסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש רבי יוסי אומר דיו ר' יהודה אומר צריך לפרש אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שעסוקין באותו ענין וכן אמר ר"א א"ר אושעיא והוא שעסוקין באותו ענין כתנאי *רבי אומר והוא שעסוקין באותו ענין ר' אלעזר בר ר"ש אומר אע"פ שאין עסוקין באותו ענין ואי לאו דעסוקין באותו ענין מנא ידעה מאי קאמר לה אמר אביי *מענין לענין באותו ענין אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי א"ל רב יימר לרב אשי ואלא הא *דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא אמר שמואל א"ל אין הכי נמי: וכן בגירושין נתן לה גיטה ואמר לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי היא מגורשת: *פשיטא נתן לה גיטה ואמר לה לאשתו הרי את בת חורין

לא

לישני בתראי. דקאמר בהו אין כאן בית מיחוש בין דקידושין בין דגירושין: ליתנינהו כחדא. למה לי למיתני מקודשת מקודשת תרי זמני: מיוחדת. לשון והיו לבשר אחד (בראשית ב): מיועדת. לשון אשר לא יעדה (שמות כא) שהוא לשון קידושין בלשון העבריה: עזרתי נגדתי. לשון אעשה לו עזר כנגדו (בראשית ב): סגורתי. לשון ויסגור בשר (שם): עצורתי. לשון עצרת שהיא נאספת עמי לבית ורבותי אמרו לשון כי אשה עצורה לנו (שמואל א כא) ולא נהירא דההיא עצורה ממנו קאמר דהא אחימלך אמר לו לדוד אם נשמרו הנערים אך מאשה ודוד אהדר ליה אשה עצורה לנו והננו טהורים: ויהודה ועוד לקרא. וכי המקרא צריך סיוע ממנהג שביהודה: שכן ביהודה כו'. אבל מקרא ליכא למילף דההוא יחוד בעלמא הוא שהרי בשפחה כנענית הכתוב מדבר שאין קידושין תופסין בה ומעיקרא הוה סלקא דעתיה כמ"ד בגיטין (דף מג.) בחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר דשייכי בה נמי קידושין: במאי עסקינן. בהנך לישני דקא מיבעיא לן אי הוו קידושין או לא ה"ד אי בשאין מדבר עמה קודם לכן על עיסקי קידושין וכן בהנך לישני דגירושין שלא היה מדבר עמה על עסק גיטה: מנא ידעה כו'. כלומר אפילו הוו הנך לישני לשון קידושין היכי מקדשא הא לא ידעה מאי קאמר לה שתתרצה להתקדש לו: ואלא במדבר. מה לי אי לא הוה לשון קידושין אפילו לא אמר לה מידי נמי אלא שנתן לה קי"ל דהוו קידושין כר' יוסי: גיטה וקידושיה. או גיטה או קידושיה: ה"נ. דמקדשא כרבי יוסי דאמרינן מסתמא לשם קידושין נתן והיא קבלתם לכך אבל השתא דפריש הנך לישני אם לשון קידושין הן נתקדשה ואם לשון לבוא לעשות מלאכתו הם הרי גילה בדעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו: והוא שעסוקין כו'. הא דקאמר רבי יוסי דיו והוא שהיו עסוקים בדיבור עיסקי קידושיהן עד שעת נתינה: מנא ידעה. כיון דבשעת נתינה לא עוסקין בדיבור הקידושין מנא ידעה שלשם קידושין הוא נותנם לה שתתרצה ואע"פ שדברו כבר בכך הרי פסקו אותו עסק: מענין לענין. שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדבר צרכי זיווגם היה כמו כמה יש לך נדוניא וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם: בטיב גיטין. בהלכותיהן: לא יהא לו עסק עמהן. להיות דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן: אפי' לא שמיע ליה. הא דהלכה כרבי יוסי נימא נמי דלא יהא לו עסק עמהם כלומר מי שכיחא הא או לא שכיחא שיהא אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש: וכן בגירושין. כמו אמר מר וכן בגירושין כו': פשיטא. בניחותא: להכי דלא שכיחא כולי האי

לא

ודן די יהוי ליכי מינאי הוא גופו של גט ופליגי רבנן עליה ושמואל סבר כרבנן וי"ל דהרי את מקודשת ולא אמר לי לא משמע כלל דמקודשת לי קאמר דאדם עשוי לקדש אשה לחבירו וידים שאין מוכיחות כלל כי הכי ודאי קאמר שמואל לא הויין ידים אבל בהאי דנדרים הוו מוכיחות טפי וכן ההוא דכותב טופסי גיטין הוו מוכיחות דאין אדם מגרש אשת חבירו אך בריש מסכת נזיר (דף ג:) יש ספרים דגרסי הלומ' אהא ה"ז נזיר אמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו וקא אמר לימא דקסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים אין מש"ה כי נזיר עובר לפניו הוי ידים מוכיחות ומהני אבל אין נזיר עובר לפניו הוי ידים שאין מוכיחות ולא מהני ואית ספרים דגרסי לימא קסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים ומשני עובר לפניו הויין ידים שאין מוכיחות לכל הפחות אבל אין עובר לפניו אפילו שאין מוכיחות לא הוי:

עצורתי מהו. פי' בקונטרס לשון עצרת שהיא נאספת עמי בבית ורבותי מפרשים לשון כי אשה עצורה לנו ולא נהירא דההוא עצורה ממנו קאמר דהא אחימלך אמר לו לדוד אם נשמרו הנערים אך מאשה ודוד אהדר ליה אשה עצורה לנו והננו טהורים עכ"ל ור"י מיישב לישנא דקרא כפירוש רבותיו דה"פ כי אשה שהיתה אצלנו מתמול שלשום היה זה אבל עכשיו אנחנו טהורים וניחא דכל אלו הלשונות השתא לישנא דקרא:

משום שנא' והיא שפחה נחרפת לאיש. וסבר דקרא מיירי בחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לע"ע וכמ"ד בהשולח (גיטין דף מג.) דקידושין תופסין בה:

שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה. ודוקא ביהודה אבל בעלמא לא דקסבר *דבשפחה כנענית הכתוב מדבר שאין קידושין תופסין בה: לא יהא לו עסק עמהן. פי' בקונטרס לא יהא דיין בדבר שמא יתיר איסור ערוה וזהו עיוות שאינו יכול לתקן והר"ר עזריאל פי' שלא ידבר עם הנשים על עסקי קידושין לקדשם שפעמים שתהא מקודשת באמירתם או בנתינתם ולא יבין וקשה תינח בקידושין בגירושין מה בכך אם יסבור שאינה [מגורשת] ושמא אינה למיחש לכהן מיהו לישנא דעמהן לא משמע הכי דאין אדם יכול ליתן גט אלא לאשתו ועוד דלקמן בפרקין (דף יג.) משמע שיש חשש איסור אשת איש דאמר וקשין לעולם מדור המבול ומיהו יש לומר דאיכא למיחש אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר: אפי' לא שמיע ליה. פירוש אדם שנתמנה אגיטין וקידושין צריכין אנו להודיעו הא דרב יהודה אמר שמואל שלא יכשל בה דשכיחא או דילמא ליכא למיחש להכי דלא שכיחא כולי האי וכן משמע מתוך פירוש הקונטרס:

אשה

עין משפט נר מצוה

כז א ב מיי' פ"ג מהל' אישות הל"ו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' ג:

כח ג מיי' שם הל"ז טוש"ע שם סעי' ג:

כט ד מיי' שם הל"ז טוש"ע אה"ע שם סעי' ג:

ל ה מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' ג בהג"ה:

לא ו מיי' שם הל"ח ופ"א מהל' גירושין הלי"א סמג עשין מח טוש"ע שם סעי' א וסי' קלו סעי' ג:

לב ז מיי' פ"ג מהל' אישות הל"ז סמג שם טוש"ע שם סימן כז סעי' ג:

לג ח מיי' שם הל"ח ופ"א מהל' גירושין הלי"א סמג שם טוש"ע אה"ע סי' כז סעי' א וסי' קלו סעי' ג:

לד ט מיי' פ"ה מהל' גירושין הל"ד סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ד:

תוס' ר"י הזקן

לקנותה ועכשיו ביאר שנתן כסף הקדושין להקנות עצמו לה ואין הקדושין קדושין כלל: הרי את אשתי שקדשה בכסף ואמר לה כך והיא מכרת ומבינה כוונת הלשון דאי לאו מבינה לאו כלום הוא. אי נמי שהיה מדבר עמה על עסקי קדושיה שאע"פ שאינה מבינה הרי נתרצית ואע"פ שלא אמר לה כלום דיו: ואם קדשה בשטר מיירי שכתב לה כך. מיוחדת לשון והיו לבשר אחד. מיועדת [לשון] אשר לא יעדה. עוזרתי נגדתי לשון אעשה לו עזר כנגדו. צלעתי סגורתי תחתי ויבן את הצלע ויסגור בשר תחתינה עצורתי כלומר נאספת עמי בבית ולא מצינו למימר לשון אשת עצורה לנו דההוא ר"ל מנועה ממנו. תפושתי לשון לא נתפשה או ר"ל נתפסת עמי בבית: כי יקח אלמא לשון קרושין ואידך תבעי והוי ספק. מקודשת חרופה אלמא לשון ארוסין הוא א): רובא דעלמא הוו קרושין. אף במיעוט אם אינו שם לשון קרושין שהרי אף אם אומרת ב) שדעתה שהלשון אמר לה לשם קרושין הם העדים אינם מבינים הלשון והוו להו כמקדש בלא עדים שהרי אין הדבר ברור לעדים מצד מה שראו ושמעו אלא מצד מה שהם אומרים שכוונו לקרושין. אלא ה"ק הכי עביד מימרא חלוטה וקתני מקודשת כאילו הויא מקודשת ברוב העולם שמבינים הלשון: [יהודה] ועוד לקרא הואיל וסבירא לך דבקרא לשון קרושין [הוא] מה לנו להביא סיוע מלשון יהודה אלא ידאי סבירא ליה דקרא לאו קדושין הוא דלשון יחוד בעלמא דבשפחה כנענית הכתוב מדבר שאין קדושין תופסין בה אלא ביהודה קאמר דהואיל ובלשונם הוא לשון קדושין מקודשת הואיל ומכרת שלשם קדושין אמר לה כך הילכך זאת פשיטא אליבא דר' ישמעאל דסבירא ליה הכי בכריתות פרק ד' מחוסרי כפרה ואנן קי"ל כתנא דפליג עליה התם דבחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי הכתוב מדבר כמו דאיתא בפרק השולח ולדידיה נחרפת לשון קרושין הלכך האומר חרופתי בכל מקום מקודשת דקי"ל כוותיה כמו שביארנו בהשולח וכ"כ הר"ם: במאי עסקינן בהני לישני דמבעיא ליה: מנא ידעה פירוש אפי' לשון ההוא לשון קדושין הוא היכי מקדשה והלא אינה בקיאה בלשון והואיל ולא דבר עמה להתקדש לו ואינה מבינה ענין הדברים לא נתרצית להתקדש לו: הכי נמי דהוו קדושי דתנן היה מדבר עמה על עסקי קדושיה ונתן לה ולא פירש דיו: למלאכה משתמעי ואע"פ ששניהם מודים שלקדושין נתכוונו אינן קדושין שהרי העדים לא נתברר להם אמתת הלשון בעת ששמעו ונמצא שאין הדבר תלוי במה שראו העדים ומסתברא אם תחלה אמרו לעדים הרי אני נותן לה לשם קדושין בזה הלשון והיא תאמר שתבין שהלשון לשם קדושין דודאי הוו קדושין שבשעה ששמעו העדים הלשון [נתברר להם] שהן קדושין דלא שייך הכא למימר בטלה דעתם אצל כל אדם כדאמרי' בשבת דאנשי הוצל שמוציאים משוי על ראשם אם עשו בשבת פטור דבטלה דעתן אצל כל אדם דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה אבל קדושין בכל לשון שתכיר ותבין שהוא לשון קדושין ויבינו השומעים גם כן כשנתקדשה מקודשת דהא חרופתי ביהודה הואיל וביהודה הוי לשון קדושין הויא מקודשת ביהודה. ומסתברא דהא דאיסתפקא לן בהני לישני אי לקידושין משתמעי הטעם מפני שהיה מדבר עמה על עסקי קדושיה אבל אם לא היה מדבר עמה על עסקי קדושיה ודאי למלאכה משתמעי ואפי' ששניהם מודים שלקדושין נתכוונו אין כאן עדים כלל אבל בלישני דלעיל שהם לשון קדושין אפי' לא דיבר עמה על עסקי קדושין אם היא מודה שהבינה הלשון מקודשת שהרי הבינה הלשון ונתרצית והלשון הוא לקדושין ויש כאן עדים וכ"נ דעת הר"ם שכתב פ"ג דאין חוששין למלות אלו וכן לאיזה מלות חוששין אם לא היה מדבר עמה על עסקי קידושיה אלא ודאי שזה החילוק בין מלות אלו ומלשון שהם לשון קדושין: גופא היה מדבר עמה במסכת מעשר שני פ"ד תנינא לה גבי גם נמי אע"ג דלא בעינן דעתה דידה צריך שיגלה דעתה שנותנו לה בתורת כריתות ומדרבנן (נמי) [כמו] שכתבנו בגיטין פרק הזורק. באותו ענין שתכף שאמרה הן כלומר שרוצה להתקדש לו נתן לה הכסף: באותו ענין. כלומר מענין הקדושין לענין אחר והוא מאותו ענין שאמר לה תרצי להתקדש לי ואמרה הן ואמר כמה צריכה את לפרנסה כמה יש לך נדוניא ג) כלומר מי שכיחא האי מילתא שיהיה אדם מקדש או מגרש ואינו מפרש או לא שכיחא ובעוד שהיו עסוקים באלו הדברים נתן לה הכסף והלכתא כרבי מחברו ולא הוו קדושי: בטיב גיטין בהלכותיהן לא יהא לו עסק להיות דיין בדבר שמא יתיר ערוה וזהו עיוות שאינו חוזר לתיקון: דרב יהודה אמר שמואל והוא שעסוקים באותו ענין דוקא ד): אמר לאשתו בכתב שכתב לה כן אבל בדבור אינה מתגרשת: בת חורין לא אמר כלום דבת חורין היא כשהיא תחתיו ג"כ: הרי את מותרת לא אמר כלום שהרי אסורה היא ולא שייך לשון התר בשחרורה שהשחרור אינה מתירה

עד

א) נראה דל"ל ויהודה הוי רובא דעלמא. אין ר"ל דאם הוי רובא דעלמא הוי קדושין אף במיעוט אם אינו וכו'. ב) נראה שצ"ל אף אם אומרת שהבינה הלשון שאמר לה ודעתה היה לשם קדושין מ"מ אם העדים וכו'. ג) מסיבה כלומר עד סיבת שכיחא שייך אחר סיבות ענין דוקא. ד) כאן שייך מפי' כלומר עד שכיחא.

[פי' תוס' ב"ב סא. ד"ה ואנ"א]

מעשר שני פ"ד מ"ז

[עי' מ"ש רש"י סוכה יד. ד"ה משום הכי וכו' שאלתי את מורי וכו']

תוספתא דקדושין פ"ב [ע"ש]

ב"ב קיד.

לקמן יג.

גיטין פה.

לא אמר ולא כלום *אמר לה לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר ולא כלום אמר לה לאשתו הרי את לעצמך מהו מי אמרינן למלאכה קאמר לה או דילמא לגמרי קאמר לה א"ל רבינא לרב אשי ת"ש *דתניא *גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך השתא ומה עבד כנעני דקני ליה גופיה כי א"ל הרי אתה לעצמך לגמרי קא"ל אשה דלא קני ליה גופה לא כ"ש א"ל רבינא לרב אשי אמר לעבדו אין לי עסק בך מאי מי אמרינן אין לי עסק בך לגמרי קא"ל או דילמא למלאכה קאמר ליה א"ל ר"נ לרב אשי ואמרי לה רב חנין מחוזאה לרב אשי ת"ש *המוכר עבדו לעובד כוכבים יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו ראשון אמר רשב"ג בד"א שלא כתב עליו אונו אבל כתב עליו אונו זהו שחרורו ה"ד אונו אמר רב ששת דכתב ליה כשתברח ממנו אין לי עסק בך: *אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת *ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית האי הנאת מלוה ה"ד אילימא דאוזפה דאמר לה ארבע בחמשה הא רבית מעלייתא הוא ועוד היינו מלוה לא צריכא דארווח לה זימנא: אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזירהו לי במכר לא קנה באשה אינה מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי בתרומה יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן *מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות מאי קסבר רבא אי קסבר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אפילו כולהו נמי ואי קסבר לא שמה מתנה אפילו תרומה נמי לא ועוד הא רבא הוא דאמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה *דאמר רבא הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי נטלו והחזירו יצא ואם לאו לא יצא אלא אמר רב אשי בכולהו קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין א"ל רב הונא מר בריה דרב נחמיה לרב אשי הכי אמרינן משמיה דרבא כוותיך: אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש

רש"י

לא אמר כלום. להתגרשה אם כתב לשון זה בגט שאין זה לשון גירושין: הרי את מותרת. לשון גירושין הוא ולא לשון שחרור דשפחה דלאי בת חורין משום לא איכא מותרת לעבדים אבל לשון גט הוא לאשה שמתירה לכל שהיתה אסורה לו על ידו: לגמרי. אפילו להנשא: למלאכה. שיהא מעשה ידיה שלה: לעבדו. כנעני: לגמרי. אפי' לשחרור גופו ומותר בבת חורין: יצא לחירות. ואע"ג דקי"ל (גיטין דף מד.) קונסין אותו לפדותו מן העובד כוכבים עד עשרה בדמיו דאפקעיה ממצות: וצריך גט שחרור. להתירו בבת חורין משום דעובד כוכבים גופו לא קני דכתיב מהם תקנו אתם קונין מהם ולא הם קונים מכם ולא הם קונים זה את זה (שם דף לח.): בד"א. שצריך גט שחרור שלא כתב עליו אונו כשמכרו לעובד כוכבים: אונו. לשון שטר: לכשתברח ממנו. מן העובד כוכבים: אין לי עסק בך. אלמא לשון שחרור הוא: המקדש במלוה. דאמר התקדשי לי במלוה שהלויתיך: אינה מקודשת. דקיחה משדה עפרון גמרינן דיהיב מידי בשעת קידושין ומלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים היא חייבת לו: בהנאת מלוה. מפרש לה ואזיל: אילימא דאוזפה. מעיקרא ארבעה בחמשה והשתא אמר לה התקדשי לי בזוז חמישי: רבית מעלייתא הוא. ואמאי קרי ליה הערמת רבית: ה"ג ועוד היינו מלוה. שאף הזוז הזה כבר מתוייבת ועומדת: לא צריכא דארווח לה זמן. הלואתו ואמר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם שיפייסני על כך או לי ואפי' לאגר נטר לא דמי כלל ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דקא יהיב לה הך פרוטה דהנאת מלוה אבל כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה והם שלה: במכר לא קנה. כגון קרקע דקי"ל לקמן (דף כו.) שהיא נקנה בכסף אינו נקנה בכך דלאו מידי יהיב ליה: יצא ידי נתינה. ומוכרה לכהנים והדמים שלו ולקמן פריך ממה נפשך: ואסור לעשות כן. לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות שיתנו לו התרומה ותנן בבכורות (דף כו:) כהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין להם תרומה ומעשרות בשכרן ואם עשו כן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאכי ב) שחתם ברית הלוי: לא החזירו לא יצא. דהוה ליה גזל למפרע: אלא אמר רב אשי. ודאי בכולהו אמר רבא דקונה לבר מאשה כו' והאי לחליפין דמי כקנין בסודר דאינו אלא אוחז בה ומחזירו: ואקדש

תוספות

אשה דלא קני ליה גופה לכ"ש. אע"ג דגבי הרי את בת חורין לא מהני מק"ו היינו משום דלא שייך חירות באשה ולא עביד ק"ו אלא מלשונות דשייכי הכא והכא.

כשתברח ממנו. כלומר מן העובד כוכבים אבל אינו רוצה לומר כשתברח ממני מטכשיו אין לי עסק בך (א) דא"כ יהיה מיד בן חורין ויתחייב במצות ולא יוכל לקיימו בבית העובד כוכבים נמצא שרע לו מה שכותב עליו אונו: **דארווח** לה זימנא. פי' בקונטרס שהיתה חייבת לו ונתן לה זמן ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שאת היית נותנת לאדם פרוטה שיפייסני על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה ולא מידי שקיל מינה וכ"ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו מקודשת אבל כי מקדשה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם שלה וברשותה ומה שפי' דרבית קצוצה לא הוי כיון שאין האשה נותנת לאיש כלום לא נהירא כיון שהוא נותן לה זה פרוטה בקידושין ולא נתן לה כלום הוי כאילו נתנה לו פרוטה ממש והוי רבית גמור וכי היה (ב"מ דף סב:) דמנה אין לי תנין במנה יש לי שייך לקרות הערמת רבית שמערים דלא הוי אגר נטר ליה לכן פר"ת דאיירי הכא שהיתה חייבת מעות לאדם אחר והגיע זמנו לפרוע ובא זה ונותן למלוה פרוטה לארווחי לה זימנא וקידשה באותה הנאה ואם תאמר אמאי אסור לעשות כן מפני הערמת רבית והא אמר בפרק איזהו נשך (שם דף סה:) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואוזיף לפלוני זוזי דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה וי"ל שיתו שאין הלוה נותן כלום לנותן אבל אם היה נותן היה נראה כשלוחו ואסור דכי נמי אמרינן התם באיזהו נשך (שם) שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ד' זוזי ואמור לפלוני לאוזיף זוזי היינו בשאין המקבל נותן כלום למלוה אם היה נותן היה נראה כשלוחו ואסור וא"ת אמאי מוקי לה בארווח לה בתחילת הלואה היה יכול להעמיד דבהנאת מלוה מקודשת כגון שהמקדש נותן למלוה פרוטה להלוות לה מעות ובאותה פרוטה נתקדשה לו וי"ל בהנאת מלוה משמע מלוה שהיתה עליו כבר: **לא** החזירו לא יצא. וא"ת אמאי לא יצא הא לא הוה תנאי כפול וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול כגון הכא שהיה דעתו שיברך חבירו על אתרוג שלו וגדולה מזאת אמרו (לקמן דף מט: ושם) בההוא גברא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישראל ולא פירש ולא מידי וסוף לא סליק בעי למיהדר ואמר רב הונא הוי דברים שבלב ואינם דברים א"כ משמע דוקא משום דלא פירש אבל אם פירש הוי תנאי אע"ג דלא כפליה וה"נ איתא במי שמת (ב"ב דף קמו.) גבי ש"מ שאמר כמדומה אני שאשתי מעוברת אבל עכשיו שאינה מעוברת נכסי לפלוני לסוף נתגלה שהיתה מעוברת וקאמר התם דלא הוי מתנה משום דמעיקרא לא היה בדעתו ליתנם לאותו פלוני אם היתה אשתו מעוברת ה"נ לא בעינן תנאי כפול כיון שהיה בדעתו לכך וא"ת ובלא החזירו אמאי לא יצא והא הוי תנאי ומעשה בדבר אחד והתנאי בטל כדאמרי' התם (גיטין דף עה.) מכדי כל תנאי מהיכא ילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן והתם תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר הוה וי"ל התם לא הוי מסקנא הכי והיכא שינויי אחריני א"נ י"ל הא דלא מהני תנאי ומעשה בדבר אחד היינו כשעניהם סותרים זה את זה כי ההיא דעל מנת שתחזירי לי את הנייר דפרק מי שאחזו (שם) דהתם ס"ד דכל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי ונמצא שאינה מגורשת עד שמחזרת הנייר ואז אינו שלה אבל הכא סבר דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי: **ואם** לאו לא יצא. והא דאמר במסכת סוכה (דף מא:) אתרוג היה לו לר"ג נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו לר"ע ויצא בו ר"ע והחזיר לר"ג ודייקי' מינה מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אע"פ שר' יהושע לא החזירו לר"ג דעתו של ר"ג היה לכך שלא היה חושש אלא שיחזור לידו אחר שיצאו כולם: **לבר** מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין. וא"ת במאי דמו לחליפין אי משום דחליפין הדרי הא בחליפין גופייהו אמר בנדרים פרק השותפין (דף מח:) דאי תפיס לא מיתפסי ונראה לר"י דלאו חליפין הוא ומדרבנן הוא דלא הוו קידושין לפי שדרך העולם להחזיר חליפין והכי כעין חליפין דמי ואתי למימר אשה נקנית בחליפין הילכך אפקעינהו רבנן לקידושין מינה תדע דאי כחליפין דמו במכר היאך קנה בהאי מנה הא אין מטבע נעשה חליפין וכן בפדיון הבן למה יהא בנו פדוי בחליפין הלא כסף ה' שקלים כתיב ולא חליפין: אם

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ח מהל' עבדים הל"ג סמג עשין פו טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' מג:

לו ב מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי' מא:

לז ג מיי' פ"א מהל' גירושין הל"ד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קלו סעי' ד:

לח ד מיי' פ"ח מהל' עבדים הל"ג סמג עשין פו טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' מא:

לט ה מיי' שם פ"ח הל' א סמג שם טוש"ע שם סעי' פ:

מ ו מיי' פ"ה מהל' אישות הל"ג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעי' ז:

מא ז ח מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעי' ט:

מב ט מיי' פ"ג מהל' זכיה ומתנה הל"ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמא סעי' ו:

מג י מיי' פ"ח מהל' לולב הל"י סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנח סעי' ד:

מד כ מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה ח ופי"ב מהל' תרומות הלי"ט טוש"ע חו"מ סי' קנ סעי' ב וטוש"ע י"ד סי' שה סעי' ז:

מה ל מיי' פ"ה מהל' אישות הלכ"ד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' א:

מו מ מיי' שם הלכ"א סמג שם טוש"ע שם סעי' ב:

תוס' ר"י הזקן

עד שתטבול: הרי את לעצמך. משמע שפטרה והתיר לה כל זכות או קצת מזכותו: לגמרי קא"ל שהתיר ונתן לה כל זכותו כל שכן באשה: אמר לעבדו שכתב לו כך: יצא לחירות משום קנסא שמכרו לעובדי כוכבים שמפקיע למצות ועבד שייך במצות כאשה: גט שחרור. להתירו בבת ישראל שהרי אין האיסור מסלק עד שיעשה לו שחרור: אונו כתו ושטרו אלמא לגמרי קאמר ליה וכ"ש באשה דלא קני לה גופה דלגמרי קאמר לה וזה אין בו ספק. [ואע"פ שהר"ם לא הביא אין לי עסק בגרושין פ"א אולי כללו בכל כיוצא בזה שכתב או שהוא טעות סופר]: במלוה פי' אע"פ שהמלוה בעין דמלוה להוצאה ניתנה והני זוזי דידה נינהו ווזוי אחריתי הוא דמחייבא ליה וכן פרש"י וכן הוא בפרק האיש מקדש. ומ"ש הר"ם שכבר הוציא הדינר פירוש האיש הוציאו מרשותו כשהלוה אותם לה. בהנאת מלוה כדמפרש: ארבעה בחמשה וקידשה באותו תוספת שמוספת על הקרן האי רבית היא והיכי קרי לה הערמה: דארווח לה זימנא. פירוש שבא זמן פרעון החוב והאריכה ואמר לה בההיא הנאה שאת נותנת פרוטה לפלוני שיפייס אותי שאאריכך תהיי מקודשת ורישא רבותא קמ"ל שאע"פ שמוחל לה החוב והמלוה בעין אינה מקודשת דהא לית לה הנאה השתא וה"ה אם אמר לה (א) שיש ליך שתתני פרוטה לפלוני לפייסני שאמחול חובי שמקודשת: ובהלכות הרי"ף הבאות מספרד נמצא דמטיא זמנא למגבי ונקטה זוזי בידה למפרעיה ואמר לה בההיא הנאה דקא מרווחנא ליך עד זמן פלוני תהי מקודשת לי וברוב ההלכות ליכא ונקטנהו זוזי בידה דאפי' אין המעות בעולם מקודשת וזה כפי' רש"י ור"ח שפי' שהביאה לו מעות ונתנה לו המעות והוא נתנם לה הוא תימה. והר"ם פי' דארווח לה זימנא כלומר שהלוה אותה עד זמן פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שיש ליך להשתמש במעותי עד זמן פלוני ויפה פירש וא"ת ולכל הפירושים היכא הויא הערמת רבית. רבית קצוצה היא שאם אמר לחברו תן לי שדה פלוני ואני אלוה אותך כך וכך או אאריך עד זמן פלוני הוי ריבית קצוצה ואיכא למימר דנותן רבית אין לו הנאה במה שנותן ואשה יש לה הנאה בנתינת גופה דבעלה חייב במזונותיה ובכמה דברים משו"ה גבי אשה לא הוי רבית גמורה: במכר אם מכר לו קרקע בכסף על מנת שיחזירהו לו תרומה אלא מפני שמסייעם אף לזה אין נותנין אלא מפני שמחזירה: בחליפין וזה דומה לחליפין שלוקח הסודר ומחזירו וזה נ"כ לוקח המתנה ומחזירה: תן מנה והוא חוזר ואמר הרי את מקודשת לי בהנאה שיש ליך כשאני נותן מעותי לפלוני במצותיך וכן בכולם מפרש הכי שאם לא אמר לה כך לאו כלום הוא דבעינן כי יקח ולא תלקח אשה לאיש ועוד איך יקנה אותה הלא לא יתן לה ולא אמר לה כלום וכתב רש"י ולא דמי לתנם לאבא ולאביך דהכא איירי דאיהי קאמר ליה מעיקרא אבל התם הוא קאמר לה להתקדש לו והיא אמרה לו תנם לאבא ולאביך ומשסה היא בו ע"כ: איכא מאן דאמר התם נמי אי אמר הרי את מקודשת לי בהנאה שיש ליך כשאני נותן מעותי לפלוני במצותיך מקודשת אלא התם איירי בשהוא מדבר עמה על עסקי קדושיה והיא השיבה בן ב) אם הוא דברי רצוי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ולאו מילתא [היא] דבמאי מקדש הלא לא נתרצית ולא אמר לה כלום אלא שאמרה לו להפסיד מעותיו והאי דשתקה כי אמר לה הכי מפני שאינה מקפדת על דבריו: דלא

א) נראה דצ"ל אם תאמר לה הרי את מקודשת בהסיה בהנאה שיש לך וכו'. ב) אולי צ"ל אם הוא דברי דימוי אינה מקודשת ואם לאו מקודשת.

מסורת הש"ס

[נ"ל דתנן]

גטין סה: ע"ש בתוס'

גטין מג: סה: [תוספתא דע"ז פ"ד]

לקמן מז. מח. [ב"ק צו: סנהדרין יט:]

ב"מ סב:

[בכורות כו: תמורה ח:]

סוכה מא: ב"ב קלז:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כשתברח וכו' דא"כ יהיה:

ואקדש (א) לך מקודשת *מדין ערב לאו אף ע"ג דלא מטי הנאה לידיה קא משעביד נפשיה האי איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה ^א^הילך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני עבד כנעני לאו אף ע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה האי גברא נמי אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא ^ב^תן מנה לפלוני ואקדש אני לו מקודשת מדין שניהם ערב לאו אף ע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה האי איתתא נמי אע"ג דלא קא מטי הנאה לידה קא מקניא נפשה מי דמי ערב האי דקא קני ליה קא חסר ממונא האי גברא קא קני לה להאי איתתא ולא קא חסר ולא מידי עבד כנעני יוכיח דלא קא חסר ממונא וקא קני נפשיה מי דמי התם הך דקא מקני קא קני הכא האי איתתא קא מקניא נפשה ולא קא קניא ולא מידי ערב יוכיח אע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה משעבד נפשיה בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך מהו אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא מקודשת אמר ליה רב אשי למר זוטרא אם כן הוה ליה נכסים שיש להם אחריות נקנין עם נכסים שאין להם אחריות ואנן איפכא תנן *נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה אמר ליה מי סברת דאמרה ליה אגב ^ג^הכא באדם חשוב עסקינן דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא ליה נפשה איתמר נמי משמיה דרבא ^ד^וכן לענין *ממונא וצריכא דאי אשמועינן קידושין משום דהא איתתא ניחא לה בכל דהו כדריש לקיש *דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו אבל ממונא אימא לא ואי אשמועינן ממונא משום דאיתיהיב למחילה אבל קידושין אימא לא צריכא: *אמר רבא ^ה^התקדשי לי לחציי מקודשת חצייך מקודשת לי אינה מקודשת אמר ליה אביי לרבא מאי שנא חצייך מקודשת לי דאינה מקודשת אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה ה"נ איש אמר רחמנא ולא חצי איש א"ל ^ו^הכי השתא התם *איתתא לבי תרי לא חזיא אלא גברא מי לא חזי לבי תרי וה"ק לה דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא וניפשטו לה קידושי בבולה מי לא תניא *האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ואפי' למ"ד אין כולה עולה ^ז^ה"מ היכא דמקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו אבל מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו הויא כולה עולה מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת הא לא דמיא אלא להא *דאמר רבי יוחנן ^ח^בהמה של שני שותפין הקדיש חציה °וחזר ולקחה והקדישה קדושה ואינה קריבה ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה שמע מינה תלת ש"מ

רש"י

ואקדש אני לך. וכשנתנו לו א"ל התקדשי לי מקודשת ואע"ג דלא מטי הנאה לידה: מדין ערב. ממה שמצינו בתורה שהערב משתעבד למלוה אנו יכולין ללמוד: הילך מנה והתקדשי לפלוני. והוא שלוחו אלא שמקדשה משלו: מקודשת. ואע"ג דממונא לאו של משלח הוא: מדין עבד כנעני. דתנן במתני' לקמן (דף כב:) קונה את עצמו בכסף ע"י אחרים שאחרים פודין אותו בממונן והוא קונה עצמו ויוצא לחירות ואע"ג דלא חסר איהו בהאי ממונא מידי: ואקדש אני לו. לאותו פלוני במנה שתתן לו בשבילי: מדין שניהם. (ב) מבין שני הדינין הללו של ערב ושל עבד כנעני אנו למידין: האי דקא מקני. בעל העבד שהוא מקנה את העבד לחירות קא קני האי כסף שמקבל בפדיונו: ואקדש אני לך. והוא קיבלו ואמר לה התקדשי לי בכך: מקודשת. כדמפרש ואזיל טעמיה לקמיה: שיש להן אחריות. אדם הוקש לקרקעות דכתיב (ויקרא כה) והתנחלתם אותם לרשת אחוזה: עם נכסים שאין להם אחריות. שמוכר או נותן לו קרקעות ומטלטלין וזה מושך המטלטלין והקרקעות קנויים לו במשיכת המטלטלין: ואנן איפכא תנן. שצריך לקנות הקרקע באחד מן הדברים שהקרקע נקנה בהן כגון כסף או שטר או חזקה דנעל וגדר ופרץ כל שהוא והמטלטלים נקנים אגבן: באדם חשוב עסקינן. שאינו רגיל לקבל מתנות: בההיא הנאה כו'. שתרצה זאת לתת פרוטה לאדם שיפייסנו לזה לקבל הימנה מתנה: וכן לענין ממונא. הכך שמעתא דרבא דילפינא קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני כן לענין ממונא מכר לו שדה ואמר לו תן הכסף לפלוני ושדי מכורה לך בו קנה מדין ערב הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני קנה אותו פלוני השדה מדין עבד תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי בו קונה מדין שניהם: ניחא לה. להיות נקנית בכל דהו בקנין כל שהוא ואפילו בטובת הנאה בעלמא: טן דו. בגופים שנים בעל ואשתו ואפילו אינו לה אלא לנוות בעלמא: דאיתיהיב למחילה. שאדם רשאי למחלו: אשה אמר רחמנא. כי יקח איש אשה: איש אמר רחמנא. כי יקח איש: איתתא לבי תרי. להכשא להם אי אפשר הילכך האי לא קדיש אלא פלגא ואנייה נשאר לאחר א"כ אינה מקודשת לזה: ניפשטו קידושי בכולה. כי אמר חצייך מקודשת לי דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר לה: ואפי' למ"ד כו'. פלוגתייהו במסכת תמורה: התם בהמה היא. ושלו היא ואין מעכב על ידו מלהתקדש לפיכך יש כח במאמרו לפשוט והכא דעת אחרת יש השובה כנותו המעכבת בדבר שהם אין אשה רוצה איגס קידושין וזו לא נתרצה אלא לחציה לפיכך אין דיבורו תפיס בה: הא לא דמיא כו'. מסקנא דתירוצא הוא אין דבר זה דומה אלא לבהמה של שני שותפין דאיכא דעת אחרת המעכבת בה והתם לא אמרי' דתקדש כולה ע"פ האחד: ואינה קריבה. הואיל ובתחלת הקדישה לא נראית לקרב שלא קידשה אלא חציה ותמכר ויקריב אחרת בדמיה: ועושה תמורה. אם המיר בה: ותמורתה כיוצא בה. דאינה קריבה דמכח קדושה דהויה באתה:

בעלי

תוספות

אם כן הו"ל נכסים שיש להם אחריות. פי' בקונטרס דאדם הוקש לקרקעות דכתיב והתנחלתם אותם לרשת אחוזה וקשה דההוא קרא כתיב בעבד אבל בן חורין לא איתקש אלא דוקא בדמי עלי לפי ששמין אותו כעבד כדאיתא בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) ועבד נמי פלוגתא היא בפ"ק דב"ק (דף יב.) אי כמקרקעי אי כמטלטלי דמי ונראה דלאו דוקא יש להם אחריות אלא אף כי נמי אין להם אחריות לא מצינו מטלטלין נקנין אגב מטלטלין דנכסים שאין להם אחריות לא שייך בהו אגב א"כ י"ל דה"ק ע"כ אי אשה נקנית אגב מטלטלין שדה נמי נקנה אגב מטלטלין שהרי קנין כסף דאשה ילפינן משדה קיחה קיחה ואם אין שדה נקנה מהיכא תיתי באשה*:

ונפשטו קידושי בכולה מי לא תניא כו'. תימה דברים תמורה (דף יא:) יליף רגלה של זו עולה ובדבר שהנשמה תלויה בו מקרא דכתיב כל אשר יתן ממנו לה' וגבי אשה לא כתיב קרא וא"כ מאי פריך הא לא דמו להדדי ונראה שלכך דקדק רש"י ופירש דהא מקודשת בלשון הקדש קאמר לה וכדאמר בריש פירקין דאסר לה אכ"ע כהקדש שאדם עושה אותה כהקדש לפיכך יש להיות דינה כהקדש אבל אם היה אומר מאורסת או חד מהנהו לישני דלעיל (דף ו.) על זה לא היה מקשה ונפשטו קידושי בכולה לפירוש זה:

וחזר ולקחה. הא דנקט וחזר ולקחה ולא נקט בהמה של שני שותפין שהקדיש כל אחד חלקו משום דלא שייך התם ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה דשותפין אין ממירין כדאמר בתמורה (דף יג.) ובפ"ק [דזבחים] (דף ו.):

ואפי' למאן דאמר אין כולה עולה. התם (תמורה יא:) מפרש למאן דאמר דאין כולה עולה מה יעשה ממנה וקאמר דימכרנה לצרכי עולות חוץ מדמי הרגל שהקדיש ופריך הילך יפטר זה מעולתו הא הויא ליה עולה חסירה ומשני כגון דאמר הרי עלי עולה כמו שאמנאנה*:

שמע

תוס' ר"י הזקן

דלא מטי הנאת ממון לידיה שכל הממון נופל האחר וזה נכנס ערב. בההיא הנאה דקא מהימן ליה שנותן ממונו לאחר מפני שהוא ערב גמיר ומשעבד נפשיה: והתקדשי לפלוני ואותו פלוני אומר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שיש ליך בשבילי שנותן ליך פלוני המנה שתתקדשי לי קונה האשה אע"פ שאינו חסר ממון שהרי עבד כנעני קונה עצמו בכסף על ידי אחרים שפודין אותו ואפי' נתן לה הפלוני המנה על מנת שתתקדש לו א) והוא אמר לה עתה כך מקודשת שהנאה יש לה עתה שאם לא תתקדש אין לה במעות כלום ומסתברא שאם נתאכלו המעות קודם שיאמר לה האחר זה הלשון שאינה מקודשת שהרי בשעה שהוא אומר כך הויא להו מלוה ולא דמי להתקדשי לי בזה לאחר שלשים יום:דקא מקנה.העבד וזהו האדון קני הכסף מיד אחרים שפודין אותו. ב) ופי' שהוא אומר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך:נכסים שיש להם אחריות.כגון קרקעות ואדם איתקש לקרקע והיה סבור המקשה שהטעם הוא אגב שקנה המעות במשיכה קנה האשה ואנן אפכא תנן במתני' דהאי פירקאי הכא מיירי שהוא אדם חשוב שאינו רגיל לקבל מתנות ויש לה הנאה בשקבל מתנה הימנה והוא אמר לה הרי את מקודשת בהנאה שיש לך כשקבלתי מתנה ממך אבל אם לא הוי אדם חשוב ליכא הנאה ונמצא שמתקדשת בלא דבר ואינם קדושין כלל ואע"ג דאמר לה הרי את מקודשת בהנאה שיש ליך כשקבלתי מתנה ממך דאלת"ה למה לי למימר באדם חשוב הכי איבעי ליה למתני מי סברת דאמר לה אגב הכא דאמר לה בההיא הנאה וכ"כ הרי"ף והר"ם ז"ל: וכן לענין ממונא תן מנה לפלוני ואתן לך ביתי כיון שנתן המנה קנה הבית וכן הילך מנה ותן ביתך לפלוני וכן תן מנה לפלוני ואתן לו ביתי כיון שנתן לו המנה ג"כ קנה הבית וצ"ע למה לא הביא הר"ם ז"ל אלא תן מנה לפלוני ואתן לך ביתי: אבל קרושין שאינה יכולה למחול אימא לא צריכא:אשה כי יקח איש אשה.לא חזיא דאשון איש אסורה לאחר והוה ליה כמאן דאמר התקדשי לי ולאחר.אבל כי אמר לחציי ונתרצית ונתן לה כסף או שטר מקודשת לא רצה לומר שאין לה בו אלא החצי אלא רצה לומר הואיל והרשות בידי ליקח אשה אחרת אקחנה ותהיה אשתי את ואחרת. וכתב רבינו מאיר פשיטא שהרשות בידו ותירץ דאפי' לא אפשר למיקם בסיפוקייהו דאמרינן ביבמות שאינו רשאי רשאי הכא רשאי דכאילו התנה לה בפירוש דמי ודעת הר"ם כפי' קמא:בכולה דהואיל וקדשה לחציה דבר שהנשמה תלויה בה קידש:התם בהמה שלו וליכא אלא דעת המקדש והואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה כולה רוצה לקדש.הכא איכא דעת האשה ואע"פ שהוא כוון לכולה היא לא כיוונה אלא לחציה ולא דמיא הא אלא

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ה מהל' אישות הל' כב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כט סעי' ה:
מח ב מיי' שם הל' כא סמג שם טוש"ע שם סעי' ג:
מט ג מיי' שם הל' כב סמג שם טוש"ע אה"ע סי' כו סעי' ט:
נ ד מיי' פ"א מהל' מכירה הל"ז סמג עשין כב טוש"ע חו"מ סי' קצ סעי' ג ד ה ו ז וע"ש בב"י:
נא ה ו מיי' פ"ג מהל' אישות הל"ט טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ח:
נב ז מיי' פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הל"ב:

[ועי' תוס' מגילה כג: ד"ה שמין]

נג ח מיי' שם הל"ד ופסק דקריבה ודלא כר"י [עיין כ"מ]:

[ע"ש בתמורה בהאמר הרי עלי עולה בחיי ועי' פרש"י שם ויש לייסב קלת]

מסורת הש"ס

[ופ"ז סג:]

[לקמן כו. וש"נ]

[ע"ז סג:]

כתובות עה. יבמות קיח: לקמן מא. ב"ק קיא.

[גיטין מג.]

לקמן מג:

חולין סט: קלה. תמורה י יא. ערכין ד

[זבחים יב. תמורה טו. כריתות כז.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואקדש אני לך:
(ב) רש"י ד"ה מדין שניהם מבין שני הדינין כצ"ל ותיבת מבין נמחק:

גליון הש"ס

גמ' וחזר ולקחה והקדישה. ע' גטין מג ע"ב תד"ה גמרו:

א) ר"ל דאפי' דאמר פלוני לא אמר לה הרי את מקודשת בעת נתינת המעות לידה אלא אח"כ ג"כ מקודשת. ב) נ"ל בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך פי' פי'

*ש"מ בעלי חיים נדחים וש"מ דחוי מעיקרא הוי דחוי וש"מ יש דחוי בדמים "בעי רבא חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה מהו כיון דאמר לה חצי פרוטה פסקה או דילמא מונה והולך הוא אם תימצי לומר מונה והולך הוא חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מהו כיון דאמר לה בפרוטה ופרוטה פסקה למילתיה או דילמא כל ביומיה מונה והולך הוא את"ל כל ביומיה מונה והולך הוא חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר מהו כיון דאמר לה למחר פסקה או דילמא הכי קאמר לה קדושין מתחלו מהאידנא ומגמר לא ניגמרו עד למחר *שני חצייך בפרוטה מהו הכא ודאי בחד זימנא קאמר לה או דילמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל תיקו: "בעי רבא שתי בנותיך לשני בני בפרוטה מהו °בתר נותן ומקבל אזלינן והאיכא ממונא או דילמא בתר דידהו אזלינן והא ליכא תיקו בעי רב פפא בתך ופרתך בפרוטה מהו מי אמרינן בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה או דילמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה תיקו "בעי רב אשי בתך וקרקעך בפרוטה מהו בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה או דילמא בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה תיקו ההוא גברא דאקדיש בשיראי רבה אמר לא צריכי שומא רב יוסף אמר צריכי שומא אי דאמר לה בכל דהו כולי עלמא לא פליגי דלא צריכי שומא אי דאמר לה חמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו כי פליגי דאמר חמשין ושוו חמשין "רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין רב יוסף אמר צריכי שומא כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה איכא דאמרי בבל דהו נמי פליגי רב יוסף אמר שוה כסף הרי הוא ככסף מה כסף דקיץ

אף

רש"י

בעלי חיים נדחים. אם נדחו ידחו לעולם ואיכא למ"ד (ביומא דף סד.) אין דיחוי אלא בשחוטין אבל בעלי חיים שנדחו חוזרים ונראין ולדידיה קריבה הך בהמה כשחזר ולקח חליה: דיחוי מעיקרא. כגון זו שמתחילת הקדישה לא נראית ליקרב ואיכא למ"ד (בסוכה דף לג:) דפליג ואמר אין דיחוי אלא בנראה ונדחה: יש דיחוי בדמים. יש תורת דיחוי בדבר שאינו קדוש אלא לדמיו כגון זו שמתחלה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדשו דמי חליה שהרי ליקרב לחלאין לא היתה ראויה ואפ"ה חל עלה תורת דיחוי לדחות מעל המזבח לעולם ולא אמרינן אין דיחוי אלא בדבר שהוקדש לגופו ליקרב: פסקה. והוה ליה כמקדש לחלאין: מונה והולך הוא. ורישא דמילתא אמסקנא נמי קאי ולאו לחלאין הוא דהא חצי פרוטה לאו בר תפיסה הוא: כיון דאמר בפרוטה פסקה. ולא היה תחילת דבורו אלא לחליה וטעה לומר שמקדשין לחלאין: כל ביומיה. הואיל ובדעתיה לגומרו היום: לשני בני. והם גדולים ועשאוהו שליח לקדש: או דילמא בתך בפרוטה. דמידע ידע דבציר מפרוטה לא מקדשה ופרתו לא אמר על פרוטה אלא שתקנה לו כשימשכנה: קרקעך בחזקה. כשאחזיק בה: לא צריכי שומא. שישומו אותן שמאים קודם שתקבלם: צריכי שומא. וכיון שלא שמאום תחלה אינה מקודשת כדמפרש ואזיל: בכל דהו. התקדשי לי בהן כמו שהן דלא צריכי שומא דבציר מפרוטה לא שוו: אי דאמר. התקדשי לי בחמשים זוז והרי לך אלו בדמיהם: ושוו חמשין. מיהו לא שמאוה בקיאים קודם לכן:

סוס

תוספות

שמע מינה בעלי חיים. פי' בקונטרס אם נדחו ידחו לעולם דאיכא למ"ד אין דיחוי אלא בשחוטין אבל בעלי חיים שנדחו חוזרים ונראים ולדידיה קרבה הך בהמה כשחזר ולקח חליה וש"מ דיחוי מעיקרא הוי דיחוי פי' כגון זו שמתחלת הקדישה לא נראית ליקרב דאיכא מאן דפליג דאין דיחוי אלא בנראה ונדחה וש"מ יש דיחוי בדמים פי' יש תורת דיחוי בדבר שאין קדוש אלא לדמיו כגון זו שמתחילה לא הקדישה אלא לדמיה שתמכר ויקדשו דמי חליה שהרי ליקרב לחלאין לא היתה ראויה ואפ"ה חל עלה תורת דיחוי לדחות מעל המזבח לעולם ולא אמרינן אין דיחוי אלא בדבר שהוקדש לגופו ליקרב וא"ת למה לי למימר הני תרתי ש"מ יש דיחוי בדמים ודיחוי מעיקרא והלא אי אפשר לדיחוי מעיקרא שלא יהא דיחוי בדמים ויש לומר דאשכחן דיחוי מעיקרא אע"ג שקדוש קדושת הגוף כדאמר ר' יוחנן פ' נגמר הדין (סנהדרין דף מז.) כגון אכל חלב והפריש קרבן ועבד עבודת כוכבים וחזר בו והואיל ונדחה כשעבד עבודת כוכבים משום דזבח רשעים תועבה ידחה ולאו דוקא נקט התם והפריש קרבן תחלה דה"ה עבד עבודת כוכבים ואח"כ הפריש קרבן דהשתא הוי דיחוי מעיקרא דהא ר"י הוא דאית ליה דיחוי מעיקרא הוי דיחוי אלא משום אידך מילתא דרבי יוחנן דמייתי התם אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה דלא מצי למימר דנשתטה תחילה כיון דשוטה הוא לאו בר הפרשה הוא נקט נמי הפריש קרבן ועבד עבודת כוכבים ואשכחן נמי קדושת דמים אע"ג דלא הוי דיחוי מעיקרא כגון המפריש נקבה לפסחו וילדה זכר והוי קדושת דמים דאין פסח בא מנקבה ולא הוי דיחוי מעיקרא שהרי הולד ראוי להקריב ויש ספרים דגרסינן ש"מ קדושת דמים מדחה ומפרש דוחה תמורתה מליקרב מדקתני ותמורתה כיוצא בה ולא נהירא דהא בכריתות (דף כח.) גבי מטמא מקדש עשיר שהפריס קן לכבשתו והעני הואיל ונדחה ידחה גרסינן נמי ש"מ תלת כמו במתניתין והתם ע"כ אין לפרש קדושת דמים מדחה התמורה דאין תמורה בעופות אלא ע"כ היינו קדושה ואינה קריבה וא"ת למה ליה לרבי יוחנן לאשמועינן הני תלת מילי הא שמעינן לה בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צח.) ויש לומר משום דפלוגתא היא בפרק בתרא דכריתות (שם) דפליגי בה רבי שמעון בן יוחאי ורבנן מייתי דברי האמוראים ויש לתמוה אמאי לא פריך עלה דרבי יוחנן כי היכי דפריך בסוף כריתות (שם) עלה דרבי אושעיא דאמר מטמא מקדש עשיר שהפריס קן לכבשתו והעני הואיל ונדחה ידחה דפריך עלה מרבי שמעון מההיא דאמר המפריש נקבה [לפסחו קודם הפסח תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה פסח] ילדה זכר ירעה עד שיסתאב וימכר [ויביא בדמיו פסח] ורבי שמעון אומר הוא עצמו יקרב פסח ועוד אדפריך עלה מרבי שמעון לסייעה עלה מדרבנן דקאמרי ברישא ירעה עד שיסתאב ועוד כיון דפריך מיחידאה אדפריך מרבי שמעון דברייתא לפרוך מרבי אליעזר דמתני' דתמורה דתנן פרק אלו קדשים (דף יח:) גבי מפריש נקבה לעולה וילדה זכר רבי אליעזר אומר הוא עצמו יקרב עולה ויש לומר היינו טעמא דפריך מרבי שמעון משום דבההיא אפילו רבנן מודו דעד כאן לא פליגי רבנן עליה אלא בדבר דשייך ביה קדושת דמים סברי מיגו דנחתא ביה קדושת דמים נחתא ביה נמי קדושת הגוף וקדושת הגוף לא הוי שהרי אין פסח בא מן הנקבה אבל גבי קן אפילו רבנן מודו שהרי אין קדושת דמים חלה בעופות ולמילתא דרבי יוחנן דהכא לא מצי לאותובי משום דהוה כי ההוא דהמפריש נקבה לפסחו ואי הוה מותיב מרבי שמעון הוה אמינא לסיועיה מדרבנן וממילתא דר' אליעזר נמי לא מצי לאותביה משום דהוה יחידאה: **חצייך** בפרוטה וחצייך בפרוטה. ואם תאמר אמאי לא יועיל והא לא אמר לעיל דלא פשטו קידושין בכולה אלא משום דאיכא דעת אחרת ואינה מתרצה אלא למה ששומעת אבל אם היינו יודעים שמתרצה בכולה פשטו קידושין בכולה והכא גלי דעתה שמתרצה בכולה וי"ל דאי הוי מיירי דאמר לה בלשון קידושין אין ה"נ דהוו פשטו קידושין בכולה אבל הכא איירי דאמר לה הרי את מאורסת לי או בחד מהני לישני דלעיל (דף ו.): **חצייך** בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר. כך אמר לה בפעם אחת: **שתי** בנותיך לשני בני. אומר ר"י דמיירי בבנות קטנות דקידושין דאב ניהו דאי בגדולות ואב מקבל קידושין בתורת שליחות פשיטא דבעי פרוטה לכל אחת דשליח לא עדיף ממשלחו דבתר נותן דקאמר לאו דוקא שהרי הנותן ע"כ בתורת שליחות בניו הוא בא ואי בתר נותן אזלינן הוי בעי שתי פרוטות כאילו הבנים בעצמם מקדשין אבל הבעיא היא אי בתר מקבל אזלינן לגמרי דשמא אין לחוש אלא שיקבל המקבל שוה פרוטה וצ"ל שבירר לאיזה מהם כגון רחל לראובן ולאה לשמעון דאל"כ הוי קידושין שלא נמסרו לביאה: **בתך** ופרתך בפרוטה. כיון דפרה אין נקנית בכסף שדינא להו בתר בתו והדר בעי בתך וקרקעך דקרקע נקנה בכסף: **ורב** יוסף אמר צריכי שומא. קודם קידושין קאמר כדפי' בקונטרס ותימה דלקמן פ"ב (דף מח.) תניא גבי התקדשי לי (א) בשטר חוב וחכמים אומרים שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ומשמע שמין את הנייר אחר קידושין ואע"ג דמתחלה שומת הנייר לא היתה ידועה ויש לומר דלישנא דאמר בכל דהו כולי עלמא לא פליגי איירי דאמר לה כל דהו וללישנא דבכל דהו נמי פליגי הכי קאמר ואם רוצה לקדשה בשטר שמין את הנייר מתחילה אם יש בו שוה פרוטה מקודשת כלומר אם שמוהו תחלה לאפוקי ממ"ד מקודשת אע"פ שאין בו שוה פרוטה מטעם שטר:

אף

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ג מהל' איסות הל"י טוש"ע אה"ע סי' לא סעי' ז:
נה ב ג מיי' וטוש"ע שם:
נו ד מיי' פ"ה מהל' אישות הל"ח סמג עשין מח טוש"ע שם סעי' ה:

תוס' ר"י הזקן

אלא לבהמה של שני שותפין שאם הקדיש חציה אינה מקודשת כולה: פסקא למילתיה והואיל ואמר חצי פרוטה לא כלום הוא: מונה והולך [הוא] הו"ל כאילו אמר התקדשי לי בפרוטה והילך חציך בחצי פרוטה וחציך בחצי פרוטה: חציך בפרוטה מהו דע כי טעם מונה והולך שייך טפי כשמחלק על החשבון יותר מכשכולל האחד ומחלק כי הכא שאינו מחלק הפרוטה אלא האשה ומסיק דאף כה"ג אמרי' מונה והולך הוא הואיל ועביד תרי דבורי לחלק האשה ורוצה שהקדושין יחולו יחד: כל ביומיה מונה והולך. שהקדושין יחולו היום: שתי חצייך בפרוטה הכא לא מצינן למימר מונה והולך דהא בדבור אחד אמר ולא שייך מונה והולך אלא כשעושה שני דבורים לחלק מניינא: בחד זימנא קאמר והוא כאילו אמר כולך בפרוטה ומקודשת או דילמא אין אשה מתקדשת לחצאים כלל היכא דליכא טעמא דמונה והולך תיקו הילכך בהני תרי בעיי קמאי מקודשת ודאי דאמרי' מונה והולך ואידך [הוי] בעיא ולא איפשיטא ומקודשת מספק וכן דעת הר"ם ז"ל. ואיכא מאן דמפרש שני חצייך בפרוטה מהו דהדר ביה מההיא אוקימתא דאם תמצא לומר מונה והולך דלעיל דסבר דאי אמרינן מונה והולך בתרי דבורי כ"ש הכא בחד דיבורא ופסקי דכולהו בעיא לא איפשיטא והעיקר מה שפירשנו תדע דאפי' כי אסיק דאמרינן מונה והולך בחצייך בחצי פרוטה הדר בעיא אי אמרינן מונה והולך בחצייך בפרוטה. ועוד היכי תני סיפא מילתא דסתרי ליה לרישא: לשני בני ומיירי שהבנים עשו אביהם שליח לקדש: לא צריכי שומא בקצת פירושנו נמצא (א) ודוק. הואיל ובקיאי כ"ע בשומא דידהו דדבר חשוב הוא וסמכא דעתה דאשה נמי בקיאה בהך שומא אבל מידי אחריני שאין ידוע שווים כל כך בעולם מודה דצריכי שומא. ומכאן יש להוכיח שאם קדשה בטבעת זהב כיון דדבר חשוב הוא ובקיאי כ"ע בשומא דידיה מקודשת ובלבד שלא יהיה בה אבן דהיא לא בקיאה בשומת האבן ולא סמכא דעתה ע"כ. וקי"ל דליתא לדרב יוסף דלישנא בתרא דקי"ל שוה כסף ככסף אע"ג דלא קייץ כי הך מסקנא דהכא דמסיק לעולם לא שוי הילכך אפי' קדשה בטבעת שיש בה אבן אם אמר בכל דהו דהיינו הרי את מקודשת לי בטבעת זו ודאי הויא מקודשת קדושין גמורין ואי אמר לה בחמשין ושוי חמשין מצי למימר הכי מיהו לדעת הר"ם אין זה הדין אלא בבגדים מעולים שהאשה מתאוה להם כמו שנבאר לקמן: שומא. כדמפרש: בכל דהו שלא אמר לה שהן שוין כך וכך אלא אמר לה התקדשי לי בשיראין אלו: לא סמכא דעתה שיהיו שוין כמו שאמר לה ואינה מקודשת עדיין עד שתשום אותן אבל שמו ולא חזרה בה ודאי מקודשת דהו"ל כמאן דאמר התקדשי לי בזה לאחר שתשומי אותן: שוה כסף דאמרי' בכל דוכתא ככסף דוקא היכא דקייץ שקצוץ ערכו:

עגל

(א) נראה דצ"ל בקצת פירושים נמצא דדוקא בשיראי הואיל ובקיאי וכו'.

מסורת הש"ס

פסחים לה. יומא סד. כריתות כז. כח. תמורה כו: זבחים יב. נט.

[פ' תוס' זבחים ו. ד"ה דבריו]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ורב יוסף וכו' בשטר וחכמים כצ"ל ותיבת חוב נמחק:

גליון הש"ס

גמ' בתר נותן ומקבל. עיין ב"מ נו ע"א:

אף שוה כסף נמי דקייץ אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא °מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים האי תבואה וכלים היכי דמי אילימא דלא מקנו בהו כלל *°ישיב גאולתו אמר רחמנא ^א^לרבות שוה כסף ככסף ואי דלית בהו שוה פרוטה מאי איריא תבואה וכלים אפי' כסף נמי אלא לאו דאית בהו שוה פרוטה וכיון דלא קייצי לא *ואידך ה"ק בתורת כסף הוא נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי נינהו חליפין ולרב נחמן *דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר אלא לעולם דלית בהו שוה פרוטה ודקאמרת מאי איריא תבואה וכלים אפי' כסף נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כסף דאי אית ביה שוה פרוטה אין אי לא לא אבל תבואה וכלים אימא *מדמקרבא הנאתייהו גמר ומקני נפשיה קא משמע לן אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא *עגל זה לפדיון בני טלית זה לפדיון בני לא אמר כלום עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני טלית זו בחמש סלעים לפדיון בני בנו פדוי האי פדיון היכי דמי אילימא דלא שוי כל כמיניה אלא לאו אף על גב דשוי וכיון דלא קייצי לא לא לעולם דלא שוי ^ב^וכגון דקביל כהן עילויה כי הא דרב כהנא שקיל סודרא *מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים אמר רב אשי לא אמרן אלא כגון רב כהנא דגברא רבה הוא [א] ומבעי ליה סודרא ארישיה אבל כולי עלמא לא כי הא דמר בר רב אשי זבן סודרא מאימיה דרבה מקובי שוי עשרה בתליסר: *אמר רבי אלעזר ^ג^התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים מאי טעמא כיון דאמר לה מנה ויהב לה דינר כמאן דאמר לה על מנת דמי *ואמר רב הונא אמר רב ^ד^כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי מיתיבי ^ה^התקדשי לי במנה והיה מונה והולך ורצה אחד מהן לחזור אפילו בדינר האחרון הרשות בידו ^ו^הכא במאי עסקינן דאמר במנה זו הא מדסיפא במנה זו רישא במנה סתם דקא תני סיפא אמר לה התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת ^ז^דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף ^ח^לא רישא וסיפא דאמר במנה זו ופרושי קא מפרש רצה אחד מהן לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו כיצד כגון דאמר לה במנה זו והכי נמי מסתברא דאי ס"ד רישא במנה סתם השתא במנה סתם לא הוו קידושי במנה זו מיבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלוי רישא שלא תאמר רישא במנה זו אבל במנה סתם הוו קידושין תנא סיפא במנה זו מכלל דרישא במנה סתם ואפילו הכי לא הוו קידושין רב אשי אמר מונה והולך שאני דדעתה אכוליה האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה לא צריכא דיהביה ניהליה בליליא אי נמי דאשתכח ליה ביני זוזי האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחשת אמר רב פפא ^ט^כגון דנפיק על ידי הדחק: אמר רבא אמר רב נחמן ^י^אמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת

מנה

רש"י

שוה כסף ככסף · גבי קידושין כסף כתיב ושוה כסף איתרבי ככסף כדאמרינן לקמן ישיב לרבות שוה כסף הלכך כי כסף בעינן דקייץ: מכסף מקנתו · בעבד עברי כתיב: ישיב גאולתו · ישיב קרא יתירא הוא דמלי למכתב לפיהן גאולתו לרבות שוה כסף לענין פדיון וכיון דמיפרוק ביה איקנויי נמי מקנה ביה דכתיב גאולתו מכסף מקנתו: וכיון דלא קייץ לא · וה"ק ואינו נקנה בתבואה וכלים אלא א"כ קצן דמיה: בתורת כסף וכו' · בתורת דמים הוא נקנה בין שנותנין עליו כסף בין שוה כסף בתורת דמים אקנו ולא בתורת חליפין שדרך לעשות חליפין בתבואה וכלים כלים שנאמר (רות ד) שלף איש נעלו ותבואה נמי דכתיב (שם) כל דבר: ולרב נחמן דאמר · בפרק הזהב פירי לא עבדי חליפין אם נתן תבואה בתורת חליפין כמו סודר לקנות בהן שדה או שום דבר בחליפין לא קנו והאי כל דבר מפרש ליה דהכל נקנה במנעל השתא ליכא למימר תורת תבואה וכלים היינו חליפין מאי איכא למימר: אלא לעולם · ואינו נקנה בתבואה וכלים דקאמר בדלית בהו שוה פרוטה: מקרבא הנאתייהו · מזומנין ליהנות מהם: לפדיון בני · לחמש סלעים של פדיון הבכור דכתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים: לא אמר כלום · אפי' נתנו לכהן: כל כמיניה · כי אמר בחמש סלעים בתמיה: דשוי · ואפי' הכי קתני רישא לא אמר כלום הואיל ולא נישומו: לדידי שוי לי · אני שם אותו לעצמי ואקבלנו בכך: דגברא רבה הוא · ולא אזיל בגילוי הראש: מקובי · שם מקום: ונתן לה דינר · מיד מקודשת דקיבלה ליה לשם קידושין וע"מ שישלים תנאו: הרשות בידו · שאין הקידושין חלין עד שתקבל את כולו ואת אמרת מקודשת: במנה זו · דדעתה אכולה: דינר רע · לקמן מפרש: כיצד דאמר (א) במנה זו · ונמצא חסר דינר אינה מקודשת והיינו דקאמר רצה אחד לחזור הרשות בידו: מסתברא · דפרושי מפרש: השתא במנה סתם · תנא ליה דיכולים לחזור כל זמן שלא קבלה את כולה: במנה זו · ונמצא חסר (ב) דהשתא לא קבלה כולה מיבעי' דמלי הדרא: מונה והולך שאני · ואע"ג דאמר במנה סתם כיון דחזיתיה מונה והולך דעתה אכולה אבל כי לא נתן לה אלא דינר וקבילתיה ודאי לשם קידושין קבילתיה ועל מנת שישלים: דאישתכח ביני זוזי · ולא הכירה בו מתחילה שהיה מעורב בינייהם: היינו דינר של נחשת · ואמאי מקודשת:

מנה

תוספות

אף שוה כסף דקיץ · הא דאמרינן לקמן (דף יב·) ההוא גברא דקדיש בזוזא דאורדי יתיב רב שימי בר חייא וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה אין אי לא לא לכאורה דומה דלא כרב יוסף: ומאי ניהו חליפין · אין עבד עברי נקנה בחליפין ולא קונה עצמו בחליפין דמה שהוא קונה בכסף נפקא לן מהאי קרא דמכסף מקנתו לקמן (דף יד:) אבל עבד כנעני נקנה [ב] בחליפין *כדתני בפ' השולח (גיטין דף לט:) גבי שקל כומתא ושדא בה אמר לה קני האי וקנה נפשך ומשמע משום דהויא ליה כליו של מקנה לא עשה ולא כלום אבל בכליו של קונה קנתה ומתורת חליפין משמע ולא בתורת כסף וכך פירש רבינו חננאל שם*: מנא אמינא לה דתניא עגל זה · ללישנא קמא מייתי ראיה: רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן · משמע הכא דרב כהנא היה כהן ותימה דבסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) משמע דלא היה כהן דקאמר אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי וי"ל דתרי רב כהנא הוו אי נמי י"ל דבשביל אשתו היה לוקח כדאשכחן בפרק הזרוע (חולין דף קלב·) רב כהנא אכל בשביל אשתו*: אבל כולי עלמא לא · וא"ת מאי טעמא דלא מהני מי גרע ממתנה ע"מ להחזיר דאמרינן לעיל (דף ו:) דשמה מתנה וי"ל דאין הכי נמי דמיגרע גרע דהתם איכא דבר חשוב דהוי מתנה אע"פ שנתן ע"מ להחזיר אבל הכא גבי פדיון לא היה שוה אותו סודר חמש סלעים ומתחילה כשנתן ט לא יצא ידי נתינה: השתא במנה סתם לא הוו קידושין במנה זו מיבעיא · וא"ת דלמא הא קמ"ל דבמנה זו אע"ג דלא חזרה בה לא הוי קידושין כיון שנמצא חסר ויש לומר דמרישא שמעת מינה כיון דבמנה סתם יכולה לחזור בה ולא אמרינן ישלים אלמא לא חלו הקידושין כלל עד שישלים הכי נמי כי אמר לה במנה זו ונמצא חסר לא חלו הקידושין ואף ההשלמה לא מהניא שהרי לא סמכה דעתה להשלמתו אלא למנה שמראה לה והרי הוא חסר:

מנה

נז א מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה א והלכה ח:

נח ב מיי' פי"א מהל' בכורים הלכה ז סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סימן שה סעיף ה:

[נ"ל כדאמרינן]

נט ג מיי' פ"ז מהלכות אישות הלכה יז טוש"ע אה"ע סימן כט סעיף ז:

[ועי' היטב תוס' גיטין לט: ד"ה משום]

ס ד מיי' פ"ו שם הלכה יז ופ"ג מהל' זכייה ומתנה הלכה ח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לח סעיף ג:

סא ה ו ז ח ט מיי' פ"ז מהלכות אישות הלכה יז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כט סעיף ז:

[ועי' תוס' פסחים מט: ד"ה אמר ותוס' ב"ב קי. ד"ה ולא ובחולין קלב. ד"ה רב]

סב י מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה כג סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:

תוס' ר"י הזקן

עגל זה לכהן קאמר שיקח העגל או הטלית בדמי פדיון בנו: ומבעי ליה סודרא וכן נמי עגל וטלית לכל אדם שהרי לכל אדם הן צורך אבל טלית אינו צריך לכל אדם ולא מצי למימר לדידי שוה לי אלא מדבר שהוא צריך לו שפעמים שאדם קונה אותם יותר משווייהם מפני הצורך: ה"ז מקודשת · מיד כשנתן לה הדינר ואינה יכולה לחזור בה דהו"ל כמאן דאמר לה הרי את מקודשת לי בדינר על מנת שאשלים לך מנה ומיהו אם לא השלים לה המנה א"צ גט שהרי לא השלים תנאו נמצא שהוא יכול לחזור בו והיא אינה יכולה לחזור בה. וה"ה אם נתן לה פרוטה מקודשת וישלים לה המנה · ואורחא דמילתא נקט שמי שרוצה למנות מנה אינו מונה לו בפרוטות אלא בדינרין שמקצר חשבונו· ודינר הוא כמו פשוט של כסף וא"ו מעות כדמפרש לקמן (דף י"ב) ואיכא מ"ד שאע"פ שלא השלים לה המנה צריכה גט וטעות הוא בידם דמאי בין תנאי זה לשאר תנאים: במנה זה משמע כל המנה ולא חלו הקדושין עד שהגיע בידה כל המנה אבל במנה סתם אפי' מונה והולך מקודשת בדינר הראשון שנתן לה: רב אשי אמר אפי' במנה סתם אם היה מונה והולך אינה מקודשת עד שהגיע בידה כל המנה והאי ברייתא סתם איירי ומהא (א) מילתא פליג אם החיא אוקימנא כר' אלעזר כמו שנפרש לקמן: דידעה ביה שהכירה אותו ומחלה אותו הדינר שמעינן מהא דאע"ג דאמרי' דקדושין לא ניתנו לימחל היינו דבעינן (שיש לה) ויתן לה שוה פרוטה ואפי' אמרה הריני כאילו קבלתיה אינו מועיל אבל אם אמר לה התקדשי במאה דינרים יכולה היא למחול מקצתם הואיל ומגיע בידה פרוטה: בלילה· ולא הכירתו: ביני זוזי· שלא ראתו: היינו [דינר] של נחשת והיכי תני מקודשת: על ידי הדחק משום הכי מקודשת שהרי יכולה להוציא ברוחק ומיהו יחליף אותו הואיל ואינה יכולה להוציאו בלא טורח (ב):תוספתא תבעו זה את זה האיש תבע תחלה ואמר לה קבל הקדושין ואם האשה תבעה תחלה שאמרה לו תני לי קדושין וקדשו סתם הואיל ותבע האיש תחלה והיא אמרה לו כבר שלא תתקדש לו אלא במאתים ודאי על מנת ליתן מאתים קדש ומנה או מאתים סתם הוא זה ומקודשת מה שנתן לה והוא ישלים המאתים מיהו אם אינו רוצה להשלים אינה מקודשת כדפרישנא לעיל גבי החיא דרבי אלעזר ג).תבעו זה

את

(א) לשון זה צ"ע ואולי יש כאן ט"ס · ב) בתוספתא פ"ב דמכילתין וכך איתא שם זה אומר במנה וזה אומר במאתים וכו' ואח"כ תבעו זא"ז וקדשו אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה ואם האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש · ג) צ"ל וכן במוכר הפך לחבירו וכו' ותבעו זא"ז ·

ויקרא כה · שם · [לקמן טז.] · ס"א לא ה"ק · [לקמן כח:] ב"מ מז. · [לקמן מו·] · תוספתא דבכורות פ"ו · [נ"ל בפדיון וכן העתיקו תוס' לעיל ו: ד"ה כפרוטה] · לקמן מז· · פ"ו לז: ע"ש גיטין עד· [ועה:עז·] לקמן ס:[ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיצד דאמר לה במנה זו ונמצא: (ב) ד"ה במנה וכו' חסר דינר דהשתא:

גליון הש"ס

גמ' מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה · ע"ל יד ע"ב תד"ה מוכר עצמו:

הגהות הגר"א [א] גמ' כגון רב כהנא דגברא רבה הוא. נ"ב וידע למחולי אבל כ"ע לא כי הא דמר בר רב אשי כו' · כ"ה גירסת בה"ג ורמב"ם ומפרשים לענין שאין בו משום אונאה (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' ש"ה ס"ק ח): [ב] תוס' ד"ה ומאי כו' עבד כנעני נקנה · נ"ב וקונה עצמו ·

סג א מיי' פ"ה מהל' אישות הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף יג:

סד ב מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה א סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עב סעיף ב:

סה ג ד מיי' פ"ד מהל' אישות הלכה ג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ל סעיף ז:

סו ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

סז ו ז מיי' שם הלכ' ד טוש"ע שם סעיף ט:

סח ח ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:

[שם עח:]

סט י מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:

מנה אין כאן משכון אין כאן איתיביה רבא לרב נחמן קידשה במשכון מקודשת התם במשכון דאחרים וכדרבי יצחק *דאמר רבי יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר °ולך תהיה צדקה (דברים כד) אם אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון בני רב הונא בר אבין זבון ההיא אמתא בפריטי לא הוו בהדייהו אותיבי נסכא עליה לסוף אייקר אמתא אתו לקמיה דרבי אמי אמר להו פריטי אין כאן נסכא אין כאן ת"ר *התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת הא שדיתינהו קמיה הוו קידושין הא קאמרה ליה שקיל לא בעינא לא מיבעיא קא אמר לא מיבעיא שדיתינהו קמיה דלא הוו קידושין אבל זרקתו לים או לאור אימא כיון דמיחייבא בהו קדושי קדיש נפשה והא דקא עבדא הכי סברא איבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא או לא קמ"ל תנו רבנן התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת על מנת שיקבלום לי מקודשת תנא אבא להודיעך כח דרישא תנא אביך להודיעך כח דסיפא התקדשי לי במנה תנם לפלוני אינה מקודשת על מנת שיקבלם לי מקודשת וצריכא דאי אשמעינן אבא ואביך התם הוא דכי אמרה על מנת שיקבלום לי הוו קידושין דסמכה דעתה עילייהו סברה עבדין לי שליחותאי אבל פלוני לא ואי אשמעינן פלוני הכא הוא דכי אמרה תנם לפלוני לא הוו קידושי דלא מקרבא דעתה לגביה למיתבה ליה במתנה אבל אבא ואביך דמקרבא דעתה לגבייהו אימא במתנה יהביתיה ניהלייהו צריכא ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי סלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת בעי רב ביבי סלע של שניהם מהו תיקו התקדשי לי בככר תנהו לכלב אינה מקודשת ואם היה כלב שלה מקודשת בעי רב מרי °כלב רץ אחריה מהו בההוא הנאה דקא מצלה נפשה מיניה גמרה ומקניא ליה נפשה או דלמא מצי אמרה ליה מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן תיקו התקדשי לי בככר תנהו לעני אינה מקודשת אפילו עני הסמוך עלה מאי טעמא אמרה ליה כי היכי דמחייבנא ביה אנא הכי מחייבת ביה את ההוא גברא דהוה קא מזבין

חומרי

מנה אין כאן · הלכך משכון (א) אינו שוה (כאן) כלום שאין המשכון מתנה: במשכון דאחרים · שהיה בידו וקדשה בחוב שיש לו עליו הלכך מקודשת שהמשכון עצמו קני לה: בפריטי · על מנת לקבל פרוטות של נחשת: נסכא · חתיכה של כסף: פריטי אין כאן · שהתנו עליה הלכך נסכא שהוא משכון אין כאן להיות במקומו לקנות שאם נתנו הפרוטות היתה קנויה להם דעבד כנעני נקנה בכסף: נטלתו וזרקתו לים · בפניו לומר איני רוצה: הא שדיתינהו קמיה · במקום שאינו אבוד הוו קידושין בתמיה: מדאיחייבא ביה · לשלומי גמרה וקדשה נפשה ולפי שהוא שלה זרקתו לנסות את זה אם הוא רגזן: אינה מקודשת · ואינו דומה לתן מנה לפלוני ואיקדש לך *דהתם איהי קאמרה ליה מעיקרא אבל כאן משטה היא בו כלומר תן מעותיך לאחרים: להודיעך כח דרישא · דאף על גב דאביה הוא לא גמרה וקדשה נפשה: כח דסיפא · דאמר מקודשת דאע"ג דלא קרוב שלה הוא: סמכה עליה · דעביד שליחותיה וכי מקבל להו הוה שלוחה ומקדשה: ואם היה סלע שלה מקודשת · שחצרו של אדם קונה והרי הוא כמו שמקבלתו: רץ אחריה · לנושכה:

מנה אין כאן משכון אין כאן · פי' ואינה מקודשת לפי שהאשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין הילך יקנה שאין המשכון תחת הכסף כיון שלא ישאר ביד האשה ודאי אי אמר לה התקדשי לי במשכון זה והמשכון יהיה שלך פשיטא דמקודשת וכמו כן אם אדם אומר לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה לא קנה המנה במשיכת המשכון ואין לחלק בין מתנה לקידושין ורבינו חיים כהן בשם ר"ת אומר שאם אמר אדם לחבירו אתן לך מנה במתנה והילך משכון עליו ואל תחזיר לי המשכון עד שאתן לך המנה דאז ודאי יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה ותימה מהא דאמר בהשוכר את האומנין (ב"מ דף עה:) גבי השוכר את הפועלים להעלות פשתן וכל דבר שהוא אבוד מקום שאין שם אדם וחזרו בהן שוכר עליהן או מטען וקאמרינן *עד כמה שוכר עליהן א"ר נחמן עד כדי שכרן איתיביה רבא לרב נחמן עד ארבעים וחמשים זוז התם כשבאת חבילה בידו פירוש שבאו כלי אומנות של פועל ליד בעל הבית והשתא כי באת חבילה בידו מאי הוי הא מנה אין כאן משכון אין כאן וי"ל דלא דמי דהתם גרמו לו הפסד ועוד שאין החבילה בתורת משכון אלא קנויה לו לשכור פועלין וכשרגילין לעשות שידוכין צריך ליזהר בדבר יפה שיאמר הרי אני מקנה לך כך וכך בגוף החפץ דאם אמר אם אחזור בי אתן לך כך וכך והא לך משכון מנה אין כאן משכון אין כאן ושמא בשדוכין לא אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן כיון שכשהאחד מהן חוזר בו השני מתבייש בדבר:

משכון דאחרים וכדרבי יצחק · אע"ג דרבי יצחק איירי במשכון שלא בשעת הלואתו מצינו למימר כיון דבעל חוב קונה משכון שלא בשעת הלואה קנין גמור עד שיפדה בשעת הלואה נמי אלים שיעבודיה לחשב ממון לקדש בו האשה ולקנות בו עבדים וקרקעות וכן צריך לפרש בפ' השולח (גיטין דף לז: ושם) בההיא דאמר המלוה על המשכון אינו משמט ומפרש התם משום דקני ליה כרבי יצחק ורבי יצחק הוי שלא בשעת הלואתו והמלוה משמע בשעת הלואתו כדמשמע סוף פרק האומנים (ב"מ פא: ושם) אלא ה"פ התם כיון דקני ליה שלא בשעת הלואתו לגמרי סברא הוא דיקנה הוא בשעת הלואתו שלא ישמט דחשיב של אחיך בידך ודרשינן בספרי (פ' ראה) את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך בידך וכן יש לפרש פרק כל שעה (פסחים דף לא: ושם) בההיא דישראל שהלוה את העובד כוכבים על חמצו אחר הפסח עובר לרבי מאיר ומפרש התם משום דקנה ליה כר' יצחק וכיון דקני ליה כרבי יצחק שלא בשעת הלואתו בשעת הלואתו קני ליה נמי לענין דקרינן ליה שלך אי אתה רואה: מנין לבעל חוב שקונה משכון · פי' בקונט' בשאר דוכתי להתחייב באונסין וקשה דהא ר"מ ור' יהודה פליגי *במלוה על המשכון אי הוי שומר שכר אי שומר חנם אבל שואל לא הוי ואוקי גמרא ר"מ כר' יצחק משמע דר' יצחק לא אמר להתחייב באונסין לכך נראה לי שקנה את המשכון להתחייב בגניבה ואבידה: צדקה מנין · וא"ת היכא צדקה ממה שיחזיר לו לשכב עליו וי"ל דדייק מדכתיב (דברים כד) ושכב בשלמתו וברכך ואי לא הוי קונה ליה א"כ כשמברכו העני הוי ליה רבית דברים ויש מפרשים דלא מיקרי צדקה אלא הנותן משלו כמו צדק משלך ותן לו (ב"ב פח:): תנם לאבא או לאביך אינה מקודשת · ואם תאמר הא אמרינן לעיל (דף ו:) תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת ויש לומר דלא דמי דהתם שהתחילה היא בדבר איכא למימר דדעתה להתקדש אבל הכא שהוא אמר לה תחילה התקדשי לי והיא משיבה תנם למי שתרצה איכא למימר דאין דעתה להתקדש אלא היא משטה בו ואינה חוששת: תנם לפלוני אינה מקודשת · וא"ת אמאי קתני לעיל בברייתא אביך לאבא ולפלוני סגיא ואיכא למיעבד כל הני צריכותא ושמא יש לומר דאין לחוש לכך כיון דלא תנא אביך בברייתא לחודיה אי נמי י"ל דלהכי תנא אביך ופלוני משום דס"ד דליהוי מקודשת טפי כשאמרה תנם לפלוני מכשאמרה תנם לאביך דסמכה דעתה טפי כשיהא ביד פלוני: אם היה סלע שלה מקודשת · פי' בקונטרס דחצרה קונה לה ולא נהירא דאם כן מאי בעי סלע של שניהם מהו פשיטא דאינה קונה כיון דהוא חצר של שניהם כדאמרינן פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פד:) אמר רבי ינאי חצר של שני שותפין קונין זה מזה ומוקי לה במודד בתוך קופתו של לוקח אבל במודד על הקרקע לא ונראה לפרש דהכא הטעם אין תלוי בקנין חצרה אלא כשהסלע שלה סמכה דעתה ובשאינו שלה לא סמכה דעתה ובעי כשהסלע של שניהם אי סמכה דעתה או לא:

הב

תוס' ר"י הזקן

את זה · אם המוכר תבע ואמר לו קנה החפץ (ונתנו לו) [יעשו דברי לוקח] אם הלוקח תבע ואמר לו תן לי החפץ ובא ומשכו [יעשו דברי מוכר] ע"כ התוספתא פ"ב: מנה אין כאן לא המנה הגיע לידה ולא משכון נתן לה להיות שלה דנימא שוה כסף ככסף הלכך אין לה על המשכון כלום: במשכון מקודשת וקס"ד דמיירי כה"ג דאמר לה התקדשי לי במנה והניח לה משכון: [במשכון] דאחרים · במשכון שמסרו לו ב"ד על חוב שיש לו אצל אחרים וקדשה באותו זכות שיש לו על המשכון דאי אמר לה התקדשי לי בזה הואיל ואחרים מוציאין אותו המשכון מידה אינה מקודשת אלא ודאי דאמר לה התקדשי לי במשכון זה שיש לי מפלוני או התקדשי לי במאה זוז שיש לי על משכון זה מקודשת · וכי תימא הכא נמי מנה לא הגיע בידה ומשכון לא נתן לה להיות שלה ואין לה על המשכון כלום שהרי הוא קונה המשכון עד אותו סך וגוף המשכון הקנה לה עד אותו מנה' והה"נ אם בעל חוב עצמו תפשו אחר ההלואה דכה"ג נמי קני ביה זכותא כנגד אותו סך כמו שביארנו בסוף המקבל · ומשום הכי פרישנא לה במשכנו שלא בשעת הלואתו והכי אוקימנא לה להא כר' יצחק בשבועות ובבא מציעא · ואיכא מאן דמפרש במשכון דאחרים אפי' משכנו בשעת הלואתו והכי דייק מהא דר' יצחק הואיל ומשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה עד אותו סך שהלוה חייב לו משכנו בשעת הלואתו [נמי] קצת שעבודא מיהו אית ליה עילויה ואותו שעבוד נתן לה וזה הבל: בפריטי · דעבד כנעני נקנה בכסף: נסכא' חתיכה של כסף' ונתייקרה השפחה ורצו לחזור בהם המוכרים: פריטי אין כאן שלא נתנו המעות שקנו אותה והנסכא לא נתנו להם להיות שלהם דנימא שוה כסף ככסף הלכך לא נתנו להם עליה לא כסף ולא שוה כסף שאין להם על הנסכא כלום שמעינן מיהא שהמוכר יין לעובד כוכבים אף על פי שהעובד כוכבים מניח משכון על היין קודם שנאמר אינו מועיל ואכתי דמי היין נסך קא שקיל שהרי לא נתן לו הכסף שיקנה בו היין ולא נתן לו המשכון שיהא שלו הלכך אין לו במשכון כלום ואין לו תקנה אלא שילוה לו המעות על המשכון ויקח המשכון קודם שיאסר היין · ואיכא מאן דאמר הואיל בדיניהם קונה היין לית לן בה: מדאחייבא בהו אם לא נטלם בתורת קדושין' וכתב רבינו נסים ודוקא היכא שנטלתם בכעס וזרקתם מיד אבל לקחם בפני עדים ואח"כ זרקתם לפניו או לדבר האבד צריכה הימנו גט: במנה והיא השיבה אותו תנם לאבא אינה מקודשת שלא נתרצית בקדושין אלא שאמרה לו להפסיד מעותיו: שיקבלם לי מקודשת דסמכה דעתה שאותו פלוני יקבל מעותיה ונתרצית בקדושין איכא מאן דאמר בכל הני אי הוא חזר ואמר הרי את מקודשת לי במנה זה שאתן לפלוני במצותיך והיא שתקה מקודשת אע"פ שלא אמרה תחלה אלא תנם לפלוני ולאו מילתא היא כמו שבארנו לעיל: על גבי הסלע דלאו לשון ריצוי הוא אלא הפסד מעותיך ומיירי נמי בשלא חזר ואמר לה כלום אלא שהניחם שם לפירושא קמא: שלה לשון ריצוי הוא דקאמרה כלומר הניחם ברשותי' של שניהם בעיא ולא איפשיטא הואיל והמקום של שניהם אם נתרצית לקדושין אם לאו: לכלב כלומר הפסידהו ואינו לשון ריצוי: גמרה ומקניא ולשון ריצוי הוא דקאמרה או חיובי מחייבת ולא נתרציתי בקדושין אלא אמרתי לך שתצילני כמו שאתה חייב להציל נפש אחת מישראל איכא מאן דאמר אם היה כלב של שניהם נמי מקודשת אם היה בככר שתי פרוטות דלשון ריצוי הוא ולא אמרינן דאמרה כי היכי דמחייבת ביה אנא מחייבת ביה את כדאמרינן דהתם הוא חייב בכל המתנה אבל כאן אינו מוטל עליו אלא חצי מזונותיו · ואיכא מאן דאמר אינה מקודשת דהואיל דמחייב ביה איהו לא נתרצית לקדושין וצ"ע' הלכך הוי ספק מקודשת · כי היכי דמחייבנא ולא נתרצית לקדושין: ירושלמי פרק האיש מקדש התקדשי לי בסלע תנהו לעני מקודשת ותראה עושה טובה לעני · ודאי זה הירושלמי חולק עם התלמוד שלנו דודאי ליכא הפרש בין סלע לככר וכן דעת הר"ם והרי"ף שלא הביאו זה הירושלמי ואיכא מאן דאמר דלא פלוג וחלוק יש בין סלע לככר דבסלע לא מציא למימר כי היכי דמחייבנא דלא רמיא עליה חובה למיתן ליה סלע הדא זימנא · וזה רחוק דאמו מי לא עסקינן בככר גדול ודאי אינו חייב ליתן לו ככר גדול כאחת · ופי' לשון הגמ' הוא שלא היה בדעתה להתרצות בקדושין אלא שיתן לו לשום מצוה שהרי הוא מחויב במעה כמו שהיא מחויבת יהיה מחויב לתת לו כולו או מקצתו וודאי פליג אגמרא דידן' וודאי אם נתן לעני

שלא

גיטין לז: פסחים לא: שבועות מד. ב"מ פב.

[לעיל ה:]

תוספתא דקדושין פ"ב

[ב"מ פא.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנה וכו' משכון אין כאן וכו' כלום וכו' קאי לא כס"ד:

גמרא

חומרי *פתכייתא אתאי ההיא איתתא אמרה ליה הב לי חד *שוכא אמר לה אי יהבינא ליך מיקדשת לי אמרה ליה הבה מיהבה אמר רב חמא [א]כל הבה מיהבה לאו כלום הוא ההוא גברא דהוה קא שתי חמרא בחנותא אתאי ההיא איתתא אמרה ליה הב לי חד כסא אמר לה אי יהיבנא ליך מיקדשת לי אמרה ליה אשקויי אשקיין אמר רב חמא [ב]כל אשקויי אשקיין לאו כלום הוא ההוא גברא דהוה קא שדי תמרי מדקלא אתאי ההיא איתתא א"ל שדי לי תרתי אמר לה אי שדינא ליך מיקדשת לי אמרה ליה שדי מישדא אמר רב זביד כל שדי מישדא לאו כלום הוא איבעיא להו הב אשקי ושדי מהו אמר רבינא מקודשת רב סמא בר רקתא אמר תגא דמלכא אינה מקודשת [ג]והלכתא אינה מקודשת והלכתא שיראי לא צריכי שומא והלכתא כר"א והלכתא כרבא אמר רב נחמן: *ת"ר בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאינתו [ד]הרי זו מקודשת מתקיף לה ר' זירא בר ממל הא לא דמי האי שטרא לשטר זביני התם מוכר כותב לו שדי מכורה לך הכא בעל כותב בתך מקודשת לי אמר רבא התם מעניינא דקרא והכא מעניינא דקרא התם כתיב °ומכר מאחוזתו במוכר תלה רחמנא הכא כתיב °כי יקח בבעל תלה רחמנא ואי התם נמי כתיב °שדות בכסף יקנו קרי ביה יקנו מאי טעמא קרית ביה יקנו משום דכתיב ומכר ה"נ קרי ביה כי יקח דכתיב °את בתי נתתי לאיש הזה אלא אמר רבא הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי ואיבעית אימא התם נמי כתיב °ואקח את ספר המקנה *ואמר רבא אמר רב נחמן כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאינתו בין ע"י אביה בין ע"י עצמה [ה]מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה כתב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי הרי את לי לאינתו הרי את מאורסת לי מקודשת בין ע"י אביה בין ע"י עצמה מדעתה והוא שבגרה: בעי ר' שמעון בן לקיש *שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה מהו הויות ליציאות מקשינן מה יציאה

תורה אור

רש"י

חומרי · בוטייני"ש שעושין של בדיל וחורזין הרבה מהן בחוט אחד ועושין אותו כמין ענק ועושין בצואריהן למכור ויש גורסין פתכייתא והן של זכוכית כמין טבעות דקים וקורין אותו פוריל"ש ובלשון רבותינו אושטנית: חד שוכא · מלא חוט הענק: מיקדשת לי · בלשון שאלה: הב אשקי ושדי · דלא כפלתיה לדיבורא: תגא דמלכא · בכתר המלך נשבע: והלכתא כר"א · דאמר (לעיל דף ח·) התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים: כרבא אמר רב נחמן · דאמר לעיל (שם) מנה אין כאן משכון אין כאן: בתך מקודשת לי · והיא ברשות אביה לקדשה כגון שלא בגרה: לשטר זביני · ומנלן דכי האי גוונא הוי שטרא: מאי טעמא קרית ביה יקנו משום דכתיב ומכר · בתמיה קרי ביה כי יקח ונימא דאבי הנערה קאמר שיהא מקיחה לבעל ומשום דכתיב את בתי נתתי: הלכתא נינהו · למשה מסיני: התם נמי · גבי שטר זביני כתיב ואקח את ספר המקנה אלמא המוכר נתנו ללוקח דכתיב ואקח ולא כתיב ואתן וירמיהו היה קונה את השדה מיד חנמאל אלמא מוכר כותב שדי מכורה לך ונותן ביד לוקח אבל הכא כי יקח כתיב: בין ע"י עצמה · שקבלתה היא מדעתו של אב: מדעתה · שהיא אמרה לו לקבל והא דבעינן דעתא דידה והוא שבגרה: שלא לשמה · שנכתב לשם אשה אחרת ונמלך:

יציאה

תוספות

הב אשקי ושדי אינה מקודשת · וא"ת מי גרע מתן מעות לפטני דמקודשת* כ"ש כשאומרת תן לי וי"ל דשאני הכא דמעיקרא היתה שואלת שלא בתורת קידושין ומשום הכי איכא למימר כשאומרת הב אדעתא דמעיקרא קאמרה: כל אשקי אשקויי כו' · הנך תלת עובדי איצטריך לאשמועינן דבשום דבר אין מועיל לא במידי דאכילה ושתיה ולא בשאר מילי:

והלכתא שיראי לא צריך שומא · °וא"ת אמאי איצטריך לפסוק כרבה לגבי רב יוסף דהא בבבא בתרא (דף קמג:*) פסקינן הלכתא כרבה בר משדה ענין ומחצה וי"מ דהייט דוקא במילי דב"ב ולא נהירא °דע"כ בכולי גמרא הלכתא כרבה כדמוכח פרק מי שאחזו (גיטין דף עד:) גבי ההוא דאמר ליה לאריסיה כ"ע דלו תלתא ושקלו ריבעא כו' וקאמר ותסברא דרבה כרשב"ג והא קי"ל הלכתא כרבה ובהא קי"ל אין הלכה כרשב"ג משמע מדקאמר והא קי"ל הלכתא כרבה משמע דבכולי גמרא הלכתא כוותיה ושמא יש לדחות דהתם יש ספרים דגרסי בהא קי"ל הלכתא כרבה דמשמע בהא דוקא ולא בכולי גמרא מיהו קשיא אמאי לא קאמר בהדיא הלכתא כוותיה דרבה כדאמר הלכה כר' אלעזר והלכתא כרבא אמר רב נחמן ואומר ר"ת דאתא לאשמועינן דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא לפי שסומתן ידוע קצת ואין רגילין לטעות בו כל כך אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות שיש שאינם טובות אלא מעט ורגילים לטעות בהרבה יותר משוויים צריכי שומא משום דלא סמכה דעתה ולפיכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן והא דאמר לקמן בפרק שני (דף מח:) שהוסיף לה נופך משלו יש לומר ששמו אותו אי נמי ההוא נופך כעין שיראי שידוע שוויו קצת וההוא גברא דקדש באבנא דכוחלא (לקמן דף יב·) והוה רב חסדא מסער אי אית ביה שוה פרוטה אבנא דכוחלא לא הוי כשאר אבנים טובות אלא כעין אבני שיש כדאשכחנא פ"ה דסוכה (דף נא:) בהורדוס דבניה לבהמ"ק באבני דשישא וכוחלא ומרמרא וי"מ משום הכי איצטריך לפסוק כרבה לגבי רב יוסף משום דרב יוסף הביא לעיל (דף ח·) כמה ראיות לדבריו עוד י"מ מש"ה לא קאמר הלכתא כרבה דלא תימא דהייט רבה דאיכא דאמרי דבכל להו לא צריכי שומא אבל אמר לה חמשין ושוי חמשין בעי שומא לפיכך פסק דבשום ענין לא בעי שומא לפי זה הטעם יתיישב הא דאיצטריך לפסוק כרבה° אע"ג דבכל דוכתא קי"ל כוותיה:

כתב על הנייר ועל החרס · משמע דשטר כשר על החרס וכן משמע לקמן בפירקין (דף כו·) דאמר כתב לו על הנייר ועל החרס שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה וקשה דאמר בפ"ב דכתובות (דף כא·) האי מאן דבעי לאחווי חתימת ידיה בבי דינא לכתוב אחספא כו' וקאמר דוקא אחספא אבל אמגילתא לא דלמא משכח איניש דלא מעלי וכתיב עליה מאי דבעי ותנן הוציא עליו כתב ידו משמע אבל על חרס ליכא למיחש להכי דאפי' כתוב עליו לא יועיל ואומר ר"ת דההיא דלקמן וההיא דהכא אתיא כר' אלעזר דאמר (בגיטין דף פו·) עדי מסירה כרתי וההיא דכתובות אתיא כר"מ דאמר (שם) עדי חתימה כרתי וההיא דהכא לא אתיא כר' מאיר דכיון דבעינן בשטר קדושין עדי חתימה כדמוכח לקמן בפרק שני (דף מח·) ועדים שעל גבי החרס לא חשיבי ואין מוכיח מתוכו כלום בחרס לדבר שיכול להזדייף הוא ותנן בפ"ב דגיטין (דף כא:) אין כותבין לא על נייר מחוק ולא על דיפתרא משום שיכול להזדייף וחכמים מכשירין ואמרו מאן חכמים ר' אלעזר ש"מ דלא מהני בדבר שיכול להזדייף ואע"ג דאמר בגיטין בסוף פרק שני (דף כב: ושם) לא הכשיר ר' אלעזר אלא בגיטין אבל בשטרות לא ה"מ בשטרות העומדות לראיה דבעינן ראוי לעמוד ימים רבים אבל זה שאינו עשוי אלא לקדש בו אשה ולקנות בו שדה כעין גיטין הוה שעשוי לגרש בו את האשה לפי שעה ואע"פ שהשטר של קנין יכול להועיל לראיה כמו כן הגט יכול להועיל כדאמר בפ' הכותב (כתובות פט:) ובפ"ק דב"מ (דף יט.) וכ"ת ליקרעיה בעינא לאיגסובי ביה אלמא אע"פ שהיא צריכה לראיה עיקרו לא לכך נעשה:

אף על פי שאין בו שוה פרוטה · הכא ניחא דקרא הוא רבותא לפי דבשוה פרוטה היתה ראויה להתקדש בלא שטר אבל לקמן (דף כו·) גבי שדי מכורה לך יש לתמוה מאי רבותא דאע"פ שאין בו שוה פרוטה דהתם המוכר נותן השטר וכך לי בשוה פרוטה כמו באין בו שוה פרוטה וי"ל משום דכתב ביה נתינה אחריתי ספר המקנה ס"ד דליבעי שוה פרוטה משום דמוכר מקנה שדהו ללוקח קמ"ל דלא בעי:

הא לא דמי האי שטרא וכו' · ומגט לא היה יכול להקשות דבלא אחד דמי שפיר לגט דמה גט הבעל כותבו (א) בב"ד:

הלכתא נינהו · תימה כיון דהלכתא נינהו ל"ל קרא דויצאה והיתה שהאשה נקנית בשטר וי"ל דשטר מכר לחוד הוי הלכתא ושטר קידושין נפקי מכי יקח דבעל כותבו ודמי למכר ואע"ג דקאמר הלכתא נינהו לשון רבים לאו אתרוייהו קאי וכהאי גוונא אשכחן בריש בנות כותים (נדה לג:) דקאמר הי קרא והי הלכתא *אך קשה דלקמן (דף כו.) גבי שדה קבעי מנין שנקנית בשטר ואייתי קרא דכתיב ואקח את ספר המקנה ושמא י"ל דכיון דההוא קרא לא הוי אלא מדברי קבלה אין להקפיד בכך אי נמי יש לפרש (ב) הלכות מדינה כלומר מנהג היה כך:

קן

תוס' ר"י הזקן

אלף זוז בבת אחת מצוה עביד כדתנן בסוף פאה היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו אלף זוז בבת אחת יקח: שוכא' קשר או אגודה: לאו כלום הוא' שלא נתרצית ליקח לשם קדושין אלא לא תשחק בי בדברים אלו: ומסתברא דוקא שלא אמר לה עוד דבר אלא נתן בידה אבל אם אמר לה בשעת נתינה הרי את מקודשת לי בזה וקבלה ודאי האי הבה מיהבא דקאמרה ריצוי הוא ומקודשת א) שלא היה ריצוי לא היה לוקחת מה שהוא נותן לה שהרי אין לה בהן פלום: הב אשקי שלא כפלה הלשון אי הוי ריצוי או לאו: תגאי עטרה ולשון שבועה היא: והלכתא שיראי לא צריכי שומא' כתב הר"ם פ"ז אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהם שוים חמשים דינר ב) (ה"ז מקודשת משעת לקיחת ואינם צריכים שומא) והיו של משי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להן אם היו שוים חמשים ה"ז מקודשת משעת לקיחה ואינם צריכים שומא בשוק ואח"כ תהיה מקודשת כדי שתסמוך דעתה אלא הואיל והם שוים כמו שאמר לה הרי היא מקודשת משעה ראשונה ואם אינם שוים אינה מקודשת ע"כ · נראה דעתו דדוקא שיראי וכיוצא בהן שהיא מתאוה להן ומעכבן לעצמה ואינה רוצה למכרם סמכא דעתה · אבל כמה שאינה מתאוה להם שמא דעתה למכרם ולא סמכא דעתה שמא לא תמצא שויין · ומ"ה פסיק בגמ' והלכתא שיראי לא צריכי שומא' ולא אמר והלכתא מאני לא צריכי שומא · ואיכא מ"ד ה"ה לכל מילי והאי דנקט שיראי משום דעובדא דאיפלגו ביה רבה ורב יוסף שיראי הוו: והלכתא כר' אלעזר · דעת הרי"ף והר"ם לפי מה שנמצא ברוב ההלכות דהאי והלכתא כר' אלעזר דאי אמר לה התקדשי לי במנה סתם ונתן לה דינר אפי' היה מונה והולך ה"ז מקודשת וישלים כדאוקימנא לתירוצא דתריצנא כר' אלעזר · ולא כרב אשי · דא"כ לימא נמי והלכתא כרב אשי · ואיכא מ"ד דהאי תירוצא לאו ר' אלעזר הוא דתרצה אלא בעל הגמ' הוא דתירצה הכי · ואפשר דר' אלעזר ס"ל כרב אשי הלכך האי והלכתא כר' אלעזר ממימריה בלחוד הוא דפסקינן כוותיה דהתקדשי במנה ונתן לה דינר מקודשת וישלים וכדאסקה רב אשי דמונה והולך דעתה אכולא מנה: כרבא א"ר נחמן · דמנה אין כאן ומשכון ליכא ואע"ג דליכא מאן דפליג אדרב נחמן כיון דאיכא ברייתא דלכאורה משמע דפליג עלייהו איצטריך ותלמודא למפסק כוותיה לאשמועינן דהנהו שינויא דמשני שינויא הוו: על הנייר או על החרס אע"פ שיכול הכתב להזדייף בהני כיון דאיכא עדים כשנתן לה השטר בתורת הקדושין דקדושי בלא סהדי לאו כלום הוא לא איכפת לן ובפ"ק דגיטין אסיקנא דמחובר פוסל בקדושין כגיטין · והיכא דכתב תנאי בקדושין ודאי מקודשת דאע"ג דבגיטין אם כתבו קודם התורף הויא ספק מגורשת בשטר קדושין ליכא תורף שאין שם אלא שם האיש ולא שם האשה ולא זמן ועוד דבכל דוכתא תשכח דאיתקש הוייה ליציאה אלא במה שפוסל הגט מהיות גט אבל במה שהוא ספק לא מדמינן קדושין לגיטין שלא הקשה תורה קדושין לגיטין אלא במה שפוסל הגט מהיות גט בגט ואינו גט אבל מספק לא איירי קרא דליכא ספיקא קמי קודשא בריך הוא ואפי' תימא דמשום שהקישה תורה הוייה ליציאה יש לנו לומר שמה הוא ספק בגרושין הכי נמי בקדושין הא ליכא תורף בקדושין הלכך הויא מקודשת ודאי ומ"ש בעל הש"ש דמקודשת מספק אינו כמו שכתבנו: הלכתא נינהו כלומר שכך קבלו פי' ענין קדושין מסיני מפי משה רבינו: שלא בגרה דהויא ברשות אביה: שלא לשמה שכתבו לתתו לרחל ונתנו ללאה:

היה

עין משפט נר מצוה

[לעיל ה:]

ע א ב ג מיי' פ"ד מהל' אישות הלכה ט סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כט סעיף י:

עא ד מיי' שם פ"ג הלכה ג סמג שם טוש"ע אה"ע סי' לב סעיף ג:

[ונדף קיד: ע"ש בתוס']

עב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף א:

מסורת הש"ס

[פי' מוי סוקות מרור ערוך תמר טו] ס"פ שיפא

יבמות נב: ע"ש

ויקרא כה

ירמיה לב

דברים כב

ירמיה לב [צ"ל אמר]

לקמן מח:

[עי' תוספות סוכה כח: ד"ה הלכתא]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הא לא וכו' כותבו בלבד הס"ד: (ב) ד"ה הלכתא וכו' הלכות מדינה · נ"ב האי לישנא אשכחן לקמן כדף לח ע"ב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והלכתא וכו' וא"ת אמאי איצטריך · עי' ברכות דף יב ע"ב ובמע"ד שם: בא"ד דע"כ בכולי גמרא · וכן דעת רש"י עירובין ד' נב ע"ב ד"ה כמאן והרי"ף פ"ב שבת דף טו: בסה"ד אע"ג דבכל דוכתא קי"ל כוותיה · ועי' מגילה ד' כט ע"ב תד"ה והלכתא:

א) נראה דצ"ל שאינו לא היה רצוי לא היתה לוקחת מה שהוא נותן לה וכו' ב) מקודשת הרי זה עד ואינם צריכים שומא ליתא ברמב"ם שם ועש"ס ·

עין משפט
נר מצוה

עג א מיי' פ"א מהל' גירושין הלכה א סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן קלא סעיף א:

עד ב מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה ד סמג שם טוש"ע אה"ע סי' לב סעיף א:

עה ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם:

עו ד מיי' פכ"ד מהל' מלוה הלכה א סמג עשין צד טוש"ע אה"ע סי' נא:

עז ה מיי' פכ"ג מהל' אישות הלכה יג ופ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' נא:

עח ו מיי' פ"ג מהל' איסורי ביאה הלכ' ו:

מסורת הש"ס

יציאה בעינן לשמה אף הויה בעינן לשמה או דלמא הויות להדדי מקשינן מה הויה דכסף לא בעינן לשמה אף הויה דשטר לא בעינן לשמה בתר דבעיא הדר פשטה הויה ליציאה מקשינן דאמר קרא ויצאה והיתה: (דברים כד) איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רבא ורבינא אמרי מקודשת רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת אמר רב פפא אימא טעמא דידהו ואימא טעמא דידי אימא טעמא דידהו דכתיב ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה לשמה ושלא מדעתה אף הויה נמי לשמה ושלא מדעתה ואימא טעמא דידי ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בעינן דעת מקנה אף הויה בעינן דעת מקנה מיתיבי אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן מאי לאו שטרי אירוסין ונשואין ממש לא שטרי פסיקתא וכדרב גידל אמר רב דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך לבתך כך וכך עמדו וקדשו קנו הן הן הדברים הנקנים באמירה: ובביאה: מנא לן אמר ר' אבהו א"ר יוחנן דאמר קרא בעולת בעל מלמד (שם כב) שנעשה לה בעל על ידי בעילה א"ל ר' זירא לר' אבהו ואמרי לה ר"ל לרבי יוחנן כעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה אי מהתם הוה (שם כב) אמינא עד דמקדיש והדר בעיל קמ"ל מתקיף לה ר' אבא בר ממל אם כן נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה אי דאקדיש והדר בעיל בעולה היא אי דאקדיש ולא בעיל לאו כלום הוא אמרוה רבנן קמיה דאביי משכחת לה כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה א"ל אביי עד כאן לא פליגי רבי ורבנן אלא באחר אבל בעל דברי הכל אם בא עליה שלא כדרכה עשאה בעולה מאי היא דתניא באו עליה י' אנשים ועדיין היא בתולה כולן בסקילה רבי אומר אני הראשון בסקילה וכולן בחנק אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס ור' יוחנן האי ובעלה מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה זו נקנית בביאה ואין אמה העבריה נקנית בביאה ס"ד אמינא תיתי בק"ו מיבמה ומה יבמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת ס"ד אמינא הואיל וכתב אם אחרת יקח לו הקישה (שמות כא) הכתוב לאחרת מה אחרת מיקניא בביאה אף אמה העבריה מיקניא בביאה קמ"ל ורבי האי סברא מנא ליה א"כ לכתוב רחמנא ובעל מאי ובעלה שמע מינה תרתי ולרבא דאמר בר אהינא אסברה לי כי יקח איש אשה ובעלה (דברים כד) קידושין המסורין לביאה הוו קידושין קידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין מאי איכא למימר אם כן נכתוב קרא או בעלה מאי ובעלה שמע מינה כולהו ורבי האי בעולת בעל מאי עביד ליה האי מיבעי ליה בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה ואין אחר עושה אותה בעולה שלא כדרכה ומי אית ליה לרבי האי סברא והתניא באו עליה י' אנשים ועדיין היא בתולה כולם בסקילה רבי אומר אני הראשון בסקילה וכולם בחנק אמר

הן הדברים הנקנים באמירה: תימה דבפרק שני דייני גזירות (כתובות קב.) תנן הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל תשב עד שתלבין ראשה ולמה תשב ישאנה ויקרא חמיו לדין כיון דהן הן דברים הנקנין באמירה וי"ל שהחתן אינו רוצה לטרוח בב"ד ולמיקם בדינא ורשב"ם פי' דדוקא כשמתוך התנאים עמדו וקדשו אז נקנים באמירה ומדקדק מדקתני עמדו וההוא דשני דייני גזירות מיירי בשלא קדשו מתוך הדברים ומ"מ מאחר שהסכימו על כך תשב עד שתלבין ראשה ומיהו אין ראיה מלשון עמדו דאורחיה דגמרא בהכי כמו קטנה שלא מיאנה (והגדילה) ועמדה ונשאת ביבמות פ' ב"ש (דף קח.) ור"ת פי' דהא דאמר נקנים באמירה בנישואין ראשונים דוקא שהאב משיא את בתו ויש לו קירוב דעת גדול אבל אתא אבל התם מיירי בשניים וכן היה אומר ר"ת אין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק אבל אחיו ואמה לא:

יציאה בעינן לשמה · דכתיב (דברים כד) וכתב לה לשמה: הויה דכסף לא בעינן שתהא לשמה · שתהא צורת הדינר טבועה לשמה: הדר פשטה · ויצאה והיתה שהרי עיקר שהשטר קונה באשה מכאן למדנו: שלא מדעתה · קודם הכתיבה לא נמלך בה ואח"כ הודיעה וקבלתה ובגדולה קאי והוא הדין בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה: מה יציאה שלא מדעתה · שהרי על כרחה היא מתגרשת: דעת מקנה · היינו בעל שהקנה אותה בגט זה לעצמה ופוטרה ממנו ובעינן שיכתוב מדעתו דכתיב וכתב לה: אף כאן דעת מקנה · דהיינו האשה שנקנית לבעל: מאי לאו שטרי אירוסין ממש · כגון בתך מקודשת לי: שטרי פסיקתא · התנאים שביניהם וממון שפוסקין זה לזה: באמירה · בלא קנין שהקידושין הן גמר הדבר דבהאי הנאה דקא מתחתני אהדדי גמרי ומקני ובאותן התנאים קאמר שהעדים אין רשאין לכתוב עליהם שטר אלא מדעתם דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא כמלוה בשטר: אמר קרא בעולת בעל · כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל: כעורה זו · בתמיה וכי אינה מקובלת עליך שאתה מחזר ללמדה ממקום אחר: עד דמקדש · בכסף והדר בעיל כדכתיב כי יקח דהיינו כסף והדר ובעלה: א"כ · דהכי קאמר קרא דבעינן כסף וביאה ובלאו ביאה לא מקדשה: נערה מאורסה דבסקילה כו' · הלכך ע"כ כי יקח הוו קידושין לעצמן ובעלה הוו קידושין לעצמן בלא כסף ומשכחת סקילה בקידושי כסף בלא ביאה: בתולה היא · וסקילה בבתולה כתיבא (דברים כב) כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש וגו' ודרשינן (כתובות דף מח:) בתולה ולא בעולה שהבעולה בחנק כשאר אשת איש: שלא כדרכה · דאיתקוש משכבות להדדי דכתיב (ויקרא כ) משכבי אשה שתי משכבות וקרינא בה כי יקח ובעלה ואכתי בתולה היא: א"ל אביי · ליכא לאוקמי הכי דאי בא עליה ארוס שלא כדרכה תו לא הויא בסקילה דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי גבי באו עליה עשרה שלא כדרכה ואמרו כולן בסקילה אלא באחר שאינו בעלה אבל בעלה עושה אותה בעולה בשלא כדרכה דילפינן לה מבעולת בעל כדלקמן: ועדיין היא בתולה · שבאו כולן עליה שלא כדרכה: הראשון בסקילה · לקמן יליף טעמא בשמעתין: משכחת לה · דבסקילה: שקידשה בשטר · והשתא לא בעיא ביאה: הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס · בלא ביאה הלכך אם לאו דר' יוחנן הוה אמינא לגבי כסף עד דמקדש ובעיל אבל השתא דנפקא לן מבעולת בעל דבבעילה לחודה מיקדשה ע"כ כי יקח דיליף קיחה קיחה אגמריה דבכסף לחודה מיקדשה דאי עד דמקדש ובעיל כסף מאי אהני: לאחרת · אשתו: א"כ · דלא אשמעינן אלא קידושי ביאה לכתוב ובעל מאי ובעלה זו ולא אמה העבריה: ולרבא דאמר · לקמן בפ' שני גבי מקדש אחת משתי אחיות סתם לא הוו קידושין הואיל ואין ראויין לביאה שאינו יודע איזו אשתו ואיזו אחות אשתו שהיא בכרת ואמר רבא בר אהינא אסברה לי חכם אחד ששמו בר אהינא לימדני טעם זה מן המקרא כי יקח ובעלה קיחת כסף הראויה לבעילה הוא דהויא קיחה מנא ליה הא דדרשי' ליה לכדרבי ולמעוטי אמה: א"כ · דלקידושי ביאה ולמעוטי אמה ותו לא יליף מינה לכתוב או בעלה: מאי ובעלה · משמע דקאי כמי אקיחה למילף הך דבר אהינא: האי סברא · דאין אחר עושה אותה בעולה שלא כדרכה:

מודה

תוס' ר"י הזקן
הויה דכסף שאינו צריך לצייר צורת הכסף או להתיכו לשמהא) דכתיב וכתב לה לשמה שלא מדעתה שלאידעה האשה כשכתבו ונתנו לה ונתרצית: דעת מקנה בגט היינו הבעל ובקידושין האשה שהיא מקנה עצמה לו: פסיקתא שפוסקין על עצמן לתת להן ואע"ג דהלכתא בלא טעמא אין כותבין דניחא להו למיהוי מלוה על פה ולא תהוי מלוה בשטר: ופסקו הרי"ף והר"ם ז"ל דאינה מקודשת דרב אשי אוקמא בפ' הנושא בשטרי אירוסין ממש ומדעת שניהם מהאיש ומהאשה קאמר וכתב רבינו חננאל וקי"ל כרב פפא ורב שרביא ויש מי שפסק כרבא ורבינא והדבר צ"ע ע"כ: והיא בעולת בעלי איתא דגרסי כי ימצא איש שכב עם אשה בעולת בעל: כעורה כלומר וכי נמאסת הברייתא דתני רבי מה צורך ללמוד ממקום אחר: דקדיש ובעל דתרוייהו בעינן דכתיב כי יקח דהיינו קדושי כסף: בעולה היא" ובחנק היא: שלא כדרכה ועדיין היא בתולה ובסקילה היא שקנאה באותה ביאה: באחר אם בא עליה אחר שלא כדרכה אם היא בחנק כבעולה או בסקילה ב) בכדרכה וחנק היא ואת אמרת קדושין וביאה בעינן היכי משכחת

א) נראה דצ"ל לשמה ושלא מדעתה · שלא ידעה וכו' · ב) אולי צ"ל עשאה בעולה כמו בכדרכה וחנק היא ולפי אמרת הוי' ·

[כתובות עו: עד:] [לעיל ט: וש"נ] כתובות קב: לקמן מח: כתובות קב: ב"ב קסז: כתובות קב: מועד קטן יח: לעיל ה. סנהדרין סו: [לעיל ה:] לקמן נא: [חולין קטו: קיז.]

אמר רבי זירא מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי מאי שנא מקטלא שאני התם דאמר קרא ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ורבנן האי לבדו מאי עבדי ליה מיבעי להו *לכדתני' ומתו גם שניהם עד שיהיו שוין כאחד דברי ר' *אושעיא רבי יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ורבי יוחנן האי סברא מנא ליה אם כן נכתוב קרא בעולת איש מאי בעולת בעל ש"מ תרתי: איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קידושין מאחר אי נמי לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה מאי אמר אמימר משמיה דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה: איבעיא להו ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה אי אמרת נשואין עושה יורשה ומיטמא לה ומיפר נדריה ואי אמרת אירוסין עושה אינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מיפר נדריה מאי אמר אביי ת"ש *האב זכאי בבתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה *וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ומקבל את גיטה ואינו אוכל פירות בחייה נישאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה קתני ביאה וקתני נישאת כי קתני נישאת אשארא אמר רבא (א) תא שמע *בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמאה את בועלה לטמא

רש"י

מודה לענין קנס · אע"ג דלענין קטלא לא חשיב לה כבתולה לענין קנס בשאינה ארוסה מודה דכולהו משלמי: לבדו · קרא יתירא הוא דהא כתיב (דברים כב) ולנערה לא תעשה דבר: שניהם שוים · בני עונשין למעוטי גדול הבא על הקטנה: האי סברא · דבעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה כו' מנלן: תחילת ביאה קונה · באירוסין: אי נמי לכהן גדול · אם מותר לקדש בביאה אי אמרת תחילת ביאה קונה מותר ואם סוף ביאה קונה נמצאת בעולה משעת העראה שלא לשם קדושין ואסורה ליה דכתיב (ויקרא כא) בתולה מעמיו יקח: ביאה אירוסין עושה כו' · המקדש בביאה מי הויא הך ביאה כנשואין או אינה אלא כשאר אירוסין: ואינו יורשה כו' · דקי"ל (יבמות דף כט:) אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה מתה אינו יורשה ואינו מיפר נדריה בלא אביה: ומקבל את גיטה · אם גירשה בעלה מן האירוסין בעודה נערה: פירות · מנכסים הנופלים לה מבית אבי אמה: קתני · קידושי ביאה והדר תני נשאת אלמא ביאה לאו נישואין עבדי: כי קתני נשאת אשארא · אכסף ושטר דאין עושין נשואין אבל ביאה לעולם אימא לך דנשואין עושה: מתקדשת בביאה · מדעת האב אבל פחות מכאן כנותן אצבע בעין ואינה ביאה: קנאה · ואם רוצה להוציאה מוציאה בגט: וחייבין עליה משום אשת איש · אם קיבל בה אביה קדושין: ומטמאה את בועלה · כשהיא נדה שבעת ימים כדכתיב (ויקרא טו) ותהי נדתה עליו: לטמא

תוספות

עד שיהיו שניהם שוין · פי' הקונטרס בני עונשין למעט גדול הבא על הקטנה ולא נהירא דהא תנן בפ' יוצא דופן (נדה דף מד:) ומייתי לה בסמוך בת ג' שנים ויום אחד כו' וקא אמר אם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידה משמע דגדול הבא על הקטנה חייב ואע"ג דקטנה לאו בת עונשין היא ויש מפרשים דההיא דהתם אתיא כרבי יונתן דפליג אדרבי *אושעיא ודוחק הוא ור"ת פי' עד שיהיו שניהם במיתה אחת ולאו בבני עונשין תליא מילתא ואפילו גדול הבא על הקטנה חייב אם הם שוים בקטלא וקאי אמילתיה דר"מ דאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו:) גבי נערה המאורסה דר"מ סבר נערה ולא קטנה וחכמים אומרים נערה אפילו קטנה במשמע ובעא מיניה רבי יעקב בר אבא מרב בא על קטנה המאורסה לרבי מאיר מהו לגמרי ממעטינן לה או מסקילה ממעט לה אבל מחנק לא וקאמר התם מסתברא דלגמרי ממעט לה דאי ס"ד מסקילה ממעט לה אבל חנק חייב והא בעינן שניהם שוין כלומר באותה מיתה שאם היתה גדולה בסקילה ולפירוש זה ניחא דבעי התם רבי יעקב בר אבא בא על קטנה המאורסה לרבי מאיר מהו דוקא בארוסה מיבעיא ליה משום דאיכן שוין במיתה אבל בנשואה ליכא למיבעי שהרי מיתתו בחנק ואם היתה גדולה היתה נמי בחנק ושניהם שוין למיתה אבל לפ"ה קשה אמאי מיבעי ליה בארוסה טפי מבנשואה ומיהו י"ל כיון דמתו גם שניהם כתיב בנשואה פשיטא ליה דפטור אבל בקטנה ארוסה מיבעיא ליה דס"ד דחייב וקאמר עד שיהיו שניהם שוין כלומר דאפילו ארוסה נמי הוא פטור לפי שאינם בני עונשין וקשה דאיכא התם אמוראי דנפקי מלתא דר"מ דחייב בחנק מהאי קרא דכתיב ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ובעי התם לר"מ האי ומתו גם שניהם לר"מ מאי עביד ליה ומאי בעי לוקמא בנשואה כדפי' וי"ל דניחא ליה לתנא לדחוק לאוקמי מתניתין דיוצא דופן (נדה דף מד:) אפילו כר"מ: כל הבועל דעתו על גמר ביאה · תימה דבפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) ילפינן דאשה נקנית לבעלה בהערה אתיא קיחה קיחה (ב) דעריות והערה היינו תחילת ביאה והכא מסיק דסוף ביאה קונה ואומר רשב"א דכי אמרינן הערה קונה היינו בשלא עשה כי אם הערה ופירש מיד דמוכח שלא היה בדעתו לקנות בגמר ביאה אבל הכא מיירי שגמר ביאתו דאז לא קני בהערה כיון שדעתו על גמר ביאה והלשון מוכיח דקאמר כל הבועל ולא קאמר כל המערה והריב"ם תירץ הא דנקנית בהערה היינו במפרש שרוצה לקנות בהערה אבל בסתם דעתו על גמר ביאה ור"ת תירץ דאחרי שנתגרשה הערה כגמר ביאה אם כן כל מקום שמזכיר ביאה בהערה קאמר וה"ק תחילת הערה קונה או בסוף הערה קונה ולמ"ד (שם) הערה זו הכנסת עטרה דשייך בה תחלה וסוף ורבינו נסים גאון תירץ דההיא דיבמות איירי אחר קדושין דע"י אותה הערה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קדושין וקשה לפירושו דקיחה קיחה גבי קדושין כתיב ולא מיירי בחופה כלל: ומקבל את גיטה · יש להסתפק אם יכול האב לקבל גט *לבתו קטנה משנכנסת ונראה למורי הר"ר יצחק דמשנכנסת אין האב יכול לקבל לה גט ואפילו היא קטנה ומביא ראיה מהא דתנן בירושלמי במסכת תרומות בפ"ח דהכי תנן התם האשה שהיתה אוכלת בתרומה ואמרו לה מת בעליך או גירשך וכן העבד שהיה אוכל בתרומה וכו' רבי אליעזר מחייב קרן וחומש רבי יהושע פוטר וקאמר עלה בגמרא ניחא מת בעליך גירשך מי לא ידעה רבנן אמרין כמשנה ראשונה שכן ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ואביה מקבל גיטה ור"א אומר אפילו תימא כמשנה אחרונה תפתר שאמרה לו התקבל לי גיטי במקום פלוני והיה לו להביאו בי' ימים ומגא סוס רץ והביאו בה' ימים והשתא מדדחיק לאוקמי כמשנה אחרונה וכגון שאמרה התקבל וכו' ולא מוקי לה בשנכנסת כשהיא קטנה ואביה מקבל את גיטה משמע דמשנכנסת אף כי היא קטנה אין אביה מקבל גיטה:

וחייבין עליה משום אשת איש · פ"ה אם קיבל בה אביה קדושין ויש לתמוה אמאי אצטריך וחייבין עליה משום אשת איש והא קתני סיפא אם בא עליה אחד מכל העריות שבתורה מומתים על ידה ואשת איש בכלל כדמוכח פרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף סט:) אפילו בהמה כדאיתא פרק ד' מיתות (שם נה:) בשמעתא דתקלה וקלון ונראה לר"י דקאי אאם בא עליה יבם קנאה וקא משמע לן דקונה קנין גמור וחייבין עליה אף מדאורייתא דס"ד דלא קניא אלא מדרבנן כדאמר (יבמות דף סח:) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול דממעטין לה לקמן בפירקין (דף יט:) מאשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן ה"נ נעשה ביאה בקטנה כמאמר בגדול קמ"ל ומיהו קשה דבפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף סט:) דייק מהך דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב ניחוש דילמא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש והשתא כיון דהאם בא עליה יבם קאי הוה ליה למימר אדעתא דהכי לא ייבם וכ"ת דאקדושין דאחיו שמת קאי ולהכי קאמר דאדעתא דהכי לא קדיש (ג) והשתא מאי כ"מ אפילו אדעתא דהכי קדיש מ"מ מני למיפרך אמאי חייבים משום אשת איש והא איילונית לאו בת ייבום היא דכתיב (דברים כה) אשר תלד פרט לאיילונית לכן נראה לפרש דחייבין עליה משום אשת איש בין אם בא עליה יבם בין אאשת איש דעלמא קאי ואידום הוי דקאי נמי אאם בא עליה יבם דמסיפא דאם בא עליה א' מכל העריות כו' לא הוה שמעינן דמההיא לא מתמעט אלא דוקא א"א והתם פריך מהא דמחייבין משום אשת איש והר"ר דוד תירץ דאיצטריך למיתני וחייבין עליה משום אשת איש לאשמועינן דסיפא דמומתים על ידה ר"ל דאף הבהמה אם היא באה על האשה נהרגה על ידה הבהמה דאי לא תני אלא הא דמומתים על ידה ה"א הייני דוקא עריות דומיא דא"א אבל הבהמה לא אבל השתא דתנא ברישא (ד) וחייבין עליה משום אשת איש א"כ סיפא דקתני מומתים על ידה אשמועינן חדוש דאף אותן עריות דלא דמיין לא"א כמו הבהמה אמרינן נהרגת: [וע"ע תוס' יבמות נז: ותוס' סנהדרין נה:]

ומה

תוס' רי"ד הזקן

משכחת לה נערה בסקילה ומתרץ דמשכחת לה מאורסה ובסקילה שקדשה בשטר הואיל ושטר גומר הקדושין בלא דבר אחר: מודה רבי · דכי אמר רבי דביאת אחר שלא כדרכה הויא כדרכה ה"מ לענין מיתה אבל לגבי קנס כולהו משלמי: אית דמפרשי כל העשרה שבאו עליה שלא כדרכה ואע"ג דאמרינן הנאת שכיבה חמשים הנאה יש לו אע"פ בשלא כדרכה דהא אף לרידה אמרינן בהאי פרקא מאן לימא דלית לה הנאה דלמא אית לה הנאה כדאמרי' גבי שפחה כנענית תקנה בביאה · והר"ם כתב בנערה בתולה פ"א שאינו משלם קנס אלא כדרכה נראה שפירש כולהו כל הבאים עליה כדרכה אחר אלו משלם קנס ונראה דלא גרים כולהו והכי גרסינן פרק אלו נערות [דף מ ע"ב] אמר רבי זירא אלו באו עליה שנים א' כדרכה ואחר שלא כדרכה יאמרו בעל שלשה חמשים בעל פגומה חמשים (א) פי' אחד שלא עליה שלא כדרכה וגו' בעל פגומה זה שנמצאת פגומה שהרי נבעלה שלא כדרכה (אלא) ובעל שלמה כלומר שלא בא עליה אדם מעולם אף שלא כדרכה ישלם (קנס) [חמשים] מיהו דבר פשוט דאף בא עליה שלא האונס לקחתה וקרינן ביה ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו דגרסי' ביבמות פרק הבא על יבמתו אמר רב נבעלה שלא כדרכה פסולה לכהונה מתיב רבא ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו פרט לאלמנה לימא בכדרכה מה איריא אלמנה תיפוק לי דהויא לה בעולה פי' דאונס עצמו לא ישא בעולה אלא שלא כדרכה ומשום אלמנה אין משום בעולה לא ב) : שוין · בני עונשין · אלמא הא אחר חייב לקחתה · למעוטי הקטנה: תחלת [ביאה] היא הערעה והיא נשיקת אבר: סוף ביאה היא גמר ביאה והיא הכנסת כל האבר: קונה אשה להיות ארוסה · ופשטה ידה דאי סוף ביאה קונה מקודשת לשני ואי תחלת ביאה קונה מקודשת גדול אם רשאי לקדש אשה בביאה אי אמרת תחלת ביאה קונה רשאי לקדשה בביאה דבשעת קדושין בתולה היא ואי סוף ביאה קונה אינו רשאי דבשעת קדושין בעולה היא: על גמר ביאה · והא דגרסי' בא על יבמתו אשה לבעלה דמקניא בהערעה מנין אתיא קיחה קיחה · אלמא אשה מקניא בהערעה דהיינו תחלת ביאה · תירץ בעל הלכות דהתם מיירי שפירש ואמר שדעתו לקנותה בהערעה והכא מיירי נסים תירץ דהא והא בסתם והכא איירי בקנין דארוסין והתם איירי בקנין דנשואין דומיא דיבמה שמקודשת מקדושי אחיו · הכא נמי מיירי שקדשה ואח"כ בא עליה לשם נשואין ואם הערה בה קנאה גמורה · וכן תירץ הרי"ף ביבמות · והר"ם כתב שני התרוצים בפ"ג ובפרק יו"ד וכי תימא מנלן דביאה בלא חופה גומר תריץ דתניא בפ' נערה שנתפתתה סתם חצר דידה ללון סתם חצר דידיה לשם שואין] אלמא ביאה בלא חופה גומר ואי קשיא לך הא דתניא בסוטה פרק ארוסה תחת אישה פרט לארוסה ושומרת יבם למה לי תיפוק לי שקדמה שכיבת בועל לבעל · כגון שבא עליה אביה דכוותה גבי שבא עליה יבם בבית אביה שומרת יבם קרית לה האמר רב קנה לכל · כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה · ואי אמרת דביאה דאחר קדושין קנה לכל כדשני ליה שבא עליה ארוס לתביה לה · תירץ דכי אמרי' דביאה דאחר קדושין קונה קנין גמור ה"מ שבא עליה לשם נשואין אבל בא עליה לשם זנות לא · והתם מיירי שבא עליה לשם זנות: ביאה · אם קדשה בביאה קנאה קנין גמור ליורשה ולהפרת נדריה בלא שותפות האב כאלו נשאה · או אירוסין עושה ואינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מפר לה אלא בשותפות האב · קתני ביאה שאם מסרה אביה לביאה לשם קדושין אינו אוכל פירות נכסי א הוי נכסי הבעל עד שנשאת אלמא אירוסין עושה: אשארא · אכסף ושטר' אבל קדשה בביאה בעל אוכל פירות כאלו נושאה דנשואין עושה: מתקדשת בביאה דביאתה ביאה · ומשנה היא בפ' יוצא דופן:

מטמאה

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ב מהל' איסורי ביאה הל' ב'

פ ב ג מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה ה סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לג סעיף ג :

פא ג מיי' פ"י מהל' אישות הלכה א ועיין במ"מ שם :

[נ"ל יאשיה]

פב ד מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה יא ופי"ז מהלכות אישות הלכה יג סמג שם ועד טוש"ע אה"ע סי' לז סעיף יג וטוש"ע ח"מ סי' עד סעיף ג :

פג ה מיי' פי"א מהל' נדרים הלכה ט סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רלד סעיף א :

פד ו מיי' פ"ב מהל' גירושין הלכה יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קמא סעיף ב :

פה ז מיי' פ"ד מהלכות תרומה הלכה יט סמג עשין טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף ז :

פו ח מיי' פ"ב מהלכות אישות הלכה ג ופכ"ב הל' יב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ס סעיף א :

פז ט מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה יא טוש"ע אה"ע סימן לז סעיף א :

פח י מיי' פ"א מהלכות יבום הלכה יז טוש"ע שם סימן קסו סעיף ד :

פט כ מיי' פ"ג מהל' איסורי ביאה הלכ' ב:

צ ל מיי' פ"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ג :

מסורת הש"ס

סנהדרין סו. ערכין ו:

[נ"ל יאשיה]

כתובות מו: לעיל ג: [תוספתא דסוטה פ"ב]

נדה מד: יבמות נז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבא (תא שמע) תא"מ ונ"ב ס"א אף אנן נמי תנינא :
(ב) תוס' ד"ה כל וכו' קיחה מעריות וכו' ורבינו נסים · ר"ע וכן פירש בעל הכעמ"י :
(ג) ד"ה וחייבין וכו' דקתני מאי כ"מ :
(ד) בא"ד ברישא וחייבין עליה משום א"א · נ"ב כלומר דנקט א"א והה"ה לכל עריות דדמיין לא"א:

גליון הש"ס

גמ' אי נמי לכה"ג דקא קני בתולה · עיין יבמות דף נט ע"א תוס' ד"ה כל וכו' · תוס' ד"ה ומקבל וכו' לבתו קטנה משנכנסת · עיין כתובות דף קס ע"ב ועיין בסנהדרין דף ס ע"ב ד"ה קנאה ולקמן מג ע"ב ד"ה ואביו :

(א) נראה דצ"ל שאחד בא עליה כדרכה אחר שבא עליה אחד מתחילה שלא כדרכה ופי' וכו' · ב) דצ"ל משום בעולה לא· אלמנה הא אחר חייב לקחתה: שוין · בני עונשין למעוטי גדול וכו' ·

צא א מיי' פ"ו מהל' תרומות הלכה ג׳ ·

צב ב מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה יג :

צג ג מיי' פי"ח שם הלכה ו ופי"ט הלכה ב טוש"ע אה"ע סימן ו סעי' ט וסי' ז סעיף יב :

צד ד מיי' פ"ו מהל' תרומות הלכה א סמג לאוין רכד :

צה ה מיי' שם הלכה ג ופ"ח הלכה ז :

[ומהאי טעמא גם שטר ליכא למידן כדאיתא מפורש לעיל בתוס' ה' ד"ס ומנין שאף בשטר]

ומה שפחה כנענית וכו' זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה · וא"ת ונימא יבמה תוכיח שביאתה מאכילתה ואין כספה מאכילתה אף אני אביא ארוסה ויש לומר דהאי ק"ו איט כ"א גלוי מלתא בעלמא דארוסה מקרי קנין כספו כמו שפחה הלכך לא שייך למיפרך יוכיח עי"ל דליכא למימר יבמה תוכיח דאיכא למיפרך מה ליבמה שכן אינה נקנית בכסף תאמר באשה שנקנית בכסף דין הוא שתאכל בתרומה על ידי כסף : **מה** שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה · מהאי ק"ו ליכא למילף שתהא אשה נקנית בכסף ובשטר דאיכא למיפרך מה לשפחה כנענית שכן יוצאה בכסף *כדפריך לעיל גבי אמה העבריה אבל לענין אכילת תרומה לא שייך למיפרך הכי : **זו** שביאתה מאכילתה אינו דין שכספה מאכילתה · וא"ת ונימא דיו אסוף דינא כלומר מאיזה כח אתה בא ללמוד כסף מכח ביאה דיו כביאה ולא יאכיל אלא אחר חופה ודוגמתה בפ"ב דב"ק (דף כה·) וי"ל הכא סברי כרבי טרפון דאמר לא אמרינן דיו היכא דמיפרך ק"ו ואי אמרת הכא דיו מיפרך ק"ו ורבינו שמשון מקוצי תירץ דלא אמרינן דיו אלא היכא דבעי למימר דין חדש כגון התם דאמר קרן בר"ה תני נזק ואתה בא ללמוד כ"ש מק"ו דשן ורגל אבל הכא דרחמנא אמר קנין כספו אוכל ואין אנו באין ללמוד מן הק"ו אלא מהו קנין כסף: **רבינא** אמר מדאורייתא מיפשט פשיטא דאכלה : פי' ורבינא בא לקיים לעולם אימא לך דביאה אירוסין עושה ודקאמרת מאי שנא הכא דפשיטא ליה ומאי שנא הכא דמספקא ליה בדאורייתא פשיטא דאכלה בין בביאה בין בכסף והא דשלח ליה לאוסרה בתרומה מדרבנן ומדרבנן היה ריב"ב דן ק"ו דבביאה פשיטא ליה דאכלה אפילו מדרבנן דלא שייך בה חשש סימפון משום דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ומק"ו רוצה לדון דבכסף נמי ליכא למיחש לסימפון כדמפרש בגמרא : **זו** שביאתה מאכילתה בתרומה · פ"ה דבנישאת פשיטא דכ"ע מודו דלא חיישינן לסימפון דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו וידע וקבל עליו וקשה מה שפירש בקונט' דאיירי בנישאת דהא לא בא רבינא ליישב אלא דאירוסין עושה ויש ליישב דה"ק כי היכי דבנישואין פשיטא ליה דאכלה דכ"ע מודו דאין אדם שותה בכוס אלא א"כ בודקו ה"נ איט בא עליה אלא א"כ בודקה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והר"ס פירש דה"ק מה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה אפילו מן התורה כספה מאכילתה אפילו מדרבנן זו שביאתה מאכילתה מן התורה אינו דין שכספה מאכילתה אפילו מדרבנן ומיירי שפיר בביאה שלא ע"י חופה :

לטמא משכב תחתון כעליון "ואם נישאת לכהן אוכלת בתרומה "ואם בא עליה אחד מכל עריות שבתורה מומתין על ידה והיא פטורה "ואם בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה קתני ביאה וקתני נישאת הכי קאמר אי הני נשואין דכהן נינהו אוכלת בתרומה תא שמע *וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבין שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה שלחלו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה "כספה מאכילתה בתרומה זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים *"אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה היכי דמי אי בביאה שעל ידי חופה וכסף שעל ידי חופה בתרוייהו מיכל אכלה ואלא בביאה שעל ידי חופה וכסף שלא על ידי חופה הכא תרתי והכא חדא אלא לאו בביאה שלא על ידי חופה וכסף שלא על ידי חופה אי אמרת בשלמא נשואין עושה משום הכי פשיטא ליה דאלימא לה ביאה מכסף אלא אי אמרת קדושין עושה מאי שנא הכא דפשיטא ליה ומאי שנא הכא דמספקא ליה אמר רב נחמן בר יצחק לעולם אימא לך בביאה שעל ידי חופה וכסף שלא ע"י חופה ודקאמרת הכא תרתי והכא חדא קל וחומר מיהא איתיה והכי שלח ליה ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה אפילו על ידי חופה כספה מאכילתה בלא חופה זו שביאתה מאכילתה בתרומה על ידי חופה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה בלא חופה אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה משום *דעולא ובן בג בג גבי שפחה כנענית לא שייר בקנינה הכא שייר בקנינה רבינא אמר מדאורייתא מיפשט פשיטא ליה דאכלה ומדרבנן הוא דשלח ליה והכי שלח ליה שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ולא חיישת *לסימפון שלח ליה ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה ולא חיישינן לסימפון זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה ולא ניחוש לסימפון אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים ארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה
עד

לטמא משכב תחתון כעליון · שעושה בועלה מושב ומשכב אפי' עשר מלעות אבל לא להיות אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמשכבה של נדה עצמה אלא לטמא אוכלין ומשקין כעליונו של זב וכן מפרש לה במס' נדה (דף לג:) אבל פחותה מבת שלש שנים אינה מטמאה את בועלה אלא טומאת ערב כנוגע בטומאה : נישאת לכהן · קס"ד שנכנסה לחופה לנישואין אוכלת בתרומה אבל פחותה מבת ג' שנים אין חופתה מאכילתה הואיל ואין ביאתה ביאה: והיא פטורה· לפי שאינה בת עונשין : אי הני נישואין : האי מתקדשת בביאה דתנא ברישא אי לכהן הוי אוכלת בתרומה: שאין ביאתה מאכילתה · אם בא עליה כהן ולא קנאה בכסף אינה אוכלת דבעינן קנין כספו וקדושין נמי לא תפסי בה שתהא מקודשת לו בביאתה שהרי היא כחמור עם הדומה לחמור : כספה מאכילתה · דכתיב (ויקרא כב) קנין כספו הוא יאכל בו : זו שביאתה מאכילתה · קס"ד השתא דביאה עושה נישואין כדמפרש ואזיל ונישאת פשיטא ליה דאכלה דנפקא ליה בספרי מכל טהור בביתך יאכל אותו והך דבן בג בג התם תני לה : היכי דמי · דיליף כסף מביאה אי נימא ביאה שלאחר חופה ויליף מיניה כסף שהכניסה אחר כך לחופה : בתרוייהו אכלה · ומאי אבל מה אעשה דקאמר : אלא בביאה שע"י חופה · וקא יליף מיניה כסף שלא על ידי חופה היכי יליף לה מיניה הכא תרתי והכא חדא : מאי שנא · ביאה דפשיטא ליה : ומאי שנא · כסף דמספקא ליה : ואפילו ע"י חופה · דהא לאו בת נישואין היא : משום דעולא · דאמרי' בריש פירקין (דף י·) שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחותיה : לא שייר בקנינה · אחר שנתן הכסף אין הקנין חסר כלום : הכא שייר בקנינה · דאכתי מיחסרה מסירה לחופה לענין ליורשה וליטמא לה : רבינא אמר · מהכא ליכא למיפשט דנישואין עושה דהא אפילו אירוסין עושה אכלה מדאורייתא וכסף נמי מדאורייתא אכלה : ומדרבנן הוא דשלח ליה · הא דשלח ליה לאוסרה בתרומה מדרבנן הוא דאסר לה : משום סימפון · שמא ימצא בה מום ונמצאו קידושי טעות : סימפון · כל דבר המבטל דבר קרוי סימפון שלו כגון שובר הוי סימפון של שטר בשנים אוחזין (ב"מ כ·) וכאן קורא סימפון דבר המבטל את הקידושין או את המקח של עבד : אי אתה יודע · בתמיה : זו שביאתה מאכילתה · דבנישאת מודה דלא חיישינן לסימפון דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וידע וקבל עליו : אבל מה אעשה כו' · ולקמיה פריך מאי בינייהו הואיל וסוף סוף לא אכלה :
סימפון

ספרי פרשת קרח

כתובות מח: [לעיל ס:]

[לעיל ס: וש"נ]

כתובות מב

תוס' ר"י הזקן

מטמאה את בועלה אם היא נדה : משכב התחתון כעליון שעושה בועלה משכב ומושב אפי' בעשר מצעות זו על זו לטמא אוכלים ומשקים אבל לא לטמא אדם וכלים כדאיתא התם: פטורה לפי שאינה בת עונשין : ביאה שעל ידי חופה' כלומ' ביאה שאחר חופה: חופה היא שמייחדין שניהם בפני רבים בבית א' לבדם ועדים רואין היחוד אבל אין עדים נשארים עמהם בבית שאין לבעול בפני שום אדם·א) קי"ל כאביי ורבא דביאה אירוסין עושה ואע"ג דדחי להו תלמודא דהייתא נינהו דפשטא (דמייחדין) [דידהו] דייקי דאירוסין עושה וכן הלכתא :

א) ר"ל אביי ורבא דלעיל עמוד א' דפשטו ממתני' דביאה אירוסין עושה :

עד שתכנס לחופה משום דעולא ובן בג בג *סימפון בעבדים לית ליה אי מומין שבגלוי הוא הא קא חזי ליה אי משום מומין שבסתר מאי נפקא ליה מיניה למלאכה קא בעי ליה לא איכפת ליה *נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו מאי אמרת לסטים מזויין או נכתב למלכות הנהו קלא אית להו *מכדי בין למר ובין למר לא אכלה מאי בינייהו איכא בינייהו קיבל מסר והלך: בכסף ב"ש אומרים בדינר וכו': מאי טעמייהו דב"ש אמר רבי זירא שכן אשה מקפדת על עצמה ואין מתקדשת בפחות מדינר אמר ליה אביי אלא מעתה כגון בנתיה דר' ינאי דקפדן אנפשייהו ולא מקדשי בפחות מתרקבא דדינרי הכי נמי דאי פשטה ידה וקבלה חד זוזא מאחר הכי נמי דלא הוו קדושין א"ל פשטה ידה וקבלה לא קאמינא כי קאמינא דקדשה בליליא אי נמי דשויה שליח רב יוסף אמר טעמייהו דבית שמאי כדרב יהודה אמר רב אסי *דאמר רב יהודה אמר רב אסי כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה: גופא אמר רב יהודה אמר רב אסי כל כסף האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה: וכללא הוא והרי

רש"י

סימפון בעבדים ליכא · לבטל את המקח: הא קא חזי להו · וסבר וקיבל: נמלא גנב כו' · אינו בטל בכך דהא קי"ל המוכר עבד לחבירו ונמלא גנב או קוביוסטוס הגיעו ובריית׳ היא [בב"ב בהמוכר פירות (דף נב:)]: קוביוסטוס · גונב נפשות: הגיעו · הרי הוא שלו דסתם עבד גנב הוא: לסטים מזויין · דהא לא שכיח ולא קבלו עליו: או מוכתב למלכות · שנתחייב מיתה למלך: קלא אית להו · וסבר וקבל: קיבל מסר והלך · סימן הוא: קיבל · עליו את המומים משום סימפון ליכא משום דעולא איכא: מסר · האב לשלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל ועודה בדרך משום סימפון איכא משום שמא תשקה ליכא דליתנהו לאחיה ולאחותה גבה: תרקבא · שלשה קבין: דדינרי · זהובים: דשוייה שליח · לקבל קדושיה ולא נמלך בה בכמה ובנתיה דרבי ינאי נמי אי שוו שליח לא הוו קדושין אלא בתרקבא דדינרי: כל כסף האמור בתורה כסף צורי · אם פירש שקלים הוי שקל צורי ואם סתם הוי מטבע הפחותה שבצורי: ושל דבריהם כסף מדינה · לקמן מפרש לה כסף מדינה שמינית שבכסף צורי אם סלע הוא שמינית שבסלע צורי ואם דינר הוא שמינית שבדינר צורי הלכך פרוטה לא מצית למימר לפי שהיא של נחושת ובצורי מטבע של נחושת ליכא ובקודשין כסף כתיב דהא קיחה קיחה גמירי וכיון דאפיקתי' מפרוטה אלמא מידי דחשיבות בעי אוקמוה אדינר כדלקמן: ה"ג גופא אמר רב יהודה כו': וכללא הוא · שכסף שכתוב בתורה דוקא כסף כתיב או שויו וכ"מ דהוי כסף צורי ולא פרוטות: והרי

תוספות

עד שתכנס לחופה משום דעולא · מדנקט עד שתכנס לחופה משמע דהיינו כמשנה אחרונה דפ' אע"פ (כתובות דף נז:) שאינה אוכלת בהגעת זמן עד שתכנס לחופה ותימה דבפ' אע"פ (שם) פליגי אמוראי במשנה ראשונה שאינה אוכלת בתרומה עד שיגיע זמן אי משום דעולא או משו משום סימפון אפ"ה במשנה אחרונה מודו כולהו דטעמא משום סימפון כדאיתא התם דקאמר התם [ובתרייתא] משום סימפון והכא קאמר משום דעולא דהיינו משום שמא ימזגו וי"ל עד שתכנס לחופה לאו דוקא אלא עד שיגיע זמן וכמשנה ראשונה ולפי שבהגעת זמן רגילין לעשות חופה נקט חופה והר"ר משה מנרבונה מפרש עד שתכנס לחופה הוי דוקא דקסבר אי לאו דגזרו מעיקרא משום דעולא משום סימפון לא היו מתחילין לגזור ולאסור עד שתכנס לחופה שהרי מומין לא שכיחי ורוב נשים אין בהם מום אלא מאחר שהתחילו לגזור משום דעולא שגזרו בתחילה עד הגעת זמן משום שמא ימזגו האריכו הגזירה משם ואילך עד החופה משום סימפון הואיל וכבר הוצרכו לגזור עד הגעת זמן משום דעולא ולכך תלה הטעם בדעולא שהוא עיקר הדבר וגם יש ספרים דגרסי (א) התם עד שתכנס לחופה משום דעולא ומשום סימפון ולפי"ז ניחא וקצת קשה דאמר בסמוך איכא בינייהו קבל מסר והלך במסר והלך למ"ד משום דעולא ליכא ומשום סימפון איכא ולפי' הר"ר משה ק' מאי קאמר הא כולהו אית (ב) להו דעולא והיא דסימפון כדפי' וצ"ל דמאי בינייהו לאו לפי האמת שנוהג עכשיו דאז חיישינן לסימפון אלא לפי משנה ראשונה בא לפרש מה לנו אי הוי טעמא משום דעולא או משום סימפון:

קוביוסטוס פ"ה גונב נפשות וקשה דבפ"ק דבכורות (דף ה:) אמר שאל קונטריקוס הטפסר לריב"ז גבי שקלים ובקע לגלגולת בגבוי הכסף אתה מונא מאתים ואחד ככר וי"א מנה ובנתינת הכסף אתה מונא ק' ככר משה רבכם גנב היה או קוביוסטוס היה או אינו בקי בחשבונות היה ומה ענין גונב נפשות לחסרון השקלים לכן פר"ת דקוביוסטוס משחק בקוביא והא דאמר *בבראשית רבה (פרשה וישלח) ויאמר שלחני כי עלה השחר דקאמר ליה יעקב למלאך וכי גנב אתה או קוביוסטוס אתה שאתה מתיירא מן השחר לפירוש הקונטרס ניחא ולפירוש רבינו תנאל נמי יש לומר דאדם שמשחק בקוביא רגיל להיות עליו טשים הרבה וטמן בפניהם: הנהו קלא אית להו · פ"ה וסבר וקבל וקשה לר"ת דבפרק המוכר פירות (ב"ב דף נב:) אמר בהדיא לסטים מזויין או מוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך ומפרש ר"ת קלא אית להו ולא שכיחי ולא חשו להו לסימפון כיון דלא שכיחי ורבינו אליהו מקיים פי' הקונטרס דהיכא דקיבל המוכר מעות אמרינן מדלא בדק הלוקח קודם נתינת המעות הני מומין דאית להו קלא אם כן סבר וקבל והא דאומר לו הרי שלך לפניך מיירי קודם שנתן הלוקח מעות וקצת משמע כן התם דפריך ולימא המוציא מחבירו עליו הראייה* אלמא משמע דהלוקח מוחזק:

קבל מסר והלך · פ"ה קבל או מסר או הלך כלומר מסר האב לשלוחי הבעל או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל וקשה דמשמע הכא דבמסר לשלוחי הבעל חיישינן לסימפון ובפרק נערה שנתפתתה (כתובות מח:) אמר *רב מסירתה לכל אף לתרומה משמע דמשום סימפון ליכא למיחש לכך נראה לפרש דמסר והלך חדא מילתא היא וה"פ מסר האב לשלוחי הבעל והלך גם הוא עמהם והלכך חיישינן לסימפון דאז לא בדקין לה עד שתהא בביתו אבל מסירה דהתם מיירי כשלא הלך עמהם דאז בדק לה מיד*:

שכן אשה מקפדת על עצמה וכו' · קס"ד דר' זירא אפילו פשטה ידה וקבלה קאמר דאינה מקודשת הואיל ורגילה להקפיד על דינר משום דכתיב כסף בקרא ולגבי דידה לא חשיב כסף אלא דבר שרגילה בו להקפיד ומש"ה (ג) (קפדי) בנתיה דרבי ינאי שרגילות להקפיד על תרקבא דדינרי הכי נמי לא יתקדשו בדינר אפילו פשטה ידה וקיבלה פחות מתרקב לא יחשב כסף לגבייהו ואין זו סברא ומשני פשטה ידה לא קאמינא דאפילו בפרוטה היתה מתקדשת דכסף קרינא ביה כי קאמינא דקידשה בליליא אי נמי דשוייה שליה ובהכי הוי פלוגתא דב"ש וב"ה דמתני' ופירש הקונטרס דבנתיה דרבי ינאי היכא דשוו שליח לא הוו קדושין אלא דוקא בתרקבא דדינרי וקשה דא"כ נתת דבריך לשיעורין כיון דאזלינן בתר כל אחת ואחת לפי דעתה דכה"ג פריך בפ"ק דגיטין (דף יד:) ובפרק חזקת הבתים (ב"ב דף כט:) גבי בר אליסיב ונראה דהכי פריך אלא מעתה כגון בנתיה דרבי ינאי וכו' וכי תימא הכי נמי דלא מתקדשי בפחות מתרקבא דדינרי א"כ נתת דבריך לשיעורין דבנתיה דרבי ינאי משום שהן עשירות לא מתקדשי בפחות מתרקבא דדינרי ואחרות מתקדשות בדינר ומשני פשטה ידה לא קאמינא דגלתה בדעתה דאינה מקפדת ומתקדשת אפי' בשוה פרוטה כי קאמינא דקידשה בליליא אי נמי דשויה שליח דאז כולן שוות דבפחות מדינר אינה מתקדשת ולאו אינן יודעות מכלל שאר נשים דהן יודעות שלא יתנו לשליח אלא כמו לשאר נשים: כל כסף האמור בתורה סתם כסף צורי · פי' הקונט' אם פירש שקלים הוי שקל צורי ואם סתם הוי מטבע פחותה שבצורי הלכך פרוטה לא מצית אמרת לפי שהיא של נחשת ובצורי מטבע של נחשת ליכא ובקדושין כסף כתיב דקיחה קיחה גמירי וכיון דאפיקתיה מפרוטה אלמא מידי דחשיבות בעי אוקמוה אדינר ולקמיה בשמעתין פי' הקונטרס דה"ג גופא אמר רב יהודה אמר רב אסי והיינו משום דאי קאי אדלעיל הוה ליה למיפרך לאלתר לימא רב אסי דאמר כבית שמאי: והרי

עין משפט נר מצוה

צו א ב מיי' פס"ו מהלכות מכירה הלכה יב סמג לאוין קפ טוש"ע ח"מ סימן רלב סעיף י:

צז ג מיי' פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א ב סמג עשין נה:

רש"א

מסורת הש"ס

ב"ק נב: כתובות נז: תוספתא דב"ק פ"ד

[כתובות מח:]

ב"ק לו: בכורות נ:

[קצת נ"ע דהא בחולין נא: איתא הכי להדיא ועי' תוס' כתובות נח. ותוס' ב"ב נב: ותוס' בכורות ה: קוביוסטוס]

ע"ם הוא כי לא נמצא שם כן בפרק המוכר פירות ודיבור זה כתוב ג"כ בכתובות פרק אע"פ דף נח: וכתב עליו מהרש"ל שהוא ע"ם והגיה שם גירסא אחרת [מהר"ם]

[נ"ל רב אסי]

[ועי' תוס' כתובות מח ד"ה רב אסי]

[נ"ל קפדין]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה עד וכו' · יש ספרים דגרסי הכא עד שתכנס: (ב) בא"ד קשה מאי קאמר הא כולהו אית ליה דעולא · נ"ב פי' ריב"ב אית ליה כולהו טעמי דעולא ודסימפון: (ג) ד"ה שכן וכו' ומש"ה קאמר אלא מעתה בנתיה דרבי ינאי וכו' דפחות מתרקב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הנהו קלא אית להו פי' הקונטרס וסבר וקבל · עיין גיטין דף פו ע"א תד"ה שלוש מלכא:

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען הל' א ג סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סימן פח סעי' א:

צט ב מיי' פ"ז מהל' ערכין הלכה ח סמג עשין קלב:

ק ג מיי' פי"א מהלכ' בכורים הלכה ו סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סימן שה סעיף א:

קא ד מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה א סמג עשין כז:

קב ה מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה א סמג עשין נג:

קג ו מיי' שם פ"ג הלכ' א סמג לאוין פו ועשין נה:

[בבכורות נ: איתא ויאמר הכא אין כסף ותנן בש"א בדינר ובשוה דינר ובה"א וכו']

קד ז מיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכ סעיף מא:

קה ח מיי' שם הלכה י סמג שם טוש"ע שם סעיף מב:

[נ"ל דתנן]

[לקמן יד: טז.]

והרי טענה דכתיב °כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ותנן *שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה התם דומיא *דכלים מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב והרי מעשר דכתיב °וצרת הכסף בידך ותנן *הפורט סלע ממעות מעשר שני כסף הכסף ריבה והרי הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו *ואמר שמואל הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל התם נמי *כסף כסף יליף ממעשר והרי קידושי אשה דכתיב *°כי יקח איש אשה ובעלה וגמר קיחה °קיחה משדה עפרון *ותנן בית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה נימא רב אסי דאמר כבית שמאי אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב יהודה אמר רב אסי כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי ושל דבריהם כסף מדינה מאי קמ"ל *תנינא חמש סלעים של בן שלשים של עבד חמשים של אונס ושל מפתה מאה של מוציא שם רע כולם בשקל הקודש במנה צורי °ושל דבריהם כסף מדינה איצטריכא ליה דלא תנן *דתניא *התוקע לחבירו נותן לו סלע ולא תימא מאי סלע ארבע זוזי אלא מאי סלע פלגא דזוזא דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא *איסתירא רבי שמעון בן לקיש אומר טעמייהו דבית שמאי כדחזקיה *דאמר חזקיה אמר קרא °והפדה מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאה אי אמרת בשלמא דיהב לה דינר היינו דמגרעה ואזלה עד פרוטה אלא אי אמרת דיהב לה פרוטה מפרוטה (א) מי מגרעה ודלמא ה"ק רחמנא היכא דיהב לה דינר תיגרע עד פרוטה היכא דיהב לה פרוטה לא תיגרע כלל

לא

רש"י

והרי טענה · שאדם טוען את חבירו ומשביעין אותו אם הודה במקצת דכתיב כי יתן איש וגו' ועליו כתיב אשר יאמר כי הוא זה דילפינן מינה (ב"ק דף קז:) שהמודה מקצת ישבע דונקרב בעל הבית התם כתיב ודרשי' ליה לשבועה: ותנן שבועת הדיינין · אינה בפחות מטענת שתי מעות כסף ופליגי בה רב ושמואל רב אמר כפירה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף ואפילו לא כפר בה אלא פרוטה או הודה בפרוטה חייב מ"מ מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דוקא כסף קאמר אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו הכתוב אלא לחכמים ולא קים להו לרבנן לאשבועיה בבציר מהכי דאי קרא דוקא כסף כתיב נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי מיהו שתים מנא להו: הכי גרסי' ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב · שיהו שוים שתי כסף ולאפוקי ממ"ד התם טעט שני מחטין חייב בהודאת אחת מהן לכך יצאו כלים למה שהן כלומ' שיתחייב בכלים בכל שהו · ורבותינו מפרשים שהדינר הוא מטבע הפחותה שבצורי ופירכא מדקתני שתי כסף שהן מעות ותירוצא מה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב ומעה דבר חשוב הוא ולדידי קשיא ביה טובא חדא דא"כ דכל כסף האמור בתורה דינר הוא היכי אתיא הך היקישא ומפקא ליה הא כי אתא היקישא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא דאתא ועוד מה כלים דבר חשוב וכי מחט דבר חשוב הוא והא אמרינן התם לכך יצאו כלים למשהו אלמא לא חשיבי מחטים ועוד בהדיא אמרינן התם איפכא מה כסף דבר חשוב אף *כלים דבר חשוב וכסף כי אתא להך דרשא אתא: הפורט סלע ממעות מעשר שני · מסקנא ב"ש אומר בכל הסלע מעות כו' ומיהו שמעינן מינה שחילל תחילה המעשר בפרוטות של נחושת ועתה בא לפרוט בהן סלע: ונתן הכסף וקם לו · דכתיב ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו: שחללו על הפרוטה מחולל · דאין אונאה להקדש דכתיב (ויקרא כה) איש את אחיו ואשמועינן שמואל דכי היכי דאימעיט מאונאה אימעיט נמי מביטול מקח: כסף כסף · גמר פדיון הקדש מפדיון מעשר אבל שאר כסף שבתורה לא יליף מיניה דלא דמו ועוד דהכא כספים יתירא כתיבא: כסף קצוב הוי כסף צורי · וכסף קדושין אינו קצוב ולא איירי ביה רב אסי כלל: קצוב · שנאמר בו כמה כגון חמשים של קנס ושלשים של עבד ומאה של מוציא שם רע שנאמר בהן שקלים ונאמר חשבונו: בשקל הקודש במנה צורי · שקל הקדש שיש בכ"ה שקלים מנה צורי: ושל דבריהם אילטריכא ליה דלא תנן · כמה הוי ואשמועינן דהוא כסף מדינה: כדתנן התוקע כו' · כלומר היכא מלינו כסף דבריהם כדתנן כו': התוקע לחבירו · באזנו לשון רבינו הלוי ורבינו הזקן למדנו שהכהו אצל האוזן: נותן לו סלע · כך שיערו דמי בושתו לאדם בינוני ואשמועינן רב אסי דלא תימא האי סלע ד' זוזי סלע צורי אלא פלגא דזוזא שמיני שבסלע צורי: איסתירא · סלע פלגא דזוזא והוא סלע מדינה: כדחזקיה · לקמן בפירקין (דף יד:) דקתני גבי עבד עברי קונה את עצמו בגירעון כסף שמחשב עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו בכך וכך לקחתני ולא היה לך לשעבדני אלא שש שנים נמצאת קונה עבודתי לשנה בכך וכך חשוב כמה שנים עבדתיך ולא מכסף מקנתי דמי עבודת שנים הללו וטול השאר ואמרינן מנא ה"מ ואמר חזקיה והפדה ולא כתיב ונפדית משמע שאף אדוניה מסייע בפדיונה וזהו שמגרעת פדיונה ויוצאה אלמא אין אמה העבריה נקנית בפחות מדינר: אי אמרת בשלמא וכו' מפרוטה מאי מגרעה · שתתן לו שוב כלום ולקמיה מסיק מילתיה ואמר וקידושי אשה לב"ש מאמה העבריה נפקא ליה וכו' אלא דפרכי' גמרא ולא שבקי' לאסוקי למילתי':

לא

תוספות

והרי טענה וכו' · פ"ה מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דוקא קאמר כסף אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו אלא לחכמים ולא קים להו לאשבועיה בבציר מהכי דאי קרא כסף דוקא קאמר נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי מיהו שתים מנא להו ומשני מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב כלומר שיהיו שוין שתי כסף ולאפוקי ממ"ד טעט שני מחטין חייב בהודאת אחת מהן לכך יצאו כלים למשהו כלומר שיתחייב עליהן בכל שהוא ורבותינו מפרשים שהדינר הוי מטבע הפחות שבצורי ופריך מדקתני שתי כסף שהם מעות ולא קתני שני דהוי משמע שני דינרין ותירץ מה כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב ומעה דבר חשוב ולדידי קשה בה טובא חדא א"כ דכל כסף האמור בתורה הוא דינר היכי אתיא הך היקישא ומפיק לה הא כי אתא היקישא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא דאתא ועוד מאי קאמר מה כלים דבר חשוב וכי מחט דבר חשוב הוא והא אמר לכך יצאו כלים למשהו אלמא לא חשיבי מחטין ועוד בהדיא אמר התם איפכא מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב וכסף כי אתא להך דרשה אתא עכ"ל ור"י הקשה על פי' רש"י כיון דמטבע פחות שבצורי היא מעה היכי שייך כלל למימר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר ה"ל למימר אמעה שהוא מטבע פחות שבצורי דבשלמא לקמן (דף יב·) דאמר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי שפיר כסף לגבי אמה העבריה וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוי כסף אוקמוה אדינר דהוי דבר חשוב אבל השתא דאמר דבצורי ליכא פרוטה אלמא מטבע פחות שלהן היינו מעה נהי נמי דאפיקתיה מפרוטה אדינר אמאי מוקמת ליה אמעה הוה לן לאוקמא ועוד קשה דפי' דאתא לאפוקי ממ"ד טעט שתי מחטין והודה לו באחת מהן דחייב דהא בפ' שבועת הדיינים (דף לט:) משמע דהך דרשה דמה כסף דבר חשוב אתי אליבא דשמואל דלרב סבירא ליה כסף כי אתא לכפירה הוא דאתא לכן נראה לר"י כמו שפי' בשם רבותיו דדינר הוי מטבע הפחותה שבצורי ומה שהקשה רש"י דאי כל כסף האמור בתורה דינר היכי אתיא הקישא ומפקא ליה הא כי אתא הקישא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים אתא נראה דלא קשה (ב) ליה מידי דהא אין היקש למחצה וכי היכי דגמרינן מיניה שנים גמרינן מיניה נמי דבר חשוב ומה שהקשה וכי מחט דבר חשוב הוא הא אמרי' התם לכך יצאו כלים למשהו הא נמי לא קשה דאפי' מחט יש בו חשיבות גדול שראוי לעשות בו מלאכה גדולה והא דקאמר התם יצאו כלים למה שהן לאו דוקא למה שהן אלא לאפוקי דלא בעינן שיהא הכלי שוה מעה אך שיהא שוה פרוטה ומ"מ חשיבות גדול יש שראוי לעשות בו מלאכה גדולה ומה שהקשה דבשבועות גרסי' איפכא הא נמי לא קשיא מידי דהתם היינו לשמואל דלא אילטריך ליה כסף למידי אחרינא ודריש ליה התם ללמד על כלים דבעינן דבר חשוב אבל הכא אתא אליבא דרב דמוקי כסף לכפירה ולדידיה תרוייהו דרשות נפקי מכלים שנים ודבר חשוב ומיהו לפי' זה דאמר דבצורי ליכא מעה קשה דהא כתיב (ויקרא כז) עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרים מעין אלמא היתה מעה בימי משה בכסף שבתורה ואומר ר"ת דגרה לא הוי מעה אלא משקל היה בימי משה שהיה שוה מעה ושוב עשו ממנו מטבע וקראוהו מעה:

רב

מסורת הש"ס

שבועות לח: בכורות נ· ב"מ נה:

[שבועות לט:]

[מעשר שני פרק ב מ"ט]

ב"מ נו: בכורות נא: מעילה יד: תמורה כז: ערכין כט.

[בבכורות נ: איתא יליף קודש ממעשר וע"ש ברש"י]

לעיל ג.

בכורות מט: ע"ש

ב"ק לו: צ. בכורות נ:

עיין איסתירא בכתובות סד· נג: גיטין מה: ב"מ קב: סוכה כב: בכורות נ: (ערכין כט) ב"ב קה: ב"ק לו:

גליון הש"ס

גמ' ושל דבריהם כסף מדינה · עיין כתובות דף כו ע"א תוד"ה אמר אביי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מפרוטה מאי מגרעה: (ב) תוס' ד"ה והרי וכו' דלא קשה ולא מידי דהא אין היקש:

לא ס"ד דומיא דייעוד מה ייעוד אע"ג דאי בעי מייעד ואי בעי לא מייעד כל היכא דלא מצי מייעד לא הוו זבינא זביני ה"נ [א]כל היכא דלא מצי מיגרעא לא הוו זבינא זביני וקידושי אשה לב"ש נפקא להו מאמה העבריה מה אמה העבריה בפרוטה לא מקניא אף אשה בפרוטה לא מיקדשא ואימא פלגא דדינר ואימא שתי פרוטות כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמה אדינר רבא אמר היינו טעמא דב"ש שלא יהו בנות ישראל כהפקר: וב"ה אומרים בפרוטה: סבר רב יוסף למימר פרוטה כל דהו א"ל אביי והא עלה קתני כמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי וכ"ת ה"מ בדורו של משה אבל הכא כדחשבה להו לאינשי והא כי אתא רב דימי אמר שיער רבי סימאי בדורו כמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי וכי אתא רבין אמר רבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי אושעיא שיערו כמה הוי פרוטה אחד משׁשה באיסר האיטלקי א"ל רב יוסף אי הכי היינו דתנינא *צא וחשוב כמה פרוטות בשני סלעים יותר מאלפים השתא אלפים לא הויין יתר מאלפים קרי להו אמר להו ההוא סבא אנא תנינא לה קרוב לאלפים סוף סוף אלפא וחמש מאה ותלתין ושיתא הוא דהויין כיון דנפקא להו מפלגא קרוב לאלפים קרי ליה גופא כי אתא רב דימי אמר שיער ר' סימאי בדורו כמה היא פרוטה אחד משמנה באיסר האיטלקי וכי אתא רבין אמר שיערו ר' דוסתאי ורבי ינאי ור' אושעיא כמה היא פרוטה אחד משׁשה באיסר האיטלקי אמר ליה אביי לרב דימי נימא את ורבין בפלוגתא דהני תנאי קא מיפלגיתו דתניא *פרוטה שאמרו חכמים אחד משמנה באיסר האיטלקי שש מעה כסף דינר מעה שני פונדיונין פונדיון שני איסרין איסר שני מוסמיסים מסמס שני קונטרונקין קונטרנק שתי פרוטות נמצא פרוטה אחת משמנה באיסר האיטלקי רבן שמעון בן גמליאל אומר שלשה הדרסין למעה שני הנצין להדרים שני שמנין להנץ ב' פרוטות לשמין נמצא פרוטה אחת משׁשה באיסר האיטלקי לימא דמר אמר כת"ק ורבין דאמר כרשב"ג א"ל בין דידי ובין רבין אליבא דת"ק ולא קשיא הא דאיקור איסורי הא דזול איסורי הא דאיקור איסורי קום עשרים וארבע בזוזא הא דזול קום תלתין ותרין בזוזא אמר שמואל [ב]קידשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי והא אנן תנן ב"ה אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה לא קשיא הא בקידושי ודאי [ג]הא בקידושי ספק ההוא גברא דאקדיש בזוודא *דאורדי יתיב רב שימי בר חייא קמיה דרב וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה אין אי לא לא ואי לית בה שוה פרוטה לא והאמר שמואל חיישינן לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק ההוא גברא דאקדיש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא וקא משער ליה אי אית ביה שוה פרוטה אין ואי לא לא ואי לית ביה שוה פרוטה לא והא אמר שמואל חיישינן רב חסדא לא סבר ליה דשמואל אמרה ליה אימיה והא ההוא יומא דקדשה הוה ביה שוה פרוטה אמר לה לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא לאו

לא ס"ד. שתהא נקנית בדבר שאין בו גירוע מאחר שנכתב גירוע כאן: דומיא דייעוד. כי היכי דלאמר לענין ייעוד שנכתב עמו אשר לא יעדה ולמדנו שרשאי האדון ליעדה לו בתוך שני אמהות ותהיה מקודשת לו אם יאמר לה הרי את מיועדת לי במה שיש לי עליך ואין צריך כסף אחר ואמר לקמן (דף יט:) אין אביה רשאי למוכרה לקרובים שהיא אסורה להם משום ערוה לפי שאין אני מקיים בה אשר לא יעדה וגירוע נמי כייעוד מה ייעוד אע"ג כו': וקידושי אשה כו'. מסקנא דמילתא דר"ל היא דקא מסיק ואומר טעמא דב"ש כדחזקיה: אף אשה בפרוטה לא מיקדשה. דגמרינן מקידושי ייעוד: פלגא דדינר. ואיכא גירוע עד פרוטה: כיון דאפיקתיה מפרוטה. אלמא חשיבותא בעי' אוקמה אדינר דחשיב: כהפקר. לקנות בדבר מועט ומדרבנן הוא דקאמרי לה ב"ש דאפקעיה רבנן לקידושין הפחותין מדינר: כל דהו. כל מה שהדורות משנים את המטבע פעמים שפוחתין פעמים שמוסיפין ממשקלם: שיער ר' סימאי. מעשה בא לפניו באשה שנתקדשה בפרוטה והצריך להיות שוה אחד משמנה באיסר וביטל את הקידושין: אחד מששה. לקמן מפרש פלוגתייהו: א"ל רב יוסף. לאביי: אי הכי. דאין פרוטה פחותה מכאן: היינו דתנינא. שאני שונה בתורת כהנים צא וחשוב כו': השתא. אם הוא אחד משמנה באיסר האיטלקי: אלפים. פרוטות: לא הוו. בשני סלעים כדפרישית בסמוך: יותר מאלפים קרי להו. משנה זו שטיה אצל נהנה מן ההקדש שמביא על הניית פרוטה אשם בכסף שקלים לא וחשוב להתרחק מן העבירה שאף על השוגג צריך כפרה גדולה כגון זו: א"ל ההוא סבא. טועה אתה במשנה זו דאנא תנינא לה וקרוב לאלפים תנינא בה: אלפא וחמש מאה ותלתין ושיתא הויין. שהסלע ד' דינרין והדינר כ"ד איסרים כדלקמן ואי איסר שמנה פרוטות לעולם נמצאו קצ"ב פרוטות בדינר והשמנה דינר שבשתי סלעים עולים כל אחד מאתים פרוטות חסר שמנה הרי אלף ותקל"ו: כיון דנפקא. אלף השני מהליו שלשים וששה קרוב לאלפים קרי ליה: פונדיונין איסרין מסמסים קונטרונקין. מיני מטבעות הם קטנות זו מזו וכן הדריסין הנלין שמנין: נמצאת פרוטה אחד מששה. שהאיסר אחד מכ"ד בדינר כדקאמרת אבל הפרוטות גדולות ממה שאמרת שהדינר שש מעה והמעה ג' הדריסים הרי י"ח הדריסים לדינר והם שלשים ושש הנלין והם שבעים ושנים שמינין והם קמ"ד פרוטות חלקם לכ"ד חלקים תמצא ששה בכל חלק הרי שש פרוטות לאיסר שהוא אחד מכ"ד בדינר: אליבא דת"ק. דהיינו כסתם מתני' והך דרבין לאו שהוסיפו על הפרוטות אלא האיסרין הוזלו ועמדו שלשים ושתים בדינר בימיהם ולעולם קצ"ב פרוטות בדינר חשוב ו' פעמים שלשים ושתים ותמצא קצ"ב ובימי ר' סימאי היו האיסרים יקרים כמשפטם כ"ד בדינר ונמצאת שהפרוטה שהיא קצ"ב לדינר היתה אחד משמנה באיסר: במדי. כלומר במקום שאין תמרים מצויין: והא תנן כו'. ואם באתה לומר כן אין שיעור (א) קידושין: הא בקידושי ודאי. אם ישנו שוה פרוטה במקומו הוו קידושין ודאי ואם בא אחר וקידשה אח"כ מותרת לראשון ואינה צריכה גט משני ואם אינו ש"פ במקומו קידושי ודאי לא הוו לבטל קידושי שני אבל קידושי ספק הוו ואינה מותרת לאחר בלא גט דחיישינן שמא ש"פ במדי ושיעור אהני לדעת אלו הן קידושין גמורים שמאחר שקידש בפרוטה במקומם אין גמגום בדבר: בזוודא דאורדי. אגודה של מוכין: והאמר שמואל. הא דלעיל חיישינן שמא ש"פ במקום אחר: אבנא דכוחלא. שיש שחור דומה לכחול: יתיב רב חסדא וקא מעיין כו'. לפי שבא *אחר וקדשה בפרוטה אח"כ: ההוא יומא. ביום שקידשה הוה בה ש"פ ועכשיו הוזלה: לאו כל כמינך. להעיד שהראשון קידושין ואוסרתה אבתרא: לאו

רב חסדא לא סבר ליה דשמואל. הכא לא מצי לשנויי הא בקידושי ספק כדלעיל משום דמיירי שקדשה אחיו אח"כ בפרוטה והיה בא רב חסדא להפקיע קידושי ראשון כדאמר לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא ואי הוה אמר דראשונים ספק הוו א"כ נ"ל דצריכה גט מראשון א"כ תהיה אסורה משום דהויא גרושת אחיו: הא

תוס' ר"י הזקן

שש מעה כסף דינר. דינר של כסף הוא שש מעין: חיישינן שמא שוה פרוטה [במדי]. איכ' מאן דאמר דאי ידעינן בודאי דוכתא דשוה ביה פרוטה מקודשת ודאי. והעיקר דאפילו ידעינן דוכתא דשוה פרוטה הוה ספק מקודשת הואיל ובהאי דוכתא לא שוה פרוטה והספק הוא אי שוה פרוטה דאמרו חכמים בהאי דוכתא דקידש ביה דוקא או אפילו שוה בשום מקום אע"פ שאינו שוה כאן שמא יגיע זה לשם וישוה פרוטה הילכך יש לחוש בכל שוה כסף שיקדש בו שמא יש מקום בעולם שישוה זה פרוטה. מיהו כי הויא ספק הני מילי בדבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים לא הויא ספק מקודשת דהא בהאי דוכתא לא שוה פרוטה ואינו מגיע לה בשום מקום שישוה כלום שהרי קודם הגיעו שם יפסד וכן דעת הר"ם: ואיכא מאן דאמר דאפילו במה שאינו מתקיים ואינו שוה פרוטה כאן מקודשת מספק ומפרש שאין הספק בדעת חכמים אלא דגזרינן האי דוכתא דלא שוה אטו ההוא דשוה. ולא נהירא שאין מקום לזאת הגזרה שכל שיקדשו בשוה כסף יעיינו אם יש שם שוה כסף אם לא ובלא הכי לא אפשר הילכך לא נפיק מיניה חורבא: (זוזא דאורדי) [בזוודא דאורדי] אגודה של מוכין: אבנא דכוחלא. אבן של כחל שהיה דומה לכחול: וקא מעיין בה שאם יבא אחר ויקדשה אי הוו קדושין אם לאו: ור"ש פי' שבא אחר וקדשה בפרוטה: לא סבר לה [דשמואל] ואי אין בה כאן שוה פרוטה אינה מקודשת כלל ואם בא אחר וקדשה מקודשת לשני: דקדיש ועכשיו הוזלה:

צער

קו א מיי' פ"ד מהל' עבדים הל' ג סמג עשין פה:

קז ב ג מיי' פ"ד מהל' אישות הל' יט סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן לא סעיף ג:

[נ"ל דאורדי וכן במכות כו. ובשבת מח. ובמנחות מב: אודרי ופרש"י מוכין וכן העתיקו תוס' לעיל ח. ד"ה אף שוה ועיין בערוך ערך זווד ג]

ת"כ פ' ויקרא

ב"מ מד: עדיות פ"ד מ"ז תוספתא דב"ב פ"ס

נ"א אחיו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והא תנן וכו' לקידושין:

לאו היינו *דיהודית דביתהו דרבי חייא דהוית לה צער לידה אמרה ליה אמרה לי אם קיבל ביך. אבוך קידושי כי זוטרת אמר לה לאו כל כמינה דאימך דאסרת ליך עילואי אמרי ליה רבנן לרב חסדא אמאי הא (א) איכא סהדי באידית דידעי דבההוא יומא הוה ביה ש"פ השתא מיהא (ב) לא ליתנהו קמן לאו היינו דר' חנינא *דא"ר חנינא עידיה בצד אסתן ותיאסר אביי ורבא לא סבירא להו להא דרב חסדא אם *הקילו בשבויה דמנוולה נפשה גבי שבאי ניקיל באשת איש אישתאר מהויא משפחה בסורא ופרשו רבנן מינה ולאו משום [א] דסבירא להו דשמואל אלא משום דסבירא להו כאביי ורבא ההוא גברא דאקדיש בשוטיתא דאסא בשוקא שלחה רב אחא בר הונא לקמיה דרב יוסף כה"ג מאי שלח ליה נגדיה כרב ואצטריך גיטא כשמואל *דרב [א]מנגיד על דמקדש בשוקא [ב]ועל דמקדש בביאה [ג]ועל דמקדש בלא שידוכי [ד]ועל דמבטיל גיטא [ה]ועל דמסר מודעא אגיטא (ג) *[ו]ועל דמצער שלוחא דרבנן [ז]ועל דחלה שמתא עילויה תלתין יומין *[ח]ועל חתנא דדייר בי חמוה דדייר אין חליף לא והא ההוא חתנא דחליף אבבא דבי חמוה ונגדיה רב ששת [ט]ההוא מידם הות דיימא חמתיה מיניה נהרדעי אמרי בכולהו לא מנגיד רב אלא על דמקדש בביאה בלא שידוכי ואיכא דאמרי ואפילו בשידוכי נמי משום פריצותא ההוא גברא [י]דקדיש בציפתא דאסא אמרו ליה והא לית בה ש"פ אמר להו תיקדוש בארבע זוזי דאית בה שקלתא ואישתיקא אמר רבא הוה שתיקותא דלאחר מתן מעות וכל שתיקותא דלאחר מתן מעות לאו כלום היא אמר רבא מנא אמינא לה דתניא *אמר לה [כ]כנסי סלע זו בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא מכלל דרישא כי

כי

רש"י

לאו היינו דיהודית. רב חסדא קאמר לה: צער לידה. שהיתה יולדת תאומים דאמר מר (ביבמות דף סה:) יהודה וחזקיה אחי פזי ועוי אחוותא: קבל ביך אבוך קידושי. מאיש אחר ובעל זה אסור לך: באידית. שם מקום ואותו היום היו בכאן והלכו להם: דרבי חנינא בכתובות גבי בנתיה דשמואל דאשתביין ואייתינהו לבי מדרשא דרבי חנינא ואוקמינהו לשבוייהו אברא׳ הא אמרה נשביתי וטהורה אני וכן אידך והתירם לכהונה ואמרו ליה לר' חנינא הא איכא סהדי במדינת הים שראו אותן שנשבו ותנן אם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואמר להו השתא מיהא ליתנהו ואין מעידין על שבייתן ונתירם: עידיה בצד אסתן. רוח צפונית ואינן באים ומעידים ותאסר בתמיה: לא סבירא להו הא דרב חסדא. להתירה משום דאיכא סהדי באידית: מהויא משפחה. שנשאת לאחר וילדה לו: ולאו משום דסבירא להו דשמואל. למיחש שמא ש"פ במדי: אלא משום דסבירא להו דאביי ורבא. דכיון דאיכא סהדי באידית לא מקילינן בה: בשוטיתא דאסא. בשבט בד של הדס: נגדיה כרב. משום פריצותא דקדיש בשוקא: ואצרכה גיטא. אם באת ליכנס לאחר כשמואל דאמר חיישינן שמא שוה פרוטה במדי: דרב מנגיד כו'. משום פריצותא: ועל דמבטל גיטא. השולח גט לאשתו והגיע בשליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא דילמא לא ידעי ליה איבשי דבטליה קודם שיבא לידה ושמא יתננו השליח לאחר שבטלו ותנשא בו: ועל דמסר מודעא אגיטא. כגון בגט המעושה בישראל דמוליא לעז על בניה: דמצער שליח דרבנן. שמזמינו לדין מפי הדיינין וזה קם עליו ומכהו: ועל חתנא דדייר בבית חמוה. שמא יכשל בה שפעמים חמותה אוהבת את חתנה דאמר מר (בפסחים דף קיג.) הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון: מידם הות דיימא חמתיה מיניה. חשדוה ממש לשון דומה ובת דומה (סוטה דף כז.): בציפתא דאסא. מחצלת של הדס: בד' זוזי דאית בה. כרוכים היו בה: שקלתא. כלומר נקטה לה ולא השליכתה ואישתיקה: הויא שתיקה דלאחר מתן מעות. שמתחילה כשקיבלתה והמעות היו בתוכה לא ידעה בהן וכשידעה אחר כן ושתקה שתיקה דלאחר מתן מעות היא ולאו כלום היא דהאי דשתקה משום דלא איכפת לה מימר אמרה מעיקרא לאו אדעתיה דהכי קבילתינהו: מנא אמינא לה. דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום היא: בשעת מתן מעות. אם קודם שקבלתן אמר לה התקדשי לי בו מקודשת דכי קבילתיה אדעתא דהכי קבילתיה: מכלל דרישא. דלא פליג בין רצתה ללא רצתה:

תוספות

הא איכא סהדי באורית. ה"ג ר"ת ולא גרים באידית והסופרים טעו בין אידית לאורית ואורית הוא מערב כמו אוריה בפרק לא יחפור (ב"ב דף כה.) גבי שכינה במערב מאי אוריה אויר יה ולא כמו שפירש בקונטרס אוריה מזרח אויר של פני השכינה והשתא אתיא שפיר דבני בבל היו אומרים הא איכא סהדי באורי' כלומר בא"י שהוא מערב כדאמרינן במערבא אמרי ורב חנינא (ד) מא"י אמר עדיה בצד אסתן ותיאסר כלומר בבל שהיא בצפון דאסתן הוא צפון כדאמרן (מגילה דף כח:) שמעתא בעי צלותא כיומא דאיסתנא דרוח צפונית מונעת את הגשמים כדאמר (איוב לז) מצפון זהב יאתה תרגומא מצפונא *אסתנא יאתי:

והאיכא סהדי באורית. אין לפרש דניחוש לשמא איכא סהדי דא"כ אין לדבר סוף דלעולם איכא למיחש והא נמי ליכא לפרש והא איכא סהדי דידעי דבההוא שעתא הוה ביה ש"פ דפשיטא דעל זה ראוי להחמיר אלא נראה לר"י לפרש והא איכא סהדי כלומר יצא הקול שיש עדים באורית או במדינת הים:

אם הקלו בשבויה. אית ספרים שכתוב בהן משום דמנוולא נפשה נקל באשת איש וי"מ אם הקלו בשבויה היינו משום דאפילו איכא סהדי שנשבית מ"מ לא היו יודעין אם נטמאה א"כ אינה אסורה מה"ת (א"כ) נקל באשת איש דאי איכא סהדי דאותה אבנא דכולא אית בה ש"פ הויא א"א גמורה א"כ אין דין הוא שנקל עליה וי"מ אם הקלו בשבויה משום דליכא אלא איסור לאו דזונה נקל בא"א דאיכא איסור מיתה ולא נהירא שהרי השבויה נמי פעמים דאיכא איסור מיתה אם הוא כהן ויש לו בן ממנה שהוא חלל ויעבוד עבודה במזבח בשבת ובזה יש חיוב מיתה*):

ועל דמבטל גיטא. פ"ה כגון השולח גט לאשתו והגיע בשליח וא"ל גט שנתתי לך בטל הוא ואיכא למיחש שמא יתננו לה השליח לאחר שבטלו ותנשא בו ולא נהירא דאין סברא לומר שיתן לה השליח כיון שהוא מוחה בו דאטו ברשיעי עסקינן לכן נ"ל כדאמר התם (גיטין דף לג.) בראשונה היה עושה ב"ד ומבטל לפניהם התקין ר"ג שלא יהו עושין כן אך פליגי התם (דף לג.) דאיכא למ"ד אם בטלו מבוטל ולדידיה ניחא שהרי אשה זו אינה יודעת שבטלו ותינשא ואפילו למ"ד התם אם בטלו אינו מבוטל מ"מ הרי מוציא לעז על הגט**):

בכולהו לא מנגיד רב. על זה סומכין התתנים בזמן הזה שדרים בבית חמותם ואפילו למאן דחייש לעיל מה שדרין עכשיו בבית חמותם היינו בשביל טובת הנאה שדרים בלא שכירות בבית ויש הוכחה שאינם דרים בשביל חמותם אלא בשביל שאר טובות שעושין להם:

משום פריצותא. מפרש ר"ת דהיינו פריצותא לפי שצריך או עדי ביאה או עדי יחוד ודבר מכוער שמעמיד עדים על כך וקשה דביבמות פ' ר"ג (דף נב.) מייתי לה מלות יבמה מקדש והדר בעיל לא קדיש לוקה מכת מרדות מדרבנן כרב והתם לאו משום עדים תליא טעמא דהא יבמה מדאורייתא אינה נקנית אלא בביאה אלא נראה לר"י דהיינו פריצות שעושין תחלת קניין בביאה דומיא דמקדש בלא שידוכי:

בשעת מתן מעות מקודשת. ה"ג ולא גרסינן בין רצתה בין לא רצתה כדאמר לקמן (דף יג.) ליתני מקודשת סתם כי התם:

כשם

*) [ע' תוספות כתובות כג. ד"ה עדי טומאה כו'] . **) [וע' היטב תוס' יבמות נב. ד"ה דמבטל והתוס' גיטין לג: ד"ה אמר רב יוסף]

תוס' ר"י הזקן

צער לידה יולדת בקושי [illegible] ... מהויא משפחה שיצאו מאותה אשה שהתיר רב חסדא לשני: שוטיתא.

עין משפט נר מצוה

[illegible]

מסורת הש"ס

[יבמות סה:] כתובות כג. [כתובות כג. וש"נ] יבמות נב. לקמן יג: ב"ב לט: [illegible]

תוספתא דקידושין פ"א [ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמאי הא איכא סהדי [illegible] (ב) [illegible] (ג) [illegible] (ד) [illegible]

הגהות הגר"א

[א] גמ' ולאו משום דשמואל. כנ"ל:

בד של הדס: בביאה ובשוקא ובלאו שידוכי משום פריצותא. דמבטל גיטא ששלח גט לאשתו וקודם שיגיע גט לאשתו ביטלו בפני שנים ונפיק מיניה חורבא שהשליח הולך ונותנו לה והיא הולכת [illegible] במל ובניה ממזרים וכ"פ הר"ם: ור"ש פי' שהגיע בשליח ובטלו שמא יתננו לה השליח אחר שביטלו ותנשא בו: מודעא היא בשני עניינים אם אמר לשנים כל גט שאכתוב לאשתי הרי הוא בטל [illegible] מאלו שכופין אותו להוציא הואיל והודיע להם שמחמת אונסו יאמר רוצה אני אי לא בטיל ומיהו אינו גומר בלבו לגרשה דלאו הוי גיטא (א) עד דמבטל גיטא למודעיה בתר דאכתוב תו לא מהני דהא מיד [illegible] דהא איבטיל כמו שנבאר בנ"ה בהשולח. וכן אם מודיע להם שהוא אנוס אע"ג דהוי מאלו שכופין אותן להוציא הואיל והודיע להם שמחמת אונסו יאמר רוצה אני אי לא בטיל למודעא בהדיא מקמי [illegible] הוי גם כשר דאונסא בלא מסירת מודעא בעינן דנימא בהדיא רוצה אני והיכא דמסר מודעא בהדיא בעינן דליבטיל במודעיה כדאיתא בערכין וכמו שביארנו פ' המגרש וכל מודעא דניטא אע"ג דלא [illegible] הויא מודעא ואע"ג דאמרינן כל מודעא דלא כתיב בה ידענא ביה באנסא דפלוני לאו מודעא היא ה"מ במקח וממכר אבל בגט הויא מודעא דכל מודעא גילוי מילתא בעלמא הוא כדאיתא בחזקת [illegible] ובהדיא אמרינן בערכין (דף כא) גבי הא מילתא אמר רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא: שליחא דרבנן שמכה שליח ב"ד שמזמין לדין או כשעשה שליחותו ומה שצוו לו ב"ד: תלתין [illegible] בשמתא ולא אתי למשרי שמתיה: חתנא אית דמפרשי חתן שקדש ארוסתו ודר בבית חמיו משום פריצותא: דחליף. שעובר על הפתח: מידם. כמו דומה. יצא עליו לעז מחמותו: ש"מ שמי שנטען [illegible] על פתח ביתה כלומר באותה שכונה ואם עבר מכין אותו מכת מרדות: ולשון הר"ם באיסורי ביאה פ' ה' מי שנטען על ערוה או מי שיצא עליו שם רע לא ידור עמה בבית אחד ולא יראה באותה [illegible]

[illegible]

תורה אור

כי אמרה לא נמי הוו קידושין אמאי והא קאמרה לא אלא לאו רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקה משתקה ושמע מינה שתיקה דלאחר מתן מעות ולא כלום היא קשו בה בפום נהרא משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע מי דמי התם בתורת פקדון יהבינהו ניהלה סברה אי שדינא להו ומיתברי מחייבנא בהו הכא בתורת קדושין יהבינהו ניהלה ואי איתא דלא ניחא לה לישדינהו *פריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירי ה"נ סברה אי שדינא להו ומיתברי מיתחייבנא באחריותייהו שלחה רב אחא בר רב לקמיה דרבינא כה"ג מאי שלח ליה אנן לא שמיע לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע אתון דשמיע לכו חושו לה *ההיא איתתא דהוה קא מזבנה *וורשכי אתא ההוא גברא חטף וורשכא מינה אמרה ליה הבה ניהלי אמר לה אי יהיבנא ליך מיקדשת לי שקלתיה ואישתיקה ואמר ר"נ יכולה למימר *אין שקלי ודידי שקלי איתיביה רבא לר"נ *קידשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת התם בדשדיך ומנא תימרא דשני לן בין שדיך ודלא שדיך *דתניא אמר לה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא הא אישתיקה הוו קידושין ונתני מקודשת סתם כי התם אלא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאישתיקה וקא תני דאינה מקודשת מאי טעמא יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי ואלא קשיא הך דקדשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת אלא לאו שמע מינה הא דשדיך הא דלא שדיך כי נח נפשיה דרב אסי עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתתיה א"ל ההוא מרבנן ור' יעקב שמיה הכי א"ר אסי א"ר מני כשם שאין אשה נקנית בפחות משוה פרוטה כך אין קרקע נקנית בפחות מש"פ אמרו ליה והתניא אע"פ שאין אשה נקנית בפחות משוה פרוטה קרקע נקנית בפחות מש"פ א"ל כי תניא ההיא בחליפין *דתניא קונין בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה הדר יתבי וקאמרי הא *דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן וקשין לעולם יותר מדור המבול שנאמר °אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף מולדין בנין מנשי חבריהון חובין על חובין מוסיפין וכתיב °על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו וגו' ואילו בדור המבול *°לא נגזרה גזירה על דגים שבים שנאמר °מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים ואילו הכא אפילו דגים שבים *ואימא עד דעביד לכולהו לא סלקא דעתך דכתיב °כי מפני אלה אבלה הארץ ואימא אלה לחוד והנך לחודיהון מי

רש"י

כי אמרה לא נמי הוו קידושין. בתמיה: דשתקה מישתקה. ולא רצתה דקאמר ה"ק לא אמרה רוצה אני: לא כלום היא. דהאי דשתקה משום דלא איכפת לה הוא: מי דמי. שתיקה דהכא לשתיקה דהתם: התם. גבי כנסי בפקדון מעיקרא בתורה שמירה קבילתיה כי הדר אמר התקדשי לי בו סברה אי שדינא ליה כו' הילכך לא שדתינהו והאי דלא מחאי משום דלא איכפת לה אבל גבי ליפתא מעיקרא בתורת קידושין קבלתיה ונהי דליפתא לית בה שוה פרוטה כי הדר ואמר תקדוש בזוזי דאית בה אי לא ניחא לה תשדינהו דהא לא נתחייבה בשמירתה ומדלא שדתינהו ש"מ נתרצית בקידושין: דינא גמירי. וידעה כיון דלא קבלה נטירותא עלה אי שדיא להו לא תחייב: לא שמיע לן. לא הוא אמר לנו ולא אחר משמו: חושו לה. ולצרכוה גיטא: וורשכי. בינדלו"ש: גזל. דלא יהיב דמי: חמסן. דיהיב דמי אבל לא נתרצו בעלים מעולם למכור: בדשדיך. שדבר בה קודם לכן ונתרצית להתקדש לו דהתם כי שתקה משום דניחא לה הוא: נימא מקודשת סתם. ולא איצטריך לפלוגי ולמימר דכי אמרה לא אינה מקודשת שאף הקטנים יודעים בו: כי התם. כדתנא בההיא דלעיל בשעת מתן מעות מקודשת: לא רצתה דאישתיקה. וקבילתיה ואפ"ה אינה מקודשת דדידה שקלה ולאחר מתן מעות אפילו רצתה דאמרה אין לא מקדשה דמעיקרא קבלתיה בחובה וכי הדר אמרה אין לא קיהיב לה מידי: ואלא קשיא הך כו'. מסקנא דמנא תימרא היא: לנקוטינהו לשמעתתיה. נתקבצו לבהמ"ד ואמרו כל שמע שמועה חדשה מפיו יאמרנה באזני חביריו כדי לגרסם שלא ישתכחו: קונין. בחליפין שלף איש נעלו (רות ד): הדר יתבי וקאמרי. בשמעתיה דר' אסי הא דאמר רב יהודה כו' א"ר אסי עלה קשים לעולם דיינים המורים הוראה בעריות ואינם בקיאין יותר מדור המבול: מאי משמע. מהכא (א) קשים לעולם דקאי על כן תאבל אאשת איש: כדמתרגם רב יוסף. דהוה בקי בתרגום נביאים שתרגם יונתן בן עוזיאל דהאי פרצו דמים בדמים נגעו באשת איש קאי: פרצו. כמו וכן יפרוץ (שמות א) מולדין בנין: כי מפני אלה אבלה הארץ. בעלמא כתיב מיהא שמעינן מינה דאכל חדא קאמר על כן תאבל דהא אלה חדא מהנך דקרא קמא היא:

תוספות

כשם שאין האשה נקנית בפחות משוה פרוטה כך אין הקרקע נקנית כו'. תימה דה"ל למידק איפכא דהא קניני אשה לא ידעינן אלא משדה וטמא י"ל דלית ליה ג"ש דקיחה קיחה אלא נפקא ליה מוילאה חנם א"נ י"ל דאורחיה דגמ' למינקט הפשוט תחילה כדאי' בנדרים (דף כה:) כשם שנדרי שגגות מותרות כך שבועות שגגות מותרות ואע"ג דנדר לא ידעינן אלא משבועות דכתיב האדם בשבועה פרט לאנוס (שבועות דף כו:)*:

*האשה שהביאה חטאתה ומתה. משנה היא במס' קנים (פ"ב משנה ה) וקתני סיפא הביאה עולתה ומתה לא יביאו יורשיה חטאתה פירוש משום דהוי חטאת שמתו בעליה ולמיתה אזלא משמע דוקא יורשיה לא יביאו חטאתה אחר עולתה אבל היא עצמה אם היתה חיה מביאה חטאתה אחר עולתה ופטורה ותימה דבריש תמיד נשחט (פסחים נט.) אמרינן דכל חטאות קודמות לעולות שבאות עמהם אפילו חטאת העוף לעולת בהמה וא"כ איך אפשר שהביאה עולתה קודם חטאתה וליכא למימר דלכתחילה קאמר דמצוה להיות החטאות קודמות לעולות אבל בדיעבד אם הקדימה העולה קריבה החטאת אחריה דהא פריך בפרק תמיד נשחט (שם) ומי קריבה והתניא והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה ת"ל כו' ומסיק זה בנה אב שכל החטאות קודמות לעולות הבאות עמהן אלמא משמע דאפילו בדיעבד לא קרבה וי"ל דהתם מיירי במצורע ודוקא במצורע הוא דאמר אפילו בדיעבד לא קריבה משום דכתיב ביה הויה (ויקרא יד) זאת תהיה דהוי עיכובא כדמוכח בפ"ק דמנחות (דף ה.) אבל בעלמא אמרינן בדיעבד קרבה שפיר א"נ י"ל דלפי המסקנא דהתם (פסחים נט:) ניחא דקאמר ובדיעבד נמי כשר משום דכתיב והעלה דמשמע שהעלה כבר ומעתה ילפינן בעלמא מיניה מבנין אב דמאחר דגלי לן במצורע דבדיעבד קרבה הוא הדין בעלמא: מלוה

תוס' ר"י הזקן

וקדשה מקודשת לראשון וכ"נ מהל' הר"ם שכתב ואמרה לו: דינא גמירי. כלומר וכי הנשים הן בקיאות בדיני ממונות שיודעות שמה שאדם נותן לה בתורת קדושין אם אינה מתרצה בדבר ותשליכם ויאבדו לא תהא חייבת לשלם דתימ' דהואיל ולא השליכם נתרצית בקדושין הלא אין דרך אשה לדעת דיני ממונות שהרי אינה מתעסקת בדינם כדאמרינן בהדיא בהאי פירקא אבל דינין אימא איש דבר משא ומתן אין אשה לא. אבל במידי דמעשר שני לא אמרינן הכי כמו שביארנו בנדה פרק תינוקת ובהדיא אמרינן בפ' האיש מקדש אשה יודעת שאין מעשר שני מתחלל על ידה וכו': והלכתא כרבא ורב אחאי דכל שתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום הוא ואפילו קבלה תחלה בתורת קדושין הילכך הויא מקודשת מספק שמא שוה פרוטה במרי דהלכ' כשמואל. ואיכא מ"ד דהואיל ואסיקנא בגמרא אנן לא שמיע לן כלומר לא אמרה לנו ולא אחר משמו אתון דשמיע לכו חושו לה חיישינן. ונפקא מינה אם קדשה בדבר שאינו מתקיים ואינו שוה פרוטה ויש בתוכו שוה פרוטה אי חיישינן לרב הונא הויא מקודשת בספק ואם בא אחר וקידש תצא מזה ומזה ומשום דשמואל ליכא הואיל ואינו מתקיי' כדכתבינן. וכן נראה דעת הרי"ף שהביא אתון

דשמיע לכו חושו לה דמה צורך להביאה תיפוק לי משום דשמואל ודעת הר"ם כדכתבינן דהלכתא כרבא כמו שביאר פרק ה'. הילכך אם אינו מתקיים אינה מקודשת כלל. מכלל דרישא כי אמר לה בשעת מתן מעות: ורשכי ורטל"ש ודידי שקלי. מפני שהם שלי לקחתים ולא לקחתים בתורת קדושין אבל אי אמרה הן (אינה) הוי ודאי מקודשת: קדשה בגזל אסיקנא בפרקין דלקמן פרושי קא מפרש קדשה בגזל בחמס ובגנבה כיצד כגון שחטף סלע מידה. אבל גזל או חמס דאחרים אינה מקודשת אא"כ נתייאשו הבעלים: גזלן לא יהיב דמי. חמסן יהיב דמי: דשדיך איכא מאן דאמר ששאלה אחר שגזלה אם רוצה להתקדש לו בכסף שגזלה או שמחמה שיתננו לה בכסף קדושיה ואמרה הן אע"פ ששתקה בשעת מתן מעות מקודשת דהא נתרצית כבר ותו לא יכלה למימר דידי שקלי: ומסתברא אע"פ ששידך זה כמה אפילו קודם שגזלה וכ"נ מלשון הר"ם שכתב פרק ה' אם לא שידך אותה מעולם. והטעם דהואיל וכבר רצתה להתקדש לו בתורת קדושין נפלם ותו לא מצי למימר שלא נתרצית וכן עיקר: כי התם גבי כנסי סלע זה בפקדון דתני בשעת מתן מעות מקודשת ואוקימנא

עין משפט נר מצוה

קטז א ב ג מיי' פ"ה מהל' אישות הל' י סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף ב:
קיז ד ה מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעיף ג:
[וע' תוס' שבת כ: ד"ה אחד ומ"ש שם בנידון]
קיח ו מיי' פ"א מהל' מכירה הל' ד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קל סעיף ב:
קיט ז מיי' שם פ"ה הלכה ו סמג שם טוש"ע ח"מ סימן קלה סעיף ב:
קכ ח טוש"ע אה"ע סימן מט סעיף ג וסימן קכד בסדר הגט סעיף קא:

מסורת הש"ס

כתובות מז. יבמות כד. מו. נדה לג. בכורות ו. [שבועות מה: זבחים קב: חולין סה:]
פי' אבילות מאי [ור"ח פי' מרגליות ור' גרשום פי' מגופת שטוחנין על ספחת ערוך וכב"מ נה. פרש"י קשורי מאי שקורין בונדיל"ש]
שבועות לב: מז. ב"ק קח. ב"ב לג:
לקמן נב. תוספתא דקדושין פ"ד
שם פ"ב
ב"מ מז.
לעיל ו.
הושע ד
שם
סנהדרין קח. זבחים קיג:
בראשית ז
שבועות לט.
ירמיה כג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי וכו' דקשים:

גליון הש"ס

גמ' לא נגזרה גזירה על דגים שבים. עי' ברא"ש בראשית ו ד"ה אשר בחרבו:

מי כתיב ופרצו פרצו כתיב הדור יתבי וקאמרי הא *דתנן [א]האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה אמר רב יהודה אמר שמואל והוא שהפרישתה מחיים אבל לא הפרישתה מחיים לא אלמא קסבר שיעבודא לאו דאורייתא אמר רב אסי א"ר יוחנן [ב]אע"ג שלא הפרישה מחיים אלמא קסבר שיעבודא הוה דאורייתא והא פליגי בה חדא זימנא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו *מלוה על פה אינה גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות ור' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו מלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות צריכא דאי איתמר בהא בהך קאמר שמואל משום דלא מלוה כתובה בתורה היא אבל בהך אימא מודה להו לרבי יוחנן ולר"ל ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר' יוחנן *דמלוה כתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא אבל בהך אימא מודה ליה לשמואל צריכא *אמר רב פפא [ג]הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין [ד]ואינו גובה מן הלקוחות גובה מן היורשין °שיעבודא דאורייתא ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא: וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל: בשלמא גט דכתיב °וכתב לה ספר כריתות אלא מיתת הבעל (דברים כד) מנלן סברא הוא אסרה והוא שרתה והא עריות דאסר להו ולא שרי להו אלא מדאמר רחמנא יבמה שאין לה בנים אסורה הא יש לה בנים מותרת ודילמא אין לה בנים אסורה לעלמא ושריא ליבם ויש לה בנים לכולי עלמא נמי אסורה אלא מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג אסורה הא לכהן הדיוט שריא ודילמא לכה"ג בלאו לכולי עלמא בעשה האי עשה מאי עבידתיה אי דאהניא מיתת הבעל תישתרי לגמרי אי דלא אהניא מיתת הבעל תוקמה במילתא קמייתא אלמה לא אפיקתה ממיתה ואוקימתה על עשה מידי דהוה אפסולי המוקדשים דמעיקרא [ה]אית בהו מעילה ואסירי בגיזה ועבודה [ו]פרקינהו מעילה לית בהו בגיזה ועבודה אסירי אלא מדאמר קרא °פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה (שם כ) מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם א"ר אשי ב' תשובות בדבר חדא *דיבם לא איקרי אחר ועוד כתיב °ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר (שם כד) כריתות או כי ימות האיש האחרון ואיתקש מיתה לגירושין מה גירושין שריא וגומרת אף מיתה שריא וגומרת: והיבמה נקנית בביאה כו': בביאה מנלן אמר קרא יבמה

מי כתיב ופרצו. דמוסיף על ענין ראשון דניקו על כן אכולה מילתא: פרצו כתיב. ומילתא באפי נפשה היא ועלה לחודה כתיב על כן תאכל: האשה. יולדת: והוא שהפרישתה מחיים. ואשמעינן דקריבה לאחר מיתה אבל לא הפרישתה לא אשמעינן תנא לכוף את היורשין להקריבה שלא נתחייבו הנכסים: תורה אור קסבר. הא דאמור רבנן נכסי משתעבדי על חוב המוטל על המת: לאו דאורייתא היא. טעמא דנכסוהי דאיכא ערבין ביה ומשתעבדים מדין ערב ויהיו מלוה על פה ומלוה של שטר שוין אלא מלוה בשטר שהוא שיעבדו דכתב ליה נכסי אחראין לך משתעבדי מלוה על פה לא משתעבדי: ור' אסי אמר כו'. והא נמי לנקוטינהו לשמעתיה אמרוהו התם: הא פליגי בה חדא זימנא. הני אמוראי גופייהו שמואל ורבי יוחנן: אינה גובה מן היורשין. דשיעבודא לאו דאורייתא וכ"ש מן הלקוחות אבל מלוה בשטר הוא עלמו שיעבדו דכתב ליה כל נכסיי דאית לי אחראין לשטרא דנן: דלאו מלוה הכתובה בתורה. לא הוטל עליו חובה מאת המלך אלא מעסקי מעשה עלמו: אבל בהך. דיולדת דמלות המלך היא עליה אימר חמירא ככתובה בשטר: דלית ליה קלא. ואיהו דאפסיד אנפשיה ואף על גב דשיעבודא דאורייתא עבוד רבנן תקנתא ללוקח דלא הוה ידע: דכתיב וכתב לה ספר כריתות. וגו' והיתה לאיש אחר: והוא שרי לה. כשאינו בעולם נפטרה הימנו שהרי בו היתה קשורה: והא עריות. כגון אשת אביו וכלתו ואשת אחי אביו שע"י קדושי הבעל נאסרו לקרוביו וכשימות הבעל לא שרו להו שאסורות לקרוביו לעולם: לכולי עלמא בעשה. ויצאה והיתה לאיש אחר ע"י גירושין ולא ע"י מיתה דושלחה לזו ולא לאחרת משמע ולאו הבא מכלל עשה עשה: האי עשה מאי עבידתיה. שיהא הוא עומד בפניה ואיסור לאו וכרת שבה פקעו: אי אהני מיתת הבעל כו' ואי לא אהני. דאשמיעך קרא דאין מיתה מפלחת: תוקמה במילתא קמייתא. ולא איצטריך למיכתב לאו בכ"ג: אלמה לא. לשון קושיא הוא וכי לא דבר הגון הוא כן: אפיקתיה. מיתת הבעל מחיוב מיתת בית דין ואוקימתה באיסור עשה: מעיקרא. קודם פדיונן: ואסירי בגיזה. (א) כדאמרינן דכתיב לא תגוז: פרקינהו מעילה לית בהו. ומותרין לאכילה לכל אדם ואסירי בגיזה כדאמרינן בבכורות (דף טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ודריש ליה בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן: איתקש מיתה לגירושין כו'. והאי דלא יליף ליה ממשמעות דקרא דכתיב בתריה לא יוכל בעלה הראשון כו' הא לאחר שרי לזה בלאו ולכולי עלמא בעשה:

יבא

מלוה הכתובה בתורה. *פי' כגון קרבנות ופדיון הבן וערכין ונזקין שלא היו יודעים עניני כתיבות הללו אם לא (ב) שנתחייבה התורה בפירוש אבל מלוה כגון שלוה לו מעות בלא שטר אע"ג דכתיב האיש אשר אתה נושה בו לא חשיב כתובה בתורה כיון שאין צריך לפרש בתורה שיעור הנתינה דפשיטא מה שהוא לוה צריך לפרוע: אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין דשיעבודא דאורייתא ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא. תימה דבשילהי גט פשוט (ב"ב דף קעו.) קאמר רב פפא גופיה מלוה על פה גובה מן היורשים שלא תנעול דלת בפני לווין ואינו גובה מן הלקוחות דשיעבודא לאו דאורייתא *ואומר ר"ח דהכא מיירי במלוה הכתובה בתורה כגון נזקין וערכין וקרבן דאמר לעיל דשיעבודא דאורייתא דלא שייך טעמא דנעילת דלת דלענין יורשים עשאוס כמלוה בשטר ולענין לקוחות לא עשאוס כמלוה בשטר אבל התם במלוה על פה שאינה כתובה בתורה כגון שהלוהו מעות בלא שטר*:

אלא מיתת בעל מנ"ל. תימה דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נד.) מצריכין קרא באשת אב ובשאר עריות שאסורות בין מחיים בין לאחר מיתה ובפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה.) מצריך קרא ביבמה שיש לה בנים דאסורה לאחר מיתת הבעל והכא מצריך קרא להתיר אשת איש לאחר מיתת בעלה וי"ל דאחרי שראינו שהתיר הכתוב אשת איש לאחר מיתת בעלה כדדרשינן בשמעתין איצטריך קראי דהתם לאסור עריות לאחר מיתה דלא נילף מאשת איש שהתיר הכתוב:

לכ"ע בעשה. אומר ר"י דאיכא עשה באשת איש כגון ודבק באשתו (בראשית ב) ולא באשת חבירו תימה דלא ילפינן שתתיר מיתה מק"ו מגט (ג) ומה גט שאינו מתיר ליבם בשום ענין אפילו אין לה בנים מתיר לעלמא בכל ענין מיתה שמתרת ליבם (ד) שאין לה בנים אינו דין שתתיר לעלמא בכל ענין:

מדאמר רחמנא אלמנה לכ"ג. וא"ת ודלמא ה"ק רחמנא אלמנה לכ"ג אסורה אפילו כשהוא יבם הא לכולי עלמא שריא ליבמין אבל לעולם אימא לך דאשה לאחר מיתה נמי אסורה לכ"ע שלא במקום יבום וי"ל א"כ ה"ל למיכתב האי קרא אלמנה וגרושה וחללה בפרשת יבמין:

חדא דיבם לא איקרי אחר. תימה דגבי שדה אחוזה אמרינן לקמן (דף יז:) דיבם איקרי אחר דקאמר אם מכר את השדה לאיש אחר ואחיו הוי בכלל וי"ל דלא דמי דבמקום שמדבר בכל אדם הוי יבם בכלל אחר אבל הכא דבעי למימר דמותרת ליבם דוקא א"כ הוי יבם אחר דוקא*: משום דאיכא למפרך כדלעיל

הא

עין משפט
נר מצוה

קכא א ב מיי' פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יג:
קכב ג מיי' פי"א מהל' מלוה ולוה הל' ד סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קז סעיף א:
קכג ד מיי' וסמג שם טוש"ע שם סימן קיא סעיף א:
קכד ה מיי' פ"א מהל' מעילה הל' א סמג עשין רי:
קכה ו מיי' שם הל' ט:

[וע' תוס' מנחות נח: ד"ה ואיכא]

[וע' היטב תוס' ב"ב קעו. ד"ה גובה]

[עי' תוס' כתובות פא. ד"ה יבם ותוס' סוטה ה: ד"ה לאחר]

תוס' ר"י הזקן

ואוקימנא לעיל דאשתיקא. בחליפין ולא בתורת דמים: שעבודא דאורייתא. מן התורה משועבדים כל נכסי הלוה למלוה ואפילו במלוה על פה: ואינה גובה מן הלקוחות משום תקנתא דרבנן שחשו לה משום פסידא דלקוחות הואיל והיא מלוה על פה ואין לה קול אבל מלוה בשטר יש לה קול ואינהו דאפסידו אנפשייהו. ואע"ג דא"ר (ששת) [פפא][בפ']גט פשוט גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לווין לאו למימרא דשעבודא[לאו] דאורייתא אלא ה"ק משום הכי אוקמיה אדין תורה שתגבה מן היורשין משום נעילת דלת בפני לווין וכן תירץ שם הרי"ף: עריות. הבאות מחמת הקרושין כגון אשת אביו לבנו ואשתו לאחיו שאסורות אף לאחר מיתת בעליהן:

מסורת הש"ס

קינין סוף פ"ב זבחים ס מנחות ד:

ב"ק קה: ב"ב מב. קנ. קעה: ערכין ו: ז. כתובות קב. בכורות מח:

בכורות מט: ערכין ה. כ. לקמן כט:

בכורות מח: ב"ב קעו. וצ"ע דשם בב"ב אמר הטעם' כדי שלא תנעול דלת [ככר הקשו תוס' ומיישבין היטב כאן כד"ה אמר ר"פ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואסירי בגיזה דכתיב כצ"ל ותיבת כדאמרינן נמחק: (ב) תוס' ד"ה מלוה וכו' אם לא שחייבתם התורה וכו' מעות אפילו בשטר אע"ג: (ג) ד"ה לכ"ע בעשה וכו' ומה גט. נ"ב בפ' הבע"י יליף לה מקרא ע"ש דף נ"ד וצ"ע: (ד) בא"ד כשאין לה בנים:

גליון הש"ס

גמ' שיעבודא דאורייתא. עיין ב"ב דף קכה ע"ב תד"ה ואין הבכור: תוס' ד"ה מלוה וכו' פי' כגון קרבנות. עי' במאור פ"ד דכילה ד"ה והא דת"כ אין סומכין:

א]וצ"ע בכתובות פא. אמר יבם נמי כאחר דמי ובסוטה ה: אמרינן לאיש אחר ולא ליבם [אמנם לפמ"ש תוס' בד"ה חדא וכו' דבמקום שמדבר בכל אדם הוי יבם בכלל אחר וכו' ל"ק מידי דבכתובות הנ"ל נמי מדבר בכל אדם וגם נעלם מהשואל דברי תוס' במקומו שם שהירכן על זה דלשון תורה לחוד ע"ש וכן כתבו תוס' סוטה ה: ד"ה לאחר]

הגהות מהר"ב רנשבורג א] במסורת הש"ס וצ"ע בכתובות וכו'. עי' בספר תמשה שיטות בחדושי הר"ן לחולין דף י: בד"ה תניא דלא כראב"י וכו' שהרגיש בזה ומיישבו יעו"ש:

תורה אור

יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ואימא לכולה מילתא כאשה לא סלקא דעתך דתניא יכול יהו כסף ושטר גומרים בה כדרך שהביאה גומרת בה תלמוד לומר ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה ואימא מאי ויבמה דבעל כרחה מיבם אם כן לימא קרא ויבם מאי ויבמה שמעת מינה תרתי: בחליצה: מנלן דכתיב ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל כיון שחלץ בה נעל הותרה לכל ישראל האי ישראל להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתני רב שמואל בר יהודה בישראל בב"ד של ישראל ולא בבית דין (א) של עובדי כוכבים תרי בישראל כתיבי ואכתי מיבעי ליה לכדתניא אמר רבי יהודה פעם אחת היינו יושבים לפני ר' טרפון ובאתה יבמה לחלוץ ואמר לנו ענו כולכם ואמרו חלוץ הנעל חלוץ הנעל ההוא מונקרא שמו נפקא: ובמיתת היבם: מנלן ק"ו ומה אשת איש שהיא בחנק מיתת הבעל מתירתה יבמה שהיא בלאו לא כל שכן מה לאשת איש שכן יוצאה בגט תאמר בזו שאינה יוצאה בגט הא נמי יוצאה בחליצה אלא מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה אמר רב אשי הא נמי אוסרה מתירה יבם אוסרה יבם שרי לה ותהא אשת איש יוצאה בחליצה מק"ו ומה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה זו שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה אמר קרא ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ותהא יבמה יוצאת בגט מקל וחומר ומה אשת איש שאין יוצאה בחליצה יוצאה בגט זו שיוצאה בחליצה אין דין שיוצאה בגט אמר קרא ככה וככה עיכובא וכל היכא דאיכא עיכובא לא דרשי ק"ו והא יוה"כ דכתיב גורל וחוקה ותניא ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת שיכול והלא דין הוא ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם ת"ל ועשהו חטאת הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת וטעמא דמעטיה קרא הא לאו הכי דרשינן קל וחומר אע"ג דכתיב ביה חוקה אמר קרא לה לה ולא ליבמה ואימא לה לשמה תרי לה כתיבי ואכתי מיבעי ליה חד לה לשמה ואידך לה ולא לה ולחבירתה אלא אמר קרא נעל נעל אין מידי אחרינא לא והאי נעל להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם מנא ליה ת"ל נעל נעל ריבה א"כ מה ת"ל נעלו נעלו הראוי לו פרט לגדול שאין יכול להלך בו פרט לקטן שאין חופה את רוב רגלו פרט למסולים

יבא עליה ולקחה לו. כלומר ביאתה הן ליקוחיה: ודילמא כאשה. מה אשה כסף ושטר כי ביאה אף יבמה כסף ושטר כי ביאה דהא כתיב לאשה: ויבמה. ביאה משמע שנה עליה הכתוב לעכב: ה"ג האי מיבעי ליה ויבמה בעל כרחה. דלהכי דרשינן לה ביבמות (דף ח:): אם כן. דלביאה גומרת אותה נימא ויבם מאי ויבמה למילף נמי בעל כרחה והכי תניא ליה בהדיא ביבמות בפ' הבא על יבמתו (דף נד.) ויבם ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה ויבמה בעל כרחה: מנלן. דחלוצה מותרת להנשא דילמא מצות חליצה הוא דרמא רחמנא עלה ולעולם לא משתריא: בישראל בית חלוץ. הכי משמע בישראל רחויה להביא לבית משכלנה: תרי בישראל. להקים לאחיו שם בישראל: שהיא בלאו. לשוק לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר: מה לאשת איש. הנתרת ע"י מיתת הבעל: שכן אוסרה מתירה. שהרי בעלה הוא האוסרה לפיכך הוא מתירה במיתתו אבל יבמה דקידושי דבעל קאסרי לה היאך תהא מיתת היבם מתירתה: הא נמי. כשמת יבם נמצא אוסרה מתירה דאי לאו יבם מכי מיית הבעל אישתריא לה: ככה. יעשה אשר לא יבנה וגו': דכתיב גורל. על השעירים: וכתיב חוקה. בפרשה וכל חוקה עיכובא הוא: הגורל עושה חטאת. שעיר שגורל השם עולה עליו עושה חטאת: ואין השם. אם קרא עליו שם חטאת אינו נקבע בכך ויפיל עליהם גורלות ואם יפול הגורל על חבירו יהא זה לעזאזל: שיכול. כלומר להכי איצטריך האי קרא שהייתי יכול לומר ומה במקום שלא קידש הגורל כגון גבי קינין דכתיב בהם (ויקרא ה) אחד לחטאת ואחד לעולה ואם הטיל עליהם גורל אינם נקבעים בכך ויכול לשנותם דקי"ל בסדר יומא (דף מא.) אין הקינין מתפרשות אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן: קידש השם. אם אמר בשעת לקיחה זו לחטאת וזו לעולה הוקבעו ואם שינה פסול: כאן שקידש הגורל. דכתיב (ויקרא טז) ונתן אהרן וגו' אין דין כו': ת"ל. שנה עליו לעכב: הוה דרשינן קל וחומר. להביא מה שלא נכתב בפרשה ואע"ג דכתיב עיכובא: לה. דכתיב וכתב לה: תרי לה כתיבי. ושנאה האיש האחרון וגו': ולא לה ולחבירתה. שמותן שוין שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד אם כתב פלוני מגרש פלונית ופלונית נשיו: אמר קרא נעל. קרא יתירא בית חלוץ הנעל דמצי למיכתב בית החלוץ: פרט. לנעל גדול שאין יכול להלוך בו: מסולייא

הא נמי יוצאה בחליצה. כיון דחליצה במקום גט לא חשיב לה פירכא: ותהא אשת איש יוצאה בחליצה. וא"ת איכא למיפרך מה ליבמה שכן בלאו ולכן דין הוא שתלא בקל תאמר באשת איש שהיא במיתה וי"ל כיון שמצינו שחליצה מפקע' איסורא אין לחלק בין חמור לקל והכי נמי אמרינן ביבמות (דף קיט.) וכי מאחר שהתרתה מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ואע"ג דעבדינן מינה לעיל ק"ו ומה אשת איש שהיא במיתה כו' לא דמי דהתם אנו רוצים להשוותם זה לזה ולימא דבכולהו אשה מותרת לאחר מיתה בין דבעל בין דיבם אבל אין לומר כשמפקיע את הקל לא יפקיע את החמור דאדרבה נאמר עתה להפך הוא הדין את החמור דאין לחלק בין לחמור בין לקל כדפירשתי:

ותהא יבמה יוצאת בגט מק"ו. תימה מה לאשת איש שכן נקנית בשטר ולכך דין הוא שתצא בשטר אבל יבמה לא וכי תימא דלא פרכינן מהכנסה להוצאה הא לעיל (דף ה:) פרכינן מה לשטר שכן מוציא ומש"ה דין הוא שמכניס וכמו כן נאמר עתה להפך דכיון שמכניס דין הוא שמוציא ואומר הר"מ דעביד ק"ו מיבם ויבמתו וקורא לה אשת איש דכתיב (דברים כה) ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר להיות יוצאה בגט אע"פ שאינה נקנית בשטר: אמר קרא ככה עיכובא. וא"ת מנא לן דאתיא ככה למעוטי יבמה מגט דילמא אתי למעוטי מיתת היבם שלא תהא מותרת במיתת היבם וי"ל דסברא הוא דככה יעשה לא ממעט אלא יציאות דבידי אדם דהיינו גט דומיא דחליצה דתלו בעשיה אבל יציאה דבידי שמים דהוי ממילא כגון מיתה לא ממעט: הא לאו הכי דרשינן ק"ו אע"ג דכתיב ביה חוקה. תימה הא בפרק טרף בקלפי (יומא דף מא.) מוקמי הא ברייתא כרבי יהודה משום דסתם סיפרא רבי יהודה ושמעינן ליה לר' יהודה בפרק הוציאו לו (שם דף ס:) דאמר לא כתיב חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים והגרלה הוי בדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ א"כ מאי פריך לעיל והרי יוה"כ דכתיב ביה גורל וחוקה והא לא כתיב חוקה בהגרלה כדפי' וי"ל דפריך הכא משום דכתיב אשר עלה תרי זמני אלמא דריש ק"ו אע"ג דכתיב עיכובא והרב רבינו שמשון מקוצי תירץ מדאיצטריך ליה לר' יהודה וזאת לגלות דלא קיימא חוקה אלא אדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים ש"מ דדרשינן ק"ו אע"ג (היכא) דכתיב חוקה דאי לא דרשינן ק"ו היכא דכתיב חוקה ליפתוק מזאת והנא ידענא דחוקה לא כתיב אדברים הנעשים בחוץ דהיינו הגרלה מדאצטריך ועשהו חטאת למידרש הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת מכלל דלא קיימא חוקה אדברים הנעשים בחוץ דהיינו הגרלה דאי קאי חוקה על דברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ אמאי איצטריך ועשהו חטאת למעוטי קריאת שם הא לא דרשינן ק"ו היכא דכתיב עיכובא והיכי תיסק אדעתין לרבות קריאת שם מק"ו אלא ש"מ דדרשינן ק"ו אפילו היכא דכתיב חוקה ולהכי איצטריך ועשהו ואפילו אי כתיבה חוקה בחוץ ואיצטריך נמי וזאת לגלויי דלא כתיבה חוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן בחוץ דליכא למימר מדאיצטריך ועשהו ידעינן ליה כיון דדרשינן ק"ו אפילו היכא דכתיב חוקה: הואיל

קכו א מיי' פ"ב מהל' יבום הל' א וס"ה שם הל' ב סמג עשין נא נב טוש"ע אה"ע סימן קע סעיף יב:
קכז ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קכח ג מיי' פ"ב מהל' יבום הל' י סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סימן קסו סעיף ז:
[ע' תוס' יבמות ח: ד"ה ויבמה]
קכט ד מיי' פ"ה מהל' יבום הל' ב סמג עשין נג:
קל ה מיי' פ"ד מהל' יבום הלכה ה סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף א:
קלא ו מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף מב בסדר חליצה סעיף נה וכפי' כדר חליצה סעי' פ:
קלב ז מיי' פ"א מהל' גירושין הלכה א:
קלג ח מיי' פ"ד מהל' יבום הל' יט סמג עשין שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף יד:
קלד ט מיי' שם הל' יח טוש"ע שם סעיף כב:
[נ"ל אלו]
[נ"ל אלו]
[וע"ע תוס' יומא מא. ד"ה סתם ותוס' חולין כג. ד"ה טעמא]

יבמות נד.
שם ודף ח:
שם קא:
[שם איתא של גרים וכ"נ]
שם ודף קו: תוספתא דיבמות פי"ב ספרי פרשה כי תצא
הגהות הב"ח (א) גמ' ולא בבית דין של גרים תרי:
לעיל ג:
[שם וש"נ]
[ע' תוס' זבחים טו: ד"ה כל תדא ותוס' חולין כג: ד"ה וקסבר]
[יומא כ.]
יומא מ: חולין כג. [כריתות כח.]
[גיטין פג.]
יבמות קג:

עין משפט
נר מצוה

קלה א מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה א והל' יב סמג עשין פג:
קלו ב מיי' שם הל' ב:
קלז ג מיי' שם הל' ג:
קלח ד מיי' שם הל' ח:
קלט ה מיי' שם פ"ד הלכה ה סמג עשין פט:
קמ ו ז מיי' שם פ"ג הל' ו סמג עשין פג:
קמא ח מיי' שם הל' יב סמג שם:

תורה אור

למסולים שאין לו עקב אם כן ניכתוב קרא
נעל מאי הנעל שמעת מינה תרתי: **מתני'**
א עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה עצמו
ב בשנים ג וביובל ד ובגרעון כסף *ה יתירה עליו
אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין
ו הנרצע נקנה ברציעה ז וקונה את עצמו ביובל
ובמיתת האדון: **גמ'** עבד עברי נקנה בכסף
מנלן אמר קרא °מכסף מקנתו מלמד שנקנה (ויקרא כה)
בכסף אשכחן עבד עברי הנמכר לעובד
כוכבים הואיל וכל קנינו בכסף נמכר לישראל
מנלן אמר קרא °והפדה *מלמד שמגרעת (שמות כא)
פדיונה ויוצאה אשכחן אמה העבריה הואיל
ומיקדשה בכסף מיקניא בכסף עבד עברי
מנלן אמר קרא °כי ימכר לך אחיך העברי (דברים טו)
או העבריה ועבדך שש שנים מקיש עברי
לעבריה אשכחן מכרוהו ב"ד הואיל ונמכר
בעל כורחו מוכר עצמו מנלן יליף °שכיר (שם)
°שכיר הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא (ויקרא כה)
למאן דלא יליף שכיר שכיר מאי איכא
למימר אמר קרא °וכי תשיג *מוסף על ענין (שם)
ראשון וילמד עליון מתחתון °ומאן תנא דלא
יליף שכיר שכיר האי תנא הוא דתניא
ח המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש
מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש המוכר
עצמו אינו נרצע מכרוהו ב"ד נרצע מוכר
עצמו אין מעניקים לו מכרוהו ב"ד מעניקים
לו המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה
כנענית מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה
כנענית רבי *אלעזר אומר זה וזה אינו נמכר
אלא לשש זה וזה נרצע וזה וזה מעניקים לו
וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית מאי לאו
בהא קמיפלגי דתנא קמא לא יליף שכיר
שכיר ור"א יליף שכיר שכיר אמר רב טביומי
משמיה דאביי דכולי עלמא יליף שכיר שכיר
והכא בהאי קרא קמיפלגי מאי טעמא דתנא
קמא דאמר מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על
שש מיעט רחמנא גבי מכרוהו בית דין
°ועבדך שש שנים זה ולא מוכר עצמו ואידך (דברים טו)
ועבדך לך ולא ליורש ואידך ועבדך אחרינא
כתיב ואידך ההוא להרצאת אדון הוא
דאתא מאי טעמא דתנא קמא דאמר
מוכר עצמו אינו נרצע מדמיעט רחמנא
גבי מכרוהו ב"ד °ורצע אדניו את אזנו (שמות כא)
במרצע אזנו שלו ולא אזנו של מוכר עצמו
ואידך

רש"י

מסולייא. נפחת כדמסיים והזיל שאין לו עקב שול"א בלע"ז: **מתני'** נקנה בכסף ובשטר. בגמרא יליף לה: בשנים. לסוף שש שנים יוצא חפשי: וביובל. אם פגע בו יובל בתוך שש: ובגרעון כסף. פודה את עצמו ומגרע לו אדונו מפדיונו דמי שיעבוד השנים שעברו והכל לפי חשבון דמי מקנתו כדכתיב (ויקרא כה) והיה כסף ממכרו במספר שנים קנאו בשש מנים ועתיד לצאת בסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה: יתירה עליו. שקונה עצמה בכל אלה ובסימני נערות כדילפינן לעיל (דף ד.) מוילאה חנם: ובמיתת האדון. ואינו עובד את יורשיו אבל עבד הנמכר בתחילתו ומת האדון בתוך שש משלימן ליורשיו וכולהו יליף בגמ': **גמ'** מכסף מקנתו. בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר וכי תשיג יד גר ותושב: הואיל וכל קניינו. של עובד כוכבים בכסף שלא נאמרה בו משיכה במטלטלין אלא בישראל כתיב (ויקרא כה) מיד עמיתך עד שימשוך מיד ליד לפיכך עבד נקנה לו בכסף (א): שמגרעת פדיונה. מדלא כתיב ונפדה משמע והפדה שאף *השבעל מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה: אשכחן אמה העבריה דמקניא בכסף. והדין נותן הואיל וקידושיה בכסף קנינה בכסף: מכרוהו ב"ד. בגניבתו דכי ימכר ע"י אחרים משמע והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה הואיל ויש בו צד קל שנמכר בעל כרחו: שכיר שכיר. נאמר במוכר עצמו (שם) כי ימוך אחיך ונמכר וגו' כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וגו' בפרשת כי ימכר כתיב (דברים טו): למאן דלא יליף. דלית ליה הך גזירה שוה ולקמיה מפרש מאן ניהו: וכי תשיג. במוכר עצמו לעובד כוכבים וסמוכה לפרשת מוכר עצמו לישראל וילמד נמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים בהיקישא ובנמכר לעובד כוכבים כתיב מכסף מקנתו: ויתר על שש. אם התנה לימכר לעשר שנים: מכרוהו ב"ד. דכתיב (שם) ועבדך שש שנים אבל במוכר עצמו לא כתיב שש דכי שקנה עבד עברי מיד אחרים משמע ורציעה במכרוהו ב"ד כתיבא וכן הענקה דגבי ימכר לך כתיבי: רבו מוסר לו שפחה כנענית. שיהו לו ולדות ממנה: אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. ואסורה לו אבל במכרוהו ב"ד כתיב (שמות כא) אם אדוניו יתן לו אשה: לא יליף שכיר שכיר. הילכך דלא כתיב ביה לא כתיב ביה: דכולי עלמא יליף שכיר שכיר. לשאר מילי והני לת"ק בהדיא כתיב מיעוטייהו ולא אהני ליה גזירה שוה: ולא ליורשין. דאינו עובד לא את הבת ולא את האח אם אין לו בן אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יז:): ועבדך אחרינא כתיב. כי משנה שכר שכיר עבדך: להרצאת אדון. להרצות על הענקו שלא יקשה בעיניו כדמפרש קרא: אזנו. מיעוט הוא דקרא יתירא לדרשה דהא כתיב ונתת באזנו: ונאמר

תוספות

הואיל וכל קניינו בכסף. פ"ה הואיל ולא נאמר בו משיכה כישראל דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד דהיינו משיכה וקשה לר"ת לפי שיהא סתמא דגמרא כדר"ל דלר' יוחנן דאמר בפ' הזהב (ב"מ דף מז:) דבר תורה מעות קונות דרשינן בפ"ב דבכורות (דף יג:) מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וקי"ל כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ועוד דבמס' ע"ז (דף עב.) אמרינן דלכ"ע משיכה בעובד כוכבים קונה לכך נראה לר"ת דה"פ הואיל וכל קנייני דעובד כוכבים בעבד עברי בכסף דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר דישראל גופיה לא קני ע"ע בשטר אלא משום דאיתקש לאמה ואמה לאחרת דדרשינן (לקמן דף טז.) מה אחרת מקניא בשטר אף זו וכו' ובעובד כוכבים לא שייך האי טעמא שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין ועוד נראה לר"ת דאפילו בקרקעות עובד כוכבים אינו קונה בשטר כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נד.) עובד כוכבים מכי מטא זוזי לידיה איסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה °משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים וא"ת לאו ק"ו הוא ומה עובד כוכבים שאינו קונה ע"ע בשטר קונה בכסף ישראל כו' וי"ל דמסתברא דלכל אחד יש קנין לעצמו כדאשכחן בפ"ב דבכורות (דף יג.) גבי מטלטלין מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא:

מוכר עצמו מנ"ל יליף שכיר שכיר. פי' בקונטרס נאמר במוכר עצמו כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וא"ת כיון דיליף שכיר שכיר למה איצטריך מכסף מקנתו גבי עובד כוכבים נילף שכיר דכתיב גבי עובד כוכבים (ויקרא כה) כשכיר שנה בשנה וגו' מנמכר לישראל ונמכר לישראל מאמה כדמפרש גמ' לעיל וי"ל דאיצטריך ליה לכדדרשינן לעיל (דף ח.) בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים וא"ת אמאי איצטריך והפדה לענין כסף ליסתוק מיניה ונילף עבריה מע"ע הנמכר לישראל ועברי הנמכר לישראל מעברי הנמכר לעובד כוכבים מג"ש דשכיר שכיר וי"ל אה"נ אלא איצטריך לדרשה אחרינא לגרעון כסף וא"ת אמאי איצטריך היקישא דע"ע ועבריה לקנין כסף נילף שכיר שכיר מנמכר לעובד כוכבים וי"ל דהיקישא דע"ע לעבריה איצטריך למימר מה עבריה אינה יוצאה בראשי איברים אף עברי אינו יוצא ומה עברי יוצא בשש ויובל אף עבריה כו': **לך** ולא ליורש. פי' כגון בת ואח אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יז:) **ולא** אזנו של מוכר עצמו. וא"ת למ"ל אזנו למעוטי דמוכר עצמו אינו נרצע תיפוק ליה דמוכר עצמו אינו נרצע דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית כדלקמן (דף כב:) דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני וי"ל דאי לאו אזנו הוה ילפינן מג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד דאף על גב דלא מצי אמר אהבתי את אשתי ה"א דנרצע קמ"ל אזנו דאין נרצע:
ואידך

תוס' ר"י הזקן

למסולים. שולא בלע"ז: עקב. מאלו"ן בלע"ז: בשנים. שעבד שש שני': וביובל. שהגיע תוך שש: ובגרעון כסף. שמגרע פדיונו לפי מה שעבד ופורע השאר: יתירה. שקונה עצמה בכל הני ובהבאת שתי שערות: ובמיתת האדון. שהנרצע אינו עובד לא את הבן ולא את (האח) [הבת]. וק"ל אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג: שכיר דכתיב כשכיר שנה בשנה:

מסורת הש"ס

[לקמן יח.]
[לעיל יא: לקמן טז.]
[נ"ל האדון]
[יבמות ס. ושם נסמן]
[אם גרסי' רבי אלעזר בלא יו"ד או רבי אליעזר ביו"ד ע' תוס' לקמן טז. ד"ה ואידך]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הואיל וכו' בכסף הס"ד ואח"כ מ"ה לישראל שלא נאמרה בו בכסף מנלן הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר. עיין ב"מ קיא ע"ב תד"ה וריב"ג: תוס' ד"ה הואיל וכו' משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים. עיין בכורות יג ע"א תוד"ה מה:

גמרא

ואידך ההיא לגזירה שוה הוא דאתא *דתניא רבי אליעזר אומר מנין לרציעה שהיא באזן (ויקרא יד) ימנית נאמר כאן אזן ונאמר להלן °אזן מה להלן ימין *אף כאן ימין ואידך א"כ לימא קרא אזן מאי אזנו ואידך ההוא מיבעי ליה אזנו (שמות כא) ב ולא אזנה ואידך נפקא לה °מואם יאמר העבד העבד ולא אמה ואידך מיבעי ליה *געד שיאמר כשהוא עבד ואידך מעבד העבד נפקא ואידך עבד העבד לא דריש מ"ט דתנא קמא דאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו (דברים טו) מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד °העניק תעניק לו לו ולא למוכר עצמו ואידך ההוא מיבעי ליה לו ולא ליורשיו [א] יורשיו אמאי לא שכיר קרייה רחמנא מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי פעולתו ליורשיו אלא *לו דולא לבעל חובו מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן דתניא *א"ר נתן המנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל (במדבר ה) °ונתן לאשר אשם לו אתא לו לאפוקי ואידך בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד (שמות כא) °אם אדוניו יתן לו אשה לו ולא למוכר עצמו ואידך לו ובעל כרחו ואידך מכי (דברים טו) משנה שכר שכיר נפקא דתניא °כי משנה שכר שכיר עבדך שכיר אינו עובד אלא ביום עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה והלא כבר נאמר (שם) °כי טוב לו עמך *עמך במאכל עמך במשתה וא"ר יצחק מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית ואידך אי מהתם הוה אמינא ה"מ מדעתיה אבל בע"כ אימא לא קמ"ל אלא מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר האי תנא הוא *דתניא (ויקרא כה) °ושב אל משפחתו וגו' אמר ר"א בן יעקב במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי בנרצע הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא במכרוהו ב"ד שתים ושלש שנים לפני היובל ושהיובל מוציאו ואי ס"ד יליף שכיר שכיר למה לי נילף שכיר שכיר אמר רב נחמן בר יצחק לעולם יליף שכיר שכיר ואיצטריך ס"ד אמינא מוכר עצמו הוא דלא עבד איסורא אבל מכרוהו ב"ד דעבד איסורא אימא ניקנסיה קמ"ל אמר מר אי בנרצע הרי כבר אמור מאי היא *דתניא (שם, ויקרא כה) °ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו וגו' במה הכתוב מדבר אי במוכר עצמו הרי כבר אמור אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור הא אין הכתוב מדבר אלא בנרצע שתים ושלש שנים לפני היובל "שהיובל מוציאו מאי משמע אמר רבא בר שילא אמר קרא איש איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה ואיצטריך למיכתב מכרוהו בית דין ואיצטריך למיכתב נרצע דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד משום דלא מטאי זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה אימא ניקנסיה ואי אשמעינן נרצע משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש אימא לא צריכא ואיצטריך למיכתב ושבתם ואיצטריך למיכתב לעולם דאי כתב רחמנא לעולם הוה אמינא לעולם ממש כתב רחמנא ושבתם ואי כתב רחמנא ושבתם הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש אבל היכא דעבד שש לא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו שש אף סופו נמי שש קמשמע לן לעולם לעולמו של יובל אלא מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר רבי היא דתניא ואם

רש"י

ונאמר להלן אזן. *במצורע עני שכל הפרשה לדרשה נאמרה לעצמה במצורע עשיר והוכפלה והכי אמרינן במנחות (דף י.): ההוא (א) [מאוזן] ומיעוטא נפקא לן מדכתיב אזנו דמשמע אזנו של זה ולא של אחר: ולא אזנה. של אמה העבריה נרצעת והא דכתיב (דברים טו) ואף לאמתך תעשה כן להענקה קאי כדלקמן (דף יז:): כשהוא עבד. מואם יאמר העבד נפקא שאם לא אמר אהבתי את אדוני לא אלא חפשי עד שיכלו שש שניו אינו נרצע: עבד העבד. עבד עד שיאמר כשהוא עבד העבד נפקא ליה מה"א יתירא למעוטי אמה: לא דריש. דאורחא דקרא לאישתעי הכי: ולא ליורשיו. אם לא הספיק להעניקו עד שמת: פעולתו. שכר פעולתו: ולא לבעל חובו. אין האדון מחוייב להגבות הענקו לבעל חובו ומשום דסבירא לן בעלמא כרבי נתן דאמר הנושה בחברו מנה וחברו בחברו מוציאין מזה ונותנין לזה איצטריך למעוטי הענקה מהאי דינא: מכי משנה שכר שכיר נפקא. גמרינן בעל כרחו וכי תנא ביה קרא אדוניו יתן לו כו' למעוטי מוכר עצמו: ושב אל משפחתו. במוכר עצמו כתיב לומר שיצא ביובל: אם במוכר עצמו. וללמד שאם פגעו יובל בתוך שש יובל מוציאו: הרי כבר אמור. דכתיב לעיל מיניה עד שנת היובל יעבוד עמך: אם בנרצע. ללמד שאף הנרצע יוצא ביובל: הרי כבר אמור. לקמיה בעי לה מאי היא: דלא עבד איסורא. דלא גנב כלום אבל מכרוהו ב"ד בגניבתו נימא נקנסיה לעבוד עד שש: ושבתם איש אל אחוזתו. בפרשת יובל כתיב: הרי כבר אמור. כדאמר לעיל עד שנת היובל יעבוד עמך: אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור. ושב אל משפחתו כדאוקימנא לעיל: דלא מטא זמניה. לא מלאו שש שניו נצאת: ניקנסיה. על שאמר לא אצא ועבר על כי עבדי הם (ויקרא כה) והוא קונה אדון לעצמו חנם: משום דעבד ליה שש. קודם לכן ואין רבו מפסיד בשילוחו אבל מכרוהו ב"ד שפגע בו יובל בתוך שש אימא דלא נפסדיה לאדון קמ"ל: לעולם. ועבדו לעולם והוא לעולמו של יובל דטפי מהכי ליכא למימר דהא כתיב קרא אחרינא ושבתם איש וגו' ואוקימנא בנרצע: ה"מ. דיוצא נרצע ביובל ולא קודם לכן היכא דלא עבד שש אחר רציעה אבל היכא דעבד שש אחר רציעתו אימא ניפוק בשש דלא תהא רציעה חמורה מתחילת ממכרו: קמ"ל לעולם. מידי דחשוב עד לעולם: ואם

תוספות

ואידך לג"ש הוא דאתא. פי' וצריך שתהא מופנה משני לצדדין דאי אינה מופנה אלא מצד אחד איכא מ"ד (נדה דף כב:) דלמידין ומשיבין ומאי משיבין דאיכא למיפרך *מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת:

ואידך. פי' ת"ק בעלמא נמי לא ס"ל כר' נתן מכאן מדקדקין דאין הלכה כר' נתן דהא ר"א ורבנן פליגי בדר' נתן ור' אליעזר דשמותי הוא סבר כר' נתן והלכה כרבנן ועוד מדקדק ר"ת מהא דאמר לקמן פ' האומר (דף סט.) גבי אוספזיכניה דר' שמלאי ממזירא הוה א"ל אי קדימתך טהרתינהו לבנך ומפרש משום דא"ל זיל גנוב ואיזדבן לעבד עברי ואי מוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית למה ליה למימר זיל גנוב ה"ל למימר זיל זבון עצמך אלא ש"מ דאין הלכה כר"א דודאי מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית וכי היכי דהא לית הילכתא כוותיה בהא דקאמר מעניקין לו נמי לית הילכתא כוותיה אלא ודאי אין מעניקין לו כת"ק ועוד ראיה מהא דאמר לקמן (דף טז:) הא מני תנאי היא דאמר לו ולא לבעל חובו משמע דאין הלכה כוותיה ור"ת ור"י פי' דהלכה כר' נתן דהא גבי פלוגתא דאביי ורבא בפרק כל שעה (פסחים דף לא.) דאמר רבא מכאן ולהבא הוא גובה אי אפשר לרבא לייתב אליבא דרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן אלא כר' נתן וקי"ל כרב נחמן בדיני ורבא נמי דחק להעמידה כמותו וקי"ל כרבא גבי אביי ומה שהבאתי דמדלית הילכתא כר"א בהא דרבו מוסר לו שפחה כנענית ה"נ נימא דלית הילכתא כוותיה בההיא דמעניקין לו אין זה ראיה דילמא בההיא אין הלכה כמותו אבל באחריני הלכתא כוותיה ועוד דשמא גם בהא דמוכר עצמו רבו מוסר לו שפחה כנענית נמי הילכתא כוותיה והא דנקט התם זיל גנוב לרווחא דמילתא נקט דמכרוהו ב"ד כ"ע מודו דרבו מוסר לו שפחה כנענית ומה שאומר דר"א שמותי הוא ברוב ספרים גרס ר' אלעזר והא דקאמר תנאי היא דילמא הכי קאמר תנאי היא וס"ל כוותיה וה"ר נתנאל מפרש לגבי מלוה כ"ע אית להו כר' נתן והכי נפרש (ב) לעיל אליבא דר"א אלא לו ולא לבעל חובו משום דסבירא לן בעלמא כר' נתן בשאר שכירות שמוציאין מזה ונותנין לזה אתא לו ואפקיה פי' שאינו משלם הענקה לב"ח ואידך ת"ק בעלמא נמי פי' בשאר שכירות לא קי"ל כר' נתן משום דטרח בגופו אבל בב"ח כ"ע אית להו דרבי נתן כדפי':

ואידך אי מהתם ה"א ה"מ מדעתיה. אף על גב דמדעתו מואם אדוניו יתן לו אשה נפקא מ"מ הוה אמינא דלהרצאת אדון קאתי:

כי טוב לו עמך. ה"ר אברהם גרים כשכיר כתושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמהתם ילפינן בת"כ אבל בספרי לא דריש מידי מכי טוב לו עמך דאין זה לווי אלא סיפור דברים בעלמא*:

איזהו דבר שנוהג באיש ואינו נוהג באשה. ואם תאמר והאמה זו מכרוהו ב"ד דלא שייך באשה דכתיב (שמות כב) בגניבתו ולא בגניבתה וי"ל דמ"מ שם מכירה נוהגת באשה אבל שם רציעה אינו נוהג באשה [ותימה דכיון דקרא לא משתמע אלא בנרצע למאי איצטריך למימר אי במכרוהו ב"ד הרי כבר אמור]. ת"י: אמאי

מסורת הש"ס

רש"ל

ספרי פ' ראה זבחים כד: יבמות קד מנחות י.

[לקמן כב.]

[לקמן טז:]

כתובות יט. פב. גיטין לז. פסחים לא. ב"ק מ:

ספרי פ' ראה [לקמן כ. וש"נ]

ת"כ פ' בהר

עין משפט נר מצוה

[כן הוא בהדיא ביבמות קד. ע"ש]

קמב א מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ט:

קמג ב מיי' שם הל' יג:

קמד ג מיי' שם הל' י:

קמה ד מיי' שם הל' טו:

קמו ה מיי' פ"ב מהל' מלוה ולוה הל' ו סמג עשין צג טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף א:

קמז ו מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ג:

קמח ז מיי' שם פ"ב הלכה ב:

קמט ח מיי' שם פ"ג הלכה ו:

תוס' ר"י הזקן

אשם זה הקרן כדאיתא בהגזל ונתן לאשר אשם לו למי שהקרן לו כלומר לאשר הוא חייב לו. לא ס"ל כרבי נתן אלא יכול למימר לאו בעל דברים דידי את הילכך לא צריך לו ולא גבינן ליה מיד האדון למתביה לבעל חובו ואתא לו ולא למוכר עצמו וש"מ דמילתא דר' נתן שייכא אע"פ שלא נשתעבדו לו מכח הלואה. ומסתברא שאין זה הדין לשכירות פועל ואע"ג דאמרינן שכיר קרייה רחמנא לאו למימרא שכל מה שיש בעבד עברי יש בשכיר. דהא הענקה אינה בשכיר אלא שכל מה שיש בשכיר יש בעבד עברי. ואיכא מאן דאמר דה"ה לשכירות פועל דלא גבינן מיד האדון למתביה לבעל חובו דשכיר קרייה רחמנא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (יורשיו אמאי לא שכיר כו' האי פעולתו ליורשיו אלא) תא"מ וכ"ב ואידך תרי לו כתיבי ואידך ססוא מבעי ליה לו ולא לבע"ח כצ"ל:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ההוא מיעוטא מאזן נפקא לן: (ב) תוס' ד"ה ואידך פי' וכו' והכי נפרש הא דלעיל:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ונאמר וכו' במצורע עני. עיין ביבמות דף ע ע"ב רש"י ד"ה ושמעינן ליה לר"א:

[ועי' תוס' כתובות מג. ד"ה לב"ע וע"ע תוס' ב"ק פט: ד"ה דכתב]

עין משפט נר מצוה

קנ א מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ו:

קנא ב מיי' שם הל' ז:

ואם לא יגאל באלה רבי אומר באלה הוא נגאל ואין נגאל בשש שיכול והלא דין הוא ומה מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש זה שנגאל באלה אינו דין שנגאל בשש ת"ל באלה באלה הוא נגאל ואין נגאל בשש ואי סלקא דעתך יליף שכיר שכיר אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה נילף שכיר שכיר אמר רב נחמן בר יצחק לעולם יליף שכיר שכיר ושאני הכא דאמר קרא יגאלנו לזה ולא לאחר ומאן תנא דפליג עליה דרבי ר' יוסי הגלילי ור"ע דתניא לא יגאל באלה ר' יוסי הגלילי אומר באלה לשחרור בשאר כל אדם לשעבוד ר"ע אומר באלה לשעבוד בשאר כל אדם לשחרור מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי אמר קרא אם לא יגאל באלה אלא באחר ויצא בשנת היובל ור"ע אומר אם לא יגאל אלא באלה ויצא בשנת היובל ור' יוסי הגלילי מידי אלא באלה כתיב אלא בהאי קרא קמיפלגי או דודו או בן דודו יגאלנו (א) זה גאולת קרובים או השיגה ידו זה גאולת עצמו ונגאל זו גאולת אחרים ר' יוסי הגלילי סבר מקרא נדרש לפניו שדי גאולת קרובים אגאולת עצמו מה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת קרובים לשחרור ור"ע סבר מקרא נדרש לאחריו שדי גאולת אחרים אגאולת עצמו מה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת אחרים לשחרור אי הכי באלה למה לי אי לאו באלה ה"א מקרא נדרש בין לפניו בין לאחריו והכל לשחרור אי הכי הדר קושיא לדוכתיה אלא בסברא קמיפלגי רבי יוסי הגלילי סבר מסתברא גאולת אחרים לשיעבוד דאי אמרת לשחרור הוו מימנעי ולא פרקי ליה ור"ע סבר מסתברא גאולת קרובים לשיעבוד דאי אמרת לשחרור כל יומא ויומא אזיל ומזבין נפשיה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זו דברי רבי יוסי הגלילי ור"ע אבל חכ"א הכל לשחרור מאן חכמים רבי היא דמפיק ליה להאי באלה לדרשה אחרינא ומקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו ורבי האי ויצא בשנת היובל מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא ויצא בשנת היובל

בעובד

תורה אור: ויקרא כה; שם; שם; שם; שם; שם

רש"י

ואם לא יגאל באלה. בנמכר לעובד כוכבים כתיב: באלה. בקרובים דכתיב לעיל מיניה או דודו וגו': ומה מי שאינו נגאל באלה. נמכר לישראל לא כתיב ביה גאולת קרובים דלא נפקא לן (לעיל דף יד:) מוהפדה אלא גאולת עצמה: נילף שכיר שכיר. גאולת קרובים לנמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים דבנמכר לעובד כוכבים נמי כתיב כשכיר שנה בשנה יהיה עמו: דפליגי עליה דרבי. ואמרי דנמכר לעובד כוכבים יוצא לשש: ר' יוסי הגלילי כו'. דמפיק האי באלה לדרשה אחריתי: באלה לשיחרור. גאלוהו קרובים אינו משתעבד להם: ויצא בשנת היובל. מאותו אחר שיגאלהו מן העובד כוכבים אלמא גאלו שאר כל אדם משתעבד לו: ונגאל זו גאולת אחרים. ולימדך שכל אדם בישראל גואלו מיד העובד כוכבים ואין העובד כוכבים יכול לעכב עליו ובעובד כוכבים שתחת ידינו הכתוב מדבר: ר' יוסי סבר מקרא נדרש לפניו. גאולת עצמו פשיטא לן דהויא לשחרור והיא מלמדת על שאר גאולות לר' יוסי אינה מלמדת אלא על גאולת קרובים שהיא לפניה ומקרא הנדרש ללמד נדרש ללמד על שלפניו הכתוב למעלה הימנו: שדי גאולת קרובים אגאולת עצמו. ללמד הימנו לפי שמלמד על שלפניו הילכך גאולת קרובים למדו מגאולת עצמו הכתובה אחריה: לאחריו. הכתובה למטה הימנו הילכך גאולת עצמו מלמדת על גאולת אחרים אלמא למוד גאולת אחרים מגאולת עצמו: ה"א כו'. אבל השתא דכתיב באלה לומר שיש חילוק בין אלה לאחרים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: אי הכי. דבעלמא נדרש לפניו ולאחריו והכא משום דכתיב באלה הוא הדר קושיא לדוכתיה דר"ע היכי משתמע שעבוד דויצא בשנת היובל אקרובים: אלא בסברא פליגי. כלומר אי פשיטא לן דהאי באלה אקרובים קאי על כרחך שעבוד דויצא בשנת היובל אאחרים משתמע אלא בסברא פליגי אי האי באלה אקרובים קאי או אאחרים קאי דהא אחרים נמי בההוא קרא כתיבי: ר' יוסי הגלילי סבר מסתברא. אחרים לשעבוד דהאי באלה אקרובים קאי דשעבוד דויצא בשנת היובל אאחרים דאי אמרת כו': ור"ע סבר מסתברא. אקרובים שעבוד והאי אלה אאחרים קאי ושעבוד דויצא ביובל אקרובים קאי דאי אמרת כו': לכדתניא. ללמדך שאע"פ שהעובד כוכבים תחת ידך אם לא יגאל ישתעבד בו עד היובל ואי אתה רשאי לבא עליו בעקיפין:

לאחרת

תוספות

אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה נילף שכיר שכיר. פירוש שיהא מוכר עצמו לישראל נגאל באלה וא"ת כי נמי לא ילפינן שכיר שכיר לומר שיהא מוכר עצמו לישראל נגאל באלה מנמכר לעובד כוכבים מ"מ נילף מוכי תשיג וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד מוכר עצמו לישראל נגאל באלה מנמכר לעובד כוכבים ויש לומר דעביד ק"ו ממכרוהו ב"ד שאינו כתוב למעלה בנמכר לעובד כוכבים וא"ת היכי תיסק אדעתין דנילף מכרוהו ב"ד מנמכר לעובד כוכבים בג"ש דשכיר שכיר הא אמרת דסברא לומר גבי מכרוהו ב"ד דליקנסיה משום דעבד איסורא וי"ל דבתר דגלי קרא לעיל שיוצא ביובל אע"ג דעבד איסורא כדמפרש הוה בעי למילף שכיר שכיר שיגאל באלה אי לאו הוה קרא וא"ת אכתי היכי בעי למילף שכיר שכיר שיגאל באלה מנמכר לעובד כוכבים מה לנמכר לעובד כוכבים דין הוא שיגאל באלה כדי שלא יטמע בין העובדי כוכבים וי"ל דהאי סברא שלא יטמע איכא כתובה ואין לסתור מהך סברא: אמר קרא יגאלנו. הקשה ה"ר מאיר למאי דס"ד דלא ידעינן מיעוטא האי יגאלנו אמאי לא יליף ק"ו שמכרוהו ב"ד יהיה נגאל באלה ומה נמכר לעובד כוכבים שאינו נגאל בשש נגאל באלה מכרוהו ב"ד שנגאל בשש אינו דין שיגאל באלה ותירץ דאיכא למיפרך מה לנמכר לעובד כוכבים שכן יוצא במיתת האדון ולכן דין הוא שיגאל באלה תאמר לנמכר לישראל שאינו יוצא במיתת האדון שהרי עובד את הבן ולכך דין הוא שלא יגאל באלה ומ"מ קשה דהא אמה עבריה מצינו למילף מהאי ק"ו דנמכר לעובד כוכבים שהרי אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת והדר נילף ע"ע הנמכר לישראל מהקישא דעברי לעבריה ומהר"י תירץ דאי לא יגאלנו ה"א דנמכר לישראל נמי נגאל באלה וה"פ ומה מי שאינו נגאל באלה פירוש °דלא כתיב בקרא בהדיא שיגאל באלה נגאל בשש נמכר לעובד כוכבים דכתיב בהדיא בקרא שנגאל באלה אינו דין שיגאל בשש וה"נ אמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פח:) דבעי למימר דשור אוכל אפילו במחובר מק"ו מאדם ומה אדם שאינו אוכל בתלוש אוכל במחובר שור שאוכל בתלוש אינו דין שאוכל במחובר אלמא עביד ק"ו מאדם שאינו אוכל בתלוש אע"פ שאמת הוא שאוכל אף בתלוש אלא ה"פ שאינו אוכל בתלוש דלא כתיב בהדיא בקרא שאדם אוכל בתלוש כדפי' הכא: ומה מי שאינו נגאל באלה יוצא בשש כו'. ואם תאמר שדה אחוזה יוכיח שנגאלת באלה ואינה נגאלת בשש אף אני אביא נמכר לעובד כוכבים דה"נ לקמן (דף כ:) עביד הוכחה מעבד לשדה ומשדה לעבד וי"ל דאיכא למפרך מה לשדה שכן אינה יוצאה במיתת האדון להכי אינה יוצאה בשש תאמר בנמכר לעובד כוכבים שיוצא במיתת האדון על כן דין הוא שיוצא בשש: ורבי יוסי הגלילי מידי אלא [באחר] כתיב. נראה דלא גרס ליה דפשטיה דקרא הכי הוא ועוד דבמסקנא לא מתרצא ההיא קושיא בין לר' יוסי הגלילי בין לר"ע וברוב ספרים אינו ולספרים דגרסי ליה נראה להר"מ דהכי פירושו מידי אלא [באחר] כתיב כיון דלא איירי כלל אלא מקרובים מגליה לר' יוסי הגלילי דבשאר כל אדם לשעבוד דילמא קרובים מנו למפרקיה אפילו לשעבוד ובהכי מתרצא שפיר המסקנא דמיירי קרא נמי אגאולת רחוקים וא"כ פשטיה דקרא הכי הוא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: אלא בסברא קמיפלגי. פי' בקונטרס אי פשיטא לן דהאי באלה אקרובים קאי ע"כ שעבוד דויצא בשנת היובל אאחרים מישתמע כדקאמר ר' יוסי הגלילי משום דמגית להקשות לר"ע מידי אלא באלה כתיב אלא בסברא פליגי אי האי באלה אקרובים קאי או אאחרים קאי דהא אחרים נמי כתיב בהאי קרא ר' יוסי סבר באלה אלו קרובים ור"ע סבר באלה אלו אחרים והקשה רבי' ברוך כיון דאית ליה לר"ע דהאי באלה אלו אחרים ולשחרור היכי קאמר לעיל ר"ע באלה לשעבוד אדרבה ה"ל למימר באלה היינו אחרים לשחרור ויש לומר לדברי ר' יוסי הגלילי קאמר כלומר מה שאתה קורא באלה דהיינו קרובים לשעבוד: ורבי האי ויצא בשנת היובל מאי עביד ליה. לא בעי למאי אתא דהא מיבעי ליה שאינו יוצא מתחת יד עובד כוכבים עד היובל אלא הכי בעי אמאי נקט בשנת היובל והא כתיב בקרא אחרינא עד שנת היובל:

בעובד

[לקמן כא.]

מסורת הש"ס

[לפמ"ש תוס' חולין כב. ד"ה שיכול וכו' נראה דל"ג שלש תיבות כללו והלא דין הוא]

ת"כ פרשה בהר סיני פסיקתא פ' בהר סיני

נ"א ור"ע

שבת לב: ב"מ לא. ר"ש פ: זבחים כד: [מנחות יט. חולין קיח:]

[עירובין מג. וש"נ]

רש"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' יגאלנו זו גאולת קרובים כו' זו גאולת עצמו:

גליון הש"ס

גמ' דא"ק יגאלנו לזה ולא לאחר. ע' יומא מ ע"ב תד"ה ועשהו חטאת: תוס' ד"ה אמר וכו' דלא כתיב בקרא בהדיא. וכיוצא בזה ברכות כא ע"א ברש"י שם:

עין משפט נר מצוה

קנב א מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ג:

קנג ב מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ח והלכה יב:

קנד ג מיי' שם הל' יא:

גמרא

*בעובד כוכבים שישנו תחת ידך או אינו אלא בעובד כוכבים שאינו תחת ידך אמרת וכי מה אפשר לעשות לו הא אין הכתוב מדבר אלא בעובד כוכבים שישנו תחת ידך: ובשטר: מנלן אמר עולא אמר קרא °אם אחרת יקח לו הקישה הכתוב לאחרת מה אחרת מקניא בשטר אף אמה העבריה מקניא בשטר הניחא למ"ד שטר אמה העבריה אדון כותבו אלא למ"ד אב כותבו מאי איכא למימר דאיתמר שטר אמה העבריה מי כותבו רב הונא אמר אדון כותבו רב חסדא אמר *אב כותבו הניחא לרב הונא אלא לרב חסדא מאי איכא למימר אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא °לא תצא כצאת העבדים אבל נקנית היא כקנין עבדים ומאי ניהו שטר ואימא אבל נקנית היא כקנין עבדים ומאי ניהו חזקה *אמר קרא °והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם בחזקה ולא אחר בחזקה ואימא אותם בשטר ולא אחר בשטר הכתיב לא תצא כצאת העבדים ומה ראית מסתברא שטר ה"ל לרבויי *שכן מוציאה בבת ישראל אדרבה חזקה ה"ל לרבויי שכן קונה בנכסי הגר *באישות מיהת לא אשכחן אי בעית אימא להכי אהני אם אחרת ורב הונא האי לא תצא כצאת העבדים מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה שאינה יוצאה בראשי אברים כעבד ורב חסדא א"כ לכתוב קרא לא תצא כעבדים מאי כצאת העבדים ש"מ תרתי: וקונה את עצמו בשנים: דכתיב °שש שנים יעבד ובשביעית וגו': ביובל: דכתיב °עד שנת היובל יעבד עמך: בגרעון כסף: *אמר חזקיה דאמר קרא °והפדה מלמד שמגרע פדיונה ויוצאה תנא [י]וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף ובשטר בשלמא כסף דכתיב °מכסף מקנתו שוה כסף נמי *°ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף אלא האי שטר ה"ד אילימא דכתב ליה שטרא אדמיה היינו כסף אלא שיחרור שטר למה לי לימא ליה באפי תרי זיל א"נ באפי בי דינא זיל *אמר רבא [ג]זאת אומרת עבד עברי *גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול: יתירה עליו אמה העבריה: אמר ר"ל *אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב מרשות אדון מק"ו ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון מיתה שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון מיתיבי רב הושעיא יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין ואם איתא ניתני נמי מיתת האב *תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר מיתת האדון אי משום מיתת האדון לאו שיורא הוא דכיון דאיכא נמי באיש לא קתני ואלא ניתני תנא דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני והא סימנין דאין להם קצבה וקתני אמר רב ספרא אין להם קצבה למעלה אבל יש להם קצבה למטה

תורה אור

שמות כא | שם | ויקרא כה | ויקרא כה | שמות כא | ויקרא כה | שמות כא | ויקרא כה | שם

רש"י

לאחרת. לקיחת קידושין: הניחא כו'. פלוגתייהו לקמיה: אדון כותבו. בתך קנויה לי ונותנו לאב כדרך שאר קידושין שהבעל כותב בתך היא מקודשת לי: אלא למ"ד אב כותבו. לא יליף משאר קידושין ומגליה דקני ליה שטרא: לא תצא כצאת העבדים. בשן ועין בראשי איברים כעבד כנעני שאם סימא את עיניה וכן עינו של עבד עברי אינו יוצא בכך אלא נותן לו דמי עינו וזה משלים שם ויוצא: אבל נקנית היא כקנין עבדים. כנענים והם נקנין בשטר כדלקמן (דף כב:) דאיתקש לקרקעות דנקנין בשטר בכסף ובחזקה: ומאי ניהו חזקה. ולקמן (שם) מפרש כיצד בחזקה שיכפוה לעשות מלאכה אחת: והתנחלתם אותם. בעבד כנעני כתיב אותם כאחוזה הנקנין בחזקה ולא אחר: בנכסי הגר. שמת ואין לו יורשין ונכסיו הפקר: להכי אהני אם אחרת. הקישה הכתוב לאחרת לגלות על הלימוד של כצאת העבדים שבא ללמדנו על קנין השטר ולא על החזקה אבל עיקר שטר לאו מקידושין יליף דתימא אדון כותבו אלא משטר קרקעות יליף כשטר עבד כנעני ואב כותבו כי היכי דשטר שדות מוכר כותבו כדילפינן (לעיל דף ה.) מן ואקח את ספר המקנה: שאינה יוצאה בראשי איברים. ולגופיה אצטריך ולא למידק מיניה אבל נקנית כקנין עבדים דכל קרא דמיבעי לגופיה לא אתי לדוקיא: מאי כצאת. דלדוקיא כמו אתי לומר לך מדין יציאה לבדה מיעטתה ולא מדין הקנין: למה לי שטר. הא אין גופו קנוי אלא חוב ממון עבודת שש שנים שיש עליו: נימא ליה באפי תרי זיל. לית לי עלך מידי ונפטר: גופו קנוי. עד שיגיעו ימי חופשו ולפיכך הרב שמחל על גרעונו אינו מחול וצריך שחרור ואם לאו חוזר ומשתעבד בו אם ירצה דלא שייך בו מחילת ממון אלא לשון שחרור וכי כתב ליה לשון שחרור ונתן ליה נפיק דלא גרע מכנעני דנפיק בשטר דכתיב או חופשה לא ניתן לה וגמר לה לה מאשה: במיתת האב. אביה: מיתה שמוציאה מרשות אב. שאין מעשה ידיה ליורשיו כדקיימא לן בכתובות (דף מג.) אמר רב יהודה אמר רב בת הניזונית מן האחין מעשה ידיה לעצמה אמר רב כהנא מ"ט דרב דכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם מגיד שאין אדם מוריש זכות שיש לו בבתו לבנו: שייר מיתת אדון. דקי"ל לקמן (דף יז:) דאינה עובדת את הבן: דאיתא נמי באיש. דנרצע נמי יוצא במיתת אדון דאינו עובד את הבן כדתנן במתניתין (לעיל דף יד:): ואלא ניתני. מיתת האב הואיל ולא שייר מידי: שיש לו קצבה. וכסף מקנתו ושש שנים ויובל כולהו ידעי לאימת וכמה: והא סימנין כו'. שיש שממהרת להביא ויש שמאחרת: למעלה. אימת דמייתא לאחר י"ג שנים הוו סימני נערות:

למטה

תוספות

בעובד כוכבים שישנו תחת ידך. פי' בקונטרס אם לא יגאל ישתעבד בו עד היובל ואין אתה רשאי לבא עליו בעקיפין וא"ת תיפוק ליה מדכתיב (ויקרא כה) וחשב עם קונהו משנת המכרו לו עד שנת היובל דאי בעובד כוכבים שאינו תחת ידך לא ליית וי"ל דאי מהתם ה"א דמיירי בעובד כוכבים שאינו תחת ידך דאתי קרא למימר שמודיעין לו את הדין לעובד כוכבים אם ירצה לשמוע לקבל עליו דין תורה אבל בעובד כוכבים שישנו תחת ידך ה"א לא ניתיב ליה כלל קמ"ל הא קרא דאייתר שהרי הרבה יובל כתיבי בפרשה לומר שאפילו יכול להוציאו בעל כרחו לא תבא עליו בעקיפין ולא יצא אא"כ ישלם כסף ואע"ג דכתיב וחשב עם קונהו דדרשינן ליה* שידקדק עם קונהו ולא יכעוס עליו ואע"פ שאינו תחת ידך פעמים שיכול להערים עליו ולהטעותו בדין וחשבון וא"ת אי בעובד כוכבים שישנו תחת ידך מה שייך יובל ולמה לי נמי דקדוק כלל וי"ל דהכא שהעובד כוכבים בטוח עליו ונתן לו מעות על מכר גופו בא הכתוב להשמיענו שצריך לדקדק:

שכן מוציא בבת ישראל. הא דלא נקט שכן מכניס דהוא דמי טפי משום דבגט כתיב בהדיא:

לימא ליה באפי תרי זיל. תימה אמאי פריך גמרא לימא ליה באפי תרי זיל אמאי לא פריך ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני שגופו קנוי יוצא בהפקר לשמואל דאמר המפקיר עבדו יוצא לחירות וא"ל גט שחרור בפ' השולח (גיטין דף לח.) ולמה לי שטרא ואפילו למ"ד (שם:) דהמפקיר עבדו יוצא לחירות וצריך גט שחרור הייתו משום הפקעת איסור כדי להתירו בבת ישראל וא"כ בע"ע למה לי שטרא דבלאו הכי מותר וי"ל דאין ה"נ ומיהו לא הוה קשה למה לי שטרא ליפקיה בהפקר דפשיטא דיש יציאות אחרות לבד משטר אלא הכי קשיא ליה אף כשבא להוציאו בשטר למה לי שטר אותו לשון הכתוב בשטר דהייתו הרי את בן חורין הרי את לעצמך כדתנן בהמגרש (שם דף פה:) אותו לשון עצמו יאמר לו בע"פ דס"ד דאין צריך אלא מחילה כמו מחילת חוב בעלמא ולבסוף דמסיק ע"ע גופו קנוי לשון הכתוב בשטר אין מועיל בעל פה*:

אמר רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי. מדלא חשיב במתניתין שטר משמע דסבר דעבד עברי אין גופו קנוי ותימה דרבא דקאמר עבד עברי גופו קנוי היכי פליג אמתניתין וליכא למימר דרבא דייק מברייתא הכי וליה לא סבירא ליה הכי דהא אמר לקמן בפירקין (דף כח.) עד היכן גלגול שבועה ומסיק רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי וי"ל דמתני' נמי סברה דגופו קנוי והא דלא חשיב שטר משום דתנא דמתני' לא חשיב אלא יציאות שהם בע"כ של אדון אבל שטר מדעתו של אדון: **והרב** שמחל על גרעונו. אבל אם לא היה גופו קנוי היתה מחילה מועלת ויש לדקדק מכאן דמחילה לא בעי קנין ומיהו יש לדחות דכיון שהוא מוחזק בגופו אין לך קנין גדול מזה: **מיתה** שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון. ואם תאמר חופה תוכיח שמוציאה מרשות אביה ואין מוציאה מרשות אדון דאי חופה מוציאה מרשות אדון אין אדם קונה בת חבירו שהרי יכול להכניסה ולהוציאה מרשות אדון וי"ל מה לחופה שכן אינה מוציאה מרשות אב אלא מדעתו ולכך אינה מוציאה מרשות אדון תאמר במיתה שמוציאה מרשות אב בע"כ: והא

הגהות / מסורת הש"ס

תו"כ פרשת בהר סיני פסיקתא פ' בהר סיני

[כתובות מג.]

[לעיל ה:]

[לעיל ה.]

[לעיל יא: יד:]

[לעיל ח.]

ב"ק קיג: לקמן כח. [וע"ע תוס' ב"מ קי: סד"ה מוזר]

ב"מ יב:

סוטה כח. ב"ק י. טו. מג: סנ: כתובות מח. תענית יג: יד. יבמות כח: סנ. סד: לקמן כח. [נזיר לח: סוטה כח. מכות כח:]

[ב"ק דף קיג:]

[ע' תוס' ב"מ לס. ד"ה דלא ותוספות יבמות ע: ד"ה אלמא]

תוס' ר"י הזקן

באפי תרי זיל. דקס"ד דלית ליה זכותא בגויה דעבד ולא הוה אלא כלוה ולמה לי שהרור יאמר לו בפני עדים כדי שלא יחזור בו שילך ושמעינן מהא דמחילה א"צ קנין דאי צריכה קנין אכתי לא סגי ליה בהכי אלא בשטר דסתם קנין לכתיבה עומד: [זאת אומרת]. מדאצרכת ליה שטר שהרור ולא סגי ליה באמירה בעלמא שגופו קנוי לו כלומר שיש לו זכות בגופו של עבד וקנאו למעשה של עבד והואיל ויש לו זכות א) בחובו אין האדון מפקיע זכות שיש לו על הגוף באמירה אלא בשטר הילכך אם מחל הגרעון כסף שיתחייב ליתן לו העבד אם ירצה לצאת אינו מחול באמירה אלא בשטר: ומסתברא דכי אמרינן דמחילה א"צ קנין ה"מ היכא דלית ליה משכון על המלוה אבל אית ליה משכון עליה לא קנו מידו כלום עד שיחזיר לו המשכון ומיהו דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו דשיעבודא מיהא אית ליה עליה דהא קנין דעבד עברי כמשכון הוי ובלא שטר אינו כלום וה"נ אמרינן לקמן גבי אמה העבריה היא גופה משכון הויא ב) וכי כתב לה שטר הו"ל כמחזיר ליה על המשכון. ומסתברא דמלוה בשטר אם מחל המלוה אע"פ שלא החזיר לו את השטר הויא מחילה דשטר ראיה בעלמא הוא. וגבי עבד עברי דנקנה בשטר כדקס"ד ג) ובמלוה הא אמרינן לימא ליה באנפי תרי זיל. ותנא ד) דמייתי משום דלא חשיב

א) אולי צ"ל ויש לו זכות בגופו בשביל חובו אין האדון וכו'. ב) נראה דצ"ל וכי כתב ליה שטר הו"ל כמחזיר לו את המשכון. ג) אולי צ"ל דנקנה בשטר ואעפ"כ כדקס"ד דכמלוה היא אמרינן וכו'. ד) נראה דצ"ל ותנא דמתני' לא חשיב ליה היינו משום וכו'.

תורה אור

למטה *דתניא אבן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא ר' יוסי בר' יהודה אומר סימן בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן מתיב רב ששת ר' שמעון אומר ד' מעניקים להם ג' באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ד' באחד (א) לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה ואם איתא ניתני נמי מיתת אב וכ"ת ה"נ תני ושייר והא ארבעה קתני וכי תימא תנא דבר שיש לו קצבה קתני ודבר שאין לו קצבה לא קתני והא סימנין דאין להם קצבה וקתני וכי תימא ה"נ כדרב ספרא והאיכא מיתת אדון דאין להם קצבה וקתני מיתת אדון נמי לא קתני ואלא ארבעה מאי ניהו שנים ויובל ויובל של רציעה ואמה העבריה בסימנים ה"נ מסתברא דקתני סיפא אי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהם לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה ואם איתא באשה מיהא משכחת לה ארבעה שמע מינה מתיב רב עמרם בואלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנים ואם איתא ניתני נמי מיתת אב וכי תימא תנא ושייר *והא *אלו קתני וכי תימא דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני והא סימנין דאין להם קצבה וקתני וכי תימא ה"נ כדרב ספרא האיכא מיתת אדון תיובתא דריש לקיש תיובתא והא ריש לקיש ק"ו אמר קל וחומר פריכא היא משום דאיכא למיפרך מה לסימנין שנשתנה הגוף תאמר במיתת אב שכן לא נשתנה הגוף גתני חדא ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה ותניא אידך ענק אמה העבריה ומציאתה לאביה ואין לרבה אלא שבר בטלה בלבד מאי לאו הא דנפקא בסימנים והא דנפקא לה במיתת אב לא אידי ואידי דנפקא לה בסימנין ולא קשיא דהא דאיתיה לאב הא דליתיה לאב בשלמא ענק אמה העבריה לעצמה הלמעוטי אחין *דתניא והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם ומכאן שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו אלא ענק ע"ע לעצמו פשיטא אלא למאן אמר רב יוסף *יו"ד קרת קא חזינא הכא אביי אמר הכי אמר רב ששת הא מני תוטאי הוא דתניא תוטאי אומר לו ולא לבעל חובו גופא אלו מעניקים להם היוצא בשנים וביובל ובמיתת אדון ואמה העבריה בסימנין אבל בורח ויוצא בגרעון כסף אין מעניקים לו ר"מ אומר בורח אין מעניקין לו ויוצא בגרעון כסף מעניקים לו ר"ש אומר ארבעה מעניקים להם שלשה באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן לפי שאין סימנין באיש ורציעה באשה מנה"מ דת"ר *יכול לא יהו מעניקים אלא ליוצא בשש מנין לרבות יוצא ביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה בסימנין ת"ל תשלחנו וכי תשלחנו יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף ת"ל וכי תשלחנו חפשי מעמך מי ששילוחו מעמך יצא בורח וויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך רמ"א בורח אין מעניקין לו דאין שילוחו מעמך אבל יוצא בגרעון כסף ששילוחו מעמך בורח השלמה בעי דתניא מנין לבורח ששחייב להשלים ת"ל שש שנים יעבד יכול

ויקרא כה

ספרי פ' ראה

דברים טו

שמות כא

למטה. אם הביאה לפני זמנה אינן סימנין: ה"ג להא מתניתא בפרק יוצא דופן בן תשע שנים שהביא שתי שערות שומא מבן ט' שנים ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא רבי יוסי בר' יהודה אומר סימן בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן והתם פריך ליה בנדה אמאי נקט י"ג ולא נקט י"ב ומתרץ לה: בן ט' שנים. הכל מודים שומא: מבן תשע ועד בן י"ב שנה ועודן בו. כשהגיע לי"ב ולא נשרו פלוגתא אבל אם נשרו קודם י"ב לא פליג ר' יוסי דאיגלאי מילתא דלאו סימן הוי ומבן י"ג שנים ויום אחד מודו רבנן דהוי סימן ואפילו נשרו: שומא. ורוא"ה בלע"ז ודרכה לצמח בה שער אלמא המביאה קודם תשע איתו סימן ויש לה קצבה למטה: ד' מעניקים להם. תנאי פליגי לקמן איכא למ"ד בורח ויוצא בגרעון כסף אין מעניקים לו ואיכא למ"ד יוצא בגרעון כסף מעניקים לו לפיכך קבע בהן ר' שמעון מנין ארבעה ואין בורח וגרעון אחד מהן וקס"ד השתא שהן היוצא בשש שנים והיוצא ביובל ונרצע שיוצא במיתת אדון וסימנין דאמה העבריה: שלשה מהן באיש. שנים ויובל ומיתת אדון דנרצע ושלשה באשה שנים ויובל וסימנין: ואין רציעה באשה. ולקמיה פריך בלא רציעה נמי אמה העבריה יוצאת במיתת האדון: כדרב ספרא. דיש לה קצבה למטה: מיתת אדון. לא קתני בהני ד': שנים ויובל. הפוגע בתוך שש: ויובל של רציעה. ויובל המוציא את הנרצע והני תפוסי דיובל כל חד חשיב באפי נפשיה: ה"נ מסתברא. דמיתת אדון לא קתני בהו: ואם איתא. דתנא מיתת האדון ותרתי יובלי כחד חשיב להו הא איתא נמי באשה ומאי ניהו דקאמר אין רציעה באשה דבלא רציעה נמי הוו בה ארבעה ענק: ואין לרבה. במציאתה אלא שכר בטלה כמה שבטלה ממלאכתה כשהגבהתה ולקמיה פריך ענק ע"ע לעצמו פשיטא: הא דנפקא בסימנים. ואביה קיים הוו דאב: והא דנפקא במיתת האב. דהואיל דליתיה לאב זכייה איהי בענק: זכות בתו. זכות שזכתה לו תורה בשבח בתו: יו"ד קרת. יו"ד שהיא קטנה עשאה עיר גדולה כלומר האריך במשנתו חנם: ולא לבעל חובו. ומדאיצטריך לן כרבי נתן אתא לו אפקיה כדפרישית לעיל (דף טו.): אלו מעניקין להן כו'. ולקמן ילפינן כולהו לטעמייהו: אלא ליוצא בשש. דהענק בדידיה כתיב: תשלחנו וכי תשלחנו. תרי זימני תשלחנו ולרבות שאר שילוחין להענק: שאין שילוחו מעמך. מדעתך אלא מאליהם: ששילוחו מעמך. שיהא מקבל גרעון ומשלחו: השלמה בעי. להשלים שם ולאחר השלמה הרי הוא כיוצא בשנים ויעניקהו:

והא ארבעה קתני. נראה דדייק מהא דקתני ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן דמשמע דנחית לפרושי כולהו וליכא למימר דדייק מדקתני ארבעה מעניקים להן דהא אמר בפ"ב דסוטה (דף טז.) תנא ושייר אע"ג דתנא מניינא גבי הא דאמרינן בג' מקומות הלכה עוקרת את המקרא*: מה לסימנין שכן נשתנה הגוף. ואם תאמר מכל הני איכא למידק ק"ו ומה סימנין שאע"פ שנשתנה הגוף אינו מוציאה מרשות אב ואפ"ה מוציאה מרשות אדון מיתה שאע"פ שלא נשתנה הגוף מוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון וי"ל דודאי גבי אדון שייך למר שינוי הגוף גורם הוצאה משום דאין זה הגוף שקנה אבל גבי אב לא שייך טעם דשינוי הגוף דלעולם הוא אביה אחר השינוי כמו קודם השינוי וא"ת נעשה ק"ו משנים ויובל שאין מוציאין מרשות אב ומוציאין מרשות אדון מיתת אב שמוציאה מרשות אב אינו דין וכו' וכ"ת מה לשנים ויובל שכן מוציאין בע"ע תאמר במיתת אב וכו' סימנין יוכיחו וי"ל דאיכא למפרך מה לסימנין שכן נשתנה הגוף וא"ת תיתי מבינייהו דמאי אמרת מה לסימנים שכן נשתנה הגוף שנים ויובל יוכיחו מה לשנים ויובל שכן מוציאין בע"ע סימנין יוכיחו וחזר הדין לא ראי זה כו' הצד השוה שבהן שמוציאין בעלמא שנים ויובל בע"ע וסימנין נמי מוציאין בעלמא שהרי מוציאין האיש מידי קטנות ומוציאין כאן אף אני אומר כו' וי"ל דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שמוציאין מעבדות תאמר במיתת האב שלא מצינו שמוציאה מעבדות ואע"ג דהיא גופא בעי למילף מ"מ כל כמה דלא ילפינן פירכא היא וא"ת נעשה ק"ו ממיתת אדון שאינה מוציאה מרשות אב שאם מת אדון בעודה קטנה חוזרת לרשות אב עד בגרות ומוציאה מרשות אדון מיתת אב שמוציאה מרשות אב אינו דין וכו' וי"ל מה למיתת אדון שכן מוציאה בנרצע תאמר במיתת אב וכו': והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם מכאן שאין אדם מוריש כו'. הר"ר יהודה מקורביי"ל הקשה למה לי והתנחלתם שאין מוריש זכות בתו לבנו פשיטא דמהיכא נפקא לן (כתובות דף מו:) דמעשה הבת לאב מלאמה ואמה גופה אינו יכול להוריש לבנו כדדייק לקמן (דף יז:) דאמה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת וי"ל ה"מ גדולה הוא דנפקא לן מלאמה אבל קטנה לא נפקא מלאמה אלא מסברא דהשתא זבוני מזבין לה וכו' ולהכי איצטריך והתנחלתם: אמה

[ע' תוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי כמה שרשמתי שם על גדון]

קנה א מיי' פ"ב מהל' אישות הלכה יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קעב סעיף ו וסימן קנה סעיף יד:

קנו ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הל' יד:

קנז ג ד ה ו ז מיי' שם הלכה טו סמג עשין פד:

קנח ח מיי' שם הל' יד:

קנט ט מיי' שם פ"ב הלכה ד סמג עשין פג:

[ע' תוס' יבמות פד: ד"ה אלא לאו ותוס' כתובות כט. סד"ה ועל הכותית ותוס' זבחים פד. ד"ה סלן ותוס' שבועות לט. ד"ה ואלו נאמרים ותוספות שם מה: ד"ה כל הנשבעין וע' היטב תוס' שבת עה: ד"ה חסר אחת]

תוס' ר"י הזקן

חשיב ליה אלא מידי דאיתיה בעל כרחו דאדון ושחרור ליתיה אלא מדעתיה דאדון: שכר בטלה. כשמגבהת מציאתה: דליתיה לאב. שלא הספיק לגבות עד שמת: שילוחו. דכתיב וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: בורח. השלמה בעי שישלים כמה שברח

נדה מו: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) גמ' באחד מהן לפי שאין:

[לקמן מ.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והא וכו' הלכה עוקרת את המקרא. עיין רשב"א בחידושיו פרק ז דחולין דף לג ד"ה ותמיה לי ועיין כריתות דף ב ע"ב ברש"י ד"ה אסכי מאי ארבעה:

כתובות מג. ת"כ פ' בהר

פי' גאון יוד קרת שם עיר כדאיתא דפ' סדר תעניות כג: א"ר יוסי דמן יוד קרת

עין משפט נר מצוה

קס א מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה טו סמג עשין פז:

קסא ב ג מיי' שם פ"ג הלכה ה:

קסב ד ה מיי' שם פ"ג הל' יד סמג עשין פד ונלאוין קעת:

תורה אור

[שמות כא] יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אמר רב ששת א) הכא במאי עסקינן כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמך קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל אמר מר יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אפילו חלה כל שש והתניא חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים אמר רב ששת ב) בעושה מעשה מחט הא גופא קשיא אמרת חלה שלש ועבד שלש אין חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' אין חייב להשלים הכי קאמר ג) חלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ד) שלשים כשלשים של עבד ר"ש אומר חמשים כחמשים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ור"מ מנינא אתא לאשמועינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מבצר ליה מהאי מנינא ואי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא לית לן בה [דברים טו] מאי טעמא דרבי מאיר יליף ריקם ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ואימא חמש סלעים מכולהו אי כתיב ריקם לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב ריקם ברישא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב ונילף ריקם ריקם *מעולת ראיה אמר [דברים טו] קרא אשר ברכך יי' אלהיך רבי יהודה אומר שלשים כשלשים של עבד מאי טעמא דרבי יהודה יליף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונילף נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים חדא *דתפשתה מרובה *לא תפשתה תפשתה מועט תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון אומר חמשים כחמשים שבערכין מאי טעמיה דרבי שמעון גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן חמשים אף כאן חמשים ואימא בפחות שבערכין אשר ברכך יי' אלהיך כתיב ונילף *נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים חדא דתפשתה מרובה לא תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון מיכה מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה ורבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה *לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי' אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה ה) יצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עיסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין *גידולי קרקע לא כתב רחמנא גורן ואי כתב גורן הוה אמינא גידולי קרקע אין בעלי חיים לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי

למר

רש"י

(יכול אפילו חלה. בתוך שש יהא חייב להשלים ימי חליו: ת"ל ובשביעית יצא. ואפילו לא עבד שש שלימים): ופגע בו יובל. אחרי כן למחרת: בעושה מעשה מחט. בחליו שהוא מעשה קל קתני לעיל כל שש אינו חייב להשלים דהא עבד ליה מלאכה: מעשה מחט. תופר: חלה ד' נעשה כו'. דהכי קתני כי חלה שלש אינו משלים חלה יותר מכאן כחלה כל שש והוא חייב להשלים: מכל מין ומין. מצאנך ומגרנך ומיקבך שזה ה' סלעים מכל אחד שהן ט"ו סלעים ולקמיה פריך מנינא אתא לאשמועינן: כשלשים של עבד. נזק שור מועד שהרג את העבד ולקמיה יליף טעמא: כחמשים של ערכין. הוא ערך גדול שבערכין: מנינא אתא לאשמועינן. בשלשה מינין של חמש הוו להו ט"ו: הא קמ"ל כו'. להכי תני שהן חמש עשרה לאשמועינן דלא קפיד אלא אמנינא דט"ו סלעים אבל אחמש מכל מין לא קפיד דאי בציר ליה מהאי וטפי ליה מהאי לית לן בה: ריקם ריקם. לא תשלחנו ריקם (דברים טו) ובפדיון הבן כתיב (שמות לד) וכל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם: אי כתיב ריקם לבסוף. הענק תעניק לו מצאנך מגרנך מיקבך ולא תשלחנו ריקם כדקאמרת: ריקם מעיקרא. קודם הענק תעניק שדי ריקם כו': מעולת ראיה. דליתיה אלא שתי כסף: אשר ברכך. סיפא דהענק תעניק הוא ללמדך שתדרוש המקרא לרבות ולא למעט: נתינה נתינה. כתיב הכא תתן לו וכתיב התם בנזקי עבד כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו (שם כא): ונילף נתינה נתינה מעבד חדא דתפשתה מרובה כו'. כולה חדא קושיא היא עד עבד מעבד הוה ליה למילף: מיכה מיכה גמר. אין אדם דן ג"ש מעצמו ומסורה היא להם מרבותיהם ומסיני איזו תיבה נכתבה לג"ש ככל דבר הלמד מחבירו ועד השתא דהוה אמרינן דרבי שמעון גמר מרביה דנתינת הענק נדרש לג"ש הוה פרכינן ג"ש מנא ליה דגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד מש"ה איצטריך לתרולי ג"ש דר' שמעון לאו ג"ש דנתינה גמר אלא דמיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכתיב בערכין (שם כז) ואם מך הוא: היינו דכתיב צאן גורן ויקב. למימר שדי ג"ש אכל חד מינייהו דהוו להו ט"ו: למה לי. הואיל וסופו לרבות כל דבר מאשר ברכך: בכלל ברכה. צאן פרה ורבה וכן גידולי קרקע:

למעוטי

תוספות

אמה העבריה בסימנים ת"ל וכי תשלחנו. תימה דלקמיה דרשינן אף לאמתך תעשה כן להענקה ולמה לי תרי קראי וי"ל דתרוייהו צריכי דאי לאו לאמתך לא הוה ילפינן הענקה באמה העבריה מוכי תשלחנו כיון דלא אשכחן בה הענקה כלל ואי לא וכי תשלחנו מאף לאמתך לא הוה שמעינן הענקה אלא ביוצא' בשש דומיא דעבד אבל בסימנים לא: **חלה** שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים. יש שהיו רוצים לומר שאותם שכירים מלמדי תינוקות אם חלו חצי זמן כמו כן לא יהיו משלימים את זמנן כמו ע"ע דהכא ויטלו כל השכירות כיון שהיו אנוסין וקשה דבפרק השוכר את האומנין (ב"מ דף עז.) קאמר רב פועל יכול לחזור בו ואפילו בחצי היום ופריך והתנן השוכר את הפועל ושמע שמת לו מת או שאחזתו חמה יכול לחזור בו טעמא דמת לו מת שאנוס הוא הא לאו הכי אינו יכול לחזור בו והשתא אי היכא דאנים נוטל שכירותו משלם מאי פריך לרב דילמא היכא דמת לו מת דאנים הוא נוטל שכירות משלם ורב איירי בדלא אנים ואינו נוטל אלא מה שהרויח אלא ע"כ אף כי נמי הוי אנוס אינו נוטל אלא מה שהרויח ואי לא אנים ידו על התחתונה דבעה"ב שוכר עליו אם באתה תבילתו לידו או מטעהו כדאמר (שם עה:) גבי השוכר את הפועל להעלות פשתנו מן המשרה והשתא פריך שפיר לרב וא"כ מלמדי תינוקות נמי אם חלו לא יקחו אלא מה שהרויחו דאין לדמותם כלל לע"ע דעבד עברי גופו קנוי לאדונו הילכך חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו אבל מלמד אין גופו קנוי אלא שכר עצמו ללמוד עד הזמן וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרויח ועוד נראה לחלק בין מלמד לע"ע דעבד היכא דחלה ג' ועבד ג' היינו טעמא דאינו חייב להשלים משום דכתיב בספר (ישעיה טז) מקלה שלש שנים כשני שכיר אם כן מצינו דשנים דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים והילכך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמר דאינו חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבדו ג' שנים דהיינו שני שכיר: **ונילף** ריקם ריקם. מעולת ראיה. וא"ת בעולת ראיה גופה מנא לן דבכל שהוא נילף מבכור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמא הלכה למשה מסיני הוא דבכל שהוא דהא למ"ד בפ"ק דחגיגה (דף ז.) דעולת ראיה שתי כסף דבר תורה אמרו בירושלמי פ"ק דמסכת פאה דהוי הלכה למשה מסיני*): **חדא** דתפשתה מרובה לא תפשתה. תימה כיון דכתיב אשר ברכך הוה לן למילף מן המרובה כדאמר לעיל דפריך ונילף ריקם ריקם מעולת ראיה ומשני אמר קרא אשר ברכך וי"ל דלא דמי דלעיל לא כתב אלא חד ריקם אבכור ועולת ראיה אית לן למילף מן המרובה משום אשר ברכך אבל הכא חד נתינה כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ואין לומר דאשר ברכך קאי אמרובה דהיינו ערכין אם סברא ללמד מעבד משום דתפשת מועט תפשת ותדע דהא כי יליף מערכין מהני אשר ברכך לאפוקי דלא נילף מפחות שבערכין כדפריך בסמוך ונילף מפחות שבערכין ומשני אמר קרא אשר ברכך:

*) [וע' תוס' חגיגה ז. ד"ה ר' יוחנן]

תוס' ר"י הזקן

ונתבטל: ובשביעית. אף בשביעית עובד היינו כשברח: ובשביעית יצא אע"פ שנתבטל והיינו כשחלה: ופגע בו יובל פרש"י מיד למחרת שברח. והר"ם פי' אע"פ א) שבורח יצא לחרות וכ"ש אם פגע בו כשחזר ומשלים דלעולם אין לאחר יובל תשלומין. ואית דמפרשי שברח שנה קודם יובל ולאחר יובל הוא משלים כמה שברח ב) ויוצא כשעבד שנה ביובל שעבר: מהם שעושה מלאכה קלה ואינו בטל מכל וכל אפילו חלה כל שש בזה החילי יצא אבל אם אינו יכול לעשות שום מלאכה הואיל ונתבטל רוב שש ישלים: ומסתברא שאין זה הדין אלא בעבד עברי אבל שכיר אחר אם חלה מחשב עמו כל מה שנתבטל אם מעט אם הרבה. ואיכא מ"ד דה"ה בשכר פועל. דשכיר קרייה רחמנא: ירושלמי ברח וחלה שעבד רוב שש ג) ואם לא ברח היה פטור לא אבשת לא חלית אתנשמת בפריע ותרפיאת מהרה:

עם

א) נראה דצ"ל אע"פ שהוא עדיין בורח בעת שפגע בו יובל וכ"ש וכו'. ב) אולי צ"ל כשעבד שנה ביובל הבאה וצ"ע בזה. ג) נ"ל ברח וחלה אע"פ שעבד רוב שש חייב להשלים ואף שאם לא ברח היה פטור משום דהו יכול מימר ליה אילו הוות גבאי לא אבאשתא. פי' לא חליא. וכן חלה ואח"כ ברח יכול מימר ליה אילו הוות גבאי איתנשמת בפריע. פי' נתרפאת מהרה.

מסורת הש"ס

א) רש"א מ"ז

גליון הש"ס

גמ' בעושה מעשה מחט. עיין ב"ק דף פו ע"א תד"ה שבת גדולה:

ב) חגיגה ז.

ג) חגיגה ז. סוכה ה: ר"ה ד: [יומא פ. חולין קלח. ערכין ה:]

[ע' חולין קלט: וכרש"י שם ד"ה ת"ל ונתן את בערכך וכ"כ בתוס' פרי"ד]

ה) ספרי פ' ראה

[ע' תוס' סוכה לו: ד"ה וגדולי וב"ק נד: ד"ה פרי]

[ע' תוס' יומא עב. ד"ה נעביד]

למר למעוטי כספים למר למעוטי פרדות *ת"ר °אשר ברכך ה' אלהיך יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו ת"ל °העניק תעניק ^אמכל מקום אם כן מה ת"ל אשר ברכך ^בהכל לפי ברכה תן לו ר' אלעזר בן עזריה אומר דברים ככתבן נתברך בית בגללו מעניקים לו לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו א"כ מה ת"ל העניק תעניק *דברה תורה כלשון בני אדם: תנו רבנן ^געבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת ^דאמה עבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת ^ההנרצע ^והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר עבד עברי עובד את הבן *ואינו עובד את הבת מנהני מילי *דתנו רבנן °ועבדך שש שנים לך ולא ליורש אתה אומר לך ולא ליורש או אינו אלא לך ולא לבן כשהוא אומר °שש שנים יעבד הרי לבן אמור הא מה אני מקיים ועבדך שש שנים לך ולא ליורש מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח *מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום אלא טעמא דאיכא הא פירכא הא לאו הכי אח עדיף ותיפוק לי דהכא תרתי והכא חדא שדה אחוזה נמי מהאי פירכא הוא דקא נפקא ליה לתנא כלום יש יבום אלא במקום שאין בן: אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת: מנהני מילי אמר רבי פדא דאמר קרא °ואף לאמתך תעשה כן הקישה הכתוב לנרצע מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת והאי לאמתך תעשה כן להכי הוא דאתא הא מיבעי ליה *לכדתניא ואף לאמתך תעשה כן ^ולהעניק אתה אומר להעניק או אינו אלא לרציעה כשהוא אומר °ואם אמר יאמר העבד ^חולא אמה העבריה הרי רציעה אמור הא מה אני מקיים ואף לאמתך תעשה כן להעניק א"כ נכתוב קרא לאמתך כן מאי תעשה שמעת מינה תרתי: *הנרצע והנמכר לעובד כוכבים אינו עובד לא את הבן ולא את הבת: נרצע דכתיב °ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם *ולא את הבן ואת הבת נמכר לעובד כוכבים מנין אמר חזקיה אמר קרא °וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו *אמר רבא דבר תורה ^טעובד כוכבים יורש את אביו שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורשים ^יגר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים דתנן *גר ועובד כוכבים שירשו את אביהם עובד כוכבים ^כגר יכול לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות משבאו לרשות גר אסור ואי סלקא דעתך דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי עבודת כוכבים הוא דקא שקיל אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו תניא נמי הכי *במה דברים אמורים כשירשו אבל כשנשתתפו אסור ^לעובד כוכבים את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים *דתנן ^מלוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו (א) [א] והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה
וכאן

רש"י

למעוטי כו'. דלא תימא אשר ברכך רבויא הוא וריבה הכל וכיון דאיתרבי גדולי קרקע ובעלי חיים (*כל שכן) כספים: הכל לפי הברכה. אם נתברך הבית בשבילו הרבה תוסיף על הענקו ואם לאו אל תפחות מן הכתוב: עבד עברי עובד את הבן. אם מת אדוניו עובד את בנו עד מלאת שש או עד היובל הפוגעו בתוכם: ואינו עובד את הבת. אם אין לו בן: ולא ליורש. שאר יורשין כגון הבת או האח: יעבד. מדלא כתיב יעבדך: שכן קם תחת אביו ליעדה. שמייעד אמה העבריה בכסף מקנתה ואין צריכה קידושין אחרים דכתיב (שמות כא) ואם לבנו ייעדנה: ולשדה אחוזה. המקדיש שדה אחוזתו פודה בית כור זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ואם לא פדאה ומכרה גזבר לאחר אין יכול עוד לפדותה וכשיוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים אבל אם לקחה בנו של מקדיש אינה יוצאה הימנו ביובל להתחלק לכהנים דהכי תניא בערכין (דף כה:) ואם לא יגאל את השדה בעלים ואם מכר את השדה גזבר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר לאיש הרי האח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לבן ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולעבד עברי: אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא אם יש בן אין יבום. בניחותא: אלא טעמא. מאי מרבית לבן טפי מאח דאיכא האי פירכא דכלום יש יבום כו' ומשני שדה אחוזה נמי מהאי פירכא כו' דאי לאו האי פירכא דכלום יש יבום לא קיימא לן לרבויי בן טפי מאח דהתם לא בן כתיב בהדיא ולא אח כתיב בהדיא אלא משום דקם תחת אביו ליעדה דכתיב בהדיא הוא דמרבינן להו ופרכינן עלה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם ליבום ואיצטריך לשנויי עלה כלום יש יבום כו' הא אם יש בן אין יבום והתם ליכא למילף מדהכא תרתי והכא חדא דהא חדא וחדא ניכהו אלא דאיכא יעידה בבן ויבום באח דכתיב בהדיא: מה נרצע אינו עובד את הבן. דכתיב (שמות כא) ועבדו לו ולא לבן: להעניק. בקרא דלעיל מיניה כתיב הענק והדר כתיב רציעה וכתיב בתריה ואף לאמתך תעשה כן והענק קאי: אם כן. דלהקישא לחודיה אתא נכתוב ואף לאמתך כן מאי תעשה לאגמורי נמי הענק: דבר תורה. מדאיצטריך למעוטי עבד עברי: משבאו לרשות גר אסור. להחליפם דקמתהני מאיסורי הנאה: כי לא באו נמי. מכי מיית עובד כוכבים זכה בהאין והשתא קא מחליף להו אלא ש"מ הא דיורש את אביו עובד כוכבים לאו מדאורייתא הוא דאינו מתייחס אחר העובד כוכבים וקטן שנולד מאליו דמי אלא מדרבנן הוא: שמא יחזור לסורו. משום ממון: עובד כוכבים את הגר. שנתגייר האב: וגר את הגר. אב ובנו שנתגיירו: לא יחזיר לבניו. אם מת האב: אין רוח חכמים נוחה הימנו. אין דעת חכמים נוחה עליהם במעשיו כלומר אין מחזיקין לו טובה שלא הצריכוהו לכך:
ולידתו

תוספות

למר למעוטי כספים ומר למעוטי פרדות. צריך לפרש דמר ממעט כספים דוקא ומר ממעט פרדות דוקא אבל לפי ספרים דלא גרסינן ורא"י כספים משבחי בעסקא צריך לומר למעוטי פרדות וכ"ש כספים ומיהו קשה אמאי נקט כלל יקב והא מכלל ופרט דלעיל מליט למעוטי לכך נראה לרבי דגרסינן למר לאתויי כספים ולמר לאתויי פרדות והשתא איצטריך שפיר יקב דאי לא כתיב יקב לא הוה מרבינן לא כספים ולא פרדות דהוה ממעטינן תרוייהו מצאן וגורן אבל השתא דכתיב צאן וגורן ויקב הוי יקב כעין מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לר"ש אתא לרבות פרדות דוקא דמשבחי בגופייהו ולר"א בן יעקב לרבויי כספים דוקא דמשבחי בעיסקא: מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה. פי' בקונטרס המקדיש שדה אחוזה פודה בית זרע חומר שעורים בנ' שקל כסף ואם לא פדאה ומכרה הגזבר לאחר (ב) כשיוצאה מיד הלוקח ביובל מתחלקת לכהנים אבל אם לקחה בנו של המקדיש מיד הגזבר אינה יוצאה מידו ביובל להתחלק לכהנים דכתיב ואם מכר את השדה לאיש אחר ולא לבן וא"ת אמאי לא קאמר ליה נחלה דבן קודם לאח וי"ל דלא חשיב אלא הנהו דליתנהו באח כלל ואיתנהו בבן אבל נחלה איתא נמי באח במקום שאין בן ובת: חליפי עבודת כוכבים קא שקיל. ואין לומר טעמא משום ברירה כלומר השתא הוברר הדבר דזה חלקו דאם כן אפילו באו לרשותו נמי יהא מותר מהאי טעמא*: [אלא מדרבנן גזירה שמא יחזור לסורו כו'. והשתא לא הוי חליפי עבודת כוכבים דחכמים לא תקנו לו ירושה כי אם בהיתר דהם אמרו והם אמרו וא"ת אמאי יחזור לסורו הא מיד שנתגייר כקטן שנולד דמי ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומר וי"ל שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו] . ת"י :
כאן

עין משפט נר מצוה

קסג א ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה יד סמג עשין פד :
קסד ג מיי' שם פ"ב הלכה יב סמג עשין פג :
קסה ד מיי' שם פ"ד הלכה ד :
קסו ה מיי' שם פ"ג הלכה ז :
קסז ו מיי' שם פ"ב הלכה יב :
קסח ז ח מיי' שם פ"ג הל' יג :
קסט ט י מיי' פ"ו מהל' נחלות הל' י סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' רפג סעי' א :
קע כ מיי' פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ד :
קעא ל מיי' פ"ו מהל' נחלות הלכה י סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סימן רפג סעיף א :
קעב מ טוש"ע ח"מ סי' קכו סעי' ב :

תורה אור

דברים טו · שם · שם · שמות כא · שם · דברים טו · שמות כא · שם · ויקרא כה

מסורת הש"ס

[נ"ל כ"ש]
[ב"מ לא: ספרי פ' ראה]
[ברכות לא. ערכין ג. כריתות יא.] יבמות עא. כתובות סז: גיטין מא: נדרים ג. ב"מ לא: לד. סנהדרין נו. סד: סה: נ: מכות יב. ע"ז כז. [זבחים קח:] נדה לב: מד.
[ע' תוס' ב"ב קט. ד"ה כיון]
ספרי פ' ראה פסיקתא פ' ראה
ב"ב קח: ערכין כה:
ספרי פ' ראה
ב"מ עא.
לקמן כא:
נזיר סא.
ע"ז סד. דמאי פ"ו מ"י תוספתא דמאי פ"ו
ע"ז סה:
[נ"ל דתניא וכ"ה גר"ש שביעית פ"י מ"ט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותתנן רוח חכמים. נ"ב משנה סוף שביעית: (ב) תוס' ד"ה מרבה וכו' ומכרה הגזבר לאחר שוב אינו יכול לפדותה וכשיוצאה מיד :

תוס' ר"י הזקן

עם קונהו מחשב. עברי הנמכר לעובד כוכבים חשוב כאילו הוא ביד האדון לא אמרינן שלא יצא שטר השחרור מיד האדון דגיטו וידו באים כאחת שתכף שנתן לו גט שחרורו נעשה לו יד לקבל השטר ואין לאדון שום זכייה בו :

הגהות הגר"א

[א] גמ' והתניא. נ"ל ותתן (ומ"ש למעלה דתנן לוה. בדפו"י איתא דתניא ואף הגירסא דתנן א"ש ע' כללי הש"ס) :

[וע' היטב תוס' ע"ז סה: ד"ה תניא]

תורה אור

וכאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה רב חייא בר אבין א"ר יוחנן *עובד כוכבים (דברים ב) יורש את אביו דבר תורה דכתיב °כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר ודלמא ישראל (שם) מומר שאני אלא מהכא °כי לבני לוט נתתי את ער ירושה ורב חייא בר אבין מאי טעמא (ויקרא כה) לא אמר כרבא מי כתיב °וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו ורבא מאי טעמא לא אמר כרב חייא בר אבין משום כבודו דאברהם שאני: *תנו רבנן יש בעברי שאין בעבריה ויש בעבריה שאין בעברי יש בעברי שהוא יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון מה שאין כן בעבריה ויש בעבריה שהרי עבריה יוצאה בסימנין ואינה נמכרת ונשנית ומפדין אותה בעל כורחו מה שאין כן בעברי: אמר מר יש בעברי שאין בעבריה ורמינהי *יתירה עליו אמה העבריה שקונה עצמה בסימנין אמר רב ששת [א]כגון שיעדה יעדה פשיטא גיטא בעיא מהו דתימא לא ליבטלה הילכתא מינה קמ"ל אי הכי אמאי יוצאה בסימנין ה"ק אם לא יעדה יוצאה אף בסימנין: ואינה נמכרת ונשנית: מכלל דעבד עברי נמכר (שמות כב) ונשנה והתניא °בגניבתו [ב]ולא בכפילו *בגניבתו ולא בזוממו בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו אמר רבא לא קשיא כאן בגניבה אחת כאן בשתי גניבות א"ל אביי בגניבתו טובא משמע אלא אמר אביי לא קשיא [ג]כאן באדם אחד כאן בשני בני אדם *ת"ר [ד]גניבו אלף ושוה חמש מאות נמכר [א]וחוזר ונמכר גניבו חמש מאות ושוה אלף אינו נמכר כלל ר' אליעזר אומר אם היה גניבו כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר אמר רבא בהא זכנהו ר"א לרבנן דמאי שנא גניבו חמש מאות ושוה אלף דאין נמכר *דנמכר כולו אמר רחמנא ולא חציו ה"נ נמכר בגניבתו אמר רחמנא ולא נמכר בחצי גניבתו: ומפדין אותה בעל כרחו: סבר רבא למימר בעל כרחיה דאדון א"ל אביי מאי ניהו דכתבנא ליה שטרא אדמיה אמאי נקיט מרגניתא בידיה יהיבנא ליה חספא אלא אמר אביי [ה]בעל כרחיה דאב משום פגם משפחה אי הכי עבד עברי נמי נכפינהו לבני משפחה *משום פגם משפחה הדר אזיל ומזבין נפשיה ה"נ הדר אזיל ומזבין לה הא קתני אינה נמכרת ונשנית ומני ר"ש היא דתניא [ו]מוכר אדם את בתו לאישות ושונה [ז]לשפחות ושונה *[ח]לאישות אחר שפחות [ט]אבל לא לשפחות אחר אישות רש"א כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות כך אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות (שם כא) ובפלוגתא דהני תנאי דתניא °בבגדו בה

כיון

רש"י

ולידתו בקדושה · היכא דלידתו של בן בקדושה מיחלף בישראל גמור: מ"ט לא אמר כרבא · דיליף לה מוחשב עם קונהו: משא"כ באמה העבריה · לקמיה בעי לה: ואינה נמכרת ונשנית · לקמי' יליף ליה: בעל כרחו · לקמיה מפרש ליה: יתירה עליו אמה העבריה · אלמא כל הנך איתנהו בה: כגון שיעדה · והו לא נפקא בהני אלא בגט: הילכתא · הלכות אמה העבריה ואם רצה לגאלה בה' מאלו בלא גט הלא קמ"ל: ולא בכפילו · אם יש לו לשלם את הקרן ואין לו ממה לשלם הכפל אינו נמכר: בזוממו · אם העיד בחבירו שגנב והוזם ואין לו במה לשלם אינו נמכר: בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אינו נמכר · קס"ד ונמכר בגניבתו משמע ליה ונמכר פעם אחת ולא שתי מכירות: כאן בגניבה אחת כאן בשתי גניבות · בגניבה אחת פעם אחת דאם אינו שוה כל גניבתו אינו נמכר בשביל חציה ולכשיוצא ימכר משום חציה והאי דקתני ונמכר ושנה בשתי גניבות אפילו לא עמד בדין עד שגנב שתיהם ואינו שוה אלא דמי האחת נמכר וחוזר ונמכר דכל חדא וחדא קרינן ביה ונמכר בגניבתו: טובא משמע · אם עמד על שתיהן בדין אחד כולן קרינן ביה בגניבתו כדכתיב (יונה ד) ובהמה רבה וגו' והדגה אשר ביאור (שמות ז): אלא כאן באדם אחד · שעמד בדין בבת אחת אינו נמכר ושנה אפילו בגניבות הרבה דהוה דומיא דאחת הכתוב הוציאה בלשון יחיד אבל בשני בני אדם שמעמידים אותו שתי פעמים בדין נמכר בשביל כל אחת ואחת והוא הדין אם גנב ועמד בדין ונמכר וחזר וגנב משילא חפשי חוזר ונמכר: ה"ג ת"ר גניבו אלף ושוה ה' מאות נמכר וחוזר ונמכר גניבו ה' מאות ושוה אלף אינו נמכר כלל: כנגד ממכרו · לא פחות ולא יותר: בהא זכנהו ר"א לרבנן · יש לו פתחון פה ונצחון במחלוקת זה: ולא חציו · כי השתא שוה שכר עבודת שש שנים פי שנים בגניבתו ואין עליו לעבוד אלא חציין: מאי ניהו · ה"ד בעל כרחו דעבריה טפי מעברי אי למימרא דאי לית ליה גירעונה כתבינן ליה שטרא על דמיה ותתגס לו כשתשיג ידה מנא לן הא היכו נקיט מרגניתא גופה המשועבד לו ואנן יהבינן ליה חספא: בע"כ דאב · אם יש לו כופין אותו ופודה אותה: ומני · הא דקתני אינה נמכרת ונשנית: מוכר אדם בתו לאישות ושונה · קיבל בה קידושין ונתארמלה או נתגרשה מן האירוסין חוזר ומקדשה לאחר וכסף קידושיה שלו אם לא בגרה: לשפחות ושונה · מכרה ויצאה בשש או ביובל או במיתת האדון ועודה קטנה חוזר ומוכרה אבל יוצאה בסימנין לא דאפילו לא מכרה מעולם והביאה סימנין אינו מוכרה כדתניא במסכת ערכין (דף כט:) יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר: לאישות אחר שפחות · מוכרה בקבלת קידושין אחר שמכרה לשפחות ויצתה וחזרה אליו: אבל [לא] לשפחות אחר אישות · קיבל קידושין וחזרה אליו שנתארמלה אין חוזר ומוכרה לשפחות ולקמיה ילפי' לה: ובפלוגתא דהני תנאי · כלומר קמיפלגי ת"ק ור"ש בדרשה דהאי קרא דפליגי בה ר"א ור"ע: בדברי ר"ע גרסינן

כיון

תוספות

כאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה · פי' בקונטרס אז רוח חכמים נוחה הימנו ותימה דבפרק מי שמת (ב"ב קמט.) גבי טובלא דאיסור גיורא ה"ל אליסר אלפי זוזי בי רבא פי' בפקדון כי קא שכיב קאמר רבא היכי ליקנינהו רב מרי להנהו זוזי וכו' משמע דרבא לא רצה לשלם לרב מרי בר רחל אלא היה רוצה לזכות בהן והשתא וכי לא היה רוצה שתהא רוח חכמים נוחה הימנו שהרי רב מרי בר רחל הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוה ואומר ר"ת דלגבי הלואה שעושה לו טובה *אין רוח חכמים נוחה הימנו שמשלם רעה תחת טובה אבל התם פקדון הוה ואדרבה רבא טרח לשומרם ואין נראה לר"י לחלק כלל בין מלוה לפקדון אלא נראה לר"י לפרש הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו לפי שהוא קרוב להיות כישראל ואתי לאיחלופי ולשוויה ישראל גמור ואם ייבם אשת אחיו יאמרו שאינה זקוקה עוד לאחיו שהיתה הורתם ולידתם בקדושה*:

כאן בגניבה אחת כאן בשתי גניבות · פי' בקונטרס בהא אינו חוזר ונמכר וה"ק ונמכר פעם א' בגניבה אחת ולא פעמיים בגניבה אחת אבל נמכר הוא שתי פעמים בשתי גניבות ואפילו לא עמד בדין עד שגנב שתיהן ואינו שוה אלא דמי אחת נמכר וחוזר ונמכר דכל חדא וחדא קרינן ביה בגניבתו ופריך בגניבתו טובא משמע אם עמד על שתיהן בדין כולהו קרינן בגניבתו כדכתיב ובהמה רבה והדגה אשר ביאור ואפ"ה חוזר ונמכר הוא דאיכא אלא כאן באדם אחד שעמד בדין בבת אחת אפילו בגניבות הרבה אינו נמכר ושנה דחדא גניבה היא אבל בב' בני אדם שמעמידין אותו בדין שתי פעמים נמכר בשביל כל אחת ואחת וה"ה אם גנב ועמד בדין ונמכר וחזר וגנב משילא לחפשי חוזר ונמכר עכ"ל וקשה מה שפירש בגניבה אחת אינו חוזר ונמכר דהא לא אתיא לא כרבנן ולא כר"א דהא בסמוך קאמר ת"ר היה גניבו אלף ושוה ה' מאות נמכר וחוזר ונמכר וכר"א נמי לא אתי דאיהו קאמר אם היה גניבו כנגד ממכרו נמכר ואם לאו אינו נמכר כלל משמע אפילו פעם אחת אינו נמכר לכך פר"י כאן בגניבה אחת נמכר וחוזר ונמכר עד שישלם כל הגניבה דנמכר בגניבתו משמע שנמכר כמה פעמים עד שישלם כל גניבתו אבל בשתי גניבות לא ימכר אלא פעם אחת ופריך בגניבתו טובא משמע היכא דגנב וחזר וגנב לאותו אדם עצמו מיקרי שפיר בגניבתו אימא דנמכר עד שישלם הכל ומשני באדם אחד דגנב וחזר וגנב לאותו אדם עצמו נמכר עד שישלם לו כל הגניבות דהייט שפיר בגניבתו אבל בשני בני אדם אינו נמכר ושנה:

אמר אביי בעל כורחיה דאב · פירש בקונטרס אם יש לו כופין אותו ופודה אותה וק"ק להר"מ א"כ מאי קאמר בסמוך ה"נ דאזיל ומזבין לה ומה תועלת במכירתו מאחר דכוף אותו לפדותה ושמא יש לומר דכוף בני המשפחה לפדותה בע"כ דאב משום דלא ניחא ליה לאב שתחזור לביתו ויהא פרנסתו לאב עליה והשתא ניחא שפיר דהדר אזיל ומזבין לה:

כיון

עין משפט נר מצוה

קעג א מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ז:

קעד ב מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה יג סמג עשין עא:

קעה ג מיי' שם הל' טו:

קעו ד מיי' שם הל' יד:

קעז ה מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ב סמג עשין פה:

[נ"ל רוח חכמים נוחה הימנו שלא ישלם רעה תחת טובה כו']

קעח ו מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה יא ופ"י שם הלכה יא סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לז סעיף ג:

קעט ז ח ט מיי' פ"ד מהלכות עבדים הלכה יג:

[וע"ע תוס' ב"ב קמט. ד"ה מגמר]

הגהות הגר"א

[א] גמ' גניבו אלף ושוה ה' מאות נמכר וחוזר ונמכר · נ"ב גי' הרמב"ם ואינו חוזר ונמכר וכ"ה במכילתא וכיה גירסא נכונה מאד:

מסורת הש"ס

פיר סא.

ספרי פ' ראה פסיקתא פ' ראה

לעיל יד:

[סוטה כ: ע"ש]

מכילתא פ' משפטים

[לקמן כ:]

כתובות מה. מו. ב"ק פו: בכורות נב: סנהדרין עה. יבמות קא. ב"ב ק:

מכילתא פרשה משפטים לקמן מס.

קפ א מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה יב סמג עשין מח טור ש"ע אה"ע סימן לז סעיף ג וסימן נה סעיף ז:

קפא ב מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ט:

קפב ג מיי' שם הל' יא:

קפג ד מיי' שם הל' יב:

*כיון שפירש טליתו עליה שוב אין רשאי למוכרה דברי ר"ע ר"א אומר בבגדו בה כיון שבגד בה שוב אין רשאי למוכרה במאי קמיפלגי *ר"א סבר יש אם למסורת ור"ע סבר יש אם למקרא ור"ש סבר יש אם למקרא ולמסורת: בעי רבה בר אבוה יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה מאי תא שמע בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה זבוני הוא דלא מזבין לה הא יעודי מייעד לה ואי אמרת נישואין עושה [א]כיון דנישאת שוב אין לאביה רשות בה אלא לאו שמע מינה [ב]אירוסין עושה אמר רב נחמן בר יצחק הכא בקידושין דעלמא קאי וה"ק כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה שוב אין יכול למוכרה ת"ש *[ג]אין מוכרה לקרובים משום רבי אליעזר אמרו מוכרה לקרובים [ד]ושוין שמוכרה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט האי אלמנה היכי דמי אילימא דקדיש נפשה אלמנה קרי לה ואלא דקדשה אביה מי מצי מזבין לה והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ואמר *רב עמרם א"ר יצחק הכא בקדושי יעוד ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ואי אמרת נישואין עושה כיון שנישאת שוב אין לאביה רשות בה ואלא מאי אירוסין עושה ושוין שמוכרה הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות אלא מאי אית לך למימר שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה אפילו תימא נישואין עושה שאני נישואין דידה מנישואין דאביה האי מאי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני אלא נישואין מנישואין מי

רש"י

כיון שפירש טליתו עליה · דעל כרחך מיבעי ליה לאוקמי יש אם למקרא כר"ע כדאמרינן בסנהדרין בפ"ק ויש אם למסורת כר"א כדדייקי' בבכורות דרמינן מהא פלוגתא על מילתא אחריתי דאמרינן התם לר"א יש אם למקרא ורמינן עלה מהא דיש אם למסורת ס"ל בפ' כל פסולי המוקדשין ובמכילתא גרסינן שפירש טליתו עליה בדברי ר"ע ודר"א ליתא התם: לעם נכרי · דהיינו לשפחות לא ימשול האב מאחר שפירש טליתו אדון עליה לשם יעוד אם גירשה בגט וחזרה אצל אביה אבל לא יעדה וחזרה אצל אב חוזר ומוכרה כרבנן דאמרי לעיל לשפחות אחר אישות הוא דלא כי הכא דמכי יעדה הוה ליה לאישות אבל לשפחות אחר שפחות מצי מזבין ור"א אומר כיון שבגד בה שמכרה לשפחות שוב אינו יכול למוכרה לעם נכרי דהיינו שפחות אבל לשפחות אחר אישות קידושין מצי מזבין ור"ש דריש להא כר"א כיון שבגד בה שוב לא ימכרנה ודריש ליה נמי כר"ע דכיון שפירש טליתו עליה לא ימכרנה להכי קאמר לא לשפחות אחר אישות ולא לשפחות אחר שפחות: למסורת · בבגדו כתיב ולא בביגדו אין הברת חירק בלא יו"ד ונקודה שתחת הבי"ת במקום יו"ד משתמשת אבל לפי מה שנכתב היה לו לקרות חטף קמץ בבגדו לשון בגידה כמו שאתה קורא בשמעו את דברי האלה (דברים כט): יש אם למקרא · בבגדו קרינן כמו ותתפשהו בבגדו (בראשית לט): יש אם למקרא ולמסורת · הילכך דריש תרוייהו וא"ת הא דאמר בסנהדרין* גבי בסכת בסכת בסוכות לר"ש יש אם למקרא התם ליכא למימר מקרא ומסורת דאי איתיה להאי ליתיה להאי אם שלשה דפטות הכשרת לא תדרש מקרא ואם תפסול לא תדרש מסורת אבל כאן יש לקיים שניהם: יעוד · אמר לאמתו העבריה הרי את יעודה לי בכסף מקנתיך: הא יעודי מייעד · כלומר לקידושין שלא לשם שפחות מוכרה: אין לאביה רשות בה · כדאשכחן לענין נדרים דאפקה קרא מרשותיה ונדר אלמנה וגרושה וגו' ולענין ירושה וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו: הכא · דקתני פירש טליתו לאו בייעוד קאי אלא בקידושי קטנה בעלמא שלא נמכרה: כיון שמסרה למי שנתחייב בה כו'. כלומר שקידשה לאישות: אין מוכרה · האב לבתו לקרובים שהיא אסורה עליהם לייעד דבעינן אשר לא יעדה (שמות כא): מוכרה לקרובים · ולא בעינן יעוד והיכא דאיתיה אמר קרא דתפים: ושוין שמוכרה · כשהיא אלמנה לכ"ג וקידושין תופסין לו בה דקידושין תופסין בחייבי לאוין כדלקמן בפ"ג (דף סח:): אי דקדיש נפשה · שלא ע"י אביה ונתארמלה הימנו: אלמנה קרי לה · בתמיה וכי יש במעשה קטנה כלום: ואמר רב עמרם גרסינן: הכא · שנתארמלה מקידושי יעוד והאי דהדר מצי לזבונה ולא קרי ליה לשפחות אחר אישות אליבא דר' יוסי בר' יהודה היא דאמר לקמן (דף יט.) מעות הראשונות של מקנתה לאו לקידושין ניתנו וכי מייעד לה בעבדות שיש לו עליה מייעד לה ואין קידושין אלו ע"י האב וגזירת הכתוב היא שיהיו קידושין הילכך הדר מצי לזבונה: הא אין אדם מוכר וכו' · ואפי' אחר אירוסין: שאני אירוסין דידה · דכיון דהוא לא קדשה יכול למוכרה: בשלמא אירוסין מאירוסין שאני · דאיכא למימר האב קפיד קרא דלא לזבנה בתר דקידשה וכיון דהני קידושין לאו איהו עביד ניתן לו רשות למוכרה: אלא נישואין מי

תוספות

כיון שפירש טליתו · פי' בקונטרס בדר"ע גרס כיון שפירש טליתו דע"כ מיבעי ליה לאוקמי יש אם למקרא כדאמרינן פ"ק דסנהדרין (דף ד.) ויש אם למסורת כר"א כדדרשינן בבכורות (דף לד.) דרמינן מהאי פלוגתא על מילתא אחריתי דאמר התם לר"א יש אם למקרא ורמינן עלה מהא דיש אם למסורת ס"ל וה"פ ור"ע סבר כיון שפירש טליתו עליה לשם יעוד אם גירשה בגט וחזרה אצל אביה אינו יכול למוכרה דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות דסבר יש אם למקרא כלומר בבגדו קרינן ביה שהוא לשון בגד דאי לשון בגידה איבעי ליה למימר בבגדו כמו בשמעו (דברים כט) ואע"ג דבעלמא קרינן בפגעו (במדבר לה) התם ליכא למיטעי אבל הכא איכא למיטעי: *רבי אליעזר סבר יש אם למסורת · ומדלא כתב בביגדו ביו"ד משמע הייט לשון בגידה דאי לשון בגד הוה ליה למיכתב ביו"ד ואע"ג דכתיב (בראשית לט) ותתפשהו בבגדו בלא יו"ד הייט משום דליכא למיטעי וקשה היכי דייק שהמסורת לשון בגידה מדלא כתיב בביגדו ביו"ד דאדרבה נידוק שהוא לשון פריסת טלית מדלא כתב בבוגדו בוי"ו ועוד דאין רגילות למיכתב לא יו"ד ולא וי"ו בתוך אותיות הפעולה ונראה לפרש שהמקרא ודאי משמע לשון פריסת טלית כמו ותתפשהו בבגדו דאי לשון בגידה היה ראוי לקרות בבגדו אבל המסורת הוא לשון בגידה דאי לשון פריסת טלית היה לו לכתוב בבגדו עליה ולא בבגדו בה ומיהו קשה לר"ת דאין דרך הגמרא להקדים דברי ר"ע לדברי ר"א שהיה רבו לכך נראה לר"ת דגרסי' כיון שפירש טליתו עליה דברי ר"א ור"ע אומר כיון שבגד בה וניחא השתא שדברי ר"א קודמין לדברי ר"ע שהיה תלמידו וה"פ ר"א סבר יש אם למסורת ומסורת הוי לשון בגד דהייט פריסת טלית מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו או בביגדו ביו"ד אע"ג דבשמעו לא כתב בוי"ו הייט משום דליכא למיטעי ור"ע סבר יש אם למקרא הייט לשון בגידה דאי לשון בגד הל"ל בבגדו דמבגד יאמר בגדו כמו מנגד נגדו ומחלב חלבו ואע"ג דקרינן ותתפשהו בבגדו ולא בבגדו התם ליכא למיטעי וי"מ בהאי דכתיב אשר לא יעדה וקרינן לו בוי"ו ר"ע סבר יש אם למקרא דהייט לו בוי"ו והשתא מגלה על בבגדו שהוא לשון בגד פריסת טלית ר"א סבר יש אם למסורת וכתיב לא באל"ף והשתא מגלה על בבגדו שהוא לשון בגידה*: זבוני הוא דלא מזבין לה הא יעודי מייעד לה · לאו דוקא יעודי מייעד אלא ר"ל קדושי מקדש לה דאי לא היה יכול לקדשה אמאי קאמר שוב אינו רשאי למוכרה פשיטא אפי' לקדשה אינו יכול כ"ש למוכרה ויש מיישבין הגירסא זבוני הוא דלא מזבין לה הא לשאר מילי מצי עביד וקא מתמה גמרא הא יעודי מייעד לה כלומר היכי אמרינן דשאר מילי מצי עביד והא כבר יעודי מייעד לה ואי אמרת נישואין עושה אין לאביה רשות בה ודוחק:

בשלמא אירוסין מאירוסין שאני · פי' שאני אירוסין דידה דכיון דהוא לא קדשה יכול למוכרה אלא נישואין מנישואין מי שאני פי' הקונטרס כיון דמדאורייתא נפקא מרשותיה לגמרי וקשה והא אירוסין נמי הוו דאורייתא כדילפינן לעיל מכי יקח וכ"ת דמ"מ יש לחלק בין אירוסין לנישואין משום דבנישואין נפקא מרשותיה לגמרי כדפי' הקונטרס הא ליתא דהא קטנה אי מסרה נפשה לחופה ה"נ דנפקא מרשותיה דאב פשיטא דלא לכך יש לייסב פי' הקונטרס הכי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני דלאכתי ברשותיה דאב היא לכל מילי ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה עם בעלה חוץ ממכירה שאינו רשאי למוכרה אחר שקבל כסף קדושיה א"כ הא מילתא הוי חדוש והיכא למימר אין לך (א) בה אלא חדושו והיכא לאוקמי האי חדוש באירוסין דידיה פירוש כשקיבל אביה קידושין אבל נישואין גמורין דמפקי לה לגמרי מרשותיה דאב א"כ אין לחלק בין נישואין דידיה לנישואין דידה ובנישואין דידה נמי לא מצי מזבין לה אבל קטנה דממסרה נפשה לחופה לא אשכחן דנפקא מרשותיה דאב בהכי: במאי

מסורת הש"ס

בכורות לד. מכילתא פ' משפטים

סנהדרין ד. סוכה ו: פסחים פו: בכורות לד. כריתות יז: מכות ז

לקמן כ. מה

[לקמן מה.]

[ד. ובסוכה ו:]

גליון

ור"א כר"א. רש"ל

[וע"ע תוס' בכורות לד. ד"ה ורמינהו]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה בשלמא וכו' אין לך בו אלא חדושו:

רש"י

מי שאני · כיון דנישואין דאורייתא נינהו נפקא לגמרי מרשותיה : ולרב נחמן דאמר · לקמן לר' יוסי בר' יהודה נמי במעות הראשונות היא מתקדשת דקידושין דאב נינהו במאי מוקי לה ואפילו אירוסין עושה היכי הדר מזבין לה : מוקי לה כרבי אליעזר · גרסינן : דאמר לשפחות אחר שפחות כו' · דקדריש כיון שבגד בה ועד השתא מהדרינן לאוקמה דלא כרבי אליעזר משום דשמותי הוא : אמאי ממעט ליה קרא · הואיל וליתא : תפשוט דמייעד · ומיהו מיעטה קרא ממיתה:דמדאורייתא חזיא ליה · כלומר זקוקה לו באותה ביאה לכל דבר וקנאה ליורשה כדתנן (נדה דף מה.) בן תשע שבא על יבמתו קנאה : תרתי · הא חד הוא כיון דאין יעוד אלא מדעת פשיטא דאין יעוד אלא בגדול: שצריך ליעדה גרסי' : הוא תני לה והוא אמר לה · הוא תני למתניתין והוא אמר בה מנפשיה והאי טעמא דהאי צריך ליעדה רבי יוסי ברבי יהודה היא דאמר מעות הראשונות שקבל האב לאו לקידושין ניתנו ואין יעוד אלא בפרוטה שעליה לפיכך אין דעת האב בהן מתחילה ואם אינו מודיעה שתקבל עליה אין כאן קידושין : לקידושין ניתנו · ונפקא מינה דהוה ליה מכר את בתו לאישות ואם יעדה ונתארמלה שוב אין מוכרה לשפחות לרבי עקיבא : שאני הכא · דכתי' לשון יעדה למידרשה לשון דיעה: יעדה והפדה · ואין יעידה אלא במקום פדייה שאם בא לייעדה בסוף שש צריך שיהא שוות ביום שאם תבוא לחשבון גרשונה דיהא עליה גרעון של פרוטה : מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו דאי קבל אב ע"מ להתייעד וקידושי יעוד תלויין באב אף על גב דליכא שוות נמי כיון דאמר בתוך שש תתייעד לי הוה ליה יעוד למפרע משעת מכירה :

וכי

תוספות

במאי מוקי לה כרבי אליעזר · פי' בקונטרס ועד השתא מהדרינן לאוקומי דלא כרבי אליעזר דשמותי הוא לפי' ר"ת דגרים הכא במאי מוקי לה כר' עקיבא נ"ל דעד השתא מהדר לאוקומי כרבי אליעזר משום דרבנן דר' שמעון קיימי כוותיה דאמרי אבל לא לשפחות אחר אישות ור' שמעון נמי הכי אית ליה אלא שמוסיף עוד אבל לא לשפחות אחר שפחות :

איש פרט לקטן · ואף על גב דקטן לאו בר עונשין הוא מ"מ איצטריך קרא למעוטי דקס"ד שיהא נהרג כיון שהאשה נהרגת על ידו* :

ומדאורייתא חזיא ליה · פי' בקונטרס דזקוקה לו וביאתו ביאה לכל דבר וקנאה ליורשה וליטמא לה כדתנן (נדה דף מה.) בן ט' שבא על יבמתו קנאה וקשה דזה אינו אלא מדרבנן ולפוסלה מן האחין כדתנן בהאשה רבה (יבמות דף נו:) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול אבל ליורשה ולשאר דברים לא הויא כאשתו ולכן נ"ל דמדאורייתא חזיא ליה בעלמא כגון שהיה היבם גדול וקטן זה ביאתו ביאה כלומר שאם בא על אחת מכל עריות שבתורה מומתים על ידו מהו דתימא הואיל ומדאורייתא כו' כלומר אי לאו האי קרא דמטעיה ה"א מדאורייתא חשובה כאשתו קמ"ל שאינו קונה אותה אלא מדרבנן כדאמרינן בעלמא (שם) עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול :

תרתי · פי' בקונטרס הא בהא תליא כלומר חדא מילתא היא דכיון שאין יעוד אלא מדעת פשיטא דאין יעוד מועיל אלא בגדול שהרי קטן לא מצי לשוויי שליח לקדש וה"ר אלחנן פי' תרתי כלומר דסתרן אהדדי דרישא דאמרי' אין יעוד אלא בגדול משמע אפילו שלא מדעת מהני והדר אמרינן אין יעוד אלא מדעת משמע אבל שלא מדעת לא מהני :

אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך מדר' יוסי. תימה מאי אתא לאשמועינן פשיטא למה לא תתקדש אפילו היה אומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך היתה מקודשת מדין ערב כדלעיל (דף ז.) כ"ש שאמר לבתו וכי תימא דהכא לא שייך דין ערבות דהא לא דיבר למקדש א"כ לר' יוסי בר' יהודה דאמר דמקודשת בפרוטה אחרונה אטו נילף מינה דאם לא אמר כלום לא לבת ולא למקדש תהא מקודשת

גמרא

תורה אור

מי שאני ולרב נחמן בר יצחק דאמר אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לקידושין ניתנו במאי מוקים לה כרבי אליעזר דאמר לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי מזבין לה אבל לשפחות אחר אישות מצי מזבין לה בעי ריש לקיש מהו שמייעד אדם לבנו קטן בנו אמר רחמנא בנו כל דהו או דילמא בנו דומיא דידיה מה הוא גדול אף בנו גדול אמר רבי זירא תא שמע (ויקרא כ) °איש **פרט לקטן אשר ינאף את אשת איש ב'פרט לאשת קטן ואי אמרת מייעד אם כן מצינו אישות לקטן ואלא מאי אינו מייעד אמאי קא ממעט ליה קרא תיפשוט מינה דמייעד אמר רב אשי ג'הכא ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו עסקינן דמדאורייתא חזיא ליה מהו דתימא כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה הבא עליה מתחייב באשת איש קמ"ל מאי הוי עלה תא שמע *אמר ר' אייבו א"ר ינאי ד'אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת °תרתי מה טעם קאמר מה טעם אין יעוד אלא בגדול לפי שאין יעוד אלא מדעת ואיבעית אימא מאי מדעת °ה'מדעת דידה דתני אביי בריה דרבי אבהו (שמות כא) °אשר לא יעדה מלמד שצריך ליעדה הוא תני לה והוא אמר לה בקידושי יעוד ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה *דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו ו'שאני הכא דאמר רחמנא יעדה מאי ר' יוסי בר' יהודה דתניא יעדה והפדה צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה מכאן א"ר יוסי ברבי יהודה אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלמא קסבר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו רב נחמן בר יצחק אמר ז'אפילו תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דאמר רחמנא והפדה : אמר רבא אמר רב נחמן ח'אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך מדרבי יוסי ברבי יהודה לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו וכי משייר בה שוה פרוטה הוו קידושי הכא נמי ל"ש ואמר רבא א"ר נחמן °המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדרבי יוסי ברבי יהודה לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו האי הלואה היא והיא גופא משכון היא

וכי

(תוספות, המשך) אלא ע"כ המכירה חשובה כאילו אמר אביה לבת התקדשי ביעוד א"כ המכירה נמי תחשב כאילו אמר למקדש וי"ל דלא הוי לא כאומר לו ולא כאומר לה אלא הכי מוכיח ע"כ קטנה יש לה יד לקבל קידושין מדאשכחן גבי יעוד דאמר רחמנא שתייעד על ידי עצמה שאם לא היה מועיל בעצמה כשנותן לה רשות להתקדש מדעת ע"י עצמה לא היה אומר הכתוב שיהיה מועיל לענין יעוד וא"ת היאך היא מתקדשת כאומר לה צאי וקבלי קידושיך והלא קטן לית ליה זכייה מן התורה כדמשמע פ"ק דב"מ (דף יב.) דקטנה אין לה יד לזכות בעצמה ואמרינן דמציאת הקטן לר' יוסי אין בו גזל גמור אלא מדבריהם בשלמא גבי יעוד דהתם דין הוא שתזכה (א) בשאר שאינו אלא מחילת שיעבוד בעלמא וי"ל דבדעת אחרת מקנה לה יש לה זכייה מדאורייתא כדמשמע בפ' [האומר] (גיטין סה.) דפריך לרב חסדא דאמר אחד זה ואחד זה קונה לעצמו ואינו זוכה לאחרים מהיא דאומר אדם לעבדו ולשפחתו העבריים הילך מעות הללו ופדה מהן מעשר שני ושפחה עבריה קטנה היא ודחי בענין שאינו נקוב דרבנן מכלל שהיה רוצה להוכיח שזכה אפילו לאחרים מן התורה:

במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדר' יוסי בר' יהודה · אין לפרש דמיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקי לה מדרבי יצחק דאם כן היה לו להביא כאן דרבי יצחק כמו שמביא לעיל (דף ח:) גבי קידשה במשכון מקודשת ולעיל היה לו להביא דרבי יוסי ברבי יהודה אלא אפי' במשכון בשעת הלואה איירי ואפי' אין מחזיר לה משכון אלא שמוחל לה את המלוה ואע"פ שהמשכון בידו דהא המקדש במלוה שיש עליה משכון קאמר ולא המקדש במשכון וא"ת כיון דמקדש בהנאת מחילת מלוה אפילו בלא משכון אמרי' דמקודשת לעיל* ולמה אנו צריכין ללמוד מר' יוסי וי"ל דהיכא דאיכא משכון גרוע טפי דס"ד דלא סמכה דעתה כיון שאינו מחזיר לה משכון קמ"ל מילתא דרבי יוסי דמקודשת וא"ת היכי נילף מרבי יוסי ברבי יהודה מיעוד והלא ביעוד מחזיר לה המשכון הייט גופה דהא גופה משכון היא והכא אין מחזיר לה משכון וי"ל דפשיטא ליה דאין עיקר היעוד בחזרת משכון אלא מחמת מחילת שיעבוד המלוה לחוד וכ"ל לדקדק דקסבר ר' יוסי בר' יהודה דעבד עברי אין גופו קנוי דאי גופו קנוי מה ענין זה אצל מלוה שיש עליה משכון אין כאן מלוה כלל אלא מקדשה בהקנאת גופה לעצמה ומיהו י"ל דע"כ לא בהקנאת גופה שהיא קנויה לו מקדשה דאם כן איך תקדש בלא שטר שחרור ובלא הפקר :

מסל

עין משפט נר מצוה

קפד א מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה יח :
קפה ב ג מיי' שם פ"ג הלכה א :
קפו ד מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ז :
קפז ה ו מיי' שם הלכה ח :
קפח ז מיי' שם הל' ז :

[וע"ע תוס' ערכין ג. ד"ה למעוטי]

קפט ח מיי' פ"ג מהל' אישות הל' יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לז סעיף ז :
קצ ט מיי' פ"ה מהל' אישות הל' יד סמג שם טוש"ע אה"ע סימן כח סעיף יא :

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה אומר וכו' דין הוא שתזכה בשיור שאינו וכו' כדמשמע בפ' התקבל דפריך :

גליון הש"ס
גמ' תרתי מה טעם קאמר · כעין זה ביצה דף יד ע"א בבא מציעא דף י"ד פ"א : שם מדעת דידה · עיין לעיל דף ה ע"א תוס' ד"ה שכן ישנו בפ"כ :

מסורת הש"ס
סנהדרין נב:
[צ"ל דאמר]
לקמן מה.
[דף ז:]

וכי משייר בה שוה פרוטה ומייעד הוו קידושין הכא נמי לא שנא ת"ר כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים (א) הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי אפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות רבי יוסי ברבי יהודה אומר אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת משל *לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום שמקודשת לראשון משל למאן אילימא משל לרבי יוסי ברבי יהודה הא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו לא אמר רב אחא בריה דרבא משל לרבנן פשיטא מהו דתימא הא לא אמר ליה מעכשיו קמ"ל תניא אידך המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחק בארון ומקודשת לשני דברי רבי יוסי ברבי יהודה וחכ"א אם רצה לייעד מייעד משל *לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום שמקודשת לשני משל למאן אילימא לרבנן האמרי רבנן אם רצה לייעד מייעד אלא אמר רב אחא בריה דרבא משל לר' יוסי בר' יהודה פשיטא מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר שלשים יום קמ"ל תניא אידך המוכר את בתו ופסק על מנת שלא לייעד נתקיים התנאי דברי ר"מ וחכ"א אם רצה לייעד מייעד מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה *וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ולר"מ תנאו קיים והתניא *האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה ה"ז מקודשת *ותנאו בטל דברי ר"מ רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים אמר חזקיה שאני הכא דאמר קרא °לאמה פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד ורבנן האי לאמה מאי עבדי ליה האי מיבעי להו לכדתניא לאמה מלמד שמוכרה לפסולים והלא דין הוא אם מקדשה לפסולים לא ימכרנה לפסולים מה למקדשה לפסולים שכן אדם מקדש את בתו כשהיא נערה ימכרנה לפסולים שאין אדם מוכר את בתו כשהיא נערה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לפסולין ר' אליעזר אומר אם ללמד שמוכרה לפסולין הרי כבר נאמר °אם רעה בעיני ארוניה שרעה בנישואיה מה ת"ל לאמה מלמד שמוכרה לקרובים

תורה אור: שמות כא · שם

---

*וכי משייר בה שוה פרוטה הוו קידושין · אלמא הואיל ומכרה ויודע שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן מדעתיה הוה והוה ליה כאומר לה קבלי קידושיך : *לאו לקידושין ניתנו · ולאו מקדשה אלא ע"י גרעון שיש לו עליה דהוה מלוה שהרי היא חייבת לו או הם או שוויים והיא עצמה משכון : אפילו בסוף שש · ביום השלמתם : משל לאומר לאשה · כלומר מכאן אתה למד לאומר לאשה כו' : מעכשיו ולאחר שלשים יום · מקודשת לראשון דה"ק לה מעתה נתחלו אי בעינא בהו לאחר שלשים יום : משל למאן · מדברי מי אנו למידין : הא אם יש שהות ביום כו' · אלמא השתא הוא דמתחלי קידושין בגרעון שיש לו עליה : לרבנן · מדברי חכמים אנו למידין דאמרי אפי' אין שהות דקסברי לכך ניתנו מעות הראשונות דאי בעינן לייעודי יהא יעוד מעכשיו דאי לאו מההיא שעתא מתחלי במאי מקדשה השתא : פשיטא · דמלינו למילף : מהו דתימא הא לא א"ל · לאב האי אדון מעכשיו ותילף מיניה דאפי' לא פירש מעכשיו אלא הרי את מקודשת לי לאחר שלשים תהא מקודשת לראשון : קמ"ל · האי תנא דאמר למידין המשל מדברי רבנן דאי אמר מעכשיו אין אי לא לא : משל לאומר כו' · כלומר מכאן אתה למד לאומר לאשה כו' : משל למאן · מדברי מי אנו למידים : לרבי יוסי בר' יהודה. דמשום דלא פירש מעכשיו אע"ג דה"ל לקדושי בהו לאחר זמן כי קדמו אחר הוו קידושין ה"נ לא שנא : מהו דתימא הא לא אמר לה · בשעת מתן מעות על מנת שתתייעד לי לאחר זמן ומשום הכי א"ר יוסי דמקודשת לשני אבל היכא דאמר התקדשי לי לאחר שלשים אע"ג דלא אמר מעכשיו חיילי השתא ומקודשת לראשון אם ירצה בסוף שלשים : קמ"ל · דדמו אהדדי דכיון דתלה הכתוב יעוד במעות הללו לאחר זמן מעיקרא כי יהבינהו להכי יהבינהו שאם ירצה לייעד מייעד ואפילו הכי כיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני : ולר"מ תנאו קיים · בתמיה : בדבר שבממון · דניתן למחילה הוי תנאי קיים אבל עונה דצערא דגופא הוא לא איתיהיב למחילה : מלמד שמוכרה לפסולים · ממזר ונתין שאין ראוי לייעד ואינה נמכרת להם אלא לשפחות בלבד : אם מקדשה לפסולין · דקידושין תופסין בחייבי לאוין : לא ימכרנה לפסולין · בתמיה : מה למקדשה לפסולין · כלומר מה לי לקנתר על מקדשה לפסולין הרי מצינו שהקידושין מסורין בידו לדבר גדול מזה שאפילו בשהביאה סימנין מקדשה כדילפינן לעיל (דף ד:) מויצאה חנם אין כסף : ימכרנה לפסולין · בתמיה והלא אין המכירה מסורה בידו כל כך שהרי אינו מוכרה כשהיא נערה כדדרשינן ק"ו ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר במסכת ערכין (דף כט:) : שרעה בנישואיה · שאסורה לו מיהא תפסי ליה בה קדושין כדכתיב (שמות כא) אשר לא יעדה מכאן שמוכרה לפסולין : לקרובים

משל למאן · פי' בקונטרס מדברי מי אנו למידין הא אם יש שהות ביום כו' אלמא השתא הוא דמתחלי קדושין בגרעון שיש לו עליה לרבנן מדברי חכמים אנו למידין דאמרי אפילו אין שהות ביום דקסברי לכך ניתנו מעות הראשונות דאי בעינן ליעודי יהיה ייעוד מעכשיו דאי לאו מההוא שעתא מתחלי במאי מיקדשה השתא ופריך פשיטא דמלינו למילף ומשני מהו דתימא הא לא אמר ליה לאב מעכשיו ותילף מיניה דאפי' לא פירש מעכשיו אלא הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום תהא מקודשת לראשון קמ"ל האי תנא דאמר אנו למידין המשל מדברי רבנן דאי אמר מעכשיו אין ואי לא לא וקשה דבכוליה גמרא המשל בא ללמד על הדבר כמו משל למה הדבר דומה ועוד היך נאמר דמייעוד נלמוד באשה שתהא מקודשת לראשון והא לא איירי רבנן כלל כשבא אחר וקידש בתוך ימי המכירה לכך פירש ר"י שהמשל בא ללמד ולומר דכי היכי דפשיט לן התם באומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשי' יום ובא וקידשה אחר בתוך שלשים יום שמקודשת לראשון ה"ה גבי ייעוד שאם בא אחר וקדשה אחר המכירה קודם הייעוד דאינה מקודשת דמעות הראשונות לקידושין ניתנו והכי קאמר משל למאן על מי מלמד המשל אילימא לרבי יוסי בר' יהודה והאמר אם יש שהות ביום וכו' ואם כן לא דמי לאומר שהרי בעינן שיתן לה שום דבר בסוף אלא משל לרבנן המשל בא ללמד לנו על דברי רבנן שאם בא אחר וקידשה אחר המכירה קודם היעוד אינה מקודשת ופריך פשיטא דכיון שאמר לאשה כך הוא הדין ה"נ גבי ייעוד כך הוא לרבנן ומשני מהו דתימא הא לא אמר מעכשיו ואפילו לרבנן נמי תהא מקודשת לאחר שקדשה קודם הייעוד דלא דמי לאומר לאשה דהתם אמר לה מעכשיו קמ"ל דכיון דכל מכירה ע"מ לייעד כמאן דאמר לה מעכשיו דמי : משל לרבי יוסי ברבי יהודה · פי' בקונטרס מדר"י ברבי יהודה אנו למידין משום דלא פירש מעכשיו אע"ג דהוי ליה לקדשה בהו לאחר זמן מיהו כי קדמו אחר הוו קידושין ה"נ לא שנא מהו דתימא הא לא א"ל בשעת מתן מעות ע"מ שתייעד לי לסוף שש ומשום הכי אמר רבי יוסי דמקודשת לשני אבל היכא דאמר התקדשי לי לאחר שלשים יום אימא אע"ג דלא אמר לה מעכשיו חיילא מהשתא ומקודשת לראשון אם ירצה בסוף שלשים קמ"ל דדמי להדדי דכיון דתלה הכתוב ייעוד במעות הללו לאחר זמן מעיקרא כי יהבינהו להכי יהבינהו שאם ירצה לייעד מייעד ואפ"ה כיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני גם פי' זה לא נהירא שהרי בכולי גמרא המשל בא ללמד על הדבר ופירש רבינו יצחק מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר שלשים יום וכיון דלא פריש נימא דלדעתיה שיהוו הקידושין מעכשיו דמהני טפי מה שלא הזכיר שלשים יום שהרי כל שעה ושעה בידו ליעדה כל זמן שירצה ואם קידשה אחר אינה מקודשת קא משמע לן כיון דלא אמר מעכשיו בהדיא מקודשת לשני : לרבי מאיר תנאו קיים וכו'. מדרבנן אדרבנן לא קשיא דיעוד לא הוי דבר שבממון :

עין משפט נר מצוה

קצא א מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ז :
קצב ב מיי' שם הל' טו:
קצג ג מיי' שם הל' טז:
קצד ד מיי' פ"ז מהל' אישות הלכה ט ופרק י"ב שם הלכה ו ז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן לח סעיף ה וסי' סט סעיף ז :
קצה ה מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה יב :

הגהות הב"ח

(א) גמ' בפני שנים הרי את מיועדת לי הרי את מקודשת :

מסורת הש"ס

[שייך לע"א]
[ג"ז שייך לע"א]
[לקמן נח: ע"ש]
[שם]
מיר יא. מכות ג: גיטין פד: כתובות פג. פד. כתובות נו. ב"מ נא. לד. ב"ב קכו:
[עי' תוס' מיר יא. ד"ה האי על מנת]

עין משפט נר מצוה

קצו א מיי' פ"ד מהל' עבדים הל' יא :
קצז ב מיי' שם הל' ו :
קצח ג מיי' שם פ"ג הלכה ד :
קצט ד מיי' שם פרק ב הלכה ט :
ר ה מיי' שם פ"א הלכה ט :
רא ו מיי' שם פרק ד הלכה ב :
רב ז מיי' שם פרק א הלכה א ב :

לקרובים והלא דין הוא אם מוכרה לפסולין לא ימכרנה לקרובים מה למוכרה לפסולין שאם רצה לייעד מייעד ימכרנה לקרובים שאם רצה לייעד אינו מייעד אמר קרא לאמה מלמד שמוכרה לקרובים ור"מ לפסולין נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר"א בקרובים סבר לה כרבנן דאמרי *אין מוכרה לקרובים תני חדא [א]מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו ותניא אידך אין מוכרה לא לאביו ולא לבנו בשלמא אינו מוכרה לא לאביו ולא לבנו כרבנן אלא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו כמאן לא כרבנן ולא כרבי אליעזר לעולם כרבנן מודו רבנן היכא דאיכא צד יעוד : ת"ר °אם בגפו יבא בגפו יצא בגופו נכנס בגופו יצא רבי אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי (בגפו) בגופו נכנס בגופו יצא אמר רבא [ב]לומר שאינו יוצא בראשי אברים כעבד א"ל אביי ההוא °מלא תצא כצאת העבדים נפקא אי מהתם הוה אמינא ניתיב ליה דמי עיניה וניפוק קמ"ל ר' אליעזר בן יעקב אומר יחידי נכנס יחידי יצא מאי יחידי יצא אמר רב נחמן בר יצחק הכי קאמר *[ג]יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית *ת"ר [ד]נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים מנין שאין מחשבין לו אלא מנה שנאמר °מכסף מקנתו נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה מנין שאין מחשבין לו אלא מנה תלמוד לומר °כפי שניו אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים הואיל ונגאל בקרובים ידו על התחתונה נמכר לישראל מנלן ת"ל שכיר שכיר לגזירה שוה אמר אביי *הריני כבן עזאי בשוקי טבריא א"ל ההוא מרבנן לאביי מכדי הני קראי איכא למדרשינהו לקולא ואיכא למדרשינהו לחומרא מאי חזית דדרשינהו לקולא נידרשינהו לחומרא לא סלקא דעתך מדאקיל רחמנא לגביה *דתניא °כי טוב לו עמך [ה]עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה כי היכי דלא ליצטער ליה הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי בר' חנינא *דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר °בשנת היובל (א) תשובו איש אל אחוזתו וסמיך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר °כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר °כי ימכור בית מושב עיר חומה מאי שנא התם דאמר לא הרגיש ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו כדרב הונא *דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר [ו]לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנאמר °וכי ימכור איש את בתו לאמה ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא הא קמ"ל ניזבין איניש ברתיה ולא ניזיף בריביתא מאי טעמא ברתיה מגרעא ונפקא והא מוספא ואזלא לא באת לידו עד שלוה ברבית שנא' °וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וסמיך ליה אל תקח מאתו וגו' [ז]לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר °וכי ימוך אחיך ונמכר לך *לא לך אלא לגר שנאמר °לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב *משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר

זה

רש"י

לקרובים · אע"ג שאין כאן יעוד שאין קדושין תופסין בה : ורבי מאיר · דדריש להאי לאמה בפסוק ע"מ שלא לייעד : כרבנן · לעיל במתניתין דקתני אין מוכרה לקרובים : אין מוכרה לאביו · שאסורה לו משום בת בנו : ולא לבנו · דהויא ליה אחותו ואין קידושין תופסין בחייבי כריתות כדלקמן (דף סו:) : היכא דאיכא צד יעוד · כשמוכרה לאביו ויש לו בן לייעדה לבנו דהויא ליה בת אחיו אבל כשמוכרה לבנו אין כאן צד יעוד לא לו ולא לבנו דהויא ליה אחות אביו : בגופו יצא · לקמיה מפרש : יחידי יצא · לקמיה מפרש : הוה אמינא · לא תצא בראשי אברים כעבד שיוצא ואין נוטל כלום אבל זו תצא ותטול דמי עינה קמ"ל קרא יתירא דאין דין יציאה בחסרון אברים כלל : יחידי נכנס · לרבי אליעזר נמי משמע ליה בגפו לשון בגופו ומפרש ליה לומר שאם בא בגופו יחידי יצא יחידי : מוסר לו · על כרחו : שאין מחשבין לו · כשבא לגרע ולפדות את עצמו : אלא מנה · כמה מגיע ממנה לכל שנה של שש שנים שתות מנה וכמה מגרע לכל שנה (ב) ואם נותרה שנה נותן לו שתות מנה ולא אמרינן הרי השביח שנתייקרה הפעולה או הוליך כח ועומד על מאתים תמנה מאתים לפעולת שש שנים ויתן לו שליש מנה : מכסף מקנתו · משעת מקנתו ישיב גאולתו : הכסיף · נתקלקל : שאין מחשבין לו · את השנים שעליו לעבוד אלא במנה כאילו נמכר במנה ולקמיה יליף מאי חזית דדריש להו לקולא וידו של עובד כוכבים על התחתונה כדאמרן : אמר אביי הריני כבן עזאי · כי הוה בדיחא דעתיה הוי רגיל למימר הכי הריני פתוח ומוכן להשיב לשואלי דבר תורה כבן עזאי שהיה דר בטבריא שהיה חריף ודרשן ואמר (בכורות נח·) כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה : נדרשינהו לחומרא · להחמיר על העבד השביח יתן כפי שניו הכסיף ישיב לפי כסף מקנתו : מדרבי יוסי ברבי חנינא · שלא בא לידי עבדות אלא שהיה חשוד על השביעית : אבקה של שביעית · איסור הקל שבה העושה סחורה בפירותיה דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה לאכלה (ויקרא כה) ולא לסחורה : בשנת היובל הזאת · וכי תמכרו אם תמכרו ותקנו מה שאסרתי לכם בו סופך למכור ממכריך וכל כלי ביתך : לא הרגיש · לא שם לבו לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו גבי לא הרגיש גרסינן לסוף שמוכר (ג) את שדותיו וגבי לא באת לידו בכולהו גרסי' בתוספתא עד שמוכר והכי משמע לא תבא בידו הרהור תשובה עד שבא לכל אלו : מ"ש דקתני לא הרגיש · דמשמע אם לא הרגיש סופו לבא לכך ובכולהו תנא לא באת לידו עד שמוכר דמשמע דפשיטא ליה לתנא דדרכו בכך דלא תבא לידו שישוב בתשובה עד שיקבל עוד פורענות : אע"ג דבתו בהאי ענינא לא כתיבא · לדרוש בה סמיכת פרשה מכל מקום הואיל ופרשת רבית סמוכה לפרשת ממכר בית אנן סהדי שכבר מכר את בתו אם יש לו בת קטנה קודם שלוה ברבית דניחא ליה וכו' : וכי ימוך אחיך · הכל בסדר סמיכת פרשיות הוא דורשו וכולן זו קשה משלפניה : שנאמר לגר · פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' :

זה

תוספות

שאינו יוצא בראשי אברים כעבד · דס"ד דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשש ויובל ובגרעון כסף ועובד את הבת ואפילו הכי יוצא בראשי אברים :

אבקה של שביעית · פירוש איסור קל שבה דעיקר איסור שביעית אינו אלא בעבודת קרקע כגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא לאכלה ולא לסחורה ומסברא שבא לו עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה :

הא קמ"ל ליזבון איניש ברתיה · אף על גב שמפדין אותה בעל כרחו* מכל מקום רבית קשה יותר :

לעקר זה עבודת כוכבים · שסופה ליעקר :

ד"ז שייך לע"ב

עבד ד' ופשו ליה תרתי ניתיב ליה תרתי כפי שניו · פירש בקונטרס לא איירי קרא לא בהשביח ולא בהכסיף וקשה דא"כ אמאי שני קרא בלישניה נכתוב אידי ואידי מכסף מקנתו או כפי שניו ואומר ה"ר ברוך דה"פ אם עוד רבות בשנים דעבד תרתי ופשו ליה ארבע ליתיב ליה ארבע מכסף מקנתו בין הכסיף ובין השביח משום שהוא סמוך לזמן כניסה טפי מזמן יציאה ואם מעט נשאר בשנים דעבד ארבע ופש תרתי ניתיב ליה כפי שניו שהוא שוה עתה והוא סמוך לזמן יציאה בין הכסיף ובין השביח :

(ד) כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו · וקשה מאי אדון די לו להיות כאדונו ויש לומר כדאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחת אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו מדת סדום נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו :

גאולתו

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשנת היובל הזאת תשובו : (ב) רש"י ד"ה אלא מנה וכו' מגרע לכל שנה שתות מנה ואם נותרה : (ג) ד"ה לא הרגיש וכו' לסוף שמוכר וגבי לא באת כצ"ל ותיבות את שדותיו נמחק : (ד) תום' ד"ה כל נ"ל קודם ד"ה אבקה :

מסורת הש"ס

[לקמן מד:] · [לעיל יח.] · תמורה ל. ת"כ פ' בהר · ערכין ל. · [מיזבחים כט. ערכין ל. סוטה מה.] · ת"כ פ' בהר פסיקתא פרשת בהר ערכין ל: [לקמן כב. לעיל טו. ע"ש בתוספות] · סוכה מ: ערכין ל: תוספתא דערכין פ"ה פסיקתא פרשת בהר · ערכין ל: לקמן מ. יומא פו: סוטה כב. [מו"ק כז:] · ב"ק קיג: ב"מ עא. [יבמות מז.]

תורה אור

שמות כא · שם · ויקרא כה · שם · דברים טו · ויקרא כה · שם · שם · שמות כא · ויקרא כה · שם · שם

זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה אמר ליה התם הא אהדריה קרא *דתני דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא לידחי אבן אחר הנופל תלמוד לומר °אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו ואימא גאולה תהיה לו כי היכי דלא ליטמע בין העובדי כוכבים הא לענין פדיון נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא אמר רב נחמן *בר יצחק תרי קראי כתיבי כתיב °אם עוד רבות בשנים וכתיב °ואם מעט נשאר בשנים וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות אלא נתרבה כספו מכסף מקנתו נתמעט כספו כפי שניו ואימא הכי קאמר היכא דעבד תרי ופש ליה ד' ניתיב ליה ד' מכסף מקנתו עבד ד' ופשו ליה תרתי ניתיב תרתי כפי שניו א"כ נכתוב קרא אם עוד רבות שנים אם מעט נשאר שנים מאי בשנים נתרבה כספו בשנים מכסף מקנתו נתמעט כספו בשנים כפי שניו

אמר רב יוסף דרשינהו רב נחמן (בר יצחק) להני קראי כסיני (סימן עבד בית חצאי' בית עבד קרובים) בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין גאולתו °גאולתו משדה אחוזה גמר מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין או דילמא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן א"ל לאו אמרת התם *נמכר כולו ולא חציו ה"נ נגאל כולו ולא חציו אמר אביי אם תימצי לומר נגאל לחצאין משכחת לה לקולא ולחומרא לקולא זבניה במאה יהב ליה חמשין פלגא דדמי ואשבח וקם על מאתן אי אמרת נגאל לחצאין יהיב ליה מאה ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין יהיב ליה מאה וחמשין ונפיק והאמרת נתרבה כספו מכסף מקנתו כגון דאוקיר וזל ואוקיר משכחת לה לחומרא זבניה במאתן יהיב מאה פלגי דדמי ואיכסף וקם על מאה אי אמרת נגאל לחצאין יהיב ליה חמשין ונפיק ואי אמרת אין נגאל לחצאין הנך מאה פקדון נינהו גביה יהיב להו ניהליה ונפיק בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין אף האי נמי אינו נגאל לחצאין או דילמא היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי א"ל ממדרשו של ר"ש נשמע שלוה וגואל וגואל לחצאין דתניא *°אם גאל יגאל °מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין אמר ר"ש מה טעם לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביובל הורע כחו שאינו לוה וגואל וגואל לחצאין מקדיש שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביובל יפה כחו שלוה וגואל וגואל לחצאין האי מוכר בית בבתי ערי חומה נמי הואיל והורע כחו שאם מלאה לו שנה תמימה ולא נגאלה נחלט יפה כחו שלוה וגואל וגואל לחצאין איתיביה °אם גאל יגאל מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין שיכול והלא דין הוא ומה מוכר שדה אחוזה שיפה כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביובל הורע כחו שאין לוה וגואל וגואל לחצאין מקדיש שהורע כחו שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביובל אינו דין שהורע כחו שאין לוה וגואל וגואל לחצאין מה למוכר שדה אחוזה שכן הורע כחו ליגאל מיד תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל מיד מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שיפה כחו ליגאל מיד ואין לוה וגואל וגואל לחצאין לא קשיא

הא

תורה אור: ויקרא כה · שם · שם · שם · ויקרא כז · שם

רש"י

זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה · לחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם אלהות : הא אהדריה קרא · לכל ישראל לרחם עליו : לידחי אבן אחר הנופל · אדחה אבן שלא תהא לו גאולה : רבות בשנים · משמע שיהא רבוי בשנים וכי אפשר להיותן מרובות על שם או מועטות : אלא · ה"ק אם יש רבוי בדמיו שנתרבה בתוך שנים הללו כגון שהשביח מכסף מקנתו חשוב כמשעת קנייה להקל : נתמעט כספו · בתוך שנים הללו חשוב אותו כפי דמי שניו של עכשיו : ניתיב ליה · דמי ארבע שנים ולא איירי קרא לא בהשביח ולא בהכסיף : לחצאין · הגיע ידו לדמי חצי גרעונו יתכנס וימעט חצי שניו מעליו : או אין נגאל · כלל אלא א"כ מצא כדי גאולתו : שדה אחוזה · כתיב בה ומצא כדי גאולתו ולא לחצאין והכא כתיב ישיב גאולתו ולא כתיב כדי : או דילמא לקולא אמרינן · דגאולת חצאין יש בה להקל ולהחמיר כדלקמיה והיכא דהוי קולא לגביה אמרינן דנגאל והיכא דהוי חומרא אמרינן דאינו נגאל כדאמר קרא גבי השביח והכסיף דאזלינן לקולא : לאו אמרת · לעיל (דף יח.) גניבו חמש מאות ושוה אלף לדברי הכל אינו נמכר אלמא ונמכר כולו ולא חציו משמע הכא נמי דכתיב (ויקרא כה) או השיגה ידו ונגאל כולו ולא חציו משמע : משכחת לה לקולא · דהויא לה הגאולה קולא גביה לטובתו ומשכחת לה לרעתו : זבניה במאה · קנאו במנה ויהיב ליה האי עבד בתר הכי חמשים בגאולת חציו אי אמרת הויא גאולה כי אייקר הו לא ברשות דמריה אייקר אלא פלגיה ואם בא עכשיו לגמור פדיונו יהיב ליה מאה ונפיק : ואי אמרת אינו נגאל · אייקר כוליה ברשות דמריה ויהיב ליה מאה וחמשין : והא אמרת נתרבה כו' · דהיכא דנשבח אין מחשבים לו אלא כשעת מקנתו : דאייקר וזל ואייקר · שקנהו במאתים והוזל ועמד על מנה וחשיב ליה כפי שניו ונתן לו חמשים ולא הספיק לגמור פדיונו עד שהוקר ועמד על מאתים : ה"ג במסקנא ואי אמרת אינו נגאל לחצאין הני מאה פקדון נינהו גביה יהיב ליה ניהליה ונפיק ול"ג והא אמרת נתמעט כספו כו' · ואי אמרת אינו נגאל לחצאין לא קנאן האדון בתורת גאולה ועכשיו שהכסיף הוא עומד כוליה לפדותו והנך זוזי הוו פקדון גביה ויהיב להו ניהליה ונפיק : המוכר בית בעיר חומה · שהוא נגאל עד שנה ולא יותר : נגאל לחצאין · אם נתן חצי דמיו בתוך שנה מפריק פלגיה או לא : גאולתו · ימים תהיה גאולתו : היכא דגלי · בכדי גאולתו למימרא דכולה גאולה בעינן גלי : והיכא · דלא כתיב בה כדי לא מייתינן ליה : שלוה · אם אין לו לוה מאחרים וגואל מה שאין כן מוכר בשדה אחוזה דבעינן והשיגה ידו (ויקרא כה) משמע כמי שגואל לחצאין : ואם גאל יגאל · במקדיש שדה אחוזה : לפי שמצינו כו' · ר"ש דריש טעמא דקרא בכל דוכתא (ב"מ דף קטו.) והכא נמי יהיב טעמא לקרא ואשמעינן דהקפידה תורה לחזור שלא תפקע אחוזה מיורשים לפי שיפה כח מוכר שאין נחלתו נפקעת שהרי חוזרת לו ביובל לפיכך לא חש ליפות כחו ללוות ולגאול לחצאין אבל מקדיש לפי שהורע כחו להפסיד נחלתו ביובל כדכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל קדש וגו' ומתחלק לכהנים ייפה הכתוב כחו בתחלת פדיונו ללוות ולגאול לחצאין ומהכא אית לן למיגמר נמי מוכר בית בבתי ערי חומה דלוה וגואל וגואל לחצאין שהרי הורע כחו ליחלט בסוף שנה ולא יצא ביובל : איתיביה · דקתני סיפא מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שאין לוה וגואל וכו' : מוכר שדה אחוזה הורע כחו ליגאל מיד · עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח כדכתיב (שם כה) במספר שני תבואות ימכר לך אין מכירה פחותה משתי שנים מעת לעת ואח"כ גואל בגרעון כסף כדכתיב (שם) לפי רוב השנים וחשב את שני ממכרו וגו' כמה שנים הם משלקחה עד היובל שהיה עתיד להחזיר לבעלים עשרים שנה ודמיה עשרים מנה הרי שקניית תבואות כל שנה במנה וכן יגרע לכל שנה שאכלה (א) לפי גאולתו :

הא

תוספות

גאולתו גאולתו גמר · נראה לר"ת דלאו ג"ש גמורה היא אלא גלוי מילתא בעלמא הוא דאי ג"ש גמורה היא א"כ מאי קאמר או דלמא לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן הא כיון דהוי ג"ש בין לקולא בין לחומרא אית לן למילף דאין ג"ש למחצה וכן משמע לקמיה גבי בתי ערי חומה קאמר היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי ואי ג"ש היא אפילו היכא דלא גלי נמי :

איתיביה · פי' מסיפא דקתני מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח שאינו לוה וגואל וגואל לחצאין ואם תאמר מאי פריך לרבי שמעון דילמא הך ברייתא אתיא כוותיה דרבי שמעון והא דקאמר לעיל גבי בתי ערי חומה שלוה וגואל וגואל לחצאין היינו בתר דרבי לן קרא במקדיש אם גאל יגאל אבל

הך

עין משפט נר מצוה

רג א מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יח:
רד ב מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ז:
רה ג מיי' שם הלכה י:
רו ד מיי' פ"ס מהל' ערכין הלכה ג סמג עשין קנד:
רז ה מיי' פי"א מהל' שמיטה הלכה טו:
רח ו מיי' שם הלכה יח:
רט ז מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה ט:
רי ח מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה ד:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מוכר וכו' שאכלה לפני גאולתו :

גליון הש"ס

גמ' מלמד שלוה וגואל וגואל לחצאין · עיין ב"ב דף קג ע"א תד"ה ואמאי וערכין דף לא ע"א תד"ה שני הדא :

מסורת הש"ס

ערכין ל: [ע"ש סוגיא א באיזה שינויים]

[לגירס' רש"ל לקמן בסמוך דמוחק בר יצחק א"כ גם הכא מוכרח למחוק]

רש"ל מ"ז

[לעיל יח.]

ערכין ל

תורה אור

הא רבנן הא *ר"ש *תני חדא לוה וגואל וגואל לחצאין ותניא אידך *אין לוה וגואל וגואל לחצאין ל"ק הא רבנן הא ר"ש (סי' חרש חבש זמן) א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי איכא למיפרך מה למוכר בית בבתי ערי חומה שכן הורע כחו ליגאל לעולם תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל לעולם א"ל רב אחא סבא לרב אשי משום דאיכא למימר ניהדר דינא תיתי במה הצד מוכר שדה אחוזה יוכיח שיפה כחו ליגאל לעולם ואין לוה וגואל וגואל לחצאין מה למוכר שדה אחוזה שכן הורע כחו ליגאל מיד מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח *וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שנגאלין ואין לוה וגואל וגואל לחצאין אף אני אביא מקדיש שנגאל ואין לוה וגואל וגואל לחצאין א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן הורע כחם ליגאל בשנה שניה תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל בשנה שניה א"ל רבינא משום דאיכא למימר עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים יוכיח שיפה כחו ליגאל בשנה שניה ואין לוה וגואל וגואל לחצאין בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לקרובים או אין נגאל לקרובים גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין [ג]ונגאלת לקרובים אף האי נמי אין נגאל לחצאין ונגאל לקרובים או דילמא כי כתיבא גאולה בחצאין הוא דכתיב בקרובים לא כתיב א"ל [ג]אינו נגאל איתיביה °בכל (ויקרא כה) גאולה תתנו *לרבות בתים ועבד עברי מאי לאו בתי ערי חומה לא בתי חצרים בתי חצרים בהדיא כתיב בהו °על שדה הארץ (שם) יחשב ההוא לקובעו חובה ואליבא דרבי אליעזר דתניא °וגאל את ממכר אחיו [ד]רשות (שם) אתה אומר רשות או אינו אלא חובה ת"ל °ואיש כי לא יהיה לו גואל *וכי יש אדם (שם) בישראל שאין לו גואלים אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו דברי רבי יהושע ר"א אומר וגאל את ממכר אחיו חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל בכל גאולה תתנו הכתוב קבעו חובה אמרי ליה רבנן לרב אשי ואמרי לה רבינא לרב אשי בשלמא למ"ד לרבות בתי ערי חומה היינו דכתיב בכל אלא למ"ד לרבות בתי חצרים מאי בכל קשיא איתיביה אביי *מה ת"ל יגאלנו יגאלנו יגאלנו ג' פעמים לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי לא בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרים ושדה אחוזה בהדיא כתיב על שדה הארץ יחשב כדאמר רב נחמן בר יצחק *לקרוב קרוב קודם ה"נ לקרוב קרוב קודם היכא איתמר דר"נ בר יצחק אהא דאיבעיא להו עבד עברי הנמכר לישראל נגאל לקרובים או אינו נגאל לקרובים אליבא דרבי לא תבעי לך דאמר *מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש אלמא לא מיפרק כי תיבעי לך אליבא דרבנן מאי ילפינן שכיר שכיר ולא דרשי יגאלנו או דילמא יגאלנו לזה ולא לאחר ת"ש בכל גאולה תתנו לרבות בתים ועבד עברי מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל [ה]לא עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים בהדיא כתיב ביה °או דודו או בן דודו יגאלנו (שם) ההוא

רש"י

הא רבנן · דלא יהבי טעמא לקרא ואמרי דהורע כחו בחדא מילתא הורע נמי במילתא אחריתא בר מהיכא דגלי ביה קרא ובבתי ערי חומה גמרינן גאולה גאולה משדה אחוזה והא דקא אמינא דבית בעיר חומה לוה וגואל כו' לר"ש קאמינא דיהיב טעמא לקרא: תני חדא · המוכר בית בעיר חומה לוה וגואל כו': איכא למיפרך. בהא מתניתין דאצרכה קרא למקדיש שילוה ויגאל משום דהא אתיא ליה מדינא של מוכר בית בעיר חומה שאין לוה וגואל: מה למוכר בית בעיר חומה שכן הורע כחו לגאול לעולם · משנה ראשונה ואילך: תאמר במקדיש שיפה כחו לגאול לעולם · לעולמו של יובל אם לא מכרה הגזבר דאין מתחלקת לכהנים עד היובל: מוכר שדה אחוזה יוכיח כו' לעולם · עד היובל וביובל חוזר' בלא פדיון: אף אני אביא מקדיש · לפיכך הוצרך אם גאל יגאל לומר שלוה וגואל: בשנה שניה · דמוכר שדה אחוזה אין המוכר יכול לגאול עד שתבוא שנה שלישית ומוכר בית בעיר חומה אינו גואל אלא בראשונה נמצא שאין זה וזה גואלין בשניה: עבד עברי וכו' · כדאמר לעיל (דף כ:) ונגאל כולו ולא לחציו ואין לוה וגואל דהא או השיגה כתיב (ויקרא כה): נגאל בקרובים · על כרחו של לוקח כדאשכחן בשדה אחוזה (שם) ובא גואלו הקרוב אליו וגו': אף האי נמי אין נגאל לחצאין · לרבנן קבעי ליה דאמרי לעיל אין נגאל לחצאין ונימא נמי דלהכי גמר דנגאל בקרובים: או דילמא כי כתיב · גאולתו בשדה אחוזתו למעט חצאין הוא דכתיב שנאמר (שם) ומצא כדי גאולתו כדי כולו ולא כדי חציו הילכך כי חזר כתב ג"ש למגמר אהדא מילתא הוא דכתיב ולא למינמר גאולת קרובים דלאו לגבי גאולתו כתיבי: בכל גאולה תתנו · ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ קרא יתירא הוא ולא פירש למאי אתא: לרבות בתים ועבד עברי · שיהו נגאלין לקרובים: בתי החצרים · עיירות שאין מוקפות חומה מימות יהושע: על שדה הארץ יחשב · הרי הן כשדה אחוזה: לקובעו חובה · על הקרובים: וכי יש לך אדם בישראל · מגוטלי חלק בארץ שאין לו גואלין מזרע יעקב בעוד אחד מכל ישראל קיים הוא קרוב לו: אלא יש לו. גואלין אבל אין הגואל רוצה ליקח ולימדך הכתוב שהרשות ביד הקרוב: חובה · והאי כי לא יהיה לו גואל דריש בשאי אפשר ביד הראוי ליורשו ליגאל ואין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב מן הכל: מאי בכל · נכתוב גאולה תתנו לארץ: מה ת"ל · בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים: לרבות כל הגאולות · העומדות ליגאל שיהא נגאל כסדר הזה קס"ד שיהו נגאלין לקרובים בא ללמדנו:ועבד עברי.הנמכר לישראל דלא כתיב ביה גאולת קרובים: לקרוב קרוב קודם.דגבי שדה אחוזה כתי' ובא גואלו הקרוב אליו ולא פי' הקרוב קרוב קודם כי הכא דפריש דודו ברישא ואם אין לו דוד בן דודו ואי לאו משאר בשרו: מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש · אלמא ס"ל דאין נגאל בקרובים: יגאלנו · כתיב בנמכר לעובד כוכבים גבי קרובים ומשמע מיעוטא:

ההוא

תוספות

כך ברייתא דקאמר דאינו לוה וגואל וגואל לחצאין מיירי אם לא נכתב אם גאל יגאל דה"כ קאמר לעיל שיכול וי"ל דמשמע ליה כל שיטת הברייתא אף לפי האמת לבתר דכתיב נמי אם גאל יגאל דאי לאו הכי אמאי נקט כל שיטה זו שאינה קיימת הוה מצי למינקט ק"ו מע"ע מה ע"ע שיפה כחו שיוצא ביובל אפ"ה אינו לוה וגואל וגואל לחצאין כדבסמוך מקדיש שהורע כחו אם הגיע יובל אינה נגאלת ומתחלקת לכהנים אינו דין שאין לוה וגואל וגואל לחצאין ועל ק"ו זה ליכא למיפרך מידי אלא פשיטא דהאי יוכיח מיירי אף לפי האמת בתר דכתב אם גאל יגאל וא"ת מ"מ אמאי לא נקט האי ק"ו מע"ע כיון דליכא למיפרך מידי עילויה וי"ל דשדה מסדה עדיפא ליה למילף:

משום דאיכא למימר ע"ע הנמכר לעובד כוכבים יוכיח · וא"ת ולמה לי ומצא כדי גאולתו דכתיב בשדה אחוזה למימר שאינו גואל לחצאין תיפוק ליה בק"ו מע"ע ומה ע"ע הנמכר לעובד כוכבים שיפה כחו ליגאל מיד ואפ"ה אינו לוה וגואל וגואל לחצאין כדבסמוך מוכר שדה אחוזה שהורע כחו ליגאל מיד כדכתיב במספר שני תבואות (ויקרא כה) אין דין שאין לוה וגואל וגואל לחצאין וי"ל דאדרבה אית לן למימר איפכא ומה מקדיש שהורע כחו ליחלק לכהנים ביובל ואפ"ה לוה וגואל וגואל לחצאין מוכר שיפה כחו שחוזרת לבעלים ביובל אינו דין שלוה וגואל וגואל לחצאין וכ"ת מה למקדיש שיפה כחו ליגאל מיד תאמר במוכר שהורע כחו ליגאל מיד מ"מ בתי החצרים שיפה כחן ליגאל מיד מצינו למיגמר מהאי ק"ו ולהיות לוה וגואל וגואל לחצאין ומאחר דחזינן בבתי החצרים שדה אחוזה נמי מפקי' ליה להאי דינא דתרוייהו בחד פרש' כתיבי על שדה הארץ יחשב ולהכי איצטריך ומצא כדי גאולתו דכתיב במוכר שדה אחוזה לומר שאינו לוה וגואל וגואל לחצאין דס"ד למילף ממקדיש כדפרישית ומהשתא ילפינן נמי בתי החצרים מיניה שאין לוה וגואל וגואל לחצאין:

מאי בכל · לכתוב גאולה תתנו לארץ ושמעינן שדה אחוזה לקובעו חובה ובתי החצרים בכלל וא"ת לימא דאתי לרבות עבד עברי ויש לומר דמשמע ליה דאתי לרבויי מידי דגאולת קרקע כדכתיב ובכל ארץ משמע דוקא ארץ מרבינן:

לקובעו

עין משפט נר מצוה
ריא א מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה ג:
ריב ב מיי' שם פי"א הלכה יח:
ריג ג מיי' שם פרק יב הלכה ג:
ערכין לא.
ריד ד מיי' שם פרק יא הלכה יח:
רטו ה מיי' פרק ג מהל' עבדים הל' ז:

מסורת הש"ס
[לקמן סח: ושם נסמן]
לעיל כ: ברכות לה. יבמות עז. נזיר מ. ב"מ ד. פז: סנהדרין סו. זבחים ה: יא. מח. חולין קד. [ב"ק ו. מכות ד: מנחות ו. ס:]
ת"כ פרשה בהר
ב"ק קט. סנהדרין סח
פסיקתא פרשת בהר ת"כ פרשת בהר
ב"מ קי:
[לעיל טו:]

עין משפט
נר מצוה

רטז א ב מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה ז:
ריז ג מיי' שם פרק ג הלכה ט:
ריח ד מיי' שם הל' ח:
ריט ה מיי' שם הל' ט:
רכ ו מיי' שם הל' ד:
רכא ז ח מיי' פרק ח מהל' מלכים הל' ד:
רכב ט י מיי' שם הלכה ג:

*ההוא לקובעו חובה ואפי' לרבי יהושע ת"ש מה ת"ל °יגאלנו יגאלנו יגאלנו ג' פעמים לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל לא בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרים בהדיא כתיב בהו °על שדה הארץ יחשב אמר רב נחמן בר יצחק [ג]לקרוב קרוב קודם: והנרצע נקנה ברציעה: דכתיב °ורצע אדוניו את אזנו במרצע וגו': וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: דכתיב ועבדו *ולא את הבן ולא את הבת לעולם לעולמו של יובל תנו רבנן *מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירא והמחט והמקדח והמכתב ת"ל °ולקחת לרבות כל דבר שנקח ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר [ג]מה מרצע מיוחד של מתכת אף כל של מתכת ד"א המרצע להביא המרצע הגדול אמר רבי *אלעזר יודן בריבי היה דורש כשהן רוצעים אין רוצעים אלא *במילתא וחכ"א [ד]אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת במילתא הם רוצעים היאך עבד עברי כהן יעשה בעל מום [ה]הא אין נרצע אלא בגובה של אזן במאי קמיפלגי דרבי דריש *כללי ופרטי ולקחת כלל מרצע פרט באזנו ובדלת חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת ר' יוסי דריש ריבויי ומיעוטי ולקחת ריבה מרצע מיעט באזנו ובדלת חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי רבי רבי כל מילי מאי מיעט מיעט סם אמר מר המרצע להביא מרצע הגדול מאי משמע *כדאמר רבא °הירך המיומנת שבירך ה"נ המרצע מיוחד שבמרצעין: א"ר אלעזר יודן בריבי היה דורש כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילתא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום: ויעשה בעל מום אמר רבה בר רב שילא אמר קרא °ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו איבעיא להו עבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית חידוש הוא לא שנא כהנים ול"ש ישראל או דילמא *שאני כהנים הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות רב אמר [ו]מותר ושמואל אמר אסור א"ל רב נחמן לרב ענן כי הויתו בי מר שמואל *באיסקומדרי איטלליתו מ"ט לא תימרו ליה מהא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפוק לי דבעינא °אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליכא תו לא מידי איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר חידוש הוא לא שנא כהן ולא שנא ישראל או דילמא שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתרות רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה דכ"ע לא פליגי דשרי דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כי פליגי בביאה שניה רב אמר מותר ושמואל אמר אסור רב אמר מותר הואיל *ואישתריא אישתרי ושמואל אמר אסור דהא הויא לה גיורת וגיורת לכהן לא חזיא א"ד בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסירא [ז]דהויא לה גיורת כי פליגי בביאה ראשונה רב אמר מותר [ח]דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע ושמואל אמר אסור כל היכא דקרינא ביה °והבאתה אל תוך ביתך קרינא ביה וראית בשביה כל היכא דלא קרינא ביה והבאתה אל תוך ביתך לא קרינא ביה וראית בשביה *ת"ר וראית בשביה [ט]בשעת שביה אשת [י]ואפילו אשת איש יפת תואר °לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע *מוטב שיאכלו ישראל בשר

תמותות

לקובעו חובה ואפילו לר' יהושע · פירש בקונטרס ואפי' לרבי יהושע דאמר לגבי שדה אחוזה רשות הכא מודה דהוי חובה כי היכי דלא יטמע בין העובדי כוכבים והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא נכתב בהאי ענינא אך הקשה ה"ר שמואל מקוצי כיון דמוקי לה כרבי יהושע ע"כ לא חזי לקובעו חובה אלא בע"ע בלבד וא"כ אין הריבוי דבכל וארץ אחוזתכם שוה שהרי לענין בתי ערי חומה אין מרבה קביעות חובה ולענין ע"ע הוא מרבה חובה וא"כ הוה ליה למימר בתי החצרים וע"ע הנמכר לעובד כוכבים ולקובעו חובה בשתיהן וכר"א ואז הוי ריבוי שוה:

ההוא לקרוב קרוב קודם · ושלשה יגאלנו אתי חד לגופיה וחד בבתי החצרים ובשדה אחוזה דכתב בחד קרא וחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר:

בביאה שניה כ"ע לא פליגי דאסור · ואף ע"ג דגבי שפחה לא מפליג בין ביאה ראשונה לשניה דאף ביאה שניה שריא דהא איתותב שמואל לעיל התם הייט טעמא דהוי חידוש שהותר איסור לא יסיס קדש גבי ישראל הותר נמי גבי כהן אבל הכא דכי שריא גבי ישראל אין כאן חידוש ולגבי כהן אסורה מטעם זונה ואע"פ שמתגיירת בעל כרחה עשאה הכתוב כגיורת גמורה ואכתי איכא איסורא לגבי כהן ולא מגיטו שהתיר:

אשת אפילו אשת איש · ואע"פ דאין אישות בכותית כדאיתא פ' ד' מיתות (סנהדרין נב:*) מ"מ איכא עשה דכתיב (בראשית ב) ודבק באשתו ולא באשת חבירו*: ה"ג

הותרה לו במה שנתן עיניו בה: בשעת שביה · אם נתן מתחילה עיניו בה ולא שלקחה למוכרה או לשפחה ואח"כ נתן עיניו בה: יפת תואר · משמע מתוך שמתגרה בה ילרו מחמת יופיה התירה לו ובקושי אלא דמוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטה בשר מסוכנת שחוטה ואע"פ שהיא מאוסה כדכתיב ביחזקאל (ד) ולא בא בפי בשר פגול*: ולא יאכלו בשר תמותות · לאחר שימותו ויהו נבלות:

ההוא · בכל גאולה תתנו תלה ביה קרא לקובעו חובה: ואפי' לרבי יהושע · דאמר גבי שדה אחוזה רשות הכא מודה דחובה דלא יטמע בעובדי כוכבים: לעולמו של יובל · כדילפינן בריש פירקין (דף טו:) מושבתם איש אל אחוזתו: סול · *ברוק"א בלע"ז: סירא · קוץ: מקדח · טרייד"א: מכתב · גרייפ"א שחוקקין בפנקסיהן: מרצע הגדול · לקמיה מפרש מאי גמרא: יודן בריבי · יודן שמו וגדול בדורו היה וכל היכא דקרי ליה בריבי לשון חכמה וחריפות הוא: אלא במילתא · אליה של אזן בבשר ולא בתנוך: וחכ"א כו' · חולקין עליו וזו ראיה שלהם קים לן דאין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום ולא יכול עוד לשוב לחיזוק הראשון ולקמיה ילפינן ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו והילך הוא נעשה בעל מום והתנן (בכורות דף לז:) גבי מומין נפגמה אזנו מן הסחוס אבל לא מן העור: הא אין רוצעים כו' · הרי יש לך ללמוד מכאן שאין רוצעין אלא בגובה של אזן: במאי קא מיפלגי. גבי סול וסירא: דריש כללי ופרטי · בכל התורה מקום שכולל ופורט דורש שהפרט פירוש של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט וכי חזר וכלל לא הוסיף לך בכלל האחרון אלא הדומה לפרט: ריבויי ומיעוטי · אין הפרט פירושו של כלל שתאמר אין בכלל אלא מה שבפרט אלא למעוטי הוא בא לפי שבכלל היה מרבה את הכל ובא המיעוט אחריו לומר בזה וכיוצא בו כללתי לך הילכך אפילו לא חזר וכלל הייתי מביא כעין הפרט וכי חזר וריבה ריבה הכל ולא מיעט לך אלא דבר אחד ומסרו הכתוב לחכמים איזה דבר הראוי למעט מן הכלל פי' מיעט ממעט קצת ממשמעו: מיעט סם · שלא יתן סם על אזנו וינקבנה דהא לא דמי למרצע שאינו נוקב מכח אדם אלא מאליו: הירך מיומן שבירך · בפרק גיד הנשה (חולין צ:) ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין וילף לה מה"א דהירך ודרש הירך חשובה שבירכות: ויעשה בעל מום · ומה בכך והלא רציעה מצוה היא: חידוש הוא · שהתיר שפחה כנענית לישראל: באיסקונדרי איטלליתו · לא הטיתם לב לדקדק בשמועתכם אלא כמשחקין בפספסין מריל"ש: וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. למה לי טעמא מפני שנעשה בעל מום בלאו הכי נמי לא שייך רציעה דבעינן אהבתי את אשתי: תו לא מידי · אין להשיב על זאת: כהן · אסור בגיורת שהיתה זונה קודם: מהו ביפת תואר · במלחמה: מותר · כדמפרש ואזיל: דברה תורה · לא התירתה אלא בשביל יצר הרע שאם לא יתירה יעבור על האזהרה כדיליף לקמיה מדכתיב יפת תואר שיצר הרע מתגרה בו הילכך בכהן נמי איכא למיחש ליצר הרע ושריא: בביאה שניה · שכבר נתקררה רוחו: והבאתה אל תוך ביתך · לקיימה: קרינא ביה וראית בשביה ·

תורה אור: ויקרא כה · שם · שמות כא · דברים טו · ויקרא כה · שמות כא · ראשית נב · דברים כא · שמות ס"ז

[לעיל יז:]

[גירסת הערוך ערך מילת במילת פירוש הרך שבאזן וכן אי' בבכורות לז: במילת]

[וע"ע היטב בתוספות ד"ה פרש]

[כדאיתא בסנהדרין נח.]

[גירסת הערוך באסקונדרי פירש ר"ח בגורי כלבים פ"א כו' והוא כפירוש רש"י כאן]

גליון הש"ס
גמ' לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר · עי' סוטה דף לו ע"א תד"ה כמאן:

[עי' היטב בחולין לו: עד:]

מסורת הש"ס

ובשבועות פירש תחיפת ען תדודם

פסיקתא פרשת ראה ספרי פרשת ראה שבועות ד: בכורות לז: נח. מכילתא פרשת משפטים

[בכורות לז: ע"ש]

שבועות ד: לז: בכורות לז נח. ב"ק קיז: סד. נזיר לה. ב"מ מ: חולין סז. סוכה ב: מנחות כח:

חולין נא. קלד: הוריות יב.

[לקמן לה: לו.] יבמות ה. קיד: סנהדרין נא. [מכות כ:]

יבמות צ

ספרי פרשת תצא פסיקתא שם

תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות
דברים כא נבילות °וחשקת אע"פ [א]שאינה נאה בה ולא
בה ובחברתה ולקחת ליקוחין יש לך בה
לך לאשה שלא יקח שתי נשים אחת לו
שם ואחת לאביו אחת לו ואחת לבנו °והבאתה
מלמד שלא ילחצנה במלחמה: *ת"ר °אם
אמר יאמר [ב]עד שיאמר וישנה אמר
בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו
שם נרצע שנאמר °לא אצא חפשי עד שיאמר
בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר
בתחילת שש אינו נרצע שנאמר אם אמר
יאמר העבד *עד שיאמר כשהוא עבד אמר
מר אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש
אינו נרצע שנאמר לא אצא חפשי מאי
איריא מלא אצא חפשי תיפוק ליה דבעינן
שם °אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וליכא
ותו אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש
אינו נרצע שנאמר העבד אטו סוף שש לאו
רש"ל מ"ז עבד הוא אמר רבא (מאי בתחילת שש)
[ג]בתחילת פרוטה אחרונה (ומאי בסוף שש)
בסוף פרוטה אחרונה: *ת"ר [ד]לו אשה ובנים
ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר
דברים טו °כי אהבך ואת ביתך לרבו אשה ובנים ולו
אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר אהבתי
את אדוני את אשתי ואת בני הוא אוהב את
שם רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע שנאמר °כי
טוב לו עמך רבו אוהבו והוא אינו אוהב
את רבו אינו נרצע שנאמר כי אהבך הוא
חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע שנאמר כי
טוב לו עמך רבו חולה והוא אינו חולה אינו
נרצע שנאמר עמך בעי רב ביבי בר אביי
שניהם חולין מאי עמך בעינן והא איכא או
דילמא כי טוב לו עמך בעינן [ה]והא ליכא תיקו:
*ת"ר כי טוב לו עמך במאכל עמך
במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה
והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא
שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכין
והוא ישן על גבי תבן מכאן אמרו כל הקונה
ויקרא כה עבד עברי כקונה אדון לעצמו *ת"ר °ויצא
מעמך הוא ובניו עמו א"ר שמעון אם הוא
נמכר בניו *ובנותיו מי נמכרים [ו]מכאן שרבו
חייב במזונות בניו כיוצא בדבר אתה אומר
אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו א"ר
שמעון אם הוא נמכר אשתו מי נמכרה
[ז]מכאן שרבו חייב במזונות אשתו וצריכא
דאי אשמועינן בניו משום דלא בני מיעבד
ומיכל נינהו אבל אשתו דבת מיכל ומיעבד
היא אימא תעביד ותיכול ואי אשמעינן
אשתו דלאו דירכה להדורי אבל בניו
דדירכייהו להדורי אימא לא צריכא ת"ר
אילו

תמותות. אמורטיי"ש: וחשקת. בחשקו תלה הכתוב ואפי' אינה נאה: ולא בה ובחברתה. שלא יקח שתים: ליקוחין יש לך בה. קידושין תופסין ואע"פ שהיתה עובדת כוכבים שהרי אינה מתגיירת מדעתה: לך ולא לאחרים. שלא יקחנה לצורך אחרים כגון אביו: שלא ילחצנה במלחמה. לבא עליה: ה"ג להאי ברייתא בספרי בפ' ראה הכי ואם אמר יאמר עד שיאמר וישנה אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אלא חפשי עד שיאמר בשעת יציאה אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר העבד עד שיאמר כשהוא עבד. והכי פירושה אמר ושנה שתי האמירות בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר לא אלא משמע סמוך ליציאה אמר שתי פעמים בסוף שש כו' עד שיאמר כשהוא עבד: ה"ג אמר מר אמר בתחילת שש כו' מאי איריא מלא אלא חפשי תיפוק ליה דבעינן כו' ותו אמר בסוף ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנא' העבד אטו סוף שש לאו עבד הוא. והכי פירושה אמר בתחילת שש כו' קס"ד תחילת שש ממש תיפוק ליה דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני ועדיין בתחילת שש אין לו אשה ובנים שלא מסרו לו עדיין שפחה כנענית: אטו סוף שש לאו עבד הוא. יום אחרון נקרא סוף שש וכל היום הוא עבד: ה"ג אמר רבא בתחילת פרוטה אחרונה בסוף פרוטה אחרונה. ול"ג לא קשיא ול"ג כאן והכי פירושו כל תחילת שש דקתני כשמגיע להתחיל לסוף פרוטה אחרונה לפי חשבון גרעונה שעדיין עליו שוה פרוטה דהוי דמי עבד וכל סוף שש (א) (פרוטה אחרונה) מאחר שהתחיל בה נקרא סוף דלאו עבד הוא דאין עליו שוה פרוטה וה"ק אמר בתחילת שש קודם פרוטה אחרונה דכבר יש לו אשה ובנים ולא בסוף שש לאחר שהתחיל פרוטה אחרונה אינו נרצע ואפי' אמר ושנה דכתיב לא אלא חפשי סמוך ליציאה וכל זמן שיש עליו פרוטה שלימה לאו סמוך ליציאה הוא אי אמר ושנה בסוף פרוטה אחרונה ולא אמר בתחילת פרוטה אחרונה אינו נרצע שנאמר אם יאמר העבד עד שיאמר כשהוא עבד ובלשון אחרת גירסא זו בפי כל ואיני יכול להעמידה שהרבה תשובות בה וזה הלשון אמר יאמר עד שיאמר וישנה העבד עד שיאמר כשהוא עבד אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע שנאמר אם אמר יאמר אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר לא אלא חפשי והכי פירושו אמר בתחילת שש פעם אחת ולא חזר ואמר בסוף שש אינו נרצע דבעינן אמר יאמר שתי אמירות אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר לא אלא הפשי וזה כבר יצא השתא קשיא לי טובא הא נמי תיפוק לי מאמר יאמר דהא לא אמר ושנה ואם בא לפרש אמר בסוף שש שתי פעמים א"כ לא דמיא לרישא דאי אומר בתחילת שש שתי פעמים מנא ליה דאינו נרצע ועוד מה לי דשבקיה לדרשה קמייתא דדרים העבד עד שיאמר כשהוא עבד ונקיט ליה קרא אחריפא מלא אלא והרי כבר יצא תיפוק ליה מהעבד: לו אשה ובנים. שפחה כנענית שנמסרה לו וילדה לו: כי טוב לו. פרט לחולה: הוא ובניו עמו. על כרחיך בבני ישראלית דאי בבני כנענית האשה וילדיה כתיב (שמות כא): דלאו בני מיעבד ומיכל נינהו. שקטנים הם: להדורי. לחזר על הפתחים לפי שהיא בושה:

ה"ג שלא יקחנה לאביו ולא לבנו. ול"ג שתים אחת לו ואחת לאביו או אחת לו ואחת לבנו דמאי איריא שתים אפילו אחת לאביו נמי הוי איסור דהא לך דרשינן:

שלא ילחצנה במלחמה. פי' בקונטרס לבוא עליה משמע מתוך פירושו דבמלחמה אסור לבוא עליה כל עיקר ואפילו ביאה ראשונה אינו מותר עד לאחר כל המעשים ותימה א"כ מאי קאמר לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע כיון דבמלחמה אסור עד שיבא לביתו ולאחר כל המעשים היאך נתפיים יצרו בכך אכתי איכא יצר הרע במלחמה ובביתו עד ירח ימים ועוד קשה אמאי קרי לה בשר תמותות כיון שנתגיירה ועוד קשה מהא דאמר בפ' ב' דסנהדרין (דף כא.) תמר בת יפת תואר היתה ולפיכך היתה מותרת לאמנון כדכתיב דבר עלי אל המלך כי לא ימנעני ממך ואם לא בא דוד על מעכה אם תמר עד לאחר כל המעשים היאך היתה מותרת לאמנון והרי אחותו מאביו היתה שהרי אם תמר לאחר כל המעשים חשובה גיורת וליקוחין יש לו בה דבשלמא אם נפרש דיפת תואר מותרת מיד שפיר (דמי) מאי דקאמרה תמר כי לא ימנעני ממך לפי שהיתה מותרת לו דאיכא למימר שנתעברה אמה במלחמה שעדיין היתה אמה עובדת כוכבים וזו אינה חשובה כבתו של דוד דאין בן הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה דולד עובדת כוכבים כמותה אבל לפירוש הקונטרס שלא בא עליה עד לאחר כל המעשים קשה כדפירשתי ונראה לר"ת דביאה ראשונה מותרת במלחמה אבל ביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גיורת [והא דקאמר שלא ילחצנה כו' היינו להתחיל למנות ירח ימים דאין יכול לדוחקה לעשות סדר הפרשה עד שתהיה בביתו] ויש מיישבים פירוש הקונטרס ולא קשה מידי מה שהקשה איך נתפיים יצרו דאיכא למימר דבטל הימנו יצר הרע כיון שיש לו פת בסלו שסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים ומה שהקשה אמאי קרי לה בשר תמותות כיון שנתגיירה הא נמי לא קשה דאיכא למימר לפי שמגיירה בע"כ ואינה גיורת גמורה קרי לה בשר תמותות ומה שהקשה מתמר לא קשה דאיכא למימר דתמר לא היתה בת דוד אלא מקודם לכן היתה אמה מעוברת והא דכתיב (שמואל ב יג) כן תלבשנה בנות המלך מעילים לא משום שהיתה בתו אלא לפי שגדלה בביתו של דוד עם בנות המלך אך אין לתרץ שפיר לפירוש הקונטרס מה חילוק בין ביאה ראשונה לשניה דמחלק גמרא לעיל ומיהו אומר ר"י דבירושלמי מצינו מחלוקת אמוראים בדבר זה והכי איתא התם רב אמר לא התיר אלא ביאה ראשונה ואני אומר לא ביאה שניה ולא ראשונה הותרה אלא לאחר כל המעשים כדכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה:

כמין

איט

רכג א מיי' פ"ח מהל' מלכים הל"ג:
רכד ב ג מיי' פ"ג מהל' עבדים הל"י סמג עשין פג:
רכה ד ה מיי' שם הל"א סמג שם:
רכו ו ז מיי' שם הל"א סמג שם:

ספרי פ' ראה מכילתא פ' משפטים פסיקתא פ' ראה

[לעיל טו.]

ספרי פ' ראה מכילתא פ' משפטים

ת"כ פ' בהר פסיקתא פ' ראה ערכין ל: לעיל כ. [טו. וע"ש בתוספות]

ת"כ פ' בהר מכילתא פ' משפטים

[בערוך ערך נא לא גרס ובנותיו וכן בפרש"י בחומש ליתא תיבת ובנותיו]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג אמר רבא וכו' וכל סוף שש דקתני פרוטה וכו' קודם שהתחיל פרוטה אחרונה:

עין משפט
נר מצוה

רכז א ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הל"ע:

ערך המר ג
[נ"ל אהמרך וע"ע תוס' סוטה טו. בד"ה כמין ותוס' חולין קלד: ד"ה דורשי]

רכח ג ד מיי' שם פ"ה הל"א ופ"ב מהל' מכירה הל"א סמג עשין פב פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כג וטוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' א:

רכט ה מיי' פ"ה מהלכו' עבדים הלכה א ופ"ב מהל' מכירה הל"ג סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כה וטוש"ע חו"מ שם סעי' ה:

רל ו מיי' פ"ב מהל' מכירה הל"ו סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' ג:

[נ"ל עבדי הם ולא כו' כ"א ב"מ י.]

רלא ז מיי' שם הל"ד ופ"ה מהל' עבדים הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' ה וטוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כה:

רלב ח מיי' פ"ב מהל' מכירה הל"ב סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כג וטוש"ע חו"מ שם סעי' ג:

רלג ט מיי' שם טוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' ב:

רלד י מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעי' כד וטוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' ג:

כמין חומר. פירש הקונטרס לרור מרגליות או בשמים שתלוי בצואר נשים לתכשיט ור"ת פירש חומר מעשה וכן פירש הערוך* בלשון ערבי כשאומר לחבירו מה מעשיך אומר לו מה *חמרך: **מה** נשתנה אזן. יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה) ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו לפיכך ירצע במרצע העולה כך:

[**ת"ל** לעולם כו'. ואין לומר לעולמו של יובל דא"כ לשתוק קרא מיניה ונילף מסדה אחוזה. ת"י]:

איכא דאמרי גדול היה. העבד ונזהר בו שלא יזכה הוא בעצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו זה פירש למיתה יהודה הינדואה וזה פירש לחיים מר זוטרא תחתיו במקומו שלא יהיה העבד רגע אחד בלא אדון:

ואיכא

תורה אור

אילו *נאמר אזנו בדלת הייתי אומר ידקור כנגד אזנו בדלת דלת אין אזנו לא ואזן לא והכתיב °ורצע אדוניו את אזנו במרצע אלא [שמות כא] הייתי אומר ירצענה לאזן מאבראי ויניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת תלמוד לומר באזנו ובדלת [א]הא כיצד *דוקר והולך עד שמגיע אצל דלת דלת שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה ת"ל מזוזה [ב]מה מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד *רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה *כמין חומר מה נשתנה אזן מכל אברים שבגוף אמר הקב"ה אזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי °כי לי בני ישראל [ויקרא כה] עבדים *ולא עבדים *לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע ור"ש ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים והוצאתים מעבדות לחירות והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם: **מתני'** [ג]עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה °וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים *ובשטר על ידי עצמו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: **גמ'** מנלן דכתיב °והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם [שם] לרשת אחוזה *הקישן הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף בשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בשטר ובחזקה אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל תלמוד לומר °לעולם בהם תעבודו תנא *אף בחליפין [ד]ותנא דידן מילתא דליתא [שם] במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אמר שמואל [ה]עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו בשלמא לתנא דידן מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני דליתא במטלטלי קתני אלא לתנא ברא ניתני משיכה כי קתני מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא· לא קתני כיצד תקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו וקראו לא *והתניא כיצד במסירה אחזה בטלפה בשערה באוכף שעליה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה ובזוג שבצוארה קנאה כיצד במשיכה [ו]קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה רבי אסי ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהלך לפניו מלא קומתה אמרי בהמה אדעתא דמרה אזלה עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל אמר רב אשי [ז]עבד קטן כבהמה דמי תנו רבנן *[ח]כיצד בחזקה התיר לו מנעלו או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו *הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אמר ר' שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה *[ט]שהגבהה קונה בכל מקום מאי קאמר אמר רב אשי [י]הגביהו הוא לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה כי קאמרינן זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה הוא שלא כדרכה מאי איכא למימר אמר רב אחיי [בר אדא] דמן [רש"ל] אחא °מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרוייהו ועוד משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב כדרכה לשלא כדרכה ר' יהודה הנדואה גר שאין לו יורשין הוה חלש על מר זוטרא לשולי ביה חזייה דתקיף ליה עלמא טובא אמר ליה לעבדיה שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא איכא דאמרי גדול הוה זה

אילו נאמר ונתת אזנו בדלת הייתי אומר ידקור כנגד אזנו בדלת. אבל אזן לא ירצענה: לאזן מאבראי. כלומר רחוק מן הדלת כדכתיב את אזנו והדר יתן אזנו בדלת ויקח את המרצע וידקור בדלת מעבר השני כנגד אזנו לקיים ולקחת המרצע ונתת באזנו בדלת: דוקר ויורד. אזנו כשמונחה על הדלת עד שמגיע לדלת: עקורה. מן המזוזה ומוטלת לארץ: מה מזוזה מעומד. דבלאו הכי לא מקרי מזוזה: חומר. לרור המרגליות ולרור הבושם תלוי בצואר לתכשיט: **מתני'** וקונה את עצמו. מיד רבו: בכסף ע"י אחרים. שיתנוהו לרבו ע"מ שיהא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבל מהם ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין לעבד בלא רבו: ובשטר ע"י עצמו. שיקבלנו הוא ובגמרא מפרש לכולה דרבי מאיר ורבנן: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים. דעבד אין לו כלום דאם מלא מציאה או קבל מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות משל אחרים ויתנוהו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו: **גמ'** שדה נקנית בכל הכי. ולקמן יליף בפירקין (דף כו.) וכל עובדי כוכבים ככנענים משנמכר לעבד אלא שכל עבדים נקראין על שם כנען משום דכתיב ביה (בראשית ט) עבד עבדים: מילתא. דאיתיה בעבד וליתא בשאר מטלטלין קתני אבל חליפין דאיתנהו נמי בשאר מטלטלין שהמטלטלין גם הם נקנין בחליפין לא איצטריך ליה למיתני: תקפו. בחזקה: לא קנאו. דמדעתיה אזל ואין זו משיכה: בשלמא לתנא דידן. לא תיקשי לשמואל אמאי לא תני משיכה במתניתין דאיכא לתרוצי כדאוקמינן דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אלא תנא ברא דתנא חליפין בהדייהו תיקשי לשמואל אי איתיה דנקנה במשיכה ליתנייה נמי במתניתין: מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי. כגון חליפין לירק ושנה עם השאר דאיתנהו במקרקעי אבל משיכה דליתא במקרקעי לא תנא בהדייהו: כיצד במסירה. גבי בהמה קאי דקתני מתני' (לקמן דף כה:) בהמה גסה נקנית במסירה: בשערה. כגון שיער שבראש הסוס: שליף. משאוי: אדעתא דמרה אזלה. על דעת הקורא אותה לפי שאין לה דעת: אדעתיה דנפשיה. מדעת עצמו: קטן. דלית ליה דעת כבהמה דמי ואם קראו לשם קניה ובא אצלו קנאו: התיר לו מנעלו. העבד ללוקח: גרדו. גראט"ר בלע"ז: הגביהו. העבד את הלוקח: מאי קאמר. מה ענין הגבהה דעלמא להגבהה דהכא הגבהה דעלמא לוקח מגביה החפץ והכא אמרינן שהעבד מגביהו משום עבודה שהלוקח משעבד בו לקנותו בחזקה: אלא מעתה. דהגביהו הוא לרבו קנאו: שפחה כנענית תקנה בביאה. דהא אגבהה ליה: הנדואה. מארץ כושי *כוש מתרגמינן הינדואה: דתקיף ליה עלמא. גוסס ונוטה למות: אמר ליה. מר זוטרא לעבדיה דגר: שלוף לי מסנאי. לקנותו בחזקה היה מתכוון שיהא בעבודתו כשימות אדונו: איכא דאמרי גדול היה. העבד ונזהר בו שלא יזכה הוא עצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פירש למיתה ומר זוטרא פירש לחיים תחתיו שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד:

ואיכא

מסורת הש"ס

מכילתא פ' משפטים

[בערוך ערך קדר א איתא קודר ויורד עד שמגיע וכו']

תוספתא דב"ק פרק שביעי

[סוטה טו.]

[ב"ק קטז: ב"מ י.]

[גיטין עז:]

ת"כ פ' בהר [בכורות יג.]

[עי' תוס' גיטין לט: ד"ה מבוס]

ב"ב עה: ע"ש תוספתא דקדושין פ"ק [ע"ש]

תוספתא שם ע"ש ב"ב עג:

[עי' תוס' ב"ב עג: ד"ה הרחיצו] ב"ב עג:

[עי' רש"י יומא לה: ד"ה הנדוין וכו']

גליון הש"ס

מתני' וקונה א"ע בכסף. עיין יבמות מח ע"א תד"ה המפקיר: גמ' מאן לימא לן דלא הוי הנאה לתרוייהו. עיין יומא פב ע"א תד"ה מה רואת ובסנהדרין נח ע"ב ברש"י ד"ה שלא כדרכה:

זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואיכא דאמרי קטן הוה *ודלא כאבא שאול *דתניא גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים בין גדולים בין קטנים קנו עצמן בני חורין אבא שאול אומר [א]גדולים קנו עצמן בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן: וקונה את עצמו בכסף כו': בכסף ע"י אחרים אין אבל לא על ידי עצמו במאי עסקינן אילימא שלא מדעתו מכדי שמענא ליה לר' מאיר *דאמר חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות ותנינא *[ב]זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו אלא פשיטא מדעתו והא קמשמע לן על ידי אחרים אין על ידי עצמו לא אלמא אין קנין לעבד בלא רבו אי הכי אימא סיפא בשטר על ידי עצמו על ידי עצמו אין על ידי אחרים לא ואי מדעתו על ידי אחרים אמאי לא וכי תימא מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו והא קמ"ל דגיטו וידו באים כאחד והא לא תני הכי דתניא בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דברי ר"מ אמר אביי לעולם שלא מדעתו ושאני כסף הואיל וקני ליה בעל כורחיה מקני ליה בעל כורחיה אי הכי שטר נמי *האי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד הכא נמי האי כספא לחוד והאי כספא לחוד טיבעא מיהא חד הוא רבא אמר כסף קבלת רבו גרמה לו שטר קבלת אחרים גרמה לו: וחכמים אומרים [ג]בכסף ע"י עצמו: בכסף ע"י עצמו אין ע"י אחרים לא אמאי נהי נמי דשלא מדעתו מכדי שמענא להו לרבנן דאמרי זכות הוא שיצא מתחת יד רבו לחירות ותנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וכ"ת מאי ע"י עצמו [ד]אף ע"י עצמו וקמ"ל דיש קנין לעבד בלא רבו א"ה אימא סיפא בשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו והא קיימא לן [ה]דגיטו וידו באין כאחד וכי תימא מאי ע"י אחרים אף ע"י אחרים והא קמ"ל [ו]דזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות אי הכי נערבינהו וניתנינהו בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו אלא בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ור"ש בן אלעזר הוא *דתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אף בשטר על ידי אחרים ולא ע"י עצמו *ושלש מחלוקות בדבר אמר רבה מ"ט דר' שמעון בן אלעזר *גמר לה לה מאשה מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו בעי רבה לר'

רש"י

ואיכא דאמרי קטן הוה. ואעפ"כ הוצרך לכל זאת: ודלא כאבא שאול. דאמר כל המחזיק בהן זכה אפי' לאחר זמן זכה בהן: ע"י עצמו לא. שאם נתן לו כסף לפדות את עצמו אינו פדוי דמה שקנה עבד קנה רבו: במאי עסקינן. האי קנה עצמו ע"י אחרים: אילימא שלא מדעתו. של עבד: שמעינן ליה לרבי מאיר. בפ"ק דגיטין חוב הוא לעבד שיוצא כו' שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה ואי עבד ישראל אוסרו בשפחה דשכיחא ליה פריצא ליה: ותנינא אין חבין לאדם כו'. אין אדם יכול ליעשות שלוחו שלא מדעתו לדבר שהוא חובה או הפסד והיכי תני מתניתין דנפדה על ידי אחרים שלא מדעתו: אלא מדעתו. ואם תאמר פשיטא הא איצטריך לאשמועינן דע"י עצמו לא דאין קנין לעבד בלא רבו בשום לד: ואי מדעתו. שאמר לו קבל גטי: באין כאחד. ולא אמרינן לא הוציא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה: והא לא תני. בברייתא הכי: האי שטרא לחוד כו'. זה לשון קניה וזה לשון שחרור: האי כספא לחוד והאי כספא לחוד. זה ניתן לקניה וזה ניתן לשחרור: טיבעא מיהא חד הוא. ואין ניכר הפרש ביניהם: כסף קבלת רבו. שמקבל רבו הכסף גרמו לו להשתחרר מאליו ואין אחרים הללו חבין אלא קבלת הרב והרב אין נעשה שלוחו אלא לזכות עצמו ומקנהו מאליו אבל חירות השטר קבלת אחרים גרמה לו וכיון דחוב הוא לו אין חבין לאדם שלא מדעתו: שמעינא להו כו'. במסכת גיטין (דף יא:): תנינא. כמו התנן: דיש קנין. כי יהבי ליה ע"מ שאין לרבו רשות בו: והא קי"ל. כלומר והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו ואי רבנן פליגי עלה דמילתא מי שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ: אף ע"י אחרים. ואפי' שלא מדעתו דזכות הוא לעבד כו': ורבי שמעון בן אלעזר היא. הך סיפא דשטר דלית ליה גיטו וידו באין כאחד: ושלש מחלוקות בדבר. רבי מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא ע"י עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ור"ש בן אלעזר אית ליה בין בכסף בין בשטר ע"י אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אית ליה אין קנין לעבד בלא רבו וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד כדקתני אף בשטר כו' וכ"ש בכסף אלמא בתרוייהו אית ליה ע"י עצמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו דיש קנין אחרים דזכות הוא לו וכן בשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו ודקיימא לן גיטו וידו באין כאחד כרבנן עבדינן ליה והאי דלא ערבינהו ותנינהו משום דסיפא ר"ש בן אלעזר היא אבל רישא ה"ק ליה רבנן לר"מ אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין וכ"ש ע"י אחרים דזכות לו וכ"ש שטר (א) דזכות ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר דרבנן אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ובשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ורבי שמעון בן אלעזר סבר כר' מאיר בכסף דע"י עצמו לא ואין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקי"ל גיטו וידו באין כאחד יחידאה היא וכר' מאיר עבדינן ליה הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר: שאינה שלו. דכתיב (דברים כד) ונתן בידה ואיהי לא אקניה לבעל לגופה: שאינה שלו. של רבו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד מקבל גט:

תוספות

ואיכא דאמרי קטן היה. ואעפ"כ הוצרך לזכות בו כדי שלא יקנה עצמו מן ההפקר אחר מיתת האדון ודלא כאבא שאול דלאבא שאול היה יכול לזכות בו ואפי' לאחר מיתה כפ"ה וקשה לר"ת מנא ליה דלא כאבא שאול דילמא לעולם אימא לך דכאבא שאול סבירא ליה ומה שהחזיק בו מחיים לפי שהיה ירא שמא יקדמנו אחר ויזכה בו ועוד ה"ל למימר וכדרבנן ועוד קשה דבפרק השולח (גיטין דף לט.) פסיק רבי יהושע בן לוי הלכה כאבא שאול ואע"ג דרבי יוחנן סבר דאין הלכה כאבא שאול מ"מ קי"ל דבכל מקום הלכה כריב"ל לגבי דרבי יוחנן כדמוכח בריש פ"ד דמגילה (דף כז.) דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר *מדברי ר' יוחנן גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש וא"כ היכי עבוד הכא דלא כהילכתא ונראה לר"ת דגרס הכא וכאבא שאול כלומר אפילו לאבא שאול דאמר כל המחזיק בהן זכה בהן הוצרך לעשות כן שלא יקדמנו אחר ועוד מפרש ר"ת בענין אחר איכא דאמרי קטן הוה שאם היה גדול לא היה מועיל בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים ואע"פ שעבדות אחרים עליו קודם הוא לזכות בעצמו כיון שיש לו יד אבל קטן שאין לו יד כל הקודם זכה בהן כאבא שאול ולא אמר לו שלוף מסנאי מחיים אלא לאחר מיתת יהודה הגדולה עשה כך והיינו כאבא שאול דאמר קטן אין לו יד לזכות בעצמו ומשום הכי זכה בו מר זוטרא אפילו לאחר מיתה אבל לרבנן בין גדול ובין קטן ואפילו עבדות אחרים עליו קנה עצמו בן חורין ור"י מפרש דהא דקאמר וכאבא שאול דאמילתא קמא נמי קאי ואפי' ללישנא קמא דגדול הוה לא היתה חזקה מועלת כלום אלא דוקא לאבא שאול דלרבנן דאמרי בין גדולים ובין קטנים קנו עצמן בני חורין לא היה מר זוטרא יכול לזכות בו דטעמייהו דרבנן מפרש בפרק השולח (גיטין דף לט:) דגמר לה לה מאשה דמה אשה מיתת בעל מתירה בלא גט אף עבד משתלח בלא גט והוי השתא מיתת הבעל כגט ואם היה נותן לו גט מי היה אחר יכול לזכות בו אבל לאבא שאול ניחא דהא יליף מה אשה איסורה מפקעת במיתת הבעל ולא ממונא אף עבד כו' וכיון שהיה משעבד עצמו למר זוטרא לא היה חפץ לזכות בעצמו והוי כמו קטן לאבא שאול:

והא קמ"ל ע"י אחרים אין כו'. וא"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חידוש דמתניתין כדאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עצמו כו' ויש לומר דהוי סבר מעיקרא דהוי חידוש דמתני' מתרוייהו ממה שהוא ע"י אחרים ומן דיוקא דע"י עצמו לא ומסיק דלא איצטריך מתני' אלא מן הדיוק. ת"י]:

רבי שמעון בן אלעזר אומר אף שטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ושלש מחלוקות בדבר. פירש בקונטרס ר' מאיר אית ליה בכסף על ידי אחרים ואפי' שלא מדעתו ולא על ידי עצמו דאין קנין לעבד בלא רבו ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא מדעתו דחוב הוא לו וכסף אע"ג דחוב הוא לו קבלת רבו גרמה לו ולר' שמעון בן אלעזר אית ליה בין כסף בין שטר

לר'

עין משפט נר מצוה

רלה א מיי' פ"ב מהל' זכייה ומתנה הל"ו סמג עשין פב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' סה וטוש"ע חו"מ סי' ערה סעי' כט:

רלו ב מיי' פ"ד מהל' זכייה ומתנה הל"ב ופ"ה מהלכות עבדים הל"ב ופ"ו שם הל"א טוש"ע חו"מ סי' רמג סעי' א:

רלז ג ד מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ב סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:

רלח ה מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' מד:

רלט ו מיי' שם הל' ב ג טור שו"ע שם סעי' מח:

[ועי' תוס' חולין לג. ד"ה אמר רבא]

תוס' ר"י הזקן

שלא מדעתו. של עבד: חוב הוא לעבד. דעבדא בהפקרא ניחא ליה ונוח לו שאסור בבת חורין כדי שיהא מותר בשפחה דזילא ליה ופריצא ליה ושכיחא ליה טפי מבת חורין: קבלת רבו גרמה לו להשתחרר ואין אדם עושה מעשה השחרור שיהא תלוי בו שיהא הוא יכול למנוע שהאדון מקבל מעותיו לתועלת עצמו והוא משוחרר מאליו. אבל בשטר אדם מקבל השטר והוא משוחרר באותה קבלה ואין חבין לו לאדם שלא בפניו: דשלא מדעתו. דהא אמרת על ידי אחרים לא. מיירי שלא מדעת העבד. והא קי"ל דלרבנן נמי אמרי' גטו וידו באין כאחת: אף על ידי אחרים שלא מדעתו: שלש מחלוקות דר' [שמעון בן] אלעזר ס"ל דלא אמרינן גטו וידו באין כאחת:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושלש מחלוקות וכו'. וכ"ש שטר ואם באנו כצ"ל ותיבת דזכות נמחק:

מסורת הש"ס

ג"י הרי"ף והרא"ש וכדאבא שאול [וכן פירש ר"ת כמ"ש תוס' שכאן]

גיטין יא:

שם. לקמן מב. ב"מ יב. עירובין פא: חולין פג. [כתובות יא. יבמות קיח:]

[לעיל ה.]

תוספתא דקידושין פ"א

[עירובין עה. וש"נ]

גיטין לט: [מא: תענית ד.]

לר' שמעון בן אלעזר עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו כיון דגמר לה לה מאשה כאשה או דילמא אשה דאיהי מצי מקבלת גיטה שליח נמי מצי משויא עבד דאיהו לא מקבל גיטיה שליח נמי לא מצי משוי בתר דבעיא הדר פשטא (א) לה לה מאשה כאשה ואלא הא *דאמר רב הונא בריה דרב יהושע הני כהני *שלוחי דרחמנא נינהו דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי ולא והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה ושליח מצי משוי ולא היא ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל עבד שייך בגיטין דתניא *נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: נימא בהא קמיפלגי דר' מאיר סבר *אין קנין לעבד בלא רבו *ואין קנין לאשה בלא בעלה ורבנן סברי יש קנין לעבד בלא רבו ויש קנין לאשה בלא בעלה אמר רבה אמר רב ששת דכולי עלמא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה והכא במאי עסקינן *דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו ר' מאיר סבר כי אמר ליה קני *קני עבד וקני רביה וכי אמר ליה על מנת לא כלום קאמר ליה ורבנן סברי כיון דאמר ליה על מנת אהני ליה תנאיה ור' אלעזר אומר כל כי האי גוונא דכולי עלמא לא פליגי דקני עבד וקני רביה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחר מנה ואמר ליה על מנת שתצא בו לחירות ר"מ סבר כי אמר ליה קני קני עבד וקני רביה וכי אמר ליה על מנת לא כלום קאמר ליה ורבנן סברי לדידיה נמי הא לא קא מקני ליה דהא לא אמר ליה אלא על מנת שתצא בו לחירות ורמי דרבי מאיר אדרבי מאיר ורמי דרבנן אדרבנן דתניא
אין

לר' שמעון בן אלעזר. דאמר עבד אינו מקבל גיטו עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו: כאשה דמי. ועושה שליח לקבלה כאשה דנפקא לן (לקמן דף מא.) מושלחה מביתו מלמד שהאשה עושה שליח והיינו דקאמר על ידי אחרים: או דילמא כו'. וע"י אחרים דקאמר שיזכה לו רבו גיטו על ידי אחרים או הם עושים שלא מדעתו: גמר לה לה מאשה. ועושה שליח: הני כהני. לענין הקרבת קרבנות: שלוחי דרחמנא נינהו. ולא שלוחי דידן ונפקא מינה למודר הנאה מכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו והא מילתא איבעיא לן בנדרים בפרק אין בין המודר (דף לה:): והא עבד כו'. והיכי יליף רב הונא מהאי טעמא היתר בהקרבה למודר הנאה: בתורת קרבנות. שיהיו הן עובדים את העבודה: שייך בגיטין. אם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחברו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו: אבל לא מיד רבו שלו. אם היו שניהם של איש אחד: דר"מ. דאמר בכסף ע"י אחרים סבר אין קנין לעבד בלא רבו אם נתנו לו במתנה זכה בו רבו הילכך אע"ג דהוי כסף משל אחרים אי אפשר שיקבלנו הוא ויתן לרבו: ורבנן סברי יש קנין. אם נתנו לו מתנה הואיל ודעת אחרת מקנהו ונותן זה לא גמר בלבו שיזכה בו הרב הויא דעבד ומיפריק ביה על ידי עצמו: קנין דאשה ובעלה בעלמא איצטריכא לן ואשה כי עבד הואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד איכא למשמע דה"ה באשה: דכ"ע אין קנין. אי יהבי ליה סתמא: אהני ליה תנאה. דמעיקרא אדעתא דתנאה אקניה: לא כלום אמר ליה. דכיון דקנה עבד קנה רבו: שתצא בו לחירות. שתתנהו לרבך בפדיונך:
אין

שטר על ידי אחרים דקסבר זכות הוא לו ולא ע"י עצמו דגבי כסף אין קנין לעבד וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד כדקתני אף שטר כו' וכל שכן כסף אלמא בתרווייהו אית ליה ע"י עצמו לא ורבנן דמתני' אית להו בכסף בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ע"י עצמו דיש קנין לעבד ע"י אחרים דזכות הוא לו וכן שטר בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ודקי"ל דגיטו וידו באין כאחד כרבנן עבידנא ליה והאי דלא ערבינהו ותנינהו משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא אבל רישא הכי קאמרי ליה רבנן לר' מאיר אף בכסף ע"י עצמו דיש קנין לעבד וכ"ש ע"י אחרים דזכות הוא לו וכל שכן שטר ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר לרבנן אית להו בכסף בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו ובשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו ורבי שמעון (ג) סבר לה כר"מ דבכסף ע"י עצמו לא דאין קנין וכרבנן בשטר דאין גיטו וידו באין כאחד א"כ הא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד יחידאה היא וכר' מאיר עבדינן הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרישית דרישא דמילתא רבנן אמרוה וסיפא אתאן לר' שמעון בן אלעזר עכ"ל וא"ת מנא ליה הך שלש מחלוקות דילמא כולה מילתא דרבנן דמתניתין רשב"א ובכסף ע"י עצמו היינו אף ע"י עצמו ובשטר על ידי אחרים דוקא והא דקיימא לן דגיטו וידו באים כאחד משום דסבירא לן כרבי מאיר ולא כר"ש בן אלעזר ויש לומר אי גרסינן בברייתא דר' שמעון בן אלעזר אף בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו על כרחך יש שלש מחלוקות בדבר דע"כ לאו היינו רבנן דמתני' דהא אמרי בהדיא בכסף על ידי עצמו ולספרים דלא גרסינן אף צ"ל כיון דאשכחן דרבנן פליגי עליה דרשב"א כדאיתא בסוף פ"ק דגיטין (דף יב:) דאמרי אי בעי זריק ליה גיטא ופסיל ליה אלמא אית להו דגיטו וידו באין כאחד וכיון דהכי הוא לא קרי ליחיד חכמים במתניתין כיון דרבנן פליגי עליה ולכך צריך לומר שיש שלש מחלוקות בדבר: **מהו** שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו. יש מפרשים דהכי קמיבעיא ליה היכא דאמר העבד לאחר לקבל ליה גיטו מיד רבו מהני קבלתו או לא דכי לא א"ל לקבל גיטו וזכה ומקבלו פשיטא לן דמהני דאמרינן במתניתין (לעיל דף כג:) ובשטר ע"י אחרים אבל אמירתו שאמר לו לך וקבל גיטי שמא מיגרע גרע לפי שבא מטעם שליחות או לא ויש מפרשים דהכי קמיבעיא ליה מהו שיעשה שליח הא דאמר ר' שמעון בן אלעזר בשטר ע"י אחרים בתורת שליחות קאמר כלומר צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גיטו משום דגמר לה לה מאשה ולמ"ד זכות הוא לו יכול לקבל גיטו שלא מדעתו כל זמן שאינו מוחה ולמ"ד חוב הוא לו צריך לעשות מדעתו שיתרצה וא"כ אם הוא עומד וצווח לא מהני קבלתו או דילמא לאו בתורת שליחות קאמר דלא דמי לאשה לדוקא אשה דאיהי מקבלת גיטה שליח נמי מצי משויא אבל עבד לר' שמעון בן אלעזר כיון דאיהו לא מצי מקבלו שליח נמי לא מצי לשוויי ואם כן בשטר על ידי אחרים דקאמר היינו אפילו עומד וצווח כיון דאינו מטעם שליחות: **דאמר** רב הונא הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו. פירש בקונטרס דמיירי לענין הקרבת קרבנות ונפקא מינה לענין מודר הנאה מן הכהן שהכהן מותר להקריב קרבנותיו תימה דמשמע הכא דפשיטא ליה ובמסכת נדרים בפרק אין בין המודר (דף לה:) בעי הני כהני שלוחי דרחמנא הוו או שלוחי דידן ולא איפשיטא ואמאי לא מייתי התם הך מילתא דרב הונא בריה דרב יהושע למיפשטה °ויש לומר דאורחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי דלא מיפשטא אלא ממשנה או מברייתא אע"ג דמצי למיפשט מדברי *אמוראי אי נמי יש לומר דהתם הכי קמיבעיא ליה הני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל או דילמא הוו נמי שלוחי דידן ונפקא מינה שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים אי שלוחי דרחמנא א) [נמי] נינהו הוי קרבן כשר ואי הוו א) [דוקא] שלוחי דידן אינו כשר כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים*:

ורבי אלעזר אומר כל כי האי גוונא כו'. אומר רבינו תם דהלכה כר' מאיר דאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ואליבא דרב ששת דמוקי פלוגתא כי מקני ליה אחר ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו דמשמע אבל אי אמר ליה על מנת שתצא בו לחירות אפילו ר"מ מודה דאהני ליה תנאיה וכן משמע פרק בתרא דנדרים (דף פח.) דתנן התם המדיר (ג) חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו אומר לה הרי מעות האלו נתונים לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך וקאמר עלה בגמרא אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אבל אי אמר לה מה שתרצי תעשי קני יתהון בעל ושמואל אמר אפילו אמר לה מה שתרצי עשי לא קני יתהון בעל ומסיק כמאן אזלא הא שמעתא דרב כר"מ וקיימא לן (בכורות דף מט:) הילכתא כוותיה דרב באיסורי ואע"ג דפליגי נמי לענין ממון מכל מקום לענין איסורא איתסיל משמע דהלכה כרבי מאיר דהא רב קאי כוותיה והיינו ע"כ אליבא

א) ג"י רש"א

תוס' ר"י הזקן

שלוחי דרחמנא ואפי' היה בעל קרבן מודר הנאה מהכהן מותר לו להקריב קרבנו: יש קנין שהקנו להם אחרים בסתם ולא עשו להם תנאי הואיל ודעת אחרת הקנתו לו ולא גמר בלבו לתת לאדון ולבעל: ולאשה בעלמא איצטריכא ליה. כתב ר"ש דאשה כעבד הואיל וזכאי במעשה ידיה ומציאתה. משמע מלשונו דמתנה כמציאה וכ"כ בפ' בן סורר ומורה. וזה אינו כמ"ש במציאת האשה: ולאו כלום הוא דהו"ל כנותן [לו] אחר מתנה שתכף שנתן לעבד קנה האדון וכי עביד תנאי לעבד לא מהני לאדון. ור' אלעזר וכו' איכא מאן דפסק כרב ששת דגרסי' בנדרים פ' בתרא המודר הנאה מחתנו והוא רוצה ליתן מעות לבתו אומר לה הרי המעות נתונים לך ע"מ שאת נושאת ונותנת לפיך. אמר רב ל"ש אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך אבל מה שתרצי עשי בהן קנה יתהון בעל. אמר רבא מכדי שמעתתיה דרב כר' מאיר מדקאמר רב כר' מאיר [מו]דה שאם אמר מה שאת נושאת ונותנת בפיך לא קנה בעל ובמה שתרצי עשי בהן קנה אלמא ס"ל כרב ששת דבעל מנת שאין לרבך רשות בהן פליגי ומיהו ר' מאיר מודה בעל מנת שתצא בהן לחירות וה"ל גבי אשה מה שתרצי עשי בהן בע"מ שאין לבעליך רשות בהן ומה שאת נושאת ונותנת בפיך לא קנה בעל ובמה [illegible] שתצא בו לחירות גבי עבד דאלו סבירא לן כר' אלעזר הויא שמעתתיה דרב כרבנן ולא כר' מאיר. דלר' מאיר כי היכי דלגבי עבד ליכא שום אנפא דקני ליה עבד בלא אדון ה"נ גבי אשה ליכא שום אנפא דתקני אשה בלא בעלה ואוקים רב למתני' כרבי מאיר ושמואל כרבנן אלמא הלכתא כרב ששת. והרי"ף והר"ם פסקו כר' אלעזר: א) פסק כשמואל. והעיקר דרב ושמואל בהא פליגי רב סבר דמתני' ודאי כר' מאיר היא במה שאת נושאת ונותנת לפיך דוקא ר' מאיר מודה ב) בעל מנת שתצא בהן לחרות דלא קנה אדון כרב ששת ומה שתרצי עשי בהן הוי כע"מ שאין לרבך רשות בהן כדפרישית. והיינו דקאמר רב במה שאת נושאת ונותנת בפיך דוקא אבל מה שתרצי עשי בהן אע"פ שהתנה בגופה של מתנה קנה בעל ודאי כר' מאיר ואליבא דרב ששת דס"ל דפלוגתייהו בע"מ שאין לרבך רשות בהן וקסברי רבנן קנתה האשה והעבד ור' מאיר סבר דלא קנו ואיכא למימר דר' מאיר סבר דע"מ שתצא בהן לחירות ודכוותה גבי אשה בע"מ שאת נושאת ונותנת לפיך קנתה האשה אבל בע"מ שתרצי [עשי] בהן לא דבע"מ שתצא בו לחירות גופיה לא שמעי' ליה בפירוש דניטא דקנה דנגמר מטעמיה באשה קנתה אפי' במה שתרצי עשי בהן וכרבנן לא מצי למיהוי דאף בלא מה שתרצי קנתה האשה והעבד. ואלו רב ס"ל כר' אלעזר בע"מ שתצא בהן לחירות פליגי מני מתני' אי ר' מאיר הא אמר אפ"ה קנה בעל ואדון ואי רבנן דאמרי גבי עבד דבעל מנת שתצא בהן לחירות קנה עבד מטעם דלדידיה נמי לא אקני ליה אלא שיצא בהן לחירות כלומר שהתנה בגופה של מתנה גבי אשה נמי קנתה אפי' במה שתרצי עשי בהן שהרי התנה בגופה של מתנה כמו שנבאר בדברי שמואל הילכך לרב דאמר ללישנא דמתני' דוקא לא מתוקמא שמעתתיה אלא כר' מאיר אליבא דרב ששת. שמואל ס"ל כר' אלעזר דבעל מנת שתצא בהן לחרות פליגי הילכך מתני' לאו כר' מאיר מתוקמא אלא רבנן היא ומה שאת נושאת ונותנת לפיך לאו דוקא וגבי אשה אפי' מה שתרצי עשי בהן לא קנה בעל דהא לדידה נמי לא אקני לה אלא למה שתרצי עשי בהן דהואיל ופרט לה זה וכבר נתן לה לא הוי כנותן לזה ומתנה לזה שלא נתן לה מתנה מוחלטת אלא שתעשה בהן מה שתרצה והתנה בגוף המתנה אבל כשהתנה עם המתנה שנתן לה מתנה מוחלטת דאמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן הרי כנותן לזה ומתנה לאחר. איכא מאן דאמר מיהו ה"מ באשה דלא קני ליה גופא ואין ביד הבעל לעכבה לעשות חפצה הילכך לא נתן לה מצד שהיא תחת בעלה אלא מצד שהיא תחת עצמה. אבל בעבד דקנייה ליה לגופיה ויש לו לעכבו לעשות חפצו אפי' כשאינו (עושה) [אוכל] משל אדון קני אדון המתנה לעולם שהרי הקנה לעבדו ואע"ג דקא"ל ע"מ שתעשה בהן חפציך מהם הואיל ועשיית חפציו היא תחת שעבודו נמצא שהמתנה היא לעבדו שיעשה מהן מה שאמר הילכך כי א"ל קני קנה עבד ואדון וכי א"ל ע"מ הוי כמתנה לאחר עד שיאמר לו ע"מ שתצא בהן לחירות דהא לדידיה לא אקני ליה עד שיצא בהן לחירות ויסתלק כל שעבודו מעליו נמצא שלא הקנה עבדו כלל. והלכתא כשמואל דדינא הוא. ודעת הר"ם שאין הפרש בין עבד ואשה דהואיל והתנה בגופה של מתנה כגון שאמר לעבד ע"מ שתצא בהן לחירות [או]מה שתרצה לעשות בלא רשות אדון לא קנה אדון כמ"ש בזכייה פ"ג. והרב בעל התשלום כתב בנדרים לדברי פלא והעקר כמו שכתבנו וכ"ד הר"ם והרי"ף. והוי יודע דמתנת אשה שזוכה בה הבעל אינו זוכה בה אלא לפירות כמו שכתבנו בפ' מציאת האשה: ורמי דר' מאיר [אדר"מ] ורבנן [אדרבנן]. לר' אלעזר מותיב דבעל מנת שתצא בהן לחירות פליגי ושמעי' מהא דר' אלעזר בין בעבד בין באשה קאמר ודינם שוה שלא כדברי בעל התשלום שכתב דהא דר' אלעזר לא איירי אלא בעבד אבל באשה מודה דבעל מנת שאין לבעליך רשות בהן לא קנה בעל דא"כ אמאי אוקמא בעל מנת שתפדי בו את המעשר הו"ל לאוקומי בעל מנת שאין לבעליך רשות בהן דבהא פליגי אפי' לר' אלעזר גבי אשה. ועוד אפי' ג) תפוך קשיא דר' דהא מודה בע"מ שתפדי את המעשר דלא קנה בעל דהרי כע"מ
שתצא

א) אולי צ"ל ולענין המדיר הנאה מחתנו פסק כשמואל כצ"ל. ועי' בר"ן כאן שכ' דע"כ דגם הרי"ף פוסק כשמואל ע"ש ועי' ברי"ף על נדרים שם וד"ק. ב) צ"ל וכן בעל מנת שתצא בהן לחירות לא קנה אדון. ג) אולי צ"ל דקשי' אם לא נימא איפוך לא קשיא דר"מ אדר"מ דהא מודה וכו'. ועי' במהרש"א כאן ד"ה ומשני והו"ת.

עין משפט נר מצוה

רם א מיי' פ"ו מהל' נדרים הל"ה:
רמא ב מיי' פ"ו מהל' עבדים הל"ח טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' נה:
רמב ג מיי' פ"ג מהל' זכייה הלי"ב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:
רמג ד מיי' שם ופ"ז מהל' נדרים הלי"ז סמג עשין פב סמג לאוין רמב טוש"ע אה"ע סי' פה סעי' יא וטוש"ע יו"ד סי' רכב:
רמד ה מיי' פ"ג מהל' זכייה ומתנה הלכה יג סמג עשין פב טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כב:
רמה ו מיי' שם הלי"ד ופ"ה מהל' עבדים הל"ג סמג שם טוש"ע שם סעי' כו:

מסורת הש"ס

יומא יט. נדרים לה:
תמורה כט: גיטין כג:
פסחים פח: נדרים עב. *סנהדרין עא. [נדרים שם:]
[מיר כה: סנהדרין עא.]
[פסחים פח:]
[ע' תוס' שבת עב. ד"ה כי אתא ותוס' יומא יט: ד"ה מי איכא וב"ק פו: ד"ה בייש וב"מ יא: ד"ה מן]
[עיי' תוספות יומא יט: ד"ה מי איכא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' הדר פשטא גמר לה [illegible] : (ב) תוס' ד"ה [illegible] ר' שמעון וכו' ור' שמעון [illegible] כ"א סבר לה כר"מ : (ג) ד"ה ור' אלעזר וכו' המדיר את חתנו וכו' אומר לה נתנו לך:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאמר וכו' וי"ל דאורחיה דגמ' וכו' [illegible]

אין אשה *פודה מעשר שני בלא חומש ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' מאיר [א]אשה פודה מעשר שני בלא חומש היכי דמי אילימא בזוזי דבעל ומעשר דבעל שליחותיה דבעל קא עבדה ואלא בזוזי דידה ומעשר דידיה איש אמר רחמנא [ב]ולא אשה אלא לאו כי האי גוונא דאקני לה אחר מנה ואמר לה ע"מ שתפדי בו את המעשר ואיפכא שמענא להו אמר אביי איפוך רבא אמר לעולם לא תיפוך והכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן ור"מ לטעמיה *דאמר [ג]מעשר ממון הקדש הוא [ד]ולא קני ליה בעל ורבנן לטעמייהו דאמרי ממון הדיוט הוא וקני ליה בעל הילכך שליחותא דבעל קעבדא: תנא [ה]יוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרים בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי אברים מנלן דומיא דשן ועין מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל *מומין שבגלוי ואינן חוזרין ואימא ניהוו שן ועין כשני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין צריכא דאי כתב רחמנא שן הוה אמינא אפילו

שן

רש"י

אין אשה פודה מעשר שני. קס"ד במעשר שני שהוא משדה בעלה שהיא כבעלה וקרינן ליה ממעשרו וכדמפרש לה ואזיל: אשה פודה בלא חומש. דלאו דידה הוא ואין מוסיפין חומש על פדיון מעשרות והקדשות אלא בעלים: שליחותיה עבדא. ומ"ט דמאן דאמר פודין בלא חומש: אלא בזוזי דידה. דנכסי מלוג: ומעשר דידיה. משדותיו: איש אמר רחמנא ולא אשה. איש ממעשרו אמר רחמנא ולא אשה ממעשר בעלה. דאשה כאחר דמיא: ע"מ שתפדי בו כו'. שתהיה כאיש אחר לפדות בלא חומש רבנן סברי כי אמר לה קני קנה ליה בעלה וכי אמר לה ע"מ לאו כלום הוא הילכך זוזי הוו נמי דבעל ושליחותיה עבדא איש ממעשרו קרינא ביה ורבי מאיר סבר לדידה גופה לא אקני לה אלא לאכי שתהא כאיש אחר לפדות בלא חומש: דאייתי מבי נשא. שמת אביה והיה לו מעשר שני וירשתה עם שאר נכסים וירושה הבאה לה לאחר מכאן נכסי מלוג הן וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות: ור"מ לטעמיה. דאמר לקמן בפ"ב מעשר ממון גבוה הוא ואכילתו משולחן גבוה הוא הילכך איתו כשאר נכסים למקניה בעל בתקנתא דתקון רבנן פירות לבעל הילכך לא זכי ביה וכי פרקה ליה בזוזי דבעל לאו ממעשרו הוא פרקה דזוזי דחד ומעשר דחד: ורבנן לטעמייהו דאמרי ממון הדיוט הוא. וחיילא עליה תקנתא דרבנן ופירות לבעל כשאר נכסי מלוג וכיון דבזוזי דבעל פרקה בעי חומש: תנא יוצא בשן ועין. אמתני' קאי: ראשי אברים. כ"ד הם ושנויים אצל נגעים (פרק ו משנה ז) ומייתי להו לקמן בשמעתין (דף כה.): שאין חוזרין. אם נטלן כשן ועין וגמר במה מצינו: אין מלמדין. מדלא כתיב אחד ונגמור כולהו מיניה: צריכי. דלא גמר חד מחבריה הילכך לא באין כאחד נינהו:

שן

תוספות

אליבא דרב ששת דאילו לר"א אליבא דר"מ אפי' מה שאת טועמת לפיך קנה יתהון בעל כמו שאין מועיל ע"מ שתצא לחירות אלא ע"כ כרב ששת ולא כר"א סבירא להו לרב ושמואל ש"מ דלרב ששת ע"מ שתצא בו לחירות מועיל לכ"ע כמה שאת טועמת לפיך דמועיל אפילו לר"מ ואומר ר"ת דמשמע מהתם דהלכה כרב ששת ולא כר"א ועוד מייתי ראיה דהלכה כרב ששת מפרק בן סורר ומורה (סנהדרין דף עא.) דאמרינן התם בן סורר ומורה אינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו ופריך בגמרא אמו מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה ומשני כשנתנו לה אחרים ע"מ שאין לבעלה רשות בהן והשתא בשלמא לרב ששת מכל מקום אתי לכל הפחות מיהא כרבנן אלא לר' אלעזר לא אתיא דהתם לא כר' מאיר ולא כרבנן עוד מייתי ראיה מההיא דפסחים פרק האשה (דף פח:) גבי האומר לעבדו שחוט עלי פסח ושכח מה אמר לו רבו כו' ופריך בגמרא מה שקנה עבד קנה רבו ומשני כגון דאקני ליה ע"מ שאין לרבו רשות בו והיינו כרב ששת אבל לר"א הוה צריך לאוקמי שאמר לו ע"מ שתצא ידי פסח אך ר"י אומר דאין ראיה לומר דהלכה (א) כרב ששת מההיא דנדרים ומפרק בן סורר דהתם מיתוקמא שפיר אפי' לר"א דיש לחלק בין אשה לעבד ומצינו למימר אפילו לר"א דאמר לר"מ אפילו אמר לו ע"מ שתצא בו לחירות קנה רבו יכול להיות דבאשה לא קנה הבעל שהרי אינם שוים שאין יד האשה כיד הבעל כמו שיד העבד כיד רבו ותדע דאילו אם נתן הבעל מתנה לאשתו קנתה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות כדאיתא פרק חזקת הבתים (ב"ב דף נא:) ואילו אם נתן מתנה לעבדו לא קנה העבד כלל ועוד תדע שאינן שוים שהרי אם נתנו אחרים מתנה לעבד סתמא זכה הרב בין בגוף בין בפירות דאין קנין לעבד בלא רבו היינו שאין קנין לעבד כלל ויש לרב גוף ופירות ואם נתנו אחרים מתנה לאשה אין לבעלה כי אם פירות אבל הגוף שלה דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות אבל הגוף לאשה וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות דאע"ג דמציאת האשה לבעלה לגמרי אין לדמות מציאה למתנה וכן משמע בירושלמי דכתובות פ' מציאת האשה דקאמר התם מפני מה מציאת האשה לבעלה שמא תגנוב זהובים ותאמר מציאה מצאתי ופריך הגע עצמך מתנה כלומר במתנה עצמה ניחוש להא שמא תגנוב ותאמר נתנו לי מתנה ומשני מתנה יש לה קול ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל מה היתה מרווחת לומר ניתנו לי במתנה אלא ש"מ דבמתנה שנתנו לה אחרים אין לבעל אלא פירות אבל הגוף לאשה ואילו בעבד אם נתן לו אחר מתנה קנה האדון הפירות והגוף וא"ת לפר"ת דלרב ששת מועיל ע"מ שתצא בו לחירות אפילו לר"מ א"כ אמאי קאמר ר"מ במתני' בכסף ע"י עצמו לא הא ע"י עצמו נמי משכחת לה באומר ע"מ שתצא בו לחירות וי"ל דכה"ג ע"י אחרים מקרי ולא על ידי עצמו כיון דלא קנה אותם העבד לגמרי ולא נתנו לו אלא ע"מ שיצא בו לחירות ואע"ג דלר' אלעזר דמוקי פלוגתייהו בע"מ שתצא בו לחירות מיקרי ע"י עצמו היינו משום דלר' אלעזר אית ליה דקניה עבד וקנה רביה אבל לרב ששת דאית ליה לא קניה רביה מיקרי ע"י אחרים דמחמת שאין העבד קונהו אלא נגאלת בו לא קניה ליה רביה וע"י אחרים מיקרי ומיהו קשה אליבא דר"א דמוקי פלוגתייהו באומר ע"מ שתצא בו לחירות אם כן היאך מצינו לרבנן דר' מאיר בכסף ע"י עצמו הוא ולא הקנו לו אלא ע"מ שיצא בהם לחירות ע"י אחרים הוא כדבעינן למימר לר' מאיר אליבא דרב ששת וי"ל דרבנן ע"י עצמו דר' מאיר קיימי דאמר בכסף ע"י אחרים אין ע"י עצמו לא ולר' אלעזר אליבא דר' מאיר אפילו הקנו לו ע"מ שיצא בהם לחירות קנה עבד קנה רבו ואין יוצא בו לחירות ומקרי שפיר ע"י עצמו והא קיימי רבנן והכי קאמר והכ"א בכסף במה שאתה קורא ע"י עצמו דקאמרת דאינו יוצא אפילו אם נתנו לו ע"מ שיצא בו לחירות אנו אומרים שיצא בו לחירות דכה"ג אשכחן בהנזקין (גיטין דף נח:) ובשבועות (דף מב.) ובפ"ב דכתובות (דף יח.) דאמר ר' אליעזר בן יעקב פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו דהיינו (ב) מה שאתם קורין טענת עצמו:

אלא בזוזי דידה ובמעשר דידיה. (ג) פירוש בזוזי דידה דנכסי מלוג ומעשר דידיה משדותיו איש אמר רחמנא ממעשרו ולא אשה ממעשר בעלה דאשה כי אחר דמיא וקשה לר"ת דלא היה לו להזכיר איש ואשה כלל אלא הוה ליה למימר ממעשרו אמר רחמנא ולא ממעשר חבירו ונראה לר"ת דגרס אלא בזוזי דידה ומעשר דידה והכי פירושו איש אמר רחמנא דמוסיף חומש על מעשרו ולא אשה אפילו בזוזי דידה ומעשר דידה ואפי' היא אלמנה (ד) וגרושה אינה מוספת חומש והא דתני בת"כ בפ' בהר אם גאל יגאל איש ממעשרו לרבות את האשה לענין פדיה דוקא מרבינן את האשה ולא לענין חומש דס"ד הואיל וכתיב ביה במעשר למען תלמד ליראה ודרשינן מיניה בספרי דגדול מעשר שמביא לידי תלמוד כששוהה בירושלים לאכילת מעשרו וה"א אשה כיון דלאו בת לימוד היא ליתה בדיני מעשר להכי איצטריך לרבויי והא דממעט בת"כ קטן מאיש ה"נ הוה מצי למעוטי אשה מחומש כדאמר הכא אלא משום דרבי בההיא קרא גופיה אשה מאם גאול יגאל ניחא ליה למנקט איש ולא קטן למעוטי לגמרי ומיהו בחנם הזכיר ר"ת למען תלמד הוה מצי למימר דאיצטריך לרבות אשה לענין פדיה דלא תיסק אדעתיה למעוטי מאיש לגמרי כי היכי דממעטינן קטן ומה שפי' בקונטרס בזוזי דידה היינו נכסי מלוג לא נהירא דכיון שכן ברשותו ומה שקנתה אשה קנה בעלה כזוזי דידיה חשיבי כדאמר גבי מעשר דאתי מבי נשא דקני לה בעל למ"ד מעשר ממון הדיוט הוא ושליחותא דבעל קא עבדא לכן נ"ל דזוזי דידה מיירי כשהקנה לה אחר מנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו דהא פרשינן לעיל שאין הבעל אוכל (ה) פירות: **תנא** יוצא בשן ועין. ותנא דידן דלא תנא להו משום דסבר דצריך גט שחרור:

הואיל

עין משפט נר מצוה

רמו א ב מיי' פ"ה מהל' מעשר שני הלכה ב:
רמז ג מיי' שם פ"ג הלכה יז:
רמח ד מיי' שם פ"ה הלכה יא:
רמט ה מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ד סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כו:

[ע' תוס' ב"ק לח. ד"ה מתיב]

תוס' ר"י הזקן

שתצא בו שאת נושאת ונותנת לפיך. והוא דחק עצמו לפרש דהכא מיירי דלא אמר לה על מנת שאין לבעליך רשות אלא על מנת שתפדי את המעשר. ואין אלו אלא דברי נביאות וקושיא קמייתא לא מיתרצא אמאי לא אמר ליה דא"ל על מנת שאין לבעליך רשות בהן ובפסח שני מוכחינן דהא דאמרי' על מנת שאין לרבו רשות בו קנה בהן עבד (וקנה) דוקא מה שהוא זכות לאדון אבל מה שהוא חובה לאדון לא שאין חבין לאדם אלא בפניו כמו שביארנו שם: אין האשה הפודה מעשר שלו מוסיף חומש דכתיב ואם גאול יגאל איש ממעשרו ויסף חמישיתו ואחר שפודהו אין מוסיף חומש ואשה שפודה מעשר שלה אינה מוסיף חומש דכתיב איש ולא אשה: א) ומעשר דידה ומיירי שאין לה בעל: דבי נשא. מבית אביה: יוצא. העבד לחרות אם השחית עינו או אבר שאינו חוזר: צריכי. ולא באין כאחד הם:

א) גירסת רבינו בגמ' אלא בזוזי דידה ומעשר דידה וכגירסת רבינו תם בתוס' ד"ה אלא.

מסורת הש"ס

תוספתא דמעשר שני פ"ד

לקמן נג: נד: ב"ק סט: סוכה לה. פסחים לז: ב"מ ל. [סנהדרין קיב: מנחות פב.]

לקמן לה: לו. לו: מב: מג. נח. ע"ז מד: חולין קיב: קיז. בכורות מט. סנהדרין סז: עג: זבחים כד. [פסחים כו. מט. יומא ס. גיטין מו. נזיר לז: סנהדרין מה: שבועות כו: זבחים מז. מה. חולין סה: כריתות ו. מעילה יח: ערכין יח:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה (בעמוד הקודם) וכו' ור"א כו' הלכה כר"מ אליבא דרב ששת: (ב) בא"ד מה שאתם קורין כו': (ג) ד"ה אלא וכו' ופי' בקונטרס בזוזי דידה וכו' איש ממעשרו אמר רחמנא: (ד) בא"ד אלמנה או גרושה: (ה) בסה"ד אוכל אלא פירות:

רנ א מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ד סמג עשין פו טוי"ד סימן רסז:
רנא ב מיי' שם הל"י טור ש"ע שם סעי' ל:
רנב ג מיי' שם טוש"ע שם סעי' לא:
רנג ד מיי' שם הל"ד טוש"ע שם סעי' כז:
רנד ה ו מיי' שם הל"ז טור ש"ע שם סעיף לה:
רנה ז ח מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל"ע והל' י סמג עשין סז טוש"ע חו"מ סי' שצ סעי' ט:
רנו ט י מיי' פ"ב מהל' חובל ומזיק הל"ז סמג עשין ע טוש"ע חו"מ סי' תכ סעי' לג וסעי' כה:
רנז כ מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ת סמג עשין פו טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' לד:
רנח ל מיי' שם הל"ט טוש"ע שם סעי' לג:
רנט מ נ מיי' שם הל' יב יג טוש"ע שם סעי' לו:
רס ס מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' לג:
רסא ע פ מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הל"א סמג לאוין שטו:

הואיל ומדרש חכמים הוא. פי' משום הכי אמר דבשאר דברים לריך גט שחרור וא"ת ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא והלא כמה גופי תורה תלויין שאינם באין אלא מכח דרשה לכן נראה לר"ת דגט זה אינו אלא מדרבנן דחיישינן שמא ימלאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה לפי שאין המדרש ידוע לעולם לכך תקנו גט שחרור וריב"א פירש דודאי שן ועין דכתיב בהדיא בקרא ועלייהו כתיב לחפשי ישלחנו דמשמע חפשי מעיקרא ובהא פשיטא ליה דלא גמר שילוח שילוח מאשה ולכן א"צ גט שחרור אבל שאר אברים דלא נפקי אלא מיתורא דישלחנו ודאי בהכי גמירי שילוח שילוח מאשה ולכך צריך להו גט שחרור: תרנגול שהושיט ראשו וכו'. בתרנגול גרסינן נזק שלם ובסוס שצנף חצי נזק וכן מוכח בפרק כילד הרגל (ב"ק דף יח:): מיבעי ליה לכדתניא הרי שהושיט כו'. השתא משמע דכ"ע דבשלא נתכוון לעין פטור ותימה דבפרק כילד הרגל (ב"ק דף כו:) אמר רבה היתה מונחת לו אבן בחיקו ולא הכיר בה מעולם ועמד ונפלה לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן וי"ל דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא שהוא מתכוון לטובה ולא נתכוון לעין כלל אבל ההיא דהתם הוי דומיא לכחול לו עין וסמאה דאיכא חדא לטיבותא שנתכוון לרפאות וחדא לריעותא שנתכוון לעין: סמויה וחטטה יוצא בהן לחירות. ואע"ג דלעיל אמר כהויה וסמאה אם אינו יכול להשתמש בה כבר אין יוצא בהן לחירות והכא כיון דסמויה משמע שלא היה יכול להשתמש בה כבר מ"מ הכא שאני דחטטה עשאו מחוסר אבר: [ותנא תונא כו'. תימה דלא דמי לעוף דמתחילה לא היה בו דבר שראוי לפסול בו דאפילו עינו סמויה בו לא היה פסול אבל עבד הרי היה בו מתחילה דבר הראוי לצאת בו. ת"י]: ת"ל מן העוף ולא כל העוף. תימה ל"ל קרא כיון דמחוסר אבר פסול לבני נח כדדרשינן בפ"ק דע"ז (דף ה:) ובפ"ב דזבחים (ד' קטז.) מכל החי מכל בשר הבא בהמה שחיין ראשי אברין שלה וי"ל דאי לא כתב קרא גבי ישראל הוה מוקמינן קרא דבני נח בישראל ולא לבני נח כדאמר בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נט.) כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח א"נ ה"א כיון דאיתשרי בעל מום בעופות טפי מבהמה איתשרי אפילו מחוסר אבר וקרא דכתיב איירי בבהמה*): המגולה

שן דחלב כתב רחמנא עין ואי כתב רחמנא עין ה"א מה עין שנברא עמו אף כל שנברא עמו אבל שן לא צריכא ואימא °כי יכה כלל (שמות כא) שן ועין פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט שן ועין אין מידי אחרינא לא °לחפשי (שם) ישלחנו חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואינן חוזרים אאף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכתו ואינו חוזר אף כל מומין שבגלוי ואינו חוזר ובטל ממלאכתו אלמה תניא בתלש בזקנו ודילדל בו עצם עבדיוצא בהםלחירות לחפשי ישלחנו ריבויא הוא ואי ריבויא הוא אפי' הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור נמי אלמה תניא *גהכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור אין עבד יוצא בה לחירות א"כ שן ועין מאי אהני ליה *ת"ר דבכולם עבד יוצא בהם לחירות וצריך גט שחרור דברי ר"ש ר"מ אומר אינו צריך ר"א אומר צריך ר' טרפון אומר אינו צריך ר"ע אומר צריך המכריעים לפני חכמים אומרים נראין דברי ר"ט בשן ועין שהתורה זכתה לו ודברי ר"ע בשאר אברים הואיל וקנס חכמים הוא קנס הוא קראי קא דרשינן אלא הואיל ומדרש חכמים הוא מ"ט דר"ש יליף שילוח שילוח מאשה מה אשה בשטר אף עבד נמי בשטר ור"מ אי כתב חפשי לבסוף כדקאמרת השתא דכתב לחפשי ישלחנו הוה ליה חפשי מעיקרא *ת"ר ההכהו על עינו וסמאה על אזנו וחרשה עבד יוצא בהן לחירות ונגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות אמר רב שמן לרב אשי למימרא דקלא לאו כלום הוא *והתני רמי בר יחזקאל זתרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו משלם נזק שלם ואמר רב יוסף אמרי בי רב חסוס שצנף וחמור שנער ושברו כלים בתוך הבית משלמים חצי נזק א"ל שאני אדם דכיון דבר דעת הוא איהו מיבעית נפשיה *כדתניא טהמבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד יתקע באזנו וחרשו פטור אחזהו ותקע באזנו וחרשו חייב ת"ר כהכהו על עינו וכהתה על שינו ונדדה אםיכול להשתמש בהן עכשיו אין עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו עבד יוצא בהן לחירות תניא אידך להרי שהיתה עינו כהויה וסמאה שינו נדודה והפילה אם יכול להשתמש בהן כבר עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בהן לחירות וצריכא דאי אשמועינן הך קמייתא משום דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא אבל הכא דמעיקרא נמי נהורא כחישא אימא לא ואי אשמועינן הא משום דסמיא לגמרי אבל התם דלא סמיא לגמרי אימא לא צריכא *תנו רבנן מהרי שהיה רבו רופא ואמר לו לכחול לו עינו וסמאה לחתור לו שינו והפילה שיחק באדון ויצא לחירות רשב"ג אומר °ושחתה (שמות כא) עד שיתכוין לשחתה ורבנן האי ושחתה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתניא ר"א אומר הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה נפטור מ"ט דאמר קרא ושחתה עד שיכוין לשחתה ואידך מושחת שחתה נפקא ואידך שחת שחתה לא דריש א"ר ששת סהרי שהיתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בהן לחירות מ"ט מחוסר אבר הוא ותנא תונא *עתמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות יכול יבשה גפה נקטעה רגלה נחטטה עינה ת"ל מן העוף פולא כל העוף א"ר חייא בר אשי אמר רב היתה לו
יתרת

שן דחלב. שן שינק בה דעתיד להחליפה כגון בעבד קטן: לחפשי ישלחנו. ריבה לו שלוחים מדלא כתיב חפשי הוא או יצא חפשי: בטל ממלאכתו. העין נסמת מראות והשן מללעוס: ודילדל בו עצם. הסמיטו ממקומו ומחובר בבשר: יוצא בו לחירות. אם עצם שאינו חוזר הוא וסופו ליבש וליפול ואע"ג דליכא ביטול מלאכה דהא עצם דזקן לאו מידי הוי עביד כיון דבגלוי הוא ואינו חוזר הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי אברים: ריבויא הוא. אינו לשון כלל להיות נידון בכלל ופרט אלא בריבה ומיעט וריבה וריבה הכל: ולמחה. יבשה: א"כ. דלא ממעט מידי מיעוט דשן ועין למאי מיעט: בכולן. בראשי אברים קאי: וצריך גט שחרור. להתירו בבת חורין: שהתורה זכתה לו. דכתיב בהדיא: אי כתב חפשי לבסוף כדקאמרת. דלאו חיפושו אלא בשילוח: השתא דכתיב לחפשי ישלחנו הוה ליה חפשי מעיקרא. וכי אתא ישלחנו לשאר ראשי אברים אתא: כנגד עינו. שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש: ושברו. בקול: משלם נזק שלם. כסומכוס מוקמינן לה בב"ק דאמר בהמה שהזיקה בצרורות משלם נזק שלם: ושברו את הכלים. בקולם: חצי נזק. כדין צרורות לרבנן דפליגי עליה דסומכוס בב"ק ואמרי אינו משלם אלא חצי נזק צרורות: שאני אדם דבר דעת הוא. האי ניזק וכי מיבעית מדעתיה קא מיבעית שנותן לבו אל פחד קול הבא פתאום: וכהתה. ולא נסמית לגמרי שרואה במקצת: אם יכול להשתמש. במראה זה: וצריכי. הני תרתי יצא לחירות לאשמועינן דהיכא דאין יכול להשתמש אע"ג דלא סמאה לגמרי הויא השחתה והיכא דסמאה לגמרי אע"ג דכהויה הויא מעיקרא הואיל והיה יכול להשתמש למראיתה בדוחק הויא השחתה: והשתא נהורא כחישא. שאין יכול להשתמש: דמעיקרא נמי נהורא כחישא. ואע"ג דיכול להשתמש בו אימא לאו עין הוא: לחתור לו שינו. לנקרה ולגרר סביב מושבה: לכדתניא הושיט ידו למעי שפחה. להוליא עוברה פטור דלא נתכוון לעין כלל אבל כחול לי עיני דנתכוון לעין אע"ג שלא נתכוון לשחתה חייב: מושחת. נפקא לן הא דר"ת פרט לזה שלא נתכוון לשחת כלל ושחתה משמע בעסוק בה הכתוב מדבר ואפ"ה מתכוון לשחתה בעינן: וחטטה. הוליאה לחוץ: ותנא תונא. כלומר מלינו תנא שלט המסייעו בזאת: ואין תמות וזכרות בעופות. האי קרא דריש הנאמר בכל (כלל) הקרבנות (ויקרא כב) איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם וגו' לרצונכם תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים מדלא כתיב לרצונכם *זכר תמים וליפסוק לימדך שאין מקפיד על תמות וזכרות אלא על אלו: נחטטה עינה. אלמא אף על גב דסמויה מעיקרא כי חטטה מהוי ליה מומא:
יתרת

ב"ק פו. גיטין מב.
גיטין שם
ב"ק לב. נח.
שם יח:
שם לא.
*) [וע"ע תוס' זבחים לה: ד"ה אלא ועוד שם סח: ד"ה ושנפסקה]
ז"נ תמים זכר
שם כו:
חולין כג. זבחים קסח. [מנחות ו. כט. תמורה יז.]

תוס' ר"י הזקן

דחלב. שן הקטנים היונקים שאם נופלת חוזרת: ובטל ממלאכתו ואבר שאין לו מלאכה בגלוי לא יצא לחרות: ודלדל בו עצם ואינו חוזר למקומו לעולם: ריבויא הוא וריבה אבר אע"פ שאינו עושה מלאכה גלויה. אבל כל אבר ודאי עושה מלאכה: (בשבילה). אע"ג דבעינן מומין שבגלוי הרי בטל מעשה השינים הקבועים בו שהוא אבר גלוי וכ"כ הר"ם שהרי ביטל מעשה השינים הקבועין באותו עצם. ומסתברא דהלכה כר' עקיבא מחברו ואע"ג דאיכא מכריעין הכרעה שלישית היא ואינה מכרעת שהרי הם לא הזכירו בביאור בין שן ועין בין בשאר ראשי אברים ודמיא להא דתניא בהגוזל זומא חבית של תרומה שנתגלתה בש"א תעשה זלוף ובה"א תשפך הכל א"ר ישמעאל אני אכריע בבית תעשה זלוף ובשדה תשפך הכל. ואמרו כל הכרעה שלישית אינה מכרעת. פי' הואיל ולא זכרו בביאור בין בבית בין בשדה אע"פ שרעתם כך היא הויא הכרעה שלישית וכ"כ ר"ש בפ' ראשית הגז ובהגוזל זומא. והרי"ף שכתב שאין הלכה כמכריע אלא במשנה אולי לרווחא דמילתא כתב הכי כלומר אפי' הויא הכרעה: כנגד עינו. שנבעת מהקול: תקע. קול התרנגול מיקריא תקיעה. ולסוס צניפה. ולחמור נעירה: נזק שלם דאית ליה דצרורות חייבין נזק שלם ומותיב בפרק כיצד והא משונה ומשני דשדי בה בזרני. פי' שיש זרעים בכלי ודרך התרנגול להכנים ראשו: חצי נזק דצרורות נינהו דהא לאו גופיה אזיק אלא כחו: ואם לאו שאינו יכול להבחין בה בין דבר לדבר בדקדוק: אם יכול להשתמש בה כבר שהיה רואה בה קצת הואיל ועכשיו אינו רואה בה כלל יוצא לחרות (וכל זה): שיחק. שגרם לו לצאת מתחת ידו: פטור משחרר העובר שלא יצא העובר לחרות כשיולד. ומסתברא דטעמייהו דרבנן דלא דרשי ושחתה אלא לאפוקי עובר דלאו בר השחתה הוא שהרי לא יצא לאויר העולם. אבל עבד אפי' שלא נתכוון ליגע באבר יוצא לחרות והיינו דאמרי' בב"ק ס"פ כיצד הרגל אמר רבה היתה אבן אחת מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה מעולם או שהכיר בה ושכחה או שנתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע לענין עבד פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא הרי שהיה רבו רופא וכו' אלא לרבנן אע"פ שלא כיון לזרוק בעבד יוצא לחרות. והר"ם ז"ל ור"ש ז"ל פירשו טעמא דעובר דמודו רבנן דאינו יוצא לחרות שהרי לא ידע דבר שיתכוון לו. וטעמא דבכחול לי עיני שיוצא לחרות שהרי נתכוון ליגע באבר אע"פ שלא נתכוון להזיק א). וכתב הר"ם שאם נתכוון לזרוק לבהמה וזרק לעבדו והפילו שינו או סימא עינו לא יצא לחרות נראה שדחה ההיא דרבה וצ"ע. ולפום סוגיא דגמ' הכי דינא ופירושה כמו שכתבנו: סמויה אע"פ שאין רואה בה כלל.

א) עי' בתוס' ד"ה מבעי ליה:

יתרת והתכה א עבד יוצא בהן לחירות אמר רב הונא *ב והוא שנספרת על גב היד: סבי דנזוניא לא אתו לפירקיה דרב חסדא אמר ליה לרב המנונא זיל צנעינהו אזל אמר להו מאי טעמא לא אתו רבנן לפירקא אמרו ליה אמאי ניתי דבעינן מיניה מילתא ולא פשט לן אמר להו מי בעיתו מינאי מידי ולא פשיטנא לכו בעו מיניה עבד שסרסו רבו בבצים מהו כמום שבגלוי דמי או לא לא הוה בידיה אמרו לו מה שמך אמר להו המנונא אמרו ליה לאו המנונא אלא *קרנונא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל מתניתא בעו מינך *דתנן ג עשרים וארבעה ראשי אברים שבאדם כולם אין מטמאין משום מחיה ואלו הם ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הגוייה וראשי דדים שבאשה רבי יהודה אומר אף שבאיש ותני עלה ד בכולם עבד יוצא בהם לחירות רבי אומר אף הסירוס בן עזאי אומר אף הלשון אמר מר רבי אומר אף הסירוס סירוס דמאי אילימא סירוס דגיד היינו גוייה אלא לאו סירוס דביצים רבי אומר אף הסירוס ורבי לשון לא ורמינהו הרי מי שהיה מזה ונתזה הזאה על פיו רבי אומר היזה וחכמים אומרים ה לא היזה מאי לאו ו על לשונו לא על שפתיו ז על שפתיו פשיטא מהו דתימא זימנא דחלים שפתיה קמ"ל והתניא על לשונו ועוד תניא *ושניטל רוב הלשון רבי אומר ח רוב המדבר שבלשונו אלא רבי אומר סירוס ולא מיבעיא לשון בן עזאי *אמר לשון אבל סירוס לא ומאי אף אקמייתא אי הכי נקדמה דבן עזאי ברישא תנא שמעה לדרבי וקבעה ושמעה לדבן עזאי ותני *ומשנה לא זזה ממקומה אמר עולא ט הכל מודים בלשון לענין טומאה דגלוי הוא אצל השרץ °מ"ט (ויקרא טו) °אשר יגע בו אמר רחמנא והאי נמי בר נגיעה הוא לענין י טבילה כטמון דמי מ"ט (שם) °ורחץ בשרו במים אמר רחמנא מה בשרו *מאבראי אף כל מאבראי לא נחלקו אלא לענין הזאה רבי מדמי לה לטומאה ורבנן מדמו לה לטבילה ותרוייהו בהאי קרא קמיפלגי (במדבר יט) °והזה הטהור על הטמא וגו' רבי סבר והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו רבנן סברי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים ורבנן נמי נרמייה לטומאה טהרה מטהרה הוה ליה למילף ורבי נדמייה לטבילה וכבס בגדיו הפסיק הענין וסבר רבי לענין טבילה כטמון דמי *והאמר רבין אמר רב אדא אמר רבי יצחק מעשה בשפחה של בית רבי שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה כ והצריכה רבי טבילה אחרת נהי דביאת מים לא בעינן ל מקום הראוי לבוא בו מים בעינן כדרבי זירא *דאמר רבי זירא מ כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ושאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו כתנאי

רש"י

יתרת. אצבע יתירה: שנספרת על גב היד. שהיתה בשורת שאר האצבעות: סבי דנזוניא. שם מקום: זיל נצעינהו. אמור אליהם להסגר ולישב בבית וזה לשון נדוי לתלמיד חכם כדאמר במועד קטן (דף יז.) לאמר לו דרך כבוד הסגר ושב בביתך: כמומין שבגלוי דמי. שהרי תלויין בכים וניכרים מבחוץ או לא הואיל וטמונין בתוך הכים: קרנונא. יושב קרנות אתה ולא בעל תורה: מתניתא בעו מינך. גרסינן דמברייתא דתני עלה דמתניתין רבי אומר אף הסירוס יליף לה: אין מטמאין משום מחיה. שם אחד מן הנגעים כדכתיב (ויקרא יג) ומחית בשר חי בשאת וכתיב בה (שם) לכל מראה עיני הכהן שתהא כולה נראית כאחת פרט למחיה שהיא במקום המשופע ויורד לכל צד שאין יכול לראות ראש הנגע ורגליו כאחת: וראשי אזנים. שפת האוזן: ראש גוייה. גיד: וראשי דדים שבאשה. אבל שבאיש אינן בולטין כל כך ואין זה שיפוע: לחירות. דכולן אם קצצו לו רבו מום שבגלוי הוא ואינו חוזר: רבי אומר אף הסירוס. מוסיף על אלו לענין עבד ושן ועין לא אילטריך ליה לרבי למתנינהו בתוספתא דבהדיא כתיב וזיל קרי בי רב הוא ות"ק לא פליג בהא: אף הלשון. שדרכו לראות כשהוא מדבר ומום שבגלוי הוא: אמר מר כו'. רב חסדא מסיק ואזיל למילתיה למיפשט בעיא דסבי: היינו גוייה. דאימני לענין נגעים ובכולהו אמר ת"ק עבד יוצא לחירות: ואלא דביצים. ש"מ בעיא דסבי פלוגתא דרבנן ורבי היא: ה"ג ולרבי לשון לא. ולרבי לשון לא הוי מום גלוי בתמיה: על פיו. של טמא: רבי אומר היזה. דאע"ג דהזאה על הגלוי בעינן כדלקמיה: דחלים. סוגר פיו בחוזקה עד ששפתיו נדבקות מאד ולא נשויהו כגלוי הואיל ופעמים הם טמונות ע"י חלומו קמ"ל. חלים דבר שהוא מדביק יפה סולדו"ר בלע"ז כדאמרינן גבי תפירות עור בהעור והרוטב (חולין דף קכג:) שאני עור דחלים: שניטל רוב הלשון. לענין מומי בכור שנו בבכורות: רוב המדבר. ממקום פרישת דיבוקו ולמעלה קרי מדבר אע"ג דדיבור בבהמה לא שייכא קרי ליה מדבר הואיל והוא המדבר בלשון האדם: אלא רבי אומר סירוס. אע"פ שהן טמונין בכים לעולם: ולא מיבעיא לשון. שהוא נגלה לפרקים: ומאי אף. דקאמר בן עזאי: אקמייתא. קאי אעשרים וארבעה המנויין אלל נגעים דקאמר ת"ק עבד יוצא בהן לחירות מוסיף בן עזאי לענין עבד אף הלשון: אלא לא גרסינן והכי גרסינן תנא שמעה לדרבי וקבעה כו'. קבעה אלל הראשונות והדר שמעה לדבן עזאי שהיה מוסיף לשון לבדו על הראשונות ונמצא חלוק על רבי בסירוס וקבעה בלשון אף כמו שאמרה בן עזאי והיה לו לתנא לקובעה בין ת"ק לרבי והדר למיתני תוספת סירוס עלה אלא שמאחר שנקבעה של רבי אלל ת"ק והיתה שגורה בפי התלמידים כך לא זזה של רבי ממקומו וסידרו של בן עזאי אחריה לפי שהגירסא השגורה בפה קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר: לענין טומאה. דקי"ל מגע בית הסתרים אינו מטמא ונפקא לן במסכת נדה (דף מג.) מוכל אשר יגע בו הזב וגו' הא שטף טהור בתמיה הא טבילה בעי אלא כל אשר יגע בו הזב בדבר שהוא גלוי כידיו והזב לא שטף עדיין כל גופו במים שלא טבל מזובו וכבס בגדיו: אשר יגע בו אמר רחמנא. האי קרא דוידיו לא שטף במים הוא: בר נגיעה. כידיו הוא בגלוי שהרי מוליא לשונו ונוגעין בו בגלוי הילכך נגע שרץ בלשונו טמאהו: כטמון דמי. ואין לריך ביאת מים בתוך הפה: אף כל מאבראי. ולא שיכנים מים לתוך הפה ואף להוליא כל הלשון אינו יכול וטבילה למקלת לא אשכחינן אבל נגיעה בכל שהוא הויא נגיעה: רבי. דריש על הטמא וחטאו חטוי על מקום טומאה הוי חטוי: ורבנן סברי וחטאו וכבס בגדיו ורחץ. בעינן חטוי שיפול על מקום הראוי לרחילה דהיינו טבילה: טהרה מטהרה. הזאה מטבילה: והצריכה רבי טבילה אחרת. משום חלילה אלמא בעי ביאת מים לתוך הפה: כר' זירא דאמר. במנחות (דף קג:) אין מביאין מנחה של ששים ואחד עשרון בכלי אחד דקים להו לרבנן שאין נבללין יפה בשוין ביחד והוינן בה וכי אין נבללין מאי הוי והא אנן תנן אם לא בלל כשר ואמר רבי זירא עלה כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ואפי' לא בלל כשר וכל שאין ראוי לבילה כגון ששים ואחד בילה מעכבת בו דראוי לבילה בעינן: בתנאי

תוספות

המנונא קרנונא. פי' בקונטרס יושב קרנות אתה ולא בעל תורה ור"ח פירש אתה אומר המנונא היינו חס טנא דג חס ואין כן אלא קר טונא דג שהוא קר: רבי מדמה ליה לטומאה. וא"ת מאי פריך לעיל מהזה על לשונו דילמא הזאה שאני דאיתקש לטומאה אבל לענין ראשי אברים מדמינן לטבילה וי"ל דע"כ ליכא לדמויי לטבילה שהרי שן ועין דהוו גלויי לעבד שהוא יוצא בהן לחירות ולגבי טבילה הוו כטמון כדמסיק בסמוך דלא בעינן ביאת מים: כל הראוי לבילה כו'. עיקר מילתא דר' זירא בפ' המנחות והנסכים (מנחות דף קג.) דתנן אם אמר הרי עלי מנחה של ששים ואחד עשרון מביא ששים בכלי אחד והאחד בפני עצמו ומפרש בגמרא משום דששים נבללין וס"א אין נבללין ופריך כי אין נבללין מאי הוי והתנן אם לא בלל כשר אמר ר' זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת ואפי' לא בלל כשר וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו דראוי לבילה בעינן ואם תאמר מאי פריך ואם לא בלל כשר נהי דבלילה לא מעכבא היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה

עין משפט נר מצוה

רסב א ב מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ו סמג עשין פז. טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כט:
רסג ג מיי' פ"ג מהל' טומאת צרעת הל"ח:
רסד ד מיי' פ"ה מהל' עבדים הל"ד סמג עשין פז טוש"ע יו"ד סי' רסז סעי' כז:
רסה ה ו ז מיי' פי"ב מהל' פרה הל"א:
רסו ח מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל"ז:
רסז ט מיי' פ"א מהל' טומאת מת הל"ג:
רסח י מיי' פ"א מהל' מקוואות הל' י סמג עשין רמח טוש"ע יו"ד סי' קצח סעי' לח:
רסט כ מיי' פ"ב מהל' מקוואות הלי"ג סמג לאוין קיא טוש"ע יו"ד סי' קצח סעי' כד:
[ז"ל הערוך בערך נגע ב' כשאמרו לו קרנונא ח"ו לא ביזוהו אלא אמרו לו וכי הדגים חמין הן קרים הן קרנונא ראוי לומר לך וכזה תכין סיטב מ"ס תוספות בשם ר"ח]
ער ל מיי' פ"א שם הל"י סמג שם טוש"ע שם סעי' מג:
רעא מ מיי' פי"ז מהל' מעשה הקרבנות הל"ו:

מסורת הש"ס

בכורות מה. נדה מט:
נגעים פ"ו מ"ז תוספתא דנגעים פ"ב
בכורות מ. ע"ש
[צ"ל אומר]
חולין קטז: לג: ע"ז לה: [יבמות ל. לג. שבועות ד.]
נדה מג.
נדה סו: ע"ש
יבמות קד: נדרים עג. ב"ב פא: מכות יח: מנחות יח: קג: חולין פג: נדה סו:

תוס' ר"י הזקן

נספרת. שהיא בשורת שאר האצבעות: שסירסו שחתך ביציו ונעשה סרים: מחיה אינה מטמאה אלא בדבר שנראה כולו כאחד דכתיב לכל מראה עיני הכהן. אף הסירוס וכ"ש הלשון: ומסתברא דהלכתא כסתם מתניתין דרבים הם א) ותו לא דהא רבנן אמרי דלשון אבר שבסתר הוא דהא לא עלתה לו הזאה: לא הזה דהזאה בעינן באבר גלוי (הוא) ולשון לאו אבר גלוי הוא: הזאה שלישי ושביעי לטמא מת קאמר: מאבראי ולא שיכנוס מים בתוך הפה וכל לשונו אינו יכול להוציא וטבילה במקצת לא אשכחינן אבל נגיעה בכל שהוא הויא נגיעה: לענין שרץ אם נגע שרץ בלשונו שהוא טמא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים: והאמר רבין קס"ד דהאי דאמרי' כטמון דמי שאע"פ שיש שם דבר חוצץ עלתה לו טבילה: מקום הראוי [בעינן] ואפי' רבנן מודו בה דומיא דבית הסתרים דתנן במקואות [פ"ח מ"ה] הקמטים ובית הסתרים [אינם] צריכים שיבא בהם מים. וגרסי' בנדה אמר רבא ילמוד אדם בתוך ביתו שתהא אשה בשעת טבילה מדיחה קמטיה במים אלמא האי אינן צריכים ביאת מים אלא (בעו) מקום הראוי לבא בו מים מיהא בעו: כל הראוי לבילה במנחות היא גבי ששים עשרון נבללים בכלי א' ואין מביאים בו ביותר והתנן אם לא בלל כשר ומשני הכי:
א) אולי צ"ל דדוקא בכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות ותו לא.

גליון הש"ס

גמ' מ"ט אשר יגע. גי' שתוס' בנדה ד' מג ע"א וכי יגע:

כתנאי °ומעוך וכתות ונתוק וכרות *כולן ויקרא כב בביצים דברי רבי יהודה בביצים ולא בגיד "אלא כולן אף בביצים דברי רבי יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר כולם בגיד רבי יוסי אומר מעוך וכתות אף בביצים נתוק וכרות בגיד אין בביצים לא: **מתני'** בהמה גסה נקנית *במסירה והדקה בהגבהה דברי רבי מאיר ור' אליעזר וחכ"א בהמה דקה נקנית במשיכה: **גמ'** דרש רב בקימחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה אשכחינהו שמואל לתלמידי דרב אמר להו מי אמר רב בהמה גסה נקנית במשיכה והאנן במסירה תנן ורב נמי במסירה אמר הדר ביה מההיא הוא דאמר כי האי תנא *דתניא וחכ"א [א]זו וזו נקנית במשיכה רבי שמעון אומר זו וזו בהגבהה מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה פיל לרבי שמעון במה יקנה אמר ליה אביי בחליפין אי נמי בשוכר את מקומו רבי זירא אמר מביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו שמעת מינה *כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח הכא במאי עסקינן בסימטא

אי

רש"י

כתנאי. סירוס דביצים אי הוי מום גלוי: בביצים ולא בגיד. בתמיה גיד ודאי גלוי הוא: אף בביצים. ולא תימא מום טמון הוא דודאי מינכר: בגיד ולא בביצים. דודאי מום טמון הוא ולא מום גלוי הוא: מעוך וכתות אף בביצים. דמינכר טפי: כרות. כרותין החוטין שהביצים תורה אור תלויין בהן בכיסן ומטורים במקצת ואינן נתוקין לגמרי: נתוק. ביד לגמרי ועדיין תלויין בכיס נתוק הוי טפי מכרות כדאמרינן במנחות (דף ט:) להביא נותק אחר כורת שחייב אלמא נתוק הוי טפי מכרות: **מתני'** נקנית במסירה. בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר או בשערה כדתניא לעיל (דף כב:) כיצד במסירה כו' אבל משיכה לא מקניא דאין דרכה בכך להוליכה לפניו: בהגבהה. ולא במשיכה: **גמ'** והא אנן תנן במסירה ורב נמי במסירה אמר. היה רגיל לומר: הדר ביה כו'. בתמיה עד הכא שמואל קאמר לה: זו וזו. הדקה והגסה וכי האי תנא סבירא ליה לרב: זו וזו בהגבהה. ולא במסירה ולא במשיכה: במה יקנה. שאי אפשר להגביהו: מביא ארבעה כלים. דקני ליה כליו כו': ש"מ כו'. ופלוגתא היא בב"ב (דף פה.): בסימטא. זוית שהיא אצל רשות הרבים ואינה לא רה"ר ולא רה"י:

אי

תוספות

לכתחילה מצוה לבלול ויש לומר דכיון דהאי גברא למנחה גדולה קמכוין אם איתא דבעלמא כשר בדיעבד בהאי גברא שהתנדב קרבן גדול שרי אף לכתחילה עוד יש לומר דהיכא נפקותא אליבא דמ"ד התם אפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלא לוג אחד אם כן כשהתנדב ס"א עשרונים יצטרך להביא בשני כלים לפי שאין נבללים יפה ויצטרך להביא שני לוגים שמן והוא לא התנדב אלא לוג אחד והוי כמו ייתור שמנו דקיימא לן (מנחות יח.) דייתור שמנו פסול ואי הוה שרי בדיעבד בכלי אחד היה טוב להביא לכתחילה שלא יבא לידי ייתור שמן ומיהו קשה מ"מ דראוי אי שנה הכתוב בלילה לעכב ליבעי בלילה ממש ואי לא שנה אפילו ראוי לא ליבעי וי"ל דודאי שנה הכתוב בלול כמה פעמים אבל לא כתב בלשון צווי *ובלילה משמע דאתא לאשמועינן דלא בעינן אלא ראוי וא"ת בטבילה מנ"ל דבעינן ראוי ויש לומר משום דכתיב ורחץ את כל בשרו דמשמע אפי' בית הסתרים וכתיב וידיו ודרשינן מה ידיו מאברא אף כל מאברא וממעטים בית הסתרים מ"מ כיון דאיכא כל דמרבינן אפי' בית הסתרים איכא למימר לכל הפחות להכי מרבי דבעינן ראוי לביאת מים:

בהמה גסה נקנית במסירה. פי' בקונטרס בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר כדתניא לעיל כיצד במסירה אוחזה בטלפיה כו' משמע מתוך לשונו דמסירה בעינן מיד ליד וכן פירש ריב"ם ומייתי ראיה מהא דאמר בפ"ק דב"מ (דף ח:) מאי לשון מסירה כאדם המוסר דבר לחבירו וכן ההיא דאמר* במציאה ובנכסי הגר מאן מסר ליה דליקני דמשמע דמסירה הוי מיד ליד וקשה לר"י דהא אמרינן לעיל כיצד במסירה אחזה בטלפיה כו' דלשון אחיזה בטלפי' משמע שמעצמו אוחזה ולא מסרה לו אדם לכן נראה לרבי דלא בעינן מיד ליד אלא כיון דאמר לך חזק וקני קנה והא דקאמר התם במציאה ובנכסי הגר מאן קמסר ליה דליקני היינו מי אמר לו לך חזק וקני ורשב"ם פי' אחז בטלפיה אחז במצות המוכר דמשמע נמי מתוך לשונו דלא בעינן מסירה מיד ליד ועוד ראיה מפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עו:) דפליגי התם תנאי חד אמר ספינה נקנית במסירה וחד אמר עד שימשוך ומסיק דכל היכא דאמר ליה לך חזק וקני כ"ע לא פליגי דקני כי פליגי כגון דאמר ליה לך משוך וקני מר סבר קפיד ומר סבר מראה מקום הוא לו מדאמר קפיד אלמא אינו מוסרה מיד ליד דאי מסר ליה אמאי לא קני הא בטלה הקפדתו אלא ש"מ דמסירה לא הוי מיד ליד ועוד אי מסירה מיד ליד בעינן לא ה"ל למימר לך חזק וקני אלא תא חזק וקני:

בהמה גסה נקנית במסירה. פי' בקונטרס דוקא במסירה אבל במשיכה לא מיקניא דאין דרכה בכך להוליכה לפניו משמע לפירושו דמסירה עדיפא ממשיכה והא דקאמר בגמרא דרש רב בקימחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה וכל שכן במסירה ופריך שמואל לתלמידי דרב והאנן במסירה תנן פי' במסירה דוקא ולא במשיכה וקשה לר"י מאי פריך שמואל והאנן במסירה תנן ולא במשיכה הא תנן בפ"ק דב"מ (דף ב.) היו שנים רוכבים על גבי בהמה או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וכו' שהשנים יחלוקו משום דכל אחד קנה מחצה ומנהיג היינו משיכה ועוד דאמר התם (דף ח:) שמעת מיניה דמר שמואל תרתי רוכב ומנהיג חד קני וחד לא קני ולא ידענא הי מינייהו היכי דמי אילימא רוכב לחוד ומנהיג לחוד מנהיג מי איכא למ"ד דלא קני משמע דשמואל גופיה דקאמר הכא במסירה דוקא תנן קאמר התם דמנהיג קני דהיינו משיכה ועוד קשה דבגמרא בעו פיל לר' שמעון במה יקנה תבעי ליה נמי בהמה גסה במציאה ובנכסי הגר במה יקנה אליבא דרבי מאיר ורבי אליעזר במסירה לא אפשר דמאן מסר ליה דליקני ומשיכה לא קניא בבהמה גסה לדידהו ומיהו הך פירכא איכא לשנויי ולחלק בין מקח וממכר למציאה ונכסי הגר דמקח וממכר דאפשר במסירה לא מיקני במשיכה אבל במציאה ונכסי הגר דלא אפשר במסירה מקניא במשיכה אבל אכתי קשה מרבי אליעזר דאית ליה הכא במסירה דוקא כדקתני במתניתין דברי רבי מאיר ורבי אליעזר והתם קתני רבי אליעזר אומר רוכב בשדה ומנהיג בעיר קני ומוקי לה במקח וממכר אלמא משיכה קני אף לרבי אליעזר לכך פי' ר"י בהמה גסה נקנית במסירה היינו אף במסירה וכל שכן במשיכה דעדיפא והשתא ניחא דפריך שמואל והאנן במסירה תנן כלומר אף במסירה ועוד יש לדקדק דמשיכה עדיפא ממסירה מהא דקתני בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עו.) ספינה נקנית במסירה דברי רבי וחכמים אומרים לא קנה עד שימשכנה משמע דלא קני במסירה לרבנן אלא במשיכה אלמא דרבי דאמר במסירה לא למעוטי משיכה אתא אבל למאן דאמר במשיכה למעוטי מסירה אתא והלשון נמי משמע דקאמר התם ספינה נמי תקני במסירה משמע עם המשיכה וכן סובר רשב"ם דמשיכה חשיבה מן המסירה דפירש בפרק המוכר את הספינה (שם דף עו:) עלה דההיא דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינו של שניהם משיכה קונה בסימטא [ובחצר שהיא של שניהן] ופירש רשב"ם התם מסירה קונה ברשות הרבים משום דלא אפשר למיקנייה התם במשיכה דאין משיכה אלא כשמושך ברשותו והאי לאו רשותיה היא משיכה קונה בסימטא דשפיר הוי רשותו להניח שם מה שהוא צריך משא"כ ברשות הרבים וכיון דאפשר במשיכה שהוא קנין חשוב לאו אורחא דארעא למיקנייה במסירה שהוא קנין גרוע ור"ת הקשה על פירוש רשב"ם וכי מצות הן משיכה ומסירה שמבטלות זו את זו שאין לעשות אלא מן המובחר ופירש רבינו תם לשם משיכה קונה בסימטא כל שכן מסירה דעדיפא ממשיכה וכן פירש רש"י ומיהו שיטה דשמעתא קשה לפירושו כדפירשתי וה"ר חיים כהן מיישב פירוש רשב"ם ומפרש דמסירה אינה קונה בסימטא לא מטעמא דרשב"ם אלא נראה לו הטעם שהסימטא רשות של יחיד הוא והקודם בו זכה וסתמא דמילתא המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח ואם כן הוי מקום בהמתו כחצרו ואין מסירה ולא שום קנין מהני ברשות מוכר אע"ג דמשיכה קניא שם היינו משום שעקר הדבר ממקומו הראשון ור"י הקשה על מה שפירש רבינו תם דמסירה קונה אף בסימטא מההיא דפרק הספינה (שם דף עו:) דקאמר התם ספינה נקנית במסירה דברי רבי וחכמים אומרים במשיכה ופריך היכי דמי אילימא ברשות הרבים וכו' עד דקאמר לימא אביי ורבא דאמרי מסירה קונה ברשות הרבים אמרי כרבי כו' משמע דאי הוה מוקי לה בסימטא לא הוי קשה מידי ואי מסירה קונה בסימטא אפי' אם איירי פלוגתא דרבי וחכמים בסימטא הוה ליה למיפרך הכי לימא אביי ורבא דאמרי כרבי לכך נראה לר"י הא דאמרי אביי ורבא מסירה קונה ברה"ר היינו דוקא ברה"ר אבל לא בסימטא כמו שפירש רשב"ם [וע' היטב תוס' בבא בתרא עו. ד"ה ספינה]:

שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח. וא"ת דילמא לא איירי ברשות מוכר וי"ל סתמא דמילתא ברשות מוכר איירי ששם הבהמה עומדת והוי מצי למידחי דאמר ליה מוכר יקנה לך כליך דבהא לכ"ע קנה לוקח כדאיתא בפרק הספינה (ב"ב דף פה.):

אי

עין משפט נר מצוה

ערב א מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל"ח:
ערג ב מיי' פ"ב מהל' מכירה הל"ה סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קנז סעי' א:

[נ"ל ובללת וכ"כ תוספות מנחות יח: ד"ה ואמר]

תוס' ר"י הזקן

אבא א) תרגום אברך ולרב קרי הכי: זה וזה א' בהמה דקה וא' בהמה גסה במשיכה ולא במסירה. ואיכא מאן דאמר דוקא בסימטא ובחצר של שניהם דמהניא משיכה בהני רשויות. אבל ברה"ר דלא מהניא בה משיכה מהניא מסירה בגסה כתנא דמתני'. ונראה דעת הר"ם כפי' קמא והא דהמוכר את הספינה דאמרי' [התם] מסירה קונה ברה"ר מיירי בספינה ולא בבהמה: פיל שאינו יכול להגביהו: בחליפין בקנין סודר: בשוכר את מקומו. שיקנה לו מקומו אותן המטלטלים: ארבעה כלים דקני ליה כליו: ש"מ. ופלוגתא היא בבבא בתרא: בסימטא. צידי רה"ר:

א) גירסת רבינו היה אמר להו מי אמר אבא בהמה גסה וכו':

מסורת הש"ס

בכורות לט: [תוספתא יבמות פ"י]

[ב"ק יא: ב"ב פו: ע"ש]

ב"ק יא: ב"ב פו:

[ב"מ ט: ב"ב פה: ע"ש עח:]

[שם]

אי נמי בחבילי זמורות : **מתני'** *נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה שאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה *נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר ובחזקה *וזוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן: **גמ'** בכסף מנלן אמר חזקיה אמר קרא °שדות בכסף יקנו ואימא עד דאיכא שטר דכתיב °וכתוב בספר וחתום אי כתיב יקנו לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב יקנו מעיקרא כסף קני שטר ראיה בעלמא הוא אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה ואי פריש פריש כי הא דרב אידי בר אבין כי זבין ארעא אמר אי בעינא בכספא איקני אי בעינא בשטרא איקני אי בעינא בכספא איקני דאי בעיתו למיהדר לא מציתו הדריתו ואי בעינא בשטרא איקני דאי בעינא למיהדר הדרנא בי : ובשטר : מנלן אילימא משום דכתיב °וכתוב בספר וחתום והעד עדים והאמרת שטר ראיה בעלמא הוא אלא מהכא °ואקח את ספר המקנה אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים מתיב רב המנונא *בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בהם שוה פרוטה שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה הוא מותיב לה והוא מפרק לה *במוכר שדהו מפני רעתה רב אשי אמר במתנה ביקש ליתנה לו ולמה כתב לו לשון מכר כדי ליפות את כחו : ובחזקה : מנלן אמר חזקיה אמר קרא °ושבו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם בישיבה דבי ר' ישמעאל תנא °וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה : ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה : מנלן דכתיב °וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד ולר' יוחנן *דאמר דבר תורה מעות קונות מאי איכא למימר תנא תקנתא דרבנן קתני : נכסים שאין להם אחריות : מנהני מילי אמר חזקיה דאמר קרא °ויתן להם אביהם מתנות וגו' עם ערי מצורות ביהודה איבעיא להו בעינן צבורים או לא אמר רב יוסף תא שמע *ר' עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים ולכתוב

רש"י

אי נמי. משכחת לה הגבהה אצל פיל : בחבילי זמורות. הגבוהים מן הארץ שלשה טפחים *ומוליכין עליהם דהגבהת שלשה טפחים הגבהה היא דנפקא ליה מתורת לבוד : **מתני'** שיש להם אחריות. הייט קרקעות שאחריות כל אדם הלוה והנושא בחבירו עליהן לפי שקיימין ועומדין לפיכך נסמכין עליהן: תורה אור בחזקה. רפק ביה פורתא או דיש אמלרי או נעל או פרץ כל שהוא : נקנין עם נכסים כו'. אם מכר מטלטלין עם קרקע כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד משלשה קנינים נקנים מטלטלין עמה : וזוקקים. נכסים הללו שאין להם אחריות דקמיירי בהו תנא את הנכסים שיש להן כו' אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות לבדן כדנפקא לן בשבועות (דף מב:) היכא דטענו כלים וקרקעות ונתחייב לישבע על המטלטלין זוקקין המטלטלין את הקרקעות לישבע עליהן האי זוקקין אנכסים קאי שאין להם אחריות ולאו אבית דין : **גמ'** ואימא עד דאיכא שטר. בהדי כסף דכתיב קרא (ירמיה לב) וכתוב בספר וחתום : לא שנו. דקני בכספא לחודיה אלא במקום שאין רגילין לכתוב שטר מכירה : לא קנה. דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא : ואם פריש. אם רצוני יקנה לי כספי או יקנה שטרי : אי בעינא כו'. להכי אמר תרוייהו שיהא הוא יכול לחזור בו אבל המוכר לא יחזור כדמפרש ואזיל שאם בא המוכר לחזור יאמר לו אני רוצה שיקנה לי כספי ואם הוא בא לחזור יאמר לו איני רוצה שיהא כספי קונה עד שיבא השטר וכל זמן שלא קבלתי השטר אחזור בי : את ספר המקנה. אלמא יש קנין אף בספר לבדו : עד שיתן דמים. דלא גמר מוכר ומקנה עד דקביל דמים ואע"ג דקביל דמים בעי שטרא אלא היכא דפריש וכדאמרינן לעיל : הרי זו מכורה ונתונה. קא סלקא דעתך או או קתני : מפני רעתה. דניחא ליה דלקנייה ליה שטרא ללוקח כי היכי דלא מצי למיהדר ביה : רב אשי אמר. הך מתני' בנותן מתנה מיירי וכולה חדא היא ולאו או או קתני אלא כך וכך כתב לו שדי מכורה ונתונה לך לייפות את כחו שאם יגבנה בעל חוב של נותן ממנה ישוב עליו לתבוע ממנו דמים המפורשים : ושבו בעריכם. גדליה בן אחיקם קאמר ליה : בישיבה. דתפשתם אשבו קאי : מיד ליד. דהייט משיכה : ולר' יוחנן דאמר. בפרק הזהב : דבר תורה מעות קונות. כדאשכחן גבי הקדש ונתן הכסף וקם לו : אמר לך. מתני' לא תקשי לי דתקנתא דרבנן קתני שנא דמתני' שעקרו חכמים קנין המעות ואמרו לא תקנה אלא משיכה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה : ויתן להם אביהם. בבני יהושפט כתיב וסיפיה דקרא עם ערי מצורות ביהודה : צבורין בו. שיהו אותן מטלטלין מונחין באותו קרקע : ובוידוי ל"ג דאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשרות ויכול לומר וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו ולא דמי לבכורים דבעי למימר אשר נתת לי : ולכתוב

תוספות

אי נמי בחבילי זמורות. פי' בקונטרס משכחת לה להגבהת פיל בחבילי זמורות הגבוהים מן הארץ שלשה ומעלהו עליהן להגבהת ג' הגבהה היא דנפיק לה מתורת לבוד ולפירושו בכלים לא מצי למימר דליקני מדין הגבהה שיניח כלים תחת רגליו דסתמייהו אין בגובהן שלשה טפחים ולפי' ר"ת דמפרש דהגבהה בטפח קני *נ"ל שהם כלים אין בגובהן טפח וקשה אמאי נקט חבילי זמורות לנקוט אבנים או עצים ומפרש הרב משולם דלהכי נקט חבילי זמורות לפי שהן מאכל פיל כדאמרינן פרק מפנין (שבת דף קכח.) מטלטלין חבילי זמורות בשבת מפני שהן מאכל לפילין ומגביהין לפיל חבילי זמורות למעלה והוא קופץ ומגביה את עצמו מן הארץ ואוכלן ואין לתמוה אי חשיבא הגבהה בהכי דכה"ג אשכחן בפרק שילוח הקן (חולין דף קמא.) כי היכי דליגביהו ולקניהו :

אמר קרא שדות בכסף יקנו. הא דלא (א) לייתי מקרא דכתיב גבי עפרון (בראשית כג) משום דדילמא ה"מ מנכרי שכל קניו בכסף :

על הנייר או על החרס. פי' לעיל (דף ט.*) : **ולמה** כתב בלשון מכר כדי לייפות כחו. וא"ת ולמה כתב לו בלשון מתנה בשלמא מכר משום אחריות אלא מה יפוי כח יש במתנה אי משום דבמתנה לית ביה משום דינא דבר מצרא הא אמר בפרק המקבל (ב"מ דף קח:) דמתנה דלית בה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא וי"ל דשני שטרות כותב לו אם צריך לאחריות מראה של מכר ואם צריך לדינא דבר מצרא מראה של מתנה ומצניע של מכר [ועוד נראה דמיירי שפיר בשטר אחד והא דכתב ליה בלשון מתנה לפי שהאמת הוא כך וכו'] ובירושלמי בפירקין מפרש דיפוי כח של מתנה היינו לגבי בור ודות דמוכר שדה בסתם לא מכר בור ודות אבל מתנה בעין יפה נותן הכל :

קרקע כל שהוא חייבת בפאה. בירושלמי דמסכת פאה פריך על הך משנה עד שלא קצרה אינה חייבת בפאה ומשקצרה אין כאן שיור ומשני תפתר שהיה שם קנה א' ובו חמשה שיבולות מדחיק לומר כן משמע דבכל שהוא (ב) חייבת בפיאה וכן משמע בסמוך דדחיק לאוקמא במחט ותלה בה מרגליות ובפרק לא יחפור (ב"ב דף כז:) מוקי לה בחטה דאי באילן לא מיחייב בבכורים אא"כ היה לו י"ו אמה לכל רוח כשיעור יניקה ותימה דהא חטה נמי יונקת שלשה טפחים כדמוכח במשנת דערוגה בפרק ר' עקיבא (שבת דף פה.) וי"ל אע"ג דיניקה עד שלשה טפחים מ"מ אין עיקר יניקתה אלא כנגדו וכה"ג אשכחן גבי אילן גופיה אע"ג שהשרשים מתפשטים חוץ לי"ו אמה כדמוכח בלא יחפור (ב"ב שם) אפ"ה לא בעי אלא י"ו אמה דכך הוא עיקר יניקתו : **ובוידוי**. פי' בקונטרס דל"ג בוידוי דאף מי שאין לו קרקע מתודה על המעשר ויכול לומר וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו ולא דמי לבכורים דבעי למימר אשר נתת לי וכן פר"י דל"ג ובוידוי ולא מטעם דרש"י אלא משום דבירושלמי (דפאה פ"ג) פריך אהא מילתא גופא אמאי לא תני ובוידוי אלמא משמע דלא גרסינן ליה וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה כגון פירות לקוחין* : ולכתוב

מסורת הש"ס

נ"ל ומעלהו

תוספתא דב"ב פ"ו פ"ט ב"מ נט: ב"ב נא. סו. קנ:

ב"ק יב. ב"מ מו. ב"ב עו: קנ: [לעיל ו. גיטין כב.]

ב"מ ה: שבועות לח: מ:

יבמות נב. ב"ב נא.

ב"ב נא.

ב"מ מז: מו: חולין פג. ערכין כט: בכורות יג: [לקמן כח:]

ב"ב כז. קנ. פאה פ"ג מ"ו

[עי' תוס' ד"ה וכבכורים שהביא דברי תוס' נב"ע]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר וכו' דלא לייתי מקרא. נ"ב ע"ל דף ב ד"ה אע"ג שדות : (ב) ד"ה קרקע וכו' דבכל שהוא ממש חייבת :

עין משפט נר מצוה

רעד א מיי' פ"א מהל' מכירה הל"ג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קץ סעי' א :

[עי' תוספות כתובות נא. ד"ה דאי וד"ה נימא ותוס' עירובין עט: ד"ה נריך ותוס' ב"ק כט: ד"ה אלא]

רעה ב מיי' שם פ"ג הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קנח סעי' א :

רעו ג מיי' שם הל"ח סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א :

רעז ד מיי' פ"ה מהל' טוען ונטען הל"ג סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' לה סעי' ה :

רעח ה מיי' פ"א מהל' מכירה הל"ד סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' קץ סעי' ז :

רעט ו מיי' שם הל"ט טוש"ע שם סעי' ח :

רפ ז מיי' פ"ג מהל' זכייה הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' רמא סעי' א :

[ד"ה אע"פ]

רפא ח מיי' פ"א מהל' מכירה הל"ז סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קצא סעי' א :

רפב ט מיי' שם טור ש"ע שם סעי' ג :

רפג י מיי' שם פ"ג הל"א סמג שם טוש"ע שם סי' קנח סעי' א :

רפד כ מיי' פ"ב מהל' מתנות עניים הל"ג :

ת"י

תוס' ר"י הזקן

בחבילי זמורות. הגבוהים מן הארץ ג' טפחים ונתנוהו עליהם. וא"ד בחבילי זמורות שהם מאכל הפיל ויראה אותן במקום גבוה ויגביה עצמו לאוכלם ונמצא שהגביהו : נקנין שאם מכר לו קרקע ומטלטלים בקנין הקרקע קנה המטלטלים בלא משיכה כדמפרש בגמ' : וזוקקין. שאם טענו מטלטלים וקרקעות והודה במקצת הואיל ונתחייב בשבועה מהמטלטלים דמודה מקצת במטלטלים חייב שבועה נשבע נמי אף על כפירת קרקעות ע"י גלגול אע"פ שאין נשבעים על כפירת קרקעות : שאין כותבין. שאין רגילים לכתוב שטר מכר : לא קנה. ואע"פ שנתן המעות יכולין לחזור בהם : ואי פריש א' מהם אמר בפירוש או מוכר או לוקח. א) אי אמר לוקח אי בעינא בכספא אקנה או בשטרא אקנה. ואם התנה המוכר ואמר אי בעינא בשטרא תקנה אי בעינא בכספא תקנה ידו על העליונה של זה המתנה והוא יכול לחזור עד שיעשו את השטר והאחר אינו יכול לחזור משלקח הכסף : על הנייר או על החרס. וא"ת והא כתב שיכול לתזייף הוא. וכ"ת בעדי מסירה והם יראו את השטר כשיתננו לו הא ק"ל כר' אלעזר דאמר בגיטין פרק תנין לא הכשיר ר' אלעזר אלא בגיטין אבל בשטרות לא. תריץ דלקנות השדה קנה אע"פ שהוא יכול להזדייף ולטרוף ממשעבדי לא טריף עד דאיכא כתב שאינו יכול להזדייף והכא אמרי' דקנה ואם הוא פקח עביד שטרא אחרינא. והעיקר שאם אין המוכר מודה לו בשטר לא קנה כל עיקר והכא מיירי שהאחר מודה שהקנה לו זה הקרקע בזה השטר והואיל ומודה לו שהקנה לו קרקע זה בזה השטר קנהו דניחא ליה בהני שהרי מוכרה מפני רעתה. מיהו אם פקח הוא קודם שיתן לו המעות יעשה לו שטר אחר: מפני רעתה. וגמר והקנה תכף שיעשה את השטר שהרי מפני שהיא קרקע רע מכרו ולא מפני שהיה צריך לדמים. רב אשי לא פליג במוכר שדהו מפני רעתה. אלא בא לדקדק לשון הברייתא דתני שדי מכורה לך שדי נתונה לך דכולה במתנה איירי וכתב המתנה בלשון מכר דאחריות מ"מ הוא במכר ולא במתנה. ומ"ה נתן לו בלשון מכר: בישיבה היינו חזקה. איכא מ"ד דהואיל וגבי כסף אמרי' דבמקום שכותבין שטר לא קנה עד שיכתוב ויתן דמים הכי נמי בחזקה. ולא היא דא"כ [למה] לא נתבאר בגמ' גבי חזקה כמו שביארנו גבי כסף ושטר אלא חזקה לחודה מהניא דהואיל והניחו לעשות מעשה בגוף הקרקע ודאי גמר והקנה וכן דעת הר"ם. מיד ליד היינו משיכה. תקנתא דרבנן דמשיכה קונה ולא מעות : עם ערי בבני יהושפט כתיב

ע"ז

א) נראה דצ"ל בין שאמר לוקח וכו' בשטרא אקנה ובין שהתנה המוכר וכו'.

עין משפט
נר מצוה

רפה א מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' יט סמג לאוין רעא :
רפו ב מיי' פ"ג מהל' מכירה הל"ט טוש"ע חו"מ סי' רב ספי' ז :

[ר"ח פירש קבסתן גנבת דעתינו כדאמרי' נמצא גנב או קביוסטוס והערוך ערך קבס האריך עוד וסוף דבריו כאדם שמראה את חבירו דבר מטונף וכו' ע"ש וז"ל הרב אלפס ב"ב פ"ה ד' קלא . דפוס זולצבאך קבסתן כלומר הפכת את בני מעי להקיא]

ולכתוב עליה פרוסבול ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות ואי אמרת בעינן צבורים כל שהוא למאי חזי תרגומא רב שמואל בר ביסנא קמיה דרב יוסף כגון שנעץ בה מחט א"ל רב יוסף *קבסתן *איכפל תנא לאשמועי' מחט אמר רב אשי מאן לימא לן דלא תלה בה מרגניתא דשוויא אלפא זוזי ת"ש אמר ר' אלעזר *מעשה במדוני אחד שהיה בירושלים שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע מה עשה הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים ואמר צפוני זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו את דבריו ואי אמרת בעינן צבורים בה בית סלע למאי חזי מי סברת בית סלע סלע ממש מאי סלע דנפיש טובא ואמאי קרו ליה סלע דקשי כסלע ת"ש דאמר רב יהודה א"ר מעשה באדם אחד שחלה בירושלים כרבי *אליעזר ואמרי לה בריא היה כרבנן שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע מה עשה הלך ולקח בית רובע סמוך לירושלים ואמר טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות ומת וקיימו חכמים את דבריו ואי אמרת בעינן צבורים טפח על טפח למאי חזי הכא במאי עסקינן לדמי ה"נ מסתברא דאי ס"ד מאה צאן ומאה חביות ממש ניקנינהו ניהליה בחליפין ואלא מאי לדמי ניקנינהו ניהליה במשיכה אלא דליתיה למקבל מתנה ה"נ דליתיה למקבל מתנה וניזכינהו ניהליה אגב אחר לא סמכה דעתיה סבר שמיט ואכיל להו ואלא מאי אין לו תקנה ה"ק למאי דלא סמכה דעתיה אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע תא שמע *מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמר להם רבן גמליאל לזקנים עישור שאני עתיד למוד

נתון

רש"י

ולכתוב עליה פרוסבול . דאמרינן במסכת גיטין (דף לז.) אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע כל שהוא לוה כותבין עליו פרוסבול אף מחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית דכי תקון הלל פרוסבול אשיעבוד קרקעות תקון דמלוה המצויה היא : למאי חזי . כמה מטלטלין יצבור בה : שנעץ בה מחט . ואותה מחט היה מוכר לו עם הקרקע : קבסתן . ליערתני : איכפל תנא . הוצרך תנא לטרוח ולהשמיע קנייני מחטין : מדוני . מאותו מקום כדכתיב (יהושע יב) מלך מדון אחד : אין לך תקנה . לקמן פריך וליקנינהו במשיכה או בחליפין : שיקנם על גבי קרקע . ולא היה לו קרקע : ולקח לו בית סלע אחד . גרסי' וקס"ד קרקע מלא רוחב סלע שהוא מטבע ל"א סלע ממש שהוא גבוה וחדוד ואין להעמיד עליו צאן וחביות : דקשי כי סלע . דאינה בת זריעה (היא) ולקחה בזול : שחלה בירושלים . ומאן דתני חלה סבר לה כר' אליעזר דאמר בבבא בתרא אחד בריא ואחד מסוכן אין דבריו קיימין בדיבור אלא בקנין דלית ליה דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו לפיכך אמרו אין לו תקנה להקנותו אלא על גבי קרקע ולקמיה פריך וניקנינהו במשיכה או בחליפין : ואמרי לה שהיה בריא . אבל חלה לא אצטריך להכי דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין כרבנן דפליגי אדר' אליעזר : בית רובע . בית זריעת רובע הקב לפי חשבון סאתים בחצר המשכן : לדמי . מעות היו בידו ליתן מתנה ולצבר דמי מאה צאן ומאה חביות עליו : הכי נמי מסתברא . דמעות היו ולפיכך לא יכול לקנותו בחליפין דקי"ל בפ' הזהב (ב"מ ד' מו.) אין מטבע נקנה בחליפין: במשיכה . יבא המקבל וימשוך : הכא נמי ליתיה למקבל . שיתן כליו למקנה דכלים של קונה בעי שהקונה פושט כליו למקנה ואחר לא היה שם שחפץ בהנאתו של קונה ליתן כליו בשבילו : וניזכינהו ניהליה . במשיכה ע"י אחר זכה באלו לפלוני : לא סמכה דעתיה . דהאי נותן ולא היה מאמין באנשי המקום למסור המטלטלין מפני שהמטלטלין בידו והיה מקיימם בביתו : מאי אין לו תקנה . הא יכול לזכות על ידי אחרים אם ירצה : שהיו באין בספינה . ושכח ולא נתן רשות לתרום .

נתון

תוספות

ולכתוב עליה פרוסבול . דאמר במסכת גיטין (דף לז.) אין כותבין פרוסבול אלא על הקרקע אבל אמטלטלין לא מפני שיכול לכלותן אבל אם יש לו קרקע כל שהוא ללוה כותבין עליו פרוסבול אף מחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית וכי אין לו קרקע אין כותבין עליו משום מלתא דלא שכיח שמלוין לאדם שאין לו קרקע ומלתא דלא שכיח לא עבדו רבנן תקנתא ור"ת פי' דהיינו טעמא שכותב פרוסבול על הקרקע משום דראוי לגבות חובו ואע"ג דליכא אלא קרקע כל שהוא חזי לגבות כל חובו כי ההיא דקטינא דאביי דכתובות בפרק מי שהיה נשוי (דף צא:) דגבי והדר גבי א) : **ה"ג** אלא מאי לדמי נקנינהו ניהליה במשיכה דליתיה למקבל מתנה ונקנינהו ניהליה אגב אחר לא סמכה דעתיה סבר שמיט ואכיל . וכן הגיה רש"י בפירוש כתיבת ידו ולפי גירסא זו בא לקיים הכי נמי מסתברא דלעולם מיירי לדמי ובעינא צבורים דאי בחביות נקנינהו בחליפין אגב אחר דליכא למימר שמיט ואכיל כיון שלא יבואו לידו אבל המעות שצריך שיבואו לידו למשוך יכול לומר אשמרם ושמיט ואכיל אבל ברוב ספרים כתוב גירסא אחרת אלא מאי לדמי ליקנינהו ניהליה במשיכה אלא מאי אית לך למימר דליתיה למקבל מתנה דליקניה הכא נמי דליתיה למקבל מתנה דליקנינהו בחליפין וניקנינהו ניהליה אגב אחר לא סמכה דעתיה ולפי גירסא זו אינה עומדת ב) הכי נמי מסתברא ומכאן מדקדק ה"ר שמעי' דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה שלכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא היה מועיל כלום כיון דליתיה למקבל מתנה בפניו ופלא גדול היא בעיני ריב"ן שהרי מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני הקונה המקבל מתנה ועוד תדע שבכל הגמרא משמע שמועיל קנין סודר שלא בפני הקונה ע"י אחר שהעדים קונין מן המקנה עבורו כדאמר וקנינא מיניה במנא דכשר למיקניא ביה (ב"מ דף מז.) ובכמה דוכתין אמרי' שקנו מידו והוא דקנו מידו משמע בכל מקום שהעדים רגילין לקנות מן המקנה לצורך הקונה ואם אין מועיל קנין העדים אלא בפניו למה עשאוהו עיקר והניחו קנין הקונה דמועיל לעולם אבל של עדים אין מועיל אלא כשיעשה בפני הקונה וגם למה הורגלו לעשות בסודר של עדים כיון שאין מועיל כלום אלא בפני הקונה ואז הוא יכול לעשות כמו עדים ומיהו יש ליישב גירסא זו לפי מה שפירש בקונטרס דפי' ה"נ דליתיה למקבל מתנה ולכך לא הקנה לו בחליפין ע"י אחר שלא היה שם שום אדם שהיה חפץ בהנאתו של קונה ליתן סודרו עבורו משום דאי בעי מקנה פסיק ליה אבל אמת הוא אי הוה משכח הוה מהני : **מעשה** ברבן גמליאל וזקנים . פי' בקונטרס רבן גמליאל לא תרם ושכח ולא נתן רשות לתרום והיה ממהר לתרום בעודו בספינה שהיה ירא שמא יאכלו בני אדם ממנו ויסמכו עליו וסבורים שתרם דחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וקשה דא"כ מה היה מועיל תיקונו אדרבה גרע טפי שמא יאכלו בני ביתו הכל ואף העישור עצמו מיהו יש לתרץ כן שלא היה לו חששא בכך שהיה הרבה תבואה בכרי והיה יודע שלא יאכלו בני ביתו הכל קודם שיבא ומן המותר יפריש מעשר ומיהו קשה איך יצא מביתו עד שלא תיקנו ושלא הודיעם שאינו מתוקן והא אמרינן חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ועוד קשה למה היה צריך ליתן להם ולהשכיר להם מקום בקריאת שם סגי ועוד קשה והלא עשה כלום כיון שלא אמר שיהא מעושר ועוד היה לו לפרש כמה מעשר כי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים (דמאי פ"ז מ"ד) דאמר עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני ועוד קשה [דבסיפא] תני א"ר יהושע תרומת מעשר שאני עתיד למוד נתון לר' אלעזר בן עזריה שהיה כהן למה הוצרך לזה והלא לא היה לו לירא שמא יאכלו בני ביתו ממנו שהרי התבואה היתה בבית רבן גמליאל ולא היו יודעים שנתנו לו ועוד קשה כיון שלא קבע מקום לצפונו או לדרומו מה הועיל בהפרשתו דהא תניא בתוספתא מעשר שני שבחפץ זה מחולל על איסר זה ולא קבע לו מקום חכמים אומרים לא קרא לו שם עד שיקבע לו מקום לצפונו או לדרומו ומייתי עלה ההיא עובדא דרשב"ג ור"י ור' יוסי שנתארחו אצל בעל הבית אמרו כנראה היאך מעשר בעה"ב הזה פירותיו והיה אומר פירות שבכלי זה יהיו מחוללין על מעות שבדלוסקמא אמרו לו לא ואכול מעותיך השכרת מעות ואיבדת נפשות ואמר ר"ת שעת הביעור היה שהיה צריך לבער מעשרותיו מתוך ביתו וליתנם לבעליהן וכן משמע *בתוספתא דמסכת מעשר שני דקתני כיצד מצות ביעור נותנין תרומה ותרומת מעשר לכהן מעשר ראשון ללוי מעשר שני ומעשר עני לעני ומתבערין בכ"מ ור"ש אומר הבכורים נותנים לכהן כתרומה וקתני בתר הכי מי שהיו פירותיו לבורים ורחוקים

ממנו

תוס' ר"י הזקן

ע"י ערים שהקנה להם קנו המטלטלים : מדוני א' ממדון דכתיב מלך מדון אחד : בית סלע . קס"ד מקום רחב כסלע שהוא מטבע : כר' אליעזר דאמר במי שמת דאפי' מסוכן המחלק נכסיו לא קנה עד שיקנה בחזקה : כרבנן . דפליגי עליה ובריא היה . אבל אם היה חולה קונה בלא חזקה דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו : ומת וקיימו . שנתנו לזה המתנה:למאי חזי והיכי קנה : אלא לא בעינן צבורין . וא"ת לא נתנו לו משום דקנה דודאי לא קנה הואיל ולא הוי צבורים אלא משום לקיים דברי המת . דהא בפ"ק דגיטין גבי הילך מנה לפלוני משמע דאפי' לבריא אמרי' מצוה לקיים דברי המת . וי"ל דאי לא קנה מחיים לא היו נותנים לו המתנה דלא אמרי' מצוה לקיים דברי המת אלא במה שמוציא מתחת ידו כגון הולך מנה לפלוני דאלת"ה הא דקי"ל במי שמת דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואע"ג דמית אמאי נימא מצוה לקיים דברי המת אלא לאו ש"מ כדפרישנא : לא לדמי לעולם בעי' צבורות ודמי מאה צאן ומאה חביות נתן לכל אחר ואחד והיו צבורים לכל טפח וטפח : בחליפין . אבל מטבע אין נקנה בחליפין : אגב [אחר] אמאי אין לו תקנה . לא סמכה דעתיה דהאי נותן הואיל א) ואסיקנא דלא בעי' צבורים ומאה צאן ממש הוא . ושמעי' מיהא דאפילו מטלטלי נקני' עם נכסים שיש להם אחריות : בספינה ושכח ולא תרם :

א) נראה דצ"ל הואיל ולא היה רוצה למוסרן לאחר .

מסורת הש"ס

סנהדרין נט.

ב"ב קנו:

[נ"ל אליעזר]

מעשר שני פ"ה מ"ט ב"מ יא.

רס"א

ע' רס"א

א) [ועי' היטב תוס' גיטין לז. ד"ה אלא ותוס' ב"ב כז. ד"ה ולכתוב] . ב) [עי' תוס' יומא פד. ד"ה ה"ג]

נתון לו ליהושע ומקומו מושכר לו ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לו לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו ש"מ בעינן צבורים בה שאני התם כי היכי דלא ליטרחינהו ת"ש *דאמר רבא בר יצחק אמר רב שני שטרות הן [א]זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה [ב]ע"מ שתכתבו לו את השטר חוזר בין בשטר בין בשדה ורב חייא בר אבין אמר רב הונא שלשה שטרות הן תרי הא דאמרן אידך אם קדם מוכר וכתב לו את השטר כאותה ששנינו *[ג]כותבים שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו [ד]כיון שהחזיק עמו בקרקע נקנה שטר בכל מקום שהוא שמע מינה *לא בעינן צבורים בה שאני שטר דאפסירא דארעא הוא והא עלה קתני זו היא ששנינו נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה ש"מ לא בעינן צבורים בה ש"מ: איבעיא להו מי בעינן אגב או לא ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב ולטעמיך קני מי קתני אלא עד דאמר קני הכא נמי עד דאמר אגב [ה]והלכתא צבורים לא בעינן אגב וקני בעינן: איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו ת"ש עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו [ו]ש"מ איבעיא להו שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהו [ז]ת"ש עישור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו מאי מושכר מושכר למעשר ואי בעית אימא שאני ר' עקיבא *דיד עניים הוה אמר רבא לא שנו אלא שנתן דמי כולן אבל לא נתן דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו תניא כוותיה דרבא *יפה כח הכסף מכח השטר וכח השטר מכח הכסף יפה כח הכסף שהכסף פודין בו הקדשות ומעשר שני מה שאין כן בשטר ויפה כח השטר שהשטר מוציא בבת ישראל מה שאין כן בכסף ויפה כח שניהם מכח חזקה וכח חזקה מכח שניהם יפה כח שניהם ששניהם קונים בעבד עברי מה שאין כן בחזקה יפה כח חזקה שחזקה *[ח]מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנאם כולם

במה

רש"י

נתון ליהושע. רבי יהושע בן חנניא כדאמר במס' ערכין (דף יא:) מעשה ברבי יהושע ברבי חנניא שהלך לסייע את ר' יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות אמר לו חזור בך שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים אלמא לוי הוה. ספרי (פ' קרח) וכבר בקש ר' יהושע בן חנניא לסייע את רבי יוחנן בן גודגדא אמר ליה חזור לאחוריך אתה מחייב בנפשך שאתה מן המשוררין ואני מן השוערין: ומקומו מושכר. ונתן לו רבי יהושע פרוטה בשכר המקום וגמלא מטלטלין נקנין עם הקרקע בכסף והכי מסקנא דהך מילתא במס' מעשר שני (פ"ה מ"ט) ונתקבלו שכר זה מזה ואע"פ שעדיין לא הופרש קריית שם הוא שאסור לשהות לחברים דבר שאינו מתוקן ואפילו אכלו ממנו אין כאן חיוב מיתה משום טבל (א) ומן המותר יפריש מעשרותיו: נתון לעקיבא בן יוסף. שנת מעשר עני היתה ור' עקיבא גבאי עניים היה ובספינה היו שניהם עמו: צבורים בעינן. מדקאמר מקומו ולא מקום אחר: דלא ליטרחינהו. ולהוציא משם כל זמן שרצו להניחו שם: שני שטרות הן. שני דינין חלוקין בשטר: זכו בשדה זו. החזיקו בו לצרכו וכתבו לו את השטר לראיה בעלמא: חוזר בשטר. אם אומר אין רצוני שתהא לו ראיה בידו: ע"מ וכו'. חוזר אף בשדה שהרי לא עשאן שלוחין לזכות אלא עם השטר והרי חוזר לו בשטר: אם קדם. קודם נתינת הכסף או קודם שהחזיק: כותבין שטר למוכר. שדי מכורה לפלוני ולא אמרינן שטר מוקדם הוא כיון דקנו מיניה מהשתא א"נ כאביי דאמר (ב"מ דף יג.) עדיו בחתומיו זכין לו: כיון שהחזיק כו'. ר' חייא בר אבין אמר לה ואיכה מן המשנה: נקנה השטר. כגון שאמר לו זה קני קרקע בחזקה והשטר עמה: אפסר. קבישט"ר כלומר בית אחיזתה וכגון קרקע דמי: וזו היא כו'. אלמא שאר נכסים כשטר: אגב. שיאמר לו קני קרקע וקני מטלטלין אגבה: כל הני. ועמו מאה צאן ולא קתני אגבן ק' צאן: עד דאמר קני. הוצרך לומר לאחר זכה בטפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן שבידי שלא אוכל לחזור בי: מושכר. היינו מכר והמעשר היה מתנה וש"מ נקנו מטלטלין דמתנה אגב קרקע של מכר: שדה לאחד ומטלטלין לאחר. ואמר לבעל השדה קני השדה לעצמך ואגבה יקנו מטלטלין לפלוני: דיד עניים הוא. הואיל וגבאי של עניים היה הרי הוא כידו מא"כ באחר: לא שנו. דמטלטלין נקנין בחזקה דקרקע אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע דכי אחזקיה בקרקע אדעתא למיקני כוליה אחזקיה אבל לא נתן לו דמי כל המטלטלין לא קנה מטלטלין בחזקה דקרקע אלא כנגד מעותיו: שטר אין פודין בו הקדשות ומעשר שני. *בבכורות נפקא לן בפ' יש בכור לנחלה (דף נא.) דכתיב בהו כסף הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו ומעשר שני דכתיב וצרת הכסף דבר שיש בו צורה היינו מטבע: מוציא בבת ישראל. גט אשה: כסף ושטר קונין עבד עברי בפרקין ילפינן לעיל (דף יד:):

במה

תוספות

ממנו צריך לקרות להם שם ומעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה וכו' וקריאת שם דהתם היינו שם בעלים שיבררו הבעלים למי יתנום דהיינו ביעור אבל לא היה חושש לא לקבוע מקום ולא להזכיר סכום שהיה יודע בודאי שלא יאכלו ממנו בני ביתו שכבר הזהירם שלא יאכלו כי לא היה מתוקן וא"ת למה אינו מזכיר תרומה גדולה בההוא מעשה דרבן גמליאל וי"מ משום דחטה אחת פוטרת את הכרי מה"ת ושמא הפרישה קודם שילא מביתו כדי לצאת ידי איסורא דאורייתא ונתנה לכהן ולא נהירא וכי לא היה לו לרבן גמליאל לחוש לאיסורא דרבנן וי"מ דלהכי לא הזכיר תרומה גדולה לפי שאינה חייבת בביעור כדתנן במס' בכורים (פ"ד מ"ב) ומייתי לה בפ' הערל (יבמות דף עג.) יש במעשר שני ובבכורים מה שאין כן בתרומה וכו' וחשיב ביעור משמע דתרומה לא מיחייבא בביעור אבל קשה דע"כ תרומה גדולה חייבת היא בביעור כדקתני במתני' דמעשר שני שהבאתי לעיל כיצד מצות ביעור תרומה נותנה לכהן אלמא חייבת היא בביעור ולכל הפחות מדרבנן וגם במשניות (דמעשר שני פ"ה מ"י) מפיק לה מקרא וגם נתתיו ללוי לרבות תרומה ותרומת מעשר ואין להקשות מההיא דיש במעשר שני ובבכורים מה שאין כן בתרומה דמשמע תרומה אינה חייבת בביעור די"ל דמיירי התם לבערם מן העולם כשהגיע זמן הביעור כגון מעשר שני ובכורים שאי אפשר לאוכלם חוץ לירושלים לכך צריך לבערם מן העולם כשיגיע זמן הביעור אם לא יביאם בירושלים אבל תרומה שנאכלת בכל מקום אין צריך לבערה מן העולם אלא צריך ליתנה לכהן והיינו ביעור שלה מ"מ הדרא קושיא לדוכתה אמאי לא ביער התרומה וי"ל דודאי תרומה הפריש בעודה בשדה דרגילות הוא להפריש בגורן ואית לן למימר שהפריש בעוד שיתה התבואה בגורן מיד אחר המירוח כדאמר התם (ירושל' דמעשרות פ"ג) חזקה לגורן שלא תעקר עד שהפרישו ממנה תרומה גדולה וה"נ איתא בירושלמי דמסכת מעשרות מלא פירות לבורים אסורין משום גזל וחייבין משום תרומה מפוזרים מותרים משום גזל ופטורים מן התרומה גדולה שאי אפשר לגורן שתיעקר אא"כ נתרמה תרומה גדולה:

נתון ליהושע. שהיה לוי כדפירש בקונטרס וקשה איך נתן לו והא קנסינהו עזרא (יבמות דף פו:) וי"ל דסבר לא קנס לעניים ור' יהושע עני היה כדאמר בברכות (דף כח.) מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה וא"ת למה לא נתן לו גם מעשר עני וי"ל לפי שהיה רוצה ליתן להרבה עניים כדאמרינן בעירובין (דף סג.) הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם אי נמי היה לו לר' יהושע מאתים זוז לפיכך לא לקח מעשר עני ומ"מ היה יכול ליקח מעשר ראשון בתורת עניות הואיל ולא היה עשיר והיה מתפרנס בדוחק ולמ"ד (ביבמות דף פו:) קנסא לכהנים איכא למימר דיהיב ליה כר"ע דאמר מקמי קנסא היה ללוי ולא לכהן ולבתר קנסא היה אף לכהן: **ומקומו** מושכר לו. בסיפא קתני ונתקבלו שכר זה מזה ותימה למה לא הקנה לו המקום בחליפין ושמא שכירות אין נקנה בחליפין דאמר התם (*ב"מ דף נט:) כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה ובחליפין לא קתני*: **חוזר** בשטר ואינו חוזר בשדה. וא"ת ומה ירויח בזה אם יחזור בשטר כיון שלא יחזור בשדה וי"ל דלא ניחא ליה דליפוק שטר עילויה דאיכא קלא בשטר טפי מבעדים ויאמרו שהוא עני שמוכר הכל ולא ימצא מלוה:

במה

תוס' ר"י הזקן

ליהושע בן חנניא ולוי היה מושכר ונתן לו פרוטה בשכירות: זכו החזיקו בזה הקרקע בשביל פלוני וכתבו לו את השטר. מסתברא דשטר עם אחריות צות להם שיכתבו לו על המתנה. והיינו דקאמר חוזר בשטר שאינו רוצה עתה שתהיה אחריות במתנה דאי בשאין בה אחריות מה הוא מפסיד אם חוזר בשטר הואיל וקנה קרקע שהרי אלו (לא) החזיקו בשבילו. וא"ת שאינו רוצה שתהא ראייתו בידו כמו שפי' ר"ש אמאי לא יעידו העדים שנתנו לו ויכתבו שטר עדותן: על מנת. לא עשאן שלוחים לזכות אלא עם השטר והרי הוא חוזר בשטר: אם קדם. קודם נתינת הכסף. והלכתא צבורים לא בעי' אגב וקני בעי' כלומר צריך שיאמר לו קנה המטלטלין אגב קרקע. ומסתברא דוקא בשאינן צבורים בתוך הקרקע [אבל בצבורים] לא בעי' אגב וקני אלא כיון שהוא מקנה לו הקרקע והמטלטלין כא' כיון שהקנה הקרקע בכסף או בחזקה קנה המטלטלין שבתוכה והיינו דלא בעי' [אי בעין] אגב וקני עד דאסיק דלא בעי' צבורים דאל"כ הו"ל לאבעויי ברישא היאך יקנה הצבורים שהוא פשוט שקונה אותם עם הקרקע ואח"כ יבעי אם קונה שאינן צבורים. וכ"כ הר"ם פ"ג: כל הני. פי' מיהא דשטר ומעובדא דר' אליעזר ורב יהודה דהואיל ולא בעי' צבורים שוה סלע ממש קאמר. וק' צאן וק' חביות ממש הוא ולא הוו צבורים בתוכה. אבל מעובדא דרשב"ג לא מייתי ראיה דההוא צבורין בתוכה היו: קני מי קתני דקני המטלטלין וודאי צריך הואיל ואינן בתוכה והוו מתנה איך

יקנה המטלטלין אם לא יאמר לו קנה אותן עם חזקה שתקנת בה קרקע אבל מכר מטלטלין וקרקע ונתן דמים והיו צבורין בתוכה כל המטלטלים א) בכסף שקנה קרקע שאינו יכול לחזור בו מהמטלטלים הואיל ונתן המעות: שדה במכר אם היו צבורין בלא אגב אלא אגב שאמר לו קנה המטלטלין במתנה עם הקרקע ואם לא היו צבורין דאמר ליה אגב דליכא בין צבורין לאין צבורין אלא אגב וקני: שדה [לאחד]. שאמר לו זכה במטלטלין לפלוני עם אותה חזקה שתזכה בקרקע לצרכך ואם לא היו צבורין שאמר ליה אגב. ולא איפשיטא. ואם חזר בו קודם שתפס מקבל המתנה אין מוציאין אותה מידו. לא שנו דנכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות

א) אולי צ"ל כל המטלטלין שקנה בכסף אינו יכול לחזור בו וכו'.

עין משפט נר מצוה

רפז א ב מיי' פ"ו מהל' מכירה הל' יד טו סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רמג סעי' ו ז:
רפח ג מיי' פכ"ד מהל' מלוה ולוה הל"א סמג עשין נו טוש"ע חו"מ סי' רלח סעי' א:
רפט ד מיי' פ"ו מהל' מכירה הלי"ג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' סו סעי' י:
רצ ה ו מיי' פ"ג מהל' מכירה הל' ח ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רב סעי' א ב:
רצא ז מיי' שם הל"י טוש"ע חו"מ שם סעי' ג:
רצב ח מיי' פ"א מהל' מכירה הלי"ט סמג שם טוש"ע חו"מ סי' קצב סעי' יב:

מסורת הש"ס

ב"ב עז. קנ ע"ש
שם קנא. קנג:
[ב"ק יב:]
שם נו:
תוספתא דכתובות פ"ב
[תוספתא שם] תוספתא דב"ב פ"ב
[שם בבכורות לא נפקא לן אלא מדכתיב בהו כסף וע"ש נא: ברש"י ד"ה ולא הקדשות וכו' נפקא לן מקראי בת"כ בפ' ערכין ע"כ עוד שם נא. בתוס' ד"ה אימא ולא הקדשות]
[ב"ק עט.]
[וע' תוס' ערכין כט: בד"ה ולא ידענא וכו' ותוס' ב"מ יא: ד"ה מקומו]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומקומו וכו' משום טבל דמן:

עין משפט
נר מצוה

רצג א מיי' פ"א מהלכות מכירה הלכה כ וסמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן קצב סעיף יב:
רצד ב מיי' פ"ד מהל' סוטה הלי"ז:
רצה ג מיי' שם פ"ב הלכה ג:
רצו ד מיי' שם הל"א ופ"ג הלי"ז:
רצז ה מיי' שם פ"ד הלכה יז:

מסורת הש"ס

תורה אור

[א]במה דברים אמורים שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו מסייע ליה לשמואל *דאמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה את כולן אמר רב אחא בריה דרב איקא תדע שאילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד ואמר ליה קני מי לא קני א"ל מי דמי התם איגודו בידו הכא אין איגודו בידו איכא דאמרי אמר רב אחא בריה דרב איקא תדע דלא קני אילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד ואמר לו זו קני מי קני מי דמי התם גופים מוחלקים הכא סדנא דארעא חד הוא: וזוקקים את הנכסים וכו': אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר °ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה) ותנן *על מה היא אומרת אמן אמן על האלה אמן על השבועה אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר אמן [ב]שלא סטיתי ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה האי ארוסה היכי דמי אילימא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא ארוסה והתנן *[ג]ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט °תחת אישך אמר רחמנא (שם) וליכא אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה *מי בדקי לה מיא °ונקה האיש מעון אמר רחמנא (שם) [ד]בזמן שהאיש מנוקה מעון מים בודקים את אשתו אין איש מנוקה מעון אין המים בודקים את אשתו [ה]אלא ע"י גלגול אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנלן *תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא

רש"י

במה דברים אמורים. דקנה בחזקה דשדה זו את שדה אחרת שאינה סמוכה לה בזמן שנתן לו כו' ומטלטלין הנקנין עם קרקע נמי כשדה שאינה סמוכה לה דמי והיינו דרבא: מסייע ליה לשמואל. הך דקתני כיון שהחזיק באחת מהן קנאן כולן: אגודו בידו. כולן אגודות באגד זה שבידו: איכא דאמרי תדע דלא קני. וליתא דשמואל: וזו לא תיקני ל"ג: ואמר ליה זו קני מי קני. לשארא הא אמר זו הכא נמי כי אחזקה בהא ואין השאר ניכרות עמה זו קני הוא: גופין מוחלקין. וכי אמר ליה זו קני הוא משמע ולא קנה השאר הכא לא זו קני הוא: דסדנא דארעא חד הוא. דהא כולה מחוברת: סדנא. טרונ"ק כמו סדן של נפחים כלומר עקר וחיבור הקרקע חד הוא דהא כולה מחוברת: אמן אמן. יתירא למידרש ביה גלגול כדקא מסיים ואזיל אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה ולא אפשר לאוקמה אלא בגלגול: על האלה. ירכך נופלת וגו': השבועה. שהיה משביעה הכהן ואומר משביעני עליך שלא נטמאת כדכתיב (במדבר ה) והשביע אותה: כנוסה. שייך למיתני גבי יבמה שומרת יבם ממתנת ומצפה ליבום כמו שמר את הדבר (בראשית לז) להכי שייך לשון כניסה כדכתיב (דברים כה) לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר אלא יבמה יקחנה לאשה בביתו: אי נימא כו' ומשקה לה כשהיא ארוסה. ומילי מילי קתני ולא שתשבע על כולם כאחד וה"ק בין שהיא ארוסה בין שהיא נשואה יכול להשביעה ולהשקותה: לא שותות. אם נסתרו דבעינן תחת אישה: ולא נוטלות כתובה. שהיא גרמה לעצמה ליאסר עליו: וקא משקה לה כשהיא נשואה. על סתירת אירוסין: ונקה האיש. שלא בא עליה אחר שנסתרה שנאסרה עליו בסתירה זו: ה"ג אלא לאו ע"י גלגול. ולא גרסינן דקני לה כשהיא ארוסה ואסתתר ונכנסה לחופה כו': גלגול. שקינא לה כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה על אירוסין אע"פ שלא היו ראוין לשבועה בפני עצמן שהרי לא קינא ואי קשיא הויא לה לאוקמא בדקני לה ארוסה ואסתתרה ומשקה לה משנכנסה לחופה וקרינא בה תחת אישך וכגון שלא בא עליה דהוה ליה מנוקה מעון הא בעי לאוקמא הכי במסכת יבמות (דף נח.) ואותיבנא עלה מבלעדי אישך שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל הילכך אין לך להשביעה על זנות של אירוסין בשום ענין אלא ע"י גלגול דזנות אירוסין קדמה שכיבת בועל הוא וביבמות איכא דמוקי לה כשבא עליה ארוס בבית אביה ועולא לא סבירא ליה ההוא שינויא:

שלא

תוספות

במה דברים אמורים שנתן לו דמי כולם. ואם תאמר בלא חזקה נמי קנה מטעם כסף וי"ל דמיירי באתרא דלא קנו בכספא וא"ת ומאי קאמר יפה כח חזקה מכח כסף והלא חזקה אינה מועלת בלא כסף ואומר ר"ח דבמתנה מיהא קנה כולם כשהחזיק באחת מהן בלא כסף וה"ר שמואל מאיברא פי' שנתן דמי כולם כגון שהמוכר היה חייב ללוקח מעות כבר והשתא ניחא דבאותם מעות לא היה קונה כי היכי דלא מצי לקדושי בהן איתתא לפי שהוא מלוה ה"נ לא מצי למיקני בהן קרקע ובהאי נמי איכא יפה כח דחזקה שקונה בלא כסף:

עשר בהמות באפסר אחד. נראה דאיירי שכולן קשורין באפסר אחד והוא אחז בטלפיים או בשערה של אחת מהן ועלה קאמר מי לא קני השאר וה"ה בשדות בחזקה של אחת מהם קונה דלהא דמיא דאי החזיק באפסר ממש מאי מייתי מהא דילמא הכא שאני שהחזיק בכולן ונראה דדוקא שנתן דמי כל הבהמות כי היכי דבעינן בשדות שנתן דמי כולן ומשני התם איגודו בידו כלומר ראוי היה להיות בידו אם ירצה לאחוז באפסר שכולן קשורים באפסר אחד ויקנה כולן השתא נמי הוי כמחוברות יחד אבל שדות אינו יכול לאחוז כולן כאחד:

אמן מאיש זה אמן מאיש אחר כו'. וא"ת מנ"ל כל הני הא לא כתיב אלא תרי אמן וי"ל מחד אמן מפיק שפיר אלה ושבועה ואיש זה ואיש אחר שהרי אכל מה דכתיב בפרשה קאי ואלה ושבועה בהדיא כתיב בפרשה וכתיב נמי תחת אישך דמשמע בין מאיש זה בין מאיש אחר ואידך אמן קאי אארוסה ושומרת יבם דלא כתיבי בפרשה*:

אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה. ותחת אישך דקאמר רחמנא הכי משמע כלומר שאת עכשיו תחת אישך ואם תאמר מנ"ל לפרושי קרא הכי הא טומאה תחת אישך משמע שהסתירה היתה בנישואין וי"ל דה"ק דכי היכי דמרבי מאיש קינוי דאירוסין בריש פרק ארוסה (סוטה דף כד.) הכי נמי גרבה סתירה:

ונקה האיש מעון אמר רחמנא. וא"ת לוקמה כגון שבא עליה בשוגג שלא ידע עד לאחר מכאן דנסתרה דכה"ג מנוקה מעון חשיב ליה דהא כי מוקי לה ע"י גלגול לאו מנוקה מעון הוא אם זינתה באירוסין אלא כיון דשוגג הוא מנוקה מעון קרינא ביה וי"ל דשאני הכא כיון שבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור בין שבא עליה בשוגג בין שבא עליה במזיד לאו מנוקה מעון הוא אבל ע"י גלגול שאינו יודע בשעת השקאה מנוקה מעון קרינא ביה:

הכי גרסי' אלא לאו ע"י גלגול. ולא גרסי' דקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתרה ונכנסה לחופה וכו' אלא הכי גרסינן אלא לאו על ידי גלגול שקינא לה כשהיא נשואה ונסתרה וגלגל עליה שבועה ע"י אירוסין אע"פ שלא היו ראוין לשבועה בפני עצמן שהרי לא קינא לה וכמו כן מגלגלין שבועה דקרקע אע"פ שלא שייך בהו שבועה ואי קשיא הוה ליה לאוקמיה בדקני לה כשהיא ארוסה ואיסתתר ומשקי לה כשנכנסה לחופה דקרינא בה תחת אישך וכגון שלא בא עליה דהוה ליה מנוקה מעון הא בעי לאוקמי הכי במסכת יבמות (דף נח.) ואותיבנא עלה מבלעדי אישך שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל הילכך אין לך שבועה על זנות של אירוסין בשום ענין אלא ע"י גלגול דזנות אירוסין קדמה שכיבת בועל הוא וביבמות (ג"ז שם) איכא דמוקי לה כשבא עליה ארוס בבית אביה ועולא לא סבירא ליה האי שינויא דשינויא דחיקא הוא כן פירש הקונטרס וקשה דהא במתניתין נמי ע"כ סמיך אההיא שינויא דקאמר אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקי לה כשהיא ארוסה תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה ולמה ליה האי קרא הוה ליה למימר מבלעדי אישך ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אלא ש"מ סמיך אההוא שינויא דבא עליה ארוס בבית אביה א"כ הדרא קושיא לדוכתיה לכן נ"ל דהיינו טעמא דלא רצה לאוקמי בנכנסה לחופה ולא נבעלה דסבר לה כשמואל דאמר* אין חופה לפסולות [שם מז:] וכיון שנבעלה אין חופה תופסת בה ולא קרינא בה תחת אישך וא"ת לרב דאמר* יש חופה לפסולות [שם נח:] א"כ יכול לאוקמה דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה א"כ גלגול שבועה מנ"ל וי"ל דנפקא ליה מאמן מאיש זה אמן מאיש אחר כלומר שאינה חייבת שבועה על אחר שהרי לא קינא לה ומגלגל עליה ע"י אחר וא"ת ועולא אמאי לא מפיק גלגול שבועה מאמן מאיש זה ומאיש אחר וי"ל דמהא לא נפקא דמגלגלין על קרקעות דהא דמגלגלין שבועה מאיש אחר היינו משום דאותו איש אחר שייך בו שבועה אם קינא אבל קרקע דלא שייך בה שבועה כלל אימא לא מגלגלין אבל השתא דמדמינן גלגול שבועה דקרקע לגלגול דארוסה ניחא שפיר דלגבי ארוסה נמי לא שייך בה שבועה אלא ע"י גלגול דוקא כדפרישית וא"ת לרב היכי מפיק גלגול שבועה מאיש אחר הא לא דמי לה כדפרישית וי"ל דסבר מאיש אחר דקאמר היינו אפי' מקטן *שאין מקנאין לה על ידו דלא שייך בו שבועה אפי' הכי מגלגלין ועולא לית ליה האי סברא: [כדאיתא סוטה כד.]

ספק

תוס' ר"י הזקן

אחריות אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין: קני כולם מי לא קני. פי' למאן דאית ליה בהמה נקנית במסירה: וזו לא תקני. לא גרסי' אלא זו קני מי קני ופי' לשארא דהא קאמר ליה זו: אפסר קבישטר"ו בלעז: סדנא כמו סדן של נפחים כלומר הכל מדובק. ודין נתן לו עשר שדות בעשר מדינות והחזיק בא' מהן ביארנו בחזקת הבתים שקנה כולם וכ"כ הר"ם פ"ח. ומ"ש שם רבינו שמואל כתבנו שם. ואיתא נמי להא דשמואל בהמוכר את הבית: ארוסה. זה ודאי על גלגול שקנא לה כשהיא נשואה ונסתרה וקא משקי לה וקא מגלגל לה השתא אם שטתה כשהיא ארוסה. אבל ארוסה אינה שותה דתניא תחת אישך פרט לארוסה:

[וע"ע תוספות יבמות נח. ד"ה שומרת]

ב"ק יב. ב"ב סו.
סוטה יח. יבמות נח.
סוטה כג: יבמות נח.
סוטה כח. מז: נושה ה. יבמות נח.
ספרי פ' נשא

שלא ניתנה להתבע בעד אחד מגלגלין ממון שניתן להתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן בודאי ספק מנלן תניא רשב"י אומר נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב דא"ל הישבע לי שאין עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה (א) דתניא הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו לחייו אלא אמר רבא הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי האי טענתא מעלייתא היא ממונא אית ליה גביה רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי אי הכי היינו קרקע מהו דתימא קרקע הוא דעבדי אינשי דמזבני בצינעא אם איתא דזבין לית ליה קלא האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל:

מתני' כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו: **גמ'** חליפין מאי ניהו מטבע שמע מינה מטבע נעשה חליפין אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר כיון

שלא ניתנה ליתבע. שבועה שלא בעד אחד כדאמרינן התם (ריש סוטה) דצריך שני עדים שראוה שנסתרה דיליף דבר דבר מממון: ממון שניתן ליתבע. להשביע בעד אחד אם טענו מנה וכפר לו בכולו ועד אחד מעידו שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה (שבועות דף מ.): אינו דין שמגלגלין. את שבועתו להשביע בגלגול: אשכחן ודאי. שמגלגלין שבועה טענת ברי בדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: ספק מנין. טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בשבועות (דף מה.) חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין: מנלן. אי מק"ו לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק וגלגול נמי ספק ממון עיקר שבועתו אינו באה אלא בטענת ודאי דכתיב (שמות כב) כי יתן איש ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא משום דמורו בה היתירא כדאמר התם (שבועות דף מח:) וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי גלגול דידיה נמי בטענת ודאי ולא בטענת ספק: שבועה בפנים. דסוטה שמשביעין אותה בעזרה: עד היכן. כחה של גלגול לגלגל דבר שאין נשבעין עליו: דאמר ליה עבדי אתה. אפי' זו מגלגלין אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר ובמסקנא מפרש מאי רבותא מקרקע דאמר עד היכן: הקורא לחבירו עבד. עבד כנעני: יהא בנידוי. היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו: סופג את הארבעים. היו קונסין מכות מרדות וניחא ליה הא מנידוי: רשע יורד עמו לחייו. כלומר לזו אין ב"ד נזקקים אבל הוא מותר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו: טענה מעלייתא היא. ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה: גופו קנוי. ואינה טענת מטלטלין: היינו קרקע. והא תנינן לה במתני' דמגלגלין ומאי רבותא דרב יהודה לאשמועינן גלגול עבדי אתה: לית ליה קלא. מש"ה תנן בה גלגול: **מתני'** כל הנעשה דמים באחר. שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ אחד והשתא ס"ד דמטבע אתא לאשמועינן כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו היכא דנתנו בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כעין שלף איש נעלו: כיון שזכה. בו המקנה ומשך זוז אחד מן הקונה בתורת קנין חליפין נתחייב הקונה באונסי חליפין בכל מקום שהם אם מתו או אם נאבדו עליו לשלם המעות שפוסק לתת לו לפי שכשמושך המוכר את הסודר או את הזוז בתורת חליפין נקנה המקח ללוקח בכל מקום שהוא: החליף שור בפרה. כיון שמשך בעל הפרה את השור נקנית פרה ללוקח בכל מקום שהיא ואונסיה עליו ובגמרא פריך מאי כיצד הואיל והוא אתי לאשמועינן דמטבע נעשה חליפין שאע"פ שבתורת דמים קיימא לן (בב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח כי יהבינהו ניהליה בתורת קנין סודר קני כי סודר הוה ליה למיתני כיצד החליף מעות בפרה: **גמ'** מאי ניהו מטבע. שהוא הניתן דמים באחר בכל מקום ואשמועינן מתני' דאע"ג דבתורת דמים קיימא לן דלא קני כי יהביה ליה בתורת חליפין קני: שמע מינה כו'. ואנן קיימא לן בפרק הזהב (ב"מ דף מו.) דאין מטבע נעשה חליפין: אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר. כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו בדמים דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע:

ספק מנלן. פי' בקונטר' טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בפרק הנשבעין (שבועות דף מה. ושם) חלקו האריסין והשותפין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין וא"ת מאי בעי לן מנ"ל נילף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אע"ג דלא ניתנה ליתבע בעד אחד א"כ ילפינן ספק מספק וי"ל דלא דמי דהתם כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק אבל ממון דעיקר שבועה דידיה אינו בטענת ספק אימא דלא מגלגלין עליה ספק:

נאמרה שבועה בפנים. וא"ת למה לי ק"ו דלעיל לומר שמגלגלין נילף מהא דרשה גופיה שמגלגלין בממון משום דנאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ במה מצינו וי"ל דאי לאו ק"ו בהאי מה מצינו דהכא לא מצינו למילף דממונא מאיסורא לא ילפינן אבל בתר דגלי לן האי ק"ו דילפינן ממונא מאיסורא א"כ מהשתא מפקינן שפיר בהא מה מצינו לעשות ספק כודאי ואומר רבי שלא על כל ספיקות מגלגלין שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל לו ולומר הישבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת כגון נעשה לו שותף או אריס דכה"ג אמרינן בסוף כל הנשבעים (שבועות דף מח:) דמגלגלים:

הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי. מכאן מדקדק ר"ת דכל היכא דאמר כה"ג כי ההיא דנדרים (דף ז:) בשומע אזכרה מפי חבירו היה חייב לנדותו ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי לא שיהא ממילא אלא ב"ד היו חייבין לנדותו כדאמר הכא שמותי משמתינן ליה והיינו מדה כנגד מדה כלומר הוא קרא לחבירו עבד דהוא ארור כך מקללין אותו בארור דהיינו נידוי וכן הקורא לחבירו ממזר הוא אומר שחבירו עובר בלאו לפיכך סופג את הארבעים כדין עובר בלאו:

כל הנעשה דמים באחר. פי' בקונטרס כל שדרכו לתתו בדמים כשקונין חפץ דהיינו מטבע וקס"ד דמטבע נעשה חליפין אתא לאשמועינן דמיירי שנתן בתורת חליפין ולא בתורת דמים אלא כעין שקונין בסודר כדכתיב (רות ד) שלף איש נעלו כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו רב ולוי פליגי פרק הזהב (ב"מ דף מז.) אי חליפין בכליו של קונה או בכליו של מקנה דרב סובר בכליו של קונה ולוי סובר בכליו של מקנה לרב ניחא שפיר אי גרסינן כיון שזכה זה נתחייב זה הקונה והכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו המקנה שזוכה במטבע של קונה נתחייב זה הקונה באונסי חליפין שהם ברשות המקנה בכל מקום שהם ואם נאבדו יאבדו לו ואי ל"ג זה פי' הכי כיון שזכה זה קנה בחליפין כלומר כיון שזכה המקנה במטבע או בסודר של קונה נתחייב המקנה להשיב לקונה חליפיו ולא מצי הדר ביה וללוי דאמר בכליו של מקנה כלומר שיתן המקנה פרוטה לקונה אי גרס נתחייב זה צריך לומר כיון שזכה זה הקונה נתחייב זה דהיינו המקנה להשיב לו חליפיו שאינו יכול לחזור בו ואי לא גרסינן זה הכי נפרש כיון שזכה זה דהיינו הקונה נתחייב הוא עצמו באונסי חליפין כדפרישית (א):

כיצד החליף שור בפרה או חמור כו'. לרב ניחא שפיר והכי פירושא החליף הקונה שורו בעבור הפרה כדי לקנות הפרה בכ"מ שהיא אבל ללוי קשה היאך יפרש לוי החליף שור בפרה והלא גם השור וגם הפרה נותן המקנה לקונה דתרוייהו של מקנה ואומר ר"י שיש לפרש החליף המקנה את השור בהגאת קבלת הפרה שהקונה מקבלה הימנו בעבור דבר שהוא נותן לו:

ש"מ מטבע נעשה חליפין. ואע"פ שבתורת דמים קי"ל (ב"מ דף מד.) דמעות אינן קונות אלא משיכת המקח אבל מעות אינן קונות אלא למיקם במי שפרע כי יהבינהו מיהא ניהליה בתורת קנין סודר נעשו חליפין וקנו כי סודר כדפירש בקונטרס ואם תאמר ומה טעם מטבע נעשה חליפין למאן דאמר פירי לא עבדי חליפין אלא נעל דוקא דהא מטבע נמי כלי הוא ואומר רבינו תם דמטבע כעין כלי שראוי לתלותו בצואר בתו ועוד אומר ר"י משום שראוי לשקול בו משקלות ועוד יש לומר דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר מחשבינן ליה כלי*. **הכי** קאמר כל הנישום דמים באחר. פי' בקונטרס כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו הייני כל מטלטלין בר ממטבע כיון שזכה זה כו' ואם נתנו בתורת חליפין נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן תורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין

(א) [ועי' תוס' ב"מ מו. ד"ה כל]

רצח א מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' י"ד סי' ג סמג עשין דרבנן ב טוש"ע יו"ד סי' שלד סעי' מג:
רצט ב מיי' פ"א מהל' טוען ונטען הל' י"ב סמג עשין צה טור חו"מ סי' צד:
ש ג ד מיי' פ"ה מהל' מכירה הל' א סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:

תוס' ר"י הזקן

בעד אחד. דעידי קנוי צריך שיהי' שנים: בעד. שמחייבו שבועה: אשכחן. עיקר השבועה היא טענת ברי מגלגל עליו כל מה שטוען עליו בברי והא מייתינן ממונא מק"ו דניתן ליתבע בעד א' וטענת ברי היא: שמא מנלן. כשעיקר הטענה היא שמא כגון שבועת השומרים מנין שמגלגל עליו כל מה שיטעון עליו בברי. אבל מה שטוען בשמא אינו מגלגל עליו. ואע"ג דסוטה מגלגל עליה שלא שטתה ארוסה וטענת שמא היא. שאני סוטה שהרי עיקר טענתה משביעין אותה בטענת שמא דהיינו אם שטתה נשואה. וכן נמי הא דתנן בפ' כל הנשבעין חלקו השותפים אינו יכול להשביעו נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגל עליו את הכל והואיל שלא חלקו משביעין אותו בשבועת שמא דשבועת השותפים שמא הוא מגלגלין עליו טענת שמא אף לאחר שחלק אבל טענת שמא שאין לה צד בעולם שיהיו נשבעים עליה אינה מגולגלת שלא יהא חמור הטפל מן העיקר. תדע דגרסי' פ' השואל. שואל אומר שכורה מתה ומשאיל אומר איני יודע פטור. משאיל אומר שאולה מתה ושוכר אומר שכורה מתה ישבע השוכר ששכורה מתה. אמאי מאי שטענו לא הודה לו. אמר עולא על ידי גלגול דאמר ליה אשתבע לי מיהת דכדרכה מתה ומגו דאישתבע דכדרכה מתה ישבע ליה דשכורה מתה. ואילו ברישא קתני פטור ואמאי לא משתבע ליה על ידי גלגול שהרי יכול להשביעו דשכורה מתה אלא לאו ש"מ דטענת שמא אינה מגולגלת: בפנים. בעזרה והשביע הכהן את האשה דשבועת סוטה בעזרה היא: בחוץ. בב"ד שבועת ה' תהיה בין שניהם: ספק כודאי. כדפרישנא לגלגל ברי על כשעיקר הטענה היא שמא: משמתינן ליה. כלומר ב"ד היו חייבים לנדותו מיהו אם לא נידוהו אינו מנודה. דיהא בנידוי דקאמרי' לאו למימרא דיהא בנדוי מאליו דהשתא הוא דמנדה ליה מריה דהאי שמעתא אלא ב"ד היו מנדין אותו קאמר כשרואין שעשה זה. והיינו דקאמר שמותי משמתינן

ליה. הש"מ דבבל דוכתא דקתני יהא בנדוי אינו בנדוי עד שינדוהו ב"ד שבדורו שרואין שעשה כך וכך: יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו כדפרישנא: יורד. כלומר אין ב"ד נזקקין לו אלא מותר לו לצעור אי ליטול אומנותו ממנו. ומסתברא דטעמא דהאי מילתא הוא שקורא לו עבד שאינו אסור איסור עולם בבת ישראל. שאם שחררו רבו מותר לו לבא בקהל הוא בנדוי ואינו סופג את הארבעים. וקורא לו רשע שאינו אסור כלל בבת ישראל אין ב"ד נזקקין לו אלא הואיל ומוציא עליו שם שהוא רשע ונורם לו (א) שהוא רשע ממנו ולא יתנו לו שום דבר להרויח ויצערוהו בכל יכולתם שיש לבני אדם הכשרים להבדל מן הרשעים בשום עסק. והא דאמרי' זאת אומרת ביישו בדברים פטור. אינו רוצה לומר אלא מן הממון האמור שם במשנה. ור"ש פי' יהא בנדוי ב"ד היו מנדין אותו שמזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו בו. סופג את הארבעים קנסא מכת מרדות וניחא ליה האי מנידוי. רשע יורד עמו עד לחייו כלומר לזה אין ב"ד נזקקין אבל הוא מותר לשנאתו והעיקר מה שפירשנו: ממונא אית ליה גביה ומאי אתא לאשמעי'. גופו קנוי לו ונפו תובעו ולא ממון. היינו קרקע ופשיטא דמגלגל דעבד הוי דומיא דקרקע: קלא אית ליה ומדאית ליה קלא שקר הוא מה שטוען עליו ולא יגלגל קמ"ל: כל הנעשה דמים באחר. קס"ד דהכי קאמר כל הרגיל להיות ניתן בדמי אחר והיינו מטבע: כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו. ועמדו החליפין ברשותו וכל האונסין עליו אם נתנו בתורת חליפין שזה קנה המטבע ועמד באחריותו. (הא') ונסתלק מהשור והאחר קנה השור ועמד השור

(א) לולי נ"ל ונורם לו בשם זה שלא יתנו לו וכו'

ב"מ עא. כתובות ג. יומא עה.

לעיל עז. ב"ק קיג:

ע"ש בתוספות סכתים מב. דלאמר התם מאן דמזבן ארעא בפרסייא זבין

ב"מ מו. עם כל הסוגיא ע"ש

[פי' סוכת תוס' ב"מ מה: ד"ה אין]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתנן הקורא לחבירו עבד. נ"ב פ"א דקדושין וקריית כותים פ' כסוי הדם דף ע"ב ד"ה הכן כתבו דהכא דקאמר הכן ולא"ג דאינה משנה:

גליון הש"ס

גמ' רשע יורד עמו לחייו. פ' תענית ד' ו ע"ב תד"ה מותר לקרותו: שם לחייו. פ' ערוך ערך חי:

שא א מיי' פ"ה מהל' מכירה הל"ו סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' רג סעי' א:
שב ב מיי' שם פ"ג הל"א סמג שם טוש"ע שם סי' קלא סעי' א:
שג ג ד מיי' פ"ט מהל' מכירה הל"ב:

כיון שזכה זה נתחייב בחליפין *דיקא נמי דקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור ש"מ ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מאי כיצד ה"ק פירות נמי עבדי חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב בחליפין הניחא *לרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין אלא לר"נ *דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר ה"ק יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור מ"ט סבר לה כר' יוחנן דאמר *דבר תורה מעות קונות ומה טעם אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה מילתא דשכיח גזרו בה רבנן *מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן ולר"ל דאמר משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירות עבדי חליפין מתרץ כרב ששת אלא אי סבר לה כר"נ דאמר פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני במאי מוקי לה על כרחך כרב ששת ס"ל:

מתני' רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה *אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט:

גמ' ת"ר כיצד רשות הגבוה בכסף גיזבר שנתן מעות בבהמה אפי' בהמה בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר *שור זה עולה בית זה הקדש אפי' בסוף העולם קנה בהדיוט לא קנה עד

כיון שזכה כו'. אסנתא בתורת חליפין נקנו חליפין ללוקח במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמועינן דתורת חליפין במטלטלין ולמימר דאע"ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא הוו חליפין ולא מטבע אתא לאשמועינן: דיקא נמי. דלאו מטבע אתא לאשמועינן: מאי כיצד. ה"ל למיתני כיצד החליף מעות בפרה: ה"ק כו'. תרתי אתא לאשמועינן נקט ברישא מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלין: ופירי נמי כו'. כל מידי דלא הוי כלי פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי: עבדי חליפין. עושין תורת חליפין ולא אמרינן נעל דוקא: בשר שור. וכ"ש שור חי דעדיף טפי דדמי לכלי שמשתמשין בו: הניחא לרב ששת. איכא לתרוצי למתניתין בין למאי דס"ד מעיקרא בין למאי דתריצנא כל הנישום: אלא לר"נ. מאי כיצד למאי דס"ד מעיקרא ואף למאי דאוקימנא נמי ליתא פלוגתא דרב ששת ור"נ בפרק הזהב (ב"מ דף מז.): ה"ק יש דמים שהן כחליפין. כולה מתני' חדא מילתא קאמר ובמטבע עסקינן וה"ק כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע פעמים שדמים קונים כמו חליפין דנעל ואף כשנתנוהו בתורת דמים: כיצד החליף דמי שור בפרה. מכר לו שור במנה ומשכו ונתחייב לו זה המנה אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן בדמים א"ל הן שמאה לו במנה או בפרס אמר לו מוכר השור הרי מעות שאתה חייב לי נתונים לך בדמיה מעות הללו קונים בלא משיכת פרה כחליפין דכלים: מאי טעמא. שאני משאר מעות: סבר לה. תנא דמתני' כר' יוחנן דאמר כו' ומשיכה מדרבנן איתא: שמא יאמר לו. המקבל מעות נשרפו חיטיך אי מתרמי ליה דליקה לא טרח לאצולינהו סבר לא בשריפתן אפסיד ולא בהצלתן אשתכר להכי אוקמינהו ברשותיה להיות הפסד השריפה עליו והשכר לחזור אם נתייקרו דלימסר נפשיה לאצולינהו: במילתא דשכיחא. שאר נתינת מעות במקח: מילתא דלא שכיחא. שיהא חייב לו הדמים קודם לכן: משיכה מפורשת. ויליף לה מאו קנה מיד עמיתך ול"ש לא שכיחא מדשכיחא: הניחא אי סבר לה כרב ששת. דשאר מטלטלין שאין כלי נעשה חליפין מוקי למתניתין כרב ששת כל הנישום כדאוקימנא דהא אתא לאשמועינן: אלא אי סבר לה כרב נחמן. דאמר נעל דוקא דהוא כלי: ומטבע לא קני. לר"ל מדאורייתא דנימא יש דמים שהם כחליפין לאוקמי אדאורייתא במלתא דלא שכיח כדאוקמה ר"נ היכי מתרץ לה למתניתין בין לדסליק אדעתין מעיקרא בין למאי דאוקימנא. יש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת ואמרי פלוגתא דר"נ ורב ששת בפירי דוקא ולא בשאר מטלטלין ומוליכין שיטת הסוגיא בתר מאי דסליק אדעתא מעיקרא דלמאי דאוקימנא השתא מיתוקמא כר"נ שפיר דמודה הוא בשאר מטלטלין ולאו מילתא היא דטעמא דר"נ מפורש בהזהב (דף מז.) דאמר קרא נעל נעל אין מידי אחרינא לא וטעמא דרב ששת מלקיים כל דבר בכל דבר ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה שהמלכות פוסלתה והיא כלום: **מתני'** רשות הגבוה בכסף. בגמ' מפרש דמעות הקדש קונות: בחזקה. משיכה: אמירתו לגבוה כו'. מפרש בגמרא: **גמ'** בבהמה. קרבן צבור:

מטלטלין בעלמא הוו חליפין ולא מטבע אתא לאשמועינן דיקא נמי דלאו מטבע אתא לאשמועינן כו' מאי כיצד ה"ל למיתני כיצד החליף מעות בפרה ומשני ה"ק וכו' ותרתי אתא לאשמועינן נקט ברישא מטבע והדר אשמועינן שאר מטלטלי ופירי נמי כו' כל מידי דלא הוי כלי פירי קרי ליה לענין חליפין ומשום דפירי שכיחי נקט פירי ולא אמרינן נעל דוקא כיצד החליף שור בפרה פי' בשר שור בפרה וכ"ש שור חי דחשיב טפי ודמי לכלי שמשתמשים בו הניחא לרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין איכא לתרוצי כולה מתניתין בין למאי דסליק אדעתין מעיקרא בין למאי דתרצינן כל הנישום אלא לר"נ מאי כיצד למאי דס"ד מעיקרא ואף למאי דאוקימנא השתא ומשני ה"ק יש דמים שהם כחליפין וכולה מתניתין חדא הוא ובמטבע עסקינן וה"ק כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע פעמים שדמים קונות כמו חליפין דנעל ואף כשנתנוהו בתורת דמים כיצד החליף דמי שור בפרה כלומר מכר לו שור במנה ומשכו ונתחייב לו המנה אמר לו המוכר יש לך פרה ליתן בדמיו אמר לו הן שמאה לו במנה אמר לו מוכר השור המעות שאתה חייב לי נתונים לך בדמיה מעות הללו קונים בלא משיכת הפרה כחליפין עכ"ל ויש משנין סוגיא של שמועה זו בשיטה אחרת ומפרשי דר"נ ורב ששת פליגי בפירי דוקא כגון פירות ממש או בשר שור ולא בשאר מטלטלין ומוליכין הסוגיא בתר מאי דס"ד מעיקרא דלמאי דאוקמינן השתא מיתוקמא כר"נ שפיר דמודה הוא בשאר מטלטלין דעבדי חליפין א"כ בשור חי קאמר ר"נ דעבדי חליפין ולאו מילתא היא דטעמא דר"נ מפורש בפרק הזהב (ב"מ דף מז.) דאמר קרא נעל נעל אין מידי אחרינא לא משמע דבעינא דוקא נעל אבל כל דבר אחר אפילו שור חי לא עביד חליפין ור"ח. ור"י מקיימי פי' זה והיא דפרק הזהב דקאמר ר"נ נעל אין ר"ל כל דדמי לנעל דהיינו כלים שמשתמשים בהם ושור וחמור גופייהו כנעל דמו ונעשין חליפין אפי' למ"ד פירי לא עבדי חליפין ומטעם שפי' בקונטרס דדמו לכלים הואיל שמשתמשין בו והוי חזי למלאכה והשתא הא דפריך לר"נ דאמר פירי לא עבדי חליפין כולה סוגיא קאי למאי דס"ד מעיקרא כמו שפי' בקונטרס אבל לרב יהודה דאמר כל הנישום אתי שפיר אפילו לר"נ דאמר כיצד החליף שור בפרה ולא בשר שור ומשני ה"ק ר"נ דיש דמים שהן כחליפין והשתא ניחא ליה למאי דס"ד מעיקרא ולמאי דאוקימנא השתא אבל לפי' הקונטרס קשה דמשמע מתוך פירושו דגוף השור וגוף הפרה היינו פירות ועלייהו קאמר ר"נ דפירי לא עבדי חליפין א"כ קשה דהא תנן בפרק השואל (שם דף ק.) המחליף פרה בחמור וילדה וכו' אלמא קונה האחד במשיכת חבירו ושייך שפיר חליפין בחמור ופרה ומיהו מצינו למידחי למ"ד פירי לא עבדי חליפין מפרש דמי פרה בחמור וקאי וילדה אחמור אבל עוד קשה א) דתנן פרק הזהב (שם דף מז.) פרתך בכמה בכך וכך ותמורך בכמה בכך וכך וקתני דקני לה לחמור במשיכת הפרה לכך נראה דדוקא בשר שור הוא דחשבינן פירי אבל שור וחמור גופייהו כנעל דמו כדפירשתי לעיל: **שמא** יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה. ואם תאמר אמאי עקרו קניית מעות שהם מדאורייתא לגמרי ותקנו שתהא משיכה קונה ולא מעות הוה להו לתקוני שיקנו המעות עם המשיכה דהשתא לא מיעקרא קנייה דאורייתא לגמרי וליכא נמי למיחש שמא יאמר המוכר נשרפו חיטיך כיון דמצי למיהדר ביה כל כמה דלא משך וי"ל דשמא לפעמים היה הלוקח מושך החיטין ואי לא קנה במשיכה לחודה יאמר למוכר נשרפו חיטיך בעלייה וא"ת השתא נמי כיון דמעות אין קונות לפעמים יתן הלוקח מעות למוכר קודם שימשוך החיטין ויאמר המוכר נשרפו מעותיך בעלייה וי"ל דלהא ליכא למיחש דלכל הפחות יהא המוכר כשומר חנם דמעות וכספים אין להם שמירה אלא בקרקע והתם לא שייך למימר נשרפו מעותיך*

משכו

א) נ"ל דתניא

תוס' ר"י הזקן

השור ברשותו ונסתלק מהמטבע: כל הנישום. מתני' מיירי שלוה ולוה מטלטלין ורוצים להחליף וצריכין לעשות שומת דמים כמה שוה זה וכמה שוה זה ומטלטלין עבדי חליפין: מטבע. שלוה דמטבע ולוה פרה: מאי כיצד. ה"ג כיצד המחליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור. אי נמי (או) בשר חמור בשור דבשר מקריא פירי ולא בהמה בחייה מקריא פירי ונעשית חליפין כדתנן בהדיא המחליף פרה בחמור וילדה וכן המוכר שפחה וילדה הוה אומר ברשותי ילדה מדנקט גבי פרה מחליף וגבי שפחה מכר אלמא בהמה בחייה נעשית חליפין. אפי' לרב נחמן נעל לאו דוקא אלא להוציא כל דבר שאין עושה בו מלאכתו כגון פירות ומטבע היינו טעמא דלא עביד חליפין משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלא שהמלכות פוסלתה. ור"ש א) כתב ה"ג כיצד החליף שור בפרה ול"ג בשר שור דלרב נחמן נעל דוקא כלומר (בהמה ולא כלי) [כלי ולא בהמה] ולא פירות. ולא נהירא דהא אמרי' בפ' הזהב דכמאן כתבינן וקנינא במנא דכשר למקניא ביה. במנא לאפוקי מדרב ששת ביה אמר רב פפא למעוטי מטבע ולדברי ר"ש הואיל ואפיקנא מדרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין מטבע נמי בכלל. ועוד אמאי לא אמר למעוטי בהמה. ולדברי ר"ש ודאי מתני' בהמחליף פרה בחמור מתוקמא שהחליף דמי ב) שור בפרה כי היכי דאמר ויש דמים שהם כחליפין אמאי לא אותיב מינה לרב נחמן דשמע דמתני' לא משמע הכי. והעיקר מה שפירשנו וכן פירש הר"ם והר"ף. ה"נ לשאי דקס"ד מעיקרא דאוקימנא למתני' דה"ק דהחליף בשר שור בפרה קא מותיב. אבל לשנויא דרב יהודה לא קשיא דשור ופרה תנן ואפי' רב נחמן [דס"ל דפירי לא עבדי חליפין] בבהמה בחייה [מודה] כרבותינו. ור"ש פירש דאף לרב יהודה קא מותיב לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין

[ע' תוס' זבחים יב. בסוף ד"ה דיקא נמי]
ב"מ מו: מז.
[לעיל ח. ב"מ מו: מז.]
[לעיל כו. וש"נ]
[עירובין פא: וש"נ]
נדרים כט: ע"ש. תמורה כז: ב"מ ו. ב"ב קלג: תוספתא דקדושין פ"א [תוספתא ב"ק פ"ד ותוספתא דערכין פ"ד]
חולין קלט. ערכין כט:
[וע"ע תוס' עירובין פא: ד"ה שמא וכו' וביצה ביאור]

ה"ה לבהמה [illegible]

א) [illegible] ב) [illegible] ג) [illegible]

רש"י

עד שימשוך. בשור: ויחזיק. בבית: משכו. הדיוט חפץ של הקדש מיד הגזבר במנה: ולא הספיק לפדותו. כלומר לתת דמיו לגזבר: נותן מאתים. דכי איקר ברשות הקדש איקר הואיל ולא נתן המעות: לא יהא כח הדיוט כו'. שאם משכו מיד הדיוט ישלם כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזל: פדאו. נתן את המעות: מתני' כל מצות האב כו'. בגמ' מפרש לכולה מתני': שהזמן גרמא. שהזמן גורם לה שתבא: חוץ מבל תקיף. פאת הראש: ובל תשחית. פאת זקן: ובל תטמא. דכהנים: גמ' אי נימא דמיחייב ברא למיעבד לאבא. והכי משמע כל מצות שהבן מצווה על אביו נשים פטורות בתמיה: איש אמו ואביו תיראו הרי כאן שנים. לשנים הוא אומר: המוטלות (עליו) על האב. כגון הנך דמפרש בברייתא ללמדו תורה ולמולו ולפדותו בה' סלעים אם בכור הוא ולהשיאו אשה וכולה יליף ואזיל מקראי: אף להשיטו בנהר. שמא יפרוש בספינה ותטבע ויסתכן אם אין יודע לשוט: ליסטות ס"ד. והלא ישב ולא למדו כלום: כאילו מלמדו ליסטות. דכיון דאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטם את הבריות: כאשר צוה אותו. ולא את שרה: מיחייב איהו. כשיגדל: אשכחן מיד. לאברהם נאמר כן: אינו אלא לשון זירוז. שיהא מהיר וזריז בדבר ונוהג מיד ונוהג לדורות: תיפדה תפדה כו'. כלומר קרי ביה (א) תפדה: ואיהי מנלן דלא מיפקדא. איהי אמו מנין שאינה מצווה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא הוא בעי קרא למעוטה: לפדות את עצמו. כשהוא בכור ולא פדאו אביו: ואיהי מנלן דלא מיחייבה. נהי דאביה אינו מצווה לפדותה דכתיב בכור בניך אימא איהי תפדה נפשה לכשתגדל דהא קרינן ביה תפדה אלמא מצוה אברא נמי רמיא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא: כל שאחרים כו'. האב: הוא לפדות. שלא פדאו אביו: כל

תורה אור

עד שימשוך ויחזיק *[א]משכו במנה ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים נותן מאתים מאי טעמא* °ונתן הכסף וקם לו משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא *לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש פדאו במאתים ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא °ונתן הכסף וקם לו פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים מה שפדה פדוי ואין נותן אלא מנה אמאי ה"נ נימא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי: **מתני'** כל מצות הבן על האב אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין *[ב]וכל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין [ג]וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד האנשים ואחד הנשים חייבין [ד]חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים: **גמ'** מאי כל מצות הבן על האב אילימא כל מצות דמיחייב ברא למיעבד לאבא נשים פטורות והתניא *איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר °איש אמו ואביו תיראו [ה]הרי כאן שנים אמר רב יהודה ה"ק כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו אנשים חייבין ונשים פטורות תנינא להא דת"ר *[ו]האב חייב בבנו למולו [ז]ולפדותו [ח]וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להשיטו במים רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות: למולו מנלן דכתיב °וימל אברהם את יצחק בנו [ט]והיכא דלא מהליה אבוה מיחייבי בי דינא למימהליה [י]דכתיב °המול לכם כל זכר [י]והיכא דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו למימהל נפשיה דכתיב °וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב °כאשר צוה אותו אלהים [כ]אותו ולא אותה אשכחן מיד לדורות מנלן תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צו אינו אלא זירוז מיד ולדורות זירוז דכתיב °וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו מיד ולדורות דכתיב °מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם: לפדותו: מנלן דכתיב °כל בכור בניך תפדה [ל]והיכא דלא פרקיה אבוה מיחייב איהו למפרקיה דכתיב °פדה תפדה ואיהי מנלן דלא מיפקדה דכתיב תיפדה תפדה כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות את אחרים וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו [מ]אינו מצווה לפדות אחרים ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה כל שאחרים מצווים לפדותו מצווה לפדות את עצמו וכל שאין אחרים מצווים לפדותו אין מצווה לפדות את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה דאמר קרא °כל בכור בניך תפדה [נ]בניך ולא בנותיך *תנו רבנן [ס]הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו רבי יהודה אומר בנו קודמו שזה מצותו על אביו וזה מצות בנו עליו אמר רבי ירמיה הכל מודין כל

ויקרא כז | שם | שם יט | בראשית כא | שם יז | שם | שם כא | דברים ג | במדבר טו | שמות יג | במדבר יח | שמות יג

תוספות

משכו במאתים ולא הספיק וכו' נותן מאתים מ"ט לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש. וא"ת תיפוק ליה מטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור בו וי"ל כיון דבטעות היה כמו הכא שלא היה סבור שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט וקשה דאמר בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קלג:) גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא אמרה ליה דביתהו זיל מוכרה לגזבר דהקדש ולא תשיימא את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתה פחותה משויה וי"ל בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא גומר בדעתו אפי' תשוה יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות א"כ י"ל דהתם כששם אותה בפחות משוויה מתכוין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים שכך היה שוה באותה שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט*: **אטו** הדיוט לאו במי שפרע קאי. וכיון להדיוט אינו יכול לחזור בו בלא מי שפרע היכא דיהיב לו דמי כמו כן הקדש לא יחזור בו וקשה דאמר פרק הניזקין (גיטין ד' נב.) דיתמי הרי הן כהקדש ולא מיקנו אלא בכספים (ב) דקא יהיב דמי ליתמי אפירי וזל א] אין לוקח יכול לחזור בו אייקור יתמי יכלו לחזור בהם שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש ואמאי והא בהדיוט נמי איכא במי שפרע וי"ל דלא דמי דהתם גבי יתמי מדאורייתא דינם כהדיוט וא"כ אינם קונים בלא משיכה אלא שיפו חכמים כחם לעשות כהקדש שיהו קונים בכסף הילכך במקום הפסדם של יתומים אוקימנא אדינא אע"ג דהדיוט קאי במי שפרע כדי שלא יהיה כח הדיוט מרובה משלהן ולא יבואו לידי הפסד ע"י תקנת חכמים כי לולי התקנה היו חוזרים בהם אפי' קבלו המעות כיון שלא משך אבל הקדש דמדאורייתא הוא דמקני בכספא אבל רבנן תקנו משיכה להרויחן שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש וכיון דהדיוט אינו יכול לחזור בו אלא א"כ מקבל עליו מי שפרע נוקמיה אדיניה בכסף ולא יוכל הקדש לחזור בו כלל כיון שקיבל הכסף: **אותו** ולא אותה. וא"ת למ"ל קרא תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא הוא שנימול בשמיני ללידתו ונשים פטורות וי"ל כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו זמן גרמא הוא וא"ת אכתי מ"ע שהזמן גרמא הוא דאין מלין אלא ביום כדאיתא בפרק הערל (יבמות דף עב.) וי"ל דאתיא כמ"ד התם דמילה שלא בזמנה נוהגת בין ביום בין בלילה: **ואיהי** מנא לן דלא מיחייבה למיפרק נפשה דכתיב תפדה תיפדה. ואם תאמר תיפוק ליה משום דכתיב כל בכור בניך תפדה דמשמע בניך ולא בנותיך ויש לומר דס"ד בכור בניך אב חייב לפדות ולא נקבה אבל הנקבה תפדה עצמה להכי איצטריך להאי קרא: ואזיל

עין משפט נר מצוה

דש א מיי' פ"ז מהל' ערכין הל' ב:
שה ב ג ד מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג:
שו ה מיי' פ"ו מהל' ממרים הל"א סמג עשין קיב טוש"ע יו"ד סי' רמ סעי' יח:
שז ו מיי' פ"א ופ"ג מהל' מילה הל"א סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רס:
שח ז מיי' פי"א מהל' בכורים הל"א סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' א:
שט ח מיי' פ"א מהל' ת"ת הל"א סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמה סעי' א:
שי ט י מיי' פ"א מהל' מילה הל"א ב סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רסא:
שיא כ טוש"ע שם בהג"ה:
שיב ל מיי' פי"א מהל' בכורים הל"ב סמג עשין קמד טוש"ע יו"ד סי' שה סעי' טו:
[וע"ע תוס' ב"ב קלג: ד"ה ולא]
שיג מ מיי' שם טוש"ע שם סעי' ב:
שיד נ מיי' שם הל"א טוש"ע שם סעי' א:
שטו ס מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' טו:

תוס' ר"י הזקן

מרגניתא ואמטייה לגזבר דהקדש ואמרה ליה דביתהו לא תשיימה. את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט: עד שימשוך. במטלטלין ויחזיק בקרקע. משכו חפץ של הקדש שהגזבר מכרה. לפדותו ליתן המעות. ונתן הכסף גבי הקדש כתיב שאין אדם קונה מן ההקדש אלא בכסף. משכו במאתים. איכא מאן דמפרש שלא דבר כלום אלא ששאל לגזבר בכמה כסף תתן לי זה החפץ ואמר לו הגזבר במאתים ועמד ומשכו. אבל אם אמר לו מאתים אתן לך אינו יכול לחזור בו אע"פ שלא משך דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. והעיקר דלא אמרי' אמירתו לגבוה וכו' אלא במה שהוא נותן לגבוה כגון שור זה עולה כדאמרי' כיצד אמירתו לגבוה וכו' אבל מה שהוא אומר ליתן לא שייך ביה אמירתו לגבוה שהרי לא אמר שהוא נותן אלא יתן. ואיכא מ"ד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אמרי' במה שהוא תחת ידו שהוא יכול למוסרו. אבל מה שאינו תחת ידו לא הוי כלום אפי' הקדישו אינו קדוש ומ"ה אצטריך משכו דהא אפי' אין המעות בידו נתחייב בהן. מ"ה נקט פדאו במאתים לסברא דילן להודיע שנתן המעות ולסברא אחרינא להודיע שהמעות ברשותו ונתנם וה"ה אפי' לא נתנם אם הם תחת ידו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולפירושא קמא משום סיפא נקט ליה כשהוקר דווקא כשנתן מעות אין הגזבר חוזר אבל לא נתן מעות חוזר: הכא נמי נימא דהא לעיל אע"ג דאין קנין הקדש במשיכה אמרי' לתועלת הקדש דקנה. הכא נמי אע"ג דקנין הקדש בכסף לתועלת הקדש נימא דלא קנה משום לא יהא כח הדיוט: אטו. כלומר וכי הדיוט רשאי לחזור בו והא אם יחזור בו יקבל עליו מי שפרע הילכך גזבר לא יחזור בו וקנה הפודה שהרי תורה זכתה לו שיקנה בכסף ומהדיוט נמי קנה כל כך שאם רוצה לחזור יקבל עליו מי שפרע. אבל לאו לחומרא דכל היכא דאיכא מי שפרע להדיוט לא יחזור בו גזבר כדתנן בשקלים ספ"ד ומתניא בפ' הזהב המקבל עליו לספק סלתות מד' סאין בסלע ועמדו שלש סאין בסלע יספק מארבע קבל עליו לספק ג' סאין בסלע והוזלו ועמדו מארבע נותן מארבע שיד הקדש על העליונה. ואע"ג דבהדיוט איכא מי שפרע אם יחזור בו הלוקח. וזה ראיה דבבא קמייתא דאמרי' קנה דוקא כשלא הוזל אבל אם הוזל חוזר בו הגזבר ואינו מקבל עליו מי שפרע שיפה כח הקדש מכח הדיוט. אבל כשקנה מגזבר ונתן כסף אע"פ שהוקר קנה שהתורה אמרה שיקנו ההקדש בכסף: נשים פטורות וכי הבת פטורה מכבוד אב ואם. שנים שהוזהר הבן והבת. תנינא תנן במתני' מה ששנו בברייתא: לסטות שמתוך שאין לו אומנות להיות מלסטם את הבריות. לכם רבים משמע והיינו ב"ד. אשר לא ימול ונכרתה אלמא הוא מצווה: תפדה קרי ביה תפדה דלא מחייבא לפדות את בנה דלא מפקדא בפרקונה:
ודרכ

מסורת הש"ס

מעשר שני פ"ד מ"ו תוספתא דערכין פ"ד
[ע' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן]
גיטין נב.
תוספתא דסוטה פ"ב [ברכות כ: שבת סב. עירובין כז. חגיגה ד. ר"ה ל. מנחות מג. ומ"ע תוספתא דקדושין פ"א]
תוספתא דקידושין פ"א מכילתא פ' בא [לקמן ל:]
בפסחים מט: (תוספתא דבכורות פ"ב)

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תיפדה וכו' קרי ביה תִּפָּדֶה: (ב) תוס' ד"ה אטו וכו' בכספים דהיכא דקא יהיב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אטו כו' דקא יהיב דמי ליתמי אפירי וזל אין כו'. נלענ"ד למחוק מלת אין ע"פ הסוגיא דגיטין ישוש"ה ... ק:

ואזיל כהן וטריף להו ממשעבדי. כלומר בבני חרי פריק ליה לבריה שאם היה פודה עצמו בבני חרי לא היה פודה בנו ממשעבדי דמיירי שנשתעבדו קודם שנולד הבן ולכך מקדים פדיון בנו ואין כאן אונאה ללך ועוד דמצות בנו עליו יותר ממצות גופו כפ"ה וק' דאדרבה יש אונאה ללקוחות דמצות גופו עדיף ויאמרו (ג) פדה את עצמך בתחלה ואם יאמר אפדה את עצמי ממשעבדי יאמרו אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום בני חרי ואפי' פדה בנו בכור מבני חרי יאמרו לכהן הנחנו לך מקום לגבות ממנו אותם חמש בני חורין ולכך פירש ר"י דמיירי כגון דאיכא חמש משועבדי' מיצחק שעבדן אפותיקי לכהן בשעבור יעקב בנו ואח"כ מכרה ושוב גדל יעקב והיה לו בן ועמד הוא ובנו לפדות ואין להם אלא ה' סלעים מבני חרי *ור' יהודה סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי והוו לו אפותקאות בשטר לכהן קודם ולכך גובה מהן אע"פ שיש בני חרי ליעקב לפי שמצותו על נכסי אביו יותר מעל נכסי עצמו דחוב האב על נכסי האב ולא על נכסי הבן ואינם יכולים לומר הנחנו לך מקום בנכסי יעקב שאין עליו לשלם חוב של אביו ומנכסיו אין לו כלום וכן משמע הלשון דקתני שזה מצותו על אביו: **הא** לן והא להו. פי' בקונטרס בני בבל היו הולכין וגורסין מבניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטל עליהם טפא אשה דהוה ליה בלא הרהור ואח"כ לומד תורה הא להו לבני א"י שלומדים במקומם אם נשא אשה יהו כל צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע דקאמר שמואל דנשא אשה תחלה כדי להיות בלא הרהור ושוק לה למילתיה בבני בבל א"כ אמאי איכא הרהור כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועוד קשה אחר שנשא אשה היאך ילך חוץ למקומו ללמוד והלא הוא צריך לחזור אחר מזונות אשתו ובניו ובפ"ק דגיטין (דף ו:) אשכחן דשלח רבי אביתר בני אדם הבאים משם לכאן הם מקיימין בעצמן ויתנו את הילד בזונה ואת הילדה מכרו ביין פירוש שצריכין בניו ובנותיו להתפרנס בשעור מזונותיהן משמע שאין עושים יפה שהולכים ללמוד חוץ למקומן על כן נראה לר"ת איפכא דר' יוחנן דאמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה לבני בבל דבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה ועוד שהם עניים ושמואל דאמר נשא אשה תחלה לבני א"י אמר שיושבים ללמוד במקומם וגם הם עשירים ומוטב לו שישא אשה וילמוד תורה בטהרה ומיהו פעמים שגם בני א"י היו יוצאים חוץ למקומם לבבל ללמוד תורה אלא רובם היו לומדים במקומם ואין תימה אם שמואל שהיה מבני בבל דורש לבני א"י שהיו לפניו תלמידים מבני א"י שהיה מדבר להם ור' יוחנן אע"פ שהיה מא"י היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל וכן מוכח בפ"ק דשבת (דף ט.) גבי מאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול

כל היכא. דלית ליה נכסי אלא ה' סלעים: ככתובה בשטר דמיא. ובפדיון עצמו היה מחוייב קודם שנשתעבד קרקעותיו וטורף את הלקוחות הלכך בחמש בני חרי דליכא פריק לבריה דאין זה אונאה (א) שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו: ואזיל כהן וטריף. לקוחות על פדיון עצמו: לאו ככתובה בשטר דמי. ואינו גובה ממשועבדים: דכתיב ולמדתם. קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (דברים ה): דלא מיחייבה. ללמד את בנה דכתיב ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם לאקושינהו דלא מיפקדא ללמוד (ב): אחרים. האב: אם היה בנו זריז. והאב רואה שילמד ממנו ואין לו סיפוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והוא יטריח אחר מזונות ויספיקו: בי רבנן. בבהמ"ד רחוק מן הישוב הוה: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא. לרב אחא ועל כרחו ילין בבית המדרש ומתוך חסידותו יעשה לו נס ויהרוג את המזיק: בת. לן: אידמי ליה. מזיק: כתנינא דשבע רישיה. שהיו לו שבע גולגולות: כל כריעה דכרע. רב אחא מתפלל על אותו מזיק נתר חד רישא: סבינתין. סכנתם אותי: הא לן הא להו. בני בבל היו הולכין וגורסין מבניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליו טפא אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה: להו. לבני א"י הלומדים במקומם אם טפא אשה יהו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו: חויה. רב הונא לרב המנונא: דלא פריס סודר. כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן: הוה

כל היכא דליכא אלא חמש סלעים *הוא קודם לבנו מאי טעמא מצוה דגופיה עדיפא כי פליגי היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין *ר' יהודה סבר *מלוה דכתיב בתורה ככתובה בשטר דמיא בהני חמש פריק לבריה ואזיל כהן *וטריף ליה לחמש משעבדים לדידיה ורבנן סברי מלוה דכתיב באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא והילכך מצוה דגופיה עדיף *ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל ר' יהודה אומר עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו *שזו מצוה עוברת וזו מצוה שאינה עוברת בשלמא לר' יהודה כדקאמר טעמא אלא רבנן מאי טעמייהו דאמר קרא °כל בכור בניך תפדה והדר °לא יראו פני ריקם *ת"ר מנין שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים שחייב לפדות כולן ת"ל כל בכור בניך תפדה פשיטא בפטר רחם תלא רחמנא מהו דתימא נילף בכור בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל: ללמדו תורה: מנלן דכתיב °ולמדתם אותם את בניכם והיכא דלא אגמריה אבוה מיחייב איהו למיגמר נפשיה דכתיב ולמדתם איהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה דכתיב ולימדתם ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמד את עצמו וכל שאין אחרים מצווין ללמדו אין מצווה ללמד את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה דאמר קרא ולמדתם אותם את *בניכם ולא בנותיכם ת"ר *הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר אם בנו זריז *וממולח ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה א"ל אנא עדיפא מינך תוב את דאזיל אנא שמע אביי דקא הוה אתי הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי דכי הוו עיילי בתרין אפי' ביממא הוו מיתזקי אמר להו לא ליתיב ליה אינש אושפיזא אפשר דמתרחיש ניסא על בת בההוא בי רבנן אידמי ליה כתנינא דשבעה רישוותיה כל כריעה דכרע נתר חד רישיה אמר להו למחר אי לא איתרחיש ניסא סבינתין *ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ואם א"א לו בלא אשה ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה *אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה ר' יוחנן אמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה *ולא פליגי הא לן והא להו: משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא א"ל כשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזייה דלא פריס סודרא א"ל מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל דלא נסיבנא אהדרינהו לאפיה מיניה א"ל חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה בעבירה סלקא דעתך אלא אימא כל ימיו בהרהור עבירה אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' ולא נשא אומר תיפח עצמותיו אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה

שמו א מיי' פי"א מהלכות בכורים הלכה ג סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סימן שה סעיף ט:
שיו ב מיי' שם הל"ד:
שיז ג מיי' שם הל' כח טוש"ע שם סעי' יז:
שיח ד מיי' פ"א מהל' ת"ת הל"ב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמה סעי' א:
שיט ה ו מיי' שם הל"ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' רמו סעי' ו:
שכ ז ח מיי' שם הל"ד סמג שם טוש"ע י"ד סי' רמה סעי' ב:
שכא ט מיי' שם הל"ה סמג שם טוש"ע אה"ע סי' א סעי' ג:

תוס' ר"י הזקן

דידה. כל שאחרים שאב מצווה לפדותו. חמש משועבדים ששעבד יעקב א) אחר שנולד ראובן ויש ביד ראובן סלעים בני חורין לפדות הנך. לפדות ולעלות כלומר ואין בידו כדאי לזה ולזה ששתי מצות אלו צריכים הוצאה לפדות צריך חמש סלעים לכהן ולעלות צריך מעות להוצאת הדרך. עולה לרגל במעות שבידו וכשתמצא ידו יפדה בנו מפני שהיא מצוה שאינה עוברת. והלכה כרבנן והביא זה הר"ם במתנות שבנבולין פי"א אבל בשאר מצות מודו ליה לר' יהודה דטעמא קאמר. ושמעי' מיהא דבשאר מילי עביד מצוה עוברת ברישא לדברי הכל. וביארנו זה במועד קטן פ"ק בתכלית הביאור: ואם א"א שיצרו מתגבר עליו: הא לן. פי' בני בבל שהולכים חוץ לעירם ללמוד תורה אין צרכי הבית מוטלין עליהם הילכך ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. אבל בני ארץ ישראל שלומדים תורה במקומם אם ישאו אשה תחלה צרכי הבית מוטלים עליהם ונתבטל. ומסתברא דהכי פירוש' הא לן שיצרנו מתגבר עלינו. הא להו שמתוך שהם חפצים בתורה אין יצרם מתגבר עליהם. והשתא לא פליגי שמואל ור' יוחנן עם הברייתא וכן נראה מפי' הר"ם פ"א [מהלכות ת"ת]:

[לעיל כט: וש"נ]
[עי' תוס' שבועות ה: ד"ה בכבן]
תוספתא דבכורות פ"ו [ע"ש]
ברכות נז.
מכילתא פ' בא
תוספתא דבכורות פ"ו ס"ה ושמלא הגי' שם ושוכלת
תוספתא שם פ"ח
מנחות קי.
נ"ע קמה. ברכות מג: סוטה כב: סנהדרין ז. סוטה מ. יבמות סב: כ"מ קב.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ככתובה וכו' דאין זה אונאה ללקוחות שהרי: (ב) ד"ה דלא מיחייבה וכו' ולמדתם את בניכם קרי ביה ולמדתם וכו' ללמוד אחרים כצ"ל ואח"כ מ"ה כצ"ל: (ג) תוס' ד"ה ואזיל וכו' ויאמרו לו פדה וכו' יאמרו לו אין:

(א) אולי צ"ל שמשעבד יעקב קודם שנולד ראובן ויש ביד יעקב ה' סלעים בנ"ח לפדות ראובן בנו ועי' בתוס' ד"ה ואזיל מש"כ בשם ר"י.

הוה אמינא *לשטן גירא בעיניך א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתי ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה כתנאי °חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ורבי נחמיה חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתין וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה: עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות מיתיבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו ולא כזבולון בן דן דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד ואבי אביו מי מיחייב והתניא °ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים °והודעתם לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם *ולא בנותיכם *אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא א"ל מאי כולי האי א"ל מי זוטר מאי דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב מכאן ואילך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא עד דמקרי לינוקא ומוספיה רבה בר רב הונא לא טעים אומצא עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב °ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם *לעולם *ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי יודע כמה חיי *לא צריכא ליומי לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו °דגחון חציין של אותיות של ס"ת °דרש דרש חציין של תיבות °והתגלח *של פסוקים °יכרסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים °והוא רחום יכפר עון חציו דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל ניתי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר חנה *לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאנן בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אביי פסוקי מיהא ליתו לימנו' בפסוקי נמי לא בקיאנן *דכי אתא רב אחא בר אדא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי °ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן תנורבנן *חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו תהלים שמונה חסר [א] ממנו דברי הימים שמונה *תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שנאמר אמור

רש"י

הוה אמינא ליה לשטן גירא בעיניך · כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא הוה מיתחילנא: אדידך על צוארי דבריך · בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך הייתי אשה: משיתסר · שאין הגיע זמן לכעוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאתרהו לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ותרתין בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר: על פי דרכו · דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו ואיזוהי נערותו רבי יהודה ורבי נחמיה כו': זבולון בן דן · תלמיד שהיה בימיהם: אינו מלמדו משנה · אין חובת בנו עליו אלא במקרא מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו: תורה · ולא נביאים וכתובים: כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו · ועד היכן נמי דקאמרי' הכי קאמרי' עד היכן אדם חייב ללמוד תורה בדורותיו אמר רב יהודה לבנו ולבן בנו: דשדי דיסנא ארישיה · שהיה מלוט רדיד לצניעות שראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא ילך בגילוי ראשו ולא הספיק להתעטף בסודרו: מאי כולי האי · שמיהרת לצאת בלא עטיפה ההוגנת לך: לא טעים אומצא · בשר מעמו בנתחים היו רגילין לטעום בבקר: עד דמקרי ליטקא ומוספיה · מהדר לו מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר: אלא ושלשתם · מדלא כתיב ושניתם שישלשם: ליומי · ימי השבוע: (א) לפיכך נקראו ס' · מילתא באפי נפשה היא: גמ' · סברות וטעמי שהומתיקן של משניות ולתרגם במה שסותרות זו את זו: נקראו ראשונים סופרים · כדכתיב (ד"ה א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ: וי"ו דגחון · כל הולך על גחון: לא זזו משם · לא איתפרש היכא: חסר ממנו · ממנין ס"ת: שיהו מחודדין בפיך · חוזר עליהם ובדוק בעומקם שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד: אמור

תוספות

מפיטול ידיו ורבי חנינא אמר משיתיר חגורו ומפרש התם הא לן והא להו ופ"כ רבי חנינא אע"ג שהיה מארץ ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל כדאמרי' התם הני חברין בבלאי כיון דסרו המנייהו לא מטרחו להו משמע דבני בבל היו רגילין בהתרת חגורה ומיהו קשה מהא דאמר בפרק כילד מברכין (ברכות דף מד.) דקאמר רב חסדא על הארץ ועל פירותיה ורבי יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות ופריך עלה דרב חסדא אינהו אכלי ואנן מברכים ומשני איפוך ומאי קושיא דלמא רב חסדא שהיה מבבל מדבר לתלמידים שהיו לפניו מא"י ור' יוחנן לבני בבל כמו בכל דוכתי וי"ל דקים להו דלא הוו באותה שעה תלמידי דרב חסדא מתלמידי א"י ומיהו נראה לה"ר יצחק דמההיא דכילד מברכין ל"ק מידי דשאני ענין אכילה וברכות דדין הוא לכל אדם שיברך לפי המנהג של מקום שהוא שם אפי' לא היה מאותו מקום ולהכי מתמה גמרא אליבא דרב חסדא שהיה מבבל ולמה מברכין על פירותיה דמשמע היינו פירות של א"י: [יותר עליו תהלים שמונה כו' · תימה דע"כ בחומש יש יותר דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד אינו כ"כ כמו שיש בחומש · ת"י]: לא צריכא ליומי · פירש בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי וצ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (דף כד.) בבל בלולה במקרא במשנה ובגמרא דגמרת בבל בלול מכולם:

נקראו סופרים · פי' בקונטרס כדכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבץ ובירושלמי (שקלים פ"ה) מפרש שעשו כל התורה כולה מספרות כגון אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (שבת דף עג.) וארבעה אבות נזיקין (ב"ק דף ב.) וכיוצא בהם:

אל תגמגם ותאמר לו · והא דאמרינן בבבא מציעא (ב"מ דף כג:) דלורבא מרבנן משני בדיבוריה במסכ' אומר ר"ת דהיינו אם שואלים אותו אם למדת מסכת זו אל יתנאה לומר שלמדה כלומר למדתי הרבה אבל אם שואלים אותו דבר הלכה או שצריכין ללמוד ממנו מסכ' צריך שיהיו מחודדים בפיו שלא יגמגם בדבר ולא דמי להא דאמר מר (מסכת ד"א זוטא פ"ב) למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז דהיינו במילי דעלמא ואפילו בדברי תורה לא יאמר יודע אני דבר להתפאר בו בכך אלא מה שיודע יורה וילמוד לתלמידים:

עין משפט נר מצוה

שכד א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמה סעיף ג:

שכה ב ג מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ד:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גמ' נ"ל קודם ד"ה לפיכך:

תוס' ר"י הזקן

גירא · חץ ומשל הוא: ידך על צוארי דבריך · כלומר דקדק אחריו שילך בדרך טובה שאם ילך בה בזה הזמן כל ימיו ילך בה דכתיב חנוך לנער על פי דרכו התחלתו בדרך ראויה לו גם כי יזקין לא יסור ממנה · ואית דמפרשי ידך ממש כלומר הכהו דרך תוכחה · והא דאמרינן לפני עור לא תתן מכשול לאותה למכה בנו גדול איירי דוקא במכה והולך ומטיל [בו] יצר הרע [וגורם לו להחטיאו]:

[מדוע גדול כי נכל חומש וכן בתקונים מדויקים בפ' נו סי' תי סוף פסוק ז' ויאמר לו בו נדפס על לזו מאי התורה בפסוקים]

הגהות הגר"א

[א] חסר דואל וכו' ס' כנ"ל:

מסורת הש"ס

[לקמן פא.] סוכה נב. · משלי כב · דברים יא · דברים ד · [לעיל כט:] [ברכות כא: פ"ע] · דברים ו · ע"ז יט: · ויקרא יא · שם י · ויקרא יג · תהלים פ · שם עח · שבת סט: · נדרים לח. · שמות יט

עין משפט נר מצוה

שכו א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין כז טוש"ע חו"מ סימן י סעיף א:
שכז ב מיי' פ"כ מהל' אישות הל' א סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף א:
שכח ג ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ו סמג עשין קיג טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף יז:
שכט ה מיי' שם הלכה א:

תורה אור

°**אמור לחכמה אחותי את וגו' ואומר °קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר °כחצים ביד גבור כן בני הנעורים ואומר °חציך שנונים עמים תחתיך יפלו ואומר °אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער מאי את אויבים בשער אמר רבי חייא בר אבא אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה שנאמר °את והב בסופה אל תקרי בסופה אלא בסופה: *ת"ר °ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שהרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה *נומי כך הקב"ה אמר להם לישראל בני *בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר °הלא אם תטיב שאת ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנא' לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר ואליך תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו *ת"ר קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר °כי יצר לב האדם רע מנעוריו *אמר רב יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום שנאמר °רק רע כל היום ואמר *ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר °צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלהים לא יעזבנו בידו תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר °הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע אם אבן הוא נימוח שנאמר °הוי כל צמא לכו למים ואומר °אבנים שחקו מים: להשיאו אשה: מנלן דכתיב °קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים *בשלמא בנו בידו אלא בתו בידו היא הכי קאמר להו °ניתן לה מידי ולבשיה ונכסיה כי היכי דקפצו עלה אינשי: ללמדו אומנות: מנלן אמר חזקיה דאמר קרא °ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם אשה ממש היא כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות אם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות: ויש אומרים אף להשיטו בנהר: מאי טעמא חיותיה הוא: רבי יהודה אומר כל שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות: ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות מאי בינייהו איכא בינייהו דאגמריה עיסקא: כל מצות האב על הבן וכו': מאי כל מצות האב על הבן אילימא כל מצותא דמיחייב אבא למיעבד לבריה נשים חייבות והתניא *האב חייב בבנו למולו ולפדותו אביו אין אמו לא אמר רב יהודה הכי קאמר כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו אחד אנשים ואחד נשים חייבין תנינא להא דת"ר *איש אין לי אלא איש אשה מנין °כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש *סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי בר אבין אמר רב °נתגרשה שניהם שוים *ת"ר נאמר °כבד את אביך ואת אמך ונאמר °כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום נאמר °איש אמו ואביו תיראו ונאמר °את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום נאמר °מקלל אביו ואמו מות יומת ונאמר °איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום אבל בהכאה ודאי אי אפשר וכן בדין ששלשתן שותפין בו *ת"ר שלשה שותפין הן באדם הקב"ה ואביו ואמו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני *תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו

רש"י

אמור לחכמה אחותי את · שתהא בקי בה כאחותך שאסורה לך אי נמי מסיפא דקרא ומודע לבינה תקרא שתהא ידוע לך: כחצים ביד גבור · שנלחם בהם עם אויביו: כן בני הנעורים · תלמידיו של אדם הקרויין בניו כמו שאמר יחזקיהו (ד"ה ב כט) בני עתה אל תשלו ואומר הנה אנכי והילדים אשר נתן לי וגו' (ישעיה ח): אשר מלא את אשפתו מהם · משום דדמינהו לחצים נקט לשון מילוי אשפה: את אויבים בשער · סיפא דאשרי הגבר הוא: נעשו אויבים · מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה: את והב בסופה · הכי דריש לה ספר מלחמות מלחמה שעל ידי ספר אהבה יש בסופה: ושמתם את דברי אלה סם תם · שלם שאינו חסר שום הגלה: מה שהנאתך · כל מה שדעתך נוחה הימנו ואפי' דבש וכל מיני מתיקה שקשים למכה: נומי · למחים בורפיליו"ש בלע"ז. אם תטיב · לקח טוב: שאת · תתנשא על יצרך: משאו ומתנו · של יצר הרע באדם להחטיאו: ואם אתה רוצה · עסוק בתורה ואתה מושל בו: כל היום · קרא יתירא הוא ללמדנו שכל שעות היום רעתו מתחדשת: מנוול זה · יצר הרע מתגרה בך: מתפוצץ · שהתורה כאש נמשלה המפעפע את הברזל: אלא בתו בידו היא · בתמיה כלום יכול להרגיל לה אנשים להשיאה דאמר קרא ואת בנותיכם תנו לאנשים: ראה חיים · אומנות שתחיה בו עם אשה מקיש אומנות לאשה: אם אשה · האמור כאן אשה ממש היא כשם שמצינו שחייב אדם להשיאו אשה כך חייב כו': מאי בינייהו · מאי קא מוסיף ר' יהודה: עיסקא · אם למדו סחורה לת"ק הרי למדו חיים לרבי יהודה דאתי לטעמא אומנות דוקא דכמה פעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלסטם: דמיחייב אבא למיעבד לברא · כגון למולו ולפדותו והכי משמע מתני' כל מצות שהאב מצווה על מעשה הבן: המוטלת על הבן · כגון כיבוד ומורא: סיפק · יכול שאין מוחה בידו: רשות אחרים · בעלה: נתגרשה · מבעלה הרי היא כאחיה במצות כיבוד: ודאי בהכאה אי אפשר · להקישה שאין הכאה כלפי מעלה: וכן בדין · שיוקשו לכיבוד ומורא על הבן שהרי אף הן שותפין למקום בו: שלשה שותפין הן · מפרש בברייתא במסכת נדה איש מזריע לובן שבו אשה מזרעת אודם שבו והקדוש ברוך הוא נופח בו נשמה מראה עין ושמיעת אוזן ודיבור: משדלתו

תוספות

אם ברזל הוא מתפוצץ · תימה דהא קרא משמע שהפטיש מפוצץ סלע ומשברו וכן קשה בפרק דיני ממונות (סנהדרין דף לד.) דקאמר מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף דברי תורה מתחלק לכמה טעמים ושם גרים רשב"ם מחלק ול"ג מתחלק ויש שגורס כאן אם ברזל הוא מפעפע ואם סלע הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש שהאש מפעפע הברזל והפטיש מפוצץ את הסלע ור"ת מפרש שהסלע משבר את הברזל וה"ק וכפטיש יפוצץ מכח סלע כדאמר במדרש *מעשה באחד שלקח סנפירינון לבודקו נתנו על הסדן והכה בקורנס נשבר הקורנס ונחלק הסדן והסנפירינון לא זז ממקומו*: שיש רשות אחרים עליה · ואע"ג דמעשה ידיה לבעלה מדרבנן בעלמא מ"מ איכה מצויה אצל אביה אלא אצל בעלה:

תוס' ר"י הזקן

חיותא הוא אם[יפול]לים ישבע' עיסקא א) להיות סוחה הוי אומנות שפעמים מפסיד ואיכא דאמרי איפכא: ספק לשון ספוק שאינו ברשות אחרים אבל אשה היא ברשות בעלה: השוה הכתוב ברכת אם ששוים למיתה אחת שמגדף ומקלל אביו ואמו בסקילה · וכן בדין שישוה בכל מה שאפשר שהרי שלשתן שותפי' בו: משדלתו מפתה אותו· תרגום וכי יפתה ארי ישדל: כבוד דכתיב כבד את אביך ומורא כתיב איש אמו ואביו תיראו' (ול' הר"ם בממרי' פ"א · הקדים אב לאם לכבוד והקדים אם לאב למורא' ללמד ששניהם שוין בין למורא בין לכבוד ע"כ · לא ידעתי למה עזב טעם האמור בגמ') ·

א) נראה דצ"ל עיסקא לסחור [illegible]

מסורת הש"ס

שבת קמה: סנהדרין ג.
ספרי פ' עקב (ערובין נד)
ע"ז יז: [ב"ב טז.]
ספרי פ' עקב סוכה נב.
[שם איתא ר' שמעון בן לקיש]
כתובות נב
[לעיל כט.]
ת"כ פ' קדושים תוספתא פ"א
[זבחים לה.] ב"מ לג. ת"כ פ' קדושים
שמות כ
משלי ג
ויקרא יט
דברים ו
שמות כא
ויקרא כד
נדה לא:
מכילתא פרשה יתרו
[ועי' תוס' שבת פח: ד"ה מה ותוס' סנהדרין לד. ד"ה מה פטיש ותוס' סוכה נב. ד"ה אם]

שמשדלתו בדברים *לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב תני תנא קמיה דרב נחמן בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני *אמר ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה שנאמר °כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי אמר רבי יהושע בן לוי *אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנא' °מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך *שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך בא לפני רבי יהושע אמר לו כך אמר לו רבי נתגרשה מהו אמר ליה מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין דרש עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב °יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא נאמר אלא אמרי פיך בשעה שאמר הקב"ה °אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר °כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות רבא אמר מהכא °ראש דברך אמת ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת *בעו מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו *אמר רב יהודה אמר שמואל *שאלו את ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר ורב כהנא מתני בשמונים ריבוא והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו *לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא וא"ר חנינא ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה עאכו"כ *דאר"ח גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה אמר רב יוסף מריש ה"א מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן כי אתא רב דימי אמר פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה* תני אבימי בריה דרבי אבהו יש מאכיל לאביו *פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו בריחים ומביאו

תורה אור

ישעיה סו | שם ו | תהלים קלח | שמות כ | שם | תהלים קיט

רש"י

משדלתו · מפתה אותו כדמתרגמינן וכי יפתה (שמות כב) ארי ישדל: והארץ הדום רגלי · והעובר בסתר אומר אין המקום כאן לפיכך הוא נסתר לומר אין יודע נמצא כדוחק רגליו ומקצרו לומר אין כאן: מלא כל הארץ · משמע משתרבב ויורד למטה והזוקף קומתו נראה כדוחק: אמר לו כך · ר' יהושע השיב לו כדרך שהשיב לו ר' אליעזר: נתגרשה · שאין אמי חייבת בכבוד אבי מהו: מבין ריסי עיניך · שערות שבשורות כסוי העין אתה ניכר שהיית יתום ונשרו ריסי עיניך מן הבכי כדאמרי' [בסנהדרין](ד' קד:) והיה רבן גמליאל שומע קולה ובוכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו: שבן אלמנה אתה · ולא צריך אתה למעשה אלא ללמוד באת ואני אומר לך שכבוד שניהם שוה עליך: הטל להם מים בספל וקעקע · קרקר להם כמו שמקרקרין לתרנגולים ולפי שלא היה צריך לעשות והוא שאלו כמו שעליו לעשות אמר לי אבא ואימא השיבו בלשון שחוק: חזרו והודו למאמרות הראשונות · כ"ש שחייב אדם בכבודו שאף הוא שותף בבריאתו כאביו ואמו וחייו ומותו מסורין בידו: ראש דברך אמת · לא הוזקק הכתוב לומר ראש דברך אמת אלא לפי שהיו מרננים אחר דבריו הראשונים לומר לכבודו הזהיר ולאחר זמן חזרו והודו כששמעו סוף דבריו למדו שראש דבריו אמת: בששים ריבוא שכר · היה משתכר בה ששים ריבוא דינרי זהב: תחת מראשותיו של אביו · והוא ישן: מה מי שאינו מצווה ועושה כך · שילם לו הקב"ה שכרו: הא דר' יהודה · דאמר סומא פטור מן המצות בב"ק פרק החובל (דף פז·): לא מיפקידנא · שהיה סגי נהור: יומא טבא לרבנן · סעודה לתלמידים: פעם אחת היה לבוש · דמא בן נתינה: סירקון · לבוש שקורין ציקד"ר של זהב · מרוקם חוטי זהב: פסיוני · עוף חשוב ושמן מין שליו שירד במדבר: וטורדו מן העולם · שנענש עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו: ויש מטחינו בריחיים · שהיא מלאכה קשה: ומביאו

תוספות

כבד את ה' מהונך · בירושלמי דורש מהונך כמו מחונך משמע שהקפיד הקב"ה על כיבוד אב ואם יותר מכבודו שבכבודו הוא אומר כבד את ה' מהונך דהיינו *מחונך דמשמע ממה שחננך כלומר אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין שיש לו ממון ובין שאין לו והיכא דלית ליה חייב לחזר על הפתחים לזון את אביו ואת אמו*: **כל** העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה · היינו דמצי קייץ ליצריה וכדמוכח פרק*קמא דחגיגה (דף טז.): **והיה** מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו · בירושלמי יש שהיו רגליו פשוטות על התיבה ולכך לא שיברה: **גדול** המצווה ועושה · נראה דהיינו טעמא דמי שמצווה ועושה עדיף לפי שדואג ומצטער יותר פן יעבור ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו שאם ירצה יניח: **דלא** מפקידנא ועבידנא · מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא אע"ג דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:) מ"מ יכולות הן לברך ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן*: **ובאת** אמו וקרעתו · יש במדרש שהיתה מטורפת מדעתה: **יש** מאכיל לאביו פסיוני · פירוש עוף חשוב והיינו מין שליו שיש במדבר*: **וטורדו** מן העולם · פירוש שנענש עליו שמראה לו צר עין על סעודתו ויש מטחינו בריחים שהיא מלאכה קשה ומביאו לחיי העולם הבא שמכבדו בדברים טובים ונחומים ובגמרת ירושלמי (פאה פ"א) גרסינן מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כל אלה אמר לו סבא מאי איכפת לך עד דטחון ואכול כלומר לעוס ואכול כעין כלבים דמדשין ואוכלים א"כ הראהו שקשה עליו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן בריחים ואב זקן היה לו ואתא ליווי לטוחנין פירוש מצות המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך א"ל בנו טחון ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לה קצבה אם לבזוינך טב לך ואם למלקי טב לך: איסתייעא

עין משפט נר מצוה

של א מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה א: נ"ל ממחונך. רש"א

שלא ב ג מיי' פ"ה מהל' דעות הלכה ו ח טוש"ע א"ח סי' ב סעיף ו:

[וע"ע תוס' לקמן לב. ד"ה אורו]

[נ"ל שני]

שלב ד ה מיי' פ"ו ממרים הל' יד סמג עשין קטז טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף יד:

שלג ו מיי' שם הל' ז וסמג שם טוש"ע שם סעיף ד:

שלד ז מיי' פ"ח מהל' ת"ת הל' יג טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף ו:

שלה ח מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה י טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ג:

שלו ט טוש"ע שם סעי' ד:

[ובתוס' דעירובין לו. ד"ה דילמא שכר כו' מבואר יותר ועמ"ש שם על הגליון]

[כדאיתא ביומא עה:]

תוס' ר"י הזקן

מבין ריסי · כלומר מתנועותיך ועניינך ניכר שפקח אתה דבן אלמנה פקח הוא ברוב שטורח בפרנסתו: הטל ודרך שחוק השיב לו כלומר כבוד שניהם שוה עליך: מי שאינו מצווה ועושה כך · שמשלם לו הקב"ה שכרו ששכר גדול יש למצווה ועושה שהוא מפני שמצווה ומקבל מרות המצות עליו: פסיוני פתדי"ש בלע"ז·[וטורדו]· שאומר לו בבזוי · ויש מטחינו ברחים ומביאו שאומר לו בלשון רכה:

יומא עה: ב"ק נב.

מסורת הש"ס

חגיגה טז.

[כרכות מג: ע"ש]

כריתות כח.

גליון הש"ס

גמ' שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. עיין יבמות ה ע"ב תד"ה שמא:

ע"ז כג:

[ע"ז כג:]

[לקמן לב. ע"ש היטב]

[ע"ז כד. ע"ש]

ב"ק לח. ודף פז. ע"ז ג·

[נירסת עין יעקב ונפל סירקון שלה והושיט לה שלא תצטער]

עין משפט נר מצוה

שלז א ב טוש"ע י"ד סימן רמ סעי' כה:
שלח ג מיי' פ"ה מהל' מלכים הלכה ט:
שלט ד מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ד סמג עשין קיב טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף ו:
שם ה ו מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעי' ט:
שמא ז ח מיי' פ"ד מהל' ת"ת הל' ג ופ"ו מהל' ממרים הל' ג טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ב וסימן רמב סעיף טו:
שמב ט מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ג טוש"ע שם סי' רמ סעי' ב:
שמג י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

[תיבות וכל אימת כו' עד עלויה ליתא בע"י וכן בר"ף ורא"ש ליתא]

[מינקת רבקה תרגום ירוש' מרבנייתא דרבקה עיין]

גמרא

ומביאו לחיי העולם הבא אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא רהיט ואזיל ופתח ליה ואמר אין אין עד דמטאי התם יומא חד אמר ליה אשקיין מיא אדאייתי ליה נמנם גחין קאי עליה עד דאיתער איסתייעא מילתיה ודרש אבימי °מזמור לאסף (תהלים עט) אמר ליה רב יעקב בר אבוה לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי היכי איעביד א"ל *מאמך קביל ומאבוך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה רבי טרפון הוה ליה ההיא *אמא דכל אימת דהות בעיא למיסק לפוריא גחין וסליק לה *וכל אימת דהות נחית נחתת עלויה אתא וקא משתבח בי מדרשא אמרי ליה עדיין לא הגעת לחצי כיבוד כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה אמר איקום מקמי שכינה דאתיא אמר רבי יוחנן אשרי מי שלא חמאן רבי יוחנן כי עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו וכן אביי איני *והאמר אביי אמרה לי אם ההיא *מרבינתיה הואי רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה אמרה ליה בעינא תכשיטין עבד לה בעינא גברא נייעין לך בעינא גברא דשפיר כותך [א]שבקה ואזל לארעא דישראל שמע דקא אזלה אבתריה אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ א"ל אסור לקראת אמא מהו א"ל איני יודע [*אתרח] פורתא הדר אתא אמר ליה אסי נתרצית לצאת המקום יחזירך לשלום אתא לקמיה דרבי אלעזר א"ל חס ושלום דלמא מירתח רתח א"ל מאי אמר לך אמר ליה המקום יחזירך לשלום אמר ליה ואם איתא דרתח לא הוה מברך לך אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי אמר אי ידעי לא נפקי ת"ר מכבדו בחייו ומכבדו במותו בחייו כיצד הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולהו בשביל אבא במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי °הריני כפרת משכבו והני מילי תוך שנים עשר חדש מכאן ואילך אומר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא תנו רבנן חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו אבוה דמאן אילימא אבוה דמתורגמן אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא אלא אמר רבא שם אביו של חכם ושם רבו של חכם כי הא דמר בר רב אשי כי הוה דריש בפירקא איהו אמר אבא מרי ואמוריה אמר הכי אמר רב אשי: *ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד °מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו כיבוד מאכיל ומשקה *מלביש ומכסה מכנים ומוציא איבעיא להו

משל

רש"י

ומביאו לעוה"ב · שמכבדו בדברו דברים טובים ונחומים והמלאכה מטיל עליו בלשון רכה מראה לו צורך השעה שאין יכולין להתפרנס אלא ביגיעה זו ובגמרת ירושלמי גרס מעשה בשניהם מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו פסיוני פעם אחת אמר לו אביו מאין לך כל אלה אמר לו סבא מה איכפת לך טחון ואכול כלומר לעוס ואכול הראהו שקשה לו ושוב מעשה באחד שהיה טוחן בריחיים והיה לו אב זקן ושלח המלך בשביל אביו לבא לעבודת המלך אמר לו בנו אבא טחון ואני אלך תחתיך לעבודת המלך שאין לה קצבה : חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו · ואפילו הכי כי הוה קרי ר' אבהו אבבא היה אבימי רץ ופותח לו ואינו מניח לאחד מבניו לילך : אין אין · אפתח אפתח : איסתייעא מילתא · בעודו גחין לפניו שהבין במדרש מזמור אחד שבספר תהלים שלא היה מבין בו קודם לכן לדורשו וי"מ שמקרא זה לבדו דרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך וגו' קינה לאסף מיבעי ליה ודרש כך שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו בעצים ואבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה בישראל שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון (איכה ד) : כגון אנא · שאני אהוב לאבי ויקיר לאמי ועושין לי זאת מה אעשה : כיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה · אם תקבל ממנו עבודה : אשרי מי שלא חמאן · שאי אפשר לקיים כבודם ככל הצורך והוא נענש עליהם : מרבניתיה · אומנת : נתרצית לצאת · סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל : יחזירך לשלום · עד מקומך : אמר ליה · ר' אסי לר"א דלמא ח"ו מרתח רתח עלי רבי יוחנן : הנשמע בדבר אביו למקום · אם מכיר באנשי המקום שמכבדים אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפי' יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה הכבוד באביו : שלחוני בשביל אבא · שהוא צריך לי אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי : הריני כפרת משכבו · עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו : מכאן ואילך · כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש : חכם משנה שם אביו כו' · חכם הדורש דרשה ברבים ולוחש לתורגמן והוא משמיע משנה שם אביו ושם רבו אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו לוחש לתורגמן כך אמר אבא מורי כך אמר רבי ומורי : אבל התורגמן · המשמיע לרבים אינו משנה אלא מכנהו בשמו ואומר כך אמר פלוני : אבוה דמאן · אין המתורגמן משנה : אי נימא אבוה דתורגמן · אם לוחש לו חכם דבר הלכה בשם אביו של תורגמן להשמיע לרבים בשם אומרו לא ישנה לומר כך אמר אבא מורי אלא קורהו בשמו: אטו תורגמן לאו בר חיובא · לכבד את אביו הוא: כי הוה דרש בפירקא · ולוחש דבר הלכה לתורגמן בשם רב אשי אביו איהו אמר לתורגמן כך אמר אבא מורי: ואמוריה · כשהוא משמיע לרבים בשם אומרו אומר כך אמר רב אשי ואינו אומר כך אמר אביו ואדוניו של חכם: לא עומד במקומו · במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חביריו בעצה: ולא מכריעו · אם היה אביו וחכם אחר חלוקין בדבר הלכה לא יאמר נראים דברי פלוני :

משל

תוספות

איסתייעא מילתא · בעודו גחין לפניו שהבין ודרש מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך שלא היה מבין בו מקודם לכן ודרשו וי"מ שמקרא זה לבד דרש מזמור לאסף קינה לאסף מיבעי' ליה ודרש שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים שבביתו ומתוך כך הותיר פליטה מישראל שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד ופליט וכן הוא אומר כלה ה' את חמתו ויצת אש בציון כך פירש בקונטרס אך יש במדרש שאסף אמר שירה על שטבעו בארץ שעריה משל לשפחה שהלכה לשאוב מים מן הבאר ונפל כדה לבאר והיתה מצטערת ובוכה עד שבאתה שפחת המלך לשאוב ובידה כלי של זהב ונפל אותו כלי שם התחילה הראשונה לשורר ואמרה עד עכשיו לא הייתי סבורה שיוציא שום אדם כדי שהוא של חרס מן הבאר שאינו נחשב ועכשיו מי שיוציא אותו של זהב יוציא כדי עמו כך בני קרח שהיו בלועים כשראו שטבעו בארץ שעריה אמרו שירה אמרו מי שיוציא השערים יוציא גם אותנו לכך אמר אסף מזמור שהוא ממשפחת קרח: ר' טרפון הויא ליה אמא · יש בירושלמי פעם אחת אמיה דר' טרפון אבדה פומקי דידה בחצירה ויצאתה ממטתה לבקשו ובא ר' טרפון ידו תחת רגליה על הקרקע שלא תטנף רגליה והיתה דורסת על ידיו ועוד איתא בירושלמי דאמיה דר' ישמעאל כל שעתא ושעתא דהוה אתי רבי ישמעאל מבי מדרשא היתה רוחצת את רגליו והיתה שותה את המים כששמע רבי ישמעאל שהיתה עושה כך היה מסרב בדבר עד שבאת לפני חכמים והיתה קובלת על ר' ישמעאל בנה שלא היה מקיים מצות כיבוד ונבהלו חכמים בדבר ושאלו לרבי ישמעאל וספר להם המעשה וצוו לו שיניחנה לעשות רצונה ובענין זה הוא כיבוד :

רב

תוס' ר"י הזקן

מאימך קביל · דהואיל והיא רוצה בכך רצונה זהו כבודה א)ואע"פ שלא תקבל מאביך שהוא חכם יש לחוש שפעמים יהיה לו חלישות הדעת על זה : גברא בעל נעיין · נראה ואבקשנו לך : דשפיר · יפה והכיר שנטרפה דעתה וברח שלא יוכל לצאת ידי שמים : לקראת אמו · לקבלה : איתרח · שהה מעט : נתרצית · שחשב שלא היה רצה לכבוד אמו אלא שרוצה לחזור: ארונה · שמחה : לא נפקי · שאין זה מכבוד שאחר מיתה : הנשמע · שאנשי המקום מכירים אביו ומקבלים הדברים שאומר בשמו אבל אם אין אנשי המקום מכירים אביו ואינו נשמע שם אלא בדבר(אביו)[עצמו]· יתלה הדבר בכבוד עצמו ולא בכבוד אביו שלא יהיה לאביו אלא גנאי אם יתלה בשמו : דבר שמועה · הלכה ששמע מאביו וודאי אין הדין באמו שאינו חייב לומר כך לא כפרה ולא זכרונו אלא כשאומר דבר הלכה ששמע ממנו כדקתני היה אומר דבר שמועה מפיו · אבל כשאומר בשמו מילי דעלמא אינו חייב לכבדו בדברים אלו והיינו דקתני בברייתא היה אומר דבר שמועה ולא אמר היה דובר בשמו וכן תבין דעת הר"ם בממרים פ"ו שכתב היה אומר דבר שמועה כלשון הברייתא · הריני כפרת משכבו · כלומר עלי יצא כל רע הראוי לבא בנפשו : תוך י"ב חדשים · שנדונים רשעים בגיהנם אבל מכאן ואילך כבר קבל מה שקבל : משנה · כדמפרש שאם קבל החכם את השמועה מאביו או מרבו אין החכם אומר כך אמר ר' פלוני אלא כך אמר לי רבי או כך אמר לי אבא מרי : אטו תורגמן וכו' קס"ד דמקשה דה"ק שאם קבל החכם זאת השמועה מאביו של תורגמן או מרבו של תורגמן ואמר החכם כך א"ל ר' פלוני ג"כ[המתורגמן]אומר כך אמר לי ר' פלוני בשם ר' פלוני· מ"ה מותיב אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא לכבד אביו או רבו ב) לקרות שאם לומר כך אמר ר' פלוני בשם ר' פלוני רבי או בשם אבא מרי · ומשני שם אביו של חכם כלומר וודאי אם קבל החכם מאביו או מרבו של תורגמן דינא הוא כדקאמרת דמשנה וברייתא איירי כולה באביו ורבו של חכם' וקאמר שאע"פ שמשנה שמם התורגמן אינו משנה שמם · והביא זה הר"ם בת"ת פ"ד · וכתב בממרים פ"ו היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים מכנה את שמם · פי' שמם של אחרים · ולא ידעתי מאין הוציא זה · וכתב יראה שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלאי · שאין הכל דשים בו אבל השמות שקורים בהם העם כגון אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן כיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו אין בכך כלום ע"כ · ג) אמר שהחכם אומר כך אבא מרי והתורגמן אומר כך אמר פלוני : אינו עומד במקומו · במדרגה אחת במקום המיוחד לאביו לעמוד שם עם זקני העיר · אינו יושב במקומו שהוא יושב ממש : סותר שחולק עליו · מכריע שאם הוא ואחר חולקים לא יאמר נראין דברי פלוני · ומסתברא דכל הני דוקא בחייו : מאכיל הוא בעצמו ·

לבסול

א) נראה דצ"ל מאביך לא תקבל · שהוא חכם ויש לחוש וכו' · ב) אולי צ"ל לכבד אביו או רבו שלא לקרותו בשמו אלא לומר וכו' · ג) נראה דזה שייך לעיל אבל המתורגמן אינו משנה שמם וע"ז מסיים שהחכם אומר וכו'

מסורת הש"ס

[בהרא"ש איתא אמא זקינה וכן בר"ף אמא סבתא]

[שבת סו: קלג: קלד: ערכין כט: סה' מ"ק יב. יח: יומא עח: יבמות כה. כתובות יז: לט: כ' גטין סז: עי' ע"ז כח:]

ת"כ פרשת קדושים

[בע"י הגירסא מלביש ומנעיל מכנים וכו']

הגהות הגר"א

[א] גמ' רב אסי הוה כו' שבקה כו' · מטורפת היתה · רמב"ם · (הגר"א בספרו הל' פסוקים על הרא"ש) :

גליון הש"ס

גמ' הריני כפרת משכבו. כעין זה במתני' רפ"ב דנגעים:

משל מי רב יהודה אמר °משל בן רב נתן בר אושעיא אמר ^א^משל אב אורו ליה רבנן לרב ירמיה ואמרי לה לבריה דרב ירמיה כמ"ד משל אב מיתיבי נאמר °כבד את אביך ואת אמך ונאמר °כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לביטול מלאכה ת"ש *^ב^ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני ^ג^ומאכילין זה לזה מעשר עני ואי אמרת משל בן נמצא זה פורע חובו משל עניים לא צריכא להעדפה אי הכי היינו דקתני עלה אמר רבי יהודה ^ד^תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני ואי להעדפה מאי נפקא מינה אפילו הכי זילא ביה מילתא ת"ש *שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם ^ה^כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ואי אמרת משל אב מאי נפקא לי' מיניה בראוי ליורשו וכי הא דרבה בר רב הונא דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח ודלמא רתח *וקעבר °אלפני עור לא תתן מכשול °דמחיל ליה ליקריה *והא קעבר משום °בל תשחית דעבד ליה בפומבייני ודילמא משום הכי לא רתח דעבד ליה בשעת ריתחיה: *מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפים בנסקלים רבי שמעון אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה בריה אבא לא תיתנייא הכי מאי איריא שריפה חמורה תיפוק לי דרובא נסקלים נינהו אלא *הכי איתנייא הנסקלים בנשרפים א"ל אי הכי אימא סיפא וחכמים אומרים ידונו בשריפה ^ו^שהסקילה חמורה מאי איריא דסקילה חמורה תיפוק לי דרובא נשרפים נינהו א"ל התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש דקאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה א"ל שמואל לרב יהודה *שיננא* ^ז^לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה אלא אומר לו ^ט^אבא מקרא כתוב בתורה כך אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבים במצוה איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך הוא בכבוד אביו אמר רב מתנה ^י^הלכה כאיסי בן יהודה א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא ^כ^האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר ^ל^אפי' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר °וי"י הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא מחיל ליה ליקריה הכא

רש"י

משל מי · מאכילו ומשקהו ומכבדו: מאי נפקא ליה מיניה · מאי חסרון כיס איכא לגביה: פודין זה לזה מעשר שני · אם יש לאביו מעשר שני פודה הבן משלו לצורך אביו בלא חומש ולא אמרי' הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגביה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו: ומאכילין זה לזה מעשר עני · אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו: להעדפה · עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתירה יאכילנו מעשר עני: שיטול אביו ארנקי כו' · ואי אמרת כבוד האב על הבן בחסרון כיס אינו אלא משל אב אם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא ומאי נפקא ליה מיניה להכלימו: ודלמא רתח · ואמר לאבוה מידי בריתחיה: וקא עבר · רב הונא: משום לפני עור · שגורם לבנו לחטוא: בפומבייני · במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו: הנשרפין בנסקלין · משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה וקיי"ל (סנהדרין ד' עט:) כל חייבי מיתות שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה כולן ידונו בקלה שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור שלא נתחייב בו: רבי שמעון אומר ידונו בסקילה · שהיא קלה דאית ליה לרבי שמעון שריפה חמורה מסקילה וטעמא מפרש בסנהדרין (דף נ'): אמר ליה · רב יהודה בריה דרב יחזקאל לרב יחזקאל אבא לא תתנייה הכי הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רובא דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה תיפוק לי דליכא למימר כולן בשריפה דא"כ אזלת לך בתר מיעוטא: הנסקלין בנשרפין · דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה: התם רבנן הוא דקאמרי ליה לרבי שמעון כו' · האי דקאמרי שהסקילה חמורה לאו טעמא יהבי למילתייהו אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם אין אתה מיקל אלא מחמיר שהסקילה חמורה: לא תימא לאבוך הכי · להודיעו פתאום שהוא טועה דקאמרת לי' לא תתנייא הכי: כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה · והרי הוא כאומר לו עברת על ד"ת: מקרא כתוב בתורה כך · ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב והוא עצמו יבין שטעה: אבא אומר השקיני מים · ויש מצוה אחרת לפני לעשות כגון לקבור את המת או לויה:

הכא

תוספות

רב יהודה אומר משל בן · מדקדק ר"י למ"ד משל בן אם נזדמן לו כיבוד אב ואבידת עצמו ואבידת חבירו כיצד יעשה אם יעסוק בכבוד אביו הלא אבידת חבירו קודמת כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף לב:) יכול אמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל וכו' והיינו אל תחזיר שאומר לו עסוק בכבודי דאל תחזיר בחנם לא אצטריך קרא משמע א"כ דאבידת חבירו קודמת לכיבוד אב ואם ואם יעסוק באבידת חבירו הרי אבידתו קודמת דכתיב (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון (ב"מ ל: לג·) שלך קודם לכל אדם ואם יעסוק באבידתו הרי כבוד אביו קודם למאן דאמר משל בן* ונראה לר"י שיניח כבוד אביו ואבידת חבירו ויעסוק באבידתו דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו לפי שזהו גוף הכיבוד אבל באבידתו כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו ואע"ג דאמרינן בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למ"ד משל בן התם מיירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למירמא אימתא אאינשי ביתיה דאי לאו הכי אם בחנם משליך רשע הוא דעובר בבל תשחית ואפילו היכא דשוגג הוא ומשליכו בחמתו מ"מ נהנה בהשלכת ארנקי ומש"ה אין להכלימו:

אורו ליה רבנן לרבי ירמיה כמ"ד משל אב · משמע שכך הלכה וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת וישמע (סוף סימן נז) ופסק היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו וכן פסק ר"י ור"ח דאם אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כדאמר בנערה שנתפתתה (כתובות דף מט:) *דרב אכפייה להההוא גברא ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה ועוד דאמרינן בירושלמי אמר רבי יוסי הלואי דהויין כל שמעתתי ברירי לי כהך שכופין את הבן לזון את אביו ועוד ראיה מהא דאמר בירושלמי דרבי יונתן ורבי יאשיה הוו קאזלי באורחא אתא ההוא גברא וקא נשק לכרעיה דרבי יונתן אמר מאי האי אמר ליה דאמרי ליה זיל נטוק בבי כנישתא כלומר הוריתי לו שיעשה כל כך שיפרנסו בנו א"ל אמאי לא אכפי' מר אמר ליה כגון זו כופין בתמיה אמר ליה את צריכת לכך פירוש וכי לא ידעת דכופין פשיטא דכופין ועוד ראיה מירושלמי שהבאתי למעלה כבד את ה' מהונך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין יש לו הון ובין אין לו הון:

דמחיל ליה ליקריה · וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא (דף פא:) שצריך מחילה וכפרה:

ותיפוק לי משום דרובא נסקלין נינהו · לפום ריהטא ה"ק ואפילו היתה סקילה חמורה היו נסקלים ואין זה נכון לפרש שלפי מה שמגיה הנסקלים בנשרפים אף על גב שנשרפים רובין הן בסקילה לפי שהיא קלה אלא הכי פירושו למה לי שריפה חמורה אפילו הם שוות תיפוק לי משום דרובא נסקלים נינהו:

תוס' ר"י הזקן

לבטול מלאכה · שנתבטל ממלאכתו כשמאכילו: א) בלא חומש דאחר הוא ולא קרינן כי יגאל איש ממעשרו ויסף חמישיתו: ומאכילים אם האחר עני: פורע חובו · עליו מוטל לפרנסו · להעדפה שרשאי להעדיף מזונותיו ממעשר עני ולא הוי פורע חובו שאם הוא נותן לו די ספקו כמו שמוטל עליו: מאי נפקא לו מינה · הרי הוא נותן לו מה שמוטל עליו ליתן: והלכתא משל אב· מסתיבתא דאי לית ליה לאב ורווח לבן כייפינן·

זקן

ה ושקלינן בתורת צדקה: כך כתוב בתורה · פי' דקס"ד דבתמיה יאמר וכי כתוב בתורה כך ושני דקאמר הפסוק כמו שכתוב והוא עצמו יבין שטעה · ור"ח והר"ם פירשו שאומר לו כשואל ולא כמוהיר: הלולא

עין משפט נר מצוה

שמד א מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' ג סמג עשין קי טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף ה:
שמה ב מיי' פ"ה מהל' מעשר שני הל' יא:
שמו ג מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה יג:
שמז ד טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ה בהג"ה:
שמח ה מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ז טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ח:
שמט ו ז מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל' ד והל' ו:
[בזבחים ל: בד"ה תעלת העוף כו' הניחו תוס' אבעיא זו בספק וע' תוס' ב"מ לג. ד"ה אבידתו]
שנ ח מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף יא:
שנא ט מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע שם:
שנב י מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' יב:
שנג כ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' יט:
שנד ל מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה יא טוש"ע שם סימן רמב סעיף לב:

[לפנינו שם איתא דרבה אכפייה לרב נתן]

[עמ"ש בס"ד חגיגה טו: על הגליון]

מסורת הש"ס

תוספתא דמעשר שני פ"ד
[לעיל לא. ע"ש היטב]
מס מ. ב"מ ס. ע"ז ו:
שבת קכט. קמ:
סנהדרין פ:
פ"ש
[ברכות נו. וש"נ]

גליון הש"ס

גמ' משל בן· ע' כריתות פ"א מ"א דפסח: שם דמחיל ליה ליקריה· ע' טורי אבן מגילה כח ע"א ד"ה אית משנאי:

א) נראה דצ"ל מעשר שני וע"ז פי' בלא חומש ואולי דגרים בברייתא בהדיא בלא חומש:

הכא תורה דיליה היא הדר אמר רבא *אין תורה דיליה היא דכתיב °ובתורתו יהגה יומם ולילה איני והא רבא משקי בי הלולא דבריה ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרב פנחס *בריה דרב חסדא ולא קמו מקמיה איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן ותו רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה ואיקפד אפ"ה הידור מיעבד ליה בעו אמר רב אשי אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול מיתיבי מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו נתנו לר' יהושע וקיבלו אמר לו רבי אליעזר מה זה יהושע אנו יושבין ורבן גמליאל (*ברבי) עומד ומשקה עלינו אמר ליה מצינו גדול ממנו ששמש (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה וכתוב בו °והוא עומד עליהם ושמא תאמרו כמלאכי השרת נדמו לו לא נדמו לו אלא לערביים ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אמר להם רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו אלא אי איתמר הכי איתמר *אמר רב אשי אפילו למ"ד [א]נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול [ב]מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר °שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך: *ת"ר °מפני שיבה תקום יכול אפילו מפני זקן אשמאי ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל רבי יוסי הגלילי אומר [ג]אין זקן אלא מי שקנה חכמה שנאמר °ה' קנני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ת"ל תקום והדרת [ד]לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור [ה]יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת *דבר המסור ללב נאמר בו °ויראת מאלהיך *רבי שמעון בן אלעזר אומר [ו]מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום [ז]אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איכא בינייהו יניק וחכים ת"ק סבר יניק וחכים לא רבי יוסי הגלילי סבר [ח]אפילו יניק וחכים מ"ט דרבי יוסי הגלילי אמר לך אי ס"ד כדקאמר ת"ק א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת מ"ש דפלגינהו רחמנא למימר דהאי לאו האי והאי לאו האי ש"מ אפי' יניק וחכים ות"ק משום דבעי למיסמך זקן ויראת *ותנא קמא מ"ט אי ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי א"כ נכתוב רחמנא מפני

תורה אור: תהלים א · בראשית יח · דברים יז · ויקרא יט · במדבר יא · משלי ח · ויקרא יט

רש"י

הכא תורה דיליה היא · בתמיה הכבוד תלוי בתורה ואינו יכול למחול על כבוד התורה שהיא של הקב"ה: ובתורתו יהגה · כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה בתחילה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו: רבנן · אתם חכמים וחשובים בעיניכם שלא עמדתם מפני ורבנן חביריכם דקמו מפני לאו רבנן נינהו ובלשון תימה אמר להם: הידור · לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו: לא נדמו לו אלא לערביים · שאמר להם ורחצו רגליכם שהערביים משתחוים לאבק רגליהם כדאמרן בבבא מציעא (ד' פו:) אמרו לו בערביים חשדתנו שמשתחוים לאבק רגליהם: רבן גמליאל ברבי · כלומר אדם גדול וכן כל ברבי שבגמ': זקן אשמאי · אדם רשע ועם הארץ: מזקני ישראל · גמר זקן מזקני מה להלן גדולים וחכמים דכתיב (במדבר יא) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו: אין זקן אלא זה שקנה חכמה · ולשון נוטריקון דבר הכתוב ולקמיה פריך היינו ת"ק: אלא במקום שיש בו הידור · בעמידתו דהיינו תוך ד' אמות דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד: יכול יהדרנו בממון · יכול יהא הידור זה הידור ממון לכבדו בממון: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו · לקמן (דף לג·) פריך אטו ברשיעי עסקינן: דבר המסור ללב · ללבו של עושה הדבר הוא יודע אם ראהו אם לאו לפי שיכול להשמט מעיני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע ושידינוהו לכף זכות ויאמרו לא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שכל המחשבות גלויות לו ויודע בך שלסתור ולבטל מצותו נתכוונת: שלא יטריח · אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הציבור: זקן ויראת · להכי סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא: כל שיבה במשמע · ואפי' זקן אשמאי: ת"ק סבר יניק וחכים לא · והכי קאמר תנא קמא אין זקן אלא זקן שהוא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וגו' והתם זקנים וחכמים היו כדכתיב אשר ידעת כי הם וגו' אלמא זקנים וידועים הוו: ור' יוסי הגלילי · דמשני ליה לקרא ממשמעו זקנה ממש ודריש ליה זה שקנה חכמה סבר אפי' יניק וחכים: אי סלקא דעתך כדאמר ת"ק · דחד הוא דאיירי ביה קרא שיבה והוא חכם נכתוב מפני שיבה זקן תקום והדרת ונגמר ג"ש מאי שנא דפלגינהו ש"מ תרתי מילי נינהו וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ואפילו יניק ומדקפיד אחכמה אמרינן נמי שיבה לאו זקן אשמאי קאמר דליכא למימר רבי יוסי אזקן אשמאי נמי פליג אם כן היינו איסי בן יהודה: משום דבעי למיסמך · לומר שלא יטריח כדלעיל: כדקאמר רבי יוסי · דתרי ניהו נכתוב בתרוייהו קימה והידור: יכול

תוספות

זקן אשמאי · פי' בקונטרס אשמאי רשע ועם הארץ וקשה דהיכי קאמר איסי בן יהודה דשיבה משמע אפילו זקן אשמאי והלא מצוה אפילו להכותו לבזותו לזלזלו לכך פר"ת אשמאי לשון שוממין כמו פתחי שמאי דמנחות (דף נג:) כלומר בור ועם הארץ כדמתרגמינן והאדמה לא תשם וארעא לא תבור (בראשית מז): ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש כו' · לאו גזירה שוה גמורה היא דאם כן ליבעו מופנין כי התם אלא לא הוי אלא הוכחה בעלמא דזקן אשמאי אינו: מאי שנא דפליגינהו ש"מ דהאי לאו האי · וה"ק מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן שקנה חכמה ש"מ אפי' יניק וחכים ופירש בקונט' מדקפיד קרא אחכמה ש"מ דזקן לאו אשמאי אלא בעינן חכמה בהדיה דליכא למימר ר' יוסי נמי אזקן אשמאי פליג וקאמר דלא בעינן חכמה דא"כ היינו איסי בן יהודה כן פירש הקונטרס ועוד מוסיף ר"י דליכא למימר נמי דודאי פליג ואמר זקן אשמאי מהני ואיסי פליג עליה ואומר אפי' סבי דארמאי דהא כל שיבה במשמע קאמר הא לא אשכחן בשום דוכתא דזקן עובד כוכבים צריך לכבדו ועוד דלקמן (דף לג·) קאמר דרבי יוחנן הוה קאי מקמי סבי ארמאי ותלי טעמא בכמה הרפתקי עדו עלייהו ולא קאמר משום דאיסי וא"ת כיון דבהדי שיבה נמי בעי חכמה כדפירש בקונטרס לרבי יוסי הגלילי דמרבה אפי' יניק וחכים שיבה דכתב רחמנא למה לי פשיטא כיון דאפי' יניק וחכים כ"ש שיבה וחכים דמי גרע אם הוא זקן בהדי חכם וי"ל דאי לא כתב רחמנא שיבה ה"א דניבעי זקן וחכם ממש אבל יניק וחכים לא להכי אתא שיבה לגלויי דלא בעינן זקן וחכים אלא בחד לחוד סגי אפילו יניק וחכים ומיהו קשה דאם כן מאי קאמר אי ס"ד כדקאמר ת"ק לכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום אדרבה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה זקן במשמעו זקן ממש משמע אלא ודאי זקן יניק וחכים משמע והדרא קושיא לדוכתיה ונראה לר"י דודאי יניק וחכים צריך שיהא מופלג ולכך איצטריך שיבה אע"פ שאינו מופלג דכך לי זקן שאינו מופלג כמו יניק וחכים שהוא מופלג אבל אם היו שוים בחכמה היניק והזקן צריך שיעמוד היניק מפני הזקן דגבי יניק צריך שיהיה מופלג בחכמה וגבי זקן אינו צריך: אין

עין משפט נר מצוה

שנה א מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ו טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף יד:
שנו ב מיי' פ"ב מהל' מלכים הל' ג:
שנז ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' א:
שנח ד מיי' שם הל' ב טוש"ע שם סעי' ד:
שנט ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
שם ו מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ו:
שסא ז ח מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעי' א:

תוס' ר"י הזקן

הלולא חופה: מדלי · מגביה להם הכוס ששתו: רבנן רבנן · כלומר אלו שעמדו מפני אינם גדולים ואתם גדולים ולפי' לא עמדתם הלא אף הם גדולים: אשמאי בור · לא תשם לא תבור: מזקני ישראל. והחכמים היו שהרי שרתה עליהם נבואה: שיש בה הידור שניכר שלכבודו עשה והיינו כשהוא קרוב: בממון · ליתן לו משלו · יעצים לשון עוצם עיניו מראות ברע כמו סוגר: ויראת מאלהיך · כלומר אע"פ שאתה עושה בדרך שלא יחשדוך בני אדם על זה שיחשבו שלא ראית ולא ידעת יש לך לירא מהשם שיודע לבבך: יטריח שלא ילך תמיד לפניהם שיטרחו לעמוד · זקן ויראת · אף לזקן נאמר ויראת:

מסורת הש"ס

ע"ז יט.
ס"א בני
[ילקוט רות רמז תר' בשלח כעתיק דרבי]
סנהדרין יט: כתובות יז. סוטה מט.
[סנהדרין כב.] *ת"כ פ' קדושים דמגילה פ"ג
[ב"מ לג:] *[לקמן לג:]
[עי' תוס' פסחים כח: ד"ה נכתוב ומה שציינתי של גיטין]

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ומדלא כתב הכי ש"מ חד הוא אמר מר יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס וקימה לית בה חסרון כיס מי לא עסקינן דקא נקיב מרגניתא אדהכי והכי קאים מקמיה ובטיל ממלאכתו אלא אקיש קימה להידור מה הידור שאין בו ביטול אף קימה שאין בה ביטול ואקיש נמי הידור לקימה מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס מכאן אמרו *אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא *והתנן כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין *בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ (א) אתה מכשילן לעתיד לבא אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא וחליף ואזיל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני חומשים שניתי לו בספר תהלים ולא עמד מפני ותו בר קפרא ואמרי לה ר' שמואל בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואזיל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא א"ל לאבוה שני שליש שליש שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר לו שמא בהן יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר הא לאו הכי לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי ה"נ מסתברא *דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו *אטו ברשיעי עסקינן אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"ל תקום ויראת תנא איזוהי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק מלא עיניו אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולאו רב מובהק אנא אמרו ליה *לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן דאי מקיף חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"ל דלמא ממתא מחסיא ניהו דגיסי בה רבנן: איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מיקם לא קאי הידור עבד להו אביי יהיב ידא לסבי רבא משדר שלוחיה רב נחמן משדר גוזאי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי אין

יכול יהדרנו בממון · כדכתיב (ויקרא יט) לא תהדר פני גדול דמשמע בממון וכגון ודל לא תהדר בריבו (שמות כג): מי לא עסקינן · כלומר מי לא משמע נמי אפילו נוקב מרגניתא שאומנות יקרה היא ומצריך ליה למיקם ואע"ג דבטל ממלאכתו ואיכא חסרון כיס: מה הידור שאין בו ביטול מלאכה · דאין לשון הידור אלא נשיאות פנים או בממון או בכיבוד דברים ואין במשמעו ביטול מלאכה: מה קימה שאין בה חסרון כיס · דהא אוקימנא דבשאין בה ביטול מלאכה עסקינן ותו לא שייך בה חסרון כיס: אף הידור שאין בו חסרון כיס · ועל כרחך לא נכתב הידור אלא לדרוש כדאמרן למעוטי עמידה מרחוק ולמעוטי בית המרחץ כדאמרן: עומדין מפניהם · במביאי בכורים קאי כשעוברים בתוך ירושלים: נמצאת מכשילן · שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם ולאו משום חיבוב מצוה הוה ואילו בני אדם הניכרים חשובים בעיר ועסוקים במצות לא הוה למיקם מקמייהו: מסחותא · מרחץ כדמתרגמי' (בראשית מג) וירחץ ואסחי: שני חומשים · שני חמישיות של ספר שניתי לו מדרש אגדותיו: שני שליש שליש · שני חלקים של שליש הספר: תורת כהנים · ספר ויקרא שניתי לו ברייתא של מדרש הספר: בהן היה מהרהר · וטרוד היה ולא הבין בעברך לפניו: בתי גואי · מקום שבני אדם עומדים ערומים והא דר' שמעון ברבי בבתי בראי מקום שעומדים לבושים דהתם מקום הידור הוא: ה"נ מסתברא · דר' שמעון ברבי בבתי בראי מדקאמר ליה בהן יושב ומהרהר: לאונסיה שאני · פעמים שהוא טרוד ומעיין בשמועתיה לפני כניסתו למרחץ וע"כ היא שגורה בפיו ולבו ומעיין בה בבית המרחץ: ברשיעי עסקינן · בתמיה למה לי קרא אם ראה ועלם עיניו הרי עבר על תקום והדרת: זמן חיובא · באותן ד' אמות כדלקמן (עמוד ב): ת"ל ויראת · יש לך לירא מן היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממנו: שיש בה הידור · כבוד ונשיאות פנים שדבר הניכר הוא שבשבילו עמד: באידך גיסא · הנהר מפסיק ביניהם: ולאו רב מובהק אנא · ואף על פי שאתם רחוקים יותר מד' אמות איבעי לכו למיקם: לאו אדעתין · לא נזכרנו לעמוד שהיינו טרודים: ואי מקיף · מסבב דרך אחרת שלא לעבור לפני הזקן: חיי · מאריך ימים: דגיסי בהו ברבנן · תמיד רגילים אצלם ולבם גס בחכמים כאילו הם מהם: גיסי · בלע"ז פריבי"ך: הרפתקי · מקראות וצרות וראו נסים הרבה ומופתים: עדו עליהן · עברו עליהם: אביי יהיב ידא לסבי · פושט ידו לזקנים כל כמה שעוברים אצלו ונשענין עליו: רבא · היה שולח שלוחיו לפשוט להן יד אבל הוא עצמו לא: רב נחמן משדר גוזאי · סריסים שהיו תמיד לפניו לפי שהיה שר חתן הנשיא ואב ב"ד היו רגילין לעמוד לפניו משרתים להכות ולכוף מאן דלא ציית דינא וכשהיו זקנים עוברים לפניו היה שולח הנך סריסים להחזיק בידם אבל הוא עצמו לא שלא לזלזל בתורתו דאמר אי לאו תורה כמה נחמן איכא בשוקא הלכך אין חשיבותי בשביל עצמי אלא בשביל תורה ואית דמפרשי אביי יהיב ידא לסבי מכבד עצמו בזקנים ופושט להם ידו שישען הוא עליהם רבא משדר שלוחיה שילאו לקראתו לכבודו וכן רב נחמן וליתא דכל היכא דגרסי' יהיב ידא להשען אחרים עליו קאמר ולא להשען הוא על אחרים כדאמר בפרק קמא דיומא (דף ט:) ריש לקיש הוה סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהיב ליה ידא שישען ר' שמעון בן לקיש עליו ויצא לשפת הנהר: מכבוד

אין בעלי אומניות רשאין לעמוד כו' · תימה מה לשון רשאי שייך דמשמע דאיכא איסורא וי"ל דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים* והשתא שייך לשון רשאים ומיהו י"ל רשאים כמו חייבין כי ההיא דתנן בערכין פרק המקדיש שדהו (דף כח:) כמה רוצה אדם ליתן בשור זה לעולה אע"פ שאינו רשאי פי' אע"פ שאינו חייב והשתא ניחא דמיירי שפיר בעוסקין במלאכת עצמן*: **שני** חומשין · פי' בקונט' לשון חומש הספר וי"מ חמשה חומשין יש בו כמו בשל תורה אשרי האיש (תהלים א) כאיל תערוג על אפיקי מים (שם מב) אך טוב לישראל (שם עג) תפלה למשה (שם צ) יאמרו גאולי (שם קז) לכל אחד מן הספרים אלו מסיים באמן לבד מן האחרון שהוא סוף תהלים: [**שמא** בהן יושב ומהרהר כו' · לא היה צריך לומר בהן דה"ה בשאר ד"ת אלא הא דקאמר הכי סוד ה' ליראיו כדאיתא בב"ר דאמר ר' חייא יבא עלי אם לא הייתי מסתכל בספר תהלים כו' · ת"י:]

תוס' ר"י הזקן

ובטיל ממלאכתו · ויש ש"פ באותה קימה: מה הידור שיכול להדרו אפי' כשעושה מלאכתו · אף קימה · שאם עושה מלאכה אינו מצווה לקום: ומה קימה [שאין בו חסרון כיס] שהרי אינו נותן לו ממונו · אינן רשאין פר"ש באלו טרפות כשעסוקי' במלאכת אחרים ע"ב · ולישנא דעסוקי' במלאכתן לא משמע מלאכת אחרים אלא משמע מלאכת עצמן ופשטיה דעובדא דר' הנינא פתוראה דאלו טרפות נמי משמע שהיה עוסק במלאכת עצמו דקא קרי ליה פתורא. כלומר שהיה שולחני אע"פ שנדחק שם ר"ש לפרש שהיה משתכר בשביל אחרים למחצה · ופי' אינן רשאין' כלומר מצד החיוב והוא כמו אינן חייבין דלפרש"י קשה אפי' הם במלאכת אחרים אמאי אינן רשאין ישלמו לבעל הבית שכר בטולם · אלא ודאי אינן רשאין מצד החיוב קאמ' שהתורה לא צוותה שיקומו מפני ת"ח בשעה שעסוקים במלאכה הילכך אינן רשאין לעשות כן מפני מצות הידור והוא כמו אינן חייבין וכן תבין דעת הר"ם בת"ת פ"ו שכתב ואין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני ת"ח בשעה שעסוקי' במלאכתן: חומשים שהספר תהלים נחלק לחמשה ספרים: בתי גואי שעומדים שם ערומים שאין שם הידור: רבו שאינו מובהק הוא אם הוא גדול הימנו אעפ"כ שלא למדו כלל או אם הוא פחות הימנו ולימדו קצת כמו שביארתי בסוף אלו מציאות · ורבו מובהק לא מקרי אלא כשלמד רוב חכמתו ממנו: הוה קאים' דרכוב כמהלך דמי ונתחייב לעמוד כמלא עיניו דרבו מובהק היה · לאו אדעתין כלומר לא ראינוך · נקטינן · קבלה היא בידינו שאם מקיף עליו את הדרך והולך בדרך אחר כדי שלא יטריחם מאריך ימים · דגייסי · דעתם קרובה אצל החכמים והורגלו בכך ואינם מקפידים כשהולכים לפניהם בגילוי הראש · הלכה כאיסי · ומסתברא דאיסי לא פליג אדר' יוסי ותרוייהו פליגי את"ק דבעי זקנה · הלכך אפי' ינוק וחכים וכן דעת הר"ם: הרפתקי סבות ועניינים: עדו עברו · כמו ולא עדה עליו שחל:

אפ"ה

[וכן פרש"י בחולין צד: ע"ש]

[וע"ע תוס' חולין קה: ד"ה אין ותוס' ערכין כח: ד"ה אומדין]

שסב א מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' ב' סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף ה:

שסג ב מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה יז:

שסד ג (מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל' ג) טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף ד בהגה"ה:

שסה ד מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה ג סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' פה סעיף ב:

שסו ה ו מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הל' ב סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמד סעי' ב ג:

שסז ז מיי' שם פ"ה הלכה ז סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

שסח ח מיי' שם פ"ו הלכה ג טוש"ע שם סעיף ו:

שסט ט י מיי' שם פ"ו הלכה ט טוש"ע שם סעיף ז:

[יומא ו. וש"נ]

[חולין נד:]

בכורים פ"ג מ"ג חולין נד:

חולין נד: פסחים סח: מנחות עב. ע"ש.

ע"ז מד: זבחים קב: שבת קנ.(ודף י) ודף מ: ברכות כד:

[כתובות כו. וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דא"כ נמצאת אתה כו':

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים מיתיבי ר' שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת ואי אמרת שחרית וערבית בלבד אמאי לא נטריח טרחא הוא אלא לאו כולי יומא לא לעולם שחרית וערבית בלבד ואפ"ה כמה דאפשר ליה לא נטרח אמר ר' אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר ויראת מאלהיך הוי מורא זו קימה ואימא מוראת רבית ומוראת משקלות ר' אלעזר פני פני גמר איבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא קום מקמי אבוך שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה אלא מאי קאמר ליה הכי קאמר ליה דאתי מאחורי קום את מקמיה ולא תחוש ליקרא דידי איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו ת"ש דאמר ר' יהושע בן לוי אני איני כדי לעמוד מפני בני אלא משום כבוד בית נשיא טעמא דאנא רביה הא איהו רבאי קאימנא מקמיה ה"ק אני איני כדי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבאי דהא אנא אבוה אלא משום כבוד בית נשיא איבעיא להו רוכב כמהלך דמי או לא אמר אביי ת"ש [א] טמא יושב תחת האילן וטהור עומד טמא עומד תחת האילן וטהור יושב טהור ואם ישב הטמא הטהור טמא וכן באבן המנוגעת ואמר רב נתמן בר בתן זאת אומרת רוכב כמהלך דמי ש"מ איבעיא להו מהו לעמוד מפני ספר תורה ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי ק"ו ומה מפני לומדיה עומדים מפניה לא כל שכן ר' אלעאי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי הלכי ואזיל ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימי ואנא חבר ועוד כלום תורה עומדת מפני לומדיה סבר לה כר' אלעזר דאמר ר' אלעזר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה *לייט עלה אביי: והביטו אחרי משה עד בואו האהלה ר' אמי ור' יצחק נפחא *חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח מאן דאמר לגנאי כדאיתא מ"ד לשבח אמר חזקיה אמר לי ר' תנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא חכם עובר עומד מלפניו ד' אמות וכיון שעבר ד' אמות יושב אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ד' אמות יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהלה: *כל מצות עשה שהזמן גרמא וכו': ת"ר איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וציצית ותפילין

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית · מכבוד שמים · [illegible] אלא שחרית וערבית [illegible]

ולא יאריך ימים כצל כל מי שאינו ירא מלפני ה' ומורא זו קימה היא כדמפרש ואזיל: מוראת רבית · תניא רבית נמי כתיב (ויקרא כה) אל תקח מאתו וגו' ויראת וכן גבי משקלות (דברים כה) אבן שלמה וצדק וגו': פני פני גמר · כתיב הכא מלפני וכתיב התם (ויקרא יט) מפני שיבה: והוא רבו · [illegible]: מקמי אבוך · ואמ"ל דרב יהודה [illegible] לעיל (דף לא:) [illegible]: אלא מאי קאמר ליה · [illegible]: מפני בני · [illegible]: רוכב כמהלך דמי · [illegible] לעמוד מפניו: [illegible]

אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו [illegible]

[אין ת"ח כו' · [illegible] מפני זקן] [illegible]: ואימא מורא מקשלות · [illegible] (דברים כה) אבן שלמה וצדק [illegible] (ויקרא יט) [illegible] (ב"ק דף מט:) [illegible] ותפלין

לו בנפשו על זה המשלה: מהו לעמוד · מי מחויב לעמוד או לא: תורה עומדת מפני לומדיה · [illegible] ותפלין

תוס' ר"י הזקן

אפ"ה לא נטרח שחרית וערבית: [illegible]

ותפילין ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה מעקה אבידה ושילוח הקן וכללא הוא [א]והרי מצה [ב]שמחה [ג]הקהל דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות ותו והרי תלמוד תורה פריה ורביה ופדיון הבן דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות *אמר רבי יוחנן אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ דתנן *[ד]בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומלח ותו ליכא [ה]והאיכא כמהין ופטריות אלא אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ: ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: מנלן גמר מתפילין מה [ו]תפילין נשים פטורות אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ותפילין גמר לה מתלמוד תורה מה תלמוד תורה נשים פטורות אף תפילין נשים פטורות ונקיש תפילין למזוזה תפילין לתלמוד תורה איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה תפילין למזוזה בפרשה שניה לא איתקיש ונקיש מזוזה לתלמוד תורה לא סלקא דעתך דכתיב °למען ירבו ימיכם (דברים יא) גברי בעי חיי נשי לא בעי חיי והרי סוכה דמצות עשה שהזמן גרמא דכתיב °בסוכות (ויקרא כג) תשבו שבעת ימים טעמא דכתב רחמנא האזרח *[ז]להוציא את הנשים הא לאו הכי נשים חייבות אמר אביי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב בסוכות תשבו [ח]תשבו כעין תדורו *מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו ורבא אמר איצטריך

תורה אור

רש"י

ותפילין. וקסבר לילה לאו זמן תפילין אי נמי שבת ויו"ט לאו זמן תפילין הילכך כיון דאיכא שעתא דלא מיחייב בה זמן גרמא הוא: אבידה. השבת אבידה: וכללא הוא. בתמיה וכי כלל קבוע הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: והרי אכילת מצה. ליל ראשון שהוא חובה כדכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות וזמן גרם לה בט"ו בניסן ונשים חייבות כדאמר בפסחים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים איתנהו בבל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא: וכן שמחה. ברגל כדכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך: תלמוד תורה. דאמרן לעיל (דף כט:) נשים פטורות וכן פדיון הבן כדלעיל בפירקין (שם.): ופריה ורביה. אמרינן ביבמות (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה ויליף לה מן וכבשוה איש דרכו לכבוש ואין דרכה של אשה לכבוש וכל דלא קרינן ביה וכבשוה לא קרינן ביה פרו ורבו: אין למדין מן הכללות. כל היכא דתני כלל כי האי גוונא כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין בראיה אין למדין מהם דהיכא בהו דלאו דוקא ואפילו מקום שנאמר בו חוץ דאיכא למימר מדאפיק האי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייר מידי אפ"ה אין למדין: בכל מערבין. עירובי חצירות: ומשתתפין. שיתופי מבואות: חוץ מן המים ומן המלח. דמידי דזיין בעינן והני לא זייני שבמקום מזונותיו של אדם תשובה דירתו ושביתתו: והאיכא כמהין ופטריות. מיני אוכלין הם וקים להו לרבנן דלא זייני: גמירי מתפילין. במה מצינו בתפילין שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל וכו' ולקמן פריך אדיליף מתפילין לפטור נילף ממצה והקהל לחיוב: גמירי מתלמוד תורה. דאיתקוש להדדי ושננתם לבניך (דברים ו) וכתיב בתריה וקשרתם לאות: מה תלמוד תורה נשים פטורות. דכתיב לבניך ולא לבנותיך אף תפילין נשים פטורות: ונקיש תפילין למזוזה. לחייב הנשים דהא כתיב בתריה וכתבתם על מזוזות ונימא מה מזוזה נשים חייבות כדלקמן אף תפילין נשים חייבות ומשנינן תפילין לת"ת איתקוש בין בפרשה ראשונה כדפרישית לעיל בין בפרשה שניה והיו לטוטפות בין עיניכם וסמיך ליה ולמדתם אותם את בניכם: תפילין למזוזה לא איתקיש בשניה. שתלמוד תורה מפסיק ביניהם: ונקיש מזוזה לתלמוד תורה. כדאיתקש בפרשה שניה דסמיך ליה וכתבתם ונימא נשים פטורות: לא ס"ד. לפטור נשים מדתלה מתן שכרה בריבוי ימים ונשי נמי בעי חיי: האזרח להוציא את הנשים. ברייתא היא במסכת סוכה: איצטריך

תוספות

ותפילין וציצית. אע"ג דקיימא לן בהקומץ רבה (מנחות דף לו:) דלילה זמן תפילין והלכה ואין מורין כן מ"מ שפיר הוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אין נוהגין בשבתות ובי"ט כדדרשינן בפרק המוצא תפילין (עירובין דף צו.) לפי שאין צריכין אות דשבת גופא איקרי אות כדכתיב כי אות היא וציצית דחשבינן הכא מצות עשה שהזמן גרמא אומר ר"י דהיינו כרבי שמעון דבפרק התכלת (מנחות דף מג.) דסבר לילה לאו זמן ציצית הוא ופוטר נשים כדאיתא התם וכן הלכה דהא בפרק במה מדליקין (שבת דף כה:) מפרש טעמא דסדין פטורה מן הציצית גזירה משום כסות לילה והיינו טעמא לרבי שמעון דוקא ועוד קאמר בפ"ב דברכות (דף יד:) דבמערבא אין אומרים פרשת ציצית בלילה ומסיק נמי אביי אנן מתחילינן מדמתחלי במערבא וכיון דמתחילינן גמרינן ותימה היכי חשיב ציצית מ"ע שהזמן גרמא למ"ד (מנחות דף מא.) ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא חייבין בציצית והתם ליכא זמן גרמא כלל דבין ביום בין בלילה חייבין ואפילו למ"ד (שם) ציצית חובת גברא הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורה כשהוא לובשה ביום ה"נ כסות יום חייבת כשלובשה בלילה דהכי אמרינן בירושלמי כסות יום שלבשה בלילה חייבת בציצית וא"כ היכי חשיב לה זמן גרמא כיון שחייבת בין ביום ובין בלילה ואומר ר"י כיון שחיובו תלי במה שהזמן גרם לבישתה ביום יש לה ליחשב זמן גרמא שזמן לבישתה גורם החיוב: מעקה אבידה ושילוח הקן. תימה לרבי בכל הני כתיב לאו במעקה כתיב (דברים כב) לא תשים דמים בביתך אע"ג דמוקמינן ליה (ב"ק דף טו:) למגדל כלב רע וסולם רעוע דהיינו שימה בידים מ"מ אתי נמי למעקה דהא דרשי בסיפרי ועשית זו מצות עשה לא תשים דמים זו מצות לא תעשה ובאבידה נמי כתיב (דברים כב) לא תוכל להתעלם ובשלוח הקן כתיב (שם) לא תקח האם על הבנים וא"כ איך יהיו נשים פטורות אפילו הם זמן גרמא והא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ואומר ר"י דכולהו משכחת בהו עשה בלא לאו ובמעקה אין שייך לא תשים דמים אלא בבונה בית מתחילה על מנת שלא לעשות מעקה אבל אם היה בדעתו לעשות מעקה ולאחר שבנאו נמלך או שעשה ונפל אין שם אלא עשה דועשית מעקה ולא נשים פטורות ובאבידה נמי משכחת לה עשה בלא לאו א] כגון שנטלה על מנת להחזירה וכגון שנטלה *אחר יאוש דהשתא לית בה לאו דלא תוכל להתעלם וגם ליכא לאו דלא תגזול נמי ואח"כ נמלך שלא להחזירה דהשתא אינו עובר אלא משום השב תשיבם ושלוח הקן נמי כגון שלקח האם על מנת לשלח ואח"כ נמלך ולא שלחה דהשתא ליכא לאו כי אם עשה דשלח תשלח וי"מ דמ"מ איכא נפקותא בשישה לקיים מצות עשה דאי הוה אמינא דנשים פטורות מעשה דלאו הזמן גרמא כמו כן יהיו פטורות מן הלאוין דאיכא למימר דאתי עשה ודחי ל"ת אבל כשהן חייבות בעשה דלאו הזמן גרמא אז לא יבא עשה אחר וידחה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה אך קשה לר"י יוסף מאורליינש על פירוש זה א"כ גבי אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט (שבת דף כה.) משום די"ט עשה ולא תעשה ושריפת קדשים אינה אלא עשה אשה שאינה חייבת בעשה די"ט דהוי זמן גרמא וכי תוכל להדליק בשמן שריפה בי"ט וכ"ת אין הכי נמי אמאי לא ליפלוג תנא דלא אמר לך אלא מאי אית לך למימר דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי ליה עשה אף הכא הלאו אלים°:

בכל מערבין פי' בקונטרס בין עירובי חצירות בין עירובי תחומין ולא נהירא דהא בעירובי חצירות בעינן פת לכך נראה בכל מערבין עירובי תחומין דוקא: גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי. אע"ג דהאי קרא דרשינן בפ' במה מדליקין (שבת דף לב:) גבי ביטול תורה בעון ביטול תורה בנים קטנים מתים מ"מ לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא והא דכתיב כי היא חייך דמשמע אשה נמי חייבת בת"ת מהאי טעמא גברא בעי חיי י"ל דקרא לא קאי אתלמוד תורה אלא אקיום מצות כלומר התורה מלמדת לך מצות שהם חייך ועוד יש לומר דאין ה"נ דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם ובין אמזוזה כדאמר הכא מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגברי בעי חיי וכו' כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו כדאמר לעיל *והודעתם לבניך ולא לבנותיך אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל אלא משום דרוצה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רוצה לפטור נשים יש סברא לומר דאתי סברא דגברא בעי חיי ומפקא מהיקישא ומחייבי נשים במזוזה:

סד"א

עין משפט נר מצוה

שפ א ב ג מיי' פי"ב מהל' ע"ז הלכה ג סמג לאוין נג:

שפא ד ה מיי' פ"א מהל' עירובין הלכה ח סמג עשין א טוש"ע א"ח סימן שסו סעיף ס:

שפב ו מיי' פ"ד מהל' תפילין הלכה יג סמג עשין כב טוש"ע א"ח סימן לח סעיף ג:

שפג ז מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה א סמג עשין מג טוש"ע א"ח סימן תרמ סעי' א:

שפד ח מיי' שם הל' ה סמג שם טוש"ע א"ח סי' תרלט סעי' א:

תוס' ר"י הזקן

חוץ אע"ג דתני חוץ מדבר פלוני אפ"ה אין למדין דאיכא טפי (דתני) [דדינא] הכי. ובפרק בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח ומותיב ר' יוחנן ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריות:

[נ"ל לפני יאוש עי' ב"מ כו: וכ"כ תוס' שם ד"ה אינו שנבר וכו']

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה מעקה כו' כגון שנטלה ע"מ להחזירה כו'. ר"ל כשנטלה לפני יאוש על מנת להחזירה ואחר יאוש נמלך עליה שלא להחזירה דהשתא ליכא לאו דלא תוכל להתעלם כדאיתא באלו מציאות והיכא משום השב תשיבם עכ"ל הריטב"א בביאור כוונת התוס' ועי' בעצמות יוסף קרוב לזה:

מסורת הש"ס

עירובין כז.

שם כו:

סוכה כח. ת"כ פ' אמור כתיב האזרח לרבות נשים

נ"ח שם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מעקה בא"ד הלאו אלים. עיין תוס' קמא פ"א תר"ס נ"ו:

[דף כב: ו. ושם פסוק כ"ט ולמדתם את בניכם ולא בנותיכם וכ"כ תוס' בבא לב: ד"ה מקרא כו' דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם]

תורה אור

איצטריך סד"א נילף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות צריכא והרי ראיה דמצות עשה שהזמן גרמא וטעמא דכתב רחמנא °זכורך **להוציא הנשים הא לאו הכי נשים חייבות (שמות כג) איצטריך סד"א נילף ראיה ראיה מהקהל ואדילפינן מתפילין לפטורא נילף משמחה לחיובא *אמר אביי ג אשה בעלה משמחה אלמנה מאי איכא למימר בשרויה אצלו ונילף מהקהל משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדים אי הכי תפילין וראיה נמי שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים צריכי דאי כתב רחמנא תפילין ולא כתב ראיה הוה אמינא נילף ראיה ראיה מהקהל ואי כתב רחמנא ראיה ולא כתב תפילין הוה אמינא אקיש תפילין למזוזה צריכא אי הכי מצה והקהל נמי צריכי למאי צריכי בשלמא אי כתב רחמנא הקהל ולא כתב מצה ה"א נילף חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות אלא ניכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל ואנא אמינא טפלים חייבים נשים לא כל שכן הילכך הוה להו ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים הניחא למאן דאמר אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מנלן דיליף ממורא מה מורא נשים חייבות אף כל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ונילף מתלמוד תורה משום דהוה ליה תלמוד תורה ופריה ורביה שני כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים ולרבי

איצטריך. למיעוטא בהדיא: מה להלן נשים חייבות. באכילת מצה לילה הראשונה: ראיה. מצות עשה היא יראה כל זכורך: ראיה מהקהל. דכתיב ביה (דברים לא) בבא כל ישראל לראות והתם נשים חייבות דכתיב האנשים והנשים והטף: ואדילפינן מתפילין לפטורא. אמתני' (לעיל דף כט.) פריך דגמר כל מצות עשה שהזמן גרמא מתפילין לפטור את הנשים בבנין אב דמה מצינו בתפילין: נילף. בנין אב במה מצינו משמחה שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות: בעלה משמחה. אין חובת השמחה תלויה בה אלא על בעלה שישמחנה קרי ביה ושמחת: אלמנה מאי איכא למימר. הא כתיב בה שמחה דכתיב (דברים טז) והגר והיתום והאלמנה: בשרויה אצלו. לא נצטוית היא אלא בעניה הכתוב מדבר ונצטוה מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו במאכל ומשתה וכלי פשתן: אי הכי תפילין וראיה נמי ניהוי שני כתובים כו'. והיכי ילפת מתפילין לפטור הא כתיב פטורא בין בתפילין דאיתקש לת"ת בין בראיה דכתיב זכורך להוציא את הנשים: צריכי. למיכתב פטורא בתרוייהו דלא גמירי מהדדי הילכך לאו למימרא דאין מלמדין איכתיב בתרוייהו אלא משום דלא הוה גמיר חד מחבריה כדמפרש ואזיל: דאי כתב רחמנא. פטורא דנשים בתפילין ולא כתב בראיה ה"א נילף (א) ראיה מהקהל לחייב את הנשים: א"ה מצה והקהל נמי צריכי. ולאו שני כתובים הבאים כאחד נינהו ונילף שאר מצות עשה מינייהו לחובא: למאי צריכי. תרוייהו אלא חד מינייהו נכתוב ונגמר אידך מיניה עם כל שאר מצות עשה: בשלמא אי הוה כתב. חובא בהקהל לא הויא אתיא מצה מיניה בבנין אב דהוה אמינא נגמר ג"ש מחג הסוכות ט"ו ט"ו מה להלן נשים פטורות דכתיב האזרח להוציא הנשים אף מצה נשים פטורות: והוה אמינא טפלים חייבין. דכתיב (דברים לא) והטף: מא"ל. נילף כל מצות עשה שהזמן גרמא ממצה והקהל לחובא: ממורא. איש אמו ואביו תיראו דילפינן ביה נשים לעיל (דף כט.) כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים: ונילף מתלמוד תורה. לפטורה: ופדיון

סד"א נילף ט"ו ט"ו מחג המצות מה להלן נשים חייבות. פירש בקונטרס כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה וא"ת למאי איצטריך במצה דכל שישנו בבל תאכל ולומר דנשים חייבות במצה בלאו הכי. נמי ידעינן שנשים חייבות במצה דאי פטורות למה לי האזרח להוציא את הנשים דגבי סוכה פשיטא דפטורות דהא מ"ע שהזמן גרמא היא אלא ש"מ דנשים חייבות במצה ולהכי איצטריך האזרח גבי סוכה להוציא את הנשים דלא נילף ט"ו ט"ו מחג המצות ואם כן למה לי טעמא דכל שישנו וי"ל דע"כ איצטריך לטעמא דכל שישנו דאי לא דחזינן מיניה דנשים חייבות במצה ה"א האזרח אתא לרבויי נשים דלמעוטי לא איצטריך דהא מ"ע שהזמן גרמא הוא אבל השתא דחזינן דחייבות במצה מכל שישנו בבל תאכל חמץ א"כ ע"כ האזרח למעוטי אתא דלרבות לא איצטריך דמג"ש דט"ו ט"ו נפקא: אשה בעלה משמחה. פי' בקונטרס אין חובת השמחה בה אלא על בעלה שישמחנה אלמנה מאי איכא למימר פירוש דכתיב בה שמחה דכתיב (דברים טז) והלוי והגר והיתום והאלמנה ומשני בשרויה אצלו כלומר לא נצטוית היא אלא בעניה הכתוב מדבר שנתחייב מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו במאכל ובמשתה וכלי פשתן עד כאן לשונו וקשה לר"ת דהיינו בזמן שאין בהמ"ק קיים כדמוכח בערבי פסחים (פסחים דף קט.) דקאמר אנשים בראוי להם ביין ונשים בראוי להם בבגדי צבעונים והוא מילתא לא מיתוקמא אלא בזמן שאין בהמ"ק קיים כדאמר התם דבזמן הזה אין שמחה אלא ביין אבל בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ועוד דמשמע מתוך לשון הקונטרס שאינו חייב להעלותה לירושלים ולהאכילה שלמי שמחה מיהו במס' חגיגה (דף ו.) לא משמע הכי דקאמר התם בן שאינו צריך לאמו חייב להעלות עולת ראיה להר הבית ואם הוא צריך לאמו אינו חייב ופריך עד האידנא מאן אתייה וקאמר אביי עד הכא דהוה אמיה דמיחייבא בשמחה אתייה ועוד אי שמחה בכלי פשתן זה יכולה לעשות בביתה ועוד תניא בתוספתא (דחגיגה פ"א) *שלש מצות נצטוו ישראל ראיה חגיגה שמחה יש בראיה שאין בשניהם שכולה לשמים ויש בחגיגה מה שאין בשניהם שכן נוהגת לפני הדבור ויש בשמחה שאין בשניהם שהשמחה נוהגת באיש ובאשה אלמא בגוף הקרבן קאמר ומפרש ר"ת אשה בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו שהחובה מוטלת על בעלה ובאלמנה על שרויה אצלו אבל היא גופה לא מיחייבא לאתויי שלמי שמחה: (ג) ואי כתב ראיה ולא כתב תפילין. איהו ר"ל דלא ליכתוב תפילין כלל דמצות תפילין איצטריך ליכתוב אלא ה"ק לא ליכתוב תפילין היקישא דתפילין לת"ת: ולא בעי הקהל. פי' לא ליכתוב חובא דנשים גבי הקהל אבל מצות הקהל בעי למיכתב: ה"א נילף ראיה ראיה מהקהל. וא"ת הא אמרינן מצה והקהל הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וי"ל דמג"ש דראיה ראיה הוה אמינא °דילפינן ראיה מהקהל: ואנא אמינא טפלים חייבים נשים לא כל שכן. וא"ת למה לי האי ק"ו בלאו ק"ו נמי מצי למילף הקהל ממצה לחייב נשים ואפילו לא כתיב נשים בהקהל כלל שכן שיטת כל שני כתובים וי"ל דאי לא כתיב נשים בהקהל ה"א אדרבה נילף ראיה דהקהל מטולת ראיה ולפטור כדקאמר לעיל וא"ת כיון דלא נילף חיוב דהקהל ממצה למה לי דאמר ליכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל בלא מצה נמי נפקא לן חובא בהקהל מטפלים בק"ו טפלים חייבים וכו' וי"ל דאי לא כתיב נשים במצה הוה אמינא דמקל וחומר לא אתו נשים לחובא דטפלים מטעו מגשים לפי שבאים לכלל חיוב אבל נשים אין סופן לבא לידי חיוב לא אבל השתא שמצינו דנשים חייבות במצה וטפלים פטורים מעתה נוכל לדון מק"ו בהקהל היכא דטפלים חייבים איכו דין שיהו נשים חייבות: נשים חייבות מנ"ל דיליף ממורא. וא"ת למאי לא קאמר דילפינן ממזוזה ויש לומר דהוה מצי למימר דיליף ממזוזה וחד מינייהו נקט וא"ת אם כן הוי מורא ומזוזה שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין וי"ל דצריכי תרוייהו דאי כתב מורא ולא כתב מזוזה הוה אמינא דבמזוזה יהיו פטורים דילפינן מת"ת ואי כתב מזוזה ולא כתב מורא הוה אמינא דבמורא יהיו פטורין כדלקמן (דף לה.) דאין סיפק בידה לעשות: ונילף מת"ת. ואם תאמר אדרבה אית לן למילף ממורא לחיוב דהא אמר פ"ק דיבמות (דף ח.) כל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ואמר הר"ס דמסברא דמת"ת איכא טפי למילף כיון דאשכחן דנשים פטורות ממצוה יקרה וחביבה כת"ת דין הוא שיהו פטורין בכל השאר שלא הזמן גרמא עי"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני אב ואם דהוקש כבודם לכבוד המקום ואין למילף שאר מצות מינה עי"ל דאין סברא לומר נילף ממורא דמורא נמי לפעמים דאינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה כדאמרינן (לעיל דף ל:) אשה אין סיפק בידה לעשות:

ולרבי

עפה א מיי' פ"ב מהל' חגיגה הל' א סמג עשין רכו:

שפו ב מיי' שם פ"א הל' א סמג שם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ה"א כו' דילפינן ראיה מהקהל. עי' זבחים נז ע"א רש"י ד"ה אין מלמדים:

[כל זה איתא בחגיגה ו:]

חגיגה ו. ע"ש

ר"ה ו:

[לעיל כד. וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דאי כתב וכו' נילף ראיה ראיה מהקהל: (ג) תוס' ד"ה ה"א נילף ואח"כ צ"ל ד"ה ואי כתב ואח"כ ד"ה ולא בעי.

ולרבי יוחנן בן ברוקא *דאמר על שניהם הוא אומר °ויברך אותם אלהים פרו ורבו מאי איכא למימר משום דהוה ת"ת ופדיון הבן שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ולרבי יוחנן בן ברוקא נמי ניהוו פריה ורביה ומורא שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין צריכי דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה הוה אמינא וכבשה אמר רחמנא איש דדרכו לכבש אין אשה דאין דרכה לכבוש לא ואי כתב פריה ורביה ולא כתב מורא ה"א *איש דסיפק בידו לעשות אין אשה דאין סיפק בידה לעשות לא וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל צריכא הניחא למ"ד שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר אמר רבא *פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא ומנו רב אחא בר יעקב אמר קרא °והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך *הוקשה כל התורה כולה לתפילין מה תפילין מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות הניחא למ"ד תפילין מ"ע שהזמן גרמא אלא למ"ד תפילין *מ"ע שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר תפילין מ"ע שלא הזמן גרמא ר' מאיר וסבר לה שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ולר' יהודה דאמר שני כתובים הבאים כאחד מלמדין ותפילין מ"ע שלא הזמן גרמא מא"ל משום דהואי מצה שמחה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין: *וכל מצות לא תעשה וכו': מנהני מילי *אמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא °איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם ^ג^השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה *דבי רבי אליעזר תנא אמר קרא °אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה דבי חזקיה תנא אמר קרא °והמית איש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה *וצריכא דאי אשמעינן הך קמייתא משום כפרה חס רחמנא עלה אבל דינין אימא איש דבר משא ומתן אין אשה לא ואי אשמועינן הא משום דחיותה היא אבל כופר אימא איש

ופדיון הבן. דילפינן לעיל בפירקין (דף כט.) נשים פטורות מלפדות בניהם דכתיב תיפדה תפדה: ולר' יוחנן בן ברוקא דאמר. חיובא בפריה ורביה כתיב בנשים היכי יליף תו שאר מלות עשה שלא הזמן גרמא לחיוב ממורא הא הוו מורא ופריה ורביה שני כתובים הבאין כאחד: צריכי. כלומר לאו באין כאחד תורה אור נינהו ולמימרא דאין מלמדין אלא תרוייהו צריכי דאי הוה כתב חד לא גמיר אידך מיניה: דרכו לכבש. את הארץ במלחמה ואין דרכה כו' וכיון דלא קרינן בה וכבשוה לא קרינן בה פרו ורבו: סיפק בידו לעשות. לכבד את אביו שאין אימת אחרים עליו: לא תתחייב כלל. אפילו פנויה: הניחא כו'. לעיל קאי דאותיבנא נילף מת"ת ושנינן משום דהוי ת"ת ופדיון הבן כו': מא"ל. נילף מת"ת ופדיון הבן שאר מלות עשה שלא הזמן גרמא לפטור: פפונאי ידעי כו'. תלמידים שבפפונא ומנו רב אחא בר יעקב שהיה דר בפפונא כדאמר בהשותפין (ב"ב דף טז.) גבי שטן ופנינה לש"ש נתכוונו דרשה רב אחא בר יעקב בפפונא אתא שטן ונשקיה אכרעיה: למען תהיה תורת ה'. הרי כל התורה הוקשה לתפילין ולא שבקינן הקישא וגמרינן מבנין אב ממלה והקהל לזמן גרמא ולא מתלמוד תורה ופדיון הבן לשלא הזמן גרמא: ומדמלות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות שלא הזמן גרמא נשים חייבות. מדאיצטריך למיכתב היקישא למיפטרינהו מזמן גרמא מכלל דבשאר מלות חייבות: הניחא כו'. פלוגתא היא במסכת שבת (דף סא.) ובפרק בתרא דעירובין (דף נה:): מא"ל. א"כ איפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות: ומשני מאן שמעת ליה הא סברא ר"מ. בעירובין ולדידיה לא איצטריך היקישא אלא כדגמרינן בריש מבנין אב וגמר מרא"ה דהוי מלות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ודקשיא לן לעיל ונילף ממלה והקהל לחיובא ר"מ סבר שני כתובין הבאים כאחד אין מלמדין: ופרכינן ולרבי יהודה דאמר מלמדין. בסנהדרין בפ' ד' מיתות (דף סז:) ואמר נמי בעירובין (דף צו:) דתפילין מלות עשה שלא הזמן גרמא מא"ל מהיכא תיתי פטורא למלות עשה שהזמן גרמא: משום דהוי שמחה כו'. ולא סבירא לן כאביי דאמר לעיל אשה בעלה משמחה: לכל עונשין. ולאוין עונשין מלקות קן: דבי ר' אליעזר תנא כו'. לאו לפרושי מתני' מייתי לה אלא איידי דאייתינא עונשין מייתי נמי אגב מהיכא איתרבו לדיני ממון ומיתה למות על ידן הורגן: לכל מיתות. שיתחייב ההורגן עליהם מיתה וכן השור כופר: הך קמייתא. דמיפתעי בקרבן שבועת הפקדון דגזל הגר בפ' נשא: דחיותה היא. דאי ליתא בכלל דינין אין לה חיים הכל גוזלין אותה והיא גוזלת את אחרים והכל בדילין הימנה: אבל כופר. והמית איש או אשה דמיפתעי גבי כופר דשור המועד שהרג את האדם: דאיכא

ולרבי יוחנן בן ברוקא ניהוו מורא ופריה ורביה שני כתובין. וא"ת אמאי לא קאמר לרבנן ליהוו מורא ומזוזה ב' כתובים ולמאי דפרישית לעיל דתרוייהו צריכי אתי שפיר: מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות. פי' בקונטרס מדאיצטריך קרא להיקשא למיפטר נשים מזמן גרמא מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות פירוש דאי ה"א פטורות אמאי איצטריך הקישא דתפילין למיפטר נשים מזמן גרמא בלאו הכי נמי הוה ידעינן השתא כשלא הזמן גרמא נשים פטורות כ"ש דזמן גרמא ולא נהירא דהיכי מלי שתיק מהקישא דתפילין אדרבה אי שתיק מיניה הוה ילפינן ממלה והקהל דמ"ע שהזמן גרמא דנשים חייבות לכך פירש ר"י מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות דאי פטורות הוה ליה למיכתב הקישא דתורת ה' בפיך על ת"ת או על פדיון הבן להיקשה אליו ולומר כי היכי דנשים פטורות מתלמוד (א) או מפדיון דהייט מ"ע שלא הזמן גרמא ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמא כמו דמקיש לפטור דהזמן גרמא לתפילין אלא ש"מ מדכתב האי היקישא לתפילין דהוי הזמן גרמא מכלל דשאר מלות עשה שלא הזמן גרמא חייבות:

אלא למ"ד תפילין הוי מ"ע שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר. פי' הקונטרס דאדרבה איפכא הוה לן למימר דשלא הזמן גרמא נשים פטורות מתפילין ושהזמן גרמא נשים חייבות ממלה והקהל דסבר שני כתובים הבאים כאחד מלמדים ומשני מאן שמעת ליה דתפילין לא הוו זמן גרמא רבי מאיר וסבר לה אין מלמדים ופירש בקונטרס דלדידיה לא איצטריך הקישא אלא כדגמרינן לעיל מבנין אב וגמרינן מראיה דהוי מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות ודקשיא לן נילף ממלה והקהל לחיובא ר"מ סבר שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים עכ"ל והייט טעמא דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות דדוקא במלה והקהל כתב רחמנא לומר דחייבות אבל כל מ"ע שהזמן גרמא בעלמא נשים פטורות דכיון דאין מלמדין הוו כמו מיעוטא דוקא הני חייבות אבל אחריני לא וא"ת תינח זמן גרמא אבל שלא הזמן גרמא מנא ליה דחייבות וי"ל כיון דת"ת ופדיון הבן הוו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין הוו כמו מיעוטא דוקא הני פטורות אבל שלא הזמן גרמא בעלמא נשים חייבות:

משום דהוי שמחה מלה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד. וא"ת תרלת הסיא דמ"ע שהזמן גרמא דפטורות דליכא למילף ממלה והקהל דאיכא שמחה בהדייהו הוו שלשה כתובים הבאים כאחד כדפרישית אלא דמ"ע שלא הזמן גרמא מנ"ל דחייבות אימא דפטורות מתלמוד תורה ופדיון הבן וי"ל דלית ליה דר' יוחנן בן ברוקא והוו להו ג' כתובים הבאים כאחד ת"ת ופדיון הבן ופריה ורביה וא"ת ולאביי דאמר לעיל (דף לד:) אשה בעלה משמחה א"כ ליכא אלא ב' כתובים ומאי מתרץ (ב) ר' יהודה דאמר מלמדין ממ"ע שהזמן גרמא אימא דנילף לחיוב ממלה והקהל וי"ל דמוקי קידוש היום בהדי מלה והקהל והוו ג' כתובים ואין מלמדין ונשים *חייבות בקידוש היום מן התורה דכתיב (שמות כ) זכור את יום השבת זכרהו על היין וכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה: משום כפרה חס רחמנא עליה. וא"ת כ"ש דאם לא כתבה חס עליה טפי דאין עליה לא עונש ולא חטא וי"ל דמכל מקום איצטריך כפרה היכא דכתיב בה עונש לנשים בהדיא כגון גבי עריות: אים

מסורת הש"ס

יבמות סה: גיטין מג: שבת קיא

[לעיל כד. וש"נ]

[לעיל לג:]

[ב"ק קד:]

[מכות יא.]

עירובין נו:

[לעיל כד. וש"נ]

פסחים מג. סוכה כח. יבמות פד: ב"ק טו. תמורה ב: נדה מח:

[ב"ק טו. ע"ש]

ב"ק שם

עין משפט נר מצוה

שפז א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' ג סמג לאוין נא:

שפח ב מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הל' ה סמג לאוין קכב:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מכלל וכו' מתלמוד תורה או מפדיון הבן דהיינו מ"ע: (ב) ד"ה משום דהוי וכו' ומאי מתרץ לר' יהודה:

[כל זה עד סופו איתא בהדיא בשבועות כ: וכן בברכות כ: ס"ל לרבא כך אבל אביי ס"ל בברכות שם דנשים חייבות מדרבנן והנה תוס' הכא אליבא דאביי קיימו וצ"ע ואולי אביי חזר בו מכי שמעיה מרבא דברכות שהשיג עליו שתי תשובות בדבר]

תורה אור

איש דבר מצות אין אשה לא ואי אשמעינן הא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה אבל הנך תרתי אימא לא צריכא: חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו': בשלמא בל תטמא למתים דכתיב °אמור אל הכהנים בני (ויקרא כא) אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן אלא בל תקיף ובל תשחית מנלן דכתיב °לא תקיפו (שם יט) פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך *כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל [א]ולא איתנהו בהשחתה [ב]ליתנהו בהקפה ומנלן דלא איתנהו בהשחתה *איבעית אימא סברא דהא לא אית להו זקן *ואיבעית אימא קרא דאמר קרא לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך מדשני קרא בדיבוריה דא"כ ניכתוב רחמנא פאת זקנכם מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך ולא והתניא זקן אשה והסרים שהעלו שער הרי הן כזקן לכל דבריהם מאי לאו להשחתה אמר אביי [ג]להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת פאת מבני אהרן מה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתב בני אהרן אכוליה ענינא כתיב נישתוק קרא מיניה ותיתי בק"ו ואנא אמינא *ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסק הענין השתא נמי נימא הפסק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא °לא יגלחו יכול גילחו במספריים (שם כא) יהיה חייב ת"ל °לא תשחית יכול לקטו (שם יט) במלקט וברהיטני יהא חייב ת"ל לא יגלחו [ד]הא כיצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער א"כ ניכתוב קרא את שבזקנך מאי פאת זקנך ש"מ תרתי ואלא הא דתניא זקן האשה והסרים שהעלו שער הרי הן כזקן לכל דבריהם למאי הלכתא אמר מר זוטרא [ה]לטומאת נגעים טומאת נגעים בהדיא כתיבא °ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש (שם יג) או בזקן אלא אמר מר זוטרא לטהרת נגעים טהרת נגעים נמי פשיטא כיון דבת טומאה היא בת טהרה היא איצטריך סד"א לצדדים כתיב איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן הדר אתאן לאיש קמ"ל איסי תני אף בל יקרחו נשים פטורות מ"ט דאיסי דדריש הכי °בנים (דברים יד) אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בנים ולא בנות לקרחה אתה אומר לקרחה או אינו אלא לגדידה כשהוא אומר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך הרי גדידה אמור הא מה אני מקיים בנים ולא בנות לקרחה ומה ראית לרבות את הגדידה ולהוציא את הקרחה מרבה אני את הגדידה שישנה במקום השער ושלא במקום שער ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער ואימא בנים ולא בנות בין לקרחה בין לגדידה וכי כתב כי עם קדוש אתה לה' אלהיך בשריטה הוא דכתיב קסבר איסי שריטה וגדידה אחת

רש"י

דליכא איבוד נשמה. משום הכי חייביה רחמנא לשלם כופר: הקפת הראש. המשוה צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו שאחורי האזנים חלקים הם עד סמוך לגובה והצדעים מקום שער הם כולם והמשחית שער הצדעים שיהא ראשו מוקף בשוה לפדחתו ולצדעיו ואחרי אזניו עגול סביב היא הקפה: כל שישנו בהשחתה. דזקן ישנו בהקפת הראש: ולא זקן אשתך. אפילו העלתה זקן והשחיתה: פאת פאת. כתיב בישראל פאת זקנך וכתיב בכהנים ופאת זקנם לא יגלחו וקס"ד דכי כתיב אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן אכולא מילתא דכתיב בההוא ענינא קאי: נשתוק קרא מיניה. מג"ש דפאת פאת למעוטי נשים ישראליות ותיתי פטורא בק"ו מכהנות: הפסק הענין. ולא קאי בני אהרן אלא אטומאה לחוד שיש הפסק בנתים כגון לה יטמא: מבעיא ליה לכדתניא. ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה דלא נתחייב אלא בהשחתה שע"י גילוח וכיון דאיכא לאוקמי לג"ש להכי לא תדרשה למעוטי בנות הואיל והפסיק הענין: מלקט. פלייצ"א של מלאכי חרבות שמחליקין בם את תיק הסייף: רהיטני. פלייצ"א של עושי תריסין: ת"ל לא יגלחו. האמור בכהנים ואין דרך גילוח בכך ואתיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בישראל ושל ישראל בכהנים: אם כן. דלהכי הוא דאתא נכתוב את שבזקנך דהוה ליה נמי כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה בההוא קרא גבי ראש ומדהוי כתיב גבי זקן את שבזקנך ולא כתיב את זקנך ש"מ אפאה קאי וה"ק לא תשחית פאות שבזקנך והדר נילף גילוח דהשחתה בפאת פאת ישראל מכהנים א"כ בבנין אב חייב פאת זקן בכהנים וחייב פאת זקן בישראל: מאי פאת ש"מ תרתי. ג"ש שלימה לימדך הכתוב אף לכל האמור בענין: לטומאת נגעים. שסימני מקום שיער חלוקים מסימני עור בשר שבנגעי עור בשר כתיב שער לבן ובסימני נתקי ראש וזקן שער צהוב וקאמר הכא דאם העלתה אשה שער בזקנה הוו סימני נגעה כדין נתקי זקן: בהדיא כתיב. זקן של אשה דכתיב איש או אשה: לטהרת נגעים. לכשתטהר תטען דין טהרת מצורע בתגלחת ולפורים: איצטריך. לטומאת נגעים כדאמרן מעיקרא להשוות סימני נתקי זקן אשה לסימני זקן איש ודאמרת בהדיא כתיב סד"א לצדדין כתיב דהאשה הכתוב בקרא לא קאי אלא אנתקי הראש ואו בזקן דכתיב בסיפיה אתאן לאיש ולא לאשה קמ"ל תנא דברייתא הרי הן כזקן לכל דבריהם: בנים ולא בנות. בנים אתם לה'(א) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בנים ולא בנות לקרחה אבל לגדידה אף הבנות: או אינו. אלא אף לגדידה: כשהוא אומר. בפסוק שלאחריו כי עם קדוש אתה ואף הנשים בכלל עם: ה"ג מרבה אני את הגדידה שישנה במקום שער ושלא במקום שער ומוציא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער: גדידה. אשגרטיג"ר וחוקי האמורי היו על מתיהן: בשריטה הוא דכתיב. וקס"ד שריטה וגדידה תרתי נינהו חד ביד וחד בכלי ואע"ג דשריטה בהאי ענינא לא כתיב כיון דדמיא לגדידה כתבה הכא ולא תימא אף היא נשים פטורות כתיב כי עם קדוש לרבוי' והכי שפיר טפי ולאו לכרוכי קרא דהא בנים ולא בנות גבי גדידה כתיב ומיניה סליק:

תוספות

איש דבר מצות הוא אין אשה לא. ולאו דוקא דהא איתקש עבד לאשה לחייבו במצות כאשה דגמר (חגיגה דף ד.) לה לה מאשה אלא הכי קאמר איכא חייבת כל כך כמו איש: הרי הוא כזקן לכל דבריו. וא"ת ואיך תמלא זקן בסרים והרי מי שאין לו זקן אחד מסימני סרים ואמרינן *בסרים עד שיהיו בו כולן וי"ל כגון שהביא זקן אחר רוב שנותיו דכה"ג סרים הוא כדאמר פ' יוצא דופן (נדה דף מז.) דכי לא נולדו בו סימני סרים הוה קטן עד רוב שנותיו והגיע לרוב שנותיו הוה גדול והוה סרים*: להשחתה לא מצית אמרת דיליף פאת וכו'. וא"ת למה לי ג"ש הא מוכח ליה שפיר מדשני קרא בדיבוריה* וי"ל דה"מ מקמי דשמעינן בברייתא דיש להם חשיבות זקן בשום מקום אבל לבתר דשמעינן דגלי לית לן למעוטי מדשני כו': אם כן ליכתוב את שבזקנך. פירוש א"כ דלהכי הוא דאתא (ג) דהפסיק הענין נכתוב את שבזקנך דהוה ליה כמאן דכתיב פאה דהא כתיב פאה בהאי קרא גבי ראש ונוכל לומר בבנין אב שחייב בפאת זקן בכהנים כדכתיב ופאת זקנם לא יגלחו וחייב פאת זקן בישראל והדר יליף גילוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה בפאת פאת דישראל מכהנים מאי פאת ש"מ ג"ש שלימה לימדך הכתוב אף לכל האמור בענין כגון הקפת הראש ופאת זקן דדרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן וכ"ש בישראל מג"ש דפאת פאת: וכי כתב עם קדוש לשריטה הוא דכתיב. פירש בקונטרס דסד"א דגדידה ושריטה תרתי נינהו וחד ביד וחד בכלי וא"ת מי הזקיקו לומר דכי עם קדוש קאי אשריטה שלא הוזכרה באותה פרשה כלל ולא קאי אגדידה ואקרחה דכתיבי בהאי ענינא וי"ל דניחא ליה טפי למימר דכי עם קדוש קאי אשריטה אע"פ שלא הוזכר באותה פרשה מלסרס המקרא ולומר דבנים אתם לא קאי אלא תתגודדו דסמיך ליה אלא אקרחה שאין סמוך לו שהרי גדידה הפסיק הענין ואפכא לא מצית אמרת כדמפרש גמרא ומה ראית להוציא את הקרחה וכו' ועוד דיש גם סירוס אחר דעם קדוש קאי אגדידה שלפני פניו ולא אקרחה שלפניו:

אי

עין משפט נר מצוה

[יבמות פ. ושם:]

שפט א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' ב סמג לאוין נח טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף יב:

[ע' היטב תוס' יבמות פ: ד"ה דהביא]

נ"ל או מסברא דלעיל. רש"א

שצ ב מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ו:

שצא ג מיי' שם הל' ז טור שו"ע שם סעיף י:

שצב ד מיי' פ"ח מהל' טומאת צרעת הלכה א:

מסורת הש"ס

ת"כ פ' אמור סוטה כג:

נזיר מ:

[ערכות ד: וש"נ]

[ע' תוס' שבועות כב: ד"ה אכ"א]

[לעיל כט: וש"נ]

מכות כא. נזיר מ: יח: ת"כ פ' קדושים

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בנים וכו' לה' אלהיכם לא תתגודדו: (ב) תוס' ד"ה אם כן וכו' והפסיק הענין וכו' גבי ראש והדר נילף גילוח דכתיב גבי כהנים דהוי השחתה בפאת פאת ישראל מכהנים אי נמי נוכל ללמוד בבנין אב חייב פאת זקן בכהנים כדכתיב ופאת זקנם לא יגלחו וחייב פאת זקן בישראל מאי פאת ש"מ תרתי ג"ש שלימה לימדך כנ"ל:

אחת היא אביי אמר היינו טעמא דאיסי דגמר קרחה קרחה מבני אהרן מה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ואי סבירא לן דכי כתיב קרא בכולי עניינא הוא דכתיב נשתוק קרא מיניה ותיתי בק"ו ואנא אמינא ומה *כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות בני אהרן ולא בנות אהרן ישראל לא כ"ש אי לאו ג"ש הוה אמינא הפסיק הענין השתא נמי נימא הפסיק הענין ואי משום ג"ש מיבעי ליה *לכדתניא לא יקרחו יכול אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל קרחה *לחייב על כל אחת ואחת בראשם (דברים יד) מה ת"ל לפי שנאמר °לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים מנין לרבות כל הראש תלמוד לומר בראשם לחייב על הראש כבין העינים ואין לי אלא כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות ישראל מנלן נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים אף להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים ומה להלן על מת אף כאן על מת א"כ נכתוב קרא קרח מאי קרחה שמעת מינה תרתי רבא אמר היינו טעמא דאיסי דיליף בין עיניכם מתפילין מה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ורבא מאי טעמא לא אמר כאביי קרח קרחה לא משמע ליה ואביי מאי טעמא לא אמר כרבא אמר לך תפילין גופייהו מהכא גמר לה *מה להלן מקום שעושים קרחה בגובהה של ראש אף כאן מקום הנחה בגובה הראש ובין לאביי ובין לרבא האי בנים אתם מאי דרשי ביה האי מיבעי *לכדתניא בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוים בנים אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרוים בנים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים שנאמר (ירמיה ד; דברים לב; הושע ב) °בנים סכלים המה ואומר °בנים לא אמן בם ואומר (ישעיה א) °זרע מרעים בנים משחיתים ואומר °והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי מאי ואומר וכי תימא סכלי הוא דמקרי בני כי לית בהו הימנותייהו לא מיקרו בני ת"ש ואומר בנים לא אמן בם וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים ת"ש ואומר זרע מרעים בנים משחיתים וכ"ת בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי:

מתני' הסמיכות והתנופות וההגשות והקמיצות והקטרות והמליקות והקבלות והזאות נוהגים באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות:

גמ' סמיכות דכתיב (ויקרא א) °דבר אל בני ישראל וסמך *בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות: תנופות: (שם ז) °דבר אל בני ישראל והניף *בני ישראל מניפין ואין בנות ישראל מניפות: הגשות: דכתיב (שם ו) °וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן: קמיצות: דכתיב (שם ב) °והביאה אל בני אהרן וקמץ בני אהרן ולא בנות אהרן: הקטרות: דכתיב (שם ג) °והקטירו אותו בני אהרן בני אהרן ולא בנות אהרן: המליקות: דכתיב (שם א) °ומלק והקטיר איתקש מליקה להקטרה: הקבלות: דכתיב (שם) °והקריבו בני אהרן ואמר מר והקריבו

רש"י

אחת היא. משמעות שהיכן בין ביד בין בכלי: מבני אהרן. דכתיב (ויקרא כא) לא יקרחו קרחה בראשם גבי אמור אל הכהנים: דכי כתיב קרא. בני אהרן: נשתוק קרא. מהך ג"ש גבי ישראל: בראשם. האמור אצל כהנים מה ת"ל דלפי שנאמר בישראל בין עיניכם משמע סמוך לפדחת: ומה להלן. בישראל על מת דהתם כתיב למת: א"כ. דלהך מילתא לחודה אתא: ככתוב. בתרוייהו קרח מאי קרחה הוה ליה כג"ש יתירה למידרש נמי הא: תפילין גופייהו מהכא גמירי. כלומר האי ג"ש דבין עיניכם מיבעי ליה למגמר מקום תפילין מהכא דלא תימא בין עיניכם ממש דהיינו על פדחתו אלא יליף מבין עיניכם דקרחה דבמקום שער דבלאו מקום שער לא משכחת קרחה והיינו למעלה מפדחתו: ובין לאביי ובין לרבא. דנפקא להו פטורא דנשים מקרא אחרינא בנים אתם מאי דרשי ביה: וכ"ת סכלי הוא דמקרו בני. כשאין בהם אלא שטות הוא דמיקרו בנים אבל כשהם רשעים דלית בהו הימנותא לא מקרו בנים: משחיתים. דהיינו עבודה זרה כדכתיב (דברים ד) פן תשחיתון ועשיתם פסל וגו': בני מעליא לא מקרו. עוד לעולם: ת"ש. דהדרי מקרו בני אל חי ע"י תשובה: **מתני'** הסמיכות כו'. אינה סומכת ואינה מניפה ואינה מגשת מנחה ואפילו היא כהנת אין העבודה כשרה בה להגיש מנחה בקרן מערבית דרומית כמשפטה דתנינן לה בפ"ב דסוטה (דף יד:) ואינה קומצת ומקטרת ואינה מולקת עוף ואינה מקבלת דם ואינה מזה דם חטאת העוף חוץ מסוטה ונזירה שהם מניפות מנחתן בעצמן בין כהנות בין ישראליות שמנחתן טעונה תנופה בבעלים ובגמ' יליף לה: **גמ'** אל בני ישראל. דויקרא וכתיב בההיא ענינא וסמך ידו: דבר אל בני ישראל והניף. בצו את אהרן המקריב את זבח שלמיו וכתיב בההוא ענינא *והניף: הקרב אותה. מהאי קרא נפקא לן הגשה בפ"ב דסוטה (שם:): איתקש מליקה להקטרה. והא מעיטנא נשים מוהקטירו אותו בני אהרן:

ה"ג

תוספות

אי לאו ג"ש ה"א הפסיק הענין. וא"ת היכי תיסק אדעתין למימר הכי הא מפקינן לעיל (דף לה:) מפאת שאינה בבל תשחית ולא אמר דקרחה שכתוב בפרשה ראשונה קודם בל תשחית הפסיק הענין לפאת זקן וכ"ש דקאי אקרחה שהיא ראשונה בפרשה קרובה יותר לבני אהרן דכתיב בפרשה ועוד קשה דת"ק דמתניתין היכי פליג אקרחה דקאמר במתני' חוץ מבל תקיף ובל תשחית ולא קאמר ובל יקרחו והא אפילו מפאת אמר לעיל דקאי אבני אהרן כ"ש דקאי אקרחה דקרובה לבני אהרן וי"ל דסד"א דגבי קרחה דאע"ג שהיא קרובה לבני אהרן הפסיק הענין משום דכתיב (דברים יד) כי עם קדוש אתה דמרבה נשים ואפילו בישראל ומפרש בגמרא דלא הפסיק הענין: **אם** כן ליכתוב קרא קרח. פי' וליתן את האמור של זה בזה הוה מפקי במה מצינו ואי משום דריבה בהו מצות יתירות אין לנו לחלק מצוה אחת שאנו מוצאין בכהנים ובישראל בהדיא דודאי גוף המצוה לא היינו לומדים אבל פירוש המצוה גמרי שפיר מהדדי: **תפילין** גופייהו מהכא גמרינן להו. וא"ת ומה בכך מ"מ נילף קרחה מתפילין דאין ג"ש למחצה ונימא מה תפילין נשים פטורות ה"נ גבי קרחה וי"ל דשמא לא נגמרה ג"ש אלא לאשמועינן מקום הנחת תפילין וקשה להר"ס אמאי אין מניחין תפילין בכל הראש כי היכי דקאמר קרחה בכל הראש ושמא להכי מהני האי בין עיניכם דהוה מצי למכתב בראשיכם ואע"ג דגבי קרחה כתיב בין עיניכם ואפ"ה קרחה בכל הראש וי"ל דליגמר ג"ש נכתב: **הסמיכות** והתנופות וההגשות. נראה דמהגשות ואילך מיירי בכהנים ואתו קראי בגמ' למעוטי כהנות אבל סמיכות ותנופות איירי בישראל: **הקבלות** והזאות. והולכה וזריקה לא קתני דהולכה בכלל קבלה שהרי מן והקריבו הכהן נפקא כמו קבלה וזריקה בכלל הזאה °וא"ת אמאי איצטריך קרא בגמרא למעוטי נשים תיפוק ליה דכולהו מ"ע שהזמן גרמא הוו שהרי אין עבודה אלא ביום כדכתיב (ויקרא ז) ביום צוותו להקריב קרבניהם וי"ל דמ"מ איצטריך קרא למעוטינהו ולמיפסל קרבן בנשים דאי לאו קרא לא הוה ידעינן שהעבודה פסולה בהן להכי איצטריך קרא למעוטי למימר דמחללי עבודה ועבודתן פסולה מיהו מסמיכה קשה אמאי איצטריך קרא למעטינהו דהא עבודה לא אתחלא בהכי כלומר בלא סמיכה נמי אין הקרבן פסול בכך ואם נעשה סמיכה בנשים לא מיפסל קרבן בכך *וי"ל דמ"מ איצטריך קרא למעוטי דסד"א משום דכתיב וסמך ושחט איתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשרה בנשים כדתנן בזבחים (דף לא:) ומייתי בשמעתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ב:) כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה שהשחיטה כשרה בזרים ובנשים וכו' אף סמיכה כשרה בנשים להכי איצטריך למעוטי ותנופה נמי איצטריך למעוטי משום דאשכחן תנופה דכשרה בנשים כדמפרש לקמן (א):
חוץ

עין משפט נר מצוה

שצג א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף י:

שצד ב ג מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ט:

שצה ד מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הל' ח סמג עשין קסג:

שצו ה מיי' שם פ"ט הלכה טו:

שצז ו מיי' פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה א:

שצח ז מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה טו ופ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז:

שצט ח מיי' פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז ופ"ח מהל' נזירות הלכה ד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הקבלות וכו' וא"ת אמאי אצטריך. עי' ברא"ם פ' אמור ד"ה בני אהרן:

[עי' תוס' מנחות לג: ד"ה ידו וכו' כתיבו דבר זה בקושיא]

מסורת הש"ס

[לעיל כה: וש"נ]

מכות כ. ספרי פ' ראה ת"כ פ' אמור

[מנחות לו:]

[צ"ל והניף] ספרי פ' ראה

ת"כ פ' אמור ר"ה לג. עירובין לו: חגיגה טז: חולין פה.

*ת"כ פ' לו מנחות סא:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הקבלות וכו' מן הד"א:

עין משפט
נר מצוה

ת א מיי' פ"א מהל' תרומות הלכה א והלכה ו:

[נ"ל תנא]

[נ"ל אלעזר]

[ע' תוס' נזיר סא: בד"ה אמר וכו' פירוש על זה]

רש"א מ"ז

[עי' תוס' זבחים מח: ד"ה מה לבן]

תורה אור

*והקריבו זו קבלת הדם: והזאות: הזאה דהיכא אי דפרה אלעזר כתוב בה אי דפנים °הכהן המשיח כתוב בה אלא הזאה *דבן (ויקרא ד) עוף דאתיא בק"ו מבן צאן ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו קבע לו כהן להזאתו בן עוף שקבע לו כהן למליקתו אינו דין שיקבע לו להזאתו: חוץ ממנחת סוטה ונזירה: א"ל רבי *אליעזר לרבי יאשיה דדריה *לא תיתיב *אברעך עד דאמרת לי להא שמעתתא מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה מגלן בגופה כתיב °והניף את המנחה (במדבר ה) אלא תנופה בבעלים מגלן *אתיא יד יד משלמים כתיב הכא °ולקח הכהן מיד האשה (שם) וכתיב התם °ידיו תביאנה (ויקרא ז) מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף אשכחן סוטה נזירה מנלן אתיא כף כף מסוטה: **מתני'** *כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ

חוץ

ה"ג הזאה דהיכא. ול"ג היכא כתיבה: אי דפרה. הזאת דמה דפרה אדומה: אלעזר כתוב בה. ואפילו שאר כהנים פסולין וכ"ש נשים: אי דפנים. הזאה דפנים כגון הפרוכת ומזבח הזהב האמורין בפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור: הכהן המשיח כתיב בהן. למעוטי הדיוטים וכ"ש נשים ומאי איצטריך ליה לתנא למיתנייה: הזאת דם עוף. דכתיב בחטאת העוף (ויקרא ה) והזה מדם החטאת ואיצטריך לאשמועינן נשים פסולות ונפקא ליה מק"ו מזריקת דם דעולת בן צאן דכתיב ביה (שם א) וזרקו בני אהרן: לא קבע לו כהן לשחיטתו. שהשחיטה כשרה בזר דכתיב (שם) ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשרה בזר (ברכות דף לא:): להזאתו. לזריקת דמו כדכתיב (שם ה) וזרקו בני אהרן: בן עוף שקבע לו כהן למליקתו. דכתיב (שם א) והקריבו הכהן אל המזבח ומלק את ראשו: לרבי יאשיה דדריה. שהיה בדורו אמורא כמותו ויש להבין מכאן שעדיין בימי ר"א היה רבי יאשיה בר פלוגתיה דר' יונתן קיים להכי איצטריך למיתני לרבי יאשיה דדריה לאפוקי ר' יאשיה קשישא: בבעלים מגלן. שתהא הסוטה עצמה מניפתה דלמא לכהן קאמר רחמנא כדכתיב (במדבר ה) ולקח הכהן מיד האשה וגו': ה"ג מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים: ידיו תביאנה. בבעלים כתיב ובתנופה משתעי: כף כף מסוטה. בסוטה כתיב (שם ה) ונתן על כפיה ובנזיר כתיב ונתן על כפי הנזיר (שם ו): **מתני'** תלויה ואינה תלויה. בגמ' מפרש להו:

חוץ ממנחת סוטה ונזירה מפני שהן מניפות. וא"ת תיפוק ליה דכל הני אינם כשרות בנשים לפי שהן מחוסרי בגדים דהא אמר בפ"ב דזבחים (דף יז:) דאפילו כהנים בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם וי"ל דמיירי שלבשו את הבגדים א"כ י"ל כיון שלא נצטוו בבגדי כהונה לא הוו מחוסרי בגדים: **אי** דפרה אלעזר כתיב בה. פי' בקונטרס אפילו כהן הדיוט פסול וכ"ש נשים תימה הניחא למ"ד לדורות נמי בעי' (א) כ"ג דומיא דאלעזר פריך שפיר אבל למ"ד בכהן הדיוט מרבינן ליה להורות קשה דמאי פריך הכא גמרא דילמא מש"ה איצטריך (*קרא) הכא למעוטי נשים משום דהעבודה מותרת בכהן הדיוט לדורות וי"ל דה"פ מדאיצטריך התם לרבויי כהן הדיוט מכלל לגבי נשים פשיטא ליה לתנא דאין עבודה כשרה בהן וכן יש לפרש בסמוך אי דפנים וכו': **אי** דפנים כהן משיח כתיב. פי' בקונטרס הזאת הפרוכת ומזבח הזהב האמורים בפר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ונראה להר"ס דלאו"ג דפר העלם דבר מרבינן התם (ת"כ פ' ויקרא) דעבודתה כשרה אפילו בכהן הדיוט דמרבינן ליה מן ה' דהכהן המשיח אפ"ה מדאיצטריך קרא לרבויי כהן הדיוט דכשר בה מכלל דפשיטא ליה לתנא דנשים אינן כשרות בה: **ומה** בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו קבע לו כהן להזאתו בן עוף שקבע לו כהן וכו'. וא"ת איכא למיפרך מה לבן צאן שקבע לו כלי (עץ ארז ואזוב) ומש"ה בעי כהן להזאתו אבל בן עוף שלא קבע לו כלי להזאתו שהרי הזאה דבן עוף בעצמו של כהן הויא לא בעינן כהן דכה"ג פריך בזבחים (דף מח:) דהתם בעי למילף מהאי ק"ו דהכא דבן עוף טעון שחיטה בצפון אי לאו האי פירכא וי"ל דפירכא זו דטעון כלי הוי פירכא כל דהו דאיכא למימר דהזאה מהניא טפי בעצמו של כהן יותר מבכלי וא"כ התם דבעי למילף בהאי ק"ו דבן עוף תהא שחיטתו בצפון הוי מילתא רבה דבעי לאתויי צפון דאיתו נוהג בכל הזבחים א"כ יש סברא למעוטי צפון מבן עוף בפירכא כל דהו אבל כהן שצריך בכל הזבחים לא הוי מילתא רבה לרבויי בבן עוף הלכך ליכא למעוטי בפירכא כל דהו כדפרישית ועוד י"ל דהכא עבדינן ק"ו הכי ומה בן צאן שאינו טעון כהן בתחילה שהרי שחיטה בזר כשרה טעון כהן בסוף לקבלה ולהולכה ולזריקה בן עוף שטעון כהן בתחילה אינו דין שטעון כהן בסוף שהרי בכל מקום טעון כהן בסוף יותר מבתחילה דעיקר עבודה דקרבן הוי בסוף והשתא הוי ק"ו מיניה וביה ואין להביא בהאי ק"ו שום פירכא*: **מכניס** כהן ידו תחת יד הבעלים ומניף. וא"ת והא הוי חציצה דה"נ אמרינן במנחות (דף צד.) אין תנופה בחוברין פי' בשותפים דהיכי ליעביד ליניפו והדר ליניפו כלומר דהשותפין זה אחר זה יניפו חדא תנופה אמר רחמנא ולא שתי תנופות ואי מנח חד מן השותפין ידיה תחת ידיה דחבריה א"כ הוי חציצה אלמא דבכה"ג הוי חציצה וי"ל דלא דמי דהכא הייתו טעמא דלא הוי חציצה בכה"ג לפי שהוא גזירת הכתוב דבעינן כהן ובעלים אבל התם גבי שני שותפין חשיב כה"ג חציצה אם אחד מהם מניח ידו תחת יד חבירו לפי שאינה גזירת הכתוב שיהיו שניהן מניפים עוד י"ל דה"נ לא מיירי שהכהן מניח את ידו תחת יד הבעלים ממש דבכה"ג הוי חציצה אלא ר"ל שאוחז הכלי למטה והבעלים אוחזין למעלה והשתא ליכא חציצה כלל דה"נ אשכחן גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כלומר בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה ה"נ גבי מנחות איפכא שיד הבעלים תהיה למעלה ויד הכהן למטה: **כל** מצוה התלויה בארץ כו' חוץ מן הערלה והכלאים. בירושלמי פריך אמאי לא תני (ג) נה חלה ומשני לפי שאינה בעיסה של עובדי כוכבים ולא מיירי מתני' אלא בדברים הנוהגים בישראל ובעובדי כוכבים וקשה אמאי לא פריך נמי התם אמאי לא תני תרומה ומעשר כדפריך מחלה ואין לומר לפי שאינם אלא מדרבנן דהא חלה נמי אינה בח"ל אלא מדרבנן ואפ"ה בעי אמאי לא תני חלה ולא משני לפי שהיא מדרבנן וי"ל דלהכי בעי מחלה לפי שגזרו על חלה בכל מקום אבל על תרומה ומעשר לא גזרו במקומות הרחוקים מא"י אלא דוקא בעיירות הסמוכות לארץ והייתו טעמא דגזרו על החלה בכל מקום טפי מתרומה ומעשר לפי שהחלה דומה יותר לחובת הגוף שהרי החיוב בא ע"י גלגול עיסה שהאדם עושה והלכך דין הוא שינהוג בכ"מ אפילו בח"ל אבל תרומה ומעשר אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת הארץ ע"ל דהייתו טעמא דלא בעי מתרומה ומעשר משום דתני בירושלמי רבותינו שבח"ל היו מפרישין תרומה ומעשר עד שבאו הרובים וביטלום ובעי מאי רובים מתורגמניא ויש ליתן טעם דלפיכך בטלו תרומה ומעשר לפי שעכשיו בח"ל אין הקרקעות שלנו שהרי משועבדות הן למלך ואנו עתנים מהם מס למלך אם כן אין להם דין קרקע להפריש תרומה ומעשר ואם תאמר בא"י נמי משועבדות הן למלך ואפ"ה מפרישין תרומה ומעשר וי"ל דאין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשר ומן הירושלמי שהבאתי יש להוכיח דערלה וכלאים נוהגים בשל עובדי כוכבים וכן משמע בפרק אין מעמידין (ע"ז דף נה:) דקאמר התם מפני מה גביעות העובדי כוכבים אסורין מפני שמעמידין אותם בשרף של ערלה ומיירי בערלה של עובדי כוכבים דדוחק הוא לומר דמיירי בערלה של ישראל וכן משמע לקמן (דף לח:) דקאמר ספק ערלה בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ועל כרחך מיירי בערלה דעובד כוכבים דאי בערלה דישראל הלא אסור למכור דדמי ערלה אסורין וקשה דהא אמרינן במסכת [ר"ה (דף ט:) לענין] ערלה אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב יש בהם משום ערלה ואם כן איך אנו נהנים מן הכרמים שהעובדי כוכבים מבריכין אותן בכל שנה ואף על פי שאין אנו יודעין ודאי שמבריכין כולם הוה לנו לילך אחר הרוב ואומר רבינו שמשון ששאל בעובדי אדמה ואמרו לו שאינן חותכין הזמורה מן הסדן ואם כן הוא יונק עוד מן הזקנה ואמר התם (ירושלמי פ"ק דערלה) המבריך בזמן שיונק מן הזקנה פטור מן הערלה ואם סיפק חייב והוא ניכר היטב כשיונק מן הזקנה וכשאינו יונק מן הזקנה כשהזמורה יונקת מן הזקנה עליהן טוען [לגד אחר] וכשפוסק עליהן טוען לגד [זקנה] וסימניך דהאי מאן דאכיל מחבריה בהית לאיסתכולי ביה ונראה דחדש נוהג בזמן הזה ולכך יש ליזהר שאם אדם יודע בודאי שהשעורים נזרעו אחר זמן הקרבת העומר דהיינו אחר י"ו

בניסן

מסורת הש"ס

חגיגה יא. זבחים יג.

[ע' תוס' כתובות ב. ד"ה שמא]

[ערובין נד.] סוטה יט. מכות ג: נדרים נה. נזיר כד: זבחים קב: מנחות לח: ע:

סוטה יט: מכות יח: מנחות סא. סוכה מז: ספרי פ' נשא

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי דפרה וכו' כ"ג דומיא דאלעזר. נ"ב כלומר דומיא דאלעזר דלא הוה כהן הדיוט והוא הדין לדורות מיהו בע"כ לאו דומיא ממש דאלעזר דהא סגן הוה ולא כ"ג וכ"א בפ' טרף בקלפי אותה לאלעזר ולא לדורות א"ד לדורות בכ"ג וא"ד לדורות בכהן הדיוט ע"ש בדף מג: (ג) ד"ה כל וכו' לא תני חלה כצ"ל ותיבת נה נמחק:

תורה אור

חוץ מן ^אהערלה ^בוכלאים *ר"א אומר אף החדש: **גמ'** מאי תלויה ומאי שאינה תלויה אילימא תלויה דכתיב בה ביאה ושאינה תלויה דלא כתיב בה ביאה והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה ונוהגין בין בארץ בין בח"ל אמר רב יהודה ה"ק כל מצוה שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ מנה"מ *דת"ר °אלה החוקים אלו המדרשות והמשפטים אלו הדינים אשר תשמרון זו משנה לעשות זו מעשה בארץ יכול כל המצות כולן לא יהו נוהגים אלא בארץ ת"ל °כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אי כל הימים יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בח"ל ת"ל בארץ אחר שריבה הכתוב ומיעט צא ולמד ממה שאמור בענין °אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם וגו' מה עבודת כוכבים מיוחדת שהיא חובת הגוף ^גונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ אף כל שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בח"ל: חוץ מן הערלה והכלאים: איבעיא להו ר"א לקולא פליג או לחומרא פליג לחומרא פליג וה"ק ת"ק חוץ מן הערלה ומן הכלאים דהלכתא גמירי לה אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא אבל חדש בארץ אין בח"ל לא מ"ט מושב לאחר ירושה וישיבה משמע ואתא ר"א למימר אף חדש נוהג בין בארץ בין בח"ל מ"ט מושב בכל מקום שאתם יושבים או דלמא לקולא פליג וה"ק ת"ק חוץ מן הערלה והכלאים דהלכתא גמירי לה וכ"ש חדש דמושב *כ"מ שאתם יושבים משמע ואתא ר"א למימר חדש אינו נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע ומאי אף אקמייתא ת"ש דאמר אביי מאן תנא דפליג עליה דר"א ר' ישמעאל היא *דתניא ללמדך שכל מקום שנאמר בו מושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה דברי רבי ישמעאל אמר לו ר"ע הרי שבת שנאמר בו מושבות ונוהגת בין בארץ בין בח"ל א"ל שבת (א) ק"ו אתיא מה מצות קלות נוהגות בין בארץ בין בח"ל שבת חמירא לא כ"ש מדאמר אביי מאן תנא דפליג עליה דר"א רבי ישמעאל ש"מ רבי אליעזר לחומרא פליג שמע מינה מכדי רבי ישמעאל אהיכא קאי אנסכים בנסכים

ביאה

רש"י

חוץ מן הערלה והכלאים. שאע"פ שתלויות בארץ נוהגים אף בח"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן (דף לח:): אף החדש. מלאוכלו לפני העומר: **גמ'** תלויה דכתיב בה ביאה. שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבאו (ויקרא יט) כי יביאך (שמות יג): תפילין ופטר חמור. כתיב בהו והיה כי יביאך בפרשת קדש לי (שם): ונוהגין בין בארץ בין כו'. תפילין אשכחן בכמה דוכתין ברבנן אמוראי דבבל דמנחי תפילין (פטר חמור בפטר רחם תלה רחמנא): חובת הגוף. היינו אינה תלויה בארץ אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין עבודת כוכבים פטר חמור מילה עריות וכיוצא בהם: חובת קרקע. שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים: מנא ה"מ. דחובת הגוף נוהגת בכל מושבות וחובת הקרקע אינה אלא בארץ: תשמרון זו משנה. שמביאה לידי מעשה דכתיב תשמרון לעשות: אשר אתם חיים. בין בארץ בין בח"ל: צא ולמד. על איזה מהם הכתוב אומר כל הימים אשר אתם חיים על האדמה: ממה שאמור בענין. דסמוך ליה אבד תאבדון וגו' דהיינו עבודת כוכבים ועליהם נאדרו כל מושבות כדכתיב כל הימים אשר אתם חיים ודבר הלמד מענייני אחד מי"ג מדות היא ונלמד מכאן דכל חובת הגוף נוהגת אף בח"ל: אבל חדש. לא נהג ואע"ג דכתיב ביה ממושבותיכם בסיפיה דולחם וקלי וכרמל וגו' לאו למימרא בכ"מ שאתם יושבים אלא לומר שאף בארץ לא נתחייבו כל י"ד שנה שהיו בגלגל שכבשו שחלקו עד שנתיישבו בה והכיר כל אחד את שלו: או דלמא לקולא פליג. דקאמר ת"ק חוץ מן הערלה והכלאים מהלכה וכ"ש חדש דכתיב ביה מושבות ומשמע כ"מ שאתם יושבים ואתא ר"א למימר אף החדש הוא מן המצות התלויות בארץ ואין נוהג אלא בארץ דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע: אקמייתא. לא קאי אחוץ אלא אכל מצוה התלויה בארץ: מאן ת"ק. דמתני' דפליג אדר"א: ר' ישמעאל היא. דשמעינן ליה דאמר מושב לאחר ירושה וישיבה הוא ואין חדש נוהג אלא בארץ ואתא ר"א למימר אף החדש נוהג כערלה וכלאים ונוהג בכל מושבות אלמא לחומרא פליג: ללמדך שכ"מ כו'. גבי פרשת נסכים קאי בפרשת שלח לך דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה לה' וגו' ויליף ר' ישמעאל בשחיטת קדשים (דף קיח.) מקרא דלא בא הכתוב אלא להטעינם נסכים לבמות ליבור ולא לבמות יחיד וגפקא ליה מדכתיב אשר אני נותן לכם בבמה הנוהגת לכולכם הכתוב מדבר הלכך על כרחך האי מושבותיכם לאו כ"מ שאתם יושבים משמע דאין במת ליבור אלא במקום אחד אלא האי מושב דכתיב אתא קרא לאשמועינן דאף בבמת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת ליבור לא נתחייבו בנסכים אבל משבאו לשילה דהיינו לאחר ירושה וישיבה נתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים מבמות ליבור ואפילו משחרבה שילה והיתה במת ליבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך שכ"מ כו' כלומר מדפריש לך קרא במה הנוהגת בכולכם ש"מ מושב דכתיב בנסכים לאו כ"מ משמע דא"כ הויא לה במת יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היתר הבמות: והרי שבת. נאמר בה לא תבערו וגו' ונוהגת בכ"מ אף מושבותיכם דנסכים בכ"מ קאמר ובבמת יחיד הנוהגת בכל מושבות הכתוב מדבר והאי דתלייה בביאת הארץ ה"ק עד עכשיו הייתם במשכן שהבמות נאסרו ועדיין לא הקרבתם נסכים אלא בבמות ליבור ומשתבואו לארץ כל י"ד שנה שלא הוקבע משכן שילה והיו שוכנים בגלגל טרודים במלחמה וקי"ל שהותרו הבמות בא כתוב זה ללמדנו כי תבואו אל הארץ ותהא במת יחיד מותרת אף היא תטעון נסכים והכי איתא בזבחים (שם):

ביאה

תוספות

בניסן שלא יאכל מהם ומספק אין לאסור כל השעורים כיון דרוב השעורים נזרעו קודם ט"ז בניסן ובירושלמי נמי משמע דחדש נוהג אף בשל עובדי כוכבים דפריך עלה דמתני' דקתני אף החדש אמאי לא תני חלה ומשני לפי שאינה בשל עובדי כוכבים משמע דחדש דקתני במתניתין נוהג בשל עובדי כוכבים:

הרי תפילין ופטר חמור. פירש בקונטרס דנוהג בח"ל דהא אשכחן בכמה דוכתין ברבנן אמוראי דבבל דמנחי תפילין וכן מלינו בבכורות (דף יא.) *דרמי בר חמא דהיה מבבל היה לו פטר חמור וא"ת דלמא מדרבנן הוו עבדי וי"ל דמ"מ פריך שפיר דכי נמי מדרבנן הוו עבדי מ"מ הוה ליה למיתניה במתני' חוץ מתפילין ופטר חמור דהא חשיב ערלה במתני' דמשמע בסמוך דליתו אלא מדרבנן דקתני יורד ולוקח וכו' וא"ת היכי תיסק אדעתיה למימר דמצוה התלויה בארץ אינה אלא א"כ נאמר בה ביאה והרי כלאים דלא כתיב בהו ביאה וקרי ליה במתני' תלויה בארץ וי"ל דלעולם היה יודע דמצוה שהיא חובת הקרקע נקראת תלויה בארץ אע"ג דלא כתיב בה ביאה אלא הוה סלקא דעתיה דאף אותה שאינה חובת קרקע אלא חובת הגוף אי כתב בה ביאה הויא נמי נקראת תלויה בארץ ולהכי פריך הרי תפילין ופטר חמור: **ה"ג** לא ולמד ממה שכתוב בענין מה עבודת כוכבים מיוחדת. ול"ג עבודת כוכבים בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה שהרי יצאת לומר אבד תאבדון:

ללמדך שכ"מ שנאמר בו מושב. פירש בקונטרס דגבי פרשת נסכים קאי דכתיב כי תבואו אל ארץ מושבותיכם ועשיתם אשה וגו' ויליף ר' ישמעאל מקרא דלא בא הכתוב אלא להטעינן נסכים לבמת לבור ואפילו קרבן יחיד בבמת לבור כדמשמע לקמן (עמוד ב) אבל לא קרבן יחיד בבמת יחיד ונפקא לן מדכתיב בהאי פרשת נסכים אשר אני נותן לכם משמע בבמה הנוהגת בכולכם הכתוב מדבר הלכך ע"כ האי מושבותיכם לא משמע כל מקום שאתם יושבים דאין במת לבור אלא במקום אחד א"כ ממושבותיכם דכתיב אתא לאשמועינן דאף במת גלגל שהיה שם מזבח הנחשת כל י"ד שנה שכבשו וחלקו והיא במת לבור לא נתחייבו בנסכים אלא דוקא עד שבאו לשילה דהיינו אחר ירושה וישיבה ונתחייבו בנסכים ושוב לא פסקו נסכים מבמת לבור אפילו משחרבה שילה היתה במת לבור בנוב וגבעון והיינו דקאמר ללמדך שכ"מ כו' כלומר מדפירש לן קרא במה הנוהגת בכולכם ש"מ מושבותיכם דכתיב בנסכים לאו כל מקום משמע דא"כ הוי לה במת יחיד הנעשית בכ"מ בשעת היתר הבמות עכ"ל:

והרי שבת שנאמר בה מושבות. פי' בקונטרס דכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ולא נהירא דהא אילטריך לדרשא אחרינא כדדרשינן בפ"ק דשבת (דף כ.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורות בית המוקד וע"ק דקאמר בסמוך סד"א הואיל בענינא דמועדות כתיב והאי קרא לא כתיב בענינא דמועדות לכך נראה דקרא אחרינא הוא דכתיב שבת היא לה' בכל מושבותיכם בפרשת אמור אל הכהנים גבי מועדות:

במאי

(לקמן לט.)
רש"א מ"ז
ספרי פ' ראה
[מנחות סד.]
ספרי פרשה שלח לך

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבת מק"ו אתיא:

עין משפט נר מצוה

תא א מיי' פ"י מהל' מאכלות אסורות הל' ב סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סימן רצג סעיף ח:

תב ב מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סי' רצ סעיף סט:

[לפנינו איתא רב נחמן בריה דרב יוסף]

תג ג מיי' פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א סמג עשין טו:

תד א מיי' פ"ו מהל' מלכים הלכה א:

ביאה ומושב כתיב בהו ה"ק ללמד שכל מקום שנאמר ביאה ומושב אינו אלא לאחר ירושה וישיבה דברי ר' ישמעאל אי הכי אמר לו ר"ע הרי שבת שנאמר בו מושבות וא"ל שבת ק"ו היא נימא ליה אנא ביאה ומושב קאמינא חדא ועוד קאמר ליה חדא דאנא ביאה ומושב קאמינא ועוד דקא אמרת הרי שבת שנאמר בו מושבות שבת ק"ו היא במאי קמיפלגי בקירבו נסכים במדבר קא מיפלגי *ר' ישמעאל סבר לא קירבו נסכים במדבר ור"ע סבר קירבו נסכים במדבר אמר אביי האי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה ואידך משום דהוה מלך וביכורים שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין ואידך צריכי דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים הוה אמינא ביכורים דקא מיתהני לאלתר ואי כתב ביכורים ולא כתב מלך הוה אמינא מלך דדרכו לכבש לאלתר ואידך נכתוב רחמנא מלך ולא בעי ביכורים ואנא אמינא ומה מלך דלכבש לאחר ירושה וישיבה ביכורים לא כל שכן ואידך אי כתב הכי הוה אמינא מידי דהוה אחלה קמ"ל והשתא דאמרת חובת הגוף נוהגת בין בא"י בין בח"ל מושב דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל איצטריך ס"ד אמינא הואיל ובענינא דמועדות כתיבא תיבעי קידוש כי מועדות קמ"ל מושב דכתב רחמנא גבי חלב ודם למה לי איצטריך סד"א הואיל ובענינא דקרבנות כתיבי בזמן דאיכא קרבן ניתסר חלב ודם בזמן דליכא קרבן לא קמ"ל מושב דכתב רחמנא גבי מצה ומרור למה לי איצטריך סד"א הואיל וכתיב °על מצות ומרורים יאכלוהו במדבר ט בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא (א) קמ"ל ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור למה לי ההוא מיבעי ליה לכדתנא *דבי ר' ישמעאל עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ בשלמא למ"ד מושב כל מקום שאתם יושבים משמע היינו דכתיב °ויאכלו מעבור הארץ יהושע ה ממחרת הפסח *ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול אלמא אקרוב

רש"י

ביאה ומושב כתיב בהו. והיכי יליף מיניה מושב בלא ביאה דלמא האי דמפרש ביה ביאת הארץ הוא דלא בעי למימר כל מקום שאתם יושבים אבל מושב בלא ביאה אימא לך אפילו בח"ל: ה"ק. רבי ישמעאל שכל מקום שנאמר ביאה ומושב וחדש אתא ר' ישמעאל לאשמועינן דכתיב ביה נמי ביאת הארץ ומושבות: במאי קמיפלגי. מה ראה ר"ע שלא למד כר' ישמעאל דכיון דכתיב ביאה ומושב בארץ קאמר לאחר ירושה וישיבה: ר' ישמעאל סבר לא קירבו נסכים במדבר. ואע"ג דכתיב במילואים (שמות כט) וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב ביה נסכים בעולת התמיד בקרבן ציבור הוא דהוו אבל היחידים לא נתחייבו בנסכים אלא מביאת הארץ ואילך לאחר ירושה וישיבה: ור"ע סבר קירבו נסכים. ליחיד במדבר משקרבו לרבים הלכך על כרחך האי להטעינה נסכים לבמה גדולה לא אצטריך קרא שכבר טעונה ועומדת וביאה האמורה כאן לא הוזכרה אלא מפני במת יחיד שהותרה בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינם נסכים: האי תנא דבי ר' ישמעאל. דלעיל דלית ליה ירושה וישיבה אלא היכא דכתיב מושב עם ביאה מפיק מאידך תנא מוצא מדעתו של תנא אחר דאפילו לא כתיב אלא ביאה לחודה אינו אלא לאחר ירושה וישיבה: ופרט לך באחת מהן. גבי מלך כתיב (דברים יז) כי תבא אל הארץ וגו' וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי מלך: וביכורים. והיה כי תבוא אל הארץ (שם כו) דפריש בה נמי ירושה וישיבה: מלך דדרכו לכבוש. ישימו עליהם לאלתר ויצא לפניהם: מידי דהוה אחלה. דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בה (במדבר טו) בבואכם ותניא (בספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שנאמר בהן כי יביאך כי תבאו וכאן נאמר בבואכם מכיון שבאו נתחייבו: למה לי. כיון דחובת הגוף היא פשיטא דנוהגת בכל מושבות: תבעי קידוש. ב"ד ולא נהיג קידוש אלא ביהודה כדאמר בסנהדרין (דף יא:) כל דרישות שאתה דורש יהיו בשכנו של מקום: גבי חלב ודם. חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם לא תאכלו (ויקרא ג): גבי מצה. בכל מושבותיכם תאכלו מצות (שמות יב): יאכלוהו. לפסח: בשלמא למ"ד כו'. ומושב דכתיב גבי חדש לאו לירושה וישיבה אתא הייטו כו': לא

תוספות

במאי קמיפלגי. פי' בקונטרס מה ראה ר"ע לחלוק על ר' ישמעאל אבל לא בעי מה ראה רבי ישמעאל לחלוק על ר"ע משום דדריש לכם במה הנוהגת בכולכם כדפי' בקונטרס לעיל: לא קירבו נסכים במדבר. פי' עד שנתיישבו בא"י משום דכתיב בכל מושבותיכם ואע"ג דכתיב גבי מילואים וזה אשר תעשה על המזבח וכתיב בהו נסכים בעולת תמיד בקרבן ציבור. הוא דהואי אבל קרבן יחיד לא נתחייב בנסכים אלא מביאת הארץ ואילך ולאחר ירושה וישיבה ונגל כן לא נתחייבו בנסכים במדבר דאי נתחייבו שוב לא הפסיקו אפילו בגלגל ור"ע סבר קירבו נסכים במדבר פי' ונסכים דכתיב בפ' שלח לך הייט נסכי יחיד אף בבמת יחיד דאי להטעין נסכים לקרבן יחיד בבמה גדולה לא אילטריך קרא שכבר טעונה ועומדת מזמן שהיו במדבר וא"כ מושב דקאמר לא לאחר ירושה וישיבה קאמר שהרי במדבר הקריבום שהיה קודם ולא בא אלא להתיר קרבן יחיד בבמת יחיד בביאתן לגלגל כל י"ד שנה ובא הכתוב להטעינם נסכים: הואיל ונאמרה ביאה בתורה סתם. בפ' בהעלותך על בחדש הראשון פי' רש"י דפרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד וא"ת ולמה לא הקריבו וי"ל דסבירא להו כתנא דהכא דאמר שכ"מ שנאמר ביאה אינו אלא אחר ירושה וישיבה ובפסח נאמר ביאה וא"ת א"כ היאך הקריבו גם פסח זה וגם אותו פסח שעשו בימי יהושע קודם שנכבשה ונחלקה הארץ וי"ל שעשו ע"פ הדיבור וא"ת כיון שמן הדין לא היה להם לעשות מה גנות היה להם וי"ל דהייטו גנותם שנשתהו ליכנס לארץ עד מ' שנה מפני עון מרגלים ולפיכך לא נלטוו ואם היו זוכים ליכנס לארץ מיד היו מצווים מיד עוד י"ל דס"ל כי האי תנא דאמר דביאה הכתוב גבי תפילין משמע עשה מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וכן משמע ביאה דכתיב גבי פסח וא"ת א"כ למה לא עשו כי אם פסח אחד וי"ל לפי שהיו רובם ערלים וכתיב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו והייטו גנותם ומ"מ אינם חוטאים במה שלא עשו אותו דהא ערל אסור באכילת פסח וא"ת למה לא מלו לפי שלא נשבה להם רוח לפונית כל ארבעים שנה שהיו במדבר לפי שהיו נזופים בעון מרגלים וכן משמע במסכת חגיגה* (דף ו.): [בכורים לא כ"ש כו'. לית ליה השתא הך סברא דלעיל בכורים דמתהניא לאלתר] ת"י: מושב דכתב רחמנא גבי מצה למה לי. תימה דבסוף ערבי פסחים (פסחים דף קכ.*) מפיק מיניה לקובעו חובה בזמן הזה וי"ל דשמא תנאי הוא דהאי תנא מפיק ליה מבערב תאכלו מצות: בזמן דאיכא פסח אין בזמן דליכא פסח לא קמ"ל מושבותיכם. וא"ת ביאה דכתיב גבי פסח למה לי וי"ל דאתא לומר עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ וא"ת מבערב תאכלו מצות (שמות יב) נפקא דהכתוב קבעו חובה ועל כרחך שלא בזמן פסח מיירי דאי בזמן פסח מעל מצות ומרורים נפקא (פסחים דף קכ.) וי"ל דתרי קראי מושבותיכם ובערב תאכלו מצות צריכי חד לא"ל בזמן שבית המקדש קיים וחד לחוצה לארץ בזמן שאין בית המקדש קיים: ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול. *הקשה ה"ר אברהם אבן עזרא היכי אמרינן ממחרת הפסח דהכא הוי ששה עשר בניסן שנקרב העומר דלמא ממחרת הפסח ממחרת שחיטת הפסח קאמר דהייט ט"ו בניסן שעדיין לא נקרב העומר דהכי נמי אשכחן בפרשת מסעי דכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל והם יצאו בט"ו ואומר ר"ת דהאי ממחרת הפסח דהכא הייט ט"ז בניסן נמי קאמר וה"פ דקרא ויאכלו מעבור הארץ כלומר מן הישן ממחרת הפסח שהרי הוצרכו לאכול מצות וקלוי דהייטו חדש לא אכלו עד עצם היום הזה דהייטו ט"ז בניסן לאחר שקרב העומר וה"נ אשכחן ט"ז דאיקרי בעצם היום הזה דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ור"י מפרש נהי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו (א) הכא ר"ל ט"ז ולשון התורה לחוד ולשון נביאים לחוד ולשון חכמים לחוד ועל כרחך צ"ל כן דאם לא כן אמאי אילטריך למימר מעיקרא לא אכול הא אין לחלק בין ט"ו לקודם ט"ו כיון דאכתי לא איקרב עומר אלא פשיטא דר"ל ט"ז דהייט ממחרת אכילת הפסח והאי דפ' מסעי ר"ל ממחרת שחיטת הפסח כדפירשתי. [וע"ע תוס' ר"ה יג. ד"ה דאקריבו]: אקרוב

מסורת הש"ס

זבחים קיח. חגיגה ב [ע"ש]

[לעיל כד. וש"נ]

[בכורים ט.]

ר"ה יג.

[שם ליתא ועי' רש"ל ורש"א]

[עי' בירושלמי דמסכת חלה פ"ב]

[שם לא מצאתי וצ"ל יבמות עב. והתם מבואר להדיא כן וע"ע שם בתוס' ד"ה משום]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ממחרת וכו' דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו אבל הכא:

גמרא

אקרוב עומר והדר אכול אלא למ"ד לאחר ירושה וישיבה ניכול לאלתר לא הוו צריכי דכתיב °ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען *אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען וא"א לומר אל קצה ארץ כנען שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת הא כיצד בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלירד והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ששה עשר בניסן תניא אידך ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וכי ארבעים שנה אכלו והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן *תניא אידך *בשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד מנין שבשבעה באדר מת שנאמר °וימת שם משה עבד ה' וכתיב °ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב °ויהי אחרי מות משה עבד ה' וכתיב °משה עבדי מת ועתה קום עבור וכתיב °עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה כי בעוד שלשת ימים *תעברו את הירדן וכתיב °והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון צא מהן שלשים ושלשה ימים למפרע הא למדת שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד משה שנאמר °ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא שאין ת"ל היום מה ת"ל היום *מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש שנאמר °את מספר ימיך אמלא תניא ר"ש בן יוחי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ והוא הדין שינהגו ומה חדש שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו נוהג בין בארץ בין בח"ל כלאים שאיסורן איסור עולם ואיסורן איסור הנאה ואין היתר לאיסורן אינו דין שינהגו בין בארץ בין בח"ל והוא הדין לערלה בשתים *°רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כל

(שמות טז; דברים לד; שם; יהושע א; שם; שם; שם ד; דברים לא; שמות כג)

רש"י

לא הוו צריכי · שנסתפקו מן המן שבכליהם : אל ארץ נושבת · מעבר הירדן ואילך שהיא חשובה מארץ סיחון ועוג כדאשכחן במשה שהיה מתאוה ליכנס לה וקרי לה טובה : קצה ארץ כנען · בערבות מואב ששם מת משה שהיא ארץ האמורי ועל שפת הירדן שהוא קצה כניסת ארץ כנען : חסר שלשים · שנסתפקו מעוגות שהוציאו ממצרים דכתיב (שמות טז) ויסעו מאילים ויבאו כל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אילים ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני וכתיב בתריה בשבתנו על סיר הבשר וגו' וכתיב (שם) הנני ממטיר לכם לחם אלמא בששה עשר באייר המן התחיל לירד : ויבכו בני ישראל · שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשכלטוה יהושע להשיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים ובשלישי עברו את הירדן דכתיב בעוד שלשת ימים וכתיב בעשור לחדש הראשון : צא שלשים ושלשה למפרע · והן עשרה דניסן ועשרים וג' דאדר למפרע והוא שבעה באדר ו' ימים עברו ממנו ועשרים ושלשה הרי כ"ט שאדר חסר הוא : שלש מצות · חדש וערלה וכלאים : בכניסתן לארץ · שהרי במדבר לא זרעו ולא קצרו ולא נטעו : והוא הדין שינהגו · החדש מפורש בו מושב וקסבר כל מקום שאתם יושבים משמע וערלה וכלאים מק"ו : שאין איסורו איסור עולם · אלא כל ששה עשר בניסן דכתיב עד עצם : ואין איסורו איסור הנאה · דתנן (מנחות דף עא·) קוצר לשחת ומאכיל לבהמה : ויש היתר לאיסורו · וביום ששה עשר עצמו איסורו מותר אם יש עומר קרב : כלאים שאיסורן איסור עולם · זרע חטה ותרצן אסורים הגפנים לעולם : ואסורין בהנאה · דכתיב (דברים כב) תקדש °לשון הקדש*: והוא הדין לערלה בשתים · אף הערלה באה בק"ו זה בשני הוכחות אע"פ שהשלישי אין בה שאין איסורו איסור עולם מיהו איסור הנאה הוא ואין לו היתר בתוך ימי איסורו : רבי אלעזר בר"ש · פליג אדאבוה וסבר דחדש איתו נוהג בח"ל וערלה וכלאים איתו אלא הלכה או דברי סופרים כדלקמן :

תוספות

אקרוב עומר והדר אכול · בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה לא תעשה דחדש ומתרץ דאין עשה דקודם הדבור דוחה ל"ת דאחר הדבור אי נמי יש לומר דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני : ובני ישראל אכלו את המן מ' שנה אי אפשר כו' · וא"ת אמאי לא מפיק ליה טולה מילתא בהדיא דכתיב (יהושע ה) וישבות המן ממחרת הפסח ולא היה עוד לבני ישראל מן אלמא דעד השתא הוה להו לישראל ושמא ניחא ליה למידרש מדברי תורה : עד בואם אל ארץ נושבת · פי' בקונטרס היינו מעבר לירדן ואילך דחשובה מארץ סיחון ועוג עד בואם אל קצה ארץ כנען היינו על שפת הירדן שהוא קצה ארץ כנען והייט ארץ סיחון ועוג וי"מ איפכא דארץ נושבת היינו ארץ סיחון ועוג וקרי ליה נושבת לפי שקרובה למדבר ומפקא ממדבר והויא ישוב וקצה ארץ כנען היינו סוף ארץ כנען : צא מהן ל"ג למפרע · פי' בקונטרס שלשים יום עמדו בערבות מואב לבכי ומשכלטוה יהושע להשיען הכינו להם צדה לדרך ג' ימים כדכתיב בעוד שלשת ימים אתם עוברים נמצא שכלו שלשים יום אבל משה בז' בניסן ולמחרת ביום ח' דיבר הקב"ה עם יהושע שקודם לכן לא דיבר עמו שאין השכינה שורה מתוך עצבות *והייט דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש והקשה ר"י מקרא אחרינא דכתיב ביהושע (ג) ויהי מקצה שלשת ימים ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות ומקצה שלשת ימים הייט יום עשירי וקאמר להו למחר אלמא בי"א עברו וקרא קאמר בעשור לחדש וי"מ שהקב"ה דיבר עם יהושע ביום ל' דאבל משה שהוא ז' בניסן ואע"ג דאין שכינה שורה מתוך עצבות מ"מ מקצת היום ככולו וקאמר להו בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן לבד מאותו יום שעומד בו ויהושע אמר להם מקצה ג' ימים עם אותו יום שנתייחד עמו הדבור דהייט ל"ב כי מחר יעשה ה' נפלאות דהייט ל"ג יום ויום עשירי בחודש ודוחק הוא דבעוד שלשת ימים דקאמר הקב"ה חלוק ממקצה שלשת ימים דקאמר יהושע ועוד לא הוי כמו בעוד שלשת ימים ישא פרעה (בראשית מ) דהתם הוי בתוך שלשה ימים כדכתיב (שם) ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה וגו' לפיכך יש לייחב פירוש ראשון דודאי לא דיבר עמו אלא דוקא ביום ל"א לאבל משה דהייט ח' ניסן ואמר לו הקב"ה בעוד שלשת ימים עם אותו יום שעמד בו דהייט יום עשירי תעברו ומקצה שלשת ימים דקאמר יהושע להעם הייט סוף יום שני שסמוך ליום ג' וזהו ביום ל"ב בסופו סמוך לתחלת יום ל"ג כמו ההוא דפסחים (דף יא:) במיפק תרתי ועייל תלת וכן מליט בירמיה (לד) דכתיב מקץ שבע שניםתשלחו איש את עבדו ופריך בערכין (דף לג·) מאי קאמר שבע והלא עבד יוצא בשש ומשני שם לנמכר ושבע לנרלע פי' שאם פגע בו יובל שנת ז' לרליעתו או למכירתו תשלחהו אלמא אע"ג שהיובל משמע מתחלתו קורא מקץ שבע שנים הכא נמי קרי תחלת יום ג' מקצה שלשת ימים : שאין איסורו איסור עולם · פי' בקונטרס אלא כל ט"ז בלבד ויש היתר לאיסורו שביום ט"ז איסורו ניתר אם עומר קרב ולפי זה אתיא כר' יהודה דאמר במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף סח·) דכל ט"ז אסור כי ליכא עומר ואיכא למאן דאמר התם האיר המזרח מתיר : והוא הדין לערלה בשתים · פי' בקונטרס אע"ג דאין איסורו איסור עולם דמותרת בשנה רביעית מיהו איסורו איסור הנאה ואין לו היתר תוך ימי איסורו והקשה ר"ת הרי הפרי שגדל בשני ערלה אסור לעולם ואין לו היתר ופי' ר"ת דערלה זו בשנה רביעית קאמר דיש היתר לאיסורו על ידי פדיון אבל בשתים ר"ל איסורו איסור עולם ואיסור הנאה והר"ר י"ט פירש דבערלה ממש קאמר דיש היתר לאיסורו והכי פירושו יש היתר לגרוס איסור ולנוטעם וכלאים אסור לגדלם ולזורעם והקשה לו רביט תם דקתני בספרי יש היתר לאחר איסורו משמע שהאיסור נפקע וה"ר משה מפונטייז"א מפרש דערלה יש היתר לאיסורו על ידי ב"ד דפרי ערלה אסורין עד ט"ו בשבט ואם חיסרו ב"ד חדש כסליו הרי ממהרין יום התירן וכן חדש דחדש אסור עד י"ז בניסן ואם חסרו ב"ד חדש אדר נמצא שממהרין יום התירו מה שאין כן בכלאים שאין ב"ד יכולים להתירן בשום ענין ועוד אומר ר"י דהאילן קאי דיש היתר לאיסורו לפרי שגדל בו דאיט נאסר מה שגדל לאחר ג' שנים וכן קנה שיבולת אין התבואה נאסרת משום חדש מה שגדל בקנה השבולת לאחר העומר הואיל והשרים קודם העומר ולפי זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר* :

והוא הדין לערלה בשתים · ואם תאמר טבל ותרומה ומעשר נילף מק"ו דחדש דנוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ או במה מליט שהרי איסורו

מסורת הש"ס

סדר עולם פ"י תוספתא דסוטה פי"א

מגילה יג:

[נ"ל אתם עוברים]

[עי' היטב סוגיא לקמן נו: אלא מתורתא כדתוקים]

[תוספתא פ"א]

[גי' הערוך בערך משב תנו רבנן בשבעה באדר כו']

[שבת ל:]

גליון הש"ס

גמ' ר"א ב"ר שמעון אומר · פליג על אבוהי וכן שבת מד ע"א : רש"י ד"ה ואסורין בהנאה וכו' לשון הקדש· אין זה המסקנא לקמן נו ע"ב וצ"ע :

ר"ה יא· סוטה יג: סדר עולם פ"י תוספתא דסוטה פרק יא מגילה פרשת ויל'

[וע"ע תוס' פסחים עה· ד"ה והא]

*כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתן לארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ לאחר כניסתן לארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן [א]השמטת כספים ושילוח עבדים שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ השמטת כספים חובת הגוף היא לא נצרכא אלא לכדתניא *דתניא רבי אומר °וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים [ב]בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים ואימא במקום שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובמקום שאין אתה משמט קרקע אין אתה משמט כספים ת"ל °כי קרא שמיטה לה' מכל מקום: שילוח עבדים חובת הגוף היא סד"א הואיל וכתיב °וקראתם דרור בארץ בארץ אין בחוצה לארץ לא תלמוד לומר יובל היא מכל מקום אם כן מה תלמוד לומר בארץ *[ג]בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ אין דרור נוהג בארץ אינו נוהג בחוצה לארץ *תנן התם [ד]החדש אסור מן התורה בכל מקום [ה]ערלה הלכה [ו]והכלאים מדברי סופרים מאי הלכה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכתא מדינה עולא אמר רבי יוחנן [ז]הלכה למשה מסיני א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא הלכה למשה מסיני היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים *דתנן [ח]ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואילו גבי כלאים *תנן [ט]כרם הנטוע ירק וירק °נמכר חוצה לו בארץ אסור בסוריא מותר בחוצה לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך ניתני

דברים טו · שם · ויקרא כה

כל מצוה שנצטוו ישראל · להנהיגה קודם שיכנסו לארץ דהיינו חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ: חוץ מהשמטת כספים · ולקמיה פריך הא נמי נצטוו עליה קודם לכן דהא חובת הגוף היא ומאי חוץ: לא נצרכא אלא לכדתניא · דלא נצטוו עליה קודם לכן: בזמן שאין אתה משמט קרקע · כגון במדבר ולאחר שגלו: ואימא במקום כו' · ולמעוטי חוצה לארץ אף בזמן (א) הארץ: אסור מן התורה בכ"מ · קסבר מושב כל מקום שאתם יושבים משמע: הלכתא מדינה · הנהיגוהו הם עליהם בחוצה לארץ: היינו דשני לן · חמור ספק ערלה מספק כלאים ספק ערלה ספק עברו עליה שלש שנים אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות ולקט עובד כוכבים מן הפירות ואין ידוע מהיכן: בסוריא · היא ארם צובה שכבש דוד וספחה עם ארץ ישראל וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש הלכך ספיקו מותר ולקמן (דף לט·) פרכינן ואי הלכה למשה מסיני היא בחוצה לארץ היאך מיקל בספיקה ומשנינן אימא כך נאמרה הלכה ספיקה מותר בחוצה לארץ ודאה אסור: ובחוצה לארץ · דרחיק טפי ולא מיחליף: יורד · ישראל ולוקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה: ובלבד שלא יראנו · ישראל כשהוא לוקט מן (ב) הערלה והא (ג) דתניא לעיל בסוריא מותר כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך רד ולקוט: כרם הנטוע ירק · שזרע ירק בין הגפנים (ד) דה"ל כלאי הכרם: וירק נמכר חוצה לו · ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וה"ל ספק כלאים: יורד · עובד כוכבים ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לחבר: ובלבד שלא ילקוט · החבר עצמו ביד ואם איתא דערלה בחוצה לארץ דברי סופרים ולא הלכה למשה (ה) מאי שנא דאחמיר בספק ערלה מספק כלאים:
ניתני

איסורו איסור עולם ואין היתר לאיסורו בעודו טבל ותרומה וי"ל דאיכא למיפרך מה לחדש שכן אינו בשאלה תאמר בהני שהן בשאלה פי' שיכולין לשאול לחכם כדי לחזור מהפרשת תרומה ומעשר שהפריש וטבל אע"ג שאינו בשאלה דלעולם הוי טבל עד שתקנו מ"מ כיון דאיסורו אינו אלא מחמת תרומה ומעשר לא חמירי מינייהו עוד י"ל דאיכא למיפרך דלא דמי לחדש שהרי איסורו בא מאליו ולא ע"י מעשה אדם אבל טבל ותרומה איסורן בא ע"י מירוח שהוא מעשה אדם ושמא יש לדחות דחדש נמי בא ע"י אדם דהיינו החרישה והזריעה:

השמטת כספים חובת הגוף היא · פי' בקונטרס ולמה אתה אומר שהיא מצוה שנצטוו עליה אחר כניסתן לארץ כיון דחובת הגוף (ו) נצטוו עליה אף במדבר ומשני בזמן שאי אתה משמט קרקע כגון במדבר דליכא חרישה וזריעה אי אתה וכו' ופריך ואימא במקום שאתה משמט כלומר אף בזמן שבית המקדש קיים לא תנהג השמטת כספים אלא בארץ ומשני הכא רבייה קרא ת"ל כי קרא שמיטה דמשמע מ"מ וקשה דא"כ לא היה לו לומר ת"ל כי קרא שמיטה כיון דהתירוץ של קושיא הוא אלא הוה ליה למימר (אלא) אמר קרא כי קרא שמיטה ועוד קשה דהיאך טכל לפרש לעיל שתנהוג שמיטת כספים במדבר והלא דין שמיטות אינו אלא לאחר ירושה וישיבה כדאמרינן בסוף פירקין (לקמן דף מ:) גדול תלמוד תורה שקדם לשמיטה ס"א שנה ונראה לי השמטת כספים חובת הגוף הוא וא"כ פשיטא דנוהג אפילו בחוצה לארץ ומאי אתא ר"א בר' שמעון לאשמועינן ומשני לא צריכא לכדרבי כלומר משום הקושיא דמקשי כספים לקרקעות איצטריך למימר וגרסי' מהו דתימא במקום שאתה משמט קרקע דהיינו בארץ ישראל שהרי חובת קרקע היא אתה משמט כספים ובמקום שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים וכיון דאין שמיטת קרקע בחוצה לארץ השמטת כספים לא תנהוג בחוצה לארץ תלמוד לומר כי קרא שמיטה מ"מ וממקרא זה מפיק ליה ר"א בר"ש דנוהג אף בח"ל ולפי גירסא זו ואימא במקום שאתה משמט כו' הוא סיום התירוץ ולאו בלשון קושיא הוא כמו לפירוש הקונטרס ואית ספרים דגרסי נמי במקום כו' וכן בסמוך דפריך שילוח עבדים חובת הגוף היא כו' כדפרישית גבי השמטת כספים צריך לפרש גבי שילוח עבדים ולא ניחא לפרש כמו שפירש בקונטרס בהשמטת כספים ורש"י פירש בפרק השולח (גיטין דף לו·) גבי הא דאמר אביי בשביעית בזמן הזה דלא משמט מדאורייתא ורבי היא דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט כו' דקרקע אינה נשמטת מחרישה וזריעה אלא דוקא בזמן הבית מהאי קרא גופיה ופירש אחד שמיטת קרקע דחרישה וזריעה ואחד שמיטת כספים דהשמטת מלוה אודי ואידי שביעית כשאין היובל נוהג שמיטין נמי לא היו נוהגין כדדריש בירושלמי וזה דבר השמיטה שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית בזמן שיובל נוהג שביעית נוהג אין היובל נוהג כו' ובזמן הזה אין היובל נוהג דגבי יובל כתיב בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה יובל נוהג כו' ובזמן הזה אין יושביה עליה והואיל ויובל אינו נוהג שביעית נמי אינה נוהגת וקשה מה שפירש דשמיטת קרקע היינו מחרישה וזריעה בשביעית והוצרך להביא רש"י הא דרשה דירושלמי דא"כ היה לו לאביי להביא אותה כיון שהיא עיקר דמשם מוכיח דשמיטה אינה נוהגת שהרי לא ידעינן כלום אלא מההוא לכך פירש רבינו תם כי זאת הדרשה דהכא היינו ההיא דירושלמי דהא רבי נמי אמרה התם ושמיטת קרקע קרי יובל שחוזרת לבעלים ביובל מה שאין כן בשביעית ושמיטת כספים קרי שביעית שאין השמטת כספים ביובל כדדרשינן בספרי בפרשת ראה וזה דבר השמיטה שמיטה משמטת כספים ולא יובל וה"פ בזמן שאתה משמט קרקע ביובל שהיא חוזרת לבעלים אתה משמט כספים היינו שביעית שכספים טוהגים וה"ה דמיירי בשמיטת חרישה וזריעה דשמיטת שביעית לגמרי ילפינן לה משמיטת יובל והא דנקט שמיטת כספים משום דנקט קרקע לפי שהיה רוצה להזכיר מה היא שמיטת יובל נקט נמי שמיטת כספים דדמיא להו שמיטת יובל שביובל חוזרות השדות מלוקח למוכר ושמיטת כספים כמו כן מופקעים ממלוה ללוה אי נמי משום דבשביעית נוהגת שמיטת כספים מה שאין כן ביובל ומשום הכי נקט לה: **הערלה** הלכה והכלאים מדברי סופרים · וא"ת אמאי לא ילפינן כלאים מקל וחומר דחדש דנוהג אף בח"ל דאורייתא ומה חדש שאין איסורו איסור עולם כו' וי"ל דקסבר האי תנא דכתיב גבי כלאים שדך למעוטי זרעים שבח"ל כדאמר לקמן (דף לט·) ואין טומר דערלה מיהא נייתי בקל וחומר דחדש דאיכא למימר כלאים יוכיחו:
תני

עין משפט נר מצוה

תה א ב מיי' פ"ט מהל' שמיטה הלכה ב סמג עשין קמט:

תו ג מיי' פ"י שם הלכה ח:

תז ד מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב סמג לאוין קמב טוש"ע י"ד סימן רצג סעיף ב:

תח ה מיי' שם הלכה י סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רצד סעיף ח:

תט ו מיי' שם הלכה ח סמג לאוין קמה טוש"ע שם סימן רצו סעיף סג:

תי ז מיי' שם הלכה י סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רצד סעיף ח:

תיא ח מיי' שם הלכ' יא טוש"ע שם סעיף ט':

תיב ט מיי' שם הלכה יב ופ"ח מהל' כלאים הלכה יד טוש"ע י"ד סי' רצו סעיף סט:

רש"א מ"ז

תוס' ר"י הזקן

תנן התם בערלה פ"ג החדש אסור לאוכלו בכל מקום עד עבור זמן הקרבת העומר דהיינו פ"ז בניסן כדאיתא במנחות פ' ר' ישמעאל: הלכות מדינה מה שנהגו בני המדינה: סוריא ארם צובא וכבשה דוד וכבוש יחיד לאו שמיה כבוש ומתוך שהיא סמוכה לארץ ישראל מחמירים בה טפי מחו"ל: יורד בתוך הכרם ולוקח מן העובד כוכבים מאותן שכבר נלקטו שספק הוא וספקא בחו"ל מותר כדלקמן ומיירי שהכרם ודאי ערלה ומ"ה בעינן שלא יראנו לוקט · ופי' ספק ערלה דרישא דמתניתין כגון שיש לעובד כוכבים כרם של ערלה ומוכר חוצה לה פירות ולא ידוע אי משל כרם של ערלה הם או ממקום אחר באו דומיא דכרם נטוע ירק: יורד ולוקט יורד הישראל בכרם ולוקט העובד כוכבים מן הכלאים בידיו ובלבד שלא יטול הישראל בידיו·מסתברא דקסבר הא דתנן ערלה וכלאי הכרם אסורים דוקא בשל ישראל כדפרישנא ומ"ה לא ילקוט ביד והכי מסתברא דאלת"ה מאי דעתיה הא ערלה והכלאים אסורים אפי' משל עובד כוכבים אף ע"פ שלא ילקוט ביד אסורים · ומסתברא דרבי יוחנן פליג עליה דמר בריה דרבינא בערלה דקסבר דודאי אסור וספיקא מותר' ובכלאים נמי לאו הלכתא כותיה אלא בתרווייהו תנן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט והכי תני בירושלמי:
אריב

מסורת הש"ס

תוספתא דקידושין פ"א

מ"ק כ: גיטין לו.

ר"ה ט:

ערלה פ"ג מ"ט

ב"ז שם ברכות לו·

ערלה פ"ג מ"ט ותוספתא דערלה פ"ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואימא וכו' בזמן הבית הס"ד: (ב) ד"ה ובלבד וכו' לוקט מן הערלה · נ"ב כלומר ממה שהוא ספק ערלה: (ג) בא"ד והא דתנן לעיל: (ד) ד"ה כרם וכו' בין הגפנים · נ"ב כלומר וספק הוא אם נזרעו באיסור וה"ל כלאי הכרם: (ה) ד"ה ובלבד וכו' למשה מסיני מאי: (ו) תוס' ד"ה השמטת וכו' הגוף היא פמוו:

גליון הש"ס

גמ' נמכר חוצה לו בארץ אסור·עי' חידושי הרמב"ן ב"ב לד ע"א ד"ה אבל: עיכוי

ניתני או זה וזה יורד ולוקט האמר ליה שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקח או זה וזה יורד ולוקט מר בריה דרבנא מתני ליה לקולא זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אמר ליה לוי לשמואל *אריוך ספק לי ואנא איכול רב אויא ורבה בר רב חנן מספקו ספוקי להדדי אמרי *חריפי דפומבדיתא אין ערלה בחוצה לארץ שלחה רב יהודה לקמיה דרבי יוחנן שלח ליה סתום ספיקא ואבד ודאה והכרז על פירותיהן שטעונים גניזה וכל האומר אין ערלה בח"ל לא יהא לו נין ונכד °משליך חבל בגורל בקהל ה' ואינהו כמאן סברוה כי הא דתניא *רבי אלעזר בר' יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקה שאמר משום רבי יוסי הגלילי שאמר משום רבי יוחנן בן נורי שאמר משום ר' אליעזר הגדול אין ערלה בח"ל ולא והאנן *תנן רבי אליעזר אומר אף החדש תני חדש אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן ערלה בח"ל הלכה למשה מסיני א"ל [א]ר' זירא לרבי אסי *והתניא *ספק ערלה בארץ אסור בסוריא מותר (בחוצה לארץ יורד ולוקט) *אישתומם כשעה חדא א"ל אימא כך נאמר ספיקא מותר ודאה אסור אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן לוקין על הכלאים דבר תורה[ב] אמר ליה רבי אלעזר *בר' יוסי והאנן *תנן הכלאים מדברי סופרים לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בהרכבת האילן כדשמואל *דאמר שמואל °את חקתי תשמורו חוקים שחקקתי לך כבר °בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל ואלא הכתיב שדך ההוא °למעוטי זרעים שבח"ל רב חנן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוהו לההוא גברא דקא זרע זרעים בהדי הדדי א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא חווריתו ותו חזיוהו לההוא גברא דקא זרע חטי ושערי בי גופני א"ל ניתי מר נשמתיה א"ל לא צהריתו לא קיימא לן כרבי יאשיה *דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד רב יוסף מערב בזרני וזרע א"ל אביי והאנן תנן הכלאים מדברי סופרים א"ל לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה בח"ל נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן הדר אמר רב יוסף לאו מלתא היא דאמרי דרב זרע גינתא דבי רב משארי משארי מאי טעמא לאו משום עירוב עירובי כלאים אמר ליה אביי בשלמא אי אשמעינן ארבע

תורה אור

רש"י

ניתני או אידי ואידי כו' · דערלה ודכלאים או זה וזה יורד ולוקט דלא אסרו בחוצה לארץ אלא את הזורע או את הלוקט בידים: ספק לי · לקוט שלא בפני שיהיה ספק אצלי ואנא איכול ובערלה קאי: חריפי דפומבדיתא · עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא: סתום ספיקא ואבד ודאה · כלומר ספיקו מותר ודאה אסור והיתר ספיקא סתמיהו להורות בהצנעה ולא לדרשו ברבים הואיל ומקילין בה וכה"ג אמרי' בנדרים (דף כג:) במילתא אחריתי רב הונא בר חיננא סבר למדרשיה בפירקא א"ל רבא תנא סתים לה סתומי ואת דריש לה בפירקא אלמא סתום סתום הדבר קאמר כך השיב רבינו גרשם בר' יהודה זצ"ל: ואבד ודאה · הואיל והן מקילין אל תתיר להם לספק זה אלא זה אלא אבד אותם הפירות בידים: והכרז על פירותיהן · של אלו המקילין בה שטעונין גניזה: אף החדש · אלמא בערלה כת"ק ס"ל דקא מוסיף חדש תני חדש · ולא תתני אף והכי קאמר ערלה וכלאים הרי הם כשאר התלויין בארץ ואין נוהגין בח"ל אבל חדש נוהג בח"ל דכתיב בו מושב כל מקום שאתם יושבים: בסוריא מותר · ואי ודאה בח"ל הלכה היכי מזלזלינן בספיקא: כך נאמרה · הלכה למשה: לוקין על הכלאים בח"ל דבר תורה · כדיליף לקמיה: בהרכבת האילן · מין בשאינו מינו: חקתי תשמרו · מדלא כתיב ושמרתם את חקתי משמע את חקתי אשר מעולם תשמרו מלמד שהזהיר את נח ובניו עליהן ואלו הן החקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע ואיזו זריעת כלאים שאני אומר שחקקתים לך כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והיינו הרכבה ומהכא נפקא לן בסנהדרין (דף ס:) דבני נח הוזהרו עליהן והכא אתה מוסיף ללמוד מהיקש זה דומיא דבהמה אפי' בח"ל דהא חובת הגוף היא אף שדך בח"ל: והכתיב שדך · המיוחד לך וח"ל לא הקנו לך מן השמים: ההוא למעוטי זרעים · דכלאי הכרם בח"ל דמשום דאפקיה בלשון זריעה כתב שדך: נשמתיה · דהא עבר על דברי סופרים: לא חווריתו · אין הלכות כלאים מחוורים לכם: לא צהריתו · אין הלכות כלאים נוהרות ומאירות לכם: לא קי"ל כר' יאשיה · בתמיה וטעמיה דר' יאשיה לא ידענא מהיכא נפקא ליה דבעינן ב' מיני זרעים וחרצן שלישי ומפולת יד נפקא ליה (דברים כב) מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים: מערב בזרני וזרע · ולא בכרם: והא אנן תנן כו' · וקס"ד אפי' כלאי זרעים נמי אסרו ביה כי היכי דבא"י אסירי מדאורייתא: כלאי זרעים · לא כתיב בהם פן תקדש דמשדך לא תזרע כלאים נפקו: לאו מילתא היא דאמרי · דלא גזרו על כלאי זרעים בח"ל: לגינתא דבי רב · שהיתה לצורך התלמידים לאכול ירק שבה: משארי משארי · ערוגות ערוגות:

תוספות

תני חדש · וא"ת אמאי צריך למחוק אף לימא דקאי אכלאים וי"ל כיון דאמר רבי אליעזר אין ערלה בח"ל אין סברא לומר שיהא מחמיר בכלאים יותר מערלה ועוד אומר ר"י כיון דכלאים דרבנן וחדש דאורייתא אין שייך למיתני אף אכלאים ולא פריך אלא אליבא דמ"ד ערלה הלכה למשה מסיני:

ההוא למעוטי זרעים · פירש בקונטרס זרעים שבכרם דאין לוקין עליו אבל אין לפרש כלאי זרעים דקרקע דבהם לא איצטריך קרא כיון דחובת קרקע הוא פשיטא דאין נוהגת אלא בא"י אבל כלאי זרעים שבכרם איצטריך קרא אע"ג דחובת קרקע הוא דס"ד למילפינהו בק"ו דחדש כיון דאיסורן איסור עולם ואסורין בהנאה אבל זרעים לא מצי למילף מק"ו דחדש דהא כלאי זרעים דקרקע אינם אסורים בהנאה כדאמר לקמן בשמעתין כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו בה רבנן: **לא** קי"ל כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד · פי' בקונט' לא ידעינן מהיכא נפקא ב' מיני זרעים וחרצן שלישי ומפולת יד נפקא ליה מלא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהא כלאים עכ"ל ונראה דהאי דבעי רבי יאשיה חטה ושעורה וחרצן הייט דוקא להתחייב משום כלאי הכרם אבל מכלאי זרעים מתחייב משני מינין כמו חטה ושעורה אפי' לרבי יאשיה ותדע מדקאמר הא כתיב שדך למעוטי כלאי זרעים שבחוצה לארץ ואי לית ליה לר' יאשיה כלאי זרעים למה לי שדך דמשמע למעוטי ח"ל אפילו בא"י נמי אינו לוקה אלא משמע דבכלאי זרעים לא פליג וכן מוכח בירושלמי דקאמר התם על דעתיה דרבי יאשיה נאמר שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר כרמך לא תזרע כלאים כלומר בלא חרצן מיחייב משום כלאים בחטה ושעורה חברייא אמרין להתראה שאם התרו בו משום שדך ומשום כרמך לוקה שתים כלומר כי איכא כרם בהדי כלאים לוקה שתים ואי איתא דרבי יאשיה לית ליה כלאי זרעים מאי בעי ליה לרבי יאשיה לאיזה דבר נאמר כרמך והא אינו לוקה כלל על שדך כי אם על כלאי כרם אלא שמע מינה אית ליה שפיר כלאי זרעים בלא כלאי כרם וא"ת אמאי לא בעי רבי יאשיה בכלאי זרעי' אלא שני מינים ובכלאי הכרם בעי שלשה מינים וי"ל דמשמע ליה דקרא ה"ק כרמך לא תזרע כלאים כלומר בעינן שיהיו כלאים קודם שיבואו בכרם אבל גבי שדך וכלאי זרעים כגון חטה ושעורה קרוים כלאים להתחייב כשזורען בקרקע דגוף הקרקע קרוי שדה ונראה דהלכה כרבי יאשיה דאף ע"ג דאשכחן כמה משניות דלא כוותיה כגון המעביר עציץ נקוב בכרם (כלאים פ"ז משנה ח) והמסכך גפנו כו' (שם משנה ה) מ"מ קי"ל כוותיה כדאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף כב.) נהוג עלמא כתלתא סבי כרבי יאשיה בכלאים וכרבי אלעאי כו' ומותר לזרוע תחת הכרם וגם מותר לזרוע כלאי זרעים בח"ל כדאמרינן הכא רב יוסף מערב בזרני וזרע ואף על גב דאמר לאו מילתא היא הא כבר תרלה אביי ונראה לה"ר שמואל מאיוור"א דטוב ליזהר שלא לזרוע זרעים סמוך שלשה טפחים מעיקרו של אילן דנראה כמרכיב זרעים בתוך האילן:

שלם

תוס' ר"י הזקן

אריוך קרי ליה לשמואל משום דהלכתא כוותיה בדיני לשון דיינא שדינו דין כמו מלך: ספק לי · כלומר תן לי מספק ערלה ואכול · ואית דמפרשי תן לי מודאי ערלה דס"ל ללוי ולרבה ולרב אויא כמ"ד אין ערלה בח"ל · ור"ש פי' לקוט שלא בפני כדי שיהא ספק אצלי: חריפי דפום בדיתא עיפא ואבימי בני רחבה דפום בדיתא: סתום ספק ערלה הניחהו בידך וגנזהו לאוכלו יר"ש פי' לא תתיר להם כי אם בהצנע וודאי ערלה אבדהו שאסור בהנאה: יורד ולוקח' ואם הלמ"מ היא אמאי ספיקא מותר: אשתומם כשעה חדא · פסוק הוא בדניאל · כלומר עמד בבהלה ומשומם כמו שעה: אימור ההלכה שנאמר למשה כך נאמרה והאי אימור לשון ודאי הוא · והלכתא כר' יוחנן הלכך כל ספק ערלה מותר בח"ל ספק עברו ג' שנים או לא עברו או ספק לקט מילדה או מזקנה: לוקין אף בח"לי הרכבת אילן אסורה כדשמואל וכלאי הכרם אינן אסורים אלא מדרבנן: שחקקתי לך' היינו הרכבת אילן והרבעת בהמה שאסורה לבני נח כדאיתא פרק ישמעאל והלכתא כשמואל ור' יוחנן: שדך שמשמע שלך דוקא דהיינו בארץ:

הגהות הגר"א

[א] גמ' א"ל ר' זירא לר' אסי · וכצ"ל: [ב] שם א"ל ר"א בר' יוסי · נמחק:

גליון הש"ס

גמ' למעוטי זרעים שבחוצה לארץ · עיין שבת פד ע"ב תד"ה ארבע:

עין משפט נר מצוה

תיג א מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה י סמג לאוין קמד טוש"ע י"ד סימן רצד סעיף ט:

תיד ב ג מיי' פ"א מהל' כלאים הלכה ה טוש"ע י"ד סימן רצו סעיף א:

תטו ד מיי' פ"א מהל' כלאים הלכה ב סמג לאוין רפ טוש"ע י"ד סימן רצז סעיף א:

תטז ה ו מיי' שם הלכה ו וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רצה סעיף ג:

מסורת הש"ס

[שבת פ"י מנחות לח: חולין עו: וש"נ בפרש"י ושם] | סנהדרין יז: [מנחות יז:] | תוספתא דערלה פ"ג | לעיל לו: | [ל"ל והתנן] | [שבת מז: מ"ק ב: סוכה מד: חולין קה:] ערלה פ"ג שם | [ל"ל לר' אסי דאיתא בכה"ג וכ"ה בהלכות פ' קידושין סי' כט] | סנהדרין ס: | ברכות כב: חולין פב: קטו: בכורות נד: | ברכות לו: ערובין פ"ב מ"ט | רש"ל מ"ז | ערלה פ"ג מ"ט

בח"ל לא הקנו לו מן השמים: כלאי זרעים דבח"ל אין אסור בוריעתן ולא באכילתן כמו שנבאר לקמן: דהוה זרע או מין אחר או ירק: נשמתיה דהא עבר אד"ס: לא צהריתו · כלומר אינכם בקיאין בזה: לא קי"ל כר' יאשיה · פי' הר"ם דר' יאשיה לענין מלקות אמר שאינו לוקה הזורע כלאים בח"ל אלא כשזורע חטה ושעורה וחרצן יחד אבל מין אחד או שני מינין אסור בהנאה ואינו לוקה כדתנן פ"ז המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור ומייתינן בפ' כל שעה ובפ' כל הבשר והא דאמרי' במי שמתו ובראשית הגז נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים · ר"ל פי' דלא לקי בארץ אלא כשזורע ג' מינים אלו הלכך בח"ל ליכא איסורא בזריעתן בפחות מג' מינים אלו · ואיכא מאן דאמר דהא ר' יאשיה להיתר הנאה נאמרה שאינו אסור בהנאה עד שיזרע ג' מינים אלו והיינו דקאמר נהוג עלמא · והההיא דעציץ נקוב דלא כר' יאשיה היא · ובעל ה"ה כתב דשני מינים אם זרעם בכרם אסור בהנאה וההיא דהמעביר עציץ נקוב מיירי שיש שני מינים בעציץ והיכא שזורע בכרם מין א' מותר בהנאה והיינו נהוג עלמא כר' יאשיה בכלאים · ואין אלו אלא דברי נביאות · ועוד בהדיא תנן בכלאים פ"ה הנוטע ירק בכרם או המקיים ה"ז מקדש אלמא אף בחד מינא אסור בהנאה · והעיקר דהא דר' יאשיה לא נאמרה אלא אם לוקה בזריעתו אם לאו דגרסי' בירושלמי פ"ח כתיב לא תזרע כרמך להחמיר עליו אפילו מין א' · פי' הואיל ואמר שדך לא תזרע כלאים דהיינו שני מינים בשדה · שומע אני אם זרע בשדה ועשה כרם בשני מינים · ומשני להחמיר שאם זרע מין זרע א' עם זרע הכרם אע"ג דליכא משום כלאי זרעים חייב משום [כלאי] כרם · וזה ראיה שאם זרע חטה וחרצן לדברי הכל ליכא משום כלאי זרעים · על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים · כלומר הואיל ואינו חייב בזריעת הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד למאי איצטריך לאו גבי כרם הרי נתחייב משום כלאי זרעים בחטה ושעורה · ומשני חברייא אמרי להתראה · שאם התרו בו משום שדך לוקה · משום כרמך לוקה · והאי דבעי שני מינים וכרם דכתיב כלאים וכרמך וכתיב נמי כלאים ושדך ולא בעי בכלאי זרעים אלא שני מינים המעם דקרקע בלא זרעים נקראת שדה ובלא גפנים לא מקריא כרם · ופי' לא צהריתו אינכם בקיאים בזה שכלאי זרעים מותר לזרען בח"ל: לא קי"ל וכו' · דבארץ אינו חייב שיזרעו וכו' והואיל ובארץ אינו חייב אם זורע מין א' או מין ירק בכרם ואינו אסור אלא מדרבנן בח"ל מותר לזרוע מין א' או מין ירק בכרם דהא אפי' בארץ לא אסרה תורת כדאיתא במנחות וכ"כ הר"ם בזרעים ספ"א שמותר לזרוע ירק בצד הכרם בח"ל ואותו הירק אסור באכילה והוא שיראה אותו לוקט אבל ספקו מותר: מערב בזרעונים היה מערב מיני זרעים וזורען · ופי' מערב בזרעונים או סמיני תבואה קאמר כגון חטה ושעורה · או שני מיני ירק [משארי משארי] שהיה זורע למאכלו ולמאכל התלמידים כי הוה ס"ד דמשום ערבוב הרי חייש לערבוב והוה בעי לאוכוחי דאף במיני ירק איכא איסורא בזריעתן ולא קמא

תורה אור

*ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע שפיר אלא הכא משום נוי ואי נמי משום טרחא דשמעא היא: **מתני'** כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ: **גמ'** ורמינהי *אלו ^דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים *והכנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחבירו ^ותלמוד תורה כנגד כולם אמר רב יהודה הכי קאמר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבים לו ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה מכלל דהנך אפילו בחדא נמי אמר רב שמעיה ^לומר שאם היתה שקולה מכרעת וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו ורמינהו כל שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת וכל שעונותיו מרובין מזכיותיו מטיבין לו ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה אמר אביי מתניתין דעבדין ליה יום טב ויום ביש רבא אמר הא מני רבי יעקב היא דאמר ^שכר מצוה בהאי עלמא ליכא *דתניא רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה בכיבוד אב ואם כתיב °למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך [דברים ה] בשילוח הקן כתיב °למען ייטב לך [שם כב] והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה אלא למען ייטב לך ^לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך ודלמא לאו הכי הוה ר' יעקב מעשה חזא ודלמא מהרהר בעבירה הוה *מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ודלמא מהרהר בעבודת כוכבים הוה וכתיב °למען תפוש [יחזקאל יד] את בית ישראל בלבם איהו נמי הכי קאמר אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא אמאי לא אגין מצות עליה כי היכי דלא ליתי לידי הרהור *והא א"ר אלעזר שלוחי מצוה אין נזוקין התם בהליכתן שאני והא אמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן סולם רעוע הוה דקביע היזיקא וכל היכא דקביע היזיקא לא סמכינן אניסא דכתיב °ויאמר שמואל איך [ש"א טז] אלך ושמע שאול והרגני אמר רב יוסף *אילמלי דרשיה אחר להאי קרא כרבי יעקב בר ברתיה לא חטא ואחר מאי הוא איכא דאמרי כי האי גוונא חזא ואיכא דאמרי לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר נפק חטא רמי רב טובי בר רב קיסנא לרבא תנן כל העושה מצוה אחת מטיבין לו עשה אין לא עשה לא ורמינהי ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה אמר ליה התם *כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה כי הא דרבי חנינא *בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא עבדה היא מילתא ואיתסי ערק טשא בההוא בי בני דכי הוו עיילין בתרין אפילו בימכא הוו מיתזקי למחר אמרו ליה רבנן מאן נטרך אמר להו שני נושאי

שאם היתה שקולה מכרעת· וא"ת בלאו הכי נמי אמרי' במסכת ר"ה (דף יז.) דרב חסד מטה כלפי חסד כשהן שקולין וי"ל דבשאר מצות כשמעשיו שקולים הוי בינוני אבל בהני חשיב צדיק גמור: **מתניתין** דעבדין ליה יום טב ויום ביש· פי' בקונט' מי שעושה מצוה יתירה דהוי רובא זכיות מתקנין לו בעולם הזה יום טוב ונפרעים ממנו עונותיו וזהו תיקון י"ט לו לעה"ב וכל שעונותיו מרובים דקתני מריעין לו הייתו דעבדינן ליה הזמנת יום ביש שמשלמין לו שכר מצותיו כאן להיות מתוקן לו יום רע רבא אמר פירוש לעולם כדאמרן מעיקרא מטיבין לו בשכר פירות והקרן קיימת והך מתניתין דקתני מריעין לו רבי יעקב היא דאמר שכר מצות כו' וקשה דמשני הא מני רבי יעקב היא משמע דעד השתא לא אוקמינן כרבי יעקב ולפי' הקונט' לאביי נמי בין מתניתין בין ברייתא אתי כרבי יעקב לכך פי' ר"ת מתני' דעבדין ליה יום טוב ויום ביש ותרוייהו בעולם הזה ומטיבין לו דברייתא הוי פירוש אמתני' כלומר פעמים שעושין לו יום טוב כדי לקבל שכר מצותיו בעולם הזה ובאותו יום יהא דומה לו כמו שקיים כל התורה כולה אבל רוב ימיו של רשע שרוי ברעה והייתו שעונותיו מרובין על זכיותיו ומריעין לו הייתו פעמים שעושין לו יום רע כדי למרק עונותיו בעולם הזה ובאותו יום יהא דומה לו כמי ששרף כל התורה אבל רוב ימיו של צדיק שרוי בטובה כשזכיותיו מרובין על עונותיו והייתו דלא כר' יעקב דאמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כלל: **מחשבה** רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה· ובעובדי עבודת כוכבים איפכא מחשבה רעה *הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב (עובדיה א) מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם ולא מצינו שעשה עשו ליעקב שום רעה אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקב"ה למעשה ומחשבה טובה של עובדי כוכבים אין הקב"ה מצרפה למעשה כדכתיב בדניאל (ו) (ודריוש) עד מעלי שמשא הוה משתדל *לשיזבותיה פירוש שהיה דריוש עושה כל כחו להציל דניאל מגוב אריות אלמא אע"ג שהצילו עד הערב קאמר קרא שלא הצילו אלא מבקש להצילו מדכתיב לשיזבותי' ולא כתב ושיזביה*: ויעשה

ארבע מד' רוחות הערוגה· אם היה זורען בערוגה אחת ונשמר להניח ריוח ביניהם שלא יינקו זה מזה כמשפטם השנויה במס' שבת (דף פד:) הוה שמעינן מינה שאסור לזרוע כלאים בח"ל אבל השתא דזרע כל מין בערוגה לבדו לאו משום כלאים הוא אלא שלא להטריח השמש שהולך להביא ירק לבקש מין שהוא צריך לו בין שאר המינין ויודע באיזה ערוגה הוא: דשמעא· שמש: **מתני'** העושה מצוה אחת· מפרש בגמרא: מטיבין לו· משמע בהאי עלמא: ונוחל את הארץ· חיי העולם הבא: **גמ'** אלו דברים כו'· הני הוא דאוכל פירות והקרן קיימת אבל מצוה אחריתי לא ואנן תנן מטיבין לו ונוחל את הארץ: מכלל דהני אפילו חדא נמי· ואפילו לא קיים שאר מצות בהדיה והא רובא עונות הוא: לומר שאם היתה שקולה מכרעת· הא דקתני אלו דברים במחצה עונות ומחצה זכיות קאמר ויש במחצה זכיות אחת מאלו מכרעת את הכף כאילו הוי רובא זכיות ואינו צריך למצוה יתירה דמתני' וכי לית ליה בה חדא מהני צריך למצוה יתירה: מריעין לו· בעוה"ז לנקותו מעונותיו שיטול שכר שלם: מטיבין לו· לשלם לו שכר מצותיו בחייו כדי לטורדו: מתני'· דקתני מטיבין ומריעין דעבדין ליה יום טב ויום ביש מי שעושה מצוה יתירה דהוי רובא זכיות מתקנין לו בעולם הזה י"ט שנפרעים ממנו עונותיו וזהו תקון י"ט לו לעולם הבא וכל שעונותיו מרובין דקתני מריעין לו הייתו דעבדין ליה הזמנת יום ביש שמשלמין לו שכר מצותיו כאן להיות מתוקן לו יום רע: רבא אמר· לעולם כדאמרן מעיקרא מטיבין לו בשכר פירות והקרן קיימת והך מתני' דקתני מריעין לו רבי יעקב היא: שאין תחיית המתים תלויה· באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא: ודלמא לא הוה הכי· לא יארע הדבר הזה לעולם אלא מאריכין ימיו ושנותיו: ודלמא אותה שעה מהרהר בעבירה היה· ולא היה לבו לשמים ומשני מחשבה רעה ומעשה לא עשה אין הקב"ה מצרפה למעשה ולא היה לו ללקות: למען תפוש· שתפשו בלבם הרהורי עבודת כוכבים דבה משתעי קרא: והאמר רבי אלעזר כו'· והיכי אמרי' דרבי יעקב מעשה חזא: איך אלך· ואע"ג דבשליחותא דמקום הוה מסתפי מהזיקא דקביעא: אלמלי דרשיה אחר להאי קרא· דלמען ייטב לך בעולם הבא לא חטא דאיהו נמי כה"ג חזא אמר אין שכר בעולם ויצא לתרבות רעה: דבר אחר· חזיר: התם שבא דבר עבירה לידו· ההוא ישב ולא עבר עבירה דקאמר נוטל עליה שכר בעבירה שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזו: תבעתיה· לזנות: טשא· נטמן: הוו מתזקי· שמצויין בו מזיקין: כגון

תיז א סמג עשין יב:

תיח ב מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' ג סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף יח:

תיט ג מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ב:

תכ ד ה מיי' שם פ"ט הלכה א:

[כל זה הוא בירושלמי פ"ק דפאה ע"ש]

[נ"ל להצלותיה ועיין ילקוט תהלים רמז ג]

[כל דברים הללו כתובים בירושלמי דפאה פ"א וצ"ל להצלותיה ולא כתיב לשיזבותיה]

[כלאים רפ"ח שבת פד: פסחים לט:]

[לקמן מ. ע"ש שבת קכז. ע"ש פאה פ"א מ"א פ"ש (חגיגה ו)]

[שתי תיבות הללו והכנסת אורחים ליתא במשנה דפאה ולא בשום מקום]

חולין קמב.

[לקמן מ: חולין קמב:]

פסחים ח: יומא יא. [חולין קמב:]

חולין שם

יומא פו: ע"ש *[לקמן פא:]

תוס' ר"י הזקן

קמא לה ההיא דאביי: והא דתנן וכו' אביי דאקשי ליה ממתני' דתנן והכלאים מד"ס הוה ס"ד דמיירי בכל שני מינים ואפי' במיני ירק אף שבח"ל אין זריעתן אסורה אלא מד"ס וס"ל נמי דהאי והכלאים ר"ל שאסור לזרען אפ"ה קאמר דאסור מד"ס דאלו אסור אכילתן תנן בהדיא בכלאים פ"א כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרים באכילה· ושני ליה לא קשיא כאן בכלאי זרעים כאן בכלאי הכרם כלומר דהא דתנן והכלאים מד"ס לאו במיני זרעים מיירי דמיני זרעים מותר לזרען בח"ל כדאמרינן לעיל שדך למעוטי זרעים שבח"ל ואפילו איסורא דרבנן לית בהו כדמסיק טעמא דהואיל ואפי' בארץ אם עבר וזרען מותרים באכילה לא גזרו בח"ל בזריעתן אלא בכלאי הכרם מיירי שאם זרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד בח"ל אינו אלא איסורא דרבנן וכן נמי איירי באיסור אכילתו שאם זרע בכרם מין א' או מין ירק אע"פ דבח"ל ליכא איסורא בזריעתו כדמסקינן קמי הכי אפ"ה אסור בהנאה ואע"פ שבארץ אינו אסור אלא מדרבנן גזרו ואסרו הנאתו אפי' בח"ל ואע"פ שזריעת מין א' בכרם בארץ אסור ג"כ מדרבנן דר' יאשיה לא אמר אלא אינו חייב עד שיזרע שני מינים בכרם דמשמע דאינו חייב מלקות הא איסורא מיהא איכא' לא גזרו לאסור א) אלא מין א' בכרם בח"ל שגזרו עליו איסור הנאה. זהו עיקר הפירוש: מותרים בהנאה· משום רישא נקט לה דהא אף באכילת מותרים דתנן רפ"ח כלאי הכרם אסורים מלזרוע ומלקיים ואסורים בהנאה כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים ומותרים באכילה לא גזרו בהו לזרען· אשתכח השתא דהרכבת אילן אסור מן התורה אפילו בח"ל ואפילו אילן בירק או ירק באילן דתנן פ"ק דכלאים אין מביאין ירק באילן ולא אילן בירק ולא ירק באילן ולא אילן באילן ואם עבר והרכיב מותר בהנאה כדאיתא בירושלמי בהדיא דגרסי' התם פ"ק דכלאים עובד כוכבים שהרכיב אגוז על גבי אפרסקין אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל משם וחוזר ונוטע במקום אחר ע"כ· והוי דומיא דכלאי בהמה דתנן פ"ה כלאי בהמה מותרים לגדל ולקיים ואין אסורין אלא מלהרביע וכתב הר"ם שמותר לערב ולזרוע זרע שני מיני אילנות שלא נאסרו אלא בהרכבה וכן כתב שמותר זרע ירק וזרע אילן· כלאי הכרם אינו לוקה בזריעתן אלא בארץ והוא שזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד או שני מינין של ירק כגון קנבוס ולוף כדאיתא בחקומץ קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים דרבנן ותנן בכלאים פ"ה כל מין זרעים אינן כלאים בכרם הקנבוס ר' טרפון אומר אינו כלאים בכרם וחכ"א כלאים· והקינדס כלאים בכרם ואמרי' בב"ר דרדר זה קינדס ואסור בהנאה אפי' אם זרע בכרם מין א' או מין ירק כדכתבינן וכלאי זרעים בארץ אסור לזרען מן התורה ומותרים באכילה ובח"ל מותר אף לזרען: מטיבין· כלומר בהאי עלמא: ונוחל את הארץ· משמע חיי העה"ב: אלו דברים הני [אין] אחריתי לא: אפי' בחדא· והא רובא עונות ניגהו: שקולה שאם היה מחצה עונות ומחצה זכיות והיה במחצה מאלו מכריע כאילו רוב זכיות·

א) נראה דצ"ל לא אסרו לזרוע מין אחד בכרם בחו"ל אלא גזרו עליו וכו'·

כגון רבי צדוק · שלבש כח לכוף יצרו להתגבר בחפצי קונו : אמר מאי נפקא מינה · דהא מילתא דלא נזדמן לי אלא מאכל טמא יש לי ללמוד מכאן דעביד האי הבועל ארמית ראוי למאכל טמא : שגרת תנורא · אותה ארמית הסיקה את התנור לצלות דבר הטמא שם ואשה גדולה היתה שלא יכול ליפטר ממנה ומסור בידם להורגו : קא מנחא ליה · לאותו צלי בתוכו : נפיל בהא · בהאור של גיהנם : אי ידעי · אילו ידעתי שחמור עליכם הדבר כל כך : דיקולי · סלים שנשים טוות שם פלכיהן : אטרחתן · שהייתי במקום אחר רחוק ד' מאות פרסי : לאו עניותא · בתמיה אם לא העניות לא הוצרכתי להיות עסקי במלאכת נשים : שיפא · שם כלי : דינרי · זהובים : יאריכון ימיך · לעולם הבא : ייטב לך · בחייך : ימצא חיים · לעולם הבא צדקה וכבוד בעולם הזה : חייך · בעולם הזה ואורך ימים לעולם הבא : בשלוח הקן נמי כו' · וליתנייה : רבי אידי אסברא לי · אינו דומה לאלו דהנך כולהו הבריות נהנין ממנו ונמצא טוב לשמים וטוב לבריות ובההוא כתיב כי פרי מעלליהם יאכלו דבהאי קרא כתיב כי טוב כי פרי מעלליו יאכל בחייו אבל בשילוח הקן טוב לשמים הוא ואין כאן טוב לבריות ולא כתיב ביה כי פרי מעלליו יאכל והלכך לא תנייה גבי אוכל פירותיהן בעולם הזה : רע לשמים ורע לבריות · כגון רוצח וגזלן וגנב : רע לשמים ואינו רע לבריות · מגלה עריות מבזה מועדים אוכל חלב : אין לו פירות · אין נפרעין ממנו יותר מכדי רשעו : עבירה שעושה פירות · כגון חילול השם שאדם חשוב עובר עבירה ואחרים למדין ממנו לעשות כן : מחשבה שעושה פירות · שקיים מחשבתו ועשה : מצרפה למעשה · ונפרעים ממנו אף על המחשבה : עולא אמר · הא דכתיב פרי מחשבותם בעובר ושונה כתיב כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפי' לא עביד לה אין חזרתו לשם שמים אלא שלא הוצרך לה כדרב הונא דאמר נעשית לו כהיתר : ואת שם קדשי לא תחללו · היינו פרהסיא שהרואה מזלזל בכבוד המקום : ילבש שחורים · שלא יראה עצמו בכבודו אולי ימך לבבו בכך וגם אם יחטא אין אדם נותן לב לפי שאינו חשוב בעיניהם לכן ילבש שחורים : אין עושין לו כחנוני · המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד אין עושין כך מלמעלה למחללי השם אלא נפרעין מיד : שאם היתה · כף המאזנים שקולה ויש באחד הטועת חילול השם מכריע את הכף לחובה והאי מקיפין לשון עיוני כמו אין מקיפין בבועי (חולין דף מו:) אקפינהו ואידמו (שם דף נ:) שמקריב זו אצל זו ומעיין אם דומות :

*נושאי קיסר שמרוני כל הלילה אמרו ליה שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו דתנינא כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו עושין לו נס °גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו כגון רבי צדוק וחביריו ר' צדוק תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר לה חלש לי ליבאי ולא מצינא איכא מידי למיכל אמרה ליה איכא דבר טמא אמר לה מאי נפקא מינה דעביד הא אכול הא שגרת תנורא קא מנחא ליה סליק ויתיב בגויה אמרה ליה מאי האי אמר לה דעביד הא נפיל בהא אמרה ליה אי ידעי כולי האי לא צערתיך רב כהנא הוה קמזבין דיקולי תבעתיה ההיא מטרוניתא אמר לה איזיל איקשיט נפשאי סליק וקנפיל מאיגרא לארעא אתא אליהו קבליה אמר ליה אטרחתן ארבע מאה פרסי א"ל מי גרם לי לאו עניותא יהב ליה שיפא דדינרי: רמי ליה רבא לרב נחמן *תנן אלו דברים שאדם עושה אותן ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כולם בכיבוד אב ואם כתיב °למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך בגמילות חסדים כתיב °רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ובהבאת שלום כתיב °בקש שלום ורדפהו *וא"ר אבהו אתיא רדיפה רדיפה כתיב הכא בקש שלום ורדפהו וכתיב התם רודף צדקה וחסד בתלמוד תורה כתיב °כי הוא חייך ואורך ימיך בשילוח הקן נמי כתיב °למען ייטב לך והארכת ימים ליתני נמי הא *תנא ושייר תני תנא *אלו דברים ואת אמרת תנא ושייר אמר רבא רב אידי אסברא לי °אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב כיוצא בדבר אתה אומר °אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו וכי יש רשע רע ויש שאינו רע אלא רע לשמים ורע לבריות הוא רשע רע רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע: *הזכות יש לה קרן ויש לה פירות שנאמר אמרו צדיק כי טוב וגו' עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע רע וגו' ואלא מה אני מקיים °ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו עבירה שעושה פירות יש לה פירות ושאין עושה פירות אין לה פירות מחשבה טובה מצרפה למעשה שנאמר °אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו *מאי ולחושבי שמו אמר רב אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה *מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה שנאמר °און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ואלא מה אני מקיים °*הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה שעושה (א) פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה ואלא הא דכתיב °למען תפוש את [בית] ישראל בלבם אמר רב אחא בר יעקב ההוא בעבודת כוכבים הוא דכתיב *דאמר מר *חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה עולא אמר כדרב הונא *דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא נעשית לו כהיתר אמר רבי אבהו משום רבי חנינא נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר °ואתם בית ישראל כה אמר ה' איש גילוליו לכו עבדו [ואחר] אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו *אמר רבי אלעאי הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא איני *והתניא *כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם *מה היא רבה אומר *זה המסתכל בקשת רב יוסף אומר זה העובר עבירה בסתר לא קשיא הא דמצי כייף ליצריה והא דלא מצי כייף ליצריה תנן התם *אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד מאי אין מקיפין אמר מר זוטרא שאין עושים כחנווני מר בריה דרבנא אמר לומר שאם היתה שקולה מכרעת: *ת"ר לעולם

יראה

ויעשה מה שלבו חפץ · פי' ר"ח ח"ו שהותר לו לעבור עבירה אלא כך אמר ר' אלעאי יגיעת דרכים והאכסנאות ולבישת שחורים משברים יצר הרע ומונעים אדם מן העבירה* :

אין מקיפין בחילול השם · פר"ח משנה במסכת אבות ושמא היינו הא דתנן (פ"ד מ"ד) כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אבל לשון מקיפין קשה ושמא ברייתא היא אף על גב דאומר תנן :

לימוד

תורה אור: תהלים קג · דברים ה · משלי כא · תהלים לד · דברים ל · שם כב · ישעיה ג · שם · משלי א · מלאכי ג · תהלים סו · ירמיה ו · יחזקאל יד · יחזקאל כ

תכא א מיי' פ"ב מהל' ע"ז הלכה ד סמג לאוין טו :
תכב ב טוש"ע א"ח סי' רכט סעי' א:
תכג ג סמג לאוין ג :
[ועי' תוס' חגיגה טז: ד"ה ויעשה וכו' הסיגו על זה]

הגהות הב"ח
(א) גמ' מחשבה שעושה (פרי) תא"מ ונ"ב ס"א מעשה וכן בסמוך :

[לעיל לט:]
ברכות ו. ע"ש [שבת סג· ע"ש] תוספתא דפאה פ"א תנא דבי אליהו פ"ט
[נ"ל הנה אנכי מביא רעה אל העם הזה פרי ט']
[חגיגה טז.]
תוספתא קידושין פ"א

ס"א נושאי
[לעיל לט: ע"ש] שבת קכז· פאה פ"א מ"א
יבמות קט:
[סוכה נב. וש"נ]
תוספתא דפאה פ"א אבות דר"נ פרק מ
[לעיל לט: חולין קמב:]
חולין ה. נדרים כה· שבועות כט·
יומא פו: ע"ש סוטה כב. לעיל כ· [מ"ק כז:]
ערכין ל: מ"ק יז· חגיגה טז·
[חגיגה יא:] [נ"ל והתנן]
אבות פ"ד

עין משפט
נר מצוה

תכד א מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ד:
תכה ב מיי' שם הל' ב:
תכו ג מיי' שם הלכ' ג:
תכז ד מיי' שם פ"ב הלכה א:
תכח ה מיי' שם פ"ג הלכה ג:
תכט ו מיי' פי"א מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף יח:
תל ז מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ג ופ"א שם הלכה ג טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף יח:
תלא ח מיי' שם פ"ג הלכה ה טוש"ע שם סעיף יט:
[עי' תוס' ב"ק יז: ד"ה והאמר]
תלב ט מיי' פי"א מהל' עדות הלכ' א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף יז:
תלג י מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יח:
[וע"ע תוס' סנהדרין ,ז']

יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר °וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם *נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות א] עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה שנאמר וחוטא אחד כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה ר"ש בן יוחי אומר אפילו צדיק *גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר °צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירים לו שוב רשעו שנאמר °ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו ונידוי כמחצה עונות ומחצה זכיות אמר ריש לקיש בתוהא על הראשונות: **מתני'** כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא שנאמר °והחוט המשולש לא במהרה ינתק וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב: **גמ'** *אמר רבי אלעזר ברבי צדוק למה צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו כולו עומד במקום טהרה כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיירשו העולם הבא שנאמר °והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולמה רשעים דומים בעולם הזה לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה נקצץ נופו כולו עומד במקום טומאה כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה שנאמר °יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות: *וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד נשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר"ע ואמר תלמוד גדול נענו כולם ואמרו *תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה תניא רבי יוסי אומר גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע לשמיטים ששים ואחת ליובלות מאה ושלש מאה ושלש מאה וארבע הויין קסבר יובל *מתחילתו הוא משמט וכשם שהלימוד קודם למעשה כך דינו קודם למעשה כדרב המנונא *דאמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה שנאמר °פוטר מים ראשית מדון וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרו קודם למעשה שנאמר °ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו: כל שאינו לא במקרא ולא במשנה: א"ר יוחנן °ופסול לעדות ת"ר *האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין הלכה כיש אומרים דרש בר קפרא רגזן

לא

תורה אור: קהלת ט; יחזקאל לג; שם; קהלת ד; איוב ח; משלי יד; משלי יז; תהלים קה

רש"י

לפי שהעולם נידון אחר רובו כו' · יראה אדם עצמו כאילו שקול כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידים ומחצה רשעים וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה עשה מצוה אחת נמצאו זכיותיו מכריעין ונמצא צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים: וניהוי · צדיק שמרד כמחצה עונות וכמחצה זכיות ולמה איבד את הראשונות: בתוהא · מתחרט על כל הטובות שעשה: למה צדיקים דומים בעולם הזה · ביסורין הבאים עליהם: ונופו · כלומר מעט ממנו: נקצץ · ממנו נופו: כך · נפרעין מן הצדיקים מעט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים: ולמה רשעים דומין בעולם הזה · בטובה שמשפיעים להם: נופו · מעט ממנו אף אלו יש בידם מיעוט טובות וזכיות: נקצץ נופו · קבלת שכרם היא קלילת טפם: למדרגה · אשולוי"א כדרך שעושין מדרגות לחריצין שסביבות המגדלים כשמגביהי' קרקעיתן: יש דרך ישר לפני איש · כשרואין הרשעים שלותן נראית דרכם בעיניהם ישרה ואחריתה של אותה שלוה הזמנת דרכי מות היתה: בית נתזה · שם האיש: שהתלמוד מביא לידי מעשה · נמצאו שניהם בידו: גדול תלמוד תורה שקדם לחלה ארבעים שנה · כשיצאו ממצרים נתנה להם תורה בחדש השלישי ובחלה לא נתחייבו עד שנכנסו לארץ דכתיב בבאכם ואמר מר (ספרי פ' שלח לך) משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה דכתיב בהו כי תבאו וכאן נאמר בבאכם משנכנסו לה ובתרומות ומעשרות לאחר כיבוש וחילוק דכתיב תבואת זרעך שיהא כל אחד מכיר חלקו והן י"ד שנים הרי נ"ד ומשם התחילו למנות שמיטין כדאמרינן בערכין (דף יב:) ועשו שמיטה לסוף שבע הרי ס"א שנים ולסוף נ' עשו יובל הרי ק"ג: מתחילתו משמט · מתחילת השנה מיו"כ עבדים נפטרים ושדות חוזרות ועדיין לא עברו אלא מ"ט אבל שביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לסוף שבע שנים כל שנה שביעית במנין ס"א: תחילת דינו · ליום הדין תחילת תביעות שעליו מפני מה לא עסקת בתורה: פוטר מים · הפורק עול תורה ראשית מדון הוא תחילת דינו ואין מים אלא תורה דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים: וכשם שדין · פורענות תורה קודם לדין פורענות מעשה כך שכרו אם עסק בתורה קודם לשכר מעשה: בעבור ישמרו חוקיו · ואמר מר לעיל (דף לז·) תשמרון זו משנה: ינצורו · יקיימו: ופסול לעדות · דכיון שאינו מן הישוב אין מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים וכן האוכל בשוק הואיל ואין מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל:

תוספות

תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה · תימה דאמר בספ"ק דב"ק (דף יז·) ר' יוחנן משי ידיה ומנח תפילין והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרי' ופריך והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה פירש בקונטרס מי גדולה במי קטן גדולה בגדול וא"כ כיון דאמר קיים כל שכן לימד שאינו חשוב כל כך אלמא מוכח התם מהכא דמעשה גדול וי"ל דהתם הכי פי' והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרינן ופריך התם והאמר מר גדול תלמוד שמביא לידי מעשה א"כ היכך קיים אם לא לימד וכיון שאנו אומרים לו קיים הרי אומרים לו לימד ואת אמרת קיים אמרינן לימד לא אמרי' ומשני הא למיגמר הא לאגמורי כלומר למגמר לדידיה ודאי מעשה עדיף אבל לאגמורי אחריני ודאי עדיף טפי ממעשה והלכך לימד לאחריני לא אמרי' וי"מ דאדם שלא למד עדיין ובא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו למוד תחלה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד כבר המעשה טוב יותר מלימוד*:

אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה · והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת לא·) כשמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה היינו דווקא לענין שאלה ששואלין לו על משא ומתן אבל מ"מ נפרעים ממנו תחלה על שלא קבע עתים לתורה*:

ויש אומרים אף פסול לעדות · פירש בקונטרס הואיל ואינו מקפיד על עצמו אינו בוש לזלזל בעצמו ולפסול וקשה אמאי פסול לעדות הוא הא אמרינן בירושלמי ר"ש ברבי הוה אכיל בשוקא חזיה ר"מ אמר לו אין שבח לתלמיד לאכול בשוק משמע דלאחר אין קפידא ופי' ר"ח דהכא מיירי שחוטף ואוכל וא"ת אם כן פשיטא דפסול דגזלן הוא וי"ל שחוטף פחות משוה פרוטה אי נמי שגזל דבר שאינו מקפיד עליו והר"ר אליהו מפרש כגון שהלך אצל המוכרים וטועם משל כולם מעט מעט כאילו רוצה לקנות מהם וניחא השתא שקורין כלב שדומה לכלב אוכל כאן מעט וכאן מעט ור"ת פירש דאוכל בשוק היינו שאוכל סעודה דפת דגנאי יותר:

הדרן עלך האשה נקנית

תוס' ר"י הזקן

בית נתזה · שם האיש: שהתלמוד מביא לידי מעשה · כלומר שמי שיודע התורה עושה המצות ויירא מן החטאים בשלימות אבל מי שלא ידע התורה לא זה יראוי כאמרם אין בור ירא חטא ואין עם הארץ חסיד [מצורף לזה שבא לרמוז שהחכם מצד חכמתו יגיע אל המעשה השלם והטוב והוא קנין המדות הטובות והממוצעות ומי שהוא בעל תכונות טובות לבד לא יגיע אל החכמה מצד התכונות הטובות וגם מעשיו שהוא עושה אינם על דרך נכונה ולא על דרך אמת כמו שאז"ל אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד שאין לו מדע שידע המעשים שיהיו טובים מצד עצמם ועל כן כתוב בתורה ולמדתם ועשיתם הוי לימוד החכמה קודם למעשה] ירושל' וכבר נמנו התלמוד קודם למעשה · רבנן דקסרי אמרי הדא דתימר בישישים חכמה מי שיעשה אבל אין שם מי שיעשה המעשה קודם לתלמוד ע"כ פי' זה הירושלמי מיירי במצוה עוברת שמפסיק תלמודו מפני המצוה העוברת הואיל ואין שם מי שיעשנה ואח"כ חוזר לתורתו כמו שביארנו במועד קטן פ"ק · וראש הירושלמי ר' אבהו שלח לבריה למנמר במבריא שלחו ליה ואמרו ליה גומל חסד הוא · כלומר מניח תורתו לעשות לויה לכל המתים · שלח ליה המבלי אין קברים בקסרי שלחתיך במבריא וכבר נמנו תלמוד קודם למעשה וכו' דמשמע שפי' זה הירושלמי הוא כמו שפירשנו דהא ר' חנינא הוה מניח תלמודו שהיה עוסק בתורה מפני לויית המת שהיא מצוה עוברת וגער בו אביו מפני שהיו שם אחרים שמלוין את המת · ובגמרין פ' בני העיר מתבאר דק מבטלין ת"ת להוצאת המת כמו שביארנו שם תכלית הביאור: פוטר מים · פורק עול תורה ראשית מדון הוא תחלת דינו: פסול לעדות דהואיל ואינו מן היישוב אינו מקפיד על עצמו ואין

מסורת הש"ס

תוספתא דקדושין פ"א
שם [ע"ש]
תוספתא דקדושין שם
אבות דר"נ פרק לט [ע"ש]
ספרי פ' עקב
ב"ק יז· מגילה ם
[ר"ס מ· ערכין יב:]
סנהדרין ז· שבת ל
[מס' ד"א פ"י]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' עבר עבירה אחת וכו' נ"ב עיין שו"ת הרי"ל בית הלוי סי' לה ודו"ק:

לא עלתה בידו אלא רגזנותא ולאדם טוב מטעימים אותו מפרי מעשיו וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ דור הנאה ממנו שנאמר °ובמושב לצים לא ישב מושבו מושב לצים:

הדרן עלך האשה נקנית

האיש *מקדש בו ובשלוחו [ב]האשה מתקדשת בה ובשלוחה *[ג]האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו:

גמ' השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כיהא *דרב ספרא [ד]מחריך רישא רבא °מלח שיבוטא איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב °[ה]אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו *ורחמנא אמר °ואהבת לרעך כמוך וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר האשה מתקדשת בה ובשלוחה השתא בשלוחה מיקדשא בה מיבעיא אמר רב יוסף [ו]מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא אבל בהא איסורא לית בה כדר"ל *דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו: האיש מקדש את בתו כשהיא נערה: כשהיא נערה אין כשהיא קטנה לא מסייע ליה לרב *דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי אלעזר [ז]אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותאמר בפלוני אני רוצה: שליחות מנלן דתניא °ושלח מלמד [ח]שהוא עושה שליח ושלחה °מלמד שהיא עושה שליח ושלח ושלחה [ט]מלמד שהשליח עושה שליח אשכחן בגירושין בקידושין מנלן וכ"ת דיליף מגירושין מה לגירושין °שכן ישנן בעל כרחה אמר קרא °ויצאה והיתה *מקיש הויה ליציאה מה יציאה משוי שליח אף הויה נמי משוי שליח ואלא הא דתנן *[כ]האומר לשלוחו צא תרום תורם כדעת בעל הבית ואם אינו יודע דעת בעל הבית תורם בבינונית אחד מחמשים

פיחת

לא (א) עלה בידו · בשכרו אלא כחש בשרו ברגזנותו לא נשתכר כלום: דור · גדור: שנאמר ובמושב לצים לא ישב · וזה שאינו באחד מאלו מה יתעסק אם לא בליצנות:

הדרן עלך האשה נקנית

האיש מקדש בו ובשלוחו · בגמ' יליף לה: כשהיא נערה · וכ"ש כשהיא קטנה אם קבל קידושין מקודשת והאי דנקט נערה אורח ארעא אשמועינן דקטנה לכתחלה לא כדמפרש בגמ': **גמ'** מצוה בו יותר מבשלוחו · דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי: מחריך רישא · לכבוד שבת: שיבוטא · דג: בהא איסורא נמי איכא · אם יכול לקדש בעצמו וקידש ע"י שליח דמצוה שיראנה שמא תתגנה עליו: וכי איתמר דרב יוסף · דאמר מצוה הוא דאיכא ולאו איסורא אסיפא איתמר: אבל בהא · אע"פ שלא ראתהו ליכא איסורא לומר שמא תראה בו דבר מגונה: דאמר ר"ל טב למיתב טן דו · משל הוא שהנשים אומרות על בעל כל דהו שהוא טוב לשבת עם שני גופים משבת אלמנה: טן · גוף: דו · שנים ואי קפיד ה"נ גבי דידה איכא איסורא כי יהיב קידושין לשלוחה ולא חזי לה אין הכי נמי ומיהו מתני' בדידה קאמר דהיא מיקדשא בה ובשלוחה הלכך הא דתנא בה למצוה אשמועינן אבל איסורא לגבי דידה ליכא אבל רישא דאיירי בדידיה תנא בו משום איסורא: ושלח · בגירושין כתיב ושלחה מביתו ומדלא כתב וגירשה ללמדינו בא שהאיש עושה שליח להוליך גט לאשתו: מלמד שהאשה עושה שליח · לקבל גיטה קרי ביה ושלחה לא מפיק ה"א: ושלח ושלחה · שני פעמים נאמר בענין: שכן ישנן בעל כרחה · הלכך איתנהו נמי על ידי שליחות: תורם כדעת בעל הבית · לפי מה שהוא מכיר בעל הבית אם עינו יפה או עינו רעה עין יפה אחד מארבעים עין רעה אחד מששים שהתרומה לא נאמר בה שיעור מפורש אלא ראשית דגנך (דברים יח) ואפילו כל שהוא:

פיחת

לשון ר"ח דתניא שלח מלמד שעושה שליח פירוש ושלחה מביתו אחרון הוה ליה למיכתב ונתן בידה ולמה כתב שלח לומר שעושה שליח הוסיף ה' דכתיב שלחה מלמד שהיא עושה שליח ושלחה הוסיף ו' עוד מלמד שהשליח עושה שליח: **תורם** כדעת בעל הבית · פירוש לפי מה שמכיר בבעל הבית עינו יפה או עינו רעה ויש בתרומה שלש מדות לפי שלא נאמר בה שיעור מפורש אלא ראשית דגנך דמשמע כל שהוא ובירושלמי מפרש להו א"ר לוי בינונית א' מן החמשים ונפקא ליה מתרומת מכם דכתיב (במדבר לא) וממחלית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים כל מה שאתה אוחז אחוז א' מחמשים וכמו שמגיעו תרומת מכם אחד מחמשים אף כל תרומה תורם אחד מחמשים וזו מדה בינונית ועין רעה אחד מששים ונפקא ליה מקרא דכתיב (יחזקאל מה) ששית האיפה מחומר החטים וששיתם האיפה מחומר השעורים וחומר הוי שלשים סאין ואיפה ג' סאין נמצא ששית האיפה עולה חצי סאה וכשתורם ששית האיפה מחומר נמצא דהיינו אחד מששים והיינו עין רעה ועין יפה אחד ממ' נפקא ליה נמי מהאי קרא דכתיב ששית האיפה וכתיב נמי בהאי קרא וששיתם כלומר וששיתם קאי אחומר חטים וחומר שעורים דבכל חד וחד איכא שתות דהיינו סאה לשני חומרים ותן ששית האיפה דכתיב בהאי קרא על וששיתם נמצא דהיינו אחד מארבעים דהויא סאה וחצי לששים סאין דהיינו חומר חטים וחומר שעורים:

פיחת

האיש מקדש · השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא · ואין שייך לתרץ הכא לאו דוקא וה"ל לא זו אף זו דלא שייך לשנויי הכי אלא בשתי בבות °אבל בשתי תיבות לא: **אי** איתמר דרב יוסף אסיפא איתמרי ולהכי לא מוקי ארישא וכגון שמכירה משום דהא מנ"ל דלמא מתני' מיירי בין מכירה ובין אין מכירה ואפי' איסורא איכא ומלתא דרב יוסף לא נדע: **אסור** לאדם שיקדש אשה כו' · אע"ג דקתני האיש מקדש לכתחילה לא נקט ליה אלא לאשמועינן דין קידושין: **כשהיא** נערה אין כשהיא קטנה לא · וא"ת ודלמא לרבותא נקט נערה וכל שכן קטנה וי"ל דדייק מדקתני כשהיא נערה ולא קתני האיש מקדש את בתו נערה משמע דוקא נערה אבל לא קטנה א"נ י"ל דדייק מדלא קתני במתני' האיש מקדש את בתו סתם כדתנן (כתובות דף מו:) האב זכאי בבתו בקדושיה ולא מפרש נערה כי הכא משמע דהכא דמפרש נערה הוי דוקא ולא קטנה: **אסור** לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה · ואע"ג דאמר לעיל דאיסורא ליכא משום דטב למיתב טן דו ה"מ בגדולה שהיא מתקדשת ע"י עצמה דכיון שנתרצית ליכא למיחש שמא תחזור אבל קטנה שמתקדשת ע"י אביה איכא למיחש שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית ועכשיו שאנו (ב) נוהגים לקדש בנותינו אפי' קטנות הינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר עלינו ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא שמא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם: **ושלח** ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח · פ"ה דתרי ושלחה כתיב בפרשה וא"ת הא איצטריך חד ושלחה למדרש דקטנה ושוטה אינה יכולה להתגרש *דהכי משמע ושלחה מי שמשלחה ואינה חוזרת פרט לזו שמשלחה והיא חוזרת וי"ל דושלחה בתרא יש שתי דרשות דמצי למימר ונתן בידה ולשתוק מדכתב ושלח ש"מ לדרשא ומה"א דושלחה נפקא דרשא אחרת ור"ח פי' דמושלחה אחרון דריש כולהו ודריש שלח דהוה מצי למימר ונתן בידה וכן וי"ו דושלחה וכן ה' דושלחה ואידך ושלחה איצטריך להך דרשא דמשלחה ואינה חוזרת וזה

א א מיי' פ"ג מהל' אישות הלכה יד סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לה סעיף א:

ב ב מיי' וסמג שם טוש"ע אה"ע סימן לו סעיף א:

ג ג מיי' וסמג שם טוש"ע אה"ע סימן לו סעיף ז:

ד ד מיי' פ"ל מהלכות שבת הלכה ו סמג עשין ל טוש"ע א"ח סי' רנ סעיף א:

ה ה מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה יט סמג שם טוש"ע אה"ע סימן לה סעיף א:

ו ו מיי' וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' לו סעיף א:

ז ז מיי' שם סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' לז סעיף ח:

ח ח מיי' פ"ב מהלכות גירושין הלכה א ופ"ו שם הלכה ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכ סעיף א וסימן קמ סעיף א:

ט ט מיי' שם הלכה א ד ופ"ט שם הלכה א סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קמ סעיף ג:

י י מיי' פ"ז מהלכות גירושין הלכה ד סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קמא סעיף לח:

יא כ מיי' פ"ד מהל' תרומות הלכה ו:

[כדאיתא יבמות קיג:]

תוס' ר"י הזקן

ואין לו פנים: רגזנותא כחש בשרו:

סליק פירקא

האיש מקדש: מצוה בו · כל מצוה שמוטלת עליו יעשה בגופו ולא ע"י שליח: מחרך רישא · הוא בעצמו לכבוד שבת היה מהבהב ראש הבהמה באור: שיבוטא · דג: ותתגנה · וישנאנה ואם הוא ילך לא יקדשנה: אסיפא·דלגבי דידה ליכא איסורא דודאי לא תשנאנו אע"פ שתראה בו דבר מגונה דבכל דהו ניחא לה: כשהיא קטנה לא· כלומר אשמעינן קטנה לא יקדש: אני רוצה · ואע"ג דאמרי' לעיל דבכל דהו ניחא לה ה"מ כשהיא עצמה עושה אבל כשאחר עושה לא · אחר עושה לא ניחא לה:

לקמן מד·

שבת קיט·

כתובות לז: סנהדרין מס· נב· סוטה מז: ב"ק נא. נדה יז· [פסחים עס·]

ב"ק קיא· לעיל ז· יבמות קיח: כתובות עס·

לקמן פא:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא עלתה בידו בשכרו אלא רגזנותו כחש בשרו לא: (ב) תום' ד"ה אסור וכו' נוהגים לקדש· נ"ב ע"ל סוף דף פא:

[לעיל ס· וש"נ]

כתובות לט:ק·תרומות פ"ד מ"ד בכורות נח·תוספתא דתרומות פ"ה [ע"ש]

גליון הש"ס

גמ' מלח שיבוטא · עי' ע"ז דף ל"ט ע"א תד"ה וסימנך: שם אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה· עי' מהרש"א ח"א פ"ק דב"ב דף טז ע"א: תום' ד"ה האיש וכו' אבל בבי תיבות לא · עי' בתר שבע פ"ק דהוריות ד"ה על פיהם:

והראב"ד תירץ דה"מ גדולו אבל קטנה לא · ולדבריו קשיא אמאי עד שתאמר בפלוני אני רוצה בעד שתגדיל סגי דגדולה בכל דהו ניחא לה אלא לאו כדפרישנא ש"מ דאפי גדולה כשאחר עושה לא ניחא לה:

פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה מנלן וכי תימא דיליף מגירושין מה לגירושין שכן ישנן חול אמר קרא אתם °גם אתם *לרבות את השליח ונכתוב רחמנא בתרומה וניתו הנך ונגמרו מיניה משום דאיכא למפרך שכן °ישנה *במחשבה והא *דתנן חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט והן לקחו ושחטו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלים [א] ושותים עמו מנלן וכי תימא דיליף מהנך מה להנך שכן ישנן חול אצל קדשים נפקא ליה מדרבי יהושע בן קרחה *דא"ר יהושע בן קרחה מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר °ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל כולן שוחטין והלא אינו שוחט אלא אחד אלא °מכאן ששלוחו של אדם כמותו נכתוב רחמנא בקדשים וניתי הנך ונגמרו מיניה משום דאיכא למפרך מה לקדשים שכן רוב מעשיהן ע"י שליח חדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי הי תיתי לא נכתוב רחמנא בקדשים ותיתי מהנך מה להנך שכן ישנן חול אצל קדשים לא נכתוב רחמנא בגירושין ותיתי מהנך מה להנך שכן ישנן במחשבה אלא לא לכתוב רחמנא בתרומה ותיתי מהנך ה"נ ואלא אתם גם אתם למה לי מיבעי ליה לכדרבי ינאי *דא"ר ינאי גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית הא למה לי קרא מדרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן נפקא *דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין איצטריך ס"ד אמינא עבד דלאו בר היתירא הוא כלל אבל עובד כוכבים הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה *דתנן העובד כוכבים והכותי שתרמו תרומתן תרומה אימא שליח נמי עביד קמשמע לן ולר' שמעון דפטר דתנן *תרומת עובד כוכבים מדמעת וחייבין עליה חומש *ור"ש פוטר *אתם °גם אתם למה לי איצטריך סד"א הואיל ואמר מר *אתם ולא אריסין אתם ולא שותפין אתם ולא אפוטרופוס אתם *ולא התורם את שאינו שלו אימא אתם ולא שלוחכם נמי קמ"ל הניחא לרבי יהושע בן קרחה אלא לרבי יונתן דמפיק ליה להאי קרא לדרשא אחרינא מנא לן דתניא *רבי יונתן אומר מנין שכל ישראל כולן יוצאים

בפסח

רש"י

פיחת י'. שתרם אחד מארבעים: תרומתו תרומה. דאמר ליה בהכי אמדתיך: מנלן. דשליח תורם: גם אתם. כן תרימו גם אתם והאי גם יתירא הוא: במחשבה. נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה דכתיב (במדבר יח) ונחשב: ואמרו לאחד. מבני חבורתם: לא ובקש. פסח האבוד: והן אוכלין עמו. שהרי עשאוהו שליח לשחוט ושלהן פסול: מנלן. דשלוחו של אדם כמותו לשחיטת קדשים: אצל קדשים. אפי' תרומה חול הוא אצלו: רוב מעשיהם. כל עבודת הקרבתם ע"י כהנים שהם שלוחים: הכי תיתי גרסי': שכן ישנן במחשבה. קדשים נמי איתנהו במחשבה (וכן נמי פסול קדשים ופיגול ע"י מחשבה הם באים) גמר בלבו לומר שור זה עולה הרי הוא עולה כדתני' בשבועות בפ"ג (דף כו:) מוצא שפתיך אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב עולות: ותיתי מהנך. מה קדשים שהן קדש ישנן בשליח תרומה שהיא חול לא כל שכן מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח גירושין יוכיחו מה לגירושין שכן ישנן חול אצל תרומה קדשים יוכיחו וחזר הדין הצד השוה שבהן שישנן ע"י עצמו ושלוחו כמותו אף אני אביא תרומה: לכדר' ינאי. להכי כתב גם לרבויי שליח משום דבעי לאקושי לשלוחו למימר דבעובד כוכבים פסול: לפי שאינו כו'. אלמא לא בעי קרא דמסברא אית לן למימר דמידי דלא שייך ביה לא מתעביד עליה שליח: לאו בר היתירא הוא גרסי'. אינו בשום צד היתר אשת איש שאינו מגרש דהא אין לו קידושין: ה"ג אבל עובד כוכבים הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה: שתרמו. את שלהן: תרומתן תרומה. ליאסר לזרים דקסבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע ומירוח עובד כוכבים אינו פוטר מן התרומה ובמנחות (דף סז.) יליף לה טעמא מדגנך דגנך תרי זמני למעוטי דיגון עובד כוכבים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: מדמעת. אם נפלה לחולין אוסרתה: וחייבין עליה חומש. האוכלה בשוגג: ור' שמעון פוטר. דקסבר אין מירוח העובד כוכבים חייב בתרומה ויליף לה מדגנך ולא דיגון עובד כוכבים במנחות (שם) ולדידיה ליכא מיעוט אחר מיעוט דמצריך להו לריבוי: אתם גם אתם למה לי. פשיטא דלא הוי עובד כוכבים שליח דהא ליתיה בתרומה דנפשיה: איצטריך. לרבויי שליח לתרומה משום דכתיב אתם למעוטי אריסים מלתרום חלקו של בעה"ב ואפטרופוס יתומים והתורם את שאינו שלו שלא מדעתו אימא למעוטי נמי שליח להכי איצטריך גם לרבויי: הניחא לרבי יהושע. דנפקא ליה שליחות דקדשים מושחטו אותו:

בפסח

תוספות

פיחת י' או הוסיף י' תרומתו תרומה. פי' בקונטרס פיחת שתרם א' ממ' וקאי פיחת אבעל הבית וי"מ איפכא דפיחת שתרם אחד מששים וקאי פיחת אתרומה מ"מ משמע היכא דתרם השליח ואפי' אתא בעה"ב ואמר לו לא היה בדעתי לכך אפ"ה תרומתו תרומה וקשה דמאי שנא מהא דאמר (ב"מ דף כב.) האומר לשלוחו צא ותרום והלך ותרם אם א"ל בעה"ב כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה ומוקי לה התם כגון דשויה בעה"ב שליח ואפ"ה אין תרומתו תרומה כיון שלא פירש לו בהדיא שמתרצה ליפות וי"ל דהתם היינו טעמא לפי שאין דרך בני אדם לברור היפות כדי לתרום אלא הבינונים אבל הכא דיש הרבה בני אדם דדרכן לתרום בעין יפה מצי למימר ליה להכי אמדתיך ובטלת דעתך אצל דעתי למה שאמדתיך: מה לגירושין שכן ישנן חול. אבל לא מצי למימר שכן ישנן בע"כ כי ההיא דלעיל דאיכא למימר קידושין יוכיחו אבל לעיל לא מייתי ליה אלא גבי קידושין: שכן ישנה במחשבה. ומיהו קידושין הוו אתו מתרומה ומגירושין דכי פרכת מה לגירושין שכן ישנן בע"כ תרומה תוכיח מה לתרומה שכן ישנה במחשבה גירושין יוכיחו ומיהו מהיקשא דויצאה והיתה לא הוה מצי *מפיק דאיצטריך לשאר דרשות: נפקא ליה מדר' יהושע בן קרחה. וא"ת אמאי לא יליף דשליחות מהני בקדשים משחיטת פרו של אהרן מדאיצטריך לומר שהיה בבעלים כדכתיב (ויקרא טז) ושחט את פר החטאת אשר לו מכלל דבשאר קדשים לא בעינן בעלים וי"ל דהא דממעטינן מפרו של אהרן היינו חטאת דווקא דומיא דפרו של אהרן וה"ט משום דבחטאת כתיב אותו אפי' בע"כ והלכך כיון דאי איתא לקמן מקריבין אותו בע"כ דין הוא שיעשה שליח אבל שאר קרבנות *דלא מקריבין בע"כ לא הוה ידעינן שיכול לעשות שליח אי לא דנפקא ליה מדר' יהושע בן קרחה: שכן ישנן במחשבה. תרומה דכתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם וקדשים דכתיב בדברי הימים (ב כט) כל נדיב לב עולות: העובד כוכבים והכותי שתרמו תרומתן תרומה. פירש הקונט' ליאסר לזרים דקסבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע ומירוח העובד כוכבים אינו פוטר מן התרומה ובמנחות (דף סז.) יליף טעמא מדגנך דגנך תרי זימני למעוטי דיגון עובד כוכבים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות מדמעת אם נפלה בחולין אוסרתה וחייבין עליה חומש האוכלה בשוגג ור"ש פוטר דקסבר אין מירוח העובד כוכבים חייב בתרומה ויליף מדגנך ולא דיגון עובד כוכבים ולדידיה ליכא מיעוט אחר מיעוט דמצריך להו לצרוכי עכ"ל וקשה לפי' דמשמע דפליגי ביש קנין לעובד כוכבים ובפ' השולח (גיטין מז.) פליגי בה אמוראי ואין סברא לומר דפליגי תנאי בפלוגתא דאמוראי לכך פי' ר"י דת"ק סבר דאפי' יש קנין משכחת שפיר שתבואתו חייב בתרומה כגון שגדלה שליש בידי ישראל ואי משום מירוח העובד כוכבים דפוטר י"ל דמיירי שמרחו ישראל ואי משום זרעך ולא לקוח י"ל דמיירי שלקחם קודם מירוח ואח"כ מירחם ישראל ופטורה דלקוח אינו אלא אחר מירוח כן פי' ר"ת וקשה דא"כ דומיא דהכי פוטר ר"ש ומאי טעמא וי"ל דטעמא כדאמר [בזבחים] (דף מה.) דאמר ר"ש קדשי עובדי כוכבים אין בהם מעילה משום דילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים אלמא ממעט ליה מקרא בהדיא:

ודילמא

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ד מהל' תרומות הלכה א:

יג ב מיי' פ"ג מהל' קרבן פסח הלכה ד:

יד ג מיי' פ"א מהל' שלוחין הלכה א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סימן קפב סעיף א:

טו ד מיי' שם פ"ב הלכ' א ופ"ד מהלכות תרומות הלכה א סמג שם טוש"ע שם סי' קפח סעיף א:

טז ה מיי' פ"ו מהל' גירושין הלכה ו סמג עשין עה טוש"ע אה"ע סימן קמא סעיף לא:

יז ו מיי' פ"ד מהלכות תרומות הלכה טו:

יח ז ח מיי' שם הלכה י ע"ש בכ"מ:

יט ט מיי' שם הלכה ב:

תורה אור

(במדבר יח) · (שמות יב)

מסורת הש"ס

ב"מ כב: ספרי פ' קרח · [ביצה יג:] · פסחים פח: · מכילתא פ' בא נדרים עב: נזיר יב: ב"מ עי' [ברכות לד: חגיגה י: מנחות צג: לקמן מג.] · גיטין כג: ב"מ(כב.) עא: · גיטין סב: ע"ש · תרומות פ"ג מ"ט גיטין כג: · תרומות שם · מיותר · גיטין נב. · פסחים עח: [ושם איתא ר' נתן]

[נ"ל מפיק]

ר' בפסרש"א שמהפך הגירסא

[עי' תוס' מנחות סז: ד"ה גזירה]

[פי' על זה תמצא בתוס' כתובות כ: ד"ה הרי זה ובפרש"י דגטין נב:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' והם אוכלים עמו כצ"ל:

גליון הש"ס

גמ' לרבות את השליח. עי' יבמות קא ע"ב תד"ה וקראו לו ובערכין דף ב ע"א תד"ה קרבנו: שם ישנה במחשבה. עי' גיטין לא ע"א תד"ה כך תרומת מעשר: שם מכאן ששלוחו ש"א כמותו. עי' בפרש"י בחומש ס' ויקרא כ"ד י"ד בפסוק ורגמו אותו כל העדה: שם גם אתם למה לי. עי' טורי אבן חגיגה י' ע"ב ד"ה מה התם:

בפסח אחד שנא' °ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל כולם שוחטים והלא אינו שוחט אלא אחד אלא מכאן שכל ישראל יוצאים בפסח אחד שליח בקדשים מנא ליה מיניה ודילמא שאני התם *דאית ליה שותפות בגויהו אלא מהכא °ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ודילמא התם נמי דאית ליה שותפות בגוייהו א"כ תרי קראי למה לי אם אינו ענין להיכא דשייך תניהו ענין להיכא דלא שייך האי מיבעי ליה לכדרבי יצחק *דא"ר יצחק איש זוכה ואין הקטן זוכה ההוא °מאיש לפי אכלו נפקא ואכתי מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד סבר לה כמ"ד *אין שוחטין את הפסח על היחיד ואלא הא דאמר רב גידל אמר רב מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר °ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תיפוק ליה שליחות מהכא ותיסברא דהא שליחות הוא והא קטנים לאו בני שליחות נינהו אלא כי הא דרבא בר רב הונא *דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב מנין שזכין לאדם שלא בפניו שנאמר ונשיא אחד נשיא אחד ותיסברא זכות היא הא חובה נמי איכא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר ואלא כדרבא בר רב הונא דאמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל א"ר מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן שבית דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות לחוב אמאי אלא לחוב ע"מ לזכות ת"ל ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו: *א"ר נחמן אמר שמואל יתומים [א] שבאו לחלוק בנכסי אביהם בית דין מעמידים [ב] להם אפוטרופוס ובוררים להם חלק יפה ואם הגדילו יכולים למחות ורב נחמן דידיה אמר אם הגדילו אינם יכולים למחות *דא"כ מה כח בית דין יפה ומי איתא ליה לרב נחמן אם כן מה כח בית דין יפה והתנן *שום הדיינים שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל רבן שמעון בן גמליאל אומר מכרן קיים (*ואמר רבן שמעון בן גמליאל) א"כ מה כח ב"ד יפה ואמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן הלכה כדברי חכמים לא קשיא הא

רש"י

בפסח אחד. אע"פ שאין בו כזית לכל אחד דקסבר אכילת פסחים לא מעכבא אלא זריקת דם לחודא: מיניה. מן המקרא עצמו דמכל מקום אחד מהן שוחטו בשליחותם: דאית ליה שותפות. דהא של כל הקהל הוא אבל שליח בעלמא לא: ויקחו להם איש וגו'. אחד לוקח לכל המשפחה: איש זוכה. תורה אור ולעולם משום דאית ליה שותפות בגוייהו ודקאמרת אם אינו ענין ענין הוא לו דאיצטריך לו למעוטי קטן שאין לו כח ליקח בשביל אחרים להיותו זוכה להן במקומו: ואכתי מיבעי ליה. איש לפי אכלו תכוסו דשוחטין את הפסח על היחיד ולא אייתר לן שליחות היכא דלא שייך: אין שוחטין את הפסח על היחיד. רבי יהודה אמרה ויליף לא תוכל לזבוח את הפסח באחד ביחיד: והא הוו נמי קטנים. בנוחלי הארץ וכי הזוכים להם בתורת שלוחין באו והלא אין שליחות לקטן דגבי ושלח ושלחה איש כתיב (דברים כד) כי יקח איש ומינה ילפינן (ב"מ דף עא:) דאין הקטן עושה שליח: אלא. הכוא לאו לאתויי שליח אתא אלא לזכין לאדם שלא בפניו אתא דקטנים כשלא בפניו דמו וכיון דנחלת הארץ זכות היא להם היתה חלוקתם חלוקה: אלא כדרבא. כלומר לא זכות שלא בפניו גרידתא איכא למשמע מינה לגדולים אלא לאורויי נמי דלקטנים אפי' חובה הבאה מחמת זכות רשאין ב"ד לעשות להן כי הכא דלזכותם בנחלה באו ואע"פ שפעמים שחלוקה זו חובתם דאיכא דלא ניחא ליה בחלק שנפל לו אפ"ה לא הדרי בהו: לחוב אמאי. אי פשיטא לן שיבא לחובתם מה לנו להעמיד אפוטרופוס לכך: אלא לחוב ע"מ לזכות. אנו נעמידו לדון ולערער בשבילם לזכותם ולהנאתם ואם יתחייבו בדין מה שעשו עשו: נשיא אחד. והכא זכות וחובה הוה כדאמרן דאיכא דניחא ליה (בהו) בהכי כו' כדאמרן: ובוררין לו חלק יפה. לכל אחד יפה לזה ויפה לזה: שום הדיינים. ששמו נכסי לוה למלוה שלא בפני לוה או שלא מדעתו משום דלא הוה ליית דינא: הא

תוספות

ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוייהו. פי' אבל לשוייה שליח היכא דליכא שותפות מנליה ואין לומר דאין הכי נמי היכא דליכא לו שותפות בגוייהו לא מצי שוייה שליח דהא תנן בפ' האשה (פסחים דף פח:) הרי שאמר לו רבו צא ושחוט עלי הפסח ושכח מה אמר לו רבו גדי או טלה יקח גדי וטלה ויאמר אם גדי אמר לי רבי טלה שלי וגדי שלו ואם טלה אמר לי רבי גדי שלי וטלה שלו ומדקאמר טלה שלי וגדי שלו משמע שאין לו שותפות בגדי אפ"ה שוחט גדי עבור רבו אלמא דמצי לשוייה שליח אפי' היכא דלית ליה שותפות בגויה וא"ת אמאי לא דחי לעיל נמי דההיא דר' יהושע בן קרחה מיירי דאית ליה שותפות בגויה כדאמר הכא וי"ל דלרבי יונתן דמפיק מהאי קרא דכל ישראל יוצאין בפסח אחד דקסבר אכילת פסחים לא מיעכבא א"כ האי דקאמר אחד שוחט לכולן מיירי דאית ליה שותפות בגויה דהא בהכי קרא מיירי אבל לרבי יהושע בן קרחה דאמר דכל ישראל אין יוצאין בפסח אחד לפי שצריך דכל אחד יאכל כזית א"כ האי ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל ר"ל דאחד שוחט פסחים הרבה דמחד פסח ליכא לכל אחד כזית וא"כ מפיק שפיר דהיכא דליכא שותפות דמצי שחיט:

איש זוכה ואין קטן זוכה. ואם תאמר ולמה לי קרא והא קי"ל (גיטין דף סה.) דאין יד לקטן וי"ל דלגבי פסח איצטריך דס"ד הואיל דשייך באכילת פסחים וצריך להמנות עליו דכתיב (שמות יב) שה לבית אפי' קטן אימא אף לאחרים זכה קמ"ל*: אלא לחוב ע"מ לזכות. וקשה דאמר בפ' הניזקין (גיטין ד' נב.) דאין האפוטרופין רשאין לחוב ולזכות בנכסי יתומים ופריך התם לזכות אמאי לא ומשני לחוב ע"מ לזכות וי"ל דהתם מיירי בתביעת חובות שיש לאחרים עליהם ובהא ודאי אין רשאין דשמא לא יתבעום כשהן גדולים אבל כשהן תובעין בשביל היתומים כי הכא בחלוקה דקרקעות דכי גדלי נמי צריכין לחלוק בהם ודאי מעמידין אפוטרופוס לחוב ע"מ לזכות: יתומים שבאו. אומר ר"ת דדוקא שבאו אבל אם היה האחד מוחה אין להעמיד אפוטרופוס לחלוק בעל כרחם ומחלוקת הארץ אין להביא ראיה שהיו שם כמה יונקי שדים דשאני התם שהיה על פי הדיבור ואורים ותומים ומיהו קשה מהא דאמר פרק אלמנה לכ"ג (יבמות דף סז.) גבי כהן שמת והניח אשה מעוברת ועבדים וקאמר התם זכרים יאכלו ואי משום חלק העובר פי' דשמא ימצא עובר זכר וקי"ל (שם) ילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל עבדינן להו תקנתא כרב נחמן דאמר רב נחמן אמר שמואל יתומים שבאו לחלוק כו' מ"מ שמעינן מהתם דאע"ג שהאחד קטן ביותר ואין בו דעת לישאל אם רוצה לחלוק אם לאו דומיא דעובר דעבדינן ליה תקנתא והכא אמרינן דוקא באו ושמא יש לומר דהתם תקנה היא לעובר שמתעלה חלקו בכך שהעבדים אוכלים בתרומה לפי שהתרומה בזול ועוד מהם לא משמע שאם האחד היה מוחה בפירוש שנוכל להעמיד לו על כרחו אפוטרופוס לחלוק: ובוררין להם חלק יפה. מלשון בוררין היה מדקדק ר"י דהייתו בלא גורל דמה ברירה שייך בגורל והיה מפרש שאין צריכין גורל ולא שומת ב"ד וכל החלוקה תלויה בדעתו כמו שהיו עושים יתומים עצמם אם היו גדולים ושהיה כל אחד בורר לעצמו וזוכה בשלו וכן לענין דינא דגוד או איגוד נמי נראה לר"י דהוו כיתומים עצמן ויכולין לחלוק שני חפלים אע"ג דתרוייהו צריכי להאי וצריכי להאי ושייך ביה גוד או איגוד שהעמידו חכמים אלו אפוטרופים שנעשו ע"י ב"ד כמו יתומים עצמן לחלוק בלא שומת ב"ד ובלא גורל דבסברותם לבד תלויה החלוקה כשני אחים גדולים החולקים בנכסי אביהן שבורר כל אחד לעצמו וה"ה לענין דינא דגוד או איגוד דמהגיא חלוקת האפוטרופא לגמרי ולא יוכלו למחות כשיגדלו ור"ת מפרש דהייתו דוקא בגורל וכי טריחותא להטיל גורלות וגם צריך שומת ב"ד ודוקא בדבר דלא שייך ביה גוד או איגוד ובוררין שייך שפיר בגורל כגון אם יש שם שלש שדות שלא יחלוקו כל אחת לג' חלקים אלא בוררין כל אחת לבדה שיהא כל אחד חלקו אחד בבת אחת וכמה ענייני ברירות יש בחלוקות ובסולמות ושייך לומר שפיר חלק יפה ושוב הודה ר"י לפי' ר"ת: הא

תוס' ר"י הזקן

לחלוק שיש שם גדולים וקטנים. לחוב אמאי נעמיד אפוטרופוס לחובתם. לחוב ע"מ לזכות כתב ר"ש נעמידנו לדון ולערער להנאתם ולזכותם ואם נתחייבו בדין מה שעשה עשוי דלגבי חלוקת הארץ זכות וחובה הוא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה. ואיכא מ"ד שלא יאמר זה אלא לחלוק להם וליטול חלקם ואע"פ שחובה להם שרוצים חלק האחר אבל לתביעת ממון אין להם רשות לעשות הוצאה לזכותם שמא לא יזכו דתניא בפ' הניזקין דאין אפוטרופין רשאין לחוב על מנת לזכות ומיירי אפי' מינוהו ב"ד דתני סיפא אין ממנין לא עבד ולא אשה. ובתוספתא דפ"ק דתרומות תני אין אפטרופין רשאין לזכות ולחוב אלא ברשות ב"ד ובירושלמי פ' הניזקין גרסי' אמר ר' יוחנן אין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב להם אלא לזכות להם ובסוף ואם חבו חבו אר"י [ב"ר חנינא] אין אפוטרופוס בין לזכות בין לחובה ומסתבר דהלכה כר' יוסי בר' חנינא וכברייתא דהניזקין שאין מעמידין אפוטרופוס לחוב ע"מ לזכות ואפי' ברשות ב"ד ואין כח לב"ד לעשות אפוטרופוס לזה דהא קי"ל כר' יוחנן א) דעה שמינוהו לחלוק הגדילו היתומים יכולין למחות וכ"ש שאין להם לחוב ע"מ לזכות הילכך העיקר כפירושא בתרא ולית הלכתא כתוספתא דההיא כר' יוחנן שייכא דאמר שיש רשות למנות ע"מ לזכות ולית הלכתא הכי אלא כר' נחמן וכן דעת הר"ם שלא הביא אלא הא דרב נחמן וברייתא דהנזקי' כמו שתמצא בנחלות: חלק יפה. בכל כחם: הגדילו היתומים. למחות לבטל חלוקה: שום הדיינים. ששמו נכסי

א) נראה ד"ל דהא קיי"ל כרב נחמן דהיכא בטעה כאפטרופוס שמינוהו.

עין משפט נר מצוה

כ א מיי' פ"ב מהל' שלוחין הל"ב:
כא ב מיי' פ"ב מהל' קרבן פסח הל' ב.
כב ג מיי' פי"א מהל' נחלות הל"ד סמג עשין צו טוש"ע חו"מ סי' רצ סעי' א:
כג ד ה מיי' פ"י שם הל"ד סמג שם טוש"ע שם סי' רפט סעי' א:
כד ו מיי' פי"ג מהל' מכירה הל"י ופי"ב מהל' מלוה ולוה הלי"א סמג עשין נד טוש"ע אה"ע סי' קד סעי' ג וטוש"ע חו"מ סימן קט סעיף ג:

[וע"ע תוס' סנהדרין סח: ד"ה קטן ותוס' גטין סד: ד"ה שאני]

מסורת הש"ס

שמות יב
חולין מח. (פסחים פט.)
שם
פסחים צא:
שם
ב"מ שם. [וש"נ]
במדבר לד
לעיל כג. [וש"נ] יבמות קיז: (נדרים לו.)
יבמות סז: כתובות ק. גטין נב.
[יבמות נ: וש"נ]
כתובות נט:
[כל זו ליתא במשנה דכתובות נט:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' יתומים שבאו לחלוק. פי' הרמב"ם שהיו יתומים גדולים וקטנים ורוצים הגדולים לחלוק: [ב] שם ב"ד מעמידין. פי' להקטנים. (הגר"א בספרו הלכה שפוקה על הרא"ש).

ג"ש דשכיר שכיר מעכו"ם ועבריה מע"ע מהיקשא כקושייתם וי"ל דגרעון כסף דגבי עכו"ם אינו אלא לפי שנות היובל דהא אינו יוצא בשש ואם כן איצטריך שפיר גרעון כסף גבי עבריה לפי שנות שש והרא"ש בפי' החומש הקשה וז"ל וא"ת ל"ל קרא דוהפדה ללמד שיוצאה בגרעון ת"ל מהיקשא דעבריה לעברי כו' י"ל דאצטריך להא דתניא מפדין אותה בע"כ של אב אבל ליכא למימר דאיצטריך והפדה ללמד שנקנית בכסף כו' עכ"ל והאריך ע"ש נעלם ממנו דברי התוס' דהכא דבהדיא כתבו דליכא למילף גרעון כסף בעבריה אלא מוהפדה והיינו ע"כ כמ"ש דגרעון לפי שנים של שש ליכא בנמכר לעכו"ם ודבריו בכלל עוד תמוהין בענין זה שכתב דנפקא לן מג"ש דשכיר ממוכר עצמו דיליף ממוכר עצמו לעכו"ם מוי"ו דוכי תשיג. הא ליתא דלמאן דיליף ג"ש מעכו"ם גופיה איכא למילף בהך ג"ש ולא קאמר מוי"ו דוכי תשיג אלא למאן דלא יליף ג"ש כדמוכח כולה שמעתין גם מה שתירץ בזה דאצטריך והפדה למפדין בע"כ זה אינו דמסברא יליף לקמן משום פגם משפחה דאל"כ בע"ע נמי נימא הכי מהיקשא דעברי לעבריה גם מ"ש דליכא למימר דאצטריך והפדה ללמד שנקנית כו' הוא תמוה ביותר דמהיכא דיליף גרעון דהיינו מנמכר לעכו"ם בכללו נמי דנקנית בכסף ומהיקשא דאמה לאחרת נמי ליכא למילף כסף דא"כ ה"ל כסף פרוטה ואנן בעינן דיכר משום גרעון כדאמרינן בהדיא לעיל :

דף טו גמרא אבל מכרוהו ב"ד דעבד איסורא אימא ליקנסיה כו' מת"י ואי לא כתב במוכר עצמו ה"א איפכא שאני מכרוהו ב"ד דנמכר בע"כ כו' עכ"ל היינו דלכתוב בהדיא מכרוהו ב"ד דאי לאו הכי לא הוה ק"מ דאוקמא לקרא במסתבר טפי וכה"ג נ"ל בהא דעביד צריכותא במכרוהו ב"ד ונרצע היינו דלכתוב כל חדא במפורש דאל"כ לא הוה מוקמינן ליה אלא במסתבר טפי ולא הוה איצטריך למיעבד תרתי צריכותא וק"ק דהיאך יליף לעיל קניית כסף במוכר עצמו בג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד הא איכא למפרך מה למכרוהו ב"ד שכן נמכר בע"כ דה"נ הכא לענין יובל הוה פרכינן הכי אע"ג דאיכא למילף בג"ש ויש ליישב לפי מה שכתבו התוס' לקמן דבתר דגלי קרא לענין יובל דלא פרכינן ליה ילפינן שפיר כולה מלתא בג"ש ודו"ק : שם איזהו דבר שנוהג באיש כו' בת"י תימה כיון דקרא לא משתמע אלא בנרצע למאי אצטריך למימר אי במכרוהו ב"ד כבר אמור עכ"ל ולולי דבריהם היה נראה לומר דאי לאו אלא חד קרא אפשר דמסתברא הוה טפי לאוקמא במכרוהו ב"ד אע"ג דכתיב ביה איש אלא לבתר דכתיב תרי יתורא דקרא דכתיב ושב אל משפחתו וגו' וכתיב ושבתם איש וגו' קאמר מאי משמע דאוקמי ליה בהכי ושב אל משפחתו למכרוהו ב"ד ושבתם וגו' לנרצע ולא כללינהו בהני תרי קראי אתי חד למכרוהו ב"ד וחד לנרצע וקאמר משום דהך קרא דכתיב ביה איש משמע טפי לנרצע מלמכרוהו ב"ד ודו"ק : תוס' בד"ה כי טוב לו כו' גרים כשכיר כתושב יהיה עמך כו' עכ"ל ר"ל משום דיש לבעל דין לחלוק דאדרבה גירסת התלמוד אמת ושם בת"כ הוא טעות וע"כ כתבו והוסיפו בדבריהם דבספרי לא דריש מידי כו' ואי מההוא קרא דכי טוב לו עמך הוה דריש ה"ל לאתויי הך דרשה בספרי דהיינו ספר במדבר וספר דברים דשם מקומו דהאי קרא דכי טוב לו גו' בפרשת ראה אבל בת"כ דהיינו ספר ויקרא מייתי הך דרשא בפ' בהר דשם כתיב כשכיר כתושב גו' וק"ק כיון דהאי קרא במוכר עצמו כתיב אימא דוקא בו נאמר כן עמך במאכל כו' אבל במכרוהו ב"ד נימא קנסא הוא דעובד בין ביום ובין בלילה דכיון דעבד איסורא נקנסיה כדקאמר לקמן וק"ל : ע"ב גמרא ואי ס"ד יליף שכיר שכיר אמאי קאמר ומה מי כו' נילף שכיר כו' אבל הא ל"ק ליה ואי ס"ד יליף שכיר שכיר בלא ק"ו נמי נימא דנמכר לעובד כוכבים נגאל בשש מג"ש דשכיר שכיר דניחא ליה לתנא דברייתא למילף ליה בק"ו וק"ל : תוס' בד"ה אמאי קאמר כו' וא"ת כי נמי לא ילפינן שכיר שכיר כו' מ"מ נילף מוכי תשיג כו' עכ"ל לפום מה שהבינו השתא דעביד ק"ו ממוכר עצמו לישראל אמוכר עצמו לעכו"ם שיהיה נגאל בשש עדיפא תקשי להו למאן דיליף מוכי תשיג מוכר עצמו גופיה נמי לא נגאל בשש ומאי קאמר והלא דין הוא ומה מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש כו' הא מוכר עצמו לישראל גופיה אינו נגאל בשש ויש ליישב דודאי הא נמי קשיא להו אלא דניחא להו להקשות דהך קושיא גופיה דפריך תלמודא אמאן דיליף שכיר שכיר תקשי ליה נמי למאן דלא יליף שכיר שכיר אלא מוכי תשיג ודו"ק : בד"ה אמר קרא כו' אמאי לא יליף ק"ו שמכרוהו ב"ד יהיה נגאל באלה כו' עכ"ל מהאי לישנא דקאמר ומה מי שאינו נגאל באלה כו' משמע ליה להר"ס דפסיקא ליה מילתא לפי האמת דנמכר לישראל לא נגאל בקרובים ולעיל נמי דעביד ק"ו ומה יבמה שאין יוצאה בגט כו' היינו דהכי פסיקא ליה מילתא לפי האמת דאין יבמה יוצאה בגט וכה"ג בפ"ק דחולין גבי ותהא פרה כו' ולכך הכא קשיא ליה להר"ס השתא דלא אסיק אדעתיה הך דרשה דיגאלנו תקשי ליה האי לישנא מהיכא פסיקא ליה למימר הכי לפי האמת דהא איכא למיעבד ק"ו דמכרוהו ב"ד יהיה נגאל באלה מק"ו דעכו"ם שאינו יוצא בשש ומהר"י תירץ דגם בכה"ג שאינו כן לפי האמת עביד מיניה ק"ו ומשום דלא כתיב בקרא בהדיא כהאי דפרק הפועלים ועיין עוד לקמן בזה וניחא כל מה שנתקשה בזה מהר"י אב"ן לב ודו"ק : בא"ד ותירץ דאיכא למיפרך מה לנמכר לעכו"ם שכן יוצא במיתת כו' עכ"ל ולמאי דיליף שכיר שכיר שיהיה נגאל באלה לא פרכינן הך פירכא דמיתת אדון דלהך מלתא לא ניתנה הג"ש לידרש מיהו מלתא דסברא הכתובה פרכינן אג"ש כדקאמר לעיל דליקנסיה משום דעביד איסורא ובהיפך בק"ו מלתא דסברא במלמד דליכא בלמד לא פרכינן דמכניסין אותה בק"ו כמ"ש התוספות לעיל ומלתא דדיכא דאיכא במלמד ולא בלמד פרכינן שפיר בק"ו וכן היא המדה ודו"ק: בא"ד תאמר לנמכר לישראל שאינו יוצא במיתת האדון כו' דין הוא שלא יגאל באלה כו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב הא לאו פירכא הוא דאיכא למימר שדה אחוזה יוכיח שאינה יוצאה במיתת אדון ונגאלת באלה כו' עכ"ל ויותר קשה בזה דלפי קושייתו הוה ילפינן חדא מתרתי הא חדא מחדא דהיינו ע"ע נמכר לישראל שיהא נגאל באלה איכא למילף בק"ו הכי משדה אחוזה ומה שדה אחוזה שאינו נגאל בשש נגאל באלה מכרוהו ב"ד שנגאל בשש אינו דין שנגאל באלה דהשתא ליתא הך פירכא דמיתת אדון שהרי שדה אחוזה נמי אינה יוצאת במיתת אדון ודברי בעל דברי ריבות בזה אלא ודאי נראה דלא עבדינן תחלת דינא משדה לעבד כ"א יוכיח עכ"ל דברי נביאות הן ומדה זו לא ידענא מהיכן יבא לו דאם עבדינן מיניה פירכא ויוכיח על הק"ו למה לא נעביד מיניה גם תחלת דינא אבל הנראה דודאי איכא למיעבד האי ק"ו משדה אחוזה אלא דניחא להו להקשות מהאי ק"ו דנמכר לעובד כוכבים גופיה ובפשיטות טפי דאההוא ק"ו משדה אחוזה היו צריכין לאתויי ראיה מדלקמן דעביד הוכחה מעבד לשדה כו' כמ"ש התוס' לקמן ע"ק לי בזה דהא אק"ו דעביד בברייתא נמי איכא

למפרך בכהאי גוונא מה לנמכר לישראל שהוא יוצא בשטר כדלקמן ולכך דין הוא שיוצא בשש תאמר בנמכר לעכו"ם שאינו יוצא בשטר ונ"ל בנמכר לעכו"ם שיוצא בשטר אע"ג דאינו נקנה בשטר כמ"ש התוספות לעיל ונ"ע ודו"ק : בא"ד ומ"מ קשה דהא אמה העבריה מצינו למילף מהאי ק"ו כו' והדר נילף ע"ע כו' עכ"ל וה"ה דהוה מצי להקשות למאי דקיימינן השתא כמ"ד דלא יליף שכיר שכיר וא"כ מוי"ו דוכי תשיג ילפינן מוכר עצמו לישראל דנמכר באלה ולא בשש מנמכר לעכו"ם והדר נילף מכרוהו ב"ד בהאי ק"ו ומה מוכר עצמו לישראל דאינו נגאל בשש נגאל באלה מכרוהו ב"ד דנגאל בשש אינו דין שיהא נגאל באלה ויש ליישב דלפום סברא דהשתא דלא יליף ג"ש אלא מוכי תשיג ה"נ מוכר עצמו לישראל יוצא במיתת אדון דקרא ועבדך דדרשינן מיניה ולא ליורש לקמן במכרוהו ב"ד הוא דכתיב ודו"ק : בא"ד ומהר"י תירץ כו' וה"פ ומה מי שאינו נגאל באלה פי' דלא כתיב בקרא בהדיא כו' עכ"ל אבל אי יליף מג"ש דשכיר שכיר מקרי שפיר בקרא בהדיא דודאי הוה הג"ש מופנה מצד אחד דאל"כ לא הוה למדין ממנה אפילו אי ליכא למפרך מידי כדאמרינן בפרק המפלת אך הסוגיא דלקמן קשה לתירוץ מהר"י דאמרינן לקמן דאבעיא להו ע"ע הנמכר לישראל נגאל לקרובים או לא כו' אליבא דרבי לא תיבעי לך דאמר מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש אלמא לא מיפרך כי תבעי לך אליבא דרבנן מאי ילפינן שכיר ולא דרשינן יגאלנו כו' ולפי פי' מהר"י לרבי נמי הא איכא למימר דלא דריש יגאלנו ודקאמר ומה מי שאינו נגאל כו' היינו דלא כתיב בקרא בהדיא ונ"ע ודו"ק: בד"ה ור"י הגלילי מידי אלא באחר כתיב נראה כו' ולספרים דגרסי ליה נראה להר"ס כו' עכ"ל כצ"ל גם בשמעתין לפי מה שמקיים הר"ס הגירסא וכ"ה בדפוס ישן גם בת"י כתובים בקלף אבל הגירסא אמיתית גם לפרש"י נ"ל בשמעתין מידי אלא באלה כתיב והקושיא אליבא דר"ע דפשטיה דקרא ואם לא יגאל באלה דהיינו קרובים אלא באחר ויצא בשנת היובל וכר"י הגלילי אבל חדשים מקרוב באו בכל דפוסי לובלין ובדפוס קראקא הרכיבו שתי הגירסאות דהיינו ור"י הגלילי מידי אלא באלה כתיב והוא טעות גמור דר"י הגלילי לא קאמר הכי אלא ר"ע וא"א להולמם כל דברי התוס' כפי טעות הזה וק"ל :

דף טז גמרא שייר מיתת האדון אי משום מיתת האדון כו' אע"ג דקתני ליה בסיפא גבי נרצע ובמיתת אדון משום דלית ליה התם שיורא אחרינא אבל גבי אמה עבריה שייר ליה שפיר דאית ליה שיורא אחרינא דהיינו מיתת האב ודקאמר כיון דקתני באיש לאו שיורא הוא היינו נמי דגבי נרצע קתני לה אבל גבי אמה עבריה דיתירה היא על הע"ע לא קתני לה דלא קתני לישנא יתירה אלא במילתא דליתא כלל בע"ע וק"ל : תוס' בד"ה לימא ליה כו' ויפקירנו שהרי אפילו עבד כנעני כו' יוצא בהפקר כו' עכ"ל ואפילו אי בעינן נמי גבי הפקר בפני תרי מ"מ קשיא להו מהפקר גם למאי דמסיק דע"ע גופו קנוי לו דהא עבד כנעני גופו קנוי לו ומועיל בו הפקר והמגיה בדברי התוס' אמאי לא פריך ויפקירנו טועה דמשמע דלדברי המקשה אמרו כן ואינו אלא דלמסקנא נמי קשה כמ"ש ודו"ק : בד"ה אמר רבא כו' מדלא חשיב במתני' שטר משמע כו' עכ"ל ולמאי דבעי למימר דסגיא ליה זיל באפי תרי ל"ק להו דליחשביה נמי במתני' בדאומר ליה זיל באפי תרי דלאו היינו קניה דקתני וקונה את עצמו אלא מחילה בעלמא וכנ"ל גם לפי האמת דסגיא בהפקר ולא חשיב ליה משום דאין זה קניה ודו"ק : ע"ב גמרא וכ"ת ה"כ תנא ושייר והא ד' קתני כו' והמ"ל מאי שייר דהאי שייר דהכא ליכא למימר שייר מיתת אדון דהא לפי דעת המקשה קתני מיתת אדון ויש ליישב דאיכא למימר דשייר יובל של רציעה דמתני' דידן חשיב נמי יובל ויובל של רציעה בתרתי מיהו לא אסיק אדעתיה דמקשה דקתני מיתת אדון למימר כדתרצינן דחשיב יובל של רציעה ולא חשיב מיתת אדון דמשמע ליה דר"ש סתם דבריו וקאי על הת"ק דמייתי לקמן ואיהו חשיב מיתת אדון ולא חשיב יובל בתרתי והמתרץ השיב דע"כ ליכא למימר הכי דאם איתא דחשיב ר"ש מיתת אדון באשה מיהת אשכחן ד' וק"ק כיון דהמקשה דהכא רב ששת סמך עצמו בקושייתו וידע מלתא דת"ק דלקמן דהיינו רישא דר"ש דמייתי אמאי לא פריך מרישא דהך ברייתא וכדפריך רב עמרם ויש ליישב לפי דברי התוס' דרב ששת דהכא לא דייק ליה הא דקתני ד' אלא מדנחית לפרושי ואי אתה יכול לומר ד' בא' כו' ה"נ איכא למימר דלא דייק ליה שפיר מלת אלו דקתני ברישא וטפי דייק ליה הכא מדנחית לפרושי כולהו כמ"ש התוס' ודו"ק : תוס' בד"ה מה לסימנין כו' וא"ת מכל הני איכא למידק ק"ו ומה סימנין שאע"פ שנשתנה כו' עכ"ל קושייתם כעין שכתבו התוס' לעיל גבי הא דפרכינן מה ליבמה שכן זקוקה כו' דכל זה אכנים בק"ו ותירוצם נמי שכתבו הכא וי"ל דגבי אדון שייך לומר שינוי הגוף גורם כו' הוא כעין שכתבו שם לתרץ בשם ר"י דמה"ט לא מכניסין הפירכא בק"ו ומדברי אב"ן לב נראה שהבין כוונת התוס' בדרך אחר ע"ש ואין צורך להאריך וק"ל : בא"ד מה להצד השוה שבהן שמוציאין מעבדות כו' ואע"ג דהיא גופא בעי למילף מ"מ כל כו' עכ"ל הקשה בספר לחם אבירים דא"כ בטלת הצד השוה שבכולי תלמודא ואפשר כו' עכ"ל תירוצו אינו מבורר ולי נראה דהכא כיון דהך פירכא גופא צד עבדות איכא פירכא גמורה בחדא מחדא לגבי שנים ויובל דהיינו דאיתנהו גם בע"ע ובהך מלתא ודאי דליכא למילף מנייהו מיתת אב פרכינן לה נמי שפיר גבי חדא מתרתי אע"ג דהיא גופה בעי למילף מנייהו משא"כ בעלמא דליכא למיעבד מה הצד בכה"ג ודאי דליכא למיעבד מה הצד במלתא גופה דבעי למילף מנייהו ודו"ק : בד"ה והתנחלתם וגו' הקשה נ"ל והתנחלתם כו' וי"ל ה"מ גדולה כו' אבל קטנה לא נפקא כו' עכ"ל מיהו הכא בנערה דנפקא בסימנין קיימינן לא הוה אצטריך ליה לאתויי הך דרשה דוהתנחלתם אותם וגו' כקושייתם אלא דהאמת קאמר דגם בקטנה אין אדם מוריש זכות בתו לבנו וכ"ש בנערה וק"ל :

דף יז בפרש"י בד"ה יכול אפילו חלה בתוך שש כו' ת"ל ובשביעית יצא ואפילו לא עבד שש שלמים עכ"ל בפי' ישן כל זה אינו וכן נראה דהא המקשה גם המתרץ דמוקי לה בעושה מעשה מחט לקמן מפרש לה בחלה כל שש וק"ל : גמ' ואימא חמש סלעים מכולהו כו' דהכי משמע קרא דלא כתיב אלא חד ריקם אכולהו ולא שייך לשנויי הכא אמר קרא כאשר ברכך גו' והא דכתיב לאן גורן ויקב ולא סגי ליה בחדא וריקם קאי עליה משום דאימא דבהנהו ה' סלעים בעינן דוקא הנהו ג' מינין ולקמן דבעי לר"י ור"ש האי לאן גורן ויקב ל"ל ולא קאמר דאיצטריך דבעי דוקא הנהו ג' מינין דמכל מין ומין שלשים לר"י וחמשים לרבי שמעון ודאי דליכא למימר דוקא דהא נתינה כתיבה לבסוף ושדי ליה אכולהו ומכולהו דוקא שלשים לר"י וחמשים לר"ש נמי ליכא למימר דא"כ ה"ל לפרושי בברייתא דבעי שלשים לר"י וחמשים לר"ש דוקא מהנהו ג' מינין כדמפרש לה לר"מ וק"ל : תוס' בד"ה חלה שלש כו' שוכר עליו אם באתה חבילתו לידו כו' עכ"ל ובלא באתה חבילה בידו נמי מ"מ שכר

מהר"ם

דף טו במספר השנים כמו שפירש"י ויש שרוצין לתרץ דגרעון כסף שהוא (לחלק) [להקל] על העבד ליכא למילף מנמכר לעכו"ם אפי' בגזירה שוה דשכיר שכיר כדלקמן בגמ' דף ט"ו אצטריך ס"ד וכו' אבל מכרוהו ב"ד דעביד איסורא אימא נקנסיה ולא הוה יליף לה מג"ש אבל זה אינו דלקמן בדף הנ"ל ע"ב כתבו התוס' ד"ה מאי קאמר דלאחר דגלי קרא שיוצא ביובל אע"ג דעביד איסורא הוה ילפינן שכיר שכיר שיגאל באלה ע"ש ול"נ דלהכי אצטריך לכתוב והפדה לגרעון כסף כדי לדמותו ליעוד מה יעוד אע"ג דאי מייעד וכו' כל היכא דלא מצי לייעד לא הוי זביניה זבינא ה"נ כל היכי דלא מצי מגרעא לא הוי זביניה זבינא כדאיתא לעיל דף י"ב :

דף טו ע"ב ד"ה ור' יוסי הגלילי וכו'. נ"ל שצ"ל ור"י הגלילי מידי אלא באלה כתיב ופי' שר"י הגלילי מפרש המקרא אם לא יגאל באלה היינו בקרובים אלא באחר ויצא בשנת היובל ולכך פריך מידי אלא באלה כתיב וכו' : ד"ה ור' האי ויצא כו' לא בעי למאי אתא וכו' פי' לא בעי למאי מוקי ליה ובמאי מפרש ליה דודאי איהו מפרש דפי' הפסוק הוא שיצא מן העכו"ם ביובל אלא דקשה ליה יתורא דהא כתיב בקרא אחרינא שהוא יוצא ביובל :

דף טז ע"ב בתוס' ד"ה מה לסימנים וכו' מ"מ כל כמה דלא ילפינן ליה פירכא הוא. יש לתמוה א"כ בכל מקום שאנו למדים דבר במה הצד במה דלא ילפינן ליה פירכא הוא. יש לתמוה א"כ בכל מקום שאנו למדים דבר במה הצד נפרוך מה להצד השוה שבהן ששוין באותו ענין שאנו באין ללמוד ממנו אלא שיש ליישב קצת דכאן בהצד הא' דהיינו שש ויובל מוציאין משיעבוד בעלמא בלא אמה העבריה שאנו באים ללמוד עתה דהא גבי ע"ע נמי מוציא :

חכמת שלמה

דף טו ע"א גמ' דת"ק דאמר מוכר עצמו כו' כנ"ל : ע"ב רש"י בד"ה ואם לא כו' וגו' סס"ד : בד"ה אי הכי כו' משתמע שיעבוד דילא בשנת היובל אקרובים כנ"ל :

ברש"י

אי היום שכיר בעה"ב ודאי דהפסיד דלא גרע מחבילה בידו כדאמרינן בהדיא התם וק"ל : בא"ד דשנים דשכיר הן ג' שנים והיינו דכתיב כי משנה שכר שכיר כו' עכ"ל ואין זה סותר דרשה דלעיל וכי ס"ד דע"ע עובד בין ביום ובין בלילה כו' מכאן שרבו מוסר לו שפחה כו' דה"נ ה"ק דלא היה לעובדו רק ביום של שש שנים דהיינו ג' שנים שלמים דומיא דהכי אמרו לענין חזקה ג' שנים אבל עובדו גם בלילה דהיינו משנה שכר וגו' מכאן שרבו כו' ודו"ק : בד"ה חדא דתפסת כו' ותדע דהא כי יליף מערכין מהני כאשר בערכך וגו' כו' עכ"ל פסיקא להו הכא טפי לומר כן משום דחדא נתינה כתיבה בהו וחדא מילתא היא דהולה בערכין היא בין המרובה ובין המועט מה שאין כן גבי ריקם אע"ג דחד ריקם הוא מכל מקום תרתי מילי נינהו בכור וראיה ודו"ק : ע"ב גמרא שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה כו' המתרץ ודאי נמי ידע דשדה אחוזה נפקא ליה נמי מהאי טעמא דנפקא ליה הכא דעובד את הבן ולא את כו' כדמסיק הכא והתם ולא נקט שדה אחוזה אלא לראיה דמהאי טעמא דקם תחת אביו ליעדה דקאמרינן הכא קם נמי תחת אביו לשדה אחוזה וכן הבין המקשה קמא דפריך אדרבה מרבה אני את האח כו' משום דהכא חדא והתם חדא ומשני כלום יש יבום כו' והוה ליה הכא חדא והתם ולא כלום אלא דהמקשה בתרא לא הבין דבריו אלא דשדה אחוזה נפקא ליה בשום דרשא מקרא ולהכי פריך ותיפוק ליה דהכא תרתי והכא חדא ומשני דהכי קאמרינן דשדה אחוזה נמי כו' וכן יש לפרש הסוגיא דהתם שהביא רש"י ותו לא מידי ודו"ק : בפרש"י בד"ה הא אם יש בן אין יבום בניחותא גרסינן עכ"ל משום דתחלת דברי המתרץ כלום יש יבום אלא כו' הוא בלשון בתמיה הוצרך לפרש דסוף דבריו אינן בלשון בתמיה אלא בניחותא וק"ל : בד"ה להעניק כו' ואף לאמתך תעשה כן ואהענקה קאי עכ"ל דמלת תעשה לא משמע לו אלא לענין הענקה ולא לאקושי לנרצע לענין דאינו עובד הבן אלא מדהפסיק הענין בנרצע וכתב בתריה בההוא קרא גופיה ואף לאמתך וגו' משמע ליה נמי דלאקושי לנרצע נמי קאתי וק"ל : תוס' בד"ה למר למעוטי כספים כו' מכלל ופרט דלעיל מלינו למעוטי כו' עכ"ל מת"י גידולי קרקע לא נראה לר"י דהוי כלל ופרט וכלל הענק תעניק כלל מצאן גורן פרט תתן לו חזר וכלל ולא מרבינן אלא כעין הפרט עכ"ל : בד"ה (מת"י) אלא מדרבנן גזירה שמא יחזור לסורו והשתא לא הוו חליפי ע"ז דחכמים לא תקנו לו ירושה כ"א בהיתר דהם אמרו והם אמרו וא"ת אמאי יחזור לסורו והא מיד שנתגייר כקטן שנולד דמי ואם יחזור לסורו יש לו דין ישראל מומר וי"ל שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו עכ"ל וק"ל :

דף יח בתוס' בד"ה כאן שהורתו כו' פי' בקונטרס אז רוח חכמים נוחה כו' אלא נראה לר"י כו' ואתי לאחלופי ולשוייה ישראל גמור כו' עכ"ל ממה שפרש"י הכא היכא דלידתו של בן בקדושה מיחלף בישראל גמור עכ"ל איכא לפרושי שפיר כפרש"י אלא ממה שפרש"י לעיל מיניה אין רוח כו' אין מחזיקין לו טובה שלא הצריכוהו לכך עכ"ל אין לפרש כפרש"י אלא כמו שהשיבו התוס' וכן מצאתי בת"י ודו"ק : בא"ד ואם ייבם אשת אחיו יאמרו כו' עכ"ל והוא הדין שמא יחלוץ לה וכן הוא בתוספות ישנים וק"ל : בד"ה כאן בגניבה כו' וקשה מה שפי' בגניבה אחת איתו כו' לא אתיא לא כרבנן כו' היה גניבו אלף ושוה חמש מאות כו' עכ"ל דלא משמע להו לאוקמא היה גניבו אלף כו' בב' גניבות ועוד דאי בב' גניבות איירי מאי קאמר רבא בגניבתו אמר רחמנא ולא בחצי גניבתו כיון דב' גניבות הן כל חדא גניבה שלמה מיקרי וק"ל : גמ' אי הכי ע"ע נמי נכפינהו לבני משפחה כו' הקשה בס' לחם אבירים ומאי קושיא דלמא שאני אמה עבריה שהאב מכרה ולקח המעות ולכן כפינן ליה כשיש לו אבל ע"ע למה כפינן בני המשפחה כו' עכ"ל ועיין תירוץ לזה שם בדוחק ולי נראה דכמו דכפינן לאביה כשיש לו לפרש"י שלא היה לו למכור בתו כיון שיש לו ה"נ נכוף לבני משפחה שהביאו אותו לידי כך והניחוהו למכור את עצמו ולא החזיקו ידו קודם שהעני כדכתיב בענינא וכי ימוך אחיך וגו' ולפי' התוספות דכפינן לבני המשפחה גם באמה ניחא טפי דודאי גם אביה מכח עניות מכר בתו וע"כ נכוף לבני המשפחה שהניחוהו לבא לידי כך ולא החזיקו ידו וניחא נמי לישנא דאי הכי דאי בע"כ לאדון הוה ניחא ליה דבאמה לא היה לו לקנותה מאביה שלא ברצונה משא"כ בע"ע שמכר עצמו מרצונו וק"ל : בפרש"י בד"ה לשפחות ושונה כו' יכול ימכור אדם את בתו כשהיא נערה אמרת ומה מכורה כבר יוצאה כו' עכ"ל ובשנים ויובל ליכא למימר הכי כשהיא מכורה יוצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר דאימא בשנה שביעית וביובל יוצאה ואחר שעבר השביעית ויובל תימכר שנית אבל בסימנין אחר שיוצאה הרי עדיין הסימנין יותר גדולים בה וכ"ש הוא שלא תימכר וק"ל: ע"ב גמרא משום רבי אלעזר אמרו מוכרה לקרובים כו' כצ"ל רבי אלעזר בלא יו"ד והוא רבי אלעזר בן שמוע ול"ג רבי אליעזר ביו"ד שהוא רבי אליעזר בן הורקנוס בר פלוגתיה דר"ע הכא גבי בבגדו וכ"ה בפרק האיש מקדש וכן מוכח לקמן בדברי התוספות שכתבו לקמן לפי' ר"ת דגרים לקמן מוקי לה כר"ע דלשפחות אחר אישות מאי מזבין לה ואי הוה גרסינן הכא רבי אליעזר ביו"ד אכתי תקשי לרב נחמן ב"י דאמר אפילו לר' יוסי ב"י לקדושין היאך מלא ידיו ורגליו לאוקמא הך אלמנה אליבא דר"א דסבר אין אדם מוכר לשפחות אחר אישות ועוד מאי קאמרי התוס' דעד השתא מהדר לאוקמא כר"א כו' דהא עיקר מילתא אליבא דר' אליעזר נמי קא מהדר דהא ושוין שמוכרה אלמנה כו' קאי נמי לר' אליעזר אבל אי גרסינן ר' אלעזר ניחא וק"ל : שם ואי אמרת נישואין עושה כיון שניסאת שוב כו' ואלא מאי אירוסין כו' לענין נשואין קאמר בפשיטות דאין לאביה שוב רשות בה אפילו לקדש דהא דקתני לאישות ושונה היינו אחר קדושין הראשונים ולמכור אפילו אחר קדושין לא דהיינו ולא לשפחות אחר אישות כדבעי לאוקמא הך בבגדו בה כו' לעיל והיינו דוקא בקדושין דידיה כדמסיק הכא אבל אחר אירוסין דידה מסיק הכא אפילו למכור שרי וק"ל : תוס' בד"ה כיון שפירש כו' לכך נראה לר"ת כו' מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו או בביגדו ביו"ד כו' עכ"ל לכאורה שלא חש ר"ת למאי שהקשו לעיל לפרש"י דאין רגילות לכתוב לא יו"ד ולא וי"ו בתוך אותיות הפעולה אלא שבאו לתרץ קושייתם לפרש"י דאין דרך התלמוד להקדים דברי ר"ע כו' אבל מדברי התוספות דבכורות לא משמע כן ומהרש"ל כתב ליישב דבר זה גם בספר לחם אבירים ואין דבריהם מבוררין לי אבל אחר הדקדוק בדברי התוס' דגבי לשון בגידה הביאו מלשון בשמעו בחטף ומלשון בפגעו בחיריק וגבי לשון בגד לא הביאו אלא הלשון בגד גופיה דהיינו ותתפשהו בבגדו דמזה נראה דודאי יש לחלק בין התיבה שהיא מן השמות כגון בגד ובין התיבה שהיא מפעלים כגון בגד שמע פגע והשתא קשיא להו לפירוש רש"י דקשיא ליה בלשון בגד דה"ל למכתב ביו"ד דהברת חיריק משתמע יו"ד אדרבה נידוק להיפך בלשון בגידה הכי נמי הו"ל למכתב בבוגדו בוי"ו דהברת חטף משתמע וי"ו ועוד הקשו דאין רגילות לא יו"ד ולא וי"ו באותיות הפעולה כו' עיקר קושייתם דבשמות לא מלינו כלל בשום מקום תוספת יו"ד או וא"ו בין אותיות השורש של התיבה גם בפעלים דמלינו מלאים ביו"ד ובוי"ו מכל מקום אין רגילות הוא וכן נראה דעיקר דבריהם בלשון בגד שהוא מהשמות לא מלינו בו תוספת יו"ד כלל כמו שכתבו התוס' בהדיא שם בבכורות והשתא לפי' ר"ת ניחא דהמסורת מלשון בגד דלא מלינו בשמות תוספת יו"ד אבל מלשון בגידה שהוא מהפעלים אע"ג דאין רגילות הוא לכתוב מלאים מ"מ כיון דמלינו מלאים בתורה הכי ה"ל למכתב מלא בבוגדו בוי"ו או בביגדו מלא יו"ד ומהרש"ל הגיה או בבוגדו ואינו כן בתוספות דבכורות אבל נקטו הכא הני ב' מלאים בפעלים מלשון בגידה האחת על משקל בשמעו ה"ל למכתב הכא בוי"ו כיון דאיכא למיטעי בלא וי"ו מלשון בגד דלא מלינו בשמות מלאים והשני' על משקל בפגעו הוה ליה למכתב ביו"ד כיון דאיכא למיטעי בלא יו"ד מלשון בגד ותו לא מידי ודו"ק : בד"ה בשלמא אירוסין כו' אבל קטנה דממסרה נפשה לחופה לא אשכחן כו' עכ"ל נראה דר"ל לפי תירוצם דאירוסין ונשואין סתמא כתיבי באורייתא ולגבי אירוסין דהוי מכירה מלתא דחדוש מסברא לית לן לאוקמא אלא במסתבר טפי דהיינו אירוסין דידיה אבל בנשואין כיון דמפקי ליה מרשותיה לגמרי לית לן לפלוגי בין נשואין דידיה ובין נשואין דידה אבל בחופה אע"ג דנפקא נמי מרשותיה דאב לגמרי כיון דלאו סתמא כתיבי אלא דקרא איירי מפורש בנשואין דידיה דכתיב את בתי נתתי גו' דמיניה ילפינן מסירת חופה יש לנו לחלק שדוקא דידיה קאמר קרא וק"ל :

דף יט בד"ה אומר אדם כו' פשיטא למה לא תתקדש כו' מדין ערב כו' עכ"ל משמע להו מעיקרא באומר אדם לבתו כו' וכבר דיבר כן למקדש והא קשיא להו פשיטא למה לא תתקדש מדין ערב וכי תימא דהכא מיירי בלא דיבר למקדש דהשתא לא שייך ביה דין ערב ולכך הוצרך לאתויי מדרבי יוסי ב"י דאפילו בלא דיבר למקדש מהני והא קשיא להו דא"כ אפילו בלא דיבר נמי לבתו תהני דומיא דר"י ב"י אלא ע"כ המכירה חשובה כאילו אמר לבתו הכי נמי המכירה תיחשב כאילו אמר למקדש וא"כ מאי מייתי מדר"י ב"י אלאי וקבלי כו' דהא התם לא דיבר למקדש והא תירצו דהמכירה ודאי אינה חשובה לא כאומר לה ולא כאומר לו ולא מייתי מדר' יוסי ב"י אלא לענין שיש לה יד להתקדש ברשות אביה כמו שיועיל לענין יעוד שהיא מתקדשת על ידי עצמה ברשות אביה שמכרה על דעת לייעדה ודו"ק : בד"ה במלוה שיש כו' אין לפרש דאיירי במשכון שלא בשעת הלואה דקני כו' ואפילו אין מחזיר כו' עכ"ל הא ודאי דאין לפרש הכא דוקא שלא בשעת הלואה דהא הכא דר' יוסי בר' יהודה דמייתי מיניה איירי בשעת הלואה ועוד אי נמי דאיירי שלא בשעת הלואה מ"מ דינא הכי גם בשעת הלואה כמו שכתבו התוספות בהדיא לעיל דמדקני ליה מדר' יצחק בשלא בשעת הלואה אנים שיעבודיה ליחשב ממון לקדש בו אשה גם בשעת הלואה אלא דרוצה לומר דליכא לפרש הכא דמיירי ההיא כהאי טעמא דלעיל משום דקני ליה שלא בשעת הלואה מדרבי יצחק אנים שיעבודיה בשעת הלואה ור' יוסי ב"י דהכא נ"כ מהאי טעמא קאמר לה דא"כ הוה ליה לאתויי הכא מדר' יצחק דהתם והתם נמי ה"ל לאתויי מדר' יוסי ב"י דהכא אלא דהכא איירי אפילו בלא החזיר המשכון כלל ולא שייך הכא טעמא משום דקני ליה מדר' יצחק דלא מקדש לה במשכון כלל אלא במחילת מלוה וגרע האי מחילת מלוה טפי משום דלא סמכה דעתה כיון שלא החזיר לה המשכון ותו לא מידי ודו"ק : בא"ד וא"ת היכי ניליף מר"י כו' והלא ביעוד מחזיר לה כו' וי"ל דפשיטא ליה כו' עכ"ל ויש לדקדק דמ"מ מאי מייתי ראיה מר' יוסי ב"י דהתם ודאי שמחזיר לה גופה סמכה דעתה ומקודשת שפיר במחילת מלוה כההיא דלעיל אבל הכא כיון דלא החזיר לה המשכון לא סמכה דעתה ועיין בספר לחם אבירים ליישב זה ולי נראה כיון דהתם קטנה היא ואין לה דעת לא שייך בהחזיר לה גופה ע"י יעוד דסמכה דעתה ואם כן ה"ה הכא בגדולה בלא החזיר לה המשכון ודו"ק : ע"ב גמרא ורבנן האי לאמה מאי עבדי ליה כו' הקשה בספר לחם אבירים אימא דאיצטריך להא דדרשינן לעיל לאמה מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת כו' ותירץ דתלמ"ד לאמה דריש לה ולפי מה שפירש"י בפרק נערה דהתם לאו מיתורא דלאמה דריש אלא מהיקישא דבת לאמה ע"ש עוד נראה דהדרשות שקולים הם וכן נראה מדברי הרא"ש ע"ש וק"ל : בפרש"י בד"ה ימכרנה לפסולים כו' ק"ו ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו כו' עכ"ל והאי קל וחומר ודאי עדיפא מק"ו דבשמעתין כמ"ש לעיל כיון שיוצאה בסימנין משום דגדולה היא היאך תימכר אח"כ בנתגדלו בה סימנין ביותר וקרוב לזה כתב מהר"י אב"ן לב ועוד הקשה בהאי ק"ו דברייתא דנימא דיו דכמו דמקדשה לפסולין היינו בדיעבד דקדושין תופסין בה אף המכירה דוקא בדיעבד ותירץ דהמ"ל הכי אלא דהך פירכא דפריך עדיפא ליה ולי נראה ליישב דלענין קדושין דאיסורא הוא איכא לפלוגי בין לכתחילה ובין דיעבד אבל לענין מכירה לא שייך לפלוגי בהכי דכיון דמכירתה מכירה בדיעבד למה לא ימכור אותה לכתחלה וק"ל : תוס' בד"ה משל לרבי יוסי כו' לא נהירא שהרי בכולה תלמודא המשל בא ללמד כו' עכ"ל והכא לא קשיא להו קושיא שניה שהקשו לעיל דהכא ודאי ר"י ב"י איירי בהדיא בברייתא בקדשה לאחר תוך ימי המכירה דמקודשת לו ולא לאדון ולפ"ז הקשו בת"י לפר"י לקמן היאך קאמר דאי לאו המשל ה"א כיון דלא אמר לה לאחר שלשים כו' הרי כל שעה בידו ליעדה ואם קדשה אחר אינה מקודשת כו' הא קאמר בהדיא בברייתא דשיחק באדון ומקודשת לשני ותירץ דהכי קאמר דאפילו אין מפורש בדבריו יש ללמדו מהתם דמהו דתימא כו' ועוד האריך ודו"ק :

דף כ גמרא מודו רבנן היכא דאיכא לד יעוד כו' ואידך ברייתא דקתני לא לאביו ולא לבנו ס"ד דרבנן פליגי נמי אפילו היכא דאיכא לד יעוד ותרי תנאי פליגי אליבא

חכמת שלמה

דף יח ע"א גמ' בכפילו בגניבתו ולא בזממו כו' אמר רבא נ"ק כו' אמר רבא בהא כו' ה"נ נמכר בגניבתו כו' סבר רבא למימר כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה יעוד נ"ל הא יעודי כו' : תוס' בד"ה כיון כו' איכא למיטעי ור"ת כו' כצ"ל והד"א : בא"ד בתוך אותיות הפעולה כו' נ"ב אם לא שהוא מצד הסירות ויתירות כגון פועל לפעמים הוא חסר פעל וכן בונה בנה עושה עשה אבל אין מן החיוב לכתוב בוי"ו וכן מה שהוא נכתב לפעמים מלא בוי"ו אינה מצד החיוב : בא"ד מדלא כתב בבוגדו בוי"ו וכ"ב נ"ע דלעיל קאמר דאין לדקדק ממה דכתיב בלא יו"ד כי אין דרך לכתוב בין אותיות הפעולות יו"ד או וי"ו וי"ל דלעיל בעי ר"א ודייק להוניא ג"כ מלשון המסורת שהוא לשון בגד מדלא כתיב בבגדו כו' על כן כתבו דאין לדקדק מזה כלום כי אין דרך לכתוב בין אותיות הפעולות יו"ד או וי"ו אבל השתא מפרש ר"א בבגדו אליבא דמסורת כפשוטו שהוא לשון בגד שהרי לא כתיב בבוגדו בוי"ו א"כ הוא כפשוטו ולא שדייק מדלא כתיב בוי"ו שבע"כ הוא לשון בגד ודו"ק היטב בלשון התוס' ותשכח. (עי' במהרש"א) :

דף יט ע"א תוס' בד"ה במלוה כו' שלא בשעת הלואה כו' נ"ב והיינו כדעת הרא"ש שמוקי לעיל במשכנו שלא בשעת הלוואתו כו' וכדברי התוספות דמסכת ב"מ וחוזר מן דברים הראשונים שכתבו שמדבר בכל ענין נ"ל וק"ל : בא"ד בשעת הלוואה איירי כו' נ"ב וכגון שיש לו משכון ממנה : ע"ב תוס' בד"ה ולר"מ כו' מדרבנן אדרבנן כו' נ"ב פי' דודאי מאן חכמים ר' יהודה לפירושו שהלכה כר' יהודה גם כן לגבי ר"מ :

דף כ ע"א רש"י בד"ה מ"ש דקתני לא הרגיש דמשמע אם לא הרגיש סופו לבא לכך ובכולהו כו' כנ"ל : גמ'

מהר"ם

דף יח ע"א ברש"י ד"ה בגניבתו וכו' קס"ד ונמכר בגניבתו משמע ליה ונמכר פעם א' כו'. פי' ולא הוה ס"ד שנדרוש מתיבת בגניבתו אבל לפי המסקנא ר"ל לפי התירוץ של בגניבתו דהיינו בגניבתו פי' כולה ואינו נמכר בחצי גניבתו יהדר בחצי השניה כגון שהוא שוה ת"ק והגניבה אלף : ע"ב בתוס' ד"ה ר"א סבר וכו' לכך נראה לר"ת וכו' ר"א סבר יש אם למסורת ומסורת הוי לשון בגד וכו' מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו וכו'. יש לתמוה דהא כתבו התוס' בעצמם לעיל מזה ועוד דאין רגילות לכתוב לא י' ולא וי"ו בתוך אותיות הפעולות וכו' וא"כ משמע שאין דקדוק שום דבר מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו והכא כתבו דמסורת הוי לשון בגד מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו וי"ל דלעיל דפשוטו של מקרא הוי לשון בגד כדכתיב ותתפשהו בבגדו ומכח דיוק המסורת בא לשנות פשוטו של מקרא מדלא כתיב ביו"ד לכך כתבו התוס' דאין לדקדק מזה והכא בגמ' שהמסורת הוא לשון בגד וא"צ לשנות פשוטו של מקרא אא"כ היה כתוב בבוגדו בוי"ו אז היינו צריכין ע"כ לשנות פשוטו של מקרא אבל השתא דלא כתיב בוי"ו הוי לשון בגד והיינו פירושו דקאמר מדלא כתיב בבוגדו בוי"ו וק"ל :

דף יט ע"א בתוס' ד"ה במאי מוקי לה וכו' לפר"ת דגרים וכו'. פי' דהא ר"ת פי' לעיל דר"א סבר כיון שפירש טליתו עליה ור"ע סבר כיון שבגד בה היינו שפחות אחר שפחות וע"כ צריך לגרוס כאן מוקי לה כר"ע וכו' : ד"ה אומר אדם וכו' אע"כ המכירה חשובה וכו' א"כ המכירה נמי תחשב וכו'. פי' ואיך נוכל ללמוד ממנה כשלא אמר למקדש אלא אמר לה צאי וכו' אלא ע"כ צ"ל כאן מיירי נמי כגון שאמר למקדש א"כ קשה מאי אתי לאשמועינן פשיטא דמקודשת מדין ערב וק"ל :

בא"ד אלא הכי מוכח דקטנה יש לה יד וכו'. פירוש ומ"מ צ"ל לה צאי וקבלי וכו' דהא היא ברשות אביה והא דגבי יעוד מתקדשת אע"ג דכתבו התוס' בסמוך דהמכירה לא הוי לא כאומר לו (צ"ל) לא כאומר לה [צ"ל] דגזירת הכתוב אבל אי אין לה יד לא שייך גזירת הכתוב בזה וק"ל :

דף כ ע"א בגמרא אי מהתם ה"א ניתב ליה דמי עיניה וניפוק. פירוש דה"א דהא דכתיב לא תצא כצאת העבדים לא אתי לגרע כחו משל עבד כנעני שהוא ק"ו דהא הוא יוצא בשש ויובל וגירעון כמו שכתבו

דרבנן וק"ל: שם ההוא מלא תלא כו' אי מהתם ה"א ניתיב ליה דמי עיניה כו' ורש"י בחומש פי' דע"ע נפקא ליה דאינו יוצא בראשי אברים מהיקשא דעברי לעבריה כו' על פי המכילתא ומאי אתיא כרשב"י דהכא וכ"כ הרא"ם וק"ל: תוס' בד"ה שאינו יוצא בראשי אברים כו' דסלקא דעתך אמינא דלא גרע מעבד כנעני שאינו יוצא בשם כו' עכ"ל ולעיל גבי אמה עבריה דדרים דאינה יוצאה בראשי אברים מלא תלא וגו' לא הוצרכו לכך אלא דסד"א כיון דיוצאת בסימני הגוף דסימנין מכל שכן דיוצאה בשינוי הגוף דשן ועין והקשה הרא"ם לדברי המכילתא דהיינו כרשב"י דשמעתין דנפקא ליה הא דאין עבד עברי יוצא בראשי אברים מהיקשא דעברי לעבריה הא כיון דהיקשא איכא לאוקמא למלתא אחריתי דהיינו דמה עבריה נקנית בכסף אף עברי נקנה בכסף למה נפרש ההיקש לאינו יוצא בראשי אברים לבטל הק"ו מעבד כנעני דיוצא בראשי אברים כו' כיון דאפשר לקיים שניהם כו' וצ"ע עכ"ל ולי נראה דלק"מ דכיון דאין היקש למחצה מתבטל הק"ו דהיקשא עדיף מק"ו כדאמרינן בכ"מ ודו"ק: ע"ב גמרא אף האי נמי אינו נגאל לחלאין א"ד לקולא אמרינן כו' הכא בע"ע הוא דמבעיא ליה הכי משום דמסיק לעיל מקראי לענין השביח והכסיף דאזלינן לקולא ולא לחומרא קמבעיא ליה הכא נמי לענין חלאין דנימא נמי הכי אבל לקמן גבי בתי ערי חומה לא קמבעיא ליה הכי אי אזלינן לקולא אלא מבעיא ליה דאימא היכא דגלי גלי דהתם לא אשכחן ביה דאזלינן לקולא היכא דאיכא למיזל נמי לחומרא ויש לדקדק גבי מקדיש שדהו מאי קמבעיא ליה אי נגאל לחלאין או לא דמאי כ"מ כיון דגואל לעולם זרע חומר שעורים בחמשים כסף מאי קולא וחומרא שייך ביה לענין גאולת חלאין: תוס' בד"ה איתיביה פי' מסיפא דקתני מוכר בית בבתי ערי חומה כו' עכ"ל דמרישא דקתני והלא דין הוא כו' ומה מוכר שדה אחוזה שיפה כחו כו' מקדיש שהורע כחו כו' דיליף ק"ו ליכא לאקשויי דלעיל גמר טעמא דקרא בהיפך זה די"ל דודאי הכא אי לאו קרא דאם גאל יגאל במקדיש שדהו קאמר דליכא השתא טעמא דקרא אלא דאיכא למילף ק"ו אלא דמסיפא פריך דקאמר בהדיא בבתי ערי חומה דאינו לוה וגואל לחלאין ולעיל קאמר דגואל לחלאין והא קשיא להו דהא מסיפא נמי לק"מ מהאי טעמא דאימא דלעיל קאמר טעמא דקרא בתר דרבי לן קרא במקדיש כו' והא תירצו דמשמע ליה הא דקאמר בתי ערי חומה יוכיח היינו גם לפי האמת דאל"ה ה"ל למינקט עבד עברי יוכיח דהוי גם לפי האמת והא קשיא להו דהכתי אמאי לא נקט האי ק"ו מע"ע לחודיה דהוי חדא מחדא ולא הוה אצטריך ליוכיח דהוי חדא מתרתי משדה אחוזה ומבתי ערי חומה ותירצו דשדה משדה עדיפא ליה אע"ג דהוי חדא מתרתי ויותר נראה בזה לשון ת"י דקרקע מקרקע עדיפא ליה דבתי ערי חומה לאו שדה הוא אלא קרקע ותו לא מידי אך קשה דהא למאי דיליף נמי חדא מתרתי משדה אחוזה ומבתי ערי חומה איכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן הורע כחן לגאול בשנה שניה והוצרך למימר ע"ע יוכיח כדמסיק אם כן עפי הוה ליה למיעבד ק"ו מע"ע גופיה לחודיה דליכא למיפרך מידי ודו"ק ובת"י הקשו מאי הורע כחו איכא באינו נגאל לחלאין הא אמרינן לעיל גבי עבד עברי דפעמים הוה קולא ולפעמים הוה חומרא ודו"ק:

ח"א דף כ ע"א קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף כו'. ופירשו התוס' דמסברא שבא עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה עכ"ל וק"ק דא"כ למה קאמר דנסמכה וכי תמכרו ממכר וגו' לתשובו איש אל אחוזתו שהוא עיקר דין היובל וי"ל משום דבכבר כתיב עיקר דין יובל זה לעיל מיניה ושבתם איש אל אחוזתו אבל האי קרא מפורש דכתיב לעיל מיניה מן השדה תאכלו את תבואתה וגו' דהיינו שיהיו כלם שוים באכילת שדה לבהמה שאוכלת מן השדה שהכל יהיה הפקר וכמ"ש לאכלה ולא לסחורה ולזה אמר אע"פ שאמרתי לך שכולם שוים בפירות שביעית לענין אכילה אל תאמר שבאותה שנה לא תשוב הקרקע גופה לבעלה הראשון ותהיה הפקר אלא דאף בשנה זו שתאכלו כולם תבואתה הקרקע היא בחזקת בעליה גם לענין מלאכה ותיקון קרקע המותרות בשביעית וביובל והשתא נסמכה שפיר וכי תמכרו וגו' לאיסור פירות שביעית שאמר מן השדה תאכלו וגו' כלו' ולא תעשו בהם סחורה אבל השמטת קרקע ועבדים כבר נאמר ושבתם איש וגו' ולא חזרו כאן אלא משום פירות שביעית כמ"ש כן נראה לפי הדרש דהכא וק"ל: לא באת לידו עד שמוכר כו'. פרש"י והכי משמע לא באת לידו הרהור תשובה עד כו' עכ"ל והוא דחוק ועיקר חסר מן הספר ולולי פירושו נראה דהאי לישנא אמור בין ביש לו בין באין לו כמו והשיגה ידו ומטה ידו דהיינו ממון דבר הניתן מיד ליד וז"ש כאן לא באת לידו כלום ממכירת אחוזת אבותיו שעדיין אין לו עד שבא לעונש גדול מזה דהיינו שמוכר בית מושב עיר חומה ומקשה אמאי לא קאמר נמי הכא האי לישנא דלא הרגיש ואמר כיון ששנה הותרה כו' ובודאי לא ירגיש. ואמר לא באת לידו עד שמוכר את בתו כו' ואע"ג דבתו לא כתיב בהאי ענינא הא קמ"ל כו' וקשה מהיכא קמ"ל הכי כיון דלא כתיבה כלל בהך ענינא מי יימר דכאן מקומה ומסברא נמי דקאמר דבתו קדמה למכור מלוות ברבית דברתיה מגרעה ונפקא והא מוספה ואזלא כפרש"י מה"ע נמי ה"ל להקדים נמי מכירה גופיה קודם רבית דמגרע פדיון ונפיק כדקתני מתני' דע"ע יוצא בגרעון ורבית מוסיף ואזיל ביה ונראה לומר דה"ק דאי הוה מקומה של מכירת בתו בתר פרשת רבית ה"ל למכתב שם ולא בפרשת משפטים ומהא שמעינן דע"כ מוקדם מכירת בתו קודם פ' רבית ומטעמא דברתיה מגרעא כו' ומיהו במכירת עצמו לא תועיל הך סברא ולא ימכור עצמו קודם שילוה ברבית מדכתיב בתר פ' רבית והא דלא כתביה למכירת בתו קודם פ' רבית כיון דשם מקומה י"ל דלא חשיב אלא הנך שאדם עושה כן כסדר אבל במכירת בתו קודם שילוה ברבית אין כל אדם עושה כן וזה שדקדק לומר קמ"ל דנזבין איניש ברתיה כו' ולא ניזיף כו' ולא קאמר דמזבין איניש כו' ולא יזיף כו' דודאי כן יעשה האדם למכור בתו קודם שילוה ברבית אבל הוא אינו עושה כן אלא שמלוה ברבית מקודם שימכור בתו ודו"ק:

דף כא תד"ה משום דאיכא כו' וא"ת ול"ל ומצא כדי גאולתו וגו' תיפוק ליה בק"ו מע"ע כו' וי"ל דאדרבה כו' עכ"ל יש לדקדק דמשמע לעיל לרבנן בבתי ערי חומה דאינו נגאל לחלאין אתיא מגזירה שוה דגאולתו הא איכא למילף מהאי ק"ו ומה ע"ע הנמכר לעובד כוכבים שיפה כחו ליגאל בשנה שניה אינו לוה וגואל לחלאין בתי ערי חומה שהורע כחו ליגאל בשנה שניה אינו דין שאינו לוה וגואל לחלאין דבתירוצם שכתבו גבי שדה אחוזה איכא למימר ק"ו איפכא ממקדיש שנגאל לחלאין לא מיתרצא הך שהרי לא יפה כחו בבתי ערי חומה לחזור לבעלים ביובל וי"ל דקושטא הוא למאי דמסיק דע"ע יוכיח בתי ערי חומה נמי מהאי ק"ו דע"ע נפקא ולא מגזירה שוה דגאולתו גאולתו והוא דחוק ודו"ק: בא"ד מ"מ בתי החצרים שיפה כחו ליגאל מיד כו' עכ"ל הקשה מהר"י אב"ן לב הא איכא למיפרך ע"ע יוכיח דנגאל מיד ואינו נגאל לחלאין ובהך פירכא נתבטל הק"ו האחרון ונתחזק הראשון והדרא קושיין לדוכתה עכ"ל ונראה לי לתרץ דלק"מ דמאי דקאמרינן לעיל גבי ע"ע נגאל כולו ולא לחלאין לאו מיתורא קראי אלא ממשמעו מיהו אי איכא גזירה שוה או ק"ו דנגאל לחלאין ואפקיה ממשמעות אזלינן בתר ההוא ק"ו או גזירה שוה אלא דלעיל בתר משמעו אזלינן דאינו נגאל לחלאין משום דגזירה שוה גאולתו גאולתו משדה אחוזה מסייע ליה ותדע דהא רב הונא בר חיננא דמבעיא ליה מעיקרא בע"ע והשיב לו רב ששת מדכתיב ונגאל כולו ולא חציו מאי קמבעיא ליה איהו גופיה בתר הכי בבתי ערי חומה אי יליף גזירה שוה משדה אחוזה דאינו גואל לחלאין תפשוט ליה דע"כ לא יליף גאולתו גאולתו משדה אחוזה מדאיצטריך למכתב ונגאל בע"ע אלא ע"כ ונגאל לאו יתורא הוא אלא משמעות דקרא הוא כך כולו ולא חציו וגלי לן על גזירה שוה דגאולתו משדה אחוזה והשתא קמיבעיא ליה שפיר גם בבתי ערי חומה כיון דגלי קרא בע"ע דיליף גזירה שוה משדה אחוזה ה"נ נילף גזירה שוה בבתי ערי חומה א"ד היכא דגלי גלי והשתא התוספות דהכא דלא אסקי אדעתייהו אכתי דנילף ק"ו איפכא ממקדיש הקשו שפיר דאי נמי לא הוה כתיב בשדה אחוזה דאינו נגאל לחלאין מכל מקום בעבד עברי הוה ידעינן ליה ממשמעותיה מדכתיב ונגאל כולו ולא חציו ואם כן נילף מיניה בק"ו שדה אחוזה כמ"ש התוס' והא תירצו שפיר דאי לאו קרא בשדה אחוזה דאינו נגאל לחלאין הוה ילפינן ממקדיש בק"ו בשדה אחוזה ובתי החצרים דנגאל לחלאין וליכא למימר דע"ע יוכיח דע"ע גופיה נילף בהאי ק"ו ממקדיש דנגאל לחלאין ולאפוקי ממשמעותיה דנגאל ואדרבה השתא גזירה שוה דגאולתו גאולתו בע"ע משדה אחוזה הוה מסייע לק"ו ממקדיש דנגאל לחלאין ותו לא מידי ודו"ק: בא"ד ומהשתא ילפינן נמי בתי החצרים מיניה שאינו לוה וגואל לחלאין עכ"ל ק"ק לפ"ז אמאי לא נקט לעיל בברייתא האי ק"ו מקדיש מבתי ערי חצרים שאינו לוה וגואל לחלאין דהשתא ליכא למיפרך תאמר במקדיש שיפה כחו ליגאל מיד דהא בתי ערי החצרים נמי יפה כחן ליגאל מיד והוה האי ק"ו חדא מחדא וקרקע מקרקע דליכא למימר דניחא למילף שדה משדה דהיינו מקדיש שדהו משדה אחוזה דהא ע"כ צריך למימר בתי ערי חומה יוכיח דלא הוה שדה משדה אלא קרקע מקרקע ודו"ק: בד"ה מאי בכל כו' ושמעינן שדה כו' ואם תאמר לימא דאתי לרבות ע"ע וי"ל דמשמע כו' עכ"ל ביאור דבריהם דמקשינן דבכל ריבויא הוא ומשמע דלא אתי אלא למילתא חדתא ולקובעו חובה גבי שדה אחוזה לא מלתא חדתא היא דמיתורא דקרא גופיה גאולה תתנו וגו' נמי הוי שמעינן ליה בלאו רבויא דבכל והא קשיא להו דאכתי נימא דשדה אחוזה ובתי חצרים קאמר בברייתא לרבות לקובעו חובה מיתורא דקרא גופיה ומרבויא דבכל מרבינן ע"ע והא תירצו דמשמע ליה דלא אתי לרבויא אלא מלתא חדתא ועכ"פ מרבה נמי גאולת קרקע דהיינו בתי ערי חומה מיהו מרבינן נמי מיניה אף ע"ע הנמכר לישראל דהוי נמי מילתא חדתא אע"ג דלא הוי גאולת קרקע ולקמן שכתבו התוס' בד"ה לקובעו חובה כו' והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא כו' יש לדקדק ומאי קושיא דהא לקמן קיימינן דבתים דקתני היינו בתי ערי חומה וא"כ נימא דמשום בתי ערי חומה נקט רבויא דבכל דהוי קרקע ואגב מרבינן נמי ע"ע כמ"ש הכא דאיכא למימר דה"א דלא קאמרינן הכא הכי אלא למאי דבעי למימר דע"ע היינו נמכר לישראל דמלתא דחדתא היא אבל בנמכר לעובד כוכבים לקובעו חובה כיון דלאו מלתא חדתא היא לא ה"ל לרבויי ברבוי דבכל כדמקשינן גבי שדה אחוזה והא תירצו דלא דמיא דבשדה אחוזה לקובעו חובה כיון דביה איירי קרא לא שייך לרבויי לקובעו חובה ממלת בכל משא"כ הכא בנמכר לישראל כיון דלא נכתב בהאי ענינא איכא למימר שפיר לרבויי מבכל אף לקובעו חובה ותו לא מידי ומהר"י אב"ן לב נתקשה בזה לאין צורך ודו"ק: ע"ב בד"ה ההוא לקרוב כו' וחד למדרש יגאלנו לזה ולא לאחר עכ"ל ובברייתא הכי קאמר יגאלנו כו' שלש פעמים חדא ודאי אתא לגופיה והב' ודאי למיעוטא ולא לאחר אלא הג' למאי אתא ומפרש לרבות כל הגאולות כו' דהיינו לקרוב קרוב קודם וק"ל: בד"ה בביאה שניה כו' אבל הכא דכי שריא גבי ישראל אין כאן חידוש כו' עכ"ל לדברי התוספות ניחא דביאה ראשונה חידוש הוא שהתורה התירה במלחמה אבל לפרש"י לקמן דביאה ראשונה נמי היא אחר כל המעשים בגירותה לאו חידוש הוא טפי מביאה שניה וכן הקשו התוס' לקמן וק"ל: בד"ה אשת אפילו אשת איש ואף על פי דאין אישות לכותים כו' עכ"ל והא דקאמר בע"ז הבא על הכותית חייב משום נשג"א היינו מדרבנן וכ"ה בת"י וק"ל:

דף כב בד"ה שלא ילחצנה כו' ונראה לרבינו תם דביאה ראשונה כו' אבל ביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גיורת כו' עכ"ל והא דקאמר שלא ילחצנה כו' היינו להתחיל למנות ירח ימים דאין יכול לדוחקה לעשות סדר הפרשה עד שתהיה בביתו עכ"ל ת"י וק"ל: ע"ב גמרא ותנא דידן מלתא דליתא במטלטלין קתני כו' כסף איתא נמי במטלטלין לרבי יוחנן דסבר הכי בבכורות מיד עמיתך בכסף מיהו כיון דמדרבנן ליתא במטלטלין כדאמרינן שמא יאמר נשרפו חיטיך בעליה מיקרי שפיר ליתא במטלטלין ודו"ק: תוס' בד"ה מה נשתנה כו' דמרצע גימטריא ד' מאות כו' עכ"ל דבגמ' דקאמר מה נשתנה אוזן כו' ליכא טעמא אלא למה תהיה הרציעה באבר האוזן ולא באבר אחר אבל על הרציעה טעמא אחרינא אית ביה משום דמרצע בגימטריא ד' מאות כו' ובהכי ניחא דלא קשה אהא דקאמר אוזן ששמעה כו' למה לא נאמר כן גם במצות אחרות שנאמרו בסיני וק"ל: גמ' אי מה כו' אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל תלמוד לומר לעולם כו' עכ"ל ואין לומר לעולם של יובל דאם כן לשתוק קרא מיניה ונילף משדה אחוזה עכ"ל ת"י ולולי דבריהם נראה דודאי לק"מ דע"כ לעולם ממש משמע מדאצטריך לעיל ושבתם איש וגו' בע"ע דלא נימא לעולם ממש כדאמרן לעיל וק"ל: תוס' בד"ה איכא דאמרי כו' אבל קטן שאין לו יד כו' כאבא שאול ולא א"ל שלוף לי מסנאי מחיים כו' עכ"ל דהא דקאמר חזיה דתקיף ליה עלמא אמר ליה כו' דמשמע דמחיים של יהודה אמר ליה שלוף לי כו' היינו לליסנא קמא דגדול הוה ובעי זה פירש למיתה וזה פירש לחיים אבל לליסנא דאיכא דאמרי דקטן הוה אבל אי הוה גדול לא הוה מהני ליה בזה פירש כו' אלא דקטן הוה וקושטא הוא דלאחר מיתת יהודה אמר ליה שלוף לי כו' וק"ק לדבריהם דמי הכריחם לומר כן לפי' זה ותימא לפי' זה נמי לליסנא דאיכא דאמרי נמי שלוף לי מסנאי מחיים הוה דאע"ג דמהני ליה בקטן לאחר מיתה כמו מחיים כאבא שאול מכל מקום החזיק בו מחיים לפי שהיה ירא שמא יקדימנו אחר כמו שהקשו לפרש"י ויש ליישב ודו"ק:

דף כג בפרש"י בד"ה ורשב"א כו' ואם באנו לפרש ג' מחלוקת ולומר דרבנן כו' ובשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו כו' עכ"ל ולפי זה סולה מתני' כרבנן ולא תימא דרשב"א היא כדקאמר תלמודא אי נמי דהכי קאמר דבהא דבשטר על ידי אחרים ולא ע"י עצמו סברי רבנן דמתני' כרבי שמעון בן אלעזר ולא כר' מאיר ודו"ק: גמ' והא קמ"ל על ידי אחרים אין ע"י עצמו לא כו' מת"י וא"ת מעיקרא נמי ידע תלמודא דהכי הוא חידוש דמתני' כדאמר בכסף על ידי אחרים אין ע"י עצמו כו' וי"ל דהוה סבר מעיקרא דהוה חידוש

מהר"ם

שכתבו התוס' אלא אדרבה הכתוב בא להעדיף כחו שלא כצאת העבדים שיוצא בשן ועין בלא תשלומין אבל זה יוצא וגם צריך ליתן לו דמי עינו וק"ל:

דף כא ע"ב בתוס' ד"ה לקובעו חובה והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל דהא לא כתיב בההוא ענינא. פי' דבתי ערי חומה ועבד עברי לא כתיב בענינא דהאי קרא ולכך אי הוי כתיב גאולה תתנו לארץ לא הוה מוקמינן לה אהני דלא כתיב בההוא ענינא כלל ולכך אצטריך לכתוב בכל לרבינהו והיינו נמי דקאמר בגמ' לעיל בשלמא למ"ד לרבות בתי ערי חומה היינו דכתיב בכל פי' משום דלא כתיבי בההוא ענינא כדפירשנו אבל למ"ד לרבות בתי ערי חצירות דכתיבא בהאי ענינא מאי בכל

חכמת שלמה

ע"ב גמ' תלמוד לומר גאולה כו' נ"ב נ"ל טעות גמור כי זה הפסוק נאמר אצל בית וכן גרסינן תלמוד לומר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו וכן ראיתי בס"א: שם דרבינא רב נחמן בר יצחק נמחק בר יצחק ונ"ב בס"א אינו ונ"ל שהוא רב נחמן סתם דאל"כ יהיה קשה לתוספות שפירשו בסוף פרק כל הגט שרב נחמן בר יצחק הוא חבירו של רב אשי והוא קטן מן רבא ויתיב אהוריה דרבא א"כ רב יוסף שהוא רבו של רבא והוא חבירו של רבה איך קלסיה לרב נחמן וק"ל: שם שלוה וגואל וגואל לחלאין כו' כנ"ל וכן בכ"מ בגמרא ברש"י ובתוס' בדף זה ובדף השני נ"ל לוה וגואל וגואל לחלאין: רש"י בד"ה זה הנמכר כו' ולא לשם אלוהות כנ"ל: בד"ה שדה כו' ולא כתיב כדי כנ"ל והס"ד: בד"ה ואם גאל כו' שמצינו ר"ש דריש טעמא כו' מיורשים לפי כו' כנ"ל והד"א:

דף כא ע"א גמ' בהדיא כתיב בהו יגאלנו יגאלנו שלשה כו' וכן בעמוד ב': רש"י בד"ה בשנה כו' אין למוכר לגאול כו' כנ"ל: בד"ה מאי כו' לארץ הס"ד: ע"ב רש"י בד"ה וחכמים כו' שבמשפחתו והיאך כו' כנ"ל והד"א:

דף כב ע"א רש"י בד"ה אטו כו' וכל סוף שם מאמר שמתחיל בה נקרא סוף כו' כנ"ל: תום' בד"ה שלא ילחצנה במלחמה כו' עלי אל סמלך כו' כנ"ל: ע"ב גמ' רב אחי בר אדא כו' כנ"ל: תום' בד"ה מה נשתנה כו' ת' שנה כו' נ"ב ואני קבלתי בעבור שהקב"ה גזר עליהם ת' ומחיבתם דילג על הקן כדי למהרם לעבודתו והתחיל למנות הת' משנולד יצחק וק"ל:

דף כג ע"א תום' בד"ה ואיכא דאמרי כו' וההכא שאול אמילתא קמא נמי קאי כו' כנ"ל:

דמתניתין מתרווייהו ממה שהוא על ידי אחרים ומן דיוקא דע"י עצמו לא ומסיק דלא אצטריך מתניתין אלא מן הדיוק עכ"ל וק"ל: **תוס'** בד"ה רשב"א אומר כו' אלמא אית להו דגיטו וידו באין כאחד וכיון דהכי הוא לא קרי ליחיד חכמים כו' עכ"ל לכאורה לא הוו צריכי להכי אלא כיון דרבנן דרבי מאיר אית להו דגיטו וידו באין כאחד בפ' קמא דגיטין ע"כ דג' מחלוקות בדבר דבכסף פליגי עליה דר' מאיר ומהני גם על ידי אחרים כיון דזכות הוא לו ובשטר פליגי עליה דרשב"א ומהני גם ע"י עצמו כיון דסבירא ליה דגיטו וידו באין כאחד ומתניתין אתיא שפיר כרבי שמעון בן אלעזר וכ"ה בת"י בשם ר"י והנראה לקיים דבריהם שלפנינו שבאו לקיים פרש"י שדקדק לפרש לרשב"א בין בכסף ובין בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו אפילו אי לא גרסינן אף ורישא דמילתא במתני' רבנן וסיפא דמלתא רשב"א ולא ניחא ליה לפרש דרישא דמילתא נמי רשב"א ומודה הוא בכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו ולא פליג אלא בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ואהא תירצו דא"כ לא הוה קרי ליחיד חכמים במתני' אלא ע"כ רשב"א פליג נמי בכסף דהוי ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ורישא דמלתא דלא כרשב"א ודו"ק: **ע"ב** בד"ה דאמר רב הונא כו' וכ"מ שאם היה כהן מקריב שלא כו' דרחמנא נמי ניניהו הוי קרבן כשר ואי הוה דוקא שלוחי דידן כו' עכ"ל וכצ"ל לפי דברי התוס' בפ"ק דיומא ע"ש והתם בנדרים ודאי לענין מודר הנאה קמבעיא כדאמר בהדיא התם ואי נמי דשלוחי דרחמנא נמי ניניהו כיון דשלוחי דידן נמי ניניהו אסור במודר הנאה ולא קמיבעיא ליה להתיר במודר הנאה אלא אי שלוחי דרחמנא דוקא ניניהו אלא דרב הונא דהכא לא כ"מ הכא לענין מודר הנאה כלל אלא לענין מקריב שלא לדעת הבעלים דלמאי דקאמר שלוחי דרחמנא נמי ניניהו כשר שלא לדעת בעלים ואי הוה דוקא שלוחי דידן הו' ודו"ק: **בד"ה** ורא"א כל כה"ג כו' דמשמע מהתם דהלכה כרב ששת ולא כר"א כו' עכ"ל דלר"א רב לא סבר כר"מ אלא כרבנן ושמואל דלא כמאן ועיין בזה באורך ברא"ש וק"ל:

דף כד בא"ד ומשני כשנתנו לה אחרים על מנת שאין לבעלה רשות בהן כו' עכ"ל ואע"ג דכל הנך אוקימתות הוי כרבנן דלר"מ קנה הבעל כו' י"ל דתלמודא לא נחית לאשמועינן אלא דהלכה כרב ששת ממילא שמעינן דלר' מאיר כו' עכ"ל הרא"ש ע"ש באורך והתוס' קצרו בדבריהם בכל זה וק"ל: **בא"ד** אך ר"י אומר דאין ראיה לומר דהלכה כר"ש כו' דיש נחלק בין אשה לעבד כו' עכ"ל ומיהו באשה נמי לר"א פליגי רבי מאיר ורבנן ובע"מ שאין לבעליך רשות בו כדקאמר התם לרב דאי אמר לה מה שתרלי תעשי דקנה יתהון בעל כו' ורב כרבי מאיר ויש לדקדק לדברי ר"י מאי פריך מדר' מאיר אדרבי מאיר מהך דמעשר שני דע"מ שתפדי בו את המעשר הא ר"מ מודה לר"א בכה"ג באשה דלא קנה הבעל כמו שאתה נותן לפיך ויש ליישב דמ"מ פריך דר"מ אדר' מאיר ודרבנן אדרבנן דסברתם הכא הפוכה מסברתם גבי ע"מ שתפדי כו' דהכא בע"מ שאין לבעליך רשות בו לר"מ קני הבעל טפי מלרבנן וגבי מעשר בע"מ שתפדי כו' קני הבעל טפי לרבנן מלר"מ וקצת יש להוכיח כן מתוך שמעתין אף לפירוש רבינו תם דלא מחלק בין אשה לעבד דלא פריך אלא מסברתם דלר"א הא היכא לאוקמא פלוגתייהו גבי מעשר בע"מ שאין לבעליך רשות בו דקני גם לרבנן ולא תקשי מדרבנן אדרבנן דלא פליגי לעיל אלא בע"מ שתצא לחירות ולרב ששת נמי דמוקי פלוגתייהו לעיל דוקא בע"מ שאין לרבך רשות בו אבל בע"מ שתצא בו לחירות מודה ר"מ דלא קני היכא לאוקמה פלוגתייהו במעשר בע"מ שתפדי בו את המעשר ולא תקשי מדר"מ אדר' מאיר אלא דמ"מ פריך דסברתם במעשר הפוכה מדלעיל ומיהו בהא איכא למימר דשפיר פריך כפשטיה דמ"מ תקשי מכל שכן לרב ששת מדרבנן אדרבנן ולר"א מכ"ש תקשה מדר' מאיר אדר"מ גם קשה לפי' ר"י לא מיישב ההוא סוגיא דפסחים דמוכחא כרב ששת ודברי ת"י ודברי הרא"ש נכונים בזה דדברי ר"י אין כאן מקומם ולא בא ר"י כלל לדחות דברי ר"ת דלעיל אבל מקומם לעיל אהא דקאמר אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה כו' דאין קנין שלהם שוה בכל ענין אבל בפלוגתייהו דהכא שוין הן עבד ואשה אלא דלא דמי לגמרי דאשה כו' עיין באורך ברא"ש ותו לא מידי ודו"ק: **בד"ה** אלא בזוזי כו' לכן נ"ל דזוזי דידה מיירי כשהקנה לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בו כו' שאין הבעל אוכל פירות עכ"ל לא ידענא היכן פירשו כן לעיל דאדרבה בהדיא כתבו לעיל דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה היינו שהבעל אוכל פירות כו' והיינו לר"א לכ"ע ולרב ששת מיהת לר"מ אין קנין לאשה בלא בעלה בע"מ שאין לבעליך רשות בו ובת"י אלו הדברים אינן שם ולולי דבריהם שלפנינו הייתי יכול לפרש בזוזי דידה כו' היינו שנתן לה הבעל במתנה דבהכי זוזי ודאי קנתה האשה לגמרי ואין לבעל בהן אפילו פירות כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק: **בד"ה** תנא יוצא בשן כו' משום דסבר צריך גט שחרור עכ"ל ומתני' דידן בהא לא סבר כר"מ דאמר לקמן דאין צריך גט שחרור וק"ל: **ע"ב** בד"ה סמויה והטטה כו' ואע"ג דלעיל אמר כהויה וסמאה כו' עכ"ל ומיהו מהא דקתני לעיל שיטו נדודה והפילה דאם אינו יכול להשתמש בה כבר אין יוצא בה לחירות קשה דהא נמי עשאו מחוסר אבר כמו סמויה והטטה ויש ליישב ודו"ק: **גמ'** ותנא תונא כו' יכול כו' נהטטה עינה ת"ל מהעוף ט' מת"י תימה דלא דמי לעוף שמתחלה לא היה בו דבר שראוי ליפסל בו דאפילו עינו סמויה בה לא היה פסול אבל עבד הרי היה בו מתחלה דבר הראוי לצאת בו עכ"ל ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה שהתורה זכתה לו דכתיב בהדיא עכ"ל ולפי זה לא הוה אצטריך לן להך צריכותא דעבד לעיל בשן ועין אלא דאצטריך להו למכתב בהדיא לאשמועינן דלא צריכי גט שחרור ולפי' ר"ת בתוס' דגט זה אינו אלא מדרבנן כו' ניחא וק"ל: **בד"ה** אי כתב חפשי כו' וכי אתא ישלחנו לשאר ראשי אברים כו' עכ"ל אין רצונו לשאר ראשי אברים דצריכין גט שחרור דהא לר"מ קיימינן ואיהו ס"ל דבכולן לא בעי גט שחרור אלא דר"ל לגופיה דשאר אברים כגון תלש זקנו כו' דלעיל דדריש ליה ישלחנו רבויא הוא ודו"ק:

דף כה תוס' בד"ה רבי מדמה ליה לטומאה וא"ת כו' דע"כ ליכא לדמויי לטבילה שהרי שן ועין כו' עכ"ל ויש לדקדק לרבנן דפליגי עליה דרבי בראשי אברים ומדמו להו לטבילה דהוה הלשון כטמון כמו בהזאה תקשי להו שהרי שן ועין דהוה גלוי לעבד כו' ולגבי טבילה הוה כטמון ויש ליישב דודאי לרבנן דהזאה לטבילה מדמינן לענין ראשי אברים נמי לגבי לשון לטבילה מדמינן דהוי כטמון ובשן ועין דוקא הא גלי קרא בעבד דהוי כגלוי ולא מדמינן ליה לטבילה אבל לרבי כיון דהזאה גופה לא מדמינן לטבילה אלא לטומאה אית לן למימר נמי כיון דלגבי דשן ועין לגבי עבד הוי גלוי ולא מדמינן ליה לטבילה גבי לשון נמי לא מדמינן ליה לטבילה אלא להזאה ולטומאה דטפי מסתבר לדמויי בעבד לכולי מלתא להזאה ולטומאה ממה שנאמר לחלאין לדמויי בעבד בשן ועין להזאה ולטומאה כדגלי קרא ובלשון לטבילה ובהכי ניחא דקשיא לן אמאי לא פליגי נמי בהזאה בשן ועין דמאן דמדמי ליה לטומאה הוי כגלוי ומאן דמדמי ליה לטבילה הוי שן ועין כטמון די"ל לרבנן דמדמי לה נמי לטבילה מ"מ כיון דבעבד גלי לן קרא בשן ועין דליכא לדמויי לטבילה ה"ה אית לן למימר בהזאה ודו"ק: **ע"ב** בד"ה בהמה גסה כו' ומיהו הך פירכא איכא לשנויי ולחלק בין מקח כו' עכ"ל ר"ל כל הנך קושיות דהא קושיא שהקשו ממתניתין דהתם ושהקשו נמי משמואל דהתם ודאי דמתרצא נמי בהכי ואין להקשות לפי תירוצם דלכך לא פריך לר"מ ולר"א במציאה ונכסי גר לגבי פיל משום כיון דלא אפשר במסירה מודו דקונה במשיכה א"כ ה"ה נימא לרבי שמעון בפיל דמודה דיקנה במשיכה משום דלא אפשר בהגבהה די"ל דודאי לר"מ ולר"א בין קנין דמקח וממכר ובין קנין דמציאה ונכסי הגר איכא לפלוגי בהכי אבל לר"ש כולה במקח וממכר בין פיל לשאר בהמות לא מסתבר לפלוגי בהכי ודו"ק: **בא"ד** מסירה קונה ברה"ר משום דלא אפשר כו' משיכה קונה בסימטא כו' לאו אורח ארעא למקניה במסירה כו' עכ"ל בתוס' דב"ב הקשה ר"ת לפי' רשב"ם אמאי לא משני הכא דמתני' איירי ברה"ר דלא שייך משיכה ורב איירי בסימטא כו' עכ"ל ע"ש ודו"ק: **בא"ד** משמע דאי הוה מוקי לה בסימטא לא הוה קשיא מידי ואי מסירה קונה בסימטא אפילו כו' ה"ל למפרך הכי לימא כו' עכ"ל דבריהם אינן מובנים לי דהא לפירוש ר"ת דמסירה עדיפא ע"כ רבי דקאמר במסירה היינו דוקא במסירה וחכמים פליגי אף במשיכה ולא חש ר"ת להאי לישנא דעד שימשכנו כמו שהקשו התוס' לעיל לפרש"י וא"כ אי הוה מוקמי לפלוגתייהו דרבי וחכמים בסימטא לא הוה קשיא מידי לימא אביי ורבא דאמרי כרבי כו' דהא אדרבה איניהו בסימטא אף במשיכה קאמרי לפי' ר"ת והיינו דלא כרבי דאמר במסירה דוקא אלא כרבנן דפליגי עליה וסבירא להו אף במשיכה ובתוס' שם בד"ה במאי אוקימתא כו' הקשו שם בהיפך לפר"י דמשמע דאי מיירי בסימטא ניחא כו' ע"ש ול"ע ודו"ק:

דף כו בד"ה אמר קרא שדות כו' משום דדלמא ה"מ מעכו"ם כו' עכ"ל ולעיל בר"פ גבי קדושי אשה אע"ג דבעכו"ם איירי מ"מ יליף מיניה בג"ש דקיחה קיחה וק"ל: **בד"ה** ולמה כתב כו' וא"ת ולמה כתב לו בלשון מתנה כו' וי"ל דב' שטרות כו' עכ"ל מת"י ונראה דאיירי שפיר בשטר אחד והא דכתב ליה בלשון מתנה לפי שהאמת הוא כך והא כו' עכ"ל ור"ל דהאמת הוא כך וכדי שיקנה בשטר בלא דמים דאי הוה כתב מכר לחוד לא הוה קני בשטר עד שיתן דמים וכן הקשה מהר"י אב"ן לב לדברי התוס' וק"ל: **בד"ה** ובוידוי פי' כו' אלא משום דבירושלמי פריך כו' אמאי לא תני ובוידוי כו' וגם משמע מי שאין לו קרקע כו' עכ"ל דבריהם המוהים ממה שכתבו וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה כו' היינו כפרש"י וגם מה שכתבו דבירושלמי פריך כו' אמאי לא תני ובוידוי כו' ליתא התם הכי ודברי התוס' שכתבו בפרק לא יחפור על פרש"י דאיתא בירושלמי דאף בוידוי בעי קרקע ובפי' הר"ש במס' פאה כתוב דאיכא פלוגתא בהא בירושלמי וצריך עיון בכל זה דבירושלמי שלפנינו נראה כפרש"י דהכא ובפרק לא יחפור ודו"ק: **ע"ב** בד"ה מעשה ברבן גמליאל כו' ועוד קשה דבסיפא תני אמר רבי יהושע תרומת מעשר כו' למה הוצרך לזה כו' עכ"ל כצ"ל והוא סיפא דהך מתניתין דפ"ה דמעשר שני דמייתי לה הכא וקושייתם אינה מובנת לי דאע"ג דלא הוצרך לזה בשביל בני ביתו של רבי יהושע מ"מ הוצרך לומר כן מפני בני ביתו של ר"ג שמא יאכלו ממנו ול"ע: **בא"ד** וכן משמע בתוספתא דמס' מעשר שני כו' שהיו פירותיו כו' עכ"ל גם דבריהם אלו בכללן משנה שלמה היא בפ"ה דמעשר שני וקצת בשינוי לשון ביעור כיצד נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעליה מעשר ראשון לבעליו מעשר עני לבעליו מעשר שני וביכורים מתבערין בכל מקום רש"א כו' מי שהיו פירותיו רחוקים כו' ומעשה בר"ג כו' וכ"כ התוס' בהדיא לקמן כדקתני במתני' כו' וכ"ה בתוס' פ"ק דב"מ וכן צריך להגיה כמו שהוא במתני' שכתבו שמתבערין בכל מקום דקתני בסיפא דמלתא קאי על מעשר שני ובכורים דהיינו צריך לבערם מן העולם כמ"ש התוספות לקמן וכמ"ש הר"ש במקומו שם ודו"ק:

דף כז בא"ד שכבר הזהירום שלא יאכלו כי לא היה מתוקן כו' עכ"ל ולשון התוס' בפ"ק דב"מ אינו כן לכאורה שכתבו ופר"ת דשנת הביעור היה וכבר הפרישן כו' ע"ש וכתב מהרש"ל דהתוס' דהכא ס"ל שמתחלה לא הפרישן ולישנא דמתניתין מסייעו שאני עתיד למוד אלא אפשר בביתו אמר מקודם מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר רק כו' וכן פירש הר"ש בסדר זרעים ע"ש עכ"ל הא ודאי דלישנא דלגבורין ואני עתיד למוד כו' משמע דמעולם לא הפרישן והר"ש בפירושו שפירש דמקודם לכן אמר מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר לא הוצרך לכך אלא למאן דאמר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ואינו יכול לזכותן ומקודם לכן דקאמר שאמר מה שאני כו' היינו אפילו בספינה ולא כמו שהבין מהרש"ל דבביתו אמר כן והשתא התוס' דהכא נמי ס"ל הכי דבספינה מקודם שקרא שם לבעלים דהיינו לר"י ולר"ע ולר"א אמר מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר וה"ה דקבע להם מקום בלפנים או בדרומו אלא שלא הזכיר בברייתא רק מה שהוצרך לעשות משום ביעור והשתא בביתו לא עישר כלום והוצרך להזהירם בביתו שלא יאכלו כמ"ש התוספות הכא וגם לשון התוס' דפ"ק דב"מ שכבר הפרישן יש לכוון בדרך זה שלא הפרישן בביתו אלא שאמר כן בספינה מה שאני עתיד להפריש כו' כדי שיוכל לזכותן וכמ"ש הר"ש ותו לא מידי ודו"ק

חכמת שלמה

דף כד ע"א רש"י בד"ה על מנת שתפדי כו' הלכך זוזי הוי דבעל כו' כצ"ל: **בד"ה** שאין חוזרין אם שלן הס"ד: **תוס'** בד"ה רבי אלעזר אומר כו' דהלכה כרב ששת מההיא דנדרים ומפרק בן סורר כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה אי כתב כו' לחפשי ישלחנו מעיקרא כו' כצ"ל: **ד"ה** לחותר לו כו' צ"ל לחתור לו כו': **בד"ה** מושחת נפקא לן כו' כצ"ל ונמחק ושחתו:

דף כה ע"א גמ' אמר רב חסדא והוא שנספרת כו' כצ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה בהמה גסה כו' פי' בפרק המוכר כו' משיכה קונה בסימטא ובחצר של שניהם מסירה קונה כו' כצ"ל:

דף כו ע"א מתני' עם נכסים שאין להן אחריות כל זה נמחק וכ"ב כ"ל טעות כן מוכח מפרש"י למעיין ביה וכן באלפסי אינו: **ע"ב** תוס' בד"ה ולכתוב עליה כו' אלא על קרקעות אבל כו' שיכול לכלותם כצ"ל. וכ"ב פי' ובעבור זה אין דרך להלוות לו: **בא"ד** שאין לו קרקע ומילתא כו' ור"ת פי' כו' כצ"ל. וכ"ב ובפרק השולח פירש"י כזה וכן הביאו אותם התוס':

דף כז ע"א תוס' בד"ה מעשה ברבן גמליאל כו' כי לא היה מתוקן כו' נ"ב ואע"פ שקצת מגומגם כי מתוך פירושו משמע שהפרישם כבר רק שלא היה מוציאן עדיין מביתו והגיע זמן הביעור וכן פירשו התוס' בהדיא בפ"ק דב"מ אכן נ"ל ליישב כי התוס' סוברין דכאן שמתחלה לא הפרישן ולישנא דמתניתין מסייעא שאני עתיד למוד וק"ל אלא אפשר בביתו אמר מקודם מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר רק שעדיין היו

מהר"ם

ה"ל למכתב גאולה תתנו וגו' ואי משום עבד עברי לחוד הא כתיב בכל ארץ משמע דבא לרבוי מידי דגאולת קרקע כמו שכתבו התוס' לעיל וק"ל: **ד"ה** בביאה שניה וכו' דהא איתותב שמואל וכו'. פירוש וא"כ ע"כ צ"ל דשרי אפילו בביאה שניה דאי לרב אסור ביאה שניה אם כן לדידיה נמי יקשה הא בעינן אהבתי את אשתי ואי הוה אסור ביאה לא שייך לומר אהבתי וגו' וק"ל:

דף כג ע"ב בתוס' ד"ה מהו שיעשה שליח וכו' או דלמא לא בתורת שליחות וכו' עד אפילו עומד וצווח. יש לתמוה היכי תיסק אדעתין דאפילו עומד וצווח יהא גט דהא דס"ל דבשטר ע"י אחרים או אפילו שלא מדעתו היינו טעם דס"ל דזכות הוא לעבד כדלעיל בשמעתין והיכא דהוא עומד וצווח איני רוצה הזכות איך שייך לומר שיהא גט ויש ליישב דהשתא לא ס"ל דטעמא דר"א משום דזכות הוא לו אלא מטעם הואיל וקני ליה בע"כ מקנה ליה בע"כ כדאמרינן לעיל בכסף לרבי מאיר אליבא דרב ה"נ לפי האי או דלמא והכי קא מבעיא מטעם שליחות הוא והואיל וזכות הוא לו או לא מתורת שליחות ואפילו הוי חוב לו ואפילו עומד וצווח הואיל וקני ליה בעל כרחיה:

דף כד ע"א בתוד"ה אלא בזוזי דידה וכו' עד לכן נ"ל זוזי דידה מיירי כשהקנה לה אחד מנה ע"מ וכו' דהא פרשינן לעיל וכו'. יש לתמוה דהא לרב ששת קני ליה בעל מנת לר"מ ולר"א אפילו לרבנן והיינו לכל הפחות לפירות ואפילו אי מיירי בעל מנת שאין לבעלה רשות בה אלא מה שאת ניתנת ונושאת לפיך לא קנתה האשה לרבי מאיר ולר"א אלא לפי' ר"י דפירש דר"י מודה באשה אבל לפי' ר"ת לא יתישב וק"ל וזה דוחק וגם לישנא דכתבו דהא פרשינן לעיל וכו' לא מתישב שפיר דהא לא פירשו מזה לעיל כלום אע"ג דממילא משתמע דכיון דכתבו דהא דבאשה קונה הבעל כשאחרים נותנין לה היינו דוקא לענין שהבעל אוכל פירות וממילא שמעינן דהיכא דאין הבעל קונה אין אוכל אפילו פירות מ"מ לא יתישב שפיר ויותר היה מתישב אם תירצו התוס' דמיירי הכא שהבעל נתן לאשה מתנה דכתבו לעיל דאם הבעל נותן מתנה לאשתו קנתה לגמרי ואין הבעל אוכל פירות ואפשר שהתוס' כוונו לזה אע"פ שאין זה לשונם אך לא ערב לבבי להגיה כ"כ ולשבש הספרים:

דף כו ע"א תד"ה קרקע כל שהוא וכו' משמע דבכל שהוא חייבת בפאה וכו'. פי' דבלא זה ה"א דג"ש נמי מקרי כל שהוא וא"כ לא הוה קשה מידי מהא דמוקי לה בפ' לא יחפור בחפה אבל השתא דר"ל כל שהוא מקשה:

בד"ה נתון ליהושע כו' וי"ל דסבר קנסא לעניים ור"י עני היה כו' ולמ"ד קנסא לכהנים איכא למימר דיהיב ליה כר"ע כו' עכ"ל כצ"ל ודבריהם מבוארים ע"פ מאי דאמרינן בפרק יש מותרות דפליגי אמוראי מאן דאמר קנסא לעניים ומ"ד קנסא לכהנים ולמ"ד נמי קנסא לכהנים איכא פלוגתא לראב"ע דמקמי קנסא הוי ללוי ולכהן לבתר קנסא לכהן ולא ללוי ולר"ע דמקמי קנסא היה ללוי ולא לכהן לבתר קנסא אף לכהן ועיין בזה בתוס' שם ובפ"ה דמס' מעשר שני בפירוש הר"ש : בד"ה ומקומו מושכר לו בסיפא קתני נתקבלו שכר זה מזה ותימה למה לא הקנה כו' עכ"ל עיקר קושייתם אסיפא דלא הוו צריכין לקבל שכר זה מזה דבקנין המקום בחליפין אף בשאלה הוה סגי ותירצו ושמא אין שכירות כו' וה"ה בשאלה וכן נראה מדברי התוס' פרק קמא דב"מ ובפי' הר"ש פ"ה דמעשר שני וע"ש וק"ל : בא"ד דאמר התם כשם שהקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות כו' ובחליפין לא קתני עכ"ל ל"ע לדבריהם דאין זה מוכרח דהא לעיל לגבי מכירת קרקע בלחוד קתני במתני' דנקנית בשטר ובכסף ובחזקה ולא קתני נמי חליפין וע"כ דהיינו טעמא משום דליתא במטלטלין קתני ודאיתא במטלטלין לא קתני כדאמרינן לעיל גבי עבד כנעני וא"כ ה"נ נימא הכי לגבי שכירות קרקע דאיתא במטלטלין לא קתני וק"ל : ע"ב בד"ה אלא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה כו' עכ"ל ר"ל ואיסתתרה נמי כשהיא ארוסה כדאמר בגמ' ועיקר קושייתם אסתירת ארוסה וק"ל : בד"ה ה"נ אלא כו' ול"ל האי קרא הל"ל מבלעדי אישך ולא שקדמה כו' עכ"ל וכן הא דקאמר אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה וקא משקי כו' ונקה האיש מעון וגו' איכא לאקשויי הכי למה ליה האי קרא להך מלתא הל"ל מבלעדי אישך וגו' והכי פרכינן בהדיא בפרק ארוסה אלא טעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי ה"א ארוסה שתיא והא כו' מבלעדי אישך ולא שקדמה כו' ומתרץ לה כדברי התוס' כגון שבא עליה ארוס כו' וק"ל : בא"ד וא"ת לרב כו' אם כן צריך לאוקמא דקני לה כשהיא ארוסה כו' עכ"ל ליסנא דצריך הוא מגומגם ובספרים מדויקים הגיהו יכול לאוקמא כו' וק"ל :

דף כח בד"ה כיצד החליף כו' אבל ללוי קשה היאך יפרש לוי החליף שור כו' עכ"ל מלשון חליפין דקתני ברישא ובעלמא דקרי ליה חליפין ל"ק להו ללוי דמפרש ליה שם בההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ואקני ליה אבל מלישנא דהחליף שור בפרה וחמור בשור משמע כמשמעו שור תחת הפרה וחמור תחת השור והא קאמרי דמ"מ אור"י דיש לפרש החליף כו' והלשון הכא קצת דחוק ובתוס' בפרק הזהב מבואר יותר המחליף פרה בהנאת קבלת חמור וכן החליף שור כו' עכ"ל גם כתבו שם דלפי זה הא דקתני לעיל כיון שזכה זה נתחייב כו' בין אי גרסינן זה שני או ל"ג ליה יש לפרשו כמו לרב כיון שזכה זה פירוש המוכר בהנאה שקבל ממנו כו' ע"ש וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ה"ק יש דמים כו' כולה מתני' חדא מלתא קאמר ובמטבע עסקינן כו' עכ"ל למסקנא ודאי דחדא מלתא ממש היא דכל הנעשה דמים כו' איירי ממש בגוונא חדא כיצד החליף דמי שור בפרה כו' וסיפא דכיצד כו' פירושי דרישא דכל הנעשה דמים אבל למאי דס"ד מעיקרא לא הוה מיירי בחדא מילתא ממש דרישא דכל הנעשה דמים כו' איירי במטבע דחליפין וסיפא דכיצד החליף שור כו' איירי בדמים שקונים כמו חליפין דהיינו דמי שור בפרה כו' ובהא הוה כולה חדא מלתא דכולה במטבע איירי וק"ל : בד"ה כיצד החליף דמי שור כו' א"ל מוכר השור הרי מעות שאתה חייב לי כו' מעות הללו קונים כו' עכ"ל התוס' בפרק הזהב הקשו בזה דהא מלוה ממש הוא וכיון דלא מצי לקדש אשה ה"נ לא יוכל לקנות בהן כמ"ש התוס' גם לעיל ותירצו דאיירי בהנאת מחילת דמי שור דבהנאת מחילת מלוה יוכל לקדש אשה כדאמרינן לעיל ומיהו לא מצי למתני בפשיטות הכא הכי בשאר מלוה דכיון דשכיח הוא גזרו בהו רבנן דשמא יאמר לו נשרפו כו' וק"ל : תוספות בד"ה הניחא לרב ששת כו' אבל כל דבר אחר אפילו שור חי כו' עכ"ל ליתא מפורש הכא בפרש"י אבל בפרק הזהב מפורש הכי בהדיא בפרש"י וכתב דל"ג בשר שור ע"ש וכן הבינו התוס' בפרש"י דהכא ולא מסתבר להו לומר דשור חי עדיף ממטלטלין והוה כלי ממש כמ"ש מהרש"ל ודקדק כן מדלא כתב במתניתין דהכא נמי ל"ג בשר שור אלא בודאי סבירא ליה במתניתין דהוא כלי ומש"ה לא מתיישב לשון כיצד דהא מתחלה איירי במטלטלין וע"כ צריך להגיה בשר שור שהוא גם כן פירות כמו מטלטלין כו' עכ"ל ודבריו אינן מבוארין לי דהא למאי דמוקי ליה כל הניסוס כו' דהיינו כל המטלטלין ניחא ליה בלשון כיצד החליף שור בפרה כו' ממש וע"כ משום דהוה נמי מטלטלין ולא הגיה בשר שור בפרה כו' אלא למאי דסלקא דעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין דלא איירי כיצד בשור חי דמיקרי מטלטלין אלא בבשר שור דלא הוה מטלטלין כמו מטבע ומה שהקשה מהרש"ל דאי שור חי לא מיקרי אלא מטלטלין וכפרש"י דמציעא אם כן אמאי לא פריך לרב נחמן דאמר נעל אין מידי אחרינא לא ואפילו מטלטלין לפרש"י בפשיטות מהך מתניתין דהחליף פרה בחמור יש לומר ודאי הוי מצי למיפרך הכי אלא דניחא ליה למיפרך גם מרישא דכל הנעשה דמים כו' בין למאי דס"ד מעיקרא ובין לפי המסקנא כפרש"י ותו לא מידי ודו"ק : בא"ד אבל עוד קשה דתניא בפרק הזהב פרתך בכך וכך והמוכר בכך וכך כו' עכ"ל כצ"ל דברייתא היא שם ובהך ברייתא מוכח דחליפין בכליו של קונה אלא דלוי מוקי לה כתנאי דפליגי התם בברייתא אבל אי הוה מתני' ודאי דהוה תקשי ללוי כמו שהקשו לעיל ללוי ממתני' דהכא דליכא לתרוצי התם כמו שתירצו לעיל וק"ל :

דף כט בפרש"י בד"ה תפדה תפדה כו' כלומר קרי ביה תפדה עכ"ל משום דכל מצות תפדה דכתיבי בקרא גבי בכור לפי נקודות הקרי ולפי עניינו בקרא משמע שהוא צווי לפדות אחרים הוצרך לומר דקרי ביה נמי תיפדה לפדות את עצמך אבל לקמן גבי הא דמחייב איהו למגמר נפשיה דכתיב ולמדתם כו' לא הוצרך לפרש קרי ביה דלאו ולמדתם את בניכם יליף ליה דלפי נקודות הקרי ולפי עניינו משמע שהוא צווי ללמד את אחרים אלא מקרא אחרינא בפשיטות יליף לה דהיינו ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם דההוא לפי נקודות הקרי ולפי עניינו ללמוד את עצמו הוא ומהרש"ל הבין דלקמן מיתורא דולמדתם קדריש ליה והקשה דהכא גבי פדה תפדה אמאי לא יליף ליה נמי מיתורא ולאו קושיא היא דאימא דידע תלמודא שום דרשה בפדה תפדה ולקמן נמי גבי ולמדתם לא מיתורא קדריש ליה מקרא אחרינא אלא דההוא קרא אחרינא פשטיה הכין הוא כמ"ש והר"ן כתב ולמדתם לאו מקרא ומסורת דריש אלא שהכל בכלל המקרא דכיון שהוא מחויב ללמד לאחרים יש ללמוד תחלה עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לכך דהא לפי מה שפרש"י דמתרי קראי ילפינן להו ללמד לאחרים מולמדתם את בניכם וללמוד בעצמו יליף ליה מולמדתם אותם ושמרתם וגו' כמ"ש הר"ן ג"כ בפירושו דהשתא כל חד מהני קראי משמעותיה הכי הוא ותו לא מידי ודו"ק : גמ' כל שמצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות אחרים כו' כל שאחרים מצווים לפדותו מצווה לפדות את עצמו כו' וק"ק דל"ל למימר כולי האי אלא דבפשיטות איכא למילף כל שאחרים מצווים לפדותו הוא מצווה לפדות אחרים וכל שאין אחרים מצווים לפדותו אין מצווה לפדות אחרים ויש ליישב ודו"ק : ע"ב בפרש"י בד"ה ככתובה בשטר כו' דאין זה אונאה שהרי מצות בנו עליו יותר ממצותו עכ"ל אע"ג דכ"ע סבירא להו דמצוה דגופיה עדיף בדאיכא נמי חמש משועבדים הכא קאמר ר"י דמצות בנו עליו יותר ממצותו דהיינו להקדים מצות בנו מבני חרי משום דמצותו היה כבר חל על אביו מיהו אי לאו דפליגי במצוה הכתובה בתורה כו' ולכ"ע הוי ככתובה בשטר דמיא לא הוי פליגי רבנן עליה דודאי ליכא אונאה כיון דמצות בנו עליו קודם מבני חרי היכא דאיכא נמי משועבדים למצות גופו והתוס' הקשו ע"ז דאדרבה כיון דלכ"ע מצוה דגופו עדיף בדליכא אלא ה' סלעים מבני חרי הכי נמי הכא בדאיכא נמי ה' משועבדים מצוה דגופו קודם לגבות מבני חרי ועוד הקשו בסוף דבריהם לפרש"י דמ"מ לא ה"ל למימר שזה מצותו על אביו אלא שמצות בנו עליו דהיינו לגבות מבני חרי קודם למצותו ומה שנדחק מהרש"ל בזה בפרש"י לא ידענא מי הכריחו לכך שהרי התוספות נתקשו בפרש"י בכל זה ודו"ק : תוס' בד"ה ואזיל כהן כו' שעשאן אפותיקי לכהן כו' והיה לו אפותיקאות בשטר לכהן כו' עכ"ל נראה דלאו דעשה שטר אפותיקי ממש דאם כן ודאי דלא הוי גרע משאר מלוה הכתובה בשטר דגבי ממשועבדי' אלא כיון דכתיבה בתורה כמו שעשאה אפותיקי בשטר הוי קאמר גם בת"י לא הזכירו כלל שם דעשאן אפותיקי בשטר לכהן אלא שהיו משועבדים מיצחק אבי יעקב דהשתא אין יכולין לומר הנחנו לך מקום בנכסי יעקב כו' כמ"ש התוס' שלפנינו מיהו יש לעיין בדברי התוס' שלפנינו גם אם נפרש דלאו אפותיקי ממש קאמר מי הכריח אותם לפרש כלל דהוה כמו אפותיקי אמאי לא הוה סגי להו דהוה כמו שיעבוד בשטר בעלמא ויש ליישב שהצריכם לכך דאם נפרש דלא הוי אלא כשיעבוד בשטר בעלמא אכתי כיון דמצוה דגופו עדיף אע"ג דכבר הוא חוב שיעבוד על יצחק אביו מ"מ נכסי בנו יעקב שהם בני חורין קודמין לגבות מהן את פדיון נפשו אי לאו דהוי כמו אפותיקי בשטר על נכסי יצחק אביהם והוי כמו שנגבה כבר בפדיון בנו יעקב ולא יוכלו לומר הנחנו כו' ותו לא מידי ודו"ק : בד"ה הא לן כו' נראה לרבינו תם איפכא כו' שאינו יכול כו' ועוד שהם עניים כו' עכ"ל ר"ל שאינו יכול להניח אשתו כו' כההיא דגיטין ועוד שהם עניים ואף במקומן בבבל קשה [להן] להרויח מזונותן של בני ביתו קודם שילמוד תורה והיינו הך דר"י דרחיים בצוארו כו' דמשמע אף במקומן ילמדו תורה ואח"כ ישאו אשה ובהיפוך בבני א"י דליכא בהו ההיא דגיטין לילך מא"י לבבל וגם ליתא בהו ריחיים בצוארו כו' דעשירים המה וק"ל : בא"ד ומיהו פעמים שגם בני א"י כו' אלא רובם היו לומדים במקומן כו' עכ"ל הוצרכו לזה לפי' ר"ת דפעמים שגם בני א"י כו' דהא שמואל הוה בבבל ועמהם היה מדבר הלכה נושא אדם אשה כו' ומיהו בע"כ רובם היו לומדין במקומן דאל"כ הוה הרהור דרובן ולא הוה קאמר הלכה נושא אדם כו' כמ"ש לעיל דהכתי איכא הרהור בכה"ג וק"ל :

ח"א דף כט ע"ב אפשר דאתרחש ניסא כו' ק"ק דהיאך דחה אביי אותו למקום סכנה על הספק דשמא יתרחש ניסא וגם אם יתרחש ניסא יהיו מנכין לו מזכיותיו כדאמר בעלמא וי"ל דודאי סמך אביי על חסידותו ומתוך תפלתו לא יהיה ניזוק ויהרוג את המזיק ואין זה מקרי נס אלא שאמר דשמא קודם תפלה יתרחש ניסא וינכו לו מזכיותיו ומשום ספק זה אין למנוע הודאי שיהרוג אותו ולזה יתיישב דה"ל למימר אי לא איתרחש ניסא כו' שהיה מתרעם עליהם שלא תלה הדבר בתפלתו אלא בניסא והבאתם אותי לידי מדה זו שמנכין לי מזכיותי ודו"ק : בתנינא דז' רישוותא כל כריעה דכרע נתר כו' פ"ה מ"מ פ"ק דב"ק שדרו של אדם לאחר ע' שנה נעשה נחש והוא דלא כרע במודים וכתבו התוס' שם משום דבכריעה אמרינן כי זקיף זקיף כי חויא ולזה אמר הכא כיון דכרע זה התפיד כדינו נתר ונפל אותו כח של הנחש וז' הרישין דתנינא הם הז' כוחות הטומאה שהביא הנחש הקדמוני לעולם : חזי דלא חזית אפי' עד דנקבת כו' דאמרינן אסור להסתכל פני רשע והיה מחשיבו בלא אשה כרשע כדאמר כל ימיו בהרהור עבירה וק"ל : הקב"ה מצפה לאדם כו' כיון שהגיע לכ' שנין ולא נשא אומר תיפח עצמותיו כו' אמר שהקב"ה מצפה כו' כדאמרינן ביבמות כל שאינו מקיים פ"ו כאילו ממעט הדמות ואמר תיפח עצמותיו לפי שג' שותפין באדם ומאביו נבראו העצמות כדאמרינן במס' נדה וזה שאינו מקיים פ"ו וממעט הדמות מהעצמות במדה זו תיפח עצמותיו : ואי הוה נסיבנא בי"ד ה"א כו' דקודם י"ד לאו בר עונשין וענין גירא בעין פ"ש שהשטן תחלת הרהור דעבירה וק"ל :

דף ל גמרא יתר עליו תהלים שמנה כו' בת"י ותימה דע"כ בחומש יש יותר דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד א] אינו כ"כ כמו שיש בחומש עכ"ל ולא הבנתי התמיהה ב] כיון דמסיק בחומש נמי לא בקיאינן אימא דג' או ד' פסוקים דילן בחומש הוא חדא דידהו וק"ל : שם ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים כו' רש"י כתב הך דרשה בפירוש החומש וכתבו הרא"ם בשם הספרי גם כתב הרא"ם שדרשו כן מדלא כתיב ולמדתם ומתוך שמעתין נראה שדרשו כן מדלא כתיב ושניתם אלא ושננתם דמשמע לשון

תפארת שמואל א] ד"ה גמ' יתר עליו תהלים כו' דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד עכ"ל. לאו דוקא מכל תהלים אלא רוב תהלים עכ"ל. נ"ל א"כ דהתוס' כתבו כן לפי נוסחת מקצת ספרים דגרסי ח' אלפים פסוקים אבל לגירסא דידן א"ש דגרסינן ה' אלפים וכמ"ש בגליון הגמרא ע"ש : ב] בא"ד ולא הבנתי התמיהה כו'. ולא דק דהא אמרינן ה"א ותתפ"ח פסוקים יש בתורה לפי דבריו לא יהיה הסברא כך ודברי תוס' הן ברורים וכן הקשה הרב ר' יוסף מטראני ז"ל ויותר נ"ל דתהלים שלהם היו הפסוקים קצרים מאוד הרבה ודלא כסברת תוס' נ"ל ולנוסחת הספרים דגרסי ה"א פחות וכו' א"ש וק"ל :

חכמת שלמה

היו צבורים ומונחים במקום אחד וכן פי' ר"ש בסדר זרעים ע"ש (עיין במהרש"א) : ע"ב תוס' בד"ה אלא דקני לה הא טומאה תחת איסך כו' כנ"ל :

דף כח ע"ב רש"י בד"ה ה"ק כו' כולה מתניתין כו' נ"ב פי' לפי האמת אבל לפי הס"ד ה"ק מטבע שהוא חשוב קונה בחליפין ויש דמים נמי שהן כחליפין ודו"ק : תוס' בד"ה ה"ק כל הניסוס כו' אפילו שור חי כו' נ"ב ברש"י שלנו אינו ע"כ נראה לי דעתו של רש"י הכי דס"ל שור חי דומה לכלי ומשום הכי לכ"ע קונה בחליפין ותדע דאל"כ למה מגיה התרגן דהכי קאמר כיצד כו' בשר שור (ואי) [אלא ודאי] משום דבא להשמיענו רבותא צריך להגיה והא ראיה בפרק הזהב דפרש"י לשם דשור חי אינו כלי כתב דלא גרסינן בשר שור אלא בודאי ס"ל בהאי שמעתתא דהוא כלי ומש"ה לא מתיישב לשון כיצד דהא מתחלה איירי במטלטלים (כדבר) על כרחך צריך להגיה בשר שור שהוא ג"כ פירות כמו כל המטלטלים וקושיא דפריך לרב נחמן אינו אלא מכל הניסוס ודוק . ותימה לי על פירש"י דבב"מ שעלה בדעתו לפרש שאינו כלי א"כ מאי פריך ולמאי דסליק דעתה מעיקרא מאי כיצד כו' ולבתר הכי פריך הניחא כו' אמאי לא פריך לרב נחמן כפשוטו ממתני' דקתני שור בחמור דנקנה בחליפים ולפי מה דפרישית שהוא כלי לק"מ :

דף כט ע"א רש"י בד"ה לא יהא כו' מעותיו דקנאו במשיכה כו' כנ"ל : בד"ה ואיהי כו' מפקדא אמו מנין כו' כנ"ל : בד"ה ואיהי מנלן כו' דהא קרית ביה תיפדה כו' כנ"ל ונ"ב מפירש"י דהכא משמע דבכל הסוגיא לא דרשינן מיתורא כלל אלא הכל מחדא תפדה אתיא דקרינא ביה תיפדה וכן איתא ברי"ף להדיא ואיני יודע אמאי לא דרשינן לפדות עצמו מיתורא דקרא דכתיב בפרשת קרח אך (בכור בניך) פדה תפדה [את בכור האדם] ונימא לרבות פדיון עצמו ותפדה תיפדה לא דרשינן אלא לכללא כו' כדמסיק כל מי שמצוה לפדות כו' ודומה לזה לקמן בסוגיא גבי ללמדו תורה דיליף לימוד לעצמו מקרא אחרינא ולמדתם ושמרתם לעשות ולא דרשינן ולמדתם ולימדתם אלא לכללא כל שמצווה ללמד כו' ואין לומר דאמרינן דברה תורה כלשון בני אדם כמו עשר תעשר כמו שפירשו התוספות בפרק אלו מציאות דלא אמרינן הכי אלא היכי דמוכחי קראי דליכא למידרשיה לרבות אבל מן הסתם לעולם דרשינן לרבויי . (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' ורבנן סברי מלוה כו' נ"ב ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמי ונ"ל האי דקאמר ר"י טעמא שזה מצותו על אביו היינו ליתן טעמא כדי שלא יהיה אונאה וקשה א"כ מנלן דפליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דלמא כ"ע סבירא להו ככתובה בשטר דמי דתנא קמא סבר דמצות גופו עדיפא בכל ענין והוה אונאה ורבי יהודה סבר דמצות בנו חשיבא ולא הוה אונאה והשתא פליגי שפיר כדמשמע בלישנייהו מתה שנאמר בטעמייהו דפליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דלא רמיזא פלוגתייהו במידי וצריך ליישב דרבי ירמיה סבר מאחר דקיימא לן דלא פליגי בחמש סלעים גרידא והכל מודים דגופא עדיפא וכל הכל מודים קבלה הוא כמו לא שנו א"כ בע"כ פליגי במלוה הכתובה בתורה כו' דאל"כ איך לא מיפתפ' תנא דברייתא לפתוס פלוגתייהו דלמא נפרש פלוגתייהו כפשוטו בה' סלעים גרידא אלא ודאי דקים ליה דהני טעמי לית ביה פלוגתא פי' דכ"ע סבירי מצות דגופא עדיפא היכא דליכא אלא ה' סלעים וכ"ע סברי דמצות בנו קודמת היכא דאיכא ה' סלעים בבני חרי וה' סלעים משועבדים משום דזה מצותו על אביו וא"כ במאי פליגי אם לא דסברי רבנן דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר והוי כה' סלעים לחוד דגופא עדיפא: שם למילף נפשיה דכתיב ולמדתם כו': שם זריז וממולא נ"ב ס"א ממולח :

שם אפשר דמתרחש ניסא נ"ב אין הענין כאן שהיה אביי מסופק דא"כ היה רוצה להציל עצמו על הספק בנפש חבירו אלא הכי פירושו בודאי היה יודע אביי שלא יארע לו מאומה כי צדיק גמור היה רק שהיה מסופק שמא ינצל בנס נסתר כגון שלא יפגע בו ועל זה אמר אפשר דמתרחש ליה נס בנגלה כאשר אירע לכל הצדיקים הקדמונים וכן היה והוא מחמת ענותנותו אמר אי לאו דאיתרחש לי ניסא כו' כלומר אף בנס נסתר לא היה נכס לסמוך עלי ודו"ק : תוס' בד"ה ואזיל כהן כו' על אביו ומצות בנו כו' כנ"ל ונ"ב תוס' שאנ"ץ :

דף ל ע"א גמ' אמר ליה רבא לרב נתן בר אמי אדידך על צוארי כו' כנ"ל ונ"ב ס"א ידך וכן ברש"י ונ"ב בספרים דגרסינן אדידך צריך לגרוס בפנים כשיאהו אשה או הוה זהיר ללמדו תוכחות כל"א דרש"י אבל היכא דגרסינן ידך ס"פ בעוד ידך תקיפה עליו תהיה עליו ולא תסירם מעליו ודו"ק :

גמ'

חידוד ושנון וק"ל: ע"ב תוס' בד"ה שיש רשות אחרים עליה ואע"ג דמעשה ידיה כו' עכ"ל מעשה ידיה לא שייך הכא גבי מורא אלא גבי כיבוד כדלקמן ועיין בזה ברא"ש וק"ל:

ה"א דף ל ע"א חנוך לנער ע"פ דרכו ר"י ור"ן ח"א משיתסר כו' פרש"י שכל ימיו יהא מתנהג בו כו' ואיזהו נערותו כו'. עכ"ל ולשון ע"פ לא משמע כן ונראה לפרש חנוך לנער ע"פ דרכו שבע שלו דהיינו זמנו משיתסר עד כ"ב יש מי שראוי לקבל תוכחה מתחלת ע"ז ויש שזמנו מאוחר בכל השנים מש"ז עד כ"ב לפי שכלו וטבעו וכן למ"ד מי"ח כו' היינו יש מתחלת י"ח ויש שזמנו מאוחר בשנים שמי"ח עד כ"ד וכה"ג אמרינן גבי ספי ליה כי תורא כבן ו' וכבן ז' הא לבריא הא לחולה ודו"ק: והודעתם לבניך וגו' כאילו למדו לבנו ולבן בנו עד סוף כו' דכיון שכ"א מלמד את בנו הכי ע"י אבי אביהם עד סוף כל הדורות הם יודעים בתורה כי ממנו בא הלימוד לכולם וכאילו הוא היה מלמד בעצמו כולם: שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת וגו'. רש"י בחומש פירש לפי פשוטו יום אשר עמדת מוסב על מקרא שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך והדרש דהכא ימאן זה אלא דקאי אדסמיך ליה והודעתם לבניך גו' שזאת ההודעה לבני בנים ר"ל כאילו הוא יום אשר עמדת וגו' ולכאורה דעם דור המדבר ידבר המקרא שהיו בהן הרבה שקבלוה מהר סיני ומאי כאילו קבלה כו' דמ"מ כיון דבערבות מואב בסוף מ' שנה נאמר כן ולכולם אמר כן שהיו בהן הרבה שלא עמדו על הר סיני ועי"ל דלא קאי כאילו קבלה מהר סיני על האב אלא על בן הבן שלא היה בהר סיני ודו"ק: עד דמקרי ליה ומוספיה כו'. דמה שקרא עמו אתמול לא קרי ליה הודעה כיון שכבר ידעו ומ"מ קרא ליה נמי הא דאתמול שיהא חדוד בפיו כדדרשינן ושננתם מלשון שינון וחידוד כדלקמן והא מייתי דאמר רב ספרא כו' דדרים ושננתם בענין אחר מלשון שניות והיינו משום דכתיב ושננתם בב' נונין שישנה לימודו ב' פעמים דה"ל עם תחלת למודו ג' פעמים וקאמר אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם שהנו"ן מתחלף בל' באותיות דטלנ"ת וקאמר דישלש לימודו במקרא ומשנה ותלמוד ויש לדקדק דמשמע דחייב אדם גם ללמוד עם בנו מקרא משנה ותלמוד דהא ושננתם לבניך כתיב ולעיל מקשינן בפשיטות לשמואל מברייתא דקתני למדו מקרא אין מלמדו משנה ויש ליישב דהך ברייתא דלעיל לא איירי אלא בבן בנו כדמסיק כזבולן בן דן ולא כזבולן כו' אבל בבנו חייב ללמדו מקרא משנה ותלמוד כדמוכח הכא אבל הרא"ש לא כ"כ אלא דבבנו נמי אינו חייב ללמדו רק מקרא ודו"ק: לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות כו' וכה"ג דרשו פ' חלק ובפ' אין דורשין איה סופר כל אותיות שבתורה דלפי פשוטו סופר ממש כמו עזרא הסופר שפן הסופר אין זה במעלות התורה כ"כ כמ"ש סופרי המלך ועוד כי הוא מוכרע ממקומו דכתיב סופרים תרעתים שמעתים כו' דנדרש במעלות התורה כמ"ש בסוטה ובפ' חלק וכן סופר דכתיב גבי איה שוקל דנדרש איה שוקל הק"ו וק"ל: שהיו אומרים וי"ו דגחון חציין של אותיות כו' דרש דרש חציין כו' והתגלח כו'. הכונה כלפי מה שאמרו כי התורה יש לה מ"ט פנים טהרה ומ"ט פנים טומאה וזה ע"פ חיבור אותיות לתיבות והתיבות לפסוקים אבל האותיות אינן מורים רק על שמותיו של הקב"ה שהוא הנסתר גמור של התורה ולפי שהסטרא דשמאלא וכח הטומאה הוא נחש הקדמוני וע"פ מ"ש הולך על גחון זו נחש וע"כ הפסיק באותיות התורה בוי"ו דגחון לרמוז כפי אותיות התורה שהם כולן שמותיו של הקב"ה אין כאן מקום כלל לכח הטומאה דוי"ו דגחון מפסיקו: ואמר בי דרש דרש הוא חציין של תיבות כו' כי התיבה בחיבור אותיות יש לה משמעות לצד הטהרה ולצד הטומאה ולזה רמז בתיבת דרש דרש דר"ל שהדרש והמכוון של התיבה שנים הם אחד לצד הטהרה וא' לצד הטומאה שהם ב' חלקי התורה ולפי פשוטו הוא כן כמ"ש דרש דרש ב' דרישות היו מפני מה נאכל זה וזה נשרף שהיה דרישה א' לצד הטהרה ודרישה שנית לצד הטומאה: ואמר והתגלח הוא חציין של פסוקים דודאי הפסוק לפי חיבורו בתיבות אין לו רק משמעות אחת לפי פשוטו מ"מ הענין נוגע בשתים בטהרה ובטומאה כי האי קרא והתגלח ואת הנתק לא יגלח והסגיר גו' דמעשה זה אינו מעשה למצורע מוחלט אלא למוסגר שהוא ספק טהור וספק טמא וע"פ כוונה זו בעצמה אמר עי"ן דיער הוא חציין של אותיות דספרי תהלים לפי שהוא נתייסד בתפלות לבטל כחו של עשו שהוא כח הטומאה של נחש הקדמוני ע"כ בא החלוקה וההפסק באותיות חזיר מיער שהוא כחו של עשו כדאיתא במדרשות: ואמר והוא רחום כו' הוא חציין של פסוקים לומר כי המכוון בחיבור האותיות לתיבות ולפסוקים שאנו מבקשים ומתפללים שירחם הקב"ה עלינו ולא ישחית ע"י האף והחמה שהם מכוחות של מלאכים משחיתים כדאמרינן בנדרים ודו"ק: לתלתא פסוקי ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב וגו' ר"ל משום דבעבור ישמע העם לפי פשוטו אינו טעם אהנה אנכי בא אליך בעב גו' וע"כ אמרו במערבא שהוא פסוק אחר ור"ל בעבור שישמע העם בדברי עמך יאמינו גם בך לעולם כענין שנאמר בים סוף ויאמינו בה' ובמשה וגו' ואח"כ ויגד משה את דברי גו' לא משמע להו לפי ענינו פסוק אחד דלא מצינו בכל הענין דברי הש"י למשה ושוב דברי משה לישראל בפסוק אחד ודו"ק: ע"ב שנאמר אמור לחכמה אחותי גו'. פרש"י שתהא בקי כו' א"כ מסיפא דקרא ומודע גו' עכ"ל וכפי' לשון מפורש בהדיא בגמרא בפ"ק דסנהדרין וע"ש בחידושינו: קשרם על אצבעותיך גו'. כמה קראי מקמיה דהאי קרא בכה"ג כתיבי שם קשרם על גרגרותיך גו' קשרם על לבך גו' אבל מהאי קרא דמייתי משמע ליה דתהא רגיל ומגור בידך כ"כ שתוכל להבין בהם בלי דיבור גם ברמיזות יד ואצבע דהיינו קשרם על אצבעותיך וק"ל: ואמר כחצים ביד גבור כן בני הנעורים גו' דעיקר החידוד והשינון בימי נערות דלשון שינון מדמה בני הנעורים לחץ ומייתי דמצינו שינון גבי חץ חצי גבור שנונים ואומר אשרי הגבר גו' משמע דלא בבני נעורים מדבר אלא עם רבם אשרי רבם שהוא גבור שלהם כי מלא את אשפתו שהוא (בה) כענין תיק החצים מאותן תלמידים שהן שנונים כחצים הללו ועי"ל אשפה ממש כי יש ב"ב המונעים את הנערים מללמוד בביתם שאומרים שהם ממלאים ביתם באשפה וע"כ אמר אשרי הגבר אשר מלא על ידיהם את ביתו באשפה ואינו מונע ביתו מהם וק"ל: לא יבושו כי ידברו את אויבים גו'. מכי ידברו גו' משמע להו דלא במלחמת אויב ממש אמר אלא במלחמת אויב בתורה איירי דבתחלה נעשים אויבים ולבסוף נעשו אוהבים שנאמר את והב שהוא חסר א' וכמו והוא אהב ומצינו כה"ג חסר א' כמו שפרש"י בחומש גבי וימש חושך: ואמר אל תקרי בסופה כו'. יש לעיין בזה דהא אמלחמה קאי כפרש"י ומצינו בה לשון נקבה ותכבד המלחמה ותוסף עוד מלחמה כמ"ש התוס' בר"פ ושפיר כתיב בסופה בלשון נקבה דהיינו בסוף המלחמה וי"ל להגיה בגמרא אל תקרי בסופה אלא בסופן בנו"ן ור"ל כיון דאמלחמות דקרא קאי שהוא לשון רבים לא שייך בסופה שהוא לשון יחיד לנקבה אלא בסופן בנו"ן שהוא לשון נקבות רבות וק"ל: ושמתם סם תם כו' דלשון שימה לא יפול אלא דברי כמ"ש פ"ק דסנהדרין גבי אשר תשים אלו כלי הדיינין ופרש"י שם דשייכא בהו שימה דבר המיטלטל כו' עכ"ל. ובדרך צחות נקט סם חיים במקום סם תם כי ההיפך מתם הוא מת שיהיה לו סם המות למכתו כמ"ש שהוא יצה"ר הוא מלאך המות והמשל אכול מה שהנאתך כו' יש לפרש בנמשל דכל זמן שאתה עוסק בתורה שהיא הרטייה ע"ג מכתך שהוא יצה"ר אכול מה שהנאתך כו' ר"ל שתוכל ליהנות מתענוגי עוה"ז ולא אתה בא לידי עבירה כי התורה מגינה לו כרטייה זו שמגינה על המכה שלא תעלה נומי אבל כשאין אתם עוסקים בתורה שהוא העברת הרטייה מן המכה א"א שלא יבא לידי עבירה כענין ולא ע"ה חסיד שאינו יודע במה יכשל ויש לעיין שאמר כך אמר הקב"ה לישראל כו' אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תיטיב שאת גו' וזה הכתוב לקין נאמר ויש ליישב דלכאורה הענין כפול שאמר אם תיטיב שאת כפרש"י שתתנשא על היצה"ר למשול בו ול"ל למכתב טוב ואתה תמשול בו וע"כ אמרו תחלת המקרא אם תיטיב גו' לגבי ישראל נאמר דלהם נתנה התורה שנקראת לקח טוב אבל לקין לא נתנה התורה ואפ"ה כן קאמר לו כי הבחירה נתנה לו שנאמר ואתה תמשול בו: קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קראו רע כו'. דר"ל שהפועל הדבר לא יגנה מלאכתו ואפי' הכי קאמר בו שיוצרו גינהו וקראו רע וכמ"ש אוי לו לבישה כו' ועי"ל שאפילו יוצרו שבראו לטובת האדם כדי שיזכה על ידו אם ינצחהו כמ"ש כי טוב מאד זה יצה"ר מ"מ קראו רע ע"ש שמחשבתו של היצה"ר הוא להרע כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות ודו"ק: יצרו של אדם מתחדש כו' ויצרו של אדם מתגבר כו'. הכונה בזה דלגבי כח הנשמה שהוא שכל העיוני אמר שיצרו מתחדש עליו בכל יום להחטיאו בהרהור הלב מה שאין דרכו בכך במעי אמו כדאמרינן פרק המפלת ולכך מקרי דבר חדש ומייתי רק רע כל היום כדאמרינן דאין אדם ניצול מהרהור עבירה אבל לגבי כח הגופני שדרכו בכך אמר שמתגבר עליו להוסיף על חומר בא ולזה אמר מבקש להמיתו דבגוף שייך מיתה ודבר הנלמד מענינו הוא דהאי קרא צופה רשע גו' בשטן איירי ולא ברשע אדם מדכתיב לעיל מיניה פי צדיק יהגה גו' תורת אלהיו בלבו גו' וע"ז אמר צופה רשע לצדיק להחטיאו ולהמיתו כמ"ש הוא השטן הוא היצה"ר הוא מלאך המות ואמר שהקב"ה עוזרו מלהחטיאו דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא ליטהר מסייעין אותו: אם פגע בך מנוול זה כו'. קראו כך ע"ש מבית הסורים יצא למלוך כמ"ש לפתח חטאת רובץ משעת שיוצא ממעי אמו ממקום סרחון וטינופת כפרש"י בקהלת: ואמר משכהו לבהמ"ד למקום תורה שהוא התבלין ליצה"ר כדלעיל: ואמר אם אבן הוא מצד הגוף והחומר הוא נמוח כחומר על ידי התורה: ואם ברזל הוא להחטיאו מצד כח הנשמה הוא מתפוצץ ע"י התורה וזה שדימה התורה לאש מצד כח הנשמה שהברזל מתפוצץ על ידו כפירוש התוספות ודימה התורה למים מצד כח הגוף שהאבן נמוח

פ"י וק"ל: אם אשה ממש כשם שחייב להשיאו כך כו'. המקרא על עצמו ידבר אבל מסיקנא יליף דגם באביו הדין כן ותלה הדבר באשה דכיון דמשיאו ביותר צריך לאומנות להחיות גם את אשתו ולפי הדלם אם תורה היא תלה הדבר בתורה דגם אם הוא עוסק תמיד בתורה צריך לאומנות ולא יסמוך על הנס כדאמרינן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ובחסידים הראשונים נמי לא אמרו בברכות אלא שעשו תורתן קבע ומלאכתן עראי והיא מתברכת וא"ש וק"ל: השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום כו'. נ"ל דה"ק דודאי אין שוין ממש דכבוד אב ואם מאכיל ומשקה כו' לא שייך במקום וכן במורא לא עומד במקומו ולא כו' כל זה לא שייך במקום אבל השוה אותן הכתוב בחד לישנא לומר לך דכן בדין להשוותן לפי שכלשתן שותפים בו וכדמסיק דהמכבדן כאילו כיבד גם את המקום וקאמר דמעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם דהיינו שם י"ה המחבר ומשתף שם איש ואשה כדאמרינן בסוטה וכאילו כבדני הכן כצ"ל וברוב נוסחות גרסינן וכבדוני בוי"ו וקאי גם לאב ואם שזכו לצאת מהם ולגדל בן כשר כזה ובהיפך קאמר לקמן בזמן שאדם מצער אביו ואמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם כו' היינו דהשם י"ה מסתלק מביניהם ולא רצה בשיתופם ונשאר אש ואש לפי שלא זכו לגדל בן כשר ודו"ק:

דף לא בד"ה כבד את כו' משמע שהעדיפו על כבוד המקום כו' מהונך דהיינו ממחוננך כו' עכ"ל כצ"ל ולולי דברי התוס' היה נראה לפרש שהעדיפו המקום דממחוננך משמע דלא בקש אלא אם נתן לך הקב"ה חן לו וכבד אותו דהיינו כדאמרינן נאה חן לו אבל בכיבוד אב ואם אף אם אין לך תתן להם דהיינו שצריך לחזר על הפתחים כו' וק"ל: בד"ה כל העובר כו' היינו דמצי כייף ליצריה כדמוכח בפ"ק דחגיגה עכ"ל כהך דחגיגה איתא נמי לקמן בפרקין ע"ש ודו"ק:

ח"א דף לא ע"א כל העובר עבירה בסתר כו'. דכיון דמתביים מבני אדם לעבור בפרהסיא ועובר בסתר דומה לו כאילו אין שם השכינה שרואה בסתר והרי הוא דוחק בזה רגלי השכינה כאילו אין רגלי השכינה על הארץ והכתוב מעיד והארץ הדום רגלי ולזה נסמך מאמר ריב"ל אסור לאדם שיהלך ארבע אמות כו' שיעורו של אדם בכ"מ ארבע אמות וזה שהולך אותן ד' אמות בקומה זקופה ודומה לו כאילו הם שלו ממש ואין מקום לשכינה שם והכתוב אמר מלא כל הארץ גו' וק"ל: א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך וכו'. יש לדקדק דא"כ שפיר הקדים אב לאם בקרא ונ"ל טעמא דלעיל גלוי וידוע כו' שהבן מכבד את אמו יותר מאביו כו' וי"ל דעיקר הקושיא דלעיל למה שינה בתורה להקדים אם לאב וק"ל: א"ל מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה כו' פרש"י שבן אלמנה אתה ולא צריך אתה למעשה כו' עכ"ל. והוא דחוק כיון דהוא לא היה צריך לשאלות אלו לא הל"ל אבא ואימא אלא הל"ל אביו א"ל השקיני ואמו א"ל השקיני כו' ועוד קשה דא"כ בשאלה קמייתא ששאל לר"א דאבא אומר השקיני למה לא א"ל ר"א כך מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה וע"ק מה ראה ר"י בו שבן אלמנה הוא ואימא בן אלמן הוא ומתה אמו ובכה עליה עד שנשרו ריסי עיניו ונ"ל דבשאלה קמייתא ודאי דנמי ראה בריסי עיניו שהוא יתום אבל לא ידע אם בן אלמנה הוא או בן אלמן ושאל מלתא דהוה צריך לו כבר בהיות אביו ואמו שניהם קיימים ואולי אירע לו בחייהם כך ושאל אם שפיר עשה אבל כששאל בנתגרשה אמו מהו בצריך הדבר לאמו שאל ע"כ דאמו קיימת והוא בן אלמנה ולא שאל על עצמו שהרי כבר מת אביו אלא על אחין מן האם שנשאה אמו איש אחר והיה לה בנים ונתגרשה ממנו היאך יעשו וא"ל הטל להם מים בספל כו' ר"ל אחיך מן האם יעשה כן דכיון דא"א לו ליתן כום לא' מהן שהוא כלי השתיה יתן להם מים רבים לפניהם בכלי הרחיצה שהוא הספל ויקעקע כו' ודו"ק: כי שמעו אמרי פיך מאמר פיך לא כו'. לכאורה שפיר קאמר אמרי פיך על ב' הדברות אנכי ולא יהיה לך דמפי הגבורה שמענום כדאמר בסוף מס' מכות ויש ליישב דה"ק דמשמע דלא הודו כששמעו מתחלה על מאמר א' שהוא אנכי עד ששמעו עוד מאמרות וע"כ דלא על לא יהיה לך נתכוון דאמאי הודו טפי כששמעו גם לא יהיה לך גו' מששמעו רק אנכי אלא ע"כ נתכוין הכתוב כששמעו גם כבוד אב ואם וכדמסיק דכששמעו אנכי גם לא יהיה לך אמרו לכבוד עצמו כו' וכפרש"י ועוד שמעתי בזה דלפי הדרש יהיה אמרי מלשון סוף ומלשון אימרא של בגד שהוא סופו ודו"ק: אלא מסוף דברך ניכר שראש כו'. יש לדקדק דהיכן הוזכר סוף דברך במקרא ונראה לומר דאסיפא דקרא קסמיך דכתיב ולעולם כל משפט צדקך לפי שמצות כבוד אב ואם מצוה שכלית נמוסית כדמייתי בסמוך מה עשה עובד כוכבים אחד כו' ובאתה אמו כו' ולכך הודו או"ה ע"י מצוה זו גם לראשונות וז"ש דע"י סוף דברך שהם לכל עולם משפט וצדק דהיינו כבוד אב ואם הודו לראש דברך שהם אנכי ולא יהיה לך וקרא מצות כבוד אב ואם סוף דברך כלפי מה שאמרו שבלוחות שתים היו בכל א' ה' דברות וה"ל כבוד אב ואם סוף ה' דברות מצות הראשונה ומייתי בתר הכי תרתי עובדי דכן הוא דהעובדי כוכבים מקיימין כבוד אב ואם: אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון כו' מבואר בחידושינו פ' אין מעמידין ע"ש: ע"ב ה' בני סמכי ה"ל לאבימי בחייו כו' דקדק לומר דהוו בני סמכי ובודאי הוו ידעי לכבד אביהם ולרוץ במקומו לפתוח לאבי אביהם אבל הוא לא הניח אותם כדי שיקיים הוא בעצמו מצות כבוד אב ועי"ל בני סמכי שהיו סמוכים על שלחן אביהם אבימי והיה בידו לצוות עליהם שיעשו מלאכתו במקומו לפתוח לאבי אביהם ולא הניח אותם וק"ל: אסתייעא מלתא ודרש אבימי מזמור לאסף כו'. לפי' התוס' ניחא משום דקיים אבימי מצות כבוד אב זכה לכך דרשא שדרש שאמר אסף מזמור משום כבוד בית אבותיו הבלועים שיצאו עם השערים בב"י: מאבוך לא תקבל כיון דבר תורה הוא כו'. ואפילו למ"ד לקמן דבין האב ובין הרב שמחל על כבודו הוא מחול היינו הכבוד שראוי התלמיד לעשות לרבו אבל אם הרב עושה כבוד לתלמידו כי הכא אינו מחול דמ"מ חלשה דעתיה וק"ל: עדיין לא הגעת לחצי כבוד כלום זרקה כו'. כדאמרינן בעלמא ביותר צריך הכתוב להזהיר היכא דאיכא חסרון כיס ודו"ק: אמר איקום מקמי שכינה כו'. ע"ד שאמרו לעיל בזמן שאדם מכבד כו' מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכמ"ש דה' משם י"ה שבאשה רומזת לשכינה ודו"ק: עברתו מת אביו כו'. וכן אביי ובספר יוחסין אביי ר"ת אשר בך ירוחם יתום וק"ל: נתרצית לצאת המקום כו' פרש"י סבור היה שדעתו לחזור למקומו כו' עכ"ל והוא דחוק דמשמע דהדר אתא לשאול לקראת אמו קאמר גם נדחק לפרש יחזירך לשלום עד מקומך ולולי פירושו נראה דלקראת אמו ולחזור לא"י קאמר ואפ"ה קא"ל ר' יוחנן איני יודע דאפשר דגם משום כבוד אם אסור לצאת מא"י לח"ל ומשום דמצות כבוד אם היה חביב עליה דרב אסי הדר אתי לפני ר"י להתיר לו ספיקו וא"ל ר"י נתרצית לצאת משום כבוד אם המקום יחזירך לכאן לא"י וק"ל: אמר אי ידעי לא נפקי כו'. אע"ג דאמרינן בסמוך מכבדו בחייו ובמותו לקראת המת כי הכא אפשר שאין מקרי כבוד למת וק"ל: מכאן ואילך יאמר זכרונו לברכה לחיי העולם הבא כו'. גם בחייו מצינו שי"ל זכרונו לברכה כמ"ש גבי ואברכם היו יהיה לגוי גדול ובמותו מוסיף לחיי עוה"ב וק"ל:

דף לב בד"ה רבי יהודה כו' יכול אמר לו אביו אל תחזיר כו' שא"ל עסוק בכבודי כו' עכ"ל לכאורה מהסיא דלקמן מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה כו' יש להוכיח כן בפשיטות דמצות החזרת אבידה קודמת לכבוד אב ויש לומר דהך דלקמן איכא לאוקמי דוקא במצוה אחרת כגון לקבור את המת כו' כפרש"י אבל במצות החזרת אבידה לחבירו לא איירי ביה דודאי נדחית מפני כבוד אב ואם כיון דכבוד אב ואם קודם לאבידתו מכ"ש דהוי קודם לאבידת חבירו דהא אבידתו קודמת לאבידת חבירו ולהכי אילטריכו להך דפרק אלו מציאות דבהדיא קאמר שם יכול א"ל אביו אל תחזיר כו' דאבידת חבירו קודם לכבוד אב ואם והתם יליף לה מקרא ע"ש וק"ל: בד"ה אורו ליה כו' אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כו' ועוד ראיה מירושלמי כו' עכ"ל דבריהם סותרים אהדדי דממה שכתבו מתחלה דצריך לפרנסו משלו היינו דוקא אם יש לו לבן ואין לו לאב ובתורת צדקה וכמפורש בהדיא ברא"ש ובר"ן ולבסוף כתבו ראייתם מירושלמי דאם אין לו לאב וגם אם אין לו לבן צריך לחזר על הפתחים משום מצות כיבוד ומינה דמכ"ש אם יש לו לבן ואין לו לאב דצריך לפרנסו משום מצות כיבוד והר"ש בריש מסכת פאה הרגיש בזה ותירץ למאי דמסיק הכא כ"מ לבטול מלאכה ה"כ ה"ק שאם יבטל ממלאכתו בשביל כבוד אביו יהא צריך לחזור על הפתחים בשביל עצמו ואין לומר דמ"ד משל אב מודה דאי לית ליה לאב דחייב הבן משל עצמו דא"כ כי פריך כו' אף כבד אביך בחסרון כיס לוקמא בדלית ליה לאב אלא ודאי כו' עכ"ל וכהאי גוונא כתב הרא"ש והר"ן בשמו אבל דברי התוספות שלפנינו סתומים בכל זה במקום שהיה להם לפרש גם בת"י כתבו אהא דקאמר ואי אמרת

חכמת

דף לא ע"א גמ' דרש עולא רבה כו' נ"ב רב עולא בר אבא: ע"ב גמ' דהות בעית למיסק לפוריא גחין וסליק לה וכל אימת דהוה נחית נחתת עלויה אתא וקא משתבח בי מדרשא וכו' כצ"ל. ונ"ב בירושלמי לא היה משבח עצמו אלא רבי טרפון חלה ונכנסו לבקרו אמרה אמו לחכמים התפללו על רבי טרפון בני שהוא נוהג בי כבוד אמרי לה עדיין לא הגיע כו': שם איני יודע רתח פורתא כו' כצ"ל. ונ"ב ס"א איתרח והוא לשון המתנה ואיחור וכן תמצא בפרק אלו מגלחין בסופו איתרח לי תלתין יומין: רש"י בד"ה

שלמה

כגון אנא כו' לאבי ולאמי ועושין כו' כצ"ל: תוס' בד"ה רבי טרפון כו' אמה דרבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת ונפסק קורדייקסין שלה והלך רבי טרפון ושם ידיו תחת רגליה כו' דורסת על ידיו והיתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למטתה ועוד בירושלמי כו' כצ"ל:

דף לב ע"א תוס' בד"ה ר"י כו' אל תחזיר יכול ישמע לו כו' כצ"ל: בד"ה אורו ליה כו' ועוד דאמרינן בירושלמי נ"ב ס"א ראיה מירושלמי: בד"ה דמחיל ליה כו' שהודיעו קודם לכן. נ"ב ורבה

מש"ל אב כו' לא מסתבר ליה לאוקמא דוקא באין לו לאב עכ"ל ול"ע ודו"ק: **ע"ב** בד"ה מ"ש דפליגיהו כו' דא"כ היינו איסי בן יהודה כו' עכ"ל דע"כ איסי בן יהודה ביניק וחכים כר"י הגלילי ס"ל כמ"ש הרא"ש והר"ן בהוכחות ע"ש וק"ל: **בא"ד** אדרבה לא לכתוב אלא זקן דהא נמי אמר זקן בלא שיבה כו' זקן ממש משמע כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם אמאי לא תקשי להו לרבנן נמי דלא נכתוב רק זקן לחודיה דליכא למימר דאי לאו שיבה הו"א דזקן היינו יניק וחכים לחוד דא"כ תקשי להו לרבנן כמו שהקשו לר' יוסי הגלילי למה ל"ל דטעמייהו דרבנן דאי כר"י הגלילי נכתוב מפני שיבה תקום והדרת פני כו' הל"ל דלא נכתוב רק זקן לחוד דמשמע שפיר יניק וחכים ואם נאמר בזה כמו שתירץ הרא"ש לרבנן דאי לא הוה כתיב שיבה רק זקן ה"א זקני השוק השתא דכתיב זקן בתר שיבה מצרכינן לרבנן זקן וחכם א"כ לר"י הגלילי נמי איכא למימר הכי דאי לאו שיבה ה"א זקני השוק השתא דכתיב בתר שיבה יניק וחכים משמע כמ"ש הרא"ש ע"ש ויש ליישב בדוחק ודו"ק: **בא"ד** דודאי יניק וחכים צריך שיהא מופלג כו' אבל אם היו שוים בחכמה כו' צריך שיעמוד היניק מפני הזקן כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דמי הכריח אותם לומר דיניק וחכים צריך שיהא מופלג דא"כ זקן דקרא יניק וחכים שאינו גם כן מופלג מ"מ איצטריך למכתב תרווייהו להשמיענו דיניק וחכים צריך לעמוד מפני הזקן וחכים ויש ליישב דבקרא לא משמע להשמיענו להקדים אלא ממילא משתמע כיון דבעי ביניק וחכים מופלג ובזקן לא בעי מופלג ע"כ בתרווייהו מופלגין צריך שיעמוד היניק מפני הזקן ודו"ק:

ח"א דף לב ע"א כבד ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס כו'. אע"ג דאמרינן בעלמא דאין למדין ד"ת מדברי קבלה הכא אינו רק גילוי מילתא דלפום כבוד יפול בחסרון כיס וק"ל: **ע"ב** [הדר אמר רבא אין תורה דיליה דכתיב ובתורתו יהגה כו'. עי' פרש"י הכא וכבר כתבנו בזה בחידושינו פ"ק דע"ז ע"ש]: **הוה** משקי בי הלולא כו' ולא קם מקמיה ואקפד כו'. במה שהיה משקה אותן הרי הודיען שמחל על כבודו ואעפ"כ לפי סברת המקשה אקפד משום דאין כבודו מחול ולדברי המתרץ אקפד דמ"מ הידור בעו למיעבד דאל"כ מאי פריך דהא אי נמי דכבודו מחול אקפד עלייהו כיון דהם לא ידעו שמחל על כבודו ה"ל כנתכוין לאכול חזיר ועלה בידו טלה כמ"ש התוס' לעיל וכצ"ל לקמן בעובדא דתנאי אך יש לדקדק לפי סברת המקשה דהרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול היאך מחלו רבא ורב פפא על כבודן והשקו עליהן דהמוחל ודאי הוא ג"כ באיסור כדמוכח לקמן שהביאו ראיה מאברהם דהא מהמלאכים שקבלו מחילתו ליכא ראיה שהרי הם ידעו שמלאכים היו אלא מאברהם שנדמו לו כערביים ומחל על כבודו מייתי ראיה וכן מוכח מההיא דכתובות גבי אגריפס המלך שעבר מלפני הכלה כו' ודו"ק: **אברהם** גדול הדור היה כו'. היינו נשיא דכתיב בי' נשיא אלהים אתה גו' וק"ל: **א"ל** רבי צדוק עד מתי אתם מניחים כבוד המקום כו' אלא כו' אפילו למ"ד נשיא כו' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול כו'. יש לדקדק דמהאי דינא דרבי צדוק נימא נמי דליהוי מחילת המלך מחילה מק"ו מכבוד המקום וי"ל דהקב"ה עלמא דיליה היא ומלכותא דיליה ומצי מחיל ליקריה כדאמרינן לעיל בנשיא ורב אבל מלך ב"ו מלכותא דארעא לא הוה אלא כעין מלכותא דשמיא ומשמיא מוקמי ליה ולאו דיליה הוא כדכתיב כי לה' המלוכה ואין המלך ב"ו יכול למחול כבוד מלכות שמים וכה"ג מצאתי שוב במרדכי פרק הנזקין בשם מהר"מ ע"ש. וא"ת ליתני הכא באברהם דשאני הכא דמצות כבוד אורחים שאני כדאמרינן במציעא מה שעשה אברהם בעצמו והוא עומד עליהם עשה הקב"ה כו' דה"נ משני בפ' א"כ גבי אגריפס דעמד וקרא דמצוה שאני ועיין ליישב זה בתוס' פ"ב דכתובות ובפ' א"כ ודו"ק: **אין** זקן אלא חכם שנאמר אספה לי שבעים איש וגו'. עי' פרש"י ועי"ל כיון שנתנבאו כולם ע"כ חכמים היו דאין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ומ"ד זה שקנה חכמה שנאמר ה' קנני וגו' ה' קרויה קנין כמו ששנינו באבות אבל כיון שסתם מהו הקנין נימא שהוא תחלת כל הקניינים שהוא חכמת התורה כמפורש בהאי קרא ה' קנני ראשית דרכו קדם גו' ודו"ק:

דף לג בד"ה אין בעלי אומניות רשאין כו' דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים כו' עכ"ל והך דכל בעלי אומניות עומדין מפניהם כו' לא מסתברא ליה לאוקמי במלאכת עצמן דוקא וק"ל: **גמ'** ואמר ליה שמא בהן יושב ומהרהר כו' מת"י לא היה צ"ל בהן ה"ה בשאר דברי תורה אלא הא דקאמר הכי סוד ה' ליראיו כדאיתא בב"ר דאמר רבי חייא יבא עלי אם לא הייתי מסתכל בספר תהלים עכ"ל וק"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה אין תלמיד חכם רשאי לעמוד כו' שמא קמו מפניו שחרית וערבית כו' עכ"ל ולשון ת"י ותימה וכי כל הני דלעיל איירי כשלא קמו ערבית ושחרית כו' ונ"ל אינו רשאי אינו חייב כדפ"ל עכ"ל:

ח"א דף לג ע"א כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי כו'. ומה טעם במצוה זו בשעתה ולא אמרו לעמוד מפני העוסק במצוה אחרת כתב הרמב"ם בפירוש המשניות לפי שהפחות והסגנים וגזברין יוצאין לקראתן וכשנכנסים שוב היה קהל וכבוד צבור ולמאי דדמי וקאמר דשאני התם דא"כ אתה מכשילן לעתיד היינו נמי דוקא במצוה זו שבאים לשם בכבוד גדול כמפורש שם שלא יאמרו נבזים אנו בעיניהם כו' כפרש"י וק"ל: [**במה** הרפתקי דעדו עליהם כו'. עיי' פרש"י ובערוך תרגום הרפתקי זמנים וק"ל]: **ע"ב** מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר ויראת מאלהיך הוי מורא זו קימה כו'. והא דלא קאמר מורא זו מוראת שמים גופיה כדכתיב את ה' אלהיך תירא וגו' די"ל דא"כ הל"ל אשר אינו ירא מלפני ה' אלהים כי התם ולכך מקשה נמי מקרא דמוראת רבית כו' דכתיב כה"ג דלא כתיב ביה ה' ויש לדקדק אמאי לא פריך מקרא דאונאה דכתיב ביה נמי ויראת מאלהיך מקמי קרא דרבית ויש ליישב דהיינו משקלות שמאנה חבירו במשקל ונקט משקלות משום דמפורש ביה טפי ולא ירא אלהים כמ"ש התוספות וק"ל: **אבעיא** להו רכוב כמהלך דמי כו'. והני עובדי דלעיל אביי מכי הוה חזי לאודניה דחמרא דרב יוסף כו' ואביי הוה רכיב חמרא כו' לבתר דמבעיא לן ופשט ליה הכי הוי וק"ל: [ק"ו מפני לומדיה עומדין מפניה לכ"ש כו'. מה שיש לדקדק בזה מפורש בחידושינו פרק אלו הן הלוקין ע"ש]: **נשיא** עובר עומד כו' ואינו יושב כו' שנאמר והביטו אחרי משה עד וגו'. אריפא דקרא קמייך דכתיב וקמו כל העם ונצבו וגו' וק"ל:

דף לד בפרש"י בד"ה ונקיש מזוזה לת"ת כדאיתקש בפרשה שניה כו' עכ"ל דליכא למימר מדשני בפרשה ראשונה להפסיק ביניהם בתפילין אשמועינן דלא להקיש לת"ת דהא בפרשה ראשונה א"כ נקיש מזוזה לתפילין דסמיך ליה נילף מזוזה לפטור כמו תפילין ולא נקט ת"ת דסמיך ליה בפרשה שניה אלא משום דתפילין גופייהו מת"ת קאתי וק"ל: **שם** בד"ה האזרח להוציא את הנשים ברייתא היא כו' עכ"ל יש לדקדק אמאי לא קאמר דכל מ"ע שהזמן גרמא גמרינן מסוכה דפטר בה נשים מדכתיב האזרח דהא סוכה קתני לה הכא ברישא דברייתא מקמי דנקט תפילין ולא הוה ב' כתובים לגבי תפילין דהא איצטריך סוכה לפטור דלא נילף ט"ו ט"ו ממצה ויש ליישב דחדא מתרתי או מתלתא נקט דה"ה דהמ"ל דגמרינן לה מראיה כדלקמן וכה"ג כתבו התוס' לקמן דנקט כל מצות עשה שלא הזמן גרמא גמרינן ממורא והוה מצי למינקט מזוזה דנקט לה בברייתא ומורא לא נקט בברייתא כלל ועי"ל הכא דנקט תלמודא טפי תפילין משום למאי דמסיק דלמידין מב' כתובים אלא דגמרינן מתפילין דכל התורה הוקשה ליה מדכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך ודו"ק: **תוס'** בד"ה תפילין כו' למ"ד ציצית חובת טלית היא כיון דכלי קופסא כו' עכ"ל משמע להו מ"ד נמי ציצית חובת טלית היא מצי סבר נמי כר"ש דלילה לאו זמן ציצית הוא והיינו כמ"ש לקמן דכלי יום חייבין אפילו בקופסא וק"ל: **בד"ה** גברא בעי חיי כו' אין סברא לומר דנחייבו נשים בת"ת משום סברא דגברי כו' כיון דאשכחן מיעוטא כו' עכ"ל ובהכי ניחא דלעיל גבי מורא בעי קרא דתיראו לרבות נשים ולא נימא דתיפוק ליה משום דכתיב גבי כבוד יאריכון ימיך וכי גברא בעי חיי כו' דהתם נמי כתיב מיעוטא דאיש דמפקי ליה נמי מהך סברא דגברי כו' ולכך בעי קרא דתיראו לרבות נשים אבל אין לחלק בין כיבוד למורא מדקאמר התם בסיפא דהתם מה ת"ל איש איש סיפק בידו לעשות דהוא בכיבוד שייך ולא במורא וכמ"ש לעיל לדברי התוספות והרא"ש ודו"ק: **ע"ב** בד"ה סד"א נילף כו' ל"ל האזרח להוציא את הנשים דגבי סוכה פשיטא דפטורות כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דהא אי לא הוה כתיב קרא במצה לא הוה ב' כתובים והוה ילפינן שפיר כל מצות עשה שהזמן גרמא מהקהל לחובא ולא לפטור מראיה דכל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ושפיר איצטריך האזרח לפטור בסוכה ושוב הוה יליף ט"ו דמצה מט"ו דסוכה לפטור ויש ליישב דבריהם הכא למאי דלא אסיק אדעתיה אכתי הך מילתא דב' כתובים ועוד למאי דמסיק לקמן דב' כתובים מלמדין אלא דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור מדכתיב תורת ה' בפיך קשיא להו שפיר אם כן לא הוה איצטריך שום קרא לפטור בסוכה נשים אי לאו מדאיצטריך דבמצה חייבות הנשים והשתא ניחא לקמן דקאמר אי לא כתב מצה ה"א נילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות דהיינו לפטור דודאי כן הוא למאי דלא אסיק אכתי דנילף כל התורה מתפילין מהיקשא דלקמן אלא במה מצינו מתפילין או מראיה דהשתא אי לא הוה כתיב גם האזרח בסוכות ה"א דנילף ליה לחובא מהקהל ולא לפטור מתפילין וראיה דטפי אית לן לאקושי לחומרא ולכך איצטריך האזרח לפטור ושוב ילפינן ט"ו דמצה מט"ו דסוכה לפטור ומהרש"ל גם מהר"י אב"ן לב נדחקו בזה לאין צורך כי הדברים ברורים כמ"ש ועוד הקשה מהר"י אב"ן לב בזה דכהאי גוונא איכא לאקשויי לקמן דלמאי איצטריך חובא דנשים בהקהל דבלאו הכי ידעינן לה דאי פטורות ל"ל זכורך בראיה להוציא הנשים דהא פשיטא דפטורות דהוה מצות עשה שהזמן גרמא אלא ש"מ דנשים חייבות בהקהל ולהכי איצטריך זכורך להוציא הנשים דלא נילף ראיה מהקהל והך קושיא ליכא לתרוצי כי הכא גבי האזרח דה"א דאתי לרבויי נשים דזכורך לא משמע כלל לרבות נשים אלא למעט ע"כ תוכן דבריו ונראה דהך קושיא נמי ל"ק למאי דבעי למימר דהוה מצה והקהל ב' כתובים דהא אי לא הוה כתיב חובא דנשים בהקהל הוה ילפינן שפיר כל מצות עשה שהזמן גרמא ממצה לחובא ולא מתפילין וראיה לפטור דלחומרא מקשינן ושפיר אצטריך זכורך לפטור בראיה ושוב יליף לפטור נשים בהקהל בג"ש דראיה ראיה מראיה אלא דקושיא זו יפול ג"כ דוקא למאי דמסיק דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור וא"כ לא הוה אצטריך פטור דנשים בראיה אי לאו מדאיצטריך דחייבין בהקהל מיהו עדיפא איכא לאקשויי בזה למאי דמסיק דב' כתובים מלמדין ולא איצטריך הקהל משום ב' כתובים דאין מלמדין אלא דהוקשה כל התורה לתפילין לפטור ל"ל חובא דהקהל דהא איכא למילף מכ"ש מתפילין וממצה כדמסיק לקמן וכמ"ש התוס' שם וע"כ נראה בזה דאע"ג דאיכא למילף מכ"ש מתפילין וממצה טרח וכתב לה קרא במפורש בהקהל דנשים חייבות דכה"ג אמרינן לעיל גבי נערות ובגרות מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ומינה אע"ג דהוה שמעינן לה נמי במדאיצטריך זכורך טרח וכתב לה קרא במפורש לחייב נשים בהקהל אבל גבי מצה הכי קא קשיא להו כיון דהך דרשא דכל שישנו כו' נמי אינו מפורש אלא הקישא בעלמא למאי אצטריך ליה דהא שפיר שמעינן ליה במדאיצטריך האזרח אע"ג דאינו מפורש הא בהך דרשא דכל שישנו כו' נמי אינו מפורש ותו לא מידי ודו"ק: **בד"ה** ונילף מת"ת וא"ת כו' עי"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לפי הך שינויי לא ס"ל לשנויי דלעיל דיליף ממזוזה וחד מנייהו נקט כו' דאם כן מאי פריך ונילף מת"ת לפטור דטפי עדיף למילף לחובא ממזוזה עכ"ל גם בת"י הנך שנויי בתראי דבתוס' הכא ליתנהו אלא תירוץ קמא איתא שם מיהו קשה לפי דברי התוס' שלפנינו דהנך תרתי תירוצי בתראי שכתבו אינן מספיקין דאכתי נילף ממזוזה ויש ליישב לפי הנך תירוצי בתראי דממזוזה לחוד ליכא למילף מידי דאי לאו דילפינן ממורא בכל מצות שלא הזמן גרמא דחייבי במזוזה נמי הוה מקשינן ליה לת"ת לפטור ולא הוה גמרינן ליה [לחיוב] מסברא דגברא בעי חיי כו' אי לאו דאשכחן גם בעלמא במצות שלא הזמן גרמא [דחייבין] ודו"ק: **גמ'** דה"ל ת"ת ופריה ורביה ב' כתובים כו' כתב מהרש"ל הרי ת"ת בודאי צריכה דאל"כ הוה נילף ממורא לחובא לשנויא קמא דתוס' כו' אלא בודאי פריה ורביה לא ליכתוב ונילף מת"ת אמאי לא נימא דה"א פ"ו חייב מקרא דאותם וכ"ל דבקושיא דפריך ולר"י כו' איתא נמי הך קושיא כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק אבל הנראה דס"ל לתלמודא דודאי לא הוה אצטריך למיכתב פ"ו ונילף מת"ת דע"כ לא דייקי להו לרבנן הא דכתיב פרו ורבו בלשון רבים דלא כתיב הכי אלא ברכה לשניהם ולא למצוה כמ"ש התוס' שם דאל"כ הא דכתיב וכבשה לא הוה מפקא ליה מהך משמעות ודו"ק:

דף לה בפרש"י בד"ה הניחא כו' א"כ איפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות כו' עכ"ל לא הוה צריך לפרש כן אלא דפריך כיון דתפילין שלא הזמן גרמא הוא הדרא קושיין לדוכתין דמצות עשה שהזמן גרמא מהיכי תיתי לן דפטור דממצה והקהל נילף לחובא וכ"כ בת"י והקשו לפירושו דהכא שפירש דאיפכא איכא למילף דשלא הזמן גרמא נשים פטורות כו' הא בהדיא אמרינן בעירובין למ"ד דתפילין מ"ע שלא הזמן גרמא דנשים חייבות גם בתוספות שלפנינו יש להוכיח כן במה שנדחקו לקמן בג' כתובים במצות עשה שלא הזמן גרמא דלא כריב"ב הא ניחא אפילו לריב"ב אי הוי נשים פטורות מתפילין למ"ד דתפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא ודו"ק: **תוס'** בד"ה מכלל כו' אי שתיק מיניה הוה ילפינן ממצה והקהל כו' דנשים חייבות כו' עכ"ל אע"ג דאיכא למילף מראיה וסוכה לפטור טפי אית לן לאקושי לחומרא וק"ל: **בד"ה** אלא למ"ד תפילין כו' והיינו טעמא דמ"ע שהזמן גרמא כו' דכיון דאין מלמדין הוי כמו מיעוטא כו' עכ"ל ור"ל שחולקין על פרש"י שפירש דגמר לה מראיה דאינו כן אלא דלמאי דקאמרינן דב' כתובים אין מלמדין לא בעי למיגמר מ"ע שהזמן גרמא מראיה כפרש"י אלא ממיעוטא דב' כתובים וכ"ה מפורש בת"י וזה לשונם פרש"י דלדידיה לא כו' אלא כדגמר לה לעיל מבנין אב מראיה כו' ואומר ה"ר מקוצי דא"צ למגמר מראיה כפרש"י הכא אלא כיון דמצה והקהל הוו ב' כתובים ואין מלמדין חיוב אלא פטור כו' וכן בכל דוכתא דאמרינן ב' כתובים אין מלמדין הא איפכא מלמדין בלא שום קרא אחרינא עכ"ל ת"י ומהרש"ל נדחק בזה ואין

חכמת שלמה

בר רב הונא לא בא אלא לידע אם בנו קפדן הוא ודו"ק: **ע"ב** גמ' והא רבא משקי ביה הלולי כו'. נ"ב ונראה לי דהכי מקשה אמאי איקפיד רבא עלייהו דהא קחזו דרבא מחל על יקריה דהא עמד ומשקה עליהם אלא משום דס"ל דהרב שמחל על כבודו אינו מחול ומ"ה היה להם לקום וס"ת דרבא לא איקפיד אמה דלא קמו מקמיה אלא שהיה גנאי לרב פפא ולרב הונא שהם קמו והם לא קמו כאילו הראשונים שפלים לערך מעלותם ומחויבים לקום וכן משמע לישנא הני רבנן והני לאו רבנן כו' משום הכי מייתי ותו הא דרב פפא ודו"ק: **שם** ולרב פנחס בריה דרב חסדא כו' כצ"ל. וכ"ב ס"א בני דרב חסדא: **שם** אנו יושבין ורבן גמליאל בר' עומד כו' נמחק בר' וכ"ב ס"א אינו: **שם** אברהם גדול ממנו ושמש נמחק וכ"ב בס"א אינו: **שם** ת"ל זקן ואין זקן כו' כצ"ל: **דף לג ע"א** גמ' ומבית הכסא. נ"ב ס"א ואי אמרת בתי גוואי מי מצי מהרהר אלא לאו בבתי בראי: תוס' בד"ה אין בעלי כו' ליתן בשור זה כו'. נ"ב קאי אמי שאמר שור זה עולה ואח"כ החרימו שחל החרם עליו וצריך ליתן דמי פדיונו לכהנים וקאמר שאין שמין אותו בכל שויו אלא אומדין כמה היה אדם נותן בעד שור זה כדי להקריבו עולת נדבה אע"פ שאינו חייב קרבן שהרי זה נמי לא אמר עלי עולה אלא זו עולה וק"ל: **ע"ב** גמרא ניטרת חיובא הוא נמחק. נ"ב בס"א אינו: **שם** ולא תיתום ליקרי דידי. נ"ב פי' שגם אני הייתי עומד מפניו אילו ראיתיו הא לאו הכי לא הוה ליה למיקם מקמיה דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דפליג ליה רביה יקרא כדאיתא בפ' יש נוחלין ר"ן: **שם** ר"א ורבי יעקב כו' כצ"ל: **דף לד ע"א** תוס' בד"ה תפילין וציצית כו' מדמתחלי במערבא כו'. נ"ב פי' בא"י התחילו לומר פסוק ראשון של ויאמר ולא היו גומרין פרשת ציצית ואמר אביי אנו מתחילין הפסוק ראשון כו'

וכיון שהתחילנו נראה לנו לגני בכל שעון הוא להפסיק הפרשה: **ע"ב** גמ' ראיה מהקהל. נ"ב אבל בלא ג"ש אי אפשר לסתור הבנין אב דתפילין: **שם** ראיה ביו"ד א' כצ"ל בכל העמוד בגמ' וברש"י: **שם** מחג הסוכות. נ"ב ואע"פ שפי' התוס' אי לאו היקשא דמצה ה"א האזרח בא בעל כרחך לחייב נשים היינו כסוגיא דלעיל דקי"ל מה הצד של תפילין לפטור כל מצות עשה של הזמן גרמא אבל השתא דקי"ל בהאי סלקא דעתך דנילף כל מצות עשה שהזמן גרמא לחיובא מהקהל א"כ שפיר בא האזרח (לחיובא)[לפטורי]ודו"ק: **שם** דהוה ליה ת"ת כו'. נ"ב הרי תלמוד תורה בודאי צריכה דאם לא כן הוי נילף ממורא לחיובא לשינויי קמא דהתוספות דעיקר קושיא נילף מת"ת ועוד אי לא כתיבא הוי נילף תורה ותפילין כולם לחיובא ממזוזה אלא בודאי פריה ורביה לא לכתוב ונילף מתלמוד תורה אמאי לא נימא הוה אמינא פריה ורביה חייב מקרא דאותם ונראה לי דבקושיא דפריך ולרבי יוחנן בן ברוקא כו' איתא נמי האי קושיא אלא דעדיפא מינה פריך ודו"ק. (עיין במהרש"א): **תוס'** בד"ה ונילף מת"ת כו' שלא הזמן גרמא. נ"ב לפי הך שינויי לא סבירא להו לשנויי דלעיל הא דלא יליף ממזוזה דחד מינייהו נקט דהא אי אפשר למילף ממעזה דאם אפשר למילף א"כ מאי פריך ונילף מת"ת לפטורא נילף לחיובא ממזוזה דטפי עדיף (עי' במהרש"א):

דף לה ע"א תוס' בד"ה אלא למ"ד כו' והיינו טעמא דמצות עשה כו'. נ"ב פי' דאל"כ לא מהני שום בנין אב בין למצות גרמא בין לאין גרמא דהא כתיב היקש גבי תפילין לפטור כל המצות שאין גרמא כתפילין הא מצות גרמא חייבין ואע"פ שפירש"י דלא איצטריך להאי היקש מ"מ אין לסתור שום היקש

לורך ודו"ק: בד"ה מסום דהוי כו' וי"ל דלית להו דר"י ב"ב וה"ל שלשה כתובים כו'
ופריה ורביה כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא חשיב נמי מילה בהדייהו דנשים פטורות מקרא דאותו
וה"ל ג' כתובים אפילו לר"י ב"ב ובת"י כתבו לעיל דקאמר דהוה ת"ת ופדיון הבן ב'
כתובים דה"ה דהמ"ל ת"ת ומילה עכ"ל ויש לייסב התוספות שלפנינו כיון דמילה לא שייכא
באשה לא שייכא בב' כתיבים ולא בשלשה כתובים ודו"ק: ע"ב גמרא מדשני קרא
בדיבוריה כו' מאי זקנך זקנך ולא זקן אשתך כו' אע"ג דליתנהו נמי [בהקפה] מהיקשא דכל
שישנו בהשחתה כו' לא הוה למיכתב נמי ראשך בלשון יחיד ולא ראש אשתך דאם כן לא הוה ידעינן
כלל דשני קרא בדיבוריה דאימא דלישנא דקרא הוא בלשון יחיד ולא הוה דייקינן מיניה
כלל לא ראש אשתך ולא לא זקן אשתך וק"ל: בפרש"י בד"ה הפסיק הענין ולא קאי
בני כו' שיש הפסק בינתיים כגון לה יטמא עכ"ל למאי דקיימינן הכא לתנא דמתני' דמחייב
לנשים בקרחה מדלא תני נמי חוץ מבל קרחה כמ"ש התוס' לקמן המ"ל לא יקרחו וגו' הפסיק
הענין ודו"ק: תום' בד"ה הרי הוא כזקן כו' כדאמר בפרק יוצא דופן הס"ד ואח"כ מה"ד
להשחתה לא כו' מדשני קרא בדיבוריה או מסברא דלעיל וי"ל דה"מ כו' כצ"ל מת"י וק"ל:
בד"ה אם כן ליכתוב כו' וכל שכן בישראל מגזירה שוה דפאת פאת עכ"ל רצה לומר דבתר
דגלי לן בגזירה שוה דפאת פאת דלא הפסיק הענין כל שכן נמי הוי בישראל מכהן וק"ל:

דף לו גמרא ואביי מאי טעמא לא אמר כרבא אמר לך תפילין כו' עכ"ל קצת קשה
ומאי קושיא דאימא דאביי בעי לאוקמא ההיא דאיסי אפילו כמ"ד תפילין הוי
מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות בתפילין כדאי' בפרק המוצא תפילין וכמ"ש
לעיל בשם התוספות וק"ל: תום' בד"ה אי לאו גזירה שוה כו' ויש לומר דסלקא דעתך
אמינא כו' הפסיק הענין מסום דכתיב כי עם קדוש כו' עכ"ל ולתנא דמתני' קושטא דהכי
הוא דמחייב בקרחה לאביי מסום דכתיב כי עם קדוש הפסיק הענין וק"ל: בד"ה תפילין
גופייהו כו' וי"ל דליגמר ג"ש נכתב עכ"ל אבל בתפילין ליכא למימר דליגמר גזירה שוה
נכתב כיון דלא נכתב גזירה שוה אלא להך מלתא בגובהה של ראש בלחוד כמ"ש התוספות
לעיל לא לכתוב לא בתפילין ולא בקרחה בין עיניכם אלא לכתוב בתפילין נמי בראשיכם אי
לאו למעט בתפילין כל הראש וק"ל: בד"ה הסמיכות והתנופות וההגשות נראה דמהגשות
ואילך מיירי בכהנים כו' עכ"ל לכאורה מילתא דלאו צריכה קאמרי ויש לייסב דקשיא להו
דלא ה"ל למיתני הכא ברישא דמיירי בעבודת מנחות הסמיכות דאיירי בעבודת קרבן אלא
בסיפא הוה ליה למתני הסמיכות גבי המליקות וההזאות והקבלות ואהא תרצו דתני סמיכות
גבי תנופות מסום דהני תרתי לא איירי כלל בעבודת כהנים ומהגשות ואילך כו' וק"ל:
בד"ה [הקבלות כו'] ותנופה נמי אצטריך כו' כדמפרש לקמן חוץ ממנחת כו' וא"ת ת"ל
דכל כו' עכ"ל כצ"ל והד"א וקצת קשה לדבריהם מי הכריחם לזה גבי תנופה הא שפיר
אצטריך ליה כמו כל הני עבודות דקתני ואי פסיקא להו בשום מקום דלא מיתחלא בלא
תנופה הו"ל למימר הכי בקושייתם שהקשו אסמיכה ואפשר מסום דתנופה נמי בישראל
הוא כמו סמיכה כמ"ש לעיל משמע להו דלא מיתחלא ביה נמי עבודה בלא תנופה כמו
בלא סמיכה אבל כל אינך בכהנים מיתעבדא ומיתחלא עבודה וק"ל: ע"ב גמרא אלא
הזאה דבן עוף דאתיא בקל וחומר כו' ומה בן לאן כו' ולכאורה הוה מצי למימר הזאה דבן
לאן גופיה דכתיב ביה וזרקו בני אהרן דהיינו זריקה והיינו הזאה כמ"ש התוס' לעיל אלא
דלרבותא נקט בן עוף אע"ג דלא כתיב ביה מפורש אתיא בק"ו מבן לאן ועוד י"ל דאי אבן
לאן הוה ליה למיתני בלישנא דקרא הזריקות וק"ל: תום' בד"ה אי דפרה כו' תימה הניחא
למ"ד לדורות נמי בעינן כה"ג דומיא דאלעזר כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דהא אלעזר סגן
הוה ולא כהן גדול והכי אמרינן בהדיא בפ' טרף בקלפי ונתתם אותה אל אלעזר אותה
לאלעזר ולא לדורות א"ד לדורות בכה"ג וא"ד לדורות בכהן הדיוט ולכ"ע מדיוקא דאלעזר
סגן הוה דייקינן ליה עיין שם וק"ל: בד"ה אי דפנים כו' אפילו בכהן הדיוט דמרבינן
ליה מן ה' דהכהן המשיח כו' עכ"ל לא מלאתיו כן אלא דבפ"ק דמגילה מרבינן מה' דהמשיח
מרובה בגדים אבל כהן הדיוט לא מרבינן מיניה וכפרש"י הכא למעוטי כהן הדיוט וק"ל:
בד"ה ומה בן לאן כו' מה לבן לאן שקבע לו כלי ומ"ה בעי כהן כו' עכ"ל כצ"ל והכי
איתא בפרק איזהו מקומן אהך ק"ו דבעי למילף התם לפון בבן עוף אבל עץ ארז ואזוב
לא הוזכר שם ולא שייך למיפרך אלא כלי ע"ש ודו"ק: בא"ד אבל כהן שצריך בכל הזבחים
כו' ליכא למעוטי בפירכא כל דהו כו' עכ"ל ולמאי דמסיק שם אותו בצפון ולא בן עוף
בצפון ליכא למיפרך אק"ו דהכא מה לבן לאן שטעונה לפון ולהכי בעי כהן מה שאין כן בן
עוף דלא בעי לפון לא בעי נמי כהן מהאי טעמא כיון דכהן צריך בכל הזבחים מה שאין כן
לפון ודו"ק: בד"ה מכניס כו' גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו' והבעלים למטה
ה"נ גבי מנחות איפכא שיד כו' עכ"ל והיינו לפי לשון הכתובים לשנות יד כהן מיד בעלים
אבל בשותפים דשוים הם ליכא למימר הכי וק"ל: בד"ה כל מליה כו' ואין לומר לפי
שאינה אלא מדרבנן דהא חלה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לדחויי דהא קתני ערלה דאינו אלא
מדרבנן כמו שהוכיחו התוס' לקמן וק"ל: בא"ד ואם ספק חייב והוא ניכר היטב כשיונק
מן הזקנה כו' עליה נוטין לצד שדן הזקנה כו' עכ"ל רלה לומר לתנא דמתני' הוא ניכר
היטב כשרואה האדם בשעת הבצירה להיכן עליה נוטין אבל אם הוא ספק בקונה מן
העובד כוכבים לאחר שנבצר ביד עובד כוכבים ואינו רואה עליה נוטין חייב דרובן אינן
מחוברין לשדן אבל בזמנו של הר"ש אינן חותכין הזמורה מן השדן כלל והספק בהן פטור וק"ל:
ח"א דף לו ע"א וב"ת שכלי הוא דמקרי בני כו' לפי שיש בחוטאים מחולקים לג' הא' שחוטא מ"י
שאין לו דעת והשני שלא היה לו מלמד אותו לטוב והג' שיודע ומורד ברבונו וח"ש
שכלי הוא דמקרי בני שאין זה אלא כשוגג בעלמא וקאמר בנים לא אמון בם שהיה להם ממי ללמוד
ולא למדו וכ"ת דגם זה כיון שלא למד שאינו יודע שיגג מקרי וקאמר זרע מרעים בנים וגו'
שידעו רבונם ומרדו בו כמ"ש בענין ידע שור קונהו וגו' כלומר שהוא דבר שידוע ישראל לא ידע
וגו' שאני קונהו היינו ע"כ שעושה עצמו כאילו לא ידע וק"ל:

דף לז בפרש"י בד"ה ופטר חמור בפטר רחם תלה רחמנא עכ"ל בפירוש ישן אינו וכן
נראה דהא אכתי לא אסיק אדעתיה הא דחובת הגוף היא אלא דבדכתיב ביה
ביאה תלוי הדבר גם התוס' כתבו לפ"ה דעיקר הקושיא היא דפטר רחם נמי מסום דאשכחן
בבבל נמי הוו פודין פטר רחם כמו הקושיא דתפילין וק"ל: תום' בד"ה ללמדך שכל

מקום כו' ואפילו משחרבה שילה והיתה במת ליבור בנוב וגבעון כו' עכ"ל ר"ל אפילו
בנוב וגבעון ששוב הותרו במות יחיד כמו בגלגל אעפ"כ לא פסקו שם נסכים לקרבן יחיד
בבמת ליבור כמו שהיה בשילה ועיין בתוס' פ"ב דזבחים וק"ל: ע"ב גמרא נכתוב
רחמנא מלך כו' דלכבוש לאחר ירושה וישיבה ביכורים לא כל שכן כו' מת"י לית ליה השתא
הך סברא דלעיל ביכורים דמתהני לאלתר עכ"ל: שם מושב דכתב רחמנא גבי שבת
ל"ל כו' הנך קושיות לכולהו תנאי פריך כיון דכל הני חובת הגוף וילפינן להו שפיר מע"ז
דנוהגים בין בארץ בין בחולה לארץ ול"ל בהו מושבות ולמ"ד כל מקום שנאמר ביאה ומושב
ילפינן מנסכים דלאחר ירושה וישיבה קאמר לא קשיא ליה ממלה דכתיב ביה גם ביאה
בפרשת קדש די"ל דלא קאי הך ביאה אמלה אלא אפסח ואתפילין דכתיבי בפרשת קדש אע"ג
דכתיב בהו נמי מלה שבעת ימים תאכל מלות לאו היינו למצוה אלא רשות ולא הוי מצוה אלא
בערב תאכלו מלות ותדע מדפריך בתר הכי ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין [ל"ל] אמאי
שביק מלה דאיירי ביה תקשי ליה הכי ביאה דגבי מלה למה לי אך קלת קשה אמאי שביק
חדש דקתני במתני' דר"א אסר בחוץ לארץ והיינו מדכתיב מושבות תקשי ליה ביאה גבי
חדש ל"ל ודו"ק: תום' בד"ה מושב כו' תימה דבס"פ ע"פ מפיק מיניה לקובעו חובה בזמן
הזה כו' וי"ל כו' עכ"ל כבר כתב מהרש"ל בזה דע"כ אינו מדברי התוס' דלקמן כתבו
דתרווייהו לריכי כו' ובפרק ערבי פסחים לא מפקינן ממושבותיכם שום דבר אלא מבערב
תאכלו מלות כו' ועוד מאי כתבו דשמא תנאי היא הא סתמא דתלמודא מסיק לכ"ע כו'
עכ"ל ע"ש באורך ובד"ה בזמן דאיכא פסח כו' וי"ל דתרי קראי כו' חד לחו"ל בזמן שבהמ"ק
קיים וחד כו' עכ"ל כתב עוד מהרש"ל ותימה הלא מסקינן להדיא בע"פ דבעינן האי קרא
לקובעו חובה בזמן הזה כו' ואם כן לריך אתה לומר דקרא דמושבותיכם בעי לחו"ל אפילו
בזמן הבית והל"ל סד"א במקום דאיכא פסח כו' וא"כ ה"ג חד לארץ בזמן שבית המקדש
אינו קיים וחד לחו"ל כו' עכ"ל ע"ש באורך ולי נראה לקיים כל ספרי התוס' שלפנינו דודאי
לא שייך למימר גבי פסח במקום דאיכא פסח כו' כיון דפסח חובת הגוף הוא ובמדבר
נמי הקריבו פסח כמ"ש לעיל אפילו למ"ד ביאה לחוד לאחר ירושה וישיבה משמע גבי פסח
דרשינן ליה עשה מלוה זו כו' ולא קאמר האי לישנא אלא בדבר התלוי בארץ כדלקמן גבי
שמיטת קרקע ובודאי אין חילוק מדינה בין ארץ לחו"ל גבי פסח ולא נקטו התוספות חו"ל
בדבריהם אלא לרבותא בעלמא דאפילו בחו"ל הכתוב קבעו חובה ועוד מסום בזמן שבית
המקדש קיים נקט חו"ל דמסתמא כל אחד עולה לרגל בא"י ומקיים לאכול מלה עם הפסח
ואע"ג דחד מהני קראי לא אתי אלא בזמן שבהמ"ק קיים נקט תלמודא בין הכא גבי מושבותיכם
ובין התם גבי בערב תאכלו מלות בזמן הזה מסום כיון דלא מסיימי קראי נקט בכ"א מהן
לרבותא דבתר דכתיב נמי אידך קרא דאתי האי קרא אפילו בזמן הזה ומיהו אי לא הוה
כתיב אלא חד מנייהו לא הוה מוקמינן אלא במסתבר טפי דהיינו בזמן דאיכא פסח ואוכלו
שלא עם הפסח כגון בחו"ל וזה נראה לי ברור ובזה ג"כ יש לייסב קלת גם דבריהם דלעיל
דודאי שהם אינן מדברי התוספות אלא שהם גליון במקום הזה על דברי התוספות שתרלו
דאית בהו לריכותא ואילטריך קרא דהכא לחו"ל שלא בזמן הבית כדקאמר בזמן דליכא פסח
כו' תימה דבס"פ ע"פ מפיק מיניה לקובעו חובה בזמן הזה מקרא דבערב תאכלו מלות
ותירלו דיש לומר דשמא תנאי היא כו' ר"ל לאו לענין דינא איכא תנאי אלא דאיכא תנא
דהתם דמוקי מושבותיכם לחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים ובערב תאכלו מלות לזמן הזה ותלמודא
דהכא ס"ל כאידך תנא דמוקי קראי בהיפך זה דקרא דבערב תאכלו אתי לחו"ל בזמן שבהמ"ק
קיים וקרא דמושבותיכם לזמן הזה ומ"מ דברי הגליון הזה דחוקים דלית כאן תמיה כלל
דהא דנקט בין הכא בין התם בזמן הזה לאו קושיא היא כמ"ש לעיל ותו לא מידי ודו"ק:
בד"ה ממחרת הפסח ור"י מפרש נהי דבעלמא ממחרת הפסח הוי ט"ו הכא ר"ל ט"ז ולשון
התורה כו' עכ"ל בת"י אין זה דלשון תורה לחוד ולשון נביאים כו' דודאי לא הולרכו לכך
לפר"י דממחרת הפסח משמע הכי ומשמע הכי משמע למחרת אכילת הפסח דהיינו ט"ז
ומשמע נמי למחרת שחיטת הפסח דהיינו ט"ו וע"כ נראה שהולרכו לכך לפי' ר"ת דממחרת
הפסח דנביאים נמי ט"ו הוא ואם כן מאי קאמר ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול
דהא ממה שאכול ביום ט"ו דהיינו מן הישן מסום מלה מעיקרא נמי הוה מלי אכול וליכא
לאוכוחי איסור חדש מיניה ודוחק לומר כפי פירושו דאסיפא דקרא וקלי בעלם היום הזה
סמיך ולכך קאמרי התוס' דלשון תורה כו' דגם שמלינו בלשון תורה דממחרת היינו ט"ז
וממחרת דאותו יום גופיה קאמר לשון חכמים דקאמרי ממחרת הפסח אכול כו' אינו כן דהוא
לשון חכמים לחוד דהיינו ט"ז וממחרת הפסח היינו מחר שאחר יום הפסח ותו לא מידי ודו"ק:
ח"א דף לז ע"א החוקים אלו מדרשות כו' הרמז שנאמר לחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו
כי החוק שאין טעם מפורש בו בעי טפי דרישה מדרש חכמים: והמשפטים אלו
הדינין כן נאמר על הכוב בקרא מיהו מלינו בעולה כמשפט וכן בחוקת הפסח מלינו לשון משפט
ואמר המתרגם זו משנה כי המשנה והלימוד הוא שמירת המלוה לעשותה כתקנה וק"ל:

דף לח בד"ה אקרוב כו' ומקשה למה לא אכלו מלה מחדש ויבא עשה כו' עכ"ל לפר"י
דלעיל ניחא דמדקאמר ויאכלו מעבור הארץ משמע מעיקרא לא אכול מעבור
הארץ כלל בין מישן שלא היה להן ובין מחדש שהיה להן מסום איסור חדש ואם כן פריך
למה לא אכלו מלה מחדש כו' אבל לפי' ר"ת שהיה להן ישן וממנו אכלו מלה בט"ו לא מקשה
כלום כיון דאפשר לקיים שניהם לא תדחה עשה דמלה את הל"ת דחדש ואין לפרש נמי לעיל
הא דפריך ממחרת הפסח אכול מעיקרא וכו' דהכי קאמר ממחרת הפסח היינו ט"ו אכול
מסום עשה דמלה דדחי לא תעשה דחדש אבל מעיקרא בי"ד לא אכיל מסום איסור חדש
וכדפריך בירושלמי דאם כן מאי קאמר תלמודא אלמא אקרוב והדר אכול וכו' ודו"ק: בד"ה
ובני ישראל וכו' אמאי לא מפיק ליה כולה מילתא וכו' וישבות המן ממחרת וכו' עכ"ל
הא דפסק המן מלירד בז' באדר לא מפיק מהתם אלא דר"ל כולה מלתא דלא הוו לריכי
וכו' וק"ל: בד"ה לא מהן וכו' ומשני שם לנמכר וז' לנרלע פירוש שאם פגע בו יובל שנת ז'
וכו' עכ"ל כפי פרש"י שם דאיירי שפגע יובל בה' לא מוכח מידי דהשתא מקץ ז' שנים בסופו
הוא אלא דלא ניחא להו לתוס' לפרש כן דאם כן אמאי נקט קרא טפי שפגע בה' משאר
כל שנות היובל כמ"ש גם מהרש"ל וע"כ פירשו דאיירי קרא שפוגע יובל בז' לרליעתו דהשתא
ניחא דנקט בכה"ג נרלע דומיא דנמכר דאינו עובד רק שש ובשביעית ילא ומיהו לא בע,

חכמת

סיקם מכח מה הלד ע"כ פי' דב' כתובין הוו כמו מיעוטי ודו"ק: בד"ה מסום כו' וי"ל דלית ליה דר' יוחנן
כו'. נ"ב פי' אפי' בהוה אמינא ליתא דאל"כ הא לריך לכתוב פריה ורביה דלא תימא חייב מקרא דאותם
כדפרישית לעיל (עיין במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה ולא זקן כו' והשחיתה הס"ד: תום' בד"ה הרי הוא
כו' וי"ל כגון שהביא כו'. נ"ב פי' ואיירי שלא הביא ב' שערות ולא נולדו בו סימני סרים וה"ה דהוה מלי לתרולי
דאיירי שנולדו בו סימני סרים קודם עשרים וא"כ לכשיגיע לעשרים הוה סרים ודאי וא"כ אם גדל לו זקן
אחר עשרים שנה סיכא שנעשה כבר סרים לא מהני וכן פירשו התוס' בפרק הערל דף פ ע"ב ע"ש:

דף לו ע"ב רש"י בד"ה אי דפנים הזאות דפנים כגון הפרוכת כו' כצ"ל: תום' בד"ה כל מלוה כו'
במס' ר"ה לענין ערלה אחד כו' כצ"ל:

דף לז ע"א תוספות בד"ה והרי שבת כו'. דכתיב שבת היא לה' בכל מושבותיכם כו' כצ"ל:
ע"ב תוספות ד"ה מושב דכתיב רחמנא כו'. נ"ב זה הדבור על כל פנים אינו מבעלי
התוס' דהא לקמן מפרשי דתרווייהו לריכי ולק"מ וגרסי' נמי בשמעתי' בזמן שבהמ"ק קיים והמכוון מזה
הדבור יראה דס"ג במקום שבית המקדש קיים והוא מן הגליונים של תוס' ואעפ"כ הוא מהורס שהרי בפרק ע"פ
לא מפקינן ממושבותיכם שום דבר אלא מבערב תאכלו מלות ולא פליגי שם תנאי אלא רבא סבר מלה בזמן הזה
דאורייתא ונפקא מבערב תאכלו מלות ורב אחא סבר מלה בזמן הזה דרבנן ודריש קרא למידי אחריני ומסיק
תניא כוותיה דרבא כו' ועוד מאי לישנא שכתבו דהאי תנא מפיק כו' הלא סתמא דתלמודא מסיק הכא לכ"ע
ולריך אתה להגיהו ולתקנו בעבור שמרובה פסולת על האוכל ויש לו גירסא אחרת לא הבאתי לנגוע בו יד

שלמה

עד יבא מורה לדק (עיין במהרש"א): בד"ה בזמן דאיכא פסח כו' דתרי קראי מושבותיכם ובערב תאכלו כו'.
נ"ב ותימה שלא מסקי' להדיא בערבי פסחים דבעי האי קרא לקובעו חובה בזמן הזה כמו שהבאתי לעיל וכפ'
כל שעה נמי ר' יהודה ור' שמעון חד מפיק משבעת ימים תאכל עליו מלות לקובעו חובה בזמן הזה וחד
מבערב תאכלו מלות ולא איסתמיע חד דבעי לחולה לארץ ואם כן לריך אתה לומר דהאי קרא דמושבותיכם בעי
לח"ל אפי' בזמן הבית וא"כ הוה ליה לתלמודא למימר סד"א במקום דאיכא פסח מאחר דאחולה לארץ קאי
בפרט מאחר שהקושיא עומדת נמי בזה הענין מושבותיכם דכתיב גבי מלה ל"ל כלומר פשיטא שנוהגין אף בח"ל
ועל זה הוה שפיר קאי סד"א במקום פסח כו' א"כ נראה בעיני דתלמודא ס"ל השיטה דנוהג אף בח"ל שהרי
בא"י אפשר לקיים על מלות ומרורים וא"כ היכא דליכא לקיים עם הפסח אזי מקיימים מלה ומרורים לחוד
אלא דסד"א דאינו נוהג אלא בזמן דאיכא פסח אבל בשום מקום לא קמ"ל וא"כ הכא גרסינן חד לארץ בזמן
שאין בהמ"ק קיים וחד לח"ל בזמן שאין בהמ"ק קיים נ"ל: בד"ה ממחרת כו' וקלוי דהיינו חדש כו'.
נ"ב ומ"מ טעם הנגינה שהאתנחתא תחת קלוי ומונח תחת מלות אינו מחוור לפי' וק"ל:

דף לח ע"א תום' בד"ה לא מהן כו' ופריך בערכין מאי קאמר שבע כו'. נ"ב כך לשון הגמרא מקץ ז'
שנים תשלחו והכתיב ועבדך שש שנים אמר רב נחמן בר יצחק ו' לנמכר ושבע לנרלע וז"ל
רש"י והכתיב בלדקיה מקץ שבע שנים משמע לאחר שבע שנים שאף שנה שביעית עובד והדר כתיב ועבדך שש שנים
שש לנמכר כדכתיב שש שנים יעבוד ושבע לנרלע שהנרלע אינו יולא עד היובל ואם נרלע ופגע יובל בשנת שמינית
לרליעתו יולא ביובל וא"כ משמע להדיא דמקץ שבע שנים היינו בסוף שבע ולא כמו שפי' התוס' וצריך אני
לפרש

תלמודא לשנויי מקץ שבע שנים בכה"ג לנמכר גופיה שיוצא מקץ שבע דהיינו בתחילת שבע דהרי נמכר כבר נאמר בההוא קרא גופיה ועבדך שש שנים דהיינו שיוצא בתחילת ז' ולהכי מוקי לה בנרצע דפעמים שיוצא גם הוא בשש לרציעתו דהיינו בתחילת שבע ומיהו מה שכתבו התוס' בדבריהם או למכירתו לא ידעתי להולמו דבלא פגע בו יובל נמי הוא יוצא בז' למכירתו דכתיב בשביעית יצא לחפשי ועוד מי הכריחם לכך לומר או למכירתו דהא לא מוקי ליה תלמודא אלא ושבע לנרצע והיינו כמ"ש לעיל משום דיוצא בשש למכירה דהיינו תחילת ז' כבר אמור בההוא קרא גופיה ויש ליישב דאו למכירתו לא קאי אפגע בו יובל דקאמרי אלא פירושו דקרא מקץ ז' שנים וגו' דהיינו אם פגע יובל בז' לרציעתו או ועבדך שש שנים דהיינו למכירתו ושלחתו וגו' ודו"ק: בד"ה שאין איסורו כו' ויש היתר לאיסורו שיום ט"ז כו' ולפי זה אתיא כר"י כו' עכ"ל קצת קשה דאיכא לפרושי בהיפך למ"ד האיר המזרח מתיר כי ליכא עומר והיינו תוך ימי איסורו שאיסורו הוא עד שעומר קרב ביום ט"ז ויש ליישב ודו"ק: בד"ה וה"ה לערלה כו' ואם איסרו ב"ד חודש כסליו הרי כו' עכ"ל ולא בעי למימר חדש טבת דסמוך לשבט דדרכו להיות חסר אבל כסליו היה ראוי להיות מלא כפי סדר החדשים אחד מלא ואחד חסר אבל לפי זה לא הל"ל אדר הסמוך לניסן חסר כיון שדרכו להיות חסר אבל הל"ל שחסרו בית דין שבט ויש ליישב ודו"ק: בא"ד ולפי' זה אתי אפילו למ"ד האיר המזרח מתיר עכ"ל לאו דוקא לפי' זה דה"ה לאינך פירושים דלעיל וק"ל: בד"ה וה"ה ערלה כו' ואין היתר לאיסורו בעודו טבל ותרומה עכ"ל ר"ל בעוד שאינו מתקן הטבל הוה איסור עולם ואין היתר לאיסורו ובעודו תרומה היינו בעוד שלא שאל עליה שאפשר שלא יהיה תרומה על ידי שאלה כמ"ש בתירוץ אלא דלא אסקי אדעתייהו למיעבד פירכא בכך וק"ל: ע"ב בד"ה השמטת כו' אלא הל"ל אמר קרא כי קרא שמיטה וע"ק היאך כו' שקדם לשמיטה ס"א כו' עכ"ל כצ"ל ולא ידענא מאי קושיא דאימא דהתם שמיטת קרקע קאמר ועוד מאי אולמיה הך ברייתא דהתם מהך דהכא ואימא דמדהתם נמי קשיא ליה כי הכא אשמיטת כספים והא חובת הגוף כו' ובת"י זו הקושיא איננה וק"ל: בא"ד ואית ספרים דגרסי נמי במקום כו' עכ"ל ר"ל ואימא נמי במקום כו' וכ"ה בת"י דהשתא ניחא לפרושי טפי שהוא סיום התירוץ וק"ל: בא"ד ההיא דירושלמי דהא רבי נמי אמרה התם ושמיטת כו' כצ"ל:

ח"א דף לח ע"א ממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום ומחודש כו' ר"ל מיום ליום בימי חודש כמו במשה בז' בחודש נולד ובז' בחודש מת אבל אין לפרש מיום ליום בימי שבוע דא"כ תקשי לך דוד שמת בשבת כדאמרינן פ' ב"מ וודאי דגם בשבת נולד ולמה שאל שם הודיעני ה' קצי באיזה יום בשבוע שימות והודיעו לו בשבת ואפשר דדוד לא היה מחזיק עצמו צדיק. ואת מספר ימיך וגו' ר"ל לפי דרכינו אמלא הימים במותו בימי אותו חודש שנולד בו ונראה הא דלא כתיב מספר שנותיך אמלא משום כיון דמיום ליום הוא הרי בהוא יום מתחיל שנה אחרת כדמיון במשה שנולד בז' באדר כלו לו ק"ך שנה בו' אדר דבז' באדר מתחיל שנת קכ"א אבל אמר דהשנים מלאים מיום ליום באותו חודש וקרא דאת מספר ימיך אמלא רמז גם לזה דאמלא בלא אלף כהאמונה שהיא לשימוש מספרו ע"א כי שנות האדם ע' שנה וע"א הם שנותיו של אדם במילואם שמת ביום שנולד שמתחיל בו ביום שנת ע"א דיום אחד בשנה חשוב שנה ודו"ק:

דף לט בד"ה תני חדש וא"ת כו' אין שייך למתני אף כו' ולא פריך אלא אליבא דמ"ד ערלה הל"מ עכ"ל דברים אלו אינן מובנים לי דלמ"ד נמי ערלה מנהג מדינה אדרבה תקשי ליה טפי כיון דחדש דאורייתא לר"א כדמסיק לעיל מאי אף דקאמר אכלאים וערלה כיון דכולהו מדרבנן ניהו ובלאו הא דלעיל שאמרו משום ר"א הגדול דאין ערלה בחו"ל תקשי ליה אמתני' גופה מיניה וביה מאי אף חדש דקאמר ר"א מדאורייתא גם בת"י אלו דברים שבתוס' שלפנינו ולא פריך כו' אינן והפירכא ודאי בין למ"ד לעיל אמתניתין דמס' ערלה הל"מ ובין למאן דאמר הלכות מדינה דאי לאו הא דמייתי מר"א הגדול דאמר אין ערלה בחו"ל סד"א דר"א דמתניתין סבר כרשב"י דחדש מדאורייתא וכלאים וערלה נמי הוו דאורייתא מק"ו דלעיל אבל השתא דקאמר ר"א הגדול דהיינו ר"א דמתני' דהכא דאין ערלה בחו"ל וא"כ ע"כ דלית ליה ק"ו וכלאים נמי לא הוו רק מדרבנן וא"כ מאי אף חדש דקאמר ר"א במתני' דהכא כיון דחדש הוא דאורייתא לר"א וע"כ נראה דטעות נפל בדברי התוספות שלפנינו ודו"ק: בד"ה ההוא למעוטי כו' אבל זרעים לא מצי למילף מק"ו דחדש דהא כלאי זרעים כו' עכ"ל לפי' הר"ר י"ט דלעיל גבי יש היתר לאיסורו בחדש וערלה דיש היתר לזורעה ולנוטעה איכא שפיר ק"ו כלאי זרעים דאסורין לזרוע מחדש דמותר לזרוע אלא שכבר דחה ר"ת לעיל פירוש הר"ר י"ט וק"ל: בד"ה לא קי"ל כר' יאשיה כו' ותדע מדקאמר הא דכתיב שדך למעוטי כלאי זרעים שבחו"ל כו' עכ"ל לפי מה שכתבו לעיל דלא אתי שדך למעוטי אלא כלאי כרם שבחו"ל ליכא הוכחה כלל ומהרש"ל כתב ליישב דבריהם דמ"מ כפשטו נמי הוא דאיירי אף במיעוט כלאי זרעים כו' עכ"ל והוא דחוק דמ"מ כיון דמיעוטא לא אצטריך אלא לכלאי כרם שבחו"ל ליכא לדיוקי מיניה אלא כלאי כרם שבא"י אסור אבל כלאי זרעים ליכא לדיוקי מיניה כלל גם בת"י ליתא הך הוכחה כלל ואיכא שם הוכחה אחרינא מדקאמר ליה גבי כלאי זרעים לא חוריתו סתם ולא קאמר ליה נמי קי"ל כרבי יאשיה כו' כדקא"ל גבי כלאי כרם משמע דבכלאי זרעים מודה רבי יאשיה ולא קא"ל לא חוריתו אלא משום דבחו"ל היה לא גזרו בהו רבנן כמו גבי כלאי כרם כדמסיק ותו לא מידי ודו"ק: בא"ד כתלתא סבי כרבי יאשיה בכלאים וכרבי אלעי כו' ומותר כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף לט ע"ב ה"ק כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו כו' מפירוש הרמב"ם שהיה מחצה זכאי ומחצה חייב ועושה מצוה א' עד שיהיו זכיותיו מרובין מטיבין לו כו' וכיוצא בזה פירש הרע"ב אבל בסיפא לא פירשו כן אלא דה"ק כל מי שעונותיו מרובין מזכיותיו ואינו עושה מצוה אחת כדי שיהא מחצה זכאי ומחצה חייב אין מטיבין כו' ולכאורה מי הכריחם לפרש כן דאיכא לדיוקי מרישא לסיפא דמרישא איכא לדיוקא הא אם אינו עושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו עד שנשאר מחצה על מחצה אין מטיבין כו' ובסיפא איכא לדיוקא בהיפך זה הא אם עושה מצוה אחת עד שיהו מחצה על מחצה מטיבין לו כו' ולמה לא נפרש בסיפא כמו ברישא שהיה כבר מחצה על מחצה ואינו עושה מצוה אחת כדי שיהא רובו זכיות אין מטיבין לו כו' וכדיוקא דרישא ממש וכן מוכח בגמרא דהכא בשאר מצות אין שקולה מכרעת ונראה ליישב ע"פ דברי התוס' דבשאר מצות נמי אמרינן במסכת ר"ה ורב חסד מטה כלפי חסד והיינו דהוי כבינוני דזוכה לעוה"ב מיהת דאפילו בפושעי ישראל בגופן אמרינן שם דנידונין בגיהנם ועולין והכא קתני באינו עושה מצוה א' דאינו נוחל הארץ דהיינו עוה"ב אלא ע"כ דאיירי הסיפא בעונותיו מרובין מזכיותיו והשתא לא תקשי מדיוקא דרישא לסיפא ודו"ק היטב: שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כו' הרי שא"ל אביו עלה לבירה כו' ולא תקשי לך מכל היעודים שבתורה דא"א לפרש רק בעוה"ז שאם תשמעו יבואו עליכם כל הברכות והטובות וישבו על אדמתם ובהיפך אם לא תשמעו יבואו כל הקללות ואבדתם מן הארץ די"ל לרבי יעקב דמודה דזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות שנזכרו בתורה גם בעוה"ז וכן בהיפך בחטא הרבים אבל ר"י לא אמר כן אלא ביחיד שמרובה בזכיות אין שכרו רק לעוה"ב דבעוה"ז מריעין לו כדי לזכותו בעוה"ב וכן בהיפך במרובה עונות מטיבין לו בעוה"ז כדי לטורדו בעוה"ב וכענין זה אמרו אין בידינו לא מיסורי צדיקים ולא משלות רשעים ומה שיש לדקדק עוד בדברי ר' יעקב עיין בחידושינו סוף מס' חולין: בחזירתו נפל ומת היכן טובת ימיו של זה כו' דבנפל אח"כ ומת לא הוה קשיא ליה היכן טובתו כו' דאימא דהוה לו רוב עונות לגבי מצות אלו כדסבר תנא דמתניתין אבל בחזירתו דהיינו בעוסק עדיין במצוה זו כדלקמן דאין חילוק בין הליכתו ובין חזירתו גם אם היה לו רוב עונות לא היה לו ליפול ולמות דעסק המצוה תגין עליה אי הוה שכר מצוה בהאי עלמא דכה"ג אמרינן לקמן אי ס"ד כו' אמאי לא אגין מצות עליה כו' ואפי' למ"ד במס' סוטה מצוה בין בעידנא דעסיק בה כו' אגוני אגין מפורענות אצולי לא מצלא מהחטא מכל מקום מהרהור חטא אצולי בעידנא דעסיק בה כדאמר הכא וכצ"ל למאי דמסיק סולם רעוע הואי דקביע היזקא מ"מ אי ס"ד דשכר מצוה בהאי עלמא איכא ה"ל לאגוני עליה בעידנא דעסיק בה ודו"ק: אלמלי דרשיה אחר להאי קרא כו' לא הוה חטא כו' ובפרק אין דורשין קאמר אחר קצץ בנטיעות היינו דאחר דחזא כה"ג או לישנא דנבלא רבה כו' ומפרש בירושלמי דההוא נבלא רבה הוא רבי יהודה הנחתום וע"ש בתוס' פרק אין דורשין: ורמינהו ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה כו' יש לדקדק למאי דס"ד השתא תקשי ליה הא דאמרי' סור מרע אי"ת אגרא בשינה ת"ל ועשה טוב וי"ל דהשתא בבא מצוה לידו חייב לעשותה ואינו פטור בהא דאינו עובר עבירה אבל הכא איירי שאם לא בא לידו מצות עשה שזוכה מיהת בהא דאינו עובר עבירה כאילו עושה מצוה וק"ל:

דף מ ע"ב בד"ה תלמוד גדול כו' וי"ל דהתם כו' כלומר למיגמר לדידיה ודאי מעשה עדיף כו' עכ"ל ל"ע בדבריהם דמי הכריחם לומר לדברי המתרץ דליגמר לדידיה מעשה עדיף ואימא דהמתרץ ודאי שבק סברת המקשה דבין למגמר לדידיה ובין לאגמורי לאחריני תלמוד עדיף אלא דהמתרץ השיב לו הא דאמר לימד לא אמרינן היינו לימד לאחריני דבהשיא ודאי דאפשר דקיים אמרינן ולא לימד אבל הלימוד עדיף ממעשה בין לאגמורי לאחריני ובין למגמר נפשיה דבהכי ע"כ מתוקמא הא דקאמר דהתלמוד גדול שהוא מביא לידי מעשה כדמוכח הכא כמו שהקשו בקושייתם וכן מוכיחין לשון התוס' בסוף פ"ק דב"ק שלא הזכירו שם בתירוצם לדברי המתרץ אלא שהתלמוד עדיף ממעשה ולא הזכירו שם גבי למגמר לדידיה שהמעשה עדיף מהתלמוד כמ"ש כאן ויש ליישב דבריהם דהכא כיון דע"כ לימד לאחריני עדיף טפי מלימד לדידיה דהא לימד לאחריני לא אמרינן אע"ג דודאי לימד לדידיה אמרינן כיון דקיים אית לן למימר נמי דמעשה עדיף מלימד לדידיה כסברת רש"י דמי נתלה במי דקטן נתלה בגדול דהא סתמא קאמר דלימד לא אמרינן דמשמע בין לימד לאחריני ובין לדידיה ואי הוה אמרינן דלימד לדידיה עדיף ממעשה או שוה למעשה הדרן קושיין לדוכתיה כיון דקיים אמרינן לימד לדידיה נמי אמרינן אבל אי הוה גרע ממעשה ניחא דע"כ לימד לא אמרינן היינו לאחריני והא דקאמר הכא דתלמוד מביא לידי מעשה היינו דוקא בלימד לאחריני וה"ק תלמוד לאחריני גדול ממעשה משום שמביא לידי מעשה את הרבים שלומדין ממנו ותו לא מידי ודו"ק: בא"ד וי"מ דאדם שלא למד עדיין כו' א"צ למוד תחילה כו' אבל אדם שלמד כבר כו' עכ"ל ר"ל דכך היה סברת המקשה דאדם שלא למד כו' ובהכי איירי הך דשמעתין דהתלמוד עדיף ממעשה שמביא אותו לידי מעשה אבל התם דומיא דחזקיה קאמר שכבר למד כיון שהתלמוד מביא לידי מעשה וזה כבר למד מעשה דידיה עדיף ואמאי קאמר קיים אמרינן ולימד לא אמרינן ומשני ליה הא למגמר לדידיה ודאי דמעשה עדיף ליה כיון שכבר למד אבל למגמר לאחריני עדיף ממעשה אע"ג שכבר למד לדידיה ובהכי איירי דלימד לא אמרינן דהיינו לאחריני וק"ל:

ח"א דף מ ע"א דתניא כל הבא דבר כו' גבורי כח עושי דברו לשמוע וגו' נראה דכל זה מלשון הברייתא ומייתי דכל כו' וניצל שימנו עושין לו נס ורישא דהאי קרא ברכו ה' מלאכיו גו' ומשמע ליה דבצדיקים איירי מדכתיב לעיל מיניה לשומרי בריתו ולזוכרי פקודיו לעשותם והם קרוים מלאכים כמ"ש כי מלאך ה' צבאות הוא ואמר שהם כמלאכים לכבוש את יצרם דהיינו גבורי כח כמ"ש איזו גבור הכובש את יצרו ואמר עושי דברו לשמוע גו' הקדים בקרא עשיה לשמיעה דלפי ענינו ה"ל למכתב בהיפך שומעים בקול דברו לעשות דברו אבל פי' הכתוב שהצדיקים הם עושי דברו של הקב"ה ע"י כוחם וכבישת יצרם ואז הש"י גוזר לשמוע לו בקול דברו כינוי דברו על הצדיק דהיינו לשמוע תפלתו ולעשות לו נס להצילו מהמזיקים כדלעיל בר"ח בר פפא ולהצילו מאחר כל דבר ערה כעובדא דרבי צדוק ורב כהנא ולפי זה יש לפרש בקרא ברכו ה' מלאכיו גו' מלאכים ממש דהיינו שמושמעין בקולו ובאים לעשות לו נס ולהצילו כעובדא דר"ח בר פפא ורב כהנא ודו"ק: [תנן אלו דברים שאדם כו' אלו הן כיבוד אב ואם כו' בסדר המשנה במס' פאה לא חשיב להו הכי ובר"פ תפנין יבואר שם בחידושינו]: בגה"ת כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד כו' ביבמות פרק ב"ש פרש"י חיים בעוה"ב וכבוד בעוה"ז עכ"ל ולולי פירושו נראה להקדים העוה"ז והיינו חיים בעוה"ז וכבוד בעוה"ב כדאמרי' שהצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם וכן גבי תורה כי היא חייך בעוה"ז ואורך ימיך לעוה"ב: בשילוח הקן נמי כתיב למען ייטב לך גו'. יש לדקדק הך מתני' דפאה ע"כ כרבי יעקב לא אתי דלדידיה אפי' בכבוד אב ואם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ממעשה דחזא כדאמר רבא גופיה לעיל אלא כרבנן דמתני' דהכא דאיכא שכר מצוה בהאי עלמא וא"כ מאי קשיא ליה ליתני נמי שילוח הקן הא אמרי' לעיל דהנך דקתני היינו לענין דשקולה מכרעת משא"כ בכל שאר מצות דבעינן רוב זכיות כדקתני במתני' וי"ל דהכי פריך כיון דלא פרש הני דהתם אלא משום דשקולה מכרעת ומכפל הלשון דכתיב בהו א"כ בשילוח הקן נמי דכתיב בכה"ג כפל לשון למען ייטב לך והארכת גו' ניתני ליה נמי ביה דשקולה מכרעת ומשני כיון דאין לשילוח הקן פירי אלא קרן לחוד לא תני ליה דלא נימא דשקולה מכרעת אלא היכא דאיכא פירי דהיינו טוב לשמים ולבריות כדמסיק משא"כ בשילוח הקן דלא הוי רק טוב לשמים אין לו פירי והכפל דכתיב ביה בשילוח הקן היינו שיהיה לו מן הקרן שכר טוב בעוה"ז וגם אריכות ימים לעוה"ב ולכך שינה הלשון דבכבוד אב כתיב למען יאריכון ימיך ואח"כ למען ייטב לך והכא כתיב למען ייטב לך ואח"כ והארכת ימים דלשון טוב נאמר על הקרן ובהנהו שאוכל מפירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב כתיב למען ייטב בסוף ובכל שאר מצות דאוכל גם מקרן בעוה"ז כתיב למען ייטב ברישא ועד"ז מייתי האי קרא אמרו צדיק כי טוב גו' דהיינו שהקרן קיימת לו לעוה"ב שכולו טוב כי בעוה"ז לא יצטרך לכך כי יאכל בעוה"ז הפירי וזהו צדיק טוב דקאמר היינו זהו צדיק שהטוב שהוא הקרן כולו קיים לו לעוה"ב מצורף לזה ע"פ מ"ש בחגיגה ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם כ"א יש לו ב' חלקים אחד בג"ע ואחד בגיהנם זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע שנאמר בארצם משנה ירשו נתחייב הרשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם שנאמר משנה שברון שברם והשתא צדיק וטוב לשמים ולבריות הקרן קיימת לעוה"ב ויורש גם חלק חבירו הרשע בג"ע וע"כ אמרו צדיק כי טוב שיש לו חלק טוב וכפול לעוה"ב ובהיפך הרע לשמים ולבריות נקרא רשע רע כי חלקו הוא כפול ברע שיורש גם חלק הצדיק בגיהנם ועד"ז יש לפרש קרא וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה וגו' ע"י שנגדע ונכרת קרן וחלק של הרשע בגן עדן תרוממנה קרן של צדיק בגן עדן שיהיה חלקו כפול שם: ואלא מה אני מקיים ויאכלו מפרי וגו' עבירה שעושה פירות כו' אבל קרא דאמר צדיק כי טוב וגו' ליכא לאוקמי במצוה שעושה פירות דהאי קרא דומיא דאידך דכתיב לגביה אוי לרשע רע כי גמול וגו' דאיירי בעבירה שאינה עושה פירות והיינו משום דהטובה מרובה בכ"מ ממדת פורענות וכה"ג אמרי' נמי בסמוך לענין צירוף מחשבה וק"ל: אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס כו' קאמר אפילו לגבי לא עשאה אבל נאנס דוקא נקט דאם לא עשאה בלא אונס הרי עבר אמצות עשה ואין להקשות דאם כן מאי מייתי במחשבה רעה דומיא דהכי דאין הקב"ה מצרפה למעשה ואימא דההוא קרא לא איירי אלא שלא עשה העבירה בלא נאנס אבל אם לא עשאה ע"י אונס ואם לא נאנס היה עשאה הקב"ה מצרפה נמי למעשה כמו במחשבה טובה וי"ל ע"פ מ"ש בפ' גט פשוט בג' דברים אין אדם ניצול בכל יום מהרהור עבירה ועיון תפלה ואבק לשון הרע והשתא האי קרא און אם ראיתי בלבי גו' לא אצטריך לאשמועינן בשלא עשאה בלא נאנס דהא מלתא דפשיטא היא כיון דא"א בלא הרהור ולא אצטריך לאשמועינן אלא בשלא עשאה ע"י אונס ואם

חכמת שלמה

לפרש מתחילה דעת רש"י דאיך מפרש דיוצא בסוף שבע ויובל של השמינית מוציאו משמע אבל אם בא היובל בתוך ז' לרציעתו אינו יוצא והלא פרש"י להדיא בפי' חומש דיובל מוציא בין סמוך בין מופלג וכדאיתא בפ"ק דמכילתין אלא ר"ל דקרא קמ"ל דאינו יוצא אחר רציעתו בשש שנים כמו שיצא קודם דלא תימא מאחר שיצא מתחלה כ"ש שיצא בסוף שש והיובל מוציאו אפי' קודם שש קמ"ל דעובד יותר משש כלומר אפי' שבע שנים עובד היכא שבא היובל בשנת ח' וה"ה יותר והנה התוס' ס"ל דוחק דקרא קמ"ל דעוד שנה עובד יותר כלומר דאינו יוצא בשש א"כ כחד יומא יותר משש סגי ולאשמועינן דאינו יוצא בשש וה"ה יותר לכך פירשו הכי שש לנמכר ושבע לנרצע כלומר במכירה יצא בשש כדכתיב קרא שש שנים יעבוד ולא יותר אבל הכא אינו תלוי בעבודת שש שנים אלא כלומר לפעמים תלוי בשנה השביעית שאם יש בו יובל יצא והיינו מקץ מתחילת שבע ודו"ק (עי' במהרש"א):

דף לט ע"א גמ' בתולה לארץ יורד ולוקט נמתק: תוס' בד"ה לא קיימא לן כו' למעוטי כלאי זרעים כו'. נ"ב פי' אף ע"פ שהעיקר הוא בא למעוטי זרעים בכרם כמו שפירשו התוס' מ"מ כפשוטו נמי הוא דאיירי אף במיעוט כלאי זרעים דהא כתיב שדך ולא כרמך והתלמודא נמי סתמא קאמר למעוטי זרעים ודו"ק (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' התם בהליכתו והאי כו' כצ"ל: תוס' בד"ה מתני' כו' ולפי' הקונטרס לאביי כו'. נ"ב ולי נראה דבודאי רש"י סבר שכך דעת המקשה דלעולם איכא שכר בהאי עלמא כגון שעושה מצות הרבה והוא צדיק גמור וכן הרשע כשהוא רשע גמור סובל נמי יסורין בהאי עלמא ולא כרבי יעקב אבל מ"מ לפעמים הקב"ה מביא יסורים על האדם בינוני למרק עונותיו כדי לזכותו לעוה"ב וכן להיפך בהתם רשע וא"כ פריך שפיר אהדדי במתני' משמע שמטיבים לו בהאי עלמא ובברייתא משמע דמריעין לו כדי לזכותו לעוה"ב ומשני אביי דמתני' נמי הכי סבירא ליה רבא אמר לעולם במצוה אחת מטיבין לו כמו שמטיבין לצדיק גמור וברייתא דס"ל מריעין לו משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ודו"ק:

דף מ ע"א גמ' ב' נושאי קיסר כו'. וכ"ב ס"א [כושאי: שם]ויכתב בספר כו' כצ"ל: שם מחשבה שעושה פירות כו' כצ"ל וכ"ב ס"א: רש"י בד"ה שגר כו' ואשה גדולה היתה כו'. נ"ב פי' היכא שאינה גדולה כל כך א"כ אין יכולת בידה אלא להעליל עליו ולהרגו וא"כ למה יהרוג עצמו יצפה לישועה ואם לא תהרגהו ואל יהרג את עצמו אבל מאחר שהיתה כל כך גדולה יכולה היא לכופו ביסורין עד שיעשה רצונה ודו"ק:

בא"ד

לא נאמר היה עשאה ואפ"ה אשמועינן דאין הקב"ה מצרפה למעשה וע"פ דרכנו נתכוין בקרא דבתר הכי אכן שמע אלהים הקשיב בקול תפלתי ר"ל ולא עוד גם תפלתי הקשיב אע"פ שאין אדם ניצול מהרהור עבירה בתפלה כמו שפירשו התוס' שם עיון תפלה היינו הרהור רע בתפלה וקיים ברוך ה' אשר לא הסיר תפלתי בשביל הרהור עבירה וזה ודאי חסדו שמונע תפלתי בכה"ג וק"ל : **מחשבה** שעושה מעשה כו' ושאין עושה מעשה כו' מפרש"י נראה דגרסי' מחשבה שעושה פירות כו' ושאין עושה פירות כו' והענין א' דהמעשה ודאי הוא פרי המחשבה והלב ודפריך מתפוש ישראל בלבם משמע ליה מחשבת הלב לחוד בלא המעשה דלא הוזכר שם פרי הלב והמחשבה ועד"ז יש לפרש קרא שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך גו' גם שכמה עונשים אמורים בעובד עבודת כוכבים . יתברך זה בלבבו כשיחשוב מחשבת עבודת כוכבי' שלום יהיה לי מעונשים הנאמרים כי בשרירות לבי אלך ואיני נענש על המחשבה ועל זה אמר שאינו כן דודאי נענש הוא למען ספות הרוה את הצמאה שהקב"ה מוסיף ומצרף עונש הרוה שהוא המחשבה לחוד כאילו היה רוה כיון שלא בא לידי מעשה את הצמאה דהיינו לעובד עבודת כוכבים שהיה צמא ומתאוה לכך וק"ל : **כיון** שעבר אדם עבירה ושנה בה כו' בפ' יוה"כ מסמיך ליה אקרא ככלב שב על קיאו כסיל שונה באולתו ע"ש : **ויעשה** כמו שלבו חפץ בתוס' פר"ת א"ו שהותר לו לעבור כו' יגיעת דרכים והאכסנאות ולבישת שחורים כו' עכ"ל ובתוס' פרק אין דורשין דחו פירושו דלא משמע כן ממשמעתי' שם ובמ"ק אלא לגמרי משמע דמוטב לו לאדם שיעשה חפצו בסתר כו' עכ"ל ונראה לקיים פירושו דודאי לפירושו נמי קאמר דאם לא מצי כייף יצריה דמוטב לו לאדם שיעשה בסתר אבל הא דלבישת שחורים ויכסה שחורים ע"כ אינו אלא משום דלכוף יצרו בדבר המשברו ולא יחטא כלל וכן נראה מפרש"י מיהו מה שפירש דיגיעת דרכים והאכסנאות משברים יצה"ר לא אצטריך לפרש דיעשה משום שבירת רוח אלא דאם לא מצי משברו בלבישת וכיסוי שחורים צריך ליילך למקום שאין מכירין אותו כדי שיעבור בסתר ולא בפרהסיא ודו"ק : **והתנן** כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם כמ"ש כל מה שברא הקב"ה לכבודו ברא שנאמר כו' נמצא כל שלא חס על כבוד הבורא לחנם הוא נברא ללא תכלית ודו"ק : **רבה** אמר זה המסתכל בקשת כו' מפורש פ' אין דורשין ע"ש : **אין** מקיפין כו' שאין עושין לו כחנוני כו' פרש"י המקיף לאדם פעמים רבות וגובה כל הקפותיו יחד כו' אלא נפרעים מיד עכ"ל וקשה לפירושו דטבא ליה עבדי למחול השם כדאמרינן פ"ק דע"ז אפסוק רק אתכם ידעתי גו' על כן אפקוד עליכם עונותיכם משל כו' מאוהבו נפרע ממנו מעט מעט ומשונאו נפרע ממנו בבת אחת ובערוך פירש בע"א אין ממתין לו עד שיעשה זכות כנגד אותה העבירה כדי לדחותה כמו הנוטל מן החנוני היום ומחר פורע עכ"ל ותו לק"מ . ודע שמה שאמר הכא . **אחד** שוגג ואחד מזיד בחילול השם חלילה לומר בדרכי ה' שיהיה שוה עונש שוגג כמזיד אלא דהשוגג ודאי קלא חוטא הוא וצריך כפרה ועונש אבל אין לו עונש גדול כמזיד ולא קאמר אחד שוגג ואחד מזיד כו' אלא דבחילול השם אין מקיפין עונשו של שוגג כמו שאין מקיפין עונשו של מזיד וכך הם דברי הרמב"ם בפ"ד דהלכות לענין דנפרעין ממנו בגלוי : בתוס' **אין** מקיפין כו' פי' רבינו חננאל משנה כו' אבל לשון מקיפין קשה כו' עכ"ל ונראה ליישב דבגלוי ממש ודאי דלא קאמר אלא דר"ל שהוא גלוי לכל שעונש שיבא על אותו מחלל השם הוא בשביל עון זה והיינו כי נפרעין ממנו מיד אחר שחילל השם יתלו העונש בו אבל אם יקיפו לו גם אם יבא לו עונש לאחר זמן לא יתלו אותו בעונש חילול השם וטעם הענין כי הוא מדה כנגד מדה כי הוא חילל ש"ש בפרהסיא יבא לו העונש נמי בגלוי ובפרהסיא ועוד נראה בזה דלמ"ד נמי שאם היתה שקולה מכרעת הוא דחוק לפרש לשון מקיפין מלשון עיוני כו' כפרש"י אלא דפירושו נמי מלשון הקפה והמתנה אלא דמר זוטרא קאמר אין מקיפין כחנוני שיעשה זכות כנגד אותה העבירה כו' כפירוש הערוך שכתבנו לעיל ומר בריה דרבינא קאמר דלענין זה קאמר דאין מקיפין שאם היתה שקולה מכרעת ואין מקיפין וממתינין לו עד שיעשה עוד עבירה להכריע לחובה דבשקולה נמי בחילול השם הוי כאילו יש הכרע לחובה כאילו הוי רוב עונות ונפרעין ממנו מיד ודו"ק : **ע"ב** כאילו חציו כו' עשה מצוה אחת אשריו כו' בחציו חייב וחציו זכאי נמי אמרינן ורב חסד מטה כלפי חסד היינו דהוי בינוני אבל לצדיק גמור לא הוי עד שיהיו רוב זכיות כמ"ש התוס' לעיל וכן לכף חובה שיהיה רשע גמור לא הוי עד שיהיו רוב עונות ודו"ק : **ראב"ש** אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו כו' משום דלת"ק דאיירי ביחיד דריש ליה חוטא אחד מלשון חטא אחד וקאמר ראב"ש דחוטא ממש קאמר יחיד שחטא דברבים איירי וחוטא אחד מכריע אותן לחובה דהעולם נידון אחר רובו ודקאמר נמי והיחיד נידון אחר רובו לזכות משום דאילו היה לאותו יחיד עצמו רוב עונות גם אם היה העולם מחצה על מחצה לא היה יכול הוא להכריע במצוה אחת שעשה את כל העולם לזכות כיון דהוא גופיה יש לו רוב עונות והוא אינו זוכה במצוה זו איך יזכו הרבים על ידו וע"ד קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים ודו"ק : **אפילו** צדיק גמור כל ימיו ומרד כו' אפילו למאי דס"ד השתא דלא מיירי בתוהא על הראשונות מ"מ כיון שמרד באחרונה כדכתיב צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו דהיינו מרד כדאמרינן פ"ב דיומא פשעים אלו המרדים מ"ה לא תצילנו צדקתו של כל ימיו ופריך מ"מ אמאי נימא דמרד אחד שבאחרונות יאבד לו כל צדקתו שכבר עשה ולא יהא אלא כמחצה על מחצה והוי כבינוני ולמה אובד כל צדקתו בשביל מרד אחד ומשני דמסתמא כיון דמרד באחרונה ויודע את רבונו הרי הוא תוהא על הראשונות ואבד כל צדקתו של כל ימיו ומפרש"י נראה דלא מקשה ומשני ליה אלא בצדיק שמרד פ"א באחרונה למה יאבד צדקתו של כל ימיו אבל מן הרשע ל"ק ליה מידי שאמר בו לא יכשל ביום שובו מרשעו דמפורש ביה בהדיא דאיירי בשב מרשעו של כל ימיו ונתכפר לו כבר ולכך אין מזכירין לו רשעו כלל וק"ל : **כל** שיש במקרא ובמשנה ובדרך ארץ כו' פירש הרמב"ם דרך ארץ שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות עכ"ל וה"ה לשאר מדות טובות אלא דנקט הך מדמייתי עליה דמתניתין הך דדרש בר קפרא רגזן לא כו' ולאדם טוב כו' כדלקמן ומיהו לא סגי ליה בדרך ארץ לחוד בלא מקרא ומשנה כדאמרינן ולא ע"ה חסיד וק"ל : **למה** צדיקים נמשלים בעוה"ז כו'. עי' פרש"י ומתוך הענין דכל זה המשל לא שייך אהך מתני' דהכא אלא אסוגיא דמתני' לעיל דמחלק בין רוב זכיות ובין רוב עונות ומדמה את האדם לאילן כמו שכתוב כי האדם עץ השדה הוא דכמו שהאילן עושה פירות בענפיו כן האדם עושה פירות ומעשים באבריו ודימה את הצדיק ברוב זכיות שלו ומיעוט עונות לאילן שכולו כו' דהיינו שכל ענפיו שעושין פירות עומדים במקום טהרה ונופו אחד שעושה פירות נוטה למקום טומאה שמאהיל על הטומאה נקצץ אותו נוף א' הרי כולו במקום טהרה כן הוא בצדיק שרובו זכיות מקום טהרה ונופו א' שנוטה למקום טומאה דהיינו עון יחידי שבו נקצץ אותו נוף ועון בעוה"ז ע"י יסורין הרי כולו טהרה בעוה"ב וכן כל הדברים בהיפך לגבי הרשעים מקיים בהו כדי להורידן למדריגה כו' משום דיש רשעים דנידונין בגיהנם ואח"כ מצפצפין ועולין כדאמרינן פ"ק דר"ה קאמר הכא שאלו רשעים שכבר קבלו שכרן משלם על מיעוט זכיות שלהן בעוה"ז אין עולין בעוה"ב מן הגיהנם ויורדין למדרגה כו' ומייתי קרא בצדיק ראשיתך מצער וגו' ר"ל בעוה"ז תקבל עונשך על המצער ומיעוט עון ואחריתך תקבל שכר על שגי ורוב זכיות שלך או שיהיה מצער מלשון צער ויסורין לפי הדרש וברשע קאמר יש דרך ישר וגו' דהיינו דרך יחידי ומעשה ישר שהיה בו יקבל שכרו בעוה"ז אבל באחרית יקבל עונשו על דרכי מות לשון רבים דהיינו על רוב עונות שבו ודו"ק : **וכבר** היה ר' טרפון כו' נשאלה שאלה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה כו'. מהאי ליפנא וכבר כו' משמע דקאי אדלעיל מיניה לא ידענא מה שייך הך מלתא אסוגיא דלעיל ולפי מה שכתבנו דהך סוגיא דלעיל לא שייכא אהך מתני' דהכא אלא אסוגיא דמתניתין דלעיל ניחא דהאי דאמר וכבר קאי אמתני' דהכא דשנינו בה כל שישנו במקרא במשנה דהיינו שני חלקים לתורה של תורה ובדרך ארץ הוא מעשה המדות הטובות בקיום שלשתן לא במהרה ינתק ולא ידענא איזה מהן עיקר כדמשמע בקרא דמייתי דאחד מהן עיקר וגדול ביניהם מדלא כתיב וחוטין שלשה לא במהרה ינתקו אלא וחוט אחד שהוא משולש פי' שניים שעמו לא במהרה ינתק החוט העיקר מהם וע"ז אמר כי כבר נסתפקו בזה ר' טרפון והזקנים איזה מהן עיקר והגדול ביניהם ומה שיש לדקדק עוד בזה עיין בחידושי הלכות הכא ובסוף פ"ק דב"ק וק"ל : **גדול** תלמוד שקדם לחלה מ' שנה כו' וה"ה דהמ"ל שקדם לג' מצות שנצטוו בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה כדאמרינן פרק כ"ג אלא דלא חשיב הכא אלא מצות התלויות בארץ ולא נקט ערלה וכלאים אף על פי שהם תלוים בארץ נוהגין גם בחו"ל כדתנן פ"ק ועי"ל דלא חשיב הכא אלא הנהו ודאי שנתקיימו בזמנו דקאמר בכ"א משא"כ הנהו ג' שלא נתקיימו בכניסתן לארץ כמצותן וק"ל : [**אין** תחלת דינו כו' שנאמר פוטר מים כו' מבואר בחידושינו פ"ק דסנהדרין ע"ש]: **שכרו** קודם למעשה שנאמר ויתן להם ארצות גוים גו' בעבור ישמרו חוקיו וגו' בפרש"י לעיל מפורש חקיו נמי הוא מדרש חכמים שאינו מפורש ולקמן פרק האיש מקדש אמרינן משנה זו מדרש ולכאורה יש לדקדק דבההוא קרא נמי החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות נמי מפורש הלימוד קודם לעשייה כדאמרינן לעיל דבהאי גוונא איכא כמה קראי דכתיב בהו הלימוד ואחר כך העשייה ושכרן לגבייהו ויש לומר דודאי הא דקאמר שכר של תלמוד קודם למעשה על כרחך דיש בלימוד שכר ובמעשה יש שכר אחר וזה אינו מפורש בתורה רק בהאי קרא שהזכיר ויתן להם ארצות גוים הוא גוף הקרקע של ארץ כנען נתן להם במתנה כמו שאמרו הוא ברא ונתנה למי שרוצה ואמר ועמל לאמים יירשו דהיינו מה שהכנענים הוסיפו על הקרקע כמו שנאמר ובתים וגו' ובורות וגו' לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת וגו' והוא שכר שני וע"כ נאמר בלשון ירושה שהכנענים תקנו אותן ואמר על שכר הראשון נתינת א"י הוא היה בעבור ישמרו חקיו שהוא המשנה ושכר השני שעשו שהכנענים היה בעבור שתורותיו שהם המצות ינצורו ויקיימו אותן הרי שכר המשנה שהוא גוף א"י קודם לשכר המעשה שהוא מה שעשו בו הכנענים ודו"ק : **האוכל** בשוק ס"ז דומה לכלב כו' שדומה לכלב שאין מזונו מצוי בבית ואוכל גם בשוק אם נמצא לו שם וק"ל :

ח"א **דף מא ע"א** רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו כו' מקיים הפסק בדרש דבר קפרא שהוא מעין המתני' דאיירי בחוט המשולש דרך ארץ דהיינו בעיקר המדות שיהא אדם נוח לבריות כפי' הרמב"ם וזה הרגזן הוא היפך מזה מדה הפחותה שהפליגו בה בפרק ד' נדרים כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ותחתונית שולטת בו כו' והוא בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו שנאמר ובעל חימה רב פשע וז"ש כאן גם שלא עלתה בידו לרבות עונות מזכיות מתוך רגזנותו מ"מ ידוע שהוא בכלל רוב עונות אלא שעלה בידו רגזנותו שמביא לו חולי התחתוניות ומיני גיהנם ואמר אבל לאדם טוב דהיינו שיש בו מדה זו שהוא נוח לבריות וה"ז במדה זו ג"ח ומביא שלום לבריות וע"כ מטעימים לו בעוה"ז מפרי מעשיו הטובים אלו והקרן קיימת לעוה"ב כדתנן במתני' דפאה דמייתי לעיל : **וכל** שאינו במקרא כו' ולא בד"א דור הנאה ממנו כו' איך שיהיה נדור שלא תהנה אתה ממנו ושלא יהיה הוא נהנה ממך כדי שלא תהא אתה מצוי עמו בישיבת לצים שנאמר ובמושב לצים וגו' עיין פרש"י ונראה ע"פ הגמרא דפרק אע"פ דיושב ובטל בעי שחוק ולצנות כדי שלא יבא לידי שעמום דאמרינן שם א"ב דמיעלא בגורייתא קטנייתי ונדרשיר וע"ש פרש"י והם מושב לצים כעניינים דאמרינן פ"ק דע"ז ודו"ק : **סליק פרק האשה נקנית**

האיש מקדש פרק שני

דף מא תוספות בד"ה וכי אתמר כו' דלמא מתני' איירי כו' ואפילו איסורא איכא ומלתא דרב יוסף כו' עכ"ל ומלת בו דנקט משום אינו מכירה הוא דאית ביה אפילו איסורא אבל במכירה אפילו מצוה לא הוה שמעינן מינה דהיינו מלתא דרב יוסף אבל בסיפא דליכא איסורא ע"כ ממלת בו שמעינן מלתא דרב יוסף וק"ק בפשיטות ה"ל לתרוצי דאפילו מתוקמא בחדא לית לן לאוקמא במכירה דוקא דטפי אית לן לאוקמא רישא באינו מכירה דאפילו איסורא איכא ביה ואם כן לא שמעינן מינה מילתא דרב יוסף ודו"ק : **בד"ה** ושלח ושלחה כו' וא"ת הא אצטריך כו' דמצי למימר ונתן בידה ולשתוק כו' עכ"ל יש לדקדק דמאי קשיא להו מעיקרא דודאי איכא למימר כתירוצם דהא בושלחה קמא נמי נפקא לן ב' דרשות ועוד מי הכריחם הכא בושלחה בתרא דמיותרא דריש ליה דלכתוב ונתן בידה ולישתוק דאימא כפירושו בושלחה קמא מדלא כתיב וגירשה ויש ליישב דבריהם דודאי בושלחה קמא ניחא כפירושו דושלחה לאו יתורא הוא אלא דדריש ב' דרשות ממשמעות דהיינו דין שליחות גופיה מדלא כתיב וגירשה ושליחות של האשה מדכתיב ושלחה בלא מפיק ה"א דמשמע שהיא השלח אבל בושלחה בתרא כיון דלא ממשמעו נדרש דשליח עושה שליח אלא מיתורא דושלחה בתרא קשיא להו דההוא יתורא אצטריך ליה לדרשא אחריתא דמשלחה ואינה חוזרת דהך מלתא לאו ממשמעות שמעינן ליה דהא אי נמי דהוה כתיב וגירשה שמעינן ליה שפיר מי שמגרשה ואינה חוזרת ואהא תירצו דודאי מיתורא דרשינן ב' דרשות דהה"א נמי מיותרת ובפירוש ר"ח שכתבו דמושלחה אחרון דריש כולהו כו' נ"ל דקמא ודאי לאו יתורא הוא ולא משמע ליה למדרש כלום מדלא כתיב וגירשה כפרש"י והך מלתא דמשלחה ואינה חוזרת בלא יתורא ממשמעי דקמא שמעינן ליה אלא דושלחה בתרא יתורא הוא כולה דהיינו גם הה"א והוא למדרש שלשה דרשות דשמעתין ודו"ק : **ע"ב בד"ה** פיחת י' או כו' דאמר האומר לשלוחו לא ותרוס כו' עכ"ל לשון הברייתא ליתא התם הכי באומר לשלוחו אבל מוקי לה התם הכי כמ"ש לקמן ע"ש וק"ל : **בד"ה** נפקא ליה כו' משחיטת פרו של אהרן מדאיצטריך כו' מכלל דבשאר קדשים כו' עכ"ל דליכא למילף במה מצינו שאר קדשים דליבעי בעלים מפרו של אהרן דא"כ לא איצטריך קרא כלל דמהיכא תיתי לן דלא בעי בעלים דשליחות מגלן וק"ל : **בא"ד** דבחטאת כתיב אותו אפילו בע"כ כו' אבל שאר קרבנות דלא מקריבין בע"כ כו' עכ"ל לא נמצא כן בשום דוכתא אלא בהיפך איתא בפ"ד דערכין שנינו חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן ודריש ליה מדכתיב יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ומייתי ליה לקמן בפרקין (א) וע"כ הנראה להגיה בהיפך דבריהם וכצ"ל והיינו טעמא משום דבחטאת לא כתיב אותו אפילו בע"כ (ב) והלכך כיון דאי איתא לקמן אין מקריבים אותו בע"כ דין הוא שיעשה שליח אבל שאר קרבנות דמקריבין בע"כ לא כו' עכ"ל והכי מסתברא טעמא טפי דבמקום דאין כופין אותו ביה תליא מילתא ויכול נמי לעשות שליח אבל היכא דכופין אותו לא תליא ביה מלתא ואינו יכול לעשות שליח ודו"ק : **בד"ה** העובד כוכבים כו' מדמעת כו' ויליף מדגנך ולא דיגון כו' וקשה לפי' דמשמע דפליגי ביש קנין כו' עכ"ל לכאורה לא משמע כן מפרש"י אלא דלא פליגי תנאי דהכא אלא במירוח עובד כוכבים אבל לכ"ע אין קנין לעובד כוכבים וע"כ דליכא למימר דמשמע להו דהא בהא תליא כדפרש"י בפרק השולח דאם כן תקשה להו כמו שהקשו הכא והתם דאין סברא דפליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי ובמירוח ודאי דאיכא תנאי דפליגי בפרק רבי ישמעאל ויש ליישב דבריהם דודאי דאיכא לפרושי הכא דלא פליגי תנאי אלא במירוח אבל לכ"ע אין קנין לעובד כוכבים אלא דא"כ טפי תקשה למ"ד בפרק השולח דיש קנין לעובד כוכבים דכמאן ס"ל ולכך הוצרך ר"י לפרש דאין זה מוכרח דאיכא למימר דכ"ע ס"ל דיש קנין ומשכחת לה כגון שתבואתו גדלה שליש כו' מיהו קשה מה שפר"י בסוף דבריו ואי משום מירוח העובד כוכבים דפוטר י"ל דמיירי שמרחו ישראל כו' וקשה דא"כ כו' מי הצריכו לדחוקי כ"כ כיון דמצינן למימר שפיר דת"ק מחייב במירוח עובד כוכבים ור"ש פוטר דהא מצינו בפרק ר"י דכמה תנאי פליגי נמי בהכי ע"ש ודו"ק :

קרני ראם (א) נ"ב אין זה ראיה דחטאת דאין ממשכנים היינו היכא דלא חזינן ליה שאינו רוצה להביא אבל בחזינן דלא ניחא ליה בכפרה ממשכנים וכמ"ש התוס' בכריתות ויבמות : (ב) נ"ב וא"י דפר ודאי מקריב אותו

חכמת שלמה

בא"ד ליפטר ממנה ומסור בידה לסרגו כצ"ל : **בד"ה** ילבש שחורים כו'. נ"ב עי' רש"י חגיגה פ' אין דורשין דף טז · **ע"ב** רש"י בד"ה לפי שהעולם כו' רובו כו' ירחה הד"א: **תום'** בד"ה תלמוד גדול כו' קיים אמרינן לימד לא אמרינן כו' כצ"ל וכן בכל הדיבור צ"ל לימד . ונ"ב פי' דמסיק לשם כבוד גדול עשו לחזקיהו מלך יהודה דאפקו לס"ת והניחו על המטה והאידנא לא עבדינן אי נמי אף האידנא עבדינן הכי אלא שהתם אמרו קיים זה מה שכתוב בתורה אבל האידנא לא אמרינן ורבי יוחנן ס"ל התם דאפילו קיים אמרינן אלא לימד לא אמרינן האידנא:

האיש מקדש פרק שני

דף מא ע"א גמ' ושלח ושלחה מלמד כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה ושלח כו' נ"ב ואין הספ' מדלא כתיב ושלח וכתב ושלחה אלא ושלחה דכתיב בקרא הוא ושלח שהרי על הבעל קאי ודו"ק : **בד"ה** ושלח ושלחה ב' פעמים כו' נ"ב פי' וא"כ ושלחה בתרא נמי דרשינן ושלח ושלחה : **ע"ב** רש"י בד"ה ופיתי כו' כ"ש מה לקדשים כו' כצ"ל :

מהר"ם

האיש מקדש פרק שני

דף מא ע"א בגמ' ושלח ושלחה מלמד שהשליח עושה שליח . ופי' רש"י ושלח ושלחה שתי פעמים נאמר ושלחה בענין ולפירושו יהיה פירוש הגמרא ושלח ושלח ר"ל שפעם שנית נאמר ושלח בפירוש ודרשינן ג"כ ושלח ושלח כמו הראשון אבל לפי' ר"ח בתוס' אתי שפיר יותר שפירש ושלח היה יכול לכתוב וכתב ושלחה ודרשינן ה' יתירה : **בתוס'** ד"ה אי אתמר וכו' ומלתא דרב יוסף לא נדע . ר"ל שאם רב יוסף קאי ארישא דמתניתין יקשה דלמא טעמא דמתניתין לא משום מצוה אלא משום איסורא דהא איכא לאוקמי בשאינו מכירה ומלתא דרב יוסף דאמר אף במכירה מ"מ מצוה בו יותר מבשלוחו מנא לן לומר כן דהא לא נדע זה ממתניתין אבל כי קאי אסיפא נשמע מינה שפיר מלתא דרב יוסף דהא בסיפא ליכא למימר משום איסורא אלא משום מצוה : **ע"ב** ד"ה העובד כוכבים כו' עד ואי משום מירוח עובד כוכבים דפוטר וכו'. יש להקשות למה לא תירצו התוס' דסברי שניהם יש קנין ובמירוח הוא דפליגי וי"ל שהתוס' סוברים דהא בהא תליא דמ"ד יש קנין סובר ג"כ דמירוח עובד כוכבים פוטר דהא דיש קנין ילפינן מדכתיב דגנך ולא דגן עובד כוכבים ומדגנך השני ילפינן ולא דיגון עובד כוכבים דהיינו מירוח ולמ"ד דאין קנין אייתור שניהם לדרוש דגנך ולא דיגון עובד כוכבים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דיגון עובד כוכבים וא"ת א"כ תקשי הא דדרשינן במנחות אליביה דחד תנא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות מירוח עובד כוכבים ס"ל דאין קנין ותנא אידך דפליג שם ס"ל מרוח עובד כוכבים פוטר וא"כ ס"ל דיש קנין וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דפליגי אמוראי במאי דפליגי

דף מב תוספות בד"ה ודלמא שאני כו' דהא תנן בפרק האשה הרי שא"ל כו' משמע שאין לו שותפות כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא מייתי לעיל הך מתני' שהרי היא מוקדמת בפרק האשה ומפורש בה אפילו לית ביה שותפות והך דמייתי לעיל היא בפרק מי שהיה ואינו מפורש בה אלא באית ביה שותפות ודו"ק: **בא"ד** וא"ת אמאי לא דחי לעיל נמי דהיא דריב"ק מיירי באית ליה שותפות כו' עכ"ל בחומש הביא רש"י הך דרשא דריב"ק ושחטו אותו וכי כולן שוחטין אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו עכ"ל וכתב הרא"ם וא"ת אמאי לא יליף כו' דלמא הכא דאית ליה שותפות בגויה כו' וי"ל דנפקא ליה מהני תרי קראי באם אינו ענין כו' כדאי' בפרק האיש מקדש עכ"ל ונעלם ממנו דברי התוספות דהכא שכתבו דלרבי יהושע בן קרחה לא תקשי ליה ודלמא בדאית ליה שותפות ולא אצטריך למילף מהני תרי קראי באא"ע אלא לרבי יונתן הוא דפריך ודלמא דאית ליה שותפות כו' והיינו דלא פריך ליה לעיל לריב"ק אלא הכא לרבי יונתן וכמ"ש התוס' וק"ל: **בא"ד** א"כ האי ושחטו אותו כו' ר"ל דאחד שוחט פסחים הרבה כו' עכ"ל אין זה מוכרח דהא איכא למימר דהרבה שוחטים הם וכ"א מהם שוחט על המנויים עמו על פסח שלו ויבא לכ"א מהמנויים עמו כזית אלא דאיכא למימר דמיירי נמי באחד שוחט פסחים הרבה וכיון דאין נמנין על ב' פסחים ע"כ דשוחט גם בליכא שותפות משא"כ לרבי יונתן דקרא מיירי בפסח אחד לכל ישראל וע"כ דאית ביה שותפות וק"ל: **בד"ה** יתומים שבאו כו' אין להביא ראיה שהיו כו' דשאני התם שהיה על פי הדיבור כו' עכ"ל דלאו לגמרי מדמה להו (כו') [כן] לשון התוס' פרק השולח ע"ש: **ע"ב** בד"ה הא דטעו כו' והא דטעו בפחות משתות ולא אצטריך כו' עכ"ל דפחות משתות מודה רב נחמן דמכרן דדיינים קיים כדקאמרינן בפרק אלמנה ניזונית שליח כדיינים דהיינו דמכרן קיים בפחות משתות וחכמים נמי לא פליגי עליה דרשב"ג אלא בשהות ואין להקשות דא"כ שמואל דאמר יכולין למחות בפחות משתות דלא כמאן דהא חכמים לא פליגי אלא בשהות די"ל דשמואל ס"ל דפליגי נמי בפחות משתות ונקט שהות משום רבותא דרשב"ג ועוד י"ל דשמואל נמי ס"ל דחכמים מודו בפחות משתות דמכרן קיים דכח ב"ד יפה בדיינים גופיה משא"כ באפוטרופוס ודו"ק: **בד"ה** ה"ג בקונטרס וכו' ואמאי מייתי ראיה מינה הא משנה זו לא מיירי כלל ביתר וכו' עכ"ל ר"ל דלא מיירי בהדיא ביתר משתות אלא בשהות הוא דפליגי (א) מיהו נראה דודאי רשב"ג פליג נמי ביתר משתות דאל"כ לא הוו פליגי אלא בלימלום שתות דהא בפחות משתות ודאי דלא פליגי לרב נחמן וכמ"ש לעיל ומשום דאינה קושיא כ"כ לפרש"י דהא קושטא הוא דפליגי נמי ביתר משתות לכך לא הקשו קושיא זו שם ודו"ק: **בד"ה** אמאי מעל וכו' ואמר לב"ה טול [טלה] זה שהוא וכו' כיון שאין הכהן יודע וכו' עכ"ל כצ"ל וק"ק לפי זה מאי מייתי ראיה משליחות יד דיש שליח לדבר עבירה דאימא הא דמרבי ביה שלוחו היינו בשלא ידע השליח שהוא פקדון ושוב ראיתי בתוס' בפרק מרובה שכתבו שם גבי טביחה על ידי אחר דלמא דוקא כשסבור שהוא שלו כיון דליכא ייתור עכ"ל ודו"ק:

דף מג גמרא גלי רחמנא בשחוטי חוץ וכו' הוא ולא שלוחו וכו' יש לדקדק הא אי לא גלי נמי רחמנא בשחוטי חוץ לית לן למילף ממעילה ומטביחה דיש שליח לדבר עבירה מדאצטריך למכתב בגרושין וקדשים דיש שליח דאי [איכא] למילף ממעילה וטביחה לא לכתוב בקדשים וגירושין ונילף להו נמי ממעילה וטביחה במכ"ש ויש ליישב דסד"א הסברא בהיפך זה דליכא למילף גרושין וקדשים דלאו דבר עבירה ממעילה וטביחה דהוי דבר עבירה וקנס ליה רחמנא דהוי שלוחו כמותו לחייב המשלח ודו"ק: **תום'** בד"ה מורד במלכות וכו' ולא נהירא שהרי יואב לא היה מורד וכו' עכ"ל ולשון ת"י יותר נכונים בזה וז"ל ואין נראה דאין זה מורד דלא בא להמליכו לקרותו מלך עכ"ל: **בד"ה** שלא מלינו וכו' אכול ככר זה וכו' והשליח לא ידע שהוא של הקדש וכו' עכ"ל מפי' מהרש"ל דבעל הבית לא ידע דאי ידע פשיטא שאינו מועל ואפי' נזכר קודם שאכל השליח אינו מועל הבעה"ב עכ"ל וכתב עוד והשליח לא ידע פי' דאם ידע פשיטא שמעל בעל הבית כדלעיל בתוס' עכ"ל ופירושו דחוק כיון דאיירי בשניהם לא ידעו אמאי נקטו במילתייהו טפי לא ידע השליח מלא ידע המשלח וע"ק לפירושו מאי פשיטות איכא בידע השליח דחייב בעה"ב לפום הסברא דהשתא שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב וע"ק דהא אליבא דשמאי קיימינן השתא דמודה בהא אע"ג דבעלמא לא ס"ל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואי איירי בלא ידע נמי השליח לא שייך ביה כלל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין כמ"ש התוספות מההיא דנתנו לבכורות בנו וע"כ נראה כי טעות נפל בדברי התוס' שלפנינו וכצ"ל והמשלח לא ידע שהוא וכו' עכ"ל אבל השליח ידע ביה שהוא של הקדש וכן נראה מדברי ת"י ותו לא מידי ודו"ק: **ע"ב** בד"ה לעולם קסבר וכו' החזרתיו לך במגו דאי בעי אמר נאנסו וכו' וא"כ נאמנים לומר פרענום מגו דיכולים לומר החזרנום וכו' עכ"ל וה"ל מגו דמגו דפרענום למלוה במגו דהחזרנום למלוה והחזרנום במגו דנאנסו אבל בפשיטות הוה להו לאקשויי דלהימניהו פרענום למלוה במגו דנאנסו דלא הוה רק חד מגו ויש לייישב ודו"ק: **בד"ה** תנן התם וכו' מ"מ מתחילה הוה ס"ד דמיירי בשיש לה אב וכו' עכ"ל ובת"י הוסיף בזה ובארוסה מיירי מדקתני סיפא ואם אמר אביה וכו' וק"ל: **ודע** מה שהשוו קטנה לנערה לענין דהיא ואביה היינו דוקא לענין גרושין דיש לה יד אבל לא לענין קידושין דאין לקטנה יד וכמ"ש התוס' לקמן בד"ה גוות ר"ל ובהכי מוכח הא דקתני במאמר דאינו אלא מדעת אביה דמאמר היינו קידושי דרבנן וק"ל: **בד"ה** וכל שאינה וכו' ורבינו תם פירש דקטנה מתגרשת ע"י אביה וכו' עכ"ל ואתאן לת"ק כ"ה בת"י וכ"כ התוספות בפרק התקבל ועוד תרצו שם בע"א ע"ש ודו"ק:

ח"א דף מג ע"א [מה חרב בני עמון וכו' מ"מ מורד במלכות הוה וכו' מפורש פרק במה בהמה]:

דף מד גמ' אלא כולה ר"ש היא ובשליחות ס"ל כרבי יהודה וכו' לכאורה מאי קאמר ובשליחות וכו' דהא לא בשליח דידה פליגי רבנן ורבי יהודה אלא בהיא גופה אם מקבלת גיטה אם לאו אבל בשליח דידה לכו"ע אין היא עושה שליח כדפסיק לקמן ר"נ לרבא והא דמדקדק תלמודא בו ובשלוחו קתני בה ובשלוחה לא קתני עיקר מילתא מדקדק משום דבה לא קתני אבל שלוחה שפיר לא קתני לכו"ע דאין היא עושה שליח כדפסיק רב נחמן לקמן ויש לייישב ובשליחות דקאמר לאו שליח דידה קאמר אלא קבלת הגט דידה מקרי שליחות ויד דאביה כדלקמן דעדיין הנערה ברשות אביה היא לכל דבר ולכך לרבנן מקבלת גיטה משום דהוי כיד ושליח דאביה ולר"י לא נעשית שליח ויד דאביה ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה כלל אינו וכו' ובשבועות מפרש איזה כללו של ר"מ ופרטו עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד שבועה שאין וכו' לא לך חייב אשם גזילות לא לך וכו' כללא לא הוי עכ"ל סס"ד כצ"ל וכ"ה בפרש"י ישן ולא נחית רש"י הכא לפרושי כללא ופרטא של ר"מ אלא לשמואל כדאית ליה התם דפרטו של ר"י הוא כללו של ר"מ וכללו של ר"י הוא פרטו דר"מ ולרבי יוחנן כדאית ליה התם דבין כללו ובין פרטו של ר"י הוא פרט לר"מ וכללו שאין לכם בידי כלום ומהרש"ל הגיה בפרש"י כאילו נחית לפרושי פרטא של ר"מ והיינו לשמואל דהתם ואין צורך כי דברי רש"י נכונים הם בלי הגה"ה כמ"ש בשם רש"י ישן: **ודע** שגירסת רש"י מהופכת הכא מדהתם ואין לחוש בכך כי כן דרכו לפרש במקום זה כך ובמקום אחר שינה פירושו ודו"ק: **תום'** בד"ה גוות ר"ל וכו' יש לה יד כיון שנשאת עכ"ל לאו דוקא כיון שנשאת דבארוסה קיימינן אלא דר"ל דאף בנתארסה יוצאת מרשות אב לרשות בעלה ובשעה שמקבלת הגט עד אחר הגרושין אין רשות אביה עליה ולכך יש לה יד משא"כ בקידושין בשעה שמקבלת הקידושין רשות אביה עליה ואין לה יד וק"ל: **ע"ב** בד"ה קטנה וכו' דבנערה לא שייך למימר צריכה מיאון וכו' עכ"ל ולא חששו בה שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה ובקטנה דשייך בה וכו' עכ"ל הרא"ם ע"ש: **בד"ה** אלא דקידשה וכו' ותיובתא דעולא וכו' אלא לעולא קשה דאי מיירי בשידך גט וכו' עכ"ל לכאורה דבריהם אינן מובנין דלעיל כתבו לפר"י דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והכא כתבו לשמואל בלא שידך דבעי מיאון ועוד מי הכריחם למימר דלשמואל ניחא דאימא כיון דלא פליגי כמ"ש לעיל אימא לכו"ע פריך ועוד לפי דבריהם למה לא נאמר כה"ג גם לעולא לפר"י דמוקי מתניתין בשידך סבר דלא בעי רק מיאון ונוחין לי בכל זה דברי הת"י וז"ל וקתני דבעי מיאון לספרים דגרסי ותיובתא דעולא לפרש"י ניחא דפריך דוקא לעולא דאיירי בשידכו ואפ"ה אינה צריכה מיאון אבל לפר"י דמודה עולא בשידכו מ"מ פריך שפיר דע"כ מתני' בלא שידכו דאי שידכו צריך נמי גט אבל לשמואל ניחא טפי דלדידיה צריך מיאון בלא שידך אע"ג דהמיאון לא בא אלא משום חששת גט ובלא שידכו ליכא חששת גט אפ"ה איכא למדחי הכי עכ"ל והשתא דברי התוספות שלפנינו מובנין דמה שכתבו ותיובתא דעולא היינו גירסת הגמרא שהיה כך ולכך הקשו ולשמואל מי ניחא וכו' ותירצו לפר"י דלשמואל מוקי מתני' בלא שידך ובעי מיחת מיאון אע"ג דליכא חששת גט ומה שכתבו לעיל דשמואל ועולא לא פליגי היינו דכל חד מנייהו מלתא באנפיה נפשיה קאמר שמואל איירי בשידך ועולא בלא שידך מיהו מתניתין דמתוקמא בלא שידך ובעי מיאון לא תקשי לשמואל דהא לא איירי כלל בלא שידך אבל לעולא דאיירי בלא שידך ולא בעי אפי' מיאון תקשי ליה מתניתין דבעי מיחת מיאון דבשידך דלא איירי ביה עולא ע"כ לא מתוקמא מתניתין דכיון דמיאון בעי גט נמי בעי דהמיאון בשידך לא בעי אלא משום חששת גט כמ"ש בת"י שכתבנו ותו לא מידי ודו"ק:

דף מה בד"ה צריכה מיאון וכו' וא"ת א"כ אמאי נקט לא נתרצה כלל וכו' עכ"ל ואולי דבריהם היה כ"ל דודאי איכא למיחש נמי שמא נתרצה לשניהם גם שמא נתרצה לראשון ולא לשני וקידושין תופסין באחותה אלא במה שהצריכו לה מיאון לא נדע ביה חששא דאכתי מיאון ל"ל אבל במה שהצריכו אותה מיאון נדע ביה הך חששא דשמא לא נתרצה

קרני ראם בע"כ ומה מתרצי התוס' בזה: (א) נ"ב רשב"ג פליג בהדיא אפילו ביתר משתות כמבואר שם בברייתא (אדא) דממתני' אין ראיה דפליג אפילו ביתר משתות אבל בלא"ה אין ראיה ממתניתין דמיירי בקרקע שאין בו אונאה למטלטלין ודו"ק:

מהר"ם

דפליגי תנאי וי"ל דההוא אוקימתא דמנחות הוא לאותו אמורא דס"ל דאין קנין דמוקי התנא דמחייב תרומת עובד כוכבים משום דס"ל דאין קנין וגם מירות העובד כוכבים פוטר והאמורא דס"ל דיש קנין הוא סובר דלכ"ע יש קנין והתנא דמחייב תרומת העובד כוכבים איירי בתבואה שגדלה שליש בידי ישראל וגם מירחו ישראל כמו שפירשו התוספות וזהו פלוגתת אמוראים כנ"ל:

דף מג ע"ב בגמ' אמר ר"ל כמחלוקת לגירושין כך מחלוקת לקידושין וכו' לפי' התוס' דפי' הא דפליגי רבנן ור"י בנערה ה"ה בקטנה צ"ל הא דקאמר כמחלוקת לגיטין כך מחלוקת לקידושין היינו דוקא בנערה שוין קדושין וגיטין אבל בקטנה אינן שוין דקטנה לכו"ע אינה מתקדשת ע"י עצמה כי אם ע"י אביה עיין בהר"ן וכ"כ התוס' בסמוך דקטנה אינה מתקדשת אלא ע"י אביה: בתוס' ד"ה וכל שאינה יכולה לשמור גיטה וכו' ור"ת פי' דקטנה מתגרשת ע"י אביה וכו' ולפירושו קשה דהא דקתני וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אין יכולה להתגרש משמע דאתא ככו"ע אפי' כרבי יהודה וא"כ לפי' התוספות ז"ל דר"ל דאינה מתגרשת ע"י עצמה קאמר ומאי אריא באינה יכולה לשמור את

חכמת שלמה

דף מב ע"א גמ' נשיא אחד נשיא אחד ממטה כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה יתומים כו' כמה אנקי שדים נ"ב פי' ולא בעינן באו וק"ל: **בא"ד** על פי הדיבור ואורים ותומים כו' נ"ב ומסוגיא דמדמה ליה שלוחו של אדם כמותו כו' לאו לגמרי מדמה ליה כו' וכן פירשו התוס' בגיטין בפ' השולח ע"ש: **ע"ב** רש"י בד"ה בעלויה כו' כפי דמים הס"ד: **בד"ה** אטא אטא וכו' נ"ב דאל"כ כי פריך לעיל תרומה מנ"ל דעושה שליח ת"ל דעושה דאי לאו כן ג"ש למה לי ודו"ק: **תום'** בד"ה אבל שויה שליח כו' דהתם מיירי בשליח הדיינין נ"ב ומיהו המסקנא דאפילו שליח ב"ד חוזר כדאסיקנא פרק אלמנה ניזונית דשליח כאלמנה דאפילו בכל שהוא חוזר ואכתי איכא למידק מדגרסינן בפרק גט פשוט ההיא איתתא דיהבא ליה זוזי לההוא גברא למזבן לה ארעא אזל זבין לה שלא באחריות אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה מאי למימר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי זיל אית וזבנה שלא באחריות והדר זבנה נהלה באחריות ואמאי מחייבים התם לשליח בהכי נימא דלהוי ביטול מקח כי הכא וי"ל דהתם השליח לקח סתם ואין למוכר דין ודברים אלא עמו ואע"פ שהוא אומר עכשיו שלצורך האשה לקחו אין למוכר בכך כלום ולפיכך צריך לפרוע דמים למוכר והאשה נ"כ יכולה לומר לשליח תן לי מעותי דלתקוני שדרתיך ורב נחמן ה"ק ליה אם תפלה היא בקרקע קבל עליה אחריות אבל לא יוכל לכפותה בכך שהרי היא יכולה לומר שהיא רוצה יותר באחריות המוכר משלו בר מן דין כיון שלא עשה שליחותו הרי מקחו אצל האשה בטל עכ"ל הר"ן ועיין מה שכתבתי בפרק אלמנה ניזונית בגליון:

דף מג ע"א רש"י בד"ה הוא ולא שלוחו גרסינן הס"ד וג"כ פי' לאפוקי ולא שולחיו ודו"ק: **תום'** בד"ה שלא מצינו כו' ככר זה של הקדש כו' נ"ב פי' שאוה לו לאכול ככר של הקדש אבל לא ידע דאי ידע פשיטא שאינו מועל ואפילו נזכר קודם שאכל השליח אינו מועל הבעל הבית: **בא"ד** והשליח לא ידע כו' נ"ב פי' דאם ידע פשיטא שמעל בעל הבית כדלעיל בתוס' (עיין במהרש"א): **ע"ב** רש"י בד"ה נערה המאורסה ס"ה לקטנה כו' נ"ב זה שייך לאחר חזרה של רש"י: **בד"ה** היא ואביה כו' ודוקא נערה כו' נ"ב זה שייך לפני חזרה: **תום'** בד"ה והשתא כו' משום דרחמנא אמר כו' נ"ב וקשה לי סוף סוף להימנו במיגו מאחר שעל כל פנים צריכין לישבע ללוה דיהבינהו למלוה ואי לאו קושטא קאמרי הוי משתבעי דאהדרינהו ללוה וי"ל דאין זה מגו דשמא לא אהדרינהו וגם לא יהבינהו למלוה ומה שישבעו נשבעים על שקר ואין כאן מגו וק"ל: **בד"ה** וכל שאינה כו' בדיעבד ולמ"ד משום כו' יש לה אב ויכול לשמור כו' כנ"ל:

דף מד ע"א רש"י בד"ה ורבי שיא כו' מקודשת לי הס"ד: **בד"ה** רבי שמעון כו' לא לך לא לך כו' כנ"ל: **בד"ה** לא לך כו' כללא הוי הס"ד וג"ב פירוש כלל של ר"י הוא פרטו של ר"מ וק"ל (עיין במהרש"א): **ע"ב** רש"י בד"ה וכולן ט"ו כו' או נתגרשו דכשמת ונפלה הצרה לפני היבם כו' כנ"ל וכ"ב ס"א:

דף מה ע"ב גמרא שמא נתרצה הכן לא אמרינן נ"ב ביאור הא דקאמר שמא נתרצה הכן לא אמרינן לאו דוקא הוא דאין לפרש כמו שמא נתרצה האב דמאיזה טעם אין לחוש וכי בעבור שהוא דייק לא נוכל לומר שהוא נתרצה דשמא דייק ונתרצה ואין לומר דהכי פירושו מאחר ששמע ושתק לא אמרינן דנתרצה דבשלמא גבי האב אפשר דנתרצה והא דשתיק משום דמרתת שנתקדשה שלא לרצונו מה שאין שייך לומר הכא דא"כ מה מסיק ודלמא שליח שויה מכ"ש דלא אמרינן הכי מאחר ששתק ולא אמר לשום אדם שנתרצה ככר בכך ועוד דוחק לומר דהאי עובדה איירי דוקא דשתק ולא נתרצה אף בסוף ע"כ נראה דהכא איירי שנתרצה בודאי מיד כששמע רק דלא מהני מאחר דלא מנאו שליח ואין ביד האב לקדש אשה לבנו בשלמא גבי בת היכא דנתרצה חלו הקדושין למפרע וכאילו מתל והפקיר זכות שיש לו עליה וכן כתב הרא"ש ז"ל אבל בבן אפילו נתרצה אח"כ הכן אינו מועיל דצריך שיעשה את אביו שליח א"ל רבנן לרבא ודלמא שליח שויה כו' עד ודלמא ארצויה ארציה קמיה ושתק כלומר גילה הבן דעתו לאביו שהיה חפץ בה וכיון שחפץ בה וזכות הוא לו דזכין לאדם שלא בפניו הוי כאילו עשה האב שליח לקדש לו עכ"ל וא"כ האי דקאמר שמא נתרצה הבן כו' לאו דוקא הוא והוי כאילו אמר נתרצה הבן לא אמרינן והגב סיפא דאמר גבי אב שמא אמר גבי הבן נמי שמא ומ"מ נראה גם לייישב ליישנא דשמא וה"ק בוודאי הרצוי דבן שהוא בסוף לא מועיל למפרע מה אתה אומר שמא היה מרוצה אף מתחלה לזאת האשה מאחר דנתרצה בהדיא לבסוף וא"כ זכה לו האב שלא בפניו והוי כאילו שלוחו דזכיה מטעם שליחות איתרבי כמ"ש הרא"ש לעיל מש"ה אמר שמא נתרצה הבן כלומר מקודם לא אמרינן בענין זה שיהא שלוחו מאחר דדייק ונסיב מסתמא לא נתרצה רצוי גמור אם לא שיעשה שליח ומס ק שפיר ודלמא שויה שליח בפרט מאחר דנתרצה להדיא לבסוף כו' עד דלמא ארצויה כו' כלומר והוי שליח ומשני בפי' אמר מר דאין חוששין להא דשמואל לומר שמא נתרצה על הספק אם לא שנשמע בפי' שנתרצה אח"כ האב דאז אמרינן כאילו נתרצה למפרע ה"נ לא אמרינן מן הסתם דנתרצה הכי מקודם באופן רצוי גמור אם לא שנשמע בפירוש שעשה שליח ממש או דרך ריצוי קמיה אב דהוי כשליח ממש אבל מן הסתם לא אמרינן הכי נ"ל:

גמ'

לשניהם ולכך צריכה מיאון ושפיר נקט תלמודא לא נתרצה כלל ודו"ק: בד"ה הכל יודעים וכו' וי"ל דמלתא דלא שכיחא היא שיקדשנה האב וכו' לפי שכלתו אסורה וכו' עכ"ל ובספר נחם אבירים הקשה בזה דאע"ג דעל ידי קדושי האב לא שכיחא מכל מקום אכתי הא שכיחא שיקדשנה אחיו של האב וימות ונפלה זו לפני האב ויפטרוה בלא חליצה כי יסברו שהיא כלתו כיון שהיתה צריכה חליצה מבנו וע"כ תיבעי מיאון ויש ליישב דהא נמי מלתא דלא שכיחא דלא חיישינן לשמא ימות ודו"ק: ע"ב בד"ה בפירוש אמר מר וכו' ואין צריך לא גט ולא מיאון ואפילו שידכו וכו' עכ"ל דהא שמואל בשידכו קמיירי כדמוקי לה רב נחמן וקאמר הכא דלא ס"ל כרב ושמואל מיהו למאי דקאמר מאן דמתני הא לא מתני הא שמואל איירי אפילו בלא שידכו ולפ"ז אינו מוכרח דרבינא לא ס"ל כשמואל אפי' בשידכו וק"ל: בא"ד קטנה דאיתא לאבוה במ"ה וכו' דנשואין תקינו לקטנה וכו' עכ"ל והא דלא מוקי הך מתני' דלעיל דאו מיאנו והך דמוכרה אלמנה לכה"ג בכה"ג עי' ברא"ש וק"ל: בד"ה היה עובדא וכו' מש"ה לא חזר בו אלא חומרא וכו' והפ"ה קי"ל כרב דהא ר"י קאי כותיה וכו' עכ"ל ואין זו הראיה מכרעת דאימא רב ודאי חזר בו אלא דהתם מ"מ קי"ל כרבי יוחנן דסבר הכי ועיין ברא"ש וק"ל:

דף מו בד"ה בין היא וכו' ואע"ג דאמר רב לעיל חיישינן שמא נתרצה וכו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דאימא הא דחיישינן לעיל שמא נתרצה האב ובעי גט ומיאון היינו דוקא בשידכו כדמוקי לה ר"נ אבל הכא לא איירי בשידכו ולא חיישינן שמא נתרצה האב ויכול לעכב דבכה"ג ניחא לרב ושמואל הך מתני' דאו מיאנו כו' כמ"ש התוספות לעיל דלא פריך מינה אלא לעולא ודו"ק: בד"ה קרא בעי וכו' אי נמי כ"מ היכא דבא עליה ואח"כ נתייתמה דהשתא מהני מיאון דידה לעכב כו' עכ"ל לכאורה לענין מיאון גופיה קאמרינן דהוה כ"מ וא"א לומר כן דהכתי תקשי בפיתה שלא לשם אישות קרא בעי אלא דר"ל דמאי כ"מ במיאון דידה לענין משלם קנס אם אביה רוצה להשיאה בע"כ של דידה אין כאן קנס וקאמרי דכ"מ אם נתייתמה שמת אביה אחר שנבעלה משלם קנס במיאון דידה ולא בעי לאוקמא ביתומה ממש דפטור מקנס והכי איתא בפרק נערה ע"ש: גמ' ואפילו בקמייתא והא מלוה כו' מדברי מהרש"ל וקשה דמשמע אי אמרינן המקדש במלוה מקודשת היה שפיר ואמאי בעינן ש"פ וכו' ונראה ליישב משום דאי כו' עכ"ל ע"ש באורך ודבריו דחוקים הם דאם נימא דהמקדש במלוה מקודשת ודאי דאין לחלק בין מקדש בדבר אחר ובין מקדש במלוה ולמה לא תהני במלוה ע"י צירוף כמו במלתא אחריתא וסברא דחוקה היא לחלק בזה וכולה שמעתי' לא מוכחת כן ואין להאריך אבל אין כאן מקום קושיא דודאי איכא מ"ד לקמן דמקדש במלוה מקודשת אלא דהכא ה"ק כיון דבעי ש"פ באחת ולא מהני צירוף ע"כ משום דמקדש במלוה אינה מקודשת א"כ בקמייתא נמי לא תיקדש דהא מלוה היא וזה נ"ל ברור וק"ל: שם אימא גמרה ומקניא נפשה וכו' אע"ג דלא תלי בדידה להתקדש בפחות מש"פ כדאמרינן בפ"ק מיהו בקל עושה נריכותא עכ"ל ת"י וק"ל: ע"ב תוספות בד"ה דאתמר אית וכו' ועוד דאי גרסינן דאתמר קשה דרב אדרב וכו' עכ"ל כן הוא לפי מה שכתבו כן לעיל דיכול להיות דרב ושמואל פליגי בהא אדרבי אמי אבל ודאי דאין זה מוכרח דאיכא למימר דרב נמי סבר כהא דרבי אמי דמעות חוזרין והא דלא מוקי ליה כותיה משום דס"ל מלוה ופרוטה דעתה אמלוה וק"ל: גמ' וקסבר ב"ה נתקנה עיסתו וכו' מעיקרא אוקמא משום חורבא דכהן ולא אוקמא משום בעה"ב משום דכהן גופיה ידע אי מחיל אבל בעה"ב לא ידע דמחיל כהן וכו' עכ"ל ת"י ואין להקשות נמי אמאי לא משני בפשיטות כיון דבעה"ב סבר משום טירחא דכהן והא קבלה הרי אינו נותן לשם מתנה והוי גזל ביד כהן דמ"מ כיון דבעל הבית אינו נותן תרומה אחרת לפי סברתו משום טירחא דכהן אם כן לא גזלו כלום אלא דעשאוהו גזל ביד כהן משום חורבא דבעה"ב שלא יאכלנו בטיבלא וק"ל: עוד מת"י מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה לענין שאין הכהן חייב להחזירה וגם אין הבע"ה חייב להפרים עוד משאינו נקוב וכו' דכיון דאין עליו חיוב תרומה אלא מדרבנן הם אמרו דאין צריך תיקון אחר לשאינו נקוב עכ"ל:

דף מז גמרא והלא באלון וברימון ובאגוז היינו בזו ובזו ובזו וכו' עכ"ל לכאורה קשה אע"ג דלר"ם כולהו כללי הוו בין בוי"ו ובין בלא וי"ו מ"מ אילטריכי למתני תרוייהו כיון דלר"מ ור"י איכא לפלוגי בין בוי"ו ובין שלא בוי"ו כדאמרינן לעיל בלא לך ובלא לך ובת"י פירשו דהכי פריך דה"ל למתני גם ברישא נטלתו ואכלתו כדקתני בסיפא גבי בזו עכ"ל ודו"ק: שם מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מלוה להוצאה וכו' ולא אסיק אדעתיה השתא למימר דפליגי ברשות בעלים לחזרה כדמוקי לקמן פלוגתא דת"ק ורשב"א ולמאי דמסיק ותסברא אימא סיפא ושוים וכו' ניחא דלא מתוקמא נמי בהכי ועוד יתיישב בזה לקמן ע"ש וק"ל: בפרש"י בד"ה והאי דפלגינהו בתרי בבי דרישא וכו' עכ"ל והתלמודא נמי דקאמר ואילו רישא לא קא מפליג בין אוכלת וכו' היינו נמי מה"ט מדפלגינהו בב' בבי דאל"כ אימא דקאי נטלתו ואכלתו נמי ארישא דהתקדשי לי באלו ולמאי דמסיק לרב ושמואל דבזו נטלתו ואכלתו תנא אחריתא הוא אין להקשות אמאי פלגינהו לתרי בבי די"ל דלכך פלגינהו משום דהאי תנא אחריתא לא פליג בסיפא גבי בזו ובזו ובעוד בזו ועוד בזו דהוי פרט אבל ברישא גבי באלו מודה דהוי כלל וק"ל: ע"ב תוספות בד"ה אלא מלוה וכו' י"ל דרשב"א מיירי שנגנבו או שאבדו שלא שלא וכו' עכ"ל ואיכא למימר לרשב"א דלרבותא נקט בכה"ג דאע"ג דלא הוי כולו בעין כיון דלא נחסר בשליחות יד שלו אלא ע"י גניבה ואבידה הוי כמו כולו בעין אך קשה דהת"ק דאיירי נמי בכה"ג אע"פ שנשתיירו ממנה ש"פ אינה מקודשת אמאי נקט בכה"ג דהא אפי' כולו בעין נמי אינה מקודשת כיון דאינה ברשות בעלים לחזרה ואין סברא לומר דת"ק נקט הכי משום רבותא דרשב"א ויש ליישב דבין הת"ק ובין רשב"א לא נקטו בכה"ג אלא משום דומיא דפקדון דאיירי ביה בנשתיירו ודו"ק: בד"ה אלא הא וכו' אבל לענין להתחייב באונסין כי לא ביקע וכו' עכ"ל הוצרכו לזה הכא דאל"כ השתא דהכתי לא ידע לחלק בין הלואה לשאלה תקשי ליה לרב הונא בפשיטות לכ"ע דהכא אמר לכולי עלמא לאונסים דברשות לוה קיימי ודו"ק: בפרש"י בד"ה נימא כתנאי הא דרב דאמר המקדש במלוה וכו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא לרב הא איכא לאוקמא נמי הך דפליגי במלוה ברשות בעלים לחזרה וכשהיא בעין ומלתיה דרב בשלח בה יד שהוציא ממנה כדמוקי לה לעיל ויש ליישב דודאי הך דלעיל ניחא ליה לאוקמא דפליגי בהך סברא דהוי ברשות בעלים לחזרה דומיא דפקדון דקתני נמי בה דאיתא בה נמי הך סברא דהאי טעמא דמלוה להוצאה ניתנה לא שייכא כלל בפקדון אבל בברייתא דהכא דלא נקט בה אלא מלוה לא ניחא לן למימר דפליגי אלא בהך סברא דמלוה להוצאה ניתנה ודו"ק:

דף מח גמרא דמ"ס המקדש במלוה מקודשת וכו' והיינו רבי מאיר דאמר הכא מקודשת ובפרק הגוזל קמא הקשו התוספות מהך ברייתא דלעיל דסבר רבי מאיר מלוה הרי הוא כפקדון דאינה מקודשת אלא בנשתיירה בעין וע"ש ודו"ק: תום' בד"ה אלימא וכו' דלעיל מיירי דא"ל קני וכו' והכא מיירי דלא א"ל וכו' עכ"ל דברי הת"י נכוחים בזה וז"ל קשיא דר"מ אדר' מאיר דליכא למימר דלעיל מיירי בכתב ומסר ופליגי בדרב פפא והכא בלא כתב ומסר ופליגי בדרבי דסתמא קתני כדלעיל עכ"ל אבל דבריהם שלפנינו לא ידעתי להולמם דחלקו בין א"ל ללא א"ל דהוא מילתא דלא הוזכר בתלמודא הכא אלא שהתום' כ"כ לחלק לרבי דס"ל דלא בעי כתיבה וכ"ל הא שכתבו דאמר ליה ולא אמר ליה לאו דוקא אלא כתב ליה ולא כתב ליה והשתא הם ממש דברי ת"י ודו"ק: בד"ה ורבנן מספקא וכו' דאי אמרת דא"ל גט וכו' וא"כ מאי האי דקתני וכו' עכ"ל מהרש"ל הגיה מאי האי דקאמר מספקא להו אי וכו' ולא נמצא כן בכל נוסחאות ישנות שבלשון התום' גם אין הגהתו מספיק במה שנתקשה בדבריהם בעל דברי ריבות וז"ל ואי אמרת דא"ל גט ואיך אפשר לאומרו במה שכבר אמרו ורבנן מספקא להו וכו' ע"ש וכתב ליישב את זה בדחוקים עיין שם אבל הנ"ל ליישב דבריהם ולקיים כל נוסחת לשון תוספות ישנות שלפנינו והם דברי רש"י בעצמם שכתב דל"ג במלתא דרבנן ואם לאו אינה מקודשת אלא וחכ"א שמין וכו' ובאין שום מידי לא איירי משום דמספקא וכו' עכ"ל וס"ל דודאי אי הוה גרסינן במילתייהו ואם לאו אינה מקודשת ע"כ כר"מ ממש הוה ס"ל בהא דעדי חתימה כרתי אבל השתא דלא איירי ביה רבנן מידי משמע ליה לתלמודא משום דמספקא להו דודאי כר"א לא ס"ל מדקאמרי שמין את הנייר וכו' וכר"מ נמי לא ס"ל דלא בעי גט ולדידהו בעי גט מספיקא לכך לא קתני במילתייהו ואינה מקודשת כדקתני במלתא דר"מ והשתא כוונת התום' ממש כדבריו דמשמע ליה לתלמודא דהשתא דלא קתני במלתייהו ואם לאו אינה מקודשת אי אמרת דא"ל גט וכר"מ סבירא להו בהא מאי האי דקתני בברייתא במילתייהו דלא איירי ביה בפחות משוה פרוטה דאינה מקודשת אלא ע"כ משום דמספקא להו אי כרבי מאיר אי כרבי אלעזר ותו לא מידי ודו"ק: בד"ה שמין את הנייר וכו' אבל לר"מ אפי' איכא בנייר וכו' דאמר עדי וכו' עכ"ל גם בכאן כוונת דבריהם כן הוא מדקתני סתם במילתיה דר"מ אינה מקודשת ומשום דעדי חתימה כרתי ולא חילק

חכמת שלמה

דף מו ע"א גמ' והא מלוה היא. נ"ב וקשה דמשמע אי אמרינן המקדש במלוה מקודשת הוה שפיר ואמאי בעינן ש"פ בקמייתא מאחר דכללא הוא א"כ אפילו בפחות משוה פרוטה נמי ליצטרפי כולהו ונראה ליישב משום דאי הוה פחות משוה פרוטה לא הוו מצטרפי מאחר שאכלה קודם שגמר דבריו ואין שייך נצרף כולם יחד אם לא שיהיו יחד בעין דהא אין כאן מקום לחול קידושין אחד מנהון כי אם בצירוף מש"ה בעינן צירוף גמור שיהיו כולם יחד אבל לא נצרף מה שכבר אכלה אבל אי הוה שוה פרוטה באחת א"כ חל עליה קידושין מיד והשאר הוה כעין תנאי שיהיו ג"כ בצירוף א"כ בכל ענין מצטרפי ודו"ק (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' ותיהוי תרומה ולא תאכל כו' נ"ב תכלית כונת סוגיא זו מה דפריך לשמואל ולא לרב או אמאי לא פריך הך מתני' דקמח אהך מתני' דעלין נקוב בלתי פלוגתא דרב ושמואל בעבור שהמקבל היה סובר דהכל יודעים שאין אדם מפריש חלתו קמח והוא גמר ונתן לשם פקדון כרב ומש"ה הוא גזל ביד הכהן וגבי עלין נקוב כו' יודע ואינו יודע שהרי רואה שמפרישין אף מאינו נקוב וא"כ גמר ונתן לשם מתנה על הספק וכסברת התוס' וא"כ מש"ה הוא של כהן אלא שלא תאכל עד שיתרום עליה ממקום אחר אבל לשמואל דס"ל לעולם מתנה אלא דתקנו חכמים לאהדורי משום תקלה קשה כו': שם תרומה ולא תאכל עד שיוציא כו' כנ"ל ונ"ב אבל על האינו נקוב לא חיישינן דבודאי בדיעבד תרומתו תרומה שהרי אינו חייב אלא מדרבנן כדאיתא לשם בפרק האשה רבה:

דף מז ע"א גמ' דאמר ל"ש כזית כזית כו' נ"ב תימה איך מדמה בזו ובזו לכזית וכזית דהתם חישב תרתי כזית ועיקר טעמא דרבי יהודה משום תפוס לשון ראשון אבל התקדשי בזו ובזו דלא אמר התקדשי אלא חד דלמא לעולם כללי הוי ועוד רבי יהודה מודה שאם חשב כזית למחר והוץ למקום דאמרינן עירוב מחשבות אלמא דעיקר תלוי בשתי כזית ותפוס לשון ראשון ונראה דלא בעי להביא ראיה על בזו בזו דפרטא הוי דודאי רבי יהודה סבר פרטא הוי כדלעיל דף מ"ד אלא מייתי ראיה דר' יהודה סבר שאין חילוק בין בזו לבין בזו ובזו וה"ק הא מני רבי היא דאמר אליבא דר"י דקאמר לשם כזית כזית פרטא הוי ואינו עירוב ורבי יהודה לא אמר במתני' אלא כזית כזית ורבי הוסיף ואמר דלרבי יהודה ה"ה בכזית וכזית נמי הוי פרטא ולא ערבינן ה"נ סבר רבי כשם שלר"י שהתקדשי בזו בזו הוי פרטא ה"נ התקדשי בזו ובזו הוי פרטא לרבי אליבא דר' יהודה ודו"ק: רש"י בד"ה ה"ג הא מני כו' ל"ש כזית כזית ול"ש כו' נ"ב בודאי לפי' ר"ת דפירש לעיל דף מ"ד דאדרבה בוי"ו הוי יותר פרטא א"כ צריך לגרוס הכא ל"ש כזית וכזית ל"ש כזית כזית הוי פרטא וכן להפך הגירסא בזבחים רק לפי' ר"ת קשה א"כ הא דקאמר ועוד בזו ועוד בזו הוי זו וא"כ לומר זו קתני וכ"ל דר"ת מודה דועוד בזו הוי דומה יותר לכללי מבזו בזו לאוד דהוי פרטי ולפי פירושו נ"ל דהכא ה"ק הא מני רבי שאינו מחלק אליבא דר"י בין כזית וכזית לבין כזית כזית ה"נ דלא מחלקינן לרבי יהודה בין התקדשי בזו לבין התקדשי בזו ועוד בזו ודו"ק: בא"ד ולרבי יהודה דאזיל בתר לשון ראשון הוי פיגול כו' נ"ב פי' לאפוקי חכמים דהתם דסברי דאמרינן עירוב מחשבות והוי כאילו אמר או חישב מתחלה חוץ למקומו דפסול הוה קודם שבא לידי פיגול ואי. בו כרת ואף ר"י סבר שאם חישב תחלה כזית חוץ למקומו וכזית חוץ לזמנו דהיינו למחר שאין בו כרת דתפוס לשון ראשון ואם חישב להיפך יש בו כרת דתפוס לשון ראשון ובא לידי פיגול קודם שבא לידי פסול וק"ל: תום' בד"ה אם אינו כו' והטא על תרומתו דהויא כו' נ"ב פי' שגרם שתרומה תהיה מן הרעה אלאה דמהני מעשיו ודו"ק: בד"ה בזו ובזו כו' בין אוכלת למנחת כו' כנ"ל:

ע"ב גמ' אמר רבא ותסברא כו' כנ"ל:

דף מח ע"א תוס' בד"ה ורבנן כו' מכל וכל וא"כ מאי האי דקאמר מספקא להו אי כר"מ כו' כנ"ל ונ"ב האי מכל וכל לאו דוקא דהא פליגי רבנן עליה דר"מ בשמין את הנייר כמ"ש התוס' לקמן אלא ה"ק בהאי מילתא דעדי חתימה כרתי יסברו ממש כר"מ והתלמודא ממש דמספקא להו כו' ומש"ה דייקי תוס' מהא דתלמודא דקאמר דמספקא כו' אבל לא דייקי מהא דא"כ במאי פליגי ר"מ ורבנן דשפיר פליגי בשמין את הנייר כדפרי' (עי' במהרש"א): בד"ה שמין את הנייר כו' דאמר עדי חתימה כרתי כו' נ"ב נ"ל דה"ט לאו דוקא הוא חדא איך נשמע מה"ט דעדי חתימה כרתי שאינה מתקדשת בתורת כסף אם יש בנייר ש"פ ועוד א"כ מ"ט דרבנן דאמרי מקודשת הלא מספקא להו דלמא עדי חתימה כרתי כר"מ אלא ה"פ ר"מ סבר דאין שמין את הנייר משום דאין דעתה על הנייר דסתמא קאמר אינה מקודשת משמע דבשום ענין אינה מקודשת

מהר"ם

את גיטה הא אפי' יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרשת ע"י עצמה אלא ע"י אביה לרבי יהודה וי"ל דאיירי בקטנה מן הנשואין אי שאין לה אב דמתגרשת ע"י עצמה אפילו לרבי יהודה ביכולה לשמור את גיטה ובאינה יכולה לשמור את גיטה אין מתגרשת ועיין בהר"ן:

דף מו ע"א בתוס' ד"ה בין היא בין אביה וכו' עד ואתה רוצה לומר דמקודשת מטעם דזכות הוא לו וכו'. פירוש דמן הראוי היה לנו לומר דלא יועיל ריצוי האב כלל דמה מועיל כשנתרצה אחר שקבלה הקדושין בלא ידיעתו ולא אמר לה צאי קבלי קידושיך אלא שאנו חוששין שמא נתרצה האב וזכות הוא לו לפי שכל אדם רוצה להשיא בתו כמו שכתב הר"ן אבל כשבתו מעכבת חוב הוא לו: בא"ד ומיהו לפי' הקונטרס לא קשה מידי פי' שרש"י ר"ל מאחר שבשעת קבלת הקידושין לא נתרצה האב א"כ עדיין הקידושין תלוין ועומדין ולא יגמרו עדיין עד שיתרצה האב אז יחולו הקידושין על אותה הקבלה שקבלה כבר אבל כשהבת חוזרת קודם שנתרצה האב א"כ נתבטלה אותה הקבלה שהיא אינה רוצה שיהא אותה קבלה לשם קידושין וא"כ כשיתרצה האב אח"כ על מה יחולו הקידושין: ע"ב בגמרא יודע ואינו יודע וכו'. ויש להקשות מאחר דמסיק דבהפריש חלתו קמח אין אדם יודע כ"כ כמו במקדש אחותו. א"כ למה הוצרך לתרוצי דנפיק מיניה חורבה לישני דל"ק דהא דאמר שמואל מתנה דוקא גבי מקדש אחותו דהדבר ידוע לכל דאין קידושין תופסין בה הלכך אמרינן בודאי גמר ונתן לשם מתנה אבל גבי הפריש חלתו קמח דאין אדם יודע כ"כ והיה סובר דהטעם הוא משום טירחא דכהן והרי הכהן מחל על הטורח וקבל א"כ נתנה לשם חלה ולא לשם מתנה דאם היה יודע שאינה חלה לא היה נותנה לו ולכן כשנודע לו איפכא שאינה חלה ומחויב להפריש חלה אחרת מחויב הכהן להחזירת לו וי"ל דלפי סברת התום' דפירשו בד"ה דאתמר אפילו למ"ד באחותו מעות חוזרין היינו משום דאדם יודע וכו' אבל היכא דאינו יודע אם יחולו אם לאו שמא נתן לשם מתנה וא"כ סברי התוספות דבאינו יודע שייך שפי לומר דנתן לשם מתנה וא"כ לשמואל דס"ל דאפילו גבי מקדש אחותו דאדם יודע אמרינן דגמר ונתן במתנה כ"ש גבי חלה דאינו יודע כ"כ הלכך לא היה מצי לשנויי הכי כדאקשינן ולפי סברא זו יתורץ ג"כ שלא הקשה המקשה מאידך ברייתא דקתני גבי תרומה משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום ואמאי נימא אדם יודע וכו' וגמר ונתן לשם פקדון או איך הבין המקשה רומיות ברייתות אהדדי דגבי חלתו קמח תני וגזילה הוא ביד כהן וגבי תרומה תני תרומה ויחזור ויתרום אלא צ"ל שהיה סובר דגבי חלה אדם יודע שאין מפריש חלתו קמח ולכך אמרינן גמר ונתן לשם פקדון וגבי תרומה דאין אדם יודע כל כך דהא כשאינו נקוב נוהג אצלו תרומה מדרבנן ולכך אמרינן דגמר ומקנה ונתן לשם מתנה כך יתיישב לפי סברת התום' אך שהסברא הפשוטה היא בהיפוך מסברת התום' כאשר בארנו בקושיא וגם נראה שיותר פשוט דשאינו נקוב פטור מתרומה מהמפריש חלתו קמח וכמו שאמר במסקנא בתרי מאני ציית בחד מנא לא ציית כך הארכנו בהדושינו בישיבה:

דף מז ע"ב בגמרא נימא כתנאי התקדשי לי בשט"ח וכו'. יש מקשין לישני נמי כאן דבלא שלח יד במעות איירי ובמלוה ברשות בעלים לחזרה פליגי כדמשני לעיל וי"ל דבשט"ח כ"ע מודי דכיון שקבל הלוה המעות ומסר ליד המלוה השט"ח אינה עוד ברשות המלוה לחזרה ועוד י"ל דלא היה יכול לתרוצי הכי משום דהא אפליגו בזה חדא זימנא בברייתא דשני לעיל:

דף מח ע"א בגמרא במלוה ע"פ במאי פליגי בדרב הונא וכו' במעמד שלשתן וכו'. יש להקשות לישני ג"כ דבמלוה בשטר פליגי בהכי כמו שהקשו התום' דלימא נמי במלוה ע"פ פליגי בדשמואל כמו גבי מלוה בשטר ותרוייהו צריכי כמו שכתב הר"ן ואנן נידוק איפכא ויש להביא ראיה מכאן דמלוה בשטר אינה נקנית במעמד שלשתן אלא דוקא בכתיבה ובמסירת השטר ליד המקבל ודו"ק: שם ורבנן מספקא להו אי כרבי מאיר. נראה הא דאיצטריך למימר הכי ולא אמר דרבנן כר"מ ס"ל ולא אתי לאפלוגי אלא בשמין הנייר י"ל משום דלא גריס בדברי רבנן ואם לאו דמשמע דלא פליגי אלא בשמין וביש בו שוה פרוטה אבל באין בו לא איירי מידי אבל אי הוה גריס ואם לאו הוה משמע דבשמין וביש בו שוה פרוטה פליגי רבנן אר"מ ובאין בו פליגי אר"א ודו"ק או שר"ל שיכול להיות דרבנן מספקא

בין אית ביה שוה פרוטה ללית ביה ע"כ דפליג נמי ארבנן בהא ואפי' איכא בנייר וכו' וק"ל: בד"ה דכ"ע ישנה וכו' דהא לא המ"ל דכ"ע איכא לשכירות דא"כ מאי טעמא דמ"ד וכו' עכ"ל והרא"ש כתב בענין זה דבההיא גוונא לאוקימתא דכ"ע אין אומן קונה וכו' אין לדקדק דהלכתא כך דלא המ"ל דכ"ע אומן קונה דא"כ לכ"ע מקודשת וכו' עיין שם ודבריו תמוהים לכאורה דודאי ה"מ לאוקמא דכ"ע אומן קונה אלא דהכא בפלוגתייהו לאו בקבלן מיירי אלא בשכיר יום דלא שייך ביה אומן קונה וכפרש"י בשמעתין ויש ליישב דברי הרא"ש דמשמע ליה האי לישנא דקתני עשה לי שירים וכו' בקבלן ולא בשכיר יום ודלא כפרש"י וק"ל: ע"ב גמרא תני חדא בו ובמה שבתוכו וכו' בו ולא במה שבתוכו וכו' במה שבתוכו ולא בו וכו' כצ"ל כמ"ש מהרש"ל אבל לפי *ספרים הישנים לא הוה סדר בברייתא גם לפירוש ר"ת ואדרבה לפי פי' הקונטרס הוה ניחא הסדר במאי דסליק פתח וק"ל: שם איכא דניחא ליה בכספא וכו' אבל ברישא דכוס של יין ושל דבש לא פריך הכי משום דפסיקא ליה לתלמודא דכ"ע בחדא מינייהו ניחא להו וכן בעני ועשיר לכ"ע ודאי בעשיר ניחא להו והיינו שבח ממון ושפיר פליג ר"ש בפשיטות דאם הטעה בההוא דלשבח דמקודשת ולת"ק אינה מקודשת אף על גב דניחא בהך לכ"ע דאפשר שדעתה ורצונה בזה הדבר הפחות לכוונה שום ענין יותר ממה וכו' כמ"ש הרמב"ם ע"ש ול"ק ליה לר"ש אלא בזהב וכסף משום דאיכא דניחא וכו' וכמ"ש התוספות מגון שצריכה כסף להשלים וכו' אך מה שכתבו התוספות בסוף דבריהם ומיהו היכא שהטעה וכו' לא פליג ר"ש עכ"ל לפי פי' מהרש"ל שהגיה לא פליגי רבנן הפי' דחוק ויותר היה נראה להגיה לא פליגי אדרבי שמעון גם מה שפירש עוד בזה לקיים לשון התוספות שלפנינו הוא דחוק ואין להאריך אבל לפי העיון בת"י שאין לדבריהם אלו מקום כאן וז"ל מר סבר מראה מקום הוא לו וכגון שקידשה בזהב כשיעור שוה דינר כסף או שהשליח מחל מה שהוסיף על שליחות דאל"כ אינה מקודשת שמא לא היה דעתו להרבות בשליחות כ"כ עכ"ל וכן יש לכוין דבריהם שלפנינו ודו"ק:

דף מט בפרש"י בד"ה מדרש ספרא וספרי שהן הלכות של מדרשי מקראות עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וספר ויקרא שכתב בפרש"י שלפנינו הוא טעות דספרא ודאי הוא ספר ויקרא אבל ספרי הוא ספר במדבר וספר דברים וק"ל: תוס' בד"ה שיכול לעשותו וכו' ואע"ג דגט קרח פסול לא וכו' עכ"ל הך מילתא דגט קרח הוא ס"פ הזורק והיינו כשיש קשר ואין עד חתום עליו מאחוריו ופסול משום גזירת כולהם ור"ל דהכא כיון שעדיו מתוכו אין לחוש על שיטת חלק כיון שיש סופרים הרבה וכו' אבל מהרש"ל הגיה בדבריהם ואפילו יש חלק הרבה וכו' ופי' דה"ל כשכתב עדיו מתוכו כמנין הקשרים אין לחוש וכו' עכ"ל ולא ידענא מי הכריחו לזה דבעדיו מתוכו לא מכשיר אלא משום שיכול לעשותו פשוט ובפשוט לא בעי עדים כמנין שיטות החלק וכשר משום שיש סופרים הרבה וכו' ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה בן כרך ונמצא בן עיר אע"פ שהטעה לשבח וכו' עכ"ל לפי פירושו ודאי דלכ"ע ניחא להו בבן עיר והוי כמו שבח ממון אבל קשה דא"כ לעיל דפריך משפחה מגודלת דבסיפא אמאי לא פליג ר"ש עליה ה"ל למפרך מרישא דלעיל מיניה מבן כרך ונמצא בן עיר אמאי לא פליג ר"ש ולולי פירושו היה נ"ל דליכא שום שבח בבן עיר דאיכא דניחא ליה בבן כרך ואיכא דניחא ליה בבן עיר ואדרבה טפי פסיקא ליה לתלמודא בבן כרך דניחא והכי מוכח בסוף כתובות דקתני אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר וקאמרינן בשלמא מכרך לעיר דבכרך שכיחי כל מילי וכו' אלא מעיר לכרך מ"ט וכו' שישיבת כרכים קשה והשתא מלינן למימר שפיר דר"ש לא פליג בהא כיון דאיכא דניחא ליה וכו' כדפרכינן לעיל ודו"ק: תוס' ד"ה דברים שבלב וכו' וקשה אמאי הא בעינן תנאי כפול וכו' עכ"ל ואכל הני מתני' דקתני הכא לא תקשי להו בפשיטות אמאי לא תני בהו תנאי כפול כמ"ש התוס' בפרק מי שאחזו וז"ל וכל הני מתני' איירי בתנאי כפול אע"ג דלא פירש דה"ל וכו' ע"ש אבל הכא קשיא להו שפיר דמדיוקא משמע משום שלא פירש וכו' ומהך דאתרוג דקשיא ליה לרשב"ס טפי דמימרא דאמוראי הוא וה"ל לפרש דאיירי בתנאי כפול ומיהו קשה לתירוצו של רשב"ס אכתי תקשי מההיא דהמקדש את האשה ואמר כשבור הייתי שהיא כהנת וכו' מדיוקא משמע אם פירש דבריו להדיא הוי תנאי ואנן בעינן תנאי כפול ולתירוץ של ר"י דמיירי הך מתניתין דהמקדש וכו' כסבור שהיא כהנת דאיכא ביה גילוי מילתא דהוה מהדר קודם קידושין ליסא כהנת כעין הך עובדא דבעי למיסק לא"י דהוה ליה גילוי מלתא דקודם המכירה אמר כך וכמ"ש הרא"ש בפרק י"כ ודו"ק: בפרש"י בד"ה לנכסי מקרקעי אדעתא למיסק וכו' עכ"ל כתב הרא"ש לפי שאין זה דרך אדם למכור קרקעותיו וכו' אבל אם מכר כל מטלטלין שלו אפי' אמר בשעת וכו' עכ"ל ע"ש ולולי דבריו היה נ"ל לפרש מה שדקדק רש"י לפרש דמקרקעי הוו משום דאילו הוו מטלטלין ע"כ הלוקח הוא מוחזק בהו דאם לא כן בלאו הכי יכול לחזור ולא הוו זביני זביני וא"כ מאי דמי לקמן התם משום דלחומרא והיינו דמספקא לן וא"כ הכי נמי הכא אית לן למימר דהמע"ה ושפיר קאמר דהוה זביני זביני אבל בקרקע ניחא דלא הוה זביני זביני דכיון דספיקא הוה קרקע בחזקת בעליה ולא הוה זביני זביני וק"ל:

ח"א דף מט ע"א המתרגם פסוק כצורתו כו' והמוסיף עליו ה"ז מחרף כו' עיין פרש"י והוא דחוק שאינו מענין א' גם במוסיף מאי מחרף ומגדף איכא ויש לפרש מתרגם פסוק כצורתו היינו ויראו את אלהי ישראל שת"א יקר אלהי ישראל והמתרגם כצורתו ה"ז בדאי שהכי נאמר כי לא יראני האדם וגו' וכן בהיפך וידבר ה' אל משה וגו' המתרגם ומלל יקרא דה' עם משה ה"ז מחרף ומגדף ודו"ק: ע"ב [כל שמואלין אותו דבר הלכה בכ"מ כו' מבואר במסכת שבת]: עשרה קבין חכמה ירדו לעולם כו' בכל הני קאמר ירדו כ"ל ירדו מן השמים לפי הגזירה כדאמרינן במס' נדה בחכם וגבור ועשיר שמלאך הממונה על כך מעמיד הטפה לפני הקב"ה וגוזר זו מה תהא חכם וזו גבור וזו עשיר מיהו אותה הגזירה תוכנת יותר בארץ הזאת מבאחרת לפי מלאך ומזל אותה מדינה בכל ארץ וארץ לפי הטבעיים שזכר ומ"ה לא קאמר נמי עשרה קבין לדקות ירדו לעולם ובהיפך י' קבין רמעות כו' משום דהוה דבר שאינו נגזר מן השמים כדקאמר התם אבל נדיק ורשע לא קאמר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וק"ל. [וגסות לבבל לא נמית והכתיב ואשא עיני וגו' · כל דברי המאמר מבואר פרק זה בורר ע"ש]:

דף נ תוספות בד"ה היה לו לומר מזיד וכו' מ"מ מזיד הייתי הוה טענה מקובלת יותר כו' והר"ם פי' כו' עכ"ל מדברי תוספות ישנים יש ללמוד דלפי פי' הראשון במזיד הייתי נמי לא היה נאמן אלא כיון דהוי טענה מקובלת יותר מלא היה בלבי שלא פירש לו תביא לי מזה ולא טען כן מזיד הייתי ע"כ דלא למפטר נפשיה קאמר הכי אבל לפי' הר"ם קושטא הוא דבמזיד הייתי היה נאמן ובמגו יש להאמינו בשלא היה בלבי ומשני דאין כאן מגו לומר מזיד הייתי משום דלא בא למשוי נפשיה רשיעא והא דנאמן לומר מזיד הייתי ולא אמרינן דאין אדם משים עצמו רשע כבר כתבו התוספות בפ"ק דמציעא דאיכא למימר דעשה תשובה ואינו רוצה להביא חולין לעזרה אבל לא היה בלבי במגו דמזיד הייתי ודאי אין להאמינו דאיכא למימר דלא רצה לעשות עצמו רשע ולומר מזיד הייתי והא דקאמר התם דנאמן לומר לא אכלתי מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי לא משום מגו הוא ותדע דהא מגו במקום עדים הוא אלא כלומר מה שאמרתי לא אכלתי יוכל לתרץ דבריו לא אכלתי בשוגג אלא במזיד כ"כ התוס' בפ"ק דמציעא ע"ש ודו"ק: בד"ה דאתייליד וכו' נ"ל דלליסנא דאי בעי לא סליק אתייליד וכו' ולליסנא דאי בעי סליק נ"ל כו' עכ"ל כצ"ל מדברי מהרש"ל וכן נראה הגירסא לפי פרש"י אבל הב"י ח"מ סימן ר"ז כתב ליישב ולקיים דברי התוספות שלפנינו בלי הגה"ה ע"ש וק"ל: ע"ב בד"ה חוששין לסבלונות כו' וקשה להר"ס וכי כו' והא בעינן שידבר מענין כו' עכ"ל וליכא למימר דקושטא הוא דאיירי בכה"ג שמדבר מענין לענין ונותן לה סבלונות דא"כ מאי פריך ליה ממתני' דשלח לה סבלונות לאחר מכאן וכו' דודאי לא איירי בהכי כלל וק"ל: בד"ה ה"נ מקדשי כו' קמשמע לן דחיישינן למיעוטא כו' משום חומרא דאיסור א"א כו' עכ"ל בת"י הייס דהשכחן דחיישינן למיעוטא משום חומר דא"א גבי מים שאין להם סוף עכ"ל וק"ל: בא"ד והשתא הא דקאמר כו' דמקדשי והדר מסבלי היינו שמיעוטא כו' מסבלי והדר מקדשי היינו שכולם כו' עכ"ל ור"ל דזה דחוק לפי' ר"ח דלא איירי רישא וסיפא בחדא גוונא משא"כ לפרש"י גם לפר"י ניחא דאיירי בגוונא חדא דבין ברישא ובין בסיפא ניזיל בתר רובא וק"ל: בד"ה אי הכי כו' אע"ג דקידושין לא תפסי יש בהן כרת כיון שפוטר אותן כו' עכ"ל לכאורה אלא ראיה שיש בהן כרת כיון שפוטר מן החליצה ומן היבום כדאמר שם דחייבי כריתות פוטרין אבל חייבי לאוין צריכים חליצה אבל לא הוצרכו לזה דכיון דמהאי קרא יליף לה ר"ש ובקרא ונכרתה כתיב כדפריך הכא אלא דיש לפרש דבריהם שהוצרכו לראיה אמה שכתבו דקידושין לא תפסי בהו כיון שפוטר מן החליצה ומן הייבום משום דכ"א מכן היא באיסור אחות אשה ואחות אשה נפקא לן בפרק האומר דאין קידושין תופסין בה כמ"ש לעיל ודו"ק:

דף נא גמ' הרי תודה דליתא בטעות וליתא נמי בזה כו' וכ"ל דליתא נמי לחלאין אלא שהתלמודא לא חש לפרש וצריך לחלק דלא שייך הכא לומר כל חלה וחלה תקדוש פלגא כמו גבי חיטתא גם לפר"י בפרק מי שהוליאוהו בהא דאיתא לחלאין בחיטתא צריך לחלק אמאי לא נימא הכי בחלות ודו"ק: בפרש"י בד"ה עשירי וי"א כו' והרי הן מעורבין וירעו עד שיסתאבו כו' עכ"ל ובפרק מי שהוליאוהו פרש"י בע"א וע"ש בתוס' וק"ל: ע"ב בד"ה הרי כולכם כו' ואין לשבש כו' דא' מכולכם כו' א"כ לא מהרלא כו' עכ"ל ובת"י כתבו לפי זה לאביי נמי צריך להגיה באומר הראויות לי מכם ול"ג הראויה לי מכם מדהוה אחת צרה לחברתה עכ"ל וק"ל:

מהר"ם

מספקא להו וכו' ונפקא מינה להצריכה גט מספק: ע"ב אלא אמר רבא אני וארי שבחבורה וכו' כגון שאמרה היא וכו' · יש לדקדק והכל טעמא מאי למה נקיט מתני' האי לישנא דשייך גבי שליח האשה לקבלה ולמה לא השמיענו התנא דין זה גבי האיש כשאמר לשלוחו הלויני דינר של כסף וכו' כדלעיל וי"ל דלפי האמת גבי האיש כשאמר לשלוחו הלויני דינר של כסף וקדש לי בו אשה פלונית והלך והלוה של זהב אפילו ר"ש מודה דאינה מקודשת ולא שייך הכא מראה מקום הוא לו ואין שליח בזאת להוציא של זהב שלא ברשותו וק"ל נ"ל: בתוס' ד"ה איכא דניחא ליה וכו' עד לא פליג ר"ש · נ"ל להגיה לא פליגי אר"ש ור"ל דלא פליגי רבנן דאפילו הטעה לשבח אינה מקודשת אלא בכה"ג דאמר התקדשי לי בדינר כסף וכו' דאע"ג דכ"ע ידעי דדינר של זהב טפי מעלי איכא למימר שמא היא צריכה לדינר של כסף להשלים תכשיט והיינו דאמר בגמרא איכא דניחא ליה בכספא אבל בשבח ממון ר"ל כגון שאמר לה התקדשי לי בדינר אחד כסף או של זהב ונמצאו שנים או כדומה אפילו רבנן מודים דבהטעה לשבח כזה מקודשת ולא פליגי אר"ש דע"ז לא שייך לומר איכא דניחא ליה וק"ל: דף נ ע"א בתוס' ד"ה היה לו לומר מזיד הייתי וכו' והר"ם פי' וכו' · ר"ל שלפי דעת הראשונים דלא קאמר גמרא אלא דמזיד הייתי הוי טעם מקובל יותר משאמר בלבי היה כך אבל אין הכי נמי אם אומר בעלמא מזיד הייתי אינו נאמן אבל הר"ם פי' ודאי אם אמר מזיד הייתי מאמינים לו ויש להקשות דהכא מסיק דלא אמרינן הוי ליה למימר מזיד הייתי מטעם דלא עביד אינש דמשוי נפשיה רשיעא ושם בפרק קמא דמציעא חכמים פוטרים מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי וי"ל דדוקא כאן שיש לו טעם אחר שיכול לומר בלבי היה כך וכך מסיק גמרא דלא אמרינן היה לו לומר מזיד הייתי משום דלא עביד אינש דמשוי נפשיה וכו' ר"ל ורוצה יותר לטעון בלבי היה כך אבל לשם שאין לו שום טעם אלא שמכחיש העדים ואמר לא אכלתי אם באת לחייבו אם ירצה יכול לומר שמה שאמר לא אכלתי ר"ל שלא אכלתי בשוגג אלא במזיד ולא מטעם מגו דהא הוי מגו במקום עדים וע"ש בתוס' אבל מ"מ צריך ליתן טעם לפי' הר"ם דהכל טעמא מאי דמ"ט פוטרים אותו כשאומר מזיד הייתי ולא אמרינן דמשקר ולאפטורי נפשיה מקרבן קאתי כדאמר הכא כשאומר בלבי היה כך וצ"ל שאף לפי' הר"ם טעם בלבי היה כך הוא גרוע יותר ודו"ק אבל יש מתרצים דלהכי אנו מאמינים לו כשאמר מזיד הייתי דשמא האמת אתו וא"כ הוא מביא חולין לעזרה כמו שכתבו התוס' שם בפ"ק דמציעא ע"ש וזה אינו דא"כ ה"נ כשאומר בלבי היה כך והשליח לא עשה שליחותו נאמין לו משום דשמא האמת אתו ונמצא מביא חולין לעזרה וא"כ מאי מקשה בגמרא ודלמא שאני התם דלמפטר נפשיה מקרבן קאתי הא אם איתא דדברים שבלב הוי דברים הוי לן להאמינו מטעם שלא יביא חולין לעזרה · ומ"ש התוס' טעם חולין לעזרה בפ"ק דמציעא על ענין אחר כתבו זה וע"ש ודו"ק: ע"ב ד"ה חוששין וכו' לכך נראה לפרש וכו' חיישינן שמא קדשה כבר וכו' · ולפי זה צריכין אנו לפרש נמי משנתנו כן במה שאמרה אע"פ ששלח לה סבלונות לאחר מכאן ר"ל ויש לחוש שמא קדשה קודם הסבלונות קדושין גמורים זולת הראשונים שהיו פחות מש"פ אפ"ה אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח ולא קדשה קדושין אחרים זולתן וכן צ"ל גבי קטן שקידש וכן הא דקאמר בגמרא אבל פחות מש"פ וכו' וכי קא משדר ארעתא דקדושין קא משדר ר"ל שקודם הסבלונות קדשה כבר קדושין גמורין זולת הראשונים שהיו פחות משויין וע"ש באשר"י ובר"ן: דף נא ע"א בגמרא קני את והחמור · פי' משל הוא על המקנה דבר לאדם הנולד ולעובר שבמעי אמו ביחד שהעובר דומה לחמור שאין בו כח לקנות:

חכמת שלמה

מקודשת ועוד דאי ר"מ סבר מקודשת בנייר א"כ עיקר פלוגתא חסר מן הספר ומה שכתבו התוס' דסבר עדי חתימה כרתי לאו דוקא לטעמא קאמרי אלא כלומר שסבר ר"מ שבשום ענין אין מתקדשת בשטר אלא בעדי חתימה וא"ל א"כ מניין לתלמודא דמספקא לרבנן דלמא סברי עדי חתימה כרתי ובהא דשמין את הנייר לחוד הוא דפליגי וי"ל דתלמודא ס"ל דל"ג כדברי חכמים ואם לאו אינה מקודשת וא"כ ממילא מוכח דמספקא להו ודו"ק: ע"ב גמ' והב"ה דכ"ע אין כו' ותניא אידך בו ולא במה כו' ותניא אידך במה שבתוכו כו' כצ"ל: תוס' בד"ה איכא דניחא כו' לא פליג ר"ש נ"ב ראוי להגיה פה רבנן וה"פ אף רבנן מודים היכא שאמר דינר כסף ונמצא סלע דמקודשת דשבח ממש הוא ומ"מ נ"ל דה"ק מודה ר"ש שאם הטעה אותה בממון כגון שהזכיר כמה דינרין כסף שעולים בסכום ממון יותר מדינר זהב דאינה מקודשת אף שהדבר עצמו משובח יותר דזהב חשוב מכסף וק"ל · ולפ"ז יתיישב הלשון שפיר אם הטעה האשה בממון דמשמע בלישנא טעות ממש ודו"ק (עי' במהרש"א):

דף מט ע"א גמרא מאי מגודלת גדלת כו' נ"ב וקשה קלא סוף סוף למה קרא שבת יוחסין ומה נאה פי' הר"ן שפירש שנולדה מעבד עברי ומש"ה נמי חשובה קלא בעיני שיבבותיה וק"ל: תוס' בד"ה שיכול כו' לא מקרי קרח נ"ב פי' וה"ה נמי אם כתב עדיו מתוכו דהיינו שלשה עדים כמנין הקשרים אין לחוש על החלק שהרי עדיו מוכיחים עליו ודו"ק · (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' ספרא ותוספתא על מנת כו' כצ"ל ונ"ב ס"א: שם ההוא גברא דזבין לנכסיה אדעתא למיסק כו' כצ"ל ונ"ב פי' שאמר קודם מכירה שמוכר אדעתא דלמיסק כו' רק שבשעת המכירה לא אמר אשר"י פי' יש נוחלין: רש"י בד"ה לנכסי מקרקעי הס"ד: תוס' בד"ה דברים כו' תנאי כפול אלא גלוי מילתא כו' נ"ב פי' שאמר בשעת מכירה דאדעתא דלמיסק קזבין סגי בהכי ולא זו דלא בעי תנאי כפול אלא אף תנאי לא בעי כדפרישית וכן כתב הרא"ש להדיא בפרק יש נוחלין:

דף נ ע"א גמ' כל המומין הפוסלים כו' כצ"ל: ע"ב תוס' בד"ה חוששין כו' וכי שידך מאי הוי והא כו' נ"ב ואע"ג דאמרינן בפרק המדיר דמקדש בפחות מש"פ ובעל וכן קטן שקידש ובעל צריכה הימנו גט משום דאדם יודע שאין הקידושין תופסין בפחות מש"פ ויודע שאין קידושי קטן כלום וגמר ובעל לשם קדושין והכא משמע דאין אדם יודע אלא טועה דמש"ה אין חוששין לסבלונות לא קשיא דיודע ואינו יודע וגבי ביאה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לא מחית נפשיה לספיקא ובעל לשם קדושין אבל גבי סבלונות שאין לו השש איסור בדבר סומך לשלחם על דעת קדושין ראשונים כשם שסמך עליהם מתחלה כשקדשה כהם והיינו דתניא בתוספתא המקדש בפחות מש"פ פרוטה ושלח סבלונות לא עשה כלום שעל מנת קידושין הראשונים שלח בעל קני וכו':

דף נא ע"א רש"י בד"ה המרבה כו' אלא כפי חשבון כו' נ"ב דהיינו חצי מדה מעשר פחות חלק ט' שבו והשאר כולו טבל ודו"ק: בד"ה קני את והמור כו' נ"ב קני את והמור משל הוא שהרי החמור בודאי אין בו לד קנייה וא"כ קני את והמור פשיטא דליכא ממשא בדבריו ה"נ הנותן מתנה לנולד ולעובר כו' גמרא פרק מי שמת: ע"ב גמ' דאית ליה הנאה מיניה נ"ב שמעינן מיניה כמי שעשה שליח ליקח קרקע והלך ולקחה סתם יכול לומר לעצמי לקחתי ומיהו נ"ל דדוקא בקרקע סתם אבל בקרקע מיוחדת כיון שהוא מנהג רמאין כדאיתא בפרק האומר לא מני אמר דשארית ישראל לא יעשו עולה ורש"י ז"ל פירש דשויתיה שליח שעשאתו שליח לקדשה לכל הכא ומשמע שאם עשאתו שליח לקדשה לפלוני בפירוש חיישינן עכ"ל הר"ן: רש"י

דף נב תוס' בד"ה והלכתא כוותיה כו' אלא אפילו לא סידך בסס אלא שנתרצו כו' עכ"ל ושידך עדיף טפי דהיינו בקישור התנאים כמו שאנו עושין וכן נראה מלשון תוספות ישנים שכתבו מאחר שקיבל עליו האב חרם תקנת הקהילות בעבורה מלוה רמיא עליה וכו' עכ"ל וק"ל: **בא"ד** ועוד אפילו לא פירש נמי אפילו בפה יש לנו לומר דקידש הגדולה כו' עכ"ל והיינו כי הכא שאמר בתך מקודשת סתם אבל בקידש אחת משתי אחיות ודאי גם ר"ת מודה ביה כמ"ש הרא"ש וע"ש: **בד"ה** ביע"ל קג"ס ט' ומ"מ לא הוזכר יע"ל קג"ס אלא על יאוש כו' עכ"ל ר"ל לבר מדהכא דהוזכר בו נמי וק"ל: **בא"ד** וגם כתוב בספרים כו' בעובדא דאריפא דאורבני כו' עכ"ל בסוף פרק המפקיד ואולי דבריהם הכא היה נראה להרן דלכך לא נאמרה הך מלתא בהאי כללא דלא חשיב אלא פלוגתא דנפשייהו משא"כ הך דבמלתיה דרבה רבה הוא דפליגי וכהאי גוונא כתבו התוס' במקומות אחרים וק"ל: **בד"ה** והוא לא אמר כו' אבל בדלא שדיך אדרבה גרע גזל דידה מגזל כו' עכ"ל ודקאמר רב אפילו בגזל דידה הכי קאמר אע"ג דגזל דידה מהני בדשדיך אפ"ה בדלא שדיך לא משום דגרע מגזל דעלמא וק"ל: **בא"ד** והשתא ניחא שפיר דמתמה תלמודא ממילתא דר"י והוא לא אמר כו' עכ"ל ר"ל ולא מתמה כן מכמה משניות וברייתות דאיתו נקנה אלא ביאוש משום דהוה אמינא דוקא בממונא כו' כמ"ש התוספות אבל ממילתיה דר"י גופיה פריך שפיר דאפילו איסורא דרבנן לית ביה לחומרא וכמו בקידושין דדמיא להקדש כדאמרינן בפ"ק וכן הוא בתוספות ישנים והשתא נמי לא אצטריך לן לתירוצא שכתבו התוספות לעיל דר"י לא אתי לאשמועינן אלא שאין הנגזל יכול להקדיש דשפיר אשמועינן גם בגזלן דלא מחמרינן בהקדש לאסור מיהת מדרבנן ודו"ק: **ע"ב** גמ' והני מילי במוזא אבל בכישא מלי אמר ליה אנא שקלי כישא כו' ולעיל בפרקין דאמרינן בכישא דירקא דהוי דרך בזיון היינו דאין חוששין לשמא נתרצה האב אבל הכא איירי בגדולה דנתרצית ודאי דמקודשת גם בכישא וק"ל: **תוס'** בד"ה אם נמצאו כו' וא"כ צ"ל גבי פרוזמא דשויא כו' עכ"ל ומיירי נמי בכה"ג שלא א"ל נשליה לקדשה בפרוזמא אלא לקדשה סתם והיה אפשר לו לקדשה בפחות וק"ל: **בד"ה** המקדש בחלקו כו' דהא ממון גבוה הוא ואינו יכול ליקח ממון מהגאה כו' עכ"ל ובת"י כתבו אע"ג דאית ביה שוה פרוטה שיכול למוכרה לכהן מכל מקום כיון שהוא ממון גבוה אינה מקודשת ולא דמי לעל מנת שאדבר עליך לשלטון עכ"ל וק"ל: **גמ'** וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש רבי יהודה סבר לך כו' ור' יוסי סבר כאש כו' מתוספות ישנים קשה דלשתוק מלך דמשמע כל צורכך ולא איצטריך לכתוב אש עכ"ל ויש לדקדק כיון דהאי קרא בקדשי הקדשים איירי דהוי ממון גבוה מנלן בקדשים קלים ולולי פרש"י שפי' נמנו וגמרו כו' ועדיין היא מחלוקת קאי על רבי יהודה היה לי לפרש דנמנו וגמרו כו' ועדיין היא מחלוקת קאי גם לרבי יוסי וקושטא הוא דמעיקרא לא הוה יליף מהאי קרא אלא קדשי קדשים ובתר הכי נמנו וגמרו דאף בקדשים קלים לא קידש והיינו מקרא דמייתי אביי לקמן בברייתא דת"כ דר"י דלא יחלקו אף בקדשים קלים ורב קאמר עדיין היא מחלוקת דעדיין אף לר' יוסי איכא חלוקה בדין זה בין קדשי קדשים לקדשים קלים ואיך שיהיה קשה למאי דמייתי ת"כ דר"י מקראי דלא יחלקו בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים למה לי האי קרא דמייתי רבי יוחנן גופיה מקדש הקדשים מן האש כו' ודו"ק:

ה"א דף נב ע"ב מאיר שכב יהודה כעס וכו': דמתוך כעס בא לידי טעות לומר שאין קידושין בעזרה וא"כ תורה מה וכו':

דף נג תוס' בד"ה וקאמר דלית כו' פי' שאינו יכול ליטול ממון אחר של חבירו כו' עכ"ל לכאורה ממון של חבירו היינו ממחבת על מרחשת קאמר וזה אינו דהא ממחבת על מחבת נמי לא יחלוקו כדקתני בהדיא בברייתא אלא דר"ל ממון אחר של חבירו היינו אפילו ממחבת זו על מחבת אחרת ומיניה וביה שכתבו היינו במחבת אחת ואין להקשות מהיכא תיסק אדעתיה לומר דאפילו מיניה וביה לא יחלוקו עד שהוצרכו ראיה לזה דיש לומר דהוה ס"ד לפרש מחבת על מחבת היינו אפילו בכלי אחד ולכך הוצרכו לראיה דע"כ אשכחן חלוקה בקדשים כדתנן כו' והיינו ודאי בכהאי גוונא במחבת א' ומהא דקתני בברייתא איש חולק כו' אין להביא ראיה דמיהת איכא בהו חלוקה דאיכא לפרש איש חולק היינו שנוטל כ"א חלק ממנו בלא חלוקה והטלת גורל וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה משום אונסא כו' אי נמי אפי' לא רמי אחריות עליה לא ניחא כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה כיון דאונסא דאורחא על האשה הל"ל גבי דידה נמי דלא ניחא לה משום אונסא דאורחא שעליה ויש ליישב דנקט הכי משום דשביק גבי דידה סברת רבי ירמיה דהיינו משום טירחא ולא נחית רבי ירמיה להך סברא דאונסא דאורחא וק"ל: **תוס'** בד"ה איהו לא ניחא כו' משמע מתוך פירושו שלא יחולו הקידושין במזיד כו' עכ"ל דממה שפי' גבי שוגג איכא למילף אמזיד כיון דאיתו שוה פרוטה כאן אין הקידושין נגמרים עד בואם לירושלים הגם שיש לגמגם בזה דה"ק דאין כאן שוה פרוטה אם לא יקבל עליו איהו אונסא דאורחא מ"מ הכי משמע דלא יגמרו הקידושין כלל דכיון דאין כאן שוה פרוטה מה יועיל לה שמקבל אונסא דאורחא הא השתא לא נתן לה כלום ובת"י וז"ל דהמעשר שוה פרוטה מלומלם שאם היה הרבה תמלא שיתן לה שוה פרוטה למוכרו מיד כדי להוליכו לירושלים ואז יהיו הקידושין נגמרים מיד עכ"ל ודו"ק: **בד"ה** אף במכר לא כו' ואין מעילה לר"מ אלא באוכל כו' ואין מעילה אלא בשינוי כלומר במזיד כו' עכ"ל כל דבריהם צריכין ביאור משום דדברי רבי יהודה גבי הקדש מפורש בקרא דכתיב כי תמעל מעל וחטאה בשגגה כו' הרי מפורש דבשגגה יש מעילה ולא במזיד הוצרכו לומר דר"מ ס"ל דחטאה בשגגה דכתיב היינו דוקא לענין אוכל הקדש כדלקמן לבר פדא אבל במוציא מעות לא שייך ביה מעילה דכ"מ שהוא שם הקדש עליו כו' ומיהו במזיד מתחלל לר"מ משום שינוי שקנה לקנותה ולגוזלה מרשות הקדש כמ"ש התוספות לקמן ויליף לה דתמעל מעל מזיד משמע כמו גבי סוטה דכתיב לשון מעל והיא מזידה וקרא דונתן הכסף וקם לו דמשמע דאינו מתחלל במזיד אלא ע"י נתינת כסף תחתיו היינו למצוה אם לא שינה לקנותה בגזילה והך דאין מעילה אלא בשינוי היא במסכת מעילה בפרק הנהנה אך מה שכתבו דרבי מאיר לטעמיה כו' ומפיק ליה מקרא כי תמעל וגו' לא הוזכר בהך מלתא התם ר"מ ודו"ק: **בא"ד** מקרא או דתמעל מעל ואין מעילה כו' במזיד לא קידש דבמעילה הוא דגלי כו' כל"ל:

דף נד תוס' בד"ה מועלין בחדתין כו' דקאמר התם שלמה שלישית כלומר שכלו כל השלש קופות חוזר לשניה כו' עכ"ל וכ"ה בכל נוסחות תוספות שלפנינו ור"ל ראשונה ושניה ושלישית דקאמר היינו תרומה ראשונה שהיה באחד בניסן בשלש קופות ותרומה שניה היא שהיה באחד בסיון בשלש קופות ושלישית היא שהיה באחד בתשרי בשלש קופות וכן מפרש התם ברישא דהך תרס הראשונה וחיפה לשם א"י שניה לשם כרכין כו' שלישית לשם בבל כו' ור"ל דתרומה ראשונה שבאחד בניסן לשם ארץ ישראל שהביאו שקליהן מתחילה ותרומה שניה לשם כרכין כו' שהביאו שקליהן בין ניסן לסיון ותרומה שלישית לשם בבל כו' שהיו יותר רחוקין הביאו שקליהן בין סיון לתשרי כך נראה מפי' הרע"ב במתניתין והא קאמר התם מתחילה מא' בניסן עד א' בסיון נוטל מתרומה ראשונה שנתרמה בג' קופות באחד בניסן לשם א"י ואח"כ משנתרמה תרומה שניה בא' בסיון בג' קופות לשם כרכין כו' אע"פ שיש עדיין בראשונה שלא כלו הג' קופות בב' חדשים נוטל מג' קופות שמתרומה שניה עד א' בתשרי ומשנתרמה אז תרומה שלישית בג' קופות לשם בבל כו' אע"פ שלא כלו גם ג' קופות של תרומה שניה בד' חדשים נוטל משלש קופות מתרומה שלישית והא כתבו התוספות דקאמר התם שלמה שלישית כלומר שכלו כל שלש קופות שמתרומה שלישית בתוך ששה חדשים שמתשרי עד ניסן חוזר למה שנשאר בג' הקופות של תרומה שניה כלו גם אלו חוזר למה שנשאר מג' קופות של תרומה ראשונה כלו גם אלו יחזור ויתרום מאותן שקלים שהביאו מתשרי עד ניסן אבל מהרש"ל לא הבין השמועה כך אלא דראשונה ושניה ושלישית קאי על הקופות בתרומה אחת ולפי הבנתו הגיה בדברי התוספות ואין טעם לפירושו למה חוזר מתחילה מקופה ראשונה לשניה ומשניה לשלישית כיון שכולו מתרומה א' ועוד שאר דחוקים ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש בלי הגה"ה וכפי' הרע"ב שם ודו"ק: **בד"ה** אימא ר' יהודה כו' דל"ג לעיל גבי אין מועלין בעתיקין דברי ר"י דאי גרסינן ליה הל"ל כו' עכ"ל וק"ק לפי זה דלא גרסינן ר' יהודה מאי פריך מהא דקתני ר"מ אומר מועלים בשירי הלשכה ואימא דר"מ במזיד דלא אמרינן במזיד הואיל וכתנו להגות כו' דהא במתנית' ס"ל דקידש במזיד בכתנות כהונה אבל אי גרסינן במתני' ר"י ניחא דע"כ בשוגג איירי מתני' דאל"כ לא הוה אמר ר"י מועלין בחדתין ויש ליישב דאע"ג דר"מ מזיד מקרא דתמעל מעל מפיק ליה כמ"ש התוס' לעיל דיליף מסוטה מ"מ לישנא דמתניתין מועלין בכ"מ לא משמע אלא שוגג וכה"ג צריך לפרש לקמן לפרש"י אהא דקאמר הניא רבי יהודה מדקתני אין מועלין כו' דאי מזיד ליכא מעילה והאי כו' ע"ש ומיהו קשה אמאי לא פריך לרבי יוחנן נמי מכל הני כיון דליכא לאוקמא במזיד ודוחק לומר כמו שהרצו התוס' לקמן לבר פדא דלענין אכילה מודה רבי מאיר והשתא מועלין בחדתין איירי נמי בכה"ג שאכל משקולת כנגדן שנהנה מגוף השקלים והוי כמו אכילה כו' עכ"ל דהא הכא לרבי יוחנן הכתי לא אסיק אדעתיה הא דמסיק לקמן לבר פדא הא דלא אמרו בשוגג מתחלל אלא לענין אכילה ותקשי ליה לרבי יוחנן ויש ליישב ודו"ק: **ע"ב** תוס' בד"ה תרי תנאי אליבא כו' מיהו קשה דבפרק ב' דייני גזירות תני אבני כו' ובמס' שקלים כו' עכ"ל ר"ל דהאי שינויא דמשני הכא אתרתי ברייתות דתרי תנאי נינהו ליכא לשנויי התם בפשיטות דלכאורה הסברות הפוכות דבחדא קתני אבני מזבח כו' וכל דבר שבקדושה אתיין מבדק הבית חוץ לחומת כו' וכל דבר שאינו קדוש כ"כ באין משירי לשכה ובאידך תני בהיפך זה ותירצו דמ"מ י"ל התם תרי תנאי ודו"ק: **בד"ה** לא אמרו כו' שנהנה מגוף השקלים והוי כמו אכילה ולא אתא למעוטי אלא הוצאה עכ"ל ואיכא לאקשויי לפ"ז לקמן דמייתי הא דאין מועל אחר מועל במוקדשין כו' כילד היה רוכב ע"ג בהמה ובא חבירו כו' ומוקי לה כר' יהודה דאמר הקדש בשוגג מתחלל הא כר"מ נמי אתי דמודה בכה"ג דבשוגג מתחלל כיון שנהנה מגוף הבהמה והכוס ולא פליג ר"מ אלא בהוצאת מעות ויש ליישב דלא קאמר לקמן ההיא רבי יהודה אלא כלומר כסברת ר' יהודה דסבר במתני' בכל שוגג מתחלל אבל ר"מ [לא] אשמועינן ליה בהדיא ודקאמר נמי לקמן דמדרבי יהודה נשמע לר"מ היינו נמי מסברת ר"י ומיהו ר"מ נמי מודה בכה"ג כדקאמרינן הכא ודו"ק:

דף נה בד"ה אמר רב אושעיא כו' כל הספק שעליה ורוצה להוציאה לחולין כו' עכ"ל אע"ג שבתיקון זה להתחייב בדמיה של עולה ושלמים לא הוציאה לגמרי לחולין לאוכלה עכשיו משום חטאת בכור ומעשר כדלקמן מ"מ הוציאה לחולין עכשיו מספיקות הללו להיות חולין גמורים כשימומם וק"ל: **בא"ד** שנתכוין לגוזלה כו' ולשטת בה ובכה"ג שרי ואחר שהוציאה לחולין כו' עכ"ל ור"ל דודאי אסור לגזול הקדש אלא דהכא התירו חכמים לגזול כדי להוציאה מידי הקדש ולא ימעלו בה וכ"ה בת"י ומשום דהשתא לפירוש התוספות לא הוה איצטריך ליה לחוב בדמים דהא בגוזלה מן הקדש יצאת לחולין והא קאמרי דאחר שהוציאה לחולין בגזלה עלה גם בדעתו לחוב כו' וכדי שיתכפרו הבעלים מידי ספקא אם עולה אם שלמים ורבי יוחנן פריך ליה לקמן וכי אומר לו לאדם חטא כו' דהיינו שיגזול הבהמה לכתחילה מן ההקדש כדי שתזכה לתקן ספיקא אם לבהמה שלא ימעלו בה ואם לבעלים שיתכפרו ומהרש"ל נדחק לקמן בדבריהם ולא ידענא מי הכריחו לכך וק"ל: **בד"ה** אין מועל כו' דהא דאמרינן הכא כו' ואז הוא מתכוין לגוזלה היכא דנתנו לחבירו כו' עכ"ל הוא מגומגם דתרתי למה לי דהא הכא בבא לחוב בדמיהם סגי בלא נתנו לחבירו וכן בנתנו לחבירו סגי אפי' כסבור שהיא שלו כמ"ש התו פות לקמן אהך דתוספתא ואהך דנטל אבן

חכמת שלמה

דף נב ע"א רש"י בד"ה ונקיט רב בידיה תלת שלש מהן כו' כנ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה וכי אשה כו' הרי אין רגילות שתכנס לשם כו' נ"ב פירוש ובודאי לא נישאל הלכה בה מאחר דלא שכיחא אלא לקפחני בהלכה וק"ל:

דף נג ע"א גמ' לה' הוא קודם לה' הוא לה' כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה אסרו כו' עושקו הס"ד: **תוס'** בד"ה וסמיך ליה כו' אלא וי"ו מוסיף על כו' נ"ב ולפ"ז אם על תודה בכדי נקט דהא קרא וזאת תורת זבח לעיל מיניה כתיב: **ע"ב** רש"י בד"ה אשה כו' בשגגת הקדש לר"מ מעות כו' הד"א: **תוס'** בד"ה איהו לא כו' בקדושתם וקדושין לרישים כו' לא אמר שיגמרו עד כו' כנ"ל: **בד"ה** אף במכר כו' דאם ירצה לגוזלו יקנו כו' כנ"ל:

דף נד ע"א גמ' דברי רבי יהודה נמחק: **תוס'** בד"ה מועלים כו' בהא פליגי התם תנא קמא סבר יחזור ויתרום פי' מהדתין כו' לניסן ולא משמע מתוך פרש"י אם מועלים כו' כנ"ל ונ"ב פי' דרש"י לא הזכיר בפי' אותן חדתין שבאו אחר סוכות אלא פי' סתם חדתין דהיינו סתם שקלים המובאין תוך שנתן ודו"ק נ"ל: **בא"ד** וה"נ תנא בירושלמי במסכת שקלים כו' שלמה שלישית כלו' שכלתה כל הקופה השלישית הוזר לשניה שלמה שניה כו' כנ"ל ונ"ב פי' לפי שאינו מריק כל הקופה הראשונה בפעם אחת אלא אע"פ שיש בראשונה חוזר לשניה וכן משניה לשלישית והשלישית נוטל ממנה עד שתשלם כולה ע"ש (עיין במהרש"א): **ע"ב** גמ' ומשתכר בסלע ומעשר שני שלו כו' כנ"ל ונ"ב כן הוא בהדיא בפ"ד דמסכת מעשר שני והפסד פרש"י מפרש מפני וק"ל ורבינו שמשון מפרש לשם ומעשר שני שלו כלומר שאין מחולל המעשר יותר מסלע ומאחר שהמעשר שוה ב' סלעים א"כ נשאר סלע של מעשר ביד הלוקח וזהו ומעשר שני שלו ע"ש:

דף נה ע"א תוס' בד"ה אין מועל וכו' ונהי נמי דסבר שהיא כו' כנ"ל ונ"ב נ"ל כמו א"כ ודו"ק:

רש"י

מהר"ם

דף נב ע"א בתוס' ד"ה והלכתא וכו' משום דלא יעשה כן במקומינו וכו' והא דאמר לעיל ואינו יודע אם גדולה שבגדולות אם גדולה שבקטנות וכו' כשיש לו ב' כתות בנות מב' נשים שאני כמו שכתב הרא"ש ז"ל אבל יש להקשות ממה דקאמר כולן אסורות חוץ מקטנה שבקטנות משמע אבל אמצעית שבקטנות אסורה ואמאי לא אמרינן דודאי לא קדשה לפני הגדולה שבכת זו משום דלא יעשה כן במקומנו ועיין לקמן דף ס"ד דאיתא בהדיא בגמרא דמיירי דאין כאן אמצעית בקטנות דלא כרש"י דלעיל אבל מ"מ מקטנה שבגדולות קשה לר"ת וק"ל: **ד"ה** והוא לא אמר הכי עד והשתא ניחא שפיר דמתמה גמ' ממלתיה דר' יוחנן עד סוף הדיבור והשתא מייתי שפיר ממלתיה דר"י העולם מפרשין דעת התוס' דר"ל דלפי תירוץ הראשון שתרצו דר"י לא בא אלא לאשמועינן דהנגזל אינו יכול להקדישו אבל בגזלן ליכא חידוש מאי מתמה הגמרא לעיל והוא לא אמר הכי והא"ר יוחנן וכו' ה"ל למפרך והא מתני' היא אבל אין הלשון מתיישב שאין שייך לומר והשתא ניחא שפיר מאחר שלא הוזכר קושיא זו מקודם זה וגם בסוף הדיבור שאמרו והשתא מייתי שפיר ממלתיה דר"י אינו מיושב ונראה לומר דהשתא באין התוס' לתרץ גם הקושיא ראשונה שהקשו בתחלת הדיבור תימה מאי מתמה גמרא דלמא לא אמר ר' יוחנן אלא בגזל דאחרים וכו' ס"ל להתוס' השתא דהמקשה שהקשה לעיל והוא לא אמר הכי ס"ל דהא דהיה מתמה ר' יוחנן ואמר מי אמר רב בודאי לא היתה תמיהתו על מה שאמר רב ואפי' בגזל דידה דאינו תמיהה כ"כ שאם סבר ר"י דבגזל דאחרים אינה מקודשת אינה תמיה אם סבר רב דאפילו בגזל דידה אינה מקודשת ולא אמרינן מרקבלה אחילתה אלא ודאי עיקר תמיהתו היה על עיקר הדין שאמר רב דקדשה בגזל אינה מקודשת על זה היה מתמיה שלא יהיו קדושין לחומרא להצריכה גט לכך פריך והוא לא אמר הכי והא איהו דאמר אינו יכול להקדיש וכו' ואפי' איסורא דרבנן ליכא נ"ל וק"ל:

דף נד ע"א בגמרא ת"ש מועלין בחדתין וכו' מקשין העולם והלא ברייתא זו לר' יוחנן נמי תקשה דהא לר' יוחנן סבר ר"מ דאין מועלין בשוגג ואין מעילה בהקדשות אלא באוכל אוכלין הקדש כדפרישית לעיל והכא קאמר דמועלין אף בעתיקן התוס' מקשין קושיא זו לקמן בדף זה ע"ב ד"ה לא אמרו אלא לענין אכילה וכו':

דף נה ע"א בתוספות ד"ה קדשים קלים כו' אלא צריך להמתין עד שימומם וכו' ולפי זה החילוק שבין ר' יאשיה ובין ר' יוחנן הוא זה שלר' יאשיה מייתי ב' בהמות או ב' דמים ומתנת

או קורה כו' דמשמע מכל דבריהם דבנתכוון לגוזלה אף על גב דלא נתנו לחבירו וכן בנתנו לחבירו אפי' לא נתכוון לגוזלה יצא מרשות הקדש לרשות אחרת מקרי וע"כ נראה להגיה כאן בדבריהם וכצ"ל ואי נתכוון לגוזלה כמו היכא דנתנו לחבירו כדין כו' דר"ל אם נתכוון לגוזלה מקרי שינוי ויצא מרשות לרשות אחר מקרי כמו נתנו לחבירו אע"ג דלא גזלה ומהרש"ל כתב לקמן במה שכתבו התוספות והכי נמי דכסבור שהיא שלו כו' דהוה כמו א"כ כו' ע"ש הוא דרך דחוק ורחוק ודו"ק: ע"ב בד"ה דמייתי נמי תודה כו' ואע"ג דפסח אינו נאכל כו' עכ"ל ר"ל גם בפסח שלא בזמנו דמיקרב שלמים אינו נאכל אלא ליום ולילה אחד דהיינו מותר הפסח דאמרינן ביה הכי בפרק האשה וק"ל: בד"ה ודלמא אשם הוא כו' הא סמיכה לא מעכבא כו' עכ"ל נ"ע דא"כ הדרן קושיין דלעיל לדוכתין דהיא עצמה תיקרב שלמים ואי משום בכור ומעשר דאין מתנותיהן שוות הא מתנות לא מיעכבא כדפרכינן בפרק האשה גבי פסח אלא משום מתנות דאילו פסח מתנה אחת ואילו שלמים ב' שהן ארבע מאי נ"מ והא תנן כל הניתנין על מזבח החיצון שניתנין במתנה אחת כיפר כו' ואי נימא הכא כדמסיק שם אימר דקאמרינן לענין דיעבד לכתחילה נמי בתמיה א"כ ה"נ נימא הכי הכא לענין סמיכה וע"ש בתוספות ודו"ק: בד"ה אשתכח בת כו' דכל שבחטאת מתה באשם רועה וא"כ תרעה עד שיסתאב והדמים כו' עכ"ל מיהו ברייתא לא מתוקמא אלא בנמלא בן שנה אע"ג דהאי נמי לא נאכל אלא במומו משום בכור ומעשר כדמסיק לעיל מ"מ הך מלתא חדתא באשם דהדמים יהיו לקיץ המזבח לא הוזכר בברייתא אלא דבבן שתי שנים המקשה ידע לעשות תקנה שלא הוזכרה בברייתא דהיינו תרעה כו' והדמים כו' אע"ג דבחטאת נמי ידע שמתה היכא דבאשם רועה מ"מ מתה לא מקרי תקנה ודרך שאלה קאמר בת שנתה מאי אי איכא תקנה אי לא וקאמר מדתני חנניה כו' דלית לה תקנה בבת שנתה ודו"ק: בד"ה אין לוקחין כו' משום דכתיב וצרת הכסף וגו' וה"נ אמר בהגוזל כו' אלמא לא בעינן כסף צורה כו' עכ"ל ומתוך שמעתין דקתני במזיד תעלה ותאכל במקום ליכא לדחויי פרש"י דאימא למצוה הקפידה תורה לכסף צורה ולא לעיכובא ודו"ק:

דף נו בד"ה ואם לקח בשוגג כו' וא"ת מה קנס הוא למוכר כו' עכ"ל לכאורה מה קנס שייך בשוגג והא דיחזרו דמים אינו רק משום טעות גם קשה דלכאורה מפרש"י נראה דאי לא יחזרו הדמים היה חל קדושת מעשר על הבהמה ולא היה צריך המוכר להעלות המעות לירושלים ונראה לפרש דקושייתם אינו על השוגג אלא אמזיד במתכוון להוציא מעות מעשר לחולין וכפי שיטת התוספות לקמן בפר"י דאין קדושת המעשר חל אז על הבהמה אלא שנשאר קדושת מעשר על המעות שביד המוכר ותו לא מידי ודו"ק: בד"ה במזיד תעלה כו' ולכך אין מתחלל בדיעבד גזירה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין וי"ל דהא"כ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שהלוקח כו' עכ"ל ולאו מפיו אנו חיין בקושייתו דכבר הקשו התוס' בפרק לולב הגזול ותימה דמשום גזירה כו' לא הל"ל אין מתחללין דיעבד כדמשמע כו' דמשום גזירה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד וי"ל דאין מתחללין היינו שיחזרו דמים למקומן כו' עכ"ל ע"ש והדבריהם מפורש בת"י בשמעתין וז"ל במתכוון להוציא כו' וק"ק היאך יש כח לחכמים לעקור החילול שחל על הבהמה כו' ושמא אין זה בתורת חילול אלא בתורת מכר ויש כח ביד חכמים לבטל המכר ונמצא שלא חל מעולם קדושת מעשר על הבהמה עכ"ל ואין להקשות דא"כ מאי קא קשיא להו לתוספות לקמן לפרש"י שפירש שהבהמה נתפסת בקדושת מעשר והמעות נתחללו וכי משום קנס נאמר יחזרו דמים למקומן כו' עיין שם ואימא נמי כי הכא דיש כח ביד חכמים לבטל המכר כו' דלא דמי דהכא משום גזירה דשמא יגדל עדרים אמרו כן לבטל המכר כדאמרינן בפרק לולב הגזול דאין מתחללין בדיעבד אבל התם דלאו משום גזירה דשמא יגדל עדרים אמרו כן אלא משום לפני עור וגו' דיודע שהלוקח מתכוון להוציאה לחולין אין זה כדאי לבטל המכר כיון דמדינא חל הקדושה על הבהמה ולא אשכחן ליה בשום דוכתא בכה"ג דליבטל המכר משום האי קנסא דלפני עור וגו' אבל לתירוץ מהרש"ל שכתב אהך קושיא דהכא ודאי קשה מאי קא קשיא להו לתוס' לקמן לפרש"י ואימא דהתם נמי צריך המוכר להעלות גם הבהמה לירושלים ודו"ק: בא"ד ומההיא דהגוזל קמא דקאמר זבין בהמה כו' שמא אתיא כרבי מאיר כו' עכ"ל מהך דהגוזל הקשו לעיל לפרש"י והוה ניחא להו לפירוש ר"י לעיל דטעמא משום דשמא יגדל עדרים והיינו משום דלעיל הוי מצי לפלוגי דהך דלולב הגזול איירי בבעלי מומין דאפי' דיעבד אין מתחללים אבל בתמימים דחזיין לשלמים אפי' לכתחילה מחללין ובהכי איירי ההיא דהגוזל אבל הכא שהוצרכו לומר דע"כ בתמימים נמי לכתחילה לא משום גזירה דיגדל עדרים קשיא להו שפיר מההיא דהגוזל דזבין בהמה כו' דהיינו אפי' לכתחילה ודו"ק: ע"ב בד"ה מסתברא כו' וזה דוחק לפריב"א כו' דטוב לו שיחזרו לו בהמתו מלהעלות דמיו לירושלים כו' עכ"ל לכאורה קשה ומאי דוחקא לפריב"א הא כבר תירצו בזה לעיל ובסמוך דאי לאו דקנסינן למוכר משום דאיסורא גביה הוה קנסינן ללוקח דאין הדמים חוזרים למקומן אלא שילך לבית המוכר ולחלל המעות שביד המוכר שילאו לחולין וצ"ל דהכי קא קשיא להו הכא למאי דמסיק דלכך קנסינן למוכר משום דאיסורא גביה דלא הוה אצטריך לזה אלא דגם אם שוים הם הלוקח והמוכר לענין קנס ואין לנו לקנוס לא לזה ולא לזה יש לנו לומר דזכות הוא למוכר דטוב לו שיחזרו לו בהמתו מלהעלות דמיו לירושלים ועיין במהרש"ל בזה דרך אחרת ואין להאריך ודו"ק: בד"ה המקדש כו' ואמאי לא חשיב בהך מתני' פגול נותר וטמא כו' עכ"ל ק"ק תיפוק ליה דמשום איסור קודש אינה מקודשת כדתנן לעיל המקדש בחלקו כו' ויש ליישב דפסיקא להו בשום דוכתא בפיגול כו' דפקע מינייהו איסור קודש (א) ובהכי ניחא נמי דה"מ למתני נמי בהו מכרן וקידש בדמיהן מקודשת אע"ג דקודש תופס דמיו בכל הני פקע מינייהו איסור קודש ודו"ק: בא"ד ושביעית אחר הביעור עכ"ל ר"ל דה"מ למתני נמי ברישא בשביעית דאינה מקודשת אחר הביעור אבל קודם הביעור הא קתני לעיל גבי אחיות דמקדש בשביעית אלא משום סיפא דמכרן וקידש בדמיהן מקודשת לא ה"מ למתני שביעית אחר הביעור שהרי תופס דמיו כדלקמן ומיהו לא ידענא לפי מ"ש התוספות לקמן דשביעית שרי בהנאה וא"כ לאחר הביעור נמי מקודשת ויש ליישב ודו"ק:

דף נז בפרש"י בד"ה כפרה כו' ולא פרכינן אי מה קודש כו' דאין משיבין כו' עכ"ל בפי' ישנים של רש"י כל זה אינו וכן נראה שהוא טעות דמה שייך בזה אין משיבין על ההיקש דהא הך מלתא גופה דתופס דמיו באנו ללמוד מקדשים כדלעיל גבי כלאי הכרם ומהרש"ל כתב ליישב וז"ל שסבר בודאי עגלה ערופה אינו תופס דמיו דהא לא אקרי קודש כו' עכ"ל ע"ש ודברים דחוקים הם מ"מ מאי פירכא שייכא הכא דמה לקדשים שתופס דמיו כיון דיוצא לחולין והוי קולא לגביה ודו"ק: תום' בד"ה כפרה כתיב בה כו' אבל מחיים לא להכי אצטריך כפרה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דזה התירוץ אינו עיקר דהא לקמן מוכח דעגלה יליף מצפרים כמ"ש התוס' לקמן עכ"ל ואין זה מוכרח דלקמן דעגלה יליף מצפרים היינו דוקא לר"ל אבל לרבי יוחנן ליכא למילף בעגלה מחיים אלא מהך דרשא דכפרה כתיב בה דמסתמא ר"י לא פליג ארבי ינאי רביה דס"ל עגלה אסורה גם מחיים וק"ל: בד"ה וזה אשר וגו' וא"ת להך תנא כו' וי"ל דגמרינן איסור משולחת משחוטה כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל דלא ילפינן שחוטה ממשולחת דשחוטה איסורה תלוי בשחיטתה כו' ואף ר"ל דאוסר מחיים לא יליף שחוטה ממשולחת כו' עכ"ל ע"כ אין זה הטעם עיקר דהא משולחת גופה אינה אסורה לרבי יוחנן מחיים קודם שחיטת השחוטה ולר"ל נמי איסור משולחת גופה מחיים קודם שחיטת השחוטה ליכא למילף אלא מעגלה ערופה משעת לקיחה אבל עיקר הטעם דליכא למילף לר' יוחנן בשחוטה מחיים ממשולחת דמשולחת גופה אינה מחיים קודם שחיטה והשתא ניחא לר"ל נמי בין איסור המשולחת ובין איסור השחוטה ליכא למילף מחיים קודם שחיטה אלא מעגלה ערופה ודו"ק: ע"ב בד"ה הרי רובע כו' דשור הנסקל שרי כו' וכן נמי קאמר בריבע ונרבע כו' עכ"ל רובע ונרבע בכלל שור הנסקל הם אלא דבפי' ר"ת לא הוזכר בהו אלא בשור נגח וה"ה דה"מ למפרך בשמעתי' סתם משור הנסקל וכ"כ בת"י דה"ה דה"מ למפרך מעגלה ערופה ולפי דברי התוספות לעיל דהך דרשה דכפרה כתיב בה אינו עיקר ניחא דאיכא למימר לר' יוחנן בעגלה ערופה נמי אינה אסורה מחיים ודו"ק: בד"ה כל שעומד כו' פ"ה דבשדה לא מהני שילוח דבעינן כו' עכ"ל בדברי פסקי התוספות עומד חוץ לעיר ומשלחה שלא כנגד העיר עכ"ל כמ"ש מהרש"ל וכ"ה בתום' ישנים ודקאמר אלא כל שעומד בעיר ויזרקנה כו' היינו שעומד סמוך לעיר מחוץ לה ויזרקנה כו' עכ"ל: בד"ה מה שלי כו' וכמו כן נאמר שהשחיטה תוליא מידי איסור אבר מן החי כו' עכ"ל דבריהם מגומגמין מה שייך כאן איסור אבר מן החי דלא הל"ל אלא שהשחיטה בחוץ תוליא מידי מעילה כמו המיתה אף על פי שלא נזרק הדם ואם נאמר שאין השחיטה דומה למיתה כלל כיון שמלינו שהשחיטה בפנים אינו מוליא מידי מעילה בלא זריקה א"כ מאי אהני ליה שתוליא בחוץ מידי אבר מן החי דהא בפנים נמי השחיטה מוליא מידי אבר מן החי ואפילו הכי אינו מוליא מידי מעילה בלא זריקה וה"נ נימא כן מבחוץ ודו"ק: בד"ה ת"ל ושחטו כו' וחד לאיסור אכילה כו' אא"ע לשחיטה כו' עכ"ל כ"ה בפרושים ישנים אבל בפירוש הדפוס שלפנינו הגיה כפי' התוספות דאצטריך נמי חד לבעלי מומין כו' וק"ל:

ח"א דף נז ע"א דרש כל אתין שבתורה וכו'. שזהו ודאי כבוד התורה שאין בה שום אות שלא לצורך ולזה קאמר כשם שקבלתי שכר על הדרישה מפני כבוד התורה כן אקבל שכר על הפרישה שזו כבוד שמים הוא שאין להשוות לו שום דבר לרבות ורע"ק לא היה חש בזה מלרבות ת"ח שגם זה בכלל כבוד שמים ותורתו שהם לומדים אותה וק"ל:

קרני ראם (א) נ"ב ולא משמע כן בש"ס נדרים דף י"ב וכן מר"ן שם אלא דבפיגול לא פקע בה הקדש ובאמת כוונת התוס' למ"ש בב"ק י"ב דחלק בעלים הוי ממון שלו ומקדש בחלקו איירי בכהנים וא"כ שפיר משכחת בפיגול ונותר בחלק בעלים וז"ב:

מהר"ם

ומקריבן אפי' עדיין בהמת הספק היא בתמימות אבל מ"מ גם עם בהמת הספק ימתין עד שיומום דשמא בכור ומעשר היא ולר' יוחנן אינו מתנה ומקריב עתה כלום אלא עם כל וכל ימתין עד שיומום ואז יתנה מה שיתנה:

דף נו ע"א ד"ה ואם לקח בשוגג וכו' עד וא"ת מה קנס הוא למוכר וכו' ר"ל מדפרש"י כופין את המוכר להחזיר לו הדמים וכו' משמע דלא ניחא ליה למוכר למעבד הכי אדרבה ריוח הוא לו וכו': בא"ד שהמוכר בפנינו עי' לקמן בדף זה ד"ה מתקיף וכו': ד"ה במזיד תעלה וכו' והא דנקט לעיל מתחללין במלתיה וכו' פי' באותה ברייתא דלולב הגזול שהביא לעיל בד"ה אין לוקחין וכו':

דף נז ע"א בגמרא איתיביה ר"י לר"ל כל צפור טהורה וכו' פי' כך מקשה המקשה דאם איתא דילפינן צפורי מצורע מעגלה ערופה דאפילו מחיים אסירי ל"ל להאי תנא למילף מאשר לא תאכלו לאסור השחוטה דמשמע דהיינו לאחר שחיטה וצ"ל דר"י לא ידע ברייתא דתנא דבי רבי ישמעאל דתני נאמר מכשיר ומכפר וכו' וכן משמע לקמן דמתרץ תנאי היא ומשני מה"ד וכו' ואע"ג דאיסורא דלאחר מיתה נמי מצינן למילף מעגלה ערופה דהא איסורא כתיב בה לכל הפחות לאחר עריפה כמ"ש התוס' בסמוך ד"ה תנאי היא מ"מ הצפור השחוטה הואיל והיא דמיא קצת לקדשים מאחר שהיא נשחטה הוה מדמינן לה לקדשים נ"ל: בתום' ד"ה וזה אשר לא תאכלו וכו' עד וא"ת להך תנא וכו' פי' לר"י דס"ל הא דתנא דרבי ישמעאל לעיל: ד"ה תנאי היא וכו' וי"ל דמעיקרא צריך למילף וכו' והשתא צ"ל דלא ס"ל להתוס' תירוצא קמא שתירצו לעיל בד"ה כפרה כתיב בהו וכו': בא"ד ואח"כ ילפינן צפור השחוטה דנאסרה מחיים וכו' מעגלה ערופה מקשין העולם ל"ל למילף צפור השחוטה דנאסרה מחיים מעגלה ערופה ליליף מצפור המשולחת דנאסרה מחיים דהוה איסורא דשייך בה כמ"ש התוספות בסמוך דהא בעגלה ערופה משם ילפינן ונ"ל הא דכתבו התוס' לעיל מזה דילפינן צפורי מצורע מעגלה ערופה מה עגלה ערופה אסורה לכל הפחות וכו' אף צפור המשולחת וכו' ילפינן הא אתי מכח צפור השחוטה וה"ק כמו שמצינו בע"ע דנאסרה לאחר עריפה לב"ה כמו כן גבי ציפורי מצורע לאחר שחיטה דהיינו משחיטה ואילך אסורה אף המשולחת עד שעת שילוח כמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה משעת שחיטה דמשולחת בעצמה אין לה שום שייכות לע"ע דנילף מינה וכן לא שייך לומר דנילף ציפור השחוטה מהמשולחת דנאסרה בחיים דהא איסורא דמחיים דמשולחת אינו בא אלא מצד איסור דלאחר שחיטה וק"ל ולכך צריך למילף מע"ע דנאסרה אף מחיים נ"ל: ע"ב בגמרא אי מה שלי בשלך ענוש כרת' נ"ל דכל זה מדברי התנא ר"מ ואיכא למפרך הא הוא קושית הגמרא ונ"ל דלפי המסקנא גם ר' מאיר אשנוייא דבסמוך ושחט ושחטו אותו וכו' סמך במה שאמר אמרה תורה שחוט שלי בשלי וכו' דהיכי שייך דלא הרגיש דאיכא למפרך פירכא דפרכינן: שם ושחטו ושחט אותו וכו' נ"ל דברייתא היא: בתום' ד"ה מה שלי בשלך וכו' והקשה הר"ם וכו' פי' קושייתו כך הוא והאיך מצי למילף מה שלי בשלך אסור וכו' אדרבה נילף מיניה שריותא ונאמר מה שלי בשלך דהיינו קדשים בחוץ אותה שחיטה מוציאו מידי מעילה אע"ג שאין נזרק דהא לא גרע מקדשים שמתו שיצאו מידי מעילה וכמו כן נאמר בשלך בשלי דהיינו כששוחט חולין בעזרה אותה שחיטה מוציאה מידי האיסור שהיה בה קודם זה דהיינו איסור אבר מן החי ולשתרי אפילו באכילה וכ"ש בהנאה ועיין בריש מעילה דמשמע שם דשוחט קדשים שלא במקומם כמו דחנקינהו דמי ואין בהן מעילה אבל מ"מ נ"ל דאסירי ליהנות מהם דאיסורא דהקדש לא פקע מינייהו אלא שאין בהן מעילה כן נ"ל:

חכמת שלמה

ע"ב רש"י בד"ה וכי אומרים כו' נאמר לו עמוד ותטא כו' נ"ב ואף לפי מה שפירשו התוספות דכבר הוציאה לחולין ואחר כך עלה במחשבתו לתקן אפ"ה מיחזי כאילו תמימין נפדין דמי יודע מה היה במחשבתו כי אם הוא לבדו ודו"ק:

דף נו ע"א גמרא במעות מעשר שני ואם לקח כו' כצ"ל: תום' בד"ה ואם לקח כו' מאחר שהמוכר לפנינו כו' נ"ב פי' אפילו לריב"א שפי' אין מחללין היכא דליכא בעין מ"מ מאחר שהמוכר לפנינו היינו כופין אותו שילך לביתו של מוכר ויחלל כמו שפירשו תוספות בסיפוך הדף: בד"ה במזיד כו' דנקט לעיל מתחללים במילתיה דר' מאיר דמשמע כו' כצ"ל: בא"ד ולכך אין מתחלל בדיעבד נ"ב ואין להקשות מאחר שמן התורה מתחלל איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין די"ל דאין ה"נ צריך המוכר להעלות לירושלים אלא שגם הלוקח צריך להעלות הדמים לירושלים ודו"ק. (עיין במהרש"א): ע"ב רש"י בד"ה מנלן שאסורה בהנאה הס"ד: תום' בד"ה מסתברא כו' אבל לפירוש הר"ם כו' נ"ב פי' דאי לאו דקנסינן למוכר משום דאית איסורא לגביה ע"כ הוה קנסינן ללוקח שיחול עליו ואז היה מחולל אבל לפירוש ריב"א לא היה מחולל מאי אמרת שלא אף לפי' ריב"א הוה קנסינן ללוקח שילך לביתו של מוכר ויחלל היינו נמי כדי לתקן האיסור שביד המוכר אבל אי לאו האיסור בידו לא היינו כופין אותו בכך נמצא מה שהאיסור בידו אינו מביאו לידי קנס והיזק. וצ"ע היטב (עיין במהרש"א): בא"ד והבהמה קדושה נ"ב פי' אי לאו דתקנו יחזרו דמים למקומן שהרי כתב אבל מוכר יודע שהמעות מתחללות על הבהמה ועובר אלפני עור לא תתן מכשול משום הכי תקנו שיחזרו דמים למקומן וק"ל: בא"ד אבל לפי' ר"י ניחא כו' כצ"ל:

דף נז ע"א רש"י בד"ה כקדשים כו' דאין משיבין על ההיקש נ"ב נ"ל לפרש דעת רש"י שסובר (בודאי) עגלה ערופה בודאי אינה תופס דמיו דהא לא אקרי קודש ומשמע בסוגיא דלא שייך תפיסת דמים אלא בקודש כלומר שיצא הוא לחולין ע"י כך וא"כ איכא למיפרך מה לקדשים שאסורים שכרי חמור דתפים דמים כו' על זה פי' אין משיבין על ההיקש ואף שאין זה היקש אלא מאחר שדומה לגזירה שוה שמצינו ביה כפרה כקדשים אין משיבין עליו ודו"ק: תום' בד"ה כפרה כו' אבל מחיים לא נ"ב וזה התירוץ אינו עיקר דהא לקמן מוכח דעגלה יליף מציפורי כמו שפירשו התוספות לקמן (עיין במהרש"א): בד"ה וזה אשר כו' וא"ת להך תנא נ"ב פי' דס"ל מחיים אינו נאסר ולא יליף מעגלה ערופה ודו"ק: בא"ד הנאה הוא דמחיים נ"ב פי' אף רבי יוחנן מודה בזה רק דלא סבירא ליה דמיתסרא מחיים דכולי האי לא ילפינן שחוטה ממשולחת דשחוטה איסורה תלוי בשחיטתה כדאמר לעיל בדברי רבי יוחנן ואף ריש לקיש דאוסר מחיים לא יליף שחוטה ממשולחת כי אם מעגלה ערופה כמו שפירשו התוספות לקמן וק"ל: בד"ה שחט כו' שחיטה ולא מקודם כו' שמא אחר לקיחה היה כו' כצ"ל וג"כ פירוש ואיידי דמינכרא שהיא מכה ישנה שלא בא מחדש אחר השחיטה ודו"ק: בד"ה תנאי כו' ציפור השחוטה נ"ב אבל שחוטה ממשולחת לא ילפינן כדפרישית לעיל: ע"ב גמרא מין המכשיר נ"ב ס"א הכשר: רש"י בד"ה אמר קרא כו' הוא קדש כתיב למדרש ביה קדוש הוא כו' כצ"ל: בד"ה שכן כו' אתי ליה במה מצינו להחמיר ולאסור כצ"ל: בד"ה ה"ג בתורת כהנים כו' ופירושא חד לחיה וחד לעופות וחד לאיסור אכילה בדיעבד ודקתני כו' כצ"ל וג"כ כן מצאתי בפי' מדויק וכן משמע הגירסא כרש"י שכתב והא דקתני מרבה אני את החיה וק"ל וכן איתא בפירוש הקונטרס שגורסים התוספות נ"ל: תום' בד"ה כל שעומד כו' נ"ב אבל על הגמרא אינן מקשים רק על פירוש הקונטרס עיין בפיסקי תוספות (עיין במהרש"א):

דף נח בד"ה אלמא כו' ולפ"ה נמי לא קשה מידי כו' עכ"ל ר"ל לפ"ה נמי דפי' שם משום שעות ולמעלה היינו מתחילת שש דהוי שעות דרבנן ל"ק כו' וק"ל : **גמ'** מיעוטי כתיבי כתיב הכא והיית חרם כמוהו וכתיב התם יובל היא כו' כתב מהרש"ל כ"ל טעות דשני קראי למה ואף שהיה לי ליישב בדוחק מ"מ לא נהירא דבפרק רבי ישמעאל בע"ז איתא בהדיא דלא דרשינן שום מיעוט אלא קרא דחרם הוא ועוד למ"ד כו' עכ"ל והאריך ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים גם שבילקוט פרשת בהר איתא הגירסא כמו שהיא בגמרות שלפנינו וכבר הרגישו התוספות בקושייתו זאת דתרי קראי למה ותירצו דבכה"ג איתא הסוגיא בפרק כל שעה אהך דתרומת הדשן ועגלה ערופה הוו שני כתובין ולמאן דאמר דמלמדים תרי מיעוטי כתיבי דכתיב ושמו וכתיב הערופה וכתבו התוס' שם תימה לר"י אמאי איצטריך תרי מיעוטי בחד שני דלהכי כתביה דלא למילף מנייהו וי"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא לא הוה מצי למעוטי אלא מלתא דלא דמי ליה אבל מלתא דדמי למיסר לא להכי איצטריך תרווייהו עכ"ל והכי נמי איכא למימר אתרי מיעוטי דהכא ומה שלא הזכיר בפרק ר"י אלא חד מיעוטא אין זה קושיא כלל דהתם לא נחית אלא לפרושי קרא דכתיב בע"ז למ"ד חליפי חליפין מותרין מדכתיב היא ולמ"ד אסורין איצטריך היא למעוטי ערלה וכלאי הכרם דס"ל שני כתובין מלמדים ומיהו סמך נמי אקרא דכתיב ביובל דאי לאו הכי לא הוה ממעטינן אלא מילתא דלא דמי אבל הכא דנחית לפרושי למאן דאמר שני כתובין מלמדין הוצרך לאתויי תרי קראי למעוטי אף דדמי כמ"ש התוספות בפרק כל שעה והריטב"א שכתב דה"ג תרי מיעוטי כתיבי כי חרם הוא ולא גרסינן והיית חרם כמוהו כו' לא מחק אלא האי קרא דוהיית חרם כמוהו דלאו בכלל תרי מיעוטי הוא אלא דגרס תחתיו כי חרם הוא כדמוכחת הסוגיא דפ' ר"י וכפרש"י שם אבל יובל היא ודאי דגרס ליה דההוא הוה בכלל תרי מיעוטי ומה שהקשה עוד למאן דאמר ב' כתובים אין מלמדין כי יובל היא למאי אתי אין כאן מקום קושיא דידע ביה תלמודא שום דרשא אחרינא גם זה הוא דוחק גדול שכתב לפי דרכו דתרי מיעוטי דקאמר תלמודא לאו דוקא אלא ב' כתובים כו' הוי כחד מיעוט כו' ולפי גירסת הריטב"א בגמרא כי חרם הוא במקום והיית חרם כמוהו וכנראה מסוגיא דפ' ר"י כפרש"י שם יש להגיה גם בתוספות דהא ידעינן מדכתיב כי חרם הוא דמשמע כו' וכ"כ מהרש"ל אך קשה לפי זה דהיאך סלקא דעתך למימר דאצטריך לגופיה לאשמועינן דחליפי חליפין מותרין כו' הא ודאי לא מהאי קרא קאתי אלא מכי חרם הוא קאתי כפרש"י שם וכגירסת הריטב"א וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות גמרות ישנות ונוסחת ילקוט וגם דברי התוספות שלפנינו דגרסינן כתיב הכא והיית חרם כמוהו והתם נמי בפ' ר"י דקאמר חליפי חליפין מותרין מדכתיב הוא לאו מכי חרם הוא כפרש"י שם אלא מכמוהו הוא דאיסורא דחליפין מוהיית חרם דמשמע כל שאתה מהייה הימנו והיתר דחליפי חליפין מכמוהו דמשמע מיעוטא הוא ולא חליפי חליפין ומסיק שם דלמ"ד ב' כתובין מלמדין כמוהו למעטינהו והשתא דברי התוספות מתיישבין שפיר דליכא למימר דאצטריך האי קרא לגופיה להתיר חליפי חליפין דהא ידעי ליה מדכתיב כמוהו ולא אצטריך למכתב גביה והיית דמשמע לאיסורא כל מה שאתה מהייה הימנו דההוא משביעית נפקא אי לאו משום ב' כתובים ובהכי יתיישב כל הסוגיא בלאי מחק וגרר ותו לא מידי : **ודע** שלא תרצו הקושיא אלא למ"ד אין מלמדין וחליפי חליפין מותרין אבל למאן דאמר מלמדין וחליפי חליפין אסורין לא תרצו כלום וכן הניחו הדבר בקושיא שם בתוס' אבל בריטב"א כתב שם לתרץ והדברים דחוקים ואין להאריך ודו"ק : **בפרש"י** בד"ה כמי שהורמו כו' וה"ה נמי דמצי לאוקמא בתרומה כו' אם כן מאי קמשמע לן כו' עכ"ל מיהו אכתי לקמן קשה דבעי לאוקמא הך דגונב טיבלו כו' דקמפלגי בטובת הנאה ממון או לא אמאי תני כלל טבל ולא קתני גונב תרומה שהפרישם ישראל חבירו ויש ליישב ודו"ק : **ע"ב** בד"ה ואיבעית אימא וכו' וטעמא דרבי משום דאית ליה דשמואל כו' עכ"ל ומתני' נמי בתרומה הוה נמי מתוקמא שפיר בהכי (א) אלא דקתני בה נמי מעשרות דליכא לאוקמא בהכי אבל הכא אימא דלא פליגי אלא בתרומה כפרש"י לקמן וק"ל : **בד"ה** בשכר הבאה כו' ושרי למשקל אגרא ומקודשת כו' עכ"ל ומיהו הא דקתני מתניתין בתרומות ומעשרות לא ניחא ליה לאוקמא בשכר הבאת תרומות ומעשרות והוי ממון גמור ולא טובת הנאה דדרך כהן לחזר אחריהן בבית הגרנות וק"ל :

סליק פרק האיש מקדש

האומר פרק שלישי

תוס' בד"ה והלך וקדשה כו' מקודשת לי והיא כו' הא דקאמר לי לצורך כו' עכ"ל כצ"ל מדברי הרא"ש וכ"ה בת"י וק"ל :

דף נט בפרש"י בד"ה אלא בשינוי כו' וכן עד שלא יקבלו טומאה כו' אלא בשינוי מעשה עד שיתחיל לשוף כו' עכ"ל והיינו למאן דאמר שינוי מעשה לתקן נמי מעשה הוא ולא כר"י דסבירא ליה בפרק במה בהמה דשינוי מעשה לתקן לאו כלום הוא והיינו עד שלא קבלו טומאה אבל אחר שנטמאו ודאי דבעי לכ"ע שינוי מעשה לקלקל דהיינו שבירה ונקיבה כפרש"י לעיל ודו"ק : **תוס'** בד"ה עני כו' דמיירי בדג מת כו' ועל ידי מעשה שעשה כו' עכ"ל אף על גב דהדגים חיים שרולים לנוד עדיין הפקר הן מ"מ על ידי מעשה זה נתאספו ולא הוי כהפקר ולא קשיא להו אלא לפרש"י שפי' שם מן הדג היינו לייד שנתן עיניו בדג שהכיר חורן כו' דהוה כהפקר בעלמא ודו"ק : **ע"ב** בפרש"י בד"ה מקודשת כו' ושמואל אמר אינה בספיקא אלא עד ל' יום שמא ימות כו' עכ"ל וה"ה דשמא יחזור כפירושו לקמן קידושין תלוין שמא יחזור בו כו' ולא ידענא למה שינה פירושו וק"ל : **תוס'** בד"ה מידי מחשבה כו' ליפרוך נמי כו' לרבי יוחנן דקאמר אם עד כו' אבל אם משתרם ביטל כו' עכ"ל לא הוו צריכי לדיוקא דבהדיא הכי מתנייא במסכת תרומות בסיפא דהך מתני' דמייתי הכא ואם משתרם ביטל כו' ואיך שיהיה יש לדקדק בדבריהם אמאי לא תקשי להו בפשיטות גם לר"ל מהך סיפא לרישא דמ"ם ברישא דאתי דיבור ומבטל דיבור ובסיפא אין דיבור מבטל דיבור דהא איירי אפי' תרם השליח במחשבה ולמדתי ליישב זה מדברי תוספות ישנים וזה לשונם אהא דקאמרינן אלא מיד מחשבה מיהא תיפוק אף על גב דרים לקים גופיה אית ליה לעיל דיבור מבטל דיבור בדלית ביה מעשה כלל דיבור דהכא הוי כעין מעשה שהרי על ידי מחשבתו נגמר הדבר עכ"ל מיהו האי מעשה דעל ידי מחשבתו נגמר הדבר לא עדיף מנתינת מעות ליד אשה ולכך פריך שפיר לרבי יוחנן דלא חשיב ליה מעשה בכה"ג והשתא ה"כ הכא גבי תרומה לא תקשי מהך סיפא לר"ל כיון דנגמר הדבר ע"י מחשבתו הוי כעין מעשה אבל לר"י פריך שפיר דלא חשיב ליה מעשה כמו נתינת מעות ליד אשה ודו"ק : **בא"ד** אפי' תרם אחר כך כריו אחר כו' כצ"ל : **בד"ה** לא קידשה כו' דאי אמרה לשליח אין רצונה כו' פשיטא דאינה מקודשת דאטו כו' עכ"ל נ"ל דר"ל באמירתה גופה לשליח פשיטא להו דלכולי עלמא אינה מקודשת אבל באמירה על ידי שליח לשליח פליג ר"ל דאל"כ לא הוה פריך מידי לר"ל מהסיא דהגיע בשליח או ששלח אחריו שליח והיינו טעמא לר"ל דלא אתי דיבור דהאי שליח שני [ומבטל] דיבורא קמא לשליח ראשון אבל דיבורא גופא לשליח קמא ודאי דעדיף כמ"ש התוספות בפשיטות ודו"ק : **בד"ה** אם ביטל כו' הכא לא מצי כדלעיל כו' דהכא ליכא נתינת כו' עכ"ל לכאורה דברים שאין צריכין הם חדאי כן הוא להאי לישנא שנתנה רשות לשלוחה והיאך סלקא דעתך למימר הכא נתינת מעות לאשה ויש ליישב דודאי משמע להו דע"כ להאי לישנא נמי איירי בנתינת מעות אחר כך לשליח דאם לא כן מאי נפקא מינה בחזרה שלה דפליגי בה ר"י ור"ל ומשו"ה קאמרי דלא דמיא דהאי נתינת מעות ליד אשה קודם חזרה דהוי כמעשה משא"כ הכא דליכא נתינת מעות כלל קודם חזרה ודו"ק : **בד"ה** מתורת גט כו' וצריך לפרש אתה סבור כו' ולא היא דהרי הוא כמו מעות כו' עכ"ל דלפי סוגיא דהכא בין המקשה ובין המתרץ סבירא להו דגט אינו כמו מעות דאע"ג דהמעות אינן בעלים ויוכל לקדש בהן שנית הגט אינו כן כיון דלשם גירושין נכתב מתחילה ונתבטל שוב לא יוכל לגרש בו אלא שהמקשה הוה ס"ד דבביטול שליחות שתם הגט נמי בטל והמתרץ השיב לו דמסתמא אינו מתכוין לבטל אלא השליח אבל לפי הסוגיא דבפרק השולח דלפי המסקנא גט אינו יכול לבטל כלל דהוי כמו מעות ע"כ המקשה טעה בזה והוה סבר שהגט יכול לבטלו ואינו דומה למעות וק"ל : **גמ'** קשיא הלכתא אהלכתא כו' היינו למאי דמסיק דהלכתא כר"י אפילו בקמייתא ואע"ג כו' דכמעשה דמי ודמיא ליה הגט אבל ללישנא בתרא לק"מ דגט הוה מעשה טפי דאם לא כן תקשי לרב נחמן גופיה הך מתניתין דשולח גט כו' דעלה קאי רב נחמן וק"ל : **שם** לריכא דאילו אמר רב כו' ה"א התם דלרחוקה כו' ה"א התם הוא דאין גט לאחר מיתה כו' קלת קשה דמכח הנך סברות סמ"ל דרב הוא דאמר הנא דאמרי אפילו כרבי אלא דהתם טעמא הוא דאין גט לאחר מיתה וחזרה הוה מילי דכדי ושמואל הוא דאמר הנא דאמרי אפילו כרבנן אלא דהתם משום דלרחוקה קאתי ולכך איכא לספוקי בחזרה ויש ליישב דלא נראה ליה לתלמודא לחלק מכח הנך סברות לפי האמת אלא דסד"א לחלק אי לאו פלוגתייהו ודו"ק :

ח"א דף נט ע"א לא מר נחית וכו' ומתקריא ארעא דרבנן כו' נ"ל דאח"כ ספקיר אותה רבי אבא דאל"כ לא הוו מלו רבנן ליסנות ממנה דמתנה אינה לשון הפקר ולא ניתנה במתנה אלא לרב גידל ומכאן דכל קנסות והפקר שב"ד עושין גם בזמן הזה הוא לת"ח ולא לעניי עם הארץ ודו"ק :

דף ס בפרש"י בד"ה אסברא לך כו' דהא ליכא למימר טעמא דר"י משום דקסבר ב' לשונות כו' עכ"ל מיהו אכתי ק"ק דאימא טעמא דרב נמי דאמר מקודשת ואינה מקודשת לעולם נמי מהאי טעמא דר"י קאמר דכולן תופסין בה כי סרגא דליבני ומנ"ל לתלמודא למימר דמספקא ליה לרב אי תנאה אי חזרה ויש ליישב דלא ניחא ליה לאוקמא מלתא דרב הכי משום קושיא דהך ברייתא דפריך לר"י וק"ל : **בד"ה** לרב יהודה הוי קידושי שני קידושין שהרי הראשון לא נתכוין לקדשה בפרוטה אלא במאתים זוז כו' עכ"ל לכאורה דר"ל לרב יהודה הר' זוז ניתנו בתורת קידושין ולא נתקדשה בפרוטה שנתן לה מתחילה ולא ידענא מי הכריחו לפרש כן דהא ע"כ גבי גט ליכא לפרושי הכי אלא לרב יהודה נמי בגט או בפרוטה שנתן לה מתחילה הוי מגורשת ומקודשת אלא שלא יתחילו הגירושין והקידושין אלא משעת

קרני ראם (א) נ"ב וכלא"ה לק"מ דהא מתני' מיהו ככר הופרש התרומה :

חכמת שלמה

דף נח ע"א גמ' מין הכשר ומנין כו' דבי רבה אמר כו' בעזרה איפתיקו אתו לקמיה דרבה אמר כו' כצ"ל וכ"ב ס"א : **שם** הכא כי חרם הוא וכתיב התם כו' כצ"ל ונמחק והיית חרם כמוהו וכ"ב עיין בעבודה זרה דף נ"ו וכ"כ ריטב"א דה"ג ועוד נ"ב כ"ל טעות דשני קראי למה ואף שהיה לי ליישב בדוחק מ"מ לא נהירא דבפרק רבי ישמעאל בע"ז איתא להדיא דלא דרשינן שום מיעוט אלא קרא דחרם הוא ועוד למ"ד דב' כתובים אין מלמדין ל"ל האי קרא דהא חרם הוא מוקי לה התם לאותו מ"ד שני כתובים אין מלמדין למעוטי חליפי חליפין וא"כ יובל היא למאי אתא וכן בגירסת הריטב"א ליתא ותרי מעוטי דקאמר לאו דוקא אלא שני כתובים כו' הוי כחד מיעוט וחרם הוא הוי תרי מיעוטי ודו"ק (עיין במהרש"א) : **במתני'** והאפר חטאת נ"ב ס"א פרה : **רש"י** בד"ה ת"ל כו' אכילה כתמימים כצ"ל : **בד"ה** ר' שמעון כו' ובהנאה ובבשר בחלב כו' בהנאה ובחולין בעזרה כו' כצ"ל והד"א : **תוס'** בד"ה ושני כתובים כו' וי"ל מדכתיב כו' נ"ב תימה סוף סוף למ"ד חליפי חליפין אסורים אמאי הוו שני כתובין הלא צריך קרא והיית חרם כמוהו לאסור חליפי חליפין עד עולם וראיתי בתוס' דעבודה זרה שהקשו התוס' כך ועמדו בקושיא ומ"מ נראה דלפי האמת לא קשה מידי מה בכך דלא הוי שני כתובין א"כ מאי אית לך למימר נילף מנייהו הא איהו בעי חרם הוא למעוטי אלא שמ"מ דוחק הוא הלשון שאומר שני כתובים הן וס"ל מלמדין אינו צריך לכל זה דלעולם ס"ל אין מלמדין והכא לא הוי שני כתובים וזהו מה שעומדים התוס' בקושיא ודו"ק :

האומר פרק שלישי

ע"ב גמ' וכן האומר נ"ב אף שהרא"ש מפרש האי וכן דקאמר קאי אמה שמקודשת לשני מ"מ נ"ל פשטא דמתני' דקאי אמילתא דרמאות כמו הלך דרישא שהוא רמאי הכי נמי מי שקדשה עד זמן פלוני ובא השני וקדשה דהוי נמי מקודשת לו והוי רמאי ודוקא קדשה אבל חזר וטרח כדי לקדשה ובא אחר וקדשה לאו רשע נקרא ולא רמאי ואינו דמי לעני המהפך בחררה כו' שיכול לומר לו קנה לך במקום אחר מה שאין כן בנשיאת אשה שיכול לומר לא ניחא לי באחרת ואפילו רש"י שפי' חררה של הפקר אפילו הכי נוכל לחלק דבקדושין שרי משום פריה ורביה כמו שחילק רש"י בפרק בתרא דע"ז על מתני' דהמקדש בערלה והרא"ש הביאו ומ"מ היכא שקדשה כבר ועשה מעשה פשיטא דנקרא רמאי ורשע : **תוס'** בד"ה והלך כו' הרי את מקודשת לי והיא כו' כצ"ל וכ"ב מבואר באשר"י :

דף נט ע"א גמ' איבעי ליה לאודועי כו' : **שם** אמר זבנה ניהלי כו' נ"ב וא"ת והתניא בתוספתא ואיתא נמי בירושלמי בפרק איזהו נשך הנותן מעות לחבירו ליקח לו פירות למחצית שכר ולא לקח אין עליו אלא תרעומות ואם ידוע שלקח מוציא ממנו בעל כרחו והכי נמי ליפקוה להסיה ארעא רבה בב"ת מרב תירצו התוספות בשם בעל נתיבות נ"ל דהתם כשלקח בזוזי של משלח אבל הכא רב בזוזי דנפשיה זבן עכ"ל הר"ן : **רש"י** בד"ה והגיע כו' מפורש בפרק השולח כצ"ל והס"ד וא"כ מה"ד כל כמה דלא מטא כו' : **ע"ב** רש"י בד"ה ואפילו כו' לא כו' וקדשה כו' וחזרה בה כו' כצ"ל : **בד"ה** לעולם כו' בתוך ל' ושיהיו כו' כצ"ל : **בד"ה** מספקא כו' מעכשיו אי כו' סד"א :

מהר"ם

דף נח ע"א בגמ' אלמא חולין שנשחטו בעזרה לר"ש לאו דאורייתא פרש"י לא איסור שחיטה ולא איסור הנאה · הא דדחיק רש"י לפרש כן דאל"כ אלא דאית בה איסור שחיטה לא יתיישב שפיר דמייתי ורמינהו דמקשה מדמצריך ר"ש שריפה משום דמאחר דבשניהם דהיינו בהמה וחיה אית בהו איסור שחיטה מדאורייתא וא"כ הוה שייך נמי לומר שהשוו חכמים דבריהן ואפי' בחיה צריך שריפה כמו שפרש"י בסמוך וק"ל וא"ת מנ"ל להמקשה שסובר ר"ש כן באמת ושמא סובר ר"ש דאית בהו איסור שחיטה דאורייתא ולא יקשה קושית ורמינהו י"ל דהמקשה סובר דאם איתא דאית ליה לר"ש איסור שחיטה דאורייתא לא הוה ס"ל דמקודשת הואיל ושייך בה איסור דאורייתא אע"ג דאיסור הנאה אינה מדאורייתא כמו שמצינו גבי חמץ כמ"ש התוס' ד"ה אלמא חולין וכו' כנ"ל סברת רש"י : **בתוס'** ד"ה וכן חיה וכו' כדמוכח פרק כיסוי הדם · עיין שם בגמ' ובתוס' ותמצא שם הכל מבואר שמפרשים התוס' הקושיות באופן אחר מסברת רש"י : **ד"ה** ושני כתובים וכו' וי"ל מדכתיב וכו' · ונ"ל דה"ה למאן דאסר חליפי חליפין ויליף מדכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהווה ממנו וכו' נמי מתורץ מדכתיב והיית חרם כמוהו דמינה ילפינן איסור חליפי חליפין ש"מ דלדרשא אתיא :

האומר פרק שלישי

דף נט ע"ב תוס' ד"ה לא קרשה עצמה וכו' נראה לפרש בלא אמירה לשליח וכו' · פי' שחזרה דוקא שלא בפני השליח והשליח לא ידע מזה דבר והלך השליח וקבל קידושין וע"ז קאמר ר"ל דאינה יכולה לחזור ואין חזרתה חזרה אבל אם מתחלה אמרה לשליח צא וקבל קידושי ואח"כ קודם שקיבל השליח הקידושין חזרה בה ואמרה להשליח אין רצוני שתקדשני והשליח לא השגיח בדבריה וקבל

נתינת הר' זוז ולא למפרע וכן מוכחא כולה שמעתי' ויש ליישב פירושו דה"נ ה"ק לא נתכוין לגמור הקידושין וכן הגירושין עד שיתן לה הר' זוז ודו"ק: תום' בד"ה כל גיטא כו' לכך נראה לומר דודאי בכהאי גוונא הוי כריתות אלא כו' עכ"ל רצה לומר דודאי בכהאי גוונא נמי גבי גט אם נתן לה מהיום ולאחר ל' יום הוי כריתות וק"ל: ע"ב בד"ה איכא בינייהו כו' ולא רצה לשנויי א"ב דפשטה כו' דהא אפילו לרב יהודה נמי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל הקשה לי משכיל אחד מאי כ"מ ס"ס יכול לומר לרב הונא מקודשת ודאי לרב יהודה מקודשת ספק דהא הך אוקימתא דלעיל כו' עכ"ל ע"ש ואין להאריך בדחוקיו אבל הנראה בכולה שמעתין דהכא לענין קידושין והתם לענין גרושין בעיקר מלתא דפליגי רב הונא ורב יהודה היינו לענין אי בעי גט אי לא ולזה תרצו שפיר דהכא גבי פלוגתא דגט ליכא נפקא מינה בפשטה ידה אי בעי גט משני או לא דלרב יהודה נמי בעי גט מספק אבל לעיל בפלוגתא דקידושין איכא שפיר נפקא מינה בפשטה ידה דלרב הונא לא בעי גט ולרב יהודה בעי גט מספק ובתוס' בפרק מי שאחזו כתבו דהמ"ל נמי הכא גבי פלוגתא דגיטין דאיכא בינייהו דפשטה ידה וכבר כתבנו שם בחידושינו לפי דבריהם שם דאיכא בינייהו שפיר אי בעי גט אי לא היינו אם פשטה ידה שוב אחר כך עוד מאחר לרב הונא אינה צריכה גט מן השליש דלשני מקודשת ודאי ולרב יהודה צריכה גט מספק והתוספות דהכא לא ניחא להו בהכי דהתלמודא לא רצה להאריך הכא דאיכא בינייהו בפשטה ידה תרי זימני ודו"ק: בא"ד צריכה גט מספק כדאמרינן בפרק מי שאחזו לכשתתן כו' עכ"ל בודאי טעות נפל בדבריהם דמשמע דהתלמודא קאמר התם הכי לרב יהודה דמגורשת ואינה מגורשת וזה אינו שם אלא דר"י פי' שם מכח קושיא כמ"ש התוס' שם ומהרש"ל הגיה הכא בדבריהם והא דקאמרינן בפ' מי שאחזו לכשתתן כו' עכ"ל עיין שם והגהתו לא הבנתי דמאי אולמיה להו ההיא דפרק מי שאחזו כו' לפרושי בה מבסוגיא דשמעתין דהיא היא ויש להגיה בדבריהם כדפר"י בפרק מי שאחזו כו' והיינו כתוס' שם ודו"ק: בפרש"י בד"ה בית כור כו' ובית כור אלף ות"ק אמות אורך על כ' רוחב ואם אתה מרבעו תמצאנו מאתים וששים כו' עכ"ל מצאתי בספר ישן וז"ל בכל הפירושים גבי בית כור פרש"י מאתים וששים ותאי על כו' וזה אינו יכול להיות אלא רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה על כו' משה עזריאל בן הר"ר אלעזר הדרשן עכ"ל וזה החשבון ודאי מכוון בצמצום הגם שישאר לך דבר מועט דהיינו באורך ג' אמות וטפח וה' אצבעות ברוחב אצבע לא יגיע לידי חשבון מפני דקותו ואצבע הוא הקטן בשיעורים כמו שיסד הפייט דפרשת שקלים עד שהוא מכלה באצבע קטנה כו' וזה לך ביאורו בתשבורת אותן אלף ת"ק אמות על רוחב כ' תחלוק אותו באורך לששה חלקים יבא לכל חלק ר"ן אמות אורך ברוחב כ' קח ה' חלקים מהן והעמידן זה אצל זה ברוחב יהיה זה הריבוע ר"ן אמות על ר"ן אמות ואותו חלק הו' ר"ן אמות אורך ברוחב כ' שנשאר בידך תחוך אותו לג' חלקים ברוחב דהיינו שני חלקים בכ"א רוחב עשרים באורך ר"ן והלק הג' עשרה רוחב באורך ר"ן וקח אותן ב' חלקים שהן ברוחב עשרים והעמידן ברוחב אצל הריבוע ר"ן על ר"ן האחד בשתי והשני בערב ויהיה הריבוע ר"ע על ר"ע אך חסר ממנו בקרן עשרים על עשרים שוב מאותו חלק שלישי שנשאר בידך ר"ן אורך ברוחב עשרה תחוך ממנו ארבעים אמות על עשרה אמות רוחב תחוך אותו לב' חלקים שוים כ"א אורך כ' ורוחב עשרה והעמידן זה אצל זה וממנו תמלא הקרן של עשרים על עשרים החסר לך בריבוע ר"ע על ר"ע שוב מה שנשאר בידך הוא מאתים וי' אמות אורך ברוחב עשרה תחוך אותו לד' חלקים דהיינו ג' חלקים כל אחד אורך ר"י אמות ורוחב ג' אמות והלק הרביעי אורך ר"י על רוחב אמה קח אותן שלשה חלקים והעמידן זה על גב זה באורך יהיה אורך הרצועה שש מאות ושלשים ברוחב שלש אמות קח ר"ע אמות באורך ושלש אמות ברוחב מהן והעמידן אצל הריבוע בשתי ועוד ר"ע אמות אורך ברוחב שלש אמות העמד אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות על רע"ג אמות אך חסר ממנו הקרן שלש על שלש שוב קח מן הרצועה זו שנשאר בידך דהייג באורך תשעים אמות ברוחב ג' קח ג' על ג' ותמלא ממנו קרן של ג' על ג' החסר לך בריבוע רע"ג על רע"ג שוב מה שנשאר בידך מרצועה זו שהיא פ"ז אורך על רוחב ג' תחוך אותה לג' חלקים שיהיה כל חלק ממנו רוחב אמה אחת והעמידן זה על גב זה באורך ויהיה ארכו רס"א אמות ברוחב אמה לרוף אותן והעמידן על אותן ר"י אמות ברוחב אמה שנשאר בידך כבר ויהיה אורכו תע"א אמות ברוחב אמה אח"כ מן התע"א אמות באורך ורוחב אמה תחוך ברוחב טפח א' ויהיה בידך ב' חלקים חלק האחד תע"א אמות ברוחב ה' טפחים והשני תע"א אמות ברוחב טפח קח ת"ע אמות מאותן תע"א אמות ברוחב טפח חלוק אותן לה' חלקים באורך ויהיה מת"ע אמות באורך לכל חלק מה' חלקים ל"ד אמות באורך וברוחב טפח העמידן זה אצל זה יהיה בידך ל"ד אמות אורך ברוחב ה' טפחים לרוף אותן והעמידן על אותן תע"א אמות אורך ברוחב ה' טפחים שהיו בידך כבר ויהיה אורכו הקס"ה אמה ברוחב ה' טפחים ועוד ישאר לך אמה אחת ברוחב טפח שלא בא בחשבון הניחו והלרפו אח"כ שוב קח מן התקס"ה אמות ברוחב ה' טפחים שבידך הקמ"ו אמות ברוחב ה' טפחים וחלוק אותן לשנים דהיינו רע"ג אמות אורך ברוחב ה' טפחים העמד אצל הריבוע בשתי ועוד רע"ג אמות באורך וברוחב ה' טפחים העמד אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות וה' טפחים על רע"ג אמות וה' טפחים אך חסר בקרן ה' טפחים על ה' טפחים ושוב מאותן י"ט אמות שנשארו בידך מן התקס"ה אמות תחוך ה' טפחים על ה' טפחים ותמלא הקרן החסר ה' טפחים על ה' טפחים שוב מה שנשאר בידך הוא י"ח אמות וטפח באורך על רוחב ה' טפחים תחוך כל טפח וטפח ברוחב לאצבעות קטנות דהיינו ו' אצבעות לכל טפח ויהיה בידך שלשים רצועות שכ"א מהן אורך י"ח אמות וטפח ורוחב אצבע קטנה העמידן זו על גב זו באורך ויהיה ארכו תקמ"ה אמות ברוחב אצבע קטנה עוד לרוף לזה מה שכבר נשאר בידך שלא בא בחשבון דלעי' מאמה אחת על הת"ע דהיינו אמה א' אורך על רוחב טפח תחוך גם אותו לאצבעות קטנות ויהיה ו' חלקים מאורך אמה ברוחב אצבע העמידן גם כן זה על גב זה ויהיה ששה אמות באורך [illegible]

ואצבע קטן ברוחב ולרוף אותו והעמד אותו על התקמ"ה אמות ברוחב אצבע קטנה שיש בידך כבר ויהיה בין הכל אורך תקנ"א אמות ורוחב אצבע קח מהן רע"ג אמות וה' טפחים ברוחב אצבע קטן והעמד אותן אצל הריבוע בשתי ועוד רע"ג אמות וה' טפחים אצל הריבוע בערב ויהיה הריבוע רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע על רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע אך חסר ממנו בקרן אצבע קטנה על אצבע קטנה שוב קח מן הרצועה תקנ"א אמות נשאר לך ג' אמות וב' טפחים ברוחב אצבע קטנה קח ממנו אצבע קטנה על אצבע קטנה למלא הקרן החסר ויהיה הריבוע במכוון רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה על רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה וישאר לך ג' אמות וטפח וה' אצבעות קטנות באורך ואצבע קטנה ברוחב שאי אפשר לבא לידי חשבון מפני דקותו אם תחתוך אותו לרצועות לצרפו לריבוע הזה ודו"ק: בפרש"י בד"ה קמ"ל מדתנינהו גבי הדדי למימרא כו' מה התם יש לו ודאי כו' עכ"ל אצריכותא דברייתא לא הוה צריך לפרש מדתנינהו גבי הדדי כו' דבההיא תני בברייתא באין לו דחיישינן שמא יש לו דהיינו ספק אלא דמשמע ליה דאמתניתין נמי עביד הך צריכותא אע"ג דלא תני בה באין לו הוי ספק שמעינן ליה מדתנינהו גבי הדדי וגבי זוזי סברא הוא דאינה מקודשת ודאי אלא ספק כדקאמר משום דמלגעי מינה אף קרקע אין לו ספק וק"ל:

דף סא גמרא דיקא נמי דקתני דומיא דסלעים כו' ובפרק בית כור פריך גבי [מכר] דקתני בה נמי הכי ולא הוי דומיא דסלעים דהא מפרש לה אע"פ שאין מלאים מים ועיין שם בתוס' וק"ל: תום' בד"ה אי הכי אפי' כו' אא"ב דלא קפדינן ארמוי לזריעה ניחא כו' עכ"ל ומעיקרא דפריך נהי דבהדי ארעא לא קדשו נתקדשו באנפי נפשייהו אסלעים נמי פריך ודו"ק: בפרש"י בד"ה רבי חנינא כו' שהיו קלין בה מפני כו' לא יפסידו חלקם בכך ויטלו כאן וכאן כו' עכ"ל כצ"ל והשאר טעות כמ"ש מהרש"ל וכ"ה בפי' ישן וק"ל: תום' בד"ה כל תנאי כו' לכן נראה לי דפליג אכולהו דדוקא ר"מ דמצריך תנאי כפול לא יעברו לגוף תנאי יכול ללמוד משם כל תנאים אבל ר"ח דמוקי אם לא יעברו לר"א אין ללמוד משם דאיכא למימר דלא למעט שאר לשונות תנאי קאתי אלא חדא לשונות עכ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה שאלמלא כן יש במשמע אף בארץ כו' פרש"י שהיו קלין בה ואין נראה לר"ת אלא דה"פ לא מבעיא כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה ל"ל בארץ כו' הרי משמע נמי מונחזו כו' למדרש ביה תנאי כפול עכ"ל הוא מגומגם דהשתא דקיימינן דמכלל הן אתה שומע לאו בלאו מונחזו וגו' נמי שפיר שמעינן ליה דלא יטלו בארץ גלעד נגד חלקם שבא"י דמכלל הן כו' גם בפירוש ישן כל זה אינו וכצ"ל ל"ל בארץ כנען דמשמע מיעוטא שלא יטלו בארץ גלעד כנגד חלקם שבארץ כנען ש"מ הוצרך לכפול כו' עכ"ל וכל השאר טעות וק"ל: בד"ה ור"ח א"ל כו' והם סייעו אתכם לכבשה אבל בארץ כנען כלל לא כו' עכ"ל ולא ניחא ליה לפרש בחד טעמא דאי הוה כתיב ונאחזו בתוככם לא הוה מוקמינן ליה אלא בארץ כנען שהיו קלין בה כמ"ש לעיל אבל השתא דכתיב בארץ כנען ע"כ בתוככם לארץ גלעד אתא די"ל כיון דבתוככם משמע טפי מכח הך סברא שהיו קלין בה לאוקמה בארץ כנען לא לכתוב בארץ כנען שאינו חוזר לגופיה דשמעינן ליה מבתוככם אלא לכתוב בארץ גלעד במפורש וכצ"ל לדברי התוס' דלא סגי להו בהך חדא סברא דבארץ כנען לא ייפה כחם כו' דא"כ בארץ כנען אינו חוזר לגופיה אלא דלעיל במתניתין דאכתי לא אסיק אדעתיה הא דקא"ל ר"מ דלכתוב ונאחזו גו' בארץ כנען ל"ל אסיק אדעתיה הך סברא דטפי איכא לרבויי ארץ כנען משום הך סברא דהיו קלין בה כפרש"י אי משום שלא ייפה כחם בה כמ"ש התוס' ודו"ק: תום' בד"ה אי לא כתיב בארץ כו' שילאו למלחמה ועוד דאינו דומה למשל דמייתי לכן נראה לר"י כו' עכ"ל כ"ה בת"י וק"ל: בד"ה בשלמא לרבי מאיר כו' משמע מתוך פירושו שאם הלך כו' מותר בבנות כנען וזה אינו דלפי זה סד"א דר"ח ב"נ איירי בע"א ממה שאמר ר"מ לכך פר"י כו' עכ"ל כ"ה בת"י ולפירוש הקונטרס ודאי דניחא דהוי מעשה ותנאי שהמעשה היה השבועה וישביעני אדוני לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני גו' והתנאי אם לא אל בית אבי תלך וגו' דמשמע אם ילך לא תחול השבועה ומותר ליקח מבנות כנען ויתיישב לפירושו הא דמייתי מעיקרא קרא בתרא אז תנקה מאלתי שהוא סיפורו של אליעזר ובתר הכי אייתי קרא דלקמיה שהוא דבורו של אברהם עצמו לאליעזר משום דבקרא קמא אינו מפורש התנאי דכתיב אשר לא תקח אשה לבני מבנות וגו' כי אם אל ארצי וגו' דמשמע שהשבועה היתה לשניהם שלא יקח אשה מבנות כנעני כ"א ממשפחתו אבל בקרא בתרא מפורש בלשון תנאי דכתיב וישביעני אדוני לא תקח גו' אם לא אל בית אבי תלך וגו' דמשמע אם ילך לא תחול השבועה ומותר בבנות הכנעני ולדברי התוספות ק"ק אמאי מייתי תלמודא קרא דבתריה מקודם ומיהו קשה לפרש"י שהרי המעשה קודם התנאי וישביעני גו' ואח"כ אם לא אל בית גו' שהוא התנאי גם בלאו דכתיב אז תנקה מאלתי היינו המעשה כי תבא אל משפחתי וגו' הוא התנאי ויש ליישב דסמך אקרא קמא בלאו דכתיב ואם לא תאבה האשה וגו' התנאי ונקית משבועתי שהוא המעשה הרי התנאי קודם למעשה גם דקרא בתרא מסיים ביה ואם לא יתנו לך אז תנקה מאלתי דהיינו תנאי קודם למעשה ודו"ק:

דף סב בפרש"י בד"ה והזה הטהור כו' ל"ל לאו לרבי חנינא פריך אלא לר"ה בעי לה עכ"ל ויש לדקדק דאימא לר"מ הוה ניחא ליה כיון דואם לא יתחטא וגו' בעי לתנאי כפול אצטריך האי קרא והזה הטהור וגו' למעט דעביד בחד מנייהו לא עביד אבל לר"ח ב"נ הא שמעינן ליה מואם לא יתחטא וגו' ויש ליישב דודאי בואם לא יתחטא וגו' לא יטהר משמע שפיר דעביד בחד מנייהו לא עביד אבל בהזה הטהור על הטמא ביום וגו' לא משמע דאי לא עביד הכי דלא טהור וק"ל: תום' בד"ה הנקי כתיב פי' בקונטרס כו' וקשה דא"כ הוה ליה מעשה קודם לתנאי כו' עכ"ל ובת"י וז"ל הנקי כתיב פר"ח דה"ק אם לא שכב וגו' תחת אישך כלומר השאר תחת אישך ואת כי שטית וגו' מבלעדי אישך כלומר תלכי ממנו והוי תנאי קודם למעשה ואע"ג דהוי לאו קודם לכן הא אמרינן מהכא פותחין [illegible]

מהר"ם

וקיבל הקידושין פשיטא דאינה מקודשת לאפוקי מפרש"י שפירש וחזרה בה בין בפני השליח בין שלא בפניו:

דף סב ע"א ד"ה אין תורמין וכו' עד וליתא דהא אמר בעלמא מעשר ראשון שהקדימו בשבלים וכו' דמשמע דמהני י פי' דאם איתא דהטעם הוי דאין תורמין מן התלוש על המחובר [illegible]

חכמת שלמה

דף ס ע"ב גמ' ואם הרהה על השלחן כו' כצ"ל: רש"י בד"ה בית כור כו' תמצאנו ר"ס כו' נ"ב נ"ל ע"ס וכך הוא רע"ד וכן מצאתי ברמב"ם ואף שהוא מעט יותר מבית כור לא דקדקו כל כך לסוף חשבון תשבורת ע"ס ודע שבית כור עפר הוא ע"ה אלפים אמה על אמה וזהו תמלא ע"ן אמות יתירות [illegible]

בזכות תחילה עכ"ל תוס' ישנים ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה ה"ג מעיקרא בהמה כו' אין לך מחוסר מעשה גדול מזה עכ"ל וכן נ"ל לקמן גבי מעשה ידיה של אשה דמקרי דבר שלא בא לעולם אע"ג דבידה הוא לעשות הוה מחוסר מעשה גדול משא"כ פירות ערוגה דלא מחוסר רק תלישה ולא הוה מחוסר מעשה גדול וק"ל: תום' בד"ה אלא מעתה כו' א"כ בשעת קניו היו מטבילין אותו כו' עכ"ל ר"ל והיא טבילה ודאי נמי לא בעי ג' דלא עדיפא מטבילת גר אלא משום דטבילה ראשונה היה מקבל עליו מצות כהשה לכך בעי ג' וק"ל: בד"ה ואר"ח לא שנו כו' דאפילו רבי מאיר מודה דאינה מקודשת היכא דאמר ליה אם ילדה כו' עכ"ל ואין להקשות דבמתניתין קתני כל הני דאינה מקודשת בהו ובתר הכי קתני אם ילדה אשתך כו' דאינה מקודשת וה"ל זו ואצ"ל זו די"ל דסיפא אם ילדה אשתך כו' ר"מ תנא לה ולכך תני לה בבבא אחריתא וכן אם ילדה אשתך כו' ולא ערבינהו בכל הנהו דתני בריסא דאינה מקודשת בהו ובת"י כתבו דמהא מדקדק ר"ח דאיירי בשאין אשתו מעוברת ואתיא כרבי אליעזר בן יעקב מדלא ערבינהו במתניתין בכל הני דתני ברישא: ודע דבדפוסים חדשים מקרוב באו הגיהו במתניתין בסופה אם היתה אשת חבירו מעוברת והוכר עוברה דבריו קיימין ואם ילדה נקיבה מקודשת וכל זה טעות גמור לפי סוגית הגמרא דר"ח מפרש לה הכי ובנוסחת גמרות ישנות אינו גם ברא"ש ובר"ן אינו ע"ש וק"ל:

דף סג בד"ה כגון דכתב כו' דקאמר התם אמר רב שדה זו לכשאקחנה כו' עכ"ל כצ"ל ומהכא מוכח בפ' האשה רבה דרב נמי ס"ל אדם מקנה דשלב"ל וק"ל: בא"ד דהא אמר במתניתין הרי את מקודשת לי לאחר שלשים כו' מקודשת כו' עכ"ל דע"כ לא איירי במעכשיו מדאיירי בסיפא במעכשיו ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו בפשיטות בדבר שבא לעולם גופיה מהך מתני' דקתני לאחר שלשים יום מקודשת ולא בעי מעכשיו ובהך דמשוך פרה זו כו' עד [לאחר] שלשים יום מוקי לה דוקא בדאמר מעכשיו ויש ליישב דודאי אסקי אדעתייהו לחלק דלא דמי דגבי קדושין הרי הקדושין קיימין גם לאחר שלשים אפי' נתאכלו המעות כיון שצריכה לשלם לו כמ"ש התוס' בפרק האשה משא"כ במשוך פרה זו דליתא המשיכה לאחר שלשים יום ולכך בעי למימר מעכשיו אבל מהך דשדה ועבד קשיא להו שפיר דלא אסקי אדעתייהו לחלק כמו שחילק ר"י לקמן דקדושין הן מסתמא בכסף ושדה ועבד רוב קניינם בשטר ולכך בעי מעכשיו משום שמא יקרע השטר ועיין בזה בתוספות בפרק האשה שנפלו דמוכיחין כן דבריהם כמ"ש ודו"ק: בא"ד והא דקאמר הכא דאפילו נקרע השטר מהני כו' אתיא כשמואל דאמר לעיל תנאה כו' עכ"ל ובהך דשדה לכשאקחנה דאמר רב דקנה במעכשיו אע"ג דרב מספקא ליה לעיל במעכשיו אי תנאה אי חזרה הוי הכא מודה רב לשמואל דתנאה הוי כמ"ש התוספות בפרק האשה שנפלו ע"ש וק"ל: בד"ה ה"ג קונם מה שאני עושה לפיך ול"ג איני עושה כיון דמשועבד כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים דהשתא נמי דגרסינן שאני עושה ע"כ למאי דמוקמינן לה באומרת יקדשו ידי כו' קושטא הוא דמהאי טעמא הוא דאינו צריך להפר ונראה לפרש דה"ק כיון דגופה משועבד לבעלה בהא לא הוה פליג ר"ע לומר שמא תעדיף דא"א לה לאסור גופה למחלה אבל נראה לדקדק מסוף דבריהם שכתבו למיסר בקונם דהך מילתא בקונם דלא צריכא הוא דודאי בקונם איירי ולא הל"ל אלא ולא מלית למיסר וע"כ הנראה להגיה קצת בדבריהם וכצ"ל ול"ג איני עושה כיון דבלאו דמשועבדת לבעלה לא מלית כו' ור"ל דמשמע הכא דטעמא דא"ל להפר משום משועבדת לבעלה דמהאי טעמא פליג ר"ע בעודף ואי הוה גרסינן שאיני עושה שהוא דבר שאין בו ממש כמו איני ישן כמ"ש הטור י"ד סימן רכ"ט לא מלית למיסר בקונם ולא הוה פליג ר"ע בעודף וזה שדקדקו לומר בקונם דהשבועה ודאי חלה [אף] על דבר שאין בו ממש אבל הקונם שהוא לשון נדר אינו חל על דבר שאין בו ממש ואף שהתוספות בפרק אע"פ כתבו דאיני עושה לא מקרי דבר שאין בו ממש התוספות דהכא לא ס"ל כן וכמ"ש הטור ודו"ק: ע"ב גמרא ואמאי והא שתיק כו' מת"י וליכא למימר מלמדין האב היינו קודם שמיעה דמלמדין משמע לאחר שמיעה להכי פריך והא שתיק ומאי אהני ליה תו אחרי כן עכ"ל וק"ל: שם ולא אוקמיה ליה בתרי תנאי בתוספות ישנים דלא כר"י בפרק המפקיד גבי חבית עכ"ל: שם אבל לא למכות ועונשין בתוספות ישנים תימה היכי מייתי דרב חסדא לטעמיה הא מסתמא רב אסי לא פליג אמתניתין דלקמן דאשבויה לא הימניה למכות ולעונשין אין להאמינו טפי משבויה עכ"ל ונראה דלאו קושיא היא דהא דלא האמינו קרא בשבויה משום דלאו בנשואין היא אבל מכות ועונשין שע"י נשואין כי הכא ודאי דהאמינו התורה כדכתיב וסקלוה בהאי פרשה ולא ס"ל וסקלוה בעדים כמ"ש התוספות לרב וק"ל: תום' בד"ה אלא ע"מ שישתוק כו' דאין לומר אחר השמיעה כו' דאין זה חידוש עכ"ל דהייט רצה האב מקודשת דהיינו ששתק ומ"ל אם מת אחר כך דמהאי טעמא פרכינן לעיל בפשיטות והא לא אמר אין דאי אמר אין לא הוה חידוש דהיינו רצה האב מקודשת ומ"ל [אם] מת אח"כ ודו"ק: בא"ד מאחר דמת קודם השמיעה כו' דלמא אי הוה שמע הוה מוחה כו' עכ"ל דליכא למימר אדרבה דלמא אי הוה שמע לא הוה מוחה ומקודשת מספק דא"כ אמאי לא מוקי כולה מתניתין בע"מ שלא ימחה ורצה האב מקודשת היינו מספק אלא ע"כ אע"ג דאשכחן לעיל בכמה דוכתין לשון מקודשת מספק לית לן לאוקמא הכא בכה"ג כיון דלמאי דאוקמא בע"מ שלא ימחה הוה מקודשת במת האב קידושין ודאי אית לן לאוקמא בגוונא חדא מקודשת דרצה האב דהיינו נמי ודאי וה"נ השתא דמוקי למתניתין בעד שישתוק אית לן לאוקמא מקודשת דמת האב דומיא דמקודשת דרצה האב דהיינו קידושי ודאי וכה"ג נראה לומר הא דמוקי רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא בעד שלא ימחה ולא מוקי רישא ומציעתא בחד טעמא בע"מ שישתוק וסיפא בחד טעמא משום דמשמע ליה לאוקמא מת האב ומת הבן בחד גוונא ודו"ק: בד"ה בני זה כו' דא"כ כל הכנסים כו' דשמא היבם קטן כו' עכ"ל עיין בכל זה עד סוף הדיבור בדברי הרא"ש שהם מפורשים יותר וק"ל:

דף סד בד"ה נאמן לנדרים דעד אחד נאמן באיסורין תימה הא אין כו' עכ"ל אע"ג דבשתק נאמן אפי' באין בידו היינו היכא דהוה ליה לידע כדלקמן בתוס' משא"כ הכא בקטנים והכא משום דאב הוא נמי ליכא להאמינו אלא בנשואי בתו קטנה אבל בדברים אחרים לא האמינו תורה לאב יותר מבאחר כדלקמן דאפילו בשבויה לא הימניה אלא דנאמן לנדרים מהאי טעמא דכל עד אחד נאמן באיסורים בכהאי גוונא וק"ל: בפרש"י בד"ה כר' דוסתאי כו' כיון שבתו כשירה אלמנתו כשירה כו' עכ"ל ובת"י ור"י אומר ע"א דאם היה פוסלה בביאתו לא היו הבנים כשרים דה"ל כחלל שנשא חללה דלכולי עלמא הולד חלל עכ"ל: בד"ה דלא מוחזק כו' הלכך אמר יש לי בנים כו' ואי אתי אח כו' לאו כל כמיניה כו' עכ"ל נראה שהוא בא ליישב מאי קאמר דנאמן בהא דאמר יש לי בנים מה לי לנאמנותו דא"כ אין לו בנים הרי הוא מוחזק דלית ליה אחי ולא הויא זקוקה ליבם ולהכי פירש ואי אתי אח"כ ואמר אנא אחוה דמיתנא אנא לאו כל כמיניה כו' אבל קשה דמשמע דאי לא הוה אמר יש לי בנים הוה לן להאמין להאי אח דאתי ואמאי נאמינו להאי אח לאפוקה מחזקה דהא לבעלה גופיה לא נאמין באומר יש לי אחים דלאו כל כמיניה לאפוקה מחזקה כדמוקי הסיפא ועוד מאי קאמר דלאו כל כמיניה לאח דהא גם אם נאמינו הרי נאמין גם לבעלה שיש לו בנים והרא"ש כתב בזה בע"א וז"ל מתניתין דלא מוחזק לן לא כו' אמר יש לי בנים ואפילו אתי סהדי אח"כ דאית ליה אח מותרת לשוק כו' עכ"ל והשתא ניחא דאי לא הוה אמר דיש לו בנים אסורה לשוק כיון דאית לן סהדי דיש לו אחים (א) אך לפי מה שכתבו התוס' לקמן לחד תירוצא דאי הוה מוחזק לן באחי לא הוה נאמן בשעת מיתה לומר דיש לו בנים קשה דהכי נמי הכא כיון דאית לן סהדי דאית ליה אחי לית לן להאמינו בשעת מיתה דיש לו בנים ויש ליישב לפי תירוץ קמא שכתבו התוס' לקמן דנקט הכא לא מוחזק לן באחי משום סיפא באמר יש לו אחים דאינו נאמן לא הוצרכנו לכל זה דאיכא למימר שפיר דהא דאיצטריך הכא לומר נאמן באומר יש לו בנים היינו אפי' במוחזק לן דיש לו אחים ולא נקט לא מוחזק לן באחין אלא משום סיפא דיש לו אחים ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה רבי סבר כו' מלי למיפטרה בגיטא שעה אחת קודם מיתתו כו' עכ"ל וכפרש"י מחייס סמוך למיתה ובתוספות ישנים כתבו ואין נראה לר"י שנאמין אותו במה שאמר בשעת קידושין שהרי דעתו לקיימה אלא נראה לפרש מגו דאי בעי יכתוב לה גט בשעת קדושין לגרשה כל זמן שירצה אף על גב דאסור לגרש בגט ישן מכל מקום כיון דדיעבד מהני הסיב שפיר מגו עכ"ל תוספות ישנים וק"ל: בא"ד א"כ י"ל דאי מוחזק לן באחי כו' דבשעת מיתה לא שייך למימר פטר לה בגיטא דשמא כו' עכ"ל קצת קשה להאי תירוצא דהא משמע בשמעתין דאיצטריך למימר אי למפטרה מיבם הא מלי פטר לה בגיטא היינו דוקא בשעת קדושין דאי אמר לה אין לי אחים או יש לי בנים כדי שתתרצה לו ולא תדאג מן הייבום כפרש"י במתניתין הא מלי פטר לה בגיטא ומה לו לשקר אבל בשעת מיתה כי אמר יש לי בנים אף על גב דלא שייך למימר אז דמלי פטר לה בגיטא כמ"ש התוספות דאין לו כח מכל מקום מה לו לשקר דליכא למימר הכא דאמר כן כדי שתתרצה לו דהא כבר נשואה לו ואילו אית ליה אחי ולא בני לא הוה משקר בכדי דאין אדם חוטא ולא לו ודו"ק:

דף סה בפרש"י בד"ה הכי השתא כו' ואשמעינן דקרי לה גדולה וכ"ש אמצעית כו' עכ"ל ואע"ג דגדולה שבגדולות קשיא מכולהו וקתני לה איכא למימר משום דרבי יוסי נקט לה במלתיה נקט לה נמי ר' מאיר אע"ג דהויא במכ"ש וק"ל: תום' בד"ה ואם נרן כו' דאי כתב לה א"כ מאי מבקשין שייך למימר כו' עכ"ל דודאי אין כותב לה כתובה אלא אם כן קידשה כבר והמ"ל אי כתב לה כתובה אמאי הוא מותר בקרובותיה כדקתני במתני' וי"ל דה"כ ה"ק אמאי מבקשין ממנו שצריך בקשה לאסור בקרובותיה הא בלאו הכי אסור בקרובותיה אם כתב לה כתובה דודאי כבר קדשה וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה מי מלי אמרה כו' דתיהוי מותר הכתובה שלה ושלהן בספק כו' עכ"ל הכי משמע ליה למקשה מדלא פירש בברייתא דמותר הכתובה שלהן בלחוד ובתוספות ישנים כתבו ואי אית לה נמי סהדי א"כ אינה צריכה ב' גיטין דהוי כשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה דאמר אם ניסת לא תצא עכ"ל הכי איתא בפרק האשה שנתארמלה אבל לא קאי הכי במסקנא ע"ש גם קשה לתירוצם דאין זה מספיק דמ"מ כיון דלכתחילה לא תינשא כדאמר התם צריכה שפיר ב' גיטין כדי שתנשא לכתחילה ויש ליישב (ב) דהכא יש להאמין טפי לאותן שאומרים לא נתקדשה ותנשא אף לכתחילה כיון דאותן שאומרים נתקדשה הוכחשו כבר שאלו אומרים נתקדשה לזה ואלו אומרים לזה ודו"ק: תום' בד"ה א"ל עד אחד אכלת כו' ודוקא אחד אבל שנים נאמנים כו' כדאמר התם כו' עכ"ל בריש פרק האשה רבה והיא סיפא דהך דא"ל עד אחד כו' בריש פ' אמרו לו ואליבא דרבי מאיר קאמרי דב' נאמנים כמ"ש התוס' לקמן אבל רבנן פליגי עליה התם וסבירא להו דב' נמי אינן נאמנים (ג) וק"ל: בד"ה נטמאו טהרותיך כו' דההיא דהניזקין מיירי כשאינו שותק אלא מכחישו כו' עכ"ל וה"ה באומר איני יודע וכ"ה ברא"ש בפרק הניזקין אבל במרדכי בשמעתין הוכיח בשם ר"ת דלא איירי במכחישו אלא דוקא באיני יודע ע"ש וק"ל: בא"ד אבל א"ל מיד נאמן בכל ענין כו' ואפילו אין שותק כו' עכ"ל דהא ע"כ באינו שותק איירי רבא התם דומיא דאביי דאיירי דוקא במכחישו וק"ל: בא"ד ושותק דאמר כו' נראה לר"י דהיינו בדבר

קרני ראם (א) כ"כ לקמן כיון דהגיד בשעה שלא נודע בעדים שיש לו אח נאמן יותר וכיון שכבר אמר תו ל"מ עדים אח"כ : (ב) כ"כ אין בזה טעם כיון דתרי כמאה מה מהני שיש הכתבת שני כתי עדים : (ג) בא"ל נא מאינו דפליגי חכמים אר"מ :

חכמת שלמה

קשה : ע"ב גמ' דבעי רב אושעיא שנותן כו' כ"כ נראה בעיני דהכי פירושא בשלמא אי הוי אמרינן דמשו"ה אינה מקודשת מאחר דאינה ראויה לקדושין באותה שעה שקדשה אבל היכא שקדשה בשתי פרוטות דהוה עתה ראויה לקדשה וא"כ מאחר דלא קדים חד לחבריה כל אחת חל בזמנו ותפסי שפיר קידושין אבל השתא דמפרש משום דאינה בידו לקדשה א"כ ה"ה היכא דקדשה בשתי פרוטות דהא נמי אין בידו לקדשה לכשיגרשנה ודו"ק :

דף סג ע"א רש"י בד"ה והוא שנתן כו' לא מקדשה דישנה כו' הד"א : תום' בד"ה כגון כו' כשפודהו או קונהו שליתותיה עבדינן דניחא ליה כו' כצ"ל וג"כ פי' כשפודהו מישראל או קונהו מעובד כוכבים כדי לשחררו להיות ישראל : בד"ה יפר שמא כו' הראוי לו ויאסר אף כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה כיון דאיכא אחר בהדיה כו' ונותן גט כ"כ ודוקא שנתרצו אלו האומרים קדשתיה שאחד נותן גט ואחד כונס אבל אם זה רוצה לכנוס וזה רוצה לכנוס אין נאמנים שיכנס אלא ליתן גט ואפילו לרב אסי דהא ממ"נ חד הגיף קמי אב ולא ידעינן הי מינייהו :

דף סד ע"א גמ' קדשתי את בתי הקטנה קדשתיה כו' כצ"ל : רש"י בד"ה בשעת קידושין כו' מן היבום הס"ד : בד"ה שאני התם כו' תלוי בו אבל כו' כצ"ל : בד"ה ברייתא כו' נאמן לאסור כצ"ל והס"ד : ע"ב רש"י בד"ה בוגרות כו' דקטנה קדושי אלא להכי כו' כצ"ל :

דף סה ע"א גמ' א"ל רב אדא בר מתנה לאביי הא פסח כו' כ"ה בס"א : ע"ב רש"י בד"ה עד אחד כו' אפילו מכחשה ליה כו' כצ"ל :

מהר"ם

גבי מעשר נמי כתיב דגנך ובעלמא אמרינן מעשר ראשון שהקדימו לוי בשבלים קודם שנתמרח ונעשה דגן מהני דאל"כ למה יהא הלוי פטור מן התרומה כשימרחנו אח"כ הא אותה קדימה שקידם ולקח המעשר אינה כלום וק"ל וכן מצאתי שהקושיא היא מכח מעשר כמדומה לי בחי' ריטב"א :

דף סג ע"א בתוס' דבור המתחיל ה"ג וכו' ול"ג איני עושה כיון דמשועבדת לבעלה כו' נ"ל דהאי כיון אינו נתינת טעם על מה דל"ג איני עושה דהא אפילו גרסינן מה שאני עושה נמי תקשה והא משועבדת לבעלה ולא מצי למיסר בקונם והיינו פלוגתייהו דת"ק ור"ע וס"ל לר"ע דצריך להפר משום העדפה וא"כ גבי שאיני עושה נמי נימא הכי אלא האי כיון דמשועבדת לבעלה וכו' הוי נתינת טעם וקאי אמלתיה דת"ק דס"ל קונם שאני עושה לפיך אין צריך להפר ונותן טעם לדבריו דס"ל כן מטעם דכיון דמשועבדת לבעלה לא מצית למיסר בקונם והא דל"ג שאיני עושה לא מטעם זה אלא מטעמא אחרינא משום דאיני עושה הוי דבר שאין בו ממש ועיין בכתובות דף נ"ט בריש הדף בתוס' ותמצא שכוונת התוס' כאן כמו שפירשתי אף שלא כתבו שם כן וע"ש :

ע"ב ד"ה בני זה בן י"ג וכו' עד (כדף ס"ח ע"ז) דאותו זמן היו לו שנים או סימנים וכו' נ"ל דאינו מיושב דהא שנים בלא סימנים לכ"ע לא הוי כלום ובאשר"י איתא שנים וגם סימנים ע"ש ונ"ל הא דנקט שנים או סימנים היינו לענין נדרים דסגי בשנים וק"ל :

דף סה ע"א ד"ה ואם נתן גט וכו' עד מאי מבקשים שייך למימר הכא פירוש והיאך יכול לומר לא קדשתי הא מספר כתובה נלמד דכיון דכתב לה כתובה א"כ בודאי קדשה ועיין

בר"ן : ע"ב ד"ה לא אברו סהדי אלא לשקרא כו' מכאן אמר ר"ת דא"צ עדות לקנין ונ"ל דה"ה אם העדים פסולין כיון דהנתבע מודה שקיבל קנין אלא שטוען שהעדים פסולין חייב דהא לקנין א"צ עדים כשמודה דלא אברו סהדי וכו' וכן עשיתי מעשה על ענין כזה וכן בתשובת הרא"ש כלל ס"ו סימן י"ח :

סליק מהר"ם מלובלין ממסכת קידושין

שיש לו לידע כו' עכ"ל עיין במרדכי : בא"ד דהיינו בדבר שיש לו לידע כו' דומיא דאכלת חלב אבל כו' שלכך לא יתיב לו כו' עכ"ל נראה מדבריהם דגם לאביי אית לן לפלוגי בהכי וצ"ל דהך דאשתו זינתה בעד אחד דקאמר אביי היא היא מיירי נמי בכה"ג כשהיה לו לבעל לידע וקצת דחוק דמייתי אביי מההוא שמיא דמה היה לו לידע ודו"ק : בא"ד וצ"ל כו' עד אחד נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר כו' אבל לאסור כו' עכ"ל והיינו בדבר שאין בידו אבל בדבר שבידו לאסור עד אחד גם כן נאמן באיסורין כמ"ש לעיל גבי נדרים דעד אחד נאמן באיסורין מיירי גם לאסור בכי האי גוונא בדבר שבידו וק"ל : שם גמרא ותנא תונא עד אחד אומר נטמאה והוא אומר לא נטמאתי פטור כו' כן הוא בכל נוסחות גמרות ישנות ובריי תא ערוכה היא בריש פרק אמרו לו בכריתות ולענין ביאת מקדש בטומאה מתנייא שם ומהרש"ל הגיה עד אחד אומר נטמאו והלה אומר לא נטמאו פטור כו' גם לא נמצא בשום דוכתא האי תנא תונא ומלת פטור לא שייך בזה ולענין טהרות אמורה אבל במסכת טהרות בפרק הערך תני עד אחד אומר נטמאת והוא אומר לא נטמאתי טהור כו' ע"ש ואין להקשות לפי נוסחות הישנות דמאי מייתי אביי מביאת מקדש אעושה בטהרות דאימא התם אי לאו דקים ליה בנפשיה לא הוה מייתי חולין בעזרה אבל בנטמאו טהרותיך כו' כדאמר לקמן בגריכותא ויש לומר דאביי משוה להו לפי האמת ולא מחלק בהכי ולא קאמר הכא אלא לפי הס"ד אי לא אמרה ודו"ק :

דף סו תוספות בד"ה אמר אביי היא כו' משמע דאין אשה נאסרת כו' משמע דבעינן עדים כו' עכ"ל ר"ל על עסקי קינוי וסתירה נאסרת שפיר בעד אחד אומר שנטמאה אבל בלא קינוי וסתירה אינה נאסרת אלא בב' עדים על הטומאה עיין שם וק"ל : בד"ה מאי חזית כו' אלא בתרומה דרבנן תרי ותרי ספיקא דרבנן כו' עכ"ל בפשיטות הוה מצי לתרוצי דהתם בתרומה דרבנן אקילו דתהני לה חזקת אמה משא"כ הכא ליוחסין דהוי איסורא דאורייתא אלא דהאמת כן דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן כדאיתא בפרק ד' אחין ואי לאו הכי אפילו בתרומה דרבנן לא תהני חזקת האם ודו"ק : ע"ב תוספות בד"ה אמר רבי טרפון כו' מאי משל הוא זה הרי במשל אפי' נודע כו' עכ"ל וה"נ איכא לאקשויי דע"כ נודע שהוא בעל מום היינו שנודע עתה שפסול היה בשעת עבודה דאל"כ אימא דהשתא נעשה בעל מום דאוקמיה אחזקה שהיה שלם דהכא ליכא שום חזקה אחרת לומר שהיה כבר בעל מום כמו במקוה דאיכא נמי חזקה להחמיר אדם זה בחזקת טמא [הוא] ואם כן הוא מאי מייתי מודאי שהיה בעל מום אספק שהיה מקוה חסר ובתירוצם דבתרתי פליגי הא נמי ניחא דבתרתי פליגי ומייתי מודאי אודאי ודו"ק : בא"ד ופליגי נמי במקוה שטבל בו כהן ועבד עבודה ובאו עדים כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות ה"ל לתרוצי דפליגי נמי במקוה שהעידו שהיה ודאי חסר בשעת טבילה דכל טהרות שנעשו על גביו טהורות כמו בבן גרושה לענין קרבן ומי הכריח אותן לאוקמא שטבל בו כהן ועבד עבודה כו' וכ"ה בת"י וז"ל ופליגי נמי בטמא שטבל במקוה ולאחר זמן נודע שהיה חסר באותה שעה שטהרותיו טהורות למפרע והשתא מייתי המשל עכ"ל ויש ליישב דברי התוספות שלפנינו דודאי לענין טהרות שנעשו ע"ג לא פליג רבי טרפון דודאי כיון שנודע דבאותה שעה חסר היה אין לטהרם דבבן גרושה נמי בנודע שהיה בן גרושה הוחזק בבן גרושה מאותה שעה אלא דמכל מקום גזירת הכתוב שעבודתו כשירה ובהך מלתא בלחוד בעי רבי טרפון למילף מקוה מבן גרושה שתהיה עבודת כהן שטבל בה כשירה כמו בבן גרושה כן נראה לי ליישב דבריהם ודו"ק :

ח"א דף סו ע"א מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית כו' אבותינו היו אוכלים מלוחים כו' הקושיות במאמר הזה שא"ל רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה כו' וכי עד אותו יום לא ראו שעשה עבודה ומחזיק עצמו בכהן כשר ולמה לא מיחו בו ומה ענין לבם של פרושים עליך כו' הוא מבואר ע"פ מה ששנינו ג' כתרים הן כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה וכתר שם טוב עולה על גביהן ונראה כמשמעו כתרים למלכי בית דוד היה כתר מלכות כמ"ש בע"ז (ד' מד) זאת היתה לי כי וגו' שהיה הכתר הולמתו וכתר כהונה הוא הציץ שהיה לכה"ג על ראשו שהיה עטייתו ככתר וכתר תורה הן התפילין שבראש כל אדם כמ"ש כתר תורה מונח בקרן זוית וכו' ולכך נקרא טוטפת ע"ש כלילא כמו לא תצא אשה בטוטפת כמ"ש התוס' פרק הקומץ ומסיים כתר שם טוב עולה על גביהן כמשמעו שעל הציץ היה כתוב קודש לה' ועל התפילין שם שדי ועל כתר מלכות נאמר וישב שלמה על כסא ה' שכתרו נקרא ע"ש והוא ענין המאמר כשהלכו ינאי במלחמה קרא לחכמי ישראל ועשה סעודה ע"פ חכמי ישראל ופרושים והעלו מלוחים על שלחנות של זהב שיזכור האדם בימי עושרו ומעלתו את ימי עניו ושפלותו כמ"ש זכור עניי ומרודי וגו' ואלעזר זה היה מכת הצדוקים שלא רצו לקבל מרבם להשתמש שלא לקבל פרס אבל השיא את המלך ואמר כי לבם וכו' ונתם בזה עליך למעט בכבוד הסעודה של שמחה שאין אתה ראוי לכל הכבוד הזה לכהונה ולמלוכה וז"ש הקם להם בציץ וכו' ע"פ מ"ש מקום יש בראש להניח ב' תפילין וכו' ונלמד מכה"ג שהניח ציץ ותפילין ונמצא שא"א לו להניח אלו ג' כתרים בראש שהרי אין מקום בראש כ"א להניח שנים מהם דהיינו דא"א להיות מלך וכ"ג דא"כ נדחו התפילין שהוא כתר תורה והמלך וכה"ג צריכים לאותו כתר תורה דכתיב בי מלכים ימלוכו והשתא בא המין הזה להטעות למלך וא"ל בזה תבחן שכוונתם לפחות מכבודך שכבר היה לו בראשו כתר מלכות הקם להם בציץ כו' תתן גם כתר כהונה על ראשך ותראה מה יעשו ועשה כן ואמר יהודה וכו' רב לך כתר מלכות שכבר היה בראשך הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שאל"כ תפרוק מעליך כתר תורה שהם התפילין דא"א שיהיו ג' כתרים בראשך ביחד ואמר שהיו אומרים וכו' בלשון רבים דהיינו שכת הצדוקים היו אומרים כי כוונתו של יהודה לזלזל במלך שאינו ראוי לכהונה משום דאמו נשבית וכו' וז"ש ואתה מלך וכה"ג כך הוא דינך לזלזל בכבודך ואמר רומסם ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומונחת וכו' בזה ג"כ הטעה את המלך דודאי אתה צריך ג"כ לכתר תורה ותניחה לאחרים ואמר רב נחמן מיד נזרקה בו מינות דגם לפי מה שהטעה אותו תינח תורה שבכתב תורה שבע"פ מה תהא עליה שגם אחרים לא ידעו בה ומסיים בה עד שבא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה דהיינו שלא תדחה התורה מפני ב' הכתרים האחרים שגם המלך צריך לה וכמ"ש לעיל והשתא ניחא דבמה שדחה התפילין שהוא כתר תורה מפני ב' כתרים אחרים מיחו בו אבל במה שעבד עבודה לא מיחו בו גם לפי מה שהיו אומרים שאמו נשבית וכו' כיון דעבודתו כשירה בדיעבד כדאמר לקמן ודו"ק : ע"ב ברך ה' חילו וכו' חולין שבו תרצה דלפי פשוטו לשון תרצה אינו נופל בו והוא יתור לשון דסגי ליה למימר ברך ה' חילו ופועל ידיו וע"כ דרשו חילו מלשון חולין כמו ולא יחל דברו שהוא מלשון חללין ואע"פ שהוא חלל ולכתחלה נעשה חלל מלעבוד מ"מ תרצה בפועל ידיו דהיינו עבודה בדיעבד והאי לישנא נופל על הדיעבד גבי עבודה כדאמר פרק כיצד צולין נטמא הבשר וכו' מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה והציץ מרצה וק"ל : וי"ו דשלום קטיעה וכו' דה"ל הוי"ו קטיעה כיו"ד וקרינן שלים שהוא תרגומו של תמים היפך בעל מום וק"ל :

דף סז גמ' דתניא גר נושא ממזרת והולד ממזר דברי כו' כצ"ל ומייתי מהך ברייתא לרבי יוסי דאין עבירה וכך שנויה בהדיא הך ברייתא בפרק עשרה יוחסין בכל ספרים ישנים ובתוספתא ומהרש"ל הגיה גר שנשא ממזרת הולד ממזר דברי כו' הוא תמוה דמאי מייתי מינה ומאי אשמועינן רבי יוסי דהא לכולי עלמא הולד ממזר וק"ל : בפרש"י בד"ה בנה שלישי כו' הלך אחר פסולן היינו לענין ישראל שנשא מצרית או כו' ויש עבירה כו' הולד הולך אחר המצרי כו' עכ"ל יש להקשות בזה דמאי לא תקשי מהך ונתנייה בסיפא דיש קדושין ויש עבירה והולד הולך אחר הפגום ואין לומר דכל מקום דסיפא לאתויי הך דאם כן מאי קשיא ליה לקמן בכל מקום דסיפא לר' יוסי לאתויי מאי הא שפיר איכא לאתויי הך ישראל שנשא מצרית ושוב מצאתי בתוספות ישנים שהקשו בכה"ג לקמן אהא (דפר"י) [דפרי'] כל מקום דסיפא לאתויי מאי לר' יוסי תימה דלמא לאתויי עמוני שנשא ישראלית דיש קדושין ויש עבירה והולד הולך אחר הפגום עכ"ל ואיך שיהיה קשה בין בישראל שנשא מצרית כו' ובין בעמוני שנשא ישראלית ונתנייה בהדיא דהא בסיפא מתני ליה שפיר דכל חדא באנפי נפשיה תני לה ויש ליישב בזה כעין שכתבו התוספות גבי גר שנשא ממזרת דבהדיא לא איצטריך למתני ליה דהכי נמי הכא הוה בכלל נתינה לישראל דמ"מ הוא אבל אכתי קשה אמאי לא משני הכי לרבי יוסי לקמן ודו"ק : תוס' בד"ה ונתנייה פי' כו' דאי לאו הכי לא ה"מ לאתויי ממזרת ונתינה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאי לאו כ"מ לא ה"מ לאתויי ממזרת לגר ממזרת לישראל וק"ל : בד"ה והרי חלל כו' דע"כ פסולו של בן לאו משום פסול דנקבה כו' שנשא חללה יוכיח כו' עכ"ל יש לדקדק בשמעתין מאי פריך מישראל שנשא חללה דהולד הולך אחר הזכר הא ע"כ לאו מהאי טעמא מכשרינן לבנו דהא לרבי דוסתאי קיימינן וחלל שנשא בת ישראל הולד נמי כשר ולא ניזיל בתר הזכר לפסול דליכא למימר דהך קושיא לרבי יהודה פרכינן ואליביה לא מוקמינן מתני' כרבי דוסתאי אלא לרבי יוסי דהא ע"כ לרבי יהודה נמי לא מתוקמא אלא כר' דוסתאי דאל"כ תקשי דליתני במתניתין חלל שנשא בת ישראל ולתנייה בהדיא כמ"ש התוספות לקמן ויש ליישב בדוחק ודו"ק : בד"ה בנה שלישי כו' שהרי עמוני ומצרית שניהם פסולים והולכין אחר הפגום כו' עכ"ל כצ"ל ובהכי מוקמינן לקמן הא דנתגיירו הלך אחר הפגום וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה כדאמרן לאתויי ישראל שנשא חללה עכ"ל קיצר כאן במקום שהיה להאריך או כדרבה בר בר חנה אי ליתא לדרב דימי וכדקאמרינן לעיל לרבי יהודה וק"ל: תוס' בד"ה מנא הני מילי כו' דהא ר"ע הוא דאמר אין קידושין כו' והכי נמי כו' הכל מודים בבא על הנדה כו' עכ"ל אע"ג דלר"ע נמי איכא קרא בחייבי לאוין דהוי ממזר מלא יגלה כנף אביו דהיינו אנוסת אביו כדאמרינן בפרק החולץ ואיצטריך נמי קרא לענין חייבי לאוין דלא תפסי בהו קידושין מיבמה כדלקמן בשמעתין מכל מקום אי לאו דהא בהא תליא מנא ליה לתלמודא למימר הכי דאימא לענין תפיסת קדושין ס"ל דחייבי לאוין תפסי כשמעון התימני ולא פליג אלא לענין ממזר אך מה שהביאו ראיה מהא דקאמר הכל מודים בבא על הנדה כו' אין קושייתם מבוררת דאימא דודאי דבתר דגלי קרא בחייבי כריתות דהוי ממזר וגלי נמי בהו דלא תפסי בהו קדושין אית לן למימר דהא בהא תליא אבל אי לא גלי קרא לא הוה ידענא דהא בהא תליא וכ"ה בתוספות ישנים ובתוספות ביבמות גם בתירוצם קשה שכתבו דהכא הסוגיא אליבא דרבי יהושע אבל לר"ע ולשמעון התימני לא אצטריך הני קראי מאי פריך הכא א"ה אפילו נדה כו' דהיינו לשמעון התימני ויש ליישב ודו"ק : בא"ד אין ממזר מחייבי לאוין וכריתות אלא מחייבי כו' עכ"ל כצ"ל:

דף סח בפרש"י בד"ה לחומרא כו' דילפינן לה מאשת אב כו' עכ"ל כל זה עד סוף הדבור בפירוש ישן אינו וכן נראה דטעות הוא דלא מאשת אב יליף אלא מאשת אחי אביו כפרש"י גם לעיל וק"ל : תוס' בד"ה הכל מודים כו' שהרי עדיין קדושין תופסין בה כו' עכ"ל וכן נראה מפירושו בשמעתין ובתוספות ביבמות הקשו דא"כ בנדה למה לי קרא שהרי בה נמי עדיין קדושין תופסין ע"ש וכבר הרגיש רש"י בשמעתין בזה במה שפירש אפי' נדה נמי אם קידש פנויה בימי נדותה כו' ודו"ק : בד"ה ומה יבמה כו' אמאי לא קאמר נדה תוכיח כו' אלא גילוי מלתא בעלמא כו' להקיש לאחות כו' עכ"ל וקצת קשה מאי פריך אי הכי שאר חייבי לאוין נמי הא איכא למימר נדה תוכיח שהיא מחייבי לאוין וכריתות ותפסי בה קדושין אף אני אביא במכ"ש שאר חייבי לאוין דתפסי בהו קדושין דבהנהו לא שייכי לאקושי לאחות אשה דלא תפסי בה קדושין כיון דהוה מחייבי כריתות ויש ליישב ודו"ק : ע"ב תוספות בד"ה ולדה כמוה כו' ולא לפטור אשת אביו מייבום עכ"ל כצ"ל : בד"ה אמר קרא כו' לא מיירי בעובדי כוכבים כו' כדאמר בפרק הערל אמר רבא בגירותן אית להו חתנות כו' עכ"ל לכאורה ה"מ לתרוצי הכא בזה כעין שכתבו לקמן דהתם לפי המסקנא דהכא דילפינן דלא תפסי בה קדושין מקרא אחרינא אבל השתא דלא ידענא ליה אכתי מקרא אחריני אית לן לאוקמי טפי קרא דלא תתחתן דלא תפסי בה קדושין מלאוקמא בגירות ויש ליישב דלא ניחא הכא לתרוצי הכי דא"כ תקשי ואימא ה"מ לכתחילה כו' כמ"ש לקמן ודו"ק : בד"ה בנך הבא כו' בנך מאחרי אמר רבינא שמע מינה כו' וקשה רבינא היינו כו' עכ"ל הד"א וכצ"ל מתוספות ישנים וק"ל : בא"ד שאין הזרע הבא מהן מתייחס אחר בנך אלא אחר כו' דקאמר שמואל ורבי יוחנן כו' מלתא דשמואל גם כן היא בסוף פרק קמא דיבמות ע"ש :

דף סט בפרש"י בד"ה מאי ניהו כו' ומשני דמנסיב כו' וה"ה נמי כו' ה"מ ליה לשנויי כו' מכור עצמך לע"ע כו' עכ"ל ק"ק אכתי היאך יהיב ליה עצה זו שהאדון ישחררו לבנו באיסור עשה דלעולם בהם תעבודו ומי יימר דמשחררו ויעבור בעשה וק"ל :

סליק פרק האומר

עשרה יוחסין פרק רביעי

בפרש"י בד"ה נתיני גבעונים שמלו כו' ואמרינן ביבמות דוד גזר עליהם כו' עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין באורך בתוס' פרק הערל וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ואבינה כו' וסבור שהיו שם לוים כשרים ולא כו' עכ"ל כצ"ל : גמ' אלא מאי גדולה חזקה כו' מת"י דבשלמא למ"ד אין מעלין היינו גדולה חזקה דאע"ג דהוה לן למגזר דלמא אתי לאסקינהו ליוחסין דהא לית ליה דריע חזקתייהו אפילו הכי לא גזרינן אלא למאן דאמר מעלין דאית ליה סברא דריע חזקתייהו מאי גדולה חזקה הא דלא גזרינן הכא משום דריע חזקתייהו עכ"ל :

ח"א דף סט ע"א עלו מבבל כהני לויי וכו' אלו עשרה כתות הם כלל ישראל המאמינים בה' וקדושתן עשר קדושות זו למעלה מזו עד הכהן שהוא קודש הקדשים כמ"ש בסוף מסכת הוריות ושם חשיב ממזר ונתין קודם לגרי וחרורי היינו לענין להחיותו אבל הכא לענין יחוס וקדושה וגדל ערוה גירי וחרורי קודמין להן והא דחשיב שתוקי ואסופי לבסוף משום דהספק שנפל בהו מכל הני דחשיב מקודם ודע כי כמו כן בא"י שניתן להם לישראל יש עשר קדושות זו למעלה מזו עד קודש הקדשים כדתנן פ"ק דכלים וכמו שיש בנבלה מעלה עשר קדושות זו למעלה מזו כדאמרינן במדרשות כן יש בנגאות שלמטה שהם כלל ישראל : מאי איריא דתני עלו וכו' לא"י כו' יש לדקדק אמאי לא מדקדק כן בהאי עניינא גופיה בקרא דכתיב ואלה העולים מתל מלח תל חרשא וגו' ולא כתיב ואלה הלכו לא"י וכן עזרא עלה מבבל ולא כתיב עזרא הלך לא"י וי"ל דודאי ידע המקשה היכא דהזכיר הכתוב בבל אומר לשון עלה כיון דמגולה היה אבל בשאר ארצות לא ידע בהו דא"י גבוה מהם וא"כ הכא דעל כלל שבי הגולה קאמר י' יוחסין ויש מהן שלא עלו מבבל אלא משאר ארצות כגון תל חרשא וגו' לא ה"ל למיתני עלו שאינו נופל רק על בבל אלא ה"ל למיתני לשון הנופל גם על שבי הגולה שבשאר ארצות ולמיתני הלכו לא"י והשתא ניחא בעזרא שלא זכר בו רק להזכיר מהיכן בא דהיינו מבבל הולכך נקט למימר עלה וכן בתל חרשא וגו' ומעיקרא לא חשיב לו אלא מלשון עלו דא"י גבוה מכל הארצות ומקשה לו דהשתא תקשי טפי דליתני עלו לא"י דגם בשאר שבי הגולה שייך לומר עלו ומשני ליה דתני מבבל לומר לך אותן שאינן מיוחסין מעשרה היוחסין מבבל עלו שנעשית כסולת נקייה אבל בשאר ארצות ודאי שנשארו מהן כדלקמן והשתא המ"ל אלא ולמיהדר מתירוצא קמייתא דקאמר א"י גבוה מכל הארצות אלא כיון דהולכך למיתני בבל תני נמי עלו אבל האמת כן דא"י גבוה מכל הארצות כדמייתי קרא אשר העלה וגו' ודו"ק: בהמ"ק גבוה מכל א"י וא"י מכל וכו' שבעולם הוא כתפוח ומקום בהמ"ק הוא מרכז עולם וכן א"י ולכך אמרו בא"י כיון דהוא מקום הממוצע אוירו ממוזג ומחכים ויותר מקום המקדש שע"כ היו שם בלשכת הגזית חכמי סנהדרין וק"ל : ע"ב כל ארצות עיסה וכו' עיין פרש"י ועוד יש לפרש דבאין להם פסול דיאה

חכמת שלמה

דף סו ע"א גמ' דקים ליה בנפשיה דאכל חולין כו' כן הוא בס"א: רש"י בד"ה כך הוא דינו לסטול תרפתו כצ"ל וכס"ד : ע"ב גמרא והיזו זו שפחה כו' כצ"ל : רש"י בד"ה כהנת כו' כהן ישראל כו' כצ"ל : בד"ה אחר הפגום שבשניהם שהולד כו' כצ"ל :

דף סז ע"א רש"י בד"ה ואי זו כו' עבירה ואי ס"ל כו' כד"א: ע"ב גמ' מנלן דילפינן מאחות כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אי זכר כו' יהא מותר שהוא שלישי כו' ונ"ב נ"ל שר"ל כשהוא שלישי וק"ל :

דף סח ע"א רש"י בד"ה בע"כ כו' ולר' ישבב בבעולה לכ"ג הס"ד : ע"ב גמ' אמר קרא כי יסיר ט' נ"ב פי' לא לכתוב כי יסיר אלא בתך לא תתן לבנו משום בנך ודו"ק :

דף סט ע"א גמרא בפיסקא נתהק כו' :

אותם לסולת נקיה קודם שנבלה ונעשית עיסה גם אם נפל בו דבר שאינו ראוי איכא לברר מתוכו להשליכו ונשארה נקיה אבל משנעשית עיסה אם נפל בו דבר שאינו ראוי קשה ליטלו ולהפרישו מתוך העיסה אחרי שנבלל ונתערב בו וכן י"ל מפי' ערוך בערך אלמן ע"ש ודו"ק: ומבני לוי לא מנאתי וגו'. פרש"י לא מצאתי ראוים לעבוד וכו' שקנאו בהונות ידיהם וכו' וכ"כ התוס' דהא במתני' קתני דעלו נמי לוים מבבל ואפי' למ"ד עיקר שירה בפה ולא נפסלו בשנים בזקנים היו ביותר מב' שנים דקנאי בהונות היו בחורבן בית ראשון וזה היה בתחלת בית שני הא אמרינן בפ"ק דחולין דבאוהל מועד אין לוים נפסלין בשנים אלא די"ל מתוך זקנתן כ"כ נפסלין בקול כדאמר התם אך קשה מהאי קרא דמייתי דעלו לוים מבבל דכתיב וישבו הכהנים והלוים ומן העם והמשוררים והשוערים וגו' וכמה מקראות מפורשים בענין דעזרא שהיו שם לוים משוררים ואין לומר דהיינו אחר שעלה עזרא לכספיא המקום להביא לו לוים כשרים משם כמפורש בקרא דא"כ מאי מייתי מהאי קרא דלוים סליקו דכתיב וישבו הכהנים הלוים וגו' ואימא דהיינו אותן שהביאו לו מכספיא וכשרים היו ומנ"ל דהנהו דמתני' קנוצי בהונות הוו מבבל וי"ל דודאי אותן לוים דעזרא דמוכח בהו דכשרים היו היינו מאותן שבאו מכספיא הוו כמפורש בעזרא אבל האי קרא דמייתי מתני' לא משמע ליה דאיירי בלוים כשרים ומן העם הפסיק הענין והמשוררים והשוערים לא קאי אלוים אלא אמן העם שהוצרכו להעמיד משוררים מן העם כיון שלא היו שם לוים כשרים ודו"ק: חללי מנ"ל דתניא ר"י אומר גדולה חזקה וכו' עד ולבסוף אכול בתרומה דאורייתא וכו'. ואע"ג דחללי מקרי כדכתיב אשר לא יאכלו מקדשי וגו' מ"מ אכול אפי' בתרומה דאורייתא כיון דלא הוו רק ספק וק"ל:

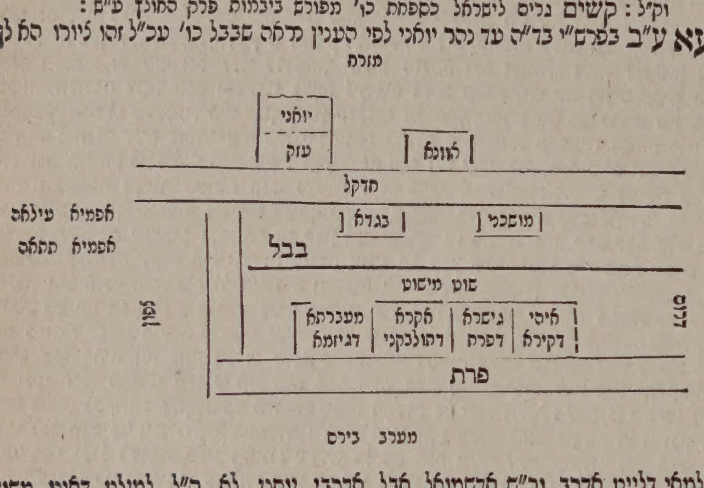
דף ע בפרש"י בד"ה ולא יכלו כו' היינו שתוקי ואסופי עכ"ל כל דיבור זה טעות הוא דהא לא דריש מיניה אלא אסופי אבל שתוקי מתל חרשא נדרש ובפי' ישן איתו וק"ל:

ע"ב בד"ה מלער שליחא כו' את שלוחו לפניו כו' דעדיפא מיניה חומרא כו' עכ"ל כן הוא בפי' ישן ור"ל שביזה אותו במה שהוא שלוחי והייתי נבזה בעיניו והיה ראוי למלקות דמנגיד רב אפילו מאן דמלער כו' ואני שמתיהו דחומרא מיניה כדאמרינן בעלמא דשמתא חמירא מנגידא ועשיתי כן לקונסו על שפגע גם בכבודי במה שביזה אותי בפני שלוחי וק"ל:

ח"א דף ע ע"א גירי וחרורי מגלן כו' דאמר קרא כל הנבדל מטומאת גויי וגו' משמע גרי וחרורי שהיו עובדי עבודת כוכבים כבר ונבדלו מעבודת כוכבים לדרוש את ה' ויש לדקדק דמהיכא משמע מהאי קרא דעלו מבבל ודלמא התם הוו כדפריך לקמן גבי ממזר ממאי דהכא הוו לאו וסליקו כו' ויש ליישב דכתיב ברישא דקרא ויאכלו בני ישראל השבים מהגולה ומשמע להו דהאי וכל הנבדל נמי קאי אשבים מהגולה דהיינו שעלו מבבל וק"ל: ממזירי ונתיני. האי פיסקא דנתיני טעות הוא דלא מייתי ראיה הכא אלא אממזר אבל לנתיני לא הוצרך ראיה דבכמה קראי בעזרא ונחמיה מפורש דנתיני היו מן העולים וק"ל: שדומין מעשיהם למעשה סדום שנהפכה לתל מלח כו'. הוא מפורש בפ' נצבים גפרית ומלח וגו' כמהפכת סדום וגו' ועי"ל דה"ק שנהפכה אשת לוט לתל מלח שהוא מפורש במעשה סדום גופיה ומעשה סדום פרש"י שהיו מגלי עריות דכתיב רעים בגופם וגו' ואין צורך לדרש זה דבענינו מפורש שהיו מגלי עריות כמ"ש הוציאם אלינו ונדעה אותם ויצא להם זה הדרש דלפי פשוטו דשמות מקומות הן למה הזכיר אותם מקומות שעלו מהן שבי הגולה יותר משאר מקומות שעלו משם בני הגולה: תל חרשא זה שקורא אבא כו'. ומלת תל במקום הזה אינו נדרש לכאורה ויש ליישב תל מלשון תולה שהוא תולה את עצמו באיש אחד שהוא אביו והאם משתקתו: ולא יכלו להגיד וגו' זהו אסופי כו'. פרש"י וזרעם אמו ונראה דדרש אם מלשון אם בצירי ר"ל זרעו מן האם לא יוכל ג"כ להגיד וק"ל: אמר אדון כו' והם שמו פלמס כנמר כו'. ל"ע נמר היכא רמיזא כלל בקרא ואולי דדרים אות ט"ן מאדון ואימר דבתריה מלשון נמר ופרש"י כנמר כחיה שאינה מקפדת בזווג כו' ונראה דה"פ אני אמרתי שיהיו עושין רצוני ויהיו חשובים ככרוב שהיה במקדש שהיו דבוקים זה לזה כזכר ונקבה כמו שדרשו בפסוק כמער איש ולויות וגו' והם לא שמו כן אלא כנמר שאינה מקפדת בכך כפרש"י ודו"ק: מעלה עליו הכתוב כאילו חרשו כו' וכאילו זרעו מלח כו' מבואר כי דמיון פרי בטן לפרי אדמה וכמו שהאורס לזריעה וזורע בו מלח לא זו שאין לו הנאה בזריעה אלא שגם הוא מכלה התבואה שאין דבר אחר יכול לצמוח כמ"ש גפרית ומלח וגו' לא תזרע ולא גו' כן הדבר הזה שמכלה החריסה והזריעה שאין לו בכן הנאה בזרע פסול כדאמרינן שאין השכינה שורה אלא במיוחסות שבישראל ובענין זה קאמר בה' בגדו להסתלק שכינתו מזרעו כי בנים זרים וגו' מאשה שהיא זרה לו ושמא תאמר ממון פלים ויצא שכרו בהפסדו אם אין לו וצריך לממון להיות לו לפליטה בכמה צרכים ולא יחוש לפסול זרע ואמר שאינו כן שממונו ודאי יאבד וזרעו פסול ישאר לו ושמא תאמר חלקן כו' כפרש"י ולא חלקם שהן נכסי מלוג דצריך שיהיה הקרן קיים ויהנה מיהת מאותן נשואין שיזכה בפירותיהן של נכסי מלוג שהן לבעל להיות לו לפליטה לצורכו ת"ל חלקיהם שגם הפירות מהם יאבדו לו ופרש"י יאכלם חודש שיאכלם בחדש אחד וא"כ לא הל"ל חודש נכנס קודם ואח"כ חודש יוצא אלא חודש אחד יוצא וחודש אחר נכנס וממונן אבד אלא נראה לפרש דודאי לאו בחודש א' יאכל ויאבד הכל אלא דה"פ חודש נכנס ואותו חודש יוצא וממונו אבד ונתמעט בכל יציאת חודש עד שיתמעט בכל חודש וחודש עד שלא נשאר כלום בידו מאותו ממון ותלה הדבר בחודש כי גם מזל החודש גורם לו להגרע לו על שלא בטח בישועת ה' ונשא אשה לשם ממון ולפי ענין זה אמרו דאליהו כופתו והקב"ה רוצעו לפי שהנושא פסולה לו חייב מלקות בב"ד אלא שהוא מגלגל להיתר לומר שאינו אמת וגם ב"ד שלמטה אין בידם להלקותו במקום שיש קלת ספק אבל אליהו שהוא פנחס הוא מלאך הברית לנקום ולקנא בדבר ערוה ואליו גלוי דבר ערוה הוא כופתו והקב"ה מלקה אותו על שסילק זה שכינתו מזרעו וענין המלקות שמולה עליו מכות ונגעי בני אדם כענין שאמרו אם ד' מיתות בטלו דין ד' מיתות לא בטלו כו': על כולם אליהו כותב כו'. פרש"י כהנים לוים וישראלים כו' והוא דחוק דהיכן הוזכר כהנים לוים וישראלים ויש לפרש דקאמר ועל כולם אמאי דקאמר והזיל דהיינו על ג' תקלות שעשה זה דהיינו הא' שפסל זרעו וסלקו מן השכינה והב' שפגם את משפחתו שהטיל ביניהם פסול להתרחק מהם בדרי אחריני דלא ידעי מי הוא הפסול במשפחתו שכולם נכנסו בספק זה והג' על שעבר עבירה ונושא אשה פסולה וענין הכתיבה והחתימה שעבירתו זו עושה רושם כי הוא מעוות לא יוכל לתקן כמ"ש זה המוליד בן מן הפסול וק"ל: וכל הפוסל פסול ואינו מדבר כו'. מפרש"י נראה דאינו מדבר בשבחא לא קאי אכל הפוסל אלא אכל הפסול וב' כללות קתני ולא משמע כן גם קשה וכי כללא הוא דכל הפוסל הוא פסול דהא איכא שפוסל באמת ורש"י הרגיש בזה ופירש כל הפוסל מגדף תמיד כו' ועיקר חסר מן הספר וע"כ נראה דכללא חדא קתני וה"פ כל הפוסל פסול ובאיזה פוסל אמרתי לך במי שאינו מדבר בשבחה של עולם שהוא מזכיר גנאי ופסול של אחרים ואינו מזכיר לעולם שבחן ויחוסן זהו ודאי פסול הוא ושמואל מוסיף בזה דכל הפוסל הוא פסול במום זה גופו שהוא פוסל כדמייתי מהך עובדא דהוה רגיל דקרי לאינשי עבדי ולא היה רגיל בשבחן כמו שעשה לרב יהודה ונמצא שהיה עבד וק"ל: יהודה בר שויסקאל דקדים כו'. ודאי על רב יהודה נתכוין לומר שהיה גרגרן ור"ל יהודה בר שויסקאל שיהודה בר הכי הוא ולא על אביו נתכוין ולשון שויסקאל לפי' רש"י מלשון ללי ואין הלת"ד נופל בו גם היכן הוזכר דהגרגרנין אוכלין ללי אלא דדרך שררה הוא כדאמרינן גבי כהנים ויש לפרש דה"ק דשוי סקל כבן סורר דהייעו בסקילה על עיקר אכילת בשר ודו"ק: א"ל מי סניא מעקה כו' ומי סניא ספסל כו'. בהני ה"ק אי חשבת לי צורבא מרבנן ה"ל למימר לישנא דאמרי רבנן ואי חשבת לי כשאר אינשי כמו שהזמנת לי הל"ל לישנא דאמרי אינשי ולא הוה לך למימר לישנא דלא רגילין ביה אבל גבי אתרונגא דלא שיכא בלשון אלא בתוספת נו"ן הולרך לאתויי ליה מדברי שמואל כל האומר אתרונגא תילתא ברמות רוחא כו' ועיין פרש"י ויש לפרש דב' לשונות הן א' לשון דרבנן וא' לשון שאר אינשי אבל לשון שאמרת הוא לשון שלישי ברמות רוחא כדשמואל ועי"ל שהגאוה מתחלקת לג' חלקים הא' במעשה כגון הולך מפוף והב' במחשבה בדעתו שאין כמוהו והג' בדבורו שמדבר גבוהה וזה שהוסיף באתרונגא הב' מדבור הגבוהה שהנו"ן מאותיות דעלג"ת שהם כח הלשון שע"י מדבר גדולות וגבוהה וק"ל: א"ל תיתי דונג משקינן א"ל כו' יש לדקדק בזה מאי קאמר רב נחמן הכי לרב יהודה דהא לפי דעתו שכי להשתמש מיהת באשה קטנה ודוחק לומר דדרך שאלה קא"ל וי"ל שהשיב לרב יהודה אמאי דקאמר לישתי מר אנבגא בלישנא דלא אמרי רבנן ולא אינשי כדלעיל והא השיב דלהכי אמרי בהאי לישנא כדי דתשמע בתי דונג ותיתי ותשקינן שהיא מורגלת בהאי לישנא בבית ריש גלותא וק"ל: ע"ב [אין שואלין בשלום כו'. מפורש פ' הפועלים בחידושי אגדות ע"ש]: א"ל מאי שיאטיה דמר הכא כו'. אפשר שהכת בהזמנותו דמלתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה ודביתהו דא"ל שרי ליה תיגרא ברישא אמרה כן דודאי אית ליה מלתא הכא ודרך לומר כן לעשות בקשת איש כו' כפרש"י

וק"ל: מ"מ שמתיה מר ליעבר שלוחא דרבנן כו'. ולפיל משמע דשמתיה משום דביזה את רב יהודה ומגדין משום כבוד הרב כפרש"י לעיל ואפשר שרב יהודה מדרך ענוה לא תלה השמתא בכבודו דהא קושטא נמי דליעבר שלוחא דרבנן וק"ל: לאברוזי עליה מי אמר אדהכי והכי כו'. ר"ל אדהכי והכי שהיו נושאין ונותנין בדבר אם אמרה שמואל גם לאכרוזי [לרב יהודה ודאי אמר שמואל אפי' לאכרוזי] וק"ל: אלא הכיא רביתא דשלקא לאיגרא ורמיא קלא כו'. משום לצר דנהרגו כולם ע"י הורדוס עבדת הכי וכרפ"ק דב"ב קאמר דהורדוס בעא לנסבה כדי שתהא משפחתו נקראת ע"ש חשמונאי ופרש"י הכא ומשמתא לאו בנות ישראל נשא דנזהרין הם להשיא כו' לשמואל דקסבר בפ' החולץ עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר הולרך למימר הכי ומיהו בפ' אלו נאמרין פרש"י גבי אגריפס המלך שהיה מזרע הורדוס וא"ל אחינו אתה שהיתה אמו מישראל ועיין בזה בתוס' רפ"ק דב"ב ודו"ק: איקרען כמה כתובות כו'. פרש"י מנשי אותה המשפחה עכ"ל נראה דר"ל דהנשים שלהן היו ג"כ מאותה משפחה דאל"כ הל"ל דכמה נשים נאסרו לבעליהן מאותה משפחה ודו"ק: ואי לא מגליגא כו' תרתי זרעייתא כו' ומדא מקרייא דבי עורבתי כו' וסימנא עמא עמא כו' רב יהודה לא קא"ל אלא דרבינא ורב אשי שסדרו תלמודא קא"ל דאל"כ הא גילה רב יהודה פסולייהו ולמה חזרו מרגמייהו א"כ דלא הוו ידעי השתא כלל בשמותן איזה מהן דבי יונה ואיזה דבי עורבתי אלא דרב יהודה קאמר דהוה ידע לגלות איזה דבי יונה ואיזה דבי עורבתי וק"ל: בטי בר טוביה ברמות רוחא לא שקיל גיטא כו'. משמע דאכרוז עליו כדי שלא ישא בת חורין וכמ"ד בפרק השולח דמעוכב גט שיחרור אסור בבת חורין ובתום' סוף מסכת ע"ז כתבו שהיה מותר בשפחה ע"ש ודו"ק: ד' מאות עבדים כו' היו לו לפשחור בן אימר וכולם נטמעו כו'. זה פשחור כהן היה והיה פקיד ונגיד בבית ה' כמפורש בירמיה וע"י שאכלו אלו תרומה היו מחזיקים עצמן לכהנים ונשאו נשים כשרות ורש"י פי"כ שאו בנות כהנים כו' ולא ידענא מי הכריחו לכך ואמר וכל כהן שיש בו עזות כו' כדלקמן דיוחסא דבבל שתיקותא ואמר אביי וכולן יתבי בשורא דבנהרדעי כו' דמפורש בירמיה שגלו דכתיב ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי וגו' ע"ש וק"ל: אם ראית כהן בעזות כו' שנאמר ועמך כמריבי כהן ר"ל דמתוך יחוסו וחשיבותו של כהן הוא עומד במריבה ואינו שותק שלפי דעתו מתוך חשיבותו אין ראוי לעבור על מדותיו וזה כוונת הכתוב איש אל יריב וגו' אלא ישתוק במריבה וזהו ייחוסו כדלקמן אבל עמך שהוא גם ההמון אין עושין כן אלא שהם עושין כמריבי כהן כאילו הוא מיוחס וחשוב ככהן שאינו שותק במריבה ודו"ק: [ואין מעיד עליו שנאמר שבטי יה עדות לישראל כו' מבואר בסוטה איש ואשה אם זוכין י"ה ביניהן י' מאיש וה' מאשה ואם לאו שאין זוכין הש"ג שאינה הוגנת לו אש אוכלתן והיינו שם י"ה המעיד עליהן דקאמר הכא וק"ל]: אין משרה שכינתו כו' שנאמר אהיה להם לאלהים לכל משפחות כו' לפי מה שדרשו פרק נושאין להיות לך לאלהים ולזרעך וגו' בזרעך מיוחס אחריך מהאי קרא דאורייתא ה"מ לאתויי דאין שכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל אלא דהאי קרא דמייתי הכא הוא מפורש טפי לפי פשוטו דלשון משפחות הוא מלשון ייחוס של זרע וק"ל: קשים גרים לישראל כספחת כו' מפורש ביבמות פרק החולץ ע"ש:

דף עא ע"ב בפרש"י בד"ה עד נהר יואני לפי הענין תראה שבבל כו' עכ"ל זהו ציורו הא לך

ציורו למאי דלייט אדרב וכ"ש אדשמואל אבל אדרבי יוחנן לא ה"ל למילט דאיט משוך כל כך לעיל אבל מהרש"ל כתב לצייר כפי שמלא בספר ישן דמעברתא דגזמא היא לעיל מאקרא דתולבקנא וכתב לתרץ הא דלא תקשי אמאי לא לייט נמי אדר"י משום דאביי היה מבבל כו' לאפוקי ר"י שהיה מא"י כו' ואין זה מספיק דמכל מקום אביי כמאן ס"ל כיון דלייט אדרב כ"ש אדשמואל ואדר"י ועוד דבכ"מ הלכתא כר"י לגבי רב ושמואל גם מה שבא לתרץ דאפשר דאביי לא הוה שמיע ליה הא דר"י זה אינו דהא אביי גופיה קאמר לקמן אהך דר"י רגועה יונאה גם מהרש"ל היפך בציורו אפמיא עלאה ואפמיא תתאה וזה אינו ודו"ק: תום' בד"ה כאן להשיאו כו' מיוחסת מד' אמהות דאי משום ישראלית כו' עכ"ל פי' מיוחסת מארבע אמהות שיהיה בתה ממנו כשירה לכהונה דאי משום להחזיקו בישראל ליתן לו ישראלית לא צריך כו' כדאמר בעלמא בפרק החולץ ועיין ברא"ש בזה וק"ל: בד"ה עד היכן כו' וגן עדן הוא מלפון של עולם וא"י כו' עכ"ל לא נמלא כן בשום מקום אבל בתוס' בפרק הספינה כתבו דגן עדן במזרח של עולם וכתבו ליישב הא דמשמע בדוכתא אחריתא דגן עדן במערב הוא ויש ליישב דבריהם דהכא דר"ל לפונית מזרחית וכ"כ התוספות בפרק ב' דבכורות דבבל לפונית מזרחית דא"י הוא עיין שם ולפון עולם שכתבו הכא היינו לפונית מזרחית ודו"ק: בא"ד והא דאמר מטרא במערבא כו' דמשמע דמושך מדרום כו' שהמים של פרת רבים כ"כ כו' עכ"ל בפרק מומין אלו דחו סברא זו גם מתוך שמעתין יש להקשות לפי סברא זו אמאי לא בעי לתחום לפרת עד היכא דלא שייך למימר לפירושו שהפרת נופל בחדקל בסוף בבל כמו שפרש"י ותוספות לקמן דהא מתחילת יליאתה מג"ע מלפונית מזרחית לפי' ר"ת נפרדים ד' נהרות לארבעה ראשים ופרת הוא העיקר כדאמרי' פ"ב דבכורות הוא פרת דמעיקרא ודוחק לומר דמתחילת יליאתו הוא פרת דמעיקרא ואח"כ במזרח בבל הוא נופל לחדקל ואח"כ שוב הוא מתפרד מן החדקל ויולא למערב בבל ודו"ק:

ח"א דף עא ע"א שכמו של לוי מטהר תחלה שנאמר וישב מלרף ומטהר כסף כו' מבואר כי ישראל בכלל אם זוכין נמשלו לכסף כמ"ש פרק ג"ה כסף אלו לדיקים שנאמר לרור הכסף לקח בידו כמפורש שם בחידושינו ואם אינן זוכין נמשלו לסיג כמ"ש ואלרוף כבור סיגיך וכדמיון זה הכא לענין ייחוס הן ככסף נקי והפסולים שנתערבו בהם הוו כסיג בתוך הכסף ולריך לירוף לטהרן שיעמדו בייחוסן על טהרן וזש"ה על כלל ישראל כי לעתיד ישוב לנרפן ולטהרן ככסף נקי מהפסולת שנתערבו בהן אחרי שיטהר כבר את בני לוי שזיקק אותן כזהב כי לפי חשיבותן של הכהנים בני לוי נדמו לזהב שהסיג מזיק בו יותר כמו הכהן שנתערבו בו הפסולים ואמר גבי שבט לוי גם וככסף היינו לגבי לוים שאין להם פסול יותר מישראל שכל הכשר לישראל כשר ללוי ומסיים בקרא והיו לה' מגישי מנחה בלדקה וגו' ולפי דברי ריב"ל דמפרש קרא כסף מטהר מתזירים תפרש מאי מגישי מנחה בלדקה כו' אבל לפי מה דאמרינן הכא דמטהר ממש להבדילן מפסוליהן לא קאמר מאי מגישי מנחה וגו' ונראה לפרש לפי מה שמלינו בספר עזרא כשעלו בבית שני שנבדלו מנשים נכריות והביאו קרבנות אשם על חטאן שעבר כמ"ש שם ויתנו ידם להוליא נשיהם ואשמים איל לאן על אשמתם כן לעתיד כשיבדלו מן הפסולין יש להם להביא קרבן על חטאם שעבר ולפי שלא יהיה להם להביא קרבן עשיר כמ"ש אין בן דוד בא עד שיכלה פרוטה מן הכיס אלא שיביאו קרבן של

חכמת שלמה

עשרה יוחסין פרק רביעי

דף ע ע"א גמ' ממזרי ונתיני נמחק ונהיני וכ"ב מהכא לא יליף נתיני אלא מקרא דלעיל דילפינן כהני לויי ישראלי ילפינן נמי נתיני דכתיב בהדיא בהאי קרא נתיני: אדן אימר ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם כו' כנ"ל וכן אח"כ: ותנא על כולם אליהו כו' כנ"ל וכ"ב לולי פרש"י דפי' כהני לויי ישראלי הייתי מפרשו דקאי אהך תלתא בין שנשא אשה פסולה בין שנשא אשה פגומה בין שנשא אשה שאינה מהוגנת לו פי' אינה מיוחסת כמותו ועל שלשתן כותב על נשא אשה פסולה כותב אוי לו לפוסל את זרעו ולנשא אשה פגומה כותב אוי לפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה מהוגנת לו כותב אוי לנושא אשה שאינה הוגנת לו וק"ל: ע"ב גמרא אדהכי והכי א"ל הוא בר דיניה לרב יהודה לדידי כו' כנ"ל:

רש"י בד"ה ליער כו' את שלוחו לפניו ותייב מלקות הס"ד וכ"ב פי' בפני השליח ויותר נראה שהיה מבזה שולחו בפניו ודו"ק: תום' בד"ה קשים גרים פירש בקונטרס כו' נ"ב ריש פרק כל היד: בא"ד עלה אתם עכ"ל ויש מפרשים כו' כנ"ל:

דף עא ע"ב גמ' כהני לויי כו' אטו כו' לרב יצחק בריה דרב יהודה דגדל ולא נסיב א"ל מאי טעם כו' כנ"ל: אמר רב מיוחסא דבבל היינו שתיקותא כן הוא בס"א: ואין מניחין אותו לידבק בחבירו כו' כנ"ל: רש"י בד"ה תתאה ;תחתונה נ"ב פירוש מגד פנים של דיגלת: בד"ה בפרת על שפת פרת נ"ב פי' מגד פנים של פרת. תום' בד"ה כאן כו' מיוחסת מד' אמהות כו' נ"ב זהו מפורש כאשר"י היטב: בא"ד דאמרינן ליה זיל כו' כנ"ל:

דלי דלות שהוא המנחה וז"ש והיו מגישין לה' על העלאה מנחה שמביאין בדלי דלות השייכין בצדקה ר"ל שמקבלי צדקה שאין להם כלום משלהם אבל למ"ד דכסף מטהר ממזרים אין סברא שיביאו קרבן אשם על הטבר ולכך מקשה אליביה מאי מגישי מנחה כו' ודו"ק: בימי רבי בקשו לעשות בבל עיסה כו' נשפל עמהם ר"ח בר חמא כו' גם רבי קתם במתניתין הכי דתני עלו מבבל שמשמע כסולת נקייה דלעיל אלא לפי שהיה מבבל לא האמינו לו עד שאמר ר"ח קבלתו מר"י שאמר משום אביו ר' יוסי שהיה מא"י: א"ר יוחנן היכלא כו' נשבע בקדושת היכל וצ"ל דאפילו לאחר החורבן יש בו קדושה דס"ל כמ"ד בפ"ק דמגילה דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד וק"ל: ושאמר בידינו הוא • פירש בערוך ידועים בידינו המשפחות כו' ויותר נראה לפרש בידינו הוא לגלות בלי שתגיע לנו סכנה והשתא מוכח שפיר דס"ל משפחה שנטמעה נטמעה אבל אם מפני סכנת של גדולי הדור לא רצה לגלות לא מוכח מידי דס"ל כמ"ד משפחה שנטמעה נטמעה ופרש"י דאין להפרישה כו' אלא יניחום והם ספק והם כשרים לעתיד לבא עכ"ל וכן מוכח לעיל דמטהר ממזרים לעתיד אבל השתא בספק הן עומדין ומי שידע בספיקן ודאי דירחק מהן משום דאין השכינה שורה אלא על המיוחסות שבישראל אלא כיון שנטמעה ולעתיד יהיו כשרים לגמרי אין לגלות לאחרים בספיקן ואין להפרישן כו' כפרש"י ובדור הזה רובן ספיקות והמגלה לחבירו אינו אלא כמוציא דבה ומתכבד בקלון חבירו הוא וכל הפוסל במומו פוסל ויש לגעור בהן ולהוכיחן על פניהם שישובו מדרכם הללו ובפרט המדכנים מועדים בזה ויש לעונשם על כך וק"ל: משפחות בית הצריפה כו' מתני' היא בסוף מסכת עדיות עד לרחק ולקרב ואביי מדקדק בה מדקתני בה כגון אלו אליהו כו' משמע דוקא הני דידעין אנן להו בהכשרן ובפסולן אבל משפחה שנטמעה כו' וכן מפורש התם בריש א"ר יהושע אני כו' שאין אליהו בא לטהר ולטמא לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין ולקרב המרוחקין דהיינו שלא בא לרחק ולקרב אשר נטמעו ככר אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע ומייתי הך דבית הצריפה כו' ע"ש מה שמדקדק הרמב"ם שם בפי' המשנה בלשון המשנה ודע מה שפרש"י הכא אליהו בא לעתיד לבא דכתיב והשיב לב אבות על בנים זה מבני בניו כו' שם במתניתין לא משמע הכי אלא דאיכא מ"ד התם דפליג וקאמר אליהו לא בא לא לקרב ולא לרחק אלא לעשות שלום ומייתי מהאי קרא והשיב לב אבות על בנים וגו' אבל ר' יהושע דס"ל דבא לרחק ולקרב לא מייתי ליה כלל מקרא אלא דכן היה מקובל מר"י ב"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני ע"ש ודו"ק: הריני נזיר אם לא אגלה כו' מבואר כמ"ש בס' יוסיפון שהיה בזמן הבית כת א' נקראו נזירים שהיו מתבודדין עצמן גם במדברות כדי שלא יבואו לדבר בקלון בני אדם ולהתרחק מדיבתם רעה ולזה אמר אם לא אגלה קלון ופסול משפחות אהיה נזיר כי זו מדת נזירים היא ואמר הגם כשיהיה נזיר הולכך לצער עצמו ונקרא חוטא כדאמרינן ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא כו' אעפ"כ אסור לו לגלות ויהיה נזיר כתנאו גם אם חוטא יהיה וק"ל: שם בן ד' אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהם פ"א כו' פרש"י קריאתו ככתיבתו ופירשו חכמים כו' עכ"ל ר"ל דודאי קריאתו ככתיבתו הכל יודעין בו וא"ל מסירת חכמים אבל פירושו של הכתיבה והקריאה וכונתו אין כל אדם יודע אלא ע"י קבלה ומסירת חכמים וכן רבא דבעי למדרשיה בפירקיה אפירושו קאמר וכן משמע מפרש"י בפרק אלו עוברין אבל כפשטיה קריאה וכתיבה לא שייך דרשה דהכל יודעין בו ומסיק לעלם כתיב דיש להתעלם פירושו וגם קריאתו ככתיבתו אסור מדכתיב זה שמי וזה זכרי כדבסמוך ומכאן מודעא רבה והמחאה מוחזקת לאותן דרשנים ברבים בדורותינו בסוד השם ובפירושו בכמה צירופים ויותר מהמה אם הם דברים שאינן נמסרים להם מפי חכם או שהתלמיד אינו הגון להבין הדברים על עיקרן וברשן הרי הם דברים בדויים מלבם וה"ז בכלל מגלה פנים בתורה שלא כהלכה וכעושה התורה פלסתר וכל מי שבידו למחות ראוי למחות בהם וגם אני אם איסר מילי אבטליניה: כתיב זה שמי וזה זכרי כו' נכתב בי"ה ונקרא בא"ד כו' ואמרינן בעלמא דהיינו בעוה"ז אבל בעוה"ב נקרא ככתיבתו בי"ה והכונה כי בעוה"ז הוא מדת הדין שולט בשיתוף הרחמים כבריאתו שיתף הקב"ה הרחמים והדין כמ"ש ביום ברוא ה' אלהים וגו' ועי"כ הכתיבה שם הרחמים והקריאה שם הדין אבל עוה"ב כולו רחמים ואז יהיה השם שלם קריאתו ככתיבתו דבעוה"ז נקרא אדנ"י שהוא הזכרה מורה על הדין שע"כ נקרא ר"ה שהוא יום הדין יום הזכרון ושם אדנ"י מורה ע"ז א' הוא ר"ה וי' הוא י"כ וביניהם מלת דן שבאותן י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ הם ימי הדין וע"כ בעוה"ב שכולו רחמים יהיה זכרו ג"כ שהיא הקריאה משמנה כולו לרחמים וגם בעוה"ז כשמזכיר השם בתפלתו יהיה עיקר כונתו על הרחמים דיש אם למסורת שהיא הכתיבה כמ"ש בטור א"ח וזה כונת הכתוב דרשו ה' בהמצאו דהיינו שיהיה הדרישה והכונה בלב בהמצאו ככתיבתו אבל קראוהו אינו כן אלא בשם אחר והוא השם בהיותו קרוב אליו כקריאתו שהוא אדני היכל הטויה (בקריאה דנקודת שם א"ד הם עצמם נקודות שם י"ה) ודו"ק: שם בן י"ב היו מוסרים אותו לכל אדם כו' ויש לדקדק הא אמרינן לעלם כתיב ואין סברא לחלק בין שם של ד' ובין של י"ב ולפי' רש"י לעיל (דלעלם כתיב דהיינו) פירושו של שם הכא מיירי דהיו מוסרין לכל אדם כתיבת שם י"ב דלא היו בקיאין בו כל אדם מיהו קריאתו ככתיבתו ודאי דאסור גם בו מדכתיב זה שמי וזה זכרי דאין לחלק בין זה השם לשם של ד' ואולי שהיו מוסרין אותו לכל אדם היינו לכהנים ואפילו שקריאה ככתיבתו הוא דשרי במקדש בברכת הכהנים כדאמרינן פ' א"כ ושמו את שמי שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין כו' וכדמייתי מסך עובדא דר' טרפון עליתי אחר אחי אמי לדוכן כו' אבל כ"ג כו' וק"ק דמשמע דבזמן ר' טרפון שהיה קרוב לחורבן בית שני היו מברכין בשם המיוחד והא אמרינן בר"פ טרף בקלפי משמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם ואפשר לחלק דהתם בשאר הכהנים קאמר דנמנעו אבל הכא בכ"ג איירי שלא היה נמנע וק"ל: שם בן מ"ב אותיות אין מוסרין כו' הא דאמרינן בר"פ חלק הסוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב פרש"י פ"ק דע"ז שדורשו במ"ב אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ וע"ש בתוס' גם בזה ראיתי בדור הזה שאפילו מי שאין בו אחת ממדות הללו השם בן מ"ב מסור בידו גם בפרהסיא ומדה הראשונה דחשיב הכא אלא למי שצנוע כו' דהייט שאינו מגלה אותו בפרהסיא דאפי' להתלמד אסור בפרהסיא כדאמרינן פ"ק דע"ז גבי ר"ח בן תרדיון שנענש על כך ע"כ כל מי שבידו למחות יגעור בחכמים האלה לפי דעתם לאבד בזה גם העוה"ב ודו"ק: ע"ב א"ל אורייתן כתיבן בנמן לאו כו' מדמה להו ע"פ מ"ש פ"ק ראה חיים עם אשה וגו' אם אשה ממש כשם שחייב כו' אם אשה תורה היא כשם כו' וק"ל: א"ל מי ידענא מהיכא אנסביה כו' יש לדקדק הא רב יהודה בבבל היה והיאו גופיה קאמר לעיל משמיה דשמואל א"י עיסה לבבל ויש ליישב דאע"ג דאותן דנשתיירו בימי עזרא בבבל מיוחסים היו מ"מ היה חושש דמאותו זמן מימי עזרא שהיה כתעט ת"ר שנה עד רב יהודה נתערבו בהם פסולים הסמוכים לבבל דיש לו גבול ליחוס כדלקמן וק"ל: ובה"ת עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כו' דאפי' מכשיר לק"מ דמאן דמכשיר בין בפנויה בין בא"א מכשיר כדמסיק פרק החולץ ועוי"ל דאפי' למאי דס"ד התם דלא מכשיר בא"א מנסים דקרא ל"ק להו כלל דרוב בעילות אחר הבעל ודו"ק: משום דמשתינין כו' יגלו ברגלם גולים כו' סכנת עניות אמרו שם בפרק במה אשה במשתינין בפני מטותיהם ערומים מ"מ האי עונשא דיגלו ברגלם גולים לא שייך ביה וק"ל: אלו בני אדם שאוכלים ושותים זה כו' מפורש שם אוכלים כרים מצאן וגו' והשותים במזרקי יין וגו' מתוך אלו תענוגים שאוכלים ושותים זה עם זה עם נשותיהם יבאו לזנות בנשיהם ומסריחים ערסותם בש"ז שאינו שלהם מתוך שהם מחליפין נשיהם לזנות אינן רוצין שיתעברו נשותיהם כמ"ש גבי עדה וצלה שאותה שלתשמיש מכוין בה שלא תתעבר ועי"ז הש"ז מסריח כמ"ש פ' רע"ק דש"ז המסריח אין ראוי להיות ולד נוצר ממנו וק"ל: זיל בתר שתיקותא כו' פרש"י מתוך פסולן שהיו פורצין מהן נכרו איבה עכ"ל ודוחק יש לנדד בהיפך מתוך שהן פסולין יראים להחזיק במריבה כדי שלא יגלה לו בעל מריבו את פסולו ויש לפרש דדרך בעלי מריבות שכ"א מזלזל בחבירו ואומר לו פסול מה ופעמים שהאחד מתחכם כי ירא שחבירו יאמר לו פסול מה שפעליו הוא מקדים עצמו לומר לחבירו אותו פסול וז"ש כל הפוסל במומו פוסל כדי שלא יאמר לו חבירו אותו פסול ולכך אמר הכא האי דלא קדים לומר לחבירו פסול מה אלא דקדים ושתיק הוא מיוחס שפי מחבירו שא"ל פסול מה דאם היה בו אותו פסול היה הוא מקדים עצמו לאומרו לחבירו דכל הפוסל במומו פוסל ודו"ק: אריב"ל אם ראית ב' משפחות כו' בשני בני אדם כדקאמר רב איכא למימר דנפלה שנאה ביניהם ע"י שום דבר שפשע א' נגד חבירו אבל בב' משפחות שכל בני משפחה זו מתגרות עם בני משפחה אחרת ליכא טעמא אלא דמן השמים אין מניחין כו' וק"ל: בבל בריאה מיתן מיתה מדי כו' למאי דאמרינן פ' הערל דממזרין אינן חיין כדי שלא ימשמעו בהם הכי הוא בבל בריאה כו' טולה כמשמעו וק"ל:

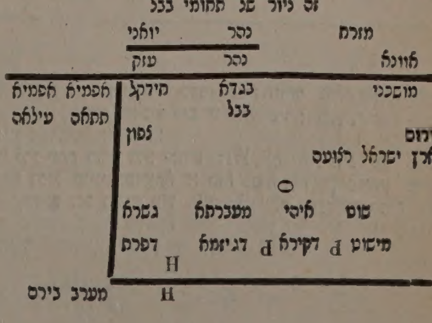
דף עב תוספות בד"ה בין הנהרות כו' דאי משום חדקל ופרת כו' דפשיטא לכולי עלמא דמייחסי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ונראה בעיני דאינו קשה כ"כ דהכי דעומד בין הנהרות ס"ס מאחר שגבוה כ"כ ומשוך לצד דרום לא מהני כו' עכ"ל ואין זה מספיק דאי משום דהוה לעיל מהגבולין לצד דרום וכדמסיק א"כ מאי קאמר בין הנהרות בין חדקל לפרת הרי היא כגולה דהאי כללא ודאי ליתא דהא בלעיל מהגבולין לצד דרום אף בין הנהרות אלו בכלל הפסולין הוא והכא ודאי לא נחית הכא להכי דהוה לעיל מהגבולין עד דמפרש והיכא קיימא אר"י מאיסי דקירא ולעיל כו' אלא ע"כ האי בין הנהרות כגולה לא מסיימי סימנא אלא בב' מקומות אחרים וכדמסיק נמי ניחא דקיימא לעיל מהגבולין לצד דרום אלא דרצועה יוצאה ודו"ק: ע"ב תוספות בד"ה היום כו' אך ר"י פירש דהכי רב אדא בר אהבה כו' עכ"ל ר"ל גם לפי' שנכנס לברית מילה נראה לו לומר דב' רב אדא בר אהבה הוו דלא ניחא ליה לומר שהאריך ימים כל כך וק"ל: בד"ה חמשה קהלי כו' עוד אמר ר"י משום דלא שייך ביה קהל עכ"ל נ"ע בכוונתו היאך קאמר דלא שייך ביה קהל הא כתיב בו בקהל כמו באיך דמייתי ויש לפרש דבריהם דר"ל דבכל הנך דמייתי בין קהל הפסולים כגון ממזר ושתוקי וגרים בין קהל הכשרים כגון כהנים לוים וישראלים שייך בכל כת וכת לומר בהו קהל באנפי נפשיה דהיינו דיש בהו זכרים ונקבות אבל פצוע דכא לא שייך למקרי קהל כיון דלא שייך בנקבות ובקהל דכתיב גביה מוסב אקהל ישראל ולכך לא ניתן למדרשיה ככל הנך קהלי דשייך בגופייהו קהל בין בכשרים בין בפסולים ודו"ק:

ח"א דף עב ע"א וכולן לפסול כ"ת שגלו כו' פרש"י אפילו למ"ד דלא הוי ממזר פגום מיהא כו' עכ"ל ולפי פרש"י שם (ביבמות יז) ניחא טפי דמ"מ איכא ממזרות שכן לא נזהרו ונשא זה אחותו או בתו כו' ע"ש ודו"ק: תנינא דמיא לדוב תני רב יוסף אלו פרסיים כו' וע"ש זה נקרא שר של פרס של מעלה דוניאל כמפורש פ' י"ה ע"ש: הראני פרסיים דומים לחיילות של בית דוד כפרש"י לענין גבורה דמפורש בחיילות בית דוד הגבורה בסוף ספר שמואל ובפרסיים אמרינן לעיל י' קבין גבורה באו לעולם ט' נטלו פרסיים כו': הראני חברין דומין כו' עיין פרש"י ובערוך פי' שהם כומרין של פרסיים ועיין בתוס' פ"ק דשבת באורך בזה: הראני ישמעאלים דומים לשעירים כו' פרש"י לענין מלבושים שחורים והראני ת"ח כו' לענין מלבושים לבנים והוא דוחק מה לו לתלות לשעירים ממזיקין שבבית הכסא גם מה שהביא ראיה לת"ח מר' יהודה בר אלעאי לאו מבבל היה ובתוס' בפ"ק דשבת ניחא שכתבו כן גבי חברין שהן כומרין שדרכן לצאת בשחורין ונראה לפרש דלענין נקיות עסרה קאמר הראני ישמעאלים דומים לשעירים שבבית הכסא דאין מקפידין לנקיות כלל ות"ח שבבבל דומים למה"ש שמקפידין בנקיות וכמ"ש בת"ח דאסור אפי' להרהר בד"ת במבואות המטונפות ודו"ק: ע"ב היום יושב בחיקו של אברהם אבינו כו' מלת חיק נאמר בכ"מ על מקום הערוה ולפי שהיום מת תלה בחיק של אברהם דר"ל שזכה רב אדא בר אהבה לבא לג"ע דאברהם הוא הכניסו כמ"ש דאברהם רואה בכל הנכנס לג"ע אם בעל כותית ערלתו מבשקר ליה ואין מכניסו ולפי שבו ביום נכנס לברית מילה תלה בחיק אברהם שהוא לאשון הנימול בעולם וק"ל: שאין צדיק נפטר כו' שנאמר וזרח השמש ובא השמש וגו' דלפי פשוטו לא הו"ל למכתב רק חד שמש או וזרח ובא השמש או וזרח השמש ובא אל מקומו וגו' וע"כ דרשוהו דשמש דקרא רמז על שני אורות זורחות של הצדיקים קאיירי דעד שלא כבתה שמשו של צדיק זה זרחה שמשו של צדיק אחר ומקיים ביה ואל מקומו של צדיק המת שואף וזורח צדיק השני וקאי נמי שפיר אקרא דלעיל מיניה דור הולך ודור בא וגו' דהיינו צדיק זה מת וצדיק זה נולד מיד ומייתי מהאי קרא ונר אלהים טרם וגו' דלפי פשוטו המקרא מסורס כדאמרינן לקמן בפרקין ושמואל שוכב בהיכל ה' והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד אלא נר אלהים טרם יכבה בהיכל ה' ושמואל שוכב במקומו וע"כ דרשו הכא דלכך נסמך ושמואל שוכב לנר אלהים לרמוז נר אלהים היא הנשמה כמ"ש נר אלהים נשמת אדם טרם יכבה היינו טרם שנפטר עלי וככר שמואל היה שם מוכן תחתיו וזרחה שמשו כמפורש בתר הכי ויקרא ה' אל שמואל וגו' וק"ל: מי שעשה טובה בישראל ימות בחצי ימיו כו' דמסיים בהאי קרא אהה אדני ה' כלה אתה עושה שארית ישראל דמשמע שהיה מצטער עליו שהיה משארית ישראל שנעשה כלה דהיינו שמת קודם זמנו אך למ"ד לרעה קשה דהיאך יתפרש סיפא דקרא כלה אתה עושה וגו' ויש ליישב דמשום דלעיל מיניה כתיב בחרב תפולו על וגו' וזה פלטיהו מת כדלך כל הארץ על מעתו ולכך התרעם וקובל הנביא יחזקאל שזה שעשה מעשה רע כזה ימות על מעתו ושארית ישראל יהיו כלים דהיינו במיתת חרב שזכר וק"ל: עשרים וחמשה איש אחוריהם אל וגו' איני יודע שאחוריהם כו' בהאי קרא לא הוזכר במפורש שהיה פלטיהו בן בניהו בתוכם גם הביא התלמוד המקראות שלא כסדרן ונראה משום דבהאי קרא דכתיב אחוריהם אל היכל וגו' הוזכר שהיו כ"ה איש ובהסוא קרא ותבא אותי אל שער ה' וגו' הוזכר נמי שהיו כ"ה איש מסתמא אית לן למימר שאותן כ"ה איש היו ופלטיהו היה בתוכן כמפורש בהסוא קרא ונראה דבהסוא קרא דאחוריהם אל היכל בלאו הכי דרשא מפורש ביה מעשה הרע שעשו שאמר עוד תשוב תראה תועבות גדולות מאלה ויבא גו' ופניהם קדמה והמה משתחויתם קדמה לשמש ודו"ק: שמואל לטעמיה דאמר המפקיד עבדו כו' וא"ל גט שחרור כו' עבד שאין לרב וכו' עיין פרש"י וק"ק לפי זה בהורדם שהרג כל בית חשמונאי הרי לא היה עליו רשות רבו וא"ל גט שחרור ומאי קאמר שמואל כל האומר מבית חשמונאי אנא עבדא הוא וי"ל דלאו לענין איסורא קאמר עבדא הוא אלא דמעבדים אתי מבית הורדס ולא מבית חשמונאי הוא שנהרגו כולם אבל קשה דא"כ למה הכריז עליו רב יהודה דעבדא הוא דמשמע לענין פסול עבד ויש ליישב בדוחק דלכך הכריז עליו לפי שהיה מחזיק עצמו בכהן מבית חשמונאי ולכך הכריז עליו דמבית הורדוס הוא ואינו כהן אלא עבד משוחרר כשמואל ודו"ק: וישב ממזר כו' באשדוד דהוו דמיין בה לנוכראין כו' כפרש"י דארץ פלשתים מגבול א"י הוא ונראה דהוו דמיין בה לנוכראין בעוה"ז מכח שבועת אברהם לאבימלך כמ"ש במלודת ציון של יבוסי וזה שקיים בענין והיה עקרון כיבוסי ר"ל כמו שהותר יבוסי בעוה"ז כך יהיה מותר כל ארץ פלשתים בעוה"ב שלא היתה השבועה רק בעוה"ז וק"ל:

דף עג בפרש"י בד"ה למשרי שתוקי כו' ממזר ודאי הוא דלא יבא בקהל הא ממזר ספק כו' עכ"ל ובתוספות ישנים תימה היכי מדרים שתוקי בישראל מיהורא דקהל וי"ל דמקים ממזר לקהל מה גבי קהל ממעטינן קהל ספק ה"כ גבי ממזר ממעטינן ממזר ספק עכ"ל וק"ל: בד"ה בת שתוקית שנולדה על ידי נשואין שנשאת למותר לה עכ"ל דמישראל כשר לא נולדה הבת שהרי השתוקית אמה אסורה לישראל אלא שנשאת למותר לה גירי הרורי כו' וק"ל: בד"ה לא ישאנה כו' שבא על אמו של זה תחלה בזנות ואח"כ נשא שתוקית עכ"ל לאו דוקא בכה"ג דה"ה דמצי לפרושי דמתחלה נשא השתוקית ואח"כ בא בזנות על אמו של זה וק"ל: בד"ה שמא ישא אחותו מאביו דאחותו מאמו ליכא למיחש כיון דמכירים את חמותו שהיא בחזקת כשרות כו' עכ"ל אע"ג דחמיו נמי בחזקת כשרות הוא דמאי פסקא מכל מקום איכא לאפוקי טפי האם מחזקתו מהאשה מחזקתה דהוה ניכר הריונה ולידתה וק"ל: תום' בד"ה אלא מעתה שתוקי כו' קא בעי אליבא דכולי עלמא עכ"ל כלומר גם לרבנן דפליגי אדר"א כמ"ש התוספות שם ומיהו קצת קשה אכתי מאי פריך גם לרבנן בת שתוקית לא ישא כו' ואימא דקושטא דהכי הוא ולא פליגי רבנן דשרי אלא

חכמת שלמה

דף עב ע"א גמ' זו פרת דבורסי הבא גברא כו' אמר רב אלזון הרי היא כגולה • (זה הפירוש שייך על תחומי בבל) וכ"ב ציור זה מצאתי בספר ישן והעתקתיהו והיינו דסבירא להו דרבי יוחנן בא להוסיף על שמואל כמו שמואל מוסיף על רב ולפי זה צ"ל הא דמתמה תלמודא אדרב לייט אדשמואל לא לייט משום דהכיי היה מבבל ורב ושמואל נמי מבבל הוו לאפוקי רבי יוחנן שהיה מארץ ישראל ופשיטא שלא יבואו לסמוך יחוסא דבבל על רבי יוחנן כי אם על רב ושמואל שהיו נמי מבבל והפשר נמי לומר אביי דהוה לייט אדרב לא הוה שמיע הא דרבי יוחנן דהוה מא"י ותלמודא הוא דקא מסדר רבי יוחנן בתר דרב ושמואל לפי שהוא מוסיף עליהם • אכן נראה גם כן לפרש דמעברת דגיזמא הוא למטה מאקרא והרצועה מוסבת הימנה באלכסון לצד מעלה ומסבבת כל מקומות הפסולים כגון אקרא וגיברא ואיהו דקירא ויורדת לשוש מישוש והמדקדק בלשון רש"י

שלמה

יראה כמו שפירשתי (עיין במהרש"א): רש"י בד"ה תכלתא דבבל כו' נ"ב פי' בערוך מה תכלת מובחר שבגלימא כך זו מובחרת של ארצות בבל פי' אחר אחרית בבל עכ"ל: תום' בד"ה בין הנהרות כו' וצ"ל דשני מקומות כו' נ"ב ונראה בעיני דאינו קשה כל כך דנהי דעומד בין הנהרים ס"ס מאחר שגבוה כל כך ומשוך לצד דרום לא מהני ומשו"ה לא פירש רש"י מידי בהא דבין הנהרות כו' דהוו מקומות אלא סבר כפשוטו וכל מה שפירש רש"י לעיל על שפת הנהר כו' מבפנים על שפת הנהר כי כך היו המקומות יושבין בשפת הנהר ומשו"ה פירש רש"י דלא בעי למטה בפרת כו' לפי שבבל מובכת למטה סימנו משמע דאפמיא תתאי לפנים מדגלת יושב ודו"ק • (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' ניקו מקמך הכא ועבדין ניזלו כו' כנ"ל: רש"י בד"ה גר נושא כו' קהל הס"ד • ואח"כ מה"ד הולד ממזר דכתיב כו' הד"א:

דף עג ע"א רש"י בד"ה חד לקהל כהנים הס"ד: ע"ב רש"י בד"ה לזה מכרתי כו' נתנו לו דמים כל אחד כו' כנ"ל: תום' בד"ה בד"א כו' לא שייך לומר מיגו כדי להאמינו כו' נ"ב פי' ומאי פריך תלמודא ולחזי כו' דלמא כל אחד אומר אני נתתי והוא אינו מהימן לומר ממי קבל המעות מאחר שנסתלק מן המקח ודו"ק: בא"ד דמשמע דנאמן בכל ענין נ"ב דאל"כ [לא] הל"ל נאמן לומר לזה מכרתי כו' אלא נאמן לומר זה נתן לי מעות כו' ודו"ק: בא"ד שאם ידע הוה אמרינן כו' נ"ב פי' ואמר שזה נתן ברצון והאחר הטליך בע"כ בפניו תו לא הוה נאמן שמכר לזה שהטליך בע"כ ואין לומר דאין הכי נמי למי שאומר שמרצון נתן לו המעות הוא זכה במקח דהדרא קושיא לדוכתין דנאמן המוכר מי' משמע בכל ענין מדלא אמר נאמן לומר זה נתן מרצון כו' ודו"ק • (עיין במהרש"א):

בשתוקי לשתוקית דליכא למגזר מידי אבל בשתוקי לבת שתוקית דאיכא למגזר אסור כמו בשתוקי לישראל ודו"ק: בד"ה אי איכא מיעוט כו' אשה שעיברה הולד כשר כו' וי"ל דהכא איכא ריעותא שהשליכתו כו' עכ"ל וליכא לאקשויי כיון דארוסה נמי בארוס הולה והולד כשר למה השליכתו כמו א"א דו"ל דמ"מ אף שהולד כשר היא בושה לתלות בארוס דהוי דרך זנות דומיא דפנויה שזינתה שהשליכתו משום גנאי אף שהולד כשר מה שאין כן בבתולה בבעלה וק"ל: ע"ב תוספות בד"ה בד"א בזמן כו' קשה דמאי יש לנו להאמינו ספי מעד אחד כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דמהמנו ליה דמיירי בידעינן דזוזי דמאן נינהו על פי עדים או ע"פ הלוקחים גופייהו כמ"ש הרא"ש בפ"ק דמציעא ומשום דאיירי בכל ענין כמ"ש התוס' לפי' ר"ת דהשתא שפיר פריך ונחזי זוזי כו' דאנן סהדי דממי שקיבל זוזי נתרצה למוכרו י"ל דא"כ לא ה"ל לרש"י לפרש והא ודאי מדכר דכיר כו' דבלאו טעמא מדכר דכיר ודאי לזה שנתן לו המעות נתרצה ועוד מאי פריך ונחזי זוזי כו' ואימא דקושטא הכי הוא וה"ק דאינו נאמן לומר שמכר לזה אלא דניחזי זוזי ממאן נקט ולו ודאי מכר דאנן סהדי ולכך פירש ר"ת דפריך הכי ארישא משום דאנן סהדי כו' דלא ניחא ליה לפרושי ה"נ דפריך אסיפא ודו"ק: בא"ד לא מכרתי או חזרתי וקניתיו אבל אין כו' עכ"ל כל"ל: בא"ד ולפ"ז גרסינן ולא ידע ול"ג ולא ידיע דמשמע שאין אנו חוששין לידיעתו כו' עכ"ל כצ"ל ולאפוקי מפרש"י דגריס ולא ידיע דאיהו אפילו אמר שידע לא להימניה כו' כמ"ש לעיל אבל לפי פי' ר"ת דקאי אמקחו בידו ע"כ דאיירי באיהו גופיה נמי לא ידע דאי ידע ודאי מהי קבל זוזי מדעתיה חוששין לו גם אם לא ידע למי מכר ומשום דאנן סהדי דממי שקיבל זוזי מדעתיה נתרצה א"כ משום מגו דשייך נמי הכא וכן בההיא דרפ"ק דמציעא כתבו לקמן דגם שם לפי' ר"ת גרסינן ולא ידע וכ"כ גם הרא"ש שם דלא ידע מאי מדעתיה דאי ידע איהו גופיה לא הוה אצטריך ליה [למידע] למי מכר והיה מחייב שבועה דאורייתא לכשנגדו דאי כדבריו הרי אנן סהדי דלזה נתרצה למכור ומהרש"ל הוסיף בזה שאם ידע כו' פי' שאמר שזה נתן ברצון והאחר השליך בע"כ בפניו תו לא מהימן שמכר לזה שהשליך בע"כ כו' עכ"ל ולא ידענא מי הכריחו לזה והוא דבר תמוה שיאמר שלזה שמכר לא קיבל מרצון ומזה שלא מכר קיבל מרצון ואם דחקי לזה כפל לשון התוס' שכתבו דודאי חוששין לידיעתו וכתבו שוב שנית ולפ"ז צ"ל שלא ידע שאם ידע כו' אין זה במשמעות אבל חדא מהני כפולים הם לשון גליון כנראה מדברי ת"י ותו לא מידי ודו"ק:

דף עד תוספות בד"ה כשם שאדם כו' וקאי יכיר אתרוייהו כו' עכ"ל ובת"י מסיים והא דקאמר כשם כו' משום דפשטא דקרא משמע דקאי טפי אהכרת בכור עכ"ל וק"ל: **בד"ה** אי מהתם כו' ראוה מדברת והיתה מעוברת חדא כו' עכ"ל מיהו איכא למאן דאמר התם דמוקי תרתי בבי למלתא אחריתא ובתוס' שם כתבו דלשון המשנה מה טיבו של עובר משמע דאתי להכשיר בבתה עכ"ל עיין שם: **ע"ב** בד"ה ה"ק כל האסורים כו' דלאו עיקר קושיא היא דפריך הא תנא לה רישא כו' עכ"ל נראה משום דאיכא למימר דלאו היינו רישא משום דברישא שרי גם גר בממזרת והכא לא שרי אלא כל הפסולים לבא בקהל אלא דבהא סמיך נמי אסיפא דקתני ר' יהודה אוסר היינו תנא קמא ואין להקשות דאם כן אמאי לא מוקי מתניתין דכולה ר' יהודה היא וה"ק כל הפסולים לבא בקהל מותרים בממזרת הא מותר לבא בקהל דהיינו גר אסור בממזרת שר' יהודה אוסר גר בממזרת ופליג אמתני' דר"פ דמתיר גר בממזרת די"ל דלא משמע ליה לתלמודא לאוקמא הכי דאין זה חוזר לגופיה דלא ה"ל למתני כל הפסולים לבא בקהל דשרי בממזרת אלא דגר אסור בממזרת ה"ל למתני אך יש לדקדק במעתין אמאי תקשי ליה מעיקרא הא תני ליה רישא דאדרבה ה"ל למידק מעיקרא הא מותר אסור דהיינו גר ות"ק לא ס"ל הכי לעיל בר"פ דהכי מדייק תלמודא לקמן הא מותר אסור וי"ל דלא משמע ליה לדיוקא מעיקרא הא מותר אסור אלא דאיכא למימר דכל האסורין מותרין זה בזה הא מותר אית בהו אסורין בממזרת ואית בהו דמותר בממזרת כגון גר אבל לקמן מדייק ותו הא מותר אסור משום דלא תימא האי כללא דכל האסורין ליתא אלא דאית בהו מותרין לבא זה בזה ואית בהו אסורין לבא זה בזה דא"כ תקשי ותו הא מותר אסור והרי כו' ואמאי קתני כל האסורין כו' הא במותר נמי דינא הכי דאיכא בהו הכי והכי וחדא קושיא היא ועוד נראה דלקמן פריך ותו הא מותר אסור כו' לדברי המתרץ דלא מוקי לה כר"ש מה"ט דתקשי ליה הא מותר דהיינו פחות מבת ג' אסור בממזרת ותו לא מידי ודו"ק: **בד"ה** והרי גר כו' שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהן ומותרת בממזר כראב"י כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דהא תלמודא לא קאמר הכי אלא בגר גופיה קאמר שמותר בממזרת ומותר בכהנת ולשון ת"י מכוון בזה וז"ל דסמיך אהא דה"מ למפרך כדבסמוך הרי גר שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהונה ומותרת בממזר עכ"ל וגם לא הזכיר בזה כראב"י דלאו מלתא דראב"י היא לקמן במתני' ורבי יוסי נמי מתירה לכהן חוץ מרבי יהודה וק"ל: **בד"ה** דתנא קמא כו' דהכי קאמר כל האסורין לבא בקהל שאין קדושין תופסין בהן כגון אפי' חייבי כריתות כו' כצ"ל וק"ל:

דף עה גמרא כ"ג באלמנה שביאתו בעבירה ופוסל כו' יש לדקדק לכאורה דהא חשיב נמי חלל שפוסל בביאתו ומאי ביאת עבירה אית ביה דהא לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ואחרי העיון ראיתי בפרק אלמנה לכ"ג אעיקר דרשא דילפינן דכל הפסולין פוסלין בביאה מקרא דכי תהיה לאיש זר פריך א"ה חלל דלאו זר הוא לא ליפסול אמר קרא לא יחלל זרעו מקים זרעו לו כו' והשתא ניחא דלא קאמר הכא כי כ"ג באלמנה כו' אלא כל הנך דיליף מקרא דכי תהיה לאיש זר דלא תקשי להו מכ"ג באלמנה כו' כמ"ש התוס' אבל חלל לאו מהאי קרא יליף ליה אלא מלא יחלל זרעו וגו' ולא בעי ביה ביאה בעבירה כי כ"ג באלמנה כו' וק"ל: **שם** צריכא דאי איתמר בהא בהא קאמר רב משום דרוב כשרים כו' לכאורה לפי הנך סברות דקאמר בצריכותא לרב הה"ל דלא תיפוך אלא דרב קאמר הכא הלכה כר"א משום דרוב כשרים אצלה משא"כ התם דרוב פסולין אצלה והוי הולד ממזר ומותר בממזרת ושמואל דקאמר הכא דמותר בממזרת משום דליכא למתלי בארוס משא"כ התם דאיכא למיתלי בארוס ולכך לא הוי רק שתוקי ואסור בממזרת וי"ל דלא ניחא ליה לתלמודא למימר דהנך סברות קיימי לפי האמת דא"כ הוי סברת רב הפוכה מסברת שמואל אלא דסד"א הכי וכה"ג איתא הסוגיא בפרק האומר בפלוגתא דרב ושמואל במקודשת לשני ע"ש בחידושינו ודו"ק: **שם** צריכא דאי מהתם ה"א התם רוב כשרים אצלה כו' וה"ה בהיפך דאי מהכא ה"א הכא נאמנת דאיכא למתלי טפי בארוס אבל התם דליכא למתלי לא צריכא וק"ל: **תום'** בד"ה וכולן מותרין כו' דכ"א וא' מותר במינו והיינו דלא כר"א כו' עכ"ל לכאורה דמינו דקאמר היינו ממזר בממזרת ושתוקי בשתוקית אבל ממזר בשתוקית ושתוקי בממזרת לא דאין זה מינו וא"א לומר כן דא"כ מאי פריך מדשמואל דשמואל מהא דשתוקי אסור בממזרת אלא דר"ל במינו היינו כמו שתוקי בממזרת דהא ליכא ספק ממזר הוא דשתוקי וליכא מאן דמחלק ביה דמאן דמתיר ספק בספק מתיר נמי ספק בוודאי וכ"ה דאוסר בין ודאן בספקן ובין ספיקן בספיקן כדמוכח סוגיא דלעיל וק"ל: **בד"ה** סומי לא כו' מ"מ גר הוא ומותר בממזרת כו' עכ"ל דליכא למימר דר"ל גר אסור בממזרת דליכא מאן דס"ל הכי אלא רבי יהודה וק"ל: **בפרש"י** בד"ה מכ"ג באלמנה כו' שני חילולין משמע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא היה ולא נכרא אלא יליף מלשון חילול עיין בדף ע"ז כו' עכ"ל וכה"ג כתב מהרש"ל בפרק ד' מיתות וכבר כתבנו שם בחידושינו ליישב ע"ש: **ע"ב** תוס' בד"ה ורבי ישמעאל כו' לימא הולד כשר וכ"ש דאיכא למיחש טפי שלא כו' עכ"ל דבריהם צריכין עיון דמשמע מתוך קושייתם דהא דקאמרינן עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר היינו דכשר ממש ואף שלא יתגייר משום דאמו ישראלית היא דאל"כ מאי קאמרי דאיכא למיחש שלא תנשא לעובד כוכבים הא הולד נמי עובד כוכבים הוא וכן נראה מפרש"י לקמן הא דפריך גבי עבד ושפחה נתערבו בהן ניתני חדא דע"כ עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כו' ואי אינו כשר אלא ע"י שנתגייר הגר ונשתחרר העבד הרי יש לחוש בעבד שנתערב בהן כמו בשפחה וא"כ הוא מאי תירצו בזה י"ל אם הולד כשר כו' וליכא למיחש כ"כ אם ינשאו לעובד כוכבים כו' ובדפוסים חדשים הגיהו דליכא למיחש לכך אם ינשאו כו' וכוונת הגה"ה זו דלפי תירוצם לית לן למימר דהולד כשר ממש אלא שהוא כשר אם נתגייר ונשתחרר אח"כ ולא הוי ממזר וכן הוא לשון פסקי תוספות עובד כוכבים שבא על בת ישראל הולד כשר והוי עובד כוכבים עכ"ל וכן נראה מפרש"י בס"פ האומר גבי גר ע"ש אבל הוא דחוק דלא ה"ל להאריך בתירוצם כ"כ אלא דהל"ל דהולד כשר אינו ממש אלא אחר שנתגייר גם בכל דפוסים ישנים ובת"י כתוב כהאי לישנא וליכא למיחש כל כך אם ינשא כו' אבל השתא איכא למיחש טפי כו' דמשמע דאי נמי הולד כשר איכא למיחש במקצת ולא כ"כ כמו בהולד ממזר ואם נאמר דאינו כשר אלא עד לאחר שיתגייר הרי ליכא למיחש למידי דעובד כוכבים נושא עובדת כוכבים ונראה לפרש דבריהם דגם בתירוצם ס"ל כהך סברא דפרש"י לקמן דהולד כשר ממש קודם שיתגייר וישתחרר וכן מוכיחין דברי טור אה"ע סימן ד' ע"ש וה"ק ע"פ מ"ש בס"פ דלעיל דעיקר הקפידה דכי יסיר הוא בבן בתך מן העובד כוכבים שקרוי בנך אבל בן בנך הבא מן העובדת כוכבים אינו קרוי בנך והשתא ניחא דאם הולד כשר אין לחוש כ"כ לכי יסיר שהרי הוא בנו שהולך אחריו אבל אם הולד ממזר לא שדינן ליה בתר עובד כוכבים אלא בתר אמו שדינן ליה וכיון שבעבירה נולד הוי ממזר דהכי קאמרי' לעיל ס"פ האומר כן נ"ל ליישב דברי התוספות ואיך שיהיה דברי רש"י סותרין דלקמן מוכח מפירושו דהולד כשר ממש קודם שיתגייר וישתחרר ומפירושו בסוף פרק האומר לא משמע כן ול"ע: **בא"ד** הל"ל דאין ממזר אלא דומיא דאנוסת אביו כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** השתא ממזר כו' ואור"י הא דמצריך רבי יוחנן כו' וא"כ אלמנה וגרושה למה לי כו' דלאו הא בהא תליא כו' דאל"כ בפרק אלמנה לכ"ג כו' פי' בשלמא לאחר תנאי כו' עכ"ל כצ"ל מהא דניחא ליה לתלמודא לאחר תנאי לא מוכח מידי דאימא נמי מכח הך סברא דהכא והא בהא תליא ומשום דלאחר תנאי לא הוה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר איצטריך שפיר אלמנה וגרושה לאשמועינן(דגר) [דעובד כוכבים] ועבד פוסל בביאה אלא דעיקר ראיית התוספות מהתם מדאיצטריך למימר לר"ע ומאי כי תהיה כי תיבעל ואי הא בהא תליא כדמשמע הכא לא הוה איצטריך ליה אלא כיון דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר מיפסל בביאה מבעיא וק"ל: **בא"ד** והשתא לק"מ דר"י כו' מיהו לא סבר כוותיה בשאר חייבי לאוין כו' עכ"ל הכא ה"ל לאקשויי דא"כ הוא מאי פריך לרבי ישמעאל דאימא נמי רבי ישמעאל ס"ל הכי דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כר"ע אלא דבחייבי לאוין לא ס"ל כר"ע ודרים שפיר כי תהיה וגו' כמו רבנן כמ"ש התוספות לרבי יוחנן אלא שסמכו קושיא זו בסמוך לקמן לפי מה שהביאו שם דאיכא גם תנא התם דס"ל הכי ודו"ק:

דף עו בפרש"י בד"ה וי"א היינו ר"א כו' ואירע ספק א"א בקידושי אבותיו כו' עכ"ל וצ"ל להך אוקמתא דר"א ס"ל גירי אמת נינהו ולכך משום הך ספיקא שייך בהו ממזר ומיהו צ"ל נמי שישראל נטמעו בהם ולכך כותי לא ישא כותית דאל"כ הא גר מותר בממזרת ולמאי דמוקמי נמי ממזר מאחותו ומאשת אח נתערבו בהן היינו דנטמעו בהו נמי ישראל דהא גר מותר בממזרת אבל למאי דמוקי לה משום שפחה שנתערבה ניחא נמי בלא נטמעו בהו ישראל וק"ל: **תום'** בד"ה הנושא אשה כו' ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחות תוספות שלפנינו ור"ל לפרש בנה היינו בנה של בתה אם תשא כהן שיהיה בן בתה נמי כשר לעבודה ומה שכתבו נמי אפי' היתה חללה נמי הוי בנה כשר כו' היינו נמי בן בתה ומהרש"ל פי' בנה לאו דוקא אלא ולד שלה כלומר הבת עכ"ל ואין צורך ודו"ק: **בא"ד** כשר לכהונה דבני ישראל מקוה טהרה לחללות כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** צריך שיבדוק כו' שהרי לכ"ע בני ישראל מקוה טהרה לחללות כו' כצ"ל: **בא"ד** ואין נאמן להשיאו אשה עכ"ל היינו אשה הבדוקה מארבע אמהות שיהא בנו כשר לעבודה כמ"ש התוס' לעיל ועיין בתוספות שם: **ע"ב** בד"ה אין בודקין כו' מעלין מתרומה ליוחסין וי"ל כו' עכ"ל איכא מ"ד דס"ל הכי התם ומה שהביאו התוספות לעיל דנאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה היינו כמ"ד דאין מעלין מתרומה ליוחסין וע"ש וק"ל: **בא"ד** בנשים ועבדים כו' אבל לכתחילה לא עבדי כ"א כו' עכ"ל אפי' זרים לכתחילה לא עבדי כ"א מיוחסין לכהונה וכ"ה בת"י וק"ל:

דף עז גמרא מ"ט דרבי דוסתאי כו' אמר קרא לא יחלל וגו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דס"ל כסברת המקשה דלעיל בת בנו תשתרי דהא איכא היקשא מקים זרעו לו כו' אי לאו דהך דרשא דבעמיו ולא בעממיו מפיק ליה מהאי היקשא וק"ל: **שם** וכ"ת איכא למפרך מה לזרעו שכן יצירתו בעבירה כו' בת"י תימה אמאי לא אמרינן נבעלה לפסול לה יוכיח שאין יצירתה בעבירה כו' ופסול ואי פרכת מה לנבעלה לפסול לה שכן זר אצלה מעיקרא זרעו יוכיח וחזר הדין כו' ושמא אין כאן לד השוה או יש שום פירכא עכ"ל גם אין להקשות ניליף אלמנה לכהן גדול נמי מהאי קרא דכי תהיה לאיש זר וגו' דההוא קרא לא משמע אלא דזר אצלה מעיקרא כדאיתא בפרק אלמנה לכ"ג והללה דקרא נמי לא הוה מוקמינן אלא בכה"ג בזר אצלה מעיקרא וכ"ה בת"י ומדבריהם אנו נראה דהא דנבעלה לפסול לה דפסלה היינו משום חללה ובזה יתיישב מה שהקשה המגיד גם הב"י אה"ע סימן ז' על דברי התוס' והרא"ב"ד והרא"ש שכתבו דלא שייך איסור זונה בנבעלה לחייבי לאוין

חכמת שלמה

דף עד ע"א רש"י בד"ה וכותי כו' ספיקייהו הס"ד:

דף עה ע"א רש"י בד"ה מכה"ג באלמנה כו' ב' חילולין במשמע כו' נ"ב לא היה ולא נכרא אלא יליף מלשון חילול עיין בדף ע"ז וכה"ג מביא רש"י בפרק אלמנה לכהן גדול עיין בפרק ד' מיתות מ"ש בדף נ"א (עיין במהרש"א): ד"ה מה כהן כו' נמחק: **בד"ה** ורב אמר כו' אצלה כו' הס"ד: **ע"ב** גמ' ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מן הקלניים שבעש כן הוא בס"א: **תום'** בד"ה ורבי ישמעאל כו' דאיכא למיחש טפי שלא תינשא כו' יש ממזר אפילו מחייבי כו' נ"ב פי' כגון לרבי שמעאי דוקא וכן בסוף החולץ כתב ר"י להדיא כן עיין שם: **בד"ה** השתא כו' והשתא לק"מ דר"י אדר"י כו' כצ"ל:

דף עו ע"א גמ' לויה וישראלית מוסיפין כו' נ"ב ובנוסחאות כתיב לוים וישראלים מוסיפין עוד אחת ולפ"ז פירוש משנתינו כך הנושא אשה כלומר שהוא נושא אשה כשירה לכהונה ובידוע שהוא כהן שהוא צריך לחוש לפסולי כהונה בודק ארבע אמהות בלבד דפסול כהונה בהכי סגי אבל לוים וישראלים שבדיקתן מפני פסולי קהל צריך שיבדקו עוד אחת ואין הכי נמי שהכהן גם כן צריך להוסיף ולבדוק מפני פסולי קהל עוד אחת ומתניתין הכי קאמר שהבדיקה המיוחדת לכהנים בד' אמהות סגי לה אבל בבדיקה שהיא שוה אף ללוים וישראלים צריך להוסיף עוד אחת ובהכי אתי שפיר מאי דפרכינן ואיסי נמי תבדק בדידיה ומפרקינן מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין כלומר אין הכי נמי דאיסי נמי בדקה בדידיה אלא משום הכי לא תנא מתני' שהיא בודקת בו מפני שאינו דומה בדיקתה לבדיקתו איהו בדיק אף בפסולי כהונה ואיהי לא בדקה אלא בפסולי קהל ואין הכי נמי דסיפא דתני לוים וישראלים מוסיפין עוד אחת אחד האנשים ואחד הנשים במשמע וזה שהחמירו בבדיקות פסולי כהונה מפורש בירושלמי שהקשו ולא נמצאת מחמיר בישראל יותר מן הכהן אמר רבי בון אחת זו ואחת זו קנסו כדי שיהא אדם מדביק בשבטו ובמשפחתו כלומר כולה מתניתין קנס הוא בין בכהן בין בישראל ובדין הוא שלא יהא צריכין בדיקה אבל קנס הוא כדי שיהא אדם מדביק בשבטו ובמשפחתו שהיא בדוקה לו ולא יהא צריך לטרוח לבדוק וקנסו בלוים וישראלים יותר מן הכהנים לפי שאין מדקדקין כל כך ביוחסין ואין מדבקין במשפחות אי נמי דבפסולי קהל שוה בכל הצריכו בדיקה יתירה עכ"ל כ"ן ואף לנוסח שלנו נוכל לפרש כן עיין בתוספות ודו"ק: **רש"י** בד"ה אבל הכי נ"ל והלא הכא כו': **תום'** בד"ה הנושא כו' שיהא בנה כשר לכהונה נ"ב בנה לאו דוקא אלא כלומר ולד שלה והיינו הבת • (עיין במהרש"א): **בד"ה** צריך כו' לכ"ע בני ישראל מקוה כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' אושפיזכניה דרב אדא כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה מאי מוסיפין כו' מתנית' הס"ד: **בד"ה** מאן דמתני כו' אליבא דרב הס"ד:

מהך דנבעלה לפסול לה והיינו חייבי לאוין ממזר נתין כו' דפוסלה מאיזה טעם אי לאו משום זונה כמ"ש הרמב"ם דהשתא לדברי תוספות ישנים שכתבו איכא למימר דלאו משום זונה פסלה אלא משום חללה אבל א"א לומר כן דהא מסקינן לקמן דאין חללה אלא מאיסורי כהונה וכל הנהו ממזר ונתין כו' דחשיב בנבעלה לפסול לה דפסלה אסורי קהל נינהו והשתא ניחא דחללה באלמנה לכ"ג ודאי ליכא למילף מהנהו דנבעלה לפסול לה ומקרא גופיה דכי תהיה לאיש זר וגו' דלאו מטעם חללה פסלה דלא שייך חללה אלא באיסורי כהונה ואי לאו ריבויא דלא יחלל לאלמנה לכ"ג לא הוה מוקמינן חללה דקרא לנבעלה לפסול לה דהא לא שייך בהו חללה אלא דהוה מוקמינן לחללה דקרא לבת כ"ג מאלמנה ולבת גרושה מכהן הדיוט ותו לא מידי ודו"ק: ע"ב תוס' בד"ה הרי גופים כו' וכן משמע מדמשני אלא שבא על אלמנה אחת שלש ביאות ולא כו' עכ"ל ק"ק ומאי משמע דאדרבה הוה ניחא ליה לשנויי באלמנה אחת מאיש אחד ושלש ביאות מבשלש אלמנות ושלש ביאות אפילו של איש אחד ומהא דמשני לפי האמת באלמנה אחת של שלשה בני אדם ולא מוקמי ליה בג' אלמנות של אדם אחד ודאי דליכא להו לאוכחי מידי דמאי אולמא האי מהאי ואיכא למימר דחדא מינייהו נקט ויש ליישב דבריהם דהכי קאמר מדבעי לשנויי מעיקרא שבא על אלמנה אחת בשלש ביאות ודחי ליה דבלא אתרו ביה ליכא למתוקמא משום דהוה פשיטא דאינו חייב אלא אחת אמאי לא מתוקמא ליה הכי כדבעי למימר מעיקרא בג' אלמנות ומאיש אחד דבהא ודאי דלא הוה פשיטא ליה דאינו חייב אלא אחת אלא ע"כ סבירא ליה בכהאי גוונא בשלש אלמנות אפילו מאיש אחד חייב על כל אחת כיון דגופין מחולקין ודו"ק: בד"ה פרט לכ"ג כו' והאי איסורא מוסיף הוא כו' אתוסף בה איסור אלמנה כו' עכ"ל בפסקי תוספ' מפורש דהוה איסור מוסיף לגבי משוח מלחמה שאינו אחיו וכל הנשים האסורות לכהן גדול אסורות אף למשוח מלחמה עכ"ל וכ"ה בת"י: בפרש"י בד"ה חללה למה כו' שתלמד מסדר האמור חללה אחר אלמנה כו' ולא כתבה אחר זונה וכו' עכ"ל ר"ל ששינה כאן בכ"ג מסדר הכתוב בכהן הדיוט זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה וגו' וכאן בכ"ג כתב חללה בתר גרושה וקודם זונה דכתיב אלמנה גרושה וחללה זונה וגו' ללמדך דחללה קאי אאלמנה וגרושה דהוו פסול כהונה ועיקר ההוכחה מדשינה למכתב חללה אחר גרושה אבל מדכתיב זונה בתר חללה לאו הוכחה גמורה דאל"כ מגליה למימר דזונה יתורא דקרא הוא לג"ש נאמר כאן זונה כו' דהא אילטריך למכתב משום שינוי הסדר ללמדך שאין חללה מאיסורי קהל אלא דבלאו הכי למדנו זה מדשינה למכתב חללה בתר גרושה דשמעינן מיניה שפיר דאין חללה אלא מפסול לכהונה אלא דהכי קאמר לבתר דהוצרך למכתב זונה משום גזירה שוה כדמסיק הוצרך לשנות ולמכתביה בתר חללה ודו"ק:

דף עח גמרא וחלוצה דרבנן כו' ולא בעי למימר דהאי תנא איסור חל על איסור לית ליה ואיסור מוסיף אית ליה ולכך אלמנה וגרושה כסדרן אית ליה דה"ל איסור מוסיף כדלעיל אבל גרושה וחלוצה כסדרן לאו איסור מוסיף הוא וי"ל דחלוצה ע"י החליצה איסור מוסיף הוא לגבי שאר אחין בלאו דלא יבנה וכה"ג לעיל גבי זונה וק"ל: שם גר נמי פוסל בביאה כו' במה הלד מהאי דינא בת"י קשיא לר"י דהא לא שייך פסול ביאה גבי מצרי אלא כשנשא בת ישראל דאי במצרית כבר היא פסולה ואיכא למפרך מה להלד השוה שבהן שכן יש בהן לד עבירה כדלעיל כו' עכ"ל ודו"ק: תום' בד"ה ור"י כו' וא"ת לרבי יוסי אמאי כו' ובאחרת הוא פסול לבא בקהל דאין כו' עכ"ל כל"ל נראה דלרשב"י ל"ק להו דלית להו האי דינא באביה או אמו מישראל כפרש"י דאין לך חמור שלשם שוה אבל אית ליה האי דינא בבת גר וגיורת דמיקרי שפיר שאינו ברוב הקהל ואי לאו האי דינא לא הוה מפרשינן מזרע מקלת זרע אלא מפרשינן ליה כר"י מי שנזרעו בישראל אבל לרבי יוסי דאכשר נמי בת גר וגיורת ק"ל אמאי כו' דמסתברא ליפסל מהאי דינא וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה האי קרא כו' וקס"ד דה"ק שהיא אלמנה ממיוחס כו' כדדרש ליה ר"י כו' עכ"ל האי מקשה ודאי דהכי קס"ד לפרש קרא כרבי יהודה דלא פריש ביה בקרא דבגברא אחרינא בעי לאשתעויי ולכך מקשה היכי מפסיק קרא ממילא אבל אי אסיק אדעתיה לפרש כרבנן קרא דסיפא מפורש הוא דבכהן הדיוט איירי מכהן היינו דמקלת כהנים יקחו ולא כל כהנים וק"ל: תום' בד"ה לא צריכא כו' דגוסס אין מעשיו כלום וקשה כו' דגוסס הרי הוא כחי כו' עכ"ל ומתוך שמעתין גופה לא תקשי להו לפרש"י דע"כ גוסס הרי הוא כחי דאי כמת הוא בתורת בכורה נמי לא יטול דהוה ליה ראוי דיש לומר דלא חשיב כמת אלא בדבר הבא על ידי מעשיו ודיבורו דאינו כלום אבל בירושה הבאה ממילא חשיב כחי אבל מהך דשמחות ודגיטין קשיא להו שפיר דדיבורו ומעשיו הוי כחי וק"ל:

דף עט בד"ה קידשה אביה כו' נפלגו בקדשה אביה גרידא כו' עכ"ל אבל הא לא קשיא להו נפלגו בקדשה היא עלמה גרידא די"ל דעיקר פלוגתייהו אי בעי גט אי לא והשתא בקדשה היא עלמה גרידא ליכא נפקא מינה מידי דבין לרב דסבר השתא היא דבגרה ובין לשמואל דסבר חיישינן מכל מקום בעי גט אבל בקדשה אביה גרידא איכא שפיר נ"מ דלרב לא בעי גט ולשמואל בעי גט מספק וק"ל: בד"ה ושמואל מ"ש ממקוה וא"ת לרב כו' אי הויא חזקה דנערות מודה רב כו' וי"ל כו' עכ"ל ויש לדקדק דאין תירוצם מספיק דמ"מ כפי סברת המקשה דהכא דאזלינן בתר השתא ולא בתר חזקה דשלם גבי מקוה ולא אסיק אדעתיה משום דאיכא תרתי לריעותא א"כ מאי קשיא ליה לעיל אילימא בתוך ששה בהא נימא רב כו' דאימא דרב סבר כי הך סברא דסבר המקשה הכא דאזלינן בתר השתא ולא בתר חזקה דנערות ודוחק לומר דזה המקשה אינו מקשה דלעיל דא"כ מה הביאו ראיה מפרש"י דרב מודה דאוקמיה אחזקתה דאימא דהיינו לפי סברת המקשה דלעיל ונוחין לי דבריהם כפי מה שכתבו בתוספות ישנים אהא דקאמר אילימא בתוך ששה חדשים בהא כו' מתוך פרש"י משמע דבדקוה בתוך ששה ומלאוה בוגרת ומ"ה פריך בהא לימא כו' ואין נראה דלעולם לא תמהר לבגור בתוך ששה אלא מיירי דבאה לפנינו אחר ו' ול"ג השתא הוא דבגרה כו' עכ"ל. והשתא ניחא דגם סברת המקשה דלעיל דלא ניזל בתר חזקה לרב אלא דפריך לרב לעיל בהא נימא רב כו' משום דבתוך ששה חדשים א"א לבא לידי בגרות והתוספות שכתבו דמודה רב דאוקמא אחזקתה לאו דמתוך שמעתין מוכח כן אלא מתוך פרש"י משמע כן ממה שפי' לרב בכולה שמעתין דביומא דמשלם שית ליכא חזקה דנערות ותו לא מידי ודו"ק: עוד מת"י אדרבה העמד מקוה על חזקתו כו' לשון אדרבה קשה דהל"ל לחומרא ומיהו הכא איכא לפרושי היכי שרפינן עלה קדשים אבל גבי יין לקמן אין שייך ליישב כך עכ"ל וק"ל: ע"ב גמ' והן אין מוליאין מידו בלא ראייה כו' מת"י

וא"ת כיון דתנא דהוא מוליא מידם אפילו הוחזקו בהם בלא ראיה כ"ש דאין מוליאין מידו וי"ל דהא קמ"ל דבראיה מיהא מוליאין דס"ה כיון דלא כתוב כדמהלך על רגלותי כו' אפילו בראיה לא מפקי כו' עכ"ל עיין בתוספות בפרק מי שמת ודו"ק: שם אמאי קא מיקפד כי עבד עובדא במכחשתו כו' מהרש"ל הגיה דלמא כי עבד עובדא כו' לא הבנתי הגהתו דאי מספקינן בעובדא אי במכחשתו אי לא א"כ א"כ דפליגי והיינו באין מכחשתו כמ"ש התוספות תקשי אמאי איקפד דלמא כי עבד עובדא במכחשתו ושמואל מודה ביה אלא כיון דע"כ כרב מיהא עביד כדקאמר לעיל עביד עובדא כוותיה דרב וכמ"ש התוספות א"כ אי לא פליגי ע"כ דדוקא במכחשתו עבד עובדא ודו"ק: תוס' בד"ה במכחשתו פירוש כו' בגרתי מאתמול ולא דק דהא ביומא דמשלים כו' עכ"ל נראה דבריהם אלו ע"פ שיטתם שכתבנו לעיל דתוך שש א"א לבא לידי בגרות וכיון דאיירי ביומא דמשלים שית א"א לבגור מאתמול דהוי תוך שש וק"ל: בד"ה ואי ס"ד לא פליגי כו' ורב יוסף עבד עובדא כוותיה כו' ולפיכך כעס כו' דלא כחד כו' עכ"ל כפי' התוספות שלפנינו בכל דפוסים ישנים א"א להולמם ומהרש"ל הגיה ואית ספרים דגרסי ודלמא כי עביד רב יוסף באין מכחשתו ולפיכך כעס כו' כל"ל עכ"ל ואם מלא כן בדברי ת"י נקבל ולולי הגהתו אין נראה לומר שבאו התוספות לדחות שום גרסא אחרת אלא דיש להגיה בדבריהם וליכא למימר דרב יוסף עבד עובדא באין מכחשתו ולפיכך כעס כו' דלא כחד כו' ור"ל דמנ"ל לתלמודא לאוכוחי דפליגי דאימא דלא פליגי אלא דהוא עבד עובדא באין מכחשתו ודלא כחד מנייהו והא תרלו דמדקאמר לעיל עבד עובדא כרב מוכח דפסיקא ליה לתלמודא דכרב מיהא עבד וא"כ אי לא פליגי ע"כ במכחשתו עבד עובדא וזה מסכים עם מה שכתבנו לעיל ותו לא מידי ודו"ק: בד"ה והלכתא כוותיה דרב כו' הוצרך לפסוק כאן הלכה כמותו משום כו' עכ"ל ק"ק דודאי הוצרך לפסוק כאן הלכה כמותו משום דהכי מתניתא חדא מינייהו ע"כ דלא כרב למאי דמסיק פלוגתייהו בשאין מכחשתו וכשמואל אתיין תרוייהו שפיר כדאמרינן לעיל כאן במכחשתו כאן בשאין מכחשתו ודו"ק: בד"ה מביא ראיה כו' מתה מביא ראיה על הבנים פירוש שהם מן האשה שהלכה כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה פירוש שהבנים שלו מן האשה שמתה אבל אינו מביא ראיה שהם מן האשה שהלכה כו' עכ"ל לפי הגהתו משמע דבעי נמי ראיה על הבנים שהם שלו וזה אינו כיון דיודעין שהם של האשה זו יודעין נמי שהם שלו כדלעיל ברישא כיון דכרוכין אחריה והם שלה מסתמא נמי שהם שלו ולא מאיש אחר ה"נ הכא כיון שהביא ראיה שהם של אשה זו שמתה ומסתמא היא אשתו שהוליא מכאן כו' כמ"ש לקמן מסתמא נמי שהם שלו ולא מאיש אחר ויש לקיים כל נוסחת תוספות שלפנינו בלי הגה"ה וכ"ה בת"י ולא באו התוספות לפרש מתחלה הא דמתה מביא ראיה על הבנים דהא ודאי אין לריך פירוש דכיון דאין כרוכים אחריה במתה לריך להביא ראיה שהבנים הם של המתה כמ"ש בסמוך אלא דבאו לפרש הא דקתני אין מביא ראיה על האשה פי' שהם מן אשתו שהלכה למדינת הים עמו כו' אלא מאחר שמביא ראיה על הבנים שהם מן האשה שמתה שם א"ל כו' ותו לא מידי ודו"ק:

דף פ תוס' בד"ה לא שנו אלא בקדשי כו' ומתני' דהכא סברה כמ"ד מעלין כו' והכא ה"פ כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים מי הכריחם לומר דמתניתין דהכא סברה דמעלין מתרומה ליוחסין כו' אלא דלא הל"ל אלא דהכא בעי כרוכים משום דקדשי הגבול היינו בכל דבר שבקדושה אף להשיאו אשה ולא ליוחסין דקאמר היינו לסקול כו' מה שאין כן התם כיון דלאו כרוכים הם אינו נאמן להשיאו אשה וכן הוא בתוספות ישנים גם בתוס' בפרק שני דכתובות כתבו בזה בשם רבינו תם בענין אחר וז"ל ההיא דקדושין אתיא כרבי יהודה דאמר אין מעלין לכהונה ע"פ עד אחד וקדשי הגבול היינו לכל דבר שבקדושה כו' והא דקאמר התם אבל לא ליוחסין היינו כו' לסקול ולשרוף כו' עכ"ל ע"ש ויש ליישב דבריהם דהכא ודו"ק: בד"ה שדרכו של תינוק כו' לכך פירש ר"ת שתינוק ודאי טמא כדמפרש כו' מפני שדרכו של תינוק לטפח פי' בעיסה כו' עכ"ל ולפירושו ולטעמו אע"פ שאין בצק בידו מטמאין חכמים ולא נקט הכא בצק בידו אלא לרבותא דר"מ דאפ"ה תולין באדם טהור כ"כ מלשון תוספות פרק כיסוי הדם ע"ש ודו"ק: בא"ד תינוק שנמלא בלד הקבר ושושנים כו' אדם טהור נתנו לו רבי מאיר כו' עכ"ל אע"פ שסתם תינוק טמא לפי' ר"ת היינו ממגע נדה והתם טהור מטומאה שהיא טומאת ז' ובעי הזאה שלישי ושביעי כ"כ התוספות בפרק כיסוי הדם ופרק כל היד ע"ש וקשה דל"ל דאדם טהור נתנו לו דא"כ אדם טמא נתנו לו שנטלו מן הקבר אין התינוק טמא טומאת שבעה דאדם שנגע באדם טמא מת לא הוי רק טומאת ערב ודו"ק: בד"ה סמוך מיעוטא כו' דהא בהדיא אמרינן בסמוך בשמעתין דעשאוהו חכמים כו' עכ"ל לא ידענא מאי ראיה היא זו דהא לרבנן קאמרינן הכי דעשאוהו כיש בו דעת לשאול אבל לרבי מאיר דמטהר לא שייך ביה למימר דעשאוהו כיש בו דעת לשאול וכ"ה בתוספות בפרק כיסוי הדם דעיקר טעמא דרבי מאיר משום דאין בו דעת לשאול ואי לאו הכי הוה פלגא ופלגא כדאמרינן ביבמות ובתוס' פרק כל היד הקשו אדרבה לר"מ ל"ל טעמא דסמוך מיעוטא לחזקה כו' עיין שם ועיין בזה בחידושינו פרק כל היד ודו"ק: בא"ד דעת כו' ואי הוה רוב חשוב אפי' אין בו דעת לשאול כו' וע"כ נ"ל כן כו' ורובא וחזקה רובא עדיף כו' עכ"ל לכאורה מאי אולמיה להו לאתויי מהתם הא ה"נ אמרינן הכי לרבנן רובא וחזקה רובא עדיף וכיון דרובא עדיף אין זה ספק אלא ודאי א"כ אפילו אין בו דעת לשאול אמאי אין שורפין עליו תרומה אי לאו דאין זה רוב חשוב ויש ליישב דהתם מפורש טפי דמהאי טעמא דרובא עדיף תינשא אפילו לקולא וה"נ הכא אמאי אין שורפין דליסרף אפילו לקולא וק"ל: בא"ד ולפי זה ניחא מה שמקשים העולם כו' עכ"ל כל אלו דברים באריכות אינן אלא דבריהם דלעיל ותדע שאין חשוב כו' ואין דברים הללו אלא גליון ופי' לדבריהם דלעיל ודו"ק: ע"ב בד"ה רש"א אף כו' במאי עסקינן אילימא בחד ודכוותיה בישראל מי שרי כו' עכ"ל וליכא לאוקמא בתרי דבישראל שרי כדדחינן התם דלא איירי בתלתא בדרך דכוותיה גבי ישראל בפרולים מי שרי כו' ועיין שם פרש"י ודו"ק: בא"ד לכך נראה לר"י דלרבי שמעון אינו אסור אלא כשאין אשתו עמו כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דבשתי נשים שרי לר"ש אפילו בלא אשתו עמו לפי' ר"י ולגירסתו ובאשה אחת לרבנן נמי שרי באשתו עמו לפר"י ולגירסתו אבל לשון תוספות ישנים נכוחים בזה וז"ל לכ"נ לר"י דר"ש איירי בשאין אשתו עמו וה"ג רש"א כו' ודו"ק: בד"ה כי ההיא כו' כדאיתא בספר חסידים כו' טעות הוא דגמרא ערוכה היא בסוף מסכת מ"ק ע"ש בפרש"י וק"ל:

דף פא בד"ה מלקין על כו' דהא הכא מיירי ליוחסין והפ"ה אמרינן דאין אוסרין כו'

חכמת שלמה

דף עח ע"א גמ' רבא אומר בעל לוקה כו' נ"ב הסמ"ג כתב דלריך בעילה וקדושין ואז לוקה שתים וכתב נמי דלא חייב בבעילה לחוד בלא קידש אלא בכ"ג באלמנה שמחללה בביאתו לאפוקי גרושה זונה כו' שכבר פסולה אינו חייב בבעילה לחוד ע"ש וג"כ עוד ומה שיש להקשות לדעת הסמ"ג הכי הל"ל קידש לוקה לא קידש אינו לוקה למעוטי בעל בלא קידש וע"ז הוה שייך למימר ומודה בכהן גדול באלמנה שאם בעל ולא קידש דלוקה אלא משום דלא פסיקא כי לפעמים אפילו על גרושה לוקה בבעל ולא קידש וכגון שגמר ביאתו דחייב משום לא יחלל וק"ל והארכתי בביאורי הסמ"ג: שם מה להלד השוה שבהן שכן פוסלים בביאתם ורבי יהודה גר נמי כו' כל"ל וכ"ב כך נ"ל לפי' תוס': רש"י בד"ה כ"ג באלמנה כו' לא יחלל הס"ד: בד"ה משנזרעו בתוליה כו' גמרו בתוליה לביאה שאם כו' כל"ל:

דף עט ע"א רש"י בד"ה וכ"ת בגיר ליכא טפי איכא והא אלא בלבד קאמר ל"ג כל"ל וכ"ב מלאתי בגמרא ישנה וכן ברא"ש: בד"ה כל ג' כו' תרומה ואיכא למ"ד כו' כל"ל: ע"ב גמ' בקבא זוטא והאי מדרבנן כו' כל"ל: רש"י בד"ה כ"ע כיילי כו' א"א והאי מדרבנן כו' הד"א:

דף פא ע"א גמ' שפיר דמי אמר ליה כגון אנא ואת כו' כל"ל וכ"ב ס"א א"ל לאו כשרים כגון אנא ואת כו' אבל ברש"י דפי' בתמיה משמע כגירסא של פנים: שם אבל ביחוד א"א לא שלא תהא כו' נ"ב לכאורה נראה דדוקא אשה אין מלקין משום לעז אבל אותו מלקין דמאן ידע דבעבורה הוא נלקה ומשו"ה מיושב רש"י שפיר מה שפירש אם בעלה בעיר אין חוששין משום יחוד להלקות הלא בלאו הכי אין מלקין משום לעז ואף התוספות לא הקשו על רש"י מזה מידי אלא בודאי ס"ק בעלה בעיר אין חוששין אף להלקותו רק שהטור

עכ"ל ולולי דבריהם היה נראה דלק"מ דהכא איירי בידעינן עם מי נתייחדה שמכירין אותו שאינו פוסל בביאתו לכהונה (א) וק"ל:

ח"א דף פא ע"א א"ל והא מר הוא דאמר בכשרים ש"ד כו'. וצ"ל דהיו עם רב ורב יהודה עוד אנשים אחרים דאל"כ מאי קשיא ליה לרב יהודה דהא בדלך הוה ובעי רב פלגה וק"ל: **סקבא** דשתא ריגלא. פרש"י שיש שם קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה כו' וכה"ג אמרו בב"ה שעשו תיקון גדול פ' החליל ולפירושו הל"ל שבתא דריגלא דאז עיקר הדרשה ובערוך פי' בריגלא ממש ומשום דכיון שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכה מתייחדין כו' עכ"ל ע"ש: **נורא** בי עמרם אתו כו'. ודאי דהם הבינו שדליקה בביתו כפרש"י אבל הוא ודאי נתכוין על נורא דיצה"ר כדמסיק דודאי לא הוציא ר' עמרם חסידא שקר מפיו. וענין **דאשבעיה** עד דיפוק מיניה כו' כענין שאמרו גבי בועז שאמר חי ה' שהיה נשבע ליצרו ונקרא יצרא דעבירה נורא כי כמו שהאש מחמם כן יצרא דעבירה הוא מחמם כמ"ש גבי אחאב והזונות רחצו משום דאחאב איש מצונן היה ועשאתו לו איזבל צורות זונות לחממו ואמרו נמי בינרא דעבירה באש בנעורת וז"ש את נורא ואנא בישרא ואנא עדיפנא מינך וק"ל: **אי** לאו כו' הזהרו בר"מ ותורתו כו'. ר"ל דודאי היצה"ר שולט יותר בגדולים כמ"ש כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו אלא שהתורה מגנא ומצלא מגנא מיסורין ומצלא מן החטא כדאמרינן פ' היה נוטל ע"ש ודו"ק: **גירא** בעינא דסטן כו'. קללו בענין שהוא סרסור דעבירה זו כמפורש בכל הני עובדי דמייתי הכא ונקט גירא כלוחם עם היצה"ר: **אידמי** ליה כעניא כו' כ"ע גוואי כו' כ"ע אתכא ואנא כו'. כי זה דרכו של היצה"ר כמ"ש פרק החליל בתחלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש כפרש"י שם וכן הכא בתחלה עני הולך מבראי ברחוב שואל על הפתחים ואח"כ כאורח מגוואי ואח"כ כבעל הבית אתכא: **ע"ב** אזל בתריה נפל קמיה כדחזייה מצטער כו'. לפי דעת פלימו שהיה זה בן אדם ומית ככר בבית שלכך צרך לב"ה היה סבור עתה שזה דנפל קמיה איש אחר הוא ולא ידע מה היה לו או אפשר דהוה סבר השתא דבתחלה טעה ולא מת אז ואזל השתא בתריה ונפל קמיה ומית ולכך היה מצטער ביותר: **ואמר** לימא מר רחמנא ליגער ביה בשטן כו'. דזה הוא מדת צדיקים כמ"ש ביהושע בן יהוצדק שהיה צדיק והשטן עומד על ימינו לשטנו ויאמר ה' אל השטן יגער וגו' ולא מצינו כו' שקללו ודו"ק: **הרחמן** יצילנו מיצה"ר כו'. הגם שאחז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים מ"מ הבא ליטהר מסייעין לו וכה"ג אמרינן בפ"ק אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו כו' ע"ש: **במה** שני דפרים מינאי מ"ע קאמר כו' עכ"ל. פרש"י דפרים מינאי מחמת זקנה ומה יצא מיצה"ר עכ"ל ר"ל עד השתא הוה סברה הא דפרים מינה מחמת זקנה הוא לכך לא קפטה עצמה כל אותם השנים אבל השתא דשמעה מיניה להתפלל להצילו מיצה"ר אי הוה פרים משום זקנה לא הוה צריך להתפלל ומ"ש קאמר הכי ולכך לאתה השתא לקפט עצמה בפניו וק"ל: **אישה** הפרם וה' יסלח לה כו' והיא לא ידעה שהפר לה בעלה כו'. בקראי קמאי דפרשת הפרת אב לבתו ובהפרת ארוסה נמי כתיב וה' יסלח לה ומיירי נמי אחר ההפרה כמו שפרש"י בחומש ואפשר דאי לאו קרא דהכא בנשואה הנהו ב' קראי וה' יסלח לה איירי בענין אחר שאם עברה ולא הפר לה האב והארום יסלח לה ה' אבל בהאי קרא דנשואה מפורש עפי אישה הפרם וה' יסלח לה דמשמע אחר הפרה וק"ל: **כי** מטי להאי פסוקא כו' לאכול בשר חזיר כו'. ובאידך קרא נקיט ר' עקיבא מי שנתאוה לאכול שומן כו' דקרא קמא גבי נדרים הוא בלאו וכמוהו בשר חזיר אבל האי קרא והוא לא ידע ואשם וגו' בקרבן איירי דלא בא רק על חייבי כריתות כמו חלב והשתא ניחא דאצטריכו הני תרי קראי משום דאינן שוים דהאי דנדרים דאינן רק בלאו יש לו סליחה אבל האי דחלב נשא עונו ואין לו סליחה רק בקרבן אבל בפ"ד דנזיר מייתי גם בקרא אחרינא משל דחזיר והולך שם לעשות צריכתות אתרתי מילתיה דר' עקיבא ע"ש: **איסי** בן יהודה אומר כו'. בפ"ד דנזיר קאמר דאיסי קאמר דקרא איירי בב' חתיכות א' של חלב ואחד של שומן וניחא לפי זה שאמר ע"ד זה ידוו כל הדווים דר"ל עד"ז שנקבע איסורא יש לדווי שצריך נשיאת עון אבל לא בחתיכה אחת דלא נקבע בו איסורא כלל וכתבו התוס' שם דרכשי י' ד' ו' ו' ר"ת י"דע ו"אשם ו"נשא ודו"ק:

דף פב תוס' בד"ה אלא הכל לפי זכותו פירוש לפי מזלו דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא כו' עכ"ל ולשון זכותו לא משמע כן ולולי דבריהם נראה דזכותו ממש קאמר דע"י זכות גדול אפשר שישתנה המזל בסיוע דשמיא כמ"ש התוספות סוף מסכת שבת וכמ"ש בחידושינו במסכת נדה אהא דאמרינן התם כי הכא מה יעשה אדם ויתעשר כו' יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויהיה לו בנים יבקש רחמים כו' ומה יעשה אדם ויתחכם כו' יבקש רחמים למי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה וגו' ובכן יזכנו אלהינו ויגאלנו במהרה אמן כן יהי רצון:

סליק פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

יום ב' ר"ח אדר שפ"א לפ"ק

ח"א דף פב ע"א לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה כו' כצ"ל כנראה מפרש"י אבל ממאי דדרש בגמרא בר קפרא לעולם כו' נקיה וקלה וקאמר עלה מאי היא משמע דמלת וקלה לא היה כתוב במתני' דאל"כ מה הוסיף בר קפרא אמתניתין ועוד אמאי לא קאמר מאי היא אמתני' וצ"ל דודאי בלי אומנות כלל לא יסמוך אדם על תפלתו להתעשר כדאמרינן בפ"ק שחייב כל אב ללמד בנו אומנות וליכא מאן דפליג ושנינו נ"כ באבות כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה אלא דקאמר שאל יחשוב אדם דבמלאכה כבדה יתפרנס ותהיה מלאכתו קבע ותורתו עראי אלא יעסוק במלאכה נקיה וקלה שיוכל לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי כדאמרינן במסכת ברכות ויתפלל למי שהעושר שלו שיוכל להתעשר גם ממלאכה קלה ועראי שהרי ראינו שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות כו' ויכול להתעשר ממלאכה קלה ועראי כמו מכבדה שהיא קבע והכל לפי הזכות ממש כמ"ש פירושו בחידושי הלכות ע"ש ור' נהוראי דקאמר נמי לקמן מניח אני כל אומנות שבעולם כו' אלא תורה ודאי דלא פליג וצריך כל אדם ללמוד אומנות אלא דה"ק מניח אני הקביעות של כל האומנות ואני מלמדו תורה בקבע והאומנות עראי וז"ש דהאומנות אינו עומד לאדם אלא בילדותו שאז הוא בכחו לקבוע לו אומנות כבדה אבל כשבא לידי זקנה או חולי אינו יכול לעשות מלאכה כ"כ כדי פרנסתו אבל התורה אינה כן דע"י התורה המלאכה נקיה וקלה שיכול לעשות גם בימי זקנה מתברכת לו וזה וזה נתקיים בידו כסך דהחסידים הראשונים בברכות. ומייתי **בנערותו** מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח וגו'. בפסוקים דלעיל מיניה אמר נותן ליעף כח ולאין אונים וגו' עד ילכו ולא ייעפו הכפל בכל זה לפי שיש ג' זמנים באדם נערות ובחרות וזקנה גם כל מעשה האדם תלוים בג' דברים דהיינו הא' השתדלות כמ"ש ויד חרוצים תעשיר והב' במזל כמ"ש חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא והג' בזכות גדול המשנה מזל כמ"ש התוס' בסוף מסכת שבת והכל לפי זכותו דקתני נמי הכא היינו נמי זכות גדול כמ"ש בחדושי הלכות והשתא קאמר נותן ליעף ע"י השתדלות רב כח ולאין אונים מצד המזל עצמה ירבה ואמר והרי דאה ייעפו נערים במלאכתן גם ייגעו מצד מזלן וכן בחורים כשול מצד השתדלותן ויכשלון מצד מזלן אבל קוי ה' שעושין תורתו קבע ומלאכתן עראי יחליפו כח מחת שנותן ע"י התורה שנקראת תושיה וכן מצד מזלן גם אם הוא רע יעלו אבר כנשרים להיות עולין למעלה מהמזל כמ"ש באברהם הבט נא אין הבטה אלא מלמעלה למטה כו' ומסיים שזוכין שירוצו לב"ה כמ"ש ונדעה נרדפה וגו' ולא ייגעו וילכו אח"כ לב"ה כמ"ש ילכו מחיל אל חיל ולא ייעפו: **ראית** מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות כו'. יש לדקדק דלא נקט נמי בהמה ובברייתא קאמר מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי כו' ולא לישתמיט לתנקט נמי בהמה ועוד קשה שינוי לשון לא נבראו אלא לשמשני הוה ליה למימר נמי ואני לא נבראתי אלא לשמש קוני וי"ל כי בהמת החיה אינה צורך לשמש אדם למלאכה כדקאמר פרק ארבע מיתות דפריך והכתיב ולכל החיה הרומשת מאי לאו לאכילה ופרש"י דחיות לאו בני מלאכה נינהו ובעוף נמי נדחק לומר דש באווזין כו' אבל הבהמה עיקר תשמישה למלאכת אדם והא דקאמר הכא לא נבראו אלא לשמשני היינו לשום ד"א כמ"ש כי זה כל האדם והשתא ניחא כיון דמזונות בהמה תלויין עליך בעבור שהם עושין מלאכתך כשנתקלל אדם בעצבון תאכלנה גם הבהמה נתקללה עמו וגבי ישראל כתיב ואספת דגנך וגו' ונתת לבהמתך וכה"ג אמרינן בבכורות מכל החיה ומכל הבהמה אם מחיה נתקללה מבהמה לכ"ש כו' ודקאמר לא נבראו אלא לשמשני שהם מוכרחים בבריאה על ענין מעשיהם וצרכיהם לאדם אבל האדם שיש לו בחירה לא תמר האי ליסנא אלא אני נבראתי לשמש קוני לפי בחירתי המוכה וקאמר שפיר דיש ללמוד ק"ו מחיה אלא שהרעותי את מעשי לעשות התורה עראי והמלאכה קבע כדלעיל ודו"ק: **בזקנותו** מהו אומר עוד ינובון בשיבה וגו'. שאמר איש בער וגו' דהיינו שעושין מלאכתן קבע ותורתן עראי לא ידע דאין זה קיום לו לזקנותו וז"ש בפרוח רשעים כמו עשב שמגליחין במזלן כמ"ש אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ויציצו כל פועלי און מצד השתדלות פעולתן ומלאכתן להשמדם עדי עד שאין זה מתקיים לו בזקנה אבל במדת צדיקים אמר כתמר יפרח במיעוט מלאכה שמתברכת בו וכארז בלבנון ישגה מצד מזלו ואמר שזה נעשה לכן ע"י שעשו תורתן קבע דהיינו שתולים בבית ה' שהוא ב"ה בחצרות אלהינו יפריחו היינו בבתי מדרשות וזה נותן להם אחרית ותקוה בזקנותם ושיבותן שהוא ע' שנים ואמר **עוד** שיתר על שנותיו ניתן לו שינובון בשיבה עד שיבואו לגבורות דהיינו פ' שנים שהוא בי' עוד וע"ז מייתי מאברהם שהיה למד כל התורה כולה ומלאכתו מתברכת גם בזקנותו כמ"ש ואברהם זקן וה' ברך וגו' ובפ"ק דיומא האי ליסנא דמתני' דהכא מימרא דרב היא (בפ"ג דיומא) ושם יבואר ע"ש: **לא** ילמד כו' חמר גמל קדר ספן כו' פרש"י דכולהו משום גזילה שאומנתן אומנות ליסטים קאי אכולהו ולפי זה ר"י דאומר משמו פליג דהגמלין רובן כשרין והספנים רובן חסידים ולולי פירושו נראה דחמר גמל קדר ספן לא משום גזילה הוא אלא משום שמלאכתן בדרכים רחוקים חוץ מביתם והוא שאומנותן אומנות לסטים לא קאי אלא ארועה וחנוני והשתא ר"י משמו לא פליג ומלתא באנפי נפשיה היא וק"ל: **טוב** שברופאים לגיהנם והכשר כו'. יש לפרש טוב שברופאים דהיינו שמחזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים שאין כמוהו וסומך ביותר על המחאתו מתוך גאוותו ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה וממית את החולה ברפואותיו בדבר שמזיק לחולה זה אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים כיון שהוא סכנת נפשות: **והכשר** שבטבחים שותפו וכו'. לפי שלעולם הטבחים מגונים בבגדיהם מזוהמים גם שהם אנשי שחץ ליתן דופי בשאר בני אדם וע"כ אמר וגם הכשר שבהם לשנות לשונו לדבר בנחת עם הבריות אל תאמין בו כל זמן שבגדיו המזוהמים של הטבחים עליו והרי הוא ממש שותפו של עמלק שנאמר בו וישמע הכנעני וגו' יושב הנגב דעמלק היה בבגדיו ושינה לשונו לדבר בלשון כנען כפרש"י בחומש ודו"ק: **ע"ב אשרי** מי שרואה הוריו באומנות כו' אוי מי שאומנתו בשם כו'. לכאורה לא הל"ל אלא הך בתרייתא ומה איכפת ליה באומנות אבותיו וי"ל דבקמייתא אשמועינן גם אם הוא שינה מלאכתו לנקיה מ"מ אוי לו למי שרואה אבותיו במלאכה שאינה נקיה דקשה לו ללמוד מלאכה אחרת גם אם היא קלה כיון שלא הורגל בה שלא ראה אותה מאבותיו וק"ל:

סליק פרק עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

קרני ראם (א) נ"ב איני מבין דבכה"ג מה רבותא דאין אוסרין על היחוד כיון דמכירין אותו שהוא כשר לכהונה:

חכמת שלמה

משטור אבן העזר כתב להדיא שאף אותו אין מלקין משום לעז וצ"ע: **ע"ב** גמרא רב ששת מעבר ליה נהרא כו' כן הוא בס"ח: **רש"י** בד"ה במה הכתוב מדבר מאחר שאישה הפרם מה שאכלה בהיתר אכלה ומה ש סליחה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד והיא שותה יין מזידה כו' ומה"ד אלא תנאי כו': **בד"ה** אמר רבי טרפון לאנשי ביתו הס"ד: **בד"ה** שתי יבמות כו' נרה וכן אשה ונרתה כו' כצ"ל: **בד"ה** תינוקת בת כו' קודם לכן שומא הס"ד: **בד"ה** זה וזה כו' בסימנים שבדדים דהיינו בותל כו' כצ"ל:

דף פב ע"א רש"י בד"ה נקיה כו' שפיר ואל כו' הד"א:

סליקא לה מסכת קידושין בסייעתא דשמיא

הגהות על מסכת קדושין מהגאון בעל הלבוש ז"ל

עם הגהות ותקונים מאת הגאונים בעהמ"ח ספר מפרשי הים.

דף ב ע"א במשנה האשה נקנית (יומא ב א') תוס' ד"ה שבעת (כתובות ב א') תוס' ד"ה בתולה: היבמה נקנית (יבמות נב א') תוס' ד"ה אם: **בגמ'** קיחה קיחה משדה עפרון (סוכה יא ב') תוס' ד"ה לקיחה (מנחות כז א') תוס' ד"ה לא:

דף ג ע"א ואשה בפחות משו"פ וכו' (גיטין לט ב') תוס' ד"ה משום: **ע"ב** ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה (עירובין טו ב) תוס' ד"ה בכתיבה (סוכה כד ב') תוס' ד"ה בכתיבה: ה"נ בהפרת נדרים הוא דכתיב (מ"ק ח א') תוס' ד"ה נפקא (ב"ק פז א') תוס' ד"ה כיון (ב"מ יב ב') תוס' ד"ה ר"י: וכ"ת נילף מבושת ופגם (יומא מט ב) תוס' ד"ה שאני (חולין עח ב') תוס' ד"ה זה:

דף ד ע"א זרע פסול מנין (יבמות כב ב') תוס' ד"ה בן: מעשה ידיה דקא טרחה בהו (כתובות מו ב') תוס' ד"ה זכאי: דקא מתזנה מיני' (גיטין מז ב') תד"ה ביתך: אבל קידושין וכו' (כתובות מ ב') תוס' ד"ה דאי: בא זה ולימד על זה (חולין ב א') תוס' ד"ה טוב:

דף ה ע"א סניגור יעשה קטיגור (עירובין טו ב) תוס' ד"ה בכתיבה: ואין דבר אחר כורתה (מ"ק ה א') תוס' ד"ה נפקא: חופה קונה (יבמות נז ב') תוס' ד"ה רב: **ע"ב** נעשה כמי שנתנה היא וכו' (שבת נב ב) תוס' ד"ה הא:

דף ו ע"א ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש (קידושין ג ב') תוס' ד"ה תופסין: **ע"ב** בהנאת מלוה מקודשת (כתובות עד א') תוס' ד"ה המקדש: **שם** במכר לא קנה (ב"מ מו ב') תוספות ד"ה יש: מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה (קידושין ח א') תוד"ה אבל: תן מנה לפלוני (קידושין ח ב') תוס' ד"ה תנם: [א"ה עי' שו"ת אמונת שמואל סי' מ"ג ועי' בשו"ת מהר"ח שאון סי' קט"ו ודו"ק]:

דף ז ע"א מקודשת מדין ערב (קידושין יט א') תוס' ד"ה אומר (ב"מ נו ב') תוס' ד"ה לספק (ע"ז ב') תוס' ד"ה מאי: התקדשי לי לחציי (יבמות מה ב) תוס' ד"ה משום: חצייך מקודשת לי (קידושין סא) תוד"ה אפילו: בהמה של שני שותפין (סנהדרין מז א') תוד"ה אבל: וחזר ולקחה והקדישה (גיטין מג ב') תוס' ד"ה גמרו: **ע"ב** ב"ח נדחין (פסחים נו ב') תוס' ד"ה קודם: דיחוי מעיקרא הוה דיחוי (יומא סד א') תוס' ד"ה התם (זבחים לג). [א"ה לא מצאתו ואולי צ"ל לי' נט ודף ל' הוא א' בתוס' ד"ה דבריו ושייך להא דאמרו כאן ב' שני חצייך בפרוטה וכו' וכ"ע א' תוס' ד"ה ע"ז ושייך להא דאמרו ב' דיחוי מעיקרא הוה דיחוי]:

דף ח ע"א ואינה נקנה בתבואה וכלים (קידושין ג א') תוס' ד"ה ואשה (שם יד ב) תוס' ד"ה מוכר: שקול סודרא מבי פדיון הבן (פסחים מט ב') תוס' ד"ה אמר (קידושין ב א') תוס' ד"ה בפרוטה (חולין קלב א') תוס' ד"ה רב כהנא: כאומר מעכשיו דמי (גיטין עז א') תוד"ה רב הונא: **ע"ב** במשכון דאחרים וכדר"י (קידושין יט א) תוס' ד"ה במלוה (גיטין לז ב') תוס' ד"ה שאני (ב"מ פב ב') תוס' ד"ה אימור:

דף ט ע"א על הגייר או על החרם (יבמות נב א') תד"ה על (כתובות כא א') תד"ה ודוקא: **ע"ב** ובעלה מלמד שנקנית בביאה (יבמות נה ב') תוס' ד"ה קיחה: באו עלי' י' אנשים וכו' (כתובות מ א') תוס' ד"ה יאמרו (מח ב) תוספות ד"ה היינו (ערכין טו א) תוס' ד"ה אלו:

דף י ע"א אי נמי לכה"ג וכו' (יבמות נט א) תוס' ד"ה הא: דעתו על גמר ביאה (יבמות נה ב') תוס' ד"ה אשה: וקתני נשאת (סנהדרין נה ב) תוס' ד"ה נשאת: **ע"ב** ומה שפחה כנענית (יבמות סח א') תוס' ד"ה קנין:

דף יא ע"א או קוביוסטוס (חולין נא ב) תוס' ד"ה קוביוסטוס: תני קלא אית להו (גיטין פו א') תוס' ד"ה מן: אלא מעתה כגון בנתי' דר"י (גיטין יד א') תוס' ד"ה א"כ: כל כסף האמור בתורה (בכורות ו (נ"ל נ') ב') תוס' ד"ה כל: ושל דבריהם כסף מדינה (כתובות סז א') תוס' ד"ה אמר:

דף יב ע"א כיון דאפקיתי' מפרוטה וכו' (קידושין יא ב') תוס' ד"ה והרי: פרוטה כל דהו (קידושין ב א') תוס' ד"ה וכמה: וקא מעיין בו אי אית בי' שו"פ (קידושין ח' א') תוס' ד"ה אף: וקא משער לי' אי אית בי' שו"פ (קידושין ט א') תוס' ד"ה והלכתא: אמרה לי' אימי' וכו' (כתובות סג ב') תוס' ד"ה אבל: **ע"ב** אם הקילו בשבוי' וכו' (כתובות כג א') תוס' ד"ה עדי: ועל המבטל גיטא (גיטין לג ב') תוס' ד"ה אמר: ועל דמצער שלוחא דרבנן (יבמות נב א') תוס' ד"ה דמתפקר:

דף יג ע"א וקשין לעולם יותר מדור המבול (קידושין ו א') תוס' ד"ה לא. [א"ה עי' בשו"ת ב"י בדיני קידושין סי' יו"ד]: **ע"ב** יביאו יורשין עולתה (פסחים סא א) תוס' ד"ה ויפנו: ככתובה בשטר דמיא (כתובות נו א) תד"ה הרי ז: מלוה ע"פ גובה מן היורשין (בכורות מח א') תוס' ד"ה דכ"ע: מיתת הבעל מנא לן (יבמות נה א') תוס' ד"ה דים: דיבם לא אקרי אחר (כתובות פא א) תוס' ד"ה יכם (סוטה ה ב) תוס' ד"ה לאחר:

דף יד ע"א ואין כסף ושטר גומרין בה (יבמות נא ב') תוס' ד"ה ביאה: א"כ לימא קרא וייבם (יבמות ח ב') תוס' ד"ה ויבמה: כיון שחלץ בה נעל (יבמות ק"ח ב') תוס' ד"ה מנקרא: וכל היכא דאיכא עכובא (בכורות לג א') תוס' ד"ה וכ"ת:

ע"ב במשנה עבד עברי וכו' (כתובות ב א') תוס' ד"ה בתולה (קידושין ב א') תוד"ה האשה: **בגמ'** מכסף מקנתו (קידושין ח א') תוס' ד"ה ומאי: הואיל וכל קניינו בכסף (בכורות יג א) תוספות ד"ה אם (יד א') תוס' ד"ה רב אשי: אשכחן אמה העברי' (קידושין ד ב') תד"ה מעיקרא: מקיש עברי לעבריה (קידושין ג ב') תוס' ד"ה ואשה: ולא אזנו של מוכר עצמו (סוטה כג ב') תוס' ד"ה בגניבתו [א"ה עי' משנה למלך פרק ג מהלכות גניבה הלכה י"ב]:

דף טו ע"א אתא לו לאפוקי (קידושין טו ב) תוס' ד"ה ולא: שהיובל מוציאו (קידושין כא ב') רש"י ד"ה לעולמו: **ע"ב** יגאלנו לזה ולא לאחר (יומא מ ב') תוס' ד"ה ועשהו:

דף טז ע"א עבד עברי גופו קנוי (יבמות מח א') תוספות ד"ה המפקיר (ע ב') תוספות ד"ה אלמא (ב"מ קיב א') תוס' ד"ה תוזר: דבר שאין לו קצבה לא קתני (שבת עה ב') תוס' ד"ה תסר: **ע"ב** והא ארבעה קתני (יבמות ג ב') תוס' ד"ה למעוטי (כתובות נא ב') תוס' ד"ה תמשה: הא אלו קתני (יבמות פ"ד ב') תוס' ד"ה אלא (שבועות מ ב') תוס' ד"ה כל:

דף יז ע"א גידולי קרקע לא (עירובין כז ב') תוספות ד"ה הוא (יבמות קיד א') תוס' ד"ה קסבר: **ע"ב** אינה עובדת לא את הבן וכו' (כתובות מג א') תד"ה מגיד: עובד כוכבים יורש את אביו (בכורות מז א') תוס' ד"ה דבהיותו (ערכין יד א') תוס' ד"ה ובעובד כוכבים:

דף יח ע"א נכרי יורש את אביו דבר תורה (יבמות סב א') תוס' ד"ה דלאו (סנהדרין סח ב') תוס' ד"ה קטן: כיון שנמכר פעם אחת (סוטה יח ב') תוס' ד"ה קבלנו: **ע"ב** כיון שפירס טליתו (בכורות לד א') תד"ה ומיגהו: כיון שבגד בה וכו'

ערכין

(ערכין כט ב) תוד"ה התם : יש אם למסורת (כריתות יז א') תוס' ד"ה כאנו : יש אם למקרא ולמסורת (סוכה ו ב') תוס' ד"ה ור"ש (סנהדרין ד א') תוס' ד"ה כלהו (זבחים מ א') תוס' ד"ה לא :

דף יט ע"א פרט לאשת קטן (יבמות מז ב') תוס' ד"ה ותייבין (שם סח ב') תוס' ד"ה קנה (קדושין י א') תוס' ד"ה ותייבין (סנהדרין נג ב') תוס' ד"ה פרט : מלמד שצריך לייעדה (קדושין ה א') תוס' ד"ה שכן :

דף כ ע"א אין לו אשה ובנים וכו' (חגיגה ג ב') תוס' ד"ה ליתא : כמה קשה אבק' של שביעית (מו"ק יג א') תוס' ד"ה נטייבי' (בכורות ד ב') תוס' ד"ה הטיבה : לסוף מוכר את מטלטליו (סוכה מ ב') תוס' ד"ה אבק' : ניזבין איניש ברתיה ולא ליזוף בריביתא (ע"ז כ א') תוס' ד"ה להלותן : עד שמוכר את עצמו (קדושין ג א') תוס' ד"ה פרוטה : ע"ב וגואל לחצאין (קדושין סא א') תוס' ד"ה לקדשו :

דף כא ע"א וגואל לחצאין (מנחות יז ב') תוס' ד"ה מאי (ערכין לא א') תוס' ד"ה תניא : וגאל את ממכר אחיו חובה (סוטה ג א') תוס' ד"ה ר"י : ע"ב לרבות כל דבר שניקח ביד (עירובין טו ב') תוד"ה ת"ל (גיטין כא ב') תוס' ד"ה ת"ל : ר"י דריש ריבויי ומיעוטי (נזיר לה ב') תוס' ד"ה איכא : מאי רבי רבי כל מילי (בכורות יג (נ"ל לז) ב') תוס' ד"ה לרבות : כהן מאי ביפ"ת (סוטה לו א') תוס' ד"ה כמאן :

דף כב ע"א בה ולא בה ובחברתה (שבת מד (נ"ל סד) א') תוס' ד"ה מידי : ולא עבדים לעבדים (פסחים פח א') תוס' ד"ה ליתא : **במשנה** עבד כנעני (קדושין ג א') תוס' ד"ה האשה : **בגמ'** הקישן הכתוב לשדה אחוזה (ב"מ ד ב') תוס' ד"ה אינו : הנעילו הגביהו וכו' (גיטין לח א') תוס' ד"ה אבל : ר"י הנדואה גר שאין לו יורשין הוה (יבמות קא ב') תוס' ד"ה ואנא (סנהדרין לו ב') תוס' ד"ה הדא :

דף כג ע"א א"ד קטן הוה (גיטין לט א') תוס' ד"ה קטנה : גטו וידו באין כאחד (גיטין כג ב') תוס' ד"ה ויעשה : הני כהני שלוחי דרחמנא (נדרים לה ב') בתו"י ד"ה איבעיא : ע"ב (בר"ן ד"ה ת"ש) [הני כהני וכו'] (סנהדרין פה א') תוס' ד"ה והאמר : דר"מ סבר אין קנין לעבד (יבמות סג א') תד"ה ועבדים : ע"מ שתצא בו לחירות (פסחים פח ב') תד"ה ע"מ (סוכה מא ב') תוס' ד"ה הילך :

דף כד ע"א ואשה פודה מע"ש (מנחות לא ב') תוס' ד"ה ור"ש : מה שן ועין מומין שבגלוי (עירובין כח א') תוס' ד"ה אהני (בכורות לז א') תוס' ד"ה מה : ע"ב וצריך גט שחרור (גיטין מ ב') תוס' ד"ה וכתב : הרי שהושיט ידו וכו' (ב"ק כו ב') תוס' ד"ה לענין : יבשה גפו ונקטע רגלו (זבחים עז ב') תוס' ד"ה הכא : מן העוף ולא כל העוף (ב"מ קיא ב') תוס' ד"ה מגרך (זבחים סח ב') תוס' ד"ה שנסמית (חולין סו א') תוס' ד"ה וכ"ת :

דף כה ע"א א"ל לר"ה זיל צנעינהו (עירובין מג (נ"ל סג) א') תוס' ד"ה ר"ה (כתובות נ ב') תוס' ד"ה יתיב : מקום הראוי לבא בו מים בעינן (סוכה ו ב') תוס' ד"ה דבר (חולין פג ב') תוס' ד"ה אין [א"ה מדברי התוס' האלו וכן במנחות דף יח וכאן נראה לכאורה דמדרשא דכל בשרו מרבינן להיות שראוי עכ"פ לביאת מים וא"כ הוא מדאורייתא ולא כן הוא דעת הרמב"ן וריטב"א ז"ל בחדושיהם והמשנה למלך פ"א ממקואות הלכה ה' הביא דברי הריטב"א בפשיטות ולא הרגיש בזה ובתשובה הארכנו בזה] : ע"ב זו וזו בהגבהה (ב"מ ח ב') תוס' ד"ה מנהיג :

דף כו ע"א ואי פריש פריש (יבמות לג א') תוס' ד"ה קניא : כתב לו על הנייר וכו' (כתובות כא א') תוס' ד"ה ודוקא (גיטין כב ב') תוס' ד"ה אבל (קדושין ט א') תוס' ד"ה כתב :

דף כז ע"א אגב וקני בעינן (גיטין כב ב') תוס' ד"ה החזיק : כיון שהחזיק באחת מהן (ב"ב נג ב') תוס' ד"ה אותה : ע"ב שנתן לו דמי כולם (ב"ק יב א') תוס' ד"ה למה לי :

דף כח ע"א רשע יורד עמו לחייו (תענית ז ב') תוס' ד"ה מותר : ע"ע גופו קנוי (קדושין טז א') תוס' ד"ה אמר : ע"ב דיקא נמי וכו' (זבחים יג ב') תוס' ד"ה דיקא :

דף כט ע"א אותו ולא אותה (יבמות עב ב') תוס' ד"ה אין : וכל שאין אחרים מצווין וכו' (בכורות מז ב') תוס' ד"ה הבן . [א"ה עיין חוט השני סי' לב ובשו"ת זקנינו הח"צ סי' קה] : ע"ב הא לן והא להו (גיטין פד ב') תוס' ד"ה ר"י :

דף ל ע"א אל תגמגם ותאמר לו (ב"מ כג ב') תוס' ד"ה במסכת : ע"ב אלא בתו בידו הוא (גיטין מט ב') תוס' ד"ה משום : **שם ע"ב** השוה הכתוב מוראתו וכו' (ב"ק מא ב') תוס' ד"ה כיון [א"ה עי' שו"ת מהרמ"ה סי' ת"ו הנדפסים עם שו"ת הרשב"א] :

דף לא ע"א מפני שמלמדו תורה (פסחים קח א') תוס' ד"ה בפני : בקשו ממני אבנים לאפוד (גיטין סא א') תוס' ד"ה איכא (זבחים נד ב') תוס' ד"ה אבנים :

דף לב ע"ב א"כ נכתוב רחמנא מפני שיבה תקום זקן והדרת (פסחים כח ב') תוס' ד"ה לכתוב (חולין קיד ב') תוס' ד"ה או :

דף לג ע"א שני חומשים שניתי לו וכו' (גיטין פד ב') תוס' ד"ה ר"י : ע"ב אלא שחרית וערבית (חולין כד ב') תוד"ה אין : טמא עובר תחת האילן וכו' (יבמות קג ב') תוס' ד"ה כיון : רכוב כמהלך דמי (ב"מ ט ב') תוס' ד"ה ספינה : ושופר וציצית (שבת כה ב') תוס' ד"ה גזירה (שם לב). [א"ה למעלה מזה כתוב גיטין פד ובדף לג שם לא נמצא דבר ואולי חסר פה המסכת ונ"ל קדושין לב ושא מתוס' ב' ד"ה מ"ש וסייך להא דאמרו כאן א' אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו :

דף לד ע"א גברא בעו חיי וכו' (שבת לב ב') תוס' ד"ה מקרא : ע"ב אשה בעלה משמחה (חגיגה ו א') תוס' ד"ה דמחייבה : טפלים חייבים נשים לא כ"ש (חגיגה ג ב') תוס' ד"ה נשים :

דף לה ע"א השוה הכתוב אשה לאיש (גיטין פח ב') תוס' ד"ה דלא (שבועות כט ב') תוס' ד"ה שבועת (מנחות טו (נ"ל נג) א') תוס' ד"ה לפי : ע"ב כל שישנו בהשחתה (נזיר מ ב') תוס' ד"ה מ"ט (שם מא ב') תוס' ד"ה ור"א (שם מ ב') תוס' ד"ה ואב"א : אב"א סברא (שבועות כב ב') תוס' ד"ה אב"א : זקן האשה והסרים (יבמות פ ב') תוס' ד"ה שהביא : פאת פאת מבני אהרן (שבועות ג א') תוס' ד"ה ועל :

דף לו ע"א במשנה הסמיכות והתנופות (סוטה כג ב') תוס' ד"ה מה : **בגמ'** אתקוש סליקה להקטרה (זבחים סה א') תוס' ד"ה אף : ע"ב דבן עוף (כתובות ה א') תוס' ד"ה שמא : ומה בן צאן שלא קבע לו כהן וכו' (זבחים מח ב') תוס' ד"ה מה כ"ו . [א"ה למעלה מזה כתוב זבחים מח שם לא נזכר מאומה בדף כ"ו ואולי חסר פה המסכת ונ"ל מנחות כו והוא בתוס' שם א' ד"ה מה וסייך להא דאמרו כאן ומה בן צאן שלא קבע לו כהן] :

דף לז ע"א אינו אלא לאחר ירושה וישיבה (מנחות מה ב') תוס' ד"ה קרבו : ע"ב מושב דכתב רחמנא וכו' (יבמות ז ב') תוס' ד"ה מושבות (ב"ב קכא א') תוס' ד"ה ושבת : סד"א הואיל וכתיב על מצות וכו' (פסחים כח ב') תוס' ד"ה ואידך :

דף לח ע"א וה"ה לערלה בשתים (פסחים מד ב') תוס' ד"ה וכ"ה : ע"ב בארץ אין בחו"ל לא ת"ל וכו' (יבמות מז ב') תוס' ד"ה אין לי :

דף לט ע"א חוקים שחקקתי לך כבר (סנהדרין ס א') תוס' ד"ה חקים : האי למעוטי זרעים שבחו"ל (חולין ס א') תד"ה הרכיב : ניתי מר ונישמתי' (נדרים ז ב') בר"ן ד"ה או : לא קי"ל כר' יאשיה (שבת קלט א') תוס' ד"ה ולשלא : אלו דברים שאדם אוכל וכו' (שבת קכו (נ"ל קכז) א') תוס' ד"ה אוכל : ודומה כמי ששרף כל התורה (ר"ה טז ב') תוס' ד"ה ונתהס : ובחזרתו נפל ומת (חגיגה טו א') תוס' ד"ה שובו :

דף מ ע"א ואוכל פירותיהן בעוה"ז (יבמות קט ב') תוס' ד"ה אתיא : ויעשה כמו שלבו חפץ (חגיגה טז א') תוס' ד"ה ויעשה (מ"ק יז א') תוס' ד"ה אם : [א"ה עיין בשו"ת ב"י בחידושי קידושין כאן וכבר הרגשו מזה התוס' בחגיגה הנ"ל וכתבו דמשמע דלא כדברי הר"ת מדפריך ממתניתין שם] : לימוד גדול שהלימוד וכו' (ב"ק יז א') תוד"ה ואמר : **ע"ב בגמ'** לשמיטים ששים ואחת (קדושין לה ב') תד"ה השמטת :

דף מא ע"א במשנה האיש מקדש (כתובות ב א') תוס' ד"ה נשאת : **בגמ'** טב למיתב טן דו וכו' (יבמות קיז א') תוס' ד"ה תרווייהו : ושלח ושלחה וכו' (יבמות ח ב') תוס' ד"ה ויבמה (גיטין כא א') תוס' ד"ה אטו (שם כט א') תוס' ד"ה רשב"ג : ע"ב ששלוחו של אדם כמותו (יבמות קא ב') תוס' ד"ה קראו : מה להנך שכן ישנן במחשבה (בכורות נט א') תוס' ד"ה אף : תרומתן תרומה (גיטין כג ב') תוס' ד"ה תרומתו : תרומת עובד כוכבים מדמעת (ערכין כו (נ"ל ו') א') תוס' ד"ה אם :

דף מב ע"א איש זוכה ולא הקטן זוכה (גיטין סד ב') תוס' ד"ה שאני (סנהדרין סח ב') תוס' ד"ה קטן : האי מאיש לפי אכלו נפקא (פסחים נא ב') תוס' ד"ה אי : ע"ב יכולין למחות ברוחות (גיטין לד א') תוס' ד"ה ב"ד : הרי הן כלקוחות (גיטין מח א') תוס' ד"ה אי (ב"ק פח ב') תוס' ד"ה הכא : לא אמרן אלא דלא אמר נפלגין וכו' (כתובות ק א') תוס' ד"ה אמר : לא אמרן אלא במטלטלין (כתובות נא ב') תוס' ד"ה אלמנה : אבל פלוג במשחתא וכו' (ב"מ נו ב') תוס' ד"ה כל (מנחות סט א') תוס' ד"ה ואמר :

דף מג ע"א זה נהנה וזה מתחייב (מעילה יח ב') תוס' ד"ה אכילתו (שם כא ב') תוס' ד"ה נותנו : מיגו דיכול למימר אהדרינהו ללוה (כתובות פו ב') תוס' ד"ה מיגו : השתא דתיקון רבנן שבועת היסת (ב"ב כט א') תוס' ד"ה הני : וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה (יבמות קיג ב') תוס' ד"ה יכלה . (גיטין יא סד פה). (קידושין מה מו) . [א"ה אלו החמשה התפקדו בתוך המנויים בדף מג ויתבקשו ולא נמצאו ואולי חסר עליהם הציון דף מד ונכנסו שלא במקומן] :

דף מד ע"א קידושין דמדעתה אביה ולא היא (גיטין יא (נ"ל כא) א') תוס' ד"ה שכן : ע"ב בשאין לה אב (גיטין סד ב') תוס' ד"ה נערה . (שם א') תוס' ד"ה תנתוהו : שמא נתרצה האב בקידושין (קידושין מו א') תוס' ד"ה כין : אע"ג דשדכו (קדושין מה ב') תוס' ד"ה בפירוש :

דף מה ע"ב לא חציף איניש לשוויה לאבוה שליח (קידושין נט א') תוס' ד"ה לקדושי :

דף מו ע"א נראין דברי תלמיד (פסחים קו ב') תוס' ד"ה שבקיה : ע"ב המפריש חלתו קמח (נדה ו ב') תוס' ד"ה טלד :

דף מז ע"א ושוין במכר שזה קנה (ב"מ טז א') תוס' ד"ה האי : הרי הוא כפקדון (ב"ק לט א') תוס' ד"ה ור"מ : מלוה ברשות בעלים לחזרה א"ב (ב"ק עט א') תוס' ד"ה תיקו : התקדשי לי בשטר חוב (כתובות פו א') תוס' ד"ה תיזול : והכא בדרב פפא קא מפלגי (ב"ב עו ב') תוס' ד"ה אמר : והכא בדשמואל קא מפלגי (קמז ב') תוס' ד"ה המוכר :

דף מח ע"א דמר אית ליה דשמואל (ב"מ כ א') תוס' ד"ה ש"מ : שמין את הנייר (קידושין ז ב') תוס' ד"ה ור"י : עדי חתימה כרתי (יבמות נב א') תוס' ד"ה על (ב"ב נא א') תוס' ד"ה כתב : ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף (ע"ז יט ב') תוס' ד"ה אלמא: ע"ב שהוסיף לה נופך משלו (קידושין ט א') תוס' ד"ה וסלכתא :

דף מט ע"ב כל ששואלין אותו בב"מ (שבת קיד א') תוס' ד"ה ואפילו : אדעתא למיסק לארעא דישראל (פסחים סג א') תוס' ד"ה המתכוין (ב"ב קמג ב') תוס' ד"ה מאן :

דף נ ע"א לא עביד איניש דמשוי נפשיה רשיעא (יבמות כה ב') תוס' ד"ה ואין (כריתות יב א') תוס' ד"ה או . [א"ה עיין בכנסת הגדולה בכללי מיגו סי' קנ"ד ודוק היטב]: ע"ב דרובא מקדשי והדר מסבלי (בכורות כ ב') תוס' ד"ה תלב : כל שאינו בזה אחר זה וכו' (עירובין מט ב') תוס' ד"ה מ"ט :

דף נא ע"א פירותיו מתוקנים וכו' (יומא מז ב') תוס' ד"ה סדר : ואמר רבא יצאו שנים בעשירי (סוכה טו ב') תוס' ד"ה פרון : הוה קידושין (יבמות כג ב') תוס' ד"ה דייקא :

דף נב ע"א אשה נעשית שליח לחברתה (קידושין נא ב') רש"י ד"ה הכי : **ע"ב במשנה** לא קידש (יבמות עג א') תוס' ד"ה נכסי :

דף נג ע"א בגמ' מניין שאין חולקין מנחות כנגד זבחים (שבת קמט ב') תוס' ד"ה מטילין: וסמיך ליה אם על תודה (יבמות ד א') תוס' ד"ה וכי (שם מ א') תוס' ד"ה רנה (מנחות עג א') תוס' ד"ה ת"ל :

דף נד ע"א לפי שלא ניתנה תורה למה"ש (יומא סט א') תוס' ד"ה בגדי (קידושין סו א') תוס' ד"ה הקם : כתנות כהונה שבלו מועלין בהן (שבת כא א') תוס' ד"ה שמתת : קדש קדש ממעשר (ב"ק סט ב') תוס' ד"ה קודש : והכא חד סתמא (יבמות עג א') תוס' ד"ה נכסי :

דף נה ע"א זכרים עולות נקבות וכו' (יומא עד א') תוס' ד"ה אצטריך (גיטין כח ב') תוס' ד"ה והא (מנחות סב ב') תוס' ד"ה וכן : אין מועל אחר מועל וכו' (חגיגה יא א') תוס' ד"ה עד : ע"ב דאשתכח בן שנה (זבחים עז א') תוס' ד"ה מאן : ואשתכח בת שתי שנים (זבחים עה ב') תד"ה איכא : אין לוקחין בהמה במעות מע"ש (סוכה ב' (נ"ל מ') ב') תוס' ד"ה וזבן :

דף נו ע"א אין לוקחין בהמה טמאה (יבמות עג א') תוס' ד"ה נכסי : **ע"ב במשנה** מכרן וקדש בדמיהן מקודשת (פסחים כא א') תוס' ד"ה כל (קידושין נב א') תוס' ד"ה המקדש : **בגמ'** בכל שוחטין בין בצור (ב"ק מא ב') תוס' ד"ה היכא :

דף נז ע"א תנאי היא דתנא דבי ר"י (חולין סב א') תוס' ד"ה גמר : לא מצינו בבעלי חיים שאסורין (זבחים עא א') תוס' ד"ה אפילו :

דף נח ע"א ע"ז הא דאמרן (נדרים סא ב') תוס' ישנים ד"ה אמר: **במשנה** במי חטאת ובאפר חטאת (בכורות טו כ) [א"ה לא נמצא שם לא בדף טו ולא בדף כ' ואולי נ"ל כ"ט והוא בתוס' א' ד"ה המקדש] : **ע"ב בגמרא** ומר סבר כמי שהורמו דמי (ב"ב קכג ב') תוס' ד"ה קסבר :

דף נט ע"א רב ושמואל דאמרי תרווייהו מקודשת וכו' (יבמות לג א') תוס' ד"ה קנייה (בכורות מט א') רש"י ד"ה אקדושי :

דף ס ע"א אפילו מאה תופסין בה (כתובות פב א') תוס' ד"ה הא (קידושין סג א') תוס' ד"ה כאן . [א"ה עיין שו"ת עבודת הגרשוני סי' קיח ודו"ק] : **ע"ב במשנה** ע"מ שיש לי בית כור עפר . (ב"ב מד ב') תוס' ד"ה דלא :

דף סא ע"א בגמ' מנין לרבות לתך וחצי לתך (ב"ב יא א') תוס' ד"ה ולא : **במשנה** ר"מ אומר כל תנאי וכו' (כתובות נו א') תוס' ד"ה הרי זה : **ע"ב בגמ'** בשלמא לר"מ היינו דכתיב (שבועות לו ב') תוס' ד"ה ה"ג : אלא לר"ח בן גמליאל למה לי (גיטין עו א') תוס' ד"ה אבל :

דף סב ע"א סד"א ה"מ לקדשים (יומא ח א') תוס' ד"ה מקטינן : כל שבידו לאו כמחוסר מעשה (יבמות לג א') תוס' ד"ה מייתי . (נדרים כא א') בתוס' ישנים ד"ה והורים : ע"ב אלא בשחת (ב"ב סג א') תוס' ד"ה אמאי : דהאי אגם לישנא דבוצלנא (חולין נט ב') תוס' ד"ה והרי : כלהו ס"ל אדם מקנה דשלב"ל (כתובות מב א') תוס' ד"ה ר"ש (שם נח ב') תוס' ד"ה לאחר (ב"ב עט ב') תוס' ד"ה ור"א :

דף סג ע"א לכשאקחך הרי עצמך וכו' (יבמות נג ב') תוס' ד"ה ולאשה : **במשנה** ע"מ שאדבר עליך לשלטון (קידושין נב ב') תוס' ד"ה המקדש :

דף סד ע"ב בגמ' ואתו עדים עקרו חזקה (יבמות קטו א') תוס' ד"ה או : בוגרות דעלמא (פסחים עז א') רש"י ד"ה תרגמא . (חולין לו ב') תוס' ד"ה וכ"ת : אסור עד שיגיע (נדרים עח א') בתוס' ישנים ד"ה עד הבליר :

דף סה ע"א במשנה והוא אומר לא קדשתיך (נדרים לב א') בתוס' ישנים ד"ה חזרו : **בגמ'** כופין אותו ליתן כתובה (יומא יט ב') תוס' ד"ה מי : ע"ב ע"א בהכחשה מי מהימן (נזיר נו א') תוס' ד"ה שני : מטלטלי משתעבדי לכתובה (יבמות לט א') תוס' ד"ה כתב : לא אברא סהדי אלא לשקרא (ב"ב מ א') תוס' ד"ה קנין :

דף סו ע"א אם מהימן לך זיל אפקה (יבמות פח א') תוס' ד"ה דשתקה (כריתות יא ב') תוס' ד"ה ואשה : מעשה בינאי המלך (יבמות סא א') תוס' ד"ה עייליה : מאי חוית דסמכת אהני וכו' (יבמות סה א') תוס' ד"ה ריבא : **ע"ב במשנה** זה הבא על אחת מכל עריות (יבמות מד א') תד"ה א"כ :

דף סז ע"ב בגמ' לאחרים ולא לקרובים (סוטה כ ב') תוס' ד"ה לאמר : הא לכתחלה והא דיעבד (קידושין סח ב') תוס' ד"ה אמר : בשלמא כולהו אתיין (יבמות כד א') תוס' ד"ה שכן : ומה אחות אשה וכו' (קידושין כ ב') תוס' ד"ה לא :

דף סח ע"א חייבי מיתות וחייבי כריתות לא כ"ש (יבמות מד ב') תוס' ד"ה עשאה : כי תהיינה במאי מוקים (יבמות מט ב') תד"ה סוטה : מן הכל היה ר"ע עושה ממזר (קידושין עה ב') תוס' ד"ה ור"י : ע"ב לא תתחתן בם (יבמות עו א') תוס' ד"ה בהיותן (כתובות כט א') תוס' ד"ה אלו נערות : עובד כוכבים ועבד וכו' הולד ממזר (יבמות כג א') תד"ה קסבר :

דף סט ע"א במשנה יכולין ממזרים לטהר (חגיגה ג ב') תוס' ד"ה ליתא (יבמות פה ב') תוס' ד"ה ולר"ע : **בגמ'** זיל גנוב וכו' (קידושין טו א') תוס' ד"ה ואידך : אלא בזמן שהיובל נוהג (ב"ב יג א') תוס' ד"ה כופין : **במשנה** כהנים לוים וישראלים (יבמות פו ב') תוס' ד"ה מכני : גרי וחררי וכו' (יבמות עט א') תוס' ד"ה ונתינים (גיטין מא א') תוס' ד"ה ליתא : **ע"ב בגמ'** עיסה לא"י (כתובות יד א') תוס' ד"ה אלמנת :

דף ע ע"א א"ל לר"י שמתיה (יבמות נב א') תוס' ד"ה דמתפקר : או אצטבא כדאמרי אינשי (מו"ק י ב') תוס' ד"ה אצטבא : ע"ב אין שואלין בשלום אשה כלל (ב"מ פז א') תוס' ד"ה על . [א"ה עיין בשו"ת זקנינו הגאון בעל שער אפרים סי' קט"ז וע"ש בנו הרב בהגה"ה ועיין ברשב"א בברכות פ"ג] : עבדא הוא (יבמות מה ב') תוס' ד"ה כיון (ב"ב ג ב') תוס' ד"ה כל : אם קודם מעשה (יבמות פז א') תוס' ד"ה אם : בשי בר טוביה (גיטין יא א') תוס' ד"ה בעאי (ע"ז עו ב') תוס' ד"ה אדכר (נדה מז א') תוס' ד"ה מסר . [א"ה עיין במהרי"ט בחידושיו כאן וכפי הנראה לא ראה דברי התוס' בנדה הנז שלא זכרם ע"ש ודוק] : אלא על משפחות וכו' (נדה יג ב') תוס' ד"ה קשים :

דף עא ע"ב עד היכן הוא בבל (שבת לו ב') תוס' ד"ה כ"מ (סוכה לד ב') תוס' ד"ה כ"מ :

דף עב ע"א הרי הוא כגולה (עירובין יט א') תוס' ד"ה אם : ע"ב כשמת ר"ע נולד רבי (שבת קנ א') תוס' ד"ה ור"י : כשמת ר"י נולד רבא (יבמות ג א') תוס' ד"ה דאמר : כל הארצות וכו' (שם מה א') תוס' ד"ה זיל :

דף עג ע"א הא בקהל ספק יבא (שם עה א') תוס' ד"ה מנוה : דריש ר"ז במחוזא (גיטין ו' א') תוס' ד"ה והא : שתוקי שתוקית לא ישא (יבמות לז א') תוס' ד"ה סבר : ע"ב אין ערעור פחות מב' (ב"ב לב א') תוס' ד"ה והאמר :

דף עד ע"א דנקטי מתרווייהו (ב"מ ב ב') תד"ה ולתני : נאמן הדיין וכו' (כתובות פה ב') תד"ה שודא (שם לד ב') תוס' ד"ה לימא (ב"ב לה א') תד"ה שודא : לדברי המכשיר בה וכו' (נדרים פא ב') תוס' ישנים ד"ה בשלמא : **ע"ב במשנה** ואלו הן הספקות (יבמות סח ב') תוס' ד"ה נכרי :

דף עה ע"א בגמ' ארוסה שעיברה (קידושין עג א') תוס' ד"ה מה : לא צריכא דתפס (כתובות יג ב') תוס' ד"ה פשיטא : ע"ב הולד ממזר (יבמות טז ב') תוס' ד"ה אמוראי (שם נב ב') תוס' ד"ה אמר (נדה נו ב') תוס' ד"ה אמוראי : השתא ממזר הוה (יבמות מד ב') תוס' ד"ה הכא (שם סא ב') תוס' ד"ה נכרי (שם סט א') תוס' ד"ה כי :

דף עו ע"א במשנה אין בודקין וכו' (כתובות כד ב') תוס' ד"ה חד : **ע"ב בגמ'** לאתויי ממזר (יבמות מה ב') תוס' ד"ה כיון . [ל"ו א"ה סתום ואולי חסר פה המסכת ונ"ל סנהדרין ל"ו והוא בתוס' שם ב' תוס' ד"ה חדא וסייך להא דאמרי כאן לאתויי ממזר :

דף עז ע"א מקוה טהרה לחללים (קידושין סד א') רש"י ד"ה כרכי : היא תועבה וכו' (יבמות יד א') תוס' ד"ה נעשה : חייב על כל או"א (ב"מ קטו ב') תוס' ד"ה שנאמר : ע"ב הרי גופין וכו' (מכות כ ב') תוס' ד"ה לא (זבחים עח א') תוס' ד"ה הפיגול : אלמנה וגרושה (מנחות נח ב') תוס' ד"ה אין : אין חללה וכו' (יבמות מד ב') תוס' ד"ה שכן :

דף עח ע"א זונה משוה לה וכו' (יבמות טו ב') תד"ה מה : מדרבנן וקרא וכו' (מכות יג א') תוס' ד"ה גרושה : קידש לוקה (יבמות כה ב') תוס' ד"ה אשה : בעל לוקה (יבמות ס א') תוס' ד"ה תלב : דרך לקיחה וכו' (יבמות מט ב') תוס' ד"ה סוטה: צד עבירה (יבמות עז א') תוס' ד"ה מכהן : ע"ב מכהן יקחו וכו' (יבמות סא א') תוס' ד"ה אין : יכיר למה לי (בכורות מו ב') תוס' ד"ה מ"ט :

דף עט ע"א חיישינן לקדושי שניהם (כתובות ט א') תוס' ד"ה על : אין בין נערות (נדה סה א') תוס' ד"ה וכ"ת : ע"ב אם בריא הוא וכו' (יבמות לא ב') תוס' ד"ה ורעא (כתובות כ א') תוס' ד"ה ואיכא : ע"כ לא קאמר ר"נ (ב"ב קנג ב') תוס' ד"ה ור"נ : וקדשה עצמה בעיר (ב"ב קנו א') תוס' ד"ה בודקין :

דף פ ע"א ור"י אמר אין שורפין (יבמות קיט א') תוס' ד"ה מתורתא (כתובות ט א') תוס' ד"ה ואב"א (בכורות כ ב') תוס' ד"ה תלב (חולין פו ב') תוס' ד"ה סמוך : רוב תינוקת וכו' (נדה ג א') תד"ה גמר : סמוך מיעוטא (כתובות יג ב') תוס' ד"ה מסייע : **ע"ב במשנה** מפני שאשתו משמרתו (קידושין פב א') תוס' ד"ה לא (ע"ז כה ב') תד"ה לא :

דף פא ע"א בגמ' ביחוד פנויה (כתובות יג א') תוס' ד"ה מעלה : ע"ב ועלה בידו בשר טלה (קידושין לב א') תוס' ד"ה דמחיל :

דף פב ע"א בגמ' לא נחשדו ישראל וכו' (קידושין פא ב') תוס' ד"ה אביי : **במשנה** גמלים רובן כשרים (נדה יד א') תוס' ד"ה רוכבי : **בגמ'** לא מלך וכו' (שבת טו א') רש"י ד"ה ושני :

סליק

גליון מהרש"א על מסכת קדושין

מאת הרב הגאון המפורסם מוהר"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ב ע"ב גמרא הוא אפי' בע"כ. ואל כרחיה דאלית בקדושין וגירושין עי' ת' מוגל מאם סי' ל':

דף ג ע"א גמ' קיחה קיחה משדה עפרון. עי' שעה"מ פ"ה מאישות ה' כ"ד עלה כ"ו ע"ג: ע"ב תוס' ד"ה וכי תימא פימה. חולין ע"ה ב' תוס' סוף ד"ה זה בנה אב:

דף ד ע"א גמרא זרע אין לה עיין לה. עי' סמ"ע ר"ס רע"ו: שם גמרא דבני בנים הרי הן כבנים. עי' ש"ך יו"ד ריש הל' מלמדים סי' רמ"ה: שם גמ' דקא מתזנה מיניה. אורחא דמלתא שהוא זן אותה לא דמחוייב מדאורייתא. גיטין מ"ז ב' תד"ה ולב תך: תוס' ד"ה דלא. ואין שפולי מעיה כנשים. עי' שעה"מ ריש פ"ב מאישות וביבמות דף ס' סוף ע"א א"ר אבהו כו'. ומ"ש בזה במל"מ פ"ד מעבדים: שם גמ' ומנא דאתיא בק"ו. ודאתיא במה הצד או במה מצינו. עיין שבת קל"א ב' תד"ה או מעומר ובשעה"מ ריש הל' שחיטה: ע"ב גמ' והלא דין הוא. עי' תוס' ר"פ הבא על יבמתו ד"ה שאכנסוה ובשעה"מ סוף פ"א מהל' אישות: שם רש"י ד"ה שכן זקוקה. מחמת קדושי. עי' ת' מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סי' י"א ד"ה ובאמת:

דף ה ע"א תוס' ד"ה על מנת ואם תאמר. עי' בהר"ן גיטין ר"פ המגרש קרוב לסוף ד"ה אמר רבא הרז"ג ע"מ שלא תשתה יין. ועי' מה שכתבתי בת' אבא מארי זצוק"ל סי' קכ"ו: ע"ב גמ' חופה שגומרת. עי' בשעה"מ קונטרס חופת חתנים סעי' א' קרוב לסופו ותשו' שבו"י ח"ג סימן ס"ז: שם חדא דשלש תנן. עי' שעה"מ שם סעיף ג' ד"ה אך קשה לי וביומא דף י"ג ב' תוס' ד"ה ואחדא: שם גמ' הרי את מאורסת לי. עי' לקמן דף ז' ב' תוס' ד"ה תנייך: שם גמ' ספיקא היא ותיישינן. עיין תוס' רי"ד דף ו' א' ד"ה אי דיהיב לה ושתיק: שם גמ' הכא במאי עסקינן דאמר לי. עי' תשו' מהר"י בן לב חלק א' כלל ג' שאלה י"ח ועי' תשו' מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סי' ל"ח: תוס' ד"ה תופס. דאתיא כר' טרפון. עי' בהר"ן ד"ה גרסי' בגמ' איבעיא להו תחילת ביאה קונה כו' ועוד שיש ללמוד כן מק"ו וצ"ע. ועי' בר"ן לעיל על ולר"ה דאמר חופה קונה מק"ו דהר"ת פסק כר"ה וצ"ע. ועי' בזה בשעה"מ ריש הל' אישות ד"ה האמנם: שם ד"ה הא. הכא בתענית קאמר. עי' מהרי"ט ח"א סי' כ"ג עלה ל"ה ע"ד ומהריב"ל חלק א' כלל ו' סי' ל"ח. ומהרי"ט סי' כ"ד עלה ל"ז ע"ג:

דף ו ע"א גמ' ואלא במדבר עמה. עי' בלח"מ פ"ג מאישות ה"ח ובמרדכי סוף גיטין סי' ת"ע וצ"ע שם במרדכי סי' תע"א. ועי' במהר"ן פ' הזורק בסוף קפ"ב ב' במשנה אמר לה כנסי שט"ח זה ועי' בב"ש ר"ס קל"ח. עי' בהר"ן במסכתין עלה ר"ו ריש ע"ב ולא דמי כו': שם גמ' דתנן היה מדבר עמה. עי' בתוס' גיטין ע"א א' ד"ה אינו. עי' בספר אבני מלואים סי' כ"ז סק"ח: שם גמ' או דלמא למלאכה קאמר. עי' בב"ש סי' כ"ז סק"ה: שם גמרא כל שאינו יודע בטיב גיטין. ר"ל בהלכותיהן המצויות תמיד ולא באינם נמצאים כ"א לעתים רחוקות. תשו' ריב"ש סי' רע"א עלה קל"ו ד"א ע"א. עי' ש"ע סי' מ"ע ס"ג וסדר הגט סעי' ק"א ובש"ע סי' קמ"א סוף סעיף ל' בהג"ה. ובתשו' נו"ב מ"ת סעי' ק"ה וסימן קמ"ד לענין סדור הגט ביחיד: ע"ב גמ' הא רבית מעליתא היא. עי' בח"מ סי' כ"ט סק"ה: שם גמ' הילך מנה על מנת. עי' ש"ע אה"ע סי' ק"ט בב"ש סק"י: שם גמ' בפדיון הבן. עי' יו"ד סי' ש"ה סוף הגהת ש"ע סעי' י' ובשעה"מ סוף פ"ו מאישות: שם גמ' בתרומה יצא ידי נתינה. עי' תוס' בב"מ דף ו' א' סוף ד"ה והא הכא ועי' רש"י חולין דף ק"ל ב' ד"ה ופריך: שם גמ' אי קסבר מתנה על מנת להחזיר. עי' יו"ד ס"ס רל"ח. עי' בהגהת ש"ע יו"ד סי' ר"כ סעיף ע"ו חו"מ סי' קט"ו סעיף י"ט ומג"א סי' תמ"ה סק"ה ובח"י שם: שם גמ' אפילו תרומה נמי לא. עי' בכסף משנה פ"ז מהל' נדרים הלכה י"ח ועי' במרדכי בפ"ק דמגיעא הביאו הב"י יו"ד בסימן רנ"א עלה רכ"ט ע"ג ד"ה וכתוב עוד כו' כי המרדכי כו': שם גמ' לבר מאשה. עי' טור יו"ד הל' עבדים סי' רס"ז בדין עבד אי קונה עצמו בחליפין מה שנסתפק. והוא ריש עלה רמ"א. ועי' ר"ן נדרים דף מ"ח ב' ד"ה אמרי וריש דף מ"ט. עי' בס' אבני מלואים על אה"ע סי' ל"א סס"ק ו' ד"ה עוד זאת. עי' שו"ע חו"מ סי' רמ"א סעי' ו' וסעי' ז' בהג"ה: תוס' ד"ה דאירוות. ונתן לה זמן. עי' שו"ע חו"מ סי' ע"ג בסמ"ע סק"ז ובב"ש סי' ק"ט סק"י: שם ד"ה לא. דלא בעי כפול. עי' בהה"מ פ"ו מהל' אישות הל' י"ד ועי' בשעה"מ שם ה"ב עלה כ"ט ד"א ע"א ד"ה אך וע"כ: שם בא"ד כגון שהא שהיה דעתו. עי' גיטין ע"ה א' תד"ה לאפוקי: שם בא"ד תנאי ומעשה בדבריו. עי' בשעה"מ שם עלה ל' ריש ע"ד: שם בא"ד כששניהם סותרים זה את זה. נ"ע בתוס' גיטין ע"ה סע"א דמנ"ל דס"ל לרבא דלא כאומר מעכשיו דלמא ס"ל כר"י דהוה ספק כמ"ש תוס' שם ע"ד ריש ע"ב: שם תוס' ד"ה לבר מאשה. לפי שדרך העולם. וכ"כ הרא"ש. ובנדרים משמע דסבר דהאי דר"א שם דחויי בעלמא הוא וצ"ע. שעה"מ פ"ה מאישות הל' כ"ד עלה כ"ו ד"א ע"ב: שם בא"ד ואתי למימר אשה נקנית. עי' תוס' גיטין ריש דף י' וגע"ק. עי' יומא דף פ"ה א'. אבל הכא אי לא שריא ליה מה אית ליה למעבד:

דף ז ע"א גמ' מקודשת מדין ערב. עי' בספר אבני מלואים סי' ל"א ס"ק כ' וסי' ל"ז ס"ק ה': שם גמ' תן מנה לפלוני. עי' בב"י יו"ד סי' ק"ס עלה קכ"ו דף א' קרוב לסוף ע"ב מ"ש בשם רבינו ירוחם: שם גמ' הכא באדם חשוב עסקינן. עיין מס' ע"ז מ"ד ב' שלא בטובת ר"ג כו'. ועי' בהר"ן כאן דגם באינו חשוב הנאה פחות מש"פ מיהא איכא: שם גמ' תנייך מקודשת לי. עי' נזיר י"א א' תד"ה האי: שם גמ' וגפשטו לה קדושי. עי' תמורה י"א ב' בעי רבא בעוף מהו: תוס' ד"ה ואם. דאדם הוקש לקרקעות. עי' ש"ך חו"מ סי' ל"ה ס"ק י"ח ד"ה וכדי לברר עוד עי' רש"י בב"ק ס"ח ע"ב ד"ה גניבה בנפש: ע"ב גמ' שמע מינה בעלי חיים נדחים. עי' פסחים ל"ו ב' תד"ה קודם ויומא ס"ד א' תד"ה התם ובלח"מ פ"ד מקרבן פסח ה"ד עי' זבחים נ"ט א' תד"ה עד שלא עי' לח"מ פט"ו ה"ד ממעשה הקרבנות: שם גמרא שני תנייך בפרוטה. עי' זבחים דף ל' א' תד"ה דבריו קיימים: שם גמרא בתר דידהו אזלינן. עי' בב"מ דף נ"ו א' שאל ב' פרות: תוס' ד"ה שמע מינה. וא"ת למה ליה לר' יוחנן. עי' יומא ס"ד ב' תד"ה ברייתא:

דף ח ע"א גמרא לדידי חזי לי. עי' סי' ע"ב בש"ע חו"מ סעיף כ': שם גמ' כיון דאמר לה מנה. עי' בב"ש סי' ל' סק"א. והטעם לדבר כו': שם גמ' דאמר במנה זו. עי' ב"י חו"מ סי' רל"ב אות ג' ד"ה גרסי': ע"ב גמ' מנה אין כאן. עי' קצות סי' ל"ט סק"ה וטור חו"מ סי' ס' עלה כ"א ריש ע"ב. עי' טור חו"מ סי' ס' אות ע"ז ובב"י שם: שם גמ' התם במשכון דאחרים. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק ע' ד"ה ובזה נדחה מ"ש. וד"ה ועוד דהתם מוקי לה. ובס"ק י"ז ובס"ק י"ח: שם גמרא פריטי אין כאן. עי' בב"י חו"מ סי' ק"ל אות ט' בשם העיטור: שם גמ' מדאורייתא חיובי מחייבת. עי' בהרא"ש ריש פ' בן סורר ומובא בסמ"ע סי' ח"כ. עי' בהגהת שו"ע חו"מ סי' פ"א ס"א וסמ"ע סי' קל"ב ס"ק ב': שם גמ' אמרה ליה כי היכא. עי' בב"י יו"ד סי' של"ו ד"ה אבל אם התנה בשכר הרופא. עי' ש"ך חו"מ סי' פ"א סוף סעיף כ"ו: רש"י ד"ה במשכון דאחרים. כתוב שיש לו עליו. עי' בשעה"מ פ"ה מאישות הל' כ"ג עלה כ"ו ד"א סוף ע"א. ועי' בש"ע חו"מ סי' ס"ו סוף סעיף מ':

דף ט ע"א תד"ה הב. דשאני הכא. עי' שעה"מ פ"ה מאישות הל' כ"א עלה כ"ה ע"ג: ע"ב גמ' שבא עליה ארוס. עי' שעה"מ פ"א מאישות ד"ה ואם בא עליה של"כ: שם גמ' תיתי בק"ו מיבמה. עי' שעה"מ ספ"א מהל' אישות:

דף י ע"א גמ' מודה רבי לענין קנס. ומ"מ פסק הרמב"ם פ"א מנערה בתולה דא"מ קנס כ"א בבא עליה כדרכה ועמ"ש הר"ן ס"פ אלו נערות בטעמיה דרמב"ם: שם גמ' או אירוסין עושה. עי' בס' הפלאה כתובות סוף י"א ע"א על גמ' אמר רמי בר חמא: תוס' ד"ה כל. דאשה נקנית לבעלה בהעראה. עי' לעיל ט' ב' כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה. ועי' הוריות דף ד' א' בשלא כדרכה גמר ביאה כו': שם בא"ד דהסיא דיבמות איירי אחר קדושין. עי' תוס' כתובות דף ב' ע"ב ד"ה לפיכך. עי' שעה"מ ריש הלכות אישות ד"ה ובביאה ובשטר:

דף יא ע"א גמ' כי קאמינא דקדשה בליליא. עי' בשעה"מ ריש הל' גירושין:

דף יב ע"א גמ' דאקדיש באבנא דכותלי. עי' תשו' בן לב ח"ג סי' ג': תוס' ד"ה רב. הא בקדושי ספק. עי' שעה"מ ספ"ד מאישות הל' י"ט: ע"ב גמ' לאו היינו דיהודית. עי' שעה"מ פ"ט מאישות הל' ט"ו: שם גמ' דרב מנגיד על דמקדש בשוקא. עי' גיטין דף י"ט ב' ונגדיה רב כהנא. ועי' בהה"מ שם: שם גמ' ועל דמצער שלוחא דרבנן. עי' תשו' מהר"ם הלוי חיו"ד סי' י' עלה ל"ב ע"ד: רש"י ד"ה דמצער שלוחא דרבנן ומכהו. לקמן דף ע' ע"ב לא פירש רש"י כמו כאן. ועי' תשו' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סי' כ"ט: תוס' ד"ה והאיכא. כלומר יצא הקול. עיין שו"ע חו"מ סימן ע"ב סעיף א' בהגה"ה וכן אם הוא מפורסם:

דף יג ע"א גמרא אטו כולהו נשי דינא גמירי. עיין באה"ע סי' ל"ט בח"מ סק"ג. תשובת בן לב ח"א כלל ט"ז ס"ס ל"א. תשו' הרא"ש שהביא הב"י אה"ע סי' ל"ח ש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק כ"ז: ע"ב גמ' לא אפקעה ממיתה. עי' רמב"ם פ"ז מתרומות: שם גמרא ואיתקש מיתה לגירושין. עי' תמורה ה' א' תד"ה מיתיבי: תוס' ד"ה אמר. מלוה ע"פ גובה מן היורשין. עי' פרק יש נוחלין קכ"ה ב' תד"ה ואין הבכור בסוף הדבור. עי' פסחים ריש דף ס"א ובתוס' שם:

דף יד ע"א גמרא וככה עיכובא. עי' תוס' בבכורות ריש דף ל"א: תוס' ד"ה ותהא. אין לחלק בין חמור לקל. עי' מל"מ פ"א מהל' י"ט הי"ז:

דף טו ע"א גמ' בעלמא נמי לא ס"ל. עי' ש"ך סי' פ"ו ס"ק ג':

דף טז ע"א גמ' לימא ליה באפי תרי זיל. עי' סנהדרין ד' ו' ע"א תד"ה צריכה קנין: תוס' ד"ה לימא. דאין צריך אלא מחילה. דמחילה א"צ קנין ומכאן מוכח כן תוס' סנהדרין ו' א' ד"ה צריכה קנין: ע"ב גמ' בשנים וביובל ובמיתת האדון. עי' בס' קצות סי' ל"ט סק"א ד"ה ועי' בתוס':

דף יז ע"א גמ' כל שם חייב להעניק. עי' תשו' הרלנ"ח סוף סי' ס': שם גמ' גידולי קרקע אין. עי' תוס' בב"ק נ"ד ב' ד"ה פרי מפרי וברמב"ם פ"ח משבת הלכה ז' ובהה"מ שם: ע"ב גמ' או אינו אלא לך ולא לבנך. עי' תשו' הרלנ"ח סי' ס"ו דף ק"י סוף ע"א: שם גמ' ולא עם יורשי קונהו. עי' בכורות י"ג ב' תד"ה כמאן. ועי' מ"ש בגליון חמ"ת סי' כ"ח סק"ג: שם גמרא כי לא באו לרשותו נמי. עי' ר"ן נדרים מ"ז א' ד"ה הוי יודע ועי' ש"ע או"ח סי' תרמ"ט ס"כ. עי' ב"י יו"ד רסי' קמ"ו ד"ה אפילו אליל ועי' מ"ש בגליון ב"ש סי' כ"ח סק"ג ועי' ספר מקור חיים על הל' פסח סי' תל"ס בחידושים ס"ק ב' וסי' ת"מ עלה ל"ג א' ד"ה עוד המג"א. ועי' בב"מ ל"ו ב' למעול מעל כו' ועי' תשו' שער אפרים סי' ג': שם גמ' אלא מדרבנן. נ"ל הא דבפ"ו מ"ע דדמאי דתבר וע"ה שירשו א"י לומר טול אתה כו' אף דדמאי. וכן יתר השנוי שם רק מדרבנן. מ"מ עיקר ירושה הוא מן התורה: שם גמרא וגר את הגר. עי' תוי"ט פ"י דשביעית מ"ע: תוס' ד"ה חליפי. ואין לומר. עיין מס' ע"ז ס"ד ריש ע"ב בתוס':

דף יח ע"א גמ' עובד כוכבים יורש את אביו. עי' מהרי"ט ח"ב חלק או"ח ס"ו: שם גמ' כיון שנמכר פעם אחת. עי' סוטה דף י"ח ב' תד"ה קבלנו עדותו: ע"ב גמ' ייעוד נשואין עושה. עי' תשו' רשב"ש חלק אה"ע סי' רי"ט: רש"י ד"ה הכא. וכי מיעד לה בעבדות. עי' בהרא"ש ס"ס כ"ה ועי' לח"מ פ"ד מעבדים הל' י"ג דהרמב"ם ע"כ לא היה לו גירסא זו:

דף יט ע"א גמרא איש פרט לאשת קטן. עי' רמב"ם בשמיני לפטי מהל' יבום: שם גמ' אמאי קא ממעט ליה. עי' בתוס' סנהדרין נ"ב סוף ע"ב ובתוס' במס' ע"ז דף ל"ו סוף ע"ב: ע"ב גמ' תפסוס מינה דמיעד. עי' מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סמ"א ועי' בס' אבני מלואים סימן א' ס"ק א'. וסמ"ג סק"ג ובב"ש ס"א סק"ג ובת' נודע ביהודה חלק אה"ע סי' ס"ב: תוס' ד"ה איש. ואע"ג דקטן. עי' ריטב"א ועי' הה"מ וכ"מ פ"א מא"ב הל' ב': תוס' ד"ה ומדאורייתא. פירש בקונטרס. עיין בב"ש סי' ק"ע ס"ק י"ב ובהה"מ הל' תלילה פ"ה הל' י"א וגע"ק מדברי הרמב"ם פ"ב מסוטה ה"ג ומנין כו' תחת אישה פרט לאשת קטן ועי' בכ"מ פ"א מסוטה הל' ו': שם ד"ה אומר. מאי אתי לאשמועינן. עיין בריטב"א לעיל דף ט"ו א' על האי דאמר רבא א"ר נחמן כתב לה של הנייר ועי' ב"ש סי' ל"ז סק"ז:

שם ד"ה מלוה. בשקנאת גופה לעצמה. עי' בנמ"י פ' השולח מ"ש בריש דף י"ח. עי' לקמן כ"ה א' הא טענתא מעליתא היא ועי' שו"ע חו"מ סי' פ"ח סק"א ובסימן נ"ה ש"ך ס"ק י"ח בסוף הסימן ועי' תוס' פ"ג דמגילה סוף דף כ"ג:

דף כ ע"ב גמרא יהיב לה מאה ונפיק. עי' בב"י יו"ד סי' קע"ב עלה קל"ג ע"ד ד"ה כתב הרשב"א בתשובה והובא בהגהת שו"ע שם סעי' ג' להלכה. ועמ"ש הב"י שם עלה קל"ד ע"ד בבדק הבית:

דף כא ע"א גמ' וגאל את ממכר אחיו רשות. כעין זה סוטה ג' א' ושם בגליון לייתי: ע"ב גמ' חידוש הוא. עי' שעה"מ פ"ט מהל' א"ב עלה כ"ד ד"א ע"א הלכה ד' ובמל"מ פ"ג מעבדים ה"ג ד"ה וכופהו:

דף כב ע"ב מתני' בכסף ובשטר. עי' בכורות ריש פ"ב תד"ה מה אחותה:

דף כג ע"א גמ' בכסף ע"י אחרים. עי' מ"ש הב"י בשם ר"י ביו"ד סימן רס"ז בדין עבד קונה עצמו בחליפין עלה רמ"א דף א' ב' סוף ד"ה ומ"ש רבינו: ע"ב גמ' הני כהני. עי' תשובת פנים מאירות חלק ב' סי' קי"ח: שם גמ' מי איכא מידי. עי' פלתי סי' ס"א סוף ס"ק ו' [עי' תשו' נודע ביהודה חלק א' חלק אה"ע סי' ע"ו] ועי' רש"י בב"ק מ"ט ב' ד"ה דליתא: שם גמ' עבד שייך בגיטין. עי' בב"ק ריש דף ק"י. ואי דלא מצי עביד כו': שם גמ' על מנת שאין לרבך. עי' ט"ז יו"ד הלכות עבדים סימן רס"ז ס"ק י"ג ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' זכייה מבואר דלא כט"ז: תוס' ד"ה דאמר. או דלמא הוי נמי שלוחי דידן. עי' רמב"ם פ"ו הלכה ה' מנדרים דכתב „שלוחי שמים ואינם שלוחי בעל הקרבן" מורה דבא לאפוקי פירוש זה תשובת גינת ורדים ח"א בא"ת כלל א' סי' י"ד ד"ה ומ"ש מעכ"ת:

דף כד ע"א תד"ה ורבי אלעזר. דהתם לא כר"מ ולא כרבנן. עיין בשעה"מ פ"ז מנדרים ובספר אבני מלואים סי' פ"ה: ע"ב תד"ה תלמוד לומר פסול לבני נח. ושייך מי איכא מידי דלישראל שרי כו'. תוס' מס' ע"ז סוף דף ה':

דף כו ע"א גמרא אבל במכר לא קנה. עיין בתשו' הרשב"א הביאו הב"י חו"מ סי' ל"ט אות ק"ג ד"ה כ' הרמב"ן כו' בתשו' סי' אלף נ"ד כו':

דף כז ע"א גמרא שתכתבו לו את השטר. עי' תשו' רשב"א בב"י חו"מ ריש סימן ר"ז ד"ה וכתב עוד: שם גמרא חוזר בין בשטר בין בשדה. עי' בהר"ן כאן עלה רי"ז א' מה שדייק מזה בשם רמב"ן ועי' מ"ש ע"ז בגליון הה"מ ספ"ו מהל' מכירה: רש"י ד"ה כותבין שטר א"נ כאביי. עיין ש"ך חו"מ סי' ל"ט סקל"ט סוף ד"ה ומיהו ק"ל. אבל לפענ"ד זה אינו דלא נמצא כן ברש"י:

דף כח ע"א גמרא יורד עמו לחייו. עי' תוס' פ' איזהו נשך ע"א א' ד"ה אדם קורא: שם גמ' שיינו קרקע. עיין ש"ך חו"מ סוף סי' ל"ה ועי' תוס' לעיל דף י"ט סוף ע"א: שם תד"ה הקורא. וכן הקורא לחבירו ממזר. עי' מג"א הל' יוה"כ סימן תר"ו סק"ו: ע"ב גמ' גזבר שנתן מעות. עיין ש"ך חו"מ סי' קל"ט: תוס' ד"ה שמא. ואם תאמר. עי' תוס' ס"פ חלון. כתבו מעות שאני דנוח לשומרן:

דף כט ע"א גמ' עד שימשוך ויחזיק. עי' ש"ך חו"מ סי' פ"ז ס"ק כ"א: שם גמרא ונשים פטורות. ומצות עשה מדרבנן שהזמן גרמא פלוגתא דרש"י ותוס' ברכות כ' ריש ע"ב: שם גמרא וכל מצות לא תעשה. עי' בריטב"א לקמן עלה ל"ד ע"א מ"ש על קושית תוס' שם ד"ה מעקה: תוס' ד"ה משכו. אי נמי יש לומר. עי' תוי"ט במתני' דסוגיא ד"ה אמירתו ועי' תשובת נ"ל סי' ע"ב ותשו' פנים מאירות ח"ב סי' כ"ה: תוס' ד"ה אותו. תיפוק ליה דמצות עשה. עיין מגילה דף כ' א' תד"ה דכתיב ועיין בשעה"מ פ' י"ב מהלכות עבודת כוכבים הל' ג': שם בה"ד בין ביום בין בלילה. עי' שעה"מ הלכות מילה ד"ה ואולם עי' בתוס' בכורות מ"ז ריש ע"ב: ע"ב גמרא אמר ליה דלא נסיבנא. עיין מג"א ס"ח ס"ק ג':

דף ל ע"ב גמ' מאי את אויבים. עי' עקידה שער י"ב עלה כ"ו ד"א ע"א:

דף לב ע"ב תוס' ד"ה רב. כיבוד אב ואבידת עצמו. עי' תוס' בב"מ דף ל"ג ע"א ד"ה אבידתו:

דף לג ע"ב גמרא מפניה לא כ"ש. והא דאמרי' במס' מכות כ"ב ב' א"ר כמה טפשאי כו'. עיין ר"ן כאן. ועיין תשו' יד אליהו ס"ד: שם גמרא שופר ולולב. עי' בריטב"א מה שתירץ למה לא דרשינן סמוכים כל שישנו בבל תלבש ישנו בגדילים תעשה לך כמו כל שישנו בבל תאכל חמץ כו' והיא קושית התוס' שבועות סוף דף כ'. ועיין מ"ש עליו בשעה"מ הלכות חמץ עלה ס"ח ע"ג:

דף לד ע"א גמרא ונקיט מזוזה לתלמוד תורה. עי' זבחים בתוס' דף כ"ד ריש ע"ב: תוס' ד"ה מעקה. דמכל מקום איכא נפקותא. עי' שעה"מ פ' י"ב מעבודת כוכבים ה"ג עלה ת' ע"ג ד"ה האמנם ועלה ט"ו ע"א ד"ה טוב ראיתי: שם גברי: דאשכחן מיעוטא גבייהו. עי' יומא י"א ב': ע"ב גמ' אשה בעלה משמחה. עי' פ"ק דר"ה ד"ו סוף ע"ב ובמל"מ פי"ד ממעשה הקרבנות הל' י"ד: שם גמ' למאן דאמר אין מלמדין. ופליגי דמ"ד א"מ וסבר מלתא דאתיא במה מצינו לא טרח וכתב ליה קרא. ספר הכריתות. ועי' שעה"מ ריש הלכות שחיטה ד"ה האמנם: תוס' ד"ה ה"א נילף. ויש לומר דמגזרה שוה. עי' רש"י זבחים פ' איזהו מקומן כ"ז א' ד"ה אין מלמדים. ועיין שעה"מ פ' י"ב מעבודת כוכבים ה"ג עלה ט' ע"א ד"ה ודע:

דף לה ע"א תד"ה אלא. פי' הקונטרס דאדרבה. עי' שעה"מ פי"ט מהל' שבת ד"ה ודע שמסוגיא: ע"ב גמ' בני אהרן ולא בנות אהרן. עי' מג"א סימן י"ד סק"ב:

דף לו ע"א גמ' בני ישראל סומכים. עי' מג"א שם: ע"ב תוס' ד"ה כל. דהדם נוהג אף בבל נכרים. עי' ט"ז יו"ד סי' רל"ג ס"ק ב' ותשובת כנסת יחזקאל סימן מ"א:

דף לח ע"א גמ' והלא ארבעים שנה. נ"ע באחרי פרק ערבי פסחים סי' מ' מ"ש שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לשכום עשירית פחות א' מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חסרון אחת.

ועי' באה"ע א"ח סי' תפ"ט סק"י: תוס' ד"ה דאיקרוב. ויבא עשה דבערב תאכלו מצות. עי' בשפה"מ הל' יסודי תורה עלה ד' דף א' ריש ע"א: ע"ב גמ' החדש אסור מן התורה. עי' מנחות דף ס"ח ע"ב.

דף לט ע"א גמ' ורבה בר רב חנן מספקי ספוקי להדדי. עי' בס' שב שמעתתא ש"א פ"ב ד"ה וניחא: ע"ב מתני' כל העושה מצוה אחת. עיין עקידה שער י"ז עלה ל"ה ד"א ע"ב: שם גמ' שמתן שכרה בצדה. עיין עקידה סוף שער שני עלה ט"ז ד"א ע"א:

דף מ ע"ב גמ' תלמוד גדול או מעשה. עי' עקידה שער א' עלה ג' ע"ד ד"ה האמנם: תוס' ד"ה ויש. שחוטף פחות משוה פרוטה. עי' ח"מ סי' ל"ד סעי' ג' ועי' ש"ך יו"ד סי' רל"ט סק"כ:

דף מא ע"א גמ' אשכחן בגירושין. עי' מ"ש בתשו' הרשב"ש הביאו הב"י אה"ע ס"ק מ"א בדף קכ"ו ע"א: ע"ב גמ' וניתי הנך ונגמרו. גע"ק מהכ"מ פ"ד ה"ט מהלכות תרומות: שם גמ' שכן ישנו במחשבה. בתשו' דת אש סי' י"ד עלה כ"ה ד"א ע"א. רוצה לומר דעכ"פ נ"ל בפה שמפרים תרומה רק המחשבה די להגביל מאיזה צד מפרים ואז דומה לאומר פת סתם ונתכוון לפת חיטין ועי' בתוס' גיטין ל"א א' ד"ה במחשבה: שם גמ' מנין ששלוחו של אדם כמותו. עי' במל"מ פ"ג מעבדים הלכה ט' סוף דבור א': שם גמ' והלא אינו שוחט אלא אחד. עי' בהר"ן ועי' ברמב"ם פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ה' ועי' בת"ר חולין ק"ט א' סוף ד"ה ואמר רב כהנא:

דף מב ע"א גמ' שזכין לאדם שלא בפניו. עי' תוס' כתובות י"א א' ד"ה מטבילין ורש"י במסכתין כ"ג ריש ע"ב ד"ה או דלמא: ע"ב גמ' דאין שלד"ע. עי' ש"ך חו"מ סי' שפ"א ס"ק ס"ז: שם גמ' נימא אין שלד"ע. עיין מעילה כ"א א' עשאן כמטען של זיתים. עי' רש"י לקמן נ' א' ד"ה שליח מעל ובחגיגה י' ב' ד"ה שליח עניא. עי' תשו' מוגל מאם סי' ל"ה עלה י"ח ע"ג ועי' תוס' כ"א ד"ה אמאי מעל: שם גמ' שני כתובים הבאים כאחד. עי' בכורות מ"ט א' ור"ע מספקא ליה כו' עי' תשו' מהרי"ט ח"ב סי' ל"ה דף כ"ה ריש ע"א: רש"י ד"ה אין שליח. כעושה מאליו. משמע כתוס' בב"ק כ"ו א' ד"ה אלא דגם ביד"ש פטור ועי' תשו' בית יעקב סי' מ"ד: תוס' ד"ה אמאי. לא שייך למימר. עיין קצות החושן סימן שמ"ח סק"ה:

דף מג ע"א גמ' אין מלמדין. עי' תוס' לעיל ל"ד ב' ד"ה ה"א נילף ובגליון שם: שם גמ' אלא למ"ד מלמדין. עי' בשעה"מ הלכות עבודת כוכבים עלה ה' דף א' סע"א: שם גמ' הוא ולא אנוס. רמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ג וע"ש בכ"מ ד"ה ומה אם: שם גמ' האומר לשלוחו. עי' תשו' מהרי"ט ח"א סימן קט"ז עלה ע"ט דף א' ע"ב: שם גמ' שנא אותו. עי' תשו' נו"ב ח"א סימן ע"ח אות י"ב וסימן פ' אות ט"ו בחלק אה"ע: שם גמ' מדיני שמים נמי פטור. עי' ש"ך חו"מ סי' ל"ב סק"ג. ובקצות שם ובמל"מ פ"ב מרוצח ה"ב: שם גמ' מודה באומר לשלוחו. עי' תשו' נו"ב סי' ע"ה וסי' פ"א אות י"א בחלק אה"ע: שם גמ' הן הן שלוחיו. עי' ב"ש סי' קמ"א ס"ק י"א. עי' סמ"ע סי' ק"מ סק"ח וטור וב"י אה"ע סי' קמ"א: תוס' ד"ה שלא. אלא ע"י הגבהה. עי' במל"מ פ"ז ממעילה ה"ג: ע"ב גמ' וכן בדיני ממונות. עי' חו"מ סי' קכ"א ש"ך ס"ק מ"ד מ"ה: שם גמ' הני נוגעים בעדות נינהו. עי' בב"ש סי' קל"ב ס"ק י"ד ועי' בתוס' ב"ב ד' מ"ג א' ד"ה מפני: שם גמ' ומגו דיכלי למימר. עי' טור ח"מ סי' ק"מ סעי' י': שם גמ' והשתא דתיקון רבנן. עי' ש"ך סי' כ"ו סק"ה ד"ה גם נראה לפענ"ד ובתומים שם ס"ק ז' וסי' ל"ב בב"י אות ה' ד"ה השולח. וע"ש בש"ע סוף סי' א' בהמחבר ובסי' פ"ח סעיף ו' ועי' סי' ל"ג ס"ט וס"ב ובסמ"ע שם ס"ק ט' ועיין בס' הפלאה כתובות בדף י"ט על תוס' ד"ה דאמר מר מ"ש בד"ה תו קשה. ועי' בהר"ן פ' הכותב דף ק"ו א' במעשה דבקרא: תוס' ד"ה והשתא. אין ממש בעדותם. אולי רק מדרבנן ח"מ סל"ה סק"ג:

דף מד ע"ב גמ' איתמר. עי' תשו' הרלנ"ח סי' א'. ותשו' רש"ך ח"א סי' ו': שם גמ' ויאמרו אין קדושין תופסין. עי' מהרי"ט ח"א סי' ס"ז:

דף מה ע"ב תד"ה בפירוש. דלהא לא חיישי'. עיין תשובת נודע ביהודה חלק א' חלק יו"ד סי' כ"ו:

דף מו ע"א גמ' בזו ובזו. עי' ט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק מ"ט ותשו' ח"צ ס"ד עלה י' סע"ג: שם גמ' רבי שמעון היא. עי' מהרי"ט ח"א סי' רס"ה ד"ה וכר מן דין עד ד"ה וראיתי: שם גמ' ש"מ המקדש במלוה. עי' באה"ע סי' קס"ו ס"ב בהגה"ה ועי' שעה"מ פ"ה מאישות ה"כ עלה כ"ג ע"ד ד"ה ולדעת הראב"ד ושם בהלכה ט"ו עלה כ"ב ד"א עמוד א': תוס' ד"ה ואפי'. וי"ל דיש לחלק. עי' תשו' רש"ך ח"א סוף שאלה ו':

דף מז ע"א גמ' מלוה לאו להוצאה ניתנה. עי' בקצות סי' קכ"ג סוף סק"א: שם גמ' אימא סיפא. עי' תוס' ב"מ ע"ז א' ד"ה האי שטרא ומהרש"א שם: שם גמ' במילי אותרי. רמב"ם פ"ח ממכירה ה"ו ופ' ט"ו שם ה"ב ובהשגות שם ושו"ע חו"מ סי' רל"ב ס"א: שם גמ' כשיפא לה מלתא. עי' בב"י חו"מ סי' רל"ב אות ג' ד"ה וכי הראב"ד: רש"י ד"ה במילי אותרי. הוא עלי מלוה. עי' שעה"מ פ"ז מאישות הל' י"ז: ע"ב גמ' דמר סבר מלוה. עיין ש"ך סי' ל"ט ס"ק מ"ט סי' ע"ב סעי' ל"ח ובתומים שם ס"ק כ"ד: שם גמ' אלא לאו שט"ח. עי' ש"ך חו"מ סי' רמ"א סק"ד: שם גמ' בפלוגתא דרבי ורבנן. עי' חו"מ סוף סימן רמ"ת: שם גמרא צריך למכתב ליה. עיין ש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק כ"ה:

דף מח ע"א גמרא במלוה ע"פ במאי פליגי. עי' ש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק נ"ז: שם גמ' אילימא שטר חוב דאחרים. עי' ש"ך חו"מ שם ס"ק כ"ט וס"ק ע"ו: רש"י ד"ה והכא. שיש מקנהו קרקע. עיין תוס' בב"מ ע"ז א' ד"ה האי שטרא ובמהרש"א שם: רש"י ד"ה אלא. כל פרוטה ופרוטה. עי' שעה"מ פ"ט מאישות ה"כ עלה כ"ג ע"ד. ועלה כ"ד ד"א ע"א: תוס' ד"ה אילימא. דלא אמר ליה. עי' בהר"ן פ' הכותב ק"ו ב' ד"ה ומסתברא דהיכא דלא קנתה גוף החוב גם השוב המייר לא קנתה ודו"ק: ע"ב רש"י ד"ה אינה. כשמחזירין לה. עיין שעה"מ פ"ה מאישות ה"כ עלה כ"ג ע"ד ד"ה ולדעת הראב"ד:

דף מט ע"ב גמ' ארעתא למיסק לארץ ישראל: עיין תשו' בן לב ספר ד' סי' ל"ב ותשובת מהרי"ט ח"א סי' כ"ז ועי' תוס' גיטין דף ל"ב א' ד"ה מהו דתימא ומהרי"ט ח"א ריש סי' ל"ג ומהרי"ק סי' קכ"ט. עי' שו"ע חו"מ סוף סי' ק"ב וכמ"ע סי' רפ"ג סק"ד ש"ך ר"ס רס"ט השו' מהרי"ט ח"א סי' כ"ז: שם גמרא ודברים שבלב אינם דברים. עי' מרדכי ס"פ האיש מקדש: שם תד"ה דברים. אמאי הא בעינן. עי' בבעל המאור פ"ב דגילה ועי' תשו' גינת ורדים ח"ה בחיו"ד כ"ב ס"ב עלה ק"י סוף ע"ג ועלה קי"ד ד"א פ"א: שם בא"ד כגון היכא דהוכחה. עי' בתשו' הרא"ש כלל פ"ח ס"ג בדיני אומדנא ועי' בב"י סי' ר"ז אות ל' ואות ז'. ובב"ש סי' נ"ב סק"י ועי' בב"ק דף ק"י ב' בסופו:

דף נ ע"א גמ' כופין אותו. עי' רמב"ם פ"ב מהל' גירושין ה"כ למה אין לו דין אנוס:
שם גמ' ואמאי הא קאמרה. עי' בס' אבני מלואים על אה"ע סי' כ"ז סק"ו עי' שעה"מ פ"ז מאישות ה"ב ועיין בהר"ן פ' המדיר סוגיא דקדשה על תנאי וכנסה סתם ומכאן יצא לו להרמב"ם כו' וא"ת והא תנן פ"ב האיש מקדש כו' והרשב"א ז"ל חולק כו': שם מתני' המקדש את האשה. פי' מהרי"ט ח"א סי' י"ט עלה י' דף א' ע"ב: שם רש"י ד"ה שלא מעל. דאין שלד"ע. עי' תוס' בב"מ דף י' ב' ד"ה איבעי ורש"י חגיגה דף י' וקצות סי' שמ"ח סק"ה: שם תד"ה היא. מזיד הייתי. עי' תוס' ב"ב ל"ג א' ד"ה לקוחה היא בידי: ע"ב גמ' כל שאינו בזה אחר זה. עי' בתוס' גיטין דף מ"ב א' ד"ה הא. עיין בט"ז יו"ד סי' רל"ד ס"ק ל"ח עי' תוס' בכורות ט' א' ד"ה א"ר אסי: שם גמ' גופא אמר רבה. עי' תמורה דף ד' א' תד"ה מעשרותיהם: שם תד"ה תופסין. פירוש בקונטרס עי' מהרי"ט חלק ב' חאה"ע סי' כ"ח כ"ט ועי' תשו' בן לב ח"ג סי' ל"ה וסי' א':

דף נא ע"א גמרא קני את ותמור. עי' פלפול ארוך בתשו' מהרי"ט ח"ב סי' כ"ב עלה ק"ה ע"ד. ועי' רשב"ס ב"ב קמ"ג א' ד"ה ואמאי נכריות מקודשות:

דף נב ע"א גמ' משום דמספקא ליה. עי' שעה"מ פ"ז מאישות הל' י"ב ד"ה אפי' מאה. עלה ל"ח סוף ע"ד: שם גמ' ולא נתייאשו הבעלים. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק י"ז: ע"ב גמ' קדשים קלים שהם ממונו. עי' מל"מ פ"ד ממעילה ה"ח ובלח"מ פ"ו מבכורות ה"ב ועי' רמב"ם פ"ה מאישות הלכה ה' שכתב כל' המשנה כהן שקדש בחלקו:

דף נג ע"ב רש"י ד"ה משום. אי נמי לא רמי אהריות. עי' שעה"מ פ"ה מאישות ה"ד עלה י"ז ע"ג:

דף נד ע"ב גמ' מה לי חד סתמא. עי' שעה"מ הל' ערוכין פרק א' עלה כ"א ד"א ע"ב ד"ה ונראה:

דף נו ע"ב גמ' כל היכא דאיכא אסורה. עי' תשו' למת לדק סימן ל"ו: שם מתני' המקדש בערלה. עי' חדושי רשב"א כאן ועי' תוס' מס' ע"ז ס"ב א' ד"ה בדמיכן משמע כו' וכעין זה עיין בתוס' בכורות י"ב ריש ע"א משמע כו' והיא מתני' פ"ה מ"ה דשביעית: שם גמ' איני יודע שנכלה היא. עי' בב"ק מ"א א' ד"ה איני יודע ועי' תוס' רי"ד כאן ובריטב"א: שם תד"ה המקדש. הא שרי להנות. עי' מס' ע"ז ס"ב א' ד"ה כדמיכן ובגליון שם. עיין מל"מ פ"ה מיסודי התורה ובשעה"מ שם. עיין פסחים כ"ט תד"ה אין פודין תימה כו':

דף נז ע"ב גמ' מה שלי בשלך. עי' פסחים ריש דף כ"ב ואי אתה כו' תשב"ע ובשעה"מ ריש הל' שחיטה: שם רש"י ד"ה מה שלי. בהנאה. וא"כ גם תשב"ע בנחירה אסור בהנאה לר"מ אבל להלכה דמכי ירחק כו' ילפינן כתב הרמב"ם פ"ב ה"ב מהלכות שחיטה ורש"י בכריתות כ"ו ריש ע"ב דבנחירה ומליקה מותר דבפסוק זה כתוב וזבחת:

דף נח ע"א גמ' טובת הנאה אינה ממון. עי' בתשו' מהרי"ט בחלק ב' מחלק יו"ד סי' ה' עיין שו"ע חו"מ סוף סי' רע"ו ובש"ך שם ס"ס ש"כ ועי' ערכין כ"א ב' ברש"י במתני' בד"ה אלא בכדי טובתה ובספר מק"ח על הלכות פסח סימן תל"ח ד"ה ועתה אבאר: שם תוס' ד"ה אלמא. דהא אפילו. נ"ע תוס' מרובה דף ע"ב ריש ע"ב ועיין בזה ס' שעה"מ פ"א מחמץ ומצה עלה כ' ע"ג ד"ה ויש סמך: ע"ב גמ' בשכר הזאה וקידוש. עי' פ"ז דפרה מ"ד: שם מתני' מעכשיו. ולאחר שלשים יום. עי' נדרים כ"ט ב' תד"ה אמר לך בר פדא:

דף נט ע"א גמ' ואע"פ שנתאכלו המעות. עיין תוס' לעיל מ"ו א' ד"ה אפילו: שם גמ' ר' יוחנן אמר חוזרת. עיין בשו"ע יו"ד סי' של"א סעיף ל"ו ובטור וב"י שם: שם גמ' ומבטל דבור. ובתרומה דעת הרמב"ם דאינו מבטל את השליח בדיבור אא"כ יש ג"כ איזה שינוי בשליחות (אף שינוי שאין בו הקפדה לבטל השליחות מצד עצמה) עי' כ"מ פ"י מתרומות הלכה ס': שם גמרא דדיבור ודיבור הוא. עי' מ"ש בגליון הר"ן נדרים ל' א' בשם תשו' זו: ע"ב גמ' מקודשת לשני לעולם. עי' שעה"מ פ"ז מאישות הלכה י"ב עלה ל"ח סוף ע"ד ד"ה אפילו: שם מקודשת ואינה מקודשת. עי' מ"ש תשובת מהריב"ל ח"א כלל ד' סימן ל' בשם הרמ"ה וגם הטור ס"ק מ"ה הביא דברי הרמ"ה וצ"ע ועי' ש"ך סי' מ"ג ס"ק מ"ד: שם גמרא אי תנאה הואי. עיין תוס' יבמות דף ל"ג ע"א ד"ה קנוי לך עיין שעה"מ פ"ו מאישות עלה ל"ב ע"ג וע"ד ובפרק ז' הלכה י"ב עלה ל"ח ד"ה ואין שיהיה: שם רש"י ד"ה גט. אם אמות. עי' שעה"מ פ"ז מאישות ריש הלכה י"ב:

דף ס ע"א גמ' רב הונא אמר והוא יתן. עיין שעה"מ פרק ז' מאישות הלכה י"ז סוף דבור ראשון: שם תד"ה כל. בכי האי גוונא. עי' ריטב"א לעיל דף ד' ד"ה הרי זה גיטך: ע"ב גמ' איכא בינייהו שנתקרע. עי' בהר"ן גיטין דף קע"ח ע"א ד"ה ודאמרינן: שם רש"י ד"ה אבל. שהם פירש. עי' שעה"מ פ"ז מאישות ה"י: שם תד"ה איכא. עד שתתן. עי' ב"ש סי' קמ"ו ס"ק ה' וסי' קמ"ח סק"ז וסי' קמ"ג סק"ב:

דף סא ע"ב גמרא אם תאבו טובה. עי' שעה"מ רפ"ו מהלכות אישות:

דף סב ע"א תוס' ד"ה בשלמא. ואם כן בעינן הן. עי' בספר אבני מלואים על אה"ע סי' י' ס"ק א' ובמל"מ פ"י מאישות ובסגנות מל"מ פ"ו שם ה"א ד"ה נסתפקת כו' הן אמת כו': שם בא"ד לא שכב כתיב ברישא. בט"ז בהקדמה ליו"ד תמה מנ"ל דלא אמר שכהן אם שכב תנקי תתלה. ותמיהני הא ס"פ אחד דיני ממונות (סוף דף ל"ב) ר' אומר אם לא שכב כו' מכאן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות ועי' שעה"מ פ"ו מהלכות אישות עלה כ"ט ע"ג: שם תוס' ד"ה הנקי כתיב. פי' ר"ת דה"ק. עי' מל"מ פ"ו ה"א מאישות ד"ה הן אמת: ע"ב גמ' כשהן שתי פרוטות. עי' בח"ר נדרים סוף דף כ"ט סוף ד"ה אפי' למ"ד תוזרת. ועי' ת"ש בדף ל' ד"ה אשה כפדאוה אחרים דמיא:

דף סג ע"א גמרא אם יש בו שוה פרוטה. עי' שעה"מ פ"ה מאישות הלכה כ' עלה כ"ג ע"ד ד"ה ולדעת הראב"ד ועלה כ"ה ד"א ע"א: ע"ב גמ' בני זה בן תשע שנים. עי' בש"ע אה"ע סי' קס"ט סעי' י"א ובתשובת בן לב ספר ד' סי' ז' ד"ה החקירה החמישית וע"ש בסי' י"ב:

דף סד ע"א גמרא ריבא בידיה. עי' כתובות דף כ"ב תוס' ישנים סוף ע"ל: שם גמ' להשיאה לממזר. עי' ספר אבני מלואים על אה"ע ס"ז ס"ת: ע"ב גמ' ור' יוסי סבר. עי' ט"ז יו"ד סי' כ"ח סק"א עיין חדושי רשב"א נדרים י"ט ב' ד"ה ולענין הלכה: שם רש"י ד"ה עד הפסח. עד שיצא הפסח. עיי' מ"ש בגליון הרי"ף ב"ב דף קנ"א ע"א:

דף סה ע"א גמ' והיא אסורה בקרוביו. עי' בב"ש סימן ל"ט ס"ק י"א קרוב לסוף הדיבור: שם גמרא וליתסר איהו בקרובותיה. עיין ט"ז יו"ד קכ"ז ס"ק ד': שם גמרא אמר לא ניחא לי. עי' שעה"מ פ"ט מאישות סוף הלכה ט"ו עלה מ"ב סוף ע"ד: שם גמרא קדשתיך בפני פלוני ופלוני. עי' שעה"מ פ"ט מאישות ה' ט"ז עלה מ"ג ד"א ע"א: ע"ב גמרא מאי דעתיך דילפת דבר. עי' ספר אבני מלואים על אה"ע סי' ס"ג סק"ב: שם גמרא הכא קא מחייבה. עי' ס' אבני מלואים סי' כ"ז סק"ו: שם רש"י ד"ה עד א' בהכחשה. דאיכא חד סהדא. עיין תשובת מהרי"ט ח"א סי' ט"ו עלה ז' דף א' ריש ע"ב ועיין שעה"מ פ"ט מאישות הל' ל"א עלה מ"ג ע"ג: שם תוס' ד"ה נטמאו. נראה לר"י דהיינו בדבר. עי' תשובת שבו"י ח"ג סי' מ"ג דגם כוונת תוס' ר"פ שני נזירים "שאמר אחד ראיתי אחד מכם שנטמא" כן שאמר אתם ידעתם שנזרקה טומאה ביניכם ונסתפקתם:

דף סו ע"א גמ' א"ל מהימן לך. עיין רמב"ם פ"ד מקרבן פסח הל' א': שם רש"י ד"ה אפקה. סוא"ל. עי' מהרי"ט ח"ב תשובה שלישית סי' א': שם תוס' ד"ה אמר. המעות מתנה. עי' מהרי"ט ח"א סי' ע"ו: שם תד"ה רבא. וכי לא יוכל לעשותה. עי' מ"ש בגליון ש"ע אה"ע ס"ב ס"ד:

דף סו ע"ב גמרא אשת איש נמי. עיין בספר אבני מלואים סי' מ"ד ס"ק ד' וס"ק א' ובסי' א' ס"ק א':

דף סח ע"א תד"ה הכל. אבל מחזיר. עיין תוס' ישנים כתובות סוף דף כ"ט:

דף סט ע"א גמרא הלכה כר' טרפון. ועבד כנתינה. עי' חגיגה ב' ב' בתוס' דיבור השני המתחיל ליטא ספתה. ושם מבואר דה"ה ממזרת בעבד מותר משא"כ לרמב"ם כמבואר בב"ש סי' ד' ס"ב:

דף ע ע"ב גמרא ליער שלוחא דרבנן. עיין תשובת מהר"ם הלוי חיו"ד סי' י' עלה ל"ב ע"ג:

שם גמרא קשים גרים לישראל כספחת. עי' עקידת שער כ"ו עלה כ"ח ע"ג:

דף עג ע"א גמרא הא ממזר ספק. פי' תשו' מהרי"ט ח"ב תשו' שניות ס"א וכס' אבני מלואים על אה"ע ס"ד סעי' י"ט ד"ה ולענ"ד:

דף עד ע"א מתני' וספיקן בספיקן אסור. עיין כפ"ת כללי ס"ס אות י' ד"ה הנה מתחלה כ"ו ועי' תשו' אבא מארי בח"א בפסקים סי' ו':

דף עו ע"ב תוס' ד"ה אין. היינו דיעבד. עי' תוס' ריש חולין:

דף עז ע"ב תוס' ד"ה הרי. חייב על כל אחת. עיין תוס' סנהדרין פ' ארבע מיתות נ"ד ב' ד"ה שנרבע ובשעה"מ הל' איסורי ביאה פ' י"ז הלכה י"א עלה קט"ו ע"ג ועי' ס' אותו ואת בנו דף פ"ב ב':

דף עח ע"א גמרא בעל לוקה. עי' תשו' דבר שמואל למהר"ם אבוהב סי' כ' ע"ק על רמב"ם פ' י"ז הלכה ב' מא"ב מבכורות כ"ז ריש ע"ב דאמר אביי דכהן בזונה לוקה וע"ש ובסי' ז' שם אי לרמב"ם גם איסור דאורייתא ליכא לכהן באסורות לו בבא עליה בזנות: ע"ב מתני' ר' יהודה אומר נאמנים. עי' תשו"ד סימן רס"ז:

דף עט ע"א גמרא איתמר קדשה אביה. עי' תשובת בן לב חלק ג' סי' ל"ט וסי' ע"ב:
שם גמ' השתא הוא דבגרה. עי' תשו' מהרי"ט ח"א סי' מ"א וסי' י"א: שם גמרא התם תרתי לריעותא. עי' תוס' כתובות דף ט' ע"א ד"ה לא צריכא ובס' פני יהושע שם: שם רש"י ד"ה בהא אמר. ודלמא השתא. עי' שעה"מ הל' אישות עלה י"א ע"א: ע"ב גמ' העמד ממון על חזקתו. עי' בב"י יו"ד סי' ר"א עלה קנ"א דף א' ע"ב ד"ה ככר"ן:

דף פ ע"א תד"ה שדרכו. לעשות באשפה. עי' בתה"א עלה ח' ריש ע"א ועי' ס' ראש אפרים בתשו' עלה ל"ט ע"ב:

דף פא ע"א תד"ה מלקין. משום עונש. עי' תשובת מים עמוקים ס"ג עלה ד' דף א' ע"א:

דף פב ע"א גמ' אלא שהרעותי מעשי. עי' עקידה שער ט' עלה כ"ב ד"א ע"א:

הרא"ש

פרק א סי' י דלא כאסמכתא בב"ד חשוב. בב"י אה"ע סי' ל' הקשה ע"ז ממ"ש הרא"ש פ"ד דנדרים דבשדוכין ליכא משום אסמכתא ועיין בב"ש סי' הנ"ל ס"ק כ"ב וס"ק ט"ו: שם (בסופו) ומאי שנא ממשכון אחרים בשעת הלוואה. נ"ע הא בסמוך כתב הרא"ש דבמשכון דאחרים אף במשכנו בשעת הלוואה מקודשת. והלא נמי משכון דידה הוא. ויש ליישב. אחר זמן רב מצאתי שעמד ע"ז הרב בעל קצה"ח בספרו אבני מלואים סכ"ח ס"ק כ"ה והניח בצריך עיון:

פרק ב סי' י' כיון שלא הזכיר סטס בשעת הקידושין. ר"ל דאילו הזכיר היה חייב להשלים אם לא רצה ליתן גט דכופין לכנוס או לפטור. עי' שעה"מ פ"ה מאישות הל' י"א עלה כ"ג דף א' ע"א ד"ה וכמ"ש הרא"ש:

סליק

הגהות וחדושים על מסכת קידושין

מהרב הגאון האמתי כו' מוהר"ר משה בר' אברהם ז"ל (בעהמ"ס תפארת למשה).

דף יא ע"ב רש"י ד"ה ס"ב כו' מדקתני שתי כסף שהן מעות. נ"ב שאינן כסף צורי: שם ומעה דבר חשוב. נ"ב אף שאינו של צורי:

דף טז ע"א תוס' ד"ה בעובד כוכבים כו' ונ"ל נמי דקדוק כלל. נ"ב והא דכתיב ואכלת את כל העמים בזמן שהם מסורים בידיך לכ"ע שרי וק"ל:

דף לד ע"ב תוס' ד"ה ואנא כו' ואפילו לא כתוב עפלים בהקהל כצ"ל:

דף לה ע"ב תוס' ד"ה הסמכת כו' ואית ספרים דגרסי ואימא נמי במקום כצ"ל:

דף נח ע"א ד"ה ושני כו' וי"ל מדכתיב והיית חרם דמשמע כו'. דהא ידעינן מדכתיב כי חרם הוא דמשמע כצ"ל כה"ג מהרש"ל:

הגהות על הרא"ש פ"א סימן א ואשה בפחות משוה פרוטה לא מהניא. נ"ב וצ"ע כיון דקי"ל דפחות מש"פ הוה קדושי ספק שמא שוה פרוטה במדי א"כ אי קדשה בחליפין או במתנה ע"מ להחזיר להוי ג"כ קידושי ספק ודו"ק וי"ל: שם והא דאמרינן תופה שגומרת וכו'. נ"ב גם לתי' הר"א משונ"ה שכתבו התוס' דף ד' ע"ב ד"ה מה יבמה כו' דלא ילפינן תחילת קנין מגמר קנין אתיא דלא כרב הונא ע"ש: שם מדלא הזכיר בגמ' היא כו'. נ"ב ר"ל מדלא דייק בגמ' טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת אימא סיפא נתנה היא ואמרה היא טעמא דנתנה היא ואמרה היא הא נתנה היא ואמר הוא מקודשת אע"כ דפשיטא לי' לש"ס דלא הוי קדושין ולא ממעט בסיפא רק נתן הוא ואמרה היא לזה כתב דאיכא למימר משום דלא פסיקא דאיכא אדם חשוב דמקודשת ר"ל דלכך לא פריך דיוקא דרישא וסיפא אהדדי בכה"ג דאיכא למימר דהתנא מילתא פסיקתא קנה משא"כ נתנה היא דלא פסיקא דבאדם חשוב מקודשת ודאי ובאדם שאינו חשוב י"ל דמספקא לי' וי"ל דאינו מקודשת ודאי ודו"ק: סימן ז בתר נותן ומקבל אזלינן ואיכא ממונא. נ"ב היינו בנערות אבל בבוגרת אף דשווינה שליח ודאי אינן מקודשות: סימן י שיכול לקדש בו א"כ בשעת הלואה. נ"ב היינו לטעמם דיכול לעשות חליפין מכלי אבל לר"י אף אם קנה לקדש אשה בשעת הלואה הוי ש"ס דגם במעותיו יכול לעשות זה מיהו מ"מ י"ל משמע דשעת הלואה גרע לענין קנין מעלה בשעת הלואה: שם אפילו משכנתו לו בשעת הלואה. נ"ב א"כ בשירים ונזמים למ"ד אין אומן קונה אמאי אינה מקודשת עי' טור וצ"ל כיון דאמר' קודם שנתחייב לה עשה לי שירים ונזמים ואתקדש אני לך לא שייך לומר דכוונת' בהנאת מחילת מלוה כיון שעדיין אינו חייב' לו ולפ"ז אם כשגמר המלאכה אמר לה הרי את מקודשת לי בשכר י"ל מקודשת מיהו י"ל דאפ"ה אינה מקודשת דמסתם כוונת' אחוב בע"פ כמו שאמרה היא תחילה עשה לי שירים כו' ודו"ק: סימן יח ועל נהרדעי סמכו האידנא מתנים הדרים בבית חמיהם. נ"ב ועי' בשבועות פ' שבועת הדיינין היו משמתינן ליה עד דמטי זמן וכו' ופירש"י דרב וכו' אמאן דחייל עליה וכו' דרבנן ע"ש ומ"ש שם בגליון הרא"ש ובא"ע סי' ק"ל: סימן כ"ד שאם היו חוזרין לסורן וכו'. נ"ב לכאורה דקאי אלידתו בקדושה וצ"ע דיי"ל דאינו יכול לחזור לסורו ואי חזר הוי כישראל מומר לעבודת כוכבים דקי"ל עובר ירך אמו עי"ש בש"ך י"ד סי' רס"ח ס"ז מזה: סימן כו אלא שאמר הרי את מקודשת במלוה שאת חייבת לי וכו'. נ"ב ע"ל פ"ב בסי' י"א וא"ל גבי עשה לי שירים כו' דהתם לאו בתורת משכון אתא לידו וא"ש: סימן כט שלוף לי מסנאי וכדאבה שאול וכו'. נ"ב רש"י לא פי' כן: סימן ל הלכתא כר"ע. דהתם מתני' כותיה דלא תני יוצא בשן ועין ורבותי אברים וצ"ל כמ"ש תוס' דכ"ד ע"א ד"ה תנא יוצא דצריך גט שחרור ע"ש: סימן לו אמר רבא לא שנו אלא שנתן דמי כולן וכו' ובש"ס לפנינו הגי' דרבא קאי אקני' דמטלטלין נקנין עם הקרקע דבעינן שנתן דמי כולן ועי' בחו"מ סי' ר"ב מזה באורך: סימן מב וקבלה לאותו לימוד לא ידענא שלא יתכן וכו'. נ"ב ול"ע דעד עשרים ואמר דמשתגיע עשרים מתחייב לישא אשה ועי' ברמזים: סימן מט אי פטרת ליה מכל המצות וכו'. נ"ב היינו לר' יהודה אבל לדידן דקי"ל דסומא חייב במצות דלא כר"י הא דהיינו מלומר הגדה אע"ג דאיכא ברכה צ"ל כו' ודו"ק: שם והא דקאמרינן אפי' מחזיר וכו'. נ"ב ר"ל וכזה נדחה הרא"י: סימן נב נראה דלא מיקרי הברכה כשנוטן וכו'. נ"ב ר"ל אלא בכה"ג גם לרא"בי' הרי וטיעה מיקרי ולא מיקרי הברכה אלא כמו שמפרש הרא"ש בסמוך:

פ"ב סימן ז לריכה שתי כיתי עדים כו' שיאמרו בפניו ואמרה ושנים שאמרו כו' כצ"ל: שם אילימא דקידשה איהי נפשה אלמנה קרית לה וכו'. נ"ב עי' תוס' דמ"ה ע"א ד"ה אלא לאו דקידשה נפשה דלא מוכח מידי לפי דבריהם ע"ש: סימן ח ולכך לא הביא רב אלפס וכו'. נ"ב נ"ע למה השמיטה הסוגיא דהביא הרי"ף קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה רב אמר בין היא בין אביה יכולין לעכב כו' ע"ש: סימן ט המקדש במלוה אינה מקודשת וכו'. נ"ב ועי' בפסקי הרא"ש ובא"ע סי' כ"ט ע"ז: סימן כ כגון גוסס ומגויד כו'. נ"ב עיין בהחולץ סי' ה' ובאשה בתרא סי' א' ומ"ש שם וע"ש אלו מגלחין סי' ל"ו: סימן ל ההוא גברא דקדיש בפרוזמא דהדרא וכו'. נ"ב עי' תוס' משמע אפי' נתן לו רשות ליקח משכר שלו כיון שלא ניתן רשות ליקח לו משכר טוב זה: סימן לא פי' שאין הדמין נתפסין וכו'. נ"ב עיין בא"ע סי' ק"ח סק"א פי' אחר על הירושלמי נכון מאד:

פ"ג סימן ג וכיון שהתרו האיך יחזרו ויחולו וכו'. נ"ב נ"ע דהלא ס"ל שמואל אפי' לא מת שני פקעי קדושי ב' וגמרו קדושי ראשון ואף רב חסדא לא קשיא לו אלא קדושי ב' במאי פקעי אבל אי מת דפקעי ל"ק לי' קדושי ראשון איך יגמרו כמו שק' להרא"ש וי"ל דמוקי רב איתו חולק עליו במת ע"כ י"ל כירושלמי:

קיצור פסקי הרא"ש פ"א סימן יג תן מנה לאבא או לאביך או ככר כו' ואתקדש לך מקודשת אמר תן ע"ג סלע וכו' כצ"ל: סימן יז אפי' אינו ידוע וכו'. נ"ב ואפי' אינו יכול להתקיים: סימן יט ואמר התקדשי לי בו אמר לה כנסי סלע זו בפקדון וחזר ואמר התקדשי בו ואמר כן כו' כצ"ל: סימן כד ולידתן בקדושה יחזיר להם כו'. נ"ב כדי שיהא רוח חכמים נוחה הימנו: סימן ל ורבותי דדים שבאשה והלשון וכו'. נ"ב וצ"ע דביו"ד סי' רסז סכ"ו פסקו ע"ז דאינו יוצא בלשון וביצים כת"ק: סימן לג במשיכה או בהגבהה ולא במסירה וכו'. נ"ב היינו בסימטא או בחצר של שניהם אבל ברה"ר קני: סימן לט אין מטבע נעשה חליפין וכל שאר מטלטלים וכו'. נ"ב נ"ע הא קי"ל כר"נ וצ"ל דדוקא שור וב"ח וכדומה דהא כעין כלי וכמ"ש וכצ"ל בהרא"ש דכל בגיסם וכו' ודו"ק עי' תוס': סימן מ ואם לא מלו ב"ד חייבין למולו וכו'. נ"ב ואין מברכין להכניסו בבריתו: פ"ב סימן ח נערה או קטנה שנתגרשה וכו' עי' בהרא"ש פ' האקבל ונ"ע דשם לא פסק כן בעל הרמזים ועי' בא"ע סימן קמ"ה ס"ד: סימן לא גזל בידו ואינה מקודשת וכו'. נ"ב הרא"ש חולק ע"ז: בא"ד והאי דקדש בה אינה מקודשת וכו'. נ"ב נ"ע דהרא"ש אסיק בשם ר"ת איפכא ועי' בש"ך בחו"מ סימן ש"ע מזה ול"ג דבעי' בפי' הרא"ש משמע כר"ת:
פ"ג סימן ג ואפילו מת שני או גירש בתוך שלשים וכו'. נ"ב עמ"ש בפנים דל"נ לי: סימן ז ומיתה אינה מקודשת. ואפילו מת קודם שמשמע. נ"ב נ"ע מנ"ל ובתוס' כתבו דמקודשת בכה"ג:

סליק

חדושים למסכת קידושין מס' מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא בעהמ"ס פרי חדש.

דף ב ע"ב תד"ה דאסר לה כו' אין נראה שיועיל וכו'. היינו לפשטת דמלתא אבל ללישנא דהקדש כי קאמר טלית זו מקודשת לי מיהא מקני דר"ל אסורה כהקדש לי:

דף יז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא. עי' בפ' השואל דף לט ע"א בתוס' ד"ה דלא קני ליה יע"ש:

דף כ ע"א תד"ה כל הקונה כו' אינו מקיים כי טוב לו עמך. קשה לי מהא דאמרינן ריש פרק הרבית ומי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך [ועי' מהרש"ם שיף בב"מ דף ס"ב שתירץ זה היטב]:

דף כא ע"ב תד"ה אשת אפי' כו'. הריב"ש בתשובה סימן ו' כתב דליכא איסור דאורייתא:

דף נז ע"א תוס' ד"ה משעת שחיטה כו' דמשמע תרוייהו. הכי מוכח בפרק שלוח הקן דף ק"מ מאוקמתא (הכא) [דהכא] שם דמפיק מטעמות שלא לזווג למשלחת אחרת אלמא אסורה היא וכמ"ש שם בגרסת התוס' יע"ש ודו"ק:

דף סא ע"ב תוס' ד"ה בשלמא לר"מ וכו' כוונת התוס' דלא ניחא להו פירש"י ותמהו דמה ענין זה אצל זה דהתם ליכא תנאי אלא נשבע לו שיקח אשה לבנו ממשפחתו ואי לא הוה קאמר אי תנקה מאלתי ה"א שהיה עובר שבועה מכל מקום בין יתנו ובין לא יתנו והיא מוכרת להביאה אפי' בע"כ ומכח זה פי' ר"י ז"ל דזה לא צריך קרא דמסברא ודאי דהכל לפי דעת בעלי התנאים וא"כ אפי' לא הוה קאמר אי תנקה ודאי שהיה פטור ומה שסיימו בדבריהם ולמהר"י נראה ששתי שבועות וכו' כוונתם כדי להכריח תירוץ ר"י ודלא כפי' דאילו מתוך פי"ה משמע שאם לא ירצו ליתן לו שיהא מותר בבנות כנען ולזה כתבו דהייד ר"י ז"ל משיטת רש"י ז"ל משום דלמהר"י נראה ששתי שבועות השביעו ודייק מדכתיב ונקית משבועתי זאת ולכן הוכרח ר"י ז"ל לתרץ תירוץ אחר דלא כפי"ה ואי לשון התוס' מגומגם מ"מ כוונתם ירא"ה שהוא מבוארת:

דף סו ע"א גמרא מאי חזית דסמכת וכו' אלא בעד אחד וקשה דאימא דהוא קול ובפרט למה שכתבו התוספות בפ"ב דכתובות דקול עדיף מעד וצ"ע: סליק

קרני ראם על מס' קדושין דף לח ע"א בתוס' ד"ה לא כו' שנת ז' לרציעתו. נ"ב ורש"י פירש שם אם פגע ביובל בשנת ז' ואין כאן ראיה: סליק

הגהות וחדושים על מסכת קדושין

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה וקונה א"ע בחליצה כו'. היינו מסיקה לבדה קודם שנקנית לו בביאה. ולא הוה כקונה א"ע דאשה דהוא אחר שנקנית לו בא' מהג"ד: רש"י ד"ה פרוטה. של נחשת וד"ה איסר של כסף. נראה דלנה בזה ליישב דקדוק התוס' בד"ה וכמה. וטוונתו משום דפרוטה היא נחשת לכן מפערה באיסר דהוא כסף דמטבע הוא לגבי נחשת כדאיתא ר"פ הזהב: ד"ה בביאה. אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומטמא לה. אף דגם אשה דעלמא דניקנית מה"ת בכסף ושטר ג"כ אין גומרין בה לדברים הללו. מ"מ ביבמה אילו הוו קנינס מה"ת היו גומרין בה כמו ביאה דאפי' את"ל דאירוסין עושה ביבמה הוות בה כנשואה: ומה שסיים אלא לפוסלה כו' הל"ל ג"כ להאכילה גם: בתוי"ט ועי' בפי' הרע"ב כו' דדרים יבא עליה מ"מ ולא מויבמה. ול"ל דתרוייהו לריכי (וכ"מ מסתניא אידך דשם דנקיט לתרוייהו דרשי) דהכי אזינן דים חילוק בינו לבינה בינן הוא דלא קנה ובסיא ישנה קנה (אף דלענין שוגג ומזיד כו' דילפינן מיבא עליה כהדדי נינהו) וע"כ משום דרשה דויבמה הוא: תד"ה בפרוטה. וא"ת כו' דהא לקמן מיבעי' ליה קרא גבי ע"ע ישיב כו'. לכאורה יש לומר דהתם נלרך קרא דאפי' קנאו האדון בכסף יוכל להפדות בע"כ אף בש"כ. ונראה דכוונתם לנה דלקמן (כד"א) דמייתי הגמרא האי קרא על תחלת קנינו ולא כהמליין לדף י"ו. אבל ק"ל אימא דילפינן מהיקשא דאחרת וכמו דהקשו בעלמם לקמן (ד ב) בד"ה מעיקרא. וי"ל דא"כ הל"ל דון מינה ומינה דליבעי בש"כ ב' פרוטות: באו"ד וי"ל דילפינן מע"ע. עי' מהרש"א. ומש"כ דפסיקא להו בערכין דאיתא בשטר ובקרקע. הן קרקע מלאנו להדיא בסנהדרין (טו) בהוקימתא דר' אבהו ע"ש. גם מה שהביא לענין קידושין בקרקע מהר"ן. התוס' עלמן פסיקא להו כן לקמן (ה) בד"ה שכן פודין. ומש"כ דלתירוץ שני ל"ל דכילף מנזיקין. קשה דא"כ נימא דבקרקע בעי מיעט: ד"ה וכמה. אבל פרוטה איכא פלוגתא כו' זמנין דזייל כו'. נראה דל"ל וזימנין דהוא טעם נוסף. אבל קשה דהא איסרין ג"כ זיילי כדאמרי' בגמרא והביאו התוס' בדבור הסמוך וא"כ ה"ל לתנא למערה בדינר וליתני אחד מקל"ב בו וכן הקשו התוס' בב"מ (מד ב) ותירולם דשם אינו עולה לכאן. ולפמש"כ במהדורות לס' נת"ע (דף קיא) דהמשנה בהרבה מקומות אינה מזכרת אלא לאם הענין ובתשלומו שמכה על הגירסא המקובלת בע"פ ע"ש (וכמו שאמרו בריש עירובין והתנן כו' ולא פליג ר"י אמר אביי פליג בברייתא) א"ש: ד"ה היבמה. ומנינא דקיפא למעוטי גם דלא טילף כו' כל"ל: ד"ה וכתיב. ותנן נמי כו' הכל נקח בכסף מעשר. רלו בזה דאשכחן דמשנו חז"ל בשרש זה גם בבנין נפעל. והרש"א השיאם לכוונה רחוקה: באו"ד וי"ל דלא שייך כו' ולוקחת עלמה כו'. אלמה לא פי' פרש"י בר"פ קרת בשם הסתנותא. ואולי ר"ל דלשון לקיחה אינו נופל אלא על תחלת לקיחה אבל לא על חזרה. ולכן הוסיף הכתוב מלת לשוב גבי לא יוכל בעלה הראשון כו' (בפ' תלא). ובסוטה (יב) פריך ויקח ויחזיר מבע"ל. אולם מלאנו אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע יג) ועוד כיולא בו וי"ל ואכמ"ל: **ע"ב גמרא** בז' דרכים בודקין את הזב. שפרש"י והנה מדלא תני במאכל ובמשקה. נראה שיפה פי' הרע"ב בנזיר במאכל אם אכל דברים המביאים לידי זיבה כגון בשר כו' חלב כו' יין ישן. דמאכל משמע איכות המאכל ומשקה ג"כ בכלל כדאמרי' שהייה בכלל אכילה ושתיה משמע בכמות. שמתה או אכל הרבה כי כל המעודה מקראות בשם שתיה בקרא אבל קנת עומד לנגדי לשון הגמרא לקמן דדרכא דמיכלא יתיכלא כו': תד"ה אי תנא. ולא קתני היבם קונה כו'. לי י"ל משום דגם דעת היבם א"ל כ"כ כדאיתא בר"פ הבא ע"י [אחר זה ראיתי שקדמני בזה הר"ן]: ד"ה ליתני שלשה. פי' כו'. כאן הגל"פ דקס"ד דדרך הוא לשון זכר משום דהקטון הוא דרכים ולמאי דמשני דדרך ל"כ ל"ק מזה דאשכחן כה"ג נשים פילגשים. ודבריהם נאותים על קושיא דלקמן ניתני דברים וליתני שלשה. אך גבי זב דתני שבעה ל"ז ואעפ"כ פריך ליתני דברים ע"כ משום דדברים הוה אורחא טפי למיתני: ד"ה קמו. מיהו היכא דאיכא לשנויי משנינן. ר"ל דלא פריך רק היכא דמלי לשנויי עמש"כ בתו"ק (י) ד"ה ממתוחי. וכה"ג לקמן (ד) מסקיף לה מר בר"א ולאו ק"ו הוא כו' ואע"ג דגבי תושב ושכיר ע"כ ל"ל מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא: ד"ה אתרוג. א"כ קשה מהכא למאן דתני כרם רבעי כל"ל: באו"ד (בד"ג) אסור מדרבנן בכדי שיעשו כיולא בהן כל"ל: בסה"ד דאי הוה כירק הוה אזלינן בתר רוב גידול. ק"ל משוכה (רד"מ) הוא דאמר כהאי תנא כו' אתרוג בתר לקיטה כו' בין לשביעית ע"ש. הא מ"מ רוב גידולו בשמית:

דף ג ע"א גמ' ותו הא דתנן זו אחת כו' כל"ל: רש"י ד"ה מפני עדרה. מה גוזן ויקב כו' דאזלינן בתר שנה שהביאו שלים. משמע דאף גפן בתר שלים. ועי' ר"ה (יב ב) תד"ה התבואה: ד"ה יש בו דרכים כל"ל: ד"ה דאיכא פלוגתא. ודזב הכי הוא דהוי אונס כל"ל: באו"ד ודגיטין כו' ולא כאומר מן גגו כו' כל"ל. פי' גיטין (יג) במשנה ובפרש"י: ד"ה למעוטי חופה. שאם מסרה לו כו' כל"ל: תד"ה מה ושמא י"ל דהא דאזלינן ביה בתר חנטה לשביעית כו' למעשר כו'. ק"ל מהא דא"כ בר"ה (טו) אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית כו' ופטורה מן הביעור כו'. ובסוכה (לט ב) פריך א"ה אתרוג נמי בת ששית הנכנס לשביעית היא דתנן כו'. ועוד מאי איריא דתני שוה לאילן בזה יותר מלירק ולע"ג: באו"ד וא"ת אמאי לא חשיב שוה לירק לענין פאה כו'. לעד"נ כיון שאינו מטעם אחד לא שייך להשוותם וכה"ג תירלו בעלמם ביבמות (לא ב) בד"ה והא עבדא. וגם בלא"ה לפי מה שתירלו בסמוך דלא תני אלא כו' ולירק בתר לקיטה ל"ק ג"כ מפאה ועי' מהרש"א: באו"ד וי"ל כיון כו' שא"ם בפאה כגון האוג כו'. ר"ל שא"ת כאשר חייבין האוג כו' דשם מבואר דהם חייבין: ד"ה לא לחיה. מאי איריא משום דמספקא לן כו'. ר"ל דתני אינו שוה לא לחיה כו' אפי' אם שוה לחיה ג"כ לא תרביעין כו' והרש"א האריך בזה כל"ל: ד"ה ואשה. ועוד כו' בשטר מנלן כו' ליגמור מעבד. לכאורה התם מוכר כותב והכא בעל כותב עי' לקמן (טז) אלא למ"ד אב כותב מה"ל וכה"ג כתבו בעלמן לקמן (רד"ה) בתירוץ ועוד: באו"ד בשטר ומזקה לא הקשה דהא פשיטא כו' כל"ל: באו"ד מ"מ דמא"ד נקנין בחליפין לעובד כוכבים וכ"ל דהיינו דוקא מישראל אבל מעובד כוכבים לעובד כוכבים לא דהא כתיב ואת התעודה בישראל. והא דקאמר בגיטין (לח) עובד כוכבים ישראל קונה עובד כוכבים בעובד כוכבים לא כמ"כ. התם מיירי בקנין גופו אבל בקנין ממונו איכא לאפלוגי. תדע דישראל מישראל קונה בחזקה ומעובד כוכבים לא עי' כפ"ב דבכורות. ועי"ל דדוקא בעיקר הקנין אמרי' הקל וחומר אבל לא באיכותו. וראיה לזה מבכורות שם דעל קושיית ואימא מיד עובד כוכבים כלל כלל לא אמרת ק"ו אם גופו קונה ממונו לא כש"כ. וגופו נקנה בשטר ומזקה וממונו לא ע"ש ובזה יתורץ קושיית התוס' בגיטין שם בד"ה דכתיב: **ע"ב** רש"י ד"ה לא אקניה. עד דיהיב לה כתובת כו' או קדושין. הלשון אינו מכוון דאטו אי יהיב לה כתובת חליפין לא יוכל לומר לשון קידושין. ולשון הר"ן בזה מתוקן יותר ע"ש: ד"ה מה יבמה שא"י בגט. דילפינן לקמן כו' לה ולא ליבמה. ע"ש דלא קאי הכי במסקנא. אבל גם דרך הגמרא כ"ה כמש"כ התוס' בשבת (קכח) בד"ה ונתן ובדוכתי טובא: ד"ה וכ"ת ניליף ממתנו מנדרים. משמע דמפרש דניליף נמי מעשה ידיה. ובדבור הסמוך מפרש ניליף כסף קידושיה. וכ"ל משום דאי יליף מנדרים אף דל"ד כלל לממון טכל ללמוד מעה"י ג"כ אבל אי יליף מקנסא י"ל דלא ניליף מעה"י משום דקא ערחה בהו כדלקמן:

דף ד ע"א גמרא והאי ויצאה חנם וגו' להכי הוא דאתא כל"ל. דהא דרשה דלעיל הוא מאין כסף: שם זרע זרעה לא איצטריך קרא דב"ב ס"ה כנוס. שפרש"י. לכאורה מוכח מכמה קראי דבזרע נכלל דורות עולם כמו ואיבה אשית ט' ובין זרעך ובין זרעה. ושמתי את זרעך כעפר הארץ כו' גם זרעך ימנה ול"ע: רש"י ד"ה בא זה ולימד ע"ז. לתלות יציאתה בו כל"ל: ד"ה דכי נמי כתב רחמנא. לפיכך כשכתבו שתם י"ל כו' כל"ל: תד"ה בגרות. עי' לקמן (טז) בסוגיא דל"ל אמה העבריה קונה א"ע במיתת האב וכו': **ע"ב גמרא** כ"כ וכו' ולא כי תקח. לכאורה לפי' התוס' בד"ה היכא נראה לנקוד כי תֻקַּח בשורק מבנין הָפְעַל. אבל מתמ"כ בד"ה כתב ולא כי תקח אשה את איש ל"מ כן: תד"ה מעיקרא. ה"ה כו'. מה שהגיה המהרש"א בל"ע מהא דל"פ מה ליבמה שכן יוצאה בחליצה. כ"ל דלק"מ דהא לאחר שקנאה א"י בחליצה ועי' לקמן (ה) בדבריו ד"ה גמרא בשם ת"י: באו"ד וי"ל דאי מסיקש כו' עד שיהא ב' פרוטות כו' כדמוכח לקמן. כוונתם לנה דאמרי' שם (יב) כל היכא דלא שוי מיגרעא לא הוי זביגא. אך לכאורה תימה דהא אמרי' שם כיון דאפיקתי' מפרוטה אוקמה אדינר ולמה כתבו ב' פרוטות. וכבר תמה כן המהרש"א שם. ונראה דס"ל להתוס' דע"כ ל"א שם כן אלא לב"ש דילפי מינה ג"כ לקידושי אשה (ולא מהקישא דאחרת דלא זכרה הגמרא שם) וע"כ דס"ל דהא דהאריך הכתוב יותר מפרוטה הוא משום קדושי יעוד עי' פרש"י שם לכן אמרינן כיון דאפיקתי' כו'. אבל לב"ה אינו אלא כדי שיקויים בה גרעון ודיו בב' פרוטות ודון מינה ומינה לקידושי אשה והוא כעין של' המל"מ בפ"ד מהל' עבדים ה"ג לדעת הרמב"ם ע"ש ומש"כ לקמן (יח ב): והנה דעת הרמב"ם שם דסגי ביותר מפרוטה קנת. וכ"ל ראיה לדעת התוס' מדפריך שם ואימא פלגא דדינר ואימא ב' פרוטות ול"ל ואימא יותר מפרוטה (ואגב ראיתי במל"מ שם בסופו שהבין דהא דקאמרה הגמרא שם דומיא דיעוד כו' היינו דילפינן מיעוד בהיקשא וכ"ל שהבין מהר"ס לקמן (יד ב) בתד"ה מוכר עלמו. ושגו בזה דפשוט דהכוונה להביא ראיה דדרפינן כה"ג דהיכא דל"ת מיגרעא לא הוי זביגא מהא דאשכחן לה"ק דר"א לקמן (יח ב) דאין מוכרה לקרובים משום דדרים היכא דל"ת מיעד לא הוי זביגא): ודע דפסיקא ליה להל"מ שם (ומוכרח הוא בדעת הרמב"ם) דבע"ע הנמכר לעובד כוכבים לא בעינן יותר מפרוטה. ולכאורה יקשה דהתם כתיב ג"כ גרעון. וכ"ל דמשום דב"נ נהרג על פחות משו"פ לכן שייך גם עלה חסרון. מה שהקשה המהרש"א דהשתא נמי נימא דיו. נ"ל משום דק"ו זה מלינו למילף נמי משפחה כנענית כמש"כ התוס' לעיל ובה די פרוטה א'. אבל ק"ל הא איכא למיפרך מה לשפחה כנענית שכן ניקנית בחזקה וי"ל ואכמ"ל. ומש"כ מהרש"א בתירוץ הב' דרש"י של' מכסף מקנתו דאינו כן כו'. אישתמיטתי' דברי התוס' לקמן (יד ב) ד"ה מוכר עלמו דמשכיר שכיר יוכל למילף הכל ועי' ג"כ במל"מ שם: ד"ה כתב. תימה כו' וי"ל כו'. ועי' מהרש"א. ולעד"נ דתנא אילו לא נאמר קאמר וכה"ג משני הש"ס בב"מ (סא) ובסנהדרין (מג) ואולי כוון לזה גם המהרש"א: ד"ה ובעלה. ואשה אל אחותה לא תקח. לקמן (סז ב) דרשינן לה לענין קידושין וכן בר"פ כופאין על האנוסה משמע דמפרש לענין דדרך ליקוחין אסרה תורה: ד"ה מה ליבמה. מק"ו דשן ורגל כו' ברשות הניזק נזק שלם קרן משלם ברה"ר כו' כל"ל: בסה"ד ומשום דאשכחן ביאה גומרת ל"כ שתקנה תחלת קנין. לכאורה זה דלא כר"ה דיליף לקמן דחופה קונה מהא דגומרת. אולם התוס' שם כתבו דר"ה כר"ע דל"א דיו היכא דניפרך ק"ו והכא י"ל דאתיא כרבנן. ועוד כאן לא מיפרך ק"ו דמהני לענין שתגמור אחר קדושי כסף ושטר:

דף ה ע"א גמרא ולריש"ג כו' ספר כורתה. ואין ד"א כורתה. לענין דהכא לא הל"ל אלא ואין כסף כורתה כדלעיל גבי מיעוטא דוכתב אלא שיגרת לישנא דלעיל (ג ב) דבא למעט גם חליצה נקיט הכא. ועי' תוס' עירובין (טו ב) ד"ה בכתיבה: שם וכ"ת כסף נמי בע"כ באמה העבריה. רש"י ותוס' נדחקו. ולעד"נ דר"ל דיוצאה בגרעון כסף בע"כ דאדון כדמשמע לקמן (ס"ד טז יח) ועי' (יח) בתד"ה אמר: רש"י ד"ה שאינו גומר. למעשה ידיה כו'. ולקמן בסמוך הוסיף להפרת נדרים והשמיט מע"י. וי"ל דהכא מיירי לענין הוצאה מרשות אביה כסף נמי מהני לענין שא"י להפר לבדו. ובסמוך דמיירי לענין קניית הבעל חופה נמי אינה קונה אלא מדרבנן למעשה ידים שתקנו תחת מזונות: תד"ה ומכין. איכא למיפרך כו'. לכאורה איכא למיפרך הא דאין א"ע ניקנית בביאה הוא משום דאין קנינה לשום אישות וכן רב אשי לעיל ה"ל לדחויי הק"ו בזה וכמ"ש הרש"א על ק"ו מה ביאה שאינה מוליאה כו'. ול"ע בספרי' המדברים בענייני המדות: ד"ה שכן פודין. וא"ת ונימא ק"ו מקרקעות כו' וי"ל כו' שכן קונין מטלטלין אגבן. ק"ל נימא ק"ו מעבדים דאין מטלטלין נקנין אגבן לר"ע לשנוייא דרב אשי להה"ד בב"ק (יב). וי"ל דאתיא כר"מ בב"מ (ק ב) דא"ל דנשבעין על עבדים וע"ש בתד"ה דלמא ולדידי' י"ל דה"ה שפודין בהם הקדשות. אך ק"ל דניליף מבע"ח שיש לו על אחרים דמיקדשא ביה ואין פודין בו הקדש לר"ע. ולשטת הסוברים דמכירת שטרות דרבנן ניחא: ד"ה שכן ישנו בע"כ בסופו. אבל קידושי קטנה לאו חוב הוא לה כו'. לכאורה מנוול ומוכה שחין תא"ל. ומלאתי בחדושי רשב"א שהרגיש בזה: **ע"ב** ד"ה הא נתן. משום דלא פסיקא ליה כו'. משמע אבל בנתנה היא ואמרה היא דקתני א"מ פסיקא ליה דגם באדם חשוב א"מ ואפי' למאי דמסיק דבנתן הוא ואמרה היא ספיקא. ולא כן כתב הח"מ, בסי' כ"ז ס"ק כ"ב ע"ש. אך ק"ל לפ"ז מש"כ התוס' לעיל (ד ב) ד"ה היכא דיהבה לדידיה ל"ד כו'. הא י"ל דדוקא נקיט דלא רלה הש"ס למיתת לספיקא כדמסיק הכא. אבל ביהבה איהי פסיקא ליה דאפי' באדם חשוב א"מ. וי"ל דס"ל להתוס' כמש"כ הר"ן בדעת הרי"ף דספיקא זו אינה אלא מדרבנן אבל מדאורייתא לית בה מיחוש כלל: ד"ה הב"ע. ומדקאמר שמואל מוקי כו' מכלל דאיהו לא ס"ל כוותי' כו'. ולעד"נ יל"פ כוונת הש"ס שם לימא דסבר שמואל כו' דר"ל דיהא מוכח מכאן ג"כ דסבר ידים שא"מ לא הוויין ידים ויהי' קיימא לר"פ ולאביי דמעתין. ואע"ג דכבר הוכיחו כן מהך דנזיר י"ל שהוא ע"ד דאמרי' בפסחים (קב) ולאו מי אותבינהו כו' נימא מהא נמי תיהוי תיובתא. ובפרט דהא דנזיר איכא לדחויי וכפי' הגי' שהביאו בשס"ד. ודאי דמכאן לא איריא דשמואל מוקי מתניתין כר"י כו': באו"ד (בד"ו) וכן הוא דכותב טופסי גיטין כו'. כוונתם לנה דמייתי הרש"א דמשם מוכח דס"ל לשמואל דא"ל לכתוב ודן כו':

דף ו ע"א גמרא תפוסתי מהו. לכאורה לשון זה לא מלינו בקרא אלא על תפישה לביאה אבל לא לשם אישות ולא עדיף מחרופה דמשמע לקמן דלא מהני אלא ביהודה ועי' בר"ן ויתיישב לך: שם ואי לאו דעסוקין בא"ע מנא ידעה מאי קא"ל. ג"ת אחרונות נראה מפרש"י דל"ג להו. ואולי דשיגרת לישן דלעיל הוא: רש"י ד"ה במאי עסקינן. וכן בהגך ליפני דגירושין. ל"ע על איזו ליפני דגירושין קאי. דהרי את משולחת כו' שבדבורי שמואל הם ליפני דברירי טובא (ולעיל פריך עלייהו מאי קמ"ל) וגם ליפני דאוני איסך כו' ברירי נינהו אלא דלא מהני מטעם אחר (ועי' טו"ע סי' קל"ו ש"ג וים מי שאומר כו'. מ"מ לשון מנא ידעה מאי קא"ל אינו נופל עלייהו). וכ"ל להגיה דל"ל בגירושין וכ"ל אם א"ל אין את מיוחדת לי וכן בכולהו. ולשון על עסקי גיטה דחקוהו. אבל יותר נראה דשיגרת לישנא דמתניתין דמייתי נקיט: תד"ה לא. מיהו לישנא דעמהן ל"ת הכי כו' אלא לאמתו. ע"ב הי' לפניהם הגי' עמהן בנו"ן כמו שהעתיקו וכ"ה ברש"י ולקמן בגמרא (יג) וברא"ש. ולכן פי' הרכ"ע דר"ל עם הנשים דאי הוה קאי על גיטין וקידושין הל"ל בהם. ודקדוקם עליו אינו חזק כ"כ דאטו לא מ"ל בים לו נשים הרבה: **ע"ב גמרא** הרי את לעלמך מהו כו'. לכאורה לשון זה הוא ההפך מן הרי את כשפחתי דתני לעיל דמקודשת ול"א דלמלאכה קאמר. וי"ל דלעיל ע"כ בנערה מיירי דים לה יד לקדש א"ע. ולשון כשפחתי אם נאמר דלמלאכה קאמר הייט לאמה. והא נערה א"י למכור א"ע לאמה כמש"כ התוס' בב"מ (יב ב): שם א"ל ר"כ לרב אשי. בגיטין הגי' א"ל רב מגין לר"א: רש"י ברכ"ע אם כתב לשון זה בגט. ל"י מה דחקו לפרש כן דהכי לשון גרוע גריע מאם לא אמר לה כלום כדלעיל: תד"ה דאכוות. לא נהירא כיון שהיה נותן לה כו' כל"ל: ד"ה לא. וגדולה מזאת אמרו כו' משמע כו' אבל אם פירש כו' וה"ל אותא נמי שמת כו'. לע"ד אין משני אלו ראיה. והוא דדוקא בתנאי שהדבר שקול אם יקויים התנאי או לא אמרי' מדלא כפלי' משמעא אינו מקפיד כ"כ על קיומו. אבל דבר שהוא קרוב דודאי כן הוא כמו שמדמה היינו שאשתו אינה מעוברת ושיסע לא"י מה לו לכופלו:

דף ז ע"א גמרא א"כ ה"ל נכסים שים להם אחריות נקנין עם נכסים כו'. כה"ג בב"מ (מז): שם ה"ת היכא דמקדים דבר שאין הגשמה תלויה בו כל"ל: שם מי דמי התם בהתנה הכא דעת אחרת. ופרש"י וזו לא נתרלה אלא לאביו. תימה א"כ על ידם תתפקע הקידושין בכולה כי פי מעכב עליה. אח"ז מלאתי בחדושי הרשב"א שעמד בזה וע"ש ישובו: תד"ה א"כ. אבל בן חורין לא אתפקע כו'. אבל עבד אפילו עברי נמי כקרקע כדמוכח לקמן (כח): ד"ה ומזר. דלא שייך כו'. לכאורה מ"ל כגון שהקדישו להתכפר בה אחר עי' תמורה (י) ובתוס' שם ד"ה אמר רבא: **ע"ב גמרא** כיון דא"ל בפרוטה ופרוטה כו'. לכאורה נראה למחוק תיבת ופרוטה וכן ליתא ברש"י ורא"ש. ואולי דוקא נקיט בשאמר על שלייה השניה ג"כ פרוטה אבל אמר חלי פרוטה כיון דלאו בר תפיסה הוא ע"כ סיפא דמילתא אריכא קאי והוה בכלל בעייתו הראשונה: בסה"ע א"ד בכלל דהו נמי פליגי עי' מהרש"א לקמן אדברי תד"ה מנא אמינא לה: רש"י ד"ה אי דאמר בדמיהם הס"ד ומה"ד ושוו: תד"ה ש"מ ליפרוך מר"ש דמתניתין ט' גבי תפרים נקבה לעולה כו' כל"ל: בסה"ד משום דהוה יחידאה. עי' מהרש"א. ואולי יכוונו דלהכי מייתי מר"ש דהשתא לא הוי ר"א יחידאה כיון דגם ר"ש סבר כוותיה. ודר"א ל"ל לאתויי הואיל דבמתניתין הוא ומשניות היו שגורות בפי כולם כמש"כ התוס' במגילה (י) בד"ה ומ"ם: ד"ה שתי דשי בגדולות כו' פשיטא כו'. לכאורה י"ל דמיירי שאמרו שיהא שייך כסף הקידושין לאב דמקודשת מדין ערב. ודאיתון להכי י"ל דהאב דבנים נמי מיירי שהוא נותן משלו בעדם דמקודשות מדין עבד כנעני ויהי' בתר נותן דוקא ועי' בב"ם סי' ל"א סקמ"ז:

דף ח ע"א גמרא א"כ אלעזר שתקדשי לי במנה כל"ל בנ"י: שם ואר"ה אמר רבי כל האומר ע"מ כו' כל"ל וכ"ה לקמן (ס ב) ומוכרח שם: שם הכא במ"ע דאמר במנה זו כל"ל והו' הוא ליון לסע"מ: שם ל"ל דיהבי' ניהלי' בגילית כו'. מדלא מוקי בדיהביה לגור וקבלתו ולאח"ז כשהסירתו מלאה דינר של נחושת משמע לי דכה"ג כיון דהיתה יכולה להסירו מיד ולבדקו ולא עשתה כן משתמא סברה וקבלה אפי' אם ימלא בו נחשת הואיל דאמר זו דמשמע כמות שהיא עי' ב"ב (לה) גבי מרתף זה של יין. אולם ליסנא אי דידעה ביה הא סברה וקבלה למ"ה ול"ע לדינא: תד"ה ומאי. דמה שהוא קונה ונקנה בכסף ל"ל כו' אבל עבד כנעני נקנה וקונה א"ע בחליפין כדאמרי' כו' כל"ל (ועי' הגהת הגר"א ז"ל) ומייתו מהא דהשולת דקונה א"ע בחליפין. ולענין דנקנה מפורש להדיא לקמן (כב ב): **ע"ב גמרא** לסוף אייקר אמנתא אתו לקמיה דר"א כל"ל: שם התם הוא דכי אתרה פ"ע פיקבלוס כל"ל: רש"י ד"ה אינה מקודשת. דהתם אוקי קאמרה לי' ט' כל"ל: תד"ה מנה. איתיבי' רבא לר"נ עד מ' כו' כל"ל: ד"ה תנס לפלוני. משום דס"ד ט' כשאמרה ע"מ לפלוני מכשאמרה ע"מ לאביך ל"כ דל"ל:

דף ט ע"א גמרא ואב"א התם נמי כתיב ואקח כו'. נ"ל דהלשון הפוך ושיעורו התם כתיב נמי (ועמש"כ במגילה (ד) בס"ד) ור"ל דתלבד ומכר מאחוזתו דכתיב בתורה כתיב ג"כ ואקח כו' דמפורש דהמוכר כותבו: שם כתב לה כו' הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו כ"ה הגי' בכי"ף והא"ם כצריכא ונכון: רש"י ד"ה מדעתה. והא דבעינן כו' והוא שנגרה. משמע דלענין הלשון אין נפקותא דאפי' לא נגרה יכול לכתוב הרי את ועי' בר"ן: תד"ה והלכתא. כדאמר הלכה כר' אלעזר כל"ל בנ"י: ד"ה כתב. אתיא כר' אלעזר דאמר ע"ת כרתי כל"ל: ד"ה אע"פ. אבל לקמן כו' יש לתמוה כו'. לכאורה גם נמכר נקנה אם הקונה אדם חשוב כדלעיל (ז) ע"ש בר"ן וי"ל: באו"ד וי"ל כו' נמינה אחרי תאי את ספר כו' כל"ל. וק"ק מדוע לא הביאו מן ואתן את הספר המקנה דקדים: ד"ה הא לא דמי. דמה גם הבעל כותבו. (תיבת בב"ד נראה למחוק ותיקון הב"ח לא מתחוור). והגה הרש"א הביא בשם רש"ל להוסיף כאן ודמי למוכר ע"ש. וכ"ל דר"ל דתיבות ודמי למכר הכתוב בדבור הסמוך לקמן אחרי דבעל כותבו ל"ל כאן (ומשם למחוק כי אין להם ענין בשם) וטוונתם בזה לתרץ דלא תקשה לפ"ז מאי פריך הא לא דמי כו' (ור"ל ומנלן כו' כפרש"י) הא כיון דקידושי

בשטר

שמר ילפינן תנא ושם נ"כ הבעל כותב . לזה כתבו דגם גט דמי למכר דשמקנה כותבו וכטעמא דר"פ ורב שרביא לקמן (ע"ב) דהל' כוותייהו לדעת הרי"ף והרמב"ם : ד"ה הלכתא. ודמי למכר . עמש"כ לעיל בסמוך : בא"ד כיון כו' מדברי קבלה אין להקפיד בכך . ר"ל כדאמרי' בתענית (יז ב) אלא גמרא גמ"ל ואתי יחזקאל ואסמכה אקרא : ע"ב גמרא אי מהתם ה"א עד דמקדש והדר בעיל . וק"ל מדוע לא נילף מקרא דיפ"ת דכתיב ואח"כ תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה דמשמע דע"י בעילה הוית ליה לאשה . וי"ל דהתם נמי איכא לפרושי עד דבעיל והדר קדיש כדכתיב והיתה דהיינו הוייה דקדושין. והא דלקמן (כ"ד יד) נפ"ל דיבמה נקנית בביאה מדכתיב יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה . ול"א דתרתי בעינן. הוא משום דכתיב נ"כ ויבמה דמשמע דביאה גומרת בה כדאיתא התם : שם מ"ל כגון שקדשה בשטר . וא"כ מיפרך הא דרבי והש"ס לא משני עלה מידי . ולכאורה ה"כ דרבי ס"ל כריו"כ בב"מ (לד ב) דמשמע גם אחד בפ"ע . וריו"ח סבר כר' יאשי' שם. ואח"כ מצאתי זה בחדושי הרשב"א . אך לפ"ז יקשה קצת ללישנא דא"ל ר"ל לריו"ח דמשמע דס"ל לר"ל כרבי וכריו"כ . ורבא לא פסיק כוותיה אלא בתלת . ובב"מ (לה ב) ס"ל לרבא כריו"כ . ואולי י"ל דר"ל קבל תשובת ריו"ח . ועי' חולין (כט ב) תד"ה אר"ל : רש"י ד"ה הדר פשטה. שהרי עיקר כו' . רצה בזה דלא מקשי מאי אולמא האי היקשא מהאי דהכי מהיקשא דהוויות להדדי נמי ילפינן כמה דברים : תד"ה הן . ור"ת פי' כו' וכן היה אומר ר"ת. דברים הללו הביאו הרי"ף והרא"ש בפ' הנושא בשם הירושלמי וכן התוס' עצמם בפ' שני דייני גזירות :

דף י ע"א

ד"ה עד . ובעי התם לר"מ האי ומתו גם שניהם מאי עביד ליה כו' כצ"ל ור"מ שני למתוק . אבל ק"ל דמשמע דר' יאשי' ור' יונתן פליגי גם בנשואה וכ"כ המהרש"א שם בסנהדרין . ושם בעי לריו"כ האי ומתו גם שניהם מע"ל : בסה"ד וי"ל דניחא ליה לדחוק כו' כצ"ל ומלת לתנא למחוק : שם מתניתין דיוצא דופן כו' . תמיהני על מהר"ש שם בסנהדרין שכ' דברייתא היא והלא משנה ערוכה היא וכדכתבו התוס' כאן ושם : ד"ה כל . ור"ת תירץ כו' וה"ק תחלת הערה קונה כו' ולמ"ד הערה זו הכנסת עטרה ק"ל דהא מסקינן ביבמות (כ"ד נו) לריו"ח דאמר כן דמכאן ואילך אינו אלא נשיקה ופטור . ופשיטא דקידושין דילפי מעריות לא עדיפא מינייהו : ד"ה ומקבל ; ומביא ראיה מהא דאיתא בירושלמי כו' כצ"ל : ד"ה וחייבין . הל"ל אדעתא דהכי לא ייבם . ק"ל דהא קי"ל בר"פ הבא ע"י דבלא כוונה נ"כ קנאה ופ"ש בגמ' וא"כ מאי הוה דלא כוון אדעתא דהכי ולכן שפיר קאמר אדעתא דהכי לא קדים ונכללו שניהם בזה דכיון דהראשון לא קדים אדעת' דהכי א"כ נכרית היא אצל השני ונופל גם עליו לשון קדושין וגם הוא לא כוון אדעתא דהכי : בא"ד והר"כ דוד תירץ דאיצטריך כו' . ביבמות וסנהדרין הביאו זה בשם הריב"א : ע"ב רש"י ד"ה ה"ד . א"כ ביאה שלאחר חופה כו' . עי' בהגמ"ר שי' תקמ"ו שהביא בשם רש"י דחופה שקודם קדושין נ"כ מהני . אבל לכאורה אינו מובן מה דחקו שלא לפרש דר"ל ביאה שלאחריה היתה החופה דומיא דכסף שע"י חופה ועי' בסמוך ישוב לזה : תד"ה זו שביאתה מאכילתה ע"י חופה א"ד כו' (כצ"ל) א"ת וניתא דיו אסוף דינא כו' . לכאורה תמוה דכיון דיליף הק"ו מביאה וחופה יחד מאי שייך לומר דיו . וא"ת דיו כזה תיבטל כל דיני ק"ו נמצא אם הי' יליף אף מביאה לחודא ניתא נ"כ דיו מה התם ביאה אף כאן ביאה . ואולי משום דלא הזכיר בהק"ו אלא ביאה לבדה משמע דעיקר הק"ו ממנה וחופה איננה בה אלא תנאי וס"ל דחופה הקודמת לקדושין לאו כלום הוא. ובזה יובן פרש"י שפי' דביאה מאכלת אף לאחר חופה ודו"ק : ד"ה רבינא. פי' רבינא בא כו' כצ"ל :

דף יא ע"ב

גמרא והרי מעשר דכ' וצרת הכסף כו' וכן איתא בבכורות . ולכאורה קשה מדוע לא הביא קרא דונתת בכסף המוקדש ומיירי בהפדיון וכן הביאו רש"י שם . ואולי משהוא לא הוה קשה די"ל דה"ה שוה כסף וכמו בקדושי אשה דאמרי ב"ש ובשוה דינר ופרוטה לא גריעא משום כסף ולא קפיד קרא אלא על הכמות אבל וצרת דדרשינן כסף שיש עליו צורה א"כ מוכח דקפיד נ"כ על האיכות דהיינו צורה דכסף צורי דהוא דינר או מעה ומיושב בזה גם קושיית מהריב"ל שהביא המהרש"א . ועי"ל משום דהאי קרא הי' שגור בפיהם לדרשת כסף צורה . ולדרשת אע"פ שצרורין יהיו בידך (דב"מ מ ב) לכן מייתי לי' ועי"ד שכתבתי בס"ד בר"פ במה מדליקין ע"ש : שם כסף הכסף ריבה . בבכורות הגי' כסף כסף ריבה וע"ש בפרש"י ועי' בב"מ (מה) ודלא כהרש"א שהבין דהמכוון הוא מהס"א (וגם ר"י דרים הס' למעוטי כסף שני בספרי הובא בתוס' ב"מ נג ב) . ומעתה פרש"י בד"ה כסף כסף שכ' ועוד דהכא כספים יתירא כתיבא תמוה וכמו שהעיר הרש"א . וי"ל דרש"י לא היה גורס כאן ב"ת אלו יליף ממעשר . ומש"כ גמר כו' מפדיון מעשר הוא פי' מדידי' . ומש"כ ועוד דהכא כו' הוא פי' אחר . ור"ל דכוונת הש"ס דה"כ כתיב כסף יתירא כמו במעשר . ודע דבבכורות הגי' יליף קדש קדש ממעשר . ונ"ל דהוה כמו איכא דאמרי כמ"ש התוס' בנדה (ס"ד כג) ומעתה גם דברי הרש"א מיושבין : שם והרי הקדש כו' ואמר שמואל כו' . לכאורה הו"ל להביא ממשנה דפ"ת דערכין דפודין באיסר ולר' יוסי דשם אפי' בכבילה שהיא ש"פ וכמש"כ התוס' שם . ויש ליישב עפ"י מש"כ התוס' בערכין (ג) ד"ה ערל ע"ש : שם א"ק והפדה מלמד שמגרעת כו' . פשוט דר"ל והפדה דפ' משפטים והמניין לויקרא י"ע המתבש ושנה עוד בשגגתו לקמן (יד ב) : רש"י ד"ה והרי עטנה בשופו . נסי דמעה היא המטבע הפחותה כו' . לכאורה קשה דהא פי' לעיל כיון דאפיקתי' מפרוטה כו' אוקמוה אדינר. ולפמש"כ לעיל (ד ב) בתד"ה מעיקרא . דל"א סברא זו אלא בקדושי אשה א"ש : ד"ה קלוב . שנאמר בכן שקלים . אולי כוון למש"כ התוס' בבכורות שם בד"ה כל כסף קלוב ע"ש : תד"ה והרי . דבשלמא לקמן כו' לגבי אמה העבריה כיון דאפיקתי' כו' כצ"ל בלא ו' :

דף יב ע"א

גמרא רבא אמר ה"ע דב"ש שלא יהו בנ"י כהפקר . זה הלשון מלינו לב"ש עלמן ביבמות בר"פ ב"ש במשנה לענין אחר : שם דתניא פרוטה שא"ת אחד מא' כו' שם מעה כסף דינר כו' . והא דלא מפרש נמי שיעור דינר שהוא א' מכ"ה בדינר זהב כמו דמפרש בברייתא דר"פ הזהב ע"ש בתד"ה אחד משמונה . הוא משום דהאי תנא ס"ל דכספא מיגעא ודהבא פירא : שם א"ל בין דידי ובין רבין אליבא דת"ק כו' . מוכח דרשב"ג ות"ק פליגי בשיעור פרוטה . ולכן תמיהני על לשון התוס' שם שכ' הא דתניא פרוטה אחד מו' באיסר דזול איסרי כו' : רש"י ד"ה דומיא דיעוד . הרי את מיועדת לי במה שיש לי עליך . הוא כריב"י לקמן (יט) וא"כ אינו מקדשה בדינר . וע"כ הכא אזלא אליבא דחכמים דמעות הראשונות לקידושין ניתנו : ד"ה יותר מאלפים . מעה זו כו'. עמש"כ בשבת (פג ב) : ד"ה הא בקידושי ודאי . שמאחר שקידש בש"פ במקומם כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אביי ורבא לא סבירא ליה להא דר"ח . (בבא בתרא לג) : תד"ה אם. שהוא חלל ויעבוד כו' בשבת ובזה יש חיוב מיתה . פי' לקמן (סו ב) דאם א"כ נודע שהוא חלל עבודתו כשרה ודעת הרמב"ם בפ"ו מהל' ביאת ביהמ"ק ה"י דאפי' עבודתו שאחר שהוא נודע שנתחלל לא נתחללה וא"כ לכאורה אין בו חיוב מיתה . ולפמש"כ יבמות (לג ב) בדעת רש"י דאף דשחיטה כשרה בזר לכתחלה מ"מ שבת לא נדחה אלא ע"ש. י"ל דה"ה בחלל או אפי' כש"כ . ועמש"כ בס"ד בחולין (נו). ומה שהקשה בתור"ע בכתובות אות כ"ב על הי"ת אלו . עמש"כ ביומא (נה ב) : ד"ה בטעת . כדאמר לקמן כו' כי התם . ר"ל דכוונת כי התם הוא על ברייתא זו וכדפרש"י שם וא"כ מוכח להדיא דגרסי' בה מקודשת התם . ודברי מהרש"א בזה תמוהים :

דף יג ע"א

גמרא סברה אי שדינא לכו ומיתבדי כ"ה בד"י בד' וכן בסמוך : שם אילימא רלתה דאתרה אין כו' . מש"כ התהרש"א דרלתה לא משמע דאיסתיקה . כעלה מכ"ת הסוגיא דלקמן (סג ע"ב) ע"ש : שם מאי משמע כלמתרגם כו' . עפרש"י ועי' רש"א לקמן . ול"כ דלמסקנא קאי ע"כ תאבל וגו' על אלה לחודא וכן על פרלו לחוד . וכל הני דחשיב ביניהם לא קאי אלא על כולם יחד . והחילוק בין נאפו לפרלו הוא כיון דהולידו ממזרים חמיר טפי כדאיתא בחגיגה (ט) במשנה : רש"י ד"ה הדר יתבי . בשמעתי' דר"א הא דאר"י כו' כצ"ל : תד"ה כשם . תימה דהל"ל איפכא כו'. בעניי לא הבנתי תמיהתם דכיון דבקדושי אשה תנן בהדיא דא"ת בפחות מש"פ ובקרקע לא תנן אשמעינן דאף בקרקע הדין כן . ואיך יאמר איפכא לתלות תניא בדלא תניא : בא"ד דאורחיה דגמרא למינקט שאינו פשוט תחלה כו' כ"ל דל"ל : ע"ב גמרא אמר רב אסי אמר ר' יוחנן אע"ג כו' . מפרש"י משמע דל"ג אמר קמא : שם אלמה לא אפיקתיה ממיתה ואוקימתי' על עשה מידי דהוה אפסמו"ק כו' . לכאורה טפי הו"ל מחמותו לאחר מיתת אשתו דדמי לה דלר"ע בסנהדרין (עו ב) אפיקתה משריפה ואוקמה אאיסורא . לדעת רש"י ודעימיה איסור דאמור שוכב עם חותנתו . ולדעת התוס' ורמב"ם איסור כרת ולאו . וי"ל דניחא ליה לאתויי מהא דאליבא דכ"ע . משא"כ הא דחמותו לרי"ש באיסורה קיימא . וכן לאביי דאמר מתמעות דורשין א"ב ליתא לכ"ע : תד"ה לכ"ע . תימה כו' אפי' אין לו בנים כצ"ל וכן לקמן . וק"ל ניתא מה לגע שכן מתיר לעלמא אף במקום שאין לו בן תאמר במיתה שאין מתירה באין לו בן . וי"ל דגם שם מתירה מאיסור אשת איש שהיה עליה מחמת המת רק דאסירא לעלמא מחמת היבם באיסור לאו בעלמא וזהו שכתבו א"ד שמתיר לעלמא בכל ענין דר"ל בין אין לו בנים בין יש לו : ד"ה מדאמר . וי"ל א"כ ה"ל למכתב כו' בפ' יבמין . וא"ת א"כ אחות אשה דדרשינן עליה אפי' במקום יבום ה"ל למיכתב בפ' יבמין . וי"ל משום דמ"מ מישתפי נמי בעלמא בשלא במקום יבום משא"כ אלמנה דאינה אלא במקום יבום . ועוד דאחות אשה אינטריכא למיכתבא התם משום הקישא דר' יונה עי' תוס' יבמות (ג ב) ד"ה מה :

דף יד ע"א

גמרא לה ולא לה ולאחברתה . כהאי דרשא לקמן (ר"ד כג) : רש"י ד"ה ס"ג האי מיבעי ליה ויבמה בע"כ. נראה טעמו דלא שייך לישנא דואיתא הואיל דבאתת דרשינן ליה להכי . והא דלא מגיה לקמן בסה"ע בפירקא דואימא לה לשמה אע"ג דהיא ג"כ לפי האמת . כ"ל משום דלא הוזכרה דרשה זו בברייתא רק אמוראי נקטי לה בכ"ת : ד"ה א"כ . דלביאה גומרת אתא כ"ב דל"ל : ד"ה ולא לה ולאחברתה. שממותן שוין וכו' אם כתב כו' . תימה כיון שכותב פלונית ופלונית כדמסיק אפי' אין שממותן שוין נמי . וכ"ל דל"ל או אם כתב כו' : תד"ה ותהא יבמה . תימה מה לא"ח שכן נקנית בשטר כו' . לעי"ד גם יבמה מה שהיא זקוקה לו הוא ע"י אחיו שנקנית לו בשטר : ד"ה הא לא"ה . וי"ל דפריך ה' דכתיב אשר עלה תרי זימני כו' . לכאורה תמוה דהא דרשינן אשר עלה דכתיב

מרי זימני הוא דשנה עליה הכתוב לעכב א"כ איך יתכן למידרש ק"ו ודאי דלא גריע מתיעופא דופשא . ועוד הש"ס קאמר תוקה ואין ניקוס ונאמר אשר עלה . אבל פי' בדבריהם ביומא (לט ב) בד"ה דתנא ובדף מ"א בד"ה שתם ותעמוד על עומק דבריהם דהכא : ע"ב במשנה וקונה עלמו בשנים. עתוי"ט שכ' דאפילו מוכר עלמו הואיל ויוצא בשנים שקלב כו' . וזהו דוחק . ולפמש"כ המל"מ בפ"ב הל"ג מפרש"י והרמב"ם דבנמכר סתם יוצא בשש א"ש בפשיטות. ואולי דמכאן גופא הוא דדייקי להו . ובזה מיושב קצת קושיית הרש"א לקמן (טו ב) בתד"ה אמאי : גמרא המוכר עלמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית . מכאן ק"ל פרש"י בתמורה (ל) דמוקי שם פלוגתת רבי וחכמים דבמתניתין בדלי"ל אשה ובנים ופרש"י דרבי ס"ל דאף הוא רבו מוסר לו ש"כ. וזהו פלוגתא חדשה דבמקומה לקמן (כ) לא נמצא מי שיפלוג על ראב"י בהא דאין רבו מוסר לו ש"כ . שפי ה"ל לאוקמי במוכר עלמו דמלינו כאן להדיא פלוגתא. ולפי' הרמב"ם שם בתמורה (והוא כמ"כ שבפי' הרע"ב שם) א"ש · ולשיטת הריטב"א דאף לת"ק דהכא אינו ממעט אלא מכפייה אבל אם רלה העבד מותר (ובזה מתורץ קושיית התד"ה ולא) א"ש. אבל דעתו ז"ל לקמן (כ) דגם באין לו אשה ובנים דינא הכי . וזה תמוה מהא דתמורה וכבר תמה עליו המל"מ : שם ואידך ועבדך אחרינא כתיב . נ"ל עבדך בלא ו' : רש"י במשנה ד"ה ובמיתת האדון . וא"ע את יורשיו וכו' . נמכר בתחילתו נמי אמרינן לקמן בגמרא לך ולא ליורש. והכי הל"ל וא"ע את הבן . אבל הנמכר משלים לבן : בא"ד משלימן ליורשיו כצ"ל : ד"ה שמגרעת פדיונה. מדלא כתיב ונפדית כצ"ל וכ"ה לשונו לעיל (ס"ד יא): ד"ה תכרוהו ב"ד . דכי ימכר ע"י אחרים משמע , לכאורה הרי ימכר הוא מבנין נפעל כמו ונמכר הכתוב במוכר עלמו . ומלאתי להמזרחי שם שעמד בזה ונדחק : תד"ה הואיל . דרשינן בפ"ב דבכורות לעמיתך בכסף כו' כצ"ל : ד"ה מוכר . אמאי אילטרך והפדה כו' וי"ל ט' לגרעון כסף . והרש"א הקשה דהא נמי נילף מעובד כוכבים . ותירץ דהם הגרעון אינו אלא לפי שנות היובל דהא אינו יוצא בשש . אבל מה יענה לריה"ג ולר"ע לקמן (טו ב) דס"ל דיוצא בשש . וצ"ל לדידהו דמ"מ הגרעון לא כתיב אלא לפי שנות היובל · ולפמש"כ לעיל (ד ב) אילטרך שפיר והפדה למנין שאינה נקנית בפרוטה ע"ש :

דף טו ע"א

ד"ה ואידך הב' . ור"א דשמותי הוא סבר כר"כ . ולקמן דמסקי לפסוק כר"כ כתבו דבר"ם גרס ר' אלעזר . ואגכי תמה דמשמע דאי לאו דר"א הוה ניחא לפסוק כר"כ אף דחכמים (וגם ר"א היה בכללן) פליגי עליה וכמו דפסקינן טובא כיחיד נגד רבים היכא דמוכח (והכא נם תוטאי קאי בשיטתי' . וכן כ"ל דר"ש לקמן (יז) דגמר מיכה מיכה נ"כ בשיטתי' דהא וכי ימוך במוכר עלמו הוא דכתיב) והשתא דר"א נ"כ כוותי' מיגרע גרע . ועי' בנדה (ח) גבי הלכה כר"א בד' ותו ליכא כו' משום דקאי כיב"ב כוותיה ושם (בע"ב) משום דקאי כחב"ג בשיטתי' : ד"ה כי טוב. אבל בספרי לא דריש מידי מכי טוב לו עמך כו' . ואגכי מצאתי במכילתא בפסוק ואם אמור יאמר העבד כי טוב לו עמך שתהא טובתו שוה לך מכאן אמרו לא ישנה רבו עליו מאכלו כו' משלו : ע"ב גמ' אר"נב"י לעולם יליף שכיר שכיר וש"ה דא"ק יגאלנו כו' . לכאורה ראיה מפורשת לו מברייתא דלקמן (כ) ת"ר נמכר בתנה והשבית כו' אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים הואיל ונגאל בקרובים כו' ת"ל שכיר שכיר. הרי אף דיליף שכיר שכיר אפ"ה אמר הואיל ונגאל בקרובים כו' . אך לפמש"כ התוס' שם (בע"ב) בד"ה איתיבי' אין ראיה . וע"ע תמ"כ בברכות (כו) : תד"ה א"ק . ומהר"י תירץ כו' . עי' רש"א שהביא בנ"ע מהא דלקמן (כא) אליבא דר' לא תיבעי לך דאמר מי שאינו נגאל בשלש כו' ע"ש . ול"כ דהתם קאמר לפום מאי דלא אסכה שום תנא דלא יליף שכיר שכיר ולכן אמרי' דגם רבי יליף וא"כ ע"כ דרים מיעוטא דיגאלנו : ד"ה וריה"ג . ולספרים דגרסי כו' דלמא כו' אבל אחרים לא מצו למיפרקי' כו' . לכאורה לפ"ז מ"ק לקמי' א"ס הדר קושיא לדוכתי' הלא כבר ילפינן גאולת אחרים . וכ"ל משום דעתה פריך איך תדרוש דיוצא בשנת היובל קאי על גאולת אחרים כיון דלא מיירי קרא בהם וע"כ ר"ל דנפרש דשב על העובד כוכבים שקנהו כמו כן כי קאמר דמקרא נדרש בין לפניו בין לאחריו נאמר דבאלה אכולהו קאי וקרא דויצא ביובל שב על העובד כוכבים : ד"ה ורבי . לא בעי למאי אתא (ר"ל על מה קאי) דהא כו' אלא כו' . ר"ל דלא פריך אלא דנכתוב ואם לא יגאל באלה לא יצא דיליאת יובל כבר כתוב :

דף טז ע"א

גמרא · א"ק והתגלגלתם אותם כו' אותם בחזקה כו' . ק"ל הא מיבעי האי אותם למעוטי דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו לקמן (בע"ב) : שם אילימא דכתב ליה שטרא אדמי' היינו כסף . והא דלקמן (יח) פריך אביי אמאי נקיט מרגניתא כו' היינו אם נאמר בע"כ דהאדון והכא ע"כ ברלונו קאמר . מ"מ ליסנא דהיינו כסף ק"ק דהרי בפדיון הקדש ובכור לא מהני שטרא : רש"י ד"ה אדון כותבו . שהבעל כותב בתך מקודשת לי כצ"ל : ד"ה למעלה . לאחר י"ג שנים . כ"ל להגיה י"ב : תד"ה בעובד כוכבים . ולא יכעום עליו . אולי ל"ל ולא יגלום עליו כלישנא דגמרא ב"ק (קיג ב) : ע"ב גמרא הא תני תוטאי היא כו' . ק"ל אמאי לא מוקי לה כרבנן דלקמן (יח) דגניבו אלף ושוה פחות נמכר וקמ"ל דהסטנקה אין נותנין לבעל הגניבה לתשלום גניבתו . אלא אם יש עוד בהמותר בכדי דמיו או יותר נמכר עוד הפעם . ואם אין בהמותר בכדי דמיו אינו נמכר פעם ב' . וכן לר"א דשם אם אינו שוה בכדי גניבתו אף אם תלטרף הסטנקה שהיא קלובה כדלקמן (יז) לכל חד כדא"ל יעלה לכדי גניבתו אינו נמכר כלל : בסה"ע אבל יולא בגרעון כסף מעניקין לו שמילוחו מעמך כצ"ל : רש"י ד"ה שמילוחו מעמך . שיהא מקבל כו' . ר"ל אף דהוא בע"כ דהאדון מ"מ איט אלא שיהא מקבל כו' וקבלתו גרמה לו. ול"ע ברש"י גיטין (ר"ד פה) : תד"ה מה . וא"ת מכל הני כו' . אולי ל"ל מ"ת : בא"ד וכ"ת מה לשנים ויובל שכן מוליאין בע"ע תאמר במיתת אב כו' . והא ל"ל דע"ע נמי יוצא במיתת האב מהיקשא דעברי לעברי' . דאין שום סברא שתהא מוליאתו כיון דאב לא היה שייך כלל במכירתו . בשלמא עברי' הואיל והאב מכרה ובמיתתו פקע כחו ממנה לכן בדין שתפקע גם כח האדון שלא בא אלא מכח האב . ומ"מ מיפרך בזה הק"ו אף על גב דלא שייך כמש"כ התוס' בב"ק (ס ב) בד"ה כי שדית :

דף יז ע"א

גמרא כגון שברח ופגע בו יובל כו' . לע"ד הכל"פ דר"ל שברח ונתחייב להשלים ובתוך שני השלמה פגע בו יובל : שם ור"מ מינקא אתי לאשמעינן כו' . כה"ג ביומא (לה) . וכאן ק"ק דכיון דר"י ור"מ אכלל השתכון קיימי כדמוכח לקמן א"כ תוכרח לומר בדר"מ נ"כ הסך הכולל . דאי לא הוה משמע דאינהו קיימי נ"כ אפרטי . וגדולה מזו תמנא בתיו"ט פ"ד דבילה מ"ו : שם ואי בלר ליה מחד מינא ומפי כו' ל"ל בה . לעד"כ דה"ה אם לא נתן רק ממין אחד בכדי ע"ו סלעין נמי סגי דהא לקמן מרבינן כ"ד שיש בו ברכה ור"ל דאף דלא נתן כלל מגאן גורן ויקב אלא מד"א שיש בו ברכה כדי נתינה לכל חד כדא"ל דיו . וכן מהא דפריך לקמן אלא לר"י ור"ש האי גאן גוי"ק ל"ל כו' משמע להדיא דיוצא בכל מאי דנותן רק שיעלו דמי השיעור וכמ"כ בנותן בא' מג' מינין הללו בכדי השיעור דיוצא . והכא דנקיט ואי בלר כו' אשיגרת לישן דיומא שם נקיט ומלינו כיוצא בזה עמש"כ בס"ד בעירובין (קג ב) . והראשונים גמגמו הרבה בזה : שם ונילף נתינה נתינה מערכין . וכן לקמן בטעמא דר"ש . וכ' בתוס' רי"ד בכל ערכי אדם אין כתיב נתינה אבל במקדיש שדה אחוזה כתיב ונתן את הערכך ביום ההוא והוא זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף ע"ש . ותמיהני דזה כתיב בשדה מקנה ולת"ק דר"א בערכין (יד) במקנה נפדית בשויה . אח"ז מלאתי להמל"מ שהרגיש עליו בזה . וגם זה דחוק מאד לפרש לשון ערכין על פדיית שדה אחוזה . ועוד למאי דמסיק דר"ש מיכה מיכה גמר הל"ל אלא גמר מערכי אדם מיכה מיכה . גם מש"כ דהא דפריך ואימא בפחות שבערכין היינו בהקדיש שנה אחת לפני היובל דהוי סלע ופונדיון . אישתמיטתי' במתכ"ת הגדולה גמרא ערוכה שם רפ"ז דאין נגאל בגירוע פחות מב' שנים . אבל לעד"כ דהש"ס סמיך בכאן על הברייתא המובאה בחולין (קלט) דמוקי האי קרא דונתן את הערכך על ערכי אדם ע"ש . אח"ז התבוננתי בהגרי"פ ונראה שכוון למש"כ אלא שנפל בו ט"ס במש"כ וכ"כ בתוס' רי"ד וגם במקום ליונו : שם מה גאן גורן ויקב מיוחדין שיש בכלל ברכה . ק"ל דיקב היינו יין כדאיתא בסוכה (יב) יקב כתיב כאן כו' ומאי ברכה אית בי' . וזה דוחק לומר דיכוון כאן למה שאר"א שם מיקבך ולא יקב עלמו . והזמורות ראויין להרכבה והחרצנים לזריעה : רש"י ד"ה מעולת ראיה . דליתא אלא ב' כסף . תמיהני דפי' אליבא דב"ש כרים חגיגה ע"ש : ד"ה מיכה . בכל דבר הלמד כו' כצ"ל בב' : תד"ה חלה . ופריך והתניא השוכר כו' כצ"ל : בא"ד והשתא כו' דלמא היכא כו' דאגים הוא נוטל שכירות משלם . ליסנא דחזרה אינו נופל כלל על נפילת שכירות משלם אלא משמעו שיחזור הדבר לכמו שהי' והיינו דלא יעשה ולא יטול . ושפי ה"ל להביא ראיה מליסנא דחזרה דאינו נוטל אלא מה שהרויח . אבל ע"ש נפל בהעתקת הברייתא שבדבריהם וכצ"ל ושמע כו' שאחזתו חמה כו' נותן לו שכרו וכדאיתא שם : בא"ד ועוד נראה לחלק כו' דשנים דשכיר הן ג' שנים כו' . ולפ"ז ה"ל לכאורה דבנמכר ב' או ג' שנים לפני היובל וחלה אלים אין היובל מוליאו . ואולי אפקעתא דיובל שאני כמו בברח לעיל : ד"ה ונילף. וי"ל דשמא הל"מ הוא כו'. מוכח דנז"ם ילפינן מהלכה ודלא כהגל"מ בפסחים (פא ב) הבאתיו שמה בקולר : ע"ב גמרא א"כ מאי ת"ל אשר ברכך הכל כו' . קשה דהא כבר אפקינן ליה לרבות כל דבר . וי"ל דהתם דרשינן מאשר דרבוי' הוא כדאמרי' בסוטה (מו ב) וכ"ת מלשון רש"י . אבל מדברי התוס' משמע דדרשינן ליה בכלל ופרט וכלל . וכ"ל דהתם הוא מתתן לו וכ"ה לשון הרש"א מת"י ועי' לשון רש"י שבועות (ס"ד ד) : שם אמר מזקי' א"ק וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו . לכאורה יפלא מדוע ל"ק ולא עם הבן ועם הבת כדקאמר גבי גרלע ועמש"כ לעיל (יד ב) ע"ד רש"י במשנה . וכ"ל משום דבישראל בן קודם לבת בירושה . וע"פ עובד את הבן ולא את הבת לכן פרט תרווייהו. משא"כ בעובד כוכבים דאין חילוק ביניהם כמש"כ רש"י ביבמות (סב) לכן כללינהו כחדא . ותימה לי על האחרונים שלא באו דין זה בחו"מ סי' רפ"ב דבת כבן . דבשאר יורשין כ' הרמב"ם בפ"ו מהל' נחלות הל"ט שמניחים אותם לפי מנהגם : שם דתנן נוס כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא כו' . ע"ש הוא וכ"ל דתניא נוס כו' והתנן רוח חכמים נוחה הימנו כי במשנה דסוף שביעית הגי' בכה"ם רוח חכמים נוחה הימנו וכ"ת שם בירושלמי ובר"ש ובצ' בכ"ן ותראה שאין ביאור לדבריו כי אם לפי הגהתי · והא דלא מייתי מעיקרא ממתניתין הוא שלא תתעקש ותאמר כמו שנראה מהק"ל אות ק"ז שזה שרוח חכמים נוחה הימנו מיקרי אוב מד"ם ע"ש .

אבל

אבל באמת אין דבריו נראין כלל ומכ"ש לפי' הב"ש בדעת הטור שהביאו הט"ז סי' קכ"ו סק"ז דלכתחלה אסור להחזיר בכל ענין ע"ש אין מקום לדבריו כלל : שם כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה . לפרש"י קאי על קמייתא . ולפי' ר"י קאי אבתרייתא ועי' בר"ן . ולקמן כאן בגיורת ואסם כו' מתכפרה מיפתן . ועמש"כ בבכורות (מז) בס"ד : תד"ה מכבר . וא"ת אמאי ל"ק ליה נכלה כו' . ר"ל כמו דקאמר לעיל בפשיטות אמרה אף דבאמת גם אותה לא יליף לה אלא מקבלת כלום כו' כדאיתא בפ' י"ו ופ"ס סכן :

דף יח ע"א גמרא ודלמא יעבדה אומר שאני . ק"ל הכי הוא לקח נשים מבנות כנען וקי"ל דולדה כמוה ואינו בנו ליורשו (יבמות כב במשנה) . וי"ל דודאי גיירן קודם שנשאן כי הכהלה [illegible]

אבל אפי' גם היה שעמדה בדין בין הגניבות רק שנה עומד בדין על שתיקן יחד משמע מדבריו לעיל דהוזר ונמכר . ואולי ונמכר דקאמר ל"ד אלא דנגמר דינו להמכר כמו בכתובות (כג) לא נשאת נשאת ממש אלא כיון שמסרוה להכנסה כו' : תד"ה כאן בגניבה . ופליך בגניבתו טובא משמע כו' לאותו אדם עצמו כו' אבל בשני ב"א אינו נמכר ושנה . נ"ל משום דגניבה אפי' טובא משמע ופרשיהו לעיל מפרש"י וכדאיתא בבכורות (ד ב) . אבל לשני ב"א לא דבגניבתו ולא בגניבתם כדאמרי' ביומא (יא ב) א ולא לכן ודרשי הכינוי דבגניבתו על בעל הגניבה . ואף דלא נזכר מקודם . ומצינו כיוצא בזה אשר ילדה אותה ללוי (דברים כו כט) דילדה קאי על אשת לוי שלא נזכרה כלל . וכן הרמב"ם בפ"ב מהל' יבום הל"ו פי' אשר תלד דכתיב גבי והיה הבכור (דדרשי' ליה על היבם) דקאי על האם שלו שלא נזכרה בכתוב ועמש"כ במ"כ במדבר פ"ד אות י"ד : ד"ה אמר . ומאי י"ל דניכוף בני המשפחה לפדותה כו' . ל"י היכא מכוונא בדברי אביי דניכוף לבני המשפחה (דע"ז הוא דמקשה א"ס ע"ע נמי כו') הוא לא אמר אלא בע"כ דאב אבל לא בע"כ דבני המשפחה : ע"ב גמרא כיון שפירש טליתו עליה . ופרש"י האדון כו' . וכ"ל דמזה יצא המנהג לכסות את הכלה בהינומא . ויסד המנהג בקצת מקומות שגם החתן הולך עם הקרואים לכסותה . ומוב היה שהוא בעצמו יכסנה . ונראה דזהו שאמרה רות ופרשת כנפך על אמתך ר"ל כנפי כסותך . אבל נ"ל דפריסת בגד לא הי' נהוג רק ביעוד הואיל דעד עתה היתה לו לאמה לכן נצרך להראות לה אות שמעתה היא לו לאשה ומכסה אותה בבגדו להורות שמכיסן שוין מתכסין בכסות אחד כמנהג איש ואשתו. וכן רות שקראה א"ע אמתו לכן אמרה ופרשת כנפך על אמתך. ובזה יובן הא דלקמן דמוקי רבנן הא דבבגדו בה בקדושין דעלמא (דלא שייכא בהם פריסת בגד) הוצרך לומר וה"ק כיון שמסרה כו' : שם רא"א בבגדו בה כיון שבגד בה כו' כצ"ל: שם כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה . כתובות מג ב במשנה : תד"ה ר"א . כמו כו' וממלא חלבו . הן אמת שבעלי ה' ובעלי שם נקודות שוים בנטייתם . אבל מ"מ אין ראיה מנטיית חלב כי כזה לא מצינו אלא כשהפ"א פעל גזונית כמו חפץ עדר כמש"כ המדקדקים :

דף יט ע"א גמרא מלמד שצריך ליעדה. אולי צ"ל לידעה : רש"י ד"ה הוא תני לה והוא אמר בה מנפשי' האי טעמא כו' כצ"ל : ד"ה יעדה והפדה. אין יעידה כו' כצ"ל: תד"ה במאי. אלא שמוסיף עוד לשפחות אחר שפחות כצ"ל : ד"ה אים . דקס"ד שיהא נהרג כיון שהאשה נהרגת ע"י . ר"ל כמו שהבהמה נהרגת דהיינו משום תקלה וקלון כדאיתא בסנהדרין (נד) במשנה. ולי י"ל דקמ"ל דלא נילף מגם שניהם לרבויי' כמו דמרבינן מיניה את הולד בערכין (ז) : ד"ה ומדאורייתא. וקשה כו' מדרבנן ולפוקלה מן האתין כו' . וה"ה להאריכה גם כמבואר בנדה שם בגמרא : בא"ד ולכן נראה לי דמדאורייתא חזיא ליה בעלמא כגון כו' . ל"י אמאי נדו בזה מפרש"י דר"ל דזקוקה לו מדאורייתא . ואולי מלת כגון שבדבריהם הוא במקום כמו ע"ד שכתבתי בחדושי שו"ע או"ח סי' תר"ל סק"ד: ד"ה אומר. ואמרי' דמציאת הקטן אפי' לר' יוסי כו' כצ"ל וכ"ה לשונם בגיטין (סד ב) : בא"ד אחד זה ואחד זה זוכה (כצ"ל) לעצמו כו' מהסיפא דאומר אדם כו' . ל"י מדוע שבקי לאוכוחי כן מפירכא קמייתא דהם מכילד משתתפין דמשני ג"כ שאני שיתופי מבואות דרבנן. והם העמידו דבריהם באמת עלה דהסיפא : בסה"ד שהי' רוצה להוכיח שזוכה כו' כצ"ל : ד"ה במלוה בסופו . דא"כ איך תקדם בלא שטר כו' . לכאורה ה"ל דזה הוה כמו בגרעון (שהרי היא מתקדשת עצמה לו בעבור המעות שיש לו עוד עליה דלא גרע משום כסף) דא"ל שטר שחרור : ע"ב גמ' ואפי' סמוך לשקיעת החמה. ר"ל דאין שהות עוד לעשות עמו בש"פ מזה כ"ל כאיה לדעת הרר"א בערכין (לא) בתד"ה מיום . דלא בעינן מעל"ע לשעות דאל"כ מאי פסקא דבסמוך לשקה"ח אין עוד שהות : שם אם מקדשה לפסולין לא ימכרנה לפסולין. משמע דאף לכתחלה יכול לקדשה. וק"ל דהא לקמן (עח) אמר אביי קידש לוקה ועי' בהרא"ד רפי"ז מהל' א"ב וכל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת כדאיתא ביבמות (פד ב) ומסתמא גם אביה מוזהר ועוד דעובר משום ולפני עור . וגם לרבא שם משמע לכאורה מדברי התוס' בב"מ (י ב) בסד"ה דאמר דאיסורא איכא . אך בסוטה (מד) מוכח דלרבא אפי' איסורא דרבנן ליכא . ודברי התוס' הנ"ל יתפרשו כמו שהבין הנו"ב בחלק אה"ע סי' ע"ה ע"ש . ואולי לזה שכל רש"י לפרש פסולין דהכא ממזר ונתין דבהו לכ"ע אין איסור בקדושין כדפרש"י בסוטה שם וכ"פ הרמב"ם ברפט"ו שם. אבל מ"מ תקשה מ"ק אם מקדשה לפסולין כו' הא מ"מ בעינן קרא לפסולי כהונה : רש"י ד"ה לרבנן . דאי לאו מהכיא שעתא מתחלי במאי תקדשה השתא. ק"ל דכיון דמעות הראשונות לקדושין ניתנו ליהוי כאומר התקדשי לי בכן לאחר ל' אם ארצה : תד"ה מצל למתן, וקשה כו' המשל בא ללמד ולומר כו' כצ"ל וכן לקמן בפי' ר"י :

דף כ ע"א גמרא יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו כו'. יל"פ דאו או קאמר דומיא דתנן ביבמות (סא) כהן הדיוט ל"י איילונית אא"כ יש לו אשה ובנים דהביא שם התוי"ט מהרמב"ם דאו או קתני וכ"מ ליסנא דיחידי . וכן רש"י בפיה"ת לא כתב רק אם היה נשוי. והמל"מ כ"ע דמהגמרא משמע דצריך שיהי' לו בנים ג"כ . ואיני רואה שום משמעות : שם לא באת לידו עד שלוה ברבית כו' וסמיך ליה אל תקח מאתו נשך כו' . נראה דר"ל תדמזהיר את המלוה שלא יקח משמע דהלוה מכולה לתת וכיון שכן ודאי יבקש המלוה כל צדדי דהתירא אם ע"י זקוקים או ע"י עיסקא הנהוגים עתה . או שילוה מן העובד כוכבים : רש"י ד"ה אלא מנה . שתות מנה וככה מגרע כו' כצ"ל . ומה שפי' החשבון משם . לכבי לעיל (טו ב) והרמב"ם פסק כוותי' ה"ל לפרש החשבון עד שנת היובל וכן פי' בערכין ומה שנמחק שם מפרש"י תיבות עד שנת היובל הוא שבוש ועמש"כ לקמן (ע"ב) בדבריו : ד"ה אמר אביי הריני כב"ע . הוה רגיל למימר הכי . נראה כוונתו משום דאשכחן ליה גם בסוטה דאמר הכי ונשאל שמה ענין אחר . אבל שם פי' יום אחד היה כו' . וכ"ל דלפירושו דשם שתי השאלות דהכא ודהתם נשאלו לו במעמד אחד והש"ס סדר כ"א במקום הנאות להן . וכה"ג כ' התוס' בע"ז (סג ב) בד"ה ויתיב [וכן גם אנכי בב"ה כו] : תד"ה הא . אע"ג שמפדין אותה בע"כ . הוא לעיל (יח) :
ע"ב גמרא א"ד לקולא אמרינן לחומרא ל"א . ר"ל דה"ה דמבע"ל דלמא לא גמרינן כלל ואפי' לחומרא אמרי' דנגאל לחצאין וכדאמר אביי וכדמבע"ל גבי בית חומה היכא דלא גלי ל"ג ומשמע דאפי' לחומרא כגון דנתקלקל הבית . אלא אטו כי רוכלא ליחשב וליזיל . ולד זה דנקיט הוא לרבותא דאפי' בזה קמבע"ל : שם לקולא זבני' בשאה כו' . לקולא בפשיטות מ"ל שאם נתן חצי גרעונו . יהא דינו לעבוד את רבו יום אחד וא"ע יום א' כדין מי שחציו עבד וחציו ב"ח לב"ה קודם חזרה (ומפרש"י ד"ה לחצאין דלמ"כ ל"ע ועי' בר"ן) אלא אגב לחומרא נקיט בכה"ג : מה שכתב המהרש"א דבמקדים שדהו מאי קמבע"ל פו' מאי קולא וחומרא שייך ביה כו' . תמוה . א) כיון דקולא ודאי שייך ביה שלא יצא החציו לכהנים ביובל א"כ שייך שפיר למיבעי . ב) דשייך ביה גם חומרא כגון שנתקלקלה . ג) נ"ד במש"כ דקמבע"ל דלא מצינו זה בגמרא : רש"י ד"ה רבות בשנים . וכי אפשר להיות מרובות על שש כו'. ר"ל דאם היה הכוונה על שנים דמגאולתו עד היובל א"ל שנים כדמסיק אלא ע"כ דקאי על שנים דמהמכרו עד היובל דנופל עליהם שפיר בשנים דכבר נזכרו בפסוק שלפניו ופירושו דאם היו שנים מרובות עולה לכל שנה פחות מבאה היו מועטות ולכן פריך דיותר על שש לא הוו. ויש שנים מועטות דקאמר לא קאי לתמוה על ואם מעט נשאר בשנים דודאי מ"ל בנמכר ב' או ג' שנים לפני היובל . אלא הכל קאי על אם עוד רבות בשנים דברבויים אינם לא יותר על שש ולא פחות משש . והא דמביא קרא דואם מעט כו' הוא משום ב' דשנים לראיה דלא קאי על שנים דמגאולה עד היובל : אך כ"ז אליבא דריה"ג ור"ע דס"ל דנמכר לעובד כוכבים יוצא בשש אבל לרבי שפיר מתפרש רבות יותר על שש . אולם בל"ז חזינן דהסוגיא אזלא אליבייהו מדאמר בסמוך היכא דעבד תרי ופש ליה ד' כו' . אמנם בערכין פרש"י ופש ליה עד היובל . מפני דשם פירש הכל אליבא דרבי ולכן גם על וכי יש שנים מרובות פי' שם בע"א ע"ש ודו"ק בכ"ז : ד"ה שלוה . ומשמע נמי שגואל לחצאין כצ"ל : ד"ה לפי שמצינו . והכא נמי יתיב כו' כצ"ל : ד"ה מוכר שדה אחוזה. כדכתיב לפי רוב השנים. ל"י לאיזו כוונה מביא קרא זה דלא כתיב אלא על תחלת המכירה : תד"ה גאולתו . הא כיון דהוי גז"ש בין לקולא בין לחומרא אית לן למילף כו'. מצינו לאביי בפסחים (כה) דאמר דאף דיליף דבר מדבר בגז"ש מ"מ אמרינן דהלמד חלוק קצת מהמלמד דלהכי לא כתבי' בגופי' . ועמש"כ בשבועות (לג) עוד מקומות בש"ס כיוצא בזה . והכא דאשכחן לענין השבית והכסיף דאזלינן ביה לקולא לכן י"ל ג"כ דהגז"ש ל"כ אלא לקולא . וכבר הראוהו התוס' לעיל (ג רע"ב) גז"ש דאינו אלא להחמיר :

דף כא ע"א גמרא ההוא לקובעו חובה כו' . נראה דקס"ד דמן על שדה הארץ יחשב לא ילפינן אלא דינים המבוארים באותה פרשה : שם כדארנב"י לקרוב כו' ה"ל כו'. עמש"ל בפסחים (נד ב) בס"ד : רש"י ד"ה עבד עברי וכו' כדאמר לעיל ונגאל כולו כו' . הא דלא פי' משום גאולה גאולה משדה אחוזה כדפי' בהס"ע גבי בתי ע"ח . מפני דאיכא למימר ביה דלקולא גמרי' ולא לחומרא כדלעיל : ד"ה או דלמא . למיגמר אהדדא מלתא כו' כצ"ל : תד"ה אימיבי' בסופו. וי"ל דשדה מקדה עדיפא כו' פשוט דכוונתם על תחלת דין הק"ו . ואף שא"כ מוכרח לעשות יוכיח מבתי ע"ח ומע"ע מ"מ תחלת דינו הוא משדה וכ"מ בת' הרשב"א ומתורץ האך קשה כו' שבהמהרש"א וכן הק"ק שלו שבס"ד הסמוך . אך שם יקשה מדוע לא עשה התנא היוכיח מבתי החצרים ותו לא נצטרך להיוכיח דע"ע שמידם רבינא . אולם חזינן דהתנא לא חש להזכיר היוכיח דע"ע : ד"ה משום . עי' כה"ד . ומאי דפסיקא לסו לפי האמת דבתי החצרים אינו לוה וגואל לחצאין. לכאורה י"ל כמו דמרבינן בערכין מגאולה תהיה לו שיוכל לגאול מיד כן נלמוד דלוה וגואל וגואל לחצאין דגאולה תהיה לו משמע מ"מ : ע"ב גמרא דבר אחר המרצע להביא המרצע הגדול. נראה למחוק תיבות ד"א וכן ליתא בספרי : שם מרצע פרט וכתת באזנו כו' חזר וכלל כצ"ל . וכן לקמן בדרשת ריבוי ומיעוט עי' רש"י שבועות (ד ב) ד"ה דרים : רש"י ד"ה ההוא. תני ביה קרא כו' כצ"ל : תד"ה לקובעו . והכא לא שייך לאקשויי מאי בכל . עי' רש"א בדבור הקודם . והא נ"ל דע"ע הנמכר לעובד כוכבים יליף מיתורא דקרא גופי' דהא לארץ כתיב :

דף כב ע"א גמ' בה ולא בה ובחברתה . כה"ג לעיל (יד) : שם אם אמר יאמר עד שיאמר וישנה אמר כו' . קשה אם אמור יאמר ל"ל כיון דילפינן דצ"ל כשהוא עבד ובשעת יציאה א"כ הוה ב' פעמים . ואולי דאתי לאכויי דצ"ל ב' שכן ד' . אח"ז מצאתי כן להמל"מ בשם מוהריב"ל : שם ולו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כו' את אשתי ואת בני. לכאורה לריו"כ בסנהדרין (סו) דס"ל גבי אשר יקלל את אביו ואת אמו דמשמע נמי אחד בפ"ע ורבא בב"מ (נה ב) ס"ל כוותי' . ה"כ הכי באשה או בנים ועי' מש"כ לעיל (כ) ואפי' לר' יאשי' דהתם י"ל הכא דאתי את ופסיק כדאמרי' בריש מגילה ע"ש בע"א : רש"י ד"ה ה"ג אמר רבא . כל תחלת שש כו' להתחיל פריטה אחרונה כו' כצ"ל : תד"ה שלא . דתמר לא היתה בת דוד אלא כו' . ק"ק לפ"ז הא דאמרי' ביומא (כב ב) ואת הכבשה ישלם ארבעתים . ילד אמנון ותמר ואבשלום . משמע שהיתה בתו וע"ש בתד"ה שאה . וכ"ל דשם ר"ל מעשה תמר ואמנון ועיקר הכוונה על מעשה דאמנון בנו עמה וכמו במגילה (כה) במשנה מעשה תמר נקרא ומתרגם דעיקר הכוונה על מעשה דיהודה עמה כדמוכח שם בגמרא (וביומא א"ש עפי מה שאמר תמר ולא אמנון משום דהכתוב הזכירו על מיתתו לא רצה לומר אמנון אמנון) וכ"מ במגילה שם דמעשה דאמנון עמה היה חרפה לדוד דקאמר הא דכתיב אמנון בן דוד ע"ש . וזה שלא כדברי התוס' ביומא שם שכתבו ועוד דבת יפ"ת היתה . משמע שהבינו דהבזיון לדוד היה מחמתה . ואולי יכוונו הואיל דבת יפ"ת היתה לכן אינה אחותו דאמנון ולא היה הבזיון גדול כ"כ לדוד : בסה"ד דבירושלמי מצינו מחלוקת כו' . הוא במכות פ"ב ה"ו וריו"ח הוא דפליג שם על רב : ע"ב רש"י ד"ה לאוזן מאברא . לקיים כו' וכתת אזנו בדלת כצ"ל : גמרא ר' אסי כו' עד שתהלך לפניו מלא קומתה . בב"ב הגי' ר' אמי וכן כי ר' אסי לא מצינו בשמות התנאים : שם ועוד משכבי אשה כתיב הקישה הכתוב שלא כדרכה לכדרכה ר"ל דצ"ל. אח"ז ראיתי בר"ן שהעתיק כן : רש"י ד"ה הנדונה . מארץ כוש כצ"ל וכ"ה בר"ן ולשון רש"י שם מארץ כושים : ד"ה שלוף . שיהא נקנה בעבודתו כו' כ"ה בר"ן :

דף כג ע"א גמרא והא לא ת"ה דתניא בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דר"מ . לכאורה קשה דלמא הברייתא איירי בשלא מדעתו . ואולי דבריפא דברייתא נמי תני בכסף ע"י אחרים כמו במתניתין אלא דהש"ס קצרה וכה"ג כתבתי בברכות (כז) ע"ש : שם ואמאי כסף הואיל וקני לי' בע"כ כו' . נ"ל דר"ל והואיל אי בעו הני אחרים לקנותו מהאדון לעצמם לא היו צריכין לדעתו של עבד לכן קונין אותו לעצמו ג"כ בע"כ : רש"י ד"ה ושלש מחלוקות . אבל רישא ה"ק ליה רבנן כו' וכ"ש שטר דזכות . האי וכ"ש לא קאי רק על עי"ע (דמודה בו ר"מ) ומלת דזכות היא טעם על עיד"א ובהעתקת התוס' ליתא כלל מלת דזכות : תד"ה והא קמ"ל . וא"ת כו' . ולעד"נ משינוי לשון הש"ס דמעיקרא קאמר לא ע"י עצמו ועתה אומר ע"י עצמו לא . הוא דמעיקרא דהוה ס"ד דעל ידי אחרים הוא בכל גווני אפי' שלא מדעתו יש לפרש דלא ממעט ע"י עצמו רק מכל גווני אבל יש לד דעי"ע נמי כגון דאקנו ליה ע"מ שיצא בו לחירות וכרב ששת לקמן וכפי' ר"ת (ובזה מתורץ הוא"ת לפיר"ת דלר"מ מועיל כו' לקמן (כד) בתד"ה וכ"א) אבל עתה דמוקי ע"י אחרים דוקא בחד צד דהיינו מדעתו ע"כ מיעוטא דע"י עצמו הוא משום צד דאפי' ע"מ שיצא בו לחירות לא מהני וכר"א לקמן לכן אמר ע"י עצמו לא דר"ל בכל ענין ונכון בס"ד : ע"ב גמרא דתניא נראין הדברים כו' . וכ"ה בתמורה . אבל בגיטין משמע דר' יוחנן אמרה :

דף כד ע"א רש"י ד"ה וכ"ת לטעמיה . וכי פרקה ליה בזוזי כו' כצ"ל : תד"ה וכ"א . וכ"ת בירושלמי כו' ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל כו' . ק"ל הלא יל"פ כוונת הירושלמי דהאמר דנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה לר"ם אליבא דרבנן . או ע"מ שאקנה בה קרקע וכדומה דמהני אליביה אף לר"מ . ולר"א עכ"פ לרבנן : בא"ד וא"ת לפיר"ת דלר"מ מועיל כו' . עמש"כ לעיל בישובו בס"ד : ד"ה אלא . וקשה לר"ת דלא ה"ל להזכיר איש ואשה כו' . נ"ל דקושייתו איננה אלא לפי דמסקי בסוה"ד בפי' זוזי דידה . אבל לפרש"י דהיינו נכסי מלוג שהבעל אוכל מהן הפירות ובמס' גיטין (מז ב) אמרינן שאדם מביא בכורי אשתו וקורא ע"ש . ודאי לא טוכל לטעמו ממעשרו ונצרך לזה מיעוט דאיש ולא אשה : בא"ד ונראה לר"ת כו' והא דתניא בת"כ בפ' בחוקתי (כצ"ל) כו' לרבות את האשה שהי' ולא לענין חומש . וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' מע"ש הל"ב . ולהקרבן אהרן נעלם כ"ז שפי' שם לרבות את האשה שמוספת חומש . ולכאורה קשה לשיטתם התוספתא ספ"ב דסוטה דחשיב דברים שבין איש לאשה ולא חשיב הא דהאיש מוסיף חומש ולא האשה. אולם התוס' שם ספ"ג תמהו ממילי טובא דל"א להו : בא"ד ומיהו בתכם הזכיר ר"ת למען תלמד כו' . ולי ג"כ קשה דהא האי קרא כתיב בהעלאת גוף המעשר לירושלים לא בפדיונו : בא"ד כדאמר גבי מעשר כו' דקני ליה בעל למ"ד כו' . ולעד"נ כיון דתנן סוף פ"א דמע"ש דאין לוקחין עבדים וקרקעות מדמי מע"ש ועי' ביבמות (עג) בתד"ה נכסי כהן דזהו לכ"ע וא"כ אין יכולין לעשות מהן קרן קיימת בעבורה וע"כ הבעל אוכלן עד לכלה לכן ודאי נקראו דידי' ונכון בס"ד. אח"ז מצאתי להרשב"א בחדושיו שקדמני בזה : ע"ב גמרא א"כ שן ועין מאי אהני לי'. ר"ל למאי איצטריכו תרוייהו דסגי בשן לחוד למעט מומין שבסתר : שם קנס הוא קרא קא דרשי' . גי' זאת תמוה דהכי אפי' שן ועין דחשיבי מפורש אינן אלא קנס כמבואר בשבועות ספ"ה במשנה . וכ"ל דש"ס הוא וצ"ל קנס חכמים הוא קרא כו' : שם שאני אדם כו' . כדתניא המבעית כו' וחייב בד"ש . יש מקשים לפרש"י בב"מ (נא) דבחייב בד"ש אי תפיס לא מפקינן מיניה והכי העבד הוא כתפים א"ע . ול"כ דגלמא בקנס אפי' לצאת יד"ש פטור דכיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חדושו וכמו דמודה בקנס פטור אף לצאת ידי שמים כדמוכח ממעשה דר"ג בטבי עבדו בב"ק (עד ב) . ובלא"ה לפמש"כ הש"ך בחו"מ סי' כ"ח סק"ב בשם היש"ש לק"מ ע"ש . שוב ראיתי לשעה"מ בפ"ס מהל' עבדים שדבר בזה ולעד"נ כמש"כ : שם תניא אידך הרי כו' וסמאה אם יכול להסתמש כו' . משמע דוקא סמאה לגמרי אבל באינו יכול להסתמש אי"י לחירות . וכללא דמילתא דיש ה' חלוקים בעין . א) נהורא בריא . ב) נהורא כחישא ויכול להסתמש בה . ג) נהורא כחישא שא"י להסתמש בה . ד) סמויה לגמרי . ה) חטוטה : וא"י לחירות אלא אם עשה מא' ג' והוא דין דברייתא הראשונה . וכן מב' ד' והוא מברייתא השניה . וכן מד' ה' וזהו דינו דרב ששת לקמן . ולדין האחרון נראה שכוון הרמב"ם במש"כ בהל' י"ג וא"צ לומר אם היתה עין העבד כואבת כו' ועקרה לו כו' . אבל תימה לי מאי איריא כואבת אפי' סמויה לגמרי נמי : רש"י ד"ה בכולן. הראשי אברים קאי . לכאורה הכי הל"ל אשן ועין וראשי אברים קאי . ד"ה שהתורה זכתה לו . מש"כ הרש"א דלפ"ז לא א"ש הצריכותא דלעיל ע"ש . נ"ל דמעיקרא דס"ד למילף במה מצינו ופריך דהוו ב' כתובים הבכ"א ע"כ דהוה ס"ל דדמו לגמרי אהדדי לכן ה"ל כאילו כתובים ממש (עי' מש"כ בריש ב"ק כיוצא בזה) אבל לפי האמת דל"י לכו אלא מכלל ופרט או מרבוי ומיעוט יש חילוק ביניהם (עי' עירובין כח בתד"ה אהני ובמהרש"א) ולפי ריב"א שבתוס' א"ש טפי : תד"ה סמויה . דהטעם עשאו מחוסר אבר. מה שהקשה הרש"א משנו כלודה והפילה . נ"ל משום דשן לא מיקרי מחוסר אבר דדרך הוא שיפול מחמת זקנה . ועוד שלא נברא עמו . ולכן בבהמה אינו פוסל להקרבה ואף באדם אינו אלא משום מראית עין . ונטילת שן אחד גם בו אינו פוסל עי' בתוס' ר"פ על אלו מומין : בת"י דאפי' עינו סמויה בו כו' כצ"ל : ד"ה ת"ל . מכל החי מכל בשר כצ"ל :

דף כה ע"א גמרא ומשנה לא זזה ממקומה . פי' במה שציינתי לעיל (יב) ברש"י : שם רבי סבר והזה הטהור עה"ע כו' וטמא . משמע דדרים מיתורא דטמא דאל"כ הוה הריח מוהזה : והא דדרים לקמן (סב) מיני' לתרומה הוא מיתור דביום השביעי : ד"ה אין מטמאין מחיה מחיה . שם אחד מן הנגעים כו' . שמות הנגעים אינן אלא ד' בהרת ושאת ותולדתה . ומחיה אינה אלא סי' טומאה בהן כמו שער לבן ופשיון : בא"ד וכתיב בה לכל מראה כו' . נ"ל דמלת בה צ"ל לייתב מדוע נקיט מחיה ול"א אין מטמאין בנגעים עי' ברמב"ם פ"ג מהל' טו"צ ה"ח ובראב"ד שם . ודברי הר"ן בכאן תמוהים בתרתי . א') דמוכח מדבריו לסדיא דבעינן שיעור הנגע כגרים לבד שיעור המחיה . ובמס' נגעים פ"ד מ"ו מבואר דהיא ומחייתה כגרים עמא וכ"כ הראב"ד שם ועתוי"ט פ"ה מ"ב ד"ה והזר ובמש"כ שם . ב') מש"כ וכעדשה מחי' סמוך לו . ומבואר בכ"ד דבעינן שהמחיה מבוצרת : ד"ה רבי אומר . לא איצטרך כו' למנות בתוספת כצ"ל : ד"ה שניטל רוב הלשון . לענין מומי בכור שנוייה בבכורות כצ"ל : ד"ה רוב המדבר . אע"ג דדיבור בבהמה לא שייך כו'. עי' חולין רפ"ב בגמרא ממקום ששם חטהו ואימא מלשונו וע"ש בפירושו [וגדולה מזו מצינו בשבת (נח ב) דקרי דבור לזוג המקשקש] : ע"ב גמרא כתנאי כו' . כבר הביא דת"ק ורבי ור"ע פליגי בזה . אלא משום ר' יוסי דמחלק בהו נקיט לה : תד"ה כל הראוי לבילה. כשהתנדב ס"א עשרונים ויצטרך להביא בשני כלים כו' יצטרך להביא ב' לוגים כו' כצ"ל :

במשנה

במשנה דר"מ ור' אלעזר. כצ"ל בנ"י והוא ר"א בן שמוע תלמידו דר"מ אבל ר' אליעזר היה רביה דרבי' וכ"מ מונה בגליון הכ"ף בשם ד"מ. אך לפ"ז לא א"ש מש"כ התום' בד"ה כתמה כו' אבל אכתי קשה כו' והפה קתני ר' אליעזר כו'. וראיתי בכ"ן שהסתפק בהסיה דב"ת ג"כ אלעזר בנ"י והסכים גם דברי התום' מיושבין. והסכ"ף ג"כ בסכיסו משניתנו בד"ל אליעזר: רש"י ד"ס סדר ביה. נמתיה כו'. פי' בג' סכי"ף וכ"ן: תד"ה בכמה. משמע שנשלמו אותם ולא מקפס לו אדם כו': ד"ה בכמה ס כו'. ואינו רק פירכא כו' ולחלק בין תקח כו'. ומש"כ הכס"א דל"ש כולם במקח לא מתקבר לפלוגי בכסי ע"ש. אלמה לא קכי מלוני בה"ג (פו) לא שנו אלא בדברים שאין דרכן לסגביה אבל כו' כבגבהס לוין במשיכה לא ע"ש: באיד דקאמר התם ספינה נמי קנין במשיכה משמע שם דמשיכה. לכאורה כלאוה דמשלת נמי קא דייקי. אבל ע"ש דקתני התם לאותיות נקנות במסירה ופריך דספינה נמי כו' ור"ל כמו אותיות. ועי' בדבריהם שם בד"ה ספינה וכו'. ולפ"ז בדרוש משמע דמה שרצה סך ספינה נמי לא תקני אלא במשיכה: באיד ולא שום קנין מהני ברשות מוכר. כ"ד דהגבהה קונה בכ"מ:

דף כו ע"א במשנה שאין להם אחריות א"נ אלא במשיכה. מה שהקשה בתוי"ע מזה לר"נ בב"ק (יא) לפי' הרע"ב ע"ש. לדידי נק"מ כיון דכבר תני לעיל קנין עבדים בפ"ע שנקנין בכסף כו'. ואדרבה לדידי' ניחא טפי דנכללו גם בכאן לענין קנין משיכה דמהני בהו כדאמר שמואל לעיל (כב ב): גמרא במוכר שדהו מפני רעתה. פי' בזה לשון התו"ח. ול"ד דאדרבה שמואל סתמא קאמר במכר לא קנה. ולכך המגונא צ"ל דשמואל מודה בה ולר"א איכא לאוקמי מילתא דשמואל דאף מפני רעתה לא קנה: רש"י ד"ה שיש להם אחריות. שאחריות כ"א המלוה והנושה כו' כצ"ל. ועי' לשון רש"י שבכי"ף: ד"ה במזקה. או דים אמגרי. עי' ב"מ (יד) בתד"ה עד שלא. שמולקין עליו בזה: תד"ה ולמה. פי' מהרש"א וממש"כ עליו בב"ב (נא). ועוד נ"ל דכוונת קושייתם הוא דלכתוב ליה לשון מכר בלחוד ושקיל כבר המעות לידו: בד"ה ובוידוי בסופו. וגם משמע מי שאין לו קרקע מתודה. עי' מהרש"א ותוי"ע. ולכאורה נראה דע"ם הוא ול"ל אינו מתודה. וז"ל הירושלמי ר"מ בעי ולמה לינן אמר מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב ואת (כצ"ל) האדמה אשר נתת לנו. ר"י ברב בשם ר' יוחנן אמר שמועתא כן מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב כו'. ולפמש"כ הר"ש דבירושלמי איכא פלוגתא משמע דמפרש דר"מ שאל למה לא נאמר דפטור מן הוידוי דכתיב כו' וממתניתין מוכח דחייב מדלא תני לי'. א"כ ר"מ ס"ל דבאמת חייב דלא יפלוג על המשנה רק דשאל מדוע לא נאמר כו' ולשאלה יש תשובה וכמש"כ רש"י. וריו"ח ס"ל דבאמת אינו מתודה והא דלא תני ליה במתניתין י"ל דתני ושייר. וכ"ת מאי שייר דהאי שייר. י"ל דריו"ח לטעמי' דאמר שם לעיל דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיון ושייר גם ראיון. והנה הרמב"ם לא הביא דווידוי צריך קרקע. מוכח דפסק כר"מ. ולדידיה צ"ל ע"כ דגם ברא' חייב מי שאין לו קרקע דאל"כ מאי שייר דהאי שייר. ומיושב ג"כ מה שהקשו המחברים על הא דהשמיט הרמב"ם הא דר' אמי בפסחים (ח ב) שכל שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. ומהאמור נתיישב ג"כ הגי' שלפנינו במו' ונכון בס"ד: ע"ב גמרא ת"ש א"ר אלעזר מעשה בתדוני כו'. הוא ר"א בן שמוע התנא כי זהו ברייתא כדאיתא בב"ב: שם מי סברת בית סלע ממש מאי סלע כו'. לכאורה לפי מאי דמסקינן לקמן דלא בעינן צבורין יש לן לפרש בית סלע ממש ולא כן פי' הרשב"ם בב"ב. ואולי דלישנא מי סברת משמע ליה דהוא לשון תמיהה כלומר איך ס"ד לפרש כן: תד"ה מעשה. אדרבה גרע טפי שמא יאכלו ב"ב הכל ואף המעשר עצמו. תימה במאי גרע הא טבול למע"ר גם הוא במיתה כמו מע"ר שטבול לת"מ (כדאיתא ביבמות (פו) וע"ש בתד"ה אי מהתם) וכמו תרומה עצמה. ואדרבה תרומה עצמה לרב בסנהדרין (פג ב) איכה אלא בלאו לזרים. ועוד כשיאכלו הכל אין כאן מעשר דהא אמר שאני עתיד למוד ולא יבא לידי כך כמו בבקיעת הנוד בעירובין (ס"ד לז) וע"ש בתד"ה מיחל בסופו. וא"כ ודאי תקן באם ישיירו כדי המעשרות: באיד וע"ק והלא לע"כ כיון שלא אמר שיהא מעשר כצ"ל: באיד למה הוצרך לזה והלא לא ה"ל לירא כו'. מה שהעלה הרש"א בצ"ע. תמוה דהרי כתבו לעיל שהיה הרבה תבואה כו' וא"כ לא יאכלו מן המעשר כלום. ואם יאכלו קצת ממנו ישי' הכל טבל למפרע לפמש"כ לעיל: באיד ועוד ה"ל לפרש כמה מעשר כי הכיא כו'. לכאורה התם יודע שלוקח מאה לוג לכן אומר שני לוגין כו'. אבל ר"ג נ"י כמה תבואה היה שם לכן אמר עישור כו' ובזה פירש הכמות: באיד וע"ק כיון שלא קבע מקום לנפונו כו' מה הועיל בהפרשתו דהא תניא כו'. בעניי לא הבינותי מה בין שאני עתיד למוד דהכא להא דהלוקח יין כו' דאומר שאני עתיד להפרים דמהני ומועיל. והסיא דתוספתא הוא דוקא לענין חילול מע"ש עי' בדבריהם יומא (נו) ד"ה הלוקח וצ"ע: באיד (בד' כז) וקריאת שם דהתם כו' שיברכו הבעלים למי יתגוס כו'. הא ודאי דבבכור לחוד לא סגי אלא דצריך לזכותו כדעת ר"ג וכדתנן נותנין תרומה ות"מ לבעלים כו' ולשון הר"ם שם שיזכה אותן לבעלים וכן לשוגם בב"מ שיקנה אותם ללוי כו'. אלא דכאן הוסיפו דצריך ג"כ לברר לאיזה כהן ולאיזה לוי כו' כי כן משמע לשון קריאת שם:

דף כז ע"א גמרא והלכתא צבורים לא בעינן. יש לדקדק נ"ל לפסוק הלכה בזה הלא כבר נפשט דלא בעינן באין תולק ועי' בכ"מ ישוב נכון לדעת הרמב"ם. אמנם עדיין קשה מקני דמדקאמר ולטעמיך קני מי קתני כו' משמע דפשוט הוא דבעינן ליה וצ"ל לפסוק הלכה ביה. ובזה לתדתי ישוב מלשון רש"י והרי"ף והרא"ש והוא דמאי דפשיטא ליה הוא לומר קני ארעא. ומאי דפסיק הוא דל"ל ג"כ וקני אגבה וכ"מ מלשון הפוסקים. רש"י ד"ה לא שנו. אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע. כ"ל למחוק מלת והקרקע דמשמע לקמן דאותה קרקע שהחזיק בה קנה אף בלא נתן דמיה וכ"ה לסדיא ברא"ש ור"ן: תד"ה נתון. א"כ ה"ל לר"י מאתים זוז כו'. לפמש"כ בס"ד בסוף פאה ע"ש י"ל בפשיטות שלא ה"ל מאתים זוז במלואם ואפ"ה לא היה רוצה ליטול מ"ע משום הא דתנן התם וכ"מ שצריך ליטול ואינו נוטל כו'. אבל מע"כ הואיל דמעיקרא דדינא מה"ת שייך לו אע"פ שהיה עשיר רק מקנסא דעזרא ניטל מעשירים והוא שהיה עני נשאר על ד"ת. ואולי מחוייב הוא לקבל אם נותנים לו כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שו ס"ד לענין בכור ונכון בס"ד: ע"ב רש"י ד"ה לא שותות. דבעינן תחת אישה כ"ה במשנה שם. והגמרא דנקטה קרא דתחת אישך הוא משום דקרא זה כ"ע דרשי ליה למעוטי לר' יאשיה למעוטי ארוסה ולריו"כ שומרת יבם משא"כ תחת אישה דריש ר' יאשי' להקים כו' כדאיתא שם בגמרא. ומתניתין דשם אתיא כריו"כ: תד"ה במה ד"א. ה"כ לא מצי למיקני בהן קרקע. כ"מ להדיא לקמן בגמרא (מז). ובב"מ (ס"ד מו) הפתיקו מממא דגמרא דבמכר לא קנה. וליתא בנוסחא שלפנינו: באיד ובהאי נמי איכא כו' שקונה בלא כסף. כ"ל דר"ל דהאי שדה שמחזיק בה שע"י קונה שאר השדות קונה בחזקה לחודא בלא כסף כמש"כ לעיל: ד"ה עשר. והוא אחז במלפיים כו'. אבל הרשב"ם בב"ב (נג ב) בד"ה תפו מפרש דמחזיק באפקר (וכ"כ מפרש"י). ואולי ר"ל דמחוברים יחד ע"י חבל אחר והאפקר אינו אלא על ראש האחת. (אבל בפרש"י א"א לכוון כן): באיד כלומר ראוי היה להיות בידו. ולע"ד הנל"פ האי בידו כמו לקמן (סד) והכי בידו לשחיה למגל (וכן בד"ם) וכ"ל דבידו הוא לאחוז את האגד עצמו: ד"ה אלא. דכי היכי דמלבה מאיש איש קיטוי כו' כצ"ל וכ"ה בדבריהם ביבמות (נח) ד"ה אלא והוא כגי' שמתקה רש"י בגמרא דל"פ ארוסה ע"ש: ד"ה ה"ג. וכיון שנסתרה אין חופה תופסת בה כצ"ל:

דף כח ע"א גמרא קרקע הוא דעבדי אינשי דמזבני בלינעא. מה שהקשה בגליון מח"ס. הוא שם (מג). וכ"ל דעבדי אינשי ר"ל דים אנשים שמוכרין בלינעא ומעטם שכ' התוס' לעיל (כו סע"א) אבל רובא דאינשי מוכרין בפרהסיא מטעם שכ' הרשב"ם שם: שם חליפין מאי ניהו מטבע. מפרש"י נראה דל"ג תיבת חליפין. ובב"מ הגי' כל הנעשה דמים באחר מאי ניהו וכ"ה ברא"ש כאן: ע"ב רש"י בד"ה יש מפנין. ומטבע ה"ע דל"ע חליפין משום כו'. כ"ה שם (מה ב): תד"ה ה"ק. א"כ קשה דהא תנן בפרק השואל המחליף כו'. הגהת הגרי"פ דל"ל תניא תמוה דכן נמלא שם במשנה:

דף כט ע"א במשנה וכל תשמה למתים. ופרש"י דכהנים וכ"מ להדיא בגמרא. והא דלא מפרשי לענין טומאה ברגל דישראל מוזהרין עליה כדאיתא בר"ה (טז ב) משום דהסיא אף בטומאת נבלות ומאי איריא דנקיט למתים ועי' בתשו' ש"א סי' ס"ו: גמרא ואיהי מנלן כו' דכתיב תיפדה תפדה כל שמצווה לפדות א"ע כו'. לכאורה קשה דא"כ מוכח מזה דלריך לפדות א"ע וצ"ל למילף מן פדה תפדה לעיל. וצ"ל לפמש"כ הר"ן מגמרא דסנהדרין דהיכא דכי הדדי ניגהו מקרא עיקר ע"ש. לכן אי לאו דהוה ילפינן מקרא אחר דחייב לפדות א"ע לא הוה דרשינן כלל המסורת תפדה. אבל ק"ק על הר"ן דע"ש בגמרא דלא קאי הכי במסקנא. ע"כ נ"ל דע"ם הוא לעיל וצ"ל שם ג"כ תיפדה תפדה דכ"ה ברי"ף ורא"ש וכ"כ מפרש"י ורש"ל ורש"א: תד"ה אותו. וא"ת כו' דמ"ע שהז"ג הוא שנימול לח' כו'. לפע"ד דלא מיקרי זמ"ג אלא אם בזמן מן הזמנים בטלה המצוה לגמרי אבל מילה נוהגת בכל יום ויום אם יש תינוק בעולם שהגיע זמנו היום: ע"ב גמרא פודה את בנו ואח"כ עולה לרגל. הנה דמיירי דאין לו בכדי שניהם אמר ליפנא דאח"כ דמשמעו רק לסקדים כמש"כ הש"א תשו' י"ש ע"ש. נ"ל דר"ל בזה דאף שלא ישאר לו אחר הפדיון מעות על עולת ראיה (וז"פ דאינו רשאי ליראות בעזרה זולתה דכתיב לא יראו פני ריקם עמ"א סי' י"ב ס"ק ח') מ"מ יעלה דאולי ישיג שם מעות בהלואה או במתנה: שם אנא עדיפא מינך תוב את כו'. ברי"ף הגי' תיב את: שם דכי הוו עיילי במרין כו'. כה"ג לקמן (ס"ד לט) ובברכות (סב) וע"ש (מג ב): שם עד כ' שנה יושב הקב"ה ומלפה כו' כצ"ל: רש"י ד"ה ככתובה בשטר. דאין זה הוגאה כו'. ואין להקשות דליתו לקוחות ולימרפו מכאן דהא שיעבודא קדים: די"ל דמיירי שלקחו תפורש שלא באחריות. ולשמואל בב"מ (יד) אפי' בסתמא. ועכ"ז התום' הקשו שפיר דלימרו לכהן הנתנו לך מקום כו'. ואף דכבר נתנס בעד בנו מ"מ נ"ד לאישתדיף בב"ח דטריף ממשעבדי כתובות (נה ב) דהא מצי למיטרף מהכהן בעד האב דקדים. אבל לפמש"כ התום' בבכורות דהב"ח הם מה שקנה לא"כ ע"ש. י"ל דמיירי שקנה אחר שנולד הבן דאז חלו השעבודים כהדדי וקי"ל בכה"ג דכל הקודם זכה (חו"מ סי' ק"ד ס"ו) ובזה דנתן מדעתו גם השי"ך שם שקי"ד מודה. ולפ"ז לא נלטרך תו גם לדברי התום' דשם דמיירי דלא כתב להלקוחות דאקני ודו"ק:

ד"ה דלא מחייבה בסופו נ"ל דלא מיפקדה ללמד ודלא כהגהת הב"ח: ד"ה כל כריעה. ר"א ומתפלג כו' כצ"ל: תד"ה ואזיל. דמיירי שנשתעבדו קודם שנולד הבן. וכזה הוא לשון רש"י ותום' בבכורות. ונראה דל"ד אלא קודם שנעשה בן שלשים: ד"ה הא. א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים כו'. ולע"ד י"ל משום דה"ל כמו פת בסלו כדלקמן (ר"ד פב) במשנה לא"ק דר"א:

דף ל ע"א גמרא אריב"ל כל המלמד את בן בנו כו' כ"ה הגי' בד"י וכ"ה גי' הכ"ש ביו"ד ר"ס רמ"ה ועי' בק"נ: שם פ' דיפצר חציים של תהלים. מדל"ק חציים של אותיות כדאמר גבי ס"ת. וכן ל"ק איזו תיבה חציין דתיבות היה משמע לכאורה דיפצר הוא ג"כ חציין דתיבות וכליל לתרוויהו בקולר. אולם עראתי ומניתים ומלאתי אשר התיבות דמראש הספר עד תיפצר יתרים על דלאחריו קרוב לאלפיים. ובע"י הגי' חציין של תהלים באותיות: שם ושנכתם שיהו ד"ת מחודדין בפיך כו' שאמר אמור כו'. קרא לקרא ובספרי הגי' וכה"א אמור כו': רש"י ד"ה כזבולון. עד היכן אדם חייב ללמד כו' אמר רב יהודה כו' כצ"ל: בתר"י ד"ה יתר. תימה כו' דאפי' כו' מג' תיבות כו'. בס' מנחת סוב תמה עליהם ואמר שהעמיד התיבות דתהלים למניין ונמצאו יותר מי"ם אלף. ואם תעשה מג"ת פסוק אחד יעלה החשבון לפסוקי התורה עם ח' היתרים ועוד יתותרו יותר מאלף וג' מאות תיבות כו' ע"ש. ואנכי מצאתי בחלופי גירסאות בברכות (ז) על הא דוכתה רגע כו' וז"ל ויש גורסין שמונת אלפים כו' נגד פסוקי תורה הרי דהיה גירסתם כאן שמונת אלפים ובכור הדבר שכן היה ג"כ גי' הת"י ושפיר תמהו. ונראה שהיה כתוב בגימטריא ח' אלפים וטעה המעתיק מהא' פל ה' שקרובים במכתב וטעה תמשת. אח"ז ראיתי בע"י הגי' ח' וכ"ה במנחת שי פ' לו בפסוק וישם עליו את החשן. ובילקוט פ' עקב רמז תתכ"ה איתא פסוקים של חומש ע"ו אלפים ותתמ"ב ושל נביאים ע' אלף ורל"ד וש"כ ה' אלף וס"ג ס"ה כ"ג אלף קכ"ע והוגה בגליון שם דל"ל בש"ס שלשים אלף. ואני אומר שטוב יותר להגיה פסוקי תורה ח' אלף כצ"ל. רק העשיריות והאחדים לא יהיו מכוונים ובפסוקי כתובים תהיה הפלגה גדולה: ד"ה אל תגמגם. דאמר מר (מס' ד"א ט') למד כו'. מאמר זה הובא בברכות (ז): ע"ב גמרא תנא דבי רי"ם בני כ' כצ"ל: שם ה"ק לסו ניתן לה מידי ונלבשייה ונכסייה כו' כצ"ל: תד"ה אם ברזל. וה"ק וכפטיש יפוצץ מכה סלע. משמע דמפרשי דיפוצץ הוא מבנין פָּעֵל וזה לא יתכן דהכי לת"ד הפעל הוא בצירי ובְּפַעֵל דינו בפתח אבל יש לפרש דפטיש הוא הפעל וסלע הוא הפועל כמו אבנים שחקו מים וכן כתבו בשבת ובסוכה:

דף לא ע"א גמרא אמר ליה רבי נתגרשה מהו כצ"ל: תד"ה ועולדו. ובגמרת ירושלמי גרסינן כו'. הגרי"פ ליינו לפאה. וכן איתא בירושלמי בפרקין. ולפנינו שם ושם בלשון היותר נאות: ע"ב גמרא ואמר אין אין עד דמטא התם כצ"ל: שם גמין וסליקא לה כצ"ל: שם עברתו אמו מת אביו ילדתו כו'. כה"ג במגילה (יג): שם אמר אי ידעי לא נפקי. עי' רש"א בח"א. ול"כ דר"ל אי ידעי דהיזל אבתרי ותמות בדרך לא נפקי מבבל. דחשש פן טורח הדרך או עזיבתו אותה גרמו מיתתה. וכ"ל דכן פי' ג"כ הראב"ד בפ"ו מהל' ממרים ה"י דר"א חזר בו ממה שהלך מארלה ומוגל בזה מגמגום הכ"ן והכ"מ עליו מעובדא דא דר"א: שם הריני כפרת משכבו. עי' גה"ש. ואנכי תוסיף בסוכה (כ סע"א): רש"י בסה"ע לא יאמר כראין דברי פלוני. הטור ר"ם ר"מ כ"ע בשם הרמ"ה דזה א"ל דהיינו סותר א"ד. ול"כ מפני שתלינו שאין כח באמורא לחלוק על תנא. אבל כשמולא תנא אפילו יחיד שרבים חולקים עליו יוכל להכריע כוותי' קמ"ל דכנגד אביו גם בזה אסור. והוא כעין תירוץ הב"י שם. ועוד כ"ל דסותר א"ד היינו שמדחה דבריו בקושיות להראות טעותו. אבל בלי סתירת דבריו רק שמכריע לדעתו ולראיותיו אע"ג דממילא יסתרו דבריו שרי וזהו כשאר"י לקמן לאביו בלשון קושיא לסתור דבריו דמאי איריא כו' א"ל שמואל לא תימא לאבוך הכי כו'. וקמ"ל דלומר נראין דברי פלוני אסור: תד"ה איסתייע. אך יש בתדרש כו'. הוא בתנא דב"א רבא פ' למ"ד: באיד כך בני קרח שהיו בלועים כו'. נ"ע דהא כתיב ובני קרח לא מתו. ובתנא דב"א שם הגי' לנכון ע"ש וכן לשון הרימב"א בשם הירושלמי מדוייק בזה אבל לא מצאתי בירושלמי שלפנינו:

דף לב ע"א רש"י ד"ה פודין זל"ז. לצורך אביו. היינו שלוקח הבן מתחלה ממעות עצמו המע"ש בתורת חילול (עי' פ"ד דמע"ש מ"ו ובפי' הרע"ב) וכשיוצא המע"ש לחולין מ"י חוזר ומוכרו לאביו במחיר אותן דמים. או דאביו נותן לו מעות במתנה ופודהו ואח"כ נותן לאביו הפירות במתנה. או כפשוטו שיאמר לבנו הרי הפירות מחוללין על מעותיך: ע"ב גמ' ואין זקן אלא חכם שנאמר כו'. ועי' בתום'. ואף דמצינו אנשי סדום נסבו עס"ב מנער ועד זקן והם זקני אשמאי. הכא ר"ל דזקן דכתיב גבי חלוקת כבוד אינו אלא חכם: תד"ה מאי שנא. וא"ת כיון דבהדי שיבה נמי בעי חכמה כו' שיבה דכ"ל ל"ל כו'. לעד"כ דשיבה היא בבחינת גול (0) באותיות המספר כשהוא מוצב לבדו אינו נחשב למאומה. אבל כשנלטרף עמו אות אחר השוב הוא למרבה כי עושה מאחדות עשיריות. כן הוא השיבה לבדה איננה כלום אבל עם חכמה נחשבת גם היא וכ"ת דלריך שיעמוד היניק מפניו כדמסקי בסה"ד. וזהו כעין שדקדק הרש"א שם:

דף לג ע"א גמרא רבא מיקם לא קאי הידור עביד להו. עי' לעיל (לב ב) בפרש"י ד"ה הידור: שם ר"כ מסדר גוזאי כו' כמה נחמן בר אבא כו'. כה"ג אמר רב יוסף בפסחים (סח ב). מכאן קשה בין לפרש"י ובין לפי' התוספות בגיטין (ס"ד לא) בשתם ר"כ מי הוא. אח"ז מצאתי שקדמוני בזה גליון התוס' בב"ב (מו ב): רש"י ד"ה זמן חיובי'. בד' אמותיו כדלקמן. פשוט דכוונתו להא דבסמוך תנא איזוהי קימה כו' זה ד"א והמליין ל"ד: תד"ה אין. וי"ל דמיירי בעוסקין במלאכת אחרים. ודקאמר מכאן ע"כ ר"ל כיון דבמלאכת עצמן אינן חייבין תמילא במלאכת אחרים אינן רשאין. והכי פריך והתנן כו' דאפי' תימא דמיירי במלאכת עצמן מ"מ קשה מהא דמשמע דחייבין והרש"א במהכ"ת ל"ד: ע"ב גמרא ר"א פני פני גמר. כה"ג בסוכה (ס ב): תד"ה ואימא. וקשה דל"מ בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא. כ"ל דכיוונו לומר במלת בהדיא דמשמעות מורא איכא בהו. והוא דדרשינן בב"מ (סא ב) דלהכי נאמר יצ"מ גבי משקלות דאמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי כו' אני הוא שעתיד להפרע כו' ע"ש. ולכן כ"ל דברש"י ע"ם ול"ל מאזני לדק וגו' הכתוב בפרשה קדושים אצל יצ"מ. ומ"מ הקשו התום' שפיר דהא"ג דתני דבי רי"ם ושב הכהן כו' מ"מ מדדמי ליה ילפינן כדאמרי' בכ"ד: רש"י בסה"ע בד"ה עומד מלפניו. השניות הס"ד ואח"כ מתחיל ד"ה שנאמר:

דף לד ע"א ד"ה וכן שמחה. כדכתיב ושמחת בחגך כו'. עמש"כ בסוכה (כז ב). ועתה אחזה דגי' ושמחת אתה וביתך עיקר מדאמר אביי לקמן אשה בעלה משמחה. ואי קאי אקרא דושמחת בחגך הל"ל אביה משמחה דאשה בעלת איש מאן דכר שמה אבל אי קאי אקרא דושמחת אתה וביתך ניחא דאשה נקראת בית: ד"ה מה ת"ת נשים פטורות. דכתיב לבניך ולא לבנותיך. לעיל (כט ב) מפיק לה מן את בניכם ולא את בנותיכם. וכן הרגיש בזה הגרי"פ בתד"ה גברא: תד"ה ותפילין. ותימה כו' כיון דכלי קופסא חייבין בלילית כו' דבין ביום ובין בלילה כו'. לא הבנתי יפה הא דפסיקא להו למ"ד דחובת טלית הוא לחיובי' גם בלילה טפי מדלמ"ד דח"ג הוא: ד"ה בכל. פי' בקונטרס בין ע"ח ובין ע"ת. לפנינו כאן ליתא בפרש"י ע"ת רק בעירובין פי' כן. וג"ל דכאן הוא השמטת המעתיק. דכ"ת מהא דפי' לקמי' שבמקום כו' ושביתתו דלשון זה אינו טפל אלא על תחומין: ע"ב ד"ה אשה. דקאמר התם בן שא"ל לאמו כו' ואם הוא לריך לאמו כו'. הכי ליתני ליתנייהו פס לפנינו: באיד ופריך עד הכא מאן אתייה כצ"ל: ד"ה ה"א. בגס"ש ליין לעיין בזבחים כו'. ורלונו דמשם נראה סתירה לדבריהם ע"ש. אבל עי' בדבריהם בפסחים (ס"ד ב) ותראה שם ישוב לזה וכה"ג כתבו בערכין (יד ב) בד"ה איבעי': ד"ה והא. וא"ת כו' נ"ל דאמר לכתוב רחמנא תלה כו'. לע"ד נל"פ דהא דקאמר ניכתוב רחמנא תלה ר"ל לאגמורי לעלמא לכל מ"ע שהז"ג ולא בעי הקהל דגם לגופי' לא איצטריך דניליף ק"ו מטפלים. ועל תירוצם ק"ל דהא טפלים אין חיובן אלא על האבות וכדאיתא בחגיגה (ג) כדי ליתן שכר למביאיהן ואם כן נימא דיו דאף נשים לא ליהוי החיוב על עצמן אלא על בעליהן ואבותיהן או על מי ששרויין אצלו. אבל אם הק"ו כפשוטו יש ליישבו:

דף לה ע"א רש"י ד"ה דרכו לכבש. את הארץ כו'. והרע"ב בספ"ו דיבמות פי' לכבש את האשה: ד"ה משום כפרה. וי"ל דת"ת כו' היכא דכתב בה עונש כו'. ק"ק דהא יליף מיני' דהשוה כו' לכל עונשים אפי' במקום דלא כתב בה עונש לנשים: ע"ב ד"ה איש. דהא איתקש עבד כו'. נ"י למאי הוצרכו לזה הא מפורש כאן דאשה חייבת במלות: גמרא ואב"א קרא דת"ק כו' ולא תשחית את פאת זקנך כצ"ל: שם מדשני קרא בדיבורא כו'. עי' רש"א. ועי"ל דאיצטריך קרא למיכתב לא תקיפו בלשון רבים לדרשא דאחד המקיף ואחד הניקף וכיון דהתחיל בל"ר סיים נמי בל"ר ראשכם: שם א"כ ניכתוב קרא את שבזקנך. נ"ל דזהו שדקדקה התורה לכתוב את גבי פאת זקן (ובפאת הראש לא כתיב את) להורות לנו לדרוש יתורא דפאת דכיון דכתיב את היה די לכתוב שבזקנך: שם למסרת נגעים. פרש"י דחוק. ולע"ד נל"פ דר"ל לענין תגלחת טהרה דכתיב בה ואת זקנו ופריך כיון דבת טומאה היא אלמא דיש לה תפיבות זקן ה"ה לענין גלוח נמי וכעין שכתב התום' בד"ה להשחתה: שם ומוליא אני את הקרחה שאינה אלא במקום שער. מכאן כ"ל ראיה קלת להנ"י שהבאתי במכות (כ) דחיובא דקרחה איתא גם בזקן (ושם תמהתי עליו) מדלא קאמר שאינה אלא בראש: תד"ה א"כ. ונוכל לומר בבנין אב כו'. נראה דר"ל דנוכל לפרש ג"כ דניליף בב"א מכהנים דאינו אלא בפאת. ומש"כ והדר יליף כו' בפאת פאת כו' ר"ל אחר שהבאנו פאת בישראל מכהנים בב"א. ואין להקשות דל"ל ב"א הלא נוכל ללמוד מק"ו מכהנים שאינם מוזהרים אלא על הפאות ישראל לא כש"כ די"ל דבלא ב"א יל"פ דישראל לא הוזהרו על כל הפאות דזקן שכן חמש אלא על פאה מיוחדת כמו באמצע הסנטר שהוא שבולת הזקן. והגהת הב"ח בדבריהם א"כ ע"ש: באיד כגון הקפת הראש. כ"ל למחוק דאינה כתובה בכהנים: ד"ה וכי. פי' בקונטרס דס"ד דגדידה כו' כצ"ל:

דף לו ע"א גמרא כראשם מה ת"ל. נראה דסמיך על גז"ש דקרחה קרחה דמסיק. דאי לא גז"ש ולא הוה כתיב בראשם ה"א דבכ"ת כיגום שער אסור. או לאידך גיסא דס"ה

דאינו אסור אלא משפוע קדקוד ולאחוריו דשם נקרא קרחה כדפרש"י בפ' מזריע (יג מ"א): שם וכין לאביי כו' האי בניס אתס כו'. לכאורה זה יקשה גם לתנא דמתניתין: תד"ה אי לאו. ועוד קשה דתנא דמתניתין כו' והא אפי' אפאת אמר לעיל דקאי בני אהרן כו' כצ"ל: רש"י במשנה חוץ מסוטה ונזירה שהן מניפות מנחתן כו' שמנחתן כו'. לכאורה אינו מדוייק דבנזיר אין תנופה במנחה. (ר"ל במנחת נסכיו של עולתו ושלמיו) רק בהזרוע וכו' כדכתיב בקרא. אולם לשון המשנה משמע ג"כ דמנחת קאי נמי אנזירה. וצ"ל דקורא המנא לחלה ולרקיק דטעונין תנופה בשם מנחה כמו דהתורה קוראה לשתי הלחם בשם מנחה (בפ' פנחס) וכדאיתא במנחות (מו ב). וע"ש בתוס' ד"ה כל המנחות: ד"ה דבר אל בנ"י והניף. וכתיב בהסוא' תנופה והניף. זה הלשון לא כתיב שם אלא להניף: תד"ה הקבלות. שהרי מן והקריבו בני אהרן נפקא כו' כצ"ל: בא"ד ותנופה נמי איצטריך כו'. עי' מהרש"א ואישתמיטתי' גמרא יומא (ה) דמבואר שם להדיא דאינה מעכבת: ע"ב ד"ה אי דפנים. דמרבינן ליה מן ה' דהכהן המשיח. ר"ל מן ה' דהכהן וכוונתם על הכהן המשיח דכתיב גבי עבודתו ובמגילה (ט ב) דדריש ר"מ לרבות מן ה' מרובה בגדים הוא מן ה' דהמשיח דכתיב גבי חטאו. ובת"כ שלפנינו משמע דדריש מן תיבת הכהן דמיותר כולו. גבי עבודת פר כה"מ ע"ש ובק"א. ועל הכהן המשיח דכתיב גבי פר העדה לא נמצא שום דרשה. והמהרש"א ל"ד בכאן: ד"ה ומה. דכן עוף שעון מליקה בצפון כצ"ל וכן לקמן צ"ל מליקתו מ' שחיטתו: בא"ד אבל כהן כו' הלכך ליכא למעוטי בפירכא כל דהוא. מש"כ המהרש"א דליכא למיפרך ט' מה לבן צאן שטעון צפון כו'. לכאורה איכא למילף הק"ו מקדשים קלים דאינן טעונין צפון. ואולי דמ"מ איכא למיפרך שכן מינן טעונין צפון. ומש"כ דמשיק שם אותו בצפון ולא בן עוף בצפון. צ"ד דהמסקנא הוא אותו בצפון ואין שוחט בצפון אבל מקבל בצפון: ד"ה מכניס. דה"נ אשכחן גבי בכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו'. צ"ע דבפ"ג דבכורים מ"ו איתא דהבעלים אוחזין בשפתותיו והכהן מניח ידו תחתיו. וכן הביאו בעצמם בסוכה ובמנחות. וגם בסוכה מוקמינן מתניתין דבכורים כראב"י ואיהו אמר שם כהן מניח ידו ת"י הבעלים. אח"ז ראיתי למהרי"ט שכ' דט"ס הוא בדברי התוס' דהכא: ד"ה כל. אבל תו"מ אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע כו'. עתוי"ט. וצ"כ שכוונו להא דדרשינן בב"מ (פח) תבואת זרעך ולא לקוח וע"ש בתוס'. ולע"ד ה"כ לחלק משום דתנן ברפ"ב דחלה דפירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה ומשמע דהוא מה"ת ולכן גזרו בה טפי אטו דנכנסו לארץ ועמש"כ בחדושי להרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הל' כ"ב: בא"ד ואמר התם המבריך בזמן שהוא יונק מן הזקנה פטור מן הערלה ואם סיפק חייב כו'. נ"ל דצ"ל ואם פסק וצ"ל דפסק יניקתו מן הזקנה וכמש"כ לקמי' וכהפוסק עליה נוטין כו'. ומהרש"א נראה דגורס ואם ספק. ומה שליירו בקונה לאחר הבליכה כו'. נעלם מכ"ת הירושלמי הביאו הר"ש שם דמיירי שנעקרו הטעין. וטעמא ע"כ אי משום דרובן אינן יונקין מן הזקנה אי משום ספק ערלה דאסור בארץ ודלא כמש"כ הרש"א לשיטתיה דרובן אינן מחוברין לקדן. אולם כ"ז לר"מ שם אבל לת"ק מותר בשתם דרובן יונקים מן הזקנה ולכן א"ש טעם הר"ש להתיר דפסקינן כת"ק. ועוד דהתוס' מיירי בחו"ל ושם אפי' לר"מ מותר מספק לפי טעם הב' שכתבתי: בא"ד שאם אדם יודע כו' נזרעו כו' אחר י"ז בניסן. נראה פשוט דט"ס הוא וצ"ל אחר י"ו וכמש"כ לקמי' קודם י"ו. ולשון זריעה שכתבו הוא שלא בדיוק משום דתליא בהשרשה כדאיתא במנחות (ע) במשנה. ומשמע מדבריהם דאם נזרעו ביום י"ו גופי' שרי והיינו ע"כ משום דפוסקין כר"י שם (סח) במשנה דבזמן שאין מקדש אסור כל היום וכרבינא שם בגמרא וא"כ שעת ההיתר הוא סוף היום ולכן אם נזרעו בעוד יום סוף היום מתירן. אבל לכאורה ה"כ דלר"י כל היום גורם ההיתר ולא סוף היום לבד דכיון דדרים עד עיצומו של יום ועד בכלל היינו כל היום כולו. אח"ז מצאתי כן להנו"ב מ"ת חלק או"ח סי' פ"ד ולא זכר מדברי התוס' וכ"ת תמוה דבדבריהם שכתבו דרוב כו' קודם י"ו בניסן דמשמע דבו גופי' אסור:

דף לז ע"א גמרא וה"ק מ"ק חוץ מן הערלה ומה"כ דהלכתא גמ"ל. לא קאי אלא על הערלה וכיו"ח לקמן אבל כלאים אי דהרכבה דאורייתא היא מקרא. ואי דהכרם מד"ס הוא כדלקמן: רש"י ד"ה אבל אדם. ואע"ג דכתיב ביה מושבותיכם בסופי' כו' כצ"ל: תד"ה הרי. דכי נמי מדרבנן הוו עבדי מ"מ כו' כצ"ל: בא"ד דהא חשיב ערלה כו' דמשמע כו' דקתני כו' תימה דמזה לא משמע מידי דא"ל דהכל"מ היא וכך נאמר ספיקה מותר כדלקמן (לט) וה"ל לאתויי מדשמואל לקמן דס"ל הלכתא מדינה היא: ד"ה גלמדך. א"כ מושבותיכם דכתב כו' כצ"ל: ד"ה והרי. כדדרשינן בפ"ק כו' אבל אתה מבעיר כו' ע"ש דלא קאי הכי במסקנא: ע"ב גמרא מושב דכ"ר גבי מלה ומרור צ"ל. מרור נקיט באשיגרת לישנא דהא ביה לא כתיב מושב ובאמת הוא רק מדרבנן בזה"ז. וכה"ג כתבתי בפסחים (קטו) ע"ש ובגליוני רש"י ותוס' ליומי' כלל: שם ביאה דכ"ר גבי תפילין ופ"ח צ"ל. מה שהקשה הרש"א מדוע לא פריך מחדש לר"א. נ"ל דלק"מ דהא כתיב בתרי' והבאתם את עומר ועלה קאי הביאה: תד"ה לא קירבו. ועל כן לא נתחייבו בנסכים במדבר כו'. נראה דצ"ל ועל כרחך לא נתחייבו: ד"ה בזמן. וי"ל דתרי קראי כו' צריכי חד כו' וחד כו'. נ"ל משום דאשכחן לקמן (לח ב) דבזמן דאיכא שמיטת קרקע בארץ נוהג שמיטת כספים אפי' בחו"ל שא"כ בה שמיטת קרקע ובזמן שא"כ שמ"ק א"כ שמ"כ קמ"ל הכא קרא יתירא דאפי' בזמן שא"כ פסחים נוהג מלה:

דף לח ע"א גמ' והלא מ' שנה חסר ל' יום אכלו אלא לומר לך עוגות כו'. לכאורה אכלו העוגות ל"א יום (וכן איתא במכילתא פ' בשלח) מט"ו בניסן שילאו עד ט"ז באייר שירד להם המן וא"כ יהיה יתכון יום אחד. וצ"ל שדקדקה הברייתא לומר עוגות שהוליאו לאפוקי סעודת הבוקר דט"ו שאכלו בעודן במצרים שלא טעמו בהם טעם מן. ובט"ו באייר כלו העוגות ולא נשאר מהן על סעודת ערב ולכן התלוננו. ומה שאמרו במכילתא הביאה רש"י שם שאכלו ממנה ס"א סעודות היינו עם סעודת הבוקר דט"ו בניסן שאכלו במצרים ועי' רא"ם שם: תד"ה אקרוב. א"כ י"ל גזירה כזית ראשון כו'. כה"ג ביבמות (כ ב) גזירה ביאה ראשונה כו': ד"ה עד בואם. וי"מ איפכא כו'. לעד"נ להכריע כפרש"י מתרי טעמי. א) דהא משמע לקמן דהמ' שנה היו שלימות מיום ליום דפריך וכי ארבעים כו' והלא כו' חסר ל"י (ועע"א רים ר"ה) ובקרא כתיב דאכלו מ' שנה עד בואם אל ארץ נושבת ואם היא ארץ סו"ע הרי אז לא נשלמו עדיין מ' שנה. ב) דאיתא בב"מ (י ב) גגה חלרה כו' ת"ל ונתן מ"מ ופרש"י מדלא כתיב ובידה יתנהו. (התוס' פי' שם בע"א) חזינן היכא דכתיב הפעל קודם השם כמו ונתן בידה ל"ד יד. אבל אם היה בא השם קודם כגון ובידה יתנהו הוה משמע דוקא יד. ועי' פי' המפרשים במלכים (א כ' י"א) ולפ"ז לפרש"י הקרא מדוייק היטיב. אכלו את המן דפי' ל"ד המן לבד אלא גם אוכלים אחרים זולתו עד בואם אל ארץ נושבת. מפני שכבר נפסק לרדת לכן נמנעוהו מלאכלו לבדו. את המן אכלו ר"ל אותו לבדו עד בואם אל קצה ארץ כנען משום דאז היה יורד עדיין יום ביומו וכוון בעז"ה. אמנם ק"ל בין לפרש"י ובין לסי"מ דעד בואם משמע עד תחלת ביאתם והרי בר"פ דברים כתיב בעשתי עשר חדש גו' בעבה"י בארץ מואב גו' ועי' סוטה (לג ב). והירדן עברו בעשור לחדש. ועוד ק"ל לפרש"י איך קורא קצה א"כ לעבה"י מזרחה. הניחא לרשב"י בבכורות (נה) דהירדן נקרא ארץ כנען אבל לריב"ב שם דאין הירדן נקרא א"כ מאי איכא למימר: בא"ד וקצה ארץ כנען היינו סוף א"כ. נראה דר"ל תחלת א"כ ממש ולא באו רק לאפוקי מפרש"י לדידי' הוא בעבה"י מזרחה קודם התחלת א"כ: ד"ה לא. חלוק ממקצה ג' ימים כו' כצ"ל: בא"ד ושבע לנרצע פי' שאם פגע כו'. עי' מהרש"א. ועמש"כ בס"ד בחדושי בס' נת"ע אות ח'. ובמה שהשגתי בק"א לסע"א שם על הרש"א קצרתי קצת ולכן רבים גמגמו בהבנתו ע"כ מוכרח אני לבאר יותר פה והוא כגון אם נמכר בי"א בתשרי בחצות היום. כשיוצא בשש אינו יוצא אלא בשקעה"ח ביו"ד בו בשנת הו' עמש"כ לעיל (יח ב). אך כשפגע בו יובל אז יוצא בעצם היום לאחר שתקעו ב"ד בשופר דומיא דנרצע דודאי לא רצעו ביוה"כ משום חבורה. ונרצעו בס' בתשרי א"א דא"כ כבר התחילה שנת הז' בשקעה"ח דח' אלא ע"כ דנרצע בי"א ויוצא ביו"ד בשופר: ד"ה וה"ה. והכ"מ כו' ואם חסרו ב"ד חדש כסלו כו'. ולפ"ז מוכח דט"ו שבט דחדשים הוא. וה"ל להש"ס לאתויי מזה סייעתא לר' ינאי בר"ה (טו). ואולי משום דאיכא לדחויי דהכוונה הוא כא' מאלו הפירושים ועמש"כ בברכות (כו): ע"ב גמרא הלכתא מדינה. כה"ג בב"מ (לג) במשנה: תד"ה המשמט. ומשני בזמן כו' כגון במדבר דליכא חרישה וזריעה. ג"ת אחרונות ליתא ברש"י שלפנינו וכן נכון דת"ל דכתיב כי תבואו וגם היא חובת קרקע: ד"ה הערלה. ואין לומר דערלה תיהא ניתי בק"ו כו' כצ"ל:

דף לט ע"א גמרא והתניא ספק ערלה כו' בסוריא מותר. נ"ל והתנן כמו שהגיה הגרי"פ כי משנה היא בסוף ערלה וכן איתא לעיל דתנן ספק ערלה כו'. ולפלא על הט"ז ביו"ד סי' רצ"ד ס"ק י"ג שכתב דברייתא היא: שם והאנן תנן הכלאים מד"ס לא קשיא כו' כצ"ל: רש"י ד"ה הסוא למעוטי זרעים. דמשום דאפקי' בלשון זריעה כתב שדך. ר"ל דהמיעוט לא קאי רק על פשטי' דקרא. וכה"ג כתבו התוס' בב"מ (סא) לענין כסף דכתיב גבי לא תגזול. ועמש"כ בס"ד בכתובות (לד): תד"ה הסוא. פי' בקונטרס כו' דאין לוקין עליו. בפרש"י ליתא וכן נכון דלמעוטי ממלקות לא איצטריכא דאין מזהירין מ"ה אלא למעוטי מאיסורא: ד"ה לא. ותדע כו' צ"ל שדך דמשמע למעוטי ח"ל כו'. דמפשטא דקרא ליכא למוכח דא"ל דמיירי בהרכבה. ומש"כ הרש"א ע"ד רש"ל שדחוק ט'. לפמש"כ בס"ד ברש"י תרלה שהוא מורווח: ע"ב גמ' אמר אביי מתניתין דעבדין ליה יום טב ט'. לפרש"י נראה דהשתא לא נצטרך תו להא דרב שמעי' ודלא כהתוי"ט שהביא לתרווייהו: בסה"ע דכי טו טיילין בתרין כו'. לעיל (כט ב) וש"נ: תד"ה שאם. וא"ת בלא"ה נמי כו' רב חסד כו'. ולעד"נ דודאי מימרא דר' כרוספדאי שם דג' ספרים ט' בינונים תלויין ט' לא זכו כו' אתיא כב"ש. דע"כ לא דרשי ב"ה ורב חסד כו' אלא בדין דלאחר התחייה. אבל בהא דג' ספרים דמיירי בדין דעוה"ז לפי' שלין שם או בדין דעוה"ב (דהייע עולם הנשמות) לפי' התוס' שם גם ב"ש מודו דיש חילוק בין צדיקים לבינונים. ואף לעולם התחייה יש חילוק בינם לענין אם יש בהם עון דפושעים בגופן כדאיתא שם:

דף מ ע"א גמרא אמרו ליה שמא דבר ערוה כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אמר מאי ל"מ. דלא מזדמן לי כו' יש לי ללמוד כו'. פי' רי"ף בע"י: ע"ב במשנה כל שישנו כו' לא במקרא הוא חוטא. לכאורה זה מתאים עם האמור בפ"ב דאבות מ"ב יפה ת"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון: גמרא לשמיעים ס"א. ר"ל לשמיעת כספים: רש"י ד"ה יש דרך ישר. דרכי נות הימה. בעי"י הגי' היא: ד"ה מתחלתו משמע. מתחלת השנה מיו"כ כו'. וק"ל מאי קס"ד למקשה. וכן לשון הקשר דאמר המתרץ אינו נוח דמי פליג ע"ז וזיל קרי בי רב ביוה"כ תעבירו שופר כו' וקראתם דרור. אשר ע"כ נלע"ד דהמקשה היה סבור דמיוה"כ חייל יובל וא"כ איכא עוד עשרה ימים משנת ק"ד והל"ל ק"ד שנה וכמו שחשב מ' שנה לחלה אע"פ שאינם שלמים שהרי התורה נתנה בו' בסיון או בז' בו לר' יוסי גופי' בשבת (פו ב) ומשני הקשר מתחלתו משמע והיינו כרי"ש בנו של ריב"ב דאמר מר"ה חייל יובל. וא"ש טפי לישנא דמתחלתו כדקאמר בר"ה (ח ב) אליבי' מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה וכן בערכין (כח ב) אלא יובל בתחלתו ביוה"כ הוא הא מני רי"ש כו':

פ"ב דף מא ע"א גמרא א"ד בהא איסורא נמי אית בה כדר"י א"ר כו'. לכאורה כיון דקי"ל הכי כדר"י א"כ טעמא דמתניתין דקתני בו הוא משום איסורא וכ"ה בפי' הרמב"ם ודלא כהרע"ב שפי' טעמא משום מצוה בו יותר מבשלוחו. ואולי דצ"ל אע"פ שמכירה מ"מ מצוה איכא וכדמוכח מבבא דהאשה מתקדשת כו' ועי' בתד"ה אי איתמר. אבל מ"מ לא ה"ל להשמיע דינא דר"י א"כ. ופי' הרמב"ם בכאן מגומגם ע"ש: שם ואלא הא דתנן האומר לשלוחו לא תרום ט'. ק"ק מדוע לא הביא מרים תרומות עובד כוכבים שתרם את ש"י אפילו ברשות אין ת"ת דמשמע הא ישראל ברשות שפיר דמי. ואולי משום די"ל דמיירי שתרם משלו ולא הוי מן הפטור על החיוב לת"ק דר"ש לקמן. ובעיא היא בנדרים (לו ב) אי צריך דעת. וגם זה הוה כמו דאית ליה שותפות ביה לכן מהני טפי כדלקמן. ומהא דתנן שם פ"ג מ"ד הכהו את בן ביתו את עבדו כו' אין ראי' דעבד י"ל משום דידו כיד בעה"ב כמש"כ לקמן (ר"ד מב) בתוס' בס"ד. וכן הבית פרש"י בשבועות (מח ב) דהוא אחד מן השאין א"כ אית ליה שותפות: ע"ב והם אוכלים עמו כצ"ל ומלת ושותים למחוק וכן בפסחים ליתא: תד"ה נפקא ליה. וא"ת כו' מדאיצטרך לומר שהיה בבעלים כו'. לע"ד י"ל דבא לאפוקי אחיו הכהנים אף דגם הם מתכפרים בו והוו כשותפים בגווי' עי' בסוגיא דיומא (דף נ): ד"ה הנכרי. פי' בקונט' ליאסר כו' כצ"ל:

דף מב ע"א ד"ה ודילמא. דהא תנן כו' הרי שא"ל רבו כו' אלמא דמצי למוי' שליח כו'. לכאורה י"ל שאני עבד דידו כיד רבו כדאמרי' בב"מ (לו סע"א) ואפי' בפועל אמרי' שם (י) דידו כיד בעה"ב ועדיף משליח לענין מציאה: בא"ד א"כ האי ושחטו כו' ר"ל דאחד שוחט פסחים הרבה כו'. עי' רש"א. ונ"ל משום דקרא משמע דכל הקהל שוחטין פסח אחד וזה א"א משום דצריך כזית לכ"א א"כ ע"כ ר"ל דכל החבורות עושין שליח אחד שישחוט פסחיהן. וכיון דיש לו כח ורשות מכל ישראל לכן כל פסח ששוחט הוה כמו ששחטוהו כל קהל ישראל: ד"ה ובוררין. ובסי' כ"א בורר לעצמו וזוכה כו' כצ"ל: בא"ד וכן לענין כו' נמי נראה לר"י כו' כצ"ל: ע"ב גמרא והדתניא שליח שלא עשה שליחותו כו'. לכאורה ה"כ דצ"ל והדתנן כי משנה היא ברפ"ו דמעילה. אלא דשם איתא שעשה שליחותו קודם לא עשה. גם רש"י מצייר ל"ע שליחותו בחלוק וטלית ושם במשנה גופה מצייר בבשר וכבד: שם אמר לעבדו ושלוחו תנין ת"ל עכ"ד פשע כו' אלא לב"ש נילף מיניה כו'. משמע דלב"ש פטור ע"י שליח אם לא דס"ל כשמאי רבן דלקמן דס"ל יש שליח לד"ע לאוקימתא קמייתא. ואפשר דכיון דאמר לשליח לשלוח בו יד לא גרע מחשב דחייב לדידהו: רש"י ד"ה ה"ג. שלא הטנו מתחלה כו' בשלשה שהן ב"ד. אולי צ"ל כשלשה בכ"ף: ד"ה מעא חטא. וכתיב בתרומה באכלה בשוגג ולא ישאו עליו חטא. לכאורה אכילת שוגג כתיב להלן בפרשה והכא כתיב בתריה ומתו בו דאינו אלא במזיד. ואולי משום דחטא הוא שוגג כדאיתא ביומא (לו ב): תד"ה ה"ג. וקשה לר"ת אדא מדנקט גבי שתות כו' משמע כו'. נ"ל די"ל דלהכי נקט גבי שתות דדינו דמחזיר אונאה לאשמעינן דגבי קרקע אינו מחזיר ולא תימא דדינו כמו במשחתא דאף דהמקח קיים מ"מ מחזיר האונאה לדעת הרשב"ם בב"ב (קג ב) במשנה. ומתורץ בזה ג"כ מה שהקשו שם עליו מסוגיא דהכא וכמש"כ ע"ד בב"מ (נו ב) בס"ד ע"ש: בא"ד וע"ק דפירש דרבא לא ס"ל כר"כ כו' כצ"ל: בא"ד הא משנה או לא מיירי שלא ביתר משתות כו'. אבל האמת דאפי' ביתר משתות פליג רשב"ג כדאר"ס בר"י שם עד פלגא ותניא כוותי' ולהרש"א נראה דאישתמיט זה: בא"ד אר"כ הדר אמר רב חסא כצ"ל:

דף מג ע"א גמרא מ"ע דשמאי הזקן כו'. עי' בהגרי"פ. ועמש"כ בר"ה (מז) בס"ד: רש"י ד"ה תחת השור. דחד מינייהו יתירא הוא. ובכתובות משמע דמפרש דלא לכתוב כלל שחת אלא ישלם בשור: ד"ה ולמ"ד אין מלמדין. ומסברא אין שליח. לכאורה מוכח מהא דאיצטרך שני כתובים ש"מ דבהסת"כ אין שליח לדבר עבירה עי' לעיל (לה) בתד"ה אלא: ד"ה למעוטי שנים אוחזין. שפטורין מתשלומין. ל"י אמאי לא פי' למעוטי מכלת. ואי משום דהכת מסור למיש. שוגג דממעט בסמוך (עי' זבחים ק"ח ב תד"ה שוגג) מא"ל: ד"ה ה"נ דלא הוו קידושי. מפני שרוצה להשתיקו מעליו. תימה דבגמרא שם אמרו טעמא דמעשה כמש"כ התוס' והר"ן: תד"ה עד כאן. וי"ל כו' דהוי מצי לשנויי איפוך. וצ"כ דע"כ צריך לאפוכי דאל"כ סתם מתניתין דגיטין (סו ב) אמר לעשרה כתבו ותנו גט לאשתי אחד כותב ושנים חותמין כו' כר"ש: ע"ב גמרא אבל גירושין ניחוש שמא עיניה נתן בה. נ"ל דלא דמי לשאר עדי גירושין משום דהתם חיישי' דלמא אתי בעל ומערער אבל הכא הבעל מסר להם הגט רק דחיישינן שמא נאבד מידם ולא נתנו לה: בסה"ע והרי מאמר דמפקעת עצמה מרשות אביה כו'. לכאורה לר"ע בנדרים (ר"ד עד) במשנה ופסקינן כוותי' דאפי' עשה בה מאמר אינו מפר אלא האב לבדו עי' ש"ע יו"ד סי' רל"ד סי"א ובר"ן שם (עה) בד"ה כשם לענין מה מפקעת עצמה מרשות האב במאמר: שם ותנן קטנה מן האירוסין כו'. לא מצאתי זה במשנה ועי' לעיל (מ) בתד"ה אין: רש"י ד"ה וכל שאינה יכולה. וא"ר ינאק ושלחה כו'. שם איתא דרשה זו בתנא דבי רי"ש והדרבה רי"ל אמר שם ד"ת שוטה מתגרשת ומקשה עליה מהא דתנא דבי רי"ש: תד"ה והשתא. דהמתנא אמר ע"פ שני עדים כו' כצ"ל: בא"ד אבל בהסיא כו' דליכא דררא דממונא כו'. קשה דנראה דלא לשוויא נפשייהו רשיעי עדיפא טפי מדררא דממונא: ד"ה וכל. וא"כ לפ"ז קטנה שא"י לשמור כו'. משום די"ל דרש"י מיירי בגדולה שא"י לשמור מחמת שטותה לכן כתבו דלפ"ז קטנה (נמי) שא"י כו': בא"ד יש לה אב ויכול לשמור גיטה כ"כ דל"ל וכ"ה בתוס' יבמות ובר"א"ש שם: בסה"ד ה"מ בגדולה והיא שוטה. נראה דגדולה ר"ל נערה דיכול אביה לקבל גיטה ולשומרה שלא תחזור:

דף מד ע"א גמ' בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא. נ"ל משום דבו לא איצטריך אלא לדיוקא דבו ולא בה דאילו לגופי' דמצוה בו יותר מבשלוחו ככל שמעינן ליה מרבא דבה ובשלוחה דהשתא איסי דלא מיפקדא אפ"ו מצוה בה. אב דמיפקד מדברי קבלה ואת בנותיכם תנו לאנשים לא כש"כ: בסה"ע אהנכ"י אנא לא ר"א בר"ת כו'. כה"ג אמר איסו בפסחים (קז): רש"י ד"ה השתא דאתית להכי. אולי צ"ל דיתיב ריב"ח אליבא דריו"ח למילתייהו כו': תד"ה נוח בסופו. אבל לקבל גיטה יש לה יד כיון שנשאת. ר"ל אם נשאת דתו אין עליה רשות אב (וה"ה אם מת האב) דודאי יש לה יד כדמוכח ממתניתין קטנה כו' עד שיגיע גט לידה שהובאה לקמן (בע"ב) ומוקמינן לה כשאין לה אב. וכן מעדותו של ריו"ח בן גודגדא בר"פ חרש. משא"כ בקדושין שאין קידושי קטנה כלום אפי' במקום שאין אב. והרש"א נדחק מאד בהבנת דבריהם. אח"ז ראיתי שכוונתי בזה להפ"י. והנה לפי טעמא בתרא דלעיל אליבא דריו"ח דקדושין דמדעתה אביה ולא היא גירושין דבע"כ א"ש דלא אסגתו ביה דכתו דלא מקשינן לענין בע"כ ה"כ לענין זה כיון דתליין אהדדי: ע"ב גמרא ואי ס"ד כחצר אביה ט' דה"ל חצר המשתמרת שלא לדעת אביה. נראה דה"ה דה"מ לאיפכך והא חצר מהלכת היא: שם איתיביה קטנה שאמרה כו' הא נערה ה"ז גט הב"ע בשאין לה אב כו'. הפ"י הוכיח מכאן לפשוט ספיקייהו דהתוס' לעיל (י) דע"כ גם קטנה שנשאת שוב אין האב יכול לקבל את גיטה דאל"כ לוקמה בנשאת ולא נצטרך לומר חסורי כו'. ול"כ דאין ראיה כלל. דאם תוקמה כן אכתי יש לדייק טעמא דאין קטן עושה שליח (וכדמסיים שם במשנה) אבל מה שרשות אביה עליה עדיין לא היה מעכבה מלעשות שליח וא"כ יהיה מוכח דנערה שנתארסה יכולה לעשות שליח וכוון בעז"ה: שם אמר קרנא דברים בגו. כה"ג אמר בכתובות (קיא) וע"ש: רש"י ד"ה לא יחזור. ומצבא גט לידו נתגרשה כצ"ל: ד"ה הא מר עוקבא. בא תשאל למר עוקבא. ק"ל דלפ"ז ה"ל להש"ס לאסוקי דשלחו ליה ומה היתה תשובתו. לכן נל"פ דכוונת קרנא באמרו דברים בגו היינו שלא האמין דאמר שמואל כזה. וא"ל הא מר עוקבא דבריכי ליה שמעתתיה דשמואל דלמד קמי' כדאיתא במו"ק (כז ב) בסמוך לגו ולכן ודאי לא היה משקר מי שאמר זה בשם שמואל והוא ע"ד פי' ר"ח בהא דכמין יומא לטיבגי דלעיל וכמו שאמרו ביבמות (עז) הא שמואל וב"ד קיים: ד"ה אפכוה. ומשום דרב אוהבו של שמואל כו'. תימה וכי משוא פנים יש בכזה והרי הש"ס מלא בפלוגתות דרב ושמואל. ובגיטין (כט) פי' דאפכוה ע"י שמות: ד"ה והוא שמדכו. שמא נתרצה כשמעו וה"ל קדושין למפרע. ונראה דטעמא משום דיש ברירה להחמיר. עי' ביצה (לט) בפרש"י ד"ה כרגלי המתלא. ושידכו בעינן כמו בר"פ כיצד משתתפין דבעינן הודיעוהו מבעו"י. אך ק"ק דלפ"ז הל"ל צריכה מיאון דלמא אין ברירה. וי"ל משום דמצינו לרב בביצה (לז ב) די"ב אפי' לקולא ומשמע שם דאפי' בדאורייתא. אבל לכאורה יל"פ כאן דשמא נתרצה מתוך שמידכו וס"ל כא"ל לאו וקבלי קידושיך מפלוני לעיל (יט) ועי' בר"ן: ד"ה וכולן. או נתגרשו דכשמת ונפלה כו' לא צרת ערוה היתה לא פטרה כו' כ"כ דל"ל: תד"ה קטנה. והא דנקיט קטנה כו'. לכאורה י"ל דלרבותא נקיט אע"ג דאין שליחות לקטן מ"מ בתו שאני דכיד אביה דמיא וכהא דלעיל (יט) שהבאתי למעלה:

דף מה ע"א ד"ה אלא. וא"ת ומגרושה לכ"ה כו' הא לא בעיא אלא מיאון כו'. אם כתנחם דהיכי מ"ל גבה גט כיון דא"ל תימה דהא מ"ל בפשיטות דאינה חפצה למאן והוא רוצה להפטר ממנה לכן מגרשה בגט. ואם כ"ל הואיל דא"ל לגט דסגי במיאון ולכן אפי' נתן לה גט לא יפסלנה

מן

מן הכהונה. א"כ גם אלמנה לכ"ג תיקשי להו ועוד הרי משנה מפורשת ביבמות (קח) הממאנת כו' ולא פסלה מן הכהונה נתן לה גט כו' ופסלה מן הכהונה: ד"ה לריכה. וא"ת א"כ אמאי נקט לא נתרצה כלל. מש"כ המהרש"א דגם בנתרצה לראשון ולא לשני ל"ל מיאון. נראה דאין זה אלא לרבי לעיל דמאמר קונה בע"כ אבל לרבנן וודאי שייך בזה מיאון. ואף לרבי לריך מיאה להודיעו כמש"כ התוס' שם: בא"ד וא"ת כו' כיון דלריכה חליצה כו'. לע"ד י"ל משום דהחליצה אינה אלא כשתגדיל ומיישינן שמא יקדש מיד אחותה ויאמרו אינו קדושין כיון שעדיין לא חלצה וליכא הכירא: ד"ה הכל. פי' רש"א מה שהביא להקשות בשם ל"א. ול"נ דס"ל לרב דע"כ ל"א אלא לאיסור כרת דא"א אבל ללאו דיבמה לשוק ל"א עמש"כ לקמן (ס) בס"ד: ע"ב גמרא ודלמא שלית שוי'. נראה דר"ל דהעולם יסברו כן: רש"י ד"ה ומודה רב. מחזקינן ליה בחזקה שנתרצה כו' דאי נמי לא נתרצה כו' כצ"ל: תוס' ד"ה בפירוש. דקאמר לעיל חיישי' שמא נתרצה האב כצ"ל: בא"ד ועוד פסק בשאלתות דל"א בקטנה שהלך אביה כו'. ועי' ברא"ש שהביא בשמו להיפך: ד"ה הוה. וממו לה אמותיה ל"ש אלא בליבור מפני כבוד לבור. ה"ע ליתא שם בגי' שלפנינו וע"ש בש"א: בא"ד אבל לענין יוחסה דבעינן שאמרו כו'. עמש"כ בס"ד בב"מ (יח):

דף מו ע"א גמרא אר"ע בריו"ל לומר כו'. כ"ל למחוק בריו"ל וכן ליתא ברש"י ותוס' מדא"ל רב יוסף וכמו שמחקו הרש"ל לעיל (כב): שם מאן תנא התקדשי כו' ר"מ היא כו'. בתוי"ע מביא בשם הכ"מ ליישב פסקי הרמב"ם דאמרי' כאן רבי דבריו של ר"מ בקידושין כו'. ואנכי תמה דא"כ דיש סברא לחלק מנ"ל לרבה לומר דמתניתין ר"מ דוקא דלמא אתיא ככ"ע דבקידושין מודו. ואין לדחוק ולומר דבאמת אין כוונת רבה דאתיא כוותיה דוקא אלא דר"ל דאתיא כסברת ר"מ שם. דהא לעיל מפקינן מתניתין מדר"י מדפליג עליה דר"מ שם בשבועה: ע"ב גמרא וש"מ מעות בעלמא חוזרים. עפרש"י ותוס'. ונראה הסבר דבריהם דאי אמרת בעלמא מקום שלא נגמרו הקידושין הוו המעות פקדון. י"ל דהיכא דנתפכין דעתו ג"כ דעד שיוגמרו יהיו אצלה בפקדון דמאי נ"מ ליה. אבל א"ת דבעלמא הוויין מתנה א"כ היכא דנתפכין ודאי לא הוי דעתי' למתנה דא"כ היכי תיקדשא בהו אלא ע"כ דעתו לשם קדושין כמו שאמר: שם זימנין דא"ל לכהן כו' והאי ואלים לה כו' כצ"ל: רש"י ד"ה עד שיפרים. והאי מת"א ל"ד דה"ה כו'. קשה דא"כ למאי קתני כלל מת"א. ובאמת במשנה שלפנינו ליתא מת"א. ושפי ה"ל לפרש דלרבותא נקט מת"א דל"ת דהוי כמו מן החיוב על הפטור דהרי תרומה היא מדרבנן. אולם מצינו לו ז"ל לקמן (מז א) ד"ה ה"ג הא מני. דנקט וה"ה למנחת ומסיים ואוכלת אילטריך ליה וכ"ה לשון התוס' שם. (ובזה מיושב ג"כ דבריו בר"ה (ג ב) בד"ה מת בניסן ממה שמתמהי עליו שם) אבל התוס' ביבמות (פט ב) כתבו דדוקא מת"א וע"ש טעמא וכן הרמב"ם בחבורו כתב מת"א. ותימה על התוי"ע שלא העיר בכ"ז כדרכו: תד"ה וש"מ. ולא יחזירו אלא על מה שהוא בעין כצ"ל: בא"ד נהי נמי כו' לא גמר כו' מקדשה נמי כו' כצ"ל:

דף מז ע"א גמרא אר"כ הוגא אבוין תוקים כו'. כה"ג בב"מ (טו): שם הכא במ"ע כגון כו' כצ"ל בלא ו': ע"ב א"ר אשכחתינהו לרבנן כו'. סוכה (יז) וש"כ ונשמע ליון לכאן:

דף מח ע"א גמ' מכלל דת"ק סבר אפי' אותו ממון נמי לא וכו'. ק"ל נימא דר"מ סבר אין אומן קונה בשבח כלי אלא דבעלים הוה ולכן כיון שעשאן הוה כאילו נתנן לה אע"פ שעודן ת"י. ורבנן סברי דאומן קונה בשבח כלי לכן לא הוי נתינה עד שימסרם לה וי"ל: רש"י ד"ה מוחל. הלכך סמכה דעתה ולא חיישא כו' כצ"ל: ד"ה מספקא להו. ובאין שוה לא איירי מידי (כ"נ דצ"ל) משום דמספקא כו' והשתא ניחא בו הוא דאתו לאפלוגי כו'. נראה מלשונו דר"ל דבאין בנייר ש"פ לא הותלע בדעתם שדיין להכריע לאיזה לד ולכן שתקו מזה והניחו הדבר במחלוקתם. ולא כפירוש התוס' שדעתם בהחלט שהוא ספק: תד"ה כי. והכא מיירי במעמד שלשתן. ר"ל בזה דלא תיקשי כיון דבחד טעמא פליגי ל"ל למיתני תרוייהו. לכן כתבו והכא מיירי כו'. ור"ל וקמ"ל תרתי חדא דמעמד שלשתן מהני ואפי' במלוה (עי' בר"ן). שנית דאפי' במעמד שלשתן יכול למחול: ד"ה ורבנן. וא"כ מאי האי דקאמר כו'. מה שנדפס בגליון בשם רש"ל דצ"ל דקתני שבוה הוא דנהפוך הוא דהכ"י סיהם דקתני והוא הגיה דקאמר: ע"ב במשנה בדינר זה של כסף ונמצא של זהב כו' א"מ. ופי' הרע"ב דאיכא דניחא כו'. לכאורה ע"כ לא הולרך הש"ס להאי טעמא לקמן אלא למיפרך לר"ש. אבל לרבנן בלא ה"ע נמי ניחא דס"ל דאפי' הטעה לשבח א"מ וכ"מ מפרש"י לקמן (מט ב) במשנה ובפי' הרמב"ם ועי' בב"ש סי' ל"א ס"ק מ"ד ומ"ה: גמרא א"ה התקדשי לי התקדשי לו מב"ל. ר"ל דאיך כולל השבות בהתקדשי לי דתני ברישא הא על שבא זו אינו נופל לשון לי אלא לו וכן תפרש הקושיא הב'. ולפמש"כ ביומא (עו) לע"ק: שם הטעה לשבח הטעהו מב"ל. נראה דמקובלין היו לקרות הטעה במפיק ה' לכינוי וכה"ג כתבו התוס' בריש כתובות בד"ה לא נשאו. ועוד דלקמן במשנה הסמוכה קתני שהטעתו ג"כ בכינוי: שם נמצא מעיקרא נמי דזהב הוה. לכאורה ה"ל להקשות מהקודם בדינר זה של כסף. הא מעיקרא כי יהבי' אמר לה בזהב. אבל ז"א דאם לא היה מסיים במשנה ונמצא של זהב לא הוה קשה כלום. רק הואיל דמסיים ונמצא של זהב הוא דקשה מעיקרא נמי ומקשה באמת בין מהא דקאמר בדינר זה של כסף ובין מלשון ונמצא מעיקרא נמי כו' ודו"ק: שם ומ"ש מרצה מקום היא לו. נראה משום דלשלוחה ע"כ לריכה שתאמר במה מתרצית להתקדש לכן אמרי' שכוונה לומר דאף אם לא יתן לך אלא כסף תקבל וכש"כ כשיתן זהב אבל כשמקדש אותה ע"י עצמה ובידו דינר זהב מה לו לומר כסף אם לא דיש לה קפידא בזה דהיא לריכה לכסף כמש"כ התוס': שם דקא נייר בגליתא. קשה לאיזו כוונה אשמעינן בכה"ג. ואולי משום דאילו לאתה בטעה שמסר לה השליח שהוא של זהב ושתקה ע"מ דלא קפדה. אבל כשלא לאתה בטעה שמסר לה אע"פ דאח"כ לאתהו ושתקה הוי כשתיקה דלאחר מתן מעות דלאו כלום היא לרבא לעיל (יב ב): תד"ה הא. וקשה לר"ת כו' ומיהו קושיא דר"ת ל"ק היא כו'. עמש"כ בברכות (נא): בא"ד אבל בליורא במה שבתוכו דחשוב יותר מן הכוס כו' מוכח לפירושו לכאורה דליורא חשובה יותר מיין. וק"ק דלפי' הא' שברש"י דבליורא היינו ליר הא בע"ז (לד ב) איתא דיש מקומות דקיסתא דמוריים בלומא ודמתרא בד' לומי. ולפירוש הב' דהוא שמן הא בגליל המרא עדיף ממשחא (נזיר לא ב) ומאי פסקא. אבל יל"פ דכוס שמשמשין בו שמן גרוע טפי מדיין:

דף מט ע"א רש"י ד"ה אבל בשבח יוחסין. ע"מ שאני ממזר ונמצא שהוא נתין. ול"ע דהרי בסוף הוריות משמע דממזר עדיף מנתין ע"ש. ואולי לענין יוחסין נתין עדיף דאף לרבא בפ' הערל דלא תתחתן בם היינו בגירותן מ"מ היינו רק אותן שנתגיירו עצמן אבל בניהם מותרין מה"ת ודוד גזר עליהם ויוסי שמת רש"י עי' ר"ן ר"פ עשרה יוחסין. משא"כ ממזר דאיסור דורות בו הוא מה"ת: ע"ב גמ' שמא הרהר דבר עבודת כוכבים בדעתו, פי' ואמרי' לעיל (מ) דההרהור בה הקב"ה מצרפה למעשה: שם עשרה קבין גבורה כו' תשעה נטלו פרסיים. כדמצינו בהסוגיא פרדשכא דרסים תלתא פרסי בכרעי' שבת (לד) ע"ש. ולקמן (ע"ב) אמר לוי עלייהו דומים לחיילות של ב"ד ופרש"י גבורים. וביומא (י"ג) קראתי גבורי לאפי וקאי על פרס ומדי: רש"י ד"ה בן עזאי כדתנן משמת בן עזאי בטלו השקדנים. ושם איתא ג"כ משמת בן זומא בטלו הדרשנים. וב"ע אמר כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום בכורות (נח) והיה תלמיד חבר דר"ע ב"ב (קנח ב): ד"ה דיקא נמי. גבי הולכה כתיב ולהנה שתי נשים כצ"ל: ד"ה עניות דתורה. דאינה נוחה על גסי הרוח כו'. כדדריש רבא (עירובין ר"ד נה) לא תמצא בשמים היא לא תמצא במי שמגביה דעתו כו'. ובתענית (ז) אמרינן מה מים מניחין מקום גבוה כו' אף דברי תורה כו': תד"ה לבנות. ואשמעינן דלא נתקיים לה מקום זה כצ"ל: במשנה בן עיר ונמצא בן כרך כו'. כ"ל מדהתחיל בבבא שאח"ז בעל מנת ולא סמך על הע"מ שהזכיר בתחלת המשנה, דבן עיר וב"כ אין המכוון בהם שדר עתה בעיר או בכרך כדמשמע מפרש"י. אלא שהרגון בהם שנתגדל בעיר או בכרך ויתהנה בנסיון הספרים שביניהם בטבעם ובדו"א. ולפי שהוא שינוי שבגופו לכן כללו בסדר אחד עם הקודמים שכולן הם בגופן. ובבבא דלאחריו שהונה בה דברים שחוץ לגופו התחילה בע"מ בפ"ע: גמרא דתנן יקריב אותו כו'. בעניותי לא מצאתיה במשנה ועי' ספ"ה דערכין ועי' לעיל (מ) תד"ה אין: רש"י ד"ה בן כרך. אע"פ שהטעה לשבח כו'. עי' רש"א ובס' פר"ד דנוס ז': תוס' ד"ה דברים. והרי לא התנה שאם לא ילך לא יתקיים המקח כצ"ל: בא"ד ורשב"ם פי' כו' הכ"מ באיסור כו' אבל בממון ל"ב תנאי כפול ול"כ דהא כו'. תימה לי מדוע לא דחוהו מהסוגיא דש"פ שבועת העדות דמבואר שם אדרבה להיפך דבממונא ל"ל לר"מ מכלל כו' ובאיסורא אית ליה. ועי' בפי' הרשב"ם בב"ב (קלז ב) דיש בו שינוי קצת ממה שכתבו התוס' בשמו:

דף נ ע"א גמרא אלא אמר רב יוסף מסכא כו'. לכאורה תימה דרב יוסף יבוא לבאר דברי רבא תלמידו. ואולי גם בימיו נפסק כזה (וכה"ג כ' התוס' בריש חולין ד"ה אנא) וכדאמר לקמן עובדא הוה בי ר"ח כו': שם ודלמא ש"ה דכיון דאתניה לאו כל כמינה כו'. בזה נראה דנדחו ג"כ הראיות מהא דיקריב אותו מלמד שכופין כו' וכן מהא דגטי נשים הואיל דאומר בפירוש רוצה אני. אך לפי פרש"י הואיל ולא מיחתה כו' ושם הרי מוכרח מחמת הכפייה: שם ההוא גברא כו' שליק ולא אימדר ליה אמר רבא כל דשליק כו' אדעתא כו'. הרי"ף הביא ב' השמועות ולא הכריע והרא"ש כתב והילכתא כל"ב. וכן בעובדא דבתרי'. ול"ע דבפ"ג דר"ה סי' ה' בסופו הביא הרא"ש חילוקי דעות בכגון זה. ועי' בגיטין (סג ב) גבי ההיא דהוו ק"ל נפאתה ובעיא דרבא מר"כ שם דלכאורה דמיא לכך עובדא שלפנינו וצ"ע: רש"י ד"ה כיון דאתני'. לאו כל כמינה כו' כצ"ל: ד"ה שליח מעל. אבל השתא כו' רמי מעילה אשליח כו' דאשלד"ע והעושה הוא מתחייב. מבואר דלא כדעת התוס' לעיל (מב ב) בד"ה אמאי דאם השליח שוגג יש שלד"ע ע"ש. וק"ל מהא דתנן מעילה (כא) נתן לו פרוטה א"ל הבא לי בחצי' נרות כו' שהיכה לא מעלו. ואמאי לא מעל השליח הא חצי שיעור אסור מה"ת והל"ל דגם בח"פ מעשה שליחותו אין שליח לד"ע כיון דבעה"ב לא מעל ותצטרף עם הח"פ דל"ע שליחותו ויתחייב השליח. ויהיה מכאן ראיה לדעת הסוברים דאין ח"ש אסור מה"ת אלא דומיא דחלב שהוא איסור כרת (עי' תנ"ת

פ"א מהל' חמץ הל"ו בשם מהרלנ"ח). ובדרבנן יש שלד"ע (ע"ש פ"ה מהל' מלוה הלי"ד). אבל מ"מ קשה דהא לגבי שליח הוה איסור מה"ת דנצטרף אלו ח"פ זו עם הח"פ שלד"ע בה שליחותו ושייך ביה לומר דברי הרב כו' ועוד דהא איתא בב"מ (נה ב) ואת אשר חטא מה"ק ישלם לרבות פחות מש"פ להיחבון. אלמא דחטא נקרא ושייך לומר דברי הרב כו' (ועי' מל"מ ספ"ב מהל' מעילה). ואולי י"ל כיון דנקרא חטא ילפינן תו חטא חטא מתרומה דיש שליח. משא"כ מזיד דלא כתיב ביה חטא. וגם לא ניתן להיחבון עמש"כ בב"ק (ו ב) בס"ד. ואולם ק"ל מתשנה דמעילה שם (ע"ב) המפקיד מעות כו' אם מותרין כו' לא מעל לפי' הרמב"ם שם דגם המפקיד לא מעל ע"ש דלא כפרש"י לקמן (נג ב). וא"כ למעול השולחני וחכמ"ל: גמרא ותנן נמי גבי גיטין כו' ולריכה כו'. וכ' התוי"ט והשתא א"ש כו' ולא תני כו' האשה כו'. ול"נ דבלא"ה נמי א"ש דל"ת לה דמ"ל לכפול לתנא לאשמעינן בדידי' ובדידה והתם אילטריך משום דפליג ר"א. אך מצינו לעיל דכפל תנא לאשמעינן וכן היא שהטעתו: במשנה של סמומין הפוסלין כו'. מהרש"ל הגיה כל ועי' הגרי"פ. ואפשר לומר שהש"ן כאן במקום ו' כמו שאפר כירה כו' בריש ביצה: רש"י ד"ה תנא. אבל גיטא בעיא מדבריהם מספיקא כו'. בכתובות (עג ב) איתא פלוגתא דרבה ור"א אמרי לריכה גט מדבריהם ורבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה כו' ע"ש. ול"ל דל"ל או מספיקא: ע"ב בד"ה חוששין לקבלות. מי שעידך באשה ונתרצית כו' כצ"ל: תוס' ד"ה לא תקח בסופו. ואחות אשה נ"ל כו' דחייבי כריתות היא. הלשון תמוה דשם מסקינן דאחות אשה מתמעטינן מן והיתה לאיש אחר ושאר ח"כ ילפינן מינה בהיקשא דר' יונה. ואולי כוונתם ליישב מדוע לא נמעט מאיש אחר חייבי לאוין דכתיב בהו ג"כ לא יקחו על לכתחלה לזה אמרו דא"כ היא לכן מסתבר יותר למעט אותה. ודברי התוי"ע בזה מגומגמין. גם מה שהביא מפרש"י דשם דכולהו ח"כ מאחות אשה ילפינן דכתיבא בה לא תקח לא תקדשנה. שגה ברואה במהרש"ת דרש"י קאי שם על לכתחלה. ודיעבד נ"ל מאיש אחר כמש"כ. ודברי התוי"ע בזה תמוהים: ד"ה א"ה. שנים מהם נשואים לב' אחיות כצ"ל:

דף נא ע"א גמרא הרי מודה דליתא בטעות כו'. וכ' המהרש"א ולריך לחלק דלא שייך כו' כל חלה וחלה תיקדש פלגא כו'. ולי משנה ארוכה במנחות (עז ב) אחד שלא יטול פרוס. ועוד דהפלגים אחרים האו חלין בעזרה: שם ולא וחמור לא קנה. הרא"ש והר"ן נדחקו איך לפרש הקושיא. אליבא דהילכתא דקנה מחצה. ולעד"נ משום דבכ"ד מדמי הש"ס קידושי אשה להקדש. מהן בריש מכילתין דאסר לה אכ"ע כהקדש. ולעיל (ז) וניפשטו לה קידושי בכולה מי לא תניא האומר רגלה ש"ז עולה כו'. ובנדרים פ"ג מ"ב ובפ"ע מ"ו ז ח אמרינן לנדר שהותר מקצתו הותר כולו ע"ש. והקדש ה"ה כנדר. ועוד נ"ל לחלק דבקידושין דבעינן עדים דוקא כדלקמן (סה) והרי קי"ל עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה וכן כאן עדותן לגבי אחיות בעלה ודמיא להא דמכות (כד"ז) אילעא וטובי' כו' וע"ש וברא"ש פלוגתת ריו"ח ור"כ דבירושלמי. והנה הרא"ש והש"ת תירצו דבכולהם מודה ר"נ ג"כ דלא קנה. וכ"ל דזה תליא בפלוגתת אביי ורבא בגיטין (ח ב) דס"ל לאביי שם מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו ולהכי פריך כאן שפיר אליבי' אילימא כולהם כו'. ולרבא בעצמו שם באמת ה"ת לאוקמי דאמר כולהם והא דמשני הכא אליבי' בכולהם ואמת הוא דלא תידוק הא כולהם ואחת מן האחיות אף הנה מקודשות. ולא נצטרך למה שנדחק רש"י שם ונכון בעז"ה: רש"י ד"ה וי"א מעורבין בסופה. לפטור את השטה כצ"ל: ד"ה שאני מעשר. אם טעה מלקרות העשירי בשמו הוי מעשר כו'. משמע דמפרש דאיתי' בטעות דקאמר קאי על העשירי האמיתי. אבל בעירובין הגי' בגמרא דאיתי' בזה את"ז בטעות. מוכח להדיא דקאי על הי"א שנתפס בשלמים משום טעות דקראו עשירי ולהעשירי אמיתי קראו תשיעי: ד"ה קני את וחמור בסופו. והכא נמי איכא חדא דל"ת ליה כלל. לכאורה איכא הכא תרתי דל"ת האחיות שתיהן: ע"ב גמרא ברה"ע אלא לאו דא"ל אחת מהם. לכאורה קשה כיון דקבלה סתמא (עי' לקמן נב בתד"ה ואפילו) הל"ל דודאי קבלה בעד עצמה כדאמר לקמן דלא שביק איהם מידי דא"ל הנאה מיניה: וי"ל דהתם ככר ישר בעיני האב האיש המקדש לתת לו בתו לאשה שפיר אמרינן לא שביק כו'. אבל הכא אולי לא ישר האיש בעיני האשה המקבלת הקידושין והיא קבלה בעד מי שתתרצה בו: שם בשה"ע מתו לזה את כו' כצ"ל: רש"י ד"ה המקדש את בתו סתם. אין הבוגרות בכלל כו' כצ"ל: ד"ה סיפא אילטריכא ליה. לבדו הס"ד ואח"כ דבור חדש דקא פגע: תד"ה האחד. א"כ מותר זה ליקח אחותה כיון כו' כצ"ל:

דף נב ע"א רש"י ד"ה דוקא קתני. ומשום הקדמת חליצת א' מן השנים ליבום של שני כו' כצ"ל: ד"ה כל אחת. מכולן הס"ד ואח"כ מתחיל ד"ה וחליצה: ד"ה יע"ל קג"ה בסופו. מותר אוכל נבלות להכעיס כצ"ל: ד"ה המקדש בפירות שביעית אלא כיון דזכה בהן ממונו הוא לכ"ד. מזה ראיה למש"כ בפ"ע דשביעית מ"ע ובכר"ה (ע) בתד"ה וקציר ע"ש: ד"ה ואפי' בגזל דידה כצ"ל: ד"ה ונתפכי'. הא נמי ש"מ כו' לא הוו קידושין. ר"ל למחוק מלת לא דפשטה משמע כאביי דדוקא כאחת א"מ הא אחת מהן מקודשת. או דנ"ל אי הוו קידושין: תד"ה ביע"ל. היינו פלוגתא דפ' כ"ש אפשר ולא קמכוון כו' כצ"ל ע"ש והלמ"ד הוא סימן על לא קמכוון: בא"ד והלכה כאביי דהא מסקינן והלכתא כו'. נראה דר"ל דהתם גופא גבי פלוגתתם מסקינן כו' וע"ש ברי"ף. וע"ז כתבו ובספרים לא כתוב כו' אלא גבי המפקיד כו' בעובדא כו'. והמציין טעה: בסה"ד ברבנן סבוראי כצ"ל בבית: ד"ה המקדש. ל"א לאו ממונו כו' כיון דלא בא אלא מטעם זכייה. א"כ אפי' זכה מן הפקר גמור נמי. וברש"י שלפנינו ליתא. וכוונתו דל"ת ממון גבוה הוא כמו מע"ש לר"מ לקמן: ד"ה ואפי'. אבל עדות במעשה נאמנת. תמוה מאי שייטא דנאמנות הכא. ודאי מיירי כאן שקדש בפני עדים כשרים. ולשון רש"י שלפנינו מזוקק: ד"ה והוא. וא"ת מאי אתא ריו"ח לאשמעינן בהא דאמר דאינו כו' כצ"ל: ע"ב רש"י ד"ה לא אמרו כלך. דהא לתרום הן עומדות. תימה דלשון הגמרא בב"מ משום דמצוה היא וניחא ליה: בא"ד אבל לענין כו' למפרע לא ניחא ליה. משמע דעכ"פ מעתה הוה מחילה וכ"כ המעש"ת בכוונתו בריש הל' גירושין. ולכאורה צ"ע דהא בב"מ מוכח דלא הוי מחילה כלל דהא מר זוטרא לא אכל אף לאחר אמירתו מטעם דמחמת כסיפותא הוא דאמר. וי"ל דמ"ז החמיר על עצמו הואיל דלא מחל בנפש חפצה אלא משום כיסופא ומשום אל תלחם את לחם רע עין וגו' אכול ושתה יאמר לך גו': תוס' ד"ה אם. וא"כ נ"ל כו' דשוי' שליח כו'. וזהו דוחק דלא הוה שתיק הש"ס מלהודיענו זה. ועוד כיון דהכהנו לקדש מדשותפות (עי' רש"א) הרי דומה להבא לי מן החלון כו' אע"פ שאמר לא הי' בלבי אלא על זה כו' דמיקרי עשה שליחותו לעיל (כ). וכן לעיל בר"פ האומר לשלוחו לא תרום כו' פיאת עשרה כו' תרומתו תרומה וע"ש בתוס'. ולעד"נ דע"כ לא בעינן שם בשוי' שליח אלא לאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש. או משום דגבי שליחות בעינן לדעתו. אבל מוכח עכ"פ דכלך אצל יפות הנה גילוי דעת דניחא ליה עתה וכדמשמע שם בעובדא דמרי בר איסק. ורבא הכא לטעמי' דס"ל דיאוש שלא"מ הוה יאוש: גמרא וכי אשה בעזרה מניין. תמוה דקארי ליה מאי ק"ל הלא תשובת ר' יוסי פשוטה. ונראה דעיקר כעסו היה על שאמר נגד דעתו דס"ל לקמן דמקודשת וסבור היה שיקנתרו בראיות לסתור דבריו. רק שדרך התנאים לומר טעם שאינו לסתור דברי החולקים עליו. וטעמו האמיתי להסתיר כמש"כ בס"ד בפסחים (לה) ובר"ה (טז): שם ורי"ם כאשה מה אשה לאכילה אף הוא נמי לאכילה. מדמה כאן אכילת אדם לאכילת אש. וכן בזבחים (יג ב) ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכ"מ כו' וסייעתא למש"כ בס"ד ברפ"ב דפסחים: רש"י במשנה ד"ה בחלקו. שחלק עם אחיו הכהנים. אף דמשמע מפירושו לקמן שגמרא ד"ה כי קא זכו דגם הבעלים אם קדשו בחלקם א"ת. מ"מ לשון בחלקו משמעו טפי דקאי על הכהן כמש"כ התוס' בב"ק (יב ב) ד"ה ומחייס. ועוד קדשי קדשים אינן אלא בכהן: תד"ה המקדש. ואינו יכול ליקח ממון בהנאה שעשה לה. משמע דס"ל שאינו רשאי למכור. אבל הת"י כתבו שיכול למוכרה. ועמש"כ בפ"א דמע"ש מ"ב. ודע שמדברי התוס' שלפנינו נראה לפשוט מה שנסתפק המל"מ בפ"ה מהל' איסור ביאה ה"א בקידש באה"כ אשה מסוכנת דמותרת ליכנס בהן מי אזלינן בתר מקדש ולדידיה אינן שוות כלום א"ד בתר דידה אזלינן ע"ש. ולדברי התוס'. הא מוכח דאזלינן בתרי': ד"ה וכי. ועוד תנן כו'. שהשחיטה כשרה בנשים כו'. אף שאפשר שתשחוט בסכין ארוכה ותעמוד חוץ לעזרה. מ"מ כיון דצורך בה לשחיטה מותרת ליכנס כמו איש. ומש"כ סוטה לכאורה תמוה הלא אשת איש היא ואין קידושין תופסין בה. ואולי ר"ל דסוטה חייבות כל הנשים לראותה כדאיתא בסוטה (ח ב) ולהגיה שכתבו לא קאי רק אנזירה:

דף נג ע"א רש"י ד"ה שאין חולקין. ואני חזה ושוק. אע"ג דהם קדק"ל ולא שמעינן להו עדיין. מ"מ המנחה שכנגדן היא קק"ד: ד"ה מ"ל ועל מחבת. אם א"ע למנחות כנגד זבחים. נראה להגיה כנגד מיני דמים: ע"ב גמרא א"ר יעקב שמעית כו'. כה"ג סוכה (יב) וש"כ: שם ור' יעקב איפכא מסתברא כו'. פי' פרש"י ור"ל דלהכי מספקא ליה. וא"כ לענין שרושא דמתניתין לא שבקינן מאי דפסיקא ליה לר' ירמיה משום ספיקא דר' יעקב כמש"כ הפוסקים בכ"ד. לכן ל"ד התוי"ט במש"כ בפירושא דמתני' ופליגו אמוראי כו' ורי"א איפכא מסתברא כו': שם אלא הקדש בשלמא איסי לא ניחא לה כצ"ל: רש"י ד"ה משום אונסא דאורחא. שאפילו תמכרנו דמיו נתפסין בקדושתו. לפי מה שפי' הרע"ב בפ"ד דמע"ש מ"ו דהא דתנן בפ"ק אין מוכרין אותו היינו להוליכו לירושלים ולא שיהי' המעות נתפסים כו'. ושם בפ"ק פי' דמתניתין איתא כר"מ והוא מירושלמי. מוכח דלר"י מותר למכרו אף שלא יהיו הדמים נתפסים. אולם שם בפ"ק בירושלמי איכא מ"ד דאפי' לר"י אסור למכרו ע"ש ובשנ"א. ועי' ביבמות (עג) בתד"ה נכסי כהן ובע"ז (סג ב) בד"ה הטלה. ועי' לקמן (נו) ובפרש"י דמוכח דבהמה טמאה וכו' אין נתפסין בקדושתו: ד"ה לא קנה. ואין מעילה לר"מ בהקדשות אלא באוכל כו'. עי' לקמן (נד ב) ברש"י ד"ה לענין אכילה ובתוס' שם: ד"ה חנוני כבעה"ב. לפיכך אם הוציא לא מעל כו' ואם מותרים כו' לפיכך אם הוציא מעל הגזבר. מבואר דהיה לפניו הגי' במשנה כמו שהובאה בגמ' ב"מ (מג) וע"ש: תד"ה איהו. ואירושלים לא הקפידה תורה בכסף צורה דכתיב ונתת הכסף כו'. לכאורה הכי הל"ל דבירושלים אינו מתחלל כלל דאינו נפדה לפנים מן החומה. וכסף מעשר אף בגבולין א"ל לחללו על כסף צורה דוקא כמבואר בסוכה (מא) וע"ש לעיל (מ ב) בתד"ה על חיין: ד"ה אף במכר. והתם ע"כ במזיד קאמר דודאי כשמזנה מזידה היא: בן זוגה דהוזהר כהן עליה הוא אפי' זנתה בשגגה

בשגגה או באונס כדאיתא ביבמות (נו ב). אבל הכא ע"כ איירי במזיד דבשוגג לא נאסרה על בעלה ישראל כדכתיב והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת (שם):

דף נד ע"א גמרא מועלין במדמין כו'. מה שמחק הרש"ל דברי ר"י כבר קדמוהו בזה התד"ה אימא: **רש"י** ד"ה ומתניתין וד"ה ולאויין צ"ל דבור א': **תד"ה** מועלין. מ"א שטופין מהן רקועי זהב ליפוי לבית קדשי הקדשים וה"א לכלי שרת וה"א שטופין מהן קיץ מזבח כצ"ל: **בא"ד** ומשמיע באחד בניון דהיינו פרוס עצרת. תמוה דפרוס היינו ט"ו יום קודם: **בא"ד** ומאותן שבאו כו' דהיינו בין סוכות לניסן לא משמע כו' כ"כ דצ"ל בלא ו': **בא"ד** וכ"מ לטעמי' כו'. ק"ק דא"כ מאי פריך הכא מהא דהומת הטיל כו' באין מפירי הלשכה: **בא"ד** וי"ל דהיינו למלוה אבל היכא דל"א עבדינן. לכאורה הא משנה מפורשת פ"ד דשקלים מ"ה אם בא החדש בזמנו לוקחין אותה מת"ה ואם לאו מן הישנה. אולם הע"א בר"ה (ז) פי' בשם הירושלמי המשנה בענין אחר ע"ש. אך מ"מ קשה דהיא מימרא דשמואל בר"ה שם ותניא כוותי': ד"ה אימא. מש"כ הרש"א דלר"י אכתי לא אסיק כו' אלא לענין אכילה. נראה דאישתמיטתיה פרש"י לעיל (נג ב) ד"ה לא קנה: **ע"ב גמ'** וכי מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מחייב. נ"ל דקושיא זו לא אתיא אלא אליבא דאביי בתמורה (ז ב) דס"ל כ"מ דא"ר לא תעביד אם עביד מהני דאם"ד לא מהני אמאי לקי. דאילו לרבא שם דס"ל דלא מהני והאי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא. ה"נ איכא למימר דמייתי קרבן מה"ע. ושייטתא להרמב"ם שפסק בזה כאביי כדהוכיח הל"מ בפ"ו מהל' בכורות ה"ה והמל"מ בשם מהרמ"י בפ"ח מהל' מלוה. ועמש"כ לקמן (סז ב) בס"ד עוד ראיה לפסק הזה. והא דיש מועל אחר מועל בבהמה וכ"ש לקמן היינו היכא דנהנה וכדמסיק כאן אליבא דר"מ וכמו שפרש"י והתוס': **שם** גמרי קדש קדש ממעשר. ק"ל שביעית לגמור נמי קדש קדש ממעשר עי' לעיל (נג סע"א): **שם** בין שאלו בין שניתן לו במתנה כצ"ל וכן לקמן גבי כ"כ: **שם** כגון דיהיב ניהליה בטיבלא וקסבר מתנות שלא הורמו כו'. ק"ל הא אפי' למ"ד כמי שהורמו היינו דוקא בנגמרה מלאכתן כדאיתא בפ"ג דמע"ש מ"ו וא"כ לוקמי הכא דיהיב להו קודם שנגמרה מלאכתן וד"ה. ואולי י"ל משום דלר"מ מקח קובע אף בדבר שלא נ"מ עי' ספ"ב דמעשרות בתוי"ע. ואע"ג דמתנה אינה קובעת כדאיתא שם פ"ג מ"ב היינו דוקא אליבא דר"מ דס"ל מתנה אינה כמכר בבכורות ספ"ח אבל לרבנן שם דמתנה כמכר קובעת. אבל התוי"ע בריש מע"ש כתב דלקבוע למעשר לכ"ע אינה כמכר וכ"מ מפסקי הרמב"ם. ועמש"כ בפסחים (ז) בס"ד. ולפמש"כ הכ"מ בשם הרי"ק בפ"ג מהל' מע"ש הלי"ז בדעת הרמב"ם ע"ש א"ש הכא בפשיטות: **שם** כגון דיהיב כשהוא סמדר ולא כר"י. והא דלא מוקי קודם סמדר וככ"ע דא"כ היינו משלו. והא דפרש"י הכא וקמ"ל כו' יכול ליתן במתנה כו' ולעיל גבי מעשר לא פי' דקמ"ל דמתנות שב"ה כמי שב"ה דמיין משום דהתם אתא לאשמעינן עיקר הדין דהניתן לו הוה כשלו להוסיף חומש אבל הכא לא אילטריך דכבר שמענוהו במעשר: **שם** ולא הספיק לפדותו עד שעמד בשתים כצ"ל: **שם** ומשתכר בסלע ומע"ש שלו ועפרש"י. וצ"ל דחייב ג"כ בחומש שני סלעים דהוה כפודה מע"ש שלו וכמו שניתן לו במתנה: **שם** והכא חד סתמא. עמש"כ בפסחים (ז) בס"ד: **רש"י** ד"ה אין לו ביעור בשנה שלישית ושנית כו'. עמש"כ ע"ד בסנהדרין (יא ב): **תד"ה** לא אמרו. מה שהקשה המהרש"א דלפ"ז מאי אתיא הא דאין מועל אחר מועל אף בכ"מ ונדחק הרבה בזה. נ"ל דאף דמועל לר"מ מפני ההנאה מ"מ גוף הדבר לא יצא לחולין אליביה. וביותר לפי' התוס' שם דלהכי יוצא לחולין על שנתכוון להוציא מרשות לרשות. ולר"מ הוצאה אינה מביאה לידי חולין כמש"כ התוס'. וצ"ל דבהוצאה לחודא ג"כ מ"ל מעילה לר"מ אם הטובת הנאה ש"פ עי' ב"מ (נט) ובתוס' שם ד"ה והכנו: ד"ה שילא. מדקאמר נזכר כו' חנוני מעל כו'. מהא דמעל חנוני ק"ק דהא טעמא דר"מ דבשוגג לא מתחלל הוא משום דלא ניחא ליה כדלעיל א"כ אפי' נזכר נמי דמאי ה"ל למיעבד:

דף נה ע"א רש"י ד"ה אלא בהמה. הראויה לקרבן כו' כצ"ל: ד"ה אימר דשמעת. וה"ה לקק"ד דכולהו הוה לגבוה כקדשי ב"ה. תימה דהכי בשר חטאת ואשם נאכל לכהנים ומעולה הטור שלהם: **תד"ה** אמר. והכא מיירי שנתכוון לגוזלה כו' ולשנות בה (כ"ל להוציאה לחולין ולאפוקי אם לא נתכוון רק להקריבה על עצמו לא שייך בזה מעילה עי' פ"ב דשקלים מ"ב ובפי' הרע"ב). ואחר שהוציאה כו' כדפריטית ובכה"ג שרי כצ"ל דצ"ל. ור"ל דהמשנה מיירי דהמוצאה כבר נתכוון לגוזלה. ואשמעינן אם עתה עלה בדעתו כו' זכרים כו' ובכה"ג שרי ר"ל לחללה אף שהיא תמימה כיון דכבר נפקא לחולין. ומה שהסי ריו"א וכי כו' חטא כו' הוא כפי' רש"ל. ופי' המהרש"א לא מחוור כלל: ד"ה אין. ולק"מ כו' כשהוא סבור שהכלי ש"א והוא מתכוון לגוזלה כצ"ל דצ"ל. ור"ל לאפוקי אם אינו מתכוון רק ליהנות ולהניחו אחר ההנאה שכ' לקמן דאז אינו מועל אלא כפי הנאה ולא יצא כולו לחולין: **בא"ד** אבל האי דתוספתא כו' מיירי כו' שהוא שלו או דאינו מתכוון כו' כ"כ דצ"ל: **בסה"ד** ועוד ראיה כו' הגית להם כו'. ראיה זו תמוהה דל"ד אהדדי כלל כמבואר. גם מש"כ אבל כסבורים שהיא דפקדון כו' ליתא התם אלא הם בעצמם מדייקו כן. ומה לי אם סבורים פקדון או דידעו שהיא שאולה במרוייהו מתכוונים לגוזלה: ד"ה קדשים. וא"ת כו' אם זו עולה הרי אני גוזלה כו'. ר"ל הרי קנויה לי בגמה שכוונתי לגוזלה וה"ה חולין וזו תהיה עולה תחתיה ואותה אני מקדישה לשלמי נדבה: **בא"ד** (ע"ב) אלא צריך להמתין עד שיתמומם כו'. נראה דזה לא כתבו רק לפי הס"ד דקק"ל א"י לחולין ע"י גזילה אבל לפי מאי דמסיק. אפי' אם היה בכור ומעשר כבר יצאו לחולין ע"י גזילה ויכול לבוחעה ולאוכלה תיכף (ומהר"ם ל"ד בזה). וצ"ל דלפי מאי דמסיק דלעולם יוצאת לחולין אפי' קק"ל וע"י גזילה די לו בבהמה אחת ואותה שמלאה. אבל לשיטת רש"י דמוציאה לחולין עתה ע"י חילול צריך לב' בהמות כי היא לא תקרב שמא בכור ומעשר היא ואינם מתחללים ע"י פדייה. והיא לא תאכל עד שתתמומם:

ע"ב גמרא וכי א"ל לאדם עמוד וחטא כו'. מה שהקשה בגליון מהא דעירובין. פי' תוס' שבת (ד): **תד"ה** ודלמא אשם הוא. הא סמיכה לא מעכבא. ר"ל דע"כ האי תנא סבר דל"מ הכא דהא ע"כ לא מצי למיסמך דז"פ דהמפרים קרבן שיתכפר בו חבירו כמו דהמתכפר עושה תמורה כן הוא סומך דילפינן סוף הקדש מתחלת הקדש כדאיתא בריש תמורה וכ"כ התוס' בחולין (כג) בד"ה אילטרך דמקריב בלא סמיכה ומשום דא"א בענין אחר התירו לכתחילה מש"כ לעיל לענין זריקה ודאי לא התירו לשנות משום ספק בכור ומעשר דאפשר לאמתוני עד שיתמומם ויביא אחרת לשלמים והמהרש"א ל"ד בכאן ע"ש: ד"ה ודלמא אשם נזיר. דשמא היום כו' ויביא אחר כו' ויהיה כו' חולין לעזרה. ואין להקשות דיתנה אם יביא בעל האשם אחר יהיה זה שלמים. משום דכל תנאי דלהבא תלוי בדין ברירה ופריך למ"ד דאין ברירה: ד"ה שלא. או שמא מיירי בפסח שנטמאו בעליו. נ"ל דר"ל שנטמאו גם בפסח שני וכהשם מתניתין דפסחים (נה) דאינו דוחה אה"ע כדדייק שם בגמרא: ד"ה אשתכח. מה דקרי המהרש"א לזה דבהמה שנמצאת ברייתא. ל"ד כי היא מתניתין בשקלים: ד"ה אין. וא"ת כיון כו' דמשמע אפי' דיעבד ל"מ והא אמר בכ"ד כו' כצ"ל: **בא"ד** דקאמר התם אלא מאי דרבנן מתגלין ואין מחללין מבע"ל כצ"ל דצ"ל. ולפנינו ליתא שם לכל זה וע"ש:

דף נו ע"א רש"י ד"ה בשוגג. שאילו ידע כו' דמריחא ליה מילתא כו'. והא דלא פי' דלא הוה ניחא ליה למיעבד איסורא. הוא משום דר' יעקב לעיל (נג ב) דאמרי' אליבי' אלא הקדש כו' איסו מי לא ניחא ליה כו' ואע"ג דקעביד איסורא: **תוס'** ד"ה אבל. פי' כיון דטעות ליכא כו' כצ"ל: **בא"ד** א"ר אלעזר כצ"ל בלי"י: **בא"ד** דהא אר"י קיימא דסבר לקוח בכסף מעשר א"כ הוא בפ"ג דמע"ש מ"י וע"ש: ד"ה מתקיף. ופי' בקונ' כו' ר"ל הלוקח כו' כצ"ל: **בא"ד** והרר"מ מפרש כו'. עמש"כ בב"ק (סט) בתד"ה והלכתא בס"ד: **ע"ב גמרא** ערלים לא יאכל כו' הנאה מנין כו'. עי' פסחים (ס"ד כב) דמפרש מדוע לא ילפינן הנאה מן לא יאכל כדלקמן. לכן תמוה מה שפי' הרמב"ם ואחריו הרע"ב משום לא יאכל. גם פרש"י דמפרש שלא יהנה כגון כו' תימה דשם משמע דמרבה ג' דברים מג' ליטני דערלה. והכא דלא מקיים רק בתרי י"ל דסמיך על שכבר הזכיר הא' ברים דבריו: **שם** וכדר' אבהו הר"א כו'. ק"ק הא דמייתא מדר' אבהו הא בלא יאכל אף חזקי' מודה: **שם** הגאת עורו מנ"ל מאת בשרו את הטפל לבשרו. בע"ז (לד ב) ממעט מבשרו דפרשו מותר. ונראה דלהכי מרבה מאת. עורו ולא פרשו משום דעור הוא שומר כדאיתא בר"פ העור והרוטב. דכה"ג דרשינן בברכות (לו ב) מאת פריו את הטפל לפריו ומאי ניהו שומר. וכן דרשינן בעירובין (ד ב) מאת בשרו את הטפל לבשרו וזהו שער. משום דשער הוא נמי שומר כדאיתא בחולין (קיט ב). וק"ל למ"ד הכא דלא דרים את מנ"ל גבי ערלה לאסור שומר. בשלמא שער בטבילה א"ל דמהלכה גמיר (עי' בעירובין שם) אבל לענין שומר דערלה לא אשכחן הלכה: **רש"י** ד"ה ה"מ. דילפינן מנבלה דלא יאכל אה"נ נמי כו' כצ"ל: **תד"ה** המקדש. וא"ת כו' הא שרי ליהנות כו' וי"ל כו' דליכא ש"פ כו', כעין קושייתם ותירוצם זה איתא בגמרא בכורות (ס"ד י) על פטר חמור ע"ש. וצ"ע על תירוץ הב' של התוס' מדוע לא משני הגמרא שם כן ודחיק לאוקמי כריב"י דל"ה כוותיה: **בא"ד** כיון שהאשה סבורה כו' לא סמכה דעתה. ר"ל דלכן ל"ד לגה דהר"א לעיל (ח . מז) התקדשי לי במנה וגתן לה דינר ה"ז מקודשת וישלים דהכא ל"ם דעתה שישלים: **בא"ד** וא"ת כו' פיגול ונותר וטמא. עי' מהרש"א. מה שהקשה דתיפוק ליה מהא דהמקדש בחלקו כו'. אישתמיטתי' שיטת התוס' בב"ק (יג ב) בד"ה ומחיים דהיא הוא דוקא בחלק הכהנים. וא"כ ל"מ לחלק הבעלים. ומה שתירץ דפקע מינייהו איסור קודש. אישתמיטתי' משנה ערוכה בכריתות פ"ג מ"ד דנותר יש מעילה. ובמעילה (ג ב) זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה. ותמ"כ עוד ובהכי ניחא כו' אע"ג דקודם תופס את דמיו. נ"ל דל"ד בזה דתפיסת דמים בקודם איגה אלא בקדשי בד"ה או בבע"מ שיוצאין לחולין (עי' לשון רש"י בסוכה (מ ב) ד"ה קדש תופס א"ד) אבל לא בקדשי מזבח תמימים זולת היכא דשייכא קדושת תמורה. ולפ"ז מאי דאיתא בפרש"י לקמן גבי עגלה ערופה דקאמר הש"ס כפרה כתיב בה כקדשים ולא פרכינן כו'. ודאי ש"ס הוא בדברי המהרש"א שם. דהא כפרה ליתא אלא בקדשי מזבח: **בסה"ד** ושביעית אחר הביעור. ר"ל ולא ב ערס עי' בתוס' (פסחים נב ב) בד"ה מתבערין. מש"כ הרש"א בשם התוס' דלקמן דשביעית שרי בהנאה. אם כוון למש"כ לקמן (נח) בד"ה ושני דלא אתי שביעית מעבודת כוכבים דמה לעבודת כוכבים שכן אסורה בהנאה. ומשמע ליה אבל שביעית מותר בהנאה. ל"ד דפשוט דר"ל אבל שביעית מותר אפי' בהכילה והיינו קודם זמן הביעור ואפילו הכי תופסת דמים לאיסור סחורה ולביעור בהגעת זמן ביעור הפרי וכיוצא. או אפי' אחר זמן הביעור משכחת לה היתר אכילה לפמש"כ התוס' בפסחים שם:

דף נז ע"א גמרא שחטה שלא באזוב ושלא בעץ ארז כו'. הן בתורה כתוב עץ ארז בראשונה בכ"מ. ואזוב ושני תולעת מחולפים במקום זולת מקום. עי' ר"פ מגורע ושם במסכת בית המנוגע. ובפ' חוקת. וצ"ל לפי שמלינו דהקפידה תורה בשעירי יוה"כ שתהא לקיחתן כאחת. לכן כדי שלא תאמר בכאן יש קפידא ג"כ ללוקחן כסדר כתיבתן דוקא. החליף התנא סדרן לומר שאין קפידא בדבר וכיוצא בזה כ' הש"א בתשובה כ"ע ע"ש: **רש"י** בהס"ע ד"ה את לא דרים וד"ה כי האי תנא צ"ל ד"א: ד"ה כקדשים. וקדשים אסורים בהנאה שהרי מועלין בהם. הן שלמים אין בהם מעילה מחיים ואפ"ה אסור ליהנות מהם כדאיתא בר"ה (כח) ע"ש. אלא מילתא פסיקא נקיט דכפרה לא כתיבא בקק"ל: ד"ה ונמצאת טרפה. קס"ד כו' שנטרפה בשחיטתה. איגו ר"ל כגון בשהייה דרסה כו'. דא"כ בשעת קיחה ודאי כאויה היתה ומאי דלמא כו' שכתב לקמן. ועוד אמאי ק"ל טרפה הלא נבלה היא. אלא ר"ל במקום שהכשר שחיטתה כגון ניקב הושט כמש"כ התוס' בשמו וזה אינה אלא טרפה כמש"כ בס"ד בחולין (לב ב) ומש"כ דבניקב קרום של מוח לא שייך למיתני ונמצאת. הוא משום דבדיקה א"ל שם וע"כ הי' ניכר מחיים. משא"כ בסימנים שצריך לבודקם אחר שחיטה כדאיתא שם (מ): **תד"ה** כפרה. אבל מחיים לא להכי אילטריך כפרה. עי' מהרש"א ועמש"כ בחולין (פב) בס"ד: ד"ה משעת שחיטה. ואין לפרש כו' דהא תנא לפורי מגורע כו'. המל"מ בפי"א מהל' ע"ל דהה ראייתם זאת ע"ש. ול"נ ראיה מפ' בתרא דנגעים מ"ה נשפך הדם תמות המשתלחת ע"ש: **ע"ב גמרא** הרי רובע ונרבע בעדים כו'. עי' רש"א בתד"ה הכי. וצ"ל דה"מ לתיפרך ג"כ מנהמת חליפי עבודת כוכבים דנאסרת כדאיתא בע"ז (כד ב) ועמש"כ (לקמן נח) בתד"ה ושני: **רש"י** ד"ה שעומד בתוך העיר, דאי בעומד מחוץ לעיר מאי ושלא אל מחוץ כו'. ועי' בתוס' ומהרש"א. ולפמש"כ בס"ד בת"כ ס"פ מצורע דאלף אמה סביבות העיר מיקרי חוץ לעיר ואין שם זרעים רק הוא נוי לעיר. ומזה והלאה הם שדות ע"ש. י"ל דעומד בחוץ לעיר ומשלחה אל מחוץ לעיר והלאה אל פני השדה ומדוייק היטב בקרא. אך לשון הגמרא ק"ק לכוונו לזה: ד"ה א"ק קדש יהי'. הגהת רש"ל בדבור זה אינה מובנת וע"כ ע"ש יש בה: ד"ה ושלך בשלך. כדכתיב כו' וקיפי' דקרא בשעריך. הן בשעריך כתיב על ואכלת אבל הזביחה יכול להיות בטהרה אף בעזרה. ומה שני ליה משום דכתיב כי ירחק כו' ברחוק מקום אתה זובח כו' כדלקמן ומשמע דדרשה פשוטה היא. ואי משום דר"ש לפי הס"ד לקמן וכן לר' אבהו אליבא דר"י בפסחים (כב) לפי האמת (לפי' התוס' שם) לא דרשי ליה. א"כ גם בשעריך ע"כ לא דרשי: **תד"ה** מה. וכמו כן נאמר שהשחיטה מוליא מידי איסור אמ"ה כו'. ר"ל מידי מעילה ודאי יצאו כמו אם מתו כיון דלא חזי תו לגבוה. אלא דבמתו אסורין באכילה משום נבלה והכא דנשחטו יצאו ג"כ מידי איסור אמ"ה כדאיתא בפסחים (עג) ויהיו מותרין באכילה מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסורין. ועי' רים מעילה בסוגיית הגמ'. וזה דלא כהמהרש"א ומהר"ם: **בסה"ד** ול"א להתרה כו' דהיינו אכילה. ואיסור הנאה נלמד דיליף מאותו כדלקמן. ועי' פסחים (כ"ד כב):

דף נח ע"א רש"י ד"ה ובחולין בעזרה. קסבר איסורו לאו דאורייתא לא איסור שחיטתו כו'. מה שנדחק מהר"ם בזה אישתמיטתי' דברי תוס' פסחים (כב) ד"ה חולין ע"ש: **תד"ה** ושני. ובעבודת כוכבים איכא למ"ד חליפין וה"א אסורין. משמע דמפרשי דאף דה"א אסורין מ"מ חליפין הראשונים נאסרו באיסורייהו בכ"מ שהן וכן מבואר בדבריהם יותר בע"ז שם. ול"י מנ"ל הא דאיכא למימר דילאו החליפין ונכנסו תחתיהן הה"א כמו בשביעית, וע"כ לא שמעינן לרבנן דר"א בס"פ הנזרות אלא דלע"ז עצמה אין פדיון אבל לחילופיה י"ל דמודו לר"א. וגם שם פסקינן כר"א בתערובות ע"ש: **ע"ב גמרא** ומ"ש עה"כ אינה ממון. לכאורה מוכח מכאן דאם אינה ממון אפי' הוא עצמו א"י להוציאה מיד אחרים וכדעת הש"ך בחו"מ סקי' רע"ו ודלא כמשמעות הרמ"א שם דדוקא יורש אינו מוציא. וכן דלא כהמחבר בסי' פ"ז סל"ה שכ' דאין נשבעין על תביעת עה"כ דמשמע דאם מודה חייב (וכן ברמ"א שם וע"ש בסמ"ע) וכמו שדייק בס' דורש לציון דרוש י"ג וכו' ע"ד הש"ך דליתא. והספוך הוא. ואולי גם כאן הכוונה מפלם לו (ר"ל ליורש) דמי טבלו של חבירו (פי' של המורים) דאי הוה קאי על הנגנב עצמו אין ביאור לתיבות של חבירו. אך בנדרים ליתנייהו תיבות ש"א. והעיקר כ"ל דפלוגתתם הכא לענין כפל דוקא. ולהכי לא נקט גזל או אבד או שרף או אכלתן בהמתו. דבקרן כ"ע ל"פ דמשלם כהמחבר וכת"א וכ"כ שפי' הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מהל' גנבה הל"ד וה'. אולם בתוספתא פ"ג דמע"ש איתא בפלוגתתם האוכל טבל ש"א ע"ש. מה שהקשה המהרש"א דלפ"ז אמאי לא תני פלוגתתם בגונב תרומה עצמה. נ"ל פשוט דאשמעינן רבותא לריב"י דל"ת מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמי וכסי"ד בנדרים (ר"ד פה) שזהו טעמי' דרבי ע"ש או לאפוקי מדשמואל לקמן: **רש"י** ד"ה ה"ג לא דכ"ע עהא"מ. שאף מע"ר לכהנים מדקנסינהו עזרא. הרמב"ם בפ"א מהל' מעשר ה"ד כתב אין מוציאין המעשר מיד הכהנים שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל. והוא מספרי פ' קרח סי' קכ"א (ודברי הכ"מ שם תמוהים) א"כ אף קודם הקנס. מדין תורה לא הי' אבי אמו כהן מחוייב לתתו ללוים ופרש"י צ"ע: ד"ה וא"ל אב"א כו' וטעמא דרבי משום דא"ל דשמואל כו'. מש"כ המהרש"א דמתניתין בתרומה ה"ג מתוקמא שפיר בהכי. תמוה כיון דרבר הופרשה מאי שייכא דשמואל בזה:

פרק ג דף נט ע"א גמרא זבוני לא מזבנינא כו' ולא מסמגא מלתא. עמש"כ בב"מ (כז ב) בתד"ה היה בס"ד: **תד"ה** לקדושי. ומיירי דאהלוויי אגלי קמי' כו' ואיכא למימר דסמיך עליו כצ"ל: ד"ה פני. ראה את המציאה כו' או שפירש טליתו עליה (אינו לפנינו שם) כו'. מזה אין קושיא די"ל דאף שקנה השני מ"מ רשע מיקרי וכמו שפי' הרשב"ם בב"ב (נד ב) ד"ה ס"ה כמדבר. וברא"ש וכ"ן לא מייתו מזה: **בא"ד** מי שמליקט מקצת פאה כו' ופירש טליתו כו' כצ"ל: **ע"ב גמרא** מה יתן דניחא ליה כו'. עמש"כ בזה בב"מ בס"ד: **שם** וניחא רב הלכה כרבנן כו'. קשה מאי פריך דלמא לא שמיע להו הברייתא. וי"ל משום דהתם מתניתין בגיטין (עג) (ומובאה לקמן והמהרש"א דקראה שם ברייתא ל"ד) כחכמים ולולי דשמיע להו הברייתא ל"צ לרב למימר מקודשת וא"מ לעולם ושמואל איך יפלוג על מתניתין. אלא ע"כ שמיע להו וס"ל לשמואל כרבי. ורב נמי הוצרך לפרש מתניתין דהכא כחכמים לאפוקי מדשמואל: **רש"י** ד"ה גע ואינו גם. ולכשימות נמצא גט למפרע כצ"ל: ד"ה אבל הכא. דלא רצה לקדשה מעכשיו שמא לדעתו כו'. ק"ל דאפי' הוה תנאה אם לא ירצה בתוך ל"י אינן קדושין. שפי ה"ל לפרש דכ"מ אם תזנה בתוך למ"ד לא תיאסר עליו: **תד"ה** מיד. תימה ליפרוך כו' ואפי' תרם השליח במחשבה כו' אלמא אתי דיבור כו'. לע"ד י"ל כיון דע"י מחשבתו נתפסת שם תרומה ה"ל כמעשה וכדאריו"א בתמורה (ג ב) גבי מימר דבדיבורא עביד מעשה ע"ש. ועי' גיטין (סז) תד"ה דיבורא:

דף ס ע"א גמרא ונגזור מהיום אט מתי דמתלוך כו'. הך קושיא לא אזלא אלא אליבא דרבא ביבמות (קיט) דאמר מ"ל איסור כרת מ"ל איסור לאו וע"ש לעיל (פג) ועמל"מ פ"א מהל' יו"ם הלי"ז. ועמש"כ לעיל (מה): **שם** א"ב שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר כו'. הא דל"ק דא"ב דלר"י מותרת ליגשא לאחר קודם שיתן ולר"ה אסור דלפירש"י לקמן בתוס' דלר"י נמי מקודשת מספק למפרע א"כ לדידי' נמי אסורה. ועוד דנראה דהאחר יקרא רשע מטעם עני המהפך בחררה דכ"מ מליטנא דוכן במתניתין דר"פ. ועוד כ"ל דגם לר"ה היתה יכולה להנשא לאחר דבידה שלא תקבל המאתים זוז לשיטת הפוסקים דבתנאי שהוא בידה בשב וא"ת ל"מ שמא תעבור עליו עי' טו"ע אה"ע סי' קמ"ג ס"ב ולנ"ק דרבא בגיטין (עד ב) דנתינה בע"כ ל"ש נתינה: **ע"ב גמרא** ואי איתמר בהך בהך קאמר ר"ה משום דאיהו לא כסיף כו'. לכאורה הס"ל משום דלדידי' לא כ"מ מידי אם יפול הגט מהשתא או לכשמתן אבל בקדושין ודאי ניחא לה יותר שלא יחולו עד אחר שיתן בכדי שלא תהא אגידא ביה מהשתא והתה יכולה להנשא לאחר אם תרצה. ולפמש"כ לעיל בסמוך א"ש. אבל מ"מ כ"מ לה אם תזנה: **תד"ה** אבל. והא פליגי ת"ק ורשב"ג כצ"ל: **בסה"ד** תיבת נמי נראה למחוק:

דף סא ע"א גמרא גבי מכר כו' ואמר מר עוקבא ב"ת כו'. בב"ב הגי' דר"פ אמרה והוא בעצמו אמר ג"כ הטעם: **תד"ה** ה"ג בסופו. וחד אמר קדוש ויוצא. לפנינו איתא שם קדושה ונותן חמשים: **במשנה** רהבג"א כו' שאפי' באה"ב לא ינחלו. עפרש"י ותוס' ובסוגית הגמרא ובתוס'. ולכאורה קשה דהכא משמע דאי לא כפלי' ה"א דיורשו ולא ימלו כלל ואף שילכו ויסייעו בכיבוש אה"כ כשאר שבטים ובגלעד כבר סייעו כאחד מהם. ולקמן בגמרא אמרינן אליביה סד"א כו' לא תימיב לא אגרא ולא דינא וכן גבי אם תאבו ושמעתם. וי"ל דהכא ודהתם ר"ל דלא הוה ידעינן המכוון איך הוא אם ר"ל לא אגרא ולא דינא. או אפי' דינא: **רש"י** בהס"ע. וע"כ כו' שאם לא יעברו לא יפקידו בא ללמדינו כצ"ל: **ע"ב גמרא** בשלמא לר"מ הייט דכתיב כו' ואם לא תימיב כו' אלא לר"ח ל"ל. וכן לקמן בואם בחוקותי תמאסו ובואם תמאנו. וק"ל הא אמרינן בברכות (ז) כל דבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי לא חזר בו ע"ש. וא"כ הוצרך לכפלו. ובהכפלו פשוט דאפי' אלו יתברך מהני התנאי. וי"ל לפי שהפורענות על חטא איננה רעה באמת שע"י מתמרק החטא ויזכה לחיי עד: **רש"י** ד"ה ל"ל בארץ כנען. הכי משמע כו' עד תנאי כפול. עי' רש"א שמחק כ"ז ושכן גם בפרש"י ישן איכא. ול"נ דזהו הגה"ה מאחד להקשות אפרש"י דמ"מ אף לר"מ באה"כ מיותר דשפיר הוה תנאי כפול גם בלתו הואיל שיכתב ואם לא ונאחזו בתוככם. לזה מפרש אלא (באמת) קרא יתירא הוא ולמדרש ביה דבעלמא בעינן תנאי כפול:

דף סב ע"א גמרא סד"א כו' ואם שכב כו' אלא איסורא בעלמא. נראה להגיה יקורים בעלמא: **שם** סד"א מלות הזאה בג' ובז' והיכא דעבד בחד מינייהו עבד. עפרש"י ולפירושו היכא דהוה בלשון לווי אף לרהב"ג נריך לכפלו. והוא היפך מדברי התוס' דלדידהו היכא דכתיב בלשון לווי אף לר"מ א"ל לכפלו. ולע"ד כל"פ סד"א מלות הזאה בג' וז' הייט דהתורה קבעה זמני הזאה בג' וז' לאפוקי שאר ימים דאינן מוכשרים להזאה רק ב' ימים אלו אבל באיזה מהם שיזה סגי. וז"ל הספרי או

לא

לא גם אלא אם הזה בשליחי יוצר ביום השביעי כו' מ"ל אם לא יתחטא כו' ע"ש : רש"י ד"ה הנקי
כתיב . למיפוקי מקרא דכתבי' כו' . ובסופה פי' [illegible] . ולא יקשה קושיית
[illegible] : ד"ה למשוטי שמי . [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
בסה"ד [illegible]
לטבילה ועי"ש בתד"ה מקפינן · ודברי הכ"מ בפי"א מהלכות פרה הל"ב תמוהים בזה ביותר ע"ש :
תד"ה בשלמא. וקשה כו' והכא הוה לאו קודם לכן דהא אם לא שכב כתיב ברישא . לכאורה י"ל דהכן אין הכוונה על התנאי אלא על המעשה כגון אם אמר הרי לך מתנה ע"מ שלא תעשה דבר פלוני אף דהתנאי הוא בלאו מ"מ זה מיקרי הכן הואיל דבזה מתקיימת מעשה המתנה . וה"נ הנקי מיקרי הן אף דהתנאי הוא בלאו . אולם בסוגיה שם קאמר עלה דאם לא שטית הנקי והא ל"ל לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן . הכי דקרי לה לאו. אך מ"מ לענין הן קודם ללאו אין הכרע משם : ד"ה הנקי . פי' בקונטרס כו' אם לא שכב הנקי ואם כי שטית כצ"ל ותיבות ואם שכב למחוק : רש"י ד"ה ונתלשו . שהיא תרומה למפרע . נראה דאין ר"ל שתהא שם תרומה על מה שהפרי' מחובר עי' פסחים (לג) ובפירושו ד"ה שהיתה לו שעת הכושר . אלא דר"ל ע"י דבורו דלמפרע יהי' חל עתה כשנתלשו שם תרומה . ועי' לקמן (סג) בתד"ה כגון ובמש"כ שם : ע"ב גמרא מי יימר דמזדקקו ליה הני תלתא . בתיבת הני נראה דכוון לומר הני דראויים לזה דהרי אף דלא נצרך מומחים כמש"כ התוס' מ"מ חכמים בעינן שידעו להודיעו מקצת מצות ולכן לקמן גבי גט לא תשני מי יימר דמזדקקו ליה עדים משום דלעדים רובן כשרים . וחילוק זה מוכח ג"כ בשבת (מו ב) דעל מי יימר דמזדקק ליה חכם השיב אי לא כו' שגיא ליה בג' הדיוטות : שם התם מעיקרא בהמה כו' . נראה משום דכתיב בהו עם החמור עם הדומה לחמור . ולכן לא תשני כן על גר לעיל : שם מאי משמע דהאי אגם כו' אר"א דא"ק הלכוף כו' . כהאי אמר בשבת (נד ב) : תד"ה גר בסופו . ולדורותיכם משמע לדורות עולם . כן מפורש בגמרא כריתות (ט) :

דף סג ע"א רש"י ד"ה בלוקח עבד . דאי במחכרו כו' לא ק"ל קרא עבד. ואע"ג דמסקינן בגיטין (מב) דר"ל עבדי שהיה הכר. היינו דוקא בשעת מחכרו אבל אח"כ לא א"כ דוקא בלשון בנ"א אמר שם· והכא דייק רש"י לומר לא ק"ל קרא. אמנם י"ל דאי במחכרו פשיטא: ד"ה שמא. יותר מן הראוי לו יותר ממה כו' כצ"ל בלא ו' : באו"ד אע"ג דלא באה לעולם כו' . מה שהקשה בהגהת הב"ח דלפרש"י בכתובות משמע דאי הוה ס"ל כשמואל כר"מ לא הוה קשה מהא דפסק שם כריו"ח הסנדלר דאין אדם מקדיש דשלב"ל תמוה דהרי רש"י פי' שם והשתא נמי הוה מצי לאקשויי סוף סוף לא בא לעולם ע"ש : תד"ה כגון דכתב ליה כצ"ל : באו"ד ואם ל"א מעכשיו אם נתקרע כו' כצ"ל ותיבות ה"א למחוק . או דצ"ל הא בלא הקווין המורין שהוא כ"ת : באו"ד להכי נקט כו' אפי' נקרע השטר והיינו כשא"ל מעכשיו . לכאורה תמוה דאיך יחול הקנין או המכור משעה שאינו עדיין ברשותו . ואולי הואיל דס"ל אדם מקנה דבר שלבל"ע וע"כ מטעמא דחזינן מה שעתיד כאילו הוא בפועל דומה להא דס"ל לר"ש בב"ק (עו ב) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכל העומד לפדות כפדוי דמי ובכתובות (ר"ד נא) כל העומד לגזוז כגזוז דמי ועיין שם בתוס' . ולכן יכול לחול הקנין גם מעתה : באו"ד וצריך לעשות קנין אחר המכור . נראה דצריך להיות קנין ומכור אחר : באו"ד מ"מ כשפודהו או קונהו כו' כצ"ל וכ"ה ברש"ל . ופי' כשפודהו היינו כשנשבה ופודהו מיד השבאים ופי' הרש"ל בזה הוא דחוק : בסה"ד דמלא ע"מ מהני אפי' לריו"ח כו' . תמוה דמעכשיו וע"מ ודאי מהני דע"מ לא גרע מאם ותנן בגיטין (עב) מעכשיו אם מתי ה"ז גט וע"ש (עד) בסוגיא דפלוגתת ר"ה ור"י : ד"ה ה"ג . אל"ג שאיני עושה . נראה דכוונו בזה למש"כ הר"ן בנדרים (יד ב) במשנת קונם שאני ישן ע"ש . ומש"כ תו כיון דמשועבד כו' הוא לנתינת טעם על המתנה ולא כרש"א : במשנה דבר עליה לשלטון כו' מקודשת . וכ' הטוי"ע מקיים הרמב"ם והניחה השלטון ולא תבעה והיינו כהתוספתא כו' דתני אם דבר כו' כדרך המדברים כו' . ותימה דאדרבה מהתוספתא משמע דאם שח דבר כדרך המדברים אע"פ שלא נעשה לדבריו ולא מלא בקשתו מקודשת . ועיינתי ברמב"ם שם וראיתי שלא כתב כן אלא במקדש בשכר שידבר כו' דאינה מקודשת. ושם שפיר נקט כן לרבותא : גמרא וכ"ת ה"ל בדיהיב לה ש"פ והא בשכר קאמר . והא דל"פ א"כ רישא נמי . די"ל דס"ל דהמקדש במלוה ופרוטה דעתי' אמלוה וסיפא מיירי בע"מ . או דניחא ליה למיפרך מגופה : ע"ב גמ' כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה לא כ"ה כו' . עי' בטור"ע מה שהקשה על הרשב"א שמביא הר"ן דתיפוק ליה דהוה ע"א בהכחשה . ול"כ דאתי לאפוקי מדעת הרמב"ם הובאה בטו"ע סי' י"ז סל"ז בעד אומר מת וע"א אומר לא מת ובאו בב"א דאם נשאת לאותו עד שאמר מת ל"ת . אך שם התנה שהיא אוסרת בכי לי שמת והכא היא א"י למי קדשה אביה ועי"ל דכוונת הרשב"א דאם אותו שאמר אני קדשתיה כנסה בעצמו בלא התרת ב"ד אפי' קודם שבא השני תצא ולאפוקי מדעת הר"ן בתשו' הובאה שם סל"ט : רש"י בסה"ע חוששין שמא מותה כו' . לישנא דחוששין שמא אינו מדוייק לכאורה . אך מצינו לישנא דחוששין לקולא . עי' ברא"ש פ"ד דגיטין סי' ל"א : תו"י ד"ה ולא לעונשין . תימה כו' לא פליג אמתניתין כו' . ישוב המהרש"א בזה תמוה דהא הא דר"א בבני זה בן ט' כו' נמי לאו בנאמן הוא : תד"ה בני (בדף הסמוך) אבל אין אנו יודעים אם הי' לו שנים באותו הזמן . ר"ל דעכשיו בדקוהו דאית ליה שערות ולכן יש לנו לומר דאותן שערות ה"ל ג"כ בהיותו בן י"ג וכדאמר רב לקמן (עט) הרי היא בוגרת לפנינו . והכא איכא נמי חזקה דרבא בנדה (מו) רק לא ידענו אם היה באותו זמן בן י"ג רק עפ"י אביו . ומש"כ או שמנים היינו כגון אם הוא ג"כ א"י שניו שהי' באותו זמן אך אומר שהביאה אז סימנים והמה לבדם מועילים לשיטה זו :

דף סד ע"א רש"י במשנה ד"ה יש לי אחים כצ"ל : ד"ה דלא מוחזק לן . ואי אמי אח כו' לאו כל כמיני' כו' . פי' רפ"א . ול"כ דלישנא דלאו כל כמיני' אין מובנו כאן דלא נאמינו אלא דאין בו כח בזה לאוסרה אפי' אם הוא אומר אמת ואפי' אם באו עדים (ורש"י ל"ד נקט ואמר כו') דכה"ג לעיל (כ) דכיון דאתני' לאו כל כמינה כו' דע"כ ר"ל על כוונה זו דפרישית דאל"כ הל"ל דשוית אנפשה חתיכה דאיסורא . גם מש"כ דדברי הרא"ש אינן עולין לתירוץ הב' דהתוס' לקמן . י"ל דל"ד דהכא כיון דכבר המנוהו שוב אין לאסרה : ע"ב תד"ה רבי . אע"ג דאסור לגרש בג"י כו' כצ"ל ותיבת הדר שייכא לקמן ברא"ש שורה ג' : במשנה או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות כצ"ל : שם שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות כצ"ל : שם רי"א כו' חוץ מן הקטנה שבקטנות כצ"ל : רש"י ד"ה משתי נשים . שנשא שניה לאחר מיתת הראשונה . דבהאי גוונא כל בת הראשונה גדולה אפי' מגדולה של שניה . משא"כ בנשא שניה בחיי ראשונה לא פסיקא מלתא : בטור"ט ד"ה ואמר . ולשון הרמב"ם כו' ובשעת הקדושין כו' וא"כ שנתכוון כו' . הרמב"ם ודאי לא נתכוון למידק אבל אם פירש כו' כיון שפסק כר"י דאין אסורה אלא גדולה שבגדולות ואין כאן ספק . ופשוט דגם הר"ן לא נתכוון רק כיון דפסקינן כאביי בקדושין שא"ת לביאה דהוו קדושין לכן פי' דאפי' בכה"ג ר"מ ס"ל דכולן אסורות ול"ת דוקא כשהוכרו ולבסוף נתערבו כדמוקמינן לעיל אליבא דרבא : גמרא לא שביק איניש מצוה דרמיא עלויה כו'. נראה דלפ"ז כמ"כ קטנות דאינן בכלל דהא בהו איסורא נמי איכא (לעיל רפ"ב) ודנקיט לעיל קטנה לאו דוקא אלא הכוונה על נערה וכלפי אחותה הבוגרת ק"ל קטנה וכה"ג מצינו טובא . ולפ"ז ל"ד הרע"ב במש"כ אבל הקטנות והנערות כולן צריכות גט . הוסיף נערות על לשון הגמרא וגרע . אמנם לפ"ז יש לדקדק טובא בדינא דב' כתי בנות אם נאמר דגם שם אין הבוגרות והקטנות בכלל הספק עי' בטוי"ע בהעתקת לשון הב"י לא משכחת לה ב' בנות מאשה אחת שתיהן נערות דהרי משך ימי נערות אינן אלא ו' חדשים ואינן כדי עיבור . אם לא בתאומים או דהגדולה איחרה בהבאת סימניה . או דגם לנערה לא הודיע מהקדושין שתתרצה וא"כ מנ"כ עביד איסורא וא"ש גם דברי הרע"ב :

דף סה ע"א רש"י ד"ה ומותר במשנה . דאי בעיא גט כו' ונאסר בקרובותיה . לשון הר"ן ונאסרת בקרוביו והוא יותר נכון : ד"ה מדרבנן . ותאסר בקרוביו כצ"ל :
ד"ה שמעתתא. הראשון הס"ד ומה"ד ואם נתן : ד"ה מהו . הא דאמרת אין חוששין כו' כצ"ל : ד"ה אלא לאו בע"א . אלמא זה שמודה לו נאסר כצ"ל : ד"ה קדשתיה בפני פלוני ופלוני דה"ל קידושין גמורין לכל דבריו . עי' לשון הר"ן ורש"י שם. והגי' שלפנינו ברש"י יש לכוונה דהא מלשון חוששין לקידושין דלקמן בדר"פ משמע דאינו אלא חששא ואם בא אחר וקדשה צריכה ממנו ג"כ גט . להכי קאמר בזה דהוו קידושין גמורין לכ"ד . (ר"ל לפי מה שהוא אומר . אבל מ"מ תצטרך גט משני שהרי היא מכחישתו) :
תד"ה ואם . דאי כתב לה א"כ מאי מבקשין . לכאורה קשה דהא לעיל (כ ב) אמרינן וכי מפני שמחזיק שטר כתובה בשוק נחזיק בה כא"א . ומסיק שם דאיכא אחרי דכתבי והדר מקדשי . שוב ראיתי להר"ן שדחה ראיה זו מפני זה . וכ"ל דע"כ ל"א שם אלא דכתבי קודם קידושין . אבל מ"מ אינו מוסרה לידה בשום אתר אלא לאחר קידושין וכתב ולא מסר לא מהני מידי אח"ז מצאתי כן להרא"ש בפ' נערה סי' ד' . וע"ש ותעמוד ג"כ על כוונת שהרי כו' שבתוס' כאן : ע"ב גמ' ה"ד אי דאית ליה סהדי להאי כו' מי מצי אמרה כו' . פי' רמ"ה בשם ת"י . ויישובם אינו נכון כמש"כ הרש"א וגם תירוצו לא מחוור ע"ש . ולעד"נ דמקשה דאי מיירי דהוו סהדי גם לדידה ה"ל להברייתא לפרושי בהדיא דלשון ואשה אומרת אדרבה משמע דאומרת בעצמה בלא עדים . דבשלמא איהו דאמרי כ"א נ אמתי וכיון דקידושין אינו אלא בעדים מסתמא הביאום משא"כ טענתא דידה לא אצטרכא לעדים כלל : שם דאי בעי למיהדר ל"מ הדרי בהו כו' . פרש"י אינו מכוון בלשון הגמרא . ולעד"נ לפ"פ דזה הוה פסיקא להו דקיום הדבר שלא יוכל כ"א לחזור בו אינו אלא בעדים דוקא רק דמספקא להו אי מהני מיהא בלא עדים כ"ז דלא הדרי א"ד דלא הוה כלום ונמצא כ"א מחזיק בחלק חבירו כפרש"י ופשיט להו דלא כחד צד אלא דאף מיהדר לא מצי הדרי בהו :
שם ותנא תונא עד אחד אומר נטמאו כו' . עי' רש"א אבל לא מצאתו לשון ותנא תונא אלא על השנוי במשנה

דפי' תונא תנא דידן כדפרש"י בב"מ (ג) ועתמ"כ שם . ולכן יותר נכון לגרוס הכא כדאיתא בהרא"ש :
רש"י ד"ה מי מצי אמרה . דתיהוי כו' שלה ושלכן בספק . ודוחק שזה לא נזכר בהברייתא. ולעד"נ דמקשה מהא דגובה כתובתה מן החבילה דכיון דאיכא סהדי דשלהם היא א"כ אמירתה דשלה היא לאו כלום . ואי דמתמ"כ אית לה כתובה מאד מגונה . הלא היא אומרת שאינה אשתו של כ"א מהם : ד"ה הכא קא חייבה נאמנינו . וקרוביו נאסרין בה . וכ"ה הר"ן וא"ל אלא משום דאסר לה אכ"ע . וכ"ל דשיגרא דלישנא מן שקרובותיה כו' נקיט . וכן במתניתין גבי היא אומרת קידשתני דאגי דהיא אסורה בקרוביו (וכן בסיפא ובדולה אסורה בקרוביו) ע"כ צ"ל דשיגרא דרישא הוא אסור בקרובותיה נקיט דבה ה"ל למיתנא דאסורה לכ"ע משום א"א דהא ע"כ איירי בדלא נתן לה גט דאם נתן לה גט יהיה הוא ג"כ נאסר בקרובותיה :
תד"ה לא בסופו . וכ"מ בפ"ק דסנהדרין כו' עתמ"כ ע"ז בח"ה שם : ד"ה א"ל . אבל שנים נאמנים כו' ר"ל באומר א"י ואפי' לרבנן דר"מ וכן מבואר בדבריהם בכריתות שם בד"ה אלא · וראייתם מר"מ נכונה דודאי גם הוא ל"פ על דרשת או הודע ולא שיודיעוהו אחרים ומוזינן ליה דבב' עדים אפילו שכחישם מחייב אלמא דב' עדים לא מיקרי הודיעוהו אחרים וגם רבנן ל"פ עליו אלא מטעם דאם ירצה לומר מזיד הייתי וה"א אלא באומר ודאי לא אכלתי . אך לפ"ז אינו מדוייק מש"כ בדבור שאח"ז ובהא איכא רבותא לר"מ כו' דהל"ל דמשום פלוגתא דרבנן נקיט דל"פ אלא בלא אכלתי דוקא : ד"ה נטמאו . ועתה כו' יש ג' דינים בדבר שהוא בידו כו' כצ"ל : באו"ד כגון שאמר (כצ"ל) לו כו' בפניך דומיא דאכלת חלב . ר"ל דודאי מיירי דא"ל דה"ל לידע דאל"כ ה"ל הודיעוהו אחרים דפטור מקרבן כמש"כ לעיל : באו"ד (בדף הסמוך) וכשאדם עושה חבירו שליח כו' נאמן דהיה בידו כצ"ל פי' בדבריהם בגיטין שם . ונראה דכאן מפרשי כל שבידו נאמן היינו דכיון שבידו הוא ה"ל כשלו כמש"כ הרא"ש שם בדין י"ח (ואגב ראיתי לו בדין הי"ב שכ' דבר שאין עתה בידו או לא היה בידו מעולם כו' אינו נאמן כו'. ותמוה דהלא לקמן בדין הי"ד פסק כרבא דכיון דהיה בידו נאמן אע"פ שאין עתה בידו ואפי' במכחישו) ומש"כ ומהימן עליה כבי תרי כו' . נראה דזה טעם אחר :

דף סו ע"א גמרא ושנעבדה בו עבירה כו' ע"פ עד אחד כו' נאמן . מלת נאמן ליתא שם רק אביי הוסיפה כאומר דמוכח שם דנאמן · ועתמ"כ בשבת (קנג ב) : שם אבל נטמאו טהרותיך כו' חזי ליה בימי טומאתו . גם מכאן ראיה לסמ"א שהבאתי שם (יג) ע"ש : שם דההוא סמיא דהוה מסדר כו' . ביצה (טז ב) : רש"י ד"ה מה תהא עליה . ומונחת ובתוכה כתובות המצות כו'. כ"ה הגי' בע"י : ד"ה ותולך. כגילון המבעיר גחלת. הוא לשון הגמרא בסנהדרין (ק ב) : ד"ה שמעון בן שטח אחי אשתו כו'. כ"ה בברכות (מח) : תד"ה אמר אביי . וי"ל כו' המעות מתנה תימה דהלא שניהן נוחין דכוונו לקידושין . ואולי ר"ל דהתורה הפקיע כחו מהמעות ונתנתם לה ודוחק : ד"ה רבא. אלא משום דאיכא רגלים לדבר . קשה דהא טעמא דע"י קינוי וסתירה נאמן ע"א בטומאה הוא משום רגלים לדבר כדאיתא בסוטה (ל"ד ב) וא"כ הכא נמי נאמינהו . וי"ל דהתם איכא רגלים בלתי אמירת העד שהרי קינא לה ונסתרה אבל הכא הרגלים הוא ע"י העדאת העד . אך מ"מ קשה גבי חלב אמאי מייתי קרבן בשתק כיון דלאו הודאה היא נקרי כאן ולא שיודיעוהו אחרים . וי"ל דמאו הודע אליו לא ממעטינן אלא העדאת ע"א בלא רגלים לדבר אבל בדאיכא רגלים לדבר עדיף טפי ולא נמעט . אבל מ"מ לא הגיע למעלת ב' עדים ובדבר שבערוה בעינן ב' עדים דוקא דהכי ילפינן דבר דבר : ד"ה מאי . וי"ל דל"א אוקי תרי כו' אלא בתרומה דרבנן כו' אבל ביוחסין כו' החמירו כו' . ר"ל אבל בספיקא בעלמא מהני חזקה אפי' ליוחסין ואפי' לבתה לדברי המכשיר כדמוכח בסוגיא דכתובות ולקמן (עד) ובספיקא דתרי ותרי החמירו אפי' בה דאיכא חזקה . והמהרש"א ל"ד בכאן במחכ"ת : ע"ב ק"ה ולזלזלו . שהרי בבנות לא שייך ברית כהונה. וקשה הרי תרומה והמורם מקק"ל נאכלים לבנות כהנים . וי"ל משום דכהונה לשון שירות שאיננה בכלל בנשים : במשנה הולד הולך אחרי הפגום ואיזה זו זו אלמנה לכ"ג כו' . לכאורה קשה הלא גרושה וחלוצה מותרות בתרומה ואלמנה מותרת אף להנשא לכה"ד . והולד הוא חלל ואסור בתרומה ואם היא בת פסולה לכה"ד וא"כ הוא פגום יותר מהן . וי"ל הרי גם הן נעשית חללות עכשיו כדלקמן (עז) : תד"ה כל . ועוד דמצינו כו' . כי האי סתמא כדקאמר התם פשיטא כו' כצ"ל : באו"ד ועוד תני איזהו ממזר כו' . בעלי הגהות לא הראוני מקומה . ואם כוונו למאי דא"ר אלעזר (בן שמוע) ביבמות שם ולקמן (עה ב) ע"ש . מאי ראיה היא לפסק הלכה . גם מבלעדו מצינו הרבה תנאים דס"ל כן . וכ"ל להגיה דל"ל ותני והכל ראיה חדא והוא מדקאמר סתמא דהש"ס פשיטא כו' מוכח דכן הלכה רווחת . רק דל"ת דל"פ פשיטא אלא משום דהתם מיירי בח"ל דלאו דשאר (ע"ש בתוס') לזה קאמרי ותני כו' ופגום כרת . וא"כ אתי לאפוקי אפי' מ"ל דשאר ואפ"ה קאמר על זה פשיטא :

דף סז ע"א רש"י ד"ה בנה שליטי בסופו . הוא נכרי והיא מצרית כצ"ל בצ"ו וכאשר העתיקו התוס' : ד"ה ואיזו זו למעוטי . ודרבנן דאמר נתגיירו כו' כצ"ל : תד"ה ונסתיי' בסופו. לא הוי מצי לאתויי מממזרת כו' כצ"ל לפי גי' המהרש"א וכן יש ג"כ ע"ש : ע"ב גמרא ואימא לאחר ולא לבן . לכאורה לפי' התוס' קשה למעוטי בן ל"ל כיון דבכבר יליף ר' יהושע דהוי ממזר מכל חייבי מיתות ב"ד והא בהא תלי . ועוד מאי איריא בן אפי' כל חייבי מיתות ב"ד נמי . ונראה דחדא קושיא מתורצת בחברתה והוא דאשמעינן קרא דדוקא בן ולא שאר חייבי מיתות ב"ד ולאפוקי מסברא החיצונה דהא בהא תלי . ומאי דמשמע ליה יותר למעוטי בן הוא משום דכן דרשינן בערכין (כה ב) במקדיש שדה אחוזה דכתיב ביה ואם מכר אה"ש לאיש אחר ולא לבן הא שאר קרובים הוו בכלל אחר : שם ואימא אידי ואידי לבן הא לכתחלה והא דיעבד ועפרש"י. וכ"ל דסוגיא זו אזלא אליבא דאביי בתמורה (דף ב) דס"ל דכל מילתא דאמר רחמנא ל"ת אם עבד מהני . דלרבא פרכינן שם מאלמנה לכ"ג דכתיב בה לא יקח ואפ"ה תפסי בה קדושין . אלמא דלדידיה מלא יקח משמע אפי' דיעבד . ועתמ"כ לעיל (נד ב) אח"ז מצאתי להרשב"א שעמד בזה וע"ש : שם ואימא אידי ואידי באחות אשה הא כו' והא דיעבד . ואין להקשות א"כ לא יקח גבי בן ל"ל דאיצטריך דל"ת דאחר אתי לבן . אבל למאי דמסקינן מהיקשא דר' יונה ודאי קשה דאפי' תימא דאחר למעוטי בן תיפוק מהיקשא לכל העריות . וכמו שהקשו התוס' ביבמות (מט) בד"ה לכתוב לפרש"י לענין ממזר לר' יהושע ע"ש : רש"י ד"ה מנה"מ. ומהכא ילפינן כו' דכל שאין לה עליו קדושין כו' . לכאורה הכי הל"ל דבכל חייבי כריתות הולד ממזר : ד"ה ודלמא הא לכתחלה בסופו . שקרוב מן הכל ולא סגי ליה בטעמא שכ' לקמן דכיון דאשכחן ביה דאזהר עליה לכתחלה כו' הוא משום דא"כ מאי אולמיה מאחות אשה דכתיב בה ג"כ לא תקח : ד"ה ה"ג מה לאחות אשה . שאין לו בנים לאחיו כו' כצ"ל : תד"ה מנה"מ דהא ביבמות מ"ל מולא יגלה כו'. וכ"כ רש"י כאן . והרע"ב שכ' מנ"י איש את אשת אביו ל"ד ע"ש ביבמות ועי' לקמן (סח) מש"כ הרש"א בפרש"י . אולם לקמן (סח ע"ב) פרש"י בד"ה ותנאי דממזר מאשת אב יליף כו' וכ"ה שם ביבמות בגמרא : באו"ד דהא בכמה מקומות אמרינן ר"ע הוא דאמר כו' כצ"ל . ומהן לעיל (סד) וע"ש בגליון הגרי"פ . מש"כ המהרש"א דלר"ע נמי איצטריך קרא לענין ח"ל דל"ת קדושין מיבמה כדלקמן במתניתין . אמת שכן כ' רש"י בסוף הסוגיא בד"ה בע"כ שבקיה לקרא . אבל בגמרא לא ראיתי הכרע לזה כלל . ועוד קשה לדבריו (ולפרש"י) מנ"ל להש"ס דלר' ישבב אליבא דר"ע דהוי ממזר מח"ע לא תפסי קידושין ג"כ : ומש"כ עוד דקושיית ח"ה אפי' נדה כו' הוא לשמעון התימני ג"כ אין הכרע די"ל דלר"ע פריך דלא ליתפסו בה קדושין ומייתי מדאביי דאמר לר"ע אין הולד ממזר וע"כ הוא מטעמא דפסיקא ליה דתפסי בה קדושין : באו"ד ואו"י כו' דבכלל זה אמת אליבא דר"ע כו' כן ה"כ לכאורה דל"ל . אבל לקמן (עה ב) בתד"ה ורי"ש מוכח כגי' דלפנינו ועתמ"כ שם :

דף סח ע"א גמרא אלא שנואה בנשואיה וקאמר כי תהיינה כו' . לכאורה משמע דאין הפרשה אמורה אלא באותן דתפסי בהו קידושי לכל חד כדא"ל אבל בחייבי כריתות דל"ת בהו קידושי אין לנו שלא יוכל לבכר כו'. אולם בספרי מרבה אפי' ח"כ וכ"פ הרמב"ם והטוי"ע : שם בפיסקא וכל מי שאין לה עליו כו' כצ"ל : רש"י ד"ה ורבנן אדמוקי כו' כיון דמצינו למילף מיבמה בת"מ כו' כצ"ל : תד"ה הכל . נדה משום דכתיב ותהי נדתה עליו כצ"ל : באו"ד משמע מתוך לשון הקונטרס כו' אבל מחזיר סוטתו כו' הולד ממזר וקשה כו' . ולי עוד קשה דא"כ מאי פריך הגמרא מנדה נימא נמי דאביי לא מיירי אלא בבא על אשתו נדה אבל אם קידש אשה נדה ל"ת בה קדושין והולד ממנה ממזר דומיא דסוטה אלא ודאי כוונת רש"י כדמסקי בסוף בשם הר"ם מדליוש . ומה שהקשו התוס' ביבמות דא"כ גבי נדה נמי נימא סברא זו ול"ל קרא . כלעד"נ דשאני נדה דאיכא היקשא דר"י והל"ל דאתי היקשא ומפקא מסברא זו : באו"ד מיהו קשה דהא עיקר קרא במחזיר גרושתו כו' . כ"ל דאף דאמרי' ביבמות (יא ב) כיון דאיתעקר איעקר ע"ש . היינו דוקא תיבות אחרי אשר הוטמאה דלא מצי קאי על מחזיר גרושתו לרבנן דריב"כ . משא"כ להיות לו לאשה שפיר מצי קאי עליה כפשטיה. וכ"ל לאחוק קושייתם מהא דאמרי' לקמן (עח) ומודה אביי במ"ג כו' לקחתה להיות לו לאשה א"ר כו' ע"ש :
באו"ד דכיון דכ"ז כו' כדפי' אין לומר כו' כצ"ל בלא ו' : ד"ה לחומרא ולא הייתי לומד שאר ח"כ כו' כצ"ל : באו"ד וי"ל כו' פגום מיהא הוי כו' . כ"ל להוסיף תבין דחומרא דלאוסרה לעלמא מתחלפת לקולא בבא אחר וקדשה וא"כ מת הראשון . עי' ברים מכילתין בתד"ה ב"ש : ע"ב רש"י ד"ה כי יסיר כו'. משמע דבן הנולד כו' מכתך קאמר שיסירנו כו' כצ"ל : ד"ה לימא קסבר רבינא . כשאר נולדים מתי שאין כו' כצ"ל : ד"ה האי בז' אומות כתיב . ל"מ בם וכי יסיר כו' כצ"ל : תד"ה ילדה משמע דס"פ נימא כו' הולד כשר והיכי כו' . מפרש"י לקמן בד"ה לימא קסבר רבינא . נל"פ דמקשה דנימא דהולד ממזר כשאר הנולדים מתי שאין עליו קדושין או פגום מיהא : באו"ד הא ליתא אלא לר"ע אבל לרבנן לא . ל"מ דפליג עליה דר"ע אלא ר"א לקמן ואדרבה הגמרא שם קרי ליה לר"ע בשם רבנן ב"פ . ורי"י א"מ פסק שם כר"ע וכן ר' שמלאי סבר למיעבד כוותיה . ואולי משום דאיתא שם אמרו לו כ"ע שהרת אח"ז כו' משמע להו דפליגי עליה . אבל אין זה הכרע דאדרבה י"ל דישרו דבריו בעיניהם ושאלו לו אולי יש לו עלה גם על הנקבות . ואפשר דמפני זה קרי הש"ס לדעתו דעת רבנן : ד"ה בנך וקשה כרבינא היינו דברי ריו"ח כו' . וכ"כ לפי דלמסקנא דיליף מן כי תהיינה וילדו לו תו לא נצרכינן לדברי ריו"ח ולזה אמר רבינא דמ"מ שמעינן מיניה דבן בנך כו' . והוא ע"ד שפירשתי בפסחים (יט) הא דאר"ע זכינו כו' ע"ש :
נא"ד

באה"ד ורבינא בא לדקדק כו' מדלא כתיב כי יסיר את בנך כו' כצ"ל :

דף סט ע"א רש"י ד"ה מאי ניהו . מה שהקשה [illegible] נ"ל [illegible] מדברי הר"ן [illegible] (דף קסד) [illegible] והאושפיזכן היה נותן לו דמיו :

פרק ד במשנה נתיני . וכ' התוי"ט לא אמר בגמרא מנלן כו' . ונ"ל דהגמרא סמיך על מה דאמרינן על כהני כו' [illegible] : רש"י בד"ה לוי . ועירת כו' בחזקת זונה . לכאורה קשה דהא לקמן בגמרא (עח) מפיק לה מקרא דיחזקאל [illegible] ועי' יבמות (סא) תד"ה אין זונה [illegible] : ע"ב גמרא דכתיב כו' אשר סמלה ואשר הביא כו' . [illegible] : שם עד שעמד הכהן לאורים כו' . [illegible] : רש"י ד"ה [illegible] כצ"ל : באה"ד [illegible] כצ"ל : ד"ה כל הארצות . [illegible] כצ"ל : ד"ה [illegible] כו' כצ"ל :

דף ע ע"א גמרא [illegible]

[illegible]

נעיל מיניה (בפסוק כג) כתיב בישראל נמי והיו לי לעם ואני אהיה להם לאלהים וי"ל דהתם כתיב קודם וטהרתי אותם דמשמע דהשי"ת יקייש אותם לטהר וכדכתיב שם (לו) והסירותי את לב האבן וכל הענין והייתם לי לעם וכו' : רש"י ד"ה מכריז רב יהודה כצ"ל : ד"ה פשחור בימי ירמיה היה . ככתוב בירמיה (כ) :

דף עא ע"א גמרא תניא אר"ע כו' אחר אחי אמי לדוכן . במ"כ נשא ספי"א ליתא למלת אמי : בסה"ע אר"ה ב"ת מתמיה דרבא כצ"ל (סה"ד בהקדמה אות ה) : רש"י ד"ה עיסה כעיסה שהיא מעורבת כו' . ועי' לעיל (סט ב) בפירושו בד"ה עיסה . וצ"ל דאיה לפי' זה מדקרי לבבל שם סלת נקיה שהוא ההפך מעיסה מעורבת כו' : ד"ה שם בן ארבע . קריאתו ככתיבתו כו' כ"ה הגי' בעי"ן וכ"ה הרש"א בח"א : ע"ב גמרא אם לאית ב' בנ"א שמתגרים כו' ואין מניחין אותם כו' כצ"ל : רש"י ד"ה כגולה פומבדיתא כו' . וכן פי' לקמן (דף עב) משמע דהיא היתה היותר מיוחסת בבבל . וכ"מ לקמן מייחסי דפומבדיתא מבירם נסבי . וכן לעיל דרב יהודה דפומבדיתא הוה לכן אמר מי ידענא מהיכא אנסיב . וק"ק הא דלקמן מביל ימא תכילתא דבבל . ועמש"כ בסנהדרין (לב ב) : תד"ה עד ור"ת פי' כו' . מה שהקשה הרש"א לפירושו אמאי לא בעי לתחת דפרת עד היכא ע"ש , לק"מ דהא לפירושו הוי לעיל לצפון בבל . ולתחת הוא לדרומה אחר נפילת פרת בחדקל :

דף עב ע"א גמרא בסה"ע היום הכו מאחרי המקום . נראה דכוונתו להא דאיסתמדו דמקיים לבסוף . ועובדא דאקפי פירא כו' היה מקודם ועל זה הוו קרו לה בירתא דסטיא . דבפ' הנושא מוכח דרבי לא מת בשבת דהכי אנח תפילין וגזרו תעניתא בההוא יומא וב"ק קרע עליו ע"ש . ולאיתי בעט"ז יו"ד ר"ס שכ"ד שמביא בשם קובץ שהוכיח מהא דאמר באגודה כו' שאמר רבי כו' . וב"ל פשוט דט"ס הוא וצ"ל באגדה וכ"מ מלשון דאמר דהל"ל דאיתא באגודה . ומש"כ שם וקשה כו' עד סיומו הוא מדברי הקובץ . והט"ז שם בסופו לא ירד לזה במחכ"ת : רש"י ד"ה ותלת עלעין והיא פרס כ"כ דל"ל . והגהת הב"ח תמוה : ע"ב גמרא אגן דחשבינן ניקוס קמך הכא כצ"ל : רש"י ד"ה ממתוזייתא . בתוך גבולי בבל כו' כצ"ל : ד"ה גר נושא ממזרת . והולד ממזר כו' כן היתה לפניו הגי' בגמרא הכא וכ"ה ברי"ף ורא"ש ועי' לעיל (ר"ד סז) וברש"א שם . וזה נ"ל דבור חדש כמש"כ רש"ל : ד"ה ומותרים בכהנת . לא הוזהרו כו' לאותן שהפסול א"ת עליהן . בר"ן הגי' לאותן שישראל ולוי כו' . ועי' לקמן (עג) בפרש"י בד"ה ליגשא לפסולין :

דף עג ע"א גמרא מאי אמרת דלמא אזלא איהי כו' והתורה כו' הא ממזר ספק יבא . הרשב"א והריטב"א הקשו דהא מ"מ רובא להתירא הוא ולמאי הביא לזה הא דממזר ספק יבא . ולאיתי בהר"ן שהעתיק להגמרא בזה"ל מאי אמרת דאזלא איהי כו' . ויל"פ לגי' זו דר"ל וכ"מ דמתניתין איירי בשתוקי כזה דידעינן דאזלא איהי דה"ל ספק שקול מ"מ התורה אמרה כו' . אמנם לעיל בספ"ק (דף רכג) העתיק הר"ן הגמרא כגי' שלפנינו : בסה"ע בת אסופית לא ישא כצ"ל וכן ברש"י : תד"ה מאי . דא פי' ידעינן שמאורסה היא לא הוי ממזר דהא כו' הולד כשר . זה הלשון דהולד כשר לא מליכו שם רק לתירוצא בתרא לשמואל דבודקין את אמו ואם אומרת דמארוס הוא נאמנת והכא לא ידעינן לאמיה דליבדקה . אבל מ"מ יפה תמהו דמוכח שם דאינו אלא ספק ע"ש : ע"ב תד"ה בד"א . לפי' הקונט' שפי' קס"ד שלא קבל המעות כו' כצ"ל : באה"ד קשה דמאי יש לנו להאמינו כצ"ל :

דף עד ע"א רש"י ד"ה בעודא . אלא הכל לפי לבו של דיין כצ"ל וכ"ה בר"ן : באה"ד למי שיתנדב לב הדיין כו' כצ"ל וכ"ה שם ובתוס' : ד"ה ומכ"א איני נאמן . אב"ג וחלוצה הוא הוא דפליגי . וכ"כ לקמן (עח ב) וצ"ע מב"ב (קכז ב) ע"ש ועתוי"ע מ"ח : תד"ה כשם . וכ"א מפרש כו' ויכיר שהוא ב"ג וחלוצה . והקשה התוי"ע שם דילמא ע"כ לא מהימן אלא לפוסלו מן הכהונה כו' . וכ"ע התו"ח הא גם נתין וממזר בכלל מ"ל כו' מנ"ל דר"ע ס"ל כר"י ע"ש . ואף דבסנהדרין (נג) איתא דר"י ס"ל כר"ע . הא כ' התוס' שם בד"ה לדבריו די"ל דל"ם כוותיה אלא בח"ל דמאר . ועי' לקמן (בע"ב) ובמש"כ שם : ע"ב גמרא ורי"ם מאמת איש הוה ממזר . לכאורה קשה מהא דסנהדרין שהזכרתי לעיל . ועי"כ נ"ל דר"כ סבר דמתניתין דהתם פליגא עלה דברייתא אליבא דר"י בזה וכמש"כ התוס' ביבמות (י) בד"ה לר"י דלא סבר לה הש"ס כברייתא דהתם כו' ע"ש . ולפלא בעיני שלא הביאו ראיה מדהכא : שם אבל גר עמוני ומואבי דא"כ לבא בקהל לא . נסתפקתי אי דוקא קאמר עמוני ומואבי דאיסורן איסור עולם דומיא דממזר אבל מצרי ואדומי ראשון ושני לא או ל"ד ומילתא פסיקתא נקיט . ועוד נסתפקתי אי מותר ממזר בעמונית ומואבית דאולי כיון דהזכרים אסורין לא מיקרו אף הן קהל ה' . והנה הספק האחרון מפורש לאיסור בגמרא יבמות (ס"ד עז) ע"ש . וספק הראשון מוכח להתירא מתוס' שם (ר"ד עח) שהקשו ויצא (ר"ל מצרי שני) נתינה ע"ש : רש"י ד"ה א"כ . דכר"ם מיתוקמא כו' והוא לא התיר לבא כו' כצ"ל : ד"ה איכא ביניהו . ומותרין לבא זב"ז בני ח"כ כו' ור"י אוסר לבני ח"כ כו' כצ"ל : תד"ה והרי . ונל"פ הרי גר שנשא ב"י שהבת כו' ומותרת בממזר . מבואר שלא כדברי הרמב"ם בפ' ט"ו מהלכות א"ב ה"ט שאוסר בכזה . וכבר העיר עליו הר"ן ועיין בא"ה סי' ד סכ"ג :

דף עה ע"א רש"י בסה"ע ד"ה אידי ואידי . שמחזיקין את זה כו' כצ"ל בנ"ו : תד"ה וכולן . ונראה לר"י לפרש דכאו"א מותר במינו כו' . ר"ל דזהו כלל לכל עשרה יוחסין . אבל שלא במינו מהן שמותרין כגון כהני לויי וישראלי כו' כבמתניתין . ומהן שאסורין כגון הם בפסולי קהל . ומדסרי שתוקי ודאי דס"ה בממזרין ודאין דלא מליכו למי שמחלק בהן . והרש"א גמגם בדבריהם לחנם : ע"ב גמרא מקלותם כהני במות כו' מן הקולים שבעם כו' מן הבחירים שבעם . כה"ג פליגי בספרי בפסוק ותאכל בקצה המחנה (במדבר יא) הביאו רש"י שם בנימוקיו : תד"ה ור"ם . בשלמא עבד אית ביה לאו דלא תהיה קדשה כ"כ דל"ל : באה"ד וצ"ל דכיון דאין קידושין תופסין בהן הוי ממזר דהא בהא תליא כדפי' בס"פ האומר . ע"ש דלא מוכח אלא כל שהולד ממזר אין קידושין תופסין . אבל אין זה משמע התהפך . וחייבי כריתות לר' יהושע יוכיחו : ד"ה שאין . לא סבר ר' אלעזר כצ"ל בנ"י :

דף עו ע"א גמרא ור' אליעזר אוסר . בגיטין הגי' אלעזר בנ"י ונכון : שם אר"ל א"ר בר אבוה ממזר מאחותו כו' . נראה דצ"ל ר"ב א"ר בר אבוה בלא תיבת אמר בתחלה : רש"י ד"ה ואדם יוצא בה . דלא הוי כקמחין כו' . בפסחים שם מוכח דל"ג קמחין : תד"ה מלא . ונראה הא דקאמר ואדם יוצא כו' היינו דוקא כו' דאל"כ כו' . לכאורה אל"כ אף איסורא איכא למיכל מפני חשש חימוץ וכמו דר"א אוסר . שוב ראיתי שהרש"ל ורש"א הרגישו בזה בגיטין . והרש"ל ישבו בטוב . אבל ישוב הרש"א תמוה דא"כ פשיטא אפי' דעובדי כוכבים כה"ג נמי ור"א אמאי אוסר : במשנה אף מי שהיה מתוס עד בערכי כו' . מפרש"י מוכח דל"ג מלת עד וכ"כ התוי"ט : רש"י ד"ה ארבע אמהות . כל אחת תהן אותה ואת אמה כ"כ דל"ל : ד"ה אין בודקין מן המזבח . ומלא שאבי אביה כו' עתוי"ט : ד"ה אף מי . עיר כו' שמתה ישנה כדאמרינן בעירובין בעיר חדשה כו' . אף דנראה שלא רצה לפרש דעיר ישנה דמתניתין היא הנזכרת בד"ה (ב יג יט) דשם משמע דהיתה נודעת בשמה העצמי לבד והכא משמה בסמיכתה לצפורי . מ"מ קשה דטפי ה"ל לאתויי אותה לראיה דנמצאת עיר בשם זה מדמביא מעיר שמתה חדשה . ולאיתי לחכם אחד שמקשה על פרש"י ממשנה דערכין (לב) כגון קצרה הישנה של צפורי . אלמא דישנה אינה אלא שם תואר . ולכאורה הנ"ל דרש"י מפרש גם שם דהיא שם עיר בפ"ע ואיננה תואר לעיר קצרה אלא הן ב' עיירות א) קצרה ב) ישנה ואף שאינה בו' העיטוף כדמלינו הרבה כמו ראובן שמעון כו' ודומיהן . וראיה לדבר שכן במגילה (י) בד"ה את אלו כתב שנמנו שם תשעה ערים ואם לא כמש"כ

אינן אלא ח' . אולם האמת יורה דרכו דלפני רש"י היה נכתב שם גם לוד וכמש"כ שם בס"ד . ולאיתי עוד להחכם הנ"ל שכ' דציפורי מארץ נפתלי ושגה בזה דבמגילה (ו) מסקינן דקיטרון היא צפורי והיא היתה בחלקו של זבולון . גם מה שפי' החכם הנ"ל דערכי הישנה הייתו ערכים הישנים . אף שמצאנו במקרא סמיכת המתואר אל התואר כמו מי המרים כיין הטוב . אבל זה לא מצאנו להמתואר בצ"ל והתואר בנ"י והנ"ל כערכי הישנים : תד"ה הנושא . משום שאנו רואים שבנה ישמש כו' . דאי משום שלא יעבור הוא בעצמו על לאו דנשיאת חללה . הלא אף לאכילת תרומה דיש בה מיתה לזר האוכלה עי' סנהדרין (פג) א"צ בדיקה כמש"כ בס"ד הסמוך . אבל בשמוש המזבח . יש ג"כ מיתת ב"ד כמש"כ לעיל (יב ב) בד"ה אם : באה"ד דא"כ אמאי נקט כהנת כו' . לכאורה הכי הל"ל אמאי נריך בדיקה . אבל היא היא לפמש"כ לקמן דעיקר הבדיקה אינה אלא משום חשש חללות שיש בכהנת : ע"ב גמרא לא מאי עוד אחת זוג אחת כצ"ל : שם עמך בדומין לך . עי' ב"מ (סב) וחי אחיך עמך חייך קודמין וכמה שליינתי שמה : שם ודלמא משום שכינה . עתוי"ט במש"כ בישוב דברי הרמב"ם . ותימה דהלא שם בסנהדרין מסקינן אליבא דרבנן דדומין לך ילפינן מן ונשאו אתך דיתרו ע"ש : שם למימרא דלא מוקמינן מפסולים ולמינהו כו' . ק"ק דהכי שוטרים המה החובטין במקלות עפ"י השופטים כו' כדפרש"י שם (עז ב) וכ"פ בנימוקיו וי"ל הטעם כדמפרש לקמן בגבאי צדקה : שם אנא עבידנא סדרותא כו' . בר"ן הגי' שררותא : רש"י ד"ה כל תמימות . מריבויא דתמימות דקרא כו' ואפילו שררה קטנה כצ"ל וכ"ה בר"ן :

דף עז ע"א גמרא מה להלן לאחר שלשה דורות כו' . הלשון קשה דהא דור שלישי ג"כ מותר בהן עי' יבמות (עח) . וצ"ל להגיה מה להלן עד שלשה דורות אף כאן נמי עד ג' דורות : שם נאמר כאן ולא יחלל זרעו בעמיו כו' מה להלן זכרים כו' . פרש"י בזה דחוק . ולע"ד נל"פ דמדלא כתיב ול"י את זרעו בסימן הפעול מוכח דכוון הקרא ג"כ דזרעו לא יחלל אחרים (וזהו דקאמר בסמוך כתיב לא יחלל זרעו מקיש זרעו לו כו' . דכיון דכללו חילול שכיהם במלות ולא יחלל דהיינו שהוא לא יחלל (כפשטי') וכן דזרעו לא יחלל לכן ילפינן חילולם מהדדי בין לענין חילול נשיהם בפ' אלמנה (סע) ובין לענין חילול זרעם דאמר הכא) וא"כ זרעו הוא הנושא ושפיר ילפינן משם דכמו דנושא דטומאה הוא זכרים כדכתיב בעל (ואין אנו לריכים לדרשת בני אהרן שפרש"י) אף נושא דחילול הוא זכרים דוקא . והשתא דיליף דזרעו פירושו זכרים לכן פריך בתו של כ"ג מנתרי דהיינו גם לפשטיה דזרעו הוא המתחלל כימא נמי דפירושו זכרים דוקא וכון בעז"ה : שם מי כתיב בנו זרעו כתיב כצ"ל : שם בעמיו בעם אחד כו' בשני עממין אינו מיחל . עפרש"י . וקשה דהא עמיו הוא ל"ר דבל"י אומר עמו . ואולי הואיל דתלינו דגם על עם אחד אומר עמיו כמו לא יטמא בעמיו ודומיו אם הי' המכוון כאן על רבים הל"ל בעממיו כמו בעממיך (שופטים ה) ועממים (נחמי' ט) . ולע"ד יל"פ דכוונת הגמרא מהכינוי דבעמיו דמשמע דעם דומה לו דומה למה שפרש"י בד"ה זרעו האב והזרע הוזכרו בתיבה זו כו' : שם ק"ו מה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל היא שעברה כו' . לכאורה י"ל ממזר יוכיח דהוא של"ע עבירה מיפסל מלבוא לקהל והיא שעברה על איסור כרת איננה נפסלת תבוא בקהל . וי"ל משום דאיכא למימר מה לשם שכן איננה נפסלת בכל מקום כדאמר בסמוך מה להוא כו' : רש"י במשנה ד"ה ראב"י . ל"ל כו' לד השוה דשאין ברוב קהל דהיינו דומיא כו' כצ"ל : באה"ד ואיכא למ"ד בעלמא לד חמור ל"פ . הן במכות שם ר"י גופי' (דלמד לקמן מהלה"ש) אית ליה דל"פ לד חמור והל"ל דר"י לטעמי' . אך לפמש"כ המהרש"א שם בתד"ה ור"י משמע דגם ראב"י אית ליה הלה"ש לענין בת גר וגיורת . אולם מפרש"י ל"ת כן : ד"ה מה להלן . לענין טומאה הזכרים הוזהרו עליה כו' כצ"ל : ד"ה כשם בסופו . להכשיר את בתו ממנה לכהונה כצ"ל : ד"ה ואין מתחלל . דהא לא יחלל זרעו כתיב כו' . דרשה זו היא בסוטה (כג ב) . וקצת תימה על רש"י שלא הביא ממתניתין דשם : ד"ה ה"ק . איזו היא חללה המוזכרת בתורה שכתב חללה לא יקחו שעיקרה ממשמעות המקרא וא"ל לפרש כו' כ"כ דל"ל : ע"ב גמרא ה"ל חללה מיגו דאיתוסף איסורא למיכל בתרומה . משמע לכאורה דבבת כהן דוקא איירי דב"י מעיקרא נמי לא אכלה . אולם לפי דמסיק בזונה הואיל ושם חללות פוסל בתרומה בב"כ . ולריך לחלק בין זה להא דכ' הרמב"ם בפ"ד מהל' שגגות ה"ג דכל אלו שתאסר כו' עליהן באיסור מוסיף לריך שיהיו כו' בעולם כו' ע"ש : שם דאי רבנן הא אמרי איסור חע"א . קשה דילמא שאני הכא דגלי לן קרא . ודוחק לומר דיכוון להברייתא דלעיל אלמנה וגרושה כו' חייב עכאו"א . ולכאורה הנל"פ דהא דאמר כל שהוא ביקה כו' אין כוונתו לילפותא ע"ד דאר"א בפסחים (מג ב) כל שישנו בב"ת חמץ כו' . אלא לסימנא בעלמא נקיט . אך מפרש"י מוכח דלילפותא קאמר וכ"מ מלשון פרש כו' ועי' יבמות (ד) תד"ה דכתיב . ואולי יל"פ דהקושיא היא דנילף מהכא דאין אחע"א אפי' במוסיף . ועי' חולין (קיג ב) : שם אפ"ת רבנן כו' ה"מ איסור חמור על איסור קל כו' . נראה דל"ד אלא אפי' בשוין כדמוכח מהברייתא דלעיל ולא אתא אלא לאפוקי קל על חמור כדהיים . או י"ל דמוסיף נקרא ג"כ חמור : שם פשיטא מיגרע גרע כצ"ל וכמו שהוא בפרש"י : רש"י ד"ה איסור כהונה שאני . הלכך כו' על חמור דעלמא . משמע דר"ל דלאו איסור כהונה כגון איסור אחות דהכא . ול"י מאי דתקו לזה דפשטי' משמע דאפי' אם גם הראשון מאיסורי כהונה . ובזה י"ל דגם ברייתא הקודמת דאלמנה וגרושה כו' חייב עכאו"א אתיא כוותי' מטעם דא"כ שאני . ועי"כ לא קמ"ל בברייתא זו דלא חייל אלא בקל על החמור : ד"ה כשם שלוקה כו' . ללמדך כו' לוקה עליה אף משום גרושה . משמע דאיסור גרושה בא עליה בסוף ואף שאינו איסור מוסיף וכ"כ לעיל (בע"א) בד"ה והרי אלמנה "וכן זונה כו' שבא כו' ללקות משום חללה" (ובזה י"ל קצת מה שגמגמתי על הרע"ב ברפ"ג דמכות) וא"כ פליגא על הברייתא דלעיל זינתה ונתחללה כו' א"ח אלא אחת . וצ"ל דההוא תנא מוקי להאי לא יקחו דכתיב בגרושה לגא דדרשינן ביבמות (פד ב) ללמד שהאשה מוזהרת ע"י האיש . וגרושה דכתיבא בכ"ג הוא בכדי למיסמך אחריה חללה ללמד שאין חללה אלא מאיסורי כהונה עי' מהרש"א . ובזה י"ל קצת מה שתמהתי ע"ד התוס' בב"ת (ל ב) ע"ש דהם כתבו אליבא דהאי תנא דלחלוקה קאתי : תד"ה פרט . וכה"ג האסורות לכה"ג אסורות אף למש"ת . הוא ביומא (עג) :

דף עח ע"א גמרא חזר ובא עליה עשאה חללה . ואע"ג דהוא א"ח עליה משום זונה כדלעיל בבא על אחותו אלמנה . מ"מ שם זונה עליה לגבי כהנים אחרים וכ"ל דאף לתנא דלעיל דזינתה ונתחללה א"ח אלא אחת כ"מ במה שנעשה חללה לקברו בין רשעים גמורים כדאמרי' ביבמות (לב ב) : שם ונילקי נמי משום ל"י זרעו כו' . לכאורה לא ליחייב עלי' אלא אם נתעברה וילדה . וגם אין זה אלא התראת ספק . ועוד ליתני' ליה דמיירי בביאה לאשונה שאינה מתעברת בה . ובמש"כ התוס' ביבמות (כ) בד"ה יבא ע"ש יתיישב הכל . ואף דהתם די אפי' הערלה הכא שאני דכתיב זרעו וכמו בשפחה חרופה דא"ח בהערלה משום דכתיב בה ש"ז . ומלאתי להס"מ בפי"ז מהלכות א"ב ה"ב שכ' בישוב דעת הרמב"ם שחילול זרעו אינו אלא כשיולד הזרע : שם מתיב רבא אלמנה וגרושה לוקה משום שני שמות כו' . קשה לשני לי' דמיירי בבעל בלא קידושין כדתני שם בריש הבא על אחותו כו' . וי"ל כיון דתנא אריבוי מלקות קמהדר ליתני בקידש ובעל לוקה ד' (עי' ר"ה ו ב כה"ג) ומשני לא ב' שמות ע"ז כו' ור"ל דנכלל הכל בשני שמות דקאמר ודלא כמשמעות פרש"י : שם קידש לוקה משום לא יקח כצ"ל בנ"ו : שם ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קדש ולא בעל שאינו לוקה כו' . משמע דמודה לרבא וא"כ אם בעל ג"כ משמע דלוקה שתים כדס"ל לרבא בכ"ג באלמנה . דאל"כ הל"ל ושניהם מודים בקידש ובעל דאינו לוקה אלא אחת ול"מ כן בהרמב"ם : שם אלא איממא מצרי ראשון יוכיח מה כו' שכן א"ר לבוא בקהל כו' . לפמש"כ לעיל במשנה דר"י ס"ל דלראב"י בבת גר וגיורת לא נלרך למילף בהלה"ש . וא"כ ה"ה לר"י הי' יכול למימר גר שנשא גיורת יוכיח וצ"ע ולשיטת הרש"א ניחא : פיסקא ראב"י א' כו' וגר כו' כצ"ל : שם תניא רשב"א גיורת כו' . כה"ג במגילה (יט) הגיג רבי במתניתין ג' דעות בהתחלת קריאת המגילה וסתמיה דעת ר"ם השנויה שם בברייתא : שם ורבנן הניו לכם לעבדים כו' . ר"ל לנשים לעבדיכם : שם בסה"ע א"ל ר"כ לרבא כו' . לכאורה ה"ל להגיה איפכא רבא לר"כ . וי"ל הגי' שלפנינו דלא שאלהו אלא למיבדקי' (כדאיתא בירושלמי בפ"ע דתרומות הביאו גה"ש בב"ת (ל ב) ועמש"כ שם) והשיבו אין ושאלו עוד וכתב קרא הכי והשיבו אין וכו' ואתקיף ליה מכהן יקחו כו' אלא ע"כ פירושו מאשר כהנים יקחו וא"כ הקרא גופי' מפרש דלאו בכה"ג משתעי . ורש"י בנימוקיו ליחזקאל הביא פי' זה וקיים עליו מלאתי ותמוה . ואולי הוא מדברי המעתיק ור"ל שמלא זה בס"א בפרש"י . והגר"א ז"ל פי' שם כפשוטו דאלמנת כהן מותרין הן ליקח ותמוה וע"ש בפי' הרד"ק . וק"ק וכי תורה קמהדר וכדמקשינן בסנהדרין (פא) . ואולי הוא ע"ד דאמרי' בעלמא פרשה שנאמרה ונשנית ל"נ אלא בשביל דבר שנתחדש בה : ע"ב במשנה רי"א נאמנים . וכ' הרע"ב דהאם איננה נאמנת . וכ' התו"ח דאם נאמין לה א"כ תהא נפסלת משום זונה ואין אדם נפסל ע"י עצמו ע"ש . ואין זה מספיק דאם היתה זונה כבר מא"ל . ועוד דגם על עצמה נאמנת דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא עי' יבמות (מז) תד"ה נאמן . ועי' שלהי נדרים גבי האומרת טמאה אני לך ובר"ן שם : רש"י במשנה ד"ה אינו נאמן . דקרוב הוא אצלו . עי' בר"ן . ובגמרא ד"ה לא מהימנא פי' בעצמו דלא מיפסל אלא בעדות גמורה . והא דלא פי' שם משום קורבה . דהלא אומר שאינו בנו . אבל מ"מ ה"ה תורגו דנחשב בקרובים בפ' ז"ב : ד"ה אינו נאמן . אבל לענין בכור ל"פ . עמש"כ לעיל (עד) על פירושו : במשנה ד"ה אינו ידוע כצ"ל :

דף עט ע"א במשנה ואם אינן יודעין . במשניות וברי"ף ורא"ש הגי' אינו ידוע כמו ברישא : גמרא אילימא בתוך שמה בהא נימא רב כו' . נראה דה"ה דלשמואל יקשה אמאי חיישינן לקידושי שניהם כיון דאין דרך לבא סימני בגרות בתוך שם ה"ל לאוקמא בחזקת נערה והשתא הוא דבגרה עי' שו"ע יו"ד סי' פ"א ס"ב ובהגהת רמ"א . וכמש"כ לפמש"כ הש"ך דאין דרך כלל לבגור תוך ו' . אלא דלרב קשה טפי עי' תד"ה ושמואל . ולשון רש"י בזה ק"ק : שם ושמואל אמר השתא הוא דאייתי סימנים . מכאן נראה סתירה למש"כ הט"ז ביו"ד סי' שכ"ז דכ"ד שמיועד להשתנות ונמלא בו השינוי היום אמרינן דמקודם נשתנה ולא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא . והא הכא מספקא ליה לשמואל בכה"ג . וגם רב ל"פ אלא משום דהיום דרך ליבגר ואין לומר בו חזקת נערות כדפרש"י ותוס' : שם אדרבה העמד מקוה על חזקתו כו' . עי' ת"י . ולעד"נ משום דהספק הוא במקוה איתתי חסרה לכן יותר יש לנו לילך אחר חזקתה ולא אחר חזקת הטובל שאין בו שום ספק דהרי טבל לפניך וכדאמרינן בחולין

במולין (י) אליבא דר"ת ע"ש היטב · ומשני הרי אסר לפניך וכ"ל דאיתרע חזקתה משא"כ בהא דר"ת לא איתרע חזקת הסכין במה שנמצא פגום דהרי יש לנו לתלות בעצם דודאי פוגם : רש"י ד"ה היה בודק. כשבא לשתות מאה לוגין כו' אומר הרי שני לוגין כו'. אינו מדוייק דא' מחמשים הוא מלגאו : ד"ה כל ג"י. ס"ה בחזקת יין ודאי וכל שבלים כו' כצ"ל : ע"ב גמרא דכ"ע בחזקת בריאים קיימי. נראה דר"ל דרוב אנשים הם בריאים וי"ל להעמידו בחזקת הרוב. אבל הכא מי קא מפקא נפשה מחזקה דקמה כ"ל פירושו דלפניה כ"ל מרוב נערות שלפניה דהרי יש הרבה שאין מביאין סימני בגרות ביומא דמשלים שית כדפרש"י ולא כפי' ר"י : שם לא אידי ואידי כשמואל כו' והא דל"ק אידי ואידי כרב ופלוגתייהו הוא במכתיבתו כדר"ל בסמוך דלא פליגי ורב מיירי במכתיבתו. הוא דסתמא משמע דבריהם באינה מכתבתו ואמוראי צריכי לפרושי. רק אם היינו יכולין לומר דל"פ הוה דחקינן לאוקמי הא דרב במכתבתו : רש"י ד"ה באשה אחת. אבל אמר ב' נשים היו ומתה האחת כו'. ק"ל דניהמני' במיגו דלא הוה אמר שהיתה לו עוד אשה אחרת. ולשון הרמב"ם בחבורו ואם בא בשתי נשים כו'. ואולי דלרש"י ל"כ דנימוש כשאתם קיימת שידבקו בזולתה. אבל מ"מ יל"פ שיש עדים שהיתה לו אשה אחרת ומתה : תד"ה מביא ראיה. וא"ת מאי קמ"ל כו'. נראה דקושייתם אינה אלא על הסיפא דכיון דמביא ראיה על הבנים שהם מאותה אשה והיא כבר נבדקה. אבל ברישא ודאי איצטרך לאשמעינן דל"ח שמא היא מתה וזאת היא אחרת שנשא שם ודלא כהתוי"ע שהעתיק קושייתם על הרישא :

דף פ ע"א גמרא מלקין על החזקות סוקלין ושורפין עכ"ל. כ"ל יש חזקות שמלקין ושו"ם עליהן דהיינו חזקות טובות כמו כרוכין אחריה. וא"ש תרומה עכ"ל. פי' ויש חזקות שאפי' תרומה א"ש עליהן כמו חזקת טיפות דתינוק לפי שאיננה חזקה טובה כמש"כ התוס' : שם אר"ל משום ר"א זו היא כו'. נראה דל"ל ואר"ל כו' בו' : שם אם רוב שרצים טמאה אם רוב צפרדעים טהורה. נראה דסיפא ל"ד דאפי' מחצה ע"מ טהורה דהוה ספק בדבר שאין בו דעת לישאל ולא תני רוב אלא איידי דרישא וכזה איתא בברכות (כג) וע"ש במה שציינתי : רש"י ד"ה אבל ליוחסין. עד שיביאו ראיה שכן בנותיה ש"ז כצ"ל : ד"ה ואין שורפין. ולא מתוך ראיה כצ"ל : ד"ה זו היא שמוחזקין לטפח כו' כצ"ל : תד"ה ל"ש. וי"ל דרבי תנא כו' ול"ת פי' דרבי סבר כו' כצ"ל : ד"ה שדרכו. ובכה"ג פליגי בתוספתא כו'. ל"מ בתוספתא. ואדרבה המשנה בפ"ג דטהרות במ"ז סתמה בדין זה דטהור. ואח"כ במשנה שאחריה שנאה פלוגתא ר"מ וחכמים דלפנינו משמע דהתם כ"ע מודו. וכן הרמב"ם פסק כסתמא דמשנה ראשונה והכא פסק כחכמים. ועי' לשון התוס' בחולין ובנדה : בא"ד או אדם טהור נתקן לו. ר"ל שלקטן ממקום אחר ולפ"ז ר"מ מטהר ממש אפי' מטומאת עפר. ומיירי שהתינוק היה ודאי טהור כמש"כ התוס' שם ושם. ולאנס הניח הרמ"א דבריהם כאן בקושיא : ע"ב גמרא אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו. ונראה דמזה נפקא ג"כ היתר האב עם בתו דאלא קורבה ניהנו : שם בשעת אנינות תביר יצרי'. לכאורה קשה מהא דסוכה (ר"ד נג) דאפי' בעת ההספד א"ק אנשים לבד ונשים לבד. ואולי שעת אנינות דהיינו ביום המיתה תביר ליבי טפי : רש"י ד"ה הגדילו. נראה דל"ל הד"א : ד"ה אבל לא באים. שלא היו בס"ק שמוכין לעיל. אבל מ"מ לא היו רחוקין כ"כ ואל"כ ליבעי ג' אנשים כבדרך : ד"ה והולאוה י' אנשים. ואשת איש היתה. ל"י מאי דחקו לזה : ד"ה מוסרים לו. ואחד לבועל ואם בא עליה כצ"ל בו' : תד"ה ר"ש. וה"ג רש"א כו' ובזמן שאשתו עמו כו' ואתאן כו'. ברי"ף והא"ש הגי' הא דבזמן שאשתו עמו במשנה בפ"ע : ד"ה כי. ועוד פי' כו' כלומר מה יתרעם אדם על מדותיו דיו כו' כצ"ל :

דף פא ע"א גמרא רב ורב יהודה הוו כו' א"ל רב לרב יהודה דל כו' כצ"ל : שם שלא תהא מוציא לעז על בניה. ק"ק הא מדלא מפקינן לה מיניה מוכח דאינו בכור שזינתה דכה"ג אמרינן בגיטין (פא) כיון כו' ומדאשון לא מפקינן כו' ע"ש וי"ל : שם איכא דשמעו בהא ולא שמעו בהא. כה"ג ביבמות (לו ושם) דלמא איכא איניש דהוו בתלילה כו' : שם במתניתא תנא איפכא. גם בסוכה (ס"ד נא) איתא ת"ר בראשונה היו נשים מבפנים כו' התקינו שיהו כו' מבחוץ מוכח דזה עדיף טפי. ואולי דהש"ס כאן יכוון להסיא ברייתא : שם אידמא ליה שטן כאיתתא ברים דיקלא כו'. עמש"כ במגילה (כח) בד"ה סליק. וכה"ג יתכן לפרש כאן וכמו בר"מ דעמד בעבר הנהר : רש"י ד"ה איפכא. א"נ שמא תכנס היא לפניו שאם תכנס כו' כצ"ל וכ"ה בר"ן : תד"ה מלקין. דהא הכא מיירי ליוחסין כו'. מש"כ הרמ"א די"ל שמכירין אותו שאינו פוסל כו'. תמוה דא"כ מהיכא תיתי לאוסרה : ע"ב גמרא דתניא אחותו כו' אין מתייחד עמהן אלא בעדים כו'. נראה דעדים ל"ד וכמו ששנינו בגיטין (פ"ז מד) לא מתייחד עמו אלא בפני עדים אפי' עבד כו' ע"ש בתוי"ע : שם אביי מכלליה כו' כצ"ל בלא ו' וכמו שהעתיקו התוס' : רש"י ד"ה שמעו דקאמרי. השמיע כו' כצ"ל ור"ל דהשטן השמיע : ד"ה דרים נוליתא. שבגובה הדקל. לכאורה רומנא הייט פירא דרמון : ד"ה בתה הכ"ת. מה עבירה כו' כצ"ל : ד"ה מתייחד עם אחותו וד"ה ודר עם אמו. כ"ל דל"ל דבור אחד ומש"כ דלא תקיף כו' דלא תיגרי בקרובתא קאי נמי לטעמא על אחותו כי כן פי' בסנהדרין שם על בקרובתא באמו ובאחותו. ולפ"ז כ"ל דאחותו דקאמר רב יהודה ל"ד אלא ה"ה שאר קרובות ונקט אחותו לרבותא דאף שהיא עמו כראשון בראשון כאב עם בתו וכן עם אמו אפ"ה יחוד לפרקים הוא דשרי אבל לא בתמידות. ובזה א"ש מה שלגלג אותו תלמיד על ר"ע שלא רצה להתייחד עם כלתו : ד"ה שתי יבמות. שני אחין כצ"ל :

דף פב ע"א גמרא ת"ש אף מי שיש לו כו' כצ"ל וכ"ה בתוספתא : בסה"ע דרש ב"ק לעולם ילמד כו'. עמש"כ רש"א בה"א במשנה. ועמש"כ בסנהדרין (קמ) : ע"ב אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה כו'. עי' רש"א בה"א. ול"כ לפרש עפ"י הא דאיתא בערכין (טז ב) דלא ישנה אדם מאומנות אבותיו ומה שהוסיף רש"י ילדיו ל"י מנ"ל הא : שם לבי קייץ. ר"ל לפי שהוא קל ברגליו יוכל לרוץ מהר סביב סביב כדי לשמרם מכל צד פי' רש"י בב"ק (פה ב) ד"ה שיבר את רגליו. ועוד יל"פ עפ"י הא דאיתא במדרש סוף שה"ש הביאוהו התוס' בחולין (נט ב) (בד"ה והרי צבי) דלבי אף כשהוא ישן עינו אחת פתוחה ומשמע שם קצת דרואה בה דמקיים ע"ז כך כו' מביט לכם בעינו אחת. ואין לך טוב לשומר מזה : סליק מסכת קדושין בס"ד

הגהות וחדושים למסכת קדושין

מאת הגאון המובהק וכו' יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל אבד"ק פרעמישלא (בעהמ"ס תפארת יוסף וכו') :

דף ה ע"א בגמ' אר"ה חופה קונה. נ"ב עי' יבמות דף נ"ז שם רב אמר יש חופה לפסולות. ולפירש"י דפי' דמיירי שלא היה מקודם שום אירוסין מוכח דסבר רב חופה קונה. אולם מדף נ"ח שם דקאמרי וממאי דלמא ע"כ ל"ק ר"מ אלא בקדושין דקני לה אבל בחופה דלא קני לה ופירש"י דחופה אינו קונה בלא כסף מכלל דס"ל להש"ס דחופה אינו קונה : ע"ב ברש"י ד"ה נתן לה. נ"ב ר"ל דרש"י מדייק על תיבת בקדושין ל"ל כיון דנראה דמיירי בקידושין דא"ל ה"א מקודשת לי. וע"ז כתב רש"י כיון דל"ל וכן בגירושין ע"כ התחיל לומר בקדושין נתן כו' כנ"ל לפי' מהרש"ל דמוחק תיבת נתן. ולהגי' דגריס תיבת נתן י"ל דהפי' דל"ל תיבת נתן לה. הלא בקידושין מסכתת אפילו בלא נתן לה כגון בהדם חשוב : בתוס' ד"ה חופה שגומרת בתירוגס שם. נ"ב עי' רש"י פסחים דף י"ח ע"ב דכ' דרק היכי דיש יתורא דקרא סבר ר"ט דהיכי דמיפרך ק"ו ל"א דיו א"כ לפי"ז אזיל תי' דהכא :

דף יח ע"ב בתוס' ד"ה בשלמא וקשה כו'. נ"ב לענ"ד כוונת רש"י פשוטה דבשלמא קידושין דבכ"מ האב הוא המקבל והעושה הפעולה שפיר יש לחלק דהכא לאו איהו עביד וכמ"ש כן רש"י בהדיא בלשונו כיון דהכי קידושין לאו איהו עביד ניתן לו רשות למכרה. משא"כ בנשואין הרי בכ"מ האב אינו עושה פעולה בעצמיות הנשואין ע"כ אין לחלק בין נשואין דעלמא להכא :

דף יט ע"א בתוס' ד"ה במלוה שיש עליה משכון וכו' וי"ל דפשיטא ליה דאין עיקר היעוד בחזרת המשכון אלא מחמת מחילת שעבוד המלוה לחוד. נ"ב דברי התוס' נפלאו מאד דאכתי קשה מאי ראיה משם דהתם מחזיר לה גופה שמכה דעתה אבל הכא דלא החזיר לה המשכון ל"ס דעתה וכ"ה בזה המהרש"א ז"ל ולענ"ד בכוונתם דנחזי לכאורה צריך להבין לאחר שהעלה התוס' דמקדשה לה רק בהנאת מחילת מלוה א"כ מדוע הו"א דהכא שי"ל משכון גרוע טפי דס"ד דלא סמכה דעתה כיון שאינו מחזיר לה משכון. והרי עיקר מאי דמקדש בהנאת מחילת מלוה מקודשת הוא משום שמקדשה בהנאה שהיה נותן לאדם פרוטה שיפייסו על כך. וא"כ ה"ס לומר דל"ס דעתה והרי עכ"פ ודאי היתה נותנת פרוטה לאדם שיפייסו למחול המלוה וזה יש לה תיכף ול"ש ל"ס דעתה דלאחר שימחול גוף המלוה ממילא יהיה מוכרח להחזיר את"כ המשכון מדינא. וע"כ צ"ל דכוונתם דמש"ה הו"א דבי"ל משכון גרע דהיא תסבור דמקדשה בגוף המשכון שהוא הרבה יותר ולא בהנאת פרוטה שהיה נותנת לאדם שיפייסו ודומה למקדש בטבעת שיש עליה אבן דהיכי דהיא סבורה דשוה יותר אינה מקודשת דמש"ה צריכי שומא וה"ה הכא בדעתה שמקדשה בגוף המשכון ועל החזרת גוף המשכון מדעתו ל"ס דעתה וקמ"ל דגם הכא חל הקידושין מכח שמקדשה בהנאת מחילת מלוה וזה יש לה עתה תיכף וממילא יהיה מוכרח להחזיר לה המשכון מדינא ושפיר מקודשת וא"כ זה שפיר מוכח מדר"י בר"י דהם ג"כ יש גוף המשכון היינו גופה. ויש המלוה שי"ל שעבוד עליה לעבוד והם ג"כ הקידושין אינו בהנאת גופה דא"כ היה צריך שטר שחרור כמ"ש התוס'. רק הקידושין חלין על הנאת מחילת המלוה וממילא נפקע שעבוד גופה. דבמלוה יש שעבוד הגוף ושעבוד נכסי דהוי ערבון ולאחר דנפקע שעבוד הגוף ממילא נפקע שעבוד גופה וא"כ שפיר דייק התוס' בלשונם דמשם מוכח דאין עיקר היעוד בחזרת המשכון אלא מחמת מחילת שעבוד המלוה לחוד. והיינו כמ"ש דא"כ ג"כ נימא דבדעתה דהיעוד חל בחזרת המשכון ובאמת ע"ז ל"ח היעוד תיכף כיון דל"כ לה ש"ס. אלא דחל היעוד על מחילת שעבוד המלוה לחוד וחזרת המשכון היינו הפקעת שעבוד גופה יבוא ממילא. וממילא הה"נ אמרי' דאף די"ל משכון הקדושין לא חלין על החזרת המשכון אלא על הנאת מחילת מלוה. וע"ז ל"ש ל"ס דעתה דזה הרי יש לה תיכף הנאה זו והחזרת המשכון יבא את"כ ממילא מדינא וממילא ליכא סברא לחלק לומר די"ל משכון גריעה טפי :

דף כג ע"ב בגמ' הני כהני שלוחי דרחמנא ניהנו. נ"ב עי' באור חדש דהקשה אמאי לא דייקי מזה דאי ס"ד שלוחי דידן ניהנו א"כ ל"ל קרא בשחיטת הפסח דושחטו אותו וכו' דעושין שליחות בקדשים והרי תיפוק ליה מדתזי' שהכהנים נעשו שלוחי דידן בעבודתן מכלל דיכול לעשות שליח בקדשים עיי"ש. ובאמת אולי יותר קשה מלקמן דמ"א ע"ב דקאמרי שם וכתב רחמנא בקדשים וניתי הנך ונגמרו מיניה משום דאיכא למיפרך מה לקדשים שכן רוב מעשים ע"י שליח. ופירש"י כל עבודת הקרבתם ע"י כהנים שהם שלוחים. וקשה דהלא הם משום דכל עבודת הקרבה ע"י כהנים שלוחים הן א"כ ל"ל ריבוי מיוחדת בפסח דמועיל שליחות בקדשים דמזה גופא ממילא מוכח דמועיל שליחות. ע"כ כ"ל דלק"מ די"ל דעיקר דבעי שם ריבוי הפסח דמועיל שליחות דאל"כ הייתי אומר דמצוה זו נאמרה על גופו ושיעשנה מצות שחיטת הפסח בגופו דוקא. וזה הוא ג"כ הטעם דבעי שם ריבוי בתרומה למען לא נאמר דהתורה גזרה שיעשה המצות הפרשת תרומה בגופו דייקא. וכמו שאר מצות שבגופו דל"מ שליחות וכסברת התוס' רי"ד המובא בקצה"ח סי' קפ"ב. וע"כ בעי קרא ע"ז דראשית המצוה לא נאמר על גופו שיעשנה בגופו דייקא. ומיושב קושית הריטב"א שהקשה אהא דקאמרי דמ"א ע"ב והא דתנן תבורה שאבד פסחה כו' שליחות בקדשים מנ"ל. דלמא אינו מטעם שליחות אלא מטעם זכיה. ובעת ניחא דבמצוה ל"ש לבא מטעם זכיה כיון דהתורה הטילה מצוה על כל אחד ואחד שיקיים כ"א המצוה וצריך לבא מטעם שליחות דהוי כמותו וע"ז בעי מנ"ל דלמא חל על גופו דייקא. וממילא ל"ק קושית הא"ח הנ"ל דמוכח מהקרבת כהנים דמועיל שליחות בקדשים. דו"א דהם לא נוכל לומר דהתורה הטילה מצות הקרבה על הבעלים דייקא. דאדרבא הקרבה בזר פסולה ורק ע"י כהנים ושפיר מועיל שליחות משא"כ שחיטת הפסח דכשירה בזר והתורה הטילה מצות שחיטת הפסח על הבעלים הו"א דבעי שיעשנה בגופו דייקא כשאר מצות שבגופו. ובהכי נתיישב מה שהיה קשה לי מדברי התוס' שם אהא דקאמרי בגמ' דמ"ב ע"א ודלמא ש"ה דאית ליה שותפות בגווי' וכתבו התוס' ואין לומר דלמא באמת בל"ל שותפות בגוויה לא מצי משוי שליח דהרי תנן הרי שאמר לו רבו וכו' ומדקאמר שלה שלי וגדי שלו משמע שאין לו שותפות בגדי וכו' אלמא דמצי לשויה שליח אפילו בל"ל שותפות בגוויה. וקשה לי דהרי אף במקום דל"מ שליחות מ"מ בפועל מועיל משום דידו כיד בעה"ב וכמו דהוא בי' שלוחין סי' י"א גם בעובד כוכבים אף דא"ש לעובד כוכבים מ"מ פועל שאני דידו כיד בעה"ב א"כ מהיכן מוכח מהך דהרי שאמר לו רבו דמועיל שליחות דלמא ל"מ שליחות ושם שאני דאמר לעבדו דהרי פועל דידו כיד בעה"ב ומועיל אף במקום דל"מ שליחות ותמיה לי שלא העיר מי בזה. ובעת ניחא דעיקר דמעיינין הכא הוא רק דלמא הוא מצוה שבגופו דהתורה הטילה דוקא המצוה על הבעלים שיעשנה בגופו דייקא. ובזה ליכא חסרון מצד השליח רק מצד המצוה דממילא נגד זה ליכא חילוק בין פועל לשאר שליח. וכמו דל"מ בשאר מצות שבגופו לצוות לפועל להניח תפילין ולישב בסוכה ול"ד לכ"מ במקום דהחסרון מצד השליח וכמו א"ש לעובד כוכבים בזה שפיר אמרינן דאם הוא פועל מהני דידו כיד בעה"ב. משא"כ הכא דרק מעיינין דלמא בעי שיעשנה בגופו דייקא וממילא מה חילוק נגד זה בין עושה ע"י שליח או ע"י עבד ואם ע"י עבד מועיל אף דלא עשה בגופו ממילא גם ע"י שליח מועיל דשמא"כ. ומיושב בזה קושית מהרש"א שם מדוע לא הביא גמ' תיכף אוהו מתני' דהרי שאמר לו רבו שהיא מוקדמת להך דתבורה שאבד פסחה ושם מתבורה ל"מ רק דאית ליה שותפות בגוי' ובעת ניחא דאותו מתני' לא יכול להביא די"ל דאינו מטעם שליחות רק מטעם דעבד ידו כיד בעה"ב והאיך י"ל ע"ז שליחות בקדשים מנ"ל הרי עבד עדיף משליח וע"כ מוכרח הגמ' להביא הך דתבורה שאבד פסחה דשליחות מועיל. ורק נגד החילוק בין אית ליה שותפות בגויה ללית ליה שותפות בגויה דע"כ אין לומר רק מה"ט באית ליה שותפות דהוא של כל הקהל ע"כ יעשה ג"כ ע"י שליח הקהל כיון שא"א לעשות ע"י אחד משא"כ במקום שנוכל לעשות ע"י אחד י"ל דצריך שיעשנה בגופו וע"ז שפיר מוכח מעבד דלא אמרינן הכי דאם היה נימא דצריך שיעשה בגופו גם עבד לא היה מועיל ודו"ק היטב :

דף לב ע"א בתוס' ד"ה ר"י אומר משל בן. נ"ב כ"ל לומר עפמ"ש התוס' ישנים בכתובות דף מ ע"א אהא דקאמרי שם דמש"ה באונסה לא אמרי' דאתי עשה דולו תהיה לאשה ודוחה ל"ת דאי אמרה לא בעינא מי איתא לעשה כלל. וה"ק התוס' א"כ מדוע בעי קרא דעשה דכיבוד אינו דוחה ל"ת דשבת. דג"כ אי אמר לא בעינא לעשה וכיבוד ליתא לעשה כלל ותי' דהתם מיד כשלוה אב הוי עשה לעשות מצותו. וכוונתם נ"ל דהוא הכי דע"כ עיקר סברת הגמ' דכיון דהזיקיה דהעשה קלישא דבאמירת לא בעינא נדחה העשה ע"כ אין בכח עשה כזו לדחות הל"ת א"כ כ"ז היכי דבכבר חל העשה ובאמירת לא בעינא נדחה העשה א"כ חזינן דהעשה קלישא. משא"כ בכיבוד דעיקר העשה דכיבוד אינו רק באמר בעינא דכל מה שרוצה האב מחויב לשמוע לו ובאומר לא בעינא ליתא לעשה כלל. דאדרבה מחויב לשמוע לו במאי שאומר שאינו רוצה א"כ לא חזינן קליסות העשה ע"כ שפיר הו"א דדחי ל"ת ובעי קרא. וא"כ נחזי הכא דשוב גם בעשה דכיבוד משכחת אופן שהיה נדחה הל"ת דכיון דאבידת חבירו קודמת לאבידת האב ותלי בהכן. דאי יאמר לא בעינא לקחת אבידתי רק אבידת חבירו ממילא יהיה נדחה העשה דכיבוד דאבידת חבירו קודמת. וכיון דיכול לדחות העשה ע"י אמירת לא בעינא. ע"כ שפיר גם אבדתו קודמת כיון דאבידתו קודמת לשל חבירו והעשה יכול למידחי ע"י שיעסוק באבידת חבירו ולא דמי לזרוק לי מנה ליס דלא יכול אז לדחות העשה. משא"כ הכא כיון דבידו לדחות העשה ע"י אבידת חבירו ממילא יכול לדחות ג"כ ע"י אבידתו דאבידתו קודמת לאבידת חבירו :

דף מא ע"א בתוס' ד"ה האיש מקדש. נ"ב עי' בתמורה דף י"ז ע"א ובתוס' ד"ה לא מיבעיא נראה סתירה לדבריהם דהכא וצ"ע :

דף נ ע"ב בתוס' ד"ה מקדשי כו' שם ור"ת גרס איפכא. נ"ב הרמב"ם גריס כגי' הר"ת ל"ל דרובא מסבלי והדר מקדשי ומיעוטא מקדשי והדר מסבלי מ"ד לא ניחוש למיעוטא קמ"ל ח"ל מקום שנהגו לשלוח סבלונות לארוסה אחר שתתארס ובאו עדים שראו סבלונות שנשלחו לה חוששין שמא נתקדשה כו'. ואע"פ שרוב אנשי העיר אין משלחין סבלונות אלא קודם הקידושין. ובשו"ת מהרי"ק שורש ק"ע מדקדק בדברי רמב"ם הנ"ל כי דבריו סתרי הדדי. דכ' מקום שנהגו משמע דהרוב עושין כן כי מיעוט לא נקרא מנהג והדר כתב אע"פ שרוב אנשי העיר אין משלחין סבלונות כו' עיי"ש בתה"ע סי' מ"ה בב"ש ס"ק כ'. ולענ"ד דברי הרמב"ם נדקו מאד דהלא א"כ יקשה יותר בהגמ' גופא דקאמר ר"פ באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן ופריך פשיטא ומשני ל"ל דרובא מסבלי והדר מקדשי כו'. והרי האיך נוכל לכלול זאת בדברי ר"פ דקאמר להיפוך באתרא דמקדשי והדר מסבלי דמשמע להיפוך דהרוב מקדשי והדר מסבלי דאם המיעוט נהגו כך לא מיקרי מנהג וכקושית מהרי"ק הנ"ל ולבסוף קאמר ל"ל דרובא מסבלי והדר מקדשי ואם רצה להשוות טעות בדברי ר"פ היה ל"ל תני הכי באתרא כו'. ע"כ נ"ל דהרמב"ם באמת נזהר בזה. ע"כ פי' הכי באופן דל"ל להשוות טעות בדברי ר"פ דנחזי מקום שנהגו ע"כ הפי' דמכבר נהגו כן דאם נהגו השתא היה ל"ל מקום שנוהגין וכמו שנראה כן בהדיא ממתני' דפסחים דתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ושם ע"כ הפירוש מקום שנהגו מכבר דאין רשות ביד אנשי העיר לשנות מנהגם מכבר. דאל"כ אם קאי לפי מה שירצו לנהוג השתא. א"כ היה צריך למיתני סתם דבכל עיירות רשות בידם לנהוג כמו שירצו אלא דשם אין הדין כן רק כמה שנהגו מכבר כן אף כל אנשי העיר אין רשות בידם לשנות המנהג. וא"כ ה"נ הפי' כן מקום שנהגו דמקדשי והדר מסבלי והיינו דמכבר נהגו כן אע"פ שרוב אנשי העיר נוהגין כעת להיפוך עכ"ז חיישינן למיעוט דלמא זה לא יצא ממנהג שנהגו כבר. וא"כ ניחא שפיר דל"ל לשבש דברי ר"פ דר"פ מיירי באתרא דמקדשי והדר מסבלי והיינו דהאתרא היה מקום שנהגו מכבר כן ומוקי ע"ז שפיר דהרבותא דר"פ הוא אע"פ שרוב אנשי העיר נוהגין כעת למסבלי והדר מקדשי מ"מ חיישינן למיעוטא שלא יצא ממנהג האתרא. ומיושב בזה קושית הר"ן מדוע לא נלך בתר הרוב. והוא מה"ט כיון דהאתרא היה לו מנהג קבוע להיפוך ע"כ אותו איש שלא ידעינן שיצא ממנהג האתרא מכבר נשאר עומד בחזקת מנהג המקום מאז. והן הן ממש דברי הרמב"ם דכתב מקום שנהגו לשלוח סבלונות לארוסה אחר שתתקדש אע"פ שהרוב אנשי העיר משלחין סבלונות קודם הקידושין. והוא מה"ט דהיה קשה לו דברי ר"פ דקאמר בפי' דינו באתרא דמקדשי והדר מסבלי. ע"כ פי' דהאתרא היה באמת מקום שנהגו למקדשי והדר מסבלי והל"ל הרי קאי על רוב אנשי העיר דהשתא :

דף סא ע"א במתני'. נ"ב עי' בתוס' ועי' בהרמב"ן ובפ"י שהעלו דדוקא במעשה אז כיון דמצד הסברא קי"ל לא אתי דבור ומבטל מעשה אך דילפינן מב"ג וב"ר דיכול הדבור היינו התנאי לבטל המעשה עכ"ל אז בעי דומיא דב"ג וב"ר אבל בכה"ג דליכא מעשה כ"א דבור א"צ להיות דומיא דב"ג וב"ר בכל משפטי תנאים כיון דמצד הס' אתי דבור ומבטל דבור :

דף סג ע"ב תוי"ט ד"ה ולא לעונשין. נ"ב דבריהם צ"ב וכ"ל בכוונתם דכיון דחזינן במתני' דלקמן דהאב אינו נאמן לומר דנשבית ומכ"ש דל"ל להיות נאמן עליו למכות ולעונשין. וכי ר"א פליג אמתני'. וע"כ דיש חילוק בין היכי דבא בשביל רעה. כמו שם דבא רק בשביל זה דנשבית אז א"נ וכמו כן היכי דעיקר ביאתו הוא בשביל מכות ועונשין ודאי אינו נאמן דבעינן שני עדים. ורק מש"ה סבר ר"א הכא דסוקלין כיון דביאתו לא היה בשביל ליסקל דבעת ביאתו לא היה מגיע עדיין סקילה. רק דבא לומר קדשתי ורק זה בא א"כ ממילא בזינתה א"כ אז שפיר סוקלין וכמו דסוקלין ושורפין על החזקות. דאף דבכ"מ א"א להרוג כ"א ע"פ שני עדים דהוא ג"כ משום דלאחר שנתחזקה מאז בחזקת א"א ע"כ סוקלין ממילא. וא"כ ממילא מאי קאמר הגמ' ואזדא ר"ה לטעמיה דקאמר שם אבל לא למכות ולעונשין והרי לא דמי לשם דשם בא בשביל מכות ועונשין ע"כ שפיר אינו נאמן ולזה גם רב אסי מודה. אבל הכא שפיר י"ל דסוקלין ממילא בזינתה אח"כ לאחר שכבר נתחזקה בחא"א ע"י אמירתו שלא היה בשביל לסקול :

דף סד ע"א רש"י ד"ה שאני התם. נ"ב ר"ל דשם כיון דלולי אמירתו השתא היתה ניתרת מחמת אמירתו דמעיקרא דבשעת קדושין. ע"כ י"ל דבשעת מיתה קושטא קאמר שלא יהא העון תלוי בו על אמירתו דמעיקרא דתהיה ניתרת רק ע"י אמירתו בשקר מעיקרא. משא"כ הכא דלא אמר מעיקרא ואף אם לא יאמר השתא לא יהיה היתרה מחמת אמירתו דמעיקרא דלא אמר מאומה ע"כ יותר י"ל דמש"ה אומר השתא דלצערה קא מכוין : שם ע"ב רש"י ד"ה מאי עבידתא. נ"ב עי' תוס' שבת דף ל"ז ע"ב ד"ה ש"מ : בא"ד דכתב דהיכי דנקטי בלשון היתר אין סברא לומר דקמ"ל לאיסורא :

דף פ ע"א בתוס' ד"ה סמוך הי' שאין זה רוב חשוב אלא רוב גרוע. נ"ב ר"ל דהוי רוב התלוי במעשה משא"כ רוב מתעברות ויולדות דלא הוי רוב התלוי במעשה רק רוב התלוי מצד הטבע כמ"ש התוס' בבכורות : סליק

מהגאון וכו' מו"ה שמחה מדעסויא זצ"ל

דף ב ע"א תד"ה ג"ש אומרים. מיהו לאו לכתוב מיחשיב. נ"ב עיין דף י"ב ע"א : ד"ה בפרוטה כו'. אבל גבי ערכין דכתיב בים כו'. נ"ב בסנהדרין דף כ"ז ע"א : בא"ד וי"ל דילפינן כו'. נ"ב דף ה' ריש ע"א דפי' רש"י ז"ל נמי כתוס' ז"ל בד"ה מכסף כו' : ד"ה איעקרי כו' על כו' ג"ש. נ"ב עיין סנהדרין דף נ"ד ע"א במשנה : ע"ב ד"ה אתרוג כו' ולא דף כ"ח דכמס' שבועות. נ"ב עיין שם ברש"י : בא"ד ויש לעין שהם גדלים כו'. נ"ב ואין לעין אלא בין ספיקין שאסורין אף קודם ביעור כמ"ש תוס' ז"ל שם : בא"ד ואליבא דרבי דלדרוש. נ"ב שם בפסחים :

דף ג ע"א רש"י ד"ה מפני שדרכן לגדל כו' כתיב גבי מעשר כדגן כו'. נ"ב במדבר י"ח : תוס' ד"ה אתרוג (בעמוד הקודם) וי"ל דכתי כו' אלא מגדל באילנו. נ"ב עיין ברכ"ם דף י"ד ע"ב בתוס' ד"ה ובשביעית ספי' בשנין אחר ונ"ל שזו דעת ר"י בד"ה מה ירק כו' ושתא וי"ל דהא כו' אם תנינ בשביעית. נ"ב ועי' לי ע"ע גדול מפ"ק דר"ה דף ט"ו ע"א מפורש בגמרא דאף לקולא אזלינן וקושיא זו מרפסא איגרא וכן בסוכה פ"ג דף ל"ט ע"ב איתא הכי בהדיא לקולא : בא"ד וי"ל כיון דאיכא כו' בפיאה אלא כגון האוג כו' כצ"ל : ד"ה לא לחיס כו' הקשה הר' אליעזר למ"ד כו'. נ"ב ועיין בכורים פ"ב ממשנה ה' עד סוף הפרק : ע"ב רש"י סד"ה מה יבמה כו' כתיב לה ולא ליבמה. נ"ב אין המסקנא כן אלא דילפינן מדכתיב הנעל נעל אין מידי אחרינא לא : ד"ה דאבוה שייך כו' דאי בעי מסר כו'. נ"ב עיין מהרש"א בתוס' ונ"ל דרש"י ס"ל כתירוץ שני של תוס' ז"ל ד"ה וכי תימא : תד"ה ואין דבר כו' וא"ת א"כ כו' תאמר באמה העבריה. נ"ב כדאיתא דף י"ז ע"ב : ד"ה ואימא ה"מ כו' ועוד דמוציא שם רע. נ"ב כתובות דף מ"ד ע"ב : שם ד"ה וכי תימא כו' בסוף אלו נערות. נ"ב וע"ש בתוס' ז"ל וביומא דף מ"ע ע"ב בתוס' ד"ה שאני התם כו' ובב"ק דף ע"ז ע"ב ד"ה זה : בא"ד כי ההיא דלקמן. נ"ב דף ד' ע"א : בא"ד פי' כיון דיש לה יד לקדש עצמה. נ"ב עיין דף מ"ג ע"ב פלוגתא בזה ועיין רשב"א :

דף ד ע"א רש"י ד"ה איילונית אין לה כו' כשכן לה. נ"ב כדתנן בנדה סוף פ"ה דף מ"ז ע"ב ועיין יבמות דף פ' ע"א ועיין רשב"א ז"ל : תוס' ד"ה יציאה כו' דביוס נערות מיירי. נ"ב קרא דאין כסף : בס"ד לשון הקושיא. נ"ב שאח"ז : ד"ה בגרות כו' ואינה מוציאה. נ"ב כדאיתא דף ט"ז ע"ב : **ע"ב** רש"י ד"ה שאינה יוצאה כו' כדנפקא לן. נ"ב דף ה' ע"א : ד"ה ליהוו קדושין כו' מה לי כסף דידה. נ"ב פי' אם היא גדולה ואם קטנה כסף של אביה וכן אמירה של אביה : תד"ה מעיקרא כו' כדמוכח לקמן. נ"ב דף י"ב ע"א : ד"ה מה לאמה כו' וי"ל כ"ש כו' יבמה תוכיח. נ"ב כלומר מה לביאה שכן קונה ביבמה וכ"כ מהרש"א ז"ל וכ"ה בגמ' דף ה' ע"ב : סד"ה היכא כו' ואמרה. נ"ב עיין דף ה' ע"ב דמסקינן נתן הוא ואמרה היא ספקא אלא דהר"ן כ' דרב אלפס לא גרס ספקא אלא חיישינן מדרבנן וכ"ה ברא"ש ואולי זה דעת תוס' כאן. ומ"מ לא ידעתי למה לא ניחא להו כפי' רש"י ז"ל ד"ה ליהוי קידושין : ד"ה אמה כו' וי"ל דהכי פריך. נ"ב פי' דהא יש להקשות מה פריך והלא למעוטי אמה אתיא :

דף ה ע"א רש"י ד"ה שטר שאין פודין כו' אם כתב. נ"ב וכ"כ רש"י ז"ל בכתובות ר"פ י"ב דף ק"ב ע"א מ"מ נ"ל דמוכח לפרש כאן כמו שפי' רש"י דהא דומיא דשטר אשה בעי' למימר הכא : תד"ה ומנין כו' ואפי' גר' חסדא כו'. נ"ב וע"ש דלתירוץ אחרון בגמ' שם גם לר' חסדא לא סגי ללמוד מלא תלא לבד : ד"ה שכן כו' וי"ל דאיכא כו' שכן קונין. נ"ב עיין ב"ק דף י"ב ע"א בתוס' ד"ה אגא : בס"ד שכן פודין בו הקדש. נ"ב עי' רש"ל ומהרש"א לכאורה הא דכ' תוס' שכן קונין מטלטלין אגבן ר"ל כשזה נותן לו קרקע נקנה לזה מטלטלין של חבירו אבל מה דהקשו אח"ז וא"ת מטלטלין יוכיחו שאין קונין אגב מוכח דר"ל דכשמוכר מטלטלין אגב קרקע נקנו מטלטלין עם הקרקע וכיון שכן צ"ע מב"ק כצ"ל : ד"ה שכן ישנן כו' ואע"ג דאמר לקמן. נ"ב להכי נקטו לקמן משום דהכא הוי פרכא ניחא : **ע"ב** תוד"ה חופה כו' דגומרת דיו כו'. נ"ב צ"ע דזה הוא ממש קושיית רבא וי"ל דרבא פריך דלא עדיף חופה : בא"ד וא"ת לדידן. נ"ב דף ג' ע"ב : ד"ה אף כו' דיעוד לאו נישואין עושה. נ"ב כדאיתא דף י"ח ע"ב : ד"ה הא נתן כו' בס"ד לקמן. נ"ב דף ז' ע"א :

דף ו ע"א רש"י ד"ה במאי עסקינן כו' לישני דגירושין. נ"ב דף ה' ע"ב ועיין בש"ע סי' קל"ו ובגיטין דף ע"ח ע"א : ד"ה וכן בגירושין כו' אמר מר. נ"ב והיינו סוף מימרא דשמואל דף ה' ע"ב : תד"ה הב"ע (בעמוד הקודם) ופליגי רבנן עליה ושמואל סבר כרבנן. נ"ב ליתא התם ועיין במהרש"א בשם הר"ן ז"ל דכוונת תוס' ז"ל והא דאי' בגיטין פ"ג דף כ"ו ע"ב גבי טופסי גיטין : ד"ה עזורתי כו' אגלנו מתמול שלשום. נ"ב דהכי כתב שם כי אשה עצרה לנו כתמול שלשום : **ע"ב** רש"י ד"ה לא אמר כלום כו' אם כתב כו'. נ"ב הכי משמע בגיטין דף פ"ה ע"ב : ד"ה וצריך גט שחרור כו' גופו לא קני. נ"ב ונשאר קנין גופו ביד רבו ראשון : תד"ה כשתתגרת כו' כלומר מן העובד כוכבים. נ"ב עיין לשון תוס' ז"ל בגיטין דף מ"ג ע"ב ד"ה אבל כו' : ד"ה דארוות כו' ובא זה ונותן למלוה. נ"ב צ"ע הא אח"ז אמר רבא תן מנה לפלוני מקודשת וא"כ מאי קמ"ל ועיין דף ח' ע"ב מיהו הכא מיירי דלא אמרה תן :

דף ז ע"א גמ' וכן לענין ממונא כו'. נ"ב עי' רשב"א : שם מי דמי התם בהמה הכא דעת אחרת. נ"ב ע' רשב"א : רש"י בסד"ה ואינה קריבה כו' ותמכר ויקריב אחרת בדמיה. נ"ב לפי מה דמדמה תוס' ז"ל בשמעתין ע"ב ובפסחים פ"ט דף נ"ח ע"א נדון דהכא לנדון המפריש נקיבה לפסחו אינו יכול למכור עד שיפול בה מום כמו התם דף נ"ז ע"ב במשנה ע"ש : תד"ה אם כן כו' וקשה דההוא כו' אבל בן חורין. נ"ב עיין דף כ"ח ע"א : תד"ה ואפילו נ"ל קודם ד"ה ותזר : **ע"ב** גמ' ההוא גברא דהקדיש בשירא' רבה אמר לא צריכי שומא. נ"ב עיין דף ט' ע"א בתוס' ז"ל וכפ"ב דף מ"ו ע"א במשנה : תד"ה שמע מינה כו' בפרק מי שהיה טמא. נ"ב וע"ש בתוס' ז"ל ד"ה ש"מ : בא"ד המפריש נקיבה לפסחו וילדה כו' וימכר ויביא בדמיו פסח ור"ש כו' כצ"ל וכ"ה שם בגמ' בכריתות ובפסחים דף נ"ז ע"ב לגרסת רש"י ותוס' ז"ל : בא"ד וממלתא דרבי אליעזר. נ"ב עי' מהרש"א שדברי תוס' דהכא הן תמוהין ועי' בתוס' דתמורה ועיין שם דף י"ט ע"ב : ד"ה תלייך בפרוטה כו' וי"ל דאי כו' אין ה"נ. נ"ב ומדברי הפוסקים לא נראה כן ונ"ל שהם מפרשים כרשב"א דהוה כמקחת את עצמה ע"ש :

דף ח ע"א תד"ה ומאי ניהו כו' אבל עבד כנעני נקנה בחליפין. נ"ב וכן איתא בגמ' דף כ"ב ע"ב : סד"ה מנא אמינא כו' מייתי ראיה. נ"ב עי' מהרש"א ולע"ד דבר ברור הוא דלליטנא בתרא מייתי ראיה חדא דהא משום וכיון דלא קיי"ל לא וזה טעם הוא של ליטנא בתרא. ועוד הא בליטנא קמא קאמר טעמא לפי דאשה לא בקיאה וזה לא שייך בכהן וכן משמע ברשב"א ע"ש : ד"ה השתא כו' אע"ג דלא חזרה. נ"ב מדברי רש"י ז"ל משמע דבלא חזרה הוי קידושין : **ע"ב** רש"י ד"ה בפריטי כו' שקבל מהם פרוטות. כצ"ל : ד"ה כח דסיפא כו' וד"ה סמכה עליה. נ"ב הד"א : תד"ה מנה כו' והכסף אינו בעין. נ"ב עי' בר"ן ורא"ש : ד"ה משכון כו' במשכון שלא כו'. נ"ב כדאיתא בב"מ פ"ו דף פ"ב ע"א : בא"ד עד שיפדה בשעת הלואה. נ"ב ותוס' ז"ל בב"מ דף פ"ב ד"ה אימר כו' הוכיחו דלא מיירי ע"כ הכא רק ממשכן שלא בשעת הלואתו ע"ש : ד"ה מנין כו' וקשה דהא כו' ור"י פליגי במלוה כו'. נ"ב בב"מ פ"ו דף פ' ע"ב במשנה ודף פ"ב ע"ב בגמ' : ד"ה תנס כו' ושמא י"ל כו' בברייתא לחודי'. נ"ב זה לשון הר"ן איכא למימר תנא הכא שמעינהו וגרסינה : ד"ה אם כו' ונראה לפרש כו' בקנין אגירה. נ"ב עיין ביאור דברי תוס' אלו בהרא"ש דמיירי שנותן לתוך חיקה :

דף ט ע"א תד"ה כתב כו' ש"מ דלא מהני לר"מ בדבר כו' כצ"ל : ד"ה הלכתא כו' תימה כו' נ"ל קרא. נ"ב דף ה' ע"א : בא"ד (ודמי למכר). נ"ב מדברי מהרש"א נראה דלא גריס ודמי למכר ע"ש : **ע"ב** רש"י סד"ה דעת מקנה כו' וכתב לה. נ"ב עיין בגיטין פ"ב דף כ"ב ע"ב בתוס' ד"ה והא : תד"ה הן הן כו' ור"ת פי' כו'. נ"ב וכן הביאו תוס' ז"ל בכתובות פ' י"ג דף ק"ט ע"א ד"ה תשב כו' בשם ירושלמי ע"ש וכן פסק הש"ע סי' כ"א :

דף י ע"א תד"ה עד שיהיו. וי"ל דניחא ליה להגמרא. כצ"ל ותי' לתנא נמתק : ד"ה כל הבועל כו' וקשה לפירושו דקיחה קיחה כו'. נ"ב כדלעיל דף ד ע"ב ד"ה ומקבל כו' : ד"ה ומקבל וכו' ואפילו היא קטנה. נ"ב וכן פירש"י דף מ"ג ע"ב ובכתובות דף מ"ו ע"ב : **ע"ב** רש"י ד"ה נשאת לכהן כו' אבל פתותה כו'. נ"ב ותוס' בסנהדרין דף כ"ה ע"ב ד"ה נשאת כו' כתבו דקודם ג' לא בדיק לה והוזרת לבית אביה א"כ דקאי על מתקדשת בביאה עכ"ל : ד"ה מה שפחה כו' כדפריך לעיל. נ"ב דף ד ע"ב : ד"ה זו שביאתה כו' וא"ת כו'. נ"ב לרב נחמן בר יצחק :

דף יא ע"א תד"ה קבל כו' אמר רב אסי. כצ"ל ומ"מ יש לתמוה דהא איתותב שם רב אסי דאין מועיל מסירה לענין תרומה וא"כ מוכח דחיישינן לסימפון במסר וכן פירש"י ותוס' ז"ל שם : ד"ה שכן אשה כו' ונראה דהכי פריך כו' וכי תימא כו'. נ"ב עי' מהרש"א : **ע"ב** רש"י ד"ה ותנן שבועת הדיינין כו' ופליגי בה רב ושמואל. נ"ב שבועות דף ל"ט ע"ב : ד"ה ה"ג ומה כו' ממאן דאמר התם. נ"ב שבועות דף מ' ע"ב : בא"ד אף כלים דבר חשוב. נ"ב עי' מהרש"א ועי' בתוס' בבכורות דף נ' ע"ב : תד"ה והכי טענה וכו' נהי דמטעה היא מטבע פתותה. נ"ב וכן הביא הרא"ש ז"ל ריש פרק שבועת הדיינין בשם ירושלמי בהדיא ע"ש : בא"ד הוי שפיר כסף (לגבי אמה העבריה). נ"ב לכאורה ט"ס הוא או צריך לסדר זה גבי וכיון דאפיקתיה מפרוטה וכן ברשב"א ליתא ועיין בכורות : בא"ד ועוד קשה כו' לאפוקי ממ"ד. נ"ב הכי ס"ל לשמואל התם דף מ' ע"ב : בא"ד אתי אליבא דשמואל. א"כ קשיא שמואל אדשמואל : בא"ד דהא אין היקש למחצה. נ"ב צל"ע דאימא הני מילי דאין היקש למחצה היכא דלא עקרינן הקרא ממשמעותי' : בא"ד ומה שהקשה כו' דבעינן דבר חשוב. נ"ב היינו שתי פרוטות לפי' תוס' ז"ל :

דף יב ע"ב תד"ה משום פריצותא כו' הניא טעמא דהא יבמה כו'. נ"ב עיין בריטב"א ופי' לדבריהם דאף בתר דתקנו רבנן קידושין גבי יבם עדיין צריכן עדים על הביאה דאורייתא דאין דבר שבערוה פחות משנים :

דף יג ע"א גמ' ההיא איתתא דהוה מזבני וורשכי כו'. נ"ב עי' ב"מ דף כ"ה ע"א : שם איתיביה רבא לר"נ קדשה בגזל. נ"ב לקמן בפ"ב דף נ"ב מוקי בגזל דידה : רש"י ד"ה כי התם כו' דלעיל. נ"ב דף שלפני זה סוף ע"ב : תד"ה האשה א"כ י"ל כו' דקאמר במגורע נמי ב"ד לעבד כשר כצ"ל : **ע"ב** גמ' ור"י ור"ל דאמרי תרוייהו כו' בין מן הלקוחות. נ"ב עיין תוס' רי"ד שהגיה ולא מן כו' ולרש"ל סוף בב"ב בתוס' מתקיים הגרסא דף קע"ה ע"א ד"ה המלוה ע"ש דהתם מדרבנן אינו גובה מן לקוחות והכא מדין תורה קאמר : שם ואי אשמעי' בהא כו' בשטר דמיא. נ"ב עי' רשב"א : רש"י ד"ה אינו גובה מן היורשין. נ"ב והא דתנן סוף בבא בתרא דגובה מבני חורין היינו מלוה גופיה : שם דיבם לא אקרי אחר. נדפס בלדו וצ"ע כו'. נ"ב ובחידושי רשב"א תירוץ בשם תוס' תירוץ נכון ולפי דברי תוס' שלפנינו נמי לק"מ מפרק האשה שנפלה לכאן אבל צ"ע מסוטה על תוס' שלפנינו ואף דהתם משני הגמ' עוד שני תירוצים הא הכא נמי משני הגמ' תירוץ אחר : תד"ה אמר ר"פ כו' דשעבוד לאו דאורייתא. נ"ב אין זה בגרס' שלנו שם : בא"ד אבל התם במלוה ע"פ כו'. נ"ב עיין במסכת בכורות דף מ"ז ע"א בתוס' ד"ה מלוה : ד"ה לכ"ע כו' ואח"כ מדאמר. נ"ב מהפך :

דף יד ע"א גמ' ולא בב"ד של עובדי כוכבים. נ"ב כך גריס הרשב"א וכ"ה בהדיא ביבמות פי"ב דף ק"א ע"ב שני פעמים ודף ק"ב ע"א : רש"י ד"ה ולא לה ולחברתה כו' ושאין שתי נשים כו'. נ"ב ע' בעצמות יוסף ובריטב"א ועיין בפ"ע דגיטין דף פ"ו ע"ב ודף פ"ז ע"א ובש"ע סי' ק"ל סעיף י' : **ע"ב** רש"י ד"ה מסולייא כו' שאין לו עקב. נ"ב עיין ברכות דף מ"ג ע"ב ברש"י ד"ה גילדא כו' ובשבת דף קי"ב ע"א ברש"י ד"ה הכף :

דף טו ע"א תד"ה ואידך כו' איכא מ"ד דלמידין. נ"ב עיין יבמות ק"ד ע"א : ד"ה איזהו כו' דלא שייך באשה. נ"ב סוטה דף כ"ג :

דף טז ע"א גמ' אדרבה חזקה באישות מיהא לא אשכחן. נ"ב עיין בתוס' רי"ד ובריטב"א : **ע"ב** רש"י ד"ה ה"ג. ומתרץ לה. נ"ב הא בתינוקת והא בתינוק :

דף יז ע"ב גמ' תכ"ה בד"א כשירשו אבל כו'. נ"ב עי' הפי' בתוס' ע"ז דף ס"ד ריש ע"ב : שם והתניא רות כו'. נ"ב ריטב"א גרס והתנן :

דף יח ע"א תד"ה כאן ואומר ר"ת דלגבי הלואה שעושה לו טובה רוח חכמים נוחה הימנו שאין משלם כו' וכ"ה בריטב"א : **ע"ב** תד"ה כיון כו' דע"כ מיב"ל לאוקמיה יש אם למקרא כר"ע כצ"ל :

דף כ ע"א רש"י ד"ה כרבנן. לעיל בשמעתין. נ"ב דף י"ח ע"ב : ד"ה לא הרגיש כו' שמוכר (את מטלטלין). נ"ב נ"ל שדיהו ונ"ב בנוסח ישן ל"ג המסוכב : **ע"ב** גמ' אמר רב נחמן בר יצחק. נ"ב לרש"ל דל"ג את"ז גם כאן ל"ג מיהו כיון דגם במסכת ערכין דף ל' ע"ב גרסי' כן משמע דאין למחוק בר יצחק : רש"י ד"ה רבות בשנים כו' וכי אפשר להיותו. נ"ב עי' רשב"א שהשיג על זה שדבריו צ"ע מלעיל דף י"ד ע"ב ע"ש ויש ליישב דס"ל לרש"י ז"ל דהלכה כתנא דמשנה שם דלא מחלק מיהו בערכין דף ל"ו ע"ב פי' תוס' ז"ל בענין אחר :

דף כב ע"א גמ' כיוצא בדבר אתה אומר אם בעל אשה הוא. נ"ב שמות כ"א : תד"ה שלא ילחננה כו' [והא דקאמר שלא ילחננה כו'. נ"ב כ"כ גם מהרש"א ז"ל אבל תוס' ז"ל בסנהדרין דף כ"א ע"א כתבו דשלא ילחננה במלחמה קאי על ביאה שני' מפי' ר"ת ז"ל ויש לתמוה על פי' ר"ת ז"ל היכא כתיב דביאה א' שרי אך מלשון הגמ' סוף ד' שלפני זה דקאמר כל היכא דקרינן בה והבאתה וגו' קרינא בה וראית בשביה משמע טפי כפי' ר"ת ז"ל : **ע"ב** גמ' ת"ל באזנו ובדלת. נ"ב דברים ט"ו : שם ת"ל מזוזה מה כו'. נ"ב שמות כ"א :

דף כג ע"א רש"י ד"ה ושלשה מתנות בדבר כו' ודקי"ל גיטו וידו באין כאחד כרבנן כו'. נ"ב עיין חולין דף ע"ז ע"א ושבת דף קמ"ז ע"ב : **ע"ב** רש"י ד"ה או דילמא כו' דקאמר שיזכה לו רבו. נ"ב עיין פסחים דף נ"א ע"ב בתוד"ה איש זוכה : תד"ה (בע"א) רשב"א כו' והא דקי"ל דגיטו וידו באין כאחד כו'. נ"ב עיין חולין דף פ"ה ע"א : ד"ה דאמר ר"ה כו' או דילמא הוו נמי כו'. נ"ב וכ"מ לענין מודר הנאה : בא"ד אי שלוחי דרבנן נמי. נ"ב זו גרסת מהרש"א וגרס' ישן דוקא : בא"ד ואי הוו דוקא שלוחי דידן. נ"ב זו גי' רש"א וגרסא ישנה נמי ולדבריו יש הסרון בתוס' ורב הונא בר' יהושע לא בעי לומר רק לאפוקי דלא הוי שלוחי דידן לחוד :

דף כד ע"א רש"י ד"ה אלא בזוזי דידה דנכסי מלוג. נ"ב עיין כתובות דף פ"ג ע"א : תד"ה כדף שלפני זה ורבי אלעזר אומר כו' דיש לחלק בין אשה לעבד. נ"ב עי' במהרש"א וברשב"א והרא"ש והר"ן בזה : ד"ה אלא בזוזי כו' לכן נ"ל כו' כשהקנה לה אחר מנה. נ"ב מהרש"א תמה ע"ז ופי' כשנתן לה בועל מתנה ולי נראה דגם בתוס' צריך להגי' כן ועיין בגיטין ריש פרק הזורק דף ע"ז ע"א ובסנהדרין דף ע"א ע"א :

דף כה ע"ב תוס' סד"ה בע"א כל כו' וי"ל משום דכתיב ורחץ את כל בשרו. נ"ב גבי בעל קרי : בא"ד וכתב וידיו ודרשינן כו'. נ"ב לפי סוגיין ראוי להיות בשרו וכ"כ תוס' במנחות דף ח' ע"ב ד"ה ואמר ר' זירא כו' אמנם בסוף פ"ח דמקואות פי' הרמב"ם ור' עובדיה כמו שכתבו התוס' כאן וע"ש בתוי"ט :

דף כו ע"א רש"י ד"ה ובוידוי ל"ג כו'. נ"ב עיין בכורים פ"ב מ"ב : ד"ה ובוידוי כו' וגם משמע מי שאין לו כו'. נ"ב עי' מהרש"א ולי נראה דנ"ל אינו מתודה וע"ש בר"ש שהביא פירכא זו והתוי"ט ז"ל :

דף כז ע"ב תד"ה במה דברים אמורים כו' כי היכי דלא מגי לקדושי בהן איתא. נ"ב דף ו' ע"ב וכן איתא דף מ"ז ע"א : ד"ה ה"ג וכיון שזינתה כצ"ל :

דף כח ע"א תד"ה כל הנעשה כו' ואי ל"ג זה פי' הכי כיון שזכה זה נתחייב בחליפין. נ"ב כצ"ל : **ע"ב** גמ' ה"ק יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור. נ"ב עיין מ"ש תוס' ז"ל בב"מ דף מ"ז סוף ע"ב וכ"כ רשב"א ז"ל כאן :

דף כט ע"א רש"י ד"ה תיפדה תפדה כו' כלומר. נ"ב עיין רש"ל ורש"א ומ"מ נ"ל שגרסא אחרת היה לרש"י בגמ' וכך מבורר מדברי הרי"ף ע"ש : תד"ה אטו הדיוט כו' וא"כ אינם קונים מהם בלא כו' כצ"ל :

דף לב ע"ב גמ' אנו יושבין ור' גמליאל (ברבי). נ"ב כ' רש"ל ס"א אינו. אבל רש"י גריס בן ברבי ונ"ל שט"ס הוא ברש"ל : רש"י ד"ה אלא במקום כו' תוך ד' אמות. נ"ב כן הוא דף ל"ג ע"א בגמ' :

דף לג ע"ב רש"י ד"ה ה"ג להך כו' טמא עומד תחת האילן כו'. נ"ב בילקוט מביא טמא עובר וכ"ה במשנה ועיין זית רענן :

דף לד ע"א תוס' ד"ה ותפילין כו' קשה דכמו כו'. נ"ב עיין בר"ן : ד"ה מעקה כו' וכגון שנטלו אחר יאוש. נ"ב עיין בריטב"א ובמס' ב"מ דף כ"ו ע"ב ומבואר שם דמיירי דנטלו לפני יאוש ע"מ להחזירו ולאחר יאוש נתכוין לגוזלו וע"ש בתוס' וכאן יש ט"ס :

דף לה ע"א תד"ה משום כו' ונשים חייבות בקידוש היום. נ"ב כדאיתא בברכות דף כ' ע"ב. ומ"ש תוס' ז"ל זכרהו על היין בפסחים דף ק"ו ע"א :

דף לו ע"ב תד"ה אי דפנים כו' אפי' בכהן הדיוט. נ"ב עיין מגילה פ"ק דף ט' ריש ע"ב בתוס' ד"ה אין בין כהן משוח כו' : ד"ה כל מצוה כו' אמאי לא תני תרומה ומעשר. נ"ב כדאי' פ"א דתרומות משנה ה' ופ"ז משנה ג' ודמאי פ"א מ"ג ועוד בתרומות פ"ט משנה ד' : בא"ד א"כ אין להם דין קרקע של ישראל להפריש תרומה ומעשר. נ"ב כצ"ל ועיין מעשרות פ"ה מ"ה ובגיטין דף מ"ז ע"א :

דף לז ע"ב תוד"ה לא כו' ועל כן לא נתחייבו. נ"ב צ"ל ועל כרחך :

דף לח ע"א תד"ה אקרוב כו' בירושלמי מקשה כו' ומתרץ דאין כו'. נ"ב אין זה בפי' ירושלמי כדאיתא בתוס' ר"ה רק שסוא כמו שפי' הר"ש רפ"ב דחלה : ד"ה לא וכו'. וי"מ שהקב"ה כו' ביום ל'. נ"ב דברי רש"י בריש ספר יהושע נוטה לפי' זה ומישב שם קושיית תוס' ז"ל ע"ש : בא"ד ודוחק הוא כו' הקב"ה חלוק. צ"ע דהא זה אמר יהושע עיין שם : בא"ד במיפסק תרתי ועייל תלת. נ"ב גבי א' אומר בשתי שעות וא' אומר בשלש : **ע"ב** רש"י ד"ה יורד כו' מן הכלאים ממש. נ"ב עיין בר"ן ז"ל : תד"ה השמטת כו' והוא הדין דמיירי כו'. נ"ב כדאיתא במועד קטן דף ב' ע"ב :

דף לט ע"א גמ' רב חנן ורב ענן. נ"ב ברי"ף גרס רב נחמן : שם א"ל ניתי מר וניסמתי'. נ"ב פי' הר"ן רב ענן לרב נחמן : שם א"ל לא תוריתו. נ"ב פי' ר"ן רב נחמן לרב ענן ועל לא תוריתו כתב הרי"ף ז"ל כלומר אין נתחוור לך שדבר זה מותר לפי דכלאי זרעים מותר בחו"ל כדאי' לקמן גבי ר' יוסף ועיין מ"ש רש"י ז"ל בשבת דף פ"ד ע"ב בד"ה ואחת באמצע : תד"ה לא קי"ל וכו' אבל מכלאי זרעים מתחייב מב' מינין. נ"ב עיין בכורות דף כ"ד ע"א ובתוס' ז"ל : בא"ד וי"ל דמשמע ליה. נ"ב עיין פסחים דף מ"ז בתד"ה ומוקדשין כו' :

דף מא ע"א תד"ה ושלא כו' חד ושלחה למידרש. נ"ב כדאיתא ביבמות דף קי"ג ע"ב : **ע"ב** ד"ה נפקא כו' וא"ת אמאי כו' בקדשים. נ"ב וכן איתא במנחות דף י"ט ע"א : בא"ד וה"ט משום דבחטאת (יקריב) [כתיב] אותו. נ"ב בר"ה דף ו' ע"א : ד"ה העובד כוכבים כו' וקשה לפי' כו' בית קנין כו'. נ"ב עי' מנחות דף ס"ו ע"ב בתד"ה מירוח כו' : בא"ד ואי משום זרעך. נ"ב בב"מ דף פ"ח ע"ב והא דכתבו דמיירי שמרחו ישראל קשה ממשנה ה' פ"ג דחלה דשם מוכח דמירוח ישראל אינו מחייב אלא אם קנה מעובד כוכבים וכן פי' רש"י ז"ל במנחות דף ס"ז סוף ע"א ד"ה גזירה כו' וכן כתבו תוס' ז"ל בב"מ דף פ"ח ע"א ד"ה תבואת זרעך כו' :

דף מד ע"א רש"י ד"ה כי כרוכיא. תרגום של עגור. נ"ב ישעיה ל"ח :

דף נ ע"ב תוד"ה לא תקת כו' ואחות אשה נפקא לן כו'. נ"ב עיין בתוי"ט ז"ל מה שתמה על זה ולק"מ דהרי נפקא לן שם מדכתיב והיתה לאיש אחר ולא לקרובים ע"ש וזה ברור ואמת :

דף נב ע"א תוס' ד"ה ואפי' כו' א"נ י"ל. נ"ב מבואר באשר"י היטב פי' אי נמי, וכפי' ראשון נ"ל להגי' אבל שליחות במעשה מהני : **ע"ב** ד"ה וכי אשה כו' ולא דק דלא אשכחן. נ"ב עיין חגיגה דף ט"ז ע"ב : בא"ד תנן החיל מקודש הימנו שאין טמא מת נכנס לשם. נ"ב וא"כ צ"ל עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם וכ"ה שם :

דף נה ע"א רש"י ד"ה ומשני וכו' מדמחייביה. נ"ב צ"ל מה דמחייביה : **ע"ב** תד"ה דמייתי כו' הא אין לחם בא נדבה. נ"ב אבל למאי דמשני הגמ' דמביא בהמה אחרת לתודה מביא לחמה עמה ומתנה אם זו עולה היתה תהא זו תודת נדבה : ד"ה ודילמא כו' ואשם אין טעון סמיכה. נ"ב יש לתמוה הא אי' בזבחים דף י"א בגמ' ובמנחות דף נ"ב במשנה וביומא דף ל"ו ע"א דבעי סמיכה : בס"ד ונסכי נדבה מנלפן ע"ג אישים. נ"ב כדאיתא בזבחים דף נ"א ע"ב דיש פלוגתא גם עיין בחולין דף כ"ג ע"ב בתוס' ז"ל בד"ה דאמר כו' : ד"ה אין לוקחין כו' וי"ל כיון כו'. נ"ב וזה לשון תוס' בסוכה דף מ' ע"ב וי"ל דאין מתחללין דהכא היינו שיחזרו דמים למקומן כדאשכחן דכוותיה פרק האיש מקדש ופי' מהר"ם לובלין ז"ל דרצונם לומר דהאמת היא דחיילה קדושת מעשר על הבהמה אלא דרבנן גזרו משום שמא יגדל עדרים שיחזור ויפדה הבהמה על המעות ואם קנה בהמה יחזיר המוכר הדמים ללוקח ויחזור ויפדה קדושת הבהמה עכ"ל גם לשון הגמ' דפ' הזהב מביאם תוס' שם בלשון אחר שם בסוכה ד"ה על היין כו' וזה לשונם שם כדמשמע בריש הזהב דפריך על לא יעשה אדם סלעים דינרי זהב בשלמא להך ליסנא דאמרת מדאורייתא משרא שרי ורבנן הוא דגזרו שמא ישהא עליותי' היינו דקתני לא יעשה אלא להך ליסנא דאמר מדאורייתא פליגי אין מתחללין מבעי ליה משמע משום גזירה דרבנן לא אמרינן אין מתחללין דיעבד עכ"ל שם וכן הוא באמת לשון הגמ' שם דף מ"ס ע"ב ורש"ל ז"ל ומהרש"א ז"ל דחקו בזה לקמן :

דף נו ע"א רש"י סוף עמוד ד"ה כי כו' מזיד במתכוין להוציא מעשר לחולין. כצ"ל וכן מצאתי בר"ש סוף פ"א דמס' מעשר שני ופשוט בעיני דהסר המדפיס תי' הלל : תד"ה ואם לקח כו' וא"ת מה קנס כו'. נ"ב נ"ל דקושיא זו נכתוב שלא במקומה דהא בשוגג מדינא חוזר המקח דטעות הוא ולא משום קנס אלא דקושיא זו קאי על דברי ר' יהודה דאמר אם במתכוין במזיד להוציא מעשר לחולין יחזרו דמיו למקומן דהתם ודאי קנס הוא כמשמע ע"ב בגמ' וכ"כ מהרש"א ז"ל ע"ש : ד"ה במזיד כו' והא דנקט לעיל מתחללין. נ"ב בדף שלפני זה ע"ב בתוס' ד"ה אין לוקחין שהביאו הגמ' דסוכה : בא"ד ולכך אין מתחלל בדיעבד. נ"ב עיין רש"ל ומהרש"א שהביא תוס' דסוכה ואין נוכך כי כן כתבו תוס' ז"ל כאן סוף ע"ב בהדיא ואולי לא היה זה בגרסתם ומ"מ עיקר הפשט נ"ל כמ"ש מהר"ם לובלין במס' סוכה כמ"ש שם דלא כמהרש"א כאן : ד"ה אבל כו' לכך פי' ר"י אבל כו' דחיישי' שמא יאכלם המוכר. נ"ב והא דמשמע ע"ב דמטעם קנס הוא היינו דהוה להיות המקח קיים ויאכל הלוקח כנגדו והו ליכא למיחש למידי : ד"ה מתקיף כו' והר"ר מאיר מפרש כו' משום דזכות הוא לו למוכר. נ"ב ולפי' רבינו מאיר הא דמשמע ע"ב דקנס הוי היינו דוקא מה דאמרינן בדברי ר' יהודה דאם מתכוין להוציא מעשר לחולין יחזרו דמיו למקומן דמדינא ה"ל להיות המקח קיים והלוקח יאכל כנגדו כיון דמזיד הוא אלא דקנסו למוכר כמו שפי' רש"י לעיל וכן פי' תוס' ריש ע"ב ד"ה הא לא ברת כו' : **ע"ב** ד"ה ונקנסי' כו' ולפי' ר"מ. נ"ב ד"ה מתקיף : ד"ה מסתברא כו' וזה דוחק לפי' ריב"א. נ"ב ד"ה מתקיף :

דף נז ע"א תד"ה תנאי כו' וי"ל דמעיקרא כו'. נ"ב ובכריתות דף כ"ה ע"א תירצו עוד פי' נחמד מאד וכ"כ תוס' ז"ל בחולין דפ"ב ע"ב : **ע"ב** רש"י ד"ה שעומד בתוך העיר כו' מדכתיב ושלח את הצפור. נ"ב גבי טהרות נגע בית : ד"ה ה"ג בת"כ וכו' ותד לאיסור אכילה בדיעבד. נ"ב לאו' ועוף כדמפרש התנא ואזיל ועיין מהרש"א בתוס' ד"ה תלמוד לומר כו' שכתב דכיש ספרים הגיהו ותד לבעלי מומין : תד"ה הרי רובע כו' ולפי שיטתו לא נזכר כאן הנאה מחיים כלל. כצ"ל : ד"ה מה כו' ויהיו מותרין באכילה. נ"ב בחולין דף ע"ח ע"א ודף פ"ס ע"א מפורש דאסור באכילה מן התורה וכיון שכן הוא יש לדון שאף בהנאה אסור כדאיתא בב"ק דף נ"ג ע"ב וכן תנן בבכורות דף כ"ח ע"א :

דף נח ע"א גמ' כתיב הכא כי חרם הוא. נ"ב ומהרש"א מגי' והיית חרם כמוהו כמו שהי' בש"ס ישנים וגרסא דכאן הוא גרסת רש"ל וריטב"א ע"ש ופסוק יובל היא היא מחק רש"ל ומהרש"א מקיימו ע"ש : רש"י ד"ה ת"ל כו' כיון כו'. נ"ב לשון זה לא יתכן רק לפי' שני של תוס' ז"ל בד"ה תלמוד לומר : תד"ה ושני וכו' כי חרם הוא. נ"ב והיית חרם כמוהו כן הוא נוסחת עצמות יוסף והוא נוסחת רש"ל ומהרש"א ע"ש אבל הריטב"א גורס כמו כאן :

דף סד ע"א תד"ה נאמן כו' אלא. בדבר שבידו. נ"ב כדאיתא בגיטין דף כ"ד ע"ב :

דף סה ע"א גמ' נר סכר עד פני הפסח עד קמי פסחא. נ"ב עיין רשב"א וריטב"א ור"ן : **ע"ב** תוס' ד"ה נטמאו וכו' נראה לר"י דהיינו בדבר כו'. נ"ב יפה תמה המהרש"א ז"ל ועיין ריש פרק אשה רבה ביבמות דף פ"ח ע"א בתוס' ד"ה דשתיקה כהודאה דמיא כו' שהרגישו בזה ומתרצים בטוב דעת וטעם ע"ש :

גמ'

דף סז ע"ב גמ' בשלמא כולהו אתיין אלא א"א וא"א איכא למיפרך מה לא"א שכן אין לה היתר. נ"ב נ"ע הא אחות אשה יש לה היתר לאחר מיתת אשתו אפילו שלא במקום מצוה וכ"כ תוס' ז"ל ביבמות דף נ"ג ע"א בד"ה באיסור בת אחת דאשת אח תמיד מאחות אשה:

דף סח ע"א רש"י ד"ה לתומרא כו' דילפינן לה כו' עד ס"ה. נ"ב רש"ל מ"ז ובאמת נעלם ממנו גמ' דיבמות דף מ"ה ע"ב דאמרינן כן בהדיא וצ"ל דאף למ"ד קידושין תופסין ביבמה לשוק בסוף החולץ דף מ"ט ע"ב מודה דגבי שומרת יבם של אביו לא תפסו קידושין אף דלא קים לן בשאר חייבי כריתות שאני זקוקת אביו דאתקש לאשת אב וזה כוונת רש"י ותוס' ז"ל: ד"ה לתומרא כו' וי"ל דשמעי'. נ"ב ביבמות דף מ"ד ע"ב: **ע"ב** ד"ה בנך כו' מדלא כתיב כי יסירם. נ"ב ופי' רשב"א ז"ל דלא הוי קאי אבנך ובתך:

דף סט ע"ב רש"י ד"ה התרשתא כו' התירו לו יין של עובדי כוכבים. נ"ב עיין בע"ז דף ל"ו ע"א:

דף עב ע"א רש"י סד"ה וכולן לפסול כו' פגום מיהא הוי. נ"ב ג"ז ביבמות דף מ"ה ע"א ועיין דף ס"ח ע"ב: **ע"ב** גמ' ת"ר גר נושא ממזרת הולד ממזר. כצ"ל וכ"ה בהרא"ש וכ"ג מהרש"א דף ס"ז ע"א:

דף עג ע"א תוס' ד"ה אלא כו' אלא דוקא כשאומרת כן. נ"ב וכן גבי ארוסה הדין כן כדאי' דף ע"ה ע"א דבעינן אומרת כן והכי איתא בכתובות דף י"ד ע"א:

דף עד ע"א רש"י ד"ה חדא להכשיר בה כו' לא תנשא לכהן. נ"ב זה תמוה דהא גם לישראל לא תינשא:

דף עו ע"א רש"י ד"ה לפי שאין בקיאין כו' ואירע ספק א"א. נ"ב מהרש"א ודבריו נכונים לשיטת תד"ה ור' ישמעאל אבל לשיטת רש"י הדרה הקושיא לדוכתיה דגר הבא על בת ישראל יש לנולד דין גר שמותר לישא ממזרת כמ"ש תוס' ז"ל דף ע"ד ע"ב ד"ה והרי כו': ד"ה ופרכינן איסורא כו' דע"כ עובד כוכבים ועבד. נ"ב כמו שהוכיח הגמ' לעיל מדברי ר' אליעזר: ד"ה לוים וישראלית וכהן בא כו'. נ"ב עיין תוי"ט ז"ל מ"ש בזה: תד"ה מלת כו' ונראה דהא דקאמר כו' כצ"ל: ד"ה הנושא כו' שבנה ישמש. נ"ב לפי' ר"ת סוף דיבור שאח"ז: ד"ה צריך כו' דמכירים ישראל ממזרים שביניהם. נ"ב כדאי' בכתובות דף י"ד ע"ב: בס"ד ואין נאמן להשיאו אשה. נ"ב ועיין בכתובות דף כ"ד ע"א בתוס' ד"ה אבל כו' ועיין דף פ' ריש ע"א ברש"י ובתוס': **ע"ב** גמ' אמר רב יוסף מ"ק הטילו. נ"ב ה"ג בעין יעקב והטיתסו בגבה במלחמה והוא בד"ה א' סימן ז':

דף עז ע"א רש"י ד"ה באלב"י אמר כו' ואיכא למ"ד בעלמא. נ"ב נ"ע דהם קאמר דר' יהודה נד תמור לא פריך ע"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה פרט כו' וי"ל דאיתא כו'. נ"ב עיין במסכת כריתות ספ"ה דף כ"ג ע"א בתוס' ד"ה ומי אית ליה כו':

דף פ ע"א תוס' ד"ה לא שנו כו' כלומר נסקול ע"י. נ"ב לשון תוס' ז"ל בכתובות היינו יוחסין לקורבה כגון נסקול: בא"ד כגון להיות משמש. נ"ב אע"ג דרש"י פי' דאם יש בנות כ"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דרש"י נקט לענין בת ותוס' נקטי לענין בן וכן משמע בתוס' כתובות דף כ"ד ע"א בד"ה אבל: ד"ה שדרשו כו' פליגי בתוספתא. נ"ב עיין בתוס' במסכת חולין דף פ"ו ע"א:

דף פא ע"ב גמ' כיוצא בדבר אתה או' והוא לא וגו'. נ"ב בפסוק זה לא כתיב והוא אלא ולא ידע:

דף פב ע"א גמ' ת"ר כל שעסקיו כו' סורו רע. נ"ב עיין בהוריות דף י"ג ע"א: תוס' ד"ה אלא וכו' דכני חי. נ"ב כדאיתא במו"ק דף כ"ח ע"א:

בראש פ"ב סי' לא ונראה שדקדק רש"י לאסור מדרבנן כו'. נ"ב נ"ל שדייק דלרש"י לא אסור רק מדרבנן ממה שכתב גבי קידושי לא התמירו ואי דאורייתא היא ודאי גם בקידושין אין להקל שוב ראיתי דרש"י בע"ז כ' בהדיא דלא אסור רק מדרבנן: בא"ד ושכרו אסור דע"ז משמע ליה כו'. נ"ב קשיא אמאי לא מתרץ כמו שתירץ לפי שיטת רש"י ז"ל דמשמע ליה להגמ' דשכרו אסור אף לאחרים והרי שרי לאחרים אפי' לכתחלה דהא תמצו של עוברי עבירה שרי לאחרים אף דלא הוי חליפי חליפין עצמן ואפשר דהרא"ש אינו מחלק בין חליפין לחליפי חליפין אף שסיים כאן שחליפי חליפין שרי לא דוקא הוא וא"כ י"ל דס"ל דלכתחלה גם לאחרים אסור ונקרא לכתחלה כל זמן דליכא אלא מעות ותמצן של עוברי עבירה דשרי דהוי דיעבד ועיין ריש פרק בתרא דע"ז בתוס' ז"ל דס"ל כן בד"ה והתנן כו' דאסור לכתחלה גם לאחרים ע"ש: **סליק**

הגהות וחדושים למסכת קדושין

מאת הגאון וכו' מוהר"ר שמואל שמעלקא טויבש זצ"ל (אבד"ק יאסי).

דף ב ע"א במתנה נקנית בכסף. נ"ב הא דמקדים כסף ושטר לביאה לר"י דנפקא ליה ביאה מדכתיב בעולת בעל כתב בריטב"א משום דהכי אורחא דמילתא טפי ועוד דאסור לקדש בביאה ע"ש. ולדעתי הטעם משום דכסף ושטר שייך אף בקטנה משא"כ בביאה דלא שייך בקטנה: בתוס' ד"ה ב"ש אומרים בדינר. הוי ב"ש לחומרא. נ"ב לכאורה אינו מובן מה חומרא הוא אי מקודשת לראשון או לשני ועיין ריטב"א דף י"ב דהכ"מ אם מת ראשון דלב"ה הוי פנויה משא"כ לב"ש אלא דלא איתשיל אלא בקדושי קמא. ולדעתי יש חומרא בחד נד בכה"ג דבא עליה הראשון אחר קדושי שניה דלב"ש אסורה על הראשון דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. משא"כ לב"ה היא אשת הראשון כנ"ל. ומה שנתקשה הפנ"י דהוי חומרא לב"ש בשום דינר דאולי שוה במדי. יש לומר דלטעמא דרבא לב"ש שלא יהיו בנות ישראל כהפקר לא שייך הך דשמואל זולת אליבא דב"ה דלגביה עדיין יהיה כהפקר לענין שוה דינר ע"כ לא חיישינן לגזירת הרואים והבן: תוס' ד"ה בפרוטה. מנלן דשוה כסף ככסף. נ"ב והר"ן תירץ דגבי קדושין א"צ קרא כיון דמדעתיה מקודשת וניחא לה בש"פ. משא"כ עבד דמגרע פדיונו בע"כ של רבו. וכן גבי מזיק דכתיב מיטב ע"כ אצטריך קרא עי"ש והקשו עליו בשעה"מ ובאבני מלואים מדוע לא קאמר גבי מזיקין נמי דהוי בע"כ. וגם קדשה ע"י שליח מא"ל. ולדעתי לק"מ דכוונת הר"ן דגבי עבד עכ"פ הדבר שמגרע פדיונו ויוצא הוי בע"כ של האדון וגם האדון נתן אזי ה"א דיכול לומר אינו רוצה בש"כ משא"כ גבי מזיקין דעכ"פ התשלומין הוי מדעתי' ומשלם לו מה שהזיקו דש"כ הזיקו. ע"כ ה"א דש"כ ככסף אי לא משום דכתיב מיטב. משא"כ גבי קדושין דעכ"פ הקדושין מדעתיה או אשה ש"כ ככסף כנ"ל נכון: **ע"ב** בגמ' דמדעתה אין שלא מדעתה לא. נ"ב עי' מקנה בשם הפנ"י דקי"ל דתלוי' וקדש אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה כדאמרינן בב"ב דף מ"ח. ולא אדע דא"כ קשה למ"ד התם דקדושיו קדושין מדוע לא תנא האיש קונה. שוב מצאתי בחידושי מהרי"ט נרי"ף שהרגיש בזה ותירץ דמיירי בלא אמרה רוצה אני. ולא אדע הא פסקינן דלא בעינן רוצה אני עי' א"ה סי' ר"ם. אולם לדעתי שם מיירי דהוי' אונס עליה ועי"כ קיבלה מעות קדושין ע"כ גמרה ומקני אף בלא אמרה רוצה אני ותו הוי כמו מדעתה. משא"כ הכא מיירי בע"כ בלא אונס זולת שהכתינה היה בע"כ ולא קיבלה מרצונה בכה"ג כ"ע מודים דאינה מקודשת בלא אמרה רוצה אני ואי תני קונה הוי אמינא דגם בכה"ג מקודשת וכמו בגירושין ומקשינן הוי' ליאה קמ"ל נקנית דוקא מדעתה כנ"ל נכון:

דף ג ע"א בתוס' ד"ה ואשה. כעין כסף דקרא. נ"ב מדבריהם מורה דלא כהוס' רי"ד וש"ג דכתבו דבכה"ג מקודשת מדין כסף וכמ"ש בכ"ש סי' כ"ט ס"ק כ'. וצריך לומר כיון דאמר בתורת חליפין יש לגזור דשמא יאמרו דאשה נקנית בחליפין עי' תוס' לקמן ו' ע"ב ד"ה לבר: בא"ד והיה מקנה בחליפין. נ"ב עי' בפנ"י שהקשה בזה ממ"ש וזאת לפנים בישראל וכבר קדמו בזה בשו"ת מהרשד"ם חאו"מ סי' נט ובתומים סי' קכ"ג ס"ק י"ב כתב דשמנהג היה כן בישראל דעובד כוכבים לא נהגו כן. לכן נאמר וזאת לפנים בישראל ולא סתם וזאת בישראל עי"ש: **ע"ב** ברש"י ד"ה מה יבמה. כתיב לה ולא ליבמה. נ"ב אינו מדוקדק דהא אמרינן שם דלא אצטריך לשמה ולא לחברתה אלא דילפינן מדכתיב הנעל עי"ש. וכן מצאתי שתמה בזה בעצמות יוסף ז"ל: בתוס' ד"ה הלב. שנותנין לו שכר לקדש בביאה. נ"ב עי' מקנה שהעיר בהפרת נדרים מה זכות הוא לאב. ולדעתי הזכות הוא דאל"כ היתה יכולה לומר נטולה אני מן היהודים ואז לא הי' יכול לקדשה ולקבל כסף קדושין: בתוס' ד"ה ואימא לדידה. גמר קיחה קיחה. נ"ב ובפנ"י קיהה בזה די"ל דאיצטריך קרא לעיקר קדושין בקטנה דקיחה קיחה נאמר בגדולה עי"ש. ולדעתי כיון דלאסרה אכ"ע מוכח מייעוד כמ"ש הפנ"י את"כ בתוס' ד"ה ואימא עי"ש וכיון דבכח האב לאוסרה אכ"ע וליחד אליו קיחה קרינן לה ונלמדת קטנה מקיחה ואף דמיעוד לא שמעינן דמקדשה בכסף בעלמא משום די"ל דיעוד שאני דאגב דקונה אותה מתורת זכינה נקנה אליו לקדושין. משא"כ להיות עלם שקנין בעלמא ע"י כסף לא. אבל מקיחה שפיר נלמד כיון דשמעינן מיעוד דנאסרה ע"י אבי' לכ"ע ונתייחד לאשה. תו קרינן בה כי יקח איש אשה ונקנית בכסף כמו גדולה כנ"ל נכון:

דף ד ע"א בתוס' ד"ה דלא. ומסתמא הוא הדין באילונית. נ"ב מפשטות לשונם מורה דאי א"ל להיות כולם הוי סגי במה שאפשר להכיר בקטנותה שהיא אילונית ותו לא היה מועיל אף סימני שערות קודם כ' כמו אחר כ' כיון דמחזקת ע"י סי' שהיא אילונית. אולם מפני שבעינן שיהיה כולם מש"ה בעינן שתהיה בת כ' ולא יהיה ב' שערות דזה נכלל בהסימנים. אולם המשל"מ פ"ג מה' עבדים ה"ג מפקפק ע"ז ופירוש דכוונתם דאי לא בעינן כולהו ניחא דצריך קרא דיכול למכרה דהוי אמינא דא"י למכרה משום דלמא לא תביא ב' שערות קודם כ' משא"כ כיון דבעינן כולה. תו כיון דנעדר שאר סימנים שאינו יכול להכיר בקטנותה מה"ת לאמר שאינו יכול למכרה דאי שמא לא תביא ב' שערות הא יש לחוש שמא לא יהיה יתר הסימנים עכ"ד עי"ש. אמנם ע"ז יש להקשות לפמ"ש המקנה לפי מה דקי"ל דאין הולכין בד"מ אחר הרוב האיך יכול למכור דלמא תהיה אילונית ותידך משום רובא וחזקת קטנות עי"ש מעתה כיון דניכר בה קצת סימנים יצאה מרוב נשים ויש לומר מה"ת אינו יכול למכור שמא תהיה אילונית והבן: **ע"ב** בתוס' ד"ה מעיקרא. שכן יוצאת בשש ויובל לסימנין. נ"ב ולפמ"ש המהרי"ט בחידושיו דף ג' ע"ב עלה דלא ניעבד ק"ו באמה שיוצאה בחליצה ומה יבמה שאינה יוצאה בשש וכו' אמה שיוצאה באלו אין דין שיוצאה בחליצה. משום דהכי לא תשיב להו קולא וחומרא משום דלא היה מכירה כלל באחד מאלו דלא שייך דיוצאת דמעיקרא לא מקני אלא להכי עי"ש. א"ש בהא דלא נקיט סימנים הללו והשימה על המהרי"ט ז"ל שלא זכר על לשונו דברי התוס' אלו: בא"ד ק"ו משפחה כנענית. נ"ב עי' במקנה שקשה איך שייך נקנית בביאה בשפחה כנענית כיון דאיכא לאו דלא יהיה קדש אי עביד ל"מ. ולק"מ לפמ"ש המהרי"ט בתשובה דכ"ז אם יתקן האיסור אם נימא דלא מהני כמו ביו"ד סי' ר"ל משא"כ היכי דלא יתוקן וכאן לא יתוקן הלאו תו אי עביד מהני וא"ש: בא"ד קנין של אשה. נ"ב מדבריהם מורה דקנין בל אשה הוא שוי' דאל"כ בלא"ה לא הוי ילפינן מאמה העבריה דהוי שוי' כמו שיוצאת. עי' סמ"ע וט"ז ח"מ סי' קל"א ודו"ק: בתוס' ד"ה אמה והכא אילו לא נכתב. נ"ב לפום רהיטא רציתי לחדש ולומר לפמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מה"א ה"ז דכל הבועל את אשה לשם זנות בלא קדושין לוקה עי"ש וככ"מ. א"כ בלאו ובעלה אינו יכול לקנות בביאה כיון דעושה איסור ולוקה. וכל מקום דאר"ל את אעל"מ. ולקמן דף ט' ר"י הוא דיליף מובעלה והוא לשיטתו אזיל דס"ל דשינוי קונה כדאיתא בב"ק צ"ד ומ"ד דשינוי קונה ס"ל אי עביד מהני כדאי' בתמורה דף ה עי"ש וברש"י ורבי נמי או דס"ל אע"מ או דמשני אליבא דס"ל כן. משא"כ כאן אזלינן בתר הלכתא דאעל"מ א"כ בלאו ובעלה אין אמה עבריי' נקנית בביאה ולא קשה קושית התוס' וזה פרפרת נאה. אולם כל כמה דלא שייך אעל"מ בזה דלא יתוקן האיסור וכמ"ש המהרי"ט גם למ"ש האחרונים באסע"ז סי' כ"ו דבהערלה לא שייך לאו א"כ הוי ילפינן אמה עברי' דנקנית בהערלה מיבמה ודו"ק:

דף ה ע"א בגמ' שטר שמוציא אינו דין שמכנים. נ"ב והא דלא קאמר חליצה תוכיח שמוציא ואינו מכניס עי' עצמות יוסף ולדעתי משום דהתם כתב רחמנא בהדיא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו והאיך נאמר שעולה זו יכנים. גם י"ל דמעיקרא ג"כ אתינן לומר אינו דין שמכנים משום דלא שייך לומר אין קטיגור נעשה סניגור משום דמילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי שטרא לחוד משא"כ בחליצה דחד הוא והבן: ברש"י בד"ה האי שטרא לחוד בזה כתוב לשון כניסה. נ"ב והיינו כאן דעלם הכסף בלעדי אמירתו אינו מועיל מה"ט הוי ס"ד דמקנין דאמירתו הוי כמו כתיבת השטר אף דעלם הנייר חד הוא הכתיבה הוי השינוי ה"נ האמירה הוי השינוי. ע"ז קאמר טבעה חד הוא כיון דהקנין נתהוה ע"י הכסף ושם אינו ניכר. משא"כ בשטר ניכר ההבדל בעלם הקנין כנ"ל ובתגם קהה בס' א"מ סי' כ"ט ס"ק ב עי"ש: בתוס' ד"ה שכן. יכול לקדש אשה בקרקע. נ"ב עי' גיטין יו"ד מלתא דאיתא בקדושין לא קתני. ועי' ר"ן ר"פ ובחידושי הרשב"א ועי' תשו' הרשב"א סי' ת"כ וסי' אלף רכ"ו וסי' אלף רל"ג ועי' תשו' רדב"ז ח"ו הנדפס מחדש סי' י"ב. ועי' מקנה בק"א סי' כ"ז מ"ש בדעת התוס' בענין נקוב דיכול לגרש ולקדש בו ואין פודין והוא פלאי דלא עי' דהתוס' נקטו כמחובר דאינה מתגרשת ומתקדשת בו. ועי' עוד בשעה"מ פ"ג מה' אישות ה"ג מ"ש בזה ומה שנתקשה מדף ד' דלא קאמר קרקע תוכיח. אינו קושי' לדעתי דהא לק' משום דא"י תו נכלל במה דמשני משום דיוצאת בכסף: ד"ה מה הויה. שלהתרחק ממנה הוא מגרשה. נ"ב עי' במקנה דהקשה עלה דאמרינן לקמן דף ט' אי מהתם ה"א עד דמקדש והדר בעל א"כ נ"ל קרא דוכתב שאינו יוצאה בכסף הא ביאה לא שייך בגירושין עי"ש. ולק"מ די"ל דר"י ס"ל דוכתב אשמועינן דאינה יוצאת בחליצה כמו שצ"ל כן לאביי דס"ל מסברא דא"י בכסף וכמ"ש בתוס' עירובין ט"ו ד"ה בכתיבה ובגיטין כ"א ד"ה ואינה עכ"ד. וכנראה דאשתמיטתיה דבריהם מהמקנה בד"ה רבא אמר שכתב הקושי' והתירוץ משמיה דנפשיה ע"ש. ובענין לומר כל חד תיקום אדוכתיה העיקר כמ"ש התוס' חולין כ"ג ע"ב ד"ה ותהא דהיכא דאינו סובר הוי כמו מה מצינו עי"ש: בתוס' ד"ה על מנת. כל יוצאי חלציו של אביה. נ"ב ובזה מיושב נמי ממכר דאינו מועיל נגד יוצאי חלציו. ובתוס' גיטין כ"א נקטו בקושית מכר נמי ומתרצים כנ"ל והתירוץ יסוב על מכר ג"כ וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רי"ז ס"ק י"ב. ובחגס תמה בחידושי רשב"א בגיטין שם על התוס' ממכר עי"ש. ובחידושי מהרש"א עירובין ט"ו תירוץ דשמא יקנה בית אחר. אולם בש"ך שם ס"ק י"א מבואר דבית אחר מותר אולם מתשו' הריב"ש סי' שמ"ה ומרלב"ח סי' ע"ב יראה דאסור וכמ"ש המהרש"א אולם בלא"ה י"ל שמא יחזיר ויקנה אותו בית גופא וכמ"ש המשל"מ פ"ח מה"ג הי"א עי"ש ומהרב המקנה ז"ל אישתמיט במחכתה"ר המשל"מ הנ"ל וגם הר"ן פ"ב דגיטין דמקשה אמאי לא חיישינן שמא ימותו יוצאי חלציו. ומ"ש דמכירה לא שכיח לא אדע מדוע לא וגם מהרשב"א גיטין אינו מורה כן. ויותר יצדק מ"ש השעה"מ שם דמיתה הוי כנקלב משום דסוף אדם למות משא"כ מכירה ונפילה עי"ש: **ע"ב** בגמ' הכא במ"ע דאמר לי. נ"ב ובאומר הר"ז לקדושיך כתב בש"ג דמקודשת שהרי גילה דעתו דלשם קדושין הוא נותן. וכבר בארנו שאם היה מדבר עמה על עסקי קדושין אע"פ שנתן סתם הר"ז מקודשת עכ"ד. וכס' א"מ סי' כ"ז קהה עליו מהרי את מקודשת דקרי ליה ידים שא"מ. ותירוץ משום דהתם משמע לאחר מש"ה אין הולכין אחר הכוונה משא"כ זה דלקדושיך דהלשון אינו סותר מש"ה מהני אמד הכוונה עכ"ד. ובמחכ"ת לא אדע הכי בהרי את מקודשת ודאי משמע לאחר הלא אינו רק ספק דיכול להיות לעצמה קדשה זולת דיכול להיות דקדשה לאחר משום דהאדם עשוי לקדש לאחר וכמ"ש התוס' וא"כ גם בשאמר הר"ז לקדושיך יש לומר דקדשה לאחר וע"כ אמר לקדושיך ולא לקדושי. אולם גוף הקושי' אינו דאין כוונת הש"ג דמה שאמר הר"ז לקדושיך גופא הוי כמדבר כיון דהדיבור הלז גופא בספק למי קדשה ומדבר עמה אינו מועיל שהיה עסק קדושין לעצמו ביניהם זולת כוונתו כשהיה מדבר עמו מתחלה מהו כשאח"כ אמר לקדושיך אף שאינו לשון קדושין על האשה אולת על החפץ מ"מ כיון דנותן לשם קדושין בשגם כי לא ידע למי מהני מה שהיה מדבר עמה מתחילה כנ"ל: בתוס' ד"ה תופס בסופו ומאי אולמי' האי כסף מהאי כסף. נ"ב משא"כ לר"ה דתופס קונה וגומר עי' מהרש"א דאל"כ מאי אולמי' האי תופס מהאי תופס והיינו דע"כ נ"ל תופס ראשונה ביחוד דאל"כ אינו גומר תופס בזה ומכ"ל דקונה ותו מה תוסיף את כח התופס שניה ונדחה בזה מ"ש בס' טעם המלך פי' מס"א עי"ש ולר"ה דתופס קונה וגומר לא קשה מהא דפריך רבא חדא דשלש תנן ולא ד' דילמא לא תני מתני' רק מה שקונה לבד משא"כ תופס דקונה וגומר משום דרבא מקשה לר"ה והוא ע"כ סובר דביאה נשואין עושה וכמ"ש במקנה וא"כ כיון דתני ביאה דקונה וגומר הו"ל תופס נמי גם י"ל כיון דלר"ה תופס קונה וגומר תו י"ל דשטר קונה וגומר מק"ו דתופס מה תופס שאינו מוציא קונה וגומר. שטר שמוציא לא כ"ש. גם י"ל דר"ה ס"ל משום דמקשינן הויה ליציאה ותו הוי כמו יציאה ממש דעיקר נגמרו מרשות הבעל כן הוי' למכנים לגמרי לרשות הבעל לכל דבר וקונה וגומר. וכן י"ל דס"ל לראב"מ לקמן ט' ע"ב ולא נעלם ממנו המשנה דנקנית גם בשטר כמ"ש רנב"י זולת שסובר שע"י השטר גומר נמי ותו נשואה הוי ואינו נערה המאורסה וסרה בזה קושי' המשל"מ פ"ב מה' א"ב מדוע לא הקשה ראב"מ דאשה בבתולים היכא משכחת לה אי דמקדש ולא בעל לא מהני ואי בעל הא אסור לכה"ג לקדש בביאה ולהנ"ל ניחא דלענין כ"ג ידע דמשכחת בשטר ואף דהוי נשואה לא משוי אותה לבעולה. משא"כ לענין נערה המאורסה כיון דגומר הוי נשואה ואינו בסקילה ודוק היטב: בתוס' ד"ה הא נתן הוא· דפעמים מקודשת באדם חשוב. נ"ב מדבריהם מורה דבנתנה היא ואמרה היא אף באדם חשוב אינו ספק קדושין כמו בנתן הוא ואמרה היא דאל"כ גם בנתנה היא ואמרה היא לא פסיקא באדם חשוב ונ"ל דלא מהני אדם חשוב אא"כ כשדיבר עמה. אבל בקבלתו לחוד לא כ"כ בס' עצמות יוסף ורומז ע"ז בב"ש סי' כ"ז ס"ק כ"א ויש להמתיק הדבר יותר דמה"ט לא מהני משום דכל עצמות הקדושין נתהוה ע"י דמה שנחשב אצלו נתינה נעשה ע"י וא"כ הוי כי תקח אשה לאיש. משא"כ כשנעשה פעולת אמירה ע"י הבעל זולת על רצותא מנתינתה בזה כיון דאדם חשוב הוא נחשב לנתינה מצד הבעל. משא"כ היכא דלא עבוד הבעל שום פעולה אף שע"י נתינתה נחשב כנותן הוא. מ"מ נחשב כי תקח בזה מאשר הכל נסבה ע"י כנ"ל:

דף ו ע"א בגמ' אלא ה"ק האומר תרופה ביהודה מקודשת. נ"ב וקמ"ל דקדושין נאמרו בכל לשון ואומר ללועזות בלע"ז וערבית לערבית ויונית ליונית כ"כ הריטב"א בחידושיו. הרמב"ם ז"ל כייל לה במ"ש בפ"ג מה"א ה"ה ויש לאיש לקדש אשה בכל לשון שהיא מכרת בו ע"ש והיינו אף שאינו לשון תורה. ובתרופה ס"ל דמקודשת משום די"ל דקדושין תופסין ונדרש משפחה נתרפת וליכא סתירה מ"ש ודבריו כנ"ל: א"ל אין ה"נ. נ"ב עיין ט"ז אהע"ז סי' קל"ו מ"ש בזה: בתוס' בד"ה (מדף הקודם) הב"ע. וידים שא"מ כלל כי הני ודאי קאמר שמואל לא הוין ידים. נ"ב סותר מ"ש התוס' לעיל ד"ה הא עי' פנ"י ועי' תוס' נדרים ה' ד"ה אמאי ובתשובת הרא"ש כלל ל"ה מורה כמוסרי"פ ועי' ריטב"א כשמתחיל דבר ואין בו הוכחה על כוונתו יותר מענין אחר אפילו ידים לא מקרי: ד"ה עטרתי ליסנא דקרא. נ"ב ולדעתי כי הוא לשון ממשלה ועד"ש זה יעצור בעמי ועד"ש והוא ימשל בך והיינו שאתה תגרוס ממשלתם מאשר אני מושל עליך והבן: ד"ה לא יהא לו עסק עמהן. מה בכך אם יסבור שאינה מגורשת. נ"ב עי' מהרש"א מ"ש דלית חשש דיסבר שהיא מגורשת ובעצמות יוסף כתב בשם תוס' הרא"ש כיון שהאשה אינה נשאת אלא עפ"י ב"ד לא חשש איסור בטעותו שהיא מגורשת שב"ד לא יתירוה להנשא עי"ש ובעין זה כתב במקנה ותמה דהא יכול לומר בב"ד גרשתי דנאמן לשמואל עי"ש. ולק"מ דהא דנאמן לשמואל הוא על עצם הגירושין אבל היכא דיש חשש במה הגט בטל בודאי צריך לברר בב"ד האיך נתגרשה אם אינו בקי בטיב גיטין וקדושין וזה פשוט וברור: בא"ד ושמא איכא למיחש לכהן. נ"ב בעצמות יוסף תמה מדוע לא תירץ משום איסור קדושה ולק"מ דלא שייך קדושה כיון דמיוחדת לו דסבר שהיא אשתו אולם קשה מדוע לא תירץ שמא ימות בלא בנים ותתייבם ופוגע באשת אח שלא במקום מצוה: בא"ד אם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר נ"ב ואף דבפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גט מדרס"מ כ"ז היכא דאין הבעל אומר דבגט פסול גירשה משא"כ אם אומר דהגט היה פסול לא שייך נאמנות שלה וכמ"ש בט"ז סי' קנב וכיון דהוא יסבר שאינה מגורשת יאמר לה שהגט פסול הי' ולא שייך הא דרב המנונא וא"ש: **ע"ב** בתוס' ד"ה אשה. היינו משום דלא שייך חירות. נ"ב י"ל דלא שייך חירות זולת בעבד ושפחה דהמה משועבדים להאדון והאדון אינו משועבד להם. משא"כ באשה ואף דמפקע לה בת חורין משיעבוד שלה. עודנו לא נפקע השיעבוד שהוא משועבד לה שאר כסות ועונה ומה"ט לא מהני אין לי עסק בך בקדושין עי' ר"ן פ' המגרש משום דהלשון מורה שאין לו עסק בה אבל עודנה נשאר עסקה בו במה שהוא משועבד לה וגרע מאינו אישך דעכ"פ מסתלק ממנו שעבודא. ומה"ט ג"כ לא מהני כשאומר אין לי רשות בך דמורה שאתה תהיה לך רשות ביה וליכא כריתות כנ"ל ודלא כמ"ש בס' עצמות יוסף עי' עליו ודו"ק: ד"ה כשתתכרת ממנו. נמצא שרע לו מה שכותב עליו אונו. נ"ב ר"ל לאדון רע כיון דאינו יכול לקיימו בבית הנכרי וא"כ א"י למכרו ובודאי אינו כותב בכה"ג וכן מורה לשון התוס' גיטין מ"ג ע"ב ד"ה אבל דאי לאלתר תייל השיחרור האיך מזכין ליה ומסר ליה לנכרי להשתעבד בו ע"ש ודלא כמ"ש בס' מקנה דקאי על העבד כנ"ל: ד"ה דארוות. והוי רבית גמור. נ"ב ושיטת רש"י כיון דלא מידי שקיל ממנה לא הוי רבית ואי משום שמקנה לו עצמה הרי הוא קונה אדון לעצמו כמ"ש הריטב"א. או דס"ל דשיטת הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' מלוה כיון דלא היה בשעת הלואה אינו ר"ק ועי' לח"מ פ"ה מה"א הט"ו ויש להקשות במ"ש בכוונת הראב"ד דקדושין יוכיח דהוי בשעת מתן מעות דאל"כ לא הוי קדושין דבעינן נתינת מעות לידה עי"ש לא אדע וכי גרע משחוק לפני רקוד לפני וכמ"ש בר"ן וריטב"א. ולדעתי י"ל דכוונתו דקדושין יוכיח משל"א הש"ס כעין דאמר מתחלה דאוזיף ד' כס'. והיינו שהיה בהגיע זמן והרחיב לה ע"מ שתתן לו דינר ונתנה לו וקידש אותה בדינר זה ואפ"ה לא הוי רבית כיון דלא קין בשעת הלואה אלא ע"כ דגם בכה"ג אסור ודו"ק: ד"ה לא החזירו. היינו כשמניהם סותרים זא"ז. נ"ב ולשיטת רש"י ונבאו דאף דאינו סותר הוי תנאי ומעשה בד"א עיין גיטין ע"ה. נריך לומר כתירוץ הראשון או מפאת דכאן הו' אומדנא וכן הוא באמת שיטת התוס' למ"ש הרשב"א בגיטין בשמם דבאומדנא לא בעינן תנאי ומעשה בד"א ומהכא מורה להיפך וכבר קהו בזה אחרונים ולדעתי קושי' התוס' אינו רק מטעם שמותר רק דהתשו דמיירי במעכשיו זולת דס"ל דלא מהני אומדנא זולת לחזק התנאי היכא דאין התנאי עיקר המעשה לגמרי וכגון במוכר אדעתא למיסק לא"י דיש למעשה תלות כאשר ישוב פעמיו לא"י משא"כ אם לפי התנאי מעקר המעשה לגמרי אין בכח התנאי לעקרו ולא מהני האומדנא לחזק התנאי ולעקר המעשה לגמרי וע"כ הוצרך התוס' לומר דמיירי במעכשיו ודו"ק היטב:

דף ז ע"א בגמ' תן מנה לפלוני ואקדש אני לו. נ"ב עי' רשב"א דכתב שמיירי דאותו פלוני מינהו שליח והשליח מקדשה דלא כהר"מ ז"ל דאותו פלוני מקדשה באותו הנאה שקבלתי ברצונך דהוי כנתנה היא ואמרה הוא ע"ש. והה"מ ז"ל דחה דבריו דא"כ יפה כח השליח מכח המשלח עי"ש ובאמת י"ל דיפה מאשר נותן המעות משא"כ המשלח דמקבל וכ"מ בלח"מ ז"ל אולם העיקר לדעתי דכוונת הר"מ ז"ל שקבלתי ברצונך היינו שע"י נשלם רצונך אשר נחסר לפלוני מעות וע"י הנאה זו תהיה מקודשת לי וליכא פלוגתא בין הרמב"ם להרשב"א ז"ל. ולא כמ"ש בא"מ סי' כ"ט סק"ח עי"ש. גם לא אדע מה שהניח בצ"ע על הה"מ בלא חסרה באדם דאינו חשוב. דהדבר פשוט דאיצטריך למילף לענין אף שאינו חסר הוא ולא אזלינן בכסף קדושין בתר דידיה וכמ"ש הרדב"ז מזה עי' משל"מ פ"ה מה"א ה"א וגם באדם חשוב לא היתה מקודשת אי בעינן שיאמר הוא:

דף ט ע"א בתוס' ד"ה הב אסקי. וי"ל דשאני הכא. נ"ב עי' חידושי מהרי"ט ועי' תשו' מהר"א ששון סי' קע"ו ועי' שעה"מ ה"א פ"ה והעיקר לדעתי דגם כוונת תירוצם הוא משום דשם אמרה ואקדש אני לך זולת דגבי תנם לפלוני ס"ל להתוס' דהוי כאילו הסכימה לדבריו מאשר נחסר ממון ע"י ע"כ הוי כאילו אמרה ואקדש אני לך וע"כ צ"ל משום מטעה משא"כ כאן אף דהתחלה היא לא מהני משום דהתחלה במתנה כנ"ל נכון: **סליק**

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים ·

דף ג ע"א בד"ה[אתית תנמדה"ק].וכשיצאו למוצאי שביעית אסור מדרבנן בכדי שיעשו.משמע מלשונם אף דרוב גדילים בשביעית אם יצאו למוצ"ש אינם אסור אלא מדרבנן וו"א אם נאמר דאזלינן בתר לקיטה וע"כ כוונתם אם רוב גדולים בה' אסור מדר' וו"א שמא יסברו שגדל לגמרי בשביעית עד שיעשה כיוצא בו דאו ידע דמסתמא לא שביק היתרא אבל כרוב שגדל במהירות אזי תיכף אחר שביעית יש כיוצא בו מן החדש ולכך מותרין הספיחים ול"נ ספיחי כרוב אמו שאר ספיחי שאין כיוצא בהן כ"צ לפרש כוונתם וכן פי' ס' המקנה אבל עדיין צ"ע דא"כ ברוב שוה לשאר ספיחים דאידי ואידי מותרים בכדי שיעשה כיוצא בו מן החדש רק דברוב עושה כיוצא בהן במהירות מפני אבל ע"כ גונף המין אין חילוק וא"כ הו"ל לחלק נ"כ בין כמה מינים שעושין במהירות ובין מינין שעושין באיחור ונ"ל דשאר ספיחי שביעית שיצאו למו"ש אסורי לגמרי אף אם עשו כיוצא בהן בנקות שדה ומאן דחזי דאכל ספיחי כרוב לא אתי למיכל שאר ספיחים כו' ועדיין לדברי התוס' קשה שכתבו אסור מדרבנן בכדי שיעשו בכדי שיעשו מנתר וי"ל אף בכדי שיעשו אסור מדרבנן ודוחק . גם מ"ש שם ד"ה דהא מוכחא מילתא פי' אינו מובן וכבר עמדו עליו בזה המפרשים . מ"ח כגון האוני והחרובין שאינן במחוב בפ"א האוני והחרובין חייבין בפיאה כמבואר שם במשנה רק תאנה וכיוצא בהן שנלקטין אחת אחת . ודוחק לפרש כוונתו דאיכא אילנות טובא שאין חייבין במו האוני והחרובין כ"ל דמדפרש האוני והחרובין כו' משמע דכל אילנות לבר מאלו פטורין : **שם** בד"ה ואשה א"כ אשה נמי תיקני בחוקה כמו שדה . א"ל דפריך אמקשן דליקשי דתקדש בחוקה דאשה ה"נ דלהמקשן מקודשת בחוקה רק דהקשו לי על חלופין דאיירי ביה וה"ל לאו תקנה דהא לא האמר למעוטי חלופין ולא לאמעוטי חוקה דס"ד לגמור משדה ה"נ דילה מיחני נקט ואי הוי נקט חוקה תיקשי למה לא נקט חלופין ונראה דבאמת לא מסקנא מקשה דאף דממעטינן דפרות מש"ה לא מיקשי ונעשה דוקא כשנותן לה פחות משפ"ש דלכתר כתיבה כגון אזלא שהדינין דעתיה דבור היא דפרות מש"ה נחשוב אצלה לממון אבל בחוקה שאינו נותן לה רק קנה אותה בא' מדרכי הקנאה מה כוון איכא הכא מ"ד אשתר ובזה מיושב קושית מהרש"א אמה שמקשה התוס' כאן ושאר לגמור משדה : **ע"ב** תד"ה וכ"ת השתא ניחא כשיא דלעיל דקאי אקרא דאם כתב הוא בתוי נתתי איירי שם שקדשה אביה בנערותיה וכ"כ רש"י ול"נ דקאי אתום' וראימא לדידה ודו"ק :

דף ד ע"א גמ' וגו אין לה עין לה.עי' תוס' ע"ח ס"ק שמפרש אין בא' מלשון איין ואפס שאין לה כלל ודחה פי' המפרשים ל' עיון בעיי"ן דאותיות אחה"ע מתחלפים.ועיי"ש שהביא עוד פי' אחר ודחה ג"כ עיי"ש עי' ביבמות ד' כ"ב דגרים עיין עליה ומשמע דלא כפי' הסמ"ע עיי"ש : **שם** ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרת. ולכאורה אפשר לפרש הברייתא באופן זה ומתיישב ק"ו דהכא וגם קושיא דלעיל בסמוך דמקשה והאי ויצאה חנם להכא הוא דאתי וכו' די"ל באמת אין כסף אתי לאורויי דיש כסף לאב כנ"ל וה"פ דברייתא ויצאה חנם יש לפרש בטעות על ימי בוגרת אך מה כתיב בתריה אין כסף לאורויי דיש כסף קדושין לאב וע"כ זה בנערות דאין האב זכאי בקידושי בוגרת א"כ ע"כ קרא בנערה איירי ומאין כסף ידעינן דיציאה דהכא חן בימי נערות ולעולם ויצאה חנם היא ימי נערות ואין כסף לדייקא דיש כסף לאדון אחר ומיושב קושית הש"ס דהכא גם קושית הש"ס דלעיל האי ויצאה חנם להכי הוא דאתא וכו' וגם מיושב קושית התוס' בד"ה ויצאה חנם ועלה בלבי ליישב לכאורה דלא ניחא ליה לש"ס לפרש כן הברייתא ע"פ המסקנא דבוגרת הוא ק"ו מסימנין שאין מוציאין מרשות האב וא"כ האיך ס"ד דברייתא לפרש ויצאה חנם על הבוגרת ולאו קושיא היא ואף דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ היכא דאיכא למדרש דרשינן והכא איכא למדרש על ימי נערות אך י"ל דק"ו פריכא היא מקושית התד"ה בוגרת דמיתת האב תוכיח ומה שתי' התוס' דאיכא למיפרך מה למיתת האב שכן לא נשתנה הגוף זה לפי' המסקנא דידעינן דשינוי הגוף מיציאה מרשות האדון דהרי כבר ידעינן דנערה יוצאה בסימנין אבל לפום ס"ד דהשתא דעדיין לא ידעינן דיוצאה בסימנין א"כ אין שום מעלה בשה"ג אך בל"ז מעיקרא דדינא פירכא כיון דלא ידעינן דיוצאה בסימנין ליכא קושיא כלל לבוגרת דמה תאמר ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות; אדון דהא אכתי לא ידעינן דיוצאה מאדון סימנין : **תד"ה** יצתה עסה"ד וכ"מ ל' הקונטרס.עי' רש"א ז"ל **שם** בתד"ה דלא . שאפשר להכיר בקטנותה. עי' בלמ"ל פ"ד מהל' עבדים ובשער המלך פ"ב מה' אישות מ"ש ע"ז ומסתמא ה"ה כאילונית : **בא"ד** וי"ל (חסר) דבל"ז קשה דאיך יכול לכופה לעשות מלאכה שמא תמצא א'לונית ועי' בס' המקנה דמר בר אשי ס"ל כרב דהולכין בממון אחר הרוב ואזלינן בתר רוב קטנות שאין איילונית וכ"ז כשאין לה שום סימן דאיילונית אבל כשיש לה מקצת סימנים דאיילונית א"כ כבר יצאה מן הרוב ואין יכול למוכרה וגם האדון אינו יכול לכופה למעשה ידיה דיכולה לומר איילונית אני וא"ל דהולכין אחר הרוב דהא איתרע גבה הרוב עבור קצת סימנים דאיילונית יש לה ורוב קטנות אין להם סימנים אלו ונהי דעדיין לא מחזקינן לה באיילונית ודאית מ"מ א"י למוכרה דתוכל לומר איילונית אני ובפרט דיש להם רוב דרוב קטנות אין להם שערות וקולם עבה והן איילונית : **ע"ב** בגמ' ותנא מייתי לה מהכא וכו' עד והיה אם תמצא חן בעיניו . יש לדקדק למה הוצרך להביא סוף הכתוב דוכתב לה ספר כריתות ורש"י נראה דרצה ליישב זה אך דדבריו דחוקים דבל"ז ידעינן דיוצאה בגט ונ"ל שרומז בזה למיפרך הק"ו דאמה העבריה כדמסיק בסמוך תאמר בזו שאינה יוצאה בכסף לזה נפקא לן מוכתב לה בכתיבה מתקדשת לכך הביא סוף הפסוק לרמוז דמאמה עבריה ליכא למילף והוצרך לגמור קיחה קיחה והנה מה דרצה למילף בק"ו מאמה עבריה י"ל דמהכא לא הוה ידעינן דקטנה פחותה מג' מתקדשת בכסף ע"י אביה כיון דאינה מתקדשת בביאה תאמר בזה שאינה יוצאה בכסף כו' צ"ע דע"כ פי' הפירכא כך היא מה לאמה שכן קנין שלה חלוש היא שאף כסף יכול לבטל הקנין לכך לפי שהיא קנין חלוש יכול להיות הקנין גם ע"י כסף אבל קנין אשה דהקנין שלה חזק דאין כסף יכול לבטלו לכך אין כח ג"כ בכסף לעשות קנין חזק כזה ובזה יובן מ"ש התוס' ד"ה מעיקרא דה"ה דמצי למינקט שכן יוצאה בשש ועי' בפ"י מה שתמה ע"ז ולפמ"ש א"ש דהכוונה דקנין שלה חלוש דאף שש ויובל יכולין להפקיע משא"כ באשה דהקנין שלה חזק לכך לא יועיל להתפים הקנין ע"י כסף כצ"ל הפירכא . אך צ"ע דהמ"ל דהא דקנין אשה חזק כ"כ היא משום החופה שאח"כ אבל קנין הקדושין אינו חזק כ"כ אך פריך לפום קושטא דמילתא דאף מאורסה בלא חופה אינה יוצאה בכסף : **שם** בגמ' אי כתב רחמנא ויצאה חנם . קשה לפמ"ש התוס' לעיל ד"ג ב' ד"ה וכ"ת דגם מעיקרא הוה ס"ל להמקשן דאביה יכול לקדשה וכסף קידושיה שלו אך פריך דאם היא בעצמה מקדשת א"ע ליהוי כסף קידושית דידה וע"ז משני יציאה דכוותה קממעט היכא דאב מקדשה אך צ"ל דלזה א"צ קרא דהכי השתא אביה מקבל קדושיה ואיהי תשקול כספא וע"כ קרא אמר לאורויי היכא דהיא מקדשה א"ע אעפ"כ כסף קידושין לאביה. אך קשה דלמא לעולם קרא מיירי היכי דאביה מקדשה ואי תקשה פשיטא דלמא היא גופא קמ"ל דמקדשה בכסף וצ"ל דהא ל"צ דמכי יקח ילפינן לה וע"כ דלא אתי לאורויי רק דכסף דאביה הוה כשאביה מקדשה פשיטא וע"כ דאתי לאורויי אף כשהיא מקדשת א"ע וכ"ז היכא דכתיב וכי יקח דילפינן מיניה קידושי כסף אבל אי לא הוה כתיב כי יקח הו"א דאין כסף אתי לאורויי היכא דאביה מקדשה בכסף הכסף שלו יציאה דכוותה קא ממעט ואי קשיא פשיטא דהיא גופא קמ"ל דמקדשה בכסף אבל לעולם היכא דהיא מקדשת א"ע הכסף שלה וא"כ איצטריך כי יקח להכי וצ"ע ודו"ק : **שם** ברש"י ד"ה שאינה יוצאה בכסף כדנפקא לן מספר כורתה . וקשה כיון דידע ממיעוטי דספר כורתה מוכח דנקנית בכסף דאל"כ בספר מה מיעוט דבלא"ה ל"צ למיעוט כמ"ש התוס' לקמן דלרהקה מגרשה ויש לומר דאיצטריך בספר דאינה יוצאה בחליצה כדלעיל ד"ג ב' :

דף ה ע"א בתוס' ד"ה ע"מ. גבי תמר שבי אלמנה בית אביך . אבל בית פלוני אינו נקרא ולכך בנדרים מת או מכר מותר וקשה דכתיב קום לך פדנה ארם ביתה בתואל כו' ואף שכבר מת כמבואר במ"ר שבא מלאך והרגו אלמא דנקרא בית בתואל אף לאחר מותו :

דף ו ע"א בגמ' במ"ע אילימא בשאין מדבר עמה . כו' הקשה הבית שמואל בסי' כ"ז דלמה לא מקשה מברייתא הרי את אשתי בע"מ כו' ותירץ דהתם ס"ל דמיירי שהבינה שהיא לשון קידושין אבל כאן ס"ל דאפילו הבינה אינו מועיל כדעת הרמב"ם והרא"ש ז"ל עכ"ד . ותימה דהא מלשון הקושיא מנא ידעה מה קאמר לה משמע דאם הבינה שהיא לשון הקידושין מקודשת וכדעת הר"ן ז"ל :

דף ז ע"ב בתוס' ד"ה ש"מ שהרי אין קדושת דמים חלה בעופות . עי' רש"א ובתמורה כתבו התוס' הטעם דאין לעופות פדיון לכך לא שייך קדושת דמים גבייהו : **בסה"ד** משום דהוי יחידאה . עי' רש"י ובצאן קדשים בתמורה דכ"ו ע"ב שמיישב דברי התוס' דהכא בפשיטות : **שם** ד"ה בתך . שדינא להו בתר בתו . ר"ל הכסף שדינן . בתו ופרה במשיכה ולכך בעי בקרקע דנימא דנקנה בכסף אף דנקנה בפחות מש"פ מ"מ י"ל דטעה בהא וסבר דאף בפחות מש"פ הוה כסף : **שם** בד"ה ור"י. איירי דאמר לה בכל דהו . ואיירי דברור לן דבציר מש"פ לא שוה הנייר והא דאמר שמין היינו דשמין אח"כ אם יש בו ש"פ ידוע לסל וא"צ שומא כלל על הפרוטה אזי מקודשת ומדקדק לשון אם יש בו ש"פ ולא קאמר אם ש"פ . אך יש בו ש"פ בבירור בלא שומא ולא שייך לומר אם ש"פ דאינו מועיל ש"פ רק שיהיה שוה יותר בשומא רק שיהיה בו ש"פ בלא שומא וזה דוחק וי"ל דלענין כל דהו א"צ שומא מקודם לכ"ע דהא איהי מתרצה בכל דהו אף בפמש"פ ומ"ש רש"י ז"ל דבציר מש"פ לא שוי וכן מ"ש כאן שמין הנייר היינו דאף אם נתרצית מ"מ פחות מש"פ אינו כסף כלל ואינה מקודשת ומה"מ מועיל אפילו שומא דלאח"כ דדוקא היכא דיש חשש דלא סמכא דעתא בעי שומא מקודם משא"כ כאן דאיהי נתרצית אבל ה"ו ועי' בס' המקנה ודבריו דחוקים ומ"ש היא הנכון ועמ"ש עוד בדברי התוס' לקמן ד"ה אף ומה שחולק שם עם המהרש"א ולפענ"ד אין הבנתו בדברי מהרש"א מוכרחת ואין להאריך :

דף ח ע"ב תד"ה מנה.פי' שבאו כלי אומנות של פועל ליד בעה"ב.דקדקו לומר פועל דפועל יכול לחזור אפי' כשמשך כלי אומנות משא"כ בקבלן כמ"ש התוס' [ב"מ] דמ"ח ע"א ד"ה והא בעינן: **בא"ד** וי"ל דל"ד דהתם גרמו לו הפסד . תמיה לי דלפ"ז אפילו בלא באת חבילה ותחייב מטעם גרמי ואי איתא כמאן דלא דאין דד"ג א"כ אפילו בבאת חבילה נמי לא . ועוד דהא ר"נ גופא דאין דד"ג בהגוזל ד' ק"ז ועוד דא"כ אפילו יותר מנו"ן זוז יתחייבו כיון שגרמו לו הפסד . ועי' בהג"א פ' האומנין שם שהקשה כן ובחידושי שם הארכתי בזה בתכלית אריכות אבל קושיא הא' דא"כ אף בלא באת קשה טובא וא"ל יש בידו משלהם יכול לעכבם משא"כ באין בידו משלהם דמה סברא הוא זה דממנ"פ אי מחוייבים לשלם לו מטעם גרמי אפילו אין בידו משלהם יכול לתבוע לו וישלמו לו מכיסם ועי' בש"ך סי' של"ג סק"ד ואפשר דעת התוס' לחלק דאע"ג דבנותן מתנה והניח המשכן לא קנה המנה במשיכת המשכן אבל הכא קנה השכירות במשיכת החבילה כיון שגרמו לו היזק מידע ידעי דסמכי דעתיה רק על המשכון ואדעתא דהכי נתנו לו משכון כדי להבטיחו שלא יבוא לידי הפסד והוה כמו שאמרו אל תחזור המשכן עד שאתן המתנה שכתבו לעיל דבכה"ג יכול לעכב המשכן ועי' תוס' ב"מ ע"ח א' ומ"ש בגליון ועי' בראש כאן ומ"ש עוד שאין בחבילה בתורת משכן אלא קני לשכור פועלין כוונתם למ"ש המרדכי פ' האומנין הובא בחו"מ סי' שי"ג ס"א בהגה"ה דאף דפועל יכול לחזור אף כשמשך בעה"ב כלי אומנותו מ"מ יכול לעכב כלי אומנתו ולשכור אחרים וו"ש קניה ליה לשכור פועלים.ונפלאתי על הש"ך שכתב שם בסכ"ה דמדברי התוס' דהכא משמע דאין יכול לעכב כלי אומנתו בפועל ואדרבה מבואר בהיפך ובספרי הארכתי בזה והא דלא מוקי התוס' הך דבאת חבילה לידו בקבלן דאז קונה בעה"ב במשיכת החבילה קנין גמור כמ"ש הם עצמם במתסח"א וי"ל דברייתא תני אומנין דמשמע בין פועלין בין קבלנין כמ"ש התוס' ריש פ"ה יעוי"ש :

דף ט ע"א תד"ה הא עי' רש"ל ורש"א ולכ"ע ל"ג בב"ד דיתורא הוא : **שם** בד"ה הלכתא נינהו . ודמי למכר. אינו מובן כלל ונראה שט"ס הוא והוא מדברי רש"ל שהגיה בתוס' ד"ה הא לא דמי דמה גט הבעל כותבו ודימו למכר וטעו הסופרים וכתבו זה אחר הבעל כותבו שבדבור זה :

דף י ע"א בד"ה עד ובעי מיניה ר' יעקב בר אבא מרב . צ"ל אדא הכי גרים שם : **בא"ד** כלומר באותו מיתה שאם היתה גדולה בסקילה . לא ידעתי להולמו זה אם היתה גדולה היו שניהם בסקילה ובקטנה דהתורה מיעט מסקילה י"ל דשניהם בחנק רק דהתורה חס עליו דלא לוקלטה בקטנותה וע"כ לא ממעטינן מומתו גם שניהם אלא היכא דמיוצא דידה מצד עצמה אינה כמותה דידיה משא"כ כאן הלא שניהם שוים בגדלותן ואיירי בקטנותן כיון דקטנה לאו בכלל נערה המאורסה היא אין דינה בסקילה רק בחנק כמותו : **שם** בא"ד ובעי התם לר"מ . עי' בש"ס שם דמשמע דהקושיא קאי על רב אשי ועי' בס' המקנה כאן ודבריו אינם נכונים כמ"ש בגליון דמדברי התוס' בסנהדרין דס"ו ב' ד"ה עד שיהיו שניהם שוים מבואר דאף לרבנן לא מרבי להדיא קטנה מדכתיב נער בלא ה"א וכמ"ש בגליון תוס' שם . ולפענ"ד הא דכתב התוס' כאן דהקושיא קאי על ר"מ משום דלרב אשי לא הוה קושייתם דנימא ומת האיש אשר שכב אתי לרבותא קטנה מאורסה דחייב בעלה אף דלא מיקטלה היא די"ל דלא איצטריך קרא להכי דאתי ממשכב זכר דמרבינן בסנהדרין דף נ"ד א' את זכור בין גדול ובין קטן אלמא דאף דאין שניהן שוין אבל לרמב"ם ז"ל מקשו התוס' שפיר דהא לר"מ קטנה מאורסה בחנק ולא הוה ילפינן לה ממ"ז דהיא בסקילה דחמור ולכך אחמור עליו וכמ"ש התוס' בסנהדרין לחלק בכיוצא בזה בין סקילה לחנק לכן איצטריך ומת האיש אשר שכב ואף דנ"ז בסקילה מ"מ ילפינן מיתורא לגמרי אבל על ר"א לא מצי התוס' מקשי די"ל דהש"ס שם בעי לאוקמי ר' יאשיה כרבנן ולכך מקשו האי ומתו גם שניהם דא"ל דאתי' לנשואה ומת האיש לרבות קטנה מאורסה ז"א דלרבנן דקטנה מאורסה בסקילה א"כ שפיר מצי למילף ממשכב זכר ולא איצטריך ומת להכי ע"כ דומת האיש דמייתי אתי לאורויי על כל חייבי מיתות בא א"ע לגופא ודו"ק . ובזה א"ש דהתוס' בסנהדרין שם בד"ה עד שיהיו שניהם מחלקים בעצמם בין ארוסה לבין נשואה דומתו קאי על נשואה וכו' עי"ש . וקשה לדבריהם קושייתם שהקשו מה מקשה האי ומתו גם שניהם מאי עביד ליה לימא דומתו קאי על נשואה ומת האיש אתי לרבות ארוסה וכמ"ש כאן בעצמם ולפמ"ש לא ק"מ דכאן לא תקשי רק על ר"מ אבל הכא כתבו התוס' אליבא דרבנן וס"ל דווקא לרבנן דקטנה מאורסה בסקילה לא מצי מילף לה מומתו גם שניהם דכתיב בחנק ולכך שפיר האי ומתו דאס"ד דדריש ומתו לרבות שניהם שוים א"כ אף קטנה ארוסה דדמי לה בחנק ויליף מינה ולא מומת האיש דכתיב בסקילה ודו"ק : **שם** בתוס' ד"ה וחייבין . והר"ר דוד ז"ל תי' דאיצטריך למיתני . עי' תוס' יבמות דנ"ז ב' ותוס' סנהדרין דנ"ה ע"ב דכתבו שם תי' זה בשם ריב"א :

דף יא ע"א בתוס' ד"ה הנהו עסה"ד דהלוקח מוחזק . עי' תוס' פרק אע"פ ורש"ל ורש"א שם בד"ה קבל עיי"ש משמע דמשום סמפון ליכא למיחש עיי"ש ברש"י ותוס' שהארכנו : **בא"ד** והלך גם הוא עמהם והלכך חיישינן לסמפון . וקשה דלפ"ז ניחוש ג"כ לשמא תשקה לאביה כיון שהולך עמה . וי"ל דהשתא מדידיה ספי לה ומדידיה אכלה כדאמרינן בכתובות שם לענין לקיט כהן לישראל אבל א"ל דל"ח לשמא תשקה לגדול שהוא בן דעת רק לאחיה ולאחותה הקטנים דא"כ מה מקשה לקיט כהן לישראל הא המה גדולים וא"ל דמקשה ניחוש שמא תשקה לקטנים שבבית קשה דע"ז לא משני מידי השתא מדידיה ספי לה דהא הקטנים לא ספי לה מדידהו וא"ל דאכתי קשה לפי האמת בלקיט כהן ניחוש שמא ישקה לקטנים וי"ל דהלקיט אינו עושה אלא למצוא חן בעיני בעלים כמ"ש התוס' שם וא"כ ל"ח שמא יתן לקטנים דמה לו למצוא חן בעיניהם ואי שיתן לקטנים מהני אביהם בכדי שימצא חן בעיני אביהם שייך שפיר תי' של הגמ' השתא מדידהו ספי לה מדידיה אכלה ולא יניח לקטן ליקח ולפמ"ש דאף לגדול חיישינן לשמא תשקה א"כ ניחוש לשמא תשקה לשלוחי הבעל וי"ל דל"ח לשמא תשקה רק לאחי' ולאחות' שגדלה עמהן ואוהבת אותן אבל לאיש אחר מה לה להשקותו ועי' תוס' כתובות דף מ"ח ע"ב ד"ה רב אסי שפריך באמת דבמסר חיישינן לשמא תשקה לשלוחי הבעל וצ"ע :

דף יב ע"א בגמ' דאקדיש בוודא דאורדי . צ"ל אודרי שהיא מוכין כמו אודרא מבי סדיא : **ע"ב** ולאו משום דס"ל כשמואל וכו' . עי' בח"מ באה"ע סי' ל"א ס"ק י"א שהוכיח מכאן דלשמואל אם קדשה השני וילדה בנים ממנו הוה ס' ממזרים . ונלענ"ד דאין ראיה די"ל הפי' כך ולאו משום דס"ל דשמואל דמשום זה לא הוה ספק ממזרים דאינו אלא חששא בעלמא וכדעת הרמ"ה שם אלא משום דס"ל כאביי ורבא ולכך פרשו אבל משום שמואל לא הוה פרשו ומ"ש לאו דס"ל כשמואל אין הפי' לשלול זה דס"ל אלא דלא ס"ל רק הפירוש לשלול הטעם ואין הטעם הואיל ס"ל כשמואל דאף דבאמת ס"ל כשמואל לא הוה איסור משום ספק ממזרים וכדעת הרמ"ה שהביא שם עיי"ש. שוב מצאתי בב"ש שכתב שם מ"ש כאן : **שם** בתוס' משום . דהא יבמה דאורייתא. עי' פי' דבריהם בריטב"א ועי' בשעה"מ פ"ב מהל' יבום וחליצה דין ד' :

דף יג ע"ב בד"ה אמר . דלא שייך טעמא . ר"ל דקשיא להו למה להו טעמא דשיעבודא דאורייתא בל"ז י"ל דמשום נעילת דלת עשהו כמלוה בשטר לענין יורשין ולא לענין לקוחות וע"ז כתבו דלענין נזקין וערכין ל"ש נ"ד ומ"ש דלענין יורשין עשאום כמלוה בשטר קאי אטעם דנ"ד ולא הטעם דש"ד דלענין זה ל"ש עשאום דמדינא דאורייתא משועבד והרב רש"א ז"ל תמה בזה ע"ד התוס' ולא דק כלל דמ"ש התוס' עשאום קאי אטעם דנ"ד ודו"ק : **שם** בד"ה אלא . וי"ל דאחרי שראינו החיר הכתוב . עי' רש"א ז"ל שמקשה נילוף מדאיצטריך לאסור בעריות ש"מ דמיתה מתיר בא"א ומה שתירץ בזה דחוק דא"כ קשה הו"ל לש"ס לשנויי כאן מדאיצטריך לאסור בעריות ש"מ דבעלמא מיתה מתיר ולי נראה דקושית הש"ס הוא דנילוף מהיקשא דר' יונה דהוקשו כל עריות זל"ז וכמו דהתם אסור לאחר מיתה ה"ה כאן ומ"ש הא עריות דאסר להו ולא שרי להו ובזה מיושב דקשה מאי מקשה והא עריות די"ל שאני עריות דאף גט אינו מתיר משא"כ כאן כמו דמתיר גט ה"ה מיתה אך לפמ"ש עיקר קושייתי מטעם היקש ואין משיבין על ההיקש ולפ"ז א"ש דבאמת סברא החיצונה דמיתה מתיר ועמ"ש בכאן סברא היא הוא אסר לה והוא שרי לה רק דמקשה אחר שראינו דאסרה התורה בעריות וגלתה דאין מיתה מתיר ה"ה הכא נילוף בהיקשא . ומ"ש בס' אור חדש די"ל דקרא דעריות אתי לאסור גירושין לא דק דהא באשת אח לאחר מיתה לא אתי קרא על גירושין איכא קרא אחרינא וזה הוא כדאיתא ביבמות דף נ"ד ב' ונ"ה א' א"כ אתי קרא על מיתה לחוד ובזה מיושב ג"כ קושית מהרש"א דהוי ב' כתובים דבאמת הך קרא דבאשת אב י"ל דאתי לאסור אם נתגרשה רק הך קרא דאשת אח לבד אתי על מיתה וא"כ ליכא ב' כתובים ולפ"ז הסוגיא מתפרשת היפך על דברי התוס' דלדעת התוס' דלאחר שהתיר אשת איש לאחר מיתה איצטריך קרא דהתם לאסור וזה תמוה דהא לא הוצרך הכא להתיר רק מכח קושית דמקשה והא עריות דאסר להו ולא שרי להו אלא ע"כ צ"ל בהיפך דמצד הסברא היא מותר כדאיתא בשמעתין הוא אסר להו כו' לכך איצטריך התם קראי לאסור דלא נימא סברא החיצונה ולבתר דאסר התם איצטריך קרא הכא להתיר דלא נילוף מהתם בהיקשא דר' יונה כנ"ל ברור ודו"ק היטב . אך קשה דהיכי קאמר בסמוך לכ"ע בעשה כיון דמעריות יליף א"כ הוה איסור מיתה כמו בעריות וצ"ע . ובל"ז דברי הגמרא תמוהים מ"ש בעשה כיון דלא מצינו קרא דמיתה מתיר ממילא קאי באיסור אשת איש ובפרט לפמ"ש רש"י ז"ל דעשה היא ושלחה לזה ולא לאחרת א"כ ממילא הוי באיסור אשת איש תדע דאי גירשה בכסף נימא דלא הוה אלא בעשה דילפינן מוכתב לה בכתיבה מתגרשת נימא דלאו הבא מכלל עשה עשה אלא ע"כ כיון דגלתה התורה דאינה מתגרשת בכסף נשאר איסור אשת איש וה"ה כאן וצ"ע . ובחדושי הארכתי מאד : **שם** בד"ה לכ"ע שאינו מתיר לייבום בשום ענין . עי' יבמות דף נ"ד ע"ב דילפינן דגם אינו מתיר לייבום מנדה מה נדה אע"פ שיש לה היתר לאחר מכאן בשעת אסורה בכרת אף אשת אח אע"פ שיש לה היתר לאחר מיתת בעלה בחיי בעלה אסורה והנה לכאורה קשה נימא דקאי אאשת אח שיש לה בנים והכא יליף מנדה מה נדה אע"פ שיש לה היתר מכאן דבשעת אסורה בכרת אף אשת אח שיש לה היתר לאחר גירושין קודם גירושין אסורה אף שמת ויש לו בנים . אך ז"א כיון דקיי"ל דמיתה מתיר כמו גירושין אין סברא לחלק ולומר דבגירשה אחיו מותרת ובמת אסורה כיון דמיתה מתיר כמו גירושין וא"כ ע"כ צ"ל בהיפך במיתה מותר ובגירושין אסור כדאשכחן באחות אשה ועוד דבמיתה מותר כדי להקים לאחיו שם וכ"ז לפי המסקנא דקיי"ל דמיתה מתיר כמו גירושין אבל לפי ס"ד דהשתא דגירושין מתיר ומיתה אינו מתיר א"כ י"ל דנדה היא אתי לאורויי מה נדה אע"פ שיש לה היתר אח"כ בשעת מיתה בכרת אף אשת אח אף שיש לה היתר אח"כ בשעת מיתה בכרת אף אשת אח אף שיש לה היתר לאחר גירושין אף דיש לה בנים לאחר מיתה אסור . אך ביבמות שם דנ"ה ע"א מפיק אשת אח שיש לה בנים דאסורה לאחר מיתה מקרא אחרינא אך עדיין י"ל דקשה מנ"ל למידרש נדה לאוסרה נימא להיתירא מה נדה יש לה היתר אף אשת אח יש לה היתר בגירושין אך יקשה אימת מתיר לה בגירושין אם באין לה בנים א"כ קרא להכי כיון דמיתה מתיר ה"ה גירושין וכמו דמקשה שם באמת דלישתרי בחיי בעלה באין לה בנים וא"כ א"צ קרא להתיר באין לו בנים ואי ביש לה בנים אצ"ל דנדרש קרא להתיר כיון דמיתה מתיר בעלמא כמו גירושין.וא"כ כיון דחזי' דמיתה אינו מתיר ביש לה בנים ה"ה לגירושין וא"כ ע"כ דקרא אתי לאסור גירושין אף באין לה בנים דלזה יש סברא כמש"ל כדמצינו באחות אשה או משום דא"צ להקמת שם כשעדיין חי וכ"ז למסקנא דמיתה מתיר בעלמא כמו גירושין אבל לפי סברא דהשתא דמיתה אינו מתיר בעלמא א"כ שפיר י"ל דאתי לאורויי נדה היא מה נדה יש לה היתר אף אשת אח יש לה היתר ע"י גירושין אף ביש לה בנים ולא תקשה דהא מיתה אינו מתיר ז"א דמה למיתה שכן אינו מתיר בעלמא תאמר בגט שמתיר בעלמא ואין להקשות לפי ס"ד דהשתא דמיתה אינו מתיר בעלמא א"כ מיותר האי קרא ערות אחיו גלה דדריש מיניה ביבמות דנ"ד א' לאסור אשת אח לאחר מיתה ביש לה בנים ל"ל קרא לאסור פשיטא כיון דמיתה אינו מתיר בשום מקום לפי ס"ד דהשתא. אך י"ל כיון דגלי קרא באשת אח דמיתה מתיר באין לה בנים ה"ה דה"ה ביש לה בנים רק באין לה בנים אסורה לעלמא וביש לה בנים מותרת לכל :

דף יד ע"א בגמ' בב"ד ישראל ולא בב"ד של עובדי כוכבים . צ"ל ולא בב"ד של גרים וכן הוא ביבמות שם וכן הגיה כאן הרשב"א ז"ל בחדושיו : **שם** בגמ' נעל אין מידי אחרינא לא . וקשה דאימא למעוטי מיתת היבם . וי"ל ע"ד שכתבו התוס' לעיל ד"ה אמר קרא עיי"ש ודו"ק : **שם** בתוס' הא לאו הכי. משום דכתיב אשר עלה תרי זימני. עי' תוס' יומא ל"ט ע"ב ד"ה דתנא ביה :

דף טו ע"א בתוס' ד"ה ואידך . לגו"ש איכא למ"ד דלמידין . התוס' הביאו ראיה מנדה לפמ"ש בדיבור שאח"ז דגי' ר' אלעזר אבל לדעת הגורסים ר' אליעזר כמ"ש בדבור שאח"ז אצ"ל דאיכא מ"ד בנדה כו' דר' אליעזר גופא ס"ל בשבת קל"א וביבמות ק"ד דמופנה מצד א' למידין ומשיבין ועיי"ש ביבמות דקאמר הך פירכא מה למצורע שכן טעון עץ ארז : **סליק**

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהרב הגאון רשכבה"ג צבי אשכנזי זצ"ל

דף ב ע"א תוס' ד"ה לפרוטה. תימה וכו' מפרש בלאו הכי כסף דינר לב"ש ופרוטה לב"ה. נ"ב אמנם לא זו מיתורא דהא למתניתין פריך דכספא לא עבדו [illegible] הדרא קושיא [illegible] : [illegible]

דף ג ע"א גמ' [illegible] : תוס' ד"ה [illegible] ד"ה ובועלה וכו' כמו כולהו קימה [illegible] דעריות כנ"ל :

דף ד ע"א גמ' [illegible] : ע"ב תוס' ד"ה [illegible] ד"ה ובועלה וכו' [illegible] כמו כולהו קימה [illegible] :

דף ה ע"א גמ' מיפטרי לה כנ"ל . נ"ב דכותי [illegible] : ע"ב גמ' אבל [illegible] קדושי הראשון קדושין כנ"ל :

דף ו ע"א גמ' כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין . נ"ב יש רוצים לומר בטיב גיטין דמקמי קדושין דוקא דתמיר ואתי למשריא א"א בגיטא דלאו גיטא הוי ולאו מלתא היא דמי לא משכחת נמי דטיב קדושין חמיר כה"ג דמיירי בה דלאו קדושין הוו או הפכא ומקדש לה אחר וקשרי א"א ושמא משום דמסכתא גיטין נישנית לפני קדושין וכמ"ש סדר הרמ"בם אע"ג דהיא גופא קשיא עמ"ש ע"ז בהקדמה לזרעים : ע"ב גמ' דתנן גופו של גט כנ"ל : שם אמר ליה רב נחמן לרב אשי . נ"ב הא ודאי לא רב נחמן בר חסדא ולא רב נחמן בר יעקב ולא רב נחמן בר יצחק סתמא אלא טובא הוו בהאי שמא והך בתראה טובא הוא : רש"י ד"ה המקדש במלוה דאמר התקדשי לי במלוה כנ"ל : ד"ה ה"ג ועוד וכו' שאף בזוז הזה כנ"ל : ד"ה לא צריכא וכו' הך פרוטה דהנאת מלוה . נ"ב נ"ל שנ"ל מחילת מלוה : תוס' ד"ה אשה וכו' אלא מלבושות דשייכן הכא והכא כנ"ל :

דף ז ע"א גמ' והתקדש אני לך כנ"ל וכן בכל העמוד : שם אמר מר זוטרא משמיה דרב פפא מקודשת . נ"ב מיהא בעינן שיאמר לה הרי את מקודשת בהנאת קבלת מנה זו כמש"ל :

דף ח ע"א גמ' שוי עשרה בתליסר . נ"ב אע"ג דהוי טפי מכדי אונאה והע"ג דלא אמרה ליה ע"מ שאין לך עלי אונאה ואיהו נמי לא פריש מידי סד"א אית ביה ליתא דאסורא קמ"ל דשרי וגם שאינו יכול אח"כ לחזור בו מדין אונאה וביטול מקח היכא דסבר וקבל אפי' בשתיקה לאלתר הוי מחילה כך נ"ל : ע"ב תוס' ד"ה מנה אין כאן וכו' כך וכך בגוף החפץ המעות כנ"ל : בא"ד כיון שהאחד מהן חוזר . נ"ב גם י"ל דהו"ל כדברים הנקנים באמירה . אע"ג דהתם עמדו וקדשו כתיבת התנאים דידן הו"ל כעמדו וקדשו דקאמר הע"ג דהוי קנין אתן בההיא הנאה דמתתני אהדדי גמרי ומקני : ד"ה משכון וכו' איירי במשכנו שלא כנ"ל :

דף ט ע"א תוס' והלכתא וכו' שהוסיף לה נופך משלו . נ"ב משמע להו לישנא דקרא נופך ספיר ויהלום : ע"ב גמ' אי דקדים ולא בעיל כנ"ל :

דף י ע"א תוס' ד"ה עד שיהיו וכו' דגדול הבא על הקטנה . נ"ב מסתמא ל"פ ר"א אסתם משנה : ע"ב גמ' ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילה כספה מאכילה וכו' אין שכספה מאכילה כנ"ל . וכן לקמן וברש"י ובתוס' :

דף יא ע"א גמ' ואינה מתקדשת בפחות כנ"ל :

דף יב ע"א גמ' אמר אימיה . נ"ב נ"ל אמה נ"ל : רש"י ד"ה דומיא דיעוד וכו' בתוך שני אמהות . נ"ב מהוך שני עבדות באותן שנים שהיא נמכרת לו לאמה : ד"ה כהפקר להקנות בדבר מועט כנ"ל : ע"ב גמ' לאו כל כמינה דאימך דאסרה לך עלאי כנ"ל : תוס' ד"ה אם הקלנו וכו' ולא נהירא שהרי השבוי' וכו' דאיכא איסור מיתה . נ"ב דבריו אינם מחוורים לי וכי מה ענין א"א דכי מזיד בה איכא ודאי מיתת ב"ד וכי שגג וכו' איכא חטאת קבועה לכל אדם זולת ממזרין מתרבין לשבויה דלא לכהן קיימא דרובא דעלמא לאו כהנים נינהו . ואפי' אתרמי דטמאה היא ואנסיבא לכהן ועבד בשבת אכתי מאי הוי אי שוגג הוא לא מיחייב אמידי לא יהא אלא זר שחיטה בזר כשרה ואידך עבודות טלטול הוא דהוו לבד מהקטרה אליבא דמ"ד לחלק יצאה כדאמר בפ"ג דיבמות (לג ע"ב) אבל בחלל אפ"ה לית ביה חיוב לדעתי כיון שעבודתו כשרה כדלקמן פרק האומר (סו ע"ב) א"כ בדין הוא שלא לחוש בשבויה שלא משכחת חיוב מיתה כלל אף בהששא רחוקה דלא שכיחא כלל :

דף יג ע"א גמ' כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין . נ"ב ע"ל (דף ו ע"א) : שם מדור המבול . נ"ב אע"ג שהשחיתו דרכם ביחוד בזמה והיו עוסקין גם א"א כמ"ש עפ"פ ויקחו להם נשים וב"נ מוזהר על א"א ועריות מ"מ לא שייך בהם ממזרות דאין אישות לעובדי כוכבים משא"כ בישראל שמרבים ממזרים בישראל שהוא מעוות לא יוכל לתקן ה"ע דקפין אלו :

דף טו ע"א תד"ה ומה מי וכו' שדה אחוזה יוכיח שנגאל בהלה ואינו נגאל בשש וכו' שכן אינו יוצא וכו' להכי אינו יוצא כנ"ל :

דף טז ע"א גמ' וקונה את עצמה בכסף ובשוה כסף ובשטר . נ"ב (הכא) [הכי] מוכח נמי לכאורה פ"ק דגיטין (דף יג ע"א) במתני' דהאומר [תן שטר] שחרור זה לעבדי דמיירי נמי בע"ע דצריך שטר שחרור ועמ"ש שם בס"ד : ע"ב גמ' והא איכא מיתת האדון דאין לה קצבה כנ"ל :

דף יז ע"א גמ' האי מבעי להו לכדתניא יכול כנ"ל : רש"י ת"ל וכו' ואפי' לא עבד שם שנים שלימות כנ"ל : תוס' ד"ה תלה וכו' בספר ישעיה בשלש שנים כנ"ל : ע"ב תוס' ד"ה אלא מדרבנן וכו' להיות לו חלק ירושת אביו . נ"ב מה צורך לכך וכי נמי אינו יורש מדין תורה ילך בין העובדי כוכבים ויתנו לו חלק ירושתו כדיניהם :

דף יח ע"א גמ' כי ירושה לעשו . נ"ב ס"ד אבות נמי דין בן נח היה להם ולפי מאי דמסיק ס"ל מאברהם ואילך י"ל דין ישראל כמ"ש בחלק הקשורים ובאם לבינה פ' לך לך ועמ"ש גם בי"פ : שם ת"ר גנבתו אלף כנ"ל וכן בכל הענין : שם משום פגם משפחה . נ"ב עיי"ע בראש הספר שלש תשובות ארוכות בדבר בבאור הסוגיא הדק היטב ובס"ד קיימתי נוסחא זו שבספרינו : ע"ב תוס' ד"ה ר' אליעזר סבר וכו' מדלא כתיב בבוגדו . נ"ב כלומר להורות על הק"ת אבל באמת אין ו' מורה על ק"ת : בא"ד ומתלב חלבו . נ"ב דברי תוס' אלו אינם הולכים ע"ד הדקדוק הישר :

דף יט ע"א גמ' דתני אבימי ברי דר' אבהו כנ"ל :

דף כ ע"א גמ' יש לו אשה ובנים רבו מוסר לו . נ"ב נראה טעמו שמי שיש לו אשה ובנים כשרים תמנע ותרחק ממנו אהבת השפחה וילדיה משא"כ באין לו קרוב הדבר שימשך אחר אהבת השפחה ובניה וירצה להשאר עבד עולם מה שרחקה התורה : ע"ב גמ' משכחת לה לאומרא . נ"ב לקולא כפרש"י שקנהו בר' וכו' לא הספיק לגמור עד שעמד בר' דה"א אין נגאל לתנאין בעי למיהב ליה מאה ותמשין דהא לא קבל מיניה אלא תמשין כפקדון ומבעי ליה לשלומי לכולי פדיוני' דהוי מאתן כפי שניו דהשתא בשעת גאולתו ואיכא נמי מכסף מקנתו וה"א נגאל לתנאין כד זל וקאי במאה ויהיב ליה תמשין כפי שניו ופריק חציו . כי הדר אייקר לא אשבח אלא פלגי' דברשותא דמרי' ויהיב ליה מאה דמי אידך פלגא ונפיק ותו לא מידי והיינו לקולא :

דף כב ע"א תוס' ד"ה שלא ילחנה וכו' אלא לפי שגדלה בביתו של דוד עם בנות המלך . נ"ב גם בת בת מלך גמור היתה לפי פירוש די"מ . אבל באמת לפי פשט המקראות אין נראה כן מדקרו לתמר אחותו דאמנון והיא גם היא אמרה אחי אל תענני . ואי נתעברה בה אמה קודם שלקחה דוד . א"כ לא היתה שום אחוה בין אמנון ותמר שלא היתה אלא חורגתו של דוד לפי"ז ואפי' לאבשלום לא היתה א"כ חשובה אחות כלל דהוא ודאי לא נולד לדוד אלא מאתר שנתגיירה אמו והיה גם אבשלום מותר בה מדין תורה . איברא אשתמיט להו תלמוד ערוך כמ"ש בס"ד בסנהדרין (כא א') : ע"ב גמ' אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה . נ"ב לכאורה משמע מהכא דאין שיעור להגבהה ובכל דהו סגי לקנין ותקשי בין למ"ד ג"ט בעינן ובין למ"ד טפח מיהא בעיא ע"ל (כו ב') וטוה"מ (קנז) ומיהו לא פליגי רש"י ור"ת אלא בשיעור גובה מעל הארץ ואשה ודאי גבוהה בעבי' ג"ט . אבל לפמ"ש לא ניחא אלא שנ"ע כיון דהשפחה בביאה אינו עושה כלום בפעולת הגבהה ואדרבה הוא משפיל עצמו ואיסי קרקע עולם היא :

דף כג ע"א תוס' ד"ה איכא דאמרי (הנמעל"ד) שאין לו יד כל הקודש זכה בו כנ"ל :

דף כד ע"א רש"י ד"ה דאייתי מבי נשא וכו' והיה לו מעשר שני וירשתו עם שאר נכסים כנ"ל : תוס' ד"ה ורבי אלעזר אומר (הנמעל"ד) אליבא דרב ששת וי"ל דרבנן אע"י עצמו כנ"ל : ע"ב גמ' עד שיתכוין לשחתה . נ"ב עי' ב"ק (דף כו ב') : רש"י ד"ה בטיל ממלאכתו העין נסמית כנ"ל :

דף כה ע"ב תוס' ד"ה בהמה וכו' לאו אורח ארעא למקניי' כנ"ל :

דף כו ע"א ד"ה תוס' ובודוי וכו' כגון פירות לקוחין . נ"ב עלח"ש בפ"ז דפאה : ע"ב רש"י ד"ה הכי גווני וכו' דכלים של קונה בעינן שהקונה כנ"ל :

דף כז ע"א רש"י ד"ה דיד עניים הוא וכו' הרי הוא כידן כנ"ל :

דף כח ע"א גמ' דעבדי אינשי דמזבני בצנעא . נ"ב הכי ס"ד וקמ"ל דלאו מלתא היא אלא קושטא דמילי קרקע נמי עבדי דמזבני בפרהסיא . ובלא"ה נמי לק"מ . התם גבי לקוחות ודאי אית ליה קלא דרמיא עלייהו למידק ולא למשדי זוזי בכדי ומש"ה אפסידו אנפשייהו . איברא הכא מלתא דלא רמי' אאינשי הוא בין בקרקע בין בעבד . מיהא ודאי עבד אית ליה קלא טפי מקרקע דשכיחא טובא והו"ל לינעא בודאי לגבי מכירה דעבד דהוי מלתא דתמיהא ודכרי אינשי מש"ה סד"א לא ניחוש לה סתמא וגם זה ברור : רש"י ד"ה החליף שור בפרה וכו' מאי כילד הואיל והא אתי לאשמועינן כנ"ל : תוס' ד"ה הקורא לחבירו וכו' שחבירו עבד בלאו . נ"ב נראה שר"ל שנשא בת ישראל הכשרה ולנ"ע שאם הקורא ממזר לפני פטר :

דף כט ע"א תד"ה אותו ולא אותה וכו' נוהגות בין ביום בין בלילה . נ"ב עשי"ע (סל"ד סע"ב וסל"ו) : ע"ב גמ' ואזיל כהן ועריף ליה חמש . נ"ב לפרש"י בתוס' ניחא . ולרש"י נ"ל דשעבוד ה"ס שלו קודם למכירה וכתב לכהן הרשאה דאל"ה ה"ל ממון שאין לו תובעים : שם מ"ט דאמר קרא . נ"ב עשי"ע (יח) : שם וממולא כנ"ל ומה בנ"ב ס"א ממולא נמחק : תוס' ד"ה הא לן והא להו וכו' היאך יצא חוץ למקומו וכו' . נ"ב תימה דאישתמיטתי' הא דפ' אע"פ (דף סא.) התלמידים יוצאין לת"ת שלא ברשות אפי' שלש שנים וסמכו רבנן עלה ועבדא עובדא בנפשייהו ואשכחן התם דבין בני א"י בין בני בבל הוו עבדו הכי . איברא דודאי בני א"י הם שנזכרו שם גם היו פוסקין להם בנים רבות ללמוד תורה הרי שהיו אלו ואלו לומדים שלא במקומן . שמא אותן כולן עשירים היו וברשותם כמה דבעי מיהו מדברי חכמים דהתם ביוצאין שלא ברשות תקשי ליה עכנ"ל איפכא דבני בבל נושאין אשה תחלה אח"כ הולכין ללמוד בא"י (ועד"ז פרשתי ההיא דת"ת מעיינין לפי שאינן בני מקומן) ושוב אין צרכי ביתם עליהם לגמרי משא"כ בני א"י אינן

רשאין ללכת חו"ל אם מוצאין ללמוד בא"י לפיכך אף שיושבים בבית רבם צרכי ביתם מוטלין עליהם . גם ישיבתם קשה יותר כמ"ש אין י"ע שלא בא בולשת לציפורי . ושמא גם א"י מצאת גם מן החטא יותר מבבל :

דף ל ע"א גמ' דרש דרש חציין של תיבות . נ"ב שמעתי ששתי תיבות הללו נחלקין והאחד נכתב לפני שלפנינו והשני עם התי' שאחריו א"כ משום דדמי להדדי . ולאי הוי אמר דרש חד . הו"א דבתרא הוא להכי נקטינהו לתרווייהו דע"כ קמא הוא וק"ל : שם א"ל אביי ניתי ס"ת כנ"ל : שם במערבא פסקי ליה וכו' . נ"ב עמ"ש בס"ד מגילה (דף כט ב') ולפ"ז כללא דכל פסוקא דל"פ משה ל"פ לא ידיע שפיר והכל לפי המנהג : ע"ב גמ' אלא בסופה כנ"ל . נ"ב בחולם ובמפיק :

דף לא ע"א גמ' כאילו דוחק רגלי שכינה . נ"ב כנה כביכול ובאמת כ"ה לפי שמסתרת ממנו ומסירה השגחתה ממנו ככתוב פן יראה בך ע"ד ושב מאחריך : תוס' ד"ה גדול המצווה ועושה וכו' שאם ירצה ינית . נ"ב אבל יותר נראה משום דבמצווה יצה"ר מתגרה בו יותר ממי שאינו מצווה כדאמרי' שמנית או"ה ומתגרה בישראל ואיתא נהא ולהא דלפום צערא אגרא : ד"ה דלא מפקדנא ועבידנא וכו' והא מפסיד כל הברכות כולן . נ"ב עמ"ש סוף עירובין : ד"ה ובאת אמו וכו' שהיתה מטורפת מדעתה . נ"ל שהצריכו לכך משום דאל"ה הא קי"ל בן נח נהרג אף על פחות משו"פ ואזהרתן זו היא מיתתן א"כ לא היה חייב בכבודה . גם היה צריך למחות בידה בפרט דאיכא נמי משום ב"ת . אע"ג דאינס מוזהרין אב"ת . מיהא בת קטלא הויא ולמה הניחה להתחייב בנפשה אלא ודאי מטורפת דעת היתה דלאו בת עונשין היא . שוב ראיתי להלן (דף לב ע"א) תוס' ד"ה רב מסתיע לדברי שכוונתי האמת בתוס' אבל מ"ש שם אינו ברור כמש"ל :

דף לב ע"א תוס' ד"ה רב יהודה וכו' דאל תחזור בתנס לא איצטריך קרא'. נ"ב דרשע הוא שמונעו ממצוה בתנס ולדידי משו"ה ליכא למישמע די"ל שהוא שונאו של בעל האבדה ואע"ג דהשתא נמי י"ל ממ"נ אי רשע גמור הוא שמצוה לשנאותו מ"מ לא ישמע לו ואי בכשר (או שראהו עובר עבירה יחידי) מ"מ מצוה הוא לכוף את יצרו אפילו אי חזא בי' דבר עבירה ואביו שמונעו רשע ועובר על ד"ת ומאי קס"ד שישמע לו . הא לק"מ . סד"א כיון שהוקש כבודו לכבוד המקום ישמע לו דמחיל ליה קב"ה יקריה לגבי אבוה קמ"ל דקרא מעטי' . גם מ"ש ר"י שאין בכן חייב להפסיד אבדתו בשביל אביו אפילו למ"ד משל בן . ל"צ לי דהכא נמי מי ליכא קורת רוח לאביו בשעה שמאכילהו ומשקהו בטרם יבקש אבדתו . איברא ודאי איפכא מסתברא דאפי' למ"ד משל אב היינו שאין חייב לתת מכיסו להאכילו כו' מיהא כה"ג שאבדה לו אבדה באותה שעה שצריך להאכיל אביו מודו כ"ע שמניח אבדתו ועוסק בכבוד אביו לזונו משל אביו כיון דהשתא מיהת לאו מדידיה יהיב ליה מידי . וגם ספק הוא אם ימצא אבדתו . איך יניח מצות כבוד ודאי ויתפוס הפסד ספק ממונו ונראה שאפילו להאכיל אותו הצריך לכך חייב להחיותו בתחלה : תד"ה דמחיל וכו' וצריך לומר שהודיעו . נ"ב ואפ"ה הויא בדיקה כה"ג נמי משום דשעת ריתחי' הוי כדמסיק : ע"ב גמ' והא רבא משקי בי הילולא וכו' ודלי להו וכו' הוי משקי ביה וכו' שהיו מסובין בבי משתה כנ"ל :

דף לג ע"א גמ' ואמרי לה שמואל בר ר' יוסי . נ"ב ישמעאל נ"ל : שם בכל מקום מותר להרהר . נ"ב בכ"מ לרבות מבואות המטונפות דהכי ס"ל לר"י בפא"ר : שם מכי הוה חזי ליה לאודניה . נ"ב משמע אע"ג דלא חזי ליה לרביה הו"ל קימה שיש הדור לאודניה דחזי דר"י מאור עינים הוי ואפי' בד' אמות לא ידע דקם מקמי'. מ"מ טפי ודאי לאו הדור הוא : רש"י ד"ה כמצאת מכפילן וכו' ואנו בני אדם . נ"ב אילו היה כך נ"ל להגי' : ד"ה לאונסי' וכו' ומעיין בשמועתו כנ"ל : ד"ה הרפתקי . מאורעות כנ"ל : תוס' ד"ה אין בעלי וכו' אע"פ שאינו חייב . נ"ב ועי' תענית (דף יג.) : ע"ב גמ' אלא מאי קאמר . נ"ב כלומר מאי צריך לאהדורי' כיון שראה רב יהודה לשמואל רבו דקם מקמי דרי"ת אבוהי פשיטא דאיהו דבריה נמי הוי דמחייב למקים מקמיה ומשני תלמודא דה"ק זימנין דאתי מאחורי . ר"ל לפי שהתלמיד יושב לפני רבו בפנים אל פנים וזימנין דאתי רי"ת מאחורי' דשמואל וכי יתיב קמי ר"י ושמואל לא חזו ליה דליקום מקמיה א"ה אמר ליה אפי' הכי קום את מקמיה דכי חזית ליה לאבוך דאתי . דסד"א כיון דרבי' לא פליג לו יקרא אין לר"י לעמוד מפני אביו דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דרביה פליג ליה יקרא להכי אמר ולא תחוש ליקרא דידי שאלמלא ראיתיו גם אני עמדתי מפניו דפליגנא ליה יקרא . זה למדתי מדברי הר"ן הועתק בת"י : שם מפני לומדיה עומדים מפני' לא כ"ש . נ"ב עי' מכות דף כ"ב : בתו"י ד"ה אין ת"ח וכו' אינו רשאי אינו חייב . נ"ב זה א"א לומר כאן דקא יהיב טעמא כדי שלא יהא כבודו מרובה וכו' . והתימה לא מידי הוא בפרט לפי תי' התוס' לק"מ :

דף לד ע"א תוס' ד"ה מעקה וכו' כשיהיה לאשה לקיים מצות עשה . נ"ב שחייבת בה כגון שמחה דמ"ה והקהל שגם הוא בה"ה ומזדמן לה מצוה שלא הזמן גרמא כגון מעקה וכו' : תוס' ד"ה גברי בעי וכו' ונחייבי נשים במזוזה . נ"ב וי"ל לענ"ד אה"נ נשים מחייבי נמי בת"ת במצות דידיה מיהת דהוי נמי חיי לגברייהו ולא מעטינהו קרא משאר ת"ת של מצות שאינן חייבות אלא דבמשנה דסוטה משמע קצת דרבנן דס"ל כאילו למדה תפלות אפי' בלמוד מצות דידהו ונ"ע ביו"ד סי' רמ"ו : ע"ב ד"ה אשה וכו' שאינו צריך לאמו חייב להעלות עולת ראיה להר הבית . נ"ב נ"ל שטעות הוא וכנ"ל חייב לעלות להר הבית . דקטן ודאי לאו בר קרבן הוא אפי' לפי' הירו' שם :

דף לז ע"ב גמ' ור"ע סבר קרבו נסכים במדבר . נ"ב נ"ל משל תגרי או"ה שהיו מביאין להם כדאיתא בבתרא דיומא . וכק"ל דאין אף מח"ל חוץ מן העומר ושתי הלחם וזה אפי' אחר שבאו לארץ כ"ש קודם שבאו לארץ שהכל שוה :

דף לח ע"א תוס' ד"ה והוא הדין וכו' יש לה היתר לגרום איסור . תי' איסור נמחק וכ"נ היתר נ"ל וסמיך אדתנן ספ"ק דערלה נוטעין יחור של ערלה ואפילו אגוז דאסר ר"י לנטעו לכתחלה מודה שאם נטעו הפרי מותר : בא"ד משמע שהאיסור נפקא . נ"ב נ"ל בעיי"ן : ע"ב גמ' הלכות מדינה כנ"ל :

דף לט ע"א גמ' א"ל רבי אלעזר והאנן תנן כנ"ל ותי' ב"ר יוסי נמחק : שם מערב ביזרני . נ"ב כמו פזרני שהזרעים נפזרים בזריעה בקרקע ומצינו חילוף פזר בזר : שם משאי משארי . נ"ב האלף ט"ס ונ"ל משרי משרי :

דף מ ע"א גמרא אי ידעי כולא כנ"ל : שם יהיב ליה שיפא דדיכרי . נ"ב אע"ג דאין להנות ממעשי נסים כדאיתא בפרקא דתסיד עמ"ש בס"ד פד"מ : שם אלא טוב לשמים ולבריות . נ"ב והא דכתיב בשלוח הקן למען ייטב לך וגו' ל"ד לקרא דלמען יאריכון ימיך דגבי כבוד אב דכתיב ביה על האדמה דעל כרחך אהטבה דעוה"ז קאי משא"כ בשלוח הקן דלא כתיב הכי ע"כ שבקי' דמוקי אנפשי' אאריכות ימים דעוה"ב סיפא דקרא מפרש לרישי' : שם כה אמר ה' אלהים איש גלוליו לכו עבודו ואחר אם אינכם כנ"ל : שם שושין כתנוני . נ"ב נ"ל דהיינו בצדיק וכשר כענין כי נאץ נאצת את אויבי ה' אבל רשע גמור הא חזינן בכל יומא יש רשע עושה מאת ת"ס ומאריך ברעתו ורשע שהשעה משחקת לו שאני נמי : במסוהש"ם פאה פ"א אין זה לשון משנה ועמ"ש בריש מפנין : ע"ב גמרא שקדם לתלה ארבעים שנה . נ"ב עמ"ש בפרק פרת חטאת (קי"ח ב') בפירושי לסע"ר פ"י : תד"ה ויש אומרים וכו' דגנאי יותר . נ"ב ויש לחלק עוד בין שוק לשוק שיש שאין ב"א מצויין בו כל כך ואעפ"כ אינו שבח לתלמיד לאכול שם ותדע דהא אפי' בחצר מפליגינן בהכי דאיכא חצר שאדם בוש מלאכול בתוכה כדתנן גבי קביעות למעשר פ"ב ופ"ג דמעשרות . גם י"ל ההולך בשוק והוכל או מיושב וכולהו איתנהו ובהכי ניחא נמי דלא הוה זהיר רשב"ר מעיקרא אליבא דקרא סמיך :

דף מא ע"א גמ' עד שיראנה . נ"ב עי' ב"ב (קס"ת א') ומ"ש על הקדמת ר"מ לפרק חלק : תד"ה אי אתמר וכו' ואפי' איסורא ליכא . נ"ב היכא דמצי לקדש בעצמו אע"פ שמיכרה וליכא למיחש שמא תתגנה עליו אפ"ה איסורא הוא כי עביד ע"י שליח מצוה המוטלת עליו ויכול לקיימה בו והא דתנן בשלוחו משום דצריך לאשמועינן דיכא דקדושי שליח נמי הוו קדושין בדיעבד ולעולם איסורא איכא בכל גוונא היכא דלא אניס ולהכי ודאי לא נדע מלתי' דר"י מרישא אלא מבבא יתרא שמעינן לה שפיר ודוק : ע"ב גמ' והם אוכלים ושותים עמו . תי' ושותים נמחק : תד"ה פיתם וכו' מהא דאמר כנ"ל :

דף מב ע"א גמ' מעמידין להם אפוטרופוס . נ"ב אחד לכל אחד מיתמי בפ"ע והיינו דקתני ובוררין לשון רבים :

דף מג ע"א גמ' ולא אנוס . נ"ב לא צריך קרא דאונס רחמנא פטריה אלא פרט לאומר מותר . ולא שוגג דהא בר קרבן הוא . וי"ל כי לא מייתי קרבן בחיוב כרת : ע"ב לעולם קסבר המלוה את חבירו בעדים א"צ וכו' . נ"ב פי' דמעיקרא פשיטא ליה דליכא למימר דסבר אצ"פ בעדים דא"כ מאי קמ"ל הן הן עדיו כד"מ בלא"ה לוה מצי למטען פרעתיך א"ו סבר צריך לפורעו בעדים וא"ש היינו דאהכי לן הן הן עדיו משום דאיסו לא מהימן ומקשי ליה הכי נוגעין בעדותן ומשני לעולם דקס"ד דקסבר אצ"פ בעדים ולא תקשי לך מאי אהני הנך עדים אפי' כי אמרת אין שלוחים נעשים עדים כי קאמר לוה דפרעי' מהימן . מיהא בעי אשתבועי משא"כ עדי' לא בעי אשתבועי להו ואהני טובא כי אמרינן דשלוחים נמי בתורת עדות הן ונוגעין לא הוו במגו ומסיק דהיינו קודם תקנת שבועת היסת דוקא הוא דאיתנהו בתורת עדים אבל בתר דתקנו היסת לא אמרי' מגו לאפטורי משבועה ואשתני דינא דהשתא לכ"ע אין שלוחים נעשים עדים בד"מ ודו"ק :

דף מד ע"ב גמר' א"ל אינה עושה שליח כנ"ל :

דף מה ע"א רש"י ד"ה תותי ליפי . נ"ב ללשון שני יש לנו דוגמתו בפ' מ"ש (דף כה.) חזי הני ליפי דבי רב : ע"ב לא תניף אינם לשווי לאבוהי שליח . נ"ב מ"ש בתורה גבי שכם שעשה לאביו שליח ודאי לק"מ דעובדי כוכבים ע"ז פנים אף שבנוי בנביאים אבל שמשון תקשי לכאורה . ומ"מ איכא קושיא שאין מביאין ראיה מן התוקע שתקע עצמו ליותר מזה לקחת אשה מבנות פלשתים וע"ל ר"פ האומר עובדא דרבין חסידא : שם אתא קריביה בהגרא וקדשה . נ"ב בלי ידיעת אביה : רש"י ד"ה כפתי' וכו' . וזימנו את קרוביהם כנ"ל : בתוס' סד"ה בפירוש וכו' ואי ליתא מינסבא בתיקון חכמים . נ"ב ולא משמע הכי לקמן פרק האומר (דף סה א') דא"ה תתסר נמי בדיבורה דאמס מדרבנן :

דף מו ע"א תד"ה גראין דברי וכו' ונראה דתרי רב ירמיה הוו . נ"ב טובא הוו ודאי אבל רב ירמיה ב"א תרי חדוש הוא וי"ל שהיה גם ת"ח לר"ה כמו לרב דכוותיה אשכחן בר"ת שהיה תלמידו של רב כדמוכח בכמה דוכתי דקרי ליה רבינו הגדול ואמר שמועתא טובא משמיה ובספ"א שהיה ת"ח ליה : ע"ב ועראה דכהן אחילתיה . נ"ב נ"ל אתלה נ"ל :

דף מז ע"ב מלוה ברשות בעלים לחזרה קאי . נ"ב תימה ומי איכא מ"ד דלאו ברשות בעלים לחזרה קיימא מי לית ליה הא דתנן ריש מכות סתמא מעידין באיש פלוני שחייב לחברו ע"מ ליתן עד שלשים ואי איתא אמאי משלמי כי מתזמי וקמייתי עלה ברייתא דמלוה סתם אינו רשאי לתבעו עד שלשים יום וכי מתני הכל לפי תנאו (ומייתי ליה מקרא) . א"כ רשב"א במאי קמיירי אי בתוך שלשים בסתם הלואה או בתוך זמן שקבע כ"ע סבירא דלאו לחזרה קיימא ואי לאחר זמנה בהא לימא ת"ק דלאו לחזרה קיימא וי"ל דאיכא לאוקמה הכיא דמכות בשלא בא יד והתחיל להוציא ממנה כ"ש בשכבר הוציאה כולה כה"ג כ"ע ס"ל לאו לחזרה קיימא והכא מיירי בשעדיין כולה בעיין והכא תוך זמנה לאונסין : רש"י ד"ה השואל וכו' לעשרה ימים . נ"ב לדוגמא בעלמא נקטי' ה"ה פחות או יותר אלא לאפוקי סתם שאלה דס"ל דהדרא מיד :

דף מח ע"א גמ' כיון שעשאן מקודשת . נ"ל שאמר הרי את מקודשת כשנתן לה והברייתא קצרה במוהי . א"נ מקודשת מדרבנן די"ל אמרה היא ונתן הוא ספיקא הוי וזה דוקק דכל היכא דאמרי' מקודשת סתם קדושין גמורין הם ואם פשטה ידה וקבלה [קדושין] מאחר אינה צריכה גט משני : ע"ב גמ' ולא ניחא ליה בדהבא . נ"ב דאיכא למיחש לזיופא דלמא נחושת קלל או מוזהבת הוא דנראה יפה כזהב : רש"י ד"ה במיא דלא תשיבי אמרי' דלא היתה כנ"ל .

דף מט ע"ב גמ' אפי' צדיק גמור מקודשת . נ"ב עשי"ע נ': שם מאי עניות ענוות דתורה . נ"ב תדע דהא (בירמיה ט"ו)

נ"א) קרי לה רבת האוצרות וכתיב כוס זהב בבל: שם עשרה קבים שינה ירדו לעולם. נ"ב כי מתוקה שנת העובד ולא קחשיב הכא אלא מה שהורישן הטבע וחלק לכל אומה מנתה ומידתו מדקאמר בכולהו ירדו לעולם אבל במדות גרועות הנקנות בבחירה לא קמיירי דהא עבדים שטופי זימה ניהו כדתנן באבות מרבה עבדים וכו' ואמרי' בפע"פ ששה דברים צוה כנען את בניו: רש"י ד"ה דכתיב אחות וכו' ולא היו דורש עוסקים בתורה. נ"ב רצה להשמר מנגוע בכבוד הצדיקים כי בודאי לא היתה המניעה מהם אף אמת הדבר לא היה יכול דניאל ללמוד בישיבה לפי שמנוהו המלכים על עבודתם ככתוב ואקום ואעשה את מלאכת המלך וכן חמו"ע וכה"ג אשכחן במרדכי כדאמרינן בספ"ק דמגילה דפרשו ממנו רובה של סנהדרין מחמת שהיה משנה למלך מכל מקום בני דורם בפני ג"ר לא בקשו ללמוד:

דף נ ע"א גמרא בהא אתרא ניחא ליה דניבזה כצ"ל. נ"ב כך נ"ל במפיק ה"א וכדתנן התם מה ראתה אמם של אלו להתגרש ש"מ בזיון שלה הוא אף שמפרש"י נראה דגרים דנבזי ועליה דידיה קאי טפי מסתברא כדפרי': רש"י ד"ה דאיתיליד וכו' הדרי זביני כצ"ל: ע"ב גמ' ושלהן היתה וכו' ואמר הרי כולכן כצ"ל וכ"ה בכל סוגיא: רש"י ד"ה כאחת הרי שתיכן כצ"ל: תד"ה חוששין וכו' דחיישינן שמא מחמת קדושין הם. נ"ב עמו"ק (סמ"ה): ד"ה הי"ג דמקדשי וכו' והוי חששא להקל והוי גיטא. נ"ב זה דבר תימה כי נראה דאגב שטפא אתיא לת' כאלו לא נחתו למסקנא דסוגיא דהתם וכן בההיא דשמא דתוך לתוכה לנו לחד פירושא וכן בפא"ד חיישינן שמא באמכשי עיברם ובמס"א (ד"ע סע"ב) וליחוש דילמא קורא אחרי': בא"ד שמא אחרנו וכתבוהו. נ"ב וכן בגט פשוט (דף קעא.):

דף נא ע"א רש"י ד"ה ואחד עשר וכו' וכי קרינהו כצ"ל: שם ד"ה שאני מעשר וכו' אבל קדושין דליתנהו בטעות אינן בזה אחר זה כצ"ל: שם ד"ה קדשו ארבעים וכו' היכי מתאכלי כצ"ל: שם ד"ה לא יקדשו וכו' שאמר לכולם נתכווין כצ"ל: ד"ה קדושין וכו' ולא פירש איזה מהן כצ"ל: ד"ה הא וכו' שעמהן כצ"ל:

דף נב ע"ב תד"ה וכי אשה וכו' ולא דק. נ"ב כוונת רש"י על שהיתה עזרה מיוחדת לנשים שכך הוא קרויים עזרת נשים כדי שלא יהיו עם אנשים בערבוביא ולא עוד שאפי' בע"כ לא היו רשאות לעמוד כשהיו אנשים מצוים שם כגון בשמחת בה"ש שמפני כן הקיפוה כצוצרה שתהיינה עומדות עליה לראות ולא תהיינה מעורבות בין האנשים א"כ פשיטא לא היו רשאי להכנס אם לא לצורך גדול: סליק

חכמת מנוח על מסכת קידושין

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל (בהמ"ס מנוח הלבבות וכו').

דף ב ע"א תוס' בד"ה בפרוטה כו' דדרשינן כלל כו'. נ"ב ע' בהזהב דף נד ע"א בתוס' בד"ה ונתן הכסף: ע"ב תוס' בד"ה אתרוג כו' דר' עקיבא דדריש כו'. נ"ב בפ' מקום שנהגו ע"ש:

דף ג ע"א תוס' בד"ה מה כו' וא"ת אמאי כו'. נ"ב לא הקשו זה לעיל גבי אתרוג שוה לאילן בג' דרכים משום די"ל דמש שאתרוג שוה לאילן ולירק הכל אינו אלא מדרבנן ואפילו לענין ערלה ורבעי דמן התורה בכל מילי דומה לירק ומעש' ירק גופיה נמי מדרבנן ולא חשיב אלא מילי דרבנן לכך מקשה הכא לפי' ר"י שפי' דמן התורה מיירי מתניתין ודוק: בד"ה ואשה בפחות כו' וא"ת היכי כו'. נ"ב לא הקשו זה לעיל גבי ס"ד אמינא כו' משום דלדעת רש"י דסבר דגמרינן קיחה קיחה משדה הכתוב סמוך גבי קיחה שנאמר כסף השדה קח וגו' ולא גמרינן מכסף שרחוק ממלת קח ה"ה דלא חיישינן לעפרון שנזכר רחוק ממלת קח אבל לפי ר"ת דגמרינן מכסף ה"ה דאיכא למיגמר מעפרון:

דף ד ע"א תוס' בד"ה יליף כו' וכן משמע לשון הקושיא. נ"ב דלדעת ר"ת הוה ליה למימר והא לא דמיא האי יליף להאי יליף דהתם נפקא בחדא והכא צריכה תרתי כסף קידושין ותוספה אבל לפי התוספות ניחא דמקשה הא לא דמיא כו' דאם היה נותן כסף לאדון לא היה נותן אלא ע"מ שתצא והכא למה יתן לו כסף מיד כיון שעדיין אינה יוצאה ודוק. ויש מגיהין בכאן וכן משמע לשון הקונטרס ואין צורך. ואין נראה דמאי וכן משמע הרי בפי' כתב רש"י כן:

דף יא ע"א תוס' בד"ה עד שתכנס כו' כולהו אית להו כו'. נ"ב כלו' הא כולהו אית להו דסמפון דהא ההוא דסבר משום דעולא אית ליה דעולא וההיא דסמפון. אבל בן בג בג סבר דמשום סמפון לחוד גזרו ולא בצירוף דעולא ולזה אפי' למשנה אחרונה איכא בינייהו קבלו אבל במסר והלך ליכא בינייהו אלא לפי משנה ראשונה ודו"ק: בד"ה הכהו קלא כו' התם דפריך כו'. נ"ב פי' לשמואל דאמר בממונא לא אזלינן בתר רובא. אמאי קאמר ברישא נמלא גנב או קוביוסטוס הגיעו כיון דלא אזלינן בתר רובא הוי כפלגא ופלגא ולימא המוציא מחבירו כו' ודוק היטב:

דף טו ע"א תוס' בד"ה ואידך פי'. ור"ת ור"י כו'. נ"ב כלו' ור"ת חזר ופירש כו' ודו"ק:

דף טז ע"ב תוס' בד"ה והתנחלתם כו' לאב מלאמה ואמה כו'. נ"ב כדלעיל ד"ג ע"ב:

דף יז ע"א תוס' בד"ה אמה כו'. נ"ב שייך לעיל (לפני ד"ה תלה) לדף טו ע"ב. וכן הוא בס"א: ע"ב תוס' בד"ה למר כו' נראה לר' כו'. נ"ב ס"א לר"י:

דף כה ע"ב תו' בד"ה בהמה כו' נראה לר' כו'. נ"ב ס"א לר"י:

דף לא ע"א תוס' בד"ה וטורדו כו' דמדשין ואוכלים כו'. נ"ב ס"א פי' שותקין ואוכלין אם כן כו':

דף לב ע"א תוס' בד"ה רב יהודה כו' אמר לו אביו אל תחזיר כו'. נ"ב שם באלו מציאות גרסי הכי מנין שאם אמר לו אביו אל תחזיר שלא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו וגו' אני ה' כולכם חייבין בכבודי ולפי זה מקשי' התוס' הכא למה לי קרא דהתם ודוק:

דף לג ע"ב תוס' בד"ה ואימא כו' כדאמר ואת כו'. נ"ב ס"א כדאמר מורא רבך כמורא שמים ואת כו':

דף מא ע"ב תוס' בד"ה נפקא ליה כו' אפי' בע"כ כו'. נ"ב וא"ת לא ליכתוב בקדשים ותיתי מתטאת וקידושין דכי פרכת מה לחטאת שהוא בע"כ קידושין יוכיחו מה לקידושין שהוא חול חטאת יוכיח וי"ל משום דחטאת גופיה לא כתיב בהדיא אלא למד מפרו של אהרן ואין למדין למד מן הלמד בקדשים וכן כתוב בספר הליכות עולם והביאו רש"י בפ' ויקרא מתורת כהנים ודו"ק:

דף מג ע"א תוס' בד"ה שלא מצינו כו' אמנם מסופק היה כו'. נ"ב משום דאע"ג שיש כאן הנאה מ"מ יש כאן גם כן קנין מיד שעולה יד בפקדון קונהו להתחייב בכל אונסין אם כן שמא אינו דומה לאכל הלב שאין בו חיוב מטעם קנין. או דילמא מ"מ כיון שהחיוב והקנין בא בשעת הנאה זה מהני כו' ודוק:

דף מה ע"ב תוס' בד"ה בפירוש כו' מה שפר"י כו'. נ"ב ס"א שפרשתי לעיל:

דף מו ע"א תוס' בד"ה נראין כו' ומדלא קאמר כו'. נ"ב גם זה מדברי הגמ' בפרק תפלת השחר דף כו ע"ב ע"ש ודו"ק:

דף מח ע"ב גמ' מקום הוא לו כו'. נ"ב פי' דאי קפידא היה לו לפרש לשליח כי היה לו לחשוב שמא יחשוב השליח כי מראה מקום הוא לו ודו"ק:

דף מט ע"ב תוס' בד"ה לבנות לה כו' בר מעלשה כו'. נ"ב פי' השליש ויאמר לה בעז:

דף נד ע"ב תוס' בד"ה קרבן כו'. נ"ב בח"ש גריס דבור זה נ"ל לעיל קודם ד"ה גמר קודש כו'. ובס"א הד"א עם דבור שילא כו'. וה"ג בסופו מכלל דבשוגג מתחלל דאי אינן מתחלל קרבן מי כו' וטעות הוא למבין והעיקר כמו שהוגה בספר ח"ש:

דף נה ע"ב תוס' בד"ה אתכה כו' וא"ת לעיל כו'. נ"ב כלומר לפי מאי דפירשנו דבחטאת אין בה תקנה כו' קשה וא"ת כו' בשלמא אי ס"ד דאית בה תקנה י"ל דלא בעי לעיל משום דכיון דתירץ לעיל גבי בכור ומעשר כו' ה"נ במומן מתאכלי. ממילא גם בחטאת יש לתרץ כן דירעה עד שיתמומה ואז יהיה לו תקנה והכא גבי נקבה לא תירץ לו כמומו יש לו תקנה לכך תזר ומקשה ודילמא חטאת היא אע"ג שסבר שמע התירוץ לעיל כמו שמוזר ומקשה דלמא תודה היא אע"ג שסבר הקשו ותרצו כן. והתרצן דלא תירץ גבי אשם וחטאת דירעו עד שיסתאבו ואז יתוקנו משום דעדיפא משני אבל השתא דפירשנו דבחטאת אין תקנה קשיא אמאי לא בעי נמי לעיל ודילמא חטאת כו' ודוק:

דף נז ע"ב תוס' בד"ה מה כו' דסיינו אכילה כו'. נ"ב פי' וה"מ להקשות מ"מ מנא לן דאסור בהנאה אלא דעדיפא פריך דאפי' באכילה ליכא למילף משום דאיכא למיפרך כו':

דף נח ע"א רש"י בד"ה ישרפו כו' ואפי' בקבורה כו'. נ"ב כן הגיה בח"ש ולי נראה נ"ל ואפשר וכן מוכח בתחלת הדיבור ודו"ק:

דף סו ע"א רש"י בד"ה ויבדלו חכמי ישראל כו'. נ"ב ס"א מן המלך בזעם כו':

דף עז ע"א רש"י בד"ה ר' אליעזר כו'. נ"ב דיבור זה שייך לקמן בפיסקא דף עח ע"א. ושם לפי זה נזכר דין זה דלד השוה דאינו ברוב קהל ע"ש וכן בס"א לא כתיב זה הדיבור בכאן אלא לקמן בפיסקא:

דף עח ע"א רש"י בד"ה רבי שמעון כו'. נ"ב ר' אליעזר בן יעקב אומר כו' לית ליה האי דינא דלעיל כו' כמ"ש לעיל במתני' דף עז ע"א כן הוא בס"א: סליק

הגהות וחדושים למסכת קדושין מאת הגאון האמיתי צבי הירש זצ"ל אבד"ק בערלין נכד החכם צבי זצ"ל.

דף ב ע"א במשנה היבמה נקנית וכו'. נ"ב הך קנין לא דמי לקנין האשה דהתם מיירי בתחלת הקנין לשווי' ארוסה וקודם לזה אינה קשורה בו כלל משא"כ ביבמה אלא דלא נ"מ דמ"מ בעי למתני דשייך בה קנין. אלא דמ"מ הא קשיא לי דקתני סיפא וקונה א"ע וכו' והא לא דמי לכולהו הנך דאיירי בה הני מתניתין כלל דכולהו הני קונין א"ע בתר דנקני' בהנהו דרכים המבוארים בהם משא"כ היבמה דבתר הך קנינא דאיירי בי' מתניתין לא קניא נפשה בחליצה אלא כשאר נשים בגט ובמיתת הבעל. ועפ"ז אפשר ליישב קצת קושית התוס' ד"ה היבמה נקנית. האמנם קושית התוס' בל"ז צ"ע לענ"ד דהא וודאי לא אצטריך למעוטי כיון דביאה גופה חד מהנך דלעיל ונקטי' להודי' ושבק לאיך מימלא אמעטי וכן בסיפא דנקט מיתת היבם ושבק לגט דאתני' לעיל בהדיא ודו"ק ואין זמן מסכים לעיין אם לא דיברו בזה מה מהמפרשים. שוב מצאתי שדיבר מזה קצת בר"ן בשם הרמב"ן ז"ל:

דף כד ע"א תוס' ד"ה אלא בזוזי. צ"ע לר"ת אמאי לא תני ליה בסוטה דכ"ג ע"א בדברים שבין איש לאשה:

דף לא ע"א גמ' ארבע אמות בקומה וכו'. נ"ב יעיין בטור או"ח דלא גרס ד' אמות: ע"ב ברש"י ד"ה ולא מכריעו וכו' בדבר הלכה. נ"ב עיין בטו"ז יור"ד סי' ר"ס סק"ג. והוא תמוה דהרי בעירובין דף נ"ב שמלבד שחלק רבי על דברי אביו בכמה מקומות עוד אמר נראין דברי מדברי אבא וכ"ש שמצינו בש"ס שמותר לחלוק על אביו ורבו וצ"ע ושוב מצאתי בס' נדה לדרך פ' קדושים שתמה בזה עי"ש:

דף מא ע"ב בתוס' ד"ה העובד וכו' כך פי' ר"ת. נ"ב עי' מש"כ בתרומות פ"ג מ"ט ד"ה ור"ש פוטר וכו' מודה הוא דמדמעת וכו' היינו מדרבנן והוא מפי' הר"ש עפ"י גמרא דמנחות דף ס"ו ועיין שם בתוס' ותמיהני שסיימו מקום בקידושין על דבר המפורש במשנה כך וזה דלא כהירושלמי שסובר דאינה מדמעת עי"ש ואפשר דתנאי נינהו אליבא דר"ש ועיין בתוס' קידושין דמ"א ד"ה העובד כוכבים והכותי בסוף דבריהם שם מה שהקשו על רבינו תם ותרצו שנראה דנעלם מהם סוגית הירושלמי דשמעתין:

דף סב ע"א במתני' אם היתה. נ"ב ממה דאיתא לקמן דאמר רבי חנינא משמע דלא גרסי הך סיפא במשנה ועי' בתוי"ט ובמהרש"א ובכל הפוסקים משמע דזה אינו מן המשנה עי' בב"י אהע"ז סי' מ' גם בתלמוד ירושלמי מוכח בהדיא דליתא במתניתין דאיתא התם עלה דמתני' תני ר' חייא בת יומא מתקדשת בכסף בת שלש שנים ויום א' מתקדשת בביאה אמר ר' מנא מתניתא אמרה כן וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה לא אמר כלום מפני שאינה בעולם הא אם היתה בעולם הרי זו מקודשת הרי לך בהדיא דדייק ממתניתין דבת יום א' מקודשת ולא זולת וצ"ע מיהו הרואה בלשון פי' המשנה להרמב"ם יראה שיש כאן חסרון עיקר הענין: תוס' ד"ה הנקי וכו' ואע"ג. נ"ב עיין בהקדמת הטו"ז ליור"ד:

דף עו ע"א במתני' לוי' וישראלית. נ"ב הכי גרסי רש"י והרע"ב ואיירי בכהן כמ"ש התוס' יו"ט. אבל הרמב"ן ז"ל גרס לוים וישראלים דסיינו שהם צריכים לבדוק יותר ולהכי מקשה בירושלמי לא נמצאת מחמיר בישראל ומשני קנס הוא שקנסו שיהא אדם מדבק בשבטו ומשפחתו וכתב שזו היא הנוסחא דווקנית ושכן גרס ר"ת ז"ל עי' בס' המלחמות מה שפי' בזה ועי' בר"ן ז"ל ובהרב המגיד ז"ל:

דף פב ע"א במתני' שבטבחים. נ"ב עיין בהרמב"ן עה"ת פ' כי תצא גבי שילוח הקן ועיין תוס' יו"ט ובאמת הוא נראה לעין: סליק

הגהות בן אריה למסכת קידושין

מאת הגאון כו' מוהר"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ג ע"ב תוס' סוף ד"ה ואשה כו' גז"ש דתילול להקל כו'. נ"ב ועי' תוס' זבחים מ"ו א' ד"ה חד:

דף ד ע"א תד"ה ויצאה כו' בקדושי בתו נוגרת. נ"ב ועי' ירושלמי [א"ה בירושלמי כאן הלכה ב' מפורש כקושית התוס' וכתירוצם ע"ש]:

דף ו ע"ב תד"ה לגר כו' אמר בנדרים פ' השותפין. נ"ב רב אשי [אמר כן שם]. וע"ש בר"ן:

דף ח ע"א תד"ה ומאי כו' נקנה בחליפין כדתני' פ' השולח כו'. נ"ב נקנה בחליפין כדתני' לקמן כ"ב ב' וקונה עצמו כדאמרינן בפ' השולח כו'. [כן נ"ל]:

דף י ע"א תד"ה ומקבל כו' אין אביה מקבל גיטה. נ"ב ועי' רש"י יבמות ק"ט א' ד"ה קטנה. וע"ע בתשובת מהר"ם פאדאווי סי' ט"ו:

דף יא ע"ב גמ' והרי הקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו. נ"ב עי' תוס' שבת קכ"ח א' ד"ה ונתן:

דף יד ע"א רש"י ד"ה ולא לה ולאכרתה שאמותן שוין כו' בגט אחד אם כתב פלוני כו'. נ"ב עי' מקנה. ויותר נכון שט"ס ברש"י וצ"ל א"ו כתב וכו' ועי' רש"י גיטין מ"ב א' ד"ה בשטר אחד וכו':

דף יז ע"א גמ' ר"א בן יעקב אומר יצאו פרדות כו'. נ"ב בספרי הגירסא ר' אליעזר אומר (ומלת בן יעקב ליתא). [א"ה ועפ"ז מיושב יותר פסק הרמב"ם כר"ש ולא כראב"י דמשנתו קב ונקי ע"ש בכ"מ ובמל"מ בפ"ג מהל' עבדים (ובמל"מ סוף פ"ב מהל' בית הבחירה ובתכם צבי סי' יו"ד) ועפ"ז מובן יותר מה דלא ס"ל כר"ש דפרדות משכחן בגופייהו דר' אליעזר לשיטתו למ"ש בנדרים ל"ת וזן את הטמאה כו' נפשה וגופה לשמים כו' ע"ש בר"ן. שמעתי מפיו זללה"ה]: ע"ב גמ' דתנן לוה מעות מן הגר כו' נ"ל דתני'. ואחר זה בגמ' והתני' רוח חכמים נוחה הימנו נ"ל והתנן. ועי' בשביעית שם. ועי' ר"ן וחידושי ריטב"א:

דף כא ע"ב גמ' באזני ובדלת כלל. נ"ב נ"ל ונתת באזנו ובדלת כלל:

דף ל ע"א גמרא אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה כו'. נ"ב בברכות איתא את בנו תורה. וכן הגיר' בילקוט עקב רמז ת"ע ע"ש וכן הגירסא ברי"ף:

דף לב ע"א תד"ה אותו כו' ועוד ראיה מהא דאמר בירושל' דר' יונתן כו'. נ"ב פ"א דפאה ופ"ק דקדושין: ע"ב מיתיבי מעשה בר' אליעזר כו'. נ"ב ספרי פ' עקב:

דף לד ע"ב תד"ה אשה כו' דמחייבה בשמחה אתייה ועוד אי שמחה בכלי פשתן כו' תיבת ועוד מוקף. וצ"ל בשמחה אתייה ואי שמחה כו'. וכ"כ ועי' מהרי"ט שמיישב לשון התוס' בדוחק:

דף לה ע"א תד"ה משום כו' וא"ת ולאביי דאמר לעיל כו'. נ"ב עי' היטב שבת ס"ב א' ועירובין צ"ו ב' ותראה מבואר דלאביי דאותבי' לעולא בשבת שם אינו מוכרח כלל דר"מ ור"י ס"ל דתפילין מ"ע שלא הזמן גרמא ולפ"ז לכאורה ניחא דאביי לשיטתו הכא. [א"ה ועי' בתשובת הגר"ע איגר ז"ל סי' קס"ע מ"ש בזה ובביאור דברי התו'] : ע"ב גמ' והתני' זקן אשה והסרים כו'. נ"ב תוספתא נגעים פ:

דף לו ע"א תד"ה הקבלות כו' דכולהו מ"ע שהזמן גרמא הוו כו'. נ"ב עי' מהרי"ט בחידושיו לקידושין: ע"ב ברים העמוד תו' ד"ה חוץ ממנחת סוטה כו'. נ"ב הוא דיבור אחד עם התוס' דמעבר לדף סוף העמוד. מהרש"א: שם תד"ה מכניס כו' גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כו'. נ"ב ע"ש בביכורים פ"ג מ"ו וצ"ע. [א"ה דשם מפורש שהבעלים אוחזה בשפתיו והכהן מניח ידו תחת הבעלים כו']. וע"ע תוס' סוכה מ"ז ב' ד"ה כהן איתא על נכון ע"ש. ועי' מהרי"ט שכתב שט"ס בתוס' ע"ש:

דף לח ע"א תד"ה אקרוב דאין כו' דומה ל"ת שאחר הדיבור כו'. נ"ב עי' יבמות ה' ב' ועי' תוס' ר"ה י"ג א' ד"ה דאקרוב כו' ועי' שאגת ארי' סי' נו:

דף מא ע"א תד"ה האיש מקדש. השתא כו' אבל בשתי תיבות לא. נ"ב ועי' תוס' יבמות ל' א' ד"ה דתביבא כו':

דף מט ע"ב תד"ה לבנות כו' גבי ויקרא לה נובח בשמו כו' שם זה. נ"ב ועי' רמב"ן שם:

דף נב ע"א תד"ה ביע"ל קג"ס כו' ורבא משמי' דאביי אמר פטור והלכה כאביי כו'. נ"ב ע"ש ברי"ף שכתב איכא מ"ד כו' והוא ר"ח. עי' פסקי ריקאנטי סי' תקס"ז. אבל לפי מה שפסק שם הרי"ף אין מקום לקושייתם וע"ש בתוס' ב"מ ל"ו ב' ד"ה את כו':

דף סו ע"ב גמ' א"ל ר' שמעון לר' יוחנן כללא הוא כו' ונדפס בגלדו יתכן שהוא ר' שמעון בן לקיש. נ"ב וכן הוא בירושלמי:

דף סז ע"ב תד"ה מנא כו' בחייבי כריתות כדאמר הכל מודים שאין קידושין כו' נ"ל הכל יודעים שאין קידושין כו'. וכ"ב לעיל מ"ו ב' ע"ש:

דף סט ע"א תד"ה אלא כו' זיל ומכור עצמך כו'. נ"ב עי' תוס' פסחים פ"ח א' ד"ה ליתא כו': ע"ב רש"י ד"ה ואבינה כו' ראוין לעבודה אלא מאותן שקצצו כו'. נ"ב כדאיתא פסיקתא פ' ותאמר ציון ע"ש:

דף עב ע"ב רש"י ד"ה היום יושב כו' ונראה דהא יושב כו'. נ"ב עי' מדרש רבה ריש פ' חיי שרה. [א"ה שם איתא יום שמת רבי נולד רב אדא בר אהבה ע"ש]:

דף עג ע"א רש"י ד"ה חד לכהנים כו' גם דור עשירי לא יבוא להם בקהל עד עולם כו'. תיבת בקהל נמחק:

דף עו ע"ב גמ' ולא מן הדוכן ולמעלה. מאי טעמא דאמר מר כו'. נ"ב עי' תוספתא סנהדרין פ"ז:

דף פא ע"א תד"ה סקבא כו' פי' רשוע כו'. נ"ב עי' ב"י או"ח סי' תנ"ב שהעתיק לשון התוס' יפה:

דף פב ע"א תד"ה אלא הכל לפי זכותו. פי' לפי מזלו כו' [א"ה עי' ביאור הגר"א ז"ל על יונה ד' פסוק א' ג' ולדבריו מבואר יותר דגם מזלו הוא ע"פ זכותו שמקודם ע"ש היטב]: סליק

מאת הגאון המובהק וכו' מו"ה דוד לוריא זצ"ל מביחאוו .

דף ב ע"א גמ' ולקיחה איקרי קנין. ומלתא אגב אורחיה קמ"ל דקנוי' לי לשון קדושין הוא ולקוחתי נמי פשיטא לקמן דמקודשת והא דבקנוי' לי לי פשיטא ליה ובלקוחתי מבע"ל אע"ג דהוא לשון עיקר קיחה דקרא י"ל דלשון ב"א לא משתמע כ"כ לקדושין אלא כקונה שפחה לשמשו להכי מבע"ל: תד"ה האשה נקנית כו' דלא אשכחנא כו' גבי נשואין עכ"ל. ודכתיב אשה בבתוליה יקח התם אשה כתיב. ומיי' הא הדר כתב שם כ"א בתולה מעמיו. וי"ל דהך בתולה נשאת לאו אכה"ג דוקא קאי. עוד י"ל דהאי קיחה דקדושין היא. עי' לקמן (ע"ז) ואכתי בנשואין לא אשכחן בתולה בקרא אבל לתוס' לא משמע כן: ד"ה בפרוטה כו' אבל גבי ערכין כו' והקדש נמי כו'. בת"כ פ' בחקתי תני האי כלל ופרט אקרא דכתיב ערכך יהיה בשקל הקדש וא"כ ש"מ ערכין והקדשות ועכ"פ הקדש השדה אחוזה דכתיב ביה קרא וכ"כ רש"י ותוס' בכורות (נא:) דמהא דרשא דת"כ ילפינן הקדשות. ובערכין שכתבו התוס' דשייך בקרקע לא ברירא מלתא מנין לנו דנכסי שמסדרין בערכין בתים ועבדים. מ"מ י"ל דמוכרין אותו ופודין בכסף דוקא: ע"ב תוס' ד"ה אי תנא כו'. ול"נ דביבמה לא שייך למיתני ומקנה בחליצה נמי שהרי לא שלו היתה תחלה אלא זיקת הבעל רמי' לקמיה וכמ"ש בתוס' רי"ד במתני' ע"ש: עי' ריטב"א שכתב דלא שייך האיש קונה ביבמה דא"ל דעתה ודעתו וכ"כ הר"ן. וזהו ע"ד הפוסקים דתלוהו וקדיש אין מקודשת אבל להאומרים מקודשת א"א לומר כן: בא"ד ואע"ג דתני האיש מקדש כו' אע"ג דתני בסיפא שם האשה מתקדשת אין זה מוציאנו מידי טעות עדיין דמתקדשת משמע מדעתה ומשמע נמי בע"כ כמו נקנית דיבמה שכתבו התוס' כאן. להלן: עי' ריטב"א הא דלא מייתי רישא דת"מ שוה לבכורים כו' ותירוצו עולה למסקנא כו. ולפ"ד י"ל דניחא ליה לאתויי ולמישקל ולמיטרי בקושיא דאתרוג תחלה וכי הדר דמי לה ניחא ליה למידחייה בהא דטי' דאית ביה דרכים טובא:

דף ג ע"א תד"ה אשה בפמ"פ כו' ועוד קשה וכו' ועוד דלקמן כו'. ולפי' ר"ת לקמן (ה:) דס"ה ישראל מוכר לא קנה בשטר ולשיטת רמב"ם אף חזקה ליכא בעובד כוכבים א"כ לק"מ דעפרון עובד כוכבים הוי. ואפשר סברת תוס' היה כיון דג"ש היא לא קפדינן שיהא שייך בעפרון דוקא אלא בדין שדה: ע"ב גמ' אבל נערה כו' ותשקול כספא. עי' רשב"א. והנה ממתני' דר"פ האיש מקדש לא מוכח דכספא דידה ונראה משום דתני בהדי' בכתובות הפרת נדרים דכתיב בהו בהדיא בנעוריה: שם תקדוש נפשה ותשקול כספא. לכאורה לפי' תוס' לשון [illegible] איהי נפשה מגומגם. אך נראה כיון דקי"ל כר' יוחנן בפ"ב דקדושין ד"ה אביה ולא היה שפיר פריך תקדוש איהי נפשה: תד"ה וכ"ת כו' לענין הא ילפינן כו' לכאורה הטעם משם דזה ק"ו ממונא מאיסורא:

דף ד ע"א גמ' בהפרת נדרים [מיהא] נפקא לה. דלא נזכר במשנה דכתובות דקיימינן בה ועי' ריטב"א: ע"ב גמ' ה"א היכא דיהבא איהו לדידיה כו'. וקשה היכי ס"ד הכי כיון דכתיב דכי יוצאת מרשות א"כ ע"י ארוסין צריכה ליתן הכסף לאב (ונהי דבשטר וביאה ע"כ בלא כסף יוצאה אבל בכסף צריכה ליתן לאביה) והיה כ"ל דיהבא איהי כסף לאביה וקדשתו לבעל ומעיקרא נקט דיהב לה בעל אבל כאן יהבא לאבוה קאמר מיהו לשון לדידיה משמע דאדבעל קאי ודומיא דקדשתו: תוס' ד"ה היכא כו' אלא ר"ל ואמרה כו'. ע"כ אין ר"ל שהיא נתנה הקדושין לאביה דפשיטא דכה"ג לא מהני עי' ריטב"א אלא ר"ל שהבעל נתן לאביה והיא אמרה. וא"כ קשה דהיה מוכח מקרא דנתן הוא ואמרה היא לא הוו קדושין ולקמן מספקא לן. ומפרש"י נראה דפי' דהטעות היה היכא דאינה ברשות אב אז כי יהבא לדידיה ליהוו קדושין כי היכי דמהני אי איכא אב אלא דהתם צריך ליתן כסף לאב להפקיע מרשותו ולמ"ש הריטב"א בזה לתרץ דבעל מיקרי אדון אין מספיק דהא אסקינן יציאה דכוותה קממעיט וצריך ליתן הכסף למי שיוצאת מרשותו כעת. גם מה שיישבו תוס' ד"ה כתב כו' דאביה קאי. קשה לכאורה ביאה לא משכחת לה אלא בנתן הוא ואמרה היא וא"כ מינה נשמע לדידן דמוקמינן בכסף וק"ל:

דף ח ע"א גמ' אי דידעה ביה סברה וקבלה. פי' כיון דאמר מנה זו כוונתה על המנה כמו שהיא לעיניה ואילו היה מונח גלוי לעין ה"א סברה וקיבלה אבל במנה סתם אפי' כה"ג כיון דהשלים ודאי לא סברה וקיבלה: שם דיהבה נהלה בליליא. ע"כ לאו לילה ממש שאין יכולין לראות הכסף דא"כ לא ראו עדים מתן מעות ואפי' שמעו קול כספים מסתברא ודאי לאו כלום הוא אלא כלומר שחשכה קצת שא"א להכיר יפה טיב המטבעות וכצ"ל לקמן (י.) דאמרי' דיהבה בליליא מקדשה בדינר לב"ש שמ"מ העדים ראו נתינת המעות לידה: על מ"ש הר"ן לדחות ראיית רמב"ן בחסר דינר כסיפא למתבע' ק' לליסנא דיהבה בליליא. וכדאמרי' לקמן (י.) דבליליא לא ידעה בין דינר לתרקבא:

דף יט ע"ב עי' רמב"ם פ"ד מהל' עבדים ה"א כדי שתהא ראויה ליעד כו' ע"כ בעינן כשיהיה לו בן עתה אבל אם אין לו עתה לא הוי ראוי ליעוד דאם יולד לו א"כ דיהיה קטן וקי"ל אין יעוד אלא בגדול וכמש"ל הלכה ז'. ונראה דאשה שאין לה בנים אינה יכולה לקנות אמה העבריה דאין כאן ראויה ליעוד ואפשר אפי' יש לה בנים כיון דאין מוטל על האשה להשיא בנה אשה לא חשוב כלל ראוי ליעוד וצ"ע:

דף כט ע"ב גמ' אלא רבנן מ"ע כו'. לכאורה רגל לגבי פס"ב הו"ל תדיר שהוא קבוע בחובה ג"פ בשנה. ופס"ב אינו כ"א מצוי ואפשר מ"מ כיון דמצוי טובא הו"ל כתדיר לגבי כל רגל ורגל וכמו מילה לגבי פסח בפ' כל התדיר ואפשר לכן סמכו ענין לו הא דת"ר מי שיש לו ה' בנים כו' לומר שמשום זה חשוב טפי מצוי מרגל:

דף ל ע"א גמ' כל המלמד בנו תורה. מעה"כ כאלו לומדו לו ולבנו ולב"ב עסכ"ה. שכיון שהוא ילמד לבנו והבן מצוה ללמד לב"ב ויקיימה ע"י מה שלמדו הוא נמצא כולן תלויין בזה שלמד הוא לבנו. וכן פי' פשטא דקרא דוהודעתם לבניך ולבני בניך שהבן יודיע לבן בנו וכן עסכ"ה. שלא כל אדם זוכה לראות בנים לבניו ללמדם בעצמו: בפרש"י ד"ה ועד היכן כו' דקאמרינן ה"ק כו'. ונראה לפי' האי עד היכן ר"י גופיה קאמר ליה וכמו וכמה א"ר יצחק דרפ"ב דב"מ ובכ"מ: ע"ב גמ' ואם אתה רוצה אתה מושל בו. שלא תאמר שאיני יכול לעסוק בתורה מחמת פתויו לז"א שברית כרותה היא שניתנה תבלין לו למשול עליו על ידי התורה וע"י עסק התורה תוכל למשול בו עוד להלן: שם להשיאו אשה מנ"ל. עי' בר"ן. ולפ"ד קשה א"כ לר"י בן ברוקא דאשה מצווה על פו"ר נימא דה"נ חייבת להשיא בנה ובתה ועוד אפי' לרבנן כבר כתבו התוס' בספ"ק דב"ב (יג.) ובכ"מ דעל שבת נמי אשה מצווה ובאמת היה נראה דא"ל ראיה דאשה פטורה דמהאי קרא גופיה דירמיה דמסמכינן מיניה חיובא דלהשיאו אשה כתיב דלהאנשים ולא לנשים קא מישתעי: שם מ"ע חיותא הוא. והוי בכלל ראה חיים. ומה"ט נמי אשה פטורה: שם נתגרשה שניהם שוין. אפי' שנתגרשה מהנשואין שיוצאה מרשות אב לגמרי מילי. וזה שהשמיט הרי"ף סיפא דברייתא דנתגרשה מהו. אולי י"ל שמפרש מלתא דר"א בר אבין לעיל (כט:) נתגרשה שניהן שוין לענין זה דנתגרשה האם מן האב (אלא שדבר הלמד מענינו שם מורה כפרש"י) וא"כ כבר הביאה:

דף לא ע"א גמ' מכבדו כמותו. והא"ה א"ר אסי אי ידעי לא נפקי מאי לת"ל דכיון שהיא אינה מרגשת בכבוד זה אין להתיר לצאת לח"ל בשביל כך כיון שמתה משא"כ בחייה:

דף לב ע"א גמ' אם אפשר למצוה לעשות ע"י אחרים. צ"ע ת"ת למאי מדמינן לה שהרי שעה זה שמשמש לאביו מבטל ת"ת וא"א זה לעשות ע"י אחרים קרינן ליה או דלמא כיון דאין שיעור לת"ת כמ"ש הרא"ש בפרקין א"כ יבטל. ובמ"ק (ט.) מפלגינן בתורה וה"מ ג"כ בין אפשר לעשות ע"י אחרים משמע דת"ת היכא אפשר לעשות ע"י אחרים ולענין הפסקה ממנה למצות דאורייתא בפ"ק דשבת מוכח דת"ת קילא לענין זה דבשאר מצות אם היה כבר עסוק בה אין מפסיקין אפי' לחמורה ממנו כמ"ש הר"ן (ובריטב"א ע"ש דודאי כשאפשר לעשות שניהן כא' מחוייב לשניהן) ועתוס' מ"ק שם: ע"ב גמ' הני רבנן רבנן כו'. בפ' חלק אמרי' דאסור לומר הני רבנן (אלא דשם ר"פ קאמר לה ורבא שם מוקי לה במלתא אחריתא א"כ אפשר פליג ע"ז ע"ש) ואולי י"ל דרבא אמר בשם רב מארי ור"פ והש"ס שינה לכתוב בלשון הני לרבנן לקצר: י"ל ראיה דלמאי דקי"ל כאיסי דכל שיבה במשמע. מ"מ מפני שיבה תקום והדרת פני זקן מיירי רק בחכם וצדיק מדאמרינן במגילה (יז:) וכולל גרי הצדק בברכת המינין שנא' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וסמיך ליה וכי יגור וגו' והרי בברכת המינין אומרים על זקני עב"י וע"כ האי זקני היינו ת"ח וצדיקים גם משמע קצת כדברי הר"ן דמפני בעל יראה ומעשים נמי עומדים:

דף לג ע"א גמ' הא בבתי גואי כו'. עי' בפ"ק דשבת (י.) ומכאן מסתברא דאמצעי שבה"א עומדים ערומים ולבושים כיון שיש בו ש"ש הה"נ דשייך בו קימה והדור (אלא דאפשר כיון דאין בו מזוזה ואמרי' אין מכבדין אלא בפתח שיש בו מזוזה הה"נ לענין כבוד רבו בקימה והדור. מיהו באמת צ"ע דמזוזה אפשר אפי' בבית החיצון אין בו דאינו בית דירה ועי' פ"ק דיומא (יא.) ואולי אין ללמוד קימה והדור ממכבדין בפ' שלשה שאכלו דהתם לענין מי לכנוס תחלה בפתח קבעו חכמים הדבר בפתח שראוי לחיוב מזוזה הל"ה אין שם פתח עליו לענין כבוד אבל קימה והדור אין תלוי בפתח א"כ אין בו שייכות כלל למזוזה ופשוט) ולענין הרהור בבית אמצעי צ"ע דלכאורה י"ל דוקא ש"ש שהוא דרבנן ומדאורייתא אינו חשוב שלום שם כמ"ש הרא"ש בתשובה שמותר למחקו וכן תליית תפלין במבואות המטונפות ג"כ צ"ע אם הוא מה"ת. ותדע שהרי התירו חכמים לכנוס בהן לבהכ"ס ואי דאורייתא לא היו מתירין. אבל הרהור ד"ת שהוא מה"ת כדמוכח בשבת (קנ.) אה"נ דאף באמצעי אסור. אלא באמת י"ל כיון דכל עיקר איסור מרחץ דרבנן כמ"ש במ"א בס"ד א"כ הם אמרו דבאמצעי דליכא זוהמא כ"כ ליכא איסורא. ודע דכל עיקר שהקילו באמצעי היינו באין עומד כנגדו אדם ערום אבל אם רואה כנגדו אדם ערום אפשר דאסור בש"ש וגם צריך לחלוץ תפלין וכמו שאסור לעמוד נגד השם ערום כדאיתא פ' כל כתבי: ע"ב גמ' אין ת"ח רשאי לעמוד כו'. עי' במרדכי בשם ר"ב ממגנצא בס' החכמה שפי' שבעל ת"ח העוסק בתורה קאי שאין לו לבטל מלמודו כדאמרי' בשבת כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה ע"ש. ולכאורה י"ל דאדרבה ר' ינאי בת"ת כרשב"י וחבריו קאמר (ור' ינאי רבי' דר' יוחנן היה דאמר בשבת שם האי כגון אנו) ואין מפסיקין לתפלה רק לק"ש והיינו ב"פ ביום שחרית וערבית דק"ש הוא דקרויה קבלת פני אביו שבשמים שיש בה קבלת עמ"ש כדנקטי' בברכות (כא.). (ולפ"ז הוי א"ש מה שהשמיט הרי"ף דכגון אנו מפסיקין לתפלה ג"כ והוי יותר מב"פ ביום. ומפסיקין ג"כ לקימה מפני רבו ב"פ ביום) אבל קושית הש"ס אדר' ינאי מדרשב"א דמנין לזקן שלא יטריח קשה לפ"ז. וכן מצינו רב יהודה שהיה בימי ר' יוחנן שאמר כגון אנו כו' והיה קטן ממנו. וכה"ג לענין תפלה לא היה מפסיק דאמרינן שלהי ר"ה דהוי מצלי מתלתין לתלתין יומין: שם בעיא דאביו ובנו והוא רבו עי' בר"ן. וי"ל טעמו של ר"ת ז"ל משום דכבר נתחייב הבן בכבוד אביו קודם שנתחכם להיות כרבו והו"ל כמו חזקה לחיוב בכבוד אביו. והאי רבו היינו דוקא רבו ממש שלמד ממנו ולא גדול ממנו בתורה בעלמא. ובזה יש לדחות ראיית הר"ן מעובדא דר' טרפון:

דף לד ע"א גמ' תפלין לת"ת אתקש. בפ' ראשונה ושניה היינו ראשונה ושניה כדרך שכותבין במזוזה. ולפ"ד רש"י בסידור פרשיות תפלין הו"ל בתפלין גופיה סדרן כן ראשונה ושניה (ולאו דוקא ראשונה ושניה אלא שניה לה שהרי הן ג' וד') אבל לפרשה ראשונה ושניה של ק"ש קאמר התוק דלא איירי כאן כלל בק"ש אלא של מזוזה ותפלין קאמרי:

דף לז ע"א גמ' או דלמא לקולא פליג וה"ק כו' הא דדחיק למימר לקולא פליג (ואע"ג דר"א שמותי' ומחמיר בכל מקום ע"פ רוב) י"ל משום דלקמן (לט.) מייתי ברייתא מהמיה דר"א דערלה אין נוהג בח"ל וקשיא ליה מאי אף וקאמרי' תני רא"א חדש לכן ר"ל לקולא פליג:

דף לט ע"א גמ' טעמא דחריפי דפומבדיתא דפסקי כברייתא נגד מתני'. י"ל דס"ל גם בזה שייך כללא דכל המקיל בארץ הלכה כמותו בח"ל ור"י ס"ל דבכגון זה למיזל לקולא למיעקר כל ענין ערלה מח"ל לא שייך לומר אחר המיקל ודוקא כל המיקל בארץ הלכה בזה הפרט בח"ל: שם סתם ספקא ואבד וודאה. פרש"י אל תתיר להם לספק זל"ז. משמע מדבריו שאף לר"י דסבר ערלה הל"מ מ"מ מותר לספק זל"ז מדינא וכ"כ בר"ן. ולכאורה צ"ע מסוגיא דב"ב (כד.) דמוכח אי רוב וקרוב הלך אחר קרוב הו"ל למיסר. וה"נ לדידן בתר רובי כמ"ש תוס' בריש סוגיין לענין הברכה והרכבה ע"ש ומהש"ס גופיה אין ראיה די"ל לוי דא' כשמואל ספק לא כשמואל ס"ל וכן רב אויא ורבה בר אבין תלמידיה דרב בבלאי נינהו. ועי' ריא"ז פסקה להא דספק לי כאן וכן בפ' לולב הגזול והוא ג"כ לטעמיה דפסק כשמואל (וטעמיה משום דמר בריה דרבינא הכי ס"ל וכ"כ הריטב"א. והר"ן נתכוין ליישב מזה וכתב שא"צ לפרש דס"ל כשמואל ע"ש) ולשון אבד וודאה אין הכרח לפרש כפרש"י והרא"ש במכלתין סי' ס"ב הביא הא דספק לי ואנא איכול אבל בהל' ערלה כתב רק ספק ערלה סתמא ולא הביא הא דספק לי כלל. ובמרדכי הביא תשו' (נראה שהיא ממהר"ם) דס"ל כפי' שאפי' למ"ד הל"מ מיירי הא דספק לי ע"ש:

דף לט ע"ב גמ' ורמינהו אלו דברים כו'. השתא ס"ד דכל העושה מצוה א' ממש קאמר שלא עשה עוד שום מצוה וסיפא כל שאינו עושה אפי' מצוה א' קאמר והו"מ לאקשויי כדמקשה את"כ מכלל דהנך אפי' בחדא נמי וכדפרש"י בתמיה והא רובא עונות נינהו אלא דעדיפא ליה טפי להקשות מתני' אהדדי: שם א"ר י' ה"ק כל העושה כו'. וסיפא דכל שאינו עושה פי' הרמב"ם בפי' המשניות דמיירי ברובו עונות ואינו משלים במצוה א' כדי להשוותם ולא הוי סיפא דומיא דרישא דמיירי בשקול ותו כי נמי יעשה מצוה א' ויהי לשקול מסתמא אין דינו כרובו זכיות להיות מטיבין לו כו' (ועתוס' ד"ה שאם היתה כו' ובירוש' אמרי' דהסיא דר"ה לעוה"ב וכאן לעוה"ז ע"ש) ולא מסתבר נמי לפרש דסיפא בשקול מיירי ומשום דאין עושה מצוה א' להיות רובו זכיות ונשאר שקול אין מטיבין לו והה"נ דאין מריעין לו דהא אינו נוחל את הארץ היינו דמריעין לו ואמאי כיון דשקול הוא ומשמע דחדא מלתא היא עם מתני' ומתני' תני אין מטיבין לו איידי דרישא. (וע"כ למאי דס"ד מעיקרא דאינו עושה מצוה כלל קאמר עכצ"ל דמריעין לו קאמר) אלא נראה דמתני' אתי לאשמועינן כי הסיא ברייתא דלקמן (מ.) דלעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכ"מ לזרוזי נפשיה כשיבא לידו מצוה שלא יבטלנה וכן לעבירה וכי בא לידו מ"ע ואינו מקיימה היינו עובר עבירה שעובר על מ"ע ומשלים לרוב עונות. ולפ"ז היינו הא דתניא בתוספתא בהך בבא כל העובר עבירה אחת. וכן בירושלמי מוקי מתני' במחוצה והיינו דתני סתמא דרוב ב"א בינונים (אע"ג דבפ' הרואה אשכחן דאמר רבה אנפשיה כגון אנא בינוני הא באמת השיב לו אביי לא שבקת חיי כו'): שם יום טב ויום ביש. לפרש"י צ"ל מתני' דמאריכין לו ימיו לעולם שכולו ארוך קאמר. אך קשה מתני' דפיאה דאוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב במאי מתרצא דהא ר' יעקב ל"ל שכר מצוה בהאי עלמא בשום מצוה אפי' בכבוד או"א ות"ת כדמוכח לקמן. גם גי' התוספתא בסיפא מריעין לו ומקצרין ימיו לא מתיישבא לפרש"י לאביי וקושית תוס' על פרש"י י"ל דלאביי מתני' וברייתא ס"ל דאם כולו זכיות שא"ל לפרוע ממנו על עבירות כלל איכא שכר מצוה וכן בהני דתנן בפיאה אפי' איכא רובא לחוד זכיות מטיבין לו בעוה"ז (וברייתא בדאיכא רובא בלא הנך דפיאה מיירי) ולר"י ליכא שכר מצוה בעוה"ז כלל. ולגי' תוס' קשה לשון מתני' דעבדי ליה יום טב ויום ביש (והתוס' יישבו דברייתא פי' המתני' קמ"ל ומהריטב"א משמע דל"ג תיבת מתני' ע"ש). וגם ק"ק דהו"ל למינקט יום ביש דקאי ארישא מקמי יום טב דקאי אסיפא אי אמתני' קאי. אך י"ל דפתח ברישא בדבר טוב ביום טב: שם שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ודאי ר"י בכל המצות קאמר ואפי' בכבוד או"א כדמוכח מעובדא דהזא ואפי' בת"ת כדמוכח ללישנא דלשונו של ר' חוצפית רואה ואמר פה המפיק כו'. וכן מהא דאלמלי דרשי' אחר כר"י בר ברתא כו' וליסנא דברייתא דומה כאילו קיים כה"ת כו' משמע דבהא מודה ר"י דנוטל שכרו בעוה"ז. ודע דצ"ע על הרא"ש בספרו שנראה פוסק כר' יעקב ואעפ"כ סתם מתני' דאלו דברים בפיאה: שם אמאי לא אגין מצוה עליה דלא ליתי לידי הרהור. וס"ל לר"י כיון דהא ליכא שכר מצוה הה"נ לכל דבר. ולמאי דמסקי' בסוטה (כא.) דמצוה אגוני מגנא מהיסורין ואצולי מהחטא לא מצלא א"כ ליתא לדר' יעקב דאזל ליה ראיה שלו מעובדא דהזא (ולשון הש"ס בחולין משמע קצת דלא פליג אדסוטה ע"ש) וגם סתמא דפיאה דלא כוותיה וכן סתמא דהכא לרבא דקי"ל כוותיה לגבי אביי אלא דלכאורה מלתיה דר"א ב"ר צדוק לקמן (מ:) ודרשא דבר קפרא לאדם טוב מטעימין לו מפרי מעשיו משמע נמי הטעמה בעלמא. וכן מלתיה דריב"ל בערובין פ"ב (כב.) למחר לקבל שכרם. לכאורה אתיין כדר' יעקב וכן בשלהי חולין מייתא דר"י בסתמא ומלשון הר"ן משמע קצת שם דמייתי לה שם לפרושי דתניא דהתם ע"ש: שם אלא למען ייטב לך לעולם שכ"ע כו'. נקט האי קרא דשה"ק ולא בכבוד או"א דאייתי ברישא וגם כתוב בתורה תחלה אפשר דדייק ליה בקרא דשה"ק מדכתיב ייטב לך קודם אריכות ימים משמע דייטב לך הוא לאחר מיתה להכי כתבי לאריכות ימים א"כ דלא ניטעי לפרש אריכות ימים בעוה"ז: שם עשה אין לא עשה לא ורמינהו כו'. למאי דאסקי' מתני' בשקול דעשה א' מכרעה על זכיותיו לא משמע לכאורה דס"ד דרך טוב דישב ולא עשה עברה הו"ל כעושה מצוה והשלים לרוב זכיות דא"כ שקול היכי משכחת לה דכל מה שלא עשה עברות נחשב לו כמצות. ודחוק לומר דבסדי הכי יחשב שקול ע"כ היה נראה לומר דמעיקרא נמי ידע בבא עבירה לידו ופירש ולא עשאה אלא דקשיא ליה א"כ הו"ל ליתני הכי דבא עבירה לידו ופירש ולא עשאה הכריע לרוב זכיות ואם עשאה לרוב עבירות. ותו דסיפא דתני כל שאין עושה מצוה אחת משמע דוקא מעשה בעינן. ולמסקנא ניחא דניצול מדבר עבירה דוקא ע"י מעשה רב שעשה להציל ממנה כהנהו עובדי דמייתי ותשוב ליה מעשה ומשני ליה דוקא בא לידו דבר עבירה וניצול ממנה היינו שרצו להכריחו ולעבור וניצול ע"י רוב כח וגבורה על יצרו כעובדי דר' צדוק וחבריו ולולי מסתפינא הייתי מגיה שבא דבר ערוה לידו וכל עובדי דמייתי. וכן מתני' דשלהי מכות דמייתי לה מקרא דלא תקרבו לגלות ערוה סמוך לותי כהם כמ"ש הרע"ב במשניות שם בדבר ערוה מיירי ואפי' גרסי' דבר עבירה יש לפרשו כן וכהסיא דר"ה (יז.) בפושעי עובדי כוכבים בגופן בעבירה ע"ש בפרש"י: שם עובדי דר"ח בר פפי וחבריו שפרש"י שהיו מסורין בידי המטרוניתא להרגן. ועי"ל שלא רצו בעצמן וחששו שמא יגבר יצרן עליהן ולכן עשו מעשים אלו להנצל כגבי מידה וכענין רב עמרם חסידא דשלהי מכלתין אע"פ דודאי הוי מצי כייף ליצריה וכמ"ש להגאון מוהר"ח ז"ל ע"ש:

דף מ ע"א פרש"י ד"ה אמר כו' יש לי ללמוד כו'. להמטרוניתא הוא שבא ללמד זה אבל לעצמו לא היה צריך לכך: שם אטרחתן ת' פרסי. אע"ג דאמרי' פ"ק דברכות אליהו בארבע טיסות ומה"כ דהוי שית אלפי פרסי דהיינו ע"ו מאות פרסה בטיסה א' מ"מ חשוב ליה טרחא: שם לאו עניותא יהב ליה שיפא דדינרא. והא דא"ל רב לרב כהנא פי' ע"פ פשוט נבלתא בשוק כו' דמשמע שהיה עני ר"כ זה היה ג"כ קודם שנתן לו אליהו ז"ל השיפא דדינרי: שם ר"א אסברא לי כו' וזהו צדיק שאינו טוב. ונ"ל הא דכתיב בשה"ק ייטב לך והארכת ימים כיון דכתיב ייטב לך מקמי אריכות ימים לא דרשי' ליה בעוה"ז וכמש"ל לר' יעקב: שם גם נ"ל דת"ת דתנן כנגד כלם. נמי חשבי' לה טוב לבריות שמורה הוראה ולומד תורה לאחרים: שם מחשבה שעושה פירות ה' מצרפה למעשה. פרש"י ונפרעין ממנו אף על המחשבה ונראה דלאו אמחשבה של עבירה זו קאמר אלא אף על שחשב פעמים אחרים ולא עשה מגלגלין עכשיו בשעה אחת עליו הכל דאגלאי מלתא כפועל לפני מדה"ד שזה שלא עשה אז מפני שלא היה יכול להוציא מחשבתו למעשה ה' ודומיא דעבר ושנה דאמרי' לקמן דמצטרפין לו מחשבה שחשב ולא עשה כאילו עשה ומיהו קרא דלמען תפוש את ב"י בלבם לא משמע ליה לאוקי בהכי דמשמע על מחשבה שלא באה א"כ לידי מעשה וכהסיא דעבר ושנה וחשב א"כ ולא עשה אבל פרש"י עיקר: ע"ב ד"ה למדרגה התחתונה שנא' ואחריתה דרכי מות דרש. אחריתה אחרונה ותחתונה שבדרכי מות ושאול:

דף מב ע"ב גמ' אבל אמר נפלוג בשומא דב"ד מכרן קיים דתנן כו'. רש"י פי' דרבא ס"ל הלכה כרשב"ג ועי' תוס'. ולכאורה י"ל דרבא מייתי מדרשב"ג לומר דכאן שטעו ביניהן שחלוקתן תהיה כשומת דב"ד לכ"ע מכרן קיים דהא אתנו. דאל"ה למאי אתנו:

דף מד ע"ב פרש"י ד"ה אפכוה כו' דרב אוהבו של שמואל כו'. ויש להוסיף עוד שעל קרנא היה כעוס מעובדא דשמנה שרצים (ק"ח) ואע"ג דשמואל שדריה התם. מ"מ לא איפייס בהדי שמואל. ואדבריה עליה מעובדא דהתם בשביל דלטייי' לתנס:

דף מה ע"א תוס' ד"ה אלא כו' אפי' לרו"ם כו'. לכאורה קושיא א' דר"כ נמי ע"כ לרו"ם ג"כ היא דאי בעיא גט. א"כ צרתה חולצת ואינה מתייבמת. וא"כ גם קושיא זו י"ל כן ורק אפשר קושיתם מדלא הזכיר בש"ס רק אלמנה:

דף סב ע"ב גמ' נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה. וצ"ע שהרי כיון שקבלה ממנו על תנאי זה ונתרצית לו דמהשתא ליהוו קדושין. וכמו בהתקדשי לי לאחר ל' יום. וא"ל כיון שעתה היא אשתו ולאו בת קדושין קבלה דידה השתא לאו כלום הוא (ואפשר ז"ש בירושלמי לכשתתגרש ותלית בדעת אחרת ע"ש). דא"כ מאי ק"ל מהא דבעי ר"א בנותן לאשה פנויה. ואולי י"ל ולכוין זה בלשון התירוץ דמשני כי היכי דתפסי קדושין השתא כו' (ורש"י פי' מטעם מיגו): שם אלא מעתה כו' לאחר שאשתחרר ה"נ דהוו קדושין. משמע דחשיב ליה בידו אע"ג דעבר בעשה אי משחררה. מ"מ חשבינן ליה בידו. וכן לקמן (ס"ד.) בידו להשיאה לממזר (ושם צ"ע כיון דהממזר לוקה על ביאת בת ישראל. א"כ מי יימר שיתרצה לכך דחשבינן ליה בידו): שם מאי משמע דאגמון ליסנא דבילגא אמר ר"א הלכוף כו'. ר"א לטעמיה דמפרש בשבת (נד:) כן קיימין דמתני' ע"ש:

דף סג ע"א גמ' בלוקח עבד ע"מ לשחררו כו'. לכאורה נראה דבכה"ג ליכא איסור עשה דלעולם בהם תעבודו. כיון שלוקח קנאו על תנאי זה. אם לא יקיים התנאי אינו עבדו כלל: שם ע"כ רש"י ותד"ה כיון כו'. קשה למה כתבו זה לרב ולא לרב אסי. גם באמת הנה עיקר הסברא בשניהם נותנין גט אע"ג דא' משקר וודאי ועבר על אין אדם חוטא. (דזה לא מועיל לומר שסומך על השני. עי' ריטב"א וכ"ש באהע"ז בזה). מ"מ נהי דאחד יצא מן חזקה זו. כל ישראל לא יצאו. ונשאר השני בחזקתו ומותרת שהרי על שניהם יש חזקה דאא"ת. וכן באחד נותן גט וא' כונס לרב אסי דגם הכונס יש לו חזקה דלא מניף הרי שניהם שוין. אבל לרב דאין לשני חזקת נאמנות פריך שפיר. כיון דאין חזקת נאמנות לשניהם ואחד ודאי משקר דלמא המגרש משקר:

דף סו ע"ב גמ' ואימא לאחר ולא לבן. דעיקר מאי דממעט מאחר הוא בן דלא אקרי אחר: שם הא לכתחלה. לא נתברר לי מהו פי' לכתחלה. וכי יש איסור לאו על הקדושין. וע"ל (עח.) דעל קדושין להודיה לא לקי לרבא דקי"ל כוותיה ועי' תוס' לקמן (סח.) ד"ה אמר כו'. ועי' ריש תמורה לענין עבר לא מהני:

דף סט ע"א גמ' שנשא שפחה. לפ"ד רב נטרונאי ברי"ף פ"ב דיבמות דבא על שפחה דידי' בתו חשובה ע"ש ברא"ש דכמשוחררת חשובה. וא"כ ה"נ בשפחה דידיה ליכא תקנה זו דהדר הו"ל כממזר שבא על הגיורת ומשוחררת דהולד ממזר וא"כ אין מתיישב פי' הרי"ף כאן שז"ש כסף מטהר ממזרין שיקנה שפחה וישאנה כמ"ש הר"ן. שכיון שיקנה הו"ל שפחה דידיה. אך אפשר עיקר טעמו של רב נטרונא. משום האיסור דשפחה לישראל (ולא משום זנות). ואין כאן בממזר דליכא איסורא בשפחה. אף בשפחה דידיה מודה דלא אמרינן דהוי כשחררה. ועוד שהרי זהו עיקר תקנתו ליולדתה אלא ישחררה ויהיו הבנים כמוה וישחררם אח"כ: שם ואי אמרת לכתחלה קאמר ממזרת נמי כו'. היה נראה לפרש דאי-דיעבד קאמר א"ש. דלזכרים יש לכן עצה דרך היתר. דלזדבנו בעבד עברי (ור"ט בעת דהיה נוהג ע"ע הרי ר"ט היה עדיין בימי הבית). אבל האשה אין נמכרת בגניבתה כי היכי דתשתרי בעבד ואע"ג דיכולה לעשות דרך איסור מ"מ אין זו עצה שיעשו דרך איסור ופרש"י דחוק: שם עבד אין לו חייס. פירש"י ואי מנסבא לעבד לא מהני מידי. וקשה דהא ממזר שנשא שפחה כ"ש דאין הבן מתייחס אחר אביו כדאמרינן כולד במעי בהמה דמי. ואינו כבנו לכל דבר כדתנן פ"ב דיבמות. א"כ ממזרת שנשאה עבד. נהי דעבד אין לו חייס ולא קיים מצות פו"ר וכמו היו לו בנים בגיותו כדאי' בפ' הבע"י. מ"מ מסתברא דבנו הוא לכ"ד. וכ"ש דהוא כבנה לכל דבר. (ואף בישראל כשר אין מתייחס ע"ע למשפחת בית אב) והרי"ף כתב אבל ממזרת לעבד לא דאין לו חייסי נראה שדעתו דאיסורא איכא וכ"מ ברמב"ם פט"ו מאיסורי ביאה דדוקא בממזר לשפחה דלא הוי

הדבר

סדבר בזוי כ"כ דאע"ג דוולדה כמוה מ"מ אין הוולד מתייחס אחריה. חשוב כמטהר זרעו ושרו ליה רבנן. אבל עבד לממזרת הדבר בזוי שתנשא בת ישראל לעבד שאין לו חיים ולא שרו ליה רבנן (והומ"ל טעמא דאין אשה מצווה על פו"ר): שם זיל גנוב. עי' רש"י. ובתוס' רי"ד כתב דכיון שכוונתו ע"מ לשלם ולטהר בזו שרי. עוד י"ל אע"ג דלגנוב ע"מ לשלם תשלומי כפל נמי אסור. מ"מ כיון לטהר בניו שרי כה"ג : ע"ב גמ' מנ"ל דסליקו כו' והלוים כו' והמשוררים. הקשה בני אברהם נתן שי' לפירש"י ד"ה ואבינה. דבני לוים דתנן במתני' שעלו הן קלוני כהונות דלא חזו לעבודה. שהרי כאן בקרא כתי' והמשררים והכי מייתי' ליה אמתני'. ונ"ל דמשום דכתיב בעזרא (ח) שם בקרא דומבני לוי לא מצאתי. שלא את"כ עזרא אל אדו הראש בכספיא המקום להביא משרתים לבית אלהים (והיינו כשרים לעבודה שאין מקולני בהונות שהיו עמהן הרבה) והביאו להם לוים שהם שלשים ושמנה. ועל אלו שבאו מכספיא כתיב בקרא שם י"ב) דישבו המשוררים בעריהם. והלוים דכתיב שם היינו שלא היו ראויין לשירה קלולי כהונות והן עלו מבבל. ומתני' דתנן עלו מבבל ע"כ לאו אותן המשוררים ל"ח שבאו מכספיא קאמרי. דכספיא אינה בבבל (וכמ"ש החכם ר"י שווארץ בספרו תבואת הארץ שהיא בהרי תרמין סמוך לא"י) אלא בלוים שקלנו הכהונות כפרש"י. ועי' בחידושי הרמב"ן והריטב"א ז"ל :

דף ע ע"א גמ' שמו עלמם כנמר. שהוא עז פנים כמ"ש באבות עז כנמר. והוא סימן לממזרות כמ"ש מדחליף ש"מ ממזר הוא. וי"ל עוד האי כנמר פירושו דבר המחליף ומימיר טעמו כד"א וריחו לא נמר. ויתיישב יותר דדרשא אומר. שהמירו והחליפו רוחם הטוב. אבל כתיב שממה נמר הוא רחוק קצת לדרוש בלשון אמר: שם א"ד כו' אע"פ כו' חשובין לפני ככרוב. שכלם צדיקים הן. וממזר ת"ח קודם לכה"ג כו'. חשובים לפני ככרוב. י"ל חשיבות כרוב הוא על ענין כשרות הבנים שהכרובים הן כמער איש ולויות שלו. לומר שמשמרין בני זוגן: שם ותני על כלם אליהו כותב והקב"ה חותם. עי' פירש"י. ולפמ"ש בסדר עולם רבה פי"ז שאליהו כותב מעשה כל הדורות כולם (עי' בויק"ר פל"ד ורות רבה פ"ד אמרו לק. העושה מצוה אליהו ומשיח כותבים והקב"ה חותם. ולא הזכירו כל מעשי הדורות שיהיה בכללו גם עבירות). י"ל כפשטיה שעל כל המעשים אליהו כותב והקב"ה חותם. רק ע"ז דפוסל את זרעו שבאלו לבדן אומר להן שהקב"ה רוצעו ואליהו כופתו (ולפ"ד הויק"ר ורות רבה הנ"ל י"ל ג"כ שבאמת אינו כותב רק מעשים הטובים רק אלו בלבד) ופוסל את זרעו היינו שפוסלם מלבא בקהל. ופוגם את משפחתו היינו אפי' אינו פסולה לגמרה רק שאינה בדוקה בייחוסה כמו כל משפחתו וזהו לשון אינה הוגנת לו. אע"פ שלאחרים היתה הוגנת (אבל הרא"ש כתב שאינה הוגנת לו פסול קהל וכ"כ ראב"ן ע"ש): הקב"ה רוצעו. בשאלתות פ' ולרא מפרש דנפיש רתחא עליה דמיפרע מיניה קב"ה בידא דנפשי'. ועי' בד"א רבה פ"א דתני ריצא כנושא אשה שהוגנת הקב"ה אוהבו : שם א"ל פורתא דגונדרייתא קעבידנא. אפשר היתה תשובתו דקעבד מעקה שהוא מצוה. וא"כ אף באדם חשוב מצוה בו יותר מבשלוחו. וז"ש פורתא כו' דמעקה סגי לה בי' טפחים גובה. עמ"ש בחדושי ספ"ק דמ"ק בס"ד בזה : שם אתרוגגא תילתא ברמות רוחא. הוא דייק ליה. י"ל דבאמת השיב הוא אתרוגגא רק שמדלגין הנו"ן ומדגישין הגימ"ל. שדגש הגימ"ל יורה על חסרון הנו"ן (כמ"ש המדקדקים בשרשים חסרי פ"א נו"ן). רק זה שמדבר דרך גאוה ואינו מרגיש הגימ"ל. יפה הוא מוציא הנו"ן בשפתא. וז"ש תלתא ר"ל אות השלישי מא"כ שהוא הגימ"ל. ברמות רוחא הוא דנקיט ליה לאוציאו בפיו בגאוה: ע"ב גמ' ולנגדיה מר כו' דעדיף מיניה עבדי ליה ופירש"י חמורה ממנו. ור"ל שרשות ביד ת"ח להחמיר בכי"ב. ואין כאן טענה עליו בזה. וכן מוכח בספ"ד דפסחים (נ"ב.) בדרב יוסף דשמתי' לר"נ בר אסיא לא"ק ולא נגדיה משום דעדיף עבד ליה ע"ש בפירש"י: שם דאר"א אם ראית כהן כו' אל תהרהר אחריו. ר"א כהנא הוי. לכן מסייע כהני ללמד זכות על עזי פנים שבכהונה : תוס' סד"ה קשים כו' דמש"ה מייתי הא דר' חלבו כו'. ויש לדחות. דמייתי לה אידו דאהא בר הונא דאמר דגרים גריעי מישראל לענין השראת שכינה. ומייתי דקשין לישראל כו' :

דף עא ע"א גמ' עוד אחרת היתה וקרבה בן ציון בזרוע כו' כגון אלו סידועין כו'. אע"ג דלא נזכר שמה של הפסולה במשנה. י"ל כיון דיהב תנא סימנא אותה שקרבה בן ציון בזרוע. הרי היתה ידועה בימיהם על ידם. מיהו הברייתא דמייתיה עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה. משמע וודאי דהיינו הך אחרת במתני'. ולפרושי אתי דלכן לא הזכירו שמה במשנה. ללמד שאין לגלות המשפחות. ע"כ נראה. דכגון אלו דידעי. היינו שבימי בן ציון היתה ידועה. אבל רבי כשסדר המשנה כיון שלא הזכיר את שמה. הרי נתכוון שלא לגלותה שכבר נטמעה אז בימיו. רק כששנו במשנה כגון אלו שנשנה זה בימי התנאים הראשונים (וכדמוכח מדאתו את"כ ר"י ור"ש לפלוגי בה ע"ש בעדיות) היינו כגון אלו דידעין בהו בימיהם. אם יהיה ידועים כמו כן סמוך לביאת אליהו ז"ל יבא לגלותם. אבל אם ישתכחו אלו לא יגיב אליהו ז"ל לגלותם עוד. ועי' ערוך ע' בן ציון דמשמעות לשונו דבן ציון כדין עשה והוא אדם חשוב כשר היה ע"ש: שם פ"א עליתי אחר אחי אמי לדוכן. אם ר"ט עצמו גדול היה באותה שעה. לא ידעתי למה הזכיר שעלה אחר אחי אמו ולא אמר סתם פ"א עליתי לדוכן והטתי אזני כו' (ובירושלמי פ"ג דיומא הגי' באמת עומד הייתי בין אחי הכהנים בשורה) ולפמ"ש התוס' בחולין בסופה שכהן קטן עם אחרים נושא כפיו רציתי לומר שקטן היה לכן עלה אחר אחי אמו. אלא שצ"ע אם במקדש היה מותר קטן לישא כפיו אפי' עם אחרים כדתנן ספ"ב דערכין (יג:) דאין קטן נכנס לעבודה לעזרה אלא בדוכן הלוים ומרבי' לה מקרא שם ע"ש בתוס'. אבל בנ"כ דליכא קרא אה"נ דאסור. ועי' בה' כלי המקדש פ"ה הט"ו שכתב הרמב"ם בכהן קטן ג"כ שאין מניחין אותו לעבודה אלא בשעה שהלוים אומרים שירה (ועי' ראב"ד שם שהשיגו ע"ז. ונראה עיקר השגתו במה שכהנים נתחירם הכהונה בשעת שיר הלוים. והכ"מ הביא כונתו על עיקר האיסור). אך י"ל דדווקא שירה קרויה עבודה שבמקדש. אבל נ"כ היא מצוה שבגבולין ג"כ ואינה קרויה עבודה (שהרי בעלי מומין כשרין בה) לכן קטן נכנס בין הכהנים אפילו במקדש וא"צ קרא לזה. עי"ל דאפילו היה גדול לא היה זוכה במקומו אצל כה"ג שיוכל להטות אזנו אליו. רק מפני שעלה אחר אחי אמו שהיה חשוב (ובקה"ר הגי' שמעו אחי אמה דאי' בגמ' וירושלמי שהיה תגר ברגלו א'. וצ"ל דהיה דש בעירו לכן היה רשאי לישא כפיו). לכן קנה מקומו על ידו לעמוד אצל כה"ג : שם שהבליע שם בנעימת אחיו הכהנים. מ' שהזכיר שם בן י"ב בברכת כהנים. וע"כ תקשה כאן ג"כ קושית הרא"ש בפרק יוהכ"פ סי' י"ט בהזכרת השם של כה"ג בוידוי שאין יכול לשנות ממ"ש בפסוק שם בן ד' אותיות. ואע"פ שגם הק' הרא"ש מכח הג"ש דילפינן שם מעגלה ערופה. ס"כ בברכת כהנים כיון דכתיב כה תברכו. וודאי בעי' כדכתיב. ולפ"ד האומרים שגם י"ב הוא שם הוי"ה ב"פ במילואיו אולי יש ליישב. שלא הוקשה לו להרא"ש כ"א שם ע"ד ר"ה גאון שאמר שכה"ג ביוה"כ הזכיר שם מ"ב שהוא שם שיוצא מאנא בכח. ע"ז הוא שהוקשה לו. אבל מילוי שם בן ד"א כיון דבמקדש היו אומרים השם ככתבו היה יכול לאמרו במלויו. ואולי י"ל דלשון הזכיר שם בנעימת י"ל [illegible]

לכן רצה לפיים וטרח לטפל בהן. וי"ל לשון טיפול הוא עם אחרים (וכמו טופלין בהמה לבהמה דפ"ק דחגיגה) להיותן סיוע לממונים אחרים מיוחסין :

דף עז ע"א במתני' אפילו עד י' דורות כו'. ליתנא דקרא בממזר גם דור עשירי נקט. אבל פסולין לעולם. ואע"ג דאיכא למטעי דלאחר י' דורות נשתקע שם פסול כשר כדאמרינן לעיל (עה.) לענין גר (והיינו כדנקטי' בפ' חלק (צד.) גיורת עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה). נ"ל דכאן לא שייך למיתלי בנשתקע השם כלל. אלא בגר לחודיה. וגם שם נ"ע אי פטרי מה"ת ואי רק מדרבנן גזרו הואיל ונשתקע שם גר מותר :

דף עח ע"ב במתני' ראיה על הבנים. רש"י פי' שמאותה אשה הן. ומלשון הרמב"ם נראה שא"ל ראיה רק שהבנים אלו בניו. וכיון שלא שמענו שלקח שם אשה אחרת ממילא הן בחזקת מאשה זו הכשרה :

תוס' ד"ה ומביא כו' שלקחה האשה איש אחר במדינת הים כו'. לפ"ז צריך לחוש שהוא דר עמה עתה באיסור. וא"כ י"ל בפשיטות טפי דחיישינן שמא זינתה וכו' :

דף פ ע"א גמ' ואזדא ר"י לטעמיה. לפירש"י נראה דהאי לטעמיה. נ"ל פירושו דמההיא דליוחסין אמר לטעמיה בהך דסוקלין. אבל א"ל דמההיא דסוקלין אמר הכא דליוחסין נמי. דהא חזינן ר"ל דס"ל סוקלין ואפילו שורפין ס"ל לקמן וא"כ כ"ש סוקלין. ואפ"ה ס"ל ליוחסין לא. (ודוחק לומר דההיא דאר"ל שורפין משמי' דר' אושעיא קאמר לה. אבל איהו גופיה כיון דס"ל ליוחסין לא ס"ל נמי דאין סוקלין וכ"ש דאין שורפין). אבל לפיר"ת בתוס' דליוחסין היינו סוקלין א"כ לר"ל וודאי הסברא הפוכה. ומ"מ ר' יוחנן א"ש לטעמיה :

ע"ב במתני' בזמן שאשתו עמו. לגי' ספרים שלנו דר"ש קאמר לה. משמע וודאי דאשתו לבד מכל נשים קאמר. וכ"מ בתוס'. וא"כ מוכח מהכא דדוקא אשתו. אבל ג' נשים דעלמא אסור להתייחד עמהם. ושלא כדעת רש"י לקמן (פ"ב.) [ודוחק לאוקמה בשעסקו עם הנשים. כדאוקי הת"מ ההיא דאנשים מבחוץ לדעת רש"י ואכמ"ל בזה]. אבל לגי' תוס' שהיא גי' רוה"פ. אין ראיה. דוודאי אשתו עמו. באשה אחת איירי כמ"ש התוס' (ולשון ויישן עמהם דנקט. למימרא דבעינן דוקא שתהיה אשתו עמהם בחדר אחד). ואע"פ שמלשון הש"ס לקמן דאמר נימא מתני' דלא כהלכה שאול י"מ קצת רגי' ספרים שלנו דר"ש לא שרי רק באשתו עמו. אבל לגי' תוס' דר"ש פליג אדינא דיחוד עם ב' נשים. הו"ל להש"ס למימר לימא אבא שאול דאמר כר"ש. מ"מ גי' תוס' עיקר דבירושלמי אמר להדיא הכי דר"ש מודה לאבא שאול. ע"ש : שם ויישן עמהם בפונדקי. לגי' דילן נ"ל דהדר תני דין יישן בפונדקי אע"ג דתני כבר מתייחד. לאשמועינן דלא חיישינן שמא תישן אשתו ונמצא מתייחד עמהם. וכמ"ש הראב"ד בבעלי הנפש דבעינן בלילה ג' כמו בדרך מה"ט. ולפ"ז מוכח נמי לענין דרך. דאם אשתו עמו מותר להתלות עם אשה אחרת בדרך. ולא חיישינן שמא תצטרך אשתו לנקביה. וכדלא חיישינן לגבי שינה במתני' (וצ"ל טעמא דמאשתו מתיירא יותר ויתבאר סברא זו אי"ה בגמ') ואף לגי' תוס' מדנקט ישן יש לדייק דאיכא רבותא בשינה כמ"ש:

שם הגדילו זו ישנה בכסותה וכו'. לפיר"ת בפ"ק דשבת (יג.) דלר' סדת הוא בבגדו והיא בבגדה בכל עריות שרי. לא אשמועינן בהא שום קולא. רק לומר דדינו כשאר כל העריות. אבל למאי דמסקינן התם דבכל עריות אסור. נ"ל דהא נמי קולא אחרת היא. דשרינן באמו ובתו אפילו הגדילו כי היכא דצריך יחוד: שם זו ישנה בכסותה כו'. היה נראה לי דזו ישנה בכסותה אאם שהגדיל בנה קאי וזה בכסותו אאב שהגדילה בתו קאי (והיינו דאקדים הנקבה להזכר ובשבת שם נקט באשת חבירו הוא בבגדו והיא בבגדה. רק בנדה שם דנקט ליתנא נדה מהו שתישן עם בעלה נקטה קודם ע"ש) דבאחד שישן בכסותו סגי דלא נגעי אהדדי בערוה (וכההיא דפ"ג דברכות ע"ש) ואע"ג דבשאר עריות נקט הש"ס הוא בבגדו והיא בבגדה הכא קולא כמ"ש לעיל. אבל מלשון רש"י מ' דתרווייהו בעו בכסותן וזו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו ובירושלמי הגי' זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה : שם וכי בן אם מסית כו'. בירושלמי מייתי מדכתיב בתך בסתר והתם מייתי ראיה להתיר יחוד אם ובת להכי מייתי מבתך בסתר דמפורש להתיר וממילא מייתי נמי אב (דק"ו הוא דאין לו הנאה כדמשמע בפרק חלק (קג:) גבי אמון ע"ש וכ"ה בזהר ויצא (קנד:) דשאני אינים עדיין דאמי' ויתייחד ב"נ עם אמי' והא אתערו בן מתייחד עם אמו). אבל ש"ס דילן מייתי רמז לאיסור יחוד להכי דייק מדרשא דשפי קרא בלישניה למכתב בן אמך למדרש דיוקא בן מתייחד עם אמו. אבל מדכתיב בתך בסתר ליכא למדרש אחר' לא דאימא אורחא דמילתא נקט: שם בן אם דלא סגי ליה. אע"ג דירשין אמם כאחת ירושת אם לא שכיחא דאב בעל קירית לה: שם לא מבעיא בן אב כו' אפי' בן אם כו'. ודכתיב (תהלים נ) תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי נמי ה"פ באחיך דסני ליה מדבר לשון הרע הרבה ובבן אמך דלא סני ליה אינו מדבר כלום רק נותן בו דופי בעלמא ועי' בדב"ר פ' תצא ובילקוט שם ועי' סוכה כ"ד ומ"ש בליקוטין שם : שם בשעת אנינות תביר יצריה. מפירש"י משמע דלפ"ז לאבא שאול הוי שרינן משום יחוד אף עם אשה אחת כיון דתבר יצרי' אלא דבעי' ג' שכך הוא השיעור שקבעו חכמים ללותו דהיינו רבים דמיקרו תלתא (והיינו נמי דבעי' אנשים ונשים ולא סגי בב' נשים או בב' אנשים או בג') וכן מוכרח לפר"ת שהביא עובדא דאפקתי' באשה אחת ומדמיינן רבנן מינה ראיה ש"מ דלאבא שאול בכה"ג נמי תביר יצריה ופי' בשעת אנינות היינו אנינות ממש א"כ אינו אלא לקרובי המת שמתאבלין עליו וכאן האשה ושני האנשים נמי אולי כולן קרוביו או אפשר כיון שרק אחד תבור יצריה הוא אמר לאחר או י"ל שעת אנינות לאו דוקא אבלות רק שרואין המיתה דתבר יצריה וכמ"ש פ"ג דברכות וזכור יום המות וכמ"ש התוס' בסנהדרין (כ.) לענין שיצאו נשים לפני המטה דלא חיישי' להרהור בשעת צער עי' בסנהדרין ה' אבלות וק"ק ע"ד דהא קי"ל כרבנן כאן דפליגי אאבא שאול. ולפירש"י ד"ה ורבנן כו' אפשר רבנן למסקנא ס"ל ג"כ שתבר יצריה ביה אבל לפירש ר"ת בתוס' קשה : שם חיים שנתתי לו מפירש"י שכי אי כלומר מה שהוא חי וכי הוא לגבר דפי חטאיו: שם ת"ח אין אינשי בעלמא לא. לכאורה כיון דרב יהודה אמר רב גופיה להלן דבדרך בעינן שלשה היינו נמי שיהיו שלשתן. ת"ח כדי שאם יצטרך אחד מהן לנקביו ישארו ב' ת"ח ולא אחד מהן פרוץ. וא"כ קשה אף לר"י האיך סגי בשני ת"ח הא הן עצמן ג"כ צריכין שימור מאיסור ייחוד עם א"א וא"כ ניחוש שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא נשאר רק אחד עם הבעל ולאו בכל זימנא בעל ת"ח. ולילטריך דוקא שלשה ת"ח למסור לו לדרך. ולרבה דאמר לקמן בעלה בעיר אין חוששין משום ייחוד ניחא דכאן שבעלה עמה אין חשש ייחוד. ואף שלפירש"י איסורא איכא בבעלה בעיר אפשר דבבעלה עמה ממש מודה רש"י ועכ"פ דלא בעינן עמו עוד ב' רק סגי בא': שם דידעי לאתרויי ביה. פירש"י להתרותו שאם יבא עליה אין המים בודקין וכן פי' להלן בנהוו עליה סהדי ושם אין מיושב כ"כ דקשה נ"ל סהדי כיון דהודיעוהו ואפילו באחד סגי דכיון שידעו שאין המים בודקין למה יביאנה לב"ד (וסברא כזו כתב בתוספי' הרא"ש פ' עגלה ערופה ע"ש) ואולי מפני הבושה שכבר ידוע בב"ד שבעירו שהוליכה לב"ד יביאנה שלא יודע שבא עליה בדרך או שירצה שב"ד יניחוהו לדור עמה במקום שלא יבדקוה המים. ולולי פירש"י אולי י"ל לאתרויי ביה ולאסהודי עליה שאינו נהלקותו אם יעבור ויבא עליה כדאיתא בסוטה (ע.) דהוי לאו גמור ועי' תוס' יבמות (יא:) מ"ש שם בזה אלא שקשה לפ"ז כיון דבכבר שצריך לאתרויי מאי הדר ומקשה לענין ג' ויצטרך לשנויי לאסהודי (לפירש"י דהאי לאתרויי אינו כ"א להודעה בעלמא ולא התראה ממש וא"ל לזה שנים א"כ ניחא דהדר דייק דליסגי בחד) ובסוטה דייק מאי קרא לענין דרך ומשני לאסהודי ואח"כ דייק נ"ל ת"ח ודייק לאתרויי וזה א"ש גם לפי מה שפי' גם בל"ז אינו כ"כ קושיא שדרך הש"ס להקשות כפי' ממשנה וברייתא אף אע"ג דכבר שני לה כמ"ש תוס' בכ"מ :

דף פא ע"א גמ' שמא יצטרך א' מהם להסתין וגי' רש"י לנקביו (דסתמא היינו גדולים כמ"ש מהרא"ש רפ"ג דערובין ועי' מ"ש בחי' ברכות כג: בזה בס"ד) וכ"פ בסוטה ובאמת לכאורה כיון דלהסתין א"צ להתרחק כ"כ ובבכורות (מד:) אמרי' משתינין מים בפני רבים (מי' התם דווקא בצריך לכך שלא ישהה וכמ"ש בליקוטי לא"ח ס"ג בזה בס"ד ע"ש) אבל משום גדולים צריך להרחיק מי' למ"ד פ' ברואה שיעור הרחקה כ"ז שאין רואה פירועו אבל לדידיה חזי ליה א"כ גם בזה הוי שמירה (וע"ש דמשני שמירתו בטהרות) אלא שי"ל דחיישינן שמא ילכו או האיש עם האשה וירחיקו עוד להלן שלא יוכל לראותם שמפנה שאע"פ שירגיש הליכתם כיון שלא יראה המעשה לא יחושו אבל אם הוא עמהם יוכל גם הוא לילך אחריהם למקום שילכו וגם י"ל דחיישינן שמא יהיה במקום כזה שלא יוכל לפנות בגלוי שיראה אותם רק יסתרו מעיניו כגון בין הגדרות וביער וכי"ב ועי' רי"ו שכתב בשם הרמ"ה שאם השני לילך עמו כשיצטרך נקביו מותר בשנים שהרי יכול לקחתו עמו וצ"ל שיקחנו עמו ויעמידנו להלוך לפניו אחורי הגדר וכי"ב ומשמע מלשון רי"ו שם דבהא דסוטה א"א ליקחנו שצריך לשמרה שלא תשאר האשה יחידית ואינו מובן וכי צריכין לשמרה שלא תברח (ולמה תברח הרי תפסיד כתובתה ומזונות ולא תוכל להנשא לאחר שתלך ומוטב לה לומר איני שותה ותפסיד כתובתה ויגרשה. אך אפשר כשיפא לה מלתא) ואפשר יצא לו זה להרמ"ה מעובדא דרב וריה"ג בהא דא"ל ר"י והא בכשרים ש"ד. והרי באורחא הוו אזלי ובעו תלתא (ודוחק לומר דהיו ג' (וכדאמרי' בב"ר שאדם חשוב לא יצא לדרך פחות משני אנשים עמו) רק לא מדכרו ליה משום כבודו דרב ורי"ש שלא היה אדם חשוב אבל מ"מ כשר היה אי איתא דבעינן כל הג' כשרים). לרב וש' גופיה ומזה הוכיח דהיה יכול לקחתו עמו אבל באמת אין זו הוכחה דהם יצאו לדרך בלא האשה רק פגעו בה דאזלא קמייתא. ובאותו זמן מועט היו יכולים להעמיד ע"ע שלא ילכו לנקביהם עד שיעבור מלפניהם ואין להם לסור מהתם לדרך אחרת מפני' כדאמר רב דל כרעך (כלומר לנטות לדרך אחרת מפניי) ולכן הקשה לו ר"י דכשרים תרי סגי: שם והא מר הוא דאמר בכשרים ש"ד. הו"ל להקשות ממתני' דמתייחדת עם שני אנשים אלא לכבודו לא א"ל רק בלשון למדתנו רבינו. או ניחא ליה להקשות מדידיה לומר שלא התמירו אחר המשנה לאסור בתרי כדאיתא בתדא"ר פי"ח ע"ש: שם ואין אוסרין על הייחוד. עי' בתוס' ולכאורה היה אפשר לפרש אוסרין בבתולה לאוסרה לכה"ג וכההיא דשלהי גיטין בעולה אין חוששין לה ע"ש וא"כ לא שייך בזה מעלת יוחסין. אלא שבתוס' חגיגה (דף יד:) כבתולה שעברה משמע דגם בזה שייך מעלת יוחסין ואסורה לר"י ע"ש: שם מר זוטרא מותיב לה אפסרא על כתפיה ומקרי ליה אל בני. אם הנוסחא מדוקדקת דהאפסרא מותיב לה פירושו על האשה שהיו שומעין סקול עליה היה מניח אפסר על כתפה ולא מלקה ממש ואפשר היינו כא"ח ושלא לתוציא לעז כו' דכאן בקול אף מר זוטרא דמלקה בייחוד ומכריז לא היה מלקה אותה והאפסר הוא שחושמין בו הבהמה שעסקי' רעים שלא תרוץ ותטה מן הדרך. והוא רמז ג"כ למ"ש ידע שור קונהו וחמור וגו' שממנו דרשו שלשי מכות רצועות של עגל וחמור למלקות ולו היה מלקי ומקרי ליה בשעת ההלקאה ואם הוא ע"ש וכ"ל מותיב ליה י"ל שלא היה מלקהו כלל רק עושה לו בזיון זה למיתב ליה אפסרא אכתפיה ולהקרותו כן : שם בעלה בעיר כו' ערש"י ותוס'. וי"ל דבבעלה עמה ממש מודה רש"י דאין חוששין כלל ליחוד ואפי' בחד ופריץ ובדרך בעלה משמרה (עמש"ל) וכמו אשתו משמרתו דמתני'. ולכאורה ק"ו הוא מעובד כוכבים דאמרי' בע"ז (כה:) דלא שייך ביה אשתו משמרתו. ואפ"ה אמרי' בסנהדרין (פג.) דנבעי' לא מפקרי (ואפי' מאן דפליג התם וס"ל נשג"ז מודה דהוא לא מפקר רק שנשמטת ממנו ומזנה) אלא לענין בעלה בעיר הוא שסובר רש"י דאיסורא איכא ואפשר יצא לו זה מלשון אין חוששין משום יחוד ולא אמר מותר להתייחד (וא"כ לפ"ז גם בפ"פ לר"ה דאמרי' בלשון זה נדייק כן לאסור לכתחלה אלא שלענין גייסי אהדדי יש מעלים יותר בפ"פ לר"ה כמש"ל אי"ה) וכן באנשים מבחוץ ונשים מבפנים והא ודאי ליתא מדאמר אביי אכן נעבד לחומרא משמע דלמ"ד אין חוששין לכתחלה נמי שרי. ולפרש"י נ"ל דהא דאין מלקין על היחוד היינו דוקא אותה אבל אותו מלקין דהא"ה תקשי לך נ"ל בעלה בעיר אין חוששין למלקות אפי' אינו בעיר כיון דהיא א"א אין מלקין גם אותו. ועי' מהרש"ל בח"ש ובי"ש. ויש סיוע לדעת רש"י מעובדא דאבא חלקי' בתענית (כג:) דא"ל לרבנן לא בדקיתו לי ופרש"י אם כשרין או פרוצין (וכלשון תלמוד שאינו בדוק בשבת קכז.) ולכן לא האמין להם אע"פ שהיו שנים או יותר. ואף שהוא בעלה היה עמה וכן ממ"ש בד"א דליליאה אורח קודם ופי' הטעם משום יחוד ועי' בב"ר ר"פ וירא והוא אחריו משום יחוד הרי אע"פ שבעלה בעיר חוששין ליחוד. ולפמ"ש שבבעלה עמה ממש מודה רש"י ז"ל דכאן שהוא בבית והן עמה בחוץ או להיפוך לא הוי כעמה ממש. ומעובדי דשלהי נדרים אין ראיה די"ל בשעת סתירה לא היה בעלה בעיר ובא פתאום. וכן י"ל הא דחשב סתירה אחר קינוי לר"א דאמר משקה ע"פ עצמו והרי כיון דהוא רואה הסתירה הרי בעלה בעיר אלא י"ל שהיא בסתירתה לא ידעה שהוא בעיר (ובל"ז י"ל אחר קינוי חמור טפי כדאמור לענין כמה ד"א שאין בהם משום יחוד בלא קינוי כמו אביה ואחיה וכיו"ב) : שם פ"פ לר"ה כו'. יש להסתפק אם פי' פתוח ממש שרואין העוברים לר"ה הנעשה שם או סגי בפתוח שאינו נעול (וכמו לענין סתירה ויחוד של דבר מכוער בירושלמי פ' המדיר שאמרו שם תרעא טריד סוטה מוגף צריכה פי' סתום ואינו נעול ופסקו שם הפוסקים לקולא) שיהיה יראים פן יכנס עליהם אחד מבני ר"ה פתאום וראשון עיקר : שם שאני כו' וגייסא ביה. הב"ש כתב דין זה גם לענין פ"פ לר"ה ומצאתי כדבריו ברי"ו בשם הרמ"ה. אבל בתוס' בשבת פ"ק (ט:) מבואר דכיון דהיה פ"פ לא היה פלטי בן ליש חושש ליחוד אע"ג דודאי גייסי אהדדי שנשאת לו בתורת נשואין ועי' בתה"ד. ודע דמוכח מכאן אע"ג דרב יוסף שגי נהור היה מ"מ הוי בעלה בעיר שהסומא מרגיש במה שנעשה בבית ועכי"ב בשבת (קכח:) ביושבת על המשבר סומא שמחללין שבת להדליק הנר לייתובי דעתה ומפני שמרגשת במעשה חברותיה בבית ע"ש במג"א. הב"י כתב סברת הרמב"ם דאשתו של א' מהם עמו מהני לכולם שכיון שהוא לא יתעא יהיה הוא שומר לכולם. ולכאורה לפ"ז הה"כ אשה שבעלה בעיר הרי היא נעשית שמירה מעולה לכולן. וא"כ דחוק בהא דאנשים מבפנים ונשים בחוץ שאטו ליכא חד מיניה שבעלה בעיר. וי"ל שזה תלוי בפי' סברא דנשים קלות שיתבאר להלן בס"ד אם פירושו שיבעול שניהן ולכן יחפו עליו כפרש"י א"כ קשה מבעלה בעיר כאן. אבל אם נפרש הטעם דדעתן קלות לשתוק א"כ אסור גם כה"ג וכן נראה דעת הרמב"ם והב"ש לא ביאר זה. מ"ש המ"מ ראיה לדעת רמב"ם דנשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין ליחוד מההיא דהוא ישן בין האנשים כו' י"ל דהא התם בעלה עמה ואשתו משמרתו (וא"ל כיון דאסור בתשמיש כה עדיין אינן שומרן וא"ז דא"כ תקשי לו בסוטה שאסורה לבעלה כמו שהקשיתי לעיל ד"ה ת"ח כו' וגם א"כ נ"ל הא דאשתו משמרתו דוקא באינה נדה שאסורה לו ועתוס' יומא יט:) וכ"מ את"ז בח"מ. ולעיקר דינו של הרמב"ם לדידן דבעינן כשרים דוקא א"כ אנשים הרבה מאי מהני הרי סתם אנשים אין כולן כשרין לדידן והרי איש א' עם נשים הרבה אסור וכאן גרוע יותר שאנשים הרבה עם נשים הרבה יכולין לבעול כ"א לאחת מהן (וא"ל לסברת רש"י שיבעול כולן) וכמו שהוליאוה עשרה במטה. ואפשר הרמב"ם כתב זה מסברא שאל"כ אלו"ם ואף ברה"ר ליתסר לעמוד אנשים ונשים לדידן. ושוב הוכרח לומר דברבים לא חיישינן ושיעור הרבים בזה לא פירש אי סגי בשלשה שהן רבים בכל מקום וכמ"ש בח"מ : שם שקבא דשתא רגלא. הערוך פי' לשון תבורה (וערש"י ובת"ד סי' קע"ז). וכ"ל סמך לפ"ז אהמקרא ממ"ש (ישעיה כ"ט) ספו (שנות) שנה על שנה חגים ינקפו שפי' ינקפו ג"כ לשון תבורה ונקוף ולומר שבחגים ורגלים הוא שעת הניקוף והתבורה (ותפסו חז"ל לשון ניקוף השייך ברגל ענין נופל על רגלים) : שם חזי דאת נורא כו' עדיפנא מינך. אפשר לא להתגאות אמר זה ח"ו אלא ללמד לרבנן דחזו הך עובדא שיש בכח האדם לגבר על יצרו אף בהתחבולות פיתוי של בשר כדרב עמרם דרמא קלא נורא בי עמרם וכי"ב. וכמ"ש רבינו הגאון מוהר"ח מוואלזין זצ"ל בספרו נפש החיים להוכיח מזה

שטוב

שטוב יותר לעשות בכדי להנצל מעבירה כשיצה"ר בוער בו כאש פתאום ולא להכניס עצמו לתחבולות שכליות להתווכח עמו פן בלב יגבר עליו ע"ש : שם נשויתיה לדמך תרתי מעי. שני מעות כסף הן השיעור הפחות שבשיווי דבר מה שיוצא מכלל ריקם וכד"מ ממה ששיערו חכמים בחגיגה מעות כסף שתים וכתיב שם לא יראו פני ריקם מכלל דבב' כסף יצא מכלל ריקם (מיהו שם צריך עוד מעה שליסית לראיה) : שם למימר כל יומא גירא בעינא כו'. בסוכה (לח.) אמרי' ברב אחא בר יעקב דהוי אמר בשעת נענועי הלולב גירא בעיניה כו' דלאו מילתא היא דילמא אתי לאגרויי ביה. ומ"מ ברב אחא בר יעקב גופיה לא איגרי כדקפיד כאן על ר"מ ופלימו שהן היו אומרים כן כל יומא אבל רא"בי לא אמר אלא בשעת המצוה דין גירא בעיניה כו' (והו"ל כדא"ל שטן לקמן לפלימו דלימא רחמנא יגער ביה כו' דה"נ קאמר דזכות המצוה יהיה כגירא בעיניה). גם י"ל דחסידותא דרא"בי היתה גדולה ביותר וכדאשכחן בפ"ק (כט:) שבעה אביי בחסידותו שיהרוג את המזיק (ע"ש בפרש"י). ואדר"מ דהכא י"ל שהיה זה לו לעונש על ענין ברוריה דביתהו פ"ק דע"ז (יח:) ע"ש בפרש"י. וי"ל מפני הך עובדא שהראה לו השטן לר"מ הוא שמכאן ולהלן היה זהיר ר"מ בנפשיה מאד ואמר להלן בסוגיין הזהרו בי מפני בתי : ע"ב גמ' שקא ומית. עפרש"י וי"ל לשון שקא כמו שגא נפל ביבמות (סג:) בפרש"י כפף ונפל מרוב צערו. וכן נראה שהוא גי' ערוך וע"כ לא הביא הך דהכא בערך שקא וגם מצאתי בערך נחר ב' הביא הגי' נחרו בי' נפל נקט נפשי' כשככי (וגם בע' שגא לא הוצרך להביא כיון שהביא שם ההוא דיבמות) : שם כמה שני דפריש ליה מינאי. פרש"י מחמת זקנה ומשמע דפסק תשמישו ובעל מטים שלום בבית כההוא דשבת (קנב.) רק כדאקשה ואמרה דהיא חרותה כו' בכח היצה"ר שנתעורר בו לאיסורא או לפי שעה חזר לנערותו. ולולי פרש"י י"ל שהוא פי' ממנה שמחלה לו ובזה הוכיחה שאין לו לירא מיצה"ר. אבל באמת לא פסק תשמישו מזקנה עדיין ולכן כדאקשטה ואלפה ותני' קמיה נתאוה לה וע"ש בתוספתא עפרש"י. ובערוך ע' חד הכליסי גרס חדוותא ולגי' זו י"ל שלא כזבה לו כי כוונתה היה לשון חדוה ושמחה וכמ"ש בשבת (שם) שמחת לב אשה ורצתה שישמחנה בדבר מצוה וגם היא רצתה לעורר השמחה בו ע"י קשיטה : שם רומנא דריש צוציתא. פי' רומנא בכ"מ הוא רמון ולא ידעתי איך פירש"י שבראש הדקל אי איתא דגרס כן ובעיקר הענין אפשר היה כוונתה בזה לטובה שמתוך בהיותו עסוק בקפילה תתבטל תאותו ואולי כן היה באמת כי לא נתפרש בגמ' שבא עליה והיה מצטער אותו צדיק רק על המחשבה ורצון לעשות איסור או אפשר רצתה ע"י כן לדעת אם באמת עדיין כחו בו וכאיש גבורתו : שם סליק וקיתיב בגוויה פרש"י להמית א"ע. ומשום שלשם כפרה היה עושה כן לא הוי מאבד עצמו לדעת. וכמ"ש בתוס' לכתובות (קג:) בשם רבינו קלונימוס וכן בחדושי מהרי"ט שם על ההוא כובס דנפל מאגרא ומית דלכפר עון חלול שבת עשה כן ע"ש. (ובהני עובדי דר' צדוק ודרב כהנא דלעיל ספ"ק (דף מ.) שם י"ל בפשיטות טפי דלהנצל שלא יעברו העבירה עשו כן ותייבין אפשר מדינא למימסר נפשיה ולא לעבור. ועי' רמב"ן פ' בן סורר ובר"ן פ"ב דפסחים. אבל כאן שכבר עברו הוא שיש להתעורר ע"ז כמ"ש) : שם מתייחד כו' אחותו ודר עם אמו ועם בתו. נ"ל דס"ל דהא דתנן במתני' מתייחד עם אמו ובתו היינו דר ומתייחד בקביעות קאמרי דכיון דתנן אפי' הגדילו זה ישן עמו בכסותו וזה ישן בכסותו דבכל עריות אסור למאי דלא קי"ל כר' פדת כמש"ל במתני' בס"ד א"כ כ"ש דדירה בקבע שרי הכי מסתברא ליה לרב אסי (ולכן לא תני במתני' דין יחוד אאותו משום דבדירת קבע מיירי וגם משום דבעי לסיים עלה הא דישן עמהן כו' דלא שייך רק באמו ובתו) ובע"כ מוכרחין אנו לומר כן דאל"כ רב אסי דאמר כמאן דליכא תנא דמיקל טפי ממתני'. וכן הא דא"ל שמואל אסור להתיחד כו' י"ל ג"כ דלהתיחד בקבע קאמר דהיינו דירה ולאפלוגי על סתירא דרב אסי דירה באמו ובתו קאתי. ותדע דאל"כ תקשה לשמואל בהא דאמר ואפילו עם בהמה כמאן אמר למלתיה דהא אפי' ר' יהודה דאוסר לקמן לרווק לרעות בהמה דוקא ברווק אסור אבל אינו רווק מודה דשרי וא"כ מאן תנא דפליג עליה דר"י ורבנן בזה (ואם נפרש דהא דאמרי' להלן אתר הא דנכשל אותו תלמיד בחמותו הוא סיומא דברייתא דר"מ ור"ט דמייתי לה לכתנאי דהוי א"ש אבל באמת לא משמע הלשון כן אלא הוא ציון על מלתיה דשמואל דאמר אפי' עם בהמה) אבל לפמ"ש י"ל דעם בהמה דקאמר שמואל היינו נמי להיות עומדת לפניו תמיד אלא שגמ' קשה דאי הוא בקביעות עם בהמה יותר מן הרועה ואפ"ה לא אסר ר"י אלא ברווק הלא"ה אפי' רועה שרי. וגם הני עובדי דאביי ודרב כהנא לאו דומה ליחוד בקביעות הוו ואפ"ה מייתי לה לאיסורא כדשמואל. ואולי לפמ"ש התוס' דמדת חסידות בעלמא נהגו הני אמוראי י"ל שבאמת לאו מדשמואל אתו עלה דאף לשמואל לא אסירי מדינא כיון שאינה קביעות וצ"ע : שם אביי מכלליה. עפרש"י ועמ"ש בחי' לברכות פ' הרואה (סב.) בס"ד : שם אין מתייחד עמהן אלא בעדים בעדים אין כו'. לשון בעדים משמע פשטי' בשני עדים (ואפשר כשרים בעינן לאפוקי קרובים ופסולי עדות) וה"ז מכוון לדברי התדא"ר פי"ח שהביא הגר"א ז"ל בבאוריו לאה"ע סכ"ב סק"ט שאין הלכה כמתני' דמתיחדת אשה עם ב' אנשים שאם יבא עליה א' אין כאן עדות שלימה אלא צריך שלשה ע"ש. והגר"א ז"ל כתב שם דש"ס דידן חלוק עליו ותידוש שלא הזכיר מהברייתא הזו כלום : שם שקליה לבת ברתיה כו'. עי' בר"ן שנמגם אם בת בתו דינו כבתו לענין הא דתנן במתני' דר וישן עם בתו ועי' בח"מ וב"ש בזה. ולענ"ד יש לפשוט הדבר בבור מברייתא דמס' שמחות פי"ג דכל הישן עמו בחייו נקבר עמו במותו ולפי גי' הרמב"ן ז"ל בתה"א (ענין הקבורה ל"ה כ' בדט"ז) והובא בטוש"ע י"ד סי' שס"ב דמפרש בה ברישא האשה נקברת עם בנה הקטן ועם בן בנה קטן ומסיים ע"ז זה הכלל כל הישן עמו בחייו נקבר עמו במותו א"כ מבואר שדין בן בנה כבנה בזה וה"ה בת בתו כבתו דשקולין הן ויבואו שניהם :

דף פב ע"א גמ' ר"י א' [וכו'] לא ישנו שני רווקים בטלית א'. מפני שאמרו פ"ב דסנהדרין (כ.) שבדורו של ר' יהודה היו ששה ת"ח מתכסים בטלית א' ועוסקין בתורה לכן הוצרך ר"י להזהיר שלא ייסבו שנים בטלית א' (ובשלשה י"ל דשרי ולדברי ראב"ד דבלילה ביחוד נשים בעינן ג' אפשר כאן בעינן ד') ובפסחים (נא.) רוחצין פרש"י הטעם משום מ"ז ואפשר כתב כן לפי ס"ד ולומר דהיינו דמקשין ע"ז רוחצין אמאי והא לא נחשדו ואף ר"י לא אסר אלא ברווקין אבל למסקנא מפרש"י דגזרו אטו בעל אחותו ופרש"י משום הרהורא ולא משום מ"ז ועמ"ש בס"ד בחי' ברכות פ"ג (כד.) בזה : שם אילימא משום ינוקי כו' אלא רווק כו' אשה משום אבהתא כו'. מדמסיים כאן במסקנא באשה נמי משום אבהתא משמע קצת דמעיקרא כי ס"ד משום ינוקי אסיפא נמי באשה הני ס"ד לומר כן וכינוקי שהן בני ט' שנה ויום א' שביאתן ביאה ומיישי' בהו שתביאן על עצמה (וכן ברישא דרווק למאי דס"ד משום ינוקי נ"ל כן למאי דקי"ל כמ"ד בסנהדרין (נד:) שבא על קטן פחות מבן ט' פטור) רק דלמסקנא דמפרשי' רישא דרווק משום אמהתא דינוקי מסיק נמי לפרושי סיפא דאשה משום אבהתא ולא משום ינוקי ולומר דאסור אפי' בינוקי פחותים מבן ט' (וסתמא אשה כי מלמדת סופרים היינו קטני קטנים שמלמדתן צורת אותיות אבל למוד תורה מקרא וכ"ש בן ט' ומעלה שבן י' למשנה אין דרך שתהא אשה יודעת ללמד כיון שאסור ללמדה דכאילו מלמדה תפלות : שם משום אמהתא דינוקי. שדרכן היה שהנשים ממטי בניי' לבי כנישתא וכדפרש"י בסוטה (כב.) אההוא דאקרויי בניי' לבי כנישתא דהיינו שמביאות אותן לשם וצ"ל דהינוקי עצמן לא חשיבי שומרים דחיישי' שכיון שיהיו גייסי אהדדי ילכו למקום שאין הינוקי שם (עי' באה"ע סכ"ב סק"י בח"מ) או י"ל הואיל ואימת רבן עליהן לא חשיבי שומרים לרבן כמתני' ולא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים כ"ה בירושל' ובר"ף : שם ויתפלל למי שהעושר שלו כו'. עי' נדה (ע:) ומס' כלה ספ"א : שם חיה ועוף שיש להם אומנות. לא קתני בהמה דבהמה סתמא מזונותיה על האדם שהן לתשמישו של אדם (וע"ז נקרא שמן בהמה שבהן הוא שמשתמש האדם לרוב) : שם תמר גמל כו' ליסטים. מיהו מודה נמי בעסקיו עם הנשים דאסור ללמד בנו לכתחלה דמפרשי' להו בגמ' כגון הגורפים כו'. ובאדר"ן ס"פ ל"ו תני ז' אלמלע"ה לבלר וסופר (אין נראה לפרש סופר מלמד תינוקות אלא סופר הוא סופרי דדיינין (עי' שבת ק' ולבלר היינו כותבי סתו"ם ומפני שאין זהירין במלאכתן מלאכת שמים ויכולין להחריב כו' עי' ערכין (יג.) והנחומא ר"פ בראשית) וטוב שברופא ודיין לעירו (י"ל דיין בעיר שנולד ודר בה מעודו שיש לו שם מכירין ואוהבין שיבא לידי משא פנים בדין להם) וקוסם (הגר"א הגיה חנוני ויותר נראה שצ"ל וקונס ופי' ממונה על דיני קנסות ע"פ שני דייני גזירות וזה דבר התלוי באומד הדעת ובקל יוכל לבא לידי הטייה או נ"ל שוטר והיינו שוטרי הדיינין) חזן וטבח והתם כולן מיני אומניות של צבור קתני (ומיושב לגירסאות שכתבתי אבל לגי' הגר"א חנוני אין מיושב) ולכן לא תני התם דהכא והכא דהתם : שם ר"א מכמו החמרין כו' הגמלין כו' הספנין כו'. עי' בתוס' נדה (יד.) ד"ה רוכבי (הסוי) : שם כל שעסקיו כו' כגון כו'. בתוספתא דמכלתין וכן בתדא"ר פי"ח תני בהדי' חייטין (ועי' בפסחים (קיג:) דסנדלרים אושכפי עבדי מסאני לנשים ע"ש) ולגי' זו ודאי קשיא קושית תוס' רי"ד אהא דמחטא דתלמיותא דלקמן שהרי התופר עסקו עם הנשים. ומה שפי' הוא ז"ל מלאכת עשיית המחטין (אף שקצת סמך יש לפי' ממ"ש בירושלמי פ' תפלת השחר דר"ג אשכחיה לר' יהושע עבד מחטין) לכאורה אינה כ"כ אומנות קלה דהיינו פחמי (ובש"ס דידן בברכות שם קרי לר' יהושע פחמי ע"ש). ואולי י"ל מחטא דתלמיותא הוא תפירה קלה שאין הנשים הולכין אצלו שהן עצמן רובן יודעין מלאכה זו מה צריכה להן רק היא מלאכה לאנשים שאינן יכולין לעסוק בה בעצמה : שם אין מעמידין מהן לא מלך כו'. בתדא"ז פט"ז גרס נמי נשיא ולא דבר שיש בו שררה לצבור ולא אפוטרופוס ליתומים (עי' ספ"ג דפסחים בע"ה) ר' יוסי אומר פסולין לעדות דשבג"א אין נושאין מהן נשים לכהונה : שם מהלך על לידו. היינו כדתניא בשלהי מס' ד"א רבה שנטרו לגדדין (פי' מטה לתיו לגדדין) ס"ז מגסי הרוח : תוס' ד"ה לא כו' אפי' אשתו עמו כו' רוכל איכא השתא טפי. אין הסברא מובנת כ"כ כיון דאשתו עמו ממש והיא משמרתו וא"כ אפי' רוכל נמי (ואדרבה כיון שיודעת פגעי'. רוכל כי רבים היו כדאיתא ביבמות (סג:) תשא משמרתו ביותר) ולכאורה יותר היה נכון לומר אפי' בעלה בעיר (לפי' תוס' לעיל דשרי לכתחלה) דמשום דאימתה בעל עליה אין חוששין ליחוד ולכן ברוכל שמלאכתו עם הנשים ואף אם ימצאנו בעלה אצלה שוהה הרבה אין יראה (ולפן יבא בשעת הרגל דבר לא חיישא כ"כ דסוברת כשתשמע קול רגליו נכנס בש"כ יתפרשו זה מזה) : ע"ב גמ' צבי קיין. שהצבי עינו פתוחה כשישן כדאי' שלהי שה"ר לכן יכול הוא בטוב להיות קיין שצריך לשומרן מהגנבים ומחיות ועופות והארי בגבורת כחו ראוי להיות סבל שכחו גדול לסבול משא כבד והשועל פקח שבחיות חריף לרמאות היה מסוגל להיות חנוני שמלאכתו לרמות ולהונות כמו שפרש"י במתני'. ובתוספתא וירושלמי מוסיף זאב מוכר קדרות שהזאב אינו מסוגל למלאכה דקחשיב היה מסוגל עכ"פ למכור קדרות שהוא אומנות פשוטה ואף הטפש ראוי לה : שם אחרית ותקוה בזקנותו. ז"ש ספ"ב דברכות ותצליח סופינו אחרית ותקוה :

הגהות בהרא"ש

פרק א סי' א בשוה כסף. עי' ר"ן לענין קרקע שבעלה דלא מקשי' יציאה להויה דרק קידושי שטר אבל קידושי כסף לא איתקוש ע"ש. וכ"ה מבואר בדברי הירוש' שהביא הר"ן ר"פ האומר לענין מקודשת לי [לאחר] ל' יום ותמהני שלא הביאו הר"ן ז"ל כאן לראיה : שם אי לא באדם חשוב כו' דא"ל משום דלא פסיקא ליה כו'. וק"ל למה שהבינו הראשונים ז"ל דנתנה היא ואמר הוא דאיכא למידק מדיוקא דברייתא היינו ההיא דהילך מנה ואקדש אני לך דלקמן א"כ תיקשי לן לרבא דאיבעי' ליה הא התם ומשמע ודאי אפי' באדם חשוב מבעי"ל אי מהני. וכן איפכא אפי' אינו חשוב אפשר הוו קדושין. מאי קמבע"ל תפשוט מברייתא והיינו דס"ד דמדין אגב קבעי לה ע"ש בגמ' (ואי הוו קדושין א"א לשנויי נמי כלישנא קמא דש"ס דנעשה כו'). ודוחק לומר דמבע"ל אי אמרי' דודאי אינן קדושין ואמרי' נעשה וכדעת רי"ף או תנא מספקא ליה בהא נמי וכדעת בה"ג ותוס'. ועוד דא"כ פשיטותיה דר"פ באדם חשוב מקודשת נמי נימא דקידושי ספק הן ובשאר כל אדם ודאי אינה מקודשת וכך היה נלענ"ד דהך נתנה היא ואמר הוא דדייקי' מהכא והיינו נתנה היא לו שהם והוא אמר הרי את מקודשת לי. והיא דהתם היינו כשנתנה היא לו במתנה ואח"כ אמר לה הוא הרי את מקודשת בהנאה שלך בזה שקיבלתי ממך המתנה : שם חיישינן מדרבנן. בש"ס אי' ספקא הוי והרי"ף שהשמיטו נראה דס"ל לאו ספק ממש (ואין נראה לומר שיהא ספק לתנא כמ"ש התוס' פ' הזרוע) אלא לקידושין דרבנן קרי ספק דתשאה דרבנן בעלמא הוא. והר"ן כ' דלשון ספק לא משמע כן. ותימה דהא ספק קידושין וספק גירושין דמתני' דפ' ד' אחין כולהו כה"ג הן כתב בכ"י ואין עליו עדים וכו' ואולי הר"ן כלשון הש"ס קאמר. ולקמן (יב.) הביא דקידושי ספק דשמואל פי' הפוסקים ג"כ כן. מיהו שם ג"כ הרגיש הר"ן בזה ופי' כדברי הרמב"ם מחמת זה דספק ממש הוי (ואולי יש לפרש דהאי חיישי' מדרבנן הש"ס מסיים לה דכיון דאיכא תרי לישני לל"ק אמרי' נעשה ואינה מקודשת ודאי ולל"ב ספקא הוי ממש א"כ מדינא לא הו"ל למיחש דהו"ל כעין ס"ס. ותו דאיכא חזקת פנויה כמ"ש הר"ן אלא דמדרבנן חיישי' להחמיר כספקי' דל"ב וה"ט שהשמיט הרי"ף הא דספקא הוי. ולא כתב רק מסקנא דגמ') : שם ובשביל אמירתה לא גרע. והא דלא חשבי' אמירתה כמדברת עמו בענין הקידושין ותתקדש בשתיקתו. עי' בר"ן לקמן אהא דסי' ו' וכמש"ל בס"ד : סי' ב וכן בכל הלשונות [של אירוסין] שבכ"מ כו'. משמע דס"ל חרופתי ביהודה דוקא וכדעת הר"ן ודלא כהרמב"ם ע"ש : שם אבל הני לישני כו' לאו כל כמיניה כו'. אם כוונת הרא"ש על כל הני אפי' לא ידיעי לכל וכמו זקוקתי ולקוחתי כיון דקי"ל לדינא דהוי לי קדושין לאו כל כמיניה למימר לא ידעינן. צ"ע א"כ מאי פריך הש"ס אהני דמבע"ל אי בשאינה מדברת מנא ידעה הא אי פשיטא לן דהוי קדושין לא משגחינן בהא דלא ידעי ושפיר קמבע"ל (ודוחק לומר דכיון דלדידן מבע"ל א"כ אפי' איפשט מ"מ לא ידיעי כ"כ דא"כ לקוחתי דאיבעיא לן ואיפשיטא כו') ובלא"ה אין הסברא נותנת לזה כלל דאי לדידן פשיטא לן אטו כ"ע נמי דינא גמירי (וכן נ"ל על תשו' מהר"ם במרדכי ספ"ב על לשון אהובתי ע"ש). ואולי הרא"ש נמי דוקא הברורין לכל אדם קאמרי (וכמו לי קדושין שכ' הריטב"א דמסתמא ידוע לכל) וכן דעת הר"ן דבלשונות שאין ידועין לכל בעינן מדבר עמה על עסקי קדושין או שאמרה שידעה ולשם קדושין קבלתיה אבל אי אמרה דלא ידעה מהימנא ואינו קדושין. וכ"כ ביאר הר"ן ר"פ האומר שנאמנין לומר לא נתכוונו שנינו לדבר אחד אלא זה לראשון וזה לשני ע"ש (וכן פירש"י בפ"ב (נג:) ד"ה ותדא כו' לענין לאומרא ע"ש). ועל דין זה של הר"ן פ' האומר הסכים הרא"ש ג"כ שם סי' י"ג ואע"ג דשם סי' ד' ס"ל להרא"ש שאין נאמן להפקיע הקידושין דחיישי' שיתחרט נ"ל דבכל הני כיון דחזקה מסתמא כן הוא (ואפשר אם לא אמרה כלום ומתה נמי לא הוו קדושין דמחזקינן דלא הבינה לשונות אלו ומותר בקרובותיה) נאמנין להקל ועמש"ש בס"ד וצ"ע : סימן ג והוא שעסוקין באותו ענין. כלומר אבל מענ"ע באותו ענין לא וכרבי לגבי רשב"א וכ"פ ריא"ז והר"ן וש"פ אבל מתשו' מהר"ם במרדכי ס"פ שם נראה דס"ל דהלכה כרשב"א וצ"ע ע"ש : סימן ה ואפי' הלוה לה [מעות] מיד ועדיין הן בעין כו'. לקמן פ"ב ס"י היא פלוגתא דת"ק ורשב"א משום ר"מ אי אמרי' כשיש ממנה בעין ש"פ דמקודשת משום שניתנה לחזרה וקי"ל כת"ק שם : שם תדע כו' והאיך קונה כו'. והר"ן לקמן אשהיא דש"ס כי דהרי"ף ורמב"ם פסקו מההיא דיש דמים כו' דבמכר קנה בהלואה. וע"כ השמיטו ברייתא דלקמן פ"ב ס"י שהביאה הרא"ש לטעמיה : שם וה"ה לענין קדושין. והר"ן כ' דלענין קדושין (חיישי') שמ"מ דעתה הממון. ולא על הש"ס קאמר דלוקמי אביי בהכי דהא אביי נקט אבל אסור לעשות כן מפני הערמת ריבית מיירי ודאי באחרות זימנא דבמחילת מלוה היתר גמור עריא"ז. וה"ט דלא משכח לה הש"ס אלא באחרות לה זימנא. מיהו י"ל דאביי גופיה לרבותא קמ"ל דאפי' בהנאת ארוחת זמן עדיף טפי מבגוף המלוה (וכמו שתמה הרמב"ם באמת וכו' ע"ז שהן דברים שא"א לשומען) : סימן ו לפי שאין אשה כו' לפיכך אפקעוהו כו'. וגי' הגאונים גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין וע"פ גי' זו פי' ריא"ז דלא צריכה גט והיינו דרב אסי נקט לבר מאשה כלומר דלא קני וצריך קדושין אחרים לקנותה קנין גמור ולא קאמר אינה מקודשת. ולעיל בריש פרקין כ' ריא"ז לחלוק על זקנו שכתב לפי דעתו דיכולה לפסוק הכנף שקונין בו לק"ס (והר"ן כאן חולק ע"ז ע"ש) וכתב הוא דמ"מ הואיל והזכיר לשון חליפין אינה מקודשת. וכ"ל ג"כ שטעמו מהך דהכא דגזרינן אפי' במתנה ע"מ להחזיר משום חליפין וכ"ש בהא (וצ"ע על ר' ישעיה הראשון האיך התלימו לקדושין גמורין) ולפ"ז אינה מקודשת לחומרא קאמר אבל מ"מ צריכה גט לפי דעתו ז"ל כאן : שם ובשנתן המנה לפלוני אמר כו'. ער"ן שהביא דעת י"א דאפי' לא אמר הו"ל כמדברת עמו על עסקי קדושין ונתן לה קדושין. ודחה הוא דא"כ כל נתן הוא ואמרה היא נימא הכי והעלה דדוקא היה הוא מדבר עמה מהני אבל היתה היא מדברת עמו כדהכא לא מהני וספקא הוי דמ"מ על ידה נגמר הקיחה. והנה אע"ג דלשון מדבר עמה משמע כן אינה הכרע דאורחא דמילתא נקט דהוא המדבר (ותו בגט ודאי כיון דבדידיה תליא ולא בדידה מסתמא הוא המדבר) וממילא ידענא דכיון דבעינן מדבר עמה מה לי הוא מדבר עמה או היא עמו כולה חדא מלתא הן וכ"ש בקדושין דבעינן דעת שניהם. וכ"ש לדעת המרדכי דאפי' לשון עמה לאו דוקא ואפי' מדבר עם אחרים בפניה הגי הה"נ לשון מדבר עמה לאו דוקא וה"ה היא מדברת עמו או עם אחרים בפניו הגי וקושית הר"ן ז"ל מנתן הוא ואמרה היא אינה מכרעת דהני דודאי לאו באמרה אחר נתינה קאי (ואע"פ שגם בזה אין דינו ז"ל מוכרח ועי' רא"ש לקמן סי' י"ב שכתב דמדינא אי קיבלה בשתיקה הרי הן שלה במתנה וה"ר וההיא דשבועת העדות (לד:) ואין זה ראיה מכרחת דהתם באמר דידי שקלי והיינו שהיה חייב לו וכי"ב בלשון זה בכל מקום בש"ס אבל אם נתן לו בשתיקה בפני עדים וזה טוען מתנה נתן לי אין לנו ראיה מזה אי לא משום מיגו דאי בעי אמר דידי שקלי שהיה חייב לי וההיא דהכנסי פקדון ודאי אין ראיה מכרחת שהרי אמר לה תחלה לשם פקדון ואדעתא דהכי קבלתו בשעת מתן מעות ולאו כ"ש הוא הך דהכא מפקדון) מ"מ באמרה בשעת נתינה קאי ולא חשבינן לה מדבר עמה שפירושו קודם הנתינה וזו שבאה דבורה והנתינה כאחת. יפה כתב הי"א דנמצא שבאמירתה נגמרו הקדושין והיינו כי הלקח ולא כי תקח אבל כאן שאמרה קודם הנתינה אי נקטינן שאין לחלק בין ידבר עמה או מדברת עמו כמש"ל ודאי הכא נמי הו"ל מדברת עמו וא"צ שיאמר בשעת נתינה כלום : סימן ז ואת"ל כל ביומיה מונח והולך הוא. הר"ן פי' דלשון ביומיה לאו דוקא אלא כלומר בסתם אבל אם פי' ואמר תגייך בבקר ותגייך בערב היינו כלמחר והוא בכלל הבעי'. וע"כ לדבריו לאו דוקא בערב ובבקר קא ממעט אלא מיד ממש בעינן והיינו בסתם אבל פי' ואמר תגייך כעת ותגייך לאחר שעה (ומסתברא לאחר כ"ד) היינו כלמחר. וקשה א"כ למה נקט כלל לשון ביומיה הול"ל ואת"ל כל מיד מונח והולך הוא ובבעי' הו"מ למינקט למחר לרבותא כמ"ש הר"ן : שם או דלמא ה"ק קידושי נתחלו האידנא ולא נגמרו עד למחר. ומשמע לפ"ז אם בא אחר וקדשה היום מקודשת לשני כמו התקדשי לאחר ל' יום דרפ"ג ויש לחלק וצ"ע : שם ונראה דבכאן אאל"כ כו'. והר"ן תי' דהכא נמי איכא ידיעותא בהא דשני תגייך בפרוטה דל"ל מונח והולך הוא וא"כ למה הזכיר שני תגייך אם לא לקדשה לתגאין. ועדיין אין מחוור דלו יהא שכוונתו שתתקדש לתגאין מ"מ הא ליכא שיורא ולא גרע מההיא דמונח והולך וגם א"כ כי מסיים הש"ס או דלמא אין מתקדשת לתגאין כלל משמע לשון כלל בהך בתרייתא עדיפא מכולהו קמייתא ואפ"ה מבע"ל וכדברי הרא"ש והראב"ד ורשב"א ואי קשיא דא"כ הו"ל למיבעיא להך ברישא ולומר את"ל הכא לאו לתגאין הוא תגייך בתאי פרוטה ותגייך בתאי פרוטה מאי הא פסקה כו' י"ל דהיינו ראיית הראב"ד דמסדר לה הש"ס באחרונה כי היכי דנדע דהאי את"ל לאו פשיטותא הוא ויהא מכאן ראיה לדעת גאונים ז"ל דבכל דוכתא את"ל פשיטותא הוא : שם שתי בנותיך לשני בני. פי' הר"ן [בשם] התוס' בשוייה שליח לאביו ונקט באב משום נד שבעי' דבתר נותן אזלינן ולפמ"ש התוס' דבתר נותן ל"ד נ"ל דנקט אב כאורחא דמילתא : סי' ח דלא תימא היינו כרבה דא"ד דבכל דהו כו'. לאיכא דאמרי נמי אמרי' בכ"ד דבשוו כ' נמי פליג רבה דאל"ה הו"ל בכל דהו פליגי (וכן מוכח מסייעתיה דר' יוסף מעגל. ופי' התוס' דהיא סייעתא לל"ק דאי נימא דלל"ב לא פליגי כלל בשוו כ' א"כ נצטרך לומר דלל"ב לא אמרה ר"י מעולם לראיה זו אבל סייעתא קמייתא דתבואה וכלים א"ש לב' הלשונות). ולענ"ד אי אתינן למידק מידי מהא דאמרי' בהדיא שיראי ל"ל שומא מסתברא טפי לומר דלמעוטי מידי אחרינא דלא בקיאה בשומתא וסברא דאפי' פרוטה לא שוי דבהא לא סמכה דעתה ומודי בה רבה אבל שיראי וכי"ב אף מי שאין בקי בשומא ידע שעכ"פ מידי שוי פרוטה לא יצאו (ואע"פ שהר"ן כתב לקמן מברייתא דמגל דאי אמרה לדידי שוית פרוטה מצי' לקבל אפי' אינו ש"פ היינו בדאמרה בפירוש אבל מסתמא לא סמכה דעתה). ולפ"ז הנהו עובדי דזוודא דאגרדי ודכותלא דיתבי וקא מטערו אי שוו פרוטה ומשמע דאי איכא מקודשת נ"ל דכיון דשיימוה אח"כ ושויא פרוטה מקודשת וכעין מ"ש הר"ן אליביה דר"י לדעת הרמב"ם ודלא כפירש"י. ואולי מספיקא י"ל דלהכי פירש הש"ס להדיא שיראי ל"ל שומא ולא אמר הלכה כרבא דלא ניטעי ביה רבה לרבא אבל כדרב נחמן ור"א ליכא למיטעי. עי' בר"ן שנסתפק בלא שויא פרוטה ודרכה להתייקר בו אי מהני כמו בפ"ב וכתב דאם אין העדים יודעין שדרכה להתייקר בו ודאי אינה מקודשת דהו"ל כמקדש בלא עדים כלומר כיון דמדינא ולכ"ע לית בה ש"פ ולא מקדשא וצריך לחלק בההיא דריש מכלתין שכתב הר"ן שאם אומרת שהבינה ל' הקדושין מקודשת ודאי ומשמע נמי דמסתמא נהי דקי"ל דהוו לשון קדושין מ"מ סתם נשים אין יודעין פירושן ל' קדושין וא"כ כי אמרה נמי שידעה דהו"ל קידושין בלא עדים דהתם תלוי בפירושה וכיון דלדידן קי"ל דהוי ל' קדושין שפיר הוי בעדים אבל כאן שעצם הקדושין אין בהן ש"פ ותשבי' ליה בלא עדים (ועי' לקמן ר"פ האומר בר"ן מ"ש בשם הרשב"א בהכמין עדים אחורי הגדר לענין קדושין) : שם לכאורה היה נראה לישניה דרב יוסף דוקא איתתא לא בקיאה בשומא. אבל אב שקיבל קדושין לבתו מודה ר"י וכ"מ נמי לדידן לדעת ר"פ והרמב"ם אלא דלכאורה מדמייתי רב יוסף סייעתא מעגל דלאו באשה קאי משמע דאין לחלק וצ"ע. ולדעת הרמב"ם דטעמא דשיראי משום שאשה מתמדתן א"כ י"ל דבאב אפי' בשיראי מודה רבה : סימן ט או אפי' מנה סתם והיה מונח והולך. הרא"ש פסק כשתי האוקימתות (ומשמע שהיה מפרש כן ל' הרי"ף) והר"ן מפרש בדעת הרי"ף שפוסק כל"ק דסתמא דהש"ס ודלא כרב אשי וק"ל דלישנא דתוספתא דתני ברישא הא במנה זו ואח"כ מנה סתם לא משמע לפרושי כל"ק דהש"ס דפירושא קא מפרש וא"כ כיון שהביא הרי"ף התוספתא משמע כרב אשי ס"ל : שם ואח"כ תבעו זא"ז וקידשו. פי' הר"ן ונתן לה דינר כלומר ע"ד שישלים לה השאר ומהולקין בסך השלמה ואפשר אם נתן לה מנה סתם והיא טוענת שהוא ע"ד שישלים כי אמר לה במאתים והוא אומר שבמנה גמרו אה"נ דהוא נאמן דכיון דקיבלה בשתיקה ולא פירשו שישלים ע"כ נתרצה היא לדבריו וצ"ע : סימן י ואז יחול השעבוד על המשכון כיון שנתחייב לו כו'. לטעם זה א"ש מה שנוהגין ליתן משכון לפדיון הבן ולא אמרי' דה' סלעים אין כאן ומשכון אין כאן דכיון דנתחייב כבר לכהן יחול שעבוד המשכון ויצא ידי נתינה וכן לטעם ב' שכתב הרא"ש דאם א"ל תזכה בגוף החפץ מהני י"ל דכן נוהגין בפס"ב. והר"ן בשם הרמב"ן נראה חולק על סברא שני' של הרא"ש (שהביא הוא בשם הראב"ד) ואע"ג דנקט בלישניה קדושין דאגוד בעל בכסף והיה מקום לומר דבצידי אחרינא מהני מ"מ מעבד ואמתא דר"ה בר אבין מוכח דל"ש ועל דין הראשון דנתחייב לו כבר אפשר אין הרמב"ן חולק : שם וכ"מ לקמן פ"ב כו' ומ"ש ממשכון אחרים בשעת הלואה כו'. ואע"ג דבמשכון דידה מסיק הרא"ש דאפי' בשעת הלואה מקודשת ואם אפשר לחלק איזו חילוק ביניהם א"כ אף במשכון דאחרים לא ליהוי. והריא"ז פסק דאף משכון דידה דוקא שלא בשעת הלואתו (ואע"ג דמיעוד מייתי' לה והתם בשעת הלואתו עכצ"ל דלאו לגמרי מדמינן לה ליעוד וכמ"ש הרא"ש לקמן סכ"ו לחלק בענין לא החזיר המשכון. וכן י"ל לענין בשעת הלואתו דהתם משכון גופה אף שלא בשעת הלואתו מהני וצ"ע). והר"ן פ' האיש מקדש דהא הך דשירים ונזמים משום דמעיקרא לאו בתורת משכון אתי לידה ע"ש : סימן יא תנהו לפלוני כו'. הר"ן נדחק לומר בצריכותא דהבא ופלוני ואביך נ"ל. ולי נראה נכון בס"ד דמ"ד אביך לא סמכה דעתה דלישווי' שליח לקבלם לה כדאמרי' לקמן (מה:) דלא חציף איניש לשווי אבוה שליח (וע"ש בר"ן ובתוס' (נט.) ד"ה לקדושי כו') וסברה דודאי לא יתרצה לומר לאביו שיקבלם לה קמ"ל דכיון דהיא אומרת זה ולא הוא סמכה דעתה שיאמר כן בשמה לאביו לקבלם לה. (ולפ"ז ל"ק דא"כ הו"מ בש"ס לאצרכינו לאבא ופלוני איפכא דס"ד אבא לא חציף איניש לשויי' אבוה שליח דו"א דבדידה לא שייך זה דכיון דאשה לא קים לה ביוחסין כדלקמן (עט.) דרך הוא שסומכת על אביה וכשהיא קטנה ונערה אביה מקבל קדושיה דווקא לאבוה בכרי' אמרי' לא חציף לשוייה שליח : סימן יב וק' מההיא דהספינה כו'. והר"ן יישב דמבע"ל דילמא הכא איהו נמי ניחא לה כו'. וצ"ע דלא מצי' הך סברא כ"א בדדיך ומשמע מדברי הר"ן דדוקא בקידושין תי' כן לפרש"י אבל בגט בחצר של שניהם פשיטא ליה (ובתוס' רי"ד כאן כתב לענין גט אם אמרה תנה על סלע שלי מהני וצ"ע בגט נ"ל אמרה דידה הא אם זרק שלא מדעתה בסלע שלה מקודשת ואפשר דאינה משתמרת ולהכי אתיא עלה מטעם קבלה דידה וג"ז צ"ע דא"כ הא ונתן בידה בעינן) : שם מאחר שכבר כו' יכולה היא שתאמר כו'. הוצרך להדש הכא טעמא דמתנה כי למימי אליבא דכ"ע אפי'

אליבי'

אליבי' דר"ס בריה דר"י לקמן סי' י"ט דפריך היכא דאתי לידה בתורת קדושין אי לא ניחא לה תהדרינהו להכי פי'
כאן דכיון שגילתה דעתה שאינה רוצה להתקדש ואעפ"כ זרק יכולה לומר מתנה הוא (ומשמע קצת דבריו הא
בשתיקה לגמרי לא הוי' מתנה עמש"ל ס"ו ע"ד הר"ן בזה) אבל לרב אחאי דהתם כאן נמי י"ל דסברה אי שדינה
להו מחייבנא ומיהו אפשר הכא דאמרה לו תחלה תנה ע"ג הסלע כ"ע דינא גמירי דמלי למשדינהו : סימן יב ואפי'
עני הסמוך עליה דא"ל כי היכי כו'. הר"ן נדחק ליתן טעם מ"ט בכלב רץ אחריה דאמרי' נמי דמדאורייתא
מחייב לאצולה ואפ"ה מיבעיא ליה דילמא מיקדשא ותי' דילמא משום דהצלה דגופא חשיב טפי גמרי' ומקני' נפשה.
ולענ"ד בלא"ה לא קשיא דהתם בכלב רץ אחריה נהי דמחייב לאצולה אבל בממונו נהי דאמרי' פ' בן סורר (עג.)
דמחייב למיטרח ולאגורי לאצולים מ"מ פי' הרא"ש שם ס"ב שחבירו חייב לשלם לו מה שהוציא (אך קצת משמע
ל' הרא"ש שם שאם אין לחבירו במה לשלם חייב להוציא ממונו להצילו וי"ל) וא"כ הכא נמי להכי קמבע"ל
דמ"מ איכא הנאה וגמרה ומקני' נפשה או דילמא כיון דמחייב לאצולה אפי' חייבת להחזיר לו דמיו הו"ל כתנהו
לכלב שאינו שלה (שאפי' לפ"ד הרמב"ן שהביא הר"ן שאם נתנה לכלב על פיה חייבת לשלם מ"מ אי לא אמרה
ואקדש אני לך אינה מקודשת) ועי' ריטב"א כאן. ולפ"ז אף לפי מה שנחלקו הרא"ש והרשב"א ע"ד הרמב"ן
להלן בסמוך בתן ככר לכלב ואקדש אני לך. מ"מ בכלב רץ אחרי' ואמרה לו תן ככר לכלב ואקדש אני לך
כיון דחיובא מחייבא לשלם לו ודאי מקודשת. (ואפילו בעני דפשיטא לן דאפי' סמוך עלי' אינה מקודשת.
מ"מ בתן ככר לעני הסמוך עלי ואקדש אני לך פשיטא להו ז"ל דמקודשת והרי מטיא הנאה לידה נכון וכן בס"ד :
סי' יד ויראה שאם כו' וכ"מ בשם הראב"ד ז"ל. סתימת ל' הרא"ש מ' בשתקה בשעת אמירתו מ' אבל אי הדר
אמרה הב או הבה מיהב לא שמענו. ומדברי הרשב"א והר"ן והמ"מ נראה דבשתקה מודה אף הרשב"א להראב"ד
(והוכרח לומר כן. בכדי ליישב עובדא דוורשכי דלקמן סי' יט דלא תקשי לן ל"ל טעמא דדידי שקלי ע"ש)
ולא נחלק עם הראב"ד רק באמרה הב או הבה מיהב דס"ל להרשב"א דזה הוי כגלוי דעת דלא לשם קדושין
שקלתה (ובאמת לא כיונתי סברת הרשב"א כלל. דבאמרה הב אפי' לא אמרה היא תחלה כלל אלא איהו א"ל
אי יהבנא לך מקדשת לי ס"ל דמהני גלוי דעת דלא ניחא לה ובשתקה. אפי' אמרה היא תחלה הב לי וכהסיא
עובדא דוורשכי ס"ל דהוי קדושין. ומה גלוי דעת יש בלשון הבי) אך אפשר סברת הרא"ש היתה איפכא מהרשב"א
וס"ל דבשתקה הוי רבותא טפי מבאמרה הב בשעה שא"ל בעת נתינה הרי את מקודשת בוודאי כי אמרה הב או
הבה מיהב משתמע כמו שאמרת עתה (בהחלט בלא לשון שאלה). והסיא דוורשכא משמע דהשתיקה מגרע כחה
הא אמרה הב מיהב הוי משמע כמו שאמרת (מי' הרשב"א שם כ' דאפי' אמרה אח"כ לשם קדושין קיבלה לא מהני
א"כ אפשר הה"נ אמרה הבה מיהב. וע"ש כן לשיטת הרשב"א והאי הוי אמרה הבה מיהב בלא"ה אינה מקודשת
כדהכא) : סי' טו כתב לו על הנייר כו' בתך מקודשת כו'. עיין בר"ן מחלוקתו עם הרמב"ן בכתב בשטר זה הרי
את אי מהני. ויסוד דעת הר"ן ז"ל דבגט אם שלא ע"י שליח וכתב בגט הרי קרובתך פלוני' או כי"ב מגורשת
וודאי לא מהני שלא מצי' בגרושין שידבר עם אחריתי ובדברי הריטב"א מבואר דהרמב"ן אף בגט חולק. ואין
סברת הר"ן ברורה. דמ"מ הרי הוא מתירה לשוק. וע"כ לא ממעטינן לעיל אימי בעליך אלא משום שמצלא
את עצמו ממנה. אבל מפני שאין מדבר עמה לנוכח לא חיישי' ואדרבה על מ"ש הר"ן דאב המקבל גט בתו
קטנה צריך לכתוב הרי בתך · ע"ז ודאי יש לפקפק דשלחה בעינן שיגלה אותה לנוכח. ואינו מגרש האב אלא
אותה. מי' בקדושין נמי כי יקח אשה כת' ומטעם זה כ' ריא"ז לעיל ר"פ באומר לאם הרי את חמי אין חוששין
לקדושין). גם מ"ש הר"ן דכיון דילפי' הוי מיליהא ובעינן לכתוב בשטר קדושין שמו ושמה. א"כ צריך לכתוב
בתך פלוני. יש לפקפק דהא בגט נמי חניכת אבות כשר וכי כתב שם האב בגט וכותב בתך מקודשת כל היכא
דליכא למיחש לקדושין שאין מסורין לביאה כגון שאין לו אלא א' או שכתב הגדולה או הקטנה. אין כאן חשש :
סי' טז ודווקא כשגמר ביאתו או אמרי' כו'. הר"ן ביאר דביבמה אפי' בסתמא נקני' בהערא' דאלת"ה הא דאמרי'
בכ"מ באלמנה לכ"ג דמן האירוסין מה"ת דחי' עשה ל"ת. ולמאי הא בעידנא דמיעקר לאו בהערא' לא מקיימא
עשה דיבום ומקים לדחות דלמא הה"כ קאמר בש"ס שיכוין לקנות בהערא' (ויפרוש קודם גמר ביאה או כדמסיק
הר"ן דבולא חדא מצוה דביאה היא ועיין תוס' יבמות (ס:) בזה : סי' יז והלכה כאביי ורבא כו'. מי' כ' הר"ן
פי' המדיר בסוגי' דכנסה סתם דהם שהביאה לביתו הו"ל נשואין ואירוסין באין כא'. והכא נמי עלי' בבית חמי'
מיירי. ודבריו סותרין למ"ש הוא ז"ל בכאן דאם בא עליה בבית חמיה דהו"ל ביאה דאיסורא. לא קני אפי'
לקדושין. וצ"ל דהתם פי' המדיר. עכ"פ לא לשם זנות היא והרי ביאר הר"ן כאן דדוקא במכוין לשם זנות ע"ש :
שם ור"י פי' אפי' ידוע כו'. וכן מוכח בפ"ב (נג:) לפי' א' של רש"י ד"ה משום אונסא כו' דאע"ג דידעינן
דשוה כמע"ש בירושלים כיון דהכא לא שוי' פרוטה אינה מקודשת בו כאן וצריך להעלותו לירושלים ושם יגמרוה
קדושין (ועי' בר"ן כאן) : שם הר"ן כ' בהה"ג פסק דלא כשמואל מדאמרי' דרבנן דפרשו מסהיא משפחה לאו
משום דס"ל דשמואל אלא דס"ל דאביי ורבא ודחק לפרשה לפ"ד הרי"ף וה"פ כשמואל דלאו משום דשמואל בלחוד
קאמר וכ' בעצמו דליכא ודאי לא משמע הכי. ולענ"ד ה"פ לדעת הרי"ף דלאו מדשמואל פרשי דדשמואל חששא
בעלמא הוא מדרבנן לכתחלה אבל למיחש לפסול משפחה מינה לא חיישי'. אבל מדאביי ורבא דעיקר דינא הוא
חיישי' אפי' למשפחה. (ואפשר בהסיא דנתן הוא ואמרה היא דאמרי' ספקא הוי נמי לא חיישי' לה למשפחה
דיעבד אך אין ראי' להיכא דלא איתמר בהדי' וכן כל הני קידושי ספק דפ' האיש מקדש דחוששי' שמא יש לו).
וריא"ז כתב כן לדינא ולא ידעתי אם מפרש בדברי הש"ס כמ"ש או מסברא כתב כן לחוש לכתחלה לבד לדשמואל :
סי' יח ועל נהרדעי סמכו כו' אע"ג דר"י ל"ל כו'. משמע דמדינא אין להיות הלכה כנהרדעי דס"ל דלאו בתראי
נינהו וכ"פ ריא"ז אבל לכא' מ' דנהרדעי בתראי נינהו ואי נימא דהא דאמרי' בפ"ק דסנהדרין אמוראי דנהרדעא
רב חמא משמע ודאי דבתרא' הוא וצ"ע ובדיקה : סי' יט א"ל כנסי סלע זו שאני חייב כו'. הר"ן ביאר דאם
א"ל כנסו סתם אע"פ שחייב לה וחזר ואמר לה התקדשי לי מקודשת ולא אמרי' דלפרעון קבלתי אלא כשהזכיר
לה תחלה שאני חייב לך. וצ"ע א"כ מאי מקשי' אדר"כ מברייתא דחטף סלע וקדשה והא התם לא אמר לה
כשקידשה אלא ל' קדושין. ואי שייך בזה אין שקלי ודידי שקלי כדר"כ א"כ בחוב נמי נימא הכי. ודוחק לומר
דבחטף סלע וקדשה בזה עצמו גרע טפי ומיני' מקשינן לר"כ וצ"ע וכ"ש לפמ"ש הר"ן לדעת בה"ג והרמב"ם שאפי'
א"ל תחלה שאני חייב לך אם חזר ואמר כנסי לקדושין והחוב אפרע לך אח"כ מקודשת וברייתא דא"ל התקדשי
לי בו וגם אלא ידי מובך בזה וכמ"ש הרשב"א. א"כ קשי' טפי מאי מקשה אדר"כ : סי' כ' והקדישו והחזיר
לו דמיו ה"ז קדוש. אבל מדברי הראב"ד שהביאו הרשב"א והר"ן לעיל גבי מתנה ע"מ להחזיר שהקשה דהא כל
מתנה שאין יכול להקדישה אינה מתנה. נראה שחולק ע"ד הרא"ש בזה. גם מדברי הרא"ש עצמו שסיים אח"כ
ואפי' במתנה גמורה הי' לנו לומר אם לא יועילו הקדושין בע"א משמע דלא פסיקא לי' מלתא לענין קדושין ואפשר
ה"ה לענין הקדש : סי' כב מ"מ כיון דיש לו דין ישראל להורים לבניו. ואע"ג דבניו נמי מומרין לעבודת כוכבים מ"מ
אי עובד כוכבים הוא לא היו בניו יורשין אותו מה"ת דהוא וכן עובדי כוכבים : התוס' פי' בשם ר"י איפכא. דהורתו
שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה דלא ליפוק מינה תורבא לאסרו בעריות מצד אב באשת אביו ויאמרו
אין קדושין תופסין בו וכתבו הר"ן. והרא"ש השמיטו אולי דעת הרא"ש כדעת האוסרין גר באשת אביו מדרבנן. אלמא
דלא חיישי' להכי : סי' כו ואפי' בע"ע אם יתנה כו'. דהדבר שבממון תנאו קיים אפי' מתנה על מ"ש בתורה.
ומי' הראי' מפי' הפועלים לא ידעתי לכוין לעבד עברי דאיכא איסור דאורייתא איך נביא ראי' מתנאי נגד
מנהג המדינה. וגם למה כ' הרא"ש דין ע"ע שאין נוהג בזה"ז והושבני אולי ט"ס הוא וצ"ל וגם בזה אם יתנה
כו' ור"ל אף נגד המנהג. מהני תנאי וכ"ז לראי' דליכא איסורא בבן חורין : סי' כח אר"ש לא תהא חזקה גדולה
מהגבהה. מ' דפסקו כרבנן דר"ש. והרשב"א בחי' כ' דכיון דקי"ל כשמואל דמשיכה קונה כ"ש בהגבהה :
סי' ל כיצד תקעו באזנו כו' אחז ותקע באזנו וחרשו חייב. וממילא נמי עבד יוצא בו לחירות וכן מוכח בירושלמי
פ"ח דכלאים דאעבד נמי איתמר הך מלתא ע"ש : סי' לו בגמ' אבעי' לן ולא איפשיטא בשדה לזה ומטלטלין לזה.
וכ' הר"ן בשם הרשב"א דיתומין והאפוטרופסין כחד גברא חשיבי כמו ר"ע דיד עניים הוא ע"ש וקצת סמך מהא
דתנן בפ"י דשביעית דכותבין פרוזבול ליתומים על נכסי אפוטרופסין לר' חוצפית : סי' מט על ראי' ר"ת
מסומא ק"ל טובא כיון דסומא פטור מכל המצות היינו אפילו ממל"ת כדמוכח פרק החובל להדיא וכ"מ
מדברי התוס' ורא"ש כאן שכתבו הרי הוא כנכרי כו'. ואם כן הרי הוא אין מצווה גם כן בלאו דלא תשא
ברכה לבטלה. ושפיר יכול להחמיר ע"ע ולברך על כל המצות שיעשה. אבל נשים דבל"ת מצווין בכל א"כ בלאו
דלא תשא איתנהו וודאי י"ל דאסורין לברך על מ"ע שפטורין. שוב מצאתי כעין סברא זו בס' המכריע לרבינו
ישעי' מטראני ז"ל סי' ע"ח לשיטתו דנשים אסורין משום בל תוסיף אסורין ע"ש. ותימה למה לא השיב כן ע"ד ר"ת ז"ל
שמברך שום ברכה ואדרבה כתב שם בריש דבריו שאילו הי' כדברי ר"ת דטעם לאיסור נשים משום הברכה הי'
ראי' גדולה מן סומא. (ואפשר סברת ר"ת דמ"מ לשון צונו אין יכול לומר אם לא שחייב מדרבנן עכ"פ דאז
שייך צונו מלא תסור כמו במצות דרבנן וצ"ע) : סי' נו ואם אדם מקבל פני שכינה כ"פ ביום צריך לעמוד באימה
וק"ש שחרית וערבית דיליף מינה ר' ינאי היינו שאין חייב לבא לקבל פ"ש כ"א שחרית וערבית אבל אם מקבל
כ"פ מחויב לעמוד באימה עכ"פ בכל פעם ופעם כגון בנכנס לעזרה. וי"ל זכר לדבר הסיא דברכת הלבנה דאמר
ר' ישמעאל לקבל פני אביהן שבשמים ואמר אביי הלכך צ"ל מעומד ואע"פ שקרא ק"ש שחרית וערבית: ס"ס ס"ב והתוס'
כ' כו' משום ספק ערלה. ובתוס' שלנו כתוב דהוי רוב וא"ל דס"ל להרא"ש דאע"פ שהוא רוב חשבי' לי' ספק
וכמו שנראה מלשון הר"ן דספק קרוב לוודאי נמי הותר בא"ל אפי' למ"ד הל"מ ע"ש. דלא משמע כן מסוגיא
דפ"ב דב"ב (כד ע"א) ע"ש וכמ"ש במ"א בס"ד. אלא נ"ל דתוס' כתבו כן לטעמיה דס"ל שהברכה והרכבה שלא
נפסקו ג"כ אסורן לכן הוו רוב. אבל הרא"ש שהעלה כאן דקודם שנפסקו פטורין להכי לא הוי רובא דטובא
איכא שלא נפסקו. וליכא אלא ספק השקול : שם מ"ש הרא"ש דאין לפרש הסיא דשל עזקה כשלקחו מישראל מדתני
סיפא אם אמר מאיש פלוני לקחתם אינו כ"כ הכרח דשם משום שאומר מאיש פלוני שירא לשקר נאמן וכהסיא דפ"ג
דדמאי ע"ש. אבל רישא באומר סתם מישראל לקחתים. ואנו יודעין שרוב הפירות שם לישראל : פ"ב ס"א אבל
בהא איסורא ליכא כדר"ל כו'. הר"ן הק' דמ"מ איכא איסורא משום דידי' שאין רואה כשמקדש ע"י שליח ע"ש
ופשיטי' לי' שהוא מכירה והיא אינה מכרת אותו שלא שמה לב לראותו באותו פעם וראה אותה או ראה אותה
מקרן זוית וכיו"ב. (וא"ת מנ"ל דמתני' בהכי מיירי דילמא בדלא ראה ומשום דידי' וי"מ תנא סתמא הא ברישא
נמי משכח' לה כשראה כבר ואפ"ה תני סתמא כמ"ש הר"ן) : מ"ש הר"ן הסיא דפ' ג"פ אבל לא שיוכל לכפותה
בכך כו'. וכאן הי' לו לבאר כ"כ דהיא נמי אינה יכולה לכפותו לבליה בכך רק מבקשת מעותיו בחזרה. ואם
ירצה להחזיר לה מעותיו השדה קנוי' לו. ולמה תלה הדבר בהפלה ואפשר רק לומר דא"י לכפותה : מ"ש הר"ן
אהסיא דע"פ הכתף דהא קימ"ל דבתר דתקינו היסת אינו נאמן ל"ק דהכא בעה"ב הי' ג"כ עם הכתף והי' יודע
בדבר ולא הי' תובע להכתף וזה עדיף מדין היסת שכתב הר"ן : ס"ד ברא"ש והר"י הכהן ז"ל כו' הר"ן חלק ע"ז וכ'
אפי' הוא מודה כיון שאין נאמנין אלא ע"פ הודאתה הו"ל כמקדש בעה"א שאע"פ שבניהם מודין אין חוששין
לקידושין. ויש לי לגמגם דא"כ תקשי לן הסיא דחזקת הבתים שהביא הר"ן דליסלקו בי תרי ולדייני' דמאי מהני
שמסלקין עצמן כעת. כיון דאין כשרין אלא ע"י סילוקן. מה שתמה הר"ן ע"ד ר' יוסי דירושלמי וי"ל דהירושלמי לא ס"ל
שבועת היסת כלל דתיקן ר"נ בבבל ונוגעין בעדותן דאמר ר' אבין לאו היינו נוגעין ממש אלא דלא ניחא להו דליקו
בדינא ודיינא וליהוי למשלה תרעומות עלי : עי' ר"ן לענין גט ותלייה וריטב"א כ' בשם רמב"ן דהתם מינכר דכתיב
בגט יבמה אבל כאן כתוב בגט אשתו וצ"ע כיון דגט זה נמי ספק גט יבמין הוא דשמא נתרצה בקדושי ראשון
וא"כ או דצריכה ב' גיטין א' גט יבמה וא' גט אשה א"כ מינכרא טפי או דביבמה אין מעכב שיכתבו בגט יבמה דווקא
ואם כתבו אנתתי הוי גט דיעבד. דהרי הגט שלה משום לך אישות בא : מ"ש הרי"ף אדאביי ורבא דמשום דאמר
תחלה לקריבא אפי' רבינא מודי בה. א"כ לרבא דקי"ל כוותי' דתלי טעמי דאין אדם טורח בסעודה ואמרי' א"ב
דלא טרח. א"כ קיום דין זה לדידן נמי דבכה"ג חיישי' לשמא יתרצה האב : לולי מסתפינא מרבוותא הייתי או'
דנראין דברי תלמיד עולה על עצמו אמרה דנראין סברתו דליתי' לדר"ה אבל ר"י בר אבא וודאי הי' גדול מר"ה :
ברא"ש ס"ח ובממונא הוא דלא אזלי' ב"ר כו'. והכי דייק קצת לישנא דאוקי ממונא בחזקת מריי' דאמר הש"ס

ולפי' רש"י ז"ל דלא שמיעי' אתי אפי' הבעל מוחזק. מוקמי' לממונא בחזקת מריי' קמי' דשלא כדין תפוס כמ"ש
הרא"ש ותוס' : שם ולכך לא הביא ר"א הני תרי פלוגתיי' כו'. נראה להדיא שדברי הרא"ש שכ' דאפי' למ"ד אוכלת
דס"ל דהלכה כר"י בר אבא בתרוייהו דאל"ה ת"ל דבקמייתא הלכה כר"ה דאינה אוכלת. ובבתרייתא שפיר י"ל
ס"ל הלכה כר"י בר אבא כדעולא דנראין דברי תלמיד וכמ"ש הר"ן שהרמב"ם פסק כן. ואע"ג דרבא קאמר ה"ע
דר"ה אליבא דר"ה ולי' לא ס"ל מדלא קאמר רבא אמר ה"ע והוי מ' דפליג אדעולא ומדקאמר ה"ע דר"ה מ'
דליישב דברי ר"ה בא ואיהו כדעולא נמי ס"ל : סי' כא מהו דתימא ספרא אתרמי לי'. מדס"ד למיתלי להקל מ'
כגי' רש"י לעיל דמהו דתימא ניחוש למיעוטא להקל וכפי' הר"ן שם אבל לפי' ר"ת דאפי' למיעוטא להחמיר חוששין
מאי ס"ד למיתלי להקל משום ספראי ודוחק לומר דס"ד דהך חששא ליסוי עדיף מרובא ואי הוי מפרשי' גם לפי'
ר"ת דהך דכתובה [הוס א"ס] : סי' כה כדאמר לקמן אמצעי' כו' לאומרא פי' ר"ת קושטא דהכא בבת א' לכ"ע לא
חיישי' לאינך. אבל הא קי"ל כרש"י שם אפי' בבתי ניתוח : שם ולא להורות כו'. מ' דאבתרייתא לחוד קאי וכ"מ
ברמזים אבל בתוס' ור"ן נראה דאכולהו קאי : סימן לא ויש לחלק משום דחמץ בפסח עיקרו דאורייתא כו'. וכנ"ל
דע"כ בלא"ה תקשי לן כל איסורי הנאה דמתני' הרי מה"ת מותר ליהנות מהן שלכד"ה וכמ"ש הר"ן במתני' :

פרק ג

סימן א דאל"כ אדעתא כו' אבל אם טעה כו'. דבר זה מבואר יפה בתשו' מהר"ם הכתובה בהגמ"ר
סי' תקמ"ט. ועיקר יסודו להאמין האשה שלא הכינה (דפי' מלת לי משתמא ידעו נשים בלה"ק ערא"ש
פ"ק סס"ב וכמש"ש בס"ד) משום דע"א נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא. וטעם נאמנות שלו ג"כ מה"ט.
ועוד דבידו לגרשה. גם ראייתו לזה מן הירושל' שהביא הרא"ש לקמן סי' י"ג דבהוחזק בעדים מקודשת לראשון.
ומפרש מקודשת וודאי וכגון שחזר בו מדבורו ע"ש (ועמש"ש אי"ה לקמן בדברי הרא"ש). וצריך ליתן טעם מ"ש
לקמן ס"ד לא מהימנינן ליה לבטל הקדושין דחיישי' שמא נתרצה (וה"ה דלא מהימנינן לה לפ"ד הרא"ש כמש"ל
אי"ה). וצ"ל דהתם שהקדושין וודאין והספק בענין התנאי חשבי' ליה איתחזק איסורא. גם כמ"ש הר"ן שם דרגלים
לדבר וכמ"ש סברתו שם בס"ד. אבל מ"מ משום הא דבידו לגרשה הו"ל לסימניה (אלא שבאמת הא דבידו לגרשה
לאו הלכתא פסיקתא היא דהו"ל מגו לאתי' טענה. עיין בר"ן לקמן אהא דסי' י"א) ואפשר עוד לאסמוכי בהא כסברת
הירושלמי שהביא הר"ן אהא דלקמן ס"ת בבא אחד ואמר אני קידשתיה נאמן דהואיל ולא הוחזקה א"א אלא בפני
שנים לכשיבאו שנים יאמרו פלוני קדם. ופי' הר"ן דאין זה אלא כמברר דיבורו של אב. ואע"ג דהתם איכא סברת
דתלינן כשיבואו העדים יאמרו לזה קידשה משא"כ כאן שהספק לפנינו. י"ל אדרבה להכי עדיף טפי דלא חשוב
איתחזק איסורא. והתם לאו לסיועי' סתירא קאמר הירושל' הא דכשיבואו שני' יאמרו לזה קדשה. אלא לומר דלא
חשיבא איתחזק איסור ע"פ קידושי השני'. כיון דאין ידוע לנו האיך יאמרו. אבל עיקר הסברא משום דמברר
איסורו (ובעין טעם נאמנות בתו' לקמן פ"ד ה"ת ע"ש הר"ן) אף כאן כן. והיינו דפשיטא ליה להר"ן בריש פרקין
בהסיא דירושל' דסי' י"ג. דאם אמרו שניהם שלא נתכוונו לדבר א' אין ממש בקידושין. והוא כדברי הרא"ש כאן :
סימן ב וקשה לר"ת והא דתנן במ' פאה כו'. הר"ן תי' בשם הרמב"ן דהתם כל העניים מהפכים אחר הפיאות
כמותו ולא ביאר דבריו. אם כוונתו ז"ל דוקא דקיימי עניים אחרים שם באותה שעה (וכדמשמע פשטי' דלהכי נפל
ופרס טליתו עליה שראה אחרים ממשמשין ובאין ליטלנה) וכ"כ בתוס' רי"ד. או ר"ל כפשט לשונו ז"ל דאפי' ליכא
באותה שעה עניים. אם באו קודם שהגביה לידו מעבירין אותו הימנה. דלעולם חשבי' כולהו עניים מתגרין אחר
פיאות. ושקדו חכמים לתקן זמן נתינת פאה בשעה שהכל מצויין כדתנן בפאה. וראשון עיקר בכוונת דעתו ולולי דבריהם
ז"ל היה נ"ל עיקר החילוק דלשון מהפך היינו שאוחז בה ומהפכה להגביה. וקודם שהגבי' לידו בא אחר ונטלה
והיינו כה"ג דהאי ארעא שהי' מהפך ונושא ונותן במקחה אבל הכא בפיאה לא חשבי' לפריסת טליתו ונפילתו עלי'
להיפוך כל זמן שלא התחיל לעסוק בה להגבי'. ואי מפרשי' האי מעבירין אותו הימנה לגמרי שאין לו בה חלק
אפילו כשאר עניים. א"כ ע"כ קנסא הוא כמו רישא דנטל מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום. די"מ
דאפי' מה שזורק הוי הפקר וכמ"ש הר"ש שם בשם התוספתא. (עי' הגר"א בפי' שם מוקי לה כר"מ לטעמי' דקנס
קנן אטו ריבי' ע"ש) וע"כ הוי קנסא. והנה ר"ת לא הזכיר שיהא עני דוקא. אבל הר"ן בשם הרמב"ן כ' דווקא
עני אבל עשיר מצוי לו להם בביתו או ליקח משכניו. אבל קרקע שאין מצויין ליקח אפי' עשיר נמי. וא"כ כ"ש
בהפקר לפ"ד הרמב"ן דהי' נמי שייך. אין לחלק בין עני לעשיר והוי לדעת הרמב"ן הפקר חמור ממכר או שכירות :
שם משום דדמי ליורד לאומנתו כו'. וא"כ כל כה"ג אסור אבל הר"ן תי' לדעת ר"ת דשאני דגים דיהבי סירא כדאמרי'
התם. א"כ דווקא בדגים : סימן ב ער"ן בשם רמב"ן שתי' הסיא דפאה שהרי כל העניים מהפכים כמותן אחר
הפיאות. ואפשר כוונתו דע"כ בקיומי עניים אחרים סמוך לה ורוצים ליטלה ג"כ ועל כן נפל עלי' לזכות בה תחלה.
ותו אי ליכא עניים אחרים א"כ הרי כשיטלה בידו אח"כ ודאי כבר קנה. וכ"כ בתוס' רי"ד אבל להרמב"ן מ' קצת
אפילו ליכא עניים. וקצת י"ל לכאורה דהתם קנסא הוא כמו זרק מקצת פאה על השאר דאין לו בה כלום לדברי
הירושלמי ותוספתא ועי' באו' הגר"א שם. ואע"ג דבש"ס פ"ק דב"מ דייק מינה דד"א אין קונות. ואי איתא דקנסא
היא כי קונות נמי י"ל קנסוהו. י"ל דס"ד דייק אי איתא דקנה לא מבע"ל למיקנסי'. כמו אילו חטף פיאה
בחזקה. וכ"ש אי מפרשינן מעבירין אותו הימנה שאין לו בה כלום אפי' כשאר עניים. ע"כ קנסא נגעו בה
אבל אי מפרשי' שהרי הוא בה כשאר עניים ניחא. ומ"ש הר"ן ומ"מ עשיר כו'. וודאי דווקא אמכר ושכירות
קאי אבל בהפקר לדעת רש"י ורמב"ן. ודאי אף בעשיר שייך. ותדע דהא בקרקע דרב גידל כתב הר"ן מפני
שאין מצוי ליקח אפילו בעשיר שייך. א"כ כ"ש בהפקר ולפ"ז לדעת רש"י ורמב"ן יהא הפקר חמור ממכר :
סימן ג ואי חזרה בה בעי' לאהדורי לסנהו דמי. ה"ה אם הוא חוזר סובר הרא"ש בתשובה דצריכה להחזיר
הדמים. אלא דהכא לענין להוציאה מתורת מלוה עיקר הכוכחה מהא דהיא צריכה להחזיר אם חזרה בה.
והר"ן כתב דאם כשהוא חוזר נמי צריכה להחזיר. א"כ הדר הו"ל כמלוה ובמאי מקדשה בסוף ל' שהרי נאכלו
המעות ע"ש. ולי היה נראה דאף דהכא לא חלו הקדושין מעכשיו. מכל מקום חשבינן ליה כתנאי וכאומר קדושי
ליתחלו האידנא ולא נגמרו עד לאחר ל'. דמוכח בפ"ק ס"ז דבכה"ג מקודשת. ולא קפדינן שיהיו המעות קיימין
לאחר כיון דמיתחלי השתא. והא דלא נגמרו עד לאחר הו"ל כתנאה. ומטעם זה יש לגמגם על דין קדושי שטר
ג"כ שכתב הר"ן דבעינן שתהא קיים השטר ע"ש. ובהא דכ' הר"ן כן אליבי' דר' יוחנן במעכשיו ודאי י"ל כן ע"ש
ואע"ג דבנתקרע הגט לר"י לא הוי' גיטא הא לא קי"ל הכי גם יש לחלק : שם לפיכך אם מת כו'. ועיין בר"ן
לענין אם היתה זקוקה ליבם : שם ודבר תימה הוא כו'. הר"ן יישב דחזרה מוכית להדיא חזרה מכל הקדושין.
אבל קבלת הקדושין אין מוכית שאין דעתה שכשימצאו מקום לחול קדושי הראשון יחולו. ואפשר כוונתו עוד משום
שלא החזירה הקדושין דהא חייבת להחזירם וכיון שלא החזירתם ועדיין דעתה שמא ימצאו מקום לחול לאחר ל'
יחולו. וצ"ע לדבריו אם קידשה השני לשלשים יום שהביא הר"ן הירושל' דבעלמא כה"ג מיקדשה לעולם. אבל הכא
מי נימא שהרי גלתה דעתה שמיושבת לאחר ל' יחולו קידושי ראשון. וכיון שאם תתקדש לראשון לא יהא אפשר
לבן לחול אח"כ. א"כ נימא דהו"ל קידושי טעות או דילמא כיון דהשתא אית להו רווחא נמיחל לקדושי שני תיילי.
וכי אתי ל' יום לא פקעו תו. והנה הרשב"א ה"ר דש"ס דידן פליג על הירושל'. מהא דאביי דלקמן דאמר מאמצעי
א"ל גט דאי חזרה הוו דבתרא קידושין דהני לאו קידושין. וכתב הר"ן דאין כאן סמך של כלום. דכיון דאמר אביי
צריכה גט מאחרון. א"כ כשלא מת עסקי' וכיון שהן קידושי דהני לית בהו משהא ע"כ. ותמהני על הר"ן ז"ל
דוודאי ראי' הרשב"א חזקה דכיון דאמר אביי צריכה גט מראשון ושני היינו להתירה לעלמא לאיש רביעי. וקשה
טובא היכי קאמר מאמצעי א"ל גט להתירה לעלמא (ואפי' לשלישי וראשון תקשה) הא כיון דקיבלה גט מראשון
ושלישי יחזרו ויעורו קדושי שני אי חזרה הוי דבירושל' גורס נמי קאמר. ודוחק לומר דאביי בגירשוה לאחר ל'
קאמר אלאחר ד' יביאו פסקה. והאיך סתם אביי ואמר דא"ל מאמצעי ופרכינן עלי' פשיטא. ומ"ש הר"ן ראיה
לסברת הירושל' מדס"ד מימרי' דרב ושמואל אריפא ולשמואל פקעי קידושי שני לאחר ל'. אין כאן ראיה דהיא
המתנת כי ס"ד דפקעה לגמרי שפיר. ואפשר ס"ד דמקודשת לשלשים יום אינה מקודשת אלא ל' יום ואח"כ פקע
שלא כדברי הירושל'. או כמ"ש דאע"ג דבעלמא כה"ג מקודשת לעולם. אבל הכא כי אתי ל' יום דחו קידושי
קמא לדבתרא. אבל כי מסקי' דא"א לקידושי ראשון למיפקע דבמאי לפקעי. א"כ כי נמי מת או גירשה. אין כח
לקידושי קמא להתעורר דומה לדבר הא דתניא ר"פ המגרש (פג:) דמודה ר"א אי אמר חוץ לפלוני ונשאת לאחר
ונתאלמנה או נתגרשה שמותרת לפלוני. דכיון דנישאת לאחר בטלו לה כל שם קידושי ראשון עליה. ואין חוזרין
וניעורין עוד אף לאחר מיתתו או גרושיו (ובירושל' שם מספ"ל בגרושין ע"ש): שם ודווקא דמתני' כו'. ורישא דהלך
וקידשה לעצמו מוכית דתני נמי מקודשת לשני : שם דדוקא באשה קאמר משום דנתינת המעות לידה חשוב כמעשה.
אע"ג דבש"ס נקט לישנא בדר"ל נתינת מעות ליד אשה. מ"מ לכאורה תמוה דהא אמרי' נתינת גט ליד שליח
כנתינת מעות ליד אשה דמי. אלא דנראה דדוקא בגט שאין תלוי אלא ברצונו הוא דחשבינן נתינה ליד שליח כמעשה
אבל בקידושין זה גמר ע"י רצונה. דווקא לגבי דידה חשבינן קבלתה מעשה. ולא לגבי דידיה אלא דק"ק א"כ רב
זביד ל"ל למיתניי' פלוגתייהו אאידך מתני' ליתני' אמתני' דידן לאמר בו הוא דליכא מעשה. אלא די"ל רב זביד
הכי קיבלה דאאידך מתני' איפלגו : שם ר"ח פסק כר"י כו'. עיין ר"ן שכתב דאפילו לפשטי' דר' אבא ר"פ המגרש
דבעי' ויגרשם ויצאתה והיתה. מ"מ הכא לא חשיב היתר. ולכאורה כן מוכרחין אנו לומר אליבא דכ"ע ברישא דמתני' דלאחר
ל' יום סתמא. דאם לא חזרה בה מקודש'. ואע"ג דאם בא אחר וקדשה מקודשת לשני. מ"מ י"ל דהתם דקידושי'
על תנאי הם אם לא תחזור בה. וכי נתקדשה לשני הרי חזרה בה (ולדברי הירושל' הוא דיש לגמגם קצת). ואליבי'
דס"ד דשמואל בהא נמי קאמר כי אתי ל' יום פקעו קידושי שני. הוא דאיכא לאקשויי הכי. אלא די"ל דלא חש
הש"ס לדקדק בזה כיון דבלא"ה אידחי' שפיר : סימן ד וניחוש שמא יש לו. פי' הר"ן משום דרגלים לדבר שאל"כ
למה קידש. ומסופקני בדידה כה"ג אם אמר ע"מ שיש לך מאתים זוז. אי חיישי' שמא יש לה שלפי טעם הר"ן
יש לחלק דדוקא בדידיה. שהוא המתחיל בקדושין ולא היא ואי משום שקיבלה אין כ"כ ראיה אי קיבלה בשתיקה
(וכדאמרי' לעיל פ"ק סימן י"ט דמהא דלא שדיתנה אין ראיה דלא ניחא לה לפירכי' דרב אחאי ע"ש). אבל הוא
שע"כ אמר לה בשעת הקדושין וגם הוא המתחיל בקדושין הוא דאמרי' כי' אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ולפי
סברת הר"ן י"ל דל"ק קושי' הרא"ש על התוספתא מ"ט לא חיישי' שמא נתרצה. דדוקא הכא דאם אין לו הרי
בשעת קידושין היו דבריו לבטלה הוא דאמרי' רגלים לדבריו דיש לו עכ"פ באותה שעה. אבל כאן שתלה בכתא'
בתנאי שפיר י"ל דנאמן כיון שהתנאי תלוי בו כל שאינה מכחישתו וכמ"ש הר"ן כאן בשם הרמב"ן. ופ"ו דגטין
ס"ע הביא הרא"ש בשם הרמב"ן כ"א בדברי התוספתא ופליגי בתנאי כפול והוא העיקר וע"ש בפי' תוספתא להר"ב
ז"ל : שם תוספתא ע"מ שיש לי ביד פלוני כו' שמא עשו קנוניא. מי' אם אמר אותו פלוני שיש לו בידו מקודשת
ודאי ולא חיישי' שמא משקר. וכי היכא דע"מ שיש לי. ואמר יש לי והראה מעט. אמרי' דחזקה הן שלו כמ"ש
הר"ן ה"נ כי מודה לי' אותו פלוני. מי' נ"ע דאפשר בעינן שתהא ההודאה באופן המועיל בב"ד שיוכל להוציא ממנו.
וכ"ש לסברת הר"ן שכ' לעיל דמשום רגלים לדבר הוא דחיישי' לקיום הקידושין. א"כ הכא כשאומר לקיים הקידושין
ודאי לא חיישי' ונאמן. ומה שלא תלה תנאו באמירת פלוני. היינו לענין שאף אם לא יאמר ניחוש לו : סימן ד וא"ל
אינה מקודשת בוודאי כו'. לפי דעת האחרונים (והוא הרשב"א) שהביא הר"ן ע"ז כיון דהמע"ה באומר לא קיימת
התנאי נאמן אינה מקודשת. ואפילו הוא אומר קיים התנאי ואין מביא עדים אינה מקודשת. ולפ"ז דינא דר"מ
ברישא קיים : סימן ה ובהא מסתברא כו' דא"א כו' שלא היה ידוע. ויש לגמגם כיון דבאמר ביד פלוני להדיא
ואמר אותו פלוני אין לו בידי חיישי' לקנוניא וכ"ש אם לא אמר איזו בית כור יש לו שם. שיש לחוש שמא יש לו
ביד איזו איש מאנשי המקום שקנה עבורו. ונקראת שם על שם אותו פלוני. וכיון דכל הני מקודשת ואינה מקודשת
דמתני' היינו לקידושי וודאי. אבל ספק חיישי' אפילו בגוונא דתני אינה מקודשת אין לנו חלק בהא ג"כ. עוד
כיון דבתוספתא תני לה נמי במעות כדלקמן. והתם וודאי מקודשת מספק כמש"ל בס"ד. א"כ ה"ה בבית כור :
שם ונחלקו עליו משום דזוזי בקל להוליכם כו'. ושייך כאן וודאי סברא דמאי כ"מ לך אנא טרחנא למייתנא.
ומדחולק הרמב"ם והרא"ש ע"ז נראה שאפילו הביאם אח"כ למקום פלוני אינה מקודשת. דכל הני יש לו בשעת
קידושין בעינן ומה שיש לו אח"כ לא מהני : שם ומצאתי בתוספתא כו' ע"מ שיש לי במ"פ כו' וא"ל אינה מקודשת.
עכצ"ל דאינה מקודשת וודאי קאמר הא ספק הוי דלמא יש לו שם ביד איזו איש וכ"כ ברמב"ם : סימן ז ומדקדק

בירושלמי

בירושלמי הא בת יום א' פ'. מ' דס"ל להרא"ש דעובר אפילו הוכר עוברה הוי דשלב"ל ואינה מקודשת וכדעת החולקים על הרמב"ם ועי' בר"ן בהורך בזה. וע"כ השמיט ממתני' סיפא דאם היתה מעוברת. והגר"א בביאוריו כ' דל"ג לה ממתני' ע"ש: שם והקשו בתוס' מאי קמ"ל כו'. הר"ן כתב דמדתני ע"מ ולא תני בשכר. קמ"ל כדר"ל דדוקא כנתן לה עפי וא"ל ע"מ וכדדייקי' בגמ' מיהו הא גופא קשיא א"כ הו"ל להש"ס למימר דהא קשיתי' לר"ל במאי קמ"ל מתני'. מיהו ע"כ הי' בכ"ז צריך לפרש האי דוקא דלא תני בשכר. דאל"ה היכי שמעינן לה ממתני': שם ובתוספתא כו' בזה שאדבר כו' בשו"פ מקודשת הכא לא תני כדרך המדברים. ואפשר הכא כיון דבזה עצמו מקדשה לאו תנאה הוא. אלא ממונא ושמין אם יש בו ש"פ. אבל ברישא דתנאה הוא בעינן דווקא כדרך המדברים. מיהו הך בבא דתוספתא לאו כהלכתא דקי"ל כר"ל בישנה לשכירות מתוע"ס. והאי תנא כתנא ברא דמייתי בש"ס ס"ל דאינה לשכירות אב"ס: שם ומשמע ליה דאיירי בכ"ע אפי' אחר ששמע. והר"ן כ' דלשון מלמדין משמע ששמע כבר. ולכאורה נראה דאפי' לא שמע. כיון דמלמדין אותו ע"כ צריך לספר לו המעשה. ומיד ששומע ושותק עד שאנו אומרין לו שיאמר איני רוצה הו"ל לבתר תכ"ד (דמסתמא זהו שיעור שתיקה בשעת שמיעה). ודוחק לומר שיאמרו לו תחלה. הנה נספר לך דבר ואתה תאמר שאינך רוצה: שם ואפי' את"ל דאחר שאמר אין טוב אי' למחות. צ"ע לדעת זו בע"מ שירצה אבא דאמר אין בפירוש אי הוי נמי דינא הכי. דאם אמר תחלה לא אפילו נתרצה אח"כ לא מהני. והר"ן חולק בתרוויי' וטעמו ונימוקו עמו דכל תנאי שהוא בקום עשה יכול לקיימו לעולם. והביא מפורש מן התוספתא בע"מ שירצה אפילו אמר איני רוצה מקודשת שמא ירצה לאחר שעה. ודוחק לחלק ביניהם ולומר דנהי דירצה. אימתי שירצה לעולם קאמר אבל ימחה מיד בטלו קדושין דמשמעות תנאי על טעות קידושין דמנ"ל לחלק בכך. (ולולי דברי הר"ן אפשר היה לפרש התוספתא. דהא דתני סיפא עד שיאמר רוצה אני אם אמר רוצה אני מקודשת וא"ל א"מ (שנדחק הר"ן בפירושה) היינו עד שיאמר אין להדיא. ולהכי כיון דאמר אני רוצה בגוונא דרישא. שוב אינה מקודשת אפי' אמר אח"כ רוצה אני. והאי ואם לאו היינו שאמר תחלה איני רוצה כרישא. וע"מ שירצה דרישא היינו ע"מ שיתרצה דמשמע אימתי שיתרצה אפי' לאחר שיאמר איני רוצה מהני. ולפ"ז י"ל אמר בפירוש ע"מ שלא ימחה הוי פירושו נאמר עד שיאמר רוצה אני. ולהכי אם אמר תחלה אין אפילו מיחה אח"כ מקודשת. אבל הסברא כתוקפה בזה). ואע"ג דבתוספתא פ"ב תניא זה הכלל כל תנאי שמתקיים בשעת קידושין אע"פ שבטל אח"כ מקודשת וכל שאין מתקיים בשעת קידושין אע"פ שמתקיים לאח"כ אין מקודשת. ע"כ הכיא בתנאי דהתם דפ"ב ע"מ שאני עני והעשיר או עשיר והעני. שכולן על שעת קידושין מתפרשין (ומטעם זה י"ל כיון דתנאי דעני שיש לי ר' זוז. תני לה בתוספתא בפ"ג בחד תנאי התנא. א"כ לא שייך בה דין הפ"ב. ואפי' יש לו אח"כ מקודשת עמש"ל ס"ה:). וכן בירושל' ריש פרקין מייתי לה אהכי ע"ש. אבל תנאי דהכא וודאי העיקר כדברי הר"ן: שם ור"י מפרש מתני' דע"מ שירצה אבא היינו ע"מ כו'. כלומר ע"מ שירצה סתם פירושו ע"מ שלא ימחה. ולהכי לשיטה זו פליגי ר' ינאי ור"י וכשיטת הרמב"ן. אבל אי מפרשי' לר"י נמי דאמר בפי' ע"מ שלא ימחה. א"כ ר' ינאי ור"י לא פליגי כלל. וזו שיטת הרמב"ם והרשב"א: ער"ן שפי' הא דפרכי' בע"מ שישתוק אימא סיפא מלמדין כו' דליכא משמע כו'. ולענ"ד בפשיטו' ניחא דכיון דכי שמע ושתק הוו קדושין. א"כ אף כי לא שמע הרי כשאנו מלמדין אותו ע"כ אין מודיעין אותו. וכיון ששומע הקדושי' ועדיין לא שמע הלימוד לומר לא מקודשת. אלא שאפשר לדחוק שילמדוהו בסתם כשנאמר לך דבר תאמר לא. ולא מספי' לו וכשאומר תכ"ד לא מהני לבטל הקדושין: סימן ח שניהם נותנים גט. אמרי' בירושלמי והביאו הר"ן דקדם א' וכנס מוציאין מתח"י. ואם כנס ובעל הנה אף כשנתן גט אסורה להשני אם הוא כהן שהרי לדבריו היא א"א שזינתה. ואם הוא ישראל צ"ע אי חשבינן לה לרצון מה שכנסה באיסור ספק. ולזה שכנסה ובעלה קודם שנתן לה השני גט. צ"ע לאחר גרושי השני אם מותרת. או הו"ל לגביה ספק בועל דקי"ל כשם שאסורה כו'. וא"כ מוציאין מידו או דלמא כיון דאיהו טוען בה שהיא היא שקידשה אין להוציאה מתח"י מספק. ואין לה"ר מקדושין שכ' הר"ן בשם הרשב"א שצריך קדושין אחרים. דמה שיש לתקן וודאי מתקנינן (ונראה דלא יברך על הקידושין השני'. אפי' להאומרים לברך בספק מילה וכי"ב דהכא נמי דלדידן מספ"ל. הרי אנו הדבר ברור לפי דברו) מ"מ"כ כאן לאוסרה עליו לעולם: שם מפני שמתפה עליו. כתב הר"ן בשם הרשב"א שאם ע"א מעיד כדבריו נאמן. וטעמו ג"כ משום דאין אדם חוטא ולא לו. וצ"ע א"כ מה"ט אפי' ליכא שום אדם לפנינו שאומר אני קדשתיה. וכא ע"א ואמר פלוני קידשה ומת. וכי ס"ד להאמינו ואפי' תאמר דבכה"ג כיון דהעד מוציאה מחזקת איסורא. שהרי עכ"פ הוחזקה א"א ע"פ אינו נאמן (ולא שייך כאן להאמין ע"א משום דייקא ומנסבא דהא לא ידעה אמאן למידק). מ"מ אם העד אומר פלוני קידשה ולאח"כ מת להמני'. ומסתברא וודאי דדינא דאשה לרב אסי דאמר ומודינא כו'. להיות שוה לדין האב אליביה דרב. וכיון דלרב התם דחיש לכנוס משום יצרו תוקפו אין לחלק בין איכא ע"א דמסייע ליה או לא ה"ה נמי הכא באשה לרב אסי. ועיקר הנאמנות הוא משום דמירתת לרב אסי. וכיון דבאשה לא מירתת ולא מהימן. לא מהני עדות העד שלא מצינו ע"א נאמן בכי"ב (אי לא דנימא דחשבינן ליה לא אתחזק איסורא לגבי האי פלוני וכמ"ש הר"ן בשם הירושלי' שאינו אלא כמברר דבריו). ואדרבה כיון דאיכא ע"א היא סומכת על העד ומתפה עליו יותר ולא מירתת. וצ"ע לסמוך להלכה על דברי הר"ן אלו: עוד כתב הר"ן דאי איכא ע"א שהוא קדשה נאמן. והטעם כ' בב"ש משום דלא איתחזק איסורא כמ"ש הר"ן בטעמיה דרב אסי. וצ"ע א"כ אף אם אין המקדש לפנינו. והא העד נאמן לומר לפלוני נתקדשה. וכ"מ שאם ימות אותו פלוני א"כ (אבל אם אמר לפלוני שכבר מת והרי הוא בא להתירה ולהוציאה מחזקת איסור שבחזקת מקודשת ע"פ האב או עצמה) תהא מותרת לעלמא. ולא מצי' בשום מקום טעם לנאמנות ע"א משום אין אדם חוטא ולא לו:

פרק ד סימן א ותרורי כו' ער"ן שהקשה לר"ט ממזירי מותרין בעבדי. ג"כ (ותי' דמשום איכך דאינן מותרין בעבדים תני תרורי. וצ"ל אע"ג דמתני' ס"ל ספקו בוודאן מותרין. אפ"ה לענין ליטא שפחה התמירו עליהן. ולא ידעתי מנ"ל להר"ן הא. דהא בדידהו נמי משום תקנה דזרען יש להתיר. לבד בגירי ותרורי הוא דאסורי בשפחה. וגם בנתינה שיהא אסור בשפחה. ואפשר לפמ"ש הר"ן ס"פ האומר בשם ר"ת טעמא דהתיר ממזר משום דהואיל ויצירתו בעבירה קדש ועומד הוא. א"כ יש לומר דנתינים אסורין בשפחה דאין יצירתן בעבירה. אבל לפמ"ש בתוס' רי"ד שם דמשום דכתיב מבני ישראל ממעטים ממזר א"כ כ"ש נתינים דהגבעונים לא מבני ישראל המה. וכ"ש למ"ד עבדות גזרו עליהן). ואם היינו מפרשים הא דאמרי' ס"פ האומר אבל ממזרת לעבד לא דלמימרא דכיון דאין לו תקנה אסור לו לכתח' ליקחה הוי א"ש. דלא שייך למיתני מותרין זה בזה. כיון דממזרת אסורה בעבד (וכ"כ ח"מ וב"ש לדעת רמב"ם וכ"כ פשט לשון הרי"ף. דממזרת לעבד איכא איסורא): שם שאינה הוגנת לו פי' שיש בה פסול קהל. וודאי סוגיין בהכי איירי. אבל מ"מ באדר"ן פכ"ו תניא רע"א כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו עובר משום ה' לאוין. ומ' דאינה הוגנת ורצויה לו קאמר וכעין נושא אשה ע"מ לגרשה היא ע"ש. וכמו אשה ההוגנת לו כנדה (ע ב') דוודאי לא שאינה אסורה עליו קאמר דפשיטא בלא הא דבנים זכרים אסורה עליו. אלא הוגנת ורצויה לו קאמר. כגון ת"ח לא ישא בת ע"ה וכי"ב: שם ובפסול מטומע שאי' איירי. וכן הסכים הר"ן ע"ש בהורך. וצ"ל הא דלא נקט פסולי עבדות וחללות ג"כ (דהא דמשפחה שנטמעה בהני ג"כ איירי כדמוכח בגמ' וכ"מ דברי הר"ן ע"ש) לרבותא (ואע"פ שלדברי הרמב"ן שהביא הר"ן הני קילי מינייהו ע"ש). ומשום דנתינה ויתב ממזר באשדוד ונתינה נמי משום דאהרורין הן. וגם נתינה קרא עלייהו דלעיל לא יטהרו כדדרש בירושל' מעוכד העיר עבדוהו ע"ש. ואפשר ר"מ לא פליג אלא בהני אבל בפסולי עבדות (אע"ג דהן ג"כ אהרורין הוו תחלה. כשנתגיירו אפשר יצאו לכלל ברכה) והללי מודי ר"מ וצ"ע: סימן ב ובמומו פוסל. בגמ' אמרי' דא"ל ר"כ לר"י דלא אמר שמואל אלא למיחש ליה אבל לאכרוזי עליה לא. אבל הא"ן כ' וכ"מ להתירן עליו ולהחזיקו באותו פסול שהוא פוסל. ואפשר דעתו משום דחזינן דאסתייע ואתברר מלתי' בר' יהודה דשפיר עבד דאכריז עליה משום הוא דרגיל למיקרי לאינשי עבדי. א"כ קי"ל כדר"י ואפשר ע"ס הוא וצ"ל להחמיר עליו: סימן ד שיאלת לה דברי שלומים כו' אסור אפי' עי"ב. אבל לשגר לה כוס של ברכה ע"י בעלה מדינא ליכא איסורא כמ"ש בס"ד ברים ס"פ שלשה שאכלו ע"ש: שם דאע"ג דעבד אמימר עובדא לקולא. ומטעם זה פסק הרמב"ם כן וכן הר"ן. אלא דפסקו כדאמרי' בגמ' דבקרא עליה ערער צריכה בדיקה. ולפ"ד הרא"ש נראה דאין להחמיר יותר בקרא עלי' ערעור: שם וה"ר מהא דאמרי' זיל גלי כו'. ודאי דעת ר"ת נראה דבכל מקום א"צ בדיקה להשיאו אשה וכמ"ש תוס' יבמות וכתובות והא דשקלי טרו אמוראי בפסולי יוחסין דשאר ארצות (ומשמע דלאו לענין בדיקה לכהונה וכזמן דאיכא עבודה) נראה מדברי ר"ת בס' הישר בכתובות. דהיינו שבאותן מדינות שהוחזק פסולין צריך לחוש. ואפשר כוונתו לדידן דלא ידעי' חזקת פסול כשרין. ופלוגתייהו דר"מ ורבנן בכל הארצות שבימיהם היא אי חיישי' להו בחזקת פסול או לא. וצ"ע לייטב הסוגיא על מכונה: סימן ה ודווקא עד י' דורות. לכאור' בגר עמוני ומואבי דאפי' לר"י דאסר גר בממזרת מודה דשרי. כדאמרי' בש"ס (עד:) למסקנא. א"כ מי נימא נמי לדידן דגם לאחר י' דורות מותר. ומסתברא כן דמידי הוא טעמא. אלא משום דנשתקע שם גר ממנו והאי כיון דפסול בקהל לעולם. הרי שם גר ניכר עליו (ודוחק לומר שיתשבו ישראל פסול הוא. דהא מדיכאו נקבותיו מותרין משום עמוני ולא עמונית הוא. ואי ישראל ממזר הוא אין חילוק בין זכרים לנקבות). ומסתברא דגם בעבד משוחרר הוי דינו כגר לענין י' דורות. ודע דהא עד י' דורות היינו עו"ע בכלל. וכדנקט רב יוסף בלישני' בש"ס (עה:) לאחר י' דורות י"מ דור עשירי בכלל התירא הוא: סימן ח נאמנת הי' כו'. הר"ן לקמן אהא דבודקין אמו ואומרת לכשר נבעלתי פי' הא דהי' נאמנת אף לפסול. משום שהוחזק כאן ממזר ולא הוי אלא גילוי מלתא. וטפי הו"ל להר"ן לומר כמ"ש כאן במקומו טעמא דמהני ערעור חד. משום דאינה נאמנת גמורה רק לפי שרוב הפעמים א"א בענין אחר. משא"כ בשתוקי דלא שכיחא אין אנו סומכין עליה רק להקל. והיא נאמנת גמור דלא מהני ערעור חד ע"ז: שם אבל קרא עלי' ערעור אינה נאמנת. אלא נאמן העד בין לפסול מי שהכשיר בין להכשיר מי שפסלה. דע"א נאמן היכא דלא אתחזק לא איסור ולא היתר בין לפסול בין להכשיר. ועדות הסי' לגבי עד כשר לאו כלום הוא. שוב ראיתי ת"מ וב"ש העירו בזה ע"ש: סימן יג הלכה כר"א. נראה וודאי ר"א נמי ס"ל דרש דהני קהל דדרשי' בש"ס (עג.) למישרי שתוקי בישראל ושתוקי בממזרת (ולספקן בספקן לא צריך קרא מיותר) ורבא דקאמר התם ד"ת שתוקי ואסופי כשר. הוא גופיה ס"ל כר"א בפ' החולץ אלא מדרבנן פליגי אי גזרו עליי' או לא. ואע"פ שבירושל' קאמר אדר"א. דחכמים פליגי וס"ל בקהל ספק יבא ע"ש. אבל ש"ס דידן לא ס"ל הכי כמ"ש (וכמדומני שבב"ש חשב דמדאורייתא פליג ר"א ע"ש) וכ"כ הר"ן להדיא: סימן יד מקים זרעו לו. עי' פי' המשניות להרמב"ם שתמה מנ"ל דחלל פוסל אשתו ישראלית בביאתו כיון דלא הוזכרו כשרי' ליגשא לפסולין ע"ש שהאריך. ואפשר מהך היקשא דזרעו לו ילפינן לה. דבו עצמו שעושה חללה הגרושה שבא עלי' ילפינן בברייתא מתחללה שהיתה כשרה ונתחללה וה"ה זרעו פוסל אשה שבא עליה: סימן טו לראב"י אומר כו' אפי' עד י' דורות. קשה דטפי הו"ל אפי' לאחר י' דורות שכבר נשתקע שם גר ממנו ואסור בממזרת לרבנן דר"י כדלעיל. ואפשר לישנא דקרא דכתיב גם דור עשירי ופירושו לעולם: שם נשא אין מוציאין מידו כו'. לגי' הירושל' ספ"ב דיבמות דקידש לא הוי ככנס ומוציאין מידו בהנהו דהתם. לכאו' הכא נמי נשא דווקא נקט אבל קידש מוציאין. ומי' לרבב"ת דקאמר שאינו אלא סלסול שנהגו כהנים בעצמן. משמע וודאי דאפילו קידש אין כופין אותו (ובירושלמי איכא דר' אבהו הי' רוצה להשקות בהן שנסב בת גרים משום הא דרבב"ת דנהגו בהני כראב"י ע"ש). ומ"ש בדברי הרא"ש בדרבב"ת נמי נשא א"מ מידו הוא ט"ס. וליתיה לא בש"ס ולא בלשון הרי"ף: סימן טז ואם לאו בר נתינה הוא משום כו' נמי לא מצי יהיב. אפשר עיקר הקושיא משום דכל מידי דאיהו לא מצי עביד שלוחיה נמי לא מצי עביד אבל מהא דהי אשוב כמת. ל"ק כ"כ דהא לאו כמת חשבי' ליה. רק לענין מעשה לאו בר מיעבד מעשה הוא: שם שהרי לדבריו אין נתינתו וכו' להדיוט כלום. אפשר כוונת ר' יואל להומרא בעלמא אחמירו בהקדש. כיון דהקדש בכל דוכתא באמירה תליא. והכא גורם בר אמירה הוא. ולאו דוקא ממעשה ממעטי' ליה. ודע שלכאורה היה נראה אף לדעת ר"י אם הוא מהני דאינן בחיין לכ"ד. אלא מטמאין באהל מחיים כגון הגיא דנשברה מפרקת ורוב בשר דפ"ק דחולין (כא.) לכאורה אינו יכול לגרש. ומהא דמגוייד שהביא ר"י מ' שאין חילוק בדבר אבל הפוסקים שהביאו ל' התוספתא דגטין כל זמן שיש בו נשמה. לכאורה מ' בכל גוונא מגרש וצ"ע עמ"ש בליקוטים לחולין בס"ד בזה. סוגי' בייחוד ביארתי בתי' בס"ד באריכה ע"ש: סימן כח אלא רווק משום אהבתא דינוקי. בש"ס ורי"ף מסיים לאשה משום אהבתא דינוקי וכצ"ל כאן. דאע"ג דמשמע מעיקרא כי קאמר הש"ס אילימא משום ינוקי אתרווייהו קאי. וא"כ באשה דלא קשיא לן מידי מאי למימר משום ינוקי. מ"מ נראה דלא זהו עיקר הטעם. דא"כ תינוקות פחותין מבני ט' שאין ביאתן ביאה לישתרי (דמסתברא דעם תינוק כזה שאין ביאתו ביאה מותרת אשה להתייחד. וכן איש עם תינוקת פחותה מג' שנים דאין ביאתה ביאה). ומעיקרא הוא דקאמר דרק ס"ד משום ינוקי (ואה"נ דהו"מ לדיוקי וא"כ פחותים מבן ט' לישתרי למ"ד בא על הקטן פחות מבן ט' פטור ופסק הרמב"ם כוותיה). אבל למסקנא באשה נמי טעמא משום אהבתא דינוקי: סליק

הגהות וחדושים על מסכת קידושין

מאת הגאון וכו' מוהר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל

דף ה ע"ב תוס' ד"ה הכא כו' משום דסבר ליה כוותיה כו'. נ"ב ועי' בפ' כל גט דף ל א' בתוס' ד"ה כיחידאה כו' שכתבו שם דאע"ג דשמואל ס"ל כוותי' אעפ"כ לא רצה לאוקמיה כיחידאה וא"כ דבריהם כאן צ"ע:

דף ו ע"א גמ' חרופה ביעודה מקודשת. נ"ב עי' בא"ע סי' כ"ז סעיף ג' שפסק בכל מקום מקודשת בספק ועי' בבאור הגר"א שם באריכות וצ"ע בדברי הרא"ש כאן שפסק דדוקא ביעודה מקודשת והוא פסק כפ' השולח סי' ל"ז דתני' שפחה כו' בת קדושין היא וצ"ע: **ע"ב** תוס' ד"ה לא החזירו כו' וי"ל דאיכא תנאי כו'. נ"ב עי' תוס' גיטין ע"ה א' ד"ה לאפוקי שכתב שם דגם בהא דאמר רבא גבי אתרוג מיירי בכפליה לתנאיה יעו"ש:

דף ט ע"א תד"ה אע"פ כו' נתינה אחריתי ספר המקנה. נ"ב צ"ל אחרי תיבת ספר כו' עי' תוס' יבמות נ"ב א' ד"ה שאין ומצויני שמה:

דף יא ע"ב תוס' ד"ה והרי כו' אתי אליבא דשמואל. נ"ב פי' ושם מבואר דשמואל ס"ל דבטענו שני מחטין כו' חייב ע"ש צ"ע ע"ב:

דף טז ע"א תד"ה בעובד כוכבים והשב עם קונהו דדרשינן ליה שידקדק כו'. עי' ב"ק קי"ג ע"ב לפי פי' התוספות דשם:

דף יז ע"א תוס' ד"ה וגילף כו' וי"ל דשמא הלכה למשה כו'. נ"ב צ"ע במס' נזיר סוף פרק כ"ג עקיבא עלם כשעורה הלכה כו' ואין דנין כו':

דף יט ע"א גמ' מלמד שצריך ליעדה. נ"ב צ"ל לידעה. ר"ל להודיעה:

דף כד ע"א תד"ה ור' אלעזר כו' וי"ל דרבנן אע"י עצמו דר"מ. צ"ל אע"י עצמו כו': שם ד"ה (מעל"ד) אלא בזוזי כו' מיירי כשהקנה לה אחר כו'. נ"ב עי' מהרש"א שהגיה דמיירי שנתן לה הבעל במתנה.

דף ל ע"א תד"ה (מעל"ד) הא לן כו' ומיהו נראה לה"ר יצחק כו'. נ"ב עי' תוס' סוף פ' כיצד מברכין שלא כתבו רק תירוץ ראשון לבד: תוס' ד"ה אם ברזל כו' וה"ק כפטיש יפוצץ כו'. נ"ב ויש לפרש בזה מליצת דברי רז"ל במדרש שאמרו שהלוחות היו של אבן ספירינן כמ"ש והלוחות מעשה אלהים כו' חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות כו' והוא חירות מיצה"ר והלוחות הם לוחות הלב והם משברים היצה"ר שנמשל לברזל והבן:

דף לד ע"א תוס' ד"ה מעקה כו' וכגון שנטלה אחר יאוש כו'. נ"ב דברים אלו צ"ע דשם מבואר דאם המתין לנטלה עד אחר יאוש עובר משום לא תוכל להתעלם:

דף ס ע"ב תד"ה איכא בינייהו כו' והא ליתא דהא אפילו לר"י נמי כו'. נ"ב עי' גיטין ע"ד א' שם בתוס' ד"ה איכא בינייהו כו' דשם כתבו דאין ה"נ דהיה יכול לומר איכא בינייהו דפשטה ידה וקיבלה קדושין כו':

דף סה ע"א רש"י במתני' ד"ה ומותר בקרובות כו' הויא לה גרושתו ונאסר בקרובותיה. נ"ב עי' רש"י ברי"ף שמפרש שהיא נאסרת בקרוביו ודו"ק. מ"ר:

דף עד ע"ב רש"י ד"ה אם כן דכ"ש מיתוקמא. צ"ל דכר"ש מיתוקמא:

ברא"ש פ"א סי' מ"ו אמר רבא כו' ונהי דנתינת כסף הקדושין כו'. נ"ב עי' בק"נ הגירסא באופן א' ואופן ב' והרא"ש לשיטתו אזיל דס"ל דבתנהו לכלב כו' אינה מקודשת כי אם אחר שבא לידה ממש דבזה אמרינן דנתרצתה בקידושין עי' א"ע סי' ל' בח"מ ובב"ש שם ודו"ק: סי' כ"ב בהגה"ה עובד כוכבים הלוה כו' ולא הוי גזילה אלא מיד ליד נראה כו'. צ"ל מיד ליד דכתיב ויגזול את החנית מיד כו' נראה כו': שם מיד הנפקד שיש לו. צ"ל מיד הנפקד ואם אמר הנפקד שיש לו כו': שם לאו כעל דברים דידי אין בדבריו כלום. נ"ב עי' במרדכי ר"ל שאם אין לו בנים או קרובים שלו יורשים אותו ואם אמר הנפקד שיש למומר לעבודת כוכבים בנים בגיותו וא"כ אין הקרובים בע"ד דידי' אין בדברי הנפקד כלום כי בן שנולד לו מעובדת כוכבים אינו בנו: סי' ל"ם בהגה"ה גזכר שנתן מעות בבהמה לא קנה. צ"ל קנה ותיבת לא נמחק. נ"ב אבל כ"ז שלא נתן מעות לא קנה בפיסול שום המעות ומיהו כו'. בפחות משוה מה שיותר זכה הקדש: סי' מ"ט ר"ת היה כו' ולא אסרינן מספק. נ"ב תמוה לכאורה מה לא תסא שייך גבי ק"ש בלא ברכות. ונלע"ד דהרא"ש קיצר בלשון הש"ס שם וסמך אמה דקאמר התם ספק אמר אמת ויציב כו' חוזר ואומר מ"ט אמת ויציב דאורייתא. ובזה מתורץ מה שיש לתמוה עוד דכיון דספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא וא"כ מה לא תסא שייך כאן דהתורה אמרה שיחזור ויקרא אבל לפמ"ש א"ש לפי מה שכתבו התוס' שם דהקשו מ"ט חוזר ואומר אמת ויציב וק"ש אין צריך דק"ש דרבנן דהא אם יחזור לק"ש ויאמר פ' ציצית הוי אמת ויציב דרבנן ותירץ שם דהכי עדיף טפי שיתקן הספק ביותר דאם אמר אמת ויציב גם ק"ש אמר יעו"ש וא"כ ודאי דמדאורייתא אינו מחוייב לומר אמת ויציב כיון דיכול לתקן ע"י ק"ש ופ' ציצית א"כ שפיר הוקשה דאם נאמר דברכה לבטלה הוי דאורייתא א"כ למה חוזר ואומר אמת ויציב ודו"ק:

פ"ב סי' כ' בהגה"ה. השיב מהר"מ. נ"ב עי' במרדכי ותבין פי' הגה"ה זאת:

פ"ג סי' י"ג בהגה"ה מיאנה צריכה גט. נ"ב צ"ל אינה צריכה עי' בהגהת מרדכי: שם וכני שפיזרא מצריכין גט אך לא מטעם קדושי כו'. נ"ב נ"ל דיש כאן ט"ס וצ"ל אך לא מטעם דאין מבטלין קלא אלא משום דמקדש בפסולי עדות דרבנן בעי גט עי' במרדכי:

בקיצור פסקי הרא"ש

פ"א סי' ו אמרה לה כו' אמרה לו תן מנה לפלוני ואקדש אני לו ואמר לה. נ"ב יש כאן חסרון וצ"ל ואקדש אני לו מקודשת נתנה לו מנה ואמר לה כו': סי' יג התקדשי לי כו' אמרה תן מנה לאבא או לאביך או שאמרה תן ככר לעני מקודשת. אם אמרה תן לכלב ואקדש אני לך או תנם על גבי הסלע ואקדש אני לך הוי ספק קדושין כצ"ל עי' בפנים: סי' יט קידשה כו' וחזר ואמר התקדשי לי בו ואמר כן. נ"ב נראה שחסר כאן וצ"ל ואמר והתקדשי לי בו. אמר לה כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו ואמר כן כו':

פ"ג סי' ז האומר לאשה כו' שמע ומיחה אינה מקודשת מת קודם כו'. נ"ב עי' בפנים ועי' תוס' שכתבו להיפך דאם מת קודם ששמע מקודשת דאמרינן מסתם אם הי' שומע היה שותק: סי' ם האב שהעיד כו' אבל מעשה שעשה כו' נ"ב חסר כאן ועי' בפנים שהוא לתירוץ השני שכתב שם: סליק

הגהות וחדושים מהגאון הגדול וכו' מו"ה **אברהם** זצ"ל (בעה"מ ספר מע"כיל לאיתן וכו') עם **תוספת מרובה מבי"ק** על הנדפס בש"ס זיטאמיר.

דף ב ע"א [illegible]

דף ג ע"א [illegible] לא נאמר כן מיתורא. ויש לפרש דבריהם ע"פ מ"ש בחי' ליבמות בשם הר"ן דמילתא דאתיא בגז"ש אמרי' נמי טרח וכתב לה קרא כמו במלתא דאתיא בק"ו. עוד הוכחתי שם דאע"ג דאי איכא למדרש לא אמרי' טרח וכתב לה קרא כדמוכח לקמן בשמעתין היינו דוקא במילתא דמסתבר אבל מלתא דלא מסתבר לא דרשי' ואמרי' טרח וכ"ל קרא. ועפ"ז מובנים דברי התוס' דמיתורא לא נאמר דקרא דאין כסף אתא למימר שכן לאב אלא נימא דאתא לאשמועינן דמיקדשה בכסף ואע"ג דהא גמר קיחה קיחה אפ"ה נימא דאין כסף נמי אתי להכי דהא מילתא דאתיא בגז"ש טרח וכ"ל נמי קרא. ולא נימא דאתי לדרשה שכן של אב משום דהא מילתא לא מסתבר כל כך כדמוכח בסמוך דאמר קידושיה דמעלמא קאתו לה אימא דידה הוו. והא דאמר לקמן בסוף הסוגיא דאי כתב רחמנא כי יקח ה"א קידושין דיהיב לה בעל דידה הוו כתב רחמנא ויצאה חנם לומר דהוו דאב. לאו מחמת יתורא קאמר אלא משום דבמסקנא קאמר דיציאה דכוותה קממעט. וא"כ משמעות דקרא גופי' איכא למישמע דהוו דאב אבל מיתורא לא נאמר כן:

דף ד ע"א תוס' ד"ה בגרות כו' מה למיתת האב שכן לא נשתנה הגוף. עיין כתובות (דף מט) ונדרים (דף ע' ע"ב) ועיין תוס' לקמן (דף ט"ז ע"ב): **ע"ב** גמ' ומה יבמה שאינה נקנית בכסף נקנית בביאה כו'. והקשה מהרש"א דלפרוך מה ליבמה שכן יוצאה בחליצה משא"כ אשה דכה"ג פרכינן מיליאה אקניה לעיל גבי מילף דאשה מאמה לקנין כסף. ולק"מ דדוקא גבי מילף דאשה מאמה איכא למיפרך הכי שהרי יוצאה בשטר כאשה ועדיפא מינה שכן יוצאה ג"כ בכסף. אבל גבי מילף דאשה מיבמה ליכא למפרך שכן יוצאה בחליצה דבזה לא עדיפא יבמה כלל מאשה דהא חליצה אינה אלא תחת גט דאשה ויבמה אינה יוצאה בגט. וכה"ג מבואר להדיא לקמן (דף י"ד) גבי הא דבעי למילף שתצא יבמה במיתת היבם בק"ו מאשה שיוצאה במיתת הבעל ופריך מה לאשה שכן יוצאה בגט ומשני הא נמי יוצאה בחליצה. וכתבו התוס' דכיון דחליצה במקום גט לא חשיב לה פירכא מה שאשה יוצאה בגט. וה"נ מה"ט לא חשיב פירכא מה שיבמה יוצאה בחליצה דבזה לא עדיף זה מזה. ואף למאי דקי"ל דאין תנאי בחליצה אפ"ה לא הוי עדיפא מגט דאשה דאיכא עדיפות בגט דאיתא ע"י שליח כדאי' בכתובות (דף ע"ד). תוס' ד"ה מעיקרא כו' הקשה הר"י מאורלינ"ש נילף מהיקשא שהקישה לאמה העבריה מואס אחרת כו'. באמת יליף כן ר"ע במכילתא וא"כ תקשי מה שתירצו התוס' דנימא דבעי' ב' פרוטות באשה כבאמה. וי"ל דר"ע ס"ל דלא יליף מהיקשא לענין שיעור. דגבי אמה היינו טעמא משום דבעי' שתהא מגרעת ויוצאה וגבי אשה לא שייך האי טעמא. וכה"ג כתב המל"מ בהל' עבדים פ"ד ה"ג לדעת הרמב"ם גבי ע"ע דלא בעי' ב' פרוטות:

דף ה ע"ב גמ' נתן הוא ואמרה היא ספיקא היא וחיישינן מדרבנן. אע"ג דספיקא דאורייתא היא מ"מ הא דחיישינן לספיקא אינו אלא מדרבנן לדעת הרמב"ם שלהי הל' כלאים ופ"ט מהל' טומאת מת דהא ספיקא דאורייתא לחומרא אינו אלא מדרבנן. ומסתמא בשיטת הרי"ף רבו אמרה וכיון דלענין דידן לא נ"מ מידי לא כ' אלא חיישינן מדרבנן. והר"ן שתמה על לשון הגמרא והרי"ף לטעמי' אזיל דס"ל בשלהי פרקין דספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת. וכ"כ רפ"ד דבילה. ומ"ש בס' המקנה דנ"מ במאי דקאמר דהוי ספיקא דאורייתא לענין קרבן דהכא עליה באשם תלוי קאי ומש"ה השמיטו הרי"ף. ק"ל דסתמא דגמ' דלא כהלכתא דקי"ל בכריתות (דף י"ח) דבעי' חתיכה אחת מב' חתיכות וכמ"ש הרמב"ם פ"ח דשגגות ולכל הטעמים דאמר התם ע"כ לא שייך כאן אשם תלוי: ודע דהקשו גדולי המפרשים על האי ליסנא דאי בעית אימא מהא דלעיל (דף ד' ע"ב) אמר דעיקר גז"ש דקיחה לא איצטריך אלא לאורויי דבעי' נתן הוא ואמר הוא. וי"ל דהאי ליסנא ס"ל דאיצטריך גז"ש לומר דעונשין מיתה על קידושי כסף דאי מויצאה חנם אין כסף דהיינו מיתורא דיו"ד דאמר לעיל לא שמעי' מיתה דהא לא עונשין משום רבויא כמ"ש הרמב"ם בהל' מ"א והמ"ל הל' שגגות: תוס' ד"ה חופה כו' והכא אי אמר דיו מפרך ק"ו דלאחר כסף לא איצט'. ויש להקשות דלא מיפרך ק"ו דאהכי לומר שקונה לאחר כסף כמו חופה שגומרת אחר כסף לענין דלא מהני תנאי כמו בחופה שגומרת דקי"ל שאין תנאי מועיל בה לבטלה:

דף ו ע"א רש"י ד"ה ה"ד כו' וכן בהנך לישני דגירושין שלא היה מדבר עמה על עסקי גיטה. נתקשה בס' המקנה דהא לא מיבעיא לן רק גבי קידושין אבל גבי גירושין לא מיבעי' לן. ונעלם ממנו גמרא ערוכה בגיטין (דף ס"ה ע"ב) עיי"ש. ואע"ג דגבי גירושין לא בעינן דעתה. מ"מ איכא גוונא דבעי' לשון גירושין כמ"ש בחי' ריטב"א כאן:

דף ח ע"א גמ' ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי נינהו חליפין. הפ"י לקמן (דף י"ד) אתר לבקש טעם הדבר דאמאי אין עבד עברי נקנה בחליפין אף כשנמכר לישראל הא כתיב קרא לקיים כל דבר שלף איש נעלו. ומ"ש לחלק דע"ע שאין גופו קנוי רק לשעבוד מלאכה בעלמא דשכיר קריי' רחמנא א"כ ה"ל כמו קנין דברים דלא מהני והא דמסיק לקמן דע"ע גופו קנוי היינו לענין דלא מהני בי' מחילה אבל אין גופו קנוי לגמרי. לא משמע הכי להמו (דף כח) דמדמה לי' לקרקע משמע דקנוי לגמרי. ודוחק לומר דמשום דמשעבד גופו למלאכה יהא כקרקע ועיין מ"ש מהרי"ט בתשובה ח"מ סי' י"ט. ועוד דאף אי נימא הכי ע"כ ש"מ דלא חשוב קנין דברים. וכן בקצה"ח סי' של"ג הקשה על הש"ך שכתב דהוי קנין דברים גבי פועל שמשעבד גופו למלאכה. וא"כ אכתי קשיא אמאי א"נ בחליפין. ונ"ל דה"ט דא"כ רק כשיש לו יכולת להקונה למכור הדבר שקונה לאחר וגבי ע"ע אינו יכול למוכרו כמ"ש הרמב"ם וגם סופו לחזור וא"כ דמי לשאלה ושכירות שא"כ בקנין מה"ט דא"כ ליתן לאחר ומוזר: תוס' ד"ה רב כהנא כו' משמע דלא היה כהן. דעת התוס' דגם בשאר מתנות כהונה אמרי' דכהן אפי' כהנית כמו בתרומה ותזה ושוק. ואין מקום לתמיהת הפ"י כאן:

דף ט ע"ב גמ' ה"א עד דמקדש והדר בעיל. הקשה בשעה"מ א"כ איך כתב רחמנא גבי סוטה מבלעדי אישך למעט ארוסה שאינה סוטה משום שלא קדמה שכיבת בעל לבועל תיפוק לי' דבלא בעילת הבעל לא הוי' אשת איש כלל. ומ"ש המפרש דממעט נכנסה לחופה ולא נבעלה. וא"מ דלפום סברא זו דקידושין ליכא בלי בעילה גם חופה לא מהני. אלא י"ל ע"פ הא דאמר בסוטה (דף כ"ו סע"א) דקפריך פשיטא דאשת סרים סוטה ומשני מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו בר הכי קמ"ל. וא"כ לפום ה"א דקפריך ואימא עד דמקדש והדר בעיל ה"א דקרא דמבלעדי אישך בסוטה אתא לרבות אשת סרים וכדאי' במדרש רבה פ' נשא. א"נ י"ל דמשכחת לה ביבמה עיין יבמות (דף כ"ח) ורש"י שם ע"ב ד"ה שומרת יבם. ועוד י"ל דל"פ אהא דר' יוחנן היכא משכחת לה נערה המאורסה רק אליבא דמ"ד ביבמות (דף כ"ה) דהערא היא הכנסת עטרה דאילו למ"ד התם אליבא דר"י דהיינו נשיקה שפיר משכחת לה שקדשה בנשיקה בפי' דודאי מקודשת ומ"מ בעולה לא הוי בנשיקה עיין מ"ל פי"ז דא"ב: שם האי בעולת בעל מאי עביד בי' כו'. המל"ל דאיצט' לי' לכדדרים ר' ישמעאל בספרי שאינו חייב הבא עליה רק אחר שנבעלה ליבמה. ומיהו גמ' דילן אפשר דלא ס"ל הך דרשה דהא יליף לקמן (דף י"ד) מיבמה ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרין בה:

דף י ע"ב תוס' ד"ה מה שפחה כנענית כו' דאיכא למפרך מה לש"כ שכן יוצאה בכסף כו'. וקשה דבמכילתא פ' משפטים יליף ר' ישמעאל ק"ו ומה שפחה כנענית שאינה נקנית בבעילה נקנית בכסף בת ישראל שנקנית בביאה אינו דין שתהא נקנית בכסף. ואמאי לא פריך דמה לשפחה כנענית שכן יוצאה בכסף. וי"ל דפירכא לא שייך רק למ"ד דכסף גומר בע"כ ואף מתירו מן האיסור אבל למ"ד דאין כסף גומר בו ואין מתירו מן האיסור וכדאי' בגיטין (דף ל"ט ע"ב) לדידי' לאו פירכא היא דבכה"ג דאשה דהוי אי' שפחה כנענית נמי אינה יוצאה בכסף וא"כ י"ל דר' ישמעאל נמי כוותי' ודברי תוס' אזלי למ"ד כסף גומר:

דף יב ע"א גמ' חיישינן שמא ש"פ במדי. י"ל דהטעם דבמדי הכסף בזול כדמצינו בכתוב (ישעיה י"ג י"ז) הנני מעיר עליכם את מדי אשר כסף לא יחשבו. ואי' באבות דר"נ פכ"ח דאין עושר כעושר של מדי. וכן י"ל עפ"ז הא דתנן פרק הגוזל יוליכנו אחריו אפילו למדי. פי' אף על גב דשם אין הכסף נחשב כל כך אפ"ה חשיב ממון בשוה פרוטה: **ע"ב** תוס' ד"ה אם הקלו בשבויה כו' השבויה נמי פעמים דאיכא איסור מיתה אם הוא כהן ויש לו בן ממנה שהוא חלל ויעבוד עבודה במזבח בשבת ובזה יש חיוב מיתה. ואע"ג דלמ"ד הבערה ללאו יצאת ליכא חיוב מיתה דאמרי' ביבמות (דף לג:) זר ששימש במאי אי בשחיטה הא כשירה בזר כו' ולא משכחת לה אלא בהקטרה למ"ד הבערה לחלק יצאת. אפ"ה לא ניחא לבו להתוס' כפי' הי"מ דהא אליבא דרבא קיימי' ואיהו ס"ל הבערה לחלק כדמוכח ריש פסחים (דף ה') דאמר רבא ש"מ מדר"ע תלת ש"מ הבערה לחלק יצאת ומסתמא הכי ס"ל. והכי דייק הרא"ש רפ"ב דפסחים דס"ל לרבא אין בעור חמץ אלא שריפה:

דף יג ע"א גמ' ואימא עד דעביד לכלהו. נראה דלשיטתו דר' יוחנן פריך הכי דס"ל דבעי' קרא לחלק כדמוכח בברכות (דף ה' סע"א) וכן משמע במנחות (דף כ"א) דדרים ולקח מדם הפר ומדם השעיר וגו' דמערבין לקרנות וכ"מ לעיל (דף ט' ע"ב) דפריך ואימא ובעלה עד דמקדש והדר בעיל. דבלא קרא משמע לי' שניהם כאחד. ולשיטתו פריך הכא שפיר דאילו למ"ד דלא בעי' קרא לחלק לא פריך מידי דהכא נמי משמע אחד אחד בפני עצמו. וה"נ ס"ל לר' אלעזר בסוכה (מט:) דאמר כל העושה משפט וצדקה כאילו מלא כל העולם כלו חסד שנאמר אוהב צדקה ומשפט וש"מ דמשמע לי' שניהם ביחד. וכן הא דפריך בשבועות (דף ל"ט) היינו למ"ד דבעי' קרא לחלק: **ע"ב** גמ' מיתת הבעל מנלן כו'. קשה דאמאי לא נידוק מדמתיר יבם את יבמתו בחליצה לעלמא ע"כ דמיתת הבעל התירה לעלמא מאיסור אשת איש ולא קרבא עליה רק הזיקה של היבם וזהו שמתיר אותה בחליצתו. דאי איתא דמיתת הבעל לא התירה לעלמא ועדיין היה באיסור א"א א"כ האיך יתיר אותה היבם בחליצה לעלמא הא לא מצינו זה אוסר וזה מתיר. והכי אמר בגטין (דף פ"א ע"ב) והתם פריך והרי יבמה דבעל אוסר ויבם מתיר ומשני התם יבם הוא דקאסר לה דאי מבעל הא שריא וקיימא. ואי אמרי' דמיתת הבעל לא שריא תקשי היכן מצינו זה אוסר וזה מתיר. וא"כ מוכח מזה דמיתת הבעל מתרת לעלמא. וצ"ל דהכא אליבא דר"א קאי ולא חייש התם לפירכא זו. ובלא"ה הוכיח בס' פאר הלכה (דף ס"ט) דלפי התוס' ע"כ אתיא הסוגיא אליבא דר"א וע"ש: תוס' ד"ה מדאמר כו' ודלמא ה"ק רחמנא אלמנה לכ"ג אסורה אפילו כשהוא יבם. הנה בירושלמי איתא כן בהדיא דל"ל מכה"ג באלמנה דהיפתר ביבמה. אלא דתלמודא דידן משמע דלא ס"ל מטעם שכתבו התוס' דא"כ ה"ל לכתוב בפי' יבמין: ומ"ש התוס' גם גרושה וחלוצה. משמע דהיינו נמי במקום יבום כפי' מהרש"א. ומה שהקשו עליו בס' פ"מ ונלא ישראל דמאי שייכי הכא גרושה וחלוצה בפ' יבום. לק"מ דהא איצטרכו להו כלהו בהדי הדדי לחייב על כל א' וא' וכדאי' לקמן (דף ע"ז ע"ב) וא"כ גם במקום יבום אשמועי' דחייב על כל א' וא':

דף יד ע"א גמ' אמר קרא ככה כו'. ואע"ג דבסוטה (דף ל"ג) אמר דרבנן דמתני' דהתם דילפי' קריאה דחליצה שהיא בלה"ק מגז"ש דלוים ולא ילפי מככה כר"י משום דמיבעי לי' לדבר שמעשה מעכב אפ"ה איכא למישמע מיני' נמי למעוטי גט דכיון דדרשינן שמעשה מעכב דהיינו חליצה ורקיקה ממילא משמע נמי דמעשה אחרינא לא מהני רק מעשה הכתוב:

דף טו ע"א גמ' ושב אל משפחתו כו' אי במוכר עצמו הרי כבר אמור. וקשה דהא איצטריך להא דאמר בב"מ (דף ע"א) דאין גר נקנה בע"ע שנאמר ושב אל משפחתו והא ליכא. ולאו דוקא שאין ב"ד מוכרין אותו דה"ה שאין מוכר את עצמו כדמוכח בגיטין (דף מ"א). ועוד דאיצט' להא דדרים מיני' לקמן (דף כ"א) ובספ"ב דמכות. ועיין בתורת כהנים. תוס' ד"ה כי טוב לו עמך כו' בספרי לא דרים מידי מכי טוב לו עמך דאין זה נווי אלא ספור דברים בעלמא. אך בב"ק (דף פז:) מייתבין תוס' הגירסא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ דכן צריך לעשות. ובזה י"ל קושית ס' תו"ח בפ"ה דב"מ דהתם דרשינן ומי אחיך עמך חייך קודמין וכאן לא דרשי' כן כדמוכח ממ"ש תוס' לקמן (דף כ'). אבל לפמ"ש תוס' בב"ק א"ש דה"ה דכתיב ב' פעמים עמך אמר שיהיה דומה:

דף טז ע"א גמ' לימא כתנאי הרי זיל. עיין במהרש"א שהק' דאמאי לא תני במתניתין דעוד יוצא בהפקר. וכן הק' בס' פ"י בגיטין (דף ל"ח) ועיין בס' המקנה כאן. ואישתמיטתייהו דכבר הרגיש בזה התוס' ביבמות (דף מ"ח ע"א): שם אי משום מיתת האדון כו' דאיכא נמי בהים. פרש"י דנרצע נמי יוצא במיתת אדון. עוד י"ל דמשכחת לה באשה שקנתה עבד עברי או גר שקנה ע"ע דאי' בב"מ (דף ע"א) שדינם ככוכב כוכבים וכן נר"מ דס"ל דכהן אינו נמכר כדאי' במכילתא והובא במ"ל. ולדידי' ה"ה דאין קונה ע"ע כישראל דהא גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני כדאמר התם: **ע"ב** תוס' ד"ה מה כו' אבל גבי אם לא שייך טעם דשנוי הגוף ס'. עיין כתובות (ל"ט) ונדרים (ע') ותוס' לעיל (דף ד'):

דף יז ע"א גמ' ונילף נתינה נתינה מערכין. עיין בגליון הש"ס מ"ש בשם תוס' רי"ד דבכל ערכי אדם לא כתיב נתינה אלא במקדיש שדה אחוזה כתיב ונתן הערכך. ולא זכר מה שתמה ע"ז המ"ל בפ"ג דעבדים דהאי קרא דכתיב ונתן את הערכך ביום ההוא במקדיש שדה מקנה כתיב שאין דמיה קצובין אלא כפי שווייה ולא בשדה אחוזה כמ"ש בתוס' רי"ד. וגם תמה שם אמאי דמשמע בס' ע"י דבערכי אדם כתיב נתינה. ולי נראה דהדין עמו ע"פ הסוגיא דחולין (דף קל"ט) דיליף התם מהאי קרא דערכין חייבין באחריות ופרש"י דס"ל למכתב ונתן אותו או ונתנו מה ת"ל הערכך ש"מ אערכין קמהדר ע"כ. הרי דקרא דונתן בערכין ממש איירי. ועיין עוד ערכין (דף כ"ד): רש"י ד"ה מיכה מיכה כו' דר"ש לא גז"ש דנתינה גמר. נ"ל דהיינו דוקא הכא גבי הענקה אבל בעלמא מצינו דגמר גז"ש זו כדמשמע בסנהדרין (דף ע"ט). וב"ק (דף ה') משמע דר"ע אית להו גז"ש דנתינה לענין תשלומין במיטב. וכה"ג בס"פ הנחנקין (דף פ"ט) דגמר ר"ש גז"ש דהדחה הדחה גבי מדיחי עיר הנדחת ולא גבי נביא שהדיח. וכה"ג כתבו תוס' בסוכה (דף י"ג) גבי גז"ש דלקיחה: בא"ד אלא דמיכה כתיב בעבד וכי ימוך וכתיב בערכין ואם מך הוא. וצ"ל דר"ש ס"ל כר"א דאמר לעיל (דף י"ד) דמוכר עצמו מעניקין לו דהא כי ימוך במוכר עצמו איירי: **ע"ב** גמ' נמכר לעכו"ם מנין אמר חזקי' כו' ת"ל בשר:

דף יח ע"א גמ' משום כבודו דאברהם שאני. עיין רבה ויקרא ס"פ כ"א: **ע"ב** גמ' ושוין שמוכרה אלמנה לכה"ג כו'. פי' משום דקידושין תופסין בה"ל. ואע"ג דאמר לקמן (דף כ') דמודו רבנן היכא דאיכא לא יעוד ומוכרה לאביו דרשאי לייעדה לבנו. והכא נמי ראויה לייעדה לבנו דהוי כהן הדיוט י"ל דהיינו דוקא היכא דהשתא יש לו בן אבל אי השתא אין לו בן אינו רשאי למוכרה לאביו. ובהכי איירי הא דתניא התם שאין מוכרה לאביו ודלא כמהרש"א שם שנדחק בזה. ובהכי איירי נמי כאן וע"כ איצט' לומר דמוכרה לחייבי לאוין: רש"י ד"ה אין לאביה כו' כדאשכחן לענין נדרים כו'. עיין מ"ש בזה התוס' בכתובות (דף ל"ט ע"א):

דף יט ע"א גמ' מה הוא גדול אף בנו גדול. וצריך באור דמסיכן פשיטא לי' דהוא גדול דאין לומר משום דקטן אין לו זכיה וא"כ א"י לקנות אמה העבריה התינח להפוסקים דאף שדעת אחרת מקנה אותו אין לו זכיה. אבל להפוסקים דיש לו זכיה מה"ת לקטן בשדעת אחרת מקנה אותו א"א לומר כן. וגם אין לומר דפשיטא לי' דהוא גדול משום דקטן אין בנו מקיימם אחריו דהא כר"פ בן סורר מוכח דלמ"ד דמוליד מתייחס אחריו. ואין לומר דר"ל ס"ל כרבה שם (דף סח) דקטן אינו מוליד דמוכח ביבמות (דף מ"ז) דרוב קטנים קאמר דאין מולידין אבל מ"מ לפעמים קטן מוליד. וכן הוכיח בס' תו"ח שם. לכך נראה דה"ט דפשיטא לי' דהוא גדול מדכתיב בי' אשר לא יעדה ואיהו גופי' ודאי א"י לייעד כשהוא קטן כמו שאינו יכול לקדש רק בבנו מיבעי' לי': שם אביי כרי' דר' אבהו. נ"ל אבימי: **ע"ב** גמ' משל לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו כו' פשיטא. וק"ל הא איכא למ"ד לקמן רפ"ג דהוי ספק קדושין וא"כ מאי פשיטא: שם ורבנן האי לאמה כו' מלמד שמוכרה לפסולין. כתב מהרש"א דהדרשות שקולים הם וכתב שכן נראה מדברי הרא"מ. היינו דבזה נסתלקה מה שתמה עליו במשנה למלך רפ"ד מהל' עבדים: תוס' ד"ה ולר"מ כו' מדרבנן אדרבנן לא קשיא דיעוד לא הוי דבר שבממון. כוונת קושייתם דהכא חכמים דר"מ ודאי הוי ר' יהודה בכללם וקשיא אדר' יהודה. וכה"ג אי' בהדיא בכתובות (דף ל"ס ע"א):

דף כב ע"א תוס' ד"ה שלא ילתלה כו' שהרי אם תמר לאחר כל המעשים חשובה גיורת ולקוחין יש לו בה. בס' לוית חן כתב ליישב הסיא דסנהדרין לפרש"י דאף אי סיתה תמר מביאה שאחר כל המעשים לא חשיבה בתו של דוד משום דלא קבלה או גרים אין זה נכון דהא רב גופי' דאיירי בסנהדרין סבר ביבמות (דף כד) דבדיעבד הוי גר. רק י"ל דהתם בסנהדרין ר"י אמר משמי' דרב ואיהו לשיטתו דמתיר ביאה א' במלחמה. אבל פרש"י דהכא אתיא כר' יוחנן: **ע"ב** גמ' כמין חומר. עיין רש"י ותוס' ועיין סוטה (דף ט"ו) וע"ז (מ"ב):

דף כג ע"א גמ' והא קי"ל דגיטו וידו באין כאחד. עיין פרש"י והוא דחוק. אך י"ל דע"כ מוכח הכי מדרבנן דר"מ דקיימינן אליבייהו דס"ל זכות הוא לעבד וכמו שמתבאר מתוך סברייתא והסוגיא דפ"ק דגיטין (דף יב) גבי הא דאמר להו ר"מ וכ"ת אי בעי זריק לי' גיטא ופסיל לי' מתרומה: רש"י ד"ה שאינה שלו ורבנן גמרי הכי מה אשה מקבלת גיטה אף עבד לרשב"א. וא"כ ר"מ נמי דרים הכי וק"ל מפ"ק דר"פ (דף ח'): **ע"ב** רש"י ד"ה שייך בגיטין. דהם אינו מקבל גיטו משום דלא יצא הגט מרשות רבו מקבל הוא גט לחבירו שאינו עבדו של רבו אלא של איש אחר דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו. נראה כוונתו להוכיח דע"כ בכה"ג דעבד אע"ג דאיהו לא מצי עביד היינו משום דגמרי' לה לה מאשה דבעי' עד שיוצא הגט לרשות שאינו של רבו. אבל שליח מצי משוי דהא שפיר יצא הגט לרשות שאינו שלו וככה"ג עבד שייך בגיטין דהא מקבל גט לחבירו מיד רבו שאינו שלו וה"כ מצי עביד שליח דאיהו גופי' מצי עביד בכה"ג. ול"ד להא דמזיר (דף יב) גבי האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם דשרי בקרוב דהסיא דהוה נסיבא לגברא בשעתא דקאמר לי'. מ"מ היכא משוי איגש שליח מידי דמצי עביד השתא מידי דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח עלי'. ואע"ג דהתם נמי האי גברא שייך בקידושין דעלמא אלא דלגבי האי איתתא לא מצי עביד. ואפ"ה אמר דכיון דלא מצי עביד השתא לא משוי שליח עלוי' דש"ה דמשום לאו דידה דהוי' אשת איש הוא דלא מצי עביד. ולגבי דידה ליכא שייכות בקידושין כלל לכ"ע. ומש"ה לא משוי נמי שליח עלוי' דומיא דישראל בקרבנות וכדאמרי' גבי כהן זקן ותולה במשמרו. דהיכא דאיהו ל"מ עביד שליח נמי ל"מ משוי כפ"י דב"ק (דף קי) יבמות (דף נט ע"ב) משא"כ הכא גבי עבד דהא דלא מצי עביד הוא משום לאו דידי' דלא הוציא הגט לרשות שאינו של רבו. וכיון דלגבי שליח ליכא מש"ה מצי משוי שליח דהא איהו נמי מצי עביד בכה"ג. ובזה תתיישב מ"ש בל"ע בס' א"מ בפ"ב דנזיר בשמעתין ובס' דורש לציון ובס' בית מאיר סי' קי"ט. ודהם בזה מ"ש בס' יד המלך להוכיח משמעתין דהיכא שעשאו בפירוש שליח לדבר שאינו בידו לעשותו בעצמו שפיר דמי ומש"ה יכול לעשות העבד שליח לקבל גיטו אף שא"י לקבלו בעצמו ולפמ"ש ז"א. וגם דלא כמ"ש במודע ביהודה מ"ת חאה"ע סי' ע' דאין הקפידא אלא על השליח דיהא מצי עביד השתא ולא על המשלח. וראיתי בס' בני אהובה שהקשה מסוגיא דידן אסוגיא דב"ק דאמאי כהן חולה א"י לעשות שליח וכי גרע מעבד הא שייך בתורת עבודה. ולק"מ דמ"מ עכשיו לא מצי עביד כלל משא"כ עבד גם השתא מצי לקבל גט בעד עבד אחר מיד רבו של חבירו:

דף כה ע"ב תוס' ד"ה כל הראוי כו' דמשמע אפי' בית הסתרים כו' דבעינן ראוי לביאת מים. ק"ל דבפ"ק דעירובין (דף ד) דרשי' מים שכל גופו עולה בהן כו':

דף כו ע"א גמ' אי הוה כתיב יקנו לבסוף כדקאמרת כו'. וק"ל הא בפ' הסוהל (דף לה) אמרי' דאביי ורבא פליגי בפלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן אי בעי' קרא לחלק דאביי סבר כר' יאשי' דבעי' קרא לחלק ורבא סבר כר' יונתן דל"ב קרא לחלק. ולדידי' ודאי אפילו אי הוה כתיב יקנו לבסוף הוי שמעי' דכסף לחוד קני. וא"כ קשיא דהאיך אתא סוגיא דשמעתין כאביי ולא כרבא דהילכתא כוותי' דמשמע דפשיטא לי' לתלמודא כאן דבעי' קרא לחלק ובלא"ה משמע שניהם כאחד דוקא ומש"ה אי הוה כתיב שדות בכסף וכתוב בספר וגו' ה"א דבעי' שניהם כסף ושטר. וכה"ג תמהו התוס' בב"ק (דף כד) וזבחים (דף קז). ונראה דאליבא דחזקי' קיימא הכא דפריך לי' ואימא עד דאיכא שטר ומשני דאי הוי כתיב יקנו לבסוף כו' דאיהו ע"כ ס"ל דבעי' קרא לחלק מהא דלקמן (דף מג) וב"ק (דף עח) דבי ר"י תנא וטבחו או מכרו לרבות השליח דבי חזקי' תנא תחת לרבות השליח וכתבו שם התוס' בד"ה או דמאן דמצריך או לחלק דרים מתחת לרבות השליח. ע"כ מוכח דתנא דב"ח דדרים מתחת ולא מאו מצריך או לחלק. ומש"ה ס"ל לחזקי' צריך למכתב יקנו בתחלה כדי לחלק. דחזקי' היינו תנא דב"ח כמ"ש התוס' בכתובות (דף לה) דתנא דב"ח היינו שהיה חזקי' שונה ברייתות שסידר ר' חייא אביו. וא"כ איכא לאוכחי מתנא דב"ח על חזקי' גופי'. וכה"ג פריך בביצה (דף כט) משמואל אתנא דב"ש ופרש"י דתנא דבי שמואל היינו תוספתות שסידר שמואל מתנאים שלפניו. ובמגילה (דף ל) מייתי ראי' מתנא דב"ש לשמואל. וכן ביומא (דף כד) גבי עבודות שזר חייב עליהן מיתה ולוי אמר אף תרומות הדשן וכן תנא לוי במתניתי' כו'. וכה"ג שלהי סוטה (דף מט ע"ב) וכתובות (דף נג ע"ב). וה"כ איכא לאתויי מתנא דבי חזקי' על חזקי' דהוא הוא. וזה דלא כס' תו"ח בפ"ק דשבועות שכתב דחזקי' לאו היינו תנא דב"ח והביא ראי' מס"פ כיצד הרגל מנא ה"מ אמר חזקי' וכן תנא דב"ח כו' משמע דתנא דב"ח לאו היינו חזקי'. ולדידי חזקי' הוא גופי' תנא דב"ח כדהוכחתי אלא דחזקי' הוא מה ששנה מסברת עצמו ותנא דב"ח הוא מה ששנה הוא גופי' מדברי התנאים שסידר ר' חייא אביו. וכן מ"ש בס' תו"ח דר' ישמעאל לאו היינו תנא דבר"י ליתא. דהא בכמה דוכתי פריך מר"י אתנא דר"י כמ"ש התוס' בפ"ק דפסחים (דף ה):

דף כז ע"א גמ' חוזר בשטר וא"ת בשדה. כה"ג בביצה (דף כ): תוס' ד"ה ומקומו מושכר לו כו' שכירות אינו נקנה בחליפין דאמר התם בב"ק שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה וחליפין לא קתני והקשה מהרש"א דאיכא למימר דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני כדאמר לעיל אמתניתין דעבד כנעני נקנה בשלשה דברים וכנ"ל ברישא דברייתא דקתני דמכירת קרקע נקנה בשלשה דברים ולא קתני חליפין מהאי טעמא דאיתא במטלטלין והכא נמי נימא גבי שכירות קרקע. ויש לומר דמשמע מתוספות בערכין (דף ל) דבמטלטלין

החוזרין

החוזרין לבעלים פשיטא שפי דאין נקנין בחליפין וא״כ אין לומר גבי שכירות קרקע דל״ק חליפין משום דהוי במטלטלין דבכה״ג דחוזר לבעלים ודאי ליתא במטלטלין והא דאין עבד עברי נקנה בחליפין נראה דהיינו משום דדמי לשכירות ונקנה״ת סי׳ ק״ל כתב דטעמא דעבד עברי משום דסופו לחזור וא״כ לדעת הא״ע דמתנה ע״מ להחזיר נקנה בחליפין רק שכירות אינו נקנה ע״ע נמי נקנה. ול״נ דע״ע לא דמי למתנה ע״מ להחזיר דהתם רשאי למכרה וליתן על אותו זמן משא״כ ע״ע א״ר למתני לאחר כמ״ש הרמב״ם וא״כ דמי לשאלה ושכירות שא״ר ליתן לאחר ואינו נקנה בחליפין:

ע״ב תוס׳ ד״ה ה״ג כו׳ וי״ל דסבר רב מאיש אחר דקאמר היינו אפי׳ מקטן שאין מקנאין על ידו דלא שייך בו שטשה אפ״ה מגלגלין ושולא נ״ל שהי סברא. ולא בארו הטעם דאמאי נ״ל לשולא שהי סברא. ונ״ל דתליא בפלוגתא דתוס׳ והרמב״ם בהא דאמרי׳ בסוטה (דף כו:) אים אמר רחמנא גבי קנוי ולא קטן שאין מקנאין על ידו אי הוי דוקא בפחות מבן ט׳ או אפי׳ יותר מבן ט׳. דמדברי התוס׳ שם מבואר דאפי׳ בבן ט׳ דביאתו ביאה ונאסרה על ידו ממעט ליה קרא משתיה. והכי ס״ל לרב מש״ה מצי למילף גלגול מאיש אחר דהיינו אפי׳ מקטן בן ט׳ שאין מקנאין לה על ידו אבל כיון דביאתו ביאה ונאסרת ע״י היה מתנה עמה. אבל שולא דל״ל הכי ס״ל כדעת הרמב״ם פ״א מהל׳ סוטה דהא דממעטינן קטן מקנוי היינו אלא בפחות מבן ט׳ שאינו ראוי לביאה אבל בן ט׳ שראוי לביאה מקנאין על ידו. ולפ״ז ע״כ אין לומר דמה שהיה מגלגל עליה זנות דאיש אחר היינו אפי׳ מקטן שאין מקנאין על ידו דכיון דקטן שאין מקנאין היינו פחות מבן ט׳ ואותו ודאי לא היה מגלגל עליה שהרי אין ביאתו ביאה ליאסור ותנן בסוטה (דף יח) זה הכלל כל שתבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה. והרמב״ם אף שפסק בפ״ו מהל׳ תרומות כרב דיש תופסה לפסולות אפ״ה נפקא ליה גלגול מסיכא דנפקא ליה שולא י״ל דהא״ל לטעמיה דפסק דביאת ארוס לא הוי מטקה משן. ולפ״ז ל״ק מ״ש תוס׳ לרב דלוקמא דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה דא״כ נ״ל שבא עליה הארוס בבית חמיו כדי שתקדים בעילת בעל לבועל וא״כ לא הוי מקיה מעון. וע״כ הא דמשביעין על ארוסין הוא בגלגול. ונסתלקה קושיית המפרשים בירושלמי על הרמב״ם דמהיכן נפקא ליה גלגול. ועוד י״ל דהרמב״ם לטעמיה אזיל בפ״י מהל׳ אישות דתופסת נדה אינה קונה דס״ל דהא״ג דיש תופסה לפסולות לפסול מתרומה מ״מ לעשות קנין גמור אינו מועיל דיש לחלק בין לפסול לקנין כמ״ש הלח״מ שם. ולפ״ז א״ל למ״ש התוס׳ דקושטא אפילו לרב י״ל גלגול כי היכא דנ״ל לשולא דהא בכה״ג דקני לה ונסתרה כשהיא ארוסה דאסורה עליו אין תופסה חופה לקנותה ולא קרי׳ בה תחת אישך ולא מצי להשביעה בפ״ע אלא ע״י גלגול. אך ממ״ש הרמב״ם פכ״ב דאישות ופי״ דנדרים משמע דלא כהלח״מ וצ״ע:

דף כט ע״ב גמרא אלא רבנן מ״ט דא״ק כל בכור בניך תפדה והדר לא יראו פני ריקם. ונראה דר׳ יהודה דלא תם לדרשא זו הוא משום דס״ל דכוליה קרא בבכור קאי והכי אית ליה לרב דימי אמר ר״י בבכורות (דף נא) ויליף מיניה גז״ש ריקם משלת ראיה דיורשין חייבין ולעיל בפ״ק (דף יז.) מוכח דר״מ נמי מוקי כולי׳ קרא בבכור ויליף מיניה גז״ש להענקת ע״ע שסוא ה׳ סלעים. ועי״ל דטעמא דר״י דאזיל לשיטתו דס״ל אין מוקדם ומאוחר בתורה אף בחד ענינא וכדאי׳ בירושלמי דשקלים: שם ר׳ יהודה אומר אם בנו זריז. עיין ס׳ חסידים סי׳ תתקנ״ז:

דף ל ע״א גמ׳ את בני בניכם ולא בניכם. והא דאמר לעיל (דף ד) גבי בת כהן דמפסלא מחמת זרע הזר לא צריך קרא דבני בנים הרי הן כבנים התם לא כתיב בן אלא זרע אבל היכא דכתיב בן צריך קרא לרבויי בני בנים. וסברא זו כתבו התוס׳ ביבמות (דף כב) וכ״ב (דף קטו) וכ״מ שם בפרשב״ם (דף קי ע״ב). ובזה י״ל נמי הסיא דשלהי סוטה (דף מ) דמשמע שאין חיוב לכבד אבי אביו וכ״כ רש״י במכות (דף יב) דגבי כבוד כתיב בן יכבד אב ואין בני בנים בכלל. ודלא כמ״ש מהרש״א שם בח״א דלא אמרי׳ ב״ב כבנים רק גבי קיום פ״ו ולא כד״א וליתא אלא דכל היכא דלא כתיב בן ב״ב כבנים: רש״י ד״ה תורה ולא נביאים וכתובים. ונראה דהכי מוכח נמי בעלמא ברים ברכות (דף ה) דדרים והתורה זו מקרא אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים. ודלא כהפר״ח בספרו מים חיים דדוקא כאן אמרינן הכי אבל בעלמא הוו נ״כ בכלל תורה: ע״ב גמ׳ להשיאו אשה מנלן. עי׳ במכילתא פרשת משפטים:

דף לא ע״א גמ׳ ר״ה כרדר״י לא מסגי ארבע אמות בגלוי הראש. שבת (דף קיח ע״ב): ע״ב גמרא ר׳ יוחנן כי עברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו. עי׳ כתובות (דף ס ע״א):

דף לב ע״א גמ׳ מאי נפקא לי׳ מיני׳ לבטול מלאכה. נראה דהיינו דוקא בדבר שיש הנאה לאביו אבל אם אמר ליה האב להפסיד ממונו כדבר שאין לו הנאה או אמר לו סתם לבטל ממלאכה א״צ לשמוע לו אליבא דכ״ע. ורא׳ לזה מהא דאמרי׳ בכתובות (דף מז) גבי מעשה הבת מסתברא דאביה הוו דאי ס״ד מעשה ידיה לאו דאביה אלא הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה היכי מצי מסר לה הא קמבטל לה ממעשה ידיה. והשתא למאי דקאמר הכא דלכ״ע בטול מלאכה דבן הוי דהאב לא מוכח מידי מהא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה וקא מבטל לה מעשה ידיה דמעשה הבת לאב. דהא אפי׳ גבי בן דלא הוו מעשה ידיה לאב אפ״ה מדין כבוד מחויב לבטל ממלאכה ולעשות רצון אביו. אלא ע״כ ש״מ דאם אין לאב הנאה ממה שמבטל הבן מלאכתו א״צ לשמוע לו. וא״כ דייק שפיר מדזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה אף אם הנאה לו בזה דהא את בתי נתתי כל נתינות במשמע וכמש״כ רש״י ותוס׳ וקמבטל לה ממעשה ידיה ש״מ דמעשה הבת לאב: שם מניח אני כבוד אבא כו׳ בספר המקנה כתב שיש מקשים מכתובות (דף מ) וכבר הקשו כן התוס׳ ישנים שם:

דף לג ע״ב גמ׳ ר׳ אלעזר פני פני גמר. נראה דר׳ אלעזר לטעמיה דגמר גז״ש דפני פני ביבמות (דף ע״ה) גבי הא דכתיב ויבקש דוד את פני ה׳ וא״ר ל שאל באו״ת ופריך מאי משמע וא״ר א יליף פני פני כתיב הכא פני ה׳ וכתיב התם ושאל לו במשפט האורים לפני ה׳. הרי דגמר גז״ש כה״ג מדברי תורה לדברי קבלה. וגם בתורה עצמה מצינו גז״ש זו בפ״ק דסוכה (דף ה): רש״י ד״ה עומד מלפניו כו׳ ומשה נשיא היה. וק״ל דמאי ראי׳ ממשה לנשיא הא משה מלך הוה כדאי׳ בזבחים (דף קב) וכן פרש״י בחומש פ׳ קרח. וי״ל דמשמע בתנחומא פ׳ עקב שלא נקרא מלך עד לוחות שניות ומעשה זה דנטיית אהל היה קודם כמ׳ יום האמצעים:

דף לד ע״א גמ׳ תפילין לת״ת איתקוש בין בפ׳ א׳ ובין בפ׳ ב׳. כמג״ל עוד דתפילין איתקוש לת״ת בפסוק למען תהיה תורת ה׳ והכי אי׳ במכילתא פ׳ בא דיליף מיניה דנשים פטורות מתפילין כמו מת״ת: תוס׳ ד״ה גברא כו׳ י״ל דקרא לא קאי את״ת אלא אקיום מצות. עי׳ ברכות (דף נה ודף סא) ושבת (דף יג) ופסחים (דף מט) ותוס׳ נדרים (דף סג) ולקמן (דף מ). ועיין שבת (דף קה) וב״ב (דף קי):

דף לה ע״א גמ׳ מאן שמעת ליה דאמר תפילין מ״ע שלא הזמ״ג ר״מ. והיינו משום דמחייב נשים בתפילין בפ״ב דעירובין. וק״ל דנהי דהוי מ״ע שלא הזמ״ג מ״מ ה״ל למפטר נשים מתפילין מהיקשא דתפילין לת״ת. אלא ע״כ דר״מ ל״ל היקש זה כיון דתפילין איתקוש נמי למזוזה לחומרא מקשינן וא״כ אכתי איכא למימר דס״ל דתפילין הוי מ״ע שהזמ״ג והא דמחייב נשים בתפילין משום היקשא דמזוזה. ולכאורה תקשי נמי לר׳ יהודה מנ״ל דס״ל דתפילין הוי מ״ע שלא הזמ״ג. ומיהו לר״י י״ל דלדידיה איכא נמי גז״ש דתפילין מקרחה דנשים חייבות הא״כ לא איצטריך ליה דאילו למקום הנחת תפילין יליף במנחות (דף ל״ז) ממקום אחר וכיון דלא איצטריך ליה הגז״ש רק להכי אמרי׳ דאינו למתלה וילפי׳ נמי דנוהג לעולם כמו קרחה. עוד ק״ל דבפ״ק דמכות (דף יא) איפלגו ר״מ ור״י בהיקש זה דת״ת דלא הוקשה רק לענין המותר ות״ח להלכותיו נמי איתקוש. וקשה דמסוגיא דהכא משמע דלר״מ לית ליה היקש זה:

דף לו ע״א גמ׳ ואביי מ״ט לא אמר כרבא א״ל תפילין גופייהו מהכא גמר לה. הק׳ מהרש״א דאמאי דאביי בעא לאוקמא הסיא דאיסי אפי׳ למ״ד דתפילין הוי מ״ע שלא הזמ״ג ונשים חייבות בה. וי״ל דאביי לשיטתו דבשבת (דף סב) משמע דס״ל דלכ״ע א״ת בתפילין. ואל תתמה ע״ז דכן אי׳ בירושל׳ ובמכילתא דאיכא למפטרם מהיקשא דתפילין לת״ת: תד״ה תפילין כו׳ ניגף קרחה מתפילין דאין גז״ש למחצה. עיין בס׳ פ״י מה שהקשה ע״ז ועיין תוס׳ זבחים (דף מה) ד״ה דכ״ע. ודע דסוף דברי התוס׳ כאן נעלמו מהרח״מ ר״פ אמור: ד״ה הסמיכות כו׳ דמהגשות והילך מיירי בכהנים. כתב מהרש״א מילתא דלא צריכא קאמר. והוא תמוה דודאי צריך למימר דהגשה צריכה כהן לאפוקי ממ״ש במגילה (דף כ ע״ב) עי׳ בתוס׳ שם ומנחות (דף ט): ע״ב תוס׳ ד״ה אי דפנים כו׳ מרבינן התם בת״כ דעבודתה כשרה אפי׳ בכהן הדיוט. יש לתמוה דבספרי פ׳ בהעלותך משמע דפסול וכפרש״י. ועיין במ״ל בפ״ה מהל׳ מעה״ק: ד״ה מכניס כו׳ שהכהן היה אותו בשפתיו כלומר בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה פ״ע גבי מנחות איפכא. עיין במזרחי לו דנראה דלא גרים כל זה. וכ״מ בתוס׳ סוכה (דף מז ע״ב) ודלא כמהרש״א:

דף לז ע״א גמ׳ אלה החוקים אלו המדרשות. כריתות (דף יג ע״ב): ע״ב גמ׳ מושב דכתב רחמנא גבי שבת ל״ל איצטריך כו׳ עיין תוס׳ ב״ב (דף קכא): רש״י ד״ה מידי דהוי אהלה דהכל מודים שנתחייבו בה מיד דכתיב בבואכם. וכ״כ רש״י לקמן (דף מ ע״ב) ויש לה״ר לזה דבבואה משמע תחלת ביאה דכה״ג אמר בסוטה (דף מא) גבי בבואה כל ישראל. ובחולין (דף קלח) גבי ובקוצרכם אתחלתא דקצירה. ובר״ה (דף י) גבי באחת:

דף לח ע״א גמ׳ איתו דין שינהגו בין בארץ בין בחו״ל. וק״ל הא ר״ש ס״ל בפ״ז דכלאים שאין אי׳ כלאים בשביעית משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וא״כ איכא למפרך מה לאדם שכן נוהג בכל השנים תאמר בכלאים שאינו נוהג בשנת השמיטה אינו נוהג בח״ל. ומיהו לפמ״ש התוס׳ במנחות (דף טו ע״ב) דהיא דאין אדם אוסר דבר שא״ש איירי בכלאים דרבנן א״ש: ע״ב תוס׳ ד״ה והוא הדין כו׳ מחמת תרומה ומעשר לא תמירי מינייהו. עיין יומא (דף פג): בא״ד שהוא מעשה אדם. עיין נדרים (דף נט) ותוס׳ חולין (דף קב ע״ב):

דף לט ע״ב תוס׳ ד״ה שאם כו׳ וא״ת בלה״ס נמי אמרי׳ בר״ה דרב חסד מטה כלפי חסד כשהן שקולין. ואיני יודע מאי קשיא להו דהרי מוכח התם דבדין של ר״ה לא אמר דמטה כלפי חסד בשקולים. והטעם מבואר בלח״מ פ״ג דתשובה. וא״כ שפיר נ״מ במאי דאמר הכא דאם יש לו א׳ ממצות אלו שאדם אוכל מפירותיהן מכרעת כר״ס:

דף מ ע״א רש״י ד״ה חייך בעוה״ז. וכ״ה בת״י בס״פ נגנים: ע״ב גמ׳ נענה ר״ט ואמר מעשה גדול. והכי סבר ר׳ יהודה בירושלמי פ״א דחגיגה:

דף מא ע״א רש״י ד״ה דו שנים. עיין בעירובין (דף יח ע״ב) דקאמר דיו שנים. ובסוכה (דף נ״א ע״ב) פרש״י שהוא לשון יון: ע״ב גמ׳ אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו. ודע דבירושלמי אמר הכי ר׳ אלעזר ופריך עלי׳ ר׳ יוסי שנויה היא שאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו דא״ר זעירא בשם ר״א אדם שוחט פסחו של חבירו של״מ אבל אינו מפרישו שלא מדעתו (וזה איתא נמי בבבלי נדרים דף לו) ומשני דיליף מקרא דויקחו להם וגו׳ דאיירי בהפרשה. והשתא תקשי לסוגיא דבבלי כאן דיליף מושחטו ולא פריך עלה כדפריך בירושלמי. ונראה דהירושלמי גופי׳ לא פריך רק לר׳ אלעזר לפי שיטתו דאיהו גופיה אמר דאדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו וכיון דלא בעינן דעת בעלים בשחיטה לית ליה למילף מהא דאחד שוחט פסח לכל הקהל דשלוחו של אדם כמותו [ומ״ש הר״ן בנדרים דהף אי כהני שלוחי דרחמנא צריך דעת בעלים היינו ידיעת הבעלים אבל הרצון אינו צריך הא״כ הוו שלוחי דידן. אבל אי שלוחי דרחמנא אפי׳ שמד ועת דלא ניחא ליה שיקריב ככן זה שפיר דמי. א״נ הא דאמר הכל צריכין דעת בעלים היינו רק לכתחלה ולא לעיכובא]. אך תלמודא דידן דיליף מושחטו לא ס״ל כר״א אלא ס״ל שאין אדם שוחט פסחו של חבירו שלא מדעתו דבעי׳ דעת בעלים בשחיטה. ויש להוכיח כן מדאמר רב הונא לעיל בפ״ק (דף כג) הני כהני שלוחי דרחמנא ניניהו דאי ס״ד שלוחי דידן ניניהו מי איכא מידי דאנן לא מצינו למיעבד ואינהו מצי עבדי. והיינו דוקא בזריקה והקטרה שאינן כשירות בזר אבל שחיטה שכשירה בזר ואנן מצינן למיעבד שפיר הוו כהני שלוחי דידן. וכמ״ש בשו״ת טורע ביהודה תה״ס סי׳ ע״ו ובס׳ מ״א וס׳ ח״ל. וכיון דהוו בזה שלוחי דידן ע״כ בעי׳ דעת בעלים. וכ״מ בפ״ק דפסחים (דף ז ע״ב) דקאמר גבי פסח וקדשים לא סגי דלאו איהו שחיט ומש״ה צריך

לגבך לשחוט והיינו משום דבעי׳ דעת בעלים ושליחותן. וכ״כ הרמב״ם בפ״א דברכות סוף דין י״ב. ואישתמיטתי׳ להלח״מ בהל׳ תמן פי״ג. אך ק״ל מהא דחולין (דף יג) דמשמע דקטן יכול לשחוט שלא והשתא הא לאו בני שליחות הוא. וצ״ל דאיירי התם בשהקריבן הוא שלו ואף בקטן שאינו יכול להקדיש משכחת לה שהיה כשלו כגון שירש מאביו וכדקי״ל דסומך. ושוב מצאתי בס׳ פ״י שכ״כ דממעטתין משמע דשחיטה נמי שליחות. והק׳ דא״כ נמ״ד בנדרים (דף לו) שה לבית אבות דאורייתא האיך שוחטין בשביל בנים קטנים דלאו בני שליחות ניננו. ולדידי נק״מ די״ל דס״ל כר״א בירושלמי:

דף מב ע״א גמ׳ איכא דניחא ליה בבקעה. לכאורה קשה הא כתב רש״י בפי׳ התומש פ׳ עקב דהר משובח מן הבקעה. וי״ל דמ״מ איכא דעדיף בקעה וכגון לענין דמגדלת שקמים כדאיתא בפסחים (דף נג) ועי׳ כתובות (דף קי ע״ב) ותענית (דף ג סע״ב). ובהכי א״ש הא דאי׳ ר״פ י״ג (דף קכב) דלעוה״ב יהיה לכל א׳ מישראל בהר ובשפלה כו׳ דמשמע שיש מעלה בשפלה שאין בהר. ועי״ל דהאי בספרי שם דמשונה טעם פירות בקעה מהר:

דף מג ע״א גמ׳ מ״ט דשמאי כו׳. עיין בגליון שהקשה שהרי שמאי נעלמו קאמר הטעם משום שנאמר ואותו הרגת וכו׳. וי״ל דסבר הגמ׳ שאין זה עיקר הטעם דנקט בברייתא שהרי א״ל מה תרב בני עמון כו׳. וכה״ג כתבו התוס׳ בעירובין (דף נא) ובגיטין (דף יד): רש״י ד״ה תחת השה דחד מינייהו יתירא הוא ודרים לרבות כו׳. וק״ל הא אמרי׳ בב״ק (דף סו ע״ב) דחד תחתיו מייתר לכדתניא יכול גנב שור שוה מנה ישלם תחתיו נגידין ת״ל תחתיו תחתיו. וי״ל דאפי׳ אי לא הוה כתיב אלא חד תחתיו הוה ילפי׳ שפיר הואיל דהתם מדלא כתיב וד׳ צאן בשה וכתב תחת ש״מ לומר שישלם שוין לגופו של הגנב. ומדכתיב נמי תחת השור ש״מ נמי לרבות השליח. ועפ״ז א״ש גירסת רש״י בב״ק חד תחתיו מיותר משום דצריך לדרשא ולא משום דצריך לגופיה ונסתלקה קושיית התו״ח שם דודאי תרווייהו מייתר יאה דאמר התם דשור דסיפא ושה ברישא מייתר דליכתוב רחמנא כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו ה׳ בקר ישלם תחתיו וד׳ צאן תחת השה שור דסיפא ושה דרישא נ״ל ש״מ שור ושה אין מידי אתריגא לא. אליבא דרבא הוא ואיהו לטעמי׳ אזיל דדרים לרבות השליח מקרא אתריגא ולדידיה ה״מ למכתב הכי דאילו לתנא דבי חזקיה לא המנ״ל שליח מהתם ולדידי׳ שה דרישא לאו הוא דמייתר לומר לך שור ושה אין כו׳:

דף מד ע״א גמ׳ אלא כולה ר״מ היא ובשליחות ס״ל כר׳ יהודה. הרב מהרש״א נתקשה בזה דמשמע דאילו לרבנן דר״י דאמרי היא יכולה לקבל מנית נמי לשוייה שליח ואילו בסמוך אי׳ נמי מיני׳ רבא מרב נחמן נערה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה כו׳ מי אלימא כיד אביה לשוייה איהו שליח או לא ואמר ליה אין עושה שליח. וע״כ פי׳ דהכא נמי בשליחות דידה קאמר אלא קבלת הגט בידה קרי שליחות אבל שליח לכ״ע אינה יכולה לעשות. ונעלם ממנו הא דאי׳ בירושלמי בפרקין ובפ״ו דגיטין להדיא ח״ל. על דעתיה דר׳ יוחנן אין לה דעת אבל אביה ואינה עושה שליח (פי׳ אפי׳ בגירושין שהיא עצמה מקבלת) על דעתיה דרשב״ל יש לה דעת אבל אביה והיא עושה שליח ע״כ. הרי מבואר להדיא דזה תליא בפלוגתא דר״י ור״ל. והשתא א״ש דהכא אליבא דר״ל מתני׳ ולהכי איצטריך ליה לומר דסבר בשליחות כר׳ יהודה דוקא דאילו לרבנן לדידיה יכולה לעשות שליח, אבל הא דרב נחמן בסמוך דאמר דאין עושה שליח אזיל לטעמיה דס״ל כר׳ יוחנן כדמוכח לעיל בפ״ק (דף ט) דאמר התם כתב לו על הנייר או על החרס אתך מקודשת לי כו׳ בין ע״י אביה בין ע״י עצמה מקודשת מדעתו והוא שלא נגרה. הרי דס״ל כר׳ יוחנן דבקידושין לכ״ע אביה ולא היא שלא מדעתו. ולשיטתו קושטא דהף בגרושין אינה עושה שליח:

דף מט ע״ב גמ׳ י׳ קבים עשירות ירדו לעולם ט׳ נטלו רומים. באבות דר״נ פכ״ח איתא מדי:

דף נב ע״ב גמ׳ שקתרנים הם. עיין עירובין (דף יג ע״ב):

דף נג ע״א גמ׳ קדש תהיה לכם ותנן המקדש בפירות שביעית כו׳. עיין בריטב״א:

דף נד ע״ב גמ׳ אילימא ר״מ היא מי מצי יהיב ליה במתנה. עיין בס׳ פאר הלכה (דף נח ונט):

דף נה ע״ב תוס׳ ד״ה ודילמא אשם נזיר כו׳ וא״ת אשם מצורע מיהא יתנה בשלמים שהרי שוין הן בנסכין. ונראה דלק״מ דאי אפשר להתנות אשם מצורע באותה בהמה של שלמים דהא קי״ל בפ״ה דזבחים דאשם מצורע שני כהנים מקבלים את דמו א׳ ביד וא׳ בכלי ושלמים צריכין לקבל כל דמו בכלי כדאמר שם בפ״ב (דף כד) רק היכא דאיכא תקוני גברא כגון ספק מצורע אמר ר״ש שם (דף עו) דמייתי ומתנה אשמו בשלמי נדבה אבל בעלמא לא אמר הכי מטעמא דאמרן וכ״כ התוס׳ שם (דף עו ע״ב). ולפ״ז א״ש ולא קשיא כלל קושיית התוס׳ כאן דאפי׳ אי המצורע לפנינו אי אפשר להתנות אשם בשלמים משום תקנת הקרבן כיון שאין שוין בקבלת הדם:

דף נו ע״א גמ׳ ותנן אין לוקחים בהמה טמאה עבדים וקרקעות במעות מע״ש ואפי׳ בירושלים ואם לקח יאכל כנגדן. ק״ל לפמ״ש התוס׳ ביבמות (דף עג) ובב״מ (דף נג) דהך דאין לוקחין אתיא כר״מ דאמר מע״ש ממון גבוה הוא אבל לר״י שרי ליקח כל הני. א״כ מאי פריך מינה לר״א דאיירי אליבא דר״י דדילמא ר״מ הוא דקים דעביד איסורא בלקיחה משא״כ לר׳ יהודה דלא עביד איסורא: ע״ב תוס׳ ד״ה המקדש בערלה כו׳ ובשביעית אחר הביעור. כתב ע״ז במהרש״א לא ידענא לפמ״ש התוס׳ לקמן בשביעית שרי בהנאה וא״כ לאחר הביעור נמי מקודשת ויש ליישב. והאפשר שיש ליישב דמ״מ בעינן הפקר ולמאי התקדש. והגה באמת מהתוס׳ דלקמן לא מוכח להתיר אחר הביעור בהנאה דקאי על קודם הביעור. מיהו ודאי ס״ל להתוס׳ דמותר בהנאה גם לאחר ביעור כמבואר בתוספות דפסחים (דף נ) וע״ז (דף סב):

דף נז ע״ב גמ׳ אי מה שלי בשלך ענוש כרת אף שלך בשלי ענוש כרת. וקשה דמאי פריך דנילף אף לחייב כרת הא אין עונשין כרת מן הדין. וכמ״ש תוס׳ בחולין (דף קטו ע״ב). וי״ל דהכא איכא ק״ו ג״כ כדאי׳ בת״כ גופא וא״כ אינו אלא גלוי מילתא בעלמא. וכן כת״כ סמך ג״כ אמה מצינו ולכך ס״ד לחייב כרת אי לאו קרא דקרבן. ובס׳ שעה״מ הרגיש בקושיא זו ותירץ דאתיא כמ״ד עונשין מה״ד ויש לה״ר דכ״מ בירושלמי בע״ז. אך קשה לפמ״ש בס׳ ראש יוסף בחולין (דף קטו) דכי ילפי׳ דבר מחבירו לאסור ולא לעונש לא פרכינן מה להמלמד שכן חייב בו מלקות או כרת דכן המדה מסורה דנילף ק״ו רק לאיסור ולא לעונש רק היכא דלאיסור ידעינן בלא ק״ו ולאוקי פרט ילפינן מק״ו שפיר פרכינן מה להמלמד שכן חייב מלקות או כרת. וא״כ מאי קאמר כאן דאיכא למפרך שכן כרת. וי״ל דהא דיליף ר״מ כאן מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי אסור היינו למלקות דאילו לאיסורא בעלמא לא איצטריך ליה לר״מ למילף מהא דהא בפסחים יליף לאסור חולין בעזרה אפי׳ בהנאה מקרא דכתיב גבי טריפה לכלב תשליכון אותו ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. ולפ״ז שפיר פריך מה לשלי בשלך שענוש כרת: שם אלא אמר אביי מהכא כו׳ יכול לא ישחוט ואם שחט יהא מותר כו׳. נראה דאביי אזיל לשיטתו בפ״ק דתמורה (דף ד ע״ב) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני. ומוכח התם (דף ה) דס״ה במילתא דאמ״ר לא תעביד מלאו הכא לכלל עשה. וכן פרש״י בהדיא התם. וא״כ ה״נ מצריך קרא לאסור שחיטת חולין בעזרה דאי לא״ה ס״ה דאע״ג דאמר רחמנא כי ירחק ממך המקום וזבחת ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקירוב מקום אפ״ה אי עביד מהני. וא״כ הא דא״ר יוחנן משום ר״מ מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי אסור היינו נמי משום דלטעמיה אזיל דס״ל בב״ק (דף לה ע״ב) דשנוי קונה והיינו כרבא דאי עביד מהני דהכי מסקינן בתמורה (דף ו ע״ב) דאביי ורבא בשנוי קונה קמיפלגי וא״כ איצטריך ליה ילפותא לאסור בדיעבד חולין שנשחטו בעזרה באכילה: ובמ״ש בס׳ המקנה דאמאי לא יליף לאסור חולין שנ״ב מלא תאכל כל תועבה לק״מ דקרא דל״ת כל תועבה לא קאי אלאו הבא מכלל עשה:

דף ס ע״ב תוס׳ ד״ה איכא בינייהו כו׳ צריכה גט מספק כדאמרינן פ׳ מי שאחזו. כמהרש״ל ובמהרש״א נתקשו בלשון התוס׳ דמשמע דהתלמודא קאמר שם הכי ובאמת רק התוס׳ כתבו שם כן בשם ר״י וע״כ הגיהו בלשון התוס׳ דנ״ל כדפי׳ ר״י בפ׳ מי שאחזו. וכן הגיה מהרש״א בתוס׳ ע״ז (סוף דף סה). ונעלם מהם דברי הב״י בטור יו״ד סי׳ נ״ב ע״ד תוס׳ דחולין (ריש דף קח) שכתבו שם ככך ליתנא ופירש דכונתם הוא לדברי עצמם שכתבו באותו מקום וא״כ א״צ להגיה כלל. וכנ״ל לשון התוס׳ בר״פ הזורק (דף עז סע״ב) ונסתלקה תמיהת הפ״י שם וכמ״ש שם בחי׳:

דף סא ע״ב גמ׳ היינו דכתיב הם בתוקותי תלכו. עיין ע״ז (דף ה):

דף סב ע״א גמ׳ בשלמא לר״מ היינו דכתיב הוא יתהטא וגו׳. הקשה הריטב״א דאמרי׳ בשבועות דמודה ר״מ באי׳ דלית ביה ממונא דאמרי׳ ביה מכלל הן אתה שומע לאו והכא אי׳ דלית ביה ממונא הוא. ותירץ בשם הר״פ דשלא במקום אזהרת אי׳ אפי׳ באי׳ גרידא לית ליה מכלל הן אתה שומע לאו עי״ש. וק״ל מהא דשבת (דף לג ודף לד) גבי מזוזה ות״ת דכתיב למען ירבו ודרשי׳ מכלל הן כו׳ ומשמע התם דגם לר״מ דרשי׳ הכי: תוס׳ ד״ה בשלמא לר״מ כו׳ ולז הוי צווי כמו ורחץ ועבר. לכאורה קשה מהא דמכות (דף יב) גבי ורצח. וי״ל ע״פ מ״ש ברים ברכות דגבי ועבר ליכא למטעי והיכא דאיכא למטעי לא הוי צווי והתם איכא למטעי ע״כ לא הוי צווי אבל קשה מהא דאמר ר׳ יהושע לעיל (דף כא) גבי וגאל יכול חובה כו׳ והתם איכא למטעי ולומר רשות. ועיין מ״ש מהרש״א ביבמות (דף עג): ד״ה אין תורמין כו׳ וקשה דא״כ לדבריו בתלוש נמי קודם שנתמרח לא הוי תרומה שהרי לא מידגן וליתא דהא אמר בעירובין כו׳ וע״ק כו׳. וי״ל דה״מ דלא ממעטינן תלוש קודם שנתמרח מדגנך דהתם גלי קרא דהכי. וכ״כ הר״ש בתרומות ומלה דהא דתרומות ומעשרות קדשי בשבלין דהתם רבי קרא. וכ״כ בתוס׳ ר״י״ד לעיל (דף מו) דתבואה וזרע אקרי בדלא אידגן אבל לעולם דאינו חייב עדיין בתרומה ומעשר עד דמידגן. וכ״מ בנדרים (ריש דף נט) דקאמר מעשר דיגון הוא גרס ליה. ומש״ה ממעטינן מחובר מדגנך משום דלא רבו קרא משא״כ תלוש:

דף סג ע״א גמ׳ וניתשב נמי דר״ע. כתב בחי׳ הרשב״א הא דלא חשיב נמי דרב דס״ל ג״כ אדם מקנה דשלב״ל. דהא״ג דאמרי׳ רב תנא הוא ממאמוראי קמאי הוי ואמור אי לא קחשיב אף תמה דאמאי לא חשיב ר׳ חייא דתנא הוא. ולק״מ דר״ח נמי אמורא הוי כמ״ש רש״י בנדה (דף ט):

דף סד ע״א גמ׳ הניחא לר׳ ישבב אי לטעמיה דנפשי׳. כלומר דאף בחייבי עשה קאמר דהולד ממזר ואין בידו להשיאה אף לחייבי עשה. וקשה מאי הניחא היא הא אפי׳ אי נימא הכי היינו דוקא בחייבי עשה דמצרי ואדומי השוה בכל אבל בחייבי עשה שאינו שוה בכל מודה שאין הולד ממזר וקידושין תופסין כגון בעולה לכה״ג וכדאמר בר״פ ג׳ דכתובות (דף ל) וקי״ל דנתחללה בעולה בנשוא׳ דכה״ג כמו שהולד חלל לראב״י ביבמות (דף סח) וכמבואר ברמב״ם פי״ט מהל׳ א״ב ומשמע דה״ה שנפסלה בקידושין כשמתארסת לביאתו. ומיהו י״ל דהגיהא משום דלרבנן הולד כבר מבעולה וה״ה היא עצמה וכדמוכח ביבמות וכ״כ בה״ר שם. ועוד דגם לראב״י ליכא לאו דהללה לא יקח רק עשה כמ״ש תוס׳ ביבמות (דף עז ע״ב) ומש״ה אפשר דלא גזרו לפסול כשמתארסת לביאה דאיסורא דעשה דמאיסו דמשום עשה לא גזרו בכ״מ:

דף ע ע״ב גמ׳ אין מטהר אלא על משפחות מיוחסות שבישראל. עיין יבמות (דף מב ע״א) ופרש״י שם:

דף עא ע״א גמ׳ שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו. עיין ברכה קהלת שילא רוב שניו: שם הטוב למעלה ונחמד למטה. ובכ׳ הקנה ותלמודו מתקיים בידו: רש״י ד״ה שם בן י״ב ובן מ״ב כו׳. עי׳ תוס׳ ר״פ אין דורשין:

דף עב ע״א גמ׳ הראני פרסיים כו׳. פי׳ שהן גבורים וכדאי׳ לעיל (דף מט ע״ב):

דף עז ע״ב תוס׳ ד״ה הרי כו׳ על ג׳ נשים נדות כו׳. עי׳ תוס׳ כריתות (דף ע ע״ב):

דף פא ע״א גמ׳ השתא דאמר רב כהנא הכי ותנא מתניתא איפכא. עיין שבת (דף סא): שם טרא בי ממרס. עיין רש״י שבת (דף קט ע״א): שם אי לאו דקא מכריזי ברקיע הזהרו בר״מ ותורתו כו׳. פסחים (דף קיב ע״ב): סליק

מראה כהן

חדושים והגהות מאת הגאון המובהק וכו' מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף ט ע"ב בתוס' ד"ה כן כן הדברים ור"ת פי' וכו' בנישואין ראשונים. נ"ב כ"ה בירושלמי פ"ה דכתובות ה"א ע"ש: בא"ד אבל אחיה ואמה לא. נ"ב כ"ה בירושלמי הנ"ל ג"כ שם ע"ש:

דף כג ע"ב בתוס' ד"ה דאמר רב הונא הכי קאמר. אי צלותי דרחמנא נמי ניניהו הוי קרבן כשר ואי הוו דווקא צלותי דידן. נ"ב במקום נמי צ"ל דווקא ובמקום דווקא צ"ל נמי:

דף ל ע"א בתוס' ד"ה אל תגמגם ותאמר לו. למד לשונך לומר. וע"כ ברכות ד':

דף לד ע"א בתוס' ד"ה גברא בעי חיי. וכא דכתיב כי הוא חייך. נ"ב בסוף פ' נגעים ע"ש:

דף לו ע"א בגמ' והרי תפילין וספר המור כו'. ובתוס' ד"ה הרי כו'. דהא אשכחן בכמה דוכתין ברבנן אמוראי דבגל דמנחו תפילין. נ"ב כ"ל פשוט דהש"ס סמך בזה על קראי לגדיה במבואר בתורה דבפטר חמור הרי מצינו בהמת בתורה בפ' במדבר סיני שנוה כ' אז נכם ניקח-את בהמת הלוים תחת כל בכור בבהמת בנ"י וכייט רק על פטרי חמורים (כמ"ש רש"י בפי' התורה שם ועי' בכורות ד' דפריך התם בפשיטות א"כ אפילו מבהמה טהורה ליפטרו וע"ש בפירש"י ד"ל אך י"ל קצת דאביי ס"ל התם בהמת דלא פסרו רק בהמה טמאה לבד ומיושב קושית התוס' שם בסוף ד"ה ועוד ע"ש אך לי"ע דאוך יפרש רש"י בחומש הנ"ל כאביי ולא כרבה בזה וע"ש במזרחי ז"ל והכמ"ל) והרי מפורש בתורה שקדשו בכור בהמה טמאה גם במדבר טרם ביאתם לארץ ג"כ ואין לומר שאז היה רק ע"פ הדיבור לבד וכמ"ש התוס' להלן ע"ב ד"ה כואיל גבי פסח ע"ש י"ל דהש"ס אויל הכא כר' יוחנן בבכורות ה' דנפק"ל מקרא דלי יהיו (דכתיב בפ' במדבר שם כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו) בהוייתו יהיו כלומר שלא יפסוק כלל דין קדושת ומצות פדיון בכור אדם ובהמה במדבר כלל אף אחר שהפקיעו אותם הלוים אז רק שהיו צריכין לפדות את עודף כל הבכורות שעלו במדבר אח"כ וכן בכור בהמה וע"כ ס"ל לר"י שהם דקדשו ולא פסקו כלל ע"ש וכן מפורש שם שגם בכור אדם היה נוהג במדבר והש"ס לא נקט הכא פטר חמור רק מפני שמוקדם בפ' והיה כי יביאך והעברת כו' ופטר חמור תפדה בשה כו' וכל בכור אדם בבניך כו' ומתבוייהו קא פריך הכא שהרי מצינו בתורה בהמת דבין מצות פדיון פטר חמור ופדיון בכור אדם היה נוהג במדבר ג"כ טרם ביאתם לארץ וכל זמן שהיו במדבר וכמ"ש דילפינן מקרא דלי יהיו וע"כ הוצרך לומר בהמת בסוף הסוגיא להלן ע"ב דביאה דכתב רחמנא בפטר חמור (וה"ה בבכור אדם וכמ"ש) לומר שהם מצוה זו שבשבילה תכנס לארץ וכדס"ל לר' יוחנן נמי הכי התם ע"ש (וא"ש דכל הסוגיא דהכא כר' יוחנן אזלי וכמ"ש בהמת) והא דאמר הכא בפשיטות דתפילין נהג גם בחו"ל היינו משום דמפורש בתורה דפ' עקב והבאתם אותם מעל הארץ כו' וקבלתם אותם כו' ונפק"ל מזה בספרי שם דתפילין ינהוג גם בחו"ל:

דף מג ע"ב ברש"י ד"ה וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה. וא"ר יצחק ושלחה מביתו. נ"ב צ"ל ר' ישמעאל:

דף מח ע"א בגמ' אלא במאי בו מקדשה אלא לאו בממון. נ"ב תיבת בו עס"ס ובכ"ק צ"ע ליתא:

דף נה ע"ב בגמ' ודילמא אשם הוא אשם בן שתי שנים ואיתכשר בן שנה. וכ"ב עי' ברמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הל' י"ח שכתב דאם נמנה בן שתי שנים אין לו תקנה שמא אשם הוא ועדיין לא כפרו בעליו עכ"ל. ור"ל דאם עדנה לא נתכפרו בעליו באחר א"כ הוא עצמו קרב אשם (וע"כ ר"ל ג"כ דאי אפשר להתנות עליו דאם אינו אשם יהי' שלמי נדבה משום דאשם אינו טעון נסכים וכמ"ש התוס' כאן ועכ"פ מה"ע גם לאחר שיומם אי אפשר להקריבו דשמא עדיין לא נתכפרו בעליו וצריך להביא בדמיו אשם שהוא בלא נסכים ושמא שלמים הוא וטעון נסכים וכמ"ש) ואף דהו"ל כעין ספק ספיקא דשמא עולה הוא ואת"ל אשם שמא כבר נתכפרו בעליו באחר וא"כ הוא עצמו כשר עכ"פ בדיעבד כששחטו לשם עולה כמ"ש הרמב"ם בפ"ד הט"ו (אלא דהוה כבניתק לרעי' דוקא ע"ש אך לאחר שהומם עכ"פ היה אפשר להכשירו לבא בדמיו עולה מספק ספיקא כמ"ש וצ"ע בכל כך סוגיא דבכל ספק איכא ספיקא שוגא באמת כעין ס"ס והכמ"ל) אך מ"ש התוס' ד"ה דילמא אשם מגורע כו' בשם הר"ש מקוצי ז"ל דאין להתנות אשם מגורע ג"כ בתנאי שלמים אף דשוים הם גם בנסכים משום דשמא ידע בעל האשם שנאבד האשם ממנו ויביא אחר תחתיו כו' דהוי אשם שנתכפרו בעליו באחר ולרעיה אזיל כו' (כך הגהתי מזה בעזה"י בשנת תקנ"ח בדפוס ווילנא) אין רצונו לומר דמשו"ה אי אפשר שיתנה בתנאי אשם דשמא כבר הביאו בעליו האשם והו"ל אשם זה שנמצא כנתכפרו בעליו כו' דהרי כבר כתבנו דס"ס הוא דשמא הוא שלמים ואת"ל אשם שמא עדיין לא קרב אשמו ועוד דאם כבר הקריבו בעליו האשם ה"ז כבר ניתק לרעי' וקרב בדמיו עולה ג"כ מספק כדין אשם שנתכפרו בעליו כו' אלא ר"ל דאם יקריב זה הקרבן המגורע לשם ספק אשם ג"כ דילמא אח"כ אחר שיקריב זה יפרשו בעליו אשם אחר ויביאו האשם של הבעלים אח"כ כחולין בעזרה אם יקריב אח"כ ואם יפרישו הבעלים אשם אחר קודם שיגיע זה בדמי המגורע אשם בתנאי כנ"ל ואח"כ יקריב זה בדמי המגורע אשם בתנאי כנ"ל אם ירצו אח"כ הבעלים להקריב האשם שהפרישו הו"ל האשם של הבעלים כאשם שנתכפרו בעליו באחר ולרעיי' אזיל ודו"ק:

דף נט ע"א בתוס' ד"ה עני המהפך בחררה. אם היה חבירו פורש וכו'. נ"ב נ"ל אם לא חבירו לפרוש ג"כ מעדתו שם הוה כאילו גוזל לו כו':

דף עג ע"א בתוס' ד"ה אלא מעתה. דאמר ספיקן אסור. נ"ב צ"ל דאמר ספיקן בספיקן אסור: סליק

פורת יוסף

מאת הג"מ יוסף שליט"א חופ"ק ווילנא.

דף ב ע"א תוס' ד"ה מי תני כו' וכא דקתני היבמה נקנית ולא קתני היבם קונה כו'. נ"ל דייל כיון דקיי"ל דיבם קונה גם בעל כרחו כדקאמרינן ביבמות (דף נג) הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון כו' א"כ הא ה"א לתני היבם קונה דהוה משמע דוקא מדעתו ומאי נ"מ אי הוה קתני היבם קונה דוקא מדעתו או אי הוה קתני היבמה נקנית דג"כ משמע דוקא מדעתה:

דף ג ע"א גמרא ולרב הונא דאמר חופה קונה למעוטי מאי למעוטי חליפין. ק"ל דאמאי לא קאמר הגמרא דבאמת אתא למעוטי חופה וסייעו דלא חשיב לו וכדקאמרינן בגמרא קמא (דף ג) למעוטי דר' חייא וי"ל דהתוס' ז"ל כתבו ביבמות (דף ג) לרב ולרב אסי למעוטי מאי דמטיהור שוקמין למעוטי לגמרי וכעי"ז (דף עד) כתבו התוס' ג"כ כעין זה:

דף ט ע"א תוס' ד"ה כל אפקי אפקייי כו' כגון פלגת שנבי אינטריך כו'. כס"ג כתובות (דף פב) ע"ש בתוס' ובריי"ף: שם בתוס' ד"ה וסילכתא פירשי ל"ל שומא ול"מ אמאי אינטריך לפסוק כרבה. נ"ע מק"ל דהא פסיק כר"א וכרבה אר"ג אפ"ג דליכא מאן דפליג עלייהו ועיין בר"ן ז"ל פ' מי שמתו: שם ד"ה אפ"ה כו' וי"ל משום דכתיב בי' נטינה ,אתריקרי' כו'. ל"ל ,אתרי תתי' בבתי תיבות:

דף י ע"א גמרא איבעיא לכו ביאה נישואין עושה כו' נמאי נ"מ כו'. לכאורה ק' דמי לא ידע דאוכא איכא בין נישואין לאירוסין ואפ"ל משום דהכי נגבי סקילה ליכא נ"מ דבין בנשואין עושה בין אירוסין ואפילו אלא כדרכה פיתתם בחנק וכדמסיק הגמרא לעיל ע"כ קאמר לגמ"מ טפי דהפ"ג דלענין סקילה ליכא לפימר דהמבתו בתורה לאירוסין א"כ בוה ס"ד דהמבתו בתורה לנשואין ע"כ אמר מ"מ מאי נפקא מינה לכהנו דברים דחשיב ועצ"ק דאמאי לא נימא דאיסקא בויות לנדרי: שם תוס' ד"ה ומקבל את גיטה כו' ולא מוקי בכשבאת קטנה ואבי' מקבל גטה כו'. לכאורה נ"ע דהיכי שייך בקטנה קרן ותומם דלאו בת עונשין ולאו בת קבלתמין היא וי"ל דכוונת התוספות ז"ל דכשיאם אבי' בקטנות ואבלה כשכיא נערה ואמרי לא שאני קיבל גיטה יום או אחר ימים קודם שנעשית נערה וכיא לא ידעה עדיין ואבלה נתוקתה: שם תוס' ד"ה ותייבין עלי'. מהרש"א ז"ל שהקשה דאמאי לא הוכיחו התוס' (דף ד) מהכא דפומי איילונית אינם ניכרים כלל כיון דבעינן בתולה אבל הכא לא מוכח אלא דים שאינם נכרים אבל פ"מ סי' אפשר דים גם סימנים לסיות נכרים אי הוה פ"ל דבאמת מהם הוי איילונית א"כ אם ניכר אמת מכן הוא והאי איילונית ואם לא ניכר כלל דילמא נגדלותה יכא ניכר אותו סימן: שם בא"ד הוס"ל אדעתא דהכא לא יהוס. בהגהות הרש"ש ז"ל סק' דהא גבי יהוס לא בעינן דעתו וכ"ל דייל דכוונת התוס' אליבא דשמואל דאמר יבמות (דף נג) לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה ואסבר דלענין מיתה לא קנה בביאה גרושה וע"ש בתוס' ועיין כאן בר"ן שכתב כן בשם המפרשים גם כאן לענין אירוסין לא ידע אי קנה ולפי שמואל גם נקנתה לענין קידושין כמו כיבום כי ליכא לאוקמי בקנין שלא כדרך שהיא בת קבלת גט ובביאת ונישואין ע"ש ולא קנה דממואל אשרו לא דהכא דעתא דרכי דבביאה למוכיחו שפיר כמוכיחו אבל אכלא כא אחר ... [illegible]

דף יא ע"א תוס' ד"ה כגון קלא כו' ורבינו אליהו מקיים פירוש הקונטרס דסיכא דקיבל כשוכר משות כו'. סגם מילוק זה מליט בהמת בבכורות (דף יג) דאמרינן ואביי אמר לך רישה מקח מקח טעות דהא לא ידע ולא סיג ווי סיפא לאו מקח טעות דכיון דהמן ווי כי סכן איגלי לבו לפיוני והדר ממשיך אבל לפי"ה ק"ל דהא רבא סם פלוג פ"ו ולא ס"ל וכ סמלוק וי"ל דוקא התם פליג רבא כיון דאמן סברי דמוודאי לא נתרצה ובאמת מליט בכתובות (דף עב) דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וכאי כלה ונכפים ישו"ם:

דף יב ע"א גמרא לא קיימא לן בקדושי ספק. הגה לכאורה גם לב"ש נמצות מדיבר הוא קדושי ספק וא"כ מה נ"מ דאמאי חשיב בסוגיות ולא מקולי ב"ש לא אהדרנו לדידהו תוכחה איכא דהא לב"ש לא קרמה בפרוטה ולא אמר ודפנה מקודשת לגמון ולב"ש מקודשת לגמרים ונריכה גט מבמוכם וליכא כום קולא לב"ש אח"כ כמוגום ואהדרנו ב"ש מקולי ספי ואפ"ל דלב"ש מודה שמואל וידידי סגמון כמחיתי רבי בגמגמ וצ"ל תירון דקשיים כמ"ס טוא רק מבו"פ אבל בדיעבד טומו לא שייך שפמת דסמואל וא"כ ב"ש לקולא עכ"פ בדינה פומו ול"ע בשטרבים:

דף יג ע"ב גמרא בשלמא גט דכתיב כו' אלא מיתה הבעל מנלן כו'. לכאורה לפי מה דמסקינן בגמרא בגיטין (דף פד) דלא אשכחן זה אוסר וזה מתיר ובגי יבם מיתת הבעל מתרת אלא דיבם אוסרה ויבם שרי לה א"כ סוה"ל דמבא יפשיק דמיתת הבעל מתרת לשלמא ואל"כ לא הו"ע היבם לבתורה בשלוגה ועיין לקמן (דף יג) כו"ה יבם אוסרה ויבם שרי לה ואפ"ל הר"ה אזיל למעמי' ולשיטתי' בגיטין:

דף יד ע"א גמרא ואא יום הכפורים דכתיב גזל ודוקא כו'. בבכורות (דף לג) בתוס' ד"ה וב"ה כתבו דהאי מוקם גרים היא וכן הוא בשתוס (דף מג) בתוס' בשם ר"ת דמתחובר נגרים גמרינן לה וכן בשלון (דף כו) ועיין יומא (דף מב):

דף טו ע"א תוס' ד"ה ואלון כו' וב"ה נגבה ליה סילכתא כו'. כס"ג כתובות (דף פח) בר"ת בעלמו כתב כן:

דף טז ע"א תוס' ד"ה אמר רבא כו' מהלא חביב בנתניתין טפי כו' ותימה דרבא דקאמר כו' היכי פליג כו'. נ"ל דייל דמאי דמוסיל בעבד כנעני לא חביב בנתניתין דכיון דקמר מוסיל בעבד כנעני תכב"ל בעבד עברי וגם ל"ת מאי לימא לנו לתוס' אם מתניתין לא ס"ל נימא קמי מ"מ פ"ע לא חביב בנתניתין דיוגא בגמולה: שם תר"ה מיתה בשוה"א כו' דאי חושב שוליה מרשית הארון אין אדם קונה בת חבירו. ק"ל מכח דאמרינן לקמן (דף יט) משוכר אם בתו ולכן וקידשה לאחר שיתן באהון ומקודשת לגמי ואפ"ל דס"ל לבתוס' ז"ל דהפ"ג דמקודשת לגמי בריכי פ"מ לא יפאלים מבשות בהארון: ע"ב גמרא תוובתא דר"ש לקים כו'. ק"ל דהא בסגבא מתגת פר"ל דסילך יכול למבור אותה גם לאחר מיתתו כיון שקנאה כותו וכי אדם מוכר דבר שאינו שלו וגם קשה דמאי קאמרינן בב"ש (דף יג) פיסא תנאי תיובתא דר"ל נמי מכלא ומקשינן לאמי נ"מ כו' ע"כ כ"ל דלכאורה אפ"ל דלא והמסיק בגמרא תיובתא דר"ל היינו מכא דקאמרינן דילפינן מקו מבותהם דה"כ צריך ג"כ לאפוקי ע"כ תסיק תיובתא אבל פ"מ יוכלה במיתה כלא משום ואכתב וכיתו וכא דמקשה רב תוספא מתנגיתין יצירה עליו משום דסוא יכול למכר מש"כ לא כקים מיתה כלא משום דלא דמי לגודי ובכבת מוציאה ג"כ אמר ליתא תאי תיובתא דר"ל גם בזה כדין דיוגלא לתורות ובלא דבר יכול למכור וכן נגבי תתכיין אפ"ג דאין יורש יורשו אפבר נמלך:

דף יט ע"ב גמרא לאמה פלוכר בעכבי לגבולין. עיין בגיטין (דף פה) סרי זה גיטך פ"מ שתאכלי בשר חזיר דאביי פ"ל דהבר אבי אפבר לקיימו ורבא פ"ל אפבר דאבלי ולקיה:

דף כ ע"א גמרא שוחו רבנן סיכא דאיכא לא ישוב כו'. מהרש"י בלגה דהך בריתא איירי כשיש לו בן פ"כ מוכרה לאביו וכך בברייתא דאינה מוכרה לאביו איירי בלאין לו בן ועיין במהרש"א שפירש ז"ל דפליגי אבודרי ול"ע: שם גמרא יש לו אתב ובנים רבו מוכר לו שפחה כנענית כו'. בהגהות הבח"ש כגילו קושית בשם הבי"ד קושיא על הא דאיתא (דף סט) אי קשמוין שכתובים לבנין מאי סיא דאמר לי' אבהן בעבד עברי דמותר בשפחה ופקבה דסא פר"ה ואם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית ועירן דסא דאין מוסר לו סיינו בבל כרחו משא"כ בנישא מותר ותא לו שפחה כנענית וק"ל דכא נב"ג (דף יג) סקנו שם בתוס' ד"ה טופן בזי אזי עבר ויתכוד עלמו לעבד עברי נמ"ל דמא אם אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית כרי דלמ"ד אין רבו מוסר לו שפחה אימנא בזי איכא וגם בב"ח לא קנה מידי דאפ"ל דרב"י ס"ל כמ"ד רבו מוסר לו ש"כ ובמפולר בתוס' ככ"ל דוקא דכ"א גם בסגירכא לי' ואין רבו מוסר לו אבל ככן פליגי עלי' ועיין ג"כ תמורה (דף ל) ברש"י ד"ה אין רבו הנבי כ"ל דאפילו אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית וה"ם בעירוש סרש"ב:

דף כב ע"א גמרא ואלא אימר כהך קבלת רבו בגופה לו כו'. עיין בר"ן שמעריב בני כתובים ונראה מתכבר"ז הכנא לא קאי אלא לגרך קבלה בבריתא א"כ שמר נמי אבל לעולם גם רבנא מודה דעיקר כהכם דהפ"ג דהגוב שוא לו בוללו וקנה בפ"כ מקנה בפ"כ: ע"ב גמרא אר"ס גבי' דר"י הכי כבני צלותי בהתמנא כו' דלי סיד דמכום צלותא כוא א"כ סיכי אמרינן בגמרא דחולין

חשק שלמה

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ בווילנא.

דף ב ע"ב בגמ' ונימני נמי התם האיש קונה. נ"ב מדברי בעל העיטור ז"ל בדיני הכשר הגשר בשער ראשון משמע דכל הסקלא וטריא כאן עד סוף העמוד אינו מדברי האמוראים מסדרי התלמוד רק הוא הוספה מדי רבנן סבוראי עכ"ל שם וז"ל רב הונא דתקן דינא דמורדת ותני סויות דהאשה נקנית ע"כ ופי' הגאון בעל שער התדש שם דכוון על סוגיא זו וכ"ב עוד כמה מחברים בספריהם:

דף ה ע"ב בגמ' וכן הוא ואמרה היא ספיקא היא ומיישינן מדרבנן. נ"ב לכאורה יש להביא ראיה מכאן דכל ספיקא דאורייתא אינו אלא מדרבנן לאומרה וכדעת הרמב"ם ז"ל וכן אמת דהר"ן ז"ל כתב כאן דמשו"ה אינו אלא חששא מדרבנן דמה"ת צריכין אנו להעמידה על חזקת פנויה אבל דבריו ז"ל תמוהין אגלי דלא שייך חזקה אלא אם הספק הוא בגוף המעשה אם נעשה קידושין או לא אז שייך חזקה אבל בנד"ד דהוי ספיקא דדינא מאי שייך חזקה דאטו בבבל החוקה ישתנה הדין וכן מבואר בכללי הפוסקים ז"ל וצ"ע ואמנם מדברי הריטב"א ז"ל נראה קצת דלא גרס כלל דספיקא היא דכתב שהם דחיישינן מדרבנן וכ' הר"ן דס"ל דמעיקר הדין לא הוי קידושין כלל רק דחז"ל חששו דשמא שתיקה כהודאה דמיא והוי כמו דנתן הוא ואמר הוא וכ"כ בפנ"י ובעצמות יוסף שם ושיטו אינו מוכרח די"ל דטעמא דהריטב"א ז"ל הוא ג"כ מטעם דכל ספיקא אינו אלא מדרבנן ולא הוצרך להזכיר כלל דספיקא הוא דמאי כ"מ אי מטעם ספק חיישינן מדרבנן או מטעם אחר ודו"ק ובחידושי האריכותי בזה בעה"ש:

דף ז ע"א בגמ' מי דמי התם נבהמה הכא דעת אחרת. נ"ב לכאורה תמוה דמה בכך דהיא אינה מתרצה בתנאי דהני הא במקדיש נמי אינו רוצה להקדיש רק חצי הבהמה דמי לא עסקינן דפירש בהדיא דלא יחול ההקדש רק על החצי ומ"מ פשטה קדושה בכולה ואין אנו מצריכין לדבריו כלל משום דהוי כמתנה ע"מ שכתוב בתורה דאין קדושה לחצאין וא"כ בקידושין נמי דכוותיה ומאי בכך דהגלה נמי גרעונה דוודאי גבי בהמה של שני שותפין שהקדישו שניהם חצי הבהמה דנ"כ פשטה קדושה בכולה והכא נמי לא דמיא דהא האשה נמי נתרצתה על החצי ולא דמי כלל לבהמה של שני שותפין והקדיש האחד דהתם ליכא גילוי דעת מהשותף השני דרוצה בהקדש כלל ואינו יכול שותף אחד להקדיש ולמסור הבהמה בלא דעת חבירו אבל הכא הא האשה נמי מתרצה בקידושין וא"כ גם בגידה י"ל דפשטה קידושין גגה בכולה ואף שהוא נגד רצונה מ"מ כיון דנתרצתה בתנאי ע"כ פשטה הקידושין בכולה ונראה דתוה ראיה לד' הר"ן בנדרים דף ל ע"ב דהעלה שם דעיקר קידושין לא שייך רק באיש דהוא מקדש אותה לו והוסרה על אחרים אבל באשה לא שייך דמתקדשת עצמה לבעלה ומקנה עצמה לו דכתיב כי יקח איש אשה אבל לא כתיב כי תלקח אשה לאיש ורק דבעינן דתתרצה בקידושי האיש ולא הוי כזוכה מן ההפקר ולמן שלה דמתרצית בקידושין אינו מתורת קנין וקידושין רק מתורת הפקר ע"ש ועפ"ז י"ל דהא דאמר דהכא לא דמיא רק לגלה וכו' אינו כ"ל דדומה ממש בטעם וכסברא אלא ר"ל דכמו דהתם אינו חל ההקדש כלל משום דהשני אינו מתרצה ה"נ לא חל הקידושין משום דבעינן נמי דעת האשה וגם אשה לא שייך דתפשוט קידושי בכולה דהא גבה אינו מתורת קידושין רק מתורת הפקר וגבי הפקר לא מצינו דאם הפקיר חצים דיחול ההפקר על כולה דלא מצינו זה רק גבי הקדש דהתם הוי גזה"כ כנ"ל לפרש הסוגיא: שם בגמ' הילך מנה והתקדשי לפלוני וכו'. נ"ב מדברי המקנה לקמן בסוגיא ע"ב משמע דאפילו אם היה מבינה לו דתנאו לאדם אחר לראובן ואני אתקדש לשמעון וכמו שאמרת ג"כ מקודשת לשמעון ע"ש ונראה דהוא נלמד במכ"ש מהא דאמר בסמוך דתן מנה לפלוני ואקדש אני לו מקודשת דמה התם דנתן למקדש בעצמו מקודשת כיון דנתן לו ע"פ ציווי שלה והוי כמו דקבלה בעצמה כ"ש אם נתן לאדם אחר ע"פ ציוויה ודו"ק:

דף ח ע"א בתוס' ד"ה אף. לכאורה דומה דלא כרב יוסף. נ"ב לכאורה מה דכ' בלשון ספק לכאורה דומה היינו משום דסבר כתב המקנה כאן דאף לרב יוסף הס"ל דבעינן דקיין דמיה הויא לענין קידושי ודאי אבל קידושי ספק מיהו הויה [וכ"כ מכח דלא מקשו התוס' מסמוגא ע"ש] וא"כ י"ל דהא דקא מעיין אי אית בה ש"פ היינו דאם אית בה ש"פ מ"מ קידושי ספק מיהו הויה אבל הא ליתא דהא מסיק שם בגמ' דכאן לקדושי והאי אבל קידושי ספק מיהו הוי אף דלית ביה ש"פ ולכן נראה דכוונתם משום דייל דהיה באמת מידי דקיין דמי' לאתבריה רק דרב שימי בר חייה לא קים ליה בקיצתא ודו"ק:

דף ט ע"ב בתוס' ד"ה כן כן. ישאנה ויקרא המיו לדין וכו'. נ"ב עי' בתוס' בכתובות שם שכ' דלפירש"י שם בפי' השני דפטם לו את הרגל הייט בטוען דאין לו מה ליתן א"ש אך מ"ד הסוגיא שם דמבעי לומר דהא דתני בברייתא דכופין הייט דכופין לאב אלמא דמיירי דאית ליה לאב ע"ש והדבר מתמיה דא"כ מה מתרצים דהתם אינו רוצה לפרות בנ"ד דכיון דהקלינן ומריק אי כופין לאב או דכופין לבעל אלמא דמיירי שהבר נאו להון לפני ב"ד והדרא קושיית התוס' להוכחיה ול"ע ומיהו בשיטה מקובצת שם כתבו דהפיר יש לפרש כפירש"י דטוען דאין לו מה ליתן או כפי' הרמב"ן ז"ל שם דפסם לו את הרגל הייט שהלך לו הלא למדינה אחרת ולא הניח נכסים כאן לפרע מהם והא דרוצה לפרש הברייתא דתנא כופין הייט כופין לאב ה"ה דה"מ למפרך והא פסם לו את הרגל קתני אלא דעדיפא מינה קפריך דאפילו אם היה לפניו וגם היה לו מה לבלם מ"מ איפכא מבעי ליה דנקמא כופין ובגדולה אין כופין ע"ש: שם בתוס' ורמב"ם פירש דדוקא שהוציא הנגלים עמדו וקדשו וכו'. נ"ב עי' בפי' הגי' אגי על הר"ש בפי' נ"ת שהמה על דברי הרמב"ם ז"ל אלו מהסוגיא דמו"ק ד' י"ח דתנא הכ"ם להביא סיוע לשמואל דמותר לארס בחוה"מ מהא דתנן שם דכותבין קידושי נשים הייט שטרי פסיקתא וכדאמר רב גידל אמר רב וכו' ולפי דעת הרמב"ם ז"ל דבעינן עמדו וקדשו מתוך התנאי אבל ש"מ דמותר לקדש בחוה"מ ועיש שדחק ליישב דמיירי שקידש ופסק קודם המועד ולא עתה במועד ולכתוב הפסיקה שנעשה קודם המועד ואבל והתם תני' זו דא"כ דבכה"ג גם ש"מ מותר לכתוב כיון דנתחייב מקודם והוי דבר האבד וכמש"כ הגי' אגי בפי' תקנ"ש ס"ק כ"ב וע"ש עפ"ז ועוד נ"ל בזה ע"ש ואמנם לענ"ד אין סתגלה לקושיה כלל דו"ל דמיירי נעשה וקודם ובדיעבד כיון דכבר קודם פסוק דהפסיקה קיים ולא דהקידושין היה באיסור וכמו דאיתא בירושלמי דביומא פ"ה וכולן אם עשו בשבת וביו"ט מה שעשו עשו ומותר לכתוב שטר הפסיקה אבל אינו כאיס כלל דמותר לקדש לכתחלה ופשוט הוא וק"ל:

דף י ע"א בתוס' ד"ה ומקבל כו' בסוף הדיבור ולא מוקי לה בשבאת כשהיא קטנה ואביה מקבל את גיטה. נ"ב ר"ל דבעת הגירושין היתה עדיין קטנה ומ"י יכול האב לקבל הגט בעבורה אבל בעת שאכלה בתרומה כבר היתה גדולה דאינו אוכלה בקטנות בגלל"ה פטורה מקרן ותומם דקטנה לאו בת עונשין היא ופטור הוא והגה שמעתי מפה קדוש של כבוד הרב הגאון הצדיק המנוח מו"ה יצחק סירוויינס זצ"ל בסי' פ"ץ נפ"ק שאמר לדחות מה ברלה הכא מהר להביא ראיה מן הירושלמי הלז דלא מהני זיכוי בגט אף במקום יבם או במקום קטנה דאם איתא דמהני זיכוי הא מצי הירושלמי לתרץ בפשיטות דמיירי מתני' דזיכה לה הבעל הגט ע"י אחר ולפיכך לא ידעה בגירושה והביא ע"ז הגאון הנ"ל דאינו ראיה כלל דמיירי איירינן הנא לר"א ולר"א לשיטתו לא מהני זיכוי כלל אפי' בזכות גמור אם יכול האשה לזכות בעצמו וכמו דתנן לגדיה בב"ב דף קל"ב ע"ב כוונת בו אמר ר"א זכין לקטן ואין זכין לגדול ע"ש וגבי גט נמי אפילו קטנה יכולה לקבל בעצמה ולא מהני זיכוי ע"י אחר ודפח"ח וכ"ל לבאר דבריו דלכאורה הא בירושלמי אמר שם דלמשנה ראשונה דגרושה בת ישראל אוכלת בתרומה ניתא בלא"ה ע"ש ור"א האוס"ל כמשנה ראשונה וכדאמרינן להדיא בנדרים דף ע"ג דר"א ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד ע"ש וא"כ עיקר הקושיא הוא לר"י ור"י הא ס"ל דזכין לגדול אבן פשוט דכוונת הגאון הנ"ל לומר דמ"מ א"א לאוקמי מתני' בהכי דהא לר"א לא הוי גירושין כלל בכה"ג והו"ק [ומה שבמשנתי מקשים על התוס' הלא ר"א סבר ביבמות דף פ"ח דאמן לא יטלה את הקטנה ובגמ' ה"ה ה"ה לאוקמי בקטנה וכ"ל דלק"מ די"ל דמיירי שעבר ובסיב דוודאי מותרת לאכול בתרומה דכא אינו אלא תקנת חכמים בעלמא דשמא תמצא איילונית ותפסל דהאם כנס לא יוציא והו"ק]:

דף יג ע"ב בתוס' ד"ה אמר ר"פ. תימה דבפילגי גם בשום קאמר רב פפא גונים וכו'. ואינו גונב מן הלקוחות דבשבועה נמי דאורייתא. נ"ב לכאורה ליתא שם כהך לישנא אלא דאינו גונב משום דלית ליה קלא וא"כ שפיר י"ל דקסבר דשבועה דאורייתא ומה שהוכרך לומר שם ר"פ דגובה מן היורשין משום נעילת דלת בפני לוין ולא קאמר משום דשבועה דאורייתא ל"ל דים לייפב עפ"פ סברת התוספות בסי' פ"ה ס"ק י"ז דמלוה דלעתר שכתבו דמשום ע"פ לא גבי מן הלקוחות משום דלית ליה קלא מעתה בבעל השעבוד מכ"ת דלא שמביא הערי פלייהו כמו בפתלאי דליכא שעבוד משום דלא שמביא דעתיה מטעם דיכול להבריחם וקרקע נמי כהודאה יכול להברים מכב"ת ע"י מכירה כיון דאינו גובה מן הלקוחות כ"כ כתופים שם וא"כ ע"כ הוצרך לומר הטעם דגובה מן היורשין בהודאה משום נעילת דלת ואפשר דלא הוה גם בריי"ף ז"ל בסוף ב"כ דתני' לרבי רב פפא דמשו"ה

(דף יב) קטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה היכי דמי כגון דקיימא עולה בדרום ואזיל ואייתי בצפון כו' דאי נימא משום שליחות הוא א"כ הא תקשה דהא קיי"ל דאין שליחות לקטן וא"כ איך יכול לשחוט אף אם נימא דכר כוונה הוא וכה"ג מצינו בתוספות גיטין (דף כב) ד"ה והא לאו בני דעה נינהו כו' וא"ת אכתי הא לאו בני שליחות נינהו ומאי מהני גדול עומד על גביו וי"ל דהתם מיירי בעולה דנפשי' וכשהגיע לעונת נדרים דהקדשו הקדש ועיין בנדה ול"ל דשאני שחיטה דלאו עבודה היא דהא לקמן (דף מג) כי דגמרינן שליחות בכל התורה הוא רק משחיטה דכתיב בה ושחטו כל קהל ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטין כו':

דף כד ע"ב גמרא אי מה הפרט כו' ישלהנו רבויא הוא כו'. בר"ן ז"ל הביא הלמוד מכלל ופרט וכלל ולכאורה תקשה דלמה לא הביא המסקנא ואפ"ל דס"ל ז"ל דהגמרא אזלא למ"ד כללא קמא דווקא ולא מרבינן אלא מאי דדמי מעלשה נדדין משא"כ הוא ס"ל דכללא בתרא דווקא והני כמה דדומה מעני נדדין וכדאיתא עירובין (דף כז) ובנזיר (דף לד):

דף כט ע"א גמ' אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי כו'. בר"ן ז"ל הביא הרמב"ם שכתב דאם הקדש נתן מעות והוזל יכול לחזור והקשה מסוגיא דהכא ואפ"ל דס"ל דהיכא דהדיוט נתן מעות אע"ג דאין יכול לחזור לא חיישינן שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלי' דמסתמא לא מוקמי גזבר אנשים דלא מעלו כדאיתא ב"ב (דף ט.) דהא כתבו התוס' שם ב"מ (דף מז) דהתקנה היא משום אנשי דלא מעלו משא"כ כשהגזבר קונה אפשר דחיישינן דיאמר לו המוכר נשרפו חטיך בעלי': שם תוס' ד"ה משכו וא"ת תיפוק לי' מטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כו'. ק"ל דהא אמירתו הוא כעין נדר ויכול לשאול על נדרו משא"כ הכא דמטעם קנין הוא וי"ל דקושיתם הוא משום דס"ל דהאי טעם דלא יהא כח הדיוט חמור אינו ג"כ אלא מטעם נדר וי"ל דמשום הכי באמת הקשו קושיתם על הגמרא ולא על הברייתא משום דהברייתא אפ"ל דקמ"ל דין קנין ולא שייך לאמירה אולם בר"ן כתב קושית התוס' על הברייתא וצ"ע: ע"ב תוס' ד"ה הא לן והא להו כו' א"כ אכתי איכא הרהור. נ"ל דאפ"ל דרש"י ז"ל ס"ל כדקאמרינן לקמן (דף פב) איבעיא להו בשאין לו אשה כלל או דילמא בשיש לו ואינה שרוי' אצלו וע"ש בפרש"י דמוסיף על ת"ק דס"ל דדווקא ברווק שלא הי' לו אשה כלל והוא מוסיף אפילו כשהי' לו ואינה שרוי' אצלו:

דף ל ע"ב גמרא נתגרשה שניהם שוין. נ"ל דקמ"ל דלא תימא כיון דקודם שנתגרשה היו מוטל כל החיוב על הבן א"כ כשנתגרשה מוטל כל החיוב עליה קמ"ל דלאו כך אלא שניהם שוין דמאי דהוה הוה ועיין בר"ן מה שדחק הרבה בזה: שם גמרא ללמדו אומנות מנלן כו'. עיין ר"ן ז"ל שכתב דמשו"ה לא בעי אשה מנ"ל דפטורא משום דסברא היא וק"ל דלמה לי' לדחוקי דהא ילפינן מהקישא דאשה וכיון שאמו פטורה מללמדו תורה ומלהשיאו אשה א"כ ממילא דפטורה ג"כ מללמדי אומנות ואפ"ל דהר"ן ז"ל קאי על להשיטו בנהר ומ"מ גם בזה הא אמרינן בגמרא מ"ט תיותי' היא ומשמע דזהו מפסוק ראה חיים וא"כ הא ג"כ לק"מ:

דף לא ע"ב תוס' ד"ה רבי טרפון כו' דאיתא בירושלמי כו' היתה רוחצת רגליו ושותה מימיו כו'. ק"ל דהא עברה בכל תקנו ול"ל דכיון דהי' חשוב אצלה לא חשיב ב"ת דהא הפר"ח ביו"ד (סי' פד) כתב דאזלינן בתר דעתי' דכל אדם ואע"פ דלדידי' אינו משוקץ:

דף לד ע"ב תוס' ד"ה הוא נילף כו' וי"ל דמגז"ש דראיה ראי' הוא דילפינן ראי' מהקהל. עיין פסחים (דף סד) בתוס' ד"ה הכיב שכתבו כה"ג: שם תוס' ד"ה ונילף מת"ת וא"ת אדרבה אית לן למילף ממורא כו'. נ"ל די"ל דקושית הגמרא כיון דמלוה שהזמן גרמא נשים פטורות הו"ל דגם שלהזמ"ג נשים פטורות כמו גבי שהזמן גרמא דמסברא אית לן להשוותן ועיין חולין (דף פה) תוס' ד"ה ונילף משחוטי חוץ כה"ג:

דף לו ע"ב תוס' ד"ה כל מלוה שתלוי' בארץ כו' בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה כו'. ק"ל דהא לכאורה הומ"ל משום דאיתא רפ"ב דחלה יצאו מכאן לשם ר' עקיבא פוטר ומשו"ה לא חשיב כאן חלה ואפ"ל דרע"ק לא פטר אלא מן התורה אבל מדרבנן חייב דלא גרע מעיסת הו"ל דמחייב מדרבנן ועוד י"ל דכאן איירי בסיפא ר"א וי"א ס"ל דחייב: בא"ד ומהירושלמי י"ל דערלה וכלאים נוהגין בשל כו'. אפ"ל לכאורה לא קאמר אלא בא"י אבל בחו"ל דאינו אלא הלכה או מדברי סופרים אפשר דאינו נוהג בחו"ל בשלהם:

דף לז ע"ב גמ' מושב דכתיב גבי שבת ל"ל כו'. ק"ל דהא הומ"ל משום דכתיב (בויקרא יט) שבתותי תשמרו ומקדשי כו' הו"א דווקא בזמן מקדש וכה"ג כתבו בתוספות חולין (דף קג) ד"ה כל הבשר ואפ"ל דהרשב"ם לא כתב שם כן אלא לרבותא וצע"ג:

דף לח ע"ב תוס' ד"ה הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים וא"ת אמאי לא ילפינן מכלאים מק"ו כו'. נ"ל דהא דלא מקשו על ערלה משום דלמ"ד ערלה הלכה למשה מסיני לא שייך למפרך דהלכה אדרבה אתא לגרועי דספיקא מותר ואין להקשות דא"כ מאי למימר ערלה תוכיח דאין עושין יוכיח מהלכה ועיין סוטה (דף כח) תוס' ד"ה אינו דין והא דבתירוצים הזכירו ג"כ ערלה י"ל דהיינו למ"ד ערלה מהלכות מדינה וצע"ג:

דף מא ע"א גמרא מלוה בה יותר מבשלוחה כו'. עיין בר"ן שדחק ונ"ל די"ל משום דאיתא לעיל (דף ל) בשלמא בנו בידו אלא בתו כו' ובכתובות (דף נב) קאמרינן הא נמי דאורייתא א"כ לכאורה כ"ש שהיא בעצמה מחויבת לינשא לבעל אע"פ שאינה מצווה על פריה ורביה: ע"ב גמרא נכתוב בקדשים כו' מה לקדשים שכן רוב מעשיהם כו'. צ"ע דאמאי לא קאמר חולין מקדשים לא גמרינן כדקאמרינן בשבועות (דף כו) גבי גמר בלבו: שם תוס' ד"ה שכן ישנה במחשבה מיהו קידושין הוו אתי מתרומה וגירושין כו'. לכאורה קושיא עצומה היא על הגמרא ונ"ל די"ל דהומ"ל מה להני שכן מתירים לעלמא וא"כ הא יש גם לשלית גופי' זכות בהן לכן שפיר קא יכול לעשות שליח ע"ז מה שאין כן בקידושין דלהיפך היא קא אוסרת נפשה על כל העולם בזה אפשר דהא"מ דא"א לעשות שליח דהא כעין סברא זו היא באמת בהא דהתופס לבע"ח במקום דחב לאחריני דלא מהני גם אי עשה שליח לדעת התוספות בגיטין (דף יא) וכה"ג קאמרינן לקמן (דף סה) הכא קא חייבה לאחריני וצע"ג בזה: שם תוס' ד"ה נפקא לי' מדריב"ק וא"ת אמאי לא יליף דשליחות מהני בקדשים משחיטת פרו של אהרן כו'. המהרש"א ז"ל דחק לתרץ. ונ"ל די"ל דהא בפרו של אהרן אחיו הכהנים ג"כ מתכפרים עמו וא"כ הא יש חלק גם להם בו דכיון דקני לי' לכפרה כדידי' דמי כדקאמרינן (דף מ) בחולין א"כ הא שפיר איצטריך למעוטי דכהן אחר אינו יכול לשחוט ספר ואולי אפ"ל דקושית התוס' אזלא למאי דלא אסיק אדעתי' לחלק דהא רק לבסוף קא מתרצינן משום דאית לי' שותפות ומ"מ לא הוה מצי להקשות דנילף בפשוטו מדיכול אהרן לשחטו אע"ג דגם לאחיו הכהנים יש שותפות דמ"מ העיקר שלו הוא כיון דממעותיו הוא ועיין שבועות (דף יד):

דף מב ע"ב גמרא האחין שחלקו הרי הן כלקוחות כו'. הר"ן ז"ל הביא דאם מכר קרקע ונמצאת גזולה כל המקח בטל כמו דבר שאי אפשר להשלים ע"ש וק"ל דהא גם אם נמצאת גזולה כל השדה המקח קיים למ"ד אחריות לאו טעות סופר הוא אלא דלגבי גזל ס"ל לכו"ע דאחריות טעות סופר כמו שהתנה עמו שישלם לו אם תמצא גזולה ואם כן הא אם נמצאת מקצתה גזולה מה שייך זה למקח טעות דהא אין עליו אלא חיוב ממון מחמת האחריות אבל המקח לא בטל כלל ועיין בב"ב (דף מד) גבי נמצאת שאינה שלו חוזר עליו ע"ש פלוגתא דר"פ ורב זביד ובשו"ע (סי' רכה) דבפירוש שלא באחריות גם נמצאת גזולה אינו חוזר משמע דמטעם אחריות חוזר לא מטעם מקח טעות ועכ"ז:

דף מג ע"א גמ' שמאי [וכו'] אומר שולחיו חייב. משמע לכאורה דחייב מיתת ב"ד ק"ל דהא בעינן התראה ותכ"ד וגם הא בעינן שיתיר עצמו למיתה והיאך שייך זה גבי משלח ולאוקמי דמיירי בחבר דוחק וצ"ע: שם סבר שמאי שני כתובים הבאים כאחד מלמדים. קק"ל דהא הומ"ל דלא ס"ל תחת לרבות טבח ומכר ע"י שליח וא"כ הא אפשר לומר דיליף ממעילה בכ"מ דהא פליגי תנא דר' ישמעאל וחזקי' וא"כ אפ"ל דס"ל דלא כחד ומ"מ ס"ל דחייב טובח ע"י אחר וממעילה: שם ורב כב"ש איפוך. ק"ל דהא למאי דמפיך הו"ל ב"ש לקולא וא"כ הא תקשה דלמה לא קא מתני גבי קולי ב"ש בעדיות:

דף מו ע"א תוס' ד"ה אימא כו' אע"ג דלא תלי בדידה כו'. ק"ל דהא לפי מה דמסיק הגמרא דיכול לומר לדידי שוה לי חמש סלעים וכתב שם הר"ן ז"ל דלגבי שוה פרוטה אינה יכולה לומר לדידי שוה לי א"כ הא י"ל דשפיר הוה רבותא:

דף מח ע"א גמרא ור"מ לטעמי' דאמר עדי חתימה כרתי ור"א לטעמי' כו'. לכאורה הא הומ"ל ג"כ איפכא דיש עליו עדים ונתנו שלא בפני עדים דלר"מ מקודשת ולר"א אינה מקודשת וא"כ הא יש להביא ראי' מזה דר"א ס"ל אף עדי מסירה כרתי וה"ה עדי חתימה א"כ לר"א באמת לעולם מקודשת ועיין ברי"ף פ' המגרש ובתוס' בזה: ע"ב רש"י ד"ה כו וכמה שכתובו בשניהם זכתה "ומצטרפי'" לש"פ כצ"ל:

דף נב ע"א גמרא תיובתא דרבא והלכתא כוותי' דאביי. ק' דהא כיון דמסיק בתיובתא א"כ ל"ל למפסק הלכה כאביי וכע"ז הא מקשו הגמרא בע"ז (דף ז) ונ"ל די"ל משום דלאו תיובתא גמורה היא משום דלעיל קאמרינן ולרבא דאמר כו' מאי איכא למימר ומשנינן א"כ נכתב או בעלה ש"מ כולהו דלרבי צריך לדרוש שלש דרשות מפסוק זה היינו דנקנית בביאה ולמעוטי אמה העברי' ולקדושין שאין מסורין לביאה משא"כ לר' יוחנן נ"ל לדרוש רק שתי דרשות דהיינו למעוטי אמה ולקידושין שאינן מסורין לביאה א"כ הא הומ"ל דלרבי לא דריש ג"כ אלא ב' דרשות היינו דנקנית בביאה ולמעוטי אמה העברי' אבל קידושין שאינן מסורין לביאה ס"ל דהוה קידושין וא"כ הא מצי אתיא ברייתא דעבוומי כרבי ורבא הא ס"ל בכל מקום כריו"ח לגבי ר"ל כדקאמרינן בהחולץ (דף לו) א"כ שפיר ס"ל דלא הוו קידושין וכו"ע בין רבי ובין רבנן לא דרשי מובעלה אלא ב' דרשות אלא דהגמרא לא ניחא לי' דרבי ורבנן פליגי בהכי כיון דלא מצינו רמז פלוגתא בזה וקאמר תיובתא וכדקאמר פרק קמא ורבי האי סברא מנ"ל ע"כ הא הוצרך שפיר למפסק הילכתא כאביי: שם תוס' ד"ה והוא לא אמר כו' אדרבה גרע גזל דידה כו'. ק"ל דא"כ אמאי קאמר אפילו גזל דידה וגם קשה דא"כ היכי מוכח דקידשה בגזל דאחרים אינה מקודשת דילמא מתניתין משום דשלהן היתה ע"כ צריך לסיות דוקא משל שביעית אבל של אחרים אפשר דמקודשת:

דף נג ע"א גמרא והרי יובל דכתיב בי' קדש כו'. ק' דכי לא ידע התירוץ דלא כתיב לה' דהא כל הסוגיא קאי על זה ואפ"ל משום דגבי שביעית כתיב שבת לה' וגבי יובל כתיב קדש ס"ד דהוה כאילו נכתבו בחד מקום דיובל ושביעית חדא נינהו וע"ז מתרץ דלא כתיב בי' פירוש גבי יובל אע"ג דגבי שביעית כתיב:

דף ס ע"א גמרא וכא אחר וקדשה כו'. הר"ן ז"ל כתב דאם אמר הראשון לאחר ל' והשני אמר לאחר ארבעים לרב לא תפסי קדושי שני דממנ"פ הראשון קדם. וק"ל לפי"ז דהא אפ"ל דהאי דאמר לאחר ל' הוא חזרה וא"כ כשקבלה היא קידושין מהשני חזרה מהראשון דהא אם חזרה היא האיכולה היא ג"כ לחזור וא"כ הא ממילא חיילא קידושי שני דהא מהשני לא חזרה ועיין בר"ן ר"פ האומר: שם גמ' איכא בינייהו שפשטה ידה כו'. הר"ן ז"ל הקשה דהא קיי"ל האשה שפשטה ידה וקבלה קידושין מקודשת. וק"ל עי"ז דהא היינו טעמא הוא משום דאשה אינה מעיזה והכא הא לא שייך טעם דאינה מעיזה כיון דעדיין אינה מקודשת לגמרי ורק בספק שמא יתקיים התנאי: שם רש"י ד"ה לר"י הוו קידושי שני קידושין שהרי הראשון לא נתכוון לקדשה בפרוטה כו'. צ"ע דהא לכאורה היא מקודשת בפרוטה והמאתים זוז הם רק תנאי אלא שהקידושין אינם חלין אלא לאחר שיתן וכן בגירושין הגט חל לכשתתן וכ"מ היכא שמחלה המאתים זוז דלפרש"י ז"ל אינה מקודשת כיון שכוונתו היתה לקדש במאתים זוז משא"כ אם נפרש דהוא תנאי: ע"ב גמרא לא צריכא דאע"ג דנקט דמי בעיסקא כו'. רעק"א ז"ל הקשה במשניות על שיטת הרמב"ם ז"ל דכתב גם במלוה כן דאפשר דווקא בעיסקא משום דצריך להיות בעין משא"כ במלוה ולא הבנתי קושיתו דהא נהרדעי אמרי ב"מ (דף קד) אי מבעיא למשתא שיכרא שפיר דמי א"כ אין בין עסקא למלוה כלל ופשטיות הגמרא משמע דאפי' יש לו בעסקא ארבע מאות זוז דפלגא שלו מאתים ג"ס אינה מקודשת א"כ שפיר מוכח דגם במלוה כן: סליק

דמשו"ה הוצרך לומר שם הטעם דנעילת דלת דמחמת סברא דנעילת דלת אוקמא אדאורייתא ע"ש ולכאורה משיכה תיתי לא נוקמה אדאורייתא ואכן לפי מש"כ בשם התומים א"ש. וקצת יש לדקדק לכאורה בהא דמסקינן שם בגיטין דאפי' ביתומים גדולים אין גובין רק מן הזיבורית ולא חיישינן לנעילת דלת משום דלא מסיק אדעתא דמלוה דמית לוה ונפלו נכסי קמיה יתמי ע"ש ואילו הכא חייש רב פפא לנעילת דלת גם לענין יורשין וזה דוחק לומר דהתם סבוונה דלא חייש אם ימות הלוה דכיון דמ"מ יגבה מן הזיבורית מיהת דלשון הגמ' דלא מסיק אדעתיה אינו סובל פירוש זה ואולי דהתם שאני דאינו אלא תקנת חכמים דליגבי מן הבינונית משום נעילת דלת לא התמירו כ"כ דניתוש נמי גבי יורשים וסמכו אסברא דלא מסיק אדעתיה אבל הכא דמה"ת גבי מן היורשין ותקנה דנעילת דלת הוא כדי לאוקמי אדאורייתא חשו גם לנעילת דלת דיורשין ודו"ק:

דף יד ע"א בתד"ה הא נמי. כיון דתליצה במקום גט. לא חשיב לה פירקא. נ"ב נראה דכוונתם כיון דלאתר דמפקינן לקמן מקרא דא"ת אינה יוצאה בחליצה אף דיוצאה בגט וכן יבמה אינה יוצאה בגט ואף דיוצאה בחליצה אלמא דשניהם שוין ואין בכל אחד תומר יותר מחבירו רק דגזה"כ הוא דזו בגט וזו בחליצה וא"כ לא שייך למיפרך תאמר בזו שאינה יוצאה בגט דהא יוצאה בחליצה דשקול כגט אבל לקמן מקשה באמת דמנ"ל דשניהן שוין דילמא חליצה עדיפא טפי מגט וא"כ נידון ק"ו דא"ת יוצאה בחליצה או דילמא דגט עדיפא מחליצה ונילף ק"ו ליבמה דיוצאה בגט והילכך הוצרך ללמוד מקרא ודו"ק: ע"ב בגמ' מוכר עצמו נמכר לשש וליתר על שש. נ"ב עי' במקנה כאן שפירש דהא דאמרינן דנמכר גם ליתר על שש היינו שאם התנה האדון בעת הקניה שיעבוד עמו יותר משש שנים חל התנאי ויכול לעבוד בו יותר אבל במוכר סתמא ולא פירש. מן הסתם אינו עובד עמו רק שש כמו במכרוהו ב"ד אף להת"ק ע"ש במקנה. אבל לא ביאר דמנ"ל הא דלכאורה כיון דכתיב מיעוטא ועבדך שש שנים ולא מוכר עצמו א"כ ליכא שיעורא דשש כלל במוכר עצמו והו"ל כשאר מכירות דעלמא דמן הסתם הוא לעולם ואמנם נ"ל ראיה גדולה לדבריו דהנה במכרוהו ב"ד איכא הרי קראי חד בפ' משפטים כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וגו' וחד בפ' ראה כי ימכר לך אחיך העברי ועבדך שש שנים ולכאורה תרי קראי למה ופ"כ משום דמקרא הראשון לא הוי ידעינן רק דמן הסתם אינו עובד כן רק שש אבל היכא דפירש יותר פירש. קמ"ל קרא דפ' ראה דאפי' אם פירש אינו חל התנאי והו"ל כמתנה ע"מ שכתוב בתורה וכיון דמיעוטא דמוכר עצמו כתיב בפ' ראה לא שמעינן מיעוט רק דאם פירש דבזה מיירי קרא התם אבל במוכר עצמו סתם הרי הוא בכלל מכרוהו ב"ד דהרי בפ' משפטים לא כתיב מיעוטא כלל למוכר עצמו:

דף טו ע"א בגמ' ומאי ניהו שטר. נ"ב בס' עצמות יוסף ובפנ"י העירו בכאן במאי דלא מקשה אשכחן אמה העבריה ועבד עברי מדאיתקש לעבד מוכר עצמו מנ"ל למאן דלא יליף שכיר שכיר וכו' ע"ש בדבריהם מה שתירצו בזה ואכן לענ"ד נראה דמזה ראיה לדעת התוס' לעיל דף ע"ו ד"ה ואידך דמשמע מדבריהם דלפי המסקנא לא מצינו לשום תנא באמת דלא יליף שכיר שכיר וכמו שכתב הפנ"י בעצמו לדעתם ז"ל שם [ודלא כדעת הרשב"א בחידושיו לעיל דף ע"ו והובא דבריו ז"ל בש"ך חו"מ סי' פ"ו ס"ק ג' ע"ש] וכאמת דמכאן ראיה גדולה לדברי התוס' ז"ל דכו"ע גמרי שכיר שכיר ולית ביה פלוגתא כלל ועפ"ז אין צורך למה שדחקו בזה הגאונים הנ"ל וק"ל:

דף יז ע"א בגמ' ור"מ מניינא אתי לאשמעינן הא קמ"ל מיבלר הוא דלא וכו'. נ"ב כעין זה ממש הוא ביומא דף ל"ה ע"א לענין בגדי כה"ג ביוה"כ ע"ש: שם בתוס' ד"ה תלה דכתיב בספר ישעיה מקלה שלש שנים וגו'. נ"ב תיבת מקלה ליתא שם בפסוק וטס"ה וצ"ל כשלש שנים כימי שכיר: ע"ב בגמ' דתנן לוה מעות מן הגר [כוזה"ב]. נ"ב עי' בספר תוס' ראשון לציון להגאון מהרי"ב ז"ל בסוף מס' שביעית שכתב דכאן צ"ל והתניא וברייתא היא דשגויה בשום מקום דאם התזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ולקמן במקום והתניא צ"ל דתנן והוא המשנה בסוף שביעית דתנן בה דרוח חכמים נוחה סימנו וע"ש עוד דתמה על פי' הר"ש דדחה שם פי' רש"י בתירוצא דכאן שהורתו כו' משום דקתני במתניתין שנתגיירו בניו עמו ע"ש ולכן פי' הר"ש איפכא ממה שפירש"י וכמו שפי' ר"י בעל התוס' ז"ל הובא לקמן י"ת בתוס' ד"ה כאן שהורתו ותמה עליו שם המהרי"ב ז"ל דמדויל ידיה משתלם דגם לפי פירושו נשאר הקושיא במקומו דהא גם בברייתא קתני שנתגיירו בניו עמו וכו' ע"ש וצ"ל דלק"מ דנראה ברור דלפני הר"ש הי' הגי' כמו שהוא לפנינו בפעם הראשון דתנן ובפעם השני דתניא אלא שתיבת אין נכתב בטעות דבפעם הראשון צ"ל רוח חכמים כו' וכ"ה באמת במתני' דשביעית ובפעם השני צ"ל אין רוח חכמים כו' וכן משמע בהדיא להמעיין בפי' הר"ש ז"ל ולפ"ז אתי שפיר דברי הר"ש ז"ל דהא בברייתא לא הוזכר כלל שנתגיירו בניו עמו ודו"ק ואתי שפיר עוד בזה דהש"ס מביא בתחילה המתני' דשביעית ואח"כ מקשה מברייתא אבל לפי הגהות מהרי"ב קשה טובא דשביק מתניתין ומביא ראיה מברייתא ודו"ק:

דף יט ע"א בגמ' הכא על יבמתו עסקינן דמדאורייתא חזיא ליה. נ"ב גי' הרמב"ן ז"ל בחידושיו ליבמות דף נ"ו מדאורייתא קני' ליה וע"ש הכ"מ בין הגרסאות לדינא וגי' דילן הוא ע"פ דעת התוס' וע"ש בארוכות נפלא בזה:

דף כ ע"א בגמ' כל הקונה וכו' כקונה אדון לעצמו. נ"ב נ"ל הטעם לפי שהלוקח גרם לעבד שיעבור על לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים לפיכך קנס אותו התורה שהעבד יהיה האדון כדי שלא יעבור על אזהרה זו [ומיהו במכרוהו ב"ד וכן למש"כ לקמן דאינו עובר על כי לי בנ"י עבדים רק ברוצה למכור עצמו לעולם לא יתכן טעם זה כלל] ובזה ניחא לי נמי במה דלכאורה יש לדקדק קצת דלמה לא ממעטינן עבד עברי מראיית פנים בעזרה ברגל מקרא דאל פני האדון ה' כמו דממעטינן עבד כנעני אכן לפי הנ"ל ניחא קצת דכיון דהוי כקונה אדון לעצמו לא מקרי דיש לו אדון אחר ודו"ק ומיהו בלא"ה ניחא דכיון דיוצא בשש וסופו לצאת לחירות לא שייך למעט אותו מקרא וק"ל: שם לא באת לידו עד שמוכר את עצמו וכו'. נ"ב נראה דהעונש הוא מדה כנגד מדה והוא מעין העבירה לפי שעיקר טעם של שמטה אמרינן בסנהדרין דף ל"ט כדי שידעו דלה' הארץ ומלואה [ואנו לא אשכחן בא"י אלא כאריסי בתי אבות וכמו שהאריך בזה התומים בחו"מ בסי' ס"ז] ואדם שאינו מקיים מצות שביעית מראה בעצמו שהארץ שלו לחלוטין ולפיכך פורע לו הקב"ה מדה במדה שהולך למכור את כל אשר לו ואת עצמו כדי שידעו הכל שאינו קנוי לאדם קנין גמור לחלוטין ורק דלה' הארץ ומלואה וברצונו נתן לנו וברצונו נוטל ממנו וכן מורה ג"כ לשון הכתוב בפ' בחוקותי והארץ תעזב וגו' יען אשר לא שבתו וגו' והוא ג"כ מדה כנגד מדה ודו"ק: שם ברש"י ד"ה שאין מחשבין וכו' "וידו" של עובד כוכבים וכו'. נ"ב נ"ל ידו. והוא ציון על הגמ' ידו על התחתונה וע"ז פירש"י ידו של כו': ע"ב בגמ' נתמעט כספו כפי שניו וכו'. נ"ב ואפשר דמשום זה כתיב בפסוק השני ואם מעט נשאר בשנים עד שנת היובל וחשב וגו' ולמעלה בקרא דאם עוד רבות בשנים לא כתיב וחשב והיינו משום דהתם הגאולה הוא לפי כסף מקנתו וכסף מקנתו הא ידוע וא"צ חשבון כלל אבל בנתמעט כספו דנגאל לפי שניו שפיר צריך חשבון כמה מגיע לכל שנה לפי הדמים שוה עכשיו ולכן כתיב וחשב עם קונהו ודו"ק:

דף כב ע"א בתוס' ד"ה שלא. משמע מתוך פירושו דבמלחמה אסור לבוא עליה כל עיקר וכו'. וכ"ב לולא דמסתפינא הייתי אומר דאין כוונת רש"י ז"ל כלל לומר דאסור לגמרי אלא ר"ל דאסור לבוא עלה במקום גלוי במקום המלחמה אלא צריך שיכניסנה לבית או לשאר מקום מוצנע וכן פירש הרמב"ם ז"ל באמת בפי"ח מה"מ ע"ש ושוב ראיתי דגם הב"ש בסי' ט"ו ס"ק י"ח והפנ"י כאן שפי' כן בד' רש"י ות"ל שכוונתי לדעתם שוב מצאתי גם בברכי יוסף בחלק אה"ע סי' ס' שהביא בשם כמה ראשונים ז"ל שפי' כן בדברי רש"י ואח"כ כתב ליישב דברי התוס' דהוכיחו כן ממקומות אחרים ברש"י דס"ל דאינו מותר עד לאחר כל המעשים ע"ש היטיב ושיטה שלישית יש בזה להר"א ממי"ן ז"ל בספר יראים דלא ילחננה במלחמה היינו שלא יבוא עליה בע"כ אבל מדעתה מותר ובזה לא קשיא מתמר דהתם מדעתה הוה ע"ש: שם בתוס' ומיהו אומר ר"י דבירושלמי מצינו מחלוקת אמוראים בדבר זה וכו'. נ"ב נ"ל דבזה פליג נמי הש"ס דילן בחולין דף ק"ט ע"ב והמד"ר בפ' אחרי דבש"ס שם אמרינן כל מילתא דאסר לן רחמנא שרא לן כנגדו אסר לן ע"כ שרי לן יפת תאר ובמד"ר שם איתא אסר לן אשת איש שרא לנו יפת תואר ועל עו"כ לא פירש כלום מאי דשרי לן וכ"ה בפיוט של פרשת פרה לר"א הקליר וע"ש בתוס' וי"ל דפליגי בזה דש"ס דילן סובר כרב דירושלמי הנ"ל דביאה ראשונה הותר מיד ושפיר מליט דשרי לן עו"כ אבל המד"ר י"ל דסבר דאף ביאה ראשונה אסור עד לאחר כל המעשים ולפיכך לא מלינו כלל דשרי לן כנגדו דלאחר כל המעשים הוה ישראלית גמורה אבל בעו"כ לא מלינו היתר וק"ל: ע"ב במסנה ובשטר ע"י אחרים. נ"ב עי' בחידושי הרשב"א ז"ל כאן דדעת רבותינו הצרפתים והרמב"ן ז"ל דדוקא אם שתק העבד בעת שנתוודע לו שקבלו שטר שחרור בעבורו מאת האדון אבל בצווח לא הוי שחרור ואף דיכול לשחררו בע"כ היינו בקבלת עצמו אבל לא בקבלת אחרים והרשב"א חולק ע"ז וס"ל דאף בכל מתנות דעלמא בצווח מעיקרא לא הוי זיכוי מ"מ בשחרור שאני כיון דיוצא בע"כ ע"ש ומשמע מדבריו דגם בגט אשה במקום דהוי זכות וזיכה לה הבעל הגט ע"י אחר אף אם צווחה אח"כ ואמרה דאינה רוצה ג"כ מקרי זיכוי ומגורשת ובמקום אחר יבואר יתר מזה אי"ה: שם אמר שמואל עבד כנעני בימים הקדמונים סי' נקנה במשיכה. נ"ב עי' בפנ"י דהעיר דמנ"ל דעבד נקנה במשיכה הא עבדים איתקשו לקרקעות ובקרקעות לא מלינו קנין משיכה ומה שתי' דמשיכה הוא קנין בכל דבר מגד הסברא רק הקרקעות א"א במשיכה אבל בעבדים דאפשר קני הנה כבר תמהו עליו הגאון במקנה ובנתיבות בסי' קנ"ו מעליך נקוב דאפשר במשיכה ואעפ"כ אינו נקנה במשיכה וכמבואר בגיטין דף כ"ב ע"ש אלמא דגזה"כ הוא דבקרקעות לא מהני משיכה. וגם מה שמעתי מתרלים דמשום דקיי"ל כר"י דד"ת מעות קונות ומשיכה הוא דרבנן וככר כתבו התוס' בב"ק דף י"ב דבמילי דרבנן עבדים כמטלטלי דמי לענ"ד נראה דזה אינו דהתם הכי פירושו בדבר שגם בקרקע אינו מועיל הקנין רק מדרבנן ובמטלטלין לא קני כלל אפי' מדרבנן כמו בקנין אגב וכדומה לא השוו עבדים לקרקע דחז"ל לא רצו להשוות עבדים לקרקע בדבר שהוא מדבריהם והעמידו אדאורייתא ולא קני כלל אבל למעליותא בוודאי לא עשאום כמטלטלי. ואכן לענ"ד י"ל דטעמא דשמואל הוא דמועיל מגד הזקה דכיון דתוקפו בע"כ וכא אצלו אין לך שירות גדול מזה ולפיכך בקרא ובא אליו לא קני [אכן לפי זה יצא דין חדש דמשיכה בעבד תקנה גם בר"ה וצ"ע בזה ואין להקשות דא"כ היאך קרי ליה מילתא דאיתא במטלטלין הא בר"ה לא קני משיכה במטלטלין די"ל דמ"מ שם קנין משיכה איתא במטלטלין ודו"ק]: שם בגמ' אזן ששמעה וכו' כי לי בנ"י עבדים וכו' ירצע. נ"ב לכאורה תימה דא"כ ירצע מיד שמכר עצמו לעבד ועוד דא"כ יהיה אסור למכור עצמו לעבד וכן יהיה אסור לשכור עצמו לפועל דהא גם גבי פועל אמרינן בב"מ דף י"ב דיכול לחזור בו משום דכתיב כי לי בני ישראל עבדים וגו' ונראה דהא שאסרה התורה למכור עצמו בעבד היינו לעבוד לעולם ושלא יהיה יכול לחזור בו דומיא דאנו עבדים להקב"ה אבל לשש מותר וכן יוצא בגרעון כסף בע"כ של אדון אבל אם אמור יאמר העבד שלא אצא חפשי ורוצה להיות עבד לעולם ולכן אז נרצע ובזה ניחא נמי מה דאמרינן בב"מ דפועל יכול לחזור בו משום דכתיב כי לי בנ"י וכו' והיינו דאם נאמר דאינו יכול לחזור בו אז יעבור על האי קרא דכי לי בנ"י ודו"ק:

דף כד ע"ב בגמ' הרי שהיתה עינו סמויה ונטטה יוצא בהן לחירות. נ"ב עי' בחידושי הרשב"א ז"ל ובמהרש"א ז"ל שהקשו דא"כ שנו נדודה והפילה נמי יצא לחירות ואמאי תני לעיל דאינו יוצא לחירות אם לא היה יכול להשתמש בהם כבר ע"ש והנה מה שתי' הפנ"י דגבי שן לא שייך מחוסר אבר תמהני דכבר נשמר הרשב"א ז"ל מזה וכתב דוודאי שן נמי אבר הוא דהא אמרינן דמה שן ועין ראשי אברים וכו' הרי דס"ל להרשב"א ז"ל דמקרי מחוסר אבר לענין זה [וע"כ נ"ל דלא דמי למומי בכור וקדשים וכמו שכ' הרשב"א ז"ל שם בתחילה דהכא אפילו הפיל שיניים הפנימים ג"כ יוצא לחירות והתם בעינן דווקא מום שבגלוי ע"ש] ואכן לענ"ד נראה דכיון דכבר היתה נדודה כ"כ שאינו יכול להשתמש בה כנפולה דמי מכבר ולא עשה האדון כלום דסופו ליפול מעצמו משא"כ בעין דמתוכרת היא כמעיקרא ורק שאינו רואה ועכשיו חטטה שפיר אמרינן דעשאו מחוסר אבר ואפשר דגבי שן לא בעינן דהפיל לגמרי אלא אפי' אם נדדה ממקומה עד שאינו יכול להשתמש בה ג"כ כהפיל לגמרי דמי ונראה דהיינו דגבי עין כתיב בלשון כי יכה סתם וגבי שן כתיב ואם שן עבדו יפיל והיינו דגבי עין מלינו תרי גווני או דסמאה ואף דנשאר מתוכרת לגוף או דחטטה ושניהם נכללו בלשון כי יכה אבל בשן דאינו חייב רק על הפלה או דנדדה ממקומה דהוי כהפלה ולכן כתיב יפיל ודו"ק. ואפשר דלזה כוון גם המהרש"א ז"ל במש"כ ויש ליישב: סליק

מאת הג"מ אריה ליב יעלין אבד"ק בילסק (בעהמ"ס מצפה אריה וכו').

דף ב ע"א בכסף ובשטר. בירושלמי ה"א כיני מתני' או בכסף או בשטר: בש"א בדינר. בירושלמי כאן ה"א ובשבועות פ"ו ה"א מקשה דב"ש אדב"ש ממה שאמרו הטענה מעה כסף ודב"ה אדב"ה ממ"ש שם שתי כסף ומשני שם ע"ש ונזכר פלוגתא דב"ש וב"ה שבכאן ביבמות פ"א ה"ו: וכסף מנלן כי יקח. ה"נ בירוש' ה"א: ע"ב תוס' ד"ה אתרוג בירושלמי שביעית פ"ט ה"א:

דף ג ע"א אף אתרוג כו' ובשעת לקיטתו. נזכר בירו' שביעית פ"ה ה"א: כוי. עי' ירו' כלאים ספ"ח: תוס' ד"ה מה ירק דאיכא אילנות טובא שאין חייבים בפיאה כגון האוג כו'. פי' שאין חייבים כמו האוג כו' השנויים במתני' לחיוב דאותן שאין לקיטתן כא' פטורים: ד"ה ואשה תקני בחזקה. עי' ירו' ה"א דדרים מובעלם בביאה היא נקנית ואינה נקנית בחזקה: ע"ב אינו דין שתצא בחליצה. ה"נ דן בירו' רפ"ה דיבמות ומדייק לה מקרא ספר כריתות: דא"ק ויצאה חנם. ה"נ בירו' כאן ה"א ע"ש: יציאה דכותה. עי' ירו' כאן ה"ב במקום שיש כסף לאב ועמ"ש כתובות מ"ו ע"ב:

דף ד ע"א אלו ימי נגרות. ירו' כאן ה"ב: זרע פסול מנין. ירו' סוטה פ"ד ה"א: בני בנים ה"ה כבנים. ירו' יבמות פ"ו ה"ו. ועי' ירו' כתובות פ"ד ה"ח קדושין פ"ה ה"ג ומ"ש בכתובות פ"ה ה"ג ומ"ש ביפ"ע כתובות: ולכתוב דהמנה נערות. ה"נ מקשה ומתרץ בירו' כאן ה"ב: תושב זה קנוי קנין עולם. ה"כ אמר פ"ד ספרי קרח קי"ז ירוש' יבמות פ"ח ה"א: ע"ב אין קיחה אלא בכסף. ספרי תצא רס"ח וכ"ה בירו' כאן ה"א ושם ובספרי ליתא הפירכא שדוחה את התוכיח ול"ק הא למה לי קרא כדמקשה הגמ' כאן ובירו' שם משמע דק"ו הוא משפחה כנענית וכמ"ש התוס' שיכול לדון ג"כ משפחה כנענית: ובעלה. ספרי תצא שם ירו' שם וגם כאן ליתא הפירכא שעל התוכיח:

דף ה ע"א ומנין שאף בשטר. ה"נ בספרי וירו' שם: מקיש הויה ליציאה. שם ועי' ירו' גיטין פ"ט ה"א: קטיגור יעשה סניגור. ירו' יומא פ"ז ה"ג: ספר כורתה. ירו' יבמות פ"ה ה"א: ה"ז גיטך ע"מ. ספרי תצא רס"ט: דבר תורה ארוסה בת ישראל. עי' ספרי קרח קי"ז תוספתא כתובות פ"ה ירו' כתובות פ"ה ה"ד קדושין פ"ב ה"א: ע"ב ידים שאין מוכיחות. לפי' הפ"מ בירו' גיטין פ"ט ה"ט הוזכר שם דעת ר' יהודה דבעינן ידים מוכיחות: והוא שהיה נזיר. ירו' נזיר פ"א ה"א ע"ש:

דף ו ע"א ר' יוסי אומר דיו. הכא מוקי לה שמואל לק' בעסוקין באותו ענין. ובירו' מע"ש פ"ד ה"ג וגיטין פ"ו ה"א מוקי לפלוגתייהו בשהפליגו עצמן לעניינות אחרות ותפסו המפרשים דפליגי התלמודים ועי' בשנו"א מע"ש פ"ג שהביא תוספתא דקדושין המסייע להירו' דאיתא שם נתן לה קדושיה ולא אמר לה ה"א מקודשת ר' יוסי אומר מקודשת ר' יהודה אומר אינה מקודשת ואם היו עסוקין באותו ענין מקודשת וכן מובא ברשב"א כאן וא"כ מודה ר' יהודה בעסוקין דמקודשת ול"פ כ"א באינן עסוקין בא"ע והנה לפנינו בתוספתא איתא איפכא ר' יהודה אומר אינה מקודשת ר' יוסי אומר אם עסוקין בא"ע מקודשת וא"כ מבואר דפלוגתייהו בעסוקין וכהבבלי ובהגהגר"א לתוספתא הגי' שם פלוגתא דר' ורהאבר"ש אחר פלוגתת ר' יהודה ור' יוסי ולפי גירסתו זאת אין הכרח משם כהירו' ומשונה גירסתו שם ממה שהביא בשנו"א והשנו"א מביא עוד תוספתא מפ"ו דגיטין וע"פ הגהתו שם שיהא כפי הגי' בתוספתא בקדושין לפנינו אך שמהופך דבקדושין מוקדם דעת ר' יהודה. ובגיטין כפי שהביא מוקדם דעת ר' יוסי ולפי פירושו דפלוגתת ר' ורהאבר"ש קאי על דעת ר' יוסי יותר נכון לגרוס דעת ר' יוסי לבסוף וא"כ ר' דאמר בעסוקין בא"ע מפרש לפלוגתייהו בעסוקין והוא כהבבלי ורהאבר"ש דקאמר אפילו אינם עסוקים אפשר דהוא כהירו' והיינו כתנאי דקאמר הכא. ולפנינו בתוספתא איתא בגיטין דרשב"א אומר דאינו גט עד שיאמר לה בשעת נתינה הא גיטך וא"כ הוא מחמיר ויתכן דקאי על ר' יהודה וס"ל דגם בעסוקין ל"מ והוא כהבבלי ועי' רשב"א כאן שהשוה התלמודים וחילק בין עסוקים באותו ענין ממש ובין מענין לענין באותו ענין והירו' דמוקי בהפליגו עצמן כו' היינו מענין לענין באותו ענין והבבלי קרי ליה עסוקים באותו ענין והשנו"א לא הסכים לזה. ועי' פנ"א שכתבתי דבענ"ד גם בירו' הפי' כבבלי. והוא דהתם מוקי לפלוגתא דר' ור' נתן ברי"פ התקבל בפלוגתא דר' יהודה ור' יוסי אי קאי על דבריו הראשונים וא"ל ר' יוסי האמורה לר' חגיי ואת מה בידך דהר"ז כו' שהפליגו עצמן בעניינות אחרות והכא אפי' עסוקים באותו ענין מחלוקת ופי' המפרשים והכא היינו בפלוגתת ר' ור' נתן ופלוגתת ר' יוסי הוא בהפליגו כו' ובענ"ד נראה דל"ל והכי אפילו כו'

[illegible]

מרי שני' היה שבינה עליו הכתוב. כסף כסף אף ר' חייא בר אדא יודה שהם בא לגרע שמגרע אפי' בתבואה וכלים ומחלק בין גרעון לפדיון כולו ולגי' הק"ע הוא מחלק בין קנין לגאולה. ויתכן דמ"ש בירו' אח"כ לחלק בין קנן דמים אי לא קנן הויא חזרה מחילוק הנ"ל ומוקי קרא דישיב בשקן דמים וכ"מ מהרמב"ם דאינו מחלק בין גאולה לגרעון ופסק דל"א בזה ש"כ ככסף וע"כ דס"ל דהירו' הדר ביה מחילוק זה ועוד נראה דהרמב"ם ס"ל כטעם הירו' משום דשינה עליו הכתוב ע"כ אף דפסק כרבה דל"ל שוה בקדושין וגם פסק דפרי לא עבדי חליפין עכ"ז לא מוקי לה בפחות מש"פ כ"א גם בשוה כמה ומשום דגזה"כ הוא בעברי ועבריה ומיושב בזה קושית המה"פ על הרמב"ם ולפ"ז אין ראיה מהירו' דתפס כרב יוסף כ"א גם לרבה כאן שאני מטעם הכתוב: תוס' ד"ה ומאי. וכן מבואר בירו' ה"ב אמר ר' חייא בר אדא הוא עברי היא עבריה בכסף והיה כסף הוא נגאל כו' ופי' נראה בענ"ד דהוא תירוץ לקושיא ואימא מה להלן בחזקה וע"ז מייתי דיש מיעוט גם לתבואה וכלים ואותו המיעוט הוא ג"כ לחזקה למעטי' והוא מאמר ר"ח בר אדא וכן מוכח ממה שסיים אח"כ אף ר"ח בר אדא יודה במגרע כו' וא"כ מבואר בירו' דלא קאי רק אעברי ועבריה כדברי התוס': א"ר אלעזר התקדשי כו' ויסלים. ה"נ בירו' פ"ב ה"א ע"ש ר' אלעזר ושם ר' יוחנן פליג ע"ז וחזר בו ע"ש: היה מונה והולך. שם ומפורש שם במנה זו: דינר רע ה"ז מקודשת. שם: ע"ב וזרקתו ליה. בירו' פ"ב ה"א איתא ואמרה השליכה ליה כו' אינה מקודשת: תנהו לעני אינה מקודשת. בירו' שם איתא מקודשת ועי' רשב"א ומש"ל ז ע"ב:

דף ט ע"א על הנייר או על החרס. ירו' ה"א: אע"פ שאי"ב ש"פ. שם דאילו ש"פ היתה מתקדשת מדין כסף: הא לא דמי האי שטר. כעין זה בירו' לק' ה"ב גבי עבד: שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה. בירו' גיטין פ"ג ה"א מבעי' ליה לר"א בזה ולפי' הפ"מ הוי הפשיטות דבעינן לשמה ולהק"ע לא איפשטא כן: ע"ב מקיש הויה ליציאה. ירו' ה"א גיטין פ"ט ה"א: אלא מדעת שניהם. דב"ר פ"ג: כמה אתה נותן לבנך. ירו' כתובות פ"ה ה"א ג"כ ע"ש רב גידל אמר רב: בעולת בעל. ה"נ בירו' ר"פ מוכיח מזה דביאה בלא כסף קונה והוא כדאיתא הכא אי מהתם הו"א דמקדם והדר בעיל׳ בעורה זו שמנה ר' ובעלה. בירו' ה"א דרים ובעלה למעט שאינה נקנית בחזקה: אבל בעל ד"ה עושה אותה בעולה. ה"נ בירו' כתובות פ"ג ה"ז וכאן ה"א: ר' אומר כו'. עי' בבלי סנהדרין ס"ו ע"ב באו עליה שנים כו' ופרש"י שם דהיינו שלא כדרכה ורבי היא דגם אחר עושה אותה בעולה שלא"כ ובירו' כתובות פ"ג ה"ו וכאן ה"א מוכח דמפרש לה בכדרכה ורבנן היא וכן פי' הרמב"ם במשנה שם: ראשון בסקילה. ספרי תצא רמ"ב:

דף י ע"א אי נמי לכה"ג. עי' ירו' יבמות פ"ו ה"ה דאיתא דכה"ג שקדש אשה בביאה לא הוי כבא על הבעולה ופ"ש בק"ע ופ"מ מה שפי' הדא אמרה כו' מאין הוי הוכחת הירו' ועמ"ש יבמות נ"ט ע"ב בזה: וזכאי במציאתה. ירו' כתובות פ"ד ה"ו ופי"ג ה"ב: תוס' ד"ה ומקבל בירו' דמס' תרומות בפ"א. ה"א ועי' יבמות פי"ד ה"א ובש"ק שם דמשמע דאביה מקבל את גיטה בקטנה נשואה ויתכן דהירו' דתרומות לא בעי לאוקמי בקטנה נשואה דקטנה אין עליה חיוב תשלומי קרן וחומש ע"כ מוקי לה בנערה מאורסה והתוס' מוכיחים דגם בקטנה אין אביה מקבל גיטה וצ"ע: ע"ב ואם נשאת לכהן. לפי' הק"ע בירו' גיטין פ"ה ה"ט נזכרה שם ברייתא זו ולפי' הפ"מ קאי על מתני' שם ועמ"ש גיטין כ"ה ע"א: וכבר שלא ר' יוחנן בן בג בג. ספרי קרח קי"ז ירו' כתובות פ"ה ה"ד תוספתא כתובות פ"ה:

דף יא ע"א נמצא גנב או קוביוסטוס. ירו' ב"ב פ"ז ה"ג ושם פי' הפ"מ מוכתב למלכות היינו למלאכה ועי' גליון הש"ס שם: כל כסף האמור בתורה. עש"ק ה"א כאן ד"ה סוף מטבע שכ' בדעת הירו' דס"ל כרב יהודה א"ר כל כסף כו' צורי וסוף מטבע כסף היא מעה וכדגמרינן מאמה העבריה אין כסף נמעט דגרעון היא מעה וקיימה יהיה עכ"פ בדינר מעה לשנה ע"כ אוקמה אדינר: ע"ב והרי טענה. בירו' כאן ה"א ושבועות פ"ו ה"א מקשה דב"ש אב"ש וב"ה אב"ה דב"ש הכא מחמירין בדינר וגבי הטענה ס"ל מעה אחת וב"ה מקילין הכא ומחמירין בטענה שני מעין ומשני שם ע"ש: מה כלים שנים. שם בירו' וב"ש לא ס"ל ההיקש ובבבלי לא נמצא פלוגתת דב"ש גבי הטענה: הפורט סלע. ירו' מע"ש פ"ב ה"ג ושם לפי' הפ"מ י"ל דמש"ש עד כדי כסף היינו שמקבל נחשת עד כדי שיווי כסף ויש ריבוי מקרא דגם על נחשת מחללין והוא כמ"ש כאן הכסף ריבה: הקדש שוה מנה. בירו' כתובות פי"א ה"ד פליגי ר"י ור"ל בזה והוא כמ"ש ב"מ נ"ז דפליגי בדשמואל: בה"א בפרוטה. ירו' שבועות פ"ו ה"א ועי' יבמות פ"א ה"ו: חמשה סלעים של בן. ירו' כתובות פ"א ה"ב:

דף יב ע"א שיער ר' סימאי. בירו' ה"א שיער ר' סימאי א' משהם: רשבג"א שלשה הדרסין. ירו' ה"א ושם מוכח דלא פליגי כ"א לפעמים זולי ופעמים יוקרי והכא משמע דפליגי רק ר' סימאי ורבין לא"פ ותרווייהו כת"ק: דאיקור איסורי. בירו' פליגי ר' חנינא ור' מנא ר' חנינא אמר נחשא קיים כספא זיל כספא איקור ור' מנא אמר כספא קיים נחשא זיל נחשא איקור ואמר שם דכ"מ ביניהם דלר' חנינא לעולם שם פרוטות באיסר שהם שניהם נחשת וגם האיסרים נקנים ונתנים ביותר בעד מעה כשהוקר הכסף ולר' מנא ע"כ למיזל בתר שווי הכסף דקם ואם הוזל הנחשת יש להוסיף בנתינת הנחשת די בשמינית איסר וגם רשב"ג מודה בהש"ג ולר"מ פליגי ת"ק ורשב"ג: ע"ב הרי עדים בגד אתמן. ה"נ בירו' כתובות פ"ב ה"ה ע"ש ר' יוחנן ושם לענין חשש א"א ע"ש: דמקדש בלא שדוכי. ירו' כאן פ"ג ה"ח ע"ש שמואל: ועל דמלפר שליחא דרבנן. ג"ז שם ע"ש שמואל: דדייר בי חמוסי. שם בירו' ועל הבא על ארוסתו בבית חמיו:

דף יג ע"א שחטף סלע מידה. ירו' פ"ב ה"א ועי' מה"פ שם ד"ה חטף: בנסי כו' שאני חייב לך. ירו' שם ושם בחטף סלע מידה דמקודשת כנ"ל שהיה עלם ויהא חייב לה והוא דלא כרש"י לק' נ"ב דכ' דאתלתי' ועי' בר"ן שהביא מהירו' נגד דעת רש"י ואפשר דגם בדין זה שאני חייב לך והוא חייב לה ויש לחלק דלי' זה משמע שבזה יפטר מחובו ג"כ וכ"מ מהרמ"א אה"ע כ"ח ס"ג דבגזל הגי' שהוא חייב לה ולא כן בחוב ועש"ק בירו' שם ד"ה רולה: אין קרקע נקנית בפחות מש"פ. ירו' מע"ש פ"ד ה"ב עירובין פ"ו ה"ג כאן ה"ג וה"ה ע"ש ר' אבהו בשם ר' יוחנן: ולא דגים שבים. ב"ר פל"ב: ע"ב האשה שהביאה חטאתה ומתה. ירו' חגיגה פ"א ה"א: והוא שהפרישתה. ה"נ בירו' שם פלוגתא דר' יוחנן ושמואל דשמואל ס"ל דווקא במופרשת ומקשה שם במה אנן קיימין אם בשירשו קרקע בדא אמר שמואל במופרשת ואי בשירשו מטלטלין בדא אר"י אע"פ שלא הפרישתה ומשני בשירשו קרקע ומ"מ אמר שמואל דאין ממשכנין ולהפ"מ וגירסתו אין תובעין ג"כ ומשמע שם דלא מטעם מע"פ א"ג מיורשים כדקאמר כאן כ"א משום דחיוב קרבנות אין חל על היורשים [ובאמת לא הוזכר בירו' דעת שמואל במע"פ אי גובה מהיורשים אי לא דבגיטין פ"ג ה"ז שהוזכר שם האי פלוגתא ליתא כ"א רב ור' יוחנן ולפי' הפ"מ בב"מ פ"א ה"ו מבואר דס"ל מע"פ גובה מיורשים אך לפמ"ש בענ"ד ב"מ י"ג אין הפי' כדבריו רק הוא ענין אחר ועכ"פ אין מבואר בירו' דעת שמואל דיסבור אינו גובה] והנה שם בגליון ראיתי משנה דהשב דקאי על ענין שלפניו שם ע"ש הוכיח דהירו' לא ס"ל הא דמי שאין לו קרקע פטור מראי' ואשמיע ליה מ"ש בירו' פיאה פ"ג ה"ז מפורש דמי שאין לו קרקע פטור מן הראיה ושם בלי חולק. אבל קושית הגליון מעיקרא לא קשה דהירו' דבעי מה אנן קיימין לא קאי כ"א על ענין שהביאה חטאתה עד דמסיק בירשו קרקע והו"ל פשיטות לענין ראיה ג"כ בים לו קרקע דהו"ל מחלוקת שמואל ור' יוחנן בזה: דרב ושמואל דאמרי תרווייהו מע"פ. ה"נ בירו' גיטין פ"ג ה"ז פלוגתא דרב ור' יוחנן. ושמואל לא הוזכר שם ועמש"ל ובב"מ י"ג. ובירו' ב"ק פ"י ה"א ב"מ פ"א ה"ו הוזכר דעת רב לחוד: אר"פ הלכתא. משונה כאן ממ"ש ב"ב קע"ו. ועי' תוס' ועש"ך ח"מ רסי' ל"ט. ובלב אריה להרי"ף האריכתי בענין זה ואכ"מ: מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג. ה"נ בירו' ה"א ושם מוכיח ממ"ש או כי ימות האיש האחרון וזאת לא ס"ל להירו' לקושיא דלמא לכ"ע בעשה ולבעלה הראשון בלאו וכן באלמנה לכה"ג לא מקשה הכי כ"א דלמא היינו ליכנס כה"ג:

דף יד ע"א ויבמה דבעל כרחה. ירו' יבמות רפ"ו: בב"ד של ישראל. בירו' יבמות פי"ב ה"א פלוגתא ת"א בישראל למעט גרים ואית תני תני לרבות גרים: מונקרא שמו נפקא. עי' ירו' יבמות ספי"ב: ותהא א"א יוצאה בחליצה. ירו' יבמות פ"ה ה"א: ותהא יבמה יוצאה בגט. עי' ספרי תצא רפ"ח ושם ת"ל לא תהיה אשת המת החוצה ובירו' יבמות שם ת"ל וחלצה: הגורל עושה חטאת. ירו' יומא פ"ד ה"א: ע"ב יוצאה בסימנים. עי' ירו' מע"ש פ"ד ה"ג עירובין פ"ז ה"ו: מקיש עברי לעבריה. ה"נ בירו' ה"ב ושם מייתי ההיקש לענין שטר ג"כ ומקשה שם לר' ישמעאל דל"ל למד מן הלמד והכא אמה העבריה גופה הו"ל למד מאשה משילוח שילוח [ולהבבלי לק' ע"ו מותחרת] והו"ל למד מלמד ומשני מכירה ממכירה וא"כ א"צ להיקש דגם גבי עברי כתוב מכירה כמו גבי עבריה וילפינן ממכירה דשדה: שכיר שכיר לג"ש. ה"נ בירו' ה"ב הג"ש לענין אחר נמכר לישראל ונמכר לעובד כוכבים: זה וזה נרצע. בירו' ה"ב איתא והגישו אדניו אל האלהים במכרוהו ב"ד והגישו אל הדלת במוכר א"ע ובמכילתא משפטים פ"ב ס"ל לר' כת"ק הכא וכדס"ל לר' לק' ע"ו ע"ב דלא יליף שכיר שכיר ויתר על שם. עי' ירו' ה"ב:

דף טו ע"א נאמר כאן אזן. מכלתא משפטים פ"ב ספרי ראה קכ"ב ירו' כאן ה"ב ועי' ירו' יבמות פי"ב ה"ב: לו ולא ליורשיו. ספרי ראה קי"ט: א"ר נתן מנין לנושה. ספרי נשא ג' במד"ר פ"ח: עובד בין ביום בין בלילה. ירו' ה"ב ספרי ראה קכ"ג: עמך במאכל. ת"כ בהר פ"ז מכילתא משפטים פ"ב ועי' ירושלמי כתובות פ"ב ה"ה ב"ק פ"ח ה"ד: ושב אל משפחתו. ת"כ בהר פ"ז: ע"ב ריה"ג אומר באלה. ת"כ בהר פ"ט ירו' ה"ב: אבל חכ"א הכל לשחרור. ה"נ בירו' שם:

דף טז ע"א הקישה הכתוב לאחרת. בירו' ה"ב ההיקש לענין השילוח ומסיק אח"כ דילפינן מכירה ממכירה: אב כותבו. עי' ירו' ה"ב: ומאי ניהו חזקה. ה"נ מקשה בירו' ה"ב למאי דמשני שם מכירה ממכירה ואימא גם בחזקה ומשני רב חייא בר אדא דאותו המיעוט דממעט בכסף ולא בתבואה וכלים ממעט ג"כ חזקה: לרבות שוה כסף. בירו' ה"ב ואינו נגאל בתבואה וכלים והגי' הק"ע ואינו נקנה בתבואה וכלים ומסיק דבעינן דמים הו"ל ככסף: ע"ב בן תשע שנים ויום א'. ירו' ה"ב יבמות פ"י ה"ז: ואלו מעניקין להם. עי' ספרי ראה קי"ט ועי' ירו' ה"ב דשם לא חשיב מיתת האדון ואדרבה מבואר שם דהיוצא בגרעון כסף ובמיתת האדון אין מעניקין להם: אותם לבניכם. ת"כ בהר פ"ז ירו' כתובות פ"ד ה"ב: אלו מעניקין להם. בספרי ראה קי"ט סתים כדעת הת"ק דיוצא בגרעון כסף אין מעניקין לו וה"נ איתא בירו' ה"ב ועוד מוסיף שם גם מיתת האדון דאין מעניקים לו: מנין לבורח. ספרי שם וירו' ה"ב ועי' ש"ק ד"ה מרבה וכמה"פ ד"ה יכול מ"ש על הכ"מ פ"ב מה' עבדים דלהירו' גם היובל אין מוציא את הבורח דלפי הירושלמי שלפנינו אין הכרח לזה שם ע"ש:

דף יז ע"א יכול אפילו חלה. ספרי ראה קי"ט ירו' ה"ב ושם מבעי' ליה בברח ואח"כ חלה ועש"ק שם ד"ה אף הכא: תפשת מרובה. עי' ת"כ מצורע זבים פ"ז שם תלתא תנאי בהסבר הדבר כ"א באופן אחר ומובא בירו' יומא פ"ב ה"ד: מנין לרבות כל דבר. ספרי ראה קי"ט: ראב"י אומר יצאו פרדות. בספרי שם ע"ש ר"א סתם: ע"ב הכל לפי ברכה תן לו. ספרי שם: ד"ת כל"ב אדם. עמ"ש ברכות ל"א: עובד את הבן. ספרי ראה קי"ח מכלתא משפטים פ"ב ירו' כאן ה"ב ושם פלוגתא בזה ואית תניי תני דגם עברי א"ע עובד את הבן ע"ש: שכן קם תחת אביו ליעדה. עי' מכילתא משפטים פ"ג וירו' יבמות פ"י ה"ז כאן ה"ב וכמו שהגי' הגר"א במכלתא דמסיק ויהא את קם תחת אחיו לאחוזה כו' ת"ל ואם לבנו יעדנה כן צריך להגי' גם בירו' וא"ל לומר כמ"ש הש"ק דהמכילתא והירו' פליגי עם הבבלי: ולא עם יורשי קונהו. ת"כ בהר פ"ח: רוח חכמים נוחה הימנו. ירו' שביעית פ"ד ה"ד:

דף יח ע"א יש בעבריה שאין בעברי. ספרי ראה קי"ח: כאן בגניבה אחת. עי' רש"י ותוס' ובירו' ספ"ג דסוטה מבואר כרש"י דבשתי גניבות נמכר ונשנה ועש"ק שם וכ"ה דעת הרמב"ם פ"ג מה' גניבה ומקורו מהירוש' רק כמ"ש הרמב"ם דבאין שוה במכרו כנגד הגניבה השאר עליו חוב. הוא דלא כהירו' דשם כתוב ואין לו עליו דמים והמה"פ הגי' שם ואין לו עליו אלא דמים ע"ש: ר"ש אומר כשם. ה"נ בירו' ה"ב: ע"ב כיון שפירש טליתו. ירו' ה"ב והי"א מכלתא משפטים פ"ג ע"ש ר"ע ומזה ראיה לגי' רש"י ולהתוס' קשה מהמכלתא ושם ר' ישמעאל פליג וס"ל דבאדון הכתוב מדבר ע"ש: ר"א סבר יש אם למסורת. עי' התוה"מ במכילתא שם: ושוין שמוכרה אלמנה לכה"ג. בירו' ה"ב איתא מ"ד אלמנה לכה"ג ס"ל מוכרה לשפחות אחר אישות ומאן דס"ל אין מוכרה לשפחות אחר אישות לא מוקי קרא באלמנה לכה"ג והוא כמסקנת הגמ' כאן לרנב"י לק' י"ט: בקדושי יעוד ואליבא דר"י בר"י. הרמב"ם בפ"ד מה' עבדים פסק דאין מוכר לשפחות אחר אישות ואחר קדושי יעוד מוכר ופסק ג"כ כרבנן דר"י בר"י וקשה מהגמ' כאן ועלח"מ שם שכתב דהרמב"ם ל"ג כאן ואליבא דר"י בר"י וכן לא גרים לק' ולרנב"י כו' ובתבורי ק"א שנדפס ישבתי בס"ד דעת הרמב"ם לגי' דילן ע"ש והכמ"ל ועי' ירושלמי יבמות פ"י ה"ז כאן ה"ב:

דף יט ע"א מהו שמיעד אדם לבנו קטן. בירו' יבמות פ"י ה"ה כאן ה"ב א"ר יוחנן דמיעד לבנו קטן דל"ב דעת ור"ל ס"ל שם דאין מיעד כ"א לבנו גדול: איש פרט לקטן. ת"כ קדשים פ"ט בהנוספות: אין יעוד אלא בגדול. ירו' שם ע"ש ר"ל: מדעת דידה. עי' ירו' יבמות שם כאן ה"ב: צריך שיהא שהות. ה"נ בירו' ה"ב פלוגתא דר"י בר"י וחכמים: מעות הראשונות לאו לקדושין. ה"נ בירו' שם מוקי טעמא דר"י בר"י: היא גופה הלואה היא. בירו' שם איתא דר"י בר"י ס"ל כרשב"א דמלוה דינה כפקדון ובנשתייר ש"פ מקודשת ואינו מחלק בזה דהכא הו"ל משכון על המלוה: ע"ב אומר לה בפני שנים. ירו' ה"ב: שיחק באדון. ה"נ בירו' ה"ב פלוגתא דר"י בר"י ורבנן ומסיק דהכל מודים שאם הניחה שיחק באדון: משל׳ בירוש' איתא שני המשלים א' בלא מעכשיו ואחד במעכשיו וחדא לר"י בר"י וחדא לרבנן: ע"מ שלא ליעד. ה"נ הפלוגתא דר"מ וחכמים בירו' ה"ב: ע"מ שאין לך עלי שאר כסות. בירו' כאן איתא סתמא תנאו קיים ומקשה מינה לרבנן אמאי ס"ל הכא תנאו בטל ומשני משום דהוי תנאי בממון ע"כ קיים ומקשה מעונה דהו"ל תנאי הגוף ומשני בקטנה. אלמא דסתמא נשנית וכן בכתובות פ"ה ה"ח ועי' כתובות פ"ה ה"ב דשם לא הוזכר עונה ובפיאה ספ"ו איתא תנאו בטל התם הוא בדברים שבין אדם למקום ובגיטין פ"ט ה"א ג"כ הו"ל בדבר איסור בענין גט ג"כ נשנה סתמא תנאו בטל. ועי' כתובות פ"ט ה"א ב"מ פ"ז ה"ז ב"ב פ"ח ה"ה דשם ג"כ מחלק בין תנאי הגוף לתנאי שבממון תנאו קיים: ש"ה דא"ק לאמה. בירו' כאן ה"ב מבואר בדברי ר"מ הטעם מקרא לאמה ועכ"ז מקשה ור"מ ל"ל תנאו בטל ומשני דזה התנאי אפשר לקיימו שלא לעבור על ד"ת היינו שאין עליו חיוב ליעדה אלא אם רצה מיעד:

דף כ ע"א לומר שאינו יוצא בראשי אברים. מכילתא משפטים פ"א ופ"ג: נמכר במנה ושבח. ת"כ בהר פ"ח: הריני כהן עזאי. בירו' פיאה פ"ו ה"ג סוטה פ"ט ה"ב אמר רב הכי ובבכורים פ"ב ה"ב אמר ר' יוחנן הכי: עמך במאכל. ת"כ בהר פ"ז מכלתא משפטים פ"ב ועי' לק' כ"ב: ולא לגר צדק. ת"כ בהר פ"ח: ע"ב נתרבה כספו מכסף מקנתו. ת"כ בהר פ"ח: שאין לוה וגואל. עי' ת"כ בהר פרי ה':

דף כא ע"א בכל גאולה תתנו לרבות. ת"כ בהר פ"ד: וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים. ירו' ב"ק פ"ט ה"ט תוספתא שם פ"י ספרי נשא ד' במד"ר פ"ח ת"כ בהר פ"ה: מה ת"ל יגאלנו יגאלנו. ת"כ בהר פ"ח ירו' כאן ה"ב ושם לענין אחר ע"ש: ע"ב ולא את הבן. מכילתא משפטים פ"ב ובירו' כאן ה"ב פלוגתא גם בשאר ע"ע אי עובד את הבן ובספרי ראה קי"ח נסתם דעובד את הבן ולא שאר יורש כבבלי לעיל י"ז ע"ב ע"ש עוד בפיס' קכ"ב: לעולמו של יובל. מכילתא משפטים פ"ב ספרי ראה קכ"ב: מרצע אין לי אלא מרצע. מכלתא משפטים פ"ב ע"פ גי' הגר"א פלוגתא דר' ישמעאל ורבי ובירו' ה"ב פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע ול"פ בדינא כ"א בדרשא ובספרי ראה קכ"ב פלוגתא דר"י בר"י ורבי ככאן ועי' התוה"מ מכלתא שם שכ' בפי' הירו' עד כדון כר"ע כר' ישמעאל זהו משום דר"ע דריש רבויי ומעוטי אבל ר' ישמעאל דריש כללי ופרטי מאין ליה דכשר בכל דבר ואמר דהוי כלמ"מ: יודן ברבי היה דורש. בירו' ה"ב ר' יהודה בי ר' בון ושם דעת חכמים ע"ש ר"מ וכ"ה בספרי ראה קכ"ב ובמכילתא משפטים פ"ב: דר' דריש כללי ופרטי. עמש"ל בשם התוה"מ דר' ישמעאל דריש כללי ופרטי ומ"מ ס"ל בכל דבר מטעם הלכה עי' ירו' ובבלי סוטה דט"ז: ושב אל משפחתו. בירו' ה"ב ושב לאחוזתו בעינו: ע"ע כהן מהו שימסור. ה"נ בירו' ה"ב אבעי' לי' שם ופשיט מהא דאין עבד כהן נרצע כו': כדפשיט הכא: ושמואל אמר אסור. עי' אגדת שמואל פכ"ה:

דף כב ע"א שלא ילחננה במלחמה. עי' רש"י ותוס' ומ"ש בשם הירו' הוא במכות פ"ב ה"ו והאי מ"ד ואני אומר הוא ר' יוחנן: עד שיאמר וישנה. ספרי ראה קכ"א מכלתא משפטים פ"ב ירו' סוף ה"ב ושם איתא עד שיאמר בסוף שם ובתחלת שבע: לו אשה ובנים. ספרי ראה קכ"ב מכלתא משפטים פ"ב ירו' סוף ה"ב: הוא אוהב. ספרי ומכילתא שם ירו' שם: עמך במאכל. ת"כ בהר פ"ז מכילתא משפטים פ"ב ועי' ירו' כתובות פ"ה ה"ה ב"ק פ"ח ה"ד בעבד כנעני כן ממדת חסידות: מכאן שרבו חייב במעשם. פ"כ

ת"כ נסר פי"ו : ע"ב מה מזוזה מצוה . [illegible]

דף כב ע"א אבא שאול אומר גדולים . ה"נ בירו' גיטין פ"ד ה"ד פלוגתא דאבא ורבנן ושם ריב"ל פסק כאבא"ש [illegible]

דף כד ע"א [illegible]

דף כה ע"א עשרים וארבעה ראשי אברים . [illegible]

דף כו ע"א נקנין עם נכסים . [illegible] שם : אבל במכר לא קנה . בירו' ה"ס פלוגתא ר' ירמיה סבר מימר בשטר ע"מ שלא ליתן כסף אבל ע"מ ליתן כסף ל"ק עד שיתן כסף . ר' יונה ור' יוסה תרוייהון אמרין אפילו לא נתן כסף קנה מתניתא מסייע לר' יונה ור' יוסה מכר לו עשר שדות כאחת כיון שהחזיק באחת מהן התזיק בכולם אבל אם לא נתן לו אלא דמי אחת או שלא כתב לו אונו אלא על א' מהן לא קנה אלא אותה בלבד וכי יש אונו בלא כסף אין תימר בשנתן לו דמי כולן אנן קיימין לא אמר אלא דמי אחד מהן אלא או הדא או הדא ועי' ק"ע ופ"מ ופירושם דחוק מאד ועמ"ש לק' כ"ז : ליפות את כחו . בירו' ה"ס פלוגתא דר"ה ושמואל . ושמואל לא ס"ל דכוונתו ליפות כחו ור"ה ס"ל אורכיה אתרי ריכשי ומפרש ר' יוסי ממלתייא דהיינו ליפוי כח ובב"ב פ"א ה"ד לא סיים הירו' לפי' ר' יוסי ממלהייא על דברי ר"ה : ולר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות . בירו' שביעית פ"ח ה"א נתחלפו המ"ד מר"י לר"ל וסגי' הגר"א שם וכן מוכרח מירו' ב"מ פ"ד ה"ב : עם ערי מגורות . ירו' פיאה פ"ג ה"ז כאן ה"ס : בעינן גבורים אי לא . ירו' שם ובב"ב פ"ט ה"א : רע"א קרקע כ"ש . ירו' שם : תוס' ד"ה ונוידוי דבירו' דפיאה פ"ג . ה"ז ושם הגי' משונה מכפי שמשמע מדעת התוס' ועי' תוי"ט בפיאה שם ובמהרש"א כאן : ע"ב דלא ה"י בה מרגניתא. ה"נ משני בירו' פיאה וכאן ובב"ב: מעשה במדוני. תוספתא ב"ב פ"י וירו' ב"ב פ"ט ה"י ובפיאה פ"ג ה"ז כאן ה"ס : ואי אמרת בעינן גבורים . ה"נ מקשה בירו' שם ומדחה התם שכ"מ היה ומשני דהכ"א לר"א כרבנן בבריא ומזה הוכחתי בב"ב קנ"ו דלא גריס הירו' שם בהברייתא מ"ש בהבבלי אמרו לו משם ראיה בריא היה דא"כ לא היה מדחה שכ"מ שאני דאכתי מדרבנן איכא ראיה דל"ב גבורין : כר' אליעזר . הגרי"ב הגי' ר' אלעזר ומתוס' ב"ב קנ"ו מוכח דגרסי ר' אליעזר עמ"ש ביפ"ע שם : עישור שאני עתיד למוד . ירו' פיאה פ"ד ה"ס מעשרות פ"ג ה"א מע"ש פ"ס ה"ד ושם בתע"ש מוכח דמטעם תנאי הוא ולא מטעם אג"ק :

דף כז ע"א מכר לו עשר שדות. ירו' כאן ה"ס וכיא תוספתא ב"ב פ"י : ע"ב אבל לא נתן לו דמי כולן . ה"נ בירו' ה"ס ושם אמר ג"כ או שלא כתב אונו אלא על שדה אחת ועמש"ל כ"ו . ועי' תוס' שכ' דכסף לחוד לא קנה דמיירי שהיה הכסף מלוה ולא קנה בכסף אבל בשטר ליכא למימר הכי ולכאורה י"ל דמיירי בשטר בלא כסף דלא קנה וכמ"ד כן לעיל כ"ו . אך בירו' ה"ס אדרבה מסייע מזה לר' יונה ור' יוסה דס"ל דשטר לחוד קונה וקשה לשבש ולהגי' שם ונראה דבירו' ליתא שם ברישא שנתן דמי כולן ואפשר לפרש בשלא נתן דמים כלל או מועיל החזקה לקנות כל השדות אבל נתן דמי אחת מהן גרע כיון שלזה שהחזיק לא נצרך החזקה לקנין שכבר קנאה בכסף אין בחזקה זו דין קנין לקנות עי"ז שאר השדות ולפ"ז שפיר מוכית הירו' מזה סיעתא לר' יונה ור' יוסה דשטר לחוד הוה קנין מדמיגרע חזקת זו קנין שאר השדות ודברי הירו' יש לפרשם כך וכי יש אונו בלא כסף . פי' אי נימא דאין שטר לחוד קונה ע"כ מיירי בנתן גם כסף . אין תימר בשנתן לו דמי כולן אנן קיימין . פי' בתמיה וכי אתה יכול לפרש בשנתן לו דמי כולן הלא א"כ א"צ להזקה וקנה כולן בכסף . לא אמר אלא דמי א' . פי' שאין אתה יכול לאוקמי כ"א בשנתן דמי אחת אותה שהחזיק וזה כבר תני לה ולמה נקט עוד אונו . וע"כ או הדא או הדא . פי' או שלא נתן דמים כלל ורק אונו על אחת מהן א"כ מוכח דשטר לחוד קונה : מנין לגלגול שבועה . ירו' כאן ה"ס סוטה פ"ב ה"ס : בזמן שהאיש מנוקה מעון . במד"ר פ"ה ספרי נשא כ"א ירו' סוטה פ"ט ה"ט :

דף כח ע"א שלא נתנה להתבע בע"א . ספרי נשא ט"ו ועי' ירו' סוטה פ"ב ה"ו : רשע יורד עמו לחייו. ירו' ב"מ ספ"ס אך שם ליתא בתורת היתר כ"א איתא מבקש לירד עמו לחייו והיינו מחמת כעס : שלא נמכרת לי בעבד . בירו' שבועות ספ"ז מקשה הא אין עבד עברי בזה"ז והבבלי לא חש לזה דמדבר כפי הנהוג בזמן הבית ושם מקשה עוד קודם לזה הרי שהיה כהן ועבד עברי ופי' הפ"מ שם שאין כהן נמכר בעבד עברי . ותמוה דהא כאן בה"ב איתא דאין נרצע אבל נמכר וכ"ה לעיל בבלי כא : ונראה בענ"ד דהתם יש ט"ס וצ"ל קנא וה"פ דהמקשה היה סבור דהיינו עבד כנעני ע"כ מקשה הגע עצמך הרי שהיה כהן וא"כ לא יתכן לומר שהוא עבד כנעני ועי"ז משני בעבד עברי וט"ס מש"ב ועבד עברי וצ"ל בעבד עברי ואח"כ מקשה הא אינו נוהג בזה"ז : כל הנשום דמים באחר . עי' ירו' כאן ה"ו וב"מ פ"ד ה"א ובב"ק כאן ומ"ש בב"מ מ"ו : ע"ב כר' יוחנן דאמר ד"ת מעות קונות . עמש"ל כ"ו : אמירתו לגבוה. עי' ירו' גיטין פ"ז ה"ג כאן ה"ו פ"ג ה"א: אפי' בסוף העולם קנה . ירושלמי כאן ה"ו :

דף כט ע"א משכו במאתים . בירו' ה"ו אף בלא מציכה כיון שאמר לקנותה במאתים אמירתו לגבוה כו' וא"י להזור בו אף שעמד במנה והוא דלא כהבבלי דס"ל דכיון דהיתה שיווי במקח ובעת מעשה לא כוון לוותר ל"א בזה אמירתו לגבוה כו' כמ"ש בתוס' ד"ה משכו : וכל מ"ע שהז"ג . ירו' ברכות פ"ג ה"ג פסחים פ"ח ה"א : אין לי אלא אים . ת"כ קדשים פ"א : האב חייב בבנו למולו . במד"ר פי"ז ירו' כאן ה"ז ושם מנה לסו משה דברים וכנגדן חייב הבן לאביו חמשה דברים : לממהל נפשיה . ה"נ בירו' ה"ד : תנא דבר"י כ"מ שנאמר צו . ספרי נשא א' ת"כ צו פ"א אמר פי"ג במד"ר פי"ז מדות דר' ישמעאל מדה ו': מחייב איהו למפרקיה . ירו' כאן ה"ז : ע"ב דכתיב ולמדתם אותם . עי' ספרי עקב מ"ו ירו' כאן ה"ז : בניכם ולא בנותיכם . ירו' ברכות פ"ג ה"ג עירובין פ"י ה"א :

דף ל ע"א כל המלמד את בן בנו תורה. עי' ירו' כאן ה"ז שבת פ"א ה"ב עובדא דריב"ל שם שילא מבית המרחץ בלי לבוש בשלימות למען ללמד לבן בנו תורה ויתכן דהיינו עובדא דהכא דשדי דיסנא ארישיה : ע"ב ושמתם סם תם . ספרי עקב מ"ה : ובראתי לו תורה תבלין . ספרי שם ועב"ר פכ"ב : שאפי' יוצרו קראו רע . ספרי שם ב"ר פל"ד : דא"ק ראה חיים . בירו' פיאה פ"א ה"א סוטה פ"ט הט"ו ע"ש תנא דבי ריש"מ וכאן ה"ז מקרא ובתרת בחיים ועי' מה"פ שם : אין לי אלא אים . ת"כ קדשים פ"א ירוש' פיאה פ"א ה"א כאן ה"ז : נאמר כבד כו' . ת"כ שם ירו' שם ושם ע"ש רשב"י גדול כבוד אב כו' שאף באין לו מחויב לחזר על הפתחים בשביל אביו : ששלשתן שותפים בו . ירו' שם וכלאים פ"ח ה"ג :

דף לא ע"א לפיכך הקדים הקב"ה כבוד אב . בב"ר סוף ה"א ובויק"ר פל"ו מקשה רומיא דקראי אהדדי כאן כתוב אביו קודם ובמקום אחר מקדים אמו לאביו ומשני מלמד ששניהם שקולים כאחד וכ"ה במכילתא בא פ"א ת"כ ויקרא חובה פ"י : שאתה ואמך חייבים . ת"כ ויקרא שם וקדשים פ"א : ודמא בן נתינה שמו. דב"ר פ"א ספרי פכ"ג ירו' פיאה פ"א ה"א כאן ה"ז ושם בשינוי : אבנים לאפוד . בירו' שם שנאבד ישפה של בנימין ומכאן מוכח שהיו אורים ותומים בבית שני וכמ"ש תוס' ספ"א דיומא ועי' ירו' כאן פ"ד ה"א וצריך לפרש שם ג"כ שלא נענו להשואלים ולא יוכל להתברר חזקת הכהנים עי"ז וכדפי' התוס' ביומא שם להבבלי : בששים רבוא. בירו' שם שפסקו לו מאה דינר . ולאחר שאביו היה ישן ורגליו על התיבה לא אבה להקיצו והם חשבו שמעט המקח בעיניו . והוסיפו עד אלף ואח"כ כשהקיץ לא רצה ליקח מותר ממה שפסקו לו בתחלה שאינו רוצה למכור כבוד אביו : אותו ממון שהפסדתי . בירו' ליתא זאת ועמ"ש בע"ז כד : כר' יהודה דאמר סומא פטור. ירו' מכות פ"ב ה"ס סוטה פ"ב ה"ס ועי' ירו' מגילה פ"ד ה"ז : תוס' ד"ה וטורדו בגמרת ירו' פיאה. פ"א ה"א וכ"ה כאן ה"ז : ע"ב ר' יוחנן כי שמע כרעא דאמו . בירו' פיאה וכאן כן על ר' אבין וכן על ר"ז : לקראת אמא אתי . ירוש' ברכות פ"ג ה"א שביעית פ"ח ה"א מיר פ"ז ה"א : איזהו מורא . ת"כ קדשים פ"א ירו' פיאה פ"א ה"א כאן ה"ז : תוס' ד"ה ר"ט בירו'. פיאה שם כאן ה"ז :

דף לב ע"א משל מי . ה"נ בירו' פיאה שם כאן ה"ז פלוגתא הונא בר חייא אמר משל זקן ור"ח בר בא ס"ל דמשל בן ועי' ירו' נדרים פ"ט ה"א: פודין זה לזה. ירו' פיאה פ"ה ה"ד : תבא מארה. ירו' שם : שיתול ארנקי . ירו' פיאה שם כאן ה"ז ע"ש : שהשריפת תמורה . ירו' סנהדרין פ"ז ה"א פ"ט ה"ס פ"י ה"ו : תוס' ד"ה אורו . בירו' פיאה פ"ה ה"ד כאן ה"ז ועי' נדרים פ"ט ה"א : שם בירו' . שם : שם מירו' . שם : ע"ב שתהא אימתו עליך . במד"ר פי"ד ספרי שפטים קנ"ז : יכול אפילו זקן אשמאי . ת"כ קדשים פ"ז : מי שקנה חכמה . בב"ר פנ"ט וזקן שקנה ב' עולמות : מה קימה שאין בה חסרון כיס . ירו' בכורים פ"ג ה"ג : רשבא"א מנין לזקן שלא יטריח . ירו' בכורים שם ומקשה מזה לר"א דס"ל רק פ"א ביום מה שייך שלא יטריח וכי לא יקומו מפניו כל עיקר ומשני שלא ילך בכוון לפני זקנים להטריחם :

דף לג ע"א מפני ת"ח אין עומדין . בירו' בכורים שם קאמר סתמא דירו' דהאי מביאי בכורים שהיא אחת לקיצין ור' יוסי בר בון קאמר כהכא ר' יוסי בר' אבין משום דגדול כח עושי מצות : ואמרי לה ר' שמואל בר' יוסי . בב"ר פל"ג העובדא בר' ישמעאל בר' יוסי עם ר' חייא דלא עמד ר"ח מפניו ע"ש בשינוי דשם השיב ר"ח דהיה מעיין בס' תהלים ולא שם לבו : בכל מקום מותר להרהר כו' חוץ מבית הכסא . בירו' ברכות פ"ג ה"ד איכא פלוגתא בבית הכסא הזקיס אמר מותר ר' יסא אמר אסור : זה ד' אמות . עי' ירו' בכורים פ"ג ה"ג ובכמד"ר פט"ו : ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי . ה"נ בירוש' בכורים פ"ג ה"ג ע"ש ר"מ : ע"ב שחרית וערבית . בירו' בכורים פ"ג ה"ג גם בסתם אדם קאמר ר' יוחנן דאינו חייב כ"א ב' פעמים ביום ור"א אמר פ"א ביום : מנין שלא יטריח . ה"נ מקשה בירו' שם וקאמר לר' יוחנן ניתא דמשני פעמים יכול לפחות אך לר"א קשה וכי לא יקום כל עיקר ומשני שלא יסבב בכוונה הליכתו לפני זקנים שיעמדו מפניו : טמא עומד . נרשם בצד ת"כ פ' מצורע והוא ט"ס וצ"ל פ' תזריע נגעים פ"ס סוף פי"ב : ק"ו מפני לומדיה עומדים מפניהם לא כ"ש . ה"נ בירו' רפ"ד דמגילה : חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא . בירו' בכורים פ"ג ה"ג העובדא בר' שמואל בר אבא והיושבים היו ר' הילא ור' יעקב בר אידי : ח"א לגנאי . ירו' שקלים פ"ה ה"ב כאן ה"ז ושם חשיב צילית בין מ"ע שלא הז"ג ור"ש פליג וס"ל דצילית הוי"ל מ"ע שהז"ג והכא סתים כר"ש וכמ"ש בתוס' לק' ל"ד. : רש"י ד"ה ה"ג להך ברייתא בת"כ . תזריע פרשה ה' כנ"ל : ד"ה כדאיתא במדרש ר' תנחומא . תשא כ"ז ושם נתפרשו מי הוא האומר לשבח ומי הוא האומר לגנאי ר' אמי אמר לשבח ור' יצחק אמר לגנאי ובשמ"ר פמ"ה דרש ר' יצחק לשבח והוא סתירה ועמ"ש בשקלים פ"ה ה"ב דנכון לגרוס בשמ"ר ר' יוחנן במקום ר' יצחק כמ"ש בשמ"ר פנ"א ר' יוחנן אמר לשבח ר' חמא אמר לגנאי :

דף לד ע"א אין למדין מן הכללות . כעין זה בירו' תרומות פ"א ה"א חגיגה יבמות פי"ב ה"ד דלית כללין דר' כללא : והאיכא כמסין . עמ"ש עירובין כ"ז : ותפלין גמר לה מת"ת . ירו' ברכות פ"ב ה"ג עירובין פ"י ה"א : גברי בעי חיי . עי' ירו' ברכות שם דאמר טעם פטור נשים במזוזה דכ' וכתבתם כו' והכוונה ג"כ דסמיך ליה קרא למען ירבו ועי' פנ"א : ע"ב זכורך להוציא הנשים . ה"נ בירו' חגיגה פ"א ה"א :

דף לה ע"א ולר"י בן ברוקה דאמר על שניהם . ב"ר פ"ח ירו' תענית פ"ד ה"ו מגילה פ"א ה"ד יבמות ספ"ו ועמ"ש ביבמות ס"ס : איש דסיפק בידו לעשות . ירו' פיאה פ"א ה"א כאן ה"ז : השוה הכתוב אשה לאיש . במד"ר פ"ח ספרי נשא ב' ירו' ב"ק פ"א ה"ג : ע"ב יכול גלחו במספרים . ת"כ קדשים פ"ו : איסי תני אף בל יקרחו . ירו' כאן ה"ז ושם ר"א פליג וס"ל לחייב גם נשים בבל יקרחו ע"ש :

דף לו ע"א ולא בנות אהרן . ת"כ ר"פ אמר : לא יקרחו יכול . ת"כ אמר פ"א : יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים . ספרי ראה נ"ו ת"כ שם : בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים . ה"נ בירו' כאן ה"ז לר"א דפליג אאיסי ספרי ראה נ"ו האזינו ש"ו פ' בניו מומם: ואין בנות ישראל מניפות. ת"כ צו פי"א : ע"ב מכנים ידו ת"י הבעלים . ת"כ צו פי"א ועי' ירו' סוטה פ"ג ה"א: כל מצוה התלויה בארץ . ספרי עקב מ"ד ירו' רפ"ו דשביעית ערלה פ"ג ה"ז : תוס' ד"ה כל מצוה בירו' . כאן ה"ח ועי' מה"פ חלה פ"ב ה"א ד"ה מה שהיו : שם דתני בירושלמי . חלה פ"ד ה"ד : שם ירו' פ"ק דערלה . ה"ג :

דף לז ע"א רא"א אף החדש . ספרי עקב מ"ד ראה נ"ט ירו' ערלה פ"ג ה"ז : אלה החוקים אלו המדרשות . ספרי ראה נ"ט ירו' רפ"ו דשביעית כאן ה"ח : אבע"ל ר"א לקולא . בירו' כאן ה"ח ערלה פ"ג ה"ז פשיטא ליה דר"א לחומרא : כ"מ שאתם יושבים . ת"כ אמר פי"א : ללמדך שכ"מ כו' לאחר ירושה וישיבה. ספרי שלח ק"ז ירו' חלה פ"ב ה"א ערלה פ"א ה"ב : ע"ב בקרבו נסכים במדבר . עי' ספרי שלח ק"ז דתלמיד א' מדבי ר' ישמעאל מפרש דעת ר' ישמעאל רבו ואמר לא קרבו נסכים במדבר ורשב"י מפרש דעת ר"ע ע"ש : הואיל ונאמרו ביאות בתורה . ספרי שם ונשנית בהדי אידך ללמדך כו' ע"ש : עשה מצוה זו שבשבילה . עי' ספרי ראה כ"ה : ממחרת הפסח . עי' תוס' מה שהקשה ה"ר אברהם אבן עזרא ועי' ירו' חלה פ"ב ה"א דשם היא קושית ר"א בר' יוסי לר' יוסי להשיב על קושית ר' בון בר' חייא שהקשה מהאי קרא ממחרת הפסח דהיינו בששה עשר ור"א בר' יוסי מוכיח מקרא ממחרת הפסח יצאו בני ישראל דהיינו בחמשה עשר ועצם הקושיא דר' בון פי' הפ"מ דהוא למ"ד דאין עשה דמצה דל"ת דחדש איך אכלו מצה בע"פ ולא ידעתי הא כבר תירצה בירו' דאכלו ממה שהיו תגרי או"ה מוכרין להם ולא אכלו מעבור הארץ עד ממחרת הפסח ע"כ נראה דהקושיא היא לר' ישמעאל דחדש אינו נוהג כ"א לאחר ירושה וישיבה ובדבר הראיה שהאריך שם המה"פ להוכיח דחדש נוהג גם בשל עובדי כוכבים מדהוצרך לאוקמי כר' ישמעאל גם לפי הפי' ממה שתגרי או"ה מוכרין להם וע"כ דנוהג גם בשל עובדי כוכבים . בענ"ד אינה ראיה דלמאי דמוקי כר' ישמעאל בודאי א"צ לאוקמי בשל תגרי או"ה כיון דאינו נוהג אז דין חדש היו יכולים לאכול מצה גם מחדש וע"כ לפרש וכר' ישמעאל דהיינו או כר' ישמעאל וא"צ"ל ממה שתגרי כו' . ויתכן לפרש ג"כ דהאי ממה שתגרי כו' הוא דרך בתמיה וכי ממה שתגרי כו' ותקשה למ"ד דבעי שימור מעת קצירה ומשני כר' ישמעאל . ומקשה לר' ישמעאל מקרא ממחרת הפסח ומשני דהאי ממחרת הפסח הוא בחמשה עשר ומשום דלא הוצרכו . ופי' זה נראה בענ"ד פשוט רק דצריך למחוק הוי"ו מתיבת וכר' ישמעאל וצ"ל כר' ישמעאל :

דף לח ע"א ופסק מן מליכרד . עי' במד"ר פ"א ספרי נשא פ"ט מכילתא בשלח פ"ה תוספתא סוטה פ"א תנחומא בא סע"ר פ"ה : עוגות שהוציאו ממצרים . עי' שמ"ר פ"ג ופכ"ה שהש"ר פ"א מכילתא בשלח ויסע פ"א שמהבצק שהוציאו ממצרים נעשה שהספיק לס"א סעודות וזהו מעין מן : מה ת"ל היום . ספרי דברים א' מכילתא בשלח ויסע פ"ו תנחומא ואתחנן : רשב"י אומר שלש מצות . ת"כ אמר פי"א : ע"ב בשתי שמטות . ירו' שביעית פ"י ה"ב גיטין פ"ד ה"ג : תוס' ד"ה השמטת בירו' . שם : שם בספרי פ' ראה . קי"ב : החדש אסור מה"ת. ת"כ אמר פי"א ע"ש ר"ש : עולא אר"י הלמ"מ . ה"נ פלוגתא דשמואל ור' יוחנן בירו' ספ"ג דערלה :

דף לט ע"א או זה וזה יורד ולוקה . בירו' פ"ג דערלה ה"ז א"ר יודן אף כאן יורד ולוקה כו' והיינו דס"ל גם בסיפא בכרם ג"כ יורד ולוקה : חוקים שחקקתי לך . ירו' כלאים פ"א ה"ז ועמ"ש סנהדרין ס' : ההוא למעוטי זרעים כח"ל . בירו' סוף ערלה פלוגתא דשמואל ור' יוחנן דשמואל ס"ל מותר גם מד"ס ור' יוחנן ס"ל דגם מה"ת אסור מקרא דהוקשו לכלאי בהמה וכלאי בגדים ומוכח שם ג"כ דכלאי זרעים היינו בלא כרם וכדמשמע מהאי עובדא דההוא גברא דזרע לפת ושעורים דמייתי עלה : כר' יאשיה . ירו' ברכות פ"ג ה"ד כלאים פ"ח ה"א ועי' מה"פ שם שכ' דהירו' לא ס"ל כמפולת יד ושכח שבירו' ברכות שם איתא במפולת יד וכאן קיצר הירו' כדרכו : תוס' ד"ה לא בירו' . כלאים שם : ע"ב אלו דברים . דב"ר פ"א אדר"נ פ"מ תנחומא תשא י"ד : שאם היה שקולה מכרעת . ה"נ בירו' ה"ט במחולם : כל שזכיותיו מרובין . ירו' פיאה פ"א ה"א סנהדרין פ"י ה"א: מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה . ירו' פיאה פ"א ה"א : היכן טובתו של זה . עי' ירו' חגיגה פ"ב ה"א : כי האי גוונא חזא . בו"ר פ"ו : לישנא דאולפית המתורגמן . בכו"ר שם ובירו' חגיגה פ"ב ה"א לישנא דר' יהודה סנתחום חזא : ישב ולא עבר עבירה . כאן בירו' ה"ט ג"כ מקשה כן ומתרץ דישב ולא עבר עבירה היינו אפי' בספק עבירה ע"כ גם בלא מעשה מקבל שכר ועמ"ש מכות כ"ג שהק"ע שגה לחשוב מ"ש בירו' הא אם ישב דהיינו דייק הא כלומר אבל ע"כ הגי' ועיות בפירושו והאמת זהו לשון המתני' במכות שם הא כלומר מזה שמעינן ע"ש וכוונת הירו' להקשות כמ"ש בבבלי כאן :

דף מ ע"א אלו דברים שאדם אוכל . דב"ר פ"א אדר"נ פ"מ תנחומא תשא י"ד : אתיא רדיפה רדיפה . ירו' פיאה פ"א ה"א ע"ש ר' טביומי: הזכות יש לה קרן. ירו' פיאה שם ועי' ב"ר פל"ג : ע"ב יראה אדם עצמו . קה"ר פ"י ועי' ירו' כאן ה"ט : ומרד באחרונים . ירו' פיאה פ"א ה"ה : וכבר היה ר"ט . שהש"ר פ"ב ובירו' פסחים פ"ג ה"ז ושם בעלית בית ארום בלוד : שנאמר פוטר מים . ואין מים אלא תורה ועב"ר פס"ז שהש"ר פ"א קה"ר פי"א שוח"ט א' ול"ד ספרי עקב מ"ח מכילתא בשלח ויסע פ"א : האוכל בשוק . ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ב ושם בת"ת ועי' תוס' ד"ה וי"א : רש"י ד"ה גדול בספרי פ' שלח . ק"י וכ"ה בירו' חלה פ"ב ה"א שנתחייבו מיד : שם ובתרומות ומעשרות לאחר כיבוש . ה"נ מבואר בירו' פיאה פ"ז ה"ה ושביעית פ"ד ה"א כאן ה"ח : תוס' ד"ה לימוד . עמ"ש בב"ק י"ז מהירו' ברכות פ"ב ה"ג ופס"ר פכ"ב :

דף מא ע"א האיש מקדש את בתו . ירו' גיטין פ"ו ה"ב : מקיש הויה ליציאה . פי' ירו' גיטין פ"ט ה"א : תוס' ד"ה תורם ובירו' . תרומות פ"ד ה"ב ועי' במה"פ שם ד"ה שמואל שהשיג על פי' הר"ש בירו' בכך דושיתם . [שהוא כפי' התוס' כאן] ופי' באופן אחר דחוק ונראה דאף דניקוד תיבת ושיתם בסגול מורה שהוא צווי לרבים מ"מ מחמת היתור כפל לשון מחיטים בפ"ע ושעורים בפ"ע גם ממ"ש ושיתם דהיה די באמרו ושית האיפה שפיר מדרש כמו שהיה כתוב ושיתם בקמץ דהיינו עוד שני שפיות מפני התומרים דהוו א' מארבעים : ע"ב אתם גם אתם . ה"נ בירו' רפ"ו דדמאי ותרומות פ"א ה"א : וכי כל הקהל שוחטין . ה"נ בירו' כאן ה"א : דא"ר ינאי כו' מה אתם . ה"נ בירו' דמאי רפ"ו תרומות פ"א ה"א ע"ש ר' יוחנן בשם ר' ינאי : אין שעבד . ירו' גיטין פ"ב ה"ו קדושין פ"א ה"ג ונזכר בפיאה פ"ד ה"ו מע"ש פ"ה ה"ז : אימא שליח נמי עביד. לפי' הק"ע בירו' יבמות פי"ג ה"ס מבעי' ליה בזה אי מצי למהוי שליח ופשיט דאינו נעשה שליח ולגי' הפ"מ ופי' קאי שם על קטן ולא הוזכר שם כותי כלל ורק לענין תרומתו תרומה מבואר שם מקודם וכבמתני' שמובא כאן . ובתרומות פ"א ה"א הגי' כהפ"מ : תוס' ד"ה הנכרי . עי' ירו' תרומות פ"ג ה"ה דשם אר"ז בשם ר' יוחנן דפלוגתא דת"ק ור"ש היא בתרומת גרנו אבל בשל ישראל ד"ה חייב ור' אבהו אמר בשם ר' יוחנן דהיא היא במחלוקת ואפי' בשל ישראל פטור מתומם ואף דהו"ל תרומה מ"מ לא נהיג בה חומרא דתרומת ישראל כדאר"ש בקדשי עובדי כוכבים אף דקדשי מ"מ אין נוהג בהם חומרי דקדשי ישראל וכמ"ש התוס' וא"כ פרש"י הוא כר"ז שם ופי' התוס' הוא כר' אבהו שם ומ"ש התוס' דליכא פלוגתא דתנאי אי יש קנין אי אין קנין . בירו' דמאי פ"ה ה"ח גיטין פ"ו ה"ט מבואר להדיא דפליגי ר"מ ור"י ור"ש בזה דר"מ ס"ל אין קנין ור"י ור"ש ס"ל יש קנין וצ"ע שלא הזכירו התוס' את הירו' הן בענין פירושם הן בענין מ"ש דליכא פלוגתא דתנאי בזה : אתם ולא שותפין . ירו' תרומות פ"א ה"א גיטין פ"ה ה"ד : ר' יונתן אומר מנין . ירו' פסחים פ"ז ה"ה ושם הוא ר' נתן :

דף מב ע"א וכי כל הקהל שוחטין . ה"נ בירו' ה"א ומקרא ויקחו להם כדמסיק הכא : אין שוחטין את הפסח על היחיד . ספרי ראה קל"ב ובמכילתא בא פ"ג ר"ע ור' ישמעאל פליגי דר"ע ס"ל דולקח הוא ושכנו חובה ור' ישמעאל ס"ל רשות ועי' ירו' פ"ח דפסחים ה"ז ובספ"ו שם איתא דגם לר' יהודה כשר בדיעבד : ששלוחו ש"א כמותו . עי' ירו' כאן ה"א דאית תני תני שלוחו ש"א כמותו ואית תני שאין ש"א כמותו פי' מסברא. ושם ורצע לרבות את השליח עד כדון כר"ע כר' ישמעאל אדוניו כל שבא מחמת אדוניו ועי' ק"ע שפי' דורצע במרצע הוא מלשונות כפולות ור' ישמעאל לא דריש לשונות כפולות ותמוה דאין זה שייך ללשונות כפולות ועוד במרצע אתי לכלל ופרט כלעיל כ"א ע"ב והפ"מ פי' דאינו נוגע לשום פלוגתא כ"א דר' ישמעאל דריש באופן אחר ודוחק דהלא לא מייתי ברייתא דר' ישמעאל דריש ליה כך כ"א משמע דמתרץ כן לר' ישמעאל ובענ"ד נראה כפשוט דקאי אמ"ש אם הפר יפירנו או אם כמר יפירנו לרבות את השליח ואמר שם מדאיצטריך לרבויי ש"מ בכ"מ ל"א שש"א כמותו וא"כ ר"ע דדריש כפל לשון מוכח דמסברא אין שש"א כמותו ע"כ איצטריך ורצע לרבויי אבל לר' ישמעאל דל"ל דרש הכפל לשון א"כ אין הוכחה דאין שלוחו ש"א כמותו מסברא ע"כ ל"צ ורצע לזה אלא ידע בלא"ה מסברא והדוניו כל שבא מחמת אדוניו ופשוט : מעמידין להם אפוטרופין . עי' ירו' גיטין פ"ה ה"ד ב"ק פ"ד ה"ד : ע"ב אין אונאה לקרקעות . עי' ת"כ בהר פ"ג ועי' ירו' רפ"ו דב"ק ורפ"ו דשבועות וכתובות פי"א ה"ד

לענין

לענין דפלגא יש לחם אונאה: שליח מעל. עי' ירו' תרומות פ"ד ה"ד: לעבדו ולשלוחו מנין. ירו' ספ"ג דב"מ ובשבועות פ"ח ה"א:

דף מג ע"א שה מכירה ע"י אחר. עי' פ"מ ירו' שבועות פ"ח ה"ג שכ' דהירו' ס"ל דטובח ע"י אחר פטור והוא ע"פ פירושו בסנהדרין פ' ד' מיתות ה"ו דלר' יוחנן פטור והטוע"' הגי' שם בסנהדרין גנב ולא מכר וקאי אגונב נפש ע"ש ובשבועות שם פי' שמחט שאחר שלא בשליחותו: תרא ולא שלוחו. ה"נ בירו' תרומות פ"ז ה"א כתובות פ"ג ה"א ועי' ירו' ב"ק פ"ז ה"ו ומ"ש בב"ק ע"ט: ובה"א כו' ואין שליח נעשה עד. בירו' כאן בפ"א אין שליח נעשה עד ובה"א דנעשה עד. ובמסקנא הכא איפוך: ע"ב צריך לפרעו בעדים. עי' ירו' פ"ו דשבועות סוף ה"א: נערה המאורסה היא ואביה. עי' רש"י ותוס' וסוכחת התוס' מוסא דמקשה מקטנה ער"ן מ"ש בשם הרמב"ן לדחותה דרק לסברא דרבא דנערה עושה שליח ויש לה יד יתירה אמרי' שפיר דגם קטנה מצי' לקבל גיטה בעצמה אבל לר"נ דרק משום דבע"כ הויא כחצר בשליחות אביה אין זה כ"א בנערה אבל בקטנה דאין שליחות לא מצי' לקבל גיטה בים לה אב ועפ"ז נראה לפרש בירו' גיטין פ"ו ה"ב וכאן ה"א מה שהקשה שם לר' יוחנן מקטנה שאמרה התקבל כו' דלא כפי' הק"ע והפ"מ דהקושיא היא מהדיוק הא נערה שויא שליח דבירו' לא הוזכר הדיוק אלא מגוף הדין דקטנה מועיל קבלתה מקשה לר' יוחנן כיון דס"ל דנערה לא מצי' שויא שליח נ"מ בקטנה קבלת גיטה כסברת הרמב"ן וא"כ לפי הירו' דתלי פלוגתת ר"י ור"ל בקדושין בזה אי מהני שליח דכיון דים לה יד יתירה מועיל גם קבלתה הקדושין. א"כ לר"ל אמרי' ה"ס קטנה ולר"י דוקא נערה ולא קטנה ובזה יש לייסב בדברי רש"י הסתירה מגיטין לכאן דשם פי' לפי המסקנא דקי"ל כר"י וכר"נ לק' מד: והכא פי' לפי הס"ד ובירו' גיטין שם סוף ה"ב מבואר דקטנה אביה ולא היא: תוס' ד"ה וכל מירו'. יבמות פי"ד ה"א ע"ש:

דף מד ע"א רבי אומר קנה. פלוגתא דר' ורבנן בירו' יבמות פ"ס ה"ד וה"ו ועמ"ש יבמות נב: האיש מקדש את בתו בו ובשלוחו. ה"נ מקשה בירו' גיטין פ"ו ה"ב כאן ה"א ומשני כהכא דר' יהודה היא עוד מקשה שם מהאשה מתקדשת בה ובשלוחה וס"ד דבנערה מקשה ומשני דמיירי בגדולה: ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה. ירו' נזיר פ"ד ה"ג שבועות פ"ה ה"ד ונזכר בירו' נדרים פ"א ה"ג: דברי ר"מ רי"א. ת"כ ויקרא חובה פי"ז ירו' גיטין פ"ט ה"ו שבועות פ"ה ה"ג ועי' כאן ה"א ועמ"ש שבועות לא: ויצאה והיתה. ירו' גיטין פ"ט ה"א כאן פ"א ה"א ספרי תצא רס"ח: כמן ימא לטיגנא. ה"נ בירו' גיטין פ"ו ה"ב כאן ה"א על עובדא זו שנפסק הלכה כר' יוחנן: ע"ב מהו שתעשה שליח. בירו' גיטין פ"ו ה"ב כאן ה"א היא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל דלר"ל יש לה יד לקדושין מצי' שויא שליח ולר"י לא מצי' שויא שליח: קטנה שאמרה התקבל. ירו' גיטין פ"ו ה"א וה"ב כאן ה"א ועמש"ל מ"ג ע"ב באור הקושיא בירו': שאין לה אב. ה"נ משני בירו' שם מקשה [illegible]

דף מה ע"א [illegible]

דף מו ע"א [illegible]

דף מז ע"א [illegible]

דף מח ע"א [illegible]

דף מט ע"א [illegible]

דף נ ע"א [illegible] עביד ל"א מהא מקום א"כ אתי' מתני' שפיר ככ"ה: המקדש את האשה. ירו' כתובות פ"ז ה"ז וכאן ה"ז כל הסוגיא באורך ועמ"ש כתובות ע"ב: ע"ב שמחמת קדושין הראשונים. בירו' ה"ה איתא כן גם על בעילה שלא קנה שע"ד קדושין הראשונים בעל ועי' כתובות ס"פ המדיר:

דף נא ע"א המרבה במעשר. ה"נ בירו' דמאי פ"ה ה"ב ונזכר בתרומות פ"ד ה"א: קרא לתשיעי עשירי. ירו' נזיר פ"ה ה"ב: קדושין שאין מסורין לביאה. לפי' הק"ע בירו' כאן ה"ו כא"כ ס"ל להירו' דל"ס קדושין ותמוה דהוי דלא כהלכתא כאן ועמ"ש לק' ס"ב: את ותמור הוא. עי' ירו' ה"ו לפי' הק"ע וגירסתו דברים מ"ש סוף הסל' ערוה ושאינה ערוה שאינה ערוה מקודשת דשייכא לה"ו דקידש אחיות עם שאר נשים בב"א דהשאר מקודשות ולא את ותמור הוא ע"ש: דמחית אינש נפשיה לספיקא. ועי' בבלי נדרים ס"א ובירו' שם פ"א ה"ב וכאן ה"ע דרמי דר"מ אדר"מ ומסיק דמוחלפת השיטה שם גבי נדרים ולפי מאי דמוקי הכא בהוכרו ולבסוף נתערבו יש לחלק דהכא בעת הקדושין לא היה ספק רק דאח"כ נעשה ספק בכה"ג ס"ל כר"מ דינו אבל גבי נדרים דאמדינן דעת הנודר בעת נדרו שפיר אמרי' לא מחית אינש נפשיה לספיקא. אך הנך קי"ל כאביי דהוו קדושין וא"צ לאוקמי בהוכרו ולבסוף נתערבו ע"כ מדמי להו הש"ס להדדי ועי' ירו' ספ"ב דבכורים דלגי' הר"ש שם כ"מ ס"ל הקדיש את הכוי ובבבלי נדרים י"ח תלה דין זה בהא אמרי' מעייל נפשיה לספיקא: דקא פגע באחות זקוקתו. ה"נ בירו' יבמות פ"ב ה"ח:

דף נב ע"א ש"מ ממתני' ארבע. בירו' ה"ו ש"מ ממתני' חמש. א' שחמש נשים מתקדשות כאחת. ב' שהאשה מקבלת קדושיה וקדושי חברתה ופי' הק"ע דס"ד דוקא ארבע נשים דמטי' לכל חד עונה בחדש. אבל יותר מד' לא קמ"ל. ולפ"ז מוכח דהירו' מפרש דקידש גם האחיות שתיהן ואמר כלכם ולא אמר אחת מהאחיות דא"כ לא הו"ל ד' וא"כ תמוה מ"ש בש"מ האחרון דאין קדושין תופסין בעריות דהיינו בשאמר אחת מהאחיות שתיהן אינן מקודשות דהו"ל קדושין שאין מסורים לביאה. דהא לפי פי' בש"מ הראשון מיירי דאמר כלכם ולא א' מהאחיות וע"כ לתפוס פי' הראשון של הק"ע שם בש"מ האחרון ולהא"נ שבק"ע נ"ל ש"מ הראשון כפי' הפ"מ. ובעניי"ד נראה כפי' ש"מ האחרון דהיינו הא דאמר רמי בר חמא לעיל נ"א ע"ב מקרא דאשה אל אחותה לצרור בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהיו לך לקוחין אפי' בא' מהן וכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו מקדשין בפירות

שביעית. ה"נ בירו' ועי' ירו' שביעית פ"ח ה"ח שאסור לקדש אשה מדמי שביעית וכ"ה במע"ש פ"א ה"א: וש"מ קדשה בגזל אינה מקודשת. בירו' הל"ו ש"מ מקדשין בגזילה ופי' הפ"מ דהיינו בגזילה דידה ובמה"פ פי' דהיינו לאחר יאוש והק"ע הגי' אין מקדשין בגזילה ואתי' כהבבלי ועי' ירו' כאן ה"א אית תניי תני מקדשין בגזילה ואית תניי תני אין מקדשין בגזילה ומוקי הך דתני מקדשין היינו בלאחר יאוש ועי' ירו' כאן סוף ה"ח: שניהם אינם יכולים להקדישו. עי' ירו' פאה פ"ד ה"ב פ"ז ה"ז פסחים פ"ג ה"ג פ"ד ה"ט גיטין פ"ח ה"ג ב"מ פ"א ה"ד ועי' מע"ש פ"ה ה"א בכורים פ"א ה"ב: ע"ב אלא לענין תרומה בלבד. בירו' תרומות פ"א ה"א משמע דגם לענין גזל מהני כלך אצל יפות ואפשר דהרמב"ם סמך ע"ז ומיושב קושית הט"ז ביו"ד סי' של"א על הרמב"ם: הרי שבא בעה"ב. ירו' תרומות פ"א ה"א אך שם איתא דרק מכאן ולהבא הוי תרומתו תרומה ולא לשעבר וא"כ גבי האי עובדא דקדושין דהוי לשעבר ל"ה קדושין ועמ"ש בב"מ כ"ב: המקדש בחלקו. בירו' דמאי פ"א ה"ג וכאן ה"ז איתא פלוגתא דר"א ור' יוחנן דר"א אמר ד"ה היא וגם ר' יהודה מודה בה דאינה מקודשת ור' יוחנן אמר דהיא במחלוקת דר"מ ור' יהודה ולר' יהודה הו"ל מקודשת ובמע"ש פ"א ה"א וכאן ה"ז מפרש ר"י בן פזי טעם פלוגתייהו דר"מ ור' יהודה דר"מ יליף לה מבכור דמקדשין בו אף כל קדשים מקדשין שכהנים בחלקם ור' יהודה יליף ממעשר בהמה דאין מקדשין בו ומקשה שם הא גם בכור אין מקדשין בו כ"א חי ולא שחוט לר"י בן פזי כדאמר שם לעיל ומשני דגם המקדש בחלקו דמתני' היינו מחיים בחלקו שיפול לו אח"כ והוא דלא כהבבלי כאן דמוקי למתני' בלאחר שחיטה גם בדבר פלוגתא דר"א ור' יוחנן מבואר כאן דר' יהודה פליג גם ארישא וקשה דברייתא היא ואיך פליג ע"ז ר"א האמורא ועמ"ש לק' כ"ג.: בשוגג לא קידש. עי' ירו' מע"ש פ"א ה"א דמייתי ראיה מכאן דגם לר' יהודה דס"ל ממון הדיוט מ"מ אין מוכרין ומתני' דריש תרומות אין מוכרין ד"ה היא ועפנ"א שם: דתניא ומעלה. ת"כ ויקרא דבורה דתובה פכ"ב ירו' ב"ק פ"א ה"ב: דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו. עמש"ל מהירו' מע"ש פ"א ה"א וכאן ה"ז דמפרש לר"י בן פזי דהיינו מחיים ובחלקו הראוי ליפול לו אח"כ: לאחר פטירתו של ר"מ. ה"נ בירו' כאן ה"ז: וכי אשה בעזרה מנין. עי' ירו' מע"ש פ"ה ה"ג:

דף נג ע"א נמנו וגמרו. אפשר דהיינו פלוגתת ר"א ור' יוחנן בירו' כאן ה"ז ובדמאי פ"א ה"ג מע"ש פ"א ה"א דר"א אמר ד"ה היא ואין הפי' כפשוטו דודאי לא יכחיש הברייתא דאיתא ר' יהודה אומר קידש רק דס"ל דאח"כ הסכימו כלם לדין מתני' ור' יוחנן עדין היא במחלוקת ונחלף דעתו כדרך הירו' עם הבבלי בחלופין: מנין שאין חולקין. ת"כ צו פ"י: הצנועין מושכין. ירו' יומא פ"ג ה"ג: מעשה באחד. שם: המקדש בתרומות. בירו' דמאי פ"ו ה"ה נדרים פי"א ה"ג מוקי לה בישראל שנפלה לו תרומה מאבי אמו כהן ע"ש וכלק' כ"ח. ושם בנפלו לו טבלים: ע"ב הדא לפי שאין האשה רוצה. ה"נ בירו' ע"ש ר"ז ומוכח מזה דבגבולין איירי ועי' תוס' ד"ה איכו ועי' ירו' פיאה פ"ז ה"ב מע"ש פ"ה ה"ב דשם מחלק בין ירושלים לגבולין ואפשר דהיינו דוקא לענין חלה כמ"ש התוס': מעשר אימי לא ניחא לה. בירו' אמר כן ר' יונה וכן ר' אבין מע"ש לא עלתה על דעתה הקדש לא עלתה על דעתו ור' אבין קאמר בהקדש לא עלתה ע"ד שניהם:

דף נד ע"א שהיה ר"מ אומר מועלין בשירי הלשכה. ירו' שקלים פ"ב ה"ב פ"ג ה"ג פ"ד ה"ב: תוס' ד"ה מועלין דכמס' שקלים. פ"ד ה"ב: חומת העיר ומגדליה. ירו' שקלים פ"ד ה"ב במתני' והובאה בסוטה פ"א ה"ו: בירושלים לא כלום. ה"נ בירו' נדרים פ"א ה"ג ע"ש ר' יהודה: ע"ב משמיה דבר פדא הקדש. ה"נ בירו' כאן ה"ז אך שם ליתא דבשוגג אין מתחלל רק הרבותא היא דגם במזיד מתחלל ומקשה מדאיתא בשגגה פרט למזיד ומשני דלא אמעוט רק לקרבן אבל לחולין יוצא כמו בשוגג: וב"ש לא גמרי קדש קדש ממעשר. בירו' פ"ז ה"ה מע"ש פ"ה ה"ב איתא פלוגתא איפכא דב"ש ורבי קאמר דגם ב"ש ילפי קדש קדש אך כה"ג ילפי מה מעשר אין לו שביעית דאין מע"ש נוהג בשביעית אף נטע רבעי אין לו שביעית ואין לו חומש היינו בשביעית אבל בשאר שני שבוע יש לו חומש גם לב"ש ורשב"ג ס"ל דב"ש לא ילפי נט"ר ממע"ש כל עיקר פ"ש: אלא לאו כר"מ. עי' ירו' פיאה פ"ז ה"ה מע"ש פ"ה ה"ב לענין חיוב מעשר בחלה דתלי בפלוגתא דר"מ ור' יהודה והרמב"ם פסק כר"מ ומ"מ פסק דחייבת בחלה ועמ"ש פסחים ל"ז ועי' ירו' מע"ש פ"א ה"ב לענין בהמה ממע"ש אי חייבת בבכורה ובמע"ש פ"ה ה"ב ובחלה פ"א ה"ב לענין מע"ש שהקדימו בשבלים אי חייב בתרומה ובמע"ש פ"ד ה"ב סנהדרין פ"א ה"ב לענין מע"ש שפדאו יתר על דמיו וכן לענין פדה ולא הוסיף חומש דתלוי בפלוגתא דר"מ ור' יהודה ובמע"ש פ"א ה"א לענין מכירה ולקדש בו אשה וכן בדמאי פ"א ה"ג לענין לקדש בו את האשה: בין משלו בין שניתן. ירו' מע"ש פ"ד ה"ב במתני' ומוקי לה ג"כ כר"מ ומשני דיהיב להו בטבלייהו ומקשה אח"כ מנטע רבעי כדמקשה הכא ומסיק לא לנט"ר עצמו אוף הכא סופך מימר מעשר עצמו כ"ה ע"פ גי' הגר"א ולא מוקי לה הירו' בשמדר כבכאן. ויש לבאר השינוי שבין הירו' להבבלי דהתם בירו' הוא איפכא דלר"מ מותר מתנה משום דס"ל אין מתנה כמכר ור' יהודה ס"ל מתנה כמכר ולזאת מוקי לה כר"מ ודחי ליה כנ"ל ומסיק דע"כ ר"מ היא ומשום דמתנה להם כמכר. וצ"ל דהתם לא עסיק בדין אי ממון גבוה דבזה פשיטא ליה דתפסי' כר"מ. והכא לא עסיק בדין מתנה אי כמכר דפשיטא ליה כר' יהודה דהוי כמכר: ר' יוסי אומר שמדר אסור. ירושלמי נזיר פ"ו ה"ב לענין נזיר ועי' ערלה פ"א ה"ט ושם מוכיח דלכל מילי שמדר הוי פרי: משך סימנו מעשר. בירושלמי מע"ש פ"ד ה"ד קאמר מתני' דלא כרשב"ג דתנינן רשב"א לעולם משיכתו של מע"ש היא פדיונו ולפי' הר"ש והרע"ב במתני' שלקח דרך חילול פירות מע"ש ומשך הלוקח הפירות בסלע דמשיכה קונה דאינו יכול המוכר לחזור ומ"מ אין הפירות שכנגד סלע העודף לאחר שנתיקר יוצאים לחולין עד שיפדה הלוקח ויתן עוד למע"ש והמע"ש יהיה שלו וע"ז קאמר הירו' דהוא דלא כרשב"ג דלרשב"ג משיכה קונה גם למע"ש וא"צ הלוקח ליתן עוד סלע למע"ש וכן בסיפא משך בשתים כו' דאיתא במתני' דצריך ליתן סלע א' מחולין וסלע א' ממע"ש משום דאין נתפס בעד הפירות למע"ש כ"א סלע א' שויו של עתה ולזאת א"צ ליתן הסלע השני מחולין להתפיסו למע"ש אלא יתן לו ממע"ש ומזה דייק בירו' מע"ש פ"א ה"א דפורע תוכו ממע"ש. ולרשב"ג נתפסו תיד השני סלעים מחולין בעת המשיכה וצריך ליתנם מחולין וא"כ הוא דלא כש"ס דילן דלפ"ז א"ש מתני' כר"מ ועי' תוי"ט פ"ד דמע"ש מ"ו מה שנדחק בהגמ' כאן לפ"ז. והרמב"ם מפרש דהמעות שם ממע"ש ולוקח בעדם פירות חולין ועי' בחבורו פ"ח ממע"ש ה"ז מה שהניח שם מביאורו והשגת הראב"ד ובמרכה"מ ובס' שער הפרים סי' פ"ט ומ"ש בעני"ד בפנ"א שם ביסוב דברי הרמב"ם ובפי' הסוגיא כאן אליביה והכמ"ל ועי' תוספתא מע"ש וערכין:

דף נה ע"א א"ר הושעיא כבא להוב בדמיהן. ה"נ בירו' שקלים פ"ז ה"ג וכאן ה"ז ושם רצה לומר משום דרוב זכרים עולות ניכהו ומקשה הא גם זכרים ישנם שלמים ואיך הוי רוב: וקדושת הגוף מי מתחלל. בירו' מקשה ובמזיד מי מתחלל ומשני תנאי ב"ד הוא ע"ש: ע"ב וכי אומרים לו לאדם. ה"נ בירו' שקלים פ"ז ה"ג כאן ה"ז והאופן עד שתומם ליתא שם רק משום תנאי ב"ד:

דף נו ע"א בשוגג יחזרו דמים למקומם. מתני' היא במע"ש פ"א ה"ג ועמ"ש בפנ"א סוף ה"ב שם במש"ש הטעם שמא יגדל עדרים ומקשה ע"ז הא"ר יוחנן אפי' תמימה גזרה ובארתי עפמ"ש התוס' כאן ד"ה במזיד דלק בבע"מ שייך התשש שמא יגדל מהן עדרים ע"כ מקשה א"כ אמאי א"ר אפילו תמימה הא שם אין שייך חשש זה דתמימה פי' היינו שמקדישה לשלמים דאז גם הולד שלמים וליכא חשש שמא יגדל ובזה יש ליסב קושית התוס' לעיל נ"ה ע"ב ד"ה אין לוקחין מה שהקשו לפירש"י דלהנ"ל א"ש דהולכך רש"י לפרש טעם אחר להספיק גם לתמימה דל"ש הגזירה שמא יגדל ועמ"ש סוכה מ': ע"ב מכרו וקדש בדמיהן. עמ"ש נדרים מ"ז ע"ב: מנין שלא יהנה. ת"כ קדשים פ"ה: פן תוקד את. ה"נ בירו' ערלה פ"ג ה"א פסחים פ"ב ה"א ובירו' כלאים פ"ח ה"א נאמר כאן פן תקדש ונאמר להלן כל הנוגע במזבח יקדש [כ"ה לגי' הפ"מ] מה להלן אסור בהנייה כו': ממשמע שנאמר סקול. ירו' ערלה פ"ג ה"א פסחים פ"ב ה"א ע"ז פ"ה הי"ב מכילתא משפטים פ"י: לאחר שיגמר דינו. בירו' ערלה ופסחים שם איתא עד שלא נגמר דינו ויתכן דהפי' הוא שלא נעשה בו דינו: דא"ר אבהו א"ר אלעזר כ"מ. ירו' ערלה שם פסחים שם: בצור בזכוכית. ב"ר פנ"ו: להנאת עורו מכילתא משפטים פ"י:

דף נז ע"א נחמיה העמסוני. בירו' ברכות פ"ט ה"ה סוטה פ"ה ה"ה איתא נחמיה העמסוני שימש את ר"ע כ"ב שנה ולמדו אתין וגמין רבוין כו' א"ל רבי מה הוא אתן דכ' את ה' אלהיך תירא א"ל אותו ואת תורתו וליתא שם שדרש ופירש עד שבא ר"ע: את ה' אלהיך תירא. תנחומא בראשית א' במד"ר פט"ו: כפרה כתיב בה כקדשים. ירו' פסחים פ"ט ה"ה סוטה פ"ט ה"ה ועי' מכילתא משפטים פ"י דשם מוכח גם דעת ר' ישמעאל דע"ע נאסרה מחיים ועי' התוס"מ שם וכ"מ בירו' כאן ה"ח דנאסרה מחיים ע"ש: א"ר מנא גנוב. ירו' סוטה פ"ט ה"ו ושם ר' ינאי עצמו אמר השיעור משעת הורדה: לרבות את המשולחת. ת"כ מצורע פ"ב ספרי ראה ק"ג ירו' ע"ז פ"ה הי"ב ע"ש: ע"ב שלא יעמוד כיפו. ת"כ מצורע פ"ב: גידולו יהיה קדוש. ספרי נשא כ"ה: ור"ש מתיר. ה"נ בירו' כאן ה"ח: לאחר עריפה. ה"נ מוקי בירו' למתני' לר' אלעזר דאמר מקדשין בו את האשה משום דאפשר לפדותו: א' איסור אכילה. ה"נ בירו' ע"ז פ"ה הי"ב ע"ש תני שתם: שחוט לי בשלי. בירו' ע"ז שם ע"ש ר' ישמעאל וחסר שם תיבות דאיתא שם מה שלי בשלך אסור אף שלך בשלי ענוש כרת וצ"ל אף שלך בשלי אסור אי מה שלי בשלך ענוש כרת אף שלך בשלי ענוש כרת וע"ז משני דר' ישמעאל ס"ל אין עונשין מן הדין: מנין לרבות בע"מ. ספרי ראה ע"ה ת"כ ויקרא נדבה פי"ז: מנין לרבות את החיה. בספרי שם ממעט חיה ועוף ע"ש ובת"כ ויקרא נדבה פי"ז מרבה כבכאן:

דף נח ע"א אותו אתה מוליך. ירו' ערלה פ"ג ה"א פסחים פ"ב ה"א ועמ"ש פסחים כ"ב: כל שאתה מכי' כימנו. הכא הוא טעמא לאיסורא בע"ז ובירו' ע"ז פ"ה ה"א הוא טעם להיתר וטעם האוסר שם הוא מדכתיב כמהו ב"פ ונראה דל"ל הרס כ"פ דתיבת כמהו לא נמצא שם בקרא ב"פ ועמ"ש בע"ז נ"ד ע"ב: במה קדש תופס את דמיו. ת"כ בהר פ"ג ונזכר בירו' מע"ש פ"א ה"א דשביעית תופסת דמיו: לקח בפירות שביעית. ירו' שביעית פ"ח ה"ז: המקדש בתרומות. ירו' דמאי פ"ו ה"ב נדרים פי"א ה"ג: טוה"נ ממון. בירו' דמאי פ"ו ה"ב נדרים פי"א ה"ג כאן ה"ט פליגי ריב"ת ור' יוחנן דריב"ה סבר אדם נותן מעשרותיו בטוה"נ ור' יוחנן אמר אין אדם נותן מעשרותיו בטוה"נ [וכאן ה"ט חסרו דברי ר' יוחנן וצריך להגיה] בלתי ברוגה ליתן לשניהם ואומר לו ישראל תן כולו לבן בתי כהן. ואין מגע לפלוגתא שבכאן דאפשר גם לר' יוחנן הוי ממון כיון דאפשר בכה"ג: בשבלים שנפלו לו. בירו' שם שנפלה לו תרומה ועי' רש"י כאן: ע"ב הנוטל שכר לדון. ירו' סנהדרין פ"א ה"א: אלא שנהגו בו מנהג רמאות. ה"נ בירושלמי ר"פ:

דף נט ע"א מראה מקום הוא לו. עי' ירו' גיטין פ"ו ה"ג: ואע"פ שנתאכלו המעות. ה"נ בירו' כאן פ"ב ה"א ע"ש ר' ירמיה בשם רב והבאתיו לעיל מ"ו.: אתי דבור ומבטל דבור. בירו' פ"ד דגיטין ה"א דעת ר' יוחנן ובה"ב ובקדושין פ"ד ה"ח דעת ר"ל והכל הוא לענין בטול שליחות בדברים אבל לא בכה"ג דו"ל דהוי כמעשה לכ"ע ועי' בתרומות פ"ג ה"ב שם ג"כ הוזכר דעת ר"ל: איתיביה ר"י לר"ל. ה"נ מקשה בתרומות פ"ג ה"ב לר"ל ושם לא משני כי הכא משום דס"ל להירו' פלוגתת ר"י ור"ל בבטול השליחות בדברים וס"ל לר"ל דל"מ לבטל אף דל"ה מעשה ע"כ משני שם דמיירי שבינה השליח והגר"א בשנו"א הגי' שם שקדם ותרם את כריו כדמשני כאן בגמ' לק' ע"ב והשיג על הרמב"ם שכתב ג"כ בשינה והלא הרמב"ם פסק כר' יוחנן ע"ש ועי' במה"פ תרומות שם ובפנ"א ה"א שם ד"ה ישראל שאמר לבן לוי מ"ש ביסוב דברי הרמב"ם ועי' פנ"א מש"ש דדברי ספ"מ דחוקים ובעני"ד להמסקנא דכאן דאמר דמחשבה דטומאה כמעשה דמי ה"נ תרומה דיקח במחשבה הו"ל כמעשה וע"כ גם לר' יוחנן ע"כ מיירי בשינה ממקום שקבע דלא נעשה מחשבתו ושינוי ממש ל"ס ע"כ כשתרם תרומתו תרומה אם תרם קודם שבטלו ובקדם הביטול להרמתו כיון דלא נתקיים מחשבתו דליהוי כמעשה מהני ביטול. ומצאתי אח"כ במקנה שכ' קרוב לזה ע"ש ונהניתי: ביטל אם עד שלא תרם. ירו' תרומות פ"א ה"א: איתיבית הבולה. עי' ירו' גיטין פ"ד ה"ב דמקשה שם ג"כ לר"ל ומתרץ בשינויים אחריכא משום דלשיטת הירו' ס"ל לר"ל דאין דבור מבטל אפילו דבור בעלמא: ע"ב קדושי שני במאי פקעי. בירו' ה"א איתא דאם מת השני או גירשה קודם שלשים יום נשארו קדושי ראשון וא"כ הוה מצי לאוקמי הך דשמואל בכה"ג ועי' בהרא"ש סי' ג' שתמה על

הירו'

פירו' ופי' ברשב"א מובא בש"מ והכא דלא תי' כן אפשר דמשמע ליה דעדן תי השני ומ"מ פקעי קדושין: מהיום ולאחר מיתה. ירושלמי גיטין פ"ז ה"ג ב"ב פ"ח ה"ח:

דף ס ע"א עולא א"ר יוחנן אפי' מאה תופסין. ירו' יבמות פ"ג ה"ד פ"ב ה"א נדרים פ"י ה"ה כאן ה"א ע"ש ר' אבהו א"ר יוחנן: **ע"ב** רשבג"א מתנה לאביו. ירו' גיטין פ"ז ה"ה כאן ה"ב: הכל מודים באומר ע"מ. עי' ירו' גיטין פ"ז ה"ג: מהיום ולאח"מ. שם ובב"ב פ"ח ה"ח: ע"מ שיש לי בית כור. ירו' כאן סוף ה"ז:

דף סא ע"א המקדיש כו' היו שם נקעים. ת"כ בחקתי פ"ד: כל תנאי. ירו' עירובין פ"ג ה"ה נזיר פ"ב ה"ד ובדמאי פ"ז ה"ז איתא פלוגתא דאמוראי אבל אינו שייך לפלוגתא דר"מ ורבנן ועפ"מ שם: **ע"ב** היינו דכתיב אם תיטיב. עי' ספרי ראה נ"ד: היינו דכתיב אם בחקתי. ספרי שם ע"ש:

דף סב ע"א לאחר שיתלוש לך. ירו' יבמות פ"א ה"א סוטה פ"ב ה"ו כאן ה"ו: לכשיתלשו ונתלשו מהו. בירו' כאן ה"ה פשיטא ליה דהוי תרומה [ואפשר דידע מהך בריתא דלק' ע"ב ועי' ירו' חלה פ"ד ה"ב] רק דבעי מה בין זו לזו למה התם תרומה והכא אינה מקודשת ומשני התם בידו הכא לאו בידו: כל שבידו. ה"נ בירו' מע"ש פ"א ה"א וה"ג לענין מקדם במעשר בהמה לאחר שיהתננה דמקודשת משום דהו"ל בידו: **ע"ב** השתא דעת אחרת. בירו' ה"ה קאמר ג"כ הכי נתלית בדעת אחרת ופי' סק"ע ופ"מ הכוונה כבכאן: לאחר שאגרשך. ה"נ בירו' שם ע"ש ובאחר שאמר לאשה לאחר שתתגרש תלי לה שם בפלוגתא דבר פדא ור' יוחנן במקדים נטיעות לאחר שיקצצו ע"ש: נתן לה שתי פרוטות. ירו' שם ובנדרים פ"ג ה"ה:

דף סג ע"א לאחר שימלוך. ע"ל ס"ב: אר"ל והוא שנתן לה ש"פ. ה"נ בירו' ה"ו ע"ש רב: בשכר שאדבר. ה"נ בירו' בשכר שאדבר אם יש בזה ש"פ מקודשת וכן בשכר שאעשה עמך כפועל אם יש ש"פ מקודשת. ונראה דקושיא היא דמקשה על רב למה לא מוקמינן בכך ומשני ר' בא בשם רב והוא שיהדה לו סלע במגדל שיהדה שכרו קודם לעשייתו. ווכה הוא בהסלע ומקדשה בזה הסלע ע"ש ומתני' לא מיירי בכה"ג: אינה לשכירות אלא לבסוף. עי' לעיל מ"ח ע"ב: **ע"ב** אימא סיפא. ה"נ מדייק בירו' ה"ו ע"ש: ז"א אני קדשתי. מובא בירו' יבמות פ"ב ה"א: אמר רב נחמן ליתן גט. בירו' יבמות שם וכאן ה"ז איתא דר"ה אמר רב אף נאמן לכנוס וכן דעה דאינו נאמן לכנוס הוא שם ע"ש שמואל: באומרת נתקדשתי. ה"נ בירו' יבמות שם כאן ה"ז וגי' סק"ע: תנן רצו א' נותן גט. ה"נ בירו' מקשה מזה על שמואל דהוא בשיטתיה דרב כאן ומשני דמיירי שאומר האב לא' משניהם קדשתי ע"כ כיון שא' מהם נותן גט יכול השני לכנוס: בנסה ובא אחר. ה"נ בירו' שם:

דף סד ע"א חלולים הוא עושה. ה"נ בירו' יבמות פ"ד הט"ו לר"ע מהאי קרא: **ע"ב** מה לי לשקר. ה"נ בירו' ה"ח בשם רב טעמא משום דבידו לפטרה בגט וכן מוכיח שם אליבא דשמואל דסובר כן ע"ש ושם מקשה הגע עצמך שהיה כהן הייט שבזה אין בידו לגרשה דחושש שמא יבריא ותהא אסורה לחזור לו וקשה הא אפשר לגרשה בתנאי מעכשיו אם ימות וצ"ע: קדושין שאין מסורין לביאה. עמש"ל נ"א. וכ"ב: והא איפכא שמעינן להו. ה"נ בירו' נדרים פ"א ה"ב כאן ה"ט ומשני ג"כ כבכאן מוחלפת השיטה ועמש"ל נ"א. ועי' ירו' כאן ה"י דמייתי שם ג"כ פלוגתא דר"מ ורבנן:

דף סה ע"א האומר לאשה קדשתיך. עי' ירו' לעיל ה"א: היא אומרת קדשתני. ירו' שם וה"ב וה"ח: לא קדשת אלא בתי. עי' ירו' כאן ה"י דמסיק דלר"מ אסור ג"כ בקרובות הקטנה ע"ש: ואם נתן גט מעצמו כופין. בירו' ה"א משמע דר"ה אמר מבקשין וכופין דאחר שנותן גט ע"י פתוי מלוים לו ליתן כתובה וע"ז מקשה הגע עצמך שהיה חבר ויודע שחייב ליתן גט וקנס. פי' שיודע שאם יתן גט יצטרך ליתן כתובה ולא יתרצה ליתן גט. והלך ונשא את אחותה מוציאין את הודאי מפני הספק. בתמיה פי' דקשיא ליה עוד הלא מותר בקרובותיה ומה נעשה אם ישא אחותה איך נכפה ממנו גט ושיאסר באשתו. והניח בקושיא והכא באופן שנתן מעצמו ל"ק כלל: המקדש בע"א. בירו' כאן ה"ח ע"ש רב וכלק' ע"ב: איתיביה רבה לר"נ האומר לאשה. ה"נ מתקיף לה שם בירו' רב ששת מהאי מתני' ולא תי' כלום: ולנה עמו בפונדקי. ירו' יבמות פ"א ה"ו גיטין פ"ז ה"ד כאן פ"א ה"א: **ע"ב** שנים שבאו ממדה"י. ירו' ב"מ פ"א ה"ב ושם איתא בחמור ובמצאוי שלשתן שוה הכא משמע דאין לאשה רק כתובה ואפשר שתובעת בעצמה הכתובה דהויא הודאה וסלוק מהמותר ועב"ך ח"מ ססי' קל"ח: ע"א אומר נטמאו. ירו' נזיר פ"ח ה"א ושם ע"א אומר נטמאת והוא אומר לא נטמאתי טהור וכגי' ס"א ולשון המשנה בטהרות:

דף סו ע"א ואין דבר שבערוה פחות משנים. עי' ירו' כאן ה"ח: **ע"ב** מעשה במגורה של דסקיא. ירו' תרומות פ"ח ה"א: בן גרושה ובן חלוצה שפסולו בשנים. בירו' שם שפסלו בב"ד ופי' הפ"מ שיעידו שנים בב"ד ושם ממאי דמסיק לפשוט דבעי ב"ד מוכח דדוקא ב"ד הוא דפסלי ליה: כל הפורש ממך. תרומות שם יומא פ"א ה"א מגילה פ"א ה"י נזיר פ"ג ה"ה הוריות פ"ג ה"ב: אבוה דשמואל אמר מחלל ופועל ידיו. בירו' תרומות פ"ח ה"א הוא ע"ש רב וקאמר שם מה נפיק מן ביניהון [הייטו בין רב ובין ר' יוחנן בשם ר' ינאי דדריש מבימים ההם] ע"ד דרב דוקא כהן שמקריב [בשעת עבודה] ובקדשי המקדש ובזמן המקדש וע"ד דר' יוחנן אפילו כל כהן ובקדשי הגבול ואפי' בזה"ז ע"ש: אלא זה כשר ונתחלל. בסנהדרין כ"ח. דריש ליה לקרוב ונתרחק וכר"ה כ"ה דריש ליה ליפתח בדורו כשמואל בדורו ובספרי שופטים קנ"ג וק"ל תנא רנ"א מייתי לכולהו רק שהלשון מעורב וצריך תקון ואיכא תלתא קראי בימים ההם א' גבי זקן ממרא וזה ליפתח בדורו וא' גבי עדים וזה לקרוב ונתרחק וא' גבי בכורים אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וזה לכשר ונתחלל: ולדה כמותה. ב"ר פ"ז במד"ר פי"ט קה"ר פ"ז פס"ר פ"ד תנחומא חקת ו' פסדר"כ ד' פרה ירו' יבמות פ"ב ה"ו כאן הי"ב:

דף סז ע"א גר שנשא ממזרת דיה קדושין. ה"נ מקשה בירו' כאן הי"ב ר"ל לר' יוחנן ומתרץ דמפרש התנא בסיפא ואיזו זו כו' והוא כתי' ולבע"א כאן דאיזו זו למעוטי ועי' ירו' יבמות פ"ח ה"ב כאן פ"ד ה"א דמבואר שם דעת ר' יהודה דגר לא ישא ממזרת וגם לר' יוסי דמותר לישא הולד ממזר כמ"ש בירו' כאן פ"ג הי"ב ובתוספתא פ"ה ונ"ל דמ"ש בירו' דר' יהודה אמר להגר השואל שרי אלא הוי יודע דבנך והוי ממזרא היינו לדברי ר' יוסי דאפילו לר' יוסי הבנים הם ממזרים: והרי חלל. ה"נ מקשה בירו' כאן הי"ב ושם איתא הלשון הלך אחר פגום שבשניהם ומשמע דס"ל דישראל שנשא חללה הולד חלל. וקשה הא מתני' היא לק' ה"ו דכשרה לכהונה ואפשר לדעת רב שם לחלק בין חלל מתחלת ברייתו ובין שנתחללה אח"כ והקושיא הכא היא מהאי חללה שמתחלת ברייתה: **ע"ב** מנין לא' מן האומות. ת"כ בהר פ"ו ירו' יבמות פ"ח ה"ג: לאחרים ולא לקרובים. ה"נ בירו' יבמות פ"י ה"ה: הוקשו כל העריות כלם לאחות אשה. עי' ירו' יבמות פ"ד הט"ו והוריות פ"ב ה"ד:

דף סח ע"א בבא על הנדה. עי' ירו' יבמות פ"ד הט"ו: ועל השפחה. עי' ירו' יבמות פ"י ה"א: שהרי אמרה תורה. ה"נ בירו' יבמות פ"ד הט"ו שפירש בה חלל: עם הדומה לחמור. ב"ר פנ"ו קה"ר פ"ט שוח"ט כ"ט: **ע"ב** ולדה כמותה. עי' ת"כ בהר פ"ז: ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים. ב"ר פ"ז במד"ר פי"ט קה"ר פ"ז פס"ר פי"ד ותנחומא חקת ו' פדר"כ ד' פרה ירו' יבמות פ"ב ה"ו כאן הי"ב: עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר. פלוגתא דתנאי היא בבבלי יבמות מ"ה. ובירו' כאן הי"ב ומוכח דת"ק דה"ל שם הולד ממזר הוא ר"מ ועי' ירו' כאן הי"ג ובבלי יבמות ל"ח. ואתיא מתני' דה"פ אלמנה לכה"ג. ה"ט ע"ב כר"מ דהוא ההם מתני' ועי' תוס' יבמות מ"ה. ד"ה יצאו דמקשו דר' יוחנן אדר' יוחנן ומתרצי הא דידיה הא דרביה ואותה הקושי' עם התי' איתא בירו' יבמות פ"ז ה"ו וצ"ע שלא הזכירו את הירו' ועמ"ש יבמות ע"ז: פסול מיקרי. עי' ירו' יבמות פ"ד הט"ו:

דף סט ע"א אמר רבא אדריה"ג. הרמב"ם בה' מלוה ולוה פסק דלא כר"ט דדריש טעמא דקרא וס"ל כרבנן וא"כ תקשה אליביה ג"כ האי האשה וילדיה תהיה לאדוניה ל"ל והיה לי' לפסוקי כריה"ג והוא פסק כחכמים דדבריו קיימים ועמ"ש בקול אריי הנדפס דנ"א וקנאו יבואר בתמורה כ"ה ע"ב בש"ב והכמ"ל: לכתחילה קאמר או דיעבד. בירו' הי"ג פשיטא ליה דלכתחילה קאמר דאיתא שם כיני מתני' ממזר מותר לו ליקח שפחה. דר' טרפון. עי' ירו' כאן הי"ג דר' שמלאי הורה כר' טרפון: אין עבד עברי נוהג. ירו' שבועות ספ"ז: הלכה כר' טרפון. ה"נ בירו' הי"ג ע"ש שמואל: עשרה יוחסין. בירו' כאן ה"ג וביבמות פ"ד ה"ב ופ"ח ה"ג איתא דלראב"י שונה דס"ל אין ממזר מספק ונפל מהחשבון שתוקי ואסופי ולר"ג ור"א תשעה דס"ל היה נאמנת ונפל שתוקי מהחשבון ולרבנן עשרה ועי' ירו' כתובות פ"א ה"ט דמוקי הך שתוקי כר"ג ור"א וכגון דשותקת או שאומרת איני יודע: שבהמ"ק גבוה. שהש"ר פ"ז ירו' סנהדרין פי"א ה"ג: **ע"ב** גבוה מכל הארצות. ספרי דברים כ"ג עקב ל"ז שופטים קנ"ב ושם מקראי אחריני: מנלן דסליקו דכתיב. בירו' ה"א מקרא ויעלו מבני ישראל ומן הכהנים הלוים והמשוררים והשוערים והנתינים: חללי מנלן. ה"נ בירו' ה"א מהאי קרא דמייתי הכא: ר' יוסי אומר גדולה חזקה. ירו' שם:

דף ע ע"א דא"ק וכל הנבדל. ה"נ בירו' לטעם גירי ותרורי נפקא ליה מוכל הנתינים וס"ל דנתין הוא משום עבד ובשהורס מהם העבודה והו"ל כתרורי: עובד כוכבים ועבד הבא עב"י. עמש"ל ס"ח ע"ב: מתל מלח. ה"נ בירו' מקרא זה רק דשם דרים באופן אחר ע"ש: קול באשה ערוה. ירו' חלה פ"ב ה"א מקרא והיה מקול זנותה: **ע"ב** מאן דמגעל שלותא דרבנן. ירו' כאן פ"ג ה"ח: שמורה הלכה ובא. ירו' סנהדרין פי"א ה"ג: ארבעת אלפים עבדים. בירו' יבמות פ"ח ה"ג כאן ה"א חמשת אלפים: ועמך כמריבי כהן. ירו' שם: כשהקב"ה משרה כו' מיוחסות. במד"ר פי"ב ע"ש:

דף עא ע"א שבטו של לוי מטהר תחלה. בירו' יבמות פ"ח ה"ג וכאן ה"א אין הקב"ה נזקק אלא לשבטו של לוי ע"ש ר' יסא בשם ר' יוחנן. וא"ר הושעיא בגין דאנן לויים נפסיד והכא אמר דלכולם יטהר רק דלשבט לוי יטהר תחלה: כל משפחה שנטמעה. ירו' שם ומפרש דצדקה עושה גם עם הלוים כמ"ש והיו לה' מגישי מנחה בצדקה ושאר ישראל לא יצרף כלל: אין שחיטה לעוף מה"ת. ירו' ספ"ד דנזיר: ורחקה בן ציון בזרוע. ה"נ בירו' שם: וקרבה בן ציון בזרוע. ה"נ שם ומתני' היא סוף עדיות: עוד אחרת. בירו' שם על אותן משפחות שריחק בן ציון וקירב מוסרין חכמים פעמים בשבוע: פעמים בשבוע. ה"נ בירו' שם: לעלם כתיב. עי' ירו' יומא פ"ג ה"ז דדרים מזה דהיה מתעלם מהם וכל השומעו נשכח ממנו טרם נאתו מבהמ"ק: משרבו הפריצים. שם ע"ש: א"ר טרפון. בירו' שם כשהייתי עומד בין אחי הכהנים בשורה והטיתי אזני אצל כה"ג כו': **ע"ב** עובד כוכבים ועבד. עמש"ל ס"ח ע"ב: ומדביקין מטותיהן. ויק"ר פ"ה במד"ר פ"י: מישן מתה. ירוש' יבמות פ"א ה"ו כאן ה"א ע"ש תמן אמרין ורב יהודה אמר שם דבני מישה לא חשו להן כ"א משום ספק חללות כלק' ע"ב: רב אמר עד נהר עזק. ה"נ פליגי בירו' כאן פ"א ה"ו וביבמות פ"א ה"ו ושם לא נתפרש מי האומר כך או כך כ"א ח"א ומכאן תסתיים פלוגתייהו:

דף עב ע"א חביל ימא תכלתא דבבל. ה"נ בירו' יבמות פ"א ה"ו כאן ה"א רק שיש שינוי בשמות הערים שוניא כו' ששם נקראו בשינוי קצת אבל מוכח שהם המה: בין הנהרות ה"ה כגולה. שם ע"ש רב יהודה: **ע"ב** כשמת ר"ע. ב"ר פנ"ח קה"ר פ"א אג"ש פ"ח ושם בב"ר משמת רבי נולד רב אדא בר אהבה כשמת רב אדא בר אהבה נולד ר' אבין כו' ע"ש דחשיב עוד כמה: עד שלא כתבה. שם: כגון סומכיא לפום נהרא. בויק"ר פכ"ג איתא עיירות אחרות כגון תלמים לנוה יריחו לנערן כו' ועי' איכ"ר פ"א שהש"ר פ"ב: מפריעים עצמם. שהש"ר פ"א ירו' סוכה פ"ה ה"ה ועמ"ש יומא ע"ז: מישון לא חשו לה. ירו' יבמות פ"א ה"ו כאן ה"א ע"ש ר' חנינא בן ברוקה בשם רב יהודה: וא"צ גט שחרור. ירו' גיטין פ"ד ה"ד ע"ש ר' יוחנן: דברי ר' יוסי רמ"א. ירו' כאן פ"ג הי"ג היינו דכתיב וישב ממזר באשדוד. בירו' הוא בתוך דברי ר"מ טעמיה מקרא זה ובתוספתא ליתיה: הלכה כר' יוסי. בירו' שם אמר רב יוסף אין הלכה כר' יוסי והכא משמע דרב יוסף הסכים דהלכה כר' יוסי: גר נשא ממזרת. בירו' כאן פ"ג הי"ב נזכר דעת ר' יוסי ומבואר שם דגם לר' יוסי הולד הוי ממזר וכ"ה בתוספתא פ"ה: ר' יהודה אומר גר לא ישא ממזרת. ה"נ בירו' כאן ה"א וביבמות פ"ח ה"ב: חמשה קהלי כתיבי. בירו' יבמות שם כאן ה"א לרבנן דר' יהודה שלשה קהלי כתיבי דלא חשבי כ"א אותן שנאמר בהם לא יבא ובאמת איכא ד' בלא יבא לבד שבפלוגתא דכלא אך סך דלמשרי ספק ממזר לא קחשיב: תוס' ד"ה חמשה. דבריהם מבוארים בירו' שם בטעם דל"ת קהל דפצ"ד וכרות שפכה משום דהוו פסולי הגוף ולא פסול יוחסין ותימה שלא הביאו התוס' וכן רש"י את הירושלמי:

דף עג ע"א וחד למישרי ממזר בשתוקי. ה"נ בירו' יבמות פ"ח ה"ב בקהל ברור הוא דלא יבא ושלשה קהלי דקאמר שם וכאן ה"א הם לבד קרא זה דמתיר ספק ממזר וכמש"ל עב ע"ב: ור' יהודה כהנים ולוים מחד קרא נפקי. בירו' פלוגתייהו. ר' יהודה חשיב גם הך דמצרי דהו"ל בעשה ורבנן לא חשבי רק אותם שעמם לאו לא יבא: לא הוזהרו כשרות. ירו' יבמות פ"ט ה"א כאן פ"ג הי"ב וגי' מתני' שבירו' רפ"ט דיבמות הוא לשכרה דהוזהרו כשרות עמ"ש יבמות פ"ד: גר מותר בכהנת ומותר בממזרת. עי' ירו' כאן פ"ג הי"ב דא"ר יוסי הא' גיורא דמי לעמר גופנא שרי בעמרא ושרי בכתנא: בקהל ודאי. ה"נ בירו' יבמות פ"ח ה"ב כאן ה"ג: **ע"ב** כ"ז שבשוק אביו ואמו נאמנין. ירו' כאן ה"ב ושם מבואר דאו אביו או אמו קאמר. דאביו ואמו ביחד גם בשנאסף כבר מן השוק ג"כ נאמנים דהו"ל כשני עדים ע"ש וכש"ע: שלשה נאמנים לאלתר. ירו' ס"ב בשיעור ושת. בירו' שם א"ר בא ובלבד מעל"ע: אין ערעור פחות משנים. ירו' כתובות פ"ב ה"א ועי' ירו' שם פ"ב ה"ב ויבמות פ"י ה"ג וב"ב פ"ג ה"ד ומ"ש בכתובות כ"ו ע"ב:

לקוטים מהגר"א מסכת קדושין

פרק ב משנה ג ממזר ונמצא נתין נתין ונמצא ממזר. כצ"ל דבכל הני בבי דעל מנת בכולם חשיב לגנאי קודם וכן בגדלה אלא דגמרא (מ"ט א') דחיק בחד סירוגא לר"ש דגם הסיפוך הוא פעמים לשבח אבל אליבא דרבנן א"צ לזה וגם לר"ש ברוב יש לו גדלות לשבח. וכ' בבי דרישא בהתקדשי חשוב לשבח קודם דלא שייך לגנאי קודם דמילתא דפשיטא הוא כיון שמקדשה בו ולא מיתניא ליה אלא אגב ודלא כתי"ט שכתב שדבש הוא משקה הדבש. ועל מנת שאני עשיר שייך למתני' שלאחריו אלא משום דר"ש פליג בהנך ג' בבי תני להו בחד:

פרק ג משנה ה אם היתה אשת כו'. נ"ב לס ודברי רמב"ם תמוהים (ועי' בביאור רבינו לש"ע אה"ע ס"ס מ'). משנה ח והרי היא קטנה. קאי גם ארישא. ולא היה צריך לומר כשהיא קטנה כיון שאמר והרי היא קטנה אלא משום סיפא והרי היא גדולה. ולא תני בסיפא והרי היא גדולה בבא דקדשתי לחוד משום דבעי לחלק בין נשבית ופדיתיה דלא שייך לשם. ומשום הכי לא קאמר ברישא קדשתי את בתי הקטנה כיון דאמר בסיפא והרי היא קטנה כצ"ל ואפשר לומר דגם כשהיא קטנה' קאי גם ארישא:

השמטות מהגהות הגר"א על הרא"ש

רא"ש פ"א סימן ב וכן בגירושין נתן לה גט ואמר לה הרי את משולחת כצ"ל (וכ"א בגמ'): **פ"ג** סי' יג בהג"ה פסולי עדות דרבנן בעי (קידושין) נ"ל גט: **פ"ד** סי' יד והרי אלמנה וגרושה דלא נ"ל וגרושה וזונה. גמ': **סליק**

קרושין תקונים וציונים

דף ג ע"א רש"י ד"ה דאיפא. ודזב הכי. נ"ל ודזב הני: **שם** ד"ה למעוטי. מסרה לה. נ"ל מסרה לו:

דף יח ע"א תוס' ד"ה כאן שהורתו. אין רוח חכמים]. הגה"ה שבצד צריך למחוק (כי הגי' שבפנים ג"כ ניחא ספיר. וז"ש אין רוח חכמים נוחה הימנו ר"ל ממי שאינו רוצה לשלם שמשלם רעה תחת טובה):

דף כא ע"א וחזר הדין. במסורת הש"ס חסר עוד לציין לקמן ע"ח א'. יבמות ע"ז ב'. ב"ק פ"ח א': **ע"ב** תו לא מידי. במסורת הש"ס חסר לציין סוכה ל"ו ב' וש"נ:

דף כה ע"ב כלי של נוקה. במסורת הש"ס חסר עוד לציין גטין ע"ח א':

דף לד ע"א תוס' ד"ה ותפילין. אמר ר"י דהיינו כרבי שמעון. עי' בתוספתא כאן: **ע"ב** תוס' ד"ה ותנא. ואפי' לא כתיב נשים. נ"ל ואפי' לא כתיב טפלים:

דף לו ע"א בזמן שאתם נוהגים. עי' ב"ב יו"ד:

דף מב ע"ב לתקוני שדרתיך. במסורת הש"ס חסר עוד לציין ב"ב קס"ט ב':

דף עח ע"א וחזר הדין. במסורת הש"ס חסר לציין לעיל כ"א א' וש"נ: **סליק**

הערת גאון אחד רבינו הרא"ש ז"ל בפ"ק דקידושין סי' מ"א. כתב שאינו מבין נוסח ברכת פדיון הבן. שהתקינו הגאונים ז"ל. אשר קדש עובר ממעי אמו. והרי אין ולד קדוש בבכורה. עד שיצא לאויר העולם ובפטר רחם תלא רחמנא. ונשאר בתמיה. ונראה בעליל לכל מי שמשים עין. על סדר הברכה. שמתלית הברכה הראשונה. עד אביו אומר זה בני בכור. נוסדה להודאה ושבח. על סדר יצירת כל עובר במעי אמו. ונוסדה על סדר פסוקי איוב (י' י"א י"ב) ועפ"י מה שתרגם יונתן שם. פסוק י' וכגבינה תקפיאני. והיך גובנין קרשתא יתי. נ"ל גם כאן בנוסח הברכה. אשר קדש עובר במעי אמו. ולארבעים יום חלק אבריו כו'. ואח"כ מתהלת מחליתה השנית של הברכה. אשר נוסדה. על קדושת בכורה. אביו אומר זה בני בכור כו'. עד סוף הברכה. וסרה תמיהת רבינו הרא"ש ז"ל:

*) מפתחות להמפרשים והגהות שנלוו לסוף המסכת

*) הערה. הפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים רק לפי מקרי הדפוס.

מסכת
סוטה
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.
ב) חדושי הלכות
ג) חדושי אגדות } (מהרש"א) { להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.
ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.
ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.
ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך
ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות } על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה } להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).
ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.
ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).
י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל וויל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.
יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).
יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).
יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).
יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).
טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').
טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).
יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.
יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.
יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.
כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).
כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

ועל כל אלה הוספנו בו שתים ושבעים הוספות חדשות ומפורשות בשערים למסכתות הקודמת

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת תרמ"ד לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ.
Томъ XIV. Отдѣлъ I.
Съ Виленскаго изданія 1863 г. и Житомирскаго изданія 1863 г. съ прибавленіями.

1884.

Дозволено цензурою. — 14 Января и 20 Августа 1884 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ домъ № 2631.

המקנא

*לאשתו רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או ע"פ עצמו רבי יהושע אומר [א]מקנא לה על פי שנים [ב]ומשקה ע"פ שנים כיצד מקנא לה (א) [ג]אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה *[ד]נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה [ה]ואסורה לאכול בתרומה ואם מת [ו]חולצת ולא מתייבמת: גמ' מכדי תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה כדרבי *דתניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך *שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וליתני סוטה והדר ליתני נזיר איידי דתנא כתובות ותנא המדיר תנא נדרים *ואיידי דתנא נדרים תנא נזיר דדמי לנדרים וקתני סוטה כדרבי: המקנא דיעבד אין לכתחילה לא קסבר תנא דידן *אסור לקנאות א"ר שמואל בר רב יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנא' °כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים *אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וקשין לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר °אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והא *אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני: ר"א אומר מקנא לה על פי שנים וכו': עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה אבל [ז]בטומאה עד אחד מהימן *ותנן נמי עד אחד אומר אני ראיתי שניטמאת לא היתה שותה מדאורייתא מנלן דמהימן עד אחד *דתנו רבנן °ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר או אינו אלא אפילו באחד ת"ל °לא יקום עד אחד באיש

ממשמע

רש"י

המקנא לאשתו · לישנא דקרא נקט וקנא את אשתו (במדבר ה) ולקמן בגמ' מפרש מאי לשון קינוי (ג) ובמתניתין מפרש כיצד מקנא לה אומר לה אל תסתרי עם איש פלוני: מקנא לה ע"פ שנים · אם בא להשקותה צריך להביא שני עדים שאמר לה בפניהם אל תסתרי עמו ואם לא קינא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירתה ואינו משקה: ומשקה ע"פ עד א' או ע"פ עצמו · ואפי' אין עדים שנסתרה אלא עד אחד או הוא עצמו אומר ראיתיה שנסתרה אחר שקינאתי לה נאסרת בסתירה עד שתשתה ולקמן ילפינן מקראי שסתירתה אוסרתה עליו מספק: ר' יהושע אומר · צריך ב' עדים אף לסתירתה: ודברה עמו · שלא במקום סתר: עדיין (ג) מותרת לביתה · לשמש עם בעלה: ומותרת בתרומה · אם אשת כהן היא: כדי טומאה · כדי הערא׳ה: אסורה לביתה · מספק כדילפינן לקמן (דף כח.) שלשה ונטמאה אמורים בפרשה וקנא את אשתו והיא נטמאה ונסתרה והיא נטמאה תחת אישה ונטמאה אחד שאסורה לבעל ואחד שאסורה לבועל אם ימות בעלה או יגרשנה ואחד שאסורה לתרומה: ואם מת · קודם שהשקה ואין לו בנים והיא זקוקה ליבם: חולצת · לינשא לשוק ולא מתייבמת ובגמרא יליף לה: גמ' מכדי תנא מנזיר קא סליק · כן סדר המשנה סוטה אחר נזיר: מאי תנא דתנא סוטה · מאי תנא בנזירות דדמי לסוטה דתנא סוטה בתרה: בקלקולה · בניוולה ובבשתה שמנוולין אותה כדקתני מתני' (לקמן דף ז:) קושר חבל למעלה מדדיה: יזיר עצמו מן היין · שהיין מביא לידי קלות ראש והוא גרם לה: וליתני סוטה והדר נזיר · שכך היא סמיכת פרשתייהו: ותנא המדיר · פרק הוא בכתובות המדיר את אשתו ואיידי דאיירי בנדרי' תנא נדרים אחר כתובו' ואיידי דתנא נדרים תנא נזיר בתרה שאף הנזירות באה על ידי נדר והדר תנא סוטה בתרה: לכתחילה לא · מדלא תני רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים: אסור לקנאות · שמביא עצמו לידי תגר ואת אשתו לידי ניוול ואפי' היא טהורה: כי (ד) פתח · כשהיה בא לדרוש בפרשת סוטה: מזווגין אשה לפי מעשיו · נשואה לצדיק ופרוצה לרשע: כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים · לא יזדווג ממשלת רשע בגורל צדיק: וקשין · לפני המקום: לזווגם · הנך דלפי מעשיו: כקריעת ים סוף · שנשתנו סדרי בראשית: מושיב יחידים ביתה · אדם יחיד ואשה יחידה והוא מזווגם יחד ומיישב מהם בית: מוציא אסירים בכושרות · הוציא את ישראל ממצרים בחדש (ה) כשר לא חמה ולא צינה מקים זיווג יחידים ליציאת מצרים: איני · מי הוי זיווג לפי רשע וזכות והא מקודם יצירתם שאין נודע רשעו וזכותו מכריזין את זוגו ואם תאמר הכל גלוי לפניו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כדאמר במסכת נדה (דף טז:) מלאך הממונה על ההריון נוטל טיפה ומביאה לפני המקום ואומר לפניו טיפה זו מה תהא עליה גבור או חלש חכם או טיפש עשיר או עני אבל צדיק ורשע לא קאמר ליה דאין זה בידי (ו) שמים: זוג ראשון · לפי המזל: זוג שני · לפי מעשיו וקשה לזווגן לפי שאינה בת זוגו: עד כאן לא פליגי אלא בקינוי וסתירה · כלומר עד כאן לא שמענו מפלוגתייהו דבעינן שני עדים אלא בקינוי לר"א ובסתירה לר' יהושע: אבל בטומאה · אם יש עדים בקינוי וסתירה ויש עד אחד שקילקלה בסתירתה נאמן ואינה שותה אלא יוצאה בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל ולתרומה: שנטמאת · באותה סתירה: מנלן דמהימן עד אחד · בטומאה של סתירה אחר קינוי: ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר · וקאמר עדים שנים אין בטומאה זו אלא עד א' וקרא בטומאה קמישתעי ושכב איש אותה שכבת זרע ועדים שנים אין בה אלא א' והיא לא נתפשה לא נאנסה וממילא שמעינן דמהימן מדכתיב והיא לא נתפשה להחמיר עליה בא הכתוב לדונה כמזידה ומרישא דקרא נמי שמעת דמהימן דקאמר ומעלה בו מעל ושכב איש אותה ואין מעיד בדבר אלא זה ולקמן (דף ג.) מפרש דהאי קרא בתר קינוי כתיב דכתיב בתריה ועבר עליו רוח קנאה וגו' ודרשינן ליה לקמן שכבר עבר: או אינו אלא אחד · דקאמר קרא דאפילו עד אחד אין בה ולקמן פריך אלא במאי מיתסרא דקאמר קרא והיא לא נתפשה אלמא פשיטא דנטמאת מדמהדר בתר אונס ורצון: ת"ל לא יקום עד א' וגו' · מהאי קרא שמעינן דכל עד האמור בתורה שנים הם כדמפרש ואזיל:

ממשמע

תוספות

המקנא · איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים · תימה והא בריש מסכת נזיר (דף ב.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי וי"ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ"ר · ותימה אמאי (ז) לא קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבועות (ח)(דף ב:) דייק נמי בכה"ג:

המקנא דיעבד אין · וא"ת וכי כל היכא דתני ה"א בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השוכר (דף סט.) המניח עובד כוכבים בחנותו דמסיק בשמעתא קמייתא דשחיטת חולין (ט) (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב' דשחיטת חולין (דף לז.) (י) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי (כ) בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש פ"ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ' קמא (דף טו:) השוחט במגל יד ובפ' קמא דביצה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ' חבית (שבת דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא (ל) ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא כדמתרץ בפ"ק דביצה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש"י:

הא בזוג ראשון הא בזוג שני · תימה בפ' ואלו מגלחין (מו"ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני:

קודם יצירת הולד · נראה לרבי קודם יצירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מהימן · תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עולם ואי לאו ממתני' דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי"ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגלים לדבר:

כל

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה א סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף ג:
ב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ד:
ג ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ו:
ד ד מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע שם סעיף ד:
ה ה מיי' פ"א מהלכות תרומות הלכה טו:
ו ו מיי' פ"ו מהל' יבום הל' יט סמג עשין נא טור וש"ע אה"ע סי' קעד סעיף א:
ז ז מיי' פ"א מהלכות סוטה הלכה יד סמג עשין נו טור ש"ע אה"ע סימן קעח סעיף יד:

מסורת הש"ס

סנהדרין פח. | יבמות יא. | ברכות סג. | [נזיר ב:] | [יבמות ג. וש"נ] | [לקמן ג.] | סנהדרין כב. [מו"ק יח] | [מו"ק יח: ע"ש סנהדרין כב.] | לקמן לא. | שם:

תורה אור

תהלים קכה | תהלים סח | במדבר ה | דברים יט

תוספות שאנץ

[illegible]

הגהות הב"ח

[illegible]

[illegible]

ח א טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף ו:

ס"א דר"א ומי' רס"א

*ממשמע שנאמר לא יקום עד באיש איני יודע שהוא אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד °והיא לא נתפשה אסורה (במדבר ה) אלא טעמא דכתיב לא יקום עד אחד באיש הא לאו הכי הוה אמינא עד דסוטה חד הוא ואי אפילו חד ליכא אלא במאי מיתסרא איצטריך סד"א עד אין בה אין נאמן בה ואלא מאי בעי עד דאיכא תרי לישתוק קרא מיניה דאתיא דבר דבר ממִמון ואנא ידענא מידי דהוה אכל עריות שבתורה איצטריך סד"א סוטה שאני *דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ליתהימן בה עד אחד ומי מצית אמרת דאין נאמן בה ושריא והא מדכתיב והיא לא נתפשה מכלל דאסורה איצטריך סד"א אין נאמן בה עד דאיכא תרי ובתרי נמי היא דלא נתפשה קמ"ל: רבי יהושע אומר מקנא לה על פי שנים וכו': מ"ט דרבי יהושע אמר קרא °בה (שם) בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה ורבי אליעזר אומר בה ולא בקינוי ואימא בה ולא בסתירה סתירה איתקש לטומאה דכתיב °ונסתרה (שם) והיא נטמאה קינוי נמי איתקש לטומאה דכתיב °וקנא (שם) את אשתו והיא נטמאה הא מיעט רחמנא בה ומה ראית מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה כטומאה אדרבה קינוי עדיף שכן עיקר גרם לה אי לאו סתירה קינוי מי איכא ואי לאו קינוי סתירה מאי אהני אפ"ה סתירה עדיפא דאתחלתא דטומאה היא מתני' דלא כי האי תנא דתניא *רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום ר' אליעזר המקנא לאשתו מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ומשקה לה על פי שנים השיבו חכמים לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף מ"ט דר' יוסי ברבי יהודה אמר קרא בה בה ולא בסתירה ואימא בה ולא בקינוי קינוי איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והיא נטמאה סתירה נמי איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה ההוא לכמה שיעור סתירה כדי טומאה הוא דאתא השיבו חכמים לדברי ר' יוסי בר' יהודה אין לדבר סוף מאי ניהו דזמנין דלא קני ואמר קנאי הא למשנתינו יש לדבר סוף זמנין דלא איסתתר ואמר איסתתר אמר רב יצחק בר יוסף א"ר יוחנן אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה אין לדבר סוף אף לדברי רבי יוסי בר' יהודה ולאמיבעיא למשנתינו אדרבה למשנתינו איכא עיקר התם ליכא עיקר אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן לדברי ר' יוסי בר' יהודה *אף למשנתינו אין לדבר סוף (גירסת רש"ל ואף) א"ר הונא מסורא *לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיסתרי בהדי פלוני דילמא קי"ל כרבי יוסי בר' יהודה דאמר קינוי על פי עצמו ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עילויה איסורא דלעולם אמר ריש לקיש מה לשון קינוי דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים אלמא קסבר קינוי על פי עצמו וכולי עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדלה ואתו למיעבד קנאה בהדה ורב יימר בר ר' שלמיא משמיה דאביי אמר דבר המטיל קנאה בינו לבינה אלמא קסבר קינוי על פי שנים עדים וכולי עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה אלמא

תורה אור

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים · ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במדבר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לג.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דברים יז) דרשינן בפרק ראשון דמכות (דף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה *אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ה) ומחייבין אפילו אחד כדתנן (שבועות דף לא:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי"ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא: **מאי** טעמא דר' יהושע · בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא (ב) *דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה וכו' משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר (ג) דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר למצוה קיטיו קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינויו קינוי אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב (ד):

ממשמע שנאמר עד · ולא נאמר עדים איני יודע דאחד קאמר אלא מדאיצטריך למיכתב אחד שמע מינה דעד שנים משמע דאיט אלא לשון עדות וסתם עדות שנים: ואמר רחמנא תרי לית בה · לעיל קאי לפרושי מסקנא דמילתיה היכי מידרים ועד אין בה: אלא טעמא כו' · קושיא היא כלומר טעמא דכתיב לא יקום עד אחד דההוא מוכח לך דהאי ועד אין בה בתרי קאמר הא לאו הכי הוה אמינא עד דכתיב הכא בסוטה חד הוא וקאמרינן אפילו אחד אין בה: איצטריך · לא יקום עד אחד לגלויי עליה דהאי ולאשמעינן דחד מהימן דאי לאו הכי הוה אמינא כל סתם עד אחד הוא ובסוטה לא הוה אמינא דמיתסרא ואפי' בעד א' וכל שכן בלא עד והכי הוה דרשינן ליה ועד אין בה דקא אמר רחמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן בה אלא שנים: ופרכינן אין נאמן בה · בתמיה: אלא מאי בעי · קרא עד דאיכא תרי בתמיה אמאי אתא קרא להאי לשתוק קרא מיניה כו': דבר דבר ממון · כתיב בנואפת כי מצא בה ערות דבר (דברים כד) וכתיב בדיני ממונות ע"פ שני עדים יקום דבר (שם יט): איצטריך · לא יקום לגלויי עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר דאי לא גלי עליה הוה אמינא עד חד משמע ואין נאמן בה קאתא קרא לאשמועינן ודקשיא לך למה לי קרא סלקא דעתך אמינא סוטה שאחר קינוי וסתירה בא עד אחד והעיד שנטמאה באותה סתירה שאני וראוי להאמינו כאן שהרי רגלים לדבר: ומי מצית אמרת · דאי לא גלי רחמנא דכל עד שנים הם (א) דהנא אמינא דהאי עד אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב להקל עליה: והא מדכתיב והיא לא נתפשה מכלל · דפשיטא לך דנטמאה והיכי קאמר והיא לא נתפשה אועד אין בה נהי דרישא דקרא איכא למימר ע"י שנים עדים ושכב איש אותה בעדים ועד אחד אין נאמן בה אלא והיא לא נתפשה היכי קאי אאין נאמן בה הא אמרת דלא מחזקי לה בנבעלת: בה · בטומאה קאי דהא מינה סליק והיא נטמאה ועד אין בה ודרשינן אין בה תרי אלא חד: בה · עד אחד נאמן ולא בקינוי: סתירה עדיפא · לאחמורי בה: שכן אוסרתה · על הבעל ועל הבועל מספק: כטומאה · ודאית כדדרשינן לקמן מגיד לך הכתוב שעל הספק אסורה בפרק כשם שהמים בודקין (דף כח.): שכן עיקר גרם לה · שע"י הקינוי סתירתה אוסרתה: מתני' · דקתני לר"א דקינוי בשנים וסתירה על פי עצמו: דלא כי האי תנא · דקתני לר"א סתירה בשנים וקינוי על פי עצמו: לדברי ר"י בר' יהודה אין לדברי ר' אליעזר סוף · ולקמן מפרש לה: מאי ניהו. אין לדבר סוף דקאמר: ואמר קנאי · כשכועס עליה אומר קנאתי לה מפלוני ומביא עדים שנסתרה עמו סתירה כל שהוא דכיון דלא קינא לה לא נזהרה בו: הא למשנתינו יש סוף · לדברי רבי אליעזר בתמיה: והא זמנין דלא איסתתר · ואומר ראיתיה שנסתרה: ולא מיבעיא למשנתינו · בתמיה: איכא עיקר · שכבר התחיל בעדים שלא ע"י כעס: הכא ליכא עיקר · ולכשיכעוס נקל לומר קנאתי והוא ימצא לה סתירות הרבה: לא לימא איניש · אפילו ביני לבינה: ומסתתרא · ונסתרת ונאסרת עליו: קנאה · כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) כי קנאה חמת גבר (משלי ו): מאי דקמא · מה יש לפנינו מה אירע עכשיו שזו בודלת מן האנשים: וכולי עלמא ידעי דקני לה · שהעדים מגלין הדבר ואינן שוגאין אותה: ואיהו דאתי למיעבד קנאה בהדה · שזו מקניטתו על שחושדה: אלמא

סנהדרין ל. לקמן לא:

[לקמן ג. נדה ג.]

[תוספתא פ"א]

תוספות שאנץ

אלא טעמא דכתב רחמנא לא יקום עד אחד באיש · וא"ת לא לכתוב רחמנא ועד אין בה לא יקום עד אחד באיש וממילא שמעינן דעד אחד נאמן בסוטה משום דאיכא רגלים לדבר · וי"ל דאין זה סברא כל כך להאמין עד אחד מכח סברא אי לאו דנפיק לך מקרא. ואי אפי' חד ליכא אלא במאי מתסרא דאין לומר דאיתסרא משום דאיכא רגלים לדבר משום דאין לנו לאוסרה בלא עד א' לכל הפחות משום טעמא דרגלים לדבר. דאתיא דבר דבר ממון כתיב בנואפת כי מצא בה ערות דבר וכתיב בדיני ממונות על פי שנים עדים יקום דבר. ומי מצית אמרת דאין נאמן בה · פ"ה ומי מצית אמרת דאי לא גלי' רחמנא דכל עד שנים הם דאנא אמינא דהאי עד אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב להקל עליה והא מדכתיב והיא לא נתפשה א) אועד אין בה נהי דרישי' דקרא איכא למימר על ידי שנים עדים ושכב איש אותה בעדים ועד א' אין נאמן אלא והיא לא נתפשה היכא קאי אאין נאמן בה הא אמרת דלא מחזקי' לה בנבעלת. לשון הקונטרס: לדברי ר' יוסי אין לדבר סוף מאי נינהו דזימנין דלא קנאי י"מ אין לדבר סוף לפי שאין המים בודקין אותה אם לא קנא והיא אומרת שזנתה א"כ מוציא לעז על המים המאררים · אדרבה משנתינו עיקר (וי"א)[י"מ] הכי אדרבה משנתינו עיקר דכיון דקינא לה על פי שנים תהא מוזהרת אבל בשילתא דר' יוסי בר' יהודה דמיירי דלא קנא לה מתחלה היא לא תוהר מליסתר: ב) שכבר קנא לה בעדים שלא על ידי כעס · הכא ליכא עיקר שהרי לא קנא לה בפני עדים ולכשיכעוס נקל לו לומר קנאתי והוא ימצא לה סתירות הרבה · ל"ח: וגם

א) לא נתפשה מכלל דפשיטא ליה דנטמאה והיכי קאמר והיא לא נתפשה אועד אין בה . ב) אולי צ"ל ובקונטרס פירש למשנתינו איכא עיקר שכבר קנא לה בעדים וכו' ·

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומי מצית אמרת וכו' שנים הם דהוה אמינא: (ב) תוס' ד"ה מאי וכו' מ"ט דר"א כי מצא בה. נ"ב פי' מ"ט דר"א אליבא דתנא דמתניתין דסבר מקנא ע"פ שנים ומשקה על פי עד א': (ג) בא"ד מה מקיים ר"א דבר · נ"ב פי' מה מקיים ר"א אליבא דר' יוסי בר' יהודה דמקנא ע"פ עד א' או ע"פ עצמו ומשקה ע"פ שנים והא דבר נפקא לן לקינוי וילפינן דבר דבר ופריק דאיהו לא דריש דבר לדברי קינוי אלא דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה דהיינו סתירה: (ד) בא"ד תורה מעכב ה"נ מעכב הקינוי הס"ד:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כל מקום כו' אבל קשיא וכו' · עיין רש"י ב"ק דף נו ע"א ד"ה אם לא יגיד וצ"ע ·

גמרא

אלמא קסברי *דאסור לקנאות ומאן דאמר מותר לקנאות מהו לשון קינוי אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכן הוא אומר °ויקנא ה' לארצו תניא היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי שנאמר °ועבר עליו רוח קנאה ואין עבירה אלא לשון הכרזה שנאמר °ויצו משה ויעבירו קול במחנה ריש לקיש אמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות א] שנא' °איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב תנא דבי רבי ישמעאל °מפני מה האמינה תורה עד אחד בסוטה *שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ועד אחד מעידה שהיא טמאה אמר ליה רב פפא לאביי והא כי כתיבה קינוי בתר סתירה וטומאה הוא דכתיבה א"ל ועבר וכבר עבר אלא מעתה °ועבר לכם כל חלוץ ה"נ התם מדכתיב °ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו משמע דלהבא אלא הכא אי ס"ד כדכתיבי (א) ועבר בתר טומאה וסתירה קינוי למה לי תנא דבי רבי ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא"כ נכנסה בו רוח שנאמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה °ומסתברא כמאן דאמר רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר °חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיולי לאיניש רוח טומאה בנפשיה גופא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר חובה *°לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ור"ע אומר °חובה °לעולם בהם תעבודו *רשות דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר °חובה אמר ליה רב פפא לאביי ואמרי לה רב משרשיא לרבא לימא ר' ישמעאל ור' עקיבא בכל התורה כולה הכי פליגי דמר אמר רשות ומר אמר חובה א"ל הכא בקראי פליגי וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה מ"ט דר' ישמעאל סבר לה כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה °לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו ת"ל ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ור"ע קינוי אחרינא כתיב ורבי ישמעאל *איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה כתיב נמי וקנא את אשתו לכדתנא דבי רבי ישמעאל *דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה לה יטמא רשות דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה מ"ט דר' ישמעאל איידי דכתי' °אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו איצטריכא למיכתב לה יטמא ור' עקיבא מכי °אם לשארו נפקא לה יטמא למה לי לחובה ורבי ישמעאל *לה מיטמא °ואין מיטמא לאיבריה ורבי

רש"י

אלמא קסברי דאסור לקנאות · כיון דאמרי לשון קינוי אלמא אסור : ולמ"ד מותר לקנאות מאי לשון קינוי : ויקנא ה' לארצו · התרה בילק וחסיל וגזם שלא ישחיתו עוד את ארצו דבשילוח גובאי משתעי פרשה לעיל · לארצו על ארצו כמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (בראשית כו) על אשתו האתם תריבון לבעל (שופטים ו) : אדם עובר עבירה. כגון אשה פרוצה עוברת בסתר : והקב"ה מכריז בגלוי · שנותן בלב בעלה לקנאות לה והדבר מתפרסם בגלוי : ואין עבירה גרסינן : לשון הכרזה · הקב"ה מתכוין להעביר קול : רגלים לדבר · שנטמאת : והא כי כתיב קינוי בתר סתירה וטומאה · דאיתהימן בה עד אחד כתיב ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה וגו' וסמיך ליה ועבר עליו וגו' אלמא בלא קינוי נמי עד אחד מהימן בטומאה : ועבר לכם כל חלוץ · בבני גד ובבני ראובן כתיב שהיה משה מצוה אותם לעבור עם יהושע את הירדן : תשובו · מוכיח דלהבא הוא : נכנסה בו רוח · ממרום ולקמן מפרש רוח טהרה או רוח טומאה ע"י שטן הבא להחטיאו להקניט את אשתו : רבנן · דבי רב אשי אמרי רוח טומאה : רוח טהרה · שסונא את הפריצות : ומסתברא כמ"ד · דרוח דקאמר רבי ישמעאל טהרה היא : דתניא · דקאמר רבי ישמעאל רשות פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא לקמן מפרש טעמייהו : שפיר · אי רשות אי חובה : ר' עקיבא אומר חובה · שאסור לשחרר עבדו : בכל התורה · בכל עשה שבתורה א"כ אין לך מצות עשה לרבי ישמעאל חובה : דתניא · לא גרסינן אלא הדר וקיט למילתייהו לפרושי כל חדא באפי נפשה : כלפי · כמו אחרי שאמרה תורה שאסור להביא עצמו לידי שנאה ותגר : יכול אף זה כן · שרואה את אשתו עוברת על דת יהודית נסתרת עם שכיניה לא יקנא לה. כלפי לשון כנגד : תלמוד לומר וקנא · אם רצה לקנא הרשות בידו ומשום דאי לא כתיב קרא הוה אמינא דאסור הוא דא"ר ישמעאל הכא רשות אבל בכל מצות עשה שבתורה לא אמר הכי : קינוי אחרינא כתיב · ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה חד לרשות וחד לחובה : ורבי ישמעאל · אמר לך איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה שספק הוא בידינו ואעפ"כ אסרה הכתוב מספק כתב נמי וקנא אחרינא ואף ע"ג דמצי למיכתב הכי ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה או לא נטמאה אפילו הכי אורחיה דקרא לחזור ולשנות את האמור מפני דבר אחר המתחדש בכפילתו : אילטריך למיכתב לה יטמא · לומר שמותר ליטמא לקרובים הללו : מכי אם לשארו נפקא · לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו' ולאחותו הבתולה וממילא שמעינן דמיטמא לאלו : לה יטמא · אם מתה ואינו מיטמא לאיבריה אם אחד מאלו מוכה שחין ואיבריו נופלין אין מיטמא להן דקיימא לן בהעור והרוטב (חולין דף קכח:) אבר מן החי מטמא כאבר מן המת ואיצטריך לה למעוטי איבריה :

תוספות

רבי ישמעאל אומר רשות · תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (דף כג:) שש מאות וי"ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר' עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר' ישמעאל מקרא עביד ליה ר' עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי' דר' אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר' אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמרי' בפ' קמא דקידושין (דף כא.) וגאל את ממכר אחיו ר' אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין דף לח:) נמי *אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ"ב דמכות (דף יב.) דאמר ר' עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות ומפרש טעמא אתיא דר' יהושע כבית הילל דבית הילל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר' עקיבא מיקל התם טפי מבית הילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי' הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר' יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר' אליעזר כבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברים כעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כעורים לפום כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה פרוע וגדדיה מפורמין וזרועותיה חלוצות (ב) ת"ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי מצא קיימת כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר כסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות :

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש · תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר *גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי היכא דאיכא למדרש דרשינן *וכן בפרק כל שעה (פסחים דף כד:) כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאוי יתירי :

לה יטמא מצוה · וכ"מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן דף מד.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא ירצה לטמאות כדאמרי' בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו' :

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"ד מהלכות סוטה הל' יח סמ"ג עשין נח ולאוין רלה טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף כא:

י ג מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ו סמג עשין נח ולאוין רלה טוש"ע י"ד סימן שעג סעיף ג :

יא ד מיי' פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף עט :

יב ה מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה יד סמג עשין נח ולאוין רלה טוש"ע י"ד סימן שעג סעיף ט :

נ"ל אמר

הגהות הב"ח

(א) גמ' אי ס"ד כדכתיבי ונסתרה והיא נטמאה ועבר בתר טומאה : (ב) תוס' ד"ה ר' ישמעאל וכו' וזרועותיה חלוצות מנין ת"ל כי מצא :

גליון הש"ס

גמ' מפני מה האמינה וכו'. עיין מרדכי פרק הגוזל קמא סי' קל"ח :

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' שנאמר איש איש כי תשטה אשתו. ע' במהרש"א בח"א ספ' דהל"ל כי תשטה ומדכתיב תשטה ר"ל לשון שטות :

מסורת הש"ס

[לעיל ב.] [לעיל ב: ודף ג.] זבחים ק. גיטין לח. [פסחים סו: יבמות נד: וש"נ] ב"ק סד: שבועות יט. מנחות י. פ"ו מג: [פסחים יח: ועוד י"א פעמים בש"ס] [פסחים עז:]

יג א מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ג סמג עשין פה:

תורה אור

ורבי עקיבא א"כ ליכתוב רחמנא לה ולישתוק יטמא למה לי ש"מ ור' ישמעאל *איידי דכתב לה כתב נמי יטמא °לכדתני דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה °לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב °לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו *דתניא *מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל °וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל °אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא °ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר °כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר °ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך *א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר °והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר °ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר °ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה *לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא *תנן התם שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל °ועד אין בה כל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל °כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר °על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים *האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה

וכמה

ויקרא כה · דברים כ · ויקרא כה · שם · שם · דברים כג · שם · ישעיה נח · איוב ו · בראשית לט · במדבר ה · דברים כד · שם יט

אם כן · דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא : לכתוב רחמנא לה ולשתוק · דמשמע לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה : לא תחיה כל נשמה · בשבעה אומות כתיב החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסי : למשרי אחד מן האומות · משאר שבעים אומות : שבא על הכנענית · כל ז' אומות נקראו על שם כנען : והוליד בן · דהלך אחר האב ומותר להחיותו לך לעבד : דתניא · דלהכי אתא קרא : בעבד · גרסי' בבי"ת : וגם מבני התושבים וגו' · לעיל מיניה כתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה אומות וגם מבני התושבים כל תושב הייני שבא ממקום אחר ונתיישב כאן וקאמר קרא שמותר לקנות מבניהם אשר יהיו להם מבנות ארצך : מן הנולדים בארצכם · בנים הנולדים בארצכם והם בני התושבים דהיינו אחרים שנשאו בארצכם נשים אתה רשאי לקנות: ולא מן הגרים בארצכם · ולא מן הבנים הנולדים לבני ארצכם במקום אחר מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור שם : ולא באחיכם · עבודת עבד : ה"ג ורבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם כדתניא כו' : קריא · תולעת של שומשמין האוכלתן כך הזנות מחרבת את הבית : תוקפא · כעס : אידי ואידי · תוקפא וזנותא דאמרינן דמחרבת את הבית : באיתתא · כשהאשה מזנה או כעסנית לפי שהאשה מתעסקת בזנוניה ואינה עושה מלאכתה ולא משמרת ביתה ומפקרת את של בעלה למנאפים: קודם שחטאו ישראל · בעריות : עם כל אחד ואחד · בביתו : נסתלקה מהם · מלבא לביתם דאינו יכול לראות בעבירות שבביתו : מקדמתו · לפני מיתתו מכרזת לפניו : מלפפתו · כורכתו : תנן התם · בפ' מי שקינא (לקמן לא.) אמאי דקתני אמר עד אחד ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה : שהיה בדין · שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא: הראשונה · סתירה : אין אוסרתה איסור עולם · שאם תשתה ותמצא טהורה מותרת לבעלה ולתרומה: אין מתקיימת בפחות משנים. כדבעינן למיגמר דבר דבר מממון : האחרונה · טומאה שהיא אחר הסתירה: כל שיש בה · כל עדות שיש בה נאמן כדדרשינן לעיל ועד אין בה תרי אלא חד וקא אמר אסורה ואטומאה קאי דהא מינה סליק והיא נטמאה ועד אין בה: קל וחומר · שתתקיים בעד אחד : תלמוד לומר · באשה מקולקלת כי מצא בה ערות דבר ולהלן כו' : ופרכינן למה לי למיכתב למילפה בגזירה שוה : בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה · (א) דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרי' שאר עדיות דאשה מינה וקמו להו במלתייהו ככל עדיות שבתורה : הכי נמי קאמר · וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בה ולא בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא שלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן והכא הוא דמהימן משום דרגלים לדבר :

כדי

ורבי עקיבא א"כ לכתוב לה · תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (נזיר דף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוא דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה :

למשרי אחד מכל האומות · מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר* :

כתיב נמי *(ובאחיכם) לכדתנא דבי רבי ישמעאל · וא"ת הא אצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (ב"מ דף עג:) מנין אם ראיתו טוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם · תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה :

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה · תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א"כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קדושין דף סו·) אשתו זינתה בעד אחד וכו' תינח לרבא דאמר התם הוא דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג דקינא לה :

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר · תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא :

כמה

[פסחים מז: יבמות נד: ושם נסמן]

יבמות עח: קדושין סו:

ע"ז ה.

שם יומא לב.

לקמן לא.

לקמן לא.

[לעיין יוחסין]

[צ"ל כגם]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה · נ"ב לשון של רש"י צומר דהכי קא קשיא ליה וקבעי ליה:

גליון הש"ס

גמ' לכדתני דבי ר"י · ב"ק סד ע"ב שבועות יט ע"א מנחות · ע"א:

תוספות שאנץ

וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמותר לקנות מבניהם אשר היו להם מבנות ארצך · ולא מן הגרים בארצך בנים הנולדים במקומות אחרים מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור כאן · ל"ה : הכי הוי גירסת הספרים איידי דכתיב בהם כתיב ובאחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל וקשה וכי בשביל שכתוב בהם ולא באחיכם כתיב ובאחיכם וכפל את דבריו על חנם ואין חוזר ואומר כלום . והגיה רש"י איידי דכתיב ובאחיכם כתיב בהם. וכי תימא מה מועיל גרסא זו מן האחרת ואומר רבי דהועיל דהא עתה חוזר בו ממה שאמר לעיל רבי ישמעאל לעולם בהם תעבודו אתא למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית אלא איצטריך למדרש בהם ולא באחיכם ולרבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם לכדתנא [דבי ר"י] וכתיב בהם תעבודו דהוי דבר שנתחדש בה. וקשה להר"ם דאמאי לא קאמר דאיצטריך בהם ובאחיכם לעשה ולא תעשה מדכתיב בהם ולא באחיכם [לאו] הבא מכלל עשה עשה ובאחיכם לא תעשה דכי האי גונא בפרק איזהו נשך גבי לא תשיך . ועוד דאם נאמרה ונשנית (א) דלעולם בהם תעבודו כתיב מקמי קרא דובאחיכם ואינו כגון דאמר לעיל [איידי] דכתב לה כתב לא יטמא דלעולם כתוב הפסוק המיותר באחרונה. [ונראה] לקיים גירסת הספרים איידי דכתב בהם כתב נמי ובאחיכם לעולם כדפרקינן מהם תקנו נפקא לן למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית ובהם איצטריך בהם ולא באחיכם. ואיידי דתנא בהם תנא נמי באחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל דכל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' ואיצטריך למכתב כדדרשי' בב"מ כפ' איזהו נשך גבי רב שעורים באותו שאינו נוהג בישורה מנין שאתה מותר לשעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו [ובאחיכם] והיינו דבר שנתחדש בה והתלמוד לא היה חושש לפרש איזהו דבר נתחדש בה:
בדקריא לשומשמא. פ"ה קריא תולעת של שומשמין · וי"א קריא לשון קרי שהוא חם ושומשמין הוי מין תולע שקורין פרמייל (וכל דבדקה ליה התולע וע"י קריא לשון קרירות דכל קרקע לו)

(א) נראה דצ"ל דלא נאמרה ונשנית בקרא דלעולם בהם תעבודו א"כ למה כתיב הך קרא מקמי קרא דבאחיכם וכו' ·

עין משפט נר מצוה

יד א ב מיי׳ פ"א מהל׳ סוטה הלכה ב סמג עשין ט טוש"ע אה"ע סי׳ קעח סעיף ד :

[ועיין היטב תוספות ע"ז מה. ד"ה א"ר עקיבא ותוספות ב"מ כד: ד"ה אתא ותוספות כתובות קה. ד"ה דהשיב]

תורה אור

וכמה שיעור סתירה כדי טומאה כדי ביאה כדי העראה כדי הקפת דקל דברי רבי ישמעאל ר"א אומר כדי מזיגת הכוס רבי יהושע אומר כדי לשתותו בן עזאי אומר [א]כדי לצלות ביצה ר"ע אומר [ב]כדי לגומעה רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו ר"א בן ירמיה אומר כדי לקשור גרדי נימא חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר °כי בעד (משלי ו) אשה זונה עד ככר לחם וכל הני למה לי צריכי דאי תנא כדי טומאה הוה אמינא כדי טומאתה וארצותה קמ"ל כדי ביאה ואי תנא כדי ביאה הוה אמינא כדי גמר ביאה קמ"ל כדי העראה ואי אשמעינן כדי העראה ה"א כדי העראה וארצותה קמ"ל כדי טומאה וכמה כדי [העראה] (יש"ל) כדי הקפת דקל ורמינהי* °ונסתרה וכמה (במדבר ה) שיעור סתירה לא שמענו כשהוא אומר והיא נטמאה הוי אומר כדי טומאה כדי ביאה כדי העראה כדי חזרת דקל דברי ר"א רבי יהושע אומר כדי מזיגת הכוס בן עזאי אומר כדי לשתותו ר"ע אומר כדי לצלות ביצה רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגומעה קס"ד היינו הקפת דקל היינו חזרת דקל התם א"ר ישמעאל כדי הקפת דקל ופליג ר"א עליה הכא אמר ר׳ אליעזר כדי חזרת דקל אמר אביי הקפה ברגל חזרה ברוח בעי רב אשי חזרה ברוח כי היכי דאזיל והדר אתי או דילמא כי היכי דאזיל ואתי והדר קאי בדוכתיה תיקו התם אמר ר"א כדי מזיגת הכוס הכא כדי חזרת דקל אידי ואידי חד שיעורא הוא התם א"ר יהושע כדי לשתותו הכא אמר כדי מזיגת הכוס אימא כדי למזוג ולשתות ולימא אידי ואידי חד שיעורא הוא א"כ היינו ר"א התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה הכא אמר כדי לשתותו אידי ואידי חד שיעורא הוא התם אמר רבי עקיבא כדי לגומעה הכא אמר כדי לצלות ביצה אימא כדי לצלות ביצה ולגומעה ולימא אידי ואידי חד שיעורא הוא אם כן היינו בן עזאי התם א"ר יהודה בן בתירא כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו הכא אמר כדי לגומעה לדבריו דרבי עקיבא קאמר דקאמר משערין בצליאה ובגמיעה אימא שיעור גמיעה לחודה כדי לגמע שלש ביצים זו אחר זו דהיינו צליאה וגמיעה: ר"א בן ירמיה אומר כדי שיקשור גרדי נימא: בעי רב אשי דמרחק או דמקרב תיקו: חנין בן פנחס אומר כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול קיסם: בעי רב אשי דמהדק או דלא מהדק תיקו: פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר: בעי רב אשי דמהדק או דלא מהדק בחדתא או בעתיקא בחמימא או בקרירא

בדחקי

רש"י

כדי טומאה · ומהו כדי טומאה כדי ביאה ומהו כדי ביאה כדי העראה דהיינו נשיקת אבר באותו מקום וכמה שיעורה כדי הקפת דקל שיוכל האדם לילך סביבות הדקל ולקמן מפרש למה לי למיתני כולהון : כדי מזיגת כוס · למוזגו במים וסתם כוס רביעית ולקמן אמרי׳ כל אחד ואחד מן החכמים הללו בעצמו שיער כמה שהוא שוהה בהעראתו : ליטול קיסם · מבין שיניה : ואף ע"פ שאין ראיה · גמורה לדבר דקרא לאו הושטת יד לסל כתב ביה יש זכר ורמז מקרא דהוקשה אשה זונה לככר לחם : וכל הני למה לי · למיתני ברישא ליתני שיעור סתירה כדי טומאה כדי הקפת דקל : דאי תנא כדי טומאה הוה אמינא · בכל שיעור הצריך לבא לידי כך דהיינו טומאה וארצותה שיפתה אותה וידבר על לבה עד שתתרצה : קמ"ל · דמאי (משלי ו) טומאה ביאה לחודה דאיכא למימר קודם הסתירה נתרצית לו : קמ"ל כדי העראה · דקי"ל בפרק הבא על יבמתו (יבמות נד.) העראה כגמר ביאה לכל העריות : ואי תנא כדי העראה · ולא תנא ברישא כדי טומאה הוה אמינא כדי העראה וארצותה ואפי׳ תנא כדי ביאה כדי העראה לא הוה מימעיט ארצותה דאנא אמינא העראה (במדבר ה) למעוטי גמר ביאה ומיהו ארצותה בעינן דהכי הוי משמע כמה שיעור סתירה כדי ביאה ואנא אמינא כל צרכי ביאה דהיינו ארצותה וגמר ביאה והדר מפרש מה היא ביאה העראה אכתי ארצותה לא אימעיט הילכך תנא ברישא כדי טומאה דמשמע טומאה וארצותה והדר פריש ומה היא טומאה כדי ביאה ועל כרחיך אימעיט ארצותה דהא ביאה כולה גמר ביאה משמע ולא מיעט אלא ארצותה והדר תנא ומה היא ביאה העראה למעוטי דלא בעינן גמר ביאה וממילא שמעי׳ מינה נמי (דאי) לא תנא כדי ביאה אכתי לא הוה ממעטא ארצותה דכדי טומאה גמר ביאה וארצותה משמע והעראה דפריש בתרה לא ממעטא אלא גמר ביאה הילכך איצטריכו כולהו : וכמה · הוא שיעור העראה לחודה כדי הקפת דקל והא ליכא לאקשויי הואיל וסוף סוף שיעורא כדי הקפת דקל הוא ליתני כמה שיעור סתירה כדי הקפת דקל דאיבעי ליה לתנא לפרושי איסור סתירה משום מאי או גמר ביאה או העראה משום הכי תנא כדי טומאה כדי ביאה כדפרישית : כדי חזרת דקל · קס"ד השתא דהיינו הקפה : ברוח · שהרוח דוחפתו להענף והוא חוזר למקומו : קאי בדוכתיה · נח מניענועו : אימא כדי למזוג ולשתות · והאי כדי לשתותו דקאמר לעיל אמזיגה דקאמר רבי אליעזר קא מוסיף ר׳ יהושע ואמר שתיה נמי בעינן עם המזיגה וכדי מזיגה דתנא הכא בבתרייתא מזיגה ושתיה קאמר דסתם מזיגה למשתייה מיד הוא שאחר שמזגו מתקלקל אם משהה אותו : א"כ היינו רבי אליעזר · דהא ר׳ אליעזר בקמייתא כדי מזיגת הכוס קאמר וקא פליג ר׳ יהושע ואמר כדי לשתותו ובבתרייתא (א) (נמי) אמר רבי אליעזר חזרת דקל ואוקימנא דהיינו כדי מזיגה ואי מזיגה דקאמר ר׳ יהושע בתריה בלא שתיה קאמר היינו רבי אליעזר : הכא אמר כדי לשתותו · לכוס : חד שיעורא הוא · וליכא לאקשויי א"כ היינו ר׳ יהושע דבקמייתא אמר כדי לשתותו לכוס ואמר בן עזאי בתריה כדי לצלות ביצה דהוא כדי שתיה לאו קושיא היא דהא אוקימנא כדי לשתותו דר׳ יהושע כדי למזוג ולשתות וקאמר ליה בן עזאי כדי לצלות ביצה דהוא כדי שתיה לחודה דכוס : אימא כדי לצלות ולגומעה · גמיעה דקאמר ר"ע בקמייתא אצלייה דבן עזאי דלעיל מיניה קא מוסיף לה ובבתרייתא דקאמר כדי לצלות ביצה לצלות ולגמע קאמר דסתם צלייה גמיעה בתרה שגומעו אם שלא יצטנן : לדבריו דר"ע קאמר לה · דאמר לצלות ולגמוע לדידך אדקמשערת בצלייה וגמיעה בחדא *(ספיר) בגמיעה דשלש דהוא כצלייה וגמיעה בחדא : דמרחק · שני ראשי הנימא הנפסקות מרוחקות זה מזה דאיכא שהייה טפי : דמהדק · הקיסם בדוחק בין השינים : דמהדק · הככר בדוחק בתוך הסל : בחדתא או בעתיקא · סל ישן חלק הוא ונוח להשתמש מן החדש שהחדש יוצאין לתוכו ראשי קיסמין של אריגה : בקירלא או בחמימא · לחם חם נמעך ונשמט מן היד וצריך להוציאו בנחת ושוהה בהוצאתו :

בדחקי

[תוספתא פ"א ע"ש]

ס"א ואי

ס"א שיעור [וגי׳ יעב"ץ תשער]

תוספות

כמה שיעור סתירה · בירושלמי כל אלין שיעורין אחר [התרת סינר] :

בן עזאי אומר · האי דמקדים בן עזאי לרבי עקיבא אע"ג דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הרואה (ברכות סב.) בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך משום דצלייה קודמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באידך ברייתא משום דמסיק שיעורין דשייכי בכוס אבל תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למילתייהו דרבי אליעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר אכילה ושתיה סמיך* :

אי הכי היינו רבי אליעזר · ה"ה דהוה מצי למימר אי הכי היינו בן עזאי אלא (ב) ברייתא קמייתא נקט א"כ יתרץ בבן עזאי כדי למזוג ולשתותו :

אם כן היינו בן עזאי · ה"ה דהוה מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא (ג) ברייתא קמייתא נקט :

דמרחק או דמקרב · בחזרת דקל לא קמבעי ליה בגדול או בקטן משום דידע שיעוריה דהיינו כדי מזיגת הכוס וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי׳ ככר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמיבעי ליה :

נעקר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה א"כ היינו וכו׳ ובבתרייתא דקאמר ר"א כצ"ל ותיבת נמי נמחק : (ב) תוס׳ ד"ה אי הכי וכו׳ אלא קמייתא דברייתא נקט : (ג) ד"ה אם כן וכו׳ אלא קמייתא דברייתא נקט :

תוספות שאנץ

ה"א כדי טומאה וארצותה פ"ה שיפתה אותה וידבר על לבה כדי שתתרצה קמ"ל דמאי טומאה ביאה לחוד דאיכא למימר קודם נתרצית ואי תנא כדי ביאה כו׳ קמ"ל כדי העראה דהעראה כגמר דביאה לכל העריות כדאיתא בפרק הבא על יבמתו · ואי תנא כדי העראה ה"א כדי העראה וארצותה ואפילו תנא כדי ביאה כדי העראה לא אמעיט ארצותה דאנא אמינא העראה למעוטי גמר ביאה ומיהו ארצותה בעי דהכא הוה משמע כמה שיעור סתירה כדי ביאה ואנא אמינא כל צרכי ביאה דהיינו ארצותה וגמר ביאה והדר תני העראה לומר ביאה העראה אכתי ארצותה לא ממעיט הילכך תנא ברישא כדי טומאה דמשמע טומאה וארצותה והדר מפרש ומאי היא טומאה כדי ביאה וע"כ ארצותה אימעוט דהא ביאה כולה גמר ביאה משמע ולא מיעט אלא ארצותה והדר תני העראה לומר דלא בעי גמר ביאה וממילא שמעי׳ דאי תנא כדי טומאה כדי העראה ולא תני כדי ביאה אכתי לא הוי ממעטינא ארצותה דכדי טומאה כדי טומאה וארצותה משמע והעראה דפריש בתריה תו לא ממעטינא אלא גמר ביאה הילכך איצטרי׳ כולהו ע"כ ל"ה. וכמה כדי טומאה כדי הקפת דקל וליכא לאקשויי הואיל וסוף סוף שיעור הקפת דקל היא ליתני כמה שיעור סתירה כדי הקפת דקל דאיבעי ליה לתנא לפרושי איסור סתירה משום מאי כפ"ה ובתוס׳ וירושלמי גבי שיעורין הללו כמה היא העראה כדי הקפת ידו שלימה א"ר יוסי כל השיעורין הללו חוץ מהתרת סינר · התם אמר בן עזאי כדי לצלות ביצה והכא אמר כדי לשתות ואידי ואידי חד שיעורא הוא וליכא לאקשויי א"כ היינו רבי יהושע דאמר לעיל כדי לשתותו ואמר בתריה כדי לצלות ביצה משום דר׳ יהושע אמר דבעי מזיגה עם השתיה דסתם מזיגה למשתיה מיד הוא אבל הכא ר"ל לשתותו בלא מזיגה [דהיינו] כדי לצלותו · בעי רב אשי במרחק או במקרב · תמה אמאי לא קא בעי בהקפת דקל באלימא או בקטיפא דבשלמא גבי כוס סתם כוס הוי מרביעית · וכן ביצה סתמא דתרנגולת ובינונות אלא מדקל אמאי לא בעי באיזה דקל מיירי · ושמא ר"ל כדי הקפת דקל בינוני :

והא

בדחטי או בדשערי ברכיכא או באקושא תיקו א"ר יצחק בר (רב) יוסף א"ר יוחנן כל אחד ואחד בעצמו שיער והאיכא בן עזאי *דלא נסיב איבעית אימא נסיב ופירש הוה °ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה ואיבעית אימא °סוד ה' ליראיו דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר °כי בעד אשה זונה עד ככר לחם אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם א"ר זריקא אמר ר"א ^אכל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם אמר רב חייא בר אשי אמר רב ^במים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה ^גמים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה ^דשמא יצאו המים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים אמר רבי אבהו ^הכל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר °ויאמר ה' ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא וגו' ומאי °ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנא' ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוהה מיבעי ליה ועוד היא תצוד מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפילו למד תורה דכתיב בה °יקרה היא מפנינים *מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים היא תצודנו לדינה של גיהנם א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים כתי' הכא °תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם °ולא תביא תועבה אל ביתך ורבי יוחנן דידיה אמר ^וכאילו כפר בעיקר שנאמר °ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו' ר' חמא בר חנינא אמר כאילו בא על כל העריות כתי' הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתי' התם °כי את כל התועבות האל וגו' עולא אמר כאילו בנה במה שנאמר *°חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה מאי *יד ליד לא ינקה אמר רב (א) כל הבא על אשת איש אפי' הקנהו להקב"ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה °הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא להו לדבי רבי שילא האי יד ליד לא ינקה ידי (ב) מיבעי ליה אלא אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו דכתיב ביה °מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם קשיא ליה לר' יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעיא ליה אלא א"ר יוחנן אפילו

רש"י

בדחטי או בדשערי · של חטין חלק ונשמע יותר משל שעורים : רכיכא · נשמע יותר מאקושא : רכיכא · שנילושה העיסה רכה : כל אחד ואחד · מן התנאים הללו : בעצמו שיער · כמה שהיה שוהה בביאתו : והאיכא בן עזאי דלא נסיב · כדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים בפרק הבא על יבמתו : כי בעד אשה זונה וגו' · השתא דריש ליה מסיפיה לרישיה בשביל ככר לחם אדם מתחייב בעונש של אשה זונה : במילתיה דרבא גרסי' בעד ככר לחם עד אשה זונה מבעי ליה · דמשמע בשביל ככר לחם רב העונש עד כדי עונש אשה זונה וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשיא לרבא מידי דודאי מסיפיה לרישיה מדריש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למיכתב בעד וגבי אשה זונה הוה ליה למיכתב עד : המזלזל · שאוכל תמיד בלא נטילת ידים : נעקר · דעובר על דברי חכמים חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש (קהלת י) : מים ראשונים · שלפני המזון : שיגביה ידיו · ראשי אצבעותיו שיהו המים משפעין לצד זרועותיו ולקמן מפרש טעמא: שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. כדתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ג) שצריך ליתן המים על ידיו שני פעמים הראשונים מטהרין את הידים והשניים מטהרין את המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחילה מחמת ידים ותנן התם הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהן להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה נטל את הראשונים *ואת השניים (ג) עד הפרק וחזרו ליד טהורים שהרי טיהרו השניים את הראשונים נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד הפרק וחזרו ליד טמאה כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו הראשונים אלא עד הפרק כמשפטם וחזרו הראשונים ליד טמאה שהרי נטמאו תחלה מחמת הידים והשניים לא טיהרו את היוצאים הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שמא יצאו מים הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידים: אחרונים · של אחר הסעודה שחייבו חכמים מפני שמלח סדומית יש שמסמא את העינים : צריך להשפיל ידיו למטה · כדי שתרד הזוהמא של תבשיל שבידיו שהרי להעביר הזוהמא הן : כל האוכל בלי ניגוב ידים · דבר מאוס הוא וחשוב כטומאה שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא אלמא דבר מיאוס קרי טומאה : מאי ואשת איש וגו' · סיפיה דקרא דלעיל הוא כי בעד אשה זונה עד ככר לחם : לסוף נכשל באשת איש · והכי קאמר בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש זונה נפש היקרה הגבוהה היא תצודנה רודף אחריה ולד אותה ומגיעה : היא תצוד מבעי לה · כיון דמסיפיה לרישיה קדרשת ליה הכי איבעי ליה למכתב ואשת איש נפש יקרה היא תצוד אותה אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה : מכהן גדול · דאפילו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון ולברך ראשון ומהאי קרא ילפינן ליה בהוריות (דף יג.) : ורם לבבך · מעלה אני עליך כאילו שכחתו : כי את כל התועבות · גבי עריות כתיב : במה · עבודת כוכבים : אשר נשמה באפו · שמחזיק עצמו כבעל נפש דהיינו גאוה שחשובה נפשו בעיניו : מאי יד ליד לא ינקה · סיפיה דקרא דאיירי ביה לעיל הוא תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה : ה"ג כל שיש בו גסות הרוח אפילו הקנהו כו' ול"ג כל הבא על אשת איש דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח : הקנהו להקב"ה כו' · השליטו בשבחו על הכל כאברהם שקראהו קונה שמים וארץ והיינו יד ליד אפילו דומה לאברהם שאמר הרימותי ידי : קשיא להו לדבי רבי שילא · אהך דרשה דרב : הכי גרסינן האי יד ליד ידי לא ינקה מיבעי ליה : אפילו הוא כמשה · שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה : יד מיד מיבעי ליה · דהא קרא במקבל מוקמינן ליה ולא בנותן והוה ליה למיכתב יד מיד לא ינקה יד שקבלה מיד אף הוא לא ינקה : אפילו

תוספות

נעקר מן העולם · תימה לר"י לפי' רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב מיתה (ד) מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ' במה אשה יוצאה (שבת דף סב:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים ובפ' עושין פסין (עירובין דף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י נחש ונעקר מן העולם דאמר [בסוכה] (דף מה:) וסנהדרין (דף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים דף סב.) כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא ניכהו דעניות הלא מיתה חטופה או משונה · מ"ר :

היא תצודנו לדינה של גיהנם · ואמר נמי בפ"ק דחגיגה (דף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק"ק מפ' הזהב (ב"מ דף נט.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ' (ה) ג' דיבמות (דף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין דף קז.) אמר דוד לכל הכי נטרד הוה גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין (ו) דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי' מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב"א · א"נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם : כל

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה יט סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן קנח סעיף ט [וברב אלפס ברכות פס"ח דף מז: ובכרא"ש פרק כל הבשר סימן יח] :

טז ב מיי' שם הל' טז סמג שם טוש"ע א"ח סימן קסב סעיף א :

יז ג מיי' וסמג שם טור ש"ע א"ח סימן קפא סעיף ס :

יח ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן קסב סעיף א :

יט ה מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע א"ח סי' קנח סעיף יב :

כ ו מיי' פ"ב מהלכות דעות הלכה ג :

תוספות שאנץ

והא איכא ב"ע דלא נסיב כדאמר ביבמות מה אעשה ונפשי חשקה בתורה אפשר לעולם להתקיים על ידי אחרים. כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאלו בא על אשה זונה שנאמר כי בעד אשה זונה עד ככר לחם · פי' דריש ליה מסיפיה לרישיה בשביל ככר לחם מתחייב בעונש של אשה זונה ולהכי מדמי ליה לאשה זונה משום דכשאוכל בלא נטילה הוי אכילה הפקר וזונה זו מפקרת היא · ה"ג במלתיה דרבה בעד ככר לחם עד אשה זונה מיבעיא ליה דמשמע בשביל ככר לחם רב העונש עד כדי אשה זונה · וה"ה נמי אי הוה כתיב עד אשה זונה בעד ככר לחם לא הוה קשה ליה לרבא דודאי מסיפא לרישיה מידרש קרא אלא עד ובעד קא קשיא ליה דגבי ככר לחם הוה ליה למכתב בעד ל"ה.המזלזל בנטילת ידים שאוכל תמיד בלא נטילת ידים נעקר דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה שנאמר ופורץ גדר ישכנו נחש·מים ראשונים שלפני אכילה צריך שיגביה ידיו ראשי אצבעותיו שיהו המים משופעין לצד זרועותיו שמא יצא מים חוץ לפרק וכו' כדתנן במס' ידים שצריך לשפוך מים על ידיו ב' פעמים הראשונים מטהרין את הידים מן הטומאה והשניים מטהרין את המים הטופחין על ידיו שנטמאו תחלה מפני הידים ותנן התם הידים מטמאות עד הפרק כלומר מן הפרק ולמטה גזרו עליהם להיות שניות ופוסלות את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק שעד הפרק צריך נטילה.נטל את הראשונים ואת השניים וחזרו ליד טהורות שהרי טהרו שניים את הראשונים · נטל את הראשונים חוץ לפרק ואת השניים עד לפרק וחזרו ליד טמאות כלומר על השניים לא הקפיד ליטול עד מקום שיצאו אלא עד הפרק כמשפטו · וא"כ המים שניים לא טיהרו את הראשונים שיצאו חוץ לפרק הילכך צריך שיגביה ראשי אצבעותיו למעלה שלא יצאו המים הראשונים ויטמאו את הידים כן פירש הקונטרס · אחרונים של אחר הסעודה שתקנו חכמים מפני מלח סדומית שמסמא את העינים צריך שישפיל ידיו למטה כדי שתרד הזוהמא של תבשיל שבידו שהרי להעביר את הזוהמא הן באין :

מסורת הש"ס

[עי' תוספות יבמות סג: ד"ה שיתקיים ותוספות כתובות סג. ד"ה כרחים]

עי' בטור א"ח סי' קסב בב"י [הוריות יג.]

[ברכות יז. ע"ש]

[ברכות מה. עירובין יח: ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רב (כל הבא על אשת איש) תא"מ ונ"ב ג"י רש"י כל שיש בו גסות הרוח : (ב) שם ידי לא ינקה מיבעי ליה : (ג) רש"י ד"ה נטל הראשונים וכו' ואת השניים חוץ לפרק וחזרו ליד טהורים · נ"ב ולפנינו במשנה היא משנה שמים שחוץ לפרק אין מטהרין השניים את הראשונים ועי' פי' הר"ש במשנה ז' : (ד) תוס' ד"ה נעקר וכו' חייב מיתה דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש מאי אריא וכו' הכא דעונשו מיתה ובפרק עושין פסין נמי קאמר מעשה בר' עקיבא וכו' עליו מיתה ובפרק במה אשה וכו' בנטילת ידים וכרחם כל"ל : (ה) ד"ה היא וכו' ומשמע בפ"ב דיבמות. נ"ב ע"ש בדף כ"א ע"א ובדף כ"ב ע"ב : (ו) בא"ד וחנק נמי כיסורין עם תשובה דכל המומתין :

גליון הש"ס

גמ' ואיבעית אימא מרביה שמיע ליה · לקמן דף י' ע"א :

אפילו עושה צדקה בסתר · שנותן מידו לידו של העני והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא ינקה : דכתיב ביה מתן בסתר כו' · לאו דסייך האי קרא בקרא דלעיל אלא רבותא היא שאע"פ שמכפה אף וחימה אינו מכפר על גסות הרוח : אזהרה · שלא יהא גס רוח : ורם לבבך ושכחת · אלמא מגובה לב בא לידי שכחה שסוכח את בוראו ובשכחה הוא מוזהר השמר לך פן תשכח : מתמעט · מחשיבותו : רומו מעט · כיון שרומו מתמעט : ישנו בעולם · מתקיים : והומכו · ואם חזר ונעשה עניו שממיך את עצמו : ככל · כאותן שנאמר בהן כל : יקפצון · מן העולם ימותו מות ישרים אברהם כתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל יצחק כתיב ביה ואוכל מכל יעקב כתיב ביה כי חנני אלהים וכי יש לי כל והכי מפרש בהדיא בבראשית רבה (דבשלמא בכל מכל (ג) רבותא הוא שנתברכו בכל אבל וכל אשר תתן לי מילתא בעלמא הוא דקאמר) : כסאסא דשיבלתא · גבהו של שבולת שקורין זקן השבולת והוא נשבר ונופל מאליו : גבוהה גבוהה הוא מלקט · והייט וכראש שבולת (ד) שראשה נראית למעלה מחברותיה : אתי דכא · אני מגביהו עד ששוכן אצלי והייט אשכון את דכא : אני את דכא · אני מרכין שכינתי אצלו : ילמד אדם מדעת קונו . להאוב את הנמיכות : כל הרים וגבעות. כגון תבור וכרמל שבאו שם* כדכתיב למה תרצדון הרים גבנונים (תהלים סח) : כאשירה · יגדע ויפרש אחריה כאשירה שצריך גידוע אחריה כדכתיב ואבדתם את שמם (דברים יב) : ננער · מקיץ בתחיית המתים : שכבי בעפר לא נאמר · דליסתמע על כל המתים : שכן לעפר · משפיל עצמו לעפר : מיללת · מקוננת : וגבוה ממרחק יידע · רישיה דקרא כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו פורענות ימים רבים יידע שכינה מתאוננת ומשתברת עליו כמו וידע אלמנותיו (יחזקאל יט) ויודע בהם אנשי סכות (שופטים ח) יודע כמביא למעלה (תהלים עד) לשון שבר : רואה את *הגבוה · לקרבו ולהשתדל עמו וחשוב בעיניו כמו (הושע ט) כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי את אבותיכם נתתי עיני לקרבם ולחבבם : ואיכא דמתני לה אמספרי לשון הרע · משום רישא דקרא מלשני בסתר רעהו וגו' : רוח קימעא עוכרתו · פורענות קלה טורפתו ומאבדתו : והרשעים · גסי הרוח דקרא דלעיל משתעי בשפלים ונדכאים להחיות רוח שפלים וגו' כי לא לעולם אריב עם אותן שפלים בעון בצעו וגו' דרכיו ראיתי וגו' בורא ניב שפתים וגו' אבל הרשעים שאינן שפלים ונדכאים כים נגרש כים המגרש ומשליך רפש וטיט לשפתיו סביביו : כמה רביעיות · לוגי מים אנו רואים שרוח קימעא עוכרתו עוכרת את מימיו : אדם שאין בו אלא רביעית אחת · שברביעית דם הוא מתקיים שיעור זה הלכה למשה מסיני שרביעית דם מת מטמא באהל מפני שהיא נפש וקרינא ביה על כל נפשות מת לא יבא : אחד משמונה בשמינית · משקל קטן הוא והייט (ה) עוכלא *) כלומר צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם : ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא · גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כסאסא המעטרת את השבולת : בשמתא דאית ביה · גסות הרוח : ובשמתא דלית ביה · גסות פורתא לפי שאין בני עירו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם : לא ממנה ולא ממקצתה · לא יתפוץ אדם לא בכולה ולא במקצתה דמי זוטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה' : כבשר · שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה : להשתחוות · להתפלל אותם שהם בשר יבואו ויתפללו כי הם נשמעים לפני אבל גסי הרוח לא יבואו : בשר כתיב ביה ונרפא · ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם לא כתיב בחד מינייהו ונרפא לפי דרכך אתה למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להתרפאות מיסורין הבאין עליו אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה למכותיו (ו) : אדם · למה נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה · כלומר כולו הבל לכך אל יתגאה מרה היא ליחלוחית מרה היוצאה מן המרירה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי החדשים ושינוי העתים ולפי המאכל שאוכל ועל ידיה באין חליים ונגעים ומכאובות יש שקורין בדברי הרופאים מרירה שחורה ויש שקורין מרירה אדומה : שאול · מקום שאול ביתו : נפחת · מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות באנשים :

*) [נ"ב פ"ט:]

תורה אור

אפילו עושה צדקה בסתר דכתיב (א) °מתן בסתר יכפה אף וגו' לא ינקה מדינה של גיהנם אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי °שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא °ורם לבבך ושכחת וכתיב °השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרבי אבין אמר רבי אילעא *דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר °רומו מעט ושמא תאמר ישנו בעולם ת"ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף בזמנו כאברהם אבינו שנאמר °והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל °מכל °כל ואם לאו °וכראש שבולת ימלו מאי וכראש שבולת רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא דשיבלתא וחד אמר כשיבולת עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא דשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבולת אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט : °ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני (*והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא °ורמי הקומה גדועים וכתיב התם °ואשיריהם תגדעון וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' °הקיצו ורננו שכני עפר *שכבי בעפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר °וגבוה ממרחק יידע דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם *גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' °כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנא' °מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדרי כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעא עוכרתו שנאמר °והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא עוכרתו אדם שאין בו אלא *רביעית (ב) אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא *בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק °לא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה °תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא' °והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחוות וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה °ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא א"ר יוחנן אד"ם א"פר ד"ם מ"רה בש"ר ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשין א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר

ולשאת

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער · תימה אמאי לא חשיב האי במסכת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (דף קיא.) מתים שבחו"ל אינן חיים ותו גרסינן התם ע"ה אינן חיים אא"כ יהנו תלמידי חכמים ומלוי (ז) רביות מליכו באגדה *שאינן חיים לעולם הבא · תוס' ר"י :

אדם שאין בו אלא רביעית דם · °פר"ח הוא דם הגלול שממנו משקית הלב אין בו אלא משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג* : הא

תוספות שאנץ

אפי' עשה צדקה בסתר שנאמר מתן בסתר יכפה אף א) יד ליד לא ינקה · והכי אמרינן במדרש משלי (פ' י"א) כשאדם בא על אשת איש ונזדמן לו עני אחד ונתן לו פרוטה לצדקה ואומר לא היה הקב"ה מזמין לי אותו עני לעשות צדקה אלא א"כ מחל לי אותו עון על זה נאמר יד ליד לא ינקה : בכל מכל כל אברהם כתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל · יצחק כתיב ואוכל מכל · יעקב כתיב וכי יש לי כל וי"א וכל אשר תתן לי : וגבוה ממרחק יידע [רישא דקרא] כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. פי' הגבוה ממרחק מקודם שתבוא עליו פורענות ימים רבים יידע שכינה מתאוננת עליו כמו וידע אלמנותיו וכן ויודע בהם אנשי ספות : השם אורחותיו · הפסד מצוה כנגד שכרה : א) נראה דצ"ל יכפה אף שהוא ניתן מיד ליד אף הוא לא ינקה.

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ב מהל' דעות הלכה ג :

מסורת הש"ס

רש"א מ"ז

מכות יג: שבועות ד. עירובין צו. זבחים קו. מנחות נט: ע"ז נא:

[כדאיתא מגילה כט.]

[שבע תיבות הללו לא נזכרו בע"י]

[גירסת סילקוט שוכני בעפר לא נאמר וכו']

[נ"ל כשפל. רש"ל]

[פי' אדם גדול חולק כבוד למי שהוא גדול כמותו ערוך ערך גב ז]

[שבת לא:]

[ועיין תוספות ב"מ ע: ד"ה תשין]

[וכ"כ הערוך ערך רבע א]

בראשית כז שם לג איוב כד

ישעיה סו

ויקרא יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' דכתיב בה מתן בסתר : (ב) שם אלא רביעית אחת. תז"מ ונ"ב ס"א דם : (ג) רש"י ד"ה דבשלמא בכל מכל כל רבותא : (ד) ד"ה גבוהה וכו' שבולת ימלו כשבולת שראשה נראית : (ה) ד"ה אחד משמונה וכו' עוכלא. נ"ב וע"ע בב"ב דף צ' דמפרש שם מהו עוכלא : (ו) ד"ה בשר וכו' רפואה למכותיו דרוח קימעא עוכרתו הס"ד : (ז) תוס' ד"ה כל וכו' ומלוי נרבית מליט :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אדם שאין בו וכו' עד סופו · כי לוג הוא ב' ליטרין וליטרא הוא מאה זוז ביהודה כדאי' בירושלמי סוכה בר"ס פ"י דתרומות מ"ח נמצא לוג הוא שני מאות זוז שהם מאה סלעים בגליל ורביעית הלוג הוא כ"ה סלעים · (ברית שלום על התורה פ' כי תשא):

עין משפט
נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' דעות הלכה ד:
כג ב מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ד ה סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף ו:

מסורת הש"ס

תורה אור

°ולשאת ולספחת *ואין שאת אלא לשון גבוה שנא' °ועל[כל]ההרים הרמים ועל[כל]הגבעות הנשאות ואין ספחת אלא טפילה שנאמר °ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם *א"ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם שנאמר °זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר °לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה *ואמר ריב"ל *כל השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שנאמר °ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי (א) ושם אלא ושם דרך: [כיצד מקנא לה כו']: הא גופא קשיא אמרת אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני זה אלמא דבור סתירה הוא והדר תני דיברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה אלמא דבור לא כלום הוא אמר אביי ²הכי קאמר אל תדברי ודברה אל תדברי ונסתרה (ולא כלום) אל תסתרי ודברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה: ואם מת חולצת: אמאי תתייבם נמי יבומי אמר רב יוסף אמר קרא °ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ולא ליבם א"ל אביי אלא מעתה חליצה נמי לא תיבעי א"ל אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט השתא נמי תיבעי חליצה ואית דאמרי אמר רב יוסף רחמנא אמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי אמר ליה אביי אלא מעתה לאחר לא תינשא דלא תיסתריה לביתיה אמר ליה
מי

ויקרא יד · ישעיה ב · שמואל א ב · תהלים נא · שם · שם נ · דברים כד

רש"י

ולשאת ולספחת · על ידי שמגסה עצמו בא לידי ספחת שאינו עיקר באנשים אלא נספח וטפל: טפילה · דבר שאינו חשוב בעצמו אלא נטפל באחרים: ספחני נא · אספני נא (ב) בנבואת בית עלי משתעי קרא אעמיד כהנים גדולים אחרים שיוליאו את כהני זרעך מגדולתם וילטרכו לבקש מהם לאוספם ולקולטם אללם: אל אחת הכהונו' · באח' מן המשמרות: שכר עולה בידו · ולא שכר קרבן אחר: זבחי · כל הזבחים במשמע: השם אורחותיו · מחשב הפסד מלוה כנגד שכרה: (*אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו · שלא ביחוד: עדיין מותרת לביתה · לשמש ביתה לשון תשמיש הוא: אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה · עד שתשתה ולקמן בפ' כשם שהמים בודקין (דף כח.) יליף מונטמאה ונטמאה שלש פעמים אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה: ואם מת בלא בנים · עד שלא השקה: חולצת ולא מתייבמת · בגמרא מפרש טעמא): הא גופא קשיא אמרת כילד מקנא לה אמר לה בפני שנים כו' · קס"ד אמר לה כו' היינו פירושא דכילד מקנא לה אמר לה בפני שנים כו' ואשמועינן דזהו הקינוי: אלמא דיבור סתירה היא · אפי' מדברת עמו בשוק סתירה חשיב לה מדקאמר זה הקינוי דאי לאו דסתירה הוא ולא מיתסרא בה מאי קינוי איכא ולמה לי דמתרה בה: והדר תני · דכי עברה על התראתו ודברה עמו מותרת לביתה: אמר אביי הכי קאמר · אמר לה לאו פירושא דכילד מקנא לה הוא אלא תרתי קתני וה"ק אמר לה אל תדברי ונסתרה או דברה אע"פ שעברה על קינויו אלא דיבור או אם דברה עמו אחר קינוי גמור דאל תסתרי עדיין באחת משתי אלו מותרת לבעלה אבל עברה על קינויו אלא סתירה כגון שאמר לה אל תסתרי ונכנסה עמו לבית הסתר כו': ויצאה מביתו · לעיל מיניה כתיב כי מצא בה ערות דבר וגו' ויצאה מביתו וגו' לאיש אחר למה לי למכתב אי למשרייה לאנסובא על ידי גט כריתות לכתוב ויצאה מביתו והיתה לאיש למה לי למכתב לאחר אלא למעוטי יבמה היכא דלא גרשה בעל אחר שמצא בה ערות דבר והכי משתמעי קראי כי מצא בה ערות דבר יגרשנה בספר כריתות ויצאה מביתו כלומר ובכל לד שתצא מביתו בין ע"י גירושין בין ע"י מיתה אם באת לינשא לאיש אחר תנשא ולא ליבם שאינו אחר אלא נשואין של זו שמכח נשואי ראשון היא נזקקת לו: אי הכי חליצה נמי לא תיבעי · דהא פטרה רחמנא ושרייה לאיש אחר בכל ענין שתצא מביתו אחר שנמצא בה ערות דבר: אילו איתיה לבעל · מי משתריא בלא גט הא כתיב וכתב לה ספר כריתות אפי' מצא בה ערות דבר כריתות בעיא השתא נמי בעי' חליצה דיבם במקום בעל קאי: אית דאמרי · דהכי שני רב יוסף לעיל רחמנא אמר כו' זוה נבעלה לגרש' מביתו כשמצא בה ערות דבר כי היכי דלא תיסתרי' לביתיה כדאמר לעיל* זונה בביתא כי קריא לשומשמא:
מי

תוספות

הא גופא קשיא · תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס' מכות (דף ג.) כילד העדים נעשים זוממין כילד אין העדים נעשים זוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כילד מקנא לה כילד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתרץ שפיר אבל הכא אפילו לפי התירוץ הוה ליה למיתני כילד אין מקנא לה ונראה דלהכי לא פריך הכא משום דמלי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה דהיינו קינוי גמור ואתי שפיר לישנא דכילד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וה"פ הכא אלמא פירוש דמתני' דדיבור סתירה הוא מדקתני כילד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (דף יג.) ראוה מדברת ומפרש בגמ' מאי מדברת נסתרה א"כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור ממש הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרולי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמיה דבורה אתא מימר לך אפי' דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני' פי' דיבור דרישא לשון נקי מיהו דסיפא אית לן למימר על כרחך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם · אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פא·) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם והא בעינן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב"ד שוייה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין דף כה:) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר ולא לבן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ"ש גבי יבם דבא מכח נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרינן נמי בפ"ק דקידושין (דף יג:) אמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר *אבל קשיא מפרק האומר (קדושין דף סז:) דנפקא לן מהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאילטריך קרא דוקא ליבם (ג) *משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרי' בשמעתין ואכתי אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא אע"ג דכתיב איש אחר ממעטינן יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטינן בן מאחר וא"ת מאיש ממעטינכהו בפ' האומר (נ"ז שם) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה: לאחר ולא ליבם · אי קשיא והא האי קרא בסוטה ודאי ע"י עדים כתיב דילפינן דבר דבר ממנון בסוף מסכת גיטין (דף צ.) וסוטה ודאי אמר בפ"ק דיבמות (דף יא:) דפטורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כעריות תריץ דלאחר לא אילטריך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה: אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט · הקשה רבי בשם ר' אברהם בר מרדכי ז"ל והא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סרים דבעו גט מבעל היכא דאיתיה ואפ"ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להכא (ד) כיון דטומאה סתם הרי היא כערוה גמורה דגזירת הכתוב הוא דפטורות ואשת סרים ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ"ה אימעוט בפ"ק דיבמות *מדין יבום דלא לריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכח נשואי אחיו הרי הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי · רביעו תנכלל הטעים דבריו ופירש ורחמנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:
נזי

הגהות הב"ח

(א) גמ' אל תקרי ושם. נ"ב ושם בשי"ן כמו מי שם פה לאדם פירושו ששם דרכו בדרכי השם אל תקרי ושם בשי"ן אלא בשי"ן מענין שומת ב"ד: (ב) רש"י ד"ה ספחני וכו' נא (בנבואת) תז"מ ונ"ב ס"א בגזירת: (ג) תוס' ד"ה לאחר וכו' דוקא ליבם כדאמרי' בשמעתין כנ"ל ותיבות משום דרמיא עליה ליבומי נמחק: (ד) ד"ה אילו וכו' לא דמיא להכא דכיון דטומאה כתיב בה הרי היא כערוה גמורה וגזירת וכו' ואפ"ה אימעוט בפרשת יבמין מדין:

[שבועות ו:]
כפול הוא במתני'
מ"ק ט.
סנהדרין מג: ע"ש
[ועיין תוס' קידושין יג: ד"ה הדא ותוס' כתובות פא. ד"ה יבם]
ע' רש"א
[דף נג.]
[דף יב. וכו.]

מי קא רמינן לה עליה בעל כרחיה ואיכא דאמרי אמר רב יוסף *הכתוב קראו אחר [א]שאין (א) בן זוגו של ראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכנים רשעה לתוך ביתו ואת אמרת תתיבם נמי יבומי אמר ליה אביי אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתיבם דהכתוב קראו אחר גביה דהאי מיהא בשם טוב הוה קיימא רבא אמר *ק"ו אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן אמר ליה אביי אלא מעתה כ"ג שקידש את האלמנה ומת ויש לו אח כהן הדיוט לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן נאסרה הא אסירא וקיימא מותר לה אסור לה הוא אלא אשת כהן שנאנסה ומת ויש לו אח חלל לא תתיבם אם נאסרה במותר לה באסור לה לא כל שכן [ב]אונס בישראל מישרא שרי וגבי דהאי (מיהא) ליכא איסורא:

מתני' [ג]ואלו אסורות מלאכול בתרומה האומרת טמאה אני לך ושבאו עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה *ושבעלה בא עליה בדרך:

גמ' °אמר רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהר לן עיינין ממתניתין סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה מ"ט דאמר קרא °ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה [ד]דליכא דידע בה לאפוקי הא דהא איכא דידע בה ואנהר לן עיינין ממתני' דקתני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אי נימא מקמי דתשתי *זונה היא אלא לבתר דשתאי אי אמרת בשלמא אין המים בודקין אותה שפיר אלא אי אמרת מים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דסהדי שקרי נינהו אמר ליה רב יוסף לעולם אימא לך מים בודקין אותה והא אימור זכות תולה לה במאי קמיפלגי במתנוונה דרבי *דתנן רבי אומר זכות תולה במים המרים ואינה יולדת ואינה משבחת אלא מתנוונה והולכת לסוף שהיא מתה באותה מיתה רב ששת סבר בין לרבי ובין לרבנן הויא מתנוונה ורב יוסף סבר לרבי הויא מתנוונה לרבנן לא הויא מתנוונה מתיב רב שימי בר אשי *ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר זכות תולה במים המרים מדחה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ואתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שתלה להן זכות ואם איתא יש לה עדים במדינת הים נמי אתה מוציא שם רע על הטהורות ששתו והן אומרים טמאות היו אלא שיש להן עדים במדינת הים לר' שמעון קאמרת לר' שמעון מדזכות לא תליא עדים נמי לא תלו מתיב *רב *ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת

רש"י

מי קא רמינן עליה · למינסבה בעל כרחיה דאילו ליבם אמרינן ליה מצות יבום קודמת למצות חליצה אבל בהא אסור למימר ליה וממילא אשמועינן קרא דאסור ליבמה דלא שייך בה יבום והויא כאשת אח שלא במקום מצוה: הכתוב קראו אחר · למי שנושאה ואת אמרת תתיבם ותרמי עליה בעל כרחיה:

נישאת לאחר · שגרשה ראשון שמצא בה ערות דבר וניסת כו' לא תתיבם דהשתא נמי אחר הוא ואין (ב) בן זוגו של ראשון אם ישאנה וקרמית *לזה עליה במצות יבום: גביה דהאי · אחר אחיו של זה: בשם טוב הוה קיימא · ואיכא למימר הדלה בה ואין קרוי אחר אלא הנושאה מתוך אלמנות או גירושין על מי שקלקלה תחתיו: רבא אמר · האי דקתני מתניתין ולא מתייבמת ק"ו דאם נאסרת בסתירה זו במותר לה בבעלה שהיה מותר לה ונתקלקלו עכשיו הנישואין ליאסר עליו: באסור לה · דהיינו יבמה שהוא אסור לה בחיי בעלה לא כל שכן שנאסרו נשואי הראשון שלא להתייבם מכח אותן הנישואין: שקדש את אלמנה · שהיא אסורה עליו: לא תתיבם · מכח ק"ו זה אם נאסרה כו' ולקמן מפרש מאי נאסרה ומאי מותר לה הלא אסור היה מתחילתו: אלא · הכי פריך אשת כהן שנאנסה ונאסרה עליו דאשת כהן אסורה אפילו באונס אבל אשת ישראל מותרת דכתיב (במדבר ה) והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת ומדכתיב והיא מיעוטא הוא ומשמע דיש אחרת שאפילו נתפשה אסורה: ויש לו אחיו · מאביו והוא חלל שנולד לאביו מן הגרושה ונתחלל מן הכהונה ומותר בנשים הפסולות לכהונה כדכתיב בכהנים הנושאין פסולות ולא יחלל זרעו (ויקרא כא) אלמא זרעו חלל: לא תתיבם · מק"ו זה אם נאסרה בבעילה זו לבעלה שהיה מותר לה ביבמה האסור לה בחותה שעה לא כ"ש שנאסרו עליו נישואי אחיו שלא ליבמה מכח נשואין: ליכא איסורא · והללו הוא היתר גמור ואין זה ק"ו אבל בזינתה ברצון שהבעל והיבם שוין באיסור זה אם היתה תחתיו הוי ק"ו שהרי מחמת נישואין הראשונים היא נזקקת ליבום ואם על הבעל נתקלקלה ק"ו ליבם:

מתני' לאכול בתרומה · א] אם הוא כהן: ושבעלה בא עליה בדרך · דשוב אין המים בודקין אותה כדלקמן (דף כח.) ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה שלא בא עליה מאחר שנאסרה עליו אז האשה ההיא תשא את עונה אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו:

גמ' ואנהר לן עיינין · הביא לנו ראיה לדבריו ממתניתין: סוטה שיש לה עדים במדינת הים · שראו שנטמאה מזה: ועד אין בה · אע"ג דדרשינן לעיל לעד אחד נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עוד אין מקרא יוצא מידי פשוטו ודרשינן ליה נמי הכי ועד אין בה הוא דאמר והביא האיש את אשתו וכל הפרשה הא יש בה עד אין המים בודקין אותה: ואנהרינהו לעיינין · משום דקרא לאו ראיה הוא כל כך דהא דרשיניה לסוטה ודאית שיש בה עד אחד לפנינו וללמד שלא תשתה: זונה היא · ופשיטא דאסורה בתרומה (ג) דהא תנא ליה האומרת טמאה אני: אלא לבתר דשתאי · ואיצטריך לאשמועינן דלא מחזקינן להו כשקרי על אשר לא בדקוה המים: שפיר · ומשום הכי לא מחזקי' להו כשקרי דמשום דהוו ידעי בה לא בדקי לה מיא: זכות תליא לה · דאמר לקמן (דף כ.) זכות תולה במים המרים: וקמיפלגי. רב ששת ורב יוסף: במתנוונה. דקאמר לקמן (דף כב:) גבי אשה שתלה לה זכות: זכות תולה · שלא יצבה בטנה מיד אבל אינה יולדת לעולם ואינה משבחת: אלא מתנוונה והולכת · מכחשת והולכת: באותה מיתה · לבוי בטנה ונפול ירך: רב ששת סבר · לא פליגי רבנן עליה דרבי אלא בסוף שהיא מתה באותה מיתה לחוד אבל במתנוונה לא איפלוג דכל מי שזכות תולה לה מנוונה היא וזו הואיל ולא נתנוונה לא תלה לה זכות אלא שאינה ראויה ליבדק כלל משום עדים: ורב יוסף סבר · ראויה ליבדק היא אלא זכות תולה לה ואי משום דלא נתנוונה הא מני רבנן היא דאמור לקמן זכות תולה לה דקסברי לא הויא מתנוונה כלל: מדחה אתה *את המים בפני הנשים · שלא יהו יראות מהם להודות שהיא טמאה ולא ימחה שם הקדוש על המים: ואי איתא · דיש לה עדים לא מיבדקה השתא נמי על ידי זו נמי איכא לעז על הטהורות ששתו כו': מדזכות לא תליא · משום האי טעמא דחייש הוא ללעז על הטהורות עדים נמי לא תלו: שמנחותיהן נשרפות · מנחות קנאות שלה עשירית האיפה קמח שעורים נשרפות למטה על בית הדשן שאינן ראויות ליקרב ולא לפדות ולינאי לחולין:

תוספות

מי קא רמינן עליה בעל כרחיה · הכא הוה מצי למיפרך כדפריך לבסוף דאמר אלא מעתה נשאת לאחר ומת בלא בנים לא תתייבם דלא נסתריה לביתיה: **אשת** כהן שנאנסה · וא"ת אמאי לא תני לה בפרק יש מותרות (יבמות דף פד.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר הא תני ליה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (שם דף נו:) הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו' והכי מתרץ התם דפריך מפלוע דכא *אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פלוע דכא ויש לו אח כשר דדמי למתני' מאי הוי ליה לתרוצי*:

האומרת טמאה אני לך · אי קשיא בשלהי מס' נדרים (דף צ:) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו' תריץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתיר' דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי:

ושבאו לה עדים ואמרו שנטמאה · מספקא לרבי אי דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מהימן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתה דדוקא קודם ששתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א' או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים מיהו מסתברא דה"ה לעד אחד כדעולא דאמר בפרק (ד) מי *)שאמר (לקמן דף נא:) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים:

אם אתה אומר זכות תולה מדחה אתה את המים · וא"ת לרב ששת דאמר בין לרבי בין לרבנן מתנוונה א"כ אהיכא קאי ר"ש דאמר מדחה אתה והלא יראו דמתנוונת והיאך יוכלו להוציא שם רע על הטהורות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהא ניכר לאלתר כשעומדת בעזרה נתנוונה יוציאו שם רע (ה) והבועל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונוה במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים אלא בחולי אחר:

*) [נ"ל שקינא]

תוספות שאנץ

כתני' אלו אסורות לאכול בתרומה · פי' אם היא אשת כהן האומרת טמאה אני לך וה"ה דאסורה לבעלה וכדתנן אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאה ולא דמי להההיא דתנן בפ' בתרא דנדרים בראשונה היו אומרים שלשה נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך · השמי' ביני לבינך נטולה אני מן היהודים חזרו לומר האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ואינה אסורה לבעלה דלמא נתנה עיניה באחר והכא לא חיישינן דשמא עיניה נתנה באחר · וי"ל דהיינו טעמא דהכא איכא רגלים בדבר שהרי קינא לה ונסתרה וליכא למיחש דשמא עיניה נתנה באחר ומ"ה כשאמרה טמאה אני נאמנת אבל התם ליכא רגלים לדבר וכשאומרת טמאה אני היא משקרת ושמא עיניה נתנה באחר ומהאי טעמא ניחא שפיר הא דקאמר התם בתר הכי דאמרה טמאה אני אוכלת בתרומה שלא תוציא לעז על בניה והכא קאמר דאסורה לאכול בתרומה בכל ענין דמשמע בין יש להם בנים בין אין להם אלא לאו משום דכאן שהיא ספק סוטה ואיכא רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ויש בה חששא בכך ולכך היא נאמנת ואינה אוכלת בתרומה אבל התם ליכא רגלים לדבר · וכן נראה מתוך הירושלמי דקאמר התם על הך משנה מתני' לא כהך משנה ראשונה דתנינן תמן בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני ומשני א"ר יודה א"ר בון אפילו תימא כמשנה אחרונה ושאני הכא דאיכא רגלים לדבר. ומשמע דה"ה מתני' דקאמר שוברת כתובתה ויוצאה לא אתיא כמשנה ראשונה דהתם אמר דנוטלת כתובתה ומשני ר' בון אפי' תימא כמשנה אחרונה דקאמר התם דאינה אסורה לאכול בתרומה ואם תקשי מכלתין דקאמר דאסורה לאכול בתרומה שאני התם דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ע"ל דהא דקאמר התם דמותרת לאכול בתרומה היינו לרב ששת משום דמיירי באונסין דאשת כהן דלא שכיחי אבל הכא מיירי ברצון דכיון שקינא לה ונסתרה א"כ נבעלת ברצון ומ"ה

אמרי' דאסירה לאכול בתרומה · ושבעלה בא עליה בדרך פי' דשוב אין המים בודקין אותה כדאמרי' ונקה האיש מעון שלא בא עליה לאחר שנאסרה לו האשה ההיא תשא את עונה אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו : גמ' ואנהר לן עיינין ממתני' סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה דאמר קרא ועד אין בה ואע"ג דדרשי' לעיל דעד א' נאמן בסוטה ולסוטה ודאית שלא תשתה עוד מ"מ אין המקרא יוצא מידי פשוטו · ודרשי' ליה נמי הכי ועד אין בה הוא דאמר והביא האיש את אשתו וכל הפרשה הא יש בה עד אין המים בודקין אותה ואנהר לן עיינין ממתני' הביא לנו ראיה לדבריו ממתני' ואע"ג דהביא מן המקרא מ"מ קרא אינו ראיה כל כך דהא דרשיניה לעיל לסוטה ודאית ויש בה עד אחד לפנינו וללמד שלא תשתה ל"ה · אילימא מקמיה דתשתה זונה היא פ"ה פשיטא דאסורה בתרומה דהא תני לה האומרת טמאה אני ולא נהירא דא"כ הו"ל למפרך הא תנא ליה ברישא · אלא נ"ל זונה היא וקי"ל דזונה אסורה לאכול בתרומה כיון שנבעלה בעילת זנות כדאמרי' בפ' י' יוחסין תנא אלמנה וגרושה וחללה זונה בזמן שהן כסדר חייב על כל אחת ואתה וקאמר דההוא תנא אית ליה איסור מוסיף אבל איפכא כמו זונה וחללה וגרושה ואלמנה אינו חייב אלא אחת דאין כאן איסור מוסיף ואמאי לא כיון דאינה מותרת לאכול בתרומה אלא ש"מ דאסורה · וה"נ אמרי' לקמן פ' כשם תרומה נמי לא תיבעי שהרי עשאה ספק וה"נ אמרי' בפרק החולץ : תיגלאי מילתא למפרע דשהדי שקרי נינהו · הק' הר"מ מפונטייזא לר"ת לעולם אימא לך דלאו שהדי שקרי נינהו והאי דלא בדקי לה

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהלכות גירושין הלכה כב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קיט סעיף ס:

כה ב מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הל' ח סמג לאוין קכא ועשין מה טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף יא:

כו ג מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה טו:

כז ד מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כג:

[ישוב על זה כתבו תוס' יבמות פד: ד"ה שייר]

מסורת הש"ס

[גיטין צ:] | נ"א לא יעכ"ז | [יבמות יא:] | לקמן כד. | לקמן כב: | ג"י שם וש"נ | ס"א רבא ג"י שם | נ"א את

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאין זה בן זוגו: (ב) רש"י ד"ה נישאת וכו' ואין זה בן זוגו: (ג) ד"ה עונה היא וכו' דהא תנא ליה · נ"ב ע"פ הסוגיא דף מ"ד בת"ש התם: בכ"מ הכא נמי: (ד) תוס' ד"ה ושבאו וכו' כדעולא דאמר בפ' כל הכה ובא וכו' בכל מקום: (ה) ד"ה אם וכו' והבועל יגיד:

גליון הש"ס

גמ' אמר רב עמרם הא מילתא · יבמות דף נו ע"ב: תוס' ד"ה אשת כהן וכו' יש לתמוה · עיין יבמות סד ע"ב תוס' ד"ה שייר:

עיין ביבמות מד: בתוס' ד"ה הכא

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה לאכול בתרומה אם הוא כהן · עי' בתוס' הר"כ ועי' תוס' ד"ה טמאה וכו' ובמש"כ עליו במ"ז ותבין סוד רש"י ודו"ק:

בח א מיי' פ"ד מהלכות סוטה הלכה יד :
בט ב מיי' שם הל' טו :

האומרת טמאה אני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אילימא מקמי דתקדוש תיפוק לחולין אלא לבתר דקדוש אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה אלמא בת מקדש ומקרב היא וכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש ומשום הכי מנחתה נשרפת אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ותיפוק לחולין אמר רב יהודה מדיסקרתא כגון שזינתה בעזרה דכי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מתקיף לה רב משרשיא והלא פירחי כהונה מלוין אותה שזינתה מפירחי כהונה עצמן רב אשי אמר כגון שנצרכה לנקביה דאטו פירחי כהונה בכיפה תלי לה רב פפא אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא ודקאמרת תיפוק לחולין מדרבנן גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול מתיב רב מרי *נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה משקדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותשרף *א קדש הקומץ ולא הספיק להקריבו עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותשרף קרב הקומץ ולא הספיק לאכול שירים עד שמת הוא או עד שמתה היא הרי היא ככל המנחות ותאכל שעל הספק באת מתחילה כיפרה ספיקה והלכה לה באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת *ב נמצאו עדיה זוממין מנחתה חולין עדים זוממין קאמרת עדים זוממין קלא אית להו תניא כוותיה דרב ששת ולאו מטעמיה טהורה ולא שיש לה עדים במדינת הים וטהורה ולא שתלתה לה זכות היא ולא שישאו ויתנו בה *מוזרות בלבנה ורבי שמעון נהי *דוי"ו לא דריש והא איכא

יש

האומרת טמאה אני · שהודתה לבית דין על קלקולה שהיו מאיימין עליה כדתני מתני': מקמי דתקדוש · בכלי שרת: תיפוק לחולין · בפדיון שלא היה קדושת הגוף אלא קדושת פה וכל המנחות נפדות כל זמן שלא קדשו בכלי: אלא לבתר דקדוש · דכלי שרת מקדשין את הראוי להם שלא לצאת עוד לחולין כדתנן כל הנוגע בהם יקדש וליקרב אינה ראויה שהרי אינה באה אלא להזכיר עונה של זו שתבדק והרי היא בדוקה ועומדת ולנדבה נמי לא חזיא להקריבה דמנחת שעורים אינה כשירה אלא לסוטה ולעומר: אי אמרת בשלמא מים בודקין אותה · אם שתתה עד שלא באו עדים אלמא בשעה שניתנה בכלי ראויה היתה לכלי שרת דההיא שעתא בת מיקדשא ומיקרב היא מספק כשאר מנחת סוטה הלכך כי קדיש בכלי שפיר קדיש ומשום הכי כי אתו עדים איפסלא מהקרבה מכאן ולהבא ולא נפקא לחולין ונשרפת: אלא אי אמרת אין המים בודקין אותה · הואיל ולא ליבדק עומדת ולא ראויה היא למנחה: תיגלי מילתא למפרע · דלא היתה ראויה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא הראוי להם כדאמר בזבחים (דף פג.): ותיפוק לחולין · בלא פדיון שקדושת פה שלה וקדושת כלי שלה הכל בטעות שהיינו סבורים שהיא טעונה מנחה ואינו כן והקדש טעות אינו הקדש: שזינתה בעזרה · לאחר שקדשה בכלי ועל זנות זה באו העדים ולא על טומאה של סתירה ראשונה הילכך כי קדשה בכלי בת מקדש ומקרב הואי דלא הוו לה עדים: שנצרכה לנקביה · והניחוה והלכה וזינתה: דאטו פרחי כהונה בכיפה · של ראשה תלויים לה שלא תשמט מידם: לעולם כדאמרינן מעיקרא · כדהוה סלקא דעתיה ברישא שעל טומאת סתירה ראשונה באו ואפילו הכי לא קשיא לרב ששת דהא דקאמר דכיון דלא חזיא לקידוש תיפוק לחולין אין הכי נמי מדאורייתא יצאת לחולין ומדרבנן היא נשרפת לפי שאין הכל בקיאין בהלכות לידע שבשביל שהיו לה עדים לא היתה ראויה לקדש ואתו למימר מוציאין דבר שקידש בכלי שרת לחולין: הרי היא ככל המנחות · שנטמאו עד שלא קדשו בכלי ותפדה ויביא בדמיה את המנחה: קדש הקומץ · שקמצה ונתן הקומץ בכלי שרת קדש בקדושת קומץ שהמנחה טעונה ארבע עבודות כנגד ארבע עבודות של דם זבחים קמיצה מתוך כלי שרת כנגד שחיטה שהסכין של כלי שרת מקדש את הדם ומתן כלי להקדים הקומץ בכלי שרת שני כנגד קבלת דם הולכה כנגד הולכה והקטרת הקומץ כנגד זריקת הדם: שמת הוא · ושוב אינה סוטה דאמאן בעינן למשרייה: הרי היא ככל המנחות · שאירע בהן פסול בין קמיצה להקטרה ותישרף למטה: ולא הספיק · כהן לאכול את השירים: כיפרה · מנחה זו את ספיקה האי כפרה לאו כפרת עון הוא ולא הזכרת עון אלא כפרה הראויה לה קאמרינן שעשתה מנחה זו בשעת הקטרת קומצה כל מה שיש עליה לעשות שהרי בהכשר קרבה יצא ויטקה אותה ותיבדק וכיון דבהכשר קרבה שיריה נאכלין כל זמן שלא אירע בהן פסול בגופן: באו לה עדים שהיא טמאה · אמעיקרא קאי קודם הקטרה: נמצאו עדיה זוממין · עדי סתירתה שעל ידיהם באה לכך: מנחתה חולין · לא קדושת פה ולא קדושת כלי *) ואין מועלין בה דבטעות הוה אלמא לא אמרינן תישרף מדרבנן כי נמצאו עדיה זוממין שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול וש"מ כי קתני באו לה עדים שהיא טמאה מנחתה נשרפת מדאורייתא קאמר דבת מקדש הואי: קלא אית להו · הכל יודעין שהקדישה טעות: כוותיה דרב ששת · דאין המים בודקין סוטה שיש לה עדים: ולא מטעמיה · דועד אין בה דההוא לאו לספק סוטה מידרים אלא לסוטה ודאית בעד אחד אלא מקרא אחרינא נפקא: טהורה · ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע והוה ליה למיכתב ואם לא נטמאה ונקתה וגו' וטהורה היא לדרשה למידרש הכי טהורה נזרעה זרע ולא שניצולת מן המים מפני שהיו עדים בטומאתה: וטהורה · וי"ו יתירא למעוטי שתלתה לה זכות דבהא לא אמר קרא ונזרעה זרע: היא · ולא הניצולת מן המים על ידי שהיה קלקולה מפורסם לכל שכבר היו נושאות ונותנות בה לדבר בה: מוזרות בלבנה · נשים טוות בלבנה: ופרכינן ורבי שמעון · דאמר אין זכות תולה נהי דוי"ו לא דריש מיהו יש לה עדים נפקא מקרא קשיא דאתה מוציא שם רע על הטהורות ויאמרו עדים היו להם:

לא

*) גי' רש"א מועלת בה דבטעות כו'

כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת · קשיא כיון דהוא היא מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ד' (א) במסכת נזיר (דף כד:) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה בנזיר והיפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה הבהמה חטאת תמות ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דקי"ל דבעל מיגז גייז ואפ"ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (שם דף לב.) מי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו (ב) אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוו עדים בעולם קודם הקדש ולאו אדעתא דהכי הקדיש *ועוד אמאי נשרפת כיון דקי"ל כבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכ:) ובפרק ב"ש במסכת נזיר (דף לא:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין: דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש · ואין להקשות והא אשם תלוי אע"ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש דלא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפ"ה תנן בפרק בתרא דכריתות (דף כג:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש התם טעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש :

גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין · ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בעדר נגזור שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תריץ התם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וע"ע בפרק שתי מדות (מנחות דף ל.) ובפרק התודה (שם דף עט:) :

קרב הקומץ ולא הספיק כו' · נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי כיפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דכריתות (דף כו:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם (ג) משמילה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת כיפרה ספיקה :

נמצאו עדים זוממין · נראה (ד) דאקדשה בכלי קאי וקודם קמילה דלאחר הקמילה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותרת בהנאה ומאי טעמא תקבר מדרבנן :

וטהורה ולא שתולה לה זכות · מהכא משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי' ימתין עד שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ונזרעה זרע וכן הראני רבי בירושלמי ונקה האיש מעון (ה) אינה חושש שמא תלה זכות ואתיא כמ"ד הזכות תולה ואינה ניכרת :

יש

לקמן כב: [תוספתא פ"ב]

כריתות כב.

[עי' תוספות סנהדרין יד. ד"ה ור"ש]

[בתוספות לקמן כז. ד"ה דומה וכו' תמצא פירוש על מלה זו]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כי וכו' דמסכת נזיר וכו' את בהמתה ואח"כ היפר לה בעלה : (ב) בא"ד להביא בהמתו ומצאה שנגנבה אם עד שלא וכו' והכא נמי : (ג) ד"ה קרב וכו' הבא על ספק אם משנמלקה נודע לה שלא ילדה אסורה וכו' באת מתחלתה כיפרה ספיקה והלכה לה הס"ד : (ד) ד"ה נמצאו וכו' נראה דקאי אקדשה בכלי וקודם וכו' דתנן אם משנמלקה : (ה) ד"ה וטהורה וכו' אינו חושש :

גליון הש"ס

גמ' קדש הקומץ וכו'. עי' לקמן דף כג ע"ב תד"ה אלו: תוס' ד"ה כי קדוש כו' ועוד כו'. עיין מל"מ פי"א ה"ד מהל' מעה"ק:

תוספות שאנץ

לה מיא משום דשמא בעלה בא עליה בדרך דאין המים בודקין אותה · והשיב לו ר"ת תשובתך בצדך דמשני רב יוסף דאימר זכות תלה לה · וה"ה דבא עליה בדרך דתולה ואפילו לרב ששת דפליג עליה ואמר דאין זכות תולה לה ליכא למיחש שמא בא עליה לא מיבעיא לרבנן דאמרי מוסרין לה שני תלמידי חכמים שלא בא עליה דליכא למיחש להכי אלא אפי' לר' יהודה דאמר דאפי' בעלה נאמן עליה בדרך ליכא למיחש דאטו בשופטני עסקי' שאינו מנוקה מעון שבא עליה בדרך ואחר כך משקה אותה אלא לאו ש"מ ליכא למיחש להכי. ותדע דא"כ לר' שמעון אתה מוציא לעז על הטהורות ששתו שיאמרו טמאות היו אלא שבעליהן באו עליהן בדרך דליכא למימר דר' שמעון סבר דכמו דבזנות לא תלינן דהא כיון א) דמקרא נפקא לן דאין המים בודקין אשתו כשבא עליה בדרך תלינן דלא פליג ר' שמעון אקרא וה"נ משמע לקמן דפרכי' ליה לר' שמעון והא איכא עדים במדינת הים ומשני עדות דמדינת הים לא שכיח ואמאי לא קאמר עדים במדינת הים לא תלו אלא ש"מ דסבירא ליה ב) כיון דתלו בקרא ג) ומה שאמר בעון בניו ובנותיו של אדם אין המים בודקין הים לא שכיח ואמאי לא קאמר עדים במדינת הים · לחוש שמתנונה כדפרי' ועוד דלקמן אמרי' דאין זה מן התורה אלא דברי קבלה שהתקין ריב"ז מלהקנות מפני שרבו המנאפין ומייתי קרא מדברי קבלה · רב ששת סבר לא פליגי רבנן עליה דרבי רבנן במתנונה דכי פליגי רבנן בסוף שהיא מתה באותה מיתה להוד אבל במתנונה לא אפלוג דכ"ע מי שזכות תולה מתנונה היא וזו הואיל ולא מתנונה לא תלה לה זכות אלא שאינה ראויה ליבדק כלל משום עדים · ורב יוסף סבר ראויה ליבדק משום עדים רק דהזכות תלה לה ואי משום דלא מתנונה הא מני רבנן היא דאמרי רבנן זכות תולה לה ולא איירי במתנונה כלל דקסברי לא היתה מתנונה · ואלו שמנחותיהן נשרפות מנחת קנאות עשירית האיפה קמח שעורים נשרפות למטה דבית הדשן :

עדים

א) עי' רש"י לקמן ריש דף ז' ד"ה לא שכיחא. ב) נראה דצ"ל כיון דכתיב בקרא תלינן ומה שאמר וכו'. ג) אולי צ"ל והאי דלא אמר דלא בדקי לה מיא משום עון בניו ובנותיו י"ל משום דלא שכיח וכמו דאמר לקמן (דף ז) לענין עדים במדה"י ועוד דא"כ הוי מתנונה כדפי' לקמן בסמוך.

תורה אור

יש לה עדים במדינת הים לא שכיחא:

מתני׳ [א]כיצד עושה לה מוליכה לבית דין שבאותו מקום *[ב]ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך רבי יהודה אומר בעלה נאמן עליה: **גמ׳** תרי ואיהו הא תלתא לימא מסייע ליה לרב *דאמר רב יהודה אמר רב [ג]לא שנו אלא בעיר אבל בדרך עד דאיכא שלשה שמא יצטרך אחד מהן לנקביו ונמצא אחד מהן מתייחד עם הערוה לא הכא היינו טעמא כי היכי דליהוו עליה סהדי *תלמידי חכמים אין כולי עלמא לא לימא מסייע ליה לאידך דרב דאמר רב יהודה אמר רב *[ד]לא שנו אלא כשרין אבל פרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה עשרה במטה לא הכא היינו טעמא דידעי לאתרויי ביה: רבי יהודה אומר בעלה וכו׳: תניא *רבי יהודה אומר בעלה נאמן מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן ורבנן היא הנותנת נדה דכרת חמירא ליה ומהימן סוטה דלאו לא חמירא ליה ולא מהימן ורבי יהודה מק"ו מייתי לה והא רבי יהודה מקראי מייתי לה דתניא °והביא האיש את אשתו אל הכהן מן התורה האיש מביא את אשתו אבל אמרו חכמים מוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך רבי יוסי אומר *בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כ"ש אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואומר °מים גנובים ימתקו וגו׳ ר׳ יהודה אומר מן התורה האיש מביא את אשתו אל הכהן שנא׳ והביא האיש את אשתו אמר להו קל וחומר ברישא ופרכוה והדר אמר להו קרא רבי יהודה היינו תנא קמא איכא בינייהו אבל אמרו:

מתני׳ [ה]היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות *ואומר לה בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושין (א) עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומר לפניה דברים (ב) שאינם כדי לשומען היא וכל משפחת בית אביה אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת [ו]ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח (ג) שעל פתח שער נקנור *[ז]ששם משקין את הסוטות [ח]ומטהרין את היולדות [ט]ומטהרין את המצורעין* [י]וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר *אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותר [כ]היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היה עליה כלי זהב וקטליאות

רש"י

לא שכיחא · ולא מסקי אינשי אדעתייהו למחשדינהו לטהורות בהכי והא דשני לעיל לר׳ שמעון מדזכות לא תלה עדים נמי לא תלו משום דאכתי לא הוה קיימא לן דרשא דהאי קרא: **מתני׳** שמא יבא עליה בדרך · שצריך להשקותה בירושלים בב"ד הגדול כדלקמן: נאמן עליה · שלא יבא: **גמ׳** לא שנו · הא דתנן בקידושין אבל אשה מתייחדת עם שני אנשים: שמא יצטרך כו׳ · הכא נמי הואיל ושניהם אסורין בה לא סגי בתרי שמא יצטרך הבעל או שליח ב"ד לנקביו כו׳: דליהוי עליה סהדי · אם יבא עליה יעידו עליו (ד) לב"ד הגדול ולא ישקוה: ל"ש. דאשה מתייחדת עם שני אנשים: והוציאוה עשרה · לאשת איש חוץ לעיר במטה בחזקת מתה לקלקל עמה: דידעי לאתרויי ביה · ולומר לו מן התורה כשאין האיש מנוקה מעון שבא עליה משנאסרה עליו אין המים בודקין את אשתו: בעלה נאמן עליה · ואין צריך להעמיד עדים אלו: סוטה שהיא בלאו · דלא יוכל בעלה הראשון וגו׳ דאמרינן ביבמות בפ"ק (דף יא:) מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה: והיא הנותנת · המדה הזאת שהבאת ראיה לדבריך היא הנותנת את הדין שאנו אומרים שצריך עדים: נדה שהיא בכרת · חמורה עליו ואינו בא עליה: שכן יש לה היתר · לכשתטהר לפיכך אין יצרו תוקפו שמובטח הוא לאחר זמן: שאין לה היתר · אם תמצא טמאה ולפיכך לבו רודף אחריה: גנובים · כלומר דבר האסור לו יצרו רודף אחריו: ופרכוה · כדאמר שכן יש לה היתר: היינו ת"ק · דברייתא: אבל אמרו · לר׳ יהודה לית ליה: **מתני׳** ומאיימין עליה · שתהא מודה: על עדי נפשות · כדאמרינן בסנהדרין הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות כו׳ בפרק אחד דיני ממונות (דף לז׳): הרבה ילדות עושה · וגורם לנערה ילדה שתבא לידי קלקול ושמא אמת הדבר אל תביאי עצמך לידי מיתה מנוולת זו: שכינים רעים · יודעים לפתות ומלוין לה תמיד: שאינה כדאי לשומען · אינה ראויה לה שאומר לפניה דברי הודאות לדיקים הראשוני׳ אלא כדי שתודה על קלקולה כדאמרי׳ לקמן יהודה הודה ולא בוש: שוברת כתובתה · כותבת שובר על כתובתה זכיתי והפסדתי כתובתי ונותנת ביד בעלה שלא תתבענו לאחר זמן ואינה נהרגת שלא התרו בה עדים בשעת מעשה: לשער מזרח · שער החילון שבו נכנסין להר הבית ומשם לשער נקנור הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים: ששם משקין את הסוטות · מפני שלא נתקדש בקדושת עזרה עובי חלל אותו השער מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן מדם האשם על בוהן ידו ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת לפיכך לא קדשו׳ שיוכל לעמוד בחלל השער שאם היה כהן מוציא את דם האשם חוץ לעזרה הרי הוא נפסל ביוצא לפיכך צריך להכניס ידו לתוך חלל העזרה וביאת מקצת שרא רחמנא: נקנור · אדם גדול היה והביא דלתות נחושת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בו נסים כדתנן בסדר יומא (דף לח:) ונקראו על שמו: ששם משקין סוטות · דבעינן לפני ה׳ כדיליף לקמן: ומטהרין את היולדות · לקמן מפרש מאי היא: אוחז בבגדיה · בבית הצואר שלה: אם נקרעו · אינו חושש: ואם נפרמו · אינו חושש פרימה גדולה מקריעה שנקרעה לקרעים הרבה דמינצייר בלע"ז כמו האי דפרים סילקא (שבת דף עד:): עד שמגלה את לבה · ולקמן יליף לה מקרא: וסותר את שערה · מקליעתו ולקמן יליף לה: וקטליאות

תוספות

ויש לה עדים במדינת הים לא שכיחא · וה"ה בא עליה בעלה בדרך נמי לא שכיח: כי היכי דידעי לאתרויי ביה · והכי אמרינן נמי בפ׳ אלו הן הגולין (מכות דף י:) גבי גולין לעיר מקלט ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך ודייק בגמרא מאי לאו דאתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן תלמידי חכמים: **נדה** שהיא בכרת בעלה נאמן עליה · תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (ע"ז דף לו:) דיחוד דעריות דאורייתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא*: **היא** הנותנת · האי היא הנותנת לא דמי כלל לההוא דפרק קמא דעירובין (דף י׳): **אמר** להו ק"ו ופרכוה · יש לומר דוקא בפירכא שכן יש היתר (ה) לאיסורה פרכוהו אבל בהיא הנותנת לא פרכוהו ולכך הוצרכה לפירכא אחריתי דאשכחן בדוכתי סגיאין דחמירא להו לאינשי עבירה קלה ומסתפו מינה טפי מעבירה חמורה כגון בפ"ק דכתובות (דף ד:) דחמירא להו אבילות דלא הוי אלא מדרבנן מנדה שהיא בכרת ובפ׳ הנזקין (גיטין דף נד.) באתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית דליכא אלא לאו משבת שהוא בסקילה ובריש פ"ק דבילה (דף ב:) אמר האי דקיל צריך הרחקה טפי דאמר מ"ש גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וגבי יום טוב כרבי יהודה שבת דחמיר סתם לן כר"ש י"ט דקיל סתם לן כרבי יהודה אלמא זימנין בדילי מקילתא טפי מחמירתא וזימנין איפכא והשתא צריך ליישב הברייתא לפי הירושלמי* והתוספתא דהכי מיתניא בתוספתא (פ"א) ר׳ יהודה אומר נאמן עליה בעלה מקל וחומר ומה נדה שחייב על ביאתה כרת וכו׳ ר׳ יוסי אומר הכתוב האמינו שנא׳ והביא האיש את אשתו וגו׳ ובירושלמי מיתניא הכי רבי יהודה אומר בעלה נאמן וכו׳ אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר וכו׳ אמר להם רבי יהודה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו וגו׳ אמרו לו ובלבד בעדים והשתא אית לן למימר דבההיא תוספתא פרכוהו והדר אמר להו קרא כההיא דירושלמי אבל (ו) מדרבי יוסי *איכא לתמוה דמעיקרא אמר להו קרא והדר אמר להו קל וחומר: *ואומר **מים** גנובים · נראה דהאי וחומר פירושו הכי כלומר מאי תלי בהכי שאין היתר לאיסורה הדא דיצרו תוקפו מאחר שאין היתר לאיסורה אין מתון בדבר אם לא עכשיו אימתי וא"ת לא יתקפנו יצרו על אשתו הואיל ובעלה כבר מים גנובים ימתקו: מה

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי׳ פרק ג מהלכות סוטה הל׳ א סמג עשין כז ·
לא ג טוש"ע אה"ע סי׳ כב סעיף ה בהגהה:
לב ד מיי׳ פכ"ב מהל׳ איסורי ביאה הל׳ ח טוש"ע שם:
לג ה מיי׳ פ"ג מהל׳ סוטה הלכה ב סמג עשין נו:
לד ו מיי׳ שם הל׳ ג ·
לה ז ח ט מיי׳ פ"ד מהל׳ מחוסרי כפרה הלכה ב:
[וע"ע תוס׳ סנהדרין לז. ד"ה סאורה]
לו י מיי׳ פ"ג מהל׳ סוטה הלכה יא סמג עשין נז:
לז כ מיי׳ שם הלכה ד:

עי׳ רש"א ואולי צ"ל ליישב הברייתא והתוספתא לפי הירושלמי

איכא למימר איפכא גירסת רש"ל ועי׳ רש"א

ד"ז צ"ל קודם ד"ה אמר להו

[עי׳ תוספות לקמן ח. ד"ה אם היה]

מסורת הש"ס

קידושין פ: [לקמן כה.]

קידושין פא.

[עיין לקמן כה.]

קידושין פ: ע"ז כה: ע"ש

[תוספתא פ"א ע"ש שינוי]

[לקמן כה.]

[צ"ל ואומרים כ"א במשנה שבמשניות]

[פי׳ תוס׳ לקמן ח. ד"ה שם]

סנהדרין מה. [ועי׳ תוס׳ לקמן ח. ד"ה והכהן]

הגהות הב"ח

(א) במשנה שכנים הרעים עושין (עשי לשמו וכו׳ המים) תא"מ ונ"ב ס"א אל תעשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שימחה על המים: (ב) שם דברים שאינה כדאי לשומען: (ג) שם לשער המזרח לשער נקנור כצ"ל ותיבות שעל פתח נמחק: (ד) רש"י ד"ה דליהוו וכו׳ עליו כב"ד הגדול: (ה) תוס׳ ד"ה אמר וכו׳ שיתר לאיסורו וכו׳ ולכך הוצרכו וכו׳: (ו) בא"ד אבל כדר׳ יוסי איכא למימר איפכא דמעיקרא:

תוספות שאנץ

עדים במדינת הים לא שכיחא ולא מסקי אינשי אדעתייהו למחשדינהו לטהורות בהכי והאי דשני לעיל לר׳ שמעון מדזכות לא תלו עדים נמי לא תלו משום דאכתי לא היה קיימא לן דרשא דהאי קרא · וא"ת היאך יוציאו לעז על הטהורות שיש עדים במדינת הים כיון שהיא יולדת והא אמר לקמן דאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח ואם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים · וי"ל דאינו דבר הניכר כל כך ולא מסקינן אדעתייהו: סוטה שהיא בלאו פי׳ דלא יוכל בעלה הראשון ואמרינן בפ"ק דיבמות אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה הנסתרת: ואומר מים גנובים ימתקו וגו׳ תימה מאי ואומר הא כבר נפרך הק"ו וי"ל דה"פ וכי תימא דיש לו לבעל להיות נאמן על אשתו דכיון שהיא שנואה בעיניו לא יבא עליה ומ"ה מייתי ואומר מים גנובים ימתקו והיישי׳ שמא יבא עליה: **מתני׳** היו מעלין אותה לב"ד הגדול שבירושלים והקשה ה"ר אלחנן דאמאי לא חשיב אותה גבי מילי דבעו ב"ד של ע"א פ"ק דסנהדרין וי"ל דתנא ושייר דהכי נמי לא קתני זקן ממרא דצריך ב"ד של ע"א · ומעלין אותה לשער המזרח ומשם לשער נקנור פ"ה נקנור אדם גדול היה והביא דלתות נחשת מאלכסנדריא של מצרים לאותו שער ונעשו בו נסים כדאמר בסדר יומא ונקראו על שמו הוא שער העליון שבחומה שבין עזרת ישראל לעזרת נשים ששם משקין את הסוטות שלא נתקדש בקדושת העזרה עובי חלל אותו השער מפני המצורעין שמכניסין ידיהן לבהונות ליתן מדם האשם על בוהן ידו ומחוסר כפורים שנכנס לעזרה בכרת · לפי׳ לא קדשום שיוכל לעמוד בחלל השער שאם היה הכהן מוציא את דם האשם חוץ לעזרה הרי נפסל ביוצא · לפי׳ צריך להכנים ידו לתוך חלל העזרה וביאה במקצת שריא רחמנא ושם משקים סוטות דבעי לפני ה׳ ל"ה: ואם נפרמו פרימה גדולה מקריעה שנקרע לקרעים הרבה דמינצייר בלע"ז כמו ההוא דפרים סילקא לבדם

עין משפט
נר מצוה

לח א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ד סמג עשין נו :

לט ב מיי' שם הל' יא :

מ ג מיי' שם הל' ה :

מא ד מיי' שם הל' ו :

מב ה מיי' שם הל' ט :

מג ו ז מיי' שם פ"ד הל' ה סמג שם :

מד ח מיי' שם פ"ג הלכה ג :

מה ט מיי' פ"ב מהל' תשובה הלכה ה ועוש"ע א"ח סי' תרז סעיף ב בהג"ה :

תורה אור

וקטליאות נזמים וטבעות *מעבירין ממנה כדי לנוולה *ואחר כך [ב]מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה [ג]וכל הרוצה לראות בא לראות [ד]חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גס בהן [ה]וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר °ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה : **גמ'** מנהני מילי א"ר חייא בר גמדא א"ר יוסי בר' חנינא אתיא תורה תורה כתיב הכא °ועשה לה הכהן את כל התורה וכתיב התם °על פי התורה אשר יורוך מה להלן בשבעים ואחד אףכאן בשבעים ואחד : ומאיימין עליה וכו' : °ורמינהו *כדרך שמאיימין עליה שלא תשתה [ו]כך מאיימין עליה שתשתה אומרים לה בתי אם ברור לך הדבר שטהורה את עמדי על בורייך ושתי לפי שאין מים המרים דומין אלא לסם יבש שמונח על בשר חי אם יש שם מכה מחלחל ויורד אין שם מכה אינו מועיל כלום [ז]לא קשיא כאן קודם שנמחקה מגילה כאן לאחר שנמחקה מגילה : ואומר לפניה וכו' : ת"ר [ח]אומר לפניה דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון °אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ראובן הודה ולא בוש מה היה סופו נחל חיי העולם הבא ומה שכרן מה שכרן כדקא אמרינן אלא מה שכרן בעולם הזה °להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא ביהודה אשכחן דאודי דכתיב °ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנלן דאודי *דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' *יוחנן מאי דכתיב °יחי ראובן ואל ימות °וזאת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבש"ע מי גרם לראובן שהודה יהודה (א) וזאת ליהודה (ב) מיד °שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיעא °ואל עמו תביאנו ולא הוה קא ידע משקל *ומטרח בשמעתא בהדי רבנן °ידיו רב לו לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא °ועזר מצריו תהיה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תישרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי *והאמר רב ששת [ט]חציף עלי (בר ישראל) דמפריט חטאיה כי היכי דלא ליחשדו אחוהי (ג) : אם אמרה טמאה אני וכו' : *שמעת מינה כותבין שובר אמר אביי תני מקרעת א"ל רבא והא שוברת קתני אלא אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן : ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשערי מזרח : מעלין אותה התם

יחזקאל כג | במדבר ה | דברים יז | איוב טו | שם | בראשית לח | דברים לג | שם | שם | שם | שם

מה להלן בשבעים ואחד · תימה אמאי לא תני להו לסוטה וזקן ממרא בפ"ק דסנהדרין (דף ב.) בהדי הני דהוו בב"ד של שבעים ואחד וי"ל משום דגמר של סוטה וזקן ממרא לא היה בבית דין של שבעים ואחד : **מה** להלן בבית דין של שבעים ואחד · קשיא כיון דילפינן מזקן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין אותה ללשכת הגזית א"כ פסקו המים המרים מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר בפרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) לפי שלא רצו לדון דיני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא דמכילתין (לקמן דף מז.) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי הפסיקן וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו בודקין (שם מא.) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יושב לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיום לא היה מעכב ואם לא היו מאיימין כלל אעפ"כ היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר גלות :

לא עבר זר בתוכם · פירש ר"י (ו) בשם רבי שמואל היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה סמוכים : **שמעת** מינה כותבין שובר · תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה כתובתי במה יכוף אותה להחזיר כתובתה בשלמא לוה בעלמא מעכב הפרעון עד שיחזיר מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן אבדה כתובתה והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין וי"ל שהיה יכול לעכב את הגט אצלו עד שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפום מאי דמסיק במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דנן דקרענוהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרינן בפ' הכותב (כתובות דף פט:) ובפרק קמא דבבא מציעא (דף יח.) וי"ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך דאמר בפרק הכותב (כתובות דף פט:) דגובה בעדי גירושין אפילו בלא גט : **אמר** רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן · מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין שובר ובגט פשוט (ב"ב ד' קעא:) אמר ה"נ מסתברא דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה וחדי א"ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברו יאכל הלה וחדי א"ל רבא אין עבד לוה לאיש מלוה אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא ס"ל כותבין אבל הכא דחייה בעלמא הוא דליכא למשמע מהכא דכותבין שובר :

סמס

וקטליאות · תכשיט הוא כמין חצי עיגול פתוח וסוגרת בו את חלוקה ומקיף את גרונה מן הצדדין : חבל המצרי · עשוי מצורי דקל מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו : וקושר למעלה מדדיה · כדי שלא ישמטו בגדיה לארץ : שלבה גס בה · כשאדם רואה בני ביתו דעתו מתגברת עליו ולא תירא ולא תודה ואנו מבקשין שתודה ולא ימחה שם הקדש על המים : וכל הנשים מותרות לראותה · לקמן פריך והא תנא רישא כל הרוצה לראות בה רואה ואפילו אנשים : ונוסרו כל הנשים · מקרא הוא ביחזקאל : **גמ'** מנא הני מילי · דבעיא ב"ד הגדול נהי דבירושלים בעינן להשקותה כדכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה' אבל ב"ד הגדול דהיינו שבעים ואחד מנלן דלא נתכשרו בה אחד משני בתי דינין שהיו שם של עשרים ושלשה אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה כדאמר בסנהדרין (דף פו:) : מה להלן · בזקן ממרא : בשבעים ואחד · דכתיב (דברים יז) מן המקום ההוא מקום מיוחד דהיינו לשכת הגזית שאפילו מצאן אבי פגי והמרה עליהן ילפינן מיניה דאין המראתו המראה (סנהדרין דף יד:) : עמדי על בורייך · הסמכי על נקיותיך : קודם שנמחקה מגילה · כדי שלא ימחה השם מאיימין שלא לשתות ולאחר שנמחקה אומרים לה דברי תנחומין לשתות אם נקיה היא כדי להתירה לבעלה שלא תירא מן המים ותאמר טמאה אני והיא טהורה ותוציא לעז על עצמה ועל בניה : בכתובים הראשונים · בדברים הכתובים בתורה שנעשו בימים הראשונים כגון הגדה זו דאשר חכמים יגידו ויודו על חטאם ולא כחדו עונם מאבותיהם ומי הם ראובן במעשה בלהה כדלקמן ויהודה במעשה תמר צדקה ממני : להם לבדם נתנה הארץ · יהודה זכה למלכות בתוספת' דברכות (פ"ד) ראובן נטל חלק תחילה בארץ בעבר הירדן : ולא עבר זר בתוכם · דרש רבי תנחומא אימתי לא עבר זר בתוכם כשבא משה לברכן : יחי ראובן וזאת ליהודה · אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וזאת חוץ מזו : עצמותיו של יהודה מתגלגלין בארון · עצמות כל השבטים העלו ממצרים והוא שאמר יוסף והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) עם עצמותיכם והיו עצמות כל השבטים שלדן קיימת ויהודה איבריו מתפרקין ומתגלגלין בארונו מפני שנידה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) אפי' לעולם הבא ומהכא נפקא לן (מכות דף יא:) *נידוי של חכם אפילו על תנאי הוא בא : מי גרם לראובן שיודה · במעשה יצועי אביו : יהודה · שהודה במעשה תמר וכן היה מסורת בידיהם ומדרש אגדה דר' תנחומא כשאמר יהודה צדקה ממני עמד ראובן ואמר בלבלתי יצועי אבי ועכשיו יחי ראובן שלדו קיימת כאילו הוא חי וזאת ליהודה שהוא מתגלגל : לשפא · למקום שנתקו משם כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב:) : למתיבתא (ד) · לישא וליתן עם שאר החכמים : למשקל ומטרח · לישא וליתן : ידיו רב לו · יהא לו נצחון לריב ריבו והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה : אליבא דהילכתא · לא היה זוכה לומר דבר המתקבל : מאן דמפריט חטאיה · לרבים נראה שאינו (ה) נכלם בדבר : דלא ליחשדו אחוהי · שלא יהו שאר אחיו נחשדין מאביהם : שמע מינה כותבין שובר · ופלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי היא בבבא בתרא (דף קע:) דקאמר רבי יהודה אין כותבין שובר אלא יקרעו את השטר דאם כן צריך זה לשמור שוברו מן העכברים : תני מקרעת · שטר כתובתה : במקום שאין כותבין כתובה · אלא סומכין על תנאי בית דין שתקנו לבתולה מאתים ולאלמנה מנה וכשמגרשה מוליאה גיטה וגובה בה וכשנתאלמנה מביאה עדי מיתה וגובה והתם כיון דלא אפשר מודי רבי יהודה שכותבין שובר דטוב לו שיהא בידו קנת ראיה שפרע כדי שלא תחזור ותביא עדי מיתה אחרים בבית דין אחר ותתבעו :

התם

מסורת הש"ס

עירובין נח.[ועי' תוספות לקמן ח: ד"ה ואח"כ]

[תוספתא פ"א]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מי גרם לראובן שהודה יהודה. נ"ב כתבו התוס' בפ' החובל דף צ"ב אע"ג דאמר במדרש וישב ראובן אל הבור מלמד שהיה מסקו ומתעניתו על שבלבל יצועי אביו וזה היה קודם מעשה תמר מ"מ לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה עכ"ל : (ב) שם וזאת ליהודה שמע כצ"ל ותיבת מיד נמחק : (ג) שם דלא ליחשדו אחוהי בהדיה : (ד) רש"י ד"ה למתיבתא לישיבה של מעלה הס"ד ואח"כ מ"ה למשקל וכו' וליתן עם שאר חכמים הס"ד : (ה) ד"ה מאן וכו' שאינו בוש ונכלם : (ו) תוס' ד"ה לא וכו' פירש ר"י. נ"ב וכן פי' רש"י באיוב ע"ו וע"ש :

ב"ק לב: מכות יא: ע"ש [נ"ל יונתן וכ"א בע"י]

גליון הש"ס

גמ' ורמינהו כדרך שמאיימין עליה · עיין לקמן דף יד ע"ב תוד"ה אי משום .

[נ"ל ולמימרא כך איתא בשאלתות פ' מקץ סי' ל]

ברכות לד: ע"ש
[נ"ל נידוי על תנאי צריך הפרה]

[כתובות פט. עוד שם עז: ע"ש]

תוספות שאנץ

לבדם נתנה הארץ פ"ה יהודה זכה למלכות בתוספתא דברכות (פ"ד) קאמר דראובן נטל תחלה חלק בעבר הירדן : היו עצמותיו מגולגלין פ"ה איבריו היו מתפרקין בארונו מפני שנדה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים אפי' לעולם הבא ומהכא נפקא לן נידוי של תלמיד חכם אפילו על תנאי בא ל"ה : מי גרם שיודה יהוד' פ"ה דאמרי' במדרש ר' תנחומא בשעה שאמר יהודה צדקה ממני אמר ראובן גם אני בלבלתי יצועי אבי ועכשיו יחי ראובן שלדו קיימת כאילו הוא חי וזאת ליהודה בתמיה שעצמותיו מגולגלין:על איברי לשפא למקום שנתקו משם כמו דשף מדוכתיה : מאן דמפרש חטאיה · והתם (יומא פ"ז) רמי כתוב אחד אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתוב אחר אומר ומודה ועוזב ירוחם · לא קשיא כאן בחטא המפורסם טוב לו להודות לרבים א) דנראה שאינו נכלם בדבר · ש"מ ממתני' כותבין שובר ופלוגתא היא(בב"ב ק"ע). רבא אמר במקום שאין כותבין · וקשה דהא רבא גופא אמר בגט פשוט דכותבין שובר משום דעבד לוה לאיש מלוה והכא משמע דלית ליה · וי"ל דאית ליה דכותבין והא דקאמר הכא במקום שאין כותבין דיחוי בעלמא הוא כלומר מהא לא תפשוט מידי דאיכא לאוקמא במקום שאין כותבין :

א) נראה דצ"ל כדי שיתכפר אבל בחטא שאינו מפורסם טוב לו שלא יגלה חטאו דאם מגלה חטאו נראה שאינו נכלם בדבר ·

תורה אור

התם קיימא *דמסקינן לה ומחתינן לה כדי לייגעה *דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר בית דין מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: **ששם** משקין את הסוטות וכו': בשלמא סוטות דכתיב °והעמיד הכהן את האשה לפני ה' מצורעין נמי דכתיב °והעמיד הכהן המטהר וגו' אלא יולדת מאי טעמא אילימא משום דאתיין וקיימין אקורבנייהו דתניא *אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו אי הכי זבין וזבות נמי אה"נ *ותנא חדא מינייהו נקט ת"ר *אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא °אותה לבדה ות"ק הכתיב אותה ת"ק ר"ש היא *דדריש טעם דקרא ומה טעם קאמר מה טעם אותה לבדה כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה מאי בינייהו איכא בינייהו רותתת ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות *דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עורפין שתי עגלות כאחת *לפי שאין עושין מצות חבילות אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים: והכהן אוחז בבגדיה: תנו רבנן °ופרע את ראש האשה אין לי אלא ראשה גופה מנין ת"ל האשה אם כן מה ת"ל ופרע את ראשה מלמד שהכהן סותר את שערה: ר' יהודה אומר אם היה לבה וכו': *למימרא דר' יהודה חייש להרהורא ורבנן לא חיישי והא איפכא שמעינן להו דתניא האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי רבי יהודה וחכ"א האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה אמר רבה הכא טעמא מאי שמא תצא מב"ד זכאית *ויתגרו בה פרחי כהונה התם הא *מסתלקא וכי תימא אתי לאיגרויי באחרניית' האמר *רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן ל"ק אלא אמר רבא °דר' יהודה אדר' יהודה ל"ק כדשנין דרבנן

רש"י

התם קיימא · בלשכת הגזית כדאמרת שיגמרו עליה ב"ד הגדול ולשכת הגזית בעזרה היתה חציה בקודש וחציה בחול כדאמר ביומא פרק שני (דף כה.): ומחתינן לה · מכל הר הבית לאחר שיגמרו עליה: כדי לייגעה · ותדאג מן המים ותודה כשתראה בצרתה: מסיעין היו את העדים · שמעידים עדות נפשות וכשבודקין אותן היו מסיעין אותן מפינה לפינה ומלשכה ללשכה: לפני ה' · והוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה לכל באי עזרה: אקורבנייהו · כשמקריבים את קרבן קיניהם לטהרם באכילת קדשים ומצוה על האדם שיעמוד וישמור על קרבנו ונפקא לן בספרי מתשמרו להקריב לי במועדו (במדבר כח) ומי שיכול ליכנס בעזרה נכנס ואלו שלא היו יכולות מפני שהיו מחוסרות כפרה עומדות בחלל שער נקנור שלא נתקדש: זבין וזבות נמי · כשמקריבין *קרבניהם הן מחוסרי כפרה ואינן יכולין ליכנס: שלא יהא לבה גס בחברתה · שמא האחת עומדת על בורייה ואינה מודה לומר טמאה אני וחברתה שהיא טמאה רואה את זו שאינה מודה וסובלת את בושתה ולבה מתגבר עליה לעשות כמו זו ואינה מודה: לא מן השם הוא זה · לא זהו הטעם שאמרת העיקר הנאמר בדבר: °אותה · *והשביע אותה הכהן: ר"ש יהיב טעמי לקראי בב"מ (דף קטו.) דקא אמר לא תחבל בגד אלמנה בעניה נאמר ולא בעשירה דטעם המקרא שאם אתה ממשכנה ואתה חייב להחזיר לה ואתה נכנס שחרית ליטלו וערבית להחזירו משיאה שם רע בשכינותיה: מאי בינייהו · בין רבי יהודה לרבי שמעון אי משום לבה גס בה ואי משום גזירת הכתוב: איכא בינייהו · אשה שאנו רואים בה שהיא רותתת מאימת המים ואינה מודה למ"ד שלא יהא לבה גס בה זו אנו רואין שאין לבה גס בה ולמאן דלא דריש טעמא דקרא אלא גזירת הכתוב אין משקין עמה אחרת: ורותתת מי משקין · עמה אחרת נהי דאין לבה גס בה הא איכא משום עשיית מצות חבילות כדתניא כו': חבילות חבילות · שנראה כמי שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו: בכהן אחד · הוי חבילות וכן לגבי עבדים בב"ד אחד ובאדון אחד: ופרע · בכל מקום לשון גילוי הוא: גופה מנין · כדתנן מגלה את לבה: סותר את שערה · מרבה בגילויה שסותר קליעתה: חייש להרהורא · שלא יתנו הרואין את לבם בה: האיש מכסים אותו · כשנסקל: פרק אחד · חתיכת בגד מלפניו ושאר כל גופו ערום: שכולה ערוה · אחוריה ופניה שבית הבשת נראה משני צדדין: הכא היינו טעמא דר' יהודה שמא תצא מב"ד זכאה · שטהורה תמצא ולא יבדקוה המים ויתגרו בה ויהיו רודפים אחריה כל ימיה: פרחי כהונה · נקט על שם שהיו מצויין בעזרה יותר משאר העם: וכי תימא אתי לאגרויי באחרנייתא · על ידי שראו את זו ערומה מתגרה יצרם בנשים אחרות: גמירי · מסורת בידי מרבותי: דרבנן אדרבנן לא קשיא · בתמיה דשנית רבי יהודה ולא חיישת לשנויי דרבנן: הכא

תוספות

ששם משקין את הסוטות · בתוספתא (פ"א) שנא' (מלכים א ח) את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה וכו' להרשיע רשע ולצבתה בטנה ולהצדיק צדיק [לתת לו כצדקתו שנאמר ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא] ונקתה ונזרעה זרע היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנאמר והעמיד הכהן את האשה לפני ה' האשה לפני ה' ואין כהן לפני ה':

אין משקין שתי סוטות כאחת · נראה לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכן נראה ובתוספתא דפרה (פ"ג) תניא נמי אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ותימה וכי היה אוסר בכה"ג לשחוט שני זבחים כאחד כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א' ואחר כך ישחוט השני והא דאמרי' בפ"ב דשחיטת חולין (דף כט: ושם) תזבחהו שלא יהא א' שוחט שני זבחים מיירי שיחתוך שני צוארין כאחד דאיכא איסור דאורייתא אבל בכה"ג לא מיירי התם ובפ' נערה המאורסה (נדרים עג.) בנדרים בעי מהו שיפר אדם לשתי נשיו כאחד אותה דוקא או לאו דווקא ופשיט להו מהכא:

איכא בינייהו רותתת · נראה דהוה מצי למימר איכא בינייהו אשה אחרת שאינה סוטה לר' שמעון מותר לר' יהודה אסור להעמיד אצלה שום אשה בשער נקנור (א) דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא דף מג:) דפליגי נמי הכי רבי ורבי שמעון בקרא דוהוציא אותה דכתיב גבי פרה ואמר איכא בינייהו חמור לרבי דאמר אותה לבדה אסור להוציא עמה חמור:

והא אין עושין מצות חבילות · תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמיחזי עליה כמשא ואינהו פליגי בקראי:

כאן בשני כהנים · רש"י פירש וכן גבי עבד בב"ד אחד ואדון אחד ותימה והא טהרת ב' מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם:

והכהן אוחז בבגדיה · בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כב:) תניא נמי הכי חזן הכנסת אוחז בבגדיו כו' ונראה משום דכתיב בו ונקלה מצוה לנוולו בתוספתא (פ"א) כהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו אפילו כ"ג יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה:

אם היה לבה נאה · אע"ג דגזירת הכתוב הוא שב ואל תעשה לאו מיעקר הוא כדאיתא פ' האשה רבה (יבמות צ:):

האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה · תימה מאי קשיא דרבנן אדרבנן והא מפרש טעמא בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מה.) משום דכתיב אותו בלא כסותו ואין אותה בלא כסותה א"כ למה היה לנו לנוולה מאחר שהכתוב אומר שלא לנוולה אם היינו מנוולין אותה א"כ אנו עוקרין הכתוב בידים וי"ל בין לר' יהודה בין לרבנן דאותו לא בא אלא למעט על הכסות שלו הילכך לרבנן לא שמעינן מן התורה מה דינה והרשות ביד בית דין לעשות כמה שירצו ובגמרא מפרש במאי פליגי להכי קשיא דרבנן אדרבנן כיון דלא חיישינן להרהורים היה לנו לנוולה משום יסור:

ויתגרו בה פרחי כהונה · תימה כיון דלאו חובה לאנשים לראותה יתלו סדין של בוץ בינה לבין האנשים ויסתור שערה כדאמר קרא ואי משום כהן המשקה אותה יהפוך פניו לצד אחר והכי תני בספרי בהדיא ופרע את ראש האשה סדין של בוץ פורס בינו לבין העם כהן פונה לאחוריו ופורעה כדי לקיים בה מצות פריעה ולרבי יהודה נמי נעשה כך וי"ל לר' יהודה אם היו פורסין סדין בינה לבין האנשים לא היה ניוול כל כך בפני הנשים כמו באנשים שאין אשה בושה מפני חברותיה ולא יוסרו:

גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות · מקשי' מפרק אין דורשין (חגיגה יא:) דאמר עריות בין בפניו בין שלא בפניו נפיש יצרייהו ולא קשיא מידי דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפי' שלא בפניה אבל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת:

ואחר

עין משפט נר מצוה

[שייך לעיל ז. במשנה]

מו א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל' ג · סמג עשין נ:

מז ב מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ד:

מח ג מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הל' א:

מט ד מיי' פ"ד מהל' מחוסרי כפרה הל"ב:

נ ה ו מיי' פ"ד מהל' סוטה הלכה ב:

נא ז מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל"ו:

נב ח מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ט:

נג ט י מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה ה:

נד כ מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קב:

[נדרים עג. ע"ש תוספתא דנגעים פ"א ע"ש ותוספת' סוטה פ"א ע"ש]

תוספות שאנץ

אתיין וקיימן אקרבניהון שמקריבין קיניהן לטהרן באכילת קדשים · ומצוה על האדם שיעמוד וישמור על קרבנו ונפקא לן בספרי מתשמרו להקריב לי במועדו ומי שיוכל ליכנס לעזרה נכנס ואלו שלא היו יכולות מפני שהן מחוסרי' כפרה עומדות בחלל שער נקנור שלא נתקדש ל"ה · מכסין אותו פרק אחד כשנסקל חתיכת בגד מלפניו · ויתגרו בה פרחי כהונה. פ"ה פרחי כהונה לאו דוקא אלא נקט אותם על שהן מצויין בעזרה יותר משאר בני אדם:

[שייך לעיל ז. במשנה]

[בסנהדרין איתא רבה]

גליון הש"ס

גמ' אין משקין שתי סוטות · עיין נדרים דף עג ע"א: שם כאן בכהן אחד · עיין מג"א סימן קמז ס"ק יא: שם דר"י אדר"י לא קשיא · פסחים יח ע"א כתובות כד ע"א: רש"י ד"ה אותה והשביע אותה הכהן · בנדרים דף עג ע"א איתא בהך ברייתא משום שנאמר והשקה אותה לבדה (ובקרא לא כתיב אותה) ופי' הר"ן שם כיון דכתיב והשקה במפיק ה' הוי כאילו כתיב אותה וא"כ הכא נמי כמה דאמרינן אמר קרא אותה היינו על ידי מפיק ה' דוהשקה. אבל ברא"ש שם וכן בפי' המכונה בשם רש"י איתא משום שנאמר והשקה לבדה והיינו מדכתיב במפיק ה' וא"כ י"ל דדחיק לומר דקרא הש"ס זה בלשון אמר קרא אותה מש"ס פי' רש"י הכא דהיינו קרא והשביע אותה והוי הכא ברייתא אחריתא וברמב"ם איתא שנאמר והעמיד אותה הכהן והיינו ע"כ מדכתיב והעמידה במפיק ה"א הוי כאילו כתיב אותה וקשה אמאי נקט ממאי דמפורש בברייתא שנאמר והשקה · ובשיורי כנה"ג א"ח בסוף הספר בלשונותיו על הרמב"ם כתב דצ"ל ברמב"ם והקריב אותה · וא"כ י"ל דהרמב"ם ס"ל דבברייתא דהכא דנקט אמר קרא אותה היינו קרא דוהקריב אותה:

מסורת הש"ס

סנהדרין לב: [תוספתא סנהדרין פ"ט]

[תענית כו.]

[יבמות מח: וש"נ]

פ"א קינים

[קדושין סח: וש"נ]

נ"ל דתניא

[עי' היטב נדרים עג. ומש"כ על הגליון]

[ברכות מט. פסחים קב:]

[סנהדרין מה.]

[נזיר מה:]

[נ"ל מסתלקא ודע דבסנהדרין מה. איתא מסתלקא]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה איכא וכו' נקטר וכו' הכי נמי אמר בפרק טרף וכו' ר' יהודה ור' שמעון וכו' דלר' יהודה דאמר אותה:

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הכא טעמא מאי משום °ונוסרו כל הנשים התם אין לך יסור גדול מזה וכי תימא לעביד בה תרתי *אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוניה עדיף ליה טפי מצערא דגופיה ומר סבר צערא דגופיה עדיף ליה טפי מבזיוניה: היתה מכוסה לבנים וכו': תנא אאם היו שחורים נאים לה מכסין אותה בגדים מכוערים: היו עליה כלי זהב וכו': פשיטא השתא נוולי מנוויל לה הני מיבעיא מהו דתימא בהני אית לה בזיון טפי כדאמרי אינשי *שליח ערטיל וסיים מסאני קמ"ל: ואחר כך מביא חבל וכו': בעא מיניה רבי אבא מרב הונא חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה משום שלא ישמטו בגדיה מעליה הוא בובצלצול קטן נמי סגי או דילמא משום דאמר מר *היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה מעכב א"ל תניתוה ואח"כ מביא חבל המצרי וקושרו לה למעלה מדדיה גכדי שלא ישמטו בגדיה מעליה: וכל הרוצה לראות בה יראה וכו': הא גופא קשיא אמרת כל הרוצה לראות בה רואה אלמא לא שנא גברי ולא שנא נשי והדר תני כל הנשים מותרות לראותה נשים אין אנשים לא אמר אביי תרגמה אנשים אמר ליה רבא והא כל הרוצה לראות בה רואה קתני אלא אמר רבא כל הרוצה לראות בה רואה לא שנא גברי ולא שנא נשי דונשים חייבות לראותה שנאמר °ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה: **מתני'** °*במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום נוולה היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גלה עליה בירך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט: **גמ'** אמר רב יוסף אף על גב דמדה בטילה במדה לא בטיל *דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בהמ"ק אע"פ שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חניקה או טובע בנהר או מת בסרונכי *תניא היה *רבי אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר °בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לרבות תרקב קב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מנין תלמוד לומר °כי כל סאון סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול תלמוד לומר °אחת לאחת למצוא חשבון וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה על שער נקנור ומראה קלונה לכל היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך

פניה

רש"י

הכא טעמא מאי · אמרי רבנן שמלוה לביישה ואפילו היא טהורה משום ונוסרו כל הנשים שלא יביאו עצמן לידי חשד ותהיינה נזופות: התם · שהיא נסקלת אין לך יסור גדול מזה לאחרות: תרתי · מיתה ובושה: מר סבר בזיונא עדיף ליה · חשוב על האדם וקשה לו טפי מצערא דגופיה הילכך מיתה יפה היא לו ליסקל לבוש ואע"פ שנצערו במשך שאינו ממהר למות ולא ליסקל ערום ויתבזה *ורבי יהודה סבר צערא דגופא עדיף ליה וזו היא מיתה יפה לו ליסקל ערום ואע"פ שמתבזה ולא יסקל בלבושו וימשך צערו: בהני אית לה בזיון טפי · שהיא ערומה עד לבה וראשה פרוע ויתן עליה תכשיטי זהב גנאי הוא לה שדרך בני אדם להתלוצץ באדם ערום ומנעלו ברגליו (א) ואמרי' שליח ערטיל וסיים מסאני שליח מופשט כדמתרגמינן ופשט וישלח ערטיל ערום: משום דאמר מר · לקמן במדה שאדם מודד בה מודדין לו: היא חגרה לו · חגרה את עצמה בצלצול נאה להתנאות בפניו צילצול בנדי"ל בלע"ז: תניתוה · דעיקר הבאתו אינו אלא כדי שלא ישמטו: תרגמה · לרישא דקתני כל הרוצה אנשים: תרגמה · פרש אותה: **מתני'** ירך התחיל בעבירה תחילה · בדרך תשמיש הירך נהנה תחילה בקירוב בשר לפיכך תלקה ירך תחילה לקלל אותה דכתיב בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה (במדבר ה): **גמ'** ואע"ג דמדה · עצמה בטילה שפסקו ארבע מיתות בית דין: במדה לא בטיל · שמודדין להם לעוברי עבירה במדה שמתחייבים בה ומתים בדוגמת אותה מיתה: דאמר רב יוסף · הגמרא קאמר דאמר רב יוסף נמי בעלמא וכן תני כו': דין ארבע מיתות · דין שמים שהיא דוגמתו: נופל מן הגג · דומיא דסקילה דתנן (סנהדרין דף מה·) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים בא ודחפו כו': חיה דורסתו · הרי דורסו בצפרניו ומפילו לארץ וגם זה דומה לנסקל: נחש מכישו · והארס שורפו: נמסר למלכות · ומיתת מלכות מתיזין את ראשו בסייף והרג נמי סייף הוא כדאמרינן בסנהדרין (דף נב:): סרונכי · בומנל"ט והוא חולי בגרונו: בסאסאה · בתוך אותה סאה עצמה כשאתה מסלחה לאבדון תריבנה: ואין לי אלא סאה · עבירה גדולה: תרקב · חצי סאה תרי וקב דהייטו ג' קבין: תומן ועוכלא · משקלות קטנים הן ושיעורן בבבא בתרא בהמוכר את הספינה (דף צ.): ומנין שכל פרוטה ופרוטה וכו' · ואע"פ שלא נפרעו ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתרו לו עליהם אלא מצטרפין לו אותן לחשבון: ליראות לו (ב): פרסה לו. כנגדו: כפה. נעיף:

תוספות

ואחר כך מביא חבל המצרי · בירושלמי מפרש חבל המצרי וכפיפה המצרית באין משירי הלשכה כחומת העיר ומגדליה ולא ידענא אי סודר שנחנק בו וסייף שנהרג בו דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מג.) דבאין מכל לבור אי פירושו נמי משירי הלשכה כי הכא:

תנינא ואחר כך מביא חבל המצרי · ולא ידענא מאי פשיטא מהכא טפי מהא דקתני היא חגרה לו בצלצול דמשמע דחבל מצרי בעינן ממש ועל כרחך לכתחילה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל המצרי או שום קשירה בתורה ולמה היה לו לעכב מיהו המדקדק בפירוש רש"י לא קשיא מידי דעיקר הבאתו קמבעיא ליה אי משום מדה במדה דוקא חבל או משום שמיטת בגדים הואיל וצריך לקשור צלצול לקשור חבל כדי ליפרע ממנה מיהו היכא דליכא חבל המצרי ואיכא צלצול לא מהדרנא יותר מדאי בתר חבל: **מיום** שחרב בהמ"ק וכו' · וה"ה דבזמן הבית נהגו דין ד' מיתות מי שנתחייב בהן בלא עדים והתראה שלא (ג) לדונו בסנהדרין כדאמר בפ' אחד דיני ממונות (דף לז:) מעשה ברבי שמעון בן שטח שהיה בזמן הבית דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי וכו' עד שהכישו נחש ומקשינן והאי בר נחש הוא והתני רבי חייא וכו' אלא האי דנקט מיום שחרב בית המקדש מלתא דפסיקא נקט דבטלו ארבע מיתות לגמרי: **מי** שנתחייב סקילה. מקשי' מפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פג:) דרבי אלעזר ברבי שמעון הוה תפיס גנבי יומא חד פגע בההוא כובס אמר להו תפסוהו ותפסוהו (זקפוהו) וזקפוהו וקא בכי אמר לו רבי אל ירע לך שהוא ובנו בעלו נערה מאורסה ביוה"כ וזה שנתלה נחנק ואמאי לא פריך והאי בר הכי הוא בר סקילה הוא אבל לפרש"י לא קשיא מידי דפירש התם משום הכי נתלה משום דכל הנסקלין נתלין ויש לומר דלאו דוקא נקט נופל מן הגג או חיה דורסתו אלא מעין מיתה שנתחייב בה יהרג ויש מפרשים דבנו בעל תחילה דהויא לה בעולה דמיתתו הויא בחנק אבל קשיא לרבי מהא דאמר בפרק אלו הן הגולין (מכות י:) דרש ריש לקיש והאלהים אנה לידו זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג עולה ונופל והורגו והא לאו בר סקילה הוא ותירץ אע"ג דלאו בר סקילה מיהו מדה במדה היא דזורק על חבירו דרך ירידה הוא כדכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות ואלו מתים דרך ירידה ואם הרגו בסייף הקדוש ב"ה נפרע מהם בענין אחר:

מנימין

תורה אור

יחזקאל כג · ויקרא יט · יחזקאל כג

עין משפט נר מצוה

[שייך לעיל ז: במשנה]

נה א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ד:

נו ב ג מיי' שם הל' יא סמג עשין נ:

נז ד מיי' שם הל' ה:

תוספות שאנץ

חבל המצרי מהו שיעכב בסוטה. תימה למה יעכב והלא פריעה דכתיב בקרא אינו מעכב דהא אמר רבי יהודה אם היה לבה נאה אינו מגלה ואם היה שערה נאה אינו פורעו · וי"ל דסבר כרבנן דפליגי עליה דרבי יהודה · עוד (אית בידו) [יש לומר] דקרא לא מיירי אלא היכא שאין לחוש להרהור · דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג · וקשה מדאמרי' (במכות דף י) שנים אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד הקב"ה מזמנן לפונדק אחד זה שהרג בשוגג עולה בסולם ונופל על אותו שהרג מזיד ואמאי והא לא מחייב סקילה שזה שנופל עליו הרי כמו אבן שנסקל בסקילה שנותנין על כריסו · וצ"ל דמיירי שהנופל יש לו בידו סייף או סכין כשנופל על חבירו הוא מתיז ראשו בסייף כמו שעושין במלכות:

יעב"ץ מ"ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בהני וכו' ואמרי שליח: (ב) ד"ה ליראות לו פרכסה כנגדו כצ"ל והד"א: (ג) תוס' ד"ה מיום וכו' והתראה שלא היו יכולין לדונו בסנהדרין:

גליון הש"ס

מתני' במדה שאדם מודד · עיין סנהדרין דף צ ע"א:

[סנהדרין ק. תוספתא פ"ג] ישעיה כז

ישעיה ט

קהלת ז

מסורת הש"ס

ס"א ומר סבר

[סנהדרין מה. וש"נ]

כתובות סט:

[לקמן ט:]

[מגילה יב:]

סנהדרין לז: ע"ש כתובות ל.

[בסנהדרין ק. איתא ר' מאיר אומר וכו' וכן מוכרח להיות לפי מאי דמסיק הש"ס לקמן ט: דשמעי' לר' מאיר דקאמר היא האכילתו וכו' ע"ש בפרש"י וכן אי' בתוספתא ריש פרק ג. היה ר' מאיר אומר וכו']

תורה אור

פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבע לפיכך ציפורניה נושרות *היא חגרה לו בצילצול לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושר לה למעלה מדדיה היא פשטה לו את יריכה לפיכך יריכה נופלת היא קיבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה *היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתהו יין משובח בכוסות משובחים לפיכך כהן משקה מים המרים במקידה של חרש היא עשתה בסתר °יושב בסתר עליון שם בה פנים שנאמר °ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין (א) וגו' דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר °תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל (וגו') ומאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצא חשבון °כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמדה ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סואן ברעש °בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי לכדרב חיננא בר פפא דא"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' *איני והאמר רבא שלשה כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתת בימי משה ואחת ששתת בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אזדו והני אחריני נינהו *והתניא אמר רבי יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני מותר לבא בקהל אלא אי איתמר הכי איתמר א"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה וגו' אמימר מתני להא דרב חיננא בר פפא אהא מ"ד °כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה' לא שניתי לא הכיתי לאומה ושניתי לה ואתם בני יעקב לא כליתם היינו דכתיב °חצי אכלה בם חצי כלין והן אינן כלין *אמר רב המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר °במלאות ספקו יצר לו וגו' דרש ר' חיננא בר פפא מאי דכתיב °רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה אל תקרי נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם דוד דכתיב °טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל תנו רבנן *סוטה נתנה עיניה במי שאינו ראוי לה מה שביקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלוהו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו וכן

תהלים צא | איוב כד | משלי כו | ישעיה ט | שם כז | מלאכי ג | דברים לב | איוב כ | תהלים לג | איכה ב

רש"י

פניה מוריקות. הכי תני לקמן* אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות: הראתה לו באצבעותיה. רמוז לו לבא אצלה: מאכל בהמה. שעורים: במקידה של חרש. פחותה ומגונה שבכוסות: שם בה פנים. פנאי ליפרע ממנה ושמתי אני את פני (ויקרא כ) ונתתי (את) פני (שם יז) כולן לשון פונה אני מכל עסקי ועוסקני בהן: תכסה שנאה במשאון. (שנאמר במשאון) המכסה דבר השנוי למקום במשאון בחשך כמו שואה (איוב ל) שעושה מעשיו בחושך: כי כל סאון. שבא ללמדנו שאף עבירות קטנות נפרעות הימנו: למה לי. מאחת לאחת נפקא: לכמדה. (ב) שבמדה שמודד מודדין לו הפרעון מעין החטא: שילוחה. איבודה מן העולם: ג' כוסות. בחלומו של שר המשקים: בימי פרעה נכה. לבא נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים: עם חברותיה. לימות המשיח אלמא לא נטרדה במכה ראשונה: וכי תימא הנך אזדו. הראשונים כלו כולן ואלו מאומות אחרות היו שנתישבו בארץ מצרים: מצרי ראשון. הוא עצמו נתגייר: אשיא לבני מצרית שניה. בת מצרית גיורת וגר מצרי שתהא היא שניה לגירות כדי שיהא בן בני שלישי וראוי לישא בת ישראל דכתיב (דברים כג) בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' שאם הייתי משיא לבני מצרית ראשונה היה בן בני שני מלד האם דאמר ביבמות (דף עח.) ובקידושין (דף סז.) [בנים אשר יולדו] להם הלך אחר פסולן אלמא עדיין מצרים הם דאילו שאר אומות מותרין לבא בקהל מיד מנימין לית ליה הא דאמר בברכות (דף כח.) שהעמונים והמצרים מותרין לבא בקהל שכבר עלה סנחריב ובלבל את כל האומות והכי נמי קתני בתר דהך מילתא בתוספתא דקדושין אמר לו ר"ע מנימין טעית שכבר עלה סנחריב ובלבל כו': אהא. מן המקרא הזה: חצי כלים. מכותי כלות: במלאות ספקו. כל רצונו: יצר לו. תבואתו צרה: אלא נוה תהלה. על עסקי נוה בתים שבנו יהללוהו: שלא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם. להיות נהנים מהם: דוד דכתיב טבעו בארץ שעריה. לעיל מיניה כתיב חשב ה' להשחית חומת בת ציון ועלה כתיב טבעו בארץ ומצודת ציון היא עיר דוד וביתו כדכתיב בספר שמואל (ב ה) וכשבאו צרים בימי צדקיהו טבעו השערים דלתות השערים שהיו של נחושת או של (ג) זהב כדי שלא ישלוט אויבים ועלים לא נשאו אתם: מה שבקשה לא ניתן לה. שאסורה לבועל: ומה שבידה נטלו הימנה. אם שותה מים מתה ואם הודתה נאסרה לבעלה והפסידה כתובתה:

נחש

תוספות

מנימין גר המצרי וכו'. מקשים מפרק תפלת השחר (ברכות דף כח.) דאמר בו ביום עמד יהודה גר עמוני לפניהם בבית המדרש ואמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה א"ל ר' יהושע מותר אתה א"ל ר"ג והלא כתיב לא יבא עמוני ומואבי אמר לו ר"י וכי עמון ומואב במקומם הן יושבין והלא כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל העולם כולו א"כ אפילו מנימין היה מותר לבא בקהל ועוד מקשינן אההיא דתפלת השחר דאמר פ"ק דמגילה (דף יב:) זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכתייהו כחמרא *אדורדיא שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' מיהו הכא בשמעתין לא קשיא מידי כמו שפרש"י דמנימין היה טועה וסבור שלא נתבלבלו כדקתני סיפא בתוספתא דפ' בתרא דקדושין אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית הלכה כבר עלה סנחריב ובלבל את האומות לא מצרים במקומם ולא עמונים ומואבים במקומם אלא עמון נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מן אלו מותר בכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא את אלו (ד) והכא הכי פירושא עד כאן ל"פ אלא אם נתבלבלו אי לאו אבל כולי עלמא מודו דישנן בעולם אבל ההיא דמגילה תיקשה ופר"ת דסנחריב אע"פ שבלבל את כל העולם כולו ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב (מלכים ב כד) בפרעה נכה ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת אלמא סנחריב לא בלבל (ה) והכי תנא בסדר עולם מיום שעלה מלך בבל על ארץ מצרים עוד לא זקפה ראש אבל עמון (ומואב) בלבל דכל הגהו (ו) לא אשכחן בהדיא שלא בלבלן כדכתיב (ישעיה לו) מי בכל אלהי הארצות וגו' ובמצרים אשכחן בהדיא שלא בלבלן אלא שטפן כדאמרי' בסדר עולם כשהלך לתרהקה מלך כוש ועל אותה שעה אמר בתוספתא אמר לו רבי עקיבא מנימין טעית וכו' וגמרא שלנו לא חש להזכיר לפי שלא היה ביבום גמור אלא כשטיפת שבנא וסיעתו וגם מואב שטף כדאמרינן בסדר עולם שלש שנים ונקלה כבוד מואב (ישעיה טז) שסנחריב שטפן אבל ביבום ובלבול לא הוה ובמואב אשכחן בהדיא דלא בלבל כדכתיב שאנן מואב מנעוריו וכי אמר ירמיה להאי קרא הוה שאנן מכלל דלא בלבל ובמגילה גרסינן זיל גבי מואב דיתיב אדוכתיה ול"ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו [ובברכות (דף כח.) אמרינן] וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין ל"ג ומואב וחורבן נבוכדנצר לא חשיב בלבול דכי היה מחריב נבוכדנצר היה מניח דלת הארץ במקומם אבל סנחריב היה מעביר לארץ ומבלבלן והכי אמרינן בפ' בתרא (לקמן מו:) גבי לוז היא לוז שלא בלבלה סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור שם ובכ"מ תולה בלבול בסנחריב וחורבן בנבוכדנצר ובפוס רהיטא גרס עמון בהדי מואב וליתא כדפרישית ותו לא מידי ע"כ פירושו וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומם הם יושבין ויש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מואבים במקומם ואי ל"ג מואבים בתוספתא ועמון במגילה לא קשיא מידי* : לא הכיתי לאומה ושניתי. ה"ה דהאי הוה מצי למיפרך הא דרבא והא דמנימין ותימה מאי הוה מצי לתרץ דלא הוי מצי לתרץ למלך של אומה מדקאמר ואתם בני יעקב דמשמע הכל בני יעקב קאמר ובאומה שלימה מיירי:

אלא

תוספות שאנץ

ג' כוסות האמורות במצרים הוא בחלום שר המשקים של פרעה ובמדרש יש דלעתיד משקה הקב"ה האומות כוס התרעלה וכשיגיעו למצרים ואמר כבר שתיתי פעמים יאמר לה הקב"ה שתה דאין שתיה זו כאחרות אלא א) לא תק עוד והיינו דכתיב אך שמריה ימצו ישתו כל רשעי ארץ: אמר מנימין גר המצרי אני מצרי וכו' כדי שיהא בן בני ראוי לבוא בקהל וא"ת איהו הוי נמי כשר כיון דסנחריב עמד ובלבל כל העולם חוץ ממואב כדאמר בפרק תפלת השחר וכי עמון ומואב במקומן הן יושבין והלא עלה סנחריב ובלבלן. וי"ל דסנחריב לא בלבל אותן של מצרים אלא הביאן בחבלים ובשלשלאות עד לפני ירושלים וכשהצליח חזקיה וראו הנס השלימו עמו וקבלו עול שמים עליהן והחזירן למקומן אי נמי י"ל דההוא דמנימין דהכא היתה אחר מ' שנת שפסקה גלותן וחזרו למקומן וה"נ קאמר התם [בתוספתא דידים] דאמר מנימין כשראה שהתיר ר"י ליהודה גר העמוני ואמר להם אף אני כמו כן אמרו לו לארצך יש קצבה לאחר מ' שנה כדכתיב בקרא גבי מצרים מקץ מ' שנה אשיב ולו אין קצבה: ומיהו פ"ה הכא דלית ליה הא דאמר עמד סנחריב ובלבל כל העולם והכי נמי קתני (בפרק בתרא) [בתר דיהך] מילתא [בתוספתא] דקידושין אמר לו [ר"ע] מנימין טעית שכבר עלה סנחריב. ל"ה. משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד ולית ליה להתוא תנא כמאן דאמר דארון גלה לבבל כדאמר ביומא אלא סבירא ליה כמאן דאמר יאשיהו גנוז:

א) עי' הגירסא בילקוט תהלים רמז תתי"ג.

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא תשורני עין וסתר פנים ישים ד"א וכ"ה בע"י: (ב) רש"י ד"ה לכמדה לנמדנו שבמדה: (ג) ד"ה דוד וכו' או של כסף וזהב כדי: (ד) תוס' ד"ה מנימין וכו' נושא את אלו והכי פריך הכא ע"כ ל"פ אלא אם נתבלבלו: (ה) בא"ד לא בלבל מצרים והכי תנא בסדר: (ו) בא"ד דלא אשכחן בהדיא שלא בלבלן ודאי בלבלן כדכתיב:

[דף כ.] [לעיל ח:] [לקמן טו:] [חולין נב.] יבמות עח. פ"ש תוספתא קדושין פ"ה [ערכין טו.] [תוספתא פס"ד] [וע"ע תוס' יבמות עו: ד"ה מנימין ותוס' מגילה יב: ד"ה זיל]

פי' שמרים

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יח סמג עשין כו:

מסורת הש"ס

תורה אור

וכן מצינו *בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו מה שביקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו °ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם: בירך התחילה בעבירה וכו': מנא ה"מ אילימא משום דכתיב °בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה והכתיב °וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט תחילה ירך והדר בטן לייט *ומיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב °לצבות בטן ולנפיל ירך *ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים: **מתני'** שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר °ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר °ויסבו עשרה (א) אנשים נושאי כלי יואב ולפי שגנב ג' *גנבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל (שנאמר °ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל) לפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר °ויקח (ב) שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום וכן *לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר °ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנאמר °והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול ממנו שנאמר °ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו שנאמר °ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום שנאמר °ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר °והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך: **גמ'** ת"ר שמשון בעיניו מרד שנאמר °ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר °ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והכתיב °ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא כי אזל מיהא בתר(ג) ישרותיה אזל תניא *רבי אומר תחילת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה(ד) תחילת קלקולו בעזה דכתיב °וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה וגו' לפיכך לקה בעזה דכתיב °)ויורידו אותו עזתה והכתיב °וירד שמשון תמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה היה °ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תניא רבי אומר אילמלא *(לא) נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דילדלה את כחו דילדלה את לבו דילדלה את מעשיו דילדלה את כחו דכתיב °ויסר כחו מעליו דילדלה את לבו דכתיב °ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו דילדלה את מעשיו דאיסתלק שכינה מיניה דכתיב °והוא לא ידע כי ה' סר מעליו ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א"ר חנין א"ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה בו באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטלה כיון דאמר °נזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר °ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו מאי ותאלצהו אמר רבי יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו °ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה א"ר יצחק דבי רבי אמי דברים האסורים בנזיר °ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי א"ר יצחק דבי רבי אמי הוא איוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא °ותחל רוח ה' וגו' א"ר חמא בר' חנינא חלתה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב °יהי דן נחש עלי דרך לפעמו במחנה דן א"ר יצחק דבי רבי אמי מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו במחנה דן וכתיב התם °פעמון ורימון בין צרעה ובין אשתאול אמר ר' אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה °והוא יחל להושיע את ישראל אמר רבי חמא ברבי חנינא

°) שופטים ט"ז הוחל

נחש הקדמוני. נתן עיניו בחוה ובא עליה והיינו דכתיב (בראשית ג) הנחש השיאני לשון תשמיש ונשואין הוא: נטלו הימנו. קומה זקופה: יהא מלך. שלכך עשאו ערום מכל: אני אמרתי יהלך בקומה זקופה. מקללתו אתה למד וכן כל אלה אתה למד מקללתן: קין. נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל ששתי תאומות נולדו עמו והיינו דכתיב (בראשית ד) את אחיו את הבל שני אתים שני ריבויים: קרח. על הכהונה ונבלע: בלעם. בממונו של בלק לקלל את ישראל ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שנפלו מישראל בעצתו*: דואג. אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה כדכתיב (שמואל א טז) הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי וגו' ואמר באגדה דחלק (דף צג:) דכל הפסוק הזה דואג אמרו בלשון הרע: ואחיתופל. נתן עיניו במלוכה כדאמר בחלק (דף קא:*) ראה אש יוצא מאמתו וכסבור שעתיד למלוך *ומה שבידו נטלו הימנו לא יחצו ימיהם: גחזי. בממונו של נעמן ונצטרע: ואדוניה. באבישג ונהרג: ועוזיה. בכהונה והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כו): כי לייט כו'. וקללה היא תחלת הפורענות: מיהו כי בדקי מיא כי אורחייהו בדקי. שבמעיים נכנסו תחילה ומקלקלות אותן ואח"כ נופלות לירך: שלא להוציא לעז. שיאמרו לא עשו כסדר האלה ואין פורענות זו על ידן: **מתני'** שמשון הלך אחר עיניו. כדיליף לקמן: על עשר פלגשי אביו. כדכתיב בספר שמואל (ב טו) ויעזוב עשר נשים פלגשים לשמור הבית: לונביות. חניתות: לב אביו ולב ב"ד. דכתיב (שם) אלכה נא ואשלמה את נדרי וגו' וכתיב את אבשלום הלכו מאתים איש קרואים והולכים לתומם ואמרינן בסוטה דירושלמי קרואים מדוד שעל ידי מצות דוד הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אותן שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכים אחריו וכן לשנים אחרים עד שכינס מאתים וכולן ראשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד ולב אנשי ישראל דכתיב בקרב איש להשתחוות וגו' וכתיב מי ישימני שופט בארץ וכתיב ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל: ואין באחיו גדול ממנו. שהיה מלך הרי מדה שמדד שנקבר אביו בגדולים ובו במדה מדדו לו שנקבר הוא בגדולים (ה): מי לנו. לענין כבוד קבורה לקבר בגדולים גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהוא גדול מישראל ואין בישראל גדול ממנו הרי שבמדה שמדד לקבור את יוסף ע"י גדול בה מדדו לו שאין גדול בכבודו קבור ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה: **גמ'** בעיניו מרד. ע"י עיניו מרד בבוראו: כי מה' הוא. שחשק באותה אשה כדי להתגרות בפלשתים: והכתיב וירד שמשון תמנתה. וירא שם אשה מבנות פלשתים ותיטב בעיני שמשון ומעשה של זו שבתמנת קודם למעשה של זו שבעזה: תחילת קלקולו מיהא בעזה הוה. דההיא דתמנת לאו קילקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות: שדילדלה. עקרה כמו אבני הר שנדלדלו*: מנא ידעה. הלא כמה כזבים אמר לה קודם לכן ומלאתו שקרן: ניכרין דברי אמת. מתקבלין ומיושבין ודבורים על אופניהם ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין והבינה שהדברים האחרונים שאמר לה שבדבר הזה היה כחו גדול אמת הן: ותאלצהו. לשון דוחק ומצוקה: בשעת גמר ביאה. תאות האדם מרובה: דברים האסורים לנזיר. משרת ענבים כגון נזיר ששרה ענבים במים ויש בהם טעם יין דלא נפקא מכל אשר יעשה מגפן היין (במדבר ו): מכתש. מקום קביעות השן: איוה לדבר טמא. ליקח בת אל נכר: בדבר טמא. לחי החמור שאלמלא הוא היה מת בצמא: רוח ה'. רוח נבואה ששרתה על יעקב: מקשקשת לפניו. ללוותו כאשר הולך:

סוטה

[סנהדרין קו.]

אדר"נ פ"א

[וע"ש נ"ע]

לקמן כח.

רש"ל מ"ו

[עי' תוס' לקמן יא. ד"ה מרים]

[ג"ל לבבות וכ"ה במשנה שבמשניות וכן בע"י אבל בתוספתא פ"ג איתא גנבות]

[תוספתא פ"ג]

[עי' תוספתא מגילה כח.]

[ע"ז מו.]

הגהות הב"ח

(א) במשנה ויסבו עשרה נערים נושאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי שגנב: (ב) שם ויקח יואב שלשה שבטים: (ג) גמרא בתר ישרות עיניו אזל: (ד) שם לקה בעזה תחילה תחילת: (ה) רש"י ד"ה ואין באחיו וכו' בגדולים דמי לנו וכו' שאין לנו גדול בכבוד קבורה כמשה כצ"ל והד"א:

תוספות שאנץ

וכן מצינו בקין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל דשני תאומות נולדו עמו דכתיב את אחיו את הבל שני אתין ב' ריבויין. קרח על כהונה ונבלע. בלעם בממונו של בלק לקלל ישראל ונהרג במדין כשהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו. דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד כדכתיב הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי ואמר בהגדה בפ' חלק כל הפסוק הזה אמרו דואג בלשון הרע. ואחיתופל נתן עיניו במלוכה כדאמרינן ראה אש יוצאה מאמתו וכסבור שעתיד למלוך. גיחזי בממונו של נעמן ונצטרע אבשלום במלכות ונהרג אדניה באבישג ונהרג ועוזיהו בכהונה והצרעת זרחה במצחו. ל"ה. גנב לב אביו ולב בית דין פ"ה שאמר אלכה ואשלמה את נדרי. וכתיב ואת אבשלום הלכו מאתים איש(וא"ת) [ואמרי' בירושל' דסוטה] שעל ידי מצות דוד אביו הלכו עמו אמר לו כתוב לי שילכו עמי אלו שנים שאבחר וכתב לו והיה מראה חותמו של דוד לשנים והולכין וכן לשנים אחרים עד שכנס מאתים איש וכולן ראשי סנהדראות הרי גנב לב אביו ולב ב"ד. ל"ה: תחלת קלקולו מיהא בעזה היה. פ"ה וההוא דתמנת לאו קלקול הוא כולי האי שלקחה לו לאשה ולא בא עליה בזנות. ל"ה. וכן איכא בירושלמי ואע"ג דגויה היתה שמא בצינעה בא עליה אבל ההיא דעזה לא היה דרך נשואין אלא דרך

גמרא

הוחל שבועתו של אבימלך דכתיב °אם תשקר לי ולניני ולנכדי °ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף °ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב אמר שמשון לפני הקב"ה רבש"ע זכור לי עשרים (*ושתים) שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום °וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי א"ר חייא בר אבא אמר שמשון יבא (א) מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן תניא א"ר שמעון החסיד בין כתיפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר °וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתיפיו וגמירי דאין דלתות עזה פחותות מששים אמה °ויהי טוחן בבית האסורים א"ר יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר °תטחן לאחר אשתי מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפוקא *גרידיא דובלא וא"ר יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר °אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי וכתיב תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרין *והיינו דאמרי אינשי איהו בי *קארי ואיתתיה בי בוציני וא"ר יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר °דן ידין עמו כאחד וגו' וא"ר יוחנן שמשון על שמו של הקב"ה נקרא שנאמר °כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' אלא מעתה לא ימחה אלא מעין שמו של הקב"ה מה הקב"ה מגין על כל העולם כולו אף שמשון מגין בדורו על ישראל *וא"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר °וילך שפי שמשון חיגר בשתי רגליו היה שנאמר °שפיפן עלי ארח: ת"ר חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולן לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו שמשון בכחו דכתיב °ויסר כחו מעליו שאול בצוארו דכתיב °ויקח שאול את החרב ויפל עליה אבשלום בשערו כדבעינן למימר קמן צדקיה בעיניו דכתיב °ואת עיני צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב °רק לעת זקנתו חלה את רגליו *ואמר רב יהודה אמר רב שאחזתו פדגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי פדגרא א"ל *כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חש ביה °ואיכא דאמרי מרביה שמע ליה וא"ד °סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם דרש רבא מפני מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר °והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה*: כתיב °וירד שמשון תמנתה וכתיב °הנה חמיך עולה תמנתה א"ר אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר' שמואל בר נחמני אמר שתי תמנאות היו חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא אמר חדא תמנה הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ורדוניא ובי בארי ושוקא דנרש °ותשב בפתח עינים א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר °תפוח והעינם ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא אשת איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל בך אביך קידושין אמרה ליה יתומה אני שמא טמאה את אמרה ליה טהורה אני: °ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים רבי יהודה ורבי נחמיה חד אמר פרדס וחד אמר פונדק בשלמא למ"ד פרדס היינו דכתיב ויטע אלא למ"ד פונדק מאי ויטע כדכתיב °ויטע אהלי אפדנו וגו' ויקרא שם בשם ה' אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא

אלא

רש"י

הוחל שבועתו של אבימלך. בטלה לשון לא יחל דברו (במדבר ל) לפי שהם עברו על השבועה תחילה: במה בירכו. כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המרבה ומלוי בו שובע פויי"ש בלע"ז ומה ברכה נמלא בו לא מליט עושר בשמשון: שברכו באמתו. להיות זרעו כנחל שוטף למה שנתאוה נתברך: נקם אחת משתי עיני. (ב) שכר אחת מעיני תן לי בנקמה זו ושכר האחרת לעולם הבא: שחוזר לאחוריו. כשלדין אותו אינו (מרחיק) לברוח אלא חוזר עקלקלות: שער העיר. (ג) בעזה משתעי קרא: על כתיפיו. כשיעור כתיפיו: קמי דשתי חמרא חמרא. לפני כל אדם מביאין מה שהוא רגיל בו לפני שותי יין מביאין יין: קמי רפוקא גרידיא דובלא. לפני עובד אדמה וחופר בגנות שרגיל לאכול ירק מביאין סל מלא ירק דובלי מין ירק הוא: קארי ובוציני. מין אחד הוא אלא שאלו גדולים ואלו קטנים כלומר במה שהוא עוסק היא עסוקה: כאחד. כיחידו של עולם במשפט לדק: שמש. לשון חומה כמו ושמתי כדכוד שמשותיך (ישעיה נד): על שמו של הקב"ה. משמע שכינהו בשמו של הקב"ה ממש: מעין שמו. שאין שמש שם ממש אלא מגן ומליל: שפי. אשלוייש"ש כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב:): שפיפון. שפייה כפולה: מעין דוגמא כו'. נשתנו מן התחתונים לתפארת: ויסר כחו. לא מייתי ראיה אלא דכולן לקו: שאול בצוארו. ויגבה מכל העם משכמו (שמואל א י): ויפל עליה. מקום שהורגין בחרב והיינו צואר: צדקיה בעיניו. לא ידענא מנלן דנשתנה לשבח וכן אסא ברגליו אלא כן שמע מרבו: פודגרא. שם חולי הוא שאוחז ברגלים וקורא לו פודגרא: נענש אסא. לחלות: אנגריא. עבודת המלך: השמיע את כל יהודה. הזעיקן וישאו את אבני הרמה שהיה מלך ישראל בונה עליה כדי לבלתי תת יוצא ובא לאסא: חתן. שכתוב בו נקי יהיה לביתו וגו' (דברים כד): כתיב וירד שמשון תמנתה. אלמא תמנת בירידה וכתיב עולה תמנתה אלמא עלייה היא ושמשון ויהודה תרוייהו בארץ ישראל הוו: שנתגנה בה. שנשא מבנות פלשתים האסורות לו: יהודה נתעלה. שמשם נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל: דאתי מהאי גיסא. שהיתה מיושבת באמצע שיפוע ההר הבא לה מראש ההר יורד הבא לה מרגלי ההר עולה: כגון ורדוני ובי בארי ונרש. עיירות הן היושבות בשיפוע ההרים: מצפות לראותו. שהיו רגילין להתקבל שם וללון והיה חביב עליהם: שנתנה עינים לדבריה. דוגמא ופתח היתר נתנה לעצמה שאין עבירה בדבר: גיורת אני. ואיני עובדת כוכבים (ד) וראויה לך: פנויה אני. ומותרת לכל אדם: יתומה אני. (ה) והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי ואין נישואין לער ואונן כלום לאסור עליו משום כלתו ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה אלא האב זוכה בה כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב) ולהך סברא לאו בתו של שם היתה *שמסכת שמים ליעקב כלו שנותיו של שם ויעקב כבר היה יותר מבן מאה ועשר: טהורה אני. מנדה: ונטע בו. לההנות עוברים ושבים: פונדק. ללון שם אורחים ולשון אש"ל נוטריקון הוא אכילה שתיה לויה שהיה מאכילן ומשקן ואח"כ מלווה אותן: ויטע אהלי אפדנו. פסוק הוא בדניאל על אחד מהמלכים:

אלא

תוספות

אלא מעתה לא ימחה. תימה לרבי מאי שנא משלום דאמר בפ"ק דשבת (דף י:) אמר רב המנונא משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום דשם גופיה איקרי שלום כדכתיב ויקרא לו ה' שלום ולא קא חשיב ליה במס' סופרים (פ"ד) בהדי שמות שאין נמחקין ונראה דתנא ושייר ועדיף מתנון ורחום דאמר בפרק שבועת העדות (שבועות דף לה.) דנמחק דלא אשכחן שקרא הקב"ה שמו כך חנון והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה נקרא משמע דשמו נקרא כך והיינו דקא דחי אלא מעין שמו כמו חנון על שם שהוא חונן ומרחם על בריותיו:

תוספות שאנץ

ונות: הוחלה שבועתו של אבימלך וגו' שחולק על מה שפי' רש"י בספר שמואל [ב' ה'] שאותו היבוסי היה מזרעו של אבימלך ולא היו יכולין להורישו מפני השבועה שהיה כתוב על הצלמים כדאמר שם אלא סבירא ליה כמאן דאמר בפרקי דר' אליעזר א) שינתיים היה להם שכרת להם אברהם כשלקח מערת המכפלה ועל שם העיר נקרא יבוסי. או שמא אע"פ שהוחלה כבר בימי שמשון אעפ"כ לא באו עליהם עד בימי דוד: קמי רפוקא גריוא דובלי. לפני חופר בגנות סל מלא ירק:

א) נ"ל בפרקי דר"א [פרק ל"ו] דשבועה אחרת היתה שכרת אברהם להם כשלקח מערת המכפלה מאת בני חת ועל שם וכו'.

מסורת הש"ס

נ"א מחזיק

[ק' הפיד הרשב"א בתשובה סי' פ"ח שבגמ' שלפניו ליתא מלת ושתים]

מגילה יג.

סנהדרין קה.

שם מת:

ברכות יח: שבת יג: קנג.

[עי' ע"ז כח.]

[ע' בערוך ערך קר ו]

מ"א יד

[פי' וכל שכן תלמידי חכמים ערוך ערך אנגריא] ברכות לג

הגהות הב"ח

(א) גמ' יבא שועל שחוזר לאחוריו: (ב) רש"י ד"ה נקם אחת משתי עיני דדריש אמר שמשון רבש"ע שכר אחת וכו' זו בעוה"ז ושכר האחרת: (ג) ד"ה שער העיר בשערי עזה: (ד) ד"ה גיורת וכו' ואיני עובדת כוכבים עד שאין אני ראויה לך הס"ד: (ה) ד"ה יתומה אני שהייתי קטנה במיתת אבי והשיאוני וכו' ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום וכו' שאין זכות:

גליון הש"ס

גמ' וא"ד מרביה. לעיל דף ד ע"ב: רש"י ד"ה יתומה אני כו' שמסכת שמים ליעקב. ע"ם וצ"ל חמשים:

אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אלהי עולם אכלתם הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם °ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה *משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב °חזון ישעיהו בן אמוץ מלכים מדוד (א) ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו °היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקירבן היינו דכתיב °למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשית כיונה אילמת לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו (ב) °והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותימא ליה מימר *אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש *ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מתמר °הכר נא א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו °בהכר בישרוהו בהכר בישר °הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא *אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני °ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו *דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא °יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה דכתיב °עדות ביהוסף שמו (ג) יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה צדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים °ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי משמיה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב *לא פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם °קול גדול ולא יסף: אבשלום נתגאה בשערו וכו': ת"ר אבשלום בשערו מרד שנאמר °וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו (וגו') והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלים בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר °ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה (ד) ויאחז ראשו באלה ויותן בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר [שקל ספסירא בעא למיפסקיה] תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה (ה) נבקע שאול מתחתיו °וירגז המלך ויעל על עליית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני [אבשלום] מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני בני הני תמניא (ו) בני למה שבעה דאסקיה משבעה מדורי גיהנם ואידך איכא דאמרי דקריב רישיה לגבי גופיה ואיכא דאמרי דאייתיה לעלמא דאתי °ואבשלום לקח ויצב לו בחייו מאי לקח *אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו את מצבת אשר בעמק המלך וגו' א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם דכתיב

תורה אור

אלא ויקריא. למד לבריות לקרות שם בשם ה' אל עולם: כילד לאחר שאכלו ושתו. משלו היו עומדין לברכו לאברהם והוא אומר להם וכי משלי אכלתם: שכסתה פניה בבית חמיה. ולא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפיכך לא הכיר בה (ז): אמוץ. אביו של ישעיהו ואמציה מלך יהודה אחים הוו ואמציה מזרע דוד היה ואמוץ אחיו נביא היה אלמא נביאים נפיק מינה: היא מיתוצאת. הוי משמע לשון הוצאה בעל כרחה היא מוצאת משמע לשון מציאה: סימניה. חותמו ופתילים ומטה שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי שתשרף ולא יצא דוד ממנה המכה את אדום בגיא מלח: יונת אלם רחוקים. על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: לדוד מכתם. לאותה (ח) שהיתה ראויה ועומדת לצאת ממנה דוד: שהוא מך. עניו: ותם. תמים בדרכיו: מכתו תמה. מקום מילה שהוא ראוי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו: ד"א כשם שבקטנותו. קודם שמלך: כך בגדולתו. לאחר שמלך ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו מתחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית: והיא שלחה וגו' לאיש אשר אלה לו. ולא שלחה לו לאמר ממך אני הרה והרי סימנין שלך: ותימא ליה מימר. לשליח אמור לו שממנו אני הרה ואלו סימניו: ואל ילבין כו'. אף זו נוח היה לה לישרף ואל תלבין פניו לפיכך שלחה לו אם יודה ויגלה הוא עצמו את הדבר יגלה ואם לאו אשרף ולא תגלה היא את הדבר: בהכר בישר. אל אביו דבר שנלטער בו ובהכר בשרוהו: מנא ידע. שממנו היא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה: ויאמר. בת קול אמרה: כבושים. דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה כבושים דברי סתר גזירת המלך כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא למה לך בברכות (דף י.) גבי חזקיה: כיון שידעה. שידע בה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה: מקץ ימים לימים. משנה לשנה שנזיר עולם היה ומגלח *אחת לי"ב חודש: דקריב רישיה לגבי גופיה. שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו וקירבו: שלקח מקח רע לעצמו. והכי קאמר קרא ואבשלום לקח לו את (ט) המצבה הזאת בחייו ויצב לו את מצבת אשר בעמק המלך: עצה עמוקה. של הקב"ה שהוא מלך עולם שגזר על דוד כן במעשה בת שבע: הנכי מקים

נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש. כדאמר בפ' הזהב (ב"מ דף נח:) כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבירו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות:

יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. בשלהי מסכת מכות (דף כג:) מסיק דהכי גמירי לה:

דקרב רישא לגבי גופיה. תימה רבי מאיר דאמר בחלק (סנהדרין דף קג:) אבשלום אין לו חלק לעולם הבא א"כ סבירא ליה דקרב רישיה לגבי גופיה ולא סבירא ליה דאייתיה לעלמא דאתי מכל מקום אסקיה משבעה מדורי דגיהנם ואם כן אמאי לא חשיב ליה בהדי אחז ואחזיה דאמר (שם קג.) לא חיין ולא נידונין וי"ל דלא חשיב אלא מלכים:

דאייתיה לעלמא דאתי. ואי קשיא הא אמרו בחלק (סנהדרין דף קד.) ברא מזכי אבא אבא לא מזכי ברא כדכתיב ואין מידי מציל אין אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו אבל הבן מציל את האב כגון יאשיהו שלא מנו את אמון וי"ל משום דאבשלום נטל את שלו בעולם הזה שנהרג במיתה משונה הועילה לו תפלת אביו דומיא דיהויקים דאמר התם שהיה כתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת ונפרע ממנו לאחר מיתה לא מנו אותו ועוד אבשלום לא עבד עבודת כוכבים א"נ מאי למימר הא דאמר אבא לא מזכי ברא היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפלה אבל תפלה מועלת ודוד התפלל על אבשלום: ולעולם

נט א מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח:

תוספות שאנץ

וכי משלי אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם. יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם עד שאמר להם אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם והיה אומר להם שהוא עולה למנין גדול כי היו במדבר והיה טורח גדול להביא שם המאכל והמשתה וכשראו כך כי היה רוצה אברהם שיפרעו הכל אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם על מנת שלא יפרעו שום דבר: שכסתה פניה בבית חמיה אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טעה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היתה. א) ל"א שכיסתה פניה בבית חמיה לא ראה אותה כל הימים שגדלה בביתו לפי' לא הכירה: יצאו כבושין דברים עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים ואי אפשר לצאת אלא מיהודה כדכתיב גור אריה יהודה כבושין דברי סתר ל"ה.

א) עי' בהגהות הב"ח דגם ברש"י צ"ל ב' הפירושים.

גליון הש"ס

גמ' בהכר בשרוהו. כעין זה לקמן דף יג ע"ב: שם יוסף שקדש ש"ש. לקמן דף לו ע"ב: רש"י ד"ה מקץ ימים כו' אחת לי"ב חדש. סוף דף ד ע"א:

מגילה י:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דאמר ר' לוי: (ב) שם כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה והיא שלחה: (ג) שם יהודה שקדש ש"ש. נ"ב ע"ל פ' אלו נאמרין דף לו ע"ב: (ד) שם הגדולה ויחזק ראשו באלה ויותן: (ה) שם באותה שעה ראה גיהנם נבקע מתחתיו: (ו) שם תמניא זימני בני למה: (ז) רש"י ד"ה שכסתה וכו' לא הכיר בה ל"א שכסתה פניה בבית חמיה וס"ק אע"פ שהיה בלבו שהיא תמר טועה היה בכך לומר אחרת היא שהרי תמר צנועה היא הס"ד: (ח) ד"ה לדוד מכתם לאותה שהיא ראויה: (ט) ד"ה שלקח וכו' לקח לו את המצבה הזאת בחייו:

כא נס. כתובות סז: ברכות מג:

[ברכות ס. סנהדרין מד: פט:]

[לקמן לו:]

[סנהדרין יח.]

[סנהדרין קג:]

דכתיב °הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר °וישלחהו מעמק חברון א"ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון דכתיב °ידוע תדע כי גר יהיה זרעך °כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב °ויולדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת אמר רב יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב °ויאמר אל עבדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה באש ויציתו עבדי אבשלום את החלקה באש: וכן לענין הטובה מרים וכו': מי דמי התם חדא שעתא הכא שבעה יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א"ל רבא הא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא הכי קתני וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם *מדה טובה מרובה ממדת פורענות °ותתצב אחותו מרחוק א"ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב °ויבא ה' ויתיצב וגו' אחותו דכתיב °אמור לחכמה אחותי את מרחוק דכתיב °מרחוק ה' נראה לי לדעת דכתיב °כי אל דעות ה' מה דכתיב °מה ה' אלהיך שואל מעמך יעשה דכתיב °כי לא יעשה [ה'] אלהים דבר לו דכתי' °ויקרא לו ה' שלום: °ויקם מלך חדש וגו' *רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מאן דאמר חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלוך °אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה כלל °ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו לפיכך לקה תחילה כדכתיב °ובכה ובעמך ובכל עבדיך °הבה נתחכמה לו להם מיבעי ליה א"ר חמא ברבי חנינא באו ונחכם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב °כי הנה ה' באש יבא וכתיב כי באש ה' נשפט וגו' בחרב כתיב [*°ובחרבו את כל בשר] אלא בואו ונדונם במים *שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר °כי מי נח זאת לי וגו' והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת הוא מביא אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו וכן הוא אומר °ומצרים נסים לקראתו והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב °כי בדבר אשר זדו עליהם בקדירה שבישלו בה נתבשלו *מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב °ויזד יעקב נזיד *א"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין יתרו שברח *זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית שנאמר °ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב °ובני קיני חתן משה וגו': °ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו בחבירו °וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי ליה תנא דבי ר' אלעזר בר' שמעון מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד ואחד מישראל שאמר להם איסטנים אני אמרו לו כלום איסטנים אתה יותר מפרעה שרי מסים דבר שמשים (לבנים) למען ענותו בסבלותם [ענותם מיבעי ליה] למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל °ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח"א שממסכנות את בעליהן דאמר מר *כל העוסק בבנין מתמסכן °את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון *מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו °וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה אמר ר"ל רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ: °ויקוצו מפני בני ישראל מלמד שהיו דומין בעיניהם כקוצים °ויעבידו מצרים את בני ישראל

בפרך

רש"י

מקים וגו'. הליב אבשלום אותה עלה וקיימה מלבת דבריו של הקב"ה כדכתיב לעולם ה' דברך נלב (תהלים קיט) ויקרא למלבת על שמו גרם לאותה רעה שתקרא על שמו ויקרא לה יד אבשלום כך היא נקראת: וישלחהו מעמק חברון. ביוסף משתעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת סיבת ירידת ישראל למצרים: של אותו לדיק שקבור בחברון. אברהם: אינו כן. דיותר ממה שהוא מודד מודדים לו: דבאותה מדה. דוגמא מעין אותו ענין ומיהו יותר ממה שעשה משתלם למדה טובה מרובה בתשלומין ממדת פורענות: אמור לחכמה. שהיא אצל הקב"ה ומפיו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (משלי ב): דלא כתיב וימת. מלך מצרים וימלוך תחתיו אחר: ונתחכם למושיען. לבקש לנו חכמה כנגדו: במה נידונם. שלא יוכל לדון אותנו בו שידענו מדרכיו שמדד מדה כנגד מדה לדור המבול ולאנשי סדום: כי באש ה' נשפט. וכן ישיב לנו גמול (א): שבשלו. לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה): באותה עלה. דנתחכמה לו: יושבי יעבץ. תלמידי יעבץ (ב) אדם גדול בתורה היה כדכתיב (דה"א ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (תמורה טז.): תרעתים. מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים: שמעתים. ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי קרא והם היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקנים: סוכתים. על שם שהיו יושבים בסוכות כדכתיב (ירמיה לה) ונשב באהלים וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין וכן תרעתים זקני שער: ועלינו מן הארץ מבעי ליה. יגרשונו מן הארץ מאי ועלה הלואי שילאו שונאיהם מארלם הואיל ויראים מפניהם: מלבן. כמין דפוס שבו עושין הלבנים שממלאין אותו טיט ומחליקין אותו והיא הלבנה ותלו לו לפרעה. דעליה קאי קרא ומיניה סליק ויאמר אל עמו וגו' הבה נתחכמה לו וגו' וישימו עליו שרי מסים: אסטנים. מפונק ואינו יכול לעשות מלאכה: שרי מסים. דבר שמשים רידוי של שומה שמרגילין ומשימין לעבודה אותו מלבן שתלו לו היה לישראל רידוי של השמה: למען ענותו לפרעה. בשביל סבלותם דישראל שיתן שכם לסבול: שמסכנות את בעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים ליטבע בים: שממסכנות. מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים ובשביל עבודה זו אירע להן ולהאי לישנא לא גרסינן דאמר מר (ג) כל העוסק בבנין מתמסכן ומאן דגרים לה מתרגמינן להך דרב ושמואל נמי אכל בנייניס של כל אדם מסכנות פעמים שנופל מהבנין *ומת ממסכנות שמביא את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן: ראשון ראשון מתרוסס. כשהיו בונין קצת היה מתרוסס ונופל וחוזרין ובונין והוא נופל: פי התהום בולעו. נבלע בארץ: רוח הקדש מבשרתן. לישראל ואומר למצרים אין מועיל לכם כן ירבה תמיד וכן יפרוץ: ויקוצו היה דומה להן. כאילו עיניהם וגופם מלאים קוצים בראותם את ישראל פרים ורבים:

בפרך

תוספות

ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורענות. וא"ת הא מליב מדת פורענות גדולה ממדת טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה (דברים לב) גבי מדת פורענות וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכם חמשה מאה (ויקרא כו) וי"ל דעדיין גבי מדת פורענות איירי (ה) רדיפה ולא הריגה אבל הכא דכתיב ורדפו מכם חמשה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. מספר הישר: *מרים המתינה למשה שעה אחת. לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע דקתני בתוספתא מדה טובה מרובה ממדת פורענות על אחת חמש מאות אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם יום לשנה יום לשנה אם כן היתה מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים *ועוד בפ"ק דחגיגה (דף ה:) דדרש רבי יוחנן אותי יום יום ידרושון שכל העוסק בתורה אפילו יום אחד כאילו עוסק כל השנה כולה וכן במדת פורענות כתיב (במדבר יד) במספר הימים אשר תרתם את הארץ מ' יום וגו' אלמא דכי הדדי נינהו:

שהיתה

[שייך לעיל ט: במשנה ודע דמלשון תוס' שהעתיק התוי"ט נראה דמיד אחר סוף דיבור דלעיל שסיים מספר הישר כתבו תוספת אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע מהם וכו']

[ישוב נכון תמצא בתוי"ט]

משלי ז

שמואל א ג

דברים י

שופטים ו

שמות א

[זבחים קטז. ע"ש]

תוספות שאנץ

יעבץ אדם גדול היה בתורה. תרעתים מפרש בספרי ששמעו תרועה בהר סיני ל"א תרעתים על שם שהיו יושבין בשערי(ב"ד) [ירושלים] תרעתים זקני שער. שמעתים ששמעו מצות אביהם דבבני יונדב בן רכב משתעי [קרא] והם היו מבני בניו של יתרו. סוכתים על שהיו יושבין בסוכות כדכתיב ונשב באהלים. וקרי משפחות סופרים דהיינו סנהדרין ל"ה: שמסכנות לבעליהן. שעל ידי אותן הערים ואותה עבודה נסתכנו מצרים לטבוע בים: מסכנות מדלדלות כדכתיב וינצלו את מצרים. ובשביל עבודה זו אירע להם. ולהאי לישנא לא גרסינן לה דאמר מר כל העוסק בבנין מתמסכן. ומאן דגרס ליה להך מתרגם להן דרב ושמואל אכל הבניינים של כל אדם מסכנות שנופל מהבנין וממית: ממסכנות שמביאין את האדם לידי עניות דאמר מר כל העוסק וכו'. ל"ה:

[ת"ז עו. סנהדרין ק:]

עירובין נג:

[נ"א וחרבו שלופה בידו (במדבר כב)]

[סנהדרין סט. ע"ש]

שם קו.

[שם וקד. ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי באש וכו' גמול הס"ד ואח"כ מ"ה נדונם במים כל הבן הילוד וגו' הס"ד: (ב) ד"ה יושבי וכו' יעבץ אדם גדול וכו' ישראל לאמר אם ברך: (ג) ד"ה שממסכנות וכו' דאמר מר ביבמות כל העוסק: (ד) תוס' ד"ה לעולם וכו' ברדיפה ולא בהריגה:

[יבמות סג.]

[גירסת הערוך בערך פיתום שתמסמס]

[נ"ל וממית]

בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה °וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו' אמר רבא בתחילה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ"ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה דרש *רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים *בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים שנאמר °אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר °כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר °תחת התפוח עוררתיך *וגו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר ומשפיר אותן כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר °ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו' *ומלקט להן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש שנאמר °ויניקהו דבש מסלע ושמן וגו' וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים וחורשין על גבן שנאמר °על גבי חרשו חורשים וגו' לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה שנאמר °רבבה כצמח השדה נתתיך וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן שנאמר °ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב"ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר °זה אלי ואנוהו °ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות וגו' רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מ"ד אשה ובתה יוכבד ומרים ומ"ד כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ"ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד ד"א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה(ומוציאה את הולד) ד"א פועה שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל °ויאמר בילדכן את העבריות וגו' מאי אבנים א"ר חנן סימן גדול מסר להן אמר להן בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים ואית דאמר כדכתיב °וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן והולד באמצע °אם בן הוא והמתן אותו א"ר חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה °ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו' להן מיבעי ליה א"ר יוסי בר' חנינא מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו °ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון °ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו' מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה יהודה °גור אריה דן יהי דן נחש נפתלי אילה שלוחה יששכר חמור גרם יוסף בכור שור בנימין זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) °מה אמך לביא בין אריות רבצה וגו' °ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב °ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב °ודוד בן איש אפרתי וגו': °וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון °בן יפנה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב °וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב *אמר רבא חורגו דקנז הוה דיקא

בפרך בפה רך. משכוס כדברים ובשכר עד שהרגילוס לעבודה: בפריכה. בשברון גוף ומתניס וחזקה: ה"ג בעבודה קשה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן שהיו מחליפין וכו'. וזו היא קשה שלא היו רגילים בכך: ולמאן דאמר. (א) בפרך קמא בפה רך האי בפרך בתרא ודאי פריכה היא דהכתיב וימררו: ושופתות. כשמושיבין הסיר על גבי כירה קרי לה שפיתה: אחת של חמין. לרחוץ רגלי בעליהן בשדה: בין שפתים. בין מגרי השדות מקומות נמוכין מגר גבול השדה גבוה מכאן והבירו מכאן וחריץ באמצע: יונה. ישראל שנאמר יונתי תמתי (שיר ו): עוררתיך. לצאת ממעי אמך: חבלתך. לשון חבלי יולדה (הושע יג): מנקר. מנקה: משפר. כמו שעושין לתינוקות ליישב את איבריהם ולתקן שניתקין מצער הלידה: לא כרת שרך. לא היה לך מיילדת לחתוך טיבור הולד: למשעי. להחליק בשר כמו חלקת צואריו (בראשית כז) שעיעות: עגולין. כעין ככר עגול: נעשה להן נס: רבבה כצמח השדה. גדילים מן הארץ כצמח השדה: ותבאי. לבית אביך: הם הכירוהו. שראו שכינתו כבר: זה אלי. שראיתי כבר: אלישבע. בת עמינדב אשתו של אהרן: שהיתה פועה לולד. משעשעת אותו כדרך שמשחקים לתינוקות בדברים ערבים לשעשעו: פועה. צועקת כמו כיולדה אפעה (ישעיה מב): ה"ג וראיתן על האבנים אמר רבי יוחנן סימן גדול מסר להן בשעה שכורעת לילד ירכותיה מצטננות כאבנים ד"א על האבנים כדכתיב וארד בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מכאן כו': סימן גדול. שלא תטעו האם ותחביאנו ותאמר נפל היה זה לכם הסימן של לידה ואז תטלוהו ותהרגוהו ד"א להכי קרי ליה למשבר של אשה אבנים כדכתיב גבי יוצר כלי חרס אבנים ואשה נמי ליוצר דמיא: סדן. עץ עב שעליו יושב ומגלגל הבלים לעשותן בדפוס הכלי לפי גדלו וקטנו: סימן גדול מסר להם. וראיתן על האבנים אם בן הוא שם אתן יכולות לראות מיד אם בן הוא בלא שום הגבהה: בן פניו למטה. כדרך תשמישו: בת פניה למעלה. כדרך תשמישתה והכי מפרש במסכת נדה (דף לא.): אליהן. משמע על עיסקי ביאה לשון ויבא אליה (בראשית כט): ותחיין. הוה ליה למיכתב ולא המיתו הילדים ותחיין משמע שהיו מסייעין להחיותן שהיו טומנות אותן בבתיהן ומגדלות אותם: אי נימא חיות ממש. מילדות: כחיה נמשלה. וחית השדה אינה צריכה למילדת: דכתיב ביה כתיב ביה. מי שכתוב בו שנקרא בשם בהמה וחיה הרי כתיב בו ושאין כתיב בו הרי כתיב בכל כנסייתן יחד מה אמך לביא בין אריות רבצה אמך כנסת ישראל כולה נקראת לביאה: אהרן ומשה. שיצאו מיוכבד: ותמת עזובה אשת כלב. והיא מרים ולקמן מפרש למה נקראת שמה עזובה והאי ותמת שנצטרעה: ויקח לו כלב את אפרת. לאחר שנתרפאת חזר ולקחה לו אלמא אפרת קרי מרים וכתיב בדוד בן איש אפרתי: וכלב בן חצרון. פסוק הוא בדברי הימים: (ב) בן יפונה בן שפנה מעצת מרגלים. תירוצא הוא דקא מתרץ לטעמיה בן חצרון הוא ולמה נקרא בן יפונה על שם מעשיו: ה"ג ואכתי בן קנז הוא: חורגו דקנז. בן אשתו של קנז היה כלב ונמצא עתניאל אחיו מאמו: דיקא

שהיתה פועה לולד. פירש רבינו חננאל *צועקת לחיטה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה: אחרים

[וכ"כ בערוך ערך פע א' ע"ש]
ס"א רבי עקיבא
שמות טו
ס"א נ"ג
שמות א
שמואל א יז
במדבר יג
שופטים א

יומא עה.
שמה חבלתך אמך
ס"א ונותן להם
[תמורה טז. ע"ש]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ולמאן דאמר כמי בפרך:
(ב) ר"ה וכלב וכו' הימים סס"ד ואח"כ מ"ה בן שנפנה כצ"ל ותיבות בן יפונה נמחק:

תורה אור
שמות א · תהלים סח · שם · שיר ח · יחזקאל טז · דברים לב · תהלים קכט · יחזקאל טז · שם · שמות א · שם · ירמיה יח · שמות א · שם · שם · שם · בראשית מט · יחזקאל יט · שמות א · דה"א ב · שם

דיקא נמי דכתיב °הקניזי ש"מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה מתחילתה הוליד והלא מינסב הוה נסיב לה א"ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה יריעות שהיו פניה דומין ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שישר את עצמו שובב ששיבב את יצרו וארדון שרדה את יצרו ואיכא דאמרי על שהיו *פניה דומין לורד °ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה אשחור זה כלב ולמה נקרא שמו אשחור שהושחרו פניו בתעניות אבי שנעשה לה כאב תקוע שתקע את לבו לאביו שבשמים היו שתי נשים נעשה מרים כשתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ונערה הואי אלא בתחילה חלאה ולבסוף נערה °ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומין כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו °ויצו פרעה לכל עמו א"ר יוסי בר' חנינא אף על עמו גזר ואמר ר"י בר' חנינא שלש גזירות גזר בתחילה אם בן הוא והמתן אותו *ולבסוף כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר °וילך איש מבית לוי להיכן הלך אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו תנא עמרם גדול הדור היה כיון *(שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת שנאמר °ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולן והחזירו את נשותיהן ויקח *ויחזור מיבעי ליה א"ר יהודה בר זבינא שעשה *לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה ומלאכי השרת אמרו °אם הבנים שמחה את בת לוי *אפשר בת מאה ושלשים שנה הויא וקרי לה בת *דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר °אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים א"ר יהודה* שנולדו בה סימני נערות °ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה °ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ אומר טוב שמו ר' יהודה אומר טוביה שמו רבי נחמיה אומר הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה *שנולד משה נתמלא הבית כולו אור כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם °וירא אלהים את האור כי טוב °ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא °ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה ותיזיל אלא כל היכא דהוו שמעי מצראי דמתיליד ינוקא ממטו ינוקא התם כי היכי דלישמעינהו ומעוי (בהדיהו) דכתיב °אחזו לנו שועלים שועלים קטנים וגו' °ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר *מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין *פושטין ידיהן בגזל רבי שמואל בר נחמני אמר דבר רך שיכול לעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע ותשם בה את הילד ותשם בסוף רבי אלעזר אומר ים סוף רבי שמואל בר נחמני אמר אגם

רש"י

דיקא נמי דכתיב. קרא אחרינא כי משתעי בכלב לא קריה בן קנז כדכתיב בעתניאל אלא הקניזי מאגשי ביתו ומגידוליו של קנז: עזובה שהכל עזבוה. שמתחילה חולנית היתה כדקרי לה הכא יריעות ולקמן קרי לה נמי חלאה ועזובה שעזבוה כל בחורי ישראל מלישא אותה: והא מיסב נסבה. כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו וגו' אלמא איתתיה הואי: לשם שמים. כגון זו שהיתה חולה ונשאה לשם שמים שבדק באחיה אהרן ומשה וראה אותם צדיקים ורוב בנים דומין לאחי האם כב"ב בית טוחלין (דף קי.): ליריעות. בלי תואר אדמומית דמחמת חוליה היתה ירקרקת: בוניה. אלו שמות בעלה שבנאה ועשאה מבונה כשאר נשים בנישואין ובנים ישר ושובב וארדון: שייסר את עצמו. מלטעות את טעות המרגלים: ששיבב את עצמו. מעלזן לשון הבת השובבה (ירמיה מט) יוצאנית ומורדת °והכי נמי קרי ליה מרד בקרא אחרינא על שם שמרד בעצת מרגלים: שרדה בילרו. שהיה מסיתו לטעות עמהן: שהושחרו פניו. שקבל עליו תעניות הרבה שינצל מעצת מרגלים: שנעשה לה כאב. להתעסק בה ברפואות ומזונות הצריכין לחולה: שתקע את לבו לאביו שבשמים. שלא להיות בעצת מרגלים: חלאה. חולי: ולבסוף נערה. שנתרפאה מחליה וחזרה בתואר פנים כנערה: ובני חלאה. ובנייני חלאה *שנבנית ונתרפאת משובחין היו להיות צרת וצהר ואתנן: צרה לחברותיה. מתקנאות ביופיה: מוליך אתנן לאשתו. שהיה מתאוה למשכב נשים: אף על עמו גזר. דרש רבי תנחומא יום שנולד משה אמרו לו אילטגניניו היום נולד מושיען של ישראל ואין אנו יודעים אם מצרי הוא או יהודי ועמד וקיבץ כל עמו ובקש מהן ליתן לו הנולדים בו ביום וגזר אף על עמו: בתחילה והמתן אותו. לא הושיב שומרים אלא סמך על המילדות: תשליכוהו. שהושיב שומרין וקסדורין לדבר: ולבסוף על עמו. כדפרישית וכיון שעבר היום ועדיין רואין אילטגניניו שלא נקה העמיד הגזירה עד יום שהושלך ליאור: גדול הדור היה. והיו הכל נשמעין לדבריו: על הזכרים ועל הנקיבות. שלא יולידו לא זכר ולא נקיבה: אלא בעולם הזה. שנולדים ומתים וחוזרים וחיים הן לעוה"ב אתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא שכיון שאינם נולדים אינן באין לעולם הבא: בת מאה ושלשים. כדמפרש ואזיל שנולדה בירידתן למצרים וישראל עמדו שם ר"י שנה ומשנולד משה לא נתעכבו אלא פ' שנים כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בדברם אל פרעה (שמות ז) ואותה שנה יצאו נמצא שעברו מירידתם עד שנולד משה ק"ל שנה וכשהחזיר עמרם את יוכבד (א) היתה מעוברת ממשה כדאמרינן לקמן בשמעתין: דאמר רבי חמא. בית טוחלין*: זו יוכבד. בפרטן של יורדי מצרים אתה מונה שבעים חסר אחת ובכללן אתה אומר הבאה מצרימה שבעים זו יוכבד שהשלימה מנינן בכניסתן לעיר: סימני נערות. חזרה לימי עלומיה באורח כנשים ובתואר פנים ופשטו הקמטים: *והיא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. מקמי דאהדרה כדלקמן: מקיש לידתה וכו'. לא נכתב הריון זה אלא לדרוש כך: בפיתקה של חוה. בגזר דין שלה ושטר גזירות קללתה דעצבון והריון: הגון לנביאות. ראתה ברוח הקודש שעתיד [להיות הגון] לנבואה: ותצפנהו שלשה ירחים. שלשה חדשים יכלה להצפינו שלא הלכו המצרים לבדוק אחריה אלא לסוף תשעה חדשים משהחזירה והיא הוה מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא ומהכא נפקא לן: אמאי תצפניה ותיזיל. מאחר שצפון במסתרים היה כדכתיב ותצפנהו מה יש לה לדאג: ומעוי התם. ונועק שם ודרך תינוק לצעוק כששומע קול תינוק חבירו: אחזו לנו שועלים. בת קול אומר למי הים אחזו לנו שועלים שועלים הקטנים (ב) המחבלים את הכרמים בהיותם שמדר בעוד הפרי קטן: שחביב עליהן ממונן. שדמיו מועטין ואף על פי שהיה משתמר גופו יותר בכלי עצים שקשים וחזקים: דבר רך. בזה הוא משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכין אותו בחוזקה (ג) הוא נתקל והוא ניגוף ונשבר אבל דבר קל נתקל ונזדקר באבן לאחוריו: ריח רע. של זפת:

תוספות

אחרים אומרים נולד כשהוא מהול. ומקשים מדקאמר ר"מ טוב שמו מכלל דאחרים לאו הייטו ר"מ ובשלהי הוריות (דף יג:) אמר דאסקוה לר"מ אחרים ובפ"ק דברכות (דף ט:) בגמרא מאימתי קורין שמע בשחרית (ד) אפליגו ר"מ ואחרים וא"ר שראה בקונטרס נרפת שמועות שקיבל מאלישע בן אבויה קבעום בשם אחרים מפני שהיה שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו ולא מסתברא דהא לרבי נתן אסקו יש אומרים ואית לך שכל שמועותיו קבעו כך ולר"מ נמי עשו כיוצא בו אלא נראה דלאמר דאסקוהו אחרים חזר בו ואמר נולד כשהוא מהול וכן בפ' קמא דברכות*:

חמר מבחוץ וזפת מבפנים. פירש רבי בשם ר"ש בר קלונימוס זה וזה בתוך התיבה והחמר היה מכסה את הזפת אבל מבחוץ לא זיפפה שלא ירגישו כי הגומא דומה לקנה היאור ולא יבחינו התיבה בתוך קנה היאור: בשבילי

[ס"א שנבראת]

נ"ל פניו. יעב"ץ

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה בת מאה וכו' את יוכבד כבר היתה: (ב) ד"ה אחזו וכו' שקטנים שהיו מחבלים: (ג) ד"ה דבר רך וכו' הוא נתקל כאבן הוא ניגוף ונשבר אבל דבר רך נתקל ונזדקר לאחוריו: (ד) תוס' ד"ה אחרים וכו' אפליגו ר"מ. נ"ב עיין בב"ב דף טו ודף נג בתוס' ד"ה מאן י"א שם תירצו קושיא זו:

נ"ב קכ.

[לקמן יג.]

[ב"ב דף קכג:]

[חולין לא.]

[סנהדרין לט:]

[נ"ל וסא]

[וע' תוס' שם ט: ד"ה אחרים וע"ע תוס' ע"ז סד: ותוס' ב"ב טו: ד"ה וי"א]

[נ"ל ואחר כך וכ"א בילקוט ובע"י]

[נ"ל שגור. כ"א בע"י]

כ"א וישב

[נ"ל לה וכ"א בילקוט ובע"י]

ב"ב קכג.

בס"א בר זבידא

שמות ב

שם

שם

גליון הש"ס
רש"י ד"ה ששיבב את עצמו כו' וה"נ קרי ליה מרד. דה"א ד יח:

בשבילי נצלתם כולכם. תימה אדרבה בשבילו נגזרו הגזירות שראו אצטגניני פרעה יש לומר הוא היה הראשון המושלך ליאור וגזירה ראשונה אם בן הוא והמתן אותו לא בשבילו היתה אלא משום ונצלם בעו ודרך אגבים נהלאם:

תורה אור

אגם כדכתיב °קנה וסוף קמלו ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה וכן הוא אומר °אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וגו' ונערותיה הולכות וגו' א"ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר °הנה אנכי הולך למות °ותרא את התיבה בתוך הסוף כיון דחזו דקא (א) בעו לאצולי למשה אמרו לה גבירתנו מנהגו של עולם מלך בשר ודם גוזר גזירה אם כל העולם כולו אין מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזירת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע ותשלח את אמתה ותקחה ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה מ"ד ידה דכתיב אמתה ומ"ד שפחתה מדלא כתיב ידה ולמ"ד שפחתה הא אמרת בא גבריאל וחבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורחא דבת מלכא למיקם לחודה ולמאן דאמר ידה ליכתוב ידה הא קמ"ל דאישתרבב אישתרבובי *דאמר מר וכן אתה מוצא באמתה של בת פרעה וכן אתה מוצא בשיני רשעים דכתיב °שני רשעים שברת *ואמר ריש לקיש אל תיקרי שברת אלא שריבבתה ותפתח ותראהו את הילד ותרא מיבעי ליה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה שכינה עמו והנה נער בכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה *א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה א"ר יוסי ברבי חנינא שראתה אותו מהול זה א"ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב °וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופין ואינם יודעין מה צופין מהגים ואינן יודעים מה מהגים ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדיוה למשה אמרו תו לא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזירתייהו והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר *רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב °המה מי מריבה אשר רבו המה שראו איצטגניני פרעה וטעו והיינו דקאמר משה °שש מאות אלף רגלי וגו' אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה רבי אחא בר חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא למ"ד בששה בסיון משכחת לה ג' ירחי *דאמר מר בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד משה ומשבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי אלא למ"ד בעשרים ואחד בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמצעי שלם ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ומאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק *אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא והיינו דכתיב °את מי יורה דעה וגו' למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים ותאמר לה בת פרעה לכי* וגו' א"ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה ר' שמואל בר נחמני אמר העלמה שהעלימה את דבריה ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה אמר רבי חמא בר' חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה היליכי הא שליכי ואני אתן את שכרך א"ר חמא בר' חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירין להן אבידתן אלא שנותנין להן שכרן °ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' *אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה אמר רב נחמן אמר רב מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן ואומרת

אגם. של עלי ערבה וקנים דקין והוא קנה וסוף דקרא קנה קנים סוף ערבה דקה: לרחוץ. לטבול שם לשם גירות: וכן הוא אומר וכו'. שהשב ומתנקה מטנפו קרוי רחוץ: לשון מיתה. כדמפרש ואזיל שהיו ממחות בידה הלכתו של צדיק: דאמר מר. גבי שרביט הזהב דאחשורוש במסכת מגילה*: בשיני רשעים. דעוג מלך הבשן במסכת ברכות בתחלת פרק הרואה*: שריבבתה. לשון דאישתרבובי: שראתה עמו שכינה. והאי את לשון עם כמו לא שלח יעקב את אחיו (בראשית מב): נער. גדול משמע: בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר: ואין אחר נופל. ליאור שאותו היום בטלו גזירתם: וכי יאמרו אליכם. העובדי כוכבים דרשו כמותינו אל האובות: המצפצפים והמהגים. נביא קרי לשון גנאי שהם (ב) מצפצפין כעגורים ומהגים כיונים מוציאין קול בגרונם ואין יודעין מה אומרים כך דרך אילטגנינין אינן רואין אלא סימן אבל לא פירושו של כל דבר: ראו. אצטגניני פרעה: שמושיען של ישראל כו'. והך מילתא לאו ר' אלעזר קאמר לה דקרא לאו אמצרים קאי אלא גמרא קאמר לה וקאי אהא דאמרינן לעיל ואין אחר נופל וכדרבי אלעזר דאמר שאין יודעים מה הוגין הילכך ראו המצרים ולא ידעו מה ראו: כיון דשדיוה למשה במים. כל זמן שהיה ביאור אין לקות גדולה מזו ובטלה סימן של לקייה: רגלי. בשבילי כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל): בשבילי נצלתם. שביטלו מצרים את גזירתם: שירה על הים. בכ"א בניסן נאמרה כדתניא בסדר עולם מרעמסס לסוכות ומסוכות לאיתם ומאיתם לפני פי החירות הרי ג' ברביעי ויוגד למלך מצרים כי ברח העם חמישי וששי רדפו מצרים (ג) אור שביעי ירדו לים שנאמר ויאר את הלילה לשחרית אמרו שירה ויום שביעי היה ויו"ט אחרון של פסח היה: דאמר מר בשבעה באדר מת משה. בפ"ק דקידושין (דף לח.) ילפינן לה מקראי דכתיב ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום וכתיב משה עבדי מת ועתה קום עבור וכתיב כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן וגו' וכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון לא מהן ל"ג למפרע תמצא שבשבעה באדר מת משה ומנין שבשבעה באדר נולד שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום וגו' מה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי: שלשה ירחי. היו והן ג' חדשים שהצפינתו: רובו של ראשון. לא חסר אלא ז' ימים ורובו של ג' דהיינו ניסן ואמצעי שלם אדר השני שלם: מאי שנא מן העבריות. דקאמרה לה מכלל דמצריות לא ניחא לה: דבר טמא. זו שאכילתה דברים טמאים והתינוק טועם בחלבה כל מה שתאכל כדאמרי' ביומא (דף עה:) גבי לשד השמן: את מי יורה דעה. למי לימד הקב"ה תורה למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא ונעתק מן השדים הטמאים כמו ויעתק משם (בראשית יב): שהלכה בזריזות כעלמה. שכל כחה עליה כמו חזק ואמץ (דברים לא) תקיף ועלם: שהעלימה את דבריה. שלא אמרה שהיא אחותו ושהיא מביאה את אמו: היליכי את הילד. הרי ליך שליך: שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן. עד שלא נולד משה והיינו הנביאה אחות אהרן:
מאי

[דף טו:] [דף מז:]
בראשית כט
מגילה טו:
מגילה טו: וברכות נד:
[בכורות מד.]
[סנהדרין קא:]
מגילה יג: קדושין לח.
[נ"ל אמר הקב"ה כ"א בע"ין]
[נ"ל ותלך העלמה אר"א וכו']
מגילה יד.

הגהות הב"ח
(א) גמ' דקא בעת לאצולי. (ב) רש"י ד"ה המצפצפים וכו' שהם אינם אלא מצפצפים כעגורים: (ג) ד"ה שירה וכו' מצרים אחריהם אור:

ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל *וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולה אור עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתיך והיינו דכתיב °ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו לידע מה יהא בסוף נבואתה : יוסף זכה וכו' : מאי שנא מעיקרא דכתיב °ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' והדר °וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומאי שנא לבסוף דכתיב °וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו א"ר יוחנן בתחילה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהן כבוד דכתיב °ויבאו עד גורן האטד וכי גורן יש לו לאטד א"ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפים לו אטד שבאו (א) בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב נטלו כולן כתריהן ותלאום בארונו של יעקב תנא שלשים וששה כתרים נתלו בארונו של יעקב °ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפי' סוסים ואפילו חמורים *(מאילו מאילו) כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב אמר להן °ממרא קרית הארבע היא חברון *ואמר רבי יצחק קרית ארבע ארבע זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה איהו קברה ללאה בדידיה והאי דפייש דידי הוא אמרו ליה זבינתה אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב °בקברי אשר כריתי לי וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק *אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כי איילתא דכתיב °נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א"ר אבהו אל תקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון *שקל קולפא מחייה ארישיה נתרן עיניה ונפלו אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך והיינו דכתיב °ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב °למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע"ג דמיתתן לא ביום אחד הואי קבורתן מיהא ביום אחד הואי ואי לא (ב) עסק ביה יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב °וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהדיוטות : מי לנו גדול מיוסף כו' : ת"ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר °חכם לב יקח מצות וגו' *ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה אמר לה כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמרה לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת נילוס אמר לו יוסף יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב אם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה היאך ברזל צף שהרי כתיב °ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל אל המים וגו' אהה אדוני והוא שאול ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף ברזל מפניו מפני משה רבינו על אחת כמה וכמה רבי נתן אומר *בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על קברניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברין ושבין אומרים מה טיבן של שני ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה וכי מה דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו קיים

מאי שנא מעיקרא. דאקדמינהו למצרים מקמי אחי יוסף ומאי שנא לבסוף דכתיב הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו : וכי. דרך לאסוף אטדין ולעשות מהן גורן : שמקיפין לו אטד. גדר של קוצים : שלשים וששה כתרים. י"ב נשיאים דישמעאל וכ"ג אלופים נמנו בעשו וא"ת כ"ה הן תימן וקנז נמנו ב' פעמים וא"ת קרח נמנה ב' פעמים שני קרח הן אחד מבני אליפז ואחד מבני אהליבמה ומ"מ ל"ה הן וכתרו של יוסף הרי ל"ו : קא מעכב. שלא יקברוהו שם : אמר. קרית ארבע שמה שאינה מחזקת אלא ד' זוגות הא דא"ר יצחק לאו מלתא דעשו היא אלא גמרא קאמר ליה למימר טעמא דעיכובא דודאי כן הוה כדברי עשו שאינה מחזקת אלא ח' קברים: איהו. יעקב : קברה ללאה בדידיה. בחלק המגיעו כדכתיב ושמה קברתי את לאה : זבינתיה. כשמכרת הבכורה: נהי דזבינתי לבכורתי. ולא אטול פי שנים אלא כמוהו : פשיטותא מי זביני. חלקי בחלק פשוט לא מכרתי : א"ל אין. פשיטותיך נמי זבנת חלקך במערה זו לגמרי שכך אמר אבינו בשעת מיתה אשר כריתי לי ואין כירה אלא לשון מכירה כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף (הושע ג) : הבו איגרתא. הראו שטר מכירה : יקירן אודניה. כבדו אזניו משמוע : מאי האי. למה אינכם קוברין אותו : שקיל גולפיה. מקל כמו גולפי טובי בלע מאבימי בערכין (דף כב.) : ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוי מיעסקי ביה. כלומר היאך הניחוהו אחיו ליוסף ליטול לו את השם לבדו של קבורת אביהם וכי פרקו מעליהן העול ולא חשו לו ואם לא נתעסק בו הוא הם לא היו עסוקין בו והכתיב וישאו אותו בניו אלמא אף הם היו עסוקין במשאו (ג) וקבורתו ומסקנא כתיב אחרי קברו את אביו תלה הכתוב בו שהוא היה עיקר הדבר : אמרו. אחיו ביניהן הניחו לו להתעסק בו כנגד כולנו : כבודו. של אבינו במלך יותר מבהדיוטות שיוסף מלך הוא : נתעסקו בביזה. (ד) של מצרים : כדי שיתברכו מימיו. תמיד לפי שאין ארץ מצרים שותה ממימי גשמים אלא שכולה עשויה יאורים וחרילים מנילוס עד סוף המדינה כמה פרסאות ונילוס עולה ומשקה ומתברך וממלא אותן יאורים ומשקין מהן השדות והיינו דכתיב (זכריה יד) והיה *אם לא יעלה מכל משפחות וגו' לא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא *תבא ולא עליהם ואין כתיב כאן הגשם אלא ולא עליהם יהיה אותו נהר שהן שותין ממנו ויונתן בן עוזיאל תרגם ולא עליהם יסק נילוס : ויהי האחד מפיל הקורה וגו'. בתלמידי אלישע כתיב במלכים : והוא שאול. השאילוהו לו : תלמידו של משה. ולא שלמד מפיו אלא תורתו של משה למדו *לאליהו : בקברניט של מלכים. בקברות של מלכים ולשון יוני הוא : קיים

סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור. תימה והלא מכיר ויאיר בן מנשה נולדו בימי יעקב והיו מבאי הארץ למה לא שאלם משה והם היו מבני בניו של יוסף וי"ל שסוד הגאולה נמסר לסרח כדאיתא בפירקי ר"א (פרק מח) וכיון שבא משה הלכו זקני ישראל אצלה לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ ונמלכו עתה בה ואמרה להם מה לשון אמר לכם המושיע הזה אמרו לה פקוד פקדתי אמרה להם א"כ הוא הוא לכך הלך גם משה אצלה. מתוספת רבי שמשון :

תוספות שאנץ

תאנא ל"ו כתרים נתלו בארונו של יעקב י"ב נשיאים דישמעאל וי"ד דאלופי בני עשו הכתובים בסדר וישלח. ומבני קטורה זמרן ויקשן מדן ומדין ישבק ושוח הרי ששה ויקשן ילד את שבא ואת דדן. ושבא תלה כתרו של אביו. ומדין הוריש כתרו לה' בניו. א) חנוך ועיפה ועפר ואבידע ואלדעה הרי ה' כתרים הרי י' בני קטורה ל"ו כתרים. והשתא אתי שפיר דקתני לעיל אתו בני עשו וישמעאל ובני קטורה ודלא כפ"ה דלא היה לו להזכיר כלל בני קטורה דפ"ה י"ב נשיאים דישמעאל וכ"ג אלופים נמנו בעשו וא"ת כ"ה הם תימן וקנז נמנו ב' פעמים. וא"ת קרח נמנה ב' פעמים [שני קרח הוי] אחד מבני אליפז ואחד מבני אהליבמה מ"מ ל"ה הם וכתרו של יוסף [הרי ל"ו] כפ"ה : שקל קולפא מחייה. תי' דירו' בכתובות אמרי דמסורה היא בידם דיהודה קני ליה לעשו שנא' ידך בעורף אויביך. ב) ויכול להיות שאותו בשעה שהרג לעשו לשניהם והרגו אותו. אמרו סרח בת אשר נשתיירה. וא"ת הרבה נשתיירו מאותו הדור כדתניא בפ' יש נוחלין. יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי מנשה ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ. ומכיר ודאי נולד בימי יעקב וגם יוסף גדל את בניו כדכתיב גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף ולא היה הולך אצלה לשאול היכן הוא מכל הגדולים שבדור. וי"ל דאיתא במדרש דאגדה שיגע בו משה ג' ימים עד שפגעה בו סגולה סרח בת אשר אמרה לו מה אתה מבקש אמר לה ארונו של יוסף אמרה לו ארון של מתכת והשתא ניחא שלא הלך אצלה אלא שפגעה בו והגידה לו הדבר. ארון של מתכת יש וקבעוהו בנילוס. וכי דרכו של מת להלך עם השכינה במדרש יש ששמו עצמות יוסף בתוך עור של כבש ונכנסה בו באותו עור רוח חיים והיינו דכתיב נוהג כצאן יוסף: קיים זה מה שכתוב בזה פי' במכילתא מפ' כתיב הכא אנכי וכתיב ביוסף התחת אלהים אנכי. כתיב הכא לא יהיה לך אלהים אחרים וכתיב בזה את האלהים אני ירא. כתיב הכא זכור. וכתיב הכא וטבוח טבח והכן ואין והכן אלא לשבת שנא' והיה ביום הששי והכינו. כל י' הדברים ולא תשנא את אחיך ולא תקום ולא תטור וחי אחיך עמך ל"ה : את מספר ימיך אמלא ואם זכה מוסיפין לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבאו שם בני עשו : (ב) שם ואי לא איעסק ביה יוסף אחיו מי לא הוו : (ג) רש"י ד"ה ואי לא וכו' וקבורתו כתיב אחרי כצ"ל ותיבת ומסקנא נמחק : (ד) ד"ה נתעסקו בביזה וינצלו את מצרים :

[לעיל יב.]

ס"א לית

[עירובין נג.]

[ר"ה כו. חולין נב. ע"ש]

[פי' תוס' גיטין נב: ד"ה ביוסף]

[תוספתא פ"ד]

נ"ל אשר לא יעלה מאת המשפחות וגו' ולא

נ"ל בלה

[פירוש בבית הקברות של מלכים והיו שם ארונות הרבה ולא היה משה יודע איזהו. ערוך ערך קברנט ב]

ס"א לאלישע

א) ומה שלא חשב נמי כתרו של דדן נראה משום דיקשן הי' הבכור והירושה הורה אליו ובזה ניחא נמי דלא חשיב בני דדן. ומיהו בלא"ה ניחא די"ל דמפרש כפי' התרגום אונקלס ע"ש.
ב) אולי צ"ל ויכול להיות ששניהם הרגו לעשיו באותו שעה.

סמליון אומר. פי' ר"ח אית דאמרי מלאך ואית דאמרי שם חכם. *ערוך: מפני

קיים זה כל מה שכתוב בזה ואי לא (א) עסיק ביה משה ישראל לא הוו מיעסקי ביה והכתיב °ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב °ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטין ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם אמר ר' חמא בר' חנינא משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבידתו קשו קראי אהדדי כתיב °ויקח משה את עצמות יוסף עמו וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו' א"ר חמא בר' חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו רבי אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב °ויהי בעת ההיא וירד יהודה רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו דכתיב °ותמת בת שוע אשת יהודה וגו' וכתיב וימת ער ואונן אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקאמרי ליה °עבדך אבינו ולא אמר להו ולא מידי *ואמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: °ויוסף הורד מצרימה א"ר אלעזר אל תיקרי הורד אלא הוריד שהוריד איצטגניני פרעה מגדולתן ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (*בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע: מי לנו גדול ממשה וכו': °ויאמר ה' אלי רב לך א"ר לוי °ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר °רב לכם ברב בישרוהו רב לך דבר אחר רב לך רב יש לך ומנו יהושע דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר' ישמעאל *לפום גמלא שיחנא: °ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום *שאין ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב °את מספר ימיך אמלא לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב °ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא נס ליחה וכתיב °ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לצאת ולבוא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו שערי חכמה °וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת של דיו זוגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה (ותניא) א"ר יהודה *אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב °ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב °ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו' (נבו ששם מתו ג' נביאים משה ואהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב °וירא ראשית לו וגו' ומחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו *מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים °צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל והקדוש ברוך הוא אומר °מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר °מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר °החכמה מאין תמצא ורב נחמן אמר °וימת שם משה וגו' סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבה דישראל תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל בת קול משמיע ואומר וימת משה ספרא רבה דישראל ויש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם וכתיב התם °ויהי שם עם ה' מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש °ויקבר אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א"ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפ"ה ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא

קיים זה מה שכתוב בזה. אגדה זו מפורשת במכילתא בפרשת ויהי בשלח פרעה כתיב בזה אנכי וכתיב בזה התחת אלהים אנכי כתיב בזה לא יהיה לך וכתיב בזה האלהים אני ירא לא תשא חי פרעה זכור את יום השבת וטבוח טבח והכן ואין זה אלא יום השבת וכן הוא אומר והכינו את אשר יביאו וכן כל עשרת הדברות לא תנאף את אחיך בלבבך לא תקום ולא תטור וחי אחיך עמך: ואי לא איעסק ביה משה וכו'. כלומר היאך הניחו ישראל למשה להתעסק בו לבדו וכי לא חשו לשבועה ואם לא נתעסק בו משה לא היו הם מתעסקין: והכתיב תורה אור וכו'. אלמא לאחר שנפטר משה בערבות מואב נתעסקו בהן ישראל והעבירום את הירדן: ותו אי לא הוו מתעסקי ביה ישראל. לאחר שנפטר משה בניו מי לא הוו מיעסקי ביה והיאך הניחו בניו את שאר העם להתעסק בו והכתיב בשכם ויהיו לבני יוסף לנחלה וגו' אלמא בנחלתם קברוהו דחביב היה עליהן: אמרו. בניו בעצמם הניחו לו שיתעסקו בו כל ישראל: כבודו במרובים יותר מבמועטין. וישראל אמרו בעצמם בעוד משה קיים הניחו שיתעסק בו משה לבדו כבודו בגדולים יותר מבקטנים: משכם גנבוהו. כדכתיב* וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה ושם היו רועין ודותן אינה מקום והאי מדכתיב (שם) ויאמר האיש נסעו מזה וגו' כך אמר לו אתה אומר את אחי אנכי מבקש סעו מן האחוה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחין לך כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבא אצלנו: הכא כתיב ויקח משה. ולא שאר העם: אף מורידין אותו מגדולתו. מן השמים למתחיל ואינו גומר אלא אם כן נאנס כמשה שמת בעבר הירדן: [וירד יהודה. שהוא התחיל בהצלת יוסף כשאמר מה בצע ולא גמר]: נקרא יוסף עצמות בחייו. שנאמר והעליתם את עצמותי מזה ועודנו חי: שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתן. כשפתר את החלום והם לא ידעו לפותרו: לעצמו. למשכב זכור מתוך יופיו: פרעו. היינו סירוס יתירא: בא גבריאל וסירסו לא גרס: ברב בישר. את בני מחלוקתו רב לכם בני לוי והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה ונענש באותה מדה: רב יש לך. הגיע מלכותו של יהושע ואין לך מלכות נוגעת בחבירתה: ד"א רב לך. די לך אל תרבה בבקשה שלא יאמרו הרב כמה קשה שאינו שומע לתלמיד ותלמיד כמה סרבן מפציר ולשון חכמים הוא כך היו מסרבין בו לישא את בת אחותו בנדרים (ד' סג:) היו מסרבין בו שיאכל עמו בשבועות (דף כג:) (ב): לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרבין במשאו אף כאן לפי לדקתו מדקדק אחריו: היום מלאו. ביום זה נולדתי: לא נס ליחה. לא ברח לחלוחית כחו: דיו זוגי. שני זוגות שני חבירים היו בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע: בכנפי השכינה. בכנף לבוש הודו: מי יקום לי עם מרעים. להוכיחם לשמי: פשר דבר. שהיה יודע לעשות פשרה בין אדם לחבירו: סמליון. שם חכם: סימן בתוך סימן. כלומר סימנים הרבה בארץ מואב בגיא מול בית פעור ואעפ"כ לא ידע וגו': גסטרא

תוספות שאנץ

לפום גמלא שיחנא. לפי כח הגמל מרבין במשאו. בא גבריאל וסירסו ל"ג. סרבן מסרב מפציר ובלשון משנה מסרבין בו לישא את בת אחותו. וכן במס' שבועות. שמסרב בו חברו לאכול:

גליון הש"ס

גמ' ברב בישר. כעין זה לשל דף י' ע"ב: גמ' אלמלא מקרא כתוב. ר"ס דף יז ע"ב מגילה ד' כ ע"ב: שם צדקת ה' עשה. עיין מנחות ד' ל ע"א תד"ה מכאן ואילך:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי לא איעסק ביה: (ב) רש"י ד"ה ד"א רב לך וכו' בשבועות הס"ד ואח"כ מ"ה וכל כל כך למה מה עונש רב בשמעונא המורים שהרבה בתחנות הרבה ולא

[ועי' רש"ע ורש"א נח"א]

בראשית לז

ברכות נה. [ע"ש]

ס"א אינו [כן גיר' הערוך ערך פטיפר פי' סירסו לגבייס ופירעו לגיד]

כתובות סז. קד. ר"ה יא. קידושין לח. [תוספ' סוטה פ"א]

ס"א ל"ג

[תוספתא פ"ד]

גסטרא של בית פעור הראנו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כיתות אותן שעומדים למעלה נדמה להן למטה למטה נדמה להן למעלה לקיים מה שנאמר (דברים לד) °ולא ידע איש את קבורתו ר' חמא בר' חנינא אמר אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם (שם לג) °וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וא"ר חמא ברבי חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור ואמר רבי חמא ברבי חנינא (א) מאי דכתיב (שם יג) °אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר (שם ד) °כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה מה הוא מלביש ערומים דכתיב (בראשית ג) °ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב (שם יח) °וירא אליו ה' באלוני ממרא אף אתה בקר חולים הקב"ה ניחם אבלים דכתיב (שם כה) °ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים הקב"ה קבר מתים דכתיב (דברים לד) °ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים: כתנות עור רב ושמואל חד אמר דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נהנה ממנו דרש ר' שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים תחילתה גמילות חסדים דכתיב ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבר אותו בגיא דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר (ישעיה נג) °לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים יכול כאחרונים ולא כראשונים ת"ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר (שמות לב) °ואם אין מחני נא וגו' ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה *ואין פגיעה אלא תפלה [ברכות מ: תענית ז: ח. סנהדרין מד:] שנאמר (ירמיה ז) °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי:

הדרן עלך המקנא לאשתו

היה [ג]מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה כל המנחות תחילתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת [ד]כל המנחות טעונות שמן ולבונה [ה]וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה [ו]כל המנחות באות מן החטין [ז]וזו באה מן השעורין [ח]מנחת העומר אע"פ שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח ר"ג אומר כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **גמ'** תניא אבא חנין אומר משום רבי אליעזר (וכל כך למה) (כפ"י ליתא) כדי ליגעה כדי שתחזור בה אם ככה חסה תורה על עוברי רצונו קל וחומר על עושי רצונו וממאי משום דחסה הוא דילמא כי היכי דלא תימחק מגילה קסבר משקה

רש"י

גסטרא. מושל כמה שאמר קומוס דוכוס ושלטון וחבירו ריהטון קורטון גסטרא (ברכות דף נב:): ויברך אלהים את יצחק. ניחמו על אביו וברכו ברכת אבלים: דבר הבא מן העור. של למר הוא: שהעור נהנה ממנו. של פשתן שאדם לובש סמוך לעורו: תחילתו גמילות חסדים. הלביש ערומים: ולפושעים יפגיע. בשביל פושעים הפגיע: הערה. הריק:

הדרן עלך המקנא

היה מביא את מנחתה. הבעל כדכתיב והביא את קרבנה עליה וגו' (במדבר ה): כפיפה מצרית. סל של נצרי דקל זרדים שגדילין סביב הדקל: כדי ליגעה. בגמרא מפרש טעמא: תחילתן וסופן. השתא משמע כשמביאה מביתו מביאה בכלי שרת לעזרה: וסופה בכלי שרת. קודם קמילה: כל המנחות טעונות שמן ולבונה. כדכתיב ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה (ויקרא ב) ולקמיה פריך והאיכא מנחת חוטא: וזו אינה טעונה. דכתיב בה לא יצוק עליה שמן וגו' (במדבר ה): באות מן החטין. דכתיב סלת חטים תעשה אותם (שמות כט): מנחת העומר באה מן שעורים. במסכת מנחות (דף סח:) ילפינן לה מקראי: באה גרש. דכתיב גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך (ויקרא ב) ובמסכת מנחות (דף סו:) אמרינן במנחת העומר הכתוב מדבר: גרש. בשעורים מובחר שבו מנופה בי"ג נפה כעין סולת חטים: קמח. הכל מעורב כמו שנטחן: **גמ'** וכל כך למה. למה אנו טורחין ליגעה: על עוברי רצונו. שאם זינתה עברה על רצונו של מקום ורוצה שתודה שלא תיבדק: קסבר. האי תנא דאמר משום דחסה הוא: משקה

תוספות

מפני מה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור. ומדרש אגדה בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו וכל שעה שעולה חוזר ושוקע למקום ששקעו משה רבינו. מתוספת רבי:

הדרן עלך המקנא

מביא את מנחתה. אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין שהרי כך סדר הפרשה קינא לה ונסתרה מעלה האשה ומביא את מנחתה הכהן מביא פיילי של חרס ונותן לתוכו חצי לוג מים מן הכיור ונותן בו עפר מעמיד האשה בשער נקנור ואוחז בבגדיה וסותר את שערה ונותן את המנחה על ידיה וביד הכהן מים המרים ומשביע ומתנה עמה וכותב את המגילה ומוחק ומשקה ונוטל מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותן לתוך כלי שרת מניף ומגיש קומץ ומקטיר ולא ידענו למה שינה התנא הסדר ואם סדר התנא דוקא או סדר הפרשה:

כדי ליגעה. שהרי היתה נתונה על ידה עד גמר כל הסדר כדי שתחזור ותודה ולא שייך למימר דדריש טעמא דקרא אלא היכא דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיניה וקרא סתמא כתיב וכולל הכל ואנו דורשין טעמו ואומרים זהו הטעם של פסוק הואיל וטעמו בשביל כך איכא דוקא כגון לא תחבול בגד אלמנה משמע בין עניה ועשירה וקאמר ר"ש טעמא דקרא שאם אתה ממשכן אותה אתה מביא לה שם רע בשכינותיה מתוך שאתה משיב לה העבוט ונאמר עניה דוקא אין ממשכנין אותה (ב"מ דף קטו.): אי

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"א מהל' דעות הל"ה סמג עשין ז:

א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלי"ב סמג עשין נ:

ב ג ד מיי' פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הל"ז ופ"ג מהל' סוטה הלי"ג:

ג ה ו מיי' פ"ג מהל' סוטה הלי"ב ופי"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה ב:

ד ז מיי' פ"ז מהל' תמידין ומוספין הלי"א:

תוספות שאנץ

גסטרא דוכוס ושלטון וחבירו בברכות (ד' נג) ריהטון קרטין גיסטרא: היה מביא את מנחתה כדכתיב והביא את קרבנה עליה: בתוך כפיפה מצרית וכו'. צורי של דקל זרדין שגדילין סביב הדקל כדי ליגעה ולאו משום תנופה היא. דלא כתיב תנופה בפרשה עד אחר ונתן על כפיה אלא כדי ליגעה ובגמ' מפרש טעמא: היא היתה גרש פ"ה ממובחר שבו מנופה בי"ג נפה כעין סלת חטים. ל"ה: גמ' קסבר משקה

הגהות הב"ח

(א) גמ' על מעשה פעור ואמר ר' חמא בר חנינא מפני מה נסתתר קברו של משה מעיני בשר ודם מפני שגלוי וידוע לפני הקב"ה שעתיד ביהמ"ק ליחרב ולהגלות את ישראל מארצם שמא יבאו לקבורתו של משה באותה שעה ויעמדו בבכיה ויתחננו למשה ויאמרו לו משה רבינו עמוד בתפלה בעדנו ועומד משה ומבטל את הגזירה מפני שחביבים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם שכן אהא מוצא בשעה שהיו ישראל במדבר וסרחו במעשיהם ועשו עגל קצף הקב"ה על ישראל ואמר למשה הרף ממני ואשמידם כמה צדיקים היו באותו הדור וכמה חסידים משה ואהרן ויהושע אלדד ומידד וע' זקנים ושאר חכמים ותלמידים ולא עשה בשבילם ולא ביטל הגזירה אלא בשביל משה ואמר ר' חמא בר חנינא מאי דכתיב:

[לקמן יט: ועי׳ בתוי״ט ד״ס כדי ליגעה]

ה א מיי׳ פי״ג מהל׳ מעשה הקרבנות הל״ב:
ו ב מיי׳ שם פי״ב הלכה ט והל׳ יג:
ז ג מיי׳ שם הל״ד:
ח ד מיי׳ שם פי״ג הל״ב:
ט ה מיי׳ פ״א מהל׳ בית הבחירה הל״ח:
י ו מיי׳ פ״ג מהל׳ פסולי המוקדשין הל״כ:
יא ז מיי׳ שם פ״א הל״ג:

תורה אור

*משקה ואח״כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה: כל המנחות כו׳: ורמינהו *סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף ושל זהב ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה ומוליכה אצל כהן וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו ומסלק את הלבונה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו (ומעלה אותו לגבי מזבח) ומעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האישים קרב הקומץ שיריה נאכלין ורשאין הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמץ קתני מיהא בקלתות של כסף ובקלתות של זהב אמר רב פפא אימא בכלים הראויין לכלי שרת מכלל דכפיפה מצרית לא חזיא כמאן דלא כרבי יוסי ברבי יהודה *דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל *ור׳ יוסי בר׳ יהודה מכשיר אפי׳ תימא רבי יוסי ברבי יהודה אימר דא״ר יוסי בר׳ יהודה בחשובין בפחותין מי אמר (א) לית ליה לר׳ יוסי בר׳ יהודה הקריבהו נא לפחתך: ונותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת: שמעת מינה *כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת אימא נותנה בכלי שרת לקדשה בכלי שרת: ונותן עליה שמנה ולבונתה: שנאמר ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה: ומוליכה אצל כהן: דכתיב והביאה אל בני אהרן וגו׳: וכהן מוליכה אצל מזבח: דכתיב והגישה אצל המזבח: מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו: מנלן דכתיב וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה׳ אל פני המזבח *ותניא לפני ה׳ יכול במערב ת״ל אל פני המזבח אי אל פני המזבח יכול בדרום ת״ל לפני ה׳ הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו רבי אלעזר אומר יכול יגישנה במערבה של קרן או לדרומה של קרן אמרת כל מקום שאתה מוצא שני מקראות אחד מקיים עצמו ומקיים דברי חבירו ואחד מקיים עצמו ומבטל דברי חבירו מניחין את שמקיים עצמו ומבטל חבירו ותופסין את שמקיים עצמו ומקיים חבירו כשאתה אומר לפני ה׳ במערב ביטלתה אל פני המזבח בדרום וכשאתה אומר אל פני המזבח בדרום קיימתה לפני ה׳ במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן והיכן קיימתה אמר רב אשי קסבר האי תנא *כוליה מזבח בצפון קאי מאי ודיו א״ר אשי איצטריך ס״ד אמינא תיבעי הגשת מנחה גופה קמשמע לן ואימא הכי נמי אמר קרא והקריבה אל הכהן וגו׳ והגישה אל המזבח מה הקרבה אצל כהן בכלי אף הגשה אצל מזבח בכלי: ומסלק את לבונתה לצד אחד: כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה כדתנן *קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול: וקומץ ממקום שנתרבה שמנה: מנלן דכתיב מסלתה ומשמנה מגרשה ומשמנה: ונותנו לתוך כלי שרת ומקדשו בכלי שרת: למה לי הא קדשה חדא זימנא מידי דהוה אדם דם אע״ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה הדר מקדיש ליה בכלי שרת הכא נמי לא שנא: ומלקט את לבונתה ונותנה על גביו: דכתיב ואת כל הלבונה אשר על המנחה: ומעלהו ומקטירו

אי משום מגילה הא אימחיקא. היה קשה לרבי והאמרי׳ לעיל (דף ז:) דלאחר [שנמחקה] מגילתה מאיימין עליה שתשתה ונראה דעל כרחך אית לן למימר דר״א לית ליה איום שתשתה אפי׳ אחר מחיקת מגילה ומדלא פריך נמי דמשקה ואחר מקריבה אימא דלאחר מחיקה לאלתר היה נוטל המנחה מעל ידיה ש״מ דפשיטא ליה דעד שעת הקרבה היה מניחה על ידיה אם כן למאן דאמר מאיימין עליה שתשתה אית לן למימר דסבירא ליה מקריב מנחתה ואח״כ שותה דכבר נקרבה:

סטונה

משקה. המים ואח״כ מקריב מנחתה ופלוגתא היא בפרק היה נוטל (לקמן דף יט.) ומיהו כל זמן שלא קרבה מנחתה אינה נבדקת דכתיב מזכרת עון ואע״פ שתשתה מניחין אותה בידה כדי ליגעה ותודה והשתא ולאי משום חסיון הוא דלאי משום מגילה הא אימחיקא לה: (ג) קלתות. כעין סלים אדם מביא מנחתו לעזרה מתוך ביתו בקלתות וכו׳: ונותנה. בעזרה בכלי שרת קס״ד שצריך לתתה ע״מ כן שיהא דעתו שיקדשנה הכלי: ומגישה. מגיע את הכלי לקרן מערבית דרומית ולקמן יליף לה מקרא: ודיו. לקמן מפרש מאי היא (ג) ומאי תיסק אדעתין דנבעי טפי: ומסלק הלבונה לצד אחד. בתוך הכלי עצמה ולקמן מפרש טעמא דכולה מתניתא: שנתרבה שמנה. ממקום שהיא נבללת יפה בשמן: ונותנו לכלי שרת. שני ולקמן מפרש טעמא: על גבי האישים. על האש: ליתן לתוכה. ליתן לתוך השירים: בכלים הראויין לכלי שרת. אם היה מקדישן: רבי פוסל. [במנחות] ובמסכת סוכה יליף טעמא בפרק החליל (דף נ:): בחשובין. בכלי עץ חשובין: הקריבהו נא לפחתך. סיפא דקרא הירצך או הישא פניך: אין מקדשין אלא מדעת. שהנותנו בהן צריך שיתכוין לשם כך וא״ת הרי מנחה קדושה ועומדת שהקדישה בפה קדושת פה אינה אלא קדושת דמים ואינה קדושת הגוף ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה ואם נטמאת נפדית קדשה בכלי קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון: נותנה לקדשה. התורה הצריכתו ליתנו בכלי שרת כדי שיקדשנה הכלי ואפילו אינו מתכוין לכך: ונותן עליה. הזר שמן ולבונה ואין צריך כהן לכך דכתיב ויצק עליה שמן וגו׳ והדר והביאה אל בני אהרן וגו׳: וזאת תורת המנחה. כל המנחות במשמע: הקרב אותה בני אהרן וגו׳ יכול במערב. יגישנה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה׳ שההיכל במערב והמזבח בחצר ל״ב אמה רחבו ממוצע באמצע העזרה וכן ההיכל ממוצע באמצע העזרה זה מול זה ל״ב אמה היכל וכתליו חללו כ׳ וכתליו ו׳ אמה עובי כותל צפוני ושש לכותל דרומי נמצא מערבו של מזבח לפני ה׳ דאין מפסיק כלום בינו לבין ההיכל דאילו אולם שלפני ההיכל פתוח הוא ורחבו עשרים אמה ככל חללו של היכל: כנגד חודה. כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב ובלבד שיהא שם קצת דרום משום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה׳ כלל שהרי זוית ההיכל כולם כנגד זוית המזבח: ר׳ אלעזר אומר כו׳. דורשו למקרא בענין אחר וכך דורשו מתוך שנאמר לפני ה׳ אל פני המזבח יכול יגישנה לאחד מהן רצה למערב רצה לדרומה וה״ג לה בת״כ: או לדרומה של קרן אמרת. כך תשיבני: כל מקום שאתה מוצא כו׳. דכיון דאפשר לקיים את שניהם תו לא הוקמה רצה זה עושה רצה זה עושה אלא תפוש המקיים את שניהם: קיימתה לפני ה׳ במערב הא כיצד מגישה לדרומה של קרן. ה״ג לה בת״כ לדרומה של קרן ולא בעי כנגד חודה: והיכן קיימתה. הלא חוץ לכנגד זווית ההיכל הוא: קסבר האי תנא. ר׳ אלעזר: כוליה מזבח בצפון קאי. בחלק צפוני של עזרה ולית ליה דמזבח מכוון כנגד ההיכל וכתליו כמאן דרומו של מזבח כנגד אמצע פתח ההיכל הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב נמצא מקיים את שניהם וה״ה נמי אם היה מזבח משוך מעט מכנגד זווית דרומית ההיכל ולצפון שיהא דרומו של מזבח כנגד ההיכל הוה מצי לקיים את שניהם דכנגד ההיכל קרינן ביה לפני ה׳ ובלבד שיגיש סמוך לקרן דהיינו אצל מערב והא דנקט למשמע מינה כוליה מזבח בצפון קאי משום דג׳ מחלוקות הן בדבר זה ר׳ יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד היכל וכתליו בפ״ק דיומא (דף טז.) ור״א בן יעקב אית ליה כוליה מזבח בדרום קאי דאמר לצפוני שהוא צד פנוי מכלום ור׳ יוסי הגלילי אית ליה כוליה מזבח בצפון קאי בזבחים בפ׳ קדשי קדשים (דף נח.) הלכך לר״א דהכא דשמעי׳ ליה ע״כ דקאמר זוית דרומית של מזבח לפנים מכנגד זוית של היכל הוא ופליג אדר״י ואדר״א בן יעקב מוקמינן ליה כר׳ יוסי הגלילי דס״ל דכוליה מזבח בצפון ולא מוקמינן ליה במחלוקת רביעית: מאי ודיו. מאי תיסק אדעתיה דנבעי טפי: מנחה גופה. ולא הכלי שהיא בה אלא יכוף הכלי שיהא נוגע סולת למזבח: פסול. משום דהוה קומץ חסר: סכין. הוי כלי שרת דתניא (יומא דף יב:) כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מכאן ואילך עבודתן מחנכתן: הדר מקדש ליה בכלי. שמקבלו בכלי שרת כדכתיב ויסם באגנות (שמות כד): ואת כל הלבונה. גבי הקטרה כתיב דמקטר קומץ ולבונה כי הדדי: ה״ג

תוספות שאנץ

ואחר כך מקריב מנחתה ופלוגתא היא בפ׳ היה נוטל ומיהו כל זמן שלא קירבה מנחתה אינה נבדקת דכתיב מזכרת עון ואע״פ ששתה משהין אותה בידה כדי ליגעה ותודה. וכהן מוליכה אצל מזבח ומגישה בקרן מערבית דרומית אבל בלילה לא חשיב משום דאין בלילה מעכבת דהא תנן אם לא בלל כשר. וא״ת והא במנחות בפ׳ הקומץ רבה אמרינן וקמץ הכהן מקמיצה ואילך מצות כהונה א) ואפי׳ הכי ממעטי יציקה ובלילה דמקמי הגשה הוו ואמאי נקט מקמיצה ואילך ב) וי״ל דאיתיה אמ׳ במסכת ואילך מצות כהונה היה מכשרי קמיצה בזר והא דכתיב כהן אצל הגשה היינו שאין זר יכול ליקרב אצל המזבח דכתיב והזר הקרב יומת אבל קמיצה אימר שכשרה בזר להכי נקט מקמיצה ואילך מצות כהונה. וא״ת אמאי לא קאמר מתנופה ואילך מצות כהונה ואפי׳ הכי ממעטי יציקה דמקמי תנופה היה וי״ל דלאו מילתא היא דהא בשאר מנחות אין תנופה כמו שפירשו בהדיא במנחות (דף ס.) אבל קמיצה דהויא בכל המנחות נקט לה. הקרב אותה בני אהרן לפני המזבח יכול במערב יגיענה לדופן מערבי של מזבח דהיינו לפני ה׳ שההיכל היה למערב והמזבח לדרומו ל״ב אמה ממוצע באמצע העזרה וכן ההיכל באמצע זה מול זה ל״ב אמה ההיכל וכותלו חללו כ׳ וכותליו ו׳ אמה עובי ועובי כותל צפוני שש ושש לכותל דרומי נמצא מערבו של מזבח [לפני ה׳] דאין מפסיק בינו לבין ההיכל דאילו אולם שלפני היכל פתוח הוא ורחבו כ׳ אמה ככל חללו של היכל. ל״ה. אל פני המזבח בדרום פי׳ משום דכתיב ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. וכיון דהוי ירך לצפון א״כ הוי פניו לדרום. כנגד חודה כל מה שיכול לקרבו כלפי מערב ובלבד שיהי׳ שם קצת דרום משום אל פני המזבח דאי לאו כנגד חודה ליכא לפני ה׳. שהרי זוית ההיכל כולה בעד זוית המזבח. כולי מזבח בצפון קאי בחלק צפוני של עזרה [ולית ליה] דמזבח מכוון כנגד היכל וכותליו. נמצא כותל דרומי של מזבח כנגד אמצעי פתח ההיכל הלכך יגישנה אל פני המזבח בדרום ובלבד שיהא סמוך למערב ונמצא מקיים את שניהם וה״ה נמי אם היה מזבח משוך מעט כנגד זוית ההיכל ולצפון שיהא דרומה של מזבח כנגד ההיכל הוה מצי לקיים את שניהם דכיון דכנגד ההיכל הוה קרי ביה לפני ה׳. ובלבד שיהא סמוך לקרן דהיינו אצל מערב והאי דנקט (כפ״ק דיומא ר׳ אליעזר אית ליה) למשמע מיניה דכולי מזבח בצפון קאי משום דג׳ מחלוקות הן בדבר זה ר׳ יהודה אית ליה מזבח מכוון כנגד ההיכל וכותליו בפ״ק דיומא ור׳ אליעזר בר׳ יעקב אית ליה כולי מזבח בדרום קאי דאמר צפונה שיהא פנוי מכלום. ור׳ יוסי הגלילי אית ליה כולי מזבח בצפון קאי כדאמר בפ׳ קדשי הקדשים הילכך לר״א דהכא דשמעי׳ ליה ע״כ דאמר דרומו של זוית של היכל הוא ופליג אדר׳ יהודה ואדר׳ אליעזר בן יעקב אוקי׳ ליה כר׳ יוסי הגלילי דסבי׳ ליה כולי מזבח בצפון ולא מוקמי ליה במחלוקת רבי׳ ל״ה. אע״ג דקדשי׳ סכין חדא זימנא הדר מקדש ליה בכלי שרת משמע מהכא דהסכין הוי קדוש וק׳ מההוא דפ״ק דחולין דקאמר כגון שבדק קרומית של קנה והכא אמר דצריך שיהא קדוש וקרומית לא הוו קדוש. וי״ל דלא ק׳ מידי דההיא דהתם אתיא כר׳ יוסי בר׳ יהודה דמכשר כלי שרת שעשאן של עץ אבל לעולם בעי׳ שהסכין הוי קדוש וראיה מיהא דאמרי׳ הומר בסכין מבכלי שרת שהסכין אינו מעון תוך וכלי שרת מעון תוך ואי הוה אמרי׳ דאין צריך שיהא הסכין קדוש אמאי לא קאמר דסכין אינו קדוש וכלי שרת מקודש אלא ש״מ דלעולם סכין בעי׳ כלי שרת כדפרש״י ודלא כפי׳ ה״ר [אפרים] דפי׳ דלגבי שחיטת קדשים לא בעי כלי שרת. ומביא ראיה מההיא דחולין דבדק בקרומית של קנה [illegible] עץ. ויש לדחות אותה [ראיה] כמו שפירשתי דסבירא ליה כר׳ יוסי בר׳ יהודה. ועוד היה מביא ה״ר אפרים ראי׳ מפרק איזהו מקומן שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון ומדנקט גבי קבלה כלי שרת ולא נקט גבי שחיטה דלא אמר שחיטתן בכלי שרת בצפון ש״מ דבשחיטה לא בעי כלי שרת. ומיהו אינה ראיה דהא דלא תני שחיטתן בכלי שרת בצפון כמו דתני וקיבול דמן בכלי שרת משום דבקבלה צריך שיהא הכלי בצפון אבל בשחיטה לא צריך. סקטירו ס״ד ה״ג רש״י ז״ל

א) נראה דצ״ל ואמאי לא אמר נמי מהגשה ואילך מצות כהונה ואפי׳ הכי. ב) נראה דצ״ל וי״ל דאי לאו קרא דוקמץ הכהן היה מכשיר וכו׳ אבל קמיצה הוה אמינא שכשרה בזר וכו׳.

[לקמן יט.]
תוספתא פ״א דמנחות
סוכה נ: מנחות כט:
[שם ובזבחים פח.]
סוכה נ. מנחות ז. [עת״ם]
מנחות יט: זבחים סג.
[זבחים נח.]
מנחות ז.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ מי אמר וכו׳ לית ליה לר׳ יוסי: (ב) רש״י ד״ה משקה וכו׳ לאימחיקא לה כצ״ל ואח״כ מ״ה אדם מביא וכו׳ קלתות כעין סלים וכו׳ שרת ומקדש קס״ד שצריך: (ג) ד״ה ודיו וכו׳ ואמאי תיסק:

ומקטירו בכלי שרת *בכלי שרת מקטיר ליה אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו : ומולחו ונותנו על גבי האישים דכתיב °וכל קרבן מנחתך במלח תמלח וגו' : קרב הקומץ שיריה נאכלין : מנלן דכתיב °והקטיר הכהן את אזכרתה וגו' וכתיב °והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קרב הקומץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאיתמר *הקומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה רבי חנינא אמר משתשלוט בו האור רבי יוחנן אמר [א]משתיצת האור ברובו : ורשאין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מאי טעמא אמר קרא למשחה *לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין : ואין אסורין אלא מלחמץ דכתיב °לא תאפה חמץ חלקם *א"ר שמעון בן לקיש [ב]אפילו חלקם לא תאפה חמץ : כל המנחות כו' : וכל המנחות טעונות שמן ולבונה [ג]והאיכא מנחת חוטא דרחמנא אמר °לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה הכי קאמר כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות מן החיטין ובאות סלת מנחת חוטא אף על פי שאינה טעונה שמן ולבונה באה מן החטין ובאה סלת מנחת העומר אע"פ שהיא באה מן השעורין טעונה שמן ולבונה ובאה גרש וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה ובאה מן השעורין ובאה קמח *תניא אמר ר"ש בדין הוא שתהא מנחת חוטא טעונה שמן ולבונה שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר ובדין הוא שתהא חטאת חלב טעונה נסכים *שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה [ד]אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר אבל חטאתו של מצורע ואשמו [ה]טעונין נסכים לפי שאין באין על חטא איני *והאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן על שבעה דברים נגעים באין וכו' התם מנגעיה הוא דאיכפר ליה כי מייתי קרבן לאשתרויי בקדשים הוא דקא מייתי אלא מעתה חטאת נזיר תהא טעונה נסכים לפי שאינה באה על חטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר *דאמר נזיר נמי חוטא הוא : רבן גמליאל אומר כשם כו' : תניא אמר להן רבן גמליאל לחכמים סופרים הניחו לי ואדרשנה *כמין חומר דשמעיה

רש"י

ה"ג ומקטירו ס"ד ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה והכי קא קשיא ליה מקטירו ס"ד והרי עדיין לא מלחה וסיפא קתני ומולחו ונותנו על גבי האשים אלמא השתא הוא דמקטר ליה : אלא אימא מעלהו להקטירו בכלי שרת. כלומר מעלהו בכלי שרת להקטירו לאחר שימלחנו : קרב הקומץ למר כדאית ליה וכו'. קרב הקומץ דקתני דמתיר שירים באכילה מאימת חשיב קריבה להתיר שירים לרבי יוחנן כדאית ליה משתיצת האור ברובו ולרב חנינא משתשלוט בו ואפילו מעט : למשחה. גבי מתנות כהונה כתיב (במדבר יח) לך נתתים למשחה: לא תאפה חמץ חלקם וגו'. אפילו חלקם שירים לא תאפה חמץ דדרשינן ליה האי חלקם דקרא נמי לפניו אלא תאפה : מנחת חוטא. הבא על חטא דמטמא מקדש ושבועת העדות ושבועת ביטוי דכתיב התם ואם לא תשיג ידו לשתי תורים וגו' (ויקרא ה) : ה"ק וכו'. כלומר לא קתני מילתא באנפי נפשיה אלא כרוך ותני הכי כל המנחות טעונות שמן ולבונה ובאות חטין כלומר ושאינם טעונות באות מיהת חטין ובאות סולת כלומר חדא מהני מעליותא אית בהו כילד מנחת חוטא אע"פ שאינה טעונה וכו' : שלא יהא חוטא נשכר. להקל במנחתו יותר משאר מנחות : חטאת חלב. כל חטאת סתם קרי חטאת חלב דבתר חלב כתיב (א) כל חלב וכל דם לא תאכלו (שם ג) וכתיב בתריה פרשת חטאת : נסכים. סולת למנחה ועשרון לכבש יין ושמן רביעית ההין כמו שמקריבין לעולה ושלמים : ומפני מה אינם טעונות. דכתיב בפרשת נסכים (במדבר טו) לפלא נדר או בנדבה הבא בנדר ונדבה טעון נסכים ואין חטאת ואשם טעונים נסכים : חטאתו ואשמו של מצורע. איתרבו בהדיא לנסכים במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף צא.) : על שבעה דברים נגעים באין. ומפרש להו בערכין בפרק יש בערכין (דף טז.) : מנגעיה איכפר ליה. יסורים ובשת של נגע כפרו לו על אותו חטא : וכי קא מייתי קרבן לאישתרויי בקדשים הוא דמייתי. שיש טומאות שהצריכן הכתוב כפרה לטהרתן זב וזבה ויולדת ומצורע ונזיר שנטמא : חטאת נזיר. שמביא במלאת ימי נזרו חטאת ועולה ושלמים : נזיר חוטא הוא. שציער עצמו מן היין : חומר. בוטו"ן בלע"ז והוא של זהב וחותמים בו שני צוארי חלוק לנוי :

תוספות

טעונה נסכים. א"ל דאינה טעונה נסכים משום דאינה בנדר ונדבה די"ל ה"פ בדין הוא מאחר שהוא חוטא היה צריך לטורחו להביא קרבן גדול אבל בכור ומעשר אינו בדין :

סבר לה כרבי אלעזר הקפר. הכא משמע דרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר סבירא להו דאפילו נזיר טהור חוטא הוא דהא נזיר טמא היה מביא חטאת העוף ועופות אינם טעונים נסכים כדאיתא בפרק שתי מדות (מנחות דף צ:) והכי איתא בהדיא נמי בפרק קמא דנדרים (דף י.) ובפרק ג' דנזיר (דף יט.) דאף על גב דקרא בנזיר טמא כתיב אנן אפילו נזיר טהור קאמרינן דקסבר רבי אלעזר הקפר חוטא הוא והיינו טעמא דכתב קרא בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא וקשה משמעתא קמייתא דנזיר (דף ב:) דתנן הא נאה"ארי זה נזיר ודלמא אתנאה לפניו במצות קאמר אמר שמואל שתפוש בשערו ואמר אתנאה נזירא עביד מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה אין אפילו רבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא הני מילי גבי נזיר טמא דאיידי דבעי מיסתר דילמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרינן ביה ואם תאמר שמואל סבירא ליה התם אליבא דרבי אלעזר הקפר דנזיר טהור לאו חוטא וסתמא דגמרא דהכא ודפ"ג דנזיר (דף יט.) לאו כשמואל וסתמא דמתניתין דקרי ליה נאה אליבא דרבנן דאמרי לאו חוטא לפום סתמא דגמרא *אם כן תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר פרק קמא דתענית (דף יא.) כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר לה כרבי אלעזר הקפר ותענית כנזיר טהור הוא דאמרינן בפ"ק דנדרים (דף י.) רבי אלעזר הקפר אומר וכו' מכאן שיושב בתענית נקרא חוטא והתם מיירי בנזיר טהור כדפרישית ומדמי ליה יושב בתענית והשתא אית לן למימר דסתמא דגמ' דנדרים נמי דמדמי יושב בתענית לנזיר טהור דלא כשמואל דאיהו הוה מדמי ליה דוקא לנזיר טמא לפי שמצער את עצמו מכל דבר שהרי יושב בתענית ומתחרט כנזיר טמא שמתחרט משום צער דבעי מיסתר נזירותיה אבל נזיר טהור אינו בצער מיהו תיקשה דשמואל אדשמואל דאמר בפ"ק (לעיל דף יא.) דיושב בתענית נקרא חוטא ובפרק החובל (ב"ק דף צא:) פריך ואין אדם רשאי לחבול בעצמו והתניא יכול נשבע להרע לעצמו וכו' מה הטבה רשות אף הרעה רשות ומוקי לה שמואל ביושב בתענית דהוא רשות ועוד קשיא מפרק בתרא דכריתות (דף כו.) דאמר [חטא] שאין אנו מכירין בו אלא המקום יום הכפורים מכפר וקא פריך ספק נזיר שעבר עליו יום הכפורים לא נייתי דהא כפר עליה יום הכפורים ומשני לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולרבי אלעזר הקפר מאי איכא למימר נזיר כי מייתי קרבן לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה א"נ למישרי נפשיה ביין אלמא דקרבן נזיר לר' אלעזר הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא אינה טעונה נסכים והכי אמר נמי בפ"ג דנזיר (דף יט.) דחטאת העוף לר' ישמעאל בא על חטא דאע"ג דבעל מיעקר עקר מייתי ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר' שמעון דהכא ולר' ישמעאל מספק נזיר לר' ישמעאל מספק נזיר טמא לר' שמעון אפי' מספק נזיר טהור ובפרק קמא דשבועות (דף ח.) נמי לא מתרץ כמו בכריתות דלאו משום כפרה אתי : סבר לה כרבי אלעזר הקפר. תימה לי אמאי תלי מילתיה בר' אלעזר הקפר והא איהו גופיה אומר נמי בפ"ק דנדרים (דף י.) אבל בנזירות לא התנדבו שלא יקראו חוטאין שנאמר וכפר עליו מאשר חטא וי"ל אגב שיטפיה דנקט בכל דוכתא הכי נקט נמי הכא כי האי לישנא : כמין חומר. פי' רבי הילל מרגלית ענין אחר בושם כמו חומרתא דפילון (שבת דף סב.) בשמים מעורבין תרגום בלולה דפילא ענין אחר פי' רבינו סעדיה גאון כמין המעשה דבלשון ארמית אומר אדם לחבירו מה חמרך כלומר מה מעשיך* : איכא אומר מאי אחמרך ע"ש וע"ע תוס' קדושין כב :

מסורת הש"ס

פסחים סה: יומא מז:
מנחות כו:
[זבחים פח. לא. חולין קלב.]
יבמות מ. שבועות טו: [מנחות נה.]
מנחות ו.
[יבמות לג. וש"נ]
ערכין טז. שבועות ח. [כריתות כה:]
נזיר יט. וש"נ
[קדושין כב:]

תורה אור

ויקרא ב
שם
שם
שם ו
שם ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חטאת וכו' כתיב דכתיב כל חלב :

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פי"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה יג :
יג ב מיי' שם הל"ד :
יד ג מיי' שם הל"ז :
טו ד ה מיי' שם פ"ב הלכה ג סמג עשין קפב:

גירסת רש"א אכתי

תוספות שאנץ

ז"ל ולא גרס אטו בכלי שרת מקטר ליה . והכי קא קשיא ליה והרי עדיין לא מלחו והרי אחרי כן תני ומולחו ונותנו על גבי האשים אלא אימא מעלהו על מנת להקטירו בכלי שרת לאחר שימלחנו ובמנחות (דף כו ע"א) קאמר כי הכא ומקטירו בכלי שרת ולא פריך כי הכא ופי' במסכת יומא פ' שני שעירי (דף סו) . נזיר נמי חוטא הוא . פי' שציער עצמו מן היין . וא"ת ליקשי מאשם נזיר דהוה ליה למימר דתהא טעונה נסכים דאינה באה על חטא כדאמר התם בכריתות (דף כו ע"א) אשם נזיר לבטלה אתי . וי"ל דכיון דלבטלה קא אתי אינו טעון נסכים :

[ע' בערוך ערך המר דרבינו סעדיה גריס כמין סומר שכן בלשון ארמי (תוס' חולין קלד:)]

דשמעיה לר' מאיר דקאמר *היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה א"ל התינח עשירה עניה מאי איכא למימר אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה: **מתני'** *היה מביא *פילי של חרס ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודה אומר רביעית כשם שממעט בכתב כך ממעט במים נכנס להיכל ופנה לימינו ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש וטבעת היתה קבועה בה כשהוא מגביה ונוטל עפר מתחתיה ונותן כדי שיראה על המים שנאמר °ומן העפר אשר יהיה בקרקע (במדבר ה) המשכן יקח הכהן ונתן אל המים: **גמ'** תנא פילי של חרס חדשה דברי רבי ישמעאל מאי טעמא דרבי ישמעאל גמר כלי כלי ממצורע מה להלן חרס חדשה אף כאן חרס חדשה והתם מנלן דכתיב °ושחט את הצפור (ויקרא יד) האחת אל כלי חרש על מים חיים מה מים חיים שלא נעשה בהן מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה אי מה להלן מים חיים אף כאן מים חיים לרבי ישמעאל הכי נמי *דאמר ר' יוחנן מי כיור רבי ישמעאל אומר מי מעיין הן וחכ"א משאר מימות הן איכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת אמר רבה אמר קרא בכלי חרש כלי שאמרתי לך כבר אמר רבא לא שנו אלא שלא נתאכמו פניו אבל נתאכמו פניו פסולין מאי טעמא דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנה בעי רבא נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש ונתלבנו מהו מי אמרינן כיון דאידחו אידחו או דילמא כיון דהדור הדור ת"ש רבי *אלעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו לאחוריו פסולין והא התם הדרי ומפשטי התם דאיקלוף איקלופי: נכנס להיכל ופנה לימינו וכו': מ"ט *דאמר מר °כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין: מקום היה שם אמה כו': תנו רבנן ומן העפר אשר יהיה יכול יתקן מבחוץ ויכנים תלמוד לומר בקרקע המשכן אי בקרקע המשכן יכול יחפור בקרדומות תלמוד לומר אשר יהיה הא כיצד יש שם הבא אין שם תן שם תניא אידך ומן העפר אשר יהיה וגו' מלמד שהיה מתקן מבחוץ ומכנים בקרקע המשכן איסי בן יהודה אומר להביא קרקע

שילה

תורה אור

דשמעיה לרבי מאיר דאמר סו'. בפ"ק (לעיל דף ח:) גבי במדה שאדם מודד: עניה. לא האכילתו מעדנים למה מביאה מאכל בהמה: אלא היא עשתה מעשה בהמה. שהפקירה עצמה לתשמיש למי *שאינה בן זוגה: **מתני'** היה מביא. הכהן: פילי. כוס של מים: מן הכיור. דכתיב מים קדושים (במדבר ה) ואין קדושים אלא שנתקדשו בכלי הכי תניא בסיפרי: כשם שממעט. רבי יהודה בכתב המגילה לקמן במתני'* כך ממעט כאן במים: ומקום היה שם. ניכר מתוך שאר רצפת ההיכל: טבעת קבועה בה. לאחוז בטבעתה ולהגביהה מבין הרצפה שהיא כולה באבני שיש: כדי שיראה. צריך ליתן שיעור שיהא נראה וניכר על פני המים: ונתן אל המים. מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שלא יהא נבלע בתוכן: **גמ'** מאי טעמא דרבי ישמעאל. דבעי חדשה: גמר ממצורע. ושחט את הצפור האחת אל כלי חרש וגו': שלא נעשה בהן מלאכה. דהא חיים כתיב: לר' ישמעאל. דפרכת הא אליביה: הכי נמי. דבעינן מים חיים לסוטה דהא מן הכיור הוא נוטל ושמעינן ליה לר' ישמעאל בעלמא דאמר מי כיור מי מעיין הן דהיינו חיים: משאר מימות הן. אם רצה ליתן לתוכו מי מקוה יתן: איכא למיפרך. בהא ג"ש דרבי ישמעאל דגמר כלי כלי ממצורע: מה למצורע שכן טעון כו'. לפיכך כלי שלו חדש תאמר בסוטה שאין בה כל אלו: אמר רבה וכו' בכלי שאמרתי לך כבר. הכי משמע ליה לרבה מדלא כתיב ולקח כלי חרש ונתן בו מים וכתיב בכלי חרש משמע שכבר הוזכר כלי זה במקום אחר ואמר רחמנא הכא שבאותו כלי שאמרתי לך במקום אחר קח אותם ומאי ניהו דמצורע: לא שנו. רבנן דמתני' דבעו חרס ומכשרי בישן: אלא שלא נתאכמו. הושחרו פניו על ידי האור: דומיא דמים. אע"ג דלא גמרי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי סוטה ונהי דמי סוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר מימות מיהא לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה: החזירן לכבשן. של יוצר שמצרפים בו את הקדרות של חרס חדשות: שהפשיל קופתו לאחוריו. מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינויא קפיד ואלו נתעקמו במשאוי: והא [התם] הדרי ומפשטי. וקתני פסולין אלמא כיון דאידחו אידחו: דאיקלוף. שעל ידי המשוי נתקלפו מקליפתן דשינויא דלא הדר הוא: דאמר מר. בסדר יומא (דף נח:) ובשחיטת קדשים (דף סב:) ויליף לה מפונים פונים דשנים עשר בקר דים שעשה שלמה: ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן. אי(א) לא היה כתיב בקרקע*[ה"א בעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע] משמע דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל: יכול יתקן. יזמין עפר מבחוץ ויכנים בהיכל ודיו בכניסתו: ת"ל בקרקע. בקרקעיתו: אי בקרקע. קא דרשינן ולא כתיב אשר יהיה יכול לא מצא שם עפר תיחוח נוח ליטול יחפור שם בקרדומות ת"ל אשר יהיה (ב) ומדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ש"מ לא הקפיד אלא שיהא מונח בקרקעית המשכן שעה אחת הא כיצד יש שם עפר תיחוח הבא משם: אין שם תן שם. על הקרקעית וחוזר וטעלו ונותנו לתוך המים: תניא אידך. פליגא אהך קמייתא ותנאי היא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מיתוקמא כאיסי בן מנחם: (ג) מן העפר אשר יהיה במשכן. מדלא כתיב מקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים מבפנים להיכל ונותן אל המים וא"ל להניחו בקרקע ההיכל: בקרקע המשכן איסי בן יהודה וכו'. בקרקע המשכן למאי אתא כיון דילפינן מאשר יהיה דא"ל ליטלו מעל גבי קרקעית: איסי בן יהודה אומר להביא קרקע בית עולמים. ה"ג לה בסיפרי ולא גרס לרבות שילה ונוב וגבעון ובית עולמים דשילה משכן הוא ולא צריך לרבויא דהוא עיקר הכתוב ונוב וגבעון אין משקין בה סוטות דהא במה הואי ולא הוה שם ארון אלא מזבח הנחושת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמר בשחיטת קדשים (דף קיח.) ובמגילה (דף ט:) אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש בית המקדש שבירושלים קרי ליה בית עולמים לפי שאין אחר קדושתו היתר במקום אחר ושוב לא שרתה שכינה במקום אחר:

היט

איבא למפרך מה למצורע. הא סוגיא כרב אחא בריה דרבא דאמר בפרק המפלת (נדה דף כג.) לרבי ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר למידין ומשיבין ולפי המסקנא דיליף ליה מבכלי לא תיקשה נמי לרב יהודה דאמר* אין למידין כל עיקר:

מה מים שלא נעשתה בהם מלאכה. וא"ת כיון דמי כיור הן מי לא עסקינן שקדש ממט כבר יש לומר אפי' אם קידש בהן *שילק מן הדדין שבו לא היתה מלאכה גבי נטילה דתנן בפ"ק דידים (מ"ג) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין ואפ"ה קתני (שם מ"ה) מים שנחתום מטביל בהן את הגלוסקין פסולין ושהוא מדיח בהן ידיו כשירין אלמא דלא חשיב מלאכה הדחת ידים אלא הדחת כלים ומי נחתום כדקתני התם:

ומה מים שלא נשתנו. תימה דמאחר דמי כיור הן ומי כיור כשירין במי מקוה ומי מקוה שנשתנו מראיהן כשר כדתנן במסכת מקואות פ"ז (מ"ג) דמי צבע אין פוסלין המקוה בשינוי מראה ועוד תימה לרבי מאי שנא דהכא אמר מה מים שלא נשתנו ובפרק ב' דמסכת ע"ז (דף לז:) לא מסיק הכי גבי בישולי עובדי כוכבים ונראה דהכא נמי אסמכתא בעלמא הוא וליכא אלא פסולא דרבנן:

נתאכמו והחזירן לתוך כבשן האש מהו. תימה מ"ש דקא מבעיא ליה הכא בנראה וחוזר ונראה והא בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג:) קא מבעיא לן ולא אפשיט ועוד מאי שנא מהא דאמר בזבחים פ"ב (דף יח:) בגדי כהונה שהיו מקורעין או מטושטשין ועבד עבודתו פסולה ואפי' הכי אם כיבס טשטוש וגיעול שלהן חזרו להתירן כדמייתי ברייתא פרק המזבח מקדש (שם דף פח.) בגדי כהונה אין עושין אותן מעשה מחט אלא מעשה אורג נתגעלו אין מכבסין אותן לא בנתר ולא באהל ופרכינן הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסין אותן בנתר אלמא דמכבסין אותן ולא אמר דנדחו. מ"ר:

והא התם הדרי ומפשטי. פרש"י מדלא קתני שנעשה בהן מלאכה ש"מ אמלאכה לא קפיד אשינוי קפיד וקשיא לרבי מתוספתא דנגעים פרק אין מצורע ר' אליעזר אומר עץ ארז ואזוב ושני תולעת שנאמר בתורה שלא נעשית בהן מלאכה אלמא דמלאכה פוסלת בהן לר' אליעזר גופיה:

לרבות

ליישבו: (ב) ד"ה אי בקרקע וכו' דמדלא כתיב: (ג) ד"ה ומן העפר אשר יהיה מדלא כתיב ומקרקע כצ"ל ותיבת במשכן נמחק:

עין משפט נר מצוה

[שם כב:]

שלא ילק מן וכו'. מהרש"א וכ"ה בנ"י

טז א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט סמג עשין נז:
יז ב מיי' שם הל"י:
יח ג מיי' שם הל"ט:
יט ד מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הלכה א סמג עשין רלג:
כ ה מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הלי"ב ועי' בכ"מ בפ"ג מהל' סוטה הל"ט:
כא ו ז מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ט וע"ש בכ"מ:
כב ח מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין רלג:
כג ט מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלי"ג:
כד י מיי' פ"ד מהל' סוטה הלי"ג:
כה כ מיי' שם הלי"ג:

תוספות שאנץ

פיילי כוס בספל אדירים מתרגמי' בפיילי: כדי שיראה על פני המים צריך ליתן שיעור כדי שיהיה נראה וניכר על פני המים דכתיב ונתן אל המים מדלא כתיב ונתן במים אלא אל המים משמע שצריך שיבא העפר אל המים שלא יהא נבלע בתוכו ל"ה. לא שנו לרבנן דמתני' דלא בעי חדשים אלא שלא נתאכמו פניו על פני האור. דומיא דמים ואע"ג דלא גמירי ממצורע מיהו מינה ובה גמרי כלי דסוטה ממי דסוטה ונהי דמי סוטה לרבנן לאו חיים נינהו דמכשרי בשאר מימות מיהא לא נשתנו וכלי נמי בעינן דלא נשתנה. תניא אידך פליגא אקמיתא דלעיל ותנאי הוא כדקתני בה פלוגתא דתנאי והך דלעיל מתוקמא כאיסי בן מנחם: מן העפר אשר יהיה במשכן מדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח אינו מקפיד אלא שיכנים להיכל מלמד שמתקן מבחוץ ומכנים בפנים ל"ה. איסי בן יהודה אמר לרבות בית עולמים:

גי' רש"ל

מסורת הש"ס

[נ"ל שאינו וכן הגיה הטו"ע]

[לעיל ט.]

[ד' יז.]

[מיר לח.]

[במשנה שבמשניות פילי וכ"כ הערוך שהוא כוס בלשון יון וכ"א בפירוש הרב דברטנורה ותוי"ט]

זבחים כב:

[מתוך מ"ש תוס' ד"ה והא התם וכו' מוכח שהיה גרסתם רבי אליעזר]

זבחים סב: יומא טו: יז: מה. נח:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומן וכו' אי הוה כתיב ומן העפר אשר יהיה במשכן ולא הוה כתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד אלא שיכנים העפר להיכל כצ"ל ונ"ב נראה שרש"י ז"ל קא מפרש האי יכול כו' דה"ק אילו לא נאמר בקרקע אלא ומן העפר אשר יהיה במשכן יקח הייתי אומר יתקן מבחוץ ויכנים ת"ל בקרקע המשכן ואילו לא נאמר אשר יהיה אלא ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח הייתי אומר דיחפור בקרדומות ת"ל אשר יהיה ופי' רש"י דמדלא כתיב ומקרקע המשכן יקח ולאו דוקא הך לישנא קאמר רש"י אלא ה"ה ומן העפר אשר בקרקע המשכן יקח כמ"ש תחילה דאין חילוק בין מ"ש דומן העפר אשר בקרקע לבין מ"ש דומקרקע אידי ואידי משמעו דיקח מן הקרקע שבמשכן ממש אלא דרש"י הכא לשון קצרה נקט ומהרש"ל בהגהותיו הגיה בלשון רש"י כאן ואי אפשר ליישבו

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פי"ד מהל' שחיטה הל"א סמג עשין סד טוש"ע יו"ד סי' כח סעי' כג :
כז ב מיי' פ"ה מהל' נזירות הל"א :
כח ג מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' ג ג סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קכד סעי' א ב :
כט ד מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין רלו רלז :
ל ה מיי' שם הל"ב :

תורה אור

שילה נוב וגבעון ובית עולמים איסי בן מנחם אומר אינו צריך ומה בטומאה קלה לא חלק הכתוב בטומאת אשת איש חמורה לא כ"ש א"כ מה ת"ל בקרקע המשכן שלא יביא מתוך קופתו איבעיא להו אין שם עפר מהו שיתן אפר אליבא דבית שמאי לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר כי תיבעי לך אליבא דבית הלל דאמרי *מצינו אפר שקרוי עפר מאי אע"ג דאיקרי עפר הכא בקרקע המשכן כתיב או דילמא האי בקרקע המשכן לכדאיסי בן יהודה ולכדאיסי בן מנחם הוא דאתי ת"ש דא"ר יוחנן משום ר' ישמעאל בשלשה מקומות ויקרא יז הלכה עוקבת מקרא התורה אמרה °בעפר במדבר ו והלכה א בכל דבר התורה אמרה °בתער דברים כד והלכה ב בכל דבר התורה אמרה °ספר והלכה ג בכל דבר ואם איתא ליחשוב נמי האי *תנא ושייר ומאי שייר דהאי שייר ויקרא יד מצורע דתניא °והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו כלל את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו פרט ואת כל שערו יגלח חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה פרט מפורש מקום כינוס שער ונראה אף כל מקום כינוס שער ונראה מה רבי רבי שיער הרגלים מאי מיעט מיעט דבית השחי ודכוליה גופיה והלכתא ד מגלח כדלעת דתנן *בא לו להקיף את המצורע מעביר תער על כל בשרו וקתני סיפא *וביום השביעי מגלחו ה תגלחת שניה כתגלחת ראשונה אמר רב נחמן בר יצחק כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת מדרבנן היא רב פפא אמר כי קא חשיב הלכה עוקבת ועוקרת הא עוקבת ומוספת היא רב אשי אמר הא מתניתא מני *רבי ישמעאל היא דדריש כללי ופרטי

כדלעת

רש"י

אינו צריך. לרבות בית העולמים : ומה טומאה קלה. ליכנס בטומאת הגוף למקדש שאינה במיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין מקדש למשכן שנאמרו בפרשת פרה אדומה שני פסוקים כי את מקדש ה' טמא (כי) את משכן ה' טמא (במדבר יט) : לא כל שכן. שהושוו מקדש ומשכן לבודקה ולבערה מתוכן : א"כ מה ת"ל בקרקע שלא יביא מתוך קופתו. לתוך כלי ויכניס להיכל אלא מקרקעיתו יטול ואם אין שם יביא ויניח שם ואח"כ יטלנו ונתקיים אשר יהיה ונתקיים בקרקע כדדרשינן לעיל ובספרי לא תני הכי להך ברייתא ואומר אני מדרש שני הוא בפנים אחרים : פלוגתא דב"ש וב"ה בשחיטת חולין (דף פח:) גבי כיסוי הדם אליבא דב"ה דאמרי אפר קרוי עפר דכתיב (במדבר יט) ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וב"ש אומרים עפר שריפה נקרא עפר סתמא לא אקרי : הכא בקרקע המשכן כתיב. וקרא יתירא הוא דהא אתרבי מאשר יהיה דאין צריך לחופרו משם הילכך למעוטי אפר אתא ולמידרש דבעינן דומיא דקרקע המשכן : עוקבת. מקפחת את עקבו מעמדו ועוקרת בג' מקומות הלכה למשה מסיני בלא ועוקרת את הפסוק : התורה אמרה בעפר. לענין כסוי הדם ולא הכשיר דבר אחר : והלכה בכל דבר. המגדל צמחים כגון (הגיר) והזרניך והסיד וחרסית ולבינה שכתשה : התורה אמרה ספר. לענין גט כריתות : והלכה בכל דבר. שכתבו עליו *על עלה של זית על הנייר ועל הלוח : (א) התורה אמרה תער. לא יעבור על ראשו בנזיר : והלכה בכל דבר. דתנן (נזיר דף לט.) נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב וא"ת אין זו עקירה אלא תוספת איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות את ישראל בחנם שהרי אמרה תורה (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף ואע"ג דבכולהו קראי דרשי' בשחיטת חולין (דף פח:) ובגיטין (דף כא:) ובנזיר (דף לט:) לר' ישמעאל לא משמע ליה קראי דוכתב לה דמרבינן מיניה לרבות כל דבר דריש ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף כדדרשינן לה התם וכן כולן אלא אהלכה למשה מסיני סמכינן וקראי אסמכתא בעלמא הוא הלכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל כהלכה עוקבת מקרא אלא הני תלת ובמסכת קידושין ירושלמי מצאתי משנה זו דר' ישמעאל ואין תער מן השלשה אלא מרצע והכי תניא התם התורה אמרה ספר והלכה בכל דבר התלוש התורה אמרה עפר והלכה בכל דבר המגדל צמחים התורה אמרה מרצע והלכה אמרה אפי' סול וסירה והוא נראה בעיני מאד דהך דתער מוספת הוא : ואם איתא. דאפר נמי כשר ליחשב נמי דהא הלכה עוקבת מקרא דהתורה אמרה עפר והלכה אמרה אף אפר וממשמעותיה לא משמע לן דהא לרבי ישמעאל *עפר לאו ממשמעותיה ממש נפקא ליה לענין כיסוי הדם : תנא ושייר. לא חשבינהו לכולהו מקומות : שייר מצורע. בתגלחת שניה שהוא צריך שני תגלחות דכתיב וכבס המטהר את בגדיו וגו' והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו וגו' בתגלחת ראשונה לא כתב כלל ופרט אלא את כל שערו סתם דמשמע כל גופו זרועותיו ושוקיו ובית השחי שיהא כל גופו חלק כדלעת ובתגלחת שניה כתוב בכלל ופרט דמשמע מקום כינוס שיער שיהא שם קיבוץ שיער הרבה למעוטי זרועותיו ושוקיו שאינו מכונס ונראה למעוטי בית השחי : שיער הרגלים. דאותו מקום וליתנא מעלייתא נקט : והלכה מגלח כולו כדלעת. אף בתגלחת שניה קתני דמגלח כל גופו : כדתנן. במסכת נגעים (פי"ד מ"ב) : להקיף. לגלחו כולו לשון לא תקיפו פאת ראשכם (ויקרא יט) : מעביר תער על כל בשרו. ובתגלחת ראשונה קאי : ה"ג וקתני סיפא וביום השביעי מגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה ולא גרסינן יגלחנו שתהא תגלחת וכו' דלאו אקרא קאי אלא לשון המשנה ומגלחו תגלחת שניה כתגלחת ראשונה תנן בה אלמא שניה נמי כדלעת דהא תנא ליה בתגלחת ראשונה מעביר תער על כל בשרו : אמר רב נחמן בר יצחק. מצורע לא שיורא הוא דכי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא כגון ספר תער עפר דכתיב בהדיא והלכה עוקבת (ב) מוספת על המקרא : רב אשי אמר הא מתניתא. דקתני מקום כינוס שיער ונראה : דדריש. כל התורה כולה בכלל ופרט כדאמרינן בשבועות בפ"ג (דף כו.) רבי ישמעאל שימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה בכללי ופרטי ור"ע שימש את נחום איש גם זו שהיה דורש כל התורה בריבויי ומיעוטי וכבר פירשתי כל משמעות כלל ופרט וריבוי ומיעוט וחילוקן במס' סוכה בפ' החליל (דף נ:*) :

תוספות

לרבות טב וגבעון שילה ובית עולמים. רש"י גורס להביא קרקע בית עולמים ושיבש הגירסא שילה טב וגבעון משום דנוב וגבעון אין משקין בהן סוטות משום דהוי מנחת יחיד שאין קבוע לה זמן ותימה שמשבשה משום קושיא זו דילמא קסבר איסי בן יהודה כרבי יהודה דאמר בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים ד' קיז.) כל שהצבור והיחיד מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל ואין חילוק ביחיד אלא במתו שבראש גגו והשתא הוצרך לרבות נוב וגבעון משום דבמה הוו : **ובית** העולמים. מקשינן אמאי איצטריך לרבות בית העולמים והאמר בפ"ב דשבועות (דף טז:) דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתיב אלא (כי) את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש בכלל הכא נמי נימא הכי ובריש מסכת עירובין (דף ב.) דנפקא לן שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל פסולים במקדש משום דמקדש אקרי משכן ואע"ג דושחטו פתח אהל מועד במשכן כתיב ולפי גירסת הספר הזה אתי שפיר דהוי מצי למימר עיקר ריבויא לא הוה צריך אלא משום נוב וגבעון ובית עולמים נקט אגב שיטפיה אבל ר"י פירש האי דאיצטריך הכא לרבות בית עולמים משום דכתיב קרקע משמע היכא דאיכא קרקע לאפוקי בית העולמים דהואי רצפה ולא מסתברא משום דמריבויא דקרקע מרבינן בית העולמים דאי לא הוה כתיב קרקע לא הוה בית העולמים בכלל ולפירושו לא הוה צריך למיכתב קרקע כלל ועוד קשיא מפ' טרף בקלפי (יומא דף מד.) דמייתי ברייתא וכל אדם לא יהיה באהל מועד אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית העולמים מנין אלמא דשילה לא הוה בכלל אהל מועד וכן בית העולמים ובפ"ק דעירובין (דף ב.) אמר דבית העולמים הוה בכלל אהל מועד ושחטו פתח אהל מועד הואיל ומקדש איקרי משכן וכן בפרק הוציאו לו (יומא דף נג.) רב ששת אמר אין לי אלא אהל מועד שבמדבר שילה ובית עולמים מנין ת"ל וכסה א) : **ואם** איתא ליחשב נמי הא. תימה היכי מצי למיפשט מדר' ישמעאל והא סבירא ליה כבית שמאי דאפר לא איקרי עפר ואליבא דבית שמאי לא קמיבעי' ליה אלא אליביה דב"ה א"כ ה"נ אפר בכלל משמעותא דעפר משום דהכא בקרקע כתיב : **תנא** ושייר. ואי קשיא היכי מצי למימר תנא ושייר והא שלשה קתני ואמר בפ"ק דקידושין (דף טז:) גבי הענקה וכי תימא הכא נמי תנא ושייר והא ארבעה קתני ונראה דהתם דוקא כיון דנחת למניינא דוקא הוא משום דקתני בסיפא ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן כו' ואם איתא דמיתת האב נמי מוציאה היה יכול לומר ארבעה באשה ב): מאי

א) [וע"ע תוס' חולין כב. ד"ה יכול] ב) [וע"ע תוס' מנחות יח: ד"ה מניין ותוס' קידושין טז: ד"ה וכא ותוס' יבמות ג: ד"ה למעוטי ותוס' כתובות נא: ד"ה חמשה ותוס' גיטין כ: ד"ה אין מוציאין ותוס' ב"ק לה. ד"ה חמשה ועוד שם: ד"ה שלשה]

תוספות שאנץ

ה"ג רש"י ז"ל [ולא גרס] לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים משום דשילה משכן הוא ולא צריך לריבויי דהא עיקר הכתוב ביה כתיב ונוב וגבעון אין משקין בהן את הסוטות דהא במת יחיד היא. ולא היה שם ארון אלא מזבח הנחשת לבדו ולא קרבה בהן מנחת סוטה ולא שום חובת יחיד שאין לה זמן קבוע כדאמרי' בשחיט' קדשים ובמסכת מגילה אבל בית עולמים הוצרך לרבות שלא תאמר משכן נאמר ולא מקדש ל"ה. אינו צריך לרבות בית עולמים ומה בטומאה קלה שהיא ליכנס בטומאת הגוף במקדש שאינה מיתת ב"ד אלא כרת לא חלק הכתוב בין משכן למקדש שנ' בפרשה פרה ארומה [שני פסוקים] את (מקדש) [משכן] ה' טמא. וכתיב את מקדש ה' טמא לא כ"ש שהושוו מקדש למשכן לבודקה ולבערה מתוכן ל"ה. אליבא דב"ש לא תיבעי לך דאמרי לא מצינו אפר שקרוי עפר פלוגתייהו גבי כיסוי הדם. ואומר ר"ת דהא דקאמר ב"ש דאפר לא הוי עפר היינו באפר של אוכלין כגון אפר פוה אבל אפר דעצים מודו דהוי עפר ומכסין בו. ומ"ה כתב ר"ת הכי משום דק"ל הא דקאמר פ"ק [דביצה] גבי פלוגתא דב"ש וב"ה הכל מודים בדקר נעוץ מבעוד יום ובאפר כירה שהוא מן המוכן פי' ומותר לכסות בו. ומ"ה פי' דאפר לא הוי [עפר] דקאמר ב"ש. י"ל דמיירי באפר של אוכלין והכי נמי לענין סוטה מיבעיא ליה באפר של אוכלין. ולפי פי' רש"י דפי' התם דהא דקאמר מודים לא קאי אלא אדקר נעוץ ולא אאפר כירה דאפי' באפר כירה פליגי ב"ש ואמרי שאין מכסין בו ולפי זה אתי שפיר הכא דמיבעי ליה לענין סוטה בכל מיני אפר : בג' מקומות התורה עוקבת את המקרא פ"ה עוקבת מקפחת את עקבו והעמדתו ועוקרתו אישטלוני"ר בלע"ז : התורה אמרה בעפר לענין כיסוי ולא הכשר דבר אחר והלכה בכל דבר המגדל צמחים הגיר והגור וסיד וחרס ולבינה שנכתשה. התורה אמרה ספר לענין כריתות ולא ד"א והלכה בכל דבר שאפי' כתבו על העלה של זית ועל הנייר ועל הלוח כשר. התורה אמרה תער לא יעבור על ראשו והלכה בכל דבר כדתניא נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שספסף כל שהוא חייב. וכל הני ג' מקומות הוי עוקרת ועוקבת והקשה בקונטרס גבי נזיר אין זה עקירה איברא עקירה היא שמלקין אותו על כך ואסור להכות ישראל על חנם שהרי אמרה תורה לא יוסיף פן יוסיף. וא"ת מאי קאמר עוקבת אנן דרשי' להו כולהו בכלל ופרט דבכולהו איכא ריבוי דקראי בגיטין ובנזיר ובכסוי הדם ומאי קאמר עוקבת הא מקראי נפקי' להו. וי"ל דסבירא ליה לר' ישמעאל דכולהו הני ריבויין איצטריכו להו כדמפרש התם קרא דוכתב דמרבי' מיניה לרבות כל דבר איצטריכא ליה למדרש בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף וכן כולן. אלא הל"מ הם וקרא אסמכתא בעלמא הילכך שאר מדרשים ריבויין דכל התורה כולה לא חשיב להו ר' ישמעאל בהלכה עוקבת מקרא כי אם אלו הג' כפ"ה ופי' באורך. ועוד פ"ה דבירושלמי דמסכת קידושין מייתי משנה דר' ישמעאל ואין תער מן הג' אלא מרצע דהכי תניא התם התורה אמרה מרצע והלכה אפי' סיל וסירה ימקרה ומכתב ופי' נראית בעיני דהך דתער תוספת היא ל"ה. תנא ושייר וא"ת אמאי לא פריך והא בג' קתני כדפריך בפ"ק דקידושין גבי ד' מעניקין להם ג' באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם ופרי' וניתני נמי מיתת האב וכי תימא תנא ושייר והא ד' קתני וה"נ הוה ליה למפרך הכא. וי"ל דהתם היינו טעמא משום דקת' ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהם מ"ה פריך ליה והא ד' קתני אבל הכא לא שייך למימר הכי והא דפריך במכות תנא ח' לאוין קתני ואת אמרת תנא ושייר ה"נ הוה ליה למפרך הכא היינו משום דנחית למניינא לאפושי לאוין.

מביא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה התורה אמרה תער נ"ל קודם ד"ה התורה אמרה ס"ר : (ב) ד"ה הרגל וכו' והלכה עוקבת הס"ד ואח"כ מ"ה הא עוקבת מוספת :

מסורת הש"ס (גליון)

[חולין פח:]
[סוכה נד. וש"נ]
[גיטין יט.]
נגעים פי"ד מ"ב ע"ש [שם משנה ג]
[שבועות כו.]
ג"י רש"א אפר ע"ש
י"ס והכא נמי לק וכו'

עין משפט
נר מצוה

לא א מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין רלו רלז:
לב ב ג מיי' פ"ד מהל' סוטה הלי"ב:
לג ד מיי' שם פ"ג הל"י:
לד ה מיי' פ"ט מהל' פרה אדומה הל"א סמג עשין רלג:
לה ו מיי' פ"ד מהל' יבום וחליצה הל' ז סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' לח ובסדר חליצה סעי' נג ובפירוש סדר חליצה סעי' עו עז עח:
לו ז מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הל"א סמג עשין רלו רלז:
לז ח מיי' פ"ד מהל' סוטה הלי"ב:
לח ט י מיי' פ"ט מהל' פרה אדומה הל"א סמג עשין רלג:

כדלעת מני *ר"ע היא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו ריבה את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו מיעט ואת כל שערו יגלח חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה דכוליה גופיה ומאי מיעט מיעט שיער שבתוך החוטם מאי הוי עלה ת"ש דאמר רב הונא בר אשי אמר רב אין שם עפר מביא רקבובית ירק ומקדש ולא היא רקבובית ירק הוא דהואי עפר אפר לא הואי עפר: כדי שיראה על המים: תנו רבנן *שלשה צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה משום רבי ישמעאל אמרו אף דם צפור מאי טעמא דרבי ישמעאל דכתיב וטבל אותם בדם הצפור וגו' ותניא בדם יכול בדם ולא במים ת"ל (א) במים אי מים יכול במים ולא בדם ת"ל בדם הא כיצד מביא מים שדם ציפור ניכר בהן וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה דהכי קאמר רחמנא אטביל בדם ובמים ורבי ישמעאל אם כן לכתוב רחמנא וטבל בהם בדם ובמים למה לי לניכר ורבנן אי כתב רחמנא וטבל בהם הוה אמינא האי לחודיה והאי לחודיה כתב רחמנא בדם ובמים לערבן ור' ישמעאל לערבן קרא אחרינא כתיב ושחט את הצפור האחת וגו' ורבנן אי מההוא הוה אמינא לישחטיה סמוך למנא ונינקטינהו לוורידין ולקבליה לדם במנא אחרינא קמ"ל בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא גדולה ומדחת את המים קטנה ונדחית מפני המים מהו א"ל *לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהילכתא בצפור דרור שיערו רבנן אין לך גדולה שמדחת את המים ואין לך קטנה שנדחית מפני המים ת"ר *הקדים עפר למים פסול ור' שמעון מכשיר מ"ט דרבי שמעון דכתיב ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת ותניא אמר ר"ש וכי עפר הוא והלא אפר הוא שינה הכתוב במשמעו לדון הימנו גזירה שוה נאמר כאן עפר ונאמר להלן עפר מה להלן עפר על גבי מים אף כאן עפר על גבי מים ומה כאן הקדים עפר למים כשר אף להלן הקדים עפר למים כשר והתם מנלן תרי קראי כתיבי כתיב עליו אלמא אפר ברישא וכתיב מים חיים אל כלי אלמא מים ברישא הא כיצד רצה זה נותן רצה זה נותן ורבנן אל כלי דוקא עליו לערבן ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא *חיותן בכלי מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה אף כאן מכשיר למעלה:

מתני'

ויקרא יד | שם | שם | במדבר יט

תורה אור

כדלעת מני. הא דקתני מגלחו תגלחת שניה כראשונה רבי עקיבא היא: מאי הוה עלה. דבעיין דלעיל אם אין שם עפר מהו שיתן שם אפר: ה"ג מביא רקבובית ירק ומקדש רקבובית ירק הוא דהוי עפר וכו' ולא גרס ולא היא: ומקדש. נותנו *במקום והמקום מקדשו ותוזרו וטוטלו וטותט למים: עפר סוטה. דכתיב (במדבר ה) אל המים שיראה עליהן מדלא כתיב (ב) במים: ורוק יבמה. לעיני הזקנים דכתיב לעיני הזקנים וחלצה וירקה (דברים כה): (ג) ואפר פרה. דגזירה שוה גמירי מהדדי עפר סוטה ואפר פרה כדלקמן: אף דם צפור. של מצורע ששוחטו אל כלי חרס על מים חיים וצריך שלא יתן מים אלא כשיעור שיהא דם צפור ניכר בהן: ת"ל מים. גרס ולא גרס במים דהא על המים החיים כתיב בקרא: וכמה הן רביעית. כדמפרש לקמן: בצפור דרור. שיערו חכמים שאין במינה גדולה שמדחה את המים ולא קטנה שנדחת מפני המים שהן רביעית: אטביל בדם ובמים. ואפי' אין ניכר: קרא אחרינא כתיב. ששוחט לתוך המים והרי הן מעורבין מעיקרא: ולינקטינהו לוורידים. יאחוז בין אצבעותיו שלא יצא מהן דם: גדולה ומדחת את המים. שאין מים ניכר מפני רוב הדם: לא תפיק נפשך לבר מהילכתא. כל דברי חכמים שנקבעו אל תהרהר אחריהן: הקדים עפר למים בסוטה פסול. כדכתיב ונתן אל המים אלמא מים ברישא וכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת דבעינן כסדר הכתוב בפרשה: מה להלן. בסוטה מצותו לכתחילה עפר אל המים כדכתיב בה אף כאן בפרה עפר אל המים מצותו כן לכתחילה ולא תימא ונתן עליו דוקא דמשמע עפר לכתחילה: ומה כאן. בפרה הקדים עפר למים כשר כדמפרש ואזיל: והתם מנלן. גבי פרה דאם הקדים עפר למים כשר: מים חיים אל כלי. משמע מים לצד הכלי ולא עפר חוצץ בינתיים: ורבנן. דאמרי לעיל בסוטה הקדים עפר למים פסול אמרי לך בפרה נמי פסול דאל כלי דוקא דמשמע מים ברישא והא דכתיב ונתן עליו מים לערבן לאחר שנתן אפר אל המים צריך להפך המים עליו ולערבן: ה"ג ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא חיותן בכלי. ואימא עליו דוקא שיהא עפר תחילה והא דכתיב מים חיים אל כלי לאו למימרא שיהו המים לצד הכלי אלא למימר שיהא חיותן בכלי שלא יטול מן המעיין בכלי אחר ויתן לתוך זה אלא בכלי זה ישאבם מן המעיין: מה מצינו בכל מקום. בסוטה: מכשיר למעלה. עפר הוא המכשיר את המים לבדוק אותה וכן דם צפור של מצורע שמכשיר את המים להזאה אף כאן עפר מכשיר את המים:

מאי הוי עלה. תימה מאי קא בעי כיון דלאו שיורא הוה אם כן תפשוט וי"ל דלא איתברר להו האי דשיירא אי משום טעמא כדפרי' ולאו שיורא הוא אי משום דתנא נחת לשיורא: מביא מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית ורבנן ההוא לגופיה. קשיא לרבי הכא אמר דרבנן פליגי עלה ובפ' ג' מינין (נזיר דף לח.) קא חשיב ליה בהדי עשר רביעיות מחמש חוריתא וקא פריך התם ותו ליכא והא איכא ומייתי מתניתין דהכא היה מביא פיילי של חרס וכו' ומשני בפלוגתא לא קא מיירי והא דמצורע נמי פלוגתא היא וקא חשיב ליה ונראה דהא פלוגתא דהכא לא דמיא לפלוגתא דמייתי התם כגון נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ור' יוסי דפליג התם בפ"ק דמסכת ידים (מ"א) ואמר לא סגי ליה לשנים ברביעית דבעי לאחרון נמי רביעית וכן במתניתין היה מביא פיילי של חרס דת"ק דרבי יהודה לא סגי ליה ברביעית וכן גבי ביטול מי רגלים דקאמר תנא קמא כל שהוא אבל הכא רבנן מודו בפחות מרביעית לא אפשר ואי בעי סגי ברביעית מיהו לכתחילה מביא חצי לוג כדתנן בריש פרק י"ד דמסכת נגעים כיצד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה *חצי לוג מים חיים והא דתנן בפ' שתי מדות (מנחות דף פח.) רביעית מה היתה משמשת *רביעית מים למצורע ר' ישמעאל היא: מביא מים שדם ניכר בהם וכמה רביעית. וא"ת וכי אינו ניכר ביותר מרביעית והא תנן בפ"ז דמסכת מקואות (מ"ה) ומייתי לה בגמרא בכמה דוכתי בשילהי פ"ק דשחיטת חולין (דף כו.) ובפ"ק דמכות (דף ג:) ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין אלמא דאפילו יין ניכר בג' לוגין וכ"ש דם דסומק טפי י"ל ניכר דקאמר ממשותו של דם ולאו בשינוי מראה דעלמא (מ"ר) והשתא לא תיקשה מה שהיה תמיה רבי נמי מהא דקאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף כג.) ופרק גיד הנשה (חולין דף צח:) לרבי יהודה דיליף מין במינו דאינו בטל ממאי דכתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר הדבר ידוע שדמו של פר מרובה משל שעיר אלמא דמין במינו לא בטיל ורבנן אמרי עולין אין מבטלין זה את זה והא הכא דהוה מין שלא במינו והדבר ידוע שהמים מרובין על הדם ואפילו הכי כתיב בדם וי"ל כיון *דממשותו ניכר הרי הוא בעין: קטנה ונדחית מפני המים מהו. תימה אליבא דמאן קא מיבעיא ליה אי לרבי ישמעאל פשיטא דפסול דהא בעי שיהא דם צפור ניכר אי לרבנן הא לא קפדי *אהיכר מים ונראה דהא בעיא לא לשון ספיקא אלא שהיה תמיה על דברי ר' ישמעאל דאמר רביעית לעולם דם צפור ניכר בהן והא פעמים שאינו ניכר שהמים מדחין אותו כגון קטנה ופעמים שאין המים ניכרין כגון גדולה והיכי קים לרבנן לשעוריה בצפור שיהא דמה ניכר לעולם ברביעית דומיא דפ"ק דר"ה (דף יג.) דאמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא מי קים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש אמר ליה לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא וכו': שינה הכתוב במשמעו. תימה לרבי וכי שינוי הוא שנקרא אפר עפר והכתיב (מלכים ב כג) וישרוף אותה בנחל קדרון וידק לעפר וכן ואכות אותו טחון היטב עד אשר דק לעפר (דברים ט) וי"ל אותן שלא נעשית אפר ע"י שריפה אלא צריכין כתישה נקראין עפר אבל פרה עיקר מצות שריפתה לאפר אע"פ שאם היו שם אודין היו כותשין אותם כדאיתא בספרי וכדתנן בפ"ג דפרה נשרפה חובטין אותה במקלות משום אודין שלא נעשו אפר מיהו עיקר מצות שריפתה לאפר הוא: שינה הכתוב במשמעו. תימה וכי מפני כך שינה והאמר בפרק כיסוי הדם (חולין דף פח:) דלכך שינה אליבא דב"ה ללמד שאפר נקרא עפר וי"ל תרתי שמע מינה:
האלות

מסורת הש"ס

במקום פי' במשכן. רש"ל

[שבועות טו.]

[תוספתא פ"א פ"ס]

[ר"ס יג.]

תמורה יב: ע"ש [תוספתא דפרה פ"ס]

[עי' בר"ש דאיכא דגרסי הכי במשנה שם אכן לפנינו איתא רביעית ועי' תוס' מנחות פח. ד"ה רביעית]

*רביעית מים למצורע פי' היה מביא מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית אתי כר' ישמעאל וא"ת כו' וי"ל כו' והד"א. מהרש"ל

תוספות שאנץ

מביא רקבובית ירק ומקדש (דקטנית) [רקבובית] ירק הוא דהוי עפר כו'. ולא גרס ולא היא כפ"ה. נראה הטעם משום דקא בעי מאי הוי עלה ומייתי עלה ת"ש משמע שבא להוכיח האמת מיהו דבכך אין למוחקו דמצינו בכמה מקומות דבעי מאי הוי עלה ומדחי ליה ולא פשיטא ולא מידי: מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית. מכאן נראה דל"ג במשניות דמס' נגעים חצי לוג. דקאמר כיצד מטהרין את המצורע מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג של מים חיים ול"ג חצי לוג דהכא משמע דלא בעי אלא רביעית. וי"ל דשפיר גרסי' ליה התם חצי לוג ונעמיד כרבנן כר' ישמעאל דהכא דס"ל דבעי בסוטה חצי לוג וילפי' מצורע מסוטה מג"ש דכלי כלי. ולא נראה דבמנחות פ' ב' מדות סתם לן תנא (א) דר' יהודה דאמר רבי' של מצורע דקאמר כתיב חצי לוג לסוטה ורבי' למצורע אלמא משמע דלא ילפי' להו מהדדי וכן משמע בנזיר פ' ג' מינין דקא חשיב עשר רביעיות הן וקחשיב רביעית דמצורע ופרי' התם והאיכא נמי רבי' דסוטה ומשני בפלוגתא לא קא מיירי אלמא משמע דליכא מאן דפליג גבי רבי' דמצורע מדקא חשיב ליה מן העשר רביעיות ולא ילפי' מצורע מסוטה על כן ל"ג במשניות חצי לוג כדפרישי': וכי עפר היא והלא אפר היא. אע"ג דאמרי' בפ' כסוי הדם דנפקא להו לב"ה מהכא שמכסין באפר משום דאפר איקרי עפר ולא אמרי דשינה לר"ש דהכא מ"מ לא משני הקרא לקרות אפר עפר ואין הלשון משמע כן. מה מצינו בכל מקום מכשיר למעלה בתורה עפר הוא המכשיר את

הגהות הב"ח

(א) גמ' ת"ל מים כצ"ל ואות ב' נמחק: (ב) רש"י ד"ה עפר וכו' כתיב ונתן במים: (ג) ד"ה ואפר צ"ל קודם ד"ה ורוק:

גליון הש"ס

גמ' ורבנן אל כלי וכו'. עיין רש"י פסחים ד' לט ע"א ד"ה מעלה ול"ע: תוד"ה מביא וכו' דממשותו ניכר. תמוה לי הא לרבנן לא בעי היכר דם. וגם דלדידהו וטבל בדם צריך לגופה מ"מ הא הדם בטל ולא מתקיים בדם וכן לר"י נפיק רק מיתורא והא בלא"ה צריך ממשות ניכר שלא יתבטל. ובעיקר קושיתם י"ל דהא דם במים הוי אינו מינו ובבליר מס' עדיין שם דם עליו דהלכתא חייב משום דם. ורק בדם הפר דהוי מין במינו דדין ביטולו ברוב כיון דטעמן שוה: ד"ה קטנה כו'. אהיכר מים. אהיכר דם כצ"ל:

(א) נראה דל"ג סתם לן תנא כת"ק דר"י דקאמר התם חצי לוג מים לסוטה ואעפ"כ תני התם רביעית למצורע אלמא וכו'.

מתני' בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב (א) °מואם לא שכב איש וגו' ואת כי שטית תחת אישך ואינו כותב והשביע הכהן את האשה וכותב יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן רבי יוסי אומר לא היה מפסיק *ר' יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וגו' ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו' ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן:

גמ' במאי קא מיפלגי בהאי קרא קמיפלגי °וכתב את האלות האלה הכהן בספר ר"מ סבר אלות אלות ממש האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה למעוטי צוואות וקבלות אמן ורבי יוסי כולהו כדקאמרת את לרבות צוואות וקבלות ור"מ *אתים לא דריש ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו אלות אלות ממש האלות למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי קללות שבמשנה תורה האלה *למעוטי צוואות וקבלות ורבי מאיר מ"ש האי ה"י דמרבי ביה ומאי שנא האי ה"י דמעיט ביה ה"י דגביה דריבויא ריבויא היא ה"י דגביה דמיעוטא מיעוטא (ב) והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן *אמר רבי תנחום °הנקי כתיב דריש ר"ע איש ואשה זכו שכינה ביניהן לא זכו אש אוכלתן אמר רבא ודאשה עדיפא מדאיש (מ"ט) האי מצרף והאי לא מצרף אמר רבא מפני מה אמרה תורה הבא עפר לסוטה זכתה יוצא ממנה בן כאברהם אבינו דכתיב ביה °עפר ואפר לא זכתה תחזור לעפרה *דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות *אפר פרה ועפר סוטה והאיכא נמי עפר כיסוי הדם התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא *דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו °אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות חוט של תכלת ורצועה של תפלין בשלמא רצועה של תפלין דכתיב °וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך *ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפלין שבראש אלא חוט של תכלת מאי היא דתניא *היה ר"מ אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר °ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר וכתיב °כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' °אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא

(שוליים: במדבר ה; שם; שם; בראשית יח; שם יד; דברים כח; שמות כד; יחזקאל א)

רש"י

מתני' (ג) מואם לא שכב איש אותך. ואם לא שטית טומאה וגו' שהן קללות הבאות מחמת ברכות דמשמע הא אם שטית לא הנקי ואת כי שטית טומאה תחת אישך וכי נטמאת וגו' יתן ה' אותך לאלה ולשבועה בתוך עמך וגו' ובאו המים המאררים וגו' וכך הן סדורין בפרשה אלא שוהשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ואמר הכהן לאשה מפסיק בראש יתן ה' אותך ואינו כותבו דאינו אלא צוואה שמלוה הכהן להשביע וגם בסוף ובאו המים המאררים במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך אינו כותב סוף המקרא ואמרה האשה דהיינו קבלה שהאשה תקבל עליה שבועה ואין זו מן האלות: לא היה מפסיק. משהתחיל אם לא שכב איש אותך עד אמן אמן שהיה כותב צוואה דוהשביע הכהן את האשה וקבלה דואמרה האשה אמן אמן: כל עצמו. לישנא בעלמא הוא יזהר בעצמו שלא יהא כותב אלא אלות לבדו ואפילו אם לא שכב איש אותך והנקי לא היה כותב וכ"ש והשביע הכהן ואינו כותב ואמרה האשה אמן אמן שהוא סוף המקרא הזה: גמ' אלות ממש. יתן ה' אותך ובאו המים המאררים האלה במעיך וגו': קללות הבאות וכו'. הנקי ממי המרים: אלה. מיעוטא הוא: שבמשנה תורה. דאי כתב קרא וכתב את האלות בספר הוה משמע אלות שבמשנה תורה יככה ה' בשחפת דאלה איקרו דכתיב והיה בשמעו את דברי האלה הזאת וגו' (דברים כט): צוואות. והשביע הכהן את האשה דלא תימא לא ידלג הילכך איצטריך למעטינהו: וקבלת אמן. ולקמיה פריך מ"ש האי ה"י דמרבה ביה ומ"ש האי ה"י דממעט ביה: כולהו. ריבויא כדקאמרת אלות אלות ממש *האלות הקללות הבאות מחמת ברכות אלה למעוטי שבמשנה תורה ושבתורת כהנים אבל ה"י דהאלה לא תדרוש למעוטי צוואות וקבלות דאתא את ורבינהו וה"י דהאלה אורחיה הוא: ור"י כולהו. ההי"ן דקרא מעוטי דריש להו: דלגבי ריבוי. דהאלות דקאי אוכתב: דלגבי מיעוט. אלה דמיעוטא הוא אלה ולא אחרות: והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. דשמעינן ליה דבעי תנאי כפול דתנן *ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי דכתיב ביה אם יעברו ואם לא יעברו הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן: א"ר תנחום הנקי כתיב. בלא יו"ד דמשתמע הנקי אם לא שכב ותדרוש הכי טומאה תחת אישך הנקי: זכו. ללכת בדרך ישרה שלא יהא הוא נואף ולא היא נואפת: שכינה ביניהם. שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהן יו"ד באיש וה"י באשה: לא זכו אש אוכלתן. שהקב"ה מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש: ודאשה עדיפא מדאיש. אש של אשה קשה וממהרת לאכול וליפרע משל איש: מאי טעמא האי מיצרף. אש של אשה נוחה להדליק מהר שאין אות של שם מפסיק אלא מחובר הוא ונקרא אש אבל של איש אין אותיות של אש מצטרפות יחד שהיו"ד של שכינה מפסקת: הנאה ליכא. ואין זה קיבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבה ממזרים בישראל אם זונה היא ואם נקתה ונזרעה זרע ומבטלת לעז מעל בניה ואפר פרה לטהרן ולזכות את ישראל ממעשה העגל: בשכר אם מחוט ועד שרוך נעל. שהבריח עצמו מן הגזל: חוט של תכלת. כנגד מחוט ורצועה של תפילין כנגד שרוך דהיינו רצועה: בשלמא רצועה של תפילין. קיבול שכר הוא דאיכא הנאה כדכתיב וכו' אבל חוט של תכלת של ציצית מאי הנאה איכא: מה נשתנה תכלת. שהזקיקו הכתוב לציצית: שהתכלת דומה לים כו'. בא ללמדו שכל המקיים מצות ציצית כאילו הקביל פני שכינה והכי תניא לה בספרי (ד) דאיצטריכו כל הני משום דלא אשכחן קראי אלא ברקיע שדומה לכסא הכבוד הילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע דתכלת לא דמי לרקיע כל כך אלא דומה לדומה כמו תכלת דומה למראה הים ואנן קחזינן דים דומה למראה הרקיע: ורקיע דומה לכסא הכבוד. קראי קדרים דכתיב ברקיע כמעשה לבנת הספיר וכתיב בכסא הכבוד כמראה אבן ספיר דמות כסא: מתני' לוח. של עץ: נייר. של עשבים כותשין ומדבקין אותן בדבק שקורין גלי"ד ועושין כמו עור: דיפתרא

תוספות

האלות לרבות קללות הבאות מחמת ברכות. תימה לרבי דהכא דריש ר"מ ה"י דהאלות ובפ"ק דהוריות (דף ה.) אמר ור"מ קהל הקהל לא דריש ותו איכא למיתמה דר"י דריש הכא ה"י דריבויא למעט והתם דריש קהל הקהל לרבויא ותו קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה דהכא משמע דלא דריש את האלות ובפ"ק דמנחות (דף יא:) אמר ר"י סבר את [כל הלבונה] לרבות [קורט] אחר*:

אמר רבי תנחום הנקי כתיב. הכא פרש"י דתדרוש הכי טומאה תחת אישך חנקי אבל בסוף פרק שבועת העדות (שבועות דף לו.) פירש הנקי בלא יו"ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה ואת כי שטית דמשמע הכי חנקי ממים המרים האלה ואת כי שטית והתם אמר כי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בממונא באיסורא אית ליה וסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ונשאל רבי והא בפ"ק דנדרים (דף יא.) אמר בגמרא מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא לקרבן מני מתני' אי ר"מ הא לית ליה מכלל לאו והכי דייק נמי בסוף הפרק (שם יג:) ובריש פרק שני (דף יד.) אע"ג דאיסורא גרידתא הוא והשיב רבי דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא שאסר ממונו על חבירו: מפני שהתכלת דומה לים. בירושלמי דפ"ק דברכות מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים לרקיע ורקיע לכסא והכסא לספיר וכתיב ואראה והנה (על) [אל] הרקיע וגו' (יחזקאל י): אינו כותב וכו' על הנייר אלא על המגילה. תימה בפ' המוציא (שבת דף עח:) דתנן קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שמע ישראל אמאי לא קתני פרשת סוטה דשיעור זוטא טפי אור"י דפרשת סוטה לא שכיח כפרשת תפילין ואמרינן התם (דף עח.) כל מילתא דשכיח ולא שכיח אזול רבנן בתר שכיח לקולא: לא על הלוח ולא על הנייר אלא על המגילה. תימה אמאי לא מרבינן כל מילי מוכתב כדאמרינן פרק שני דגיטין (דף כא:) ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת"ל וכתב מ"מ אם כן מה ת"ל ספר מה ספר שאין בו רוח חיים ורבנן אי כתב בספר כדאמרת אלמא כל היכא דכתיב בספר

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ח סמג עשין נו:

מ ב מיי' שם פ"ד הל"ח סמג שם:

רש"ל

[וע' תוספות מנחות יא: ד"ה ורבי שמעון מייתינן קושיא זו]

תוספות שאנץ

את המים לבדוק אותה וכן דם צפור של מצורע שמכשיר המים להזאה אף כאן בפרה עפר מכשיר את המים. ל"ה: אלא למעוטי קללות של משנה תורה דאי כתב וכתב את האלות האלה בספר ה"א אפי' דמשנה תורה. יככה ה' בשחפת ובקדחת. דאלה איקרו דכתיב והיה בשמעו. ולא תימא דלא דלג להכי איצטריך קרא למעוטינהו אבל לא קאמר למעוטי אותן של תורת כהנים לפי שלא הוצרך למעט לפי שהוא לשון רבים אך אותן של משנה תורה שהן לשון יחיד איצטריך קרא למעוטינהו. צואות וקבלות צואות וכתב לה קבלות ואמרה האשה אמן אמן. ור' יהודה כולהו במיעוטי דריש להו והקשה ה"ר אלחנן דהכא משמע דלא דרי' ר' יהודה [את]דלא פליג אדר' מאיר אלא מוסיף עליו ובפ"קדמנחות דרי' את גבי ואת כל הלבונה וצ"ל דאת דהכא לא דרי' אבל בעלמא דרי' להו: והא שמעי' לר' מאיר דאמר מכלל לאו לא תשמע הן דתניא ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי אם יעברו אם לא יעברו הא לא כפליה מכלל לאו לא תשמע הן. ל"ה. זכו שכינה ביניהם שהרי חלק הקב"ה שמו ושכנו ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה לא זכו אש אוכלתן שהקב"ה מסלק שמו מביניהם ונמצאו אש ואש. ודאשה עדיפא אש של אשה נוח לדלוק וממהרת לאכול לפי שאין אות של שם מפסיקתן אלא מחובר הוא אבל אש של איש אינו מחובר יחד לפי שאות של שכינה מפסיקתם. ל"ה. הנאה ליכא ואין זה קיבול שכר אבל כאן יש הנאה בסוטה לתת שלום ושלא ירבו ממזרות בישראל אם זונה היא. ואם נקתה ונורעה זרע ומבטלת לעז מעל בניה וכן אפר פרה איכא הנאה לטהר ולזכות ישראל ממעשה העגל. ל"ה: מפני שהתכלת דומה לים בא ללמד שכל המקיים מצות ציצית כאילו מקביל פני שכינה והכי תני לה בספרי ואיצטריכו כל הני משום דלא אשכחי' קרא אלא ברקיע הילכך תכלת דומה לים וים דומה לרקיע מפני דתכלת לאו לרקיע כל כך אלא דומה לדומה כמו תכלת קרוב למראה הים ולפי' מזכירין יציאת מצרים בפרשת ציצית לפי שהתכלת דומה לים והקב"ה שיושב על כסא הכבוד עשה לנו נסים בים. ועוד התכלת דומה לים שאנו עושין שליש גדיל ושני שלישי ענף וכן עשה הקב"ה בקע הים בשליש אמצעי ועשה מן הים ג' שלישים א אם יבקענה בשליש התחתון צריך שירדו למטה בתוך הים ואם יבקענה בשליש העליון צריך שיעלו למעלה דק"ל גודשא תילתא והבקיעה בשליש האמצעי לא למעלה ולא למטה על כן ייסד הפיים א) פנו כאן וכאן שליש רום מימות

מסורת הש"ס

[ברכות טו:]

[תמורה כב: קידושין מ. ב"ק מא: מנחות יח: בכורות ו: נזיר סה: נדה לה.]

[ברכות טו: ע"ש]

שבועות לו. ע"ש קידושין סא.

האלות לרבות הקללות כו'. מהרש"ל

חולין פח:

[ילקוט רמז פ"ג איתא עפר סוטה ואפר פרה]

חולין פט.

[קידושין סא.]

חולין פט. ברכות ו. מ. מנחות לה: [מגילה טו:]

[מנחות מג:]

הגהות הב"ח

(א) במשנה מואם לא: (ב) גמ' מיעוטא היא והא לית ליה: (ג) רש"י ד"ה מואם לא וכו' אלא שמה שהשביע וכו' ואינו כותבו וכו' שמלוה לכהן: (ד) ד"ה שהתכלת וכו' ואיצטריכו:

א) הוא ביוצר ליום אחרון של פסח.

עין משפט
נר מצוה

מא א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ח ופ"ד הל"ט סמג עשין נ :
מב ב ג ד מיי' שם פ"ד הל"ז :
מג ה מיי' שם הל"ח :

בספר כ"ע מודו דמרבינן כל מילי בר מדבר שיש בו רוח חיים מיהו לפי' ר"ת לא קשיא מידי דפי' התם בכלל ופרט וכלל דרשינן ליה *דחזר וכתב ונתן לה (ספר כריתות) אבל הכא כלל ופרט הוא ואין בכלל אלא מה שבפרט א"כ התם קרא יתירא הוא דקא דריש משום דכתיב תרי זימני וכתב לה ספר כריתות ובירושלמי מקשה ליה נמי הכא כתיב ספר והכא כתיב ספר הכא את אומר כל דבר שהוא בתלוש והכא את אומר הכין שנייא היא הכא דכתיב בספר אבל בגמרא דידן לא אמר התם הכי דלאמר אי כתיב בספר כדקא אמרת דהוי מרבינן כל מילי דתלוש בר מדבר שיש בו רוח חיים ירושלמי תניא ר"א בן שמוע אומר אין כותבין על עורות בהמה טמאה אמר ר"ש מכיון דאיתמר למחיקה ניתנה למה איט כותב תני ר"א [בר שמעון] אומר רואה אני את דברי ר"א בן שמוע מדברי אבא שמא תאמר איני שותה ונמצא השם גנוז על עור בהמה טמאה ותו התם ר' לוי בר סיסי בעי קמיה רבי מגילת סוטה מהו שתטמא את הידים א"ל הרי זו שאלה א"ר יוסי אינה שאלה כלום גזרו על הספרים שיטמאו את הידים לא מפני קדושתן וזו למחיקה נתנה לא צריכא [דלא] הואיל ונתנה למחיקה :

שנאמר ומחה כתב שיכול למחוק. בירושלמי אי מחה יכול במשקה או במי פירות ת"ל וכתב הא כיצד כתב שיכול לימחק ואיזו זו דיו שאין בו קנקנתום והא תני אם מחק מתוך

תורה אור

הדיפתרא אלא על המגילה שנאמר °בספר[במדבר ה] °ואינו כותב לא בקומוס ולא בקנקנתום ולא בכל דבר שרושם אלא בדיו שנאמר *°ומחה [שם] כתב שיכול (א) למחות : **גמ'** אמר רבא [ג]מגילת סוטה שכתבה בלילה פסולה מ"ט אתיא תורה תורה כתיב הכא °ועשה לה [שם] הכהן את כל התורה הזאת וכתיב התם °על [דברים יז] פי התורה אשר יורוך ועל המשפט מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום [ג]כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כי דכתיבא°*[ד]כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה [שנא'] והשביע ואחר כך וכתב [יש"ל] [ה]כתבה איגרת פסולה בספר אמר רחמנא כתבה

הדיפתרא. עור שאינה מעובד כל צרכה דמליח וקמיח ולא עפיץ שהיו מעבדין הקלפים בעפצים שקורין גלי"ש : בספר. קלף : קומוס. שרף האילן ומתיכו במים וכותב הימנו : קנקנתום. וויטריאול"ו או אורדימנ"ט קורין אותו: ולא בכל דבר שהוא רושם. ונבלע בקלף ואינו יכול למחוק וקומוס וקנקנתום עבדי רושם : אלא בדיו. שלנו של שרף : **גמ'** משפט ביום. בסנהדרין (דף לד:) נפקא לן מוהיה ביום הנחילו: למפרע. ירך ולנפיל בטן לצבות במעיך *) וכו' כסדר הזה או אחד מהן היפך והשאר כתב כהילכתן: האלה. משמע כמו שהן סדורין בפרשה: אגרת. בלא שרטוט : בספר אמר רחמנא. והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט :

*) נ"ל כולה

על הספר כשר תיפתר כהדין תניא דתניא אמר ר"מ כל ימי שהייתי למדין אצל ר' ישמעאל [לא] הייתי נותנין קנקנתום לתוך הדיו :

מה משפט ביום אף מגילת סוטה ביום. כל מעשה סוטה ילפינן מהכא בפ"ב דמגילה (דף כ:) דהשקאה ביום רש"י פי' מה משפט ביום בסנהדרין נפקא לן מוהיה ביום הנחילו את בניו ולא מסתברא דהא ע"פ התורה כתיב גבי זקן ממרא דמשתעי בדיני נפשות והאי קרא דביום הנחילו משתעי בדיני ממונות אלא מוהוקע אותם לה' נגד השמש נפקא לן התם* דביום ונראה לי דכל דין סוטה בין גמר בין תחילה פסול בלילה דומיא דדיני נפשות ולא כדיני ממונות דתחילת דין ביום אבל גמר דין אפילו בלילה : **דכתיב** וכתב את האלות האלה כדכתיבא. תימה לר"י לקמן בפרק ואלו נאמרין (דף לב:) ואיתא נמי בריש פ"ב דמסכת ברכות (דף יג.) ובמסכת מגילה (דף יז:) דק"ש לא יקראנה למפרע לרבנן מוהיו ולרבי מדברים הדברים ורבנן דברים הדברים לא משמע להו הילכך איצטריך והיו שלא יקראנה למפרע ואמאי לא נפקא להו מהאלה כי הכא הדברים האלה כדכתיבא וי"ל כיון דקיבלו וגמירי מרבותיהו דשמע אית לן למדרש בכל לשון שאתה שומע אייתר לך והיו שלא יקראנה למפרע והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי : **קודם** שתקבל עליה שבועה פסולה. ירושלמי ר' קרוספא אמר איתפלגון ר' יוחנן ור"ל חד אמר משביע ואח"כ כותב וחד אמר כותב ואח"כ משביע ומפרש טעמא כדי לסמוך שבועה להשקאה והתם משמע דבהכי פליגי מ"ד משביע ואח"כ כותב אית ליה חוקה ותורה מעכב על הסדר ומאן דאמר כותב ואח"כ משביע אית ליה אע"ג דמעכב אינו על הסדר ותימה א"כ כמאן ס"ל לא כר"י ולא כר' נחמיה בפ' הוציאו לו (יומא דף ס.) דמשמע דכ"ע סבירא להו היכא דכתיב חוקה מעכב נמי על הסדר ותמה רבי דבפרק ד' מיתות (סנהדרין דף מט:) אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה שממנין רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ד' מיתות ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אומר אף סדר יומא ואידך ההוא לחומרא בעלמא דמשמע הא לאו הכי הוה חשיב ליה ואמאי לא חשיב סדר סוטה דהא איהו אמר הכא כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה ומשמע בירושלמי דבעי כל הפרשה על הסדר ונראה דלא חשיב אלא היכא דשנוין על הסדר אבל סדר סוטה אינה נשנית על הסדר שהרי אין סדר המשנה וסדר הפרשה מכוונין כמו שפירשנו בראש הפרק וסדר הפרשה עיקר אבל סדר המשנה אפילו למצוה בעלמא לא ולהכי לא אמר נמי התם דאמר זהו סדר תמיד לאפוקי ממנות הלילה אבל לאפוקי מסדר סוטה ליכא למימר דאפילו בדיעבד נמי לא : **כתבה** איגרת פסולה. רש"י פירש אגרת בלא שרטוט בספר אמר רחמנא והלכה למשה מסיני שהספרים צריכין שרטוט ואי קשיא מאי איריא משום דנקראת ספר תיפוק לי דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט דאמרי' בפ"ק דגיטין (דף ו:) אמר רב יוסף מאן לימא לן דר' אביתר בר סמכא הוא ועוד הא איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולים משם לכאן הן קיימו בעצמם ויתנו הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו וכתב ליה בלא שרטוט וא"ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין ואמרינן בסוף פרק מצות חליצה (יבמות דף קו:) אמר אביי האי מאן דכתב גיטא דחליצתא לכתוב הכי אקריוה לדידה ממאן יבמי עד יבמי ופירוש משום דלא מצי למכתב שלש תיבות רצופין בלא שרטוט כדמסיק מר זוטרא שירטט וכתב ליה לכולה פרשתא מתקיף לה מר בר רב אידי והא לא ניתן ליכתב והילכתא כמר זוטרא אע"ג דלא ניתן ליכתב תריץ אי לאו משום דנקראת ספר ה"א אע"ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ"ל דפסולה ונראה שלא היו המים בודקין על ידה מיהו לא ידענא אם שרטט אותה בין שיטה לשיטה לאחר כתיבה אע"ג דבשעת כתיבה כתב באיסורא אי המגילה כשירה בהכי או לא והא דאמרי' בהקומץ רבה (מנחות דף לב:) ובמגילה (דף יח:) הלכתא מזוזה צריכה שירטוט אבל לא תפילין נראה דהכי הילכתא גמירי לה דאין לו לשרטט תפילין דאי לא תימא הכי אלא הא דפסיק אבל לא תפילין דלא מיפסלי אי כתבן בלא שרטוט מיהו צריך לשרטט משום דאסור לכתוב בלא שרטוט א"כ הא דמקשה התם מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה שאין מורידין אותו מקדושה חמורה לקדושה קלה טעמא דאין מורידין אבל משום שרטוט לא ומשני תנאי היא אי הוה מצי לשרטט להו הוה מצי למימר במשורטטין אלא ש"מ דהכי גמירי לה דלא מצי לשרטט להו אבל ר"ת פירש הא דאמרי' שלש אין כותבין היינו אם לא שרטט כלל אבל אם שרטט בד' פיאות הגליונים אע"פ דלא שרטט בין שיטה לשיטה חשוב שירטוט אפי' לענין ס"ת אלא משום זה אלי ואנוהו (שמות טו) צריך לשרטט בין כל שיטה ושיטה וכן מוכיח בפ"ק דמגילה (דף טז:) דברי שלום ואמת מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה ופירש ר"ח דלאו היינו ס"ת אלא מזוזה וליכא דאמיתה משמע כיחידה של תורה דהיינו מזוזה דיש בה עול מלכות שמים וכן עיקר דאי ס"ת ממש משתעי ההוא קרא דואמת א"כ הא דגרסינן בפ"ב דמגילה (דף יט.) מגילה נקראת ספר ונקראת אגרת נקראת ספר שאם תפרה בפשתן פסולה מאי איריא משום ספר תיפוק ליה משום ואמת ונימא צריכה שירטוט ותפירה כאמיתה של תורה אלא ש"מ לשרטוט דמזוזה איצטריך דהתם תפירה ליכא ולענין תפירה נקראת ספר והשתא לא תקשי הא דפסקינן בהקומץ רבה (מנחות דף לב:) ובמגילה (דף יח:) הילכתא מזוזה צריכה שרטוט תפילין אין צריכין שרטוט ומקשה מהא דתפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין הא משום שרטוט לא ומשני תנאי היא מדלא משני במשורטטין ש"מ דאפי' מנהג ליכא *הואיל וכן אין צריך לשרטטן דגרסינן בירושלמי בפרק *במה מדליקין כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט השתא י"ל הא דאין צריכין שרטוט היינו בין השיטין אבל בד' פיאות צריכין שרטוט דלא גריעי משלש אין כותבין מיהא לפירושו לא תירץ *מאי איצטריך למימר גבי מגילת סוטה דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס"ת הוא סגי ליה בשרטוט לארבע פיאות מצאתי בתוספות רבינו יב"א במסכת גיטין שמעתי מר' אליהו הצרפתי שהיה אומר מה שאנו כותבים בכתבים בלא שרטוט ליכא למיחש דלא כתבינן לשום פסוק אלא לאמירה בעלמא לפרוס בשלום בלשון עברי או לדבר בו בלשון נח אבל כשכותב שמביא אותו לשום פסוק כי האי גוונא אסור למכתב בלא שרטוט ולא ידענא מנלן לכתוב בפירושים פסוקים בלא שרטוט כשמביא לשום פסוק* : *°**כתבה** על שני דפין פסולה. מקשים לפירוש רש"י [שפי'] בדפין של ס"ת מפרק בתרא דגיטין (דף פז:) דתנן שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר ולא חשיב ליה שני ספרים כיון דמעורה כדאמרי' בפרק שני דגיטין (דף כ:) אהא הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה בין תיבה לתיבה מהו וקפריך ותיפוק ליה משום דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים לא צריכא דמעורה ובהקומץ רבה (מנחות דף לג.) גבי מזוזה אמר נמי אמר רב יהודה אמר שמואל כתבה על שני דפין פסולה

תוספות שאנץ
מימות ונפקא ליה מדכתיב בלב ים וק"ל דלבו של אדם הוי בשליש גופו: כתבה אגרת בלא שרטוטין . בספר אמר רחמ' והל"מ הוא דספרים צריכין שרטוט :

סוהל ואין צריך לשרטטן מהרש"ל

שייך לדף שאח"ז

מסורת הש"ס

וכתב לה כלל ספר כריתות פרט ונתן חזר וכלל אבל הכא כו'. מהרש"ל

[לקמן כ. עירובין יג.]

[לקמן יט:]

[בסנהדרין לד:]

הגהות הב"ח
(א) גמ' שיכול למחות :

גליון הש"ס
גמ' כתבה קודם שתקבל. עיין לקמן דף כ ע"א תד"ה א"ר ירמיה :

[נ"ל יציאות השבת]

לא תירץ מאי איכא למימר כו' מהרש"ל

[וע"ע תוס' גיטין ו: ד"ה אמר ותוס' מנחות לב : ד"ה הא]

כתבה על שני דפין פסולה *ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים כתב אות אחת ומחק אות אחת וכתב אות אחת ומחק אות אחת פסולה דכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת בעי רבא כתב ב' מגילות לשתי סוטות ומחקן לתוך כוס אחד מהו כתיבה לשמה בעינן והאיכא או דילמא בעינן נמי מחיקה לשמה ואם תמצא לומר בעינן נמי מחיקה לשמה מחקן בב' כוסות וחזר ועירבן מהו מחיקה לשמה בעינן והאיכא או דילמא הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא ואם תמצא לומר הא לאו דידה קא שתיא והא לאו דידה קא שתיא חזר וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה תיקו בעי רבא השקה *בסיב מהו בשפופרת מהו דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך תיקו בעי רב אשי נשפכו מהן ונשתיירו מהן מהו תיקו א"ר זירא אמר רב ב' שבועות האמורות בסוטה למה אחת קודם שנמחקה מגילה ואחת לאחר שנמחקה מתקיף לה רבא תרוייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבן אלא אמר רבא אחת שבועה שיש עמה אלה ואחת שבועה שאין עמה אלה היכי דמי שבועה שיש עמה אלה אמר רב עמרם אמר רב משביעני עליך שלא נטמאת שאם נטמאת יבואו בך אמר רבא אלה לחודה קיימא ושבועה לחודה קיימא אלא אמר רבא משביעני עליך שאם נטמאת יבואו בך אמר רב אשי אלה איכא שבועה ליכא אלא אמר רב אשי משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך:

מתני' *על מה היא אומרת אמן אמן *אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה ושומרת

רש"י

על שני דפין. כדפין של ספר תורה העשויין עמודים: כתב אות אחת ומחקה. על המים וחזר וכתב אות שלאחריה ומחקה עד שהשלים את כולה פסול דכתיב את כל התורה עד שתהא כולה כאחד: לשמה. בספר לעצמו דכתיב ועשה לה לשמה: מחיקה נמי. בכוס לשמה לעצמה שיהא ניכר המחיקה שהיא תורה אוד לשמה: השקה בסיב. שהוא חלול כדרך שהתינוקות שותין: שיש עמה אלה. דכתיב בחדא מינייהו בשבועת האלה ולקמיה מפרש היכי דמי: משביעני עליך. בשם ומזכיר שם: שלא נטמאת. שאת אומר אמת שלא נטמאת היינו שבועה א] שאין עמה אלה: שאם נטמאת יבואו בך. המים לצבות בטן כו' והיינו אלה: אמר רבא אלה לחודיה קיימא כו'. שבועה ואלה יש כאן ושניהן על האשה וקרא כתיב בשבועת האלה שהשבועה של אלה: משביעני עליך שאם נטמאת יבואו בך. דאיכא השתא * (א) שבועת האלה שמשביע את האלה שתחול: שבועה ליכא. על האשה וקרא כתיב והשביע את האשה: משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך. משביעני עליך שיהא אמת מה שאמרת בפניו שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך המים דקיימא שבועה אאשה שלא נטמאת והאלה שתחול: **מתני'** אמן על האלה וכו'. לכך הוצרכה לכפול: ארוסה ונשואה. על ידי גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין אע"פ שלא היה בו קינוי ומכאן לגלגול שבועה מן התורה:

שומרת

תוספות

פסולה מיתיבי כתבה על שני דפין והניח בשני סיפין פסולה הא בסף אחד כשירה ראויה לשני סיפין קא אמר אלמא דשני דפין דקאמר שמואל בנחתכין זה מזה קאמר שאין מטורין להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מטורין ופירש ר"י הא דאמר נמי בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כו.) אפי' לרבנן דאמרי קרן פרה פסול כיון דאית בה גילדי כשנים ושלש שופרות דמי ואע"ג דמחברי התם נמי דרכו להוסיף בכל שנה גלד אחד והרי הוא כמביאו משופר אחר ומדבקו לזה כדתנן דיבק שברי שופרות פסול מפני שמתחילתו לא היתה ברייתן בבת אחת וניכר התוספת ולא מהני חיבורו ודומה כאילו גט שכתבו על ב' דפין ותפרן יחד דפסול *דהאי דוקא כשכתב חצי מגילת סוטה על דף זה וחציה על דף אחר אמרינן דחשיב שני ספרים וה"ה אם כתב לה שתי מגילות ומחקו לתוך כוס אחד וכן גבי גט אם נתן לה שני גיטין אע"ג דכל חד וחד שלם הוא וספר אחד בפני עצמו פסולין ולא מיגרשא בתרוייהו משום שנים או שלשה ספרים כדאמרינן בפ' שור שנגח (ב"ק דף מ.) כופר אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה כופרין ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לה.) לינקוט תרתי תלת פרי אחד אמר רחמנא ולא שנים או שלשה פירות ואין להקשות מאי שנא משנתן שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ולא חשיב ליה כשני שופרות דהתם בשמיעה תליא מילתא והוא לא שמע אלא קול הפנימי: **חזר** וחלקן מהו יש ברירה או אין ברירה. הא לא דמי לברירה דמדלה מן הבור פלוגתא דר' אליעזר ב"י ורבנן בשור שנגח (ב"ק דף נא:) דהתם לא הוכר חלקו של אחד מהן לעולם אבל הכא הוכר הכתב ונתערב וכן ברירה משני לוגין שאני עתיד להפריש דמייתי בפ' מרובה (שם דף סט:) נמי לא הוכר המעשר מעולם וכן לכולהו ברירות דמייתי בפ' כל הגט (גיטין דף כה.) אבל דמי לברירה דמייתי בכל מערבין (עירובין דף לז.) שתי נשים שלקחו קיניהן בעירוב או שנתנו דמי קיניהן לכהן איזה שירצה יקריב חטאת ואי זה שירצה יקריב עולה אע"ג דהוכרו מתחילה דמי כל אחת לא אמרי' זו מתכפרת במה שנקח מדמי חבירתה או שתי קינין של אחת יקריב כולן לעולה ושל חבירתה לחטאת א"כ איפכא *דאמרי' ברירה ואע"ג דדחי ליה התם כששתנו מיהו חזינן דקא מייתי לה אשאר ברירות אלמא דליכא לאיפלוגי בין ברירה שהוכרה מתחילה לשאר ברירות וכן בפ' הוציאו לו (יומא דף נה.) דמייתי מתני' ר' יהודה אומר לא היו מביאין שופרות לקיני חובה מפני התערובות ומסיק משום תערובות דמי חטאת שמתה בעליה וקא פריך וכברור ר' זוזי וכשדי במיא והנך ליפתרו ר' יהודה לית ליה ברירה מנלן ומייתי ההיא דהלוקח יין מבין הכותים ומסיק מדתני אי אלמא דמדמי ברירה דהם בא חכם למזרח אע"ג דליכא היכרא מעיקרא לברירה דארבעה זוזי דהוכר מעיקרא א"כ רבא מאי קא מבעיא ליה דלא פשיט מהכי ומהא נמי דתנן בפ' בתרא דמס' מעילה (דף כא:) פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא הראשונה מעל דברי ר"ע וחכ"א עד שיוציא את כל הכיס אלמא לר"ע אית ליה ברירה כי האי גוונא דאמר בפרוטה ראשונה הוברר הדבר שפרוטה ראשונה שנטלה בידו היא היתה של הקדש שנפלה מיהא לא איתברר לן התם במאי פליגי ומהא נמי ליכא למפשט דמייתי בבכורות פרק הלוקח בהמה (דף כב:) סאה תרומה טמאה שנפלה לק' חולין ר"א אומר תירום ותירקב שאני אומר היא סאה שנפלה היא סאה שנפלה ה"נ כימא שהמחק של לאה יגיע ללאה דהתם מקילינן בדרבנן דמדאורייתא חד בתרי בטל וריב"א הקשה בפ' הוציאו לו (יומא דף נה:) הא ונברור ד' זוזי דתניא בתוספתא דמעילה (פ"א) נזיר שהפרים מעות ואמר אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי ונתערבו הרי לוקח בהן ג' בהמות בין ממקום אחד בין משלשה מקומות *מכלל דמי חטאת וכו' ודוקא בכי האי גוונא שרי אבל ליקח שלש המעות וליקח בהן בהמה לחטאת ונימא הוברר הדבר דאלו הוו דמי חטאת לא אמרי' מיהו מכל הני הוה מצי רבא למיפשט ועוד תימה אי אית לן למימר ברירה כי האי גוונא אם כן כל התערובות שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה ועוד אמאי לא פשיט ליה מפרק קמא דראש השנה (דף יג:) דקיימא לן דיש בילה לשמן ויין כמאן דאין ברירה בדבר לח ובפרק התערובות (זבחים דף פ.) מייתי ליה פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בלוחית של חטאת שנפל *לתוך מים וכו' ונראה דהכא קא מבעיא ליה מי אמרינן לא קפיד קרא אלא אמחיקה מן המגילה שתהא נכרת לתוך המים שלה אבל לתוך כוס אחד היכא למימר כל חדא שתייא מים דלאו דידה לאו מחיקה נכרת היא חזר וחלקן הרי מים של כל אחת ניכרין מי אמרינן ברירה וכו' הרי הוברר מימיה או דילמא אין ברירה כלומר ברירת מים בשעת מחיקה בעינן אבל על תערובת דיו של כתב המגילה לא קפדינן שהרי בשעת מחיקה בטל הכתב ולא תלי מילתא אלא במחיקה לתוך מים המבוררין לצרכה וקא מבעיא ליה אי מיא לא בדקי לה משום דלא נמחקה כהלכתה אי משום דטהורה היא: **בעי** רבא השקה בסיב מהו. ליכא למיפשט מהא דאמר רבא בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קטו:) כרכן בסיב אף ידי מצה לא יצא אלמא אין דרך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצה ובין בית הבליעה אבל הכא דלא מפסיק קא מיבעיא ליה: **על** מה היא אומרת אמן אמן. בפרק שלישי דמסכת שבועות (דף כט:) כל העונה אמן כאילו מוציא שבועה מפיו ובפרק שבועת העדות (שם דף לו.) אמן יש בו קבלה יש בו שבועה ויש בו האמנת דברים: ***אמן** שלא אטמא. ירושלמי לא שהיה ר"מ אומר המים בודקין אותה מעכשיו אלא המים פקודים בה לכשתטמא המים בודקין אותה למפרע:

שומרת

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ח:

מה ב מיי' שם הל"י:

מו ג ד ה ו מיי' שם הלכה יא:

מז ז מיי' שם הל"ז:

גירסת רש"א ולאו דוקא.

תוספות שאנץ

על שני דפין פי' כדפין של ספר תורה שקורין קולנייש בלע"ז. פסולה ומיירי שאינן מחוברין יחד אבל אם הן מחוברין השני דפין שפי' קרי' ליה ספר אחד. השקה בסיב שהיא חלולה כדרך שהתינוקות שותין בגבעולי קנבוס ל"ה. יש ספרים דגרסי בסיב או בשפופרת מהו כעין קליעה שעושין נקבים כמין סל א) ולאו דומה לשפופרת: מתני' אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה על ידי גלגול שבועה הוא מגלגל עליה זנות של אירוסין ואע"ג דלא היה בו קינוי ומכאן מפקי' דגלגול שבועה מן התורה. ומאןדמוקי לה התםב) למילתא אחריתי מפיק גלגול שבועה מאמן מאיש זה אמן מאיש אחר: ולא מאחר שתתגרש ותסתר לאחר ואחר כך יחזירנה ה"ג ואפי' לר' מאיר דאמר מתנה על העתיד ונטמאת בגירושיה דאינה נאסרת עליו לחזור לו אלא א"כ נשאת על ידי קידושין דכי כתיב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו' לאחר קידושין ונישואין כתיב כדכתיב והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון ל"ה. ואית דגרסי ולא מאחר שתתגרש ותנשא לאחר ול"נ דכיון דאין האיש מנוקה מעון דלוקה משום לאו דלא יוכל ואין קידושין תופסין בה אין המים בודקין את אשתו. אבל קשה הכא משמע כיון שהיא גרושה לא נאסרה בזנות על בעלה אם יחזירנה. ותימה דפ"ק דמגילה [דף טו] קאמר גבי אסתר וכאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך דעד עכשיו באונס ועכשיו ברצון ואמאי לא גרשה מרדכי כדאיתא הכא. וי"ל משום דגם צריך עדים והיה ירא מרדכי פן יודע הדבר לאחשורוש ומ"מ לא גרשה וכן פי' בפ"ק דמגילה.

מסורת הש"ס

[גיטין כ:]

במדבר ה

שבועה שיש עמו אלה כו'. מהרש"ל

[פי' נתן הסיב במים ובלע הסיב למים כמין ספוג ונתן הסיב בפיה ומוצצת למים. ערוך ערך סב ב]

[illegible]

[צ"ל ותוכה]

[שייך לע"ב]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משביעני וכו' שבועה של אלה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שלא נטמאת וכו' שבועה שאין עמה. מלת שאין מחק וכ"ב שיש בנ"א. רש"ל:

צ"ל מתגלגל

א) אולי צ"ל ולאו שסופרת ממש קאמר אלא דומה לשסופרת. ב) ר"ל ביבמות דף נח דמיירי בהשקאה דארוסה ממש ונכנסה לחופה ולא נבעלה ע"ש. ועי' בתוס' קדושין כז ע"ב ד"ה ס"ג.

ושומרת יבם וכנוסה אמן שלא נטמאתי ואם נטמאתי יבואו בי ר"מ אומר *אמן שלא נטמאתי אמן שלא אטמא הכל שוין [ב]שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס (א) ולא על אחר שתתגרש נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה [ג]זה הכלל כל שתבעל ולא היתה אסורה לו לא היה מתנה עמה: **גמ'** *אמר רב המנונא שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה ממאי מדקתני שומרת יבם וכנוסה אא"ב אסירה משום הכי מתנה בהדה אלא א"א לא אסירה היכי מתנה בהדה והתנן זה הכלל כל שאילו תיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה אמרי במערבא [ד]לית הילכתא כרב המנונא אלא הא דקתני שומרת יבם וכנוסה הא מני ר"ע היא דאמר *אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ומשוי לה כי ערוה בעי רבי ירמיה מהו שיתנה אדם על נישואין הראשונים על נישואי אחיו מהו ת"ש זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה [ה]הא אסירה ה"נ דמתנה ש"מ: ר"מ אומר אמן שלא נטמאתי וכו': תניא *לא כשאמר ר"מ אמן שלא אטמא שאם תטמא מים בודקין אותה מעכשיו אלא [ו]לכשתטמא מים מערערין אותה ובודקין אותה בעי רב אשי מהו שיתנה אדם על נישואין האחרונים השתא מיהא לא אסירה ליה או דילמא זימנין דמגרש לה והדר מהדר לה ת"ש הכל שוין שלא היה מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש (ג) נסתרה לאחד [ז]נטמאת ואח"כ יחזירנה לא היה מתנה [ח]הא יחזירנה ותיטמא ה"נ דמתני ש"מ ת"ר °זאת תורת הקנאות מלמד שהאשה שותה ושונה רבי יהודה אומר זאת שאין האשה שותה ושונה אמר ר' יהודה מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין שהאשה שותה ושונה וקיבלנו עדותו בשני אנשים אבל לא באיש אחד וחכ"א אין האשה שותה ושונה בין באיש אחד בין בב' אנשים ות"ק נמי הכתיב זאת ורבנן בתראי נמי הא כתיב תורת אמר רבא באיש אחד ובועל אחד דכ"ע לא פליגי [ח]דאין האשה שותה ושונה דכתיב

במדבר ה

שומרת יבם וכנוסה. ואם היתה יבמתו וכנסה וקינא לה ונסתרה מגלגל עליה שבועה שלא נטמאת כשהיא שומרת יבם. שומרת יבם מלפה וממתנת ליבם שייבמנה כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית לז) לא תשמור על חטאתי (איוב יד): אמן שלא נטמאתי. הייט קבלת שבועה ואם נטמאתי יבאו בי הייט קבלת אלה כדרך שהשביעה כדאמר לעיל בגמרא משביעני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בך והייט פירושו דאמן על השבועה אמן על האלה דתניא ברישא: אמן שלא אטמא. שאם תטמא לאחר זמן מים מערערין אותה לאחר שתטמא כדתניא בברייתא בגמרא: ולא על אחר שתתגרש כו'. ואפילו לר"מ דאמר מתנה על העתיד: ונטמאת. בגירושיה דאינה נאסרת עליו לחזור לו אלא א"כ נישאת על ידי קידושין דכי כתיב (דברים כד) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחר קידושין ונישואין כתיב כדכתיב והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון: **גמ'** שזינתה. כשהיא שומרת יבם: אסורה ליבמה. כאשה שזינתה תחת בעלה שאסורה לבעלה: מדקתני שומרת יבם. שמשביעה על זנות שזינתה כשהיא שומרת יבם: אי אמרת בשלמא. זנתה נאסרת עליו משום הכי מתנה ע"י גלגול אף על אותו זנות אלא אי אמרת כו': אין קידושין תופסין. לאשה האסורה על המקדשה בלאו ורבנן פליגי עליה ואמרי בחייבי כריתות הוא דלא תפסי אבל בחייבי לאוין תפסי אלמא לר"ע משוי חייבי לאוין חמורות לענין איסוריהם כחייבי כריתות שהולד ממזר ולגבי לאסור על בעלה נמי כי היכי דהבא על אשת איש שהיא בכרת אסורה על בעלה כן הבא על שומרת יבם נמי שהיא עליו בלא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר (דברים כה) אוסרה על יבמה: ומשוי לה. לחייבי לאוין: כי ערוה. דכרת: נשואין הראשונים. כגון גירשה והחזירה וקינא לה ונסתרה: [על נשואי אחיו] מהו. לגלגל זנות שתחת אחיו דהא דתנן במתני' ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה לאו בחדא אתתא קאי שישקנה יבם וישביענה על האירוסין ונישואין של אחיו אלא מילי מילי קתני אם הבעל משקה מתנה עמה על ארוסה ונשואה ואם היבם שכנסה משקה מתנה עמה שומרת יבם וכנוסה: הא אסירה. הכי נמי דמתנה. וזו נאסרת עליו בזנות נישואין הראשונים לעולם וכן בזנות נישואי אחיו כדאמר בפ"ק (לעיל דף ב.) ואם מת חולצת ולא מתייבמת: לא כשאמר ר"מ אמן שלא אטמא. עלתה על דעתו שתבדק עכשיו על העתיד: מערערין אותה. חוזרין לה לתוך גרונה כאדם הנחנק ע"י משקה נראה כעושה ערער והוא לשון זעקת שבר יעוערו (ישעיה טו): על נישואין אחרונים. לר"מ דאמר מתנה על העתיד מהו שיתנה עמה בגלגול שבועה שלא תטמא אם יגרשנה ויחזירנה ותטמא: ואחר כך יחזירנה. טעמא דתטמא בימי גירושיה דלא מיתסרא עליה הא תטמא לאחר חזרה הכי נמי דמתני עכשיו: תורת הקנאות. תורה אחת לכל הקנאות שבכולן יעשה לה כתורה הזאת: רבי יהודה אומר זאת. מיעוטא הוא זאת ולא אחרת: חופר שיחין. להכניס מים לעולי רגלים בשדות ובדרכים: בשני אנשים. אם מת בעלה זה שהשקה ונישאת לאחר וקינא לה והיא נסתרה וקבלנו עדותו של נחוניא שישקנה השני

דרבי

תורה אור

שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה. פי' אפי' לרבנן דאמרי קידושין תופסין בחייבי לאוין ופליגי אדר"ע הכא מודו כדאמר בהאשה רבה (יבמות דף נב:) דכתיב בה לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהא בה הויה לזר אלמא דקרא משוי לה כערוה דלא תפסי בה קידושין משום דאגידא ביה והויא כארוסתו שזינתה: **אמרי** במערבא לית הילכתא כרב המנונא. בסוף פ"ק דסנהדרין (דף יז:) מפרש דאמרי במערבא הייט רבי ירמיה ונראה אע"ג דפסיק דלית הילכתא כרב המנונא הילכתא כוותיה דאמר בהאשה רבה (יבמות דף נב:) דרב סבירא ליה דאין קידושין תופסין ביבמה ושמואל מספקא ליה ואמר בעניותינו צריכה גט ופסיק אמימר כשמואל ורב גידל אמר רב חייא בר יוסף אמר רב נישואין יש בה בזנות כדרב המנונא וכן ר' יוחנן ור' ינאי סבירא להו התם דאין קידושין תופסין ביבמה ופשיט לה ר' יוחנן ממתני' דלאחר שיחלוץ לך יבמיך וא"ל רבי ינאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה וא"ל ר"ל לר"י אי לאו דקלסך גברא רבה ה"א מתני' ר"ע היא ומיהו ר"ל לא פליג אדר' יוחנן דהא מוקי התם בההוא הפרק (דף נה.) הא דקתני ומה במקום שבא על האיסור קל נאסר האוסר בשומרת יבם וכדרב המנונא ובסוף ההיא גמרא ובשילהי החולץ (שם דף מט:) אמרינן נמי אביי מספקא ליה אי כרב אי כשמואל ובפ' הזורק בגיטין (דף פ:) פליגי לישני דגמרא אי מתני' הוה תיובתא לרב המנונא אי הוה סייעתיה והתם מצי למידחי סייעתיה כי הכא לאוקמיה מתניתין כר"ע אלא דדחי לה מלישנא דמתני' גופיה בירושלמי מפרש היאך קילס רבי ינאי לרבי יוחנן שקרא עליו הזלים זהב מכים בני אל יליזו מעיניך חכם בני ושמח לבי תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח א"ל ר"ל בתר כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא פתר ליה כר"ע ותו דחי ליה התם ויתיבניה מה איכפת לו ממזר גבי קינוי התורה אמרה וקנא את אשתו אפילו מקנא אשתו ולפום מסקנא דהתם משמע דלית הילכתא כרב המנונא והכי גרס התם שומרת יבם שזינתה ר"א אומר מותרת לביתה ר' יהושע בן לוי אומר אסורה לביתה א"ר ינאי שומרת יבם שזינתה מותרת לביתה ותני כן ונעלמה מעיני אישה ולא מעיני יבמה רבי יעקב בן זבדי בשם ר' אבהו מעשה היה וכהנת היתה והותרה לביתה א"ר יוסי בר בון אף לא מכות אין בה לפי הירושלמי משמע דפליג רבי ינאי ארבי ינאי הא דאמר בהאשה רבה א"ר ינאי בחבורה נמנו וגמרו אין קידושין תופסין ביבמה גרסי' הכי בירושלמי א"ר שמואל לא כן א"ר ינאי נמנו שלשים וכמה זקנים מנין שאין קדושין תופסין וכו': **מהו** שיתנה אדם על נישואין האחרונים. ירושלמי א"ר ינאי פשיטא שאדם מוחל על קינוי גירש כמי שמחל היך *עבידא קינא לה וגירשה החזירה ונסתרה אי תימא גירש כמי שמחל צריך לקנאות לה פעם שניה אי תימא גירש כמי שלא מחל אין צריך לקנאות לה פעם שניה אבל אם קינא לה ונסתרה וידע בה וגירשה והחזירה ונסתרה שתתה ולא בדקו אותה המים טהורה היא או מאחר שאין המים בודקין *את האשה טמאה היא ואסורה לביתה: **אין** האשה שותה ושונה. ירושלמי כורכמית תוכיח ששתתה ושינתה ושילשה לפני שמעיה ואבטליון: **קבלנו** עדותו בשני אנשים. ל"ע בפ"ק דקידושין (דף יח.) דמוקמינן התם הא דקתני בגניבתו כיון שנמכר פעם אחת שוב אי אתה רשאי למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר ונשנה [ולפירוש רש"י התם ניחא שפיר כיון שנמכר פעם אחת וכו'] מתוספת רבי: **ורבנן** בתראי הכתיב תורת. וא"ת הא דרשינן ליה בפ"ב דכריתות (דף ט:) שאדם מביא קרבן אחד אפילו אם קינא לאשתו על ידי אנשים הרבה וי"ל דהתם מיירי קודם ששתתה קינא לה מפלוני ונסתרה וקינא לה מפלוני ונסתרה וכן פעמים הרבה משקה בפעם אחת על כולן ומביא מנחה אחת על כולן ונפקא לן מקנאות אבל הכא דרשינן תורת לשותה ושונה שחזר וקינא לה לאחר שתיה ונסתרה שחוזרת ושותה שנית:

הדרן עלך היה מביא

עין משפט נר מצוה

מח א ב ג מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ז:
מט ד מיי' פ"ב מהל' יבום הל"כ סמג עשין ג טוש"ע אה"ע סי' קנט סעי' ג:
נ ה ו ז מיי' פ"ד מהל' סוטה הלכה יז:
נא ח מיי' פ"א מהל' סוטה הל"ב:

תוספות שאנץ

גמ' הא מני ר' עקיבא היא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין באשה שהיא על המקדשה בלאו ורבנן פליגי עליה ואמרי בחייבי כריתות הוא דלא תפסי אלמא בחייבי לאוין תפסי. אבל לר' עקיבא משוי חייבי לאוין המורות לענין איסוריהו כחייבי כריתות שהולד ממזר ולגבי ליאסר על בעלה נמי כי היכי דהבא על אשת איש שהיא בכרת אוסרה על בעלה הבא על שומרת יבם נמי שהיא בלאו דלא תהיה אשת המת אוסרה על יבמה. ל"ה. אבל אליבא דרבנן אע"ג דאיכא מאן דאמר בהאשה רבה דאין א) ביבמה אלא מ"מ לאו משני לאוין בערוה ולא תהא אסורה לו כיון שאין ממזר מיבמה. מהו שיתנה על הנישואין הראשונים פ"ה כגון גירשה והחזירה וקינא לה ונסתרה מהו לגלגל עליה זנות אם זינתה קודם שגירשה שיבדקוה המים הללו. על נישואי אחיו כגון מת אחיו בלא בנים וכנסה היבם וקינא לה ונסתרה מהו לגלגל עליה זנות שתחת אחיו. ואי קשיא דממתני' מצי למפשט דהא תנן במתני' ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה ופ"ה דמתני' לאו בחדא איתתא קאי שישקנה יבם וישביענה על נישואין ואירוסין של אחיו אלא מילי מילי קתני אם הבעל משקה מתנה עמה על ארוסה ואם היבם משקה אותה מתנה עמה שומרת יבם וכנוסה. ל"ה:

א) נראה דצ"ל אפי' למ"ד דאין קידושין תופסין ביבמה מ"מ לא פלוגי מאחר דאין לאוין ולא הוי כערוה ולא תהא וכו'.

בירושלמי שלפנינו סגי' כך את האשה שהיא אסורה לביתה טמאה היא ועיין שם בפ"מ

גירסת רש"י

מסורת הש"ס

יבמות פה. לב: נא: ע. גיטין פ:

[יבמות י: וש"נ]

[תוספתא פ"ב ע"ש]

[כלומר מאי נפקא מיניה]

הגהות הב"ח

(א) במשנה קודם שתתארס (ולא על אחר שתתגרש נסתרה לאחד ונטמאת ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה) תא"מ ונ"ב גירסת רש"י ולא על אחר שתתגרש ונסתר לאחד ותיטמא ואח"כ יחזירנה לא היה מתנה עמה ויש גורסין ולא משנתגרשה ונסתרה לאחד ונטמאה ואח"כ החזירה לא היה מתנה עמה פי' אם השביעה אחר שהחזירה לא היה מתנה עמה על מה שזינתה אחר הגירושין קודם שהחזירה והמדפיס עירב שתי הגירסאות יחד ועיין בפי' דר' עובדיה וברמב"ם פ"ד דסנהדרין: (ג) גמ' שתתגרש ותיסתר לאחד ותיטמא ואח"כ יחזירנה הא יחזירנה:

דכתיב זאת בשני אנשים ושני בועלין דכולי עלמא לא פליגי דהאשה שותה ושונה דכתיב תורת כי פליגי באיש אחד ושני בועלין בשני אנשים ובועל אחד ת"ק סבר תורת *לרבויי כולהי זאת למעוטי איש אחד ובועל אחד ורבנן בתראי סברי זאת למעוטי כולהי תורת לרבויי שני אנשים ושני בועלין ור' יהודה זאת למעוטי תרתי תורת לרבות תרתי זאת למעוטי תרתי איש אחד ובועל אחד איש אחד ושני בועלין תורת לרבויי תרתי שני אנשים ובועל אחד שני אנשים ושני בועלין :

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית ונותנה לתוך כלי שרת ונותנה על ידה וכהן מניח (א) ידו מתחתיה ומניפה הניף והגיש קמץ *והקטיר והשאר נאכל לכהנים היה *משקה ואחר כך מקריב את מנחתה רבי שמעון אומר *מקריב את מנחתה ואח"כ היה משקה שנאמר °ואחר ישקה את האשה את המים אם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה : **גמ'** *אמר ליה רבי אלעזר לרבי יאשיה דדריה לא *תיתב אכרעך עד דמפרשת להלהא מילתא מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה מנא לן והניף כתיב בה בבעלים מנלן *אתיא יד יד משלמים כתיב הכא °ולקח הכהן מיד האשה וכתיב התם °ידיו תביאנה מה כאן כהן אף להלן כהן ומה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף : הניף והגיש קמץ וכו' היה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה : הא אקרבה הכי קאמר סדר מנחות כיצד הניף והגיש קמץ והקטיר והשאר נאכל לכהנים ובהשקאה גופה פליגי רבי שמעון ורבנן דרבנן סברי משקה ואח"כ מקריב את מנחתה ורבי שמעון סבר מקריב את מנחתה ואחר כך משקה שנאמר °ואחר ישקה : ואם השקה ואחר כך הקריב את מנחתה כשרה : ת"ר

[במדבר ה] [שם] [ויקרא ז] [במדבר ה]

רש"י

דרבי יהודה דריש זאת למעוטי שאינה שותה ושונה על ידי בעל א' אם חזר וקינא לה ודריש תורת לרבות שבותה פעם שניה על ידי בעל שני ומדקאמר ר' יהודה דע"י בעל שני חוזרת ושותה מכלל דלתנא קמא אפילו בעל א' משקה שני פעמים והיינו דפרכינן ותנא קמא הא כתיב זאת ומאי קא ממעט מיניה : דכתיב זאת. ומסתברא דהא מיהת קממעט שלא יקנא לה בעל זה פעם אחרת : שני אנשים ושני בועלים . לאחר שהשקה זה מת ונישאת לאחר וקינא לה מבועל אחר : דכתיב תורת . והא מיהת אתא לרבויי : ור' יהודה . סבירא ליה וכו' דאחר שריבה הכתוב ומיעט ולא פירש מה ריבה ומה מיעט על כרחך לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לפרש לך לפי חכמתם מה ריבה ומה מיעט ומסתברא דריבויא אשני אנשים קאי ואפילו בבועל אחד ולא אשני בועלים ובעל אחד כיון דקינא לה כבר ונמצאת נקיה נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוין להקניטה הילכך לא שנא מחשד ראשון ולא שנא מאחר :

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל את מנחתה . הבעל דהא אמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמילה ואילך והגשה נמי תחילת קמילה היא שאין זר קרב למזבח אבל קידוש כלי ויציקה ובלילה שטעונות שמן כשר בזר : ונותנה על ידה. להניף: וכהן מניח ידו מתחתיה. ובגמרא יליף דתנופה צריכי יד בעלים ויד כהן ובעלים דמנחת סוטה היא האשה : והגיש . לקרן מערבית דרומית (ב) כדתניא בפרק ג' בסדר מנחות (דף יט:) וכולהו הנך כתיבי במנחת סוטה תנופה והקרבה קמילה והקטרה : והשאר נאכל . שכל הנקמצות שיריהן נאכלין דכתיב תורת בסתם מנחה (ויקרא ו) וזאת תורת המנחה כו' עד והנותרת ממנה וגו' : ואח"כ מקריב . בגמרא פריך הא תנא ליה והקטיר ומה יקריב עוד לאחר הקטרה : פלוגתא דרבנן ור' שמעון בגמרא ילפינן לה מקראי : **גמ'** לר' יאשיה דדריה . אמורא הוא ובדורו של ר"א בן פדת (ג) ועוד היה ר' יאשיה שהיה תנא בר פלוגתא דר' יונתן בכוליה גמרא והיינו דקאמר לר' יאשיה דדריה דלא תימא לרבי יאשיה הזקן דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי שגדול וזקן ממנו היה : בבעלים מנא לן . שתהא האשה מניפה עם הכהן דהא קרא בכהן לחודיה כתיב ולקח הכהן מיד האשה וגו' : משלמים . מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים : ידיו תביאנה . בבעלים כתיב וגבי תנופה כתיב : מה כאן כהן . בסוטה כתיב כהן בתנופת מנחתה : הא אקרבה . קודם השקאה דקתני קמץ והקטיר והדר תניא היה משקה : הכי קאמר כו' . הא דתנא רישא הניף והגיש קמץ והקטיר לאו דוקא קודם השקאה נקט ולא איירי בהשקאה כלל אלא איירי בסדר הקרבת מנחת סוטה שכן הוא תנופה והגשה קמילה והקטרה והכי קאמר כשבא להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה כו' והדר איירי מי קודם (ד) או השקאה קודם כל אלה או אם כל אלה קודמין להשקאה ופליגי בה רבי שמעון ורבנן :

תוספות

היה נוטל . בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא כפירוש רש"י דפירש דבעל היה נוטל ומליט למימר דקידוש המנחה כשירה *בזר מיהו מלוה בכהן ליטול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת :

וכהן מניח את ידו תחתיה . האי דאיצטריך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם *ומכניס את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר כיעור מניח מפה ואינו חולץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצוי לשעה תני ר' חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לקמן דף כז.) דגידמת לא היתה שותה וי"ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב :

הניף והגיש . בירושלמי יליף הא *דאמר בפרק כל המנחות (דף ס:) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והרים והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין דכתיב בתריה והנותרת מן המנחה לאהרן וגו' : *ואחר ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר . פירוש ואע"פ שהקריב מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדין עבוד כהנים דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומו ניכר דכיון דכתיב ומחה מגילה שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא דהא ממעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר והוי כתב שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה כדדריש רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה והתם דריש אליבייהו דרבנן ואחר ישקה למטרעין וה"ג התם ואחר ישקה על כרחה שלא בטובתה מודה ר"ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר' שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח"כ השקה שהיא כשירה מה ביניהון מלוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור"ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר"ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ואו גרסינן התם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שתת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשינן והשקה בתרא לאונס קא סברי דאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס :

ורבי

ה"ג

תוספות שאנץ

ור' יהודה סבר תורת לרבויי תרתי פ"ה דאחר שריבה הכתוב ומיעט ולא פירש מה ריבה ומה מיעט ומסתברא ספי דריבויא אשני אנשים קאי ואפי' בבועל אחד ולא בשני בועלין ובעל אחד דכיון דקינא לה כבר ונמצאה נקייה נראה הדבר שאדם קנטרן הוא ומתכוין להקניטה הילכך לא שנא מחשד ראשון ולא שנא מאחר . א) הבעל דהא אמרינן דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחלת קמיצה היא ואין זר קרב לגבי מזבח אבל קידוש כלי ויציקה ובלילה כשר בזר . ונותנת על ידה ומניף וכהן מניח ידו תחתיה ובגמ' יליף דתנופה צריכה יד בעלים ויד כהן ובעלים דמנחת סוטה היא האשה ל"ה . ובירושלמי פרי' אמאי לא חיישי' לה להרהורא ומוקי' לה בכהן זקן. אבל ק' דהיכי אמרי' דכהן מניח ידו מתחת יד הבעלים ומניף והא כי האי גונא הויא חציצה דהכי נמי אמרי' במנחות דאין תנופה בחוברין פי' בשותפין וקאמר היכי ליעבוד אי לינפו והדר לינפו כלומר דהשותפין יניפו זה אחר זה תנופה אחת אמר רחמנא ולא שתי תנופות ואי מנח דידיה תחת יד חבריה הויא חציצה . וי"ל דלא דמי דהכא כיון דבעי כהן ובעלים לא הויא חציצה דגזירת הכתוב היא דבעי שניהם אבל התם גבי שני שותפין אם אחד מהם היה מניח ידו תחת יד חבירו הויא חציצה לפי שאינו גזירת הכתוב שיהו שניהן שותפין ועוד י"ל דהכא ה"פ דלא מיירי שהכוהן מניח ידו תחת ידה ממש דהוי חציצה אלא ר"ל שכהן תופס אויר הכלי למטה והבעלים אוחזים למעלה וליכא חציצה כלל וה"נ מניח גבי ביכורים שהכהן היה אוחז בשפתיו כלומר בשפת הכלי והבעלים למטה וכמו כן גבי מנחת סוטה דאמרי' איפכא שיד בעלים יהיה למעלה ויד כהן למטה וכמו כן פי' פ"ק דקידושין גבי הסמיכות והתנופות: הניף והגיש קמץ והקטיר אבל מלח לא קתני דהא פשיטא דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח . וכן במנחות לא קתני מלח אבל לעי' ר"פ היה מביא קתני לה לפי ששונה שם סדר מנחות באריכות . והניף וקמץ קתני הכא לפי שיש מנחות שאינן טעונות תנופה כדאמרי' בפ' כל המנחות באות מצה . וכן יש הרבה מנחות שאינן טעונות קמיצה כגון מנחת כהן ומנחת נסכים : ב) ומנחתה מתפזרת אבית הדשן . וק' דעל כרח' סבירא ליה להאי תנא דמקריב מנחתה ואחר כך משקה דאז קידשה בכלי שרת דאי סבירא ליה דמשקה ואח"כ מקריב מנחתה א"כ לא קדשה עדיין בכלי שרת וא"כ תיפוק להולין ג) וא"כ למה הכי ומ"ק המגלה ואחר כך אמרה טמאה אני נשפכין ומנחתה מתפזרת אבית הדשן דמשמע קרא הקטרה היו משקין אותה דהא מאחרין המחיקה בשביל שמא תודה ולא מחקי לה עד לצורך.וי"ל דמיירי דנמחקה שלא כדין דסבור דמחקוה קודם הקטרה ולעולם ההשקאה הוי אחר הקטרה : גמ' אמר ר' אלעזר לר' יאשיה דדריה אמורא היה ובדורו ש' ר' אלעזר ועוד היה בימי ר' אלעזר בן פדת ר' יאשיה תנא בר פלוגתא דר' יונתן בכולי תלמודא והיינו דקאמר לר' יאשיה דדריה דלא תימא לר' יאשיה הזקן דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי שגדול וזקן ממנו היה. ל"ה: לא תיתיב אכרעיך. פי' אל תשב

אלא

א) נ"ל הדרן עלך היה מביא : פרק היה נוטל פי' הבעל . ב) שייך למשנה דלקמן דף כ' ע"א . ג) נראה דנ"ל וא"כ היכי קאמר נמחקה המגילה ואח"כ אמרה טמאה אני דהמים נשפכין ומנחתה וכו' דמשמע דקודם הקטרה היו משקין אותה ועוד דהא מאחרין וכו' .

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"א מהל' סוטה הלי"ב :
א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יג סמג עשין נז:
ב ג ד מיי' שם הלט"ו :
ס"א בור
ג ה (מיי' פ"ד מהל' סוטה הלכה יז) :

ומניח . גירסת רש"א

הא דאמרינן בכל המנחות שטעונות תנופה שתנופה קודמת להגשה והבאת לרבות כו' . רש"ל

[לקמן כ:]

מסורת הש"ס

[ע' תוספות סנהדרין פב: ד"ה המולא וכו' ותוספות מנחות יח. ד"ה לא וכו' מוכח דגרסתם היה קמץ ושלח והקטיר]

[קדושין לו: וש"נ]

[עיין מה שפירשו על זה תוס' נזיר כד: בד"ה אמר שמואל וכו']

קדושין לו: מכות יח: מנחות סא. סוכה מז:

הגהות הב"ח

(א) במשנה מניח את ידו מתחתיה ומניף הניף: (ב) רש"י ד"ה והגיש וכו' כדתני : (ג) ד"ה לר' יאשיה וכו' בן פדת הוה ועוד : (ד) ד"ה הכי קאמר וכו' מי קודם אם או זה או השקאה :

עין משפט
נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ד :
ה ב מיי' שם הל"י ופ"ג שם הלכה י :

ת"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה שאם נמחקה מגילה ואומרת איני שותה *מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה דברי רבי עקיבא ר"ש אומר ואחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה אלא לאחר כל מעשים כולן האמורין למעלה מגיד ג' דברים מעכבין בה עד שלא קרב הקומץ ועד שלא נמחקה מגילה ועד שלא תקבל עליה שבועה עד שלא קרב הקומץ ר"ש לטעמיה דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה עד שלא נמחקה מגילה אלא מאי משקה לה אמר רב אשי *לא נצרכה לשרישומו ניכר עד שלא תקבל עליה שבועה מישתא הוא דלא שתיא הא מיכתב כתבי לה והאמר רבא *מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום *כדי נסבה במאי קמיפלגי תלתא קראי כתיבי והשקה קמא ואחר ישקה והשקה בתרא רבנן סברי והשקה קמא לגופו שמשקה ואח"כ מקריב את מנחתה ואחר ישקה מיבעי ליה לשרישומו ניכר והשקה בתרא שאם *נמחקה מגילה ואומרת איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה ור"ש סבר ואחר ישקה לגופו שמקריב את מנחתה ואח"כ משקה והשקה קמא שאם השקה ואח"כ הקריב את מנחתה כשרה והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה ורבנן בדיעבד לא פתח קרא וסבר ר"ע משקין אותה בעל כרחה והתניא *רבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לתוך פיה שאם נמחקה מגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ אמר רבי עקיבא כלום אנו צריכין אלא לבודקה והלא בדוקה ועומדת אלא עד שלא קרב הקומץ יכולה לחזור בה *משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה וליטעמיך תיקשי לך היא גופה משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה והלא בדוקה ועומדת לא קשיא הא דקהדרא בה מחמת רתיתא והא דקהדרא בה מחמת בריותא והכי קאמר כל מחמת בריותא בלל כלל לא שתיא מחמת רתיתא עד שלא קרב הקומץ דאכתי לא אמחוק מגילה אי נמי אמחוק מגילה דשלא כדין עביד כהנים דמחקי מצי הדרא בה משקרב הקומץ דבדין עביד כהנים דמחקי לא מצי הדרא בה קשיא

ה"ג ת"ר והשקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה שאם נמחקה כו' ולא גרסינן בתרא ברישא וקמא בסיפא *[שאין זה לשון ברייתא] ופי' משובש הוא וטעה בוהלא כבר נאמר דמשמע שזה נאמר מתחילה והכי פירוש סדר המקראות כך הוא וכתב ומחה והשקה והניף (א) המנחה והקריב דהיינו הגשה וקמץ והקטיר ואחר ישקה את האשה את המים והדר תו כתיב השקאה שלישית והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' וקא"ר עקיבא והשקה את האשה דכתיב קודם הקטרת המנחה מה ת"ל והלא כבר נאמר אחר הקטרת המנחה והשקה את המים וההוא דוקא הוא ואין הראשון דוקא דמדכתיב ואחר ישקה את האשה ש"מ השקאה אחר הקטרה היא ומה ת"ל והשקה את האשה אחר המחיקה ללמדך שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא הודית לומר טמאה אני מערערין אותה כלומר פותחין פיה שלא בטובתה ושופכין את המים לתוך גרונה ואפי' נמחקה מגילה קודם הקטרה דשלא כדין עשו הכהנים דכיון דאינה שותה עד לאחר הקטרה לא היה להם למחוק דכל מה שיש שהות לאחר את המחיקה מאחרין שמא תודה אפילו הכי הואיל ונמחקה ואפילו שלא כדין אין שומעין לה לאמר איני שותה אלא או תשתה או תודה ולכך נאמר והשקה אחר המחיקה *ולא תשתה מיד עד לאחר הקטרה אלא הא קמשמע לן שהמחיקה גורמת לה לשתות : ר"ש אומר ואחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה . לא פליג אדרבי עקיבא אלא מר דריש האי קרא ומר דריש האי קרא °והכי אמר לקמן בשמעתין דתרווייהו ס"ל מקריב מנחתה ואחר כך משקה : והלא כבר נאמר . פסוק שלישי והשקה את המים לאחר הקטרה מה ת"ל ואחר ישקה : אחר כל המעשים כולן האמורים למעלה . ומה אמור למעלה השבעה וקבלה וכתיבה ומחיקה (ב) והקטרת המנחה : מגיד שסלשה דברים . הללו מעכבין ההקטרה והשבעה ומחיקה ולקמיה פריך פשיטא קודם המחיקה מה תשתה : לשרישומו ניכר . שאם היה רישומו ניכר צריך לחזור ולמחוק עד שלא יהא רישומו ניכר : הא מיכתב כתבי לה . כאן למגילה קודם קבלת שבועה בתמיה : לא עשה כלום . דכי כתיב וכתב את האלות אחר קבלת שבועה כתיב : כדי נסבה . שלא לצורך דהא אפילו מיכתב לא כתבינן : במאי קמיפלגי . אמתני' קאי וברייתא נקט ברישא לאשמועינן מהיכא יליף ר"ש טעמיה וקבעי רבנן השתא היכי דרשי להו לקראי ור"ש היכי דריש להו לכולהו : רבנן סברי והשקה קמא . דקודם הקטרה דוקא הוא ואע"ג דכתיב ואחר ישקה דמשמע דוקא על כרחך מקרא האמור דלשון איטו נדרש אלא לגופו ומקראות יתירות האמורים אחריו ניתנו לדרוש הילכך קמא דוקא לומר שמשקה ואח"כ מקריב את מנחתה וע"כ ואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרה אקודם הקטרה קאי ואחר דקאמר אמחיקה קאי הכתובה למעלה (ג) וקאמרי רבנן דאם לא נמחקה יפה לא ישקנה והשקה בתרא נמי אקודם הקטרה קאי ולדרשה אתא ע"כ : ור"ש סבר ואחר ישקה . משמע דדוקא הוא ודוקא כתיבה לאחר הקטרה לומר שכולן מעכבין בה הקטרת המנחה ורושם הניכר וכולהו מהכא נפקי דקודמין להשקאה והשקה קמא לאכשורי דאי עביד איפכא : והשקה בתרא שאם נמחקה מגילה . ודוקא אחר הקטרה דבדין אימחיק משקין אותה בעל כרחה והיינו דאיכא בין (ד) לר"ע בין לר"ש דר"ע לית ליה אם השקה ואח"כ הקריב מנחתה כשרה הילכך והשקה קמא דריש לבעל כרחה ואע"ג דשלא כדין אימחיק קודם הקטרה ואחר ישקה לרישומו ניכר והשקה בתרא לגופיה לומר שמקריב מנחתה ואח"כ משקה : בדיעבד לא פתח קרא . אין דרך הכתוב לומר בתחילת דבריו שלא כדרך מצותו אלא בתחילה סדר משפט דבריו ולבסוף מרבה מקראות לדרוש : כלבוס . שני שינים יש לו ונותן לתוך פיה זקוף : אלא לבודקה . אם טהורה אם טמאה : והלא בדוקה ועומדת . דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא טמאה : יכולה לחזור בה . ולומר איני שותה ואין אונסין אותה דהא מודה דטמאה היא : משקרב הקומץ וכו' . ולקמיה פריך היא גופא קשיא אמאי אינה יכולה לחזור והלא בדוקה ועומדת היא : דקא הדרא מחמת בריותא . הא דקתני בדוקה ועומדת דקא הדרא בה מחמת בריותא הוא שאינה רותתת וקאמרה איני שותה ודאי טמאה היא ולכך אינה רותתת דסמכא מעיקרא ואמרה כי מטינא למשתי לא שתינא ולא שנא לא קרב קומץ ולא שנא לא קרב לא שתיא כדמפרש ואזיל כל מחמת בריותא כלל כלל לא שתיא ואפי' קירב הקומץ והא דמפליג בין קרב ללא קרב דקא הדרא בה מחמת רתיתא שאנו רואין אותה רותתת דאיכא למימר דאינה מאמנת שלא יבדקוה המים ואפילו היא טהורה ורוצה היתה לסמוך על טהרתה ולשתות ולפיכך היא רותתת וכשמגעת לשתות חוזרת בה הילכך עד שלא קרב כו' וברייתא קמייתא דלעיל דקתני מערערין אותה במחמת ריתותא קאמר .

ורבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה . בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נב.) פליגי ר"י ורבנן במצות הנשרפין דתנן טתנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר"י אומר אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצבת וכו' ותימה לר"י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס והתם בצבת ופי' ר"י דהכא נמי היו פותחין פיה בצבת אלא לאחר שפותחין פיה בצבת היו מטילין לתוכה כלבוס שלא תוכל לחזור ולקפוץ פיה ורבנן מודו נמי [הכא] דאין פותחין פיה על ידי סודרין דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק והיו מקרבין מיתתו ע"י חנק וגמר מיתתו בשריפה משום ואהבת לרעך כמוך אבל הכא אין לקרב מיתתה : *בפי' ר"ח פי' לפי גי' הספרים וכן פירש והשקה בתרא מערערין *והשקה קמייתא לגופו מה ת"ל לא שבברייתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שוהשקה בתרא בא ללמד שמערערין והשקה קמא לגופיה ורבי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח"כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא בדוקה ועומדת סבירא ליה ותו מקשה ר' עקיבא בהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקה מעכבא אלמא סבירא ליה שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעכבה דאלמא הקרבה קודם השקאה כר' שמעון ושנינן תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשתות וצריך לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבוד כהנים כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה :

מגילתה

תוספות שאנץ

אלא תעמיד . ה"ג ת"ר והשקה מה ת"ל ול"ג בתרא ברישא וקמא בסיפא שאין זה לשון ברייתא . ועוד בספרי תני לה להך ברייתא . ומפיק להאי דרשא מוהשקה קמא ל"ה . וה"פ והשקה מה ת"ל סדר המקראות כך הוא ומחה והשקה והניף את המנחה והקריב דהיינו הגשה וקמץ והקטיר ואחר ישקה את המים ואח"כ כתיב השקאה שלישית והשקה את המים והיתה אם נטמאה וה"פ והשקה את האשה דכתי' קודם הקטרת מנחה מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר אחר הקטרת מנחה והשקה את המים וההוא ודאי דוקא הוא ואין הראשון דוקא דמדכתי' ואחר ישקה את האשה ש"מ השקאה אחר הקטרה ומה ת"ל והשקה אחר המחיקה ללמדך שאם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה ולא הודת לומר דטמאה היא מערערין אותה כלומר פותחין את פיה שלא בטובתה ושופכין לתוכה מים ואפי' נמחקה המגלה קודם הקטרה דשלא כדין עשו הכהנים דכיון שאינה שותה עד לאחר הקטרה דכל מה שיש להם לאחר המחיקה מאחרין שמא תודה ואפי' הכי כי נמחקה שלא כדין אין שומעין לה לומר איני שותה אלא או שותה או תודה ולכך כתיב והשקה לאחר המחיקה לומר שהמחיקה גורמת לה שתשתה ר' שמעון אומר ואחר ישקה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה לא פליג אדר' עקיבא אלא מר דריש האי קרא ומר דריש האי קרא והכי אמרי' לקמן בשמעתין דתרוייהו סבירא להו מקריב את המנחה ואחר כך משקה אבל איכא בינייהו דר' עקיבא לית ליה אם השקה ואחר כך הקריב את המנחה כשרה ור' שמעון אית ליה דכשרה ע"כ ל"ה . וק' לפ"ה הדא שמגיה הספרים דבכל הספרים כתיב בתרא וקמא ועוד ק' אמאי קאמר והלא כבר נאמר והשקה הוה ליה למימר הלא כבר נאמר ואחר כך ישקה דהיינו קרא דלאחר הקטרה . וע"ק למה דאיכא בין ר' עקיבא לר' [שמעון] (ישמעאל) דר' עקיבא לית ליה השקה ואח"כ הקריב המנחה כשרה הילכך והשקה קמא דריש לעיל למשקה בעל כרחה ואע"ג דלא כדין אימחיק ואחר כך ישקה לרישומו ניכר והשקה בתרא לגופו . וא"כ ק' [כיון] דר' עקיבא לא דריש ליה להאי קרא דר' (ישמעאל) [שמעון] אמאי לא נפרש תלמודא היכי דריש ליה ר' עקיבא לקרא. לכ"נ לר"ת שאין למחות ג"ה והשקה בתרא מה ת"ל והלא כבר נאמר והשקה קמא ומהשקה בתרא דריש אם נמחקה מגלה ומן והשקה קמא דריש דמשקה ואחר כך מקריב מנחה ואחר ישקה דריש לרישומו ניכר . ור' עקיבא פליג אדר' (ישמעאל) [שמעון] וקאמר דמשקה ואח"כ מקריב ולכך לא הוצרך כלל לפרש קראי אליבא דר' עקיבא דלגמרי סבירא ליה כרבנן דמשמע הכי לקמן דוהשקה קמא לגופיה לומר דמשקה ואח"כ מקריב מנחתה והא דאמרי' לקמן דר' עקיבא סבירא ליה דמקריב ואח"כ משקה נ"ל דתרי תנאי ואליבא דר' עקיבא כדאמרי' לקמן דפרי' דר' עקיבא אדר' עקיבא . ג' דברים מעכבין · עד שלא קירב הקומץ לאו דוקא נקט עיכובא דעד שלא קירב את הקומץ דהא ר' (ישמעאל) [שמעון] גופיה אית ליה דמשקה ואח"כ מקריב כשרה אלא אגב אחריני נקטיה.לא נצרכה לשרישומו ניכר. פי' לא נצרכה לומר אלא שרישומו ניכר . וא"ת מקרא דכתיב ומ:ת נפקא לן דמשמע דבעי' שאין רישומו ניכר. וי"ל דמקרא דומחה לא ידעי' אלא דצריך שיהא הדיו יכול למחות ומ"מ ה) שלא ימחוהו כיון דראוי למחות קמ"ל האי קרא שצריך למחות לגמרי. במאי קמיפלגי אמתני' קאי וברייתא נקט ברישא לאשמועי' מהיכא יליף ר' שמעון טעמיה וקבעי השתא דרבנן היכי דרשי' להו להאי קרא ור"ש היכי דריש להו לכולהו . ל"ה . והלא בדוקה ועומדת דכיון דאמרה איני שותה מודה שהיא

ומ"מ איטו ראיה שצריך למחות כ"כ שלא יהא רישומו ניכר קמ"ל .

מסורת הש"ס

גי' רש"א

[ע"ל יח.]

[ר"ה ס. וש"נ]

לא שתשתה מיד אחר המחיקה אלא הא כו' . מהרש"ל

[תוספתא פ"ב]

[לקמן כ.]

נ"ל קודם ד"ה ור"י . מהרש"ל

והשקה קמייתא לגופו וה"ל שבברייתא כו' בעל הגמ' הוא שהשקה בתרא כו' . מהרש"ל

[לקמן כ:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' והניף את המנחה : (ב) ד"ה אחר כל וכו' וכתיבה ומחיקה וקמיצה והקטרה מגיד כצ"ל : (ג) ד"ה רבנן סברי וכו' למעלה וקאמר דאם לא כצ"ל ותיבת רבנן נמחק : (ד) ד"ה והשקה בתרא וכו' דאיכא בין ר"ע לר"ש כצ"ל :

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ר"ש אומר וכו' והכי אמר לקמן בשמעתין . ד' כ ע"ב :

קשיא דר' עקיבא אדרבי עקיבא התם אמר מחיקה מעכבא והכא אמר קומץ מעכב תרי תנאי ואליבא דר"ע איבעיא להו אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני מהו כיון דאמרה איני שותה טמאה אני קאמרה וכיון דאחזיק נפשה בטומאה "לא מציא הדרה בה או דילמא כיון דאמרה שותה אני גליא דעתה דמחמת ביעתותא הוא דאמרה תיקו אמר אבוה דשמואל "צריך שיתן מר לתוך המים מ"ט דאמר קרא מי המרים שמרים כבר: **מתני'** "עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה מגילתה נגנזת ומנחתה מתפזרת על הדשן ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת "נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכין ומנחתה מתפזרת על בית הדשן *"נמחקה המגילה ואמרה איני שותה °מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה "אינה מספקת לשתות. עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידין והם אומרים *הוציאוה שלא תטמא העזרה "אם יש לה זכות היתה תולה לה יש זכות תולה שנה אחת יש זכות תולה ב' שנים יש זכות תולה ג' שנים °מכאן אומר בן עזאי *חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה ר"א אומר "כל המלמד בתו תורה *(כאילו) לומדה תפלות ר' יהושע אומר *רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות הוא היה אומר "חסיד שוטה ורשע ערום ואשה פרושה ומכות פרושין הרי אלו מבלי עולם: **גמ'** *א"ר יהודה אמר שמואל משום ר"מ כשהייתי למד תורה אצל ר"ע הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר' ישמעאל א"ל בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא תחסיר אות אחת או (א) תתיר אות אחת נמצאת אתה מחריב את כל העולם כלו אמרתי לו דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך הדיו התורה אמרה *ומחה כתב שיוכל למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה הכי קא"ל לא מבעיא בחסירות ויתירות דבקי אנא אלא אפילו למיחש לזבוב דדילמא אתי ויתיב אתגיה דדלי"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ש דבר אחד יש לי שאני מטיל לתוך הדיו וקנקנתום שמו איני והא *תניא אמר רבי מאיר כשהייתי למד תורה אצל ר' ישמעאל הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר כשבאתי אצל ר"ע אסרה עלי קשיא שמוש אשמוש קשיא אסרה אאסרה בשלמא שמוש אשמוש לא קשיא מעיקרא אתא לקמיה דר' עקיבא כיון דלא מצי קם אליביה אתא לקמיה דר"י וגמר גמרא הדר אתא לקמיה דר"ע סבר סברא אלא אסרה אאסרה קשיא קשיא תניא רבי יהודה אומר היה ר"מ "לכל מטילין קנקנתום לתוך הדיו חוץ

רש"י

קשיא דר"ע אדר"ע. התם קאמר מחיקה מעכבא. את האונס דכל זמן שלא נמחקה אם אמרה איני שותה יכולה לחזור בה ולא אנסינן לה להשקותה אבל אם נמחקה המגילה מערערין אותה על כרחה ואפי' לא קירב הקומץ דהא והשקה קמא דקודם הקטרה להכי דרשינן והכא קאמר קומץ מעכב את האונס דכל כמה דלא קרב קומץ אי אמרה איני שותה לא אנסינן לה להשקותה: וחזרה ואמרה שותה אני. לר"ע מהו להשקותה מרצונה: שיתן מר. דבר מר: שמרים כבר. קודם מחיקה אלמא מחמת דבר אחר הם מרים ואין מרירה על שם קללת בדיקתם נקרא דהא מקמי מחיקה לאו בני מיבדק נינהו: **מתני'** מגילתה נגנזת. "בצדי ההיכל דכל כתבי הקדש שאינן ראוין לקרות בהן נגנזין שלא יתבזו: על בית הדשן. שהיא בעזרה ששורפין שם פסולי קדשי קדשים ופסולי אימורים שמחילתן לפנים מן הקלעים כדאמרינן בשחיטת קדשים (דף קד:) שלשה בית הדשן הם דהואיל וקדשה בכלי נשרפת בעזרה והאי מתפזרת הייינו נשרפת כדאמר לקמן (ד' כג.) ואלו שמנחותיהם נשרפות וקא חשיב להא האומרת איני שותה: ואין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת. דבעינן כתיבה לשמה דכתיב ועשה לה הכהן לה לשמה: המים נשפכין. כיון דאמרה טמאה אני בדוקה ועומדת היא ומים המרים לא ניתנו אלא לברר את הספק: מערערין אותה. דדלמא טהורה היא ומחמת רתיתותה קאמרה: מתמלאת גידין. הגידין שבלחייה נופחין ונראות כמליאה גידין וגם בשרה נעשית שיטה שיטה של נפיחה והכי תניא בספרי כמין שרביטין מזורקין בה: שלא תטמא העזרה. שערי נקנור או עזרת נשים שאלא דרך שם ולקמיה פריך והא אמרינן בעלמא דשערי נקנור לא נתקדשו וב"ש עזרת נשים ומת מותר ליכנס למחנה לויה: תדע שזכות תולה לה. תראה ותלמד בפרשת סוטה שהזכות תולה דילפינן מונקתה ונזרעה זרע ונקתה ע"י זכיות כדי זריעת זרע ט' חדשים וי"א יותר כדמפרש בגמ': מלמדה תיפלות. מפרש בגמ': רבי יהושע אומר רוצה אשה בקב ותיפלות. גרסינן ובגמרא מפרש מאי קאמר: מכות פירושין. מפרש בגמ' שמכה את עצמו בכתלים להראות שהוא עניו ולגוע: **גמ'** לבלר. סופר: אם תחסר אות אחת. כגון א' וה' אלהים אמת (ירמיה י) או תייתר אות אחת כגון בראשית ברא אלהים: דבר אחד יש לי. לקמן מפרש מאי תשובה היא זו: כתב שיוכל למחות. ורבי ישמעאל סבר מוחקין לה מן התורה ולא בעי כתיבה לשמה ואפרשת סוטה לחודה קא קפיד: מאי קאמר ליה ומאי מהדר ליה. מאי קאמר ליה ר' ישמעאל דקא מהדר ליה ר"מ דבר אחד יש לי שעושה רושם ואינו נמחק מה ענין קנקנתום אצל חיסור ויתור: ומשוי ליה רי"ש. כגון דלי"ת דאחד: דבר אחד יש כו'. ואינו נמחק לגמרי: קשיא שימוש אשימוש. דקאמר לעיל שימוש דר"ע קודם (ב) ואמר הכא דר"י קודם לא מצי למיקם אליביה. על עיקרי טעמיה שהיה אומר על טמא טהור ומראה לו פנים ועל טהור טמא ומראה לו פנים: אתא לקמיה דר"י וגמר גמרא. המשניות סתומות כמו שהן כדגמיר להו מרבו ורבו מרבו: והדר אתא לקמיה דר"ע למיסבר סברא. לעמוד על עיקר טעמי המשנה מפני מה זה טמא וזה טהור זה אסור וזה מותר ועל מה כל דבר נסמך ועל איזה מקרא וזה **הלומד** שהיה בימי התנאים ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולאיזה משנה ידמוהו:

תוספות

מגילתה נגנזת. ירושלמי תני נגנזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה נול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבל בהן את הטיט מה בכך המים נשפכים תני יש בהם משום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי חנין ב"ש אומרים אחת ובה"א שתים א"ר אילעאי טעמא דב"ה כדי לכתוב י"ה: *__אמר__ ר' ירמיה למחוק לה מה"ת איכא בינייהו. תימה לרבי והא בימי ר"מ נפסקו כבר המים המרים כדאמרי' בפ' בתרא (לקמן דף מז.) דר' יוחנן בן זכאי הפסיקן ועוד האמר רבא(לעיל ד' יז:) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום א"כ מ"ט דמ"ד מוחקין לה מן התורה וליכא למימר מ"ד מוחקין לה מן התורה לית ליה דרבא א"כ אמאי אמר לר"ש לעיל(ד' יט:)כדי נכתבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ"ע מודו ואיכא למימר מ"ד מוחקין לה מה"ת כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע"פ שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ס"ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי' בזמן הזה משום דכתיב בה ומחה דבעינן כתב שיכול למחות וכיון דס"ל מוחקין לה מן התורה ס"מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקינן. לפום האי דיחוי ה"מ למיפרך וכי לית ליה לת"ק הא דתנן *כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כילד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו' וה"מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרינן בריש מסכת זבחים (דף ב:) א"נ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו' מיהו היכא דאיגתיק לשם רחל לא הדרא מנתקא ע"י מחיקה לשם לאה ולרבי אחי בר יאשיה נמי אע"ג דעשייה דידה מחיקה היא מיהו מהני קרא דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומחה לה דרשינן ליה נמי אכתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא כתיב

ו א מיי' פ"ד מהל' סוטה הל"ג סמג עשין נו:
ז ב מיי' פ"ג שם הל"י סמג עשין נו:
ח ג מיי' שם פ"ד הלכה ד:
ט ד מיי' שם הל"ו:
י ה מיי' שם הל"ד:
יא ו מיי' שם פ"ג הלכה טז:
יב ז מיי' שם הל"כ:
יג ח מיי' פ"א מהל' ת"ת הל"ג סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמו סעי' ו:
יד ט מיי' פ"ח מהל' ערכין הל"ג:
טו י מיי' פ"א מהל' תפלין הל"ד סמג עשין כב טוש"ע יו"ד סימן רעא סעי' ו:

[גיטין כד.]

תוספות שאנ"ץ

שהיא טמאה: דאמר קרא מי המרים שמרים כבר קודם מחיקה אלמא מחמת דבר אחר הם מרים ואין מרירותן נקרא על שם בדיקתן דהא מקמי מחיקה לאו בני בדיקה נינהו. ל"ה: מתני' מגילתה נגנזת בצדי ההיכל דכל כתבי הקדש שאינן ראוין לקרות בהן נגנזין שלא יתבזו: ומנחתה מתפזרת אבית הדשן דהואיל וקידשה בכלי נשרפת בעזרה והאי מתפזרת בעזרה היינו נשרפת כדא' לקמן ואלו שמנחותיהן נשרפות וקא חשיב לה להא האומרת איני שותה. ל"ה. והיא מתמלאה גידין פ"ה הגידין שבלחייה נופחין ונראית מלאה גידין וגם בבשרה נעשית שיטה שיטה של נפיחה והכי תניא בספרי כמין שרביטין מזורקין בה: שאם תחסר אות אחת כגון אלף וה' אלהים אמת או תתיר אות אחת בראשית בראו אלהים. וה"ר מאיר פי' כגון הוה על הוה א) אחרון יו"ד מברך את השם:

א) נראה דצ"ל אם יוסיף יו"ד על הוה אחרון נמצא מברך את השם.

פ"א בצדי

[לעיל יט:]

[ע' תוספות פסחים לג. ד"ה טבול יבמות ז: ד"ה ורלה ותוס' זבחים לג. ד"ה ובטמאים]

[ע' תוספות לקמן כא: ד"ה בן עזאי]

פ"א אינו [וכ"ה בפיסקא בגמ' לקמן כא: ומוכח שם דלא גרסינן הכי במשנה וכ"כ בתוי"ט]

*[כתובות סב:וע' תוספות לקמן כא: ד"ה רוצה]

עירובין יג.

הגהות הב"ח

(א) גמ' או תייתר אות א': (ב) רש"י ד"ה קשיא וכו' קודם והכא אמר דר"י:

[לעיל יז:]

עירובין יג.

גליון הש"ס

מתני' מערערין אותה. עיין פרש"י איוב לט כט: שם מכאן אומר בן עזאי וכו'. ע' חגיגה ד' ג פ"א תד"ה נשים לשמוע:

עין משפט נר מצוה

טז א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ח ופ"ד הלכה ט:
יז ב מיי' שם פ"ג הל"ח ופ"ד הל"ד והל' יא סמג עשין מ:
יח ג מיי' פ"ג שם ופ"ד הל"א:
יט ד מיי' פ"ג מהל' גירושין הל"א סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלא סעי' ב:
כ ה ו מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלט"ו ופ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה ד סמג לאוין דש ועשין קעד:
כא ז מיי' פ"ג מהל' סוטה הלט"ז:

תורה אור

חוץ מפרשת סוטה בלבד רבי יעקב אומר משמו *חוץ מפרשת סוטה של מקדש מאי בינייהו א"ר ירמיה למחוק לה מן התורה איכא בינייהו והני תנאי כי הני תנאי דתניא אין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת רבי אחי בר יאשיה אומר מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת אמר רב פפא דילמא לא היא עד כאן לא קאמר ת"ק התם אלא כיון דאינתיק לשום רחל לא הדרא מינתקא לשום לאה אבל תורה דסתמא כתיבה הכי נמי דמחקינן אמר רב נחמן בר יצחק דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי אחי בר יאשיה התם אלא במגילה דאיכתוב לשום אלות בעולם אבל תורה דלהתלמד כתיבה הכי נמי דלא מחקינן ורבי אחי בר יאשיה לית ליה *כתב לגרש את אשתו ונמלך מצאו בן עירו ואמר לו שמי כשמך ושם אשתי כשם אשתך פסול לגרש בו אמרי התם °וכתב לה אמר רחמנא בעינן כתיבה (דברים כד) *לשמה הכא נמי °ועשה לה מאי עשייה (במדבר ה) מחיקה: אינה מספקת לשתות עד שפניה[כו']: מני ר"ש היא *דאמר מקריב את מנחתה ואח"כ משקה דכמה דלא קרבה מנחתה לא בדקי לה מיא דכתיב °מנחת זכרון מזכרת עון (שם) אימא סיפא יש לה זכות היתה תולה לה אתאן לרבנן דאי ר"ש האמר *אין זכות תולה במים המרים אמר רב חסדא הא מני ר"ע היא דאמר *מקריב את מנחתה ואח"כ משקה ובזכות סבר לה כרבנן: והם אומרים הוציאוה וכו': מ"ט דדילמא מתה למימרא דמת אסור במחנה לויה *והתניא טמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר °ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו (שמות יג) במחיצתו אמר אביי שמא תפרוס נדה למימרא דבעיתותא מרפיא אין דכתיב °ותתחלחל המלכה מאד *ואמר רב שפירסה (אסתר ד) נדה והא אנן *תנן חרדה מסלקת דמים פחדא צמית ביעתותא מרפיא: יש לה זכות היתה וכו': מני מתני' לא אבא יוסי בן חנן ולא ר"א בן יצחק איש כפר דרום ולא רבי ישמעאל דתניא אם יש לה זכות תולה לה שלשה חדשים כדי הכרת העובר דברי אבא יוסי בן חנן ר"א בן יצחק איש כפר דרום אומר ט' חדשים שנאמר °ונקתה ונזרעה (במדבר ה) זרע ולהלן הוא אומר °זרע יעבדנו יסופר (תהלים כב) זרע *הראוי לספר רבי ישמעאל אומר שנים עשר חדש ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר *דכתיב °להן מלכא מלכי ישפר עליך (דניאל ד) וחטיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין

הן

כתב וכתב לה אע"ג דנכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפום דיחוי דרב נחמן בר יצחק א"כ האי דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב גבי עשייה והא בפרק כל הגט (גיטין דף כד:) מפרש מ"ט פסלינן לכל הני גיטין אי כתיב ונתן ספר כריתות ה"א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב ה"א למעוטי האי דלא איהו כתב לה אבל יש לו ב' נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו' אלמא דממעטי התם מוכתב גרידא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי"ל דשאני התם דלא הוה צריך למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא הוא האי וכתב הילכך לא ממעטינהו מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בעולם כדכתיב וכתב את האלות: **הא** מני ר"ע היא ובזכות סבר לה כרבנן. פירש ר"י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי בהדיא דסבר ר' עקיבא זכות תולה דגרס בירושלמי תני ר' טרפון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזו שהיא של פורענות אמר לו ר"ע אילו נאמר מזכרת עון ושתק הייתי אומר כדבריך הא איט אומר מנחת זכרון אלא לטובה אבל אי לא הוי אמר ר"ע בהדיא דזכות תולה הוה מוקי לה כרבי דמתני' (לקמן ד' כב:) וסבר לה כרבי שמעון ונראה דלא הוה מצי לאוקמא כרבי דמדסיפא רבי רישא לאו רבי ועוד איכא למאן דאמר בפ"ק (לעיל דף ו.) דבמתנונה פליגי רבי ורבנן: **לא** טמא מת אלא אפי' מת עצמו. קשיא לר' דהכא משמע דמכניס מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא דעירובין בסופו (דף קד:) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב שרץ עצמו פטור שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה ומת נמי אין לו טהרה במקוה א) ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא נגע בו ושרץ לא מטמא במשא ולהכי נקט נמי שרץ ולא נבילה דאם נטמא המכניס תיפוק ליה משום גופו שהיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא ה"פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה אלא אפי' מת עצמו דהויא טומאה בחיבורין במכניסו דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין כדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (דף לז:): **ביעתותא** מרפיא. תימה לר"י והא בפרק בתרא דנדה (דף עא.) בגמרא ב"ש אומרים כל הנשים מתות נדות מ"ט דב"ש אגב ביעתותא [דמלאכא] דמותא חזיא וב"ה פליגי עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב"ש אומרים *כל הנשים מתים זבין קרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו אלא טעמא דב"ש וכו' אלמא דלא אמרי' ביעתותא מרפיא וי"ל ביעתותא דמלאך לא מרפיא דלא חזי אלא בשעת הוצאת הנפש: **יש** זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות תולה שנה אחת מנבוכד נצר לקלת ירחין תרין עשר יש זכות תולה שתי שנים מאמנון ויהי לשנתים ימים (שמואל ב יג) יש זכות תולה שלש שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה (מלכים א כב) אמר ר' יוסי כל *אותן שלש שנים היה עסוק במצות וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כמדומה הכי פירוש אימא דממנחת זכרון ליכא למילף זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרט אם אומר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעוטה הרי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

מלוה

חוץ מפרשת סוטה. ואפי' בס"ת: משמו. של ר"מ: שבמקדש. של כל סוטה וסוטה: מאי בינייהו. כלומר במאי קמיפלגי באיזה טעמא: למחוק לה. מפרשת סוטה שבספר תורה לת"ק מחקינן לר' יעקב לא מחקינן: כי הני תנאי. דאיפלגו נמי בכתיבה לשמה: דאינתיק. מכל נשים לשמה של זו: אמר רב נחמן וכו'. איהו נמי פריך דהני תנאי לאו כי הני תנאי ופריך לאידך גיסא ואית ליה נמי דרב פפא וה"ק איכא למיפרך להאי גיסא ואיכא למיפרך להאי גיסא: כתב. לה גט לגרש את אשתו ונמלך מלגרשה: בן עירו. ששמו כשמו והוא מאותה העיר: שמי כשמך וכו'. ובני עיר אחת אנחנו וגט זה ראוי לי תניהו לי ואגרש בו את אשתי: פסול לזה לגרש בו. דדרשינן לה לשמה דכתיב וכתב לה ספר כריתות והכא נמי כתיב ועשה לה הכהן: מני. הא דקתני דכיון שנמחה נבדקת ר"ש היא דאמר מקריב מנחתה ואח"כ משקה דאי לא אקרבה ברישא לא הוה מיבדקה עד שתקרב מנחתה דכתיב מזכרת עון: הא אמר אין זכות תולה. במתני' (לקמן ד' כב:): ר"ע היא. דאמר לעיל (ד' יט:) משקרב הקומץ אינה יכולה לחזור בה אלמא מקרבי לה קודם שתשתה: במחנה לויה. בהר הבית דהא עזרת נשים וגם שער נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה והרי הן כשאר הר הבית: עמו במחיצתו. ובמדבר נמי היו ג' מחנות לפנים מן הקלעים מחנה שכינה והלוים יחנו סביב למשכן העדות (במדבר א) זה מחנה לויה והדגלים ג' פרסאות זה מחנה ישראל ומשה היה לוי וקאמר עמו: שמא תפרוס נדה. אגב ביעתותא דמים המרים והנדה והזב והזבה ובעל קרי אסורים במחנה לויה כדילפינן בפסחים בפרק אלו דברים (ד' סז.): פחדא למית. דאגה שאינה באה פתאום אלא דואגת שמא יבואו אויבים להורגה נומת את המקור מלהוציא דם ואפי' בשעת וסתה והיא דנדה אדאגה איתמר דקתני הגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה מפני שאורח בזמנו בא ר"מ אומר אם היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה אם בדקה אחרי כן ומצאתה טהורה ולא אמר אורח בזמנו בא שחרדה מסלקת את הדמים: ביעתותא. הבאה פתאום כגון זו שלא היתה חרידה עד עכשיו ופתאום היא מרגשת בצערה וכן באסתר שבאת לה שמועת מרדכי פתאום: מרפיא. הדמים פותח את המקור: מני מתני'. דקתני יש זכות תולה ג' שנים: כדי הכרת העובר. דדריש ונקתה ע"י זכות כדי ונזרעה זרע כשיעור שהעובר ניכר במעוברת: הראוי לספר. לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום: ואע"פ שאין ראיה. גמורה לדבר דזכות תולה י"ב חודש זכר לדבר ולקמן מפרש אמאי אינה ראיה: להן מלכא מלכי ישפר עליך וגו'. דניאל אמר לנבוכדנצר כשפתר לו החלום שיהא נטרד מן האנשים ולהיות עם בהמה וחיה להן מלכא אמגס המלך מלכי ישפר עליך עצתי תיטב בעיניך להאמין לעצתי: וחטיך בצדקה פרוק. חטאך ע"י צדקה פדה: ועויתך במיחן. ועונותיך בחנינת העניים:

הן

תוספות שאנץ

למחוק לה מן התורה פרשת סוטה שבספר תורה לת"ק מחקי' לר' עקיבא לא מחקינן: אבל תורה דסתם כתיבא הכי נמי דמחקינן וא"ת מאי שנא מהא דאמרי' בגיטין החוא גברא דעל לבי כנישתא ויהב ספר תורה לדביתהו אמר רב יוסף למאי ניחוש לה אי משום כריתות הא בעי' וכתב לה לשמה אלמא אמרי' דאע"ג דסתם כתיבא לא אמרי' [דהוי] לשמה ודוחק הוא לומר דרב יוסף פליג ארב פפא דהכא ואומר דשאני גט דאפי' כתב הסופר שם אשה ושם האיש לא מהני אם לא אמר ליה הבעל שיכתוב הגט אבל הכא גבי סוטה מגלת סוטה שכתבה בלא אמירת האשה כשרה ומשו"ה אמרינן דכיון דסתמא כתיבא ה"נ דמחקי. אבל ק' דהכא משמע דלהתלמד עדיף יותר ופי' בריש פ' כל הגט. אבל ק' מאי האי דקאמר בתר הכי דר' אחא לית ליה כתב לגרש את אשתו ונמלך כו'. והא לא דמי גט לסוטה כדפרי'. וי"ל דמ"מ פריך הכי דכיון דלית ליה לשמה א"כ לא לדרוש נמי גבי גט וכתב לה לשמה כי היכי דלא דריש ליה גבי סוטה: למימ' דמת אסור ליכנס למחנה לויה. בהר הבית דהא עזרת נשים ושער נקנור לא נתקדשו בקדושת העזרה והרי הן כשאר הבית. ל"ה: וא"ת מאי מקשי' מדרבנן מיהא אסור דהכי אמרי' התם חצר חדשה שחדשו בה דברים הרבה שאין טבול יום וטמא מת נכנס במחנה לויה וגם תנן במס' כלים מקודש ממנו החיל שאין גוים וטמאי מתים נכנסין לשם. וי"ל דיש חלוק בין היכא דאירע לו טומאה קודם שנכנס לשם אז אמרי' דאסור ליכנס במחנה לויה אבל היכא דאירע לו תוך המחנה אז מותר להיות שם דה"נ אמרי' במס' תמיד אירע קרי באחד מהם היה הולך במסיבה לבית הטבילה וכשחוזר בא לו אצל אחיו הכהנים: אלא אפי' מת עצמו וק' מאי אפי' אדרבה מת קיל טפי כדאמר (בעירובין ק"ד) טמא שרץ שנכנס לעזרה חייב והמכנים שרץ למקדש פטור משום דכתיב מזכר עד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה ומת נמי אין לו טהרה במקוה וי"ל דפלוגתא דתנאי היא התם. (א"ת יש במינו טהרה במקוה דשרץ כדאמר בפ' דר' עקיבא דיש במינו טהרה במקוה בעי גבי מפץ דהתם איצטריך קרא במפץ לומר דבעי במינו ה"נ כתיב מזכר לד' דבעי במינו). עמו במחיצתו ובמדבר נמי היו ג' מחנות לפנים מן הקלעים מחנה שכינה והלוים יחנו סביב למשכן העדות זה מחנה לויה ומשה לוי היה וקאמר עמי ל"ה: ואשכח קרא דאמר ותני פי' בהארכת זמן כלומר דקרא כתיב כשהב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הו"ל ג' שנים:

דלמא

א) [ועי' תוספות מנחות נה: ד"ה אין]

מסורת הש"ס

גיטין כד. ערכין יז.
[גיטין כ. וש"נ]
[לעיל יט.]
[לעיל ו. לקמן כב:]
[לעיל יט:]
תוספתא דכלים פ"א ע"ש פסחים סז. נזיר מה.
מגילה טו.
נדה לט. עא.
[פ' סנהדרין קיז:]
ב"ב ד.
בס"י ובירושלמי איתא כל אותן י"ב חודש:

גליון הש"ס

גמ' והתניא טמא מת. ע' זבחים ד' לב ע"א תד"ה וכטמאים: תוס' ד"ה בעיתותא כו' כל הנשים נ"ל האנשים:

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא · ותימה מאי האי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מיצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי (ג) מיצר הרע דמצלא הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא · תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל שתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה:

והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה · תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש"י:

הן תהוי ארכא לשלותיך וכתיב °כלא מטא על נבוכדנצר מלכא וכתיב °לקצת ירחין תרי עשר לעולם רבי ישמעאל ואשכח קרא דאמר ותני דכתיב °כה אמר ה' על שלשה פשעי אדום ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דלמא שאני עובדי כוכבים דלא מפקיד דינא עלייהו: ויש זכות תולה ג' שנים כו': זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא °אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצוה זכות דמצוה מי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי °כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה *מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור *מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם ואומר °בהתהלכך תנחה אותך וגו' בהתהלכך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן (א) הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך °כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר °מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא מתקיף לה *רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי דפקודי לא מפקדא באגרא *דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייהו מאי פרשת דרכים א"ר חסדא זה ת"ח ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה א"ר יוסף דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא כי סיני *ואילמלא דרשוה דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד דכתיב °לאמר אלהים עזבו וגו' מאי דרוש °ולא יראה בך ערות דבר וגו' והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה מאי °בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג יצתה בת קול ואמרה °אם יתן איש את כל הון ביתו וגו':
אומר

הן תהוי ארכא לשלותיך · ואז תהא אורך זמן לשנומך שלא יבאו עליך הפורענות וכן עשה נבוכדנצר היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין מזונות ומפרנסם ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתכוין שראה את ישראל בגולה מחזרין על הפתחים: וכתיב כולא מטא · כל הפורענות הגיע על נבוכדנצר: לקצת ירחין תרי עשר · אלמא תלה לו הזכות י"ב חדש: לעולם · מתני' דקתני ג' שנים ר' ישמעאל היא: ואשכח קרא דאמר ותני · שונה בהארכת זמן כלומר מקרא כתוב שהקב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הוו להו ג' שנים: דלא מפקיד דינא עלייהו · אין ממהרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה אבל מישראל ממהרין ליפרע בעה"ז ומדקדקין אחריהם: זכות דמאי · מגינה כל כך: זכות דתורה · שהיתה עוסקת בתורה: הא לא מפקדא · דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (דברים יא) ולא את בנותיכם וכיון דאינה מצווה אין שכרה גדול כמצווה ועושה: היא תשיחך · תלין בעדך את זכותך: פחתים · גומות: נזדמנה לו אבוקה של אור · כך זכה לקיים מצוה ניצל ממקצת פורעניות: ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין · שדרכן לילך בלילה פן יפגעו בו דכתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער (תהלים קד): הגיע עמוד השחר · ואף כאן זכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורין: ועדיין אינו יודע כו' · שמא יכפנו יצרו ליבטל וישיב עליו יצה"ר ופורענות: הגיע לפרשת דרכים · ושם הכיר את דרכו ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצל מכולן והכי מפרש לה לקמיה: עבירה מכבה · שכר מצוה: ואין עבירה מכבה · שכר מי שעסק בתורה קודם לכן אלמא מצוה לא מגנא כולי האי: לכבות את האהבה · זו תורה דכתיב (שיר ב) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה יין סוד: אמר רב יוסף · לעולם מגינה על היסורין הרבה ומאי אינה מגינה דקאמר (ב) ת"ק מן החטא שלא יתקפנו יצה"ר קאמר: מצוה בעידנא דעסיק בה · והיינו לפי שעה דאמר מגנא מן היסורין ומצלא מיצה"ר שלא יכשילנו לחטא: בעידנא דלא עסיק בה · משנגמר המצוה ואינו עסוק בה אגוני מגנא מן הפורענות אצולי לא מצלא ודקתני בברייתא עבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד: אמאי לא תגין עליהן · מיצר הרע שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים כלומר אמאי לא תצילהו מן העבירות: לעולם זכות דתורה · ולא שעוסקת בתורה אלא שטורחת בבנה ובבעלה שיעסקו: דמקריאן ומתניאן · שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר לקרות מקרא ולשנות משנה: ונטרן לגברייהו · וממתינות לבעליהן שהולכין לעיר אחרת ללמוד תורה: מאי פרשת דרכים · מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים דהא אבוקה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה אלא פרשת דרכים מאי היא: ויום המיתה · והוא תלמיד חכם ביום מותו וידע שלא פירש לפרוק מעליו עול תורה: ויראת חטא · זכה ליראת חטא אחר שזכה לתורה ניצל מכולן שהתורה מלמדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצרו: דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא · וה"ק עלה עמוד השחר ניצול מן החיה כו' זכה לתורה ניצול מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך אם יזכה שיסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חביריו להורות כהלכה וכמשפט הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכך ניצול מכולם: לאמר אלהים עזבו · כך היו אומרים עליו אלהים עזבו שבא על אשת איש ואין אנו נענשין עליו רדפו ותפשוהו כי אין מציל אין לו זכות שיצילנו שהעבירה כבתה זכיותיו: לא יראה בך · עבירה ואם יראה ושב מאחריך: שמעון אחי עזריה · תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו: הלל עסק בתורה · מתוך עוני רב כדמפרש במס' יומא (דף לה:):
לימדה

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכ' א ופ"ג מהל' סוטה הלכה כ סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:

כג ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ:

תוספות שאנץ

דלא מפקד דינא עליהו ואין ממהרין מן השמים לפקוד עונותיהם עליהם בעולם הזה אבל בישראל ממהרין ליפרע בעולם הזה ומדקדקין אחריהם: אלא מעתה דואג ואחיתופל כו' אמאי לא מגין עלייהו מגין לאו דוקא אלא ר"ל אמאי לא מציל עליהו: אלמלי דרשו דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד מאי דרוש וכו' · נראה דל"ג דואג שהרי על מעשה בת שבע קיימין הכא ודואג מת כבר ועברו ימים רבים כדאמר בחלק דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה שדואג היה בימי שאול ואחיתופל בימי דוד ובת שבע היתה בת אליעם והוא היה בן אחיתופל כדכתיב בפסוק וכן מוכח (כרי' במומי) ולא מצינו שעשה דוד רק בדבר אוריה החתי וקרא דלא יהיה בך ערות דבר איירי בערוה ממש · והיינו במעשה בת שבע לפי' ל"ג דואג ואע"ג שכתוב בכל הספרים אלא (בי) אחיתופל לבדי: לא כשמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא ומפרנסו כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך נקרא על שם עזריה אחיו · וכן ר' יוחנן למד על ידי נשיא שהיה מפרנסו: הלל עסק בתורה מתוך עוני כדאמר ביומא א) בשמיהו שנאמר ושם רשעים ירקב ואומר פי' ר"ג שפי' ושבנא דתרי שבנא הוו שבנא הסופר צדיק היה כדכתיב לך בא אל הסוכן הזה ואל שבנא אשר על הבית · וכתיב ויצא אל אליקים אשר על הבית ושבנא הסופר כשיצאו אל רבשקא' אלמא אחר היה שבימי שבנא הראשון לא היה אליקים על הבית' ומיהו אומר הר' אלחנן דשבנא הראשון ושבנא אשר על הבית אחד הוה והא דכתיב אליקים אשר על הבית היינו שסופו היה על הבית ·

א) נ"ל ושבנא וא"ת והא שבנא רשע היה ולא מסקינן בשמיה וכו' ואומר ר"י דתרי שבנא הוו וכו' ·

מסורת הש"ס

[נ"ל מאירה כך גירסת ילקוט]

[נ"ל מאיר כ"א בע"ין]

[נ"ל רבא]

ברכות יז.

נ"ל ואילמלי ע' תוספות מגילה כח.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' הליסטים כנ"ל וכן בכל העמוד: (ב) רש"י ד"ה אמר רב יוסף וכו' דקאמר בלישנא קמא: (ג) תוס' ד"ה מצוה וכו' ואי דמצלא מיצר הרע לא מצלא:

גליון הש"ס

גמ' כיון שעלה עמוד השחר · עיין פסחים ב ע"א ברש"י ד"ה ככי טוב:

אומר בן עזאי חייב אדם ללמד את וכו' ר' אליעזר אומר כל המלמד את בתו תורה מלמדה תיפלות: תיפלות ס"ד אלא אימא כאילו למדה תיפלות א"ר אבהו מ"ט דר"א דכתיב °אני חכמה שכנתי ערמה כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית ורבנן האי אני חכמה מאי עבדי ליה מיבעי ליה לכדרבי יוסי בר' חנינא דא"ר יוסי בר' חנינא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהן שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה א"ר יוחנן אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר °והחכמה מאין תמצא: רבי יהושע אומר רוצה אשה וכו': מאי קאמר הכי קאמר *רוצה אשה בקב ותיפלות עמו מתשעת קבין ופרישות: הוא היה אומר חסיד שוטה כו': היכי דמי חסיד שוטה כגון דקא טבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולה היכי דמי רשע ערום אמר רבי *יוחנן [א]זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו ר' אבהו אומר זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז דתנן *[ב]מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני היה לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול רבי אסי אמר רבי יוחנן זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטין דאמר רבי אסי א"ר יוחנן *[ג]יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו אביי אמר *[ד]זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל דתניא נכסי לך ואחריך לפלוני וירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר [ה]אין לשני אלא מה ששייר ראשון רב יוסף בר חמא אמר רב ששת זה המכריע אחרים באורחותיו רבי זריקא אמר רב הונא זה המיקל לעצמו ומחמיר לאחרים עולא אמר זה שקרא

לימדה תיפלות ס"ד · וכי תורה תיפלות קרא לה: כאילו · שמתוכה היא מבינה ערמומית ועושה דבריה בהצנע: חכמה · תורה: שמעמיד עצמו ערום עליה · שפירש מכל עסקים ונעשה עליה עני וחסר כל [נ"א שמשים עצמו ערום עליה גרסי'] שמטריס שיתקיים תורתו לקבוץ על יד וללמוד מכל אדם: מאין תמצא · מן העשוי כאין: רוצה אשה בקב ותיפלות · חפילה ליזון במזונות מועטין ויהא תיפלותה מצוי לה בתשמיש מט' קבין ופרישות לפרוש מן התיפלות לפיכך אין טוב שתלמוד תורה: שמטעים דבריו לדיין · דמשנקבעו בלב הדיין שערי זכיותיו לדבריו של זה קשין לסלקן והרי · ערמותו ורשע הוא שעובר על לא תשא שמע שוא (שמות כג): להשלים מאתים זוז · ומעתה לא יטול לקט ויש לו קרובים שיטלום: בנכסים מועטין · דתנן (ב"ב דף קלט:) מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מרובין הבנים ירשו והבנות יזונו נכסים מועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים: שקדמו ומכרו · קודם שבאו הבנות לב"ד והעמידום ב"ד לנכסים בחזקת בנות: המכריע אחרים באורחותיו · ראו ועשו כמוני ולכו בדרכי לא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתועבותיו: שקרא

*בן עזאי אומר חייב אדם וכו' · ירושלמי דבן עזאי דלא כר"א בן עזריה דדריש (חגיגה דף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי' דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה א]: מטרונה שאלה את ר' אלעזר מפני מה ב] חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג' מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לו הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה ג] א"ל ישרפו ד"ת ולא ימסרו דברי תורה לנשים:

*רוצה אשה בקב ותיפלות · פר"ח רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מצוי אצלה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע"פ שמביא לה לשכרו ט' קבין חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד מט' קבין ופרישות ל' יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע"י שליש לא יפחות לה מקביים חיטין מן שבת לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע"פ (כתובות דף סד:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (שם סג.) מוסיפין על כתובתה ג' דינרים בשבת ושער בינוני הוא ד' סאין בסלע *וסלע ד' דינרים נמצאת סאה בדינר וג' סאין בג' דינרים שהן י"ח קבין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קביים מי"ח קביים שיפרוש ממנה דקביים אחד מט' בי"ח קבין: היכי דמי חסיד שוטה · ירושלמי ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילין אצילנו עד כשהוא חולץ תפילין הוציא זה את נפשו: זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז · הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומבריח מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר' בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף א"ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך דהוה יליף שניגו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ"ט) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה"ז לא יטול ובגמרא *הדא אמר חמשין דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטין · ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחייו הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי' בפ' הנושא (כתובות קג.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ"ש מדר' אסי א"ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו' התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא דמו מזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי' בפ' מציאת האשה (שם סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט דלא מזבין איניש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים ורבי פי' בתוספותיו דר' יוחנן פליג אההיא דמסקינן בפרק ב' דייני גזירות (שם דף קט.) אמר רבי יצחק בן אילעאי משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (דף קח:) ובפרק מי שמת (ב"ב קלט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך *אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: אביי אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג · רשב"ם פי' ביש נוחלין (ב"ב דף קלז.) משום דגרם לעבור על דברי הנותן וערום דאהנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף נה:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איזהו רשע ערום זה המשיא כו' מי קאמר תינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע"ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ולי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו' כרשב"ג מכלל דאביי ס"ל כרשב"ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג"ז שם) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וביש נוחלין (ב"ב דף קלז.) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין דף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אע"ג דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס"ל דלאו כקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס"ל לאביי דכקנין הגוף דמי דאפי' ר"ל דאמר לאו כקנין הגוף דמי מתרלינן אליביה אחריך שאני ופי' רשב"ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי' אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב"ג וז"ל בעלמא סבירא לן דלאו כקנין הגוף דמי כדפסקי' בפרק החולץ (יבמות דף לו:) הכא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר"ל פרק החולץ ובהא דאחריך קיימא לן כרשב"ג דפסקי' הלכתא לקמיה ולא פליג ר"ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איזהו רשע וכו' ולקמן נמי ההיא אתתא דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי כו' אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב"ג עד אפילו רשב"ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב"ג הלכך בעינן לפרושי דרשב"ג ס"ל כר"ל דלאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר' אמאי לא קא חשיב נמי ההיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עו:) אמר רב כהנא משום ר"ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב:

רבי

עין משפט
נר מצוה

[שייך במשנה דלעיל כ.]

כד א מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין רח טוש"ע ח"מ סימן יז סעיף ה:

כה ב מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הלכה יג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רנג סעיף א:

כו ג מיי' פי"ט מהלכות אישות הלכה יט סמג עשין מח לו טוש"ע אה"ע סימן קיב סעיף יד:

[ג"ז שייך שם]

כז ד ה מיי' פי"ב מהל' זכייה ומתנה הלכה ט טוש"ע אה"ע סי' נא סעיף ב וטוש"ע ח"מ סי' רמח סעיף א וסעיף ג:

[מכילתא פ"ח דפסחא מ"ן]

תוספות שאנץ

מתני' רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות חולק היה אבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד בתו תורה' ואומר ר' יהושע הפיצה היא בקב במזונות מועטין ויהא תפלותיה מצוי לה שתהא עם בעלה מט' קבין ופרישות לפרוש מן התפלות לפי' אין טוב שתלמוד תורה (ותפלות) פי' הערוך דזה החשבון מצינו במורד על אשתו מתשמיש המטה דמוסיף לה ג' דינרין בשבוע והיינו י"ח קבין דשער בינוני ד' סאין בסלע וסלע ד' דינרין והסאה ששת קבין א"כ הוה להו כ"ד קבין בד' דינרין וי"ח קבין בג' דינרין והמשרה אשתו על ידי שליש שאינו מורד בתשמיש אינו נותן לה אלא ב' קבין וזהו קב לתשעה: גמ' למכור בנכסים מועטין · דתנן מי שמת והניח בנים ובנות בזמן שהנכסים מועטים הבנות יזונו והבנים ישאלו על הפתחים · וכשקדמו ומכרו קודם שיבואו הבנות לב"ד מה שמכרו מכרו · וא"כ הוי רשע במשיא עצה לבנים שימכרו בנכסים מועטין ל"ה: זה המכריע אחרים באורחותיו פ"ה שאומ' להם ראו עשו כמוני באורחותי ולא נתכוון זה אלא לחראות עצמו כחסיד בעיני הבריות ואין תוכו כברו אלא שלא ידקדקו אחריו לברוק תועבותיו' ל"ה: זה שקרא ושנה שקרא ושנה משנה ולא שמש תלמידי חכמים ללמוד תלמוד וסברת טעמי המשנה מה הם ורשע הוא שאין תורתו על בורייה ואין למידין הימנו שעל ידי הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב לטמא ולטהר כדאמר בבמה דוכתין מ"ט אמר מר הכי ומ"ט אמר מר הכי ואמרי מאי בינייהו איכא בינייהו כך יכך ולפי' יזה רשע וערום שהשומע קולו כששונה משניותיו כסבור שבקי בטעמיהם ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים ל"ה: זו"מ ולא שמש תלמידי חכמים שמוש ממש

מסורת הש"ס

ס"א

כתובות סג:

[ברב אלפס איתא רבי חנינא וכן איתא בתנחומא פ' משפטים]

פאה פ"ח מ"ח

כתובות קג. יבמות סז: ב"ב קמ.

כתובות נה: ב"ב קלז: קעד: ערכין כג:

[ר"ל ירושלמי]

אליבא דרבנן טפי מאליבא דאדמון. מהרש"ל.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה בן עזאי אומר חייב אדם וכו' ולא משום שידעו שזכות תולה· כ"כ בירושלמי דפרקין בהלכה ד: ב] בא"ד מפני מה חטא אחת במעשה העגל. נ"ב ר"ל שחטא שיה שוה כאופן אחד לכולן והן מתים בסייף ובמגפה ובמיתת הדרוקן: ג] בא"ד אבדת ממני ג' מאות כור מעשר בכל שנה· נ"ב שהאשה חשובה הזאת נתנה מעשרותיה שהיה ג' מאות כור בכל שנה להורקנוס בנו של ר"א ועתה אחרי שדחאה ר"א שפסקה מליתן לו:

שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים: אתמר קרא ושנה ולא שימש ת"ח ר' אלעזר אומר הרי זה עם הארץ ר' שמואל בר נחמני אמר הרי זה בור ר' ינאי אומר ה"ז כותי רב אחא בר יעקב אומר הרי זה מגוש אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כרב אחא בר יעקב דאמרי אינשי רטין מגושא ולא ידע מאי אמר תני תנא ולא ידע מאי אמר ת"ר *איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכותיה דברי ר' מאיר וחכ"א כל שאינו מניח תפילין בן עזאי אומר כל שאין לו ציצית בבגדו ר' יונתן בן יוסף אמר כל שיש לו בנים ואינו מגדלן ללמוד תורה *אחרים אומרים אפילו קורא ושונה ולא שימש ת"ח זהו ע"ה קרא ולא שנה הרי זה בור לא קרא ולא שנה (ירמיה לא) עליו הכתוב אומר °וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה: (משלי כד) °ירא את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב אמר רבי יצחק אלו ששונים הלכות פשיטא מהו דתימא שונין בחטא וכדרב הונא *דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו קמ"ל תנא התנאים מבלי עולם מבלי עולם ס"ד אמר רבינא שמורין הלכה מתוך משנתן תניא נמי הכי א"ר יהושע וכי מבלי עולם הן והלא מיישבי עולם הן שנאמר (חבקוק ג) °*הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה מתוך משנתן: אשה פרושה וכו': ת"ר בתולה צליינית ואלמנה שובבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם איני והאמר רבי יוחנן למדנו יראת חטא מבתולה וקיבול שכר מאלמנה יראת חטא מבתולה דר' יוחנן שמעה להיא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה רבש"ע בראת גן עדן ובראת גיהנם בראת צדיקים ובראת רשעים יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני אדם קיבול שכר מאלמנה דההיא אלמנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה דר' יוחנן אמר להבתילא בית הכנסת בשיבבותך אמרה ליה רבי ולא *שכר פסיעות יש לי כי קאמר כגון יוחני בת רטיבי מאי קטן שלא כלו לו חדשיו הכא תרגימו זה ת"ח המבעט ברבותיו רבי אבא אמר זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה *°דא"ר אבהו אמר רב הונא מאי דכתיב (משלי ז) °כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה [א]זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה [ב]זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה ועד

רש"י

שקרא מקרא: ושנה · משנה: ולא שימש תלמידי חכמים · ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם רשע הוא שאין תורתו על בורייה ואין ללמוד הימנו שע"י הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב ובטהרות לטמא ולטהר כדאמר בכמה דוכתי מ"ט אמר מר הכי ומר הכי ואמר מאי בינייהו איכא בינייהו כך וכך ועם הארץ הוא שהשומע את קולו שונה משניותיו כסבור הוא שבקי בטעמיהם ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים: אתמר גרס: ה"ז ע"ה · שחשוד על המעשרות ועל הטהרות: בור · גרוע מעם הארץ: כותי · ואסור לאכול פיתו ויינו דכיון שלא שימש חכמים אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם ולא שנה אלא להראות עצמו כת"ח: מגוש · מכשף האוחז את העינים וגונב את הלבבות ואף זה כן: רטין · תרגום חובר חבר (דברים יח) הוא מגוש לוחש המכשף את לחשיו ואינו מבין מה הם ומה פירושם אלא כך מעשיהם שהמכשפות בא ע"י אותם הלחשים: תני תנא · ואף זה תנא שלא שימש בתלמוד שונה משנתו ואינו יודע מה היא: איזהו עם הארץ · שנחשד על הטהרות ועל המעשרות ומוחזק מגעו טמא: כל שאינו קורא ק"ש · דהא ודאי אינו יודע כלום אבל יודע לקרות וקורא לא ע"ה הוא: ששונין הלכות · שלא שימשו לתלמידי חכמים ולא הקפידו על טעמי המשניות: הלכות · משניות: פשיטא · דהכי הוא אלא במאי נדרשיה אי לאו בהכי: הותרה לו · דומה בעיניו היתר: מבלי עולם ס"ד · ומה הם גורמין לאחרים: שמורין הלכה מתוך משנתן · קאמר שמבלין עולם בהוראות טעות דכיון דאין יודעין טעמי המשנה פעמים גורמין שמדמין לה דבר שאינו דומה ועוד יש משניות הרבה (במשניות) דאמרינן הא מני פלוני הוא ויחידאה היא ולית הלכתא כוותיה ועוד שאינן יודעים במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי מי הלכך מורין הוראות טעות: הליכות עולם לו · השונה הלכות עולם שלו בזכותו: צליינית · בעלת תפלה: ואלמנה שובבית · בעלת שכנות הולכת ומבקרת שכנותיה תמיד: הרי אלו מבלי עולם · שאינן אלא נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן: קטן שלא כלו לו חדשיו · לקמן מפרש: וקיבול שכר מאלמנה · שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כמפרש ואזיל למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר: בראת צדיקים · לנחול ג"ע: בראת רשעים · לירש גיהנם: שלא יכשלו בי בני אדם · להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולירש גיהנם: כי קאמר · מבלי עולם: כגון יוחני בת רטיבי · אלמנה מכשפה היתה וכשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה במכשפות ולאחר שמצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים אולי תשמע תפלתי והולכת וסותרת כשפיה והולד יוצא פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא ופתח את מגופת הכלי והכשפים יצאו והוולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא: המבעט ברבותיו · וקרי ליה קטן שלא כלו לו חדשיו על ידי שימיו מתקצרין כדאמרינן בפרק קמא דחגיגה (דף ה·): כי רבים חללים הפילה · באשה זרה משתעי ותלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי: זה תלמיד שלא הגיע כו' · הפילה לשון נפל שלא כלו לו חדשיו: ועצומים · לשון עוצם עיניו (ישעיה לג) שסוגרים פיהם ואינם מורים לצורכי הוראה: ועד

תוספות

רבי שמואל בר נחמני אמר ה"ז בור · תימה כמאן ס"ל לא כאחרים ולא כר' יהודה דאחרים לא קרו בור *אלא לשנה ולא קרא ור' יהודה אפי' עם הארץ לא משוי ליה דאמר בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ דף לג:) דדרש ר' יהודה בר אילעאי שמעו דבר ה' החרדים אל דברו וגו' החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שנאיכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עם הארץ אלמא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל ע"ה נינהו: כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי ר"מ · תימה לר"י דאמר בפ' הניזקין (גיטין דף סא·) ובפ' ג' שאכלו (ברכות דף מז:) איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חולין בטהרה דברי ר"מ ופירש דהרבה ענייני עם הארץ הן ויש שאין מקבלין ממנו עדות כדאמרינן בפ' אלו עוברין (פסחים דף מט:) ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מקבלין מהן עדות וכו' ובפ' חומר בקודש (חגיגה דף כב·) כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ כר' יוסי ויש כשר לענין עדות ונחשד על הטהרות ועל המעשרות או לענין זימון או לענין שביעית א"כ לענין דברים שאינן נקחין אלא מן המומחה כדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (דף לט:) בירושלמי אשה פרושה זו היא שיושבת ומלעבת בדברי תורה ותאמר אלי תבא וישכב עמה בלילה הוא א"ר אבהו כביכול היה במחשבה הוא לבדו יודע שלא עלתה על דעתה אלא בשביל להעמיד שבטים הוסיפו עליהם בתולתא ליימנית* ואלמנה שובבית [*מי חגלה נסבת שם בים] ותינוק שהוא עולה לחדשיו (בתולה ליימנית מליימה אובדת בתוליה ותינוק שהוא עולה לחדשיו) ר' חלקיה בשם ר' סימון זה שהוא גדול בתורה שלא בפירקו ומבזה את הגדולים ממנו א"ר יוסי זהו שבן תשע ואבריו נראה כבן י"ב והוא בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה והן מתות על ידו והוא פטור רבי פירש מליימה אובדת בתוליה מחמת לומות בתוליה נשרות אבל מורי אחי הרב ר"מ פי' עושה חסידה ומתפללת כדגרסינן בגמ' דידן לליינית וכאילו למה ועושה תעניות שתהא נענת בתפלתה ואינה עושה אלא לגנב את העין שלא יבדקו אחריה ומזנה ואובדת בתוליה: ועד

עין משפט נר מצוה

אלא לקרא ולא שנה ט' מהרש"א

כח א מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ד טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף יג:

כט ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד:

[לפמ"ש תוס' לעיל יב: ד"ה אחרים וע"ש מ"ש על הגליון יתיישב גם סכא]

[מליימא אובדת בתוליה כ"ה בירושלמי]

מסורת הש"ס

ברכות מז: [ע"ש דזהו דעת ר' אליעזר אבל ר' מאיר ס"ל שם דכל שאינו אוכל חולין בטהרה וכן איתא בגיטין סא: וכן תמצא שאר שינויים ועי' בתוס' ד"ה כל ובתוס' גיטין סא.]

קדושין כ: מ. ע"ש יומא פו: ערכין ל: מ"ק כז:

[מגלה כח: ושם איתא אל תקרי הליכות אלא הלכות]

[ב"מ קו.]

ע"ז יט: [ע"ש]

גליון הש"ס

גמ' דאמר ר' אבהו · נ"ל אבא:

תוספות שאנץ

הרי זה בור · בור גרוע מעם הארץ: רטין מגושא לוחש המכשף את לוחשיו ואינו יודע מה הם ומה פירושם אלא כך מעשיהם שמכשפות בא על ידי לחשים: תני תנא אף תנא זה שלא שמש תלמידי חכמים בתלמוד שונה משנתו ואינו יודע מה הוא ל"ה: איזהו עם הארץ פ"ה שנחשד על הטהרות ועל המעשרות ומוחזק מגעו טמא: כל שאינו קורא ק"ש דהא ודאי לא ידע מידי אבל ידע לקרות וקורא לאו עם הארץ הוא דברי ר' מאיר · וי"מ דהך ברייתא מתניא לענין זימון שאין מזמנין על עם הארץ · עוד מצי למימר דמיתניא לענין דאמרי' פרק ואלו עוברין שעם הארץ פסול לעדות ואין מכריזין על אבדתו אבל ק' מההיא דפ' הנזקין [דף ס"א] דקאמר איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו ולענין מאי מיתניא אי לענין זימון ליתא דאמרי' בפרק שלשה שאכלו דעם הארץ שאינו מעשר פירותיו דהיינו עם הארץ דרבנן ואי לענין דמאי ליתא דהא מי שחשוד על טהרות אינו חשוד על הדמאי כדמוכח בפ"ק דיבמות ועוד ק' דר"מ אדר"מ דהכא קאמר דהוי עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה ויש לומר דההיא דהתם לענין דההיא אלו עוברין מיתניא · ואר"י דההיא דהניזקין א) דההיא דנותנין לעם הארץ בנות חברים גדולות ופוסקין להם על מנת שלא תעשה על גביו טהרות ר"ש"ב"נ"א אין צריך לפסוק שאפי' לא פסק עמו כן הדין שלא תעשה על גביו טהרות אלא בפרישות אחר תינהוג גם כשהיא תחתיו · ואחר כך שונה רשב"ג איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים כל שאינו מעשר פירותיו וה"ק איזהו עם הארץ שישיאנו לו חבר בתו בזה הענין שתנהוג טהרה תחתיו כל שאינו אוכל כו' · וחכמים אומרים אפי' למי שאינו מעשר פירותיו משיאין לו בת חבר: אחרים אומרים אפי' קרא ושנה משמע מהכא דאחרים לא הוי ר' מאיר ואע"ג דבכוליה תלמודא אמרי' מאן אחרים ר' מאיר נ"ל דברוב מקומות הוו אחרים ר' מאיר כדאמרינן מאן יש אומרים ר' נתן ובפ"ק דגיטין גר"ב) יש אומרים לא היינו ר' מאיר אלא ר' נתן דברוב המקומות יש אומרים היינו ר' נתן: המורים הלכה מתוך משנתם שמבלים עולם בהוראת טעות דכיון דאינם יודעים טעם המשנה מדמים להם דבר שאינו דומה · ויש אומר' משניות הרבה דאמר הא מני פלוני היא ויחידא היא ולית הלכתא כותיה ומורים בטעות ל"ה: בתולה צליינית בעלת תפלות ואלמנה שבבית בעלת שכנית הולכת ומבקרת שכינותיה תמיד שאינן אלא מנאפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן ל"ה · כגון יוחני בת רטבי פ"ה אלמנה מכשפנית היתה וכשמגיע עת לדת האשה עוצרת האשה במכשפות ולאחר שמצטערת האשה הרבה היתה אומרת יוחני אלך ואבקש אולי תשמע תפלתי והולכת ופותחת הכלי שהיו הכשפים בתוכו וסותרת הכשפים ואז הולד יוצא·פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מקשקש' בתוך הכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם ובא השכיר וסתר את מגופת הכלי והכשפים יצאו והולד נולד וידעו כל העולם כי בעלת כשפים היא ל"ה: המבעט ברבותיו וקרי ליה קטן שלא כלו חדשיו על ידי שימיו מתקצרין כדאמ' פ"ק דחגיגה בשוין

א) נ"ל דססיא דהניזקין מתניא לענין שנותנין לע"ה בנות חברים וכו' וסוא בתוספתא דע"ז פ"ג ועי' בתוס' גיטין שם ד"ה איזה . ב) נ"ל יש אומרים אחר דברי ר' נתן וע"כ די"א אלו אינו ר"נ אלא דברוב המקומות וכו'.

עין משפט
נר מצוה

ל א מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ה ופ"י מהל' תשובה הלכה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף כ :

לא ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ :

לב ג ד ה מיי' שם פ"ד הלכה יד ·

ועד כמה עד ארבעין שנין אני והא *רבה אורי בשוין : ומכות פרושין וכו' : °ת"ר שבעה פרושין הן פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה פרוש שיכמי זה העושה מעשה שכם פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו פרוש קיזאי א"ר נחמן בר יצחק זה המקיז דם לכתלים פרוש מדוכיא אמר רבה בר שילא דמשפע כי מדוכיא פרוש מה חובתי ואעשנה הא מעליותא היא אלא דאמר מה חובתי תו ואעשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה אמרו ליה אביי ורבא לתנא לא תיתני פרוש מאהבה פרוש מיראה *דאמר רב יהודה אמר רב [א]לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אמר רב נחמן בר יצחק דמטמרא מטמרא ודמגליא מגליא בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי אמר לה ינאי מלכא לדביתיה אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין אלא מן הצבועין שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס : **מתני'** *ר"ש אומר אין זכות תולה במים המרים ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאררין *מדהה אתה את המים בפני כל הנשים השותות ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו שאומרים טמאות הן אלא שתלתה להן זכות *רבי אומר הזכות תולה במים המאררים ואינה יולדת ואינה משבחת [ב]אלא מתנוונה והולכת לסוף היא מתה באותה מיתה *[ג]נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות ותפדה [ד]ואם משקדשה בכלי · הרי היא ככל המנחות ותשרף *[ה]ואלו שמנחותיהן נשרפות האומרת

רש"י

ועד כמה · הוי ראוי להוראה : והא רבה אורי · וכל שנותיו אינן אלא מ' כדאמרי' בר"ה (דף יח·) רבה ואביי מדבית עלי קאתו כו': בשוין · אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות או שאין זקן ממנו בעיר : פרוש שיכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכיא · כולהו מפרש להו : מעשה שכם · שמלו שלא לשם שמים אף זה מעשיו להנאתו שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים : המנקיף רגליו · מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים : מקיז דם לכתלים · עושה עצמו כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא : דמשפע · הולך כפוף : כי מדוכיא . בוכנא עשוי כמקבת וראשו כפוף : פרוש מה חובתי ואעשנה . למדוני מה עלי לעשות ואעשה : הא מעליותא היא · אם אינו בקי באיסורין ודקדוקי מצות ובא ללמוד : מה חובתי תו ואעשנה · מה לעשות עוד ולא עשיתי ומראה עצמו כאילו קיים את הכל : פרוש מאהבה · מאהבת שכר המצות (א) ולא לאהבת מצות הבורא: מיראה · של עונשין אלא מה על האדם לעשות מאהבת הש"י כאשר צונו ה' אלהינו וסוף השכר לבא : דמטמרא מטמרא כו' · הנסתרות נסתרות מבני אדם והגלויות גלויות ומ"מ לב"ד הגדול כולם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליתות ומראין עצמן כפרושין ואינן פרושין : אל תתיראי מן הפרושין · שהפרושין היו שונאין אותו לפי שהרג מן החכמים הרבה ונהפך להיות צדוקי כדאמר בקידושין (דף סו·) וכשמת היתה אשתו יראה מהן שלא יעבירו המלוכה מבניה והיתה אומרת לו לבקש מלפניהם עליה ואמר לה אל תתיראי מן הפרושין שצדיקים הן ולא יגמלוך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם : ולא ממי שאינן פרושין · שהם אוהביי : אלא מן הצבועים · כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא צבועין מבחוץ ואין תוכן כברם: שמעשיהם כמעשה זמרי· שהן רשעים ומבקשים שכר כפנחס אומרים לבריות לכבדן כפנחס ואיכא דמפרש לה לענין צניעותא : **מתני'** הרי היא ככל המנחות · שנטמאו עד שלא קדשה בכלי : ותפדה · ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת : ותשרף · שקדשה קדושת הגוף ואינה יוצאה עוד לחולין : וכל

תוספות

ועד כמה עד ארבעין שנין · פי' משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנולד כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ה:) ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ש"מ לא קאים איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין וזה היה ממתן תורה עד מ' שנה שאז התחילו ללמוד: **בשוין** · רש"י פי' אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות קשה לר"י מפרק הרואה (ברכות דף סג·) דאמר אביי באתרא דאית גבר תמן לא תיהוי גבר פשיטא לא צריכא דשוין אלמא היכא דשוין אין לו לקפוץ להוראה להכי מסתברא הכא לפרש והא רבה דאורי והוא לא הגיע להוראה שכל ימיו לא היה אלא מ' שנה בשוין הא דאמר שאין לו להורות עד ארבעין שנין היינו כששוה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש שם חכם כמותו הגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשני הוראה אין לו להורות לפניו אבל אם גדול העיר הוא בחכמה אע"ג שלא הגיע לכלל שנים מורה ורבה גדול העיר בחכמה היה אבל ר"י פי' ההוא דפרק הרואה דמיירי באדם שנכנס לעיר שיש שם חכם מורה תמן לא תהוי גבר אפי' בשוין אבל אם הוא קבוע בעיר כמותו ושוה לו בחכמה מותר לו להורות כמו שפי' רש"י ור"ח פי' התם באתר דאית גבר ממונה משתדל בצרכי ציבור לא תקפוץ לתוך שררות אפי' בשוין ולפי' לא מיירי בהוראה :

פרוש מאהבה פרוש מיראה · בירושל' פרק הרואה עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט : שבעה פרושין הן פרוש שכמי וכו' פרוש מן הנכייה כו' פרוש שכמי טעון מצותיה על כתפיה פרוש נקפי אקיף לי ואני עבד מצוה פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא בחדא פרוש מן הנכייה מאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצות פרוש אדע חובתי ואעשנה הי דא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם :

לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה · ואי קשיא הא אמרינן בפ"ק דתענית (דף ז·) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות (דף יז·) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין כי הכא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שציוהו על כך אלא להנאתו כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף יט·) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן מז·) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (דף כג:) ובפרק בתרא דהוריות (דף י:) לעולם יעסוק אדם וכו' שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפליו בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרי' פ"ק דר"ה (דף ד·) האומר סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ז צדיק גמור אבל ההיא שלא לשמה דתענית ומס' ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו זדונות שאע"פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (ברכות יז·) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובועט באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה* : **אלו** שמנחותיהם נשרפות · תימה אמאי לא חשיב נמי מת הוא או שמתה היא דאמרי' בפ"ק (לעיל דף ו:) דנשרפת וליכא למימר דוקאהיינו לאחר שקידש הקומץ כדתני' לעיל אבל הכא לא חשיב אלא הנשרפת משקדשה בכלי דה"ה אם מקדשה בכלי דנשרפת ואיידי דקתני סיפא קירב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע"פ דכבר קדוש וקרוב להקרבה טפי מקידשה בכלי אפ"ה נשרפת: *[א]**ושבעלה** בא עליה בדרך · תימה לר"י אמאי נשרפת כיון דבדרך בא עליה היינו קודם שתקדש וכיון דאין המים בודקין אותה כדאמר *ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרינן גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה דהואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראויה למנחה לא היתה ראויה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא בראוי להן ונראה דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך למימר הכי משום דמנחה לברר עון וכשיש שם עדים הרי העון מבורר וא"ל בירור אבל הכא שבא עליה בדרך שצריך לברר אע"ג דאין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתברר העון ולא הוי אלא כמו שנשאו ונתנו בה מוזרות בלבנה קודם לכן דאין המים בודקין ואפ"ה מנחה שפיר קדוש והאי דלא חשיב במתני' מנחת ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשתות :

תוספות שאנץ

בשוין אם שוה לגדול שבעיר בחכמה מותר לו להורות אע"ג דאינו בר מ' שנה או שאין בעיר זקן הימנו ל"ה · מעשה שכם שמלו שלא לשום שמים אף זה עושה מעשיו להנאתו כדי שיכבדוהו בני אדם ולא לשום שמים ל"ה:המנקף את רגליו מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מניף רגליו מן הארץ ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים · דמשפע כי מדוכיא בוכנא שהיא עשויה כמקבת וראשו כפוף : פרוש מה חובתי ואעשנה · למדיני מה לעשות ואעשה · פרוש מאהבה פרוש מיראה וקשה דמשמע דלא הוי למעליותא· ולקמן בס"פ כשם משמע דהוי מעליותא דאמר הנהו תרי תלמידי דהוי יתבי קמיה דרבא חד אמר אקריון בחלמי וישמחו בך אוהבי שמך וחד אמר אקריון בחלמי מה רב טובך אשר צפנת ליראיך · אמר להו רבא תרוייכו רבנן אתן אלא מר מאהבה ומר מיראה אלמא משמע דמעליותא הוא · וצ"ל דתרי עניני מאהבה ומיראה הוי והכא ה"פ פרוש מאהבת שכר שמתחרט אם לא תתמלא תאותו ופרוש מיראה כאדם שירא מרבו ודואג לכבודו שלא יקפיד עליו אבל פרוש מאהבת יוצרו כאשר צוהו ה' אלהיו וסוף השכר לבא וכן מיראת יוצרו הוי מעליותא ביותר עוד יש פרוש מאהבה ומיראה דהוי מעליא כגון נותן צדקה בשביל שיחיו בניו ובנותיו ואינו מתחרט כשלא באו תאותו והיינו פרוש מאהבה ופרוש מיראת עונשין שלא יחיו בניו ובנותיו וג"כ הוי מעליותא כיון שאינו מתחרט ופירושא דהכא מאהבה ומיראה מיירי כשמתחרטין אם לא תמלא תאותן דהשתא הוי תרתי גוונא דמאהבה ומיראה למעליותא זה למעלה מזה כדפי' והשלישי דהכא אינו טוב אבל מכל מקום יעסוק כו' · והא דאמר בירושלמי פירושא פרוש מאהבה כאברהם פרוש מיראה כאיוב צ"ל דחולק על תלמוד שלנו אך ק' מהחיא דאמר בפ' החולץ מפני מה גרים מעונים בזמן הזה ר' יוסי אומר לפי שאינן עושין מאהבת המקום אלא מיראת עונשין ולא היו חוששין לעשות אם לא דודאגים מן העונשין כי ביותר קשה להם להכנס בעול המצות א) ולפי' הוי גריעותא כיון דאין מקבלין עליהן עול מלכות שמים מאהבה ועל ידי יסורין באין עליהן·לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמהפי' כדפי' בפ' מקום שנהגו:א"ל ינאי מלכא לדביתהו אל תתיראי מן הפרושין פ"ה שהיתה אשתו יראה מן הפרושין ב) שלא יגמלו עליך רעה ולא לבניך שלא חטאו להם ולא ממי שאינן פרושין לפי שהן אוהבי אלא מן הצבועין כלומר שאין מראיתם כתולדותם אלא° צבועין מבחוץ ואית דפרשי לענין צביעותא

א) אולי צ"ל וי"ל דמ"מ הוי גריעותא . ב) וא"ל שאל תתיראי מהם שלא יגמלוך רעה .

מסורת הש"ס

[בע"ז יט: איתא רבא ע"ש פרש"י]

סנהדרין קה: פסחים נ: ערכין טז. לקמן מז: הוריות יוד: נזיר כג:

לעיל ז. כ:

פי' מחכין גווט

[לעיל ו"]

שם:

[לעיל ו.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פרוש וכו' שכר המצות . נ"ב עיין ס"פ כשם דף לא :

גליון הש"ס

גמ' ת"ר שבעה פרושים הן· עיין בירושלמי פ"ט דברכות עלה דמתני' חייב אדם לברך על הרעה :

[ועי' תוספות ברכות יז. ד"ה העוסק וכו' ומה שכ"ש בג"דון]

[שייך לדף שאח"ז]

[לקמן כח.]

האומרת טמאה אני לך ושבאו לה עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה ושבעלה אינו רוצה להשקותה ושבעלה בא עליה בדרך וכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת מה בין כהן לכהנת *מנחת כהנת נאכלת ומנחת כהן אינה נאכלת כהנת מתחללת וכהן אין מתחלל כהנת מטמאה למתים ואין כהן מטמא למתים כהן אוכל בקדשי קדשים ואין כהנת אוכלת בקדשי קדשים מה בין איש לאשה האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת *האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר *האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה *האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה האיש נתלה ואין האשה נתלית האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה: **גמ'** ת"ר *כל הנשואות לכהונה מנחותיהן נשרפות כיצד כהנת לויה וישראלית שנשאת לכהן אין מנחתה נאכלת מפני שיש לו חלק בה ואינה עולה כליל מפני שיש לה חלק בה אלא הקומץ קרב בעצמו והשירים קריבין בעצמן איקרי כאן **כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי דמסיק להו לשום עצים כר"א *דתניא ר"א אומר לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעליהו לשום עצים הניחא לר"א דאית ליה האי סברא אלא לרבנן דלית להו האי סברא מאי איכא למימר דעבדי להו כר"א בר"ש *דתניא רבי אלעזר בר"ש אומר הקומץ קרב בעצמו והשירים מתפזרים על בית הדשן

ואפילו

רש"י

וכל הנשואות [לכהנים] מנחותיהן נשרפות · ואפילו קרב הקומץ כהלכתו ולא נטמאו נשרפין שירים בבית הדשן כדמפרש בגמרא : כהנת · בת כהן : מנחתה נאכלת · דכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כתיב (ויקרא ו) אבל (א) כהנת הנשואה לישראל נאכלת וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחתה נאכלת : כהנת מתחללת · מן התרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסול : וכהן אין מתחלל · אם נשא גרושה זונה וחללה וטעם דכולה מתני' מפרש בגמ' : בקדשי קדשים · חטאת ואשם ומנחה בכולם כתיב כל זכר בכהנים [יאכלנו] : מה בין איש לאשה · בישראל כמי קמיירי : איש פורע ופורם · כשהוא מצורע פורע ראשו ופורם בגדיו : האיש מדיר את בנו · קטן בנזיר וחלה הנזירות עליו אפילו לכשיגדל : מגלח על נזירות אביו · אם נדר אביו בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר הבן מגלח ביום מלאת ומביא קרבנות שהפריש אביו : מקדש את בתו · מקבל קידושי בתו קטנה שלא מדעתה : מוכר את בתו · לאמה כשהיא קטנה : **גמ'** מנחותיהן נשרפות · אחת מנחת סוטה ואחת מנחת נדבה : מפני שיש לו חלק בה · שהוא מקריבה משלו וכתיב כל מנחת כהן וגו' : ואינה עולה כליל (ב) שיש לה חלק בה · שלכפרתה היא באה ואין מנחת זר ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה : השירים קריבין לעצמן · לאחר שקרב הקומץ : קרי כאן כל שממנו כו' · כי כל שאור וכל דבש לא *תקריבו לה' (ויקרא ב) הוה ליה למכתב למה ליה למכתב ממנו אלא למדרשיה נמי באנפי נפשיה לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה' ויש בכלל לאו זה בשר כל קרבנות חוץ מעולה ויש בכלל זה שירי מנחות והכא נמי דלמא בתר חלק שלה אית לן למיזל והויא הקטרת קומץ כהלכתו ואלו שירים גמורין הם וישנן בבל תקטירו : דמסיק להו לשם עצים · דנימא הכי אם ראויים הן להקטיר ולא היתה ראויה ליקמץ כדין מנחת כהן הרי זו הקטרה לשמה וקמילה לא מעלה ולא מורדת ואם ראויה היתה ליקמץ ואלו שיריה הרי הן כשאר עצי המערכה: כר"א · פלוגתייהו בזבחים *אברי חטאת שנתערבו באברי עולה ר"א אומר יתנם למעלה ורואה אני את בשר חטאת על המזבח כאילו הן עצים וחכ"א תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה שאסור להקטיר אברי חטאת משום לאו דכל שממנו לאישים ור"א סבר בתריה דההוא קרא כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם לה' שאור ודבש בכורים אתה מביא מן התמרים ומנחת שתי הלחם שהוא ראשית מן השאור ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח קאי נמי אממנו אשה לה' דאוקמיה בבל תקטירו ואשמעינן דלא אסר הקטרתו אלא כשמתכוין לריח ניחוח : כר"א בר"ש · במנחות בפ' אלו מנחות (דף עג:) גבי מנחת חוטא כהן שמביא על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשיו בדלי דלות ופליגי רבנן עליה דרבי שמעון ואמרי והיתה לכהן כמנחה מנחת חובתו של כהן כליל כמנחת נדבתו ואינה נקמצת (ג) [ור"ש דריש ליה לקרא התם הכי וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו לא נאמר אלא] כמנחת חוטא של ישראל מה של ישראל נקמצת אף מנחת חוטא של כהן נקמצת אי מה מנחת ישראל שיריה נאכלין אף זו שיריה נאכלין ת"ל והיתה לכהן כמנחה לענין עבודת כהן שטעונה קמיצה ולא לאישים כמנחה הא כיצד הקומץ קרב לעצמו והשיריים קריבין לעצמם ולית ליה כל שממנו לאישים כלל ר"א בר"ש פליג עליה ואמר קומץ קרב לעצמו ושירים מתפזרין לאיבוד :

ה"ג

תוספות

האומרת טמאה אני · ירושלמי האומרת טמאה אני לא כחטאת שמתה בעליה היא וחטאת שמתה בעליה ילכו המתות ליס המלח דמיא לאשם תלוי אם לאשם תלוי אפי' משקדשה בכלי א"ר מתני' דמיא לאשם תלוי שנשחט דתנינן תמן אם משנשחט נודע לו הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה : **כל** הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות · פרש"י אחד מנחת סוטה ואחד מנחת נדבה ותימה מנחת נדבה מה חלק יש לו בה והא אפילו רבי יהודה דאומר בפ' אין בין המודר (נדרים דף לה:) אדם מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת דווקא שהיא חייבת כדמפרש בספרי כגון אם [הקיפה] נזירות בראשה וחיללה את השבת דומיא דמנחת סוטה שהיא חובה דיליף לה מוהביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה אבל מנחת נדבה מודה רבי יהודה שאינו מביא וי"ל משום הכי יש לו חלק משום דקי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה כדתנן בפ"ד דנזיר (דף כד·) אם שלה היתה בהמה החטאת תמות וקא דייק בגמ' מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה הלכך יש לו חלק בה אפילו לרבנן דפליגי אדר' יהודה ואמרי דווקא קרבן שמכשירה לו מביא עליה דמה שקנת' קנה בעלה מיהו בירושלמי דפרק היה מביא משמע דבמנחת סוטה איירי והכי איתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ותני רבי חייא ופליג ליקרב כליל אינה יכולה מפני שותפתה של אשה לאכול אינה יכולה מפני שותפתו של איש [אלא] הקומץ* לעצמו והשירים קריבין לעצמן ולא אומר מנחתה אלא מה דאישתעי קרא אישתעי מתני' ותו התם והביא את קרבנה עליה בעלה מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה מכיון שיש לו שותפות במנחה מפריש עליה חוץ מדעתה וא"ת מאחר שיש לו חלק בה א"כ הויא לה מנחת שותפות ואומר בפ"ק דזבחים (דף ה:) הניח מנחה לשני בניו ומת קריבה ואין בה משום שותפות הא יש בה משום שותפות אינה קריבה משום דכתיב בה נפש והכי קתני בסיפרי בהדיא וי"ל כיון דעיקר כפרה משום דידה נפש קרינן בה דהא הניח מנחתו לשני בניו דמסיק התם (דף ו·) דקניא להו אלמא משום דמכפרי קרינא ביה נפש : **הקומץ** קרב בעצמו · וא"ת אמאי לא שדינן לכולה מנחה בתר דידה ויהו שיריה נאכלין כדאמר בפ' אין בין המודר (נדרים דף לו:) ואיתא בפ"ק דזבחים (דף י) ובפ"ק דתמורה (דף ב:) מתכפר עושה תמורה והכא היא מתכפרת במנחה זו וי"ל התם מיקני למתכפר כולי זבח ואין לו למקדיש חלק בו אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה : **דמסיק** להו לשום עצים · רש"י פי' דנימא הכי אם ראוין הן להקטיר ולא היתה ראויה לקמוץ וכו' ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שיריים והוי כאברי עולה ואברי חטאת שנתערבו דפליגי בה ר"א ורבנן (זבחים עז·) דלא שייך בה תנאי דליכא שום ספק אלא ודאי מקצתן ראויה להקטיר *ומקצתן לאכול ולהקטיר ואותן מה שבתוכן אין ראוי להקטיר לשם עצים בכל מקום שהוא ולא שייך שום תנאי וכמדומה דרש"י נקט לי' אגב שטפיה דההיא דפרק נושאין על האנוסה (יבמות ק·) דתנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת כמנחת כהנים וכולה סוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל וצריך להתנות כמו שפירש רש"י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות דף כג·) נתערב קומצה בשיריה או בשירים של חבירתה לא יקטיר אית לן למימר דסתמא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר : **הקומץ** קרב לעצמו והשיריים לעצמן · בירושל' בעי אליביה דר"ש אלין שיריים משום מה הם באים משום קומץ או משום שיריים אי תימר משום קומץ אינו נותנו בלילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מחשב להן ואי תימר משום שיריים נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיחשב להן ופשיט לה מדר"א בר"ש דאמר דמתפזרין על גבי הדשן שלמטה כדמפרש בפ' ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן א"ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח :

כהן

תוספות שאנץ

צניעותא ל"ה : כהנת מתחללת מן התרומה ומן הכהונה אם נבעלה לפסול לה ולאו דוקא נקט כהנת דה"ה דאלמנת בת ישראל שנשאת לכהן גדול אלא רבותא נקט דאפילו כהנת מתחללת מכהונה:מגלח

על נזירות אביו אם נדר בנזירות והפריש קרבנותיו ומת והיה בנו נזיר הבן מגלח ביום מלאת ימי נזרו ומביא קרבנות שהפריש אביו : איקרי כאן כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו פ"ה דהוה ליה למכתב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו לה' ולמה כתב ממנו אלא למדרשי' באפי נפשיה לא תקטירו כל שממנו עולה כבר אשה לה' ויש בכלל לאו זה בשר כל הקרבנות חוץ מעולה ויש בכלל זה שירי מנחות והכא נמי אמרי' דלמא בתר חלק שלה אית לן למיזל והויא ליה הקטרה דקומץ כהלכתה ואלו שירים גמורין הן והרי הן בבל תקטירו· דמסיק להו לשם עצים וכר' אליעזר ופלוגתיהו בזבחים אברי חטאת שנתערבו באברים של עולה רבי אליעזר אומר יתנם למעלה ורואין בשר החטאת כאילו הן עצים וחכמים אומרים תעובר צורתו ויצאו לבית השריפה שאסור להקטיר אברי חטאת משום לאו דכל שממנו לאישים ור' אליעזר סבר בתריה דההוא קרא כתיב קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח וקאי נמי אממנו לה' דאוקמה בבל תקטירו ואשמעינן דלא אסרה הקטרה אלא כשמכוין להם לריח ניחוח ל"ה : דתניא ר' אליעזר אומר הקומץ קרב בעצמו והשירים מתפזרין גבי מנחת כהן חוטא שהביא מנחה על שמיעת קול או על ביטוי שפתים או על טומאת מקדש וקדשיו בדלי דלות ופליגי רבנן עליה ואמרי מנחת חובתו של כהן כליל כמנחת נדבתו ואינה נקמצת ור' שמעון דריש לקרא התם וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו והלא לא נאמר אלא כמנחה והאי קרא במנחת חוטא כתיב ודריש לה הכי ואם כהן הוא תהיה לו כמנחת חוטא של ישראל מה מנחת חוטא של ישראל נקמצת אף מנחת כהן חוטא נקמצת אי מה מנחת חוטא ישראל שיריה נאכלין אף זו שיריה נאכלין ת"ל והיתה לכהן כמנחה לענין עבודת כהן שטעונה קמיצה ולא לאישים כמנחה הא כיצד הקומץ קרב בעצמו והשירים קרבין לעצמן · ור' אליעזר סבר ליה כאבוה דבעי קמיצה ומיהו שירים קרבין לעצמן לית ליה דכל שממנו לאישים כו' אלא קומץ קרב לעצמו והשירים מתפזרין לאיבוד ל"ה :

ה"ג

מסורת הש"ס

[חולין קלא:]
[נזיר כח:]
[שם ל.]
סנהדרין מד:
[תוספתא פ"ב]
[נ"ל תקטירו]
יומא מא: יבמות ק. זבחים עו: מנחות נח.
יבמות ק: זבחים עו: [מנחות קו: יומא מז:]
מנחות עד. יבמות ק: [תוספתא פ"ב ה"ש וכ"ע]
[דף עו:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנחתה וכו' אבל דכהנת : (ב) ד"ה ואינה עולה כליל מפני שיש : (ג) ד"ה כר"א בר"ש וכו' ואינה נקמצת ואמר ר"ש כמנחה וכו' אף מנחת חוטא של כהן וכו' לאישים כלל ור"א בר"ש פליג עליה ואמר : רש"א

גליון הש"ס

מתני' ושבעלה אינו רוצה להשקותה עי' יבמות דף נח ע"א תד"ה אילימא :

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב :
לד ב מיי' שם הלכה ט :
לה ג מיי' שם הלכ' ט :
לו ד מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה הלכה א סמג לאוין קכב טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף יב :
לז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג :
לח ו מיי' פ"ג מה' אבל הל' ו ופ"ב הלכה יא סמג לאוין לה טוש"ע י"ד סימן שעג סעיף ב :
לט ז מיי' שם סמג שם טוש"ע י"ד סימן שסט סעיף א :
מ ח ט מיי' פ"י מהל' מעשה הקרבנות הל' ג סמג עשין קפד קפה :
מא י מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הלכ' ו סמג עשין רלה :
מב כ מיי' שם הלכ' ח :
מג ל מ מיי' פ"ב מהלכות נזירות הלכה יג :
מד נ ס מיי' שם פ"ח הלכה טו :
מה ע מיי' פ"ג מהל' אישות הל' יא סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן לז סעיף א :
מו פ מיי' פ"ו מהל' גירושין הלכה [illegible] סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קנה סעיף א :
נ"ל קרב לעצמו
מז צ מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ב :
מח ק מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קד :
מט ר מיי' שם הלכה ו :
נ ש מיי' פ"ג מהלכות גניבה הלכה יב סמג עשין פא :
נא ת מיי' פ"ב מהל' מעשה קרבנות הלכ' יא ופ"ד מהל' איסורי מזבח הלכה טו :
נב א מיי' פ"ט מהל' איסורי מזבח הל' ט סמג עשין שח שיט :
נג ב מיי' שם הלכה ג סמג שם :
נד ג ד מיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הלכ' יב ופ"ד מהל' סוטה הלכה טו :

ומקצתן לאכול ואותן כו' להקטיר אלא דמסיק לשם עצים כו' מהרש"ל ועי' רש"א

נה א מיי' פ"ח מהל' טומאת צרעת הלכה א:

נו ב מיי' פ"ב מהל' נזירות הלכה יג:

נז ג מיי' שם פ"ח הלכה טו:

א ד מיי' פ"ב מהלכות סוטה הלכה ב:

[שייך לעמוד א' במשנה]

ב ה מיי' שם הלכה ח והלכה ט.

ואפי' רבנן לא פליגי עליה דר' אלעזר בר' שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא אבל בהא אפי' רבנן מודו: בת ישראל הנשואה וכו': מ"ט דאמר קרא °וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כהן ולא כהנת: כהנת מתחללת כהן אין מתחלל: מנלן דאמר קרא °ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל: כהנת מטמאה כו': מ"ט אמר קרא °אמור אל הכהנים בני אהרן *בני אהרן ולא בנות אהרן: כהן אוכל בקדשי קדשים: דכתיב °כל זכר בבני אהרן יאכלנה: ומה בין איש כו': ת"ר איש אין לי *אלא איש אשה מנין כשהוא אומר °והצרוע אשר בו "הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש לענין שלמטה איש פורע וכו': האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת בנה בנזיר: *אמר ר' יוחנן "הלכה היא בנזיר: האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה: *אמר ר' יוחנן "הלכה היא בנזיר: האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה: דכתיב °את בתי נתתי לאיש הזה: האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה: דכתיב °כי ימכור איש את בתו: האיש נסקל ערום כו': *מ"ט °ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה: האיש נתלה ואין כו': *מ"ט אמר קרא °ותלית אותו על עץ אותו ולא אותה: האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה: מ"ט אמר קרא °ונמכר בגניבתו בגניבתו ולא בגניבתה:

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה *ושומרת יבם "לא שותות ולא נוטלות כתובה שנאמר °אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה ושומרת יבם "אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה

תורה אור

(ויקרא ו) (שם כא) (שם) (שם ו) (שם יג) (דברים כב) (שמות כא) (ויקרא כד) (דברים יז) (שם כא) (שמות כב) (במדבר ה)

רש"י

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חוטא של כהנים דבת הקרבה היא · דמקשי חובתו לנדבתו דלא בעי קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה היא דדלמא בתרה דידה אזלינן ושירים גמורים נינהו ואפילו רבנן מודו דמתפזרין: מאי טעמא · קאמר מתני' מנחת כהנת נאכלת כשאינה נשואה לכהן וכשהיא נשואה לכהן אינה נאכלת כליל מיהא לא הויא: לא יחלל זרעו · בכהן הנושא פסולה לכהונה כתיב ודרשינן בקידושין (דף עז:) לא יחלל שני חילולין אחד לה ואחד לזרעו שהכהן מחלל את שתיהן אבל הוא אין מתחלל: בני אהרן · לנפש לא יטמא ולא בנות אהרן באזהרה זו: כל זכר בבני אהרן יאכלנה · במנחה כתיב: איש · צרוע הוא: אין לי · שנחלט בטומאת נתקים אלא איש אשה מנין כשהוא אומר סמוך לו והצרוע אשר בו הנגע ולא איבעי ליה למכתב אלא בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע דהא כתיב לעיל דבמצורע קמיירי אלא לרבות צרוע שני כגון אשה: ה"ג א"כ מה ת"ל איש לענין שלמטה איש פורע ופורס וכו' (א) · מה ת"ל איש מאחר שסופיו לרבות את האשה: לענין שלמטה · לאו למעוטי מטומאה האמורה בפסוק זה בא למעוטי אלא מענין האמור בפסוק שלאחריו דכתיב ביה פריעה ופרימה לומר לך איש פורע ופורס ולא אשה: הלכה היא בנזיר · הלכה למשה מסיני הוא בהלכות נזיר: נתתי לאיש · באביה נתלית נתינתה: ורגמו אותו · (ב) אי נימא אותו ולא אותה והכתיב גבי נערה המאורסה והוצאתם את שניהם וסקלתם אותם אלא הא דממעט אשה לענין ערום דנפיק מהאי קרא מיעוטא דאותו משמע ולא כסותו ולהכי נקט ליה להאי משמעותא דערום בלשון זכר גבי איש למימרא הא אותה בכסותה: נמכר בגניבתו · אם אין לו מה לשלם:

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה · שקינא לה ארוס: ושומרת יבם · שקינא לה יבם: לא שותות · דממעטינהו קרא: ולא נוטלות כתובה · שהיא גרמה לאסור עצמה עליו שנסתרה אחר קינוי דמקינוי ואיסור לא איממעט כדמפרש בגמרא ואפילו לית לן דרב המנונא* (ג) דשומרת יבם שזינתה מותרת ליבמה נהי דמותרת מיהו לא בעי למינסב אשה זונה והיא הפסידה: ביושבת תחתיו הכתוב מדבר:

נתינה

תוספות

כהן ולא כהנת · ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר"ל והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א"ל והכהן המשיח תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה ה"ה דבפרק הזרוע (חולין דף קלב:) הוה מלי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזרוע דלא אמר לכהן ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל התם דחי ליה משום דאהרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט: *מה בין איש לאשה · בתוספתא (פ"ב) קא חשיב עובר על מצות עשה שהזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על בל תקיף ועל בל תשחית ועל בל תטמא למתים מה שאין כן באשה האיש נדון כבן סורר ומורה ונעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרצע ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני' אלא דזכאי בבתו משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב נמי סמיכות תנופות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (דף לו.) ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה הזב מטמא בראיות ולא הזבה מצורע *אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (כריתות דף ח:) מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה:

*האיש מגלח על נזירות · בפ"ד דנזיר (דף ל.) ובפרק בתרא דכריתות (דף כז:) מפ' דדוקא על מעות סתומין ולא על מעות מפורשין: שנאמר את בתי · מרישא דקרא יליף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה זכאה בבתה לתת:

ותלית אותו ולא אותה · בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) נפקא לן מוכי יהיה באיש ולא באשה: בגניבתו ולא בגניבתה · תימה כיון דאי גנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאין למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקידושין (דף יד:) ממעטי רבנן מורצע את אזנו אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אנא ידענא דאינה נרצעת ואמאי איצטריך לרבנן *למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת וי"ל כיון דאינה נמכרת אלא ע"י אביה סד"א תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותרצע להכי איצטריך קרא:

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה · ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה עצמה *למספר הזה המרובה בשביל לפוסלה מכתובתה פר"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים ועל מנה ומאתים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י פי' דליכא למיפשט ממתני' הא דאמר רב המנונא *שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו אי לא בעי יבם למינסב אשה זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי איצטריך למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (לעיל דף יח:) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מיתסרא בסתירותיה אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דמיתסרא מיהו ליכא למיפשט מהכא משום דמוקי לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפוטרה בגט בלא חליצה אפילו אליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזנות כדברי הכל: אלמנה לכ"ג וכו' · הא דלא עריב ותני להו אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן ולתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ"ג וכו' מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואיילונית זקינה וכו' י"ל משום הכי פלגינהו משום דחלוקין בטעמם מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בתר בבא דאלמנה לכ"ג דדמי בטעמא וה"ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליחשב וליזל כולהו כל הני דדמיין להדדי כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו ברישא כולן ממאי דתני קצת דלא שותות והדר תני אלו:

שאינה

תוספות שאנץ

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חוטא דבת הקרבה היא דמקשינן חובתו לנדבתו דלא בעיא קמיצה אבל הא דלאו בת הקרבה היא דלמא בתר דידה אזלי' ושירים גמורין נינהו אפי' רבנן מודו דמתפזרין אבית הדשן ל"ח · ה"ג א"כ מה ת"ל איש לענין שלמטה לא למעוטי מטומאה האמורה בפסוק זה בא למעוטי אלא מענין האמור בפסוק של אחריו דכתיב ביה פריעה ופרימה דליכא למימר דלענין שלמעלה קאמר דדוקא האיש נחלט ואין האשה נחלטת א) דהא אינה פורעת ופורמת · אותו בלא כסותו ולא אותה בלא כסותה · וא"ת לרבנן דר' יהודה דלעיל דאמרי אין האשה נסקלת ערומה משום דחיישינן להרהור ובעי נמי ברור לה מיתה יפה ב) ותיפוק לי מהאי קרא · וי"ל דאי מההיא אשה בין בכסותה בין שלא בכסותה קמ"ל רב נחמן דאמר קרא ואהבת לרעך כמוך · אבל ר' יהודה דאמר לעיל דאין מכסין אותה אלא שני פרקים משום דצערא דגופה עדיף טפי (ולית ליה) [וא"ת אטו לית ליה] הך דרשא דהכא הא אותה בכסותה' וי"ל דאה"נ דלית ליה א"נ אית ליה וסבירא ליה דקרא לא אתא אלא שיכסו אותה שני פרקים אבל יותר לא משום צערא דגופה עדיף טפי ורוצה לומר הא אותה בכסותה בשני פרקים שמכסין אותה: בגנבתו ולא בגנבתה כו' ואע"ג דדרשי' מהאי קרא בגנבתו ולא בכפלו בגנבתו ולא בזממו (שאם הודה לא ישלם פי' שנים ממה שהוזם) בגנבתו גנבה אחת ולא ב' גנבות י"ל דכולהו הני דרשות ש"מ: סליק פירקא

פרק שלישי ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה שהיא גרמה לאסור עצמה שנסתרה אחר קנוי פרשב"ם · ואפי' למאן דלית ליה דרב המנונא דאמר שומרת יבם שזינתה אסורה ליבמה מ"מ נהי דהוי מותרת לו · אי לא בעי לאינסובי משום שהיא אנה תפסיד כתובתה כיון שזינתה' מיהו אומר ר"י דהלכה ג) דארוסה זו שזינתה דנאסרה בביאה זו על בעלה והך כר' עקיבא דמשוי חייבי לאוין כערוה' אלמנה לכהן גדול לא שותות ולא נוטלות כתובה ואע"ג דשאר אלמנה לכהן גדול לא קנסוה רבנן ואית לה כתובה כדאיתא בפ' אלמנה ניזונת זו אין לה כתובה שסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה ל"ה ולא שותות דלא נאמרו בפרשה אלא בראויה לקיימה והכי תני בספרי כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכהן גדול וא"ת אמאי לא תאני כולהו בחד בבא וי"ל דארוסה ושומרת יבם נפקא לן [מקרא אחרינא דכתיב] תחת אישה ביושבת תחתיו הכתוב מדבר וא"ת תיפוק לי שאינה שותה משום דכתיב ונקה האיש מעון וזה אינו מנוקה מעון כיון שנשא אשה שאינה ראויה לו' וי"ל דחשבי' ליה מנוקה מעון כיון דאין העון בא אחר הקינוי והוו המים בודקין אשתו אי לאו מעמא דלעיל וא"ת אמאי לא פליגי ב"ש וב"ה גבי ארוסה ושומרת יבם כמו דפליגי בסמוך גבי מתו בעליהן עד שלא שתו והוה להו לב"ש לומר דנוטלות כתובה וי"ל שאני ארוסה ושומרת יבם דכ"ע מודו דאין להם כתובה דהיא יודעת שאין בעלה יכול לבודקה משנסתרה ולא תיזהר מליסתור והיא נתנה אצבעה בין שיניה ולכך אין לה כתובה אבל מתו בעליהן אין יודעות שלא יהיו בעליהן לבודקן משנסתרו ולא סמכי אדעתייהו שימותו בעליהן והן נזהרות ביותר מליסתר לפי' קאמר ב"ש דנוטלות כתובה ועוד י"ל דשאני התם גבי מתו בעליהן שאינן חשובות עוברות על דת כיון שיכולין בעליהן לבדקן אבל ארוסה

א) לשון זה צ"ע דהא כהדיא אמרינן דנפ"ל מקרא דאשה נמי נחלטת ואולי דט"ס הוא וצ"ל דהא והצרוע כתיב · ב) ר"ל כמו דאיתא בסנהדרין דף מה וע"ש ברש"י ד"ה לסרסורא ובתוס' שם ד"ה הא · ג) נראה דצ"ל דהלכה דשומרת יבם שזינתה דנאסרת על היבם והך כר"ע וכו'.

מסורת הש"ס

[קידושין לה:]

[כריתות ח: ערכין ג.]

נזיר כח:

[שם ל.]

סנהדרין מה.

שם מו.

יבמות נח. קדושין כה:

[לעיל יח:]

[קדושין עח:]

ז"ל למספק

[לעיל יח:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' ופורס כו' פי' מה ת"ל: (ב) ד"ה ורגמו אותו מאי אותו אלימא וכו' ולא בכסות: (ג) רש"י ד"ה ולא נוטלות וכו' ושומרת יבם:

ונתינה לישראל ובת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה *האומרת טמאה אני ושבאו לה עדים שהיא טמאה והאומרת איני שותה אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך נוטלות כתובה ולא שותות *מתו בעליהן עד שלא שתו *בש"א נוטלות כתובה ולא שותות *ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובתן מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר"מ וחכ"א יכול הוא *להפרישה ולהחזירה לאחר זמן איילונית וזקינה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות ר"א אומר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה ושאר כל הנשים או שותות או לא נוטלות כתובה אשת כהן שותה ומותרת לבעלה אשת סרים שותה ע"י כל עריות מקנין חוץ מן הקטן וממי שאינו איש ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ר' יוסי אומר אף להשקותה לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה: **גמ'** *מישתא הוא דלא שתייא הא קנוי מקני לה מה"מ דת"ר (במדבר ה) דבר אל בני ישראל ואמרת (א) לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ומתני' מני רבי יונתן היא דתניא תחת אישך פרט לארוסה יכול שאני מוציא אף שומרת יבם ת"ל איש איש דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר תחת אישך פרט לשומרת יבם ולא אוציא את ארוסה תלמוד לומר אשר תשטה אשה תחת אישה פרט לארוסה מר אלימא ליה ארוסה דקידושי דידיה וסוקלין על ידו ומר אלימא ליה שומרת יבם דלא מיחסרא מסירה לחופה ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה *לרבות אשת חרש ואשת שוטה ואשת שעמום

רש"י

נתינה · מן הגבעונים ואסורין לבא בישראל כדאמרינן ביבמות (דף עח:) דוד גזר עליהן: לא שותות · דלא נאמרה פרשה אלא בראויה לקיימה והכי תניא בספרי כי תשטה אשתו בראויה לאישות הכתוב מדבר פרט לאלמנה לכ"ג וכו': ולא נוטלת כתובתה · ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג לא קנסוה רבנן כתובה כדאמרינן בכתובות בפרק אלמנה ניזונית (דף ק:) זו אין לה דסתירתה גרמה לה ליאסר עליו ואפי' היא ראויה לו הלכך לאו בת כתובה היא דלא עדיפא מכשרה: אמר בעלה איני משקה ושבעלה בא עליה בדרך · שהוא גרם לה שלא תשתה נוטלת כתובתה: מתו בעליהן · של כל סוטות הנסתרות וראויות לשתות ולא הספיקו להשקותן כו': ולא שותות · דבעינן והביא האיש את אשתו וגו': וב"ה אומרים או שותות או לא נוטלות כתובה · כלומר מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה ובגמ' מפרש פלוגתייהו: מעוברת חבירו · שמת והניחה מעוברת ומניקה או שגירשה והיא מעוברת או מניקה ואסרוה חכמים לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקינא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לו לקיימה: יכול הוא להפרישה: עד כ"ד חדש ולהחזירה הלכך ראויה לאישות קרינא ביה: איילונית · דוכרניתא דלא ילדה שממעי אמה נבראת כך ואין לה סימני אשה לא דדים ולא שערות וקולה עבה: ושאינה ראויה לילד · ששתת כוס עיקרין ואסורות לקיימה למי שאין לו בנים שהרי נצטוו ישראל על פריה ורביה: אשת כהן שותה ומותרת לבעלה · אם נמצאת נקיה ובגמ' פריך פשיטא: אשת סרים · כגון *שנסתרס לאחר שנשאה דקדמה שכיבת בעל לבועל: שותה · ובגמ' פריך פשיטא: ע"י כל העריות מקנין · אם קינא לה מאביה ומאחיה ומאחד מכל העריות שבתורה ונסתרה הוי קינוי קנוי ונאסרת עליו ושותה ובגמ' פריך פשיטא: חוץ מן הקטן · דכתיב ושכב איש אותה: וממי שאינו איש · ובגמ' מפרש לה: ואלו שב"ד מקנין להן · אם רואין אותם מתנהגות בפריצות: לא להשקותה אמרו · הם לא ישקוה דבעינן והביא האיש את אשתו ובעלה נמי לא ישקנה בקינוי זה *לכשירצה דבעינן וקינא והביא ורבי יוסי לא בעי וקינא והביא: **גמ'** הא קנוי מקני לה · ליאסר עליו מדקתני לא נוטלות כתובה: ה"ג דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ולא גרס איש איש דלדרשא אחרינא דרשינן ליה לקמן (דף כז·) אלא ריבויא מואמרת אליהם וה"נ אמר לקמן בפירקין* ואמרת רבויא הוא: יכול שאני מוציא כו' · דממשמעות קרא משמע לן ארוסה למעוטי דלא קרינן בה תחת אישך אבל שומרת יבם קרינן בה תחת אישך כדמפרש לקמי' דלא מיחסרא מסירה לחופה: ורבי יונתן · משמע ליה מיעוטא קמא לשומרת יבם אבל ארוסה קרינא בה אישות אי לאו דהדר מעטיה קרא אחרינא כדמפרש לקמן משום דהוא קידשה ואינה באה לו מכח קדושי אחרים ועוד שנסקלת על ידו מה שאין כן בשומרת יבם: מר אלימא ליה ארוסה · רבי יונתן חשיבה ליה ארוסה אשה גמורה טפי משומרת יבם: דקדושי דידיה · שע"י קידושי עצמו באה לו: וסוקלין על ידו · אם זינתה נסקלת בשבילו: דלא מחסרא מסירה לחופה · דנקנית ליבם בביאה גרידתא ואפי' בזנות להיות כאשתו לכל דבר כדתנן ביבמות (דף נו:) ומייתי' לה לקמן בפירקא: לרבות אשת חרש (ב) שוטה · שב"ד מקנין להן וברייתא היא בשילהי פירקין: שעמום

תוספות

שאינה ראויה לילד · רש"י פי' ששתת כוס עיקרין אבל בפ' אע"פ (כתובות דף ס:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה זקינה ואיילונית ושאינה ראויה לילד אלמא דשאינה ראויה לילד לאו עקרה ולפרש"י ששתת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר"ח התם איכא למישאל היינו איילונית היינו עקרה היינו שאינה ראויה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קיט:) ניסת לכ' יולדת עד מ' ניסת למ' שוב אינה יולדת וה"ה שנוכל לפרש שאינה ראויה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דאמר בסוף פרק ד' אחים (יבמות דף לד:) אמר רב נחמן אמר שמואל כל ששהתה אחר בעלה י' שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אר"י ל"ש אלא שאין דעתה לינשא ואע"ג דאמר בגמ' בעקרה וזקינה ולפי' ר"ח לא הזכיר עקרה במשנה י"ל דלא דק בלישנא מיהו תימה אמאי לא תנא נמי במתני' עקרה: **ושאר** כל הנשים או שותות · תימה הא משנה יתירא מאי קמ"ל הא שמעינן ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות דף מב:) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקרינן בה אשתו הראויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ' החולץ (שם לז·) אפילו לרבנן יוציא בגט: **ורבי** יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו' · תימה והא איהו דאמר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין דף פה:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בנ"א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכ"ת היכא דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשינן א"כ מאי פריך בריש פרק השואל (ב"מ דף לד:) ההא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני' אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל גנוב יגנב מ"מ הניחא למ"ד לא ד"ת אלא למ"ד אמרי' מא"ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד"ת והכא אמאי דריש לה ואמרי' בפ' השוחט והמעלה (זבחים קח:) נמי ורבי יוסי מדהוה איש איש דברה האי איש איש נמי דברה אלא השוחט להדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרת כיון דמצי למדרש מודה הוא דלא אמר דברה וקשה ליישב שמועות דר"ת דקשי' דר"מ אדר"מ ודר' יהודה אדר' יהודה ודרבי יוסי אדר' יוסי ודר"ש אדר"ש דר"מ דאמר בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף ט·) לרבנן גבי איש איש דכתיב גבי ברכת השם ד"ת ור"מ דריש ליה לרבות כינויים ובפ"ב דמסכת ע"ז (דף כז·) נמי פליג ר' יהודה ור' יוסי דא"ר יהודה כותי לא ימול ישראל מפני שהוא מל לשם הר גריזים אמר לו ר' יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה ומפרש טעמא דר' יהודה משום דכתיב לה' המול ורבי יוסי המול ימול כתיב ואידך נמי הכתיב המול ימול ד"ת כלשון בני אדם [אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה ס'] והתם בההוא שמעתא גופיה פלוגתא ר"מ ור' יהודה ואמרינן ימול כותי ולא ימול ארמאי דברי ר"מ והיינו כר' יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד"ת ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא·) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד"ת ואחרים היינו ר"מ כדאיתא בסוף מס' הוריות (דף יג:) דר' יהודה מהא דהמול ימול דקא אמר ד"ת ובפ' מציאת האשה (כתובות דף סז:) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו' דברי רבי יהודה וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד"ת אבל ר' יהודה דריש ליה וכן בפ' בנות כותים (נדה לב:) ובפ' יוצא דופן (שם דף מד:) איש איש מה ת"ל איש לרבות תינוק בן יום א' שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר א"כ הרי הוא אומר והזב את זובו וגו' א"כ מה ת"ל איש איש ד"ת דר' יוסי מהאי דהשוחט והמעלה (זבחים דף קח:) דאייתינן לעיל דקאמר איש איש ד"ת והאי דהמול ימול דאיהו דדריש לה ופליג אדר' יהודה דאמר ד"ת דר"ש ההוא איש איש דקא"ר יוסי בפ' השוחט (גם זה שם) ד"ת פליג עליה ר"ש ואמר ודריש לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ' אלו מציאות (ב"מ לא:) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו א"כ מה ת"ל תעביטנו ד"ת ונראה דמאן דס"ל דאמר ד"ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לי' וכל הני תנאי סברי להו ד"ת

תוספות שאנץ

ארוסה ושומרת יבם כיון שאין בעליהן יכולין לבדקן חשובות כעוברות על דת ואפי' בלא קינוי אמרי' בגמ' דעוברת על דת יש לה להפסיד כתובתה אפי' בלא התראה: מתו בעליהן פי' ובה"א או שותות או לא נוטלות כתובה ובכתובות פ' האשה שנפלו פריך או שותות והביא האיש את אשתו אמר רחמנא וליכא אלא מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובה: מעוברת חברו ומינקת חבירו פ"ה אם מת והניח מעוברת או מינקת או שגרשה בעלה והיא מעוברת ומניקה ואסרוה חכמים לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקנא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לקיימה משמע מתוך פ"ה דאפי' מגורשת צריכה להמתין כ"ד חדש ודלא כפי' ה"ר שמשון מפלאירא בפרק אע"פ דדוקא באלמנה אמרי' דצריכה להמתין כ"ד חדש משום דמשעבדא ליה להניק בנו אבל בגרושה שאינה משעבדא להניקו אינה צריכה להמתין והכי' משמע דצריכה גרושה להמתין וכן פר"ת דבין גרושה ובין אלמנ' צריכה להמתין כ"ד חדש ומביא ראיה לדבריו דאף לב"ש דאמרי שומטת דד מפיו ולא משעבדא ליה אפי' הכי קאמרי שלא תנשא עד לאחר כ"ד חדש וכן משמע דאין חילוק בין גרושה לאלמנה מהני טעמי דמייתי ביבמות וכן פי' פ' אע"פ והא דלא תני להו בהדי אלמנה לכהן גדול משום דליכא בה ני כי אם איסור דרבנן אבל בהני דלעיל איכא איסורא דאורייתא · ואע"ג דתני לעיל חלוצה דאין בה אלא איסורא דרבנן משום דאגב דנקט גרושה נקט חלוצה ומהד קרא מסמיך להו ביבמות · יכול הוא להפרישה עד כ"ד חדש ולהחזירה הלכך ראויה לאישות קרי' ביה: וק' דמשמע דלהפרישה ר"ל בלא גט וה"נ דייקא תלמודא בפ' החולץ דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש משמע דאי הות קתני יפריש הוה ר"ל בלא גט והכא נמי להפריש ר"ל בלא גט · וק' דאמרי' בפ' החולץ לא ישא אדם מעוברת חברו ומניקת חברו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דבר' ר' מאיר וחכ"א יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס וקאמר רבא לדברי חכמים יוציא בגט והכא אמר דאין צריכה גט וי"ל דלעולם צריכה גט והאי דקאמר התם דיקא נמי דקתני יוציא ולא קתני יפריש ה"פ דיקא נמי דקתני יוציא דמשמע בגט ולא קתני יפריש דמשמע בין בגט בין בלא גט ולהפריש דהכא ר"ל בגט · עוד אומר רב יוסף בכור שור דלעולם ר"ל להפרישה בלא גט ולא ק' דהתם אמרי' דצריכה גט לפי דליכא אלא חד איסורא דרבנן וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ולכך צריכה גט אבל הכא חמיר עליה משום דאיכא תרי איסורי משום דהיא מעוברת חברו ועוד דקינא לה ונסתרה לכך אינה צריכה גט וכן עשה במעשה שאירע בנו מארם אחד שקידש

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה א סמג עשין כד:
ד ב מיי' שם פ"א הלכה יד:
ה ג מיי' שם פ"ב הלכה א סמג שם:
ו ד מיי' שם הלכה ז:
ז ה מיי' שם הלכה ט:
ח ו מיי' שם הלכה י:
ט ז מיי' שם פ"ג הל' כא:
[עי' תוס' לקמן כה: ד"ה כ"ש]
י ח מיי' שם פ"ב הל' ו:
יא ט י מיי' שם פ"א הלכה א סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף ג:
יב כ מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף יג:
יג ל מיי' שם הלכה יא:

מסורת הש"ס

יבמות לה: כתובות פא·
[עי' תוספות לקמן כה: ד"ה כ"ה]
[עי' תוס' יבמות לו: ד"ה ולא קתני]
[לקמן כה.]
[ועי' היטב ברש"י לקמן כו: ד"ה קמ"ל וכו']
[לקמן כו.]
[ס"א לכשילא]
[דף כו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמרת אליהם לרבות: (ב) רש"י ד"ה לרבות אשת חרש ואשת שוטה:

גליון הש"ס

גמ' ואמרת לרבות ארוסה · עיין לקמן דף כו ע"א תד"ה ואמרת:

יד א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ה :

טו ב מיי' פ"ח מהל' תרומות הלכה ו טוש"ע אה"ע סימן קסו סעיף פ

גי' רש"ל ר' יונתן נמי מלי

שעמום ורבי יאשיה האי תחת אישה מאי עביד ליה מיבעי ליה *להקיש איש לאשה ואשה לאיש אלא טעמא דכתיבי הני קראי הא לאו הכי הוה אמינא ארוסה שתיא *והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא אתא ואייתי מתניתא בידיה °מבלעדי אישך (במדבר ה) **משקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אמר רמי בר חמא משכחת לה כגון שבא עליה ארוס בבית אביה דכוותה גבי שומרת יבם כגון שבא עליה יבם בבית חמיה הא שומרת יבם קרית לה אשתו מעלייתא היא *דהאמר רב קנה לכל כשמואל דאמר ב)לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ושמואל דאמר כרבי יונתן אמר לך רב אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן מדאיצטריך קרא למעוטה מכלל דאשתו מעלייתא היא ושמואל

[לקמן כו.] יבמות נו: [מי שקידש] יבמות נו.

שעמום · לקוי בתמהון לב : האי תחת אישה · בתרא האמור בסוף הפרשה זאת תורת הקנאות וגו' : להקיש אשה לאיש · ברייתא היא בשילהי פרקין והתם מפרש למאי הלכתא : הני קראי · דממעטי ארוסה : מבלעדי אישך · משמע שבעלה נתן בה את שכבתו קודם לסתירה זו : משכחת לה · דאילטריך למעוטי ארוסה מקרא אחרינא ולא ממעטא מהתם : כגון שבא עליה ארוס בבית אביה · בזנות : בבית חמיה · לאחר שמת אחיו : שומרת יבם קרית לה · דקאמרת דלא תשתה הא אשתו מעלייתא היא בביאת זנות : דהא אמר רב · ביבמות קנה לכל דתנן הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד דהיינו בזנות קנה ואמר רב קנה דקתני מתני' קנה לכל אם כהן הוא מאכילה בתרומה ויורשה ומיטמא לה ומשקה ופוטרה בגט בלא חליצה : כשמואל · הא דאתא קרא למעוטי כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשת יבמה לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט דהא דקני לה יבם בביאה כל דהו מיבמה יבא עליה נפקא לן דלא כתיב יבמה יקחנה לו לאשה אלא יבא עליה ולקחה לו לאשה ואשמעינן דביאתו עליה הן הן ליקוחי האישות שלו הלכך למידי דאיתמר בהך פרשתא רבינהו קרא נישואין הללו אבל למידי אחרינא לאו נישואין נינהו ומה אמור בפרשה פטור חליצה ע"י יבום ויקום על שם אחיו שיורש את נכסי אחיו ואין אחיו חולקין עמו: לימא רב · דאמר קנה לכל כרבי יאשיה דאמר שומרת יבם שותה ואוקימנא כבא עליה: אנא דאמרי אפילו כרבי יונתן כו' · וכל שכן כרבי יאשיה והא דאילטריך לרבי יאשיה לרבויי מאיש איש לאו דוקא אלא אסמכתא בעלמא ועיקר קרא לאשת חרש ושוטה : ושמואל

תורה אור

ד"ה מיהו היכא דמצי למידרשיה להעמיד קבלתא או סברתא דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם איטו ענין לגופו אלא כיון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד"ת ולא טליאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוא להכי פריך בפ' השואל (ב"מ דף לד:) הניחא למ"ד לא ד"ת אם כן יגנב קרא יתירא הוא ואם איטו ענין לגניבה תנהו ענין לאבידה דיגנב גניבה משמע ולא אבידה אלא למ"ד דברה תורה א"כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קח:) אע"ג דאמרינן מדא"ר יוסי האי איש איש דברה תורה הוא איש איש נמי דברה תורה הוא מצי למידרשיה שפיר חדא לדברה תורה ואידך לרבויא דאיש איש משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהכא דדריש האי איש איש דכי תשטה לרבויא ואיש איש כי יקלל לדברה תורה הוא *רבי יוסי מצי למידרשיה איש איש דשחוטי חוץ לרבות שוחט אלא משום דכתיב איש איש דשחוטי חוץ ואיש איש דמעלה בחוץ בחד ענינא מהדר למדרשינהו בחד ענינא וסוגיא דריש נדרים (דף ג.) צריך לפרושי הכי דמרבינן מנזיר להזיר לעשות כינויי נזירות כנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים לנזירות דכתיב לנדור נדר נזיר להזיר וקא דייק מ"ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי לנדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר כדקאמרת ולא צריך היקשא השתא דכתיב לנדור נדר ד"ת ופי' כיון דלא שינה קרא בדיבוריה א"כ דברה כלשון בני אדם ולאו קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כינוין וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבוייהו ולמימר דליחייב קונס וקונם כמו שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמו שיאמר הריני נזיר הלכך צריך קרא יתירא ולא דמי לכינוי השם דמרבינן איש איש אפילו למ"ד ד"ת דאותן כינויין אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל צבאות אהיה שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) ועוד דכינוי כתיב בההוא קרא דמברך השם איש איש כי יקלל אלהיו (ויקרא כד) והייט דאמרי' התם בריש נדרים הניחא למ"ד ד"ת דאליביה לא צריך למידרשיה וכו' והכי אמר בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דאמר ליה ר"א ב"ע לרבי ישמעאל בעלמא כוותיך סבירא לי' דדברה תורה והכא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי ש"מ לחליה שפחה וחליה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד"ת דרשינן ליה משום ענייגא דקרא הואיל וניתן לידרש ה"ה דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגנב דכתיב בהדיא גניבה ודרשינן מיניה אבידה משום כפל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא.) השב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עזוב תעזוב הקים תקים מות יומת השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה והא דאמרינן הניחא למ"ד לא אמרי' ד"ת הייט ר"ע דלא אשכחיניה דקאמר ד"ת דדריש בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדתה לפדויה ואינה פדויה ובפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתא קמייתא דא"ר אליעזר איש איש ד"ת ודריש ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף נ:) ובפ' ד' מיתות (שם דף סד:) הכרת תכרת דא"ר עקיבא הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב והכי משמע נמי סוגיין בפ' אין עומדין (ברכות דף לא:) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דאמר ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר' ישמעאל אומר בכל דוכתי ד"ת כגון הני דפליג אדר"ע ובפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר' אלעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף יז:) ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא:) גבי הענק תעניק לבד מהנהו דכריתות כדמפרש התם טעמא ולר' אלעזר בר' יוסי בריש חלק (סנהדרין דף נ:) והא דאמר בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא יצא הא כמ"ד ד"ת הא כמ"ד לא דברה מ"ד התם דברה מסברא קאמר לה כדמפרש אביי התם מסתברא כמאן דאמר דברה וכו'*: **ורבי** יונתן האי איש איש מאי עביד ליה וכו' : תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנליה והיקשא דאיש לאשה לר' יונתן מנא ליה וכי אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר' יאשיה לית ליה דאשת חרש שותה ור' יונתן לית ליה דסומא אינה שותה : **דהאמר** רב קנה לכל · הני ליטי דפליגי בהבא על יבמתו (יבמות דף נו.) בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליורשה ולטמא לה לא*: **בספרים** גרס אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ולא ה"ש אי הכי ובפרש"י לא גרס והוא לא שבש הגירסא אלא בסתם פי' לימא רב דאמר וכו' ושמא בספרו לא היה כתוב אי הכי : **כשמואל** דאמר לא קנה אלא לדברים כו' · תימה כיון דקנה מיהא לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שבא עליה הרי היא כאשתו לאותן דברים א"כ מ"ט דרבי יונתן דאלימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין דידיה שומרת יבם נמי ביאה דידיה היא ונתנה על ידו וכ"ש דתקשה לרב דאמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר כשמואל והא מסיק דאפילו רב הוה אתי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נו.) מוקי לה נמי הא דתנן [אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה] שומרת יבם וכנוסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו' כי הכא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב דאמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות : **אמר** לך אנא דאמרי אפי' לרבי יונתן · נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרבה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאילטריך לרבויי משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע שבא עליה לשם אישות וכו' לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאילטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלאו אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה"נ גבי קינוי כתיב וקינא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפי' מקנא אשתו ר' יודן בעי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקנא אשתו דכוותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקנא אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה עודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תנא בכתובתה ואם לאו תנא שלא בכתובתה *(קינא לה ועודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תנא בכתובתה ואם לאו תנא שלא בכתובתה) לא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו איטו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו הראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו : *) **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל · וא"ת הני דבעי למפטר מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו נינהו וי"ל אפ"ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן :

שמע

*) שייך לדף כה ע"א

[עמש"ש על גליון]

[ועי' ארוסות תוס' בכתובות יז: ד"ה מאי האכל וכו']

[ועי' היטב תוס' יבמות נו: ד"ה מן הנישואין]

ל"ג בס"א וכירושלמי שלפניו איתא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו

תוספות שאנץ

שקידש מעוברת חברו ולא נשאה והורה דיכול הוא להפרישה בלא גט משום דהחמיר עליה דאיכא תרי איסורי חדא דמעוברת חברו ועוד דכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ה"נ כיון דאיכא תרי איסורי חמיר עליה ויכול להפרישה בלא גם אבל גם מההיא דאמר בפ' החולץ קידש תוך ג' חדשים וברח פליגי בה רב אחא ורפרם חד אמר שמותי משמתי' ליה וחד אמר עירוקי מסתיה משמע דוקא משום דברח הא אם לא ברח תרווייהו מודי דמשמתי' ליה ואמאי והא אמרינן הכא דיכול להפרישה בלא גט · וי"ל דשאני התם משום דשמא יבוא הדבר לידי קלקולא כדמפ' ביבמו' גזירה שמא יקח אחותו מאביו ויבם אשת אביו מאמו ויוציא את אמו לשוק ויפטר את יבמתו לשוק אבל הכא דליכא למיחש דאיירי שנשאה לאחר ג' חדשים להכי אמרי' דיכול להפריש בלא גט: האילונית פ"ה דוכרנית שממעי אמה נכרת שלא היו לה סימני אשה לא דדין ולא שערות וקולה עבה : ושאינה ראויה לילד פ"ה כגון ששתת כוס עיקרין · ור"ח פי' שנישאת לאיש בת מ' שנה ושוב אינה יולדת לעולם כדאיתא [בב"ב דף קיט] לא שותות לפי שאסור לקיימה למי שאין לו בנים לפי שהרי נצטוו ישראל על פריה ורביה ל"ה ואשת סרים שותה פ"ה דמיירי בשנסתרה לאחר שנשאה דאי מקודם שנשאה א"כ קדמה שכיבת בועל לבעל ואנן בעי' שקדמה שכיבת בעל לבועל ובגמ' פרי' פשיטא דשותה: על ידי כל העריות מקנין אם קינא לה מאביה ומאחיה ומאחד מכל העריות ונסתרה הוי קינויו קינוי: ואלו שב"ד מקנין להם אם רואין אותם שמתנהגות בפריצות ולא להשקותן אמרו דהם לא ישקוה והביא האיש את אשתו כתיב ובעלה נמי לכשיצא לא ישקנה בקינוי זה דבעי' וקינא את אשתו והביא ור' יוסי לית ליה וקינא את אשתו והביא : גמ' דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם לרבות ארוסה ושומרת יבם לקינוי ויש ספרים דגרסי איש איש ול"ג ליה דלדרשא אחריני דרשי' ליה לקמן אלא ריבויא הוי מואמרת וה"נ אמרי' לקמן בפי' ואמרת ריבויא הוא ל"ה: למר אלימא ליה שומרת יבם דלא מחסרא מסירה לחופה דנקנית ליבם בביאה גרידתא ואפי' בזנות להיות כאשתו לכל דבר כדתניא ביבמות ומייתי לה לק' בפרקי'(א) ואפי' למאן דאמר ביבמות דביאה אירוסין עושה ואינה עושה נישואין היינו היכא דלא נתכוון לקנות בביאה זו אפי' הוי ביאה זנות הויא כאשתו לכל דבר ואפי' לשמואל דאמר דלא קנה אלא לדברים האמורים בפרשת יבם מ"מ קונה בביאה זו לדברים האמורים בפרשה ב) שאינו כשאר נישואין · וא"ת והיכי אוקמנא למתני' כר' יונתן והא מתני' מפיק ארוסה ושומרת יבם שאינן שותות ולא נוטלות כתובתן אתיא כר' יונתן ולא כר' יאשיה · ועוד שמא מתני' לא היתה חוששת להביא תרי קראי אלא מסמיך אתרוייהו מחד קרא [ע"כ שייך לע"א] ואשת שעמום פ"ה לקוי בתמהון לבב והאמר רב קנה לכל דהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד דהיינו בזנות קנה לכל דאם הוא כהן מאכילה בתרומה ויורשה ומטמא [לה] ומשקה ופוטרה בגט בלא חליצה ל"ה כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה פי' בפרשת יבמה לקום על שם אחיו ולפוטרה בגט דהא דקני להיבם בביאה כל דהו מיבמה יבא עליה נפקא דלא כתב יבמה יקח לה לאשה ולא כתיב יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה אשמועי' דביאתו עליה הן הן ליקוחין ואישות שלו הלכך למידי דאתמר בפרשה רבינהו ומה אמור בפרשה פטור חליצה על ידי יבום ויקום על שם אחיו שיורש נכסי אביו ואין

שאר

א) נראה דצ"ל מש"כ בארוסה דאפי' למ"ד וכו' דביאה שאחר קדושין נשואין עושה היינו היכא דנתכוין לקנות בביאה זו אבל בשומרת יבם אפי' הוי ביאת וכו' · ב) או צ"ל מש"כ כשאר נשואין · ג) לכאורה נראה דצ"ל ולא אתיא לא כר' יונתן ולא כר' יאשיה וכו' וחסר בהעתקה התירוץ ע"ז .

ושמואל דאמר אנא דאמרי אפי' לרבי יאשיה · דאמר שוטה דמדאצטריך לרבוי לשתיה ש"מ לאו אשתו היא ליורשה וליטמא לה ולהאכילה תרומה וכ"ש לרבי יונתן דאמר אינה שותה משום דלאו אשתו היא והא דאיצטריך למעוטי אסמכתא בעלמא היא ולאו דקרא להכי אתא אלא להקיש אשה לאיש כדשני לעיל: עוברת על דת · יהודית שאינה נוטה יוצאה וראשה פרוע וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם דאמר בכתובות בפרק המדיר (דף עב·) דיוצאה שלא בכתובה: צריכה התראה · שמא תחזור ואם תחזור לא תפסיד כתובתה או אינה צריכה התראה דבלאו התראה מפסדא:

שמואל אמר אנא דאמרי אפילו לרבי יאשיה מדאיצטריך קרא לרבוייה מכלל דלאו אשתו היא כלל איבעיא להו עוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה או אינה צריכה מי אמרינן כיון דעוברת על דת היא לא בעיא התראה או דלמא זיבעי התראה דאי הדרה בה תיהדר בה ת"ש *ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה *מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני לה למאי לאו להפסידה כתובתה אמר אביי לא לאוסרה עליו רב פפא אמר להשקותה כשהיא נשואה *כדתניא אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה אמר רבא ת"ש אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא שותות ולא נוטלות כתובה מישתא הוא דלא שתיא הא קנויי מקני להו ולמאי אי לאוסרן עליו הא אסירן וקיימן אלא לאו להפסידן כתובתן אמר רב יהודה מדיסקרתא לא לאוסרה (א) לבועל כבעל דתנן *כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל א"ר חנינא מסורא ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה ש"מ בעי התראה ש"מ וכולהו מאי טעמא לא אמרי מהא דלמא שאני התם דלית לה אימתא דבעל כלל איבעיא להו עוברת על דת ורצה בעל לקיימה מקיימה או אינו מקיימה מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד ת"ש ואלו שבית דין מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת רצה בעל לקיימה מקיימה עבדי ב"ד מידי דדלמא לא ניחא ליה לבעל סתמא דמילתא כיון דעוברת על דת היא מינח ניחא ליה איבעיא להו בעל שמחל על קינויו קינויו מחול או אינו מחול מי אמרינן בקינוי דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקינויו או דלמא כיון דקני ליה מעיקרא לא מצי מחיל ליה ת"ש ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה או נשתטה או שהיה חבוש בבית האסורין ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול עבדינן מידי דאתי בעל מחיל ליה סתמא דמלתא אדם מסכים על דעת ב"ד ת"ש *ומוסרין לו שני ת"ח שמא יבא עליה בדרך ואי אמרת בעל שמחל על קינויו קינויו מחול לחליה לקינויה ולבעול מ"ש תלמידי חכמים דגמירי דאי בעי למיבעל אמרי ליה אחליה לקינויך ובעלה ת"ש *דאמר ר' יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קינויו קינויו מחול וזקן ממרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו ובן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי ועל זקן ממרא לא הודו לי שלא ירבו מחלוקת בישראל ש"מ בעל שמחל על קינויו קינויו מחול ש"מ פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר קודם סתירה מחול לאחר סתירה אינו מחול וחד אמר לאחר סתירה נמי מחול ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול ממאי מדקא מהדרי רבנן לרבי יוסי דתניא *רבי יוסי אומר בעלה נאמן עליה מקל וחומר ומה נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה סוטה שהיא בלאו לא כל שכן אמרו לו לא אם אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר בסוטה שאין לה היתר ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה משכחת לה דיש לה היתר דאי בעי מחיל ליה לקינויה ובעיל אלא ש"מ לאחר סתירה אינו מחול שמע מינה: מתו בעליהן עד שלא שתו ב"ש כו': במאי קמיפלגי בית שמאי סברי *שטר העומד לגבות כגבוי דמי וב"ה

רש"י: למאי · כיון דלא שתיא קינוי למאי אהני: לאפסודי כתובתה · ואי לאו דקני לא מפסדא אלמא צריכה התראה וזו עוברת על דת היא שנסתרה עם אנשים: להשקותה כשהיא נשואה · (ב) ואם נסתרה לאחר נישואין שותה על ידי קינוי של אירוסין שאינו יכול להשקותה כשהיא ארוסה דבעינן תחת אישה: לאוסרה אבועל · קינוי לא מהני אלא לאוסרה על בועלה אם ימות זה או יגרשנה ולא שתת (ג): אלא לפוסלה מכתובתה · מכלל דאי לא אתרו בה לא מפסדא: דתנן · לקמן בפרק כשם שהמים בודקין (דף כז:): שאני התם · הא דבעי התראה: דלית לה אימתא דבעל · ואי לאו דאתרו בה בי דינא לא הוה לן למקנסה דכיון דלית לה אימתא אין תימה בדבר אם עוברת על דת ואין זה פריצותא יתירתא אבל מי שבעלה אצלה ואינה יראה ממנו ועוברת על דת פריצותא יתירתא אית בה ואיכא למימר דבלאו התראה נמי מפסדא כתובתה: תלא רחמנא · דכתיב וקנא את אשתו: או דלמא כיון דקפיד קפיד · כלומר כיון דאורחיה דבעל למיקפד בהכי על כרחיה דהאי נמי הויא קפידא לגביה: עבדינן מילתא דדלמא לא ניחא ליה · והיאך אנו נעשים שלוחים לו בדבר שהוא חוב לו שאינו חפץ בו וקיימא לן (כתובות דף יא·) דאין חבין לאדם שלא בפניו: שמחל על קנויו · והשתא ס"ד דקבעי בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר הסתירה ואם תימצי לומר עוברת על דת שרצה לקיימה מקיימה הני מילי בלא קינוי אבל היכא דאיכא קינוי וסתירה ורצה למחול מהו מי עקר קינוי ושריא ליה או לאו: עבדינן מידי דאתי בעל ומחיל · ואיכא זילותא דבי דינא: סתמא דמילתא אדם מסכים כו' · וסמכינן אסתם דעתיה דאינשי ומקנינן לה ולאו אתי ומחיל מחיל: מאי שנא תלמידי חכמים · תירוצא הוא והכי קאמר לעולם מחיל ודיקא ליה ממתני' מאי שנא דבעינן תלמידי חכמים משום דגמירי דאסורה ליה בדלא מחיל קינוי ואי אתי למיבעל אמרין ליה אחלי לקינויך: סח לי זעירא · שהיה מאנשי ירושלים: זקן ממרא · שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: שהיא בלאו · אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה בפ"ק דיבמות (דף יא:): במאי קמיפלגי · איזה טעם נותנין לדבריהם: ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי · מי שיש לו שטר חוב על חבירו ושיעבד לו בו נכסיו מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוה והלכך כיון דנכסי ברשותיה קיימי הוו להו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזינתה בסתירה זו ואבדה כתובתה:

תוספות: **שמע** מינה בעל שמחל על קינויו קינויו מחול · ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה (ד):
***בית** שמאי אומרים נוטלת כתובתה · ואם תאמר מ"ש דאמרי ב"ש נוטלת כתובתה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנח·) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו *נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וכו' דאמרי ב"ש יחלוקו הואיל וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף לח:) ובכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ:) גבי שומרת יבם שמתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והיוצאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא בפ' החולץ (יבמות דף לח:) משום

וכית

מתני' דחשבי' ליה לסתירה ואפי' בעלה בעיר כיון דלא משתמים תנא בשום מקום לומר שלא תחשב סתירה לענין סוטה כשבעלה בעיר: ש"מ בעי התראה ש"מ ובפתח פתוח לרשות הרבים ליכא לאוקמיה ואינה עוברת על דת דהא מסתמא כיון דאינה עוברת על דת לא היו ב"ד מקנין אותה: כדי להפקיע כתובתה בכדי אבל ק' דאיתא בתוספ' דכתובות בהדיא נשים שאמרו שעוברות על דת צריכות התראה ויוצאות בלא כתובה לא התרו בהן יוציא ויתן כתובה ולמה לא הביאה כאן התלמוד ושמא דלא הוה ידע לה: זקן ממרא שהמרה על ב"ד של לשכת הגזית ומיתתו בחנק: ב"ש סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי מי שיש לו שטר חוב על חברו ושעבד לו כל נכסיו מוחזק בעל השטר יותר מן הלוה והלכך כיון דנכסי ברשותיה קיימי הוו להו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחבירו עליו הראיה ועליהן להביא ראיה שזינתה ואבדה כתובתה וב"ה

עין משפט נר מצוה:
טז א מיי' פ"ב מהל' סוטה הל' ה:
יז ב ג מיי' פכ"ד מהל' אישות הל' יד טו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן קטו סעיף ד:
יח ד מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ז טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' יב:
[שייך לעיל כדי במשנה]
יט ה מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכ' ח סמג לאוין רכ:
[שם קמ.]
כ ו מיי' שם פ"ג הלכה ד סמג לאוין ג:
כא ז מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ז סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף יב:

תוספות שאנץ
שאר אחיו חולקין עמו ל"ה: אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לר' יונתן וכ"ש לר' יאשיה וא"ת כיון דאשתו מעלייתא היא אמאי איצטריך ליה לר' יאשיה איש איש לרבות· וי"ל דלאו דוקא הוא אלא אסמכתא בעלמא הוא ועיקר קראי לאשת חרש ושוטה ושמואל אמר אנא דאמרי אפי' לר' יאשיה פי' וכ"ש לר' יונתן דאינה שותה משום דלאו אשתו היא· וא"ת כיון דלאו אשתו היא אמאי איצטריך לר' יונתן קרא למעוטי וי"ל דאינו אלא אסמכתא בעלמ'וקרא לאו להכי אתי אלא לאקושי אשה לאיש כדשני' לעיל ל"ה: אמר אביי לא לאוסרה עליו· וא"ת למ"ד דאוסרין על הייחוד למה לי למתני' למימר דמתני קנוי לאסרה עליו פשיטא וי"ל דאצטריך מתני' אפי' היכא דאיתה אסורה משום ייחוד כגון בפתח פתוח לרשו' הרבים דאין שם משום ייחוד ואפי' הכי לענין סוטה הוי רשות היחיד וה"נ אמרי' חצר שרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה· משמע דוקא היכא דאיכא תרתי פתחא אבל היכא דליכא אלא פתח אחד הוי רשות היחיד לטומאה אי נמי כגון שבעלה בעיר דאמר בשלהי קידושין בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד ואפי' הכי לענין תורת סוטה אשמעינן

מסורת הש"ס: יבמות מח. [לעיל כד.] [יבמות נח:] לקמן כז: לעיל ז. סנהדרין פח. [לעיל ז:] יבמות לח: כתובות פא: גיטין לד שבועות מח: [ב"מ סב:]

הגהות הב"ח
(א) גמ' אבועל כבעל: (ב) רש"י ד"ה להשקותה וכו' דאם תסתר: (ג) ד"ה לאוסרה וכו' ולא שתת הס"ד ואח"כ מ"ה דתנן לקמן בפ' כשם הס"ד ואח"כ מ"ה אלא לפוסלה מכתובתה: (ד) תום' ד"ה שמע וכו' התרה בה· נ"ב עיין פירושו בשו"ת שלי סי' קמ"ג:

כב א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ב:

תורה אור

וב"ה סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי: מעוברת חבירו כו': אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מחלוקת בעקרה וזקינה אבל איילונית דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנאמר °ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאה זו שאין דרכה להזריע מיתיבי **המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם עד שלא כנסה נסתרה לא שותה ולא נוטלת כתובתה מעוברת

[במדבר ה]

ובית הלל סברי לאו כגבוי דמי · והויא לה היא תובעת מספק דדלמא זנאי הלכך איהו ודאי והיא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה: מחלוקת · דפליג ר"א ואמר יכול לישא אחרת כו': בעקרה וזקינה · דליכא למימר אינה שותה אלא טעמא משום דלא חזיא לקיימה עלה פליג ר"א ואמר ראויה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת: אבל איילונית · כהי נמי דראויה לקיימה מיהו לא שתיא מהאי טעמא דראויה להריון בעינן ועקרה על ידי מכה וזקינה מינא דבת הריון היא קודם לכן אבל איילונית מבטן אמה לקויה היא ולא חזיא: לא

משום דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב"ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י"ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן ויִשתעבדו לכתובתה התם ודאי נכסי האב לא עמדו מעולם בכח האשה ואעפ"כ כיון דאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באותם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותן נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא ניתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא ויורשיה באין מכחה וכן גבי שומרת יבם שמתה אמר הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים והכתובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דדמיא כגבויה על היורשין להביא ראיה שזינתה וכה"ג אומר בפרק החולץ (יבמות דף לח:) רישא דאיתא לדידה הויא לה איהי ודאי ואיהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי סיפא מתה הללו באין לירש והללו באין לירש: *בית הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן · בפ' החולץ (גז"ש) מפרש מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן ולא ידענא בנכסי צאן ברזל מאי קא סבר ב"ה דבפ' מי שמת (ב"ב דף קנח·) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב"ה הנכסים בחזקתן עומדות ופי' נכסי צאן ברזל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דאחריותם היו על הבעל היו בחזקתו ול"ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב"ה דאפי' גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וכ"ש הכא דאפי' ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף קא·) היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה ופי' נכסי מלוג ואם תאמר מ"ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"נ היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא י"ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני' התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב"ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים [לדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק: בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי · אי קשיא מהא דאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קי·) יתומים אמרו אנו השבחנו וב"ח אומר אביכם השביח על מי להביא ראיה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב"ח להביא ראיה אמר ליה ההוא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי כייתי ראיה ונשקול וכי ר' יוחנן שבק בית הלל ועביד כב"ש יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגובייתא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב"ח בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מודו דבכה"ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראיה מן השבח דומיא דעיר ואילן דמייתי עלה ספק זה קודם ספק זה קודם קונן ונותן דמים אלמא כיון דלמיקן קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם העיר קונן אלא שאם קדם האילן קונן ונותן דמים אמרי ליה זיל קוץ ודמי אייתי ראיה ושקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב"ח דהא לגובייתא קיימא ושבח אייתו ראיה ושקולו מפי מורי"ה: לאו כגבוי דמי · הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב"מ דף ק:) דכל העומד לבצור (א) כבצור דמי ופלוגתא דר' שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו·) ובפרק השולח (גיטין דף לט·) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו בחדא מחיתא נחות להו דהכא כ"ע מודו דאמרי' לאו כגבוי דמי והעמד ממון בחזקת בעליו שהרי צריך דיינין ולאו בידו הוא כדאמר *גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה בי דינא וטעמא דר' מאיר כבצורות דמיין משום דבידו ואין צריכין לגופן הלכך לא חשיב להו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג·) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקצץ וגבי שערו העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו·) דמודה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשבוחי אשבח כל מה דקאי ומיהו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עביד איניש דשביק ליה והני דרבי שמעון טעמא אחרינא אית בהו ולא אמר אלא במקום מצוה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמצא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב"ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כח·) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא:) ומנעל בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג:) כתותי מכתת שיעוריה אפי' רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני וצריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדדי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא·) כל העומד לקצור כקצור דמי התם טעמא דלא תקנו לב"ח לגבות אלא דבר הצריך לקרקע קאי וכן פירש רש"י (ב"מ סו:) שבח המגיע לכתפים שעומד בקרוב לקצור וצריך עדיין קאי לקרקע*: מיתיבי המקנא לארוסתו · כך ברייתא זו שנויה בתוספתא (פ"ה) המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה הרובא שכנסא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובתה [מעוברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה] כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן ללוי וישראל ממזרת לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונית או שותה או לא נוטלת כתובתה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנא' ונקתה ונזרעה זרע שראוי ליזרע פרט לאיילונית שאינה ראויה להזרע אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותות ולא נוטלות כתובתה הרובא [שכנסא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותות ולא נוטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה] רבי אליעזר אומר יכול הוא להפריש ולהחזירה לאחר זמן:
שכנסא

רש"ל

[תוספ' פ"ה]

[שייך לע"ל במשנה]

[קדושין סב:]

[ועי' היטב תוס' ב"ק לה: ד"ה שבח ותוס' ב"ב מב: ד"ה שבח]

תוספות שאנ"ץ

וב"ה סברי לאו כגבוי דמי והויא לה היא תובעת כתובתה מספק דדילמא זנאי הלכך אינהו ודאי והיא ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ועליה להביא ראיה שלא זינתה ל"ה · מחלוקת בעקרה וזקנה פ"ה מחלוקת דפליג רבי אליעזר ואמר א) ראויה לקיימה היא דיכול לישא אשה אחרת אבל אילונית כי נמי ראויה לקיימה היא מיהו לא שתיא מהאי טעמא דראויה להריון בעינן ועקרה ע"י מכה כ)

א) נ"ל ואמר דיכול לישא אשה אחרת כו' בעקרה וזקינה דליכא למימר אינה שותה אלא טעמא משום דלא חזיא לקיימה עלה פליג ר"א ואמר וכו' · ב) וזקינה מינא דבת הריון היא קודם לכן אבל איילונית מבטן אמה לקוייה היא ולא חזיא.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לאו וכו' דכבצורות דמיין:

תורה אור

מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה דברי ר' מאיר שהיה רבי מאיר אומר *[א]לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית וחכמים אומרים [ב]יוציא וכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס [ג]והרובא שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים מעיקרא לא שותה ולא נוטלת כתובה ר' אלעזר אומר יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה [ד]אבל *המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו ומשכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה [ה]מעוברת ומינקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה [ו]הרובא שנשא עקרה וזקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובה [ז]אשת ממזר לממזר ואשת נתין לנתין ואשת גר ועבד משוחרר ואיילונית או שותה או לא נוטלת כתובה קתני מיהא איילונית תיובתיה דרב נחמן אמר לך רב נחמן תנאי היא ואנא דאמרי כי האי תנא דתניא *ר' שמעון בן אלעזר אומר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה שנאמר °ונקתה ונזרעה זרע מי שדרכה להזריע יצאתה זו שאין דרכה להזריע ורבנן האי ונקתה ונזרעה זרע מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדתניא *ונקתה ונזרעה [זרע] שאם היתה עקרה נפקדת דברי ר' עקיבא אמר לו ר' ישמעאל אם כן יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה אם כן מה תלמוד לומר ונקתה ונזרעה זרע [ח]שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדת זכרים קצרים יולדת ארוכים שחורים יולדת לבנים: אשת ממזר לממזר: פשיטא מהו דתימא אפושי פסולין לא ליפוש קא משמע לן: אשת גר ועבד משוחרר (א) ואיילונית: פשיטא מהו דתימא °דבר אל בני ישראל ולא גרים קמ"ל ואימא הכי נמי ואמרת רבויא הוא: אשת כהן שותה כו': (אשת כהן שותה) פשיטא מהו דתימא °°והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה קא משמע לן: ומותרת לבעלה: פשיטא אמר רב הונא במתנוונה מתנוונה הא בדקוה מיא °במתנוונה דרך אברים מהו דתימא הא זנויי זנאי והא דלא בדקוה מיא כי אורחיה משום דבאונס זנאי ולגבי כהן אסירא קא משמע לן: אשת סריס שותה: פשיטא מהו דתימא מבלעדי אישך אמר רחמנא והאי לאו בר הכי הוא קא משמע לן: על ידי כל עריות מקנין: פשיטא מהו

רש"י

לא שותות · דכתיב נחת אשה: ולא יחזיר עולמית · קנסא קנסוהו רבנן: לכשיגיע זמנו · לאחר כ"ד חדש ללידת הולד: והרובא · בחור כמו ילד (בראשית כא) רביא: מעוברת עצמו · שהיתה אשתו מעוברת וקינא לה: או שותות · ולא אמרינן לא ליקטליה לולד: אשת ממזר לממזר · כלומר אשה הראויה לממזר וניסת לממזר וקינא לה ונסתרה: או שותה כו' · ולקמן פריך פשיטא: אנא דאמרי כי האי תנא · דאית ליה עקרה וזקנה שותות מדלא נקט אלא איילונית וגבי תלמודא ונקתה ונזרעה זרע ולא משום דאינה ראויה לקיימה אלמא כרבי אלעזר ס"ל דיכול לישא אחרת ולפרות ולרבות ואפ"ה איילונית לא: וזו · כל אשה נטעה עקרה משום דלא נסתרה הפסידה: לא ליפוש פסולין · לא נעשה שלום ביניהם הלואי לא יפרה ולא ירבה הואיל וכל דורותיו ממזרין: והיא לא נתפשה כו' · כלומר מהו דתימא פרשת סוטה על כרחך באשת ישראל קיימא מדכתיב והיא מיעוטא משמע זו היא דכי לא נתפשה אסורה הא נתפשה כו' ועלה קאי קרא דבתריה ועבר עליו רוח וגו' דהיכא דמספקא לן בהך אם נטמאה ואם לא נטמאה שותה אבל אשת כהן דליתה בכלל והיא לא נתפשה ליתה נמי בכלל השקאה קמ"ל: במתנוונה · לאחר ששתתה איצטריך לאשמועינן דמותרת לבעלה דלא תימא זונה היא שהרי בדקוה המים: מתנוונה · הא ודאי בדקוה המים וזונה היא אלא שתלה לה זכות ואמאי מותרת לבעלה: במתנוונה דרך אברים · שאינה מתנוונה במעים ובירכים אלא ראשה ושאר אברים כבידים עליה מהו דתימא הא לאו זכות תלה לה דאם כן הוה לה להתנוונה דרך בדיקת המים אלא באונס זינתה לפיכך מתנוונה שלא כדרכה ולכהן מיהא תיתסר: מבלעדי אישך · משמע דאישה בר הכי הוא: קא משמע לן · דלמיקדם שכיבת בעל לבועל הוא דאתא וסרים בר שכיבה הוא ואף על גב דלאו בר זריעה הוא *ובסריס חמה קאמר דמותר לקיימה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה משום לא יבא פצוע דכא (דברים כג): מהו

תוספות

[ושנשא עקרה וזקינה וכו'] · ותימה אמאי לא תנא איילונית בהדי עקרה וזקינה: לא ישא אדם מעוברת חבירו · בירושלמי עליו הכתוב אומר (משלי כג) אל תסיג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא *ומודים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה [שהיא שותה או לא נוטלת כתובה היו לו אשה ובנים] ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות: מעוברת עצמו או שותה וכו' · רש"י פי' ולא אמרינן דלא לקטליה לולד ותימה אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן נמתין עד שתלד הא תנן בפ"ק דערכין (דף ז') האשה היוצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הא לא רבי קרא לא קטלינן ליה משום דממונא דבעל הוא כדכתיב (שמות כא) כאשר ישית עליו בעל האשה והכא הכי פירושא מעוברת עצמו אע"ג דקינא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרינן כמו גבי מעוברת חבירו דאי קינא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ"ה אינה שותה דלאו בת קינוי היתה דממעט לה בספרי מכי תשטה אשתו וכדאמרינן בירושלמי לא היו [לו] אשה ובנים וכו' כבר [נראית] שלא לשתות: אמר לו רבי ישמעאל א"כ יסתרו כל עקרות ויפקדו · תימה ור' ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריוח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה: ואמרת ריבויא הוא · תימה והא אפיקתיה לעיל (דף כד') לרבות הארוסה ושומרת יבם לקינוי: וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה כלל קמ"ל · תימה לר"י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל ונראה כל היכא דקרא דמסיק אדעתיה מתוכו למדרש הכי ומדרים לדרשא אחריתי לא פריך ואימא ה"נ דקמ"ל דכך ניתן למדרש למשה בסיני ולא בע"א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל אבל לעיל בני ישראל משמע בהדיא למעוטי גרים וכן בפרק שני דיבמות (דף כב') בגמרא דמי שיש לו אח מ"מ זוקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא אחיו הוא מהו דתימא נילף אחוה אחוה מבני יעקב קמ"ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שוה למחצה וצריך טעמא להוציא מאותה סברא או קרא וכן לענין ליורשו (שם:) וליטמא לו פשיטא אחיו הוא סד"א לא יטמא בעל בעמיו יש בעל שמטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"נ קמ"ל ואימא הכי נמי דהא קרא ממעט פסולין והאי פסול הוא וכן בפ"ק דערכין (דף ז') גבי האשה שיוצאת ליהרג אין ממתינים לה עד שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כי) כאשר ישית עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ"ל ואימא ה"נ *דמאי נפקא לן מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחריתי תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מידי וכן פר"י: אשת סריס · רש"י פי' בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעינן מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ:) ובפרק הערל (שם דף עט:) פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן וכו' עד אסור לקיימה הא קתני נמי זקן וכי זקן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דכא וכרות שפכה קאי כדקתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה אבל אסרים דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה: אבל

עין משפט נר מצוה

כן גירסת רש"א אבל גירסת רש"ל הד"א עם דיבור דלעיל

עי' בירושלמי דקאי אאיילונית

רש"ל

כג א מיי' פי"א מהל' גירושין הלכה כה סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן יג סעיף יא:

כד ב מיי' שם הלכה כח טוש"ע שם סעיף יב:

כה ג מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה י:

כו ד מיי' שם הלכה ה:

כז ה מיי' שם הלכה ו:

כח ו מיי' שם הלכה י:

כט ז מיי' שם הלכה ו:

ל ח מיי' שם הלכה י ופ"ג שם הלכה כב סמג עשין נו:

לא ט מיי' שם פ"ג הלכה כא:

מסורת הש"ס

יבמות לו:

[תוספתא ריש פ"ה ע"ש]

[שם בתוספתא]

כתובות לז: [ושם מוחלפת הסוגיא ועי' תוס' לעיל כד: ד"ה ור' יונתן וכו' ועי' תוס' מנחות יז: ד"ה מאי האכל וכו' וצ"ע]

[ועי' היטב ברש"י דמשנה לעיל כד: ד"ה אשת סריס ועי' רש"א]

רש"ל מ"ז

נ"ל דהא

הגהות הב"ח

(א) גמ' משוחרר פשיטא כצ"ל ותיבת ואיילונית נמחק:

תוספות שאנץ

ואיילונית בטעי אמה לקייה ולא חזיא ל"ה: ואשת ממזר לממזר כלומר אשה הראויה לממזר ונשאת לממזר וקינא לה ונסתרה ל"ה איילונית או שותה או לא נוטלת כתובה ומיירי בשיש לו אשה ובנים דומיא דעקרה וזקנה: ולא ליפוש בפסולין פ"ה לא נעשה שלום ביניהם לא יפרה ולא ירבה הואיל וכל דורותיו ממזרים: מ"ד והיא לא נתפשה כו' כלומר מהו דתימא פרשה סוטה על כרחך באשת ישראל קיימא מדכתיב והיא משמע זו היא דכי לא נתפשה אסורה הא נתפשה כו' ועלה קאי קרא דבתריה ועבר עליו רוח' דמספקא לן בהך אם נטמאה אי לא [נטמאה] שותה אבל אשת כהן דליתא בכלל והיא לא נתפשה ליתא נמי בכלל השקאה קמ"ל ל"הי במתנונה דרך אברים שאין מתנוונה במעים אלא ראשה ושאר אברים כבדים עליה מ"ד א) · מ"ד מבלעדי אישך כו' משמע דאישה

ובעלה ואומר ר"ת דאסורה ליה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ויש ר"ל דאין אסורה ליה דרחמנא אפקריה לזרעי דעובד כוכבים דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומביאין ראיה מדאמרי' והא אסתר פרהסיא הואי ואמאי לא פריך אסתר ערוה היא אם איתא דעובד כוכבים עושה ערוה ופוסלה בביאתו אלא ש"מ מדלא כתיב הכי דאין עובד כוכבים עושה ערוה ואינו פוסל בביאתו ועוד מביאין ראיה מדפריך פ"ק דכתובות ולדרוש להו דאונס שרי משמע שאין עובד כוכבים פוסל בביאתו ומיהו אומר ר"ת דליתא דהא אמרי' הכא מקנין על ידי עובד כוכבים ואמרי' נמי כאשר אבדתי מבית אבי כך אבדתי ממך [אלמא] דעובד כוכבים פוסל בביאתו והא דפריך התם ולידרוש להו דאונס שרי התם משום דקרקע עולם היא ואינה עושה שום דבר ואז שרי והשתא ניחא ומיהא דלא פרי' והא אסתר ערוה הואי משום דידע דלענין זה מהני מה שהיתה קרקע עולם אבל פריך והא פרהסיא הואי דלענין חלול השם אינו סבור דמהני ולכך מתרץ אהא נמי קרקע עולם היתה ואינה חייבת למסור עצמה דהיכא דהויא קרקע עולם יעבור ואל יהרג וכן נמי לענין שפיכת דמים אם יאמרו לישראל נשליך אותך על תינוק זה או נהרוג אותך יעבור ואל יהרג דהוי כמו קרקע עולם דהם זורקין אותו על התינוק ואינו עושה שום דבר ומהאי טעמא ניחא הא דאמר ביבמות אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת פי' אין אונס כלומר דיהרג ואל יעבור למה לי טעמא לפי שאין קישוי אלא לדעת בלא האי טעמא אין אונס דאמרי' בכל [התורה כולה] יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע וש"ד אלא לפי מה דפרישית ניחא דהיכא דהוי קרקע עולם שרי להכי איצטריך האי טעמא לפי שאין קישוי אלא לדעת ואסור: מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על כהנת ועל הישראלית שפסלוה וא"ת מאי קבעי מנין והא אית ליה לר' יוחנן דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר כדאמר בפרק עשרה יוחסין והשתא ממזר הוי מיפסל בביאתו מיבעיא דה"נ פריך תלמודא התם וצ"ל הא דידיה הא דרבית אי נמי אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן •

דומה

מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים *אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקא מיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן: חוץ מן הקטן [וכו']: איש אמר רחמנא ולא קטן ושאינו איש למעוטי מאי אילימא למעוטי שחוף והאמר שמואל שחוף *מקנין על ידו ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא ושכב איש אותה שכבת זרע אמר רחמנא והא לאו בר הכי הוא קמ"ל ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא לא יחלל זרעו אמר רחמנא דאית ליה זרע ליחלל דלית ליה זרע לא ליחלל קמ"ל ואלא למעוטי עובד כוכבים והאמר רב המנונא עובד כוכבים מקנין על ידו ופוסל בתרומה מקנין על ידו פשיטא מהו דתימא נטמאה נטמאה שתי פעמים אחד לבעל ואחד לבועל היכא דקמיתסרא בהא זנות אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קמשמע לן ופוסל בתרומה פשיטא מהו דתימא ובת כהן כי תהיה לאיש זר אמר רחמנא דבר הויה אין דלאו בר הויה לא קמשמע לן דפסיל מדרבי יוחנן *דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל מנין לעובד כוכבים ועבד שבאו על הכהנת ועל הלוייה ועל בת ישראל שפסלוה שנאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגירושין בה יצאו עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה ואלא למעוטי מאי א"ר פפא למעוטי בהמה דאין זנות בבהמה *אמר ליה רבא מפרזקיא לרב אשי מנא הא מילתא דאמור רבנן אין זנות בבהמה דכתיב לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וגו' *ותניא אתנן כלב ומחיר זונה מותרין שנאמר גם שניהם שנים ולא ארבעה ואלא שכבת זרע ל"ל מיבעי ליה *לכדתניא ש"ז פרט לדבר אחר מאי דבר אחר אמר רב ששת פרט לשקינא לה שלא כדרכה אמר ליה רבא שלא כדרכה משכבי אשה כתיב אלא אמר רבא פרט לשקינא לה דרך אברים א"ל אביי פריצותא בעלמא היא ופריצותא מי אסר רחמנא אלא אמר אביי פרט לשקינא לה בנשיקה הניחא למ"ד *העראה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא היינו דאתי קרא למעוטי נשיקה אלא למאן דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר לעולם לשקינא לה דרך אברים ומהו דתימא בקפידא דבעל תליא רחמנא ובעל הא קא קפיד קמשמע לן אמר שמואל ישא אדם

דומה

רש"י

מהו דתימא נטמאה נטמאה שני פעמים · אמורים בפרשה ודרשינן ליה לקמן (דף כז:) אחד לבעל ואחד לבועל היכא דמיתסרא אבועל בהא סתירה משתעי קרא דנוהג בה דין סוטה אבל הא דאסורה כו': קמ"ל · דכי אתא קרא לגופיה אתא דהיכא דאינו קרוב לה נאסר עליה על ידי קינוי זה ולאו למעוטי קרובים אתא: איש אמר רחמנא · ושכב איש אותה: שחוף · שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין בו כח ובתורת כהנים בקללות שנינו דוגמתו יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו תלמוד לומר את השחפת מלמד שבשרו נשחף: מקנין על ידו כו' · כמו והוינן בה מקנין על ידו פשיטא: ופוסל בתרומה פשיטא · אם הוא אחד מן הפסולים המחללין את האשה כגון עובד כוכבים עבד חלל נתין וממזר דקיימא לן בקדושין* וביבמות* (א) דפסולין האשה בביאתן מובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה למי שזר אצלה פסלה: לא יחלל זרעו · מדלא כתיב לא יחל דרשינן שני חילולין אחד לה ואחד לזרעה: דאית ליה זרע מחלל את האשה בביאתו דלית ליה זרע לא יחלל: קא משמע לן · שמואל דפוסל שמעינן ליה מהא דאמר מקנין על ידי שחוף: ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו' · כמיניה נפקא לן דפסולין פסלי לאשה בביאתן ומדאפקיה בלשון הויה נדרוש דאית ליה הויה מי שקידושין תופסין בה כגון ממזר נתין וחלל פסלי אבל עובד כוכבים ועבד הרי הן כבהמה וכיון דלית להו הויה לא נפסלו עובד כוכבים אין לו קידושין בישראל דכתיב (ויקרא כ) איש אשר ינאף את אשת רעהו ותניא בסנהדרין (דף נב:) פרט לאשת (ב) אחרים אלמא לית להו אישות עבד עם החמור כתיב בהו עם הדומה לחמור: מי שיש לו אלמנות וגירושין בה · הוא דכי אין לה זרע ממנו ושבה אל בית אביה מלחם אביה תאכל דלא פסלה בביאתו יצא עובד כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה שלא תפסו לו בה קידושין ושמת אין שם אלמנות עליה וביבמות פריך אימא לקולא דמי שיש לו אלמנות וגירושין הוא דכי אית לה זרע לא תיכול אבל עובד כוכבים ועבד אפי' אית לה זרע מיניה תיכול והתם משני לה *בהבא על יבמתו ומיהו שמעינן [ליה מהא] דמקנין ע"י עובד כוכבים: ואלא · מי שאינו איש דמתני' למעוטי (ג) בהמה: דאין זנות לבהמה · אינה נעשית זונה בבעילת בהמה ואינה נאסרת על בעלה: אתנן זונה · נתן טלה באתננה: מחיר כלב · החליף כלב בטלה: אתנן כלב · שאם אדם אומר לזונה הילך טלה והבעלי לכלבי: מחיר זונה · היתה לו שפחה זונה והחליפה בטלה ומדקאמר אתנן כלב מותר מכלל דלאו זנות הוא דאי זנות הוא הוחייל עליה שם אתנן: ואלא שכבת זרע למה לי · כיון דאמרת מקנין ע"י שחוף: לשקינא לה שלא כדרכה · אל תסתרי עמו להבעל שלא כדרכה: משכבי אשה כתיב · הוקשו שני משכבותיה לכל דברים וכיון דנאסרת עליו אמאי לא הוי קינוי: דרך אברים פריצותא בעלמא הוא · שוכב עמה בקירוב בשר: פריצותא מי קאסר רחמנא · אשה על בעלה בהכי וכיון דלא מתסרא עליה בהכי פשיטא דלאו קינוי הוא: בנשיקה · משיק השמש באותו מקום: היינו דאתא קרא למעוטיה · דלא תימא העראה היא: אלא למאן דאמר · ביבמות (דף נה:) העראה האמורה בתורה שהיא כגמר ביאה בכל העריות כדכתיב (ויקרא כ) את מקורה הערה את שארו הערה זו נשיקה מאי איכא למימר היכי מלית למימר דאתא קרא למעוטה הלא כגמר ביאה היא לכל דבר חוץ משפחה חרופה: בקפידא דבעל תליא · דכתיב וקינא ובעל הא חזינן ליה דקפיד שהרי קינא לה על כך:

דומה

תוספות

אבל הא הואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן · תימה הא שמעינן לה מאלמנה לכהן גדול דאסירה וקיימא לבעל ואפי' הכי איצטריך קרא דכי תשטה אשתו למעוטי הא לאו הכי הוה סוטה וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא משתיה ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי בן תשע שנים ויום אחד אע"פ שאינו איש שהרי ביאתו פוסלת בתרומה כדאיתא בפרק אלמנה (יבמות דף סח·) ונסקלת הערוה על ידו כדאיתא בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נה:) ומקומו בפרק יוצא דופן (נדה דף מה·) דומיא דכל עריות מקנא על ידן דלא איצטריך לאשמועינן אלא לשוטות אבל דנאסרו פשיטא וכי משום דעריות ניהו גריעי:

שחוף · פירש רבינו חננאל שאינו בועל כדרכו ואינו מזריע דתניא* איזהו מרוח אשך זה הקליטים שנכנס רוח באשכיו דברי ר"ע רבי ישמעאל אומר זה השחוף תימה אמאי נקט שמואל שחוף ולא נקט סריס ושמא שחוף הוי רבותא טפי:

אבל הא הואיל ואסירא וקיימא · תימה מאי קמ"ל רב הונא והא מתני' היא ע"י כל עריות מקנין וי"ל דהכי פירושו מי שנאסר בכל בת ישראל ע"י בעילת זנות אפילו אינה קרובתו יצא עובד כוכבים דבלאו הכי כל בת ישראל מתסרא וקיימא לגביה:

יצא עובד כוכבים שאין לו אלמנות וגירושין בה · פירש רש"י דנפקא לן מדכתיב אשר ינאף את אשת רעהו פרט לאשת אחרים תימה והא נפקא לן בקידושין בפרק האומר* מלא תתחתן בם וכמדומה דלא אתי קרא פרט לאשת אחרים אלא למעוטי ישראל הבא על העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ"ל אע"ג דבעולת בעל יש להן ישראל בעובדת כוכבים פטור*:

למעוטי בהמה · תימה דהכא משמע דבזנות תליא מילתא אם כן רבא דאמר בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נד·) דיש זנות לבהמה מתני' למעוטי מאי וכי אית לן למימר דל"ל דשמואל או דרב *הונא:

מנא הא מילתא דאמרי רבנן אין זנות לבהמה · ה"ג בפ' כל האסורין (תמורה ל:) מנא הא מילתא *דאין זנות לבהמה אמר ליה לא ניסתמיט קרא וכתוב אתנן זונה וכלב א"כ הכי אתנן כלב וכו':

אלא למאן דאמר העראה זו נשיקה מאי איכא למימר · והיינו שמואל בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) והכא אליביה דשמואל נמי מסקינן ותימה אדרבה איפכא מסתברא למאן דאמר העראה זו נשיקה וחשיבה ביאה גבי שאר עריות היינו דאיצטריך קרא הכא למעוטי אלא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה ולא חשיבה נשיקה גבי שאר עריות הכא מאי איצטריך למעוטה:

דומה

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה א סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף ב:

לג ב מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה יא סמג לאוין ב טור אה"ע סימן כ:

לד ג מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה א סמג עשין ע טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף ב:

לה ד ה מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה הלכה ב ופ"ו מהל' תרומות הלכה ז סמג לאוין רנו טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף ח:

לו ו מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף ב:

[תוספתא דבכורות פ"ה]

לז ז מיי' פי"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה א סמג לאוין קפא טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף ח:

לח ח מיי' פ"ד מהל' איסורי מזבח הלכ' יח:

לט ט מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כד:

מ י מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכ' י סמג לאוין ב טוש"ע אה"ע סימן כ סעיף א בהג"ה:

[ועי' היטב תוס' סנהדרין נב: ד"ה פרט לאשת אחרים ותוס' קדושין כא: ד"ה אשת]

[נ"ל סממנא]

[וכה"ג שלפנינו וכן בתוס' שם בתמורה איתא דאמרי רבנן]

תוספות שאנץ

שחוף שבשרו נשחף ובלה ויבש ואין בו כח ובת"כ בקללות שנינו דוגמתו יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה אבל בשרו שמור עליו ת"ל את השחפת מלמד שבשרו נשחף ל"ה · מקנין על ידו פשיטא הוי כמו והוינן בה מקנין על ידו [פשיטא] · ופוסל בתרומה אם הוא אחד מן הפסולין המחללין את האשה כגון עובד כוכבים ועבד וחלל ונתין וממזר דקיימא לן בקידושין וביבמות דפסלי: מקנין על ידי עובד כוכבים מכאן מביא ר"ת ראיה באשה שנשתמדה לעבודת כוכבים ונשאה עובד כוכבים ונתגיירו היא

מסורת הש"ס

[לקמן כז.]

[דף עד]

[דף סח:]

יבמות מה: ע"ש מה: קדושין עה:

יבמות נה: תמורה ל.

שם [וביבמות איתא ותנן ע"ש וצ"ע]

יבמות נה:

[נ"ל כאלמנה לכ"ג דף סט·]

נ"י שם

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ופוסל וכו' וביבמות דפסלי האשה:
(ב) ד"ה ובת כהן וכו' פרט לאשת נכרי אלמא:
(ג) ד"ה ואלא מי וכו' למעוטי מאי למעוטי בהמה:

דומה ואל ישא בת דומה שזו באה מטיפה כשרה וזו באה מטיפה פסולה ור' יוחנן אמר ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה שזו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות מיתיבי נושא אדם דומה אמר רבא ותסברא נושא לכתחלה אלא אם נשא תני נמי בת דומה *והלכתא ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה דתני רב תחליפא בר מערבא קמיה דר' אבהו *אשה מזנה בניה כשרין רוב בעילות אחר הבעל בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו אליבא דמ"ד *אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה לא תיבעי לך דלא ידע בה ולא מנטר לה כי תיבעי לך אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה מאי כיון דידע בה נטורי מנטר לה או דלמא כיון דפרוצה ביותר לא תיקו : ואלו שב"ד כו' : ת"ר איש מה ת"ל איש איש לרבות *אשת חרש ואשת שוטה ואשת שעמום ושהלך בעלה למדינת הים ושהיה חבוש בבית האסורין שב"ד מקנין להן לפוסלן מכתובתן יכול אף להשקותן ת"ל °והביא האיש את אשתו ר' יוסי אומר אף להשקותה ולכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה במאי קא מיפלגי רבנן סברי בעינן וקינא והביא ור' יוסי סבר לא בעינן וקינא והביא ת"ר °אשר תשטה אשה תחת אישה *להקיש איש לאשה ואשה לאיש למאי הלכתא אמר רב ששת כשם שאם הוא סומא לא היה משקה דכתיב °ונעלם מעיני אישה כך היא אם היתה סומא לא היתה שותה רב אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת לא היתה שותה דכתיב והעמיד

תורה אור

במדבר ה

שם

שם

רש"י

דומה · נטענת ונדברת בפי כל על ניאופיה דומה לשון קלסה ודיבור כדאמרי' בנדה (דף סו·) דומת עירך עלתה בידך והוא לאו חשד הוא אלא דיבור יתר שהיו נדברים בה על חביבותה של בעלה ואף קלסה לשון דיבור יתר הוא לפיכך הוא נהפך ללשון שבח וללשון גנאי כדאמר (שמקלסין אותו) : וזו באה מביאה פסולה · שמא מעובד כוכבים או ממזר : [שזו] · הבת עומדת בחזקת כשרות ומותרת לבעלה ולטיפה פסולה לא חיישינן דרוב בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה : וזו אינה עומדת בחזקת כשרות · שמזנה תחתיו ונאסרת עליו והוא אינו רואה ואינו מגרשה ובא עליה באיסור : ותסברא נושא לכתחילה · הא ודאי מקלקלה ליה אלא על כרחך משבשתא היא ובעית לתרוצה ולמתני אם נשא אדם דומה מותר וכיון דבעית לתרוצה אלמא תנא לאו דוקא ולא מותבינן מינה דאיכא למימר בהא נמי טעה ותני נמי בת דומה ואכן נמי כי אמרינן ישא אדם זו ולא ישא זו לאו לכתחילה אם ימצא אחרת (א) אבל מי שאינו מוצא אלא שתים אלו ישא זו ואל ישא זו : דתני רב תחליפא כו' · הלכך בת דומה כיון דכשרה היא טוב לו שישאנה שתהא תחתיו בחזקת היתר ואל ישא דומה שמקלקלתו לשמש עמה משנאסרה לו : היתה פרוצה ביותר · דאיכא למיחש דרוב בעילותיה משל אחרים : מהו · שיהו בניה כשרים : אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה · לפני ווסת נדותה יום אחד דלא ידע הבעל את ווסת נדתה דלנטרה אותו היום מלזנות שלא תתעבר בזנות : כי תיבעי לך כו' · פלוגתא במס' נדה (דף לא:) : סמוך לטבילתה · לאחר שטבלה ביום טבילתה או ליום מחר : או דלמא כיון דפרוצה היא ביותר · לא מצי מינטר לה שנשמטת מאצלו פתאום : וקינא והביא · המקנא לה ישקנה ואי קשיא בקינוי נמי הא כתיב את אשתו דמשמע דבעלה מקנא לה ולא אחר הא מתרבי מאיש איש : אשר תשטה אשה תחת אישה · קרא יתירא הוא לדרשה בסוף הפרשה זאת תורת הקנאות וגו' : להקיש איש לאשה · כדמפרש ואזיל למאי הלכתא : רב אשי אמר כו' · מר מפרש היקישא דאיש לאשה ומר מפרש היקישא דאשה לאיש ולא פליגי :

תוספות

דומה · פירש ר"ח שמלעיזין עליה בני אדם שהיא מזנה כדגרסינן (ביבמות דף כה·) [אמר אביי אמרה לי אם] דומי דמתא יומא ופלגא והוא *עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה פי' מוזרות נשים שטוות פשתן משזר כך מפרש בגמרא א"י · מה שהביא רבינו חננאל דומי דמתא יומא ופלגא לא הביא אלא לראיה דלשון דומה לזות שפתים הוא ומיהו הכא לא איירי בדומה כה"ג דא"כ אפי' כנס יוציא דהא פסקינן התם בפ"ב דיבמות (דף כה·) כרבי בקלא דלא פסיק היכא דדומי מתא יומא ופלגא דקאמר הואיל ומכוער הדבר תצא ואפילו רבי יוחנן מודי הכא אם כנס דלא יוציא*: רוב בעילות אחר הבעל · לא איירי אלא בקלא דפסק דפסקינן כרב (יבמות כה·) דלא תנא דרוב בעילות אחר הבעל ואע"ג דרב דאמר בסוף פרק אלמנה ביבמות (דף סט:) הבא על ארוסתו בבית חמיו הולד ממזר ומוקי בגמרא בדדיימא מיניה ומעלמא ולא שדינן ליה בתר דידיה דוקא ארוס שאין מצוי אצלה אבל בבעל שכנסה מודי ולשמואל ל"ש דלעולם הולד שתוקי וכגון דליתא לדומה גופא קמן דלישיילה אבל איתא קמן ואמרה לכשר נבעלתי נאמנת דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קדושין דף עה.) גבי ארוסה שעיברה אע"ג דמוקמינן לה בפרק אלמנה לכ"ג (יבמות סט:) כגון דדיימא מעלמא מאי שתוקי דאמר שמואל בדוקי שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל דאמר היא נאמנת דאפילו ברוב פסולין אגלה והוא הדין האי דקאמר הכא אל ישא בת דומה כגון דליתא לדומה קמן דנישיילה אבל איכא למתמה אגירסא בתרא דאמר בפרק אלמנה בבא עליה דכ"ע לא פליגי דבתר דידיה שדינן והא הכא דבעלה קבוע אצלה כל שעה לא שדי ליה שמואל בתריה דבעל בתר ארוס לא כל שכן ואפי' אם תמצא לומר דשאני התם דידעינן בברור דבא עליה ארוס אבל הכא גבי בעל לא ידעינן ביאה ודאית דבא עליה מ"מ לרבא תקשה דאמר אפי' בארוסה שעיברה אמר מסתברא דלא דיימא מיניה בהא קאמר רב הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי אבל דיימא מיניה בתר דידיה שדינן ליה ואפי' לרב וכ"ש לשמואל והא הכא אע"ג דאית לה בעל קבוע והוה לן למימר רוב בעילות אחר הבעל ולא שדי ליה בדידיה כ"ש התם: אליבא דמ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה וכו' · י"ל כגון שלא קבעה ווסת וה"ה דהמ"ל וכגון דלא קבעה ווסת לא תבעי לך כי תבעי לך היכא דקבעה ווסת אלא מילתא דפסיקא נקט תימה לרבי והא אמרי' התם בפ' המפלת (נדה דף כה:) ההוא שפירא דאתא לקמיה דמר שמואל אמר האי בר מ"א יומא הוא וחשיב מיום דאזלה לטבילה עד ההוא יומא ולא הוה אלא מ' יומא אמר האי בגדותה בעל וכפתיה ואודי ותקשה למ"ד סמוך לווסתה °ונראה דמ"ד סמוך לווסתה רוב עיבורין קאמר מיהו מודי דזימנין מיקרי דמיעברה נמי סמוך לטבילתה או באחד מאותן הימים שבין טבילתה לווסתה וכן למ"ד סמוך לטבילתה: איש איש לרבות אשת חרש וכו' · נראה דעיקר קרא לא איצטריך אלא לאוסרה לבעל ולבועל ע"י קינוי זה אבל משום לפוסלה מכתובתה לא צריך קרא דהא אפילו רבן שמעון בן גמליאל דאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קי:) כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא אלא אית ליה סמך מדאורייתא כדאמרינן התם בפ"ק (דף י') מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה אלא תנא דנקט כתובה מילתא אגב אורחיה קמ"ל דעוברת על דת צריכה התראה להפסיד כתובתה: רב אשי אמר כשם שחיגרת וגידמת אינה שותה דכתיב והעמיד הכהן את האשה · תימה לר"י מאי שנא הכא דממעט מוהעמיד חיגרת וגבי ערכין דכתיב והעמיד והעריך לא ממעט אלא גוסס בפ"ק דערכין (דף ד') וכן העמדה דכתיב בקדשים בעלי מומין דאמרי' בפרק השוחט (חולין ל') שחטה ועדיין מפרכסת דבת העמדה והערכה היא וגבי יבם כתיב (דברים כה) ועמד ואמר ואפ"ה חלין נחתכו רגליו [למטה] מן הארכובה מיהו מחלילה לא תקשי דהתם *מפרש טעמא משום דכתיב בה מעל רגלו ועיקר קרא דועמד ואמר כדדרים ליה בספרי מלמד שאינו אומר דבריו אלא בעמידה °ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש לערכין ש"מ דהעמדה ממש לא קפיד רחמנא וכן בהמה בעלת מום עיקרה לפדיון עומדת ולא חילק בה הכתוב בין בעלת מום אפי' נשברו או נחתכו רגליה דלא עדיפא מאדם דלא קפיד קרא אעמידתו*: דכתיב והעמיד הכהן את האשה ונתן על כפיה·אי קשיא דהכא משמע דרב אשי בעי קרא כדכתיב ובפרק נגמר הדין (סנהדרין מה:) אמרי' אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן היה אחד מהם גידם או חיגר וכו' מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא משום דכוליה קרא יתירא הוא דמשמע אי לאו דהוי יתירא דלא בעינן קרא כדכתיב בשלמא דרב ששת דממעט סומא מעיני איכא למימר קרא יתירא דהוה מצי למימר ונעלם מאישה וכן והעמיד דאמר רב אשי איכא למימר קרא יתירא הוא דהא כתיב והעמידה לפני

[עי' לעיל ו:]

מא א ב ג מיי' פס"ו מהל' איסורי ביאה הלכה כ טוש"ע אה"ע סימן ד סעיף טו :

מב ד ה ו מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ב והלכה ג :

דאיירי בקלא דפסיק דפסקינן כרב דלא תנא הס"ד ואח"כ מה"ד דרוב בעילות אחר הבעל ואע"ג דרב כו' · רש"א

תוספות שאנץ

דומה לשון קלסה ולשון חשד הוא כדאמרינן בנדה דומת עירך עלתה בידך וכן מידם הוה דיימא חמותיה מיניה : שזו עומדת בחזקת כשרות· הבת עומדת בחזקת כשרות ולטיפה פסולה לא חיישינן דרוב בעילות אחר הבעל ומבעלה נתעברה : וקינא והביא אמר רחמנא המקנא לה ישקנה ואי קשיא בקינוי נמי כתיב וקנא (והביא) את אשתו דמשמע בעלה יקנא לה ולא אחר · הא איתרבי מאיש איש (אשר תשטה אשה תחת אישה) ל"ה : רב אשי אמר כו' מר מפרש היקשא דאיש לאשה ומר מפרש הקישא דאשה לאיש ולא פליגי :

הדרן עלך ארוסה

גליון הש"ס

תום' ד"ה אליבא דמ"ד וכו' ונראה דמ"ד וכו' · עי' נדה דף י ע"ב תד"ה דהויא : ד"ה רב אשי אמר וכו' ותירץ מדרבי רחמנא בן חדש · וי"ל כצ"ל · וכ"ה בתוי"ט פ"א דערכין מ"ג :

[ועיין היטב תוס' ערכין ד' ד"ה ולא אוגיא]

רפ"ג ס"ז

[תוספתא יבמות פי"ב]

[נדה לא:]

[לעיל כד·]

[לעיל כד:]

[פסחים קי·]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ותסברא וכו' אחרת אלא דמי שאינו :

עין משפט
נר מצוה

מג א מיי' פ"ב מהל' סוטה הלכה ב והלכה ג :

א ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יז סמג עשין נו :

ב ג מיי' שם פ"ב הלכ' יב טוש"ע אה"ע סי' יא סעיף א וסימן קעח סעיף יז :

ג ד מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הלכה ב וע"ש בכ"מ סמג עשין קנה :

°והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ונתן על כפיה כך הוא אם היה חיגר או גידם לא היה משקה מר בר רב אשי אמר *כשם שאילמת לא היתה שותה דכתיב °ואמרה האשה אמן אמן כך הוא אם היה אילם לא היה משקה :

הדרן עלך ארוסה

כשם [ג]שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו שנאמר °ובאו ובאו כשם *[ג]שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר °נטמאה ונטמאה דברי ר' עקיבא א"ר יהושע כך היה דורש זכריה בן הקצב רבי אומר שני פעמים האמורים בפרשה נטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל : *בו ביום דרש ר' עקיבא* °וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים למד על ככר שני שמטמא את השלישי א"ר יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית אומר עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא והלא ר' עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא : בו ביום דרש ר' עקיבא °ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' ומקרא אחר אמר °מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה ואי אפשר לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים אמה *תחום השבת ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר *[ד]אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים : בו ביום דרש רבי עקיבא °אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר שאין ת"ל לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר כקוראין את הלל (אשירה לה' כי גאה גאה) לכך נאמר לאמר רבי נחמיה אומר כקורין את שמע ולא כקורין את הלל : בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקב"ה אלא מאהבה שנא' °הן יקטלני לו איחל ועדיין הדבר שקול לו אני מצפה או איני מצפה ת"ל °עד אגוע לא אסיר תומתי ממני מלמד שמאהבה עשה אמר רבי יהושע מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זכאי שהיית דורש כל ימיך שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה שנאמר °איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאהבה עשה : **גמ'** אותו למאן אילימא לבעל בעל מאי עביד וכי תימא דאי

[margin: במדבר ה · שם · שם · ויקרא יא · במדבר לה · שם · [עירובין נא. ע"ש] · שמות טו · רש"ל מ"ז · איוב יג · שם כז · שם א]

תוספות

לפני ה' וכן הא דאמר מר בר רב אשי דאילמת אינה שותה משום דכתיב ואמרה ואפי' למ"ד (סנהדרין דף מה:) לא בעינן קרא כדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מציא לקבולי שבועה ואפי' גבי חלילה דקרייה לא מעכבא אילם ואילמת שחלצו חליצתן פסולה משום דר' זירא כל הראוי לבילה אלא ונתן על כפיה אע"ג דלאו קרא יתירא הוא בעי קרא כדכתיב והכי משמע בפרק שלשה מינין בנזיר (דף מו:) דמאן דבעי קרא כדכתיב דנזיר ממורט או אין לו כפים אין לו תקנה משום דכתיב ונתן על כפי הנזיר וכן אין לו בהן יד משום דכתיב על בהן ידו תריץ דרב אשי מהדר למר קשישא לפוס סברתו דבעי למידק ממתני' דבעינן קרא כדכתיב וא"ל רב אשי מהכא ליכא למידק מידי דהתם קרא יתירא מיהו רב אשי ס"ל דבעינן קרא כדכתיב :

הדרן עלך ארוסה

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו · ירושלמי המאררים אמר רבי תנחומא מכין המאררים נגד רמ"ח אברים שיש בה ונגד רמ"ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל כך הן בודקין אותו וכשם שהיא אסורה לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בועל היא על ידי שדרכה ליאסר בין לו בין לאחר היא נבדקת אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו אותו ולא אותה אני אומר הזכות תולה ניחא כמאן דאמר הזכות תולה לה ואינו ניכרת ברם כמאן דאמר הזכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה אלא אני אומר מים מגולים שתה ונלבה הכין לא הוון בעייא מבדקוניה אלא כדין אלא אני אומר *עם אחרים נסתרה ולא כן סברינן מימר לכשתשתה הוא נבדק תיפתר שהיה הוא מזיד והיא שוגגת ובדקו אותו ולא בדקו אותה בדקו אותה ולא בדקו אותו אני אומר הזכות תלה ליה ניחא כמ"ד הזכות תולה ואינו ניכרת ברם כמ"ד הזכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר אלא אני אומר מים מגולים שתת ונלבת הכין לא הוה בעי מבדקונה אלא כדין אלא אני אומר עם אחרים נסתרה מעתה גרש יהא מותר בה תיפתר שהיה הוא שוגג והיא מזידה ובדקו אותה ולא אותו הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה גירש מהו שיהא מותר בה *אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין הוא שוגג והיא מזידה פשיטא שהיא אסורה לביתה גירש מהו שיהא מותר בה אפשר לומר ילאה מתחת ידו ואת אמר הכין ומנין שהדבר תלוי בה שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת :
הסוא

רש"י

והעמיד · ולא חגרת : ונתן על כפיה · ולא גידמת קטועת ידים :

הדרן עלך ארוסה

כשם · כך בודקין אותו · בגמ' מפרש לה : שנאמר ובאו ובאו · תורה אור בגמ' מפרש אי וי"ו יתירא דריש או ובאו ובאו יתירי דכתיבי בעניינא : נטמאה ונטמאה · וי"ו יתירא דריש אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה: וכך היה ר' זכריה דורש · וי"ו יתירא: שתי פעמים · ונסתרה והיא נטמאה לא ממניינא הוא דאוקימנא לטומאה ודאית בעד אחד בפ"ק (לעיל ב:) אלא וקנא את אשתו והיא נטמאה והיתה אם נטמאה ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה *ובגמרא דריש לה ר"ע לתרומה ורבי נמי מודי והאי דנקט הכא תרי מינייהו ותו לא משום (א)דשמעינן לר"ע דדריש בעל ובועל מריבויא דוי"ו יתירא וקא"ל רבי בעל ובועל מנטמאה ונטמאה נפקי ולא דרשי וו"י : בו ביום דרש · במס' ברכות (דף כח·) אמרינן דכל היכא דתני בו ביום הוא יום שהושיבו את ר"א בן עזריה לנשיאות שנתרבו תלמידים שנתנו רשות ליכנס לכל שהיה רבן גמליאל אומר כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לבהמ"ד ורבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה והא דקתני לה הכא נראה בעיני דהך דרשה דנטמאה ונטמאה דלעיל נמי בו ביום הואי : כלי חרש הוא ראשון שנטמא מן השרץ והאוכל שבתוכו שני שנטמא בכלי : אינו אומר טמא · כל אשר בתוכו טמא אלא יטמא למדרש נמי יטמא שמטמא אחרים : לימד על ככר שני · להכי נקט ככר לפי שהוא מצוי בתנור שהוא כלי חרש: שמטמא את השלישי · בתרומה ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב : עתיד דור אחר · מן העתידין לבא שיטהר את השלישי אף בתרומה שאין לו מקרא מן התורה ואנן הוא דמטמאינן ליה בתרומה מק"ו כדמפרש בגמרא ודור אחר פריך ליה לק"ו כדלקמן בגמרא : ור"ע תלמידך מביא מקרא שהוא טמא · אף בחולין : מגרש · רחבה פנויה מזריעה ומבתים ומאילנות לנוי העיר להיות לה לאויר ואלפים לא הוזכרו לתתן ללוים ולא נאמרו אלא ליציאת תחום שבת : שדות וכרמים · ואלפים סביב נתנו ללוים מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר שדות וכרמים : שאין ת"ל לאמר · שאינו דומה לשאר לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדבור למשה לחזור הוא ולאמרו לישראל אבל כאן אין לומר כן : כקורא את ההלל · בגמ' מפרש : כקורין את שמע · בגמרא מפרש : מאהבה · שאוהב את המקום : שקול · משקלו שוה מכריע לכאן ולכאן: לו אני מייחל או איני מייחל · וה"ק הן יקטלני הלא הוא הורגני לא אייחל לו עוד דיש לא שהוא נדרש כמו לו בלמ"ד וי"ו כדמפרש בגמרא : מיראה · מדאגת הפורענות שלא תבא עליו : ירא אלהים · ולא אוהב אלהים : תלמיד תלמידך · תלמידו של ר"ע היה : **גמ'** דאי

מסורת הש"ס

[ועוד כתיב והיאס אם נטמאה ובגמ' דריש לה ר"ע חד לתרומה עי' רש"ל]

פסחים יחי חולין לג:

[שבת סח. עי:מני' קנ: עירובין עט: קג' סנהדרין סו·]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שתי וכו' דשמעינן לר"ע :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כשם כו' אלא אני אומר עם אחרים נסתרה · נ"ל עם אחרות נסתר : בא"ד אפשר לומר מזיד בה · עי' יבמות דף לה ע"א תד"ה אע"פ :

[נ"ל וכל כלי]

לעיל כה.

תוספות שאנץ

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו בגמרא מפרש לה שנאמר ובאו ובאו הא נמי מפרש בגמ' אי וא"ו יתירה [דריש] או ובאו יתירה דריש·כך היה ר' זכריה בן הקצב דורש וא"ו יתירה · ונטמאה ב' פעמים פ"ה אבל ונסתרה והיא נטמאה לאו ממניינא הוא דהא אוקימנא לעיל בפ"ק לטומאה ודאית בעד אחד · ולא נהירא דהא כבר שמעינן בריש מכילתין טומאה דעד אחד מוהיא לא נתפשה' וכי תימא דאיצטריך לומר דבעי' סתירה כעין טומאה דאמר התם דאיתקש סתירה לטומאה ומשום [דכתיב] ונסתרה והיא נטמאה · הא ממילא שמעי' ליה · ולכן צ"ל דגמ' דקאמר (לקמן כח) ומה תלמוד לומר והיא נטמאה דטומאה יתירה קדריש ודלא כפ"ה בגמ' דלא קרא יתירא קדריש דמשמע שהוא סובר שאין כאן אלא ב' ונטמאה וקנא את אשתו והיא נטמאה ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה א) ובגמ' צ"ל דכדי' ונסתרה והיא נטמאה יתירה כדפרי'· בו ביום דרש ר' עקיבא פ"ה דאמר בברכות דכל היכא דתני בו ביום הוי כיום שהשיבו את רבי אלעזר בן עזריה בנשיאות [שנתרבו] תלמידים שנתנו רשות לכל ליכנס שהיה ר"ג אומר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש ורבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה והא דתני לה הכא נראה בעיני דהך דרשא דונטמאה ונטמאה דלעיל נמי בו ביום הואי ל"ה:וכל כלי חרש שהוא ראשון שנטמא מן השרץ והאוכל שבתוכו שני שנטמא מן הכלי אינו אומר טמא אלא יטמא כל אשר בתוכו יטמא למדרשיה ביה נמי יטמא לאחרים לימד על ככר שני להכי נקט ככר לפי שמצוי בתנור שהוא כלי חרם : שמטמא את השלישי ואפי' בחולין דקרא סתמא כתיב ל"ה · וליכא למימר דליהוי אויר התנור כמאן דמלי טומאה וליהוי האוכל ראשון דא"כ אף כלים שבאוירו יטמא וליתא דאמרי' בפ"ק דפסחים מכל האוכל אשר יאכל אוכלין ומשקין מטמאין מאויר כלי חרם ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרם : גמ' דאי

א) אולי צ"ל אבל באמת נראה דקדריש ונסתרה וכו'

תורה אור

דאי אית ביה עון בדקי ליה מיא כי אית ביה עון בדידיה מי בדקי לה מיא לדידה והא במדבר ה *תניא °ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה ^א בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואלא לבועל ליתני כדקתני סיפא כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל לעולם לבועל ורישא איידי דתנא אותה תני אותו סיפא איידי דתנא בעל תנא בועל: שנאמר ובאו ובאו: איבעיא להו באו ובאו קאמר או ובאו ובאו קאמר ת"ש כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר נטמאה ונטמאה ועדיין תיבעי נטמאה (א) נטמאה קאמר או נטמאה ונטמאה קאמר ת"ש מדקתני סיפא רבי אומר שני פעמים האמורין בפרשה ונטמאה ונטמאה אחד לבעל ואחד לבועל מכלל דרבי עקיבא *ווי קדריש הלכך לרבי עקיבא שיתא קראי כתיבי חד לצואה דידה וחד לצואה דידיה חד לעשייה דידה וחד לעשייה דידיה חד לידיעה דידה וחד לידיעה דידיה ורבי תלתא קראי כתיבי חד לצואה וחד לעשייה וחד לידיעה ורבי כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו מנא ליה נפקא ליה מדתני' שם °לצבות בטן ולנפיל ירך בטנו ויריכו של בועל אתה אומר בטנו ויריכו של בועל או אינו אלא בטנה ויריכה של נבעלת כשהוא אומר וצבתה בטנה ונפלה יריכה הרי בטנה ויריכה של נבעלת אמור ומה אני מקיים לצבות בטן ולנפיל ירך בטנו ויריכו של בועל ואידך ההוא *^ב דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על המים המרים ואידך א"כ לכתוב קרא בטנה ויריכה מאי בטן וירך ש"מ לבועל ואימא כולי להכי הוא דאתא אם כן לכתוב בטנו ויריכו מאי בטן וירך ש"מ תרתי: א"ר יהושע כך היה דורש זכריה כו': ת"ר שלש פעמים האמורין בפרשה אם נטמאה נטמאה ונטמאה למה *אחד לבעל ואחד לבועל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא אמר רבי ישמעאל קל וחומר ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה זו שאסורה בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה מה ת"ל והיא נטמאה והיא לא נטמאה אם נטמאה למה שותה אם לא נטמאה למה משקה ^ג מגיד לך הכתוב שהספק אסורה ^ד מכאן אתה דן לשרץ ומה סוטה ^ה שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון עשה בה ספק כודאי שרץ שעשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שיעשה בו ספק כודאי

רש"י

דאי אית ביה עון · שבא עליה לאחר שנסתרה: בזמן שהאיש מנוקה מעון · שלא בא עליה משנאסרה עליו האשה ההיא תשא עונה שיבדקוה המים: אלא לבועל ליתני · כך בודקין את הבועל בהדיא כדתני סיפא בהדיא כך אסורה לבועל ולא תנא כך אסורה לו: באו ובאו קאמר · מרבויא דוי"ו או ובאו ובאו הכפולים בפרשה דריש: שנאמר נטמאה ונטמאה · ש"מ רבי עקיבא וו"י דריש: ועדיין · בהא גופא מיבעיא לי נטמאה ונטמאה דריש מרבויא וו"י או חד נטמאה וחד ונטמאה קדריש: שיתא קראי · שלשה ובאו כתובים שם ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן להודיע לנו דבטן והדר ירך שלא להוציא לעז כדאמרי' בפ"ק (לעיל ט:) וחד והשקה את האשה את מי המרים המאררים ובאו בה המים וגו' לצואה שהקב"ה גוזר שיבואו בה המים למרים וחד (ב) לעשייה והשקה את המים והיתה אם נטמאה וגו' לעשייה כאן הודיע הכתוב את ישראל דמבטיח להן שיבדקוה המים ובכולם כתיב וו"י יתירי הרי שית: לידיה · דבועל: דידה · דאשה ידיעה וצוואה ועשייה כדפרישית: ורבי · דלא דריש וו"י תלתא קראי הוא דכתיבי וכולהו לדידה ידיעה ועשייה וצוואה: שלא להוציא לעז · משום דהוא אמר לה בקללה ברישא את יריכך נופלת וגו' וסוף המים לבדוק כדרך כניסתן דכתיב וצבתה בטנה והדר ונפלה יריכה לכך הוצרך להודיע תחלה שהמים כדרך כניסתן יבדקוה: ואימא כוליה להכי הוא דאתא · לבועל להודיע דבטן לקה ברישא מנלן: מאי בטן וירך · סתם הכא והכא דריש ליה: שלשה פעמים · וקנא את אשתו והיא נטמאה והיתה אם נטמאה תחת אישה ונטמאה: ואחד לתרומה · שאפילו היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה: קל וחומר · אינו צריך להביא מן המקרא לפוסלה מן הכהונה מלינשא לכהן דמקל וחומר אתי: מה גרושה · בת כהן שנתגרשה מישראל וזרע אין לה שמותרת בתרומה כדכתיב מלחם אביה תאכל (ויקרא כב) פסולה לכהונה: זו שפסולה מתרומה · מרבויא דנטמאה כדקאמרת אינו דין שפסולה לכהונה ולקמן פריך והא לא איירי רבי עקיבא בפסול כהונה כלל דלא אצרכה קרא ומאי קאמר ליה רבי ישמעאל: מה ת"ל והיא נטמאה כו' · גרסינן ולא גרס א"כ דמילתא באנפי נפשה היא ולא נטמאה יתירא קמיבעיא ליה דהא דרשינן ולאו רבי ישמעאל לחודיה קאמר לה אלא סתמא היא וקראי דעניינא קדריש ואזיל: מה תלמוד לומר וקנא את אשתו והיא נטמאה · דמשמע דודאי נטמאה ומה תלמוד לומר או עבר עליו וגו' והיא לא נטמאה אי פשיטא ליה דנטמאה למה סוטה ואי פשיטא דלא נטמאה למה משקה: מגיד לך הכתוב שעל הספק אסורה · והכי קאמר קרא אשה זו שמא נטמאה ושמא לא נטמאה וקאמר לך דישקנה לברר הספיקא ואי לא משקה לה אסורה: ומכאן אתה · למד ק"ו לשרץ ספק נגע בטהרות ספק לא נגע דמחזקינן לה בטומאה מספק: סוטה לא עשה בה כו' · דכתיב והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת והוא הדין לשוגג אשתו ואשת איש עמו בבית ונתכוון לאשתו ונזדמנה לו זו ואף היא שגגה כסבורה שהוא בעלה:

וממקום

תוספות

ההוא דמודע לה כהן · פירוש הכהן צריך להודיע שלא להוציא *לעז וכיון דגלי לן קרא דהוא נבדק כמותה וכתיב בה צואה ידיעה ועשייה לא צריך למכתב תו ביה: זו שאסורה בתרומה אינה דין שאסורה לכהונה · וליכא למימר בת ישראל יוכיח שאסורה בתרומה ומותרת לכהונה דה"פ ומה גרושה שמותרת לתרומה אסורה לכהונה ע"י מעשה שנעשה בה דהיינו גירושין זו וכו' אינו דין שאסורה לכהונה ע"י זנות שנעשה בה אבל בת ישראל מה שפסולה בתרומה אינו ע"י מעשה ועוד אם תנשא בת ישראל לכהן תהא מותרת לתרומה מה שאין כן באלו שאין להם היתר לעולם בספרי מתני הכי ומה גרושה קלה שמותרת לחזור למגרשה בישראל פסולה מן הכהונה סוטה חמורה דין הוא שפסולה מן הכהונה:

מה ת"ל היא נטמאה וכו' · כגירסת רש"י וכך סומא ללמדך שלעולם אין משקין אלא על הספק וא"ת וכי אילטריך קרא למיסר ספיקא יש לומר הכתוב אוסרה קודם שתיה כאילו היא ודאי ואע"ג דליכא מלקות כדמוכח בפ"ק דיבמות (דף יא:*) מיהו לאו הבא מכלל עשה איכא ואפי' אם היא טהורה נענש בב"ד של מעלה אם בא עליה כמו על חייבי עשה ולא כשאר ספיקות כגון ספק חלב ספק שומן ואכלו ונודע שהוא שומן אע"ג דצריך כפרה וסליחה מיהו לא חמיר כחייבי עשה:

אינו דין שעשה בו ספק כודאי · ליכא למיפרך נזיר ועושה פסח יוכיחו שעשה בהן אונס כרצון דנפקא לן מכי ימות מת עליו בפתע פתאום בספרי ובפרק ב' דכריתות (דף ט·) ואפ"ה לא עשה בהן ספק טומאת התהום כודאי לפי שטומאת התהום הלכה הוא *ולא סתרינן ק"ו מהלכה וה"ה דאין להוכיח משם דהכי אמר בהוכחה אף אני אביא זה והלא אין ללמוד הימנו אבל הא איכא למתמה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה כדפרכינן לעיל בריש פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי בטומאה דבתר קינוי וסתירה דמהימן עד א' התם ודאי איכא רגלים אבל הכא ילפינן מסתירה דבתר קנויה גרידא דליכא למיפרך שכן קינא לה דקנויה לא חשיב רגלים בלא סתירה דהא בריש מסכת נדה (דף ג:) דמייתי התם מקוה שנמדד ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גביו בין ברה"ר בין ברה"י טמא ר"ש אומר ברה"ר טהור ברה"י תולין ושניהם לא למדוה אלא מסוטה רבנן סברי כסוטה מה סוטה ספק הוא ועשאוה כודאי אף כו' ופריך אי מסוטה נימא מה סוטה ברה"י טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי הכי השתא התם יש רגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבתר קנויה יליף כי הכא פריך והכא אמאי לא פריך הכי ויש לומר דסתירה על ידי קנויה בסוטה הוי כספק מגע שרץ שהרי בלא קנויה לא היה שום ספק בסתירה גרידא דלא נחשדו על העריות הלכך הקנויה גורם הספק וה"פ במס' נדה התם גבי סוטה וספק שרץ הרי ריעותא דהיינו השרץ והבועל קמן אצל הטהרות והאשה אבל גבי מקוה קודם טבילה לא ראינו שום ריעותא דאיכא לספוקי על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדאת עדים לא הואי שום ריעותא:

מכאן

תוספות שאנץ

חד לצואה דידה שהקדוש ברוך הוא גוזר שיבואו בה המים וחד לידיעה דידה להודיעה דבטן ואחר כך ירך שלא להוציא לעז כדאמר פ"ק · וחד לעשייה והשקה את המים והיתה אם נטמאה ותמעול מעל באישה · ובאו בה המים המאררים למרים ל"ה · וגר' דידה בריש תחלה לפי שעיקר המעשה באשה הוא · א"ר ישמעאל ק"ו אינו צריך להביא מקרא לפסלה מלהנשא לכהן דמק"ו אתיא ומה גרושה בת כהן שנתגרשה מישראל וזרע אין לה שמותרת בתרומה כדכתיב מלחם אביה תאכל פסלה מן הכהונה זו שפסולה לתרומה מריבויא (בעלמא) [דונטמאה] כדקאמרת אינו דין שפסולה לכהן ל"ה · מה ת"ל והיא נטמאה ה"ג ול"ג אם כן מה ת"ל ונסתרה והיא נטמאה(א) והיא נטמאה יתירה לא דרי' דהא דרשי' לעיל בפ"ק ול"נ כמש"כ במתני' · ועוד פ"ה דלאו ר' ישמעאל לחודיה קאמר לה אלא סתמא היא וקראי דעניינא קא דריש ואזיל ל"ה: ומכאן אתה דן לשרץ פ"ה מכאן אתה למד בק"ו דשרץ ספק נגע ספק לא נגע בטהרות דמחזקי' ליה בטומאה מספק · ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד פ"ה סוטה שלא עשה בה כו' דכתיב והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת וה"ה לשוגג אשתו ואשת איש עמו ונתכוין לאשתו ונזדמנה לו זאת ואף היא שוגגת כסבורה שהוא בעלה עשה בה ספק כודאי ל"ה · ונראה דאין ק"ו גמור אלא גלוי מלתא בעלמא הוא דאי ק"ו גמור הוא א"כ נילף כל איסורין שעשה בה שוגג כמזיד שיעשה בהם ספק כודאי מהאי ק"ו (עם) [וגם] נחלוק בין רשות היחיד לרשות הרבים כמו בטומאה: ועוד דאיכא למיפרך מה לסוטה שכן נסתרה ויש רגלים לדבר תאמר בשרץ שאין בו כן אלא ש"מ דאין זה ק"ו גמור אלא גלוי מלתא בעלמא הוא ובכולי תלמודא גמרי' ספק טומאה ברה"י מסוטה כדאמר הלכתא גמירי לה מסוטה והוי כמו הלכה למשה מסיני · א"נ מדכתיב ונסתרה והיא נטמאת בסופה ילפינן טומאה והלכתא גמירי לה מסוטה לאו דוקא אלא כלומר דמסוטה גמרינן לה והא דילפינן מסוטה היינו ספק טומאה ברה"י דכל ספק טומאה ברה"ר דספקו טהור לא גמרי מינה ·

תרומה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועדיין תיבעי נטמאה ונטמאה קאמר או אם נטמאה ונטמאה: (ב) רש"י ד"ה שיתא וכו' וחד והשקה כצ"ל ותיבת לעשייה נמחק ·

עין משפט נר מצוה

[לעז ולומר לה הס"ד ואח"כ מה"ד ש"מ תרתי וכיון דגלי לן כו' רש"א]

ד א מיי' פ"ב מהלכות סוטה הלכה ח ופ"ג הלכה יז יח:

ה ב מיי' שם פ"ג הלכ' ז:

ו ג ד מיי' פט"ז מהל' אבות הטומאה הלכה א ב:

ז ה מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה כד:

מסורת הש"ס

[לקמן מו: שבועות כ: יבמות נח: קידושין כז:]

[יומא סו: וש"נ]

לעיל ט:

[לעיל כו:]

א) נ"ל דלא נטמאה יתירא קדריש דהא דרשינן לעיל וכו' ·

ח א מיי' פט"ו מהל' אבות הטומאה הלכה ח ופט"ז הלכה ב :

ט ב מיי' שם פט"ז הלכה ג :

י ג מיי' שם ופט"ו הלכה ח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מכאן וכו' בשם ר"י קטנה· נ"ב עי' ביבמות סוף דף לג :

כודאי וממקום שבאת *מה סוטה רשות היחיד אף שרץ רשות היחיד ומה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל אף שרץ דבר שיש בו דעת לישאל ומכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברה"ר ספיקו טהור *ושאין בו דעת לישאל בין ברה"י בין ברה"ר ספיקו טהור ורבי ישמעאל א"ר עקיבא תרומה ומהדר ליה איהו כהונה ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה וכי תימא כהונה לא צריכא קרא שהרי

מכאן אמרו וכו' ברשות הרבים ספיקו טהור · בפ"ק דשחיטת חולין (דף ט:) ובפרק אין מעמידין (ע"ז דף לז:) אמר דספק טומאה ברשות הרבים הלכתא גמירי לה מסוטה דמשמע דדוקא במקום סתירה טמא אבל שלא במקום סתירה גמירי דטהור ודאי הוא ותימה למאי איצטריך הלכתא לימא העמד טהור על חזקתו ואימור לא נטמא והכי אמר בהדיא נמי בריש מסכת נדה (דף ג·) דרבי שמעון גמר לה מספק טומאה ברה"ר ואמר ורבנן הכי השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינא ליה טומאה וי"ל אי לאו הלכתא דגמרינן דברה"ר טהור הוה אמינא סתירה דנקט קרא לא דבר הכתוב אלא בהווה וה"ה לכל ספק טומאה בכל מקום שטלדה דמסברא אין לטהר זו יותר מזו וסד"א דגזירת מלך כך היא בכל ספק טומאה הלכך איצטריך הלכתא להעמיד ספק טומאה ברשות הרבים אחזקתה דלא מחתינן ליה טומאה מספק ירושלמי דפירקין קמא מ"מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות

וממקום שבאת · הואיל ולא למדת דמטמינן מספק אלא מסוטה חזור ודון דמה סוטה הא דטמאה מספק ברה"י הוא מקום הראוי ליסתר אף טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא אבל ברה"ר טהור : ומה סוטה דבר שיש בו דעת לישאל היא · אם נטמאת אם לאו אף ספק טומאה דבר שיש בו בנוגע זה דעת לישאל אם נגע אם לאו והוא אומר איני יודע כגון אדם או טהרות שהיה אדם עסוק בהם בשעה שנולד הספק: ופרכינן לרבי ישמעאל א"ר עקיבא · ואחד לתרומה וקמהדר ליה איהו א"ל מקרא להביא בכהונה : ותו · מבעיא לן לרבי עקיבא דלא איירי בכהונה : מנא ליה · דאסורה לכהונה אם מת זה והא ליכא למימר דבריא דהשתא לתרומה אסר לה לכהונה מבעיא ומק"ו הוא לא יליף דא"כ היינו ר' ישמעאל: וכ"ת כהונה לא צריך קרא· דממילא אסורה שהרי עשה בה הכתוב בסוטה ספק זונה כודאי זונה לאוסרה על בעלה הלכך לגבי כהונה נמי אסירא דכתיב זונה לא יקחו וזו בחזקת זונה היא :

אי

אפילות ביום שאלו את בן זומא מפני מה ספק רה"י טמא אמר לון סוטה מה היא לבעלה ודאי או ספק אמרו ליה ספק אמר להו מצינו שהיא אסורה לבעלה ומכאן אתה דן לשרץ מה כאן רשות היחיד אף להלן ומה כאן דבר שיש בו דעת לישאל אף וכו' מכאן אמרו דבר שיש בו דעת לישאל וכו' מיליהון דרבנן פליגין דמר רבי זעירא ור' יוסי בשם ר' יוחנן (א) קטנה שזינתה אין לה רצון להאסר על בעלה והא תנינן כל דבר שיש בו דעת לישאל ספיקו טמא ברם הכא אע"פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור ומפני מה ספק רה"ר טהור אמר להו מצינו שהציבור עושין את הפסח בטומאה בזמן שרובו של ציבור טמאים אם טומאה ודאית הותרה לציבור ק"ו לספק טומאה וסיום הברייתא בתוספתא דמסכת טהרות פרק הגבילות השחוטות* רשב"ג אומר מפני מה ספק רה"י טמא וספק רה"ר טהור מפני שאפשר לישאל ליחיד [פרק ו] ואי אפשר לישאל לרבים : ברשות הרבים ספיקו טהור · מקשי' מפרק שני נזירין (נזיר דף נז.) דתנן שני נזירין שאמר להן אחד ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע איזה מכם הוא שניהן מביאין קרבן טומאה וקדייק בגמרא ואמאי כל ספק טומאה מהיכא גמירי מסוטה מה סוטה בועל ונבעלת אף כל ספק טומאה ברה"י כגון דאיכא בי תרי אבל הכא שני נזירין והאי דקאים גביהון הא תלתא הוי ליה ספק טומאה ברה"ר אלמא כל היכא דאיכא תלת חשיב ליה כרה"ר א"כ הא דתנן בפרק האשה שהיא עושה צרכיה (נדה ס:) שלש נשים שהיו ישינות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אמאי כיון דאיכא שלש הוה ליה כרה"ר מיהו מהתם לא קשיא מידי דלא דמי לשרץ דשרץ אפשר שלא נגע וטהור אבל התם אחת מהן ודאי טמאה שילא הדם מגופה והילך נטהר כולם ולא דמי אלא לשני שבילין (טהרות פ"ה מ"ה) אבל מפרק קמא דנדה (דף ב·) מקשינן דתנן כילד דיה שעתה היתה יושבת במטה ועסוקה בטהרות ופירשה וראתה היא טמאה וכולן טהורות ודייק בגמרא (דף ה:) טעמא דדיה שעתה הא מעת לעת מטה נמי מטמא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל ספיקו טהור תרגמא כשחברותיה עושות אותה במטה דהויא לה יד חברותיה סוף סוף חברותיה והיא הויא שלש והוה ליה ספק טומאה ברה"ר ואמאי מטמינן לה ונראה דלא חשבינן טומאה ברה"ר אלא היכא דספיקא היתה יכולה להיות גלויה לכל כגון ההיא דנזיר ותשעה לפרדעים ושרץ אחד ביניהם (כתובות דף טו·) אבל ההיא דנדה המגע ודאי הוא שנגעה במטה ואין שום ספק אלא אם ראתה או לאו ומקום המקור מקום סתר הוא ולא שייך למימר ביה רה"ר אפילו אם נולד ספק ראייתה ברשות הרבים אבל בהא איכא לתמוה אמאי משוינן מטה כספק טומאה ברשות היחיד והא לא דמיא לסוטה דסוטה ודאי שרץ וספק מגע כגון בועל הוא השרץ וספק אם בעל אבל התם ודאי מגע וספק מעת לעת הוא שרץ דשמא לא ראתה ואנן לא ילפינן מסוטה אלא דדמי לסוטה דהא דבר שאין בו דעת לישאל ממעטינן הואיל ולא דמי לסוטה ועוד תניא בהדיא בתוספתא דטהרות פרק [הגבילות] השחוטות (פ"ו) נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת למחר עומד ונמצא מת רבי מאיר מטהר שספק רשות הרבים טהור אלמא דמסוטה גמירי אע"ג דהוי ודאי מגע וספק שרץ ותימה מאי שנא דמטהרינן דבר שאין בו דעת לישאל הואיל ולא דמי לסוטה ובכי האי גוונא *לא מטהרינן וי"ל דהכי הלכתא גמירי לה א"נ עיקר הדבר לא מדמינן לסוטה וי"ל כו' רש"ל שאין בו דעת לישאל נפקא לן מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל כדלקמן במתניתין וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי בין דבר שיש בו דעת לישאל לשאין בו דעת לדבר שיש בו דעת ספיקו טמא ולא פירש טומאתו היכן נלמוד סתום מן המפורש מסוטה דמפרש בו דוקא מקום סתירה ואע"ג דמסיק אי מסוטה הוה אמינא דעת נוגע ומגיע אגב שיטפיה נקט ליה אי נמי הכי פירושו ואי הוה גלי לן קרא בסוטה דבעינן דבר שיש בו דעת לישאל הוה אמינא דעת נוגע ומגיע · סיום הברייתא דנגע באחד בלילה וחכמים מטמאין שכל הטומאות כשעת מציאתן ומודים חכמים לרבי מאיר שאם ראוהו חי מבערב אע"פ שבא שחרית ומצאו מת טהור מפני שזה ספק רה"ר אלמא דבין לרבנן בין לרבי מאיר אפילו בלילה חשבינן ליה רשות הרבים וקשיא מהא דתנן במסכת טהרות פרק שמיני (מ"ג) המאבד ביום ומצא ביום טהור ביום ומצא בלילה ביום ומצא ביום של אחריו ספיקו טמא זה הכלל כל שעבר עליו הלילה או מקלתו ספיקו טמא אלמא דלילה חשיב לעולם כרשות היחיד ולעיל הייתינן נמי מירושלמי מ"מ יש רגלים לדבר לפלטיא בלילה לחורבה ביום למבואות אפילים ביום אלמא דפלטיא בלילה חשיב רה"י בתוספתא דטהרות פרק ז' יש דברים ברה"ר ועשאום כרה"י קופה *ברה"י גבוה י' טפחים והטומאה בתוכו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היתה כפושה על כתיפו וככר תרומה כרוך בסיב או בנייר ונתן בתוכו ספק נגע ספק לא נגע טהור הכניס ידו לתוכה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא חמור ברה"ר גבוה י' טפחים וטומאה נתונה על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור פשט ידו על גביו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא סלע ברה"ר גבוה י' טפחים וטומאה עליו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור עלה לראשו ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טמא היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו אחד טמא ואחד טהור ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר בנו של זה רוכב על כתיפיו ובנו של זה רוכב על *כתף אחד טהור ואחד טמא ספק נגעו זה בזה ספק לא נגעו ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר היתה חבילה על כתיפיו והרוק נ"ל כתפיו מדובק בכותל למעלה מי' טפחים ספק הסיט ספק לא הסיט ר' יעקב מטמא ורבי יוסי מטהר שהיה ר' יעקב אומר כל שהוא למעלה מעשרה טפחים ברה"ר הרי הוא כרה"י ורבי יוסי אומר כל שדרך הילוכו ברה"ר טהור ועוד מפרש התם דין בקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו הן ימות החמה משתעקר תבואה ואלו הן ימות הגשמים משתרד רביעה שניה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנג:) מפרש הא דאמרינן בימות החמה רה"ר לטומאה לא שנו אלא שלא עברו עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן :

ותו לרבי עקיבא כהונה מנא ליה · רש"י פי' דמקל וחומר לא יליף דאם כן הייט רבי ישמעאל ותימה אי לית ליה קל וחומר דרבי ישמעאל א"כ כיון שנבעלה לפסול לה בעילה ודאית מנא ליה דפסולה לכהונה והא ביבמות בפרק אלמנה (דף סח:) ילפינן ליה מהאי קל וחומר ועוד הא ליכא למיפרך עליה מידי יש לומר הכא לית ליה קל וחומר משום דאי לא הוו כתיבי אלא תלתא קראי הוה אמינא חד לבועל וחד לבעל וחד לכהונה דחמיר טפי כדפריך לרבי ישמעאל אבל גבי בעילת פסולין כתיבה תרומה בהדיא :

שכן

מסורת הש"ס　תורה אור

שהרי עשה בה ספק זונה כזונה תרומה נמי לא תיבעי קרא שהרי עשה בה ספק זונה כזונה אלא לר' עקיבא ארבעה קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לכהונה וחד לתרומה ורבי ישמעאל תלתא קראי כתיבי חד לבעל וחד לבועל וחד לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר ורבי ישמעאל ממאי דאיצטריך קרא לתרומה וכהונה אתיא בקל וחומר דילמא כי אצטריך לכהונה ותרומה שריא אמר לך מסתברא דומיא דבעל ובועל מה בעל ובועל מחיים אף תרומה נמי מחיים לאפוקי כהונה דלאחר מיתה ור"ע דומיא דבעל ובועל לית ליה ואי נמי אית ליה *מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא אמר רב גידל אמר רב דבר שיש בו דעת לישאל ואין בו דעת לישאל מהאי קרא נפקא °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק טמא וספק טהור יאכל אימא סיפא °והבשר כל טהור יאכל בשר ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק טמא וספק טהור לא יאכל אלא לאו שמע מינה כאן שיש בו דעת לישאל כאן שאין בו דעת לישאל ואיצטריך דרב גידל אמר רב ואיצטריך למיגמר מסוטה דאי מדרב הוה אמינא בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים איצטריך למיגמר מסוטה ואי מסוטה הוה אמינא עד דאיכא דעת נוגע ומגיע צריכא: בו ביום דרש רבי עקיבא וכל כלי חרש כו': ומאחר דאין לו למה טמא אמר רב יהודה אמר רב מן התורה אין לו מדין קל וחומר יש לו ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בתרומה ככר שני שפסול בחולין אינו דין *שיעשה שלישי בתרומה איכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה תיתי מטבול

עין משפט
נר מצוה

יב א ב מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה הל"ד: יג ג מיי' שם פ"י הל"ג סמג עשין רמז:

מטבול יום דשרץ מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה כלי חרש יוכיח מה לכלי חרש שכן מטמא מאוירו טבול יום יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה כל שכן ככר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה ודור אחר פריך מה להצד השוה שבהן (א) שכן *יש בהן צד חמור ורבן יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך תניא אמר רבי יוסי *מנין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כיפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקודש ולמדנו שלישי לקודש [א]מן התורה ורביעי [ב]מקל וחומר שלישי לקודש מן התורה מנלן דכתיב °והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מי לא עסקינן דנגע בשני ואמר רחמנא לא יאכל רביעי מקל וחומר כדאמרן אמר ר' יוחנן טעם בריבי איני יודע מה הוא שהרי תשובתו בצדו אוכל הבא מחמת טבול יום יוכיח שפסול בתרומה ואינו עושה רביעי בקודש *דתניא אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקודש לטמא שנים ולפסול אחד ר' מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד וחכמים אומרים [ג]כשם שפוסל אוכלי תרומה ומשקי תרומה כך פוסל אוכלי קודש ומשקי קודש מתקיף לה רב פפא ממאי דר' יוסי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול ס"ל דאמר לטמא שנים ולפסול אחד אי סלקא דעתך כאבא שאול ס"ל לייתיה לרביעי בקודש מאוכל שבא מחמת טבול יום ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום גופיה מותר בחולין אמרת עושה רביעי בקודש אוכל שלישי

תורה אור: ויקרא ז

פסחים יח. חגיגה כד. [תוספתא חגיגה פ"ג]

מטבול יום דשרץ. אדם שנגע בשרץ ראשון לטומאה (ב) היה ולא אב הטומאה וכי טבל הותר לחולין ואסור לתרומה ואפי' לנגיעה דכתיב נמי הערב שמש בכלים במים יובא וטמא עד הערב וטהר (ויקרא יא) והא לנגיעה הוא להשתמש בו תרומה ואשמעינן דכלי טבול יום פסל ליה: שכן יש במינו אב הטומאה. אם היה נוגע כלי זה או אדם זה במת נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים תאמר באוכל שאינו נעשה אב הטומאה אפי' ע"י מת דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא ומהכא נפקא לן טמא מת דמטמא אדם וכלים ועל כרחיך בטמא מת שיש לו טהרה במקוה כתיב דהא כתיב לעיל מיניה והזה הטהור על הטמא ורחץ במים דבר שיש לו טהרה (ג) נעשה אב הטומאה במגע טמא מת על ידי מגע המת יצאו אוכלים ומשקין וכלי חרס שאין לו טהרה: כלי חרס יוכיח. שאין במינו אב הטומאה ומטמא את התרומה כשהוא ראשון וכ"ש שפוסלה אף אתה אל תתמה על ככר שני שאע"פ שאין במינו אב הטומאה יפסול דטעמא לאו באב הטומאה תלי: מה לכלי חרס כו' טבול יום יוכיח. שאין כלי שטף הראוי לטבילה מטמא מאוירו ופסיל תרומה: לא ראי. טבול יום כראי כלי חרס לומר שטעם פסול התרומה תלוי משום שמטמא מאוירו דהא טבול יום אינו מטמא מאוירו ופסיל ולא ראי כלי חרס להיות אב הטומאה במינו כראי טבול יום דליכא למימר טעמא דטבול יום דפסיל בתרומה משום דמין אב הטומאה הוא דהא ליתא להא חומרא בכלי חרס ופסיל: הצד השוה שבהן. צריך אתה למצוא חומר שוה בשניהם לתלות בו טעם פסול תרומה ומהו צד השוה שבהן שמטמאין טבול יום איקרי טמא דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר מכלל דעד השתא טמא וכלי חרס כתיב (שם יא) תנור וכירים יותץ טמאים הם ופוסלין בתרומה וכ"ש ככר שני דפסיל טפי מטבול יום שהוא טמא ואסור בחולין שיפסול בתרומה: ובכל הספרים כתיב הצד השוה שבהן שמותר בחולין ופוסל בתרומה ולהך לישנא אין אדם יכול לפרש איזהו כלי חרס שמותר בחולין (ד) ופסולין בתרומה ובדוחק גדול יש לפרש כלי חרס המוקף צמיד פתיל שמציל על חולין שבתוכו ואין מציל על התרומה שבתוכו. והרבה גמגומין ותשובות וביטול שיטת הגמרא יש בדבר חדא דלא אשכחן דאינו מציל בתרומה דבחגיגה (דף כה.) אמר אין חטאת ניצלת בצמיד פתיל אבל תרומה לא תנן בה ועוד אין זה פוסל בתרומה דהא לא פסיל מידי אלא אינו מגין ומאליה היא נטמאת מאהל המת ועוד כל הצד השוה שבגמרא שבא ללמוד חומר צריך שיהא חמור וזה קל דקאמר הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ואין זו שיטה בכל הגמרא וללשון שפירשתי אל תשיבני מה שאומר כלי חרס יוכיח שהיה לו להביא הוכחה בדבר הדומה לטבול יום שאע"פ שטהור לחולין פסול לתרומה שאין זו תשובה דאין צריך הוכחה אלא לסתור תשובתו שתולה טעם החומרא דפסול תרומה מפני שהוא אב הטומאה וקא מהדר ליה כלי חרס יוכיח שאין בו חומר זה ופוסל וכן שיטת רוב הדינין כי ההוא דכל הבשר (חולין דף קטו:) מנין לבשר בחלב שאסור בהנאה קל וחומר ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה בבישולו אינו דין שאסור בהנאה מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח מה לחמץ שבו כרת כלאי הכרם יוכיח והא כלאי הכרם נעבדה בו עבירה בזריעת' וחמץ בפסח נמי עבר בבל יראה ולא דמו לערלה בקולא דידה וקא הויא הוכחה: צד חמור. טבול יום יש במינו אב הטומאה כלי חרס מטמא מאוירו: ורבי יוחנן צד חמור לא פריך. לא חשיב ליה פירכא הואיל ואין חומר שבשניהם שוה: מנין לרביעי בקודש שהוא פסול. ולא אמרינן טהור הוא כבתרומה: מחוסר כפורים. בטומאות הצריכות קרבן כגון זב וזבה ויולדת ומצורע: שמותר בתרומה פסול בקודש. ביבמות ילפינן לה בפרק הערל (דף עד:): שלישי שפסול בתרומה. כדילפינן לעיל מטבול יום: דין הוא שיעשה רביעי בקודש. ולא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ונימא הכי שלישי שפסול בתרומה דיו הוא שיהא פסול לקודש דאם כן בטיל ליה האי קל וחומר דשלישי בקודש לא איצטריך דלא מיבעיא דכי היכי דבתרומה אייתיניה בקל וחומר מטבול יום הכי נמי אתי קודש בההוא קל וחומר אלא אפילו מן התורה למדנוהו והיינו דקאמר למדנו שלישי לקודש מן התורה הילכך אי אמרינן דיו איפרך ליה ק"ו כו': מי לא עסקינן. מי לא מצינן למישמע מינה דאפי' נגע בשני נמי קאמר לא יאכל דהא בכל טמא כתיב ושני איקרי טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא והאי בבשר שלמים כתיב דקדש נינהו: טעם בריבי. טעמו של ר' יוסי שהוא חכם וגדול הדור איני יודע מהו שלמד רביעי בקודש שהרי מקל וחומר זה תשובתו בצדו: אוכל הבא מחמת טבול יום. שנגע בטבול יום והוא של קדש או של תרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה כדפרישית לעיל דבכלים נמי כתיב הערב שמש לגבי תרומה ואינו אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקודש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל בקודש ואינו מטמא לפסול את מי שיחזור ויגע בו וקא סלקא דעתא דר' יוסי כרבנן סבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא"כ הכי נמי נדרש להאי ק"ו שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקודש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה (ה) דין הוא שיעשה רביעי בקודש: טבול יום תחילה לקודש. מעלה עשו בקודש להיות טבול יום אצלו כראשון לטומאה ויטמא שני בקדש זה מזה שאוכל שנוגע בטבול יום נעשה שני ועושה את חבירו שלישי ושניהם קרויין טמאין שמקלקלין את אחרים והשלישי פוסל את הרביעי להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול את אחרים במגעו: רבי מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד. הרי הוא כשאר שני שפוסל את התרומה והנוגע בו פוסל את הקודש כך טבול יום הפוסל את התרומה הנוגע בו טמא לקודש ולפסול עוד אחד: כך פוסל כו'. ואין הנוגע בטבול יום פוסל את הקודש אלא הוא עצמו פסול: ממאי דרבי יוסי כרבנן סבירא ליה. דתהוי תשובה בצדו דילמא כאבא שאול סבירא ליה והוא הדין דהוה מצי רב פפא למימר דילמא כר' מאיר סבירא ליה ואין כאן עוד תשובה דהא עביד רביעי אלא רבותא נקט כלומר מאן לימא לן דלא מחמיר כאבא שאול דילמא כוותיה סבירא ליה דאוכל הבא מחמת טבול יום אם של קודש הוא מטמא אחד ופוסל אחד דההוא דנגע ביה פסיל ליה דאורייתא ואפילו הוי קמא תרומה פסול לקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים כדדריש רבי יוסי לעיל ודריש ליה נמי הכא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול לקודש אוכל תרומה הבא מחמת טבול יום שפסול בתרומה אינו דין הוא שיעשה רביעי בקדש (ו) והיכא דהוה ליה דקודש עבוד רבנן מעלה שיטמא אחד ויפסול אחד: דאי סלקא דעתך כאבא שאול סבירא ליה. (ז) מקל וחומר דמחוסר כפורים פסיל לקמא וממעלה דרבנן מטמא ליה כיון דמדאורייתא פסיל ליה להוא דנגע ביה לייתיה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום: ומה אוכל הבא מחמת טבול יום דטבול יום. שבא מכחו שרי בחולין עושה רביעי בקודש כלומר פוסל את הקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים: שלישי

תוס' שאנץ

הנוגע בשרץ הקל אינו דין שלא יטעון שבירה ת"ל אותו א"כ למה נאמר ואותו תשברו מלמד שאין לו טהרה במקוה אלא שבורו. ד"א אותו תשברו אותו אתה שובר למהרתו [וכו']. ואל תתמה על זה דדרשי' דאינו טעון שבירה מק"ו אע"ג דאיכא מיעוט חוזר ודורש ק"ו ומוקי למיעוט בדרשא אחריתי וגם בכמה מקומות בתלמוד מצינו כמו כן וצא ולמד מברייתא שבצדרה בת"כ תנור וכירים יותץ יכול יתצם בוראי ת"ל וטמאים יהיו לכם דמקיימין אותן בטומאה: מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור. טבול יום יש במינו אב הטומאה. כלי חרס שמטמא מאוירו. וק' ומה פירכא היא זו הלא אין לך דין שבתלמוד שלא נוכל להקשות בו שיש בו צד חמור. וכי האי גונא אמרי' באלו נערות אלמא קסבר עולא כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקיא וקאמר דגמרי' מחובל בחברו ומעדים זוממים דעושה שם הצד השוה יפריך מה להצד השוה שכן יש בהן צד חמור וכן במכות [ד:] פרי' [הכי] ומאי פירכא היא זו. ואו' ר"י דלא פרי' ליה אלא במקום שהצד [חמור] הן משונין (א). כמו הכא שהטבול יום הוי במינו אב הטומאה וכן כלי חרס אין לך שום דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס. וכן בכתובות בעדים זוממים דאינם צריכין [התראה] מה שאין כן בשאר [דברים] וכן בחובל בחבירו דחייב בד' דברים מה שאין כן בשאר מזיקין וכן במכות וכי האי גונא בשילהי פ' ד' מיתות דפרי' מה להצד השוה שבהן שכן משונין: מנין לרביעי בקדש שהוא פסול. ולא אמרי' טהור [הוא] כבתרומה. ומה מחוסר כפורים בטומאות הצריכות קרבן כגון זב וזבה ויולדת ומצורע שמותר בתרומה ופסול בקדשים. פ' הערל. ג' שפסול בתרומה כדילפי' לעיל מק"ו דטבול יום דין הוא שיעשה רביעי בקדש וליכא למימר דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולימא הכי ג' דפסול בתרומה דיו הוא שיהא פסול בקדש דא"כ בטל ק"ו דלג' בקדש לא איצטריך דלא מיבעיא דכי היכי דאייתניה בתרומה בק"ו דטבול יום אתי נמי קדש בההוא ק"ו אלא אפי' מן התורה למדנוהו והיינו דקאמר למדנו ג' לקדש מן התורה הילכך אי אמרי' דיו מפרי' הק"ו. ל"ה. ומקשי התוספות תיפוק ליה רביעי לקדש מק"ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בקדש שני שפוסל בחולין אינו דין שיעשה רביעי בקדש וכי תימא דדייקי' מן הק"ו (הג') [דשני] לג' אם אינו ענין לג' דהא ידעינן ליה

תוס' שאנץ

מקרא דוהבשר אשר יגע בכל טמא מי לא עסקי' (דרביעי) [דנגע] בשני תנהו ענין לרביעי בקדש. ונראה דאין זה קושיא דלעולם הוה מוקמי' הק"ו אג'. וכי תימא הא ידעי' ליה מקרא דוהבשר [י"ל] דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ומאי טעמא ניחא דליכא להקשות [י"ל] קרא דוהבשר וניליף ג' בקדש מק"ו דטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בקדש שני שפסול בחולין דין הוא שיעשה ג' בקדש וד' בקדש מק"ו דמחוסר כפורים כדאמר ולאו מילתא היא כדפרי' דמלתא דאתי בק"ו טרח וכתב לה קרא. וג' דלפ"ה ניחא הכל: מי לא עסקי' דנגע בשני. פ"ה דנפקא לן מדכתיב בכל טמא ושני איקרי טמא דכתיב כל אשר בתוכו יטמא: טעם בריבי. טעמו של ר' יוסי שהיה חכם וגדול הדור. איני יודע מה הוא שלמד רביעי בקדש מק"ו זה שהרי אוכל הבא מחמת טבול יום והוא דקדש או דתרומה יוכיח שפסול בתרומה מן התורה כדפרי' לעיל דבכלים נמי בעי הערב השמש ואינה אלא לנגיעה ואינו עושה רביעי בקדש לרבנן דפליגי עליה דאבא שאול ואמרו טבול יום פוסל את הקדש ואינו מטמא לפסול את מי שיחזור ויגע. וס"ד דר' יוסי כרבנן סבירא ליה הילכך תשובתו בצדו דא"כ ה"נ נדרשי' להאי ק"ו שיפסול אוכל הבא מחמת טבול יום את הקדש ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פוסל הקדש אוכל הנוגע בטבול יום שפסול בתרומה [אינו] דין שיעשה רביעי בקדש. כל"ה. טבול יום תחלה לקדש מעלה עשו בקדש להיות טבול יום אצלו כראשון לטומאה ויטמא שנים בקדש זה מזה האוכל שנגע בטבול יום יטמא חברו הנוגע בו ושניהם קרויין טמאים שמקלקלים את אחרים והג' פוסל את הד' להיות הוא עצמו פסול אבל לא יפסול אחרים במגעו. ר' מאיר אומר מטמא אחד ופוסל אחד הרי הוא כשאר שני שפוסל התרומה והנוגע בו פוסל הקדש כך טבול יום הפוסל בתרומה הנוגע בו טמא לקדש לפסול עוד אחד: כך פוסל. ואין הנוגע בטבול יום פוסל הקדש אלא הוא עצמו פסול. ממאי דר' יוסי כרבנן סבירא ליה דתהוי תשובתו בצדו דילמא כאבא שאול סבירא ליה וה"ה דהוה מצי לרב פפא למימר [דילמא] כר' מאיר סבירא ליה ואין כאן עוד תשובה דהא עביד רביעי אלא רבותא נקט כלומר מאן לימ' לן דלא מחמיר כאבא שאול דילמא כותיה סבירא ליה דאוכל הבא מחמת טבול יום אם של קדש הוא מטמא אחד ופוסל אחד דההוא דנגע ביה הוה פסיל ליה דאורייתא ואפי' הוי קמא תרומה פסול לקדש מק"ו ממחוסר כפורים כדדריש ר' יוסי

מסורת הש"ס

[פסחים טז. כתובות לב: מכות ד: ע' תוס' כתובות לב. ד"ה שכן וכו' שהארכו בסוגיא דהכא]

מעילה ח. ע"ש [נדה עא:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שכן יש בהם לה. נ"ב עיין בתוספות פרק אלו נערות דף לב ד"ה שכן יש: (ב) רש"י ד"ה מטבול וכו' לטומאה הוא ולא אב: (ג) ד"ה שכן וכו' טהרה במקוה נעשה אב וכו' שאין להן טהרה במקוה בס"ד: (ד) ד"ה ובכל הספרים וכו' ופסול בתרומה ובדוחק וכו' מה לחמץ בפסח שיש בו כרת: (ה) ד"ה אוכל הבא וכו' בתרומה אינו דין הוא: (ו) ד"ה ממאי וכו' בקדש דסיכה דהוה: (ז) ד"ה דאי סלקא וכו' דמק"ו דמחוסר:

(א) וכ"כ התוס' בכתובות לב. ד"ה שכן בשם ר"י

שלישי הבא מחמת שני דשני גופיה אסור בחולין אינו דין שעושה רביעי בקודש וכי תימא משום דאיכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכיה אמר רב אסי אמר רב ואמרי לה אמר רבה בן איסי אמר רב ר"מ ור' יוסי ור' יהושע ור' אלעזר ור' אליעזר כולהו סבירא להו [א]דאין שני עושה שלישי בחולין ר"מ *דתנן [ב]כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש ופוסל את התרומה ומותר בחולין ובמעשר דברי ר"מ וחכמים [ג]אוסרין במעשר ר' יוסי הא דאמרן דאם איתיה לייתיה לרביעי בתרומה וחמישי בקודש רבי יהושע דתנן *ר"א אומר האוכל אוכל ראשון ראשון שני שני שלישי שלישי רבי יהושע אומר [ד]האוכל אוכל ראשון ואוכל שני שני [ה]שלישי שני בקודש ואין שני בתרומה [ו]בחולין שנעשו על טהרת תרומה על טהרת התרומה אין על טהרת הקודש [ז]לא אלמא קסבר אין שני עושה שלישי בחולין ר"א (א) דתניא ר' אלעזר אומר שלשתן שוין הראשון שבקודש ושבחולין ושבתרומה מטמא שנים ופוסל אחד בקודש מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה ופוסל אחד בחולין ר' אליעזר דתנן *ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה [ח]כיצד שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף וחכמים

רש"י

שלישי הבא מחמת שני כו'. דשמעינן מיניה תרתי ש"מ אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול וש"מ שלישי הבא מחמת שני נהי דחמישי בקדש לא אמר דנייתי מינה כדקעביד בטבול יום דהתם מעלה דרבנן היא ובקודש מקודש מיירי ורבי יוסי מדאורייתא קאמר אבל רביעי מיהא אייתי מינה: וכ"ת כו' הא אייתינה. ר' יוסי מק"ו ממחוסר כיפורים דאיכא למיפרך נמי מה למחוסר כיפורים שכן אב הטומאה ולא פריך דלא חשיב ליה ר' יוסי פירכא דהשתא דטבל לה אזלה לה ההיא טומאה: כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים. כל שהוא טהור מן התורה וחכמים הזקיקוהו לבא במים וליטהר כגון הבא ראשו ורובו במים שאובין והאוכל חצי פרס אוכלין טמאין והידים שהצריכום טבילה כולם בתורת שנים הטעינום: מטמאין את הקדש. להיות שלישי ויעשה רביעי ופוסלין את התרומה: וחכמים אוסרין במעשר. באכילה אבל נגיעה שרי וחולין אף לאכול והכי אמר בחגיגה (דף יח:) והוא הדין נמי דלרבנן אין שני עושה שלישי בחולין והאי דלא חשיב להו לפי שלא נתפרשו שמותן ור"מ ומחלוקתו קאמר: דאם איתא. דשלישי בחולין מן התורה לייתיה רביעי בתרומה מק"ו מטבול יום כדאייתי לשלישי לעיל משני בחולין: וחמישי בקדש. מרביעי בתרומה מק"ו ממחוסר כיפורים כדאייתי לרביעי לעיל משלישי בתרומה: האוכל אוכל ראשון. חצי פרס מאוכל ראשון נעשה גופו ראשון לטומאה מדרבנן והאוכל אוכל שני נעשה גופו שני ובשחיטת חולין מפרש טעמא שעושה את האוכל חמור כמאכל בהשוחט (חולין ד' לד.): רבי יהושע אומר האוכל אוכל ראשון או אוכל אוכל שני שני. מאכל ראשון לא עביד ליה ראשון אלא שני שאין האוכל חמור כמאכל אבל מאכל שני עושה אותו שני והתם מפרש טעמא מלינו שהשני עושה שני על ידי משקין: שלישי שני לקדש. האוכל אוכל שלישי נעשה גופו שני לקדש שאם יגע בקדש יטמאנו לפסול עוד אחד והתם מפרש טעמא וכל הנך טומאות מדרבנן נינהו: בחולין שנעשו על טהרת תרומה. באיזו חולין אמרו שהאוכל שלישי שלהן נעשה שני לקדש בחולין שנעשו על טהרת תרומה שבעליהם כהן ורגיל בתרומה וקיבל עליו לאכול חולין שלו בטהרת תרומה כדי שיהא רגיל לתרומותיו בטהרה (ג) הזקוקה להן הילכך משכחת בהו שלישי דבחולין אחרים לא משכחת שלישי: ה"ג על טהרת תרומה אין חולין גרידי לא ומאן דגרים על טהרת הקדש לא הכי מפרש לה על טהרת הקדש לא דהוו להו חולין גרידי שהמתפים חולין לטהרת הקדש בטלה דעתו ואין בדבריו כלום: שלשתן שוין. הנך דמפרש להו ראשון של חולין וראשון של תרומה וראשון של קודש: מטמא שנים ופוסל אחד בקדש. דהיינו רביעי: מטמא אחד ופוסל אחד בתרומה. דהוה ליה שלישי: ופוסל אחד בחולין. דהוה ליה שני ותנא דפליג עליה סבר ראשון של חולין לא אזיל בקדש עד רביעי שאין קדש בא לידי רביעי אלא אם כן היה ראשון של קודש ומיהו שמעינן מינה דאין שלישי בחולין: ר"א אומר חלה ניטלת מן הטהורה על הטמאה. רישא דמתני' במסכת חלה (פ"ב מ"ז) הכי שיעור חלה אחד מכ"ד נטמאה עיסתה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח נטמאת במזיד אחד מכ"ד שלא יהא חוטא נשכר ר"א אומר היכא דנטמאת מזידה תלוש אחרת בטהרה ותטול מן הטהורה על הטמאה משום דמצוה לתרום מן המוקף כיצד תעשה שיהא מן המוקף וטהורה נוטלת כדי חלת הטמאה מעיסה הטהורה עד שלא הורמה חלתה דאי הורמה חלתה דטהורה תו לא מצי להפרושי מן הפטור על החיוב ולא חייל עליה תו שם חלה: ונותנת פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף. מוקף לשון מחובר ומקורב כמו אין מקיפין שתי חביות במסכת ביצה (דף לב:) ומקרא נפקא לן והרמותם ממנו מן המוקף לו בספרי הילכך צריכה להקיף

תוספות

שלישי הבא מחמת שני וכו'. פירש רש"י דשמעינן מיניה תרתי שמעינן מיניה אוכל הבא מחמת טבול יום דסבירא ליה כאבא שאול ושמעינן מיניה דשלישי הבא מחמת שני וכו' תימה כיון דיליף ק"ו לשלישי ממחוסר כיפורים לאו ממילא שמעינן מיניה דאית ליה כאבא שאול דבהאי קל וחומר גופיה דמחוסר כיפורים נפקא לן אוכל הבא מחמת טבול יום דעביד רביעי א"כ אמאי הוי ליה למיתניה לרביעי בקודש מאוכל הבא מחמת טבול יום וכי לא מייתי ליה שפיר טפי ממחוסר כיפורים גופיה מדהוי מייתי ליה מאוכל הבא מחמת טבול יום דאוכל הבא מחמת טבול יום גופיה לא שמעינן ליה אלא מק"ו דמחוסר כיפורים ונראה דאפי' הכי הוי ניחא ליה טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון שלישי הבא מחמת שני דאלים טפי למיעבד רביעי ממאי דמייתי ליה ממחוסר כיפורים שצריך למייתי שלישי גופיה (למייתי) מק"ו דטבול יום דפסול בתרומה אע"ג דבין כך ובין כך הוי ק"ו בן ק"ו מיהו לאלומי כח שלישי עדיף ליה טפי:

הא אייתינה ממחוסר כיפורים ולא פרכינן. רש"י פי' משום דכיון דטבל אזלה ליה ההיא טומאה ולא ידענא מאי פי' הכי הא ע"כ אית לן למימר דר' יוסי סבירא ליה כרבן יוחנן בן זכאי דמייתי שלישי בתרומה במה הצד דאי לא תימא הכי שלישי מנא ליה ובאותו מה הצד גופיה מייתי רבי יוסי רביעי ממחוסר כיפורים ומכלי חרס ומשום הכי לא פריך. ספר הישר. מסיק בפ"ק דשבת (דף יד.) זימנין דאכיל אוכלין טמאין וכו' הקשה ריב"א הלוי ז"ל אלמא דאוכלין טמאין פוסלין את הגויה בכבילה דאפי' כבילה מטמאין למשקין דתרומה דשדי לפומיה והתנן בפרק כילד משתתפין (עירובין דף פב:) חציה לבית המנוגע וחצי חציה לפסול את הגויה דהיינו שני ביצים ותירץ מורי אין דרך בני אדם לשתות אלא לאחר אכילת שני ביצים וקודם לכן מילתא דלא שכיחא היא ואין נראה לר"י תירוץ זה חדא שאפילו בלשון לא דקדק שבכאן הוא אמר לפסול את הגויה ולשם הוא אומר אלו פוסלין בתרומה משמע אפילו במגע ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים אטו טומאת חוץ ועוד היאך אנו אומרים ביומא פרק אחרון (דף פ:) אמר רב פפא הנה לטומאת גויה דלאו דאורייתא ומותיב מי אמר רב פפא הכי והכתיב לא תטמאו בהם ואמר רב פפא מכאן לטומאת גויה דאורייתא ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם היה מגזרת י"ח דבר וכי בזה היה טועה בעל הגמרא שהם דאורייתא והלא פשט איסורם בכל העולם אלא ודאי נראה דתרי גזירות הוו חדא גזירת טומאת פנים אטו טומאת חוץ דהיינו פסול גויה דהרואה סבר דמותר להגיע טומאה למשקין דהא זה כשאכל תרומה ואח"כ שותה משקין טמאים נוגעין זה בזה בתוך מעיו ולא חיישינן להכי כמי לא נחוש אפי' בחוץ להכי גזרו ודוקא בשני ביצים אבל בכביצה לא שהרי האוכל כביצה מתעכל בתוך מעיו ונשאר בין שיניו ולכשיהיה בבני מעיו יפחת הרבה מכביצה ואין אדם טועה שאפילו אוכל אוכלין טמאין בכביצה ושותה משקין דתרומה לא יאמר א"כ טהורין הן בכביצה אפי' בחוץ דהא בפנים לא היה כביצה שהרי נתעכל האוכל ולא היה כשיעור לטמא ודוקא באוכלין מצריך יותר מכשיעור משום דמתעכל אבל משקין פסלי גויה בכדי רביעית דאין דרך משקה להתעכל בתוך מעיו וא"ת היה להן להוסיף יותר מעט מ"מ כיון דנחית לשיעוריה העמיד אותה על שני ביצים שהוא שיעור ידוע וגזירה אחרת אותה של שבת שגזרו בכביצה אף על מגע ואותה של שחיטת חולין (דף לד.) דאמר עולא האוכל אוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה נפסל גופו מלאכול בתרומה איני יודע לפרש אם היה מאותה גזירה ראשונה מ"מ למה גזרו אי משום טומאת חוץ הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין שלישי עושה רביעי בתרומה כדמוכח התם* דתניא חולין שנעשו על טהרת הקדש הרי הוא כחולין רבי אלעזר ברבי צדוק אומר הרי הן כטומאה לתרומה לטמא שנים ולפסול אחד א"כ אינו רביעי וא"ת מגזרה שניה ומשום משקין דאכיל אוכלין טמאין ושתה משקין דתרומה אם כן למה נפסל גופו יהי' טמא אפי' במגע וא"ת גזרה שלישית היא מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזרות וגזרו גזירה לגזירה ולפי פירוש הקונטרס שפירש בשחיטת חולין אינו נראה ואינו מיושב יפה שמפרש האוכל אוכל ראשון זהו חצי פרס שהרי אנו אומרים מאי טעמא דילמא אכיל אוכלין טמאין ושתי משקין דתרומה וזהו אפילו בכבילה. ע"כ לשון ספר הישר:

מר

מסורת הש"ס

חגיגה יח: חולין לג: פרה פי"א מ"ה

טהרות פ"ב מ"ב שבת יד. חולין לג:

חלה פ"ב מ"ח

[חגיגה דף כ. וחולין דף לה:]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פי"א מהל' אבות הטומאה הלכה ב:

טו ב מיי' שם פט"ז הל' ג ופ"ח הל' א ופ"ז הל' ב וע"ש בכ"מ ופי"א הל' ב ג ד:

טז ג מיי' פט"ז מהל' טומאת אוכלין הל' ח:

יז ד מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה י:

יח ה ו ז מיי' שם פי"א הלכה יב:

יט ח מיי' פ"ה מהל' בכורים הל' יד ופ"ז שם הל' יב וע"ש בכ"מ טוש"ע י"ד סימן שכג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתניא ר' אלעזר. נ"ב עיין פ"ב דטהרות משנה ז': (ב) רש"י ד"ה בחולין וכו' בטהרה (הזקוקה). תא"מ ונ"ב ס"א מסוקקה:

תוספות שאנץ

יוסי לעיל דריש ליה נמי הכא הכי ל"ה. אמר רב ר' מאיר ור' יוסי כו'. כל הטעון ביאת מים כו'. וחכמים אוסרים במעשר באכילה אבל בנגיעה שרי וחולין אף לאכילה והכי קאמר בחגיגה וה"ה דלרבנן אין שני עושה שלישי בחולין והא דלא חשיב להו (לעיל) עם האחרים לפי שלא נתפרשו [שמותן] ור' מאיר ומחלוקתו קאמר ל"ה. ותימה דמשמע דרבנן דפליגי עליה דר' עקיבא דאמרי אין שני עושה ג' בחולין מיירי (אפי')[בטומאה] בדרבנן ור' עקיבא אמר למילתיה אפי' בדרבנן. וק' דאמרי' בפ' השוחט גבי השוחט חיה ועוף ולוקמ' כר' עקיבא דאמר ידים תחלות נינהו גבי מכניס ידיו לבית המנוגע ומשני דלמ' ה"מ בדאורייתא אבל בטומאה דרבנן לא פי' דבטומאה דרבנן לא הי' אומר ר' עקיבא דשני עושה ג' בחולין. ואומר ה"ר אלחנן דההיא דהכא לא תיקשי דאיכא למימר דהכא לא מיתי [אלא דאיכא] תנאין שסוברים דאין שני עושה ג' בחולין ואין בזה להוציא מדר' עקיבא והא דמייתי הכא ר' מאיר איכא למימר דמייתי ראיה מדשקל ר' מאיר במלתיה ומותר בחולין ובמעשר א"כ קיל שני דאוריי' להתירו בחולין ובמעשר יש מי שאומר בשם רב האיי גאון ז"ל דכל היכא דאיכא פלוני ופלוני ופלוני כולהו סבירא להו דאין הלכה כמותן תנאים דכולהו שיטה אחת אמור ורבנן דידהו פליגי עלייהו. והשתא ק' מהכא דק"ל דאין שני עושה ג' בחולין וכן פוסק הר' אלחנן מירושל' וגם לא אשכחן רבנן דפליגי על אלו תנאים דהא רבנן דר' מאיר מודי דאין ב' [עושה ג'] כשפ"ה וגם על ר' יהושע ליכא מאן דפליג עליה: ר' יהושע אומר האוכל אוכל ראשון ואוכל שני שני בפ' השוחט מפ' טעמא שני שני למה לפי שמצינו ששני עושה שני על ידי משקין וכל הנך טומאות דרבנן נינהו. ה"ג על טהרת תרומה אבל חולין גרידי לא ומאן דגרי' על טהרת הקדש לא ה"פ על טהרת הקדש לא דהוה ליה חולין גרידי שהמתפים חולין על טהרת הקדש בטלה דעתו אצל כל אדם ואין בדבריו כלום ל"ה. ר' אליעזר אומר ניטלת מן הטהורה על הטמאה פ"ה רישא דמתני' במס' חלה הכי איתא [שיעור] חלה אחד מכ"ד נטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד ממ"ח נטמאת במזיד אחד מכ"ד שלא יהא חוטא נשכר. ר' אליעזר אומר נטמאת מזידה תלוש אחרת בטהרה ותטול מן הטהורה על הטמאה וכיצד יעשה שיהא מן המוקף ובטהרה נוטלת כדי חלת הטמאה מעיסה הטהורה עד שלא הורמה חלתה דאי הורמה חלתה דטהורה תו לא מצי לאפרושי מן הפטור על החיוב דלא חייל עליה תו שם חלה: כדי לתרום מן המוקף. מקרא נפקא לן בספרי והרמותם ממנו מן המוקף לו הלכך צריך להקיף את העיסה קודם שתקרא לה שם והכי מקיפה לה נותנת בעריבה לצד אחד ונותנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין הטמאה לטהורה והאמצעית נוגעת בשתיהן ומצרפתן וקורא שם על החלה ומסלקה עם קריאת שם ופחות מכביצה אינו מטמא אחרים אע"פ שהוא עצמו מקבל טומאה כדתניא בת"כ מכל האוכל מלמד שהוא מטמא בכל שהוא יכול יטמא אחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל ודרשי' אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים זהו כביצת תרנגולת. ומה שפ"ה קורא לה שם לחלה ומסלקה עם קריאת שם למה הוצרך לפר' כן נר' משום דקשי' ליה אפי' אין שני עושה ג' בחולין מ"מ כיון שקרא לה שם הויא לה העיסה תרומה ושני עושה ג' בתרומה לכך הוצרך לפ' שמסלק תחלה ועם הסלוק קורא לה שם. והק' הר' אלחנן והלא אין זה מוקף ובעי' מוקף ממש ויש רוצים לומר דקרינן כי האי גונא מוקף. ול"נ דאמרי' פ"ק דנדה אשה והיא טבולת יום לשה את העיסה וקוצה הימנה חלתה

כא א מיי' פ"ו מהל' ביכורים הל' יב :

כא ב מיי' שם ופי"א מהל' אבות הטומאות הלכה טו :

כב ג מיי' פ"ו מהל' ביכורים הל' יב ופט"ו מהל' טומאת אוכלין הל' ט :

כג ד מיי' פכ"ז מה' שבת הלכה א סמג לאוין סה [טור או"ח סי' שצ"ז] :

תורה אור

וחכמים אוסרין *ותניא כביצה סברוה אידי ואידי בעיסה ראשונה *וחולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר אין שני עושה שלישי בחולין ומר סבר שני עושה שלישי בחולין אמר רב מרי בריה דרב כהנא דכולי עלמא אין שני עושה שלישי בחולין והכא בחולין הטבולין לחלה קמיפלגי מר סבר כחלה דמו ומר סבר לא כחלה דמו ואיבעית אימא דכולי עלמא חולין הטבולין לחלה לא כחלה דמו ואין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל קמיפלגי מ"ס *מותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל ומר סבר *אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל : בו ביום דרש רבי עקיבא וכו' : במאי קא מיפלגי מר סבר *תחומין דאורייתא ומר סבר *דרבנן : ת"ר *בו ביום דרש רבי עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר °אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר *כי גאה גאה והן אומרים אשירה לה' רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שהוא אומר משה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר *כי גאה גאה והן אומרים כי גאה גאה רבי נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת שהוא פותח תחילה והן עונין אחריו במאי קמיפלגי רבי עקיבא סבר לאמר אמילתא קמייתא ורבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי סבר לאמר אכל מילתא ומילתא ור' נחמיה סבר ויאמרו דאמור כולהו בהדי הדדי לאמר דפתח משה ברישא תנו רבנן דרש רבי יוסי הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר °מפי עוללים ויונקים יסדת עוז היה רבי מאיר אומר מנין *שאפי' עוברים שבמעי אמן אמרו שירה שנאמר במקהלות

שמות טו

תהלים ח

מר סבר תחומין דאורייתא ומר סבר תחומין דרבנן . תימה דהכא משמע דאי הוה משתעי קרא דאלפים אמה בלוים דהוה סבר דתחומין דרבנן אלא טעמא משום דמשתעי בשבת והא יליף לתחומין בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף נא.) מג"ש מקום ממקום ומקום מניסה וכו' א"כ אפי' הוה משתעי בשדות וכרמים הוי מצי למילף בהו ג"ש דמקום דכתיב גבי שבת הייתו אלפים דהא פריך התם ונילף מקיר העיר וחולה אע"ג דההוא קרא משתעי לדברי הכל בלוים ובספ"ק דעירובין (דף יז:) משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא איש ממקומו : **רבי** נחמיה אומר כסופר הפורס על שמע בבית הכנסת. בתוספתא (פ"ו) ר' נחמיה אומר כבני אדם שקורין את שמע שנאמר ויאמרו לאמר מלמד שהיה משה פותח תחילה וישראל עונין אחריו וגומרין משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אומרים זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אומרים ה' שמו :

רבי מאיר אומר מנין שאפי' עוברין שבמעי אמן . אין לומר דרבי יוסי הגלילי ורבי מאיר פליגי דרבי יוסי אית ליה דוקא עוללים ויונקים ולא עוברים אלא מקרא דמפי עוללים ויונקים נפקא ליה דתינוק שמט דד מפיו דמשמע יונקים בשעה שהוא יונק ולכך איצטריך קרא דמפי עוללים דאי לאו הכי כיון דנפקא לן מקרא (ב) ממקור ישראל במקהלות ברכו אלקים אפילו עוברים לא הוה צריך למימר תו עוללים ויונקים דבפ' שלשה שאכלו (ברכות דף מט:) תנינן בעשרה אומרים נברך אלהינו וכו' רבי יוסי הגלילי אומר לפי רוב הקהל מברכין שנאמר במקהלות ברכו אלקים א"ר עקיבא מה מצינו בבית הכנסת אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה' וקדייק עליה בגמ' (שם דף נ.) ורבי עקיבא האי קרא דר"י הגלילי מאי עביד ליה מבעי ליה לכדר' מאיר וכו' ואידך

להקיף החלה אצל העיסה קודם שתקרא לה שם והכי מקיפה לה נותנת במריבה לגד אחד (א) ונותנת מן העיסה הטהורה פחות מכביצה בין החלה הטהורה ובין העיסה הטמאה והאמצעית נוגעת בשתיהן ומצרפתן וקורא שם על החלה ומסלקת עם קריאת השם ופחות מכביצה אינו מטמא את החלה ואע"פ שהוא עצמו מקבל טומאה כדתניא בתורת כהנים מכל האוכל אשר יאכל מלמד שהוא מיטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל ודרשינן ליה בפרק בתרא דיומא (דף פ.) אוכל הנאכל בבת אחת ושיערו חכמים אין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת : וחכמים אוסרין . כדבעינן לפרושי טעמא : ותניא כביצה . ותניא בברייתא דאליבא דר' אליעזר ונותנת אף כביצה באמצע ואפ"ה לא מטמא לה לחלה עד שלא נקרא עליה שם : סברוה רבנן . הכי דבי מדרשא דבעו למשמע מינה דר' אליעזר *אין שני עושה שלישי בחולין ס"ל אידי ואידי הך ברייתא נמי אליבא דרבי אליעזר דשרי כביצה ומתני' דאמר פחות תרווייהו בעיסה ראשונה העיסה הטמאה ראשונה לטומאה היא ואפ"ה קאמר ר' אליעזר בברייתא כביצה ואע"ג דמיטמאה אמצעית מחמת ראשונה והויא לה שניה לא הדרא ועבדא לה לחלה עד שלא קרא עליה שם שלישי ואע"ג דמעיסת חולין הטבולין לחלה הוא דכ"ע בין לר' אליעזר בין לרבנן לאו כחלה דמיא למיהוי עלה תורת תרומה : מאי לאו בהא קמיפלגי . רבי אליעזר ורבנן דר' אליעזר דשרי סבר אין שני עושה שלישי בחולין ורבנן דאסרי סברי שני עושה שלישי בחולין ואיטמא לה חלה לפני קריאת השם ואע"ג דחולין הוא ואשתכח דספינן לכהן חלה טמאה בחזקת שהיא טהורה ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר פחות מכביצה לאו משום דאית ליה שני עושה שלישי אלא משום דכמה דאפשר למעוטי טומאה דאמצעית ממעטינן דאסור לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי והא אפשר בהכי אי נמי משום דילמא לא מיזדהר בה שלא תגע חלה באמצעית זו אחר קריאת השם וחכמים אוסרין דילמא אתי למיעבד כביצה ומטמא אמצעית והדרא ומטמיא לחלה : לא דכ"ע . ואפילו לרבנן אין שני עושה שלישי

בחולין והאי דקאסרי רבנן משום דקסברי חולין הטבולין לחלה כחלה דמו ומיפסלי משום שם שלישי : ואיבעית אימא דכ"ע לאו כחלה דמי ודכ"ע אין שני עושה שלישי בחולין והכא במותר לגרום טומאה לחולין כו'. טעמא דרבנן דאסרי משום אמצעית הוא דמיטמא מחמת העיסה שהיא ראשונה וקסברי אסור לגרום טומאה לחולין משום תקנת תרומה ור' אליעזר סבר מותר לגרום טומאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה ותנא דמתניתין ותנא דברייתא אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתניתין סבר אע"ג דמותר לגרום לה טומאה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי לא מפשינן להו לגרום להן טומאה בחנם והא אפשר בהכי הלכך כביצה לא דחשיב ותנא דברייתא סבר כיון דמותר לגרום לא שנא שיעורא רבא ולא שנא שיעורא זוטרא דאפילו בכדי ביצה נמי מותר לגרום אי נמי תנא דמתני' סבר דילמא נגע חלה באמצעית אחר קריאת השם ותנא ברא לא חייש : במאי קמיפלגי . ר"ע ור' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי : כגדול המקרא את ההלל . מקרהו לציבור להוציאן ידי חובתן : והן עונין אחריו ראשי פרקים הללויה . שהוא ראש הפרשה על כל דבר שהוא אומר עונין אחריו הללויה דתנן במסכת סוכה (דף לח.) מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו הוא עונה אחריהן מה שהם אומרים ואם היה גדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה : כסופר . מלמד תינוקות והוא תדיר בבית הכנסת ופורס על שמע לעשרה הנועדים . פורס לשון פרוס החג (שקלים דף ה) מתחיל בברכות שלפני קריאת שמע והן עונין אחריו וקורין כולן יחד וכך שרתה רוח הקודש על כולם וכוונו יחד את השירה ככתבה : לאמר אמילתא קמייתא קאי . שעונין תמיד אשירה לה' : ורבי נחמיה סבר ויאמרו . אמשה ובני ישראל קאי ומשמע דאמור כולהו בהדי הדדי : לאמר דפתח משה ברישא . הכי קאמר ויאמרו כולם אחר שנרשו לאמר דהייתו אחר שפתח חכם : עולל . גדול מיונק כדכתיב (שמואל א טו) מעולל ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כלומר כלה הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה (שם) :

[נדה ה:]

עי' רש"י

[גיטין נג. נדה שם]

[עירובין לה: ביצה לו:]

[תוספתא פ"ו]

[עירובין לו. נט:]

[מדס ו:]

[צ"ל עזי וזמרת יה והן כו' . כך איתא בתוספתא]

[צ"ל עזי וזמרת יה והן אומרים עזי וזמרת יה רבי נחמיה וכו' כך איתא בתוספתא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה (בפ"א) ונותנת וכו' ונותנת מן העיסה הטהורה. נ"ב לאו דוקא אלא אף מן הטמאה ולמ"ד מותר לגרום טומאה אפי' היכא דאפשר אבל אי נותנת מן הטמאה כ"ש דניחא טפי וכ"כ הרמב"ם : (ב) תוספות ד"ה ר' מאיר וכו' מקרא במקהלות ברכו אלקים ממקור ישראל אפילו כו"ל :

ברכות נ כתובות ה

תוספות שאנץ

חלתה ומניחתה בכפיפה או באנחותא [ומקפת] וקורא לה שם אלמא משמע דבעי' מן המוקף ממש. (ואומר ר"י דשאני התם הילכך תקנו בכפיפה או באנחותא שאם אתה אומר שתקרא לה שם בעודה בידה א"כ תטמא החלה שהיא טבולת יום לכך תקנו להניחה בכפיפה להבחין שהיא טבולת יום ודכוותיה קאמר בהניזקין שתקנו בכפיפה ואנחותא א) משו' היכירא) ב) וא"ת הממטא העיסה טמאו אותו כביצה שבנתים ומאי אהני קריאת השם ואומר הר' אלחנן שמפרי' החלה מן העיסה ומקיפו לצד העיסה הטהורה והשתא הוי ליה רביעי דתרומ' א"נ שאוחז בידו תחלה אמצעית . אידי ואידי בעיסה ראשונה ה"ג רש"י.וקאי אעיסה הטמאה ראשונה [ואע"ג דמיטמאה אמצעית מחמת ראשונה] והויא לה שניה לא [הדרא] ועבדא לה לחלה עד שלא קרא שם שלישי ואית דגרסי אידי ואידי בעיסה שניה וקאי (אביצה) [אאמצעית] ואפחות מכביצה. ג) וכו' יונתן דגר' ראשונה מאי לאו בהא קמיפלגי פ"ה ר' אליעזר ורבנן דר' אליעזר דשרי סבר אין שני עושה ג' בחולין ורבנן סברי [שני] עושה שלישי בחולין . ואיטמי לה לחלה לפני קריאת השם ואע"ג דחולין הוא ואשתכח דספי' לכהן חלה טמאה בחזקת טהורה. ותנא דמתני' דאמר לר' אליעזר פחות מכביצה לאו משום דאית ליה ב' עושה ג' אלא משום דכמה דאפשר למעוטי טומאה דאמצעי' ממעטי' דאסור לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי' והא אפשר בהכי א"נ משום דילמא לא מיזדהר שלא תגע חלה באמצעית [זו] לאחר קריאת שם וחכמים אוסר' דלמא אתי למעבד [כביצה] ומטמיא אמצעי' והדרא ומטמיא לחלה כל"ה . מר סבר מותר לגרום טומאה לחולין פ"ה היינו דר' אליעזר סבר דמותר לגרום טומאה לאמצעית כדי לתקן חלה בטהרה ותנא דמתני' ותנא דבריי' אליבא דר' אליעזר נמי בהא פליגי דתנא דמתני' סבר דמותר לגרום טומאה משום תקנת חלה מיהו כל כמה דאפשר למעוטי טומאה לא מפשי' לגרום להם טומאה בחנם והא אפשר בהכי הלכך כביצה לא(דריש) [דחשיב] בו ותנא דבריי' סבר כיון דמותר לגרום לא שנא שיעורא רבה ולא שנא שיעורא זוטא דאפי' לכביצה נמי מותר לגרום. א"נ תנא דמתני' סבר דלמא נגע חלה לאמצעי' אחר קריאת שם ותנא דבריי' לא חייש כל"ה . ומר סבר תחומין דרבנן דאמר בירו' דאפי' מאן דאית ליה דתחום אלפים לא הוי אלא מדרבנן מ"מ תחום דג' פרסאות הוי דאורייתא . כתני' שאין ת"ל לאמר פ"ה דלא הוי כמו שאר לאמר שבתורה דהתם השכינה מדברת עם משה דיבורו וחוזר הוא ואומרו לישראל אבל כאן אין שייך לאמר כן : גמ' מפי עוללים ויונקים עולל גדול מיונק כדכתיב מעולל ועד

א) וכ"כ רש"י בנדה דף ו' ע"ש . ב) נראה דצ"ל ולכן פירש ר' אלחנן דקורא לה שם כשדה מחוברת לעיסה וא"ת הא העיסה הטמאה מטמאה את החלה ע"י אותו כביצה וכו' . ג) אולי צ"ל ויותר נראה דגרסי' ראשונה כש"ס .

במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל (*והא לא חזו אמר רבי תנחום כרס נעשה להן כאספקלריא המאירה וראו) : בו ביום דרש רבי יהושע בן הורקנוס שלא עבד איוב כו' : וליחזי האי לא אי בלמ"ד אל"ף כתיב לא הוא אי בלמ"ד וי"ו כתיב לו הוא *וכל היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף לא הוא *אלא מעתה בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ"ד אל"ף הכי נמי דלא הוא וכ"ת ה"נ והכתיב ומלאך פניו הושיעם אלא *(לאו) משמע הכי ומשמע הכי תניא רבי מאיר אומר נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה ואברהם גופיה מנלן דכתיב זרע אברהם אוהבי מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב ולשומרי מצותיו לאלף דור התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרבא חד אמר ליה אקריון בחלמאי מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וחד אמר ליה אקריון בחלמאי וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ויעלצו בך אוהבי שמך אמר להו תרוייכו רבנן צדיקי גמורי אתון מר מאהבה ומר מיראה :

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה דברי רבי אליעזר רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה אמר *עד אחד אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה ולא עוד אלא אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין אף לפוסלה מכתובתה חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה הרי אלו נאמנות ולא לפוסלה מכתובתה אלא שלא תשתה *שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים תלמוד לומר ועד אין בה *כל עדות שיש בה קל וחומר לעדות הראשונה מעתה ומה אם

עדות

רש"י

במקהלות. כשנקהלו על הים : ממקור. אף אותם שבמקור : וליחזי האי לא כו'. ואמאי אמר הדבר עדיין שקול : ה"נ דלא הוא. וה"ק קרא אינו חושש לצרתם ולא צר בה : באברהם. כי ירא אלהים אתה (בראשית כב) : תלוי. זכותו לדורותיו להגין עליהם עד אלפים דור : לאלפים לאוהבי. סמך אוהביו לאלפים ואידך קרא סמך לאלף דור אל שומרי מצותיו דהיינו מיראה ואין אלו דומין (א) לפרוש מאהבה לפרוש מיראה (לעיל דף כב:) דהנהו מאהבת שכר ומיראת פורענות הקללות והעונשין (ב) והכא מאהבת המקום ומיראתו שמוראו גדול ומוטל על הבריות : וישמחו כל חוסי בך וגו'. סיפיה דקרא ויעלצו בך אוהבי שמך :

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה ונסתרה. אם לאחר שקינא לה נסתרה : אפי' שמע מעוף הפורח. שנסתרה יוציא ויתן כתובה ורבי אליעזר לטעמיה דאמר בפ"ק (לעיל דף ג:) סתירה לא בעיא עדות ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנין דהיינו נמי כעוף הפורח דאיתקש לטומאה דכולהו מהימני בה הילכך נאסרה עליו ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה : רבי יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. כלומר משום סתירה שאין בה ב' עדים אינה נאסרת עליו ור' יהושע לטעמיה דאמר משקה על פי שנים מיהו כשישאו ויתנו מוזרות בלבנה בפריצותה מכוער הדבר ותצא דהא אפילו מיא נמי לא בדקי לה כדתניא בפ"ק (לעיל דף ו:) וטהורה היא ולא שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה : אני ראיתיה שנטמאת. באותה סתירה שהיא על פי שנים עדים לרבי יהושע ולרבי אליעזר ע"פ עוף הפורח : לא היתה שותה. דעד אחד נאמן בה אף להפסידה כתובתה שרגלים לדבר ומקראי ילפינן לה לקמן במתני' : הרי אלו נאמנים אף לפוסלה מכתובתה. שלא תשתה ולא תטול כתובתה : חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה. אשת אחי בעלה אף היא כצרתה ושונאתה שדואגת שמא סופה להיות צרתה אם ימות בעלה בלא בנים תתייבם לבעלי ובת בעלה מאשה אחרת אלו חמש נשים שונאות אותה וביבמות (דף קיז:) מפרש טעמא אמאי סנו לה ואינן נאמנות לה לפוס עדות שהיא לרעתה : הרי אלו נאמנות. לה לעדות זו שהתורה האמינה כל עדות שיש בה ומיהו לא לפוסלה מכתובתה הואיל ושונאות אותה אלא שלא תשתה : שהיה בדין. שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזירת הכתוב : הראשונה. סתירה שאין אוסרתה איסור עולם אלא עד שתשתה : אינה מתקיימת בפחות משנים. כדבעינן למימר מגזרה שוה ורבי יהושע היא : עדות האחרונה. טומאה : כל עדות שיש בה. נאמן בה ובגמרא ילפינן לה דהכי קאמר תרי לית בה אלא אחד וקאמר והיא לא נתפשה למיסרה אלמא מהימן :

שאוסרתה

תוספות

ואידך דהיינו רבי יוסי הגלילי ממקור ישראל נפקא אלמא דלר' יוסי הגלילי נמי עוברים אומרים שירה ובפ"ק דכתובות (דף ז:) דריש לה דברכת חתנים בעשרה מדהוי מלי למיכתב מבטן ישראל וכתיב ממקור על עיסקי מקור בתוספתא מסיים הכי ואותן המלאכים שאמרו מה אנוש כי תזכרנו אמר להן הקב"ה באו וראו את השירה כיון שראו את ישראל פתחו אף הן ואמרו שירה שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו' ור"ש בן *אלעזר אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לענין עקידה : **גדול** העושה מאהבה. בירושלמי (ברכות פ"ט) ר"ע הוה מתדין קמיה טורנוסרופוס הרשע אתת עונתא דקרית שמע שרי קרי וגחך א"ל סבא סבא או חרש אתה או מבעט ביסורין את א"ל תיפח רוחיה דההוא רשיעא לא חרש אנא ולא מבעט ביסורין אנא אלא כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך רחמתיה בכל לבי רחמתיה בכל נפשי רחמתיה בכל ממוני לא הות (ג) בדיק ליה וכיון דמטי ליה בכל נפשיה ואתיא עונתיה דקרית שמע ולא איפליג עליה בגין כן אנא קרי וגחיך :

הדרן עלך כשם שהמים

מי שקינא לה. פרק זה היה הגון שיהא שנוי ומעורב בפרק ראשון לאחר אותה בבא דאלו אסורות לאכול בתרומה ואח"כ היה לו לשנות כיצד עושה לה וכל הסדר אבל תימה דלאחר ששנה שבדקוה המים הוא חוזר לקינוי : ה"ג בסדר המשנה משקינא לה אפילו שמע מעוף הפורח והכי מסתברא ונראה דה"פ מאחר שקינא לה אפילו קודם סתירה שמע פריצותא שהרי עכשיו קלא רגלים לדבר מכוער הדבר ומוציאה בכתובתה מאחר שלא נסתרה ולא נאסרה עליו ובענין זה מצוה לגרשה דאפילו לב"ה *[דאמר אפילו אם] הקדיחה תבשילו הייתו רשות מיהו מצוה ליכא אלא בכה"ג ואם מקיימה דומה לאדם שנפל זבוב לתוך תמחוי שמוצצו ואוכלו ולבית שמאי חובה הואיל וקינא לה רגלים לדבר מיהו כתובתה גובה הואיל ולא נסתרה והשתא אתי שפיר דרבי יהושע אבל לפירוש רבינו שלמה דפירש משקינא לה אפי' שמע מעוף הפורח שנסתרה דעוף פורח היינו עבד ושפחה שנאמנין בעידי סתירה ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובתה וכי היה רבי יהושע מחייב כתובה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה והלא אין המים בודקין אותה כדאמרינן בפרק קמא (לעיל דף ו:) ומאחר שהיא גרמה שתיאסר עליו ואין יכולה לשתות הויא כאלרוסה ושומרת יבם שלא שותות ולא נוטלות כתובה מיהו מלי למימר הא דאמרינן אין המים בודקין אותה לאחר שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה דוקא לאחר קינוי ועידי סתירה לרבי יהושע אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה נושאות ונותנות בפריצותה :

כאן

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהל' תשובה הלכה ג ג :
א ב מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה ח סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קעח סעיף יא :
ב ג מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף יד :
ג ד מיי' שם וטוש"ע שם סעיף טו :

[ת"ל מנסיא]

[עמ"ש תוס' בחולין סס. ד"ה אע"פ כו' מוכח דגירסתם הכא כך הוא דפריך וכל היכא דכתיב לא באל"ף ממש הוא והא כתיב בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם הכי נמי דלא הוא וכ"ת ה"נ והכתיב עמו אנכי בצרה תהלים צ"א]

תוס' שאנץ

ועד יונק ודרך המקרא לומר כן כולל הכל מן החשוב עד הגרוע כמו משור ועד שה. ל"ה : אלא מעתה בכל צרתם (לו) [לא] צר ה"נ. תימה אמאי לא בעי ה"נ מכמה פסוקים כמו אשר (לו) [לא] כרעים כדדרשי' אע"פ שאין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן וכן אשר (לו)[לא] חומה אע"פ שאין לו עכשיו. וי"ל דלא בעי משום דפשי' ליה דלא בעי' למימר אשר (לו) [לא] כרעים ממש שהרי ארבה וסלעם וחרגול ידועים הם בסימניהון וא"כ פשיטא ליה שלא היו כשרים וכן אשר(לו) [לא] חומה פשיטא ליה דאינו ר"ל לא ממש דהא בעיר שיש לו חומה משתעי קרא ולהכי משתעי הכי אבל בכל צרתם (לו) [לא] צר איכו פשוט לו כל כך כמו שהבאתי שיש לתלות ולפרש כמו ולא היתה צרתם צרה כי אם להם. פרעה לקה ואבד. סיסרא לקה ואבד. סנחריב לקה ואבד. וכן נבוכדנצר לקה ואחר כן יאבדו כל אויביך ה' במהרה בימינו אמן :

סליק פירקא

מי שקינא לאשתו ונסתרה ר' אליעזר אומר אפי' שמע מעוף הפורח כו'. פ"ה אפי' עד אחד היינו כמו עוף הפורח ואפי' עבד ואפי' שפחה נאמנין ונאסרה עליו. ואם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה ור"א לטעמי' (דאמר דלא בעי עדות) דאמר לעיל בפ"ק דמשקה לה על פי עד אחד [דסתירה לא בעי עדות]. ור' יהושע אומר עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. פי' נשים הפוות בלבנה (והוי) פריצותה ומכוער הדבר ותצא דאפי' מיא תו לא בדקי לה כלומר דסבירא ליה דבעי ב' עדים. וק' חדא דהא אמרינן יוציא ויתן כתובה. א) וי"ל אם [אינו] רוצה להשקותה דהוה ליה למתני ישקנה כיון דסבי' ליה דמשקה על פי עד אחד. ועוד ק' מאי דאמר דעוף הפורח ר"ל עד אחד דאטו מי סניא ליה למתני' אפי' שמע מעד אחד כדקתני בסמוך בתר הכי. לכך פרשב"ם אפי' שמע מעוף הפורח ר"ל על ידי קול בעלמא שמע שנסתרה יוציא ויתן כתובה דנהי דלא משקה על ידי קול מ"מ רבנן אסרוה לו וצריך שיוציא ויתן כתובה דהרי נמצא רגלים לדבר שהרי קינא לה (ונסתרה מקודם לכן. ויוציא ויתן כתובה) הואיל והחמיר בה הכתוב לאוסרה בעד אחד או על פי עצמו. (וה"נ לר') [אבל ר'] יהושע דסבירא ליה דמשקה על פי שנים הואיל והקל בה הכתוב שלא אסרה בעד אחד אלא על פי שנים אף חכמים לא חייבוהו להוציא וליתן כתובה עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה. ולא דמי להני דאמרינן לעיל מתו בעליהן עד שלא שתו דאמרי' מתוך שלא שתו לא נוטלות כתובה והכא אמרי' דיוציא ויתן כתובה דשאני התם לפי שראויות היו לשתות קודם שמתו וכשמתו בעליהן דין הוא דכיון דנדחות מלשתות שאין להם כתובה אבל הכא דוזאת האשה [לא הייתה] ראויה מעולם [לשתות] אין לה להפסיד כתובה בחנם. ור"ח ז"ל פי' אפי' שמע מעוף הפורח שנטמאת יוציא ויתן כתובה כיון שיש לה קול על טומאה. ר' יהושע אומר עד שישאו ויתנו. אך קשה דהוה ליה למתני בפי' שמע מעוף הפורח שנטמאת כמו דאמר בסמוך עד אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת וע"ק דאמר בירוש' בסוף פירקין בעי ר' יוסי שמע מעוף הפורח באויר שאמר אני ראיתיה שנטמאת על זה בא להעיד אם להשקותה כבר נדחית שלא לשתות אלא בא כדי להפסידה כתובתה הרי אין מפסידין ממון על פי עד אחד וא"כ מאי קא מיבעיא ליה התם בזה הא מתני' מיירי בכי

נראה דצ"ל והוה ליה למתני ישקנה וכו' עד אחד [ומיהו י"ל דר"י אם אינו רוצה להשקותה]. ועוד קשה וכו'.

[כל זה ליתא בילקוט ובע"י]

[ע' נדרים לב.]

[בע"י ליתא]

לעיל ג.

שם ג:

[שבועות לב.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לאלפים וכו' לפרוש מאהבה. נ"ב ע"ל בדף כב ע"ב : (ב) בא"ד והעונשים והכא מאהבת: (ג) תוספות ד"ה גדול וכו' לא הוה כדין לי וכיון דמטית לי בכל נפשי ואתית עונתיה :

תורה אור

עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם הרי היא מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד תלמוד לומר °כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר °על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן על פי שנים אף כאן (א) פי שנים *עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת היתה שותה אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה: **גמ'** האי תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר *ת"ל בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר מה להלן בשני עדים אף כאן בשני עדים: עד אומר נטמאת: טעמא דקא מכחיש ליה הא לא קא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דתנו *רבנן °ועד אין בה בשנים הכתוב מדבר אתה אומר בשנים או אינו אלא באחד תלמוד לומר °לא יקום עד אחד באיש וגו' ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב *כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד ואמר רחמנא תרי לית בה אלא חד והיא לא נתפשה אסורה וכיון דמדאורייתא עד אחד מהימן אידך היכי מצי מכחיש ליה והא אמר עולא **כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אלא אמר עולא תני לא היתה שותה וכן אמר רבי יצחק לא היתה שותה ורבי חייא אמר היתה שותה לרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [ב]כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה הא חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא אמר לך רבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה אלא כולה בפסולי עדות ור' נחמיה היא *דתניא רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד [ג]ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפי' *מאה נשים נמי כעד אחד דמיין והכא

דברים כד | שם יט | במדבר ה | דברים יט

שאוסרתה איסור עולם. כדאמר (לעיל דף כח.) בסוטה ספק מגמאה ונטמאה וכ"ש ודאית: עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת. אוקי חד בהדי חד והרי היא כספיקא ושותה: ושנים אומרים לא נטמאת. כלומר לא נטמאת בפניך שכשבאת ומצאת שנסתרו יחד גם אנו היינו עמך ובפנינו לא נטמאת הרי נסתלק העד הזה ובטלו דבריו מפני השנים והרי היא בספיקא אם נטמאת קודם שבאו אלו ומאלום והיתה שותה ובגמ' מפרש למאי איצטריכו כל הנך בבי: **גמ'** בה ולא בקינוי כו'. למאי איצטריך גזירה שוה הא כתיב גבי טומאה ועד אין בה ומיעוטא הוא בה עד אחד נאמן ולא בעדות אחרת והויא לה עדות סתירה כשאר כל עדיות שבתורה: וטומאה בעלמא. עד א' שהעיד על אשה שלא קינא לה בעלה ואמר נטמאת מניין דלא מהימן ולא אמרינן אטומאת אשה הימניה רחמנא לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי תלמוד לומר כו' וכי הימניה רחמנא בטומאה שאחר קינוי ויש עידי סתירה שנים ועד מעיד שנטמאת שרגלים לדבר ובפרק קמא (לעיל דף ג.) פרכינן והא כי כתיב קינוי בתר הכי כתיב ומשנינן ועבר כתיב שכבר עבר: הא לא מכחיש ליה כו'. הוא הדין דהוה ליה למבעי ארישא דקתני בהדיא אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא מהימן אלא משום דבעי לאקשויי עלה כי מכחיש ליה מאי הוי הא הימניה רחמנא להאי דאמר נטמאת כבי תרי והוי ליה האי דמכחיש ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים: הרי כאן שנים. הרי הוא כשנים: קשיא דעולא. דכיון דהאמינה תורה הרי העמידתו במקום שנים: כאן בבת אחת. מתני' כשהעידו שניהם בתוך כדי דיבור דבטלו דבריו מיד דלא נתקיימה עדותן בב"ד והיכא דהאמינהו תורה כשנים כגון אם העיד עדותו ויצא דתו לא מצי חד לאכחושיה: הא חד וחד. על כרחיך לא היתה שותה תנא ברישא דאי היתה שותה קתני הא תו למה לי השתא בחד הוי הכחשה תרי מבעיא פשיטא דאין אחד במקום שנים ומתני' לדיוקא דידיה תנא ליה דאי לאשמועינן היא גופה פשיטא דלא איצטריך: אמר לך ר' חייא ולטעמיך. דסבירא לך דמתני' לגופיה לא איצטריך דהא פשיטא דאין א' במקום שנים ולדיוקא אתא סיפא מאי תידוק מינה אלא מתני' לא לדיוקא אתא אלא לאשמועינן היא גופה איצטריך דשנים דקא תנא בפסולי עדות קאמר כגון נשים או עבדים ואשמועינן דשתי נשים מבטלות דברי עד א' בין ברישא בין בסיפא ולקמן פריך תרתי למה לי והאי דלא שני ר' חייא מליעתא בזה אחר זה (ג) משום דקא דייק מתני' בבת אחת דקתני ושנים אומרים לא א) *ראיתוה אלמא בהדי הדדי קאתו דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד: כל מקום שהאמינה תורה כו'. הוציאתו לעדות זה מכלל כל עדיות שבתורה לפיכך פסולין וכשירין שוין בה והלך אחר רוב דעות המעידין בדבר: ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד כשר מעיקרא. ואמר נטמאת ונתקבלה עדותו ואחר כך באו מאה נשים כעד א' דמיין והוה ליה קמא שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ואינה שותה: והכא

א) נ"ל ראית ועי' רש"א

כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה. קשיא דהכא משמע כיון שנתקבל עדותו של ראשון ואע"פ שלא עשו ע"י עדותו שום מעשה ולא שום הוראה רק שלא העיד השני בתוך כדי דיבורו של ראשון הוי דבריו של שני במקום ראשון כדבריו של אחד במקום שנים הכי משמע לפירוש רש"י והא בפרק האשה שהלכה (יבמות דף קיז:) תנן עד אומר מת וניסת ובא אחר ואמר לא מת לא תצא וקא דייק בגמ' טעמא דניסת הא לכתחילה לא תנשא והאמר עולא וכו' ומשני הכי קאמר עד אומר מת והתירוה לינשא ובא אחר ואמר לא מת לא תצא מהתירה הראשון והא התם דבזה אחר זה מיירי דהא ניסת בנתיים ואפ"ה בכה"ג בזה אחר זה אם לא ניסת לא תנשא אא"כ התירוה לינשא דאמר לא תצא מהתירה הראשון ופירש נמי רש"י התם דדוקא שהתירוה קודם שיבא עד השני המכחישו אבל אם קודם שהתירוה מודה עולא דלא סמכינן אקמא דהכתי לא אחשביניה כתרי להכי נראה לפרש הכא בזה אחר זה שקיבלו עדות הראשון והורו ע"פ עדותו מיהו תימה עולא גופיה דאמר הכי אליביה תני לא היתה שותה מה דוחקיה למימר הכי והא מתניתין לא משמע ששהה השני אחר הראשון עד שהורו ואסרוה עליו ואמרו אינה שותה וי"ל דמתניתין בשתם קתני אי נמי רבי יצחק ועולא הוה מתרצי להניא דהאשה זוטא כדמתרצי אליבא דר' יוחנן בפ' שני דכתובות (דף כב:) משום לזות שפתים והניא דהאשה רבה (יבמות דף פח:) לא דמיא לתרוייהו משום דגברא אתי וקאי: **הא** חד וחד לא היתה שותה תיובתא דרבי חייא. נראה האי דלא דחי ליה בזה אחר זה משום דסוף סוף תיקשי דיוקא דסיפא דשנים אומרים נטמאת וא' אומר לא נטמאת לא היתה שותה הא חד וחד היתה שותה במאי מוקמת לה ע"כ בבת אחת מאי קמ"ל הייטו רישא הילכך צריך לתרולי כר' נחמיה בין לר' יצחק בין לר' חייא הני תרתי בבי דסיפא תימה היכי הוה מתרץ ר' יצחק מתני' דפרק אמרו לו (כריתות דף יא:) דתנן עד אמר אכל ועד אמר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי כיון דהאמינה תורה עד אחד דנפקא לן מאו הודע אליו חטאתו (ויקרא ד) חטאת הוי ליה לאיתויי בשלמא רבי חייא הוה מוקי לה בבת אחת. ירושלמי גידל בר בנימן בשם רב אמר בכל מקום *) שהכשירו עד אחד עדות האשה כאיש האיש מכחיש את האשה והאשה מכחשת את האיש דתנן עד א' אמר נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת אשה אומרת נטמאת ועד א' אמר לא נטמאת תנא דבי רבי אומר כן ותו בירושלמי עד אחד אמר נטמאת ועד אחד אמר לא נטמאת שמעון ב"ר אבא בשם ר' יוחנן כאן לא היתה שותה ובעגלה ערופה היו עורפין וטעמא מפני שכאן רגלים לדבר ומסיק נמי התם דבעידי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה מפני שרגלים לדבר:

*) שהכשירו עדות האשה כאיש האיש כו' את האיש ניתני עד אחד כו'. רש"ל

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"א מהל' סוטה הלכה טו והל' יז ופי"ב מהל' גירושין הל' יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן יח סעיף לו:

ה ב מיי' פ"א מהל' סוטה הל' טו והל' יז:

ו ג מיי' שם הלכה יח ופי"ב מהל' גרושין הלכה כ ופ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל' טו טז יז סמג עשין מח נ טוש"ע אה"ע סי' יח סעי' לו:

תוס' שאנץ

בבי האי גונא לכ"נ כפרשב"ם דקאי אסתירה ולא קאי אטומאה: גמ' טעמא דקא מכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד נאמן וה"ה דהוה ליה למבעי ארישא מה"מ דעד אחד נאמן דקתני בהדיא עד אחד אומר אני ראיתיה שנטמאת לא היתה שותה אלמא נאמן. אלא משום הכי מייתי מסיפא משום דבעי אקשויי עלה כי מכחיש ליה מאי הוי הא הימניה רחמנא להאי דאמר נטמאת כבי תרי והוי ליה האי דמכחיש חד ואין דבריו של אחד במקום שנים ל"ה. לא קשיא כאן בבת אחת הא דאמרינן דשותה מיירי כשבאו בבת אחת והעידו שנים ביחד ולא נתקיימה עדותן בב"ד והיכא התורה האמינתו כשנים בהעידו זה אחר זה: א) ועולא מי לא מפליג כי בבת אחת בין בזה אחר זה דשני תני רבה שותה דלא משני כמו ר' חייא והא אמרינן בפרק האשה שלום על הא דתנן עד אחד אומר מת ונשאת ובא עד ואמר לא מת הרי זו לא תצא ודייק בגמ' טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כו'. ומשני ה"ק התירה להנשא אע"ג דלא נשאת אלמא משמע דמפליג עולא בין בת אחת לזה אחר זה. וי"ל דאין הכי נמי דמצי מפליג עולא הכא אלא שנינו דר' חייא לא סבירא ליה משום דמקשי תלמודא על מילתיה. א"נ י"ל דגבי אשה בעלמא שהיא ב) דרבנן מפליג בין בבת אחת בין בזה אחר זה דיש להקל עליה אבל גבי סוטה שהיא דאורייתא אין בבת אחת לזה אחר זה: הא חד וחד לא היתה שותה ותיובתא דר' חייא ופ"ה דה"ה דהוה מצי לשנויי מתני' בזה אחר זה המציעתא ולא ק' ליה לר' חייא אלא לא בעי לאוקמי רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא ועוד דסוף סוף דמדיוקא ג) דמציעתא הלך מוכח רישא בבת אחת ומציעתא וסיפא בין בבת אחת בין בזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד כפ"ה. ורשב"ם פי' דלא מצי לשנויי דמיירי בזה אחר זה ודיוקא דמתני' בבת אחת משום דקתני ושנים אומרים שנטמאת משמע דבהדי הדדי אתו: ד) ואיכא דאמרי כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא והכא במ"ע דקתני עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקמ' בפסולי עדות ובין בבת אחת בין בזה אחר זה. (וע"כ) ר' נחמיה וע"כ בזה אחר זה איצטריך עיקר לאשמועי' דאי לבת אחת מאי רוב דעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה ותב"ע

[תוספתא פ"ס] | לעיל ג: | שם ב | גם זה שם: סנהדרין ל: | יבמות פח: קיז: כתובות כב: לקמן מח. | לקמן מז: יבמות פח: קיז: [תוספתא יבמות פי"ד ע"ש] | [לקמן מז: יבמות פח: קטו. קיז:] | [נ"ל נטמאת]

הגהות הב"ח (א) במשנה אף כאן על פי: (ב) רש"י ד"ה אמר לך וכו' רבי חייא מליעתא בזה אחר זה דלעולם במקום שנים לא האמינה תורה עד אחד משום דקא דייק וכו' לא ראית אלמא בהדי הדדי קאתו הס"ד וכ"כ כלומר לא הוה ניחא ליה לאוקמי מתני' דלא מיירי אלא בזה אחר זה דמסתמא ודאי כיון דראו העדות ביחד באו בבת אחת לב"ד אבל בסמוך קא מפרש רש"י דבזא"ז נמי מוקמינן לה ובין בבת אחת ובין בזא"ז קמיירי:

א) אולי צ"ל וקשה דמשמע דעולא לא מפליג בין בבת אחת וכו' דשני דתני דלא היתה שותה ולא משני כמו ר' חייא וא"ת הא אמרינן: ב) אולי צ"ל דגבי אשה משום חומר דא"א החמירו מדרבנן להפליג בין בת אחת וכו' אבל בסוטה לענין דאורייתא איכו מפליג בין וכו'. ג) אולי צ"ל דמדיוקא דמציעתא גופיה מוכח דמיירי בבת אחת מדקתני ושנים אומרים וכו' וכן בסיפא בוודאי מיירי אפילו בבת אחת דלעולם וכו'. ד) נראה דצ"ל אלא כולה בפסולי עדות והא דקתני וכו' שותה אוקמינן וכו' ור' נחמיה היא.

והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי ר' נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דיעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי בפסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא אזלינן קמ"ל:

הדרן עלך מי שקינא

אלו *נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]ווידוי מעשר [ג]קרית שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפיקדון ואלו נאמרין בלשון הקודש [ח]מקרא ביכורים [ט]וחליצה ברכות וקללות [י]ברכת כהנים וברכת כהן גדול [כ]ופרשת המלך [ל]ופרשת עגלה ערופה [מ]ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם מקרא ביכורים כיצד °וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר °וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש חליצה כיצד °וענתה ואמרה ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש ר' יהודה אומר וענתה ואמרה ככה עד שתאמר בלשון הזה ברכות וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה שנאמר °הלא המה בעבר הירדן וגו' ולהלן הוא אומר °ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור להלן שכם אף אלון מורה האמור כאן שכם ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל והכהנים והלוים והארון עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים וכל ישראל מכאן ומכאן שנאמר °וכל ישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון וגו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ואלו ואלו עונין אמן עד שגומרין ברכות וקללות ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר °באר היטב ונטלו את האבנים ובאו ולנו

תורה אור: דברים כו | שם כו | שם כה | שם יא | בראשית יב | יהושע ח | דברים כז | שם

רש"י

והכא במאי עסקינן. דקתני עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת היתה שותה ואוקימנא בפסולי עדות ובין בבת אחת בין בזה אחר זה כר' נחמיה ועל כרחך דבזה אחר זה איצטריך עיקר לאשמועינן דאי בבת אחת מאי הלך אחר רוב דיעות איכא בחד וחד נמי היתה שותה [אלא] בהכי עסקינן דהוה דאתא מעיקרא ואמר נטמאת אשה הויא הילכך אפי' בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי לה: ותרצה לדרבי נחמיה הכי כו'. דהא דאמרן לעיל ועשו שתי נשים באיש אחד כו' לאו סיפא דמילתיה דרבי נחמיה הוא אלא פירושא דמילתיה הוא דאנו פרשינן לה הכי: כי פלגא ופלגא דמי. כלומר כי חד וחד ואי בבת אחת אתו אוקי תרי לגבי חד ואוקמיה אספיקא ואי בזה אחר זה והוא דהאמינה תורה קדם ואתא ברישא הוה ליה כשנים והנך כחד ואין דבריהם במקומו והיכא דשתים אומרות נטמאת ועד אחד כשר אומר לא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד נינהו ומתניתין דקתני לא היתה שותה כגון דהוה חד הוה פסול: ותרתי בפסולי עדות למה לי. למתני מתני' הלך אחר רוב דיעות: לחומרא. שתשתה: לקולא. להקל מעליה שלא תשתה: לא אזלינן. בתר רוב דיעות בפסולי עדות והיכא דשתים אומרות נטמאת ואחד אומר לא נטמאת כיון דאיכא הכחשה כל דהו נימא אוקי הא לגבי הנך ואוקי מילתא אספיקא ותשתה קא משמע לן:

הדרן עלך מי שקינא

אלו נאמרין *(בכל לשון) גרסינן: פרשת סוטה. מה שהכהן אומר לה ולא אמרי' צריך לאומרה בלשון הקודש כדרך שנכתב ובספרי אמרי' דאי לא כתיב קרא להתיר בכל לשון כדלקמן ה"א ניגמר מיבמה בק"ו ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקודש סוטה חמורה לא כל שכן: ווידוי מעשר. בשנה השלישית בערתי הקודש מן הבית (דברים כו) שהוא מוציא כל מעשרותיו ומבערן מביתו ואין יכול עוד להשהותם ונותן מעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעניים ומעשר שני של שתי שנים שעברו מעליהו לירושלים עכשיו אם לא העלהו ומתודה בערתי הקדש זה מעשר שני וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון לגר ליתום ולאלמנה זה מעשר עני ואומרו בכל לשון כדיליף לקמן ולא אמרינן בלשון זה הזקיקו הכתוב לאומרה בלה"ק: ושבועת העדות ושבועת הפקדון. בכל לשון שהשביעוהו וכפר ולא הודה חייב קרבן עולה ויורד האמור בשבועת העדות ואשם גזילות בשבועת הפקדון: ואלו נאמרין בלה"ק. ולא אמרינן נגמר מהנך דלעיל שנכתב ונסדר עליהן כל מצות דיבורם ואין צריך לאומרן בלה"ק כדכתיב בכולהו משום דבהני כתיב עיכובא: מקרא ביכורים. שהיה קורא מארמי אובד אבי עד סוף כל הפרשה: וחליצת יבמה. היא אומרת מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ואחר החליצה היא אומרת ככה יעשה לאיש וגו': ברכות וקללות. שאמרן יהושע וישראל בהר גריזים והר עיבל: ברכת כהנים. נשיאות כפים: ברכת כהן גדול. ביום הכפורים אחר עבודת היום שלפני ולפנים היה קורא בתורה את הפרשה ומברך שמנה ברכות כדמפרש במתניתין: ופרשת המלך. מפרש בסוף פירקא והיא פרשת הקהל*: ופרשת עגלה ערופה. ידינו לא שפכו וגו' כפר לעמך ישראל וגו' (דברים כא): פרשת משוח מלחמה. (שם כ) והיה כקרבכם אל וגו' שמע ישראל אתם קרבים היום וגו' כי ה' אלהיכם וגו': כילד. כמו מנין: ולהלן הוא אומר. בברכות וקללות של הר גריזים ולקמן *מפרש התם גופיה מנא לן (א): *) אינו צריך. ללמדה בגזרה שוה שמעלמה היא למידה: וענתה ואמרה ככה. *דמשמע כלשון זה תאמר: שבשומרון. אצל שומרון: למטה באמצע. בין שני ההרים: מכאן ומכאן. על ההרים: הפכו. הלוים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כל הארורים היו אומרים תחלה בלשון ברכה: אלו ואלו. שבהר גריזים ושבהר עיבל והא דכתיב ואלה יעמדו לברך לא שהיו השבטים מברכין ומקללין אלא הלוים העומדים בין שני ההרים הופכין פניהם להר גריזים בברכה ולהר עיבל בקללה: הביאו את האבנים. כדכתיב ובנית שם מזבח וגו' וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב: ונטלו את האבנים. סתרו את המזבח לאחר שהעלו העולות והשלמים כדכתיב והעלית עליו עולות (שם כז):

*) עיין רש"א

תוספות

מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דיעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל. ואם תאמר הא ממתני' בפרק האשה שהלכה (יבמות ד' קיז:) וממתני' דפרק עגלה ערופה (לקמן דף מז.) שמעינן לה וי"ל דהכא איצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר ועוד דלא תנא פסולי העדות בהדיא במתני' להכי תנא גבי כל חד וחד:

הדרן עלך מי שקנא

ה"ג בסדר המשנה

אלו נאמרין בלשונם. ופירוש כל אדם בלשונו שהוא שומע לאפוקי למדי שאינו אומר בלשון פרסי אם אינו שומעו אבל בכל לשון משמע בין שומע בין אינו שומע ובגמרא לא משמע הכי: קרית שמע ותפלה. תימה אמאי שייר הלל וקידוש של שבת וברכת הפירות וברכת המצות וליכא למימר דלא נקט אלא דאורייתא דהא בפרק מי שמתו (ברכות דף כא.) משמע דתפלה וקרית שמע דרבנן ועוד דהתם (דף כ:) משמע דקידוש דאורייתא והכי משמע נמי בריש מסכת נזיר (דף ג:) בשלמא מקרא מגילה איכא למימר להכי שייר דתנא בפ"ב דמגילה (דף יז.) הלועז ששמע אשורית יצא אלא הני אמאי שייר ונראה דהכי נאמרים בכל לשון אפי' אינו שומע הלכך לא דמו להכי דמתני' דנאמרין דוקא בלשונם*: איהו

שהכהן אומר לה. ולא אמרינן שצריך לאומרם בלשון הקדש כדרך שנכתב נצטווה לאומרו ובספרי אמרי' דאי לא כתב קרא להתיר בכל לשון ה"א דנגמר מיבמה מק"ו ומה יבמה קלה לא עשה בה כל הלשונות כלשון הקדש סוטה שהיא חמורה לא כל שכן ל"ה. וא"ת אמאי לא חשיב שבועת הדיינין דאמר בפ' שבועת הדיינין דאף היא בכל לשון נאמרה. וי"ל דתנא ושייר ומה שייר דהא שייר שבועת הביטוי דאף היא בכל לשון נאמרה. וא"ת תנא תאני אלו ואת אמרת תנא ושייר דה"נ פריך פ"ק דקידושין. וי"ל דכל היכא דליכא אלא חד אלו איכא למימר בדוקא תני אבל היכא דתני אלו ואלו שונה ומשייר דהא (א) אלו לאו דוקא. והא דנקט אלו ברישא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ג מהל' סוטה הל"ז סמג עשין ט:
ב ב מיי' פי"א מהל' מעשר שני הל"ה סמג עשין קלה:
ג ג מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ב [וברב אלפס ברכות ר"פ שני דף ט. וברא"ש שם סי' ב]:
ד ד טוש"ע א"ח סי' קא סעי' ד:
ה ה מיי' פ"א מהל' ברכות הל"ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפה סעי' א:
ו ו מיי' פ"ט מהל' שבועות הל"ב סמג לאוין רמא:
ז ז מיי' שם פ"ז הל' ז סמג שם:
ח ח מיי' פ"ג מהל' ביכורים הל"י סמג עשין קמ:
ט ט מיי' פ"ד מהל' יבום וחליצה הל"ח סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסט סעי' כט ובסדר חליצה סעי' מח ובפי' סדר חליצה סעי' סז:
י י מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה יא סמג עשין כ טוש"ע או"ח סי' קכח סעי' יד:
יא כ מיי' פ"ג מהל' חגיגה הל"ה סמג עשין רל:

[והא דלא תני במתני' שבועת הדיינין ושבועת ביטוי ע' תוס' שבועות לט. ד"ה ואלו נאמרין וכו' וע' תוי"ט ד"ה ושבועת הפקדון]

יב ל מיי' פ"ט מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ג סמג עשין עח:
יג מ מיי' פ"ו מהל' מלכים הל"ג סמג עשין קכ:

תוס' שאנץ

והב"ע כגון דההיא דאתא מעיקרא אשה הואי. הילכך בזה אחר זה אתו תרתי ומבטלי ליה: ותרצה לדר' נחמיה. דאמר עשו שתי נשים כאיש אחד לאו סיפיה דמלתיה דר' נחמיה הוא אלא פירוש דמלתא היא דאנן פרשי לה הכי: כי פלגא ופלגא כחד וחד ואי בבת אחת אתו אוקי חד להדי חד ואוקמי' אספיקא ואי בזה אחר זה וההוא דהאמינה תורה קדם ברישא הוה ליה איהו כשנים והנך כחד ואין דבריהם במקומו. והיכא דשנים אומרים שנטמאת ועד אחד כשר אומר שלא נטמאת היתה שותה דכי חד וחד נינהו ומתני' דקתני לא היתה שותה כגון דההוא חד הוי פסול:

סליק פירקא

אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה מה

ברכות מ: שבועות לט.

רש"א מ"ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולהלן וכו' מנא לן הס"ד ואח"כ מ"ה וענתה ואמרה ככה אינו צריך וכו' היא למידה וענתה כצ"ל והד"א:

[דברים לא]

[דף לג.]

דחוק ככה כלשון זה רש"א

א) נראה דצ"ל דהא ע"כ חד אלו לאו דוקא.

ולנו במקומן: **גמ'** פרשת סוטה מנלן דכתיב °ואמר הכהן לאשה בכל לשון שהוא אומר תנו רבנן משמיעין אותה בכל לשון שהיא שומעת על מה היא שותה ובמה היא שותה על מה נטמאת ובמה היא נטמאת על מה היא שותה על עסקי קינוי וסתירה ובמה היא שותה במקידה של חרש על מה נטמאת על עסקי שחוק וילדות ובמה היא נטמאת בשוגג או במזיד באונס [או] ברצון וכל כך למה שלא להוציא לעז על מים המרים: וידוי מעשר: מנלן דכתיב °ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקודש מן הבית ויליף אמירה מסוטה בכל לשון שהוא אומר א"ל רב זביד לאביי ולילף אמירה מלוים מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש דנין *אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא מענייה ואמירה תניא רשב"י אומר אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם שבחו בקול נמוך מן וידוי המעשר גנותו בקול רם ממקרא ביכורים וגנותו בקול רם והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תקנו [א]תפלה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה לא תימא גנותו אלא אימא צערו *כדתניא °וטמא טמא יקרא [ב]צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים וכל מי שאירע בו דבר צריך להודיע לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים גופא א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תיקנו תפלה בלחש שלא לבייש את עוברי עבירה שהרי [ג]לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה ולא והא איכא דמים *[ד]דם חטאת למעלה [ה]ודם עולה למטה התם כהן הוא דידע והאיכא [ו]חטאת נקבה [ז]עולה זכר התם מיכסיא באליה תינח כבשה שעירה מאי איכא למימר התם איהו דקא מיכסיף נפשיה דאיבעי ליה לאיתויי כבשה וקא מייתי שעירה חטאת דעבודת כוכבים דלא סגי דלאו שעירה מאי איכא למימר התם ניכסיף וניזיל כי היכי דנכפר ליה: קרית שמע: מנלן דכתיב °שמע ישראל בכל לשון שאתה שומע תנו רבנן *קרית שמע ככתבה דברי רבי וחכמים אומרים [ח]בכל לשון מאי טעמא דרבי אמר קרא °והיו בהווייתן יהו ורבנן אמר קרא שמע בכל לשון שאתה שומע ורבנן נמי הא כתיב והיו ההוא [ט]שלא יקראנה למפרע ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה נפקא ליה מדברים הדברים °ורבנן דברים הדברים לא משמע להו ורבי נמי הכתיב שמע ההוא מיבעי ליה [י]להשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך ורבנן סברי לה כמאן דאמר [כ]הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא לימא קסבר רבי כל

רש"י

ולנו במקומן. בבית מלונס בגלגל ושם הקימו את האבנים: **גמ'** ה"ג ואמר אל האשה בכל לשון שהיא שומעת ומהאי קרא יליף לה בספרי ול"ג ואמר הכהן לאשה: אל האשה. משמע דברים הנכנסין בלבה שתהא מכרת בלשון: על מה היא שותה. כדמפרש ואזיל שאומר לה פריצות גרם ליך שתשתה: ובמה היא שותה. בכלי מאוס במקידה של חרש: ועל מה נטמאת. מי הביאה לידי טומאה שחוק וקלות ראש כדי לייסר את הנשים שלא יקלו ראשן עם האנשים שעל ידי כך באות לידי ולבתה בטנה: ובמה היא נטמאה. משמיעין אותה הלכות המים המאררים על איזו טומאה הן בודקין אותה שאם נטמאה והיא מזידה וברצון בדקוה ואם שוגגת כגון אמרו לה מת בעליך או אנוסה לא יבדקוה: וכל כך למה. לנו להודיע בהלכות המים בשלמא הנך קמייתא משום ונוסרו כל הנשים (יחזקאל כג) אלא הך למה: שלא להוציא לעז. שאם נטמאת באונס או שוגגת ולא נבדקת שלא תהא סבורה אילו נטמאתי מזידה גם כן לא היו בודקים אותי: ה"ג וידוי מעשר מנלן דכתיב ואמרת וגו' ויליף אמירה אמירה מסוטה: א"ל רב זביד לאביי ונילף אמירה אמירה מלוים א"ל דנין אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא מענייה ואמירה: שבחו. לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (דברים כו) היינו שבח עצמו: בקול נמוך. מדלא כתיב ביה ענייה: וגנותו. כגון ארמי אובד אבי היינו גנותו שמתודין שאביהן לבן הארמי היה רשע: מפני מה תקנו. שיהא אדם אומר תפלתו בלחש כדאשכחנא בחנה וקולה לא ישמע (שמואל א א): שלא לבייש את עוברי עבירה. המתוודים בתפלתם על עבירות שבידם: צערו. צרות שעברו עליו דהייתו צרות שעברו על ישראל צרת לבן הארמי צרת מצרים: שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. לא קבע לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו שלא יבינו שהיא חטאת ומתביים: טמא טמא יקרא. כלומר סורו מעליו שטמא הוא: והאיכא כו'. כלומר והרי יש סימנים אחרים להכירה: למעלה מחוט הסיקרא. דכתיב (ויקרא ד) על קרנות ובעולה לא כתב קרנות והוא נותן דמים למטה מחוט הסיקרא וכן שאר כל הדמים: התם כהן. לחודיה הוא דידע ולא שאר כל העולם ואין בשת בכך: מכסיא. הנקבות של נקבה: באליה. בזנב ולא ניכר: שעירה מאי איכא למימר. שאין לה זנב וניכר הנקבות: דאיבעיא ליה לאתויי כשבה. אם היה לו בשת שהרי כל החטאות של יחיד רצה כשבה רצה שעירה חוץ מחטאת עבודת כוכבים שכתיב בה עז בת שנתה בפרשת שלח לך אנשים: התם נייתי וניכסיף. הטיל עליו הכתוב שיתביים שתהא לו כפרה מעונש גדול כזה: ככתבה. בלשון הקודש: הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו. פלוגתא היא במסכת ברכות (דף טו.):

לימא

תוספות

איהו הוא דקא מכסיף נפשיה. תימה והא אמר בשמעתא קמייתא דמנחות (דף ג.) דבין זכרים לנקיבות לאו דעתייהו דאינשי ואמר רבי התם דוקא אמרי [הכי] דאין מעשיו מוכיחים מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא שוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא כי הכא ודאי מרגישים בדבר: **ליכסיף** וליזיל כי היכי דליכפר ליה. וא"ת יחלוק כמו כן בקביעות מקום שחיטתה כי היכי דליהוי ליה כפרה גמורה י"ל כיון שחלק הכתוב בדבר אחד שיש היכר בדבר מה צריך יותר. מ"ר:

ורבי שלא יקראנה למפרע מנליה. תימה דהכא משמע דבין רבי ובין רבנן אית להו דקריאת שמע דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם* [ברכות טו.] בקורא את שמע ולא השמיע לאזנו וכן ב"ש וב"ה התם בפרק קמא דברכות (דף יו:) דתנן בית שמאי אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא ובבקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך וב"ה אומרים בשעה שבני אדם שוכבין אלמא דתרווייהו סבירא להו דקרא משתעי בק"ש וסתמא דגמרא נמי התם *[דף ב.] פריך תנא היכא קאי דקתני מאימתי תנא אקרא קאי דכתיב בשכבך ובקומך ותו בפ"ב (שם דף יג:) בפלוגתא דרבי זוטרא ורבי יאשיה דתניא והיו שלא יקראם למפרע הדברים על לבבך רבי זוטרא אמר עד כאן מצות כוונה מכאן ואילך מצות קריאה רבי יאשיה אומר עד כאן מצות קריאה מכאן ואילך מצות כוונה אמר מר רבי זוטרא וכו' מ"ט מכאן ואילך מצות קריאה דכתיב לדבר בם ה"נ הא כתיב ודברת בם וכו' אמר מר רבי יאשיה וכו' מ"ט מכאן ואילך מצות כוונה דכתיב על לבבכם ה"נ כתיב על לבבך אלא עד כאן מצות כוונה וקריאה מכאן ואילך כוונה בלא קריאה מ"ט עד כאן מצות כוונה וקריאה דכתיב ודברת בם ה"נ כתיב לדבר בם ההוא בדברי תורה כתיב מדקאמר ההוא בדברי תורה מכלל ודברת בם דוקא בק"ש ותו התם* [דף טו.] הפועלים שעשו מלאכה עם בעל הבית קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלים ומברכין לאחריה שתים כילד ברכה ראשונה כתיקנה שניה כולל בונה ירושלים בברכת הארץ ולא מברך הטוב והמטיב משום דמדרבנן היא דביבנה תקנוה מכלל דק"ש דחייב לקרות דאורייתא ובפרק מי שמתו (ברכות ד' כא.*) בגמרא בעל קרי פריך סתמא דגמרא קריאת שמע דרבנן אהא דקאמר דק"ש וברכת המזון דאורייתא ותו אמרינן התם (דף כא. ע"ש) אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר מאי טעמא ק"ש מדרבנן ודוחק לומר דכל הני דמשמע מינייהו דמדאורייתא הוי אסמכתא בעלמא דאין שיטת הגמרא [א]) לדייק כל כך על אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כל התורה בכל לשון נאמרה ואי הוי אסמכתא בעלמא לא הוה צריך למידק מיניה [ב]):

ורבנן סברי לה כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. תימה מאי דוחקיה למימר הכי הוה מצי למימר ורבנן תרתי שמעינן מיניה כדאמר בפרק היה קורא (ברכות דף טו.) דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא רבי יוסי אומר לא יצא ומפרש בגמרא מ"ט דר' יוסי משום דכתיב שמע השמיע לאזניך ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע ואידך תרתי ש"מ:

[א]) [וע' היטב תוס' עירובין כג: ד"ה פסטיה וב"ב קמה. ד"ה ה"ג ובד"ה ההוא וכתו' מנחות מג: ד"ה ואיזו] [ב]) [וע' תוס' ברכות כא. ד"ה מנין]

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ה מהל' תפלה הל"ט סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' קא סעי' ב:

טו ב מיי' פי"ו מהל' סומאת צרעת הל"ח:

טז ג מיי' פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הל' ב ג סמג עשין קסג:

יז ד מיי' שם הל"ז:

יח ה מיי' שם הל"ו:

יט ו מיי' שם פ"א הל"ט:

כ ז מיי' שם הל"ח:

כא ח מיי' פ"ב מהל' ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ב:

כב ט מיי' שם הלי"א וסמג שם טוש"ע או"ח סי' סד סעי' א:

כג י כ מיי' שם הל"ח וסמג שם טוש"ע או"ח סי' סב סעי' ג:

[דף ב.]

[דף טו.]

[ע"ש ברש"י ותוס' ד"ה הכי גרסינן]

תוספות שאנץ

ברישא אגב דנקטיה בסיפא: **גמ'** ה"ג ואמר הכהן אל האשה בכל לשון שהיא שומע' ומהאי קרא יליף לה בספרי ול"ג ואמר הכהן לאשה: אל האשה משמע דברים הנכנסין בלבה כדמפרש ואזיל ומיהו מה שפ"ה דמהאי קרא יליף לה בספרי אינה ראיה ואין בכך למחוק גירסת הספרים דמצינו בכמה מקומות שחולק על תלמוד שלנו כגון גבי האי דאמר בגמ' לק' בפ' בתרא שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הורגין אותו ונפקא לן מן ולארץ לא יכופר ובספרי מפיק לה מן ואתה תבער הדם הנקי. אבל ק' מאי סביר' ליה להאי תנא דמתני' אי סבירא ליה דכל התורה כלה בכל לשון נאמרה א"כ למה לי קרא לאיתויי בגמ' למימר להכשירה בכל לשון. ואי סבירא ליה דבלשון הקדש נאמרה למה לי קרא במתני' בהני דנאמרין בלשון הקדש.לכ"נ [א]) דמהני סביר' ליה דכל התורה בכל לשון נאמרה מדמייתי קרא במתני' שנ' בכל לשון אבל התלמוד מפרש כן אליבא דמ"ד בלשון הקדש נאמרה. וכל כך למה. למה לנו להודיעה הלכות המים בשלמא הנך קמייתא משום ונוסרו כל הנשים. אלא הך למאי: ומשני שלא להוציא לעז שאם נטמאת באונס או שוגגת ולא נבדקה שלא תהי סבורה אילו נטמאת מזידה אף הם לא היו בודקין אותה ל"ה: וגנותו בקול רם ממקרא בכורים דכתיב ארמי אובד אבי והיינו גנותן שמתודין שאביהם לבן הארמי היה רשע ל"ה.ורבנן סברי לה כמאן דאמר הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. נראה מכאן דכן הלכה מדלא אמר ורבנן תרתי ש"מ בכל לשון שאתה שומע והשמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך אלא קאמר דסבירא להו (כרבנן) [כמ"ד כו'] א"כ משמע דכן הלכה דאוקמי' רבנן מילתייהו אליבא דהלכתא ועוד דיחיד ורבים הלכה כרבי' וה"נ פסקינן בברכות פ' היה קורא. ותו דהתם קאמר תלמודא ור' יוסי תרתי ש"מ ולא קאמר דר' יוסי סבר לה כר' משמע דדחיק ליה לאוקמי מילתא אליבא דהלכתא וכן פי' בפ' הקורא את המגלה למפרע: לימ' קסבר ר' כל

[א]) נראה דצ"ל דודאי תנא דמתני' ס"ל דכל התורה בכל לשון נאמרה מדלא מייתי ראיה מקרא במתני' להני דנאמרו בכל לשון אבל התלמוד וכו'.

מסורת הש"ס

במדבר ה

[ברכות טו.]

דברים כו

[נ"א ענייה ואמירה מענייה ואמירה]

שבת סז. מו"ק ה. חולין עח. נדה סו.

ויקרא יג

[קנים רפ"א]

דברים ו

ברכות יג. מגילה יח.

שם

גליון הש"ס

גמ' ורבנן דברים הדברים לא משמע להו. עיין לעיל דף יו ע"ב תד"ה דכתיב:

תורה אור

כל התורה בכל לשון נאמרה דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה והיו דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב שמע לימא קסברי רבנן כל התורה כולה בלשון קודש נאמרה דאי סלקא דעתך בכל לשון שמע דכתב רחמנא למה לי איצטריך משום דכתיב והיו: תפלה: רחמי היא כל היכי דבעי מצלי ותפלה בכל לשון *והאמר רב יהודה °לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית דאמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי לא קשיא ²הא ביחיד הא בצבור ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי והתניא *יוחנן כהן גדול שמע ב"ק מבית קדש הקדשים שהוא אומר נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים שהוא אומר בטילת עבידתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו וכתבו אותה שעה וכיוונו ובלשון ארמי היה אומר אי בעית אימא בת קול שאני דלאשמועי עבידא ואי בעית אימא גבריאל הוה דאמר מר *בא גבריאל ולימדו שבעים לשון: ברכת המזון: דכתיב (דברים ח) °ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך בכל לשון שאתה מברך: שבועת העדות: דכתיב (ויקרא ה) °ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה בכל לשון שהיא שומעת: שבועת הפקדון: אתיא *תחטא תחטא משבועת העדות:

ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה כו' עד מקרא ביכורים כיצד (דברים כו) °וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ולהלן הוא אומר (שם כז) °וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל מה עניה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלה"ק ולוים גופייהו מנלן אתיא קול קול ממשה כתיב הכא קול רם וכתיב התם (שמות יט) °משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: חליצה כיצד וכו': ורבנן האי ככה מאי עבדי ליה מיבעי להו *לדבר שהוא מעשה מעכב ור' יהודה מכה ככה °ורבנן ככה לא משמע להו

ורבי

רש"י

לימא קסבר רבי. מדאיצטריך קרא שתהא קריאת שמע ככתבה: כל התורה בכל לשון נאמרה. לקרות בבית הכנסת: משום דכתיב שמע. איצטריך והיו דלא תדרשיה לקרית שמע בכל לשון אלא להשמיע לאזניו: תפלה. דקתני מתני' בכל לשון לא צריך קרא דהא רחמי נינהו והוא ליענא דידע לכוון לבו ליגלי: יחיד. צריך שיסייעוהו מלאכי השרת °ציבור לא צריכי להו דכתיב (איוב לו) הן אל כביר לא ימאס אינו מואס בתפלתן של רבים: נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא באנטוכיא. שהלכו פרחי כהונה בני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכפורים ונלחמו ביום הכפורים ושמע יוחנן בת קול כשהיה עובד עבודת יום הכפורים: עבידתא. חיל לשון העביד את חילו עבודה גדולה (יחזקאל כט): גסקלגס. שם מלך יון: שאני °בת קול. אותה מידה הממונה על כך יודעת בשבעים לשונות מפני שעשויה להשמיע והיא משתלחת לכל הלשונות פעמים לזה ופעמים לזה: דאמר מר. לקמן בפרקא (דף לו:): ולמדו. ליוסף שבעים לשונות: ה"ג ברכת המזון דכתיב וברכת ולא גרסינן מנלן דלא בעיא קרא דמהיכא תיתי דבעינן לשון קודש: בכל לשון שהיה מברך. לא קבע לו הכתוב לשון: שבועת העדות מנלן. דאי לא כתב קרא איכא למימר דבעינן דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהוא בלשון הקודש: ושמעה. מדלא כתיב והשביעוה באלה: יעננו בקול. במתן תורה ובלשון הקודש ניתנה: לדבר שהוא מעשה מעכב. בה כגון חליצה ורקיקה דככה משמע עיכובא דאסור לשנות וסמכו ליעשה לומר שהמעשה מעכב: ורבי

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי' ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא (א) היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרות כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ' שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח: ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי' משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה' כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה' אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה' אבל התם לפני ה' דלהכי כתיב לפני ה' דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: שבועת העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי' אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: אתיא תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לז.) בהא גזירה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: וענית ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה נילף ואמרת לפני ה' אלהיך מואמרת לפני ה' אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים *ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): אתיא קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: ורבי יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר' יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר' עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (יבמות דף קד:) דלר' אליעזר מעכבא ולרבי עקיבא לא מעכבא כיון דהוי מעשה באיש בעי' *ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:) גבי פלוגתא

דב"ש

עין משפט נר מצוה

כד א ב טוש"ע א"ח סי' קא סעיף ד וע"ש:

תוספות שאנץ

כל התורה בכל לשון נאמרה פ"ה כגון קריאת התורה ול"נ דמקריאה אי אפשר להיות דאין חיובא אלא מדרבנן ותקנת עזרא. לכ"נ לפ' כל הפרשיות שצריכות לקרות כגון פרשת זכור א) ופרשת עגלה ערופה והנך דמפרש במתני' דצריכין לקרותן בלשון הקדש אי ליכא קרא ב) דמרבי להו לקרותה בכל לשון גם זה פי' פרק הקורא [במגילה דף יז]. שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. י"מ פ"ק דשבת דמכירין בו אבל אינן חוששין בו ואין נראה מכאן דמשמע בסמוך דאין מכירין בו כלל. ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ה"ג ול"ג מנא לן דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דניבעי לשון הקדש אבל גבי שבועת העדות גר' מנא לן דאי לא כתיב קרא איכא למימר דבעי דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיא בלשון הקדש. ל"ה. יש אומר בפשט שצריך לברך בעל הבית דכתיב וברכת את ואת ריבויא הוא לרבות את בעל הבית:

א) אולי צ"ל ופרשת פרה אדומה ועי' ברא"ש בברכות בר"פ היה קורא. ב) אולי צ"ל אי ליכא קרא דקמרבי להו היה מותר לקרותן בכל לשון.

נ"א ואין לומר

מסורת הש"ס

שבת יב:

[תוספתא פי"ג]

[לקמן לו:]

[שבועות לז. כריתות ט.]

[יבמות קד:]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כל וכו' דקאמר הכא בכל לשון היינו אם:

גליון הש"ס

גמ' ורבנן כה ככה לא משמע להו. עיין לקמן דף לח ע"א תד"ה וכו': רש"י ד"ה יחיד וכו' צבור לא צריכי להו. עיין בספר בתי כהונה ח"ב בית אבות דף ל ע"א: ד"ה שאני בת קול. ע' סנהדרין דף יא ע"א תד"ה בת קול ובתוי"ט פס"ז מ"ו דיבמות:

גי' רש"א וי"ל דנין וכו' ע"ש

ורבי יהודה האי °וענתה ואמרה מאי עביד (דברים כז)
ליה מיבעי ליה לאגמורי ללוים דבלשון
הקודש ולילף קול ממשה ענייה גמיר
קול קול לא גמיר תניא נמי הכי רבי יהודה
אומר כל מקום שנאמר כה ככה ענייה
ואמירה אינו אלא לשון הקודש כה °כה תברכו (במדבר ו)
°ככה דחליצה ענייה ואמירה דלוים : ברכות (דברים כה)
וקללות כיצד כיון שעברו ישראל את הירדן
כו' : תנו רבנן °הלא המה בעבר הירדן (שם יא)
מעבר לירדן ואילך דברי רבי יהודה °אחרי (שם)
דרך מבוא השמש מקום שחמה זורחת
°בארץ הכנעני היושב בערבה אלו הר גריזים (שם)
והר עיבל שיושבין בהם כותיים °מול הגלגל (שם)
סמוך לגלגל °אצל אלוני מורה שכם ולהלן (שם)
הוא אומר °ויעבר אברם בארץ עד מקום (בראשית יב)
שכם עד אלון מורה מה אלון מורה האמור
להלן שכם אף כאן שכם (א) תניא אמר רבי
אלעזר ברבי יוסי בדבר זה זייפתי ספרי
כותיים אמרתי להם זייפתם תורתכם ולא
העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אלוני
מורה שכם אף אנו מודים שאלוני מורה
שכם אנו למדנוה בגזירה שוה אתם במה
למדתום °רבי אלעזר אמר הלא המה בעבר
הירדן סמוך לירדן (ב) דאי מעבר הירדן ואילך
הלא כתיב °והיה בעברכם את הירדן אחרי (דברים כז)
דרך מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת
בארץ הכנעני ארץ חוי היא היושב בערבה
והלא בין הרים וגבעות הן יושבין מול הגלגל
והלא לא ראו את הגלגל רבי אליעזר ב"י
אומר לא בא הכתוב אלא להראות להן דרך
בשניה כדרך שהראה להן בראשונה דרך
בדרך לכו ולא בשדות וכרמים היושב בישוב
לכו ולא במדברות בערבה לכו
ולא בהרים וגבעות תנו רבנן *כיצד עברו
ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר
שני דגלים והיום נסע תחילה שנאמר °הנה (יהושע ג)
ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם
בכל יום ויום לוים נושאין את הארון
והיום נשאוהו כהנים שנאמר °והיה כנוח (שם)
כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' וגו'
תניא *רבי יוסי אומר בשלשה מקומות
נשאו כהנים את הארון כשעברו את הירדן
וכשהסיבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו

וכיון

ור' יהודה האי . גזירה שוה דעניה ואמירה מאי עביד ליה : עניה עניה גמר . גזירה שוה דעניה עניה למד מרבו ג"ש דקול קול לא שמע ואין האדם דן גז"ש אא"כ קבלה : כל מקום שנאמר כה ככה עניה ואמירה . בדבר התלוי בדיבור אינו אלא לשון קודש : ה"ג כה כה

תורה אור

תברכו . כלומר לענין נשיאות כפים איתמר דילפי לה רבנן לקמן (דף לח.) בגזירה שוה ואתא ר' יהודה למימר בגופה כתיב : ה"ג ככה דחליצה עניה ואמירה דלוים ולא גרסינן מלוים כלומר לענין לוים אמר דילפי לה רבנן בקול קול ואתא איהו למימר דמעניה עניה ילפה מיבמה דכתיב בה ככה : הלא המה בעבר הירדן . כשהיו ישראל במדבר נאמר להם סימני הר גריזים ועיבל ומקומם שהם בעבר השני של ירדן ישראל היו למזרח הירדן כדכתיב בני גד ובני ראובן לקחו נחלתן מעבר לירדן יריחו קדמה מזרחה (יהושע יג) ונאמר להם שההרים האלה במערב הירדן (ג) ואילך הרבה להלן מן הירדן לצד מערב ולא סמוך לירדן : אחרי דרך מבוא השמש . ומהו מבוא השמש זהו מזרח שהשמש באה משם כלומר רחוק ממזרחו של ירדן ומצינו בבראשית רבה כל מקום שנאמר אחרי מופלג : שיושבים בהם כותיים . עכשיו הן יושבין בהן שהושיבן בהם סנחריב כשהגלה עשרת השבטים דכתיב ויבא מלך אשור (ד) אנשים מבבל ומכותה ומעוא וגו' ויושיבם בערי שמרון (מלכים ב יז) והנך ערי שומרון נינהו כדתניא במתניתין שבשומרון : תניא לא גרס דכולה חדא מתניתא היא בספרי : ספרי כותיים . שיש להם תורה שבכתב ואין מאמינים בתורה שבעל פה : בעברכם . משמע בו ביום תקימו את האבנים בהר עיבל : אחרי דרך . מופלג מן המערב דאחרי לשון הפלגה והאי מבוא השמש מערב הוא לשון כי בא השמש (בראשית כח) מקום שחמה שוקעת מופלג משקיעתה והיינו לצד מזרח סמוך לירדן מיד : בארץ הכנעני ארץ החוי היא . בניחותא איכא ארץ הכנעני אלא ארץ החוי דהא שכם חוי היא דכתיב ויבא יעקב שלם וגו' (שם לג) וכתיב (שם לד) שכם בן חמור החוי נשיא הארץ : היושב בערבה . אינו אלא הרים : מול הגלגל . רחוקים מן הגלגל הם והסימנים הללו לא עליהם נאמרו ולמה נאמרו : ר"א בן יעקב אומר לא בא הכתוב כו' . ורבי אלעזר נמי אדרבי אליעזר בן יעקב סמך וכוותיה מפרש לקרא : כדרך שהראה להם בראשונה . בצאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך כך בא עכשיו יהושע הורה להם לאחר שיעברו את הירדן לייסר דרכיהם ולהורותם הדרך לפי שגלוי לפניו שעתיד הענן לפסוק במיתת משה ולא ילך עם יהושע הורה להם לאחר שיעברו את הירדן לכבוש את הארץ ילכו דרך כבושה ודרך *יישוב ודרך ארץ הכנעני שהיא ערבה ואל יקיפו סמוך לשפת הירדן דרך ארץ החוי שהיא הרים וגבעות אלא יכנסו לתוכה מצד מערב רחוק מן הירדן ויקיפו ויכבשו : אחר שני דגלים . כדכתיב בפרשת נשא גבי מסעות דגלים : לפניכם . משמע לפני כולכם : בכל יום היו הלוים נושאים . בני קהת כדכתיב ומשמרתם הארון והשולחן וגו' (במדבר ג) : וכשסיבבו את יריחו . כדכתיב ויקרא יהושע בן נון אל הכהנים ויאמר אליהם שאו את ארון ברית ה' וגו' : °וכשהחזירוהו למקומו . בימי שלמה לבית קדשי הקדשים דכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון (מלכים א ח) והיינו החזירוהו למקומו שכשהגלה בימי עלי מתוך בית קדשי הקדשים של משכן שעשה משה משם נוטל שהמשכן נקבע בשילה וכשהחזירוהו פלשתים לא היה לו מקום קבוע שהרי חרב משכן שילה ונשתהא בבית אבינדב ומשם הביאו דוד לסוף עשרים שנה לבית עובד אדום ומשם לעיר דוד עד שבנה שלמה את בית המקדש ובנה לו הדביר לפנים מן ההיכל ואמה טרקסין חוצצת במקום הפרוכת והוא קרוי מקומו המיוחד כדכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית וגו' (שם) :

וכיון

[תוספתא פ"ח] [שם] ס"א מישור

דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו היכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (דף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכח ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו :

מול הגלגל סמוך לגלגל . משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין דף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות :

וכשהחזירוהו למקומו . ואי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו :

יותר

הגהות הב"ח

(א) גמ' אף כאן שכם (תניא) תא"מ ונ"ב רש"י ל"ג ליה ובילקוט פ' ראה נמי ליתיה : (ב) שם סמוך לירדן דכתיב והיה בעברכם כצ"ל ותיבות דאי מעבר הירדן ואילך הלא נמחק ונ"ב כך הוא בילקוט : (ג) רש"י ד"ה הלא המה וכו' במערב הירדן מעבר הירדן ואילך הרבה : (ד) ד"ה שיושבין וכו' מלך אשור מבבל ומכותא ומעוא וגו' וישב בערי הנ"ל ותיבת אנשים נמחק:

גליון הש"ס

גמ' רבי אלעזר אמר וכו' . עיין בבכור שור ריש ברכות : רש"י ד"ה וכשהחזירוהו למקומו . ומצינו עוד שנשאוהו הכהנים כשהיה דוד בורח מפני אבשלום דכתיב בשמואל ב' ט"ו וישב צדוק ואביתר את ארון אלהים ירושלים וצ"ל כיון דנכלל בכלל החזרת מקומו מקרי חד . ועיין רד"ק ביהושע ג' בפסוק והכהנים הלוים נושאים אותו :

תורה אור

וכיון שניטבלו רגלי כהנים במים חזרו המים לאחוריהם שנאמר °וכבוא נושאי הארון עד הירדן וגו' ויעמדו המים היורדים מלמעלה קמו נד אחד וכמה גובהן של מים שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל דברי ר' יהודה אמר לו ר' אלעזר בר' שמעון לדבריך אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים אם כן באין מים ושוטפין אותן אלא מלמד שהיו מים נגדשין ועולין כיפין על גבי כיפין יותר משלש מאות מיל עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב שנאמר °ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה' את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל ואף רחב הזונה אמרה לשלוחי יהושע °כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו' וכתיב °ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד וגו' *עודם בירדן אמר להם יהושע דעו על מה אתם עוברים את הירדן על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם שנאמר °והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וגו' אם אתם עושין כן מוטב ואם לאו באין מים ושוטפין אותיכם מאי אותיכם אותי ואתכם עודם בירדן אמר להן יהושע הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי ישראל וגו' וכתיב °למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם וגו' סימן לבנים שעברו אבות את הירדן עודם בירדן אמר להן יהושע °שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכן שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה וגו' יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה אמר רבי *יהודה אבא חלפתא ורבי אליעזר בן מתיא וחנניא בן חכינאי עמדו על אותן אבנים ושיערום כל אחת ואחת שקולה כארבעים סאה וגמירי דטעונא דמדלי איניש לכתפיה תילתא דטעוניה הוי מכאן אתה מחשב לאשכול שנאמר °וישאוהו במוט בשנים ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני הא כיצד שמנה נשאו אשכול אחד נשא רימון ואחד נשא תאינה יהושע וכלב לא נשאו כלום אי בעית אימא משום דחשיבי ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא חד אמר לדברי רבי יהודה כתנייתן ולדברי

(יהושע ג; שם; שם ב; שם; במדבר לג; יהושע ד; שם; במדבר יג)

וכיון שניטבלו כו'. בשפת מזרחית בכניסתן לתוכו חזרו המים לאחוריהם שלא היו יורדין מן הכהנים ולמטן אלא שם עומדים והמים הבאים תמיד נגבהים ועולין למעלה כדכתיב קמו נד אחד והכהנים עמדו שם עד שעברו כולם: כמה גובהן של מים גרס: י"ב מיל כנגד מחנה ישראל. שהיו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל והם עברו כחנייתם רוחב מחניהם עברו יחד כמות שהוא רוחב שנים עשר מיל נמצאו שלא שהו בעברן אלא מהלך שנים עשר מיל של אורך מחניהם עד שעלו אחרונים של סוף המחנה וכנגדן גבהו המים: הוי אומר מים קלים. לרוץ מן האדם וא"כ שהמים לא גבהו אלא שנים עשר מיל וחזרו למקומם נמלא שעדיין לא הספיקו לעבור ובאין מים ושוטפין אותן: כיפין. אולמות ארוקוולו"ד: ואף רחב אמרה לשלוחי יהושע. קודם שעברו את הירדן שעל קריעת ים סוף היו מתפחדין עדיין: עודם בירדן אמר להן יהושע כו'. כדכתיב והכהנים נושאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תם כל הדברים אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם וזהו הדבר דהכי כתיב במשה כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען והורשתם וגו' כלומר כשיעברו את הירדן התנה עמהם על מנת להורישם: ושוטפין אותיכם גרסינן בברייתא: הרימו לכם וגו'. הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סימן לבנים שעברו אבות את הירדן: שאו מזה מתוך הירדן ממצב וכו'. הם שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל: דמדלי איניש אכתפיה. שהאדם עצמו מגביהו על כתיפו ואין אחר מסייעו: תילתא דטעוניה הוא. היינו אלא שליש משאוי שנושא כשמטעינו אחר נמצא שהיה כל אחד מהן נושא משא ק"ך סאין: ומכאן אתה מחשב. כמה היה באשכול שנשאוהו שמנה אנשים והיו מסייעין זה את זה כשמרימין אותו על כתיפן: ממשמע שנאמר *וישאוהו איני יודע שבשנים: אמר רבי יצחק טורטני וטורטני דטורטני. משאוי ומשאוי תחת משאוי שהתחתונים מסייעין את העליונים ובכל אחד היו שני מוטות כילד שני מוטות הולכין זה אצל זה וארבעה נושאין אותם ושני מוטות אחרים וארבעה בני אדם נושאין אותם והם באלכסון מתחת שנים העליונים מוט אחד לראש האחד ומוט אחד לראש השני והולכין באלכסון ורבי יצחק לאו מקרא שמיע ליה אלא דפשיטא ליה דרימון ותאינה שני בשנים ויהושע וכלב לא נשאו כלום פשו להו תמניא לאשכול ואם לאו מדרש הראשון המלמדנו דלאו מוט אחד קאמר קרא לא הייתו יודעים לכוין שמנה בני אדם למשאו אלא דשמעינן מיניה דשני מוטות היו ואתא רבי יצחק לאשמועינן דשני משאות היו שם וכל אחד שני מוטות: שלא היו באותה עצה. להביא אשכול משונה כזה שהמרגלים לרעה נתכוונו לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגבורים וגבוהים: לדברי רבי יהודה. שאמר לא גבהו המים אלא שנים עשר מילין כאורך מחניהם דכך חנייתם עברו בירדן כל רחב מחניהם עברו יחד הילכך לא היה אורך העבירה אלא שנים עשר מילין:

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מטיבא לארעא אלא תלתא פרסי* וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרין עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל:

עודם בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה ילתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ילא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליה]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכילד נשאוהו הביאו שני עמודים וזירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקלה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקלה מזה הראש ויולא בה בראש מקלה האחר נמלאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים *ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמלאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמלאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר °לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כתנייתן

[כרליתא כ"ב עה]

ושוב נתנו מוט אחד מן הקלה כו'. רש"ל

תוספות שאנץ

ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים אמר ר' יצחק טורטני וטרטוני דטורטני משוי ומשוי תחת משוי שהתחתונים מסייעים את העליונים ובכל מוט אחד היה מוטות קטנים אחד לראש האחד ואחד לראש השני והולכין באלכסון (כזה). וד' בני אדם נושאים מוט אחד וד' אחרים נושאים מוט האחר ור' יצחק לא מקרא שמיע ליה. וא"ת מנא לן דבעי ח' בני אדם דלמא ה"פ איני יודע שבשנים א) דצריך בני אדם למוט אחד ולשני מוטות ד' בני אדם ופר"ח הכיומה ת"ל בשני מוטו' דצריך לכל מוט ומוט ב' מוטות לב' ראשי המוט ולא היו המוטות באלכסון כדי שלא יפול האשכול לארץ אלא האיזכול היתה מונחת על המוטות כמין דף שהולכת מזה לזה(כזה). וצריך שני בני אדם לד' ראשי המוטות ואם כן הוו ח' בני אדם. ור"ת פי' דנפקא לן במוט ר"ל שנים דשני בדין היו למזבח הזהב אחד מימין ואחד משמאל וידעינן ליה מדכתיב ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת ושמו את בדיו ואחר כך כתיב ונתנו על המוט משמע דהמוט זהו מה שאמור למעלה ושמו את בדיו אם כן מצינו מוט דקרא ר"ל שנים:

שלח

א) נראה דצ"ל דצריך ב' בני אדם למוט אחד אלא בשנים בב' מוטות והיינו ד' בני אדם ופר"ח.

[תוספתא פ"ח]

ס"א נאוט

[נ"ל רבי יוסי]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה טורטני וכו' לשונות כפולים כ"ד היו. עי' במתני' ריש סנהדרין ומנין לעדה כו':

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ז מהל' איסורי מזבח הל' ב סמג עשין סיט :

מתניתין עברו לדברי רבי אלעזר בר' שמעון בזה אחר זה עברו וחד אמר בין מר ובין מר מתניתין עברו מר סבר אדם קל ומר סבר מים קלים °שלח לך אנשים אמר ריש לקיש שלח לך מדעתך וכי אדם זה בורר חלק רע לעצמו והיינו דכתיב °וייטב בעיני הדבר (א)אמר ריש לקיש בעיני ולא בעיניו של מקום °ויחפרו לנו את הארץ אמר ר' חייא בר אבא מרגלים לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל כתיב הכא ויחפרו לנו את הארץ וכתיב התם °וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' °ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד °סתור בן מיכאל סתור שסתר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך אמר רבי יוחנן אף אנו נאמר נחבי בן ופסי נחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ופסי שפיסע על מדותיו של הקב"ה °ויעלו בנגב ויבא עד חברון ויבאו מבעי ליה אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר °ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה יושיעך מעצת מרגלים והיינו דכתיב °ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו' ושם אחימן ששי ותלמי וגו' *אחימן מיומן שבאחיו ששי שמשים את הארץ כשחתות תלמי שמשים את הארץ תלמים תלמים ד"א אחימן בנה ענת ששי בנה אלש תלמי בנה תלבוש ילידי הענק שמעניקין חמה בקומתן *°וחברון שבע שנים נבנתה [מאי נבנתה] אילימא נבנתה ממש אפשר אדם בונה בית לבנו קטן קודם לבנו גדול דכתיב °ובני חם כוש ומצרים וגו' אלא שהיתה מבונה על אחד משבעה בצוען ואין לך טרשים בכל א"י יתר מחברון (משום) דקברי בה שיכבי ואין לך מעולה בכל הארצות יתר מארץ מצרים שנאמר °כגן ה' כארץ מצרים ואין לך מעולה בכל ארץ מצרים יתר מצוען דכתיב °כי היו בצוען שריו ואפילו הכי חברון מבונה אחד משבעה בצוען וחברון טרשים הוי והא כתיב °ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא וגו' ואמר *רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון *ותניא *אילים ממואב כבשים מחברון מינה אידי דקלישא ארעא עבדה רעיא ושמן קניינא °וישובו מתור הארץ וילכו

תורה אור: במדבר יג · דברים א · שם · ישעיה כד · במדבר יג · שם · שם · שם · שם · שם יג · בראשית י · ס"א נ"ג · שם יג · ישעיה ל · ש"ב טו · במדבר יג

מתניתין עברו. י"ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי"ל דדוקא באורך ורוחב מתניתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה ונמלמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך מתניתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת"פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י"ב מיל על רוחב נ' אמה ואם היה לך להקיף אותן ת"פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות' (ומ') פרסאות כאורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמיים שהוא בחלק דן כדאיתא בפ' מעשר בהמה (בכורות דף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ"א ת' פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע"כ בירדן לא היו עומדים כדרך מתניתן אלא מצומצמין ותימה לר"י נהי דדרך מתניתן עברו מ"מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אותו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א"כ אמאי תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב העברתם וי"ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך מתניתן היו המים נגדשין יותר *מי"ג מיל והוא לא אמר אלא י"ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג' מאות חסר י"ב כילד שתעשה י"ב רצועות מי"ב מיל על י"ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל והורך י"ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר"א בר שמעון לא עברו כלל דרך מתניתן שהרי בשעת מתניתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס' ריבוא שהוסין בהעברתן כל כך: **מר** סבר אדם קל. נראה דה"פ אע"פ שהדבר ידוע שמים קלים הייני דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא"ת והאמר בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא* ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (דף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים* בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע"ג דמסיק בפרק שני דתמורה (דף יד:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהא דשמן קיינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים: מלמד

ולדברי ר"א בר שמעון. דאמר יותר משלש מאות מיל בזה אחר זה עברו איש אחר איש נמצאו שהוו הרבה לעבור דאי כחנייתן עברו משום קולא דמים מאדם לא נגבהין כל כך: מים קלים. הרבה הם קלים מן האדם ומר סבר אדם קל לרוץ כמו המים: מדעתך. אני איני מצוה אותך אבל ישראל הם אומרים לך כדכתיב (דברים א) ותקרבון אלי כולכם וגו' אני איני מעכב על ידך: כלום יש אדם. כלומר אם הקב"ה צוה כלום היה אומר לו לעשות דבר שסופו לבא לידי תקלה: לבושתה של ארץ ישראל. (ב) אותה שאילה ששאלו תחילה שלוח המרגלים: [לא עלה בידינו. אין אנו יודעין לדרוש]: סתר דבריו. הכחיש ועשה שונאו [של הקב"ה] בדאי: שעשה שונאו של הקב"ה מך. הלש כדאמרי' לקמן אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם: שהחביא דבריו. ולא אמרן כמות שהן: שפיסע. דילג שלא אמרן כאשר הם: יהושע. לא הוצרך לילך שכבר ביקש עליו משה רחמים: והיינו דכתיב ועבדי כלב וגו'. והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה והיא חברון כדכתיב (יהושע יד) ויתן את חברון לכלב ש"מ כלב הוא דאזיל לחברון: מיומן. גבור שבהם כמו שיד הימין חשובה מן השמאל: שעושה את הארץ כשחיתות. שמקום רגליו מעמיק בארץ מרוב כובדו וניכר שם כגומא וכשחת ולשון ששי לא פורש לנו מאי דמי לשחיתות ונראה לשון עמודי *שש שהם כבדים ומקום מעמדם ניכר: תלמים. כתלם המחרישה שמעלה העפר ומעמיק בארץ: שהיו מעניקים את החמה בקומתן. מרוב גובה קומתן דומין כאילו עוררם נוקב ועונק בנקב שהחמה יוצאה בו: לבנו קטן. כנען קטן הבנים של חם היה ומצרים שני לבנים: מבונה. לשון אבנה ממנה (בראשית טז) כלומר מיושבת בפירות: טרשים. סלעים שאין עושין פירות כארץ לחה: דקברי בה שכבי. לא גרסינן מ"ט אלא ה"ק ותדע דטרשין היא ואינה ראויה לפירות ככל שאר הארץ לפיכך יחדוה לקבורת מתים: כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל ששולחים אל פרעה לעזור לו על מלך אשור אלמא פרעה בצוען יתיב ושם הולכין לבקשו: אלכה נא ואשלם את נדרי (ג). אלכה נא בחברון ואשלם הנדר שנדרתי בגשור כדכתיב בתריה כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור ובחברון מאי בעי והלא לא היה שם המזבח כי אם בגבעון: להביא כבשים לעולה. דאמר מר במס' מנחות כבשים מחברון אלמא ארץ מרעה היתה: מינה. כלומר מתשובתך אתה מסייעני שלא היתה חשובה ליזרע כשאר הארץ מאחר שהיא בת טרשים כדאמרי' בבבא מציעא בהמוכר (דף פ.) ואי ארעא דמחזקא בגרונדי [היא שניהם משלמין]: דקלישא ארעא. עפר של טרשים דק וקלוש ומועט הוא ומתוך כך לא היו חורשים וזורעים אותה תבואה מאכל אדם: ועבדה רעיא. מלמחת ומעלה עשבים ואוכלים הצאן: ושמן קיינא. המקנה הצאן שכן דרך הצאן להשביח בארץ יבשה וטרשים יותר מארץ לחה:

מסורת הש"ס

וכ"ה במ"ר הכא שגריא כשיש

יומא ..

כתובות קיב.

[תמורה יד: ע"ש]

מנחות פז.

[ד' יט. ע"ש היטב ומצוה לייטב]

[תענית כג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וייטב בעיני הדבר ואמר ר"ל: (ב) רש"י ד"ה לבושתה וכו' אותן ששאלו כצ"ל ותיבת שאילה נמחק: (ג) ד"ה אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון אלכה נא:

רפ"ל מ"ז

נ"א מי"ג

תוספות שאנץ

שלח לך אנשים לדעתך איני מצוה לך אבל יש' הם אומר שתשלחם כדכתיב ותקרבון אלי כלכם: וכי יש אדם כו' כלומר אם צוה הקב"ה [היה מצוה] לעשות לי דבר שסופו לבא לידי תקלה. וייטב בעיני הדבר ולא בעיני המקום ובמדרש רבה מפרש שאף בעיני משה לא היטיב אלא משל לאדם האומר לחבירו מכור לי חמורך ואנסנו ונאות לו להוליכו בהר ובבקעה ואמר כיון שאין אתה מעכב על ידי שלא אעשה ממנו מה שארצה לנסותו לא אנסנו וכן היה משה סבור שיאמרו לו ישר' כיון שאתה מורה לשלוח מרגלים לא תשלח עוד וה"ק הכא וייטב בעיני הדבר שהייתי סבור שתניחו מלשלוח כי היה לכם להאמין במקום ב"ה. אבל לא בעיני המקום שהיה גלוי לפניו שתשלחו ותבאו לידי תקלה. א"נ י"ל דהמד"ר חולק עם תלמוד שלנו. מרגלים לא נתכוני בו. אינו רוצה לומר מרגלים ממש אלא אותן ששאלו תחלה שילוח מרגלים: שעשה עצמו מך משונאו של הקב"ה כביכול כדאמר לקמן אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם: שעושה הארץ כשחיתות שמקום רגליו מעמיק הארץ מרוב כובדו. ופ"ה לשון ששי לא פורש לי מאי דמי לשחיתות ונ"ל לשון עמודי שיש שהם כבדים ומקום מעמדם ניכר ל"ה. אלימא נבנתה ממש. והולק התלמוד על המדרש דאיתא התם מפני מה זכו הכנענים לישב בארצם מ"ז שנים יותר ממצרים בשכר שכבדו הזקן אברהם אבינו שאמרו לו

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ב מהל' כלי המקדש הלכה יב סמג עשין קסח:

וילכו ויבאו א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה °ויספרו לו ויאמרו באנו וגו' וכתיב אפס כי עז העם אמר רבי יוחנן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) משום ר"מ כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו °ויהס כלב את העם אל משה אמר רבה שהסיתן בדברים *פתח יהושע דקא משתעי אמרי ליה דין *ראש קטיעה ימלל אמר אי משתעינא אמרי בי מילתא וחסמין לי אמר להן וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם סברי בגנותיה קא משתעי אישתיקו אמר להו הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו °עלה נעלה וירשנו אותה וגו' והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל וגו' אמר *רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה כי חזק הוא ממנו *אל תקרי ממנו אלא ממנו כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם °ארץ אוכלת יושביה היא דרש רבא אמר הקב"ה אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה אני חשבתיה לטובה דכל היכא דמטו מת חשיבא דידהו כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתרייהו ואיכא דאמרי *איוב נח נפשיה ואטרידו כולי עלמא בהספידא הם חשבו לרעה ארץ אוכלת יושביה היא °ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו וגו' אמר רב משרשיא מרגלים שקרי הוו בשלמא ונהי בעינינו כחגבים לחיי אלא וכן היינו בעיניהם מנא הוו ידעי ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי וכי חזינהו סלקו יתבי באילני שמעי דקאמרי קחזינן אינשי דדמו לקמצי באילני °ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו *אמר רבה אמר רבי יוחנן אותו *היום [ערב] תשעה באב היה אמר הקב"ה הן בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכתיב °וכבוד ה' נראה באהל מועד אמר רבי חייא בר אבא מלמד שנטלו אבנים וזרקום כלפי מעלה °וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו מיתה משונה אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם ונכנסות בלשונם ורב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו: וכיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן חזרו מים למקומן שנאמר °ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאיו ועבר שנאמר °ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם ועל דבר זה נענש עוזא שנאמר °ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחוז את הארון אמר לו הקב"ה עוזא נושאיו נשא עצמו לא כל שכן °ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל וגו' רבי יוחנן ור"א חד אמר על עסקי שלו וחד אמר שעשה צרכיו בפניו °וימת שם עם ארון האלהים א"ר יוחנן עוזא בא לעוה"ב שנאמר עם ארון האלהים מה ארון לעולם קיים אף עוזא בא לעוה"ב °ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא א"ר אלעזר שנשתנו פניו כחררה אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר ה"נ התם כתיב אף הכא לא כתיב אף דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה °זמירות שנאמר °זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי אמר לו הקב"ה ד"ת שכתוב בהן °התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו *דכתיב °ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו' ואיהו אתייה בעגלתא °ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון משום דראו ויך (אלהים) רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר קוצרין ומשתחוים היו וחד אמר מילי נמי אמור

מאן

רש"י

וילכו ויבאו. לא גרסינן וכתיב *[אלא] וילכו יתירא הוא כיון דכתיב [לעיל] וישובו לא הוה ליה למימר אלא ויבאו אל משה וגו': מקיש הליכתן. שהלכו לתור לביאתן: אף הליכתן בעצה רעה. שמתחילה להוציא דבה נתכוונו: אינו מתקיים. שמחזיקין אותן השומעין כבדאין לפיכך אומר דבר אמת תחילה כדי שיאמינו ואף מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ תחילה: ויהס. שיתקן: אל משה. בדברים שהתחיל לדבר במשה והיו סבורים שבגנותו רוצה לספר: שהסיתם בדברים. כדמפרש ואזיל: דחזייה. כלב ליהושע שרצה לדבר ושיתקוהו בנזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו: וחסמין לי. משתקין אותי: עלה נעלה. אף לשמים אם יאמר עלינו: ממנו. מן הקב"ה: אל תקרי. לא גרס שאין הפרש קרייה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמן: אינו יכול להוציא כליו. אם הפקידם שם: בעל הבית. אדון העולם: אני חשבתיה לטובה. שהראיתיה להם כאוכלת יושביה שמתים בה תדיר: שכיב איוב. שלא תגין זכותו עליהם והיינו דקאמר כלב סר צלם מעליהם: ה"ג ולא היא כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי. ולא היו שקרנים בזאת (ולא היו נראים בהן שקרנים) דאינהו שמעינהו לאמוריים שקורין אותן חגבים דכי הוו אמוריים מברין את אביליהם כשחוזרין מן הקבר כדאמר לעיל דכל היכא דמטו שכיב חשיבא מנייהו ומברין לאבל סעודה לנחמו תותי ארזי הוו מברי להו: וכדחזינהו. והם יראים לעמוד לפניהם סלקי ויתבי באילני: וזרקום כלפי מעלה. (שדי) לרגום אותם [וקאי] כמי אכבוד ה': במגפה. מדלא קרינן במגפה משמע במיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה: באסכרה מתו. שהיא באה על לשון הרע כדאמרינן בבמה מדליקין (שבת דף לג:): וכיון שעלה כו'. סיפא דברייתא דלעיל היא אלא איידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לה לפרשת מרגלים הכא: שבו המים למקומם. שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם וכשעברו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ונמשכו לאחוריהם פסיעה אחת נמצאו כהנים מצד זה כו' ואע"ג דההוא קרא דויהי כאשר תם כל העם לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני כתיב לא הוי הכי אלא אין מוקדם ומאוחר דאי כסדרן כתיב הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם עלו וכיון דארון והכהנים עלו ועברו אחריהם עד שבאו לפניהם הרי יצאו מן הירדן ומאי תו דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן אלא אין מוקדם ומאוחר והאי עלו מן הירדן דקאמר להו הכי קאמר להו סלקו רגליכם לאחוריכם ועודם בעבר המזרחית וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישובו מי הירדן אל מקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר. והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר תם כל העם לעבור [ויעבור] ארון ה' וגו': על עסקי שלו. שגגה שגג לאחוז בו: שעשה צרכיו. ושל לשון כי ישל זיתך (דברים כח) ובשלייתה (שם) דבר המוטל מלמעלה למטה: הארון קיים לעולם. שהרי נגנז כדאמר ביומא (דף נב:) שגנזו יאשיהו: חררה. עוגה שאופין על פני הגחלים: נענש דוד. שמת עוזא על ידו: זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי. כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם הייתי משתעשע בחוקיך והיו לי לזמירות לשעשועי: התעיף. לשון [כפול] וכפלת מתרגמינן ותיעוף (שמות כו) שאם תכפיל עיניך לסתום עין בהסח הדעת מהסתכל בהן מיד ואיננו: לא נתן. עגלות משה לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת בכתף כי לא היו ממונים אלא על דבר קדושת הארון והשולחן [והמנורה ומזבח הזהב]: ויך באנשי בית שמש. לא בהך הכאה דדוד כתיב אלא כשהביאוהו הפרות מפלשתים ואיידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו. ונסתכלו בו ויך בתמיה: קוצרין ומשתחוים היו. לא בטלו ממלאכתן לכבדו והאי ראו לשון בזיון כמו אל תראוני שאני שחרחורת (שיר א):

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

תוספות שאנץ

לו נשיא אלהים אתה בתוכנו: וילכו ויבאו. ל"ג וכתיב [אלא] וילכו יתירא הוא כיון דכתיב וישובו לא היה ליה למימ' אלא ויבאו אל משה: ראש קטיעא מי שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו: אל תקרי ממנו ל"ג שאין הפרש ממנו דיחיד לממנו דרבים ל"ה. וא"ד איוב נח נפשיה שלא תגין זכותו עליהם. והיינו דאמר איוב בימי משה היה והיינו דכתיב היש בה עץ (אם) [עץ] זה איוב כלומר העודנו חי ולמה נקרא עץ שהיה מגין עליהם בזכותו כעץ: ח"ג ולא היא כי הוו מברי ואכלי. כי הוו אמוריים מברין מלאכל סעודת אבלים כשחוזרין מן הקבר דאמר לעיל בכל דוכתא דמטו שכיב חשיבא מינייהו: כד חזנהו. מרגלים והיו יראים לעמוד בפניהם סלקי ויתבי באילנות. לקומצי איתא במדרש מעשה בבתו של ענה שהלכה לפרדס אביה ולקטה רמון מן האילן וזרקה הקליפה והיה שם אחד מן המרגלים ונכנס בתוכה והיתה יראה פן יבוא אביה בפרדס ויראה הקליפה ונטלה הקליפה וזרקה חוץ מן הפרדס ויצא המרגל משם והלך לו: במגפה. מדלא כתיב במגפה משמע במיתה מיוחדת ומשונה: באסכרה. שהיא באה על לשון הרע. וכיון שעלה אחרון שבישראל כו'. סיפיה דברייתא דלעיל היא אלא איידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לפרשת מרגלי' הכא

ואחר כך חזור לדיבורו: נמצא ארון ונושאיו וכהנים מצד אחד כו'. דאע"ג דההוא קרא דויהי כאשר תמו כל העוברים לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני א) הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם והעם כבר עלו וכיון דארון וכהנים עברו אחריהם עד שבא לפניהם הרי יצאו להם מן הירדן ומאי תו דקאמר ויצו יהושע את הכהנים לומר עלו מן הירדן אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה והאי עלו מן הירדן דקאמר להו ה"ק להו סלקו רגליכם לאחוריכם ועודם בעבר המזרחי וכתיב בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ויצאו מי הירדן למקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר והיינו קרא קמא דכתיב ויהי כאשר תמו כל העוברים לעבור ל"ה. ויך באנשי בית שמש לא בהוך הכאה דדוד כתיב אלא כשהביאו הפרות מפלשתים ואיידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו בו ונסתכלו [ויך בתמי']. קוצרים ומשתחוים היו ולא בטלו מן המלאכה לכבודו

א) נראה דל"ל כתיב לא הוי הכי אלא אין מוקדם ומאוחר בתורה דאי כסדרן כתיב הא נפקי וכו'.

מסורת הש"ס

רש"ל כ"א אלא כתיב

ס"א דחזייה ליהושע

[פי' להכי קרי ליה ריש קטיעה לפי שקראו משה יהושע כלומר ראש קטוע לפי שהיו"ד אות קטועה היא. ערוך ערך רש ג]

[מנחות נג: ערכין טו.]

[ע' ב"ב טו:]

מ"י שרצו

[תענית כט. סנהדרין קד:]

ס"א הלילה ליל

[ע' פרש"י דהכא ותוס' ערכין טו: ד"ה אל תקרי וכו' וכן בשאלתות ליתא]

במדבר יג · שם · שם · שם · שם · שם · שם · שם · יהושע ד · שם · דה"א יג · שמואל ב ו · שם · שם · תהלים קיט · משלי כג · במדבר ז · שמואל א ו

גליון הש"ס

גמ' זמירות שנאמר וכו'. עי' עירובין יח ע"ב ובמהרש"א בח"א שם:

מאן אמריך (להא) דאימריית ומאן אתא עלך דאיפייסת °ויך בעם שבעים איש וחמשים אלף איש רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר שבעים איש היו וכל אחד ואחד שקול כחמשים אלף וחד אמר חמשים אלף היו וכל אחד ואחד שקול כשבעים סנהדרין °ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא וכתיב °שבעה פרים ושבעה אילים אמר רב פפא בר שמואל על כל פסיעה ופסיעה שור ומריא על כל שש ושש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים אמר ליה רב חסדא אם כן מילאת את כל ארץ ישראל במות אלא אמר רב חסדא על כל שש ושש פסיעות שור ומריא על כל ששה סדרים של שש פסיעות שבעה פרים ושבעה אילים כתיב °כידון וכתיב °נכון אמר רבי יוחנן בתחלה כידון ולבסוף נכון: *נמצאת אתה אומר שלשה מיני אבנים היו אחד שהקים משה (א) בארץ מואב שנאמר °בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר וגו' ולהלן הוא אומר °וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת וגו' ואתיא באר באר ואחד שהקים יהושע בתוך הירדן שנאמר °ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ואחד שהקים בגלגל שנאמר °ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו' ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה *רבי יהודה אומר על גבי אבנים כתבוה שנאמר °וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו' ואחר כך סדו אותן בסיד אמר לו רבי שמעון לדבריך היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה אמר לו בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להן ללמד ולא למדו ר' שמעון אומר על גבי סיד כתבוה וכתבו להן למטה °למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו' הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן אמר רבא בר שילא מ"ט דרבי שמעון דכתיב °והיו עמים משרפות סיד על עסקי סיד ור' יהודה כי סיד מה סיד אין לו תקנה אלא שריפה אף אותם הכותים אין להם תקנה אלא שריפה כמאן אזלא הא דתניא °ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ שאם חוזרין בתשובה מקבלין אותן כמאן

מאן אמריך דאימריית. מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבא מאליך: וכתיב שבעה פרים ושבעה אילים. בדברי הימים והכי רישיה דקרא ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה' ויזבחו שבעה פרים ושבעה אילים: מילאת כל ארץ ישראל במות. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: כתיב כידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתהה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (שמואל ב ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמנה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמנה כלותיה ילדו *ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (דה"א כו) וכתיב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמעתי בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבוסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב ושדון לשון שבר וחורבן הוא כמו יראו עיניו כידו (איוב כא): נמצאת. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נטנש עוזא אפסקיה בכל הני: שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מואב. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מואב או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: בגלגל. לאחר שבנו מהן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: כיצד כתבו. על המזבח בהר עיבל: היאך למדו אומות העולם. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכותבה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה: נוטירין שלהן. סופרים שלהם והם קורין אותן נוטירין: והשיאוה. והעתיקוה כלומר נטלוה משם ע"י העתקה: וכתבו מלמטה. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מיניה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרים כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה לה אם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושבתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וה"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ח) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: מ"ט דר"ש. דאמר על גבי סיד כתבוה: על עסקי סיד. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: אלא שריפה. גיהנם שכל זמן שאין מתגיירין והם קרויין עמים אין חלקם אלא משרפות הסיד: ה"ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחו"ל. דקרא בחו"ל כתיב כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ והכי תניא בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך לצאת ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תואר שלא יהיו בכלל לא תחיה כל נשמה דהאי ושבית קרא יתירא הוא: כמאן

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג' מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני' ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר' סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן: ביצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר' יהודה ר' יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ"ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים. נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע' לשון מ"ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן: ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי"ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ב:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם: לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] והרחב קאי ואמרינן נמי במס' מגילה (דף יד:*) שנתגיירה ונשאה יהושע והכא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה *ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש"י *ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר' יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב"ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע *שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה לתשובה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אכנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם: כמאן

לכבודו: מאן אמרייך דאמרת. מי הכעיסך שהכעסת ולא הצלת את עמך מן השביה. ועוד מי פייסך שנתפייסת. ל"ת: כתיב כידון בדברי הימים ויבאו עד גרן כידון ובשמואל כתיב גרן נכון. בתחלה כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג את עוזה ולאחר שנשתהה שם ו' חדשים בבית עובד אדום נעשה להם נכון שהכין את ביתו כדכתיב ויברך ה' את עובד אדום. ושמעתי בשם רבי מנחם בר' חלבו גרן נכון הוא גרן ארונה היבוסי. וא"כ הוא (גרן) [ה"ג] בתחלה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחלתו בנוי ולבסוף חרוב וכידון לשון שבר והורבן הוא כמו יראו עיניו כידו. פפ"ה: וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו אתכם וגו'. לעיל מיניה [כתיב] כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לז' אומות היושבין חוץ מגבולי ארץ ישראל שלא נצטוינו להחרימם אלא על אותם שבתוך הגבולים נצטוינו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלין אבל אותן היושבין בחוצה לארץ אם חוזרין בתשובה נקבל אותם ושבתוכה אין מקבלין דמחמת יראה הם עושים וה"ג בתוס' אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלין אתכם. ל"ה: ה"ג ושבית שביו לרבות כנענים שבחוצה לארץ. [דקרא בחו"ל כתיב] כי תצא למלחמה מארץ לחוצה לארץ והכי תני בספרי כי תצא למלחמה במלחמת הרשות הכתוב מדבר כי תצא משמע כשתעלה על דעתך [לצאת]: ושבית

[כדאיתא ברכות סג:]

[תוספתא פ"ח]

[תוספתא שם]

רס"ל

[וע"ש תוס' ד"ה דאיגיירה]

גירסת רש"א ואין לומר

גירסת רש"א ומיהו מצינו

[פ' תוס' גיטין מו. ד"ה כיון]

רס"ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהקים משה בעבר הירדן בארץ מואב:

כמאן כר' שמעון *בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום עברו ישראל את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל יתר משישים מיל ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד בפניהם מיד נתרז שנאמר °את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו' ואומר °תפול עליהם אימתה ופחד עד יעבור עמך ה' זו *ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויין היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר °באר היטב והעלו עולות ושלמים ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקללו °וקיפלו את האבנים ובאו ולנו בגלגל שנאמר °והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה וכתיב °ואת שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו וגו' תנא צרעה לא עברה עמהם ולא והא כתיב °ושלחתי את הצרעה לפניך אמר ר' שמעון בן לקיש על שפת ירדן עמדה וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה שנאמר °ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת וגו' רב פפא אמר שתי צרעות הואי חדא דמשה וחדא דיהושע דמשה לא עבר דיהושע עבר:

ששה שבטים עלו לראש הר גריזים כו': מאי °והחציו אמר רב כהנא כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין באבני אפוד מיתיבי [א]שתי אבנים טובות היו לו לכהן גדול על כתיפיו אחת מכאן ואחת מכאן ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם ששה על אבן זו וששה על אבן זו שנאמר °ששה משמותם על האבן האחת וגו' שניה כתולדותם ולא ראשונה כתולדותם מפני שיהודה מוקדם וחמשים אותיות היו עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו רבי חנינא בן גמליאל אומר

לא

תורה אור: שמות כג | שם | דברים כז | יהושע ד | שם | שמות כג | עמוס ב | יהושע ח | שמות כח

רש"י

כמאן כר' שמעון. דאמר שכתב להם שיחזרו בתשובה ויקבלום אלמא לא היו העומדין חוץ לגבולין בכלל לא תחיה כל נשמה אבל לר' יהודה כולן בכלל לא תחיה: נתרז. מתקלקל מרעי: והמותי. לשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו: ביאה ראשונה. בימי יהושע: ביאה שניה. בימי עזרא: ליעשות להם נס. לעלות בזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות אלא שגרם חטאם של ישראל בימי בית ראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כדכתיב מי בכם מכל עמו (עזרא א): פריו ממעל. עיניו: ושרשיו מתחת. סירוס: (א) והעלו עולות ושלמים. שכך נצטוו באותה פרשה אבנים שלמות תבנה וגו' וזבחת שלמים וגו': מאי והחציו. ביהושע הכי כתיב בהאי קרא דמתני' וכל ישראל וגו' חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל למה לי למיכתב והחציו דמשמע או חציו המיוחד או חציו הנזכר במקום אחר: כדרך שחלוקין. השבטים בהר גריזים והר עיבל כדכתיב (דברים כז) (ו)אלה יעמדו לברך את העם וגו' ואלה יעמדו על הקללה כך חלוקים באבני אפוד שאמור בהן ששה משמותם וגו' הכך ששה דהר גריזים כתובים על האחת וששה דהר עיבל כתובין על השנית והיינו דכתיב והחציו אותו חציו החקוק באחת מן האבנים: כתולדותם. כסדר לידתן ששה האחרונים כסדרן גד ואשר יששכר וזבולן יוסף ובנימין זהו סדר לידתן וששה ראשונים נכתבו בה יהודה ראובן שמעון ולוי דן ונפתלי כסדר לידתן חוץ מיהודה: ועשרים וחמשה על אבן זו. לקמן פריך ששה אחרונים עשרים וארבע הוא דהוו:

לא

תוספות

במאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (דף לו:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (דף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הולכך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דלאו"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא דשבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי *נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא דשבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דהאי למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה: **ואחר** כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא(פ"ח)והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה: *מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין: **עשרים** וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים *היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולן מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וכ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"כ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

תוספות שאנץ

שביו לרבות כנענים שבתוכם. בא הכתוב להתיר כנענים שבחוצה לארץ ולקיים מהם יפת תואר שלא יהא בכלל לא תחיה כל נשמה: כמאן כר' שמעון שכתב להם שיחזרו בתשובה ודוקא אותם העומדין בגבולין אבל העומדין חוץ לגבולין לא היו בכלל לא תחיה כל נשמה. שאם היו רוצים לפנות את ארצם והולכין להם לא נצטוו להחרימם כמו שפינה הגרגשי והלך לו.(אלא)[אבל]לר' יהודה כולם בכלל דלא תחיה וא"ת לר' יהודה דאמר דנצטוו להחרימם כל הכנענים שבחוצה לארץ למה לי קרא דלא תתחתן בם תיפוק לי' מלא תחיה כל נשמה. וי"ל דאיצטריך כגון אותן שלא יוכלו להחרימם כדאי' בספר שופטים וכגון הגרגשי שפינה והלך לו: דמשה לא עבר דיהושע עבר. תי' פשיטא דשל משה לא עבר דלמה היתה עוברת הירדן והלא לא כבשו אז אלא ארץ סיחון ועוג ושמא אותן שנמלטו מארץ סיחון ועוג לעבר הירדן של ארץ כנען לא הזיקה הצרעה עד יהושע:

ואין

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הל' ט וע"ש בכ"מ:

אימא דר' יהודה איצטריך דוקא וגזה"כ גבי יפ"ת כו' כ"ה בס"י

שייך לע"ב

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ח]

סנהדרין לט: ברכות ד.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והעלו נ"ל קודם ד"ה פריו:

גליון הש"ס

גמ' וקיפלו את האבנים. כמו וקפלו רש"י חולין מד ע"א ד"ה דאקפל:

רש"ל

רש"ל וש' רש"א

היו כ"ג ועל הראשונה רש"ל ובמהרש"א הגי' של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולן כו'

עין משפט
נר מצוה

כח א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ כלי המקדש הל׳ ט וע״ש בכ״מ :

תורה אור

*לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני כיצד בני לאה כסידרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע ואלא מאי אני מקיים כתולדותם כשמותן שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא הדני גד ולא הגדי תיובתא דרב כהנא תיובתא ואלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל מפני שלוי למטה אדרבה מפני שלוי למטה בצרי להו הכי קאמר אף על פי שלוי למטה בני יוסף עמהם שנאמר °וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להן לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע אמרו ליה *זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב °בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר׳ אבהו אל תהי קורא עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי בר׳ חנינא אמר מהכא °וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן הני חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין א״ר יצחק יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר °עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב °ואביו קרא לו בנימין *אמר רב חנא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב״ה (א) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב״ה יוסף מאי היא דכתיב °ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו א״ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הביתה לעשות מלאכתו *רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו נכנס ואין איש מאנשי הבית וגו׳ אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש תנא דבי ר׳ ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם והיא אמרה להן חולה היא אמרה אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה °ותתפשהו בבגדו לאמר וגו׳ באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות *דכתיב °ורועה זונות יאבד הון מיד °ותשב באיתן קשתו א״ר יוחנן משום ר׳ מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה שנאמר °רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י״ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר °אלה תולדות יעקב יוסף אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו ואעפ״כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנאמר °ובני בנימן בלע ובכר ואשבל וגו׳ בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו וארד שירד לבין אומות העולם א״ד וארד *שפניו דומין לוורד א״ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף °ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו׳ אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו אמרו לו א״כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב״ה ולמד שנאמר °עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (שפת לא ידעתי אשמע) ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה אישתעי איהו בלשון הקדש לא הוה קא ידע מאי הוה אמר א״ל אגמרי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לו כי א״ל °אבי השביעני לאמור א״ל זיל איתשיל אשבועתך אמר ליה ואיתשלי נמי אדידך ואע״ג דלא ניחא ליה א״ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך יהודה מאי היא דתניא היה ר״מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ שבטו

לעשות צרכיו. נראה מפום דהוליאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס : באותה שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא* : איתשיל נמי אדידך ואע״ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם *מיהו מהכא משמע *דהוה בפניו דאמר בפ׳ ר׳ אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי׳ בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה :

והיו

לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא כדרך שסדורים בחומש הפקודים הוא ספר וידבר שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו׳ (במדבר א) : בחומש שני. בתחילת ואלה שמות ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר וזבולון באחד מהן בשני בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף : א״כ מה ת״ל כתולדותם. הואיל ולא כדרך לידתן נסדרו : תיובתא דרב כהנא. דלכולי עלמא אין זה סדר הר גריזים והר עיבל דאילו סדר הר גריזים שמעון ולוי ויהודה יששכר ויוסף ובנימין ודהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי : מרובה מחציו כו׳. והיינו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל החציו ממועט שבחציו* : מפני שלוי למטה. זקני כהונה ולויה היו עם הארון בין שני ההרים כדלקמן : כל שכן דבצרי להו. חציו של הר גריזים שהרי שבט לוי מהן היה : אלא הכי קאמר אע״פ ששבט לוי למטה. אפ״ה חציו של הר גריזים מרובה מפני שיוסף עמהן ומרובין היו : וידברו בני יוסף וגו׳. סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה׳ : עולי עין. עולין על העין ואין העין עולה עליהם : וידגו לרוב. כן ברכן יעקב למנשה ואפרים : בליר חדא הוו. אאבן השניה קאי : כתולדותם בעינן. כשמות אשר קרא להם אביהם : בסתר. שנתייחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו : יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא. על הים כדלקמן : נקרא כולו. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה : לדבר עבירה. והאי מלאכתו תשמיש: מלאכתו ממש. מלאכה : צרכיו. תשמיש : יאבד הון. שם טוב שהוא יקר מכל הון : קשתו. שכבת זרעו על שם שיורה כחץ : ויפוזו. לשון ויפוצו שהזיי״ן והצד״י מתחלפין כמו זעקת צעקת : שנעץ אצבעותיו בקרקע. ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד בצערו ויעבור תוקף יצרו : מידי אבירותיו של יעקב. משם זכה להיות רועה ומשם זכה להיות באבן מאבני ישראל : רועה ישראל האזינה. כלפי שכינה נאמר : נוהג כצאן יוסף. קרי כצאן יוסף המנהיגים כצאנו של יוסף אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה : אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שיצאו מיעקב כנגדן ראוי לצאת מיוסף : ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו. אותן עשרה שפיחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: שגר באכסניא. בארץ נכריה : מופים. מפורש במדרש רבי תנחומא שהיה פיו כפי יעקב אביו בהלכות שקיבל משם ועבר : אצטגנינות. חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות : גנוני מלכות. גווני מלכות בחכמה גבורה ויופי : עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע : איתשיל אשבועתך. השאל לחכמים שיתירוה לך : אושפיזכן

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ יהודה שקידש. נ״ב ע״ל בפ״ק דף י ע״ב :

תוספות שאנץ

ואין איש מאנשי הבית יש במדרש שבדק יוסף עצמו ולא מצא מעשה של איש שלא היה לו מילה שמצא עצמו טומטום : שגר באכסניות בארץ נכריה: מופים מפרש בתנחומא שהיה פיו כשל אביו בהלכות שקבל משם ועבר : אשתעי איהו בלשון הקדש. צ״ע אי הוו ע׳ לשון חוץ מלשון הקדש דהא הכא לא הוה ידע ליה ואמר בסוכה שע׳ פרים שמקריבין בחג הסוכות כנגד ע׳ אומות חוץ מישראל ואמר נמי בסדר פנחס דמונה ס״ה משפחות בישראל וע׳ באומות היינו דכתיב כי אתם המעט ה׳ משפחות מעם מכל העמים :

רש״ל

[נ״א אבל בחלון היה]

[בנדרים סה.]

[צ״ל דהאי]

מסורת הש״ס

עי׳ פרש״י בפ״י

ב״ב קיח: ב״מ פד. ברכות כ. נה:

[לעיל י:]

שבת מט:

[עי׳ מה שכתבו תוס׳ גיטין סח. ד״ה וכתיב]

[שבת קיח:]

תהלים פא

רש״ל מ״ז

בראשית נ

יהושע יז

בראשית מט

שם מח

תהלים פא

בראשית מה

שם לט

שם

משלי כט

בראשית מט

תהלים פ

בראשית לז

שם מו

שם מא

תהלים פא

בראשית נ

תורה אור

שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר (תהלים סח) °שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר (שם) °שרי יהודה רגמתם לפיכך *זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה שנאמר (דברים לג) °ובין כתפיו שכן אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר (הושע יב) °סבבוני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל ועליו מפרש בקבלה (תהלים סט) °הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' (שם) °אל תשטפני שבולת מים ואל תבלעני מצולה וגו' באותה שעה היה משה מאריך בתפלה אמר לו הקב"ה ידידיי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבונו של עולם ומה בידי לעשות אמר לו (שמות יד) °דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ידך וגו' לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר (תהלים קיד) °היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו מה טעם היתה יהודה לקדשו וישראל ממשלותיו משום דהים ראה וינוס תניא *רבי אליעזר בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה ואי אפשר לומר למעלה שכבר נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה מאי (דברים כז) °על על בסמוך *כדתניא (ויקרא כד) °ונתת על המערכת לבונה זכה רבי אומר *על בסמוך אתה אומר על בסמוך או אינו אלא על ממש כשהוא אומר (שמות מ) °וסכות על הארון* הוי אומר על בסמוך: הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כו': תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט *ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ארבע

רש"י

אושפיזכן לגבורה · שבית קדשי הקדשים בנוי בחלקו: בכחש אפרים · שירא לסמוך עליו וכחשו באמונתם: רד עם אל · ירד בים על שבטח בהקב"ה: ישראל ממשלותיו · דיהודה שנתקדש למשול בהן: שכבר נאמר לוי למעלה · משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה: שכבר נאמר לוי למטה · בספר יהושע (ח) כדכתיב וכל ישראל וזקניו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלוים אלמא כהנים ולוים למטה היו: הראוי לשרת · לשאת את הארון דהייטו מבן שלשים ועד בן חמשים: למטה · אצל הארון: אלו ואלו · ישראל ולוים למטה היו כדכתיב בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר עיבל · שכתב משה בתורה על בסמוך כדמפרש ואזיל: על בסמוך · שהיה מושיב שני בזיכי לבונה בין שני הסדרים: וסכות על הארון · על כרחך לאו על ממש דהאי מחילה הואי פרוכת ולא היה סכך: ברוך בכלל ברוך בפרט · כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולן: ללמוד וללמד לשמור ולעשות · כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו וכן ללמד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע בריתות ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: (זה הפירוש שייך לע"ב) ארבע וארבע. ארבע בריתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: שמנה ושמנה · הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות: וכן בסיני · כשנאמרו כל המצות למשה נתנו כולן בארור וברוך בכלל ופרט: וכן בערבות מואב · כשאמרה לישראל כדכתיב (דברים א) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': שנאמר אלה דברי הברית וגו' · בתר קללות וברכות כתיב מלבד הברית וגו' אלמא כברית ערבות מואב בברכות וקללות כך ברית בחורב דהר גריזים והר עיבל לא איצטריך לאתויי קרא דעלה קאי ובה איירי ושמרתם את דברי הברית הזאת לא גרס ליה הכא: ארבעים

תוספות

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן · כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך שהיו עומדים להובין נגער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה):

אי אפשר לומר לוי למטה וכו' · ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני צדוק (יבמות פו:):

מאי על על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו' · האי דלא מייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות נו.) אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ואטפחיים ריוח באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (שם כו.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' [על ממש] דבעי שם רבי יצחק אוברים שסדרן בלידי מערכה מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל העלים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל ועני כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן ור"ש לקיש דפליגי בפרק התודה (שם דף עח.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות דף נב.) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דכי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (שם סב:) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חנינא אומר מניח הלחם בין שתי ירכותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני ממ"ה עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

[עי' יומא יב. וכזבחים כד.]

[תוספתא פ"ח ע"ש]

מנחות סב. נה.

[תוספתא פ"ח]

[מנחות כז. עח: פסחים סג: סנהדרין יג:]

[צ"ל את הפרוכת הוי אומר וכו']

רש"ל

עין משפט
נר מצוה

כט א מיי' פי"ד מהל' תפלה הל' ג סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף יג :

ל ב מיי' שם הל' ט :

לא ג מיי' שם הלכה י :

מסורת הש"ס

ארבע ארבע וארבע הרי שמונה שמונה ושמונה הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שנא' °אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתיב °ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' נמצא מ"ח בריתות על כל מצוה ומצוה ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפלוגתא דהני תנאי דתניא רבי ישמעאל אומר *כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד ר' עקיבא אומר כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב *ואין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמנה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא איכא בינייהו דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף ונואפת °ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' בארור סגי ליה אלא זה הבא על הערוה והוליד בן והלך לבין עובדי כוכבים ועבד עבודת כוכבים ארורין אביו ואמו של זה שכך גרמו לו ת"ר °ונתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה וגו' מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר נאמר °אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים וכתיב °ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא להקדים ברכה לקללה יכול יהיו כל הברכות קודמות לקללות תלמוד לומר ברכה וקללה ברכה אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות לקללות ולהקיש ברכה לקללה לומר לך מה קללה בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה בלה"ק ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל ופרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן :

מתני' ברכת כהנים כיצד *[א]במדינה אומר אותה שלש ברכות [ב]ובמקדש ברכה אחת [ג]במקדש אומר את השם ככתבו

תורה אור: דברים כח · דברים כט · דברים כז · שם יא · שם כז · שם

רש"י

ארבעים ושמנה בריתות · לכל אחד מישראל יש עשרה תלתא זימני מ"ח הוי : מוליא הר גריזים · לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה אלא מצות שבפרשה : ומכנים אהל מועד · שלאחר שהוקם המשכן נדבר הקב"ה עם משה בישוב ולמדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א) : כללות נאמרו בסיני · בפסח נאמרה תורה בסיני ולא נתפרשה לו כגון בסיני נאמר (שמות כ) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ולא פירש מתן דמים כילד הקטרת אימורים והפשט ונתוח וכליל של עולה ובספר ויקרא באהל מועד פירשה: ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה לישראל ת"ק סבירא ליה כר' ישמעאל הלכך הר סיני ואהל מועד חדא היא ור' שמעון ס"ל כר"ע הלכך תרי נינהו : ר"ש ברבי יהודה אומר ארבעים ושמנה בריתות · לכל אחד של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין שהיו (בסיני) [במדבר] שכל אחד נעשה ערב על כל אחיו ה"ג בתוספתא (פ"ח ע"ש) א"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים חמש מאות וחמשים : מאי בינייהו · מאי מוסיף רבי ובמאי פליגי : אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא · אם נעשה כל אחד ערב על ערבותו של חבירו או לא רבי שמעון בן יהודה סבר לא נעשה כל אחד ערב על חבירו אלא שישמרו את המצות נמצא כל אחד ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד ואחד אבל לא נעשה כל אחד ואחד ערב על ערבות של חבירו אלא על חובתו של חבירו ואתא רבי למימר לדברי ר' שמעון שבא למנות את בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים ושמנה בריתות של ששים ריבוא לכל אחד ובכל אחד האלה יש ששים ריבוא שכולם נתערבו זה בזה על חובותם ועל ערבותם נמצא כל אחד מקבל עליו ערבות של ששים ריבוא בשביל חובות של חבירו וכל אחד מששים ריבוא הללו קבל עליו בריתות ששים ריבוא בשביל ערבות שנתערבו אחיו על חביריהם וזה קבל עליו אף ערבות של ערבים: כל הפרשה · של הר גריזים לא נאמרה אלא בנואף ונואפת: בארור סגי ליה · בתמיה כופר בעיקר הוא וסגי ליה בארור : אלא זה הבא על הערוה · אשת איש והוליד ממזר ומתוך בושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הוא הולך לבין העובדי כוכבים ועובד עבודת כוכבים ארורים אלה שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה וכן דורש את כולן כל אחת לפי פשטה אותו של עריות כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כולם באשת איש ולמיקם בתרי ארורי שוכב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת מקלל אביו ואמו הבא על אשת איש מזלזל באביו ובאמו שגידלו גידולין רעים בביתם משגה עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמוהו משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא השיג גבול מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש סתריו שתמות בבדיקת מים המרים לוקח שוחד להכות נפש לוקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה מטה משפט גר יתום איני יודע לדורשו : יכול כל הברכות כולן קודמות לקללות · שיגמרו כל הברכות תחילה עד ברוך אשר יקים וגו' ואח"כ יפתחו בקללה : בלשון הקודש · כדילפינן קול קול ממשה : **מתני'** הכי גרסינן במתני' ברכת כהנים כילד כו' במדינה אומר אותה שלש ברכות · שמפסיקין הכהנים בין פסוק לפסוק ועונין הציבור אמן : במקדש ברכה אחת · לפי שאין עונין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק והכי מפרש בגמרא : ככתבו

תוספות

רבי שמעון מוליא הר גריזים · הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות :

ונשתלשו בערבות מואב · וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה :

רבי שמעון בן יהודה אומר · ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה *הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג) :

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא · כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות *קנ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה · ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת : ונאמר

תוספות שאנץ

אלא זה הבא על הערוה אשת איש והוליד ממזר ומתוך בושתו שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה הולך לבין העמים ועובד עבודת כוכבים · וארורים אלו שעשאוהו לעבוד פסל ומסכה וכן דורש כלם כל אחת לפי פשטה אותן של עריות כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כלםבאשת איש ולמיקם בתרי ארורי שוכב עם כל בהמה זו אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת · מקלל אביו ואמו בא על אשת איש מזלזל באביו ואמו שגידלו למעשה רעים · משגה עור מפתה אשת רעהו שהיא סומא בדבר ואינה יודעת העונש כמוהו · משיג גבול רעהו בא על אשת רעהו הרי הוא מסיג גבול רעהו שנאסרה אשתו לו · מכה רעהו בסתר א) לוקח שוחד להרוג נפש להיות עוקבת אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו מיתה · מטה משפט גר יתום פ"ה איני יודע לדרשו · ורבינו שמשון מקוצי מפרש זה הבא על אשת איש והוליד ממנה בן ממזר ומתוך שבנו ממזר הולך לדור בעיר אחרת בארץ מרחק באשר ימצא · ונמצא שהוא כגר שאין לו אב שזה שהולידו אינו מודה שהוא בנו וגם אמו אלמנה שנאסרה על בעלה ויושבת עגונה כאלמנות חיות : א) נ"ל מכה רעהו בסתר גורם לו בלחש סתריו שתמות בבדיקת מים המרים לוקח שוחד להכות נפש לוקח שוחד לסיות עוקב אחר המנאף וכו' .

חגיגה ו. זבחים קטו:

[תוספתא פ"ח ע"ש]

רש"ע

תמיד פ"ז מ"ב

נ"א הכ"ד שלמטה. רש"א

קע"ג ריבוא ריבואות וה' אלפים ריבואות ות"ת ריבואות ועוד שלשים ריבואות וחמשים אלפים וה' אלפים ומאתים בריתות כו'· רש"ל

תורה אור

ככתבו ובמדינה בכינויו ^אבמדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן ^בובמקדש על גבי ראשיהן ^גחוץ מכהן גדול שאינו מגביה את ידיו למעלה מן הציץ ר' יהודה אומר אף כהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ שנאמר °וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם: **גמ'** תנו רבנן °כה תברכו ^דבלשון הקודש אתה אומר בלשון הקודש או אינו אלא בכל לשון נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן °אלה יעמדו לברך את העם מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש רבי יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר כה עד שיאמרו בלשון הזה תניא אידך כה תברכו ^הבעמידה אתה אומר בעמידה או אינו אלא אפי' בישיבה נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן אלה יעמדו לברך מה להלן בעמידה אף כאן בעמידה ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר °לשרתו ולברך בשמו מה ^ומשרת בעמידה אף מברך בעמידה ומשרת גופיה מנלן *דכתיב °לעמוד לשרת תניא אידך כה תברכו בנשיאות כפים אתה אומר בנשיאות כפים או אינו אלא שלא בנשיאות כפים נאמר כאן כה תברכו ונאמר להלן °וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם מה להלן בנשיאות כפים אף כאן ^זבנשיאות כפים קשיא ליה לר' יונתן אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת צבור אף כאן כהן גדול וראש חודש ועבודת ציבור ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר °הוא ובניו כל הימים מקיש בניו לו מה הוא בנשיאות כפים אף בניו בנשיאות כפים וכתיב כל הימים ואיתקש ברכה לשירות ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל ^חבשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינוי ת"ל °ושמו את שמי שמי המיוחד לי יכול אף בגבולין כן נאמר כאן ושמו את שמי ונאמר להלן °לשום את שמו שם מה להלן בית הבחירה אף כאן בבית הבחירה רבי יאשיה אומר אינו צריך הרי הוא אומר °בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך בכל מקום ס"ד אלא מקרא זה מסורס הוא בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתיך שם אזכיר את שמי והיכן אבוא אליך וברכתיך בבית הבחירה שם אזכיר את שמי בבית הבחירה תניא אידך כה תברכו את בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גרים נשים ועבדים משוחררים מנין ת"ל °אמור להם לכולהו תניא אידך כה תברכו ^טפנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף ת"ל אמור להם כאדם האומר לחבירו תניא אידך כה תברכו ^יבקול רם או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו אמר אביי* ^כנקטינן לשנים קורא כהנים ולא' אינו קורא כהן שנא' אמור להם לשנים ואמר רב חסדא נקטינן כהן קורא כהנים ואין ישראל קורא כהנים שנאמר אמור להם אמירה משלהם

ויקרא ט | במדבר ו | דברים כז | שם י | שם יח | ויקרא ט | דברים יח | במדבר ו | דברים יב | שמות כ | במדבר ו

רש"י

ככתבו · ביו"ד ה"י: בכינויו · בא"ף דל"ת: כנגד כתפותיהם · מפני שצריך נשיאות כפים כדאמרי' בברייתא בגמרא: ובמקדש · למעלה מראשיהם מפני שמברכין את העם בשם המפורש ושכינה למעלה מקשרי אצבעותיהם: שאין מגביה למעלה מן הציץ את ידיו · מפני שהשם כתוב עליו: **גמ'** בנשיאות כפים · שיגביהו את ידיהם: קשיא ליה לרבי יונתן · אהך גזירה שוה אי בגז"ש ילפת לה איכא למיפרך מה למלואים שכן קרבן ציבור כדכתיב (ויקרא ט) וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים וכולן של ציבור כדכתיב קחו שעיר עזים וגו' וראש חדש הוה כדכתיב ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו' (שמות מ) והוא היה יום שמיני למלואים כדתניא בסדר עולם אותו היום נטל עשר עטרות: ר' נתן אומר אינו צריך · משום דפרכא ליה גז"ש מייתי ליה בהקישא: אף בניו בנשיאות כפים · ולא תיקשי תו שכן כ"ג דאין משיבין על ההיקש: וכתיב כל הימים · ולא תיקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור: ואיתקש ברכה לשירות · כלומר ואע"ג דבהאי קראי לאו ברכה כתיבא אלא שירות לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים איתקוש ברכה ושירות בקרא אחרינא כדאמרי' לעיל לשרתו ולברך בשמו: (א) בשם המיוחד ככתבו: בכל המקום ס"ד · וכי בכל מקום שם המיוחד נזכר הכתיב (שמות ג) זה שמי וזה זכרי לא כשאני נכתב אני נקרא (פסחים דף נ.) ועוד וכי בכל מקום שכינה באה ושורה דכתיב אבא אליך והוא לא יחד מקום להזכרת השם: מסורס הוא · מהופך בכל המקום אשר אבא אליך באהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים: או אינו אלא אפילו פנים כנגד עורף שאין הציבור צריכין להסב פניהם לצד הכהנים: לשנים קורא כהנים · כשיש שם שני כהנים לברך שליח צבור כשגומר ברכת הודאה קורא אותן כהנים והן הופכין פניהן שהיו הפוכין לצד התיבה להתפלל (ב) דהא אמרינן לקמן יהי רצון מלפניך שתהא ברכה זו כו': אמור להם · מקרא דלהם נפקא לן שצליח צבור מזהיר אותן לברך: כהן קורא כהנים · אם שליח צבור כהן הוא קורא ומזהיר את חביריו העומדים לפניו להחזיר פניהם ולברך את ישראל ואם ישראל הוא אינו קורא כהנים:

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך · תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (דף לג.) וי"ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה: **ורבי** יהודה אומר הרי הוא אומר כה · אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה: **קשיא** ליה לר' יונתן · אינו לשון הברייתא אלא לשון פי' הגמרא וה"ג לה בסיפרי ר' יונתן אומר אי מה להלן וכו': **וכתיב** כל הימים · תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דולאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים ור' יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ"ה דסדר תמיד (דף לג:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג' ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים: **ואיתקש** ברכה לשירות · לעיל קאי דקאמר מקיש בניו לו אימא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **אן** אינו אלא בכינוי · רבינו הלל פי' בספרי בכינוי כגון אל אלהים לבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא בכינוי יש לומר כקריאתו באל"ף דל"ת: **הרי** הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך · הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והייט דקמתמה הכא בכל מקום ס"ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר שמי המיוחד לי והייט דוקא בבית הבחירה והייט דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי' בפרק טרף בקלפי (יומא דף לט:) לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר"י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ב דזבחים (דף כג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **אן** אינו אלא בלחש · תימה לר"י אמאי לא נפקא לן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומליט למימר דלא איצטריך אלא לר"י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים · בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

כל

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פי"ד מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף יב [וברב אלפס פרק הקורא את המגילה דף רעו. וברא"ש שם סימן י"ח]:

לג ב ג מיי' שם הל' ט:

לד ד ה מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע שם סעיף יד [וברב אלפס שם וברא"ש שם]:

לה ו מיי' פ"ה מהל' ביאת מקדש הלכה טז יז:

לו ז ח מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה י יא:

לז ט מיי' שם הל' ג יב סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף י:

לח י מיי' שם הלכה יא טור ש"ע שם סעיף יד:

לט כ מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף י:

תוספות שאנץ

מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה י"מ דכהן בעל תשובה ראוי הוא לדוכן ולא מקשי' ליה לפסול עבודה דכהן שנשתמד דכתיב לא יקרב אלי לשרתני ותנן בפ' בתרא דמנחו' כהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו בירושלם הא בנוב וגבעון מותרין וכ"ש בזמן הזה לדוכן ואמרי' נמי התם הרי אלו כבעלי מומין ולא מצינו בשום מקום שבעל מום שפסול לדוכן אלא א"כ היו מומין שבגלוי שהעולם מסתכלין בו · אף בניו בנשיאות כפים ולא תקשי תו שכן כהן גדול דאין משיבין על ההיקש וכתיב כל הימים ואל תקשי לך תו ראש חדש ועבודת צבור ל"ה: לשנים קורא כהנים פ"ה כשיש שם שני כהנים לברך שליח צבור כשגמר ברכת הוראה (עד חוץ מבית הכנסת) ל"ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואיתקש וכו' בשמו הס"ד ואח"כ מ"ה בשם המפורש בשם המיוחד: (ב) ד"ה לשנים וכו' להתפלל הא דאמרי' וכו' א כו' · נ"ב ס"א ואינו בכלל ברכה הא דאמרינן כה תברכו פנים נכנים:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב לעמוד לשרת. מה דקשה הא באותו קרא עצמו בפ' עקב כתיב לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו · עי' בספר זית רענן פ' עקב ובתשובת שבות יעקב ח"ב סי' א'. ובסמ"ג מ"ע מצוה כ' כתב לביתר ור' נתן נפקא ליה עמידה מדכתי' לעמוד לשרתו ולברך בשמו עכ"ל וצ"ע ועי' תוספות מנחות דף קט ע"א ד"ה לא:

במדבר ו

[פירושו תמצא ברש"י עירובין ס. ד"ה והאמר]

עין משפט
נר מצוה

מ א מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הל' ח סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף י:

מא ב מיי' שם פט"ו הל' יב [וברב אלפס פרק הקורא את המגילה דף רעד. וברא"ש שם סימן כג]:

מב ג מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף ג:

מג ד ה מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעיף ח:

מד ו מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע שם סעיף כ:

מה ז מיי' שם פט"ו הל' ט סמג שם טוש"ע שם סעיף כה:

מו ח ט מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' כד:

מז י מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעי' כה:

מח כ ל מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף כד וסימן נה סעיף כ:

תורה אור

משלהם תהא והילכתא כוותיה דאביי [א]ולית הילכתא כוותיה דרב חסדא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ס מכי"ר נהג"ה בעגל"ה): אמר ר' יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר °ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמר רבי יהושע בן לוי [ב]כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר °ואברכה מברכיך ואמר ר' יהושע בן לוי *[ג]כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה כה תברכו אמור להם ושמו את שמי רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא ולא פליגי הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים ואמר ר' יהושע בן לוי [ד]כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר °וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה איני והא ר' אמי ורבי אסי סלקי רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו ממטא לא הוה מטו התם וכדתני ר' אושעיא [ה]לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה *ותנן נמי [ו]אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי והוינן בה הא לא עקר אלא דנד פורתא הכא נמי דעקר פורתא ואמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר °טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תיקרי יבורך אלא יברך ואמר ר' יהושע בן לוי מנין שאפי' עופות מכירין בצרי העין שנאמר °כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף ואמר רבי יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו שנאמר °אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגו' רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין אל תלחם ואל תתאו וא"ר יהושע בן לוי אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר °וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי *על לבנו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות לא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה אמר אדא א"ר שמלאי [ז]בית הכנסת שכולה כהנים כולן עולין לדוכן למי מברכין אמר ר' זירא לאחיהם שבשדות איני *והתני אבא בריה דרב מנימין בר חייא [ח]עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה לא קשיא [ט]הא דאניסי הא דלא אניסי והתני רב שימי מבירתא דשיחורי בית הכנסת שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן לא קשיא [י]הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתייר בי עשרה גופא תנא אבא בריה דרב מנימין בר חייא עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסקי תיבה לא מפסקא מחיצה מאי ת"ש *דאמר רבי יהושע בן לוי [כ]אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים איבעיא להו צדדין מהו אמר אבא מר בר רב אשי ת"ש דתנן [ל]נתכוון *להזות לפניו והזה

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה · ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אתוי דר' אחא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה [ר' אבוה הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה] אתא עונתא דמיכליה ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים לא שאילתון לי ועל מיכלא אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמט גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים · ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזרוע (חולין דף קלג.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידניה: הא דאניסי הא דלא אניסי · בסוף מסכת ר"ה (דף לה·) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי:

מחיצה מאי · י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי טורף אבל בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי טורף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (דף לה·) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כילד צולין (פסחים דף פה:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו' מדקא פסיק סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ דקיימא

משלהם תהא · אזהרה זו הכהנים יזהירו: ושמו את שמי · תלה הכתוב הדבר בכהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך מקום: ואברכה מברכיך · דאיתו ואני אברכם אישראל קאי כר"ע דאמר באלו טריפות (חולין דף מט·) למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על ידם: לפרקים · בחגים ובמועדים: שאינו עולה בעבודה · קודם שיסיים שליח צבור רצה צריך לעלות על הדוכן: וירד מעשות · אלמא בעוד עבודה בידו בירך ואח"כ וירד מעשות אלמא השתא הוא דגמר: מעיקרא הוו עקרי כרעייהו · ממקומן בעבודה אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מטו עד דגמרה ברכת העבודה: ותנן נמי · בברכות אם הבטחתו כו' רישא הכי איתא העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו שלא תיטרף דעתו בשובו לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום ואם הבטחתו שהוא מלומד בדבר ולא תטרף דעתו נושא את כפיו וחוזר לתפלתו: רשאי · לישא את כפיו: והא לא עלה בעבודה. אלא דעקר פורתא וש"מ סגי בהכי שעוקר מעט רגליו לילך נגד הדוכן בעבודה: לברך · בהמ"ז: לטוב עין · שונאי בצע וגומלי חסד בממונם: מכירין בצרי עין · ואין אוכלים משלהם: כי חנם מזורה הרשת · לעיל מיניה משתעי בצרי עין נארבה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' כי חנם מזורה הרשת לשון יזורה על נוהו גפרית כך דרכם של ציידים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול ואלו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני כל בעל כנף שאף הן מכירין בהן ואין נהנין ממזונותיהן: כי כמו שער בנפשו · שער זה על כרחנו לשון פעל הוא ונקודתו מוכחת עליו שאליו קמץ ואליו פתח וטעמו למטה כאילו זה האוכל מירר והסעיר בנפשו של צר עין וכך הוא לשון כתאנים השוערים (ירמיה כט) ומנחם בן סרוק פירשו לשון שיעור תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי: ופטרנוהו בלא מזונות · כלומר למזונות הוצרך ולא היה לו ורצה אחד נושא מזונות ובא לחוטפם ממנו לאונס רעבון ועמד זה עליו והרגו: בלא לוייה · חבורה שילך עמהם: שבשדות · דאניסי במלאכתן ואין יכולין לבא: דלא אניסי · העומדין בבהכ"נ אחורי הכהנים לא אניסי אלא שאין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת הלכך אינם בכלל ברכה כדאמרי' כה תברכו פנים כנגד פנים: מבירתא דשחורי · לשון בירה שחורי מקום: אישתייר בי עשרה · מקצתן עולין לדוכן והעשרה עונין אמן לא אישתייר בי עשרה לא חשיב לברכה לחודייהו הילכך כולן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות: אריכי באפי גוצי לא מפסקי · בין כהנים מהיות בכלל ברכה דאם כן אין לדבר סוף:

והזה

תוספות שאנץ

ת"ש דא"ר יהושע בן לוי אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמי' וקשה דלענין מה מיירי אי לענין צירוף קשה מדאמרי' פרק כל גגות ציבור בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין וא"כ פליג עליה דר' יהושע בן לוי ואי לענין לצאת בו ידי חובתו א"ר יהושע בן לוי דאפי' מחיצה ברזל וכו' אבל לעולם אינו מצטרף וא"כ הכי קאמר רב התם וכן בתפלה פרק אין צולין גבי פסח הנאכל בחבורה מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אגף היינו משקוף ואמר רב עלה וכן לתפלה והיכי קאמר רב שלא יצא ידי חובתו והתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ופר"י דהתם עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול א) מודה דיצא ידי חובתו אבל לענין דבר שבקדושה צריך כגון קדיש וברכו וקדושה לדין זה אמר רב דמפסקת:

א) נ"ל דלא בעי עשרה שפיר יצא יד"ח אבל לענין דבר שבקדושה דצריך עשרה כגון וכו'.

מסורת הש"ס

[מנחות מד.]

ברכות לד.

לקמן

פסחים סט:

פרה פרק יב מ"ב

והזה לאחריו יהזה לפניו הזאתו פסולה לפניו והזה על צדדין שבפניו הזאתו כשרה אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר (נחמיה ח) °ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנא' (איוב לב) °והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר' זירא אמר רב חסדא מהכא (נחמיה ח) °ואזני כל העם אל ספר התורה ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר (תהלים קלד) °שאו ידיכם קדש וברכו את ה' *שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להן מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה מאי מברך אמר רבי זירא אמר רב חסדא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כי עקר כרעיה מאי אמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון וכי מהדר אפיה מציבורא מאי אמר אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש רבונו של עולם עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו מה

רש"י

והזה לאחריו · ואף שם היו כלים הצריכין הזאה: **הזאתו פסולה** דבעינן כוונה לטהרה כדכתיב (במדבר יט) והזה הטהור על הטמא שיהא מתכוין לו: **על הצדדין שבפניו** · לצדדין שיש ממנו ולהלן ולא לצדדין שישנו ממנו ולאחור והכי נמי העומדין בצדדין של כהן הימנו ולהלן בכלל ברכה הן דכלפניו דמי אבל של אחר הימנו אע"פ שאינן אחריהן ממש כלאחריו דמי: **ובפתחו** · וכשהתחיל ובעזרא כתיב: **עמדו** · שתקו: **שלא נטל ידיו** · לפני עלותו לדוכן: **במה הארכת ימים** · איזה זכות בידך שהארכת ימים: **קפנדריא** · לקצר דרכו דרך בהכ"נ ליכנס בפתח זה ולצאת כנגדו ולשון קפנדריא מפרש בברכות (דף סב:) אדמקיפנא אדרי איעול בהא עד שאני מקיף סביב השורות הללו אכנס בזה ואקצר דרכי ודרי שורות בתים: **ולא פסעתי על ראשי עם קודש** · שהיו יושבים התלמידין בבית המדרש על גבי קרקע והמהלך ביניהם כשהן יושבין ונכנס ליכנס ליטב במקומו מרחיב פסיעותיו בעל כרחו והוא לשון מפסע (א) ונראה כמפסע על ראשיהם לפיכך צריך להקדים או ישב לו מבחוץ: **ולא נשאתי כפי** לברך · שכהן היה: **בלא ברכה**. ברכה דמפרש ואזיל מאי מברך: **וכי עקר כרעיה**. בעבודה למיסק והוא מחזיר פניו כלפי תיבה מאי אמר: **וכי מהדר אפיה מציבורא** · כשגומר ברכותיו מחזיר פניו לצד התיבה עד שיגמור שליח צבור המברך את עמו ישראל בשלום:

תוספות

דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל דבכל דוכתא קי"ל כר' יהושע בן לוי ומקשה מפ' כל גגות (עירובין דף צב.) דיתיב ר' זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה וש"צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין וה"ה גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עמהן ואחד בגדולה כיוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כה"ג אמרינן דוקא אפילו מחיצה וכו' שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות כדאיתא במסכת ראש השנה (דף לה.) אבל היכא דצריך לצרופינהו ודאי לא מצטרפי והיא דפ' אין עומדין (ברכות דף לג:) דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייכא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מיהו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו הצבור ע"י ברכת כהנים שעמהן בבית הכנסת או יוציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמהן דכלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והזה על הצדדין שבפניו הזאתו כשרה · בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי' הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה: **כיון** שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה · מקשינן מפרק קמא דברכות (דף ח.) דאמר רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס ואמר אינהו בדידהו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדידן כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר"ח דפי' התם דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הויא אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה*:

כל כהן שלא נטל ידיו · פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד שהרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתיב בתריה יענך ה' ביום צרה ובפ' כילד מברכין (ברכות מג.) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה דבעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (דף יא:) ובפ"ב (שם יד:) אמר רבי חייא בר רב אשי זימנין סגיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנויי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם *דבעי לאהדורי בתר מיא לנט"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (זבחים לג.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול ליכנס שם אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ה מ"א) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר · סדר נשיאת כפים מפי' רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפי הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואחר כך מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבונו של עולם עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין להן: **בשאלתות** פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרינן בפ' אין עומדין (ברכות לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חוזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט.) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן* כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל* הואיל והלך זה ונטמא כהן לאלילים אדחה אבן אחר הנופל וכו': [וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' תענית כז. ד"ה אי מה]:

עד

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"י מהל' פרה אדומה הל' ז:

נ ב מיי' פי"ב מהל' תפלה הל' ט סמג עשין כה טוש"ע א"ח סימן קמו סעיף ב:

נא ג מיי' פט"ו מהל' נ"כ הל' ה סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף ו:

נב ד מיי' שם פי"ד הלכה יב סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:

נג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

נד ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:

[וע"י תוס' ברכות ח. ד"ה רב ששת]

תוספות שאנץ

כיון דנפתח ספר תורה אסור לדבר אפי' בדברי תורה · פי' רשב"ם אבל אי מהדר אפיה לית לן בה דאמר פ"ק דברכות רב ששת מהדר אפיה וגרים · ואינו נראה לר"ת דא"כ הות ליה לתלמודא לאיתויי הא דרב ששת ולומר שמותר בזה הענין · על כן נראה לי דרב ששת א) לא פליג דבדבר הלכה שרי:

א) נ"ל דרב ששת פליג וס"ל דלדבר הלכה שרי.

[קדושין כ:]

מסורת הש"ס

מגילה כז:

[דף טו.]

[סנהדרין קז.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ולא פסעתי וכו' לשון מפסע ואזיל ונראה. נ"ב עי' ס' שלטי הגבורים דף קס ע"ב:

מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו' אמר רב חסדא אין הכהנים רשאים לכוף קישרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור א"ר זירא א"ר חסדא אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דיבור מפי הקורא ואין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הצבור ואמר רבי זירא אמר רב חסדא אין הכהנים רשאין להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום ואינן רשאין לעקור רגליהם ולילך עד שיגמור שליח צבור שים שלום וא"ר זירא אמר רב חסדא אין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי להתחיל בתרגום עד שיכלה פסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה תרגום מפי המתרגם אמר רבי תנחום א"ר יהושע בן לוי המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחילה ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין המפטיר רשאי להפטיר בנביא עד שיגלל ס"ת ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין שליח צבור רשאי להפשיט את התיבה בצבור מפני כבוד צבור ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ספר תורה *ויניח במקומו ושמואל אמר עד שיצא ולא פליגי הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא אמר רבא בר אהינא אסברה לי אחרי ה' אלהיכם תלכו בזמן שהכהנים מברכים את העם מה הן אומרים אמר ר' זירא אמר רב חסדא ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו' ברכו ה' כל צבאיו משרתיו עושי רצונו ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו ברכי נפשי את ה' במוספי דשבתא מה הן אומרים אמר רבי אסי שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' וגו' שאו ידיכם קדש וברכו את ה' ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה ולימא נמי יברכך ה' מציון דכתיב בההוא עניינא אמר יהודה בריה דר"ש בן פזי מתוך שהתחיל בברכותיו של הקב"ה מסיים בברכותיו של הקב"ה במנחתא דתעניתא מאי אמרי אמר רב אחא בר יעקב אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו' למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו'

בנעילה

מה שהבטחתנו. שתסכים על ידינו כדכתיב ואני אברכם (במדבר ו): לכוף קשרי אצבעותיהם · שפושטין אצבעותיהם כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כשאר בני אדם קשרי אצבע הם החליות שכופפין ופושטין בהם: אין הקורא · שליח צבור שקורא כהנים שיחזירו פניהם לברך: אמן. של ברכת הודאה: דיבור · כהנים: לעקור רגליהם · מן הדוכן אלא עומדין כפופין לפני התיבה · יש ללמוד מכאן סדר נשיאות כפים כך הוא עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה כו' כדלעיל ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל (דף לח.) לא' אין קורא כהנים (א) וכשכלה דיבור מפי קורא מברך אשר קדשנו כו' ואח"כ מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם וכופפין קשריהם אם רוצים ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשינו מה שגזרת עלינו כו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן · של ברכת התורה וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעי: עד שתגלל ס"ת · במטפחותיו כדי שלא יהו הגוללים טרודים מלשמוע הפטרה מפי המפטיר: להפשיט את התיבה בצבור. כל זמן שהצבור בבהכ"נ שהיה דרכם להביא ס"ת מבית אחר שמשתמר בו לבית הכנסת ופורסין בגדים נאים סביב התיבה ומניחין אותה בתוכה וכשיוצאין משם ונוטלין ס"ת להוליכו לבית המשתמר בו לא יפשיטו הבגדים מן התיבה בפני הצבור שטורח לצבור לעכב שם עם ס"ת אלא מוליך ס"ת לביתו ומניחו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התיבה: איכא פיתחא אחרינא · משנטל ס"ת לצאת דרך פתחו הרוצה לצאת בפתח אחר יוצא ואפי' לא יצא ס"ת ליכא פיתחא אחרינא נכון שילא ס"ת תחילה ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת: בר אהינא אסברה לי · חכם ששמו בר אהינא אסברה לי הבינני טעמו של דבר: העם מה הם אומרים · שיראו מסבירי פנים ומודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נוחות להן: ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו · שלש מקראות הן כנגד ג' ברכות: במוספי דשבתא · שהוא נשיאת כפים חדש שאינו בחול צריך לחדש את דברי העם: ברוך ה' מציון · אינו באותו מזמור והיינו דקא פריך ונימא יברכך ה' מציון דכתיב בההוא עניינא: במנחתא דתעניתא · שנושאין בו כפים מה שאין כן בשאר מנחות משום שכרות כדאמרינן במסכת תענית בפ' בתרא (דף כו:):

בהזכרת

עד שיכלה אמן מפי הצבור · פירש ר"י אע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוו להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (דף כא:) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואכן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך למימר ברכות איידי דחביבי להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים יצא גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולישתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כו:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וב' חצוצרות מצדיו שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (שם כז.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם דמשתמעי איידי דחביבי אי נמי בעי דלישתמעי נמי הברכה הכי דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושמור איידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעי איידי דחביב:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג דפסקינן בפ' בשלשה פרקים (תענית ד' כו:) כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דקי"ל כר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי: אם עונינו ענו בנו · א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בהו י"ל משום דהיו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (דף יב:) ובפ' בתרא דמגילה (דף ל:) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהייתו ממנחה ואילך כדכתיב (עזרא ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו דעת רצון הוא ועת ליבורא אמן כדמשמע בפ' הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו':

בנעילה

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הל' ו סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף טז:

נו ב ג ד ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף יח:

נז ו ז מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף טז:

נח ח ט מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין כה טוש"ע א"ח סימן קמא סעיף ה:

נט י כ מיי' שם הלכה יא סמג שם טוש"ע א"ח סי' קמה סעיף א:

ס ל מיי' שם הל' יג סמג שם טוש"ע א"ח סימן רפב סעיף ה:

סא מ מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סימן קמז סעיף ז וסי' רפד סעיף ו:

סב נ טוש"ע א"ח סימן קמח:

סג ס ע מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה כד סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' קמט:

תוספות שאנץ

אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהם. פ"ה שכופפין אותן וכו'. עד שיכלה אמן מפי הצבור: אין שליח צבור רשאי להפשים את התיבה בצבור · פ"ה שהיה דרכם להביא ספר תורה מבית אחר שמשתמר לבית הכנסת ופורסין בגדים נאים סביב התיבה ומניחין אותה בתוכה וכשיוצאין משם ונוטלין ספר תורה להוליכו לבית המשתמר לא יפשיטו הבגדים בפני הצבור שטורח הצבור לעכב שם עם ספר תורה אלא מוליך ספר תורה והעם יוצאין אחריו ואחר כך בא ומפשיט התיבה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לעקור וכו' וכשיכלה הדיבור מפי הקורא מברכים אשר:

גליון הש"ס

גמ' מפני כבוד צבור · מגילה דף כד ע"ב יומא ע ע"א גיטין דף ס ע"ב:

[ברי"ף וברא"ש בפרק הקורא את המגילה עומד וכן בטור א"ח סי' קמט ליתא להך שתי תיבות ויניח במקומו וכן נראה מפרש"י דהכא ד"ה איכא פיתחא וכו' שלא היה גרסתם הכי ועיין בב"י ותמצא פרש"י מבואר על דרך זה]

גמרא

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר אמר מר זוטרא ואמרי לה במתניתא (א) °הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייך וראה בנים לבניך שלום על ישראל היכן אומרן רב יוסף אמר בין כל ברכה וברכה ורב ששת אמר בהזכרת השם פליגי בה רב מרי ורב זביד חד אמר פסוקא לקבל פסוקא וחד אמר אכל פסוקא אמר להו לכולהו א"ר חייא בר אבא כל האומרן בגבולין אינו אלא טועה אמר רבי חנינא בר פפא תדע דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו °כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין א"ר אחא בר חנינא תדע דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מסביר פנים א"ר אבהו מריש הוה אמינא להו כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו אנא נמי לא אמינא להו ואמר רבי אבהו מריש הוה אמינא עינותנא אנא כיון דחזינא ליה לרבי אבא דמן עכו דאמר איהו חד טעמא ואמר אמוריה חד טעמא ולא קפיד אמינא לאו עינותנא אנא ומאי עינוותנותיה דרבי אבהו דאמרה לה דביתהו דאמוריה דרבי אבהו לדביתיה דרבי אבהו הא דידן לא צריך ליה לדידך והאי דגחין וזקיף עליה יקרא בעלמא הוא דעביד ליה אזלא דביתהו ואמרה ליה לרבי אבהו אמר לה ומאי נפקא ליך מינה מיני ומיניה יתקלס עילאה ותו רבי אבהו אימנו רבנן עליה למימנייה ברישא כיון דחזיה לר' אבא דמן עכו (ב)דנפישי ליה בעלי חובות אמר להו *איכא רבה ר' אבהו ור' חייא בר אבא איקלעו להתוא אתרא רבי אבהו דרש באגדתא רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו חלש דעתיה אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה לשני בני אדם אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית על מי קופצין לא על זה שמוכר מיני סידקית כל יומא הוה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה משום יקרא דבי קיסר ההוא יומא אלויה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על שאנו מודים לך ושמואל אמר אלהי כל בשר על שאנו מודים לך רבי סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית על שאנו מודים לך נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימאי ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו על שאנו מודים לך רב אחא בר יעקב מסיים בה הכי כן תחיינו ותחננו ותקבצנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקיך ולעשות רצונך בלבב שלם על שאנו מודים לך °אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו אמר ר' יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה רב נחמן אמר מהכא °ויקם *המלך דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי אמר רבי אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אחי אתם ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל רבנן אמרי מהכא * (ג) דאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן וזהו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי מאי טעמא לאו משום כבוד צבור אמר רב אשי לא התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא: ובמקדש ברכה אחת כו':

וכל

תורה אור

תהלים קכח

דה"א כח

ר"ה לא:

רש"י

בהזכרת השם · כשהכהנים מזכירין את השם: פסוקא לקבל פסוקא · שהכהנים אומרים פסוק ראשון והם אומרים אחד מאלו ובשני היו אומרים את השני ובשלישי את השלישי וכן במוסף וכן במנחה שהרי כולן שלשה שלשה הם: אינו אלא טועה · שלא נתקנו לומר אלא לכבוד שם המיוחד הנזכר במקדש: ואינו מסביר פנים · להראות שברכת רבו חשובה לו ועריבה עליו ותגמול לרבו עליו בכך: אמוריה · המתרגם לרבים מה שהוא לוחש לו בשעת הדרשה: לא צריך לדידך · חכם הוא כמו בעליך: יקרא דמלכותא · (ד) שהרי רבי אבהו נשוא פנים בבית המלך כדאמרי' בחגיגה (דף יד.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר ובסנהדרין (דף יד.) אמר דהוו נפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרין קמיה רבה דעמיה מדברנא לאומתיה: ותו רבנן אימנו עליה · ועוד זו מענוותנותו: דנפישי עליה חובות · שהיה צריך ללוות: אמר ר' אבהו אית לן רבה · חכם גדול וראוי לישב בראש יותר ממני כדי שיושיבוהו בראש ונותנין לו מעות ומעשירין אותו כדי שיהא חשוב וישמעו דבריו כדתניא והכהן הגדול מאחיו גדלוהו משל אחיו (יומא דף יח.): ה"ג רבי אבהו דרש באגדתא: שמעתתא · הלכות דינין ואיסור וטהרות: סידקית · כלי מלאכות נשים ועניים כגון פלכים מחטין וצינורות: לא על מוכר סידקית · בתמיה מתוך שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה ולהפיס דעתו הוא אומר: על שאנו מודים לך · על שנתת בלבנו להיות (מודים לך) דבוקים בך ומודים לך: רבי סימאי · מוסיף הוא וכן כולם מוסיפין הן על הראשונים: שמעוני אחי ועמי · מזהירם היה להתנדב לבדק הבית לבנין המקדש: אם אתם שומעים לי · להיות שלימים למקום אחיי וחבריי אתם אלמא המלך אימת צבור עליו אם כשרים הם: עמי אתם · כבושים תחתי: לאו משום אימתא דציבורא · מפני שמסתלקין בגדיו העשויין למדתו בהגבהת ידיו ונראין סנדליו לצבור והן אין ראוין לראות מפני טיט שעליהן: דילמא מפסקא רצועה · ונגלה הוא לעצמו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויתיב למקטריה וחביריו מברכין ואתי למימר אינו ראוי לנשיאות כפים והלך וישב לו:

וכל

ס"א נ"ג

ס"א אית לכו כ"א א"ל עד דמצלנא ליה לרבי אבא לא אתא עד דאציל ליה

בקרא כתיב דויד המלך

תוספות

בנעילה דיומא דכיפורי מאי אמר · לא ידענא אמאי לא אמר בנעילה דתענית כי היכא דאמר במנחתא דתעניתא דהא משמע בגמרא בפ' בשלשה פרקים (תענית כו:) דבתענית הוה נמי נעילה אבל מוסף לא הוה בהו: כל האומרם בגבולין אינו אלא טועה · פירש ר"י אע"ג דאמרי' בפרק הרואה (ברכות נה:) האי מאן דחזי חלמא וכו' דהתם משום סכנה התירו שמא חלום מסוכן הוא שצריך רפואה דהא אפילו בשבת התירו להתענות תענית חלום · פירש ר"ח הני כולהו רבי חייא בר אבא ודרבי חנינא בר פפא ודרבי אבהו הילכתא ניכהו: על שאנחנו מודים לך · בערוך בערך הודאה פירש רב משה ראש ישיבה בן מרנא יעקב דקא מודו צבור על שליח צבור אינון סומכין ומאי על שאנו מודים לך על ההודאה דקאמר שליח צבור וקא ענו אינון אמן בירושלמי פ"ק דברכות איתא כמי רבי אבא ב"ר זבדא בשם רב מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לך שמך תרננה שפתי כי אזמרה לך וגו' בא"י האל ההודאות ר' שמואל ב"ר אויא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך הגדול לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו בתפלתנו ותזקפנו מכפיפתנו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים מלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י האל ההודאות בר קפרא אומר לך כריעה לך ברכה לך כפופה לך השתחויה כי לך תכרע כל ברך וכל לשון לך תשבע. לך ה' הגדולה והגבורה וגו' והעושר והכבוד מלפניך וגו' ועתה ה' אלהינו בכל לב ובכל נפש לך משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך בא"י האל ההודאות אמר רבי יודן נהגין אמרי רבנן כולהון ואית דאמר או *הדא או הדא או הדא: שמא תפסוק רצועה בסנדלו · פירש ר"ח שמע מינה דמותר ליכנס בבית הכנסת בסנדל ובמנעל דלא אסרו אלא שלא לעלות לדוכן בסנדל ורבי הביא כמו כן מפרק שלישי דמגילה (דף כד:) האומר איני עובר לפני התיבה בסנדל אף יחף לא יעבור אלמא דאפילו לפני התיבה מותר לעבור בסנדל והכי מסיק בהדיא בפרק הרואה (ברכות דף סג.) אמר רבא מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ואמנעל לא קפיד איניש אף בית הכנסת קפנדריא אסור ורקיקה ומנעל שרי:

וכל

[נ"ל הדא או הדא]

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הלכה ז סמג עשין כ טוש"ע א"ח סימן קכח סעיף כו:

סה ב מיי' פ"ט מהל' תפלה הלכה ד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קכז סעיף א [וברב אלפס ברכות פ"ג דף טו: וברא"ש שם סי' כ]:

סו ג מיי' פי"ד מהל' נשיאות כפים הל' ו סמג עשין כ טוש"ע א"ח סי' קכח סעיף ה:

סז ד מיי' שם הלכה ו וע"ש בכ"מ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' במתניתא תנא הנה: (ב) שם דמן עכו (דנפישי) תז"מ ונ"ב ס"א דתפיסי: (ג) שם מהכא דת"ר אין הכהנים: (ד) רש"י ד"ה יקרא דמלכות שהיה ר' אבהו:

גליון הש"ס

גמ' אמר רב פפא הילכך נימרינהו לכולהו · כעין זה שבת דף כ ע"א חולין דף סה ע"א וכדף עו ע"ב:

עין משפט
נר מצוה

סח א מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' י סמג עשין רע :
סט ב מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הל' ו ופי"ד מהל' סנהדרין הל' יב ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד :
ע ג מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הל' ט :

מסורת הש"ס

תורה אור

וכל כך למה *לפי שאין עונין אמן במקדש תנו רבנן מנין שאין עונין אמן במקדש שנא' °קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם ומנין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר °[ויברכו שם כבודך] ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: **מתני'** ברכות כהן גדול כיצד *[א]חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג עומד ומקבל וקורא °אחרי מות °ואך בעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן °ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך עליה שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל ההודייה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים *והשאר תפלה: **גמ'** *שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דכ"ג הוא: וכ"ג עומד ומקבל וקורא וכו': עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר *[ב]אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר °ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים [ג]הכא נמי בעזרת נשים א] מיתיבי והיכן קורין בו *בעזרה רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנא'

ויקרא

(נחמיה ט; שם; ויקרא טז; ויקרא כג; במדבר כט; ש"ב ז)

רש"י

וכל כך למה · שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: שאין עונין אמן במקדש · ואין כאן במה להפסיק: קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם · בספר עזרא כתיב שכל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למגן אברהם וכן למחיה המתים: ויברכו שם כבודך · ושאר העם יענו בשכמל"ו שהעם עונין להלל ולהודות: **מתני'** ברכות כ"ג. ביום הכפורים לאחר שכלתה עבודת היום קורא בתורה כדמפרש ואזיל ומברך שמנה ברכות כדבעינן למימר לקמן: חזן הכנסת · שמש הכנסת שטורח עיסקי הכנסת עליו להכניס ולהוציא ולהפשיט את התיבה ולהכין הכל: ראש הכנסת · על פיו נחתכין דברי הכנסת מי יפטיר בנביא מי יפרוס על שמע מי ירד לפני התיבה: סגן · המוכן תחת כ"ג שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו: וקורא אחרי מות · שהוא סדר יום הכפורים ופרשה ראשונה לחודה קאמר: ואך בעשור · פרשת שור או כשב הסמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול ס"ת לשם בעוד שהתורגמן מתרגם מקרא אחרון של פרשת אחרי מות ואין כאן שהות כדי שיפסיק מתרגם ואין כאן גנאי לצבור וגולל את התורה ואע"פ שעדיין יקרא בעשור של חומש הפקודים על פה יקרא אותה ולא יגלל ס"ת לשם מפני שהוא רחוק ויש שהות שיפסיק מתרגם וישתוק לפניהם ואין מתחיל בפסוק אחר ואיכא גנאי: ואומר יתר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן · אע"פ שאני עתיד לקרות עוד פרשה שלישית אל תדמו לאמר שחסירה היא מן הספר הזה ולכך אני גוללו דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום כתוב בו ובגמרא בעי כל כך למה ומשנינן שלא להוציא לעז על ספר תורה: על התורה · ברכה של אחריה ועל העבודה רצה ועל ההודאה מודים לפי שנגמרה העבודה ואין עבודה בלא הודאה כדאמרי' במסכת מגילה (דף יח·) זובח תודה יכבדנני אחר זביחה הודאה: ועל מחילת העון · אתה בחרתנו שחותם מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו וגו': ועל המקדש · מתפלל על המקדש וחותם בברוך אשר בחר במקדש: ועל ישראל · מתפלל על ישראל וחותם ברוך הבוחר בעמו ישראל וכן על ירושלים ובמסכת סוטה ירושלמית מפרש לה: ועל שאר התפלה · בגמרא מפרש לה: **גמ'** שמע מינה · מדקתני חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת כו' ואין חזן הכנסת נותנה לכ"ג אלא מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן ובפני כהן גדול וראש הכנסת מכבד הסגן בפני כ"ג ש"מ חולקין כבוד לתלמיד תלמיד קטן חולק כבוד לתלמיד גדול ממנו ואע"פ שהרב שם ואין גנאי לרב וסתמא כמ"ד חולקין דפלוגתא היא ביש נוחלין גבי בנות צלפחד (ב"ב קיט:): כולה משום כבודו דכ"ג · ולעולם אין חולקין והכא כולה משום יקרא דכ"ג הוא שמראין את מעלותיו מעלה למעלה ממעלה: אין ישיבה בעזרה · דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם שם ישיבה דכתיב (ישעיה ו) עומדים ממעל לו [קרבת] על חד מן קאמיא (דניאל ז): אלא למלכי בית דוד · שחלק להם המקום כבוד להראות שמלכותו שלימה: כדאמר רב חסדא · לקמן: בעזרת נשים · היו קורין בו והיא היתה חול כשאר הר הבית שלא נתקדש אלא מן החומה ולפנים ואפילו חלל שער נקנור העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש:

ויקרא

תוספות

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש · תימה והלא היו עונין ברוך שכמל"ו כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אמר להן הממונה (יומא דף לה:) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו טפלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול בשעת הגרלה היו נופלין על פניהם כדאיתא בירושלמי הקרובים היו טפלין על פניהם והרחוקים היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואלו ואלו לא היו זזין משם עד שהיה מתעלם מהן ונראה דהתם ה"פ הקרובים היו נופלים וכ"ש שהיו אומרים בשכמל"ו אבל הרחוקים לא היו נופלין אלא בלא נפילה היו אומרים והיה שם הקדוש מתעלם ומשכח מן השומעים קודם שהיו זזין משם מ"מ קא חזינן שהיו מפסיקין בענייתן בשכמל"ו ושמא היו עונין בשכמל"ו לאלתר כשהיו שומעין שם הנכבד והנורא ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשוב להו כמו ברכה אחת: **ומנין** שעל כל ברכה תהלה שנא' ומרומם על כל ברכה ותהלה · ואותה תהלה מפרש בפ"ב דמסכת תענית (דף טז:) שהיא בשכמל"ו:

שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב · פי' הרב ר' יצחק בר מרדכי בפרק בא לו (יומא סט:) נראה דהסגן קאי שמקבל ס"ת מראש הכנסת ואינה מקבלה מחזן בית הכנסת נמצא שזה חלק לו לסגן כבוד שראש הכנסת צריך לקבל מיד חזן הכנסת וליתן לסגן ומשני אביי כולה משום כבודו דכ"ג דסופו לקבלה מיד הסגן אע"פ שסגן חשוב ומכובד עדיין כהן גדול מעולה ממנו: **שמעת** מינה · וא"ת אמאי לא משני כגון דפליג ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הכנסת כדפסיק התם ביש נוחלין (ב"ב דף קיט:) והילכתא חולקין והילכתא אין חולקין קשיא הילכתא אהילכתא ל"ק הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה וי"ל הכא בסתמא קתני דלעולם היה המנהג כך בין פליג בין לא פליג ופלוגתייהו התם נמי בין פליג בין לא פליג דאי פלוגתייהו בדפליג לפסוק בהדיא כמ"ד חולקין ואי בדלא פליג לפסוק כמ"ד אין חולקין: **והאמר** מר אין ישיבה בעזרה · לא ידעתי מקומו ומייתי לה בפ"ק דתמיד (דף כז.) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין עח:) ובפ' ב' דיומא (דף כה.) ובתוספות רבי הראני דבחלק (סנהדרין קא:) בגמ' דג' מלכים מקומו ומורי הרב רבי מאיר בר קלונימוס הראני מקומו בתוספתא דסנהדרין* בפרק כהן גדול ונראה דבתוספתא דר' חייא מקומה דהא מקשה בירושלמי לא כן תני רבי חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד ואמר ר' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו והכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אמר ר' אייבו ב"ר נגרי שישב עצמו בתפלה תמן תנינן יצאת כת הראשונה וישבה לה בהר הבית השניה בחיל השלישית במקומה רבי נחמיה בשם ר' מנא מי תנינן ישבה לה *(לא) במקומה עמדה לה במקומה והא דרבי אמי דמייתי בירושלמי דאף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה במקומה בתחילת מדרש שוחר טוב והתם משמע דלבית דוד היה מתוקן כסא ושם היתה ישיבה וי"ל שאותו כסא היה חוץ לעזרה והכי איתא התם אשרי האיש זש"ה ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכן תני רבי חייא אין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד רבי אמי בשם ריש לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דאותו מקום היתה ישיבה לכל אדם ומינה דייק דכסאו היה נתון חוץ לעזרה מכלל דאף לעצמו אין ישיבה בעזרה ותו התם וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי שמעון אין ישיבה למעלה שאין להם קפילת רגל שנאמר ורגליהם רגל ישרה וכתיב שרפים עומדים ממעל לו וכתיב וכל צבא השמים עומדים מימינו ומשמאלו למעלה אין ישיבה ודוד יושב אמר רבי אמי אף למלכי בית דוד אין להן ישיבה בעזרה מהו וישב לפני ה' שסמך עצמו לכותל ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל הוי אומר לכ"ג שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא אם כן מהו וישב שיישב עצמו בתפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"כ מאי מקשה הכא והא אנן בכ"ג קיימינן ותו *קשיא מפ' שני דזבחים (דף יט:) דאמר התם כיצד קידש מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית ומקדש אמר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר קאמר ליה אמר רב יוסף חבירו מסייעו מאי בינייהו עמידה מן הגד איכא בינייהו* :

כתב

תענית טז: ברכות סג.
רש"א
יומא סח:
[יומא סט. לקמן מא: ב"ב קיט:]
[סנהדרין קא: ע"ש תמיד כז. ע"ש קדושין עח: יומא כה. ע"ש סט:]
[שם ביומא סט: פ"ש תוספתא פ"ז]

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] גמ' הכא נמי בעזרת נשים מיתיבי · מלת מיתיבי נמחק וכ"ב דתניא כצ"ל לענ"ד ועי' מה שכתבתי ביומא דף סט ע"ב ועי' שו"ת כנה"ג לא"ח בכללי הגמרא אות פ"א ומ"ש על סוגיין נ"ע:

ופריך ולימא מיתב ומשני אמר קרא לשרה. כצ"ל רש"א

ר"א ועל שאר
[פ"ד]
פ"א איט
[פי' מכרס"א]

תורה אור

°ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים אמר רב חסדא בעזרת נשים: וקורא אחרי מות ואך בעשור: ורמינהי *[א]מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה אמר אביי לא קשיא כאן בכדי שיפסוק התורגמן כאן בכדי שלא יפסיק התורגמן והא עלה קתני מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה מדלגין [ב]עד כדי שלא יפסוק התורגמן מכלל דבתורה כלל כלל לא אלא אמר אביי לא קשיא [ג]כאן בענין אחד כאן בשני עניינין והתניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינין וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן [ד]ואין מדלגין מנביא לנביא [ה]ובנביא של שנים עשר מדלגין [ו]ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו: *וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו': וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס"ת: ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה: *וליברכיה לספר וליקרי א"ר הונא בר יהודה א"ר ששת [ז]לפי שאין גוללין ס"ת בצבור וליתי ס"ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אמר [ח]משום פגמו של ראשון ר"ש בן לקיש אמר לפי *שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ומי חיישינן לפגמא *והאמר רבי יצחק נפחא [ט]ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מענינו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה [י]תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא [כ]חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא: ומברך עליה שמנה ברכות כו': *ת"ר [מברכין] [ל]על התורה כדרך שמברכין בבהכ"נ ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקנן על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן על ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: *ת"ר [מ]השאר תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליוושע וחותם בשומע תפלה מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים: **מתני'** פרשת המלך כיצד [נ]מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית [ס]עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר °מקץ שבע שנים במועד וגו' חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד [ע]ושבחוהו חכמים וכשהגיע °ללא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה וקורא מתחילת °אלה הדברים עד °שמע ושמע והיה אם שמוע עשר תעשר כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון:

גמ' בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א בסוף שמיטה כתב רחמנא במועד ואי כתב במועד ה"א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט אחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא

ויקרא ט'. בספר עזרא כתיב קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קוראים: מתני' בכדי שלא יפסוק התורגמן הוא · שפרשת שור או כשב קרובה לפרשת אחרי מות ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזה רואה אך בעשור ומתחיל כשמפסיק זה: ועד כמה מדלגין · בנביא: כאן בענין אחד · מדלגין בתורה כגון מתני' דתרוייהו בענייגא דיה"כ ניגהו הילכך מדלגין בכדי שלא יפסוק וברייתא דקתני דאפי' בכדי שלא יפסוק תורגמן אין מדלגין בשני ענינין שזה בענין יום הכפורים וזה בלו את אהרן או בפרשה אחרת שאין הלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממהר לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר הלכך תורה שהמצות תלויות בה ומשמיעין אותה לצבור ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ועובר עליו ואינו מקיימו וכאה חורבה על כך לכן אין מדלגין מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפסיק אבל בנביא שפיר דמי: והתניא · בניחותא: ובנביא בשני ענינין · וכל שכן בענין אחד: ובנביא של שנים עשר מדלגין · מנבואה לחברתה דכוליה חד ספרא הוא: מסוף הספר לתחלתו. למפרע: וכל כך למה · לו לומר להם: שלא להוציא לעז · שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כתובה בו וספר משובש הוא: משום פגמו · של ספר תורה ראשון שלא יאמרו מצא בו פסול: בענייגו של יום · פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: ת"ר השאר תפלה · זו היא שים ברכה אחת ובו תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך כו': מכאן ואילך · לאחר שגמר כהן גדול לקרות פרשה בברכותיה כל אחד מן הצבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה דקסבר *אין עירוב והוצאה ליום הכפורים אי נמי *ירושלים דלתותיה נעולות בלילה ומערבין את כולה: להראות חזותו · של ס"ת ונויו דאמר מר (נזיר דף ב:) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בס"ת נאה בגלילת נאה:

מתני' בשמיני · בגמרא פריך בשמיני ס"ד הא אמרת במוצאי יו"ט הראשון ומשנינן אימא בשמינית במוצאי שביעית בסוכות שבתחלת שנה שמינית: בימה · אנמבר"א: שנאמר מקץ שבע שנים · בסוף שבע שנים ואותה קרייה על יד מלך היא כדתניא בספרי בפרשת המלך את משנה התורה הזאת אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: וקורא יושב. וקורא בישיבה: אגריפס המלך · מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס והוא שנחרב בהמ"ק בימיו: זלגו עיניו דמעות · שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: אחינו אתה · °*שאמו מישראל: וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע · שבואתחנן: ושמע והיה אם שמוע · ע"י דילוג ומשם מדלג לעשר תעשר ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך שמע קבלת מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף יג.) וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תכלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואח"כ קורא פרשת המלך ולאו משום דיש כאן דילוג בתורה *בכדי (שלא) יפסיק התורגמן אין למלך תורגמן ואין מתרגמין אחריו*: ברכות שכ"ג מברך · ביוה"כ אחר מקרא פרשה כדאמרן (יומא סח.) מברך עליה שמונה ברכות: המלך מברך · אחר קריאתו: של רגלים · מקדש ישראל והזמנים מברך תחת (א) ברכות של מחילת העון שביו"כ: **גמ'** לריכי · כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: נימנוהו מהשתא · משנת ארבעים והלאה שבערבות מואב נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה שלא מנו שמיטין עד לאחר שבע שכיבשו ושבע שחילקו כדאמרי' (בקידושין)(דף מ:) [ערכין] (דף יב:): בסוף שמיטה · קודם ר"ה של שמינית דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: מריש שתא · שכולן נקראו מועד כדכתיב (ויקרא כג) אלה מועדי ה' וקאסיב נמי ר"ה: מאימת

כתב רחמנא בחג הסוכות · תימה השתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בבא כל ישראל לראות ואנא ידענא דלאו היינו מר"ה דלאו אינם באים לראות וי"ל אם כן הוה אמינא בחג המצות להכי אילטריך בחג הסוכות מיהו במועד לא הוה צריך ונראה דלהכי איצטריך משום דבבא כל ישראל לראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהכי בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה דפי' דמהאי טעמא ביום טוב ראשון לא דתיקון בימה אינה דוחה יו"ט כיון דגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימה מגלן דבימה מעכבת להכי מסתבר כדפי' ונראה דהיו בונין הבימה מעי"ט בנין של פרקים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחברין הפרקים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט נראה דבנייה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד: מצוה

יומא סט: מגילה כד. | יומא ע. | שם ע"ש | [ברכות לג.] | מגילה כט: יומא ע. | יומא ע. | שם | יומא סו: כריתות יד. | עירובין ו: כב. קא. | נזיר | [עי' תוספת ב"ב ג: ד"ה על דאמר וכו' הפינו על זה] | ס"א בכדי שיפסיק | [עי' תוי"ט ד"ה עשר]

עא א מיי' פי"ב מהל' תפלה הלכה ח יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קמד סעיף א:
עב ב מיי' שם הל' יג:
עג ג ד ה ו מיי' וסמג שם טוש"ע שם:
עד ז מיי' שם הל"ג ופ"ג מהל' עבודת יוה"כ הלכה י סמג שם טוש"ע א"ח שם סעיף ג:
עה ח מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ שם:
עו ט מיי' פי"ג מהל' תפלה הלכה כד סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן תרפד סעיף ג:
עז י מיי' שם פי"ב הל' כג סמג שם טור ש"ע א"ח סימן קמד סעיף ד:
עח כ מיי' שם ופ"ג מהל' עבודת יוה"כ הלכה י סמג וטוש"ע שם:
עט ל מ מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' יא סמג עשין רט:
פ נ מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ג סמג עשין רל:
פא ס מיי' שם הל' ד:
פב ע מיי' שם הל' ג:

רש"ל

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה של רגלים וכו' תחת ברכת מחילת כצ"ל ותיבת של נמחק:

גליון הש"ס
רש"י ד"ה אחינו אתה שאמו מישראל · עי' ב"ק דף פח ע"א ועי' מהרש"א בת"א ריש ב"ב:

תורה אור

מאתחלתא דמועד: וחזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת: *שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי "כולה משום כבודו דמלך: והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עמד וקיבל וקרא עומד: עומד מכלל דיושב והאמר מר *אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא' °ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים "הכא נמי בעזרת נשים: ושבחוהו חכמים: שבחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי' למ"ד *"נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' °שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: וכשהגיע ללא תוכל לתת: תנא *משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה "שהחניפו לו לאגריפס אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו (א) הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פזי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר °לא יקרא עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי ר' שמעון בן לקיש אמר מהכא °כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שטעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קטיל ליה אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנא' °וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר °לא ישועו כי אסרם: סימן א"ף עוב"ר גיהנ"ם ביד"ו ניד"ה גול"ה: ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנא' °אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים *ואין קוב אלא קללה שנא' °לא קבה אל ואין לאום אלא עוברין שנא' °ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנא' °הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו' מה כתיב אחריו לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה וגו' ואמר רבי אלעזר כל המחניף *לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו שנא' °ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך וכתי' ויהי

מאימת דמתחיל מועד · ומיהו ביו"ט לא שאין תיקון הבימה דוחה לא את השבת ולא יו"ט ומאתמול נמי לא עבדינן לה דדחקא לה עזרה והאי טעמא מפרש בגמ' ירושלמי (פ"א) במס' מגילה דקתני הקהל מאחרין כשחל להיות בשבת וקאמר מפני הבימה ונעבדה מאתמול דחקא לה עזרה אנקובריי"ר בלע"ז: למלכי בית דוד · אבל לא למלכי בית חשמונאי:אפי' למאן דאמר. בקידושין בפ"ק (דף לב:): אגרופה · כחה של חנופה דאע"ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבד היה וזילא מילתא: נתעוותו הדינין · שהחניפו הדיינין את בעלי הדין: ונתקלקלו המעשים · שהגדולים ראו עוברי עבירה ולא מיחו בידם מפני חנופה: ואין אדם שיכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך · שמתוך שלא מיחו בעוברי עבירה למדו הדורות את מעשיהם ונמצא כולן עוברין: לכילי · לשון כלתה נפשי (תהלים קיט) שמתאוה לשתות יין תדיר: ופליגא · הא דריש לקיש דאמר להחניפו לעשו נתכוון לומר לו ראיתי פניך כראות פני וגו' פליגא אדרבי לוי דאמר לא להחניפו נתכוין אלא לאיים עליו ולהודיעו שהוא רגיל לראות מלאכים: לא ישועו כי אסרם · כשיבואו עליהם יסורין לא יועילם שועה: ויאמר ירמיהו לחנניה הנביא · שאמר נבואת שקר על גלות יכניה וכלי הקודש שגלו עמו בעוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה אמן כן יעשה ה' חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה ניבא: *ויהי הוא בשער בנימין · לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו ותפסו יראיה ויאמר לו אל הכשדים אתה נופל:

גמולה

מצוה שאני · והכי פרכינן נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ וליבם זכור לטוב איני והאמר רב אשי וכו' ומשני מצוה שאני וקשיא לר"י אמאי לא משני הכי בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה לפני מלך ישראל אמרו עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושבחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מצוה שאני ותו איכא למיתמה והא ההיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מצוה דמעיקרא אמרי' *אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של ר"ג ברבי והיה ר"ג עומד ומשקה עליהן וכו' אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (אלעזר בר) צדוק מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מצוה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודת מצוה ומחל על כבודו בשביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמייתי עליה דאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלמא דאפי' במקום מצוה אמר רב אשי אין כבודו מחול ונראה לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מצוה שאני דמוחל על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן ההיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:) דחולץ או מיבם מוחל על כבודו כדי לקיים מצות מלך עולמים ומראה בעצמו שאימת שכינה עליו אבל ההיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה ות"ח בזה גזירת הכתוב הוא שאינו מוחל אפי' במקום מצוה שהרי מצות כיבוד עצמו שהן צריכין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממצות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהו שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו נמצא דמה שהמלך מכבדו ליכא מצוה: אותו היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה · ירושלמי תני רבי חנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה לומר אם היה ראוי *מפני התורה כיון דאמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חנופה מועטת כזאת עונש גדול (ב) ופירש ר"י אע"ג דאמר בפרק מצות חליצה (יבמות קב.) ובפרק החולץ (שם מה:) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אוספיזכניה דרב אדא בר אהבה אם היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות ושררות בעלמא דליכא שררות במאה דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדסמך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קצת כגון אמו מישראל אבל מלך חזר ושנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממש מקרב ממולע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החנופה שמלך בזרוע שלא כדין תורה והודו לו והחזיקו בכך כדי שלא יוכלו למחות היה להן לשתוק ולא להחזיקו וזהו עונש החנופה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינין ומכין ברצועות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתשימוהו עליך לא יהא °אלא מן הברורין שבאחיך:

כל המחניף לחבירו · יש לפרש שלא במקום סכנה אבל °במקום סכנה מותר כי ההיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) *עולא אזל לארעא דישראל לוו בהדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחיטה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקית ידי עוברי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הצלתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

עין משפט
נר מצוה

פג א מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ד סמג עשין רל:
פד ב מיי' שם הל' ג:
פה ג מיי' פ"ו מהל' ת"ת הל' יב טוש"ע י"ד סימן רמד סעיף יד:
פו ד מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ג:
פז ה עיין בס' יראים סימן נה שמנה אותו במנין תרי"ג מצות:

[קדושין לב:]

הגהות הב"ח
(א) גמ' נתעוותו (הדינין) תז"מ · ונ"ב גי' רש"י הדיינין: (ב) תוס' ד"ה איתו וכו' ופי' ר"י. נ"ב עיין בתוס' פרק החולץ דף מה פירשו בע"א בשם ר"ת:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה אותו היום וכו' אלא מן הברורים שבאחיך · ועי' ב"ב דף ג ע"ב תד"ה כל: ד"ה כל המחניף וכו' במקום סכנה מותר · מג"א סימן קנ:

[סנהדרין לג.]

ב"ח מדין

מסורת הש"ס

[לעיל מ: וש"נ]

[שם וש"נ]

סנהדרין יט: כתובות יז. קדושין לב:

[תוספתא פ"ז]

שייך לדף מא:

איוב לו

שם

משלי כד

במדבר כג

בראשית כה

ישעיה ה

[בע"י איתא לרשע]

ירמיה כח

עי' במסורת המאור כלל ג ס"ב מד ע"א

תורה אור

°ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקידות ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר (לו) ירמיהו שקר אינני נופל *אל הכשדים וגו׳ וכתי׳ ויתפש*(א) ירמיהו ויביאהו אל השרים וא"ר אלעזר כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה שנאמר °כי עדת חנף גלמוד *שכן בכרכי הים קורין לנדה גלמודה מאי גלמודה גמולה(ב) מבעלה ואמר ר׳ אלעזר כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה כתיב הכא כי עדת חנף גלמוד וכתי׳ התם °ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה וגו׳ א"ר ירמיה בר אבא *ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת ליצים וכת חניפים וכת *שקרים וכת מספרי לשון הרע כת ליצים דכתיב °משך ידו את לוצצים כת חניפים דכתיב °כי לא לפניו חנף יבא כת שקרים דכתי׳ °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת מספרי לשון הרע דכתיב °כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע *צדיק אתה ה׳ לא יגור במגורך רע:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה [א]בשעה שמדבר אל העם בלשון הקודש היה מדבר שנאמר °והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה °ודבר אל העם בלשון הקודש °ואמר אליהם שמע ישראל וגו׳ על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין שאם תפלו בידם ירחמו עליכם כמה שנאמר °ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום וינעילום ויאכילום וישקום ויסכום וינהלום בחמורים לכל כושל ויביאום יריחו עיר התמרים אצל אחיהם וישובו שומרון וגו׳ על אויביכם אתם הולכים שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם °אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו׳ אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וציחצוח חרבות אל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין אל תחפזו מקול קרנות אל תערצו מפני קול צווחות °כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם הם באין בנצחונו של בשר ודם ואתם באים בנצחונו של מקום פלשתים באו בנצחונו של גלית מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו בני עמון באו בנצחונו של שובך מה היה סופו לסוף נפל בחרב ונפלו עמו ואתם אי אתם כן כי ה׳ אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם וגו׳ זה מחנה הארון: **גמ׳** מאי קאמר הכי קאמר שנאמר ודבר ולהלן אומר °משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש תנו רבנן ונגש הכהן ודבר אל העם יכול כל כהן שירצה ת"ל °ודברו השוטרים מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה ואימא כהן גדול דומיא דשוטר מה שוטר שיש ממונה על גביו אף כהן שיש ממונה על גביו כהן גדול נמי האיכא מלך על גביו בעבודתו קאמר ואימא סגן סגן לאו ממונה הוא דתניא *אמר רבי חנינא סגן הכהנים למה סגן ממונה שאם אירע בו פסול בכהן גדול נכנס ומשמש תחתיו: ואמר אליהם שמע ישראל: מאי שנא שמע ישראל אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם: אל ירך לבבכם אל תיראו כו׳: תנו רבנן [ב]פעמים מדבר עמם אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הוא אומר שמעו

רש"י

גמולה· בדולה כמו ויגמל (בראשית כא): משך ידו· הקב"ה מהיות את לוצצים: לא יגורך רע· לא יגור עמך רע וגבי מספרי לשון הרע כתיב דכתיב בההוא פרשתא כי אין בפיהו נכונה וגו׳:

הדרן עלך אלו נאמרין

משוח מלחמה· כהן *שנתרבה לכך שנאמר ונגש הכהן וגו׳ ובגמרא פריך מאי קאמר: ויקומו האנשים· כתיב גבי פקח בן רמליהו שנלחם עם אחז בדברי הימים ששבו מבני יהודה הרבה ושם היה נביא עודד שמו והוכיחם לבני ישראל ואמר להם בחמת ה׳ על בני יהודה נתנם בידכם והכיתם בהם לאין מרפא ועתה אתם אומרים לכבוש אותם לעבדים שמעוני והשיבו את השביה וגו׳: לכל כושל· כל הכושלים שבהם שאינן יכולין לילך ברגליהם: צהלת סוסים· לנוף סוסים קרוי צהלה בלשון המקרא: קלגסין· חיילות: הגפת תריסין· מגיפין וסוגרין ומדבקין התריסין זה סמוך לזה כדי שינקשו זה על זה והקול נשמע כקול המון לאיים על שכנגדם: שובך· שר צבא הדדעזר: **גמ׳** מאי קאמר· היכי יליף לשון הקודש מהכא: דומיא דשוטר· תירוצא היא השופט ממונה על השוטר ששוטר עשוי לנגוש את מי שיצוה השופט לכוף: ואימא סגן· מדבר דברים הללו דהא ממונה הוא ויש ממונה על גביו: למה סגן ממונה· לאיזה דבר הוא ממונה ומוכן: שאם אירע כו׳. אבל בעוד שלא אירע פסול לכהן גדול אין לסגן גדולה של כלום: מאי שנא שמע ישראל· למה מתחיל בלשון זה: פעמיים מדבר עמהם אחת בספר· כשילאו מארצם: שמעו

תוספות

משוח מלחמה· נראה דלא תנא הכי משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כילד כדקתני בפרק אלו נאמרין (לעיל דף לב.) מקרא בכורים כילד משום דהתם סליק מיניה דתני לעיל מיניה ואלו נאמרין בלשון קודש אבל תימה למה הקדים פרק זה קודם פרק עגלה ערופה והלא שנה משוח מלחמה בבבא אחרונה אחרי כולן ויש לומר דהתם הקדים פרשת עגלה ערופה משום דאיירי בפרשת המלך נקט בתריה פרשת עגלה ערופה אבל הכא שבא לפרשה מקדים משוח מלחמה משום דזוטרי מיליה ופסיק ושדי להו וא"ת וליתני לעיל פרשת משוח מלחמה כדתני פרשת עגלה ערופה יש לומר דלא שייך למימר פרשת משוח מלחמה שהרי לא נתנה משום מצות קריאה אלא משום התראה: **הכי** קאמר שנאמר ודבר· ירושלמי למה בגין דכתי׳ ודבר הרי ק"ש דכתי׳ בה ודברת בם והיא נאמרת בכל לשון אלא בגין דכתיב בה אמירה הרי פרשת ודוי מעשר הרי כתיב בה אמירה והיא נאמרת בכל לשון אמר רבי חגי נאמר כאן הגשה ונאמר להלן הגשה ונגשו הכהנים בני לוי מה נגישה שנא׳ להלן בלשון קודש אף כאן בלשון קודש עד כדון כרבי עקיבא דאמר לשונות ריבויין הן כרבי ישמעאל דאמר לשונות כפולין הן ברם מאי אמר ר׳ חייא בר אבא נאמר כאן נגישה ונאמר להלן נגישה ונגש משה אל הערפל מה לשם לשון הקודש אף כאן לשון הקודש *מסתברא דלא ופקדו שרי צבאות בראש העם ואחרי כן ונגש הכהן ודבר אל העם בתר דמתקן להון הוא משמע לון:

סגן לאו ממונה הוא· ואם תאמר הא אמרינן בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט.) כשהוא מנחם אחרים כל העם עוברין זה אחר זה והממונה ממצעו ותניא כשהוא עומד בשורה לנחם את האחרים סגן ומשוח מלחמה עומד בימינו ואמר רב פפא ש"מ מהא מתניתין תלת שמע מינה הייתו סגן הייתו ממונה יש לומר ודאי ממונה היה לדברים שמינוהו אחיו הכהנים כדתנן (יומא דף כח.) אמר להם הממונה אבל מן התורה אין לו שום מנוי ושררה יותר על אחיו הכהנים ואינו אלא כעין מינוי אמרכל וגיזבר שגידלוהו אחיו הכהנים*:

מאה

עין משפט נר מצוה

א א מיי׳ פ"ז מהלכות מלכים הלכה ג סמג עשין קכ:

ב ב מיי׳ שם הלכה ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ׳ וכתיב ויתפש יראיה בן שלמיה בירמיהו ויביאהו: (ב) שם גמולה דא מבעלה:

[נ"ל שקרנים· כ"א בסנהדרין]

[נ"ל לא]

[וע"ע תוס׳ יומא טו: ד"ה אמר להם ותוס׳ מנחות ק. ד"ה אמר]

מסורת הש"ס

נ"ל על

נ"ל יראיה בירמיהו

ס"א שנתברר [ר"ה כו.]

סנהדרין קג. ע"ש

[שבת קמט: חגיגה יב: סנהדרין קג.]

[יומא לט. ע"ש נזיר מז: פ"ש]

ירמיה לז; איוב טו; ישעיה מט; הושע ז; איוב יג; תהלים קא; שם ה; דברים כ; שם; שם; ד"ה ב כח; דברים כ; דברים כ; שמות יט; דברים כ

תורה אור

שמעו דברי מערכי המלחמה וחזרו במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו כנגד ארבעה דברים שעובדי כוכבים עושין מגיפין ומריעין צווחין ורומסין: פלשתים באו בנצחונו של גלית כו': גלית אמר רבי יוחנן שעמד בגילוי פנים לפני הקב"ה שנאמר °ברו לכם איש וירד אלי *ואין איש אלא הקב"ה שנא' °ה' איש מלחמה אמר הקב"ה הריני מפילו על יד בן איש שנא' °ודוד בן איש אפרתי הזה א"ר יוחנן משום רבי מאיר בשלשה מקומות לכדו פיו לאותו רשע אחד ברו לכם איש וירד אלי ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני וגו' ואידך דקאמר ליה לדוד °הכלב אנכי כי אתה בא אלי במקלות דוד נמי אמר ליה °אתה בא אלי בחרב בחנית ובכידון (א) הדר אמר ליה ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות אלהי (ישראל) מערכות ישראל אשר חרפת °ויגש הפלשתי השכם והערב אמר ר' יוחנן כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית °ויתיצב ארבעים יום א"ר יוחנן כנגד ארבעים יום שנתנה בהן תורה °ויצא איש הבינים ממחנות פלשתים וגו' מאי בינים אמר רב שמבונה מכל מום ושמואל אמר בינוני שבאחיו דבי רבי שילא אמר שהוא עשוי כבנין רבי יוחנן אמר בר מאה פפי וחדא נאנאי וגלית שמו מגת תני רב יוסף שהכל דשין את אמו כגת כתיב מערות וקרינן מערכות תני רב יוסף שהכל הערו באמו כתיב °הרפה וכתיב ערפה רב ושמואל חד אמר הרפה שמה ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחריה וחד אמר ערפה שמה ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות וכן הוא אומר °ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליה הריפות ואי בעית אימא מהכא °אם תכתוש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי °ואת ארבעת אלה יולדו להרפה בגת ויפלו ביד דוד וביד עבדיו מאי נינהו אמר רב חסדא סף ומדון גלית וישבי בנוב ויפלו ביד דוד וביד עבדיו דכתיב °ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר °ותשאנה קולן ותבכינה עוד כתיב חץ חניתו וקרינן עץ חניתו אמר רבי אלעזר עדיין לא הגיענו לחצי שבחו של אותו רשע מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים ולא לפתח ביה כלל לאודועי שבחיה דדוד: בני עמון באו בנצחונו של שובך כו': כתיב שובך וכתיב שופך רב ושמואל חד אמר שופך שמו ולמה נקרא שמו שובך שעשוי כשובך וחד אמר שובך שמו ולמה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון °אשפתו כקבר פתוח כולם גבורים רב ושמואל ואמרי לה רבי אמי ורבי אסי חד אמר בשעה שזורקין חץ עושין אשפתות אשפתות של חללים ושמא תאמר שאומנין בקרב ת"ל כולם גבורים וחד אמר בשעה שעושין צורכיהן עושין אשפתות אשפתות של זבל ושמא תאמר מפני שחולי מעיים הם תלמוד לומר כולם גבורים אמר רב מרי שמע מינה האי מאן דנפיש זיבליה חולי מעיים הוא למאי נפקא מינה ליטרח בנפשיה °דאגה בלב איש ישחנה *ר' אמי ורבי אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים: ואתם אי אתם כן כו': וכל כך למה מפני *שהשם וכל כינויו

מונחין

רש"י

שמעו דברי מערכי מלחמה · מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך וחזרו הראוים לחזור כגון בנה בית ונטע כרם וארש אשה וירא ורך הלבב ואע"ג דכתיב כהן ודברו השוטרים לקמן אמרינן דכהן קאמר להו אלא שהשוטרים משמיעין דבריו לעם: אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו · ארבעה אזהרות כנגד ארבעה דברים שהעובדי כוכבים היו עושין לאיים מגיפין בתריסין ומריעין בקרנות וצווחין בקולם ורומסין בהלת סוסיהן והרותם אבל לצחוח חרבות ושפעת קלגסים הן עיקר המלחמה ואינן לאיים: בגילוי פנים · בחוצפה: ברו · בחרו: לכדו פיו · אמר פיו את כשלונו: וירד אלי · משמע עלי שהוא יגבר דהוה ליה למימר וילחם אתי: ואידך · ואע"ג דהדר אמר ואם אני אוכל לו והכיתיו מכל מקום פתיחת פיו לרעתו (ב): דוד הדר קאמר ליה ואני בא · ואין זו פתיחת פה לרעה דאמר ליה אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש ואני בא למשול בך בשם שהנצחות שלו: כנגד ארבעים יום · שאיחרה תורה להתקבל ניתן לו כח להתיצב: מכל מום · מתוקן ומטוקה מכל מום של כיעור: שבאחיו · ארבעה (ג) היו (לו) כדלקמן: בר מאה פאפי וחד נאנאי · בן התערובת שבאו הרבה אנשים על אמו בלילה אחת ונתעברה מן אחד נמצא האחד אביו וכולן מנאפים: נאנאי · זהו אב בלשון פרסי: פאפי · פרסטרא ולשון איש הבינים שיצא מבין אנשים הרבה: כתיב מערות · ממערות פלשתים: כתיב ערפה · שם האחת ערפה (רות א) וכתיב הרפה אשר בילידי הרפה והיא ערפה כדאמרי' לקמן שנגזר עליה שיפלו בניה בחרב ביד בני רות שדבקה בשכינה: עורפין אותה · הפקירה עצמה כבהמה (ד) פנים כנגד עורף: כהריפות · חטין כתושין: סף ומדון וגלית וישבי. כולם בספר שמואל*: בני הנשוקה · שנשקה לחמותה להפרד מעמה שלא נתגיירה: ותבכינה עוד · פעם שניה דלעיל מיני' כתי' ותשאנה קולן ותבכינה: ארבע דמעות. שתי בכיות משתי עינים: חץ · לשון חצי הודיעך הכתוב שלא סיפר בחצי גבורתו: לאודועי שבחיה דדוד · שנלחם עם גבור כמוהו: כתיב שובך · בספר שמואל (ב' י) וכתיב שופך בדברי הימים (א' יט): אשפתו כקבר פתוח · בחיילות של נבוכדנצר כתיב ואיידי דנקט פלוגתא דרב ושמואל בדרשות דקראי נקט לה: מפני שאומנים · אבל אינם גבורים: של זבל · מחמת שאוכלין הרבה בגבורה: שמע מינה · מדקאמר שמא תאמר חולי מעיים הם: ליטרח בנפשיה · לבקש לו רפואות טרם יכבד חוליו עליו: דאגה בלב איש ישחנה · ישחנה מדעתו · ישיחנה לאחרים: וכל כך למה · אומר להם ומה היא הבטחה הזו שהבטיחן כי ה' אלהיכם ההולך ולא אמר כי ה' אלהיכם עמכם ומה היא הליכה זו דמשמע הולך ממש: שהשם וכל כינויו עומדין בארון · היוצא עמהם במלחמה:

שפיטפט

תוספות

מאה פפי וחד נאנאי · בירושלמי בפרק החולץ אגמרא וחייבין אשם תלוי את ש"מ [שהאשה] מתעברת וחוזרת ומתעברת את ש"מ שאין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת ופליגי על רבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ויצא איש הבינים ממערכות פלשתים ממאה ערלות פלשתים שהערו בה מאה ערלות פלשתים אמר רבי מתניא ולא פליגין עד שלא נסרחה הזרע האשה מתעברת משני בני אדם כאחת משנסרח הזרע אין האשה מתעברת משני בני אדם כאחת זה משמע שכולן מאה היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה אמו ולא כפי' רש"י שפירש וחד נאנאי שאחד מהן אביו ופי' הערוך* נאנאי כלב שבאו עליה מאה אנשים וכלב אחד וכן מפורש בויקרא רבה ובאגדה דשמואל אמר ר' יצחק אותה הלילה שפירשה ערפה מחמותה נתערבו בה גיים של מאה בני אדם הדא דכתיב והוא מדבר עמם והנה איש הבינים וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה ערלות פלשתים רבי תנחומא אמר אף כלב אחד שנאמר ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי וגו' ותו התם ויתיצב ארבעים יום אמר רבי ברכיה ב"ר יצחק בשכר ארבעים פסיעות שהלכה ערפה עם חמותה נתלה לבנה ארבעים יום: מפני שהשם וכל כנויו מונחים בארון · תוספתא (פ"ז ע"ש) כי ה' אלהיכם ההולך עמכם זה השם הנתון בארון שנאמר וישלח אותם משה וגו' מלמד שהיה פנחס משוח מלחמה וכלי הקודש זה הארון ויש אומרים אלו בגדי כהונה שנא' ובגדי הקודש אשר לאהרן [רבי יהודה בן לקיש] אומר ב' ארונות היו עמהם זה שיוצא עמהן למלחמה היו בו שברי לוחות שנאמר ויסעו מהר ה' וגו' זה שהיה עמהן היה בו ס"ת שנאמר ויעפילו לעלות וגו' ובירושלמי אמרי' ארון אחד היה:

מאלו התוס' לא מצאתי יותר

הגהות הב"ח

(א) גמ' ובכידון דוד הדר אמר וכו' צבאות אלהי מערכות כצ"ל ותיבת ישראל נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואידך וכו' לרעתו הוא הס"ד: (ג) ד"ה שבאחיו ארבעה אחים היו: (ד) ד"ה עורפין וכו' כבהמה אף פנים:

מסורת הש"ס

[ערך נן ד']

[לקמן מח. סנהדרין צה: עו:]

[בי כא]

יומא עג. [סנהדרין ק:]

[ב"ב יד:]

במדבר לא מונחין בארון וכן הוא אומר °וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פינחס אותם אלו סנהדרין פינחס זה משוח מלחמה וכלי הקודש זה ארון ולוחות שבו וחצוצרות התרועה אלו השופרות תנא לא לחנם הלך פינחס למלחמה אלא ליפרע דין אבי אמו
בראשית לז שנאמר °והמדנים מכרו אותו אל מצרים וגו' למימרא דפינחס מיוסף אתי והא כתיב
שמות ו °ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה *מאי לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים לא מיוסף שפיטפט ביצרו והלא שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה בן שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים יהרוג נשיא מישראל אלא אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו ואי אימיה דאימיה מיוסף אבוה דאימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל תרי משמע שמע
דברים כ מינה: **מתני'** °ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו וגו' א אחד הבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות אחד הבונה ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד
שם שנתן לו מתנה °ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו' ב אחד הנוטע כרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל ואפילו מחמשת המינין אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב ואחד הלוקח ואחד היורש ואחד שנתן לו
שם מתנה °ומי האיש אשר ארש אשה וגו' ג אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה אפי' שומרת יבם ואפי' שמע שמת אחיו במלחמה חוזר ובא לו כל אלו (א) ואלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים ואלו שאינן חוזרין ד הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת ה הנוטע ארבע אילני מאכל וחמשה אילני סרק ו המחזיר את גרושתו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לא היה חוזר רבי יהודה אומר אף הבונה בית על מכונו לא היה חוזר ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבינים בשרון לא היה חוזר ז אלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו הכונס את יבמתו שנא'
שם כד °נקי יהיה לביתו שנה אחת לביתו זה ביתו יהיה זה כרמו ושמח את אשתו זו אשתו אשר לקח להביא את
[משנה הדפוס וכן במשנה ליתא] יבמתו ח אין מספיקין *(להם) מים ומזון ואין מתקנין את הדרכים: **גמ'** תנו רבנן ודברו השוטרים יכול
שם כ דברים של עצמן כשהוא אומר °ויספו השוטרים הרי דברים של עצמן אמור הא מה אני מקיים ודברו השוטרים בדברי משוח מלחמה הכתוב מדבר הא כיצד ט כהן מדבר ושוטר משמיע תני חדא כהן מדבר ושוטר משמיע ותניא אידך כהן מדבר וכהן משמיע ותניא אידך שוטר מדבר ושוטר משמיע אמר אביי הא כיצד י מונגש ועד ודברו כהן מדבר וכהן משמיע מודברו עד ויספו כהן מדבר ושוטר משמיע מויספו ואילך יא שוטר מדבר ושוטר משמיע: מי האיש אשר בנה בית חדש כו': תנו רבנן אשר בנה אין לי אלא אשר בנה לקח וירש וניתן לו במתנה מנין ת"ל מי האיש אשר בנה בית אין לי אלא בית מנין לרבות בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ת"ל אשר בנה מכל מקום יכול שאני מרבה אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית הראוי לדירה אף כל הראוי לדירה ר' אליעזר בן יעקב אומר בית כמשמעו לא חנך ולא
[לקמן מד.] חנכו יב °פרט לגזלן לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי *רבי יוסי הגלילי הא אמר ורך הלבב זה המתירא מעבירות

סנהדרין פב. שפיטפט. זלזל וכבש אותו ולא *חשבו: והלא שבטים מבזים אותו. כדאמרינן באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פב:) לפיכך הוצרך ליחסו שם פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן: תרי פוטי. מדלא כתיב פוטאל: **מתני'** בית האוצרות. לאוצר יין שמן ותבואה: ואחד הלוקח. בית בנוי שהרי אצלו הוא חדש ובגמרא מרבינן ליה מקרא: חמשה אילני מאכל. דבהכי הוי כרם שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב: כזה

* *

* *

*

ב"ב קב: [סנהדרין פב:] ואפילו מה' מינין. מצטרפין: (ב) חיללו. בשנת הרביעית לנטיעתו שחלל את הפירות במעות כדרך מעשר שני ומעלה את המעות לירושלים ואוכלן כדכתיב (ויקרא יט) קדש הלולים וגמר קדש קדש ממעשר: ה"ג כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין. כמו שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן כלומר שהכהן אומר להן: סרק. כגון ארזים ושקמים שאינן עץ פרי: והמחזיר גרושתו. ואירסה אינו חוזר שאינה חדשה לו וקרא אשה חדשה קפיד כדכתיב כי יקח איש אשה חדשה (דברים כד): אלמנה. ואירסה כהן גדול אינו חוזר בשבילה דאימעוט מולא לקחה מדלא כתיב ולא לקח: על מכונו. סתרו ובנאו במדה ראשונה אינו חוזר דלאו חדש הוא הואיל ולא חידש להוסיף עליו ואפילו אצלו אינו חדש וגרע מהלוקח והיורש: אף הבונה בית לבינים בשרון. מקום הוא ששמו שרון ואין הקרקע יפה ללבינים ולא הוי דבר קיימא שפעמיים צריך לחדשה בשבע שנים: ואלו שאין זזין ממקומן. דהנך דלעיל הולכין עד לספר ושם שומעין דברי כהן וחוזרין מן המערכה לארץ ישראל ואינם חוזרין לבתיהם אלא עוסקין בסיפוק מים ומזון להולכי מלחמה ואלו אין זזין ממקומן אפילו ללכת עד הספר ולשוב ע"פ כהן: הבונה בית וחנכו. ולא דר בו עדיין שנה: וכן הנוטע כרם וחיללו. ועדיין לא עברה שנת רביעית עליו שלימה: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו יהיה. רבויא הוא הוסיף לך הויה אחרת להיות כזו: **גמ'** יכול דברים של עצמן. יכול שהדברים הללו שהם אומרים מי האיש אשר בנה וגו' של עצמן הן ולא היה כהן אומרן אלא השוטרים: ת"ל ויספו השוטרים. לדבר אל העם ואמרו מי האיש וגו' ויספו משמע שדבר זה הם מוסיפים משלהם: הרי דברים של עצמן אמור. שהדבר זה לבדו הן מוסיפין על של כהן מדעד השתא גבי נטע וגבי אירס אשה לא כתיב ויספו והכא כתיב ויספו ש"מ עד הנה דברי כהן ואת זו הן מוסיפין: הא מה אני מקיים ודברו השוטרים. בבנה ונטע ואירס: בדברי משוח מלחמה הכתוב מדבר. שהכהן אומר והשוטרים משמיעין אותן: מונגש עד ודברו. דהיינו שמע ישראל אתם קרבים וגו' עד להושיע אתכם: מי האיש. ריבויא הוא דמצי למיכתב מי אשר בנה ומדלא כתיב אשר בית בנה דרוש ביה בנה מ"מ והאי דכתיב בית למעוטי בית שער אכסדרה ומרפסת שהם עשוים לדריסת רגל ולא ראוים לדור בהם: בית שער. בית כניסת שער החצר להסתופף שם שומר הפתח: ולא חנכו. מדלא כתיב (ג) חנך הוי מיעוטא חנכו לזה ולא לאחר פרט לגוזל בית: כרבי יוסי הגלילי. דמתני': מעבירות

ג א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ה סמג עשין קכ:
ד ב מיי' שם הל"ו:
ה ג מיי' שם הל"ו:
ו ד מיי' שם הל"ה:
ז ה מיי' שם הל"ו:
ח ו מיי' שם הל"ח:
ט ז מיי' שם הל"י:
י ח מיי' שם הלי"א:
יא ט י מיי' שם הל"ג:
יב כ מיי' שם הל' ס ו:

הגהות הב"ח
(א) במשנה כל אלו שומעין כצ"ל ותיבת ואלו נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואפילו וכו' מצטרפין הס"ד ואח"כ מ"ה ולא חיללו וכו' שמחלל את הפירות: (ג) ד"ה ולא וכו' כתיב ולא חנך:

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ו :
יד ב מיי' פ"י מהל' מ"ש הל' ט סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' כב :
טו ג מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעי' כג :
טז ד מיי' שם הל"ס טוש"ע שם סעי' כז :
יז ה מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ו :
יח ו מיי' שם הל"ז :
יט ז מיי' פ"א מהל' כלאים הל"ה סמג לאוין רפא טוש"ע יו"ד סי' רצה סעי' א וסעי' ג:
כ ח ט מיי' פ"י מהל' מ"ש הלי"ט סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סי' רצד סעי' כא :
כא י מיי' פ"ג מהל' ק"ש הל"ב סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' עא סעי' ז וטוש"ע יו"ד סימן שסז סעיף ג ו :
כב כ טוש"ע אה"ע סי' טו סעי' יא וסעי' כג:
כג ל מ מיי' פ"ב מהל' תרומות הל"ט :
כד נ ס מיי' פ"ו מהל' כלאים הל"ד סמג לאוין רפ טוש"ע יו"ד סי' רצו סעי' כב :

תורה אור

מעבירות שבידו אפילו תימא רבי יוסי הגלילי כגון דעבד תשובה ויהב דמי אי הכי הוה ליה לוקח וליהדר כיון דמעיקרא בתורת גזילה אתא לידיה לא : °ומי האיש אשר נטע כרם כו' : תנו רבנן אשר נטע אין לי אלא נטע לקח וירש וניתן לו במתנה מנין תלמוד לומר ומי האיש אשר נטע כרם אין לי אלא כרם מנין לרבות חמשה אילני מאכל ואפילו משאר מינין תלמוד לומר אשר נטע יכול שאני מרבה הנוטע ארבעה אילני מאכל וחמשה אילני סרק תלמוד לומר כרם רבי אליעזר בן יעקב אומר כרם כמשמעו לא חילל ולא חיללו פרט למבריך ולמרכיב והא אנן תנן אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב אמר רבי זירא אמר רב חסדא לא קשיא *כאן *בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר האי הרכבת היתר היכי דמי אילימא ילדה בילדה תיפוק לי' דבעי מיהדר משום ילדה ראשונה אלא ילדה בזקינה *והאמר רבי אבהו ילדה שסיבכה בזקינה *בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה אמר רבי ירמיה לעולם ילדה בילדה וכגון דנטע להך קמייתא לסייג ולקורות *דתנן הנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה ומאי שנא ילדה בזקינה דבטלה ומאי שנא ילדה בילדה דלא בטלה התם אי מימליך עלה לאו בת מיהדר היא הכא אי מימליך עלה בת מיהדר היא [דהא מעיקרא לפירי קיימא] מידי דהוה אעלו מאיליהן *דתנן עלו מאיליהן חייבין בערלה ולוקמה בכרם של שני שותפין דהאי הדר אדידיה והאי הדר אדידיה אמר רב פפא זאת אומרת כרם של שני שותפין אין חוזרין עליו מערכי המלחמה ומאי שנא *מחמשה אחין ומת אחד מהן במלחמה דכולן חוזרין התם כל חד וחד קרינא ביה אשתו הכא כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו רב נחמן בר יצחק אמר במבריך אילן בירק והאי תנא הוא *דתניא המבריך אילן בירק רבן שמעון בן גמליאל מתיר משום רבי יהודה בן גמדא איש כפר עכו וחכמים אוסרין כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן הא מני רבי אליעזר בן יעקב היא לא אמר רבי אליעזר בן יעקב התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה דמתחזיא כבת שתא °והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כוליה כרם קלא אית ליה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב *מת תופס ארבע אמות לק"ש דכתיב °לועג לרש חרף עושהו אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב חורגתא הגדילה בין האחין אסורה לינשא לאחין דמתחזיא כי אחתייהו °ולא היא קלא אית ליה למילתא ואמר *רבי יצחק אמר ר' יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו למעשר אמר עולא לא אמרן °אלא בשדה אבל בעיר קלא אית ליה למלתא ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום ר' אליעזר בן יעקב ילדה הפחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים °והני מילי שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב אבל כולי כרם מקדיש ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב

מת

רש"י

מעבירות שבידו . והאי לית ליה למיהדר משום יראה ורך הלבב : תלמוד לומר אשר נטע . מדלא כתיב אשר כרם נטע דרוש ביה נמי נטע מכל מקום ואפי' אינו כרם שהרי לא הזכיר כרם עדיין : תלמוד לומר כרם . דדמי לכרם ופחות שבכרמים חמשה גפנים הם : כרם כמשמעו . ולא שאר אילנות : חיללו . משמע מיעוטא לזה ולא לאחר : כאן בהרכבת איסור . ברייתא בהרכבת איסור מין בשאינו מינו ומעטיה קרא כדמעיט ולא תנאו גבי בית פרט לגזלן : מבריך . שכופף [הזמורה או היחור] בארץ : מרכיב . שנוקב האילן ונוטל מן הרך שבענפי האילן ותוחב לתוכו ועושה ענף בתוך הנקב ועשה ממין אותו אילן שנוטל ממנו וישראל מותר להרכיב משני אילנות שזה פירותיו גסין וזה פירותיו דקין דהוו ממין אחד זה בזה : האי הרכבת היתר . דאוקמת מתני' בה היכי דמי דחוזר מפני חילול ההרכבה : אי נימא ילדה בילדה . שאף זו שבקרקע שהרכיב את הענף בה נטיעה היא ועדיין לא הגיעה לשנה רביעית לחללה הא לאו משום הרכבה הדר דבלאו הרכבה נמי בעי למיהדר מן המלחמה משום ילדה ראשונה : בזקינה . שכבר נתחללה : שסיבכה . לשון נאחז בסבך (בראשית כב) שעשאה ענף בזקינה : בטלה לגבי זקינה . ואינה חייבת בערלה ואין בה דין רבעי וכי תנן במסכת ערלה דמרכיב חייב בערלה [זקינה] בילדה תנן שאף אותו ענף חייב בערלה ואע"ג שקבלו מזקינה נעשה עכשיו ילדה שזו היא נטיעתו : לעולם ילדה בילדה . ודקשיא לך בלא הרכבה נמי בעי למיהדר ממערכי המלחמה אקמייתא : כגון דנטעה לקמייתא לסייג . כגון שהיתה רש"ל פרלה בגדר שדהו ונטעה בפרלה לסתום לשון סוגה בשושנים (שיר ז) גדורה בשושנים : ולקורות . לקוץ ממנה קורות לכשתגדל : ומאי שנא ילדה בילדה . כי הך ילדה קמייתא דכזקינה היא לענין ערלה (דלא) בטלה הרכבה בה להפטר מן הערלה כמותה : התם . גבי זקנה לאו בת אימלוכי היא לחזור ולהיות ילדה על שום מחשבה אבל נטע לסייג אי ממליך עלה בתוך שני ערלה לקיימה לפירות חייבת בערלה הילכך ילדה דקא מרכיב בגוה לאכילה חייבת בערלה ואע"ג דלא אימליך אקמייתא הא מיהא לאכילה הוא ומהניא מחשבה דעיקר דידה כמי אי הוה חשיב עלה הוה מהני מחשבה ואע"ג דבשעת נטיעה לאו להכי נטעה : מידי דהוה אעלו מאיליהן . דבשעת נטיעה ליכא כוונה : ולוקמה בכרם של שני שותפין . למה לי לאהדורי אשינויא דחיקא בנוטע לסייג ולקורות לוקמה בנוטע לאכילה ודקשיא

ודקשיא לך תיפוק לי משום דבעי למהדר משום ראשונה לישני כגון שהנטיעה של ראובן ובא שמעון והרכיב בה להיות פירות הרכבה שלו: ומאי שנא מחמשה אחין . ברייתא היא לקמן בפרקין (דף מד.) : כולן חוזרין . מפני שהיא שומרת יבם לכולם : קרינא ביה אשתו . שמא לזה תתייבם : כל חד וחד לא קרינא ביה כרמו . המיוחד לו שאין לך בה גפן שאין לשניהם חלק בה : רב נחמן אמר . הא דקתני מתני' מרכיב חוזר במרכיב אילן בירק דלא בעי למיהדר משום קמא ואם תאמר מין בשאינו מינו הוא ואימעיטא לה הרכבת איסור מולא חיללו פרט למבריך ומרכיב האי תנא הוא דאמר מותר : כפר עכו . כן שמה : הא מני . דקתני פרט למבריך ומרכיב לאו סתמא היא אלא סיפא דמילתא דרבי אליעזר בן יעקב היא ואפי' הרכבת היתר לא הדר עלה : פחותה מטפח . שהיא שפל קומה ולא תגבה לעולם עד טפח : כל שנותיה . מדרבנן כל הימים ערלה נוהגת בה דמתחזיא כבת שתא והרואה שאוכלין פירותיה אומר שפירות ערלה מותרין : קלא אית ליה . הכל אומרים כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה להכי נקט שתים כו' דסבר לה כמאן דאמר במסכת ברכות (דף לה.) כרם רבעי תנן שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם : לקריאת שמע . שאסור לקרות בארבע אמותיו משום לועג לרש שזה קורא וזה אינו יכול לקרות : חורגתא . בת אשתו : שגדלה בין האחין . בני הבעל מאשה אחרת : דמתחזיא כי אחתייהו . מי שאינו מכיר בה ורואה אותה שגדלה אצלו כסבור שהיא אחותו ואומר שנושא אחותו : לקט שכחה ופאה שעשאן . העני גורן שכינס הרבה כאחד ועשה מהן כרי : הוקבעו למעשר . מדרבנן דמאן דחזי סבור שגדל בשדהו : וה"מ בשדה . שלא ידעו הכל (א) שנכנסו מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכיניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהן של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדתניא בספרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך בדבר שאין לו בו חלק ונחלה עמך הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצא לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניים לוים הם מופקרים כשאר עניי ישראל : אינה מקדשת את הזרעים . משום כלאי הכרם דכתיב בהו תקדש המלאה הזרע ונראה לי דקסבר כדאמרינן במנחות (דף טו:) קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן נינהו ובכי האי כרם לא גזור רבנן אשאר זרעים : אבל כוליה כרם . (ב) גדול שהיא שפלת קומה הואיל וחשיבה גזור עליה :

מת

תוספות שאנץ

זאת אומרת כרם של ב' שותפין לאו דוקא נקט זאת אומרת דאמתני' לא קאי אלא הני אמוראי דבי מדרשא דלא בעו לשנויי הכי סבירא להו הכיוה"מ שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כזה . ולהכי נקט שתים כנגד שתים דסבי'ליה כמ"ד בברכות כרם רבעי שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת אלא בכרם שלם : חורגתא הגדילה בין האחין אסורה להנשא לאחין פ"ה בת אשתו הגדילה בין בני הבעל שיש לו מאשה אחרת דאיתחזיא כי אחתיהו מי שאינו מכיר בה סבור שנשא אחותו . ולא היא דחורגתא קלא אית לה ומותרת . ותי' לר"י דאמר בירושלמי אשת (חורגו) [חמיו] אסורה מפני מראית העין וכמאן אתיא וצ"ל דאתיא כר' אליעזר בן יעקב . ור"י אומר דאפי' למסקנא דהכא אתי שפיר דהאי חורגתא כשהיא גדילה בין האחין יודעין העולם שאינה אחותם אבל אשת (חוגרו) [חמיו] שאינה עומדת אצלו אין נותנין העולם לב להבחין א"כ (איכא לאו כיון) [אתו למימר] שאשתו של זה אמו של זו. אבל אמרי' בירושלמי החורג והחורגת שגדלין זה עם זה אסורין לינשא ר' חנינא בן יודן א' יתנסבון באתרא דלא חכמין להון פי' ינשאו עצמן במקום שאין מכירים אותן והולך על תלמוד שלנו שמתירין בלאו הכי : לקט שכחה ופיאה שעשאן בגורן הוקבעו . פ"ה עני שכנס הרבה ביחד ועשה מהן כרי הוקבעו למעשר מדרבנן דמאן דחזי סבר שגדל בשדהו . וה"מ בשדה שכינסן בשדה ולא ידעו הכל שנתכנס מעט מעט וסבורין שגדל שם אבל בעיר כל שכניו ראו שכינס על יד על יד ויודעין שהם של לקט שכחה ופאה ופטור מן המעשר כדאמרי' בסיפרי ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו חלק ונחלה הוא בא ונוטל מעשר ראשון שלו יצאו לקט שכחה ופאה שיש לו חלק ונחלה עמך שאף לעניי לוים הם מופקרין כלשאר עניי ישראל ל"ה :

מסורת הש"ס

דברים כ

[עיין תוס' ר"ה טו: ד"ה מרכיב]

מנחות סט: ע"ש נדרים מז: ע"ש

[עיין תוספות ע"ז סה. ד"ה מלמ]

ערלה פ"א מ"א

שם מ"ב

[לקמן מד.]

תוספתא דכלאים פ"א

ברכות יח. משלי יז

[ערכין טז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וה"מ וכו' שכל שנכנסו מעט : (ב) ד"ה אבל כוליה כרם כרם גדול :

גליון הש"ס

גמ' ולא היא קלא אית ליה . עיין יבמות דף כב ע"א תד"ה ומותר :

מת תופס ארבע אמות לטומאה *ותנא תונא חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ארבע אמות דברי בית שמאי ב"ה אומרים ארבעה טפחים במה דברים אמורים שפתחה מלמעלה אבל פתחה מן הצד דברי הכל ארבע אמות כלפי לייא אדרבה מן הצד מידריד ונפיק מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל אלא במה דברים אמורים שפתחה מן הצד אבל פתחה מלמעלה ארבע אמות והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל מת בעלמא תפים : °מי האיש אשר ארש אשה כו' : ת"ר אשר ארם [ב] אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה ואחד שומרת יבם ואפילו *חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חוזרין °לא לקח ולא לקחה פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין לימא דלא כרבי יוסי הגלילי דאי רבי יוסי הגלילי הא אמר °הירא ורך הלבב זה המתיירא מעבירות שבידו אפילו תימא ר' יוסי הגלילי כדרבה *דאמר רבה לעולם אינו חייב עד שיבעול מה טעם לא יקח משום לא יחלל משום הכי אינו לוקה עד שיבעול תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארש *לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמר בחכמתו °הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ועתדה בשדה לך זה משנה אחר ובנית ביתך זה גמ' ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ועתדה בשדה לך זה גמרא אחר ובנית ביתך אלו מעשים טובים ר' אליעזר בנו של ר"י הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך *דרוש וקבל שכר : ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער כו' : תנא אם הוסיף בו דימוס אחד חוזר : ר' אליעזר אומר אף הבונה בית לבנים בשרון לא היה חוזר :

תנא מפני שמחדשין אותו פעמים בשבוע : ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית חדש וחנכו וכו' : תנו רבנן °אשה חדשה אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין תלמוד לומר אשה מכל מקום אם כן מה ת"ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו ת"ר °לא יצא בצבא יכול בצבא הוא דלא יצא אבל יספיק מים ומזון ויתקן הדרכים תלמוד לומר °ולא יעבור עליו לכל דבר יכול שאני מרבה אף הבונה בית ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה ת"ל עליו עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי "לעבור עליו בשני לאוין :

מתני' °ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ר' עקיבא אומר הירא ורך הלבב 'כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה *רבי יוסי הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתיירא מן העבירות שבידו לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו שיחזור בגללן רבי יוסי אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין הרי הוא הירא ורך הלבב °והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקיבו של עם 'מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו

שתחלת

רש"י

מת תופס ארבע אמות לטומאה. חכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בארבע אמותיו כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו ויהא סבור שלא האהיל ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל ולאו אדעתיה : ותנא תונא. וכן תני תנא דידן במשנה השנוית ביניט בבית המדרש בסדר טהרות (אהלות פט"ו מ"ח): חצר הקבר. שלפני המערה כדאמר סדר בנין הקברות בבבא בתרא (דף ק:) שעושין מערות גדולות של *שש על שש וחופר בכותליה סביב כוכין ארוכות כמדת המת ותוחבו לתוכן והמערה מקורה בתקרה וכיסוי ועושה גומא רחבה בצד המערה ופותח פי המערה לתוך הגומא בכותל המערה כמין פתח ואותה גומא היא חצר הקבר : העומד בתוכו טהור. כל מקום שהוא עומד בה טהור דכיון דמערה חלוקה הימנה ומחיצותיה ניכרות לא גזור רבנן במתים שבתוכה שיתפסו ד' אמות סביבותיה נגד המערה דכי גזור רבנן ארבע אמות במת המוטל באויר וכגון למעלה אצל גג המערה כדי להרחיק את האדם מלהאהיל על הטומאה אבל כאן יש היכר : והוא שיש בה ארבע אמות. הוא דחשיבא מקום לעצמה אבל פחות מכאן בטלה אצל המערה ולא חשיבא למיהוי מקום לעצמה : וב"ה אומרים ארבעה טפחים. הוי מקום חשוב בכל דוכתא : במה דברים אמורים. ב"ה אמרו ליה : כשפתחה של חצר למעלה. שאין לה כניסת מדרון במעלות מן הצד אלא כשיורדין לה קופצין לה וכשעולין מתוכה מטפס ועולה ולקמן פריך איפכא מיסתברא : כלפי לייא. כנגד איפוא הפכת דבריך לייא איפוא כדאמר בברכות (דף נח.) כנגי לייא כדים שבורים להיכן הולכים איפכא מסתברא מן הצד כשעשוי לחצר מדרון נלאת דרך לדדים איכא למימר כיון דלא גזור רבנן ארבע אמות במחיצות ניכרות סגי להאי חצר בארבעה טפחים והעומד בה הרי זה טהור שאין לנו במה לטמאו דאיצו צריך לטפס ולעלות שיפשוט זרועותיו ויאהיל וכנפיו על חלל הפתח דכי נפיק מידדי ונפיק נשמט ונמשך לו מן הפתח של מערה נגד פתח של חצר ויוצא לו : מלמעלה אי אפשר דלא מאהיל. כיון דאיצו אלא ארבעה טפחים אי אפשר לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן מאהיל על חלל הפתח : והני מילי כו'. השתא מהדר לפרושי סייעתיה מהכא מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור ש"מ הני מילי חצר הקבר דמסיימא מחילתא דמערה לאודיה ודחצר לאודיה ויש היכר בדבר אבל מת בעלמא המוטל באויר מודו בית הלל דתפים ארבע אמות מדאיצטריך למיתני העומד לתוכו טהור דאי בעלמא לא גזור למה לי לאשמועינן הכא דטהור : ואפי' היא לו שומרת יבם. שלא קדשה הוא אלא מכח אחיו באה לו : לקחה. מדלא כתיב לקח מיעוטא הוא למעוטי לקיחת איסור : כדרבה. דאמר אין עבירה בקידושין עד שיבעול שיביא זרעו או את האשה לידי חילול וממזרת ונתינה אין עבירה בקידושין דלא כתיב ביה לא יקח אלא לא יבא ולא תתחתן אבל אלמנה כתיב בה לא יקח וקיחה הייני קידושין ואיצטריך דרבה דלא תימא מקידושין עבד ליה איסור : ונתינה. מן הגבעונים דכתיב בהו ויתנם יהושע לחוטבי עצים (יהושע ט) וכן משבעה אומות : ועתדה בשדה לך. ונגבה בשדה מלאכתך לך : גמרא. לתת סברא להבין בטעמי המשנה והלכה כדברי מי : אם הוסיף בו דימוס אחד. שורה של אבנים או בגובה או בעובי תו לא הוי על מכונו וקרינא ביה חדש : שמחדשין אותו. שאינו מתקיים : בשבוע. בשמיטה : אין לי אלא חדשה. בתולה : אלמנה וגרושה. מאחר ונשאה זה : יכול אף בנה בית. חדש ולא חנכו יהא כזה שיהא נקי מן הכל : **מתני'** ויספו השוטרים. על דברי כהן : בקשרי. כשמתקשרים לעמוד לפופים שלא יפרידום אויבים : לפיכך. שהירא זהו הירא מעבירות תלה התורה בנה ונטע וארס לחזור בגללן כדי שיתלה בכך החזרה ולא יתביישו לומר מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר : ר' יוסי אומר כו'. בגמרא מפרש במאי פליג אדרבי יוסי הגלילי: ובעקבו של עם. בסופו של עם שעומדים שלא יחזרו אחרונים לאחריהם לנוס : מעמידין זקיפין מלפניהם. בראשה של צד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקיפוהו ויגבירו את אנשי הנבא בדבריהם : [ואחרים]. ואנשים אחרים מאחריהם : וכשילין של ברזל בידיהם. לשמור שלא ינוסו וכשילין כעין אלין שקורין וורי"ש :

שתחילת

מסורת הש"ס

ב"ב ק. אהלות פט"ו מ"ח
נ"ל ד'
[לעיל מג:]
דברים כ
סס
סס
[קדושין מח. ע"ש]
[תוספתא פ"ז]
משלי כד
[סנהדרין עא. זבחים מה.]
דברים כד
סס
סס
סס כ
[לעיל מג.]
סס

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ג מהל' אבל הל' ג סמג לאוין רלה טוש"ע יו"ד סי' שעא סעי' ה:

כו ב מיי' פ"ו מהל' טומאת מת הל"ש וע"ש בכ"מ : [ב] מיי' פ"ז מהל' מלכים דין ז :

כז ג מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הל"ב ופי"ז הל"ב :

כח ד מיי' פ"ה מהל' דעות הלי"א :

כט ה מיי' פ"ז מהל' מלכים הל' י"א :

ל ו מיי' שם הלט"ו :

לא ז מיי' שם הל"ד :

שתחילת ניסה נפילה שנאמר °נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם ולהלן הוא אומר °וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו' ^א^בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים במלחמות מצוה אבל במלחמות חובה הכל יוצאין אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה: **גמ'** מאי איכא בין רבי יוסי לר"י הגלילי איכא בינייהו עבירה דרבנן כמאן אזלא הא דתניא *שח בין תפילה לתפילה ^ג^עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה כמאן כר"י הגלילי מאן תנא להא דתנו רבנן שמע קול קרנות והרתיע הגפת תריסין והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתין לו על ברכיו חוזר כמאן לימא רבי עקיבא היא ולא רבי יוסי הגלילי בהא אפי' ר' יוסי הגלילי מודה משום דכתיב °ולא ימס את לבב אחיו כלבבו: והיה ככלות השוטרים כו': האי מפני שתחילת ניסה נפילה מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה אימא מפני שתחילת נפילה ניסה: בד"א במלחמות הרשות כו': א"ר יוחנן רשות דרבנן זו היא מצוה דרבי יהודה מצוה דרבנן זו היא חובה דרבי יהודה אמר רבא ^ד^מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות כי פליגי למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתי עלייהו מר קרי לה מצוה ומר קרי רשות נפקא מינה *לעוסק במצוה שפטור מן המצוה:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה ^ה^בלשון הקודש שנאמר °כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מבית דין הגדול שבירושלים היו יוצאין רבי יהודה אומר ^ו^חמשה שנאמר *זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ^ז^נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים לא היו עורפין שנאמר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים ^ח^נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד לא היו (א) עורפין ^ט^אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד: **גמ'** מאי קאמר אמר ר' אבהו ה"ק שנאמר וענו ואמרו ולהלן הוא אומר °וענו הלוים ואמרו וגו' מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש וסדר עגלה ערופה כיצד כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושופטיך שלשה מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין: רבי יהודה אומר חמשה וכו': *ת"ר ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים ושופטיך שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון נמי הא כתיב ושופטיך ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה מזקני זקניך נפקא ור' שמעון אי כתב רחמנא זקני הוה אמינא אפי' זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתב רחמנא זקניך הוה אמינא אפי' סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך ^ס^למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה גמר זקני זקני °מזקני העדה מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבעדה אי גמר לגמרה לכולה מילתא מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא (ב) וי"ו ושופטיך למנינא *ורבי שמעון וי"ו

רש"י

שתחילת ניסה נפילה. בגמ' פריך איפכא מבעי ליה שהניסה היא תחילת הנפילה: בד"א. דחוזרין מן המערכה ויש שאינן זזין ממקומן במלחמות הרשות: אבל במלחמות מצוה. כגון כיבוש ארץ ישראל בימי יהושע הכל יוצאין: רבי יהודה אומר כו'. מפרש בגמ': **גמ'** עבירה דרבנן. לר"י הגלילי אפי' עבר על דברי סופרים חוזר ולרבי יוסי עד שיעבור על דבר תורה דומיא דאלמנה לכהן גדול וכגון שנשאה דאיכא איסור: סח בין תפילה לתפילה. בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש: סח. סיפר: עבירה היא בידו. אם לא חזר ובירך דהכי אמרי' במנחות (דף לו.) סח מברך שתים לא סח מברך אחת: ומים שותתין על ברכיו. מי רגלים מחמת יראה: מפני שתחילת נפילה ניסה מבעי ליה. תחילת משמע הגרמת הדבר והכי איבעי ליה למימר כשהן נסין זו היא תחילת הגרמת הנפילה ובניסה לא שייך למימר תחילה דהא ממש קא ערקי: רשות דרבנן זו היא מצוה דר' יהודה. ובאותה מלחמה שאמרו חכמים שהיא רשות ואין חתן יוצא לה אמר נמי ר' יהודה דאין חתן יוצא לה אלא שרבי יהודה קורא אותה מצוה ונפקא מינה לפוטרו משאר מצות בעודו עסוק בה כדמפרש רבא ואזיל: מצוה דרבנן. דאמרו בה הכל יוצאין אמר נמי ר' יהודה הכל יוצאין אלא דקרי לה חובה ולאו מידי אשמעינן בהא אלא כולה משום מצוה ורשות נקטו פלוגתייהו אלא משום דקרו רבנן להא רשות די להם אם קראו את זו מצוה ואפילו היא חובה שהרי אין הדבר אלא להעלותם מעלה אחת ולומר אבל בזו הכל יוצאין וגבי רשות דיים לקרות את שלמעלה ממנה מצוה ורבי יהודה דקרי לקמייתא מצוה לאשמועי' דהעוסק בה פטור מן המצוה והולרך להעלות את זו מעלה אחת לומר אבל בזו הכל יוצאין הילכך קרייה חובה כדאיתא: אמר רבא כו'. מילתיה דרבי יוחנן מפרש ואזיל וקאמר דהא דאמר רבי יוחנן דאיפליגו רבנן ורבי יהודה באחת המלחמות בקריאת השם נפקא לן מיניה לענין עוסק במצוה דלמר חובה ולמר רשות ופריש לן נמי רבא בהי מינייהו איפליגו: מלחמות יהושע לכבש. בהא ליכא למאן דקרי רשות דאפילו חובה נמי איתא והעוסק בה פטור מן המצוה ורבנן הוא דלא איכפת להו לקרותה חובה דדיים לקרותה מצוה אצל הרשות שהרי אין אנו צריכין אלא למצוא בה מעלה אחת ומצוה לגבי רשות מעלה היא: ומלחמת בית דוד. שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל ובשאר סביבותיה להעלות לו מנחה ומס עובד: דברי הכל רשות. ואפילו רבי יהודה נהי נמי מצוה קרי לה והעוסק בה אינו פטור מן המצוה: כי פליגי. ר' יהודה ורבנן במצוה ורשות דלמר פטור מן המצוה ולמר חייב במלחמה שהיא למעוטי עובדי כוכבים דלא ליתו עלייהו:

הדרן עלך משוח מלחמה

עגלה ערופה בלשון הקודש. נאמרת מה שהזקנים אומרים ידינו לא שפכו והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל בלשון הקודש הוזקקו מן התורה לאמרה: שנאמר כי ימצא חלל. ובגמרא פריך היכי יליף מהכא: היו יוצאין. ובאין שם ומודדין מן החלל לכל העיירות שסביבותיו לידע איזו קרובה: בגל. גל של אבנים: נמצא סמוך לספר כו'. מפרש טעמא בגמ': **גמ'** מאי קאמר. היכי יליף לשון הקודש מהכא: ואין ב"ד שקול. אין עושין ב"ד שיהא יכול ליחלק שוה בשוה אלא שיהא הרוב לצד אחד לקיים אחרי רבים להטות (שמות כג): למיוחדין. הגך דלשכת הגזית: מזקני זקניך. מדמצי למיכתב זקני וכתב זקניך מיוחדין שבזקניך: זקני השוק. אע"פ שאינן סנהדרין: שופטיך. זקנים שהם שופטים את ישראל: מזקני העדה. דסמיכת פר העלם דבר ^כ^ואייתר ליה שופטיך להביא עוד שנים: לגמרה לכולה מילתא מהתם. דהא רבי יהודה התם נמי חמשה קאמר ויליף לה מקראי בפ"ק דסנהדרין: אלא [וי"ו] ושופטיך למניינא. כלומר לא גמיר גז"ש ואיצטרי' שופטיך לסנהדרי גדולה כר"ש וי"ו

תוספות שאנץ

סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו. פ"ה סח בין הנחת תפלין של יד להנחת תפלין של ראש עבירה היא בידו אם לא חור וברך דהכי אמרי' במנחו' סח מברך שתים לא סח מברך אחת פ"ה במנחות בפ' הקומץ דמברכין להניח תפלין לשל יד [ועל של ראש] לא מברך כלל אם לא סח בנתים אבל אם סח מברך על של ראש על מצות תפלין. ול"נ לר"ת דבפ' הרואה דקא חשיב מאה ברכות דחייב אדם לברך בכל יום קא חשיב להניח תפלין ועל מצות תפלין וכי ס"ד דלא נתקן אלא היכא דסח בנתים. ומיהו י"ל דמיירי בשני בני אדם אחד יש לו תפלין של יד ואחר יש לו תפלין של ראש. ור"ת אומר דמברכין להניח תפלין לשל יד ועל מצות תפלין לשל ראש היכא דלא סח ואם סח בנתים מברך לשל ראש להניח תפלין ועל מצות תפלין. ולפי זה היכא דאין לו תפלין של יד מברך על של ראש שתים דהא הוי כאילו סח בנתים:

סליק

עין משפט נר מצוה

לב א מיי' פ"ז מהל' מלכים הל"ד:

לג ב מיי' פ"ד מהל' תפילין הל"ו ועי"ש בכ"מ סמג עשין כב טוש"ע או"ח סי' כה סעי' ט:

לד ג מיי' פ"ה מהל' מלכים הל"א ועי"ש בכ"מ סמג עשין קיז:

א ד מיי' פ"ט מהל' רוצח הל"ג סמג עשין עח:

ב ה מיי' שם הל"א:

ג ו מיי' שם הל"א:

ד ז מיי' שם הל"ט:

ה ח מיי' שם הל"ד:

ו ט מיי' שם הל"א:

מסורת הש"ס

שמואל א ד | שם לא | דברים כ | מנחות לו. | [סוכה כה.] | שם כא | סנהדרין יד. | שם כ | סנהדרין יד. | ויקרא ד | [עמ"ש תוס' סנהדרין יד. ד"ה ורבי שמעון]

הגהות הב"ח

(א) במשנה לא היו (עורפין). תו"מ וכ"ב ס"א מודדין: (ב) גמ' למה לי אלא ושופטיך כר' שמעון ו' למניינא כצ"ל וכן ברש"י:

גליון הש"ס

מתני' אין מודדין. עיין מכות י ע"ב תד"ה חד אמר:

וי"ו לא משמע ליה (מאי קאמר רחמנא המיוחדין שבשופטיך) אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לר' יהודה הרי כאן תשעה לרבי שמעון הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא °ויצאו [א]הן ולא שלוחיהן ומדדו [ב]שאפי' נמצא בעליל לעיר היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה מתניתין דלא כר"א בן יעקב דתניא *ר' אליעזר בן יעקב אומר זקניך זו סנהדרין שופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב °מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה וגו' איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב במלך וכהן גדול הוא דפליג אבל בסנהדרי אי כרבי יהודה אי כרבי שמעון סבירא ליה או דלמא בסנהדרי נמי פליג עד דאיכא כולה סנהדרי אמר רב יוסף ת"ש *מצאן זקן ממרא אבי פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה תלמוד לומר °וקמת ועלית אל המקום [ג]מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא דנפוק מקצת דלמא הנך דאיכא גואי כוותיה סבירא להו אלא פשיטא דנפוק כולהו ולמאי אי לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב °שררך אגן הסהר אל יחסר המזג [ד]שאם נצרך אחד מהם לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא אלא פשיטא לדבר מצוה למאי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא א"ל אביי לא דלמא להוסיף על העיר ועל העזרות *כדתנן [ה]אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה או להוסיף על העיר ועל העזרות יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם: נמצא טמון בגל או תלוי באילן: לימא מתניתין ר' יהודה היא ולא רבנן דתניא °ושכחת עומר בשדה פרט לטמון דברי רבי יהודה וחכ"א בשדה [ו]לרבות את הטמון אמר רב אפי' תימא רבנן °הכא מעניניה דקרא התם מעניניה דקרא (א) דכתיב °כי ימצא חלל היכא דמשתכח באדמה פרט לטמון והתם מעניניה דקרא דכתיב °כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר שכחה דומיא דקציר מה קציר בגלוי אף שכחה בגלוי כתב רחמנא בשדה לרבות את הטמון לרבי יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר אין הכי נמי ואלא בשדה למה לי מיבעי ליה [ז]לרבות שכחת קמה ורבנן שכחת קמה מנא להו נפקא להו מכי תקצור קצירך בשדך (ב) ור' יהודה מיבעי ליה לכדרבי אבהו אמר ר' אלעזר דאמר רבי אבהו אמר ר"א [ח]פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו ורבנן מבשדה בשדך ור' יהודה בשדה בשדך לא משמע ליה בעי ר' ירמיה *צפו עומרין לתוך שדהו מהו אויר שדה כשדה דמי או לאו כשדה דמי א"ל רב כהנא לרב פפי ואמרי לה רב כהנא לרב זביד תפשוט ליה מדרבי אבהו א"ר אלעזר דאמר פרט לשצפו עומרין לתוך שדה חבירו דחבירו אין °לתוך שדהו לא וליטעמיך לתוך שדה חבירו צפו אין מונחין [ט]לא והא בעינן בשדך וליכא אלא לתוך שדה חבירו ואפילו מונחין והאי דקאמר צפו דלא משכחת לה אלא בצפו תא שמע *עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון שניהם אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף עד כאן לא פליגי אלא בתחתון אבל בעליון דברי הכל לא הואי שכחה שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפילו בשדה נמי אין הכי נמי והאי דקתני על גבי חבירו משום תחתון והא מפני שהוא צף קאמר אימא מפני שהוא כצף אמר אביי *הריני כבן עזאי בשוקי טבריא אמר ליה ההוא מדרבנן לאביי שני חללים זה על גבי זה מהיכן הוא מודד מין במינו הוי טמון ומין במינו לא הוי צף [י]ומעליון מודד או דלמא מין במינו הוי צף ומין במינו לא הוי טמון ומתחתון מודד או דלמא מין במיני הוי טמון ומין במיני הוי צף ולא מתחתון מודד ולא מעליון מודד א"ל

תניתוה

רש"י

וי"ו דושופטיך דריש ר' יהודה למניינא להביא עוד שנים: בעליל לעיר· במגולה ופשוט שאין עיר קרובה כזו: מתני'· דלא קתני מלך וכהן גדול דלא כר' אליעזר בן יעקב: אי כרבי יהודה· חמשה אי כרבי שמעון שלשה ולא בעי כולה סנהדרין: מצאן זקן ממרא· לב"ד הגדול שאינו נעשה ממרא אלא בב"ד של שבעים ואחד כדיליף בפרק קמא דסנהדרין: אבי פאגי· כל שהוא בתוך היקף החיצון של ירושלים קרוי בי פאגי ולי נראה שהוא לשון חביסה כמו שקורין ליגל"א של עיר כמו חמור ובית פאגי (ב"מ דף ס') בשטידו"ר בית ראש של אפסר קורין כן: והמרה עליהן· כלומר על מה ששאל מהם שם ואמרו לו ההלכה הלך לעירו והורה לעשות כדרך שהיה מורה בתחלה דהוה ליה ממרא על פיהם: המקום· המיוחד למשפט והוא לשכת הגזית: דנפיק מינייהו כמה· לבי פאגי דאיצטריך לאשמועינן דפטור משום טעמא דחוץ לב"ד: דלמא הנך דאיכא גוואי כוותיה סבירא להו· ומהיכא תיתי לן חיובא דאיצטריך קרא למיפטריה: שררך· זה סנהדרין שיושבת בטיבורה של א"י: אגן הסהר· שעשויין כחצי לבנה עגולה בשורת ישיבתן כדי שיהו כולן רואין זה את זה: המזג· כשיעור מזג שני חלקים מים ואחד יין ואף כאן צריך שישתייר שלים: על עיר· על ירושלים: תניא כרב יוסף· דאמר רבי אליעזר בן יעקב כולהו סנהדרי בעי: מתני'· דיליף פרט לטמון רבי יהודה היא: בשדה· ושכחת עומר בשדה לרבי יהודה משמע בשדה על פני השדה ולרבנן משמע בתוך השדה: התם מעניניה דקרא· צריכין למידרשיה והכא מענייניה דקרא תדרוש ליה גבי חלל כתיב כי ימצא חלל כל היכא דמשתכח ואפי' טמון הלכך על כרחך כי אתא באדמה למעוטי טמון בא דתדרוש ביה על פני האדמה דאי לרבויי לא איצטריך: אף שכחה בגלוי· והוה ממעט טמון ממשמעותא אי לאו

דהדר רבייה: לשכחת קמה· שאם שכח זוית אחת לקצור קאי עלה בלא תשוב לקחתו והכי משמע ושכחת עומר או ושכחת בשדה: נפקא להו· מבשדך ושכחת קרי ביה ששכח את קצת שדהו: שצפו עומרין לתוך שדה חבירו· שנשבה הרוח והרימה את העומרין מן הארץ והציפתן לתוך שדה חבירו ושכחן כסבור שאינן שלו נפקא מבשדך ולא בשדה חבירך דלא הוו שכחה: ורבנן· מיעוטא דשדה חבירו נפקא להו מדהוה ליה למכתב כי תקצור קצירך בשדה ושכחת וכתיב בשדך: צפו עומרין לתוך שדהו· (ג) שהיו מוטלים על גבי אבן או עמוד או זו על זו: פרט לשצפו· וקא סלקא דעתך צפו ממש על גבי אבן או על גבי עמוד: וליטעמיך לתוך שדה חבירו· צפו על גבי אבן הוא דמעיט אבל מונחים לא מיעט והא בשדך כתיב אלא הא דקאמר צפו לאו דוקא צפו על שום דבר קאמר דאפי' מונחים על גבי קרקע נמי קאמר אינו שכחה והאי דקאמר צפו דלא משכחת עומרין לתוך שדה חבירו אלא בצפו שהרוח מצפתן על הארץ ומביאתן לשם: שהחזיק בו להוליכו לעיר· ש"ד השתא דאורחא דמילתא נקט ולאו דוקא: זכה ביה· ותו לא הוי שכחה דבעינן שכוח מעיקרו כדאמר בב"מ בפרק קמא (דף יא·): מפני שהוא כצף· שהוא פטור על שהחזיק בו כאילו היה עודנו צף מעל הקרקע ומונח בידו: הריני כבן עזאי בשוקי טבריא· יום אחד היה דעתו צלולה אמר הריני כאן כפומבדיתא מוכן להשיב דבר לשואל בעומק ובחריפות כבן עזאי שהיה חריף ודורש בשוקי טבריא: שני חללים זה על גב זה· והאחד משוך להלן מחבירו מעט ואם תמדוד מזה יקרב לעיר אחת ואם תמדוד מחבירו יקרב לעיר אחרת: ולא מזה מודד כו'· וה"ה דמיבעיא ליה נמי או דלמא מין במינו לא הוי טמון מין במינו לא הוי צף ומשניהם מודד אלא שהוא בכלל אלו:

תניתוה

עין משפט נר מצוה

ז א ב מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה א סמג עשין עח:

ח ג מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ה והל' ז סמג לאוין קסג:

ט ד מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב:

י ה מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יא:

יא ו מיי' פ"ה מהלכות מתנות עניים הל' א:

יב ז מיי' שם פ"ה הל' ו:

יג ח ט מיי' שם הלכה ה:

יד י מיי' שם הלכה ד וע"ש:

טו כ מיי' פ"ט מהלכות רוצח הלכה י:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא מענייניה דקרא דכתיב כי ימצא חלל כל היכא וכו' עומר בשדה שכחה דומיא דקציר: (ב) שם קצירך בשדך ושכחת ור' יהודה: (ג) רש"י ד"ה צפו וכו' שדהו שמוטלין כצ"ל ותיבת שהיו נמחק:

גליון הש"ס

גמ' ויצאו הן ולא שלוחיהן· עיין יבמות דף קא ע"ב תד"ה וקראו לו ובערכין דף כ ע"א תד"ה קרבנו: שם הכא מענייני' דקרא· מכות דף ח ע"ב ערכין דף ל ע"ב:

מסורת הש"ס

פ"א ל"ג

[סנהדרין יד: כל הענין]

שם

סנהדרין יד. שבועות יד:

דברים כד

שם כא

שם כד

[גי' ערוך צפו וכ"ה בכ"מ פ"ה מ"ע הל"ה]

[תוספתא פאה פ"ג ע"ש]

[עירובין כט: קידושין כ: ערכין ל:]

תורה אור

משלי כט

דברים יז

שם

שיר ז

טז א מיי' פ"ט מה' רוצח הלכה יא :
יז ב מיי' שם הלכה ה :
יח ג מיי' שם הלכה ח :
יט ד מיי' שם הלכה ד ה ופ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יד :
כ ה ו מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ט :
כא ז מיי' שם הלכה ד ופ"ד מהל' עבודת כוכבים הל' ד ופ"ז מהל' בית הבחירה הל' יד ופי"ד מהל' טומאת צרעת הלכה יא :
כב ח מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הל' ג ופ"ח מה' טומאת מת הלכה ז טור ח"מ סימן רעד :
כג ט מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ט י :
כד י מיי' שם הלכה ב סמג עשין עת :
כה כ מיי' שם פי"הל' ג :
כו ל מיי' שם הלכה ב :
כז מ נ מיי' שם פ"ט הלכה ב ג סמג שם :
כח ס מיי' שם פ"י הלכה ט :
כט ע פ מיי' שם פ"ט הלכה ג :

תניתוה עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו ושכחו התחתון שכחה והעליון אינו שכחה ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון שניהן אינן שכחה התחתון מפני שהוא טמון והעליון מפני שהוא צף סברוה דהני תנאי כר' יהודה סבירא להו דאמר בשדה פרט לטמון מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר מין במינו הוי טמון ומר סבר לא הוי טמון לא אי כר' יהודה סבירא להו דכ"ע מין במינו הוי טמון והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן קמיפלגי דרבנן כרבנן ור' שמעון בן יהודה כרבי יהודה אי הכי מאי איריא על גבי חבירו אפי' בעפר ובצרור נמי אין הכי נמי ולהודיעך כחו דר' יהודה דאמר אפי' מין במינו הוי טמון תנו רבנן °חלל ולא חנוק חלל ולא מפרפר באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על פני המים ר' אלעזר אומר בכולן אם היה חלל עורפין תניא אמר רבי יוסי בר יהודה אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל באשפה שאין עורפין אלמא חלל ולא חנוק הכא נמי באדמה ולא טמון בגל נופל ולא תלוי באילן בשדה ולא צף על גבי מים ור"א חלל יתירא כתיב: נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים כו': °דכתיב כי ימצא *פרט למצוי: או לעיר שאין בה ב"ד: דבעינא זקני העיר וליכא: אין מודדין אלא לעיר כו': פשיטא כיון דתנא לעיר שאין בה ב"ד אנא ידענא דאין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין הא קא משמע לן כדתניא °מנין שאם נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד שמניחין אותה °ומודדין לעיר שיש בה בית דין ת"ל °ולקחו זקני העיר ההיא מכל מקום: **מתני'** °נמצא *מכוון בין שתי עיירות שתיהן מביאות שתי עגלות דברי רבי אליעזר *°ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה נמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר °הגוף אצל הראש *מאין היו מודדין רבי אליעזר אומר מטיבורו רבי עקיבא אומר °מחוטמו רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו: **גמ'** מאי טעמא דרבי אליעזר קסבר אפשר לצמצם וקרובה ואפילו קרובות: ואין ירושלים מביאה עגלה ערופה: דאמר קרא °לרשתה וקסבר *ירושלים לא נתחלקה לשבטים: נמצא ראשו במקום כו': במאי קמפלגי אילימא לענין מדידה קמיפלגי הא מדקתני סיפא מאין היו מודדין מכלל דרישא לא במדידה עסקינן אמר ר' יצחק *במת מצוה קנה מקומו קמיפלגי והכי קאמר לקוברו °קנה מקומו והיכא דנמצא ראשו במקום אחד וגופו במקום אחר מוליכין הראש אצל הגוף דברי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר °הגוף אצל הראש במאי קמיפלגי מר סבר גופיה בדוכתיה נפיל רישא דנאדי ונפיל ומר סבר רישא היכא דנפיל נפיל גופא הוא דרהיט אזיל: מאין היו מודדין: במאי קמיפלגי מר סבר עיקר חיותא באפיה ומר סבר עיקר חיותא בטיבוריה לימא כי הני תנאי *מהיכן הולד נוצר מראשו וכן הוא אומר °ממעי אמי אתה גוזי ואומר °גזי נזרך והשליכי וגו' °אבא שאול אומר מטיבורו ומשלח שרשו אילך ואילך אפילו תימא אבא שאול ע"כ לא קאמר אבא שאול אלא לענין יצירה דכי מיתצר ולד ממציעתיה מיתצר אבל לענין חיותא דכולי עלמא באפיה הוא דכתיב °כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו': רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו: מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב כדכתיב °לתת אותך אל צוארי חללי רשעים: **מתני'** °נפטרו זקני ירושלים והלכו להן °זקני אותה העיר מביאין עגלת בקר אשר °לא משכה בעול °ואין המום פוסל בה °ומורידין אותה לנחל איתן איתן כמשמעו קשה אע"פ שאינו איתן כשר °ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה °ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים °זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים במקום עריפה של עגלה ואומרים °ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו *וכי על דעתינו עלתה שזקני ב"ד שופכי דמים הן °אלא שלא בא (א) על ידינו ופטרנוהו (בלא מזון) ולא ראינוהו והנחנוהו (בלא לוייה) והכהנים

תורה אור

תניתוה · לחדא מינייהו דפלוגתא היא בטמון אבל צף לא פשט לה מינה דהא אוקימנא טעמא דעליון משום דאחזיק ביה הוא וצף לא ידעינן מאי הוי עלה : סברוה · רבנן דבי מדרשא דבעו למיפשט מינה דפלוגתא בטמון דמין במינו הוא דהכי תנאי אפילו תנא קמא דאמר תחתון שכחה כר' יהודה סבירא ליה דאמר בשדה פרט לטמון וטעמא משום דמין במינו לא הוי טמון: חלל · לא מקרי אלא בכלי ברזל כעין חרב : בכולן · ואפי' מפרפר צף וטמון ותלוי: ומוטל באשפה · דלא הוי צף ולא טמון ולא תלוי ואפי' הכי אין עורפין דחלל קבעי אלמא קרא כדכתיב בעית: חלל יתירא כתיב · הקרובים אל החלל ועוד חללים טובא למדרש חלל דוקא ולא חנוק: פרט למצוי · תדיר כגון ספר או עיר שרובה עובדי כוכבים: קמ"ל כדתניא כו' · והכי קאמר נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד אין מודדין לה אלא לעיר שיש בה ב"ד מודדין איזו היא עיר שיש בה ב"ד קרובה לו ואי לא הדר תניא הוה אמינא אין מודדין כלל: ת"ל ולקחו זקני העיר מכל מקום · דהאי העיר קרא יתירא הוא דמצי למכתב (ב) והיתה העיר הקרובה אל החלל ולקחו זקניה עגלת בקר : **מתני'** מכוון · מצומצם שאין זו קרובה לו מזו אפי' כמלא חוט : ואין ירושלים כו' · מפרש טעמא בגמ': מוליכין הראש אצל הגוף · בגמ' מפרש למאי הלכתא מוליכין : **גמ'** אפשר לנמצא · אפשר לכוין המדה ואמת מדדו שאין זו קרובה לו מזו כלל והוו להו שתיהן קרובות: וקסבר · נמי קרובה דכתיב בקרא אפילו קרובות במשמע °כמו ובהמה רבה (יונה ד) דאם ב"ד אי אפשר לנמצא אין כאן קרובה אלא אחת ולכן הוא דלא ידעינן הי מינייהו והוה ליה למימר (ג) יביאו עגלה בשותפות ויתנו אם שלנו קרובה חלקכם יהא קנוי לנו ואם עירכם קרובה חלקנו יהא קנוי לכם: אילימא לענין מדידה · קאמר יביאו הראש אצל הגוף דממקום שנמצא הגוף שם צריך למדוד ויביאו הראש לכאן והא מדקתני כו': קנה מקומו · לקוברו שם דזה אחד מי' תנאים שהתנה יהושע בפרק מרובה (ב"ק דף פא·) : עיקר חיותא כו' · הלכך עיקר חלל מיקרי ומודדין מיניה כדכתיב אל הערים אשר סביבות החלל: אתה גוזי · אתה מראשי ילדת ראשיתחילה דגוזי לישנא דרישא כמו גזי נזרך שער ראשך תלשי וגלי ראשך : אפילו תימא אבא שאול · כר' עקיבא סבירא ליה : מ"ע דרבי אליעזר בן יעקב · דאמר מן הצואר הוא קרוי חלל: דכתיב אל צוארי חללי רשעים · והלכך ממנו מודדין כדכתיב אל החלל : **מתני'** נפטרו זקני ירושלים כו' · שאין עליהם אלא למדוד כדכתיב ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו : ואע"פ שאינו איתן כשר · דלא כתיב ביה עיכובא ולא נאמר אלא למצוה : בקופיץ · כמין סכין גדול : מאחריה · ממול עורפה : מקומה אסור · לעולם : ומותר לסרוק שם פשתן · דוקא נקט עבודה שאינה בגופה של קרקע כדמפרש בגמרא: לא בא לידינו ופטרנוהו · בגמ' מפרש בלא מזונות והיינו ידינו לא שפכו לא נהרג על ידינו שפטרנוהו בלא מזונות והוצרך ללסטם את הבריות ועל (ד) כך נהרג : לא ראינוהו והנחנוהו · יחידי בלא חבורה והיינו ועינינו לא ראו : והכהנים

[סנהדרין פו. ועי' תוס' שם ד"ה מונחא ערכין ל:]
דברים כא
בכורות יז: תוספתא דנגעים פ"א
סנהדרין פח. ובכמה דוכתי
[יומא יב. מגילה כו.]
ב"ק פא [עירובין יז. סנהדרין מז:]
[יומא פה.]
תהלים עא
ירמיה ז
בראשית ז
יחזקאל' כא
דברים כא
לעיל לח:
[בירושלמי ובע"י לא גרסי' וכ"ה ברש"י כאן ועי' תוי"ט]

הגהות הב"ח
(א) גמ' שלא בא לידינו כצ"ל ותיבת על נמחק : (ב) רש"י ד"ה ת"ל וכו' למכתב והיה העיר : (ג) ד"ה וקסבר וכו' והוה ליה למימר יביאו כ"ב הכי איתא בפ' שני דבכורות דף יח: (ד) ד"ה לא בא וכו' ועל ידי כך נהרג :
[יומא כג: ב"ק פב:]
דברים כא

גליון הש"ס
גמ' דכתיב כי ימצא פרט למצוי · עיין סנהדרין דף פ"ו ע"א תד"ה מונחא : שם ומודדין לעיר שיש בה ב"ד · עיין ב"ב דף כג ע"ב תד"ה בדליכא : שם אבא שאול אומר מטבורו · עיין נדה דף כה ע"א תד"ה תחלת : שם זקני אותה העיר · עיין באר שבע הוריות דף ג ע"ב ד"ה כמסתברא : רש"י ד"ה וקסבר כו' כמו ובהמה רבה · עיין קידושין דף יח ע"א ברש"י ד"ה טובא משמע ועיין תמורה דף ט ע"א :

(דברים כא) והכהנים *אומרים °כפר לעמך ישראל אשר פדית [ה'] ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל לא היו צריכין לומר ונכפר להם הדם ב'אלא רוח הקודש מבשרתן אימתי שתעשו ככה הדם מתכפר להם: **גמ'** ויהא מום פוסל בעגלה מקל וחומר ומה פרה ג'שאין השנים פוסלות בה ד'מום פוסל בה עגלה ה'ששנים פוסלות בה אינו דין שיהא מום פוסל בה שאני התם דאמר קרא אשר אין בה מום בה מום פוסל ואין מום פוסל בעגלה אלא מעתה לא יהו שאר עבודות פוסלות בה אלמה א"ר יהודה אמר רב *ו'הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך (שם במדבר יט) שאני פרה ז'דילפינן °עול °עול מעגלה עגלה נמי תיתי עול עול מפרה הא מיעט רחמנא בה בעגלה נמי כתיב בה ההוא מיבעי ליה למעוטי קדשים ח'דלא פסלה בהו עבודה סלקא דעתך אמינא ליתי בק"ו מעגלה ומה עגלה שאין מום פוסל בה עבודה פוסלת בה קדשים ט'שמום פוסלת בהן אינו דין שעבודה פוסלת בהן איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אטו קדשים מי ליכא דפסלי בהו שנים כי איצטריך קרא להנך קדשים דפסלה בהו שנים וקדשים דלא פסלה בהו עבודה מהכא נפקא (ויקרא כב) מהתם נפקא °עורת או שבור או חרוץ או יבלת או גרב או ילפת לא תקריבו אלה לה' אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך סד"א ה"מ היכא דעבד בהן עבודת היתר אבל עבודת איסור אימא ליתסרו צריכא והא נמי (שם) מהכא נפקא °ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה איצטריך ס"ד אמינא הני מילי היכא דעבד בהן כשהן חולין אבל עבד בהן כשהן קדשים אימא ליתסרו צריכא גופא אמר רב יהודה אמר רב הניח עליה עודה של שקין פסולה ובעגלה עד שתמשוך מיתיבי עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין אמרת ק"ו ומה עגלה שאין מום פוסל בה שאר עבודות פוסלות בה פרה שמום פוסל בה אינו דין ששאר עבודות פוסלין בה ואם נפשך לומר נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות פוסלות בה י'אף כאן שאר עבודות פוסלות מאי אם נפשך לומר וכי תימא איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה אי נמי קדשים יוכיחו שמום פוסל בהן ואין עבודה פוסלת בהן נאמר כאן עול ונאמר להלן עול מה להלן שאר עבודות אף כאן שאר עבודות וממקום שבאתה מה להלן עד שתמשוך אף כאן עד שתמשוך תנאי היא דאיכא דמייתי לה מעגלה איכא דמייתי לה מגופה דפרה דתניא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת"ל °אשר לא עלה עליה עול מכל מקום (במדבר יט) אם כן מה ת"ל עול כ'עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה ואימא אשר לא עלה עליה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא ותניא נמי גבי עגלה כי האי גוונא עול אין לי אלא עול שאר עבודות מנין ת"ל °אשר לא עובד בה ל'מ"מ א"כ מה ת"ל עול מ'עול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא (דברים כא) בשעת עבודה שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה ואימא אשר לא עובד בה כלל עול פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט עול אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא א"ר אבהו בעי מיניה מר' יוחנן משיכת עול בכמה א"ל כמלא עול איבעיא להו לארכו או לרחבו אמר להו ההיא מרבנן ור' יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן נ'משיכת עול לרחבו טפח ולימא טפח הא קמ"ל שיעורא דעול טפח הוי למאי נפקא מינה למקח וממכר א"ר יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל אמר הקב"ה יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות מאי פירות אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסרים ה"נ דלא ערפינן אלא מצות: ומורידין אותה אל נחל איתן איתן כמשמעו קשה: תנו רבנן מנין *לאיתן שהוא קשה שנאמר איתן

(מסורת הש"ס: יומא לו. — [ר"ה י.] — ע"ז כג. — [ר"ה יא. וש"נ])

רש"י

והכהנים אומרים · כדכתיב לעיל ונגשו הכהנים בני לוי ולא פירש על (א) מי הם נגשים: ולא היו צריכים לומר ונכפר להם הדם · כלומר ונכפר דכתיב בקרא לאו אינהו ואמרו קאי שיהא אף זה בכלל אמירה אלא מילתא באנפי נפשה היא שרוח הקודש בישר את ישראל ע"י משה רבינו לכשיעשו כן ונכפר להם תורה אור הדם: **גמ'** עגלה · בת שנתה היא ואם עברה שנתה פסולה דכל מקום שנאמר בתורה עגל סתם בן שנה הוא *דיליף מועגל וכבש (ב) בן שנה: פרה אדומה · אין שיעור לשנותיה: מום פוסל בה · דכתיב בפרה אדומה אין בה מום (במדבר יט): בה · מיעוט: אלא מעתה · דכל היכא דכתב בה מיעוטא הוא ולא גמרינן מיניה בקל וחומר: לא יהו שאר עבודות פוסלות · בפרה דהא עול בלבד כתיב בה אלא דגמר לה בק"ו מעגלה דכתיב (דברים כא) אשר לא עובד בה כל עבודות במשמע ואי בה מיעוטא לא נגמר מיניה: אלמה אמר רב יהודה הניח · על פרה עודה של שקין אגודה של שקין פסולה ואע"ג דלאו עול הוא ובעלייה לחודיה מיפסלא כדכתיב בפרה במלאכת עול האמורה בה אשר לא עלה בעלייה לחודה ואפילו שלא משכה: ובעגלה עד שתמשך · שתטלטל המשא מעט דבעגלה כתיב אשר לא משכה ולקמן פריך כיון דשאר עבודות בפרה לא כתיבי ומעגלה ילפינן אמאי מיפסל בעלייה לחודה דשאר משאוי שאינו עול ממש מ"מ שמע מינה דגמר פרה מעגלה בק"ו בשאר עבודות ואע"ג דכתיב בה מיעוטא: שאני פרה דילפינן עול עול · וכיון דגזירה שוה מופנה היא הוה ליה כמאן דכתיב בגופה ומיעוטא דבה דריש ליה לדרשא אחרינא כדלקמן: עגלה נמי תיתי עול עול מפרה · למום: למעוטי קדשים דלא פסלה בהו עבודה · מהקרבה אבל פרה לא ממעטא דאתיא מג"ש: מי ליכא דפסלי בהו שנים · והרי פסח וחטאת דכתיב בהו בני שנתן וכי איצטריך בה למעטינהו מפסול עבודה להכי איצטריך דאי לא מעטינהו הוו גמרי בקל וחומר מעגלה: שנעבדה בהן עבודה גרסי': עבודת איסור · כגון בשבת או כלאים בשור וחמור: עבודת איסור נמי מהאי קרא נפקא · דכיון דתרי קראי כתיבי על כרחך חד מינייהו לעבודת איסור: עול · גבי פרה תניא: שאר עבודות פוסלות בה · דכתיב אשר לא עובד בה: ואם נפשך לומר · ואם יש לך להשיב על ק"ו זה לא ולמד בג"ש נאמר כאן עול כו': מאי אם נפשך לומר · מאי הוה לך למיפרך דשבקה תנא לאורחיה ויליף בגזירה שוה: נאמר כאן כו' · והאי עול יתירא הוא דהא בכלל שאר עבודות הוא: וממקום שבאת · לאו תנא קתני לה אלא תיובתיה קא מפרש ואזיל גמרא דקא מותיב לרב יהודה דאמר לעיל שאר משאות פוסל בפרה בעלייה בעלמא והא כיון דשאר משאוי בפרה לא כתיב ומעגלה יליף לה בגזירה שוה וממקום שבאת משם יש לך ללמוד נמי דמה עגלה עד שתמשוך אף פרה בשאר משאות דילפינן מעגלה עד שתמשוך: ת"ל אשר לא עלה עליה עול מ"מ · דריש ליה בלא עול מדלא כתיב אשר לא עלה עול עליה ותו הדר כתיב עול לדרשא כדדרשינא ואזיל: א"כ כו' שלא בשעת עבודה · ואפילו הניחו עליה להקל משא מידו ולא למשוך: אלא בשעת עבודה · כלומר שעבודה זו לצורך היא אבל אקראי בעלמא שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא אקרי ואותיב לא פסלה: משיכת עול · לפסול בעגלה: שאינו עושה פירות · עגלה בת שנתה לא ילדה: במקום שאין עושה פירות · נחל איתן קשה: שלא הניחוהו · שהרגוהו: איתן

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ג סמג עשין סח:

לא ג מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הלכה א סמג עשין רלב רלג:

לב ד מיי' שם הלכה ז:

לג ה מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ב:

לד ו ז ח מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הלכה ז:

לה ט מיי' פ"א מהל' איסורי מזבח הלכ' ח:

לו י כ מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הלכ' ז:

לז ל מ נ מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה ג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והכהנים וכו' על מה הם: (ב) ד"ה עגלה וכו' וכבש בני שנה:

עין משפט
נר מצוה

לה א ב ג ד מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה ג סמג עשין ב:

לט ה מיי' שם הלכה ב:

עי' במהרש"א

[יומא נד: ע"ש ולע"ג]

איתן מושבך ושים בסלע קנך · אלמא איתן הוא סלע : מוסדי ארץ · הם הרים וכל הר של אבנים הוא : שהוא ישן · ולא שהובא קרקעיתו מחדש מקרקע אחריתי : גוי מעולם הוא · הייט ישן : מחטאת עוף · דכתיב בה ממול ערפו (ויקרא ה) : כולי עלמא לא פליגי · דהא כתיב ולא יזרע משמע להבא מדלא כתיב ואשר לא יזרע דלהוי משמע לשעבר : *מי כתיב ולא יעבד · אי הוה כתיב אל נחל איתן ולא יעבד בו הוה משמע להבא אבל השתא דכתיב (ב) לא יעבד משמע לשעבר דאשר לאו לשון נואה הוא : אשר לשעבר משמע · אע"ג דלא יעבד להבא משמע הני מילי בלאו אשר אבל השתא דכתיב אשר על כרחיך מוכח עלה דלשעבר הוא : רבויא הוא · לא בא אלא לרבות כל עבודות כדלקמן דלא תדרשיה בכלל ופרט : כופין ללויה · כופין את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך שילוהו : ויקרא שמה לוז · סיפיה דקרא היא שמה עד היום הזה ומיניה יליף דלא נתבלבלה ולא חרבה כדאמרינן *כל מקום שנאמר עד היום הזה לעולם ולעולמי עולמים

°איתן מושבך ושים בסלע קנך ואומר °שמעו הרים את ריב ה' והאיתנים מוסדי ארץ אחרים אומרים מנין לאיתן שהוא ישן שנאמר °גוי איתן הוא גוי מעולם הוא : ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה : מ"ט גמר עריפה עריפה מחטאת העוף : ומקומה אסור מלזרוע ומליעבד : ת"ר °אשר לא יעבד בו ולא יזרע לשעבר דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר להבא *רבא אמר להבא דכ"ע לא פליגי דכתיב ולא יזרע כי פליגי לשעבר רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא (א) יעובד ורבי יונתן מי כתיב אשר לא נעבד ורבי יאשיה אשר לשעבר משמע ור' יונתן אשר רבויא הוא : ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים : ת"ר אשר לא יעבד בו ולא יזרע אין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין תלמוד לומר אשר לא יעבד בו מכל מקום אם כן מה ת"ל ולא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע ואימא אשר לא יעבד בו כלל ולא יזרע פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט זריעה אין מידי אחרינא לא אשר רבויא הוא : זקני העיר רוחצין ידיהן כו' : ת"ר °וכל זקני העיר ההיא הקרובים אל החלל ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל שאין ת"ל הערופה ומה ת"ל הערופה על מקום עריפתה של עגלה ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו וכי על לבנו עלתה שב"ד שופכין דמים אלא לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה תניא היה ר"מ אומר *כופין ללויה ששכר הלויה אין לה שיעור שנאמר °ויראו השומרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הראנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד וכתיב ויראם את מבוא העיר ומה חסד עשו עמו שכל אותה העיר הרגו לפי חרב ואותו האיש ומשפחתו שלחו °וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז היא שמה עד היום הזה תניא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים והלא דברים ק"ו ומה כנעני זה שלא דיבר בפיו ולא הלך ברגליו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות מי שעושה לויה ברגליו על אחת כמה וכמה במה הראה להם חזקיה אמר בפיו עקם להם ר' יוחנן אמר באצבעו הראה להם תניא כוותיה דר' יוחנן בשביל שכנעני זה הראה באצבעו גרם הצלה לו ולזרעו עד סוף כל הדורות *אמר רבי יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר °כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך ואמר ר' יהושע בן לוי בשביל ארבעה פסיעות שלוה פרעה לאברהם שנאמר °ויצו עליו פרעה אנשים וגו' נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה שנאמר °ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה אמר רב יהודה אמר רב כל המלוה את חבירו ארבע אמות בעיר אינו ניזוק רבינא אלויה לרבא בר יצחק ד' אמות בעיר מטא לידיה היזיקא ואיתציל ת"ר °הרב לתלמיד עד עיבורה של עיר חבר לחבר עד תחום שבת תלמיד לרב אין לו שיעור וכמה א"ר ששת °עד פרסה ולא אמרן אלא רבו שאינו מובהק °אבל רבו מובהק שלשה פרסאות *רב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי ציניתא דבבל כי מטו התם אמר ליה ודאי דאמריתו הני ציניתא דבבל משני אדם הראשון איתנהו א"ל אדכרתן מלתא דאמר רבי יוסי בר' חנינא מאי דכתיב °בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר שלא עבר היכן ישב (ומאחר שלא ישב היכן עבר) אלא ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לא נתישבה *רב מרדכי אלויה לרב אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר °כל שאינו מלוה ומתלוה כאילו שופך דמים שאילמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא גירה דובים לתינוקות שנאמר °ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו ויאמרו לו עלה קרח עלה קרח אמרו לו עלה שהקרחת עלינו את המקום מאי ונערים קטנים אמר ר' אלעזר *שמנוערים מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה תנא נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים מתקיף לה רב יוסף *ודלמא על שם מקומן מי לא כתיב °וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה וקשיא לן נערה וקטנה ואמר ר' פדת קטנה דמן נעורן התם לא מפרש מקומה הכא מפורש מקומן °ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מה ראה אמר רב ראה ממש כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר *כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שכולן נתעברה בהן אמן ביום הכיפורים ורבי יצחק נפחא אמר בלורית ראה להן כאמוריים ורבי יוחנן אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית של מצוה ודלמא בזרעייהו ניהוה הוה אמר רבי אלעזר לא בם ולא בזרעם עד סוף כל הדורות : °ותצאנה שתים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים
רב

הוא : שלא דבר בפיו · דלא כתיב אלא ויראם באצבעו או בעקמימות שפתים כדלקמן : ולזרעו · כדאמרינן שאין מלאך המות שולט בהם : שליוהו פרעה · כדכתיב ויצו עליו פרעה אנשים וישלחו אותו : אינו ניזוק · אותו היוצא לדרך : עד עיבורה של עיר · שהוא יוצא תורה אור ממנה והוא בבית המילון שבתוך שבעים אמה ושירים לבתי העיר : בי ציניתא דבבל · מקום הוא ובו דקלים הרבה כמו ציני הר הברזל (סוכה דף כט:) : לא נתיישב · והיינו לא ישב אדם שם לא גזר אדם הראשון יישוב שם והיינו דאמרי איכשי איתנהו משני אדם הראשון שגזר עליו אדם הראשון יישוב דקלים ולא יישוב אחר : שהקרחת עלינו את המקום · שכשהיו המים הרעים היתה פרנסתינו להביא מים ולמכור : מקטני אמנה · שהיו דואגים שפסקה פרנסתם בשביל שנתרפאו המים : ודלמא · קטנים ממש הוו ועל שם מקומם נקראו נערים שהיו מן נעורן : הכא מפרש מקומן · יריחו : ליהוו

הגהות הב"ח
(א) גמ' ר' יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד אשר לא יעבד כתיב ור' יונתן סבר מי כתיב אשר לא נעבד אשר לא יעבד כתיב ור' יאשיה אשר לשעבר : (ב) רש"י ד"ה מי כתיב וכו' השתא דכתיב אשר לא יעבד :

מסורת הש"ס

במדבר כד
מיכה ו
ירמיה ה
דברים כא
[נ"ל אמר רבא כ"א בילקוט]
שם
שופטים א
שם
ערובין נד.
משלי א
בראשית יב
שם טו
ברכות לא.
ירמיה ב
ר"ה ל"ג
[ברכות לא: ע"ש]
מלכים ב ב
[חגיגה יד:]
מלכים ב ה
חולין ס.
שם ב
חגיגה טז: מ"ק יז: נדרים ז:
מלכים ב ב

רב ושמואל חד אמר נס וחד אמר נס בתוך נס מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוו מ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוו וליהוי דובים ולא ליהוי יער דבעיתי אמר רבי חנינא בשביל ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב הובקעו מישראל ארבעים ושנים ילדים איני והאמר רב יהודה אמר רב* לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושנים קרבנות שהקריב בלק מלך מואב זכה ויצתה ממנו רות *שיצא ממנו שלמה שכתוב ביה °אלף עולות יעלה שלמה *ואמר רבי יוסי בן חוני רות בתו של עגלון בנו של בלק היתה תאותו מיהא לקללה הוי °ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני רואה וגו' וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת אלא מה טובתה אמר רבי חנין חן מקום על יושביו אמר רבי *יוחנן שלשה חינות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה חן מקח על *מקחו *תנו רבנן שלשה חלאין חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו שנאמר °ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו תנו רבנן *לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו אלישע מאי היא דכתיב °ויאמר נעמן הואל קח ככרים וכתיב ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקיל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקיל אמר ר' יצחק באותה שעה היה אלישע עוסק בשמנה שרצים אמר לו רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם °וארבעה אנשים היו מצורעים אמר רבי יוחנן זה גחזי ושלשת בניו °וילך אלישע דמשק למה הלך אמר רבי יוחנן שהלך להחזירו לגחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך *כל מי שחטא והחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לו לחטאת ירבעם והעמידו בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק לה אפומה והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך ואיכא דאמרי רבנן דחה מקמיה דכתיב °ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה נא המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד האידנא לא הוה דחיק תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת: **מתני'** [א]נמצא ההורג עד שלא *נערפה העגלה תצא ותרעה בעדר [ב]משנערפה העגלה תקבר במקומה שעל ספק באתה מתחילתה כיפרה ספיקה והלכה לה [ג]נערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג הרי זה יהרג [ד]עד אחד אומר ראיתי את ההורג ועד אחד אומר לא ראית אשה אומרת ראיתי ואשה אומרת לא ראית היו עורפין [ה]עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית היו עורפין [ו]שנים אומרים ראינו ואחד אומר להן לא ראיתם לא היו עורפין [ז]משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה משבא אליעזר בן דינאי ותחינה בן פרישה *היה נקרא חזרו לקרותו בן הרצחן [ח]משרבו המנאפים פסקו המים המרים ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן שנאמר °לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה כי הם וגו' משמת יוסי *בן יועזר איש צרידה ויוסי בן (א) יהודה איש ירושלים בטלו האשכלות שנאמר °אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי *יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפין
עד

רש"י

ליהוו דובים ולא ליהוו יער · מאי עבד ליה יער דקרית ליה נס: דבעיתי · הדובים להתגרות בהם כשאין מקום קרוב להם לנוס ולהתחבאות וכשהן קרובים ליער יוצאין בהבטחה: זכה ויצתה ממנו רות · שילאו ממנה דוד ושלמה שהרבו להקריב קרבנות אלמא זה היה שכרו: לקללה הוה · למעט את ישראל ואותה כוונה כאן נתקיימה: אלא מאי טיבותיה · למקום הואיל והמים רעים והארץ משכלת: חן מקום על יושביו · ואפילו הוא רע נראה להם טוב: חן האשה · תמיד על בעלה ואפי' היא מכוערת נושאת חן בעיניו: אחד שגירה דובים · בעון שגירה דובים בתינוקות: חלה · חד את חליו תרי וחד אשר ימות בו: מי שקיל כולי האי · בהאי קרא כתיב שמנה דברים כסף ובגדים וצאן ובקר ועבדים ושפחות וזיתים וכרמים: כסף ובגדים הוא דשקל · דכתיב ויצר ככרים כסף בשני חריטים ושתי חליפות בגדים: בשמנה שרצים · בפרק שמנה שרצים (שבת קז·): הגיע עת ליטול שכר תורתך בעולם הזה: אבן שואבת שמגבהת את המתכת מן הארץ ומעמידתו באויר [וע"י אותו אבן העמיד העגלים של ירבעם באויר]: רבנן דחה · דוחה היה את התלמידים מפני אלישע כשהיה משמש לפניו דכתיב לאחר שפירש ממנו המקום אשר אנחנו יושבין בית המדרש של רבנן צר ממנו שנתוספו התלמידים שהיה גחזי דוחה: יצר · של תשמיש תקרבנו בימין שלא

תוספות

יקוץ בפריה ורביה וכן תינוק פן יברח ויאבד את עצמו ואשה אף היא דעתה קלה ואם ירדפוה תלא לתרבות רעה: **מתני'** תלא ותרעה בעדר · כשאר חולין והאי תנא לית ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי עגלה ערופה נאסרה מחיים וירידתה לנחל איתן אוסרתה ובמסכת כריתות מוקמינן לה למילתא בפלוגתא דתנאי בפרק בתרא (דף כה·): כיפרה ספיקה · היא עשתה את שלה ואם לא נמלא ההורג נתכפר הספק ולכשנמלא נעשה ודאי ויהרג ומיהו היא באיסור הנאה דידה קיימא דכפרה כתיב בה כקדשים: שנים אומרים ראינו לא היו עורפין · דהא נודע מי הכהו ואע"פ שאינו עכשיו בפנינו לדונו: בטלה עגלה ערופה · שהרי מכירין (הן) בהן מי הרגיל בהן להרוג: לא אפקוד · על ניאוף נשותיכם לבודקן ומפני מה על בנותיכם כי תזנינה ועוד כי הם עם הזונות יפרדו הם עצמן נואפין כפרדים הללו: האשכולות · מפרש בגמרא שהכל בהן עד ימיהן לא היה מחלוקת בחכמי ישראל כולן היו אומרים דברים כנתינתן למשה מסיני והן האשכולים שנחלקו בסמיכת קרבנות ביו"ט כדלאמרינן בחגיגה (דף טז·) והוא היה מחלוקת ראשון שהיה בישראל בדברי תורה: העביר הודיית המעשר · שלא יהיו מתוודין בערתי הקדש כו' ובגמרא מפרש טעמא: עוררין ונוקפין · בגמרא מפרש טעמא:
עד

עין משפט נר מצוה

מ א ב ג מיי' פ"י מהל' רוצח הלכה ח:
מא ד מיי' שם פ"ט הלכה יג:
מב ה מיי' שם הל' יד:
מג ו מיי' שם הל' יג:
מד ח מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יט:

[נזיר כג: ע"ש סנהדרין קה: ע"ש הוריות י: ע"ש]
[גי' הערוך חנינא]
סנהדרין קז: [ב"מ פז:]

הגהות הב"ח
(א) גמ' ויוסי בן(יוסף) תו"מ · ונ"ב ס"א יוחנן:

[נ"ל ויבא]
מיכה ז

מסורת הש"ס

סנהדרין קה: פסחים נ: ערכין עז: לעיל כב: הוריות י: נזיר כג:
[הך מילתא שיצא ממנו וכו' יעלה שלמה ליתא בכל אותן מקומות הנרשמים בגליון דלעיל כב: פסחים נ: וכו']
מלכים א ג
שם כ
[נ"ל לוקחו ערוך ערך חנא א]
שם יג
[סנהדרין קז: ע"ש]
מלכים ב ה
שם ז
שם ח
[יומא פז: וש"נ]
שם ו
כריתות כה. חולין פב.
נ"א בן פרישה עי' בתוי"ט
הושע ד
תמורה טו: [ע"ש]
מעשר שני פ"ה מט"ו

מה א מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה יא יב:

מו ב מיי' שם הלכ' יג:

מז ג מיי' שם הלכ' יד טו:

מח ד מיי' פי"א מהל' מעשר שני הלכ' יג:

*עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים ובימיו א"צ לשאול על הדמאי: **גמ'** ת"ר מנין שאם *נערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שאין פוטרת אותו ת"ל °ולארץ לא יכופר לדם (במדבר לה) אשר שפך בה כי אם בדם שפכה: עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': טעמא דמכחיש ליה הא לא מכחיש ליה עד אחד מהימן מנהני מילי דת"ר °לא *נודע (דברים כא) מי הכהו *הא נודע מי הכהו אפילו אחד בסוף העולם לא היו עורפין רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש ואין מכירין אותו שלא היו עורפין ת"ל °ועינינו לא ראו (שם) והלא ראו השתא דאמרת עד אחד מהימן אידך חד היכי מצי מכחיש ליה והאמר עולא כל מקום *שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים אמר לך עולא תני לא היו עורפין וכן א"ר יצחק תני לא היו עורפין ור' חייא אמר תני היו עורפין ולרבי חייא קשיא דעולא לא קשיא [ג]כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה תנן עד אחד אומר ראיתי את ההורג ושנים אומרים לא ראית היו עורפין הא חד וחד לא היו עורפין תיובתא דרבי חייא וליטעמיך אימא סיפא שנים אומרים ראינו ועד אחד אומר לא ראיתם לא היו עורפין הא חד וחד היו עורפין אלא מתני' כולה בפסולי עדות וכדרבי נחמיה דאמר *כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באיש אחד כשני אנשים באיש אחד ואיכא דאמרי [ד]כל היכא דאתא עד אחד כשר מעיקרא אפילו *מאה נשים כי אחד דמיין והכא במאי עסקינן כגון דאתאי אשה מעיקרא ותרצה לדרבי נחמיה הכי רבי נחמיה אומר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הלך אחר רוב דעות ועשו שתי נשים באשה אחת כשני אנשים באיש אחד אבל שתי נשים באיש אחד כי פלגא ופלגא דמי ותרתי פסולי עדות למה לי מהו דתימא כי אזלינן בתר רוב דעות לחומרא אבל לקולא לא קמ"ל: משרבו הרוצחין כו': ת"ר *משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה לפי שאינה באה אלא על הספק משרבו הרוצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה: משרבו הנואפין כו': *ת"ר °ונקה האיש מעון (במדבר ה) בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ואומר °לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה כו' (הושע ד) מאי ואומר וכי תימא עון דידיה אין דבניה ודבנתיה לא תא שמע לא אפקוד על בנותיכם כי תזנינה ועל כלותיכם כי תנאפנה וכי תימא עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו וגו' מאי ועם לא יבין *ילבט אמר רבי אלעזר אמר להם נביא לישראל אם אתם מקפידין על עצמכם מים בודקין נשותיכם ואם לאו אין המים בודקין נשותיכם משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל °לא תגורו (דברים א) ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנאמר *°בקרב אלהים ישפוט (תהלים פב) משרבו °אחרי בצעם לבם (יחזקאל לג) הולך רבו האומרים °לרע טוב ולטוב רע (ישעיה ה) משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בעולם משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים איני והאמר מר האי מאן דמיהר *אפילו אאינשי (ב"ב צח.) ביתיה לא מיקבל שנאמר °גבר יהיר ולא ינוה (חבקוק ב) לא ינוה אפי' בנוה שלו מעיקרא קפצה עליה לסוף מיתזיל עלייהו משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית משפט ופסקה טובה משרבו מקבלני טובתך ומחזקני טובותיך רבו °איש הישר בעיניו יעשה (שופטים יז) שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונולא משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה °השמר לך פן וגו' (דברים טו) משרבו °נטויות גרון ומשקרות עינים (ישעיה ג) רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב °ושונא מתנות יחיה (משלי טו) *משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל *משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צורכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והם למטה ישראל לפנים והם לאחור: משנת יוסי בן יועזר כו': מאי אשכולות *אמר רב יהודה אמר שמואל איש שהכל בו: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': מ"ט אמר רבי יוסי בר' חנינא [ה]לפי שאין נותנין אותו כתיקונו דרחמנא אמר דיהבי ללוים ואנן

עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים · בבית הנפחים בחולו של מועד לעשות מלאכת דבר האבד שמותרת במועד ועמד הוא וגזר על הנפחים אפילו בדבר האבד מפני שקולן נשמע למרחוק ואין הכל יודעין שהיא לדבר האבד והכי אמרינן לה במועד קטן (יא.): כל ימיו לא הוצרך אדם לשאל לחבירו על הדמאי · אם מעושר אם לאו שהוא התקין שיהו כל הלוקחין מעם הארץ מעשרין: **גמ'** אפילו אחד בסוף העולם · הכיר בו: והא אמר עולא כו' · סוגיא זו כולה פירשתיה בפרק מי שקינא (לעיל לא:) ואינה חלוקה כאן כלום: אלא על הספק · ועכשיו יודעים את ההורגים מי הם: מנוקה מעון · ניאוף באשה האסורה לו בין מזו שנסתרה בין מאחרת: עון דבניה ודבנתיה · שהם נואפין: לא · איט מונע את אשתו מליבדק: תא שמע לא אפקוד · לבדוק את הנשים ומה טעם על בנותיכם כי תזנינה: נתעוותו הדינין · דמתוך שהם בעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעיין בדין ובאיסור והיתר להורות לציבור ומתוך כך נתקלקלו מעשיהם וכיון שכן אין להקב"ה נחת רוח בעולמו ואין עולמו נוח לו: לוחשי לחישות · טוען הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה: רבה חרון אף · שעל הטיית המשפט חרון אף בא שנאמר (שמות כב) אם ענה תענה אותו וגו' וחרה אפי

אפי: גלב בעדת אל · בזמן שבקרב אלהים ישפוט: הולכי אחר בלעם · להנאתם: האומרים לרע טוב · שמשבחין את הרשעים: רבו הוי הוי · דכתיב הוי הוי בההיא פרשתא טובא: מושכי הרוק · מאריכין הרוק ומדת גאוה הוא: ונתמעטו התלמידים · כדקי"ל (קידושין דף מט:) סימן לגסות הרוח עניות של תורה: חוזרת על לומדיה · מחזרת אולי תמצא לומדיה: ולבסוף מתזיל עלייהו · נמאס בעיניהם: מטילי מלאי · הדיינים מטילין מלאי פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב סחורה שיסתכרו הדיינין על ידו: רבו איש הישר בעיניו יעשה · שהרואה שהדיינין מסבירים לו פנים מפני טובה שעשה לו והינו מתיירא מהם: שפלים הוגבהו · שאין אימת הגדולים על הקטנים ואין ניכר בין גבוה לשפל: ומלכותא · מלכותם של ישראל אזלא ונולא הולכת ומתגוללת: צרי עין · מלהנות אחרים בממונם: טורפי טרף · גזלנים ומאמצי הלב מן העניים לרחם: רבו מים המרים · רבו המקנאים לנשותיהם והיה למים המרים להרבות: אלא שפסקו מלהשקותם · כדאמרינן שאין המים בודקין משרבו המנאפים: זחוחי הלב · שאין מטין את אזנם לשמוע יפה מפי רבם וסומכים על בינתם לדקדק שמועתם: ישראל לפנים · כינוי הוא: שהכל בו · תורה באמתה ואין דופי ושכחה ומחלוקת: ואגן

מ"ק יא.

[תוספתא כריתות כתובות לז:]

יומא כב:

יבמות פח: קיז: כתובות כב: לעיל לא:

יבמות פח: לעיל לא:

[תוספתא יבמות פי"ד ע"ש]

[לעיל לא: וש"נ]

[תוספ' פי"ד ע"ש כמה וכמה שינויים נכונים]

לעיל כח: שבועות ה: קדושין כו: יבמות נח:

מהרש"י נראה דל"ל ג"כ רישא דקרא אלקים נצב בעדת אל

[פי' לשון סורח וליאות]

[סנהדרין פח.]

[סוטה טו. ע"ש]

במדבר ה

הושע ד

דברים א

תהלים פב

יחזקאל לג

ישעיה ה

ב"ב צח.

חבקוק ב

שופטים יז

דברים טו

ישעיה ג

משלי טו

[חולין ו.]

ואנן יהבי ליה לכהנים · דקנסינהו עזרא כדאמרי' ביבמות (דף פו:) וכיון דאין נותנין כתקנן אין יכולין לומר וגם נתתיו ללוי ככל מצותך : תחילה · ונתת ללוי זה מעשר ראשון לגר זה מעשר עני בשעריך זה מעשר שני דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך (דברים יב) : אף הוא · יוחנן כהן גדול : טבל ותרומת מעשר עון מיתה · באלו הן הנשרפין (סנהדרין פג·) ילפי' לה וכשאתם לוקחין מעם הארץ והם לא הפרישו אלא תרומה עודנו טבל למעשרות ואתם נענשים מיתה : מפריש תרומת מעשר ונותנה לכהן · מפריש כל המעשרות ממנה להוציא מידי טבל ואחר כך מפריש מתוך מעשר ראשון תרומת מעשר מה שעל הלוי להפריש ונותנו לכהן משום דאית ביה עון מיתה אחמור עלייהו שלא לעכבו אצלו ולמכור לכהן כשם שהוא מעכב אצלו מעשר ראשון ומעשר עני ואומר המוציא מחבירו עליו הראיה גזירה דלמא כי משהי ליה גביה אכיל ליה אבל מעשר ראשון ומעשר עני מותרים לזרים ואין בהן אלא גזל כהן הלכך המוציא מחבירו עליו הראיה אלמא אפרושי נמי לא הוו מפרשי ואת אמרת לפי שאין נותנין אותו כתקנן הא אפרושי מפרשי ליה : תרתי תקון · לעולם העברת הודאות מעשר משום שאינם נותנין אותו ללוים הוא והא דתניא לפי ששלח כו' לאו אביטול את הוידוי קאי אלא אגזר על הדמאי קאי ותרתי תקנות תקן ביטל וידוי של חברים אע"פ שמפרישין אותו לפי שאין נותנין אותו כתקונו וגזר על הדמאי על לוקח מעם הארץ לפי ששלח כו' : מסרטין · כשהיו רוצין להפילו לארץ לשוחטו : שיפול דם בעיניו · ואינו רואה ואינו מתחזק כל כך על רגליו ונוקפין לשון ונקף סבכי היער (ישעיה י) : חובטין · להפילו לארץ ונוקפין לשון חבטה ומכה כדאמרי' אין אדם מנקף אפי' אצבעו דם ניקוף מרלה כדם עולה (חולין דף ז:) : טבעות · להכניס צואר בהמה לתוכו : כדאמרינן · שתיקן שיהו כל הלוקחין מפרישין ולא היה אדם צריך לישאל לחבירו חבר שלקח מעם הארץ הפרשת דמאי : מתני' בשיר לא ישתו יין · ובגמ' מפרש מנא לן דמשבטלה סנהדרין הוא : נביאים הראשונים · בגמרא מפרש : נופת צופים · מפרש בגמ' : אנשי אמנה · בוטחים בהקב"ה וסומכין עליו לעשות טוב ואין דואגין לחסרון : גמ' אמר רב יוסף · הכי קאמר וכי בית המסובך בארזים עיר הוא שלא יהא נוח ליחרב : מתרועע · לשון ערה כמו ערו ערו (תהלים קלז) : בסיפא מתחיל · מאסקופת הבית ופתחיו מתחיל : ושאיה · לשון בית השאה מאין יושב ומתוך כך שעירים מרקדים שם ומנגחין וכותתין את שעריו : זמרי דנגדי · מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרזם במלאכתם : ודבקרי · שמזמרין בשעה שחורשין ואינו אלא לכוין את השוורים לתלמיהם שהולכין לקול השיר דערב עליהם : דגרדאי · אינו אלא לשחוק : בטל זמרא · גזר על דורו שלא יזמרו בביתם ובבית משתאות : ולא איבעי · ולא היו רוצים לקנותם בכך : זלזל בה · ולא הקפיד למחות בידם : כאש בנעורת · לפי שהעונה מטה אזנו לשמוע את המזמר לענות אחריו ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה ערוה כדכתיב השמיעני את קולך (שיר ב) ומבעיר את יצרו כאש בנעורת אבל זמרי גברי ועניין נשי קלא פריצות יש דקול באשה ערוה אבל אינו מבעיר יצרו כל כך שאין המזמרים מטים אזנם לקול העונים : לבטולי האי מקמי האי · אם אין שומעין לנו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת: לחה למה·למה (שמות יז) מתרגם לחותא:

תורה אור

ואנן [א]קא יהבינן לכהנים ולודי אשאר מעשרות אמר ריש לקיש [ב]כל בית שאין מתודה על מעשר ראשון שוב אין מתודה על שאר מעשרות מאי טעמא אמר אביי הואיל ופתח בו הכתוב תחילה מכלל דאפרושי הוו מפרשי והא תניא אף הוא ביטל *את הוידוי וגזר על הדמאי [ג]לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני *מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בהן עון מיתה [ד]עמד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנה תרומת מעשר *ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלו בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המוציא מחבירו עליו הראיה תרתי תקן ביטל וידוי דחבירים וגזר על דמאי של עמי הארץ : ואף הוא ביטל את המעוררים : מאי מעוררים אמר רחבה *בכל יום ויום שהיו עומדים לוים על דוכן ואומרים °עורה למה תישן ה' אמר להן וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר °הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בזמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בנחת ושלוה לכך נאמר עורה למה תישן ה' : ואת הנוקפים : מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל *שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו אתא איהו בטיל משום דמיחזי כי מומא במתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני עבודת כוכבים אמר להם עד מתי אתם מאכילין נבילות למזבח נבילות הא שחיט להו אלא טריפות שמא ניקב קרום של מוח עמד והתקין להם טבעות בקרקע : עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים : בחולו של מועד : כל ימיו לא היה אדם צריך לשאול על הדמאי : כדאמרן : מתני' משבטלה סנהדרין [ה]בטל השיר מבית המשתאות שנאמר °בשיר לא ישתו יין וגו' משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים משחרב בהמ"ק בטל השמיר ונופת צופים ופסקו אנשי אמנה מישראל שנאמר °הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' רשב"ג אומר *העיד ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות ר' יוסי אומר אף ניטל שומן הפירות ר' שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את (*הטעם ואת) הריח המעשרות נטלו את שומן הדגן (א) וחכמים אומרים הזנות והכשפים כילו את הכל : גמ' וממאי דמשבטלה סנהדרי כתיב אמר רב הונא בריה דרב יהושע דאמר קרא °זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם אמר רב °אודנא דשמעא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר °קול ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה מאי כי ארזה ערה אמר ר' יצחק (ב) *בית *המסובך בארזים עיר הוא אלא אפי' בית *המסובך בארזים מתרועע אמר רב אשי שמע מינה כי מתחיל חורבא בסיפא מתחיל שנאמר חרב בסף ואיבעית אימא מהכא °ושאיה יוכת שער אמר מר בר רב אשי לדידי *חזי ליה ומנגח כי תורא אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי *דגרדאי אסיר רב הונא בטיל זמרא קם מאה אווזי בזוזא ומאה סאה חיטי בזוזא ולא איבעי אתא רב חסדא זלזיל ביה איבעאי אווזא בזוזא ולא משתכח אמר רב יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצותא זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא אמר ר' יוחנן כל השותה בארבעה מיני זמר מביא חמש פורעניות לעולם שנאמר °הוי משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בנשף יין ידליקם והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו מה כתיב אחריו °לכן גלה עמי מבלי דעת שגורמין גלות לעולם וכבודו מתי רעב שמביאין רעב לעולם והמונו צחה צמא שגורמין לתורה שתשתכח מלומדיה °וישח אדם וישפל איש שגורמין שפלות לשונאו של הקב"ה *ואין איש אלא הקדוש ב"ה שנאמר °ה' איש מלחמה ועיני גבוהים תשפלנה שגורמין שפלות של ישראל ומה כתיב אחריו לכן

הרחיבה

מט א מיי' פ"א מהל' מעשר הלכה ד ·

נ ב מיי' פ"א מהלכות מעשר שני הלכה ז יג :

נא ג מיי' פ"ט מהל' מעשר הלכה א סמג עשין קלח :

נב ד מיי' שם הלכה ג :

נג ה מיי' פ"ה מהלכות תענית הלכה יד סמג עשין מד"ס ג טור ש"ע א"ח סי' תקס סעיף ג :

הגהות הב"ח
(א) במשנה שומן הדגן (וחכמים אומרים) תא"מ ונ"ב ס"א ל"ג ליה [וכן בירושלמי ליתא]:(ב) גמ' אמר רב יצחק וכי בית :

גליון הש"ס
גמ' אודנא דשמעא רי"ף פ"ה דברכות :

[במשנה שבמשניות איתא משום ר' יהושע וכ"ה לקמן בפיסקא]

נ"ל המסובך וכ"ה ברש"א

[גיר' הערוך בערך גקר ג' דגלדאי שהן עבדנין מפני שיש בזמר שלהן גדופין אמכן רב הונא]

[לעיל מב: סנהדרין צ· א:]

[תוספ' פי"ג] ב"מ נ. יומא ס.

[פי' תוס' שבת יג. ד"ה רבא]

[פי' תוס' יומא ע' ד"ה מעשר]

[תוספתא פי"ג]

[תוס' פי"ג ע"ש]

תהלים מד · שם קכא · ישעיה כד · תהלים יב · [ירושלמי ל"ג] · איכה ה · צפניה ב · [פי' ערוך ערך ענ"ן] · ישעיה כד · ב"ק כט · ישעיה ה · שם · שם · שמות טו

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הלכה ח סמג לאוין רנ:

נה [ב בטוש הרמב"ם ומצאתי בסמ"ג פ"ט מהל' כלי המקדש דין ו' שמה ע"ז זה]:

הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה: משמתו נביאים הראשונים: מאן נביאים הראשונים אמר רב הונא זה *דוד ושמואל ושלמה רב נחמן אמר בימי דוד זימנין סליק וזימנין לא סליק *שהרי שאל צדוק ועלתה לו שאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר °ויעל אביתר מתיב רבה בר שמואל °ויהי לדרוש אלהים (א) כל ימי זכריה המבין בראות אלהים מאי לאו באורים ותומים לא בנביאים ת"ש משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ופסק מלך מבית דוד ואם להשך אדם לומר °ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים [אמור לו] כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים ויבא משיח בן דוד אלא אמר רב נחמן בר יצחק מאן נביאים הראשונים לאפוקי מחגי זכריה ומלאכי דאחרונים נינהו דת"ר *משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואע"פ כן היו משתמשים בבת קול שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא ושוב פעם אחרת היו מסובין בעלייה ביבנה נתנה להן בת קול מן השמים ואמרה להן יש בכם אדם א' שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו זכאין לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספידוהו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידין למיתי על עמא ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות: משחרב בהמ"ק בטל השמיר כו': ת"ר *שמיר שבו בנה שלמה את בהמ"ק שנא' °והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר °כל אלה אבנים יקרות וגו' מגוררות במגרה אם כן מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו *שהיה מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים אמר רבי נראין דברי רבי יהודה °באבני מקדש ודברי ר' נחמיה באבני ביתו ור' נחמיה שמיר למאי אתא מיבעי ליה לכדתניא [ב] אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר °פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם אלא כותב עליהם בדיו ומראה להן שמיר מבחוץ והן נבקעות מאליהן כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום וכבקעה זו שנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום ת"ר *שמיר זה בריותו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו במה משמרין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו *באיטני של אבר מליאה סובי שעורין אמר רבי אמי °משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה תניא נמי הכי משחרב מקדש ראשון *בטלה שירא פרנדא וזכוכית לבנה ורכב ברזל וי"א אף יין קרוש הבא משניר הדומה כעיגולי דבילה: ונופת צופים: מאי נופת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו ורבי יהושע בן לוי אמר זה דבש הבא מן *הציפיא מאי משמע כדמתרגם *רב ששת כמא דנתזן דבריאתה ושייטן ברומי עלמא ומתיין דובשא מעישבי טורא תנן התם *כל הנצוק טהור חוץ מדבש זיפים והצפיחים מאי זיפים אמר רבי יוחנן דבש שמזייפין בו וריש לקיש אמר על שם מקומו כדכתיב °זיף וטלם ובעלות כיוצא בדבר אתה אומר °בבא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד וגו' מאי זיפים אמר רבי יוחנן בני אדם המזייפין דבריהם ורבי אלעזר אומר על שם מקומן כדכתיב זיף וטלם ובעלות: ופסקו אנשי אמנה: אמר רבי יצחק אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה *והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב °כי מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבזו שולחנן לעתיד לבא קטנות שהיה בהן שלא האמינו בהקב"ה רבא אמר אלו קטני בני רשעי ישראל שמבזבזין

תורה אור

שמואל ב טו · ד"ה ב כו · עזרא ב · מלכים א ו · שם ז · שמות כח · תהלים נד · יהושע טו · זכריה ד

רש"י

הרחיבה שאול נפשה · לאחר שהביאו חמס פורעניות הללו לעולם סופן נופלין בגיהנם: זימנין סליק · פעמים (ב) עולים בידם שנענים ופעמים שלא עלה בידם שהרי כשברח דוד מפני אבשלום יצא מירושלים שאל צדוק באורים ותומים ועלתה לו שהשיבוהו ושאל אביתר ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר שנסתלק מן הכהונה מפני שלא נענה באורים ותומים והכי תניא בסדר עולם גבי ארון וברחו מפני אבשלום יצא עמו עד שעלה במעלה הזיתים ונשאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה גדולה נכנס צדוק תחתיו כדכתיב (שמואל ב טו) ויאמר המלך לצדוק השב את הארון וגו': בימי זכריהו · והוא בנו של יהוידע שהיה בימי יואש: ערי מגרש · ערי לוים שהטעינן הכתוב מגרשות: עד עמוד כהן וגו' · אלמא הוו אורים בבית שני: אמור לו · לא שהיו אורים ותומים אלא כאדם שאומר לחבירו כו' אלמא כל ימי המקדש ראשון הוו: דתניא · חגי זכריה ומלאכי נקראו אחרונים: שמעון וישמעאל · רבן שמעון שהיה נשיא ורבי ישמעאל בן אלישע (ג) כהן גדול שהרגתם מלכות יון: לחרבא · שעתידין ליהרג בחרב: לקטלא·לשאר מיתות כגון רבי עקיבא שסרקו בשרו במסריקות פיפיות של ברזל כדאמר בברכות (דף סא:) °ור' חנניה בן תרדיון שנשרף ורבי יהודה בן בבא בלונביאות של ברזל כדאמר בסנהדרין (דף יד·): שאין מספידין על הרוגי מלכות · מאימת המלך לפיכך מיתו בידם: דברים ככתבן · כמשמען אבן שלמה מסע כמה שהסיעה מן ההר ולא סיתתוה שוב בכלי ברזל: והלא כבר נאמר מגוררות במגירה וגו': שמיר למאי אתא · דאמרי' במס' גיטין (דף סח·) שהביאו שמיר ע"י אשמדאי מלכא דשדי: אבנים הללו · שבאפוד וחשן: פתוחי חותם חקק משמע: במלואותם · שיהיו שלמות שלא יחסרו מהם כלום: ומראה להם שמיר · על פני הדיו* כתריץ האות: איטני של אבר · גובתא מש"א בלע"ז: שירא פרנדא · מין משי הוא: סלת צפה על גבי נפה · מרוב שומנה מדבקת בדופני נפה ודומים לעיסה חיה שנילושה ביין כו' טפת דבא הנפה נופים שצפה: שתי ככרות הנדבקות כו' · שהיתה ברכה מצויה בעיסה וכשמדבקין ככרות בדופני התנור אחת בדופן זה ואחת בדופן זה שכנגדו והן תפוחות אנפליי"ר בלע"ז עד שמגעת פני זו לזו כלוף זה שגדל ומתפשט והולך ותולה באויר כן אלו צפות ותפוחות באויר: מן הצופים · ההרים הגבוהים שמשם צופה למרחוק: מאי משמע · מהיכא ילפת שדבש בא מן ההרים: כדמתרגם רב יוסף · כאשר תעשינה הדבורים*: כל הנצוק · המערה מכלי טהור לכלי טמא אין הקילוח מצרפן להיות חיבור לטמא את מה שבתוך הכלי שהוא מערה ממנו: חוץ מדבש זיפין · שהוא עב מאד והרי הוא כמחובר שכשהקילוח פוסק הוא הולך מלמטה למעלה והכי אמרינן *במדות: הצפחת · ברסק"א בלע"ז שהן עבות(ד) ונכנסת השעוה עם הדבש: שמזייפין בו · מתוך שהוא טוב ועב מערבין בו מים ויין ואין נכרות בו: שמזייפין · שקרנים והולכי רכיל: שמאמינים בהקדוש ברוך הוא · לוותר ממונם לעני הדור מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובים: שיתבזו שולחנם לעתיד לבא · שאין מקבלין שכר שלם והכי משמע כי מי בז ליום הבא את הצדיקים: קטנות · קטנות אמנה: קטני רשעי בני ישראל · שמתו כשהן קטנים: שמבזבזין

הגהות הב"ח

(א) גמ' לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין בראות האלהים כצ"ל ותיבת כל נמחק: (ב) רש"י ד"ה זימנין סליק פעמים עולה בידם: (ג) ד"ה שמעון וכו' בן אלישע שהיה כ"ג: (ד) ד"ה הצפחת וכו' עבות ונכנסת השעוה:

גליון הש"ס

גמ' באבני מקדש · עי' במסכת תמיד פ"א ובדברי המפרש שם ד"ה אמר אביי דמתקנן ומייתי מעיקרא: שם משחרב מקדש ראשון וכו' · עי' שבת כ ע"ב תד"ה אין חולין סד ע"ב ד"ה בזוגיתא: רש"י ד"ה לקטלא ור"ח בן תרדיון וכו' · כדאיתא בע"ז דף ח ע"א:

מסורת הש"ס

[ברש"י שבע"י בתרין] · [נ"ל שמואל ודוד כ"א בע"י] · [יומא עג: עי' שם וכ"ס] · דברים א · [נ"ל במכשירין פ"ה מ"ט] · סנהדרין יא. יומא ט: [תוספתא פי"ג] · [תוספתא פט"ו] · מלכים א ו · שם ז · שמות כח · [תוספתא פט"ו פ"ט] · [עי' תוס' שבת כ: ד"ה אין ותוס' ב"מ כח: ד"ה זכוכית וחולין סד: ד"ה בזוגיתא] · ס"א רב יוסף · מכשירין פ"ה מ"ט חולין ג · יהושע טו · זכריה ד

[ג"ל הצריך במס' פ' מן ...] · [נ"ל הצופים וכ"מ בס"ב"י וכ"א בת"ס] · [צ"ל שנאמר למען אנשי היה הילך בתורתו כך היה ילקוט רמז רכ"ח]

נה א מיי' פ"ה מהל' תענית הלכה טו סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סימן תקס סעיף ד :

תורה אור

שמבזבזין דין אביהם לעתיד לבוא אומרים לפניו רבונו של עולם מאחר שאתה עתיד ליפרע מהן למה הקהיתה שיניהם בם אמר ר' אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב שנאמר °שיתה ה' מורה להם וא"ר אילעא בר יברכיה אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב' תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה שנאמר °ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים חייהו אל תקרא בקרב שנים אלא בקרוב שנים ואמר ר' אילעא בר יברכיה *שני תלמידי חכמים המהלכין בדרך ואין ביניהן דברי תורה ראוין לישרף באש שנאמר °ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וגו' טעמא דאיכא דיבור הא ליכא דיבור ראוין לישרף וא"ר אילעא בר יברכיה שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה אחד מת ואחד גולה שנאמר °לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת ואין דעת אלא תורה שנאמר °נדמו עמי מבלי הדעת אמר ר' יהודה בריה דר' חייא כל ת"ח העוסק בתורה מתוך הדחק תפלתו נשמעת שנאמר °כי עם בציון ישב בירושלים בכה לא תבכה חנון יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה °ונתן (א) ה' לכם לחם צר ומים לחץ ר' אבהו אומר משביעין אותו מזיו שכינה שנאמר °והיו עיניך רואות את מוריך ר' אחא בר חנינא אמר אף אין הפרגוד ננעל בפניו שנאמר °ולא יכנף עוד מוריך : רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בהמ"ק אין וכו' : אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו שנאמר °בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר הי בקר אילימא בקר דלמחר מי ידע מאי הוי אלא דחליף ואלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא שנא' °ארץ עפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים הא יש סדרים תופיע מאופל : ולא ירד טל לברכה וניטל טעם פירות וכו' : תניא *ר"ש בן אלעזר אומר טהרה בטלה טעם וריח מעשר ביטל שומן דגן רב הונא אשכח תומרתא דחינוניתא שקלה כרכה בסודריה אתא רבה בריה א"ל מורחינא ריחא דחינוניתא א"ל בני טהרה יש בך יהבה ניהליה אדהכי אתא אבא בריה שקלה יהבה ניהליה א"ל בני שמחת את לבי והקהיתה את שיני היינו דאמרי אינשי רחמי דאבא אבני רחמי דבני אבני דהוו ליה רב אחא בר יעקב איטפל ביה ברב יעקב בר ברתיה כי גדל א"ל אשקיין מיא אמר לו לאו בריך אנא והיינו דאמרי אינשי רבי רבי בר ברתך אנא :

מתני' **בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו °יוונית בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא הכלה באפריון בתוך העיר משמת ר"מ בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים משמת בן זומא בטלו הדרשנים משמת ר"ע בטל כבוד התורה משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת ר' יוסי קטנתא פסקו חסידים ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה משמת ר"ג הזקן *בטל כבוד התורה ומתה טהרה ופרישות משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה °משמת רבי בטל ענוה ויראת חטא : [גמ' ת"ר] *ר' פנחס בן יאיר אומר משחרב בהמ"ק בושו חברים ובני חורין וחפו ראשם ונדלדלו אנשי מעשה וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון ואין דורש ואין מבקש ואין שואל על מי לנו להשען על אבינו שבשמים ר"א הגדול אומר מיום שחרב בית המקדש שרו חכימיא למהוי כספריא וספריא כחזניא וחזניא כעמא דארעא ועמא דארעא
אזלא

שמבזבזין דין אביהם · קורעים דין אביהם שכשבאין לדונם אומרים לפניו וכו' : הקהיתה שיניהם · למה האבלתם ונפרעת מהם בחייהם : מוכרי רבב · רבב הוא דבר מאוס כגון חלב ושומן ונדבק בבגדים ונמאסין ואין לך אדם מתעסק בהם אלא עני : שיתה ה' מורה להם · לעיל מיניה כתיב כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד שיתה ה' מורה להם תן להם מרות לאותן עניים עושר שיהו הגוים נוהגין בהם כבוד וידעו הגוים שהן אנוש ואינם אלהות שאין כל הכבוד והגדולה שלהם : מתכסין בטלית אחת · משום עוני : בקרב שנים · אותה פעולה שלך דהיינו דבר תורה שהיא בקירוב שנים ששנים צריכין להתקרב יחד בכיסוי אחד : חייהו · רפאהו והרווח להם ותן להם חיותם : המה הולכים הלוך ודבר · בדברי תורה באליהו ובאלישע כתיב : ראוין לישרף · שעל מנת כן בא הרכב אש עליהם : אחד מת · ע"י חבירו שהרגו בשוגג וזה גולה לערי מקלט *ואם אין כאן מיתה סימן למיתה (ב) וגלות סימן לגלות שאחד מת ואחד גולה : בבלי דעת · על שלא היה להם דעת להיות מלמדין זה את זה ולמדין זה מזה : נדמו עמי · וסיפיה דקרא ותשכח תורת אלהיך : כי עם בציון ישב · אלו יושבי ישיבת תורה וסיפא דקרא חנון יחנך לקול זעקך : לחם צר · במי הכתוב מדבר במי שמזונותיו קשין עליו ואעפ"כ יושב ועוסק בתורה : והיו עיניך וגו' · וכן בתריה כתיב ולא יכנף : פרגוד · מחיצה : לא יכנף · לא יתכסה ממך בכנף בגדו ומחיצתו : דלמחר · מי יתן שיבא יום : מי ידע · אם ייטב מן הלילה : אלא דחליף · מי יתן והיה זה יום הבא כזה שעבר : אלא עלמא אמאי מקיים · מאחר שהקללה הולכת תמיד ורבה : אקדושה דסידרא · סדר קדושה שלא תקנו אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרגומו והן כעוסקין בתורה וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד התורה חביב הוא וכן יהא שמיה רבה מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך ושם היו נקבצין כל העם לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש השם : סדרים · סדרי פרשיות דתורה : טהרה · שפסקה מישראל : ביטלה טעם · הפירות וריחם שמתוך שהיו טהורים ונוהגין בטהרה אף הקב"ה מטהר פירותיהן מריח רע ומטעם רע : מעשר ביטל שומן דגן · בעון פיסוק מעשרות פסק שומן הדגן כשמו של מעשר דאיקרי חלב כדכתיב כל חלב יצהר וגו' (במדבר יח) : דחינוניתא · שמינה ויש בה ריח טוב ומין תמרים הוא לעצמן : טהרה יש בך · לפיכך מריחה לך ולא בטל הריח מאלך : אתא בריה · דרבה בר רב הונא : א"ל · רב הונא לבריה : שמחת את לבי · בטהרתך : והקהיתה את שיני · שהראיתני שאהבתך על בנך יותר מעלי שנטלת ממני ונתת לו : רחמי · אהבה : איטפל ביה · גידלו בביתו : רבי רבי · גדל גדל אותי ואע"פ כן איני בנך : בר ברתך אנא · ואין עלי לכבדך כבן : מתני' בפולמוס · חיל שהביא אספסיינוס על ירושלים : עטרות חתנים ואירוס · מפרש בגמרא : בפולמוס של טיטוס · שהביא הורקנוס אאריסתובלוס אחיו ובין זה לזה היו חמשים ושתים שנה כדאמר בסדר עולם : עטרות כלות · מפרש בגמרא : בפולמוס האחרון · הוא של חורבן הבית ושל טיטוס נמי הוה : באפריון בתוך העיר · שהיו מוליכין אותה מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מטילים וטליתות מוזהבות מוקפות לה : מושלי משלות · לתת אות אמתלא וטעם לחכמה ליכנס בה בשמעי בינה כגון ממשלות שועלים דאמר בסנהדרין (דף לח:) כי הוה דריש ר"מ בפירקא הוה דריש תילתא שמעתא ותילתא אגדתא ותילתא מתלי : שקדנים · שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה : הדרשנים · שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא (ברכות דף יב:) : בטל כבוד תורה · שהיה טוען לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות וכ"ש תיבות יתירות ואותיות יתירות כגון בת ובת אני דורש (סנהדרין דף נא:) וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה : אנשי מעשה · בטוח בחשיבותו ועושה מעשים מופלאים כדאמר בתענית (דף כה·) כמטי כשוריך יאמר לחומץ וידלוק ולעזים להביא זאבים בקרניהם : קטנותם של חסידים · שהיו החסידים הולכים וכלים והוא היה מקטניהם וסופן : זיו החכמה · זה לא ידענא מאי היא : משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה · במסכת מגילה (דף כא·) אמר שעד שמת הוא היה בריאות בעולם ולא היו למידין תורה אלא מעומד משמת הוא ירד חולי לעולם והוצרכו ללמוד תורה מיושב : בטל זיו הכהונה · שהיה חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלין על שולחנו : ובני חורין · מיוחסין : חפו ראשם · שגברה יד עזי פנים ממזרים שהם עשירים ואלו עניים : נדלדלו אנשי מעשה · אין חש להם : ואין דורש · לישראל : ואין מבקש · עליהם רחמים : שרו חכימיא · התחילו החכמים : ספריא · מלמדי תינוקות שהם קטנים מן החכמים : כעמא דארעא · כעמי הארץ :
אזלא

ר"א ואם כן

[תוספתא פט"ו ע"ש]

גיטין ז. נדה סא:

מגילה כא·

רפ"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונתן לכם אדני לחם צר : (ב) רש"י ד"ה אחד וכו' סימן למיתה איכא וגלות :

גליון הש"ס

מתני' יוונית · עיין תוספות מנחות דף סד ע"ב ד"ה ארור וכר"ש פ"א מ"ח דפאה : שם משמת רבי בטל ענוה · עיין תוספות כתובות דף קג ע"ב ד"ה אותו יום :

[גירסת ע"י רבי יהושע]

(והמלכות · השולטת על רוב העולם תהא למינות נמשכים אחר טעות שלו ותלמידיו נקראו מינים הגהה מדפוס אמשטרדם ישן)

נו א ב מיי' פ"ה מהלכ' תענית הלכה טו סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סימן תקס סעיף ד :

נז ג מיי' פ"ה מהל' כ"מ הלכה ט סמג עשין טו טוש"ע ח"מ סי' תט סעיף ג :

נח ד מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה א סמג לאוין ג טוש"ע יו"ד סי' קעח סעיף א ·

נט ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:

רפ"א מ"ז

אזלא *ודלדלה ואין שואל ואין מבקש על מי יש להשען על אבינו שבשמים *בעקבות משיחא חוצפא יסגא *ויוקר יאמיר הגפן תתן פריה והיין ביוקר ומלכות תהפך למינות ואין תוכחת בית וועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן ישום ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת *נערים פני זקנים ילבינו *זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנוול אב בת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו פני הדור כפני הכלב הבן אינו מתבייש מאביו ועל מה יש לנו להשען על אבינו שבשמים :

(גמ') אמר רב לא שנו אלא של מלח וגפרית אבל של הדס ושל וורד מותר ושמואל אומר אף של הדס ושל וורד אסור של קנים ושל חילת מותר ולוי אמר *אף של קנים ושל חילת אסור וכן תני לוי במתניתיה אף של קנים ושל חילת אסור : ועל האירוס : מאי אירוס א"ר אלעזר טבלא דחד פומא רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה טנבורא אתא אבוה תבריה אמר ליה מיחלף בטבלא דחד פומא זיל עביד ליה אפומא דחצבא או אפומא דקפיזא: בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות וכו' : מאי עטרות כלות אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עיר של זהב תניא נמי הכי [ג]איזהו עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה אותה כיפה של מילת תנא אף על תופת חתנים גזרו מאי תופת חתנים זהורית המוזהבות תניא נמי הכי *אלו הן תופת חתנים זהורית המוזהבות אבל עושה פפירית ותולה בה כל מה שירצה : ושלא ילמד את בנו יוונית : *ת"ר כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובלוס מבפנים בכל יום ויום היו משלשלין דינרים בקופה ומעלין להן תמידים היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית לעז להם בחכמת יוונית אמר להן כל זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו (א) נזדעזעה א"י ארבע מאות פרסה אותה שעה [ג]אמרו ארור אדם שיגדל חזירים וארור אדם שילמד לבנו חכמת יוונית ועל אותה שנה שנינו מעשה ובא עומר מגגות צריפים ושתי הלחם מבקעת עין סוכר איני והאמר רבי בא"י לשון סורסי למה אלא אי לשון הקודש אי לשון יוונית ואמר *רב יוסף בבבל לשון ארמי למה אלא או לשון הקודש או לשון פרסי לשון יוונית לחוד וחכמת יוונית לחוד וחכמת יוונית מי אסירא *והאמר רב יהודה אמר שמואל משום *רשב"ג מאי דכתיב °עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות למדו תורה וחמש מאות למדו חכמת יוונית ולא נשתייר מהן אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא שאני של בית ר"ג דקרובין למלכות הוו דתניא [ג]מספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולוס בן ראובן [ה]התירו (ג) לספר קומי שהוא קרוב למלכות של בית רבן גמליאל התירו להן חכמת יוונית מפני שקרובין למלכות : בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא כלה באפריון וכו' : מ"ט משום צניעותא : משמת רבן יוחנן בטלה החכמה : ת"ר *משמת רבי אליעזר נגנז ס"ת משמת רבי יהושע בטלה עצה ומחשבה משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה משמת רבי אלעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה °שעטרת חכמים עשרם משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה משמת אבא יוסי בן קטונתא בטלו חסידים ולמה נקרא שמו אבא יוסי בן קטונתא שהיה מקטני חסידים משמת בן עזאי בטלו השקדנין משמת בן זומא בטלו הדרשנין משמת רשב"ג עלה גובאי ורבו צרות משמת רבי הוכפלו צרות : משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא : אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא °אמר ליה רב נחמן לתנא לא תיתני יראת חטא דאיכא אנא :

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

[ג"י ע"י ומטולה וכ"כ ברש"י שלפנינו] סנהדרין לז. ס"א והיוקר יעוות [עי' סנהדרין לז: וברש"י שם]

[נפ"י הגירסא גרולים]

[תוס' סט"ו ע"ש]

ב"ק פג: מנחות סד:

[ג"ל רבי יוסי] ב"ק פג: [גיטין נח: ע"ש וצ"ע ולפי גירסת רש"י ניחא] איכה ג

[עי' תוס' ע"ז נב: ד"ה אבנן]

[תוס' סט"ז]

משלי יד

אזלא ונוולא · הולכים ודלים ומתטולים: בעקבות המשיח · בסוף הגלות לפני ביאת משיח: והיין ביוקר · שהכל עוסקין במשתאות : *ואין תוכחה · אין לך אדם שיוכל להוכיח שכולם נכשלים בחטאות וכשמוכיחין אומר לו אתה כמוני: ובית הוועד · של חכמים יהיו לבית זנות שכלו החכמים ואין לומד תורה ויהא חרב מאין איש ובעלי זימה מתגודדים שם מפני שחוץ לעיר היו בתי מדרשות שלהם : גמ' של מלח ושל גפרית · ענין עטרה עושין מאבן של מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וקורין שליימי"א וצובעין אותה כמין ציורין בגפרית כשם שעושין בכלי זהב וכסף וקורין נאול"א: חילית · ליסק"א כמין גומא הגדל במים : טבלא דחד פומא · זוג של עינבל אחד שמקשקשין בו לשיר בבית המשתאות : טנבורא · כך קורין אותו בלשון לעז טנבור והוא עשוי דפנותיו עגולות כעין נפה וקושרין בדפנותיו חוטין של ברזל ושוטחין על פיו עור כשהוא לח ומותח והוא מתייבש שם מאליו וכשמכין עליו במקל דק הוא מוליא קול צלול ויש אומנין שיודעין להכות עליו מכה אחר מכה כסדר עד שנשמע כמין שיר : מיחלף בטבלא דחד פומא · זוג של עינבל שעושים בבית משתאות דומה לו בקול ואתי למעבד הוא דגזור עליה : קפיזא · כלי מחזיק ג' לוגין : עיר של זהב · עטרה של זהב ועיר של זהב מצויירת עליה : כיפה · כמו כובע של צמר לבן שקורין פילטר"א : זהורית המוזהבות · טלית צבועה שני ובו קבועין עשי זהב עד שמעמידין אותה כמין כיפה : אבל עושה הוא פריפיר · כמין כיפה של מעגלי עץ כמו שאנו עושין ותולין בה צניפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין : חכמת יוונית · לשון חכמה שמדברים בו בני פלטין ואין שאר העם מכירין בו : מלכי בית חשמונאי · שני אחים שהיו מתקוטטין על המלוכה הורקנוס ואריסטובלוס : היה הורקנוס מבחוץ · צר על ירושלים והביא עמו חייל רומיים: משלשלים להם דינרי כסף בקופה · מתרומת הלשכה לתמידים :

היה שם זקן אחד · מבפנים: לעז להם · לאותן שבחוץ: נעץ צפרניו נזדעזעה · מחמת המלך שבערה על חילול שמו : ועל אותה שנה שניט כו' · שאותה שנה החריבו החיילות את הזרעים שסביבות מדינת ירושלים והולרך להביא אותה שנה את העומר מגגות צריפים ובשאר השנים מלות העומר להביא מן הקרוב לירושלים כדכתיב (ויקרא כג) כרמל (ג) תקריבו שיהא הזרע לח והכר מלא ממנו וכשהוא בא מרתוק מתייבש ומתמעך ואין כר הסבלת מלא מן הגרעין : לשון סורסי · קרוב הוא ללשון ארמי ואומר אני שזה לשון גמרת ירושלמי ואומות העולם קורין אותו ליגנ"א סוריי"א : או לשון יוני · שהיו קרובין לארץ יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו : מאי דכתיב לא גרס אלא ר"ש קרא מקרא זה על עצמו ואמר שעליו לעולל את עיניו בבכי יותר מן הכל : עוללה · מעוללת את (ד) עניי : לנפשי · על נפשי מפני קורותיי : מספר קומי · שערו שלפניו ומניח בלורית מאחוריו : מדרכי האמורי · שכן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים : נגנז ספר תורה · שהיה בעל הלכות מפי שמועה הרבה וסדורות בפיו כאילו כתוב בספר כדאמר בסנהדרין (דף סח·) הרבה תורה למדתי מרבותיי ולא עוד אלא שאני שונה שלשת אלפים הלכות בנטיעות קישואין ושלש מאות בבהרת עזה : עצה ומחשבה · שהיה זהיר בדרשות ובקי בהלכות ובתשובת האפיקורסים ולהבין ברמזיהם כדאמרי' בפ"ק דחגיגה (דף ה:) כי נח נפשיה אמרו ליה רבנן מאי תהוי עלן ממינים אמר להן אבדה עצה מבני ישראל נסרחה חכמה של עובדי כוכבים : זרועי תורה · עומק סברא ולסמוך טעמי תורה שבעל פה על מדרשי המקראות ואותיות היתרים ולשונות המשתנים במקרא : רבי אלעזר בן עזריה · עשיר הוה כדאמרי' (שבת דף נד:) תריסר אלפי עגלי הוה מעשר מעדריה כל שתא : דאיכא אנא · שאני ענותן :

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

תורה אור

הגהות הב"ח

(א) גמ' נעץ צפרניו בחומה נזדעזעה א"י ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה אותה שעה כצ"ל וכן ברש"י : (ב) שם התירו לו לספר קומי : (ג) רש"י ד"ה ועל אותה וכו' לירושלים כדכתיב כרמל תקריב נ"ב עיין במנחות דף ס"ד : (ד) ד"ה עוללה מעוללת את עיני לנפשי :

גליון הש"ס

גמ' א"ל רב נחמן לתנא לא תיתני· עיין מגילה דף כח ע"ב רש"י ד"ה רבנ"י:

יש נוסחאות כתוב במשנה מאמר זה (אבן התי"ט האריך להוכיח דליתא במשנה אלא בברייתא בע"ז דף כ:)

*רבי פנחס בן יאיר אומר (ס"א זהירות מביא לידי זריזות) וזריזות מביא לידי נקיות ונקיות מביאה לידי טהרה וטהרה מביאה לידי פרישות ופרישות מביאה לידי קדושה וקדושה מביאה לידי ענוה וענוה מביאה לידי יראת חטא ויראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידות מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים ותחיית המתים בא ע"י אליהו הנביא ז"ל במהרה בימינו יבא ויגאלנו כיר"א:

[עמ"ש נס"ד על גליון ע"ז כ: עיקר הנוסחא ועיין עוד בירושלמי שקלים פרק ג דף ו עמוד א' דרים לכל הנגו מקרא ולא תבין יסוד מאמר הלזה]

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך :

א) **הדרן** עלך מסכת סוטה והדרך עלן דעתן עלך מסכת סוטה ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת סוטה ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי : יאמר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא ב) חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון מלפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת סוטה כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם . ויתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד : ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום :

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן : יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא : יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא . ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא . בריך הוא לעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן : על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי תלמידיהון ועל כל מאן דעסקין באורייתא . די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר . יהא להון ולכון שלמא רבא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי ופורקנא מן קדם אבוהון די בשמיא וארעא ואמרו אמן : יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים טובים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן : עושה שלום במרומיו הוא יעשה ברחמיו שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן :

א) פי' הגנון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג . ב) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.

פסקי תוספות ממסכת סוטה

המקנא

א שהתה עם הבועל כדי טומאה אסורה לבעל ולתרומה ולבועל : (ד"ה במשנה) : דף ב ע"א

ב קשה לזווגן אלמון ואלמנה אבל אלמון ובתולה או בחור ואלמנה הוי לפי המזל : (זהו בגמרא) :

ג בבריאת העולם נגזר כל הדורות להברחות במזל שנולדו ·

ד אם אין נוהג כשורה אתה רשאי לשעבד בו : ד"ה כתיב נמי : דף ג ע"ב

ה נטל מים ראשונים עד הפרק והשניים חוץ לפרק טהור נטל ראשונים ושניים חוץ לפרק טמאים . נוהגין העולם לזרוק מן הכלי ליד אחת ואחר כך משפשף בחבירתה אבל לא נתכוון ליטול כי אם יד אחת ושפשפה בחבירתה טמאה : (מס' ידים פ"ב) :

ו ספק סוטה הולכת ולא ודאי : דף ה ע"ב

ז סוטה בא עליה בדרך אין המים בודקין וגם על עון בניו ובנותיו ואפילו פנויה : (ד"ז בגמרא דף מז ע"ב)

ח יש לה זכות תולה ואע"פ שאינה טהורה מותר לבעלה לבוא עליה . זכות תולה ואין עושה בה רושם ומגילתה מכל וכל : ד"ה וטהורה : דף ו ע"ב

היה מביא

ט שחיטה בעי כלי שרת אך אין צריך כלי יפה לשחיטה כמו לקמיצה : (ד"ז בגמרא דף יד ע"ב)

י אין ישיבה בעזרה ואוכלין מעומד : (ד"ז בגמרא דף מ ע"א) :

יא נזיר טהור הועא קנת אך יצא הפסידו בשכרו ונקרא נאה וכן היושב בתענית בשבת לחלום וצריך לישב בתענית גם יום ראשון יצא הפסידו בשכרו : (ד"ז במסכת נזיר דף ב: בתוס' ד"ה ואמאי) :

יב קלפים שלנו אף כי אינם מעופצים כותבין עליהם שטרות וספר תורה ותפילין ומזוזות : (ד"ז במסכת שבת דף עט ע"ב בתוספות ד"ה קלף) .

יג ארדימנ"ט מותר לתת לתוך דיו . דיו של עפצים אינו דיו : (שם) :

יד מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה אלה פסולה: ד"ה דכתיב : דף יז ע"ב

טו וכן בלא שירטוט לר"י (או לא דקדק בחסירות ויתרות) : ד"ה כתבה : שם

טז וכן בשני עמודים לרש"י וירושלמי וכן גט ולר"י דוקא בשתי תיבות : ד"ה כתבה על : שם

יז גרושה שזינתה אינה נאסרת על בעלה : (ד"ז במשנה) : דף יח ע"ב

היה נוטל

יח כהן זקן היה מניח ידו תחת ידיה משום הרהור כשמניף אותה : ד"ה וכהן : דף יט ע"א

יט החיל אין נכרים וטמאי מתים נכנסים לשם ולשאר הר הבית שרי : (ד"ז בזבחים דף לא ע"ב בתוס' ד"ה ובטמאים) :

כ בשביל עון א' אין להחזיק אדם רשע שאין לקרות בשמו רק כדואג שהיה רשע גמור :

כא פרוש מאהבת שכר ויראת יסורים אינו טוב וכגון שאם לא תמלא תאותו יתחרט אבל האומר סלע זה לצדקה שיחיו בניו הרי זה צדיק כשאינו מתחרט ופרוש מאהבת בוראו ויראתו שלא יקפיד טוב הוא : ד"ה לעולם : דף כב ע"ב

כב העוסק בתורה רק להתגדל ולקנטר חבירו נוח לו שלא נברא אבל עוסק לקבל שכר טוב לו : כא"ד :

ארוסה

כג פתח פתוח לרשות הרבים אין בו משום יחוד או אם בעלה בעיר : (ד"ז בקידושין דף פא ע"א) :

כד עוברת על דת צריכות התראה ויוצאות בלא כתובה: (ד"ז בגמרא דף כה ע"א) :

כה מחל לה בעלה אחר סתירה אינו מחול : (שם) .

כו נכרי אוסר אשה בביאתו : (ד"ז בגמרא דף כו:) :

כז כשהיא קרקע עולם אינה צריכה למסור עצמה : (ד"ז בסנהדרין דף עד ע"ב בתוס' ד"ה והא אסתר) :

כח כל מקום שנאמר פלוני ופלוני כולהו סבירא להו אין הלכה כאותן תנאים : [ד"ז בב"מ דף סט.] :

כשם שהמים

כט בשעת קריאת שם הלה בעינן נוקף : (ד"ז בגמ') : דף ל ע"א

ל (שני) [שלישי] של תרומה אין עושה רביעי בקודש : (שם) :

לא גזלן דאורייתא פסול לעדות אשה ודבריהם כשר וכן לסוטה : (ד"ז בר"ה דף כב ע"א) :

לב בברכת י"ח יכול להרבות אם בעל תשובה הוא יאמר מעין סלח לנו כו' וכן כולן : (ד"ז בע"ז דף ח ע"א ועיין ברי"ף פ"ה דברכות) :

אלו נאמרין

לג קריאת שמע בכל לשון : (ד"ז במשנה) : דף לב ע"א

לד קרא ולא השמיע לאזנו יצא : (ד"ז בגמרא) : שם ע"ב

לה פרשת זכור מן התורה : (ד"ז במגילה דף יז ע"ב בתוס' ד"ה כל התורה) :

לו קריאת ס"ת בבית הכנסת תיקן מרע"ה · (ד"ז בב"ק דף פב ע"א בתוס' ד"ה כדי שלא) :

לז מלאכי השרת אינם מבינים כלל בלשון שאינו של הקודש ויחיד לא ישאל צרכיו בלשון ארמי אך תפלה דהוי ברבים הוי בכל לשון : (ד"ז עיין ברא"ש פ"ב דברכות סימן ב) :

לח אשכול היה מונח על דף כמין מטה מסורגת ושתי מוטות תחתיו בשנים דקרא היינו שתי מוטות למוט י"מ סתם מוט שתי בדים אחד מימין ואחד משמאל: ד"ה טורטני : דף לד ע"א

לט כל כלי שולחן מובלעים בשולחן וכלי המזבח מכוסין עמו במכסה :

מ שבעים לשונות הן מלבד לשון הקודש : (זהו בגמ') : דף לו ע"ב

מא כהן שהוא בבית הכנסת חייב לברך אבל לא כשהוא חוץ לבית הכנסת : ד"ה כל : דף לח ע"ב

מב מחיצה של ברזל אין מפסיק ביניהן לאביהן שבשמים לענין ברכת כהנים : ד"ה מחיצה : שם

מג כשקורין בתורה ומהדר אפיה וגרס בלחש שרי ולא בקול רם : (ד"ז בברכות דף ח ע"א בתוס' ד"ה רב ששת) :

מד כשנושאין כפיהן חולקין אצבעותיהם : ד"ה פי : דף לט ע"א

מה בעל תשובה כשר לדוכן אם עובד עבודת כוכבים וחזר : (ד"ה בשאלתות) : שם

מו בעל מום בגלוי פסול : (ד"ז במגילה דף כד) ·

מז שני כהנים צריכין לברך בע"כ ולא ביחיד :

מח אסור לעשות מן תיבת ס"ת כסא שמניחין ס"ת עליו וכן מן היריעה הפרוסה בפנים ואפילו היריעה הפרוסה מבחוץ הוי תשמיש קדושה : (ד"ז במגילה דף כו ע"ב) :

מט אין לומר הפסוקים שאומרים כשהכהנים מברכין : (ד"ז בגמרא) : דף מ ע"א

נ אין מעמידין מלך אלא מן המשיחין לכהונה : ד"ה אותו : דף מא ע"ב

נא היונא משום יאוש בניו עבדים ולהכי אף כי מלך הורדוס בניו עבדים ואע"פ שאביהם בן חורין : (ד"ז ביבמות דף מה ע"ב בתוס' ד"ה כיון) :

משוח מלחמה

נב קילן יחור הנטיעה ילדה והסככה בזקנה בטלה קילן (אפי') מזקינה והרכיבה על ילדה חייב או [אפי'] נטע נטיעה ראשונה לסייג ולקורות והבריך בה נטיעה חייב דהוי כנוטע עכשיו לאילן מאכל : (ד"ז בגמרא) : דף מג ע"ב

נג הורגין הגדילין זה עם זו מותרין לישא זה את ז וסירושלמי פליג : (ד"ז עיין ביבמות דף כא ע"א בתוס' ד"ה ומותר) :

עגלה ערופה

נד סנהדרי גדולה הולכין לבתיהם אחר תמיד בין הערבים ובשבתות ובימים טובים : [ד"ז בסנהדרין דף פח ע"ב] :

נה באומות הולך אחר הזכר :

נו בלק היה מנסיכי מדין ובתו נשאת למואבי ורות בת בתו של עגלון בשכר שעמד מעל כסאו יצא ממנו רות : סליק

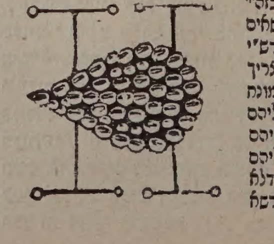
סליק סימני פסקי תוספות ממסכת סוטה

שייך לדף לד ע"א

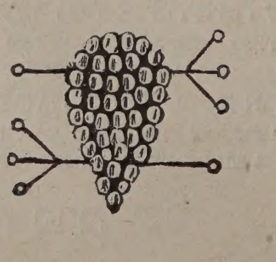
מ"ב לשון הרא"ש בחידושיו טורטני וכו' פירש רש"י ז"ל משאוי ומשאוי תחת משאוי שהתחתונים מסייעים את העליונים ובכל אחד היו שני מוטות פירוש בכל משאוי שני מוטות בתחתון ובעליון כיצד שני מוטות הולכים זה אצל זה וארבעה נושאים אותם ועוד שני מוטות וארבעה בני אדם נושאים אותם והם באלכסון מתחת שנים העליונים וכו' לראש הב' והולכים באלכסון ור"י לאו מקרא שמיע ליה פירוש הא דקאמר טורטני וכו' דמקרא לא שמעינן אלא שני מוטות דפשיטא ליה וכו' ובכל אחד שני מוטות . ור"ת פירש מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות דכל מוט ומוט היו לו שני מוטות בשני ראשי המוט אחד מצד זהו אחד מצד זה והן ששה מוטות עליהם וארבעה קטנים היו לכל ראש וראש מוט והמוטות כזה*

שנים ארוכים שהאשכול מונח

שהיה האשכול מונח עליהם היו מונחים לרוחב הדרך וד' מוטות שהיו נושאים בהם השמונה היו בדרך הילוכן לאורך הדרך . ולא נהירא לי פירוש רש"י שהנושאים משאוי באלכסון הילוכן קשה וגם פירוש ר"ת קשה למה היה צריך לכל מוט שני מוטות בשני מוטות ארוכים תחת שני מוטות שהאשכול מונח עליהם סגי וישאו בכל מוט ארבעה אנשים ועוד שהילוכן קשה פסיעות רגליהם יתנגדו הנה והנה המוטות שהאשכול מונח עליהם במה שירחיבו פסיעותיהם אותם שמצד אחד ויפסד האשכול מחמת המוטות שהאשכול מוטל עליהם לרוחב הדרך ועוד קשה לי על פירש"י ז"ל שפירש טורטני לשון משאוי דלא משמע כן בשבת פרק המוציא (דף פא ע"א) דקאמר התם זונין פאל לבי מדרשא אמר להו אבנים של בית הכסא בכמה א"ל בכוית בכאגוז בכביצה א"ל וכי טורטני יכנים פי' כף מאזנים לשער את האבנים וכן בפרק המוכר את הספינה (דף פט ע"א) נפש המאזנים וכו' ושל טורטני וכו' פי' טורטני משקולת קטנה של צורפי כסף וזהב . ונ"ל לפרש דמוטות הארוכים הנושאים את המשאוי קרויים טורטני ע"ש הקנה הארוך של כף מאזנים שהטורטני שקולים בהם תלויין בו וה"פ טורטני וטורטני דטורטני כלומר שני קנים ארוכים שהאשכול מונח עליהם ותחת אלו שנים שני מיני מוטות והיינו טורטני וטורטני דטורטני והיינו דקאמר מה תלמוד לומר בשנים בשני מוטות פירוש בשני מיני מוטות מלבד המוט האמור בפסוק . וזה צורתו . ע"כ מצאתי :

הוגה ונתקן ע"פ הנדפס בפעם הראשונה בנאפולי שנת רנ"ב

פרק ראשון

המקנא לאשתו ר' אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים כו': דף ב ע"א

הקנוי הוא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד וצריך שימנענה וימחה בידה בפני ב' עדים ואם נסתרה אח"כ בפני ב' עדים נאסרה עליו עד שישקנה מי המרים כמו שיתבאר ודע שאדם חייב לקנאות על אשתו ויקנא לה ולא יפשע בה וכן אמרנו וקנא את אשתו חובה ואמרו אין אדם מקנא את אשתו אא"כ נכנסה בו רוח טהרה ובאיסור האשה על בעלה ג' חלקים החלק הראשון שיקנא לה בפני שני עדים ואח"כ תסתר בפני שנים כמו שיתבאר הרי היא אסורה עליו עד שתשתה מי המרים ותבריא ואז תהיה מותרת והיום שאין לנו מי המרים אסורה עליו לעולם והוא מה שאמרו והאידנא ליכא מי סוטה למיבדקה ואסר לה איסורא דעלמא ותצא בלא כתובה בלא ספק · והחלק השני שיקנא לה בפני שנים ואח"כ זינתה בעד אחד עם עדי סתירה כמו שיתבאר הרי היא אסורה עליו איסור עולם ואין משקין אותה מי המרים אחר שיש שם עד בטומאה אלא תצא בלא כתובה וראיה לזה שהעיקר אצלנו שכל מקום שאמרה תורה עד אמנם הכוונה בו עדות שהוא משני עדים כמו עד שקר העד גבי עדים זוממין ולא תתקיים הזמה אלא בשני עדים כמו שיתבאר במסכת מכות וזה יסוד שבכל מקום שאמרה תורה עד הכוונה בו שני עדים ואמר בסוטה ועד אין בה והיא לא נתפשה ר"ל שאין עליה שני עדים כמו שאמרנו אלא עד אחד ועם כל זה לא נתפשה ר"ל שזינתה בלא אונס ונתפרסם הדבר נאסרה עליו ואינה שותה והוא ענין מה שאמרו והיא לא נתפשה הא נתפשה אסורה · והחלק הג' שלא נקדם לה קנוי אבל העידו עליה עדים שראו שזינתה הרי היא אסורה ותצא שלא בכתובה אבל אם העידו עליה שני עדים בסתירה ולא נקדם לה קנוי או שהעיד עליה עד אחד שראה שזינתה אינה אסורה עליו ולשונם זינתה אשתו בעד אחד הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ואמרו גם כן טומאה בעלמא בלא קנוי ובלא סתירה מנלן דלא מהני עד אחד נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר וכו' ר"ל נאמר כאן מצא בה ערות דבר ונאמר על פי שנים עדים יקום דבר · וראיית הזנות לפי תורתנו כמו שאודיע והוא שיעידו על תכונת הענין והוא מה שאמרו במנאפים עד שיראו מנאפים ואינו צריך שיעידו כמכחול בשפופרת ושמור אלו העיקרים כולם והבינם · והלכה כרבי יהושע :

כיצד מקנא לה אומר לה בפני שנים אל תדברי כו': שם

זאת ההלכה נכללת על שני מינין מהקנוי אחד מהם קנוי אמיתיי והוא שרמזנו [עליו] בהלכה הנקדמת והאחד הוא שמנעה מלדבר עם איש פלוני בפני שנים ואחר כך ראה אותה מדברת עמו בפני שנים הרי זה אינו קנוי ואינה אסורה על בעלה ולא תאסר בתרומה אם היתה ישראלית אשת כהן וכן כשנסתרה עמו בפני שנים לא תאסר עליו ג"כ אחר שלא מנעה אלא מן הדבור אבל אם אמר לה בפני שנים אל תסתרי עם איש פלוני זהו הקנוי הגמור הרמוז אליו ואם ראה אותה אח"כ מדברת עמו לא תאסר גם כן אבל היא מותרת לביתה ר"ל לבא עליה ואם נכנסה עמו לסתר בפני שנים ושהתה כדי טומאה ושיעור זה מן הזמן כשיעור צלות ביצה של תרנגולת באש בינונית וכדי לגמעה אחר שנצלית ואז תאסר על בעלה ואינו מותר לה לאכול בתרומה עד שתשתה מי המרים ולפיכך אם מת בעלה קודם שישקנה חולצת ולא מתייבמת וזה למה שאמרה התורה באדם שמצא באשתו ערות דבר דומה לזה הענין ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ואמרו לאחר ולא ליבם ולכך לא תתייבם ועכ"פ צריכה חליצה לפי שהיתה צריכה גט מבעלה ולכך אנו מצריכין אותה חליצה ואז תהיה מותרת לשאר בני אדם :

ואלו אסורות מלאכול בתרומה האומרת כו': דף ו ע"א

כיצד עושה לה מוליכה לב"ד שבאותו מקום כו': דף ז ע"א

מה שאמרו ושבאו לה עדים שהיא טמאה ר"ל אחר ששתה מי המרים אבל קודם שתיית מי המרים הרי זה מבואר ומה שחייב שמי המרים אינן ממיתין אותה לפי שמי המרים אינן ממיתין אלא כשאין עדות כשזינתה בשום פנים אבל אם יש עדים שזינתה ואפילו היו במדינת הים אינן ממיתין אחר שהעדים יגידו מעשיה ותתגרש והוא מה שאמרו והיא נטמאה טומאה דליכא שידע בה ר"ל שאין שם מי שיתאמת בזנותה אלא היא עצמה מיד ממיתין אותה מי המרים · ומה שהצריכו תלמידי חכמים לפי שהם יודעים ההתראה וימנעוהו שלא יתקרב עמה ור' יהודה אומר אחר שבעלה נאמן כשהיא נדה שהוא איסור כרת לא יהיה נאמן על איסור לאו וחכמים אומרים לקלות האיסור מתגבר עליו יצר הרע ואין הלכה כר' יהודה :

היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים כו': שם

כתוב בתורה בפרשת סוטה ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת ואמר בזקן ממרא על פי התורה לפיכך כמו הזקן ממרא בב"ד הגדול כמו שנתבאר מלשון התורה כפי שנבאר בסנהדרין כמו כן הסוטה בבית דין הגדול · ומאיימין עליה יתבאר איום עדי נפשות בפרק ד' מסנהדרין (הלכה ה')· וענין שאינה כדי לשומען שא"א שיהיו נמצאים באנשי ביתה ובמשפחתה בזכרון אלו הדברים שיאמרו לה מעשי תמר ויהודה והענין שבא בראובן ומן הדומה לזה ממה שיש במקרא זה כולו נאיים עליה :

אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת כו': שם

מה שאמר מעלין אותה לשער המזרח ר"ל מעלין אותה ומורידין כדי שתתייגע אולי תודה לפי שהיא בשער המזרח לפיכך אי אפשר להעלותה אלא על הדרך שזכרנו ואם היתה כתובתה מצויה קורעין אותה ואם לא היתה מצויה תכתוב שובר והיא המחילה · ונקרעו שנקרעו באורך · ונפרמו שנקרעו מן הגלדין בהן · וסותר אם שערה שיתיר גדולי שער ראשה ויפרום אותם ורבי יהודה אומר שמא תצא נקיה וישחקו בה פרחי כהונה וחכמים מקפידין בנוולה ובגנותה · והלכה כחכמים :

היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים כו': שם

באמרו בתוספתא אם הבגדים שחורין היו מיפין אותה מלבישין אותה בגדים שמגנין אותה ויעלה על הדעת שמגנין אותה בבגדיה ומניחין עליה תכשיטין שזה גם כן גנאי למיעוט השתתפותם ודמיונם למדנו שאין דרך להניח לה תכשיט · ופירוש קטליות ענקים והם חרוזי זהב מכניסין אותם לחוט ועונקים בהם הצואר · נזמים הם תכשיטי האף · טבעת ידוע · וניוול הוא לפי הלשון הניעול והגנאי · ומה שאמר הרוצה לראות ר"ל האנשים אבל הנשים מחוייבות בהכרח שיהיו מצויות שם והוא מה שאמרו נשים חייבות לראותה שנאמר (יחזקאל כ"ג) ונוסרו כל הנשים · וענין לבה גס בהן רגיל שהיא יש לה נחת רוח כשהיא רואה למי שמכרת · ואם אין שם חבל מצרי באיזה חבל שיזדמן לפי שהכוונה בזה כדי שלא ישמטו בגדיה אחר שנקרע השפה שלהם וביורשלמי פירשו למה חבל מצרי שעשתה מעשה מצרים :

במדה שאדם מודד בה מודדין לו כו': דף ח ע"ב

קשטה ענין הקשוט ידוע · והמקום ניוולה הוא מה שנקדם מגילוי ראשה וסתירת שערה וקריעת בגדיה וקשירתה בחבל · היא גלתה עצמה רומז שהיתה יושבת בפתחי הבתים ומיעוט היותה נסתרת מן האנשים עד שחשדה בעלה עם מי שחשדה ועונשה בזה שתהא מגולה לעיני האנשים והנשים והוא מה שאמרו המקום גילה עליה וכמו כן באר הגמרא תלקה הירך תחילה ואח"כ הבטן כשהיה מאחר אותה הכהן והוא אמרו בתת ה' ירכך נופלת ואת בטנך צבה · ואמרם ושאר הגוף לא פלט ר"ל שאמר אברי גופה אינם פלטים מן החולי אלא מגיע לכולם הנזק אבל הירך תחלה ואח"כ הבטן ואח"כ האברים כמו שנתבאר :

שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו כו': דף ט ע"ב

הלך אחר עיניו רומז למה שהיה לוקח מן הנשים הישרות בעיניו יופיין וזה כולו מבואר בפסוקי המקרא :

וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת כו': שם

וכן רצנו לומר דמיון השכר לא בשוה לפי שהשכר יותר לפי שהיא המתינה שעה אחת והמתינה לה שכינה שבעת ימים כמו שנתבאר :

פרק שני

היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית כו': דף יד ע"א

כדי ליגעה כדי שתיעף כדי שתודה ולא תשתה מי ד[ו]ריים · ר"ל במה שאמר תחילתן בכלי שרת הראויין לכלי שרת כלומר כלים של כלי זהב ושל כסף לפי שכל המנחות אמנם באות בכלי זהב וכסף ואז נתנות בכלי שרת· ומה שאמר כל המנחות טעונות שמן ולבונה אינו רוצה לומר שזאת המנחה הפך כל המנחות .בכל אחד מאלו שתי המעשים אבל ר"ל שהיא הפך המנחות בכל ענינם לפי שמנחת חוטא ואם היא בלא שמן ולבונה הרי היא נעשית מסולת חיטין ומנחת העומר אם היא מן שעורים הרי היא גרש ומעונה שמן ולבונה וכבר נכלל בה האפשריות כולם :

היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה כו': דף טו ע"ב

פיילי של חרס כלי שהוא מחרס וצריך שיהיה זו הכלי שלא ישתנה שנוי הרבה באורך הזמן · ומה שאמר חדשה שלא נעשה בהם מלאכה כלל ואפי' בדבר מועט כגון כלי חרס של מצורע שנאמר בו אל כלי חרס על מים חיים ואמרו מה חיים שלא נעשה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשה בה מלאכה · ואין הלכה כר' יהודה :

בא לו לכתוב את המגילה מאיזה מקום הוא כותב כו': דף יז ע"א

תנא קמא אומר שהוא כותב אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך וגו' לפי שאלו הפסוקים אע"פ שאין בהם קללות מ"מ משמעותן קללות כי מה שאמר אם לא שכב הנקי ואם (לא) שכב לא הנקי ועל דרך ההקש הנעשה בתורה ואלו הם קוראים אותם קללות הבאות מחמת ברכות אבל מה שאמר והשביע הכהן את האשה היא נוואה וכולם חולקין בפירוש מה שכתב וכתב האלות האלה ת"ק אומר (האלה) [האלות] לרבות קללות הבאות מחמת ברכות האלה למעוטי נוואות ור' יוסי אמר את לרבות הנוואות ולכך אומר אינו מפסיק אלא כותב וכותב ג"כ והשביע הכהן ור' יהודה אומר [האלה] [האלות] למעוטי קללות הבאות מחמת ברכות ולכך אינו כותב הפסוק כולו והוא והשביע [אותה] הכהן :

אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר כו': שם

לא יקשה עליך זה המאמר עם מה שאמרנו בפרק שלישי דיומא (דף ל"ז) אף היא עשתה טבלא של זהב שפרשת סוטה כתובה בה לפי שזאת הפרשה הכתובה בלוח של זהב אמנם היתה כדי לכתוב ממנה פרשת סוטה על הספר כמו שנזכר ולא נצרך להביא ס"ת לכתוב ממנו כשהיתה אצלנו סוטה וכבר בארו בגמרא (שם) שפרשת סוטה שהיתה כתובה על לוח של זהב היתה כתובה כך* והטעם בזה שאינו מותר אצלנו לכתוב פסוק מן התורה על הסדר בשטה אחת אלא בספר לפי תנאי הכתיבה המבואר בספר תורה תפילין ומזוזה אבל על הלוחות אין כותבין אלא תיבה תחת תיבה או שתי תיבות תחת שתי תיבות ומשלים דף אחת ויתחיל דף אחרת על הצורה אשר בארנו וכשהיה הכהן כותב ספר מזה הלוח יכתוב כתיבה ישרה וממה שצריך שתדעהו מה שאמרו מגלת סוטה שכתבה בלילה פסולה לפי שנאמר את כל התורה הזאת ואמר על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט ולא יהיה המשפט אלא ביום כמו שבארנו בר"ה (פ"ג הל' א') ואמרו כתבה למפרע פסולה לפי שנאמר האלה כמו שהיא מסודרת ואמרו כתבה קודם שתקבל עליה שבועה פסולה לפי שנאמר והשביע וכתב ואמרו כתבה אגרת פסולה בספר אמר רחמנא כתבה על שני דפין פסולה ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים · ומה שאמר כאן שהיא לא תכתב אלא בדיו ונתן טעם לזה כתב שהוא יכול להמחק ובכ"מ שאנו מצריכין כן בספרי תורה וזולתם שלא יכתבו אלא בדיו ראיה שספרי תורה ג"כ צריך שיהיו כתיבתם כתב שהוא יכול להמחק ולכך ראיתי בא"י מרחיקין כתיבת ספרי תורה באחת ממיני הדיו נקרא בערבי חיב"ר אלא בדיו ממש ומי שהורה להם בכך אינו אלא טועה הרבה מאוד שאומר שספרי תורה הכתובים באלחיב"ר פסולות מפני שאינם נמחקות והנה טעה בפסק ההלכה שהוא לא ידע הדרכים שמתקיים בהם פסק ההלכה מן הגמרא שהדבר האחרון הבא בגמרא בזה הענין הוא מה שאמרו בכל מטילין קנקנתום חוץ מפרשת סוטה שבמקדש ואחר שהדבר היא כך אין אצלנו מה שיאסר כתיבתו באלחיב"ר אלא מפרשת סוטה שבמקדש בלבד למה שאמר ומחה כמו שאמרנו · וממה שראוי שתדעהו מה שאמרו צריך שיתן מר לתוך מים דאמר קרא מי המרים שמרים כבר כלומר שהוא מטיל במים. מה שימר טעמם ואז תמחק בהם הפרשה : אמר המעתיק ראיתי לבאר בכאן מהו חיב"ר ומה הוא דיו כפי שפירשו אותו הגאונים בחבוריהם כדי שיתבאר למי שאינו יודע זאת המלה ועניניה מה בין החיב"ר והדיו · החיב"ר הוא הדיו של עפצים ומטילין בתוכו הקנקנתום והוא מין ממיני העפר המשחיר ואינו נמחק וכ"כ ר"ח ז"ל וכן רבינו יעקב שדיו סתם אין בו עפצים · והדיו הוא הנעשה מפחם הגפנים ומעשן השמנים אבל אין בו עפצים וקנקנתום כלל והוא קרוב לימחק לפי שהעפצים והקנקנתום מעמידין הדיו ואינו יכול להמחק וכן כתב הרב המחבר ז"ל בהלכות תפילין ומזוזות וספר תורה (פ"א הלכה ד') וזה לשונו אם כתב שלשתן במי עפצא וקנקנתום שהוא עומד ואינו נמחק כשרים ועוד כתב (שם) על מעשה הדיו שורהו במי עפצא שאם תמחקנו לא ימחק ראיה שהדיו שאינו נמחק הוא העשוי מן העפצא והקנקנתום הנקרא חיב"ר והדיו הנמחק הוא שאין בו לא עפצא ולא קנקנתום ע"כ :

*אם	ואת
לא	כי
שכב	שטית
איש	תחת
אותך	אישך

על מה היא אומרת אמן אמן על האלה כו': דף יח ע"א

זאת המשנה לרבי עקיבא שאמר שומרת יבם ערוה וכבר נתפרסם לו זה הדעת במקומות מיבמות ולפיכך אם זינתה אסורה על יבמה ולכך היה צריך שיתנה עמה שלא זינתה שומרת יבם ואין הלכה כר"ע אלא פסק ההלכה שומרת יבם שזינתה מותרת ליבמה ולפיכך אין צריך להתנות עליה כשהיתה שומרת יבם ור"מ אומר שהיא נשבעת על העתיד לבא ולפיכך כל זמן שזינתה מכאן ולהבא תמות והשם הוא היודע :

הכל שוין שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס כו': שם

ממה שצריך שתדעהו שכל מי שגירש אשתו וזנתה אח"כ אינה אסורה עליו להחזירה ואם קבלה קידושין מאחר נאסרה עליו אף על פי שלא נבעלה לפי שלא תלה הדבר בבעילה ואמנם תלה אותו בקידושין אמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ולא אמר ובעלה איש אחר ודע זה ושמרהו :

פרק שלישי

היה נוטל את מנחתה מתוך כפיפה מצרית כו': דף יט ע"א

עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה כו': דף כ ע"א

נאמר בקרבן שלמים ידיו תביאנה ונאמר בסוטה ולקח הכהן מיד האשה לפיכך כמו שיש בשלמים תנופה בבעלים ובכהן כמו כן במנחת סוטה · ואין הלכה כרבי שמעון :

אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות כו': שם

ר' שמעון אומר אין זכות תולה במים המרים כו': דף כב ע"ב

מה שאמר אין מספקת לשתות וכו' הוא דברי ר"ע לפי שהוא סובר ג"כ מקריב מנחתה ואח"כ משקה כמו שאומר ר"ש ואינה הלכה ומה שאמר יש לה זכות ר"ל זכות תורה ואע"פ שהיא אינה מצווה בכך לפי שאין מצות ת"ת אלא על האנשים שנאמר ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם · ואמרו מלמדה תפלות הוא דברי הבאי ודברי משלים · וענין מאמר רבי יהושע הוא שהאשה רוצה באיש זנאי מאנשי השקר ואפי' שאינו נותן לה אלא קב בכל יום למזונותיה יותר מאדם חסיד פרוש מן העבירות ואפי' שנותן לה תשעה קבין בכל יום חסיד שוטה אמרו בגמ' שענין זה הוא (המדבק) [המרבה] בניוול ומדקדק על עצמו עדם הוא כבד בעיני בני אדם ויעשה מעשים שאינם מחוייבים כאילו הוא שוטה בחסידותו ואמר בגמ' שבת ירושלמי מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט · ורשע ערום אנשי התחבולה וזה שהחכמים קוראין עצמן פרושין להיותם מופרשין מבני אדם שיש להם חסרונות והמדות הפחותיות והרדיפה אחר תאות העולם והם מוחלין לשכר העולם הבא ולמדות המעלות ויש מבני אדם שמתפארים ומראין לבני אדם שהוא פרוש מן המעשים המגונים ומן המדות הפחותיות והוא מתגודל בהן בעצמו ואמנם נפרש מהם לכוונה מכוונות העולם וכן אמרו רבותינו ע"ה שבעה פרושים הם ומנו בהם כל מי שיתפאר ביהרות לסבה מסבות העולם כדי שיכבדוהו העם או בשביל שלא יאבד הבורא ממונו ויפסיד עניניו ואין אצלם פרוש אמיתי אלא עובד מאהבה כמו אברהם אבינו והמשה הם גרועין והם מוסיפין בחיוב ומפליגין בחניפות כדי שיגנבו דעת הבריות וכינוי התוספת שלהם והכבדות שנוהגין בתורה בלשון מכות ואמרו מכות פרושין · ומה שאמר

שאמר מבלי עולם או מבלי עולם שאלו הדברים מפסידין מציאות האדם · ומדהה לפי לשונם הוא הגוון החסר שאינו בתכלית הלובן ואין לו זוהר ולא בריקות וזה הרבה במסכת נגעים וענין אומרו כאן מדהה שאתה מחשיך אורם ותסיר זהרם מעיני בני אדם · ומתגוונת שתחלה בחולי השחפת ונעשית כחושה · וכבר אמרתי פעמים רבות כשיש מחלוקת בין החכמים בסברת אמונה אין תכליתו מעשה מן המעשים שאין אומרים שם הלכה כפלוני · ואין הלכה כבן עזאי :

נטמאת מנחתה עד שלא קדשה בכלי כו' : שם

מנחת סוטה אמנם מביא בעלה וכשהיה בעלה כהן חייב בשריפת זאת המנחה כולה לפי שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה :

בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת כו' : דף כג ע"א

נאמר בתורה וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל ובא בקבלה כהן ולא כהנת ונאמר ולא יחלל זרעו בעמיו זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל וענין אינו מתחלל שאינו נעשה חלל לעולם אבל הוא פסול כל זמן שהוא עומד עם זאת האשה שעשאה חללה כגון כהן שנשא גרושה כיון שבא עליה נעשית חללה כמו שנבאר במסכת קידושין (פ"ד הלכה ו') בין שהיתה כהנת ולויה או ישראלית ומה שאמר בכהן כהנת מתחללת אין ענינו שכהנת בלבד תהיה חללה ואמנם ענינו שהיא מתחללת בכלל מי שתתחלל וכשהיתה זאת האשה חללה תעמוד חללה לעולם בין שמת בעלה או גרשה וזה הכהן כל זמן שהוא עמה הוא פסול לעבודה ואם גרשה ונדר שלא ישא אשה בעבירה כמו שיתבאר בפרק שביעי מבכורות (הלכה ז') חוזר לכשרותו ולשון ספרא להחלו בזמן שהוא נוהג מנהג זה הרי הוא חולין וכתוב בתורה אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן אבל קדשי הקדשים והם החטאת והאשם כמו שקרא אותם התורה קדשי קדשים מבואר בתורה כל זכר בכהנים יאכלנה :

מה בין איש לאשה האיש פורע ופורם כו' : שם

כתיב בתורה והצרוע אשר בו הנגע יכבס בגדיו וגו' ואמר איש צרוע הוא וגו' לפיכך לא יהיה דין פריעה ופרימה אלא באיש צרוע ואמנם אלו השני דינין שייחד האנשים בהם ולא הנשים בענין הנזירות היא הלכה למשה מסיני אין רמז להם בלשון התורה וכבר בארנו זה בסוף פרק רביעי מנזיר ונאמר בתורה כשמשיא האב את בתו ואמר אבי הנערה אל הזקנים וגו' ואמר וכי ימכור איש את בתו לאמה ואמר וסקלתם אותו באבנים ובא בקבלה אותו ולא כסותו הא אותה בכסותה ואמר ותלית אותו על עץ ובא בקבלה אותו ולא אותה וכמו כן נאמר בגנב ונמכר בגניבתו :

פרק רביעי

ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כו' : שם ע"ב

עוד יתבאר לך כשאדם בעל אחר שהגדיל בעילה אסורה אי זה איסור שיהיה המים המאררים אין עושין רושם באשתו לפיכך אלמנה לכה"ג והדומה לה שנתבאר עליהם הקנוי והסתירה כמו שבארנו יוצאת בלא כתובה לפי שיש להן כתובה ואף על פי שנשואיהן באיסור כמו שנתבאר בסוף פרק אחד עשר מכתובות :

ואלו לא שותות ולא נוטלות כתובה כו' : דף כד ע"א

בית שמאי סברי שטר העומד לגבות כגבוי דמי וכאילו תגיע זה הממון לידה ולפיכך נוטלת כתובתה לפי דעתם :

מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות כו' : שם

רבי מאיר סבר מי שנשא מעוברת חבירו ומינקת חבירו יוציא ולא יחזיר עולמית ולפיכך הוא אצלו עובר עבירה כמו ישראל שנשא נתינה והדומות לה ולפיכך לא ישקה אותה וחכמים אומרים שיגרשנה עד תשלום זמן הנקה והוא כ"ד חדשים כמו שבארנו בגיטין (פ"ז הלכה ו') חוץ מיום שנולד ומיום שנתארסה בו ויחזיר · ור' אליעזר אומר מה שכתוב בתורה ונקתה ונזרעה זרע רוצה לומר תיקון זריעה שתלד בריות אם היתה מנהגה שתלד בנער או תלד זכרים אם היתה מנהגה שתלד נקבות לפיכך לפי דעתו איילונית וזקנה שותות ואם תאמר שבעלה עמה באיסור מפני שהוא נמנע מפריה ורביה ולא ישקנה מזה הטעם הרי זה אינו אמת שהוא יכול לישא אשה אחרת וחכ"א ונקתה ונזרעה זרע את שראויה להזריע ואין הלכה כרבי אליעזר והלכה כחכמים :

אשת כהן שותה ומותרת לבעלה אשת סריס כו' : שם

שמא יעלה על הדעת אשת ישראל כשזינתה באונס שהיא מותרת לבעלה היא שותה ותהיה מותרת לבעלה אבל אשת כהן שזינתה באונס שהיא אסורה עליו היה לנו לומר שלא תהיה מותרת לו אחר שתשתה שמא באונס זינתה ולכך הוצרך והיא אסורה עליו ולכך למדנו שהיא שותה ומותרת לבעלה וכמו כן אשת סריס ואע"פ שאין לו שכיבה · ומה שאמר על ידי כל העריות מקנאין שמא יעלה על דעתינו שהוא אם קנא לה עם אחיה או אביה או אחד מן העריות הדומין להם אינו קנוי לפי שאמר ונטמאה ב"פ ובא בקבלה טומאה לבעל טומאה לבועל לפיכך האיש שהיא אסורה עליו בזה הזנות הוא שתשתה על ידו אבל זה האיש שהוא אסור עליה לעולם קודם זה הקנוי הרי זה אינה שותה בשבילו לכך למדנו שהוא משקה אותה וקטן הוא פחות מבן תשע שנים ויום אחד כמו שנתבאר ביבמות (פ"י הלכה ז') ומי שאינו איש ר"ל בזה בהמה למה שנאמר ושכב איש אותה פרט לקטן ולבהמה:

ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה כו' : שם

רבי יוסי אומר כל מי שיקנא ישקנה לפי שנאמר וקנא והביא *ואין הלכה כרבי יוסי ומה שצריך שתדעהו שאם היה בעלה סומא לא היה משקה אותה שנאמר מעיני אישה וכמו כן אם היתה היא חגרת או שאין לה ידים או אלמת אינה שותה לפי שנאמר והעמיד את האשה ונתן על כפיה ואמרה האשה ונאמר גם כן אשה תחת אישה מתחייב מזה שיהיה כל מה שימנעהו מלהשקותה ימנענה גם כן מלשתות וכן מה שימנענה מלשתות ימנעהו מלהשקותה לפיכך אם היתה סומא או היה הוא חיגר או שאין לו ידים או אלם אינה שותה אבל בכל זאת יוצאות שלא בכתובה :

פרק חמישי

כשם שהמים בודקין אותה כו' : דף כז ע"ב

בודקין אותו ר"ל בזה שימות מי שזנה עמו כמו שתמות היא כששותה ואין בין רבי ובין ר"ע מחלוקת בדין ואמנם חולקין בראיית הדין וסבת מחלוקתם וראיית כל אחד מהם נכונה לפי שיטת הגמרא ולא נזכיר מהם בזה המקום כדי שלא יאריך הדבור ותמעט התועלת :

בו ביום דרש ר"ע וכלי חרש אשר יפול מהם כו' : שם

השרץ מאבות הטומאות וכשנפל לאויר כלי חרש ואפילו שלא נגע בגבו נטמא זה הכלי כמו שיתבאר בפרק שני מכלים ויחזור זה הכלי ראשון לטומאה והאוכל שבו שני לטומאה מפני שנטמא בכלי שהוא ראשון ואמר שכל מה שיש בזה הכלי שהוא שני כמו שבארנו יטמא זולתו ר"ל שהוא יטמא אוכל אחר הרי למד על ככר השני שהוא מטמא את השלישי ולדעת ר"ע שני עושה שלישי בחולין ואינה הלכה אלא אין שני עושה שלישי בחולין אלא בתרומה ויתבארו אלו העקרים כולם וראיותם במקומם מסדר טהרות · ובכ"מ שאומר במשנה בו ביום ר"ל בו ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה :

בו ביום דרש ר"ע ומדותם מחוץ לעיר כו' : שם

ר"ע סבר שאיסור תחומין מדאורייתא ואמר שהם מפורשות בפסוק ור"א אומר תחומין מדרבנן ר"ל שאין להם גדר אלא שיעור תחום שבת דרבנן · והלכה כר"א בנו של ר' יוסי הגלילי שאומר תחומין דרבנן :

בו ביום דרש ר"ע אז ישיר משה ובני ישראל כו' : שם

רבי נחמיה אומר כי מה שאמר ויאמרו ראיה שכולם היו אומרים ביחד השירה אלא שמשה היה מתחיל בדבור תחילה לבד כמו שעושה שליח ציבור בקריאת שמע ור"ע אומר ראשי פרקים בלבד היו אומרים אחריו כמו שעושין בקריאת ההלל :

בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס לא עבד איוב את הקדוש ברוך הוא כו' : שם

לו אפילו שהוא כתוב באל"ף הנה הוא מורה לפעמים על הין ואפילו שהוא כתוב בוי"ו הרי הוא מורה על הלאו לפעמים וכבר זכר טעם זה המדבר באותיות הנח ולפיכך מה שאמר לא איחל לו היה כתיבתו אצלו באל"ף או בוי"ו ממה שיסור הספק בין הלאו וההין · ואמר בשביל ר"ע תלמידך לרוב מעלתו לפי שר"ע תלמיד רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי אליעזר תלמיד רבן יוחנן בן זכאי ולא חשש לזה השיעור בר' יהושע בן הורקנוס אבל אמר תלמיד תלמידך כמו שהיה :

פרק ששי

מי שקנא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף כו' : דף לא ע"א

אמר ר' אליעזר ואפילו שיש לו ראיה מצפצוף העוף שהיא נבעלה אינו מותר לו להשקותה ולא להשאר עמה אבל הוא נפטר שיוציא ויתן כתובה ורבי יהושע אומר עד שישמע השוות ללבנה והוא בתכלית הפרסום והעסק בדבור בני אדם עד שידברו בדבריהן ויאמרו שפלונית שקנא לה עם פלוני ונסתרה עמו כבר זנה עמה אז יוציא ויתן כתובה · והלכה כרבי יהושע :

אמר עד אחד אני ראיתיה שנטמאת כו' : שם

אמנם נאמנים פסולי עדות לפוסלה מכתובתה כמו שזכר או הנשים השונאות אותה שלא תשתה כשהעידו בראית הזנות אחר הקנוי והסתירה בעדים לפי מה שבארנו בתחילת המסכתא :

שהיה בדין ומה אם עדות ראשונה כו' : שם

עדות הראשונה עדות סתירה אחר הקנוי כמו שנקדם וכבר בארנו בתחילת המסכת שלא תתקיים אלא בשנים עדים ושהיא אסורה אחר הסתירה על בעלה עד שתשתה מי המרים ואין זה איסור עולם · ועדות האחרונה היא עדות טומאה וכבר בארנו בתחילת המסכת שתתקיים בעד אחד ותאסר עליו לעולם וכבר בארנו ראיה לזה והוא מה שאמר ועד אין בה רוצה לומר אין שם עדות שלימה אבל יש שם עד אחד בלבד שהוא קצת עדות ואמר והיא לא נתפשה רוצה לומר שאינה אנוסה ולכך היא אסורה לעולם לפי שפסוק התפיסה מחייב האיסור והראיה שיהיה עד עדות ואין הכוונה בעד אחד ממה שאמר לא יקום עד אחד ואילו היה גם כן עד מורה על האחד לא היה צריך שיפרש אותו באחד וזה שאנו אומרים שעד אחד נאמן בסוטה לפוסלה מכתובתה ולא תשתה אמנם הוא כשנקדם הקנוי והסתירה כמו שבארנו בתחילת המסכת וכבר זכרנו שערות דבר הוא גם כן דבר זמה :

עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת כו' : שם

מה שאמר עד אחד אומר נטמאת ועד אחד אומר לא נטמאת היתה שותה בתנאי שיעידו שניהם כאחד אבל אם אמר עד אחד נטמאת ואח"כ בא אחר אחריו ואמר לא נטמאת אין משגיחין לעדות האחרון ואינה שותה לפי שכבר אמרנו התורה האמינה עד אחד בסוטה והעיקר אצלינו כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא במקום שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ומה שאמר עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת שהדבר תלוי באחרון אמנם זה בפסולי עדות כגון שהיו עבדים או נשים או אחד מן הפסולין שאז חוששין לרוב המנין אבל אם היה עד כשר ושנים פסולין הרי הוא כמו עד אחד ועד אחד והשמיענו באלו השתי בבות שבפסולי עדות הלך אחר רוב דעות בין לקולא בין לחומרא :

פרק שביעי

אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה כו' : דף לב ע"א

נאמר בסוטה ואמר הכהן לאשה ובא בקבלה בכל לשון שהוא אומר ואומר בוידוי מעשר ואמרת לפני ה' אלהיך בכל לשון שאתה אומר וכבר בארנו וידוי מעשר בפרק האחרון ממסכת מעשר שני ואמר בקרית שמע [שמע] בכל לשון שאתה שומע · ותפלה ידוע ומתפללין בני אדם בכל לשון ואמנם זה בצבור אבל יחיד יזהר בעצמו שלא יתפלל אלא בלשון הקודש · ואמר בברכת המזון וברכת בכל לשון שאתה מברך · ושבועת העדות נאמר בה ושמעה קול אלה בכל לשון ששומעת ולמדנו משבועת העדות שבועת הפקדון לפי שנאמר בכל אחת מהן תחטא :

ואלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים כו' : שם

וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל קול רם ואמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש ולמד ר' יהודה חלילה ממה שאמר ככה לפי שבכל מקום שאמר בתורה ככה או כה רוצה לומר בלשון הזה לא להוסיף ולא לגרוע :

ברכות וקללות ביצד כיון שעברו ישראל את הירדן כו' : שם

מה שאמר בשבעים לשון רוצה לומר בכתיבת כל אומה מאלו האומות :

ברכת כהנים כיצד במדינה אומרים אותה כו' : דף לז ע"ב

אמר בברכת כהנים כה תברכו ואמר אלה יעמדו לברך את העם כמו שאלו הברכות בלשון הקודש כמו כן זאת בלשון הקודש · ככתבו הוא הדבר הנקרא מיו"ד ה"א וי"ו ה"א וזהו [שם]המפורש הגדול ודע זה ואל תטה מחשבתך במה שמהבלין בו כותבי הקמיעות והמשוגעים מבני אדם · וכינויו הוא אותו שאנו קוראין היום · ומה שראוי שתדעהו שאינו מותר בשום פנים שיקרא בשם המפורש ולא ידבר בו והוא יו"ד ה"א וי"ו ה"א אלו במקדש בלבד והרמיזה בזה בתורה במה שאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי ואמרו סרס המקרא ודרשהו בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך אזכיר את שמי · ומה שחייב שהיו עושין אותה ברכה אחת ולא היו עונין אמן על כל ברכה כמו שאנו עושין בכל המקומות לפי שהעיקר אצלינו אין עונין אמן במקדש אלא כך היו עונין ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם וראיה לזה מה שאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם · ואין הלכה כרבי יהודה :

ברכת כהן גדול כיצד חזן הכנסת נוטל ספר תורה כו' : דף מ ע"ב

קורא על פה לפי שמעקרנו אין גוללין ס"ת בצבור ואי אפשר גם כן שיקרא בשתי תורות לפי שלא יקרא אדם אחד בשתי ס"ת בצבור משום פגם ספר ראשון · ומה שאמר עומד ומקבל ראיה שהוא היה יושב וזה אי אפשר אלא בעזרת נשים לפי שהישיבה אינה מותרת בעזרה אלא למלכי בית דוד כמו שבארנו בפרק שביעי ממסכת כיפורים (הלכה א') א"כ זאת הקריאה היתה בעזרת נשים · ונתינת הספר איש לאיש משום כבוד שנאמר ברוב עם הדרת מלך · ולשון אלו הברכות הראשונה אשר בחר בנו מכל העמים וכו' וקורא בס"ת ומשלים הקריאה ומברך הברכה השניה והיא אשר נתן לנו תורתו תורת אמת וכו' והשלישית רצה ה' אלהינו והרביעית מודים אנחנו לך והחמישית סלח לנו אבינו והששית מתפלל שיתמיד הקב"ה השכינה במקדש וחותם השוכן בציון השביעית מתפלל בקבלת הקרבנות הכהנים ושיברכם האל וירצה אותם וחותם מקדש הכהנים והשמינית מתחנן במה שאפשר לו ומבקש ומתפלל על ישראל שיושיעם הבורא ויתמיד ממשלתם ויגביר אותם על אויביהם וחותם עמך ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה ומן המפורסם שכל זה היה ביום צום כיפור אחר שהיה משלים עבודת היום כמו שבארנו בפרק שביעי מכיפורים :

פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג כו' : דף מ"א ע"א

(בשמינית) אמרו בשמינית רוצה לומר שנה שמינית מהשמיטה והיא תחילת השמיטה שניה בלי ספק והקריאה היתה ביום שני מסוכות מוצאי השנה והוא מה שאמרו אי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפילו ביום טוב האחרון כתב רחמנא בבא כל ישראל מאתחלתא דמועדא רוצה לומר תחילת חולו של מועד ואמנם היו נותנין ס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת · ומה שאומר קורא ויושב תדע שבעזרת הנשים היתה הקריאה שהישיבה מותרת בה אלא אם היה המלך מבית דוד שהוא היה יושב בעזרת ישראל כמו שבארנו ביומא (פ"ז הלכה א')· ואגריפס היה מקהל גרים ולא היה לו (אב) [אם]מישראל ולא היה מותר למנותו בשום פנים לפי שנא' שום תשים עליך מלך מקרב אחיך ובא בקבלה כל משימות שאתה משים עליך לא יהו אלא מקרב אחיך ואמנם אמרו לו אחינו אתה משום שלום המלכות ואמרו באותה שעה נתחייבו שונאיהם של ישראל כלייה מפני שהחניפו לו לאגריפס והעיקר אצלינו מלך שמחל על כבודו אינו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואמנם שבחו לו העמידה מפני שהיא מצוה · ומה שהיה קורא מהתורה הוא מאלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומחבר אותה עם פרשת והיה אם שמוע עד *סוף הפרשה ומחבר אותה בפרשת עשר תעשר וקורא על הסדר עד סוף הברכות והקללות שנאמר אשר כרת אתם בחורב :

משות

פרק שמיני

משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם כו': דף מב ע"א

ודברו השוטרים אל העם ואמרו מי האיש כו': דף מג ע"א
אמר במשוח מלחמה ודבר אל העם ואמר משה ידבר והאלהים יעננו בקול מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש · ולאלות חרבות הוא מריטת כלי המלחמה כגון הסייף והרמחים · והגפת התריסין הכאת המגינים זה עם זה · ושפעת הקלגסים העמדת השרביטין שראשיהן עקומין והם מקלות מכין בהם האבנים וע"י כך קופצין ומכין בקרסול האנשים והסוסים ומפילין גבורתן וכחן :

ואלו שאינן חוזרין הבונה בית שער אכסדרה כו': שם
כתוב בתורה אשר בנה בית ר"ל בנה בית הראוי לדירה[לדור]·ואמר אשר לקח אשה אשה שלקחה לפי מה שמחייב הדין · ובית לבנים בשרון מפני שמחדשין אותו פעמיים בשבוע · ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' אליעזר :

ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו כו': שם
מה שאמר שאינן זזין ממקומן רוצה לומר שהן אינן חייבין לצאת מבתיהם לעורכי המלחמה ואח"כ יחזרו כמו אלו שקדם זכרם אלא שאינם חייבין לטרוח בשום פנים שנה שלימה :

ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ר"ע אומר הירא כו': דף מד ע"א
רבי יוסי הגלילי אומר המתיירא מן העבירות בין שהיו עבירות דאורייתא בין עבירות דרבנן ר' יוסי אומר עבירות דאורייתא בלבד ולכך אמר אלמנה לכ"ג וכו' · והלכה כר"ע :

והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם ובעקיבו של עם כו': שם
שתחילת ניסה נפילה ר"ל שתחילת הגלות אמנם מתחיל מן הניסה ואח"כ הנפילה והוא מה שאמרו אימא מפני שתחילת נפילה ניסה :

בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאים כו': שם ע"ב
אין מחלוקת ביניהן שמלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק חובה ואין מחלוקת ביניהן שהריגת שאר אנשי המקומות משאר האומות רשות ואמנם מחלוקתם בהריגת ההורגים אותם ולהחליפם עד שלא יהרגו ישראל ולא ילחמו בארצם תנא קמא קורא לזה רשות ור' יהודה קורא לזאת ההריגה מצוה ולפי דעת רבי יהודה מי שהיה מתעסק בזאת ההריגה או בענינה פטור מן המצוה לפי שהעיקר אצלנו כמו שידעת העוסק במצוה פטור מן המצוה על דעת תנא קמא אינו עוסק במצוה · ואין הלכה כר' יהודה :

פרק תשיעי

עגלה ערופה בלשון הקודש שנאמר כי ימצא כו': שם
נאמר בעגלה ערופה וענו ואמרו ונאמר וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל מה להלן בלשון הקודש כמו שבארנו במה שנקדם (פ"ז הלכה ב דמכלתין) אף כאן בלשון הקודש · ומה שאמר שנא' אמנם רצה להביא ראיה ממה שנאמר וענו אלא התחיל בתחילת סדר מעשה ובאר איך תהיה והלכה כרבי יהודה · וענין בית דין שקול שיהיה מנין מיוחד עד שאפשר להיות בו אחרי רבים להטות כמו שנבאר בתחילת סנהדרין :

נמצא טמון בגל או תלוי באילן או צף על פני המים כו': שם
נאמר בתורה כי ימצא וכשהיה קרוב לעיירות העכו"ם השכנים לנו והם נקראות ספר הרי הוא כאילו המציא עצמו למיתה · ואמר ולקחו זקני העיר ההיא לפיכך אין מודדין לעיר שאין בה בית דין · ומה שחזר ושנה לא היו מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד שלא תחשוב שהוא כשנמצא קרוב לעיר שאין בה בית דין בטל דין עגלה ערופה אלא מניחין זאת המדינה ומודדין לעיר אחרת שיש בה ב"ד · ונאמר בתורה באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים ולכך אין מביאה עגלה ערופה · ור"א אומר שהוא יכול לדקדק במדידה ומה שאמר הקרובה ואפי' קרובות ות"ק אומר צריך שיהיה קרוב לאחת יותר מן השניה כמו שיראה מן המדידה לפי שאי אפשר לדקדק עד שתאמר שיהיה רחוקות מאלו ב' העיירות בשוה וכבר דקדקו בגמ' בכורות (דף יח') כשנמצא מכוון בין ב' העיירות יביאו עגלה אחת בשותפות · וכן הלכה :

נמצא ראשו במקום אחר וגופו במקום אחר כו': דף מה ע"ב
מחלוקתם בכאן אינו תלוי בענין המדידה עוד יצא המשא והמתן בזה ואמנם מחלוקתם במת מצוה שהעיקר אצלנו קנה מקומו ונקבר בארבע אמות שלו אם במקום שנמצא בו ראשו או במקום שנמצא בו ראשו או במקום שנמצא בו גופו ודין קבורת זה ההרוג כמת מצוה לפי שהוא נקבר במקום שנמצא · והלכה כרבי עקיבא :

מאין היו מודדין ר' אליעזר אומר מטיבורו כו': שם
רבי אליעזר אומר עיקר החיות טבורו לפי שהוא אמצעות הגוף הכולל כלי המזון שבהם נמשך המאכל רבי עקיבא אומר מקום שאיפת הרוח הוא הצורך הגדול בחיות לפי שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו · והלכה כרבי עקיבא :

נפטרו זקני ירושלים והלכו להן זקני אותה העיר כו': שם
ענין איתן גדול כמו שאמר (ירמיה ה') גוי איתן הוא ואומר אם היה חזק ההמשכה ואפי' שלא היה גדול השיעור כשר וכבר פירשו איתן הוא קדמון וקופיץ הוא סכין הגדול והרחב שמחתכין בו הבשר נקרא בערבי סאטורי"ר ונאמר בתורה אשר לא יעבד בו ולא יזרע ובא בקבלה מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סורק שם פשתן ומנקר שם אבנים ופירוש סורק שמנפץ שם הפשתן ומנקר שם שבנים שמפתתין שם אבנים :

זקני אותה העיר רוחצין את ידיהן במים כו': שם
אלו הכנוין שאומר פטרנוהו וראינוהו והנחנוהו חוזרין על ההרוג רוצה לומר בכך שאנו לא פשענו בו ולא השאנו בעינינו שנהיה כאילו סבבנו הריגתו והוא מה שאמר לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה :

נמצא ההורג עד שלא נערפה העגלה כו': דף מז ע"א
נאמר בתורה בסוף פרשת עגלה ערופה ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר לפיכך יהרג ההורג אחר שנערפה העגלה :

עד אחד אומר ראיתי את ההורג כו': שם
לפי שנאמר בתורה לא נודע מי הכהו ואפילו עד אחד אין עורפין וכבר הודעתיך בזאת המסכתא (פ"ו הלכה ד') שבכל מקום שהאמינה תורה עד אחד שהוא במקום שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים ומה שאמר בכאן באלו הכבות היו עורפין אמנם הוא כשהכחישו עד לעד בבת אחת אבל אם אמר אחד אני ראיתי ההורג אח"כ בא אחר והכחישו ואמר לא ראית לא היו עורפין לפי שהעיקר אצלנו אין דבריו של אחד במקום שנים · ומה שאמר עד אחד אומר ראיתי ושנים אומרים לא ראית אמנם זה בפסולי עדות כמו שבארנו בסוף פרק ששי מזאת המסכתא בפסולי עדות הלך אחר רוב דעות :

משרבו הרוצחנין בטלה עגלה ערופה כו': שם
כתוב בתורה ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו · ואשכולות כנוי על אדם הכולל המדות ומעלות והחכמות לפי מיניהם והוא מה שאמרו אשכולות איש שהכל בו :

יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר כו': שם
זאת ההלכה בעצמה באה בסוף מעשר שני וכבר פירשנוה לשם ענינה אות באות ובקש אותה לשם · אמר המעתיק ראיתי לכתוב פירוש ההלכה הזאת בכאן לפי שהיא בסדר אחר ואכתוב אותה כמו שבאר אותה המחבר עצמו אות באות בסוף מעשר שני למען ירוץ קורא בו · העביר רוצה לומר העביר הודיית המעשר לפי שלא היו יכולין לומר ככל מצותך אשר צויתני לפי שהקב"ה צוה לתת המעשר ראשון ללוים והם היו נותנין באותו הזמן לכהנים וזה היה בגזירה בית דינו של עזרא הסופר לפי שכשעלה עזרא לא עלה עמו[משבט]לוי כמו שבאר הכתוב ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם וקנס הלוים שלא יתנו להם מעשר ושיותן לכהנים · ומעוררים הם הלוים שהיו אומרים בכל יום בשעת קריאת השיר על הקרבן עורה למה תישן ה' והוא שתקום· מזה וצוה שלא נאמרה עוד לפי שהם היו אומרים זה הפסוק כאילו היו מדברים עם הש"י והיו צועקים אליו בזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות ולומר כלפי מעלה ונוקפין הם בני אדם שהיו שורטין שריטות לשוורים שהיו מקריבין על גבי המזבח כדי שיהיה הדם יורד ושותת בין עיניהם ולא יראו ועל ידי כך יוכלו לכפותו ולשחטו · ונוקף הוא העושה מכה ואמר בגמרא אין אדם נוקף באצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה והוא מגזרת כנוקף זית לפי שנוקף הזית משבר אותה כשמנענה בחוזק וזה הנזכר בטל זה המעשה לפי שהיה נראה אותו השור הקרב כאילו הוא בעל מום ונתן שלשלאות של ברזל תקועות בארץ והיו מכניסין בהן רגלי הקרבן והיו יכולין לשחטן כמו שיתבאר במסכת מדות · עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים רוצה לומר בזה בחולו של מועד והוא בטל זה המעשה ומנען שיהו מכין בפטיש שלא יעשו מלאכתן בחולו של מועד · ואמר ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי מפני הטעם שאגיד לך והוא כי בימיו היו בני אדם מקילין במתנות ולא היו מוציאין מהזרעים אלא תרומה גדולה בלבד והיו אוכלין השאר והאנשים שהיו מדקדקין על עצמן הוי שואלין וחוקרין אם מעושר אם לא או מעשר דמאי וכשהיה יודע שהיה דמאי היה מניחו ולא היה לוקחו מפני שהיה צריך להוציא ממנו המעשרות ומי שלא היה מדקדק היה אוכלו דמאי לפי שהיה די לו בהוצאת תרומה גדולה בלבד וזה הכהן אמר לאנשי דורו כשם שתרומה גדולה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל עון מיתה אבל אתקן לכם דבר שיהיה קל לכם לסובלו ובני אדם יוכלו לעמוד בו ותנצלו מעון המיתה ואמר כי הדמאי אין מוציאין ממנו אלא תרומת מעשר [ומע"ש תרומת מעשר]תנתן לכהן ומעשר שני יאכלו אותו בעליו בירושלים אבל מעשר ראשון ומעשר עני באותן השנים שמוציאין בהם מעשר עני אינו חייב להוציאו מן הדמאי אבל אומר ללוי או לעני הבא ראיה שהוא טבל וטול המתנה והזכות שלך על העיקר שהוא אצלנו המוציא מחבירו עליו הראיה וכאשר התקינו זה התיקון היו בני אדם כל מי שלקח פירות מעם הארץ לא היה שואל אותו · כלל אם היו טבל או לאו אבל היה מוציא מהן תרומת מעשר ומעשר שני ואוכל השאר כיון שפירות עם הארץ דמאי עד כאן :

משבטלה סנהדרין בטלה השיר מבית המשתאות כו': דף מח ע"א
כתוב (איכה ה') זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם וכשפסקו הסנהדרין והם הזקנים שאמר הקב"ה עליהן תתן לך בכל שעריך נפסק השיר גם כן · ועוד אומר בענין הסנהדרין דבר ממה שצריך שיאמר במסכת סנהדרין :

משמתו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים כו': שם
נביאים הראשונים הם נביאי בית ראשון אבל נביאי בית שני והם חגי זכריה ומלאכי וחביריהן קורין אותן נביאים האחרונים · ושמיר נחש חופר אבנים ובו פתחו אורים ותומים והיה מצוי בזמן מן הזמנים · ונופת צופים מין דבש שהיה בא מארץ ישראל נקראת צופים היה מאד נפלא במראה ובטעמו ובריחו :

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יהושע מיום שחרב בית המקדש אין יום כו': שם
טעם הנאה · ושומן ידוע ר"ל בזה פירות ארץ ישראל וכן אנו מוצאים אותם היום בעונות :

רבן שמעון בן אלעזר אומר הטהרה נטלה את הטעם כו': שם
רצה לומר בזה בטול הטהרה ובטול המעשרות בטלו זה התענוג :

בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים כו': דף מט ע"א
פולמוס הוא תאריך בלשון ערבי כלומר זמן זה האיש וזמן ממשלתו · וארוס צורת אסטואה והיתה חלולה וקושרין על אחת מלדליה עור עבה ומכין בו והוא מין מהשחוק והנגנועין קורין אותו בארץ המערב אלט"ר · ועטרות הכלה עיר של זהב וכבר בארנו זה בשבת (פ"ו הלכה א') וכמו כן העטרה וכל כיוצא בה · אפריון הוא כמו אהל והתירו שתצא הכלה בזה האהל מפני שיש בו הסתרה וצניעות · ומה שאמר פולמוס האחרון ר"ל הממשלה שהיתה בימיו · ורבותינו ז"ל ר"ל רבינו הקדוש המחבר · ומה שאמר יוונית ר"ל חכמה יוונית וזה שהם קורין חכמה יוונית הרמזים שהם בלשונות והלשונות שנוטים מדרך הישרה לפי הנראה מהם ויש להם פנים ובגמרא אמרו רבי משתעי בלשון חכמה וכבר בא לנו בלשונות ובחידות כמו שמבואר בגמרא והיו אצל היוונים לשונות מזה הענין מיוסדין באומתם שהיו נושאין ונותנין בהם כל מה שהיו רוצים כמו הרמזים והחידות · וטעם שאסרו זה מפני שבזמן בית שני צר אחד ממלכות בית חשמונאי ירושלים והיו אנשי ירושלים משלשלים להם במתנה קופה של דינרין בכל יום והיו נותנין להם בה שני תמידין לקרבן והיה שם איש אחד שהיה יודע אלו הלשונות שבדו מלכם היוונים ודבר להם בה וזה נוסח התלמוד לעז להם בחכמת יוונית שהם בעוד שיקריבו קרבן לא ינצחו ומנעו מהם הקרבן וזה הענין אין ספק שנאבד ולא נשאר ממנו היום בעולם לא מעט ולא הרבה :

משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים משמת בן עזאי בטלו השקדנים כו' על ידי אליהו זכור לטוב אמן : שם
שקדנין שוקדים בקריאה ובלימוד וענין בן עזאי מבואר בבראשית רבה (וביבמות דף סג:) שלא נשא אשה לעולם ונשאל על זאת הסבה ואמר אני בתורה חשקה נפשי · ובזמן רבן גמליאל הזקן היו בני אדם לומדין התורה מעומד ואחר מיתתו החלישו גופות האנשים וחזר הלימוד מיושב וזהו שרומז אליו בביטול כבוד התורה · ואמנם אמר בר' עקיבא גם כן בטל כבוד התורה ר"ל רוב החכמה והוא מה שאמרו משמת ר"ע בטלו זרועי התורה ונסתמו מעיינות החכמה · ופירוש קטנותן של חסידים כללם ושרשם לפי שמורש הדבר והתחלתו קטן · ואשר היו אחר רבינו הקדוש הם שהוסיפו בכאן משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא :

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל ממסכת סוטה

מסכת סוטה

פרק ראשון

דף ב בפירש"י בד"ה המקנא כו' ובמתניתין מפרש כיצד מקנא לה אומר לה אל תסתרי עם כו' עכ"ל כצ"ל מפירוש ישן וק"ל: בד"ה אוי מי הוה זיווג לפי רשע וזכות והא מקודם כו' עכ"ל לא הוה צריך לפרש הקושיא אלפני פניו אהא דאין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו אלא אלפניו אהא דקשין לזווגן כקריעת ים סוף וכ"ה הקושיא בסנהדרין פ' כ"ג דלא מייתי התם אלא הסיא דקשין כו' וק"ל: תוספות בד"ה איידי דתנא נדרים כו' ותימה אמאי לא קבעה אגב נדרים דהא בפ"ד דנזיר תנא כו' עכ"ל ר"ל דבפ"ד דנזיר תנא מסניות טובא דמיירי בנדרים כו' ובמהרש"ל הגיה דבפ"ד דנדרים תנא כו' ואולי איזה תלמיד טועה הגיה כן דליתא הכי בפ"ד דנדרים אלא דבפ"ד דנזיר איתא הכי גם דברי התוס' אינן מתפרשים לפי הגהה זו ואין להאריך ודו"ק: **ע"ב** בד"ה כ"מ שנאמר עד הרי כאן שנים ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה כו' ולא יומת ע"פ עד אחד כו' עכ"ל ר"ל דהני קראי כתיבי באורייתא מקמי דהאי קרא דמייתי הכא ולא מייתינן להו הכא משום דמהני קראי ליכא למילף מידי דאצטריך למכתב אחד בהני קראי כדאי' שם וק"ל: בד"ה מ"ט דר"א בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מ"ט דר"א כו' מה מקיים ר"א דבר כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דטעמא דר"א דמתניתין מפיק בירושלמי מהני קראי כו' ערוה זו סתירה ודבר זה קינוי ולא ילפינן בג"ש אלא הקינוי מדבר דבר ולא הסתירה שהוא נלמד מערוה ושאמר מה מקיים ר"א דבר כו' היינו ר"א אליבא דרבי יוסי ב"י ודו"ק: גמרא לדברי רבי יוסי כו' ואף למשנתינו אין כו' יראה מלשון ואף למשנתינו דהך סברא דאיכא עיקר וליכא עיקר קיימא ולדברי רבי יוסי ב"י פשיטא דאין לדבר סוף כיון דליכא עיקר אלא דאף למשנתינו דאיכא עיקר מ"מ נימא ביה דאין לדבר סוף ומכאן נראה ליישב רש"י שפי' בחומש ועד אין בה בטומאה אבל יש עדים לסתירה עכ"ל לא בא לומר דלסתירה יש שני עדים אבל לקינוי סגי בע"א וכרבי יוסי ב"י כמו שהבין הרא"ם דאדרבא דוק מיניה איפכא בטומאה בע"א אבל בקינוי צריך שני עדים ולרבותא נקט סתירה כדמסיק הכא ואפילו לסתירה דאיכא עיקר צריך שני עדים ומכ"ש דבקינוי צריך שני עדים דליכא עיקר וכרבי יהושע פירש ומהשתא אין מקום לתמיהת הרא"ם בזה ודו"ק: בפירש"י בד"ה ומסתתרת ונסתרת ונאסרת עליו עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וק"ל:

ח"א דף ב ע"א גמ' אין מזווגין לו לאדם אשה כו' שנא' כי לא ינוח וגו'. נראה דדריש לה מסיפא דקרא דאיירי בזיווג דכתיב למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה וגו' לפי פשוטו ה"ל למכתב בעולה כפירש"י שם אבל הת"ו מורה על הנקיבה גם מלת הטיבה בה' היא מורה כן לומר דהפסוקים איירי בזיווג איש שיש נושא אשה שאינה הגונה לו בשביל ממון ואמר כי בודאי הקב"ה הזדווג לו אותה לפי מעשיו כי לא ינוח שבט הרשע וגו' דהיינו אשה שהיא משבט ומשפחה שאינה הגונה על גורל הצדיקים ההגונים בזיווג למען לא ישלחו הצדיקים ידיהם בעולתה דהיינו בעולה שלה מגד משפחתה שאינה הגונה ואמר אבל הקב"ה מזווג הטיבה ה' לטובים דהיינו אשה טובה לטובים ולישרים דהיינו הגונה להגון ואמר שאל תתמה באם תראה לפי דעתך שאיש טוב וישר נושא אשה שאינה הגונה וע"כ אמר לטובים ולישרים בלבותם כי האדם רואה לעינים וה' יראה ללבב ובודאי זה הנושא שאינה הגונה לו גם אם הוא טוב לפנים בלבו ודאי אינו טוב וישר וז"ש והמטים עקלקלותם גם בלבב יוליכם ה' את פועלי און לישא אשה שאינה הגונה מהם ע"ד שאמרו וילך עשו אל ישמעאל לא נהנס הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו ומסיים שלום על ישראל שיהיו כלם הגונים וטובים ואז יהיה להם שלום כמ"ש פ' י' יוחסין אם ראית ב' משפחות המתגרות זו בזו פסול יש בא' מהן ואין מניחין אותן לידבק זו בזו ודו"ק: ובתום' בד"ה קודם יצירת הולד נראה לר"י קודם יצירת הזכר בין אם נולדה הנקבה בין אם לא נולדה עדיין עכ"ל. יראה דמשמע להו הכי דבת פלוני לפלוני דומיא דבית ושדה פלוני לפלוני דבילירתו תליא מילתא ומדקאמר נמי בת פלוני לפלוני משמע דבהריון הזכר שהוא בעולם (ושייך לומר עליו פלוני) תליא מילתא אף שהנקבה איננה בעולם דלא שייך למימר עליה פלונית אלא בת שתהיה לפלוני דאביה הוא בעולם ואפשר שלזה כוונו בפ' המפלת זכר זה כל נקבה נקייה באה ר"ל שהזכר נולד במזלו אבל הנקבה נקייה באה בלי מזל כי כבר נתלה מזלה ביצירת הזכר זוג שלה ועוד כתבנו שם פירוש אחר ע"ש:

דף ג בפירש"י בד"ה והא כי כתיב קינוי כו' אלמא בלא קינוי נמי כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וק"ל: תום' בד"ה לה יטמא מצוה וכ"מ לעוסק במצוה כו' עכ"ל משמע להו דודאי לא איירי אלא בים לה מתעסקים אחרים דאל"כ הו"ל מת מצוה ואינו קרוב נמי מטמא לו וא"כ אין סברא היכא שיש לו מתעסקים שיחייב הכהן לטמאות עצמו לקרובים וכי גרע הוא משאר אדם שאינו כהן דהיכא שיש לו מתעסקים שאינו חייב לטמאות עצמו לקרובים והכי קאמרי נ"מ לעוסק במצוה כו' ולטמאות בע"כ כו' כההיא דיוסף כהן כו' שהיה חייב לטמאות עצמו דבע"פ היה שאז אין לו מתעסקים אחרים ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה בה ולא בקינוי כו' דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרינן שאר עדיות דאשה מינה כו' עכ"ל מפירושו נראה דכל שאר עדיות דאשה מבה אימעטו דלא נילף מינה ולא ידענא מי הכריחו לזה דהא אמרינן כל עדיות שבתורה אתיא דבר דבר ממחון ולא אצטריך בה אלא לקינוי וסתירה דלא נילף עדות ראשונה קל וחומר מאחרונה ודו"ק:

ח"א דף ג ע"א גמ' והקב"ה מכריז בגלוי שנאמר ועבר עליו רוח כו'. פירש"י שהקב"ה מכריז כו' לכאורה משמע שיהיה רוח טהרה משמים כמ"ד לקמן הכי וק"ק דא"כ אמאי לא מייתי סייעתא מהך ברייתא כמ"ד רוח טהרה ויש ליישב דה"ק הקב"ה מכריז בגלוי כו' ע"י השטן ורוח הטומאה וק"ל: **אא"ב** נכנסה בו רוח שטות כו' תשטה כתיב כו'. דאי מלשון נטייה ה"ל למכתב כי תטה ואי מלשון סוטה כמו עשה סטים שנאתי ה"ל למכתב נמי כי תשטה וע"כ דשניהו מלשון שטות ובמ"כ מייתי לה דכתיב נואף אשה חסר לב וגו' והיינו כי המנאפת מפתה אותו גם בדברי שטות והוא עושה רצונה אבל מליסנא דתלמודא אין אדם עובר עבירה כו' משמע דבכל עבירה יש ללמוד כן והיינו שהרוח מטעה ומשטה אותו מדרך טובה לדרך רעה וק"ל: **ועבר** עליו רוח וגו' רבנן אמרי רוח טהרה כו'. כמו רוח ה' וגו' והם מלאכיו שנקראו רוחות כמ"ש עושה מלאכיו רוחות וגו' שהם המעוררים את המקנא לידי טהרה זו שלא תבא אשתו לידי פריצות. ומ"ד **רוח** טומאה כמו והייתי רוח שקר בפי וגו' והם המעוררים את המקנא לידי טומאה שקינא לה בעוד שלא נסתרה עדיין כדמסיק לעיל ודו"ק: **ע"ב** בתחלה כו' שכינה שורה עם כ"א וא' בביתו נסתלקה מהם מלבא לביתם כו' דמשמע ליה דקאי אדלעיל דהוא מלא דשמעתין דזוגתא בביתא כי קריא ט' דקודם חטא הזנות השכינה שורה בבית כל יחיד ויחיד והיא ברכת הבית כמ"ש בכל מקום אשר אזכיר גו' אבא אליך וברכתיך והיפך בחטא הזנות בבית הוא סילוק שכינה מהם והוא שם י"ה המתחבר איש ואשה כדלקמן ומייתי לה מקרא כי ה' מתהלך בקרב גו' ר"ל שדרך סילוק השכינה לבית כ"א וא' מתברך ביתו והסיפוך בסילוק שכינה כתיב ושב מאחריך. ורש"י שפי' לעיל גבי זוגתא בביתא לפי שהיא מתעסקת בצרכיה כו' ולא משמרת ביתה ומפקרת של כו' עכ"ל לא הוה אצטריך ליה לפרושי הכי אלא דסילוק השכינה הוא סילוק ברכת הבית ומחריבו כו' כדקאמרינן הכא ודו"ק: **כל** העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב כו' וכל העובר עבירה אחת בעה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין כו'. מהידוע כי מעשה אדם מוליד מלאכים כפי מעשיו הן לטובה הן לרעה ושינה לשונו לפי לשון הכתובים ולפי הענין עד"מ כי העושה מצוה יהיה הולך בשמחה ואין צריכה המצוה אלא להקדים לפניו להראות לו הדרך לשם אבל בעושה עבירה צריך המוליכו לכרכו וללפפו כי אינו הולך לשם מרצונו כדרך שמוליכין לגרדום שמוליכין אותו שלא לרצונו בע"כ וק"ל: **קשורה** בו ככלב כו'. ר"ל שהעבירה דבוקה בו לעולם לפרסם חטאו בעוה"ז ויליף ליה מדכתיב לשכב אצלה ולא כתיב לשכב עמה כמו שכבה עמי וגו' ואמר עוד מיתורא דלהיות עמה שהיא קשורה בו עוד להיות עמו גם בגיהנם לעוה"ב וק"ל:

דף ד תוספות בד"ה כמה שיעור סתירה בירושלמי כל אילין שיעורין אחר התרת סינר עכ"ל כצ"ל כ"ה בירושלמי וק"ל: בד"ה א"ה היינו ר"א כו' א"כ יתרץ כבן עזאי כדי למזוג ולשתותו עכ"ל לפירש"י שפי' וכדי מזיגת הכוס דקתני באידך ברייתא דהוה כדי מזיגה ושתייה משום דסתם מזיגה למשתייה מיד כו' קשה לתירוץ אחרון של התוס' דהשתא נמי דקאמר א"ה היינו רבי אליעזר יתרץ דרבי אליעזר כדי למזוג ולשתותו קאמר וע"כ נראה שהתוס' פירשו דלרבי יהושע דוקא איכא למימר דכדי מזיגה היינו כדי למזוג ולשתותו דסמך עלמו אאידך ברייתא דקתני בה כדי לשתותו אבל רבי אליעזר דלא קאמר אלא כדי מזיגה ולא קאמר בשום דוכתא כדי לשתותו לית לן למימר אלא כדי מזיגה לחוד מיהו בן עזאי אע"ג דהוא נמי לא קאמר בשום דוכתא כדי מזיגה איכא למימר דכדי למזוג ולשתותו קאמר משום דכדי לשתותו דקאמר אמזיגה דקאמר רבי יהושע מוסיף הוא ודו"ק: בד"ה א"כ היינו בן עזאי כו' אלא ברייתא קמייתא נקט עכ"ל הכי נמי הכא איכא למימר כתירוץ אחרון דלעיל דיתרץ כבן בתירה כדי לגלות ביצה ולגומעה קאמר דהוא שיעור לגמוע שלשה בלים דה"כ קאמרינן למאי דמסיק לדבריו דרבי עקיבא קאמר ודו"ק: בפירש"י בד"ה ולא תנא כדי הערצה כו' דהא לא תנא כדי ביאה אכתי כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וק"ל: בד"ה ברוח שגסות דוחפתו לענף והוא חוזר כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וק"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה שמא כו' נטל את הראשונים ואת השניים חוץ לפרק כו' עד נטל את הראשונים חוץ לפרק כו' עכ"ל כל זה אינו בפי' ישן ועיין בזה בפי' הר"ש במסכת ידים וק"ל: גמרא האי יד ליד לא ינקה יד מבעי ליה ובפירש"י ה"ג האי יד ליד ידי מבעי ליה כו' עכ"ל וכצ"ל מפי' ישן וק"ל:

ח"א דף ד ע"ב גמ' כל האוכל בלא נ"י כאילו בא על אשה זונה כו'. יראה הדמיון דלכ' אסי נמי אין מקרא יוצא מידי פשוטו והזנות מביא לידי עניות כדכתיב רועה זונות יאבד הון ומדמה ליה האוכל בלא נ"י דעונשו נמי עניות כדאיתא פ' במה אשה והסימן ענ"י וק"ל: **האוכל** בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר כו'. עיין פירש"י שהוא דחוק ונ"ל דמסיפיה דהאי קרא קדריש ליה ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם דריש אדיחם מלשון הדחת מים שלחמם טמא הוא על אשר הדחת מי ידיהם שם הוא שעדיין לא נגבו מימיהן: **ומאי** וא"א נפש גו' כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף כו'. ופירש"י נפש היקרה הגבוהה היא תצודנה רודף אחריה כו' אבל השתא משמע כו' ע"ש ופירושו אין מובן לי דהכל"ל הוא יצוד אותה מבעי ליה גם קשה דמה טעם מי שהוא נפש גבוהה הוא יצוד א"א ולולי פירושו נראה לפרש דנפש גבוהה היינו מי שמתגאל בטעמו ומתנהג עצמו בגבוה להיות איש יפה תואר ומראה הרי היא הזונה תצודנו כענין יוסף לגבי אשת פוטיפר וכענין שאמרו בבן ר"א כ"ש כל זונה שוכרתו באתרבע והשתא שפיר קאמר דה"ל למכתב היא תצוד דהיינו שהיא תצוד אותו ולהכי קאמר דכא דמיירי אפילו למד תורה כו' ולא שהיא תצוד אותו אלא שאם נכשל בה היא תצודנו לגיהנם ר"ל דאותה עבירה תצודנו ולא אצטריך למכתב היא דמשמע ממש היא וק"ל *): **כל** אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עע"ז כו'. הוא מבואר שיש לאדם ב' כוחות רוח טהרה ורוח טומאה כדאמר לעיל ונאמר ברוח טהרה כי אני ה' את דכא ושפל רוח גו' ובהיפך רוח הטומאה שהוא כח של ע"ז כמ"ש והייתי רוח שקר גו' והוא הגס הרוח: **ור"י** אמר כאלו כופר כו'. גם הוא עד"ז כי רוח הגסה שהוא עמא מביאו לידי שכחת ה' שהוא מקור הטהרה ועד"ז אמר ג"כ כאלו בא על עריות כי רוחו הגסה שהוא רוח הטומאה מביאו לידי רוח טומאה של עריות כדאמר לעיל: **באילו** בנה במה כו'. מלת במה הוא מורה במקרא על מקום גבוה ולענין גאוה ורוח גבוה חשבוהו ודמוהו לבמה כמ"ש בנדרים ומנחליאל במות גו' ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא וז"ש הכא כי במה נחשב הוא שהרוח הגאוה נחשב ונדמה לבמה בגובהו והיינו לבמה של ע"ז שהוא רוח הטומאה הגסה ופי' הכתוב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו לפי יצירתו שהוא רוח טהרה כמ"ש וייצר ה' אלהים גו' ויפח באפיו נשמת גו' ות"א לרוח ממללא והוא לא הלך אחרי רוח זה כי במה דע"ז נחשב הוא ברוחו הגבוה והגסה ופירוש רש"י דחוק בזה ואין להאריך ודו"ק: **כל** שיש בו גסות הרוח אפילו הקנהו הקב"ה כו' כצ"ל דגבי גסות הרוח כתיב תועבת ה' כל גבה לב יד ליד לא ינקה וגוסחת ע"י וספרים הדפים כל הבא על א"א כו' וטעות הוא דלא כתיב האי קרא דהכא לגבי הבא על א"א כלל ובעירובין פ"ב שדרשו המגלה מעות מידו לידי אשה לא ינקה גו' שנאמר יד ליד לא ינקה לאו היינו קרא דמייתי הכא אלא קרא אחרינא הוא בספר משלי יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט וכמ"ש התוספות שם ושם יפורש ודברי המאמר דהכא מבואר ע"פ מ"ש בפ"ה דאבות ג' מדות טובות באברהם עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה והיפך בבלעם וז"ש כל שיש בו גסות הרוח שהיא מדת בלעם הרעה שנייה שבמדות גם שיש בו מדה הראשונה שבמדות טובות של אברהם דהיינו עין טובה שהקנהו הקב"ה כו' כי לא רצה ליהנות רק מה שהקנהו הקב"ה כו' שאמר הרימותי ידי לקבל מאל עליון קונה גו' ולא אקח משלך אפילו מחוט ועד שרוך גו' מ"מ כיון שיש בו מדה השנייה הרעה שהיא גסות הרוח לא ינקה מדינה של גיהנם כמ"ש בבלעם. ודבי רבי שילא שאמרו אפילו קבל תורה כמשה כו' נתכוון גם לזה אע"פ שיש בו מדה זו הראשונה שלא ליהנות מאחרים כמשה שלא היה נהנה מביזת הים רק ממה שהקנהו הקב"ה בקבלת תורה ע"י הלוחות כמ"ש פסל לך הפסולת שלך אע"פ כן כיון שיש בו מדה הרעה גסות הרוח כבלעם לא כו' ור"י הוסיף דאע"ג שיש בו מדה העליונה על כל השלמות ביותר לא די שאינו נהנה מהם אלא שהוא מהנה אותם במתן סתר אע"פ כן כיון שיש בו מדה הרעה זו של גסות הרוח כבלעם לא כו' וק"ל:

דף ה בפירש"י בד"ה יקפלון מן כו' והכי מפרש בהדיא בב"ר עכ"ל הס"ד ומ"ש בפירש"י שלפנינו דבשלמא בכל מכל רבותא כו' אינו בפי' ישן והוא גליון ובא לומר שלא נפרש כל דיעקב וכל אשר תתן לי וק"ל: תום' בד"ה אדם שאין בו אלא רביעית דם פר"ח הוא דם הגלול כו' עכ"ל כצ"ל: **ע"ב** תום' בד"ה הא גופה קשיא תימה כו' אפילו לפי התירוץ הו"ל למתנייה כיצד אין מקנא לה ונראה כו' עכ"ל דבר זה לא יתורץ לפי דרכם אלא דהכי קאמרי דאף לפי התירוץ אי הוה מתנייה כיצד אין מקנא לה הוה נמי ניחא דהוה קאי אאל תדברי משא"כ בההיא דמכות דלפי התירוץ דהתם לא מצי למתני אלא כיצד העדים נעשין זוממין ומיהו השתא דקתני הכא כיצד מקנא לה נמי ניחא דקאי אאל תסתרי ונכנסה עמו לבית הסתר וחדא מינייהו נקט ודו"ק: בא"ד ולפי הירושלמי כו' מיהו דסיפא אית לן למימר ע"כ דיבור ממש עכ"ל ר"ל דהירושלמי לא חש להך פירכא דהא גופה קשיא וניחא ליה למימר דדיבור דרישא סתירה ודסיפא דיבור ממש וק"ל: בד"ה לאחר ולא ליבם כו' משום דרמיא עליה ליבומי כו' עכ"ל כצ"ל פי' דמש"ה ניחא לן למעוטי מאחר יבם כדהכא טפי משאר קרובים לענין דלא תפסי קדושין משום דרמי עליה דיבם ליבומי מכח נשואי

*) א"ה במחילה מכבודו לא קשיא מידי דהיא קאי אנפש שהיא לשון נקבה כך נ"ל.

המקנא פרק ראשון

דף ב ע"א רש"י בד"ה המקנא לאשתו וכו' אומר לה אל תסתרי כו' נ"ב ומה שאמר במשנה אל תדברי עם פלוני ולא אמר אל תסתרי הכל מפרש בגמ': **בד"ה** אוי מי כו' דאין זה בידי שמים נ"ב אע"פ שיש לו ידיעה בלי ספק מ"מ בת קול איננה מכרזת דא"כ הוי הכרח למעשיו ודו"ק: **תום'** בד"ה איידי כו' דהא בפרק רביעי דנזיר תנא כו' כצ"ל: **בד"ה** המקנא וכו' והתם נמי בפ"ק וכו' נ"ב פי' דדייק בכולן לשון דיעבד: **ע"ב** גמרא אדרבה למשנתינו איכא עיקר וכו' נ"ב ומ"מ בתחלה פריך שפיר דאף למשנתינו אין לדבר סוף הא דאיכא נמי צד ריעותא מאחר דכבר קינא לה א"כ בקל יאמר שנסתרה אבל אי צריך שני עדים לסתירה מאי יועיל שיאמר שקינא דשמא לא תבא לידי סתירה ודו"ק ודע דמש"ה ל"א אלא הכי אמר אין לדבר סוף למשנתינו ואין צ"ל לרבי יוסי בר יהודה ודו"ק:

דף ג ע"א רש"י בד"ה ואין עבירה גרסי' הס"ד: **תום'** בד"א ר"י כו' ותימה לפי הירושל' כו' נ"ב פי' ועוד תימה ודו"ק: **ע"ב** רש"י בד"ה ה"ג קאמר כו' נקט ומתני' חסורי כו' כצ"ל:

דף ד ע"א גמ' וכמה כדי הערצה כדי אקפת כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ולא תנא כו' דלא תנא כדי טומאה אכתי כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה מים ראשונים כו' מפרש טעמא הס"ד: **בד"ה** שמא יצאו כו' השניים חוץ לפרק כו' כצ"ל: **בד"ה** לסוף נכשל כו' זונה ונפש היקרה כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה היא תצודנו כו' כמו על אחותו פנויה כו' נ"ב כך אמרינן בגמרא אחותו פנויה שבא עליה הלא אינו נטרד מן העולם עד שיוליד ממנה בן ממזר אבל הבא על אשת איש אפילו בלא בן נטרד כו' מאחר שאוסרה על בעלה:

דף ה ע"א רש"י בד"ה רואה את השפל לקרבו כו' כצ"ל: **ע"ב** תום' בד"ה הא גופה כו' ולפי הירושל' משמע כו' נ"ב פי' ומאחר דנוכל לאוקמי מתני' ולתרוצי שפיר נסי דהתלמודא בעי למעבד מתניתין שפיר מאחר שאינו מוכח מתוך גוף המשנה לא תנא רבינו הקדוש הכי דו"ק: **בא"ד** ולא דבגה דאין סתירתה כו' כצ"ל:

נר"ם

אחיו ולאו אחר הוא משא"כ בשאר קרובים ומהרש"ל מחקו מהתוס' ולא ידענא למה וק"ל : בא"ד וא"ת מאיש ממעטינהו בפרק האומר קרובים כו' סוף סוף ואיש אחר יקחנה כו' עכ"ל ר"ל דאף אם תאמר לתרץ הך קושיא דבההיא דערכין ודאי כיון דאיכא לאוקמי מיעוט דאחר לבן גופיה לא מוקמינן ליה ליבם אלא אדרבא דמרבינן ליה מאיש אבל ההיא דפ' האומר ודאי דליכא לאוקמא מיעוטא דאחר לבן כדאמרינן בהדיא התם וא"כ ע"כ לא אתא מיעוטא דאחר אלא לדרשא דהכא ולא ליבם ומלאיש ממעטינן קרובים בפרק האומר ואף על גב דאיש דערכין אתא לריבויא האי לאיש ע"כ למעוטי אתי קרובים מתפיסת קדושין דלרבות לא אצטריך דמהיכא תיתי דלא תפסי וכה"ג איכא בפרק בנות כותים דפעם אתא ואשה לרבויי ופעם למעוטי וכן בריש מרובה גבי ה' דהגנב ע"ש בתוספות ואהא קשיא להו הכא דסוף סוף ואיש אחר יקחנה וגו' דממעטין מיניה יבם מאי דרשת התם בואים דכתיב ביה ודברי מהרש"ל בזה אינם מבוררים ודו"ק :

ח"א דף ה ע"א גמ' אזהרה לגסי הרוח כו' שנאמר שמעו והאזינו אל תגבהו כו'. אם לענין איסורא קאמר מפורש בכמה מקראות ואם לענין מלקות קאמר הא אמרינן דאין למדין מדברי קבלה ואפשר דקאי אדלעיל דעושין אותו בדין גיהנם ואין עושין נמי ממשיא א"כ מזהירין וק"ל : כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט כו' ואם חוזר נאסף בזמנו כו' דכתיב בהו בכל כו'. יראה דהאי קרא בענין דור המבול הוא דכתיב שנתגאו בשביל רוב הטובה כדאיתא פ' חלק וע"כ נאספו בלא זמנם וע"כ אמר במי שחוזר בו ואינו מתגאה עוד נאסף בזמנו כאברהם כו' אף שנתברכו בכל הטובות כדכתיב בהו בכל מכל כל לא היו מתגאין כדאמרינן בחולין כי אתם המעט אתם המתמעטין עצמכם אברהם אמר ואנכי עפר כו' ע"ש : וח"א אני את דכא ומשתברא כו'. וכ"ת שגם החשוב ישפיל עצמו לגבי השפל ממנו ולא יאמר שאין זה כבודו דאין לך גדול מכבוד שמים וק"ל : ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא וכתיב התם ונכרי הקומה גדועים כו'. בגסי הרוח של סנחריב ושייעתו איירי קרא ומפורש ביה גדועים אבל מדמה ליה בג"ש לגדוע של אשירה כמו שצריך לגדעה ולשרש אחריה כמ"ש אבד תאבדון כן בגסי הרוח צריך לגדע ולשרש אחריו. כמ"ש מאד מאד הוי שפל רוח כי הגס רוח הוא כאו של עבודת כוכבים כמ"ש לעיל ודו"ק: שוכבי בעפר לא נאמר אלא שוכני כו'. נ"ל לגירסא זו דמדקדק ליה מדלא נאמר שוכבי במקום שוכני ל"ג בעפר בב' אלא שוכבי עפר לא כו' וכ"ה בגירסת ע"י אבל אי גרסינן בעפר בב' כמו שהוא בגמרות שלנו לא גרסינן כלל שוכבי אלא שוכני בעפר לא נאמר דמשמע עפר מלמעלה ומלמטה דהיינו לאחר מיתה כדאמרינן בר"פ כיסוי הדם עפר לא נאמר אלא וכסהו בעפר שיהיה עפר מלמעלה ומלמטה וה"ל עפר נאמר דמשמע לאו מלמעלה ומלמטה והיינו ע"כ מי שנעשה שכן לעפר בחייו דליכא עפר אלא מלמטה והענין מבואר שנעשה שכן לעפר בחייו שיודע שפלות יצירתו מעפר כמ"ש אברהם ואנכי עפר גו' וק"ל : שכינה מיללת עליו שנאמר וגבוה ממרחק יידע. פירש"י ממרחק מקודש שתבא הפורענות כו' עכ"ל והוא דחוק ונראה לפרש דה"ק קרא כי רם ה' ושפל יראה רואה הקב"ה להגביהו ולקרב אליו את השפל כדאמרינן בסמוך אבל המגביה עצמו אין הקב"ה מקרבו אלא ממרחק יידע לקונן עליו היפך מידת בשר ודם שהגבוה מקרב את הגבוה כדאמרינן בסמוך ולזה נסמך דרש רב עוירא כו' לכאן בענין זה בעצמו ונסמך נמי לכאן הך דרשה אין אני והוא יכולין לדור בעולם א' כו' אי למ"ד אתי דכא הרי הקב"ה מקרב השפל אליו להיות בעולם א' למעלה ואי למ"ד אני את דכא הקב"ה מקרב עצמו בעולם א' למטה אל השפל אבל בגסי הרוח הקב"ה מרחיקו להיות למטה והקב"ה למעלה בעולם העליון והיינו גבוה ממרחק גו' וק"ל : איבא דמתני אמספרי ל"ה שנאמר מלשני בסתר וגו'. ודריש ליה נמי מסיפא דקרא אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל ולא מרישא דקרא אותו אצמית וכ"ה בהדיא בפ' יש בערכין והוא דחוק לומר דאותו דסיפא דקרא יהיה קאי אלפני פניו בקרא אלה"כ ולא אלפניו גבה עינים גו' גם אין לו משמעות כלל לגבה עינים גו' במקום הזה וי"ל דלפום הך דרשה דקאי אלה"כ ודאי דקאי נמי אגבה עינים גו' וה"ק מלשני בסתר גו' גם גבה עינים אתו כלומר אתו לא אוכל לדור עמהם ודו"ק : אפי' רוח קמעא עוכרתו שנאמר והרשעים כים נגרש. לפירש"י אסיפא דקרא סמיך ויגרשו מימיו רפש וטיט גם נדחק לפרש בכאן גסות הרוח של הרשעים אבל לפי המדרשות בכמה מקומות בהאי קרא הוא מדמה הרשעים לגלי הים שמתגאים ועולים למעלה לצאת חוץ לגבול חול הים לשטוף העולם וכשמגיעים שם הם נשברים ברוח פיו של הקב"ה וכן פירש"י בספר ישעיה ע"ש ולפי זה נראה דגרסי' עוברתו בב' ועפ"ה כי רוח עברה בו ואיננו גו' שדימה הרשעים המתגאים כגון פרעה וסנחריב ונ"כ לגלי הים העולים לרום לשטוף העולם ורוח קימעא של גבול חול הים שהוא רוח פיו של הקב"ה עוברתו מלשטוף כן ברוח פיו של הקב"ה עוברת מן הרשעים גאותם כמו שעשה לפרעה ולסנחריב ולנ"כ ולכל רשעי דור ודור המתגאים בעולם ומה ים שיש בו כמה רביעיות כו' דקאמר היינו כל גל וגל מהים שיש בו כמה רביעיות כו' וק"ל : ת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית. יראה לפרש שלא ישפיל הת"ח עצמו יותר מדאי משום כבוד התורה באחד ממעלותיה שהם שמנה שנאמרו בשמינית את תמניא אפי כמ"ש המפרשים שע"ש מעלות התורה שהם שמנה נאמר זה המזמור כן בתמניא אפי. והאי קאמר ומעטרא ליה כשאשא לשובלתא לפי שהמתגאה שלא לש"ש אמרו שם דכראש שבלת ימלו דהיינו כשאשא דשובלתא אבל המתגאה בקצת לש"ש בכבוד התורה אדרבא מעטרא ליה כבוד התורה תהיה לו לעטרה כראשו כשאשא לשובלתא ובדבך לאות שמעטי שמנה בשמינית שהוא חלק ס"ד שאז לא יגיע לו (אלא) חלק אחד מג"ם שהוא גס הרוח וק"ל : אא"ב מתים לעו כבשר שנאמר גו' יבא כל בשר להשתחות גו'. מדלא כתיב יבא כל אדם גו' והא דכתיב בדור המבול כי השחית כל בשר גו' ולא כתיב כל אדם הא דרשינן מיניה דאף כל בהמה וחיה נזקקו לשאינן מינן והכא לענין השתחואה לא שייך לרבות בהמה וחיה וק"ל : אד"ם אפר דם מרה בש"ר בושה סרוחה רימה כו'. הכוונה שיזכור אדם שפלותו שבחייו כי יסודו מעפר כמ"ש וייצר ה' אלהים את האדם עפר וגו' שהוא היסוד הפשוט השפל שבכל ד' יסודות ושהוא דם שהוא מסוגל לחלאים כדאמרינן פ' ח"ה בריש כל מרעין אנא דם כו' ושהוא בעל מרה מד' מרות שבעל ידיהם אם יתגבר אחד מהם יבא לחולי ולמיתה כפי ד' עתות השנה ועוד יזכור שהוא בשר ע"ש שפלותו במותו כי אם יהיה רע לשמים יהיה לו בושה ליום הדין במותו כמ"ש אוי לאותה בושה כו' ולא יהיה רע לבריות כי במותו יהיה סרוח לפניהם ולא רע לעצמו כי עצמותיו לריתה יהיו וע"י שיזכור כי אדם ובשר שמו לא יתגאה ויהיה טוב לשמים ולבריות ולעצמו וע"ז יש לכוון בקרא בדור המבול שנתגאו ביותר כמפורש פ' חלק אמר לא ידון רוחי באדם לעולם גו' ר"ל כל זמן שעוד רוחי בו דהיינו שהוא חי לא ידון בדעתו שפלותו באשר הוא נקרא אדם אלא בשגם שהוא נקרא בשר ע"ש שפלותו במותו לא יזכור ודו"ק : ע"ב שנאמר ולשאת ולספחת ואין שאת אלא לשון גבוה כו'. נקט האי קרא דסוף פ' נגעים ולא נקט תחילתו דכתיב כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת גו' משום דמיתורא דרים הכא דבכבר כתיב זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק וגו' דהיינו בכלל נגעי אדם שהם השאת והספחת ועוד שמינה לכתוב הכא שאת וספחת וגו' אחר כל מיני נגעים דאדם ודבגדים ודבתים ובתחלת פרשת נגעים הקדים שאת וספחת וגו' וכל מיני נגעים שאמרנו וע"כ אמרו דהאי קרא יתורא הוא דבכבר כלל הכא שאת וספחת בזאת התורה לכל נגע צרעת וגו' ולדרשה אתי דאין שאת אלא לשון גבוה כי התרגום של שאת הוא עמקא ע"ש שהמראה שלה עמוקה מן עור הבשר כמפורש אבל ע"ש שהצרעת בא על מי שמתגאה עצמו כדאמר בפ' יש בערכין דכתיב בעזיהו ובחזקתו גבה לבו גו' והצרעת זרחה במצחו קרא לצרעת זה לשון גבוה והשנייה שאחריה לשון ספחת ע"ש שנספחת מגדולתו כמ"ש גם בעזיהו שיותם בנו מלך תחתיו וק"ל : בא וראה כמה גדולים נמוכי רוח כו' מפורש בר"פ נגמר הדין ע"ש : כל השם אורחותיו בעוה"ז זוכה כו' יפורש פ"ק דמו"ק ע"ש :

דף ו בד"ה אשת כהן שנאנסה כו' גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן כו' עכ"ל כצ"ל דאשת כהן שנאנסה איירי דמותרות ליבמיהן ואהא הוצרכו להביא מפרק הבע"י דהוי בכלל חייבי לאוין דהכל היו בכלל כו' אבל הנך דמתניתין דלא תני לה התם גבי אסורות לבעליהן ואסורות ליבמיהן פשיטא להו דהוה בכלל חייבי לאוין ודו"ק : בפירש"י בד"ה שקדש את האלמנה שאסורה עליו עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה לא תתייבם מכח ק"ו זה אם נאסרה כו' ולקמן מפרש כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן וק"ל : ע"ב תוס' בד"ה כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש כו' שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה והיפר כו' ואע"ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דקי"ל דבעל מיגז כו' אינו נשאל עליה ותלא לחולין עכ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש ואין כו' דלבו נוקפו גמר ומקדיש עכ"ל וכצ"ל : בפירש"י בד"ה כיפרה מנחה כו' לאו כפרת עון ולא הזכרת עון הוא אלא כפרת כו' שהרי בהכשר קריבה יבא ויסקה ס' עכ"ל מפי' ישן וק"ל : בד"ה נמצאו עדיה זוממין כו' שמא כו' לא קדושת פה ולא קדושת כלי מועלת בה דבטעות כו' עכ"ל מפי' ישן וק"ל :

דף ז תוספות בד"ה א"ל ק"ו ופרכוהו כו' אלמא זימנין בדילי מקילתא כו' וזימנין איפכא כו' עכ"ל פי' דהכא ודאי לא פסיקא להו לרבנן דלאינשי חמירא להו נדה טפי מסוטה דבזו הסברא אי חמירא ליה לאינשי אי לאו ודאי דלא הוו פליגי ר"י ורבנן הכא וא"כ הוה ק"ו דר"י ק"ו גמור ולא פרכינן הך פירכא ודו"ק : בא"ד והשתא צריך ליישב הברייתא לפי הירושלמי כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דמה צריך ליישב ברייתא דשמעתין לפי הירושלמי דהא למאי דאוקמא דקא"ל ק"ו ברישא ופרכוהו כו' הו"ל הברייתא ממש כירושלמי וק"ל : בא"ד אבל בדרבי יוסי איכא למימר איפכא דמעיקרא כו' עכ"ל כן הגיה מהרש"ל ובכל תקונו ליסנא דאבל אינו מתיישב ובגמרת א"מ ז"ל הגיה אבל מדרבי יוסי איכא למתמה דמעיקרא כו' עכ"ל וכל"ל ופי' דדברי רבי יהודה בתוספתא ודאי איכא ליישב דמעיקרא א"ל ק"ו והדר פרכוהו הדר אמר קרא אבל מדר' יוסי דאמר התם קרא איכא למתמה דהיאך קאמר קרא מעיקרא התם והדר א"ל ק"ו בברייתא דשמעתין כיון דאית ליה קרא ל"ל למיהדר אק"ו דע"כ צריך לומר כן דאם לא כן רבי יוסי היינו רבי יהודה ודו"ק :

ח"א דף ז ע"א גמ' וא"ל בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק כו'. כל אלו דברי מביאין לידי חטא והתחיל ביין ע"פ מ"ש למה נסמכה פ' נזיר לפ' סוטה שהרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין וכמ"ש זנות ויין ותירוש גו' וק"ל : ע"ב בשלמא יהודה אשכחן דאודי דכתיב צדקה ממני אלא ראובן כו' כל הסוגיא מפורש פ"ק דמכות ע"ש וק"ל :

דף ח תוס' בד"ה איכא בינייהו רותתת כו' דפליגי נמי הכי רבי ור"ש בקרא דוהוציא אותה כו' עכ"ל כל"ל משמע להו דכמו דהקפיד קרא מעיקרא התם אהוצאה שתהיה להפרה לחוד מדכתיב אותה גבי הוצאה ה"נ אית לן למימר דהקפיד קרא אהעמדתה לחוד מדכתיב והקריב אותה הכהן והעמידה וכן הוא בתוספתא דמייתי בפלוגתייהו הכא קרא דוהקריב אותה ולא קרא דוהשביע הכהן אותה כפירש"י דאין לפרש דוהקריב אותה הכהן והעמידה גו' אמנחה קאי דהא בתר הכי כתיב גבי מנחה והקריב אותה אל המזבח ודו"ק : בד"ה כאן בשני כהנים רש"י פי' וכן כו' ותימה הא טהרת שני מצורעין דמי לב' עבדים של שני בני אדם עכ"ל קושייתם אינה מבוררת לן דשני עבדים של שני בני אדם כיון דכל אדון של עבד ועבד רוצע עבדו כדכתיב אדוניו ה"ל כשני כהנים בטהרת שני מצורעים דלא מקרי חבילות כדמסיק וכ"כ הרמב"ם בהלכות עבדים דהאדון עצמו חייב לרוצעו ולא בנו ולא שלוחו וכ"ה במכילתא ול"ע : ע"ב גמרא ומ"ש לצערא דגופיה עדיף כו' היינו רבי יהודה וליכא לאקשויי לפ"ז ל"ל למימר דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנינן הא בלא"ה ניחא דהכא חיים להרהורא אבל התם משום ברור לו מיתה יפה ולצערא דגופיה עדיף ליה ליסקל ערום די"ל דמ"מ אי הוה חיישינן להרהורא דעלמא לא הוה סקלינן אותה ערום משום מיתה יפה דידה וק"ל : תוס' בד"ה תניא ואח"כ מביא כו' וע"כ לכתחלה למצוה בעינן אבל לאו דוקא לעכב דהיכא כתיב חבל כו' עכ"ל כל"ל ופי' דודאי אי הוה קמיבעיא לן דוקא לעכב ממש ודאי דשפיר הוה פשיט מדתני טעמא כדי שלא ישמטו בגדיה מעליה ע"כ הא דקתני חבל מצרי אינו לעיכובא אבל כיון דע"כ לאו דוקא לעכב קמיבעיא ליה אלא למצוה אם כן לאו מידי פשיט מהכא טפי מהא דקתני היא הגרה לו בצלצול דמוכח דלמצוה ודאי בעינן וק"ל : בד"ה מי שנתחייב כו' אבל לפירש"י לא קשה מידי כו' וי"ל דלאו דוקא נקט כו' עכ"ל ר"ל לפירש"י דהתם משום דכל הנסקלין נתלין הא דלא נקט נמי במתניתין מי שנתחייב סקילה נתלה י"ל דלאו דוקא נקט נופל כו' וק"ל : בפירש"י בד"ה לירצות לו הס"ד ואח"כ מה"ד פרסה לו כנגדו עכ"ל כל"ל מפי' ישן ור"ל דאין פי' לראות לו לראותו וכן פרסה לו לפרוס אותו דהא מסיים בה על ראשה אלא לירצות בצירי דהיינו להתרצות לו וכן פרסה את עצמה כנגדו ומהרש"ל הגיה פרכסה במקום פרסה ואין צורך וק"ל : סליק פרק המקנא

ח"א דף ח ע"ב גמ' היכך התחילה בעבירה כו' ואח"כ הבטן כו'. מה"ע נמי ואח"כ שאר הגוף כפירש"י במומם מנין לשאר כל הגוף ת"ל ובאו בה בכולה א"כ מה ת"ל בטן וירך לפי שהם התחילו כו' ע"ש : אמר רב יוסף כו' במדה לא בטיל כו'. אמתני' קאי דתני במדה ולא קתני מדה שאדם מודד כו' דהא ודאי לאו מדה עצמו היא קשטה והמקום מנוולה אבל במדה הוא מקרי בדבר שקשטה בו מעבירין ממנה לנוולה וק"ל : שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה כו' פירש"י בתוך אותה סאה כשאתה משלחה לאבדון כו' עכ"ל והכי מפרש לה לקמן ובספר ישעיה פרשו לענין פרעה כששלח את ישראל תריבנה כו' ע"ש : מנין לרבות תרקב כו' ת"ל כי כל סאון סואן גו'. לפי הדרש סאון סואן מלשון סאה ומריבויא דכי כל דרים אפילו תרקב כו' ואולי שבאה הנו"ן במלת סאון סואן להורות על הקטנות כנו"ן הבאה במלת אישון כמ"ש המפרשים. ואמר ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת כו' לכאורה אין זה ענין לגבי במדה דקאמר הכא ויש ליישב משום דעל חטא מועט כ"כ דנקט כתומן ועוכלא אין אדם נענש ומאי במדה שייך ביה וקאמר דלענין ליכוף נקט להו דמצטרפין א' לא' להשתלם במדה ודו"ק :

ח"א דף ט ע"א בפירש"י שם בה פנים פנאי כו' לשון פונה כו' עכ"ל ובמדרש ילקוט מפורש בפ"א יושב בסתר שם פנים של צורת עובד בדמות הנואף לפרסם בעולם זנותה ע"ש באורך : בגמרא ג' כוסות האמורות במצרים למה כו'. בפ' ג"ה פירש"י ג' כוסות בסיפור החלום וכוס פרעה גו' דקדק לפרש בסיפור החלום לפי שיש עוד כתוב אחד ונתת כוס פרעה גו' ובב"ר חשיב ליה נמי וקאמר ד' כוסות נגד ארבע כוסות של פסח אבל תלמודינו ודאי לא חשיב אלא ג' הנאמרים בסיפור החלום וכוס פרעה גו' ואשחט אותם אל כוס גו' ואתן את הכוס גו' והיינו שחלום שר המשקים היה פתרונו האמיתי כן לבשר טוב על ישראל כמפורש במדרשיו פ' ג"ה ע"ש : וב"ת הנך אזדו כו'. פי' והנך נמי דבימי משה מתו ונשבעו בימי פרעה וכי אזהל רחמנא מערב רב כו' עכ"ל רש"י בפרק הערל ע"ש : בתוספות בד"ה מנימין גר מצרי כו' אבל עמון בלבל דכל הנהו כו' ול"ג עמון דעמון לא יתבי אדוכתייהו ובברכות וכי כו' סנחריב ולא החריבה נבוכדנצר כו' עכ"ל כל"ל : בא"ד וקשה לפירושו מן התוספתא דקתני לא מצרים במקומה כו' עכ"ל כבר תיקן ר"ת בפי' הא דקתני לא מצרים במקומה כו' דרבי עקיבא אית ליה הכי על אותה שעה שהלך לתרהקה מלך כוש בלבל את מצרים אלא תלמוד שלנו אינו סובר כן שלא היה זה בלבול אלא שעיפה בעלמא אלא דעיקר קושייתם אהא דקתני נמי שם לא מואבים במקומם ושיעור דבריהם דקשה לפירושו במה שתיקן הא דקתני לא מצרים במקומה שנאמר דתלמודינו אינו סובר כן דבכל זה לא תיקן כלל דיש לנו לשבש כמו כן לפירושו הא דקתני לא מואבים במקומה דההוא לכ"ע ודאי אינו אלא שעיפה בעלמא ולא בלבול כדכתיב שאנן מואב ואי ל"ג מואבים התם ל"ק מידי דההיא דלא מצרים במקומה כו' כבר תיקן ר"ת בפירושו ודו"ק : אני ה' לא שניתי לא הכיתי לאומה ושניתי לה כו'. הקשו בתוס' דתקשי ליה הא דרבא והא דמנימין דלא ה"ת לתרוצי למלך כו' ע"ש ונ"ל דלק"מ דלאו לענין כליון אומה שלימה קאמר אני לא הכיתי לאומה ושניתי אלא דה"ק אני ה' לא שניתי להכותה באותה מכה שהכיתי אותה כבר שלא יאמרו האומות אין כחו אלא בזו המכה כמ"ש המצריים אין כחו אלא במים אלא מכה אותם במכה אחרת תחת כ"כ בישראל : חיצי כלים כו' גם במכה אחת לייסרם כמה פעמים והענין כמ"ש במצרים שהכה אותם בעשר מכות משונות זו מזו בימי משה ואח"כ בימי פרעה נכה הכה אותה במכת חרב של נ"כ שלא הכה אותו כבר להראות לאומות שיש כחו בכולם והוא כוונת הכתוב בתחלת י' מכות אמר הכתוב ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותתי גו' ובמכת בכורות ג"כ נאמר לא ישמע אליכם פרעה למען רבות מופתי גו' לפי שפרעה האמין בשניות שיש אלוהות הרבה כח לכ"א ואחד כמ"ש אין כחו אלא במים ולזה גם כשהכה אותו באחד והתרה בו באחרת לא האמין שיהיה גם כחו באחרת וזה הביאו לקושי לב שהיה סומך שלא ישנה הקב"ה לו להכותה אותה מכה שנלקה כבר ובאחרת שהתרה בו אמר שלא יהיה כחו בו וזה הביאו

חכמת שלמה

בד"ה לאחר כו' וא"ת מאיש ממעטנהו כו' נ"ב ואז יהיה מתורץ הכל דלעולם אחר ולא יבם היכא דלא מרבינן בריבוי דאיש כדלעיל ואיש דהכא בא לקרובים סוף סוף יהיה קשה דאם כן איש ואחר תרוייהו למיעוטי קאתי וא"כ בפ' אין מקדישין בערכין איך תוכל למידרש תרוייהו למיעוטי דהא מרבה התם את ומנין לתלמודא דלמא איש ממעט בן ואחר ממעט יבם אי לאו דס"ל לתלמודא דאיש לא בא אלא לרבות :

דף ו ע"א גמ' וגבי דהאי ליכא איסורא כצ"ל : רש"י בד"ה רבא אמר כו' יבמה שהיה אסור כו' נ"ב פירוש אפי' נתגרשה ודו"ק : בד"ה אלא כו' מותרת הכי פריך ומדכתיב כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה כיפרה כו' בהכשר קרבה יבא ויסקה אותה כו' כצ"ל והד"א : תוס' בד"ה כי קדוש כו' ותרעה בעדר דנפקא לחולין כו' נ"ב פי' דאדעתא דהכי לא היה מקריב משלו בעבורה מאחר שאינה צריכה לכך שהרי לסוף הפר לה וק"ל :

דף ז ע"א רש"י בד"ה אם נקבעו אינו חוטם הס"ד : תוס' בד"ה היא הנותנת כו' לא דמי כלל כו' נ"ב דהיא הנותנת דהכא אינו פירושו דמהכא אייתי רבנן, דינייהו דבעלה אינו נאמן הכא אלא הוא פירכא ונתינת טעם שלא יהא ק"ו וק"ל : בד"ה אמר להו כו' וזימנין איפכא כו' נ"ב פי' ומאחר דאיכא סברות דסתרי אהדדי א"כ ממילא ישאר ק"ו דעל עבירה חמורה מסימן והקילו בה ולא החמירו להצריך עדים ק"ו עבירה קלה ודו"ק :
בא"ד אבל בדר"י איכא למימר כו' כצ"ל :

דף ח ע"א גמ' התם הא מסתלקת נ"ב נ"ל מתקטלת וכן איתא בפ' נגמר הדין : אמר רבה גמירי כו' כצ"ל : רש"י בד"ה האיש מכסין אותו כשנסקל הס"ד : תוס' בד"ה כאן בשני כו' והאדון אחד כו' נ"ב משמע הא שני עבדים מפני אדונים אפילו בב"ד אחד לא הוי חבילות ומאי שנא משני מצורעים בכהן אחד דאסור וק"ל : בד"ה האיש נסקל כו' אלא למעט על הכסות שלו הלכך כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה תרקבא חצי סאה כצ"ל : בד"ה לירצות לו פרכסה כנגדו כצ"ל :

דף ט ע"א רש"י מתחיל הדבור שלא שלטו שונאיהם כו' : בד"ה דוד דכתיב טבעו בארץ שעריה חשב ה' להשחית את חומת בת ציון ועלה כתיב טבעו בארץ שעריה ומצודת ציון כו' כצ"ל : תוס' בד"ה מנימין כו' אבל

שביאו שהכניתי אותותי זאת מופתי בו להראות לו כחי בכלם כמ"ש למען הראותך כחי ובעבור תדע כי אין כמוני וגו' וק"ל: **אין** הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו כו'. נראה דלכך היא המדה ברשעים דבמלאת ספקו מיירי בהו כל הענין שם וכפירש"י כל רצונו דהיינו שעושין ברצון ובמזיד אבל במדת צדיקים אמרינן פ"ק דע"ז דנפרע מהן מעט מעט לטובתן ע"ש: **מ"ד** רננו צדיקים בה' גו' אל תקרי נאוה כו'. נראה משום דהו"ל למכתב רננו לצדיקים לה' בל' כמו את השירה הזאת לה' והרבה כמוהו אבל אמר רננו לצדיקים כמה שעשה להם ה' שנגנז אהל מועד כו' שטבעו בארץ שעריה כי למובחם היה ולהיות הנוה תהלה לישרים ולא שיתהללו בו שונאיהם כמו בשאר כלי בהמ"ק שנטל טיטוס והוליכן עמו להשתבח ולהתהלל בעירו כמ"ש בפ' הניזקין ובמדרש אגדה דלכך נעשה זה הנס בשערי המקדש יותר משאר כלי מקדש לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר שאו שערים ראשיכם לפיכך לא שלט בהן בריה וטבעו בארץ כו' עיין פרש"י באיכה אבל רש"י הכא נדחק לפרש דקאי אשערים של בת ציון ולא אשערי בהמ"ק והיינו משום דנקט הכא דוד והוא לא בנה בהמ"ק אלא שלמה בנאו והוא סותר המ"א שכתבנו דודאי בשערי מקדש איירי ואע"ג דשלמה בנאו עיקר הכבוד היה לדוד שהוא הכין כסף וזהב לבנינו גם קנה מקום מקדש ולגבי שערים אמרו פ' ב"מ ובפ' חלק כשבא שלמה להכניס ארון לבהמ"ק דבקו שערים זה בזה כו' ולא נענה עד שאמר אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך כו' ע"ש ולהכי נקט הכא שפיר אשערי בהמ"ק שטבעו שהוא תהלה לדוד ודו"ק: **ע"ב** אני אמרתי יהא מלך כו'. כל הני אני אמרתי כו' איט מפורש בקרא אלא מתוך קללותיו שמעינן ליה וכה"ג אמרינן בפ' חלק גבי בלעם מתוך ברכותיו כו' ע"ש: **אהרוג** אדם ואשא את חוה כו'. שהוא נתכוון שימות אדם שיאכל הוא תחלה וישא את חוה כו' עכ"ל פירש"י בחומש והוא דחוק דמשמע מן הכתוב שהסית חוה לאכול ממנו וא"כ גם היא תמות והנראה בזה כי צוי הש"י לאדם שלא יאכל מעץ הדעת היה קודם שנבראת חוה ממנו ומיהו גם חוה נצטוה באכילתה שהרי נענשה באכילתה דבין למ"ד פרצוף היה בין למ"ד זנב היתה היא חלק ממנו והחלק בכלל הכל וכ"ה בילמדינו פ"א היה רבי אבא מהלך בדרך ונתלוו לו עובד כוכבים כו' ע"ש ואדם הראשון עשה סייג לדבריו יותר ממה שא"ל הקב"ה ואמר לה אלהים אמר לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו גו' והנחש נטל עצה בלבו כיון שאת אדם לא אוכל להכשיל שהוא יודע האמת שלא נצטוה על הנגיעה אכשיל את חוה כו' כדאיתא באבות דרבי נתן והשתא הנחש היה סבור כיון דלא נבראת עדיין חוה בשעת הצווי לא נצטוותה כלל כדעת העובד כוכבים ההוא שהיה מתלוה עם רבי אבא ואם כן אף אם תאכל ממנו לא תמות אלא דלפי סברת אדם וחוה שהיו סבורים שגם חוה בכלל הצווי אמר הנחש להטעות את האדם שע"י (שדחפה) [שידחוף] את חוה ולא תמות בנגיעה תטעה חוה ותאכל ג"כ ממנו לפי סברתה שגם הנגיעה בכלל הציווי ואחר שתאכל האשה ולא תמות הנה גם אדם יטעה לומר שאין ממש בציווי הקב"ה דלפי סברתו גם האשה בכלל הצווי והרי לא מתה ויאכל גם הוא ממנו וימות ואז אח"כ אשא את חוה שלא היתה בכלל הצווי ודברים אלו ברורים הם: **קין** פירש"י נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל ששני תאומות נולדו עמו כו' עכ"ל. הכי איתא בפרקי דר"א מיהו מהסיא סוגיא דפ' הבע"י בש"א שני זכרים ושתי נקבות שנא' ותוסף ללדת את אחיו את הבל הבל ואחותו קין ואחותו נראה דגם עם הבל לא נולדה אלא תאומה אחת ולולי פירושו נראה לפרשו ג"כ לענין ממון ע"פ מ"ש בב"ר דקאמרי בואו ונחלק את העולם אחד נטל קרקעות ואחד נטל מטלטלים דין אמר ארעא דאת קאים עלה דידי הוא ודין אמר מה דאת לבוש דידי הוא כו' ע"ש והשתא קאמר היה עובד אדמה ובקש מה שאין ראוי לו דהיינו מטלטלין שהיה של הבל אחיו רועה צאן גם מה שבידו נטלו ממנו כדכתיב ארור אתה מן האדמה גו' וק"ל: **בקללה** נמי הא כתיב לצבות בטן גו' ההוא דמודע לה כו' שלא לזונה כו'. ולהרא"ם נעלם קושיא זו ותירוצא דהכא שהוא הקשה קושיא זו ומתרץ דלאו בבטן וירכה של סוטה קמיירי אלא בבטן וירך של בועל כו' ע"ש דהא איכא פלוגתא בפ' כסוי והכא לכ"ע קאמר וק"ל: **לפיכך** נתלה בשערו כו'. איט מפורש בקרא שנתלה בשערו אלא כתיב ראיתי אבשלום תלוי באלה אבל הכי משמע ליה מדכתיב לעיל מיניה ויחזק ראשו באלה דמשמע בשער ראשו כדכתיב ובגלחו את ראשו גו' ושקל שער גו' ולקמן בגמרא מייתי לה מהכי קראי ע"ש: **לפיכך** נתעכבו לה ישראל ז' ימים שנאמר והעם לא נסע עד גו'. דהאי קרא לא אצטריך דככר כתיב ואחר נסעו העם מחצרות אבל כתיב והעם לא נסע גו' לאשמועינן דמשום כבודה נתעכבו ישראל הז' ימים: **יוסף** זכה לקבור את אביו ואין באחיו גדול כו' שנאמר ויעל יוסף לקבור את אביו גו'. לפי פשוטו ודאי מה שתלה עסק קבורת אביהם ביוסף לפי שהוא מושבע מאביו על כך לפי שבידו לעשות ולא כן שאר אחיו אבל כיון דבאידך קרא סותר זה שתלה הקבורה בכל אחיו שנאמר וישאו אותו בניו גו' ויקברו אותו גו' שהשוו עמו בקבורת אביהם ע"כ דרשו מהאי קרא שנאמר ויעל יוסף לקבור גו' דאשמועינן שהקבורה היתה בגדולים כדכתיב ויעל עמו גם רכב גו' כדאמרינן בגמרא ומזה זכה גם הוא שנקבר בכבוד בגדול שלא נתעסק בו אלא משה דהא ודאי היו מתעסקין ג"כ בקבורתו כאשר נוס וכמו שעשו אחרי שמת משה שקברוהו בשכם אלא דתלה קבורתו במשה דכבודו יותר בגדולים ומזה זכה משה שהקב"ה עצמו נתעסק בו שנאמר ויקבור אותו גו' פועל דויקבור קאי אהקב"ה ובספרי איכא פלוגתא בהא דאיכא למ"ד דמשה קבר את עצמו וק"ל: **לא** על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים כו'. לענין אסיפת נשמתן של צדיקים קאמר הכי ודמשה עדיפא דזכה לזה בקבורת גופו כדקאמר מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא המקום ואפשר שדימה אסיפת נשמת הצדיקים לקבורת משה שכבר היה משה בגופו נסתלק מחומר בפרישות מאכל ומשתה מ' יום ופירש מן האשה ולא קם נביא כמוהו וק"ל: **איני** והכתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' כו'. אמתניתין לא קשיא להו דמה שהלך אחר עיניו גם זה היה מה' כדי להתנקם בפלשתים ולא בא לידי עבירה שלא נשאה כלל אבל מה שאמר הכא שבעיניו מרד בהקב"ה פריך שפיר הא כתיב מה' הוא ומשני כי אזיל מיהא בתר ישרותיה כו' ע"ד שאמרו בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו וק"ל: **תחילת** קלקולו מיהא בעזה כו'. פירש"י דהיא דתמנת לאו קלקול כולי האי שלקחה לו לאשה כו' עכ"ל. וכ"ה לשון הירושלמי בנשואים היו ויש לדקדק לר"מ דאמרינן בפ' אין מעמידין לרבות כל המסירין דאף בשאר אומות דלך אתנות ואישות אסרה תורה ובזנות גזרו וכן פסק הרמב"ם א"כ הוה קלקול טפי בלקחה לאישות מבזנות ויש ליישב דהיא דתמנת דהכא שלקחה לאישות היינו אחר שגיירה דשרי בשאר אומות אפי' לר"מ ואביו [ואמו] שא"ל כי אתה הולך לקחת אשה מערלים גו' דהיינו גם אחר שתתגייר כיון שבאה מזרע פסול וק"ל: **אלמלא** נקרא שמה דלילה ראויה היתה כו'. דגבי אשה שבתמנת וגבי אשה זונה לא הוזכר שמם ובאשה זו הוזכר שמה דלילה ראויה היתה כו' ע"ד שאמרו ר"מ דייק בשמיה כידוע וה"נ היה לו לשמשון לדייק בשמה ולפי שמצינו ג"פ ותאמר דלילה וגו' בהאי עינינא דרשו ביה שדלדלה אותו בג' דברים שזכר בכחו בלבו במעשיו וק"ל: **ניכרין** דברי אמת. פירש"י ראתה שערו גדול ולא היה שותה יין כו'. עכ"ל בקרא לא הוזכר מפורש דהיה אסור בשתיית יין ואי משום דכתיב כי נזיר אלהים יהיה גו' הא ע"כ לאו לכל מילי קאמר דיהיה נזיר דהא היה מותר ליטמא למתים כדתנן בפ"ק דנזיר ולא תנן התם כנזיר שמשון אלא דאסור בגילות שער וי"ל דלמדו לומר שהיה שמשון ג"כ נזיר מיין מדהוזהרה אמו על כך כדכתיב אל תשתי יין ובזה יתיישב דקאמר לקמן מאי כל טמא כו' דאיכא לאקשויי ואימא דעד השתא דברים טמאים במת קאכלה דשרי לכל שאר ישראל והיום לא תאכל כמו שאסר לה היין מהיום כשאר נזיר די"ל דודאי לא אסר לה יותר ממה שבנה נאסר והרי הוא מותר בטומאת מת ולהכי אצטריך לאוקמא דלא טמא ממש קאמר אלא דברים האסורים קאמר וכפירש"י וק"ל: **הוא** איוה לדבר טמא לפיכך כו'. עיין פירש"י ויותר נראה לפרש בענין זה בעצמו שהוא איוה לדבר טמא דהיינו להכותם בלחי החמור ולא בידו כדכתיב וימצא לחי חמור טריה גו' וע"כ לא נעשה לו נס אלא בלחי החמור זה שבו נתלו חייו ועי"ל שלשון תאוה נמצא על הרוב במקרא בדבר אכילה וז"ש שאיוה לדבר טמא דהיינו לאכילת דבש מתוך גויית נבלת האריה שהוא דבר טמא ודו"ק: **ותחל** רוח ה' כו' תלה נבואתו של יעקב כו'. משמע ליה רוח ה' רוח נבואה כמשמעו במקום אחר ולא רוח גבורה כתרגומו ולפי שלא נמצא בשמשון שהיה נביא ע"כ אמרו שתלה נבואתו של יעקב יהי דן נחש גו' ובב"ר מפורש דמיון שמשון לנחש בכמה דברים וק"ל: **שהיתה** שכינה מקשקשת לפניו כו'. בירושלמי מפרש שהיו שערותיו מקשקשות כזוג כו' ע"ש: **בין** צרעה גו' צרעה ואשתאול ב' הרים גדולים כו' דמשמע ליה קרא דבמקום שהיה בין ב' מקומות סללו החל רוח ה' גו' ולא פירש במה וע"כ אמרו בו שבין אותן שני הרים היה רוח ה' החל בו דכך גבורה שהיה מקרבן לאותן ב' הרים למקום שבין שניהם ושם היה טוחן וניחא ליה דבמקרא מלינו צרעה ואשתאול בנחלת יהודה היו דהייט ב' עיירות אבל הכא בב' הרים שנקראו ג"כ צרעה ואשתאול ואותן שתגן זה בזה ודו"ק: **והוא** יחל להושיע את גו' הותל שבועתו כו'. דאין לפרש שהוא יתחיל להושיע ישראל מיד פלשתים דככר כתיב בימי שופטים ויאמר ה' הלא ממצרים גו' ומן הפלשתים ותצעקו אלי ואושיע אתכם מידם וע"כ דרשו שהותלה שבועתו של אברהם בימיו כדכתיב גבי' ובעת ההיא פלשתים מושלים בישראל אבל קודם זה גם שהיו פלשתים מצירים לישראל כדמוכח ההיא קרא ואושיע אתכם מידם מ"מ לא היו מושלים בהם כדרך המלך בעם והשבועה היה שלא יהיה אחד מושל על חבירו ונ"ל דבאותו זמן היה נכדו של אבימלך קיים שהשבועה לא היה רק עד נכדו וכן נראה מפירש"י פרק א"ע כ"כ הרד"ק בס' יהושע ע"ש:

דף י ע"א זכרני נא גו' ואנקמה נקם אחד גו'. פירש"י אחת מעיני תן לי נקמה כו' ושכר האחרת לעוה"ב עכ"ל והוא מדברי הירושלמי ועי"ל לפי סוגית התלמוד שלנו שנענש בעיניו על שמרד בעיניו כדאמר לעיל וע"כ אמר דהיה די לו בעונש אחד מב' עיניו ועל האחרת אמר תן לי בנקמה: **ושאמר** זכור לי כו' ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל כו'. אמר ג"כ שאפילו שוחד קל כזה לא קבלתי ואין עונש עוון עיני בעבור השוחד כי יעור וע"כ נקם אחד משתי עיני וק"ל: **זכור** לי עשרים ושתים שנה ששפטתי כו'. לא נמצא בקרא רק והוא שפט את ישראל עשרים שנה ובירושלמי כתוב אחד אומר עשרים שנה וכתוב אחד אומר ארבעים שנה ולא נמצא במקרא ארבעים שנה ועיין בזה בתוס' פ' במה בהמה ותירצו המפרשים בזה לפי שכפל הענין לכתוב שני פעמים ששפט כ' שנה וע"כ אמר כתוב אחד אומר כ' שנה והייט קרא קמא וכתוב אחד דהייט קרא שני הוסיף עוד עשרים שנה דה"ל ארבעים עם עשרים הראשונים ומשני התם דפלשתים היו יראים ממנו כ' שנה אחר מותו ולפי דרך זה יש לקיים גירסת תלמוד שלנו דכצ"ל זכור לי עשרים שתים שנה דר"ל זכור שתי פעמים עשרים שנה דכתיבי בשני פסוקים דהיינו ארבעים שנה ואפשר שחלקן הכתוב משום דבקרא קמא מפורש וישפוט את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה דהיינו בעוד שהיו פלשתים מושלים עשרים שנה ובאידך קרא לא כתב בימי פלשתים שנכנעו שוב בעשרים שנה השניים ששפט אותן כ' שנה דה"ל שני פעמים עשרים דהיינו מ' שנה ודו"ק: **יבא** מי שחזר לאחוריו כו'. ובענין זה אמר ג"כ שהפנה זנבותיהן זה לזה דהייט אחוריהן זה לזה לרמוז כיון שהם חזרו משבועתן לאחוריהם גם לישראל ניתן רשות לחזור אחור משבועתן: **בין** כתיפיו כו' שנאמר וישם על כתיפיו וגמירי דאין כו'. משמע ליה דשם אותם כולם מונחים על שני כתיפיו ולא שהם מקצתם על כתיפיו והשאר יצא מחוצה לו כנושא קורה ארוך על כתיפיו דא"כ מאי אשמעינן קרא דנשאם על כתיפיו דמשמע על שני כתיפיו אי לאו לאשמועינן דנשאם שהיו מונחים כלם על ב' כתיפיו דהוי ס' אמה כדגמרינן בדלתות וק"ל: **ויהי** טוחן בבית גו' אין טחינה אלא לשון עבירה כו'. הוציאו לשון טחינה מפשוטו דא"כ בעל כרחו טחן להם ברחיים שהיא מלאכה כבידה והו"ל למכתב וטחן להם או ונתנו לו לטחון דמשמע בע"כ אבל ויהי טוחן משמע לשון רצון דהייט לדבר עבירה כדמסיק כדאמרי אינשי כו' ומייתי מתטחן לאחר אשתי גו' דמוכח טפי לדבר עבירה כדכתיב בתר הכי ועליה יכרעון גו' כי היא זמה גו': **דן** את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר כו'. והמקרא מסורס דן ידין שבטי ישראל כאחד וכפירש"י דלענין הדין ממש קאמר אבל בב"ר ובתנחומא מפרש לה לענין נקמה בפלשתים ע"ש: **שמשון** מעין כו' שנאמר כי שמש ומגן ה' אלהים גו'. הכוונה בו כי מדת הרחמים והדין לפי המקבלים כמו שמש הפועלת דברים הפכיים לפי המקבלים ושמשון מעין שמו אף שהיה ממדת הגבורה והדין למדן קאתא כדאיתא בריש פסחים מ"מ לגבי ישראל בא ברחמים להגין עליהם וגו"ן שמשון כינוי על ישראל שהיה שמשן ומגינן של ישראל ודו"ק: **בתום'** בד"ה אלא מעתה לא ימחה תימה כו' והכא פריך אהא דקאמר על שמו של הקב"ה כו' עכ"ל. ונ"ל דהמקשה פסיקא ליה בשום דוכתא דשמשון נמחק ולאו משום דלא חשיב ליה בהדי הנך שאינן נמחקין דהא איכא למימר תנא ושייר כדאמרי' גבי שלום ודו"ק: **גמ' בלעם** חיגר ברגלו אחת שנאמר וילך שפי כו'. אמרו בזה שע"י שנלחץ רגלו אל הקיר היה מכותת וחיגר באותו רגל וזכר הכתוב זאת בנבואתו הראשונה דמיד שבא לא היה תם במכתו והלך שפי וחיגר אולי יוכל בקללם כמ"ש השנאה מקלקלת השורה ובשמשון קאמר דחיגר היה בב' רגליו לפי הדמיון לנחש לפי שאין לו רגלים לרוץ ולהזיק הכי הוא מטיל עצמו על האורח ודרך להזיק העוברים ושבים שם ולהפיל הרוכב אחור כך שמשון אחר שהיה חיגר ברגליו גם אסור בנחשתים ולא היה יכול לרוץ אחרי הפלשתים להרגם סבב הקב"ה שיהרגם ברכבם על הגג וק"ל: **צדקיהו** בעיניו כו'. פירש"י לא ידענא מנלן דנשתנה לשבח וכן אסא כו' עכ"ל נראה לפרש בצדקיהו ע"פ מ"ש הכתוב וכל אנשי המלחמה דרך שער בין החומתים גו' ומפורש במדרש והביאו רש"י בסוף ספר מלכים מערה הולכת מביתו עד ערבות יריחו ובנה לו דרך המערה והקב"ה זימן צבי כו' ולכדהו כו' ע"ש והשתא מדסמך עצמו לברוח בלילה ובמערה הכי היו לו עינים לראות מעין דוגמא של מעלה שרואה בחשך וגבי אסא יש לפרש מדכתיב גביה בד"ה ויהי נמצא אסא מן העם גו' והוא ענין דריסת רגל כמו ויתרוצצו הבנים בקרבה גו' דוגמא דבשל מעלה כתיב אתה רגלת לאפי נויתן. ומייתי רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה כו' דלא תימה דלאו לקותא הוא אלא מתוך זקנה חלה ומייתי דהא אמר רב יהודה כו' שאחזו פודגרא שהוא ודאי לקותא כדמסיק כמחט כו' ואפשר דלמדו לומר כן מדכתיב בד"ה עד למעלה חליו וגם בחליו לא דרש גו' וק"ל: **מפני** מה נענש אסא מפני שעשה אנגריא בת"ח. ומייתי לה מדכתיב השמיע את כל יהודה לרבות ת"ח ודקאמר אין נקי כו' הוא מלתא באנפי נפשיה לדרוש מיניה אפילו חתן כו' ואפשר דקאמר דגם מפני זה נענש אסא שעבר על דברי הכתוב נקי יהיה לביתו גו' אע"ג דבמלחמת מצוה אמרינן בס"פ משוח מלחמה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו כו' הכא לאו מלחמת מצוה היה ודו"ק: **שמשון** שנתגנה בו כתיב בה ירידה יהודה כו'. אע"ג דאיכא למימר דהדא כפשטיה או שבהר היה ויעל כפשטיה ויירד לדרשת הגנאי או ויירד כפשטיה דבעמק היה ויעל לדרשת שנתעלה מ"מ קאמר כיון דלית בהו הכרע שניהם לדרשה אך קשה דהא גבי שמשון נמי כתיב ויעל ויגד לאביו גו' ואם נימא כפשטיה שעלה מתמנת א"כ ע"כ ממקומו מוכרח דתמנת בעמק היה וכפשטיה כתיב שם וירד שמשון תמנתה ולא ה"ל למדרש אלא עלייה דיהודה ויש ליישב דלפי הדרשה ההוא ויעל נמי דגבי שמשון על שנתעלה בו שחזר משם ופירש מהעובדת כוכבים ושאל לאביו ואמו והם מיחו בו כמ"ש האין בבנות אחיך גו' עד אשר אח"כ חזר הכתוב בגנות כולם שאמר וירד שמשון ואביו ואמו גו' ודו"ק: **שבל** עינים מצפות לראותו כו' כפירש"י לענין הכנסת אורחים בביתו של אברהם קאמר לה ואהכי שייך לאתויי הך דויטע אשל כו' הכא אבל הרא"ם פי' שכל עינים מצפות לראותו היא מערת אברהם כו' עכ"ל ע"ש ולא ידענא למה לקח לו דרך אחרת דלא משמע כן מתוך שמעתין כמ"ש: **גיורת** אני כו'. לאיסור נדה היה חושש דעתידה התורה לאסור כרת ולאיסור בעובדת כוכבים אע"ג דאינה אלא גזירת ב"ד של חשמונאי כדאיתא פ' אין מעמידין היה חושש לאותה גזירה כמו שקיים אברהם אפילו עירוב תבשילין ועוד דמן התורה נמי קנאין פוגעין בו וכתב הרא"ם וא"ת איך הותר לבא על הזונה והלא כו' שמא י"ל כו' אבל מ"ת קדשה בכסף או בשטר וא"כ בא עליה כו' ע"ש ואין נראה דכתיב פן נהיה לבוז ומה גנאי היה אם נתקדשה לו ועוד אמרו גדולה עבירה לשמה כו' ועוד דנראה דמעשה זה לא היה אלא בינו לבינה ואין אשה מתקדשת בלא עדים אפילו בקדושי ביאה והרמב"ם בפ"א דהלכות אישות כתב קודם מתן תורה היה אדם פוגע באשה בשוק אם רצה היא והוא נותן לה שכרה ובועל אותה על אם הדרך והולך והיא נקראת קדשה משניתנה תורה נאסרה כו' עכ"ל כל זה מרמז על מעשה יהודה ותמר שלא נכשל אלא בדבר זה שעתידה תורה לאסור ובב"ר זימן לו הקב"ה מלאך הממונה על התאוה לעבור בזה דהייט לדבר שעתידה תורה לאסור וק"ל: **פנויה** אני כו' יתומה אני כו'. פירש"י שהייתי קטנה והשיאוני אמי ואחי ואין נשואין לער ואונן כלום כו' ולהך סברא לאו בתו של שם היתה כו' עכ"ל לא ידענא מי הכריחו לפרש כן דהא ודאי יהודה לא נתכוון לכך שהרי לא ידע שהיא כלתו אבל איכא לפרש דא"ל דשמא קיבל אביך קדושין מאחר בלי ידיעתך בקטנותך ואין אתה פנויה כמו שאמרת וא"ל יתומה אני שכבר מת אבי בהיות בבטן אמי כמ"ש באביי וכודאי לא קבל אבי קדושין עלי והשתא ניחא דים לקיים שפיר דבתו של שם היתה ודו"ק: **ויטע** אשל גו' וח"א פונדק כו'. ופירש"י ולשון אש"ל נוטריקון אכילה שתייה לויה כו' עכ"ל ובב"ר מפורש אשל שאל קופר כו' והוא ממלות הפוכות כמו כשב וכבש ולפי פירש"י בחומש וח"א פונדק לאכסניא ובו כל מיני פירות עכ"ל ניחא טפי דאין אשל יוצא ממשמעו שהוא לשון אילן בקרא ודו"ק: **אל** תקרא ויקרא אלא ויקריא כו'. מה שהביא אותם להוציא לשון ויקרא שהוא פועל עומד ללשון ויקריא שהוא פועל יוצא לאחרים דאל"כ מה טעם שקרא אברהם שם ה' בפונדק או בפרדס אלא שבפונדק או בפרדס לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו כו' עד שהקריא אותם בשם ה' וק"ל: **ע"ב משום** דכסתה פניה כו'. דליכא למימר כפשוטו משום דכסתה עכשיו פניה ולא היה יכול לראותה ולהכירה שתמר היא חשבה לזונה דהא כיון דאין דרך הזונות לכסות פניהם אף אם לא הכיר בה שתמר היא מ"מ לא היה לו לחושבה לזונה ולכאורה גם לפירושם לא יהיה כי כסתה פניה טעם על ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה לא הכירה וטעם ויחשבה לזונה לפי שיושבת בפרשת דרכים כפירש"י בחומש לפי פשוטו ורש"י בחומש פי' לפי דרשה דהכא כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה עכ"ל ולפ"ז ניחא דכי כסתה פניה הוה שפיר טעם לויחשבה לזונה משום דכסתה פניה בבית חמיה כדרך הצנועות וכן אשה לא כסתה פניה כדרך הפרוצות לכך לא חשבה לתמר אלא שהיא זונה וק"ל (עי' בפ"ק דמגילה ע"ש): **בא** גבריאל וקרבן. כי הוא מלאך הממונה על השריפה ומלמד זכות לישראל כדאי' פ' יוה"כ גבי נתנו לו גחלי אש לשרוף ירושלים כו' ובפ' ע"פ בהצלת חנניה מישאל ועזריה ע"ש ופי' הכתוב למנצח שנצח גבריאל לסמאל על תמר שהיתה אז כיונת אלם כשרחק סמאל סימניה בשביל דוד שיצא ממנה וק"ל: **למנצח** על יונת אלם כו'. קראה יונה ע"ש כ"י דמתילא ליונה ואמר שהיתה כאלם כדלקמן דלא בעי ליה למימר כדי שלא להלבינו אלא כאלם המרמז לאיש אשר אלה לו אנכי הרה. ואמר **ומך** ותם תרוייהו כתיבי בדוד מך דכתיב כי יחיד ועני אני גו' ותם כי אני בתומי אלך. ואמר **ד"א** שנולד כשהוא מהול כו'. והא דאמרינן פרק התכלת בדוד כיון שנסתכל במילה שבבשרו נתיישבה דעתו כו' למ"ד בנולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו דם ברית ניחא ולמ"ד דאין צריך להטיף כו' מ"מ שמח שלא היה ערל גם כי לא נתקיים בו בקום עשה: **כשם** שבקטנותו כו' כך בגדולתו כו'. בפ"ק דמגילה מפורש דוד הוא הקטן כו' כשם שבקטנותו כו' ע"ש בחידושינו וק"ל. **נוח** לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן אש כו'. מתוס' דפ' הזהב ומתוספות דכתובות היא מוכח בלא אל"ף כמו ויצא אש גו' עכ"ל וכתב הריטב"א דלא מצינו כן בכל הספרים כו' עכ"ל ואין מקום לתמיהתו דאין רצונם שהוא חסר אל"ף בכתוב אלא דר"ל שהוא חסר בקרי שהאל"ף נחה ואינה נקראת אלא מוצאת בלא א' וכפירש"י בהדיא בב"ר ע"ש: **הכר** נא כו' בהכר בישר לאביו בהכר כו'. ר"ל שהקב"ה פרע לו במדה כשם שהוא רימה אביו ע"י כתונת זה שהיה חושב כי טורף יוסף והיה מצטער אביו על כך כך

כך

חכמת שלמה

אבל פמון ומוהב כו'. נ"ב נ"ד מוהב כדלקמן וק"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה כי לייט כו' הפורענות הס"ד: **בד"ה** מיהו כי כו' שבמעים נכנסים תחלה כו' כצ"ל:

דף י ע"א גמרא מסתי עיני אמר רב כו' על אשה ועל פתח כו' לאחר אשתי ועליה גו' כצ"ל: רש"י בד"ה בחזר כו' אינו מרחיק לפרות כו' כן הוא בס"א: **בד"ה** גיורת כו' ע"א שאין אני ראויה לו כצ"ל: **ע"ב** גמ' נביאים מנ"ל נמחק מנלן: **אמוץ** ואמציה אחי כו'. נ"ב ואמציה נביא היה כדאיתא בפ"ק דמגילה: **רש"י** בד"ה אלא ויקריא [למד] לבריות לקרות בשם ה' אל עולם כו' כצ"ל: **בד"ה** ותימא ליה מימר לגלית אמור לו שממך אני כו' כצ"ל: **בד"ה** ויאמר בת קול אמרה. נ"ב פי' ויאמר הנאמר במקרא ויאמר צדקה ממני זכו הכ"ק:

כך תמר ריחמה אותו בכליו עד שנאמר יהודה למנאה כמ"ש פן נהיה לבוז וכיוצא בזה אמרו בב"ר אתה רמית לאביך בגדי עזים חייך כו' ואף שהכתוב הזה בלשון רבים נאמר זאת מצאנו הכר נא גו' תלוי בדרש הזה שאמירה ביהודה כי הוא החשוב בהם ועל פיו עשו מה שעשו וק"ל: **אין** נא אלא לשון בקשה כו' הכר פני בוראך כו'. ר"ל שאף אם תכפור באותו מעשה גם בסימנין לפי שלא היו עדים באותו מעשה גם שלא הכירו הסימנין הכר פני בוראך שהוא היודע ועד ואל תעלם עיניך ממני ורש"י פי' בחומש ואל תאבד ג' נפשות שהם בכלל שאמרה ממני כי העובר ילך אמו והרי למפרע ב' עוברים היו לה וק"ל: **ויכר** יהודה ויאמר צדקה גו' והיינו דא"ר חנין כו'. נראה דקשיא ליה לתלמודא בקרא שאמר ברישא דקרא והיא שלחה אל חמיה גו' וסיים ויכר יהודה גו' וקראו בשמו דהוא ימוכח דקרא דלא הו"ל לכתוב אלא ויכר ויאמר צדקה כו' דהא ודאי אחמיה דרישא דקרא קאי א"כ דלמה שינה הכא להזכירו בשמו והו"ל למיכתב נמי הכא ויכר חמיה גו' כמו ברישא דקרא וע"כ דרשו והיינו דא"ר חנין כו' שעל שם ההודאה הנזכרת כאן קראו יהודה בשמו ע"ש הקב"ה: **יוסף** שקדש ש"ש כו' דכתיב עדות ביהוסף שמו כו'. כמו שת"י שהסדותא על יהוסף שויה דלא קירב לאיתת רבוניה כו' ונתוסף בו הה' מטעם שע"י אות הה' שנתוספה בו יש בו אותיות שם הוי"ה חוץ מה' אחרונה שבשם שהוא עיקר שם הוי"ה כי ה"א אחרונה היא ה"א נחה בשם וביקרא רבה עדות ביהוסף יה מעיד שלא נגע באשת פוטיפר כו' וכמ"ש שבטי יה עדות לישראל גו' כמ"ש לקמן בשם יה המחובר באיש ואשה ודו"ק: **יהודה** שקידש ש"ש כו'. דהיינו שקידש ש"ש בהודאתו כמ"ש לו הכר פני בוראך ועל תעלים כו' ודע דבפ' א"כ איתא נמי הך דרב חנא כו' דיהודה קדש ש"ש בפרהסיא כו' ומפרש לה בענין אחר דהיינו במה שירד נחשון תחלה לים כו' ע"ש וצ"ל דהא והא איתא וק"ל: **נקרא** כולו על שם של הקב"ה כו'. ואע"ג דבלידתו נתנה לו אמו לאה זה השם מטעם הפעם אודה את גו' לא היתה קורא אותו אלא אודה אבל הש"י שם בפיה לקרותו כולו על שמו של הקב"ה ע"ש יהודה שיש בו כל שם הוי"ה והד' עספת להורות על לשון הודאה שע"י ההודאה שאמר צדקה ממני זכה לקרותו כולו על שם הקב"ה ולזה כיונו באמרם לאה תפסה הודאה ועמדו בניה בני הודאה יהודה כו' כמפורש פ"ק דברכות בחידושי אגדות דהיינו שלאה כמתנבאת שלא מדעת נתנה לו זה השם יהודה ודו"ק: **אתה** הצלת תמר וג' בניה כו'. הדמיון בשם שיהודה קידש ש"ש בהודאתו אשר ע"י זה ניצלה תמר וב' בניה מהשריפה ע"י גבריאל שהוא מלאך אש ע"י שקירב סימניה כדלעיל כך חנניה מישאל ועזריה קדשו ש"ש להודות לה' אשר עש"ז נקראו ישראל יהודה בעבור שהם מודים לה' והיה ג"כ הצלתם מן השריפה ע"י גבריאל מלאך הממונה על האש כמפורש פרק אע"פ: **צדקה** ממני מנא ידע יצתה ב"ק כו' מפורש בשילהי מסכת מכות ע"ש: **ולא** יסף עוד לדעתה כו' כיון שידעה שוב כו'. פירש"י כיון שידעה שהיא לצדקה ולש"ש נתכוונה עכ"ל נראה מפירושו שיהיה גם מלת לדעתה פי' כן שלא פסק מתנה בשביל שראה דעתה וכוונתה לש"ש אבל לא ידענא מי הכריחו לזה להוציא לשון לדעתה דקרא ומלת שידעה לגמרי ממשמעו לפי פשוטו מלשון והאדם ידע את חוה והרבה כמוהו כיון שידעה ובא עליה שוב לא פסק ולא היה גנאי בעיניו לבא עוד אליה וק"ל: **ע"ש** וכתיב התם ולא יסף גו' הכי מפרש סוף פ"ק דסנהדרין ע"ש: **והפרד** אשר תחתיו גו' תנא דבי ר"י באותה שעה נבקעה כו' ובגירסת הילקוט שקל ספסירא בעא למפסקיה תנא דבי ר"י כו' וכ"ה בע"י ונראה משום דהאי קרא יתורא הוא דמאי אשמועינן שהפרד עבר מתחתיו אלא דאי לאו הכי שהיה הפרד עומד במקומו ודאי דהיה פוסק עצמו בספסירא אבל הפרד עבר מתחתיו נבקע שאול מתחתיו ואילו היה חתך אבשלום את שערו בחרבו היה נופל לשם וכן נראה מפרש"י בספר שמואל וק"ל: **תמניא** בני למה ז' דאסקיה מז' מדורי כו'. יש לפרש דמשמע ליה הכי מהא דכתיב ברישא דעניינא ויעל על עליית השער גו' דמאי אשמועינן ביה לפי פשוטו וע"כ דרשו ביה דויעל על עליית גו' קאי אאבשלום דע"י שאמר דוד הני בני הסולם אותו אביו עד שער העליון דמדורי הגיהנם וענין דז"פ שאמר בני העלהו ר"ל אע"ג דאבא לא מזכה ברא כדאמר פרק חלק וכמ"ש התוס' הכא ה"ק כיון דמעשה בת שבע גרמה לו כמ"ש הנני מקים גו' אמר כיון שבנו נענש על ידו יזכה נמי בשבילו להעלותו ממדורי גיהנם וז"ש מי יתן מותי אני תחתיך שהרי עוני גרמה לו זאת וק"ל: **ואידך** א"ד דקריב רישא לגבי גופיה כו'. בקרא איתו מפורש שהיה ראשו מובדל מגופו כפירש"י ואולי מדכתיב ויאחז ראשו באלה ולא כתיב ויאחז בשערות ראשו באלה כדקתני נתלה בשערו משמע להו דהובדל ראשו מגופו ע"י שנאחז באלה וק"ל: **ואבשלום** לקח ויצב לו גו' מאי לקח א"ר"ל שלקח מקח רע כו'. כה"ג דרש ר"ל בפרק חלק גבי ויקח קרח גו' ושם מפורש בחידושינו וכן יש לפרש הכא והוא המקח רע שהציב לעצמו בחייו נגד אביו כמו יצאו נצבים גו' וז"ש המצבת זו היא דבר שאינו הגון להיות הבן נצב נגד אביו אבל היה זה מעלה עמוקה בגזירת מלכו של עולם כו' ורש"י פי' בע"א ע"ש:

דף יא ע"א

גמ' וישלחהו מעמק חברון כו' בעצה עמוקה כו'. מפורש בב"ר והלא חברון בהר היה כו' ופירש"י בחומש מדכתיב ויעלו בנגב ויבא עד חברון כו' והקשה הרא"ם לפירש"י ואין זו ראיה דלמא משום דא"י גבוה מכל הארצות כו' ע"ש באורך נראה לקיים פירש"י דלאו מויעלו מביא ראיה אלא מדכתיב בנגב מוכח שהוא מקום שרשין כמ"ש ארץ הנגב נתתני אבל לא ידעתי מי הכריח אותם לזה דהא איכא למימר מה שאמרו והלא חברון בהר היה שראו עיר חברון שהיא בהר ואין זה תימה שיביאו ראיה מן המקומות מן זמנם על זמן שעבר דכה"ג אמרינן פרק מי שהיה לדידי חזי לי האי אתרא דמסדום ועד צוער כו' ובפרק כיצד מעברין לדידי חזי לי האי אתרא דמחנה ישראל כו' ודו"ק: **עצה** עמוקה. בתנחומא מה מאד עמקו מחשבותיך א"ר"י מחשבה עמוקה נטלת עם אברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך גו': **שלא** היה לו בן הגון למלכות כו'. כמ"ש כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי דהיינו דבנה לו מצבה זו בחייו שיהיה לו להזכרת שם כי בניו אינם הגונים למלכות שיזכר שמו על ידם ורב חסדא שאמר גמירי כו' ר"ל דבודאי בנים שהיו לו מתו בחייו בחטא שריפת חלקת יואב ויש לדקדק קצת בהאי לישנא דאינו מניח בן [illegible] דהל"ל בניו מתים בחייו ויש לפרש דקאמר הכי דגם אם לא מתו בניו בחייו הרי הוא שמרד במלכות אין בניו יורשין אותו כדאמרינן פרק כ"ה דמורד במלכות נכסיהם למלכות ודו"ק: **בתוס'** בד"ה לעולם מדה טובה מרובה כו'. וי"ל דעדיין גבי מדת פורעניות מיירי לדיפה ולא הריגה כו' עכ"ל ויש מקשים בזה מהא דאמר במו"ק פ"ג והיה עורך חניתו על ח' מאות חלל ומתאנח על מאתים שלא הרג אלף כדכתיב איכה ירדוף אחד אלף ואמאי (היה) קרי ליה מתאנח הא לא הוי התם רק לדיפה בעלמא כו' עיין בחזקוני: **בד"ה** מרים המתינה למשה שעה אחת לאו דוקא נקט שעה אלא שליש שעה או רביע כו' על א' ת"ק כו' עכ"ל שליש שעות מז' ימים הוא בקירוב על א' ת"ק דהשתא במדת פורענות כשיעור שהוא מודד מודדין לו ולא יותר והו"ל מדה טובה מרובה על א' ת"ק ממדה רעה אבל רביע הוא יותר הרבה מת"ק על אחד דהשתא צ"ל נמי דבמדת פורענות נמי יותר ממה שמדד מודדין דאל"כ הו"ל ממדה טובה יותר מת"ק על א' מדה רעה ודו"ק. (אמר המגיה ול"נ דהתוס' נפקא להו מקרא דכתיב במדת פורענות פוקד עון וגו' על שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב ועושה חסד לאלפים דהיינו אם במדה פורענות משלם דור רבעים הויא גבי חסד לאלפים אחד מת"ק ואם משלם דור שלישים הויא גבי חסד לאלפים אחד מת"ש בקירוב והכי נמי אם המתינה מרים שליש שעה הויא אחד מת"ק בקירוב ואם המתינה רביע שעה הויא אחד מת"ש בקירוב ונקט שפיר או רביע שעה ודו"ק): **בא"ד** אבל קשיא לרבי והא במרגלים נפרע יום לשנה כו' מרובה מדת פורענות ממדה טובה של מרים כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דלפי מה שפירשו לאו דוקא שעה אלא שליש שעה הרי מדה טובה דמרים מרובה ת"ק על א' ומדת פורענות המרגלים אינו אלא שס"ה על אחד ואפשר דה"ק כיון דמדה טובה במרים הו"ל ת"ק על א' א"כ במדה רעה לא הוי אלא כשיעור שמדד ובמרגלים הרי מצינו במדה רעה שס"ה על א' ודו"ק: **גמ'** ותתצב אחותו גו' א"ר"י פסוק זה כולו ע"ש שכינה כו'. דלפי פשוטו מה לו להזכיר כל זה דלא הו"ל להזכיר רק הסבה הנפלאה שמצאו בת פרעה ביאור ואחותו באה ואמרה האלך וקראתי גו' וע"כ דרשו מיניה להשמיענו כי מעשה ה' במועצות ודעות רחוקות משכל האנושי כמו שהיה בענין זה שבהשלכתו ליאור חשבו שנתבטלה נבואת מרים כדלקמן שאביה טפחה על ראשה כו' אבל היתה סבה עלמית שתמצא אותו בת פרעה ושע"י נתגדל בעיני כל וע"ש שהשכינה כביכול היא בגלות עם ישראל שע"כ קראה אחותו שהיא בגלות עמהן ובתחלת גאולתן היתה השכינה נצבת שם דהיינו ותתצב אחותו וגו' וקאמר מרחוק לדעה דהיינו בדעות רחוקות מדעת האנושי ע"י משה שהיה בו היראה ביותר שלמות כמ"ש מה ה' אלהיך גו' שאמרו בו שהיא מלתא זוטרתי לגבי משה שהיה בו יראה האמתית וקאמר כי לא יעשה ה' גו' כ"א גילה סודו גו' כמו שגילה כבר זה למרים וסיים ויקרא לו ה' שלום להביא על ידו שלום שיצאו ישראל בשלום משם וק"ל: **ח"א** חדש ממש ומ"א שנתחדשו כו'. ובש"ר איכא בזה דעת שלישית ע"ש חידוש המלוכה כמו ונחדש שם המלוכה דשמואל שהורידוהו מצריים מכסאו ג' חדשים עד שא"ל כו' ע"ש ודייק ליה שם מדכתיב ויקם שחזרו והעמידוהו ולמ"ד שנתחדשו גזירותיו יש לפרש לשון ויקם שקם עליהם לחדש גזירות רעות כמו רבים קמים עלי וק"ל: **ויאמר** אל עמו גו' תנא כו' לפיכך לקה תחלה כו' דכתיב ובכה ובעמך גו'. ולא מייתי קרא דמקמיה גבי צפרדעים דכתיב כה"ג ועלו ובאו בביתך גו' ובבית עבדיך ובעמך גו' משום דכן דרך הכתוב להזכירם בפרט החשוב חשוב קודם אבל אידך קרא מיד בתריה יתורא הוא גם שינוי הוא דכתיב ובך ובעמך ובעבדיך שהקדים בהאי קרא בעמך לעבדיך וע"כ דרשו מהאי קרא דלפי תחלת העצה שנאמר ויאמר אל עמו גו' דמשמע הוא התחיל ואח"כ עמו ואח"כ עבדיו כך היה קללתן כמפורש בהאי קרא בתרא דגבי צפרדעים וכן משמע בש"ר ע"ש אבל רש"י ז"ל לקח לעצמו דרך אחרת והביא דרשה דהכא אקרא קמא דגבי צפרדעים ודרכו לא ידענא וק"ל: **הבה** נתחכמה לו להם כו' באו ונתחכם כו'. וכתב הרא"ם ולא ידעתי למה לא הקשו על רב ועצום גו' שהם בלשון יחיד כו' וע"ד האסמכתא הקשו להם מיבעי ליה כו' עכ"ל ע"ש באורך ולי נראה

לפרשו דרשו כן דלא יתכן לומר נתחכם שהוא בקשת חכמה על כל מה שנזכר בקרא לעשות לישראל וע"כ אמרו כי בקשת חכמה זו היא דבר שכלי ופיוני נתחכם למושיען ט' שהוא ודאי דבר פיוני וע"ד האסמכתא אמרו לו להם מיבעי ליה כמ"ש הרא"ם א"כ דקאמרי הכי דלא יהיה סתירה בדרשה א כיון דלא כתיב להם אלא לו. ומ"ש **נדונם** בחרב כתיב וחרבו שלופה גו'. לכאורה מהאי קרא דמייתי לעיל גבי אש ה"מ לאתויי נמי הכא דמקיים ביה כי באש ה' נשפט ובחרבו את כל בשר גו' וכ"ה בש"ר ובילקוט ולייש תלמודיהו נראה דודאי כמה קראי איתנהו דמוכחי דהקב"ה דן את התועים לפניו באש ובחרב אבל מייתי הכי קראי לעניינא דהכא שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה והכי מתפרש האי קרא כי הנה ה' באש יבא גו' בלהבות אש לדון התועים לפניו באש כמ"ש כי באש ה' נשפט בלשון נפעל ולא כתיב ישפוט כביכול לאותן שדנו אותו באש דהיינו שדנין את ישראל באש ע"ד עמו אנכי בצרה וגבי חרב מייתי כדכתיב וחרבו שלופה בידו גבי בלעם שרמז לו שבחרב יהרג לבסוף על הליכה זו כמ"ש ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב וזה היה מדה כנגד מדה כמו שהוא החליף אומנתו שהוא חרב כמ"ש לאתונו לו יש חרב בידי גו' וכנגד ישראל בא לקלל בפה אף הם החליפו אומנתם ולא הרגוהו בפה אלא בחרב כפירש"י בפרשת מטות ודו"ק: **והם** אינן יודעין כו' ועל אומה אחד מביא כו'. בהאי קרא דמפורש ביה שבועה בתורה דכתיב ולא יכרת כל בשר גו' משמע עולם כולו כמו בימי נח גם בקרא דמייתי כי מי נח זאת לי גו' מעבור מי נח עוד על הארץ הוא כולל כל יושבי של עולם וק"ל: **אבל** הן באין ונופלין כו'. פירש"י בחומש שהיו מהוממין ומטורפין ורצין לקראת הים עכ"ל ועיין דברי הרא"ם בזה ע"ש ולכאורה הכתובים אינן מוכיחים כן דכתיב וישובו המים ויכסו את הרכב גו' דמשמע שהגנים באים עליהם והנראה לפי מה שהכתובים מוכיחים כי במקום שנבקע הים ונעשה לחרבה והלכו שם בני ישראל בו במקום רדפו מצרים אחריהם כדכתיב וירדפו מצרים ויבאו אחריהם גו' אל תוך הים והשתא ניחא כששבו המים על המצרים לא שבו רק על מקומם הראשון והכא ה"ק אינו מביא מבול לעולם לשטוף מקום היבשה כמו שהיה בימי נח אלא הוא מביא הבריות בתוך הים לשטוף אותן והמבול לא בא בגבולן אלא שהם באים בגבול הים ודו"ק: **כי** בדבר אשר זדו גו' בקדירה שבשלו כו' דכתיב ויזד יעקב גו'. רש"י הביא הך דרשה בחומש פ' יתרו וכתב עליו הרא"ם אבל בש"ר רק בקדירה שבשלו בה ולא ידעתי מהיכן הוציא כו' מלשון ויזד ולא מלשון גם מזידים מלשון רשע כו' למה לא נאמר שלא כוונו בזה אלא משל כו' ולא שפי' זדו מורה ע"ז עכ"ל ובכל הנוסחאות גמרות שלנו ישנו בגמרא דמייתי האי קרא ויזד יעקב גו' ויש לקיימו וע"ש. ומ"ש שלא כיונו בזה אלא משל בעלמא כו' עד חופר גומץ בו יפול כו' עכ"ל אין זה דומה דחופר גומץ הוא משל נודק על כל מי שמחשב לעשות רעה לזולתו ולהפילו והוא עצמו נופל בו אבל משל בישול הקדירה כו' אינו ענין על הרעה שחישב לעשות לחבירו ולא מצינו הך משל דבישול קדירה בשום דוכתא רק בעניינא דהכא כי הבישול נאמר בכל מקום על דבר הבא במים וקאמר דבו בקדירה שבשלו את ישראל לדונם במי ים סוף כדכתיב כל הבן הילוד היאורה גו' בו בקדירה נתבשלו שנטבעו בים סוף וכדכתיב וינער ה' את מצרים גו' כאדם שמנער את הקדירה כפירש"י שם: **ג'** היו באותה עצה כו'. לכאורה אין למאמר זה מקום כאן דמפרש קראי דפ' שמות ונראה דנסמך לכאן שזכר בעצת נתחכמה לו שהיו בעצה זו אלו שלשה ולכך אמר באותן ג' דברים שזכרו באותה עצה שהם האש והחרב כדלעיל בו נדונו דהיינו איוב שמתק נידון ביסורי אש כמ"ש אש אלהים נפלה גו' גם השחין מטבע אש הוא ובלעם שיעץ להרע נידון בחרב *) כדמייתי לעיל מקרא דבלעם וחרבו שלופה בידו כמ"ש לעיל ויתרו שברח זכו בניו כו': **שנאמר** ומשפחת סופרים כו' מבואר פרק חלק: **ועלה** מן הארץ ועלינו מיבעי כו'. דלא משמע להו לפרש כפשוטו ועלה ישראל בעל כרחינו כפירש"י בחומש דהא משמע מן הקרא שלא היו תופסין אותן לשעבדן ולולי הסיבה שיש לחוש ועלה מן הארץ לא היו משעבדין בהן כלל ומש"ה פירשו דועלה מן הארץ אמצרים קאי שישראל ילחמו בהם ויגרשום לישב תחתם וא"כ ועלינו מיבעי ליה כו' וק"ל: **וישימו** עליו גו' עליהם מבעי ליה כו'. דלפי פשוטו ששמו שרי מסים על ישראל לשון שימה לא יפול בו במינוי שרי מסים והו"ל למיכתב ויפקדו עליו שרי מסים לכך דרשו דלא קאי אשרי מסים אלא ששמו ממש מלבן על פרעה ובדרך אסמכתא קאמר עליהם מיבעיא כו' כמ"ש הרא"ם ושלא יהיה סותר הדרש כמ"ש לעיל וקאמר שרי מסים דבר המשים כו' הוצרך להוציאו מפשוטו כיון דכינוי דעליו לא קאי אישראל אלא אפרעה פירשו דבר המשים כו' כפירש"י וק"ל: **ח"א** שמסכנות את בעליהן פירש"י בלשון ראשון דע"י אותן ערים ואותה עבודה נסתכנו ליטבע בים עכ"ל וקשה להאי לישנא דא"כ מה יפרשו בכל הני ערי מסכנות דמלכים ודד"ה דע"כ יתפרש להם הני בענין אחר וא"כ למה יצא להם זה מן הכלל וכן יש לדקדק גבי מסכנות בלשון ראשון דכתיב וינצלו את מצרים מה יפרש בכל אינך ודו"ק: **ח"א** פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס כו'. נראה דלמדו כאן לומר כן שהוא פיתום הוא רעמסס דכבר היה רעמסס בימי יעקב דכתיב ויושב את אביו בארץ רעמסס וע"כ אמרו דחדא הוא שהוא הפיתום שבנו נקרא רעמסס ע"ש לשון מתרוסס וחד אמר מקום רעמסס לשון בנו ונקראת פיתום ע"ש פי התהום וזהו הנכון שהכריח לרש"י ז"ל בפי' החומש לפרש לפי פשוטו את פיתום ואת רעמסס שלא היו מתחלה ראויות לכך ועשאן חזקות כו' עכ"ל משום דעכשיו לא היה תחלת בנינם דהא כתיב בימי יעקב ארץ רעמסס והרא"ם דחק שם בפירש"י לאין צורך ותיהו הדרש דהכא ימאן שיהיה ויבן שב אחיזוק בנין רעמסס כפירש"י בחומש לפי פשוטו דמלת ויבן נאמר על הרוב במקרא אתחלת בנין ויבן את כנוה גו' ואין להקשות לפי הדרש דהוא פיתום הוא רעמסס מאי ערי מסכנות די"ל דפיתום ורעמסס שם מדינה ולא שם עיר ויהיה שב מלת ערי אכל ערי מדינת פיתום שהוא רעמסס והענין מבואר כי היו בני ישראל עם רב ולא היה קץ למלאכתם עד שיצאו לפי שהיה לאמון מתרוסס או פי תהום בלעו לקיים מאמר השם ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה וק"ל: **כן** ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעיא ליה. לאו דוקא כן רבו ופרצו בלשון רבים אלא דלא הו"ל למיכתב ירבה ויפרוץ לשון עתיד אלא לשון עבר רבה ופרץ גם שמצינו עתיד במקום הזה כמו ככה יעשה איוב גו' ניחא להו לדרוש ולפרשו כמשמעו מלעתיד ודו"ק: **רוח** הקודש מבשרתן כו'. פי' הרא"ם ויהיה פי' כן ירבה וכן יפרוץ כמו בטרם העינוי עכ"ל ועי"ל כן ירבה כמו שהמצריים היו יראים ואמרו פן ירבה וכן נראה לפרש מפירש"י בחומש ע"ש וק"ל: **ויקוצו** מפני גו' שהיו דומים בעיניהם כקוצים כו'. פי' המצריים נעשו כקוצים בין השושנים ועי"פ מ"ש בב"ר כשושנה בין החוחים ר"א כו' מה שושנה זו כשהיא בין החוחים קשה ללקטה כך גאולתן של ישראל היה קשה לפני הקב"ה כמ"ש או הנסה גו' וע"ש כשהייתם במצריים הייתם דומים לשושנה בין החוחים כו' ע"ש ודרשו ויקוצו מלשון קוצים דלפי פשוטו הוא מקרא קצר דהו"ל למכתב ויקוצו בחייהם מפני גו' כמו קצתי בחיי גו': **ע"ב** בפרך בא"ח בפה רך כו'. פירש"י שמכה בדברים ובשכר כו' עכ"ל ובמדרש ילקוט מפורש כדלעיל בשעה שאמר הבה נתחכמה לו קיבץ כל ישראל וא"ל בבקשה מכם עשו עמי היום בטובה והיינו דכתיב בפה רך נטל סל כו' וכל מי שהיה רואה פרעה נוטל כו' כיון שהחשיך העמיד עליהם נוגשים כו' עכ"ל ונראה לייש לפי זה המדרש דלמ"ד נמי בפה רך הא דכתיב לא תרדה בו בפרך ליכא לפרושי אלא בפריכה וכדמסיק הכא ודאי בפריכה אלא גבי בפרך קמא ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך שהוא תחלת השיעבוד משמע ליה לפרש בפה רך שע"כ נטל פרעה ג"כ סל ומגריפה כו' ומאן דפליג וס"ל דפרך קמא נמי בפריכה דאותו יום כשהחשיך התחיל הפריכה שהעמיד עליהם נוגשים כו' כדלעיל והכי מפורש בש"ר וק"ל: **בתחלה** בחומר ובלבנים כו'. דכיון שעבדו בהם בכל מיני עבודה כדכתיב את כל עבודתם לא פרע לך אלו אלא לאשמעינן שבתחלה בחומר ובלבנים ולבסוף בכל עבודה בשדה ולבסוף את כל עבודתם דהיינו בכל מיני עבודה והכי מסיים ליה בש"ר והוא מבואר שכך הרגילם להיות לו עבדים גמורים שבתחלה בנו לו ערים כי כן דרך אנשי עיר לבנות להם מבצרים מפני אויבים ואח"כ הוסיף עליהם עבודת אנשי כפרים דהיינו עבודה בשדה שהיא מלאכה שפלה כדאמרינן ביבמות ולבסוף בכל מיני עבודה כעבד גמור. ומ"ש **שהיו** מחליפין כו'. פירש"י ה"ג בעבודה קשה א"ר שב"ן א"ר יונתן שהיו מחליפין כו' וזו היא קשה שלא היו רגילין בכך עכ"ל אבל בכל הנוסחאות לא מייתי הא שהיו מחליפין כו' אקרא דעבודה קשה אלא אקרא דאת כל עבודתם וכ"ה בהדיא בש"ר ובילקוט ונראה לפרש דלפי הדרש נמי ולבסוף בכל עבודה כמפורש בש"ר כמ"ש לעיל לא הו"ל למכתב עבודתם בכינוי אלא ובכל עבודה כמו בכל עבודה בשדה וע"כ דרשו דכינוי קאי אעבודה דאיש ודאשה וללמד שבכ"א מהם שעבדו בו בכל עבודתם דאיש ודאשה דהיינו שהיו מחליפין כו' דבלאו מלאכה המיוחד לכ"א הוסיף להן מלאכות המחולפות ודו"ק: **נשים** צדקניות כו' בשעה שהולכות לשאוב כו'. הוא דאר"י על נשים צדקניות שהיו מפרנסין את בעליהן והיו נזקקין להן ולא היו מאין תחת בעליהן ולכך מדמה להו הכא ליונה שאינה נזקקת אלא לבן זוגה וק"ל: **הקב"ה** מזמן להם דגים קטנים כו' ושופתות ב' קדירות כו'. ענין דגים קטנים כדאמרינן בעלמא שהם מפרין ומרבין גופו של אדם וע"ש הברכה דכן ירבה שנאמר וידגו לרוב גו' ורמז לזה במה שאמרו זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם גו' שלא היו קונים אותן אלא שהקב"ה מזמן אותן להן בכדיהן ואמר בשכר תשכבון בין שפתים ולא נתנו עיניהם באמר זכו להיות להם מן שבזה זכו לביזת מצרים ויצאו ממצרים כלי כסף וכלי זהב גו' כמ"ש ביה וה' נתן את חן העם גו' ואמר כיון שהגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה כו' מירכא מצרים עשו כן בגזירת כל הבן הילוד גו' ומייתי מדכתיב תחת התפוח עוררתיך גו' רישא דקרא מי זאת גו' מתרפקת על דודה דהיינו שנזקקה לבן זוגה במצרים וסיפא דקרא שמה דהיינו תחת התפוח חבלתך אמך גו'. ואמר **הקב"ה** שלח משמי מרום מי שמנקה כו'. שנאמר ומולדותיך ביום גו' דבתר האי קרא כתיב לא חסה עליך עין לעשות לך אחת מאלה להמלה גו' דהיינו א' מכל אלו שזכר שעושין להמלה לנולד ביום הולדת וכתיב בתריה ואעבור עליך גו' דהיינו שהיו עושין לך כן משמי מרום. ואמר **ונותן** להם ב' עגולין כו' שנאמר ויניקהו דבש מסלע גו'. דבש להנקה ושמן לסיכה והאי קרא לפי פשוטו בטובת א"י הוא

*) יותר היה לו להביא הפסוק ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב.

חכמת שלמה

דף יא ע"א רש"י בד"ה הנני מקים כו' עלה וקיימא כצ"ל והס"ד: **בד"ה** וישלחהו כו' למצרים הס"ד: תוס' בד"ה מרים המתינה אבל קשה לר"י כו'. נ"ב א"א ליישב אלא שר"י סבר דדוקא נקיט שעה. ועפ"ה נראה שסבר כאן א"כ דוקא קאמר ואתת מת"ק לאו בכל דוכתי' קאי אלא אמלתא אחריתא דאיתא התם אבל קשה לר"י כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה למיסעי כו' סעיות נ"ב פי' שתרגומו סעיו: **בד"ה** פי' גדול כו' אם בן הוא שם אתם יכולים לראות כו' כצ"ל:

גמרא

הוא דכתיב ירכיבהו על במתי ארץ גו' אבל לפי משמעו ממש לא מצינו זה הנס דבש מסלע גו' בטובת א"י אי נמי דאלו התולדות שהיו צריכין לכך דאמם אחר לידתם הלכו למלאכה גם לביתם שלא יגיעו בו המצריים. ואמר נעשה להן נס ונבלעין בקרקע ומביאין שוורים גו'. גם כי לאו זה הנס נפלא חשבו באין זה רק מעשה כישוף כמו שחשבו במכות מצרים ולפי שמעשה כישוף ודומה לו אין לו כח רק בעולם הזה וכדי תפיסת יד אדם ע"כ חשבו שלא נבלעו רק כדי מחרישה שהוא תפיסת יד אדם וז"ש שהיו חורשין על גבן שנא' על גבי חרשו חורשים גו' שאמר ברישא דקרא רבת צררוני מנעורי ממש כשהיו קטנים ונערים במצריים שבאו להורגן אבל לא יכלו לי ע"י בליעה בקרקע ולפי שחשבו שהוא מעשה כישוף ולא נבלעו רק כדי מחרישה היו חורשים ע"ג לתופשן בתוך כדי מחרישה ולשון חרשו חורשים הוא כפול דהוה שני בקרא לומר על גבי חרשו וי"ל חורשים מלשון חרשיא שהוא כישוף כי המצריים היו בעלי כשפים ודו"ק: היו מגלגלין ויוצאין כעשב השדה שנאמר רבבה כצמח גו'. דאי כפשטיה לענין רבוי קמדמה להו לצמח השדה למה שינה מלשון הנאמר בברכתם כחול הים או ככוכבים אלא לענין יציאתן מן הקרקע שנבלעו בה מדמה להו כצמח גו'. ואמר באים עדרים כו' ותבאי בעדי עדיים גו'. דאי כפשטיה מלשון עדי וקישוט שתבואי בקשוטי' קאמר היאך מסיים בו ואת ערום ועריה וע"כ דרשו מיניה מלשון עדרים אבל לא מצינו מלה שיהיה חסר הרי"ש שהיא עיקר המלה וי"ל בדרך לחות לפי שדרך הקטנים שמוצא הרי"ש קשה להם בדבור ומדלגים אותה בדבורם בפרט אלו הקטנים שנתגדלו במקום שאין אדם וכאילו עמהם ידבר הכתוב בלשונם ותבואי עדי עדיים במקום עדרי עדרים בדלוג הרי"ש וז"ש אל תקרי עדי עדים בלא רי"ש כמו שקורין אלו הנערים שנתגדלו בשדות שיהיה משמעו מלשון קישוט אלא עדרי עדרים ברי"ש ודו"ק: וכשנגלה כו' הכירוהו תחלה שנאמר זה אלי כו'. יבואר לקמן פ' כשם ע"ש: למילדות העבריות גו' מ"ד אשה ובתה זו יוכבד ומרים ומ"ד כו'. כתב הרא"ם ויתכן שהיתה קבלה בידם או כו' עכ"ל ול"נ שלמדו לומר כן משום דהאי ליבנא אשר שם האחת גו' ושם השנית גו' לא תמצא בתורה כ"א כשקדם לו בפסוק שהיו שנים וכמו לעבר ילד ב' בנים שם האחד פלג גו' וכן ואת שני בניה אשר שם האחד גרשום גו' וכן וישארו שני אנשים במחנה שם האחד גו' וכאן לא קדם לו שהיו שני מילדות וכתב אשר שם האחת שפרה גו' וע"כ דרשו מיניה אשר שם האחת היא הידועה בשמה במקום אחר וכן שם השנית הידועה כבר ולפי שלא נזכרו בשמם בתורה מאותו הדור אלא ג' נשים אלו יוכבד ומרים ואלישבע ע"כ האחת והשני' הידועות על שנים מג' אלו נשים קאמר ובהא לא מספקא להו דודאי יוכבד היא אחת מהן דדרך הזקנות להיות מילדות ולא הבנות והכלות שלה ועוד דהכתוב בא לפרש ולא לסתום ואם היו מרים ואלישבע לא הוה ידעינן הי ניהו האחת והי ניהו השניה אבל אם יוכבד היא אחת מהם ליכא לאסתפוקי דודאי האחת דקרא היא יוכבד וזה שדקדק לומר אשה ובתה כלה וחמותה דלכך ליכא לאסתפוקי בשם האחת אלא בשם השני' פליגי דמר אמר דהיא מרים דיותר ידועה בשמה מאלישבע ומר אמר דאין סברא שהיתה מרים מילדת אז דעדיין קטנה היתה מה' שנים ויהיה פי' אשר שם האחת הידועה בשמה במקום אחר יוכבד היתה שמה עכשיו בענין המילדות שפרה ושם השניה הידועה בשמה כבר למר מרים ולמר אלישבע עכשיו נקראת פועה כו': מאי אבנים א"ר סימן גדול מסר כו'. עיין פירש"י ולשיטתו כתב ה"ג מאי אבנים א"ר סימן גדול מסר להם כו' ד"א על האבנים כדכתיב וארד אל בית היוצר גו' עכ"ל ומפרש ליה ד"א לאו לענין סימנין קאמר אלא דלהכי קרי ליה למשבר אשה אבנים כו' ע"ש אבל בש"ר משמע דלענין מסירת סימנין קמדמה ליה ליוצר ע"ש והנראה בזה דודאי הני תרי ליפני לענין מסירות סימנין קאמר כדמוכח בש"ר וכפי' הרמב"ן והרלב"ג כי פרעה צוה להם שיהרגו הזכרים בסתר על האבנים שאפילו היולדות עצמן לא ידעו בו כו' ע"ש ולפי שרוב הנשים שוהין בלידתן נתן להם סימן שיכוונו עת לידתן ממש שתוכלו להרוג אותן בסתר דהיינו כשירכותיהן מצטננות כאבנים. ולד"א מה יוצר ילך כו'. בתחלת היציאה של הולד בין הירכים תוכלו להרוג אותן בסתר והוא משל היוצר כי כמו שהיוצר הזה כשהסדן שהוא האבנים הוא בין ירכו קל בידו לקלקל הכלי כמ"ש וארד בית היוצר והנה הוא עושה מלאכה על האבנים ונשחת הכלי גו' כדוגמא זו בתחלת לידת הולד כשהוא עדיין בין הירכים תוכלו לקלקלו ולהורגו ולזה הענין בעצמו שאמרו בסמוך סימן זה מסר להם בן פניו למטה כו' דכיון שצוה להרוג הזכרים בסתר היה צריך ג"כ להודיען שידעו איזו בן ואיזו בת ועוד כתבנו בזה דרך נכון מסכים לזה בפרק ד' מיתות על הא דאמרינן התם ב"נ נהרג על העוברין ולא ישראל ע"ש: פניו למטה כו'. עיין פירש"י והכי איתא פרק המפלת אבל בש"ר מפורש בע"א: כאשר דבר אליהן להן מבעי ליה. יש לדקדק לפירש"י בפ' חיי שרה דאין נופל לשון לי ולו ולהם אצל דיבור אלא אלי ואליו ואליהן ובמקומות שתמצא לי ולו ולהם סמוכים אצל דיבור יתפרש במקום עלי ועליו ועליהן וא"כ הכא מאי קושיא להן מבעי ליה דהא הכא ליכא לפרושי להן במקום עליהן אלא במקום ל' כמו כאשר דבר למילדות וי"ל כמ"ש הרא"ם גם הרמב"ן כי מצינו דבור במקראות שאינו דבור ממש כמו בא אל פרעה ודברת גו' וידבר משה קחו את המנחה וה"נ הכא כאשר דיבר הוא במקום אחר דהכי כתיב ויאמר מלך מצרים למילדות גו' ושפיר נופל בו לשון להן כמשמעו במקום ל' וק"ל: ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותן כו'. עיין פירש"י אבל בש"ר דרש לה מיתורא דקרא מאחר שלא עשו כאשר דבר אליהן כו' למה הוצרך הכתוב לומר ותחיין גו' ונראה לדעת ש"ר דאע"ג דדרשינן מכאשר דבר אליהן תלמוד שתבען כו' היינו ממלת אליהן דלהן מבעי ליה מיהו אין המקרא יוצא מידי פשוטו דכאשר דבר אליהן קאי אשלא המיתו את הילדים ושפיר קאמר למה הוצרך ותחיין גו': שהיו מספקות להם מזון כו'. עיין פירש"י ובש"ר לא דיין כו' אלא יש שהיו עניות והולכות המילדות ומגבות מזון מבתי עשירות כו' ע"ש ולשיטת רש"י נ"ל נמי הא דקאמר פרעה מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין גו' ולא קאמר ולא המיתן דה"נ ה"ק להו לא דיין שלא המיתן אלא שגם הייתם מספקות להן מזון אך קשה דא"כ מה השיבו בכך כי חיות הנה בטרם תבא גו' וכי משום דאין צריכין למילדות אין צריכין למזונות ולפי הדרש דבסמוך אומה זו כחיה כו' השיבו לו גם על סיפוק מזונות דלא היו צריכות להן כדאמרינן סוף קדושין מימי לא ראיתי ארי סבל ושועל חנוני והן מתפרנסין שלא בצער כו' ודו"ק: אומה זו כחיה כו' יהודה גור אריה כו'. לא הביאן כסדר שהם כתובים בתורה בפ' ויחי בברכת יעקב אלא הביאם כסדר שהן כתובים בפ' ויצא לפי ספר תולדותן ונקט שור וחמור שהן מין בהמה בכלל חיה כדאמרינן פרק בהמה המקשה זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה גו' הא כיצד בהמה בכלל חיה כו' ונראה דלא מייתי הכא אלא קראי דגבי ברכת יעקב דבגד נמי כתיב כלביא שכן בברכת משה ועי"ל שלא נאמר לביא אלא כלביא בכ"ף הדמיון משא"כ כל הנך דמייתי הם בלא כ"ף הדמיון כתיב ועוד דלא מייתי ההוא קרא דבגד דנקרא לביא כיון דמייתי קרא דכולהו איקרי לביא והענין מבואר דישראל משונין לצון המקום אינן בכלל הטבע שנגזר על אדם וחוה בחטאם אבל הם בטבע החיה כפי טבע הבריאה ודו"ק: ויעש להם בתים כו' ח"א בתי כהונה כו'. מפורש בפרקי ר"א בתים אלו איני יודע מה הם כשהוא אומר אשר בנה שלמה שתי בתים את בית ה' זו בית כהונה ואת בית המלך זו מלכות זכתה יוכבד לכהונה ומרים למלכות כו' ע"ש ונראה דהני אמוראי רב ושמואל דפליגי הכא פליגי נמי לעיל במילדות מי היו ומ"ד לעיל אשה ובתה ס"ל הכא בתי מלכות ממרים ומ"ד לעיל כלה וחמותה ס"ל הכא בתי כהונה מאלישבע אך מה שאמר דבתי לויה ממשה לא ידענא מאי רבותיה דהא כל שבט לוי נבחר לעבודת הלוים וי"ל דה"ק שאחר שנתגרשה יוכבד מאישה עמרם [זכתה] לינשא שנית לעמרם שהיה לוי דהיינו שנולד ממנה משה שהיה לוי. וקאמר דדוד ממרים קאתי דכתיב ותמת עזובה גו' שעזובה בחורי ישראל מלישא אותה לפי שהיתה חולנית ונצטרעה ונשאה כלב וא"כ שנתרפאת נקראת אפרת ועל שמה נקרא דוד אפרתי מצינו לשון אפרתי באנשי אפרים כמ"ש ויאמרו לו אנשי גלעד האפרתי אתה גו' וגם הדר שם בהר אפרים מצינו נקרא כן כמ"ש בן תוחו בן צוף אפרתי גו' אבל דוד שהיה מיהודה ודר בבית לחם יהודה ודאי דלא היה נקרא כן בשם אפרתי אלא על שם אם המשפחה שהיתה חשובה דהיינו מרים שנקראת בקרא אפרת וכן אלימלך מחלון וכליון נקראו אפרתים דמאותה משפחה היו גם המקום נקרא בית לחם אפרת על שם זה אך מה שאמר דכלב היה איש מרים ומהם יצא דוד צ"ע דהא יחוסו של דוד מרם בן חצרון בספר רות וד"ה ומתוך הכתובים נראה דכלב לאו היינו רם דג' בנים היו לו לחצרון ירחמאל ורם וכלובי דהיינו כלב כדמוכחי קראי דד"ה ויש ליישב דאחד מיוצאי בני רם נשא אשה מיוצאי בני כלב ולא היה דוד ממשפחת כלב אלא מצד אם אלא שחשיבות מרים עשה זאת שנקראו אפרתים וק"ל: דכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת גו' כצ"ל. מקרא דלעיל מיניה דמייתי וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה גו' לפי פשטיה משמע שכלב הולידה ממש ובתו היתה אלא דהאי קרא ותמת עזובה ויקח לו את אפרת גו' אילו היתה בתו מה הוא הענין שתלה לקיחת אפרת לאשה לו במיתת בתו עזובה וע"כ דרשו דהאי עזובה היא אפרת ופי' ותמת היינו אחר שנצטרעה כדכתיב במרים אל נא תהי כמת גו' שהמצורע חשוב כמת לקחה כשהכל עזבוה עד שנתרפאת ונקראת אפרת ובמדרש ילקוט אפרת פלטני של מלכים מגדולי הדור דהיינו מרים ונראה דגם בהאי קרא גופיה הוליד את עזובה אשה גו' מדכתיב עזובה אשה משמע דאשתו היתה דאל"כ מאי אשה דקאמר אם בתו היתה:

דף יב ע"א גמ' כל הנושא אשה לש"ש מעלה כו'. שהרי כשנשאה עזובה הוה ונשאה שלא לשם יופי כדקרי לה יריעות אלא לבנים נשאה שבדק באחיה דרוב בנים הולכין אחר אחי האם וה"ל כאילו הולידה מחדש שכבר נאמר בה ותמת עזובה דהיינו שנצטרעה כאילו מתה ומשנתרפאה הרי כאילו הולידה וק"ל: יריעות שהיו פניה כו'. דלפי פשוטו שאמר הוליד את עזובה ואת יריעות גו' היינו שתיהם הוליד ובנותיו היו אבל השתא דאת עזובה ע"כ היא אשתו מרים כדלעיל ע"כ ואת יריעות נמי מתפרש על אשתו וליכא לפרש על אשתו אחרת ששמה יריעות שהרי לא נמצא בה בשום מקום שמתה דהיינו שנצטרעה ושוב נשאה כאילו הולידה כמו שכתוב גבי עזובה ולזה דרשו דהיא עזובה אשתו היא בעצמה יריעות ונקראת כן על שם שהיו פניה דומות ליריעות ועוד קצת ראיה דזו היא עזובה זו היא יריעות מדכתיב ואלה בניה גו' אם ב' בנותיו היו או ב' נשיו ה"ל למכתב ואלה בניהם ואם על אחת מהן קאי אין זה מוכרע ולזה אמר אל תקרי בניה אלא בוניה כו' דכיון דהיא עזובה היא יריעות והיא מרים אי בניה ממש קאמר ישר שובב גו' הכתוב השני דכתיב ביה ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת שהיא ג"כ מרים ותלד לו את חור הוא סותר זה דהו"ל למכתביה גם הכא בבניה וע"כ דרשו מיניה דלא הוזכרו כאן בניה כלל אלא בוניה שהאיש הוא בונה את האשה כדאמרינן פ' כ"ג אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך ואיפא זה נקרא ישר על שם שיישר עצמו בענין זה בעצמו שנשאה לש"ש וכן יש לפרש שובב את יצרו וכזב בילכו שלא נשא אשה לשם נוי אבל רש"י פי' לענין מרגלים ע"ש. ואמר וא"ד על שהיו פניה דומות לוורד. היינו אחר שנתרפאה: ולאשחור אבי תקוע גו' אשחור זה כלב גו'. מדכתיב ואשת חצרון אביה ותלד לו את אשחור גו' כיון דגם הוא בן חצרון אמאי לא חשבי' בהדי בנים של חצרון דכתיב ביה ובני חצרון גו' את ירחמאל ואת רם ואת כלובי ולא ניחא להו לפרש כפירש"י שם דאשחור נולד לחצרון אחר מיתתו וע"כ דרשו דאשחור זה הוא כלב שנזכר בכלל בניו של חצרון אלא שנקרא כן על שהושחרו כו' גם בזה פירש"י לענין מרגלים ויש לפרשו על ענין זה בעצמו שהיה מבקש רחמי שמים על רפואתה. ואמר נעשה מרים כב' נשים כו'. דכיון דאשחור זה כלב ולעיל לא חשיב הני נשים אלא עזובה ואפרת דרשו דגם אלו שמות נשיו הן בעצמם שמות אשתו מרים שזכר לעיל וקראה כן ע"ש שבתחלה חלאה ולבסוף נתרפאת ונעשית נערה וכה"ג אמרינן לקמן ביוכבד שקראה בת לוי על שחזרה לנערותה ובזה יש לכוין המקרא ויעש להם בתים שאלו ב' המילדות זכו ונעשו לבת שחזרו לנערותן וכמו שיאמר מן נס נסים מן פת פתים כך יאמר מן בת בתים בל' רבים. ואמר ובני חלאה צרת גו' צרת שנעשית צרה כו'. דכיון דזו נערה זו חלאה וכבר חשב בני נערה שם אמאי חשיב את אלו בנים לחלאה ולחשבם נמי גבי נערה וע"כ דרש דלאו בני חשיב הכא אלא אחר שנבנית חלאה ונתרפאת נעשית צרה כו' ודו"ק: ג' גזירות גזר פרעה. פי' בתחלה משום פן ירבה גזר למילדות אם בן הוא והמיתן אותו בסתר ולבסוף כשלא עשו כאשר דבר אליהן גזר להושיב שומרים להשליכן ליאור כדכתיב כל הבן הילוד היאורה גו' והיינו דנתחכמה לו בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שלא יביא מבול כו' כדאמרי' לעיל ולבסוף כשא"ל אצטגניניו שהיום נולד בן המושיען גזר אף על עמו אמנם יש לדקדק בזה דכל הבן הילוד גו' בתר ויצו פרעה לכל עמו הוא דכתיבא ומשמע שהוא קאי אגזירת כל עמו וכ"ה בהדיא בש"ר כל הבן של ישראל אין כתיב כאן אלא כל הבן הילוד בין יהודי בין מצרי כו' דמויצו לכל עמו לחוד לא הוה מוכח מידי דאימא דצוה לכל עמו להשליך בני ישראל ליאור והשתא מנא להו דכל הבן הילוד גו' ויצו פרעה לכל עמו גו' הם ב' גזירות ולהקדים המאוחר דהיינו דכל הבן הילוד גו' היא גזירה שניה ויצו פרעה לכל עמו גזירה ג' ויש ליישב דסמכו עצמם לומר גזירה שניה מדכתיב הבה נתחכמה לו דהיינו נתחכם למושיען של ישראל לדונם במים כו' וב' גזירות לאומות היו משום פן ירבה והיה כי תקראנה גו' והרא"ם כתב אהא דאמרינן שאמרו אצטגניניו דאי משום מיעוט זכרים ליכא פ"ו יותר היה לו להרוג הנקבות כו' עכ"ל ודבריו תמוהים דהא ב' גזירות לאומות אם בן הוא והמתן גו' וכל הבן הילוד היאורה גו' לא אמרו לו עדיין אצטגניניו כלום ואעפ"כ לא גזר אלא על הזכרים כמפורש בקרא אם בת היא וחיה וכדאמר בהדיא בשמעתין וכבר אמרו בש"ר טפש היה המלך דהי"ל להרוג את הנקיבות כו' ע"ש אבל למדו לומר שהיה שם גזירה ג' ע"י אצטגניניו מדכתיב ויצו גו' כל הבן הילוד גו' בין יהודי בין מצרי כו' כמ"ש בהדיא בש"ר וכ"ה בתוס' לקמן דגזירת אם בן הוא והמתן לא היה אלא משום פן ירבה גו' ונלחם בנו ודרך אנשים להלחם עכ"ל והא דלא מספיק להו גבי גזירה ג' משום דכבר נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם עד שהוצרכו לומר שאצטגניניו ראו דעתיד ללקות במים היינו משום דלא בטלה אותה גזירה שלישית עד שהושלך ליאור שחשבו האצטגנינים שאז היה נלקה מושיען כדאמרינן לקמן ומזה יתיישב שלא עברה בת פרעה גזירת אביה שאחר השלכתו שאמרו האצטגנינים שכבר נלקה מושיען בטלה הגזירה ורש"י בחומש כתב כך שראו אצטגניניו אקרא ואם בן הוא והמתן גו' וזה אינו לפי הסוגיא דשמעתין דגזירה ראשונה ואם בן הוא והמתן גו' לא היה אלא משום פן ירבה גו' ונלחם בנו ודו"ק: וילך איש גו' לסיכן הלך כו'. עי' פי' הרמב"ן בחומש בזה: שהלך בעצת בתו. שמתו עצמם הא דאמרי' לקמן שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן כו' וכן פי' רשב"ם בפ' י"נ ע"ש ויש לדקדק למה הוצרך כאן למימר שהחזירה ע"י דבורה של מרים קשה גזירתך כו' ואימא דמשום נבואתה זו שא"ל עתידה שתלד בן כו' החזירה וי"ל דמשום נבואתה לא היה צריך להחזירה דהא ודאי היה יודע עמרם בעיבורה של יוכבד דהות מעוברת כבר ג' חדשים כדלקמן שהוא הכרת עובר אלא ע"כ החזירה מטעם שא"ל קשה גזירתך כו' ושע"י חזרתו יחזירו גם אחרים נשותיהם וק"ל: לשוא אתו עמלים כו'. כענין שאמרו ואת עמלנו אלו הבנים גו' וק"ל: א"ל בתו קשה גזירתך כו' עמד והחזירה כו'. ולא סגי להו למימר שהחזירה ע"י נבואתה עתידה אמי שתלד בן כו' דכיון דכבר נתעברה ממנו ג' חדשים כדלקמן שזו כדי הכרת עובר לא היה צריך לו להחזירה והענין מבואר שזכרה ג' דברים נגד ג' גזירות שגזר פרעה כדאמרינן לעיל שבתחלה גזר אם בן הוא והמתן אותו ואם בת גו' פ"ז א"ל שקשה גזירתך שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואת גזרת אף על הנקבות ומגזר בשניה כל הבן הילוד היאורה גו' לא גזר אלא על הגוף בעוה"ז אבל יחיו לחיי עוה"ב כדאמרי' בהנזקין אשיב ממצולות ים אלו שנטבעו בים ואתה גזרת בעוה"ז ובעוה"ב ומגזר בשלישית אף לכל עמו זו הגזירה ספק שתתקיים שהם המצריים עצמם יבטלוה בעבור בניהם אתה צדיק בודאי גזירתך קיימת שנאמר ותגזר אומר וגו' ודו"ק:

ויקח ויחזיר מבעי ליה כו'. דכיון דע"כ פירש ממנה כדלעיל מדכתיב וילך ע"כ נשואין שניים היו ומאי ויקח דמשמע לקוחין ראשונים אלא שעשו לה מעשה ליקוחין כו' ואהרן ומרים היו מרקדין וכו' עי' ברשב"ם פרק י"נ וברמב"ן ואע"ג שידעו שכבר מעוברת ג' ירחים מ"מ היו שמחין בחזרתה שלא יהיה נולד בן המושיען בהיותה גרושה ואמרה אם הבנים שמחה פי' הפסוק משיב עמרם העקרת שנתעקרה מביתו להחזירה שם ואז אם שהיא יוכבד והבנים אהרן ומרים שמחה ונסמך לזה בצאת ישראל ממצרים גו' אז נעשה זה וק"ל: את בת לוי אפשר בת ק"ל כו'. מבואר באורך פ' יש נוחלין ע"ש: והוא הות מעוברה כו' מעיקרא כו'. דבחד עניינא לית לן למימר אין מוקדם ומאוחר בתורה וע"כ דרשו שע"כ נכתב כאן כאילו לא היתה מעוברת כבר שלא היה לה צער עיבור ומיהו מסמיכות שמעי' שגם לידתה שלא בצער היה וק"ל: ר"מ אומר טוב שמו כו'. טוב ממש בקטן כזה לא שייך לראות בו ואם נפרש בו מל' יפה כמו כי טובות הנה אינו טעם על שהצפינה אותו וכי צדקת כיוכבד אי לא היה יפה לא הצפינהו וע"כ דרש בו ר"מ טוב שמו שבשם משה נתנה לו בת פרעה אבל עיקר שמו טוב והיתה דייקא בשמו כי בהוולד לא אהרן ומרים נתוסף הגלות מרים ע"ש וימררו את חייהם אהרן ע"ש השלכת יאור אבל בשם משה ראתה כי טוב הוא שע"י יבא טובה וגאולה לישראל ור"י הוסיף בענין זה בעצמו: טוביה שמו. בנוסף לו שם י"ה המשותף בשמו כמו שם ישראל והרמז בו שם טוב באמצע וי' של כי מלפניו וה' של הוא מאחריו. ור' נחמיה שאמר הגון לנבואה עי' פירש"י ונ"ל שע"י בתה מרים ראתה זאת כי יוכבד לא נחשבה בכלל ז' הנביאות בפ"ק דמגילה. ושאמר שנולד כשהוא מהול. כי הערלה הוא דיבוק היצה"ר שנקראת ערל גם רע ובהפך בהסרת ערלה נקרא טוב. ושאמר שנתמלא הבית כולו אורה כו'. הוא חידוש נפלא והוראה על שעתיד לדבר עם השכינה פה אל פה שעל ידי זה יהיה קרן עור פניו וק"ל: ותצפנהו ג' ירחים דלא מנו לה כו'. פירש"י ומהכא נפקא לן והיינו מדהיתה יכולה להצפינו עד ג' חדשים היינו משום דלא מנו לה כו' ורש"י בחומש תפש לו דרך אחרת ע"ש וברא"ם ואין כאן מקום להאריך ובספר פענח רזי כתב דהא ודאי מצרים נמי הוו ידעי דיולדת לז' יולדת למקוטעין ובדקו אחריה לו' חדשים משעה דאהדרה והיא הות מעוברה ג' חדשים מעיקרא וילדתו לז' מקוטעים דהיינו לג' חדשים משעה דאהדרה וע"כ יכלה להצפינו ג' חדשים מיום לידתה אותו עד ו' חדשים משעה דאהדרה כך תוכן דבריו וכה"ג כתב החזקוני ע"ש: ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפניה כו'. פירש"י שצפון במסתרים היה כדכתיב ותצפנהו כו' עכ"ל הייט מסברא אבל ממה שהיתה יכולה להצפינו ג' חדשים אין ראיה דג' חדשים הראשונים לא בדקו אחריה כדלעיל דלא מנו כו' ושאמר דהוו שמעו מצראי דאתייליד כו' לאו דוקא אלא שהרגישו שעת לידתה כי הכא במשה דכבר נולד מקודם זה ג' חדשים אלא שהרגישו בה לסוף ט' שהולידה לפי דעתם וק"ל: אחזו לנו שועלים גו'. מפורש בשיר השירים רבה מלת שועלים כו' א"ר ברכיה שועלים קדמאה מלא תנינא חסר שעלים כו' שירדו לשעלו של ים וע"ש ערמתם בעבור שנתחכמו לו להשליכם ליאור משלן לשועלים כו' וע"ש ודו"ק: תבת גומא מ"ש גומא אר"א מכאן כו' וכה"ג אמרו בפ' ג"ה גבי יעקב שנשתייר על פכין קטנים וצ"ל הכא שהיה משתמר גם בגמא אלא שיותר היה משתמר בעצים אחרים ומדהזכיר בקרא שהיה גמא לאשמעי' מכאן לצדיקים כו' דאל"כ אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וכ"ש ממון וק"ל: בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים כו'. מדהוצרכה לב' מינים חמר וזפת אמרו דודאי חמר מבחוץ אינו דבר מתקיים במים מבחוץ וכתבת נח שהיה זפת מבפנים ומבחוץ אע"ג דג"כ צדיק היה י"ל כיון דתשמיש רב היה שם לכל מין ומין לא היה די בחומר מבפנים שאפשר שיתפרק ע"י שימוש רב כזה ועי"ל שכוונו הכא לומר שלא יריח כו' ע"ש ששכינה היתה עמו כדלקמן ותראהו ותרא מיבעי ליה כו' ובזה יתיישבו דברי רש"י בחומש פ' נח והרא"ם כתבו שם דרך אחרת ע"ש: וכתבו התוס' פי' רבי בשם רשב"ק דזה וזה תוך התבה והחמר היה מכסה הזפת אבל מבחוץ לא זפתה שלא יגיעו כי הגמא דומה לקנה היאור ולא יבחינו כו' עכ"ל וקצת ראיה שהגמא דומה לקנה כמו שפי' המתרגם קנה וסוף קנה וגמא אך קשה לדבריו דא"כ מאי קאמר לעיל מ"ש גמא כו' דהא איכא למימר שלקחה גמא שלא יבחינו התבה תוך קנה היאור ויש ליישב דאמר עץ נמי דומה לגמא

חכמת שלמה

דף יב ע"א גמרא שובב שהשיב את יצרו כו' כצ"ל: רש"י בד"ה דיקא נמי כו' בכלב ולא קרינן כו' כצ"ל: בד"ה ובני הלאה כו' מטונחין היו הס"ד: בד"ה השליכוהו כו' לדבר הס"ד: בד"ה ולבסוף כו' רואין באצטגניניו כו'. נ"ב פירוש בתחלה היו רואין שנלקה במים ושוב שהצפינה ביאור לא ראו שעוד נלקה כדלקמן בהפוך העמוד: **ע"ב** רש"י בד"ה שהלכה כו' ועלה הס"ד ג רש"י

לגמרא אלא לאפוקי זמת קאמר ודו"ק: ותשם בסוף כו' בא"ח ים סוף כו'. זה המשמע במצרים ביאור ולפי שבכתובים בים סוף לא מצינו במצרים ואפשר שמת ים סוף נתפשטו יאורים במצרים וע"כ קראו סוף ובש"ר יש סוף מים סוף מגיע עד נילוס. ומאמר לשבח אגם דכתיב קנה וסוף. ואי קרא נמי במצרים אלא דכתיבה לא שייך בים סוף לא בהם דומיא דקנה דנקט גבים ועירס"י סוף עבכה קנה עכ"ל ונכנסים קנה וסוף קנה וגמא כמ"ש: ע"ב לרחוץ על היאור. פירש"י לרחוץ לטבול משום גיורת עכ"ל אבל לפי לא ס"ל לאתויי האי קרא כמה דכ ה' גו' דלא איירי ברחילה ממש ופירש"י לאתויי מטמא מקראות דכתיב רחילה גבי טבילה ועוד למה לא נאמר לרחילה בעלמא ויורד אלא על היאור להורות שהיא רוחצת מגילולי בית אביה ודרך ליה מגלה כתיב לרחוץ בתוך על הצנים ותכנים שיה מלוכלכים בנות ציון בגלולי ע"ז ואמה מייתי לה פ"ק דתענית ואמר קרי לה יסודית שמספה בעבודת כוכבים כו' ע"ש ודו"ק: אין הליכה זו אלא לשון מיתה כו'. דאל"כ ל"ל למכתב ונערותיה הולכות כפירש"י בחומש. ודמייתי הכא ותרא את התיבה גו'. הפסיק הענין ובפ"ר לא מייתי האי קרא כלל אלא דא"ל בתר ותרא את התיבה גו' שבאו נערותיה למחות בה כו' גבירתם כו' דכיון וכן כתיב ונערותיה הולכות למיתה בתר ותרא את התיבה גו' אלא דאין המקרא יוצא מידי פשוטו לכך הקדימו דהיינו שהיו נערותיה הולכות על שפת היאור קודם שראתה את התיבה גו' ולמדו לומר שבא גבריאל וחבטן כו' [illegible] : מ"ד ידה דכתיב אמתה [illegible] דכתיב ותשלח את אמתה [illegible] את ידה [illegible] ותפתח ותראהו כו' [illegible] בת פרעה כו' וכן אתה מוצא בשני רשעים כו': ותפתח ותראהו את הילד כו' [illegible] קרי ליה ילד וקרי ליה נער כו'. זה שמצינו שהילד מיום הולדו נקרא נער כמו מה נעשה לנער היולד גו' וכתיב ויבקש דוד את האלהים בעד הנער מ"מ הכא לא הו"ל למנות לקרותו נער כיון דכבר קרי ליה הכא ילד ורש"י בחומש הביא הך דרשה דר"י שהיה קולו כנער ועטן עליו הרמב"ן וכבר דחו זה ואמרו א"כ עשיתו למשה רבינו בעל מום ועוד כו' ע"ש והאריך הרא"ם להשיב על דבריו ע"ש ומדבריו נראה שהנער כשר לעבודת השיר של הלוים וכן נראה מפירש"י במשנתינו וקשה דהא לכל הדעות לא נקרא נער רק עד שלשים כמ"ש הרא"ם בעצמו פ' וישב ועבודת הלוים לשיר אינן מתחילין אלא משלשים שנה ואילך ואולי פירש"י היה נראה לפרש מה שאמר עשיתו למשה בעל מום לאו משום דלוי היה אלא כל שינוי שבאדם בברייתו משאר כל אדם נקרא בעל מום וכיוצא בזה איש שקולו דק כאשה נקרא בעל מום וסריס וכן להיפך באשה שקולה עב תקרא בעלת מום ואילונית ור"י לא היה חש לדברי הרמב"ן דהתם ודאי שינוי בברייתם הורה על מומם אבל הכא קולו כנער מורה על מעלתו וגבורת לבו: שעשתה לו [אמו] חופת כו'. הזכיר הכתוב להורות שנתייאשה אמו ממנו וכדאמרינן שטפחה אביה על כו' וק"ל: מילדי העברים מנא ידעה כו'. פי' למאי דקאמרינן לעיל דגם המצריים היו בגזירה שלישית מנא ידעה שמילדי עברים הוא וקאמר שראתה אותו מהול ואפילו למ"ד שנולד כשהוא מהול בת פרעה חשבה שהוא נימול כי הנולדים מהול הם מועטים ולמ"ד דנולד כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית ניחא טפי שיש להכיר בין הנימול ובין הנולד מהול וק"ל: זה הר"י כו' זה נופל ואין כו'. ובש"ר זה מהו זה זה נופל כו' ונראה לפרש דה"ק מהו זה דלפי הלשון לא הו"ל למכתב מילדי העברים זה אלא מילדי העברים הוא אבל זה למיעוט אתי זה נופל כו' וכה"ג דרשינן בפרק בן סורר בננו זה פרט לסומין מדהו"ל למכתב בננו הוא וכתב זה למעט אתי: המצפצפים והמהגים כו'. מפירש"י נראה שהוא מלשון לצפוף כעופות לפי הדרש אבל ממה שאמרו צופים ואינן יודעין כו' נראה שהוא מלשון השקפה והבטה כמו ויראו הצופים והקמותי עליכם צופים שהם חוזים ומתנבאים ואין יודעין מה מתנבאים ומלת מצפצפים כפול על כוונה זו שהם צופים ואינם צופים או שהכפול מורה על המיעוט בדבר כמו ירקרק אדמדם: ראו שמושיען של ישראל כו' גזרו כל הבן הילוד גו'. היינו גזירה שלישית דקאמר לעיל דגביה כתיב ולעיל דנקט האי קרא בגזירה שניה ליתא דתלמודא הוא וסמך עצמו בגזירה שניה הבה נתחכמה לו גו' כמ"ש כל זה לעיל וק"ל: כיון דשדייה למשה אמרו תו לא חזינן כו'. שזה היה סימן הלקייה שהשליכוהו ליאור אז ומה שהוצרכו לומר שאינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה דלא מסתבר להו למימר שסימן הלקייה לא יורה אלא על השלכתו ליאור לחוד שלא היה אלא לפי שעה ועוד שיצא מזה תשועה לישראל אלא שהיה זה ג"כ סימן לעתיד על מי מריבה שהיא לקייה גמורה והן לא היו יודעין ועיין לזה פירש"י הכא וק"ל: המה מי מריבה כו' המה שראו כו'. מלת המה הוא כמיותר לדרוש מיניה המה מי מריבה הנזכרים במקום אחר כו' כפירש"י בחומש ובחטא מי המריבה פירש"י בחומש על שהכה הסלע ולא דבר אליו אבל בפרק חלק פי' על שאמר להם שמעו נא המורים גו' ועיין במפרשים וק"ל: ת"ר אלף רגלי וגו' בשבילי נגלתם כו'. נראה שדרשו כן ממלת רגלי שהוא נקוד בחירק הלמ"ד דלפי פשוטו הו"ל לינקד הלמ"ד בציר"י רגלי וק"ל: בשבילי נגלתם כולכם. כתבו התוס' תימה דאדרבא בשבילו נגזרו הגזירות שראו אצטגניני פרעה וי"ל שהוא היה הראשון המושלך כו' עכ"ל ע"ש דבריהם תמוהים דהא ודאי הא דאצטגנינים הוא גזירה שלישית היה לכל עמו אבל גזירת השלכת בני ישראל ליאור היה כבר בגזירה שניה משום פן ירבה גו' גם מ"ש בתירוצו שמשה היה הראשון המושלך ליאור זה סותר כמה מדרשות שהוזכר בהו שכבר הושלכו רבים מבני ישראל ליאור וכבר כתבנו בזה לעיל דגזירה שניה לא בשביל משה היה אלא משום פן ירבה גו' ונילף גזירה שניה מהבה נתחכמה לו גו' כמ"ש לעיל ואין להקשות דא"כ גם אחר שנתבטלה גזירה שלישית כשראו שמושיען נלקה במים למה נתבטלה גזירה שניה שהיה משום פן ירבה גו' כדאמר הכא זה נופל ואין אחר נופל די"ל כיון דראו דנלקה מושיען לא חשו עוד לפן ירבה ונלחם בנו כיון דלא יהיה להם מושיע ודו"ק: ר"ח בר פפא אמר אותו יום כ"א בניסן היה כו' רבי אחא ב"ח אמר אותו יום ו' בסיון כו'. נראה דמייתי להו בלשון פלוגתא אדלעיל ונראה לפרש דאמה שאמר לעיל דאינם יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה כו' וקאמרי איננו דודאי היו יודעין ועיקר שראו בו לקיית המים הוא השלכתו ליאור אלא שניצל מגזירה זו ע"י המלאכים שבקשו בשבילו אי ביום כ"א ניסן למר אי ביום ו' לסיון דבזה הזכות שזכרו המלאכים נתבטלה הגזירה מעליו וכדאמרי' סוף מסכת שבת דאין מזל לישראל משום דע"י זכות גדול יתבטל גזירת המזל ודו"ק: ומ"ש מן העבריות מלמד שהחזירוהו כו'. מפורש בש"ר למה אמרה מן העבריות וכי אסור כו' לא כן תנינן כו' אבל נכרית מניקה של ישראל כו' לפי שהחזירוהו כו' ולמה פסלן אמר הקב"ה פה שעתיד כו' ע"כ ואע"ג דהיתה שם מניקת ישראלית היה מותר במניקה עובדת כוכבים וכ"כ התוס' פרק אין מעמידין ע"ש אבל הר"י פ' חרש בשם ר"ת כתב דהיכא דאיכא מניקה ישראלית דאסור בעובדת כוכבים ע"ש בארוכה ויש ליישב דה"נ הכא מפני הסכנה שלא ירגישו שהוא מן העברים לא היתה אומרת נצרים וקראתי לך מן העבריות כמ"ש שהעלימה דבריה אי לאו אחר שפסל המצריות ובזה יתיישב הכא היאך שכרה לו להניק מהמצריות דהא בנשות המצריות היא נתנה להניק ואכן תנן עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראלית היינו דוקא ברשות ישראלים ולא ברשות מצרים מפני ש"ד די"ל לקרוא עבריות היה יותר סכנה שלא ירגישו בדבר מיהו בזה איכא למימר כיון דבת פרעה נתנה להניקה לא שייך ש"ד מאימת המלכה עליהם: והיינו דכתיב את מי יורה גו'. ויהיה פירוש הפסוק לפי הדרש בלשונות הכפולים שבו לפי מה שזכר לעיל מניה כי כהן ונביא שגו בשכר והלכו אחר מותר התאוה המונע מיראת ה' מלהבין בה אבל אמר במשה נביאו נאמן ביתו את מי יורה גו' כי הוא הגון וראוי להורות דעת ה' שהיא תורה שבכתב ואת מי יבין שמועה שהם שמועות והלכות למשה מסיני לפי שאף בקטנותו גמל והפריש עצמו מחלב שמא של עובדת כוכבים כפירש"י קידש עצמו במותר לו ועוד אמר ועתיקי משדים שהעתיק עצמו בלאו איסורא דחלב טמא אלא מפני חשש ש"ד כדאמר פרק אין מעמידין משום דשמא שייפא ליה סם לדד מאבראי ואף שאין הלכה כר"א דאמר הכי קידש משה עצמו במותר לו: ותלך העלמה כו' שהלכה בזריזות כו'. לפי שכבר בענין זה קראה הכתוב אחותו וכאן גבי הליכה אחר אמה קראה עלמה מלמד כו' ושאמר שהעלימה את דבריה כפירש"י שלא ידעו שהיא אחותו ושמביאה את אמו ומשום שלא יתוודע נביאותה בבית פרעה שזה הוא בן המושיע ולכן העלימה כאילו איננה אחותו ואין זה אמו וק"ל: מתנבא ואינה יודעת כו'. ענין זה שמתנבאה שלא מדעת וכונה וכמ"ש הכותב פ"ק דברכות גבי ראובן שאמרה לאה ראו מה בין בני כו' דהיינו הקב"ה שם בפיה קריאת שם זה כו' ע"ש. ודרשו היליכי הא שליכי עיין ברא"ם שכתב ואף שדרך הלשון להיות כן כמו הא לכם זרע מ"מ היכא כו' עכ"ל ע"ש ול"נ דלפי פשוטו שהוא מלשון הליכה הו"ל למכתב הוליכי בוי"ו וע"כ דרשוהו בשני תיבות הי לכי ר"ל הרי שלך וק"ל: ותקח מרים הנביאה אחות אהרן כו' שהיתה מתנבאה כו'. נרמז זה במקום השירה שהזכיר בה תשועת ישראל ע"י משה כמ"ש ויושע ה' וגו' ויאמינו בה' ובמשה ומשה התחיל בשירה עם האנשים כמ"ש אז ישיר משה ובני ישראל גו' אמר הכתוב שגם מרים התחילה בשירה עם הנשים לפי שכבר נתנבאה על תשועה זו קודם לידת משה כשהיתה אחות אהרן שתלד אמי בן המושיע כו':

דף יג ע"א גמ' עמד אביה ונשקה על ראשה כו' עמד אביה וטפחה כו'. אע"ג דנתאמתה לו נבואתה כשראה הבית כולה אורה אח"כ כשהושלך ליאור נתייאש אביו ממנו אבל בספר עולם ישן כתב שהיה בנוסחת גמרא שלו עמדה אמה וטפחה לה על ראשה וכ"ה בש"ר דאביה ג"כ בעת ברתמי אל וסמך על נבואת בתו ע"ש ומ"מ קשה גם לגירסתו למה לא בעטה אמה בכך כמו אביה ויש ליישב דלא גילתה את נבואתה זו אלא לאביה כדי שיחזירנה אחר שגירשה כדקאמר לעיל ולזה ע"י שנתמלא הבית כולה אורה נתאמת לו נבואתה גם שהיתה אז בת חמש שנים אבל לגבי אמה העלימה נבואתה כדמשמע ותלך העלמה ותקרא את אם הילד שדרשו בו שהעלימה דבריה שהוזכר זה כאן לומר דלגבי אמה כבר העלימה דבריה ולזה היתה נצבת שם מרחוק לידע סוף נבואתה ולזה אמה שלא ידעה בנבואתה בשעה שהושלך ליאור גם אם ראתה כבר שהבית היה כולו אורה חשבה לה לסבה אחרת וע"כ עמדה וטפחה לה כו' ודו"ק: והדר וכל העולים אתו כו'. דמשמע להו דכל העולים גו' על כל עבדי פרעה שהוזכרו מעיקרא בלשון עלייה ויעלו כל עבדי גו' וק"ל: נהגו בהן כבוד כו'. פירוש דהיינו שילכו לפניהם ואע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו דאין מכבדין בדרכים דהיינו בשנים שפגעו זה בזה בדרך אבל אם מתחילה נועדו יחדו ללכת כי הכא מכבדין כמו שכתבנו בפרק הפועלים בשם התוספות וק"ל: ובי גורן יש לו לאטד כו'. יש לדקדק דאימא כפשטיה ונקרא כך על שם אטד המקיפו דהא לפי הנמשל נמי ה"ק שהקיפוהו כתרים כו' כגורן שמקיפין לו אטד וי"ל דודאי אין דרך לקרות שם הגורן על דבר שאל המקיפו וסתם גורן נמי מוקף באטד ולא בא קרא אלא לאשמועינן הנמשל שהקיפוהו כתרים כמו שמקיפין הגורן באטד וק"ל: ומ"ש שבאו כולם למלחמה כו' מפורש בב"ר ע"ש והוא שבאו שלא יקבר יעקב במערת המכפלה כדלקמן וכיון שראו כתרו של יוסף כו' נטלו גם הם כתריהם מראשם כו' ע"ד נפלה עטרת ראשינו כדכתיב בתריה ויספדו שם מספד גו': תנא ל"ו כתרים כו'. עי' פירש"י מה שכתב דכ"ג אלופים מבני עשו ואשיב קרא שני פעמים ובב"ר חשיב ליה חד דממזר היה א"ק לפירושו הא אמרינן פרק חלק דכל אלוף מלכותא בלא תגא הוא והיאך קאמר דתלו כתריהן גם נראה דלא היה להם רק שמנה מלכים בדורות הללו שהיו קודם שמלך מלך בישראל כמ"ש בפרשת וישלח גם ק"ק דהא חשיב נמי הכא בני קטורה שהיו מלכי מדין שם ולמה לא תלו גם הם כתריהם ואולי פירש"י נראה דהיה קבלה בידם שהיו הכל בכלל ל"ו כתרים וכ"ה במנחומא שגם מלכי כנען תלו כתריהם ע"ש: מספד גדול וכבד מאד כו' אפילו סוסים כו'. מלשון זה שהוא מורה על גודל וריבוי ההספד דרשו כן שעשו כן לכבוד ואולי שענינו כמו שעושים עתה למרכבת שרים ומלכים במיתתם להלביש הסוסים שחורים ולעשות להם כאילו גם הם בוכים וק"ל: ממרא קרית הארבע כו' ד' זוגות כו'. אקרא דפרשת וישלח מייתי ליה הכא ובפ"ה דעירובין אבל אקרא דתחילת פרשת חיי שרה דלא כתיב הארבע בה' יש לפרשו שהוא שם איש קרית איש ששמו ארבע והוא היה אבי הענקים כמשמעות הכתובים דספר יהושע קרית ארבע האדם גו' קרית ארבע אבי הענק גו' אבל האי קרא הארבע בה' הידיעה לא תפול בשם העצם וע"כ דרשו בו שהוא שם המספר ע"ש ארבע זוגות ובב"ר וכן פרש"י שהביאו דרשה דהכא אקרא דפרשת חיי שרה סמכו עצמם אקרא דפרשת וישלח מדכתיב בה' הידיעה ורש"י בפרשת וישלח שכתב לפי פשוטו דארבע הוא שם העיר ומצינו כה"ג בתוספות ה' כגון בית הלחמי אבי העזרי אין זה ראיה דלא מצינו אלא בשני תיבות שמניחם מהשם אבל הכא קרית איתו מהשם אלא שהוא תרגומו של עיר ומה שטען הרא"ם אדרשה דהכא מקרא דספר יהושע אולי לא זכר הרב מה שדרשו בב"ר האדם הגדול בענקים גו' זה אברהם ולמה כו' ויחשו לאברהם לפי שהוא קנה אותו בכסף מלא ובשיר השירים רבה האדם זה אדם הראשון הגדול זה אברהם יצחק ויעקב שנקראו גדולים ויהיה פירוש הכתוב ארבע ששם נקברו ארבע זוגות שהם אדם וכו' שנקראו גדולים וענין הארבע זוגות נראה לפי הדין כי מכר עפרון לאברהם מקום לעשות לו קבר ותנן בפרק המוכר פירות המוכר לחבירו מקום לעשות לו קבר עושה לו מערה ופותח לתוכה שמנה כוכין דהיינו ארבע זוגות והטעם בזה נראה קבר אחד לעצמו ועוד ז' קברים לז' המוטלין עליו לקוברן שכהן מטמא להן ודו"ק: והאי דפיים דידי הוא וכו' פשיטותא מני זביני כו'. פירש"י שלא אטול פי שנים אלא כמוהו עכ"ל נראה שדקדק לפרש כן דלא מכר עשו ליעקב את הבכורה אלא שלא יטול פי שנים ולא שיטול יעקב פי שנים אלא שיחלקו בשוה כשני אחים פשוטים דאל"כ מאי קאמר האי דפיים דידי דמשמע כולו דידי הוא ואם מכר לו בכורתו ממש גם אם לא מכר לו פשיטותיה הרי יש ליעקב כל קבר לאה ועוד חלק שלישי מזה הקבר ואין לעשו רק שני חלקים ואין אלו אלא דברי נביאות דסתם קאמר קרא וימכור את בכורתו ליעקב גו' והכי משמע פרק י"נ דדומיא שנתן יעקב ליוסף את הבכורה קנה יעקב בכורה מן עשו ובהדיא קאמר התם גביה שיטול פי שנים ולולי פירושו נראה דממש בכורתו קנה יעקב ליטול פי שנים אע"ג דהיה ליעקב גם בהאי קברא חלק שלישי קאמר האי דפיים דידי הוא שיש לי שני חלקים בו ולו רק חלק אחד והשלם חלק שלישי שיש לו בו ול"ל דגם לפי האמת שמכר חלק פשיטותיה היינו דוקא בהאי קברא אבל לא בשאר דברים שהרי לא הוזכר בקרא אלא שמכרו חלק בכורה אבל בהאי קברא קנה ממנו גם חלק פשיטותיה שלא יקבר הרשע אצל הצדיקים כדאמרינן בעלמא ולקיים קרית ארבע מ"ש ארבע זוגות איש ואשתו ומפורש במדרש שנתן בשביל זה הרבה ממון שאמרו כריתי מלשון כרי שנטל כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה מהם כרי כו' ע"ש: ואין כירה אלא לשון מכירה כו'. פירש"י כמו ואכרה לי בחמשים גו' עכ"ל וק"ק דהא תלמודא לא מייתי הכא מהתם אדרבא פ' ג"ה מייתי ליה אהשוא קרא מקרא דהכא ויש ליישב דבין הכא ובין התם לא סמיך אלא אהא דמייתי שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אלא שרש"י בא לומר כאן דלא תימה שהיא מלה זרה כירה במקום מכירה וקאמר דכה"ג קאמרי' ואכרה לי בחמשים גו' וכן דרך התלמוד בכמה דוכתי לאתויי מהכא להתם ומהתם להכא מה"ע ודו"ק: אמרי ספר אלא אמרי ספר כו'. פירוש אותן אמרי שאמרו לו איגרתא במצרים הוא נפתלי היה נותן אותן בספר האגרת שהביא משם וק"ל: חושים בן דן כו' והיינו דכתיב ישמח צדיק כי חזה גו'. ירלה שכל זה נדרש ממזמור זה שאמר זורו רשעים מרחם הוא עשו שכבר בעודו ברחם היה מפרכס לצאת אחר ע"ז תועה לדבר כזב שלא מכר חלק קברו ליעקב חמת למו כדמות חמת נחש גו' בא בכעסו לעכב קבורתו כי כמו הוא נחש הקדמוני ואמר חרש יאטם אזנו והוא חושים בן דן שלא שמע לקול מלחשים והוא חבר חברים מחוכם לידע על מה שלחו לנפתלי והנה ע"י הרס שנמו גו' של עשו ואמר דנתרן עיניה ונפלו כו' דכתיב נפל אשת בל חזו גו' ודפתחינהו לעיניה דכתיב כי חזה נקם גו' ושאמר ואחיך דכתיב ישמח צדיק ותלמודא קיצר ברמז והביא סיפא דקרא וק"ל: נתקיים נבואתה של רבקה דכתיב למה אשכל גו'. פירוש שמתוך דבריה למדנו נביאותה שביום אחד ימותו שהרי לא דאגה אלא על שיהרוג עשו את יעקב בעיכובו שם ואמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד אלא שזה היה נבואתה שביום אחד ימותו ול"ל דלאו כמתנבאה מדעת היה אלא כניבא ואינו יודע מה ניבא שהרי לא חשיב רבקה בהדי ז' נביאות בפרק קמא דמגילה וק"ל: ואי לא עסק ביה יוסף אחיו כו'. עפירש"י וכעי' זה כתבנו לעיל במתני' ע"ש: כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות כו'. דהיינו שהיתה המצוה חביבה עליו כמו שמניעו והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה והיינו חכם לב גו' שמחשב כן בלבו הפסד מצוה כו': ומנין היה יודע משה כו'. גם שאר ארונות של השבטים העלו עמהם כפירש"י פרשת בשלח וכדאמרינן פרק החובל לגבי יהודה מ' שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו מגולגלין בארון אבל היו יודעין קבורתן משא"כ ביוסף שהעלימו המצרים קבורתו מטעם דמסיק שיתעכב שם כדי שיתברכו מי נילוס ולהכי קבעו ומנין היה יודע כו' דאינו דומה שידע זה בנבואה כיון שלא הוזכר בקרא אבל ידע זה ע"י סרח בת אשר שהיא היתה מאותו הדור מכלל שבעים שירדו למצרים והיתה חיה עדיין כמפורש במדרש מדכתיב אנכי שלומי אמוני ישראל גו' וא"ל ארון של מתכות כו' כדי שיתברכו כו' ועשאו של מתכות כדי שישקע במים ולא ימצאו אותו להעלותו משם לעכבוהו שם כדי שיתברכו כו' ובזכות יעקב נמי ודאי דהיה הנילוס עולה כדאיתא במדרשות אלא שלא היה יכולת בידם לעכב ארונו של יעקב דיוסף שליט היה במצרים והיה סיפק בידו לעשות כו' כפירש"י בחומש פ' בשלח: וא"ל יוסף הגיע העת שנשבע הקב"ה כו'. תלה שבועת יוסף בשבועת הקב"ה כמ"ש בענין ויאמר יוסף גו' והעלה גו' כאשר נשבע ה' לאברהם גו' וישבע יוסף את בני ישראל גו': ואל תתמה היאך ברזל צף כו'. צף ברזל מפניו ניסי י"י רבים הם ובייחוד גבי משה שמפורש שהיו הניסים ברצונו יתברך ע"י ציווי כמ"ש בי' מכות ובקריעת ים סוף אבל זה הנס שהברזל צף לא היה בו ציווי של הקב"ה כנראה מעניינו וע"כ אמר אעפ"כ אל תתמה בו דומיא דאלישע דמעשה בעלמא שהשליך העץ אל המים צף הברזל בנס וכמ"ש רצון יראיו יעשה וק"ל: בקברניטו של מלכים כו'. פירוש הערוך בבית הקברות של מלכים והיה שם ארונות הרבה ולא היו יודע משה איזהו עד שנזדעזע מעצמו עכ"ל: וכל אותן שנים כו' היו שני ארונות כו'. כבר כתבנו לעיל דגם שאר ארונות של השבטים היו עם עמהם במדבר אלא שלא היה במחנה שכינה משא"כ ארונו של יוסף שלא נתעסק בו אלא משה שהיה במחנה לויה קרוב למחנה שכינה כדאמרי' לקמן פרק היה נוטל ע"ש וק"ל: ע"ב קיים זה כל מה שכתוב כו'. פירש"י אגדה זו מפורשת במכילתא כו' וכן כל י' הדברות לא תשנא גו' לא תקום גו' ומי אחיך גו' עכ"ל ר"ל דכל מה שכתוב בי' הדברות חשב שם דקיים יוסף דהיינו מה שכתוב בלוחות שהם י' הדברות ועוד חשב שם גם זה שלא נזכר בי' הדברות אלא בתורה דהיינו לא תשנא את אחיך וביוסף וינחם אותם גו' לא תקום גו' אתם חשבתם גו' וחי אחיך גו' ויכלכל יוסף את אחיו גו' וק"ל: ואי לא עסק ביה משה ישראל כו'. לכאורה כל זה סותר מאי דאמרי' לעיל שכל ישראל נתעסקו בביזת מצרים ולכך לא נתעסק בו רק משה ומאי פריך מהאי קרא שקברוהו בשכם שזה היה שלא בשעת ביזה אחר כמה שנים וי"ל מעיקרא במצרים דכתיב ויקח משה גו' ודאי דיש לתלות מה שלא נתעסקו

בו

חכמת שלמה

דף יג ע"א רש"י בד"ה שלשים כו' וא"ת קרא נמנה כו'. נ"ב פירוש ולא יהיו אלא ל"ד בין הכל וק"ל: בד"ה אי הוי נ"ל איהו יעקב והס"ד: בד"ה שקיל גולפיה כו'. נ"ב בערוך גרסי' קולפיה: שם גולפיה טובי בלע מאכימי בערכין כנ"ל. וכ"ב בריש שום היתומים: בד"ה ואי לא כו' קבורת אביו וכו' וכי פירקו כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' ואי לא איעסקו ביה ישראל בגוין לא הוו כו' כנ"ל: שם דכתיב ויהי בעת ההיא. נ"ב שאמר מה בלע ולא גמר המצוה להביאו אל אביו: שם ותניא א"ר יהודה נמחק ותניא: רש"י בד"ה קיים זה כו' חי פרעה כו'. נ"ב פי' ולא נשבע בשמו של הקב"ה: בד"ה הכתוב גו' שנפטר משה הס"ד

ט כל ישראל לפי שנתעסקו בביזה אבל אותן מ' שנים שהיה משה מתעסק בו כדאמרינן גבי ב' ארונות דלא היה שם ביזה תקשי ליה שפיר וכי ישראל לא הוו מתעסקי ביה הא אח"כ התעסקו ביה וקברוהו בשכם. ומשני התם טעמא אחרינא איכא דהניחו לו כבודו בגדולים כו' כיון דכבר נתעסק בו משה בלחוד דהיינו גדולים הניחו לו כך בגדולים ומיהו אי לא הוה מתעסק ביה משה בלחוד מעיקרא מטעם דהניחו לו כבודו בגדולים כו' לא הוו שבקי ישראל מלהתעסק בו מעיקרא אי לאו משום ביזה כדאמר לעיל ומיהו הניחו לו כבודו במרובין כו' דקאמר מטעם זה אפילו מעיקרא מיד אחר שמת משה עמו כן ואפשר משום דאף בני יוסף ודאי היו מתעסקי בו שהם נמי בכלל בני ישראל משא"כ במשה דמשמע שהוא בלבד היה מתעסק בו בין במצרים ובין במדבר כמ"ש לעיל ולא הוו שבקי ליה אי לאו משום ביזה ודו"ק: מ"ש בשכם כו' משכם גנבוהו כו'. לפי פשוטו שפרש"י בחומש ואני נתתי לך שכם אחד גו' דהיינו שכם ממש שלקח יעקב בחרבו ובקשתו לא אצטריך ליה הכא לטעמא דמשכם גנבוהו אלא שזה נתן לו נחלה ליקבר בה כפירש"י שם וק"ל: ויקח משה גו' וכתיב ואת עצמות גו'. ר"ל דויקח משה את עצמות יוסף עמו דמשמע דכל העלייה משה היה עושה בכל אותן מ' שנים כדמוכח לקמן בפרק נוטל מהאי קרא ומדכתיב את עצמות יוסף אשר העלו גו' דמשמע דעלייתו נקרא על שמם וקאמר משום דאין המצוה קרויה אלא על מי שגמרה גם שסיפר הכתוב בשבח משה שהיה המצוה חביבה עליו ובגנאי ישראל דשבקי ליה משום ביזה היינו בתחילת לקיחת ארונו של יוסף ממצרים שכל ישראל הוו שבקי ליה משום ביזת מצרים אבל עלייתו בת' השנים דלא הוו שבקי ליה אלא משום כבודו של יוסף הניחו לו כבודו בגדולים כו' נקרא שפיר על שמם כיון דהם גמרו המצוה וקברוהו והטעם בזה כי בכל דבר התכלית הוא עיקר דהיינו הכא הקבורה שעשו לו בשכם וק"ל: אף מורידין כו' שנאמר ויהי בעת ההיא גו'. דבעת ההיא הוא מיותר למדרש מיניה דקאי אעת שהוזכר לעיל שבעת שהתחיל בהצלת יוסף ולא גמרה הורידוהו מגדולתו וכפי' פירש בחומש דמשום דהפסיק בפרשתו של יוסף דרים הכי ועוד פירש שם דאחיו בעצמם הורידוהו מזה הטעם אבל כאן פירש"י מן השמים: אף קובר אשתו ובניו דכתיב כו' וכתיב וימת ער ואונן. כיון דלא היו לער ואונן רק ז' שנים כמפורש בסדר עולם משמע להו דמתו בעון יהודה אביהם שלא גמר המצוה אע"ג דבקרא מפורש שמתו בהשחתת זרע הא והא גרמא כדאמרי' פוקד עון אבות על בנים כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ואי לאו האי חטא דיהודה לא היו נענשים כיון דלא הוו בני עונשין ודו"ק: מפני שלא מיחה בכבוד אביו. הכוונה בו ג' שותפין באדם ומאביו נבראו עצמות לכך נתגזה שיקרא עצמות בחייו כאילו לא היה לו אלא חלק הבא מאביו דהיינו עצמות וק"ל: מפני מה מת יוסף קודם כו'. בפרק הכותב מפורש ע"ש: ויוסף הורד מצרימה אל"ת אל תקרי כו'. נראה דדרשו כן משום דהאי קרא יתורא הוא דכבר כתיב והמדנים מכרו אותו אל מצרים לפוטיפר גו' וע"כ דרשו מיניה שהוריד כו' ואשמועינן בזה דתחלת ביאתו לשם להורידן מגדולתן ויהיה הוא השליט עליהם כמפורש בב"ר ג"כ מלשון הורד שהוא שליט כמו וירד מים ועד גו' וכי הוא רודה גו' ע"ש: ויקנהו פוטיפר סרים כו'. רש"י ל"ג בא גבריאל ושרסו אלא בא גבריאל ופרעו דהיינו סירוס וגדרש מעיטי דקרא דמעיקרא כתיב וכו' אבל סירוס דקרא כתרגומו רבא דפרעה והוא לשון שררת במקרא אבל בב"ר אמרו סרים שנסתרס בגופו כו' ע"ש וע"כ הנראה לקיים גירסת הספרים משום דהאי קרא יתורא הוא דכבר כתיב בפרק שלמעלה והמדנים מכרו אותו לפוטיפר סרים גו' כמ"ש לעיל וע"כ דרשו דהכא מלשון סירוס שנסתרס בגופו כמ"ש בב"ר ולכך הביא האי קרא בדרשה זו ולא קרא דלעיל ומשיכוי פוטיפרע במקום פוטיפר בתוספות ע' דרשו שפרעו והוא סירוס יתירה כפירש"י גופיה הכא וכמה גוני סריסים יש בפרק הערל ויש לדקדק מהיכן יצא להם לומר דהיינו פוטיפר הייט פוטיפרע ואימא דהיה אחר הוא וע"פ המדרש שראתה אשת פוטיפר ע"י האצטגנינות שתהיה לה זרע ממנו כיתא קלת ועוד נראה לפרש מדכתיב ויקרא פרעה שם גו' ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע גו' למה תלה אשה זו שנשאת בנתינת פרעה דמשמע בעל כרחו של אביה פוטיפרע והיינו משום דלא רצה אביה פוטיפרע ליתן אותה לו משום דנתבזה אשתו על ידו וגם הוא נסתרס על ידו דהיינו פוטיפר הייט פוטיפרע ולפי פשוטו נמי י"ל דבע"כ של אביה היה משום דעבד היה גם עברי והא דכתיב הכא פוטיפרע כהן און וגבי פוטיפר קרי ליה שר הטבחים כבר תירץ הרמב"ן ע"ש בפירושו ועיין גם ברא"ם בזה באורך. ועניין דבא גבריאל וסרסו כו' והיינו סרים אמה מתולדות אש שגבריאל הוא שר של אש כדאמרי' פרק ע"פ ובפ"ב דיומא וק"ל: רב לך כו' ברב בישר רב לכם כו'. מבואר כי מלת רב מורה על רוב טובה אם בעוה"ז ברשעים אם בעוה"ב בצדיקים כמ"ש בהו מה רב טובך גו' ובהפך בעוה"ז אמרי' פרק החולץ הצדיקים אינן מקבלים לא רוב טובה כו' אבל מדת הרשעים שמקבלים רוב טובתן בעוה"ז כדי לטורדן מן העוה"ב וז"ש עשו יש לי רב דהיינו רוב הטובה בעוה"ז ויעקב לא אמר רק יש לי כל דמסתפק בעוה"ז כההיא דפרק החולץ והא דכתיב רב עוד יוסף בני חי גו' היינו נמי בעוה"ב כמ"ש שסימן זה היה מסור ביד יעקב מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מובטח אני שאיני רואה גיהנם כפירש"י פ' וישב והשתא ה"נ ה"ק קרא לפי שבישר את עדת קרח במדת רשעים דהיינו רב לכם בעוה"ז כן דקדק הקב"ה עמו ונענש ונתבשר הוא בכעין המדה זו רב לך בעוה"ז ובמדרש אמרו דרב לך היינו רב טוב הצפון לך לעוה"ב כפירש"י בחומש ודו"ק: רב יש לך ומנו יהושע כו'. כמפורש בתר האי קרא וצו את יהושע גו' כי הוא יעבור גו' ולענין שררה ורבנות קאמר רב יש לך א"נ גם לענין חכמה כדלקמן שנסתתמו כו'. ואמר ד"א רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה כו'. פירשו רב לך מלשון רבנות כמ"ש הרא"ם וכמה קשה כו' וכמה סרבן מאל תוסף דבר אלי גו' וק"ל: וב"ב למה כו' לפוס כו'. פירש"י לפי נדקתו מדקדקים אחריו עכ"ל ולפירושו קאי אדלעיל ברב בשרוהו כו' גם קשה אמאי לא מייתי האי משל ביבמות פרק בתרא דעיקר מלתא איכא התם דהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה ויש לפרש הכא דקאי אהא דקאמר שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה כו' כלומר וכ"כ למה שהרי לא הוזכר שם בקרא שהפציר משה כ"כ בהקב"ה רק פעם אחת וקאמר דלפום גמלא שיחנא דלגבי רב כזה הקב"ה ודאי דהפצרה מועטת היא כמרובה ושפיר קא"ל אל תוסף גו' וק"ל: ללמדך שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים כו'. מבואר פ"ק דקידושין: אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב לא כהתה עינו ולא נס ליחה כו'. ולא נראה להם לפרש לא אוכל איני רשאי לפי שה' אמר אלי לא תעבור גו' שלא מצינו וי"ו במקום לפי כמ"ש הרא"ם ע"ש: וכתיב ויעל משה מערבות מואב גו' י"ב מעלות היו שם ופסען כו'. דלא ה"ל למכתב מערבות מואב אלא ויעל אל הר נבו דכבר ידענו דבערבות מואב היו כל ישראל אז וכל משנה תורה שם נאמר אלא דאשמועינן דבפ"א ופסיעה א' עלה מערבות מואב לשם בלי הפסק ביניהם וענין י"ב מעלות כו' רמז על י"ב שבטים ע"פ מה שאמרו בתנחומא ואת עלית על כלנה אלו ברכותיו של משה כו' לא היה בו קטעה כו' והענין מבואר כי לא היה מיתתו העדר [שלו] ח"ו אבל הוא פסע בפסיעה א' על כולן שהיה שקול כנגד כל ישראל ומיתתו הוא העדרם ופחיתותם הוא כמ"ש ויתעבר ה' בי למענכם גו' וק"ל: לצאת ולבא בד"ת מלמד שנסתתמו כו'. יש לפרש לפי זה סיפא דקרא וה' אמר אלי גו' שא"ל אל תשבו שאהיה לכם עוד לרב שבבואי לא"י תחזור החכמה אלי דאוירא דא"י מחכים הגה ה' אמר אלי לא תעבור גו' וק"ל: וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל גו' אותה שבת (שבת) כו'. דעד היום לא בא למחנה שכינה דהיינו אוהל מועד רק משה בלבד אבל באותו יום שמת משה היה גם יהושע נצב במחנה שכינה דהיינו שבת דיוזגי בתחלת היום למשה וסופו ליהושע כפירש"י וקלת רא"ה מהאי ליסנא דקאמר שבת של דיוזגי שמת משה בשבת וכבר האריכו בזה התוס' בפרק ע"פ ע"ש וק"ל: ותניא אר"י כו' היכן משה מת בחלקו של ראובן כו' והיכן קבור כו'. המכוון גם בזה שלא היה מיתתו וקבורתו במקום א' לזכות להן שיצטערו על העדר מיתתו כי לא יהיה להן עוד עומד בפרץ ומוכיח אבל אין להן להשען רק על התשובה שהוא מעשה ראובן שפתח בתשובה והקבורה היתה בחלקו של גד לכפר להם על עון פעור כדלקמן ואמר שעדיין לא נקבר והיה מוטל בכנפי שכינה הספידו המלאכים על העדרו לישראל וז"ש צדקת ה' וגו' שאין סברא שיאמר משה כן על עצמו כפשטיה ולפי שהצדקה שהאדם עושה אפשר שאינה כהוגן כדאמרי' פ"ק דב"ק ופ"ק דב"ב שהקב"ה מכשיל ליתן צדקה לשאינן מהוגנין וז"ש כי משה אין נביא כמוהו והיה בו מדת ה' בצדקה ליתנה להגונים ואמר ומשפטיו עם ישראל כינוי דמשפטיו על משה דבמדת משפט הלך בדיני אדם ולא בדיני שמים שהוא חמור יותר בכמה דברים שאמרו שחייב בדיני שמים ופטור מדיני אדם שאף שנתחייבו ישראל כמה פעמים כליה בדיני שמים כמ"ש והכלה אותם כרגע עמד משה בפרץ להשיב חמת ה' לדונם בדיני אדם כמו בעגל שהרג ג' אלפים ונתכפר לנשארים וכן במעשה פעור. ואמר כי הקב"ה אמר עליו בדרך הספד כאילו כביכול מיתתו הוא העדר גם לו. מי יקום לי גו'. כפירש"י להוכיחן לשמי ועי"ל לי ממש שהקים אותם לי לעם ולא הבדלתי אותם ממני כמ"ש אם אין פניך הולכים וגו': ושמואל אמר מי כהחכם גו'. פשר דבר יש לפרש אדיבור לא יהיה לך גו' שהוא טולו אש כמ"ש בע"ז כי אש אוכלה הוא אל קנא ומי יודע לפשר אותו האש כמו שעשה משה במעשה עגל ופעור שבקש רחמים עליהם להשיב חמת האש ולהפשירו: ור"י אמר והחכמה מאין תמצא. הספיד עליו שבענין החכמה היה העדר לדורו כמ"ש כי הוא היה אב לחכמים ולו ניתן חכמת הפלפול של התורה והוא נתנה לכל ישראל בטובת הנאה כמ"ש בנדרים והיינו מאין תמצא כדלקמן פרק נוטל מי שמשים עצמו כאין כמו משה שנאמר בו והאיש משה ענו מאד וגו' וכתיב ונחנו מה גו' בו תמצא החכמה: ור"נ אמר וימת שם משה גו'. ע"פ מ"ש פ"ק דב"ב אפשר משה מי וכתב וימת משה גו' ע"כ הקב"ה אומר ומשה כותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע כו' כמפורש שם בחידושינו והיינו שהקב"ה אמרו להודיע שהוא העדר גדול לדורו כמ"ש עבד ה' גו' ולא קם כמשה גו' לכל האותות אשר עשה גו': סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל. וכן ת"א בפסוק כי שם חלקת מחוקק גו'. והוא מבואר כי לא נקרא משה כותב לישראל רק הנגלה של התורה כי הנסתר של התורה כבר כתובה לפניו יתברך ב"ש קודם בריאת עולם באש שחורה ע"ג אש לבנה וע"כ אמר כי הוא ספרא רבא דישראל שהוא כתב התורה ויתנה אל הכהנים בני גו' או ספרא שהיה מונה מספרן של ישראל ב' פעמים. וכתבו התוספות וכ"ה בערוך סמליון אית דאמרי שם מלאך עכ"ל אפשר דמשמע להו הכא משום דהא דאמר רב נחמן וימת שם משה אינו מפורש בו שום שבח למשה וע"כ אמרו דכולא מלתא דרב נחמן הוא דרב נחמן אמר שזה ההספד אמר עליו סמליון המלאך וימת שם משה ספרא רבא כו'. ואמר וי"א לא מת משה כתיב כו'. ומשום הך קושיא דפ"ק דב"ב וכי אפשר משה מת וכותב וימת משה גו' מש"ה קאמרו דלא מת וסמכי לה אג"מ דשם שם מה להלן עומד ומשמש כו' נקט השימוש כדאמרי' בעלמא גדול שימושה יותר מלימודה ועניין השימוש מפורש לקמן פ' נוטל וכה"ג אמרו בתענית יעקב אבינו לא מת ומפורש שם: ויקבור אותו בגיא מול כו' סימן בתוך כו'. דכיון דלא ידע איש את קבורתו כל הני סימנים ל"ל אלא דאשמעינן קרא דאפ"ה לא ידע כו': וכבר שלחה מלכות העובדי כוכבים אצל כו'. דהוו משכו דבכל הני סימנים היאך אפשר לומר דלא ידע איש גו' וקאמר דעמדו למעלה נדמה כו' והוא מבואר כי כבר נעשה משה גם בחייו דבר רוחני כמלאך כמ"ש לחם לא אכל ופירש מן האשה ע"כ גם במותו גופו שנקבר נעשה רוחני שאין לו גדר במקום ואין לו לעמוד על מקומו המיוחד לו והוסיף ר' חמא לומר שמשה בעצמו אינו יודע כו' כי כן נעשה כולו רוחני שלא ידע היכן גופו כלל כי נפשו החומר ממנו וק"ל:

דף יד ע"א

גמ' מפני מה נקבר משה אצל בית פעור כו'. ר"ל גם שלא זכה ליכנס לא"י בחיים מפני מה לא זכה ליקבר בא"י כמו עצמות יוסף וקאמר לכפר כו' והוא ענין הכתוב שאחר תפלת משה כתיב ונשב בגיא מול בית פעור גו' ר"ל שחטא זה שעשיתם בבית פעור גרמה לי ליקבר בח"ל לכפר עליכם ועי"ל שאמרו מפני מה נקבר כו' דגנאי הוא לזכור שם ע"ז על מקום קבורתו וקאמר כדי לכפר כו'. ועיין בתוס' ע"פ מ"א ובמדרש ילקוט איתא בע"א מה עשה משה חפר כו' וממן חמה בארץ כו' וכשישראל חוטאין היה עולה ופוער פיו לנשוף ברוחו להשחית לפיכך נקרא שמו פעור והיה משה מזכיר עליו את השם ומורידו למטה וכשמת מה עשה הקב"ה נתן את קברו כנגדו והוא רואה קברו וחוזר לאחוריו כו' והוא מבואר כבר בזה הפ' שהחטא מוליד מלאך משחית והוא זה הפעור שפער פיו כו' ודו"ק: ובי אפשר לאדם להלוך אחר שכינה כו'. אע"ג דכתיב וה' הולך לפניהם האי קרא אחרי ה' גו' לאו בעניין זה איירי אלא בעניין הקרוב אליו והפך לא תלכו אחרי אלהים אחרים וק"ל: ביקור חולים דכתיב וירא אליו ה' גו'. מפורש פ' הפועלים יום ג' למילתו היה ובא הקב"ה לשאול באברהם ע"ש בחידושינו: ברכת אבלים דכתיב ויברך אלהים את יצחק בנו גו'. דרשו כן מדכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים גו' תלה הכתוב ברכה זו במיתתו של אברהם דהיינו ברכת אבלים ודו"ק: הקב"ה קובר מתים שנאמר ויקבור אותו כו'. הפועל שהוא הקובר חסר מן המקרא מי הוא ופירשוהו דקאי על הקב"ה שנזכר לעיל ובספרי איכא תנא דפליג וקאמר ויקבור אותו הוא קבר את עצמו: דבר הבא מן הטור כו'. ולא עור בהמה ממש דעדיין לא נתפשטה אז שום בהמה כ"כ התוספות: תורה תחלתה ג"ח כו'. הוא הוראה במעלת התורה כי התורה כולה מלאה ועד סופה כולה חסד כמ"ש ותורת חסד על לשונה וידוע מעלת מדה טובה זו על הצדקה ושאר מדות בכמה מקומות וק"ל: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס כו'. דליכא למימר שהיה מתאוה ליקבר בא"י משום גלגול מחילות כמ"ש בסוף כתובות גבי יעקב ויוסף דאעברה נא ואראה את הארץ הטובה לא משמע כן: וא"ל הקב"ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני כו'. יש לפרש זאת התשובה בהאי קרא ויאמר ה' אלי רב לך גו' דהיינו רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב כמ"ש במדרשות ומיהו קשה דהיאך קאמר שהיה מבקש לקיים המצות כדי לקבל שכר עליהן הא אמרינן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס וי"ל דהיינו במצוה שנתחייב בה כבר אבל הכא שעדיין לא בא לא"י שאם מיובא והקב"ה לא רצה שיהיה חייב בהו שפיר מצי לבקש משום קבול שכרן ודו"ק: שנא' לכן אחלק לו ברבים גו'. דהיינו אחלק לו שכר בכלל הרבים שבאו לא"י ודימה לו השכר הזה לשלל שהוא דבר שלא טרח בו אלא אחרים עשאוהו כן תקבל שכר כאילו עשית על דבר שלא טרחת בו אלא אחרים שיבואו לשם והוא טוכח הפסוק שם אכי על אמרתך כמוצא שלל רב ר"ל שם אכי על אמרתך אמירת התורה בעלמא בלא קיומה וטורח עשייתה כמוצא שלל רב שמש על דבר שלא טרח בו וק"ל: יכול כאחרונים כו'. ר"ל יכול כאחרונים דהיינו כאותן רבים שיבואו לא"י לקיים המצות ולא כראשונים שהם אברהם יצחק ויעקב דמפורש בהם שכרם הגדול כמ"ש באברהם שברך הרבה מאד וכעין זה ביצחק ויעקב שגם הם אע"פ שהיו עוסקים בתורה ובמצות שקיימו כל התורה כו' הרבה מ"ת מצות התלויות בארץ ובקרבנות ודאי לא קיימו התלויות בכבוש א"י וישיבתה ושכרן הרבה מאד כן תהיה שכרך גדול בלא קיומן. ואמר ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר כו'. שע"כ הוא ראוי לחלק עמהן השכר שהרי הוא נמנה עמהן במתי מדבר ובשבילן כמ"ש בענין ויתעבר ה' בי למענכם גו' וק"ל: ולפושעים יפגיע שבקש רחמים כו' שיחזרו בתשובה כו'. דהא דבקש רחמים על כפרתן כבר מפורש שבקש בתפלתו ואם אין מחני גו' אבל קאמר ולפושעים יפגיע שבקש רחמים שלא יהיו עוד פושעים דהיינו שיחזרו בתשובה ומפורש בקרא שבקש עליהם כן שנא' מי יתן והיה לבבם זה כל הימים גו' ודו"ק: סליק פרק המקנא

היה מביא פרק שני

דף יד ע"ב גמרא ומעליהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונותנו ע"ג אישים קרב הקומץ שיריה כו' במערבה של קרן או לדרומה של קרן אמרת כו' כצ"ל: בפרש"י בד"ה אין מקדשין כו' קדושת הגוף ואינה נפסלת בטבול יום כו' עכ"ל [כצ"ל] מפי' ישן וק"ל: בד"ה הקרב אותה כו' ושם לכותל דרומי נמצא מערבו של מזבח לפני ה' כו' עכ"ל מפירוש ישן וק"ל: בד"ה והיכן קיימת הלא חוץ לכנגד זויות ההיכל הוא עכ"ל וכן מצאתי מוגה וק"ל:

דף טו ע"א תוס' בד"ה סבר לה כר"א הקפר כו' בשערו כו' נזירא מילתא דעבירה הוא ואמרינן ליה נהי כו' לפום סתמא דתלמודא אכתי תקשי דשמואל אדשמואל כו' עכ"ל וכצ"ל: בא"ד לאו לכפרה מייתי אלא לאחולי עליה נזירות טהרה אי כמי לאשרייה נפשיה ביין כו' עכ"ל אולי שהיה כן בנוסחת גמרא שלפניהם דבנוסחת גמ' שלנו הכי איתא התם לאו לכפרה מייתי אלא לאשתרויי באכילת קדשים הוא ע"ש: בא"ד לר"א הקפר לאו לכפרה אתי והכא משמע משום דבא על חטא כו' ואכתי הוה מצי למיפרך התם לר"ש כו' עכ"ל עיקר קושייתם לר"ש הוא דקאמר הכא דמשום דבאה על חטא אינה טעונה נסכים אבל לרבי אליעזר הקפר אע"ג דאית ליה דנזיר טהור חוטא מ"מ מלינן למימר דקרבנו לא בא על חטא כדקאמר התם דקרבנו לא לכפרה כו' וק"ל: ע"ב בד"ה מה מים שלא נעשה כו' י"ל אפילו אם קדש בהן שלא ילק מן הדדין שבו כו' עכ"ל וכצ"ל ומהרש"ל הגיה שילק מן הדדין כו'

חכמת שלמה

הס"ד ואח"כ להתעסק בו הס"ד ואח"כ היה עליהן הס"ד ואח"כ כל ישראל הס"ד: בד"ה פרעו היינו סירוס יתירה ובא גבריאל כו' כצ"ל והד"א: בד"ה ברב בישר כו' באותו מדה הס"ד ואח"כ נוגעת בחבירתה הס"ד ואח"כ לתלמיד הס"ד: תוס' ד"ה אחרים אומרים אין כאן מקומו וצ"ל לעיל דף י"ב עמוד א': בא"ד ואית לך שכל שמועותיו כו' ואמר נולד כשהוא מהול כו' כצ"ל:

תוס' ד"ה סמליון נ"ל קודם ד"ה מפני מה כו': הדרן עלך פרק המקנא

היה מביא פרק שני

דף יד ע"א רש"י בד"ה כפיפה כו' דקל זרדין הגדילין כו' כצ"ל. וכ"ב נ"ל זרדין והוא קנים קטנים לחים הגדילים סביב הדקל: בד"ה תחילתן כו' לעזרה הס"ד: בד"ה כל המנחות כו' מנחת חוטא הס"ד: בד"ה גרש כו' הטיס הס"ד: תוס' בד"ה כדי ליגעה כו' מידי דמרבי מיניה כו'. נ"ב פי' לאו דוקא אלא כלומר שמרבה לנו הטעם שום הידוש שזולתו לא היינו יודעים אפילו הוא למיעוט כמו שמסיק ודו"ק: בא"ד וכולל הכל והנו דורשין טעמו והומרים זהו הטעם של כו' בשביל כך איכא דוקא כו' ונאמר דוקא עניה כו' כצ"ל:

ע"ב רש"י בד"ה אין מקדשין כו' הגוף ואינה נפסלת כו' כצ"ל: בד"ה ר"א כו' בתורת כהנים או כו' הד"א: בד"ה קסבר כו' ר' אלעזר הס"ד:

דף טו ע"א גמ' אמר להן רבן גמליאל להכמים כו'. נ"ב נ"ל שהוא ר"ג בר רבי או הוא טעות והוא רשב"ג דהיינו אביו של רבי אבל ר"ג לא שייך להשיב על ר' מאיר וק"ל: רש"י בד"ה מנגעים כו' ונזיר שנטמא הס"ד: תוס' בד"ה סבר לה כו' דאע"ג דבעל מעקר כו'. נ"ב פי' עקר הנזירות למפרע אפ"ה מביא קרבן על החטא: בא"ד ולר' ישמעאל מספק נזיר כו'. נ"ב פי' דאיירי באשה שנדרה בנזיר ונטמאה ואח"כ הפר לה הבעל כו': בד"ה סבר לה נ"ל קודם ד"ה כמין הומר: ע"ב רש"י בד"ה אי הוה כו' ולא הוה כתיב בקרקע הוה בעינן מקרקע כו' כצ"ל: בד"ה יכול יתקן כו' בכניסתו הס"ד: בד"ה ת"ל בקרקע בקרקעיתו הס"ד: בד"ה איסי בן יהודה כו' דהוא עיקר הכתוב וזוב וגבעון כו' כצ"ל. וכ"ב פי' עיקר הכתוב איירי במשכן וה"ה בשילה וא"ל לרבות וק"ל: תוס' בד"ה נתחכמו כו' ופרכינן הא במים מכבסין בתמיה אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסים כו' כצ"ל. וכ"ב הא במים מכבסין כו' פי' כיון דטעמא דמחזי כעניות הוא מה לי נתר מה לי מים וכתב עוד בצדו הוגעו למים מכבסין כו' פי' כלומר שגיעולן היה מועט ולא הוזקקו אלא לכיבוס מים מכבסין אותן אף בנתר ואהל כו':

כו' והאפשר שהביאו להגיה כן משום דאמרינן בזבחים דקידוש מי כיור היה ע"י הלקה ולא בתוך הכיור וליסנא דאפילו אם קידש בהן כו' לא יתיישב לפי הגהתו גם לא הויא דומיא דמטבל בהן גלוסקא והדחת מי ידים דאיירי בתוך המים ודברי התוס' ודאי יתפרשו טפי לפי נוסחות הישנות וה"ק דודאי בקידש ממנו ביליקה כדין קידוש לכתחלה ולא בתוכו דלא הוי מלאכה אלא אפילו אם קידש בהן דהיינו בתוכן שלא ביליקה דקידושו קידוש בדיעבד ולא חילל כמו שכתב הרמב"ם דלא הוי מלאכה גבי נטילה כההיא דהדחת ידים וזה ברור וק"ל: בד"ה נתאכמו כו' הא במים מכבסין אמר אביי ה"ק הוגעו למים מכבסין כו' עכ"ל ק"ק מאי קושיא הא איכא לאוקמא ההיא דמטושטשין עבודתו פסולה בהוגעו לנתר והא דאין מכבסין אותן אפילו במים וק"ל: בפרש"י בד"ה ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן אי לא הוה כתיב בקרקע משמע כו' עכ"ל וכל"ל מפירוש ישן ואין חילוק בין בקרקע בבי"ת ובין מקרקע במ"ם כמו שהבין מהרש"ל ואין להאריך וק"ל:

דף טז ע"א תוס' בד"ה ובית העולמים מקשים אמאי כו' דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן ואי לא הוה כתב אלא כי את משכן ה' טמא הוה נמי מקדש כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל ותימה גדולה הלא מוכח לשם איפכא דמצרכינן ב' קראי כו' וא"א ליישב אלא לגירסת ריב"ן כמ"ש התוס' בפרק טרף בקלפי דאף התם בשבועות גמרינן מהדדי כו' עכ"ל וא"א לומר כן כיון דלאותה גירסא ר"א פליג אדרבי אליעזר דברייתא דסבר לא גמרינן מהדדי מאי קא קשיא להו הכא דאיכא למימר דאתיא ברייתא דהכא כר"א דברייתא דהתם גם שם בפ"ב דשבועות דחו התוס' אותה הגירסא משום דהילך יהיה ר' אלעזר אמורא חולק על ר"א הנא דברייתא וע"כ נראה שהתוספות דהכא פירשו הסוגיא דשבועות כפירש הרא"ש מדרוי"ם שכתבו התוס' שם בפ"ב דשבועות דלר"א דברייתא נמי גמירי מהדדי כו' וה"פ דמלתא אם נאמר מקדש כו' עכ"ל ע"ש באורך והכריחם לפרש כן משום דכיון דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן אמאי לא ידעינן להו מחד קרא ע"ש בתוס' ותו לא מידי וק"ל: בפרש"י בד"ה ואם איתא דאפר כו' דהא לרבי ישמעאל אפר לאו ממשמעותיה ממש כו' עכ"ל כל"ל מפירוש ישן ומיהו נ"ע לפי מה שפי' לעיל בעפר והלכה בכל דבר כגון הזרניך והסיד כו' אימא דאפר הוה שפיר בכלל עפר כב"ה והלכה אתא לכל הנך דלא מקרו עפר בשום דוכתא ויש לקיים דבריו לפי מה שפירשו התוס' הסוגיא דהכא בפרק כיסוי הדם דעפר דקרא לא מיירי אלא בסתם עפר המגדל צמחים ומריבוי דוכסהו מרבינן כל מידי דמגדל צמחין או מידי דמקרי עפר אע"ג דלא מגדל צמחין דלא הוה מרבינן ליה אי לאו וכסהו ור' ישמעאל דהכא פליג אדרשא דוכסהו וקאמר דכולהו הוו הלכה והשתא אהך אפר דלא מגדל צמחין קאמר הכא כיון דלר"י לגבי כיסוי לאו ממשמעותיה נפקא אלא מהלכה אם איתא דהוה כשר לסוטה ליחשב נמי הא ורש"י שפי' לעיל הזרניך והסיד כו' דהוי מהלכה ה"ה אפר דלא מגדל צמחים ולפי שיטה זו אתיא שפיר הך מלתא דרבי ישמעאל כב"ה ודו"ק: תוס' בד"ה ואם איתא ליחשב נמי הא כו' והא סבירא ליה כב"ש דאפר לא איקרי עפר כו' עכ"ל דברים אלו סותרים דבריהם בפרק כיסוי הדם שכתבו שם לקיים דברי ר"י אליבא דב"ה וכמ"ש לעיל לקיים פרש"י דבשמעתין וצ"ל לשיטתם דהכא דבהא ס"ל לר"י כב"ש דאפר לא מקרי עפר מיהו פליג עליה בהא דלב"ש אין מכסין באפר כדאיתא בפ' כיסוי הדם ולרבי ישמעאל מיהת מכסין בו ע"פ ההלכה ודו"ק: בא"ד אלא אליביה דב"ה א"כ ה"נ אפר כו' עכ"ל וכל"ל ודו"ק: **ע"ב** בד"ה מביא מים שדם כו' פיילי של חרס דת"ק דרבי יהודה לא סגי ליה כו' לא אפשר ואי בעי סגי כו' משמשת רביעית מים למצורע רבי ישמעאל היא עכ"ל וכס"ד ואח"כ מה"ד מביא מים שדם כו' כל"ל: גמ' ורבנן כו' עליו לערבן ובפרק טרף בקלפי כתבו התוס' הכל כשרין לקדש פרש"י המים על העפר ובמסכת פרה ובכמה דוכתין משמע שהיו נותנין העפר על המים כו' והא דכתיב ונתן עליו יש לפרש ונתן עליו בשבילו יתן מים כו' עכ"ל ונעלם מהם סוגיא דהכא דמאן דפסל בנתינת העפר ברישא דרש ונתן עליו לערבן ור"ש דמכשיר שפיר כתיב עליו גם פרש"י דהתם יש לקיים אליבא דר"ש ודו"ק: שם ואימא עליו דוקא אל כלי שתהא חיותן בכלי כו' בפ' כל שעה מסיק דהיינו אלא מעלה דרבנן ולמאי דבעי נמי למימר השתא כלי שתהא חיותן כו' היינו אלא למצוה אבל לא לעכב דהא כתיב ונתן כדדייק בפרק כל שעה ודברי הרמב"ן בפרשה חקת תמוהים בזה שכתב שנו רבותינו שהנותן אפר תחלה ואח"כ המים פסול דקדקו מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי כו' עכ"ל ואיך תלה פסול האפר תחלה בהך מלתא שתהא חיותן בכלי הא אדרבה בעי למימר הכא עליו דוקא וכלי שתהא חיותן בכלי ועוד שתהא היותן בכלי אינו אלא מעלה דרבנן כדמסיק בפרק כל שעה ודו"ק:

דף יז ע"א בפרש"י בד"ה מואס לא שכב כו' וכן הן סדורין בפרשה אלא שוהשביע הכהן כו' עכ"ל כל"ל מפי' ישן: בד"ה אמר רבי הנחום הנקי כו' דמשתמע חנקי כו' עכ"ל כל"ל וכן בתוס' בד"ה א"ר הנחום הנקי התת איסף חנקי כו' בס"פ שבועת העדות פי' הנקי בלא יו"ד כמו חנקי כו' לחולין לא חולין כו' עכ"ל וכל"ל: תוס' בד"ה לא על הלוח כו' בר מדבר שיש בו רוח חיים כו' דחזר וכתב ונתן לה ספר כו' ספר הכא את אומר כל דבר כו' תני ר"א אומר רואה אני כו' לא צריכא דלא הואיל ונתנה למחיקה עכ"ל כל"ל והוא סוף דבור וה"פ לא צריכא דה"ז שאלה היכא דלא נמחקה ע"י שהודית או ע"י דבר אחר ומשני אף אם לא נמחקה אין זו שאלה הואיל ונתנה לכתוב מעיקרא למחיקה ואח"כ מה"ד ומחה כתב שיכול למחוק בירושלמי אי מחה כו' כשר תפתר כהדין כו' עכ"ל כל"ל: **ע"ב** בד"ה דכתיב וכתב את האלות האלה כדכתיבא כו' במסכת ברכות ומסכת מגילה דקריאת שמע כו' לדרשא אחריתא עכ"ל ואח"כ מה"ד קודם שתקבל כו': בא"ד ואמאי לא נפקא להו מהאלה כו' וי"ל כיון דקבלו כו' בכל לשון כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כיון דלא אצטריך להו והיו שלא יקרא למפרע דמהאלה נפקא תקשי לן אכתי אמאי לא דרשי והיו כדדריש רבי והיו בהווייתן יהו בלשון הקודש והאה תירצו די"ל כיון דקבלו מרבותינו דלית לן למדרש שמע אלא לרבות בכל לשון ע"כ אייתר לן והיו שלא יקרא למפרע והאלה לדרשה אחריתא ודברי מהרש"ל אינן ברורים בזה ודו"ק: בד"ה קודם שתקבל כו' זהו סדר תמיד לאפוקי ממצות חליצה כו' עכ"ל לפי דבריהם נראה לפרש הא דקאמר התם לאפוקי ממצות חליצה אמאן דחשיב סדר תמיד קאמר דסדרו הוה למצוה לאפוקי ממצות חליצה דלא הוה הסדר אפילו למצוה מיהו אם רוצה עושה כסדר הזה. אבל לאפוקי סוטה לא קאמר משום דסדר המשנה אפילו בדיעבד לא יצא אבל מפרש"י התם נראה לפרש דסדר מצות חליצה נמי הוה למצוה ולאפוקי ממצות חליצה לא קאי אסדר התמיד דלא הוה נמי אלא למצוה אלא אדרב שהורה קאי ודו"ק: בא"ד מכוונין כמו שפירשנו ברא"ש כו' עכ"ל כל"ל: בד"ה כתבה אגרת כו' והא דאמרינן בהקומץ כו' אבל לא תפילין נראה דהכי כו' מיהו צריך לשרטט כו' אבל ר"ת פירש כו' עכ"ל ר"ל דאמרינן בהקומץ אבל לא תפילין צ"ל דגריעא מפסוק דאסור לכתוב בלא שירטוט משום דהכי הלכתא גמירא כו' אבל אין לפרש דלא מפסלי אבל צריך לשרטט כמו פסוק דא"כ הא דמקשה כו' אבל ר"ת פי' כו' דלפירושו ניחא דודאי תפילין נמי צריכין שירטוט כמו פסוק בד' פיאות אלא דאבין השיטין קאמר אבל לא תפילין דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט כך נראה ברור כוונת התוס' אבל מהרש"ל הבין כוונתם בדרך אחרת ולא ידענא מי הכריחו לכך ואין להאריך וק"ל: בא"ד מאן דכתב גיטא דחלילתא לכתוב כו' אי המגילה כשירה בהכי כו' דאי ס"ת ממש משתעי כו' עכ"ל כל"ל: בא"ד מיהו לפירושו לא תירץ מאי אצטריך למימר גבי מגילת סוטה כו' עכ"ל ר"ל לפי' ר"ת כיון דלא עדיפא ס"ת מפסוק אחר דאסור בלא שירטוט בד' פאות הדרן קושיין דמעיקרא לדוכתין מאי אצטריך ליה לפוסלה משום ספר ת"ל דאסור בלא שירטוט אפילו פסוק אחד כיון דאפילו ס"ת סגי כו' ומהרש"ל הגיה מאי איכא למימר גבי כו' ואין צורך וק"ל: בד"ה כתבה על שני כו' והפרן יחד דפסול דהאה דוקא כשכתב חצי מגילה כו' עד כאן לשונם כ"ה בכל נוסחות וצ"ל דקאי אדלעיל שכתבו להכי מפרש נמי הכא שני דפין שאינן מעורין כו' והוא דחוק ונראה להגיה דכל"ל ולאו דוקא כשכתב חצי מגילה כו' עכ"ל וק"ל:

דף יז ע"א גמ' איש ואשה זכו שכינה כו' ומפני מה נשתנה תכלת כו'. כל הסוגיא מפרש במס' חולין פרק כיסוי הדם בחידושים ע"ש וק"ל:

דף יח ע"א תד"ה חזר ולקן כו' דמדלה מים מן הבור פלוגתא דר"א כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דלענין מודר הנאה אתמר ואינו כן דההיא דמדלה מים מן הבור לענין היזקא דנפילת הבור אתמר פלוגתייהו בשור שנגח ע"ש ודו"ק: **ע"ב** בד"ה אמרי במערבא כו' כדרב המנונא כו' וכן רבי ינאי ס"ל כו' וא"ל רבי ינאי אי לאו דדלאי לך חספא מי משכחת מרגניתא תותיה וא"ל ר"ל לרבי יוחנן אי לאו כו' על האיסור קל נאסר כו' אי מתני' הוה תיובתא לרב המנונא אי כו' כל אלו פסוקי קילוסיה יכול הוא כו' מאי איכפת לי ממזר כו' וגרסי' הכא בירושלמי כו' עכ"ל כל"ל: בא"ד ולא מעיני יבמה כו' כתב מהרש"ל ומ"מ מקנין לה במקלת אשתו היא עכ"ל מדבריו נראה שהבין דלהגהת הירולא דבירושלמי דאפילו למקלת אשתו מקנא אית לן למימר נמי דמותרת לביתה וא"א לומר כן כיון דמותרת לביתה לא הוה מתנה עמה אלא דלהגהת הירולא מוקמינן מתני' נמי כרב המנונא דאסורה לביתה אפילו לרבנן דאשתו ואפילו מקלת אשתו כתיב ולא איכפת לן בתפיסת קדושין ובממזרות אבל לרבי ינאי דהכא דס"ל דמותרת לביתה ע"כ דלית לן לאוקמא מתני' אלא כר"ע ודו"ק: בא"ד וכהנת היתה כו' אף לא מכות כו' עכ"ל דלא מיחייבא מלקות דרך זנות דלא תהיה אשת גו' דרך הויה וקידושין קמיירי ומש"ה קאמר אף יבמת כהן מותרת לביתה דקי"ל פנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה וק"ל: בד"ה מהו שיתנה כו' כמו שמוחל היך עבידא כו' פעם שניה אי תימר גירש כמי כו' עכ"ל כל"ל: בד"ה קבלנו עדותו כו' נ"ע בפ"ק דקידושין דמוקמינן התם הא דקתני בגניבתו כיון שנמכר פ"א שוב אי אתה רשאי למוכרו בב' בני אדם אבל באדם א' נמכר ונשנה ולפרש"י דהתם ניחא שפיר כיון שנמכר פ"א כו' מתוס' רבי עכ"ל כל"ל וע"ש בתוס' ובפרש"י:

דף יט ע"א גמ' ורבנן בתראי סברי זאת למעוטי כולהו כו' כל"ל:

סליק פרק היה מביא

היה נוטל פרק שלישי

תוס' בד"ה וכהן מניח כו' ולא קתני בשהם ומניח כו' עכ"ל וכל"ל והוצרכו לזה לפי שיטת הירושלמי שכתבו דרישא היה נוטל כו' נמי אכהן קאי ולא אצטריך ליה למתני הכא וכהן

חכמת

דף טז ע"א רש"י בד"ה התורה אומרה כו' המגדל צמחים כגון הזרניך כו' כנ"ל: בד"ה שייר כו' ובתגלחת ראשונה כו' כנ"ל: בד"ה והלכה כו' כל גופו כדתנן במסכת נגעים הס"ד: תוס' בד"ה לרבות כו' והשתא הוצרך לרבות כו'. נ"ב ומשילה סבירא להו להוספות דפשיטא שפיר גרסי' ואינו בכלל משכן יוהר מבית עולמים מאינו דהוה בכלל אהל מועד כמו שהקשו התוס' לקמן אבל שילה מאינו בפרק טרף בקלפי להדיא דלא הוי בכלל אהל מועד ודו"ק: בד"ה ובית העולמים כו' הוה נמי מקדש בכלל כו'. נ"ב ותימה גדולה הלא מוכח לשם איפכא דמצרכינן תרי קראי ולא ילפינן מהדדי וכה"ג הביאו התוס' בריש עירובין ובפ"ק דחולין וביומא וא"א ליישב אלא לגירסת ריב"ן כמו שהביאו התוס' בפרק טרף בקלפי דאף התם בשבועות גמרינן מהדדי וכן פירשו התוס' כחד שטיא במס' שבועות ע"ש (עיין במהרש"א): בד"ה תנא ושייר כו' ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד כו' כנ"ל. ונ"ב לשון המשנה ארבעה מעניקים להם ג' באיש וג' באשה ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהן לפי שאין סימנים באיש ואין רביעה באשה ע"כ: **ע"ב** רש"י בד"ה ומקדש במקום כו'. נ"ב פירוש במשכן במקום שהיה אמה על אמה: בד"ה ת"ל כו' כתיב בקרא הס"ד: בד"ה וכמה הן כו' לקמן בנפור כו' הד"א: תוס' בד"ה מביא מים כו' עשר רביעית מחמש תורית כו' כנ"ל ונ"ב כי התם אמרי' שהמחמש סומקתא והמחמש תוריתי פירוש סומקתא יין ודם תורית מים וממן: בא"ד דרבי יהודה סגי ליה ברביעית כו' רביעית מים למצורע פירוש שיה מביא מים שדם צפור ניכר בהם וכמה רביעית אתי כרבי ישמעאל ואם תאמר כו' וי"ל כו' כנ"ל הד"א:

דף יז ע"א רש"י בד"ה מאס לא כו' האלה והשביע הכהן כו' לאשה ומפסיק ברא"ש כו' כנ"ל: בד"ה כל עצמו כו' והשביע הכהן הס"ד: בד"ה אלות ממש כו' מיעוטא הוא הס"ד ואח"כ הזאת וגו' הוא ג"כ ס"ד: בד"ה כולהו ריבויא כו' האלות לרבות הקללות כו' כנ"ל: בד"ה דלגבי ריבוי דהאלות קאי אוכתב כנ"ל: בד"ה הנאה ליכא מעל בניה ואפר כו' הד"א: בד"ה בשלמא כו' שכר הוא ואיכא הנאה כו' כנ"ל: בד"ה מה כתבנו כו' לגיליות הס"ד: תוס' בד"ה האלות כו' ברכות התמה רבי כו' את כל הלבונה לרבות קורט אחד כנ"ל: בד"ה לא על כו' דרשינן ליה וכתב לה כלל ספר כריתות פרט ונתן בידה חזר וכלל אבל הכא כו' והכא את אמר הכין שנייה כו' התם הכי דאמר אי כתיב כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' שבועה פסולה שנאמר והשביע כו' כנ"ל: רש"י בד"ה אגרת בלא שרטוט הס"ד: בד"ה על שני דפין הס"ד: תוס' בד"ה לא על כו' תני ר"א בר שמעון אומר כו' וזו למחיקה ניתנה לא צריכא דלא הואיל וניתנה למחיקה כנ"ל והס"ד ונ"ב פירוש לא סגי דלאו הכי ואח"כ מה"ד שנאמר ומחה כתב שיכול לימחק אמרי' בירושלמי מי מחה כו' תיפתר כהדין הניח כו' כנ"ל: בד"ה דכתיב כו' ברכות ומסכת מגילה דק"ש לא יקראנה כו' האלה כדכתיבה וי"ל כו' כנ"ל: בא"ד בכל לשון שאתה שומע כו'. נ"ב פירוש וא"כ לא תוכל לדרוש כדכתיבה ודו"ק: בא"ד לדרשה אחריתי הס"ד ואח"כ מה"ד קודם שתקבל כו': בא"ד ואח"כ כותב וחד אומר כו' ותמה רבי בפרק ארבע מיתות כו' מכוונין כמו שפירשתי ברא"ש הפרק כו' כנ"ל: בא"ד דאפילו בדיעבד נמי לא. נ"ב פירוש כמ"ש במשנה אלא כמ"ש בתורה: בד"ה כתבו כו' דרבי אביתר דסמכה כו'. נ"ב פירוש דאמר אותן גיטין הבאין משם לכאן אין צריכין לומר בפני נכתב ובפני נחתם: בא"ד שלא אין כותבין. נ"ב פירוש אלמא דלאו בר סמכא הוא: בא"ד גט דחלילה לכתוב הכי הקריטוס לדידה מן מאן יבמי כו' למיכתב ג' תיבות דגופין כו' כנ"ל: בא"ד מיהו צריך לשרטט משום כו'. נ"ב וא"כ נימא מאחר דאפילו תפילין כשרין בדיעבד בלא שרטוט כ"ש דס"א דמגילת סוטה

שלמה

הוה כשרה בדיעבד אי לא קרא וק"ל: בא"ד תנאי היא ואי הוה כו' דאי ספר תורה ממש מישתעי כו' הואיל ואין צריך לשרטט כו' לא תירץ מאי איכא למימר כו' כנ"ל: בא"ד ולא ידענא מנלן לכתוב כו'. נ"ב ואנחנו סומכין על ר"ת שאמר בד' גליונים סגי: בד"ה כתבה על כו' מקשים לפירוש רש"י שפירש כדפין של ס"ת כו' כן צריך להיות:

דף יח ע"א גמ' ולא ב' וג' ספרים כו' כנ"ל: רש"י בד"ה משביעני כו' שבועה שיש עמה אלה כו' כנ"ל: בד"ה שבועה ליכא כו' את האשה הס"ד: תוס' בד"ה כתבה על כו' דף אחר אמרינן דחשיב כו' כנ"ל: בד"ה חזר ולקן כו' דמדלה מן הבור כו'. נ"ב פירוש בבור של שני שותפין ונדרו הנאה כו': בא"ד איזה שירצה יקריב העולה כו'. נ"ב פירוש שהכהן יכול להקריב איזה קן שירצה כולו חטאת לב' הנשים והשני כולו עולה לב' הנשים כמו שמפרש כו': בא"ד א"נ איפכא ולא אמרינן דשמא אותה שהקריב עולה הטאת שמא עולה או איפכא משום דאמר ברירה כו' כנ"ל: בא"ד ונברור ארבע זוזי ונשדי במיא. נ"ב פירוש דמי הטאת: בא"ד לא אמר מיהו מכל הני כו'. נ"ב פירוש לא אמרינן הכי משום דלית ליה ברירה לכתחלה כך הקשה ריב"א מיהו קשה דרבא ה"ל למיפשט מכל הני שמעתא דאמרי בברירה ודו"ק: בא"ד דלאו דידה ולא מחיקה כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' ולא על אהר שנתגרש כו' ואח"כ יחזירנה לא היה כו' כנ"ל: רש"י בד"ה לא כשאמר כו' עלהה על דעתו כו'. נ"ב פירוש לא תימה שעלתה על דעתו כך ודו"ק: תוס' בד"ה אמרי במערבא כו' נישואין יש בה בזנות כנ"ל. ונ"ב פירוש שאם נשאת אף שלא נבעלה נאסרה על היבם כאילו זינתה כדרב המנונא וק"ל: בא"ד וא"ל ריש לקיש לרבי יוחנן אי לאו דקלסך גברא רבה כו' כנ"ל. ונ"ב פירוש רבי ינאי: בא"ד שבא על איסור קל נאסר כו' לרב המנונא אי הוי סייעתיה כו' פסוקי קילוסי' יכול הוא כו' מה איכפת ממזר' כו' כנ"ל. ונ"ב פירוש מה נפקותא בממזרות שאתה רוצה לומר שיבמה כשזינתה בודאי אסורה והולד ממזר ומ"ה דחי דלמא רבי עקיבא כו' לעולם אתיא ככ"ע ואין הולד ממזר אפ"ה שייך בה קינוי שמקלת אשתו היא ודו"ק: בא"ד ולא מעיני יבמה כו'. נ"ב ומ"מ מקנין לה במקלת אשתו היא ודו"ק (עיין במהרש"א): בא"ד וכהנת היתה כו' ולפי הירושלמי משמע דפליג הא רבי ינאי ארבי ינאי דאמר כו' וגרסינן הכא בירושלמי כו' כנ"ל: בד"ה מהו שיתנה כו' גירוש כמי שמוחל היך עבידא כו' כנ"ל. ונ"ב לשון בעיא: בא"ד כמי שמחל וצריך לקנות לה פעם שנייה ואי תימא כו' כנ"ל: בא"ד ונסתרה וידע בה וגירשה. נ"ב פירוש דשוב לא יכול למחול וצריך להשקותה והוא עבר ולא השקה כו': בא"ד ונסתרה ושתת ולא בדקו אותה המים טהורה היא כנ"ל ונ"ב בעיא היא: בא"ד או מאחר שאין המים כו'. נ"ב פירוש דשמא מפעם הראשון נאסרה ומש"ה אין המים בודקין שהרי נשאה באיסור שהיה עליו להשקותה או שלא לחזור ולישאנה ודו"ק: בד"ה קבלנו כו' למוכרו בשני בני אדם אבל באדם אחד נמכר כו' כנ"ל. ונ"ב כך הוא להדיא בתוס' ע"ש:

דף יט ע"א רש"י בד"ה ורבי יהודה כו' ומיעט ולא פי' מה כו' כנ"ל: הדרן עלך פרק היה מביא

היה נוטל פרק שלישי

מתני' מניח ידו תחתיה ומניפה כו' כנ"ל: בפיסקא ואחר כך הקריב את מנחתה כשירה ת"ר כו' כנ"ל: רש"י בד"ה והשאר נאכל כו' דכתיב תורה בסתם מנחה ותאת כו' ממנה וגו' כנ"ל: בד"ה ואח"כ

סי'

וכהן מניח כו' אבל לפרש"י ניחא וק"ל: בד"ה הניף והגיש בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות והבאת כו' והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשות עכ"ל כצ"ל ואין להקשות נ"ל לרבות הגשה לסוטה מוהקריבה דכתיב גבי שאר מנחות הא בגופה דמנחת סוטה כתיב והקריב אותה אל המזבח וכפרש"י די"ל לפי הירושלמי דלא משמע ליה מוהקריב דגבי סוטה הגשה אלא מרבויא דוהקריבה דכתיב בשאר מנחות דכתיב גביה והגישה וק"ל: בד"ה ואחר ישקה כו' ואע"פ שהקריב מנחתה כבר וה"ה אי שלא כדין עבוד כו' עכ"ל משמע להו הכי משום דואחר ישקה גו' בתר הקרבה כתיב והוא לפי שיטתם שכתבו דלרבנן נמי בדיעבד אם הקריב מנחתה ואח"כ השקה כשירה כדאיתא בירושלמי ולאפוקי מפרש"י בשמעתין שפירש דואחר ישקה אע"פ שנכתב אחר הקטרה אקודם הקטרה קאי ומיהו בוהשקה בתרא פירשו התוס' נמי כפרש"י דקודם הקטרה קאי כמ"ש לקמן דאונס במחיקה תליא מלתא כדמוכח בירושלמי ודו"ק:

ע"ב בפרש"י ה"ג ת"ר והשקה כו' בסיפא שאין זה לשון ברייתא ופירוש משובש הוא וטעה בו הלא כבר נאמר כו' דכל מה שיש שהות לאחר את המחיקה כו' והשקה אחר המחיקה ולא השתה מיד עד לאחר הקטרה אלא כו' עכ"ל וכצ"ל מפירוש ישן: תוס' בד"ה ור"א כו' בפר"ח פירש לפי גירסא כו' קמייתא לגופו מה ת"ל לא שבברייתא כו' בעל הגמ' הוא שוהשקה בתרא בא כו' ירושל' ולית ליה לר"ע מערערין כו' עכ"ל כצ"ל יראה לפי שיטת הירושלמי דלא תקשי הברייתות כלל אהדדי למסקנא ובתרוייהו סבר לה ר"ע כר"ש דמנחתה מקריב בתחלה כשיטת רש"י ולכך בבתרייתא תולה מלתא דמערערין בקרב הקומץ ובקמייתא תולה דמערערין במחיקה לחוד הייתו היכא דשלא כדין עבוד כהנים והתחילה לשתות ודו"ק:

דף כ ע"א בפרש"י בד"ה מגילתה נגנזת כו' שאינן ראוין לקרות בהן כו' ובד"ה מתמלאות גידין כו' שיטות [שיטות] של נפיחה כו' ובד"ה שלא תטמא כו' נקנור עזרת כו' ובד"ה ומשוי ליה ריש כגון דלי"ת דאחד עכ"ל והס"ד וכצ"ל מפירוש ישן: תוס' בד"ה מגילתה נגנזת כו' יש בה משום קדושה עכ"ל הוא סוף דבור ואח"כ מתחיל הדבור נמחקה מגילה ואמרה כו' לכתוב י"ה עכ"ל הוא סוף דבור ואח"כ מתחיל הדבור אמר רבי ירמיה למחוק לה מן התורה א"ב כו' שבועה לא עשה ולא כלום א"כ כו' לשם ס"ת ומה שאין מטילין כו' ולרבי אחי בר יאשיה כו' דיחוי דרב נחמן ב"י א"כ האי כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה אבל כו' אלא וכתב לה כתיב גבי עשייה כו' היאך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב ה"א למעוטי האי דלא איהו כתב לה אבל יש לו ב' נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף כ ע"א שמלאכתך מלאכת שמים שמא תחסיר אות א' כו'. מפורש בעירובין פ"ק:

ע"ב זכות תולה לה ג' חדשים כדי הכרת עובר כו'. פרש"י דדריש ונקתה ע"י זכות כדי ונזרעה זרע כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דא"כ אמאי לא מייתי נמי הכא האי קרא כדמייתי לה בסמוך אתשעה חדשים ועוד קשה לפירושו דבפרק חלק קאמר משעה שנזרע הייתו משנקלט הזרע במעי אשה כפירש"י גופיה שם ונראה דלאו מהאי קרא ונזרעה זרע יליף ליה אלא דכל אשה סוטה הסותה היא בספק אם תנקי אם לאו ומסברא אית לן למימר דכמו דאם תנקי ידעינן בהכרת עובר ה"נ זמנה ניתן לה אם לא תנקי כדי הכרת עובר ודו"ק: **זרע** יעבדנו יסופר הראוי לספר כו'. יש לדקדק בזה דהכא משמע דהראוי לספר הייתו משעה שנולד שיש לו פה מקרי ראוי לספר להשמיע קולו דהייתו אחר ט' חדשים ימי עיבורה ובפרק חלק מוכח מהאי קרא גופיה דלאו הייתו משעה שנולד דפליגי התם אקטן מאימתי בא לעוה"ב ה"א משעה שנולד דכתיב ויגידו לדקתו לעם נולד וה"א משעה שסיפר דכתיב זרע יעבדנו יסופר וצ"ל דהאי תנא דהתם פליג אדהכא וס"ל משעה שסיפר הייתו ממש משעה שיוכל לדבר ודו"ק: ר"ש אומר י"ב חודש ואע"פ שאין כו'. ולא ניחא ליה למימר דר"ש פיטורא קמא דמתני' נקט דקתני יש זכות תולה שנה א' דכיון דמקרא מייתי לה ר"ש משמע דלית ליה אלא האי פיטורא ולמאי דמסיק דבג' שנים נמי איכא קרא ניחא דלא נקט אלא פיטורא קמא ואית ליה נמי הכי פיטורי דאית בהו נמי קראי ודו"ק:

דף כא ע"א בפרש"י בד"ה אמאי לא תגין עליהם כלומר אמאי לא תלינהו מעבירות מילה"ר שהחטיאם ועשאום רשעים גמורים עכ"ל וכצ"ל והוא סוף דבור ואח"כ מה"ד מצוה בין בעידנא כו' אגוני מגנא מן הפורענות כו' מתני' ומדקתני בברייתא עבירה מכבה כו' עכ"ל וכ"ה בפירוש ישן וכן נראה דהשתא לאוקמתא דרבא נמי מתיישב סיפא דברייתא דקתני ד"א עבירה מכבה מצוה כו' לא איירי מלהגין מן היסורים כמתני' אלא מליטול שכר לעתיד מיהו לשון ראשון דברייתא לא יתיישב לאוקמתא דרבא כמו שתמהו התוס' דלא משמע להו דאיירי נמי בליטול שכר לעתיד ודו"ק: תוס' בד"ה מצוה בין כו' תלאה הכתוב באור משום דמגינה כו' ואי מילה"ר דמגלא לא מגלא כו' עכ"ל כצ"ל: **ע"ב** תוס' בד"ה בן עזאי אומר חייב אדם כו' ירושלמי דבן עזאי דלא כרא"ב"ע כו' ונראה דפי' דמצוה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דהכי דייק ליה התם דבן עזאי דלא כרא"ב"ע דמצוה לשמוע דקאמר משמע משום קיום מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה כדאמר בן עזאי: בא"ד מטרונה שאלה כו' חטא אחת במעשה עגל כו' אבדת ממני ג' מאות כו' ישרפו ד"ת ולא כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה רוצה אשה כו' והילו המורד על אשתו כו' עכ"ל וכצ"ל: בד"ה היכי דמי חסיד כו' אמר לכשאחלוץ תפילין כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה זה הנותן כו' ואטלוניה לקפילין כו' עכ"ל כצ"ל בערוך בערך קפל מקום שמוכרין כל תבשיל: בד"ה יתומים שקדמו כו' בחזקתן שאינן יכולין למכור כו' ומ"ש מדר' אסי כו' עכ"ל כצ"ל: בא"ד וה"ה אם מכרו בנכסים מרובים כו' ואמרינן בפרק מציאת האשה בין מכרו בין משכנו כו' עכ"ל פי' דבדין מזונות הבנות שיטלו אין חילוק בין נכסים מועטין למרובין אלא דבמועטין קאמרי' דלא יטלו הבנים כלום ויחזרו על הפתחים והשא הבילו ראיה דע"כ לאו דוקא נקט מכרו דה"ה משכנו וה"כ אית לן למימר דלאו דוקא נמי מועטין אלא משום אורחא דמלתא כו' וק"ל: בא"ד ולא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך כו' עכ"ל דמלתא דר"י דאמר יתומים שקדמו ומכרו כו' לא אתיא אליביה דאדמון טפי מאליבא דרבנן דהא אדמון לא פליג אלא במה שאמרו רבנן דהבנים לא יטלו בנכסים מועטין כלום וקאמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי מיהו גם הבנות נוטלות חלק בחלק הבנים וא"כ שפיר קאר"י אחלקן של הבנות נמי דאם קדמו היתומים ומכרו כו' ודו"ק: גמ' זה המכריע אחרים באורחותיו עיין פרש"י ועי"ל ע"ד דאמרינן הזהר עצמך מהיועצך לפי דרכו וק"ל:

ח"א דף כא ע"א גמ' הן תהוי אכלא כו'. פרש"י ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתכוין שראה כו' עכ"ל ובפ"ק דב"ב אמרינן דנענש ע"ז אי לנמר השתא שמתכוונו מגדולתו ואי לנמר דשדיוה לגובא דאריותא וק"ל: **מה** אור מגין לעולם כו' ואומר בהתהלכך תנחה אותך גו'. מקמיה דהאי קרא כי נר מצוה ותורה אור כתיב האי קרא ובתורה איירי שאמר שהתורה מגינה לעולם כי בעוה"ז תנחה אותך מלשון מנוחה מכל צרות גם בשכבך בקבר תשמור עליך מחיבוט הקבר גם לעוה"ב מדינה של גיהנם היא תשיחך להליץ בעדך ומה שהקשו התוס' למאי דמסיק דמצוה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אמאי קאמר הכא דהתורה מגינה לעולם הא אף המצוה מגינה לעולם י"ל דהמצוה לא מגנא לעולם אלא בעוה"ז אבל התורה מגנא אף לעוה"ב מדינה של גיהנם כדמייתי מקרא והקיצות היא תשיחך. ומייתי נמי משל לאדם שהיה מהלך כו'. הוא מבואר כי האדם מחובר מגוף ונשמה שהגוף פועל מעשה המצות והנשמה שהוא שכלו של אדם פועל העיוני שהיא התורה ולפי שיש לאדם ג' מעיקים כוללים בגוף מונעים אותו משלימות האנושי וכמו שהאבוקה בלילה מצלת את האדם מן הקוצים כו' כן המצות בעוה"ז שדומה ללילה מצלת את האדם מפורעניות המתרגשות בעוה"ז שהם דבר וחרב ורעב מן הקוצים הוא רמז על קוצי המזונות ורעב כמ"ש וקוץ ודרדר גו' פחתים רמז על הדבר שמת ונופל לשחת וברקנים רמז על נרת אויב מחרב והמצוה שהיא שלימות הגופנים מגנת עליהם ועוד יש לאדם מעיקים שנים מונעים אותו משלימות הנפשי והם היצה"ר וחבר רע המשיאו לרעה. ולזה אמר אבל עדיין מתיירא הוא מחיה רעה ולסטים הוא רמז אלו שנים (המביאים) מונעים שלימות נפשי המביאים את האדם לידי חטא רמז להם הא' הוא היצה"ר והב' בפיתוי אדם רע המסיתים אותו מזה אינו ניצול ע"י זכות המצוה שהוא שלימות הגוף כ"א בזכות התורה שהיא שלימות הנפשי דמיון עמוד השחר הוא ניצל דבינה"ר אמרו אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וברשעים המסיתים אמר הכתוב המזק במוסר גו' באורח רשעים אל תבא גו' והוא שלימות הנפשי וק"ל: **עבירה** כו' ואין עבירה כו' שנאמר מים רבים לא גו'. בכמה דוכתין המשיל התורה למים כמו כל צמא לכו למים גו' אבל הכא למדמה הפלגת אהבת התורה לאש כמ"ש לעיל מיניה כי עזה כמות אהבה גו' רשפיה רשפי אש שלהבת יה שהיא התורה שהיתה כתובה לפניו ית' באש שחורה ע"ג אש לבנה ור"ל כי עזה כמות גו' שהוא היצה"ר הוא מלאך המות האהבה שהיא התורה היא עזה כמות לנצחו לפי שיש בה שלהבת יה כמ"ש שהקב"ה עוזרו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו והשתא במקום הזה לגבי אש דימה העבירות למים רבים שלא יוכלו לכבות אהבה עזה זו שזכר ודקאמר ד"א עבירה כו' משמע דקאי אדלעיל וה"ק ד"א דלכך תלה קרא המצות בנר והתורה באור דמים רבים דהייתו עבירה מכבה מצוה דהייתו רק נר קטן אבל התורה שהיא אש ואור גדול לא יוכלו לכבות ודו"ק: **אלא** אמר רבא תורה כו' בעידנא דלא עסיק אגוני מגנא כו'. ק"ק דאכתי כיון דמגנא לעולם למה מתו דואג ואחיתופל קודם זמנם כדאמרינן פרק חלק אמאי לא הגינה תורה עליהם וי"ל דלא קאמר תורה מגנא אלא מפורעניות ויסורין ולא ממיתה וק"ל: **באגרא** דמקריין ומתנין בנייהו כו'. פירוש שהאשה מצויה בביתה יותר מהאיש ואומרות לבניהן לילך לבית הספר ויש לכוון בזה בקרא דכתיב כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל ודרשו בזה כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים בלשון רכה ותגיד לבני ישראל אלו הזכרים דברים קשים כגידין ומדקדקים בזה למה הקדים הנקבות לזכרים אבל לפי שכלל הנקבות בנתינת התורה אף שאין האשה מצווה על לימודה נתן טעם ואמר כה תאמר לבית יעקב שהן הנשים שתגיד לבני ישראל ויהיה תגיד נסתר לנקיבה שהיא תגיד לבניהן שילמדו ותערת היא בלמידתם ובשכר זה יהיו הנשים בכלל קבלת התורה וזה שדקדק הכתוב לקרות הנקבות במקום הזה בית יעקב והזכרים בני ישראל לפי שהיא מצויה בביתה היא מוכנת טפי לצוות בניה על כך וק"ל: **מאי** פרשת דרכים כו' זה ת"ח ויום המיתה כו'. ע"ד שאמחז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך וזה הת"ח כיון דהתורה בעידנא דלא עסיק בה לא מצלת מחטא כדמסיק לעיל הכי כל ימיו הוא בספק שמא יבא לידי חטא והוא כהולך בדרך ולא ידע אם הוא הולך בדרך שדעתו לילך בה כן זה הת"ח הוא כל ימיו בספק עד יום מותו שהוא יודע אז בעצמו שלא חטא ושלא יחטא עוד. וכן יש לפרש למ"ד זה ת"ח ויראת חטא שאז יצא מידי ספק זה שודאי לא יחטא עוד ולמ"ד זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא כו' דהייתו פרשת דרכים ע"ד איזה הדרך ישכון אור דעד שלא בא הת"ח למעלה זו גם שיש לו אור תורה כדלעיל להצילו מחטא אפשר דאינו מכוין על האמת וק"ל: **אלמלא** דרשוהו דואג כו'. לאו דוקא קאמר דהוו ידעי האי קרא דהא דואג בימי שאול הוה ולא היה חי רק ל"ד שנים כדאמר פרק חלק וא"כ ע"כ שלמה נולד אחר מותו ועוד דגם בימי אחיתופל לא ראה לו לשלמה רק ז' שנין שהיה שלמה בן בת בנו כדאמרינן פרק בן סורר ואחיתופל לא חזא את דואג כדאמרינן התם והאי קרא הא שלמה קאמר ליה אלא ה"ק אלמלא הוו ידעי הדרוש הזה וכוונתו דאין העבירה מכבה תורה כו' ועיין בסוגיא זו בפירוש רש"י ותוספות ובחידושינו בהלכות וק"ל: **מאי** בוז יבוזו לו כו'. נראה כיון דידע לפרש רישא דקרא אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה דמיירי באהבת התורה ידע נמי לפרש בוז יבוזו לו מלשון בזיון שמבזין אותו על כך אבל הכי קאמר מאי בוז יבוזו לו מלשון כפל דהוה סגי למכתב יבוזו לו וקאמר דבוז יבוזו לו בכפל דהייתו בעוה"ז ובעוה"ב כדמסיק דיבוזו בעוה"ז דלא נקראוהו הלל אחי שבנא כמו שקראו שמעון אחי עזריה לכבודו בעוה"ז וכן ר' יוחנן דבי נשיאה נקרא בעוה"ז כן לכבוד דבי נשיאה ויבוזו לו גם בעוה"ב מלהפלג עמו שכר לימוד התורה וק"ל: **ע"ב** מ"ט דר"א כו' כיון שנכנס חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית כו'. ולגבי איש הוא תועלת להבין ערמת הרשעים ולהערים כנגדם וקיים בזה ודעת מזימות תמצא י"ל ע"י דעת של תורה מזימות של אחרים תמצא וע"ד ועם עקש תתפל אבל נשים דעתן קלות פן יערימו ויבואו לידי עבירה וקלקול וק"ל: **אין** דברי תורה מתקיימין כו' ערום עליהן שנאמר כו'. עיין פרש"י ועי"ל ע"ד שאמרו כל האומר אין לו ת"ת ערום כו' ערום בלא אותה מצוה כיוצא בזה קאמר הכא שמעמיד עצמו ערום על ד"ת כאילו הוא ערום ממנה ואינו מתגאה לומר שהוא חכם וא"ל לשום לב ובענין זה סמך לזה שאמר אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו כו' דהייתו גם אם חכם הוא משים עצמו כמי שאינו חכם כמ"ש איזהו חכם הלומד מכל אדם ר"ל איזה חכם שהתורה מתקיימת בו הלומד מכל אדם ואינו משים עצמו חכם והוא פירוש הקרא דמייתי והחכמה מאין מי שמשים עצמו כאין בו חכמה בו תמצא החכמה: **רוצה** אשה בקב כו'. פירש"י חפילה ליזון כו' ויהא תיפלות מצוי כו' לפיכך אין טוב שתלמוד תורה עכ"ל גם שהתורה ודאי הזהירה לפרוש מן התיפלות מתוך שהיא חפילה בה יותר לא תשגיח באזהרת התורה ומשעה שיהיו נוגגין ואל יהיו מזידין ועיין בתוספות לפירוש רבינו האי דנקט קב וט' קבין דוקא ולפי' ר"ת נ"ל דלאו דוקא נקט קב וט' קבין אלא דכן דרך התלמוד כמו י' קבין חכמה ירדה לעולם ט' קבין נטלה א"י וא' כל העולם כולו דפרק האיש מקדש וכל הנהו דמייתי שם דלאו דוקא קב וט' ע"ש: **זה** הנותן דינר לעני להשלים כו'. מקרי רשע דעינו רעה בשל אחרים הוא והנותן עלה למכור כו' ואע"ג דאם הוא רעה לבנות הוא טובה לבנים וכן באחריך לפלוני כו' מ"מ מקרי רשע שהוא מעביר דעת החכמים והנותן כמ"ש התוס' וק"ל: **זה** המכריע אחרים באורחותיו כו'. עיין פירוש רש"י ועי"ל שמשיא אחרים לפי אורחותיו ודרכיו שילא ממנו טובה לו גם שהדבר עומד קרוב להפסיד לאותם אחרים וק"ל:

דף כב ע"א בפרש"י בד"ה ואלמנה שובבת בעלת שכנות כו' עכ"ל ובערוך בערך שב שהולכת שובב בדרכי נבה כו' עכ"ל ע"ש: גמ' אתמר קרא ושנה ולא שמש ת"ח כו' כצ"ל: תוס' בד"ה רשב"ג אומר כו' דאחרים לא קרו בור אלא לקרא ולא שנה כו' עכ"ל כצ"ל לפי נוסחת הגמ' שלפנינו: **ע"ב** תוס' בד"ה פרוש מאהבה כו' ירא מבעט ז' פרושין הן כו' פרוש מן הנכייה כו' עכ"ל כצ"ל וה"א: בד"ה אלו שמנחותיהם כו' לאחר שקידש הקומץ כו' נקט רישא קידש הקומץ כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ושבעלה בא עליה כו' אלא כמו שנשאו ונתנו בה מוזרות כו' עכ"ל לא ידענא מהיכא פסיקא להו דהמנחה שפיר קדוש בנשאו ונתנו בה מוזרות כו' אי משום דמדמה לה לעיל לתולה לה זכות הא לא דמיא לדהכא דהתם ע"כ איירי באינו מבורר לב"ד דאל"כ לא היתה שותת ומיירי נמי שם בשכבר הקריבו גם מנחתה ודו"ק:

ח"א דף כב ע"א גמ' לא"ה הכי זה ע"ה רשב"ג אמר ה"ז בור כו'. פרש"י בור גרוע מע"ה עכ"ל והייתו דעם הארץ אקרי ע"ש שהוא בדרך ארץ ולא כן הבור שהוא ריק מכל דבר וכפי'

חכמת שלמה

כו' הקטרה פלוגתא כו' הד"א: **תוס'** בד"ה וכהן מניח כו' ולא קתני סתם מכניס כו' כצ"ל: **בא"ד** ואינו הוגן כו'. נ"ב פירוש בתמיה: **בא"ד** קרא כדכתיב הס"ד ואח"כ מה"ד הניף והגיש בירושלמי יליף הא דאמרינן בכל המנחות שטעונה תנופה שתנופתה קדמה הגשה והבאתה לרבות כו' כצ"ל: **בא"ד** והיכן היא תנופה כבר קדמה כו' כצ"ל. וכ"ב פי' אלא בודאי כבר קדמה וק"ל: **בד"ה** ואחר ישקה כו' ניכר והוי כתב כו' רבנן אמרי מנחת קנאות היא כו' כבר שהית השתא כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה ה"ג כו' וטעה בוהלא כבר כו' לכתחלה ופירוש סדר כו' לא שהשתה מיד אחר המחיקה אלא הא כו' כצ"ל: **בד"ה** כולבוס כו' לתוך פיה זקוף. נ"ב פירוש [בל"א גוואגג] וכן פירש בערוך בערך אבן ולפי' התוס' משמע שעשוי כעין געגלכין בל"א וכן נוטה פירש"י: **תוס'** בד"ה ור' יהודה כו' מודו נמי הכא דאין כו' מיתתה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד תדש בפיר"ח כו' וצ"ל קודם ד"ה ורבי יהודה כו': **בא"ד** מערערין והשקה קמייתא לגופו ואמר ליה שבברייתא כו' בעל הגמ' הוא שהשקה בתרא כו' ולית ליה לר"ע מערערין כו' כצ"ל:

דף כ ע"א מתני' אינה מספקת לשתות כו'. נ"ב קאי אמשקין בעל כרחה וכן ראיתי בירושלמי אבל ברמב"ם וסמ"ג משמע כפשוטו: **רש"י** בד"ה מתמלאות כו' שיטה שיטה כו'. נ"ב פי' לשון שוט: **בד"ה** ומשוי לה ריש כגון דלת של אחד כצ"ל: **תוס'** בד"ה מגילתה כו' היה שם ושם השמים כו' כצ"ל: **בא"ד** תני יש בהם משום קדושה נמחקה המגילה כו' כצ"ל. וכ"ב נ"ל כמו תניא אידך ודו"ק: [**בד"ה** אמר ר"י כו']. עליה שבועה לא עשה ולא כלום א"כ מאי טעמא כו' כצ"ל: **בא"ד** לפרשת סוטה אפילו כו'. נ"ב פירוש לפרשת סוטה שבספר תורה: **בא"ד** ומאם דבעינן כתב שיכול לימחק וכיון דס"ל מותקין לה מן התורה קסבר כו' כצ"ל: **ע"ב** גמרא ועוויתך במיתן ענין. נ"ב פירוש בתחינת עניים שלא לגבות מהן מסים וארנוניות אפילו אינן ראויין לקבל צדקה וק"ל: **רש"י** בד"ה ביעתותא כו' פתאום מרפיא הדמים כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה אבל תורה כו' ה"א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשם אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב ה"א למעוטי גט של אחרת שאינה שלו כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו' אלמא דממעטינן התם כו' ללאוי יתירא אתא האי וכתב אלא לגופה הלכך לא כו' כצ"ל: **בד"ה** ביעתותא בג' כו' כל האנשים מתים כו' כצ"ל: **בד"ה** יש זכות כו' זכרון עון ואין בכלל כו' כצ"ל:

דף כא ע"א גמ' מאי בוז יבוזו לו. נ"ב סיפא דקרא דלעיל מים רבים לא יוכלו לכבות וגו': **רש"י** בד"ה וכתיב כולה מעא כו' נבוכדנצר כצ"ל והס"ד: **בד"ה** ואשכחן נ"ל ואשכח: **בד"ה** ועדיין אינן כו' ופורענות הס"ד: **תוס'** בד"ה מצוה כו' דמגלא הא לא מגלא אלא לפי שעה כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה שמשים נ"ל שמעמיד: **בד"ה** רוצה אשה כו' ויהא תיפלות מצוי לה כו' כצ"ל: **בד"ה** שמטעים כו' על לא חטא כו'. וכ"ב פירוש וקרינן לא חטא: **תוס'** בד"ה בן עזאי כו' שזכות תולה כו' ירושלמי מטרונה שאלה כו' כצ"ל: **בד"ה** יתומים כו' אליבא דרבנן טפי מאליבא דאדמון כצ"ל. וכ"ב כ"ל הפוך והכי פי' הא בנכסים מועטין אליבא דאדמון כמו נכסים מרובין אליבא דרבנן וא"כ מאחר שדברי רבי יוחנן קאי אף אנכסים מרובין כמו שפירשו התוס' א"כ ה"ה בנכסים מועטין אליבא דאדמון ודו"ק. או למחוק כך ולגרוס מאי דוחקיה לפרש אליבא דאדמון כו' כלומר מה דוחק יש לפרש אליבא דאדמון יותר מלדברי רבנן כי תוכל לפרש אליבא דאדמון כמו אליבא דרבנן והייתו כמו שפירשתי: **בד"ה** אביי אמר כו' מי קאמר תינסיב. נ"ב פי' לכתחלה: **בא"ד** ואי קשיא מדקאמר כו' כרשב"ג כדפסקינן כו' אהלכתא ע"כ תימה לר' כו' כצ"ל:

דף כב ע"א רש"י בד"ה שקרא מקרא הס"ד: **בד"ה** ושנה משנה הס"ד: **בד"ה** כותי כו' כת"ח כצ"ל: **בד"ה** רטין תרגום תוכר תכר הס"ד: **בד"ה** תני תנא כו' שימש תלמוד שנה כו' כצ"ל: **בד"ה** שמורין כו' קאמר במבלין עולם כו' כצ"ל: **בד"ה** ואלמנה כו' תמיד הס"ד: **בד"ה** כי קאמר מבלי עולם

וכפירוש הרמב"ם במס' אבות אמתני' דאין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד טר הוא שאין לו לא חכמה ולא מדות וע"ה הוא שאין לו מעלות שכליות אבל יהיה לו קצת מעלות המדות ע"ש : ר' ינאי אמר ה"ז כותי כו'. פרש"י דכיון שלא שימש ת"ח אינו מקפיד על דברי חכמים כו' עכ"ל ומש"ש אמרינן פ"ק דחולין בכותים שאין מדקדקין במצות כישראל ע"ש : איזהו ע"ה כו'. פרש"י איזהו ע"ה שנחשד על המעשרות ועל הטהרות כו' עכ"ל ר"ל איזהו ע"ה דאמרו במקום אחר משמע ומיהו הא דאמר פרק ג' שאכלו איזהו ע"ה שאינו אוכל חוליו בטהרה דברי ר"מ וחכ"א כל שאינו מעשר כו' ליכא לפרושי הכי וצ"ל דהרבה עניני ע"ה הן כמ"ש התוס' וק"ל : כל שאינו קורא ק"ש כו'. ע"פ מ"ש פ' שתי הלחם אפילו לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש כו' ומש"ה קאמר הכא אם לא קרא ק"ש ולא קיים מצות לא ימוש מקרי ע"ה ומיהו הא דאמר שם אסור לאומרו בפני ע"ה שלא יאמר בק"ש סגי כו' כפירש"י שם ע"כ דס"ל כאחרים דלקמן דע"ה קורא ק"ש ומ"ד הכא כל שאינו מניח תפילין היינו נמי גם אם קורא ק"ש אם אינו מניח תפילין ה"ז מעיד עדות שקר בעצמו כדאמרינן בברכות והוי ע"ה וכן למ"ד כל שאין לו ציצית כו' מה"ט הוא וכן למ"ד כל שיש לו בנים כו' היינו נמי מה"ט דכתיב בק"ש ושננתם לבניך גו' ולמדתם את בניכם גו' וק"ל : לא קרא ולא שנה עליו הכתוב אומר וזרעתי גו'. וזרע בהמה ר"ל דהיינו שאינו יודע כבהמה זו שאינה יודעת כלום וצ"ל לפי הדרש זה המקרא אין כאן מקומו דלפי ענינו מלפניו ומלאחריו איירי האי קרא במעלות ישראל ויסודם וכמו שת"י אצליחינון כבעירא כו' ע"ש : ירא את ה' בני ומלך ועם שונים גו' שמורין הלכות כו'. שלמה קאמר האי קרא לבנו רחבעם ירא את ה' בני ומלך גם שאתה מלך ולא תהא בור שאינו ירא חטא גם אם קרא הכי שלא שנה ואמר גם עם שונים ולא שמשו ת"ח אל תתערב שהם ע"ה כדעת אחרים וכדמסיק שמורין הלכה מתוך משנתן בלא שימוש ת"ח אבל הלומד במשנה בלא הוראה מיישובי עולם הן כמ"ש הליכות עולם לו גו' ועיין בחידושי אגדות דסוף מסכת נדה ובדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך פו"ע והכי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח וטעות נפל בהוראותם והרי הן בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהן : ושנה בה הותרה כו'. עיין פ"ק דקידושין ובחידושינו שם : אלמנה שובבית. עיין פרש"י ובערוך בערך שב פירש בע"א ע"ש : אינו והאר"י למדנו קבול שכר כו' מבתולה לא פריך דהא לא מפני מידי אבתולה והיינו משום דבתולה צליינית לא משמע אלא דמתפללת יותר מדאי יומם ולילה כפי' הערוך משא"כ הך בתולה דיראת חטא היתה מתפללת בזמנה וכן אלמנה שובבית משמע דהכה בכך מבקרת שכנותיה תמיד כפרש"י פריך שפיר מהך אלמנה דקיבול שכר דמיירי בכה"ג נמי דכל יומא הות אתיא ומצלת בי מדרשא כו' וק"ל : יר"ם שלא יכשלו בי בני אדם כו'. הא דלא היתה מתפללת על עצמה שלא תכשל בבני אדם דלא תיענש אפשר דהיתה יודעת בנפשה לאוקמא ולא היתה מתפללת אלא שלא יכשלו הם בה לאונסה ויענשו על ידה וכדאמרינן כל מי שנענש חבירו ע"י אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ודו"ק : ועצומים כל הרוגיה זה ת"ח שהגיע כו'. פירש"י מלמוד עולם עיניו ויש לפרש כמשמעו ור"ל גדולים וחשובים שהגיעו להוראה כמ"ש לעיל ספ"ק ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב וק"ל : ע"ב ועד כמה עד מ' שנין כו'. כמו ששנינו בן מ' שנה לבינה דהיינו שמבין דבר מתוך דבר דעד מ' שנה הוא זמן שימושה של תורה לקבל מרבו כדאמרינן פרק קמא דע"ז ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד מ' שנה כו' אבל התוס' כתבו דעד מ' שנה הייתו משהתחיל ללמוד ולא משעה שנולד כו' ע"ש והיינו משום דהתם התחילו ללמוד ממתן תורה ואין זה מוכרח דודאי היו בדור המדבר כמה וכמה קטנים גם שנולדו אז קודם מתן תורה ולא היו ראוים בהתחלת הלימוד אז וגם עמהם הכתוב מדבר ולא נתן לכם לב לדעת דהיינו שיש לכם מ' שנה מלידתכם גם אם לא למדו מ' שנה וכמו ששנינו בן מ' לבינה דלא איירי דוקא בלמד כל המ' שנה ודו"ק : פרוש שכמי זה העושה מעשה שכם כו'. פרש"י שמלו שלא לש"ש כו'. ויש לדקדק דתקשי ליה הכא כדמקשי' בסמוך לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה דמתוך כו' וי"ל דהאי שלא לשמה דשכם גרוע טפי דמפרקמא כיון דהכר ענבו עבירה ועינה אותה דלכך נתחייב הריגה ודו"ק : פרוש נקפי זה המנקף רגליו כו'. עיין פרש"י ועי"ל ע"פ מ"ש פ"ק דחולין דם נקוף מרצה כדם עולה והוא דקאזיל לדבר מצוה וזה המנקף רגליו בעצמו כדי שיחשבוהו כפרוש וצדיק שנתכפר כדם עולה. ואמר פרוש מדוכיא דמשפע כו'. כפרש"י הולך כפוף כו' עכ"ל אע"ג דאמרינן שילך האדם בכפיפת ראש ולא בקומה זקופה אפשר דמשפע כי מדוכיא היא כפיפה ביותר מדאי ואפשר דכל הני דנקט הייתו בעושה אותן כמראים עצמן בפני הבריות בפרישות ואינן פרושין אבל הפרוש האמיתי העושה כן ה"ז משובח בכל הני ענינים דנקט ועיין בערוך באורך בערך פרוש כמה פירושים בכל זה וכן בתוספות לפי הירושלמי ודו"ק : בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גוגדי כו'. פירש הערוך בערך גגדי בגדים שחורים וכן רב ענן לבש גוגדי דפ' כל כתבי פרש"י בגד שחור ונראה לפרש הכא דלובש גונדי בגדים שחורים כאילו הוא מן הפרושים המתאבלים על ירושלים כי הכיא דאליעזר זעירא דפרק הכונס דהוה מסיים מסאני אוכמי דקא מאבלינא אירושלים סבור יוהרא כו' וכן פירש הערוך : אלא מן הצבועין שדומין לפרושים כו'. כלומר לצבועי שחורין לפנים ע"ש ודו"ק : שמעשיהן כמעשה זמרי כו'. מעשה זמרי ודאי בגלוי ובפרהסיא היה כדכתיב ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת גו' אלא דה"ק מעשה זמרי שהיה בגלוי והן עושין בסתר ומראין עצמן בגלוי כפרושין לבקש שכר כפנחס וכמה צדיקים היו שעשו מעשים טובים וכן כמה רשעים היו שעשו מעשים רעים אבל נקט אלו זמרי ופנחס שהיו עושים מעשים הפכיים בדבר א' ודו"ק :

דף כג ע"א בפרש"י בד"ה כהנת בת כהן כו' כליל תהיה לא תאכל כתיב אבל כהנת הנשואה כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן : בד"ה מפני שיש לו חלק בה כו' ואין מנחת זר ובת כהן קריבה כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן : שם בד"ה [כר"א כו'] וחכ"א תעובר כו' ור"א סבר בתריה הוא קרא כתיב עכ"ל כצ"ל מפי' ישן : בד"ה כראב"ש במנחות כו' נדבתו ואינה נקמצת ור"ש דריש ליה לקרא התם הכי וכי נאמר והיתה לכהן כמנחתו לא נאמר אלא כמנחת חוטא של ישראל מה מנחת ישראל נקמצת אף מנחת חוטא כהן נקמצת אי מה מנחת ישראל שיריה כו' והשיריים קרבין לעצמן ור"א סבר לה כאבוה דבעי ליה קמילה ומיהו שיריים קרבין לעצמן לית ליה דכל שממנו לאישים כו' אלא קומץ קרב לעצמו ושיריים מתפזרים כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן : תוס' בד"ה כל הנשואות כו' כך היא קדשה לשמו ותני כו' ובד"ה הקומץ קרב כו' ובפ"ק דתמורה נתכפר עושה כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה דמסיק להו לשום כו' מקצתן ראויה להקטיר ומקצתן לאכול ולהקטיר כו' עכ"ל פירוש דהכא מקצתו ראויה להקטיר דהיינו חלק איש ראוי כולו להקטיר ומקצתו לאכול ולהקטיר היינו חלק אשה שהקומץ ראוי להקטיר והשיריים לאכול ומהרש"ל הגיה לאין צורך כאן : בד"ה הקומץ קרב כו' ופשיט לה מדראב"ש דאמר דמתפזרין כו' עכ"ל כצ"ל לא ידענא מאי פשיט מדראב"ש דסבר דמתפזרין השיריים אדר"ש דסבר דכולו קרב ובירושלמי קאמר דראב"ש בשיטת אבוה ר"ש קאמר עיין שם : ע"ב בפרש"י בד"ה מ"ט קאמר מתני' מנחת כהנת נאכלת כשאינה נשואה כו' כליל מיהו לא הויא עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה מה בין איש לאשה כו' ואין האשה נרצעת כו' ולא קתני התם כל הני כו' עכ"ל פי' אינה נמכרת ע"י עצמה דע"י אביה נמכרת וע"י ב"ד קתני במתני' ואינה נמכרת בגנבתה ומיהו קשיא לן דהיאך קאמרי דכל הני דמתני' לא קתני התם אלא דזכאי בבתו משום כו' הא קתני נמי התם ועל בל תטמא למתים משא"כ באשה דקתני לה נמי במתני' ודו"ק : בא"ד סמיכות תנופות הגשות קמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני כו' הזב מטמא בראיות כו' ולא מחוץ לאהלה כו' עכ"ל כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד האיש מגלח כו' על מצות סתומין ולא על מצות מפורשין עכ"ל כצ"ל : בד"ה ותלית אותו כו' ולא באשה הס"ד ואח"כ מה"ד בגנבתו ולא כו' עכ"ל כצ"ל : בפרש"י בד"ה לא יחלל כו' ב' חילולין א' לה וא' לזרעה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל טעות הוא אגב כו' עכ"ל וכפרש"י איתא בהדיא בפ"ק דתמורה בגמרא וכבר כתבנו בזה בחידושינו בפ"ק דיבמות ע"ש : בד"ה ורגמו אותו כו' והכתיב גבי נערה המאורסה והוצאתם את שניהם גו' עכ"ל אבל תלמודא לא נקט האי קרא אלא דלקמיה דכתיב בפרשת שופטים גבי עובד עבודת כוכבים ואפשר שדקדק רש"י למנקט קרא דנערה מאורסה משום דלא נוקמה אותו ולא אותה בסקילה בכה"ג בששניהם חייבים מיתה שלא יהיה מיתתה כמיתתו בסקילה וע"ז הוצרך להביא ראיה מנערה מאורסה משא"כ בעובד עבודת כוכבים דלאו זה או זה קאמר קרא ודו"ק : סליק פרק היה נוטל

ארוסה פרק רביעי

תוספות בד"ה ושומרת יבם לא כו' דמוקי לה בגמ' כגון שבא עליה כו' עכ"ל כצ"ל :

דף כד ע"א תוס' בד"ה שאינה כו' במתני' עקרה עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד ושאר כל הנשים או שותות תימה כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה ורבי יונתן האי כו' לדרשא אחריתא וכ"ת היכא דאיכא למידרש כו' ואידך נמי הכתיב המול ימול ד"ת כלשון בני אדם והתם כו' בנו של ריב"ב כו' מודה כל היכא דאיכא למדרש כו' עכ"ל כצ"ל : ע"ב בא"ד כל ריבויא כמו רבי יונתן דהכא דדריש כו' הכרת תכרת דאמר ר"ע הכרת בעוה"ז כו' עכ"ל כצ"ל : בא"ד אם ראה תראה דלר' ישמעאל דאמר ד"ת ולרבי עקיבא דאמר אם ראה מוטב כו' עכ"ל וכצ"ל הגירסא שם והכי מייתי לה נמי לקמן בפירקין אבל בגמרות שלפנינו שם במס' ברכות וכן בילקוט איתא הגירסא להיפך דלר"ע אם ראה תראה ד"ת כו' ולר' ישמעאל אם ראה מוטב כו' ע"ש : בד"ה ור"י כו' תימה האי ריבוי לרבי יאשיה כו' ורבי יונתן לית ליה דסומא אינה שותה עכ"ל והס"ד ותמיהתם לפירושם לקמן אבל לפרש"י ניחא דהני דרשות דברייתא אסמכתא בעלמא נינהו וק"ל : בד"ה כשמואל דאמר כו' הא דתנן כו' שלא סטיתי כו' ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות עכ"ל אין קושייתם מבוררת לן דהא התם דמשביעין אותה על שלא סטית בשומרת יבם ומוקי לה בבא עליה יבם כו' ולא מקשה לרב אלא למה קרית לה שומרת יבם וא"כ היאך יוכל לתרץ לרב דבעינן ביאה לשם אישות ויש ליישב דבריהם דה"ק ולא מתרץ דגבי השקאה קרי לה שומרת יבם דאי לאו רבויא לר' יאשיה לא הוה משקינן לה משום דכתיב תחת אישך וכה"ג כתבו התוספות שם ע"ש : בד"ה א"ל אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן נראה דה"פ לא מבעיא כו' התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקצת אשתו ר' יודן כו' תלא שלא בכתובה לא קינא לה בעלה ומת כו' אבל אם קינא לה היבם וכנסה נפלה לפני היבם ונסתרה משקה כו' עכ"ל כצ"ל :

דף כה ע"א בפרש"י בד"ה דתנן לקמן פרק כשם שהמים בודקין עכ"ל כצ"ל : גמ' ת"ש אלמנה לכ"ג כו' א"ר יהודה מדיסקרתא לא לאוסרה כו' והא דקתני ממזרת ונתינה לישראל נ"ל דהבועל נמי ממזר ונתין הוא דאל"כ הא אסירה וקיימא לבעל ולבועל וק"ל : תוס' בד"ה בש"א נוטלת כתובתה כו' שטר העומד לגבות כגבוי דמי י"ל דגבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היה לבן נכסים כו' עכ"ל וכצ"ל : ע"ב תוס' בד"ה בה"א או שותות או לא נוטלות כו' מתוך שלא שותות לא נוטלות כו' בחיים בחזקתה הן עומדים כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה ב"ה סברי שטר העומד כו' דבכה"ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת כו' מן השבח דומיא דעיר ואילן דמייתי כו' בין קדם העיר קולץ כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה מיתיבי כו' זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה כו' כתובתה הרובה שנשא עקרה כו' מעוברת חבירו כו' ר"א אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן עכ"ל והס"ד ואח"כ בריש דף כ"ו מה"ד שנשא עקרה וזקינה כו' ותימה אמאי לא תנא איילונית כו' עכ"ל וכצ"ל :

דף כו ע"א תוס' בד"ה לא ישא אדם כו' ומודים חכמים לר"א כו' כבר נראית לשתות עכ"ל כצ"ל : בד"ה מעוברת עצמו כו' והתם גזירת הכתוב כו' והתם משמע כו' והכא ה"פ מעוברת עצמו אע"ג דקינא לה עכ"ל כצ"ל : בד"ה וזו הואיל כו' ה"נ דקמ"ל דכך ניתן כו' שיש לו אח מ"מ כו' פסול הוא וכן כו' עכ"ל כצ"ל : בפרש"י בד"ה קמ"ל דלמיקדם שכיבת בעל לבועל הוא דאתא וסרים בר שכיבה כו' עכ"ל לפי זה לא הוה צריך לפרש במתני' אשת סרים כגון שנסתרה לאחר שנשאה דקדמה שכיבת בעל לבועל עכ"ל דבלאו הכי ניחא דבר שכיבה מקרי כמו שפירש כאן אינו בפרש"י במתני' אבל גליון הוא שנכתב בפרש"י שלנו וק"ל :

ע"ב

חכמת שלמה

עולם הס"ד : **תוס'** בד"ה ר"ש כו' עם הארץ לא משוי ליה כו' כצ"ל : **בד"ה** כל שאינו כו' אודת בתוליה ואלמנה שובבת מי הגלה נסבת שום בים ותינוק שהוא כו' כצ"ל וכ"ב ירושלמי אלמנה שובבית משום דנסבת שום בים אומרת הזרתי בתשובה שאיני נשאת לעולם אלא שאלתי נפשי כל ימי חיי לה' ע"כ מצאתי בערוך . ולפי גירסת הערוך משמע שובבות הוא לשון תשובה ואומרת התגלות התשובה על השם בים שאומרים עליה מזנה היא שהרי אינה נשאת ולפי גירסת ירושלמי משמע שכך אומרת מי תגלה נסבת שום בים בתמיה ומ"מ שובבות הוא לשון תשובה כפי' הערוך ודו"ק : **בא"ד** שלא בפירקו ומבזה את הגדולים כו' כצ"ל וכ"ב פירוש פליג : **בא"ד** רבי פירש . כ"ב פי' מורי פירש : **ע"ב** רש"י בד"ה דמשפע הולך כפוף הס"ד : **בד"ה** דמטמרא כו' מ"מ לב"ד הגדול . כ"ב פירוש של מעלה : **בא"ד** ואינן פרושים הס"ד : **בד"ה** ולא ממי כו' תוכן כבכן הס"ד : **בד"ה** שמעשיהם כו' כפנחס ואיכא דמפרש כו' פירוש היה ינאי מזהיר אותה : **תוס'** בד"ה בשוין כו' ורבה גדול העיר כו' כצ"ל : **בד"ה** פרוש מאהבה כו' מבעט ז' פרושין הן פרוש שכמי וכו' ובמקום פרוש מדוכיא כתוב פרוש מן הנכייה פרוש נקפי אקיף לי כו' חדא מצוה וחדא חובה ומקיז כו' הנכייה מאן דאית לי מהני מנכי עבד מצוה פרוש אדע חובתי הי דא חובתי עבדית דאעבידא מצוה כוותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם אין לך חביב כו' כצ"ל : **בד"ה** לעולם יעסוק כו' נעשית לו סם המות כו' כצ"ל : **בא"ד** הרי זה צדיק גמור . כ"ב אבל תוספות פירשו היינו שגמר בלבו בין יחיה בין לא יחיה כו' : **בד"ה** אלו שמנחותיהם כו' נקט רישא קדש הקומץ כו' כצ"ל : **בד"ה** ושבעלה בא כו' תיגלי מלתא למפרע כו' כצ"ל : **בא"ד** ונראה דדוקא לגבי שבאו כו'. כ"ב ומתני' איירי כשזינתה בעזרה עי' לעיל דף ו' : **בא"ד** והאי דלא חשיב במתני' כו' כצ"ל :

דף כג ע"א רש"י בד"ה כהנת בת כהן הס"ד : **בד"ה** מנחתה כו' לא תאכל אבל כהנת כו' כצ"ל : **בד"ה** בקדשי קדשים כו' בכהנים יאכלנה כצ"ל והס"ד : **בד"ה** קרי כאן כו' וכל דבש לא תקריבו לה' ה"ל למיכתב למה לי כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה האומרת כו' דמיא לאשם תלוי כו' כצ"ל : **בד"ה** כל הנשואות כו' ודוקא שהיא חייבת כו' וא"ת מאחר כו' כצ"ל : **בד"ה** דמסיק להו כו' ומקצתן לאכול ואותן כו' להקטיר אלא דמסיק לשם עולים כו' : **בד"ה** הקומץ כו' מהו שיחשב להן כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה מ"ט קאמר מנחת כהנת נאכלת כו' נשואה לכהן אינה נאכלת כליל כו' כצ"ל : **בד"ה** לא יחלל כו' א' לה וא' לזרעו כו'. כ"ב טעות הוא אגב שיטפא והארכתי במקומות אחרים : **בד"ה** ה"ג כו' לאו מטומאה האמורה כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה כהן ולא כו' קנין נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א"ל והכהן כו' כצ"ל : **בד"ה** מה בין כו' ולא הזבה כו' וכ"ב פי' אלא בימים : **בא"ד** ולא מחוץ לאהלה הס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש האיש מגלח כו' : **בד"ה** ותלית כו' ולא באשה הס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש בגניבתו כו' : **הדרן עלך היה נוטל**

ארוסה פרק רביעי

רש"י בד"ה ולא נוטלות כו' שזינתה אסורה ליבמה כו' כן צריך להיות וכ"ב נראה לי :

דף כד ע"א רש"י בד"ה יכול שאני כו' לתופסה ורבי יונתן כו' סד"א : **בד"ה** דקידושין דידיה כו' באה לו הס"ד : **תוס'** בד"ה ורבי יונתן כו' בפרק אלו הנחנקין גבי איש איש כו' ואת אמו דברה תורה כו' ודרבי יהודה אדרבי יוסי ודרבי יוסי ודרבי שמעון אדרבי שמעון כו' המול ימול דברה תורה כלשון בני אדם אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה כשמואל כו' נכסי אחיו ואין חולקין עמו כצ"ל : **תוס'** בד"ה ורבי יונתן כו' כל רבויי כרבי יונתן דהכא כו' רבי יונתן נמי מאי למדרש כו' כדקאמרת ולא צריך כו' דאמרינן התם בריש נדרים הניחא למ"ד דברה תורה דאליביה כו' ש"מ לתניס ספחה ותניה בת חורין אלמא אפילו כו' ודריש ליה ר"ע כו' כצ"ל : **בד"ה** ורבי יונתן כו' אינה שותה הס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש והאמר רב קנה לכל הני כו' : **בד"ה** וכשמואל נ"ל כשמואל וצ"ל קודם ד"ה בספרים גרס אי הכי : **בד"ה** אי הכי כו' ולא שבק הגרסא כו' כצ"ל : **בד"ה** כשמואל כו' אי משום דארוסה קידושין דידיה כו' הא דתנן אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה כגון דבא כו' כצ"ל : **בד"ה** אמר לך אנא דאמרי אפילו לרבי יונתן נראה דהכי פירושו לא מיבעיא כו' את אשתו הכי נמי כו' היך עבידא קינא לה ועודה ארוסה כו' ארוסה וכנסה ונסתרה כו' וקינא לה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו לא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם ולא הספיק כו' וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותו על קינויו כצ"ל והס"ד ואח"כ מתחיל דבור חדש שאני התם כו' ושייך הדבור לעמוד שני :

דף כה ע"א רש"י בד"ה דתנן לקמן בפרק כשם שהמים בודקין ואח"כ מה"ד אלא לפוסלה מכתובתה ואח"כ מתחיל הדבור שאני התם כו' : **בד"ה** שמהל על כו' שמהל קודם סתירה כו'. כ"ב דאל"כ היך פשיט מהא דשני תלמידי חכמים כו' דאיירי דוקא לאחר סתירה שנאסרה לו וק"ל : **בד"ה** סתמא דמלתא אדם כו' כצ"ל : **בד"ה** ב"ש כו' דנכסי ברשותיה קיימא כו' כצ"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה שאינה ראויה לילד רש"י פי' כו' ולפרש"י שתה כוס כו' כצ"ל וכ"ב זה הדבור והדבור שאחריו שייך לעיל במתני' : **בד"ה** מיתיבי כו' או לא נוטלת כתובתה הרובה שנשא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלות כתובתה משברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה כהנת לויה כו' לארוסתו ולשומרת יבם שלו ועד שלא כנסה כו' הרובה שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותה ולא נוטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותה ולא נוטלת כתובה רבי אליעזר כו' ולהחזירה לאחר זמן ותימה אמאי לא תנא כו' כצ"ל והד"א :

דף כו ע"א גמ' פיסקא אשת כהן שותה כו' פשיטא כו' כצ"ל : **רש"י** ד"ה לא שותות כו' שייך לעמוד ראשון : **תוס'** בד"ה לא ישא כו' אל תנא עוד שם ומודים חכמים לרבי אליעזר שאם היו לו בנים ואשה שהיא שותה או לא נוטלת כתובה היו לו אשה ובנים ומתו בין קינוי לסתירה כבר נראית לשתות כצ"ל והס"ד : **בד"ה** מעוברת והתם גזירת הכתוב הוא כו' כצ"ל : **בד"ה** וזו הואיל כו' כל היכא דקא מסיק אדעתיה כו' ומדריש לדרשא אחריתי כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה ופסול בתרומה פשיטא אם הוא כו' כצ"ל : **בד"ה** דאית ליה כו' שמעינן ליה מיהא דמקנין כו' כצ"ל : **בד"ה** ובת כהן כו' ומיניה נפקא לן כו' כצ"ל : **בד"ה** מי שיש כו' על ידי כותי הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור ואלא מי כו' למעוטי מאי כצ"ל והס"ד : **בד"ה** אתנן כלב שאם אדם

אומר

ע"ב בתוס' בד"ה אבל הא הואיל ואסורה כו' וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן כו' עכ"ל מלתא באנפי נפשיה הוא וקאי ארישא דמלתייהו דקאמר תלמודא הא הואיל ואסורה וקיימא כו' וא"כ ע"כ מקנין דקתני גבי כל עריות לא לאוסרה לבעל ולבועל קאמר כדמשמע לישנא דמקנין בכ"מ וכדקתני בסיפא ואלו שב"ד מקנין להן דהיינו לאוסרה לבעל ולבועל דהא הכא הא אסורה וקיימא אלא לענין שתהיה שותה קאמר לישנא דמקנין ואהא קאמרי וכן הא דקתני גבי קטן דאין מקנין לאשתו היינו נמי לענין שאינו שותה דדוקא משתיה ממעט ליה קרא כו' ומהרש"ל כתב בזה דחוקים ואין להאריך כאן : בד"ה אלא למ"ד הערה זו כו' איפכא מסתברא למ"ד הערה זו נשיקה וחשיבה ביאה כו' עכ"ל אע"ג דחשיבה ביאה לגבי שאר עריות איכא למימר דממעט ליה הכא גבי קינוי וסתירה כיון דלאו ביאה גמורה היא לגבי שפחה חרופה אבל לעיל גבי שלא כדרכה לא בעי למימר הכי דמשכבי אשה כתיב ולא אשכחן שום דוכתא חילוק בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה ודו"ק :

דף כז ע"א

תוס' בד"ה דומה פר"ח שמלעיזין כו' ואפילו רבי יוחנן מודה הכא אם כנס דלא יוליא דאיירי בקלא דפסיק דפסקינן כרב דלא תלא עכ"ל והס"ד כל"ל וא"כ מה"ד רוב בעילות אחר הבעל ואע"ג דרב כו' הולד שתוקי וכגון דליתא לדומה כו' בבא עליה דכ"ע ל"פ כו' אזל בעל ולא שדי ליה בדידיה כו' (עכ"ל) [כל"ל] : בד"ה רב אשי אמר כו' דלא קפיד קרא אעמידתו עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד דכתיב והעמיד הכהן כו' לרב אשי ומי לא בעינן קרא כדכתיב כו' עכ"ל כל"ל : סליק פרק ארוסה

כשם שהמים פרק חמישי

ע"ב בפרש"י בד"ה שני פעמים ונסתרה כו' אלא וקנא את אשתו והיא נטמאה ושתה אם נטמאה ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה ובגמ' כו' עכ"ל מפי' ישן : תוס' בד"ה כשם שהמים כו' אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו אותה ולא אותו אני כו' מגולין שתת ונגבת הכין כו' עכ"ל כל"ל ועוד איכא בירושלמי כל הך בבא קלת בע"א בבדקו אותו ולא אותה ע"ש ומהרש"ל הגיה בתוס' שלפנינו ע"ש : בא"ד מעתה גירש יהא מותר בה תיפתר כו' עכ"ל וכגון שמתגוונה אחר ששתתה וגירשה הבעל יהא אותו שנחשד עמה מותר כיון דאותו לא בדקו ואותה בדקו שמתגוונה משום שעם אחרים נסתרה וכ"כ מהרש"ל וא"א לפרש בע"א :

ח"א דף כז ע"ב גמ' דרש רע"ק אז ישיר גו' ויאמרו לאמר כו'. עי' פרש"י והכי אמרינן פ"ק דיומא מנין לאומר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור שנאמר וידבר ה' אל משה מאוהל מועד לאמר דהיינו שיאמר משה לישראל והכא ליכא למימר הכי דהא ויאמרו לאמר כתיב וק"ל : בקורא את הלל כו' כקורין את שמע כו'. מפורש בגמ' לקמן : ועדיין הדבר שקול לו אני מגפה כו'. ר"ל לו בוי"ו משמע מאהבה גם אם יענוש אותי להורגני לו אני מגפה לטוה"ב או לא באל"ף דמשמע מיראה דעד שיהרגני אני מגפה לו מיראת הריגה אבל אם יהרגני ולא נגלתי ממנו מיראת עונש לא איחל ואגפה לו עוד לטוה"ב ומייתי מקרא המכריע שאמר עד אגוע לא אסיר תומתי שודאי מי שיש לו מדה זו שלא מסיר תומתו לעולם עד יום מותו אין זה ממדת עובדים מיראה אלא מעובדים מאהבה והאי לא אסיר תומתי ליכא לפרושי לו בוי"ו דאין לו משמעות כלל אלא לא באל"ף ודו"ק : שלא עבד איוב את המקום אלא מיראה כו'. מה שיש לדקדק בזה אמה שאמרו פ"ק דב"ב גדול הנאמר באיוב יותר מבאברהם כו' יבואר שם :

דף כח ע"א

בד"ה ההוא דמודע כו' שלא להוציא לעז ולומר לה עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד ש"מ תרתי וכיון דגלי לן כו' עכ"ל כל"ל ומהרש"ל שפירש בשמעתין דמודע לה לאו דוקא אין זה מוכרח ובפ"ק נמי לא משמע כן ואין להאריך ע"ש : בד"ה זו שאסורה כו' מותרת לתרומה מצא"כ אלו שאין כו' שפסולה מן הכהונה עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד מה ת"ל והיא נטמאה כו' וא"ת וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא י"ל הכתוב כו' עכ"ל לכאורה פי' לדבריהם וכי איצטריך קרא למיסר ספיקא דאי לאו קרא נמי הוה מטמאין לה מספיקא לחומרא אבל קשה מאי קושיא דהא אי לאו קרא לא הוה מטמאינן לה משום דאוקמא אחזקתה דטהורה הויא ומה"ע איצטריך לן נמי למילף מסוטה ספק נגע בספק לא נגע דטמא ברה"י משום דאל"ה הוה טהור דאוקי לטהרות בחזקתן שהן טהורות והכי משמע בכמה דוכתין ומה"ט הקשו התוס' ג"כ לקמן למאי איצטריך לטהר ברה"ר הלכתא נימא העמד דבר על חזקתו ויש לייסב בדוחק ודו"ק : בד"ה אינו דין שעשה בו ספק כו' דטומאת התהום הלכה ואין דנין ק"ו מהלכה וה"ה דאין להוכיח משם כו' עכ"ל כל"ל וכ"כ בעל ספר כריתות מההיא דנזיר פרק כ"ג דאין דנין ק"ו מהלכה וכן אין דנין יוכיח מהלכה עכ"ל ופירוש לדבריהם כיון דבכל יוכיח נאמר אף אני אביא זה דבאתו ללמוד מאותו יוכיח וא"כ היכא דההוא יוכיח הלכה הוא אין למדין ממנו כמו דאין למדין ממנו הק"ו והגהת מהרש"ל ופירושו בכאן אינו מבוררת וק"ל : בא"ד ופריך אי מה סוטה ברה"י טמא ודאי ה"נ טמא ודאי הכי השתא התם יש רגלים לדבר כו' עכ"ל לפי הסוגיא דהתם לר"ש פריך הכי אי מה סוטה טמא ודאי כו' ואליביה משנינן התם יש רגלים לדבר כו' והשתא אין מקום לתמיהת התוס' דלר"ש קושטא הוא בכל טומאות דלא ילפינן מסוטה לטמא משום הך פירכא דהתם יש רגלים לדבר וכ"כ התוס' בהדיא שם דבכל ספק טומאה ברה"י אית ליה לר"ש הולין ול"ע : **ע"ב** בד"ה ברה"ר ספיקו טהור כו' מכם הוא שניהן מביאין קרבן כו' גמירי מסוטה מה סוטה בועל כו' לא ק"מ דלא דמי לשרץ כו' ועסוקה בטהרות ופירשה ולאתה כו' בגמ' טעמא דדיה שעתה כו' לסוטה ובכה"ג לא מטהרינן

וי"ל כו' וכיון דגלי לן קרא דאיכא לפלוגי כו' היתה כפושה כו' ספק לא נגע טהור הכניס כו' ולא נגע ספקא טמא חמור ברה"ר כו' עשרה טפחים וטומאה נתונה ע"ג כו' שהיה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו א' כו' רבי יעקב מטמא כו' שהיה רבי יעקב אומר כל שהוא כו' בקעה בימות החמה ובימות הגשמים אלו הן כו' עכ"ל כל"ל :

דף כט ע"א

תוס' בד"ה חד לתרומה וחד כו' וכותי ונתין וממזר כו' פסלי מדרבי יוחנן כו' ואית כו' וקשיא ליה טובא כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דקשיא ליה לרש"י טובא להני דאית מפרשי ועיין בכל זה בפרש"י שם : בא"ד לא פסלי ועוד האמר בפרק י' יוחסין כו' עכ"ל כל"ל : **ע"ב** בגמ' כלי חרס יוכיח כו' ולעיל דהוה ילפינן ליה מטבול יום דאב הטומאה ליכא למימר כלי חרס יוכיח דאיכא למפרך מה לכלי חרס שהוא ראשון דהא ליכא למימר טבול יום יוכיח כיון דאב הטומאה הוא אבל הכא דילפינן ליה מטבול יום דשרץ ליכא למפרך מה לכלי חרס שכן ראשון דטבול יום דשרץ יוכיח וק"ל :

דף ל ע"א

בפרש"י בד"ה שלישי הבא כו' כדקא עביד בט"י כו' ובד"ה כל הטעון כו' כל שהוא טהור מן התורה כו' והידים שהלריכום טבילה כו' ובד"ה דאם איתא כו' מק"ו מט"י כדאייתי כו' בד"ה רבי יהושע אומר כו' שאין האוכל חמור כו' ובד"ה בחולין שנעשו כו' וקבל עליו לאכול חולין שלו כו' עכ"ל מפי' ישן : תוס' בד"ה שלישי הבא כו' לעשות שלישי מק"ו ראשון כגון כו' מחמת שני דאלים טפי למעבד כו' ולריך למייתי שלישי גופיה מק"ו כו' עכ"ל כל"ל וליכא לאקשויי דאימא ר"י דשלישי שפסול בתרומה לאו מק"ו מייתי לה כריב"ז אלא דסבר כר"ע דיליף לה מן התורה מכל אשר בתוכו יטמא דא"כ לא הוה קארי שלישי לקודש מן התורה מושבשר אשר יגע גו' כיון דאפילו ג' בחולין הוה מן התורה מכל אשר בתוכו וק"ל : בד"ה הא אתיין כו' גופיה מייתי ר"י רביעי כו' עכ"ל כל"ל : שם ספר היסר כו' אם היא מאותה גזירה ראשונה מ"מ כו' הלא אפילו אם היה נוגע בשלישי שבתרומה לא היה נפסל שאין ג' עושה רביעי בתרומה כו' וא"ת מגזירה שניה ומשום משקין כו' עכ"ל לא ידענא מה תיקן שאם הוא מגזירה שניה דהכתי לא יצאנו מידי קושייתם דמה בכך אם הוא אוכל שלישי ושתה משקין דתרומה הלא אין שלישי עושה רביעי בתרומה ול"ע : בפרש"י בד"ה ר"א אומר כו' שוגגת או אנוסה כו' ומסלקתה עם קריאת השם ופאות מכבילה כו' עכ"ל הכא במתני' לא הוה צריך לפרושי דמסלקתה עם קריאת השם כיון דבפאות מכבילה איירי ואינו מטמא החלה אלא משום הברייתא דקתני כבילה לר"מ נקט הכי דצריך לסלקה עם קריאת השם וק"ל :

ע"ב בד"ה סברוה רבנן הני דבי מדרשא דבעו למשמע מיניה דר"א אין שני עושה ג' בחולין כו' עכ"ל כ"ה בפירוש שלפנינו וצ"ל דעיקר סברוה לא קאי אר"א דסבר אין ב' עושה ג' בחולין דהא לכל האוקימתות קאי הכי אלא דסברוה דרבנן דאסרי פליגי עליה בהא וסברי דשני עושה ג' בחולין אבל פי' הישן מרש"י יותר מדוקדק בזה דכל זה אינו שם אלא דכל"ל סברוה רבנן הני דבי מדרשא דבעי למשמע מינה דר"א דשרי כבילה ואע"ג דמטמאה כו' דכ"ע בין לר"א בין לרבנן לאו כחלה דמיא כו' מאי לאו בהא כו' עכ"ל ודו"ק : בד"ה מאי לאו בהא כו' לגרום טומאה לחולין אלא משום תקנת תרומה הוא דשרי כו' ובד"ה והכא במותר לגרום כו' דאפשר למעוטי לא מפסינן להו לגרום כו' עכ"ל מפי' ישן : סליק פרק כשם

ח"א דף ל ע"ב כגדול המקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים כו'. עי' פרש"י ותוס' פרק לולב הגזול דראשי פרקים דהלל היינו הללויה כו' בגאת כו' לא לנו כו' אהבתי כו' ע"ש אבל הכא לא ידעו ראש הפרק אלא אז ישיר ומהא דאמרינן פ"ד דמס' ר"ה במנחה בשבת אמרו הלויים אז ישיר ומי כמוך כו' משמע דמי כמוך נמי ריש פרקא הוא וק"ל : כקטן המקרא את ההלל כו'. אע"ג שהיו יונקין כראשי פרקים דהא אין לנו גדול ממשה וכגדול המקרא אותן יונקין י"ח בשמיעה י"ל משום פרסומי מלתא לא היו רוצין לצאת בשמיעה ממשה והיו עונין כולם כקטן המקרא וק"ל : כסופר פרש"י מלמד כו' כך פרתה רוה"ק על כלם כו' עכ"ל. וכ"ה במכילתא לר"ן דאל"כ איך כוונו כלם לאומרה יחד ככתבתה טלה זולת ראשי פרקים אבל לרע"ק ולר"א בר"י הגלילי אצ"ל שפרתה עליהן רוה"ק אלא שאחר דברי משה היו עונין למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ולפי' התוס' בדברי ר' נחמיה ע"פ התוס' שהיה משה פותח וישראל גומרין כגון משה אמר אז ישיר וישראל אומרים אשירה לה' כו' כ"ש דאית לן למימר דפרתה רוה"ק על כלם אבל בתנחומא איתא כן בשם ר"א בן תדאי והיא דעת כביעית ומתוך לשון התלמוד נר' נחמיה דסבר ויאמרו דאמרו כולהו בהדי הדדי כו' לא משמע לפרש הכי אלא כפרש"י ודו"ק : עולל מוטל כו' ותינוק יונק כו'. והוא כדעת רבי נחמיה דלעיל דבכות הקודש כוונו גם עוללים ויונקים לומר שירה וכן פירוש הכתוב מפי עוללים ויונקים יסדת בכוה"ק עוז שהיא השירה שמספר בה עוזו של הקב"ה וכמ"ש ואני אשיר עוזך וגו' ונאמר בה עזי וזמרת יה גו' וסיים בהאי קרא דמייתי למען צורריך להשבית אויב גו' דהיינו שהשירה הזאת מספרת בעוזו של הקב"ה שהשבית וכלה צורריך ואויב של ישראל שהם המצרים שנטבעו בים. וכתבו התוס' דאין לומר דר"י הגלילי ס"ל דדוקא עולל ופליג אר"מ דאמר בסמוך דאפילו עוברין שבמעי אמן אמרו שירה דבתלמודא בפרק ג' שאכלו איתא בהדיא דר"י הגלילי כמי אית ליה להא דר"מ אלא דנ"ל דאיצטריך קרא נמי לעולל שהגביה צוארו ויונק שמטע הדד מפיו ע"כ תוכן לשון התוס' ע"ש באורך ולי נראה ע"פ המדרש שאמרו בפ"ק שנולדו ישראל במצרים על השדה והקב"ה מגדלן שם והם שהכירוהו על הים ואמרו זה אלי ואנוהו להכי איצטריך האי קרא דעולל ויונק שהם אמרו זה אלי ואנוהו משא"כ העוברים דלא הכירוהו כבר במצרים והא דאמרינן שהקב"ה נדמה להם על הים כגבור איש מלחמה אפשר דלתנוקות במצרים בשדה נדמה להן נמי כן וק"ל :

דף לא ע"א גמ' שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור כו' כפרש"י כשנקהלו על הים עכ"ל. בהכי איירי קרא דלפניו קדמו שרים אחר נוגנים דהיינו שקדמו על הים ישראל לומר שירה וא"כ נוגנים המלאכים בתוך עלמות תופפות שירת מרים שנאמר ותקח מרים גו' התוף בידה גו' וקרא דלאחריו שם בנימין לעיל רודם שרי גו' דרשוהו לקמן פ' א"כ אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים כו' ע"ש : והא לא מזו כו' אמר ר' תנחום ככם כו'. אע"ג דאמרי' בפ' המפלת דהתינוק

חכמת

אומר לזונה הילך טלה והבעלי לכלבי כל"ל והס"ד : תוס' בד"ה אבל הא כו' וכן על מה שאמר איש כו'. כ"ב אם לא יש טעות בכאן כ"ל דה"ק וכן כלומר מה שהקשו התוס' מאלמנה לכהן גדול דאי לאו קרא הוה שותה דלמא נימא דאף בלא מיעוטא לא הוה שותה וקרא בא למעט דאפילו אין מקנין ולאו דוקא קאמר אינה שותה אלא אגב רישא ארוסה ושומרת יבם דנקט אינו שותה הא קינוי מקנין מרבויא ואמרת נקט נמי גבי אלמנה כהאי לישנא א"כ הכא שפיר קמ"ל דמקניא ושותה דלאו דוקא מקניא קאמר כמו שכותבין התוס' בסוף הדבור משום הכי קאמרי וכן כלומר כל מה שממעטין מן הפסוקים איירי הכל בשתייה ולא בקינוי וכן נמי גבי קטן ודו"ק :

דף כז ע"א

רש"י בד"ה דומה נטענת כו' גנאי כדאמר הס"ד ונמחק שמקלסין אותו : בד"ה היתה פרוצה כו' משל אחרים הס"ד : תוס' בד"ה תחת אישה כו' למאי הלכתא הס"ד : בד"ה רוב בעילות אחר הבעל לא איירי אלא בקלא כו' דרוב בעילות אחר הבעל כו' בפרק אלמנה דכ"ע כו' כל"ל : בד"ה אליביה דמ"ד כו' ותימה לרבי כו' כל"ל : סליק פרק ארוסה

כשם שהמים פרק חמישי

ע"ב גמ' האמורים בפרשת נטמאה ונטמאה כו' כל"ל : שם אשירה לה' כי גאה גאה נמחק. וכ"ב כ"ל טעות : רש"י בד"ה שתי פעמים כו' ונטמאה ועוד כתיב והיתה אם נטמאה ובגמרא דריש לה ר"ע חד לתרומה כו' משום דשמע לר"ע כו' כל"ל : בד"ה שקול משקלו כו' ולכאן לו אני כו' הד"א : תוס' בד"ה כשם שהמים כו' בין לו בין לאחר . כ"ב פירוש בין נסתרה עמו וזינתה בין זינתה מאחר שהרי משביעין אותה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר וק"ל : בא"ד אלא אני אומר אם אחרים נסתרה מעתה גרש יהא כו' כל"ל. וכ"ב אינו רוצה לומר שאם גירש אותה ולא השקה דנימא שתהא מותרת עם אותו שנסתרה ונימא שזינתה מאחר כמו שאנו אומרים כאן היכא שבדקו אותה ולא אותו ומה קושיא היא דלמא לעולם אסרינן מספק ומוקמינן בחזקת שזינתה עמו אבל הכא שהמים לא בדקו אותו איכא הוכחה שהוא נקי . ועוד מאי קמשני כו' דאמרינן שהוא שוגג כו' ולעולם אמרינן שזינתה עמו והלא משביעין אותה להדיא אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אלמא דאיכא למימר שנסתרה עם אחר ומ"מ אסרינן עליו מכח ספק כדפרישית ונ"ל דקאי על אותם שבדקו אותה כלומר ולא מתה מיד אלא שנבתה ומתנוונת והולכת והוא גירשה תהא מותר לאותו שנסתרה עמו ודו"ק : בא"ד ואת אמרת הכין הוא שוגג כו' מתחת ידו ואמרינן הכין כו' כל"ל :

דף כח ע"א

גמ' שנאמר נטמאה ונטמאה ועדיין תיבעי נטמאה ונטמאה כו' כתיבי חד לידיעה וחד לגוואה וחד לעבייה ורבי כשם כו' כל"ל : שם ואידך ההוא דמודע לה כו'. כ"ב אין הפשט שמודיע לה כי מאי איכפת בדידה הלא היא תמות לדידהון אלא כך הוא הלשון דמודע לה רצה לומר אותו הענין מודיע הכהן לכל העומדין משום הכי פרש"י בפ"ק כדי שלא יאמרו כו' אלא על אחרים קאי וק"ל : רש"י בד"ה שיתא קראי כו' להודיע לנו דכען כו' המים וגו' לגוואה כו' והד והשקה את כו' : בד"ה דידיה דבועל כו' וגוואה הס"ד : בד"ה מגיד לך כו' לה איסורא הס"ד : תוס' בד"ה אינו דין כו' דעשה בהן אונס כרצון . כ"ב פירש גבי נזיר

שלמה

ילפינן שאפילו באונס נטמא הלך המזירות וצריך לגלח כו' וגבי פסח לא צריך קרא דפשיטא אפילו נטמאה באונס שלא יכול לעשות פסח וק"ל : בא"ד טומאת התהום כוודאי לפי שטומאת התהום הוא הלכה ולא סתרינן ק"ו מהלכה כו' כל"ל : בא"ד והוא הדין דאין להוכיח משם כו'. כ"ב פי' מאותו ק"ו : בא"ד והלא אין ללמוד הימנו כו'. כ"ב פירוש מן הלכה : בא"ד אי מסוטה נימא מה סוטה כו' כל"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה ופרכינן כו' להביא בכהונה הס"ד : בד"ה ותו מיבעי כו' ר"י כל"ל והס"ד : תוס' בד"ה ברשות הרבים כו' איזה מכם שניהן מביאין קרבן כו' מסוטה מה התם בועל כו' ובכהאי גוונא לא מדמינן לסוטה ויש לומר כו' על כתיפיו אחד טהור כו' ברה"ר טהור ועוד מפרש התם דין בקעה אחד טהור כו' אלו הן כו' כל"ל :

דף כט ע"א

רש"י בד"ה וכהונה מק"ו ולא דריש וי"ו הס"ד : בד"ה א"ל כו' והיינו תרומה ולא למעוטי כהונה שאין פסול זה בא כו' ואסורה לכהונה כל"ל והס"ד וא"כ דומיא דהכך הוא ג"כ הס"ד : בד"ה ומה טבול כו' שמשו הס"ד : תוספות בד"ה שכן עשה כו' מצינו אשה . כ"ב פירוש בתמיה : בא"ד ואסורה לאכול בתרומה כו'. כ"ב פירוש אלמא דתרומה לא תליא בטומאה והשיב מכל מקום לא מצינו אשה שאסורה לביתה ומותרת בתרומה כו' והו"ק : בד"ה חד לתרומה כו' פסלי מדרבי יוחנן כו'. וכ"ב פירוש דאמר ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה מי שיש לו בה אלמנות וגרושין כו' והוא הדין חייבי כריתות נמי וק"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה שכן יש כו' ומהכא נפקא לן כו' כתיב מה שיש לו טהרה כו' כל"ל : בד"ה לא ראי כו' ופסיל ולא ראי כו' דליכא למימר כו' כל"ל : בד"ה ובכל הספרים כו' וללשון שפירשתי אל תשיבני מה שאומר כלי חרס יוכיח שהיה להביא כו' כל"ל : בא"ד שאין זו תשובה . כ"ב פירוש לדברי : בד"ה לד החמור כו' מאוירו הס"ד : ד"ה מותר נ"ל שמותר : בד"ה שלישי שפוסל נ"ל שפסול : בד"ה מי לא כו' איקרי טמא דכתיב כל אשר כו' כל"ל : בד"ה רבי מאיר כו' והנוגע בו פוסל כו'. כ"ב פי' בשני : בא"ד ולפסול עוד אחד כל"ל והס"ד : בד"ה ממאי דרבי יוסי כו' דהא עביד רביעי כו'. כ"ב פי' דאין מחלוקת בין ר"מ לאבא שאול אלא שאבא שאול חשבו כראשון לענין מגע בקודש ור"מ חשבו כשני שפוסל את התרומה ומ"מ שמעינן דעביד רביעי לפי מה שהושבו כשני ודו"ק :

דף ל ע"א

רש"י בד"ה שלישי הבא כו' אייתי מינה הס"ד : בד"ה וכי תימא כו' אב הטומאה הס"ד : בד"ה כל הטעון כו' שניס הטעינוס הס"ד : בד"ה דאם איתא כו' בחולין הס"ד : בד"ה רבי יהושע כו' ומאכל ראשון לא עביד כו' כל"ל : בד"ה בחולין שנעשו כו' שהבעל כהן ורגיל כו' כל"ל : בד"ה שלשתן שוין כו' של קודש הס"ד וא"כ מה"ד מטמא שנים כו'. וכ"ב פי' כל ראשון אפילו חולין ודו"ק : בא"ד דהוה ליה שלישי הס"ד : תוס' בד"ה שלישי הבא כו' ממחוסר כפורים שצריך כו' כל"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה רבי אליעזר כו' והיכא מקיפה לה כו' ובין שעיסה הטמאה כו' כל"ל : בד"ה ואב"א חולין בחולין והכא כו' הד"א : בד"ה כסופר כו' פרוס החג לפני החג כו'. כ"ב ובדוכתי אחריתי פי' לפני של' יום לפני פסח דורשין בהלכות פסח אם כן ט"ו ימים שהוא החצי קרוי פרוס החג : בד"ה לאמור כו' ולאמור דפתח משה כל"ל : תוס' בד"ה רבי מאיר כו' מפיו דמשמע יונקים כו' כל"ל :

דף לא ע"א

גמ' ליראיך וחד אמר כו' כל"ל : שם ויעלזו בך אוהבי שמך וגו' נמחק : רש"י בד"ה הכי

דהתינוק במעי אמו צופה מסוף העולם ועד סופו לאו היינו ראיה ממש אלא ראיה שכלית והכא פריך והא לא חזו העוברים ראיה ממש כדקאמרי' העוללים והתינוקות זה אלי וגו' שהרי הכרס היה הפסק להן ומשני שהכרס נעשה להן כאספקלריא מאירה כו' שראו ראיה ממש וכדאמרינן בעלמא שראתה שפחה בים מה שלא ראה יחזקאל לפי שראו בים באספקלריא מאירה מה שלא ראו שאר נביאים אלא משה רבינו כדאמרי' ס"פ החולץ וק"ל: **אלא** לא משמע הכי ומשמע הכי כו'. בפי' הרמב"ם במתני' אפילו הוא בא"ף מורה לפעמים על הן ואפילו הוא כתוב בוי"ו הוא מורה לפעמים על הלאו וכבר זכר זה המדבר באותיות הנח כו' עכ"ל ויש לדקדק גבי אשר לא חומה מדכתיב בא"ף למה הוצרכו לדרוש מיניה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן הא איכא לפרשו ממש לו בוי"ו אע"ג דכתיב בא"ף כי הכא גבי לא צר וגבי לא איחל וי"ל כיון דעיל לשון נקבה הוא ה"ל למכתב לה בה"א אי לאו למדרש מיניה נמי לאו ויש בקצת בנוסחת רש"י בחומש כעין זה ודו"ק: **בזה** ירא אלהים האמור באברהם מאהבה כו'. מבואר בס' עיקרים מ"ד פי"ג וז"ל נאמר עתה ידעתי לפי שאז נעשה המעשה בפועל המורה כו' שאברהם ירא אלהים ועובד מאהבה ולא ליראת עונש שאין כו' ולא נמנע מלעשות כן מאהבת הש"י ולא תאלו הכתוב באוהב כו' ע"ש ובא בכאן הג"ש שלא תאמר באיוב שהיה ירא אלהים ולא אוהב כמ"ד הכי במתני' אלא כמו שנאמר באברהם שהיראה שנאמר בו היה ע"ד האהבה כן נאמר באיוב שהיה ירא ע"ז הדרך בעובד מאהבה כדמוכחי קראי דמייתי במתני': **והתם** כתיב ולשומרי מצותיו לאלף כו'. שלשון שמירה נופל על ל"ת כמ"ש כ"מ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ומצות ל"ת הם מצד היראה כמ"ש המפרשים ועי' בפרש"י הכא ובפרק נוטל חילוקי היראה והאהבה גם בס' עקרים מ"ג פל"ב: **התם** נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף כו'. לכאורה ה"מ לאקשויי הכי אקרא קמא דפרשת יתרו דמייתי דכתיב ביה נמי ולשומרי מצותיו ויש ליישב ע"פ מ"ש לעיל באברהם ובאיוב שהיראה הנאמר בהן היא מצד אהבה ה"נ איכא לפרושי לאוהביו ולשומרי מצותי מצד האהבה ולכך לא פריך אלא מקרא בתריה דלא כתיב ביה אלא לאלף דור דאוקמי ביראה בעלמא הא כתיב ביה נמי לאוהביו ובהכי ניחא למאי דמסיק האי לדסמיך ליה כו' שנדחק בזה הרא"ש בקרא קמא דולשומרי מצותי דבק עם ועושה חסד דלפני פניו ולא עם לאלפים דלפניו ולדברינו ניחא דולשומרי מצותי דבק נמי אאלפים דהיינו בעושים מיראה על צד האהבה והיינו לדסמיך ליה ומיהו באידך קרא דפ' ואתחנן האי לדסמיך ליה קאמר שפיר דלא קאי אלא אלשומרי מצותיו ולא אאוהביו אלא שאוהביו דבק עם שומר הברית והחסד כמ"ש הרא"ש ודו"ק: **אקריון** בחלמאי מה רב גו' צפנת ליראיך גו' ומסיק ביה מר מיראה. דהיינו שאינה מצד אהבה כמו באברהם ואיוב כדקאמר לעיל והיינו מדמסיים ביה פעלת לחוסים בך נגד בני אדם דהיינו שאינן חוסים בהקב"ה ויראים ממנו אלא לפנים דהיינו נגד בני אדם ולא מצד אהבה אבל באידך קרא דאיירי ביה בעושה מאהבה קאמר וישמחו כל חוסי בך סתם דהיינו שחוסים בהקב"ה גם שלא נגד בני אדם וקאמר ביה לעולם ירננו ר"ל לעולם גם אם אין שם יראת עונש כמ"ש גבי איוב אם יקטלני לו איחל כמפורש לעיל ודו"ק: סליק פרק כשם

מי שקינא פרק ששי

דף לא ע"א תוס' בד"ה ה"ג בסדר המשנה משקינה לה אפילו כו' ומוציאה בכתובה מאחר כו' אבל כאן אין עידי סתירה אלא שמוזרות בלבנה כו' עכ"ל כצ"ל והוא דוחק לומר בלא עידי סתירה שמשקין אותה ואם נימא דאין משקין אותה אלא דבכה"ג יוציא ויתן כתובה א"כ לא הוה מלתא דר"י דומה כלל למלתא דר"א ודו"ק: **ע"ב** בד"ה הא חד וחד לא היתה סוטה כו' מאי קמ"ל היינו רישא הלכך צריך כו' עכ"ל ולפ"ז מגופה דרישא קמ"ל ולטעמך לר' יצחק ועולא דוקיא דמציעתא הא חד וחד לא היתה סוטה מאי קמ"ל היינו רישא אלא דניחא ליה למיפרך מסיפא דחד וחד סוטה ור"י ועולא אמרי אינו סוטה וק"ל: בא"ד ובשלמא ר' חייא הוה מוקי לה בבת אחת ירושלמי כו' עכ"ל וכצ"ל ועיין בתוס' ר"פ אמרו לו: **בפרש"י** בד"ה א"ל לר' חייא כו' פי' דקתני שנים אומרים לא ראית אלמא בהדי הדדי קאתו כו' עכ"ל דהאי שנים אומרים לא נטמאת דקאמר היינו ע"כ שאומרים דלא ראית שנטמאת בפניך כו' כפרש"י במתני' ואי לא הוו קאתו בהדי הדדי לא הוה משמע דלא נטמאת בפניו ודו"ק:

דף לב ע"א תוס' בד"ה מ"ד כי כו' י"ל דהכא אצטריך דאפילו לקולא אע"ג דרגלים לדבר כו' עכ"ל אין זה מובן דכלפי לייא דאדרבה מה"ט דרגלים לדבר אית לן למימר לקולא דאינה סוטה וכמ"ש התוס' לעיל דהכי איתא בירושלמי ויש ליישב בדוחק ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה כי פלגא ופלגא כו' והיכא דשתים אומרות נטמאת וע"א כשר אומר לא נטמאת היתה סוטה דכי חד וחד נינהו כו' עכ"ל מפי' ישן ונראה דהיינו בב"א אבל בזה אחר זה כיון דכחד וחד נינהו לא היתה סוטה לרבי חייא דהנך תרתי פסולין שבאו מעיקרא האמינן התורה כב' אין כו' וק"ל: סליק פרק מי שקינא

אלו נאמרין פרק שביעי

בפרש"י בד"ה אלו נאמרין כו' גרסי' עכ"ל כ"ה בפי' ישן ג"כ ור"ל אלו גרסי' בלא וי"ו כאן ברא"ש הפ' וק"ל: בד"ה ווידוי מעשר כו' ולא אמרינן בלשון זה הזקיקו הכתוב לומר עכ"ל כצ"ל מפי' ישן: בד"ה ולהלן הוא אומר בברכות כו' והתם גופיה מנלן עכ"ל והס"ד וא"כ מה"ד אינו צריך ללמדה בג"ש כו' עכ"ל וקאי אדברי רבי יהודה שאמר שאינו צריך ללמדה בג"ש אלא מגופיה דקרא גבי יבמה דכתיב וענתה ואמרה ככה גו' וכ"ה בפי' הרע"ב ומהרש"ל הבין שכל זה דבור אחד וזה הביאו לבא בדחוקים ואין להאריך: בד"ה וענתה ואמרה ככה דרוש ככה כלשון זה כו' עכ"ל מפי' ישן: **ע"ב** גמרא דנין אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא מענייה ואמירה כצ"ל הגירסא וכפרש"י ומהרש"ל כתב לקיים גירסת הספרים דנין ענייה ואמירה לדברי התוס' לקמן ואין שם הכרע כמ"ש לקמן ואין זו סוגיית התלמוד דמה לו להזכיר כאן דנין ענייה ואמירה כו' וק"ל: שם דם חטאת למעלה ודם עולה למטה התם כו' כצ"ל וק"ל: שם ורבנן סברי כמ"ד הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא לימא קסבר רבי כל כו' כצ"ל: תוס' בד"ה איהו הוא דקא מכסיף כו' מרגישים בדבר עכ"ל והס"ד וא"כ מה"ד ליכסיף וליזיל כו' כצ"ל: בד"ה ורבי שלא יקראנה כו' דק"ש דאורייתא וכן תנאי דפליגי התם בקורא שמע ולא השמיע לאזניו וכן ב"ש כו' כתיקנה ושנייה וכולל בונה כו' אסמכתא רבי ורבנן ועוד דאמר לימא קסבר כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ורבנן קסברי כו' ות"ק שמע בכל לשון שאתה שומע כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף לב ע"א וכתבו עליו כו' בע' לשון שנאמר באר היטב. דמשמע באר היטב לכל והרא"ס פי' כי היטב בגרופו עולה ע' עכ"ל והיינו כזה ה' ה"י הי"ט היט"ב הכל עולה ע' וק"ל: **ע"ב** מפני מה תקנו תפלה בלחש כו'. פרש"י כדאשכחנא בחנה וקולה לא ישמע עכ"ל ויש לדקדק דהכא קאמר טעמא כדי שלא לבייש עוברי עבירה ובפ' מי שמתו אמרינן ביה טעמא אחרינא המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה ופרש"י שם כאילו אין הקב"ה שומע תפלת לחש עכ"ל ויש ליישב דודאי אם היו כולי עלמא משמיעין קולן בתפלתן לא הוה שייך ביה מקטני אמנה אלא כיון דתקנו תפלת לחש משום עוברי עבירה מאן דלא חש בהא ומשמיע קולו שפיר משאר איכפי ה"ז מקטני אמנה ודו"ק: **אלא** אימא לצערו כדתניא כו'. ופרש"י צרות דהכא צרות שעברו כו' צרת לבן צרת מצרים עכ"ל וק"ק מאי שייך הכא להודיע בקול רם לצערו שעבר כדי שיבקשו רחמים על מה שעבר ומאי דהוה הוה וי"ל בדוחק לבקש עליו רחמים שלא יבא עוד צרה כזו וק"ל: **וטמא** טמא יקרא. פרש"י כלומר סורו מעליו שטמא הוא עכ"ל. ופירושו דחוק דהכא לא נתכוון אלא שיקרא שהוא טמא כדי לבקש רחמים עליו שירפא מטומאת נגעו וצערו אבל שיקרא שיפרשו ממנו הוא מלתא אחריתא כדאמרי' להדיא פ"ק דמו"ק טמא טמא יקרא טומאה קוראה לו פרוש ומקשינן והא מיבעי ליה להודיע צערו לרבים כדי שיבקשו רחמים עליו ומשני דא"כ לכתוב וטמא יקרא מאי וטמא טמא ש"מ תרתי ודו"ק:

דף לג ע"א תוס' בד"ה כל התורה כו' בלשון פרסי כתובה בלשון עברי כו' ותו תפשוט מיהא התם אליבא כו' לרבנן דאמרי ספרים נכתבים כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ברכת המזון כו' איתא בירושלמי פרק כילד כו' לפני ה' דלהכי כתיב כך דמשמע כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה וענית ואמרת כו' וא"ת הכא ענייה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה מלוים וי"ל דנין ענייה ואמירה מענייה ואמירה ואין דנין ענייה גרידתא מענייה גרידתא עכ"ל הס"ד וכצ"ל ופי' דאין לומר דהכא בלוים ענייה גמיר הג"ש ולא נתקבלה הג"ש דאמירה אמירה גבי לוים כלל הא פריך לעיל ונילף אמירה אמירה מלוים וא"כ ע"כ נתקבלה לגבי אמירה והדרן קושיין לדוכתין נילף ואמרת מדדמי ליה ואהא תרצו דהך ג"ש לגבי לוים בענייה ואמירה נתקבלה וכדמסיק לעיל ולא נתקבלה הג"ש בענייה גרידתא דא"כ ג"ש גם באמירה גרידתא נתקבלה ומהרש"ל כתב לפרש דבריהם בע"א והמיהתם קיימת ודוחק ודו"ק: **ע"ב** גמרא מבוא השמש מקום שהחמה זורחת כו' ורש"י פי' בחומש אחרי אחר העברת הירדן הרבה מהלאה למרחוק כו' ודרך מבוא השמש לצד מערב דהיינו שקיעת החמה וכמ"ש הרא"ם ול"ע שזה דלא כמאן מהני תנאי דלמ"ד דרחוקים מן הירדן היה מפרש מבוא השמש היינו זריחת השמש ולמאן דמפרש מבוא השמש שקיעת החמה הא קאמר דסמוך לירדן הוי גם מה שפרש"י בחומש מול הגלגל רחוק מן הגלגל הוא דלא כמאן דלכ"ע מול הגלגל סמוך לגלגל ול"ע למה תפס לו שיטה אחרת: **בפרש"י** בד"ה כל מקום שנאמר כה ככה ענייה ואמירה כו' כן צריך להיות:

ח"א דף לג ע"א כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מה"ש כו'. לדברי הרא"ש דוקא נקט לשון ארמי לפי שהוא מגונה בעיני המלאכים ולדברי החולקים דאין חילוק בין לשון תרגום לשאר לשונות צ"ל דנקט ארמי שהוא תרגום לרבותא אע"ג שהוא לשון הטוב ניתן מסיני כדאמרי' פ"ק דמגילה ודו"ק: **יוחנן** כ"ג שמע ב"ק מבית כו'. משמע להו דלאו מפי השכינה היה דא"כ נבואה הוה והלא המעשים בבית שני היו שכבר בטלה הנבואה אז משמתו חגי וזכריה ומלאכי אבל בבת קול כדמסיק היו משתמשין גם לאחר חורבן בית שני כדמוכח פ"ק דיבמות וכן י"ל דמשתמשין היו במלאכים או כדמסיק גבריאל הוה ואע"ג דגבריאל יודע בלשון ארמי אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי דאפשר שהוא אינו ממונה לקבל התפלות להביאן לפני ית' ב"ה ודו"ק: **ע"ב** אחרי דרך מבוא השמש מקום שהחמה זורחת כו'. עי' פרש"י הכא ויהיה לפי זה אחרי דרך מבוא גו' הכל דבור אחד ר"ל אחרי מופלג ורחוק מן מבוא השמש דהיינו מן המזרח לצד מערב ומ"ד לקמן מבוא השמש מקום שהחמה שוקעת יהיה ג"כ הכל דבור א' אחרי מופלג ורחוק מן מבוא השמש דהיינו מן המערב סמוך לירדן שהוא מזרח א"י אבל רש"י בחומש לקח לעצמו דרך אחרת שפירש אחרי רחוק מן המזרח ודרך מבוא השמש לצד מערב וב' דבורים הם והוא דלא כמאן מהני תנאי דמתניתין ואפשר שדרכו בפירוש החומש לשמור הפשוטו ולפי הניקוד בב' טעמים משמע ליה לפרש בב' דבורים כמו שפירש שם ועי' בזה מה שכתבנו כה"ג בחידושי הלכות וק"ל: **בארץ** הכנעני הדר השוי הוא כו'. פרש"י בניחותא כו' והיינו משום דהאי לא הטיב רא"ב"י מידי דלאו קושיא הוא דגם אם הוי הוא קורא כנעני שהוא כולל כל ז' עממים בהרבה מקראות ומיהו מול הגלגל והלא לא ראו כו' דקא"ל בל' קושיא לכאורה לא הטיב רא"ב"י כלום ויש ליישב כיון דכולי קרא להראות הדרך אתי ממילא לא תקשי לן הא דלהראות הדרך נמי אתא שהיה מול הגלגל. ועניין **הראות** להם הדרך בשניה כמו בראשונה. עי' פרש"י ויותר נ"ל לפרש להראות להם הדרך בשניה דהיינו בכבוש ל"א מלכים ע"י יהושע כמו שהראה להם הדרך בראשונה בימי משה בכבוש ארץ סיחון ועוג דשאלה מפורש שם בדרך לכו ולא בשדות וכרמים דכתיב במלחמת סיחון לא נטה בשדה ובכרם וק"ל: **בפרש"י** בד"ה כדרך שהראה להם כו' שעתיד הענן לפסוק במיתת משה כו'. והא דאמרי' בפ"ק דר"ה ותענית דבזכות אהרן היה הענן וכשמת נסתלק אפשר שחזר אחר כך בזכות משה כמו הבאר שנסתלק במיתת מרים וחזר שוב בזכות משה וק"ל: **בבל** יום ארון כו' והיום נסע תחלה כו'. דכל זמן שהיו במדבר שהיה ארץ עממה לא היתה השכינה שורה אלא בתוך בני ישראל באמצע הדגלים כמפורש במסעות אבל משבאו לארץ הקדושה נסעה השכינה תחלה כאלפים אמה לפניהם שמורה שהוא אלהי אותה הארץ כמ"ש בזה הרמב"ן בפסוק אלהי נכר הארץ וז"ש הנה ארון הברית ששם השכינה אחר שהוא אדון אותה הארץ הקדים עצמו ועבר לפניהם וע"כ נשאוהו אז כהנים כמ"ש ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים ולכך נמי קאמר כשהחזירוהו למקומו שהוא קדש קדשים היה ע"י בני אהרן הכהנים וכן הסבת יריחו שכל ענינו היה בקדושה ז' שופרות בז' ימים ובפעם ז' היה ג"כ ע"י ז' כהנים הקדושים וק"ל:

דף לד ע"ב בפרש"י בד"ה סתר דבריו הכחיש ועשה שונאו בדאי עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד שעשה שונאו של כו' כצ"ל: תוס' בד"ה כחנייתן עברו כו' אורכו אלף ות"ס פרסאות כו' להכי לא חשיב עכ"ל והס"ד וא"כ מה"ד בזה אחר זה כו' אורך שלש מאות חסר י"ב כו' אורך קמ"ד מיל על רוחב מיל כו' ונראה דלרא"ם כו' ושמא לא היה כו' עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף לד ע"א גמ' וכמה גובהן של מים גרסי'. כך פרש"י וק"ק לגרסתו ולפירושו מאי קאמר דחזו המים לאחוריהם הא איכא למימר שפיר דעמדו במקומן מלמעלה ולא ירדו מן הכהנים ולמטה כו' כפירושו וע"ק לפירושו מאי לא קאמר נמי הכא שהיו נגדשין לכל הפאות י"ב מיל וע"ק כיון דלר' יהודה נמי בגובה מלמטה למעלה הלכו י"ב מיל מאי קא קשיא ליה לרא"ב"ש כיון דמים קלים וא"כ באין מים ושוטפין כו' דאימא דודאי הם קלים בהולכים דרך הלוכם מלמעלה למטה אבל בהולכים מלמטה למעלה בגובה אינן קלים מן הליכת אדם על הארץ ולולי פרש"י היה נראה גירסת ספרים דגרסי בדברי ר"י וכמה רוחבן של מים כו' וכ"ה הגירסא בילקוט ובע"י והפי' הוא לר"י כשנכרתו המים עמדו במקום הכריתה כנד וחזרו כך לאחוריהם י"ב מיל כנגד מחנה ישראל אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר הירדן יסוב לאחור וכשהתחילו ישראל לילך גם המים חזרו לילך ממקום חזרתם כמלא
רוחב

חכמת שלמה

הכי נמי דלא הוה והכי אמר קרא כו' כצ"ל: בד"ה לאלפים לאוהבי שמך כו' כצ"ל: **בא"ד** לפרוש מאהבה כו' נ"ב דלעיל דף כ"ג ע"א: **תוס'** בד"ה גדול העושה כו' קרי וגחין. נ"ב פי' נהל ושמח: **בא"ד** רחמתיה דכל לבי רחמתיה בכל ממוני בכל נפשי לא הות כדין לי וכיון דמטית ליה בכל נפשי ואתית כו' כצ"ל:

הדרן עלך כשם שהמים פרק חמישי

מי שקינא פרק ששי

רש"י בד"ה מי שקינא כו' ור"א לטעמיה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מי שקינא כו' ומוציאה בכתובתה כו' לבית הלל דאמר אפילו אם הקדיחה כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה הא חד כו' ברישא דאי היתה כו' הד"א: **תוס'** בד"ה הא חד כו' בכל מקום שהכשירו עדות האשה באין האיש כו' את האיש ליתני עד אחד כו' כצ"ל. נ"ב פי' ליתני במתני':

דף לב ע"א רש"י בד"ה הכא במאי עסקינן צריך להיות והכא במאי עסקינן כו' ומבטלי נה הס"ד: **בד"ה** לקולא לסקל מעליה שלא תשתה לא אזלינן כו' והד"א:

הדרן עלך מי שקינא פרק ששי

אלו נאמרין פרק שביעי

רש"י מ"ה אלו נאמרין בכל לשון גרסינן כצ"ל והס"ד: **בד"ה** ולהלן כו' מנא לן שאינו צריך כו' כצ"ל: **בא"ד** היא למידה. נ"ב פי' כל זאת דברי המקשן אבל במסקנא יליף אף לוים גופא מגזירה שוה והיכה למידה מעצמה וק"ל: **בד"ה** וענתה ואמרה ככה דמשמע כלשון זה תאמר כצ"ל: **תוס'** בד"ה קרית שמע כו' דתפלה וקריאת שמע דרבנן כו'. נ"ב אבל תוס' פירשו במסקנא שהגירסא הנכונה קריאת שמע דאורייתא ותפלה דרבנן: **ע"ב** גמרא פרשת סוטה מנלן דכתיב ואמר אל האשה בכל לשון כו' דנין אמירה גרידתא מאמירה גרידתא ואין דנין אמירה גרידתא כו' כצ"ל. ונ"ב כך הגהתי לפי גירסת רש"י אבל תוס' שפיר גרסי לקמן וה"פ היכא דכתיבה ענייה ואמירה לא ילפינן מינה אלא ג"כ ענייה ואמירה ולא חד ודו"ק לקמן בעמוד שלאחריו בד"ה וענית ואמרת: **רש"י** בד"ה וכמה היא שותה בכלי מאוס במקידה של חרס והס"ד: **בד"ה** ומה היא כו' מזידה וכרצון בדקוה כו' כצ"ל: **בד"ה** וכל כך כו' הך למה הס"ד: **בד"ה** ה"ג כו' מסוטה אמר ליה כו' הכל דבור אחד: **ד"ה** שהרי לא כו' צריך להיות קודם ד"ה טמא טמא כו': **בד"ה** והאיכא כו' אחרים להכירו כצ"ל **תוס'** בד"ה איהו הוא כו' מפני שסומכין השומעין על דבורו שהוא טועה כו' מרגישים בדבר כצ"ל: **בד"ה** ורבי שלא כו' דפליגי בקורא את שמע כו' בפרק קמא דברכות דתנן כו' התם פריך תנא היכא כו' אמר מר רבי זוטרא כו' כצ"ל:

דף לג ע"א רש"י בד"ה דאמר מר לקמן בפירקא הס"ד: **בד"ה** כל דבר כו' צ"ל לדבר כו' ורקיקה דהכא משמע כו' כצ"ל והד"א: **תוס'** בד"ה כל התורה כו' תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי כו' כצ"ל: **בא"ד** אין בין ספרים למזוזות כו'. נ"ב פי' ספרים חומשי התורה וק"ל: **בא"ד** בלשון הקודש לית להו לרבנן דאמרי ספרים נכתבים כו' כצ"ל: **בד"ה** ברכת המזון כו' בירושלמי בפרק כילד מברכין כו' דלהכי כתיב לפני ה' דבעזרה כו' כצ"ל: **בד"ה** וענית כו' וא"ת הכא ענייה כו'. נ"ב ולא יליף ג"ש דאמירה כלל אלא ענייה לחוד ודו"ק: **בא"ד** דנין ענייה ואמירה מענייה ואמירה ואין דנין ענייה גרידתא מענייה גרידתא כצ"ל ונמחק מסוטה. ונ"ב פי' הוא תפס גירסת הספרים כדפרישית לעיל ולא כרש"י א"כ שמעינן דלא ילפינן ענייה לחוד מאחר דנכתב ג"כ אמירה אצלו אלא בעל כרחך ילפינן ענייה ואמירה והיכא דאתית לאמירה תו קשה נילף מדדמי ואמרה מואמרת שהיא הג"ש המעולה ומכריע שאר ג"ש שאינה דומיא לגמרי והכא בין ענייה ואמירה אינה דומיא דהכא כתיב וענית ואמרת והתם כתיב וענו ואמרו ודו"ק היטב: **בד"ה** ורבי יהודה כו' קריאה מעכב דאין כו' בעי ואם אית לך למימר כו' בדבר זה והכי אמר כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' דאי מעבר הירדן ואילך הלא כתיב והיה בעברכם את הירדן אחרי דרך כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה וכשהחזירוהו כו' והא בדברי הימים כתיב וישאו כו' כצ"ל:

דף לד ע"א גמרא אותיכם צ"ל אותהם בכל העמוד כצ"ל: **תוס'** ד"ה גמירי כו' צ"ל קודם ד"ה נזדעזעו כו'

ט'

רוחב המחנה לאחור היה י"ב מיל ונמצא אחר שעברו כל ישראל כרוחב י"ב מיל הלכו ג"כ המים ממקום מזרחה לאחור עד מקום שנכרתו דהוי נמי י"ב מיל והשתא שפיר קאמר הרא"ם לר"י כיון דהמים קלים דרך הלוכם מלמעלה למטה היו שוטפים אותם קודם שעברו כולם שהרי באו המים למקום העברת ישראל מקודם שעברו כולם ולהכי קאמר הרא"ם דמשולם לא חזרו המים לאחור אלא דבמקום שנכרתו עמדו כנד וכל המים הבאים מלמעלה היו נגדשים כן בגם יותר מג' מאות מיל כדי שיראו אותן כל מלכי כו' ומייתי הרא"ם ראיה לדבריו שהיו נגדשין כ"כ למעלה מן הטעמים כמ"ש התוס' עד שלאו כו' מדכתיב ויהי כשמוע כל מלכי גו' וימס לבבם ולא היה בהם גו' דודאי מתוך השמועה בעלמא לא היה מתפחדין כ"כ אי נמו שראו הנס הגדול שהיו מי הירדן נגדשין כ"כ האמינו בשמועה ז' אשר הוביש גו'. ומייתי בכה"ג ואף כתב כו' כי שמענו גו' וימס לבבנו ולא קמה גו'. דמפי השמועה בעלמא לא היו מתפחדין כ"כ אבל כשראו הנס הגדול שכל המים אף שבכלים נתבקעו להם כפרש"י בחומש גבי ויבקעו המים האמינו בשמועה אשר הוביש ה' מי ים סוף גו' כל זה נראה לנו פשוט לקיים גירסת הספרים ישנים ודו"ק: **עודם** בירדן כו'. לכאורה לשיטתינו כל הני עודם בירדן מדברי הרא"ם כיון דשהו שם בירדן איך לא שטפו אותן המים אם לא היו נגדשין כ"כ ואין זה ראיה לדחות דברי ר"י דאימא דהכהנים שהלכו בתחלת המחנה ודאי היה להם שהות לעמוד ולשהות בירדן עד אשר יעבור האחרון מן הדגלים אבל כל הני עודם בירדן כו' הוא פירושו של כיצד עברו ישראל את הירדן כו' דקתני ברים הברייתא וככ"ע אתיא וק"ל: **ע"מ** שתורישו כו' שנאמר והורשתם את כל יושבי כו'. כפירש"י דקרא דלקמיה כי אתם עוברים את הירדן גו' ר"ל בשעה שאתם עוברים גו' תאמר כן לישראל והיינו ע"כ ע"י יהושע ולמדו לומר כן מריישא דההוא קרא דכתיב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי אתם גו' דואמרת אליהם יתורא דקרא הוא רמז על יהושע שהוא יאמר אליהם כן בשעה שיהיו עוברים את הירדן משום דאז יקבלו עליהם הנסתרות כמ"ש התוס' ואם לא יתרצו לקבלם המים באים ושוטפין כו'. ומקיים בענין **ושוטפין** אותיכם מאי אותיכם כו'. ופרש"י ושוטפין אותיכם גרסינן בברייתא עכ"ל נראה דר"ל דאין זה דרש מן הפסוק אבל הוא לשון הברייתא ותלמודא מדקדק מהאי לישנא דאותיכם ביו"ד אותי ואתכם כו' אבל בגירסת ע"י מייתי לה מקרא שנאמר עד השמידו אותכם מאי אותכם כו' והיינו קרא דסוף ספר יהושע דהל"ל אתכם בלא וי"ו ומדכתיב אותכם בוי"ו משמע ליה נמי אותי ישטפו המים עמכם באם לא תקבלו הנסתרות והוא דחוק דמהיכא משמע ליה דהאי קרא בהעברת הירדן איירי ודו"ק: **עודם** בירדן א"ל יהושע הרימו כו' עודם בירדן א"ל יהושע שאו גו'. אין זה שני מיני אבנים דאמרי' לקמן אלא שהכל ענין אחד דכן הם שלקחו סימן לבנים הן הם שהביאו להר עיבל וכתבו עליהן התורה ואח"כ העמידן במלון בגלגל ולא היו שם אבנים שגיים שלקחו מתוך הירדן אלא אבנים שניים היו שהקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים כו' ויהיו שם עד היום הזה כמפורש בקרא והכי מפורש לקמן מתוך שמעתין וק"ל: **בפרש"י** בד"ה תילתא דטעוניה הוא כו' כ"א מהן טוטא ק"ך סאין ומכאן אתה כו'. ובד"ה א"ר יצחק עורעני כו' ובכ"א היה ב' מוטות כיצד ב' מוטות הולכין כו' ומוט א' לראש הב' והולכין באלכסון ור"י לא מקרא שמיע ליה כו' עכ"ל. מפי' ישן ובפסקי תוספות מפורש בע"א וכן שמעתי דשתם מוט שני בדים אחד מימין ואחד משמאל שאנו קורין בל"א טרא"ג והיינו דכתיב ונתנו על המוט דעל בד א' א"א להניח כלום והשתא שפיר קאמר ממשמע שנאמר במוט איני יודע שבשנים פירוש שיש בו ב' קנים ולב' בני אדם כמי לא אצטריך מדכתיב וישאוהו אלא שב' מוטות מחוברים היו כ"א בב' קנים שיש לכל אחד ד' ראשים ובכל ראש נשא אחד מהן דהיינו ח' לשני מוטות וק"ל: **ע"ב** גמ' כתנייתן עברו לדברי הרא"ם בזה אחר זה כו'. משמע מהאי לישנא דעברו דלא פליגי אלא בהעברת הירדן אבל בחומש פרש"י דאיתא בירושלמי איכא פלוגתא בכל המסעות במדבר איכא מ"ד כתיבה היו הולכין מדכתיב כאשר יחנו כן יסעו ואיכא למ"ד כקורה היו מהלכין מדכתיב מאסף לכל המחנות ודע מה שדקדקו התוס' כאן כשנכנסו לירדן נמשכו זה אצל זה ולמלמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך תנייתן עמדו בירדן א"כ לא עמדו כלם בירדן בשעה שהתנה יהושע כו' עכ"ל ע"ש ואין זה ראיה דמי הגיד להם דבפעם אחת שמעו כלם התנאים ואימא דיהושע והכהנים היו עומדים בירדן בכמה מקומות ומשמיעים התנאים כמה פעמים וכל העובר שם היה שומע ומ"ש התוס' בד"ה בזה אחר זה כו' יהיה אורך רפ"ח מיל על רוחב אלפי מיל והא מגלן כו' עכ"ל ושלש מאות מיל דקאמר נוסף על רפ"ח י"ב מיל היינו ע"י קלות המים לדעת הרא"ם ועוד כתבו התוס' בד"ה מ"ם אדם קל כו' אע"פ שהדבר ידוע כו' אבל כאן שהיו נגדשין ועולין כו' עכ"ל היינו לפי גירסתן בדברי ר"י וכמה גובהן דגם לר"י היו נגדשין אבל קשה למה לא השיב ר"י כן לקושיית הרא"ם דתשובה נכונה היא ולשיטתינו לפי הגירסא בדברי ר"י וכמה רוחבן לא ק"מ דהמים לא היו נגדשין כלל לר"י כמ"ש לעיל ובעיקר קושייתם אע"פ שהדבר ידוע שהמים קלים י"ל דר"י לא חש משום דגם אם על הרוב המים קלים יש נהרות שאין מימיו קלים יותר מבן אדם דמצינו חילוק בקלות המים בנהרות כדאמרינן חדקל חד קל שהיה קל יותר משאר נהרות מיהו בע"י פי' שם שהוא קל בע"א ודו"ק: **שלח** לך לדעתך וכי אדם בורר כו'. עי' פרש"י והוא דחוק ונראה לפרש דר"ל דלא היה בזה דעת הקב"ה שהעיד כבר עליה שהיא טובה והיה להם להאמינו בכך מדרך משל באדם וכי בורר לו חלק רע לעצמו וכ"ש הבורא שבירר לו א"י כמ"ש ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה גו' וכבר האריך הרמב"ן בזה כיון דדעת משה היה גם כן לשלוח המרגלים מה חטאו הם יותר ממנו ותוכן הדברים כי גם במלחמות אלו שהיה להם תשועת ה' הלכו לפי הטבע קצת כמ"ש הסוס מוכן למלחמה ולה' התשועה ולזה הסכים הקב"ה בשליחות יהושע ב' אנשים והם כלב ופנחס שהוחזקו כבר לצדיקים ולא יוציאו דיבה על הארץ ולא שלחו אותן רק שידעו מהיכן נוחה ליכבש וגם כאן הסכים הקב"ה עם משה לשלוח ב' אנשים כאילו כמ"ש שלח לך אנשים דרוב מיעוט שנים אבל ישראל לא היה כוונתם בכך אלא לידע האם טובה אם רעה ומשה לא ידע את כוונתם זו הרעה וע"כ אמר וייטב בעיני משה ואמר ליה הקב"ה שלח לדעתך שלא ידעת כוונתם הרעה ולא לדעתי כי ה' יראה ללבב שכל כוונתם לבושת א"י וע"פ כוונתם הרעה שלא האמינו להקב"ה שהיא ארץ טובה לא רצו כל שבט ושבט משה לשלוח לו מרגל שאינו משבטו כי לא האמין לו לזה א"ל איש א' איש א' למטה אבותיו תשלחו כל נשיא גו' היינו לפי דעת כל נשיא ושבט בהם ולא כן דעתי רק בב' אנשים כשרים כמו בשליחות יהושע וק"ל: **כתיב** הכא ויחפרו לנו את הארץ גו'. מדמינה לכתוב בפרשת דברים ויחפרו במקום ויתורו דכתיב בפרשת שלח לך דדמוהו מלשון בושה כמו וחפרה הלבנה גו' וק"ל: **דבר** זה מסורת כו' מרגלים ע"ש מעשיהם כו'. דכמו כן מדכפל קרא לכתוב ואלה שמותם ואלה שמות האנשים גו' לומר לך לדייק בשמותם שהם ע"ש מעשיהם סתור שסתר מעשיו של הקב"ה כו' עי' פרש"י ועי"ל שמעשה הש"י בכל האותות והניסים המפורסמים שעשה להם מיום לאתם מארץ מצרים הסתיר וכסה אותן כאילו אינו רואה אותן שלולא כך לא היה אומר לא נוכל לעלות ומיכאל שעשה עצמו מך שאין ח"ו בידו ית' ב"ה ליתן להם מזונות כמו שנפרש לקמן שהוציא דבת הארץ שחסר בה עיקר המזונות שהם עיקר חיי נפש שהם חטה ושעורה ושמן ונחבי שהחביא דבריו של הקב"ה ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה ופשע על מדותיו של הקב"ה שנותן שכר טוב למאמינים בו כמ"ש בהשבעתם א"י אני ה' גו' וההיפך ליתן עונש לכופרים שלא האמינו לדבריו והוא הענין לפי דעת הש"י לא היו ראוים להיות שלוחים רק שני אנשים והם כלב ופנחס כמו שעשו בימי יהושע שהושלחו מפי הש"י ולא מפי נשיא כמ"ש כאן כל נשיא בהם כי כלב היה משבט יהודה דלא כתיב בנחשון נשיא וכן פנחס שלא היה נמנה מכלל הנשיאים אבל הם כוונו לרעה למנות להם מכל שבט ושבט שיהיה לו נחלה בא"י ולכך לא רצו בפנחס ולזה כשנתברר להם יהושע משבט אפרים היה חושש משה כיון שהוא ג"כ נתמנה ע"פ נשיא שבט אפרים ולא מפי הקב"ה שמא ח"ו יקלקל עמהם ע"כ הוסיף לו יו"ד משמו של הקב"ה כמ"ש ויקרא משה להושע בן נון יהושע שבא משבט יוסף שגם לו ניתוסף אות ה' משמו של הקב"ה דהשתא יהיה ליהושע אותיות בתחלת שמו מאותיות שם הש"י וכמ"ש ביהודה שבא ממנו כלב שיהיה ג"כ ברצון הש"י ויהיו בהם שני שלוחים שלוח הש"י ואף אם יתקלקלו כל השאר להוציא דבה יהיו אלו שנים מפי הש"י מכחישות אותן ותרי כמאה ודו"ק: **יה** יושיעך מעצת מרגלים כו'. ומה שנאמר כבר במלחמת עמלק ויאמר משה אל יהושע גו' נקרא כן ע"ש העתיד כמ"ש ההולך קדמת אשור גו' ועדיין אשור לא היה כדאמרינן פ"ק דכתובות ע"ש: **והיינו** דכתיב עקב היתה

רוח אחרת עמו גו'. כפרש"י מדמקיים ביה והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה דמשמע על מקום מיוחד מן א"י דאל"כ למה לא נאמר כן גם ביהושע שזכה ג"כ לבא אל הארץ וענין רוח אחרת לפי שיש באדם ב' רוחות כמ"ש מי יודע רוח הבהמה היורדת למטה ורוח האדם העולה למעלה דעולה באדם איירי כדברי המפרשים רוח החיוני שבאדם שהוא משתוה בו לבהמה ורוח אחרת שבאדם מובדל בו מן הבהמה דהיינו הנשמה ואמר שלא הלך אחר רוח הבהמי שהלכו בו חביריו אבל הלך אחרי רוח אחרת שהיא הנשמה ומילא אחרי ה' גו' וע"כ זכה לב' עולמות משא"כ חביריו שלא זכו לא"י בעוה"ז ולא לעוה"ב כדאמרינן במס' ב"ב וק"ל: **ושם** אחימן ששי גו' אחימן מיומן גו'. משום דקשה דכבר נזכר מקום חברון בכמה מקומות בתורה ולא נזכר שמות אלו ילידי הענק שם אבל זכר אותן כאן לפי ששמותן אלו ע"ש גבורתן ומפחדן עקמו המרגלים הדרך ושאמרו וגם ילידי הענק ראינו שם שקר ודיבה היה ולא אמרו כן רק להפחיד ישראל כמו שנפרש לקמן אבל כלב היה לו רוח אחרת ולבו בטוח בה' שלא יבא לו שם תקלה והלך [שם] להתפלל וק"ל: **שהיתה** מבונה על א' מז' בצוען כו' מפורש ספ"ב דכתובות ע"ש: **ואין** לך מעולה בכל ארץ מצרים כו' דכתיב כי היו בצוען שריו. פי' ששם היה מושב המלכים והשרים ואיכא לאקשויי דהא דוד מלך בחברון שבע שנים וחברון היה הטרשים שבא"י כדמסיק הכא וי"ל שאותן ז' שנים לא מלך עדיין על כל ישראל לא נתנו לו לישב במקומות המעולה מחברון ודו"ק: **ויהי** מקץ ארבעים שנה כו' שהלך להביא כבשים כו'. מפורש במס' נזיר ע"ש:

דף לה ע"א

גמ' מלך אחד נשא ארון את נושאיו ועבר כו' כצ"ל: **ע"ב** בפרש"י בד"ה ה"ג ושבית שביו כו' במלחמות הרשות הכתוב מדבר דכי תצא משמע כשתעלה על דעתך כו' עכ"ל ובחומש פי' בע"א שבמלחמות א"י אין לומר ושבית שביו דכבר נאמר לא תחיה כו' עכ"ל: **תוס'** בד"ה לרבות כנענים כו' ושמא ע"פ הדבור היה ואין לומר קודם כו' כמו שפרש"י ומיהו מלינן למימר כו' במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ור"ש כו' עכ"ל כצ"ל:

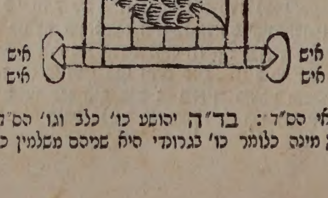
ח"א דף לה ע"א

גמ' וילכו ויבואו כו' אף הליכה בעצה כו'. גם לפי הדרש כלם אנשים גו' דבתחלה אנשים כשרים היו היינו בשעה שנבחרו אבל בהליכתן בעצה רעה היו וק"ל: **ויספרו** לו גו' וכתיב אפס כי עז העם גו' כל ל"ה כו'. מלשון הזה שאמר כל ל"ה שאין בו אמת מתחלתו כו' משמע דסופו ל"ה אינו אמת ואם ר"ל כי עז העם גו' והערים בצורות גו' הרי ע"ז העיד הכתוב בפ' עקב שהוא אמת שנאמר גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות גו' ונראה לפרש לפי ששלחו המרגלים על ב' דברים הא' להודיעם אם אפשר לכובשה והב' אם יש בה חיי נפש כמ"ש העם היושב עליה החזק גו' ומה הארץ גו' הטובה גו' ומה הערים גו' ולפי שנשתבחה א"י בשבעה מינים שנאמר ארץ חטה ושעורה גפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש ועיקר חיי נפש שבהן הם חטה ושעורה ושמן כדאמרינן פרק הספינה אין מוציאין פירות מא"י דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות ושמנים וסלתות ר"י מתיר ביין כו' ולכך נסמך ארץ קמא לחטה ושעורה וארץ בתרא לזית שמן כדאמרי' פרק ג' שאכלו לפי שהן עיקר חיי נפש והשתא כשבאו סיפר הכתוב שבאו בתחלה לומר דבר אמת כדי להוציא דיבה על הארץ שאין בה רק אלו ארבעה מינים שהן הג' מינים שהביאו עמהם מן הגפן ומן התאנים ומן הרמונים ואמרו וגם זבת חלב ודבש היא ודקדקו לסיים כדבר שקר ודיבה וזה פריה שהראום אבל עיקר חיי הנפש שהם שאר הג' מינים חטה ושעורה ושמן אין בה ועוד אמרו לירהם שא"א לכובשם דבתחלה אמרו אמת אפס כי עז העם גו' והערים בצורות אבל סיימו בדבר שקר ודיבה שאמרו וגם ילידי הענק ראינו שם שהרי העיד הכתוב שבחברון היו והם לא באו לשם רק כלב לבדו כדאמרינן לעיל מדכתיב ויבא אבל לא אמרו כן אלא כדי ליירא ולפחד כל ישראל שא"א לכובשם וכמ"ש לבסוף לא נוכל גו' ודו"ק: **ויהס** כלב גו' א"ל רים קטיעא ימלל כו'. עי' פרש"י לפי שלא היה לו בן והוא דחוק דלפי שנותיו של יהושע שחי ק"י שנים לא היה לו ליהושע רק מ"ב שנים בזמן המרגלים והיה ראוי להוליד בנים ובני בנים ובערוך בערך רים פי' לפי שקראו משה יהושע כו' לפי שאות היו"ד קטיעה היא עכ"ל גם זה הוא דחוק דמה לגלוג היה לו בזה ונראה לפי מה שאמרנו לעיל דיהושע לא היה שלוח בצווי הש"י וע"כ הוסיף לו משה יו"ד להבדילו מעצת המרגלים ע"ז לגלגו הם עליו וא"ל דרישא של שמך שהיא היו"ד היא קטיעא משמותך ואתה כאחד מאתנו שלא נתמנה מפי הש"י רק מפי הנשיא שלו וע"כ חשב כלב אולי בדבר לגלוג מה יהיו מוסיפין גם לו כו' עד דסברי בגנותיה קמשתעי התחיל לומר: **הוציאנו** ממצרים כו'. הוא היפך שאמר סתור שהסתיר מעשה הש"י אמר שפרסם הוא אותן הוציאנו ממצרים וקרע וכו' ועל שאמר מיכאל שעשה עצמו מך אמר והאכילנו את המן ועל שאמר שהביא כו' ופשע על מדותיו אמר אם יאמר עשו סולמות כו' ויליף ליה מלשון הכפול עלה נעלה גו' וק"ל: **אל** תקרי ממנו וכו'. פרש"י שאין הפרש קרייה בין ממנו הנאמר על היחיד כו' עכ"ל ועי' בתוס' במס' ערכין ייטב לזה וק"ל: **כביכול** אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם כו'. קראו הקב"ה בעל הבית בא"י כמ"ש שהוא אלהי הארץ ויש לפרש דר"ל דאף אם יביאם לשם לא יוכל להוציאם משם וע"כ נתחייבו בכייה לדורות להוציאם משם וכן נראה לפרש בפ' כל המנחות וק"ל: **ארץ** אוכלת יושביה כו' אמר הקב"ה אני חשבתיה לטובה כו'. דאם שקר היה זה שלא מתו אז שם ולא ראו שם הספד כלל למה לא השיבו אותן על כך ג"כ יהושע וכלב דשקר הוא כמו שהשיבו על שהוציאו דבה שאין בטובת א"י כלום א"ל טובה הארץ מאד מאד דהיינו בכל הטובות כמ"ש לא תחסר כל בה גם חיי נפש ושאמרו המרגלים לא נוכל לה מפני הענקים אמרו אל תיראו את ע"ה גו' אבל התשובה על ארץ אוכלת יושביה היא שהקב"ה חשבה לטובה כו'. ואמר **וא"ד** איוב נח נפשיה כו'. איוב ודאי דזקן גדול היה וכי משום שמת הוא חשבו ארץ אוכלת יושביה אלא שהם לא ידעו שאיוב מת וכיון דכולי עלמא עסו הספד חשבו דרבים מתו שם והקב"ה חשבה לטובה שאיוב מת וזאת התשובה מפורש בקרא שאמרו כי סר צלם גו' הוא איוב וק"ל: **ונהי** בעינינו כחגבים כו' שקרי הוו כו' וכן הייתו בעיניהם מנא הוו ידעי כו'. לפי מה שכתבנו לעיל הוא גופיה שראו הענקים היו שקר כיון שלא היו בחברון אלא שלא היו מוכחשים על כך אלא מפי יהושע וכלב אבל דבר זה וכן הייתו בעיניהם מוכחש מגד עצמו דמנא הוו ידעי. ומשני **ולא** היא כו'. ר"ל דאפשר דמגד עצמו לא היו מוכחשים דכי הוו מברי כו' ודו"ק: **אותו** היום ט"ב היה כו' ואני אקבע להם בכייה לדורות כו'. אין זה מפורש בהאי קרא אבל בתהלים ק"ו מפורש וימאסו בארץ חמדה גו' וישא ידו להם להפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות גו' יש רמז בהאי קרא שהם פתחו פיהם לשטן שאמרו או במדבר הזה לו מתנו ולמה מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיה לבז גו' ואמר אמור אליהם חי אני נאום ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה גו' ואמר ופגריכם אתם יפלו במדבר ובניכם יהיו רועים גו' אבל יפלו אח"כ בגליות גם מ"ש נתנה ראש ונשובה מצרים נתקיים בחורבן בית ראשון ע"י יוחנן בן קרח הרי רמז בכל זה בכייה לדורות וק"ל: **ויאמרו** כל העדה גו' וכתיב וכבוד ה' גו'. מדסמך ליה בחד קרא משמע ליה שכבוד ה' הוא דבק לרגום אותם באבנים דלעיל מיניה וק"ל: **וימותו** האנשים גו' שמתו מיתה משונה כו'. כמ"ש התוס' מדסמך לרעה למגפה. ולמ"ד **מלמד** שנסתרבב לשונם ונפל כו'. כפרש"י מדכתיב במגפה הבי"ת בפת"ח משמע המיוחדת להם במדה כנגד מדה. וכן למ"ד **באסכרה** מתו שבאה על לשון הרע. כפרש"י ועי"ל למ"ד שנסתרבב לשונם כו' הכי משמע ליה וימותו האנשים מוציאי כו' דלא אצטריך ליה דודאי על המרגלים קאי אלא לאשמעינן שמתו ממקום שהוציאו דיבה דהיינו לשונם שנסתרבב הוא עיקר מוציא דיבה שע"כ נקרא לשון הרע וק"ל: **נמצא** ארון ונושאיו והכהנים מלך אחד כו'. עי' פרש"י הכא מהיכן למדו לומר כן ולא כפשטי' שעברו הארון והכהנים לצד מערב שעברו ישראל ובפרש"י בספר יהושע הוכיח לומר כן מדכתיב ויעלו מן הירדן ולא כתיב ויעברו למדו שעל השפה שהיו עומדין אצלו עלו וא"א לומר שהיו עומדין אצל שפת הירדן במערב שהרי נאמר למעלה שנטבלו רגלי הכהנים בקצה המים ושם ויעמדו הכהנים וכל ישראל עוברים עכ"ל: **על** עסקי שלו כו'. שסגג לאחוז בו כפרש"י גם כי שמטו הבקר לא היה לו לאחוז בארון שלא יפול ואם נושאיו נשא עצמו לא כ"ש. ומ"ד על **שעשה** צרכיו כו'. הייתו זה נמי גרמה לו דהא בדה"י מפורש בקרא

חכמת שלמה

כך הוא נוסח הירושלמי: **בד"ה** גמירי כו' לא דמי ההוא דטעין מן ארעא לארכובתיה ומן ארכובתיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה מן ארעא לכתיפיה ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא דאוחרן טעין ליה: **בד"ה** עודם כו' ליאות כו' נ"ל וילאות. וכ"ב פי' בתמיה: **בד"ה** עורעני כו' והאשכול נתון במקלים שוב נתנו מוט אחד מן הקנה כו' ירבי עקיבא דו אומר כו' כצ"ל. וכ"ב דו אומר פירוש כמו דהוא אומר:

(זה הציור של האשכול ומוטות לפירוש התוספות

ע"ב רש"י בד"ה סתור כו' בדאי הס"ד: **בד"ה** יהושע כו' כלב וגו' הס"ד: **בד"ה** שעשה כו' לא פורש לן מאי כו' כצ"ל: **בד"ה** מינה כלומר כו' בגרונדי היא שמהם מסלמין כי עפר של כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה

כתנייתן כו' למטה בירדן ועושין מקום כו' ועוד י"ל כו' קרוב לאלף ות' פרסאות באורך הירדן כצ"ל. וכ"ב וכ"ל אלף וארבע מאות וארבעים פרסאות מכוונות לחשבון כל ארבע מיל פרסה ודו"ק: דיבור תדם נ"ל בזה אחר זה כו' וכ"ב כ"ל. וי"ל דבתרתי פליג כו' לקלות המים אמר זה אינו כו' נגדשין יותר משנים עשר מיל כו' שהוא אורך שלש מאות חסר י"ב כו' כצ"ל. וכ"ב פי' ואותן י"ב הנותרים יהי לקלות המים ודו"ק: **בא"ד** ונראה דלרבי אלעזר כו' כצ"ל: **בד"ה** אבותי כו' וי"ל דע"י תפלה כו' כצ"ל:

דף לה ע"א

גמ' שנאמר ויהס כלב נממק שנאמר: **שם** והם חשבו לרעה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה וילכו ויבאו לא גרסינן וכתיב אלא וילכו כו' כצ"ל. וכ"ב פירוש לספרים דגרסי הכי משמע דהקישא בעלמא הוא כתוב וישבו מתור הארץ וכתיב וילכו וגו' כלומר מקיש להדדי כו' ואינו כן אלא מיתורא הוא דקדריש ודו"ק. ובספר מצאתי וילכו ויבאו ל"ג אלא כתיב וילכו ומוילכו יתירא הוא קדייק כו': **בא"ד** כיון דכתב לעיל וישובו כו' לביאתן כצ"ל והס"ד: **בד"ה** דחזיא כו' ואמרו לו כו' כצ"ל: **בד"ה** שבו המים כו' אל מקומם הס"ד: **בד"ה** התעיף לשון כפול וכפלא מתרגמינן תיעוף כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה מאן אמריך כו' את עצמך מן השבייה כו' כצ"ל: **בד"ה** כתיב כידון כו' ברך ה' את בית עובד אדום כו' פעולתו השמיני כי ברכו אלהים כו' כצ"ל. וכ"ב פעולתו השמיני שם בנו השמיני: **בד"ה** בגלגל לאחר שבנו כו'. נ"ב מה שפרש"י לעיל שהן אותן אבנים שהקים יהושע בירדן קשה למה פלגינן לתרי הקמות ולא קחשיב נמי הקמה בהר עיבל ואין לומר דלא קחשיב מאחר שקיפלו וסתרו הקמתו א"כ למה חשיב הקמה בתוך הירדן ואפשר דלא חשיב אלא תחלה וסוף אבל הקמה אמצעי שאינה לקיום בטל לגבייהו ודו"ק: **בד"ה** וכתבו מלמטה וסוף הס"ד: **תוס'** בד"ה שלשה מיני אבנים היו כו' א"ר יצחק פשוט לן ארבעה כו' כצ"ל: **בא"ד** נכנסו עמהן לארץ. נ"ב פי' לארץ סיחון ועוג וכן מצאתי בילקוט כבר נכנסו עמהם לארץ העמים: **בא"ד** וא"כ במה אנו קיימים באבנים שהקים כו' כצ"ל. וכ"ב פירוש א"כ על מה נכתבה התורה ודו"ק: **בד"ה** כיצד כו' לא לשעה היו ונגנזו עוד הוא מעשה נסים כתן

בקרא ויכהו על אשר שלח ידו גו' ולפי זה מ"ד על שלו היינו משום הך שגגה לחוד נענש ויש לדקדק דא"כ מאי קאמר ר"י עזה בא לעוה"ב כו' מהיכא תיסק אדעתין למימר דלא יבא לעוה"ב וכי משום הא דשגג לאחוז בארון ולא למד ק"ו לא יהיה לו חלק לעוה"ב ואם נאמר דר"י הוא דקאמר שעשה צרכיו בפניו הוה ניחא אבל א"כ הל"ל תסתיי' ר"י קאמר עשה צרכיו ולא ר"א ובילקוט גבי עזה בא לעוה"ב ל"ג אמר ר"י והשתא ניחא דלא קאמר תסתיים דר"א מאי סבר דעשה צרכיו ולהכי איצטריך לאשמועינן דיש לו חלק לעוה"ב ודו"ק: שנשתנו פניו כחררה כו'. שהיה מצטער על שמת עזה על ידו גם על שניוה לשאת הארון בעגלה ולא נשאו בכתף כדינו ודרש מן ויחר מפרש בב' ריש"ן כמ"ש בערוך בערך חר שנקראת חררה ע"ש התור שאפויה בו עכ"ל ע"ש: מפני שקרא לד"ת זמירות כו'. כי הזמר הוא בפיו של אדם לפי שעה אבל דברי תורה הם צריכין תמידית שלא ימושו מפיו כדי שלא ישתכחו ממנו ועד"ז אמרו גמרא גמור זמורתא תהא. ומייתי מקרא התעיף עיניך בו גו'. דאיירי בד"ת דכתיב לעיל מיניה מבינתך חדל דהיינו על בינתך אל תשען שאי אתה צריך לחזור אחריה כי התעיף עיניך גו' כי בקל תבא לידי שכחה וק"ל: משום דלאו ויך גו' וכו' פרש"י לא בטלו כו'. והאי לאו לשון בזיון כמו אל תראוני כו' עכ"ל. והוא דחוק ונראה לפרש ע"פ מדרש ילקוט כיון שראו היה להם ליפול את בגדיהם ולהניח על פניהם וליפול לפניו שעה או ב' וג' עד שיתכסה הארון של מלך מלכי המלכים הקב"ה והם לא עשו כן אלא כשראו היו שוחקים זקופים ומרקדים ומדברים דברים יתירים שנאמר ובית שמש קוצרים גו' ע"ש באורך והיינו דאמר שראו הארון בדרך קוצרים ומשתחוים ולא נפלו על פניהם שלא לראותו דרך תכלה ויראה אבל עמדו זקופים וראו ושמחו כמפורש בסוף המקרא וישמחו לראות דהיינו דרך קלות ראש ולא בדרך גילה ברעדה במקו' גילה שם תהא רעדה. ודאמר מילי נמי אמור מאן אמריך כו'. אפשר שנלמד ממה שנאמר בסוף הענין ויאמרו אנשי בית שמש מי יוכל לעמוד לפני ה' אלהים הקדוש הזה גו' שאחרי שנענשו הם אמרו כן בדרך וידוי כי לא יפה דברנו מאן אמריך כו' ומאן אמא לך דאפייסת ובאת מאליך אבל מה שחזר הארון ובא בעל כרחם של פלשתים הוא לפי שיד ה' היה בהם כמפורש בקרא וק"ל: ע"ב ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש גו'. מדלא כתיב וחמשים אלף איש בוי"ו גם מדכתיב איש איש בכל פרט משמע להו דהיינו השבעים איש היינו החמשים אלף למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה דאל"כ לכתוב ע' אלפים שבעים איש ויונתן מתרגם וקטל בסבי עמא שבעין גברי כו' ובקהלא נ' אלפים יתיישב לפי דבריו דנקט איש בכל פרט אבל לא יתיישב דה"ל למכתב וחמשים בוי"ו ודו"ק: על כל פסיעה ופסיעה שור כו'. וצ"ל דה"ק דבכל אחד מששה צעדים שור ומריא ולא נקט ששה אלא משום ז' פרים וז' אילים דמפורש בהידך קרא דדה"י. ולמ"ד על כל שש פסיעות שור ומריא. ניחא טפי דנקט בהאי קרא ששה צעדים וקרא דהתם ז' פרים וז' אילים היינו על כל ו' סדרים כו' אע"ג דלא מפורש התם כלום נלמד סתום מן המפורש מה הכא בשור ומריא ששה אף התם בז' פרים ששה ודו"ק: בתחלה כידון ולבסוף נכון כו'. פי' שני שפרש"י בשם ר' מנחם גורן נכון הוא גורן ארונה היבוסי כו' ע"ש הוא דחוק דמשמע מתוך המקראות דשמואל ודה"י שאחר שפרץ בעזה שם הטהו בדרך לבית עובד אדום הגתי וישב שהה שם ג' חדשים ואח"כ העלוהו לעיר דוד גם פי' ראשון הוא דחוק לפרש כידון על פרץ עזה ונכון על בית עובד שאין זה ענין אחד אבל הנראה כידון ע"ש פרץ עזה כשנשאוהו בעגלה וגורן נכון על שנשאוהו משם לעיר דוד על נכון על כתפיים כדינו כמפורש במקראות וק"ל: נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו א' שהקים משה כו'. יש לעיין בזה מה טעם אבנים של משה שהקים דאותן של יהושע בגלגל מפורש כי ישאלון גו' אשר נכרתו מי הירדן גו' לזכרון לבני ישראל עד עולם וכן שהניחם במי הירדן קאמר מטעם זה ויהיו שם עד היום הזה גם אינו מענין סיפורו של הברייתא דמיירי כולו במעשה יהושע בעברו הירדן הכוונה בו ידוע כמ"ש בעל העקרים באמונתינו שלשה הם העיקרים ויסודי האמונה והם תורה מן השמים ומציאותו ית' ב"ה המחדש עולמו ושכר ועונש והאבן הוא רמז בכ"מ על היסוד ועיקר כמו אבן פנה משם רועה אבן גו' וקאמר ג' מיני אבנים לרמוז על הג' יסודי האמונה אבנים של משה לרמוז על יסוד התורה שנכתב עליהן מפי משה שהורידה משמים ובאותם שבגלגל וכן עלמן שבנו מהן מזבח בהר עיבל אשר שם נאמרו הקללות והברכות משם השכר והעונש בקיום התורה ובהעברת התורה שנכתבה עליהן ואותן שהקים בתוך הירדן להורות על מציאותו ויכלתו לחדש עולם באות אשר נכרתו מי הירדן מפני ארון גו' וק"ל: שהקים בגלגל כו'. פרש"י לאחר שבנו מהן מזבח בהר עיבל קפלום והביאום לגלגל כו' עכ"ל. והכי מוכח הסוגיא לקמן דאותן של הר עיבל הן בעצמן שהביאו אח"כ לגלגל ודברי רש"י בחומש תמוהין בזה שכתב נמצאת אתה אומר ג' מיני אבנים היו בירדן וכנגדן בגלגל וכנגדן בהר עיבל כדאיתא במסכת סוטה עכ"ל וזה אינו דהיינו של עיבל הייתו של גלגל אלא דג' מיני אבנים האמור במתניתין היינו עם אבנים של משה וכבר כתב הרא"ם דל"ע: שנאמר וכתבת על האבנים כו' ואח"כ סדו אותן בסיד כו'. ולא מייתי קרא דלעיל מיניה והקמות לך אבנים גו' וכתבת עליהן את כל דברי גו' משום דמיניה משמע כר"ש דכתיב ושדת אותם בסיד וכתבת עליהם גו' דמשמע סיד ואח"כ הכתיבה אבל מהאי קרא וכתבת על האבנים משמע הכתיבה על האבנים ממש ואח"כ הסיד ואין מוקדם ומאוחר בתורה ולכך פריך לקמן מ"ט דר"ש דעל האבנים משמע ממש על האבנים ודו"ק: א"ל בינה יתירה כו' וקלפו את הסיד והשיאוה ועד"ז כו'. נראה דלר"י אצטריך למימר והשיאוה דהיינו העתיקוה ונשאוה משם לכ"ע דע"י קילוף לאו כ"ע ידעי לקרות בו אבל לר"ש דלא היה בו קילוף כ"ע ידעי לקרות בו משם גם מ"ש ר"י ועד"ז נתחתם גזר דינם כו' ראיה קצת לדברי ר"י שהעתקה הזה היה מגוי לכ"ע אבל לר"ש בלא העתקה לא היו נענשים כ"כ [illegible] לקרות בו וק"ל: וכתבו להם למטה למען אשר לא ילמדו גו'. נראה לפרש לר"י דכתבוה על האבנים כדי שסופרי עובד כוכבים יעתיקוה לכל העולם לא היה כתוב האי קרא למטה דאיירי דוקא בז' עממים כפרש"י אבל לר"ש דלא העתיקוה משם אלא כדי שיקראוה שם על הסיד אין סברא דמשום לחוקים שיבואו שם לחוד נכתבה שם אלא משום ז' עממין שבתוכה נמי וזה שכתוב האי קרא למטה למען אשר לא ילמדו גו' הוא הטעם אשר נכתבה על הסיד שם כדי שילמדו ז' עממין ג"כ ולא ילמדו אתכם גו'. וז"ש הא למדת שאם היו חוזרין כו'. שהרי העיקר בשבילם נכתבה שם והיינו דוקא לאותן שהלכו מא"י חוץ לגבול א"י אבל שבתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין כפרש"י ולא למדנו מהאי קרא אלא מאותן ז' עממים שהלכו מעצמם מחוץ לגבול כגון הגרגשי שפנה אבל שהלכו בע"כ כגון כנענים שנשבו לא משתמע מיניה להכי איצטריך ושבית שביו דאפילו שבאו חוץ לגבול בע"כ ע"י שבי מקבלין אותן ובזה יפול קושית התוס' לקמן גם מה שהקשו התוס' בעניגא דהכא למה קבלו את רחב שהרי בתוך א"י היתה נראה דלאו קושיא היא דמפני השבועה שנשבעו לה הב' שלוחים הוצרכו לקיימה כמו באנשי גבעון שנאמר בהם ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם ונתנום לחוטבי עצים ולשואבי מים מפני שהטעו את בני ישראל כמפורש בקרא אבל השבועה לרחב היתה כהוגן מפני פקוח נפשם גם שראו בה שחזרה בתשובה גמורה כמ"ש כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת וק"ל: והיו עמים משרפות גו' אין לו תקנה אלא שריפה כו'. פרש"י גיהנם כו' עכ"ל מפירושו נראה דלר"ש דדרים על עסקי סיד לא יהיה פירוש משרפות שריפת גיהנם ואפשר דאיכא לפרושי ע"פ מ"ש בפ"ק דע"ז שהקב"ה דן את העובדי כוכבים שלא למדו תורה דהיינו על עסקי סיד ואמר התם דמצוה להם מצות סוכה ומקדיר להם חמה בתקופת תמוז כו' והיינו משרפות אבל לר"י ליכא לפרושי הכי דסיד דקאמר מאי היא אבל על שריפת גהינם ניחא כמו שתיקון הסיד אינו אלא ע"י שריפה כך תיקון של עובד כוכבים אינו אלא ע"י שריפת גיהנם וק"ל:

דף לו ע"א תוס' בד"ה כמאן כר"ש וא"ת כו' כ"ע ל"פ דהרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה ואח"כ הביאו כו' ול"ג וכתבו עליו את התורה עכ"ל ר"ל דהך ברייתא ל"ג ליה כדגרסי ליה הכא מיהו קושטא הוא דעל אותן אבנים כתבו התורה דהא להאי תנא אבנים דהר עיבל ודגלגל חד אבנים היו וק"ל: בד"ה מאי והחציו כו' ואפילו עמדו לוים למטה שמנה אלף כו' שעמדו על הר עיבל ג' מאות ושבעה אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים סט"ז אלף ות"ת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דודאי למ"ד לקמן שלא עמדו למטה אלא זקני כהונה ולויה ודאי שהיו מרובין של הר גריזים אלא אפילו למ"ד לקמן דכל הראוי לשירות היה למטה שהאלפים היו שמונה לבר מן המאות שהיו ה' מאות מ"מ לא הגיעו לט' אלף חסר ק"ל שהיו מרובין משל עיבל: בא"ד לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט (אלו) [ראובן] לא היו כ"א מ"ג אלף ותש"ל כו' עכ"ל אין דבריהם מבוררים דבפרטן דשבטו של ראובן לחוד היו מ"ג אלף ותש"ל ושל גד היו בפרטן מ' אלף וה' מאות וא"כ כיון דמשני שבטים אלו ומחצי שבט מנשה לא באו אלא מ' אלף חלוצי צבא כמפורש בספר יהושע הרי נשארו מעבר לירדן מ"ד אלפים וב' מאות ושלשים חוץ ממה שנשארו שם מחצי שבט מנשה ושפיר היו ממלאים כ"ד אלף שנפלו משמעון וצ"ע: בא"ד דליכא למימר דה"ק מחמת חסרון כו' הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן כ"ד אלף ועלה קאי כו' עכ"ל כצ"ל נ"ל דר"ל דלא חסרו כ"ד אלף כולו משבט שמעון לחוד אלא שחסרו כ"כ משבט שמעון דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין הדמיון שחסרו משמעון ט' אלפים הרי אף אם כל שבט של לוי שם לא היו ממלאין חסרון זה שהרי בכל פרטן של הר גריזים לא היו מרובין כ"א ט' אלף חסר ק"ל והשתא שחסרו ט' אלף משמעון הרי של הר גריזים מועטין משל הר עיבל ועלה קאי רבי יוסי שפיר אפילו לדבריך כנגד חסרון דהר גריזים את מחסר בשל הר עיבל ג' אלף ותש"ל משבט ראובן כו' דהשתא מחמת חסרון דשבט שמעון לא יהיו דהר גריזים מועטין אם יהיו שם שבט לוי ומהרש"ל הגיה בתוס' ולא שיחסרו כ"ד אלף משמעון אלא שלשה אלפים או פחות ועלה קאי רבי יוסי כו' עכ"ל ע"ש ואין הגהתו מבוררת דאם לא חסרו משבט שמעון אלא ג' אלפים או פחות לא יהיו של הר גריזים מועטין שהרי מרובים תשעה אלפים חסר ק"ל ודו"ק: בד"ה עשרים וחמש על כו' על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כו' ועל השנייה כ"ג וזבולון מלא כו' של הר עיבל היה ב"נ ועל הראשונה ימ"ן כו' עכ"ל כצ"ל יש לדקדק למה חלקו תיבת בנימן כך שהאותיות ראשונים ב"נ היו בשנייה ואותיות אחרונים ימ"ן היו בראשונה ולא חלקו הראשונים בנ"י בראשונה והאחרונים מ"ן בשנייה וי"ל שנחלק כן ע"ש בן ימין ע"ש שנולד ליעקב זה הבן בימין דהיינו בדרום כפרש"י בחומש וק"ל:

ח"א דף לו ע"א גמ' באותו היום עברו כו' ובאו להר גריזים כו'. הגם שזה המעשה בהר גריזים והר עיבל אחר מעשה יריחו ועי כתיב בספר יהושע אין מוקדם ומאוחר כפרש"י שם ודבר זה מפורש בתורה והיה ביום אשר תעברו גו' והקמות לך אבנים גו' ומפרש לה והיה בעברכם תקימו את האבנים גו' בהר עיבל גו' ובו ביום באו ולנו בגלגל הכי משמע מספר יהושע והעם עלו מן הירדן גו' ויחנו בגלגל גו' דמשמע חנייה ראשונה בגלגל היה והיה ידוע להם דהר גריזים והר עיבל יותר מס' מיל היה ממערב הירדן. וקאמר וכל העומד בפניהם מיד נתרז כו'. גם זה מן הניסים שבריחוק הדרך כ"כ שהלכו בו ביום לא היה להם שום מעכב כי כל העומד כו'. ומייתי ליה שנא' ואת אימתי גו' והמותי את כל העם גו'. רש"י פי' דמלשון והמותי דרים ליה ולא ידענא דא"כ מהיכא דריש ליה מאידך קרא דמייתי והומר תפול עליהם אימתה גו' ולולי פירושו נראה דמלשון אימתה דכתיב בהאי קראי משמע ליה דכן דרך המתפחד מאימה נתרז ומשום דההוא קרא דשירת אז יאיר משמע דבקריעת ים סוף איירי כל הענין שמעו עמים גו' אז נבהלו גו' נמוגו גו' קאמר דעד יעבור גו' משמע דקאי נמי אהעברת הירדן שהיה לעתיד בימי יהושע וכפל עד יעבור גו' על ביאה שנייה בימי עזרא דכתיב בנחמיה אגרות יתנו לי אל פחות עבר הנהר אשר יעבירו גו' ולא ניחא ליה לתלמודא לפרש שני העברות על נחלי ארנון ועל הירדן כתרגומו דלא מצינו לשון העברה בנחלי ארנון וקאמר דא"כ למה בביאה שניה בימי עזרא לא היה אימה ופחד על העובדי כוכבים כמו בהעברת הירדן דהא קרא מדמה להו וקאמר ראוין היו כו' כדמוכח בקרא אלא שגרם החטא וע"כ קראם בימי יהושע עמך אבל בימי עזרא לא קראם כן אלא עם זו וק"ל: ואח"כ הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו כו'. וכן תני במתני' ולכאורה קשה דהל"ל מאן תנא ר"ש אבל ר"י סבר לעיל כתב ואח"כ סד וי"ל דהאי וסדוהו בסיד דהכא היינו בין כל אבן ואבן לבנין המזבח כעין שכתבו התוס' לעיל אבל אחר הכתיבה היה סיד על האבנים כר"י וניחא דבקרא אחר כתיב ושדת אותם בסיד וא"כ וכתבת עליהן גו' ובתר הכי כתיב שנית ושדת אותם בסיד גו' דמשמע אחר הכתיבה די"ל דסיד קמא היינו בין אבן לאבן למזבח וסיד בתרא על כתיבת האבנים ודו"ק: וכתיב ושתים עשרה האבנים האלה גו'. הוא ראיה אדלעיל דאותן אבנים שבנו מזבח בהר עיבל וכתבו התורה עליהן קפלום ולנו בגלגל שהוא היה במלון הראשון כדמסיים בהאי קרא הקים יהושע בגלגל ודו"ק: צרעה לא עברה עמהם ולא כו'. מפי' רש"י בחומש נראה לפרש דמדקדק הכי מדלא מנה בהאי קרא דושלחתי את הצרעה גו' מכל שבעה אומות אלא אלו הכנעני והחתי שהם אחר סיחון ועוג ופריך והכתיב ושלחתי גו' ומשני נמי הוי שהוא מעבר הירדן והלאה ומשני על שפת הירדן עמדה כו' דמוי קרוב לירדן מלך מערב היה כך תוכן דבריו ואיני יודע מגליה דאתי מארץ סיחון ועוג הוא דהא גבי אמרון כתיב שהיו בני חת ורבקה אמרה קצתי מפני בנות חת דמוכח מכל זה דאתי מעבר לירדן במערב היה ונראה לפרש דלאו אהאי קרא קסמיך לומר שלא עברה לרעה עמהם אלא מדכתיב ביהושע ואשלח לפניכם הצרעה ותגרש אותם מפניכם שני מלכי האמורי גו' דמשמע הצרעה לא עברה שלא גרשה אלא ב' מלכי האמורי שהם ארץ סיחון ועוג בעולי קראי. ופריך מקראי דתורה ושלחתי את הצרעה. ובין מתני ובין מתוי שהוזכר בקרא פריך. ומשני על שפת הירדן עמדה וזרקה כו'. ומייתי מדכתיב ואנכי השמדתי את האמורי גו'. ואמורי ודאי מארץ סיחון ועוג הוא כדמוכחי קראי ולא מייתי אלא מהא דזרקה בהן מרה כו' וה"נ ניחא דזרקה מצד זה של הירדן לצד האחר ולמדו לומר מהאי קרא דע"י זריקה היה מדכתיב אשר כגובה גו' ואשמיד פריו ממעל גו' דאשמועינן דגם בגובהן כ"כ הזיקן הצרעה מלמטה למעלה בעיניהם ע"י זריקתן וכן (מלמעלה הזיקתן) מלמטה ע"י סירוס וקרי העינים פרי ממעל כי העין הוא עיקר פרי מעלליו הרע כמ"ש עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה הן וק"ל: בדרך שחלוקים כאן כך כו'. תלאן הכתוב זה בזה דכמו שבאבני אפוד שני החלוקות היו לזכרון לטובה כמפורש בקרא כל אלו ב' החלוקות גם אותן שעמדו על הקללה לזכרון לברכה תיהפך וק"ל: שנית כתולדותם ולא כראשונה כו'. ורש"י בחומש לא דק שפירש כתולדותם כסדר שנולדו ראובן שמעון לוי ויהודה דן כו' ולא פי' דיהודה מוקדם דתולדותם לא קאי רק אשני' מיהו נראה דגם לפי שמעתין כתולדותם קאי נמי אראשונה לגבי חמשה האחרים אלא מדיאמך כתולדותם לשני' גמרינן דראשונה לאו כולה כתולדותם דיהודה מוקדם אבל רש"י בחומש דחשיב יהודה ברביעי כתולדתו הוא סותר הברייתא דהכא וק"ל: ע"ב לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים כו'. גם שלא נזכר שם לוי מ"מ י"ב הוו שם דיוסף נחלק לשנים אפרים ומנשה אלא כדרך שחלוקין בחומש שני כו' יהיה יוסף באחרונה כפי' רש"י הגם שלא נזכר בסדר ההוא בקרא שם יוסף כלל דלא חשיב שם אלא י"א בני יעקב הבאים מצרימה מ"מ נזכר אח"כ לכללו אתם כדכתיב ויוסף היה במצרים ומזה הטעם גם שהיה יוסף גדול באחיו נכתב באפוד באחרונה למעלתו וגדולתו שלא היה בכלל באי מצרים כי כבר נתגדל במצרים טרם בואם ואז בבואם נעשה מטתו של יעקב שלימה עם יוסף שהיה שם וק"ל: ולא כמות שקרא לכן משה ראובני ולא ראובני כו'. לא נמצא במקרא בתורה בפרשת פנחס אלא גבי ראובן ושמעון ראובני שמעוני אבל בדן וגד לא נאמר שם הגדי הדני אלא בנביאים נמצא וצ"ל דלאו דוקא שקרא לכן משה וק"ל: חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל כו'. וכתבו התוס' דבירושלמי איתא בהיפך מלמד שמועטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל כו'. וכתבו דהירושלמי מיושב יותר והיינו משום דוהחציו בהר עיבל בה' משמע שהוא המבורר והוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי כו' ע"ש אבל המקראות בפרטן של השבטים אינן מוכח כן אלא דאותן ו' שבטים שבהר גריזים היו יותר ט' אלף בערך ודוחק לומר שמן הלוים עמדו למטה ט' אלפים או יותר כמ"ש התוס' דמשמע לקמן דלא עמדו למטה אלא זקני כהונה ולויה אבל לתלמודיא דאותן דהר גריזים מרובין ניחא כוליה בפשטיה והא דכתיב והחציו בה' גבי הר עיבל לאו משום דהוא מבורר ברוב גברי כמ"ש התוס' אלא דה"פ שהוא מבורר בחציין של שבטים שאותן ו' שבטים שבהר עיבל עמדו כלם שם אבל חציו של הר גריזים לא עמדו כלם שם שהרי מלוים עמדו הרבה משם למטה. וז"ש אע"פ שלוי למטה מאותן של הר גריזים ולכך נאמר באותן של הר עיבל והחציו בה' שהוא מבורר יותר בחציו של שבטים שעמדו כלם שם מ"מ שבהר גריזים מרובין כדמסיק שבני יוסף עמהם שנאמר וידברו בני יוסף את יהושע גו' ומיהו ק"ק ל"ל לאתויי קרא דיהושע משום דבני יוסף המרובים עמהם הא בפרטן של הר גריזים מפורש בתורה שהן מרובים תשעה אלפים בערך ונראה לפרש דמשמע ליה מהאי קרא דספר יהושע דנתרבו ונתגדלו בני יוסף באותה שנה להיות הרבה מהם יותר מבני כ' דהיינו ממנין אחרון שבפרשת פנחס עד אחר העברת הירדן דאל"כ מאי קאמרי בני יוסף ואני עם רב שהרי בפרטן לא היו יותר מבני יהודה רק בערך ח' אלפים ולהכי מייתי מהאי קרא דאף אם נאמר שעמדו למטה כט' אלפים מבני לוי מ"מ שבהר גריזים מרובין ע"י בני יוסף שנתרבו ודאי באותה שנה כדכתיב ואני עם רב גו' ודו"ק: עלה לך היערה א"ל לכו והחבאו אתכם כו'. מפורש פרק י"ג: אל תקרי עלי עין כו'. פרק הפועלים: והבא בנימין שלם כדכתיב ואביו קרא לו בנימין כו'. דגבי קריאת אביו דודאי איכא טעם בקריאתו כך כמו בכל בניו וכמו שפרש"י בן ימין בן שנולד בדרום או ימין מלשון חוזק כמו שפי' הרמב"ן הולכך לכתוב ימין ביו"ד לידע טעם קריאת אביו כך אבל בכל התורה היכא דקראו לא איצטריך לאשמועינן טעם קריאתו. וכיון שהיו"ד נחה לא דק למכתבה ודו"ק: יוסף שקידש ש"ש בסתר כו' מאי היא דכתיב כו' מלמד שניהם לדבר עבירה כו'. לכאורה הוא ראיה לסתור וי"ל דאם לא היה מתכוין

וכו'

חכמת שלמה

נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה כולה מ"ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא מ"ד על אבני המזבח נכתבו מאי ושדת בסיד כו' כנ"ל: בד"ה לרבות כו' כל נשמה על שקירבה עצמה כך קירבה המקום ישראל כו' ושמא ע"פ הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו כו' ואי הוה מצינו למימר כו' אין נהרגין אין מקבלין אותן כו' לא היה הורגן וצ"ל אותן כו' כנ"ל:

דף לו ע"א גמרא והעברתם אותם עמכם כו' כנ"ל: רש"י בד"ה פריו ממעל עיניו הס"ד: תוס' בד"ה כמאן כו' פוגעין בו כדאיתא כו' דהרי שלא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר ועוד כו' אלא כנגד יצה"ר י"ל כו' הרשות שבו הכתוב מדבר כו' אלא כנגד יצה"ר אע"ג כו' והכי ניחא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב היא גבי יפת תואר כו' שבתוכה לא הס בכלל כו' כנ"ל: בד"ה מאי והחציו כו' שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין כו' כנ"ל: בא"ד של הר גריזים קרוב לאלף כו'. נ"ב תפס מנין זה לפי שלא הגיעו מנין הלוים הראוים למשמרת דהיינו מבן שלשים אלא לשמנה אלפים ותפס האלפים ולא המאות או תפס מנין בני קהת שמשמרתם היה הארון כו' וא"כ הם עמדו למטה ולא נחת למנין המאות דאין סברא שיהיו כלם למטה ומ"מ אף אם תדחה ותאמר שאף המאות היו למטה מ"מ של גריזים יהיו מרובין שהמאות לא היו אלא ת"ר לקהתי ולכלם במנין הראוים למשמרתם תק"פ ולא יגיע הרבה לאלף ודו"ק: בא"ד שבטים שעמדו על הר עיבל ס' ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ס' וט"ז אלף ות"ת כנ"ל. וכ"נ פי' עם הלוים אבל זולת הלוים לא היו כי אם רנ"ג אלף ות"ת אלא שהלוים היו כ"ג אלף ע"ש: בא"ד פחותין והשתא שלא היה כל שבט לוי שם צ"ל שעמדו לוים כו' כ"ד אלף משמעון אלא שלשה אלפים או פחות ועלה קאי רבי יוסי כו' כנ"ל. וכ"ב וה"פ אם תחלק

הכ"ד

אף כשבא לבית ג"כ לדבר עבירה אפשר שמהלאכה דאורייתא פירש גם לא כמ"ש לעיל לא אדוני לא ידע אתי גו' ולא חשך ממני מאומה כ"א אותך גו' דכתיב כדברה אליו יום יום ולא שמע גו' דאין זה קידוש השם אלא מילתא דאורייתא שמתו ינצעו לדבר הזה אמנם בבית לבל הכל כתיב ויהי כהיום הזה גו' ואין איש גו' שלא היה לו יצלה מאכלו בני בית כלובקן אותו היום יום זה לא להמשמעותין קרא דיוצאת לבית היה גם כן לדבר עבירה ביום הזה שיצו בספרים אח"כ כ"ו קידוש השם בסתר והתמוס לשמתכן משום דפוגלעו בלבמון ביום ויבא גו' ע"ם הייתי לנר"ד לקמן לעשות מלאכתו כלבכם שלא הביא תהלת מתקנת אבל ככה לא ונלכנו לפנים כן לא מלאכת מתקנת המקרה ויהי כהיום הזה גו'. דהיה ליה כמו שכתבנו ועי"ש למ"ד לעשות מלאכתו כככם מדלא כתיב לעשות מלאכתו ונכתבו מלאכתו דייק ליה לעשות לצרכיו ולא מלאכה דאורייתא ומ"ד מלאכתו ממש תקשי לוה אלא כהכי מדכתיב לן כמין לעיין בהכנסן כמשמעו כתמהותו ע"מ : **ואין איש** גו' אפשר בית גדול כו' אותו היום יום אידם כו'. וכל"ו בתומס מפקיק מיהו הדעם מינה דקרא ויהי כהיום הזה כלומר ויהי כאשר הגיע יום המיוחד כו' ע"ש ולא ידענא למה הביא דברי התלמוד דלא מפיק ליה הכא אלא מסיפא דקרא ואין איש גו' מכלל דבית גדול כו' וזה עיין פירש"י בחומש ע"פ התלמוד דדרים שם ר"י איש גו' שבקש עלמו כו' ודריש הם כ"י גופיה הא דיום אידם הוה כו' והיינו מיניה דקרא ויהי כהיום הזה גו' גם הם הפירש שם ויום המיוחד יום לצחוק כו' והא ע"פ התלמוד כו' : **באותה** שעה באתה דיוקנו כו' ועיין בתוספות שם דמ"ם דלמ"ד שמתהדרת ואין איש מאנשי הבית שם אלא מלאכתי בית הוא גם אין אלא כו' בשמדמיותו דמות דיוקנו כו' ולמד דבית משמע בבית ש"מ תוכן דבריו ופי' בבית לא לאבל בתלבון היה ופ"ו לא דיוקא לא קאי אמלאכי בית שמשמעות הכתוב דתוכו דאלי בתלבון אין לא תא הפ"ו הלכו לבית עבודת כוכבים ולא קאי אמלאכי בית ואולי מכאן בדמות דיוקנו והוא לוח יעקב מהקקתה תחת כסא הכבוד כלאוי לו בתלון ושער השמים ולזה כתב מידי אביו יעקב ובמדרש כיון שראה יוסף דמות אביו ותתקצרר כו' ע"ב וק"ל : **א"ל** יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד כו'. במדרש שמש יוסף מה היה אבן גו' והוא מבואר שנכתבו מאותיות בתקומון מקום קודש על אבני אפוד בבגדי קודש שהיה מאז לזכרון לקודשה והוא בכנף נגד כלאמרי' כל מקום שיש גדר ערוה אתה מוצא קדושה. [illegible] וקאמר מיד ותשב באיתן קשתו כו' שבה קשתו לאיתנו כו' [illegible] כפירש"י בפסוק נער עבד עברי.והיתה תשובת פרעה גנוני מלכות אני רואה בו. כלומר שאני רואה בחכמתו ותוארו שאין זה מן יחוסי עבדים אלא מבני מלכים ושלא כדין נמכר לעבד כמ"ש כי גנב גנבתי מארץ גו'. וכן שא"ל **א"ב** יהא יודע בע' לשון כו'. היה בנימוסיהם וכדאמרינן בסנהדרין דלא העמידו אלא שיודע בע' לשון . ואמר **בא** גבריאל ולימדו כו'. הוסיף לו אות אחת משמו כו' שנאמר עדות ביהוסף גו'. איתא במדרשים רמז בהאי קרא שמתחיל בע' ומסיים בע' והא ודאי הא דזכה יוסף לתוספות ה' היה בעבור שקידש ש"ש בסתר כדלעיל אלא דהכא קאמר ע"י שקידש שם שמים בסתר וכבש יצרו זכה בשעה הצריכה לו להוסיף לו ה' משמו של הקב"ה כדי שידע בע' לשון ושעל ידי זה יעלה לגדולה ולולי שכבש יצרו באשת פוטיפר לא היה זוכה לכל זה ופי' הכתוב כך הוא עדות ביהוסף גו' שם של י"ה שהוא עדות לישראל בגדר ערוה כמ"ש שבטי יה עדות לישראל גו' נתקיים ביהוסף שנתוסף לו ה' ביהוסף שמו הוא שם י"ה ועי"ז זכה בצאתו מושל על מצרים כי גם שפת לא ידעתי אשמע ויש בזה רמז בתורה שאמר פרעה הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו דהיינו כת מלאכי שמים כמ"ש עושה מלאכיו רוחות גו' או אות ה' משמו של הקב"ה הוא רוח אלהים ואמר ע"ז אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת גו' דהיינו ע' לשון אין נבון גו' ועל פיך ישק גו'. ואמר **למחר** כל ליפנא כו'. אישתעי איהו בלה"ק לא הוה ידע כו'. גם בזה יש רמז בקרא דבתר האי קרא דמייתי כתיב ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח גו' ע"ש מילי דטמירן לפרעה היינו לה"ק גליין כבר ליוסף גם משמעות דטמירן כבר ליוסף היינו ע' לשון גליין ליה עתה בתוספת ה' לו. מסוגיא זו משמע דלשון הקדש איננו בכלל ע' לשונות וכן נראה דע' אומות בזולת ישראל כדמוכח מע' פרי החג והא דאשבעי' פרעה דלא מגלי ליה לאו משום נימוסיהן שידע המלך כל ע' לשונות דודאי לה"ק איתו בכלל ע' לשון אלא משום דגנאי היה לו לפרעה שיוסף ידע בלשון אחד שהוא לה"ק יותר על ע' לשון והוא לא ידע להשיב לו השתא אין מקום לקושיית הרא"ם גבי פי המדבר גו' דאיך הורשה יוסף לדבר עם אחיו בלה"ק כו' ע"ש דפרעה לא אשבעי' אלא משום גנאי שלא ישתעי עמו כיון שלא יוכל להשיב לו וק"ל : **כי** א"ל אבי השביעני א"ל זיל איתשל כו'. דמשמע מתוך הכתובים שהוצרך יוסף לרבות עליו רעים לבקש מפרעה על כך כמ"ש וידבר יוסף אל בית פרעה גו' אם נא מצאתי חן בעיניכם דברו נא באזני פרעה לאמר אבי השביעני גו' והיינו דלא ניחא ליה לפרעה משום דאיתא במדרשות שרצה פרעה שנתברך נילוס כשבא יעקב למצרים גם שפסק הרעב וע"כ רצה לעכב גם ארונו שם ולולי השבועה של יוסף שקבל עליו לא היה נתרצה פרעה להעלותו משם כדכתיב עלה וקבור את אביך כאשר השביעך ובודאי דהיה מפציר ביוסף משום זה זיל איתשל אשבועתך אי לאו דא"ל ואיתשל נמי אדידך ודו"ק :

דף לז ע"ב תוס' בד"ה ר"ש בן יהודה אומר כו' דברים שנכללו ונפרטו שנכללו ולא נפרטו כו' וכ"ה בב' דברים אנן קיימין כו' עכ"ל כצ"ל ופי' דכן הוא המדה דדבר שיצא מן הכלל על הכלל כולו יצא אבל ב' דברים שיצאו מן הכלל ה"ל ב' כתובים ואין מלמדין וכאן נמי י"א דברים שבארור יצאו מן הכלל ואין ללמוד מהן ומשני כיון דכתיב בסוף ארור אשר לא יקים ה"ל כאילו דבר אחד וק"ל : **בא"ד** זה החזן שעומד כו' זה הבית שלמטה כו' קרע יאשיהו ואמר כו' עכ"ל והרמב"ן בפי' החומש גורס זה הב"ד של מטה כו' וע"ש בפירוש ביאור דברי המאמר ועוד נ"ל לפרש זה החזן שעומד היינו החזן הקורא בס"ת שצריך לעמוד בשעת קריאתו וק"ל :

ח"א דף לז ע"א גמ' קפץ שבטו של בנימין וירד לים כו'. ר"ל קודם שנבקע הים והאמינו בדבר ה' אל משה דבר אל בני ישראל ויסעו כפירש"י בחומש אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם כו' ע"ש ודכתיב בתר הכי ואתה הרם את מטך גו' ובקעהו ויבואו בני ישראל גו' היינו משום שאר שבטים שלא בטחו בדבור ויסעו גו' וירדו לנפשם לירד בים. ומייתי שנאמר שם בנימין גו'. דלעיל מיניה איירי בקריעת ים סוף דכתיב קדמו שרים גו' במקהלות ברכו גו' כמפורש פרק כשם ע"ש . **ואמר** שהיו שרי יהודה רוגמים אותן כו'. פירש"י בספר תהלים שהיו מתקנאים בהם והיו זורקין בהן אבנים וכן שרי זבולן כו' ע"ש ואמר שזכה בנימין כו' שנאמר ובין כתפיו גו' יבואר פרק איזהו מקומן : **קפץ** נחשון כו' שנאמר סבבוני בכחש אפרים גו'. עיין פירש"י ועי"ל ע"ש פשל מיכה שהיה עמהם בים כמ"ש ועבר בים צרה כדאמר פ' חלק אבל יהודה עוד רד עם אל כפירש"י ומסיים ביה ועם קדושים נאמן שקידש ש"ש והאמין בה' ובמשה לירד לים כמ"ש ויסעו אין להם אלא ליסע כו'. ואמרו **ועליו** מפורש בקבלה כו'. לפי שבתורה אמר ויצעקו בני ישראל אל ה' גו' דהיינו תפלה וא"ל הקב"ה מה תצעק גו' ואין תפלתם מפורש שם וקאמר דבקבלה מפורש תפלתם של כת זו שקדשו ש"ש שנאמר הושיעני אלהים כי באו מים גו'. ואמר דגם **משה** היה מאריך בתפלתו כו'.כמ"ש לו הקב"ה מה תצעק גו' כמפורש במכילתא ועיין ברמב"ן ואפשר דהיינו תפלה זו דמייתי דמפורש בקבלה שיש בה אריכות דברים ולשונות ועניים כפולים גם תפלה קצרה ילפינן ממשה שאמר אל נא רפא נא לה ולא האריך לומר אלהים ובתפלה זו אמר הושיעני אלהים במקום אל : **וא"ל** הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך כו'. דבמקום סכנה מתפללין תפלה קצרה כדאמרי' במסכת ברכות ונקט לשון ידידי לר"מ דבנימין ירד תחלה לים וזכה דבין כתפיו שכן ובההוא ליכא דקרא קראו ידיד לבנימין אמר ידיד ה' גו'. ואמר **שא"ל** הקב"ה דבר אל בני ישראל ויסעו . לגבי אותן שירדו לים תחלה אין להם אלא ליסע כו' כפירש"י בחומש ולגבי שאר השבטים נטה את ידך גו' : **לפיכך** זכה יהודה כו' מה טעם כו' משום דהים ראה וינוס. ר"ל משום דהים ראה שקדשו ש"ש לירד תחלה לים זה ראה הים וינס מפניו שלא הטביען בים ע"ד שאמר לדיק מושל ביראת ה' וק"ל : **כל** הראוי לשרת למטה כו'. פירש"י ראוי לשרת לשאת את הארון כו'. ע"ש דקדק לומר לשרת לשאת את הארון והם בני קהת והיינו משום דמהאי קרא דיהושע דיליף דלוי נמי למטה דכתיב וכל ישראל וזקניו גו' כתיב נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית גו' וק"ק למ"ד לעיל זקני כהונה ולויה היו למטה הא בההוא קרא מפורש שנושאי ארון הם ולא זקנים שפסולים לעבודת משא מבן נ' וצ"ל אליביה דלפי אותה שעה ע"פ הדבור היו אז נושאי ארון זקני כהונה ולויה וק"ל : **רבי** אומר אלו ואלו למטה כו'. לכאורה קשה מה תיקן בזה דגם אם היו כולן למטה מ"מ תקשי דבקרא דספר יהושע מוכח שהלוים עם הארון היו באמצעות השבטים וא"כ אמאי חשיב בקרא דתורה את הלוים בהדי השבטים דיעמדו על הברכה בהר גריזים עפי מבהדי הנהו שבה דיעמדו על הקללה בהר עיבל וי"ל דרבי לא פליג בהא אתנאי דלעיל אי כהר אי כמר ולא פליג עלייהו אלא במלתא אחריתא דמשמע מדבריהם דבין שבה דהר גריזים ובין שבה דהר עיבל למעלה על ההרים ממש היו וקאמר איהו דאלו ואלו למטה כו' ועל בסמוך משמע כדתניא ונתת על כו'. הא דמשמע ליה על בסמוך ולא על ממש מפורש בתוספות ע"פ הירושלמי ע"ש : **ברוך** כו' ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ד' כו'. האי לשמור אין לפרש מלשון לאו הוא כדאמרינן כל השמר ופן ואל איננו אלא ל"ת ולעשות היינו מצות עשה ממש דא"כ לא יהיו ששה עשר בריתות במצות לאו וכן במ"ע אלא בכ"א יהיו י"ב דהיינו בלאוין יהיו ד' בללמוד וד' בללמד וד' בלשמור ובעשייה יהיה ד' בללמוד וד' בללמד וד' בלעשות אלא דיש לפרש לשמור גם בעשייה ולעשות גם בל"ת ולשמור היינו כדאמרינן בפ"ק דקידושין אשר תשמרון זו משנה לעשות זו מעשה ופירש"י זו משנה שמביאה לידי מעשה כו' ע"ש ואין זה בכלל ללמוד דקאמר הכא דיש לומד מרבו ומשכחה אבל שמירת המשנה שיהא זוהר על משנתו שלא תשתכח מפיו ודבר זה מביא לידי מעשה ושייך גם בעשייה וכן לעשות דהכא לא עשייה ממש אלא קיום המצות הוא ושייך גם בלאוין ודו"ק : **ע"ב** ארבע וארבע הרי שמונה כו'. פירש"י ד' בריתות ללמוד וד' ללמד הרי שמונה כו' ע"ש וק"ק לפירושו למה חלקן כך בללמוד וללמד ח' ועוד בלשמור ולעשות ח' הכ"ל ד' בכ"א הרי ששה עשר ויותר נראה לפרש ארבע בברוך בכלל וד' בברוך בפרט הרי ח' בברוך ועוד ח' ד' בארור בכלל וד' בארור בפרט הרי ח' בארור וניחא השתא דחילק תחלה ברוך בכלל מברוך בפרט ואח"כ חילק ח' ברוך מח' ארור והענין מבואר שהיה צריך כריתות ברית בכלל ארור אשר לא יקים גו' והיה צריך עוד כריתות ברית בפרט לכל מצוה ומצוה כי הוא ידוע כי מגד הנותן שהוא האחד האמיתי כל התורה היא כמצוה א' ויסוד א' לכל התורה והיא האמונה כמ"ש ספ"ב דמכות בא (מיכה) [חבקוק] והעמידה על אחת כמ"ש ולדיק באמונתו יחיה כמפורש שם וע"כ בא כריתות ברית ברוך א' בכלל מגד הנותן ולפי שנתרבו המצות מגד המקבלים כמנין תרי"ג ע"כ בא גם הברוך וכריתות הברית לכל מצוה ומצוה בפרט : **וכן** בסיני וכן בערבות מואב שנאמר גו'. הכי משמע ליה דכל הכי הוא בענין זה ברוך וארור בכלל ובפרט דבהר גריזים ודהר עיבל מפורש בפרשת כי תבא ומדנסמך ליה הנהו קללות דמשנה תורה שהיו בערבות מואב כדמסיים בהו אלה דברי הברית אשר צוה גו' בארץ מואב משמע ליה מתוך הסמיכות שהיו ג"כ כענין דהר גריזים ודהר עיבל בברוך וארור בכלל ופרט ומדכתיב שם מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב משמע ליה דאותם דחורב שהיו ג"כ כענין זה בברוך וארור בכלל ופרט אבל דאהל מועד להאי תנא לא חשיב דהיינו בסיני היינו דאוהל מועד גם שנזכרו קללות בת"כ שהיה באהל מועד כפרש"י בחומש גבי מלבד הברית פי' היינו קללות שבת"כ שנאמרו בסיני עכ"ל ואין נ"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה אלא כמ"ד דסיני ואהל מועד חדא הוא ודו"ק : **ונשתלשו** בערבות מואב. פירש"י מפי משה לישראל עכ"ל דקדק בפירושו מפי משה כו' דלמ"ד נמי שנשתלשו בערבות מואב הא דקרי ליה הכא אותן דערבות מואב משנה תורה היינו משום דמפי משה היו משא"כ דסיני ודאהל מועד ודו"ק : **אין** לך כל מצוה כו' מ"ח בריתות של שש מאות אלף כו'. משמע מזה דהעונש דהעבירות היה גם בסיני ובערבות מואב ואתיא הך סוגיא כר"י דסבר הכי בפ' נ"ה דעל הנגלות נענשו אחרים קודם שעברו את הירדן אבל לר"נ אף על הנגלות לא נענשו אחרים עד שעברו את הירדן לא הוי בכל מצוה אלא ע"ז בריתות של שש מאות אלף כו' ורש"י פירש בחומש נקוד על לנו ולבנינו לדרוש אף על הנגלות לא ענש כו' בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה עכ"ל כל זה כולו כר' נחמיה כמ"ש הרא"ם ודו"ק : **כל** הפ' כולה כו' בארור סגי ליה אלא כו'. אין לפרש וכי בארור סגי ליה דהא עובד עבודת כוכבים חייב סקילה דא"כ תקשי ליה נמי בשוכב עם אשת אביו ובשוכב עם חותנתו דחייבים נמי מיתה חמורה ולמאי דאוקי ליה בנואף ונואפת דא"א הא חייב מיתת חנק אלא דר"ל וכי סגי בארור דמשמע ארור בעוה"ז הא אין לו חלק גם לעוה"ב דמומר לעבודת כוכבים הוא מומר לכל התורה ואין לו חלק לעוה"ב משא"כ בבא על א"א יש לו חלק לעוה"ב כדאמרי' פ' הזהב וה"ה בבא על שאר עריות אך קשה וכי משום דקשיא ליה בהאי קרא דעבודת כוכבים וכי בארור סגי ליה הוצרך למדחק דכולה פרשתא (בארור) [בא"א] כפרש"י וכן דורש את כולן כו' עכ"ל ע"ש ואין להאריך בדחוקיו בכל זה ולולי פירושו נראה דלא נתכוין לומר כולה פרשתא אבל י"א ארורים אלא אפסוק זה לחוד שהוא נקרא פרשה כולה דסתומה לפניו וסתומה מלאחריו :

דף לח ע"א בפרש"י בד"ה והיתקש ברכה כו' ברכה ושירות בקרא אחרינא כו' כצ"ל : תוס' בד"ה וכתיב כל כו' יחיד מהיכא אתרבי דהיכא כו' דודאי לר"ה אימעיט כו' עכ"ל כצ"ל : **ע"ב** תוס' בד"ה מחילה מאי כו' מקלתו לחוץ מן האגף ולפנים כו' כן צריך להיות :

ח"א דף לח ע"ב גמ' מנין שהקב"ה מתאוה לב"כ שנאמר ושמו גו'. עי' פירש"י ועי"ל דריב"ל לטעמיה כפירש"י לקמן דסבר כר' עקיבא דודאי הברכה קאי אישראל שהכהנים מברכים לישראל והקב"ה מסכים ע"י וקאמר דאם כן הוא שהקב"ה מברך את ישראל למה ליה לכהנים לברכם כלל ומה תועלת בברכתם אלא שהקב"ה מתאוה לב"כ שיתברכו ישראל ג"כ מפי הכהנים וק"ל : **כל** כהן שמברך כו' שנאמר והברכה מברך מפורש פרק אלו טרפות ע"ש : **אין** נותנין כוס כו' אלא לטוב עין כו' אל תקרי יבורך אלא יברך כו'. דרים הכתיב בלא וי"ו על המברך . והקרי יבורך יש לדרוש שהמברך את בעל הבית הוא מתברך וכדאמרי' פ' הרואה על כוס של בהמ"ז שהמברך מתברך שנאמר והברכה

חכמת

הכ"ד אלף למנין השבטים לא יגיע יותר משלש אלפים ואם לפי המנין אפילו שלש אלפים לא יגיע ודו"ק : **בא"ד** לדבריך כשאתה מחסר כו' כדפרישי' שהמגפה כו' כצ"ל : **בד"ה** כ"ה כו' פי' לתנא דתני התם כו' תאי מכאן וכ"ל דעל כו' היה כתוב ב"כ ועל הראשונה כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה לא כדרך כו' יעמדו אתכם וגו' כצ"ל והס"ד : **בד"ה** מרובה כו' הר עיבל ממועט שבאליו כצ"ל והס"ד והד"א : **בד"ה** יהודה שקידש שם שמים כו' כדלקמן כצ"ל והס"ד : **בד"ה** מידי אבירותיו של יעקב הס"ד : **בד"ה** רועה ישראל כו' נאמר הס"ד : **בד"ה** אלה תולדות כו' מיוסף הס"ד : **תום'** בד"ה באותו שעה כו' מאנשי הבית שם בבית דמשמע דוקא מאנשי בית לא היה שם כו' היה שם וזהו דמות כו' כצ"ל : **בד"ה** איתשיל ושמא אוקמיה במלתא דגיזוס כו' כצ"ל :

דף לז ע"א רש"י בד"ה שכבר נאמר כו' למטה היו הס"ד . ואח"כ בן חמשים הוא ג"כ ס"ד : **בד"ה** על הר כו' בתורה הס"ד ואח"כ הסדרים הוא ג"כ ס"ד : **בד"ה** ד' כו' הרי שמנה הס"ד ואח"כ ולעשות הס"ד : **תום'** בד"ה והיו שרי כו' ליה שערתה שכינה כו' כצ"ל : **בד"ה** א"א כו' ומה מקיים אני הדין תנייה כו' כצ"ל . וכ"ב כמו קרייא : **בד"ה** מאי על כו' מתנין בו בזיכי כו' ולטפחיים ריוח כו' וי"ל משום כו' דאמרינן על ממש דבעי שם רבי יצחק כו' כתיב מ"מ הכא כולי עלמא כו' שבע שבע א"ר רואין את העליונות כצ"ל . וכ"ב פי' שסדר המערכה הוא בשש חלות ונמלא דכי יהיב לבונה על השביעית איכא תיובתא : **בא"ד** כאילו אינן והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך כו' והתם גבי בזיכי כו' עוד דכי יהיב בסמוך הוי דרך כבוד כו' כצ"ל : **ע"ב** גמרא שמונה ושמונה הרי שש עשרה כו' של זה שכך גרמו לו כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה ארבעים כו' תלתא זימני הוי מ"ח מוליא כו' כצ"ל : **בד"ה** ר"ש כו' כמנין שהיו במדבר שכל אחד כו' כצ"ל . וכ"ב כך כ"ל להגיה והיינו בסוף מ' שנה : **בד"ה** מאי בינייהו כו' ובמאי פליגי הס"ד : **בד"ה** א"ר משרשים כו' וכל אחד משמים רבוא הללו קיבל עליו בריתות ששים רבוא כו' כצ"ל . וכ"ב כ"ל :

שלמה

בד"ה אלא זה כו' עבודת כוכבים ארורים כו' ואמו סבא על אשת איש כו' כצ"ל והד"א : **תום'** בד"ה ר"ש בן יהודה כו' שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו א"ל כן א"ר יוחנן כו' זה החזן שהוא עומד כו' שלמטה דאמר רב הונא כו' קרע יאשיהו ואמר עלי להקים אמר רבי אחא כו' לא למד ולא לימד כו' כצ"ל : **בד"ה** אמר רב משרשיא כו' לתרי"ג מצות קע"ג ריבוא ריבואות וחמשה אלפים ריבואות ות"ת ריבואות ועוד שלשים ריבואות וחמשים אלפים וחמשה אלפים ומאתים בריתות כו' כצ"ל . וכ"ב דע שאלף פעמים מאה אלפים הוא אלף ריבוא פעמים ריבוא ונמלא שהוא קע"ז אלפים פעמים מאה אלפים וחמש מאות פעמים מאה אלפים ופ"ג פעמים מאה אלפים וכ"ה אלפים ושני מאות ושורש החשבון הוא בענין זה תרי"ג פעמים מ"ח הוא כ"ט אלף וד' מאות וכ"ד וישראלים היו ס' ריבוא דהיינו שש מאות אלף ועוד שלשת אלפים וה' מאות ותמשים כ"ט אלף פעמים שש מאות אלף הוא קע"ד אלף פעמים מאות אלפים וד' מאות פעמים שש מאות אלף הוא שני אלפים פעמים מאת אלף ועוד ד' מאות פעמים מאת אלף וכ"ד פעמים שש מאות אלף הוא קמ"ד פעמים מאת אלף ושוב תחשוב כ"ט אלף פעמים שלש אלפים הוא פ"ז אלף פעמים אלף שהוא שמנה מאות פעמים מאה אלפים ושבעים פעמים מאה אלפים וארבע מאות פעמים שלשת אלפים הוא י"ב פעמים מאת אלף וכ"ד פעמים שלשה אלפים הוא ע"ב אלפים שוב תחשוב כ"ט אלף פעמים חמשה מאות הוא י"ד אלף פעמים אלף ותמשה מאות אלפים דהיינו מאה פעמים מאת אלף וארבעים ותמשה פעמים מאת אלף וארבע מאות פעמים חמשה מאות הוא שני פעמים מאת אלף וכ"ד פעמים חמשה מאות הוא י"ב אלפים שוב תחשוב כ"ט אלף פעמים חמשים הוא י"ד אלפים פעמים אלף וכ' אלף דהיינו י"ד פעמים מאת אלפים וכ' אלף וארבע מאות פעמים חמשים הוא עשרים אלפים וכ"ד פעמים חמשים הוא י"ב מאות סכום הכל קע"ז אלף פעמים מאת אלף וה' מאות פעמים מאת אלף ושמונים פעמים מאת אלף וג' פעמים מאת אלף וכ"ה אלפים ושני מאות . סליק :

דף לח ע"א תום' בד"ה ונאמר כו' בתורה דהברכות עלמן כו' כצ"ל : **ע"ב** רש"י בד"ה מעיקרא כו' רתוק

והברכה מברכך כפירש"י שם וע"כ לא תהא הברכה אלא לטוב עין כי ברכת המברך תחול כפי כוונת המברך והוא כוונת בפרכת כהנים לברך את עמו ישראל באהבה דהיינו בכוונה בעין טובה ורצון בלב ואמר שע"כ יברך המברך בעין ובלב טוב כי גם הוא נתן מלחמו בלב טוב לדל וזה שדקדק מלחמו שלא אכל הוא פת יפה ולדל נתן פת קיבר אלא שגם לדל נתן מלחמו כפי מה שהוא וק"ל: שאפילו עופות מכירין בצרי עין כו'. הא ודאי דעופות אינן בני דעת ושכל להכיר בזה אבל קאמר הקב"ה המשביע לכל חי רצון אינו מזמין המזון לעופות אלא לידי צרי עין א"כ יש לפרש דדרך הציידים להשליך חטים ושעורים למקום אחד גם קודם הצידה להרגיל העופות שם ולידי צרי עין ממעטים בזה גם בשעת צידה ובזה מכירין בו שלא בא אלא לצוד אותם ומרחיקין עצמן מצידתו וזהו שאמר כי חנם מזורה הרשת מעט חטים ברשת בשעת צידה כיון שלא הרגילם שם מקודם וק"ל: שנאמר אל תלחם גו' כי כמו שער בנפשו כו'. עי' פירש"י לשון שער הוא מלשון מרירות או לשון שיעור וכינוי דבנפשו על נפש הצרי עין. ולפי דקדוק לשון אל תלחם גו' ולא קאמר אל תאכל לחם גו' נראה לפרש כינוי בנפשו על האוכל ממנו שאמר אל תלחם שאכילתך מלחמו לא יטעם לך בו טעם לחם וזהו שמסיים ואל תתאו למטעמותיו שלא יטעם לך טעם האכילה אלו אלא כמו דבר שטעמו מר וכתיב בתריה פתך אכלת תקיאנה גו' ודו"ק: אין עגלה ערופה באתה אלא בשביל צרי עין שנאמר כו'. וא"ת מאי מייתי מהכא הא אדרבה אלו זקני ב"ד אומרים שלא בא לידם ופטרנוהו בלא מזונות ולא היו צרי עין לגביה ואעפ"כ מביאין עגלה ערופה ודוחק לומר שלא באת עגלה ערופה בשביל צרי עין לכפר עליהן אלא שבאה להזכיר עליהן שלא היו הם צרי עין וי"ל מדאמרי כפר לעמך ישראל גו' משמע ליה שזקני ב"ד אמרו ידינו לא שפכו שלא פטרנוהו בלא מזונות ואם אחד משאר העם פטר אותו בלא מזונות כפר לעמך גו' ודו"ק:

דף לט ע"א

באה"ד גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה כל כהן שלא כו' מיהו שמעינן מיניה דבעינן תכף לנ"י כו' להכי מסתבר דהכא בנ"י תכף ט' עכ"ל כצ"ל: בד"ה בשאלתות כו' כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם כו' האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב תוס' בד"ה עד שיכלה כו' א"כ לא ישאו שניהם כפיהם כו' עכ"ל כצ"ל: באה"ד דהא מסיק התם תרי קלי כו' מתרי גברי משתמעי כו' כצ"ל הכי תירוצא נמי לא קאי התם דפריך ומתרי גברי מי משתמעי כו' ומשני הא לא דמיא אלא לסיפא בהלל כו' דהיכא דחביב יהיב דעתיה מיהו הכי משמע למסקנא דהיכא דחביב ליכא לפלוגי ואפילו בשני גברי שקורין בשני דברים דומיא דזכור ושמור משתמעי ודו"ק:

ח"א דף לט ע"א

גמ' מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא כו'. לגבי בית המקדש שניט פ' הרואה דאסור מדינא ויליף לה מקרא מדכתיב ואת מקדשי תיראו ור"א היה מחמיר בזה גם בביהכ"נ שנקרא מקדש מעט. ושאמר לא פסעתי על ראשי כו'. מבואר פ"ק דסנהדרין וק"ל: עשינו מה שגזרת עלינו כו'. הוא כמו שאמרו לעיל כיון דהברכה תלויה בהקב"ה כמ"ש ואני אברכם דקאי על ישראל כדעת ר' עקיבא וא"כ ברכת כהנים למה ואינו אלא גזירת המלך עליהם שיברכו את ישראל ושהוא מתאוה לברכתם כדאמר ריב"ל לעיל וק"ל:

דף מ ע"א

תוס' בד"ה על שהנחתו כו' בירושלמי פ"ק דברכות איתא נמי רבי אבא כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה קומו וברכו כו' למחיה מתים עכ"ל הס"ד וא"כ מה"ד ויברכו שם כבודך ושאר כו' עכ"ל וכ"ה בברייתא פרק ג' דתענית ומנין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר ויברכו שם כבודך ומרומם כו' וכצ"ל בשמעתין בברייתא וק"ל: תוס' בד"ה וכל כך למה כו' אלא בלא נפילה היו כו' עכ"ל כצ"ל: בד"ה והאמר מר אין כו' לא היתה ישיבה בעזרה תיפתר שסמך לו כו' והכתיב כו' ויבא לפני ה' כו' שישב עצמו בתפלה עכ"ל כצ"ל וזו היא דעת אחרת דמעיקרא מפרש וישב מלשון סמיכה ומדשינה הכתוב למכתב וישב במקום וסמך מפרש לה נמי מלשון יישוב תפלה וכן צ"ל לקמן במדרש שוחר טוב דמעיקרא אמר וישב מלשון סמיכה ולבסוף מלשון יישוב תפלה וק"ל: באה"ד מי תנינן ישבה לה במקומה עמדה לה במקומה עכ"ל כצ"ל ופירוש דהמקשה הוה ס"ד דהאי שליסית במקומה קאי איסבה לה דקתני ברישא והמתרץ השיב לו דמי קתני בסיפא ישבה במקומה וכיון דלא קתני הכי יש לפרשה עמדה במקומה וק"ל: באה"ד והו קשיא מפ"ב דזבחים כו' עמידה מן הלד כו' עכ"ל לכאורה נראה פי' לדבריהם דתו קשיא להך מדרש דלכהן גדול יש ישיבה בעזרה ובפרק ב' דזבחים גבי קידוש קאמר לכ"ע דבעי עמידה ולא ידענא מאי קושיא דאימא דבשאר כהנים קמיירי התם דלא רשאין לישב ואף אם נאמר כיון דסתמא קאמר התם מיירי נמי בכהן גדול הא התם בשעת קידוש קאמרינן הכי כדפריך וליתב מיתב ומשני אמר קרא לשרת ושרות מעומד אבל בלא עבודה אפשר דיכול לישב ונראה שחסר כאן מן התוספות סוף הסוגיא דהתם וכצ"ל בתוס' ופריך וליתב מיתב ומשני כו' ור"ל דאשמעתין דאמרינן אין ישיבה בעזרה אפילו לכהן גדול תו קשיא מפ"ב דזבחים דפריך וליתב מיתב ומשני אמר קרא לשרת כו' דמשמע דבלאו קידוש מצי לישב מיהו התוס' דהתם כתבו דהאי וליתב מיתב לאו ישיבה ממש קאמר אלא סמיכה כו' ע"ש ותו לא מידי:

ח"א דף מ ע"א

גמ' אמר איהו חד טעמא ואמר אמוריה כו'. נראה דאי הוה הוא חד טעמא גרע מטעם דיליה ודאי דהיה לו להקפיד על זה שאומר שקר בשבילו אלא שהיה עדיף מדיליה והיה לו להקפיד שהיה מראה בפני רבי אבא כאילו הוא חשוב כרבי אבא ולא ימלך ליה אי לאו ענוותנותיה דרבי אבא אבל אמורא דרבי אבהו לא היה מראה את עצמו חשוב בפני רבי אבהו אלא בפני אשתו שגיד זה ולא היה זה כ"כ עניות מרבי אבהו שלא הקפיד עליו וז"ש רבי אבהו לדביתהו מנ"מ מיני ומיניה כו' שכל השומעים יסברו דמפי אמרם וק"ל: ותו רבי אבהו אימנו רבנן עליה לממניה ברישא כו'. חשיב זה לענווה מרבי אבהו שלא לימנות ברא"ש גם למאי דאמרינן בהוריות עבדות אני נותן לכם ולא שררה י"ל דהיינו כהך דהתם דר"א חסמא ור"י בן גודגדא דנמנו משום צורך פרנסתן כדמפרש התם דס"ל מינוי רשות שלהן עבדות כשכיר יום וכפועל להשיג פרנסתו אבל רבי אבהו הכא היה עשיר ולא נחשב לו מינוי הרשות כעבדות אלא כשררה וע"כ אמר דמשום ענווה לא רצה לקבלו ושיהיה רבי אבא במקומו דלגביה הוה המינוי רשות שלו כעבדות שהוא צריך לו מפני בעלי חובות דנפישי ליה שע"י מינוי יתנו לו מנות כפרש"י גדלהו משל אחיו וכפרש"י שם גבי ר"א חסמא ור"י בן גודגדא. והרי לאה בדורות הראשונים שמי שהיה לו כדי פרנסתו היה בורח מן השררה ולא כן דורות הללו שמי שיש לו עושר הוא נתמנה בכסף ורודף אחר הכבוד ואחד היה בזמנם שהיה צדיק גמור והוא יהושע בן גמלא שאלמלא הוא נשתכחה תורה כו' כדאמרינן בפ' לא יחפור ולפי שנתמנה כ"ג בממון דמרתא דדינרי עיילא ליה מרתא כו' אמרו עליו קטיר קמזינא הכא דמשמע קשר של רשעים לפי שהיו כהנים אחרים חשובים יותר ממנו כמ"ש התוס' כל זה בפרק לא יחפור אבל ראיתי גדול הסיבה בזה שהבעלי בתים הם הם הממנין ומבררים להם ראש כפי רצונם לפי הנאת כ"א מהם וביותר בממון אבל מן הראוי שהלומדים והרבנים בעצמם יבררו להם ראש כמו שהיה בדורות הראשונים כמו שמצינו בהך עובדא דר' אבהו אימנו רבנן עליה לממנייה ברא"ש כו' וכן בהך דהוריות דר"ג וב"ד מינו את ר"א חסמא ור"י בן גודגדא לראשים: רב נחמן אמר מהכא ויקם המלך דוד כו'. פירש"י דמפיק ליה מאם אתם שומעים לי כו' אחי ותברי' אלמא המלך אימת כו' ע"ש והוא דחוק ועוד דהול"ל ואמר ר"א כו' בוי"ו וע"כ הנראה דמרישא דקרא מפיק ליה מדכתיב ויקם המלך דוד על רגליו גו' דמשמע שהיה יושב מקודם וקם מפני אימת צבור כמפורש שם שאמר כן לכל שרי השבטים ולשרי המחלקות ושרי האלפים והמאות ושרי כו' ואגב דמייתי רישא דקרא מייתי סיפא דקרא ויאמר שמעוני גו' מלתא באנפי נפשיה למידרש אם אחי למה עמי וכו' וכן דרך התלמוד וק"ל: ע"ב מנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר כו'. לפי דעת המקובלים מלת אמן שהוא קיום והאמנת דבר הוא מחבר ומצרף שם הקרי והכתיב דהיינו שם אדני ושם הוי"ה במספר צ"א כמנין אמן והייט בגבולין שאינו נקרא רק בשם אדני כדאמרי' בס"פ אלו עוברין צריך לכוין גם לשם הכתיב בצירוף במלת אמן וז"ש בסוף מסכת נזיר גדול העונה אמן יותר מן המברך שהוא מצרף הכתיבה אבל במקדש שהקרי והכתיבה בשם הוי"ה אין כאן צירוף אמן אבל אומר שם על כל ברכה תהלה דהיינו ברכה ברכו את ה' מן העולם גו' ותהלה דהייט ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד להורות על כונה ע דשם הכבוד הזה שהוא שם הוי"ה הוא במקדש מן העולם הזה ועד הבא משא"כ בגבולין דלא נקרא בשוה"ז אלא בא"ד דלי"ת כמ"ש בפרק אלו עוברין ע"ש ונוסח בשכמל"ו ע"ש ויברכו את שם כבודך הייט ברוך שם כבודו ומרומם הייט מלכותו ודו"ק: נוטל ס"ת כו' ומברך עליה שמונה ברכות על כו'. וכן לקמן גבי פרשת המלך ח' ברכות וכוונו בזה על פי דברי המפרשים במזמור תמניא אפי שיש בתורה במעלותיה שמונה חלוקות שע"כ נקראת התורה באותו מזמור בשמונה שמות דהייט פקודך חוקיך מצותיך דברך אמרתך תורתך עדותיך ילאתיך ע"ש ודו"ק: אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר וישב דוד גו'. לא היה בימי דוד עזרת בהמ"ק אבל תוך הקלעים של המשכן היה במקום עזרה ושם ישב דוד לפני ה' גו' והענין כי מקום המשכן והמקדש הוא כסא ה' כדכתיב אוה למושב לו ולמלכות בית דוד קרי הכתוב כסא ה' כמ"ש בד"ה וישב שלמה על כסא ה' גו' וק"ל:

דף מא ע"א

בפרש"י בד"ה ברכות וקללות כו' דיש כאן דילוג בתורה בכדי שיפסיק המתורגמן כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן ור"ל דבאין מתורגמן אין חוששין לדילוג כלל אפילו ביותר מכדי שיפסיק המתורגמן וק"ל: תוס' בד"ה כתב רחמנא כו' משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קא משמע לן במועד כו' דמשמע מאתחלתא דמועד ולא ביום שני או כו' עכ"ל כצ"ל [נ"ל]: ע"ב בתוס' בד"ה מלוה שאני כו' פרשת דרכים הוה כו' וכן ר' צדוק מלך כו' שתהא אימתו עליך ולא אימתך כו' עכ"ל כצ"ל: סליק פרק אלו נאמרין

ח"א דף מא ע"א

גמ' וכשהגיע ללא תוכל גו' א"ל אל תתיירא אגריפס כו'. עיקר הגאו לא תוכל וגו' לממנין אותו נאמר וע"כ אמרו לו אל תתיירא שאתו מורידין אותך בשביל זה אבל אחינו אתה כו' ואמרו זה מפני החנופה דלפי הדין לא היה ראוי לכך כיון שלא היה ישראל מלד אב כמ"ש התוס' כדלקמן: ע"ב מיום שגברה אגרופה של חנופה כו'. כחה של חנופה כו' כפירש"י ועי' בערוך והייט כעין דלעיל שהחניפו לאגריפס מפני יראתו ממנו ולא היו חוששין מיראת הקב"ה כמ"ש התוס' והייט שנתעוותו הדינין שמחניפין בדין לבעלי זרוע מפני היראה וכה"ג אמרו בס"פ מקום שנהגו אוי לי מאגרופן ואולי שנקטו הכא האי לישנא אגרופה ע"ש אגריפס המלך. וענין שאמרו מתוך החנופה אין אדם יכול לומר מעשי גדולים כו'. כפירש"י ועי"ל לפי שהשומע מתוך החנופה מעיד בהיפך האמת כדמפרש לקמן הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע גו' ודו"ק: מותר להחניף כו' לא יקרא עוד לנבל נדיב גו'. בחנף מדבר קרא כדמסיים ביה כי נבל נבלה ידבר גו' לעשות חנף גו' ומשמע ליה לא יקרא מלשון איסור ולאו ולא מלשון נבואה שלא יהיה כך לעוה"ב דא"כ מאי רבותיה ולא דמיא לדעיל מיניה ולשון עלגים תמהר לדבר לחות דהוי ודאי רבותיה שבדרך נס יהיה לעוה"ב וק"ל: ופליגא דר"ל כו' מלה"ד לאדם כו'. הא ודאי לדברי לוי נמי הא דהחניף יעקב לעשו במנחה ששלח לו ובשאר חניפות כדי שיתפייס אלא דס"ק שלא החניף לו בדבר שאינו אמת אלא לפייס עליו הזכיר לו שרגיל הוא במלאכים והוא בעצמו המשל הזה שמשכת התכשיל אינו אלא משום לפייס עליו וכן פירש"י בחומש לדברי ר' לוי וז"ל כי כלאי והגון כו' והן חשובין לי כראיית פני המלאך כו' ולמה הזכיר לו ראיית המלאך כדי שיתיירא ממנו ראה המלאך ויכול כו' עכ"ל ומיהו מה שפירש"י שם כדי ט' ראה מלאכים ויכול כו' שפי נראה כפירש"י בשמעתין לפייס עליו ולהודיעו שהוא רגיל במלאכים עכ"ל והוא דומה ממש אל המשל להודיע לשונאו שיש לו עוזרים וק"ל: שיש בו חנופה כו' כי הסרס. עיין פירש"י ועוד יש לפרש שמביא אף לעולם שהוא אחד ממלאכי משחית כדאמרינן פ' ד' נדרים ואמר שלא ישועו שאין תפלתם נשמעת מפני שאותו אף מלאך משחית הוא המקטרג ואוסר תפלתם במאסר שלא תבא לפניו יתברך ודו"ק: כל אדם שיש בו חנופה כו' ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום כו'. יש לעיין בזה דלשון לאומים הכתוב במקרא מלשון עמים דא"א לפרש לפי פשוטו מלשון עוברין ובהאי קרא גופיה כתיב לעיל מיניה ושני לאומים ממעיך גו' ונראה מהידוע כי אומה הישראלית נאמר בה למשפחותם לבית אבותם משפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת אם והיפך בשאר אומות אין להם יחוס אב דזרמת סוסים זרמתם ויש להם יחוס אם לאסור בקורבה מן האם וז"ש בישמעאל שנים עשר נשיאים לאמותם ר"ל דבבני יעקב נאמר שיתיילדו י"ב נשיאים למשפחותם לבית אבותם ולא כן בבני ישמעאל שלא יתיילדו אלא לאמותם כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע וגם בני עשו לא נקראו ע"ש אביו יצחק כמ"ש ביצחק ולא כל יצחק והשתא ניחא דכל לאמים שבמקרא על עובדי כוכבים נאמר שנקראו כן ע"ש שאין להם יחוס אב רק יחוס אם ומשום דקרא דהכא ושני לאומים גו' ולאום מלאום גו' גם על יעקב נאמר דאין בו משפחת אב רק משפחת אם ע"כ אמרו אין לאום דהכא אלא עוברין שקודם שנולד יעקב גם הוא יקרא לאום על שם אמו דעובר ירך אמו ולאום מגזרת אם ולא יתייחס יעקב ע"ש משפחת אב רק עד אחר לידה כמ"ש תולדותם למשפחותם ופי' הכתוב ושני לאומים דהשתא בבטן אמם שגם יעקב נקרא ע"ש אמו ממעיך יפרדו דהייט מיד שילאו ממעיך יפרדו דזה יעקב יקרא אז ע"ש משפחת אביו וזה עשו יקרא גם אח"כ ע"ש אמו לאומים. והענין מבואר שהחונף שאומר לרשע לדיק גו' לבו בל עמו ופיו ולבו מרוחקין ואינן שוים ולזה אמרו אפילו העוברים דבהכ"ג יצירת לבם מרוחק מיצירת פיהם שהלב נברא מתחלה כמ"ש ביומא דכל מידי מאמלעותיה מיתלר והפה אינו נברא עד שילא לאויר עולם שאז פיו פתוח כדאמרי' בנדה אפ"ה מקללין אותו כי המחניף מהפך מדת האמת לשקר ואומר לרשע לדיק גו' וזה העובר נשבע שיהא לדיק ולא רשע [כו'] כדאמרי' שם ודו"ק: כל אדם שיש בו חנופה כו' שנאמר האומרים לרע טוב גו'. דלפי פשוטו הו"ל למכתב על רע טוב ועל טוב רע גו' ומדקאמר לרע ע"כ דרשו האומרים דרך חנופה לאדם שהוא רע טוב ולאדם טוב אומרים רע הוא ודו"ק: כל המחניף כו' שנאמר ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה גו'. אע"ג שבדרך תפלה ותחנה שהוא לשון האמנת דברים שיהא רצון שיהא אמת כן אמר כן כפירש"י בפ' שבועות העדות גבי אמן בו האמנת דברים ומייתי לה מהאי קרא אמן כן יעשה גו' מ"מ לא היה לו לירמיה לומר כן כיון שלפי נבואתו האמיתית היה זה שקר והיה לו להכחישו מיד כמ"ש לו לבסוף ואתה הבטחת את העם הזה על שקר וק"ל: וכתיב ויהי גו' יראיה בן שלמיה בן חנניה גו'. משמע ליה דזה החנניה שהוזכר כאן הוא היה החנניה נביא שקר דלעיל בקרא דאל"כ מה היה לו לקרא לייחסו לירמיה על שם אבי אביו אבל בא לייחסו על שם אבי אביו חנניה לאשמועינן דנופל ביד בן בנו וק"ל:

דף מב ע"א

גמ' כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כו'. עדה היא עשרה אנשים כדילפינן מעדם מרגלים ועליהם רמז בזה שהמרגלים באו בדברי חנופה ושקר לפני ישראל וכמו שאיש מרחיק עצמו מנדה כדי שלא יכשל בה כך הרחיקו כלב ויהושע את עצמם מהם ומעלתם כדאמרי' לעיל וע"פ הדברים האלה. קאמר נמי ר"א כל עדה כו' לסוף גולה כו'. כמו שמצינו במרגלים שע"י שהיו מחניפים לישראל בדברי שקר גלו לסוף מן הארץ וכמ"ש שנגזר על ידם בכייה לדורות וק"ל: ארבע כתות אין מקבלים פני שכינה כו' כת לצים שנאמר משך ידו את לוצצים. ופי' הכתוב תחלתו יום מלכינו שהוא ר"ה ויוה"כ או לעתיד ביום הדין שאז הקב"ה מלכו של עולם החלו שרים לבקש רחמים מלפניו יתברך ומלך העולם משך ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחילתן אפילו במקום הדין. ואמר כת שקרים שנאמר דובר שקרים לא גו'. לפי שהמשקר יחשוב שאין מי שיכחישו וע"כ אמר לנגד עיני המשוטטות בכל הארץ. ואומר כת חנפים כי לא לפניו חנף יבא. כי כן דרך החנפים בתחלת ביאתם מחניפים להאמין על דבריהם שלבסוף. ואמר מספרי לה"ר דכתיב כי גו' לא יגורך רע כו' דהייט לה"ר שהוא בעצמו רע שאין לו הנאה בדבר כמ"ש אם ישוך הנחש גו' ומה יתרון לבעל הלשון. והענין מבואר שאלו הד' כתות כולל כל החטאים שע"י הדבור מביאין למדה הגרועה שהוא לה"ר שהנגעים באים עליהם כדאמרי' בערכין וכשם שבעוה"ז אמר הכתוב חוץ למחנה מושבו כך בעוה"ב חוץ למחנה שכינה מושבם של בעלי מדות הרעות האלו ובזה ניחא דלא חשיב הכא בכתות הללו גם כת בעלי גאוה דאמרי' בהו נמי בפ"ק אתו לא אוכל אין אני והוא יכולין לדור בעולם לפי שאין כת בעלי הגאוה מכלל ארבע כתות שזכר שבאים ע"י דבור רע ומיהו לאיכא דמתני בפ"ק אמספרי לה"ר שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית הו"ל לאתויי נמי הכא ההוא קרא אכת מספרי לה"ר ולא הוה איצטריך ליה לאתויי מקרא דלא יגורך רע ואפשר לחלק דאין המקבלי פני שכינה כו' דהכא ואין אני והוא יכולין לדור בעולם שני ענינים הם וק"ל: סליק פרק אלו נאמרין

משוח מלחמה פרק שמיני

דף מב ע"א

בפרש"י בד"ה משוח מלחמה כהן שנתברר לכך כו' ובד"ה ויקומו כו' היה נביא עודד כו' עכ"ל כצ"ל מפי' ישן: תוס' בד"ה מלחמה נראה האי כו' אבל הכא

חכמת שלמה

רחוק היה מקומן מן העבודה כו' כצ"ל: בד"ה ותנן נמי בברכות הס"ד: בד"ה כי כמו כו' האוכל מדד והשעיר בנפשו של צר עין כו' כצ"ל: בד"ה דלא אניסי כו' לא אניסי אלא שאין הברכות כו' כצ"ל. תוס' בד"ה כל כהן שאינו כו' חזר ואמר או דלמא כו'. נ"ב פי' התלמוד שואל בעיא אי חזר כו': באה"ד עובר בעשה וסבר כו' לא העשה אמר אנא לא אמרת ליה אייהוניה ואנא מלקי ליה רבי אבהו סוה יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוה תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאות כפים ולא שאלין ליה אתת עונתא דמיכלייה ושאלין ליה כו' כצ"ל. ונ"ב ואנא מלקי ליה פי' הביאו לידי מי שמטמא לנשיאות כפים ואלקה אותו: בד"ה הא דסליק כו' מתנות כהונה כמו שאמר כו' כצ"ל: בד"ה מחילה כו' דה"ם לתפלה דינא והכי כו' לחוץ מן האגף כו' כצ"ל. ונ"ב פירוש הגפת הדלת במקום שהופף ונושק על המשקוף:

דף לט ע"ב

גמרא עד שיתחיל שליח צבור בשים שלום ואין רשאין כו' כצ"ל. ונ"ב נ"ד אלא כלומר שראוי להתחיל שים שלום מיד אחר אמן וכן מוכח מפירש"י: רש"י ד"ה לכוף קשרי כו' נ"ל קודם ד"ה אין סקורא כו': בד"ה לעקור רגליהם כו' עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור כו'. נ"ב פי' כדי שיאמרו הקהל אמן על הברכה ועל מה ששם מתפללים וק"ל:

דף מ ע"ב

רש"י בד"ה קומו וברכו ועד העולם למגן אברהם כו' כצ"ל: באה"ד ויברכו שם כו'. נ"ב סיפא דקרא קומו וברכו וגו' נאמר ויברכו שם כבודך כי הוא מרומם על כל ברכה ותהלה:

דף מא ע"א

גמרא כלל וכלל לא כו'. תנו רבנן מברכין על התורה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ויקרא כו' נ"ל ויקראו כו' בספר עזרא כתיב קתני כו' היו קוראים כצ"ל הס"ד: בד"ה כאן בענין כו' ענין אחר וממהר כו' על כך נכן אין מדלגין כו' כצ"ל: בד"ה ת"ר השאר תפלה כו' כצ"ל: בד"ה וקורא מתחילת כו' שבואתחנן הס"ד:

משוח מלחמה פרק שמיני

דף מב ע"א

תוס' ד"ה מלחמה נ"ל משוח מלחמה כו' כצ"ל: בד"ה הכי קאמר כו' הרי ק"ש דכתיב בה כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה בר מאה כו' בלשון פרסי הס"ד: בד"ה ליטרא בנפשים לנקב לו רפואות כו' כצ"ל:

גמרא

הכא שבא לפרש מקדים משוח מלחמה משום דזוטרי מיליה כו' עכ"ל ועוד נראה הכא שבא לפרש מקדים קרא דמשוח מלחמה משום דמקדמי נמי בברייתא קראי דמשוח מקמי דעגלה ערופה וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה שבאחיו ארבעה היו כדלקמן עכ"ל כצ"ל: תוס' בד"ה מאה פפי כו' חמותה נתלה לבנה מ' יום עכ"ל כצ"ל:

ח"א דף מב ע"א גמ' על אויביכם ולא על אחיכם לא יהודה כו'. דאל"כ על אויביכם למה לי דודאי אין יוצאין למלחמה רק על אויביהם לזה קאמר דנכתב לדייק מיניה ולא על אחיכם שאין אחיכם בכלל אויביכם שאסור לשנאותו דכתיב לא תשנא את אחיך גו' ויש לעיין דנקט לא יהודה על שמעון ולא שמעון על בנימין דלכאורה טפי ה"ל למנקט לא יהודה על אפרים ולא כו' כדמייתי מקרא ויקומו האנשים וגו' דמיירי במלחמת יהודה ואפרים ונראה דהך משנה דהכא נשנית בזמן התנאים שהיו בבית שני שלא חזרו מבבל רק שבט יהודה ובנימין שהם גלו לבבל ע"י נ"נ וחזרו בבית שני אבל עשרת השבטים כבר גלו ע"י מלך אשור והם לא חזרו בבית שני ונקט הכא גם שמעון לפי שהיה נחלתו בתוך נחלת בני יהודה כמפורש בס' יהושע ומסתמא עמהם גלו וחזרו ודו"ק: וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבישום גו'. הוא כפול ויש לפרש שהלבישום מן השלל שהביאו עמהם מארץ יהודה ועוד הוסיפו להם מלבושים משלהם וק"ל: אל ירך לבבכם מפני צהלת כו'. לשונות הכפולים דרים וזה שמסיים כי ה' אלהיכם גו' שבידו להצילכם מכל אלה ומפורש בירושלמי שיש להקב"ה כנגדם שעיו עברו ברד וגחלי אש וירעם משמים ועליון יתן קולו גו' ע"ש: פלשתים באו בנצחונו של גלית כו' של שובך כו'. נקט אלו שנים שמצינו בהם שעמדו בראש מערכות המלחמה כמפורש בגלית ויצא איש הבינים ממחנה פלשתים ובשובך כתיב ושובך שר צבא הדדעזר לפניהם לפיכך הם באו בנצחונם ואתם בנצחונו של מקום כי ה' אלהיכם ההולך גו' זה מחנה ארון דהיינו השכינה כמפורש לקמן וק"ל: מ"ש שמע ישראל כו' אפילו לא קיימתם כו'. פרש"י למה התחיל בלשון זה עכ"ל והרא"ם כתב דאל"כ שמע ישראל ל"ל דכבר כתיב כו' ע"ש ולשון מאי שנא דקאמר לא משמע כן דהו"ל שמע ישראל ל"ל ונראה לפרש משום דלפניו ולאחריו נקט בלשון רבים דכתיב ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים גו' ומ"ש שמע דכתיב בלשון יחיד ולא כתיב שמעו ג"כ בלשון רבים למדרש אפילו לא קיימתם אלא ק"ש כו' דזו היא קבלת מלכות שמים ועול מצות להשרות השכינה להלך עמכם להלחם גו' ולזה אמרו לקמן שבא גלית שחרית וערבית כדי לבטלן מק"ש וק"ל: ע"ב גלית אר"י שעמד בגילוי פנים כו'. מדכתיב ויצא איש גו' גלית שמו גו' דרים לדייק בשמו שנקרא כן ע"ש מעשה זה שהיה עומד בגילוי כו' שנאמר ברו לכם איש גו' דהו"ל למכתב ברו לכם מכם גו' אבל רצונו איש גבור בעל מלחמות ומן הסתם מפורש בקרא ה' איש מלחמה או שדרשו כן מדכתיב בקרא וירד אלי ובקרא מפורש שב' המערכות של ישראל ושל פלשתים בהר היו ועפ"כ אמרו דכלפי שמים אמר כן לירד מן השמים ולהלחם עמו. ואמר אבי אפילו על ידי בן איש. פירוש שעדיין לא בא לכלל איש כמפורש בקרא ויבזהו כי היה נער גו' וק"ל: לבדו פיו כו' וירד אלי כו'. פרש"י משמע עלי שהוא יגבר כו' ע"ש והוא דחוק ונראה דדרך שהמפחד במלחמה אינו הולך לצד שכנגדו ועומד במקומו והסיפך הזריז ואינו מפחד הולך אל צד שכנגדו להלחם בו והיינו דקאמר הכא פיו הכשילו לומר וירד אלי וכן כי אתה בא אלי גו' שהוא יעמוד במקומו כאילו הוא מפחד אע"ג דודאי לא היה מפחד מדוד כמפורש בקרא איהו לא חזא מזלו חזא וכה"ג פרש"י בהדיא בספר שמואל גבי יונתן שאמר אם כה יאמרו אלינו דומו עד הגיענו גו' ואם כה יאמרו עלו גו' ע"ש וניחא השתא הא דמשני הדר א"ל ואני בא אליך גו' שפרש"י ואין זה פתיחת פה לרעה כו' ופירוש דחוק הוא אבל לשיטתינו ניחא דזהו סימן רע ודאי כשלא אחד עומד במקומו משום פחד השני הולך אצלו בלי פחד אבל כששניהם הולכים זה כנגד זה אין שם מפחד כלל ועפ"כ דוד א"ל אם אתה אינו מפחד ובא אלי בחרב גו' גם אנכי בלא פחד ממך באתי אליך בשם ה' גו' משא"כ גלית לא אמר רק וירד אלי כו' אתה בא אלי במקלות גו' ולא אמר שהוא בא אל דוד אלא כמפחד ועומד במקומו ואיך שיהיה ק"ק אמאי לא חשיב נמי הכא דקאמר ויאמר הפלשתי אל דוד לכה אלי וגו' ומה שפרש"י עוד בזה ואידך והכי ואע"ג דהדר אמר והכתיו גו' מ"מ פתיחת פיו לרעתו עכ"ל נראה לפרש בדרך אחרת דודאי והכתיו לא אמרו אלא בלשון ספק ואם אני אוכל לו והכתיו אבל הכא אי הוה קאי אם יוכל אהכני ה"ל למכתב כמו כן אם יוכל לי והכני ושיהא למכתב אם יוכל להלחם אתי והכני דמשמע תלת אם לשון ספק לא קאי רק איוכל להלחם אתי ולא אוהכני והיינו דפיו הכשילו שלא לומר והכני בלשון ספק כמו והכתיו ודו"ק: ויתיצב מ' יום כו' כנגד מ' יום כו'. עי' פרש"י ועוד יש לפרש ע"פ מ"ש את זה לעומת זה עשה האלהים לצד הטומאה לעומת צד הטהרה והקדושה וכמו שהתורה מצד קדושתה קבלה משה בעמדו מ' יום בהר סיני כן ניתן כח לצד הטומאה שעמד גלית בהר לחרף מערכות אלהים מ' יום אמנם כח הטהרה והקדושה גוברת כי כחו של גלית לא היה יום שלם רק ביום ולא בלילה משא"כ עמידת משה היה בשלימות מ' יום ומ' לילה וק"ל: מאי בינים אמר רב שמבונה כו'. שכל סיפור זה בשבחו הוא ולאודועי שבחיה דדוד כדלקמן שאמר מבונה מכל מום כמ"ש בחנניה מישאל ועזריה אשר אין בהם כל מום דאפילו ריבדא דכוסילתא לא היה בהם. ואמר בינוני שבאחיו. כמ"ש בתפלת חנה ונתת לי זרע אנשים לא ארוך ולא גוץ. ואמר שהוא עשוי כבנין. מורה על חזקו כבנין. ואמר בר מאה פפי כו'. אפשר שרמז בזה הבינים כמו הבא נ"ס שהוא מספר מאה ומדברי הירושל' שכתבו התוס' נראה כי דרשו כן מרמז ממערות ממאה ערלות ור"י קא"ל לפי שיטתו שהורה הכתוב לצד טומאה שהיה בו מזנות אמו ועיין בזה בתוס'. ודרים גלית שמו מגת שהכל דשין כו'. דלא הו"ל למכתב מגת אלא גלית הגיתי כמ"ש בקרא דסוף שמואל ועפ"כ דרשו מגת שבא מאשה זו שהכל דשין כו': כתיב הרפה וכתיב ערפה כו'. משמע להו דערפה זו היא הרפה פרש"י כדאמרינן לקמן שנגזר עליה שיפלו בניה כו' ולכאורה היא גופה מנלן ויש לפרש במה לו להזכיר דארבעת יולדו להרפה ויפלו גו' שכבר הזכירם למעלה מזה בקרא מפורש בפרטות שנפלו ביד דוד ועבדיו אבל אשמועינן דזכתה ערפה לד' גבורים הללו מפני הנשיקה לחמותה אבל רות שדבקה בה זכתה למעלה יתירה ממנה שנפלה בני נשוקה ביד בניה של רות הדבוקה וכה"ג הוא מפורש בקרא ישבי נפל ביד אבישי וגלית נפל ביד אלחנן שהוא דוד כדאמרי' במדרשות ומדון ביד יהונתן בן שמעי אחי דוד הרי אלו שלשה מבניה של רות היו חוץ מסיבכי החושתי נפל בידי סף איש מפורש שמבני של רות היה ודע גם שערפה מפורש בקרא דמואביה היתה קרא בניה פלשתים דבגת טולדו לה שהיא מארץ פלשתים גם בקרא מפורש שבה ערפה משדי מואב עם חמותה ולא זכר שוב ששבה מחמותה לשדי מואב וק"ל: ארבעת אלה יולדו להרפה גו' מאן ניהו אמר רב חסדא סף ומדון כו'. לא ידענא מה חידש לן רב חסדא שהרי כן מפורש בהדיא בקרא בסוף ספר שמואל דחשיב אלו ארבע וכתיב בתר הכי ארבעת אלה נפלו גו' ואפשר משום דגבי גלית אינו מפורש בקרא שהיה מילידי הרפה כמפורש בסף וישבי ובמדון מש"ה קאמר מאן ניהו ד' מילדי הרפה וקאמר דחשיב נמי גלית בתוכם א"כ משום דכתיב ביד דוד גו' ובקרא אינו מפורש שאחד מד' אלה שנפל ביד דוד וקאמר שהרי גלית נזכר בתוך ד' אלה והוא שנפל ביד דוד ולא הוצרך הכא לפרש כיון שכבר מפורש ועפ"כ ויך אלחנן גו' את גלית גו' דכתיב כאן היינו דוד וק"ל: בשכר ד' דמעות כו' שנאמר ותשנה קולן גו'. עי' פרש"י ועי"ל דמשמע ליה ד' דמעות מד' בכיות האחת דכתיב לעיל ותשאנה קולן גו' בכייה הב' והג' מדכתיב בתר הכי ותשנה קולן בלא אל"ף משמע מלשון שינוי דהיינו שני בכיות וכתיב בתר הכי עוד לרבות בכייה רביעית: כתיב חן חניתו כו' לא הגיעתו לחצי שבחו של כו'. נראה לפי דרש זה דרים חניתו מלשון חן ושבח כמ"ש לא תחנם לא תתן להם חן וק"ל: אשפתו כקבר פתוח כו' עושין אשפתו כו'. דלפי פשוטו מלשון נרתק כלי בית החיצים מהו הדמיון כקבר פתוח ועפ"כ דרשוהו למר אשפתו של חצים הבאים לקבר וכן למר הולי מעיים אבל מה שאמר בשעה שזורקין חץ כו' קשה חץ מאן דכר שמיה כיון דאשפתו דרים מלשון אשפתות וק"ל: דאגה בלב גו' ישיחנה מדעתו כו'. סיפא דהאי קרא ודבר טוב ישמחנה ר"ל דאגה בלב איש ומעבירו מלימוד התורה ישיחנה מדעתו כדי שיהא דעתו נגולה ועפ"י כן דבר תורה שהיא התורה ישמחנו מדאגתו ולמ"ד ישיחנה לאחרים. כדי שיתנו לו עצה על דאגתו כפרש"י בפ' יוה"כ וזהו ודבר טוב שיתיעץ לו חבירו הוא ישמחנו מדאגתו ועי' פרש"י בס' משלי וק"ל: וב"ב למה מפני כו'. עי' פרש"י מדכתיב ההולך עמכם ולא אמר כי ה' אלהיכם עמכם כו' והיינו דלעיל מיניה בהך ענינא לא כתיב ההולך רק לא תיראו מהם כי ה' אלהיך עמך גו' שהם דברי משה אבל כאן הם דברי כהן משוח מלחמה שאז קאמר ההולך ממש: שהשם וכל כינויו כו'. לאו דוקא כל כינוייו דהא לא הוי בו רק הלוחות כדלקמן שהיה בהם עשרת הדברות ואין בהם רק השם וכינוי אלהיך ואל אבל שאר כל הכינויים דחשיב פרק שבועות העדות לא היו בו וק"ל:

דף מג ע"א בפרש"י בד"ה חיללו בשנת כו' מחלל את הפירות כו' ובד"ה ה"ג כל אלו כו' שומעין דברי מערכי מלחמה של כהן כו' עכ"ל כצ"ל: ע"ב גמ' ל"ק כאן בהרכבת איסור כאן כו' והכא לא מקשינן לימא דלא כר"י דאמר הירא ורך הלבב הירא מעבירות שבידו דאפשר דהוא לא עביד איסורא כגון דאריסא דידיה הרכיב מין בשאינו מינו וק"ל: שם בגמרא במבריך אילן בירק והאי תנא כו' והכא לא מקשינן מ"ש ילדה בזקנה דבטיל ומ"ש אילן בירק דלא בטיל דהא אילן נמי אי ממליך עלה לאו בת מיהדר היא די"ל דילדה בזקנה כיון דמינה היא בטיל לגבה משא"כ אילן בירק כיון דלא בת מינה הוא לא בטיל לגביה וק"ל:

ח"א דף מג ע"א גמ' וכה"א וישלח אותם גו' אותם ואת פנחס אותם אלו סנהדרין. מאותם שנייה שהוא מיותר דרים אלו סנהדרין שהם שקולים ככל ישראל. ואמר וכלי הקודש זה הארון והלוחות כו'. ולשון וכלי בלשון רבים קאי על הארון והלוחות ורש"י בחומש פירש וכלי הקודש זה הארון והציץ כו' והוא על פי הספרי כמ"ש הרא"ם אך מה שאמר וחצוצרות התרועה אלו השופרות לא ידענא פירושו דהא ודאי חצוצרות ממש והן של כסף היו להם במלחמה כדכתיב וכי תבואו מלחמה גו' והרעותם בחצוצרות וגו': לא נחמס הלך פנחס כו'. פרש"י שהלך פנחס ולא הלך אלעזר כו' עכ"ל ונ"ל דהך ברייתא פליגא אהא דקאמר לעיל פנחס זה משוח מלחמה וכן נראה מפרש"י בחומש: מאי לאו דאתי מיתכו כו'. כל זה מבואר בחידושינו פי"כ ע"ש:

דף מד ע"א בפרש"י בד"ה אלר הקבר כו' פי' המערה לתוך גומא בכותל כו' עכ"ל מפי' ישן: ע"ב בד"ה מלוה דרבנן כו' לקרות את שלמעלה ממנו כו' עכ"ל כצ"ל: סליק פרק משוח מלחמה

ח"א דף מד ע"א גמ' אמר בנה כו' ד"א שיבנה בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה כו'. למדו לומר כן דהו"ל להקדים נשואי אשה שהוא דבר השוה בכל ומצוי משא"כ בית וכ"ש כרם דאין כל אדם זוכה לכך אבל לימדה תורה ד"א שמי שיש לו יעשה כסדר הזה לישא אשה באחרונה. ומייתי דכך סדרן שלמה בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך זה בית. דמקום פנוי שהוא חוץ עשה והכן בו מלאכתך לעשותו בית ופנים. ועתדה בשדה לך זה כרם. ועתדה כמו להיות עתידים ליום הזה מלשון הכנה שאמר שיכין לו בשדה פנוי לעשותו כרם. אח"כ ובנית ביתך זו אשה. כדאמרי' בעלמא וקורא לאשתו ביתו לפי שהיא עקרת הבית ולמאי דדרש לענין תורה שלמה בחכמתו סדרן כן לעמוד מן הטפל על העיקר והתכלית וזה שאמר הכן בחוץ מלאכתך דימה עסק התורה עד שיבא לתכליתה למכין עצמו לבנות לו בית. וזה שאמר זה המקרא. שאינו רק הכנה ללמוד המשנה. וכן ועתדה בשדה לך זו משנה. שאינה אלא הכנה אל התלמוד אבל עיקר בנין הבית הוא התלמוד כדאמרי' פרק אלו מציאות כל העוסק במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה וכו' בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ובפ' היה קורא אמרי' קרא ושנה ולא שימש ת"ח ה"ז ע"ה ומאן דמוסיף על העיקר המעשים טובים. שהוא גמר בנין הבית דתלמוד נמי אינו אלא הכנה למעשים טובים כדאמרינן שהתלמוד מביא לידי מעשה ומאן דמוסיף עוד אל עיקר בנין הבית ותכליתו דרוש וקבל שכר גם שכבר בא לכלל שהביאו לידי מעשים טובים אמר דרוש וקבל שכר בחכמה עיונית שעפ"ז אמרו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו כו' דרמזו בזה על חכמה עיונית דאילו חכמת התלמוד ודאי קודמת ליראת חטא שהתלמוד מביא לידי מעשה ואמרו ולא ע"ה חסיד וכדמוכח הכא ודו"ק: ר"י הגלילי אומר הירא ורך הלבב זהו המתירא מן העבירות כו'. כתב הרא"ם פי' רבי יוסי הגלילי מאחר שאין מיתה בלא עון אין לו ליירא שימות אלא כשהוא בעל עבירות ולפיכך פי' כו' ע"ש באורך ובפ' במה בהמה ליתא הכי אלא דר' אמי הוא קאמר הכי ומסיק בתיובתא דיש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ואי הוה סבר רבי יוסי הגלילי הכי הל"ל דר' אמי כר' יוסי הגלילי ועוד לר' אמי נמי הכא הא קאמר דאין מיתה בלא חטא כו' וכתבו התוס' שם פירוש מיתה לפי שנגזרה ובאה אף על השוגג ואין יסורין בלא עון של מזיד כו' ע"ש וא"כ הוא השוגג שלא נתודע לחוטא לא תקן שיחזור וימות במלחמה ודוחק לומר דאין מיתה בלא חטא דקאמר היינו דוקא בחטא שוגג שנתודע ועדיין לא נתכפר ודברי הרמב"ן בזה נכונים שכתב ע"ד רבי יוסי הגלילי כאשר הבטיח הכהן שהשם יושיעם ולא יפקד מהם איש כאוי שיבטחו בו הצדיקים ויזהירו הסוערים את היראים מעבירות כו' ע"ש והאריך שם עוד גם בדעת רבי עקיבא: אפילו חתן מחדרו כו'. מפורש פ"ק גבי אין נקי אפילו חתן כו':

סליק פרק משוח מלחמה

עגלה ערופה פרק תשיעי

גמרא אלא וי"ו דושפטיך למניינא ור"ש וי"ו לא משמע ליה אלא מעתה וילאו שנים כו' כצ"ל וכ"ה הסוגיא בפ"ק דסנהדרין וכצ"ל בפרש"י כאן אלא וי"ו דשופטיך למנינא כלומר לא גמיר ג"ש כו' לסנהדרי גדולה כר"ש וי"ו דשופטיך דרים ר"י למנינא להביא עוד ב' עכ"ל כצ"ל והד"א ואח"כ מ"ה בעליל כו':

דף מה ע"א בפרש"י בד"ה אבי פגי כו' בית ראש של אפסר קורין כן עכ"ל כצ"ל: ע"ב בד"ה סברוה רבנן דבי מדרשא דבעו כו' עכ"ל הוא מגומגם דהא אביי בעי למיפשט כדקא"ל תניתוה כו' וק"ל: בד"ה בצלן ואפילו מפרפר לף וטמון ותלוי עכ"ל הוא סוף דבור ואח"כ מתחיל הדבור מוטל באשפה דלא הוי לף ולא טמון כו' כצ"ל:

ח"א דף מה ע"ב גמ' מהיכן הולד נוצר כו' דכי מתגלר מאמליטותו כו'. מפורש יומא פרק יוה"כ: וכי עלה על דעתינו כו' שלא בא לידינו ופטרנוהו וכו'. מפורש פרק א"כ ע"ש: לא בא וכו' והכנסנוהו בלא לויה כו'. פרש"י לא ראינוהו והכנסנוהו יחידי בלא חבורה כו'. ע"ש והקשה בספר יפה מראה וכי כל מי שהולך יחידי ב"ד חייבין להעמיד לו חבורה לכן נראה דאין הלויה זו אלא בעת פטירתו מן העיר כדאמרינן כל המלוה את חבירו ארבע אמות כו' עכ"ל אבל מהך דלקמן דהולך בדרך יחידי ואין לו לויה כו' ומהך דפ"ק דחולין כך עושין לבני לויה כו' מוכח כפרש"י דזו היא הלויה בדרך שלא יהא יחידי בלא חבורה במקום סכנה שכל הדרכים בחזקת סכנה הם ומיהו ודאי גם בעיר שייך לויה אפילו בארבע אמות גם אם לאו יחידי הוא והוא ודאי דבר סגוליי שהמתלוה ניצל מהיזקא דמטא לידי' כדלקמן והוא מבואר כיון שהתחיל ללוותו ד' אמות גם בעיר הרי כוונתו ודעתו להצילו בדרך ומחשבתו ורצונו מהני ליה לחבירו בכל הדרך להצילו ע"ד רצון יריאיו יעשה או שמלאכיו של המלוה גומרים מחשבתו ורצונו לילך במקומו עם המתלוה ולהצילו מהיזק וק"ל:

דף מו ע"א בפרש"י בד"ה והכהנים אומרים כו' ולא פירש על מה הם נגשים עכ"ל כצ"ל: גמ' אמר רב יהודה אמר רב הגיח עליה עודה של שקין כו' ליכא לאקשויי כיון דידע הא דרב יהודה דבפרה בעלייה לחוד מפסלה ובעגלה עד שתמשך א"כ היכי בעי למילף שיהא מום פוסל בעגלה מק"ו מפרה הא איכא למפרך מה לפרה שכן מפסלה בעליי' לחוד די"ל דהא כולה קשיא ליה מנלן דשאר עבודות מפסלו כלל בפרה דאימא דלא מפסלו שאר עבודות בפרה ונילף עגלה מק"ו דפרה שיהא פוסל במקום וק"ל: שם שאני פרה דילפינן עול מעגלה כו' הך סוגיא בעי לשויי להאי תנא דיליף ליה לקמן שאר עבודות בפרה מגזירה שוה דעול עול אבל לרב יהודה דסבר בפרה עלייה לחוד איפסל בה ודאי דניחא טפי בפשיטות דסבר כהאי תנא דמייתי ליה לקמן מגופה דפרה וק"ל: ע"ב בפרש"י בד"ה מי כתיב ולא יעבד אי כו' השתא דכתיב לא יעבד משמע לשעבר דאשר כו' עכ"ל כל דיבור זה אינו מכוון לפי גירסת ספרים שלנו ויש לקיים כל זה לגירסת הילקוט דהכי איתא התם רבי יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד אשר לא יעבד כתיב ור"י כו' וכצ"ל בפרש"י ומי כתיב ולא יעבד כו' אבל השתא דכתיב אשר לא יעבד משמע לשעבר דאשר כו' עכ"ל מיהו בפרש"י ישן כל זה אינו וכ"ה שם כ"ע לא פליגי דהא כתיב כו' יזרע דלהוי משמע לשעבר דאשר לאו לשון נוהה הוא עכ"ל והד"א ואח"כ מ"ה אשר לשעבר משמע אע"ג כו' עכ"ל וכל זה יש לקיים לגירסת ספרים שלנו בגמרא וק"ל:

ח"א דף מו ע"א גמ' (שאין ת"ל) [לא היו צריכין לומר] וכפר כו' אלא רוה"ק מבשרתן כו'. פי' אין זה בכלל אמירה של הכהן כפרש"י ודקדק כן דלא היה צריך לומר כן לשון וכפר אלא כפר כדכתיב ברישא דקרא ועוד דכולו יתירא הוא כיון דכבר כתיב בלשון הכהן כפר לעמך גו' ועפ"כ אמרו דרוה"ק אומרת ומבשרתן אימתי כשתעשו כו'. נראה שכוונו בזה אם תעשו ככה ככל מצות עגלה ערופה יתפרסם הרוצח מי הוא לנקום דם הנרצח ומתכפר להם וכן הוא במדרשות והביאו ת"י בהאי קרא ויתכפר בהון על דמא ומן יד נפקין נחיל דמורנין כו' ואזלין עד אתרא דקטולא כו' ואחדין בי דינא יתיה ודיינין יתיה ע"ש ודו"ק: מפני מה אמרה תורה הביאו עגלה כו' יבא דבר שלא עשה פירות כו'. נראה מבואר כפי מה שכתב הרמב"ן בשם מורה הנבוכים כי הטעם לגלות על הרוצח כו' וכשיתקר הענין יאספו הזקנים ויביאו עגלה ירבו בני אדם לדבר בו ואולי יגלה הדבר כו' עכ"ל פ"ש והוא הטעם שאמרו הכא יבא דבר שלא עשה פירות כו' על מי שלא כו' כדי לעורר בזה לבבות בני אדם המתקבלים שם שישים כ"א

חכמת שלמה

דף מג ע"ב גמרא לאו בת מיהדר היא הכא אי מימלך עלה בת מיהדר היא דהא מעיקרא לפירי קיימא מידי דהוה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה מרכיב שעקר האילן ונוטל מן הרך כו' זה בזה כצ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה האי הרכבת כו' בה היכי דמי כו' הרכבה הס"ד והד"א: בד"ה אי נימא כו' לחללה הא לאו כו' בד"א: בד"ה לעולם כו' המלחמה אקמייתא הס"ד ואח"כ כגון דנטעה קמייתא ג"כ הס"ד: בד"ה ומאי שנא כו' לענין ערלה דבטלה הרכבה כו' כצ"ל: בד"ה התם גבי כו' להכי נטעה הס"ד:

עגלה ערופה פרק תשיעי

דף מה ע"א גמרא תפשוט לן מדרבי אבהו אמר רבי אליעזר דאמר פרע כו' כן צריך להיות:

דף מו ע"ב גמרא בזמן שדעתן קלה עליהן היה נמתק הים:

כ"א אל נבו למקור פל הכולה לנבר דמו וק"ל : ע"ב כופין ללויה שכר לויה אין לו שיעור כו'. למנין שכר סוא דקאמר כדמסיק גרס הגלה כו' עד סוף כל הדורות כו' אבל עיקר המלוה יש לה שיעור כדלקמן לכל אדם ארבע אמות וזרב כו' ולכך לא חשיב ליה בר"פ מסכת פאה בהדי אלו דברים שאין להם שיעור כו' ולא שייך למימר כאן כל מ"ע שמתן שכרה בלדה אין כופין עליה דהייט בלדה שמפורש בתורה גבי ליווי שלה כמו כבוד אב ואם כדאמרי' פ' כ"ה משא"כ שכר לויה אינו מפורש בתורה וק"ל. ומייתי שנא' הראיפו את מבוא העיר כו' דזהו ודאי עיקר לויה להראות למתלוה שילך בדרך באין תכשול אל מקום מגמתו. ואמר ומה חסד עשו עמו כו'. לכאורה מאי קאמר כולה מפורש בקרא וי"ל משום דגבי רחב נמי כתיב כה"ג ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד גו' ולהכי קאמר הכא ומה חסד עשו עם זה שאין שקיים מצות לויה שאין לה שיעור לשכרה יותר מהחסד שעשו לרחב וקאמר דהכא כתיב ואת משפחתו גו' דהייט כל משפחתו נלולו בשבילו משא"כ ברחב דלא נלולו רק בית אביה כמפורש בקרא: שמה לוז היא שמה עד היום כו' בא סנחריב ולא בלבלה כו'. גבי סנחריב קאמר בלבלה וגבי נ"נ קאמר החריבה פי' בתוס' פ"ק ונראה תדקרא שם אותה עיר שבנה לוז כשם אותה העיר שהראה להם מבואה משמע ליה אותה העיר שבנה ג"כ מבואה לא ידעו העולם דלכך נקראת לוז כדאיתא במדרש דלוז א' היה עומד שם ע"פ המערה ונכנסין דרך הלוז כו' כפירש"י בספר שופטים ולכך לא יוכלו לה סנחריב ונ"נ שלא ידעו מבואה. וקאמר גם למלאך המות אין לו רשות כו' ואולי דילא להם דבר זה כמו תקרא דכתיב וילך האיש ארץ החתים גו' דלפי פשוטו ארץ בני חת מז' אומות קאמר ומתוך המקרא משמע דכבשו ישראל כל ז' עממים וע"כ דלשו ארץ החתים ע"ש ארץ החיים וחתים כמו חיתם ואותיותיו הם"ת ח"י פי' הראוי למות לפי שנותיו חי עדיין והייטו שבאותה ארץ חיים לעולם ואין מלאך המות שולט בה ואדם אחר לא יוכל להציל בהם לינך לשם כדאמרינן בפ' החליל בהנך עבדי שלמה רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ליה : ומה כנעני זה שלא דבר בפיו כו' מי שעשה ברגליו עאכ"ו כו'. התחיל בתרתי וסיים בחדא כמ"ש דודאי עיקר מצות לויה שיגיד לו הדרך שילך בה היכן להשמאיל והיכן להימין ואפשר שיטעה בזה המתלוה וע"כ למעלה ממנו הסולך עמו ברגליו עד מקום שאין עוד לטעות מן הדרך והלויה הגרועה ופחותה שמניהם המראה באצבע או בעקימת פיו וע"כ אמר שזה הכנעני לא דבר בפיו ואצ"ל שלא הלך ברגליו אלא מראה ביד או בפיו ק"ו עאכ"ו מי שעשה מעלה עליונה שבלויה דהייטו שהלך ברגליו שיהיה מרובה שכרו בכמה כפלים : המהלך בדרך כו' יעסוק בתורה שנאמר כי לוית חן הם גו'. כי ההולך בדרך יחידי בלא לויה דמו בראשו וצריך חן ורחמים כמו שתקנו בתפלת הדרך ותתנו לחן ולחסד [כו'] בעיניך ובעיני כל רואינו וע"כ אמר שהתורה שעוסק בה תהיה במקום לויה ליתן לו חן לראשו בעיני כל רואיו ושלא יהיה דמו בראשו וכן שנינו פ"ג דאבות המהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו ומסיים הכא בהאי קרא וענקים גו' כי תהיה התורה לך לעזר במקום בני ענק וגבורים שלא תלמכך לגבורים שישמרוך וק"ל : בשביל ד' פסיעות כו' נשתעבד בבניו כו'. השיעבוד ודאי לא היה בשביל זה וכי מה פשע אברהם שליווהו אלא השיעבוד נגזר בגזירת בין הבתרים בשביל שאמר במה אדע גו' אלא שלא זכר שם אלא מי יהיו תשועבדים וזכות הארבע פסיעות שליווהו פרעה זכה שאלו יהיו תשועבדים וכה"ג אמרי' פרק חלק שזכה נ"נ לשעבד בישראל בשביל ד' פסיעות כמבואר שם ודו"ק : ויצו עליו גו' וישלחו אותו גו'. פי' ויבלחו כתרגומו ואלויאו דליכא לפרושי מלשון שליחות ממש דלא שייך הכא וכתב הרא"ש ולא מלשון גרושין כמו וישלחהו ה' גו' ואילו היה מלשון גרושין כו' עכ"ל דבריו דחוקים הם וכי משום דהמלרייס גירשוהו לא יספר הכתוב בכבודו ונראה לפרש כיון דוישלחו גו' קאי נמי אאת כל אשר לו שפירש כסף וזהב ומקנה שזכר ע"כ וישלחו מלשון לויה דטופל בהם לשמרם בדרך אבל לשון גרושין לא שייך כלל במטלטלים וק"ל : וכי מאחר שלא עבר כו' ומאחר שלא ישב כו'. בפ"ק דברכות ל"ג ומאחר שלא ישב כו' אלא גרסי' מאחר שלא עבר כו' וכן נראה דודאי אפשר שעבר ולא ישב ולמאי דמוקי ליה ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב כו' רישא דקרא כפשטיה שמספר הכתוב בדבר ניסא שעשה הקב"ה עם ישראל שהוליכם במדבר ארבעים שנה בארץ אשר לא עבר בה איש והיינו משום דלא גזר אדם הראשון ישוב שם ומה לאיש לעבור שם וק"ל : כל שאינו מלוה ומתלוה כו' אנשי יריחו לאלישע פו'. לכאורה פירוש שאניהם כאילו ש"ד וזוא דחוק אם הם לא ליוהו מה היה לו לאלישע לעשות ויש לפרש דה"ק כל שאינו מלוה אע"פ שמתלוה האורח בלא לויתו כי הכא דאלישע ודאי לא היה צריך ללויתם מ"מ המלוה כאילו ש"ד דאילו ליוהו כו' לא גירה כו' ואע"ג שאינו מפורש דלא ליוהו מזה דאילו ליוהו כו' לא גירה כו' הוא מוכח כן ועי"ל דמייתי ליה מהאי קרא שנאמר ויעל משם בית אל והוא עולה בדרך גו' דלא הו"ל למכתב אלא ויעל משם בית אל ונערים גו' אבל כתב והוא עלה בדרך לדיוקא שהוא עלה ולא עלו הם עמו : ויתקלסו גו' עלה קרח עלה קרח שהקרחת כו'. פי' פרש"י ומה שהכריחם להוליא מלת קרח ממשמעו קרח הראש שגם הוא גנאי וקלס כמ"ש התוס' גבי ר"י בן קרחה מהכפול עלה קרח עלה קרח דרשו כן שע"כ אתה קרח על שהקרחת כו' וק"ל : מאי נערים וקטנים וכו'. דנערים משמע שהביאו ב' שערות וקטנים משמע שלא הביאו כפרש"י גבי נערה וקטנה בפ"ק דחולין ודריש ר"א הכא נערים שמנוערים כו' וקטנים שהיו מקטני אמנה כו'. או או קאמר או דנערים היו וקטנים ע"ש קטני אמנה או דקטנים היו ונערים ע"ש שמנוערים כו' א"כ כיון דקאם הכתוב מה היו יש למדרש תרוייהו ומ"ד נערים היו שבאו לכלל דעת ובזבזו עלמן כקטנים שאין בהן דעת לקלסו על כך ופריך דלמא ע"ש מקומן כו' קטנה דמן נעורן כו' וכתבו התוס' פ"ק דחולין דנעורן הוא שם מקום דכתיב בדה"י למזרח נעורן ולמערב גדר עכ"ל ויש לדקדק מהסיא סוגיא אסוגיא דהכא דפריך התם כה"ג אעורבים ממש ודלמא ע"ש מקומן מי לא כו' ומשני א"כ עורביים מבעי ליה וה"ל הכא נעוריים מבעי ליה ויש ליישב על פי מה שכתבו התוס' שם עורביים מבעי ליה ואע"ג דכתיב עברים מלרים ולא כתיב עבריים מלריים התם ליכא למטעי עכ"ל משא"כ בעורביים דאיכא למטעי עורבים ממש הכא (נמי) ליכא למטעי כיון דכתיב לגביה דקטנים היו ודו"ק : ויראם ויקללם גו' מה ראה כו'. ר"ל מה ראה לקללם בשם והכי הוא אסור בלאו דלא תקלל חרש וקאמר רב ראה ממש כו' דהייטו שלא קללם בפה שהוא איסור לאו אלא דקללם בראייה ממש דכ"ת שנתנו עיניהם כו' והוא מפורש פ"ק דנדרים ע"ש : ושמואל אמר ראה שכולן נתעברו כו'. וכך ראייה בנבואה קאמר ול"ל דקבלה היה בידו דנתעברו אמן באיסור תמיה המטה שהוא בלאו ביוה"כ ולא קאמר באיסור אחר החמור כגון באיסור נדה וכיולא בו ור"י אמר ראה שלא היתה בהן לחלוחית כו' גם זה ראייה בנבואה קאמר וכדמסיק עד סוף כל הדורות וכמ"ד לעיל מנוערים מן המלות :

דף מז ע"א
רש"י בד"ה אחד שגירה דובים בעון שגירה דובים בתנוקות עכ"ל כל"ל הס"ד : בד"ה ילד של כו' פן יברח ויאבד את כו' : בד"ה שנים כו' ואע"פ שאינו עכשיו כו' : בד"ה בטלה עגלה כו' מכירין בהן מי כו' : בד"ה לא אפקוד על ניאוף נשותיכם כו' כל"ל מפירוש ישן וק"ל :

ח"א דף מז ע"א
ותצאנה ב' דובים גו' מ"א נס וח"א נס בתוך נס כו'. דאי לאו נס והיו שם הדובים מצויים ושכיחים היו מתייראים הקטנים לילך לשם גם לא היה בו לתלות ביאת הדובים עליהם בקללת אלישע ולפי זה יש לפרש הא דקאמר ולידהוו דובים ולא ליהוי יער ומשני דבעיתי הייטו אילו לא היה יער והדובים היו באים לכאן היו הקטנים נבעתין כשהיו רואין מרחוק הדובים והיו בורחים להציל עלמם ורש"י פירש דבעיתי על הדובים והוא דחוק כיון דביאתן בנס היה ודאי דלא הוי בעותים מלהסתגרות בקטנים וק"ל : בשביל מ"ב קרבנות כו' הובקעו מ"ב ילדים כו'. ענינו שע"י מ"ב הקרבנות רלה בלק להפיל ישראל בקללות בלעם ולא עלה בידו אלא שע"י קללת אלישע נפלו מ"ב ילדים כמספר קרבנותיו ונ"ל דהסוא דרש דבלק מתלכי מדין הוה והוא גר ולפי שעה מנוהו מואב למלך פליגא אהכא דמסיק דרות ילאה ממנו דהייטו ממש ממואב יצתה כדמוכח פ' ד' וה' אל תלר את מואב כו' גשא משה ק"ו בעלמו כו' ע"ש : שבשכר מ"ב קרבנות כו' ילאה ממנו רות כו'. מבואר פ' ארבעה וחמשה ופ' ג' דהוריות : וכי מאחר דמים הרעים וכו' מאי מובתה כו'. ודאי דכמה מיני טובות יש למלוא במקום זה שאינו באותר אבל המים הם עיקר חיותו של אדם כדכתיב בעניינו רפאתי למים גו' לא יהיה עוד משם מות גו' ולהכי קאמר מאי מובתה : חן מקום על יושביו כו'. נראה לפרש דודאי כבר נגזר על כל מקום ישוב ע"י אדם הראשון כדאמרינן לעיל אלא שלא נגזר מי הוא יהיה היושב בה וע"כ אמר שהקב"ה נותן חן לאותו מקום להיושב שם וכ"ה באשה שכבר נגזר לאיש ליקח אשה כי לא טוב לאדם להיות לבדו בת פלוני לפלוני כדאמרינן פ"ק והקב"ה נותן חן לאותה בת שתהיה זוגתו וכן בחן מקח כו' שכבר נגזר שתמכר שדה פלוני לפלוני כדאמרי' שם והקב"ה נותן חן לאותה שדה שתהיה מקחו וק"ל : ג' תלאים חלה אלישע כו'. מפורש פרק הפועלים : לעולם תהא שמאל דוחה כו'. כל הסוגיא עד מתני' יפורש פרק חלק : משבא אליעזר בן דינאי כו'. היה מפורסם לרולח בימיהם כפרש"י פ"ב דכתובות גבי כגון אשתו של בן דינאי. וז"ש ותחנה בן פריסה היה נקרא. ר"ל שהיה מסבב שמו בשם אחר כדי שלא ידעו בו חזרו לפרסם שמו ביותר לקוראו בן הרלחן ועי"ז בטלה עגלה ערופה כמפורש בגמ' שאינה באה אלא על הספק וק"ל : ע"ב וכ"ת עון דידיה אין דבניה ודבנותיה לא ת"ש לא אפקוד על בנותיכם כו'. פרש"י לא אפקוד לבדוק את הנשים ומ"ש על בנותיכם כו' עכ"ל ועיקר חסר מן המקרא דמשמע לא אפקוד קאי על בנותיכם דכתיב בתריה אבל נשים לא הוזכרו בקרא וי"ל דה"ק לא אפקוד לבדוק את בנותיכם כי תזנינה בסתר משום דכלותיכם תנאפנה בגלוי ואין בניכם מקפידין על נשותיהם והכי גם בניכם אינן מנוקין מעון. ואמר וב"ת עון א"א כו' ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו כו'. זנות משמע ליה פנויה כמו הכזונה יעשה גו' ופרש"י יפרדו נואפים כפרדים הללו זנות הפרד מפורש שבא מסוס וחמור ואסור בשניהם ועי"ל יפרדו מלשון פירוד ממש לפי שזיווג איש ואשה קרוי דיבוק כדכתיב

ודבק באשתו והוא חיבור שם י"ה שבאיש ואשה כדאמרי' פרק היה מביא והכועה זונות מפריד דבוק מאשתו ומפריד שם י"ה שבחיבור איש ואשה כדאמרי' שם : ועם לא יבין ילבט אמר ר"א א"ל כביא ס' אם אתם מקפידין כו'. לפי שלא הבינו הדבר דיותר שהיו סוטות בהם ומשקים מי המרים לא היו המים בודקין אותן כדלקמן משרבו נטויות כו' רבו מי המרים אלא שפסקו ופירש להם הנביא הדבר דיותר שרבו הסוטות רבו שאין מקפידין על עלמם ואין מנוקים הם מעון וק"ל : משרבו בעלי הנאה כו'. פי' פרש"י ועי"ל משרבו בעלי הנאה הייטו הגהנין מהבליות נתעוותו כו' שע"י שנהנה מאחד מבעלי דינין טעה לו הדין כדאמרי' פ"ק דסנהדרין מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה למלך שא"צ לכלום כו' וק"ל : מאן דמיכל אפילו אאנשי ביתו לא מקביל כו'. מבואר בב"ב פ' המוכר פירות : ומלכותא אזלא ונוולא כו'. פי' פרש"י וי"ג אזלא ונזלא בזיי"ן וקאי אמלכות רומי שהיא הולכת ומתגדלת פי' עבירה זו כמו יזל מים מדליו ת"א יסגא מלכא כו' וק"ל : משרבו לרי עין ועופלי סרף כו' פרש"י גזלנים כו'. לפי ענינו לא שייך הכא ויש לפרש עופלי סרף המקפחין מחייתו של אדם ויולדין למחייתו וגם בכללו מפקיעי שערים שהם עופלין מזון וטרף של האדם. ומייתי ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן גו'. לא קאי ארבו מאמלי הלב וקופלי יד דקאמר דמפורש בהו לאו לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ גו' אלא אריפא דמלתא משרבו לרי עין כו' קאי דכתיב בהאי קרא השמר לך פן גו' ורעה עיניך באחיך גו' והייטו דקאמר משרבו לרי עין כו' שאין טחנין לעני כמפורש ביה ורעה עיניך גו' נתן תתן לו גו' מביאו לידי רעה גדולה מזה שמאמץ לבבו וקופץ ידו גם מלהלוות לו כמ"ש גבי הטבע תפביעט כמפורש בכתובות אם לא ירלה במתנה תן לו בהלוואה וק"ל : משרבו זחוחי לב רבו מחלוקת כו' משרבו תלמידי כו' רבו מחלוקת כו'. לפי פרש"י הם שני דברים קרובים לענין אחד במחלוקת של תורה וע"כ נראה לפרש דב' דברים הם משרבו זחוחי לב כו' רמז על הבייתוסין ולדוקין שהם זחו מדברי חכמים וקבלתם שעל ידיהם רבו מחלוקת בישראל בבית שני והוא מחלוקת שלא לשם שמים ועוד קאמר משרבו תלמידי כו' רבו מחלוקת בישראל ולשם שמים נתכוונו כלם כמו ששנינו באבות גם דזה מטמא וזה מטהר אוסר וזה מתיר כלם נתנו מרועה אחד כדאמרי' בריש פ"ק דחגיגה וקאמר דגם שכוונתם לשם שמים נעשה תורה כב' תורות על ידי זה שלא שמשו כל לרכן וק"ל : משרבו מקבלי לדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל כו'. דאסור לקבל לדקה מן העובד כוכבים משום ביזוס קלירה תשברנה גו' כדאמרינן פ"ק דב"ב ונרמז דבר זה בברכות והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה והיית רק למעלה ולא תהיה למטה גו' והסיפך בקללות הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה גו' וק"ל : איש שהכל בו כו'. פי' פרש"י בפ"ב דתמורה ובערוך בערך אשכול והכא פרש"י שהכל בו תורה באמתתה ואין דופי וככהה ומחלוקת עכ"ל הכי מפורש בתמורה פ"ב ומסיק שם אין דופי בסמיכה שהיתה מחלוקת ראשונה בין החכמים כדאיתא במסכת חגיגה ופריך שם בתמורה והא יוסי בן יועזר גופיה מפלג פליג בסמיכה ומשני כי אפלג בסוף שניה דבליר ליבא ע"ש. ומייתי ליה הכא במתני' פי' אשכולות מקרא שנאמר אין אשכול לאכול גו' כתרגום יונתן שם לית גבר דליה עובדין טבין משום דכתיב בתריה אבד חסיד מן הארץ וישר באדם אין דהייטו איש שהכל בו וק"ל :

דף מח ע"א
בפרש"י בד"ה ואכן יהבינן ליה כו' וכיון דאין נותנין כתקוק אין יכולין כו' עכ"ל כל"ל : בד"ה שיפול דם כו' על רגליו ומוקפין לשון ונקף סבכי היער חתיכה עכ"ל הד"א והס"ד ואח"כ מה"ד חובטין להפילו כו' ובד"ה נואר להכנים כו' נ"ל טבעת להכנים נואר בהמה כו' עכ"ל כל"ל מפי' ישן וק"ל : גמ' כי ארזה ערה א"ר יוסי בית המסוכך כו' ירלה שדרש ערה מלשון ערו ערו עד היסוד גו' שאפילו בית המסוכך בארזים מתרועע וכן נראה מפי' רש"י וק"ל : בפרש"י בד"ה לחה למא למא מתרגמינן לחותה עכ"ל מפי' ישן וק"ל : ע"ב גמרא וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה כל"ל : בפרש"י בד"ה עד עמוד כהן כו' אלמא הוי כו' עכ"ל מפירוש ישן וק"ל : בד"ה דברים ככתבן כמשמען אבן שלימה מסע כמו שהוסעה מן ההר כו' כל"ל הד"א : בד"ה שתי ככרות כו' עד שמגעת פני זו לזו כלוף זה שמתפשט כו' ותפוחות באויר עכ"ל הס"ד והד"א ואח"כ מה"ד מן הליפית ההרים כו' מפירוש ישן וק"ל :

ח"א דף מח ע"א
גמ' מאי מעוררין כו' ואומרים עורה למה תישן כו' וכי יש שינה כו'. מפי' הרמב"ם הכא ובסוף מסכת מעשר שני לפי שהיו אומרים זה הפסוק כאילו הם מדברים עם השם יתברך והיו לועקים אליו בזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות כלפי מעלה עכ"ל וקשה דאם כן בני קרח שיסדו זה במזמור בתהלים האיך אמרו וכי יש שינה כו' ויש לומר דזה המזמור נאמר ברוח הקדש על בני הגלות שיאמרו כן כדכתיב לעיל מיניה אף זנחת ותכלימנו גו' עד כי עליך הורגנו גו'. כדמסיק הכא אלא בזמן שישראל בלער ואומות עולם בשלוה לכך נאמר עורה גו' כביכול כאילו יש שינה לפני המקום אבל בימי יוחנן כהן גדול היה המקדש קיים וישראל היו בשלוה על אדמתן אין ראוי לאומרו וכה"ג אמרי' בהנזקין אהסוא שאמר הלא אלהים זנחתנו גו' ע"ש : ומשאי דמשבטלה סנהדרין כו' דאמר קרא זקנים משער שבתו גו'. והאי קרא סמיך במתני' דמשמע משבטלו סנהדרין שנקראו ע' זקנים או בעל הנגינה והשיר ומילו אילטריך לאתויי במתני' קרא דבשיר לא ישתו יין דבהסוא קרא מפורש דאיירי בנגינה ושיר שבבית משתאות וק"ל : זמרא בביתא כו' שנאמר קול ישורר בחלון גו'. דקדק לומר בביתא דהסוא זמר לתענוג הוא לאפוקי זמרא דנגדי ודבקרי שאינו לתענוג אלא למלאכה במוך דשבי כדלקמן. ומייתי שנאמר קול ישורר בחלון גו' דהייטו שמעמידין להם לתענוג עופות המלפלפים בחלונות. ואמר מאי כי ארזה ערה אר"י בית כו'. משום דמשמע ליה לפרש ערה מלשון עיר ומקום קאמר בלשון תימה כיון דחורב בסף קאמר היאך קאמר היפך זה כי ארזה של אותו בית יהיה לו קיום כעיר וקאמר דאינו כן אלא ערה מלשון ערה ותורבן שאותו בית שמשוררין בו גם שיהיה מסוכך בארזים מתרועע כן נראה לפרש מפירש"י. ובע"י יש גירסא אחרת בזה ע"ש : ואיבעית אימא מהכא ושאיה יוכת גו' נראה דאכולה מלתא מייתי ליה מהכא דהאי קרא גבי בשיר לא ישתו יין כתיב דעל ידי שמשוררין במשתה יין בא שאיה להכות שער והפנין מפורש בפרק כילד הרגל ע"ש : ביטל זמרא קס ק' אווזי בזותא כו'. יש לכוון בזה ע"פ מ"ש בפ' הרואה הרואה אווז בחלום יצפה לחכמה שנאמר חכמות בחוץ תרונה כי האווז הוא הקולני בעופות עטורים ולזה המבטל זמר האיסור זוכה לרינון החכמה ומביא הברכה במין האווז הרומז ע"ז ובהיפך כי זלזל ביה כו' וק"ל : כל השותה בד' מיני זמר מביא ס' כו'. ע"פ מ"ש פרק כל כתבי א"ר אבהו לא חרבה ירושלים אלא שבטלו בה ק"ש שחרית וערבית שנאמר הוי משכימי גו' אמר כדרכי המשכרים על הכוב ביום השבת עד מ"ש לבטל ק"ש של ערבית וגם למחרת בשחרית וז"ש הוי משכימי בעת שכרותם בבוקר שאומר הוי כי עדיין ראשו עליו דוי ואמר שאז שכר ידלופו אפשר שכר הנזכר כאן הוא שכר תמרים וז"ש בהשכמה למחרת שכר תמרים ידלוף לכבות ממנו הדלקת יין שהיה לו בנשף של אתמול ואמר והיה כנור ונבל גו' כי תחת שהיה לו לקרוא ק"ש בד' ברכותיה בערב הכי הוא שותה יין בד' מיני זמר ונעשה שיכור ומבטל ק"ש והיים ואת פועל ה' לא גו' שצריך לומר מדת יום בלילה בברכת מעריב ערבים ומדת לילה ביום בברכת יולר המאורות ואמר כנגד זה שבטל ק"ש בד' ברכותיה ע"י ד' מיני זמר במשתה יין שמביא ה' מיני פורעניות נגד ברכת מעריב ערבים שמספר בו מעשה ה' אמר בביטולה לכן גלה עמי מבלי דעת שלא ידעו מעשה ה' כמ"ש ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו ונגד ברכת אהבת עולם שמספר בו כי היא חיינו כו' אמר בביטולה וכבודו מתי רעב ונגד ק"ש שהוא קבלת התורה ומלותיה כמ"ש פ' היה קורא אמר בביטולה שגורמין לתורה שתשכח כו' ומייתי ליה מקרא והמונו לחה למא גו' כמ"ש הוי כל למא לכו למים דהייטו התורה ונגד ברכת אמת ואמונה שמספר בגדולתו יתברך ב"ה ונפלאותיו שעשה במלרים אמר בביטולה השפל איש כביכול אהקב"ה דכיון שאינו מפורש מי הוא האיש רמז בו על הקב"ה שהיה איש מלחמה במלרים ונגד ברכת השכיבנו שבקש בה על הגלחת ישראל מה' יתברך אמר בביטולה שגורמין שפלות בו. ואמר ומה כתיב אחריו לכן הרחיבה גו' האי קרא מקמיה דוישח אדם וישפל איש גו' הוא דכתיב ותלמודא הקדים המאוחר ע"פ הדרש דלעיל. דה' פורעניות שהזכיר בעוה"ז אבל האי עונש לכן הרחיבה שאול גו' הוא העונש שבעוה"ב ובקרא הקדימו וכתבו בתר והמונו לחה למא שהוא פורענות דביטול ק"ש גופה בעוה"ז לפי שגם זה הרחיבה שאול גו' הוא עונש דביטול ק"ש גופה בעוה"ב ואע"פ מ"ש בפ' היה קורא כל הקורא ק"ש כו' מלננין לו גיהנם שנאמר בפרש שדי מלכים בה תשלג גו' והסיפך קאמר הכא בביטול ק"ש הרחיבה שאול גו' וק"ל : ע"ב בימי דוד זמנין כו' של אביתר ולא עלתה לו כו'. בס"פ בא לו הפירוש משום דאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו ולא ידענא מה שייך הכא דהא ודאי בימי שמואל וקודם לו נמי אם היה כהן שלא מדבר ברוה"ק כו' שלא עלתה לו וק"ל : ויהי לדרוש אלהים כל ימי זכריה המבין כו'. פירש"י בימי זכריה והוא בנו של יהוידע שהיה בימי יואש עכ"ל ודבר תמוה פירש דהא זכריה בנו של יהוידע ככר נהרג בימי מלך יואש וזה הכתוב נאמר בימי עזיהו שהיה כמה דורות אח"כ ובספר דה"י פרש"י דזכריה המבין הוא עזיהו וג' שמות היו לו כו' ע"ש ודו"ק : משחרב ביהמ"ק לאשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים כו'. ויש לדקדק דבספ"ק דיומא קאמר ה' דברים שאו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים ואש ושכינה ורוה"ק ואורים ותומים ולא חשיב הכא ארבע מדהתם ולא חשיב התם תרתי דחשיב הכא ויש נומר דהתם לא חשיב אלא הנך דשייכי למקדש והכא חשיב דלא שייכי למקדש דאורים ותומים שייכי גם בלא מקדש ודו"ק : כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים כו'. כיון דלהם אומר שיאכלו כשיעמוד כהן לאורים גו' וזמן ימות המשיח עדיין לא היה אז ע"כ כשיחיו לעתיד אמר להן כן שיאכלו על פי אורים ותומים

דף מח ע"ב גמרא כדמתרגם רב ששת כו'. נ"ב נ"ל רב יוסף שהוא בעל התרגום וכן בסמ"ג : הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

ותומים ודו"ק: **משמתו** חגי זכריה כו' ראוי שתשרה שכינה כו'. כל המאמר מבואר פ"ק דסנהדרין: **אבן** שלימה מסע נבנה הדברים ככתבן כו'. פירוש ככתבן שמן ההר הסיען כמו שהן ע"י השמיר כו' כפירש"י בס' מלכים ולרבי נחמיה שאמר שהיה מתקן מבחוץ ע"כ אין הדברים ככתבן ופירש הרמב"ן סוף פרשת יתרו אבן שלימה מסע נבנה לא שהיה שלימה לגמרי רק שהיא שלימה שאין לה פגם כו' ע"ש באורך וכתב עוד שם הרמב"ן דאיתא במכילתא לא תבנה אתהן גזית בו אי אתה בונה אבל אתה בונה בהיכל ובקדשי קדשים ומה אני מקיים מקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית גו' בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע כו' עכ"ל והיינו לדעת רבי נחמיה שהוא סובר כן אבל לרבי יהודה דבהיכל ובק"ק נמי אפילו בחוץ לא היו מתקנין נ"ל לר"י הא דנקט קרא גבי מזבח לא תבנה אתהן גזית לאו לדיוקא קאמר לה אלא לרבותא נקט קרא מזבח ומייתי ליה בקל וחומר ומה אם מזבח הקל אסור לבנות בו גזית היכל וק"ק שהן חמורים לא כל שכן והכי בעי למימר במכילתא אי לאו דרים מיעוטא ולר"י לית ליה הוא מיעוטא ודו"ק: **ואין** מסריטין כו' שנאמר במלואותם כו'. מלשון שלימות כפרש"י ומליצו לשון זה בכסף מלא יתננה גו' כפירש"י שם: **שמיר** זה ברייתו כשעורה ומו' ימי בראשית נברא כו'. ובמסכת אבות חשיב ליה שמיר בהדי י' דברים שנבראו בע"ש בין השמשות ופירש הרמב"ם דחשיב נפלאות ומופתים שהושמו בטבע הדברים ההם בין השמשות וזה שאמר הכא שזהו דבר נפלא דבר קטן שברייתו רק כשעורה ואין כל דבר קשה כו' ואין משמרין אותו רק בדבר רך בספוגין כו' שכן הושם דבר נפלא בטבע מו' ימי בראשית ודו"ק: **משחרב** ביהמ"ק בטלה שירה פרנדא כו'. מה שיש לדקדק בזה עי' בתוס' ב"ת: **מאי** ונופת צופים כו'. קרא הוא בספר תהלים ומפורש ביה שהוא דבש מתוק כדכתיב ומתוקים מדבש ונופת צופים אלא דהכא ה"ק מאי כנותיה וברכתיה דנופת צופים שתלה ביטולה בחורבן המקדש וקאמר **סולת** שצפה כו' עי' פירש"י ועי"ל כי הסולת הוא החשוב והגס מן החטים והקמח הוא הדק ממנו כמ"ש מוציאה את הקמח וקולטת את הסולת והוא הסולת על גב הנפה והקמח למטה ממנו תחתיו וקאמר מתוך שמטנית שבו היה צף שם כאילו הוא דבר לא דומה לעיסה שנילושה בדבש כו' שנראה השומן צף על העיסה ומאן דמפרש ב' ככרות כו' לפירוש רש"י נופת מלשון נוף שבאילן וצופים מלשון צף ומאן דמפרש דבש הבא מן צופיא כו' נראה דדרים נמי נופת מלשון נוף שעל הכוב עושין כוורת שלהן ביערים בנופות האילנות: **בני** אדם המזייפין דבריהם כו'. פרש"י שקרנים והולכי רכיל עכ"ל נראה שקרנים היו במה שאמרו ועתה לכל אות נפשך גו' ולכן הסגירו ביד המלך שהיה זה שקר כי לא היה זה בידם וק"ק אמאי לא מייתי ר"ל ראיה לדבריו מקרא דכתיב בההוא ענינא גופיה דכתיב וישב דוד במדבר זיף גו' ויקומו וילכו זיפה גו' ודו"ק: **פסקו** אנשי אמנה אר"י אלו בני אדם שאין מאמינין כו'. דעל כרחך לא הוי כהסיא דפרק כל כתבי דפסקו ממנה אנשי אמנה דמסיק התם דהיינו במשא ובמתן דזה היה קודם שחרב המקדש כדאמר התם לא חרבה ירושלים אלא על שפסקו כו' אבל הכא קאמר שאחר שחרב ביהמ"ק ולאו שנתמעטה הברכה פסקו אנשי אמנה דהיינו שאין להם בטחון בהקב"ה ליתן לו גם פרנסתו שיש לאדם להאמין שהקב"ה זן את כל העולם מקרני ראמים עד ביצי כינים ואין לו לאדם לדאוג על מזונותיו מהיום ליום מחר כי לא תדע מה יולד מחר כדאמרינן בעירובין שהדואג על כך הוא דואג אעולם שאינו שלו ובמתני' מייתי לה מקרא הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים גו' כי זה ודאי מדת חסידות שיש לו בטחון אבל בצדיקים שאינן במדרגה זו קאמר **מי** גרם לאם שיתבזבז שולחנן כו' כההוא עובדא דרבי חנינא בן דוסא דיהבי ליה חד כרעא דפתורא כו' חזא בחלמא דצדיקי אכלי אפתורא דדהבא דג' כרעי ואיהו אפתורא דתרתי כרעי כו' בעי רחמים ושקלוהו ע"ש ורבא דקאמר **אלו** קטני כו' שמבזבזין כו' דין אביהם לעתיד כו' נראה לפרש לפי פרש"י דהכ"ג נאמר דהבנים מתרעמים על דין שמים בעוה"ז כמ"ש ביחזקאל מה לכם אתם מושלים גו' אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה ר"ל שהאבות היו חוטאים והבנים לוקים כה"ג אמר כאן שהאבות מתרעמין על דינם לבזבז ולקרוע אותו לעתיד שאם אתה עתיד ליפרע מהם למה הקשית שיהיה בעולם הזה שיהיו לוקים בעון בניהם הקטנים ודו"ק:

דף מט ע"א בפרש"י בד"ה והיו עיניך גו' בתריה כתיב וכן לא יכנף עכ"ל הס"ד ואח"כ מה"ד פרגוד מחילה עכ"ל הס"ד והד"א ואח"כ מה"ד לא יכנף לא יתכסה כו' בגדו ומחילתו עכ"ל מפירוש ישן: בד"ה בפולמוס של טיטוס שהביא הורקנוס אריסטובלום אחיו עכ"ל כצ"ל: במשנה משמת ר' בטלה ענוה ויראת חטא ע"כ סוף סדרי משנה ממסכת זו וכנ"ל אח"כ תנו רבנן ר' פנחס בן יאיר אומר כו' עד סוף המשנה שלפנינו מברייתא הוא וכן מוכח באגדת חלק דמייתי התם סייעתא לרבי יצחק דאמר ונהפכה כל המלכות כו' ע"ש ודו"ק: **ע"ב** גמ' ויוקר יאמיר והגפן כו' באגדות חלק גרסי' והיוקר יעות והגפן כו' ע"ש פרש"י וכענין זה יש לפרשו גם כאן יאמיר מלשון חילוף שהיוקר והכבוד יתחלף וק"ל: שם כשמת רבי הוכפלו הצרות ע"כ לשון הברייתא ואח"כ נ"ל פיסקא דמתני' משמת ר' בטלה ענוה ויראת כו' א"ל רב יוסף כו' ודו"ק: שם רבי פנחס בן יאיר אומר זריזות כו' ג"ז מברייתא דלעיל ובעל האומרה ג"כ רבי פנחס בן יאיר הוא וק"ל:

ח"א דף מט ע"א גמ' א"ר אילעא בר ברכיה כו' היו כל ישראל מוכרי רבב כו'. לפי פרש"י אין שייכות כאן לכל המאמרים דרבי אילעא ובערוך פי' רבב פסולת של סעוה הוא ומפני שהזכיר שניטל נופת צופים בא להודיע שלא נשאר להם אלא פסולת של סעוה כו' עכ"ל ע"ש ודרש מורה מלשון מרות כפרש"י וכה"ג דרשו ומורה לא יעלה על ראשו דגבי שמשון ושמואל עיין בחידושינו בסוף מסכת נזיר ע"ש: **תפלתו** של חבקוק היו ב' ת"ח מתכסין כו'. דתפלתו של דוד כדלעיל לא הועילה אלא למתעסקים במשא ובמתן שלא יהיו מתעסקים בדבר שפל כמו רבב אלא בעסק חשוב שיכויח בו אבל הת"ח שאין לו רק עסק תורה לא הועילה תפלתו שאין בו עסק משא ומתן שיכויח בו עד שבא חבקוק והתפלל עליהם. ואמר ה' שמעתי שמעך הוא קבלת התורה שהיה שמיעה שכלית כדאמרי נעשה קודם לנשמע כמלאכים שנאמר בהם עושי דברו לשמוע בקול גו' אבל יראתי ה' פעלך שהיא פעולת העונש של עוני שבת"ח שבקירוב שנים בעלית אחד מייהו כפרש"י מלשון מחיה או פירוש חייהו ממש מסכנת תולי בעלי ראתן כדאמרי' בס"פ המדיר דריב"ל הוה מכריך בהו ועסיק בתורה דאגוני מגנא והיינו דמסיים בתפלתו בהאי קרא ברוגז רחם תזכור וק"ל: **ב'** ת"ח וכו' שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר גו'. מלשון כפול הולכים הלוך דרשו שהיו עוסקים בעומקה של הלכה כך נראה מפרש"י פ"ק דתענית ובמדרש ילקוט ודבר אין דבור אלא תורה שנאמר הלא כה דברי כאש ע"ש וקאמר **טעמא** דאיכא דבור הא ליכא דיבור ראוין ליטרף נראה דאסיפא דקרא סמיך דכתיב והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם ר"ל שהיו נפרדים זה מזה בלי היזק מסריפת האש הבא ביניהם ואולי הדבור לא היו נפרדים כך בלי היזק מן האש שבא בין שניהם וק"ל: **שני** ת"ח הדרין כו' אחר ירצה את רעהו בבלי דעת כו' אלא תורה כו'. מדמינה למכתב לשון בלי דעת במקום שגגה דכתיב בפ' מסעי לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה דרים ליה בלי דעת התורה ועל כוונה זו נסמך וזאת התורה אשר שם משה גו' לפרשה זו ואת גולן בבשן למנשה וזאת התורה גו' כיון דאחד מהם שהיה לו ללמוד ממנו ולא למד עכשיו שאין לו ממי ללמוד אמרי' ביה הוי גולה למקום תורה וק"ל: **כל** ת"ח כו' שנאמר כי עם בציון ישב בירושלים גו'. עי' פרש"י ועי"ל דהיינו בציון הייוד בירושלים וע"כ דרשו מיניה בציון הם הת"ח המלויים בהלכה ואמר דהלכתו נשמעת גם לאחר חורבן ביהמ"ק דנגעלו שערי תפלה שנאמר שתם תפלתי ומשום דאמרי' פרק הזהב דשערי דמעה לא ננעלו אמר בכאן בכה לא תבכה ואין כאן דמעה ואעפ"כ תהיה תפלתך נשמעת בזכות זה שאתה לומד תורה מתוך הדחק. ואמר **משביעין** אותו מזיו כו' היינו שמגלה הקב"ה לו רזי תורה דהיינו עיניך רואות את מוריך הוא הקב"ה המלמדך להועיל כפרש"י מספר ישעיה. ואמר **אף** אין הפרגוד ננעל כו'. בפרק הזהב פרש"י פרגוד מחילה שבין שכינה לצבא מרום עכ"ל ומשיב שם ג' דברים אין הפרגוד ננעל בפניהם היינו בג' עבירות אונאה וגזל ועבודת כוכבים שאינו ננעל מלראות מעשיהם הרעים לענוש אותם ע"כ אבל הך דהכא לא חשיב התם דלמעליותא קאמר הכא דאינו ננעל הפרגוד מלהשגיח עליו לטובה וק"ל: **אמר** רבא כל יום כו' הי בוקר אלימא בוקר דלמחר כו'. יש לדקדק אמאי לא דקדק כן רבא ברישא דקרא דכתיב בבקר תאמר מי יתן ערב הי ערב אלימא דלמחר מי ידע כו' ויש לפרש בזה על פי מה שאמרו בספ"ב דשבת דמזל יומא גרים ובא רבא לפרש טעם המשנה דאין יום שאין בו קללה כו' דבקרא מפורש דבכל יום קללתו מרובה מחבירו שאע"פ שיש יום דיום שלאחריו יש לו מזל טוב יותר משלפניו מ"מ קללתו מרובה מחבירו מיום שחרב ביהמ"ק ומייתי מקרא שנאמר בבקר תאמר מי גו' דמרישא דקרא ליכא ראיה דאימא דמי יתן ערב דלמחר ומלפה ומקום למזל יום אחר שיתחיל בערב אבל גבי ערב מי יתן בקר שפיר קא קשיא ליה כיון דערב ובקר שאחריו מזל יום אחד הוא מי ידע מאי הוה. וקאמר **אלא** דחליף דמזל הבא בכל יום יתהפך לרעה יותר מיום שלפניו. וקאמר דא"כ הוא **עלמא** אמאי קאי לבעל קלת רוע המזל של כל יום המתרבה תמיד. ואמר **אקדושה** דסדרא ואיהא שמיה רבא דאגדתא. דהיינו תרתי שנאמרו בלשון תרגום שיבין בו גם עמי הארץ לקדושת ש"ש ולימוד תורה ומייתי לה מדרש מקרא דכתיב **ארץ** עיפתה כמו אופל גו' שרמז בזה חורבן ביהמ"ק וגלות ישראל כמ"ש בתוכחה והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפילה והיינו ארץ שהיא א"י הוא בעיפתה וצהרים כמו באופל ומיום שנתהווה זה היה צלמות וקללה בעולם ואין העולם מתקיים בלא סדרים דהיינו ב' סדרים סדר קדושה וסדר פ' התורה כפרש"י ודו"ק: **טהרה** בטלה טעם וריח כו' טהרה היא דבר רוחני בטלה טעם וריח שהוא דבר רוחני כמ"ש כל הנשמה תהלל יה איזו דבר שהנשמה נהנה ממנו הוי אומר זה הריח וז"ש לו טהרה יש בך כמ"ש נשמה שנתת בי טהורה היא כו' ומעשר שהוא דבר גופני ויש בו ממש בטלה שומן הדגן שיש בו ג"כ ממשות: **תמרתא** דתיוניתא כו'. עי' פרש"י כאן ובערוך פי' שהיה להם ריח יפה ולכן הן בעלי חן ובפרק אע"פ גרס רש"י דסיוניתא בה' מלשון קרב לגבי דסינא ואידכן ע"ש: **והקהית** את שיני כו'. אולי שאמר האי ליסנא לפי שאכלו לפניו ואמרינן פרק אע"פ דאסור להסות בפני השמש אפילו תמרי דסינותא כללא דמלתא כו' כל דאית ליה ריחא כו' דמזיק את מי שאוכלין לפניו כו' כפרש"י שם וק"ל: **א"ל** אשקיין מיא א"ל לאו בדך אנא כו'. אע"ג דבני בניס הרי הן כבניס ואפילו ברא לברתא כדאמרי' פרק הבע"י היינו לענין מצות פ"ו והיינו טעמא משום דלשבת יצרה והאיכא אבל לענין כבוד אב אינו כבניס וק"ל: **בפולמוס** של טיטוס כו' פרש"י שהביא הורקנוס אריסטובלוס אחיו כו' עכ"ל אבל התוס' פרק מרובה דחו זה דטיטוס בשעת חורבן היה כדאמרי' פ' הניזקין ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא כדאמרינן פרק קמא דע"ז וי"ל דמציקרא גזרו ולא קבלו כו' עכ"ל ע"ש ונראה עוד בזה שזה המעשה דבני בית חשמונאי שהביאו פולמוס של רומיים על ירושלים היה התחלת וגרם החורבן שעברו הרומיים הברית שהיה להן עם ישראל כדאיתא פ"ק דע"ז וכמ"ש בספר בן גוריון שע"י מריבת אלו אחי בית חשמונאי באו חיל רומיים על ירושלים וכבשוה והוא הרמז דלקמן בברייתא שנעץ החזיר צפרניו בחומה ונזדעזעה כו' שהחזיר מיעבר שהוא עשו יהיה שולט בחומת ירושלים ויזדעזע כל א"י על ידו ומש"ה מייתי הך עובדא דאחי' בית חשמונאי אפולמוס של טיטוס שהיה סוף החורבן ג"כ ע"י הרומיים כמו של עשו וק"ל (פ' מרובה ע"ש): **משמת** ר"מ בטלו מושלי כו'. כל הני דחשיב הוך משמת רבי בטל כו' קדמו לר"מ טובא ואפשר משום דכל המשניות סתם רבי אליבא דר"מ הקדימו לכולם ותלמידיו של ר' הוסיפו במתני' הא דמשמת ר' בטל ענוה כו' כמ"ש הרמב"ם: **משמת** ריב"ז בטלה זיו החכמה כו'. יש לפרשו גם בחכמה דעלמא כמו שמצינו בהניזקין בסיפורו עם אספסיינוס וגבי בטל זיו הכהונה פרש"י שהיה חכם ועשיר והכהנים רבים כו' לא ידענא היכן מצא זה שהיה עשיר ורבים אוכלין על שלחנו אבל בס"פ מקום שנהגו הפליגו במעלתו וקראהו תלמידו של פנחס: **משמת** ר"ג הזקן בטל כו' ומתה טהרה ופרישות כו'. ק"ק דא"כ כבר קודם חורבן הבית בטלה טהרה שהרי ר"ג הזקן היה טובא מקמיה דחורבן שהרי ר"ג דיבנה בן בנו היה נשיא בזמן החורבן ולעיל שנינו משחרב ביהמ"ק ניטל טעם הפירות וקאמר דהטהרה נטל את הטעם ודו"ק. ואמר **משחרב** ביהמ"ק בושו חברים כו'. ר"ל חברים בכ"מ הנזהרים בפרישות לענין טהרה ומעשר מע"ה הם בושו כי עמי הארץ מלעיגים עליהן בפרישות ודברי חבירות שלהם וכן **בני** חורין בושו מן העבדים כההיא דקידושין פ"ד כל הפוסל במומו פוסל לגבי מי שקורא אותו עבד: **וחפו** ראשם מפני הבושה ונדלדלו אנשי מעשה וגברו כו'. על פי מה שאמרו ס"פ א"כ מיום שגברה אגרופה של חנופה כו' נתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך והיינו דאמרי הכא על ידי שגברו בעלי זרוע לומר חנופה ול"ה נדלדלו אנשי מעשים. ואמר **ואין** דורש ואין כו'. נקט ג' לשונות נגד ג' פולמות אין דורש להם לטובה בכל האומות שבעולם התחתון ואין מבקש עליהם בעולם האמצעי כי כל המזלות מתנגדים להם כמ"ש אין מזל לישראל ואין שואל עליהם סנגוריא בפמליא של מעלה כי המלאכים מקטרגים להם ואין לנו להשען רק על אבינו שבשמים שהוא אדון על הכל ורחמיו מרובין ודקדק לומר אבינו כי זכות אבותינו אברהם יצחק ויעקב כבר תמו ואין לנו להשען רק על אבינו זה שבשמים וק"ל: **שרו** חכימיא למיהוי כספריא כו'. אמר שכ"א נפחת ממדרגתו ממעלה למטה עד שעמי הארץ הולכים ודלים ומפרש"י נראה דגרים נמי הכא אזלא ונולא אבל לפי הפירוש שכתבנו לעיל באזלא ונולא ליכא הכא לפרש כן אבל גרסינן הכא אזלא ודלדלא כו' וכ"ה בכל ספרים ישנים ומסיים גם שהולכים ודלים כ"כ אין שואל מהם על הפתחים על מי להשען על הבטחת אבינו שבשמים דבזה הועילה תפלתו של דוד כדאמרי' לעיל ודו"ק: **ע"ב** **בעקבות** משיחא חוצפא כו'. כל זה עד אמר רב איתו ג"כ מלשון המשנה ובפרק חלק איתא בגמרא בקצת מלשון אחר ע"ש ושם מאמר **היוקר** יאמיר. בפרק חלק גרסינן היוקר יעות יש לפרש שאמר שלא יהיה היוקר מפני שלא יהיו הפנים מבורכות אלא שיהיה היוקר על ידי המעוותים והיינו מפקיעי שערים וכן יש לפרש הכא היוקר יאמיר מלשון אימרו פועלים ואימר ב"ה דפרק האומנין ויתר הדברים במאמר הזה יבואר בחידושינו פרק חלק ע"ש: שם **עיר** של זהב כו' היינו ירושלים דדהבא. והוא מפורש בחידושינו פרק הנודר ע"ש: **כשצרו** מלכי בית חשמונאי כו'. כל המאמר מפורש סוף פרק מרובה: **מ"ד** עיני עוללה לנפשי כו'. מפורש פרק הניזקין: **משמת** ר"א נגנז ס"ת. פרש"י כדאמרי' בסנהדרין הרבה תורה למדתי כו' ע"ש ובהדיא קאמר התם ס"פ ד' מיתות אוי לכם ב' זרועותי שהן כב' ס"ת שנגללין כו' וע"ש בחידושינו וק"ל: **לא** תיתני ענוה כו' ולא תיתני יראת חטא דאיכא אנא. אין דרך החכמים להתפאר ולהשתבח במעלתם וכמ"ש יהללוך זר ולא פיך מ"מ כדי שלא יהא טועה הברייתא בטעות אמרו כן דלא בטלה משמת רבי גם לא היה לו שבח בדבר באותו דור כמ"ש ויראי החטא ימאסו וק"ל:

ביש נוסחאות מסיים הכא רבי פנחס ב"י אומר זהירות מביאה לידי זריזות כו'. וכבר הוא מפורש באורך בחידושינו בפרק קמא דע"ז ושם מקומו בברייתא ואפשר דמייתי ליה הכא בסוף המסכתא דחשיב נמי במתניתין דהכא אלו המעלות שהיו בחכמים הראשונים שבטלו משמתו ומשחרב ביהמ"ק והאל יזכינו להחזיר עטרה ליושנה ויקוים בנו כאמור כי כולם ידעו דעת ה' גו' אכי"ר:

הדרן עלך עגלה ערופה וסליקא לה מסכת סוטה

שדה צופים למסכת סוטה. מאת הרב הגאון וכו' מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל

פרק ראשון

דף ג ע"ב ראיה קשורה בו ככלב. הרא"ש בחולין פ"א סי' י"ב:

דף ד ע"ב כל המזלזל בנט"י. הרא"ש בחולין פ"ח סי' י"ח: שם כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא. הרא"ש בברכות פ"ז סי' ל"ד. ובפסחים פ"א סי' י'. ובחולין פ"ח סי' י"ט:

דף ח ע"א ת"ק ר"ש הוא דדרים טעמא דקרא. הרא"ש בנדרים פ"י סי' ה':

דף יד ע"א מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י. הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ע"א:

פרק שני

דף יז ע"א אינו כותב לא על הלוח ולא על הנייר ולא על הדיפתרא אלא על המגילה. הרא"ש בגיטין פ"א סי' י"א. ובהל' ס"ת סי' ד':

דף יח ע"א כתבה על ב' דפין פסולה. הרא"ש בהל' מזוזה סי' ח': **ע"ב** אמרו במערבא לית הלכתא כרב המנונא. הרא"ש ביבמות פ"י סי' ג': שם או דילמא זימנין דמגרש לה והדר מהדר לה. הרא"ש בגיטין פ"ב סי' ד':

פרק שלישי

דף כ ע"א אלא אפי' למיחש לזנוב דדילמא אתא ויהיב אתגא דד' וממחיק לי' ומשוי לי' ב'. הרא"ש בהל' ספר תורה סי' י"ב:

דף כא ע"ב אביי אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים. הרא"ש בב"ב פ"ט סי' ב':

פרק רביעי

דף כד ע"א מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה. הרא"ש ביבמות פ"ד סי' ד':

דף כה ע"א ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מכתובתה מ"מ בעי התראה ש"מ. הרא"ש בכתובות פ"ז סי' ט':

דף כו ע"ב והאמר ר"ה עובד כוכבים מקנין על ידו ופוסל בתרומה. הרא"ש בכתובות פ"א סי' ד':

פרק חמישי

דף כז ע"ב כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל שנאמר ונטמאה ונטמאה. הרא"ש בכתובות פ"א סי' ד':

דף כח ע"א ג' פעמים האמורים בפרשה אם נטמאה ונטמאה ונטמאה למאי הלכתא א' לבעל וא' לבועל וא' לתרומה. הרא"ש ביבמות פ"א סי' ד':

פרק שביעי

דף לב ע"א אלו נאמרין בכל לשון פ' סוטה. הרא"ש בברכות פ"ב סי' ב':

דף לו ע"ב א"ל אבי השביעני לאמר. א"ל זיל איתשל אשבועתך. הרא"ש בגיטין פ"ד סי' ט' ובנדרים פ"ט סי' ב':

דף לח ע"א ובמדינה כהנים נושאין את ידיהם כנגד כתפיהם. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"א: שם ת"ר כה תברכו בלשון הקודש. הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"א: שם ת"ל ושמו את שמי. שמי המיוחד לי. הרא"ש בשבועות פ"ד סי' כ"ד: שם כה תברכו פנים כנגד פנים. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ': **ע"ב** כל כהן שמברך מתברך. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ב: שם עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ':

דף לט ע"א כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה. הרא"ש בבכורות פ"א סי' ז' ובמס' מגילה פ"ג סי' י"ד: שם כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ב: שם מאי מברך. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ג: **ע"ב** אין הכהנים רשאין לכוף קשרי אצבעותיהן עד שיחזרו פניהם מן הצבור. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ': שם אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"א: שם ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה. הרא"ש בברכות פ"ה סי' י"ז: שם ואין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור. הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ב: שם ואין הצבור רשאין לענות עד שינטל ס"ת וינוחו במקומו. הרא"ש במגילה פ"ג סי' י"ג: שם בזמן שהכהנים מברכין את העם מה הן אומרים. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ג:

דף מ ע"א בזמן שש"ץ אומר מודים. הרא"ש בברכות פ"ג סי' כ': שם רבנן אמרי מהכא דאין הכהנים רשאין לעלות בסנדליהן לדוכן. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ג: **ע"ב** וכ"ג עומד וקורא אחרי מות ואך בעשור. הרא"ש בהל' תפילין סי' ט"ו:

דף מא ע"א ואי כתב רחמנא במועד ה"א מרים שמא כתב רחמנא בחג הסוכות. הרא"ש בר"ה פ"ד סי' י"ד:

דף מב ע"א ד' כיתות מקבלות פני שכינה. הרא"ש בשבת פ"ב סי' כ"א:

פרק שמיני

דף מג ע"א א' הנוטע וא' המבריך וא' המרכיב. הרא"ש בקידושין פרק א' סי' ס"ב: **ע"ב** תורגמא הגדילה בין האחים אסורין ליגשא לאחין דמתחזי כאחוזיהו. הרא"ש ביבמות פ"ב סי' א':

פרק תשיעי

דף מח ע"ב משחרב מקדש ראשון בטלו שירה פרנדא וזכוכית לבנה. הרא"ש בנדה פרק ט' סי' י"ב:

דף מט ע"ב מאי עטרות כלות. הרא"ש בשבת פ"ו סי' ד': סליק

גליון מהרש"א על מסכת סוטה

מאת הרב הגאון מהור"ר שלמה איגר זצ"ל

דף ג ע"א גמ' וקנא את אשתו רשות. כעין זה זבחים ס"ה סוף ע"ב ומאי לא יבדיל א"נ להבדיל. ובקדושין כ"א א':

דף ו ע"א גמ' אם נאסרה במותר לה. עי' בב"ש סי' קע"ז ס"ק ד':

דף ז ע"א גמ' ורבנן היא הנותנת. עי' כתובות דף ב' למימרא דאבילות קילא כו':

דף י ע"ב תד"ה נוח. האי דלא חשיב ליה. עי' במס' ע"ז כ"ז ב' בתוס' סוף ד"ה יכול. ועיין מל"מ פ"ה מיסה"ת ה"ד ועי' מ"ש בגליון רמב"ם ריש פ"ה מיסה"ת:

דף יא ע"א גמ' שעל כל העולם כולו אינו מביא. וי"ל זה שכ' ברשית ט' י"א. והקמותי ט' ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול. ולסברת אי כמי ט'. יפורש מלת כל. כמו בפסוק. לא תעשה כל מלאכה. אף אחד מכל וסיים הכתוב שם ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ יפורש לסברא זו. כי אם מביא מים שוטפים ישחיתו גם האדמה משא"כ אם המים אינם יוצאים מגבולם והן נופלים בתוכו:

דף יג ע"א גמ' הרי אנו מנוקין. עי' ש"ז יו"ד סי' רל"ו ס"ק י"ג. ובתשו' בית יעקב סימן קי"א ביאר הכאיה כך מדקרי על משה חכם לב יקח מצות משמע דעבירה לא היה כאן למשה אילו לא עסק בקבורת יוסף:

דף יד ע"א גמ' מה הוא מלבים ערומים. עי' בס' סדר משנה על רמב"ם פ"א מהל' דעות הלכה ו':

דף יח ע"ב גמ' וספק זה הכלל. עי' לקמן כ"ג סוף ע"ב תד"ה ושומרת יבם:

דף כ ע"א מתני' מערערין אותה. עי' תוי"ט במתני' דלעיל ריש פ"ב ד"ה כדי לייגעה:

דף כג ע"א תד"ה ושומרת. היכא דלא מיתסרא. עי' מל"מ ריש הל' סוטה סוף ד"ה ודע דטעמא דרבינו:

דף כד ע"א מתני' חוץ מן הקטן. להרמב"ם פחות מבן תשע שנים ויום א' (פ"א מסוטה דין ו"ו) ולהתוס' לקמן כ"ו ריש ע"ב כל שהוא פחות מבן י"ג שנים ויום א':

דף כה ע"א גמ' מקיימה או אינו מקיימה. עי' תשובת חכם צבי סימן ל"א [עלה ל"א ע"ד]: ע"ב תד"ה לאו כגבוי דמי. הכא לא שייכא. עי' תשובת מקום שמואל סי' ג':

דף כו ע"א רש"י ד"ה קמ"ל. ובסרים חמה קאמר. עי' מל"מ פ"ב מסוטה ה"ו ד"ה ואשת סרים: ע"ב גמ' אימא לא קמשמע לן דאע"ג דלא קרינן ביה ונטמאה לבועל. קרינן ביה ונטמאה לבעל. האשר"י פ"ק דכתובות סוף סי' ד'. והריב"ש בתוס' שם ג' ב' ד"ה ולדרוש ע"כ מפרש קמ"ל דאף דאסורה וקיימא אסורה להבועל וכ"מ מפירש"י כאן ריש עמוד זה: תד"ה אבל. אע"פ שאינו איש. עי' גליון במתני' כ"ד א':

דף כז ע"א תד"ה דומה. דא"כ אפי' כנס יוצא. עי' ביאור דבריהם במל"מ פ' ט"ז מאסורי ביאה דין ב' ועי' בתשו' בן לב ספר א' בדף ס"ת ריש ע"ג. ועי' בב"ש סי' י"א ס"ק ט"ו: **ע"ב** תד"ה כשם. ירושלמי המאוררים. ביאורו עי' במל"מ פ"ב מסוטה הל' י"ב ד"ה ודע שראיתי להתוס': בא"ד אפשר לומר מזיד בה. עי' כתובות ט' א' וכ"ת מעשה שהיה מ"מ לא אסרוה התם אונס הוה ועי' בב"ש ריש סי' י"א ובמל"מ הנ"ל:

דף כח ע"א רש"י ד"ה בזמן שהאיש מנוקה שלא בא עליה. ולרמב"ם גם בביאת איסור על אחרת ועי' עליו במל"מ פ"ב הלכה ה' ושרש"י לקמן מ"ז ב' ד"ה מנוקה מעון כסותר לכאן: ד"ה סוטה. והוא הדין לשוגג. עי' ב"ש סי' י"א ס"ק ב' ועי' בפלתי בבית הספק:

דף כט ע"ב רש"י ד"ה דין הוא שיעשה דא"כ בטיל ליה האי ק"ו. עי' קדושין בתוס' דף ה' ריש ע"ב ועי' שעה"מ ריש הל' אישות ד"ה אמנם:

דף ל ע"ב גמ' והכא במותר לגרוס. עי' תשובת דבר שמואל אבוהב סימן רכ"א ומיישב סתירת הרמב"ם מהלכות בכורים בדין נטילת חלה מן הטהור על הטמא מפרק ה' הל' י"ד לפרק ז' הל' י"ב:

דף לא ע"א מתני' עדות אחרונה שאוסרתה. עיין לעיל ג' ב' תד"ה מה: ע"ב תד"ה הא. תימ' היכי הוה. עיין ש"ך חו"מ סי' פ"ז ס"ק פ"ו:

דף לב ע"א מתני' וענתה ואמרה ככה. כעין דרש זה פ"ב דיבמות כ"ד א' מצוה בגדול לייבם ת"ל והיה הבכור:

דף לג ע"א תד"ה כל. פי' ר"ת הא פשיטא. עיין ספר רצוף אהבה:

דף לו ע"א רש"י כתולדותם. כסדר לידתן. עיין תחלת תשובת כנסת יחזקאל:

דף לט ע"א גמ' ולא נשאתי כפי בלא ברכה. עי' פי' בתשו' ג"ו ח"ה בא"ח סי' י"ג (עלה ז' סוף ע"ד) וסי' י"ד (עלה ח' ע"ד): תד"ה כל כהן. אלמא כדי מהלך משער. עי' ט"ז א"ח סי' ח' ס"ק י"א. ומ"ש עליו בתשו' בית יעקב סי' ט"ז ד"ה אחר וצ"ע:

דף מג ע"ב גמ' כגון דעבד תשובה. במל"מ פ"ב ה"ח מסוטה ד"ה ויש להסתפק הוכיח דבסוטה דאין בודקים אם הבעל אינו מנוקה מעון גם תשובה אינו מועיל: שם התם אי מימליך עלה. עי' בהר"ן ע"ז דף שנ"א סוף ע"ב: שם דכתיב לועג לרש. עי' נדה ס"א ב' תד"ה אבל כו'. דדוקא שייך לועג לרש בציצית:

דף מה ע"א גמ' מצאו זקן ממרא. עי' מהרי"ט ח"א סי' ס"א:

דף מז ע"ב רש"י ד"ה מנוקה מעון בין מאחרת. עיין גליון לעיל ריש דף כ"ח:

סליק

הגהות וחדושים על מסכת סוטה מאת הגאון וכו' מהור"ר ברוך פרענקיל תאומים זצ"ל.

דף ג ע"ב תד"ה ת"ל כו' מסתמא בעל שתק כו'. נ"ב יעוין תוס' גיטין דף כד ע"ב ד"ה אמר אביי ובתוס' קידושין:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה כי קדוש כו'. דכי קדוש כו'. נ"ב יעוין ב"ק דף קי ע"ב ובכריתות ריש פ"ו ובתוס' חולין דף פב ד"ה והא תנן ובתמורה דף ו ע"א רש"י ד"ה אשם תלוי ובתוס' יו"ט שם:

דף ח ע"א גמ' לפי שאין עושין כו'. יעוין מג"א סי' קמ"ז ס"ק יא:

דף י ע"א תוס' ד"ה אלא מעתה כו' תימה לרבי כו'. נ"ב יעוין תשובת הרא"ש כלל ג סי' ט"ו:

דף יז ע"א רש"י ד"ה מואס לא שכב כו' ואת כי שטית טומאה כו'. נ"ב תיבת טומאה ליתא בקרא: תוס' ד"ה האלות כו' ובפ"ק דמנחות (דף יא). נ"ב שם מתרצים התוס' קושיא זו:

דף יח ע"א תוס' ד"ה מזר ותלקן כו'. נ"ב יעוין תמורה דף ל ע"א תוס' ד"ה ואידך לישתרי:

דף כא ע"א תוס' ד"ה מצוה. יעוין חגיגה דף טו ע"ב תוס' ד"ה כל עמר וביבמות דף עט ע"ב תד"ה מ"ד כו' וקידושין דף לט ע"ב:

דף כה ע"א גמ' מקיימה. יעוין תוס' סוף גיטין ד"ה אם בא: **ע"ב** תד"ה לאו כגבוי כו' כדאמר גבי גר מי יימר כו'. נ"ב במס' קידושין דף סב ע"ב:

דף כו ע"א תוס' ד"ה מעוברת עצמו כו' לא הוי קטלינן לי'. נ"ב יעוין תוס' סנהדרין דף כט ע"א ד"ה ליכא מידעם כו'. ותוס' נדה דף מד ע"א ד"ה איהו מיית ברישא:

דף כח ע"א תוס' ד"ה מה ת"ל כו' כדמוכח פ"ק דיבמות כו'. נ"ב יעויי"ש בחידושי רשב"א וברמב"ם פ"א מהל' גירושין דין י"ג:

דף לא ע"א תוס' ד"ה גדול העושה כו' בירושלמי כו'. נ"ב ברכות פ"ט ובפירקין יעוין בר"ן דף סא ע"ב: שם רחמתי בכל נפשי. נ"ב ובכל נפשי לא בדיקא ליה ובדין דמטית בכל נפשי כו':

דף לב ע"ב גמ' מפני מה תקנו. יעוין מס' ברכות דף לא ע"א:

דף לז ע"א תד"ה כל התורה כו'. נ"ב יעוין בתוס' ברכות ובתוס' מס' שבת דף קטו ע"א ד"ה לא ניתני:

דף מג ע"ב גמ' כאן בהרכבת איסור. יעוין תוס' ר"ה דף ט ע"ב ד"ה מרכיב: שם בטלה. יעוין רש"י מסכתין על דף מט ע"א ד"ה והבריך והרכיב:

פסקי תוס' סי' נ"א ואע"פ שאביהן בן תורין. נ"ב יעוין ירושלמי גיטין פרק ד על הלכה ה תני' מה בן ס':

סליק

הגהות וחדושים על מסכת סוטה

מאת הגאון וכו' מהור"ר משה סופר זצ"ל.

דף יח ע"א בתוס' ד"ה מזר והלקן וכו' בבירת מים. עמ"ש בחי' בסוגי' רוצא שנתערבו בסנהדרין ע"ט ע"ב:

דף כה ע"ב בתד"ה ב"ה. סברי אפי' ב"ה מודו. עי' תשו' שער אפרים תוך סי' ע' ומ"ש בתומים סי' ס"ז ססק"ב:

דף מא ע"ב בתד"ה אותו היום וכו' תשים עליך מלך. נ"ל דוקא כשאינם ממנים מלך חדש או אין ממנים אלא ממולע אביו ואמו מישראל כדכתיב שום תשים עליך דייקא. אבל מלך שנתמנה בכשרות ומת. והניח בן ממלא מקומו שאותו מולך אחריו מדין תורה בלי שום שימ' ממנו. שהרי אין מושחין מלך בן מלך. או אפי' אין אמו מישראל כגון רחבעם בן שלמה דאע"ג דאמו נעמה העמונית. מ"מ כשר כיון שהמלכות בא לו בירושה ומיושב ק' הבאר שבע. ומעין חכמה:

דף מה ע"ב גמ' פרט למצוי. עי' תוס' סנהדרין פ"ו ע"א ותי' ר"ן שם ותי' ריטב"א מכות ח' ע"א: ברש"י ד"ה וקסבר וכו' כמו וכהמה רבה. מס' בכורות ז' ע"ב: סליק

מאת הגאון וכו' מהור"ר יחיאל הײלפרין זצ"ל.

דף טז ע"ב במשנה היה מביא פלי של חרס חדשה כצ"ל בש' וכ"ה בירושלמי:

דף לב ע"א במשנה וברש"י ד"ה ולהלן הוא אומר כו' והתם גופיה מנ"ל חסר. ואח"כ מס"ד רי"א ופתח ואמרה א"נ ללמדה בגז"ש:

דף לח ע"א גמ' או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם שיהיה כל הקהל שומע כצ"ל וכ"ה בספרי.

דף לט ע"ב גמ' עד שיכלה ס"ת ויניח במקומו צ"ג וכן בר"יף וטור אינו.

דף מב ע"א גמ' מאי שנא שמע ישראל צ"ל למ"ל שמע ישראל.

דף מד ע"ב אלא ושופטיך למניינא. ופ"ק דסנהדרין דף יד. גי' רש"י אלא ו' דושופטיך למניינא ור"ש ו' לא דריש וכצ"ל:

דף מה ע"ב גמ' דכתיב כי ימצא פרט למצוי צ"ל לממציא עצמו ר"ל מפי' רמב"ם במשנה ורע"ב (ובספרי כי ימצא ולא בשעה שמצויים מכאן אמרו משרבו הרצחנים ע"ע כו'): **דף מו ע"א** גמ' אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבודה. אבל בספרא אמרו אלה אי אתה מקריב אבל אתה מקריב את שנעבדה בה עבירה: סליק

הגהות וחדושים על מסכת סוטה מהגאון וכו' מהור"ר אלעזר לנדא זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק בראדי.

דף ב ע"א רש"י ד"ה לזווגם. שנך דלפי מעשיו. נ"ב זהו לפי המסקנא דיש חילוק בין זווג ראשון לזווג שני. אמנם המקשה לא הוה ידע דיש חילוק אף לענין זה דקשה לזווגם בין זווג ראשון לשני והא דמפרש רש"י כאן דאהך דלפי מעשיו קאי לא ידעתי כוונתו בזה ומלבד זה הוא דוחק גדול לומר דר' יוחנן קאי אדברי ריש לקיש תלמידו ולקמן פירשתי דלענין זה דלפי מעשיו גם לפי המסקנא אין חילוק בין זווג ראשון לשני: ד"ה איני. נ"ב ולדעתי יש לפרש דקושיית הגמרא לא קאי רק אהאי דאמר רבב"ח א"ר יוחנן דקשה לזווגם כקריעת ים סוף ע"ז פריך הלא כל אדם מוכן ועומד לו זווגו קודם יצירתו ומשני דקשה לזווגם היינו בזווג שני דנשתנה סדרי בראשית כמו בקריעת ים סוף אבל הא דאין מזווגין אלא לפי מעשיו יכול להיות אף בזווג ראשון ולא קשיא מההכרזה דאע"פ שהבחירה חפשית עכ"ז הש"י יודע ומודיע גם לפמליא שלו וכמו שמצינו בישמעאל שאמרו מה"ש לפני הקב"ה מי שעתיד להמית בניך בצמא כו' ותזקיה ידע בנבואה דנפיק מיניה זרעא דלא מעליא ושפיר יכול להיות ההכרזה אף ע"י בת קול זווגו המוכן לו עפ"י מעשיו וידיעה זו אף היא נעלמה מעין כל חי עיין ברמב"ם פ"ה מהלכות תשובה ועיין בסנהדרין דף כ"ב ע"א דשם פריך הגמ' מהא דרב יהודה אמר רב אהך דר' יוחנן דקשה לזווגם דשם לא הוקא הך מימרא דריש לקיש וגם ר' יוחנן בודאי לא קאי אמימרא דריש לקיש:

דף ח ע"א רש"י ד"ה אותה והשביע אותה. נ"ב בנדרים דף ע"ג ע"א הובא ברייתא זו בזה"ל ר' יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא והשקה אותה לבדה ופי' שם הרא"ש דכתיב והשקה (אותה) במפיק ה"א הוי כאילו כתיב אותה ודברי רש"י כאן דנקט קרא דוהשביע אותה ילפותא לכה דאין משקין צריך עיון דהוא נגד הגמרא בנדרים ועוד דלדברי רש"י יותר היה ראוי לו להביא קרא דוהקריב אותה הכהן והעמידה הכתוב ברא הפרשה:

דף לב ע"א תד"ה ואלו נאמרין בלשונם. נ"ב וכן בירושל' הגירסא בלשונם גם בברייתא דשבועות דף ל"ט ע"א תניא בשבועת הדיינין דאף היא בלשונה נאמרה ופירש"י היינו לשון שהוא מבין בו ובירושל' סוטה הובא בפירוש גם אשבועת העדות ושבועת הפקדון השביע שלא בלשונם ואמרו אמן פטור וכמו כן כל אינך הנאמרים במשנה ק"ש ותפלה וברכות אינו יוצא בשאר לשונות אם לא שהוא מבין היטב כאותו לשון וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהלכות ק"ש דקורא את שמע בכל לשון שהוא מבין אמנם בלשון הקודש ואנ"ל בנוסח שתיקנו אנשי כנה"ג הוא יוצא בכל ענין אפילו אינו מבין מה שהוא אומר וכמו שאמרו במגילה הלועז ששמע אשורית יצא וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהלכות חגיגה דאף גרים שאינם מבינים בלה"ק חייבים בהקהל ועליהם להכין לבם ולהקשיב אזנם לקראת פרשת המלך ואף דקריאה זו אינה רק בלה"ק מ"מ שמועה והבנה זו מגד עצמה היא קבלת עול מלכות שמים כמו כן בקריאת הפרשיות שאנו קורין בלשון הנכתב בתורה הקדושה וגם בתפלה שאנו מתפללין בלשון שתקנו לנו אנשי כנה"ג בין אם מבין או לא שבהקריאה והתפלה מגד עצמה מקבל על עצמו בזה עול תורה והעבודה משא"כ בשאר לשונות הדבר ברור לשיטת ב' התלמודיים בבלי וירושלמי גם לביאור רש"י ותוס' והרמב"ם דאינו יוצא בהם בשום דבר אם אינו מבין הדק היטב כל דבור ודבור שיוצא מפיו וקישור הענין כפי שהוא ואין בזה שום חולק כלל:

דף מד ע"ב גמ' סוף הפרק כי פליגי כו'. נ"ב עיין בירושלמי דפירקין דהוכא פלוגתא זו בדרך אחר: סליק

המתרגם

באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות ממסכת סוטה

דף ז ע"א רש"י ואם נפרמו, פרימה גדולה מקריעה שנקרעה לקרעים הרבה דמינצי"ר בלע"ז (צערברעקלען), עי' המתרגם ברכות ל"ט א' ד"ה פרמינהו:

דף ח ע"ב היא חגרה לו, חגרה את עצמה וכו' צלצול בנדי"ל בלע"ז, עיין המתרגם שבת ס"ב ב' ד"ה צלצל: סרונבי, בומצג"ש והוא חולי בגרונו, עי' המתרגם ברכות מ' א' ד"ה אסכרה:

דף י ע"א במה ברבו, כל ברכה שבמקרא לשון רבוי הוא דבר המרבה ומצוי בו שובע פויישי"ן בלע"ז (איבערפֿלוס), עיין המתרגם יבמות מ"ג א' ד"ה ברכה: שפי, אשטיישי"ש כמו דשף מדוכתיה, עיין המתרגם מכות י"א ב' ד"ה על איבריה לשפא, והמתרגם בכורות מ' א' ד"ה שנשמטה ירכו:

דף יא ע"א שרי מסים, דבר שמשים רידוי של שומה שמרגילין ומשימין לעבודה וכו' רידוי של השמה אמאגמג"ש בלע"ז, נ"ב בנין יעקב כמו שגרסה על הגליון והוא (בעזעלונג, אנאײפֿערונג, אנפֿײערונג):

דף טו ע"א חומר בוטו"ן בלע"ז וכו', עיין המתרגם קדושין ט' א' ד"ה חומרי:

דף יז ע"א נייר, של עשבים וכו' ומדבקין אותן בדבק שקורין גלוד וכו' (ליים), עי' המתרגם שבת ע"ח ב' ד"ה דבק:

ע"ב דיפתרא, עור שאינה מעובד כל צרכה דמליח וקמיח ולא עפיץ שהיו מעבדין הקלפין בעפצים שקורין גלי"ש, עי' המתרגם מגילה י"ט א' ד"ה ולא עפיץ: קנקנתום, וויטריאול"ו או אורדימנ"ש קורין אותו, עי' המתרגם עירובין י"ג א' ד"ה קנקנתום:

דף לד ע"א כיפין, אולמות ארוקוולו"ד, עי' המתרגם בב"מ קי"ז ב' והמתרגם זבחים נ"ח א' ד"ה כיפין:

דף מא ע"א בימה אלמבר"א, עי' המתרגם סוכה נ"א ב' ד"ה בימה:

ע"ב מאימת דמתחיל מועד (מאתחלתא דמועד), ומיהו וכו', דדחקה לה עזרה וכו' אונקובריי"ר בלע"ז, לא איתפרש לי ועי' רש"י מגילה ה' א' ד"ה וחגיגה וכו', והלשון בירושלמי מגילה הל' ו' ובהקהל וכו' רבי יצחק בי רבי חייא אמר מפני הבימה ויעשו אותה מאתמול? שלא לדחוק את העזרה ע"כ:

דף מד ע"א וכשילין וכו', לשמור שלא יזוסו וכשילין כעין אלין שקורין וורי"ש (הארפוניען, אקסטע מיט שפיטציגען אײזען), ועי' רש"י תהלים (ע"ד ו'):

דף מה ע"א אבי פגי, כל שהוא תוך היקף החיצון של ירושלים קרי בית פאגי ולי נראה שהוא לשון חביסה כמו שקורין ליגלא של עיר כמו חמור ובית פאגי בשטידור"א בית ראש של אספר קורין כן, עי' המתרגם שבת כ"א ב' ד"ה בפני דפרזלא והמתרגם ב"מ צ' א' ד"ה בית פאגי:

דף מח ע"ב איטני של אבר, גובתא מש"א בלע"ז, מסתבר שצ"ל קש"א (קאסטבען): שתי ככרות הנדבקות וכו', שסיתה ברכה מטיה וכו' וכן תפוחות אנפליי"ר בלע"ז, נ"ל אנפליי"ר (אויפשוועללען):

הצפחת, ברסק"א בלע"ז שכן עבות ונכנסת הטעוה עם הדבש, עי' המתרגם נזיר כ' א' ד"ה והצפיחית:

דף מט ע"ב של מלח של גפרית, ענין עפרה עושין מאבן של מלח שהוא צלול כאבן הבדולח וקורין סלייגי (שטײנזאַלץ, זאַלצשטײן), והוסיף רש"י לפרש ולובעין אותה כמין ציורין בגפרית כמו שעושין בכלי זהב וכסף וקורין נאול"א (ציערראַטהע פֿאַן שטריבֿען אונד אַללערלײא ציגען אין גאָלד אונד זילבער), עי' המתרגם שבת י"ח א' ד"ה גפרית חולין כ"ה ב' ד"ה ככרכר וגיטין ז' א' ד"ה כלילא: חילת, ליסק"א כמין גומא הגדל במים, עיין המתרגם חולין ט"ז ב' ד"ה בסמוכא דאגמא: טנבורא, כך קורין אותו בלשון לעז טנבו"ר וכו' (טראָממעל, פויקע): כיפה, כמו כובע של צמר לבן שקורין פילטר"א, עי' המתרגם שבת ק"ח א' ד"ה בי סדיא וביצה פ"ו א' ד"ה נמטא:

הגהות וחדושים על מסכת סוטה

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א במשנה נכנסה עמו לבה"ס ושהתה עמו כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אסורה לביתה. שלשה נטמאה כו' וקנא את אשתו והיא נטמאה. והיתה אם נטמאה. תחת אישה ונטמאה כצ"ל פי' לקמן בפ' כשם: תד"ה המקנא דיעבד. והא קתני בסוף א"ע הסולך לשמוע א"פ. ק"ל דהתם ודאי דיעבד הוא דלכתחלה הי"ל לבער את חמצו קודם הילוכו: ע"ב גמ' אר"מ מסורה לא נימא כו' בזה"ז כו' דלמא קי"ל כריב"י כו' וליכא האידנא כו'. קשה מאי איריא בזה"ז אפי' בזמן המקדש נמי כיון דלא קים לן דהלכה כריב"י א"כ לא יוכל להשקותה. ועתוי"ט שדבריו מגומגמין בזה. וי"ל דר"מ סתמא קאמר לא נימא וכולל בזה בין ע"פ עדים ובין בינו לבינה. ומשום ע"פ עדים נקיט בזה"ז דבזמן המקדש נ"ל בה כסברת התוי"ט בסה"ד. ואולי לזה כוון רש"י במש"כ אפי' בינו לבינה ור"ל דכה"ג בפני עדים. אבל ק"ל מאי דקאמר דלמא הלכה כריב"י דא"כ בכ"מ דפליג יחיד ארבים לאומרא לא נעשה כרבים המקילין דלמא קי"ל כהיחיד והכא סתמא דמתניתין דלא כוותיה. וגם הוא לא קאמר רק לר"א. ור' יהושע פליג עליה והל' כר"י נגד ר"א. וגם הוא שמותי. לכן נ"ל דודאי בכ"מ שמכינן אכללי שבידינו בפסקי הלכות יחיד ורבים הלכה כרבים. פלוני ופלוני הלכה כפלוני וכל כיוצא בזה. אלא דר"מ שמע להא דר"ל דבסמוך דאזיל בשיטת ריב"י. רק דהשמועה לא הוה ברירא ליה כ"כ לכן חשש אולי השמועה נכונה. ולהכי בזמן המקדש אין לחוש דאם יתברר דהשמועה מכוונת ישקנה. ועוד דסנהדרין היו במקומן ותהן תנא תורה והלכה ברורה: תד"ה כל. מוקי לה בפ' אחד ד"מ בדרישה (והוא שם כפרק) באחד מן התלמידים כצ"ל: בא"ד וי"ל דשבועת העדות ט' אלא בתביעת ממון כו' כצ"ל:

דף ג ע"א גמרא כל"א אין אדם ע"ע אא"כ נכנס בו רוח שטות כו'. נ"ל דעיקרו קאי אקרא דועבר עליו רוח קנאה ומפרש להאי רוח דהוא רוח שטות וע"ד דתנא דבריה"ם לקמן אין אדם כו' אא"כ נכנסה בו רוח כו'. ואזיל לשיטתיה לעיל דאסור לקנאות: שם א"ל ועבר וכבר עבר אלא מעתה ועבר לכם כו'. לפמש"כ מקצת המדקדקים דאם קדם לו פעל עבר הוא ו' השמוש. ואם פעל עתיד הוא ו' המהפך לכאורה לא מקשה מידי. דהכא קדימי ליה פעלי עוברים נטמאה. נתפשה. ושם קדימי ליה פעלי עתידים אם תעשון ואם תחלצו: שם וקנא את אשתו כו' רע"א חובה. ופסק הרמב"ם כוותיה בפירושו ובחבורו. וצריך טעם דלא פסק כסתם מתניתין דאסור לקנאות כדדייק הש"ס לעיל. וטעם התוי"ט תמוה. ול"נ משום דקאמרה הגמרא ומסתברא כמ"ד רוח טהרה כו'. ואף דרש"י פי' ומסתברא דרוח דקאמר רי"ש כו'. מ"מ מדקאמר רשות וחובה לטיולי כו' משמע דפשיט מתרוייהו ולהכריע להלכה: רש"י ד"ה קנויי אחרינא. או עבר כו' כצ"ל: תד"ה רי"ש. ובפ' השולח נמי אמר לעולם כו' כצ"ל: בא"ד והכא אמר וקנא חובה כצ"ל: ד"ה לה. במהרש"א בסה"ד יש ט"ס וצ"ל דבע"פ היה והוא ר"ת דבערב פסח: ע"ב גמרא ולהלן הוא אומר ע"פ שני עדים כו' כצ"ל: תד"ה ור"ע. תימה לר"ת כו' מאי שנא דרים בלא יטמא וי"ל כו' ואיידי כו'. ולעד"נ דמבע"ל להא דדרשינן בת"כ לה יטמא על הודאי מטמא ולא על הספק הביאוהו הרי"ף והרא"ש בהל"ק. ובזה נדחה ראיית המשכנות יעקב דלא לפסוק כר"ת מדל"ק הש"ס ור"ע ס"ל כר"ת ולא איצטרך לה לאחרים (כשיטת הרי"ף שם) דהא מ"מ איצטריך לדרשא דת"כ. ומאי דל"ק לרי"ש דמבע"ל לסך דרשא וכדלר"ת. משום דלרי"ש כיון דאיכא אלא רשות פשיטא דספיקא לחומרא וכדתמה הר"י שם. אבל לר"ע שפיר איצטרך משום דספק מצוה היא וכמש"כ שם בגליון הרי"ף בשם ד"ת: ד"ה מה. תימה כו'. התו"ח לקמן בפ' מי שקנא כתב לייסב דנוכל ללמוד מהא דע"א נאמן אפי' לאחר השקאה ולא בדקוה המים דאדרבה איכא רגל"ד איפכא כו'. אבל זה אינו כלום. דהאר"ש התם כיון דאיכא דידע בה והיינו אפי' ע"א לפי' התוס' שם תו אין המים בודקין וא"כ נשאר הרגל"ד בתקפו. ותדברי' אמר מ"מ האמינה תורה ע"א בסוטה שרגל"ד משמע דבלא רגל"ד באמת א"כ:

דף ד ע"א רש"י בכה"ע. כדי הערה דהיינו נשיקת אבר כו'. עי' לקמן סוף (דף כו) מחלוקת בזה: תד"ה ב"ע. משום דצלייה קודמת לגמיעה. לפי מאי דמסיק לקמן דר"ע צלייה וגמיעה קאמר והצלייה דקאמר ב"ע מוסיף. א"ש שפיר הא דמקדים לב"ע כדי לקצר בדברי ר"ע: ד"ה א"ה. א"כ יתרץ בב"ע כדי למזוג ולשתות. דברי מהרש"א בכאן דחוקים. ול"נ משום דא"ת דמזיגה ושתיה חד שיעורא ה"ל לר' יהושע למימר בברייתא קמייתא כדי מזיגה לאודא בלישנא דר"א, והא דאמר ב"ע כדי לצלות ול"א כדי לשתותו לאודה בלישנא דר' יהושע אע"ג דחד שיעורא הם. נ"ל משום דכולן היו יושבין ביחד בבהמ"ד שנחלקו בזה ומסתמא הקדים ר"ע לומר דעתו לפני ב"ע תלמידו כדי לצלות ביצה ולגומעה לכן ענה ב"ע אחריו כדי לצלות (ר"ל לבד) והברייתא הקדימה לב"ע כדי לקצר כמש"כ לעיל. א"נ י"ל כוונתם כיון דמב"ע לחוד לא ה"מ למיפרך אלא בצירוף דר"א אע"ג דגם מר"א לחוד לא שני (כמש"כ המהרש"א) אם לא בצירוף דב"ע. כיון דתרוייהו צריכין אהדדי נקיט קמייתא: ד"ה א"כ. דברי המהרש"א בכאן לכאורה תמוהים מאד דזה הוה תרי הפכים בנושא אחד. דא"ת דצלייה וגמיעה חד שיעורא היא. א"כ תרוייהו בהדדי אינן אלא שיעור שתי גמיעות. וי"ל דבריו משום שאין דרך לגמוע תיכף אחר צלייה מפני שהיא חמה ביותר. והשהייה שבינתיים כדי לצננה קצת הוא בכדי צלייה או גמיעה: ע"ב גמרא עולה אמר כאילו בנה במה. ועיין פרש"י והוסיף בזה על הא דריו"ח משום רשב"י דאמר כאילו עובד כו'. דעובר ג"כ על לא תעשה לך פסל: רש"י ד"ה היא תגוד מבע"ל. מש"כ הרש"א בח"א דהכ"ל הוא יגוד מבע"ל. פשוט דקאי אנפש יקרה דהוא לשון נקבה. ומש"כ רש"י בדבור הקודם רודף וכו'. הסב הדבר כלפי הגוף שהוא ל"ז (ומצאתי שכבר הושג בזה) אבל לי קשה דמאי פריך רבא הלא מצינו כה"ג כמש"כ בקדושין (ל ב) בתד"ה אם ברזל ע"ש. וי"ל ש"ה דהפעל קודם לשם: תד"ה היא. וה"מ בפ"ב דיבמות (כא) כצ"ל:

דף ה ע"א רש"י ד"ה כאשרה. שצריך לשרש אחריה כצ"ל וכ"ה בע"י. ומש"כ מואבדתם את שמם. שנה משנתו כריב"י בע"ז (מה ב) דרבנן שם ילפי לה מן אבד תאבדון: ע"ב גמרא אמר אביי ה"ק ט' אל תדבר ונסתרה כו' עדיין מותרת לביתה. בתור"ע הקשה מדוע לא נפשוט ממתניתין דעוברת על דת אינה נאסרת. ולעד"נ לפי מה שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' סוטה דאפילו קנא לה על שנים כאחד ואפי' הם שני אחיה או אביה ואחיה ה"ז אסורה וע"ש במל"מ דהרבותא היא דאינם אסורים ביחוד. וא"כ י"ל דמתניתין מיירי באביה או בבנה או באחיה דאינה עוברת ע"ד בהתיחדותם. ולפ"ז נדחו דברי התוס' לקמן (כה) בד"ה ש"מ ודברי הה"מ בשם הרשב"א בפכ"ד מהל' איסורי ביאה. ומה שהקשה עוד מהא דקי"ל דאין אוסרין על היחוד. הן לפי' התוס' בקדושין (כ"ד פא) דמיירי בפנויה ודאי ניחא. ואף לפרש"י שם ופי' ר"ת בכתובות (יג) בתד"ה מעלה. י"ל דדוקא יש לו בנים ממנה ומשום לעז. ועי"ל ע"פ מש"כ התוס' בקדושין (כג ב) דרוצה לפשוט ממשנה או ברייתא אע"ג דמצי למיפשט מאמוראי: תוס' ד"ה הא. דדיבור סתירה הוא כו' ולשון נקי הוא כדתנן כו' עמש"כ בכתובות (יג): ד"ה לאחר. אבל קשיא מפ' האומר כו' והכתי אחות אשה מנלן. לענ"ד י"ל דרב יוסף יאמר דדרבא דהתם נפקא מאחר דכתיב גבי פן ימות במלחמה דקימה לשון קדושין גם כן:

דף ו ע"א ד"ה אשת. מש"כ המהרש"א דהך דמתניתין הוה בכלל מ"ל דהתם איפשטמיפשטי' דברי התוס' ביבמות (יא) ד"ה לרת סוטה. דבסוטה שנסתרה ליכא לאו וע"ש (בע"ב) בתוד"ה מאי נסתרה ובמש"כ שם בס"ד: במשנה והאומרת איני שותה ושבעלה א"ר להשקותה. ביבמות (לה) ובתוס' מוכח דאפי' רוצים אח"כ איכו כלום ושוב אינה שותה. ועמל"מ רפ"ב מה"ס: גמ' אר"ע הא מילתא כו'. הגה"ש ציין ליבמות (נו) וכן איתא עוד שם (נח) ובב"ב (נג ב): שם מדחה אתה את המים בפני כה"כ השותות. נראה דר"ל דנשים שנטמאו ושתו אם לא תבדקנה יוציאו לעז על המים לומר שאין בהם ממש וכ"ת בתוספות ורש"י לא פירש כן: רש"י ד"ה סוטה שיש לה עדים. שראו שנטמאה מזה. עמל"מ פ"א מה"ס הלי"ד: תד"ה אם. י"ל הנשים כו' יוציאו שם רע כו'. נראה דר"ל על המים וכמש"כ בסמוך: ע"ב רש"י ד"ה קדם הקומץ. שהשכין של כלי שרת כו'. וכ"כ לקמן סוף (דף יד). ועי' תוספות ר"פ איזהו: ד"ה שמת הוא. דאמאן בעינן למשרי'. קשה דהא איכא למשרי' לבועל וליבם ולתרומה. ומה שני ליה הא דקאמר הש"ס ביבמות (לח ב) והביא האיש את אשתו א"ר וליכא וכן פי' בעצמו לקמן (כד) בד"ה ולא שותות: תד"ה כי. קשיא כיון דהוא היה מביא כו' מ"ם כו'. ולענ"ד שנא ושנא דהתם החוב דקרבנות מוטל עליה רק שהוא חייב להביא בעדה לר"י מתנאי ב"ד ולרבנן מיירי דאקני לה אמרינן שפיר כי חייבוהו ב"ד או כי מקני מילתא דצריכה כו' כמבואר בגמרא שם. אבל הכא התורה הטילה עליו הבאת המנחה בעצם ודמיא להיכא שהבהמה שלה דהתם. ועי' לקמן (כג) תד"ה כל, ומה שהקשו עוד ממי שנדר בנזיר כו'. לענ"ד הא לא דמי אלא לאם עד שלא נגנבה נדר דה"ה נזיר מטעם דהוה נולד. דהא עיקר טעותא הוא דאם היה יודע שיבואו עדים לא הקדים. וביאתם הוה נולד, דידיעתם שהיה מקודם לא מהני ליה להקדש טעות כיון דהוא אינו יודע. ולסברא שהוא אינו יודע הקדים. ואף שאילו הוה ידע שיתברר ע"י עדים לא היה מקדים. הבירור הוה נולד. וגם דברי התוספות לקמן (כב ב) בד"ה ושבעלה מש"כ דגבי בלא עדים להכי הוה הקדש טעות דהכי העון מבורר נ"ע דהכי לפי סוגיא דהכא טעם זה אינו מהווהו להקדש טעות אלא במה שאינו עומד להתברר לר"ם כיון שיש עדים וא"כ כשבעלה בא עליה נמי. ואולי י"ל דסברתם שטעם בטילת הבדיקה כשיש עדים הוא משום דסוף סוף יבורר הדבר. וק"ק לפמש"כ ת"ש דר"מ באשם תלוי בנודע לו שחטא דתלא ותרעה בנדר (כריתות רפ"ו בברייתא). הלא הידיעה הוה נולד. והחטא גופיה אינו מהווהו לטעות דהא מפני כן הוא מפרישו שמא חטא. וי"ל. ועי' לקמן בתוי"ט פ"ג מ"ז ד"ה האומרת שדבריו מגומגמין בישוב קושיות התוס'. וגם נראה דאישתמיטתיה הא דריו"ח בפ"ו דכריתות דמחלק דדוקא בא"ת גומר ומקדיש אבל במנחת קנאות לא.

דף ז ע"א גמרא ואומר מים גנובים ימתקו. התוס' נדחקו בזה. וגם קשה דהדה הוה ג"כ מים גנובים. ונ"ל דהכוונה על סיפיה דקרא (ולהכי אמר וגו') ולחם סתרים ינעם. ולחם הוא כינוי לתשמיש כדכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית לט) ע"ש פרש"י. וסתרים היינו שנסתרה. ועוד נל"פ ע"פ הא דאיתא בשלהי נדרים דניחא ליה דלא לימות בעל דתהוי עליה מים גנובים כו' ע"ש. הכי אזינן דס"ד דעביד איניש מלתא כי היכא דליהוי עליה להכא מים גנובים וה"נ גבי סוטה ילכו תוקפו עפי דאם יבוא עליה שוב לא יהיו המים בודקין אותה ותהיה אסורה עליו לעולם. ותהיה אליו מים גנובים כל ימי היותם: רש"י ד"ה שמא יצטרך. ה"נ הואיל ושניהם אסורין בה כו'. לכאורה לא היה צריך לזה דאף אם לא היה אסור בה אלא אחד שמא יצטרך חבירו לנקביו. וי"ל ע"פ הא דאיתא בקדושין (פא) בעלה בעיר א"ח משום יחוד: תד"ה נדה. וי"ל דוקא כו' דאין לכן היתר כו' אבל נדה לא. בתור"ע העלה בצע"ג דא"כ איך יליף ר"י סוטה מנדה מק"ו ע"ש. ול"נ משום דסוטה ג"כ ל"ד לעריות דהא אפשר שתלא טהורה. אלא דק"ל מדוע לא כתבו דמאי נדה שכבר בא עליה וכדאיתא בכתובות (ד) וכמש"כ התוס' בעצמם בסה"ע: במשנה ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה. וכתב התוי"ט תמהו התוס' כו' קודם העלאה זו. לכאורה מהעלאה דמתניתין ל"ק דלא היתה אלא כדי ליגעה וא"כ מורידין אותה וכמש"כ התוי"ט בעצמו בסה"ד. וכן בקרא כתיב והעמידה לפני ה' קודם לקיחת הכהן את המים וא"כ כתיב עוד הפעם והעמיד הכהן את האשה לפני ה' עפרש"י שם. ודקדוק התוס' הוא מפריעת הראש ומנתינת המנחה על ידיה וא"ד שאינן כסדרן בקרא: רש"י ד"ה שאינה כדאי. אינה ראויה להם כצ"ל: ד"ה מוברת. ואינה נהרגת שלא התרו כו'. תימה דאפי' לריב"י דאשה חברה א"צ התראה. מכל מקום הא אין אדם נהרג על פי עצמו. ודוחק לומר דש"ה דאיכא רגלים לדבר: ד"ה שמא. לפיכך לא קדשוה שיוכל לעמוד כו'. קשה דהרי היה יכול לעמוד חוץ לשער ולהכניס ידיו לתוך השער אם היה קדוש. ובגמרא (ח) ד"ה לפני ה' פי' דלפני ה' הוא הפתח שבו דרך כניסה ויציאה. שוב נזכרתי שהתוס' ביבמות (ז ב) עמדו בזה ע"ש: ע"ב גמ' מיד שמע ה' קול יהודה. הב"ח מחק מלת מיד. וכן במכות ליתא: תד"ה מה. הכ' ולא מיקרי רבן. קשה דהא מסקינן שם דהי קרא ליה רבן יב"ז ע"ש דהשתא. וי"ל משום דהכי שם במשנה קרי ליה בן זכאי ע"ש דמעיקרא. לכן לא מסתבר להו דבמכלתין יקראהו רבן ע"ש דהשתא:

דף ח ע"א גמרא דתניא אין קרבנו פ"א קרב כו'. אולי צ"ל דתנן כי מתניתין היא בתענית שם בשינוי לשון קצת עמש"כ בגיטין (פ"ה): רש"י ד"ה אותה. והשביע אותה הכהן. פי' בנה"ש שהביא מאכה"ג להגיה ברמב"ם והקריב אותה. וכ"ה בתוספתא הביאה המהרש"א בתד"ה איכא וכ"ה בספרי ובמדרש נשא בפנים שניים ועמש"כ שם אות כ"ב: תד"ה כאן. ותימה והא עשרת ב' מצורעין כו'. מה שהעלה המהרש"א בצ"ע ע"ש. לי דבריהם מכוונים. דהכי צריך האדון להביא את העבד לפני ב"ד קודם הרציעה ומשמע מפרש"י דשני אדונים יכולים להביא את עבדיהם לפני ב"ד אחד ועי"ז תמהו שפיר מב' מצורעין. אולם נ"ל דכוונת רש"י או באדון אחד. ולכאורה ה"ל כיון דהתרת נדר הוה מצוה כדאיתא בנדרים (נט) לא היה ראוי לכתחלה להתיר לב' אנשים כאחד או ב' נדרים לאיש אחד. אבל בעלה דעתי נגד דעת הרמב"ן הובאה להלכה בשו"ע סי' רכ"ח סמ"ו. וג"ל ראיה מהא דאיצטריך למעט בחולין (כט) מתזבחהו שלא יהיה אחד שוחט שני זבחים כאחת ול"א דתיפוק ליה משום דאין עושין מצות חבילות: ד"ה האיש. הלכך לרבנן לא שמענו מה"ת מה דינה. לפי סוגיין י"ל דגם לר"י לא פי' התורה מה דינה. רק כיון דהרהורא ליכא. לכן ה"ל דנסקלת ערומה משום לעלא דגופה. והוה א"ש לפ"ז הא דלקמן לימא דר"כ תנאי היא. אבל בסנהדרין משמע דלר"י מה"ת נסקלת ערומה וכפרש"י שם. ועמש"כ שם: ע"ב ד"ה מי. וזה שהרג בשוגג עולה כו'. שם בגמרא הגי' יורד וכן נכון דבדרך עלייה אינו גולה כדאיתא שם ברה"פ במשנה. שוב ראיתי דגם רש"י בפיה"ת כתב עולה והמזרחי נדחק שם:

דף ט ע"א ד"ה מנימין. אלא עמון כושא מצרית. לכאורה אף אם לא נתבלבלו זה מותר אפי' לר' יהודה כדאיתא בקדושין (עד) במשנה כל האסורין לבוא בקהל מותרין לבוא זב"ז וכדמסיק רבא שם. וצ"ל דכוונתו על מצרית שלישית וכרש"י: בא"ד ופר"ת כו' ארץ מצרים לא בלבל כדכתיב בפרעה נכה כו'. קשה מאי ראיה היא זו דהכי על רבא דקאמר וא' שמתת בימי פרעה נכה אמר הש"ס וכ"ת הנך אזדו והני אחריני נינהו. וי"ל דכוונתם דמנימין לא ס"ל כן וכדדחי הגמרא הוכ"ת מדידיה: ע"ב גמרא וגחזי ואבשלום ואדוניהו. צ"ע מדוע הקדים לגחזי המאוחר בזמן לאבשלום ואדוניהו: רש"י ד"ה קין. שתי תאומות נולדו עמו. עי' סנהדרין (לח ב) תד"ה וילדו:

דף י ע"א גמרא אלא מעתה לא ימחה. נ"ל דקאי על שמש לא על שמשון וכ"מ מפרש"י ותוס'. תדע מהא דלא פריך לקמן אהא דיהודה נקרא כולו ע"ש של הקב"ה. והרש"א בח"א בתהכ"ת שגה בזה: שם לדקיה בעיניו אסא ברגליו. צריך טעם על מה שהקדים לצדקיה המאוחר בזמן לאסא המוקדם: רש"י ד"ה במה בילכו. דבר המתלבה ומלוי כו' כצ"ל וכ"ה בע"י: ד"ה קמי רפוקא. דובלי מין יוקר הוא. בע"ז (כח) העתיק רש"י מכאן דיבלי והד' הוא לשימוש. ונראה עוד דהכא היה גורס גרויא דובלי וכ"ה בע"י ולכן פי' כל. אולם בברכות (מ ב) משמע דדובלי הוא מין אילן. אמנם שם ע"ש ונ"ל דולבי וכן העתיק הר"ש בדמאי ע"ש. ומצאתי אח"ז שקדמני בזה הפנ"א. ודלא כהמוסף שהביאו בערך דבל: ד"ה יתומה אני. וסייתי קטנה כו'. עי' רש"א בח"א. אבל פשוט דרש"י כיון להצדיק גם אותה וכמו שפי' בד"ה שנתנה עינים: ע"ב תד"ה טח. בהדי ג' עבירות שעומדים בפני פק"ג כ"ג דצ"ל:

דף יא ע"א גמרא לדעה דכתיב כי אל דעות כו' כצ"ל: שם שהי מסים דבר שמסים לבנים. עפרש"י. ועמש"כ בס"ד במדרש שמות פ"א אות ד': רש"י ד"ה ונתחכם. לבקש לנו חכמה כנגדו כצ"ל: ע"ב גמ' אם תשכבון בין שפתים וגו' בשכר כו'. נראה דמפרש האי אם לשמוש אשר עיין רש"י ר"ה (ג): שם ומנקע לכן שני עגולין כו' כ"ה בש"ר פ"א: שם וה"א כלה וחמותה. הא דהקדים כלה לחמותה הוא משום לישנא דקרא בת קמה באמה כלה בחמותה (מיכה ז). והא דלא נקיט ג"כ בת ואמה הוא משום דשם הפסיק בינם בתיבת קמה. ונקיט לישנא דקרא בויקרא (יח יז):

דף יב ע"א גמ' ואהרן מ' על שהיו פניה דומין לורד. היינו אחר שנתרפאה כמש"כ הרש"א. והואיל דהוא גרם לה כדלקמן שנעשה לה כאב לכך נקרא שמו אהרן שעשה אותה כורד: שם ובני חלאה צרת וצחר כצ"ל צח': שם אפשר צרת ק"ל שנה הויא וק"ל צרת. עמש"כ במדרש שם בנ"ת: שם א"ר יהודה בר זבינא שנולדו בה סימני נערות כצ"ל כבאיך וכ"ה בע"י ובמדרש: שם ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר"מ טוב שמו כו'. עמש"כ שם בס"ד: שם רנ"א הגון לנביאות אחרים כו'. לפמש"כ שם הוה זה פלוגתא אחרת מה היה טיבותיה ודלא כהתוס' שכתבו שחזר בו ר"מ: שם ממעו ינוקא התם כי היכי דלישמעינה כו'. בע"י ובמדרש גי' אחרות יותר מכוונות: שם מ"ש גומא א"ר אלעזר כו' כצ"ל בע"י: רש"י ד"ה שסיבב א"ע. ע"ש שמרד בעלת תרגלים. כ"ה במגילה (יג): ע"ב גמרא ותרד כו' אריו"ח כו' לרחוץ מגלולי ב"א. מגילה שם: שם כיון דחזו דקא בעת לאצולי כו' כ"ה בע"י: שם מ"ד שפחתה מדלא כתיב ידה. והא דלא כתיב שפחתה נראה משום דשפחה יותר פחותה מאמה דהיא לתשמישים פחותים וכבדים. ולכן בבת ישראל כתיב וכי ימכור את בתו לאמה ולא כתיב לשפחה וכן בכ"ת והוא משום דבישראל כתיב לא תעבוד בו עבודת עבד לא תרדה בו בפרך וגו'. ויובן בזה מאמר אביגיל הנה אמתך לשפחה לרחוץ כו' (שמואל א כה) וכיון דגבריאל המית כולן ולא שייר אלא אחת משתמא היותר חשובה הותיר: שם א"ת שברת אלא שרבבת. כ"ה גי' רש"י ותוס' במגילה: שם מילדי העברים זה מנא ידעה. ואע"ג דראתה עמו שכינה. הלא אצטגניני פרעה לא ידעו מושיען של ישראל דאולי מצרי הוא: רש"י ד"ה המצפצפים. מצפצפים כעגורים ומהגים כיונים. הוא תלשון הכתוב (ישעיה לח יד): ד"ה שירה. ויו"ע אחרון ש"פ היה הס"ד ומה"ד דאמר מר: ד"ה שהלכה בזריזות. כמו חזק ואמץ תקיף ועלם. לפנינו באונקלוס שם הגי' ואלם. אבל כוונתו על ת"י (ביהושע א):

דף יג ע"א גמרא בכה"ע עתידה אמי כו'. לעיל (יא ב): שם פתחינהו יעקב לעיניו כו'. עי' תענית (ה ב) ובתד"ה יעקב: רש"י ד"ה לא כתלים. עי' בה"ד. וקשה דהא האלופים השניים עדיין לא היו אז בעולם דהם היו אחר מיתת הדר האחרון בשמנה המלכים בימי שאול. ואיך יתכן דתימן וקנז הנזכרים שמה הם המה הכתובים למעלה בבני אליפז והאריכו ימים כ"כ. ועוד דשמות האלופים האחרונים לפירושו בתורה אינם שמם העצמי אלא לשם מקומם. וי"ל כ"ז בדוחק. ועי' בפי' הביאור שם: ד"ה כדי שיתבכרו מימיו. ואם משפחת מצרים כו' ולא עליהם יהיה אותו הכהר כו'. עמש"כ בשמות רבה פ"ג אות י"ג בס"ד: תד"ה סרח. מכיר ויאיר כו' נולדו בימי

יעקב

יעקב וסיו מבאר הלכך . כן מבואר בב"ב (קכא ב) : ע"ב גמרא וימת שם משה . כ"מ כפרש"י בפ"י וכ"ה שם בריף : רש"י בסוף ברכה סמכת אלהים אמי כנ"ל :

פ"ב דף יד ע"א ד"ה כפיפה . כל של נצרי דקל כנ"ל : ד"ה חוז אינה עמעום . דכתיב בה לא יצוק עליו שמן כנ"ל : ע"ב גמרא דכתיב והגישה אל המזבח כנ"ל : רש"י ד"ה הקרב אותה בקופה . דאין מפסיק לפני ה' . אלא נגד חלנו של היכל . וסוי הקכון אינו נגד חלנו וגם איכא הפסק כותל הולם . וכ"ל דדוקא אם לא היה כתוב אלא לפני ה' בלבד היה צריך נגד חלנו ובלי הפסק . אבל כיון דכתיב ג"כ אל פני המזבח ע"כ גם זה מיקרי לפני ה' וכ"מ בדבריו לקמן : ד"ה מנחה גופה . אלא יכוף הכלי כו' . לפ"ז לא א"ש כ"כ מאי דקאמר ע"ז מה הקרבה כו' בכלי : ד"ה הכין . הוי כלי שרת . פי' מה שלייינתי לעיל (ו ב) :

דף טו ע"א גמרא והאיכא מנחת חוטא דר"א לא ישים כו' . המליין לבמדבר טעה וצ"ל לויקרא כ' : רש"י ד"ה ה"ק . כלומר חדא מהני מעליותא אית בהו . לכאורה אית בהו תרתי דגרס בשעורים הוא כמו סלת בחטים כמו שפי' במתניתין . ואולי מפני דשם סלת מ"מ אינו נופל אלא בחטים ועי' בפי' הרמב"ם : ד"ה נסכים . סלת למנחה עשרון כו' כצ"ל . והוא כמש"כ התוי"ט בפ"ה דשקלים בשם הרמב"ם ולפעמים קורין לכל (ר"ל הסלת בלול והיין) נסכים כו' : תד"ה סבר . וא"ת שמואל ס"ל כו' . פי' וא"ת לתרץ הסתירה . דשמואל להוד הוא דס"ל דלר"א הקפר נזיר עסור לאו חוטא הוא . אבל סתמא דגמרא לא סברה כן אלא תקשה דשמואל אדשמואל כו' : באר"ד מיהו תקשה כו' דאמר בפ"ק דתענית (כצ"ל) כו' ומוקי לה שמואל ביושב בתענית כו' . כ"ל דר"ל ואתיא הברייתא כרבנן דפליגי עליה דראה"ק דאמרי דלאו חוטא הוא וכה"ג כתבו לעיל : באר"ד נזיר כי מייתי ט' אלא לאכולי כו' . מש"כ המהרש"א דלפנינו הגירסא שם אלא לאשתרויי באכילת קדשים . לא שת לבו דגי' זו ודאי משובשת היא דלאכילת קדשים צ"ל נשום קרבן וכדאיתא שם בגמרא רפ"ב . וכן הגיה שם הגהש"ז :

ע"ב במשנה פיילי של חרש . בתוי"ט הכריע דצ"ג חדשה במשנה (ולפלא שלא נסתייע מהא דבתשנה שבגמרא דלפנינו ליתנה ושכן תוכח בירושלמי ע"ש ובק"ע) מדהביא עלה בגמרא תנא כו' . ואם היתה מלת חדשה במשנה מה חידשה לנו בהביאה הסתא . וזה אינו מכריע דמלינו כיוצא בזה בע"ז (לד) תנו רבנן הרלנים כו' . ובבכורות (מח ב) תנו רבנן הוא לפדות כו' . ובחלק (קט) תנו רבנן אגפי קדוש כו' . ועי' סוכה (מח) תד"ה ועולת העוף . ועיין לעיל דבא לחדש לנו דרי"ש אמרה ואזיל לשיטתיה במי כיור (לפי הס"ד) ורבנן פליגי עליה . ומש"כ עוד דאי גרסינן במשנה חדשה יקשה עלה (לפי הס"ד) ליבעי נמי מים חיים . תמוה דנימא ה"נ וכדרי"ש . ונראה דלשון התוי"ט אטעייה בתחכ"ת במש"כ ולפיכך ל"ק דהכא קתם כו' ובריפ"ב דזבחים ש' . והבר דר"ל במשנה שם . אבל כוונתו להרע"ב שהביא כן להלכה וע"ש בגמרא (כב) . ואדרבה נ"ל דאיפ דסתם מתניתין סברה דמי כיור מי מעיין הם וכרי"ש מדתנן (סוכה שם) ניסוך המים כו' מן השלות והוא מעיין כדפרש"י שם וע"ש בתוס' (סע"ב) ובמש"כ שם במשנה להוכיח דלניסוך הוא דוקא מי מעיין . ותנן שם נשפכה כו' היה ממלא מן הכיור אלמא דמי מעיין הוא . ודע שראיתי להפ"ק בירושלמי דמקשה ל"ל קרבא למילף מן בכלי הלא מגופיה דקרא משמע דהכתיב מים קדושים בכ"ח וכימא דכלי דומיא דמים כו' . ולק"מ דקרא רוצה לייתב אף לרבנן דס"ל דמי כיור משאר מימות הן כמש"כ הפוי"ע . ועוד דאף לרי"ש אטו מי כיור כתיב . מים קדושים כתיב והיינו שנתקדשו בכלי כמש"כ רש"י מספרי . וא"כ אפי' שאר מימות נמי . (ואף דבירושלמי ל"מ כן ע"ש . י"ל דגמרתנו פליגא עליה בזה) . והא דלוקחין מן הכיור טעם אגדה יש במדרש הביאו רש"י בנימוקיו : רש"י ד"ה ומן העפר . אי לא הוה כתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד כו' . כ"ה הגי' ויפה וכ"כ המהרש"א . ומה שהוסיפו בד"ח ממהרש"ל . הוא מגומגם וצ"ל :

תד"ה ומה מים שלא נשתנו . תימה דמאחר דמי כיור הן כו' . הן לדעת הטור או"ח ר"ס ק"ם דמים שנשתנו מראיהן אפי' מחמת עצמן פסולין לנט"י . נראה דכמ"כ לקידוש . ואף להחולקין עליו מודו דמחמת עפן (דומיא דנתאכמו פניו דהכא) פסולין ע"ש בהגר"א סק"א וב' . והב"י כתב שם בשם הרא"ה דיליף מקידוש דכתיב ביה מים יתירא . ולפ"ז אין מקום לתמיהתם . ולפמש"כ לעיל בסמוך דמי כיור ליתא מה"ת תשאר התימה : ד"ה והא כתם . בירושלמי איתא לר"א והלא ק"ו הוא ומה אם המצורע שאין המלאכה פוסלת בו כו' ע"ש . וכ' הפ"ק שם הרי מבואר כפרש"י ודלא כהתוספתא שהביאו התוס' . ונ"ל דמדקיים הירושלמי תפאת שהמלאכה פוסלת בה בלשון נקבה מוכח דלא קאי אאיזוב אלא על תפאיה . ודכוותה אינה פוסלת במצורע אבל אם נעשה מלאכה באיזוב גופיה איכא למימר דפסול וכהתוספתא :

דף טז ע"א רש"י ד"ה ארנב"י . דכתיב בהדיא והלכה עוקבת הס"ד ומה"ד מוספת : תד"ה נרכות . משום דהוה מנחת חובת יחיד שאה"ק לה זמן כצ"ל : באר"ד ואין חילוק אלא בבמת יחיד שברהם נגו כצ"ל : ד"ה ואם בסופו . אי לאו משום דהכא בקרקע כתיב כצ"ל : ע"ב ד"ה מביא . דמ"ק דר"י לא סגי ליה ברביעית . הנוסחא שלפנינו יפה ומתוקנת והיא ג"כ גי' המהרש"א . והגה"ה שבגליון בשם מהרש"ל מגומגמת : ד"ה מביא הב' . י"ל ניכר דקאמר ממשותו של דם כו' . וכ' הק"א דאילו היה הכוונה על המראה לבד הל"ל במים דהמראה הוא בתוך המים . אבל על המים משמעו ממשות הדם . ובזה יובן מש"כ רש"י דל"ג במים דהא על המים כתיב בקרא . שמאלני בני הרב כו' מו"ה מתתי' שי' דאולי הכוונה על הכתוב בטהרת הבית דכתיב שם ובמים . וכן בת"כ שנויה דרשה זו על הכתוב בטהרת גוף המצורע : ד"ה שינה . והכתיב כו' וידק לעפר וכן כו' דק לעפר . ולעד"נ דשם שבא במקום למ"ד פירושו שעשאו דק כעפר כמו וימס לבב העם ויהי למים (יהושע ז') שתרגמו כו :

[ווי"א ווהקסע"ר] :

דף יז ע"א גמרא א"ר ודאשה עדיפא מדאיש כו' . עי' לעיל (ג ב) אידי ואידי באיתתא : רש"י במשנה ד"ה מאם . וגם בסוף ובאו כו' אינו כותב סוף המקרא כו' כצ"ל : ד"ה שבמשנה תורה . דאלה איקרו כדכתיב כו' . נראה דרלה בזה לייתב מדוע ל"א נמי שבת"כ . וכ"ע עוד דבת"כ נאמרו בל"כ על כלל ישראל . משא"כ דבמ"ת נאמרו בל"י . ומה שבחר ביכבה כו' הוא דרלה לסמות להקללות הנאמרות בפרשה דהן מכות שבגופה . אולם לקמן בד"ה כולהו הזכיר גם כן שבת"כ ולא עמדתי ע"ד הרחבה : תד"ה אר"ת בסופו . שאסר ממון חבירו עליו כ"כ דל"ל : ד"ה מפני . ורקיע לספיר וספיר לכסא דכתיב וארא והנה אל הרקיע וגו' כצ"ל והוא ביחזקאל יו"ד . אולם קשה מדוע לא הביאו מהמוקדם (שם א כו) כמו בגמרתנו : ד"ה לא (בע"ב) . תניא כאבש"א רואה אני את דברי ר"א ב"ש מדברי אבא כו' . ק"ל מקדושין (ס"ד לא) מ"כ איזהו מורא כו' ולא מכריעו ופרש"י לא יאמר נראין דברי פלוני . והפ"ך בהי' ר"מ סק"ב כתב דאף שלא בפניו אסור : ע"ב ד"ה שנאמר . דתנא אר"מ כו' היינו טוחנים קקנתום כו' . כ"ה הגירסא הישנה . ונראה דכוונת הירושלמי לקיומא דברייתא (כאשר הובאה לקמן כ) כשבאתי אצל ר"ע אמרה עלי . ובירושלמי שלפנינו גי' אחרת ע"ש . ונראה שהוגה ע"פ פי' קה"ע ואינו נכון : ד"ה מה . דהא על פי התורה כתיב גבי ז"מ דממשמשי כד"כ . ולפע"ד לק"מ דהא ז"מ חייב אפילו כי איפלגו בדיני ממונות כדאיתא בסנהדרין (פו ב) ועי"ז קאמר ועל המשפט : ד"ה דכתיב בסופו . והאלה דרשי להו לדרשא אחריתי . נראה כוונתם דכיון דקיבלו דשמע אתי לרבות כל לשון . וברא"שות מתהפכין סדורי הדברים כמו לא ידעתי בלה"ק . ובל"א (איך ווייס ניכט) וכן הרבה . לכן מהאלה כיון דיש לדורשו לדרשא אחריתי לא הוה דרשינן מיניה למעוטי למפרע משום דסותר קלא לדרשא דשמע . אבל והיו ע"כ אתי להוציא למפרע דל"ל מה למידרש מיניה זולתו . והדברים אף דל"ל ג"כ מה לדרוש מיני' . צ"ל ע"כ דלא משמע להו כלל . עי' קדושין (ה) תד"ה וריה"ג . אולם מש"כ דהאלה אתי לדרשא אחריתי . משמע דלא קים להו הדרשא . ותימה דבברכות שם איתא דר"א דריש מיניה דפ"כ צריכה כוונה כו' וגם לר"ע שם אילטריך ליה כמש"כ התוס' שם : ד"ה כתבה איגרת . מיהו ל"י אם שרפע אותה כו' לאחר כתיבה כו' כשרה בהכי או לא . הגרע"א בתשו' כ' תמה דהא מהא דהקומץ רבה שהביאו לקמן בסמוך דמקשה מעמא דאין מורידין אבל משום שירטוט לא . מוכח דלא מהני . דאי מהני הא משום שירטוט יכול לשרטט אח"כ . ולעד"ל דע"כ לא נסתפקו אלא היכא דכתב מתחלה לשם מגילת סוטה דהוה רחוי אז לבילה דשירטוט . אפשר לומר דמהני גם אח"כ . אבל הכא דכתב מתחלה לשם תפילין דהוה הלכה דלא מלי לשרטט להו . או משום דכל הפסול ועושה נקרא הדיוט כדמסקי התוס' . ואפי' אם הוה מלי לשרטטן מ"מ כיון דמלוה מיהא ליכא ולא היו ראויין קודם כתיבתן לבילה דמצות שירטוט ודאי לא מהני אח"כ . וכה"ג ממש מלאתי להפ"א תשו' כ"ו על הא דר"י א"ש בפסחים כה"מ מברך עליהן עובר לעשייתן שכ' אע"ג דמודה שמואל דאם לא ברך קודם מברך אח"כ מ"מ ה"ת בראוי לברך קודם אבל טבילת גר כו' דא"ר לברך קודם ה"ל א"ר לבילה ולא יברך כלל ע"ש ונכון בעז"ה : ד"ה כתבה על . לפרש"י כדפין של ק"ת כצ"ל : באר"ד אהא דהכי זה ניטן כו' כצ"ל :

דף יח ע"א ד"ה חזר . או שתי קינין של אחת . לכאורה ה"ל להגיה או שתי פרידות . אבל לשון טלן לא יפול עליהן לפי מה שהסבירו התוס' בכתובות (ח) ע"ש : באר"ד רי"א לא היו שופרות לקיני חובה כצ"ל : באר"ד ומהא נמי ליכא למיפשט כו' קשה מ"ש שנפלה לק' חולין כס"א תירוס ותירקב כו' דהתם מקילינן בדרבנן כו' . תימה דאדרבה התם חומרא היא א"ת בזירה דמפני זה אמרינן דתירקב . וכן שם בתרומות פ"ה מתמיר ר"א לכמה דברים מחמת זה שאני אומר כו' וא"כ ע"כ מוכח דר"א סובר ודאי בזירה אפילו בדאורייתא להקל . דאל"כ הל"ל במדומע דרבנן אין בזירה כדי להקל עי' ש"א תשו' ל' ובתמ"כ עליו : באר"ד דתניא בתוספתא דמעילה נזיר כו' בין מג' מקומות ומחלל דמי תפאת כו' כצ"ל : באר"ד ונראה דהכא קמב"ל כו' עד הס"ד . דבריהם מגומגמין וצריכין להגה"ה : ד"ה אמן . ירושלמי . לא שהיה ר"מ כו' . ל"י מה חידשו מירושל' דהלא גם בגמרתנו לקמן איתא כן : ע"ב ד"ה אמרי . ומיהו ר"ל ל"פ אדריו"ח דהא מוקי התם כו' בשומרת יבם ובדרה"מ . ע"ש דל"א כן בפירוש אלא דהש"ס הוא דפקיל ופרי בדבריו אם כוון לזה : באר"ד ובסוף

ססיא גמרא כו' אמרינן נמי אביי מספקא . שם לפנינו ליתא כן : באר"ד ואמי קן תפלם תפיוי פי' כצ"ל : בסה"ד וגרסי' הכי בירושלמי כו' כצ"ל :

פרק ג דף יט ע"א רש"י ד"ה והגישה . כדתניא בפ"ב כו' כ"כ דצ"ע . וכוון על הא דלעיל (יד ב) : תד"ה הניף . עי' מהרש"א . מש"כ די"ל לפי הירושלמי כו' . במחכ"ת ל"ד דכן איתא נמי בגמרתנו במנחות (ס ב) וכמו שהביאו התוס' . ומצאתי אח"כ להקה"ע שהשיגו בזה . אולם מש"כ עוד עליו דל"י אנה מלא ברש"י דילפינן מן והקריב אותה אה"מ . נעלם ממנו פרש"י עה"ת . וכן כאן כתב וכולהו הנך כתיבי במנחת סוטה כו' והקרבה . וה"כ לקמן (בע"ב) בד"ה ס"ג . והקריב דהיינו הגשה : ד"ה ואחר . דהא מתעמינהו מהתם דאין מעילין כו' כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה במאי קמיפלגי . וקשפי שמתא רבנן טיכי דרשי כו' כצ"ל : ד"ה והשקה בתרא . ואחר ישקה לריבותא ניכר כו' . ר"ל דלא משמע ליה לדרוש כר"ש לאחר כל המעשים כולן . אלא כרבנן דלא קאי אלא על השקה הלכך איצטרך ליה והשקה בתרא לומר שמקריב מנחתה ואח"כ משקה :

דף כ ע"א תד"ה אמר בסופו . דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא כו' . ק"ל דלפ"ז לא מתכשר אלא בכהן דוקא כדכתיב וכתב כו' הכהן . ור' מאיר לא מלינו בו שהיה כהן . וכן שאר דיני מגילת סוטה ישנסנו בפרשה זו : ד"ה אבל (בע"ב) . אם כן האי דקאמר כו' . נראה דצ"ל וא"ת האי דקאמר כו' . אבל אנכי תמה על קושייתם . דהתם גבי גט קאי וכתב אבעל לכן שפיר מתעמינן מיניה מלא בן עירו כו' . (גם בזה באו דבריהם שלא בדיוק מש"כ דממעטי כו' לשם אשה אחרת וכ"כ בתירוצם . דהל"ל לשם איש אחר) . אבל הכא גבי סוטה האי וכתב קאי אכהן : ע"ב גמרא ראב"י כו' ע' אדשים כו' זרע יעבדנו יספר כו' . פרש"י דמוק ועיין מהרש"א בח"א . ול"נ דכאן דייק מהקרי שהוא מבנין פִּעֵל ועניינו שיסופר אודותיו מאחרים . ואין זה אלא משעה שנולד דאז ראוי לספר עליו מגדלו ומבריאותו וכדומה . ושם דריש כפי הכתיב דס"ו וקרי ביה יְסֻפַּר :

דף כא ע"א גמ' ואסכת קרא דאמר ותני כו' . בע"י הגי' דתאני ומתלים . וק"ק שלא הביא הש"ס מן על שלשה פשעי דמשק כו' המוקדם . והנה ב"ע אמר במשנה מכאן שחייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע ופרש"י תראה ותלמד בפ' סוטה כו' דילפינן מונקתה כו' . והרי מוקמינן מתני' כרי"ש והוא לא דרים מקרא דתורה . וכבר העיר בזה התוי"ט . אבל באמת שם תורה מליט הרבה שהוא כולל גם נביאים וכתובים . עי' מש"כ בת"ר נשא פ"ע אות י' ועיין קדושין (דף ל א) תקרא זו תורה וברש"י שם ד"ה תורה ולא נו"כ : שם כיון שעלה עה"ש ניצל כו' . עיין גה"ש . וכוונתו נראה להקשות על פרש"י דשם דנה"א הוא שמלילו מן החיה והליסטים . ולפי מה שכתבתי שם דכוונת רש"י הוא על האיר המזרח . י"ל דזהו עליית עמוד השחר דכאן . וחילוק יש בין ליסנא דעלות השחר . לעליית עמוד השחר ועמש"כ במגילה (כ) : [שם אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא כו' מצוה כו' אלולי לא מצלא . עיין בתוס' שהניחו בתימה . ולעד"כ דרבא תפרש לפי שעה דברייתא דר"ל הפוה"ז דנקרא חיי שעה בכ"ד (שבת יו"ד וש"כ) דאיכה אלא מגנא מן היסורין שבעוה"ז . ותורה מצלת מן החטא שתשלומו לעוה"ב שנקרא חיי עולם] : רש"י ד"ה אמאי לא תגין עליהן . הגהת המהרש"א בדבריו תבין אם תעיין הגי' ברש"י דע"י . אבל גם הגי' שלפנינו ברש"י כאן ישרה :

ע"ב גמרא תפלות ס"ד אלא אימא כאילו כו' . מזה הוכיח התוי"ע דלא לגרוס במשנה כאילו . אבל אין למחוק בשביל זה . וכמו דאיתא בזבחים (קיד ב) דזעירי קבעוה תנאי וע"ש בתוי"ע . ועמש"כ לקמן (כד) : תד"ה בן עזאי . מפרוגה שאלה את ר' אליעזר כצ"ל בי' ועי' יומא (סו ב) : ד"ה זה . עבדין בי' תלמידיו עין בישא ותלוון ליה . הוא לשון מילוי ור"ל מלאו לי' עד מאתים זוז : ד"ה יתומים בסופו . ול"י מאי דוחקי' לפרש כך כו' . נ"כ לייתב משום דתפרש דנקיע נכסים מועטין לרבותא דאף דאין להם זכיה כלל בהם . ואין זה אלא לרבנן דס"ל דישאלו עה"פ :

דף כב ע"ב ד"ה פרוש . בירושלמי פ' הרואה עשה מאהבה כו' . וכ"ה בירושלמי במכילתין ס"פ כהם . וקצת תימה מה שהביאו מרחוק מקום . ולהירושלמי הזה כוון הרע"ב בפ"ה דאבות מ"ג מש"כ בשם חז"ל . והוא מפי' הרמב"ם שם . והירושלמי והתוס' נעלמו מעיני הההם בס' הפיון פ"ו פסוק י"א בבה"ת . וכ' דשאל לחכמים איה מקום תחנותו בירושלמי ולא פנוהו : ד"ה ושבעלה . כדאמרי' גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה . הוא לעיל (ו ב) . ועמש"כ שם בס"ד על דבריהם דהכא . ועל דברי התוי"ע כאן בד"ה האומרת :

דף כג ע"א במשנה כהן אוכל בק"ק ואין כהנת כו' . מה שהקדים בכאן כהן לכהנת הוא בכדי להקדים החיוב להפלילה כמו בכל הבבות וכה"ג כתבתי בפסחים (נט ב) : שם האיש מדיר את בנו בנזיר . ופרש"י דחלה הנזירות עליו אפי' כשיגדל . והתוי"ע כ' ע"ז דאינו במשמע דכיון שילא מרשותו שלא יוכל להזירו כמו כן ילא מרשותו מה שהזירו ואין סברא לחלק . ואני אומר יש ויש דהא אמרי' בנדרים (עו) ק"ו מכורה כבר יוצאה איכה מכורה א"ד שלא תפר ע"ש . ומש"כ ומכיון שאין כאן אלא הלכה יש להקל בנזירות כו' . הלא הל"מ לענין ספק שוה לד"ת לחומרא כדמוכח בקדושין (לט) . ומה שהביא מספק נזירות דמותר · ז"א אלא כשיש ספק בדבורו וכוונתו דאמרי' לא מעייל נפשיה לספיקא . ועוד דזה דמי להא דפ"ה דנזיר מ"ה לפמש"כ בעצמו שם משמא דגמרא לחלק בין ספק דנזירות להקל להא דהתם : שם האיש מגלח על נזירות אביו . עפרש"י . והרע"ב הוסיף או שנדר בנזירות לאחר מיתת אביו . קיצר במקום שה"ל להאריך . דבנזיר ספ"ד מבואר דדוקא שאמר ע"מ לגלח על מעות אבא : רש"י ד"ה מנחתה נאכלת . פי' בתוי"ע שכ' דקרא דכל מנחת כהן בכל תוכה כתיב . ותימה דבסוגיא דמנחות (דף עג ועד) מוכח להיפך דעיקר קרא במנחת נדבה לכ"ע : ד"ה בקדשי קדשים . שמאת כו' . השמיט זכאי שלמי ליבור : ד"ה מקדש את בתו . מש"כ קטנה ל"ד דה"ה נערה ועתוי"ע : ד"ה קרי כאן . כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו כו' כצ"ל : ד"ה כראב"ש . פי' מהרש"א מה שהגיה בדבריו : תד"ה כל בסופו . נראה להגיה אלמא משום דלא מכפרי . וכ"ל מקיבעא ע"ש בגמרא : ד"ה דמסיק . ואותן מה שבתוכן שאין ראוי להקטיר כו' כצ"ל : באר"ד ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כו' כצ"ל : ד"ה הקומץ בסה"ע . א"ת משום קומץ כו' ואינו מתפגל לכן . (כ"ל פירושו דאם חשב במנחה מחשבת פיגול א"ח על השיריים משום פיגול כמו דא"ח על הקומץ ומנחת נדבת כהניס כדאיתא בפ"ד דזבחים מג) ופשיט לה כו' הד"א כו' ומחשב לכן (פי' עדיין זה תיבעי לך כדלעיל) אכיר"ב אינו מתשב להו שלא הוכשרו כו' והוא כדעת הרמב"ם שהבאתי שם (לה) דעל בשר פרים הנשרפים א"ת משום פיגול . ופי' הק"ע בזה מגומגם :

ע"ב גמרא זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל . ק"ל דביבמות (קח) ילפינן דחלל פוסל בביאתו . וכן בקדושין דפוסל את זרעו מדכתיב זרעו מקים זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו נמי פוסל . ומדוע לא כקים גם אותו לזרעו מה זרעו פסול אף הוא נמי פסול : רש"י ד"ה ולא יחלל זרעו . יחלל שני חילולין כו' . עתוי"ע שכ' ודלא כפרש"י דהכא . וכבר הרגיש עליו המהרש"ל . והמהרש"א ביבמות (מו ב) ובסנהדרין (נא) ישבו בטוב : ד"ה אין לי . שנחלש בטומאת נתקיה אלא איש . בנתקים כתיב בהדיא או אשה . וגם פסוק זה לא נאמר בפ' נתקים . ועמש"כ ע"ד בזבחים (מט ב) בס"ד : תד"ה כהן . משום דאהכן ובניו כתיב בפ' מנחה . ובתוי"ע באר יותר בפ' וזאת תורת המנחה כו' . עתמ"כ שם בחולין בס"ד : ד"ה מה . ונטעף ומספר כו' . נטעף נראה דהוא מש"כ במלורע ועל שפם יעטה ועי' מו"ק (טו) . ומזה לקח הרמב"ם מש"כ בפ"י מהל' ע"ל הל"ח דמטרעת איכה עוטה על שפם . ולא נצרך למש"כ הכ"מ שם דמתילא משמע [ובס' המצות מ"ע קי"ב כתב דגם אשה תעטה על שפם וצ"ע] . אבל מספר א"י מהו . ואולי דזהו שכ' הרמב"ם בפי"ב מהל' ע"ז הל"י והטוש"ע יו"ד סי' קפ"ב דאשה אסורה לגלח ראשה כאיש . ועיין הגי' שלפנינו בתוספתא . והגר"א בסק"א ליין תוספתא סוף בכורים ולא נמצא שם לפנינו : באר"ד ולא קתני התם כל הני דמתני' . מה שהקשה הרש"א מן בל תשחית לנשים . י"ל דכוונת התוספתא על טומאה ברגל ואפי' בישראל דומיא דבל תקיף ובל תשחית . ועמש"כ בקדושין (כט) במשנה : באר"ד ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים כו' . פי' בקדושין (יח) ובמש"כ שם בס"ד :

פרק ד במשנה ומלוה לכה"ד . וכתב התוי"ע וטעמא דבשוא"ת יכולין לעקור דבר מה"ת . ואנכי איני רואה בכאן עקירת דבר . דהא אם אמרה איני שותה וכן אם בעלה אינו רוצה להשקותה הרשות בידן ולא כפינן להו . וע"כ משום דאין זה מלוה חיובית אלא דהתורה חדשה לנו תקנה להיותה מותרת לבעלה (ולבועלה התבוד) ע"י שתייה את תנקה . לכן אם אינן חפלין בתקנה שומעין להן , ואין להקפות כיון דאיכה שותה ע"כ ניכוף ליה להוליא וגט מעושה שלא כדין פסול . דא"כ חלוצה דעלמא או שניה איך כפינן . אלא ע"כ דמיקרו כדין מחמת לאו דולא תסור או משום דכל שמקדש אדעתא דרבנן מקדש כו' :

דף כד ע"א שם ובה"א או שותות כו' . התוי"ע עיין על לשון הרע"ב כלומר מתוך מ' לגי' לא שותות . וכ' אלא דאטעיי' ליה דהתוס' ל"כ כו' ע"ש . גם רש"י פי' כלומר מתוך מ' לגי' או שותות . ול"כ דאף לגי' לא שותות אנו לריכין לכלומר כו' . דלמאי איצטרכו לומר לא שותות דהא גם ב"ש מודו בזה . ומש"כ עוד וגי' הספרים ליתא כו' . כן ביבמות קיימו התוס' גי' זו ע"ש . ונראה שהוא ע"ד שכתבתי לעיל (כא ב) ע"ש : רש"י ד"ה ה"ג דבר כו' ול"ג אים אים דלדרשא אחריתא כו' לקמן . ר"ל בסמוך · והמליין הרחיק את הדרך לנ"ל : תד"ה שאינה . ולפרש"י שאת כום עקרין היינו עקרה . לקמן (כה ב) משמע מפרש"י דעקרה היינו ע"י מכה . וכן עקרה דכתיבא גבי שרה רבקה ורחל בפשוטו משמע דהיינו ע"י חולי ומכה : ד"ה וה' יונתן . ואמרי' בפ' השוחט והמעלה כו' ול"א כיון דמלי למדרש מודה כו' . לכאורה י"ל משום דא"כ לגבי מעלה נמי לדרוש איש איש לרבות המעלה להדיוט ול"ס להוליא שפיר המעלה . וכ"ת א"כ תרי קראי בשחיטה ובהעלאה ל"ל דהא מיגמר גמירה מהדדי כמו שפרש"י שם . עכ"פ יקשה מאי חזית . ואולי כוונו לזה גם התוס' בתירוצם לקמן : באר"ד השתא תעביעתו זה שיש לו וה"כ להתפרנס כו' כצ"ל : באר"ד דר"ש כו' פליג עליה ר"ש ואמר כו' ובפ' אלו מגילות אמר כו' כצ"ל : באר"ד (ע"ב) דאים אים משמע שפיר רבויי כריו"ב כו' האי אים אים דכי תשטה כו' כצ"ל : באר"ד הוה ר' יוסי נמי מלי כו' לרבות שומא להדיום כו' כצ"ל : באר"ד דמרבינן

מנזיר

מנזיר לסיר כו' וידות נזירות כנזירות ומקים כו' כצ"ל : בא"ד לא מסתבר כו' דלחייב קונס כו'. ברים נזיר בתד"ה בעיקר כתבו דלכנויין נ"ל דלשה וכ"כ בנדרים שם בשם הר"א וכ"כ הר"ן שם וצ"ע : בא"ד וכן אם יאמר הריני כו'. משמע דהריני לחוד מהני וכשיטת הר"ן בנדרים (ע) בד"ה כשהיה. ודלא כמש"כ ברים נזיר בתד"ה האומר הריני : בא"ד דאותן כנויין אשכחן כו' כצ"ל : בא"ד דאליביה לא מצי למידרשי' כו' כצ"ל : ד"ה וריו"ח. דר' יאשי' ל"ל דאשת חרש מקנין כ"כ דל"ל : מש"כ המהרש"א דתמיהתם לפרש"י ניחא ע"ש. תמוה דגם לפירושו יקשה. אליבא דרב מנ"ל לריו"ח הקישא דאשה לאיש. ואליבא דשמואל מנ"ל לר' יאשיה הא דאשת חרש כו' : ד"ה אמר לך. קינא לה ועודה ארוסה ונסתרה ונכנסה וידע בה כו' כן הגיה הק"ע. וכצ"ל לקמן בסמוך גבי שומרת יבם :

דף כה ע"א גמרא

אבע"ל עוברת על דת נריכה התראה כו' ת"ש ארוסה כו' ת"ש אלמנה כו' ת"ש ואלו שב"ד מקנין להן. ק"ל לפי מה שפסק הרמב"ם ברים ה"ם דקינוי הוא אפי' על שנים כא' ואפי' הם שני אחיה או אביה ואחיה. והכבותא הוא אף דמותרת להתיחד עמם אם מפני שהם ב' ואם מפני שהם אביה ואחיה ע"ש במל"מ. וא"כ מאי פשיטותא מכל הני דילמא מיירי בכה"ג וכבר נדפס קושי' זו בשמי בס' יהגה חכמה בסי' פ"ט : ע"ב תד"ה בה"א. וא"ת מ"ש מתניתין מפלוגתא דר"ה ור"י כו'. עמש"כ לקמן בר"פ מי שקנא ע"ד אלו בס"ד : ד"ה ב"ה סברי. דומיא דעיר ואילן כו' קולץ ואינו נותן דמים כצ"ל : ד"ה לאו. והכי דר"ש כו' ול"א אלא במקום מצוה כו'. כ"ה להדיא במנחות (קא ב) בשלמא פרה כו' מצוה לפדותה כו' : בא"ד והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים כו' אפילו רבנן מודו כו' ופרה חטאת הקדש מהני. וקשה הא דאמר שם (קב ב) מדאר"ש כה"ע לזרוק כזרוק דמי כה"ע לשרוף נמי כו' נותר ופרה אמאי מטמא ט"א כו' דמשמע דדוקא לר"ש מקשה : ד"ה מיתיבי : ר"ש בן אלעזר כו' כצ"ל בנ"י :

דף כו ע"א גמרא

שהי' למ"א כו' והכ"א יוציא וכשיגיע זמנו כו' כצ"ל : שם א"ל ר"נ תנאי היא ואנא דאמרי כהאי תנא כו'. הרמב"ם בפ"ה מהל"ם הל"י פסק דלא כר"נ. והתלמ"ת העלהו בצ"ע דנהי דחכמים ור"ע ורי"ש לא ס"ל כר"נ מ"מ כיון דהוא ס"ל דהלכה כרשב"א כו' למה לא נפסוק כוותיה. ואישתמיטתי' פסק הרי"ף והרמב"ם בב"ב (יא ב) דלא כר"ה שם וע"ש ברא"ש ונ"י טעמם וה"נ דכוותי'. וכן מצאנו עוד להם שם (כא ב) בדינא דבר מבואה דאוקי כיחיא כו' ע"ש. וכן בעירובין (ל) פסק הרמב"ם דלא כר"ה מטע"ז כמש"כ הה"מ והגר"א סי' שפ"ו סקכ"א. ועיין בחדושי לאו"ח סי' ק"ס שהבאתי עוד כיוצא בזה מפסקי הרמב"ם בפ"ג מהל' ביאהמ"ק ה"ח ובפ"ד מהל' מו"מ הל"ה. ומהתוס' בע"ז (כד"ם). וכ"כ הרא"ש בפ' ר"א דמילה סי' ו' בתחלה. אולם בס"ד משמע דלהלכה ס"ל כבע"ה שהדבר בספק. וכן הרי"ף והרמב"ם. וקשיא מדידהו אדידהו. וכך עדיפא עפי דר"ה או רחב"כ קאו כת"ק. וכן קשין דברי הרא"ש בהל"ק הל' טומאה סי' ז' במה שהקשה על הרי"ף שפסק דלא כר"א. שכתב ואע"ג כו' וקי"ל משנת ראב"י קב ונקי כו' אפ"ה לא דחינן מימרא מפורשת דר"א כו'. וכן צ"ע פסק הרמב"ם בפ"ב מהל' גנבה הלי"א כרב אע"ג דאוקימנא ליה כיחידאה כרשב"א. (ובלא"ה קשה במה שפסק כרב נגד לוי. ובפ"ה מהל' תענית הלט"ו פסק כלוי נגד רב ושמואל וע"ש בכ"מ ובב"י באו"ח סי' תק"ס ובהגר"א שם). ואולי משום דשם בבעי' דר' ירמיה מחוץ מעוברה קאמר א"ד כיון דצריך לאשתרויי בהדה בשיטה כו'. והיינו לכאורה כרב ואכמ"ל : רש"י ד"ה אנא דאמרי'. אלמא כר' אלעזר ס"ל כצ"ל בנ"י. וקשה דהא איכא לאוקמי דיש לו אשה ובנים ודברי הכל. שוב מצאתי להמל"מ בפ"ב מהל"ם הל' י' שעמד בזה : ד"ה קמ"ל. וסרים בר שכיבה הוא. עי' מהרש"א. ואני אומר דגם כאן בדבור הקודם משמע דסרים לאו בר שכיבה. לכן נ"ל דהוא כמו א"כ ור"ל דקמ"ל דבר הכי הוא לשכיבה עכ"פ : תד"ה לא ישא. בירושלמי עשה"א כו' ובשדי יתומים אל תבא. מזה סמך לדעת ר"ש הזקן בתוס' יבמות (מב) דגרושה מותרת להנשא : ד"ה וזו. כגון והיא לא נתפשה לאסור א"כ כצ"ל : ד"ה אשת סרים. עי' בה"ד. ותימה דהרי מוכח ביבמות (עט ב) מהא דפריך הש"ס מכדי ממעינן כו' דשתם סרים אדם אסור לבא בקהל וכן פרש"י שם. שוב מצאתי להתוי"ט שנתעורר קצת בדבריהם ע"ש. אך מה שנדחקו בהא דאסור לקיימן דלא קאי אסרים אדם תמוה מאד : ע"ב רש"י ד"ה ואלא פ"ז נ"ל. כיון דאמרת מקנין ע"י שתוף כצ"ל : תד"ה אבל. הא'. תימה הא שמעינן לה כו' ואפ"ה איצטרך קרא כו'. ק"ל דילמא אה"כ דמהא שמעינן. ומ"מ המשנה איצטרכא דל"ת דבאמת טעמא דאלמנה כו' משום דאסירא וקיימא : בא"ד אבל נאסרה ע"י בן ט' שנים כו'. מוכח דמפרשי קטן דהכא כבעלמא דהיינו פחות מבן י"ג. אבל דעת הרמב"ם דקטן דהכא היינו פחות מבן ט'. וכדבריו אית' במ"כ גבא פ"ע וכי נטמאת לרבות בן ט' כו' שיקנאו לה ומשמע אפי' לשתייה. ונפלאתי על תול"ע שהביא ממרחק מיבמות (נח ב) דעת התוס' דפליגי על הרמב"ם. והלא מדבריהם שלפנינו מוכח ג"כ הכי : ד"ה אבל הב'. מאי קמ"ל רב הונא. וכן לקמן בסד"ה למעוטי כתבו רב הונא תחת רב המנונא שבגי' שלפנינו ושם הגיה הגרי"פ וכאן שתק : ד"ה למעוטי. רבא דאמר בפ' הבע"י דיש זנות לבהמה. נראה דיכוונו להא דאמר שם (נד) להטיח בבהמה כו' דהא קמכוון לשם ביאה בעולם. א"כ ס"ל דמקריא ביאה. ושם (נט ב) א"ל אביי אי בעולה הויא זונה נמי הויא. אבל הרמב"ם פסק בפ"ב מהל' יבום כרבא. ובפי"ז מהל' א"ב פסק דנבעלה לבהמה כשרה לכה"ג. וכן שם ברפי"ח דלא מקריא זונה בביאת בהמה. וכ"כ דאין לאיש מהא דרבא דהכי אמר שם ביאה בעולם. משמע דאף דאינה ביאה גמורה מ"מ שם ביאה היא : ד"ה אלא. עי' מהרש"א. ואישתמיטתי' גמרא ערוכה בכריתות (יא) דגבי ש"ח א"ח ג"כ על שלא כדרכה. אמנם לענין אונס מצאנו דשלא כדרכה חייב. ובהערה י"מ דא"ח עי' תוס' סנהדרין (סג ב). שוב מצאתי להרשב"א בחדושי יבמות אהא דאר"א שהם (נה). א"כ לישתוק קרא מש"א. שכ' דלרבנן דר"י שם (לד ב) חייב בש"ח אשלא כדרכה. הביאו המעה"מ פ"ג מהל' א"ב ע"ש :

דף כז ע"א גמרא

אלא אם נשא תני נמי בת דומה. ק"ל כיון דתני אם נשא תו לא איצטרך לשבושי דומה דהא אפי' ריו"ח מודה דאם כנס לא יוציא כמש"כ התוס' : תד"ה ר"א. וגבי יבש כתיב ועמד כו'. ממיסכי דהא איתא במו"ק (ס"ד כא) אלא מעתה ועמד ואמר כו' והתניא בין יושב כו' א"ל התם לא כתיב ויעמוד כו' וע"ש בתוס' דועמד ואמר ליטנא בעלמא הוא כמו עמדו וקדשו ע"ש וא"כ לק"מ מהתם וצ"ע :

פרק ה ע"ב במשנה

בו ביום כו'. עפרש"י. וק"ל מדוע לא חשיב הכא כל הני דבפ"ה דידים. וי"ל דלא תני הכא אלא מה שדרשו מקראי. א"כ מה שדרש ר"ע לבד. והא דנקיט דרשה דר"י בן הורקנוס. משום דאמר עלה ר"י מי יגלה עפר כו' כמו שאמר על דרשת ר"ע : שם ר"א בנו של ריה"ג אומר אלף כו'. עתוי"ע. ועמש"כ עליו וע"ד התוס' דלקמן (ל ב) בעירובין (נא) : רש"י ד"ה שתי פעמים. והאי דנקיט תרי מינייהו כו' כצ"ל : ד"ה מגרש. פנויה כו' ותאילנות כו'. בב"ב (כד ב) מסיק לרבנן דאילנות עבדינן ע"ש. ונראה לכאורה דה"ה בערי הלוים לר"א. אלא מדקאמר ואלפים אמה שדות וכרמים משמע דבאלף דמגרש אפי' כרמים דהיינו אילנות נמי לא : ד"ה שקול. משקלו שוה אינו מכריע לכאן ולכאן כצ"ל : תוס' ד"ה כשם. שהמים בודקין אותה על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר הבועל כו'. לכאורה קשה דהא אם בא עליה אחר שנאסרה עליו אפי' בשוגג דלא ידע תו אין המים בודקין אותה כלל כדאיתא בתוס' יבמות (נח) בד"ה ונקה. וצ"ל דהכא מיירי דבשעת השקאה א"י אם בא עליה אחר שנסתרה או לא דבכה"ג בדקי לה כמש"כ התוס' שם : בא"ד הוא מזיד והיא שוגגת כו' אפשר לומר מזיד בה ואת אמרת הכין. עיין מל"מ בפ"ב מהל' סוטה הלי"ב : בהרע"ב ד"ה נטמאה ו' יתירה דבונטמאה שניה. ר"ל שניה שבמשנה אבל בקרא היא שלישית : שם ד"ה רבי. רבויי דקרא קדרים בין בועלו ובאו. אל תטעה בלשונו דלרבי דריש בדיקת הבועל מכפילת ובאו ובאו דומיא דאיסורו מכפילת נטמאה. דמוכח בגמרא דתלתא ובאו דריש רבי ג"כ לבועה ולטעים ולידיעה. ובדיקת הבועל יליף מדכתיב בטן ויכך :

דף כח ע"א גמרא

ת"ש מדקתני סיפא ר"א שני פעמים כו' נטמאה ונטמאה כו' כצ"ל הראשון בלא ו' : שם חד לבועה כו'. עפרש"י. והכוונה שהקב"ה מצוה למים וגוזר עליהם שיפעלו הלבת בטן והפלת ירך כמו ואת העורבים צויתי דאליהו. ועל העבים אצוה (ישעיה ה). ולכן לא יפה עשה התוי"ע שהשמיט תיבת למרים שבפרש"י. והנה הגמרא לא נקטה הדרשות לסדר הכתובים אשר מהם נדרשות. וכן לקמן ג"פ האמורים בפרשה אם נטמאה כו' אינן כסדרן בפרשה : רש"י ד"ה סוטה לא עשה. וה"ה לשוגג אשתו וא"ח עמו בבית כו'. עי' לעיל ר"פ בתוספות בשם הירושלמי הוא מזיד והיא שוגגת כו' אפשר לומר כו' : תד"ה מה ת"ל והיא נטמאה כצ"ל : ד"ה אינו דין ואפ"ה ל"ע בכהן ספק עסת"ה כו'. תימה דהא עסת"ה היא ודאי טומאה אלא שלא היתה נודעת קודם לשום אדם כדמוכח בכ"ד. וכן פרש"י בפסחים (פא ב) ד"ה ומי דיינינן ובד"ה שאין לו מקום. וא"כ מאי יוכיח איכא. ועל פרש"י שהעירותי שם (פ ב). יש לכוונו עפ"י פרושו שם (פא) ד"ה ופטורה ע"ש : בא"ד הסגה שבגליון בשם הרש"א משובשת ועי' בו בפנים : ע"ב ד"ה מכאן. ירושלמי דפ"ק כו' מילתין דרבנן פליגין כו' בדם הכא אע"פ שיש בו דעת לישאל ספיקו טהור. לכאורה אינו מובן דהא לריו"ח אפי' ודאי דינתה מותרת. ואולי משום דספק הוא אם רצונה הוא רצון מעליא : ד"ה בכה"כ. א"כ הא דתנן כו' ג' נשים כו' כולן טמאות אמאי כו' ה"ל כרה"ר. נראה משום דאיסור נדה לבעלה הוא מחמת טומאה כדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה ל"ת. לכן ה"ל כסוטה שג"כ איסורה משום טומאה. ול"ד לשאר איסורים דלית בהון לתא דטומאה : בא"ד אבל התם אחת מהן ודאי טמאה. ק"ל דא"כ מאי פריך בפ' ב' נזירים. דהא התם ג"כ אחד מהן ודאי טמא. ואולי דהואיל דאין כאן אלא עד אחד לא נקרא ודאי כ"כ : בא"ד נגע באחד בלילה כו' ר"מ מטהר כצ"ל : בא"ד ובכה"ג לא מטהרין. פשוט דכוונתם לקושית עכ' הדיוק דמשמע דברש"י טמא. והגהת הרש"ל לצ"ל. וכן במהרש"א הגירסא כאשר לפנינו : בא"ד קופה ברה"ר גבוה י"ט כו' כצ"ל : בא"ד היתה כפישה על כתיפו כו' כצ"ל ועי' בר"ש פ"ו דטהרות מ"ג :

דף כט ע"א רש"י

ד"ה א"ל משתברא. הגהת הש"ל שבגליון נל"ל כמובן : ע"ב גמרא כלי חרש יוכיח עמש"כ בפסחים (יז) בס"ד : שם הלס"מ שבהן כו' ופוסלין בתרומה כש"כ ככר שני שפסול בחולין כצ"ל : שם מה מחו"כ כו' פוסל בקודש כצ"ל ועמש"כ בחגיגה שם : רש"י ד"ה שכן יש מתיר אה"ע. דבר שיש לו טהרה נעשה אה"ע ע"י מגע המת כצ"ל : ד"ה לא כאי. דהא שבול יום א"מ מאוירו ופסיל כצ"ל וכן לקמן דל"ל מעמא דטבו"י דפסיל כו' כצ"ל : ד"ה ובכל הספרים. איזהו כ"ח כו' ופוסל בתרומה כצ"ל : בא"ד דבחגיגה אמר אין השאת כו' אבל תרומה לא תנן בה. מזה לכאורה א"ר דהא גם קודש לא תנן בה ואפ"ה אר"א שם דאינו ניצל בצמ"פ ע"ש (ולפמש"כ הש"א שם. י"ל דבריו ע"ש). אבל התוס' שם הביאו מהנזקין דתרומה נצלת : בסה"ד ותמן בפשא נמי עבד בב"י. לכאורה יש לדחות דהתם ר"ל תמן של עובד כוכבים עי' פסחים (כט) : ד"ה אוכל הבא מחמת טבו"י. ומה מחו"כ שמותר בתרומה פוסל בקודש כצ"ל :

דף ל ע"א גמרא

ר"א דתניא רה"א שלשתן שוין כו'. ולכאורה הל"ל להגיה דתנן. דמתני' היא בפ"ב דטהרות מ"ז. אולם אחר התבוננות מעט נראה דשפיר גרסינן דתניא. דבמשנה שם הגי' ר' אליעזר בי' וכאן רוצה להביא על ר' אלעזר (בנ"י). ובברייתא ע"כ הגירסא ר' אלעזר. (וק"ק דה"ל להביא על ר' אליעזר מהמשנה הנ"ל. וי"ל עפ"י מש"כ בתענית ו בס"ד ע"ש) אבל יותר נראה להגיה במשנה דטהרות ר' אלעזר וכאן להגיה דתנן. ודע דשם במשנה הגי' שבתרומה ושבחולין והיא נראית יותר : רש"י ד"ה לר"א הלה. לר"א היכא דנטמאת מזידה כו'. ל"י מאין לקח זה דר"א קאי דוקא על נטמאה מזידה : ד"ה ונותנת (בע"ב). וקוראה שם על החלה ומסלקה עם קריאת השם. עי' מהרש"א. ול"נ דזהו משום גזירה אטו כבילה. כמו שגוזר בבילה דלמא לא מיזדהר שלא תיגע אחר קריאת השם וכן לרבנן גזרו אטו כבילה כדפי' לקמן : תד"ה שלישי. ניחא לי' טפי לעשות שלישי מק"ו ראשון וכ"ל דל"ל מק"ו אחד. וכ"ל דלא נצטריך בזה לק"ו דשלישי גופי' פסול בתרומה : בא"ד שצריך למייתי שלישי גופי' מק"ו דטבו"י כו' כצ"ל : מש"ב המהרש"א דל"ל דר"י סבר ליה כר"ע כו' דא"כ כו'. נ"ל דל"ד במחכ"ת. חדא דהא דקאמר שלישי מה"ת מנלן דכתיב והבשר כו' איננו מדברי ר' יוסי (והראיה דבתוספתא ליתא) אלא הש"ס הוא דקמפרש לה אליביה. שנית וכי שני ליה הוכחת הגמרא לקמן דאם איתיה לייתי לרביעי בתרומה כו'. ועי' פסחים (יט) בראשו ובתוס' שם : ס' היטב. דהא זה כשאכל אוכלין טמאין וא"כ שותה משקין דתרומה נוגעין זב"ז כו' כצ"ל : בא"ד ראבנ"א הכי הן בתרומה לטמא שנים כו' כצ"ל : בא"ד וא"ת מגזירה שנייה כו' א"כ כו'. ר"ל יקשה עוד (לבד קושיה הראשונה) למה כו'. ומיושב הצ"ע דהמהרש"א : בסה"ד ולפי פי' הקונטרס כו' א"כ כו'. לכאורה זהו קושיית הריב"א שבתה"ד ומתורץ בתירוץ מורי שם : ע"ב רש"י ד"ה מאי לאו בסופו. וחכמים אוסרין דלמא כו' והדרה ומטמיא לחלה. כ"ל משום דר' עושה ג' בחולין כמש"כ בתה"ד. וקשה מאי דהגמרא לא פי' טעמא דר"א דמתניתין. ועוד שאחרי דתוקים בסוגיא. ולע"ד נל"פ דהכא קמיפלגי דקאמר הש"ם היינו תנא דמתניתין ותנא דברייתא אליבא דר"א. וכדמשמע ליסנא ותניא כבילה כו' מאי לאו בהא קמיפלגי. ור"א דמתניתין דאמר פחות מכבילה היינו מהטמאה. וכפי' הרמב"ם שם. וטעמא דחכמים הוא כדהשבאתי שם בשם הר"ש : תד"ה מר. תימה כו'. עמש"כ ע"ד בעירובין (נא) בס"ד : ועב"ל דר"ע דהכא סמיך ג"כ אהסיא גז"ש. דמהגז"ש ידעינן דקרא דהכא מיירי לענין תחום שבת (ור"א בנו של ריה"ג סובר דהגז"ש אינו אלא אסמכתא). והא דפריך שם וניליף מקיר הבית ותולה הכוונה דניתא אלפים אמה מגרש ואלף אמה תחום שבת. ומש"כ עוד מספ"ק דעירובין לק"מ דהתם מייתי לענין ללקות עליו אבל אכתי לא ידעינן שיעור מקום אם לא גז"ש וכר"ע דהכא : גמרא משה אמר כי גאה גאה כו'. עיין הגרי"פ. אבל רש"י בסוכה (לח) העתיק כגי' שלפנינו. וכן התוי"ש. מש"כ התוי"ע של"ל שהשירה מתחלקת לעניינים ופרקים. לי יש ראיה מפורשת מר"ה (לא) אז ישיר ומי כמוכה ע"ש. הרי דבשבת א' אמרו עד מי כמוך. ובשניה מן מי כמוכה עד גמירא. ובכל חלק היה ג' פרקים כדמוכח בסוכה (נג ב) במשנה דחשיב ט' תקיעות לשיר תמיד של בה"ע ע"ש בפרש"י הרי לך דהיה בה שתה פרקים. אח"ז מצאתי קצת מזה במהרש"א בח"א : רש"י ד"ה כגדול המקרא וד"ה והם עונין נ"ל הד"א :

פרק ו דף לא ע"א במשנה

הרי אלו נאמנים אף לפוסלה מכתובתה. בירושלמי מתניתין משהודה ר"ע לר"ע דתני רע"א נאמן לטמאותה ואין עד אחד נאמן להפסידה מכתובתה רע"א כשם כו' כך ע"א נאמן להפסידה מכתובתה א"ל ר"ע איכן מצינו כו' חזר ר"ע כו' כ"כ דל"ל. דאילו לגי' הק"ע ה"ל לפסוק דע"א א"כ להפסיד כתובתה ולא כן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' סוטה הלכה י"ד וע"ו. וכן האיבעיות שם לא תהיינה אליבא דהלכתא. אח"ז מצאתי כן להגו"כ ת"ת חלק חו"מ סי' ח' : שם המותה כו' ולא לפוסלה מכתובתה. עי' בתור"ע מה שתמה ע"ז באורך. והנה על מה שהקשו התוס' לעיל (כה ב) על הא דמנה לי בידך והלה אמר א"י דלר"ה ור"י חייב מהא דב"ה סברי שם דלא נוטלות כתובתן והרי היא טוענת ברי כו' נשאלתי הלא הא דב"ה שם דומה לא"י אם פרעתיך דלכ"ע חייב. והשבתי דהואיל דכתובה לא נתנה לגבות מחיים ואם תמות היא בחייו לא תבא לידי גוביינא כלל. לכן עיקר החוב איננו מתחיל אלא מטעם שמת ואז כבר היה ספק אם נטמאה ולא נתחייב כלל. להכי דומה לא"י אם נתחייבתי. ובנידון שלפנינו דאנו דנין עתה קודם גירושין אינו אלא בזכות שהיה לה עד עכשיו דהיינו עוה"כ שהיה לה בה אם אבדה או לא. דמיא שפיר לא"י אם פרעתיך : רש"י ד"ה אפי' שמע מעוף הפורח. שנסתרה כו' ואם אינו רוצה להשקותה כו'. משמע שאם ירצה היה יכול להשקותה ע"י זה. וקשה דא"כ ה"ל למיתני ישקנה. וזה כבר השמיענו בפ"ד דאם אינו רוצה להשקותה יוציא ויתן כתובה. ונראה יותר נכון פירוש הרמב"ם דר"ל שיש לו ראיה מלפצוף העוף. אלא שהוא מפרש על הטומאה. ונוכל לפרש על הסתירה כפרש"י. ובודאי על ראיה כזו אינו יכול להשקותה אפי' לר"א. והוא ע"ד פי' התוס'. וכוונת הרמב"ם נראה שהוא על מין עוף הנקרא (פאפאגי') ודומיו שמלמדים אותו לדבר קצת ופעמים שמגלה דברים שראה ע"י דיבורו כמו שספרו עליו הטבעיים : תד"ה מי. פ"ז היה הגון כו' אבל תימה כו'. ול"כ לייטב דאחר שדבר בפרקים הקודמין מדיני קינוי וסתירה והשקאה רצה לדבר בפ"ז בדינא דטומאה שע"א נאמן בה ואיידי דבעי למיתנא ביה שהיה בדין ומה אם עדות לאשונה כו' הולרך להקדים פלוגתת ר"א ור"י בזה וכפרש"י דאזלי לשיטתייהו : ד"ה ה"ג. ולב"ש חובה כו'. ל"י מאין לקחו זה דלב"ש ממיר יותר מלב"ה. דלב"ה איכא אלא מצוה ולב"ש חובה עיין סוף גיטין תד"ה עם בנ"א. וכ"ל להגיה תחת תיבת חובה. נמי : ע"ב במשנה ולמכן הוא אומר ע"פ שני עדים כו' כצ"ל : תד"ה כאן. טולא גופיה דאמר הכא כו' כצ"ל : בא"ד והא מתני' לא משמע כו' עד שהורו ואסרוה עליו כו' כצ"ל : ד"ה הא. בהגהת הרש"ל שבגליון ט"ס וכצ"ל שהכשירו עדות האשה כאיש האיש כו' :

דף לב ע"א רש"י

ד"ה לקולא. להקל מעליה שלא תשתה. לא הבנתי דהא קודם שמחקה המגילה הרשות בידה שלא תשתה. ואפי' לאחר שנמחקה אם תאמר טמאה אני. ואדרבה אם נאמר שתשתה הוה קולא לגבה דלמא תנא זכאה. וזה ג"כ קולא להתיר למחוק את השם :

פרק ז משוח

מלחמה בשעה שמדבר אל העם. נ"ל דבא לאורויי דדוקא מה שהכהן מדבר ומשמיע בעצמו אל העם. אבל מה שהכהן מדבר והשוטר משמיע אל העם וכש"כ מה שהשוטר מדבר ומשמיע אינו בלה"ק. וכ"מ לי מלשון רש"י ועי' לקמן ברפ"ח בגמרא ובתד"ה הכי. וזה דלא כפירוש הרמב"ם בפ"ז מהל' מלכים הל"ג בשא דכהן מדבר וכהן משמיע דהיינו כהן אחר. ובירושלמי ר"פ משוח משמע דהשוטר היה משמיע לעם בכל לשון. אבל המשוח היה אומר בלה"ק ע"ש : בסה"ע שנאמר באר היטב. עתוי"ע. ובכה"ד נ"ל הטיב הט' קודם להיו"ד. אבל לספרים שלפנינו דכתיב היטב לא נצטרך לצירוף התיבה עלמה : תד"ה ק"ש. תימה אמאי שייך הלל כו'. אנכי ל"י מאין פסיקא להו דהלל נאמר בכל לשון. הלא ברפ"ב דמגילה יליף ר"א דהלל למפרע לא מדכתיב יהי שם ה' מבורך ופרש"י כהווייתו כו'. א"כ נוכל למילף מזה ג"כ דבלה"ק כדיליף רבי לקמן מוסיו דגבי ק"ש. ואף רבנן ל"פ עליה אלא משום דכתיב שמע. ואין לומר דמבע"ל לענין למפרע וכדפריך לקמן ורבי שלא יקראנה למפרע מנלן. מ"מ לשאר אמוראי דשם דילפי למפרע מקראי אחריני תא"ל. ומש"כ וקידוש של שבת. לכאורה בתפלה נכלל גם תפלת שבת. וע"כ כוונתם על קידוש שעל היין. וא"כ לא א"ם דאיתם דהוא דאורייתא מפלק מי שמתו. ובהעתקת התוי"ע ליתא הראיה מברכות רק מנזיר ונכון. והראיה מנזיר הוא לפי' שמפרש שם. ודלא כהתוי"ע שהראה לעיין מש"כ בנזיר ושם לא הביא אלא פי' ר"ת. וממש"כ תראה שדברי התור"ע כאן אינם מוחוורין : בא"ד ועוד דהתם משמע דקידוש דאורייתא. כוונתם לשם (כ ב) : ע"ב רש"י ד"ה אל האשה משמע דברים הנכנסים בלבה כו'. לכאורה סותר קצת למה שפי' לעיל (טו ב) במשנה ונתן אל המים משמע שלא יהא נבלע בתוכן :

דף לג ע"א

ד"ה לדבר שהוא מעשה. וסמכו ליעשה כצ"ל : תד"ה כל. דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי כו' כאילו היה קורא בע"פ. ק"ל דהא כתבו בר"פ כל כתבי דהרי למימר בע"פ תרגום כדמתרגם ר"י וע"ש במהרש"א : ד"ה שבועת. מדלא כתיב ושמעה בקול אלה כ"כ דל"ל. דדלמא נריך לכתוב קול בכדי לילף קול קול ממשה : ד"ה אתיא קול. אדרבה נילף קול קול משבועת העדות כצ"ל : ע"ב גמרא ר' אלעזר (כצ"ל בנ"י והוא ר"א בן שמוע חבירו דר' יהודה. דאילו ר' אליעזר כבו דרבו הוה. ואף דמצאנו כיוצא בזה כמו שהבאתי בפסחים (עז) בס"ד ע"ש ת"מ נראה יותר כמש"כ. ודלא כש"ק בירושלמי שכ' דר' אליעזר במשנה דרים ברכות אזיל לשיטתו בכאן) אומר כו' סמוך לירדן כו' עד סופו. פרש"י בזה דחוק. ולעד"כ לפרש דר"א בא לדחות דר"י שלפניו דאמר שהם רחוקים מעה"י ואילך אבל שכם מפני הטעות שמבאר והולך. א) דהלא כתיב והיה בעברכם את"י דמשמע תיכף בעברם. ואליבא דר"י היו רחוקים ס' מיל כדלקמן (ר"ד לו) וכמו שהביאו התוס' גם מהירושלמי. ב) מבוא השמש משמע בכ"מ שקיעת החמה. עי' תוס' רים ברכות ד"ה דלמא. ג) בארץ הכנעני ארץ חוי היא. ר"ל לר"י שאומר שהמה אצל שכם. דהיא ארץ חוי כפרש"י. אבל א"ת דהמה סמוך לירדן א"ש כדכתיב והכנעני כו' ועל יד הירדן (בפ' מרגלים). ד) היושב בערבה. ולדר"י הלא בין הרים כו'. ה) מול הגלגל דמשמע הרואה את הגלגל. ולדר"י הלא לא ראו את הגלגל. ולעיל בדר"י ל"ג מול הגלגל. סמוך לגלגל וכן בירושלמי ליתא וע"ש בש"ק. ורמב"י בא לתרץ טענות ר"א על ר"י ואמר שלא בא הכתוב כו' וכוון בס"ד. ודברי הק"ע בזה מגומגמין : רש"י ד"ה הלא המה. כדכתיב בבני גד ובנ"ר כו' כצ"ל. והוא בבמדבר (לד טו) והמציין ליהושע השתבש : ד"ה אחרי דרך. ומצינו בב"ר כ"מ שנאמר אחרי מופלג. הוא בפ' ס"ד : ד"ה תניא ל"ג דכולה חדא מתניתא היא בספרי כצ"ל : ד"ה אחר שני דגלים. נ"ל כדכתיב בפ' במדבר. או בפרשת בהעלותך : ד"ה וכשהחזירוהו למקומו.

מתוך בית קה"ק של משכן שעשה משה כו'. בפ' פרת חטאת במשנה איתא שהיה בית אבנים מלמטן והיריעות מלמעלן. וע"ש בגמרא :

דף לד ע"א גמרא הרימו לכם כו' למספר שבטי ישראל למען תהיה ט' כצ"ל. ותיבות וגו' וכתיב שבינתיים למחוק וכן ליתנייהו בע"י. והגרא"ה מפרש"י כאן דהאי והרימו כו' אינו מתחת רגלי הכהנים אלא אדרבה ליווס להרים ממקום אחר בכדי לתתם תחת מצב רגליהם כדמפרש לקמן בפסוק ט'. שוב האיר ה' את עיני וראיתי בתוספתא דמקיימא הכא על הא דהרימו כו' והנחתם אותם תחת מצב רגלי הכהנים הרי מפורש כמש"כ. ושני זכרוני אבנים עשו. א' באבנים הללו כדכתיב הכא. וא' באבני המלון כמבואר בקה"פ. ויהיה פי' ויעשו כו' כאשר צוה יהושע בפסוק (ח) על אלו האבנים דלא מצינו במקרא דצוה עליהם ה'. וישאו כו' כאשר דבר ה' קאי על האבנים שלקחו ממצב רגלי הכהנים אשר צוה ה' עליהם ברה"פ. וזה דלא כח"א ומהרש"ל לקמן (לה ב) ברש"י ד"ה בגלגל : רש"י ד"ה וכיון שנטבלו. בכניסתן לתוכו כו' כצ"ל : תד"ה טורטני. והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט כו'. הגהת רש"ל כאן אינה מובנת ולנ"ל : בא"ד ירושלמי כו' ע"ד דרי"ש דו אמר לשונות כפולין הן כו' ע"ד דר"ע דו אמר לשונות רבויין כו' כצ"ל. עי' לקמן ר"פ משוח מד"ה ה"ק ולעיל (כד ב) ד"ה זכיו"כ בסופו : ע"ב גמרא מ"ש אדם קל. עיין פרש"י ותוס'. וכה"ג עי' ברכות (כ"ד ג) בתוס' : שם וכי אדם זה בורר כו'. מלת זה ליתא בע"י : שם ד"א אימן בנה כו'. רש"י ביומא מחק ד"א : רש"י ד"ה לבושתה. אותה שאילה כו' כצ"ל. או למחוק תיבת שאילה דכן ליתא בע"י : תד"ה כמגייתן. וכותב הירדן לא היה כ"א חמשים אמה. המגייהים לא הראו מקורו. ובני הרב כו' מוה' מתתי' שי' הראני שכ"ה בספרי ואתחנן (פיס' כט) ובמדרש קהלת בפסוק כי לא לקלים המרוץ : בא"ד היה אורכו קרוב לאלף ות"ת פרסאות באורך (כצ"ל בבי"ת) הירדן. עי' הגהת רש"ל ורמ"א. והוא משום דק"ל דהכי החשבון מלומלם. ול"נ ליישב הגי' שלפנינו. דהנה נניח למשל דעשרים שורות אנשים הכילו מאה אמה וגם בכדי אויר אחד שבין השורות. ובכ' שורות הלא נמצא י"ט אוירים. ואם תחלקם לשנים בכדי שיעמדו אלו אצל אלו במלא רוחב הירדן לא יהיה אלא י"ח אוירים והיינו מאה אמה מכוונות ובכ' שורות דלאחריהם אם תחלקם כמו כן יפחתו שני אוירים וכן בכולן. ואף שנגד זה יצטרכו להרחיק א"ע באורך הירדן זה מזה. אולם דעת לנבון נקל שאינו דומה החלל שבין פניו של זה לאחוריו של זה כשמהלכים. להחלל שבין לצדיהם. ונכון בס"ד : ד"ה בזה בסופו. יכול להיות בשיעור ס' רבוא כו' כצ"ל :

דף לה ע"א גמרא סימן אמת לבש לויה. נראה לי דתחת לבדו צ"ל לבדו בכ"ף. כי הסימן הוכח על מאמרי ריו"ח בשם ר"ש במס' זו. אמת הוא מאמר שלפנינו. לבדו הוא לקמן (מב ב). לויה הוא (מו ב). אך קשה דמלינו לו עוד מאמר לקמן (לו ב) ותשב באיתן קשתו אריו"ח משום ר"ש כו'. אמנם בע"י הגי' שם משום רבי ונכון : רש"י ד"ה דמזייה כלב. ושיתקוהו בגזיפה ואמרו לו כו' כצ"ל : ד"ה לא נתן. לפי שים עליהם לשאת בכתף כצ"ל : בסה"ד ומזבח הזהב. הן מזבח הנחשת ג"כ הם נשאוהו : ע"ב ד"ה מאן אמריך. ועתה מאן פייסך שנתפייסת כ"ה בע"י : ד"ה ולבסוף. לאחר שנשתהא שם ששה חדשים כו'. בשמואל ובד"ה כתיב שלשה חדשים : ד"ה וכתבו מלמטה. למען אשר לא ילמדו וגו' כו' כצ"ל ומלת עוד למחוק : תד"ה לרבות. וה"ת נמי לשון הספרי כו' מלמד שהם עושין תשובה אין נהרגין מקבלין אותן ל"ק כו' כ"כ דצ"ל ולמחוק מלת אין : בא"ד וצריך לומר אותן שהיו רוצין כו' כצ"ל :

דף לו ע"א גמ' וברכו וקללו. הגר"א ז"ל בר"פ כאן מחק מלת וקללו. ופי' וברכו היינו בה"ת. כי הברכות והקללות היו קודם בנין המזבח כו' כמפורש במשנה : שם מאי והאליו אר"כ כדרך שמלוקין כאן כו'. ק"ל דא"כ שפי ה"ל לכתוב האליו בראשון. ואולי משום דלוי לא היה כולו למעלה כדלקמן : תד"ה כמאן. ועוד אפי' לר' יהודה מה הולרך להתירה מ"מ כו' כ"כ דצ"ל : ד"ה מאי. והשתא א"ש והאליו כו' שהוא הרוב כו'. ולגמרתינו נראה שהוא עפ"י מש"כ המדקדקים דאותיות האמנתי"ו נתוספות לפעמים להקטין הענין : בא"ד לאחר שמתו מרגלים כו'. ר"ל דור המדבר : בא"ד ואפי' אם עמדו כו' שמונה אלף כו'. עי' מהרש"א שכ' שמספו המכין דפרשה נשא מבן שלשים. ועזבו המאות דהם ה' מאות. ואני מוסיף עוד שעזבו גם העשירות שהן שמונים. אולם לפ"ז אינו מדוייק מש"כ עדיין היו מרובין כו' קרוב לאלף. שהרי הרבייה לא יאמר רק ר"ל. ועוד ק"ל שהרי שבט לוי נמנה מבן חדש. והכי הפלו על ההרים יונקי שדים. והלא לפי חשבונם לא עלו רק מבני כ' ולמעלה. (גם זה ל"י מנ"ל דהא לא כתיב בעלייתם מבן כ' דוקא) וא"כ יחסרו טובא מלוי כי מדלית ח' אלף תק"פ הראוים לעבודה. והפחותים מבני כ' שודאי יעלו יותר מן ר"ל ולע"ג : בא"ד א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלפים ותש"ל כו'. עי' מהרש"א. ומש"כ חוץ ממה שנשארו שם מחצי שבט מנשה כו'. משמע דר"ל וא"כ יהיה עוד עודף על המ"ד אלף וב' מאות ושלשים שנחסרו מאותן של הר עיבל. ול"ד דאדרבה מנשה היה מאותן של הר גריזים : ד"ה עשרים. מה שהקשה המהרש"א למה חלקו בכה"ג שאותיות ב"נ היו בשנייה וימ"ן בראשונה. וכוונתו שהקורא לא יקראם כסדרם כי יהיה כנגדו ימן בנ. אבל בשמכ"ת נעלם ממנו סוף דברי הירושלמי וז"ל הראשונים (ר"ל אותן של הר גריזים) נכתבין מימינו של כ"ג משמאלו של קורא והאחרונים נכתבין משמאלו של כ"ג מימינו של קורא. ולפ"ז כיון דנכתב בנ על אותו של הר עיבל וימן על אותו של ה"ג שפיר יקרא הקורא כסדר בנימן : ע"ב גמרא דן ולא דני גד ולא גדי כ"ה הגי' בע"י ונכון : שם ותשב באיתן קשתו אר"י משום ר"מ כו'. עמש"כ לעיל (לה בס"ד) :

דף לז ע"א רש"י ד"ה שהכהנים נאמר לוי למטה. נגד הכהנים הלוים כצ"ל בלי"ו וכן בתוס' : תד"ה מאי. האי דלא מייתי מתני' כו'. לכאורה עפי הל"ל דניחא ליה לאתויי ממילתא דרבי גופיה. אבל נראה דהם מפרשים דהפכו פניהם כו' אינו מקוימא דרבי אלא סתמא דברייתא היא ולדברי הכל. והא דקאמר מאי על ר"ל הא דכתיב ונתת את הברכה על הר גריזים כו' דמשמע עליהם ממש ולא כלפי. וכ"כ מהירושלמי שהביאו. וא"ש מאי דל"א כאן רבי לטעמיה כדאמר במנחות בב' המקומות שהביאו התוס' לקמן : בא"ד ומאי הכא דבזה"כ כו' ובדיעבד מכשר כו' דומיא דהסיא דפ' שמ"ה כו'. נראה דדומיא קאי על מש"כ דבזה"כ היא דהתם נמי טעמא איכא כדמסקי. והא שכתבו דלכתחלה על ממש ובדיעבד מכשר בסמוך. הוא מוכח מהא דהקומץ רבה שהביאו לעיל : ע"ב רש"י ד"ה כללות. באוהל מועד פירשה הס"ד. ומה"ד ונשתלשו עד הלכך תרי ניהו : ד"ה א"כ מברשיא. נמלא כאו"א ערב כו' של כל אחד ואחד כצ"ל : תד"ה ונשתלשו. י"ל משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כו'. לולי דבריהם ה"כ דהאי ואין לך כ"ד כו' אינו מדר"ע אלא הוא סיום דר"ש דברייתא דלעיל רק הש"ס הוא דאפסקיה עם ובפלוגתא עד מותב (ור"ש שינה לשונו מדברי ת"ק דלשיטתיה אין מלוה פחותה מת"ח בריתות ויש תכן מס"ד ס"ד אותן אמורים שבס"ג ובס"ע ונכון בס"ד) וכ"כ מהתוספתא להדיא שזהו סיום דר"ש. ועוד קלת ראיה דבחגיגה וזבחים דמייתי שם פלוגתת רי"ש ור"ע ליתא להך סיומא : ד"ה רשב"י. דעל הדבר הזה קרע יאשיהו כו' כצ"ל : ד"ה אמר ר"מ. הסגה"ס שבגליון ממהרש"ל משובשת וצ"ל תחת קע"ג. קע"ז. ותחת שלשים. שמונים. לא וחשוב ותמלא שכ"ה (וגם ברש"ל עצמו הוא משובש) ובכס"ד תחת ותקכ"ה צ"ל ותקי"כ :

דף לח ע"א גמרא או אינו אלא בכינוי. ת"ל ושמו את שמי המיוחד לי כו'. ק"ל דבפ' קדושים בפסוק ולא תשבעו בשמי לשקר פרש"י לפי שנאמר כו' מניין לרבות כל הכינויין ת"ל ל"ת בשמי לשקר כל שם שיש לי והוא מת"כ וע"ש בק"א : שם ונאמר להלן לשום את שמי כו'. ע"ש וצ"ל את שמו והוא בדברים (יב ה). או דצ"ל לשום שמי (בלא מלת את) והוא במלכים (א' ט' ג') והיא גי' הר"ן בפ' הקורא עומד. ובמדרש נשא ס"פ יא מביא פסוק לשכן את שמי והוא בנחמיה (א). ומש"כ שם אות יג ביישוב קושיית הגה"ש כאן בס"ד : שם אין לי אלא בכ"י כו' ועבדים משוחררים מנין ת"ל ט'. עמש"כ שם אות ט"ז בס"ד : תד"ה וכתיב. ולא היה נ"כ בכ"י אלא בעבודת תמיד כדתנן כו' וברכו את העם טו' וברכת כהנים. עי' ברכות (יא ב) תד"ה וב"כ ול"ע : בא"ד וה"ה במוספין ובתמיד של בה"ע. אבל הרמב"ם בספי"ד מהלכות תפלה כ' שבמקדש לא היה נ"כ אלא פ"א ביום אחר תמיד של שחר אבל במדינה כו' אחר כל תפלה. ועי' ר"ה (כח ב) אי בעי מברך כו' ובתוס' שם : ד"ה הכי. וכי בכ"מ כו' דהיינו אפי' בגבולין דבכ"מ אשר תברכו אבא אליך משמע כו' כ"כ דצ"ל : בא"ד ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בש"ה כו'. לכאורה קשה דהא כ"ג ביוה"כ היה מזכיר י' פעמים ש"ה כדאיתא בסדר יומא ומשמע דאף משמת שמעון הצדיק. ואולי ביוה"כ היה לעולם גילוי שכינה כדכתיב כי בענן אראה. או דהרסינן לקרא הכי בכל המקום אשר אבא אליך אזכיר את שמי וברכתיך (והגמרא לאו בדוקא נקטא הסירוס). ומשמע דדוקא בשעת ברכה קפיד אגילוי שכינה. אבל שלא בשעת ברכה כמו כ"ג ביוה"כ לא קפיד. ועי' בקדושין (עא) אר"ע פעם א' עליתי כו' ובפרש"י ומהרש"א בח"א שם : ד"ה לשנים. אר"ח אפי' כהן אחד קורא כהנים כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה כל. מהו שיעמא כהן נל"כ צ"ל : בא"ד לא שמע מיני אלא כיי דאר"י בר פזי כו' כצ"ל. ועיין פירושו שם בק"ע ודלא כרש"ל :

דף לט ע"א גמרא שנאמר וכפתחו עמדו כה"ע כצ"ל בכ"ף : שם שנאמר שאו ידיכם קדש כו'. נראה דדרים קדש מלשון קידוש ידים ורגלים : ע"ב בסה"ע מקוה ישראל מושיעו בעת צרה כצ"ל : רש"י ברה"ע שתסכים ע"י כו' כצ"ל :

דף מ ע"א תד"ה בנעילה. לא ידענא כו'. עי' ר"ן ר"פ בשלשה פרקים : ד"ה של. שתשמרינו מנפילתינו כו' כצ"ל : ע"ב גמרא שנאמר קומו ברכו כו' עד העולם כצ"ל בלי"ו : רש"י ד"ה קומו ברכו. שכל ברכה כו' מן העולם ועה"ע למגן אברהם וכן למחיה המתים. זה לא כמו שפי' במשנה דפ' הרואה (נד) ועי' במה שהערותי עליו שם : במשנה ברכות כה"ג כו' והגמרא שלם. עמש"כ ביומא בס"ד. מש"כ התוי"ע דכיון שהוא קרא בס"ת והיא אינה כתובה אלא בלה"ק כו'. לכאורה תמוה דהתנן בפ"א דמגילה שהספרים נכתבים בכל לשון ואפי' לרשב"ג דפסקינן כוותיה שם איכא יוונית. ואולי ר"ל דמתניתין אתיא כר' יהודה שם דאף יוונית לא התירו אלא בס"ת ומתעשה

דתלמי המלך ואילך. כי לפי תירוצא דרב אשי שם אתיא נ"כ סתמא דידים כוותיה. גם מש"כ וקי"ל נמי דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ. ליתא לפי מה שכתבתי לעיל (לג) בשם התוספות דר"ש כל כתבי דתרגום (וכן שאר לשונות לועזיות) שרי למימר בע"פ : רש"י ד"ה ואומר. יותר ממה. דיותר ממה שקריתי לפניכם בענין היום כו'. נראה שכוון למש"כ ביומא (ע) בד"ה כדי ע"ש : תד"ה והאמר מר. תיפתר שסמך לו בכותל וישב לו. פשוט דקאי על מתני' דקתני גבי מלך וקורא יושב (דהירושלמי הזה מסודר על משנה דפ' המלך) ואח"כ פריך מקרא דדוד דלישנא דישיבה דקרא לא מסתבר ליה לאוקמי בסמיכה. והמהרש"א נראה דלא הבין כן : בא"ד והא דר' אמי דמייתי בירושלמי כו' מקומה בתחלת מדרש שו"ט כו' כצ"ל :

דף מא ע"א גמרא והא עלה קתני מדלגין כו'. רש"י במגילה מחק מלת עלה : שם ולירכיה לספר וליקרי. קשה דהא כבר הביא הש"ס לעיל הא דעד כמה מדלגין עד כדי שלא יפסוק התורגמן. וכן הברייתא וכאן וכאן בכדי שלא יפסוק התורגמן ועי' בתוי"ט ביומא : שם כ"ח עבת שאל בשבת מביא שלש תורות כו'. ק"ל הא הוו ב' וג' ענינים ובמאי עדיפי מב' ענינים בס"ת אחת בכדי שלא יפסוק התורגמן דלא : רש"י ד"ה כאן בענין א'. וברייתא דקתני כו'. לכאורה ה"נ להגיה ומתניתין דקתני. ועמש"כ בנדרים (כו) בס"ד : ד"ה מכאן ואילך דקסבר כו' א"כ כו'. וביומא פי' דמעי"כ הביאום ועמש"כ שם : במשנה פ' המלך. התוי"ע כתב דקריאת כ"ג ביוה"כ אינה אלא תקנה ומנהג מאנשי כנה"ג. ותמוה דרש"י בר"פ בא לו פי' דילפינן ממלואים כו' הביאו התוי"ע עלמו שם. והש"י הביאו ירושלמי דיליף מן ויעש כאשר צוה ה'. ובגמרא שם אמר דלורך עבודה היא ולכן מותר לקרותה בבגדי בוץ אף א"ת דב"כ לא נתנו ליהנות בהם. ובירושלמי מסיק שם דאסור לקרותה באיצטלית לבן משלו אלא או בבגדי לבן או בבגדי זהב. ואנכי מסתפק דאולי היא מעכבת מדלא אמר שם (ה) דא"ב קריאת הפרשה דמ"ד כל הכתוב בהן מעכב מעכבא ולמ"ד דבר שא"מ לדורות א"מ בהן לא מעכבא אלא ש"מ לדורות נמי מעכבא. וצ"ע (ס) פלוגתת ר"י ור"נ : רש"י ד"ה ושמע. וברכות וקללות ומשם חוזר למפרע כו'. נראה שהיה הגירסא לפניו במשנה ברכות וקללות קודם פ' המלך וכן גי' הרע"ב. וכ"ה הגי' בילקוט וילך. ודלא כהתוי"ע שהביא בשם רש"י להפך וגם נעלם ממנו גי' הילקוט : בא"ד ואי משום דיש כאן דילוג כו' אין למלך מתורגמן כו'. ופי' המהרש"א דבאין מתורגמן אין חוששין לדילוג כו'. ד"ז חידוש גדול ונשמע מהפוסקים באו"ח סי' קמ"ד ועתוי"ט : ד"ה ברכות שכ"ג מברך כדאמרן. פשוט שכוונתו להא דאיתא במשנה דלעיל. והמליין הרחיק אה"ד : גמרא בסה"ע ואי כ"ר בתה"ם ה"א אפי' יו"ע האחרון. ק"ק דהא אמרי' בכ"ד דשמיני רגל בפ"ע הוא לענין פז"ר קש"ב ופרש"י דהוראת הר' על רגל בפ"ע שאין שם חג הסוכות עליו. ופי' ע"ז או"ח ר"ס תרס"ת : תד"ה כתב. ומסני בבוא כי"ש כו' לא ביום ב' כו' אלא במולאי י"ט הראשון. לכאורה מי"ט הראשון היינו ביום ב' דלא מסתבר דהיה קורא בלילה. ועוד דכמו דמשמע במועד בתוך המועד כמו כן בתה"ם יהא משמעו בתוך החג וכדאמר ה"א אפי' י"ע אחרון ואם נפרש במועד דקרא היינו בחולו של מועד כמו שמובנו בלישנא דחז"ל הוה א"ש אבל זה דוחק : ע"ב ד"ה מטה. ומותיב ליה מעשה בר' אליעזר כצ"ל ביו"ד : ד"ה אומו. וגבי אוטפזיכנא דרא"ה. הוא בקדושין (עו ב) : בא"ד מדסמיך משים למקרב אחיך כצ"ל : בא"ד אבל מלך מזר ושנה עליו כצ"ל :

פרק ח דף מב ע"א רש"י ד"ה ויקומו והכיתם בהם לאין מרפא. במקרא זה לא כתיב כן : תד"ה ה"ק. עד כדון כר"ע כו' עד ברם מאי. כ"ז צ"ל לעיל קודם אה"כ תני (ק"ע) : ד"ה סגן. ותניא כשהוא עובר כו' סגן ומשוח שעבר מימינו כצ"ל : ע"ב גמרא את ארבעת אלה כו' כצ"ל בלא ו' : רש"י ד"ה שבאחיו. ארבעה היו כדלקמן כצ"ל ומלת לו למחוק : תד"ה מפני. וכלי הקודש זה ארון ווי"ו כו' כצ"ל :

דף מג ע"א גמרא וחצוצרות התרועה אלו השופרות. הרש"א בח"א כתב דלר"י פירושא דהא ודאי חצוצרות ממש הוו כו' ע"ש. ול"נ משום דאיפשטי שמייהו כדאיתא בשבת (לו). ושם בברייתא קורא ג"כ לחצוצרות שופר ועי' זבחים (סח) תד"ה כשהוא : במשנה ואפי' מחמשת מינין כצ"ל וכ"ה במשניות וכ"ה ברש"י : שם ואפי' שמע שמת אחיו במלחמה. עמש"כ לקמן (מד) בס"ד : גמרא ת"ר אשר בנה כו' לקח כו' מנין ת"ל מי האיש כו'. עפרש"י ולעד"נ דמאשר (דרבויא הוא כדלקמן (מו א וב) ובזבחים (יח ב) וע"ש בתד"ה ואידך) דרים. ודע דק"ל דברייתא זו היא בספרי. ושם בפ' תלא גבי מעקה דרים ג"כ כי תבנה בית חדש אין לי אלא בונה לוקח כו' מנין ת"ל בית מ"מ. והתם לא כתיב לא האיש ולא אשר. ועוד ק"ל דהכא דרים בית התבן וכו' מן אשר בנה והתם דרים מן לא תשים דמים בביתך. והא גם התם כתיב פעל הבניה קודם בית כי הכא. וזה י"ל דהסיה אתיא כהאב"י דכאן : רש"י ד"ה חללו. בשנת הד' לנטיעתו מחלל אה"פ כו' כצ"ל : ד"ה והמחזיר גרושתו. שאינה חדשה לו כצ"ל : ע"ב גמרא כאן בהרכבת איסור כו'. ומשמע דגם שבריך מתרץ בכה"ג. אבל איך מ"ל באיסור. ודוחק לומר כגון שהבריך בשבת או בי"ט או בשביעית. וכמו לקמן (מו) עבודת איסור ע"ש בפרש"י. ואע"ג דמדאורייתא שרי לקיימה אף במזיד. ובשוגג איכא למ"ד דשרי אף מדרבנן. עי' גיטין (דף נג) מ"מ אינו חוזר כיון דמעיקרא באיסורא אתי כדאמר לעיל גבי גזל בית. ונראה דמ"ל במרכיב אילן בירק דקרי לה הברכה נקמן. וכן ברפ"ז דכלאים אפי' הבריכה בדלעת : שם וכגון דנטע לכך קמייתא לסייג ולקורות דתנן כו'. ק"ל א"כ מאי איריא דתנן ממשה אילני סרק דא"ת אפילו אילני מאכל דומיא דידהו דהיינו לעלים ג"כ א"ח. ואולי דאילני סרק דתני היינו אותן שקראו א"ס לר"מ ור"י בפ"ו דכלאים מ"ה ע"ש. אבל רש"י פי' כגון ארזים כו'. ועי' ע"ז (יד) פירי דארזא : רש"י ד"ה ומ"ש ילדה בילדה. דלא בעלה כו'. הסג"ה שבגליון בשם רש"ל שיבושא היא : ד"ה קלא א"ל. שאין ערלה נוהגת בנטיעה אחת כו'. עמש"כ רפ"ו דברכות בס"ד : ד"ה אינה (כצ"ל) מקדשת אה"ז. אמאי זרעים הס"ד. ומה"ד אבל כוליה כרם. כרם גדול שהיו כו' כצ"ל :

דף מד ע"א גמרא ת"ר אשר ארש אחד כו'. וקיים התוי"ע מדלא כתיב אשר אשה ארש. תמוה דלמארש את האלמנה ודאי לא נלרך לשום ריבוי דמה"ת למעוטה ואדרבה אשה משמע אפי' אלמנה כדדרשינן ביבמות (סא) מיקח אשה לאירם את האלמנה ונתמנה לסיות כ"ג דיכנוס. ואי משום שומרת יבם דס"ד למעוטה מאשה כדאמר שם אשה ולא יבמה א"כ איך מרבה לה מן ארש עיין נדרים (עד). ראה וחכם שהברייתא אינה אומרת בכאן אין לי כו' כדאמר לעיל גבי בית וכרם אין לי כו' ת"ל אשר כו'. משום דהכא מפשטיה דקרא נפקא ליה. אך שומרת יבם ל"י מהיכא פסיקא ליה. ואולי דיליף אשה אשה מן כי יקח איש אשה חדשה דהתם מרבינן לה לעיל במשנה מאשר לקח. וכמו דיליף משם למעוטי מחזיר גרושתו דהכא לא כתיבא חדשה. גם י"ל דמרבה הכא שומרת יבם מאשר דריבויא הוא כמש"כ לעיל (מג). ודע דנעלמה ממני רבותא דמת במלחמה דנקט הכא ולא למעלה גבי יורש. ואולי דהכא אשמעינן דאף דאינה ראויה להתיבם עתה עד אחר ג' חדשים או דאשמעינן אע"ג דאין אשה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה. ובעד אחד בעיא היא בר"פ האשה שלום אפ"ה חוזר על פיהם. או דמיירי כאן באומרת מת על מטתו או קברתיו דמהימנא להתייבם אבל אין האחין נכנסין לנחלה על פיה וכדאיתא שם במשנה (כ"ד קיז) ולהכי לא נקט לה גבי יורש : שם ולא לקחה פרט כו' ומלוגה לכ"ה. וכ' התוי"ע ונראה דס"ל דאינו חוזר מד"ם דהא במלחמת הרשות היא. טעמו אינו מספיק. אבל פשוט דהטעם הוא כמש"כ הב"ש בסי' קע"ז סק"ג לענין אונס. ושם במשנה (כתובות לט) ממעט לה מולו תהיה לאשה אשה הראויה לו וה"נ פי' הרע"ב לקחה שתהא ראויה לו. ודע דק"ל בדרשה זו דממעטינן הכא מן ולא לקחה פרט כו' ומדוע לא דרשינן כן גבי יבמה דכתיב גם כן ולקחה למעוטי ח"ל. ועיין ביבמות (ח) ובכתובות (מ) ובתוספות שם דבור המתחיל ניתי : רש"י ד"ה חלר הקבר. מערות גדולות של ד' על שש כצ"ל עי' ב"ב : ד"ה העומד בתוכה טהור. דכיון דמערה חלוקה כו' נ"ג רבנן כו' לגד החלר דכי כו' כצ"ל : ד"ה כלפי לייא. א"ל לטפס כו' ויאהיל כנפיו כו' כצ"ל בלי"ו : במשנה בסה"ע וכשילין של ברזל. הוא לשון מקרא בכשיל וכילפות (תהלים עד) : רש"י ד"ה מעמידין. ויזקיפוה ויגבירו את כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה אמר רבא. דלמר מטוה ולמר רשות כצ"ל : [במשנה בד"א כו' אפילו כו' וכלה מחופתה. משמע דגם נשים יוצאות למלחמה ותמוה הוא. ואולי אינן יוצאות אלא לבשל ולאפות וכדומה לצורך הגבורים אנשי המלחמה] :

פ"ט במשנה באדמה ולא טמון. לכאורה קשה מזה למה שפרש"י לעיל (טו ב) במשנה ד"ה ונתן אל המים מדלא כתיב ונתן במים כו' משמע שלא יהא נבלע בתוכן. דמוכח דאילו הוה כתיב במים היה משמעו שיהא נבלע בתוכן. אבל לפי מה שאמר רבא לקמן הכא מעניניה דקרא כו' א"ש : שם נופל ולא תלוי באילן. מן באדמה לא מצי למעוטי אילן. משום דהוא נקרא ג"כ אדמה בלשון מקרא כמש"כ בברכות (מ) ע"ש. ובלא"ה נראה דהא דממעט תלוי באילן הייט אפי' רגליו נוגעות בארץ. וגריעותיה הוא מפני שתלוי זקוף כדמשמע מהא דממעטו מן נופל. אך ק"ק מדוע לא ממעט נמי אף ע"פ המים מן באדמה :

דף מה ע"ב גמ' סברוה דהני תנאי כר"י ס"ל כו' לא אי כר"י ס"ל דכ"ע מין במינו הוי טמון כו'. נ"ל דפי' סברוה הוא כפרש"י רבנן דבי מדרשא כפי' בכ"מ. ומה שגמגם המהרש"א דהא אביי הוא דפשיט. נ"ל דה"פ דרבנן דב"מ הוה סברי דאביי פשיט ליה דפלוגתא היא (ובפרש"י ע"ש וצ"ל דבעי ת' דבעו ור"ל אביי) וקמתא דגמרא אמרה לא כו' ר"ל דלא כן היתה טוענת אביי אלא דפשיט דלכ"ע הוה טמון (וכה"ג תמלא בסוכה יג קס"ד מדשיכיו כו' כפרש"י שם) דמה לנו להמליא פלוגתא חדשה. עפי י"ל דפליגי בפלוגתת ר"י ורבנן. ובזה אתיא לנכון פסק הרמב"ם בפ"ע מהלכות טומאת המת דמחתון הוה טמון והכ"מ נדחק שם בזה. ונראה דגם הראב"ד מודה ליה בזה אלא שלא נתחוור בהא שפסק דעליון לא הוי נמי שהרי זה לא נפשט כפרש"י. ואולם לשון הראב"ד בפ"ה מהל' מת"ע הל"ד בפירוש הירושלמי דמין במינו לא הוי כטמון. ומה שהעלה הכ"מ בצ"ע פסק הרמב"ם בעליון דלא הוי נמי. נ"ל דדעתו ז"ל כיון דלאביי היה משתבת נ"כ דה"ה כב"ע ודאי פשיט ליה תרווייהו ודעליון לא הוי נמי כדמסיק לעיל דדוקא משום שהמזיקו מעיקרא הוא דלא הוי שכחה. ואגב תמה אנכי על הרמב"ם שהשמיט

דין לף לגבי שכחה וצ"ע: במשנה איתן כמשמעו קשה. מש"כ התוי"ט דנהדיא תנן ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד ש"מ מתניתין דלא כר' יאשיה כו'. אף דאיתא לקמן (מו ב) דלהבא כ"ע ל"פ כו'. י"ל דכוונתו על הא דאסרה מתניתין מלעבוד דמרבינן ליה מם מאשר ולר' יאשיה אילטרך ליה אשר לשעבר. אבל מש"כ בשם ר"ד דהא אליביה (ר"ל לר' יאשיה) לא אסרה תורה לזרוע כו' זה ודאי תימה. וגם יתר דבריו בד"ז מגומגמים: שם ועורפין אותה כו'. מדל"ק שכהן עורפה משמע שעריפתה כשרה בישראל. וכן הרמב"ם בפ"ט מהל' רוצח לא הזכיר כהנים אלא לבסוף באמירת כפר כו'. וצ"ע דבמנחות (יח ב) חשיב ר"ש עריפת עגלה בעבודות המסורות לבני אהרן ולא אשכחינן דפליגי עליו בזה. ושם א"א לומר כמש"כ התוס' בסנהדרין (ר"ד יד) דעריפה ל"ד ולפרש דקאי על אמירתם כפר כו' דזה לא תיקרי עבודה. ואולי ר"ש לשיטתו שם דדריש גבי יציקה דבעיא כהן מו' מוסיף על ענין ראשון. וה"נ כתיב אחר עריפה ונגשו הכהנים כו' אבל רבנן דל"ל שם ו' מוסיף עע"ר ה"ה הכא נמי וצ"ע בזה: שם ופטרנוהו (בלא מזון) כו' והנחנוהו (בלא לוויה) תיבות אלו אשר סבבתים נראה מרש"י דל"ג להו ועתוי"ע וכ"כ מהגמרא לעיל (לח ב): רש"י ד"ה מאחריה. ממול ערפה. עי' כתובות (לז ב). ובתד"ה מה להלן:

דף מו ע"א גמרא ומה פרה שאין השנים פוסלות בה כו'. לכאורה הא גם היא קודם שתי שנים לר' אליעזר וקודם שלש לחכמים פסולה (ריש פרה). וי"ל דמאי דלא חזיא קודם לא נקרא פסול. והוא ע"ד שאמרו דיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי. אלא כשנראה מקודם והדר נדחה דומיא דעגלה. ומה שפרש"י גבי עגלה דאם עברה שנתה פסולה. שנה משנתו כיחידאה כר"א שם. וחכמים פליגי עלי' ומכשרי בת שתים וע"ש בהר"ש ובהרע"ב. ואי משום דאמרינן לקמן יבוא דבר שלא עשה פירות ופרש"י עגלה בת שנתה לא ילדה הא לא איריא דהא אמרינן בע"ז (כד ב) דפחותה מבת ג' שנים לא ילדה. שוב מצאתי להמל"מ ברים הל' פרה שעמד עליו בזה בד"ה ומ"ש. ולקמן שם בד"ה ודע הא' כ' קצת ישוב. ודע דק"ל נימא מה לפרה שכן פוסל בה עול בעלייה תאמר בעגלה דעד שתמשוך וזה לא יתורץ במש"כ המהרש"א. וכן לקמן בברייתא בהק"ו מעגלה לפרה לשאר עבודות הנ"ל ומה עגלה שאין פוסל בה עול עד שתמשך כו': שם ש"ה דה"ק אשר אין בה מום כנ"ל: שם אלא מעתה לא יהיו שאר עבודות פוסלות בה אלמה אר"י א"ר כו'. ק"ל מדוע לא הביא הש"ס ממשנה ערוכה בפ"ב דפרה מ"ג וכן שם במ"ד ע"ש. ובמש"כ בס"ד ברפ"ב דשבת ע"ש יתיישב זה: שם איכא למיפרך מה לעגלה שכן שנים פוסלות בה. עי' מל"מ בפ"ב מהל' איסורי מזבח ה"ו: שם וממקום שבאתה מה להלן עד שתמשוך כו'. ק"ל דהא זה פלוגתת ר"מ ורבנן בשבועות (לא) ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה וא"כ מאי פריך דלמא ס"ל לרב כרבנן דהלכה כוותייהו אף אם היה האי וממקום שבאתה מלישנא דברייתא וכש"כ לפרש"י דזה הוא מדברי המקשה ועתוי"ע פ"ז דזבחים ופרק בתרא דמנחות מ"ה ובבה"ז שם. ולולי דמסתפינא הייתי מגיה שמואל במקום רב דהוא ס"ל בזבחים (לא ב) דון מינה ומינה: רש"י ד"ה מי ליכא וכי אילטריך כו' להכי אילטריך כו' כצ"ל: ד"ה ואם נפשך לומר. לא ולמד בג"ש כו' כצ"ל: ד"ה ת"ל אשר לא עליה עול מ"מ. מדלא כתיב אשר עול לא עלה עליה כ"כ דל"ל: ע"ב גמרא ר' יאשיה סבר מי כתיב ולא יעבד כצ"ל. וברש"י צ"ל אבל השתא דכתיב אשר לא יעבד כו'. ובמהרש"א הדבוים מגומגמין: שם ויקרא שמה לוז הוא שמה כו' כצ"ל: שם שאילמלי ליווהו אנשי יריחו כצ"ל ביו"ד בסוף: רש"י ד"ה עד עיבורה של עיר. והוא בבית הילון כו'. עיין מש"כ בנדרים (נו ב):

דף מז ע"א גמרא וילך אלישע דמשק כו' צ"ל ויבא תחת וילך והוא במלכים (ב ח ז) ועי' רש"א בח"א סנהדרין (קז ב): במשנה אליעזר בן דינאי. בתוי"ע זה השם בן דינאי ראוי לו כי ראוי לדונו. עי' כלים פ"ה מ"י וברע"ב שם: שם שנאמר אין אשכול לאכול כו'. ובתוי"ע לראיה כו' ועי' לקמן מי"ב בדבריו ד"ה שנאמר כו': ע"ב גמ' ורח"א תני היו עורפין. לעיל (לא ב) ליתא למלת תני: ת"ר משרבו הרוצחין כו' שאינה באה אלא על הספק. קשה כיון שרבו א"כ אכתי הוי ספק. ויל"פ עפ"י הא דאיתא בע"ז (דף ח) כיון דחזו דנפישי רוצחין כו' אמרו כו' כי היכי דלא ליחייבו ע"ש. הרי כשרבו לא דנו אז דיני נפשות. ועיקר טעם ע"ע הוא שע"י תגלה הרוצח ויעשו בו דין כמש"כ המפרשים. ועתוי"ע מ"ג. (וצ"ל דזהו שאמר הכתוב בקיום הפרשה ואתה תבער כו' ר"ל דעל ידה תוכל לבער כי יוודע הרוצח) וכיון דלא יכולו לדונו מה לנו בהתגלותו. וצ"ל עוד דקיותא דברייתא משרבו הרוצחין בגלוי כו' איכא אלא ליתר ביאור למה שקדם דכיון דלא דנום לא היו יראים מכולם והרגו בגלוי וכ"מ לשון התוספתא ברפי"ד. אבל בספרי איתא כי ימצא ולא בשעה שמצא. (וכן דרשינן לעיל (מה ב) פרט לתגוי ע"ש) מכאן אמרו משרבו הרוצחים כו': שם וכ"ת כו' עון דפגויה לא ת"ש כי הם עם הזונות כו'. ואע"ג דלא קי"ל כר"א דאמר הבא על הפנויה עשאה זונה. מ"מ אם כבר נבעלה בעילת איסור (עי' תוי"ע פ"ו דיבמות מ"ה) שוב נקראת זונה. וגם במופקרת ס"ל לר"ע שם (סא ב) דנקראת זונה וי"פ כוותיה עי' ב"ש סי' ו' סק"ח: שם משרבו רואי פנים בדין בטל לא תגורו כו'. בתוספתא ליתא מלת בדין והוא יותר נכון: רש"י ד"ה רבו איש הישר בעיניו יעשה. שהרואה כו' אינו מתיירא ממנו כצ"ל:

דף מח ע"א ד"ה תחלה. בשעריך זה מע"ש כו'. פי' זה ל"מ כעת לא בספרי ולא במפרשים. וביבמות (פו) אדרבה ילפינן דהאי לא תוכל לאכול בשעריך משתעי נמי במ"ע מן בשעריך דכאן מה להלן מ"ע כו' ע"ש: ד"ה מפרים ת"מ וכותנה לכהן. משום דאית ביה עון מיתה כו' גזירה דלמא כו' אכיל ליה. וצ"ד לפא דאיתא ביבמות (עע ב) במשנה ומוכרין אה"ת כו' וכן שם (ק ב) ומוכר התרומה. דהתם מה"ת יקילו לאכלה כיון דספקים הם אבל הכא יבואו לומר דקים להו לרבנן דכוכן מעשרין הם: בא"ד אבל מע"ר ומ"ע כו' ואין בהם אלא גזל כהן. אולי ע"ק וצ"ל גזל השבט. או אפשר שכתב אליבא דר"א ב"ע ובתר דקנסינהו עזרא עי' כתובות (כו): גמרא א"ר יצחק בית המשובך בארזים כו'. גי' רש"י רב יוסף וכ"כ שהיה גי' המהרש"א. ונראה מפרש"י דר"י מפרש מלת עירה לשני מובנים מלשון עיר ומלשון ערה ומורבן (וכה"ג עיין בביאור פ' ויפלא בפסוק ותמגע היתה פילגש בשם הרשב"ם) וזה דלא כמהרש"א בח"ה ובח"א: ע"ב גמרא ויהי לדרוש אלהים בימי זכריהו המבין בראות האלהים כצ"ל: שם לא בנביאים. גי' הע"י בנביאות. ויפר: שם משחרב בהמ"ק ראשון בטלו ערי מגרש. עיין פרש"י. הנה זה לא יתכן לפרש שלא קלטו בימי ב"ש. דמ"ע לא יקלוטו. וגם א"א לפרש שלא ישבו בהם הלוים דהרי בעזרא (ב א) כתיב וישובו כו' איש לעירו ושם מפסוק נ"ו עד מ"ג חשב בהשבים גם הכהנים והלוים. ואולי ר"ל שבטלו קלתם דלא ישבו בהם. ולכאורה הייתי רוצה לפרש שעינו את המגרשים לעיירות או איפכא. אבל הדרנא בי דכיון דיש איסור לשנות כדאיתא סוף ערכין למה הותר בב"ש: שם מאי זיפים כו' ור' אלעזר אומר כו' כצ"ל בלא י': רש"י ד"ה בימי זכריהו. והוא בנו של יהוידע כו' עי' מהרש"א בח"א מה שתמה ע"ז. ולפירושו בד"ה דאה עזיהו צ"ל דויהי לדרוש אלהים פירושו דהיתה דרישת אלהים בעם בימי זכריהו דהוא עוזיהו ודוחק. גם מה שפי' שם בראות האלהים מלשון יראה קשה דלפ"ז היה ראוי להיות מתג בב' למען היו"ד: ד"ה שתי ככרות. עד שמגעת פני זכ"ז כגוף כו' כצ"ל והוא מלשון גוף של אילן:

דף מט ע"א גמרא תניא רשב"א א' טהרה בטלה טעם וריח כו'. בברייתא זו אין בה תוספות מאומה על הלשון המשנה רק שינוי מן נטל לבטל. אולם מצינו כיוצא בזה בסנהדרין (קמ) ת"ר אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב כו'. (ועמש"כ שם בהשמטות הנדפסות בסוף שקלים) ובע"ז (לד) ת"ר המחלנים ט' לחים אסורין ובבכורות (מח ב) ת"ר הוא לפדות כו'. ובע"י ליתא כלל דברי רשב"א במשנה וכ"כ מפרש"י שפירש דבריו כאן ולא במשנה: שם ר"ה אסכת תמרתא דחיוריתא. בכתובות (סא) איתא דהנוניתא בה"א וע"ש בפרש"י: רש"י ד"ה אחד מת. ואם אין כאן מיתה עד סופו. דבריו מחוסרי הבנה: ד"ה אקדושא דסידרא. ויש כאן שתים קדושת השם כו' כצ"ל: במשנה משמת ר"ג הזקן כו' ומתה טהרה ופרישות. עי' קושיית הרש"א בח"א. וצ"ל מדל"ק בטלה או פסקה כבאינך אלא ליסנא דמתה משמע דעדיין לא בטלה לגמרי אלא שנתרפה קצת: ע"ב גמרא ובא עומר מגנות לריפים. במנחות הגי' במשנה ובגמרא מגנות בגימ"ל. וכן מוכח מהתוספתא דאיתא שם דאותיב חדא ידא אאיגרא ופרש"י גג. אולם התוספות בשילהי מרובה העתיקו אותיב ידיה אגנה: רש"י ד"ה לשון סורסי. סוריי"א הס"ד ומה"ד או לשון כו':

סליק מסכת סוטה. בעזרת שמים נוטה

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור מוהר"ר צבי הירש חיות חונה בק"ק זאלקווא והגליל.

דף ב ע"א גמרא אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו. נ"ב עי' בעל עקידה שער שמיני ושער כ"ב ותשובת תשב"ץ ח"ב סי' א'. ובספר אמרי שפר להרא"ח פ' אמור מה שתמהו על דברי רש"י כאן. ועוד האריכו ליישב הסתירות. דמסוגין משמע דזווג לאשון במזל תליא ובש"ס (שבת קנו ע"א) אמרו אין מזל לישראל. והתוס' התעוררו שם באמת על כיוצא בזה. מהך דאמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא תליא. ועי' בהקדמת הרמב"ם בח' פרקים שהקדים לאבות וכן באגרת הרמב"ם שהתעורר הרי זווג הוא מ"ע דפרו ורבו. ואין הקב"ה גוזר על המצוה. ועי' ג"כ בספר באר שבע בסוגיין. ועל ענין המזל אשר תלוי בו בנים וחיי ומזונות ראה תשובת הרשב"א סי' קמ"ח ושי' מ"ע דהתעורר הרי מן המקראות משמע להיפך דע"י המצות אשר משתדל האדם ה' הוא בעזרו להרבות זרעו ולברך את נפשו ותבואתו ולתת לו חיים ארוכים. ע"ש שחילק בזה בין יחיד לרבים. עוד תראה בראב"ח שם כי היה לפניו גירסות שונות כי לפנינו נאמר ארבעים יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצא. ולפניו הגירסא בכל יום ויום בת קול יוצא. ועי' ויקרא רבה ר"פ לו דהשיב ר' יוסא בן חלפתא הקב"ה עוסק תדיר לזווג זווגים. ואולי על אותן שיולדו אחרי ארבעים יום כמו בסוגיין: תוס' ד"ה הא בזווג ראשון. אמאי לא מוקי התם מילתיה דשמואל בזווג שני. נ"ב לא ידעתי מה קשי' להו. דוקא כאן דהיא ענין אגדה לבד ואין שום נ"מ לדינא. יכולין דברי אמורא להתפרש אף בפנים רחוק. אבל דברי שמואל שם במו"ק דאסיק לענין דינא. אם מותר לארס בחולו של מועד. ואם מיירי דוקא בזווג שני הוי ליה לפרש ולא לסתום. דהרי קי"ל אמורא צריך לפרש דבריו. ועי' פחד יצחק ערך אמורא מה שהביא בשם הגאון רבינו שרירא בתשובתו. ובשם של"ה מאמר תורה שבע"פ. שכלל זה יסד נאמן אצלנו שאין לפרש דברי אמורא באופנים אשר לא נכללו בפשיטות דבריו: ע"ב תד"ה מ"ט דר' יהושע הביאו דברי הירושלמי ריש סוטה שלא יקנא לה מתוך שחוק כו'. נ"ב לפני התוס' היתה הגירסא בירושל' לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ולא מתוך גאות. ואולם בירושלמי שלפנינו במקום ולא מתוך גאות נאמר ולא מתוך מתון. ומרן הכ"מ פ"ד מהל' סוטה הלי"ח כתב דלא ידע לפרש כוונת הירושלמי. והנה הייתי לומר דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל ולא מתוך מחוך. דהיינו ג"כ ענין שחוק כמו שמצינו (שבת סד ע"א) א"ר יוסף היינו דמתרגמינן מחוך. דבר המביא לידי גיחוך ותרי מיני שחוק יש אולם ראיתי בפני משה על הירושלמי שהביא בשם הרב באר הגולה אהע"ז סי' קע"ח דבר נאה ומתקבל שצ"ל ולא מתוך מדון במקום מתון. וכן היתה ג"כ גירסת הרמב"ם. ומפ"ז כתב ולא יקנא לה מתוך מריבה היינו פי' ולא מדון שנזכר בירושל'. ועי' עוד שם בכ"מ כי לפני הרמב"ם היתה הגירסא ולא מתוך אימה תחת הגירסא אצלנו אלא מתוך אימה:

דף ג ע"א תוס' ד"ה ר' ישמעאל תימה וכי לית ליה תרי"ג מצות נאמרו למשה ולר"י בכל להו. נ"ב עי' רמב"ן בהשגתו לס' המצות ריש שורש א' שהאריך ג"כ בקו' זו ולא התעורר שכבר קדמוהו התוס'. אולם העלה שם בראיות דדברי ר' שמלאי סוף מכות תרי"ג מצות נאמרו בסיני תלויים במחלוקת ריב"ל ורבנן במדרש חזית. דלרבנן דס"ל דכל עשרת הדברות שמעו ישראל בסיני מפי ה' ע"כ לא ס"ל כר' שמלאי דדרים תורה בגימטריא תרי"א ואנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו ולא יותר ולרבנן דרוש זה אינו עולה כהוגן. אכן פשיטות הש"ס הולך בכ"מ דתרי"ג הם מנין המצות שבתורה. רק גאונים מחולקים בהפרטים אשר הכניסו חז"ל במנין המצות: ע"ב גמ' ארשב"י כל העושה מצוה אחת בעה"ז מקדמתו והולכת לפניו. נ"ב דברי רשב"י עקרם בריש ע"ז ולא נשמטו כאן רק מפני שלמעלה אמרו שהשכינה הולכת עם כל אחד מישראל. וע"י העון ערוות נסתלקה השכינה והדבר בעלי חותמי התלמוד גם דברי רשב"י שאומר ג"כ כיוצא בזה שעבירה מלפפתו והתם עבירה היינו ערוות. כמו (שבת לב ע"א) סימן לעבירה הדרוקן. וכן כאן אומר קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה:

דף ד ע"ב גמ' והא איכא בן עזאי דלא נסיב נסיב ופירש. או מרבו שמיעא לי'. או סוד ה' ליראיו. נ"ב ובירושלמי ריש סוטה נאמר במקום מרבו שמיעא (לא) [לי'] תירוץ אחר כי נתאמם ע"ש. ודע כי על התירוץ השלישי אשר נאמר כאן ובירושלמי ג"כ דבן עזאי ידע זאת מסוד ה' ליראיו יש לתמוה איך אפשר להורות הלכה ע"י רוה"ק הלא הלכה רווחת אצלינו לא בשמים היא ואלה המצות שאין נביא וחכם רשאי לחדש ע"פ נבואה רק ע"פ בירור הלכה ולפי דרכי הדרוש המקובלים אצלינו. וכמדומה לי שגם הגאון החסיד מוהר"ר חיים יוסף דוד אזולאי בספרו שם הגדולים התעורר בזה ואין ספרו כעת ת"י: רש"י ד"ה נעקר דעובר ע"ד חכמים חייב מיתה. נ"ב כן הוא ג"כ בש"ס (ברכות ד ע"ב עירובין כא ע"ב) ושם בעירובין פרש"י ג"כ משום דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש ועי' באר שבע כאן מ"ש בתירוץ קו' התוס' לחלק בין אם מזלזל תדיר ובין אם מבטל נע"י רק באקראי בעלמא ועיין אליהו רבה או"ח ס"ס קנ"ח:

דף ה ע"א גמ' צריך שיהא בו אחד משמיני שבשמינית. נ"ב ברש"י בע"י הגירסא היינו חלק ס"ד שילא מכלל גסות רוח ועי' מהרש"א. ולדעתי נראה דכבר פי' מהרש"א מה שאמרו ברכות פ' הרואה חלום א' מששים בנבואה. שינה אחד מששים במיתה דשיעורי חכמים היא ששים. ואם נתבטל יותר מששים נפסק טעמו וכמו שאינו. ומפ"ז נקטו חז"ל דהוא א' מששים היינו דיש בו קצת ממש עכ"ד. ואם היה החלום יותר מחלק סמ"ך בנבואה. כאילו אין שם שום ממשות מן הדבר דחלק יותר מששים כמו שאינו וכן כאן ג"כ חלק ס"ד הוא יותר מששים. וכתב רש"י שפיר דכבר יצא מכלל גס רוח. והא דנקט שמיני שבשמינית היינו שאין אפשרות לכפול הדבר בעצמו רק עד"ז: רש"י ד"ה גבוה ממרחק יידע לשון שבירה כמו יודע כמביא למעלה. נ"ב אולם בתהלים מזמור ע"ד פרש"י יודע כמביא למעלה לשון ידיעה וסותר לפירושו שכותב כאן: רש"י ד"ה אדם. שיעור זה הלכה למשה מסיני. נ"ב כן הוא סנהדרין (ד ע"א) דדרשינן דרביעית דם מטמא מפני שהוא נפש. אולם שם למדו מדרשא. ולמה כתב רש"י הלכה למשה מסיני. ואולי כוונת רש"י דשיעור רביעית הוא מסיני והדרשא לא תדרוש רק דם שהנפש יוצאת ועדיין לא ידענו בכמה הנפש יוצאת זולת ההלכה. ועי' רש"י (נזיר לח ע"א) ד"ה ועל כל נפשות. רביעית קרי נפש כדאמרינן (שבת לא ע"א) רביעית דם נתתי בכם ועי' רש"י (ב"ק קא ע"ב) דכתב בלשון אחר וקים להו לרבנן דברביעית דם אדם חי ע"ש. ראינו הך שיעור דברביעית דם תליא חיות האדם אינו הלכה מסיני רק מטעם שידעו חז"ל זאת בנסיון. ואולם עיינתי בפי' המשנה להרמב"ם פ"ב דאהלות דכ' על הך דרביעית דם בזה הלשון אע"ג דכל השיעורין הלכה למשה מסיני הם. שאמרו חז"ל ג"כ על הך דרביעית דם נתתי בכם ע"ש וכיוצא בזה כתב הרמב"ם פ"ב מהל' טומאת מת ה"ב אע"ג דכל השיעורין הלמ"ם אמרו חכמים אדם תחלת בריאתו בכזית לפיכך שיעור טומאתו בכזית ע"ש. הרי אע"ג דהיו הלכות מקובלות נוהגין להסמיכו למה שהוא בנסיון במעמד ומצב האדם לפי טבעו ומזגו. ואפשר עי"ז להבין לשון רש"י בעין יעקב כאן שיעורו חכמים הלכה למשה מסיני שרביעית דם מטמא מפני שהוא נפש. ולכאורה צ"ע אם היא הלכה אין כאן שיעור חכמים. אבל לפי האמור למעלה בשם הרמב"ם ניחא דעיקר הדבר היא הל"מ ולה נשתנה משאר השיעורין דכלם הלכות מסיני. רק בקצת שיעורין תלו ג"כ בבקיאתם וידיעתם בתכונת הטבע:

דף ח ע"א תוס' ד"ה אין משקין שתי סוטות כאחת וכי היה אוסר בכה"ג שיעמוד שניהן בעזרה. נ"ב עי' מגן אברהם ה' קריאת התורה ס"ס קמ"ז ס"ק י"א מ"ש בזה: ע"ב רש"י ד"ה נמסר למלכות ומיתת מלכות מתיזין ראשו בסייף והכא נמי סייף כדאמרינן בסנהדרין נב. ושם ג"כ מבואר במשנה מתיזין ראשו בסייף כמו שהמלכות עושה. ראינו דמיתת מלך היא בסייף ולאו דוקא מלכי האומות רק גם מלכי ישראל אין דנין רק בסייף וכמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' מלכים ה"ח דלמלך ישראל אין רשות להרוג רק בסייף לבד. ולמד כן מדברי הירושלמי ר"פ ארבע מיתות שאמרו ולרשות לא ניתנה רק סייף לבד ועי' פני משה שם:

דף ט ע"ב רש"י ד"ה נחש הקדמוני נתן עיניו בחוה ובא עליה דכתיב הנחש השיאני. נ"ב כן מבואר בש"ס (שבת קמו ע"ב. יבמות קג ע"ב. ע"ז כב ע"ב) בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. אולם הלימוד של רש"י מן נחש השיאני לא נמצא שמה. ורש"י בשבת פי' ג"כ דמשמע לחז"ל מהך דנחש השיאני כמו שפי' כאן ועי' מהרש"א דכתב רש"י הוציא דרשה זו מפרקי דר' אליעזר ועי' בראשית רבה ס"פ י"ח הנחש ראה אדם וחוה נתעסקו בדרך ארץ ונתאוה לה: שם ד"ה קין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל שבשתי תאומות נולדו עמו. נ"ב כן מבואר ג"כ בבראשית רבה ר"פ כ"ב עלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותאומתו והבל ושתי תאומותיו. אולם לא מצינו זאת שקין נתקנא בתאומות יתירה של הבל. ובעיקר הדבר אם נולדו עם הבל שתי תאומות מצינו מדרשות חלוקות דבש"ס (סנהדרין לח ע"ב) אמרו עלו שנים וירדו ארבעה קין ותאומתו [עי' תוס' שם] ובש"ס יבמות (סב ע"א) ואמרינן מ"ע דב"ש אליבא דר"כ דכתיב את אחיו את הבל קין ותאומתו והבל ותאומתו ומכאן דצריך להוליד זכר ונקבה ע"ש. הרי דלא נולד עם הבל רק תאומה אחת. ועי' רא"ם פ' בראשית ומי' אגדות כאן: שם ד"ה תחלת קלקולו בעזה מיהא הוי דהאי דתמנת לקחה לו לאשה. נ"ב עי' מהרש"א בח"א דהתעורר דהך תמנות אסרה תורה ודהך זנות אינה רק גזירה דרבנן. א"כ בתמנה היה עיקר קלקולו. ותי' דאשה דתמנה לקח אחר שגיירה ומה שאמרו לו אבותיו כי אתה הולך לקחת אשה מערלים. אע"ג שגיירה היה רע בעיניהם מפני שמ"מ באה מזרע פסול ע"ש. והנה בכל דבריו קדמוהו הרמב"ם ז"ל פי"ג מהל' איסורי ביאה הלי"ד וז"ל אל יעלה על דעתך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה המלך ע"ה נשאו נשים נכריות בגיותן. אלא סוד הדברים כך הוא לפי שאין מקבלין גרים בנתגייר בשביל דבר מהבלי עולם וכו'. ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן. וכן שמשון גייר ונשא. והדבר ידוע שלא חזרו אלא בשביל דבר ולא ע"פ ב"ד גיירם. חשבן הכתוב כאילו הם עובדי כוכבים ובאיסורן

ובאיסורן עומדים עכ"ל. ומפ"ז ניחא הך דתחלת קלקולו בעזה דשם היתה בגיותה ואשה דשמנת נייירה עלתה:

דף י ע"א גמרא הוחל שבועתו של אבימלך. נ"ב אולם בבראשית רבה פ"ד אמרו דלאברהם לא ניתנה השבועה רק לשבעה דורות. ולאבימלך שלשה דורות. ועי' מכילתא ר"פ בשלח דדרשו ולא נחם ארץ פלשתים כי קרוב הוא עדיין קרובה שבועתו של אברהם לאבימלך דהיה קיים עדיין נכדו של אבימלך ע"ש. וזה היה בזמן שיצאו ממצרים אבל בימי שמשון כבר כלתה דור שלישי מאבימלך ומיגלא פקעה השבועה ולא צריכים לבוא לזה דהם עברו על שבועה תחלה. וצ"ל דדברי הש"ס כאן וכן לקמן יבא מי שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים אשר חזרו משבועתם פליג על המכילתא ומדרש:
ע"ב גמ' מלמד שהקריא א"א לשמו של הקב"ה כל עובר ושב. נ"ב מכאן הוציא הרמב"ם ז"ל דבריו פ"א מהל' עבודת כוכבים הל"ג דאברהם אבינו התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה ומרן לא התעורר שמה על המקור: **שם** דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ללמוד תורה כך בגדולתו. נ"ב ובש"ס (מגילה יא ע"א) דרשו על קרא וגדול הוא הקטן הוא בקטנותו מתחלתו ועד סופו. כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בתורה. כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול הימנו בחכמה. והכוונה על מה שאמרו (מועד קטן טז ע"ב) דהוי לומד ע"ג קרקע ועי' ג"כ ריש ברכות כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי ועי' פרשת דרכים דרוש ע"ז מ"ש בזה: **שם** יוסף שקידש שם שמים בסתר. נ"ב מכאן הוציא הרמב"ם דבריו פ"ה מהל' יסודי התורה סוף הל"י וז"ל וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר אלא מפני הבורא יתברך כמניעת יוסף הצדיק מאשת רבו הרי זה מקדש את השם עכ"ל וגם כאן קראו חז"ל עובדא דיוסף בכינוי קדושת השם:

דף יא ע"ב גמ' מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו. נ"ב אע"ג דקי"ל (סנהדרין פד ע"ב) אין בן נח מצווה על קידוש השם. וכן הוא לשיטת הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים. צריך לומר דסבירו דלא היה כאן סכנת נפשות כמו שהיה האמת. ועוד דאולי החמירו על עצמם. ואע"ג דשיטת הרמב"ם פ"ה מהל' יסה"ת דאסור להחמיר על עצמו יותר מג' עבירות ועובד כוכבים בג' עבירות דומה לישראל בשאר עבירות כיון דאין מצווה על קידוש השם. יש לומר דוקא ישראל דנאמ' בו וחי בהם ולא שימות בהם. ומפ"ז אסור להחמיר על עצמו משא"כ עובד כוכבים. ועי' פרשת דרכים דרוש שני מה שהאריך בזה ומה שהאריך דברי רש"י כאן ד"ה ותחיין את הילדים ודברי הר"א מזרחי בפי' לפ' שמות באמת תמוהים:

דף יב ע"א גמ' מלמד שעשה לה מעשה לקוחין. נ"ב מכאן הוציא הרמב"ם ז"ל דבריו שכתב פ"ט מהל' מלכים הל"ב ובמצרים בימי עמרם נצטוו ישראל במצות ומרן הכ"מ כתב שם דנעלם לו המקור לדבריו. אולם מהך דדרשו חז"ל שעמדו כלם וגרשו נשותיהן · ועוד דרשו שעשה בה מעשה לקוחין. וקודם מתן תורה לא היו צריכין לא גירושין ולא לקוחין. עי' רמב"ם פ"א מהל' אישות. קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק רצה הוא והיא היה בועלה. משניתנה תורה נצטוו על הקידושין ולקוחין אלו מ"ע. וכאן ג"כ אמרו דעשה בה מעשה לקוחין מכלל שנצטוו על הקידושין ועל הגירושין בזמנן. ועי' שו"ת מקום שמואל סי' כ"ג שכתב ג"כ כיוצא בזה: **ע"ב** פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא. נ"ב לאו דוקא בשביל שעתיד לדבר עם השכינה אמרו שאינו נאות שיינק מן דבר טמא רק הדין מבואר ביו"ד סי' פ"א סעיף ז' דלא יניקו תינוק מן העובדת כוכבים דחלב עובדת כוכבים מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע. רק כיון דכאן היה קודם מתן תורה ולא היה אסור אז אכילת דברים טמאים. ומפ"ז הצריכו חז"ל לכך משום דעתיד לדבר עם השכינה. ולשון מטמטם את הלב הנזכר שם ברמ"א היינו ג"כ משום דאוכלת דברים טמאים והתינוק טועם אותם כמ"ש רש"י כאן:

דף יג ע"א גמרא ואליהו תלמידו של משה. נ"ב עי' רש"י דכ' דלאו דוקא שלמד מפיו אולם לפי דעת האומר דפנחס זה אליהו מובא רש"י (ב"מ קיד ע"ב) ד"ה ומר לאו כהן הוא. א"כ אתי שפיר דאליהו תלמיד משה דהרי הוא פנחס. ופנחס למד תורה ממשה. ועי' רמב"ם ותוס' (ב"ב קכ"א ע"ב) ד"ה שבעה קפלו דהאי תנא דקדר עולם פליג ע"ז דפנחס הוא אליהו:

דף יד ע"א גמרא וא"ר חמא בר חנינא מפני מה נקבר משה אצל בית פעור. נ"ב עי' בעין יעקב יש עוד מאמר מר' חמא בר חנינא קודם לזה המאמר בנתינת הטעם שנסתר קבורת משה רבינו משום שגלוי לפניו שבהמ"ק עתיד ליחרב שמא יבאו לקבורתו של משה כו' ולא ידעתי מדוע נשמט בתלמודנו. **שם** כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר. נ"ב עיין באר שבע דהתעורר וכי לא עבד משה את ה' רק למען קבלת פרס. והרי אמרינן במשנה אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס ע"ש. אולם כבר באר המפרשים מה שאמרו שכר מצוה מצוה. דכל ענין העבודות נערך בכל עת להשגה. וכל מה שהוא חכם ומבין יותר מגדולת יוצר כל. כן תרב השמחה. עת כי זכה למלאות רצונו יתברך. והמצוה בעצמה היא השכר. ומשה נתאוה לארץ ישראל כדי לקיים מצות התלויות בה. ופעולות אלו המצות יהיו שכרם אשר זכה למלאות רצונו ית'. ומזה הצד אמר לו הקב"ה כלום אתה מבקש רק לקבל שכר. היינו שכר עשיית המצוה. דהמצות בעצמם שכרם אתם. מעלה אני עליך כאילו כבר עשיתם והרצון בעצמו מספיק: **תוס'** ד"ה כדי ליגעה ולא שייך למימר דליש טעמי' דקרא רק היכא דנ"מ לדינא. נ"ב כן הוא שיטת הרמב"ם ז"ל שכתב סוף הל' תמורה וז"ל אע"פ שכל חוקי התורה גזרות הם ראוי להתבונן בהם. וכל מה שאתה יכול ליתן טעם תן להם טעם. ורבינו בעצמו נתן טעם על תקיעת שופר ומצות טהרת המקוה פ"ג מהל' תשובה וסוף הל' מקואות. אחר שהקדים בכל אחד כי כל דברי התורה חקים הם:

דף טו ע"ב גמרא דמתני' לר' מאיר דקאמר היא האכילתו כו'. נ"ב ר"ג זה אפי' הוא סוא ר"ג דיבנה. מ"מ קדם לר"מ (ברבה) [הרבה] דר"מ היה בימי רשב"ג. בנו של רבן גמליאל דיבנה. אביו של רבינו הקדוש כנזכר סוף הוריות. ועי' ירושלמי בילה דהיה ג"כ בזמן רבי ותברתיו כדפו אחריו. ורבי רצה את אמוריו ע"י הסלון ואיך הסיב על ענין דמתני' מר"מ. ואפשר דר"ג כאן הוא ר"ג בנו של רבינו הקדוש הנזכר במשנה דאבות. ועליו אמר רבי בפ' (הכותב) [הנושא כתובות קג ב] אע"פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא והוא שמע מר"מ או בשם ר"מ. ועדיין הדבר צ"ע בעיני:

דף טז ע"א גמרא האי הלכה עוקבת מדרבנן. נ"ב מכאן הקשה הגאון בעל בשמים ראש בתשובותיו סי' י"ז על שיטת הרמב"ן בספר המצות שורש שני דדבר הנלמד מי"ג מדות הוא דאורייתא גמור ואינו מכונה בשום מקום בשם דרבנן או דברי סופרים. והרי כאן דאינו דגלות מצורע נלמד מכלל ופרט דהוא מי"ג מדות. וקרי ליה הש"ס כאן דרבנן והניח בצע"ג. ואולם שמעתי מפי מורי הגאון מהרא"ז מרגליות ז"ל דע"כ ע"ס נפל בש"ס דהנה בירושלמי פ"ק דקידושין אמרינן בג' מקומות הלכה עוקבת מקרא ואחת למדרש היינו הך למצורע דהמדרש מכלל ופרט אומר דמגלח רק מקום נראה וכנוס שער. והלכה אומרת מגלח כדלעיל. ראינו דלא קרי בירושלמי כלל ופרט דרבנן רק מדרש. וכן בש"ס בבלי מצינו דכינו חז"ל ענינים הנלמדים לרך המדות בשם מדרש. עי' (קידושין כד ע"ב) נראין דברי ר"ע בשאר אברים הואיל ומדרש חכמים הוא. וכן כאן היה כתוב בבבלי כמו בירושלמי. האי הלכה עוקבת מדרש רק שהיה הפי"ן נשמט. ולא היה נכתב רק מדר' ור"ת על הכי"ם וטעו המדפיסים והגיהו תיבת מדרבנן תחת מדרש. וזה נכון. ומדוקדק מאד במה שלא יתכן בל"ז גירסת הש"ס הלכה עוקבת מדרבנן. והיה לו לומר הלכה עוקבת דרבנן:

דף יח ע"א תוס' ד"ה חזר והלקן אלמא דליכא לאיפלוגא בין ברירה שהוכרה מתחלה לשאר ברירות. נ"ב התוס' כאן כתבו בפשיטות אולם בתוס' (תמורה למד ע"א) ד"ה ואידך כתבו בשם מורי הרמ"ר כלל גדול בדין דבדבר שהיה ניכר מתחלה ואח"כ נתערב לא שייך ברירה. דאל"כ לא משכחת שום תערובות איסור בהיתר ודיני ביטול בעולם דנימא יברור תתיכה אחת וידון דין ברירה דזו היא האיסור. ועי' עוד תוס' ישנים (יומא נד ע"ב) ד"ה ונברור ד' אזי ונעדי בנהרא ועי' שו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ע' שב' לפרש דברי הרמ"ר דוקא בנולד האיסור בתערובות אז שייך ברירה. אבל אם האיסור היה ברור על חתיכה אחת רק שנעלם מאתנו איזה היא. כמו בנתערבו כמה בהמות ושחט בנה של אחד. כיון דאין האיסור נולד דוקא מצד התערובות בכה"ג הוי ג"כ ניכר האיסור. רק ע"י התערובות טולד האיסור בעינן. ועי' ג"כ דבריו שמה סי' ע"א ע"ב ע"ג: **בא"ד** ומהא דתנן סוף מעילה פרוטה של הקדש שנפלה לתוך הכיס או שאמר פרוטה בכיס כו' שפרוטה ראשונה היתה של הקדש שנפלה. נ"ב דברי התוס' המה שלא בדקדוק דפתחו בשתי הסבות היינו נפלה פרוטה. ובבא ב' פרוטה בכיס הקדש וסיימו בקו' על בבא שנפלה דוקא ובאמת כן הוא דרק על נפלה ניחא קו' דכה"ג הוכר האיסור מקודם ולא שייך ברירה אבל בפרוטה בכיס זה הקדש לא נולד הספק רק בתערובות רק התוס' בתחלת דבריהם האריכו בהבאת כל דברי המשנה אף שלא הצריכו רק לבבא דפרוטה של הקדש שנפלה:

דף יט ע"א תד"ה וכהן מניח ידו תחתיה וכו' דגידמת לא היתה שותה. וי"ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב. נ"ב כן הוא פלוגתת התנאים (סנהדרין מה ע"ב) בנקטעו ידי העדים אי בעינן קרא כדכתיב ועי' שו"ת חות יאיר סי' קס"ז מה שהאריך בזה ועי' תוס' לקמן כז ע"א ד"ה דכתיב והעמיד הכהן ע"ש:

דף כ ע"א גמרא הזהר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים שמא תחסיר או תתיר אות אחת אתה מחריב העולם כלו. נ"ב הזהיר כן לר"מ מפני שידעו דדרכו היה לעשות סימנין ולכתוב בגליון דרשות כמו שמצינו במדרש פ' בראשית בספרו של ר"מ כתוב טוב מאוד. טוב מות. ותחת כתנות עור כתוב אור באל"ף. בספרא דר"מ כתוב תחת ובני דן חושים ובן דן חושים. ובירושלמי פ"ק דתעניות נאמר בספרא דר"מ משא דומה משא רומי. וכבר התעוררו המפרשים ע"ז דתלילה וחס לומר דספרו של ר"מ היה משונה מספרים שלנו. אולם האמת כי ר"מ בשפת למודו בתורה שבכתב היה כותב בצדו על הגליון סימנים על איזה אותיות. למען יזכור הדרשות אשר נאמרין בעיניו בענין זה. ולמען יהיה נשמר אצלו בכח הזוכר. כי היה אסור אז הכתיבה לדברים שבע"פ. והותר להם עשיית הסימנים כמו שדרשו (עירובין נד ע"ב) אין תורה ניקנית אלא בסימנים ועי' (עירובין כא ע"ב) שדרשו חז"ל לימד דעת את העם אגמרי' בסימנים. ופרש"י שם קבע לה מסורת וסימנים בין בתיבות של תורה בין בגירסא של משנה ע"ש. וכן נהג ר"מ. וזה הוא שמצינו בריש מדרש רבה פ' בראשית לענין הדרוש מנאמן לנאמן באנכי דר"מ. היינו שדרשות ורמזים כאלו הכתובים על הגליון היו מכונים בשם אנכי דר"מ. ואולי היה מתחיל בתיבת אנכי וכינו אותו על תיבת ההתחלה. כמו מדרש חזית. מדרש תדשא. וזה הכוונה אשר הזהירו ר' ישמעאל כאן שלא ירגיל לעשות כן לכתוב הרמזים בגליון הספר. שמא יטעו התלמידים ויחשבו כי הנכתב על הגליון הוא תקון לגוף הספר ויחריבו את העולם כלו: **רש"י** ד"ה אם תחסר כגון וה' אלהים אמת או תותיר אות כגון בראשית בראו. נ"ב ורש"י עירובין יג ע"א פי' אם תוסיף אות אחת כגון וידבר וידברו. והתוס' פי' כמו רש"י כאן ברא בראו. אולם במדרש ויקרא רבה פי"ט אמרו ג"כ אם תכתוב על אחד אחר בשמע ישראל או על אחר אחד בקרא כי לא תשתחוה לאל אחר וכדומה אתה מחריב את העולם כלו ע"ש. אכן שמה לא נימא רק התקלות שיוכלו להסתבב ע"י החלופים. וכאן שאמרו שמא תחסר או תתיר הוכרחו רש"י ותוס' לפרש בפנים אחרים: **שם** ד"ה והדר אתא לקמיה דר"ע לתיסבר סברא וזה תלמוד שהיה בימי התנאים. נ"ב עי' רש"י (ב"מ לג ע"ב כדה ז ע"ב) ועי' ג"כ רשב"ם (ב"ב קל ע"ב) דכתבו דבימי התנאים היה עדיין גמרא היו סברות וקושיות לפרש עניני המשנה:

דף כא ע"ב תוס' ד"ה בן עזאי אומר חייב אדם ללמוד בתו תורה ירושלמי בן עזאי דלא כראב"ע דס"ל נשים באות לשמוע ולא ללמוד. נ"ב הרמב"ם פ"א מהל' תלמוד תורה הלי"ג כתב דוקא תורה שבכתב הוי כמלמדה תפלות אבל לא תורה שבע"פ. ושמעתי להביא ראיה להרמב"ם מן המשנה (נדרים לה ע"ב) הנודר מחברו מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא ע"ש. ראינו דמותר ללמד מקרא עם הבנות ועי' תוי"ע במשנה דנדרים שם. ועי' ע"ז יו"ד סי' רמ"ו ס"ק ד' שכתב לחלק דפשטות המקרא לכ"ע שרי אף לכתחלה. אולם באורי המקראות לייטב הסתירות וכדומה שאר הדרשות בתורה שבכתב זהו אסור לכתחלה. אבל אינו כמלמדה תפלות ע"ש. וצ"ל ראי' לדבריו מן הירושלמי שהביאו התוס' כאן דמטרונא שאלה את ר"א מפני מה חטאו חטא אחת במעשה עגל והן מתין ג' מיתות ולא רצה להשיב. ואמר ישרפו (ד"ת) ולא ימסרו [ד"ת] לנשים ע"ש. ראינו דלא הקפיד רק שלא להושיבם טעמי התורה וענייניה אבל עיקר הדבר שידעה המטרונא מעשה עגל והעונשים הכתובים שמה על זה לא הקפיד משום דתורה שבכתב בפשטות ליכא איסור אפי' לכתחלה. ועי' להגאון בעל שאגת אריה בספרו טורי אבן בחדושיו למס' (חגיגה יג א) על הא דאמרו אסור למסור דברי תורה לעובד כוכבים כתב הוא ז"ל דוקא למוד. אבל להשיבם על שאלתם מותר. דהרי מצינו דחכמי ישראל השיבו בכ"מ להעובדי כוכבים על שאלתם בדברי התורה ע"ש. והנה בענין למוד התורה לנשים ראינו דאין חלוק ואפי' להשיב על שאלתם בד"ת אסור דהרי ר"א לא רצה להשיב למטרונא על השאלה אשר הציעה לפניו וצ"ל דוקא בעובד כוכבים התירו להשיב על שאלתם משום דחיישינן לאיבה. אבל באשה דהחשש מפני קלות דעתם אסור בכל ענין:

דף כב ע"א רש"י ד"ה מגוס מכשף האוחז את העינים. נ"ב עי' (שבת עד ע"א) הוא פלוגתא בין רב ושמואל לפרש ענין אמגושא והוא בעצמו מגוש כמו שמוכח שם מהך שהביאו ההלכה מהלומד מן המגוש ע"ש: **שם** ד"ה כגון יוחני בת רטיבי אלמנה מכשפה היתה. נ"ב ענין זה לא נמצא אצלינו לא במדרשות ולא בירושלמי. וכבר הוכחתי במאמר אגרת בקורת כי לפני רש"י היו הרבה אגדות אשר נאבדו מאתנו כמו (סנהדרין לט ע"א) בענין משלות שועלים של ר"מ דהביא רש"י שם ענין ארוך לא ידענו המקור. וכן אגדה הידוע מאשת ר"מ אשר רש"י (ע"ז יח ע"ב) מאריך בסיפור הזה מבלי הראות המקור ועי' ר"ן (קדושין פ ע"ב) [בתוס' שם] באשה שכתבה על מיתת בעלה ואח"כ הוציאה מקברו ג"כ לא ידענו המקור ועובדא זו דיוחני בת רטיבי כאחת מהם שהיו אגדות מיוחדות ונאבדו מאלינו: **שם** ד"ה המבעט ברבותיו וקרי ליה קטן ע"י שימיו מתקצרין. נ"ב לולי פרש"י יכולין דברי הש"ס להתפרש כמו דברי הירושלמי מובאים בתוס' כאן ד"ה כל שאינו קורא. דהוא גדול בתורה שלא בפרקו ומבזה עי"ז את הגדולים. ומפ"ז נקרא קטן שלא כלו חדשיו מפני שעדיין לא הגיע זמנו:
ע"ב גמרא שבע פרושין הן פרוש שכמי פרוש נקפי. נ"ב בכאן נחשבו שבע פרושין וכן הוא בירושלמי ברכות פרק הרואה. אולם באבות דרבי נתן פל"ז נחשבו שמונה פרושין ונזכר שמה פרוש מקצאי פרוש מכותאי ונעלם ממני הכוונה והכוונה פרוש מכותאי על החשמנאים הנקראים אצלינו מהבעטר על שם יהודה המכבי בן מתתיהו כהן וכוונה מן מלכי חשמונאי היו ידיהם עם הפרושים ולחמו מלחמה נגד הצדוקים. ואיזהו מהם הטילו אימה יתירה על הצבור. ועיין (קידושין סו ע"א) בעובדא דינאי המלך. וכינו חז"ל על אותם שלא היו כשרים ומ"מ נטו לפרושים בשם פרוש מכותאי:

דף כג ע"א משנה מה בין כהן לכהנת. נ"ב אחרי דראינו דהמשנה כללה כאן כל החלוקים שאפשרים בין כהן לכהנת. לא ידעתי מדוע לא תנא במשנה ההבדל בין כהן לכהנת גם בזה. דכהן מוזהר עליו לטמאות לקרובים דכתיב לה יטמא מצוה (זבחים ק ע"א) אבל כהנת אינה מצווה לטמאת לקרובים (עי' רמב"ם פ"ב מהל' אבל הל"ו) ואפשר לומר כיון דלהרמב"ם ז"ל בספר המצות מ"ע ל"ז קדושת כהן וטומאת קרובים תליא בהדדי דהכי נמי הואיל וליתנהו בלא יטמא ליתא ג"כ במ"ע דיטמא עי' מרן כ"מ שם וכיון דכבר משמיע אותנו המשנה דכהנות מטמאות למתים שוב נכלל בזה ג"כ דאינן מצוות לטמאות לקרובים:

דף כד ע"א במשנה מעוברת חברו ומניקת חברו לא שותות ולא נוטלות כתובה. נ"ב לכאורה כראה דתליא בפלוגתא דר' מאיר ור' יהודה (סוכה כג ע"א) בעושה סוכה ע"ג בהמה. דלר"י כיון דאינה ראויה מדרבנן. סוכה שאינה ראויה לשבעה מקרי פסולה. אולם לר"מ כיון דס"ל שמה דהיכי דמדאורייתא מחזי חזי ורק רבנן גזרו מקרי ראויה לשבעה. א"כ ה"נ מדוע אינה שותה כאן הא כל עיקר איסור מעוברת ומניקת אינה רק דרבנן ומדאורייתא ראוי לקיימה וצ"ע:

דף כה ע"א גמרא אלא לאו להפסידה כתובתה לא לאוסרה לבועל כבעל. נ"ב קשה ממזרת ונתינה הרי בלא"ה אסורה לבועל משום ממזרת וצ"ל דמיירי שהבועל היה ג"כ ממזר דמותרת לו וע"י קינוי נאסרה גם עליו וכן נתינה מותרת לנתין ולשאר פסולים:

דף כו ע"א גמרא א"כ יסתרו כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה נפסידה. נ"ב עיין צל"ח (ברכות לא ע"ב) דהתעורר על חלופי גירסאות שבין סוגיא דהכא לסוגיא דברכות שם. דשם הגירסא כל העקרות יסתרו וזו שלא קלקלה נפקדת ע"ש. ואני מוסיף לעורר ג"כ דשמה הגירסא יולדת אחד יולדת שנים מה שלא נזכר כאן. וע"ד קו' הסוגי' דניחא לגמרי' א"כ יסתרו כל יולדות בצער עי' צל"ח שם של' דבאמת איננה בטוחה אם תסתור דלמא לא ירצה הבעל להשקותה ותתבזה בחנם ולא תבלע מגמתה. ומפ"ז איננה עלה טובה לפניה. אולם בעקרה אשר בלא זה משפטה מבורר שהבעל חייב להוציאה היכא דשהה עשר שנים ולא ילדה. ואשה כזו תוכל להכניס עצמה בכלל ספק דלמא ירצה להשקותה ותלד ואי דלמא לא יתרצה להשקותה רק לגרשה הנה גם עתה חייב לגרשה ומעיילא נפשה לספיקא. ומפ"ז הקשה ר"י לר"ע שפיר א"כ כל העקרות יסתרו אבל ביולדת שמורים שוב לא שייך דתסתור דמפחדת אולי לא ירצה להשקותה ותתגרש מבעלה. ועיין יד המלך ה' סוטה דהתעורר עוד דמה ריעותא יש אם תחפש האשה אופנים מועילים למען תבנה ומנ"ל לאסור שהשתדלות בכגון זה. אולם לדעתי לק"מ דהכי ראינו למעלה דהב"ד מאיימים עליה למען לא ימחה שם הגדול על פני המים. וא"כ קו' ר"י הוא עד"ז כל העקרות יסתרו ויגרמו מחיקת שם הגדול. ועי' מה שתירץ הרב יד המלך דקו' הש"ס הוא דהכי קי"ל עד אחד נאמן בטומאה משום דרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה ואם נימא דעקרות נפקדו עי"ז א"כ אינו אמתלא טובה דתסתר למען תבנה ואין כאן רגלים לדבר ע"ש שהאריך:
ע"ב גמרא שחוף מקנין על ידו. נ"ב עיין בקונטרס אחרון בסוף שו"ת שער אפרים שהקשה מזה לשיטת רמ"א אהע"ז סי' כ' ס"א דכ"מ שאין חיוב מיתה על הביאה אין האשה נאסרת על בעלה. א"כ אמאי מקנין לה על שחוף הרי משמש באבר מת ליכא מיתה וכיון דאין כאן מיתה למה מקנא לה ע"ש ועי' בספר יד המלך שהאריך בזה. ולדידי קשה יותר לשיטת רבינו תם מובא תוס' (כתובות ג ע"ב) ד"ה ונדרוש דלא שייך חייב מיתה בבעילת עובד כוכבים משום דכתיב וזרמת סוסים זרמתם וא"כ לדידיה לא נאסרה על בעלה לשיטת רמ"א ואנן מצינו בכ"מ שביאת עובד כוכבי' אוסרתה על בעלה וכאן אמרינן בפשוט דמקנא לה מן העובד כוכבים דאינו דביאת עובד כוכבים אוסר. וצריך לדחוק דרמ"א לא קאמר רק היכא דאין על הביאה חיוב מיתה היינו מצד הביאה משא"כ היכא דהפיטור מצד האיש בזה אע"ג דאין כאן חיוב מיתה מ"מ נאסרת. אכן משחוף הקשה בן הגאון שער אפרים שפיר. אולם לדעתי נראה כמו שאמרו (לעיל כה ע"א) שוטה הוא דלא תשתה הא קינוי מקנא לה למאי ומשני להפסידה כתובתה דעוברת על דת אחר שקינא לה ומראה שהקפיד. ועיין תוס' לקמן כ"ז ע"א ד"ה איש איש לרבות אשת חרש כתבו דמשום כתובה צ"ל קרא:

דף כז ע"א גמרא ואל יצא דומה זו עומדת בחזקת כשרות וזו אינה עומדת בחזקת כשרות · נ"ב קשה לי דהכי בש"ס (כתובות יג ע"ב) אף לדברי המכשיר בה פסול בבתה איסי אית לה חזקת כשרות ואל תאסרנה מספק משא"כ בתה לית לה חזקת כשרות. וכאן אמרינן להיפך דהבת עומדת בחזקת כשרות והאם אינה עומדת בחזקת כשרות. ויש לחלק קצת דעל ידי הרוב שתולין בבעל נעשה החזקה כאן. משא"כ התם דבפנויה מיירי ואין כאן רוב זה ובודאי הולד בא מאיש אחר רק לא ידעינן אם מכשר או מפסול. ועי' ב"ש אהע"ז סי' ד' ס"ק כ"ו שהביא בשם מהרי"ו דמאי דאמרינן בסוגיא כאן דאם היתה פרוצה ביותר חוששין לבנה דוקא לענין כהונה נאמר אבל לישראל

אין לפסול הבנים משום חשש ממזרת אפי' פרוצה ביותר . ונעלם במחכ"ת סוגיא זו דבעי הש"ס לומר הטעם משום דידע הבעל זמן בעילתה ומשמר אותה . ואם רק לענין כהונה נאמר מה מועיל דהבעל משמר אותה בליל טבילתה . מ"מ אם זנתה בשאר פעמים לפסול לה . פוסלה מכהונה ובניה חללים אף אם בודאי נולדו מהבעל . וכבר תפסו הגאון נו"ב מהדו"ת אהע"ז סי' ב' . ועי' ג"כ (פסחים פח ע"ב) אמרינן שהבנים שהולידה אשת הושע להושע היו ספק ממזרים והקשה מהרש"ל שם הרי קי"ל רוב בעילות אחר הבעל ומ"ע הם ילדי זנונים . ותירץ הש"ל שם שאני הכא שהיה הושע זקן וכה"ג אין תולין בבעל ע"ש . ובאמת לא מצינו שום חילוק בפוסקים דבזקן אשתני דינא דאין תולין רוב הבעילות בו ועי' נו"ב מהדו"ק חאהע"ז סי' ס"ע דאפי' בעלה חולה שיש בו סכנה תולין שנתעברה מבעלה אפי' לא הולידה בנים עד הנה ע"ש . ואיך נחדש דין זה דבזקן לא אמרינן רוב בעילות בבעל . וצ"ל הא דקראם הפסוק ילדי זנונים משום דהיתה פרוצה ביותר . ובתשובה הארכתי : ע"ב משנה שהיית אומר עתיד דור אחרון לטהר ככר עליםי שאין לו תקרא מה"ת שהוא טמא . נ"ב עיין רש"י שפי' דאין לנו לפסול עליםי רק מקל וחומר ודור אחרון פריך ליה לק"ו . ומכאן יש ראיה ברורה ומפורשת לשיטת הרמב"ם פ"ב מהל' ממרים הל"א דב"ד שדנו להורו באחת מן המדות שהתורה נדרשת ודנו כך · ועמד ב"ד שלאחריהם ונראה להם לסתור . הר"ז דן כפי מה שנראה בעיניהם ע"ש . ועי' מרן כ"מ שם . ומכאן ראיה ברורה דהרי ב"ד שמאו ככר עליםי מכח הק"ו הוציא משפט מעוקל . ולא שמענו שיחלקו עליהם חכמי זמנם . ועד עתה נתקבל הדבר אצל כל בתי דיני ישראל . ובכל זאת אומר שעתיד דור אחרון לטהר ככר עליםי . ואיך הכא והטעות בידם. הלא אין ב"ד יוכל לבטל דברי ב"ד חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. אלא ודאי שיטת הרמב"ם נכונה דכלל זה דאין ב"ד יכול לבטל . לא נאמר רק בתקנות וגזרות אבל אם הוציאו דינים חדשים במדות שהתורה נדרשת אזי יוכלו האחרונים לבטל אף אם אינם גדולים בחכמה ובמנין :

דף לב ע"ב רש"י ד"ה מפני מה תקנו תפלה בלחש כדאשכחנא בחנה וקולה לא ישמע . נ"ב כן הוא (ברכות לא ע"א) וקולה לא ישמע מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו . ועי' באר שבע דהתעורר דלמה הזכירו בלשון תקנה אחר שמוכח מקרא . (והאות) [והאמת] דכל עניני הנביאים מיקרי תקנות . וכל תקנות כנה"ג כינוהו בשם תקנות אע"ג דנזכרו בקרא. כמו שאמרו (יומא סט ע"ב) ורבנן היכי עקרו תקנתא דתקן משה אע"ג דנכתב בקרא קרי ליה תקנתא דתקן משה . והאומר כאן הוא רשב"י דדרים טעמא דקרא :

דף לג ע"א רש"י ד"ה יחיד צריך שיסייעוהו כו' נבור :לא צריכי דכתיב הן אל כביר לא ימאס . נ"ב כן הוא (ברכות ח ע"א) מנין שאין הקב"ה מואס בתפלת רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס :

דף לד ע"א תוס' ד"ה יותר משלש מאות מיל והא ליכא מעיבא לארעא אלא ג' פרסי . נ"ב פי' רשב"ם (פסחים קיט ע"א) ד"ה (מאי) [משוי] שלש מאות לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס וכן הביאו חז"ל (חולין נ ע"ב) דברי חז"ל גוזמא והביאו משלשה מקומות אשר שפלינו לדבר במספר שלש מאות . ומזה הסמין ג"כ ת"ש חז"ל (פסחים נז ע"א) על ר' יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל שלש מאות עגלים ושותה שלש מאות גרבי יין ע"ש . וכן כאן מנין שלש מאות מיל אינו מדוקדק רק נאמר על צד ההפלגה ובספרי מבוא התלמוד הארכתי : ד"ה עודם בירדן ירושלמי בירדן קבלו עליהם את הנסתרות . נ"ב עי' ש"ס (סנהדרין מג ע"ב) פלוגתא בין התנאים בזה ע"ש : ע"ב רש"י ד"ה שעושה הארץ כשחיות ולשון שפי לא פורש לנו . נ"ב עי' רש"י (יומא י ע"א) דפי' לשון השאת והספר ושי"ן אחד לבדו פורש בתיבה ע"ש :

דף לה ע"ב גמ' לדבריך איך למדו אומות של אותו הזמן תורה . נ"ב אע"ג דקי"ל (חגיגה יג ע"א) אסור למסור דבר תורה לעובד כוכבים שנאמר לא עשה כן לכל גוי . הנה כבר חלקו הפוסקים בין תורה שבע"פ דאסור אבל תורה שבכתב שרי ועיקר הא דלא נתנו תורה שבע"פ בכתב כדי שלא יאמרו האומות ישראלים אנחנו עיין ירושלמי פ"ב דפיאה וספ"ק דחגיגה ופסיקתא פ"ב ותנחומא פ' תשא מובא קלת בתוס' (גיטין ס' ע"ב) על קרא אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו . ועוד בדוקא נקטו עובד כוכבים של אותו הזמן דלהם הותרה מטעם שהביא רש"י כאן שלא יהא להם פתחון פה לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד : רש"י ד"ה שהעמיד משה בערבות מואב ותנא דברייתא כי קאי בא"י קרי עבר המזרח עבר הירדן . נ"ב דוקא תנא דברייתא נוהג כן . אם עומד בארץ ישראל קורא לארץ סיחון ועוג וכל צד המזרח של א"י עבר הירדן . וכן אם עומד בערבות מואב ובארץ סיחון ועוג קורא לא"י עבר הירדן . אולם בתורת משה אע"פ שתחתה משה רבינו בערבות מואב ולא היה בא"י בכל זאת נאמר בתורה אלה הדברים אשר דבר משה בעבר הירדן . ואם נפרש כאן עבר הירדן עבר השני של ירדן . א"כ היינו ארץ ישראל ומשה דבר הדברים בערבות מואב . אלא ע"כ דבלשון הקודש עבר אינו עבר השני רק ספי' לד הירדן מקום שמוכן על חוף הירדן . וכן אנו מוכרחים לפרש מה שמצינו בשלמה המלך כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה . והנה נהר במקרא קודם היינו פרת . והעידו חז"ל (ב"ב טו ע"א) דירמיה כתב ספר מלכים וירמיה היה בארץ ישראל . ואיך כתב כי הוא רודה בכל עבר הנהר אם נפרש לד השני של הנהר א"כ מלך בבל וארם נהרים שהיא לד השני של פרת לאומן העומדים בא"י . ואנו יודעים שלמה מלך רק בא"י . ועוד דהרי מפרש מתפסח ועד עזה ושניהם ממלכות שלמה המה . אלא ודאי דרק בלשון הברייתא פי' עבר היינו לד השני . והוא מן מאמר המלערף . דלהעומד בא"י ערבות מואב הוא עבר הירדן . ולהעומד בערבות מואב ארץ ישראל עבר הירדן אבל בלשון התורה אין חילוק . ונכון :

דף לו ע"א גמרא ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר משמים מיל . נ"ב עיין (סנהדרין מד ע"א) דריש ר' אילא אני אמרתי והיה בעברכם ואתם רחקתם ששים מיל ופי' תוס' שם : ע"ב גמרא וחד אמר לעשות צרכיו נכנס . נ"ב עי' תשובת רלב"ח סי' קכ"ו שתמה על דרשתם כאן אחר שראינו דרך חז"ל בכ"מ להלדיק את הלדיק ולהכריע כף מאזנים לזכותו אף במקום שפשטות המקרא מורה שחטאו כמו בדוד ושלמה מה ראו על ככה לדון את יוסף הלדיק לכף חוב שלעשות צרכיו נכנס ע"ש באריכה :

דף לט ע"א גמרא לברך את עמו ישראל באהבה . נ"ב עי' באר שבע שהתעורר איך מלינו שנלטוו הכהנים לברך באהבה ומ"ש שאר ברכות המלות שלא קבעו מטבע ברכה זו וכתב שמלא במדרש במדבר פי"א לא מפני שאמרתי שהיו מברכים את ישראל תהיו מברכים אותם באנגריא ובבהלות אלא תהיו מברכים בכוונות הלב כדי שתשלוט הברכה בהם לכך נאמר אמור להם . הרי שעיקר המלוה כאן שתהיה רק בכוונת הלב [ועי' מג"א סי' קכ"ח ס"ק י"ח] : שם אדבריי' רב חסדא לרב עוקבא . נ"ב לשון זה מלינו ג"כ (פסחים קטו ע"ב) בהדין דנטל ידיו בטיבול ראשון [בביצה כ"ט א' וע"ש כ"ח ב וש"מ] . ומלינו בסדר עולם זוטי ג"כ לשון זה על כל ראשי גליות שבבבל וחכמים דברוהו והיינו משום שרוב ראשי גליות היו להם חכמים הממונים אצלם וכל עניני הדינים וההוראות היו נחתכים רק על פיהם כי לפעמים לא הי' ראשי גליות גדולים בתורה כל כך כמו החכמים ורק לראשי גליות היתרון שהיו להם השררה והמשרה ע"פ מלכי פרס . ומפ"ז נקט בעל סדר עולם וחכמים דברוהו . היינו שהתנהגו תמיד על פי החכמים . והכוונה בש"ס כאן לשון אדברי' ר"ח למר עוקבא . היינו שהניע לבבו שידרוש דרשות אלו . כי החכמים הנהיגו את ראשי גליות :

דף מ ע"ב רש"י ד"ה אין ישיבה ואפי' מלאכי השרת אין להם ישיבה דכ' קרבת על חד מן קמיא. נ"ב ראיה זו משוללת הבנה . אולם כוונת רש"י ע"ד הירושלמי פ"ק דברכות מלאכים אין להם קפילה דכתיב על חד מן קמיא קמיא היינו שעומדים תמיד פ"ש ונכון :

דף מא ע"ב גמרא ואין אדם יכול לומר מעשי גדולים ממעשיך. נ"ב עי' פרש"י ולולי דבריו הי' נ"ל לפרש כיון שיש לו חונפים אשר מלדיקים פעולותיהם של אנשי רשע . א"כ איך אפשר היו להוכיח אנשי לצון הרי כבר לקחו החנפים לבבו שמעשיותיו טובים ונכונים :

דף מב ע"א גמרא א"ר שמעון בן יוחי אפי' לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרים בידם . נ"ב אולי רשב"י לשיטתו אזיל דס"ל (מנחות לט ע"ב) אפי' לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ס"ת מפיך והגית בו יומם ולילה ע"ש וכיון דזה יקרא למוד יום ולילה . שוב תורה אגוני מגני ואצולי מצלי מן הפורעניות עי' לעיל כ"ב ע"א וכן הכוונה לקמן ע"ב ויגש הפלשתי השכם והערב אר"י כדי לבטלן מק"ש שחרית וערבית . ג"כ מובן מצד זה :

דף מג ע"ב גמ' ומ"ש ילדה בילדה דלא בעלה וילדה בזקנה בעלה התם אי ממלך לאו בת מסדר היא . נ"ב עי' ר"ן ע"ז פ' כל הצלמים סוגיא דזורפין תחתיה יקבות שכ' הטעם דילדה [בזקנה] דבעלה משום זה וזה גורם וכל עיקר זה וזה גורם מטעם בטול נגע בה . וילדה בילדה כיון דמאי ממליך עלי' . הוי כאפשר להיות כמותו . אין גורם של איסור בטל לגבי גורם היתר כיון דאי אפשר להיות כמותו דמיא למה דאמרינן (מנחות כב ע"א) בשחיטה שאינה בטלה בנבלה שא"א לשחוטה שתעשה נבלה. וזה פי' הגמרא כיון דלאו בת מהדר היא ולא אפשר להיות כמותו ע"ש :

דף מד ע"א גמ' מאי איכא בין ר' יוסי לר"י הגלילי איכא בינייהו עבירה דרבנן . נ"ב הנה ר' יוסי שסובר דוקא עבירה דאורייתא אזל מעורכי המלחמה א"כ איך הזכיר בדבריו חלוצה לכהן הדיוט שאינה רק מדרבנן . נ"ל כמ"ש התוי"ט יבמות פ"ט מ"ג בשם מרן הבית יוסף אהע"ז סי' קט"ז דאשגרת לישנא נקיט בן גרושה ובן חלוצה בהדי פסולי דאורייתא אע"ג דחלוצה אינו רק מדבריהם ואין דינם שוה ע"ש והביא כן ג"כ בשם הרב המגיד פ"א מהל' איסורי ביאה והר"ן פ' בני העיר במגילה והתוי"ט ר"פ אלו הן הלוקין ע"ש. וכן נריכין לפרש הך דריש מכות דמעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה דלוקין אע"ג דחלוצה אינה רק דרבנן וע"כ לאו דוקא :

דף מה ע"א גמ' ויגאו הן ולא שלוחיהם. נ"ב עי' באר שבע דהתעורר אדילפינן בכפ"ב דקדושין מקרא דשלוחו של אדם כמותו נילף מכאן דלא אמרינן שליח של אדם כמותו . ועי' תש"כ הרב ספר המלך פ"ד מהל' ע"ז (הלכה ב') דדרשו בסנהדרין ס"פ חלק יצאו אנשים בני בליעל הן ולא שלוחן ועי' ג"כ תוס' (יבמות כא ע"ב) ד"ה וקראו ולא שלוחם דהקשו ג"כ קו' זו והביאו עוד מקומות דל"א בהו שליח כמותו ועי' ספר שמות בארץ בספרו על סוכה מכונה כפות תמרים מה דהתעורר בזה דאמרינן (סוכה מא ע"ב) ולקחתם לכם שתהא לקיחה לכל אחד שהתעורר גם מסוגיות אלו : שם כי ימצא חלל היכי דמשתכח באדמה פרט לטמון . נ"ב עי' באר שבע דהקשה נימא כי ימצא חלל כלל כל היכי דמשתכח . באדמה פרט דוקא בתוך האדמה . ואין בכלל אלא מה שבפרט ע"ש . ונעלם במחכ"ת דברי התוס' (סנהדרין פו ע"א) ד"ה אנא מוגמגא בידו דכתבו דכלל דכל היכי דמשתכח ג"כ מבאדמה נפקי ע"ש ולקמן ג"כ אמרינן כי ימצא פרק למלוי ע"ש : ע"ב רש"י ד"ה אע"פ שאין איתן כשר דלא כתוב בו עיכובא ולא נאמר רק למלוה. נ"ב קשה לי הרי כתבו התו' (מנחות לח ע"א) ד"ה הקדים דבשאר דיני התורה כל שכתוב בו תנאי אם נחסר התנאי מעכב דיעבד דלא בעינן שנה הכתוב לעכב רק בקדשים ע"ש . וא"ל דעגלה ערופה כיון דאמרינן (חולין יא ע"א קדושין נז ע"א) דעגלה ערופה דינה כקדשים משום כפרה כתוב בה . אולם זה אינו רק בעגלה עלמה שלא תהיה טרפה ובעל מום ולענין איסור הנאה . אבל במכשירה ולענין מקומה בודאי כשאר מלות שבתורה ואין שום ענין לקדשים ועי' תוס' (פסחים יא ע"א) ד"ה קולרין . ועי' כסף משנה פ"ט מהל' רולח הל"ג שתמה על הרמב"ם שהשמיט דין דמשנתנו אע"פ שאין איתן כשר והניח בל"ע . וכ"ל דהנה הרמב"ם פי' נחל איתן נחל שוטף בחזקה וכבר התעוררו כולם להקשות דהרי משמעות הגמרא משמע קרקע קשה שאינה ראויה לזריעה ועי' מהרי"ק שורש קנ"ח ושו"ת חכם לבי סי' ל"ב מה שפלפלו בזה ועי' תוס' יו"ט כאן שהאריך כאן דתליא בפלוגתא אם לאו דלא יעבד ולא יזרע על לשעבר הוא. ע"כ כשיטת הרמב"ם דהוא נחל שוטף דהל"כ אין אפשרות ללאו זה דלא יעבד ולא יזרע . דהרי בלא"ה אינה ראויה לזריעה כיון דהיא קרקע קשה . אבל אם נפרש נחל שוטף א"כ משכחת ביבש הנחל . והנה המשנה אמרה איתן קשה ות"ת הדין דמקומה אסור לחרוש ולזרוע . ויוקשה הרי אינה ראויה לזריעה ומכאן מוכח דאע"פ שאין איתן כשר בדיעבד ובאה האזהרה היכי שלא היה איתן וא"כ יש כאן הוכחה מה"ת דאיתן אין מעכב . אמנם לשיטת הרמב"ם דפי' נחל שוטף א"כ משכחת שיארע במקום שיבש הנחל וליכא הוכחה לזה דאין איתן מעכב בדיעבד . ומפ"ז השמיט דין זה מפני שהכלל דבשאר דיני תורה לא מלינו הפרש בין תחלה לדיעבד. ועיין שאילת יעב"ץ דהפליא להקשות מקרא מפורש בעמוס דנאמר ויגל כמים משפט ולדקה כנחל איתן . הרי מוכח כשיטת הרמב"ם דנחל איתן הייט נחל שוטף . והשימה של הגמרא שלא התעוררה מקרא זה ולע"ג :

צבי הירש חיות חופ"ק זאלקווא והגליל .

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מהגאון וכו' מו"ה שמחה מרעסויא זצ"ל

דף ב ע"ב גמ' אלא אי איתמר כו' ואף למשנתינו כצ"ל וכ"ג רש"א ואף בוא"ו :

דף ג ע"א גמ' ואין עבירה אלא כו' כצ"ל וכ"ה בעין יעקב : תד"ה ר"י . ככ"ה דכ"ה אומרים כו' . נ"ב גיטין דף ו' ע"א : ע"ב רש"י ד"ה כל שיש בה כו' לעיל . נ"ב דף ב' ע"ב :

דף ו ע"ב תוס' ד"ה כי דקי"ל דבעל כו' . נ"ב בנזיר דף כ"ב ע"א :

דף יא ע"א גמ' דבר שמשים (לבנים) . נ"ב ברש"י משמע דל"ג מיהו ברבה שמות פרשה א' גרס דבר שמשים עליו לבנים וכן הביא הילקוט : רש"י ד"ה שמעתים ששמעו כו' . נ"ב ירמיה ל"ה : ע"ב גמ' ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה [לולד] כצ"ל . נ"ב כ"ג רש"י ותוס' :

דף יב ע"א גמ' דיקא נמי דכתיב הקציני. נ"ב יהושע י"ד : שם ששיבב את ילרו . נ"ב כ"ג רש"ל אבל רש"י גרס את עלמו וכ"ה ברבה שמות פרשה א' : ע"ב גמ' דאיסתרבב איסתרבובי. נ"ב פרש"י בחומש אמות הרבה :

דף יד ע"א תד"ה מביא כו' מעלה האשה . נ"ב לכהן : שם מעמיד האשה בשער נקנור . נ"ב תוי"ט ז"ל פי' וא"כ קשה למה תנן דין זה בפ"ק דף ז' ע"א לפני דין דתנן כאן :

דף טו ע"א רש"י סד"ה וכי קמיית כו' ומיר שנטמא . נ"ב עיין נזיר דף כ"ט ע"ב וריש פ"ב דכריתות דף ח' ע"ב :

דף טז ע"ב גמ' (ולא היא) רקבובית. נ"ב רש"י ל"ג : שם אפר לא הואי עפר . נ"ב פי' בתמיה :

דף יח ע"א גמ' כתיבה לשמה בעינן . נ"ב דף כ' ע"א במשנה וע"ש ע"ב בגמ' :

דף כ ע"א רש"י (במתני') ד"ה על בית הדשן כו' כדאמר לקמן . נ"ב דף כ"ב סוף ע"ב : ע"ב רש"י סד"ה הא אמר כו' במתני' . נ"ב דף כ"ב ע"ב : תד"ה ביעתותא כו' אלמא דלא אמרי' . נ"ב פי' ב"ה וגם ב"ש תזר :

דף כג ע"א רש"י (במתני') סד"ה האיש מדיר כו' אפילו נכשיגדל . נ"ב עיין נזיר דף ל' ע"א :

דף כד ע"א תד"ה שאינה כו' ואע"ג דאמר בגמ' . נ"ב דף כ"ה ע"ב : ע"ב ד"ה כשמואל כו' ולא מתרץ גבי השקאה כו' . נ"ב והתוס' שם תירצו דמ"מ בהך משנה לא נזכר שום טעם שהיה ראוי לקרותה על ידו שומרת יבם ועוד כיון דקנה לכל לא שייך למימר שומרת יבם וכנוסה דהך נמי כנוסה היא עכ"ל ועיין מהרש"א :

דף כו ע"ב תוס' סד"ה אלא כו' הכא מאי איצטריך למעוטי . נ"ב ומפי' רש"י משמע דס"ל לגמ' דמכאן יליף בכל מקום למעט נשיקה וא"כ לק"מ :

דף כז ע"א רש"י ד"ה דומה כו' לשון קלסה . נ"ב יחזקאל כ"ג : ע"ב במשנה ר"א בנו של ריב"ג כו' אלף אמה מגרש ואלפים . נ"ב יש לגרוס והשאר : רש"י ד"ה מירא"ה . נ"ב עיין ברש"י סוף פרקין : תד"ה כשם ס' ע"כ ביאה וביאה שהיא מקבלת . נ"ב כגון שלא ידע אז הבעל דהל"כ אין מנוקה מעון כדאיתא בגמ' וכן מצאתי ברבה סדר נשא :

דף כח ע"א תד"ה אינו כו' ולא סתריק . נ"ב גמרינן : ע"ב תד"ה מכאן כו' ותימה למאי איצטריך הלכתא . נ"ב וכתס' ע"ז כ' דלאו דוקא מסוטה גמרי' ע"ש ובחולין דף ע' ע"ב ובנדה תירצו דילפיק אפילו היכא דליכא חזקה דטהרה ע"ש : שם מילהון רבנן פלגין . נ"ב פי' דלא ילפינן טומאה מסוטה כצ"ל ודו"ק : ד"ה ברשות הי' אלא לשני שבילין . נ"ב שבאו לשאול בבת אחת ולע"ג דהא גם בשני מזירים כן הוא נמי דודאי אחד נטמא ובש"ס התוס' שם ובחולין דף ע' ע"ב אח"ז מצאתי בפסחים דף י"ד ע"א שכתבו ד"ה בבת אחת נראה דהיינו מדרבנן דמדאורייתא אפילו בבת אחת טהורין עכ"ל וג"ל דהם כוונו למ"ש : שם אבל התם ודאי מגע כו' הוא [ספק] שרץ כצ"ל : בסה"ד לא שנו אלא שלא עברו עליהם כו' . נ"ב עיין במס' טהרות ריש פ"ז :

דף כט ע"א רש"י ד"ה אי הכי כו' ביבמות כו' . נ"ב דף סט ע"א : ד"ה ככר שני כו' וקי"ל כו' . נ"ב נל"ע הא רבנן פליגי על רבי טרפון שם : תד"ה שכן כו' אמאי [כאמת] לא אמר כו' כצ"ל וקושייתם על הא דבעי קרא לתרומה ולכהן :

דף ל ע"א תד"ה הא כו' ספר היטר . נ"ב זה קאי אהא דמייתי הגמ' דתנן ר"א אומר האוכל אוכל ראשון · שם ובכאן לא גזרו . נ"ב פי' בעירובין דהא תנן לפסול את הגוי' משמע דוקא לאכול : שם ולפי זה פי' הקונטרס כצ"ל :

דף לא ע"א רש"י (במתני') ד"ה כל עדות כו' ואמר והיא כו' . נ"ב עיין לשון רש"י דף ב' סוף ע"א ד"ה ועד אין בה : תד"ה גדול כו' חרס. נ"ב פי' מכשף : ד"ה מי כו' בבא דאלו אסורות. נ"ב דף ו' ע"ב : ד"ה ה"נ כו' משקינא לה. נ"ב פי' ול"ג נסתרה במתני' : שם והשתא אתי שפיר דרבי יהושע . נ"ב דנותן כתובה אף שישאו בה מוזרת בלבנה כיון דליכא סתירה : שם הויא כארוסה . נ"ב דף כ"ג ע"ב : ע"ב רש"י ד"ה אמר לך כו' אלמא בהדי הדדי קאתו . נ"ב עי' מהרש"א ולי נ"ע דהא בדיבור ראשון שבדף שאח"ז לא כתב רש"י כן וג"ל דלכך פי' תוס' כאן תירוץ אחר לקושיא זו : תד"ה כאן כו' וי"ל דמתני' בסתם כו' . נ"ב מתירוץ זה משמע דלדינא לא פליג עולא עם ר' חייא אלא באוקימתא דמתני' ובגמ' לא משמע כן גם יש להקשות הא לא שייך לתרץ בסתם קתני אלא היכא דמצי איירי בכל גוונא וכאן לא מצי מיירי רק בחד גוונא ודו"ק : ד"ה הא כו' הני תרתי בבי דסיפא . נ"ב יש לתמוה בשלמא ר' חייא מוקי תדא בזה אחר זה וחדא בבת אחת אבל לר' ינאק קשיא סיפא אף דמיירי בפסולי עדות חד וחד נמי :

דף לב ע"ב תד"ה ורבי כו' אמר שמואל ספק כו' אינו חוזר . נ"ב זה אינו מוסכם דהא ר' אלעזר ור' יוחנן פליגי שם וס"ל דחוזר וקורא וגם ר' יוסף פריך שם על שמואל :

דף מ ע"א תד"ה על כו' או אדה או אדה או אדה . נ"ב פי' ויש שאינו אומר רק זו של ר' אבא או זו של ר' שמואל או זו של בר קפרא :

דף מא ע"ב תד"ה הותו כו' מדסמך משימות למקרב כו' כצ"ל וכן הביא יפה מראה לשון תוס' :

דף מב ע"ב תד"ה מאה כו' כאחת מזה משמע כצ"ל :

דף מג ע"א גמ' ראב"י אומר בית כמשמעו . נ"ב פרש"י ע"ב ולא שאר אילנות וא"כ גם כאן פי' בית דירה חזקה : ע"ב גמ' כאן בהרכבת היתר . נ"ב נ"ע דמ"מ מבריך האיך מתורץ י"ל דגבי מבריך ודאי יש חילוק בין נפסקה הבריכה מן האילן או לא נפסקה כמו דתנן במס' ערלה פ"א משנה ה' : רש"י ד"ה בשלה לגבי זקינה כו' וכי תנן במס' ערלה . נ"ב פ"א מ"ה ושם תנן ספוק הגפנים מותר ופי' הר"ש ספוק בגפנים כהרכבה באילן אבל ברא"ש הסנה דף ע' ע"ב תניא דמרכיב חייב בערלה ועיין גר"ש שם בערלה :

דף כד ע"א גמ' אדרבה מן הלד מידריד . נ"ב מרש"י משמע דהגרס מידדי :

דף מח ע"א רש"י ד"ה והכן יהבי . וגם נתתיו . נ"ב דברים כ"ו : ע"ב גמ' מגוררות במגירה א"כ מה ת"ל כל כלי ברזל : רש"י ד"ה כדמתרגם רב יוסף כאשר תעשינה. נ"ב דברים א' : סליק

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים.

דף ב ע"ב תוס' ד"ה כ"מ. בפרק אד"מ בדרישה. נ"ב ר"ל עד לא יענה בנפש דא' מן העדים אפילו אמר יש לי ללמד עליו זכות אין שומעין לו ודרוש אחד לא יענה בנפש על א' מן התלמידים לא יענה בנפש לחוב שאם אמר יש לי ללמד עליו חוב: שם ד"ה מ"ט. תני ר"י בר יהודה וכו'. נ"ב אומר משום ר' אליעזר מקנא ע"פ ע"א או ע"פ עצמו ומשקה ע"פ שנים כ"ה בירושלמי: שם דבר שהוא. נ"ב דהיינו הסתירה:

דף ג ע"א תוס' ד"ה רבי ישמעאל. כאן בעדים וכאן שלא בעדים. נ"ב תימה לר' יהושע דס"ל דקינוי וסתירה בעי שנים למה לי הקינוי כיון דיש לו שנים על הסתירה לחוד סגי ויכול לגרשה ולפ"ז י"ל דר"א ור' יהושע תרווייהו ס"ל כב"ש ור"א לשיטתיה דס"ל דא"צ ב' על הסתירה לכך ס"ל דקינוי חובה דלמא לא ימצא ב' על הסתירה ור' יהושע לשיטתיה דס"ל דצריך דווקא ב' על הסתירה וא"כ קינוי למה לי: שם הו"ל למיתני סוטה בתר גיטין. נ"ב וצ"ל דהירושלמי אזיל למ"ד חוב או רשות אבל לתנא דידן דס"ל אסור לקנא כדדייק לעיל המקנא דיעבד וא"כ לא תלי בגירושין דאף לב"ש אסור היא דבשלמא אם אין אסור לכ"ע אזי מחמת דאסור לגרשה משוינן ליה חוב אבל אי איכא אסור משום הא לא שרינן ליה איסורא ואף לב"ש אסור ודו"ק: ע"ב רש"י ד"ה בעבד גרסינן. נ"ב שאתה רשאי לקנותו בעבד ול"נ כעבד:

דף ד ע"ב תד"ה היא תצידנה. א"נ היכא דלא באו עליו. נ"ב וקשה דא"כ למה קאמר ואסרה על בעלה דאפי' בלא אסרה כגון דאונס צריך גם יסורין כמ"ש. וא"ל דבאונס סגי בתשובה לחוד דא"כ גבי דוד דא"ל קבל עליך יסורין והא התם אונס הוי כדאמרינן בכתובות ד"ט ולמה ליה יסורין. וי"ל דהך דפ' חלק אתיא כאידך שינוייא דכתובות ס' ב' כל היוצא למלחמה כו' ולא היתה אנוסה אך קשה דאמרינן בסנהדרין דס"ט ב' דבת שבע היתה בת שמונה שנים והיא קטנה ופיתוי קטנה אונס היא. אך י"ל כדעת הרמב"ם בפ"ג מהא"ב דלא ס"ל פיתוי קטנה אונס היא וראיה לדבריו מהך דכתובות דאמר ואבע"א כדאר"ש ב"נ אר"י וע"כ צ"ל אבע"א דלעולם לאו אונס הוה ואכ"ד דפיתוי קטנה אונס ע"כ אונס הוי אך י"ל דהך אבע"א היא אף אם נאמר דאף אם היא אנוסה כיון שהוא היה מזיד אסורה לבועל וכדעת הירושלמי לקמן ריש פ' כשם הביאו התוס' לקמן בתוס' שם לכך הה"דך לשנויי כדרשב"נ:

דף ו ע"א תוס' ד"ה ושבאו לה עדים. מיהו מסתברא דה"ה לעד אחד. נ"ב וקשה דלפ"ז היכא משכחת לה דליכא עד דהא קי"ל דהבועל בעצמו באומר אשתך זינתה עמי פלגינן דיבוריה ומהימן ועי' בתשובת רשב"א סי' אלף רל"ז שמחלק בין אשתך זינתה עמי לאני זניתי עם אשתך הובא בסמ"ע סי' ל"ד ס"ק ס"ב וא"כ האיכא עד הבועל גופיה ואיך משכחת שיהיו המים בודקין אותה וצבתה בטנה דהא כיון דהמעשה אמת הרי הבועל בעצמו עד ושוב לא יבדקוה המים. וי"ל כיון דהבועל אינו נאמן רק מטעם דפלגינן דיבוריה ואינו נאמן שזינתה עמו רק שזינתה עם אחר א"כ הסתירה הלזו שנסתרה עמו לבד אינו נאמן שהיה בזה זנות רק שזינתה פעם אחרת ובכה"ג לכ"ע ע"א אינו נאמן דדווקא על סתירה זו נאמן ע"א דיש רגלים לדבר אך צ"ע דמפשט הש"ס והפוסקים דעד טומאה נאמן אפילו אינו מעיד שנטמאה בסתירה זו רק בפעם אחרת דאל"כ למה לי קרא ועד אין בה ולא בקינוי וסתירה דהא בטומאה ג"כ אינו נאמן רק בסתירה זו דרגלים לדבר וא"כ בקינוי וסתירה דליכא רגלים לדבר אינו נאמן ודוחק לומר דלבתר דגלי לן קרא בה ולא בקינוי אנו למדין דווקא בטומאה שבסתירת זו דאיכא רגלים לדבר מהימן מדלא מהימן בקינוי ועוד דע"כ ס"ל לרב ששת אף דאיכא טומאת עדים על טומאה אחרת שלא מסתירה זו שוב אין המים בודקין דאל"כ למה ליה לדחוקי בסמוך שזינתה בעזרה מפרחי כהונה בפשיטות היה לשנויי שבאו עדים שזינתה פעם אחרת שלא בסתירה זו אלא ע"כ אף שבאו עדים שזינתה שלא בסתירה זו שוב אין המים בודקין וה"ה לעד אחד לדברי התוס' והדרא קושיא לדוכתה דהא הבועל גופיה עד. וי"ל דבאמת ב' עדים דנאמנים בכ"מ אף שמעידים על זנות אחר שוב אין המים בודקין אבל ע"א דאינו נאמן רק בסוטה מטעם דרגלים לדבר א"כ בעינן דווקא שיעיד שזינתה בסתירה זו והיכא דמאמינין לו שזינתה בסתירה זו הוי כב' כמ"ש התוס' ושוב אין המים בודקין אבל לבועל דלא מהימנינן ליה שזינתה בסתירה זו דאינו משים עצמו רשע וכי פלגינן דיבוריה שזינתה פ"א שוב אין רגלים לדבר ותו לא מהני ע"א: **ע"ב** גמ' דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש. נ"ב וי"ל שהיו העדים או קרובים בנשותיהן ולא היו ראוין להעיד וא"כ שפיר קדוש ועכשיו מתו נשותיהן וקאי להעיד ודוחק לומר דאפילו אם יש עדים פסולין אין המים בודקין דזהו דוחק דועד אין בה עד הראוי להעיד משמע כמו והוא עד דשמיעת קול:

דף ח ע"א בגמ' דאין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות. נ"ב קצת צ"ע מלקמן י"ב א' שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו ויש ליישב דמוליך אתנן לאשתו שעל ידיה ינצל מהרהור אשה ג שראה אותה וכן רבא דעל לביתיה ותבע לבת ר"ח כדאיתא בכתובות הוא ג"כ מהני להנצל מהרהור חומה דביתהו דאביי אך קשה דהא ארז"ל אבר קטן יש באדם משביעו רעב:

דף י ע"א רש"י ד"ה יתומה אני ואין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה. נ"ב עי' מהרש"א בחידושי אגדות:

דף יב ע"א בגמ' שממונם חביב עליהן יותר מגופן. נ"ב עיין בח"א: תוס' ד"ה חמר. כי הגומא דומה לקנה. נ"ב וקשה דלפ"ז מאי מקשה מ"ש גומא שוב מצאתי שהקשה כן בחדושי אגדות ועיי"ש מה שמיישב קצת:

דף יד ע"א בגמרא אשר ברך משה איש. נ"ב עי' יומא דף ע"ו א' ומש"ש בגליון:

דף טו ע"ב רש"י ד"ה לא שנו רבנן דמתני' דבעי' חרש. נ"ב דלא בעי: שם ד"ה ומן העפר אשר יהיה בקרקע כו'. אבל השתא דכתיב בקרקע כו'. נ"ב דעת רש"י דאי הוה כתיב מקרקע במ"ם הו"א מקרקע ממש ועי' רש"א דמוחק הגהות רש"ל ואין חלוק בין בקרקע ובין מקרקע וכצ"ל דאי לא הוי כתיב בקרקע משמע דאינו מקפיד כו': בתוס' ד"ה נתאכמו. ופרכינן הא במים מכבסין. נ"ב בתמיה הא מים גריעי מנתר: בא"ד ה"ק הוגעו למים. נ"ב ר"ל שלא נתגעלו הרבה: שם בתוס' ד"ה והא התם בסה"ד לר' אליעזר גופיה. נ"ב וצ"ל דהכא גרים ג"כ ר' אליעזר ביו"ד:

דף טז ע"א תוס' ד"ה ואם איתא. אפר בכלל משמעותא דעפר. נ"ב ולא קמיבעיא ליה אלא משום כו':

דף יז ע"א תוס' ד"ה ר' תנחום. בסה"ד שאסר ממונו על חבירו. נ"ב עי' בנדרים ט"ז א' בר"ן: **ע"ב** בתוס' השייך מע"ל. בסה"ד לא צריכי דלא הואיל. נ"ב עי' רש"א שמפרש דזהו תי' לא צריכי דלא ר"ל שלא נמחקה כגון שהודית וע"ז השיב אף שלא נמחקה מ"מ הואיל וניתנו למחוק אף שלא נמחק אינו מטמא והרב בקרבן עדה סתר פי' הרש"א ופי' לא צריכי ר"ל לא צריכי למיבעי אלא הואיל ונתנו למחיקה וע"כ מסופק אף שלא נמחקה לא יטמא כיון שניתן למחיקה אבל אחר שנמחק ליכא למיבעי כלל: שם בתוס' ד"ה כתבה. לדידה מואין יבמה. נ"ב ממאין יבמי ס': בא"ד כל הפטור בדבר ועושהו נקרא הדיוט השתא י"ל. נ"ב ר"ל דא"צ לדחוק כדלעיל דבתפילין אסור לשרטטו רק דא"צ ואף דשלש אין כותבין היינו באין משורטט לד' רוחות ותפילין הן משורטטין בד' רוחות: בא"ד דפסולה בלא שרטוט כיון דאפילו. נ"ב ר"ל דקשה מה איצטריך לומר דפסולה כיון דשלש אין כותבין ואין לתרץ דקמ"ל דאפילו במשורטט מד' רוחות פסולה ו"א דהא יליף מספר ואפילו ס"ת סגי בשרטוט לד' פאות אך לא ידענא מאי קשיא להו להר"מ טפי מלדידן דקשה ג"כ קושיא זו וכבר תי' התוס' קושיא זו לעיל דהו"א דאין המגילה פסולה בדיעבד קמ"ל דפסולה וא"כ ה"ה לר"ת יש לתרץ כן דקמ"ל דאם אינו משורטט בד' פאות פסולה והמהרש"ל הגיה מאי איכא למימר וכוונתו דהתוס' מקשין מאי איכא למימר דסוטה פסולה בלא שרטוט כיון דאפילו ס"ת סגי בשרטוט לד' פאות וג"ז אינו קושיא דאם אינו משורטט אפילו בד' פאות פסול:

דף יח ע"ב בתוס' ד"ה אמרי במערבא. ותו דחי ליה התם ויתיביניה. נ"ב ר"ל וישיב לו מה איכפת לי' ממזר ר"ל אפילו אי אין ממזר כרבנן מ"מ גבי קינוי התורה אמרה אפילו מקצת אשתו לכך יכול לקנא לשומרת יבם שהיא מקצת אשתו. וכשם שיכול לקנאות לה כך יכול להשביעה. אך קשה לגי' התוס' מאי ויתיביניה מאי ישוב ר"ל לר' יוחנן בזה דהא ר"י ור"ל לא איירי כלל לענין קינוי ושבועת סוטה רק דר"י אמר דאין קדושין תופסין ביבמה וע"ז דחה ר"ל ראייתו די"ל דמתני' אתיא כר"ע אבל לרבנן קידושין תופסין אבל גי' הירושלמי כך הוא מה איכפת ליה ממזר גבי קדושין התורה אמרה כי יקח איש אשה אפי' מקצת אשה כך גרים שם בקרבן העדה ור"ל דר' יוחנן הו"ל להשיב לר"ל דאף דר"ע סבר יש ממזר אעפ"כ קדושין תופסין דאפילו מקצת אשה אך ג"ז איננו נכון בפי' הירושלמי דא"כ הו"ל להקשות בפשיטות למה אין קידושין תופסין בחייבי כריתות ובחייבי מיתות נימא אפי' מקצת אשה ועוד כיון דקי"ל דכל שהוא ממזר אין קידושין תופסין אין כאן אפי' מקצת אשה ואיך שיהיה בפי' ירושלמי מ"מ נ"ל להגיה בתוס' ולמחוק תיבת ויתיביניה וקאי התוס' על מ"ש שם ר' אילא לעיל בירושלמי מה איכפת ליה מ"מ ממזר גבי קינוי וכמו שפירשתי לעיל: שם תוס' ד"ה מהו שיתנה. אבל אם קנא לה ונסתרה יודע בה. נ"ב ר"ל כיון שידע כבר נאסרה עליו אם גירשה והחזירה באיסור ושתה אח"כ מים המאררים ולא בדקו אותה מספקא אי טהורה היא כיון שלא בדקוהו המים ש"מ דטהורה היא או מאחר שאין המים בודקין את האשה שאסורה לביתה כך הגי' בירושלמי ובתוס' הגי' משובשת וצריך להגיה בתוס' כמ"ש ור"ל כיון שאסורה לבעלה ובאיסור נשאה א"נ אין האיש מנוקה מעון ואין המים בודקין את אשתו א"כ י"ל דטמאה היא והא דלא בדקוהו המים משום דאין האיש מנוקה מעון מיהו תמיהא לי מאי מספקא לי' ודאי הכא הוא כיון דאינו מנוקה מעון:

דף יט ע"א תוס' ד"ה וכהן. דאיצטריך תו למיתני. נ"ב זהו לירושלמי שכתבו בדיבור הקודם וכ"כ רש"א: שם בא"ד שני כהנים מניפין על ידיה. נ"ב ר"ל במקומה כהן א' ליקח המנחה בידו והשני מניח ידו תחת יד הראשון ומניף: שם בתוס' ד"ה ואחר. כרבנן כבר שתיתי. נ"ב שתת: בא"ד והשקה בתרא לאונס קא סברי. נ"ב ר"ל דקשיא להו דלמא אתי' כרבנן וקמ"ל היכא דאירע דקרבה המנחה ולא שתת עדיין דמשקין אותה בעל כרחה וכן הקשה בקרבן עדה שם בירושלמי לכך כתבו התוס' דלרבנן אין האונס שאונסין אותה לשתות תלי כלל בהקרבה רק במחיקת המגילה וא"כ הך ברייתא אתי מחיקת המגילה דתלי האונס בהקרבה ע"כ דלא כרבנן: שם בא"ד וקרא יתירא קא דרשי לאונס. נ"ב ר"ל לא ממשמעות הכתוב וסדרו יליף אונס דמסדר ומשמעות הכתוב משמע דהאונס הוא אחר הקרבה אלא ע"כ דלא יליף מסדר הכתוב רק מקרא יתירא ומוקמינן ליה על קודם הקרבה: שם ע"ב רש"י ד"ה ת"ר. וטעה בו הלא כבר נאמר. נ"ב בוהלא ר"ל בתיבת והוא כבר נאמר דאמר בברייתא: שם תוס' ד"ה בפי' ר"ת וצריך לפרש דאם נמחקה מגילה. נ"ב דאי נמחקה כדין אפילו לא התחילה לשתות מערערין אותה:

דף כ ע"א תוס' ד"ה מגילתה נגנזת. בשביל לשחקה לול קטן היה שם. נ"ב ר"ל בין כבש למזבח היה לול ושם שופכים המים: בא"ד בכך המים נשפכים. נ"ב ר"ל כיון דנשפכים מותר לגבל בהן טיט: בא"ד תני יש בהם. נ"ב ר"ל ברייתא אחריתא יש דס"ל דיש בהן משום קדושה: בא"ד ב"ש אומרים אחת. נ"ב ר"ל אפי' לא נמחק אלא אות אחת: שם תוס' ד"ה אמר ר"י ומה שאין מטילין. נ"ב הוא תירוץ על קושיא הראשונה: בא"ד וכיון דס"ל מוחקין לה מן התורה. נ"ב ר"ל דאס"ד דיכול לכתוב בתורה פרשה זו אפילו אינו יכול למחוק א"כ איך מוחקין לה מן התורה הא בסוטה בעי' יכול למחוק אך צ"ע דלמא הא דמוחקין לה מן התורה היינו היכי דאיתרמי שנכתב בכתב שיכול למחוק אבל לעולם מותר לכתוב בתורה פרשה זו אפי' כתב שא"י למחוק וצ"ע: שם ע"ב בתוס' (הנמעל"ד) ד"ה אבל וכו' דרנב"י א"כ. תיבות א"כ נמחק. ונ"ב וקשה: שם בגמ' עמו במחיצתי. נ"ב ואע"ג דמדרבנן אסור טמא מת אפילו ליכנס לחוץ כדאיתא במס' כלים החיל מקודש ממנו שאין טמאי מתים נכנסים לשם עי' תוס' פסחים צ"ב א' ד"ה טבול מה שתירצו ע"ז:

דף כא ע"ב תוס' ד"ה בן עזאי. ג' מאות כור מעשר בכל שנה. נ"ב דהך מטרונא היתה ישראלית ומתנה מעשר לר' אליעזר שהיה כהן כך פי' בקרבן עדה שם: בא"ד א"ל ישרפו ולא ימסרו. נ"ב משמע דקאי על ר' חנין להך ירושלמי הגי' ושורפן דקו' התוס' ממעטין לנשים: בתוס' ד"ה יתומים. א"נ בית זה. נ"ב עכשיו חזרו התוס' מסברא ראשונה וס"ל דאף לענין מזון האשה יכולין למכור:

דף כב ע"א בתד"ה כל. ואלמנה שובבית מי הגלה. נ"ב מי כגון מי מהאלמנות הוא מדבר דודאי לאו בכל האלמנות אמר כן וע"ז השיב כגון אלמנה חגלה דיש לה שם רע שעושה כשפים: **ע"ב** תד"ה פרוש כו' עד פרוש נקפי. נ"ב להראות עצמו לבריות: בא"ד מאן דאית לי אנא מנכה. נ"ב מהמיעוט שיש לי אני מנכה לעשות ממנה מצוה כך פי' בפני משה ולא נהירא חדא דזהו הוא טוב באמת ועוד לשון מנכה לא יתכן דמה נכיון הוא כאן. ולי נראה שאינו רוצה לעבוד הבורא בכל לבבו ומאודו רק שומר גופו וכבודו וכבוד בניו וזה מה דאית לי אנא מנכה מה ששייך לי לגופו ולכבודו ולכבוד בניו זהו אני מנכה ושאיני מחוייב לסגף גופי ולבזות כבודי [נמחק ג' תיבות] לכבוד גופי ובני אנא עביד מצות דפריש מה חובתי [נמחק תיבה א' או שתים] חובתי עבדית דעביד מצוות דכוותיה פי' בפני משה הגידו לי איזה עבירה עשיתי ואעשה מצוה כנגדה וג"ז לא נהירא. ולי נראה שהוא סובר שהתשובה ועבודה השלימה אינו כי אם למי שחטא הרבה הוא צריך לתשובה וצום ותפלה וצדקה ע"כ אמר פרוש מה חובתי ועבדית ואז אעשה נגד האשמה תשובה תפלה [נמחק ב' תיבות] לחוד תורה:

דף כג ע"א תוס' ד"ה האומרת ילכו המעות לים המלח. נ"ב ואמאי צריך פדיון עד שלא קידש בכלי: בא"ד דומיא לאשם תלוי. נ"ב דבאשם צריך פדיון: תוס' ד"ה כל הנשיאות. והכי איתא התם מנחתם. נ"ב ר"ל דהוי ליה למיתני מנחתו ומנחתה: בא"ד אלא מה דאישתעי קרא אישתעי מתני'. נ"ב ר"ל כמו דבקרא כתיב קרבנה כך משתעי תנא וקרי לה מנחתה ולעולם יש גם לבעל שותפות בו: שם בסה"ד דמסיק התם דקניא להו. נ"ב דבריהם תמוהים דהא התם דייק מהא דלא קניא להו דאי קניא להו נפש אמר רחמנא ולא ב' נפשות ולבסוף אסיק שם דקמבעי' אי מכפר רק מקופיא ולכך אין בה משום שותפות כיון דלא מכפר מקיבעא ואפשר דט"ס הוא בתוס' וכצ"ל דהא הניח מנחתו לשני בניו אמרינן התם דלא קניא להו דלמא משום דלא מכפרי קרינא ביה נפש ר"ל משום דלמא מכפר מקיבעא [והשאר נמחק והבל]: שם בתוס' ד"ה הקומץ בסה"ד ולא לאכילת מזבח. נ"ב ואפ"ה לא שייך כלל מחשבת פיגול גבה: **ע"ב** בתוס' ד"ה מה. בשטר וביאה. נ"ב ואיידי דתני התם בתוספתא דזכאי במציאתה ובמעשי ידיה ובהפרת נדרי' נקט נמי דזכאי בקידושיה בכסף ושטר וביאה: בתוס' ד"ה ושומרת יבם. הכניסה עצמה למספר הזה. נ"ב למספק ר"ל לספק הגדול הזה שנסתרה ויש ספק אם נטמאה:

דף כד ע"א בגמ' דברי ר"מ. נ"ב משמע דר"מ ס"ל דאיסור דרבנן לא חשוב ראוי מדאורייתא לכך חשוב לה אין ראוי לקיימו ובסוכה דכ"ג א' בסוכה ע"ג בהמה חשוב לה ר"מ ראוי לו' כיון דמדאורייתא חזי אלמא אף דאסור מדרבנן חשוב ליה ראוי מדאורייתא וקשיא דר"מ אדר"מ ועי' בפי' המשנה להר"צ כאן ובחבורי מ"ה ערך איסור דרבנן אי חשוב ראוי מדאורייתא הארכתי בזה וישבתיהו בישוב נכון ועמוק יעוי"ש: רש"י ד"ה אשת סרים. כגון שנסתרם לאחר שנשאת. נ"ב עי' בש"ס לקמן דכ"ז א' וברש"י שם ד"ה קמ"ל שסותר לזה עיי"ש: **ע"ב** תוס' ד"ה אמר לך. אפילו מקצת אישך. נ"ב כגון שומרת יבם ששותת וע"ז מקשה היאך עבידא שיהא שומרת יבם שותה:

דף כו ע"ב גמ' והאמר ר' המנונא. נ"ב ס"א ר' הונא וכן נראה גי' התוס' ד"ה אבל: שם רש"י ד"ה זרע מחלל דליתניה. נ"ב דלית ליה:

דף כח ע"ב תוס' ד"ה מכאן. מ"מ יש רגלים. נ"ב עי' בירושלמי דמשמע דהך מ"מ קאי אדלעיל דמיירי שם בנכנסו לבית הכנסת זה אחר זה וכ"כ בקרבן עדה שם אך התוס' מפרשין לה דקאי אלאחריו דיש רגלים לדבר בנכנסו לפלטיא בלילה או לחורבה ביום כו' לכך אסור ספק טומאה בסוטה ברה"י דיש רגלים לדבר: בא"ד קטנה אין לה רצון. נ"ב דפתוי קטנה אונס היא: בא"ד ספיקו טהור. נ"ב דהך קטנה יש בה דעת למישאל אלמא דפליגי אדלעיל דיליף מסוטה לדבר שיש בו דעת לישאל דהא בסוטה מצינו אף דבר שיש בו דעת לישאל טהור:

דף כט ע"א תוס' ד"ה שכן. א' לבעל וא' לבועל ואחת לתרומה מצינו. נ"ב גי' קרבן עדה וכי מצינו אשה שמותרת לביתה ואסורה לתרומה אלמא כיון שמותרת לביתה מותרת ג"כ לתרומה ה"ה באסורה לביתה אסורה ג"כ בתרומה וע"ז מקשה למה לא הא מצינו בנאנסה שמותרת לביתה ואסורה בתרומה אלא פריך הכא לא מצינו אשה שאסורה לביתה ומותרת לתרומה ולענ"ד א"צ לשבש הגי' דמקשת מתחילה וכי מצינו אסורה לביתה ומותרת לתרומה ולמה ליה קרא לאוסרה לתרומה וע"ז השיב כיון דמצינו בבת כהן שנאנסה דמותרת לביתה ואסורה בתרומה אלמא דבית ותרומת ל"ד אהדדי א"כ ה"ה ג"כ בהיפוך דהכא אף דאסורה לביתה מותר בתרומה וע"ז השיב לו נהי דמצינו בהיפך במותר לביתה אסור בתרומה מ"מ לא מצינו אסור לביתה מותר בתרומה ואדרבה איכא למילף בק"ו ומה במקום שמותר לביתה [נמחק תיבה אחת] בנאנסה אסור בתרומה מקום שאסור לביתה כגון סוטה אינו דין שתהא אסורה לתרומה:

דף ל ע"א תוס' ד"ה הא איתינה. ובכאן לא גזרו אלא טומאת פנים. נ"ב ר"ל שלא יאכל תרומה אחר שאכל אוכלין טמאין שלא יגע התרומה בפנים במעיים וטומאה אטו טומאת חוץ שמגע בחוץ תרומה בטומאה: שם בא"ד אוכלין טמאין ושתה. נ"ב משקין נעשו תחלה בכל מקום וצ"ע דעד כאן לא מצינו אלא דבש הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחלה אבל שלישי דאינו פוסל נראה מנ"ל דמטמאה משקה להיות תחלה:

דף לא ע"ב תוס' ד"ה הא חד. בכ"מ שהכשירו ע"א. נ"ב בירושלמי הגי' כ"מ שהכשירו עדות האשה באיש האיש מכחיש את האשה ליתני ע"א אומר נטמאה ואשה אומרת לא נטמאת ר"ל דירושלמי מקשה [נמחק כאן איזה תיבות] ליתני במשנה רבותא דאפילו האשה מכחישה מכחשת האיש וע"ז משני דבאמת תני [והשאר נמחק]:

דף לב ע"ב תוס' ד"ה ורבנן ואידך תרתי ש"מ. נ"ב ולא הבנתי דבריהם דבאמת התם שפיר קאמר דנהי דנדרוש בכל לשון שאתה שומע בכ"ז נשמע מינה דצריך לשמוע אבל כאן אי נדרוש שמע השמע לאוניך לא נשמע מינה דבכל לשון די"ל דוקא בלה"ק כדכתיב והיו ושמע אתי להשמיעו דאף לה"ק צריך להשמיע לאזנו:

דף לג ע"א תוס' ד"ה כל התורה כאילו היה קורא בע"פ. נ"ב ותימה דא"כ מאי מקשה דאי ס"ד בלה"ק נאמרה והיו למה לי דהא אף אי לא ניתן להעתיק בלשון אחר מ"מ ק"ש דיכול לקרות ע"פ מטעמים המבוארים בב"י או"ח סי' מ"ט הי"א דיכול לקרותו בכל לשון ע"פ מיהו לטעם שכתב הטור דלכך רשאי לקרות ע"פ הואיל ורגיל בהן א"ש דהכא א"א להיות רגיל בהן דהא מתחלה אסור לקרותן ע"פ דעדיין אינו רגיל ובכתב לא נכתב אותו לשון דאין רשאי לכתוב כ"א בלה"ק א"כ איך התחיל לקרות ע"פ מתחלה שיהא עכשיו רגיל וג"ז דוחק די"ל דקמ"ל בדיעבד אי עבר וקרא ע"פ אינו יצא י"ח ק"ש ועוד דמספקא ליה הך דאסור לקרות דברים שבכתב ע"פ אי אסור לקרותן אף בשאר לשון די"ל דוקא בלה"ק אסור לקרות ע"פ ובפרט דהשתא איירינן למ"ד דלא ליתן לכתוב כ"א בלה"ק א"כ הא דאמר דברים שבכתב אסור לאמרן ע"פ דומיא [נמחק ב' תיבות] כתב אינו בלה"ק [נמחק איזה תיבות] ואפשר לומר בהיפך דאף הדברים דשרי למקרי ע"פ היינו ק"ש ודכוותה דוקא באותו לשון שיכול לקרותו בכתב ומשום כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת אבל בלשון שאף בכתב אין ראוי לקרותו אז הוה שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו: שם בתוס' ד"ה וענית. אמירה אמירה מלויים ומהדר. נ"ב גי' רש"א וי"ל דנין וכו': שם תד"ה ור"י וכו' בסה"ד למדרשי נמי אמעשה שלאחריו. נ"ב הא דאמר לקמן בסמוך ככה דחליצה אע"ג דמכה יליף לה דבלה"ק י"ל דקושטא דמילתא נקט דבאמת כתיב ככה אבל עיקר הלימוד מכה דהך ככה ודו"ק: **ע"ב** בגמ' מול הגלגל סמוך לגלגל. נ"ב עי' בקרבן עדה כאן דכתב דטעות נפל בספרים דאדרבה היא רחוק מן הגלגל וכן פירש"י בחומש שם רחוק מן הגלגל והשיג ג"כ על מ"ש התוס' בזה: בתוס' ד"ה מול הגלגל מה מקיים ר"א הר גריזים. נ"ב דהר גריזים ועיבל אין רחוקים מן הירדן בארץ הוי ור"א ס"ל דהאי היה קרוב לירדן:

דף לד ע"א בגמ' אמר ר"י אבא חלפתא. נ"ב נ"ל לגרוס א"ר יוסי אבא חלפתא דחלפתא אביו של ר' יוסי: שם בתוס' ד"ה יותר מג' מאות מיל עד בבל. נ"ב ושהיו גבוהים כמו מן הירדן עד בבל אי נמי שנתפשט עד בבל: שם תוס' ד"ה סורטני מום בראש זה ומום בראש זה. נ"ב עי' במ"ש הציור בסוף מסכת: **ע"ב** תוס' ד"ה אבותי במסקנא אפילו אבות העולם. נ"ב תמוה מאד דבגמ' מסיק שם להיפך דאף ר"מ הדר ביה ומסיק דידעי:

דף לו ע"א תוס' ד"ה מאי והחציו ג' אלף ותש"ל. נ"ב דבריהם תמוהין ועי' רש"א: שם תוס' ד"ה עשרים וחמש של הר גריזים היה כ"ג. נ"ב כ"ז: בא"ד ועל השניה כ"ז. נ"ב כ"ג:

דף לז ע"א תוס' ד"ה מאי. השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא. נ"ב דהתם פליגי על סמוך ממש או אפילו רחוק אבל סמוך לכ"ע מהני: **ע"ב** תוס' ד"ה ור"ש וכו' שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה. נ"ב כך לשון הירושלמי י"ב בברוך וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח רק שהתוס' הפסיקו באמצע הירושלמי לפרש מה ענין י"ב ומפרש נגד י"ב שבטים: בד"ה ר"ש בן יהודה. דברים שנכללו ונפרטו. נ"ב דהיינו אלו י"א ארורים שנאמרו בפרטות: בא"ד דלמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים. נ"ב פי' בקרבן עדה דהך מרה דדבר שפי' בכלל אינו כ"א כשיצא רק דבר א' מן הכלל אבל כשיצא ב' דברים הוה כב' כתובים הבאין כאחד דאין מלמדין וכאן כתוב י"א בפרט וקשה ע"ז דאמרינן אוב וידעוני בכלל כל המכשפים היו ולמה יצאו להקיש כו' אלמא דאמרינן ללמד על הכלל אף בב' דברים כמו אוב וידעוני ואפשר בירושלמי ס"ל דגם באוב וידעוני ל"ח דבר שיצא מן הכלל ללמד רק ס"ל דמכשפה בסקילה מסמוכין כדדריש בן עזאי בברכות דכ"א ע"ב: בא"ד ר"ש בן אליקום אומר זה החזן. נ"ב ר"ל שמגביה התורה להראותו לעם קודם שגוללו אותו:

דף לח ע"א תוס' ד"ה תרי הוא אומר. דהיינו אפי' בגבולין תברכו. נ"ב נ"ל לגרוס אבא אליך והוא כפרש"י הב' וכי בכל מקום השכינה שורה ועי"ש בכל מקום ר"ל בכל מקום שנכתוב אשר אבוא אליך

א"ין משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה וא"כ האיך אמרת בכ"מ שתזכיר שמי הוא גילוי שכינה וכר"י לא קבע מקום להזכרת השם כמ"ש רש"י א"כ הזכרת שם משמע דמותר בכ"מ וכי בכ"מ יהיה גילוי השכינה :

דף לט ע"א רש"י ד"ה וכי עקר כרעי' כלפי תיבה . נ"ב ר"ל ההיכל קרי תיבה וכ"כ הב"י בסי' קכ"ח :

שם בתוס' ד"ה כל כהן . דמייתי לה התם אברכת המזון . נ"ב ועי' בירושלמי פי' דמיירי בברכת המוציא וענט"י כמ"ש הטור וב"י סי' קס"ו יע"ש ראייתם ול"נ עוד ראיה מדמייתי מקרא שאו ידיכם קדש וזהו רק במים ראשונים שצריך שיגביה ידים למעלה משא"כ מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה :

שם בא"ד לק"ש מיל . נ"ב תימה דאדרבה מבואר דלק"ש אסור לאהדורי לכ"ע רק לתפלה יש שם ב' גירסאות ע"ש ועי' בב"י סי' קכ"ח :

דף מ ע"ב רש"י ד"ה אין ישיבה בעזרה . דאין כבוד שמים . נ"ב עי' רש"י יומא דכ"ה א' ודס"פ ב' שכ' דמה"ת הוא מלעמוד לשרת ובסנהדרין ק"א כ' דהלמ"מ ועי' במשנה למלך פ"ז מהל' בית הבחירה : שם בתוס' ד"ה והאמר מר . שנאמר ועלי הכהן . נ"ב עי' בב"י בטוא"ח סי' ק"כ שכ' לאו יושב ממש וקשה מכאן ובספרי ישבתי : בא"ד אנן בכ"ג קיימי' ותו קשיא . נ"ב עי' רש"א ועי' באורים ותומים סי' י"ז ס"ק כ' מה שפי' בדברי התוס' ועי' בספרי מלא הרועים ערך ישיבה בעזרה שפרשתי דברי התוס' על נכון בס"ד : בא"ד מניח ידו הימנית . ע"ג רגלו הימנית ומקדש . נ"ב ר' יוסי בר יהודה אומר מניח שתי ידיו זו על גב זו כו' :

דף מב ע"א תוס' ד"ה הכי קאמר אף כאן בלשון קודש . נ"ב עי' בקרבן עדה שגורס הך עד כדין לעיל דאמר בגין דכתוב אמירה ומקשה הרי וידוי מעשר כו' ועז"א הניחא לר"ע דאמר כפל לשונות הוא ריבוי א"כ י"ל גם כאן הואיל וכתוב כפל לשון דבור ואמירה מרבה לשון הקדש אלא לר"י דאמר לשונות כפולים הן דדברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר מנ"ל דבלה"ק וע"ז משני ר' חגי נאמר כאן הגשה ונאמר ונגשו הכהנים בני לוי וילפינן מגז"ש ור' חייא בר אבא יליף הגשה הגשה מונגש משה אל הערפל אך קשה מ"ש דלר"ע כל משמע ריבויין הן הוא דוקא לה"ק אדרבה י"ל דמרבה דוקא כל לשון . אך י"ל דלרבוי כל לשון א"צ דמה"ת למעט ועי"ל דאמירה ודיבור הוי רבוי אחר רבוי . דשניהם מרבים שאר לשון דבור דומיא דק"ש אמירה דומיא דוידוי מעשר ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט : בא"ד ומסתברא דלא . נ"ב ר"ל מסתברא דאין המקרא נאמר כסדר אלא ופקדו שרי צבאות הוא תחלה ואח"כ ונגש הכהן דכן נסדר בתר דמתקן לון הוא משמע לון ומלת דלא היא לשון אלא ר"ל ומסתברא דאין הסדר כן אלא ופקדו תחלה ואח"כ ונגש הכהן אף מלשון משנתינו משמע דמתחלה אמר להם שהנוטע והבונה והמארס והירא ורך לבב ישוב לביתו ואח"כ ופקדו שרי צבאות מעמידין זקפין וכשילין של ברזל בידיהן ואיך פליג הירושלמי על משנתינו וי"ל דירושלמי נ"כ מודה דהך ודברו השוטרים מי האיש אשר בנה כו' עד סופו ופקדו שרי צבאות נאמר תחלה אך דהך ונגש הכהן ודבר אל ירך לבבכם זה נאמר אחר ופקדו וכן משמע בשמעתין בסמוך ת"ר פעמים מדבר עמהם א' בספר וא' במלחמה משמע דהך מי האיש נאמר תחלה ביציאתם מארצם והך דונגש נאמר אח"כ כשהיו במלחמה אך דהך ופקדו צ"ל דהיה נ"כ תיכף העמידו זקפין קודם בואם למלחמה דהא משמע תיכף כשכילו השוטרים לדבר פקדו שרי צבאות וזקפין בידיהן משמע [נמחק איזה תיבות] השוטרים היה בספר :

דף מג ע"א בגמ' בית כמשמעו . נ"ב לכאורה יש לפרש דראב"י אמר דלא הוצרך לרבות בית התבן מאשר בנה רק בית כמשמעו משמע אפי' בית התבן דבית איקרי בית התבן ובית הבקר כולהו איקרי בית ומוציא אכסדרה ומרפסת דלאו בית איקרי אך דלפ"ז גם בית שער איקרי בית אלא ע"כ דבית שער איקרי בית סתמא לא איקרי וה"ה בית התבן ובית הבקר וצ"ל דראב"י פליג בית כמשמעו בית לחוא ולא בית התבן ובית הבקר וכן לקמן גבי כרם פליגי ראב"י ואמר כרם כמשמעו ולא שאר אילנות כפרש"י שם ולד דריש אשר נטע לרבות ה"ה כאן ולא דריש אשר בנה לרבות : ע"ב בגמ' נוטע אין מבריך ומרכיב לא . נ"ב קשה דא"כ למה ליה למילף מלא חילל חללו הא ממשמעות נטע משמע כן כמו בכרם [דמתניתין] וע"ק גם לרבנן דמתניתין ולא חללו למה לי וע"כ צ"ל להרכבת איסור א"כ גם בברייתא נוקי ולא חללו מהרכבת איסור :

דף מו ע"א גמ' קדשים שמום פוסל בהם אינו דין . נ"ב קשה למה לי בה בפרה למעט עגלה ממום הא ממילא ידעינן דאס"ד מום פוסל בעגלה א"כ בה דעגלה למה לי דליכא למימר למעוטי קדשים דסד"א תיתי בק"ו דהשתא ליכא ק"ו כיון דגם בעגלה מום פוסל ויש לומר דאי לאו בה דפרה הו"א דמום פוסל בעגלה דילפינן עול עול מפרה ובה דכתיב בעגלה הו"א למעט בפרה דלא למילף עול עול מעגלה שיפסול בו עבודה : שם בגמ' א"ד שעבודה פוסלת בהן . נ"ב קשה דילמא פרה תוכיח דאין שנים פוסלין בה ועבודה פוסל [בה] וא"ת מה לפרה שכן ב' שערות שחורות פוסלת עגלה תוכיח הצד השוה שמערופה פוסל בהן כדאיתא בחולין די"א ע"ב ד"ה פוסל אף אני אביא קדשים ועי' בספרי מלא הרועים ח"ב אם תורת הקדשים בכלל נמי דבר הלמד מהיקש הוה בגז"ש חוזר ולמד בק"ו עי"ש באורך : שם בגמ' אבל עבודת איסור אימא ליתסרו . נ"ב קשה דהאיך מצי למילף למיסר עבודת איסור מק"ו דעגלה הא איכא למיפרך מה לעגלה שאף עבודת היתר אסור בה תאמר בקדשים דעבודת היתר מותר וי"ל דהק"ו אוסר בקדשים אף עבודת היתר רק דאחר שעשינו הק"ו גילתה התורה עולה למעט עבודת היתר ודו"ק והבן וצ"ע בזה עדיין : שם בגמ' אף כאן עד שתמשוך תנאי הוא . נ"ב לכאורה י"ל דזה תלוי בפלוגתא דדון מינה ואוקי באתרא או דון מינה ומינה כרין דילפינן לה מעגלה ואוקי באתרא דעלי' פוסל בה כמו עול כמו מפץ במת בב"ק כ"ה א' . ויש לחלק דהתם שם טומאה א' הוא אבל הכא עול ועבודה ב' דברים הן ועבודה לא כתיב כלל בפרה ואיך נאמר אוקי באתרה דלא מצינו כלל עליה בעבודה ורק בעול ודו"ק : ע"ב רש"י ד"ה ויקרא שמה לוז כ"מ שנאמר עד היום הזה . נ"ב עי' יומא דנ"ד ע"א דאסיק בתיובתא דלאו לעולם היא ועי' בתשובת נו"ב מהד"ת חלק או"ח סי' פ"ז פ"ח :

דף מז ע"ב בגמ' ונעשו תורות כשתי תורות . נ"ב משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים היו ישראל למעלה והן למטה ישראל לפנים והן לאחור .

דף מח ע"ב בגמ' שהיה מתקן מבחוץ . נ"ב ר"ל מבחוץ להר הבית היה מכתתן ובהר הבית לא נשמע מקבות והגרזן :

דף מט ע"ב במשנה וויקר יאמיר . נ"ב עיין בתוי"ט : סליק

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהרב הגאון רשכבה"ג צבי אשכנזי זצ"ל

בפתח השער עם פרש"י ותוס' . נ"ב נראה מעשי הר"ת אחיו של ר"מ מר"ב :

דף ב ע"א גמ' הא בזוג שני . נ"ב נ"ל אין הפירוש זוג שני שמתה אשתו ונשא אחרת שהרי אדם נושא כמה נשים על אשתו . ואף בבת אחת רק שימלא לכל אחת ואחת אלא כך הוא הענין כמו שבארו חכמי האמת שכל הנשמות באות לעולם זכר ונקבה אלא שפעמים הזכר מקלקל מעצמו שאינה בן זוגה ופעמים שחוזר ומכשיר מעשיו ונדחה השני והיא חוזרת לבן זוגה השני ואז נקרא זה זוג ראשון שהיתה ראויה מתחלה כענין דוד ואביגיל וב"ש (שאכלה פגה) והכלל בין לוקחה כשהוא בחור והיא בתולה בין אלמנה שנישאת לאלמון או לבחור בין בתולה לאלמון אם פוגע בזוג האמיתי נקרא זווג אך אין יודע זה אלא הבורא לבדו ואין לאדם כזה וככר מתורצת קושית התוס' : תד"ה המקנא וכו' מתרץ המקנא שבא להמלך כצ"ל : ד"ה קודם וכו' בין אם לא נולד נ"ב עיין העלת בריכה עליונה : ע"ב גמ' דלא אסתתר . נ"ב הבועל הנחשד :

דף ג ע"א גמ' רבנן אמרי רוח טומאה . נ"ב נ"ל משום דאמר מר אם הוא מזנה אשתו מזנה עליו שנאמר אם נפתה לבי על אשה וגו' תטחן לאחר אשתי ואמרי אינשי איהו בקרי ואתתיה בזוניתא :

דף ד ע"א גמ' קקפת דקל . נ"ב מבעיא לי בדקל בחור או בזקן שכבר נתעבה הרבה שוב ראיתי תוס' עמדו על זה והניחוהו ג"כ בתימה . ונראה דדקל סתמא שכבר נתגדל כל צרכו קרוי דקל ובחור נטיעה מיקרי :

ע"ב גמ' אפי' הקנהו להקב"ה שנ"א כאברהם אבינו וכו' . נ"ב באברהם ומשה גופייהו ודאי לא שייך למימר כה"ג אלא כדאמרינן בהפועלים דאיכא כוותייהו בעלמא . וכן יש באגדה אין דור שאין בו צדיקים כאי"ו וכ"מ בהישן שהו"ל להלל הזקן שלשים תלמידים שהיו ראוים שתשרה עליהם שכינה כמרע"ה כאלה יכול להיות לבא מכשול כזה לידם . לא כאברהם אבינו ממש שנתנסה בע"כ . כ"ש לא כמשה שדבר ה' עמו פא"פ חלילה מזאת . שאין ציור לדבר כזה כלל . ומאי אפילו קבל תורה כמשה שקבלה כנתינתה מסיני שכך מצינו ג"כ בחכמים שהיו דורשים במ"מ והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני ויותר מזה שגם באו"ה קם כמשה אבל לא משה (כי לא ניתנה ולא תנתן עוד לזולתו) וכמ"ש נש"ה ס"פ דמות כמראה אדם וגו' : תד"ה נעקר מן העולם וכו' דענשו עניות וכו' . נ"ב י"ל היינו נמי מיתה ארבעה חשובים כמתים אברא אשכחן בכ"מ שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עניות :

דף ה ע"א גמ' ולא גבה הר סיני למעלה . נ"ב וא"ת למה השרה שכינתו על הר סיני כלל אם ללמדנו שפלות וענוה בא' הו"ל להשרות על ארץ מישור . י"ל דאז לא היינו יודעים פסול הגבהות ודו"ק. אי נמי רצה לרמוז ג"כ לת"ח שצריך שיהא בו א' משמונה בשמינית כדלקמן : תד"ה כל אדם וכו' תימה וכו' ולענ"ד נראה לומר דהך גסות הרוח דאיירי ביה הכא בכלל עבודת כוכבים הוא כדאמרינן שהוא כאילו עובד עבודת כוכבים וכפר בעיקר דראוי לגדעו כאשרה והם ירבעם ותביריו כדאיתא פ' חלק גסות הרוח שהיתה בירבעם טרדתו מן העולם וכל אדם כיוצא בהם שנגבה בו ג"כ כל כך אע"פ שלא עבד עבודת כוכבים עדיין חשובים כעובד עבודת כוכבים ושמא לא אצטריך למימניהו התם כדלא איצטריך למנקט לעובדי עבודת כוכבים וכל דכוותייהו ודו"ק :

דף ז ע"א תוס' ד"ה אמר להו וכו' דאמירא להו אבילות . נ"ב היינו משום כבוד המת ותו משום דלא שכיחא ואף לא הריכא משא"כ נדה דשכיחא טובא והריכא מילתא ימי טומאה וימי ספירה . והיינו נמי דאמירא להו שביעית משום דלא הויא אלא אחת בשבע שנים ושבת אחד לשבעה ימים : ע"ב גמ' לאחר שנמחקה מגילה . נ"ב עפרש"י וכדי שלא תהא מחיקת השם לבטלה דאיכא ת"פ ועברה גדולה וכשסתרה ממ"נ איכא קדוש השם אם טמאה ונכתה ואם טהורה ונקתה :

דף ח ע"א גמ' דתניא האיש וכו' . נ"ב ולא פריך ממתני' ואע"ג דבברייתא מפרש טעמא בהדיא משום הרהורא מדתני מפני שכולה ערוה ש"מ דר"י נמי חייש להרהורא אפ"ה ניחא ליה לאקשויי מינה דאי ממתני' הו"א מאי מלפניה ולאחריה כל גופה דר"י נמי חייש להרהורא ומש"ה מכסין אותה אחר שמפשיטין בגדיה דאפי' טפח באשה ערוה ולא פליגי רבנן עלי' אלא שאין צריך להפשיטה בגדיה לגמרי . אבל מן הברייתא מוכח בפירוש דר"י לא חייש להרהורא דלא בעי אלא שני פרקים באשה ואי ס"ד חייש להרהורא הרי אמרו טפח באשה ערוה : שם דאמר רבא גמירי . נ"ב בסנהדרין גרסינן רבה : רש"י ד"ה גמירי מסורת בידי מרבותי . נ"ב ולא פירש כמו כל גמירי דבכולא תלמודא דמשמע הל"מ . הוצרך לומר כן מדאיתא הכא אמר רבה וק"ל : ע"ב גמ' אם היו שחורים נאים לה . נ"ב כגון שהיא לבנה ביותר ודלמא אפכא ע"י בגדים שחורים השחורה קצת או ירקרקת נראית יפה כלבנה : תד"ה מי שנתחייב וכו' משום הכי נתלה . נ"ב וי"ל שכבר סקלוהו או מן הצליבה נפל ונשברו עצמותיו :

דף ט ע"א תוס' ד"ה מנימין וכו' אלא עמון . נ"ב שנתגייר וכן מצרי גר : שם בכל משפחות האדמה . נ"ב שנתגיירו : תוס' ד"ה לא הכיתי וכו' מאי הוה מצי לתרץ . נ"ב י"ל דהכא שאני : ע"ב גמ' ויסבו עשרה אנשים . תי' אנשים רשום . וכ"ב נערים : שם עד השתא דברים טמאים קאכלה . נ"ב ולאכול חולין בטהרה מסתמא היו נזהרין בנא"ה : רש"י ד"ה תחלת וכו' ולא בא עלי' בזנות . נ"ב וכתיב בה כי מס' היא :

דף י ע"א גמ' קמי רפוקא גרידא . נ"ב נ"ל שנ"ל גריוא : שם אשתו מזנגת עליו . נ"ב נ"ל טעות וצ"ל מזנה בקמ"ץ : שם צדקים בעיניו . נ"ב לא תקיד קב"ה דעביד דינא כו' ומסתמא נמי נתקיים בהם במדה שאדם מודד כו' וכדרך ששנו באבות : שם וכי באחרי . נ"ב חדא מלה עיין חולין (קכז א') : שם ותפוח והעינים . נ"ל שיש לו הכר זאת עינים (זכריה ה) הוא בעינים שהוא ענין פרסום גלוי לעיני הכל : רש"י ד"ה כגון ורדני ובי באחרו תיבת בי באחרי תי' אחת כצ"ל : ד"ה יתומה אני וכו' ולכך סברא . נ"ב עמ"ש בע"ה בגליון ע"י : בא"ד שמסנת חמשים כצ"ל : ע"ב גמ' אבשלום בני בני אבשלום מי יתן כצ"ל : שם בעלה עמוקה של . נ"ב נ"ל לדרשה לשבח (כעין אותה עלה עמוקה שבשדה בסמוך) כי באמת יצאה מכתו של אבשלום שלשלת מלכות של בית דוד . כתיב והיינו מנכת נוטריקון קרובה מולא בת . או מנב בת מלשון נגיב בארמי' מטע לשם והוא ודאי מנבת בה . זרע קדש מצבתה . וזהו ג"כ אשר בעמק המלך עלה עמוקה כו' שיבנה ממנה המלכות . ואע"ג דכתיב בי' הנה מקים עליך רעה לפי שעה מ"מ הוא רעה מעין הטובה כיוצא בדבר בעלה עמוקה של אותו צדיק רעה היתה לשעתה ובעקבה היתה ברוכה טובה : תוס' ד"ה דאתיי' לעלמא וכו' . ודוד התפלל על אבשלום . נ"ב וי"ל עוד אבשלום מוטעה היה ע"י אחיתופל וזקני ישראל שהיתה ידם עמו שחשבו אלהים עזבו לפי שבא על א"א ולפ"ד אין לו תקנה וכיון שהוא גרם לו (ובכתוב אפס כי נאץ נאצת וגו') לפיכך הוצרך להתקן בעדו שעל ידו נטרד ולכן הועילה לו תפלה וכן שנינו אבשלום נזיר עולם היה מכלל שלא היה רשע בדבר אחר כי אם במרד אביו שחשבה לו לצדקה בעצת המסיתים וזולת זה פרוש היה :

דף יא ע"א תוס' ד"ה ולשום וכו' מיירי רדיפה ולא הריגה . נ"ב ממורך לב בלבד כענין ורדף אותם קול עלה נדף ועלה"ש : ע"ב גמ' מה יוצר זה ירך מכאן כצ"ל :

דף יב ע"ב תוס' ד"ה בשבילי וכו' הוא הי' הראשון . נ"ב עיין מיטיב נגן ע"ה ואת עמלנו :

דף יג ע"א גמ' אפי' סוסים וכו' היו בכלל ההספד שגם [הם] הי' מייללים ובוכים . דילמא ג"ש גמרי דכתיב התם מקנה כבד מאד : שם ומנין הי' יודע . שלא מצינו שאמר לו המקום : שם ואת הברזל נפל כצ"ל : רש"י ד"ה א"ל אין וכו' בחמשה עשר כסף כצ"ל ותי' שקל נמחק : שם שקיל קולפא מקל כמין קולפא כצ"ל : ד"ה כדי וכו' והי' אשר לא יעלה מאת משפחות וגו' ולא עליהם וכו' לא תעלה ולא באה כצ"ל : שם ולא עליהם יהיה וכו' . נ"ב אין כך לשון הכתוב אלא פירוש הרב הוא : ד"ה תלמידו של משה וכו' לאלי' . נ"ב ס"א לאלישע זה נמחק . וכ"ב שהרי אלי' קבל מאחיה השלוני כדאמרי' בשבעה שקפלו את העולם :

דף טו ע"ב גמ' דשמעי' לר"מ וכו' . נ"ב היינו דדייק לשנא דסופרים דר"מ חכם וסופר וכ"א לרי"ש לבלר אני אע"ג דראשונים בכלל נקראו סופרים מ"מ לא אשכחן בשום דוכתא כה"ג דאר"ג : שם והחזירן לתוך כבשן . נ"ב לכלי בכלי שניו :

דף יז ע"א תוס' ד"ה האלות וכו' תימה לרבי כצ"ל : בא"ד ור"מ קהל הקהל לא דריש . נ"ב עיין ביומא (סג ב') סוכה (כח א') ודו"ק :

דף יח ע"א גמ' נספכו מהן ונסתיירו מהן . נ"ב לא אתפרש כמה ישתיירו וצ"ע אליבא דר"י שממעט במים : ע"ב גמ' א"ר יהודה וכו' נאמנית תופר שיתין . נ"ב אם זה שנזכר במאונין שהיו במקדש א"כ האריך ימים מאד כי ר"י מן התנאים האחרונים היה :

דף כא ע"א תד"ה מצוה וכו' ותימה וכו' . נ"ב נ"ל דהך שינויא אד"א עבירה מכבה מצוה וכו' קאי . וה"פ מצוה בעידנא דלא עסיק בה . איגוני מגנא מן היסורין היינו כשלא חטא (אע"פ שהיא עת צרה כוללת או פרטית ההווה לשעתה . נצול מכל מיני פורענויות שאין שולטין בו לכל אבל לא מגינה עליו כשהחטא גורם שעבירה מכבה מצוה ויפה כח התורה דמגינה לעולם אפי' בעידנא דלא עסיק בה . ואפי' שבא חטא על ידו דבעידנא דלא עסיק בה לא מצלה) אפ"ה מגנא משום דאין עבירה מכבה תורה השתא ניחא דתלה את המצוה בנר כו' דקאי נמי אד"א וא"צ לפוש שינויא דרבא . איברא רפ"ק דברכות ל"מ כהך סוגיא דהכא דא"ה מ"מ דיעקב ודוד דמסתפי שמא יגרום החטא :

דף כב ע"א גמ' הכא תרגמו וכו' . נ"ב כצ"ל כאשר הגהתי וכ"ה בכ"מ וכיוצא בו ופירושו כאן בבבל ועיין בתוס' וק"ל : תוס' ד"ה כל שאינו קורא וכו' ומלעבת בדברי תורה . נ"ב בכתוב שמביא בגדו : בא"ד אובדת בתוליה . נ"ב כההוא עובדא פ"ק דכתובות (דף י ע"ב) בשני רעבון לא נמצאו בתולים כדכתיב צפד עורם וגו' : ע"ב תוס' ד"ה ועד כמה וכו' פירוש משנה שהתחיל וכו' . נ"ב ותימה דהא תנן באבות בן ארבעים לבינה שהרי שע"כ פירושו משנה שנולד . והא דמייתי ראי' מפ"ק דע"ז אינו ראיה שהרי היו בהם קטנים שנולדו בעת מ"ת ולכולם אמר כן מרע"ה . א"נ בשעת מ"ת הוו להו כקטן שנולד דמי . ושוב מצאתי בתוי"ט פ"ה באבות ולא זכר דברי התוס' הללו :

דף כג ע"ב תוס' ד"ה ושומרת יבם וכו' אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה . נ"ב ואמאי לא מוקי בדכתב לה עי' מציעא (יז ב) :

דף כד ע"ב רש"י ד"ה כשמואל וכו' אלא לדברים האמורים בפרשה יבמה יקום על שם וכו' דקני לה יבם כצ"ל : תוס' ד"ה ור' יונתן (הנמעל"ד) וכו' יתרא הוא למדרש מיניה וכו' הרני נזיר לכך צריך כצ"ל :

דף כה ע"ב תוס' ד"ה וכ"ה וכו' בחזקתן עומדים ופרשו בנכסי צאן ברזל כצ"ל : בא"ד בסופו שהרי רגלים לדבר שקנא כצ"ל :

דף כו ע"ב גמ' ולא יחלל זרעו כצ"ל : שם עובד כוכבים מקנין על ידו . ולכאורה מהכא משמע שלא כר"ת שהתיר לגר שיהא א"א שבא עלי' בגיותו . עמו"ק סי"א : שם דאין זנות בבהמה . נ"ב נראה פשוט דאפי' לכהונה לא מפסלא והכי איתא נמי בהדיא ביבמות (נט ב) ע"ש :

דף כז ע"א תוס' ד"ה דומה וכו' לא מיירי בדומה וכו' אפי' כנס יוציא . נ"ב דברים זרים הם התם לבעל ולבועל אסורה הכא לגבי אנשי דעלמא . מיהו איכא למימר דאסירא נמי אפי' לישראל ודהכא עלה טובה קמ"ל לכל אדם ומשום פריצות וחשדא ומי ס"ד שזונה אסורה להנשא עוד לגמרי אלא הכא במי שאינו מוצא אשה אחרת רק אחת משתי אלה עסקינן קמ"ל איזו משתיהן יותר שיבחר סרע במעוטו תדע דאפי' מופקרת מותרת איברא עבדינן ליה תקנתא שהנשא מהסיא דשבולת (לח ב) אלא שיל"ד התם פנויה הוו כרם בא"א שהיתה דומה ממש שמא אה"נ אסורה לאדם שישאנה מאחר שמועדת לקלקל תחת בעלה יש לו לחוש שמא תזנה עוד תחתיו מיהא איסורא דאורייתא ודאי ליכא כדכתיב כי מצא בה ע"ד וגו' וכתב לה וגו' ויצאה מביתו [והלכה] והיתה לאיש אחר אע"ג דלאו שפיר עבד כמש"ה או כי ימות ואמרי' עלה לפי שהכניס רשעה לתוך ביתו מיהו אם כנס יוציא מי שמעת לה : ד"ה אליבא דמ"ד וכו' שלא קבעה וסת . נ"ב דאלי"ה קשיא הסיא דהנך הבא מן הדרך נשיהן להם בחזקת טהרה ואמרינן נמי התם בעלה מחשב ימי נדתה ובא עליה :

דף לה ע"א גמ' אמר רבה שהיסתן בדברים דחוי' ליהושע דקא משתעי כצ"ל : שם אותו היום ערב ת"ב וכו' . נ"ב עי' שלהי תענית : רש"י ד"ה דהזיי' כלב וכו' ליטול חלק בארץ . נ"ב ק"ל דהא אמרינן בפ"ק דמגילה דכרתא הוו לי' והרי הן היו נוטלות כדרך שנטלו בנות צלפחד : ע"ב גמ' נמצא את אומר כצ"ל : שם שלא למדו אומות תורה כצ"ל : שם אמר רבה בר שילא כצ"ל : תוס' ד"ה על דבר זה וכו' כפית עלינו כצ"ל :

דף לו ע"א גמ' את אימתי כצ"ל : שם עשרים וחמש על אבן זו . נ"ב עי' לא"ש פ"ה דיומא : רש"י ד"ה נתרז מתקלקל ברעי כצ"ל : ד"ה ליעשות להם נס וכו' בימי בית הראשון . נ"ב י"ל אבות אכלו בוסר כו' ולפ"ד כך אלא מפני של אותו דור שנשאו נשים נכריות : תוס' ד"ה באותה שעה וכו' מדכתיב בבית . נ"ב יתירא : ד"ה איתשיל וכו' מיהו מהכא . נ"ב ולי נראה פשוט דלק"מ דהא פרעה א"ל אתשיל אשבועתך וקשה נמי היכי ליתשיל הא הו"ל שלא בפניו וא"כ לשיטתו השיבו או ס"ל דנשאלין שלא בפניו מ"מ קשה מדידך :

דף לט ע"א גמ' וכפתחו עמדו כצ"ל :

דף מא ע"ב גמ' שהחניפו לו לאגריפס . נ"ב לפום גמ' דר"פ י' יוחסין ניחא דמוכח התם דעבדא ממש הוה עמ"ש שם ובלח"ש במשנה וא"ל א"כ לדחוק כפרש"י ותוס' כאן . אלא בסמוך משמע קצת דהכי ס"ל לסוגיא (חסר) : תוס' ד"ה מצוה וכו' דדוקא שייך וכו' כצ"ל :

דף מב ע"ב גמ' שמעו [דברי] מערכי . נ"ב מהנוסף מערכיו בשקל מצרי מן מצרים ענינו כמו עורכים והם השוטרים : שם ודוד בן איש אפרתי הזה כצ"ל : שם אמר רב שמבונה וכו' עשוי כבנין . נ"ב רב מדכי שילא דרשי הכתיב ושמואל קרי קדרים : שם כתיב ממערות וקרינן ממערכות כצ"ל : שם את ארבעת אלה כצ"ל : שם וכתיב שופך . נ"ב דה"א י"ע : רש"י ד"ה כנגד ארבעים יום שאתרם תורה כצ"ל . נ"ב אחר מ"ת שירד מרע"ה עם הלוחות ועמד כל הזמן שם :

דף מד ע"א גמ' אדרבה מן הצד מדריך כצ"ל . נ"ב בפרש"י נראה דגרים מידדי מלשון אשה מדדה ואי נמי גרסי' כמו שלפנינו משמע נמי שפיר מדרין כמו הני מודרי דבבל שבא ועין עיטם : שם תנא סקבר דמסיימן מתניתא כצ"ל : שם דרך ארץ שיבנה אדם בית וכו' . נ"ב אם יש לו כך הוא ד"א שלו אבל ודאי לא בא הכתוב ללמד שלא ישא עני אשה אם א"א לו כסדר הזה אדרבא בעני הבא לישא אשה ב"ד וצבור מוזהרין עליו לשכור לו בית ולהציע לו מטה וכלי תשמישו שנאמר די מחסורו אח"כ משיאין לו אשה כדאיתא פ' מציאת האשה (דף סז:) אבל אין כונין לו בית וכרם כלל וכלל לא : רש"י ד"ה והני מילי וכו' מתניתא כצ"ל :

דף מו ע"ב גמ' בשביל ארבע פסיעות וכו' נשתעבד בבניו . נ"ב בשביל זכות זה נפל שיעבוד ישראל בחלקו ואלמלא גרם דבר זה לא היו יורדים למצרים אלא היו משתעבדים למלך אחר ולאומה אחרת וק"ל : שם אלא ארץ שגזר עלי' אדם הראשון . נ"ב היינו בבבל מקום שנוצר גופו משם כדאיתא פאד"מ שם גזר איזה מקום ראוי לישוב עיר ואיזה ליער ולאילנות :

דף מח ע"א גמ' שהיו מסרטין לעגל . נ"ב לא ידענא אמאי נסיב עגל דלא אשכחן לי' קרבן חובה (אלא לשעה במלואים) אם לא בנדבה : ע"ב רש"י ד"ה בימי זכריה והוא בנו של יהוידע . נ"ב נראה שבוש מוחלט שהרי זכריה בנו של יהוידע נסקל במצות אבי אביו של עוזיה וכתוב זה בעוזיה נאמר . ושמא תלמיד טועה כתב ולא יצא מתח"י רש"י : סליק

הגהות וחדושים על מסכת סוטה

מאת הגאון המובהק וכו' מו"ה דוד לוריא זצ"ל מביחאוו.

דף ב ע"א גמ' אומר לה בפני ב'. לאו דמפרשי בגמ' דגרסינן אמר לה וכ"ה בנוסחת משנה במשניות וירו'. אבל אי גרסי' אומר לה מ' וודאי דלאשמעי' סדר סקינוי לכתחלה קאתי. ועוד דהא האי תנא המקנא דיעבד קתני דאסור לקנאות. והיכי תנא הכא אומר לה לכתחלה: כי הוי פתח ר"ל בסוטה אמר הכי אין מזווגין כו' ור"ל סבר לקמן בסוגיין לשון קינוי שמטיל קנאה בינה לבין אחרים וס"ל אסור לקנאות. ומש"ה אמר בכה דאין מזווגין אלא לפי מעשיו כלומר ואם תושב בדעתו שהיא פרוצה אעפ"כ לא יקפוץ לקנאות לה ולהטיל קנאה בינה לבין אחרים אלא יפשפש במעשיו וישוב בתשובה. אולי ע"ז יטיבו מעשי אשתו ג"כ. אבל מה שמטיל קנאה בינה לבינו כדאביי לקמן. לא חיים ר"ל דבדין הוא לפי מעשיו. שיהיה קנאה בינו לבין אשתו. מי' הא מסקי' בזווג שני דווקא. א"כ קשה בזווג ראשון יהא מותר לו לקנאות לר"ל: שם קשין לזווגן כקריעת ים סוף. עי' פי' בזוהר פ' ויגש רז ב' תרומה קע ע"ב: תוס' ד"ה אבל כו' איפכא אבל בטומאה כו' איסור עולם. ר"ל כדתנן לקמן ר"פ מי שקינא (לא:) סברא זו. ויש ליישב דהא לקמן בסוגין מוכרח טעמיה דר"א משום דמקשינן סתירה לטומאה (ואע"ג דהכתי לא קים לן בטומאה מנ"ל מדאורייתא. מ"מ הא י"ל דהוי ידע דטעמא דר"א משום דמקשינן לטומאה הוא. ובהא פלוגתא דמתני' עם ר"י בר יהודה דברייתא אליביה דר"א היה עדיף לאקושי לטומאה קינוי או סתירה כדאי' בגמ' (שם)) : **ע"ב** סד"א סוטה שאני דרל"ד כו'. ומי' השתא דאמרינן עד שנים ואתי קרא לאשמועינן דאחד נאמן בטומאה אחר קו"ס. מוכח דסברא דרל"ד לא מהני לענין נאמנות ע"א. וצ"ל דס"ע דכמתני' פ' מי שקינא (שם) דקאמר מעתה ק"ו לעשות ראשונה שיהא ע"א נאמן ולא פרכי' מה לאחרונה שכן יש רל"ד אחר קו"ס. אבל סתירה ע"פ ע"א אחר קינוי שנתבאר לא הוי רל"ד וכמו שהמהו התוס' לקמן (ג:) ד"ה מה כו' וע"ש עוד ד"ה נאמר כו' אלא היינו טעמא דכיון דהוצרך קרא למכתב דע"א נאמן מ' דלא מהני רגל"ד לענין זה:

דף ג ע"א גמ' יכול כגון זו כן. פירש"י שירצה [את] אשתי עע"ד יהודי' כו'. וצ"ע דזו מצוה לשנאותה כדאי' פ' ע"פ (קיג:) ברואה דבר ערוה בחבירו מודי. ואפשר דוקא רואה דבר ערוה ממש וכדפריך שם אי דאיכא סהדי כ"ע נמי מסנו סנו ליה. וכאן רק פריצות בעלמא: תד"ה לא נשני' כו' בלאוי יתירא. ואולי הכא נמי [לא מצי] לאוקמה כמ"ע חדשה לחייב לקנאות דהו"ל כלאוי יתירא דהתם ולא מוקמינן וניחא טפי לאוקמה באיידי: **ע"ב** גמ' מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם.נ"ל שדרך הבעל להביא אשתו אצלו וכלשון הכנסת כלה בכ"מ ולכן אמרו אורח ארעא למטרח בי חתנא עפי מבי כלתא. מפני שמכניסה לביתו ומראה שמחה בה הרבה. וז"ש התן הדר בבית חמיו כו'. וזהו שהאיש כופה את אשתו לעלות אחריו. ולכן א' מכנעני שבא על שאר אומות מסתמא גר בארצכם עם אשתו. אבל א' משאר אומות שבא על הכנענית איגו כ"א גר תושב לפי שעה בארצכם ולפעמים נולד לו בן בארצכם. אבל אינו גר בארצכם כי מסתמא לקבעי' קא הדר לגור בארצו המיוחדת לו ולא להשתקע בארץ: אידי ואידי באתתא כו'. וכדלקמן פ"ב (יז.) דאשה עדיפא מ"ט דלא מגרף לכן בקל נפרע על ידם: תוס' ד"ה ת"ל כו' אפילו טומאה בעלמא כו' לא איצטריך קרא כו'. ולכאורה התם נמי דהוא אסור בה. מ"מ יוציא ויתן כתובה שהרי היא מכחישתו. וכאן הפסידה כתובתה. ואפילו לדעת האומרים דלאחר קינוי וסתירה מפסדת כתובתה מיד. מ"מ הכא ה"א דהוא גרם לה במה שמאמין להעד ואין מכחישו. והיא מכחישתו. ועוד נ"מ לענין שתהא זונה ודאית שילקה כהן עליה אם מת בעלה משום זונה. ותלקה אם אכלה תרומה אח"כ דעד השתא לא אסורא אלא מספק:

דף ד ע"א גמ' כדי שתושיט ידה לתוך פיה כו'. אולי איידי דפלימו נקט ככר נקט למלתיה באשה משום רמיזא דקרא דבעד אשה כו'. עד ככר דדמי סימנא טפי עד ככר על האשה כשיעור שתאכל האשה זונה ככר לחם (כשיעור זה נעשית זונה כשסגרה (ונסתרה) בעדה ובעד החשוד). להכי נמי נקט חנן בן פנחס בהושטה דשיעורי' נמי שעורא באשה ולא באיש כדנקטו כולהו חזרת דקל כו' ליתני נמי כדי להושיט יד תוך פי' ליטול ק"סם. ואפשר דדוקא נקטי' באשה ולא באיש דמשונה שיעור זריזותה בהושטת יד משל איש וכמו קשירת נימא דנקטו גרדי דמשונה שיעור זריזותו בזה מבכל אדם. (והתלה חשבתי דפירושא כדי לקשור גירדי נימא היינו לקשור גרדין היוצאין מן הנימא. אבל בירושלמי גרסינן בה לקשור גרדי את הנימא): רא"א כדי מוזגת הכוס. מסתברא דשיעורא דר"א זוטר מכולהו. דר' ישמעאל הקפה כדקל ודר"א מזיגת הכוס וחזרת דקל ברות חד שיעורא ודאי בציר ברות מבדקל. ודר"י למזוג ולשתות ודאי נפיש. ודר"ע לגלות בילה ולגומעה ודאי נפיש. כיון דלגומעה דבן עזאי לחודיה חד שיעורא עם לשתותו דאידך ברייתא וא"כ לגלותה ולגומעה ודאי נפיש. מיהו בגליית בילה וגמיעה מוכח דגליית בילה שיעורא כפליים כגמיאה. דהא אמר ריב"ב בכדי לגמוע ג' ביצים ואח"ז הוא כדי גליי' וגמיעה. אך אין מזה ראיה על מזיגה ושתיה. ושכן עזאי לשתותו ודאי נפיש מלמוזגו אע"פ שהתוס' פ' ע"פ כתבו דלמזוג הכוס הוי הפסק בין נט"י להמוציא משום שצריך דקדוק הרבה. מ"מ לשתותו שאינו שותהו בב"א מיהו דנפיש. וכן מסתבר דדר"א זוטר מכולהו. דהא אמרינן כאו"א בעצמו שיער. ור"א אמרינן עליה בנדרים (ל) שהיה רואה כמו שכפאו שד וכיון דהכי דתני רובן כסדרן ממטה למעלה הס"כ ר"א בן ירמי' וחנן בן פנחס ופלימו. ואולי זה היה דעת תוס' שהק' הא דאקדמיה לר' ישמעאל מקמי ר"א ור"י ולא פי' דשיעוריה נפיש מ"מ די"ל דהקפת דקל נפיש מחזרת דקל: **ע"ב** גמ' בלא נט"י כאלו בא על אשה זונה. שהיא פנויה בלא קדושין כך ככר לחם האוכל בלא קדוש ידים ע"י הנטילה וברכת הנטילה:

דף ה ע"א גמ' אני את דכא. אולי פי' שיהיה דכא ועניו כ"כ עד שיקטן בעיניו לבא עד הלום לעלות אל הר ה' ומקום קדשו. אלא שאז הקב"ה כביכול יורד שם אתו. וכמו בהר סיני דלא גבה למעלה. אף כשהיה רצון ה' לירד עליו מפני נמיכותו: וגבוה ממרחק יידע גבוה זו שכינה כמ"ש גבוה מעל גבוה שומר. יידע ייליל מפאת שזה התרחק עצמו מהקב"ה ע"י גאותו. ומ"מ דריש נמי מגבוה על גבהות הלב: אלא אתו לא אוכל. הוא ברוב גאותו היסב לדחוק רגלי השכינה. והוכר בדעתו שלא אדור עמו בעולמו. וזהו אתו כו': **ע"ב** תד"ה הא כו'. ואין תי' מספיק דהתם בכתובות דאמרי' לשון נקי היינו למ"ד מדברת נבעלה ולא על מ"ד נסתרה. אלא שמ"מ יש להי"ר משם דיש לפרש מדברת נסתרה. אך ל' הירושלמי לשון נקי אין מתפרש כפ"ז ועיקר פי' הירושלמי דעל לשון לביתה קאי לומר דהיינו תשמיש לבעלה ול' נקי נקט כמו וכבדה את ביתה בכמ' מקומות. ועיקר קושייתם נ"ל דווקא התם במכות דלא תני כלל בהך מתני' בבא דכיצד נעשים זוממין רק שם נכלן (ה.) קתני אמילתא אחריתא הרי אלו זוממין וכדמייתי לה שם והקתני וגו' ועוד קתני כו' מכלל לגי' רש"י ותוס' שם ע"ש וכתי' ריטב"א שפיר מק' כיצד אין נעשין זוממין מבע"ל. אבל כאן דמפרש נמי תיכף בסיפא כיצד הוי סתירה ניחא דמפרש ואזיל נמי מילתא דעדיין מותרת ואח"כ אימתי אסורה:

דף ו ע"א גמ' אשת כהן שנאנסה כו' לא תתייבם. הב"י ומל"מ הקשו מכאן ע"ד הנמק"י שנסתפק בכך בפ"ק דיבמות. ומקום לומר לפ"ד הראב"ד שם דסוגיא דהכא פליגא אדרב שם ול"ל הא דטומאה כעריות הוא דבנאנסה לכהן ליכא איסורא לגבי האח חלל וגם ק"ו ליכא כדהכא. אבל לרב דאסר משום טומאה שפיר נסתפק הנמק"י דלמא בכהן נמי טומאה קרינן בה. ובזה א"ש הא דבפ' יש מותרות דדייק הש"ס לאשכוחי מאי דתנא ושייר שם לא מקשה מדהכא וכמו שהקשו תוס' כאן. דמשום דלרב דקי"ל כוותיה לדעת המפרשים י"ל אה"נ דאסורה: רש"י ד"ה בשם טוב כו' איכא למימר הדרא בה כו'. וקשה מי לא עסקינן שקדשה השני ומת לאלתר. דהכתי לא תזינן דהדרא לכשרותה. אלא נראה דה"פ דכיון דנפילה לפני היבם מכח קדושי השני דלא נמצא תחתיה שמן פסול. ושפיר רמייה רחמנא עליה מצות יבום. משא"כ זה השני שקראו אחר על שהכנים מה שזה הוציא מחמת רשעה וכן היבם של ראשון. ואולי י"ל דכי אתא אחר ואפסקיה הוי כאפסקי' לקלא כהיא דספ"ב דיבמות (כה: בסוגיא דכיעור ע"ש): תוס' ד"ה אם אתה כו' איכא קאי ר"ם כו'. וי"ל דר"ם אדבן עזאי קאי דקאמר חיוב ללמד בתו תורה כדי שתדע שהזכות תולה. וע"כ צ"ל מתכוונה כלל ועליה קאי ר"ם ופליגי והכא לא בעי הש"ס לאוקמה דסתם מתני' דהכא כרבי לחודיה להכי דחיק ר"ם למימר דת"ק נמי אית ליה מתכוונה דרבי. אבל אי לא אתיא כבן עזאי לא קיישי: **ע"ב** גמ' שפיר קדוש ומש"ה נשרפת. וא"ת הא מ"מ כיון דהשתא אתו עדים קודם הקרבת מנחה שבה תלוי גמר הבדיקה בהזכרת עון. אכתי נימא אגלאי מילתא למפרע דלא המים בודקין אותה ואפילו כבר שתתה רק באו עדים קודם הקרבת המנחה לרבנן דמשקה ואח"כ מקריב. י"ל דלא קפדינן אלא על ראויה בשעת קדוש בכלי דקמי שמיא גליא שהיו עתידין לבא העדים קודם קרבת המנחה ולא יבדקום:

דף ז ע"א גמ' לא שכיחא עפרש"י. וקשה מ"מ לאידך טעמא דנמצא אתה מדחה קשיא נמי אתה מדחה ע"י עדים. וי"ל דהכי היא יודעת מסתמא שיש לה עדים במה"י. והיינו נמי דלעיל לא מפרשינן בקושיי' רק להאי טעמא דשורפין על הטהרות ולא להאי טעמא דמדחה. ומיושב נמי בכן לענין מגוקה מעון שהק' תוס' ותי' ג"כ דלא שכיחא וק' דמ"מ מדחה בפני הנשים. אך לפ"ז א"ש לדעת רש"י ורהא"ד דבנוקה מעון היינו בא עליה בדרך. וזה היא יודעת ג"כ: שם אבל בדרך עד דאיכא ג'. אין להוכיח מכאן דבדרך לא מהני בעלה עמה כדמהני בעלה בעיר לדעת הפוסקים די"ל הכא דאסירה על הבעל ג"כ איהו גופיה צריך שמירה וכ"מ מפרש"י כאן שפי' הואיל ושניהם אסורין בה: שם אם היה לבה נאה לא היה מגלהו. אפשר ר"י מודה ג"כ בקריעת בגדים אלא שאין מגלה לבה ומיד כשמתחיל לקרוע ורואה שבשרה נאה פוסק מלגלות לבה וכן בשערה. דאל"כ מנא ידע שהן נאים.והשתא א"ש דלר"י נמי מקיימינן קרא דופרע את ראש האשה שהקשו תוס' (ח.) ד"ה אם וכן שערה נראה דוקא על סותרו פליג ר"י.אבל מ"מ היה פורעו ע"י שהיה נוטל כפה מעל ראשה כדלקמן (ח:) והיינו דלא נקט ר"י בשער מגלהו אלא סותרו:**ע"ב** גמ' מעבדיה ושפחותיה שלבה גם בהן. האי גם בהן לא דמי להכיא דספ"ב דכתובות (כז:) דאמרינן לבה גם בה בשפחתה לחודיה ולא בעבדה ע"ש. וכן הכיא דירושלמי דמכלתין דאמר ולבה גם בעבדיה ושפחותיה (ונראה דשפחותיה דהתם ע"ש הוא): שם אין בם מכה אין מועיל כלום. נראה דאתי לאתויי אע"ג שנותן מר לתוך המים כדלקמן (כ.) ובפני האשה ע"ש במאירי. מ"מ לא יועיל להזיק לה כלום. והא דלא מדכר הכא שאדרבה אומרים לה הא דונקתה ונזרעה וגו' שאם היתה עקרה נפקדת וכו'. אולי משום דרשב"א לקמן פ"ב (כו.) דדרש לה למעט איילונית פליג עלה וכן איתא בירושלמי להדיא דרשב"א פליג עליה. אבל לדידן די"ל הכי אפשר אה"כ דמיבעי למימר לה. כיון דמשתדלין לאיים עליה כדי שתשתה ותטהר בניה ותתיר עצמה לבעלה: שם מעשה ראובן כו'. אע"ג דתנן ספ"ג דמגילה דמעשה ראובן נקרא ולא מתרגם. התם בצבור שאני. ועוד י"ל משום דלא כתיבא הודאתו בתורה ואף המתורגמן אין מתרגם כ"א הפסוק עם קצת פירוש ואין מוסיף דבר שלא נזכר כלל. וחיישינן לכבודו דראובן. אבל כאן שמספר לה עם הודאה אדרבה שבחי' הוא דאודי כדאמרינן שם ביהודה. ומטעם זה נ"ל שלא נדק המאירי שהוסיף כאן מעשה אמנון ותמר. דכיון דאמנון לא הודה כלל חיישי' לכבודו דדוד אם לא שלא נזכר לה בן דוד וכדמפלגי שם בין אי כתוב בן דוד אי לא. ומעשה דוד ובת שבע שהזכיר היתה עם ההודאה. וע"ש במגילה בתי"ט לענין מעשה דוד ואמנון דהתם שהרגים דהא דוד אודי. אך י"ל שאין ההודאה באה מעצמו כ"א ע"י שהוכיחו הנביא במעשה הכבשה. משא"כ יהודה שמעצמו הודה: תוס' סד"ה מה כו' לא היה מעכב כו'. וק"ל כיון דמג"ש ילפי' וג"ש גמורה היא דהא מינה ילפינן נמי בפ"ב (יז:) וספ"ב דמגילה (כ:) דאם כתבה והשקה בלילה פסולה. לזה לא יעכב דיעבד. דאי לאו איום. אלא מאי מיבעי לן ב"ד של ע"א. ואולי עיקר דרשא דהתורה הזאת היינו שב"ד של ע"א צריכין להורות דין הזה שיהא הכהן עושה לה כסדר הפרשה. אבל האיום לא מעכב. אך מ"מ הדק"ל דלמא בעי' הוראה זו דוקא כשהן במקומם:

דף ח ע"א גמ' התם קיימא. עפרש"י. ונ"ל שעיקר הקושיא על לשון מעלין דמשמע ממטה למעלה על מעלות שעולין לעזרה והו"ל למיתני מוליכין אותה לשער נקנור מלשכת הגזית. ומשני דמסקינן לה כלומר תהלה לב"ד הגדול כדתנן היה מעלין אותה לב"ד שבגדול וכדכתיב וקמת ועלית וגו'. ומתחזינן לה ר"ל וחוזרין ומסקינן לה לשערי עזרת ולא הוצרך זה נפרש דבהא קיימינן. או ר"ל מסקי' ומחתי' כלומר מעלין ומורידין אותה

תמיד כדי לייגעה: ותנא חדא מינייהו נקט. י"מ דלא מבעי לן טעמא כ"א למד"א דהייט יולדת למה נקטה וכ"ל דמשום דעל ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן דמבדקי בלידה מעמידין שם היולדת ומזכירה התנא כאן וכדי שתהא האשה רואה וזוכרת יום הלידה ותפחד ותודה: רותתת עפרש"י. ול"נ להעמיד רותתת אבל אינה רותתת שאדרבה ע תראה שהיא מפחדת ותפחד גם היא כמוה. ומי' מ"מ נ"ל כפרש"י ג"כ שעל הרותתת אין חוששין שמא אדרבה תתחזק לבה ע"י השניה שאינה רותתת. והיינו דלא קאמר הש"ס רותתות אתרווייהו: מפני שכולה ערוה ופרש"י לפניה ולאחריה. ומסתבר קצת דלענין זה עגבות נמי יש בהן משום ערוה וכדמשמע דס"ל להש"ס בברכות (כב:) ע"ש: תוס' ד"ה כאן כו' והא טהרת ב' מצורעין דמו כו'. וכ"ל שט"ס הוא (וערש"א) וצ"ל השקאת ב' סוטות. ור"ל ב' סוטות הן מסתמא נשים של ב' אנשים והו"ל כב' עבדים של ב' בנ"א. ואפ"ה אמרי' אי בכהן א' אסור. ולמה כ' רש"י דבעינן תרתי דווקא לאיסורא ב"ד א' ואדון אחד אפי' ב' אדונים וב' עבדים כל שהן ב"ד אחד אסור כמו בסוטה ב' סוטות של ב' בנ"א ע"י כהן א' דאסור: תוס' ד"ה האיש כו' תימה כו' בסנהדרין פי' דעיקר הטעם משום הרהורא וכזיונא וקרא לאו יתירא הוא ע"ש. גם אולי י"ל דרבנן ר"ש דדרש טעמיה דקרא: **ע"ב** תוס' ד"ה ואח"כ כו' ולא ידענא אי סובר כו'. וצ"ע דלכאורה לא שייך לבא משירי הלשכה כ"א דבר הנעשה בירושלים עצמה ככל הני דתנן בשקלים וכל צרכי העיר דווקא וכירושלמי שם וכן חבל מצרי דסוטה נעשה בירושלים. אבל הנך שדנין דיני נפשות בכל ב"ד של כ"ג. האיך ס"ד שיהא משירי הלשכה. ועפרש"י פ' דייני גזירות לענין מגיהי ספרים. ועוד לענין שלוחי כלאים פ"ק דמ"ק (ו.) דאמרינן מתרומת הלשכה יהבי' להו שכר. והן היו הולכין בכל גבול ישראל:

דף ט ע"ב גמ' בקין בקרא כבלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום כו'. נקט ד' הדיוטות דתנן פ' חלק דאין להם חלק לעה"ב בלעם דואג אחיתופל וגחזי בהדדי ואינך נקט כסדרן:

דף טו ע"ב גמ' כשם שממעט בכתב כו'. בירו' מ' משום דצריך שיהא מראה הדיו הנמחה מן הכתב ניכר במים ג"כ ולהכי א"ש הא דתלי המים בכתב ועמש"ש בס"ד בהגהותי בזה. אבל בש"ס דידן לא הוזכר זה ולא עוד אלא שהירושלמי נראה ס"ל דהכתב עושה אותן מרים מאררים ופליג אהא דצריך ליתן מר לתוך המים כדאבא וה דשמואל לקמן (כ.) דדייק מרים שהיו כבר אלא ס"ל הכתב עושה אותן מרים וכדאיתא נמי בספרי: שם אבל נתאכמו פניו פסולין ערש"י. והרמב"ם מפרש לה לר"ע דווקא ולמיפסל נתאכמו מחמת אבק וכיו"ב אף שלא נעשה בו מלאכה כלל. ולזה מהני תורת כבשן. ולכן פסק כר' ישמעאל משום דמבעי' לן אליביה. אבל בירושלמי קאמר להדיא דמפוחס (והיינו מאוכם דש"ס דידן). ומדקרי לה מפוחס משמע ע"י העור שנאחזו בו פחמין ועי' בירו' פ' כירה) אפילו לרבנן פסול. ומעיקרא הוו אתי עלה משום מלאכה ע"ש: שם בעי רבא טי' ומ"ש המל"מ דהרמב"ם פסק הבעי' לקולא משום דס"ל כדברי התוס' שהכריחו שפסול דרבנן הוא. לכאורה קשה הכרח התוס' אינו כ"א לשיטת רש"י דלרבנן קאי דכשר כמי מקוה. אבל להרמב"ם דלר' ישמעאל קאי הא קבעי מים חיים. ובוודאי היכא דבעי' מים חיים פסולין נשתנו כדתנן בפרה דהמוכין והמלוחין ופושרין פסולין משום מים חיים. אף שהינויים מחמת עצמם תנן התם דכשרין ועמג"א סי' ק"ם סק"ב. לא אתברר שפיר מה נקראו שינויים מחמת עצמן. בכדי שנביא מהם ראיה לכאן: שם ושני תולעת שהפשיל בהן קופתו כו' דאקליף אקלופי. וצ"ע שני תולעת מאי איכא למימר. והרמב"ם והמאירי כתבו דין זה רק בעץ ארז ואזוב. מ' שלא היה בגירסתם כאן שני תולעת. ואולי בשני תולעת ר"ל שנשתנה צבע אדמומיתו וצ"ע: תוס' ד"ה מה מים כו' וא"ת כו'. ובלא"ה הא בכיור דרשינן בזבחים (כ"ב.) ממנו ולא בתוכו. וי"ל דאולי אה"נ אם הדיח ידיו בתוכו לא מיבעי' דלא עלתה לו קידוש. אלא שנפסלו המים משום מלאכה (וכ"ש מים שרחץ בהן ככר דהו"ל כשופכין ואסור לחזור וליתנן לכיור ואף בנט"י לחולין פסולין) ומה שהטיל עליהן מדדי כיור פשיטא דלמים הנשארין בכיור אין חשוב זה מלאכה כלל. (ועי' פ' הנזקין נ"ג ע"ב):

דף טז ע"א גמ' הלכה עוקבת מדרבנן הוא. לכאורה מכאן ראיה לדעת הרמב"ם שקורא לכל י"ג מדות בשם דרבנן דקרי הכא לכלל ופרט וכלל דרבנן. וכמדומני דעיקר הגי' ראוי להיות עוקבת מדרש הוא (וכן רגיל הש"ס לתפוס מקרא מדרש הלכות ואגדות גם לגי' שלנו הו"ל דרבנן ולא מדרבנן) וכהיא דפ"ק דקדושין (כד:) הואיל ומדרש חכמים הוא ע"ש וכ"מ אח"כ הלשון מדברי המאירי אלא שאין הכרע שהיה גי' בגמ' כך אלא אפשר הוא ז"ל שינהו ללשון מדרש: **ע"ב** וניקטינהו לוורידין. לכאורה מ' דפליג אדר' יהודה דאמר עד שישחוט הוורידין בשעת השחיטה ומי' תוס' כתב שם דלכתחלה הוא. גם מדרבנן הואיל וגוגהו א"כ כאן שצפור מצורע אסורה בהנאה. גם לא דמי לקדשים דאמרינן שם לדם הוא צריך דהכא א"צ להזיה: שם שתהא חיותן בכלי. בפ' כל שעה (לד:) מ' שדרשא זו דחיותן בכלי קיימא להלכתא (ועי' פ"ק דחולין (ט.) בתוס') מיי' לפרש"י שם אסמכתא היא אבל לדברי תוס' י"ל דרשא גמורה היא. ועי' ברא"ש רפ"ז דפרה שחלק על עיקר דין פרש"י בזה: תוס' ד"ה שינה כו' וידק לעפר כו' דק לעפר כו'. וי"ל דהתם דכתיב לעפר פירשו שדק כמו עפר וכמו דק ככפור וכיו"ב. אבל כאן דקראו הכתוב לעצמו עפר הוא דקי"ל דהוי שינו שמו:

דף יז ע"ב גמ' שנא' ומחה כתב שיכול למחות. י"מ דכולהו מיפסלי מה"ט וכ"מ ביותר לשון הברייתא דירו' שהביאו התוס'. ולכאורה קשה דבמגילה (יט.) פסלינן בקומוס וקנקנתוס משום דלא מיקרים כתיבה דילפינן מברוך בן נריה דכתיבה בספר ובדיו וכיון דכאן כתיב בספר ממילא נמי פסול שלא בדיו ואע"ג דהיא דברי קבלה הואי מ"מ משמע דבלא"ה נמי ידעינן דשם ספר ושם כתב אינו כ"א קלף ודיו דמה"ט בס"ת פסלינן שלא בדיו ועי' תוס' שבת (קטו:) ומי' בגט נמי כתיב ספר וגם כתיבה ונהי דספר כתב תוס' ד"ה לא דמרבי' מכלל ופרט. אבל שלא בדיו אמאי כשר כיון דכתיב וכתב לה ומ"ש מס"ת וע"כ צ"ל דבס"ת הלכה גמירי לה וכמ"ש הרמב"ם ריש ה' תפלין:

דף יח ע"א גמ' ואי לאחר שנמחקה מגילה. משום דבירו' פליגי בה וכמ"ש תוס' לעיל ד"ה קודם. ומפרש שם טעמא דמ"ד כותב ואח"כ משביע כדי לסמוך שבועה לשתיה. וא"כ לאחר מחיקה נמי עדיף טפי להשביע כדי לסמוך שבועה לשתיה כל דאפשר. אע"ג דאמר נמי בירו' פ"ג ה"ב דהכל מודים שמחיקה סמוכה להשקיה ורבא לטעמיה דאמר לעיל דוקא משביע ואח"כ כותב להכי קאמר תרווייהו קודם שנמחקה מגילה כתיבן. ולא ניחא ליה למימר א' אחר כתיבה קודם מחיקה. דלמאי נ"מ נשביע פ"א אחר כתיבה כיון דאכתי מחיקה מפסקא בינה לשתיה. ועוד תרווייהו נמי קודם כתיבה כתיבי: שם ואת"ל בעינן נמי מחיקה לשמה. לקמן (כ.) קאמרי' רנב"י אליבא דראב"י איפכא דמחיקה לשמה בעי וכתיבה דלמא לא בעי. ורב פפא תלמידיה. דרב פפא מה"ט לא קאמר כדרנב"י שם ע"ש דכרבה דהכא ס"ל דאדרבה כתיבה עדיפא טפי:

דף כ ע"א גמ' דבקי אני. וכדאיתא רפ"ב דמגילה (יח:) דמקיים ביה עפעפיך יישירו נגדך: שם הדר אתי לקמיה דר"ע סבר סברא עפרש"י. וכמ"ש שלהי מכלתין שמשמת ר"ע בטל כבוד תורה וכברייתא שם תניא זרועי תורה ופירש"י שם סברא וטעמיה ע"ש: **ע"ב** גמ' הא מני ר"ע היא כו'. וע"כ הייט ר"ע דברייתא קמייתא לעיל (יט:) דלר"ע דבתרייתא תיקשי הא דתנן משנמחקה המגילה אמרה איני שותה מערערין אותה בע"כ. ולר"ע בקרב הקומץ תליא וכדפרכי' להו לעיל אהדדי ומשנין תנאי אליבא דר"ע. וא"כ מוכח מכאן בהדיא דר"ע דקמייתא נמי ס"ל כר"ש ודלא כגי' ר"ת בתוס' שם. וצ"ע על ר"ת בזה: שם ביעתותא מרפי'. והיינו נמי ההיא דרבי פ' בתרא דנדה (סו.) דא"ל זיל בעתה ונפל ממנה חררת דם ע"ש: שם ט' תדפים שנאמר ונקתה ונזרעה וגו'. מ' לי דהיינו בכדי שאם נתעברה מבעלה יתלה לה זכות ויגדל הוולד (ולכן אפי' איכה מעוברת תולה כשיעור זה) ומ' דלאה"ה לא חשה תורה להצלת הוולד. ומכאן סייע קצת לדעת רש"י לקמן פ' ארוסה (כו.) דאין ממתינין למעוברת עד שתלד. ולא כדברי תוס' שם: שם הראוי לספר. וא"ת בן ז' נמי ראוי לחיות. וי"ל דמ"מ זרע בריא ושל קיימא גמור טפי הוי של ט':

דף כא ע"א גמ' ומאי אע"פ שאין רל"ד כו'. בירו' דמי נימא כל י"ב חדש היה עוסק במצות (ר"ל בצדקה כהתם לשון מצוה בירו' ובי"ר בכל מקום) כלומר וא"כ אין כאן תליא י"ב חדש. וכן אמרו בשמ"ר פ"ל שכל יב"ח היה עושה כן. וש"ס דידן ס"ל דלא עשה רק באותה שעה שא"ל דניאל. דלמא שאני עובדי כוכבים כו'. אבל מישראל אע"ג בהאי קרא דעל ג' פשעי וגו' כתיב בסיפיה נמי על ג' פשעי יהודה וישראל ג"כ. ודרשינן מיניה שלהי יומא (פו:) דעבר אדם ג' עבירות מוחלין לו רביעי אין מוחלין לו. וא"כ ס"ל י"ל פי' מהא דהקב"ה מאריך זמן ג"פ. מי' כיון דלא אשכחן עיקר מילתא דארכת זמן י"ב חדש אלא בישראל. א"כ דלמא בישראל אין מאריך כ"א זמן מועט. וכי נמי תני קרא ג"פ אכתי זמן מועט הוא: שם ומתיירא מן הקוצים כו'. נראה דקוצים וברקנים ופחתים אינן זזין ממקומן לבא על האדם להזיקו רק אם יבא האדם עליהן יכשל בהם. וכן הוא במשל שע"י המצות ינצל מן המכשולות. שלא מדעת. וחיה ולסטים הן בעלי חיים שדרכן לילך ולהזיק. וכן כאדם עדיין מתיירא מפתויי בני אדם רעים (ואולי משלם בחיות ולסטים. לרמוז על תאות נפש הבהמית. ופתויי היצר שהוא מן אדם). ובזה ניצול ע"י התורה. ועדיין יכול לטעות באיזו דרך בהליכתו ולא ידע איזו דרך ישכון אור עד שהגיע לפרשת דרכים: שם מאי דרוש ולא ירצה בן ערות דבר. כדאמר ר"ח בפ"ק (ג:) כיון שחטאו ופרש"י בעריות נסתלקה שכינה כו': שם כשמעון אחי עזריה ופירש"י לכך נקרא על שמו. ועי' בויקרא רבה ר"פ כ"ה בזה: **ע"ב** גמ' נכנסה עמו ערמומית. ואשכחן שתחלת קלקולה של אשה ע"י שהכנים בה הנחש ערמומית: שם רי"א רוצה אשה כו' מט' קבין ופרישות. והיינו אשה פרושה דמפרש ר"י ואזיל. ולהכי כל אשה פרושה בדקי' בתרה. לפי שאין דרך הנשים להיות רוצין בפרישות. ולה"כ אין מלמדה תורה שאין רצונה בפרישות. ובירו' כ' שע"י התורה יכנס בה ערמומית להביא ראיה ממעשה אמהות כלאה וכי"ב שאמרה אלי תבא. ותבא גם היא לתבוע בפה:

דף כב ע"ב גמ' פרוש מאהבה פרוש מיראה. פירש"י אהבת שכר ויראת עונשין. וכהיא דספ"ג דמגילה דאמרינן אין מתרגמין ברכות וקללות דלמא אתו למעבד מאהבה ויראה. ולכאורה יותר היה נראה לפרשה מאהבת אדם ויראת אדם וכמו מאהבה ויראה דר"פ כלל גדול ופ' ד' מיתות: תוס' ד"ה אלו כו'. וי"ל דלא תני הכא אלא מילתא דחידוש כאן בסוטה. אבל דין מתו הרי הוא כן בכל המנחות. ונטמאת לא קתני כ"א משום חילוק דקודם שקדשה בכלי או לאח"כ. ודע דלשון הרמב"ם מ' לי שר"ל גם בהני דתני דנשרפת אומרת טמאה וכו'. אם קודם שקדשה בכלי. אינה נשרפת. ואולי ר"ל דתנא לחולין עי' פ"ק. אבל מדברי המאירי נראה שר"ל שקודם לכן נפדי'. ולא ידעתי פדיון זה מה טיבו. כיון שאין אחרת קרבה תחתיה:

דף כז ע"ב מתני' ועדיין הדבר שקול לו אני מגפה או כו'. עי' בגמרא (לא.) דמפרש משום דלא באל"ף איכא דמשמע הכי ומשמע הכי. ומשמע דהעיקר באלף כתיב הכא. וצ"ע דבכל דוכתא אזלינן בתר קרא וכ"ש הכא כיון דהכתיב לא באלף נמי איכא דמשמע הכי כמו לו בוא"ו א"כ ודאי לנו נילך אחר המקרא לו בוא"ו (ובמס' סופרים נמנה מקרא זה בין הכתובים בלמ"ד אל"ף ונקראין בלמ"ד וא"ו ע"ש) לכן היה נ"ל לפרש דמתני' ודאי ס"פ דאזלינן בתר הקרי בוא"ו אלא דמספקא לן פירושא. אם היא בערמותא אף כשיקטלני לו אני מגפה. או פירושו דרך בתמיה הן יקטלני וכי אפשר שאגפה לו אלא איני מגפה לו. והש"ס פריך ולחזי היכי כתיב כלומר כיון דכתיב בלמ"ד אל"ף. מכריע מן הכתוב הספק בקרא ונדרוש ליה לו איני מגפה. וממנו דבדכתיב בל"א נמי משמע הכי והכי וא"כ אין לעמוד לא מן הקרי ולא מן הכתיב לכן אמר עדיין הדבר שקול עד שדרשה ר"י בן הורקנוס. ככ"ל לפרש: שם והלא יהושע תלמיד תלמידך. עי' בפי' המשניות להרמב"ם שהרגיש למה בר"ע אמר תלמידך ועי' מה שתירץ בדוחק. ול"נ משום דר"ע תלמידיה דר' יהושע עצמו נמי היה כדאיתא ס"פ ראוהו ב"ד ובנדרים וכ"מ ובאדר"ן. לכן לא רצה ר"י לומר כן עליו לא להחזיק גדולה לעצמו נגד ריב"ז רבן. אבל ר"י בן הורקנוס לא תלמידו היה לכן קרא עליו תלמיד תלמידו של ריב"ז.

וכהן

דף יט ע"א גמ' וכהן מניח ידו תחתיה. עתוס' שדחקו ליישב לפירש"י שם (והנ"ל הרמב"ם ס"ל כדברי הירו' שהביאו תוס' דהיה נוטל הכהן קאי. ובאמת אע"ג דבר"פ היה מביא פרש"י הבעלים. הא תני א"כ היה מביא פיילי כו' ואינו כותב כו' דהכהן קיימי) למה סדר למיתני וכהן. ואולי י"ל דאי הוי תני ומניח ידו תחתיה וסד"א תחתיה דמנחה ונמצא יד כהן למעלה ויד האשה למטה. להכי תני וכהן יתירא לאשמועינן דהאי מתחתיה כגברי קא משתעי והיינו מתחת יד האשה ולא אתחת המנחה קאי: שם והשאר נאכל עפרש"י. אבל בירושלמי שקל וטרי מנ"ל במנחת סוטה ומנחת עומר שפיריהן נאכלין ע"ש (ואולי לר' אבא בר ממל דהתם דפשיטא ליה בסוטה וקאמר דעומר יליף מסוטה היינו דס"ד כסברת רש"י משום דבסוטה כתיבא קמיצה): **ע"ב** מחמת כרויתא כלל כלל לא שתיא כלומר אפילו נמחקה המגילה אחר שקרב הקומץ כדינו. והרמב"ם והמאירי השמיטו לבאר זה לרבנן. נראה דס"ל דר"י פליג אדר"ע נמי בהא. ואע"ג דאין ראוי להיות הלכה כר"י לגבי ר"ע רבי'. אולי ס"ל דמתני' דלקמן (כ.) וע"ש בירושלמי דמייתי עלה פלוגתא דר"ע דהכא בלשון אמר לו ובריית' קמייתא דתני בה בדר"ע כלישנא דר"י. נמי כוותיה קאתי'. ופליגא נמי עם ברייתא אחריתא אליבא דר"ע גם בזה (והש"ס דפריך להו אהדדי בעכובא דקומץ ומחיקה חדא נקט) ודלא כפירש"י דפי' קמייתא מחמת רתותא קאי. מ' דתנא דמתני' הוא ר"י דברייתא דהכא:

דף לב ע"א במשנה אלו נאמרין ק"ש כו'. וצ"ל דלא תני אלא ק"ש אלא לאפוקי מדרבי דפליג בגמ' (ואיכא מ"ד בירושלמי דפסק הלכה כוותיה). ותפלה משום דמפלגא בה בין צבור ליחיד כדאיתא בגמרא (הן אמת דמי' דביחיד נמי לכתחילה הוא דאמרו אל ישאל כו' הא דיעבד י"ח). ובהמ"ז משום דאורייתא נקט חדא ברכה וה"ה לכולהו. ולפמ"ש תוס' לקמן (לג.) ד"ה בהמ"ז כו' דס"ד למילף ברכה מהר גריזים דבלה"ק א"ש בפשיטות דנקט בהמ"ז. אבל קדוש היום אפילו יהא ד"ת נפקא לן מזכור בפה ומהו תיתי ס"ד לומר בלה"ק דווקא (וברפ"ב דמגילה אמרינן דזכור יכול בלב כו'. וא"כ לפ"ד הרשב"א בחי' ר"פ היה קורא דבהרהור לא שייך לשון. א"כ מהי תיתי נמי לחלק בקה"י. וצ"ע מנ"ל דזכור דקידוש בפה ולא בלב. אי לא דנימא כיון דגלי רחמנא בעמלק. הה"נ בכל הזכירות. ועי' במג"א סי' י"ג) ובתוספתא תני ברכת הלל. אבל נראה ע"ס וצ"ל בהמ"ז: שם וברכת כה"ג. אבל פרשות כה"ג פשיטא דהא אינה נקראת כ"א לשם קס"ת בעלמא [illegible]

כדאמרינן במי שמתו. יש לסמוך סברתם מכאן. מדאיצטריך כאן טעמא דשלא לבייש ולא סגי בטעמא דלא לטרוד לצורה. עכצ"ל דאי הוו מתקני תפלה לכל בקול רם לא הוי שייך מטרד לצורה (ואף דבזמנם היו הבקיאים מתפללים בלחש בשעה שש"ץ סודר תפלתו כמנהג שלנו): שם נכסוף וניזיל כי היכי כו'. לכאורה מלשון וניזול מ' שראוי לו להתבייש מה שיוכל ודלא כתירוץ התוס' ד"ה לכסוף כו' מה צריך יותר כו'. ואולי י"ל דוקא עם הוידוי שמתודה על הקרבן קודם שחיטה. אבל לאחר הוידוי מתכפר לו. ואין ראוי עוד לביישו להכי נשחטת במקום א' עם עולה: ואחרי תמהות:

דף לג ע"א גמ' איצטריך משום דכתיב וכיו. הו"ל משום דכתיב ודברת בם וסד"א נילף דבור דבור מסיני כדילפינן פי' הך ג"ש לקמן ר"פ משוח מלחמה (מב.): שם ובלשון ארמי היה אומר הב"ק. דלא תימא משום הכל מגלת תענית (שנכתב בה ברייתא זו בפ' י"א) וכתבה בלשון ארמי שנאוהו בלשונה. אבל הוא עצמו בלה"ק נאמר: תוס' ד"ה שבועות כו' ה"א נילף קול כו'. וצ"ע לא ליכתוב לא קול ולא ושמעה אלא לכתוב והשביעה באלה והוי ילפינן מסוטה. ולפרש"י ניחא: ד"ה וענית כו' ופ"ה אתי' קול כו'. ולכאורה י"ל דודאי לקולא ולחומרא מקשינן. והיינו דפרכינן לעיל (לב:) אוידוי מעשר ולילף מלויים ר"ל לחומרא דבלה"ק. ואולי דעת התוס' היה דלא שייך בזה חומרא במקרא בכורים דאתי לידי קולא שאם א"י בלה"ק לא יקרא כלל (ועי' בירושלמי בר"פ גבי ק"ש). וכדתנן פי' בתרא דבכורים בראשונה שא"י לקרות מקרין אותו (ומ' משום דבלה"ק הוא שהיה הרבה שלא היו יודעין (אבל במעשר שודויו בכל לשון לא חששו. ולפ"ד הרמב"ם פי"א ממע"ש ה"ד דודוי מעשר נוהג שלא בפני הבית ולפני ה' לאו לקבוע מקום בעזרה קאתי'. י"ל בפשיטות דמש"ה שמתודה בכ"מ שירצה לא חששו לכך לתקן שיהוו מקרין את הכל. (אבל לדעת הראב"ד שם ותוס' כאן סד"ה בהמ"ז כו' דבעזרה דוקא היה הוידוי ק"ק למה לא התקינו שם ג"כ להקרות הכל. אך י"ל בלא"ה דשם לא שייך שיהיו נמנעים להביא ויבטלו מ"ע כמו בבכורים). וכ"מ הלשון בספרי כי תכלה דתני בלה"ק ועלה קתני מכאן אמרו בראשונה כו' ע"ש). וכ"ה דעתם בקושייתם לקמן (לח.) ד"ה ונאמר כו':

ע"ב מעבר לירדן ואילך. שהר גריזים והר עיבל שכותים יושבים בהם הן רחוקים ס' מיל מן הירדן כדלקמן (לו.) באותו היום כו' יתר מס' מיל (וז"ש בירושלמי כאן לר"י ע"ד דר"י ק"כ מיל הלכו באותו היום. דהיינו שהלכו וחזרו ס' מיל שהרי חזרו ולנו סמוך לירדן בגלגל). ולהכי איצטריך לדחוקי ולפרש דרך מבא השמש שחמה זורחת (ועמ"ש בס"ד בחי' ריש ברכות בזה) שא"א לפרש מקום שוקעת מאי סימניה הרי מן קנה מערב עדיין רחוק הוא. אבל לר"א דאמר סמוך לירדן מפרש כפשטי' מקום שכלה גבול עבר הירדן המערבי דהיינו סמוך לירדן: שם זייפתם תורתכם כו' שאתם אומרים אלוני מורה שכם. מפורש בירושלמי שזייפו וכתבו בתורתם אצל אלוני מורה שכם: שם רא"א כו' בארץ הכנעני ארץ חוי כו' עפרש"י ודחוק מאד שיסמוך ר"א ע"ד רא"י שאחריו. וגם לדברי רא"י גופיה עדיין אין מיושב ארץ החוי ומול הגלגל ל"ל. (וקצת משמע שרש"י רוצה לדחוק ליישב זה. דסימנא דבערבה הוא שבארץ הכנעני ולא דרך החוי שהוא הרים וגבעות. ואולי גם מול הגלגל להכי קאתי סימנא דארץ הכנעני וערבה) ובירושלמי הגי' כדר"א רא"א אין זה הר גריזים והר עיבל של כותים. כלומר אלא אחרים היו סמוכים לירדן והיינו דקאמר כל הני קושיות לדחות דברי ר"י שהכם של כותים ארץ חוי ואינה רואה את הגלגל אע"פ שסמוכה לגלגל כדר"י. אבל אינה רואה. דמול משמע מול הרואה את הגלגל כלומר מאחרי הגלגל. אבל של כותים גלגל לפני' הוא שגלגל קרוב יותר לירדן כמש"ל. ומ' דר"א בעי למימר שהרים אחרים היו דלא ידעינן להו עכשיו מקומם א"י הן. ובירושלמי קאמר שתי גבושיות עשו וקראו זה גריזים וזה עיבל והביאוהו התוס':

דף לד ע"א גמ' וכמה גובהן של מים י"ב מיל עי' תוס' ע"ב ד"ה כחנייתן כו'. ומאי דפסיקא להו שהירדן לא היה רחב כ"א נ' אמה. אמת שכן איתא במדרש בענין משה שלא היה יכול לעבור אף מלא חבל של נ' אמה. אבל אין זה הכרע לכאן דהכא מלא על כל גדותיו כל ימי קציר כתיב. דהיינו בניסן קציר שעורים (ולמטה באדר הוי עובדא קודם מיתתו בז' באדר. ואז לא הגיעו ימי קציר עדיין). דאז כיומי ניסן נהרא מכיפיה מברך ומלא ורחב על כל גדותיו. ודאי הוא רחב אז הרבה. ומי' באמת אני תמה שכל החשבונות אלו שחשבו תוס' כאן הכל הוא כאילו הירדן היה שטח שאין לו עומק כלל. אבל כיון שהוא עמוק. א"כ המים שהיו ראויין לבא למלאות רחב י"ב מיל על עומקו שהיה לו. עולה הרבה יותר כשעמדו בגובה נד אחד. וגם תמוה לפירש"י לו יהא דאדם ומים שוין. הרי כשהראשונים מהמחנה הגיעו תוך הירדן כבר היו ראויין לחזור. כי המים תמו נכרתו מן כל הירדן מיד שנטבלו רגלי הכהנים בקצה המזרח. ומיד היו מתחילין לחזור. ובירושלמי בפרקין ה"ה מפיק שיעור י"ב מיל מדכתיב מאדם העיר אשר בצד צרתן שבין שני עיירות אינו י"ב מיל ע"ש: שם או מים קלים כו'. אולי לר"י מש"ה כתיב וימהרו העם ויעברו. שע"י שמיהרו הושוו למים: שם שמנה נשאו אשכול. נמצא משוי האשכול תתק"ם סאים. ומספרם ידוע בס' גלי רזיא ומג"ע למה רומז ע"ש: **ע"ב** גמ' וכי אדם זה בורר חלק רע כו'. כ"ש מי שאמר והיה העולם שברר לו א"י לנחלת חבלו. שודאי ברר לו נוף אף משום כל הארצות. ורש"י פי' בע"א. והיינו דכתיב ועבדי כו' רוח אחרת עמו. אולי פי' רוח האבות היתה בעזרו. ועי' בזוהר שהשכינה נתחברה עמו בחברון:

דף לה ע"א גמ' כי הוו מברי כו'. אולי מסמיכות ארץ אוכלת יושביה לו וכל העם אשר בתוכה וגו' כחגבים. ולומר שע"י שהיו אוכלין ומברין על יושביה שמתו היו שומעין זה שהיו בעיניהם כחגבים: שם נשא ארון את נושאיו ועבר. ואולי היינו דכתיב בעלות הכהנים וקרינן כעלות. לומר שלא היתה עליה זו ממש מן הכהנים אלא הארון נשאם. ואפשר לקיים שניהם. כי כשניתקו לאחוריהם כדרשי' דברייתא היה זה בעלות הכהנים ממש ע"י עליה שלהם. וכשעלו לעבר השני היה זה כמו עלייה שלהם. אבל באמת לא עלו הם רק הארון נשאם: שם נענש דוד. שנתעלמה ממנו הלכה ונתביים. וכמ"ש כי לא דרשנוהו כמשפט:

ע"ב גמ' ושבית שביו נרבות כנעני שבח"ל. שבית שביו דרש שתשבה מהם השבויים שבויים אלם מאומות אחרות ואף מהכנענים. (דאל"ה פשיטא מנ"מ). וכדדרשיק כה"ג וישב ממנו שבי דכנעני מלך ערד ששבה מישראל שפחה כנענית כלומר השבוים כבר ביד ישראל ג"כ (עי' בילקוט חוקת ותי' רמב"ן גיטין):

דף לו ע"א גמ' מיד נתכו שנאמר כו' תבא בהם ונתתי את כל אויביך אליך עורף. כ"ל דמהאי סיפא דקרא דייק להא דנתרו דהיינו אליך עורף (או חזות פעור): **ע"ב** גמ' מתקיף לה רנב"י כתולדתם בעי'. אע"ג די"ל דהאי כ"ה על אבן זו וכ"ה על אבן זו ת"ק הוא דקא"ל דדרש כתולדתם ממש על השני'. וא"כ י"ל דכתיבת השמות לא היה כתולדתם. מ"מ משמע ליה דרתב"ג נמי לא פליג אהא דנ' אותיות הוא כ"ה על זו וכ"ה על זו. א"כ י"ל לת"ק נמי כאן דשני' כתולדותם הס"כ לכתיבת השמות הוי כתולדותם: שם ותקרא רועה זונות. נגד מה שאח"כ נקרא רועה ישראל כדדרש ואזיל לקמן:

דף לז ע"ב גמ' ברכת. פרש"י משום אמן. ואפילו ליכא דעני אמן כההוא דלקמן (לח:) בבהכנ"ס שכולה כהנים וליכא אלא י' (מי' בירושלמי דברכות אי' הכנים וסטף עונין אמן. אבל בש"ס דידן לא הזכירו). מ"מ צריך להפסיק וליתן ריוח בין הדבקים:

דף לח ע"א גמ' כנגד כתפיהם. בפי' המיוחס להרא"ש (ולדעתי הוא להרא"ה) על תמיד פי' דלומר דסגי נגד כתפיהם קאמר. וכ"ש אם רוצים להגביה על ראשיהם במדינה דש"ד. ועדיף טפי להגביה יותר לקיים וישא אהרן את ידיו אל העם. וכדמשמע מדמייתי ר"י מקרא דכ"ג מגביה למעלה מן הציץ. מ' דס"ל דוישא היינו למעלה מראשיהם. אלא מיהא לא ידענא היכא רמיזא טעמא לחלק בין מדינה למקדש כתנן דעיקר נ"כ מאהרן ילפינן. ואפילו לרבנן בכ"ג אין מגביה למעלה מן הציץ מ"מ למעלה מכתפיו הוא. ועוד א"כ לר"י במדינה נמי יהיו מגביהין למעלה מראשיהם ככ"ג. ובשלמא אי נימא דוישא אהרן את ידיו אל העם סתמי' פירושו נגד כתפיהם. י"ל דבמקדש החמירו חכמים משום כבוד ה': שם ועבודת צבור. עתוס' ובספרי ובמ"כ הגי' קרבן צבור. והיו נ"ל לפרש דר"ל חטאת צבור כההיא דהתם וירד מעשה החטאת. ולאפוקי עבודת תמידין שבכל יום. ואף לא שבתות שאין במוספיהן חטאת. להכי מייתי מכל הימים. ודאי דאיכא נ"כ בנעילה דתעניתא אע"ג דאינה נגד שום קרבן. נ"ע ועי' בירושלמי רפ"ד דתענית: בקול רם כו' בלחש. נראה דסיפא דוקא. ולאו דוקא קול רם. אלא כאדם האומר לחבירו (ולפ"ז אולי י"ל שערך הקולות. לפי ערך השומעים שהאמירה להם. ואם הקהל רבים. בעינן קול רם ממש). ודנקט קול רם לישנא דקרא בלוים בברכות וקללות. ואף התם מפרשינן בירושלמי בפרקין ה' דל"ד קול רם אלא מעולה שבקולות וזהו בינוני והביאו הטור סי' קכ"ח לענין נ"כ ג"כ (וע"ש שנראה קצת מלשונו שחשב דנ"כ. מתניי' דאל"ה מאי שייטי' דשיתף רם קולו עמהם להכא): תוס' סד"ה הרי כו' לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקש כו'. וצ"ע דהא מסקינן בפ"ד דתענית (כח.) דאסמכתא בעלמא היא. וטפי הו"ל גז"ש דכה תברכו דמקשי' להר גריזים והר עיבל. ומי' דדרשה גמורה היא דמינה ילפי' לה"ק (ומ' לדברי תוס' עצמו ד"ה ונאמר דס"ל דלה"ק מעכבא דיעבד וכמש"ל (לג.) ד"ה וענית כו' בס"ד ע"ש). אלא לשון אינו צריך דקאמר ר' יונתן לא יתיישב דקאמר ת"ק דרשא גמורה. ואהדר ליה איסו א"נ דהאיכא אסמכתא: ד"ה לשנים כו' אר"ת צריך שיהא החזן כו' נראה כו' דהירושלמי פליג עם ש"ס דידן דאמר איפכא מממיה דר"ת דכהן דוקא קורא כהנים דדרש אמור להם שתהא אמירה משלהם (כלומר דכבר כתיב כה תברכו הרי לכהנים מדבר ונאמר אח"כ אמור להם וקאי נמי אכהנים גופייהו דמיירי בהו) והירושלמי ס"ל אמור להם כשיאמרו להם ישראל וכדמתרגמינן כד תימרון להון וא"כ נכי דאמרינן לית הלכתא כוותיה דר"ת בהא דאמר ישראל אין קורא כהנים. מי' בהא דאמר דכהן קורא כהנים. ודאי מ' דהלכתא כוותיה דליכא מאן דפליג עליה בש"ס דידן. והרמב"ם כתב בחיבורו דברי הירושלמי שראוי להשתדל שיהא המקרא ישראל: **ע"ב** גמ' שהקב"ה מתאוה כו' שנאמר ושמו כו'. מדלא כתיב וישימו לשון ציווי וכתיב ושמו דרש שהקב"ה מתאוה הלואי ישימו שמי עליהם ויברכם: תוס' ד"ה הא דסליק כו' ה"ה כו' ממעלי יוה"כ כו'. ולכאורה בפשיטות י"ל. דע"כ הכא דעובר בג' עשה (ופי' הרמב"ם דלאו עובר ממש דליכא אלא חד עשה. אלא כאילו עובר בג' עשה וכי"כ ח' עשה בתפילין והרבה כי"ב וכבר האריך בזה הרמב"ם בשרשיו לס' המצות שרש ט' ע"ש. ועי' ב"י שנדחק בזה). ודאי היינו כשהוא בבהכנ"ס. ולהכי דוקא בסליק לפרקים בבהכנ"ס מתפרסם ולא לימרו ב"ג וב"ח הוא ולא ע"י קבלת מתנות כהונה בעיר. כיון דאיכא ביעותא שעובר בעשה ואינו נ"כ. אבל דאביי פשיטא דאם היה בבהכ"נ ודאי היה נושא כפיו. אלא ע"י דאנסי ליה עידניה הוי מגלי היכא דהוי גרים כדאיתא פ"ק דברכות (ח.). וכיון דליכא ריעותא הוי סגי לאחזוקי נפשיה בכהני ע"י חילוק מתנות וכדתניא פ"ב דכתובות (כה.) דחילוק גרע חזקה לכהונה בא"י (ואע"ג דהתם דוקא בא"י תני אבל בסוריא ובבבל קתני דוקא נ"כ. י"ל היינו להעלות ע"פ חזקה זו לכהונה. אבל אביי דהוי מוחזק כבר ורק לאחזוקי חזקה קמייתא. הוי סגי גם בבבל בחילוק מתנות): גמ' לפרקים פרש"י בחגים ומועדים. ועי' שלהי ר"ה גבי לסדר תפלתו ובפ' הרואה דפרקים ל' יום. ואולי הה"נ: שם בעבודה. פי' לאחר שכבר התחיל הברכה (וממילא זמנה כל זמן שלא סיים הברכה. ואולי לענין זה אפילו כבר אמר בא"י המחזיר כו' כל זמן שלא סיים אפילו תיבה אחרונה לציון. הו"ל עדיין בעבודה ויכול לעלות. [ואע"ג דלענין הא כפ"ד דברכות (כט.) בעבודה חוזר לעבודה. כתבו הפוסקים ז"ל דמדאמר אח"כ במודים כו'. מ' דאפילו סיים הברכה לגמרי כל כמה שלא התחיל מודים אומר במקום שנזכר. נראה ודאי שר"ל שיתחיל מיעלה ויבא ויחתום אח"כ בברכה בא"י המחזיר כו'. דהו"ל כטעה ודילג שחוזר למקום שטעה וגומר מכאן ולהלן (ואפשר צריך לחזור ולומר ג"כ ותחזינה כו' ואח"כ יחתום בא"י המחזיר כו'. וכה שתהא ההזכרה תוך הברכה וכסדרה והערותי בזה במ"א בס"ד) מ"מ כאן כל שסיים לגמרי מסתברא דלא מיקרי בעבודה. ואף שם ודאי נ"מ בין נזכר קודם שחתם בא"י כו'. שאומר רק ההזכרה. ולאחר שחתם צריך לחזור ולחתום כמ"ש. וכמ"ש הפוסקים לענין דברים שאין מחזירין שכיון שחתם בא"י הו"ל חזרה ולא יזכיר. ועי' בדברי ראבי"ה שהביאו הרא"ש והמרדכי ריש תענית לענין הזכרת גשמים והכמ"ל בזה) אבל קודם עבודה ודאי א"צ (ואולי לא מהני כלל) עקירה וכדמוכח רפ"ב דמגילה (יט.) דאין מקום לנ"כ קודם עבודה דמי כתיב וירד לעשות אלא מעשות לאחר שכבר עשה ובדין היה לקובעה אחר עבודה (לאחר סיום הברכה) אלא משום דעבודה והודאה חדא ברכתא היא שבקוה בתר הודאה ג"כ (וכ"ש לפי הברייתא דת"כ פ' שמיני המובאת גם בירו' רפ"ד דתענית דמקרא מסורס הוא וכאילו כתוב וירד מעשות כו' ואח"כ וישא כו' ויברכם. א"כ ודאי אין מקום לעקירה קודם עבודה. דהכא משמע דהעקירה מן וירד הוא דנפקא לן. והיינו בעידן עבודה: והא לא עקר מפרש"י וכל הפוסקים נראה דלא עקר בעבודה הוא דקפריך ומשני דנח פורתא בעבודה. וא"כ בכ"ב עולה למקום הדוכן ממש. וא"כ בשים שלום חוזר למקומו אל התיבה לגומרה לדברי האומרים ש"ל גומרה. וכשם מהר"ם כתב בהגמ"י (והוא בתשובת מהר"ם בר ברוך סי' ובהגהות מהרב"ט במרדכי דמגילה) שאחר אומר שים שלום (וצ"ע דבהדיא תנן וחוזר לתפלתו. ואע"ג דאמרינן לקמן (לט:) שאין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור עד שיתחיל ש"ל שים שלום. וא"כ אין הש"ל עצמו יכול להתחיל שים שלום ופניו מוחזרין מן התיבה אל הצבור (וכדמוכח בפ' מי שמתו (כה:) שאסור להחזיר פניו לגמור התפלה לצד אחר מהצד שהתפלל וכמש"ש בס"ד בחי' ע"ש) מ"מ אולי לא מעכבא דיעבד) ולענ"ד הדבר תמוה שיתירו לו לעקור מקומו בתפלתו והברכה דהקב"ו בקדושתו ש"א כו' והרבון כו' נ"ע אם ש"ל והעומד בתפלה מותר לאמרו. ובפרט לפ"ד האומרים דהליכה ממקומו בתפלה כוי הפסק עפרש"י פ' אין עומדין גבי נחש (וכמש"ש בס"ד) מהגם והיכן מצאנו שחובה לעלות לנ"כ למקום שאנו קורים דוכן ואין יכול לישא כפיו במקומו שמתפלל (ובפרט לפ"ד מהר"ם עצמו שהביא הטור דהא דאם הבטחתו כו' מיירי באין שם כהן אלא הוא. ודאי יכול לישא כפיו במקומו. אף אי נימא דבאיכא כהנים הרבה צריכין להוועד יחד במקום אחד לנ"כ. וג"ז אינו ברור. ולבי מהסס במ"ש הפוסקים שעומד הכהן בתפלתו כשמגיע ש"ל לנ"כ שיעלה לדוכן). והיה נכון לפרש דהא"כ דודאי נ"כ במקומו. והיינו דפריך בפשיטות והא לא עקר כלל. שאסור לו לעקור בתפלה כלל אפי' בשעת נ"כ עצמה. אלא בנד פורתא (כלומר עוקר מעט לצד אחוריו מראה כמחזר פורתא לאחוריו). כדי לעשות סימן עלייה בעבודה. והיינו דקאמר כאן נד. וכאן עקר דבתפלה אסור לעקור: הא דאניסי כו'. לכאורה הו"ל למימר הני אניסי והני לא אניסי. ואולי משום דהוי מ' עם שבשדות דוקא. ובאמת אף שבעיר ואינן בבהכ"נ חשובי אניסי כמ"ש התוס' מסוגיא דר"ה. (ודוקא שבבהכ"נ והן אחורי כהנים חשיבי לא אניסי לענין זה למאי דפשטי' מחיצה אין מפסקת כמ"ש תוס'): הא דאשתייור בי עשרה הא דלא אשתיירו בי י'. הא דלא קאמר הא דאיכא י' הא דאיכא טפי מי'. משום דבעי לפרושי במילתיה דבעינן דוקא י' דנייתי לענות אמן. א"כ ת"ל דאי איכא י"א לא אמרינן שאחד יעלה לדוכן ועשרה יענו אמן דלכתחלה ברכת שנים בעינן וכמ"ש הטור בשם הר"פ דאחד אינו עובר בעשה (אף אם א"ל עלה). ולדעת הר"מ דאם יש כהנים אחרים אפי' הבטחתו לא ישא כפיו ואלו אמן עונה אם הבטחתו בכל ענין כדאיתא ברכה כי תבא (ואף שבתו"י חזר משה כבר השבותי עליו בס"ד במ"א) א"כ יש לעורר כי ליכא רק י' מגומגמים הרי ע"כ הש"ל לדבריו אין נ"כ ויכול לענות אמן. וא"כ היכי קאמר למי מברכין לימא לש"ל. אלא שי"ל דאולי ה"נ בעי' שיהיו מברכין לבי עשרה כמו לענין אמן. ובירושלמי דברכות ודפ' הנזקין דקאמר מי עונה אמן. יש לגמגם יותר בזה: עמ"א סקל"ז מ"מ לא קאמר הגמ' למי מברכין לנשים וטף. וצ"ל דלא היו רגילין לבא נשים וטף לבהכ"נ. ולאותן בחוץ לבהכ"נ. עדיף טפי לומר לאחיהם כו' כלומר הזכרים והכל בכלל ממילא. ובירושלמי ס"ל דצריכין לכתחלה לבא לענות אמן:

דף לט ע"א גמ' על נדדין שבפניו הזאתו כשרה. לפ"ד הפוסקים שסוברין כלם לענין נ"כ. נדדין ממש כלומר העומדין אצל הכהנים בשוה כלפניו דמי. א"כ הא דתנן הכא לפניו לרבותא נקטי' (ולהוציא לאחריו). וכ"ש נדדין ממש. ועי' סוכה (לג.) לענין עקום דומה למגל בנדדין ע"ש: אמר רבה בר הונא כיון שנפתח כו'. לא ידעתי מאי שייטי' להכא להפסיק בממרות דריב"ל. וכ"ל שעיקר מקומה להכן ע"ב אחר מימריה דאין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת: ולא נ"כ בלא ברכה. אולי בני דורו שלא היו רגילין נ"כ לברך על נ"כ יהיו סוברין כיון שהיא עצמה ברכה לא תיקנו ברכה עליה כמו שלא תקנו ברכה קודם בהמ"ז דאורייתא. (וקודם קדוש היום למ"ד דאורייתא) וכן קודם כל ברכת השבת וההודאה. ועי' בשמים ראש סי' קנ"ו: **ע"ב** גמ' ואין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיכלה דבור מפי הקורא. אם מפרש בברכה דהקב"ו לברך וכן אין הצבור כו' אמן עד שתכלה ברכה מפי כהנים על ברכה זו קאי. לא א"ש לשון אין הכהנים כו' בברכה אחרת. דלא מסתברא לקרוא ב"כ ברכה אחרת לגבי ברכת הקב"ו. אלא נראה דהכא בברכה ראשונה דב"כ עצמה מיירי. ולי קשיא מ"מ לא אשמועינן דין זה דברכה זו דהקב"ו. דהא ר"ח סבא גופיה אמרה לעיל. י"ל דברכה זו אינה להשמיעה לצבור. ויכולין לאומרה בלחש (ואולי היו רגילין כך וע"כ לא היו הכל בקיאין בה כדר' אלעזר בן שמוע דלעיל). ולא עוד אלא שנ"ל שהיו אומרין אותה קודם שהמקרא מקרא כהנים מיד לאחר היה"ר (דאחר הברכה לא מסתברא שיהיו רשאין לומר היה"ר דלמא אינו מענין הברכה והמצוה נ"כ) אע"ג שעיקר החיוב בא ע"י הקריאה. ואין עוברין בעשה אם לא קראום. מ"מ שפיר יכולין לברך ג"כ בלא קריאת כהן דמצוה קעבדי: אין הצבור רשאין לענות אמן עד שתכלה ברכה מפי הקורא. ק"ל מ"מ לא הזכיר שאין המברך מתחיל לברך עד שיכלה מפי הצבור ברוך ה' המבורך וכן אין הצבור מתחילין לומר ברכו ה' המבורך עד שיכלה ברכו את ה' המבורך מפי המברך. וכדאיתא פ"ז דברכות (נא.) בעובדא דרפרם שהיו רגילין לאומרו: המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה. נ"ל דס"ל מפטיר אין עולה למנין ז'. דאי ס"ל עולה. א"כ פשיטא דצריך לקרות בתורה:

דף מ ע"א תוס' ד"ה בנעילה כו'. לדעת האומרים דאין ת"ל בבבל אלא יוה"כ. הוא ג"כ לענין תפלת נעילה. י"ל דלהכי נקט יוה"כ דהש"ס בבבל קאי. ואמוראי דבבל הוא דמפרשי קראי. ואולי י"ל עוד דדוקא בנעילה יוה"כ שאז עת רצון וכמ"ש הפוסקים ממדרש קהלת שבת קול יוצא ואומר לך אכול בשמחה וגו' כי כבר רצה וגו': ולא בנעילה דשאר תעניות. (ואפשר בנעילה דתעניות היו שונין ואומרים של מנחה (וכמ"ש בירושלמי ריש ברכות שבמנחה ובנעילה שונין ואומרין של שחרית ומוסף ע"ש): עי' תוס' סד"ה כל כו' הלכתא כוותיה. ולכאורה אדרבה מדאמוראי דבבל מפרשי הני פסוקים. ובכללם מר זוטרא ורב מרי ורב זביד ש"מ דהלכתא כוותיה והיו רגילין לאמרן בבבל: ואנן בתרי' גרירין. ופתיכה אי דר"ח בר פפא ליתא ובמקדש היו אומרין אותן. יש לדחוק דהני אמוראי במקדש פליגי. אבל כיון דפסק ר"ח נמי כר"ח בר פפא דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו. א"כ ע"כ פליגי עליה (ואולי י"ל דלשון לא מיבעי משמע א"נ. הא איסורא ליכא. אבל בגבולין טועה קאמר): והדר אזיל למיקטרי'. פי' יורד מן הדוכן לאחר שהסכר עלה. ולהכי חייבינן הכי טפי שמא יאמרו ב"ג וב"ח. אע"ג דלעיל (לח:) אמרינן דאי סליק לפרקים לא חייבינן להכי. ובטורי אבן בר"ה הקשה זה ע"ש. ומי' גם מה שתי' הוא ז"ל בזה דהתם לנ"ד והכא לתשבא דעם קאמר. נכון הוא דהתם חוששין לו קאמר ודאי מ' דאב"ד קאי. והכא ואמרי כו' קאמר: **סליק בס"ד**

הגהות וחדושים מהגאון הגדול וכו' מו"ה **אברהם** זצ"ל (בעה"מ ספר משכיל לאיתן וכו') עם **תוספת מרובה מכי"ק** על הנדפס בש"ס זיטאמיר .

דף ב ע"ב גמ' לא ליתא אינש לאיתתי' מסו"ט כו'. דאילו בזמן סבית יכולה להסתר בכוונה בפני שנים ותשתה ותבדוק: שם וקאסר לה עילויה איסורא דלעלם. עיין לקמן (דף כה):

דף ג ע"ב גמ' אבל בגברא לית לן בה. עיין לקמן (דף י ודף יז). תוס' ד"ה נאמר כו' תימה ל"ל גז"ש אפי' בלא ג"ש מהיכי תיתי לי' דליתהמן בה עד א' כו'. וי"ל במה שכתב תפ"י בסוף גיטין לייסב קושייתו שהקשה כה"ג מדעת עצמו דאמאי איצטריך גז"ש למאי דמסיק כר"פ האשה רבה דבכ"מ אין עד א' נאמן נגד החזקה לא להתיר ולא ולאסור. ותירץ דאיצטריך להתירה לאחר כשתתגרש. ולפ"ז גם תמיהת התוס' דכאן מיושבת. והמהרש"א בס"פ כריס גיטין כתב דהוי ילפי' מנדה דנאמנת. ונעלם ממנו מ"ש בח"ר שם דמנדה ל"ל לעלמא דעד א' נאמן באיסורים דשאני נדה דא"א בעדים ואין דנין אפשר משא"א:

דף ד ע"ב גמ' כאילו בא על אשה זונה. עיין ילקוט סי' שפ"ו:

דף ה ע"א גמ' כל אדם שיש בו גסות הרוח כו'. עיין זבחים (דף ק"ב): תוס' סד"ה אדם כו'. עיין פ"ג דתרומות: **ע"ב** גמ' ולא עוד אלא שאין תפלתו כו'. עיין תוס' בכורות (דף מה ע"ב):

דף ז ע"א תוס' ד"ה אמר כו' י"ל דוקא בפרקא שכן יש היתר לאיסורא פרכוהו אבל בהיא הטוענת לא פרכוהו כו'. ועיין מ"ש התוס' עוד בסמוך ד"ה ואומר וכו'. ויש לי ליישב ע"פ מ"ש התוס' בגיטין (דף ע"ט ע"ב) בשם הירושלמי דמבואר שם גבי אשה שמצא בה דבר ערוה שרשאי לגרשה לב"ש מזוהמת בעיניו היא ואינו בא עליה. ומשמע דה"ה לסוטה שנאסרה על בעלה מחמת עידי קנוי וסתירה דודאי רשאי לגרשה לב"ש נמי היא מזוהמת בעיניו וכ"ה בהדיא במרדכי ורא"ש פ' המולך. וא"כ י"ל דמש"ה חזרו רבנן מהיא הטוענת דנהי דאיסור לאו לא תמירא מ"מ י"ל דנאמן מפוס דמזוהמת היא בעיניו ולכך פרכוהו מסברא שאין לה היתר ויגרו תקפו בדבר שאין היתר לאיסורו. וכ"ת דה"ה שמזוהמת בעיניו לכך מייתי קרא ואומר מים גנובים ימתקו לומר דכיון דנאסרה היא מתוקה:

דף ח ע"א גמ' אין משקין ב' סוטות כאחת כו' שנאמר אותה לבדה. פי' מהרש"א דהיינו קרא דכתיב והקריב אותה הכהן והעמידה וכן הוא בתוספתא. וכתב דאין לפרש דקרא אמנחה קאי דהא בתר הכי כתיב גבי מנחה והקריב אותה אל המזבח. וראיתי להמ"ל פ"ג דסוטה שכתב ע"ד מהרש"א וז"ל לא ידעתי איך ניחא לפי פירושו דהא בתר הכי כתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ע"כ ור"ל דקשיא ל"ל דכתב רחמנא ב"פ העמדה האשה. וי"ל דאיצט' העמדה יתירא לומר דאם היתה חיגרת אינה שותה וכדאי' ס"פ ארוסה וע"ש בתוס'. ועי' מ"ש רש"י בפי' התורה: תוס' ד"ה והא כו' תימה מאי פריך והלא אין עושין מצות חבילות ליכא אלא אי' מדרבנן כו' ואינהו פליגי בקראי. וי"ל עפמ"ש בפ"ק דמו"ק (דף ח' ע"ב) דהא דאין עושין מצות חבילות הוא מטעם דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה ומדמו לה למאי דאי' התם דאין מערבין שמחה בשמחה ע"ש. וסיא דא"נ שמחה בשמחה יליף התם מקרא ומשמע דהוי מה"ת וא"כ הסיא דאין עושין מצות חבילות נמי הוי מה"ת:

דף י ע"א גמ' חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה. עיין זוהר פ' ח"ש (סוף דף קכ"א): שם אנגריא בתלמידי חכמים. נדרים (דף ל"ב): רש"י ד"ה יתומה כו' שמשנת ששים ליעקב. ל"ל חמשים ליעקב כמ"ש רא"מ ר"פ תולדות ומהרש"א ספ"א דמגילה ע"ש. וכ"מ שהגיה בנ"ר וכן העתיק הרא"מ פ' וישב: **ע"ב** תוס' ד"ה דאייתי' כו' אבל תפלה מועלת. עיין ברכות (סוף דף י"ח ע"ב):

דף יא ע"א תוס' ד"ה מרים כו' או רבוע. עיין בס' זרע יצחק. בא"ד ממדה טובה של מרים. עיין בתוי"ט ועיין בתשו' מהרי"ט ח"ב סי' ח': **ע"ב** גמ' ר' אלעזר אומר כפה רך. עיין ברבה ס"פ שמות: שם ילך מכאן וילך מכאן כו'. עיין בתי' אגדות סנהדרין פ' ד' מיתות: שם דוד בן איש אפרתי וגו'. עיין ברבה ויקרא פ' ב':

דף יב ע"א גמ' אפשר בת ק"ל שנה הויא וקרי לה בת. עיין רבה רות: שם שלא היו בפיתקא של חוה. עיין רש"י בשבת (דף קנ"ב ע"ב): רש"י ד"ה שסיבב כו' מרגלים. מגילה (דף יג): **ע"ב** רש"י ד"ה בעל מום. והוא לוי ונפסל בקול לעבודת השיר. עיין בת"א שהקשה על הרא"מ שכתב דמשמע מרש"י דנער כשר לעבודת השיר של לוים. הא לא נקרא נער אלא עד ל' לעבודת לוי לשיר אינו מתחיל אלא מל' שנה ואילך. ולק"מ לפמ"ש הכס"מ פ"ג מהל' כלי המקדש דדוקא בקביעות אינו נכנס לעבודה אבל באקראי נכנס. עוד י"ל ע"פ מאי דאי' ספ"ב דערכין דבשעת השיר היו נכנסין ג"כ לוים קטנים לשורר בקול כדי לתבל הקול ולהנעימו. ולזה נתכוון הרא"מ שכתב שאין לוי שקולו עבה נפסל לשיר אלא בהיותו נער קולו משונה כו' והיינו דאז נפסל ג"כ לשיר אף בשעת השיר של הלוים הגדולים:

דף יד ע"א גמ' תורה תחלתה גמילות חסדים. עיין תנחומא פ' וירא: תוס' ד"ה כדי כו' דנפקא לן מינה מידי דמרבי מיני' כו'. עיין תוס' גיטין (דף מ"ט ע"ב):

דף טו ע"א תוס' ד"ה סבר כו' אבל נזיר טהור לאו תוטא קרינן בי' כו'. עיין תוס' ב"ק (דף לא) ומזיר (דף מ' ע"ב) ולח"מ פ"ג מהל' דעות: **ע"ב** תוס' ד"ה נתאכמו כו' תימה מ"ש דקמבעי' לי' הכא בנדחה וחוזר ונראה והא בפ' לולב וערבה קמבע"ל ולא אפשיט. וי"ל דהתם גבי עולתא בו תמרה בהדס ונפסל וחדר אשתור ונראה ביו"ט לא דחיי' בידים אבל הכא כשנתאכמו דחייה לה בידים וכה"ג גרע מדחייא דממילא כדאי' בסנהדרין (דף מז) וזבחים (דף יב) ובשניהם קמבעיא לי' אם יש דחוי אצל מצות אם לא. אבל אין לומר דהכא עדיף מדהתם דהוי אין בידו להכשיר אי אמרינן דאין ממעטין ביו"ט אבל הכא בידו להחזיר' לכבשן. דז"א דאפשר דפקעה שם וכדמשמע באו"ח סי' תכ"א ואיכא למימר דקושטא דהיכי דהוי בידו לא הוי דחוי וכ"מ בזבחים (דף לד ע"ב) וע"ש בתוס' דהיכא דבידו ואיכא מצוה להחזיר הדחוי ש"ד. ועפ"ז יש ליישב גם מה שהקשו עוד התוס' כאן למ"ש הא דנתאכמו והחזירן לכבשן דמבעיא לי' אי חוזר ונראה וגבי בגדי כהונה אמר בזבחים היו מקורעין או מטושטשין ועבד בהן עבודתו פסולה ואפ"ה אם כבס טשטושן וגיעולן חזרו להיתרן. ולפמ"ש א"ש דודאי שנא ושנא דגבי בגדי כהונה בידו הוא לכבסן וגם איכא מצוה להחזיר הדחוי ולאתירן לעבודה ובכה"ג לא הוי דחוי. משא"כ בהא דכאן דלא הוי בידו וכן בהא דסוכה כמ"ש. ומיהו הרמב"ם בהל' כלי המקדש פסק כי"א בזבחים דלא מהני כיבוס בבגדי כהונה. ואפשר שהוא מכח קושיית התוס' כאן דל"ת מברייתא דעבודתו פסולה כשעבד בהן ומזה מוכח דהסיא ברייתא סברה כי"א:

דף טז ע"א תוס' ד"ה לרבות כו' דילמא קסבר איסי ב"י כר"י כו'. עיין מ"ש המ"ל ריש הל' קרבן פסח: **ע"ב** גמ' ורבנן אי מההוא ה"א נשחטי' סמוך למגא כו'. וצריך באור מ"ט דר' ישמעאל דלא חש למאי דקאמרי רבנן דה"א נשחטי' סמוך למגא כו'. ונראה דס"ט דר"י דאזיל לשיטתו דע"כ הך סברא דקאמרי רבנן דלא סגי בקרא דושחט את הצפור על מים חיים למימרא שיהא מעורבין הדם והמים משום דה"א דנשחטי' סמוך למגא כו' ז"א רק למ"ד בעלמא דלא אמר על ממש אלא בסמוך ולדידי' הוא דאיכא למימר הרי דס"ל ה"א דושחט על מים חיים היינו סמוך למגא שיש בה מים חיים ולא שישחוט שיזוב הדם על המים ממש ומש"ה איצט' לי' קרא דוטבל וגו' לערבן. אבל למ"ד דס"ל בעלמא על ממש ודאי דלדידי' איכא למישמע שפיר לערבן מקרא דושחט על המים דאין לומר דנשחטי' סמוך למגא כו' כיון דעל ממש משמע. ובירושלמי דפסחים ריש פ' כילד צולין איתא גבי פלוגתא דר"ע וריה"ג שם בגליית הפסח דפליגי אי נותן כרעיו ובני מעיו לתוכו או לא דפליגי בפלוגתא דאבא שאול ורבנן בקרא דכתיב ונתת על המערכה דאבא שאול אומר סמוך למערכה ורבנן אמרי על גגה של מערכה ואתיא דאבא שאול כר"ע דאמר תולין חוצה לו הע"ג דכתיב על כרעיו ועל קרבו היינו סמוך לו ודרבנן כריה"ג דאמר דנותן לתוכו דעל ממש. ולבסוף מייתי דפליגי ר"ע ור' ישמעאל בגליית פסח ואתיא דר"ע כר"ע ור"י כריה"ג. וא"כ מוכח דר' ישמעאל ס"ל דעל ממש הוא וא"ש כאן כנ"ל:

דף יז ע"א גמ' דרש רבא בשכר שאמר אברהם כו' בילקוט אי' רבה: רש"י ד"ה כולהו כו' וה"י דהאלה אורתיה הוא. ול"נ די"ל דלר' יוסי איצטריך ה"י דהאלה לכדאמר לקמן כתבה למפרע פסולה דכתיב וכתב את האלות האלה כדכתיבא. ונהי דלר"מ דממעט מהאלה צוואות וקבלות נ"ל דתרתי ש"מ מיהו לר' יוסי י"ל דמש"ה כתב קרא: **ע"ב** תוס' ד"ה כתבה אגרת כו'. מ"ש תוס' על ר"ת י"ל דר"ת ל"פ כרש"י כמ"ש התוס' במנחות (דף ל"ב ע"ב):

דף יח ע"א גמ' או דילמא בעי נמי מחיקה לשמה. עיין לקמן (דף כ'): שם מתקיף לה רבא תרווייהו קודם שנמחקה כתיבן. ומיהו רב לא חש לאתקפתא דא דס"ל אין מוקדם ומאוחר בתורה וכדאמר ברבה נשא ואע"ג דהוי בתר עניגא איכא למ"ד הכי וכדמוכח ג"כ בירושלמי פ"ו דשקלים דר' יהודה ס"ל הכי. ועיין ירושלמי כאן ובפסיקתא: תוס' ד"ה חזר כו' א"כ כל הערובות שבעולם יחזור ויחלקו משום ברירה. עיין תוס' תמורה (דף ל'): **ע"ב** גמ' ות"ק נמי הכתיב זאת ורבנן בתראי נמי הכתיב תורת. וק"ל דילמא ס"ל דזאת ממעט במה וכדאי' בספרי זוטא הובא בילקוט נשא. ואפשר דמש"ה לא גרים בילקוט כל זה הא דת"ק נמי וכו':

דף יט ע"א רש"י ד"ה היה נוטל כו' והגשה נמי תחלת קמיצה היא כו'. עיין תוס' מנחות (דף ט') ומגילה (דף כ' ע"ב): שם ד"ה והגיש כו' וכולהו הנך כתיבו במנחת סוטה. משמע דמפרש הא דכתיב במנחתה והקריב אותה אל המזבח היינו הגשתה למזבח דאילו הקטרתה כתיב אח"כ וקמץ והקטיר. וכן דריש בהדיא בספרי אך התוס' כתבו דבירושלמי יליף מדכתיב בכל המנחות והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה. וגם בתלמודא דידן במנחות (דף ס ע"ב). וצריך טעם דאמאי לא משמע להו הגשה מהקרבה דכתיב במנחת סוטה גופה. ומהרש"א הרגיש בזה אבל אין בדבריו כדי נתינת טעם ע"ש. ונראה די"ל ע"פ מ"ש התוס' במנחות (דף י"ט ע"ב) דאיצטרכו תרי קראי גבי מנחות לענין הגשה דאי משום דכתיב הקרב אותה בני אהרן וגו' ה"א על הכבש סמוך למזבח ולא על מזבח ממש כדאשכחן והקריב הכהן את הכל המזבחה ואמרי' זו הולכת איברים לכבש ולהכי איצטריך נמי והגישה אל המזבח ע"כ. וא"כ ה"נ י"ל דמקרא דוהקריב אותה דגבי מנחת סוטה ה"א על הכבש ולא למזבח ממש. ולכך איצטריך להו למילף הגשה למנחת סוטה מקרא דשאר מנחות לומר שצריכה הגשה למזבח. ולפ"ז אפשר דאין הספרי חולק כלל על התלמודים דל"ק התם אלא דמוהקריב דגבי סוטה למדנו שטעונה הגשה אבל מזבח לא שמענו וכי יליף בירושלמי ובמנחות מקרא דכתיב בכל המנחות משום מזבח הוא דאיצטריך:

דף כ ע"א תוס' ד"ה א"ר ירמיה כו' אלא הכי משמע דבהא דרבא כ"ע מודו. ואני תמה ע"ד התוס' כאן דאיך עלה על דעתם לומר דאין חולק אהא דרבא דהרי אינהו גופייהו כתבו לעיל (דף יז) דבירושלמי איפלגו בזה ר"י ור"ל ואיכא מ"ד דס"ל דכותב ואח"כ משביע כדי לסמוך שבועה להשקייה. ואפשר דאזלי לטעמייהו שהקשו שם על הסוגיא מ"ד. אך כתבתי במ"א ליישב קושייתם שם וה"נ י"ל דמ"ד מוחקין מה"ת לית לי' דרבא. ומה שהקשו התוס' דא"כ אמאי אמר לעיל לר"ש כדי נסבא לימא דלית לי' דרבא יש לי ליישב ע"פ סוגיא דלעיל (דף טז) דאיתא התם הקדים עפר למים פסול ור"ש מכשיר ופרש"י דטעמא דת"ק דפסל דכתיב ונתן אל המים אלמא מים ברישא וכתיב ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת דבעינן כסדר הכתוב בפרשה וטעמא דר"ש מפרש התם בברייתא דיליף גז"ש מאפר פרה דאם הקדים עפר למים כשר. וא"כ ע"כ דר"ש ס"ל דאי לאו גז"ש היה פסול בשנוי סדר משום דהתורה קאי נמי על שנוי סדר לעכב. ולפ"ז ע"כ דר"ש אית לי' דרבא ולא כמ"ד בירושלמי דכותב תחלה דלדידי' תורה לא קאי אסדר כנ"ל: **ע"ב** גמ' והתניא טמא מת מותר לכנס למחנה לויה. עיין תוס' יבמות (דף ז) זבחים (דף לב): תוס' ד"ה הא כו' דמדסיפא רבי רישא לאו רבי. עיין תוס' נזיר (דף מג ע"ב):

דף כא ע"א תוס' ד"ה זה ת"ח כו' ומהרהר כל שעה כו'. עיין ברכות (דף כד ע"ב): **ע"ב** גמ' שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר והחכמה כו'. עיין עירובין (דף נ"ה):

דף כב ע"א גמ' א"ר יצחק אלו שמוכין הלכות. עיין מ"ר ויקרא פרשה ג': רש"י ד"ה מגוס מכשף האוחז את העינים. עיין שבת (דף ע"ה): שם ד"ה שמורין כו' הלכה כדברי מי כו' עיין פרש"י בנדה (סוף דף ז'). ורשב"ם בב"ב (דף ק"ל ע"ב):

דף כג ע"ב תוס' ד"ה מה ט' ואין האשה נמכרת ונשנית כו'. עיין קידושין (דף י"ח): שם ד"ה ושומרת כו' מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי איצטריך למעוטי כו'. עיין משנה למלך פ"א דסוטה:

דף כד ע"א רש"י ד"ה מעוברת חבירו כו' ואסרוה חכמים לינשא עד שיהא הולד בן ב' שנים שכך זמן יניקתו והלך זה ונשאה וקינא לה לא שותה שהרי אינה ראויה לו לקיימה. וק"ל מהא דסוכה (דף כ"ג) גבי סוכה הראויה לשבעה דלא ממעט ר"מ מאי דאין ראוי מדרבנן ומ"ש הכא דממעט מה שאינו ראוי לקיים מדרבנן. וי"ל דשאני התם דאין האיסור בגופו של דבר רק היום גורם משא"כ הכא דהוי האיסור בגופו. והכי מחלק המרדכי בפ' לולב הגזול גבי מצוה הבאה בעבירה בין איסור שהוא מצד עצמו כמו טבל לאיסור שהיום גורם כמו מוקצה. ובחי' לפסחים וסוכה הבאתי ראיות לזה. ויש לי עוד להי"ר דע"כ לא בכ"מ אית לי' לר"מ דלא ממעטינן מקרא מאי דחזי מה"ת ולא חזי מדרבנן אלא דממעט ג"כ מאי דלא חזו מדרבנן דבתר תקנתא דרבנן ה"ל כדאורייתא דבס"פ שבועות העדות (דף ל"ז) מסקינן אליבא דר"מ דבעי תנאי כפול ולית לי' מכלל הן אתה שומע לאו ס"מ בממונא אבל באיסורא אית לי' ולא בעי תנאי כפול. ופריך והא גבי סוטה בעי תנאי כפול דכתיב אם לא שטית הנקי ודרשינן אם שטית חנקי. ומשני שאני סוטה דאיסורא דאית בי' ממונא הוא. ופרש"י גביית כתובתה. ואי איתא דבכ"מ אזל ר"מ בתר דאורייתא ולא בתר תקנתא דרבנן א"כ תקשי דאמאי בעא ר"מ תנאי כפול בסוטה הא מדאורייתא איסורא גרידתא היא ולית בה ממונא דגביית כתובתה אינה אלא תקנתא דרבנן. ואין לומר דר"מ לשיטתו דס"ל כתובה דאורייתא. דז"א אלא בבתולה אבל באלמנה מודה דא"א מדרבנן כמ"ש התוס' בכתובות (דף כ"ו ע"ב) והרי לא מישתמיט ר"מ לחלק גבי סוטה בין אם נשאה הבעל בתולה או אלמנה ולעולם בעי תנאי כפול ואי לא"ה אין המים בודקין אותה אף באלמנה שאין בה ממונא רק מתקנתא דרבנן. אלמא דאזיל ר"מ בתר תקנת חכמים. וע"כ מאי דלא אזיל התם בסוכה בתר תקנת חכמים הוא מטעמא דאמרן: תוס' ד"ה ור' יונתן כו' איש איש לרבות תינוק בן יום א' שמטמא בזיבה כו'. וכן הקשו התוס' מדר' יהודה דנדה לר"י דע"ז במנחות (דף יז). וי"ל דשאני הסיא דנדה כמ"ש התוי"ט פ"ב דזבחים דאיש משמע גדול ואיש איש הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות קטן:

דף כה ע"ב תוס' ד"ה לאו כגבוי דמי כו' וא"ע כלאי הכרם אמאי מטמא טומאת אוכלין ולא אמר כתותי מיכתת שיעורה כו'. ונראה דדוקא למ"ד כל העומד לשרוף כשרוף דמי אמרינן במנחות דאין מטמא טומאת אוכלין אבל משום כתותי כתות שפיר מטמא דלא שייך לומר כן רק בדבר שצריך שיהיה השיעור מחובר ביחד בשלימות כשופר ולולב אבל בדבר שאף מפורד כשר ל"ש לומר כתותי מיכתת כדאי' בס"פ כה"ד. ובזה נדחה מ"ש בשו"ת שער אפרים דגבי תרומה טמאה לא אמר כתותי וה"ר מדמדליקין נ"ח בתרומה טמאה ונר חנוכה צריכה שיעור. ולפ"ד תקשי ע"ד תוס' וא"ר פ"ג דסוכה דכתבו דגבי תרומה טמאה אמרו כתותי. אך לפמ"ש א"ש דאין ראיה מנר חנוכה דהתם א"צ שיהא שיעור השמן מחובר ואף אם יצוייר במחובר כגון דקרוש שפיר דמי. וכ"ש לפ"ד הה"מ גבי נתי דאין צריך שיעור ברוחב רק כקו בעלמא ל"ש כתותי וה"נ גבי נר חנוכה א"צ שיעור בגובה או ברוחב רק שיהא השמן בכלי ואף כקו בעלמא. ולפ"ז בטומאת אוכלים דאף אם הוא מפורר מט"א כמ"ש הראב"ד פ"ו דט"א וברמב"ם פ"ד ע"ש. ל"ש בי' לומר כתותי מיכתת שיעורי'. וכן נראה דלא גרע מהא דקי"ל דלתי של אבירה כשר. ופי' הס"מ דהע"ג דצריך שיעור בגובהו לא אמר כתותי כיון דא"צ שיעור ברוחב ואינו אלא כקו בעלמא. מיהו דוקא לטמא אחרים מצטרפין אבל לטומאת עצמן אין מצטרפין ולא הוי חיבור לקבל טומאה זה מזה כמה שנוגעין וא"כ למ"ד דאף לקבל טומאה צריך כביצה תקשי קושיית תוס' דכלאי הכרם איך מקבלין טומאה. אבל למ"ד דלקבל א"צ שיעור רק לטמא אחרים א"ש. וזה דלא כמ"ש בשו"ת שער אפרים והובא בס' פאר הלכה דקושייתם דכאן הוא דוקא לטמא אחרים דבעי שיעור לכ"ע. ובעל פאר הלכה הוסיף דה"ה פגול ונותר וכל אי' הנאה דצריך שריפה אמר כתותי ואינו מטמא אחרים. אך במשנה למלך פ"ד דט"א מוכח דאף לטומאת אחרים אין מצטרפין מפורר בפירוד. וזה דלא כהראב"ד כפ"ו. ודלא כמ"ש בעל תורת גיטין סי' קכ"ד בפשיטות כהראב"ד:

דף כו ע"א תוס' ד"ה אמר כו' יסתרו כל יולדות בנער וילדו בריות וכו'. עיין בס' לוית חן: **ע"ב** גמ' אמר רבא שלא כדרכה משכבי אשה כתיב. עיין במהרש"א שכתב לדברי התוס' בסמוך דלא חלק הכתוב בשום דוכתא בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה ואף בשפחה חרופה לא פטר רק בהערה ולא שלא כדרכה. ולכאורה דבר תמוה כתב שהוא נגד סוגיא ערוכה ספ"ב דכריתות (דף י"א) דאיתא התם בהדיא דגבי שפחה חרופה פטור בין בהערה ובין בשלא כדרכה דתרווייהו ממעטינן מדכתיב בי' שכבת זרע. וגם התוס' כ"כ ביבמות (דף נ"ה). אך מצאתי להרשב"א שכתב בחידושיו ליבמות שם דהסיא סוגיא דכריתות לא אתיא רק אליבא דר' יהודה בס"פ ד' אחין דממעט משכבת זרע דגבי טומאת קרי הערה וגם שלא כדרכה ולדידי' ה"נ דממעט תרווייהו מש"ז דגבי ש"ח אבל לרבנן דלא ממעטי מש"ז דגבי טומאת קרי רק הערה ולא שלא כדרכה ה"ה דלא ממעטי שלא כדרכה משכבת זרע גבי שפחה חרופה ולדידהו חייב שלא כדרכה בש"ח. וכן הביאו בשעה"מ הל' א"ב וגם בספרי הרמב"ם איכא נוסחא דלא גרסי פטור שלא כדרכה בש"ח ומשמע דס"ל דחייב וא"ש לפמ"ש בס"ם אתא כרבנן. ולפ"ז נתיישבו גם דברי המהרש"א אדברי התוס' דכאן:

דף כז ע"א תוס' ד"ה איש כו' אפי' רשב"ג דאמר כתובת אשה דאורייתא לאו ממש דאורייתא כו'. עיין ריטב"א בשם ר"י ורמב"ן שלהי כתובות: **ע"ב** משנה מי יגלה עפר מעיניך. פי' היא התחיה וכ"מ בירושלמי פרק הרואה: תוס' ד"ה דכתיב כו' בעי קרא כדכתיב והכי משמע בפ' ג' מינין כו'. עיין מ"ש תוס' לעיל (דף יט):

דף כח ע"א גמ' א"ר ישמעאל ק"ו ומה גרושה כו'. יבמות (דף סח): תוס' ד"ה מה ת"ל כו' מיהו לאו הכא מכלל עשה איכא כו'. עיין תוס' כתובות (דף מ):

דף כט ע"א גמ' ודאי טמא הוא דלא יאכל הא ספק טמא וספק טהור יאכל אימא סיפא כו'. וק"ל דמאי קושיא דאימא דחילקה תורה בין טומאת בשר שהיא בלאו ובין טומאת גוף שהיא בכרת ואסרה בי' רחמנא ספק. וי"ל ע"פ הסוגיא דפסחים (דף עט) רבא אמר אפי' טמאין נמי עבדי בטומאת הגוף כו' כל היכא דקרינן ביה אשר יגע בכל טמא לא יאכל קרינן ביה כל טהור יאכל בשר וכל היכא דלא קרינן ביה אשר יגע בכל טמא לא יאכל ל"ק ביה כל טהור יאכל. וכה"ג אמר רבא בזבחים (דף מג) הרי דאיתקש להדדי אכילת טהור לאיסור אכילת טומאת בשר: רש"י ד"ה אלא לר"ע ארבעה קראי כתיבי יתירי ב' נטמאה ותד ונטמאה ור"ע דריש וו"י הרי ארבעה. ואליבא דר' ישמעאל פרש"י דלא דריש וו"י ומש"ה קאמר ג' קראי כתיבי. ומכאן ק"ל אמ"ש התוס' בפ"ז דיבמות (דף סח ע"ב) בשם ר"י דר' ישמעאל נמי דריש וו"י דא"כ אמאי פליג הכא ר' ישמעאל וס"ל דהלתא קראי כתיבי. אלא נראה דהעיקר כמ"ש שם בתרוץ ב' וכ"כ בפשיטות בזבחים (ריש דף ס"ה) דר' ישמעאל לא דריש וו"י ע"ש. ומיהו בגליון כתב שם די"ל דדוקא להכות דרשא לא דריש וכמ"ש תוס' לר"ש דסנהדרין (דף נא) ובמנחות (דף נח). וכ"כ בחי' ליומא (דף ח) גבי נשבר הגין דר' יהודה נפקא ליה דלא מרצה ממנא מנאו ור"ש מנא מנאו לא משמע ליה. דדוקא להסיא דרשא דהתם לא דריש ר"ש וי"ו אבל בעלמא דריש נמי ר"ש וי"ו. וכן ר' יהודה דדריש התם מנא מנאו. מ"מ משמע שם (דף מה) דלא דריש וי"ו גבי ואת המזבח ולא נפיק מיניה מערכה לאיברים ופדרים כדדריש ר"מ. משום דלר"י נמי דוקא התם לא משמע ליה למדרש וי"ו. וכתבו התוס' במו"ק (דף ח) ובסנהדרין (דף יד) וכה"ג כתבו בזבחים (דף יח ע"ב) גבי דרשא דאשר ודרשא דאת ע"ש:

דף ל ע"א גמ' ר"א דתניא ר"א אומר כו'. נ"ל דתנן: תוס' ד"ה הא כו' מ"מ הטעם לא נודע אלא א"כ נאמר רבו בגזירת כו'. עיין תוס' יו"ט פ"ב דטהרות: **ע"ב** תוס' ד"ה מר סבר כו' ובספ"ק דעירובין משמע מאן דסבר דתחומין דאורייתא נפקא לן מאל יצא. ונראה דהא דאיצטריך גז"ש אע"ג דנפקא מאל יצא א"ש ע"פ הירושלמי רפ"ד דעירובין דאי' התם מניין לד' אמות שבו איש תחתיו ומניין לאלפים אמה אל יצא איש ממקומו ביום השביעי או תלף אמר ר"א תנינן אסא בן עקיבא אומר מקום מקום נאמר כאן מקום ונאמר להלן מקום נוס מקום שנאמר להלן אלפים אמה אף מקום שנאמר כאן אלפים אמה ע"כ. הרי מבואר דאיצטריך לגז"ש דמאל יצא להודא ה"ה דקאי על ד' אמות:

דף לא ע"א גמ' אלא לא משמע הכי ומשמע הכי. והקשה בחידושי אגדות דגבי בתי ערי חומה כתיב אשר לא חומה ודרשינן מדכתיב בא' אע"פ שאין לו עכשיו וה"ל קודם לכן. והא מצינו לפרושי לו בוי"ו אע"ג דכתיב בא' כי הכא גבי לא צר וגבי לא איחל דמשמע הכי ומשמע הכי ותי' בדוחק. ונעלם ממנו דכבר הרגישו בזה התוס' בחולין (דף סה) ותירצו דמ"מ דרשינן מדשני למכתב בא' יותר מכל הותן לו שר"ל הן הכתובים בוי"ו ש"מ לדרשא וגבי לא צר נמי איכא דרשא. ובזה א"ש הא דקאמר בנדרים (דף לב ע"א) עי"ש. אלא דצריך טעם גבי לא איחל דאי הן הוא למה שינה למכתב בא' ומאי דריש ביה. וי"ל דס"ה דא"ל דבלשון שאלה ותמיה קאמר הן יקטלני לא איחל בתמיה. ועי' זוהר פנחס (דף ריט ע"ב): **ע"ב** תוס' ד"ה הא כו' היכא הוס מתרץ ר' יצחק כו'. עיין בזה בספר שער המלך הל' שגגות:

דף לד ע"ב גמ' לא עלתה בידינו אלא אחד. עי' תנחומא האזינו ורבה ויצא פ' ע"א:

דף לה ע"א גמ' מפני שקרא לדברי תורה זמירות. עיין תנחומא פ' פנחס:

דף לו ע"א גמ' וברכו וקללו. הגאון מהר"א מגיה ברהמ"ז ומותק וקללו. עי' באדרת אליהו פ' ראה: תוס' ד"ה עשרים כו' משמותם ולא כל שמותם. עי' בזה בשו"ת כנסת יחזקאל סי' א':

דף לז ע"ב גמ' זה הבא על הערוה והוליד בן. עי' רבה נשא פ"ט: רש"י ד"ה ארורים כו' מקלל אביו ואמו כו'. עי' רבה שם:

דף לח ע"א גמ' ומשרת גופה מנלן דכתיב לעמוד לשרת. הקשה בזית רענן דאמאי לא יליף מקרא דפ' עקב דמייתי דכתיב שם לעמוד לפני ה' לשרתו. ותירץ דה"א דוקא עבודה דלפני ולפנים צריך עמידה ולא במזבח בחוץ. ואין זה מחוור דאטו מזבח לא הוי לפני ה' דהא כתיב ושחט את בן הבקר לפני ה'. אלא י"ל ע"פ סוגיא דזבחים (דף כד ע"ב) דיליף לעכב ממשנה התם. ועוד דריש התם לעמידה בתרתין ולא בישיבה ואילו בפסוק זה דפ' עקב ל"ש זה: שם מקים בניו לו. עיין חולין (דף קלו):

דף מ ע"ב גמ' והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד. והקשה בספר באר שבע דאמאי לא מקשה הגמ' מקרא דכתיב בד"ה א' כ"ח ויקם דויד המלך על רגליו ואיך מחל על כבודו. וי"ל דשאני התם דמשמע שם שמסר או לשלמה ענין בנין ביהמ"ק כדכתיב שם ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם וגו'. וכ"מ בילקוט שם וקי"ל דלימוד בנין ביהמ"ק צריך להיות בעמידה. ועוד דריש שם בילקוט ובאגדת שמואל אקרא בתהלים שאמר דוד ואתה ה' חנני והקימני ואשלמה להם על בנין ביהמ"ק. והמפרש שם תמה דמנ"ל דקאי על בנין ביהמ"ק. אמנם הוא מבואר באגדת בראשית פל"ח שנאמר אויבי יאמרו מתי ימות ואבד שמו ובקש רחמים מלפני הקב"ה שיעמידהו בשביל ביהמ"ק שמסר לו שמואל הנביא שנאמר ואתה ה' חנני והקימני ואשלמה להם. הקימני מן המטה ואשלם להן בנין ביהמ"ק מיד שמע הקב"ה את תפלתו ועמד מן המטה שנאמר ויקם דויד המלך על רגליו והיכן אדם עומד לא על רגליו אלא ש רפא ונעשה בריא וכו' ומסר להן מגילת הבית:

דף מב ע"ב גמ' חולי מעיים הוא למאי נ"מ כו'. עיין עירובין (דף מא ע"ב): תוס' ד"ה מפני כו' אלו בגדי כהונה. ובת"י ואוריא ותומי' דקודשא למשיילא בהון וכ"ה במ"ר:

דף מג ע"א גמ' וכלי הקדש זה הארון והלוחות שבו. והתוס' הביאו מהתוספתא די"א כלי הקדש אלו בגדי כהונה שנאמר ובגדי הקדש אשר לאהרן. ויש לפרש טעמא דת"ק דלא ס"ל כהי"א משום דבגדי כהונה תכסיט הם ולא כלי דבקרא כלי הקדש כתיב ובגדים לא אקרי כלי וכדמוכח בסוכה (דף ה):

דף מד ע"ב משנה אמר ר' יהודה במה דברים אמורין. במדרש שמואל סי' כ"ב העתיק ר' יהודה אומר לא כי אלא בד"א כו':

דף מה ע"א גמ' לר' יהודה נמי תיפוק ליה משכחה דומיא דקציר אין הכי נמי. ואין להקשות דהא הוי אפשר מאי אפשר די"ל דקציר נמי משכחת לה שטמן וכיסה אלא דלא שכיח. אך קשה דכיון דאצטריך ליה היקשא להכא איך ידרוש היקשא לכדתנן בספ"ה דפאה ואי' בירושלמי מה קציר שאין אחריו קציר כו'. וי"ל דר"י סבר

דרשן

דהיינו אפשר משא"א כדמוכח ביבמות (דף מו ע"ב) : ע"ב רש"י ד"ה וקסבר כו' אפי' קרובה במשמע כמו ובהמה רבה כו'. עיין תמורה (דף ט) :

דף מו ע"א גמ' אלה אי אתה מקריב. ת"כ פ' אמור: שם משיכת עול לרתבו טפח. עיין נדה (דף כו) : ע"ב רש"י ד"ה ויקרא שמה לוז. וסיפא דקרא עד היום הזה ומינה יליף דלא נתבלבלה ולא חרבה כדאמרי' כו'. עי' בגליון שתמה מהא דיומא. ועי' מ"ש לתרץ בשו"ת זכרון יוסף חלק חו"מ סי' י'. ובמודע ביהודה מ"ת חלק או"ח סי' פ"ט :

דף מז ע"א גמ' גם בתוך גס. שבת (דף לז) : ע"ב גמ' וכ"ת עון אשת איש אין עון דפנויה לא ת"ש כי הם עם הזונות יפרדו ועם הקדשות יזבחו. ופי' מהרש"א בח"א דזונות משמע ליה פנויה כמו הכזונה יעשה. וקשה דהא קי"ל דפטי הבא על הפנויה לא עשאה זונה וליכא תנא דס"ל עשאה רק ר"א ביבמות (דף סא) וליח הילכתא כוותיה כדאי' שם (דף ס) וכ"כ רש"י כתובות (דף ל) וכ"מ בתוס' בגיטין (דף עג) וע"כ אין ראיית מהרש"א מהסיא דהכזונה יעשה

ראוי' כלל דהתם ביאת שכם על דינה היתה ביאת עובד כוכבים על בת ישראל דהוי ביאת פסול משא"כ ישראל כשר הבא על פנויה בת ישראל כשרה לא הוי זונה. ועוד קשה דלפ"ד מהרש"א למה ליה לאתויי סיפא דקרא ועם הקדשות יזבחו לכך נראה דמיניה הוא דיליף לעון דפנויה ע"פ מ"ש הרמב"ם ריש הל' אישות דהבועל אשה בלא קידושין לוקה משום שבועה קדישה ונאמר לא תהיה קדישה וגו'. ובחיבורי להרמב"ם הארכתי בזה בס"ד : רש"י ד"ה שהכל בו. תורה באמתה כו'. ברכה חזית שהכל בו מקרא משנה תלמוד תוספתות ואגדות :

דף מט ע"א גמ' שמבזבזין דין אביהן לעתיד לבוא. עיין רבה קהלת בפ' ושבתי : שם ואין מחין זה לזה בהלכה אחד מת כו'. עיין תענית (דף ח) מגילה (דף לב) : רש"י ד"ה זיו החכמה זה לא ידענא מאי היא עיין בב"ש ע"פ סוכה (דף כח) ועיין ב"ר איכה : ע"ב גמ' לא תיתני ענוה דאיכא אנא. עיין שבת (דף קנו ע"ב). רש"י ד"ה היה הורקנוס מבחוץ. אבל בב"ק הגירסא בהיפך ויש בה סוד. עיין במג"ע פרשת קרח : סליק

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מים חיים לרבינו חזקיה די סילוא בעהמ"ס פרי חדש.

דף ב ע"א במשנה המקנא וכו'. עיין מה שכתב התוי"ט וז"ל לית הילכתא כמתני' וכאנו לכלל הלכה כר"ע מחבירו וליתא שהרמב"ם בסוף הלכות סוטה לא פסק כר"ע אלא מגות חכמים וטעמא דפוסק כרב אשי דהוא בתרא דס"ל דף ג ע"א דאפי' רוח טהרה לחוד ומהך טעמא דהא מתני' מהלכה ומיהו כפי' המשנה פסק כר"ע : עוד תמה התוי"ט בריש מסכת סוטה על הרמב"ם ז"ל שכתב דסידר גיטין אחר נזיר וכו' ומבואר מלשון הש"ס שהוא הומר דסליק מנזיר וכו' יע"ש ואין כאן תימה שהרב נמשך אחר הירושלמי דתלי קינוי בגירושין הביאוהו התוספות דף ג' ע"א ד"ה ר"י וכו' ותמהו עליו דא"כ הו"ל למיתני סוטה בתר גיטין והרב סבור שכך הוא האמת לפי הירושלמי :

דף ג ע"ב תד"ה ת"ל ועד וכו' אלא לאביי דאמר נאמן מאי איכא למימר וכו' וי"ל דמסימן דקאמר אביי אינו נאמן אלא מדרבנן וכ"כ התוס' בפ' הנזקין דף נ"ד ע"ב ד"ה אמר וכו' יע"ש :

דף ח ע"א גמ' ת"ר אין משקין ב' סוטות כא' וכו'. ע"ל דף י"ח ע"א : תוס' ד"ה איכא בינייהו רותתת וכו'. עיין בהרמב"ם רפ"ד מהל' פרה יע"ש :

דף יד ע"א במשנה [בתוך] כפיפה מצרית. שאין ראוי וכו' דדמי להקריבהו וכו' ולרבי דקיי"ל כוותיה אף בחשובין פסול משום דהוה כלי עץ : תד"ה כדי ליגעה וכו'. עי' בר"פ הניזקין דף מט ע"ב ד"ה ור"ש וכו' :

דף טו ע"ב במשנה פיילי של חרס חדשה. כתב התוי"ט וז"ל על הכלי לבד קפיד קרא ולפיכך ל"ק דהכא סתם תנא דחדשה בעינן וכו' וליתא דטעות הוא במשנה מלת חדשה ולא גרסינן לה ולשיטת רש"י בסוגיא סתם מתני' מכשיר בישן אך הרמב"ם סבור דתנא דידן לא פליג אר' ישמעאל ומשום הכי פסק כמותו ואפילו תימא דפליג פסק כוותיה דר"י משום דשקלינן וטרינן בש"ס אליבא ומעיקרא דילפינן בג"ש הוא דפרכינן אימא להכן מים חיים אבל למסקנא דמפקינן ליה מבכלי חרס תו ליכא פרכא ומאי אתייא אפי' כרבנן דלא מצרכו מים חיים בכיור וכמ"ש התוי"ט וזה ברור :

דף יח ע"ב במשנה אמן שלא אטמא. כתב הרע"ב ואין הלכה כר' מאיר והרמב"ם בחבורו בסוף הלכות סוטה פסק כר"מ יע"ש : סליק

מהג"מ צבי הירש זצ"ל אבד"ק בערלין נכד החכם צבי זצ"ל.

דף ט ע"ב במתני' ולפי שגנב וכו'. נ"ב יש לדקדק למה לא נקיט הך דשלשה לבבות ברישא דזאת היתה קודם ואח"כ ראיתי שעמד בזה בתו"ת עי' שם ואפשר דממעשה דיואב אינו ראיה כ"כ דאפשר דיואב עשה זאת לכוונה זו אבל עדיין אינו מוכח כי מאת השם היתה זאת לשלם מדה כנגד מדה אבל ססבת הנערים דאתרמי שכוונו עשרה לדעת אחת נראה כי מאת השם היתה זאת לכוון המספר במדה נגד מדה ועדיין לא הונח לי :

דף י ע"א בגמרא זכור לי עשרים ושתים. נ"ב נ"ל עשרים וכ"ה בשופטים ט"ז ל"א :

דף כב ע"ב מתני' מדהה אתה וכו'. נ"ב ונ"ע לענ"ד מההיא דאין האיש מנוקה מעון ויש לייתב דלא חשדי ליה בהא דא"ה לא הוי משקה לה. שוב מצאתי במשנה למלך פ"ב מהל' סוטה ס"ח שעמד בזה והביא סברא הנ"ל בשם הרא"ש וע"ש פלפול ארוך :

דף לא ע"א בגמרא אלא מעתה בכל נרתם. נ"ב עיין בהרע"ב במשנה דמשמע הכי ונ"ע בנדרים דל"ב ע"א דמקשינן בפשיטות והא כתיב בלמד אלף שוב מצאתי בס' נאות יעקב בקונטרס מענה לשון אות למד שהרגיש בזה אלא שהעמיד קושייתו על פירוש הרמב"ם במשנתינו ותמיהני שלא על הרמב"ם תלונתו ועי"ש מ"ש בעניינים הללו :

דף מד ע"ב במתני' שרובה עובדי כוכבים. נ"ב לכאורה נ"ע למה לי רובה תיפוק ליה דעובדי כוכבים חשודים על שפיכת דמים ובגמרא כי ימצא פרט למצוי ועיין בתוי"ט וכבאר שבע גרס פרט לממציא א"ע ולפי"ז היה אפשר לחלק קצת ויש להאריך בזה ועיין בספרי פ' שופטים שוב עיינתי ברמב"ם פ"ט מהל' רוצח ה"ה כתב נמצא סמוך לספר או לעיר שיש בה עובדי כוכבים ולא נקיט רובה ולא ראיתי עד כען מי שדקדק בזה בדברי הרמב"ם ועיין בספרי הנ"ל ומה שהעתיק הרב תוי"ט ז"ל מדברי התוס' פ' הנחנקים עי"ש בתוס' עצמם ועי' בבא"ש ובחידושי הר"ן סנהדרין דפ"ו שנדפסו מחדש. ובחידושי הריטב"א מכות שנדפסו ג"כ בכרך הסיא הנקראים בשם חמש שטות. ועי' בחינוך מצוה תק"ל שמביא שרובה עובדי כוכבים :

דף מט ע"א גמ' נאו בריך אנא. נ"ב יעיין רש"י ומכאן הוכחתי כדעת המהרי"ק שורש מ"ד דאין אדם חייב בכבוד זקינו והארכתי בכל באורך : סליק

חכמת מנוח מאת הגאון וכו' מוהר"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל.

דף ה ע"א גמ' אמר רב חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמנה בשמינית. שמעתי בשם מהרש"א היינו חלק ס"ד דהיינו פחות מחלק ס"ג שהוא מנין גם כי מי שיש בו חלק ס"ג הוא גם רוח :

דף לג ע"ב גמ' מעבר הירדן ואילך כו'. עי' בסנהדרין בפ"ו בדף מד ע"א בגמ' ובתוס' :

דף לה ע"א אל תקרי ממנו כו'. ר"ל דפי אלא ממנו בדגש כי כן בדקדוק נו מדבר בעדו לרבים דפי ולנסתר ליחיד דגוש. ואע"ג דגבי ממנו בספרים שלנו כולם דגושים בין לנסתר בין למדברים בעדם כבר כתב הראב"ע כי בספרי אנשי מזרח נו"ן סימן הרבים רפה כדינה וכן במכלול חלק הדקדוק דף ס"א ע"ג בהגה"ה ע"ש עיין בדף זה ברש"י [ובתוס' דערכין] : סליק

מהג"מ זאב וואלף בהג"מ שמואל הלוי זצ"ל מבאסקוויץ.

דף ו ע"ב גמ' דויו לא דריש. עיין תוס' סנהדרין י"ד ע"א ובכורות ט' סוף ע"ב :

דף כו ע"א גמ' ואמרת ריבויא הוא. עי' לעיל כ"ד ע"א ד"ה ס"ג דכר וכו' ובמשנה למלך בהל' סוטה פ"ב הלכה ו' ד"ה הגיורת והמשוחררת וכו' : ע"ב תד"ה למעוטי וכו' דבזנות תלי'. עי' בס' זית רענן פ' נשא בילקוט דף ר"ה ע"ב ד"ה ולא ע"י בהמה וכו' שביאר כוונת דברי התוס' הללו :

דף מ ע"ב תוס' וכל וכו' תימה והלא וכו'. עי' בפי' הרא"ש ז"ל למס' תמיד פרק ז' תירוץ לקושיא זו ובקונטריסי הארכתי קצת בזה : סליק

הגהות וחדושים למסכת סוטה

מאת הגאון וכו' מוהר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל.

דף ב ע"א גמ' שנאמר כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. נ"ב עי' יבמות ס"ג ב' כל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה. וזהו ר"ת שב"ט שמחה ברכה טובה :

ע"ב תוס' ד"ה מאי טעמא כו' מה מקיים ר' אליעזר. נ"ב ר"ל ר"י ב"ר יהודה אליבא דר"א דס"ל איפכא מקנא ע"פ ע"א ומשקה ע"פ שנים ולא מני דריש דבר לשון דיבור ולזה אמר שהוא מפרש דבר שהוא מרגיל ור"ל הסתירה שהוא מרגיל לערוה וכזה יליף מממון :

דף ה ע"א גמ' וא"ר כל אדם שיש בו גסות. נ"ב כמ"ש וידעת היום כו' כי ה' הוא כו' אין עוד ואפס זולתו והם ב' בחינות מצידו ומצידנו וא"כ הכל כאין נגדו ית' ועי"ז מלא כל הארץ כבודו אבל מי שיש בו גסות כו' מורה ח"ו מציאות זולתו וא"כ באמת נשאר אין וז"ש אין אני והוא יכולים לדור כו' והבן מאד :

דף ז ע"א גמ' מה"ת שאיש מביא את אשתו כו'. נ"ב עי' ט"ז יו"ד סי' קי"ז ס"ק א' דקשה עליו מכאן ונ"ע : תד"ה היא הנותנת. האי היא הנותנת כו'. נ"ב כוונתם דלא תקשה כאן לר' יהודה דלא ס"ל סברא זאת דהיא הנותנת ובם אליבא דר' יהודה קאמר הש"ס והיא הנותנת ולכך תירץ דלא דמי להתם דשם הטעם דאין להתיר ביותר מי"ג אמה כיון שפרוץ מרובה משא"כ היכא דעומד מרובה ודו"ק :

דף יח ע"ב תד"ה קבלנו עדותו כו' נ"ע בפ"ק דקדושין. נ"ב ר"ל לפירוש ר"י שם בתוס' אבן רש"י פי' שם בהיפוך דבאדם אחד אינו נמכר ונשנה וז"ש התוס' ולפירוש רש"י התם כו' :

דף כב ע"ב תד"ה פרוש מאהבה כו' פרוש שכמי טעון מצותיה כו'. נ"ב פי' שטוען המצות על כתיפו כגון עלים לעשות מהם סוכה כדי להראות לבריות שהוא צדיק : [בא"ד] אקיף לי כו' ר"ל הלוה לי מעות והאני עושה צדקה ומראה עצמו כצדיק : [שם] ומקיז כו' ר"ל שחושב שהמצוה יכפר על החטא ויגלה זה בזה : [שם] מאי דאית לי אנא מנכה כו' ר"ל וכי אחסר כל מעותי לעשות צדקה ומראה שהוא מפזר לצדקה הרבה כו' : תד"ה ושבעלה בא כו' כדאמרינן גבי ושבאו לה עדים. נ"ב ר"ל כדאיתא לעיל דף ו' ע"ב בש"ס דפריך דשבאו לה עדים כו' דכיון שאין המים בודקין תיגלי כו' ולא פריך כן אהאומרת טמאה אני לך ע"ש ודו"ק :

דף כג ע"א תוס' ד"ה האומרת כו' לא כתטאת שמתה בעליה. נ"ב ר"ל שמקשה בקדשה בכלי למה תשרף יהיה כחטאת כו' ומשני דזה דומה לאשם תלוי דקי"ל דמשנזרק יקרב משום דעל הספק גמר ומקדיש וה"נ גמר ומקדיש ומקשה א"כ אפילו משקדשה בכלי נימא הכי ומשני דאחר שקדשה בכלי דמיא לאשם תלוי שנשחט כו' דכס"ד היה ס"ל דכמו אשם תלוי שלא נשחט דמי : ע"ב תוס' ד"ה מה בין כו' וכמיתת האדון משא"כ בעבריה. נ"ב נ"ע בפ"ק דקדושין י"ח ע"א דשם איתא יתירה עליו אמה העבריה כו' ונ"ל דזה ג"כ כוונת התוס' דלתשוב חלוק בין עברי לעבריה לענין סימנים וכדומה כו' : שם ד"ה ושומרת יבם כו' ירושלמי יודעת כו'. נ"ב דשם מקשה דמתני' דלא כב"ש דס"ל דתמן ב"ש אומרים נוטלות כתובה ולא שותות ומשום תמן אומרת תנו לי בעלי כו' ברם הכא יודעת היתה כו' ולמה הכניסה עצמה לספק המרובה הזה כו' ור"ל דשם י"ל דתחילת סתירתה סברה מה בכך הרי יכול הדבר להתברר שאני טהורה ע"י שאשתה אבל כאן שיודעת שלא תשתה א"כ למה הכניסה עצמה לספק הגדול הזה שלא יכול להתברר לכך מודים ב"ש דכאן אבדה כתובתה :

דף כד ע"א תוס' ד"ה ושאר כל כו' וככהן אפילו לרבנן כו'. נ"ב זה קאי אמעוברת ור"ל אפי' בכהן ואפי' לרבנן ע"ש : ע"ב תר"ס אמר לך כו' ועוד הארוסה וכנסה ונסתרה. נ"ב עי' במפרש בירושלמי דט"ס הוא וצ"ל ונסתרה וכנסה :

דף כז ע"ב תוס' ד"ה כשם שהמים כו' אני אומר עם אחרים נסתרה. נ"ב עי' בירושלמי דט"ס הוא וצ"ל עם אחרות זונה וע"ש במפרש שר"ל שהבועל זונה עם אחרות :

דף לה ע"א גמ' סי' אמ"ת לכד"ו לוי"ה. נ"ב נ"ל לכד"ו והיינו בג' מקומות שאמר ר"י בשם ר"מ א' כאן. והב' בפ' משוח מלחמה מ"ב ע"ב בג' מקומות לכדו כו'. והג' בפ' עגלה ערופה מ"ו ע"ב כל שאין מלוה כו' : ע"ב תד"ה כיצד כו' מ"ד על אבני המלון. נ"ב דברי התוס' כאן נ"ע שדברי הירושלמי זה ס"ל דאבני המלון לא נגנזו ולעיל בדיבור הקודם העתיקו דברי הירושלמי שאבני המלון נגנזו ובאמת פליגי אהדדי יעו"ש דמוכח ג"כ דהך ברייתא דמביא הירושלמי ס"ל דאבני המזבח אינם אבני המלון והוא דלא כמתניתין יעו"ש ונ"ע. שוב ראיתי בדברי המפרש שם דפי' מ"ש אין תימר אבני המלון לשעה היו כו' ר"ל שאם נאמר דאבני המזבח הם עצמם אבני המלון א"א לומר כן שאבני המזבח נגנזו משא"כ אבני המלון יעו"ש וא"ש :

דף לז ע"ב תוס' ד"ה ר' שמעון כו' זה הבית שלמטה. נ"ב נ"ל הב"ד של מטה. ר"ל שהם צריכים לעיין ולראות שהעם יקיימו התורה :

דף לח ע"ב תוס' ד"ה כל כהן כו' עונתא דמיצלא. נ"ב בירושלמי הגירסא עונתא דמיכלא ור"ל של אכילה וע"ש במפרש :

דף מב ע"א תוס' ד"ה הכי קאמר כו' אמר ר' חגי'. נ"ב עי' במפרש שם שמהפך הגירסא שמתיבת אמר ר' חגי עד בלשון קודם נ"ל אח"כ וכאן נ"ל עד כדין כר"ע כו' עד ברם מאי ואח"כ אמר ר' חגי כו' ואח"כ נ"ל ר"ח בר אבא אמר כו' : ע"ב תוס' ד"ה מאה פפי כו' תנחומא אמר שנאמר כו'. נ"ל ר' תנחומא אמר אף כלב אחד שנאמר כו' :

דף מה ע"א גמ' אמר אביי הריני כבן עזאי כו'. נ"ב נ"ע דבירושלמי איתא שם האי עובדא דרב סליק להתם אמר אנא הוא בן עזאי אתא חד סב שאל ליה כו' ופשיט ליה שם דאין עורפין כלל התחתון משום שהוא טמון כו' ועי' ברמב"ם פי"ח מהל' רוצח הלכה י' ובמגיד שם : סליק

הגהות וחדושים מאת הגאון המובהק וכו' יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל אבד"ק פרעמישלא (בעהמ"ס תפארת יוסף וכו') :

דף כה ע"א בגמ' אר"י מדיסקרתא לא לאוסרה לבועל כבעל. נ"ב מזה ראיה דאף אם נאו ע"י ביאתו נאסרה על בעלה דמקודם בלא"ה היתה אסורה על בעלה עכ"ז נאסרה על הבועל דלא כהסתפקות מהר"א שושן שר"ל דבזינתה פ"ש עם בועל שני לא נאסרה על הבועל כיון דבלא"ה היתה אסורה על בעלה מחמת זנות הראשון : סליק

הגהות בן אריה למסכת סוטה

מאת הגאון כו' מוהר"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף ה ע"א תד"ה כל כו' ומלוה ריבית מצינו באגדה כו'. נ"ב עי' פרקי ר"א סוף פ' לג :

דף ו ע"א תד"ה ושבאו כו' מסתברא דה"ה לעד א' כו'. נ"ב עי' תוס' שבועות ל"ב א' ד"ה הכל מודים [א"ה דכיון דמוכח הכא דגם באם יש ע"א במדינת הים אין המים בודקין לא קשי' מידי קו' תוס' דשם] ועי' מל"מ פ"ג מה' סוטה הל' כ"ג סד"ה אבל הנראה כו' ע"ש ויותר נראה דהתם כיון דכפר בב"ד העד שוב אינו ראוי להעיד והוה כמו שלא היה עד ותשתה ותמות ע"י השבועה שוב מצאתי כן בנו"ב מ"ת חלק אה"ע סי' קס"א ע"ש :

דף ח ע"ב תד"ה מי כו' אמר לו רבי כו'. נ"ב לפנינו שם איתא אמרו ועי' ב"ח בתשובה סי' ע' שכן היה גירסתו ומה שפי' בזה דברי התוס' דהכא :

דף י ע"א רש"י ד"ה נזקי' כו' לא ידענא מנלן דכתנה כו'. נ"ב עי' לשון תנחומא פ' ואתחנן :

דף יא ע"א תד"ה ולעולם כו' אבל קשה כו' נפרע מהם יום לשנה כו'. נ"ב עי' פי' ר"ע ספורנו שם [א"ה שפירש שענשם היה רק יום א' בכל שנה שמתו רק ביום ת"ב] : ע"ב גמ' אטו חי' לא צריכא חי' אהריתי כו']. נ"ב עי' ב"ק כ"ט א' [א"ה דאיתא שם דא"ל איתתא דידי פקיחא היא ולא בעי היא] :

דף טו ע"ב תד"ה ומה כו' שנשתנו מראיהן כשר כדתנן כו'. נ"ב עי' רמב"ם פ"ה מהל' ביאת המקדש הל' י"ב ובמל"מ שם. [א"ה וע"ע רפ"ז דהל' מקוואות וביו"ד סי' ר"א סעיף כ"ה ובמשכנות יעקב סי' מ"ד] :

דף טז ע"א רש"י ד"ה התורה אמרה כו' והכי תני' התם התורה אמרה ספר כו'. נ"ב וכן הוא בילקוט פ' ראה :

דף יז ע"א גמ' אמר רבא ודאשה עדיפא כו'. נ"ב בכה"ג הל' מיאון איתא יגרא דאשה עדיפא מדאיש : ע"ב תד"ה שנא' ומחה כו' היינו נותנין קנקנתום לתוך הדיו. נ"ב עי' עירובין י"ג א' ולקמן דף כ' ע"א :

דף כג ע"ב תד"ה מה כו' ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים כו'. נ"ב קידושין י"ח א' ע"ש [א"ה וכוונת התו' למה דתני' בברייתא שם וכמו שמפרש הגמ' שם] :

דף כו ע"א תד"ה אמר כו' תימה ור' ישמעאל כו'. נ"ב עי' מהרש"א חידושי אגדות ברכות דף ל"א ב' :

דף כז ע"ב תד"ה כשם כו' רמ"ח איברים שיש בה כו'. נ"ב עי' בכורות מ"ה א' דבאשה יש יותר ואולי משום דלא מטמאין באהל כדאיתא שם לא חשיב להו : שם באותו דיבור הוא מזיד והיא שוגגת כו' מזיד בה ואת אמרת כו'. נ"ב עי' כתובות ט' א' [א"ה דאמר שם דלא אסרוה יען היתה היא אנוסה אע"ג שהוא לא היה אנוס ע"ש בתוס' שם] ועי' מל"מ הל' סוטה פ"ב הי"ב ד"ה מפי השמועה כו' ובב"ש רסי' י"א סק"ג :

דף לג ע"ב תד"ה ור' יהודה בהתחלת העמוד תני' לרבי כיון דהטיל כו'. נ"ב עי' קידושין דף ע"ו ע"ב :

דף לד ע"ב תד"ה אבות כו' והאמר בפ' מי שמת דמיתו כו'. נ"ב כן ס"ל לר' יונתן שם קודם דהדר ביה. ומ"ש התוס' ומשמע במסקנא אפילו אבות העולם. היינו דאל"כ לא מוכח מידי דהדר ביה [דהוכחת הגמ' ממ"ש למשה שילך אל האבות ודלמא אבות שאני] ואי דהוכחת הגמ' משום דאמר מנין למתים משמע כל המתים. א"כ יקשה על ר' יונתן מנ"ל למילף שאר מתים מאבות אלא ע"כ דס"ל דאין לחלק כלל : סליק

מראה כהן

חדושים והגהות מאת הגאון המובהק וכו' מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

דף ב ע"א במשנה אומר לה בפני שנים אל תדברי. ונ"ב אמר לה [וכ"ה במשנה שבמשניות] ועי' בגמ' דף ה': שם במשנה ושהה עמו. ונ"ב צ"ל ושהתה: ע"ב בגמ' אר"י ב"י אמר ר' יוחנן לדברי ר"י ב"ר יהודה אף למשנתינו. ונ"ב ואף וכן העתיק המהרש"א:

דף ג ע"א בגמ' לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל וע"ש באות ד' בעין משפט. ונ"ב טס"ה וצריך לציין על דברי ר"ע דאמר דחובה:

דף ה ע"ב בגמ' הא גופא וכו' אל תדברי. ונ"ב ובמדרש במדבר פ' נשא ס"ט ובירושלמי ס"ב גרסי' אל תדברי לשון נקי הוא מתניתין שאין אומר אל על הטומאה יעו"ש ועי' בתוס' ד"ה הא גופא:

דף ו ע"א בגמ' אמר ר' יוסף הכתוב קראו אחר שאין בן זוגו של ראשון. ונ"ב שאין זה בן זוגו וכ"ה בגיטין וכמש"ש וכ"ה הב"ח: שם בגמ' ק"ו ואם נאסרה. ונ"ב אם נאסרה וכו': שם ברש"י ד"ה באסור לה שנתארסה. ונ"ב שתאסרנה כצ"ל ועי' בסמוך רש"י ד"ה לא תתייבם מק"ו: ע"ב בתוס' ד"ה סתורה וכן הראני רבי בירושלמי. ונ"ב פ"ג הלכה ה':

דף ז ע"א במשנה שאינה כדאי לשומעה. ונ"ב שאינה כדאי וכ"ה הב"ח: שם במשנה שעל פתח שערי ניקנור ונ"ב צ"ל על פתח וכ"ה מחק תיבת שעל פתח והגיה לשער ניקנור: ע"ב בגמ' לא קשיא כאן קודם שנמחק. ונ"ב בילקוט פ' נשא רמז תש"א איתא אמר אביי ל"ק: ברש"י ד"ה להם לבדם בתוספתא ברכות. ונ"ב פ"ד: שם ברש"י ד"ה יחי ראובן וזאת ליהודה. ונ"ב שייך לדיבור הקודם והכל דיבור אחד: שם בתוס' ד"ה מה להלן שבעים ואחד וזקן ממרא. ונ"ב עי' רש"י סנהדרין ד"ה כי כתיבה:

דף ח ע"א בגמ' דתניא אין קרבנו של אדם קרב. נ"ב לכאורה צ"ל דתנן דהוא משנה בתענית דף כו ואולי מפני שהלשון משונה קצת מלשון המשנה שם שפיר גרסינן דתניא ואולי ברייתא היא שנשנה בלשון הזה: שם בגמ' התם הא מסתלקה ונרשם בהגהות מהרי"ב צ"ל מסתלקת ודע דבסנהדרין מ"ה איתא מיקטלא. נ"ב ול"נ דצ"ל הא מתסקלה והוא מכוון עם הגמ' דסנהדרין הא מיקטלא וכמ"ש רי"ב:

דף י ע"א בגמ' אם נפתה לבי וכו' תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים. נ"ב צ"ל אחרין דכ"ה באיוב שם: ע"ב בגמ' דאמר רב חנן ב"ר ביזנא אר"ש חסידא. נ"ב לקמן ל"ו ע"ש ולכאורה צע"ג ממ"ש שם גבי יהודה שקידש ש"ש כו' מאי הוה כו' ומצאתי בעזה"י להמהרש"א ז"ל בח"א דצ"ל הא והא איתא עכ"ל ועדיין צ"ע לענ"ד. ואולם י"ל דהויא בפלוגתא דר"מ ור"י לקמן דלר"מ שם ע"כ צ"ל כדאמר ר"ת ב"ב הכא וק"ל:

דף טו ע"ב בגמ' אמר רבא קרא בכלי חרס. נ"ב צ"ל בכלי חרש: שם ברש"י ד"ה לא שנא דמתניתין דבעו חרש. נ"ב אולי צ"ל דלא בעי חדש. או חרש: שם ברש"י ד"ה אי לא היה כתיב. נ"ב אי הוה כתיב ומקרקע המשכן ולא היה כתוב בקרקע ה"א בעינן מקרקע המשכן ממש כו' וכ"ה גי' רש"ל וכמ"ש בסמוך: בא"ד ברש"י ה"א בעיני וכו'. ונרשם בצידו גי' רש"ל. ונ"ב כל זה טעות וצריך למחקו ומ"ש שהוא גי' רש"ל כ"ל שהוא ג"כ טעות כי לפי הגירסא שלפנינו ברש"י אי אפשר להעמיד ג' רש"ל כלל דלמ"ש לפנינו משמע דאי לא הוה כתיב בקרקע אלא אשר יהיה במשכן והרי אי לא הוה כתב אלא אשר יהיה ודאי הוי אמינא דלא בעינן אלא שיכניס העפר למשכן וכדדרים בהדיא בגמ' מאשר יהיה ואיך כתב רש"י איפכא. אלא באמת גי' רש"ל היה ברש"י אי הוה כתיב ולא כמ"ש אי לא הוה כתיב וכמו שציין בהגהותיו רש"י ד"ה אי הוה כו' וכן היה גי' רש"ל ברש"י אי הוה כתיב מקרקע המשכן (כמ"ש) ולא הוה כתיב בקרקע (י"ל דהו"ל ומקרקע המשכן יקח וכמ"ש רש"י לקמן) ואי לא הוה כתיב בקרקע בבי"ת ה"א דבעינן מקרקע המשכן ממש אבל השתא דכתיב בקרקע כו' כצ"ל. לפי גי' רש"ל. אבל באמת העיקר כמ"ש מהרש"א ז"ל דאין חילוק בין מ"ם לבי"ת כלל אלא כוונת רש"י בפשיטות דאי לא הוה כתיב בקרקע כלל אלא ומן העפר אשר יהיה במשכן משמע דאינו מקפיד אלא שיכניס העפר להיכל וכ"כ הגאון הב"ח ז"ל וכן נראה בפשיטות מדברי רש"י דלקמן:

דף כא ע"א גמ' ולא כסלל ושבנא. צ"ל ושכנא עי' תוס' שבת י"ב ד"ה שבנא א"י:

דף כח ע"א בגמ' ת"ר שלש פעמים האמורים בפרשה אם נטמאה נטמאה ונטמאה. נ"ב צ"ל והיא נטמאה אם נטמאה ונטמאה: ע"ב בתוס' ד"ה ברשות הרבים. ודייק בגמ' וכו' תירגמא שחברותיה נושאות נ"ב תירגמא זעירי: בא"ד ועוד תניא בתוספתא דטהרות פרק השתוטות. נ"ב פ"ו הנבלות והשתוטות: בא"ד דתנן במסכת טהרות פ"ח המאבד ביום. נ"ב מ"ג וע"ש בפי' הר"מ ור"ש ז"ל:

דף כט ע"א בתוס' ד"ה שכן עשה בה דבור מאי למימר מחייבי כריתות לא מפסלי. נ"ב צ"ל ליפסלי: בא"ד והיינו כותי. נ"ב עובד כוכבים:

דף ל ע"א בגמ' ר"א דתניא ר"א אומר שלשתן. וכ"ב טהרות פ"ב ולפ"ז צ"ל דתנן:

דף לה ע"א בגמ' אמר ר"י משום ר' מאיר (סימן אמת „לבדו" לויה). נ"ב צ"ל „לכדו" ועי' לקמן מב ע"ב ודף מו ע"ב:

דף לו ע"ב בגמ' בא גבריאל ולמדו שבעים לשון. נ"ב לעיל לג:

דף לז ע"א בתוס' ד"ה אמר רב משרשיא קל"ח ריבוא ריבואות ונרשם בהגהות מהרי"ב „קע"ג" ריבוא ריבואות. ונ"ב צ"ל „קע"ז": בא"ד „ותקנ"ס" פעמים חשבון. נ"ב „ותק"נ" כצ"ל:

דף לח ע"א בתוס' ד"ה וכתיב כל הימים. והוא הדין במוספין ובתמיד של בית הערבים. נ"ב וברמב"ם פי"ד מה' תפלה כתב שלא היה נ"כ במקדש רק בקרבן ש"ש בלבד:

דף לט ע"ב בגמ' ולימא נמי ברוך ה' מציון. נ"ב במדרש במדבר רבה פ' נשא סי' יא ל"ג תיבת נמי וכצ"ל:

דף מא ע"א ברש"י ד"ה ושמע והיה אם שמוע מפני שהוא זמן אסיף. נ"ב דברי רש"י ז"ל אלו תמוהין מאוד שהרי במוצאי שנת השמיטה אין נוהג אז עדיין כלל מצות הפרשת תרומה ומעשר דמלבד שאסור לזרוע ולקצור אבל גם הספיחין פטורין מתרומה ומעשר ומת"ע דהפקר הוא. וממעטינן נמי מקרא דכי יבא הלוי כו' כי אין לו חלק כו':

דף מב ע"ב בתוס' ד"ה מאה ספי וחד נאנאי. ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי. נ"ב קצת צ"ע דהא ודאי דלא נתעברה גם מהכלב כדאמרינן בחולין ובבכורות כל שתשמישו ועיבורו שוה יולדין זמ"ז כו' ואין אדם מתעבר מבהמה ע"ש:

דף מה ע"א בגמ' אלא מעתה ויצאו שניהם ומדדו. נ"ב כעין זה ביבמות קא ע"ש בתוד"ה וקראו: שם בגמ' לכדתניא ויצאו הן ולא שלוחיהן. נ"ב סנהדרין ד' קי"ח:

דף מו ע"א בגמ' ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה. נ"ב עי' תוס' חולין קט"ו ד"ה חורש שהאריכו לפלפל בזה ע"ש: סליק

פורת יוסף

מאת הג"מ יוסף שליט"א חופק"ק ווילנא.

דף ד ע"ב גמ' אמרי דבי רבי שילא אפילו קיבל תורה כמשה רבינו כו'. עי' בבא קמא (טז:) ומועד קטן (יח:):

דף ה ע"א גמרא אמר רבא בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה. מועד קטן (דף כח.) אמר רבא תלת מילי בעאי קמי שמיא תרתי יהבו לי חוכמתא דר"ה ועתריה דר"ח. ענוותנותיה דרבה בר"ה לא יהבי לי: שם רש"י ד"ה אפי' עושה צדקה בסתר כו' שאעפ"י במכפר (צ"ל שמכפה) אף ותמה אינו מכפר על גסות הרוח. ק"ק דהא בבא בתרא (דף ט:) אמרינן דאמר רבי יצחק אף כופה ותמה אינו כופה ומנ"ל לרש"י ז"ל דר' יוחנן פליג אדר' יצחק:

דף ז ע"א במשנה אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת. ק"ל דהא לכאורה באשת כהן אם אמרה טמאה אני באונס צריך ליתן לה כתובתה וכדאמרינן סוף נדרים וא"ל היאך פסק ותני שוברת כתובתה ויוצאת ואף שאינו מחויב ליתן לה כתובה אחרי שקינא לה ונסתרה מ"מ היא אינה מחויבת ליתן לו שובר וי"ל דשאני דהא קאמרה טמאה אני לאחר שנסתרה שכבר נתנה אצבע בין שיניה בזה שנסתרה ומ"מ צ"ע היכא דאמרה שכבר היתה טמאה באונס מעיקרא קודם שנסתרה דהרי לא עשתה כלום בסתירתה:

דף יא ע"א תוס' ד"ה מרים המתינה למשה כו' רביע או שליש שעה. המהרש"א ז"ל נדחק הרבה בזה דקאמרו רביע ונראה דס"ל להתוס' דמקצת היום ככולו וגם איתא בנגעים (פ"ב) דאין רואין הנגעים בסוף היום שעה נראית כהה אלא בג' שעות ולא ביו"ד ובי"א ובי"ב ע"כ נשאר ביום הראשון ג' שעות ומקצת יום השבוע ואפ"ל דביום השביע יכול לראות גם בלילה דוקא ראי' ראשונה הוא דוקא ביום ואזי החשבון הוא מכוון:

דף טו ע"א גמרא אלא מעתה חטאת נזיר תהא טעונה נסכים כו'. הא דלא פריך ג"כ מאשם נזיר כדקאמר מעיקרא אלא שחטאתו ואשמו של מצורע טעונה נסכים משום דאשם בנזיר טמא הוא ובנזיר טמא ידעה הגמרא התירוץ דחוטא הוא כדכתיב בקרא אך בנזיר טהור לא הוה ס"ל למקשה דחוטא הוא ומזה היו יכולין התוס' להביא ראיה דאיירי בנזיר טהור:

דף טז ע"א גמרא ארנב"י כי קא חשיב הלכה עוקבת מקרא הא עוקבת מדרבנן היא כו'. מכאן ראי' לשיטת הרמב"ם ז"ל דכל הנלמד מי"ג מידות דהוא מדרבנן ולא כמשיגיו:

דף יז ע"ב תוס' ד"ה כתבה איגרת פסולה כו' אלא ש"מ לשירטוט דמזוזה „אילטריך" כו'. ט"ס הוא וצ"ל „איתקיש". פי' כיון דלא איתקיש מגילה רק למזוזה וגבי מזוזה לא שייך תפירה דהא עמוד אחד הוא ע"כ אילטריך למילף מהא דנקראת ספר:

דף יח ע"ב גמרא תניא לא כשאמר ר"מ אמן שלא אטמא שאם הטמא מים בודקין אותה מעכשיו כו'. ק"ל דהיאך אפשר דהמים בודקין אותה קודם שתחטא הא אין דנין אלא לפי מעשיו של אותה שעה וי"ל שהכונה הוא משום דמסיק לקמן במשנה יש זכות תולה שלש שנים ע"כ קאמרה הברייתא דלא תימא שמעכשיו בודקין אותה ושוב תיכף כשתטמא ובדקו אותה או כבר עברו ג' שנים או אם עברו ב' שנים ולא ישלים לה עוד רק שנה אלא לכשתטמא מים מערערין אותה ובודקין אותה כמו שתתה אז ואם יש לה זכות אז תולה מיום ההוא: שם גמרא אמר ר' יהודה מעשה והעיד לפנינו נחוניא חופר שיחין. ק"ל דהא נחוניא חופר שיחין היה בזמן הבית בימי ר' חנינא בן דוסא כדאיתא ב"ק (דף נ.) ור' חנינא היה בזמן ר' יוחנן בן זכאי כדאיתא ברכות (דף לד:) ור' יהודה הא היה זמן רב אחר החורבן דהא היה תלמיד רע"ק כדאיתא יבמות (דף סב.) ורע"ק היה תלמיד ר"א כדקאמרינן בסנהדרין (דף סח.) דאמר לר"א מאימתי במה ור"א הא היה תלמיד ריב"ז כדקאמרינן באבות ובירושלמי הגי' לפני רע"ק:

דף כ ע"א תד"ה אבל תורה כו' לפום דיחוי דרנב"י „א"כ" האי דקאמר הכא כו'. נראה דצ"ל „וא"ת" והוא דבר בפ"ע:

דף כג ע"ב תוס' מה בין איש כו' ולא קתני נמי שהעבד עברי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא"כ בעבריה. ק"ל דבאמת כן איתא בקידושין (דף יח.) יש בעבד מה שאין בעבריה שהעבריה יוצאה בשנים וביובל ובמה"א משא"כ בעבריה אבל למסקנא הא מסיק הגמרא שם דהיינו דוקא לאחר יעוד אבל קודם יעוד אדרבה עבריה יוצאת ג"כ בסימנים:

דף כד ע"א גמרא מר אלימא ליה ארוסה דקידושין דידיה וסוקלין על ידו. ק"ל דהא אדרבה להיפך איתא נדרים (דף עד.) במשנה אר"א ק"ו ומה אשה שקנה לעצמו מיפר נדרי' אשה שהקנה לו מן השמים אינו דין שיפר נדרי' וגם ר"י ור"ע לא פליגי עליה התם אלא מחמת שאינו חייב סקילה כנערה המאורסה וא"כ למה להגמרא כאן למימר היפך מסברתו:

דף כו ע"א גמרא אמר לך ר"נ תנאי היא. ק"ל דהא בכתובות (דף עג.) קאמרינן אמר רבה מחלוקת בטעות שתי נשים אבל בטעות אשה אחת ד"ה אינה צריכה גט א"ל אביי והא מתניתין דטעות אשה אחת היא וקא מותבינן מינה וע"ש ברש"י שכ' דכיון דרבה לא היה בדורם וסברא דנפשי' קאמר מנא ידע כיון דאיכא דלא ס"ל הכי וא"כ מאי מגני הכא תנאי דמ"מ היאך נימא ד"ה איילונית אינה שותה כיון דאיכא תנא דס"ל שותה ועיין שם בתוס' (דף עד): שם גמרא אשת גר ומשוחרר פשיטא מהו דתימא בני ישראל ולא גרים קמ"ל. ק"ל דמאי מקשה הגמרא פשיטא דהא פלוגתא היא דעקביא בן מהללאל בעדיות (פ"ה) דס"ל דאין משקין לא את הגיורת ולא את המשוחררת ובברכות (דף יט) פירש"י ז"ל דהטעם הוא משום דכתיב בני ישראל דוקא ולא גיורת ומשוחררת וכן איתא ג"כ בירושלמי וטעמא דרבנן הוא משום דכתיב ואמרה ולפ"ז אפשר היה לתרץ קושית התוס' כאן שהקשו דהא לעיל (דף כד) אפיקתיה לרבות ארוסה ושומרת יבם ומקום היה לומר דסוגיא דלעיל אזלא אליבא דעקביא דלא ס"ל דואמרה לרבות גיורת וא"כ גם אשת גר אינה שותה ולפי פי' הר"ב שם בעדיות דטעמיה של עקביה הוא משום דכתבו בתוך עמך אפ"ל דבאשת גר גם עקביא מודה ועיין ברכות (דף כ:) ובעירובין (דף נו:) בתוס':

דף לח ע"א גמרא כה תברכו פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף ת"ל אמור להם כו'. נ"ל דכוונת הגמרא היא משום דלקמן אמרינן א"ר יצחק לעולם תהא אימת ציבור עליך שהרי כהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי התיבה הרי חזינן דמן הסברא היה לנו לומר שהכהנים יעמדו פניהם כלפי התיבה ואחוריהם כלפי העם. אך מדכתיב אמור להם ילפינן שפניהם כלפי העם וממילא שאחוריהם כלפי התיבה וא"כ פי' פנים כנגד עורף הוא פני הציבור כנגד עורף הכהנים ורש"י ז"ל כתב שאין הציבור צריכין להסב פניהם כלפי הכהנים ומשמע שפני הכהנים יהיו כלפי צבור ואולי גירסת ספרו דחקתו שכתב או אינו אלא אפילו פנים כנגד העורף והוסיף ז"ל תיבת אפילו ואפשר שגרסתו היתה כך: שם תוס' ד"ה ונאמר להלן תימה אדרבא נילף מברכת המזון ק"ל דאמאי לא תירצו דטפי עדיף למילף ברכת הכהנים מברכת הר גריזים דהיה ג"כ בכהנים דועטו הלוים גם כהנים בכלל והנילף מברכת המזון דכולם שוים בזה והדרבה לפי' רש"י ז"ל ברכות גבי נשים בברכת המזון לכאורה ג"כ הכהנים ליתנהו בארץ שלא נטלו חלק בארץ ע"ש בתוס':

דף מד ע"א גמרא ולא לקחה פרט לאלמנה לכהן גדול. ופריך הגמרא תיפוק ליה דהו"ל עבירה כו'. ק"ל דהא יש לומר כגון שקידש לראובן חוץ משמעון ובא שמעון וקדשה סתם והוא כה"ג ואח"כ מת ראובן ונעשית אלמנה כדקאמרינן בקידושין ובגיטין מבואר המגרש לאשתו ואמר הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני וע"ש בע"ב באיבעי' דר"א בקידושין מהו ובדף פג ע"ש בתוס' רעק"א ז"ל על המשניות שמחק המגיה וכתב שלא הבין דבריו: סליק

חשק שלמה

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ בווילנא.

דף ה ע"א בגמ' אזהרה לגסי הרוח מנין. נ"ב צריך לציין בסמ"ג בלאוין ס"ד דהוא ז"ל חשבו במנין הלאוין ונתגלה לו ע"פ חלום ע"ש וז"ל שם השמר לך פן תשכח וגו' אזהרה שלא יתגאו בני ישראל כשהקדוש ברוך הוא משפיע להם טובה ויאמרו שבריות שלהם ועמלם הרויחו כל זה ולא יחזיקו טובה להקב"ה שעל זה עונה זה המקרא ואומר גם בפ' ואתחנן ובתים מלאים כל טוב וגו' ואכלת ושבעת השמר לך פן תשכח וגו'. וזה הפירוש שפירשתי מפורש בסמוך. [ור"ל דכן מוכח מהפסוקים שלפני זה] פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת וגו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי וגו' עכ"ל ומשמע דמפרש דזהו גופא השכחה דע"י שמתגאה ואומר דכחי ועוצם ידי הרי הוא שוכח את השם ואכן הרמב"ן במנין המצות מפרש לקרא דהשמר לך פן תשכח דכתיב בפ' ואתחנן [דברים ו'] כפשטיה שנמנענו שלא ישכח ממנו אמונת אלהות וכו' ונראה דמפרש דהא דאמרינן הכא דהוא אזהרה לגסי הרוח היינו מקרא דורם לבבך דכתיב בפ' עקב דמהך קרא שמעינן דגסות הרוח בא על ידי שכחה וגבי שכחה מצינו לאו בפ' ואתחנן השמר לך פן תשכח ממילא גם בגסות הרוח איכא אזהרה וכן משמע מפירש"י וא"כ אפשר דאזהרה לגסות הרוח אינו אלא אסמכתא בעלמא ומשו"ה לא חשיב ליה הרמב"ן לאזהרה זו ומד' הסמ"ג שם משמע להדיא דכ' ספסוקים אתי לאזהרה לגסי הרוח ונ"ע דתרי קראי למ"ל לחד אזהרה. והרמב"ם לא חשיב ליה כלל במנין המצות וכתב במגילת אסתר שם דלאו שכולל כל התורה לא קחשיב. והדבר תמוה דהא חשיב לקרא דאנכי ה' אלהיך במנין העשין ואף שג"כ הוא כולל כל התורה. וטפי היה נ"ל דלאו שנלמד מהשמר ופן ואל אינו נחשב במנין הלאוין ובחידושי הארכתי בזה בעזה"ש: שם וכתיב השמר לך כו'. [דברים ו']:

דף ו ע"א במשנה ואלו אסורות מלאכול בתרומה. נ"ב עי' במ"ל בפ"ח מהל' תרומות הל' ט"ו שהעיר דמאי קמ"ל בזה פשיטא דהא בלא"ה כל סוטה אסורה מלאכול בתרומה וכמו דתנן לעיל בריש מכילתין ולקמן בפ' כשם דף כ"ח ע"א ומה שתי' שם דמיירי לאחר שתיה ואח"כ אמרה דטמאה אני לך או שבאו עדים דלא מהני לה שתיה לסתירה בתרומה זה לא יתכן רק בהני תרתי אבל בהא דאמר ושבעלה בא עליה בדרך או שבעלה אינו רוצה להשקותה לא יתכן תי' זה כלל דע"כ בהני תרתי מיירי קודם שתיה ואכן לענ"ד נראה לומר דקמ"ל מתני' דהלו אסורות מלאכול בתרומה לעולם ולא מהני להו שתיה דבכל הנך אין המים בודקין אותה והלכך אפי' שתתה ולא בדקו לה המים מ"מ אסורה מלאכול בתרומה ולפי זה יהיה מוכח ממתני' דאם בעלה לא רצה להשקותה ואמר דאינו משקה אינו יכול לחזור בו ולהשקותה ואם השקה אותה לא בדקו לה מיא וכן מבואר ביבמות דף נ"ח ע"א והתוס' שם תמהו דמנ"ל להש"ס הא ואכן לפי מש"כ כן מוכח ממשנה זו ודו"ק: ע"ב בתוס' ד"ה קרב הקומץ דהכי אמר בפ"ב דכריתות גבי חטאת העוף הבא על הספק. נ"ב לכאורה אין הנדון דומה לראיה דהתם אדרבה אמרינן דכיפרה ספיקה והלכה לה ואינה נאכלת כדין חטאת העוף שבא על הספק והכא רוצים התוס' לומר דהרי הוא כלא נודע שנטמאה והמנחה נאכלת כשאר מנחת סוטה וצ"ל דהתוס' לא באו להביא ראיה רק דכל דבעת הכפרה לא נודע הספק הרי הוא כמו שהיה מקודם והלכך במנחת סוטה דנאכלת אפילו אם נודע אח"כ דנטמאה ג"כ נאכלת ואכן בולא דמסתפינא הייתי אומר דט"ס נפל בדברי התוס' וצ"ל דהכי אמר בפ"ב דכריתות [דף כ"ד] גבי אשם תלוי דאם משנזרק דמו נודע שלא חטא יאכל כצ"ל וכן בירושלמי לקמן בסופ"ג גבי האומרת טמאה אני לך מדמי לה לאשם תלוי שנשחט ונודע לו שלא חטא והובא בד' התוס' לקמן דף כ"ג ע"א ע"ש:

דף ח ע"א בגמ' אי הכי זבין וזבות נמי אה"נ וכו'. נ"ב משמע מהכא דזבה ויולדת וכל מחוסרי כפרה צריכין לעמוד על קרבנם בעזרה ותימה דבעירובין ד' ל"ב ע"א תניא בברייתא שם האשה שיש עליה לידה או זיבה מביאה מעות ונותנת בשופר וכו' וכן תנן בשקלים פ"ו משנה ה' י"ג שופרות הוו במקדש וכו' קינין וגוזלי עולה וכו' הרי דאין צריכין לעמוד על הקרבן כלל רק דהכהנים נוטלין המעות מן השופר ומקריבין לשם מי שהוא. ושוב ראיתי להתוס' יו"ט בשקלים פ"ו משנה ז' שכ' על הא שכ' הרע"ב שם דהמתחייבין קינין מביאין מעות ונותנין בשופר וכו' וז"ל וצריך לומר דתקנת נביאים ראשונים במעמדות קאי נמי אקרבנות יחיד כגון הקינין דהא"ה היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד ע"ג עכ"ל ותמהני דהא הכא מבואר להדיא דהיו צריכין לבוא בעצמן ולא סמכו על מעמדות ובאמת שיש לומר דדוקא בקרבן ציבור תקנו שיועיל מעמדות משום דא"א כלל שכל ישראל יעמדו על הקרבן משא"כ בקרבן יחיד דאפשר ואין דנין אפשר משא"א ואולי דלא נתנו המעות בשופר רק חולה וזקן או שהיה רחוק מירושלים באופן שאינו יכול לבוא בעצמו ולעמוד על הקרבן הם סמכו על המעמד ועדיין צ"ע ועי' בתוי"ט שם שדעתו שם דמחוסרי כפרה אינן צריכין לעמוד על הקרבן כלל ונראה דבמח"כ אשתמיטתיה לסוגיא דהכא וצ"ע:

דף ט ע"ב ומיא כי בדקו כי אורחייהו בדקו בטן ברישא והדר ירך. נ"ב לכאורה תימה דא"כ היכי אמר במתני' לפיכך תלקה הירך תחילה הא באמת לא היה כן ונראה דמתני' מיירי אבועל דהוא לא שתה המים והלכך הוא נלקה באמת כדרך העבירה בתחילה ירך ואח"כ הבטן וקצת יש לומר דלזה כיון גם הירושלמי כאן בהלכה ז' דמשני ר' אבין רומיא דקראי דכאן לאשה וכאן לבועל והיינו דר"ל דהך קרא דהזכיר הירך תחילה מיירי בבועל. אבל אחר העיון הא ליתא דהא מסיק הירושלמי שם להיפך דהך קרא דלצבות בטן ולנפיל ירך קאי אבועל וכ"ה להדיא לקמן דף כ"ח דהך קרא קאי אבועל מדכ' סתמא בטן וירך ולא כתיב בטנה וירכה וא"כ אדרבה משמע דגם בבועל בדיק הבטן תחילה ועכ"ל בכוונת דברי הירושלמי כמו שפי' בפ"מ ובק"ע שם ע"ש. ומיהו לתנא דמתני' לקמן בר"פ כשם דמפיק ליה לבועל מבאו ובאו וכולהו קראי מיירי באשה וכמו דאמרינן שם דף כ"ח שפיר י"ל דגבי בועל בדיק ירך תחלה וא"כ י"ל דהך תנא דמתני' דילן ס"ל ג"כ כהתם מתני' דלקמן בר"פ כשם ושפיר קאמר לפיכך תלקה הירך תחלה ואח"כ הבטן וק"ל:

דף כ ע"א במשנה עד שלא נמחקה המגילה אמרה אינו שותה מגילתה נגנזת. נ"ב בתוספתא פ"ב מסיים דהמים נשפכין ואין בהם משום קדושה ובמתני' לא הזכיר זה רק בסיפא בנמחקה המגילה ונראה דתנא דמתני' סובר דלאחר שנתן העפר ע"ג המים באופן שאינן ראוין להחזירן לכיור שוב אין שומעין לה אם אמרה אינו שותה ומשקין אותה בע"כ כמו בנמחקה המגילה משום דכבר נעשה במים תשמיש בזיון שניתנו בכלי חול וערבן עם עפר לצורך הדיוט ומה דתני עד שלא נמחקה המגילה היינו דעדיין לא נתן העפר ע"ג המים או דאפשר דמיירי דלא נתן עדיין המים בכלי דזהו נמי בכלל המחיקה והלכך לא שייך ברישא כלל דין המים דפשוט דמחזירן לכיור אבל התוספתא לשיטתיה דאמרה דאין במים משום קדושה ונראה דס"ל דיש ברירה אפי' בדאורייתא ומעיקרא לא נתקדש בכיור האי לוג מים שנתן בכלי חרש להשקות בהם את הסוטה דאמרינן ברירה דהוברר הדבר למפרע דהך האי לוג עמד ליתן להשקות בהם את הסוטה ושפיר הוצרך למתני דהמים נשפכין אם כבר נתן העפר ע"ג המים ותנא דמתני' סבר דבדאורייתא אין ברירה ונראה דהך אידך ברייתא דמביא בירושלמי דס"ל דיש במים משום קדושה סבר דאין ברירה וכתנא דמתני' ומה שיקשה לפי זה על הרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ו מה' טו"מ דלא אמרינן ברירה בדאורייתא וכאן בפ"ד מהל' סוטה הלכה ו' פסק דאין במים משום קדושה יתבאר במק"א בעז"ה: שם במשנה נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני המים נשפכין וכו'. נ"ב בתוספתא מסיים גם הכא דמגילתה נגנזת תחת צירו של היכל והמשנה השמיט זה וכן השמיטו הרמב"ם ז"ל ונראה דתנא דמתני' סבר באמת דבנמחקה המגילה אינה טעונה גניזה דהא בשבת דף קט"ז תניא דס"ת שנמחקה ולא נשתייר פ"ה אותיות אין בה משום קדושה ואין מצילין אותה מפני הדליקה משום דאזיל ליה כתב אזיל ליה קדושתיה ורק בגליון מבעי ליה התם ולא איפשטא ואפשר דבמגילת סוטה לא היה צריך גליון כלל והלכך לא פסיקא ליה למתני דנגנזת דזימנין דליכא גליון אבל בתוספתא מיירי אם היה גליון וס"ל בפשיטות דיש בהם משום קדושה ואף שנמחק הכתב ומשו"ה השמיטו הרמב"ם ז"ל דאזיל לטעמיה דפסק בפכ"ג מה' שבת הלכה כ"ז דגליונות אין מצילין אותן מפני הדליקה וכתב ה"ה שם דאף דבגמ' הוא אבעיא דלא איפשיטא מ"מ פסק בפשיטות כן משום דלשון הברייתא משמע כן וכן נראה מן ההלכות עכ"ל וא"כ בנמחקה המגילה לעולם אין טעונה גניזה אף בדאיכא גליון כנ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל ודו"ק היטב: שם במשנה והם אומרים הוציאוה שלא תטמא העזרה. נ"ב בתוס' פסחים דף נ"ב ע"א וביבמות דף ז' ע"ב ד"ה ורמה קרי ובזבחים דף ל"ה ע"א ד"ה ובטמאים משמע להדיא דגרסי' במשנה כאן הוציאוה הוציאוה תרי זימני ועל לשון זה סובב והולך כל עיקר קושיית הש"ס לקמן עמוד ב' בהא דמקשינן למימרא דמת אסור וכו' והיינו מדהיו ממהרין כ"כ להוציאה ע"כ דס"ל דמת אסור מה"ת במחנה לויה ושפיר פריך מברייתא דטמא מת מותר וכו' ע"ש ודו"ק:

דף כה ע"א בגמ' מ"ט ארוסה ושומרת יבם וכו' דמאי לאו להפסידה כתובתה. [illegible]

[illegible] לבעלה ע"י קינוי וסתירה ורק דאינה שותה משום דאינה בת עונשין וגם שבועתה אינה שבועה כלל [ומיהו להביא ראיה מהרמב"ם לנידון ד' התוס' גבי קטן יש לדחות דהרמב"ם לשיטתו דמפרש איש ואשה דקרא היינו דיהיי' נקרא איש לענין שכיבה כגון קטן שהוא בן תשע או קטנה שהיא בת ג' והלכך כל שהיא בת ג' נקראת אשה לענין זה ולכן קינויה קינוי והא דאינה שותה מגד שאינה בת עונשין אבל לדעת התוס' י"ל דהמיעוט הוא גם לענין קינוי דהכי בקרא איש כתיב ודו"ק] ובחידושי הארכתי בזה בעזה"י:

דף כט ע"א בגמ' טו"א עד דאיכא דעת נוגע ומגיע צריכה. נ"ב לכאורה תימה לדעת הרמב"ם ז"ל שהבאתי לעיל דקטן בן ט' מקנין על ידו ונאסרה לבעלה אם נסתרה הרי ליכא דעת מגיע דהא קטן אין בו דעת ליטמא. ולפי מש"כ לעיל דגם התוס' מודים דנאסרה ע"י ביאת בן ט' והכתוב לא מיעט רק משתיה תקשה לד"ה. ואולי דמ"מ מסוטה אינו ראיה דהא קרא ודאי דמיירי דהבועל הוא גדול דהא כתיב באו וכאו דהמים בודקין גם אותו וקטן לאו בר עונשין הוא וכעין זה תי' הגאון בעל קצה"ח ז"ל בספרו שב שמעתתא שמעתא א' פרק ט"ז ליישב דברי הרמב"ם דפסק דקטנה יש לה רצון ונאסרה לבעלה א"כ הא ליכא דעת נוגע ותי' ג"כ כנ"ל דמ"מ קרא מיירי בגדולה והא דפסק הרמב"ם ז"ל דגם בקטנה נאסרה ע"י קינוי וסתירה הייט אליבא דאמת דסגי בדעת נוגע לחוד או בדעת מגיע לבד ומיהו אם היה הבועל קטן בן ט' והיא היתה קטנה אפשר דבאמת אינה נאסרת ע"י קינוי וסתירה כ"כ שם בשב שמעתתא והרבה יש לפלפל בזה ואכמ"ל: שם ברש"י ד"ה אמר לך כו' דהא מגרש לה. נ"ב נ"ל דאי מגרש לה הויא גרושה וכו':

דף ל ע"א במשנה מי שקנא לאשתו ונסתרה אפילו שמע משוף הפורח יוציא ויתן כתובה. נ"ב עי' תוס' שתמהו דמאי שייך פרק זה כאן וכו'. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דמתני' מיירי לאחר שתיה שמע מעוף הפורח שנטמאה יוציא ויתן כתובה ועוף הפורח פירש"י דהיינו עבד או שפחה וככר כתבו התוס' לעיל דף ו' דאפי' עד אחד נאמן לאחר שתיה והא דלא בדקוה המים הייטו משום דהיה ע"א או דזכות תלה לה ומיהו לענין להפסיד כתובתה אינו נאמן דאין דבר שבממון פחות משנים ועפ"ז נשנה הפרק על מקומו הראוי וק"ל:

דף לד ע"ב בגמ' ד"ה אתימן בנה ענק וכו'. נ"ב עי' רש"י ביומא דף י' דלא גרסינן ד"א. ובספרי ריש פ' עקב פירש דנבנתה היינו נבנתה ממש אך דהראיה דחברון עדיף מצוען הוא משום דע"כ הם בנה לבניהן וא"א שאדם יבנה את הכעור מתחילה ואח"כ את הנאה אלא אדם בונה את הנאה תחילה ואח"כ את הכעור וע"כ דחברון עדיפא מצוען מדנבנתה תחילה:

דף לה ע"א בגמ' סימן אמת לבדו לויה. נ"ב צ"ל לבדו בכ"ף והוא סימן על ג' דברים שאמר ר' יוחנן משום ר"מ במסכת הלז. אחד כאן כל לשון הרע שאין בו דבר אמת. והב' לקמן דף מ"ב ע"ב לבדו פיו וכו' והג' דף מ"ו ע"ב כל שאינו מלוה ומתלוה וכו'. ומיהו מצינו עוד פעם רביעית לקמן דף ל"ו ע"ב אמר ר"י משום ר"מ מלמד שסבה קשתו וכו' [ואולי דחסר כאן וצ"ל אמת שבה לבדו לויה]:

דף לו ע"ב גמ' הוא לא ראה בתופתי. נ"ב ובתרגום על התורה המיוחס ליונתן בן עוזיאל פי' מופים דאזדבן כמוף ופי' דאזדבן במצרים שנקראת מוף כמו דיסד הפייטן בפיוט ליום שני של פסח טאטאת אדמת מוף ונוף בעברך בפסח וע"ע בפירש"י בחומש שפי' עוד בענין אחר ופירושו שם קרוב למש"כ רש"י כאן בשם התנחומא:

דף לט ע"ב גמ' כמנחתא דתעניתא מאי אמרי' וכו'. נ"ב בירושל' בפ"ק דברכות הלכה א' איתא דבמנחה חוזרים ואומרים הפסוקים שאמרו בשחרית ובנעילה אומרים הפסוקים שאמרו במוסף וע"ש היטיב במה"פ ד"ה בברכה:

דף מ ע"א בגמ' ר' סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית וכו'. נ"ב עי' היטיב בתוס' ברכות כ"א ע"ב ד"ה עד ובהא"ש שם בסי' י"ח ובמעיו"ט שם:

דף מא ע"א ברש"י ד"ה מכאן ואילך. וקסבר אין עירוב והוצאה ליו"כ. אי נמי ירושלים דלתותיה נעולות בלילה וכו'. נ"ב עי' רש"י ביומא דף ע' דפירש דמעיו"כ הביאום לס"ת וצ"ע. ועי' היטב בשו"ת תשובה מאהבה להגאון מוהר"א פלעקלעס ז"ל שאלה י"ט וכו' וכ"א מה שהאריך ליישב סתירות ד' רש"י ז"ל בזה ובתשובת הגאון בעל נו"ב ז"ל שם כתב דכאן הכריח רש"י ז"ל לפרש כן ע"פ הגי' דלכאן דגרסי' כל אחד הביא ס"ת מתוך ביתו ומשמע שהביא היום ביוה"כ מתוך ביתו אבל שם דגרסי' ס"ת שמביתו שפיר י"ל שהביאו בעיוה"כ ע"ש:

דף מג ע"ב ברש"י ד"ה קלא שאין ערלה נוהג בנטיעה אחת אלא בכרם שלם ע"כ. נ"ב עי' בגליון הש"ס להגרע"א ז"ל ובשו"ת חת"ס חלק יו"ד סי' רפ"ה שתמהו על רש"י ז"ל בזה דהלא מחלוקת אי כרם רבעי א' נטע רבעי אינו רק ברבעי אבל בערלה לא מצינו מאן דפליג [וודאי נוהג בכל האילנות דהא כתיב ונטעתם כל עץ מאכל ובמה"כ כבר קדמם בזה הרמב"ן ז"ל בליקוטיו לר"ה דף ט' להקשות על רש"י ז"ל והביא ראיה מהא דאמרינן בברכות דלגף זורק את האביונות וכו' וע"ש היטב וע"ע בקונטרס דברי מלואים למר אחי הגאון זצ"ל שיישב שם דברי רש"י ז"ל אלו בטוב טעם ודעת:

דף מז ע"א ברש"י ד"ה תנא. והאי תנא לית ליה הא דאמרינן בכמה דוכתי דעגלה ערופה נאסרה מחיים. נ"ב אמת הוא שכ"ה בכריתות שם אבל תמוה דא"כ מאי נ"ל דמשנערפה נודע תקבר במקומה משום דכיפרה ספיקא והלכה לה תיפוק לי דכבר נאסרה משנערפה ושוב אינה חוזרת להיתרה ועוד תמוה דמה בכך דנאסרה מחיים תיכף מירידתה לנחל איתן הא אשם תלוי ג"כ אל ההקדש מחיים ומ"מ אם נודע לו שלא חטא קודם שחיטה יצא וירעה בעדר דהוברר הדבר למפרע דהיה הקדש בטעות וכבר העירו בזה התוס' בכריתות שם וע"ש מה שתי' בזה ואכן הרמב"ם בפ"י מהל' רוצח ה"ח סובר דלא תליא אהדדי דאף דנאסרה מחיים מ"מ אם נודע ההורג תצא ותרעה בעדר וע"ש בכ"מ ובחידושי הארכתי בזה:

דף מט ע"ב במשנה בן מגזול אב. נ"ב עי' בתוס' ראשון לציון על המשניות להגאון מהרי"ב ז"ל שכ' דצ"ל מנבל אב כבית דכ"ה לשון המקרא במיכה ו' פסוק ז' ע"ש: שם יש נוסחאות וכו'. פנחס בן יאיר אומר וכו' ותחיית המתים באה ע"י אליהו זכור לטוב. נ"ב בירושלמי שבת פ"א ה"ג ובשקלים פ"ג ה"ג ובמדרש רבה בשיר השירים א' הגי' דתחיית המתים מביאה לידי אליהו זכור לטוב וכן העתיק הרי"ף ז"ל בפ"ק דע"ג ופי' הר"ן שם כלומר דאליהו בא בשביל תחיית המתים והוא מקדים לבוא שנאמר הנה אנכי שולח וגו' וכיון שבשביל אותו היום אתי אליהו נמצא שתחיית המתים גורמת לאליהו שיבוא עכ"ל הר"ן ז"ל והנה לפי גי' הירושלמי קשה קצת דביאת אליהו הוא סיבה לתחיה הו"ל לומר להיפך דביאת אליהו מביא לידי תחיית המתים והיאך אלה הסיבה במסובב ולכן ספי נראה דגי' דהכא עיקר ולענין ביאת אליהו דנצרך לתחיה נראה ע"פ מה שאמר בתחילה ורוח הקודש מביא לידי תחיית המתים וידוע דאין השכינה שורה אלא על המשפחות המיוחסות בישראל ולכן נצרך לביאת אליהו דכתיב ביה וישב מצרף וטיהר את בני לוי וגו' ולמ"ד דלא בא רק לעשות שלום בעולם הוא ג"כ גרם וסיבה לרוח הקודש ועי' מכילתא יתרו ורש"י בחומש ע"פ ויחן שם ישראל נגד ההר ודו"ק וה' יזכנו לביאת אליהו ולתחיית המתים שיהיה בב"א: סליק

השמטות חשק שלמה ממסכת קידושין

דף כו ע"א במשנה ניקנין בכסף ובשטר ובחזקה. נ"ב עי' בתוס' יו"ט שתמה דאמאי שייר קנין חליפין דקונין בהן קרקעות ובתוס' הגרע"א ז"ל בגליון המשניות כתב ע"ז וקי"ל דהא י"ל דמילתא דאיתא במטלטלין לא קתני וכמש"כ התוס' יו"ט בעצמו בפירקין גבי עבד כנעני ע"ש ואכן תי' לא יתכן רק ליישב תנא דמתני' דלא חשיב גם בעבד קנין חליפין משום דאיתא במטלטלין אבל עדיין תסובב הקושיא על תנא דברייתא דחשיב לעיל דף כ"ב ע"ב גם קנין חליפין גבי עבד אמאי לא חשיב נמי הכא גבי קנין קרקעות ותמיהת התוס' יו"ט כראי מוצק על הברייתא ואכן לענ"ד י"ל דלא פסיקא ליה למתני חליפין משום דליתא בשכירות או בשאלת קרקע וכמש"כ התוס' בערכין דף ל' ד"ה ולא ידענא. בפשיטות דכל דבר החוזר לבעלים לא מיקני בחליפין דהוי כטובת הנאה ע"ש וכ"כ עוד בקובץ במציעא דף י"א ע"ב [וגם במכילתין לקמן דף כ"ז ע"א ד"ה ומקומו כתבו דשמא דשכירות קרקע איתו נקנה בחליפין] וא"כ י"ל דהתנא לא חשיב רק הקניינים שנוהג גם בשאלה ושכירות ולפי זה יהיה מוכח דקנין אגב קונה גם אגב שכירות ושאלה מדקחשיב קנין אגב במשנה ודלא כדעת רבינו ירוחם במשרים בנתיב ג' דהביא בשם י"א דאגב שאלה אינו נקנה והש"ך בסי' ר"ב תמה דמ"ש שאלה משכירות ולפי מש"כ גם ממתני' מוכח דאין חילוק [ומיהו בפשוטו י"ל דהתנא לא קחשיב רק הקניינים דאינו מפורשים בכתוב בהדיא דאתיין מדרשא דקראי אבל קנין לא הוצרך למתני' דעיקר קנין סודר הנאמר ברות גבי בועז בקרקע הוי וא"כ ז"ל קרי בי רב הוא] וקצת צ"ע בהא שכ' בתוס' דדבר החוזר לבעלים לא מהני בחליפין והרי התם בשדה דקנה בועז מיד נעמי היתה חוזרת לבעלים ביובל ואעפ"כ קנה בחליפין [וככר התעורר בזה בקצה"ח בסימן קצ"ה ונשאר בקושיא] ולדעת ר"מ בבכורות דף נ"ב דהמייבם את אשת אחיו אינה חוזרת הנחלה ביובל דהוי כירושה י"ל דגבי בועז היה דומה ג"כ ליבום דהא מסיים שם וגם את רות המואביה וגו' קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו אבל לרבנן קשה. ואולי משום דכיון דחל הקנין על האישות חל נמי על השדה והרבה יש לפלפל בזה ואכמ"ל: שם בגמ' דבי ר"י תנא וירשתם אותה וישבתם בה במה ירשתם בישיבה. נ"ב לכאורה קשה דהא ישיבה לא עדיף מאכילת פירות דלא מקרי חזקה לענין קנין חזקה לדעת רוב הפוסקים ז"ל [לבד הרמב"ם ז"ל] והן אמת דמד' הרשב"ם ז"ל בב"ב דף נ"ג ע"ב גבי דין דהמציע מצעות וכו' נראה דמחלק דישיבה ושכיבה שאני כיון דשמשתו הקרקע הוי כמו דהנגבי' העבד לרב ע"ש אבל לדעת התוס' שם ד"ה המציע דכ' בהדיא דדווקא מציע דהוי הנאה חשובה אבל הלך או שכב בבית לא קנה. תמוה דהיאך יפרנסו להסוגיא דהכא. ועוד תמיה דהא קי"ל דא"י מוחזקת היא ועוד דהא חזקת מלחמה היה קונה ולמה הוצרך לחזקה דישיבה ונראה דחזקת הישיבה לא הוצרך לעיקר הכבישה רק לאחר שנתחלקה לשבטים ע"פ הגורל ואורים ותומים שוב היו צריכין לחלק לגברים ע"פ הגורל וחזקה וכמו דאמרינן בב"ב דף קי"ו [ועיין בחו"מ סי' קע"ג ס"ב בהג"ה] ובזה היה מהני גם הילוך וישיבה וכמו שכ' הגהות מיימוני בפ"ב מהל' שכנים והובא בב"י בסי' קנ"ו וראי' מהא דאמר רב אשי בב"ב כגון שהלך וכו' ע"ש ודו"ק ובחידושי הארכתי בזה: שם בתוס' ד"ה ובוידוי וגם משמע מי שאין לו קרקע מתוודה וכו'. נ"ב נראה פשוט דעס"ה וצ"ל אינו מתוודה וכ"ה בתוס' ב"ב דף כ"ז ד"ה ובוידוי ובתינח דתקו התוס' יו"ט והמהרש"א בד' התוס' כאן וק"ל:

דף כז ע"א בגמ' והלכתא נכסים לא בעינן אגב וקני בעינן. נ"ב יש להסתפק דנהי דלא בעי צבורים מ"מ אפשר דצריך דלא יהיו מונחים ברשות המוכר כי אם בסימטא או בחצר של שניהם דלא עדיף מקנין משיכה דקני מה"ת ומ"מ לא קני ברשות המוכר ולא מצינו דקני ברשות המוכר רק בהגבהה ועוד דכיון דבעינן דיתן דמי כולן לדעת רש"י וש"פ [ועי' בר"ן ב' דעות בזה] אם הם מונחים ברשות המוכר שייך גזירה דיאמר לו דנשרפו חטיך בעליה. ואין להביא ראיה מהא דאמרינן לעיל גבי שטר כיון שזכה זה בקרקע נקנה השטר בכל מקום שהוא די"ל דר"ל דקני בכל מקום שהוא דלא בעינן צבורים אבל מ"מ בעי שלא יהיה ברשות המוכר ולא הוצרך לפרש דפשיטא דלא עדיף מקנין משיכה. ועוד דלפי טעם השני שכתבתי דלא יאמרו דנשרפו חטיך לא שייך בשטר כלל. ומטעם זה אין להביא ראיה נמי מהא דרצה לפשוט לעיל דבעינן צבורים מהא דאמר ר"ג דמקומו מושכר לו ולא דחי דהוצרך להשכיר המקום דאל"ה יהיה מונח המעשר ברשות ר"ג ולא מהני האגב ואכן לפי מש"כ אינו ראיה דשאני התם דנתן המעשר בתורת מתנות כהונה ולויה ולא שייך בזה גזירה דנשרפו חטיך דלאו מידי חסריה אבל במכירת מטלטלין אימא א"כ דגזרינן וקצת יש להביא ראיה מהברייתא דלעיל דף כ"ב ובמשנה בב"ק דף ע"ט דלא חשיב גם קנין אגב דקונה בכ"מ כמו הגבהה ולכן דין זה צ"ע [ועפ"ז יסתלק מה שהקשה הר"ן בר"פ הזורק על רש"י במעשה דשכ"מ דלמ"ל הסוגיא דוכתא דיתיב ביה גיטא הא קיי"ל דלא בעינן צבורין ולפי מש"כ לק"מ ודו"ק] וקצת צ"ע דהא דבטלו קנין מעות משום גזירה דנשרפו חטיך אף במונח בסימטא או בחצר של שניהם ולכאורה בכה"ג לא שייך הגזירה כלל דהלוקח לא יסמוך על המוכר והוא בעצמו יציל ויש ליישב ודו"ק: שם בגמ' מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהם קנאם כולם. נ"ב שמעתי מפי מו"ר הרב הגאון מו"ה יעקב באריט זצ"ל שנסתפק במכר לו עשר עציצים נקובים והחזיק באחד מהם אי ג"כ קנה כולם דאפשר כיון דקרקע אינו נקנה אגב קרקע וכמו שכ' התוס' בב"ק דף י"ב ועיקר טעמא הכא משום דסדנא דארעא חד הוא וזה לא שייך בעציץ נקוב ובחידושי הארכתי בזה:

דף כח ע"א בגמ' אשכחן וודאי ספק מנ"ל. נ"ב עי' במפרשים שהעירו לשיטת הפוסקים דס"ל דטוען ספק ע"פ העד ג"כ חייב שבועה א"כ גם שבועה באה על ספק ולענ"ד י"ל דטוען ספק ע"פ העד נמי מקרי טענת וודאי דהא שומע מפי העד והא יש פוסקים דאם אמר שמעתי מפי אדם נאמן מקרי טענת ברי וכ"מ מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שבועות הלכה ה' דכ' שם מי שטענו חבירו וכו' והודה במקצתן וכו' ומי שכפר וכו' ועד אחד מכחישו וכו' הרי אלו שתי שבועות ע"י טענת וודאי וכפירה עכ"ל ולכאורה תימה דהא דעת הרמב"ם ז"ל בעצמו בפ"ד מהל' גזילה הלכה י"ג דטוען ספק ע"פ העד חייב שבועה וכמו שכ' שם ה"ה לדעתו ז"ל והיכא אמר כאן דבא ע"י טענת וודאי אלא וודאי כמש"כ בעזה"י ונראה דס"ל לרבינו דאינו חייב לשבע רק אם סומך על העד וטוען וודאי על פיו ודו"ק:

דף כט ע"א בגמ' אשכחן מיד לדורות מנ"ל. נ"ב לכאורה תימה היאך ס"ד דאברהם לא נצטווה לדורות א"כ אותו ולא אותה למ"ל וזה וודאי דוחק לומר דבא הכתוב לאשמעינן דשרה לא נצטווה למול את יצחק וע"כ לדורות אתא ועוד קשה למ"ד דמילה שלא בזמנה ג"כ אינה אלא ביום א"כ אותו ולא אותה למ"ל דתיפוק ליה דהוי מ"ע דהז"ג ונשים פטורות ונראה דהאי לא הוה לן קרא לרבות על דורות הו"א דאותו ולא אותה לאו למילת הבן אתא רק למילת עבדים בזמן הבית באותן שימולין לאחד דנימולין בלילה לד"ה וקמ"ל דמ"מ אשה פטורה למול את עבדיה ולמ"ד דמילה שלא בזמנה ג"כ אינו אלא ביום ס"ל אליבא דאמת כן דקרא למילת עבדים אתא ודו"ק: שם בגמ' למולו מנלן דכתיב וימל אברהם וגו'. נ"ב לכאורה תימה דתיפוק לי מקרא דפ' תזריע דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו וע"כ דעל האב קאי דאי על ב"ד כבר כתיב בפ' לך המול לכם כל זכר וכמו דאמרינן לקמן בסמוך ובירושלמי כאן מפיק לה באמת מהך קרא דפ' תזריע וכ"ה ברמב"ם בספר המצות מצוה רט"ו. וצריך להבין במאי פליגי. ונראה דסוגיא דלכאן ס"ל כרב אסי בשבת קל"ה דכל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמנה ומפיק לה מהך קרא דפ' כי תזריע דכתיב וטמאה שבעת ימים והדר וביום השמיני ימול וא"כ י"ל דהתם נמי אב"ד קאי ואיצטריך קרא לכדר' אסי דניתנה תורה ונתחדשה הלכה וכדאמרי' בשבת שם אבל הירושלמי י"ל דלא ס"ל כרב אסי והלכך שפי ניחא ליה ללמוד מהך קרא ולא מקרא דכאשר צוה דבאמת לדעת הסוברים דהאבות לא יצאו מכלל בן נח אפשר שלא היה מחוייב אברהם רק מתורת ב"ד שהוא היה גדול הדור [ועי' בפנ"י כאן מש"כ בזה] והרמב"ם דפסק ג"כ דלא כרב אסי בפ"א מהל' מילה הלכה ד' וכמש"כ שם הכ"מ לדעתו ז"ל [ועי' בר"ן בשבת שם מש"כ לדעת הרמב"ם] ולפיכך נמשך בזה אחר שיטת הירושלמי ודו"ק [ובמד"ר קהלת ט' יליף לה מובן שמונת ימים ימול ועי' רש"י שבת קל"ה וצ"ע]:

דף לט ע"ב בגמ' ליסנא דחוצפית המתורגמן חזא. נ"ב בעין יעקב הגי' ליסנא דגברא רבה חזא וכ"ה הגי' במהרש"א ז"ל וע"ש שכתב דבירושלמי איתא דליסנא דר"י הנחתום הוי והוא בירושלמי בחגיגה פ"ב ה"א ע"ש באריכות וע"ע במדרש רבה ברות פרשה ו' ובמדרש קהלת על פסוק טוב אחרית דבר מראשיתו ע"ש ומד' התוס' דחגיגה ג"כ מבואר דגרסי הכא ליסנא דגברא רבה שכ' על דברי הירושלמי שראה לשון ר"י הנחתום דהיינו גברא רבא דקידושין עכ"ל:

דף מט ע"ב בגמ' מאי תורה מדרש תורה. נ"ב גי' הרא"ש מאי מדרש מדרש דתורה ע"כ ואפשר דלזה כוון רש"י במש"כ ה"ג מאי תורה ור"ל לאפוקי מגי' הרא"ש: שם רש"י ד"ה בן כרך ונמצא בן עיר אע"פ שהטעה לשבח טעות הוא. נ"ב עי' במהרש"א ז"ל ובפרשת דרכים בדרך הקודש שתמהו ע"ז דא"כ אמאי לא פליג ר"ש ע"ז ואם נאמר דפליג ארישא וה"ה בסיפא א"כ היכי מייתי רב אשי ראיה לעולא לעיל ע"א דבשבח יוחסין מודה ר"ש מדלא פליג גם בסיפא והא ע"כ נ"ל דפליג ברישא וה"ה בסיפא. ועוד דהא אמרינן בכתובות דף ק"י דבעיר נמי איכא חסרון דלא שכיח כל מילי וא"כ אינו לשבח כלל. ולענ"ד נראה ליישב דלרש"י היה קשה דלמאי הוצרך למתני כלל בן כרך ונמצא בן עיר דהא שמעינן זה מבן עיר ונמצא בן כרך דבשלמא בלוי ונמצא כהן הוי רבותא אבל הכא אין כאן רבותא כלל ולכן פירש דמיירי בגוונא דהוי לשבח כגון מהא מחסיא דמפקא מכפר ומכרך ויש בה ב' שמעלות וכן דעת הרמב"ם ז"ל באמת בפי"ג מהל' אישות דדווקא ממדינה לכפר אין מוציאין אבל ממדינה לעיר מוציאין דבעיר נמי שכיחי כל מילי ואעפ"כ אינה מקודשת ומ"מ לא פליג ר"ש אהא משום דלא פסיקא ליה משום דבעיר דלא שכיח כל מילי אינה מקודשת דבעיר בכלל בו תרתי עיר וכפר ומשו"ה לא פליג וא"ש הכל:

דף נא ע"א בתד"ה קידושין לכך נראה לפרש וכו' כלומר שאיסור הביאה ע"י קידושין. נ"ב לכאורה קשה לדעת הרמב"ם ז"ל דביאה בחייבי לאוין בלא קידושין אינו אלא מדרבנן א"כ תקשי לרבא היכי תפיס קידושין בחייבי לאוין הא איסור הביאה בא ע"י הקידושין ואם נאמר דגזה"כ הוא א"כ נגמור מיניה דקידושין שאין מסורין לביאה הוו קידושין ואמנם לאחר העיון י"ל דרבא לא קאמר רק באשה שיכול לקדשה שתהיה ראויה לביאה והוא קדשה באופן שלא תהא ראויה לביאה אז לא הוה קידושין אבל בחייבי לאוין שלעולם אינה ראויה לביאה אחר הקידושין אינו בכלל זה ודו"ק:

דף נה ע"ב בתוס' ד"ה ודילמא אשם הוא ואשם אינו טעון סמיכה. נ"ב הדבר מתמיה לכאורה דבהדיא מבואר בזבחים דף י"א דאשם טעון סמיכה וכן במנחות דף נ"ב תנן כל קרבנות הציבור והיחיד טעון סמיכה חוץ מבכור ומעשר ופסח ועי' בנדה דף ע' ע"ב בתד"ה וסמיכה שתמהו שם על רש"י ז"ל שכתב דאשם אינו טעון סמיכה ע"ש. ושוב ראיתי בפנ"י שהעיר בזה ודחק ליישב ולבסוף נשאר בצ"ע ואכן לולא דמסתפינא הייתי אומר דהך קושיא ואי משום סמיכה וכו' ע"י סמיכה לא מעכבא אין מקומו בכאן וצ"ל לקמן בדיבור שאחר זה גבי אשם מצורע דבאשם מצורע אין טעון סמיכה לחד מ"ד כמו דאיתא זבחים דף ל"ג [ומיהו לפי מש"כ בנדה שם דאף למ"ד דהסמיכה לאו דאורייתא מ"מ סמיכה מיהו בעי. עדיין לא יתיישב וצ"ע]:

דף סב ע"ב בגמ' אי מה להלן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי אף כאן הודאת בע"ד כמאה עדים וכו'. נ"ב מכאן יש להוציא דהא דקיי"ל בעלמא גבי ממון דהודאת בע"ד כמאה עדים היינו דנאמן מתורת עדות דכיון שהודה בעצמו שלוה מסתמא הוא אמת וכמו שפירש"י דילפינן מאשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקצת הודאתו עכ"ל ואף דאדם קרוב אצל עצמו וקרוב אינו נאמן להעיד אפילו לחובה נ"ל דזה גילה לנו קרא דכי הוא זה דלא הצריכה התורה לעדות רק היכא דיש הכחשה אבל במקום דהמתחייב מודה א"צ עדות כלל ולפיכך מקשה שפיר דגבי קידושין נמי נימא הכי דאם שניהם מודים א"צ עדות כלל. אבל אי נימא דאינו נאמן מתורת עדות רק משום דכיון דאדם יכול לחייב עצמו במה שאינו חייב מתחייב עתה בהודאתו וכ"ה דעת מהרי"ט בן לב בתשובה באמת והובא בקצה"ח בסי' ל"ד ס"ק ד' ע"ש א"כ מאי מקשה הש"ס הכא אף כאן וכו' הא גבי קידושין לא שייך התחייבות כלל דאם באמת לא קידש מעיקרא אין ממש בדבריו שאומר עתה שקידש ועי' בקצה"ח שם שדחה ד' מהרי"ט בן לב מדין דהאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ולענ"ד גם מכאן הוא ראיה ברורה נגד ד' מהרי"ט בן לב. ודברי הקצה"ח בסי' רמ"א תמוהים קצת דלכאורה קושייתו שם הוא קושית הש"ס דהכא ומה שהביא בשם הרשב"א בחידושיו יבואר בסמוך אי"ה: עוד שם בגמ' התם לא קא חייב לאחריני הכא קא חייב לאחריני. נ"ב עי' בחידושי הרשב"א ז"ל שהקשה דא"כ אף באומר דקדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ג"כ לא יהא נאמן וכמו גבי ממון בחב לאחרים. ועוד העיר שם בכמה קושיות עיין עליו. ויש להוסיף עוד דהא בחב לאחרים גופא נאמן לחייב עצמו מיהת וכמו שמבואר בחו"מ ס"ס מ"ז והכא אפילו לגבי עצמו אינו נאמן וגם לפי תי' שם תקשה דהא גבי קידושין בעינן שיהא המקדש רואה את העדים ואי לא"ה אמרי' דלא כוון לשם קידושין ומנ"ל זה מממון ולכן לולא דמסתפינא הייתי אומר דכוונת הגמ' דכיון דמחייב לאחריני יודע שלא יאמינו לו הלכך אף הוא אינו מכוין לשם קידושין כלל ובזה יתיישב כל הקושיות בעזה"י ודו"ק:

דף סג ע"א בגמ' אילימא עד דאמר הבא אין. נ"ב עי' בכתובות דף ע"ג דפליגי תנאי בסתם לשון ע"מ שירצה אם ר"ל שתיקה או דר"ל שיאמר הן ע"ש דפליגי בזה ת"ק ור"ש וא"כ אפשר דהש"ס מסתפק בדעת התנא דמתני' אם סובר כת"ק דהתם או דסובר כר"ש ועפ"ז עמדנו על כוונת הגמ' דבתחילה אמר בלשון עד דאמר הבא אין וכו' אלא ע"מ שישתוק הבא כו' והיינו ששואל היאך סובר התנא בלישנא דעד שירצה ואכן את"כ אמרינן אלא דאמר לה ע"מ שלא ימחה אבא והיינו משום דוודאי ע"מ שלא ימחה אבא אינו בכלל בלשון ע"מ שירצה אלא ר"ל דסיפא מיירי דפירש בפירוש כן ולכן אמרינן אלא דאמר לה ע"מ וכו' ודו"ק:

דף עה ע"א בגמ' אלא כי אתא רב דימי אמר וכו'. נ"ב נ"ל ברור דתיבת אלא טס"ה דע"כ תי' של רב יוסף נשאר בדוכתיה דעשאום כגר לאחר עשרה דורות וכל הסי' דלקמן אינו אלא להביא ראיה דיש בהם פסול ממזרות או מחמת דהכהנים היו פסולים או מחמת דפוטרין את הנשואות או מחמת דאין בקיאין וכו' ועכ"פ אנו צריכים לתי' של רב יוסף דאל"כ תקשי הא גר מותר בממזרת [ולאביי נ"ל דאינו אלא קנסא בעלמא שלא יטמעו בהם] וכ"כ הבעל המאור ז"ל להדיא דכולי שמעתא בתר רב יוסף גרירא ונראה שם מדבריו דלא גרסינן אלא וכן נראה גם מפירש"י להמדקדק בדבריו ודו"ק:

דף פב ע"א במשנה מצינו באברהם אבינו שקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה. נ"ב עי' במהרש"א ז"ל ביבמות בסו"פ נושאין בח"א שהקשה דא"כ היאך נשא להגר דהיתה מצרית ראשונה דעתידה תורה לאסור ומה שתי' שם דלא קיים רק אחר שנימול וכיון דלקחה בהיתר שוב לא גרשה גם אחר שנימול וכו' צ"ע דהא כתיב בפ' וירא. שם על שכמה ואת הילד וישלחה ופי' בתרגום יונתן דפטרה בגט וזה היה אחר המילה וא"כ היאך חזר ולקחה שנית דהא כתיב ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ופירש"י דקטורה זה הגר [ומזה ראיה להתרגום דפטרה מתחילה בגט דאל"כ היאך אמר ויקח דמשמע דלקחה בקידושין] ואמנם כבר העירו בזה בתוס' על החומש בסו"פ חיי שרה ותי' דגר הוא וגר מותר במצרית ובמדרש איתא על פי הדיבור עשה עכ"ל. ונראה שהתוס' מפרשים דקושיית ר' נחמיה במד"ר סו"פ חיי שרה. והכתיב ויוסף. כוון לקושיית מהרש"א וע"ש נפל שם וצ"ל והכתיב ויקח וגו' ומשמע דלקחה בקידושין וע"ז השיב לו ר"י דע"פ הדיבור היה ודו"ק: סליק

השמטות פורת יוסף ממסכת קדושין

דף סב ע"א תוס' ד"ה אין תורמין מן התלוש על המחובר כו' לכן נראה לר"י דטעמא דאין תורמין מן המחובר משום דכתיב ממנו כו'. ק"ל מהא דאמרינן מנחות (דף ע) בעא ר' אבוה מירמיו וחזר ושתלו וקרא עליו במחובר שם תרומה מהו כו' אמר אביי א"כ מצינו תרומה במחובר ע"ש הרי להדיא דאין הטעם משום מחובר אלא משום דאכתי לא נתמרח ולא נטבל עדיין לתרומה כדברי רש"י ז"ל ואין לומר דהאיבעי' הוא אם אחר שנתלש קודם מירוח קרא עליו שם תרומה אי מל חדא דהא אף בשבלין חל עליו שם תרומה כדהוכיחו התוס' ועוד מדפריך מדתניא לא מצינו תרומה במחובר לקרקע וגם מדקאמר ההוא לענין מיתה וחומש אתמר משמע דקאי על מחובר ממש ועי' ביכורים (פ"ב מ"ה) : **ע"ב** גמ' מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת כו'. עיין גיטין (דף מג) גבי חצי' שפחה דמ"ס גמרי קידושי לאשון ומ"ס פקעי: שם א"ר הושעיא הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לאחר שאגרשך לא אמר כלום. משמע לכאורה דהיינו דוקא בשנתאכלו המעות אבל כשישנו בעין הוה קידושין וצ"ל להביא ראי' לזה מהא דבכורות (דף מט) נתן לכהן בתוך ל' יום כו' היכא דאמר מעכשיו לא אמר כלום כי פליגי היכא דאמר לאחר ל' יום וכל היכא דאיתנהו בעין בנו פדוי כי פליגי היכא דליתנהו בעין רב אמר כו' מידי דהוה אקידושי אשה ושמואל כו' התם בידא א"כ הא נראה דהגמרא מדמי להדדי א"כ גם גבי קידושין היכא דאיתנהו בעין אמאי לא הוה קידושין וגם על סברת רב ק"ל דהא סברת שמואל כוודאי חנוק גדול הוא ואפ"ל דרב אזיל כאן לשיטתי' דהא ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ גם הכא אף שאין בידו מאי נ"מ דהא לרב אף האומר לאשה הרי את מקודשת לאחר שתתגיירי או לאחר שימות בעליך ג"כ מקודשת וצ"ע דאמאי לא חלקו הפוסקים בזה: שם לא שנו אלא שפחה דבי כיבשא אבל דבי שקיא לא ורי"א כו'. עיין ב"מ (דף עד) פלוגתא דרב ושמואל בידי שמים אפילו אחת אינו פוסק בידי אדם אפילו מאה פוסק והכא הא משמע איפכא ואפשר לחלק: שם תוס' ד"ה גר בסופו ועוד הכתיב לדורותיכם ועכשיו הא ליכא מומחין ע"כ כוונה התורה דלא בעינן מומחין. ק"ל דהא במנחות (דף פד) ובבכורות (דף יב) ילפינן ג"כ מהא דכתיב לדורותיכם ואעפ"כ אינו נוהג חלה בזה"ז אלא מדרבנן דהא קדושה הראשונה לא קדשה לעתיד לבא והנה באמת דברי התוס' הם מהא דאמרינן בכריתות (דף ט) אלא מעתה דליכא קרבן לא נקבל גרים אר"א א"ק לדורותיכם ופרש"י ז"ל אע"ג דליכא מקדש והנה לדברי הרמב"ם ז"ל דס"ל דאף בזה"ז אם ירצו כל ישראל להסמיך אחד יוכלו א"כ הא גם עכשיו נוכל למצוא סמוכים אבל ק"ל בכ"ז מהא דמגילה דאיכא מדס"ל דעכשיו הבמות מותרות (ועי' סוף זבחים) א"כ גם עכשיו הא נוכל להקריב בבמה אף למאן דס"ל אין עוף בבמה עיין מנחות (דף עב) מ"מ יוכל להקריב עולת בהמה כמבואר בסוגיא דכריתות ועיין סוף זבחים ומגילה דדוקא נדרים ונדבות קרבים בבמה ע"ש בפלוגתא דר"ש וחכמים :

דף סה ע"א במשנה קדשתי את בתך כו' הוא אסור בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו. ק"ל כיון דקטנה מותרת בקרוביו א"כ הא לא גרע לכאורה ממאון דהא אי אמרה אי אפשי בפלוני בעלה הוה מאון א"כ הא מכ"ש אם התירוה ב"ד לינשא לאחר ואולי הרבותא היא דאעפ"י דכעת היא נעשית גדולה מותרת בלא מיאון בקטנותה ועיין יבמות (דף ס) נשואיה היא מיאוניה: שם גמרא קדשתי בתך הא תו למה לי איידי כו'. ק"ל דלכאורה הו"ל דקמ"ל רבותא דאע"ג דהיא קטנה וגם אם קדשה אינו אלא מדרבנן אפ"ה נאסר בקרובותיה דאילו מרישא לא שמעינן אלא בקידושין דאורייתא ואפ"ל משום דלריכותא דגמרא קאי רק על ההיתר אבל לא על האיסור משום דהא פשיטא דנאמן לאסור על עצמו ואין בזה רבותא כלל ומ"מ צ"ע דהא בכתובות (דף ט) פריך הג' על ר"א מאי קמ"ל (פרש"י דאדם נאמן לאסור על עצמו) תנינא האומר לאשה קדשתיך כו' משמע דאי לא מתניתין לא הוה ידעינן דאדם נאמן לאסור על עצמו המותר לו :

דף סו ע"ב במשנה כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר. ק"ל דהא בעבד עברי שנשא חצי' שפחה וחצי' בת חורין הא מסתמא הולד הולך אחרי' ובזה הא יש קידושין ואין עבירה למאי דפסקינן בגיטין (דף מג) דקידושין תופסין בה ועיין ב"ב (דף יג) תוס' ד"ה כופין כו' וי"ל משום דלא מיקרי יש קידושין כיון דבאמת רק באותו חצי דתפסי קידושין הולד ישראל הוא ורק משום אותה החצי דלא תפסי קידושין הולד עבד:

דף סז ע"ב גמרא אשת איש נמי איכא למפרך כו'. ק"ל אמאי לא נילף כדאיתא בירושלמי יבמות (פ' האשה ה"ה) ומנין שאין קידושין תופסין בא"א שנא' ויצאה והיתה לכשתצא הוה לה הוי' אצל אחר :

דף עד ע"א תוס' ד"ה אי מהתם כו' וא"ת אמאי לא פריך למ"ד כו'. נ"ל די"ל דכוונת הגמרא דאתא שאול אשמועינן דאפילו בבתה ורוב פסולין מכשיר ג"כ :

דף עז ע"ב רש"י ד"ה כך חלוקה כו' דגלי בגרושה וה"ה בחללה וזונה כו'. ק"ל מהא דבכורות (דף נד) אשכחן תירוש ויצהר תירוש ודגן דגן ודגן מכין ופרש"י ז"ל דלא כתיב אלא חד חלב אמאי לא נימא כי הכא דגלי ביצהר וה"ה בתירוש ודגן ודוחק לומר דעיקר קושית הגמרא הוא מדגן ודגן ויש לחלק:

דף עח ע"ב תוס' ד"ה לא צריכא בנכסים דנפלו לי' כשהוא גוסס כו' ובפרק כל הגט נמי אמרינן כו'. נ"ל להביא ראי' גם מהא דאמרינן בבבא בתרא (דף קלז) מתנת שכ"מ מאימתי קונה אביי אמר עם גמר מיתה כו' וסדר בי' אביי מהא דתנן זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום ופירשב"ם ז"ל דאי עם גמר מיתה א"כ הוי גט ומשמע להדיא דגם בשעה האחרונה סמוך למיתה ג"כ חל הגט ועיין יבמות (דף עט) : **סליק**

השמטות יפה עינים ממסכת קדושין

דף עד ע"א בשודא דדייני. ירו' כתובות פ"י ה"ד וה"ה : יכיר יכירנו לאחרים. ספרי תצא רי"ז ובירו' כאן ה"ז היו מוחזקין בו שהוא בנו ואמר אינו בני אינו נאמן היו מוחזקין בו שאינו בנו ואמר בני נאמן ואית תניי תני על קדמייתא נאמן ובירו' ב"ב פ"ח ה"ז כהאי אית ת"ת דגם ברישא נאמן ונראה דהאית תניי תני הוא ר' יהודה ומ"ד אינו נאמן הוא רבנן ומ"מ בני הוא נאמן משום מיגו דאי בעי יהיב לי'. ובתוספתא ב"ב פ"ז איתא דלומר בכור הוא אינו נאמן ולומר בני הוא נאמן ולומר אינו בנו אינו נאמן והטעם נראה דעל בכור ל"א מיגו דאי בעי יהיב ליה במתנה משום דכיון שמוחזק אחר מבניו לבכור והוא אומר על הקטן שהוא בכור א"כ הוא מוציא את בנו הבכור לומר עליו שאינו בנו ובזה אינו נאמן ועמ"ש ב"ב קכ"ז: מאי בדוקי. עי' ירוש' כתובות פ"א ה"ט פלוגתא דאמוראי כדין שתוקי: ר"ג ורא"א נאמנת. ירו' כאן ה"ג יבמות פ"ד ה"ג פ"ח ה"ג ועי' כתובות פ"א ה"ט : לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. עי' ירו' כתובות פ"א ה"ט דפלוגתא דתנאי היא ר"מ ורבנן ועי' ירו' כאן ה"ד ומ"ש בכתובות י"ד. : רוב פסולין אצלה. עי' ירו' כתובות פ"א ה"ח ומ"ש בכתובות שם י"ג. : כל האסורים לבא בקהל. ירו' יבמות פ"ח ה"ב ר' יהודה אומר אסייא. בירו' כאן ה"ד וביבמות פ"ח ה"ב מפורש דר' יהודה אוסר ממזר בממזרת אפילו שניהם ודאין כדי שיכלו ממזרים מישראל ומשמע דנושא שפחה וס"ל כר' טרפון לעיל ס"ט : **ע"ב** כר"ש בן יוחי. ירו' כאן ה"ו בכורים פ"א ה"ה יבמות פ"ח ה"ב : גר עמוני ומואבי. בירו' יבמות פ"ח ה"ב וכאן ה"ד מבואר דלר' יהודה גם גר עמוני לא ישא ממזרת ע"ש : בן ט' שנים ויום א'. ירו' יבמות פ"ז ה"ה סוטה ספ"ד פלוגתא דת"ק ור' יוסי ורשב"ג ועי' ירו' יבמות פ"ה ה"ו ופ"ז ה"ד ופ"י ה"ח :

דף עה ע"א בין ת"ק ור' יוסי. לפי' הק"ע ה"נ ביבמות פ"ז ה"ה : גר עמוני ומואבי. ירו' שם : עמוני ולא עמונית. ספרי תצא רמ"ט רו"כ פ"ב ופ"ד ופ"ז ירו' יבמות ס"ח ה"ג : אלמנת עיסה. עי' ירו' כתובות פ"א ה"ט כאן פ"ד : הלכה כר"א. ה"נ בירו' יבמות פ"ח ה"ב כאן ה"ג ע"ש רב יהודה אמר רב כהנא : שמשתקין אותו מדין כהונה. עי' ירו' כתובות פ"א ה"ט דשם משמע דכשר לכהונה ועמ"ש יבמות סט : ר"ג ורא"א נאמנת. עמש"ל ע"ד : **ע"ב** כותים גרי אריות. בתוספתא תרומות פ"ד ובירו' שקלים פ"א ה"ד פלוגתא דר' ורשב"ג דר' ס"ל כותי כעובד כוכבים ורשב"א אינו כעובד כוכבים ובירו' דמאי פ"ו ה"ח נחלף פלוגתייהו לר' אינו כעובד כוכבים ולרשב"ג ה"ה כעובד כוכבים ובירו' דמאי פ"ג ה"ד ברכות פ"ז ה"א כתובות פ"ג ה"א נשתנה למ"ש בשקלים ובתוספתא תרומות וע"כ יש להגי' בדמאי פ"ו כמו בכל הנ"ל וכאן לא הוזכר פלוגתא דר' ורשב"ג ועמ"ש בשקלים פ"א ה"ד. וביבמות פ"ז ה"ו נזכר הפלוגתא בלא שם מ"ד ועי' גיטין פ"א ה"ד טעם פסול כותי משום גרי אריות : עובד כוכבים ועבד הבא עב"י. עמש"ל ס"ח ע"ב ועי' ירו' גיטין פ"א ה"ד משום דנתערב בהם עובד כוכבים ועבד הבא עב"י : שפסלוה. עי' ירו' יבמות פ"ז ה"ו כאן פ"ג הי"ב : מודים שאין ממזר כו'. ירו' יבמות פ"ח ה"ו ע"ש ר' אלעזר ככהן : וכהנים שנטמעו בהם פסולים. ירו' גיטין פ"א ה"ד : ור"ע סבר גרי אמת הן. ה"נ בירו' שם : מפני שהיו מיבמים את הארוסות. ה"נ בירו' שם ועי' ירו' יבמות פ"א ה"ו שהיו דורשין החוצה החיצונה כמ"ש לק' ע"ו : תד"ה השתא קושיתם ותי' הר"י היא בירוש' יבמות פ"ז ה"ו וצ"ע שלא הזכירו את הירו' גם איך נטה הר"ש מקולי מזה לומר באופן אחר אחרי שבירו' מבואר כהר"י :

דף עו ע"א מאי דרשי. ירו' יבמות פ"א ה"ו : רשבג"א כל מצוה שהחזיקו. ירו' פסחים פ"א ה"א : לפי שאינן בקיאין בתורת קדושין וגיטין. בירו' גיטין פ"א ה"ד טעמא לפסולייהו לעדי גיטין : ארבע אמהות. בירו' כאן ה"ד וכתובות פ"א ה"ט מייתי ברייתא דר"מ ס"ל כך והכ"א בודק לעולם וא"כ ר"מ הוא מקיל ובגמ' דידן איתא איפכא דלחכמים א"צ לבדוק כלל ואפשר לומר דל"פ דבירו' מיירי שידוע שנטמעה בה והיינו קרא עליו ערעור דלק' ע"ב. וכדאיתא שם מאן דמתני הא כו'. אבל מ"מ ע"כ פליגי התלמודים אליבא דר"מ דבירו' מוכח דרק בידוע שנטמעה במשפחה הוא בודק ד' אמהות ובלא"ז אינו בודק כלל והוא דלא כבגמ' דילן דגם בלא ערעור לר"מ צריך לבדוק : אין בודקין לא מן המזבח. במד"ר פ"ח: ר"ח בן אנטיגנוס אומר אף מי כו'. במד"ר שם ועי' ספרי שופטים קנ"ז : לא הוזהרו כשרות. ירו' יבמות פ"ט ה"א כאן פ"ג הי"ב : **ע"ב** אבל הכ"א. בירו' כתובות פ"א ה"ט כאן ה"ד איתא דהכ"א בודק לעולם ועמש"ל ע"א : כך מנוקים מכל מום. ירו' סנהדרין פ"ח ה"ה: עמך נדומין לך. ירו' הוריות פ"א ה"ד : כל משימות שאתה משים. ירו' כאן ה"ה ועי' סוטה פ"ז ה"ז : מאי קרא והתיחשם. במד"ר פ"א ספרי שופטים קנ"ז ירו' כאן פ"ד ה"ה : אתי הגתי בא ובטלה. ירו' ע"ז פ"ג ה"ג פ"ד ה"ו ועמ"ש בע"ז מ"ד. :

דף עז ע"א חלל שנשא בת ישראל. ירו' כאן פ"ג הי"ב : בת גר זכר. ירו' בכורים פ"א ה"ה יבמות פ"ח ה"ב ת"כ אמר פ"ב : נאמר כאן ולא יחלל. ת"כ אמר ספ"ב ירו' כאן ה"ו : בת בתו תחסר. בירו' כאן ה"ו רב אמר בת הבת לעולם אסורה ור' יוחנן אמר בת הבת מותרת וכן פליגי ביבמות פ"ח ה"ב וכאן ה"ו ר' חיננא ור' מנא ח"א כשר וח"א פסול ומאן דפסול מוקי הא דתנן ישראל שנשא חללה בתו כשירה היינו חללה שנעשית אח"כ שהיה לה שעת הכושר אבל בנשיאת בת חלל לא : אין לי אלא זרעו. ת"כ אמר פ"ב ירו' סוטה פ"ג ה"ז מכות פ"א ה"א : איזוהי חללה כל שנולדה. ת"כ אמר פ"א : היא תועבה ואין בניה תועבים. ירו' יבמות פ"ד הי"ג כאן פ"ג הי"ב : בזמן שהם כסדר הזה. בירו' סנהדרין פ"ט ה"ז איתא בהיפך והפ"מ מתקן שם הגי' שיהיה שוה למ"ש כאן : **ע"ב** נזיר שהיה שותה. ירו' נזיר פ"ג ה"ה ועמ"ש מכות כ"א : לא יאמר גרושה בכה"ג. ת"כ אמר פ"ב :

דף עח ע"א בשלא גמר ביאתו. ה"נ מבואר בירו' יבמות פ"ו ה"א דבשלא גמר ביאתו אינו חייב משום ולא יחלל זרעו כ"א בשגמר ביאתו ומשום חללה חייב גם בהערה ועי' ה"ב שם: ת"ל והשה. ת"כ אמר פ"א: תניא ר"י אומר. ירו' בכורים פ"א ה"ה כאן ה"ו : רשבי"א גיורת. ירו' בכורים פ"א ה"ה יבמות פ"ח ה"ב כאן ה"ו : **ע"ב** אין ישיבה בעזרה. עי' ירו' ספ"ה דפסחים וספ"ז דסוטה יומא פ"ג ה"ב שוח"ט סי' א' דפליגי בזה האמוראי ולחד מ"ד גם למלכי בית דוד לא היה ישיבה שם ועמ"ש סנהדרין קא : הלכה כר' יוסי. ה"נ בירו' בכורים פ"א ה"ה כאן ה"ו ע"ש ר' יוחנן : נהגו כהנים. שם ע"ש : נשא אין מוציאין. שם ע"ש : מכאן א"ר יהודה נאמן. ספרי תצא רי"ז ועי' ירו' כאן ה"ז ב"ב פ"ח ה"ז ועמש"ל ע"ד . וב"ב קכ"ז :

דף עט ע"א אין בין נערות לבגרות. ירושלמי יבמות פ"א סו' ה"א ע"ש ריב"ל: מקוה שנמדד. ירו' גיטין פ"ג ה"א: היה בודק את החבית. ירו' גיטין פ"ג הל"ח: היה בודק את החבית. ירו' גיטין שם ב"ב פ"ח ה"א : ומ"ש דהכא ודאי והכא ספק. לפי משמעות הירושלמי גיטין פ"ג ה"ח גם במקוה יום ראשון כשר ומעל"ע הראשון מוקמינן בחזקתיה והוא דומה כמעט לחבית רק דבחבית הוא ג' ימים משום דאין דרך להתקלקל בבת אחת משא"כ במקוה שאפשר שבפ"א יתחסר : **ע"ב** דברי ר' יעקב ר"נ אומר. הו"מ למימר בפלוגתא דר"מ וחכמים במתני' ב"ב קנ"ג. דפליגי בפלוגתא דר' יעקב ור' נתן למ"ד ראיה בעדים כמ"ש בב"ב קנ"ד. רק דלמ"ד ראיה בקיום השטר הוצרך להביא הברייתא פלוגתא דר"י ור"נ. והירו' משמע דס"ל בב"ב פ"ט ה"ו כמ"ד ראיה בעדים ע"כ מייתי שם פלוגתא דר"מ וחכמים ולא דר"י ור"נ ועמ"ש ב"ב קנ"ג : אשה נשאתי במה"י. עי' ירו' כאן ה"ט : בכרוכים אחרי'. בירו' ה"ט יהיב טעמא דאיש ואשתו הו"ל כשני עדים חזקה אין האשה שותקת על בני חברתה ולא מוקי לה הירו' בכרוכים ועש"ק ה"ו ד"ה חזקה : וא"צ להביא ראיה על הקטנים. בירו' ה"י איתא דצריך להביא ראיה גם על הקטנים וא"ר יונה הטעם אני אומר שמא נתגרשה בינתים ומיירי שמתה האשה עתה דאל"כ הו"ל להירו' איש ואשתו כשני עדים ולא ס"ל טעם דכרוכים אחרי' כנ"ל וכששם חיים נאמנים גם על הגדולים. אבל הבבלי ס"ל דמיירי שהיא חי' ומ"מ אינן נאמנים על הגדולים משום דלא שייך בהו כרוכים אחרי' כמו בקטנים :

דף פ ע"א סוקלין ושורפין על החזקות. ה"נ בירו' ה"י : תינוק שנמצא בצד העיסה. ירו' שם : ר' יוחנן אמר אין זו חזקה ששורפין. ה"נ בירו' שם פלוגתא דר"י ור"ל ועי' ירו' דמאי פ"ו ה"ה דמוכח הך דתנינן שנמצא דא"ר יוחנן קטן תומרין לפי' הרא"ש והפ"מ הסב שם לענין אחר וכן הנוע"י משיאו לדבר אחר : **ע"ב** אשה מתיחדת עם שני אנשים. ירו' פ"ב דע"ז ה"א : מתיחד אדם עם אמו. ירו' סוטה פ"א ה"א כאן הי"א ואיתא שם ודר עמה עם בתו ודר עמה עם אחותו ואינו דר עמה : ר' יוחנן משום ר' ישמעאל. בירו' סוטה שם כאן הי"א משום רשב"י : ונקבר באשה אחת. ה"נ בירו' פלוגתא דת"ק ואבא שאול. אפילו תימא אבא שאול. ה"נ בירו' הי"א דאבא שאול לא מודה לר"ש שאין יוה"ר מצוי בבש"ק : אבל בפרוצים אפילו בי עשרה. בירו' הי"א אפילו במאה וכם ע"ש ר' אבין : שני ת"ת. ירו' כתובות פ"ב ה"ט סוטה פ"א ה"ג :

דף פא ע"א שלשה שמה יעטרך. עי' ירו' סוטה פ"א ה"ג כתובות פ"א ה"ט : מוסרים לו שני ת"ח. בירו' שם מקשה מזה הא שני כשנים ומשני הם ובעלה הרי תלתא : **ע"ב** ר"ע כי הוה מטי. בירו' נזיר פ"ד ה"ג וכשהיה ר' יעקב מגיע כו' ע"ש : ודר עם אמו ובתו. ה"נ בירו' סוטה פ"א ה"א כאן הי"א הבאתיו לעיל פ' ע"ב : חמותו ואחותו כו' בעדים. ירו' ע"ז פ"ב ה"א כגי' הפ"מ שם :

דף פב ע"א לא נחשדו ישראל. ה"נ בירו' הי"א : משום אמתא דינוקא. ה"נ בירו' שם אמו באה עמו אחותו באה עמו. אף מי שיש לו ואינה שרויה אצלו. ה"נ בירו' הי"א ברייתא בשם ר"א : מצינו שקיים אברהם אבינו. ביומא כ"ח הוסיף רב אפילו ערובי תבשילין ובב"ר פצ"ה הוא ע"ש ר' יונתן שר הבירה ובפס"ד שם ר' יונתן בשם ר' יוחנן אפילו הלכות תגרות ובפ' מ"ט ר' אחא בשם רשב"נ בשם ר' נתן אפי' ערובי תגרות ובתנחומא לך סי' א' ובסי' י"א רשב"נ בשם ר' יונתן ערוב תבשילין וכ"ה בפ' בהר סי' א' ובשוח"ט סי' א' ערוב תבשילין ע"ש רשב"נ בשם ר' אלכסנדרי ועי' בס' ת"א שהגר"ז הגי' עירובי תחומין והדרש הוא מעקב אבל במדרש מוכח בכמה מקומות דהדרש מעקב הוא לזה דבן ג' שנה הכיר אברהם את בוראו ועקב הוא קע"ב שנה משני חייו קע"ה. ודרש ערובי תבשילין הוא ממאי דכתיב ותורותי דהיינו שני תורות אפי' שבע"פ ועי' אג"ב פי"ג ויק"ר פ"א : **ע"ב** אשרי מי שרואה את הוריו. ירו' כאן הי"א : לא ראיתי צבי קייץ. ירו' שם ושם איתא ארי קייץ : תניא ר' נהוראי. שם הי"ב : **סליק**

*) מפתחות להמפרשים והההגהות שנלוו לסוף המסכת

☞ ההגהות והפירושים לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד המחברים רק לפי מקרי הדפוס.

א מיי' פ"ק מהל' אישות וס"ד מהלכות יבום סמג עשין מ"ח וקי"ב וש"ע טור אה"ע סי' כו וקסד:

האשה

נקנית א בשלש דרכים וקונה את עצמה בשתי דרכים נקנית בכסף בשטר ובביאה בכסף בית שמאי אומרים בדינר ובשוה דינר ובית הלל אומרים בפרוטה ובשוה פרוטה וכמה היא פרוטה אחד משמונה באיסר האיטלקי וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל והיבמה נקנית בביאה וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם:

גמ' *וניתני האיש קונה אי תנא האיש קונה הוה אמינא אפילו בעל כרחה תנא האשה נקנית מדעתה אין ב בעל כרחה לא *מניינא דרישא למעוטי מאי למעוטי חליפין סלקא דעתך אמינא הואיל וגמירנא קיחה קיחה משדה עפרון מה שדה נקנה בחליפין אף אשה נמי מקניא בחליפין קמשמע לן דלא ואימא ה"נ חליפין ג איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא (א) נפשה מניינא

האשה נקנית · לבעלה להצריכה ממנו גט: בשלש דרכים · כדמפרש ואזיל והאי שלש לשון נקבה הוא ובגמרא [דף ב:] בעי אמאי תני לשון נקבה: וקונה את עצמה בשתי דרכים גרסינן (ג) קונה את עצמה להיות ברשותה להנשא לאחר: בכסף ובשטר · מפרשינן בברייתא בגמרא נותן לה כסף או שוה כסף ואומר לה הרי את מקודשת לי: שטר · כותב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי: ביאה · בא עליה ואומר לה התקדשי לי בביאה זו וכולהו יליף להו מקראי בגמרא והא דהקדים כסף לשטר לפי שרוב הקנינים הם בכסף ונקט בתריה שטר משום דדמי ליה שאף הוא קנינו מרובה · ובסיפא נמי גבי וקונה את עצמה הקדים גט למיתת הבעל משום דגט כתיב בהדיא דשרי לה ובמיתת הבעל שקלינן וטרינן בגמרא [דף יג:] מנא לן ועוד דליסנא דחיי עדיף ליה: **בית** שמאי אומרים בדינר ובשוה דינר · טעמייהו דבית שמאי מפרשינן בגמרא: בפרוטה · של נחשת: איסר האיטלקי · של כסף ודמיו ח' פרוטות ואומר ר"ת ז"ל דאיטלקי על שם איטליא של יון ואין לתמוה על הקו"ף דכהאי גוונא אשכחן בעזרא (ד) שושנכיא על שם שושן ואיכא למידק בשלמא בכסף שפיר דקדושי כסף ילפינן בגמרא קיחה קיחה דכתיב הכא (דברים כב) כי יקח איש אשה ובעלה וכתיב התם (בראשית כג) נתתי כסף השדה קח ממני וא"כ מדיוקא דוילאה חנם אין כסף [כדלקמיה] [דף ג:] וכיון שכן אשכחן כסף אבל שוה כסף מנא לן וכ"ת דכל היכא דכתיב כסף מסברא אית לן דשוה כסף ככסף ליתא דהא גבי עבד עברי כתיב מכסף מקנתו ואפ"ה איצטריכינן למימר דשוה כסף בכלל מדכתיב (ויקרא כה) ישיב גאולתו כדאיתא בגמרא [דף ח·] וכ"ת מעבד עברי גמרינן דבכל מילי שוה כסף ככסף ליתא דהא גבי נזיקין נמי איצטריכינן רבויא דתניא [ב"ק דף ז·] כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף ככסף ואפי' סובין אלמא כל היכא דכתיב כסף אי לאו רבויא בעינן כסף דוקא והכא דלא כתיב רבויא שוה כסף מנא לן *ויש לומר דהני דגבי עבד ונזיקין איצטריכינן קרא לרבויי שוה כסף הכא לא צריך דהתם כל חד וחד למילתיה איצטריך דגבי עבד סד"א כיון שמגרע פדיונו ויוצא בעל כרחו של רבו דלימא ליה רביה זיל טרח וזבין ואייתי לי להכי איצטריך קרא לרבויי (דמסברא לית לן דכל כה"ג שוה כסף ככסף הוא) אבל לגבי קידושין כיון שהיא מתרצית בדבר וניחא לה בשוה כסף לא צריך קרא לרבויי דמסברא אית לן דכל כה"ג שוה כסף ככסף הוא וגבי נזיקין נמי משום דכתיב מיטב שדהו ישלם סד"א כיון דאי פרע ליה בקרקע צריך לפורעו ממיטב כי פרע ליה במטלטלין נמי שיהא צריך לפורעו ממיטב מטלטלין דהיינו כסף להכי איצטריך רבויא דישיב אבל לענין מקנה (ד) [בכל מקום] שניהם מתרצים בדבר מסברא פשיטא לן דשוה כסף ככסף · מיהו איכא מאן דאמר דאע"ג דשוה כסף ככסף לענין קדושין ה"מ מטלטלין אבל קרקעות לא דבגמרא [דף ה·] אמרינן דמקשינן הויה ליציאה ומהך היקשא ילפינן קדושי שטר וכיון דמקשינן מה יציאה במחובר לא שאין כותבין את הגט במחובר לקרקע כדאיתא בפרק המביא תנין (דף כא:) אף הויה נמי במחובר לא והביאו ראיה ממה דאמרינן בפ"ק דגיטין (דף ט·) גבי הא דתניא התם בג' דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים דפרכינן עלה והא איכא מחובר ומשנינן מילתא (ה) דאיתא בקידושין קתני מילתא דליתא בקידושין לא קתני אלמא דמחובר אף בקידושין פסולין וליתא דכי אמרי' התם דמחובר פסול בקידושין ה"מ בקידושי שטר שאם כתב לה על המחובר הרי את מקודשת לי ונתנו לה לא הוו קידושין דקידושי שטר הוא דמקשינן ליציאה אבל נתן לה קרקע או מחובר בתורת כסף ודאי מהני דהויה דכסף לא בעינן דומיא דיציאה · והכי מוכח לקמן בגמרא [דף ט·] גבי בעיין דשטר אירוסין שכתבו שלא לשמה מהו דאמרינן עלה מה הויה דכסף לא בעי לשמה אף הויה דשטר לא בעינן לשמה · כלומר דלא בעינן שתהא נותנת הדינר טבוע לשמה ואע"פ שאפשר לדחות ראיה זו ולומר דאפי' מקשינן הויה דכסף נמי ליציאה אפ"ה אינו בדין דניבעי שיהא הדינר טבוע לשמה שהרי אינה מתקדשת מפני טבועו אלא מפני *שווי דאע"ג דכי מקשינן [נמי] הויות להדדי (ו) לגמרי מקשינן להו כדמוכח ההיא (ז) אפ"ה כיון דההיא דגיטין לא מוכחא ובתוספתא (ח) דמכילתין מוכח בהדיא שאם קדש במחובר מקודשת מסתברא דהוו קידושין וכן (ט) דעת הרשב"א ז"ל: **וקונה** את עצמה בגט · דכתיב (דברים כד) וכתב לה ספר כריתות: ובמיתת הבעל · דכתיב (שם) או כי ימות וגו' כדאיתא בגמרא: והיבמה נקנית ליבם · להיות כאשתו לכל דבר (י) ואם בא לגרשה אחר כך אינה צריכה ממנו חליצה אלא גט: בביאה · דכתיב [שם כה] יבא עליה אבל שטר וכסף אין מועילין בה מן התורה אלא מדרבנן דתקון דמהני בה מאמר כדאמרינן ביבמות (דף נ·) אבל אינו גומר בה להיות יורשה ומיטמא לה ולא לפטור אותה מן החליצה אלא לפסלה על שאר האחים: וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם · בגמרא מוכחינן הכי: **גמ'** וניתני האיש קונה · כדתניא באידך פרקין האיש מקדש וניתני הכי האיש קונה בשלש דרכים ומקנה אותה לעצמה בשתי דרכים: תנא האשה נקנית מדעתה אין בעל כרחה לא · וליסנא הכי משמע דנקנית מדעתה דבדידה תליא מילתא · וא"ת והא יבמה דמיקניא בעל כרחה וקתני היבמה נקנית יש לומר אנן הכי אמרינן אי תנא האיש קונה ודאי משמע אף בעל כרחה לפיכך תנא נקנית שיש במשמע מדעתה ומשמע נמי בעל כרחה וכל חד וחד כדיניה · אי נמי משום דבקידושין הוה ליה למתני האיש קונה ותנא האשה נקנית משמע לן דמדעתה הוא מה שאין כן ביבמה דלא מיתני ליה היבם קונה דאפילו דעתיה דידיה לא בעינן אלא ממילא נקנית בביאה שלא מדעת שניהם: **מנינא** דרישא · ג' דרכים: למעוטי חליפין · קנין סודר: הואיל וגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון · בגמרא אמרינן דמאי דכתיב כי יקח איש אשה היינו בכסף דכתיב הכא כי יקח וכתיב בשדה עפרון נתתי כסף השדה קח ממני: מה שדה מיקניא בחליפין · כדכתיב (רות ד) שלף איש נעלו ונתן לרעהו והתם שדה הואי: חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה · כדקיימא לן בפרק הזהב (דף מז·) קונין בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה: לא מיקניא נפשה דגנאי הוא לה הלכך בטל הוא תורת חליפין מקידושין ואע"פ שקדשה בכלי שיש בו שוה פרוטה אי יהיב לה בתורת חליפין לא מיקניא עד דיהיב לה הכלי לשום כסף: ואיכא למידק הכא היכי אמרינן סלקא דעתך אמינא מה שדה מיקניא בחליפין אף אשה נמי מיקניא בחליפין דהא אנן לא גמרינן אשה משדה דנימא דבכל מידי דמיקניא קרקע מיקניא ביה אשה והכי מוכח בגמרא דבתר דגמרינן קידושי כסף מקיחה קיחה אמרי' נמי [דף ה·] מנין שאף בשטר (א) ואם איתא דמקשי' אשה לשדה שטר נמי תיפוק לן מיניה אלא ודאי לשון קיחה הוא דגמרי' דבכסף הוא וכיון שכן חליפין מנא תיתי: עוד הקשו נהי דאשה בפחות משוה פרוטה לא מיקניא נפשה אפ"ה למה יהא בטל תורת חליפין בשוין פרוטה בקידושין כיון שבפחות משוה פרוטה לא נתבטלו מחמת פיסול קנייתן אלא מחמת קפידתה של אשה · ונדחק הרמב"ן ז"ל לתרץ קושיות הללו ולפי מה שכתב נראה שעיקר הגירסא היא ואשה בפחות משוה פרוטה לא מיקניא ולא גרסינן מקניא נפשה [כמו שכתוב] בהלכות ולפי דעתי שתי קושיות הללו האחת מתורצת בחברתה דמעיקרא הכי מקשינן ס"ד אמינא שקנין חליפין הוא בכלל קיחה הכתובה בקידושין דחליפין מתורת כסף מהני ואע"ג דהשתא נמי ס"ל דחליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה אפ"ה אפשר דכיון דבעינן בהו כלי ודבר המסויים כדאיתא בפרק הזהב (שם) דבר חשוב הוא אף על פי שאינו שוה פרוטה כדאמרינן מה כלי דבר חשוב דמשום הכי אמרינן דטענו ב' מחטין והודה לו באחד מהם חייב דילאו כלים למה שהן כדאיתא בפרק שבועת הדיינין (דף מ:) וכיון שכן איכא למימר דמתורת כסף קונין ובכלל כי יקח ניניהו ומהדרינן דאי אפשר דקנין חליפין איתיה בכלל כי יקח דהנן סהדי דאשה בפחות משוה פרוטה אפילו בכלי שלם לא מיקניא נפשה הלכך ודאי כשאמר הכתוב כי יקח אין קנין חליפין בכללו שאילו כן היה אף פחות משוה פרוטה בכלל ואי אפשר דבר הכתוב ומעטה בדמים ולא בחליפין: ובגמ' מעיקרא הכי אמרינן מנינא דרישא למעוטי מאי למעוטי חופה כלומר דדוקא בג' דרכים הללו נקנית אבל אם נכנסה לחופה לשם קדושין אינה מתקדשת בכך · ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו וכדאיתא בגמרא למעוטי מאי [למעוטי חליפין] וכמו שכתוב בהלכות והרב אלפסי לא כתב מאי דאמרי' בגמרא [דף ג·] דמנינא דרישא למעוטי חופה וכתב דלמעוטי חליפין אתי כדאמרי' בגמרא אליביה דרב הונא ואעפ"כ לא כתבה לדרב הונא דאמר [דף ה·] חופה קונה

רש"י

האשה נקנית (ב) בשלש דרכים לבעלה כדמפרש ואזיל והאי שלש לשון נקבה הוא ושייך למיתנייה גבי דרך: וקונה את עצמה · להיות ברשותה להנשא לאחר: בכסף · כדמפרש בגמרא שנותן לה כסף או שוה כסף ואומר הרי את מקודשת לי: שטר · שכותב לה על הנייר אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי ונותן לה ואומר כן: ביאה · שבא עליה ואמר לה התקדשי לי בביאה זו וכולהו יליף בגמרא מקראי: טעמא דבית שמאי מפרש בגמרא: פרוטה · של נחושת: איסר האיטלקי · של כסף ודמיו שמונה פרוטות: היבמה נקנית · ליבם בביאה להיות כאשתו לכל דבר שאם בא לגרש אותה אחרי כן אינה צריכה ממנו חליצה אלא גט אבל שטר (א) וכסף אין מועילין בה מדאורייתא אלא מדרבנן דתקון הכי דמהני בה מאמר כדאמר ביבמות אבל אינו גומר בה להיות יורשה ולטמא לה אם הוא כהן ולפוטרה מן החליצה רק לפוסלה על שאר אחין ולהצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו אם רוצה לפוטרה: **גמ'** מניינא דרישא · שלש דרכים: למעוטי חליפין · קנין סודר: מה שדה נקנה בחליפין · דכתיב ושלף איש נעלו והתם שדה הואי: חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה · דקי"ל דקונה בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה: לא מקניא נפשה · דגנאי הוא לה לכך בטל להו תורת חליפין מן קידושין ואפי' בכלי שיש בו שוה פרוטה אם יהיב לה בלשון חליפין לא מהני

הגהות חו"י (א) עיי' בגמ' יבמות פ"ה דף נב:

עי' תוספות ד"ה בפרוטה בהריכות (ג"א) ס"א מ"ז

גי' ד"ת

אגב גס"א שוין וכי מקשינן

שלטי הגבורים

א (כ) אבל אם בא עליה אדם בלא קדושין לשם זנות לוקה משום לא תהיה קדשה והיא זונה האמורה בתורה ואפי' לא בא עליה לשם זנות אלא לשם אישות כיון דבינה אינה נחשבת כאשתו אפילו אם יחדה לו אלא אדרבה כופין אותו להוציאה מביתו · וכן כתב הרא"ש בתשובה פנויה המשרתת בבית ראובן ויצא קלא דלא פסיק שמתיחד עמה לא מיבעיא שבני המשפחה יכולין למחות בידו שהוא פגם להם שתהיה פילגשו אלא ב"ד כופין אותו להוציאה מביתו שדבר ידוע שהיא בושה לטבול ונמצא שבועל נדה ואפילו הכניסה לחופה אינו קונה להיות כאשתו ור"ת כתב שאם הכניסה לחופה צריכה גט מספק:

ב (ל) נשאל להרא"ש נאה שאמרה לראובן תן לי מנה שאתה חייב לי ונתן לידה שלש פשיטים וכשנתנם לידה אמר לה הרי את מקודשת לי וכששמעה השליכה המעות ואמרה איני רוצה לקדש ועדים מעידים כזה והשיב שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט וכתב מיי' אבל האיש שאנסוהו וקדש קדושיו קידושין (מ) ורבינו כתב שאין קדושיו קידושין וכן כתב בעל העיטור:

לשון ריא"ז

כשם שאין האיש מקדש אלא מדעתו כך אין אשה מתקדשת אלא מדעתה ואם הלקה האיש את האשה ויסרה עד שנתרצית לו וקדשה אינה מקודשת הוא עשה לה שלא כהוגן לפיכך עשו לו חכמים שלא כהוגן ובטלו את קדושיו וכן מבואר בחזקת הבתים:

לשון ריא"ז

ג אע"פ שכל דבר נקנה בחליפין והקנין הרי הוא כחליפין שהלוקח נותן כנף סודרו למוכר וקונה בו כל מה שזה רוצה להקנות לו האשה אינה נקנית בכך שאין האשה נקנית בחליפין ואע"פ שיהיה בהן שוה פרוטה כדברי התורה ומז"ה אומר שאם דעת האשה הוא להתקדש בתפישת הקנין לבד שהוא כנף בגדו ויש בו שוה פרוטה הרי זו מקודשת שהרשות בידה לפסוק כנף בגדו ולעכבו בידה אם תרצה ולא אמרו שאין האשה נקנית בחליפין אלא כשדעתה להתקדש במנה ונותן לה קנין כדי לקיים הקדושין והוא יתחייב לה המנה כמו שביאר מז"ה וכדברי המורה נראה לי שאע"פ שלא היה דעתה להתקדש אלא בקנין הסודר הואיל והזכיר לשון חליפין או שאמר תיתפסי לי קנין להתקדש לי אינה מקודשת כנ"ה:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת תימה אי מקשינן אשה לשדה אמאי לא קנה בחליפין אע"ג דלית להו שוה פרוטה דומיא דשטרא דגמרינן מוילאה אע"ג דלית בה שוה פרוטה וי"ל דהכא לא גמרינן משדה אלא מקיחה דכתיבא בשדה ולקיחה הויא בכסף ולא אשכחן בה חליפין אבל שטר ע"כ גמרינן לה מוילאה וכי היכי דהתם פחות משוה פרוטה הכא נמי בפחות משוה פרוטה והשתא אתי שפיר נמי דלא גמרינן שטר משדה דאי גמרינן לה משדה ה"א דלאו בפחות משוה פרוטה אלא בשוה פרוטה והשתא אתי שפיר נמי דלא קחשיב חזקה ומכל מקום עדיין קשה כיון דמכסף שדה הוא

הגהות הב"ח (א) תיבת נפשה מוקף וצ"ב להר"ן ע"ש הרמב"ן נ"ג ליה בהלכות: (ב) נקנית לבעלה בשלש דרכים כדמפרש ואזיל כצ"ל: (ג) גרסי' הס"ד ואח"כ מה"ד וקונה את עצמה כצ"ל: (ד) מקנה שאשה שניהם כצ"ל: (ה) מלתא דליתא בקדושין קתני מלתא דאיתא בקדושין כצ"ל: (ו) נ"ב לא: (ז) נ"ב סוגיא: (ח) נ"ב היינו מדתני' בפ' רביעי שם המקדש בעיר הנדחת כו' באשרה כו' שהם קרקע ומחובר לקרקע וטעמא דאינה מקודשת משום שחל שם איסור עליו הא בעלמא מקודשת כדכתב הרשב"א: (ט) נ"ב עי' בתשובותיו סימן אלף רכו וסימן אלף רלג וצ"ע ממ"ש שם בסימן תר שאפילו שטר קדושין כשר במחובר: (י) שאם כצ"ל: (כ) נ"ב לי טור בסי' כ"ו: (ל) נ"ב לי טור בסי' מ"ב: (מ) ורבינו אלפס כצ"ל:

מנינא דסיפא [למעוטי מאי] למעוטי חליצה ס"ד אמינא תיתי בקל וחומר מיבמה ומה יבמה שאינה יוצאה בגט יוצאה בחליצה אשה שיוצאה בגט אינו דין שתצא בחליצה קמ"ל דלא ואימא הכי נמי אמר קרא וכתב לה ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה: בכסף מנא לן אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא ויצאה חנם אין כסף אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ומאן ניהו אב: ותנא מייתי לה מהכא כי יקח איש אשה אין קיחה אלא בכסף וכן הוא אומר נתתי כסף השדה קח ממני: בשטר מנא לן דכתיב ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה בשטר ירושלמי* הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו ש"פ כסף הוא: בביאה א מנא לן דכתיב ובעלה *)מלמד שנקנית בביאה: *)ת"ר כיצד בכסף נתן לה כסף שהוא אחד משמונה באיסר האיטלקי או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו הרי זו מקודשת אבל היא שנתנה לו ואמרה לו הריני ב מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך לאנתו אינה מקודשת וכן אם נתנה היא ג ואמר הוא לא הוו קדושין

*) דף ה: | *) דף ה:

תורה אור | נר מצוה

רש"י

מהני עד דיהיב לה בתורת נשון קנין או קיחה או קידושין: ומה יבמה שאינה יוצאה בגט · כדילפינן לקמן מוכתב לה ולא ליבמה: ויצאה חנם · באמה העבריה הכתוב מדבר היוצאה מרשות אדון בסימני נערות ומלי לכתוב ויצאה חנם ואייתר אין כסף לדרוש אין כסף לאדון זה כשיוצאה הימנו אבל יש כסף לאדון אחר כשיוצאה מרשותו: ותנא מייתי · קידושי כסף מהכא · אין

קונה מק"ו וסובר הרמב"ן ז"ל דרפויי מרפייא בידיה וכדברי ר"ח ז"ל שאמר דספיקא היא משום דאפריק אליבא דרב הונא בגמ' כל מאי דאקשו עליה ומיהו ליכא למיסמך עלה לגמרי מדאמרי' בגמרא דמנינא דרישא למעוטי חופה ולפיכך הסתלק מן הספק ולא כתבה לדרב הונא ולא כתב ג"כ מאי דאמרי' דמנינא אתי למעוטי חופה אבל מר רב יהודאי גאון ז"ל כתב בהלכות פסוקות דיליה דליתא לדרב הונא וכן כתב בעל הלכות ז"ל דמדאמרינן דמנינא למעוטי חופה אלמא פשיטא להו דליתא ומדאמר ולרב הונא דאמר חופה קונה מכלל דאנן לא סבירא לן הכי ואע"פ דאשכחן בפירקין בגמרא [דף ח:] דדמיא לה לכתובה דאמרינן הכי קאמר בתורת כסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניהו חליפין ולרב נחמן דאמר פירות לא עבדי חליפין מאי איכא למימר אף על פי שהדבר ידוע שהלכה כרב נחמן כי מעיינת בה שפיר לא דמיא דההוא לאו ליסנא דגמרא הוא אלא לתרוצה לדרבה איתמר אבל הכא משמע דגמ' הכי נקיט דחופה אינו קונה ודומה לי שאף הרב אלפסי ז"ל כך היה דעתו שמכיון שסביא משנתינו שנשנו בה שלשה דרכים ממילא משמע (דגמר' הכי נקט) דחופה אינו קונה שאי אפשר לטעות ולומר שחופה תהא מכללן אבל חליפין מתוך שאפשר לטעות ולומר שאף הם קונין מדין כסף דמש"ה אמרינן דסד"א הואיל וגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון וכמו שפירשתי לפיכך הוצרך ז"ל לכתוב למעוטי חליפין ללמד שאין קונין באשה ולא מצאתי גם כן לר"מ במז"ל *שפסק בחופה ודבריו מטין שחופה אינו [קונה] כמו שאכתוב בפרק האיש מקדש בס"ד אבל מאחר שרבינו תננאל מספק אותה עלינו אי אפשר להקל בה: **מנינא** דסיפא · דהיינו וקונה את עצמה בשתי דרכים למעוטי מאי: ומה יבמה שאינה יוצאה בגט · כדילפינן לה בהאי פירקא (דף יד·) וכתב לה ולא ליבמה: ספר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה · מייתורא דכריתות מוכחינן הכי והך דרשא [אתיא אליבא] [דף ה·] דרבי יוסי הגלילי דאילו לרבנן מוכתב לה נפקא דבכתיבה מתגרשת ולא בדבר אחר כדאיתא לקמן בגמ' אלא דאורחיה דתלמודא בהכי דכיון דידע דדינא הכי מסמיך ליה אחד קרא ואע"ג דעיקרא דמילתא לאו מההוא קרא נפיק ודכוותה בתלמודא טובא: וקשיא ליה להראב"ד ז"ל אמאי לא תנא דרכים ביבמה ומנינא דרישא למעוטי כסף ושטר ומנינא דסיפא דוקונה את עצמה למעוטי גט תירץ הרמב"ן ז"ל דגבי יבמה אמנינא דרישא סמיך וה"ק היבמה נקנית באחד מאלו דרכים שאמרנו דהיינו ביאה וממילא אמעיטו להו כסף ושטר וכ"ת תינח רישא אבל סיפא דוקונה את עצמה ליתני מנינא למעוטי גט דליכא למימר דאמנינא דרישא קאי דהא חליצה ליתא בדרכים דלעיל וי"ל אין ה"נ אלא כיון דלא איצטריך למתני דרכים ביבמה ברישא [מש"ה] נמי לא תנינהו בסיפא והיינו טעמא נמי דלא תנא גבי עבד עברי במתני' דלקמן [דף יד:] דרכים משום דכי קתני עבד עברי נקנה בכסף ובשטר אדרכים דרישא סמיך דהא תנינהו לעיל ובסיפא דוקונה את עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף משמע לי דלא מצי למיתני מנינא לפי שאף הוא קונה את עצמו קלא במיתת אדון שהרי אינו עובד את הבן כדאיתא לקמן (דף יז:) ומש"ה לא תנא ביה דרכים אע"ג דליכא למימר דאדרכים דרישא סמיך שהרי לא שנה דרכים הללו עד עכשיו כלל · אי נמי דכיון דלא מצי למיתני מנינא גבי נקנה לא תנא ליה נמי גבי קונה אבל במתני' דלקמן [דף כב:] דגבי עבד כנעני ליכא למימר הכי דהא תני ברישא חזקה דלא תניא לעיל ומש"ה משמע לן בגמ' דגבי עבד כנעני נקנה נמי בחליפין אע"ג דתנא לא תני להו משום דלא אשכחן בקניות דעבד כנעני מנינא למעוטי ויהבינן טעמא בגמ' (דף כב:) למה לא תנא התנא חליפין בהדיא: **בכסף** מנא לן וכו' אין כסף לאדון זה · כשהיא יוצאה ממנו אין לו כסף מחמת יציאתה אלא יוצאה בסימנין דקרא דויצאה חנם אוקימינן לה כדאיתא בגמרא: אבל יש כסף לאדון אחר · כשיוצאה ממנו והיינו האב שכשהוא מקדשה לאחר יוצאה מרשותו לענין הפרת נדרים שעד עכשיו היה מפר לבדו ולאחר שנתקדשה אינו מפר אלא בשותפות הארוס וכדתנן (נדרים דף סה:) נערה המאורסה אביה ובעלה מפירין נדריה וביציאה זו יש לו כסף וילפינן מהכא שהיא מתקדשת בכסף ושכסף קידושיה לאביה ולא לעצמה: ותנא מייתי לה מהכא כי יקח וכו' · ובגמ' מצרכינן הני תרי קראי דהיינו כי יקח וקרא דויצאה חנם אין כסף: **בשטר** מנא לן וכו' ירושלמי · והביאו הרב אלפסי ז"ל בהלכות הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה אבל אם יש בו שוה פרוטה כסף הוא ולא ידעתי למה הביאו אם ללמד דבשטר לא בעי שוה פרוטה זו בידינו היא מהברייתא השנויה בגמ' [דף ט·] כתב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה וכו' ורבא אמר רב נחמן נמי אמר הכי והביאה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו [סי' תקפה] ואם לומר דמהא ילפינן מאי דאמרינן התם אע"פ שאין בו שוה פרוטה דאם איתא דבעי' שיהא בו שוה פרוטה תיפוק ליה משום כסף דהא ודאי צריך שיתן לה השטר דהא דכוותה בגט הרי זה גיטיך והנייר שלי אינה מגורשת כדאיתא בפרק המביא תניין (דף כ:) וכיון שצריך שיתנהו לה אם איתא דבעי' שיהא בו שוה פרוטה היינו כסף וכי לזה הוצרכנו והא ממילא משמע דכיון דמקשינן הויה ליציאה ומינה ילפינן קדושי שטר מה יציאה לא בעינן שיהא בגט זה ש"פ דהא קי"ל בפרק המביא תניין (שם·) דכתבו על איסור הנאה כשר אף שטר קידושין נמי אע"פ שאינו ש"פ ואפשר דמשום דמצי' למימר באשה גלוי הוא לה שתקנה את עצמה בשטר שאין בו ש"פ מה שאין לומר כן בגט דבעל כרחה ומש"ה מצי למימר האי כדיניה והאי כדיניה היה הדבר צריך לאמרו עוד נראה לי שכתבו ללמד למקדש בשטר ופסול מדין שטר כגון שנכתב שלא לשמה שאם הוא ש"פ מהני מדין כסף דבקדושי שטר דעתייהו נמי אנייר והכי מוכח בפרק האיש מקדש (דף מח·) דתניא ותכ"א שמין את הנייר ולכתוב עוד מזה (א) פרק האומר בס"ד: **תנן** רבנן כיצד בכסף וכו' אבל היא שנתנה לו ואמרה לו וכו' אינה מקודשת בגמ' פרכינן רישא אסיפא הכי טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתן הוא ואמרה היא לא הוו קדושין כלומר משום דבעינן כי יקח איש ולא שתלקח אשה לאיש אימא סיפא אבל היא שנתנה לו ואמרה לו כו' אינה מקודשת טעמא דנתנה היא ואמרה היא אבל נתן הוא ואמרה היא הוי קדושין כלומר דכיון דנתן הוא יקח איש קרינא ביה· ומתרצינן בלישנא בתרא נתן הוא ואמר הוא מקודשת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוא וחיישינן מדרבנן כלומר שאם בא אחר וקדשה צריכה גט מבניהם שמא לא היו הראשונים קדושין וחלו קידושי שני או שמא של ראשון חיילי ושל שני לא חיילי זו היא סוגיית הגמרא· ודקו רבנן ז"ל עלה אמאי לא דייק לאידך גיסא כלומר בנתנה היא ואמר הוא ולידוק מרישא דלא הוו קידושין ומסיפא דהוו קידושין· ואיכא למימר נתנה היא ואמר הוא לא פסיקא ליה דזימנין הוו קידושין [וזימנין לא הוו קידושין] דבאדם חשוב מהני כדאמרינן לקמן [דף ז·] דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא נפשה והוי כנתן הוא ואמר הוא ובהכי מיקיים בנתנה היא ואמר הוא דיוקא דסיפא וזימנין דלא הוו קדושין באדם שאינו חשוב ובהכי מיקיים דיוקא דרישא ומש"ה לא דייקינן מידי בנתנה היא ואמר הוא· ואפשר שלפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל וכן אם נתנה היא ואמר הוא לא הוו קידושין אע"פ שלא הוזכר זה בגמ' ובאדם שאינו חשוב קאמר שכבר כתב בסמוך דבאדם חשוב מקודשת ואף הר"ס במז"ל כתב כן בפ"ג מהלכות אישות אבל עדיין יש לשאול (ב) ואע"ג דליכא למיפרך מרישא אסיפא בנתנה היא ואמר הוא משום דאיכא לשנויי כדשנינן אכתי כיון דמסקינן דתנא דברייתא נקט גווני דפשיטא ליה ושביק ספיקא מנא לן דבנתנה היא ואמר הוא פשיטא ליה דלא הוי קידושין (ג) דלמא בדידיה נמי מספקא ליה באדם שאינו חשוב כי היכי דמספקא ליה בנתן הוא ואמרה היא איכא למימר דלא דמי דבשלמא נתן הוא ואמרה היא כיון שבשעת נתינה אמרה היא והוא שתק הרי הוא כמסכים לדבריה כאלו אומרים בנתן הוא ואמר הוא ושתקה היא דשתיקה דידה כהודאה וכאן נמי כיון שהוא שותק בשעת נתינה י"ל שהוא מסכים לדבריה ואע"פ שלא פירש הוה ליה כמדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה קידושיה ולא פירש דקי"ל (דף ו·) כר' יוסי דאמר דיו הלכך איכא למימר דה"ל כנתן הוא ואמר הוא אבל נתנה היא ואמר הוא כיון שאינו חשוב ליכא למימר דקרינן ביה כי יקח כלל ומשום הכי ליכא לספוקי דליהוו קידושי אבל בעל הלכות גדולות ז"ל כתב דנתנה היא ואמר הוא נמי ספיקא הוי ולא נראו דבריו · והאי לישנא דאמרי' ספיקא הוי וחיישינן מדרבנן מספקא לי טובא דכיון דספיקא הוא הוה ליה ספיקא דאורייתא והיכי קאמר דחיישינן מדרבנן הא מדאורייתא נמי איכא למיחש והרב אלפסי ז"ל כתב בלשון הזה בהלכות ואם נתן הוא ואמרה היא חיישינן מדרבנן וצריכה גט ולא כתב ספיקא הוא ונראה שהוא סובר דכי אמרי' ספיקא הוא לאו דוקא דמדינא פשיטא לן דלא הוו קידושי כיון דאמרה היא אלא שחכמים החמירו בדבר ועשאוהו כספק ולישנא דספיקא הוא לפי זה לא אתי שפיר והר"ס במז"ל כתב בפרק הנזכר נתן הוא ואמרה היא ה"ז מקודשת מספק ולא הזכיר מדרבנן כלל אלא (ד) ספק קידושין ולפיכך אני מסתפק בכל ספק קידושין אי צריכה גט מדאורייתא או לא דאפשר דמדאורייתא שרי' משום דאיכא למימר העמד אשה על חזקתה דמאי שנא מכל

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א כיצד האשה מתקדשת בביאה בא עליה ואמר הריני בועליך לשם קדושין הרי זו מקודשת ואפי' בא עליה שלא כדרכה והוא שנתיחד בפני עדים כדי לקדשה שאין קדושין בלא עדים בא על הפנויה סתם ולא אמר שלשם קדושין בא עליה אינה מקודשת ואינה צריכה ממנו גט שלא אמרו אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלא כשהיה לו בה עסק אישות כגון המקדש את אשתו ואח"כ נתיחד עמה · בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת בביאה פחות מכאן אין ביאתה ביאה ואינה מתקדשת בביאה · כל המקדש בביאה דעתו על גמר ביאה נתקדשה לאחר מקודשת לשני והוא שקדשה בביאה סתם אבל אם פי' שהוא מקדש בתחלת ביאתו [מקודשת] שהערא' הוא כגמר ביאה ושוב אין קדושין תופסין מאחר כמו שביאר מז"ה בפסקיו:

לשון ריא"ז

ב נתנה לו היא ואמרה לו הריני מקודשת לך הריני מאורסת לך הריני לך לאנתו אינה מקודשת ואינה צריכה ממנו ג"ט וכן אם נתנה היא ואמר הוא כמו שביאר מז"ה בפסקיו:

ג כתב הטור ואם נתנה היא ואמר הוא הרי את מקודשת לי במה שקבלתי ממך אם הוא אדם חשוב מקודשת שהיא נהנית במה שמקבל ממנה מתנה כאילו נתן לה שוה פרוטה ואם אינו אדם חשוב אינה מקודשת וכתב הרא"ש וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתירה בלא גט ומיי' כתב נתנה היא ואמר הוא אינה מקודשת נתן הוא ואמרה היא מקודשת מספק וסברא ראשונה היא סברת רבינו : שאלה להרשב"א במה שנו נתן הוא ואמרה היא דספיקא הוי וחיישינן מדרבנן והמפרשים נחלקו בנתנה היא ואמר הוא שהראב"ד כתב דבאדם חשוב מקודשת כדאמרינן הילך מנה ואקדש אני לך והרי"ף ורמב"ם ז"ל כתבו דאינה מקודשת ולא נתברר מדבריהם אם יש חלוק בין חשוב לאינו חשוב ובעל הלכות אמר מקודשת ואינה מקודשת מספק ואמרי' דבאדם חשוב אינה מקודשת דהא כולה ברייתא דדייקי מינה בשאין עסוקין באותו הענין הוא דאי בעסוקין ודאי דאפי' נתן הוא ואמרה היא מקודשת דלא גרע מהיו עסוקין באותו ענין ונתן לה ולא פירש דא"ר יוסי מקודשת וקי"ל כותיה וא"כ כיון דאין עסוקין באותו הענין כי הוי אדם חשוב מאי הוי דלמא לא נתכוונה היא בנתינתה לשם קידושין אלא לשם פקדון או מתנה לפי

חדושי אנשי שם

הוא דגמרינן היכי הוה קס"ד · דאשה נקנית בחליפין הא לא גמרינן משדה אלא מכסף ומתרצינן דה"ק דסד"א דחליפין מדין כסף הם כיון שאף כסף חליפין הם שמחליפים בהם את הקרקע וא"כ אשה נמי תקנה בהם ומפרקינן כיון דחליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה א"כ ע"כ לאו מתורת כסף נינהו אלא קנין אחריתי הם ואשה אינה נקנית בהם כיון שאין בהם תורת כסף דיקח אמר רחמנא ואכתי קשיא כיון דאסיק דחליפין אינו מתורת כסף כיון דאיתנהו בפחות משוה פרוטה מאי איצטריך עוד למימר ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא אפילו מקניא אינו קונה כיון דאינו מדין כסף ויש לתרץ דמעיקרא ס"ק כיון דגמרינן קיחה קיחה משדה סד"א דכל קניות דמקני בהו שדה מקניא בהו אשה וא"כ מקניא בחליפין ובתר הכי פריק כיון דאשה לא מקניא נפשה בפחות משוה פרוטה :

מכל

א מיי' פ"ג מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כו :

שמות כא | דברים כב | בראשית כג | דברים כד | [הלכה א] | דברים כד | [דף רז ע"א]

ג"א ספפט

הגהות הב"ח

(א) ע"ם בסי' תרמ"ו : (ב) דאע"ג כצ"ל : (ג) נ"ב באדם שאינו חשוב: (ד) נ"ב ככל :

מכל תיקו דממונא דאמרינן ביה העמד ממון על חזקתו והסכימו בו כל גדולי האחרונים ז"ל * שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו הכא נמי מדינא אית לן למימר הכי ושהאשה מותרת להנשא אלא שמפני חומרא דערוה אסרוה רבנן ומשום הכי אמרינן הכא דספיקא הוי וחיישי' מדרבנן· אבל הרב אלפסי ז"ל כתב לקמן בפירקין [דף ח:] בבעיא דרב מארי בכלב הרכן אחריה דסלקא בתיקו דהויא לה ספיקא דאורייתא ולחומרא וצריך עיון : **אמר** שמואל בקידושין נתן לה כסף וכו'· משום דבעי למימר בסיפא וכן בגירושין אמר בריש מילתיה בקידושין : הריני בעליך וכו' אין כאן בית מיחוס· כלומר אין כאן אפילו ספק קידושין דכי יקח כתיב ולא שיקח עצמו לה : וכן בגרושין וכו' אין כאן בית מיחוש אף לפסלה מן הכהונה : ובגמ' מעיקרא גרסינן במימריה דשמואל הרי את מקודשת בלא לי ומקשינן עלה בגמ' למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים והא תנן האומר אהא הרי זה נזיר והוינן בה ודלמא אהא בתענית קאמר ואמר שמואל והוא שהיה נזיר עובר לפניו(קאמר) טעמא דנזיר עובר לפניו הא לאו הכי לא כלומר והכא נמי כיון דלא אמר לי ידים שאין מוכיחות נינהו שאין כאן הוכחה גמורה דלדידיה קדשה ומפרקינן [הכא במאי עסקינן] דאמר לה לי אי הכי מאי קמ"ל הני תרי לישני בתראי קא משמע לן לגבי קדושין

תורה אור | נר מצוה

קדושין ואם נתן א הוא ואמרה היא חיישינן מדרבנן וצריכה גט אמר שמואל בקידושין נתן לה כסף או שוה כסף וא"ל הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו הרי זו מקודשת הריני אישך ב הריני בעליך הריני ארוסיך אין כאן בית מיחוש דכתיב °כי יקח (דברים כד) איש ולא שיקח את עצמו וכן אבגרושין (א) הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי את מותרת לכל אדם הרי זו מגורשת איני אישך איני ארוסיך איני בעליך אין כאן בית מיחוש דכתיב °ושלחה *ולא שישלח את עצמו °)תנן התם במסכת מעשר שני *היה ב ג מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש רבי יוסי אומר דיו רבי יהודה אומר גצריך לפרש אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי יוסי (ב) והוא שעסוקין באותו ענין (ג) (ר' אלעזר ב"ר שמעון אומר אע"פ שאין עסוקין באותו ענין (ד) מנא ידעינן מאי °)[דף רז ע"ב]

רש"י

אין כאן בית מיחוש· שאפי' מן הכהונה לא פסלי לה : והוא שעסוקין כו'· הא דאמר רבי יוסי דיו שהיו עסוקין בדבר עיסקי קידושין עד שעת נתינה : מנא ידעינן· כיון דבשעת נתינה לא היו עסוקין בדבר הקידושין(א)מנא ידעה שלשם הקידושין נתנו לה שתתרצה אע"פ שדברו כבר בכך הרי פסקה

הריני ארוסיך הכא כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו גבי גירושין איני אישך הכא כתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו זו היא סוגיית הגמ' · ולענין הלכה קיימא לן דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים והכא דאמר לה לי כדשנינן דהא מילתא פלוגתיה דאביי ורבא היא בפ"ק דנדרים (דף ה:) ורבא הוא דאמר לא הויין ידים וקיימא לן כוותיה וכיון דמסקי' ברישא בדאמר לה לי משמע לכאורה דדכוותה בסיפא נמי גבי גט דאמר מינאי אבל הרב אלפסי ז"ל הזכיר בקידושין לי ולא הזכיר בגירושין מינאי ונותנין טעם לדבריו דכיון דכתיב בגיטא מינאי תו לא צריך ולא נראה לי שיהא זה דעתו שהוא לא הזכיר בגירושין (ד) אמר לה הרי את משולחת וכו' אלא כך כתב וכן בגירושין (אמר לה) הרי את משולחת הרי את מגורשת וכו' נראה שהוא הלשון הכתוב בגט והר"ם במז"ל כתב ג"כ בפ"א מהלכות גירושין כלשון הזה כיצד כתב לה הרי את משולחת הרי את מגורשת הרי זו מגורשת וכו' אבל אם כתב לה איני בעליך וכו' אין זה גט שנאמר ושלחה ולא שישלח את עצמו ע"כ נראה מדבריהם שהם סוברים דמאי דאמרי' וכן בגירושין וכו' הוא הלשון הכתוב בגט דאפי' בגט לא בעינן מינאי ולפיכך נ"ל שהרב אלפסי ז"ל סומך בזה על הסוגיא שבפרק קמא דנדרים דאמרי' התם (דף ה:) גבי פלוגתא דאביי ורבא בידים שאין מוכיחות לימא בפלוגתא דר' יהודה ורבנן קא מיפלגי דתנן גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם ר' יהודה אומר ודין דיהוויין ליכי מינאי ספר תירוכין וכו' דאביי אמר כרבנן ורבא אמר כר' יהודה ודחינן אמר לך אביי וכו' ורבא אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן דלא בעינן ידים מוכיחות אלא גבי גט דאין אדם מגרש אשת חבירו אבל בעלמא ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים (בגט) אלמא איכא למימר דאפי' לרבא דאמר לא הויין *בגט לא בעינן מינאי הילכך נהי דקי"ל כר' יהודה דבעינן ודין כדמוכח בפ' המגרש (דף פה:) דמיבעיא לן התם אי בעיא ודין או לא ולא איפשיטא והביאה שם הרב אלפסי ז"ל בהלכות אפשר דמסתבר טעמיה דר' יהודה בודין משום דאי לא כתב ודין [איכא למימר] דבדיבורא גרשה ושטרא ראיה בעלמא הוא כדאיתא התם והוו להו ידים שאין מוכיחות ולא מסתבר טעמיה במינאי משום דאין אדם מגרש אשת חבירו הלכך נקיטינן ביה כרבנן דכיון דאפשר דרבא אמר כוותייהו לא שבקי' כללין דיחיד ורבים הלכה כרבים ולפיכך הזכירו הרב אלפסי והר"ם במז"ל לי בקידושין ולא הזכירו מינאי אפי' בכתיבת הגט אבל הר"מ במז"ל נראה שהוא סובר דאפי' ודין לא בעי' וכתוב בזה במס' גיטין [פ"ט סי' תקנז] בסיעתא דשמיא ומ"מ בקידושין כל היכא דלא אמר לי לא הוי קידושין כלל ד אלא שיש מי שאומר דאע"ג דקי"ל דידים שאין מוכיחות לא הויין ידים אפ"ה לענין גיטין וקדושין אזלי' לחומרא והויא לה ספק מקודשת דהא משמע בפ' המגרש (שם) דכל היכא דלא כתב לה ודין ידים שאין מוכיחות הוו ואפ"ה משמע דאי כתב לה הרי את מותרת לכל אדם ושאר תורף הגט דמיפסלא לכהונה ותפסי בה קידושין דהא לא איפשיטא התם אי בעינן ודין או לא ואי מהא לא איריא דאפשר דהיינו טעמא משום דחיישינן דכי היכי דאמרינן בנדרים דאע"ג דלא כתב לה מינאי הוו ידים מוכיחות ה"נ חיישינן דבלאו ודין להוו ידים מוכיחות דמוכחא מילתא דבשטרא מגרש לה ומשום הכי איבעי לן התם בפ' המגרש אי בעי' ודין אי לא בעינן ודין אבל ודאי כל היכא דהוו ידים שאין מוכיחות כי הכא אי אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי פשיטא לן דלא הוו ידים כלל דהא קי"ל כרבא : **וגרסי'** בגמ' [דף ו:] תנו רבנן הרי את אשתי הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי (ה) הרי את ברשותי הרי את זקוקה לי מקודשת איבעיא להו מיוחדת לי מהו מיועדת לי מהו עזרתי מהו נגדתי מהו סגורתי מהו נגדתי מהו תחתי מהו צלעתי מהו תפוסתי מהו לקוחתי מהו פירוש דכל הני לישני איכא למימר דמשמע בהו ל' קידושין מיוחדת מדכתיב [בראשית ב] והיו לבשר אחד מיועדת [שמות כא] אשר לא יעדה שהוא לשון קדושין באמה העבריה עזרתי נגדתי [בראשית ב] אעשה לו עזר כנגדו סגורתי לשון [שם] ויסגור בשר תחתנה צלעתי לשון צלעת שהאשה נאספת עמו בבית ואמרינן תא שמע דתניא האומר לקוחתי הרי זו מקודשת משום דכתיב [דברים כד] כי יקח איש אשה כלומר ופשוט מיהא חדא דהיינו לקוחתי : וגרסינן תו איבעיא להו חרופתי מהו תא שמע האומר חרופתי מקודשת שנאמר [ויקרא יט] והיא שפחה נחרפת לאיש ועוד ביהודה קורין לארוסה חרופה ופרכינן יהודה ועוד לקרא · כלומר וכי המקרא צריך סיוע ממנהג יהודה ומסקינן אלא הכי קאמר האומר חרופתי ביהודה הרי זו מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה כלומר דוקא ביהודה אבל בשאר מקומות לא ואע"ג דכתיב והיא שפחה נחרפת לאיש כתב רש"י ז"ל דסבירא ליה כמ"ד בשפחה כנענית הכתוב מדבר דלא תפסי בה קידושין כלל ומעיקרא דמייתי לה מקרא סבר לה כר' עקיבא דאמר בחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר ואפי' למאן דאמר התם בפ' השולח (דף מג·) דלא תפסי בה קידושין כלל כיון דאשכחן ל' חרופה בענין אישות דנחרפת היינו מיועדת ואיתיה גבי שפחה חציה בת חורין דאע"ג דלא תפסי בה קדושין שייכי בה בצד חירות שבה כי קאמר הרי את חרופתי ומכוין לשם קידושין מהני ונראה שלפיכך כ' הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות אישות דהאומר הרי את חרופתי הרי זו מקודשת סתם ומשמעו בכל מקום משום דקי"ל כר"ע בחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר וראיתי שהקשו עליו היאך אפשר דטפי עדיף לשון חרופה שפירושו מיועדת משום דאיתיה בחציה בת חורין מאמה העבריה דשייכי בה קדושין גמורין וכתיב בה לשון יעוד ואפילו הכי מספקא לן מיועדת לי מהו והא לא קשיא לי מידי דלשון יעוד דכתיב באמה העבריה לשון מושאל הוא בודאי ולא לשון מיוחד באישות כדכתיב [עמוס ג] הילכו שנים יחדיו בלתי אם נועדו אבל חרופתי גבי אישות דחציה שפחה וחציה בת חורין אפשר שהוא מיוחד ביה אלא מיהו הא קשיא לי כיון דבעיא היא בגמ' חרופתי מהו ולא איפשיטא שתהא מקודשת גמורה אלא ביהודה נהי דמעיקרא הוה ס"ל דמקודשת למ"ד דבחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר כיון דלא סליק הכי ואידחי ליה היכי נסמוך אהא ונימא דמקודשת גמורה ולא ניחוש לקידושי שני דהא ודאי לא נהירא ומשום הכי משמע חרופתי נמי ספק מקודשת הויא : וגרסי' תו עלה בגמ' במאי עסקינן כלומר בהני לישני דמיבעי לן אי הוו קידושי או לא : אי לימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה מנא ידעה מאי קאמר לה · [כלומר אפילו הוו הנך לישני לשון קידושין היכי מיקדשת ליה הא לא ידעה מאי קאמר] שתתרצה להתקדש בו : אלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה אע"ג דלא אמר לה נמי· כלומר ומה לי אי הוו לשון קידושין או לא אפילו לא אמר לה מידי אלא שנתן לה קיימא לן דהוו קידושי כר' יוסי דתנן היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש ר' יוסי אומר דיו ר' יהודה אומר צריך לפרש ואמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר' יוסי · ואמרינן לעולם במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ואי דיהיב לה ושתיק הכי נמי אלא [הב"ע] דיהיב ואמר לה בהני לישני והכי קא מיבעיא ליה הני לישני לקידושי משמע או דלמא למלאכה קאמר לה כלומר ואם איתא דהכי הוא אע"פ שמתחילה היה מדבר עמה על עסקי קידושיה הרי גלה דעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו וסלקא בתיקו הילכך נקטינן דבהני לישני דמספקא לן בהו כל שלא היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ליכא למיחש לה כלל דהא לא ידעה מאי קאמר לה ואי אמרה דידעה ולשם קידושין קבלתינהו ספיקא הוי משום דלא ידעינן אם יש במשמע לשונות הללו לשון קידושין או לא וכי אוקימנא ליה במדבר עמה על עסקי קידושיה אין ה"נ דהוה מצי לאוקמה בידעה מאי קאמר לה אלא משום דהכי שכיח טפי ובאידך לישני אחריני דלעיל דאיפשיטא לן דמהני כגון לקוחתי קנויה לי והנהו אחריני דווקא במדבר עמה על עסקי קידושיה דידעה (א) מאי קאמר לה א"נ דאמרה לשם קידושין קבלתינהו הא לאו הכי לא שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה : **תנן** התם · במסכת מעשר שני [פרק ד' מ"ז] היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה וכו' והוא שעסוקין באותו ענין · כלומר למעוטי מענין לענין דהיינו שפסקו לדבר מענין קדושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים אף על פי שהם מצרכי זיווגן כגון כמה יש לך נדוניא וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם אפילו הכי לא הוו קידושין : (ו)ובגמרא פליגי בהא דתניא רבי אומר והוא שעסוקין באותו ענין ור' אלעזר בר' שמעון אומר אף על פי שאין עסוקין באותו ענין ומפרשינן לה מענין

הגהות הב"ח (א) נ"ב אמר לה ובגמרא גרסי' וכן בגירושין נתן לה גט ואמר לה הרי את משולחת כו' ומדעת הרי"ף יראה שלא היה גורס נתן לה גט עי' במ"ש הר"ן ע"ז : (ב) נ"ב אמר רב יהודה אמר שמואל כו' : (ג) נ"ב הגה וכן אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא והוא שעסוקין באותו ענין כתנאי רבי אומר והוא שעסוקין באותו ענין כו' : (ד) נ"ב ואי לאו דעסוקין באותו ענין :(ד) נ"ב בגירושין נתן לה גט ואמר כנ"ל : (ה) נ"ב הרי את שלי כו' : (ו) נ"ב נראה מדבריו שלא היה גורס בספרי הרי"ף אלא והוא שעסוקין באותו ענין ותו לא מידי וכמו שכתוב באשר"י וכך יראה מדברי הר"י קארו שכתב וז"ל וכ' הר"ן הלכה כרבי מחברו וכן דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו והוא שעסוקין באותו ענין כו' ומה שנדפס בפנים הג"ה הוא וכן מצאתי :

עין משפט

עי' בס' תקפו כהן סימן עג מי הן הסוברים דלא מהני תפיסה בתיקו· ותימה שלא הביא דברי הר"ן אלו

א מיי' פ"ג מהל' גירושין סמג עשין מח טור אה"ע סי' קלו :

ב מיי' פ"ו מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כו :

שם כה

פ"ד מ"ז

ג מיי' פ"ק מהל' גירושין סמג עשין נ טור אה"ע סי' קלו :

ד"ת מ"ז

נ"ל לא הויין ידים בגט כו'

הגהות חו"י (א) ובגט נ"ק ומ"מ הדין ג"כ כך דכשעסוקים אפילו מענין לענין לא בעי למימר לה מידי ומ"ש הרי"ף בפ"ח דגיטין דף קפד ע"ב עד שיאמר לה וכו' מיירי כאינם עסוקין וכך נראין שם דברי הר"ן :

חדושי אנשי שם (א) מהר"ם באשר"י לא כ"כ ע"ש דהני לישני דכתיבי לאו כל כמינה למימר לא הוה ידענא .

ג"י ד"ת

שלטי הגבורים

עשרה וטוב לכנס ואע"פ שחזר הוא ואמר התקדשי לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה לאו כלום הוא אבל בהשיא דהילך מנה בפירוש היא מתרצה בענין שהקדושין שהרי היא אומרת ואתקדש אני לך וליכא למתלי בפקדון ואמרת להעמידך על דעתי · תשובה מסתברא לי שאין עושין מעשה בזה להקל לגמרי או להחמיר לגמרי אבל כדברי בעל הלכות ז"ל שאמר דספיקא הוי שאין לנו כח להכריע בין אריות ומ"מ כך נראה שסברייתא כולה בשהם בני אדם שאינם חשובין דמדאמר בתר הכי גבי הילך מנה ואקדש אני לך באדם חשוב אלמא עד כאן לא איירי באדם חשוב אבל הדיוק שיצא לנו מן הברייתא בנתן הוא ואמרה היא דאסיקנא דספיקא הוי ע"כ באינן עסוקין והאריך שם עיין בסימן תרי"ג :

א ואם נתן הוא ואמרה היא אם היה מדבר עמה על עסקי קדושין והוי ודאי קדושין ואם לאו הוי ספק קדושין וכתב הרמ"ם ז"ל כ"ש שאם ענה הבעל הן בשעת נתינה דהוי ודאי קדושין אפילו אם אין עסוקין באותו ענין:

לשון ריא"ז

ב נתן לה כסף או שוה כסף וא"ל הריני בעליך הריני ארוסיך אינה מקודשת ואינה צריכה ממנו גט שנאמר כי יקח איש אשה ולא שיקח עצמו וכן נראה בעיני שאם נתן הקדושין לאביה ולא אמר הרי בתך מקודשת לי אלא הרי את חמי אין כאן קדושין כלל כי יקח איש אשה אמרה תורה שהאשה הקיחה לאשה ולא לאביה ומעשה בא לידינו על דבר זה וכך הוריתי אמר לה הרי את חרופתי בארץ יהודה מקודשת שכן בארץ יהודה קורין לארוסה חרופה וכן בשאר לשונות העמים צריך לדקדק בכל לשון שקורין בו אישות ואירוסין:

ג כתב הסמ"ג משמעו פירש ר' עזריאל דהא דאמר רבא כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהיה לו עסק ר"ל לא יהיה לו עסק לדבר עם הנשים מקדושין או מגרושין שנתסיה מקודשת או מגורשת והוא לא ידעי· כתב הטור אמר לה הרי את מקודשת ולא אמר לי אינו כלום ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושין הוו ודאי קדושין אבל אם קדם תחלה אשה אחת קדושין גמורים ואמר לאחרת בפניה הרי את מקודשת ולא אמר לי ידים מוכיחות נינהו וחוששין לקדושין :

לשון ריא"ז

היה מדבר עם האשה על עסקי קדושים ונתן לה קדושין סתם ולא פירש הרי זו מקודשת ואם פסקו מלדבר בענין קדושין אע"פ שעסוקין לדבר קרוב לאותו ענין כגון שמדברים על עסק נדוניא או שאומרים פלוני קדש פלונית וכיוצא בדברים האלו הואיל ולא היה מדבר בשעת קדושין על עסקי קדושיה ממש אינה מקודשת :

ד הגה"ה הרא"ש פסק דאם אמר הרי את מקודשת ולא אמר לי אף גיטא לא בעיא ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושין לקדש לו ונתן לה כסף ואמר הרי את מקודשת ולא אמר לי מסתברא מה שמדבר עמה תחלה שתתקדש לו הוי הוכחה טפי מנזיר עובר לפניו :

מענין לענין ובאותו ענין כלומר אע״פ שנתעסקו מענין לענין ומיהו עדיין מדברים באותו ענין כלומר בדברים אחרים שהם מצרכי הזיווג כדכתיבנא וקיימא לן הלכה כר׳ מחבירו: **וגרסי׳** בגמרא [דף ו׃] פשיטא נתן לה גיטה ואמר לאשתו הרי את בת חורין לא אמר לה כלום [אמר לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם לא אמר ולא כלום] אמר לאשתו הרי את לעצמך מהו לגמרי קאמר לה או למלאכה קאמר לה ואסיקנא דלגמרי קאמר לה ומגורשת ואיבעיא לן תו אמר לעבדו אין לי עסק בך מהו כלומר אי הוי שחרור או לא ואסיקנא דהוי שחרור ואפרש כל זה ואאריך במסכת גיטין בסייעתא דשמיא:

נר מצוה

מאי קאמר לה אמר (א) (ליה) אביי מענין לענין באותו ענין) (ב)*אמר אביי [א]המקדש [א] במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת [ב] רבית הנאת מלוה היכי דמיא כגון דמטא זימניה למגבא מינה [ג] וארווח לה זימנא ואמר לה בההיא הנאה דארווחנא ליך עד זמן פלוני מיקדשת לי ואי קשיא לך היכי אלימא הנאת מלוה ממלוה גופה לא קשיא הנאת מלוה (ג) איתא ולהכי מתקדשת בה ומלוה גופה ליתא דתתקדיש בה דקיימא לן מלוה להוצאה ניתנה: °אמר רבא אמר רב נחמן (א)*[ד] המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת *ואמר רבא המקדש במלוה ופרוטה (ד) דעתיה אפרוטה ומקודשת *ואמר רבא [ה]הילך מנה על מנת שתחזירהו לי במכר לא קנה ובאשה אינה מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי בתרומה יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות והאמר רבא מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה אלא אמר רב אשי בכולהו קנה לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין אמר ליה רב הונא מר בריה דרב נחוניא לרב אשי הכי אמרינן משמיה דרבא כותיך: אמר רבא תן

דף ו׃ תקעה — דף יט. — דף מו. — דף ו׃ תקעו

רש״י

פסקה אותו עסק: ומשני מענין לענין. שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברין מדברים אחרים ומיהו לצרכי הזווג היו כמה נדוניא יש לך וכמה שדות יש לך להתפרנס מהן: המקדש. במלוה. כגון דאמר התקדשי לי במלוה שהלויתיך: אינה מקודשת. דקיחה גמרינן משדה עפרון דיהיב מידי בשעת קדושין ומלוה להוצאה נתנה וכבר הן שלה ומעות אחרים חייבת לו ולא יהיב לה מידי: בהנאת מלוה. כדמפרש ואזיל: וארווח לה זמן הלואתו ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו שהיתה נותנת פרוטה לאחר שיפייסני על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית היא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא שקל מינה וכל שכן אם מחל לה את כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהשתא הוא דיהיב לה הך פרוטה דהנאת מלוה אבל כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה כי כבר הם ברשותה. ושלא עכ״ל רש״י: שיש עליה משכון: והחזיר לה המשכון: במלוה ופרוטה: שאמר לה התקדשי לי במלוה שאת חייבת לי וגם נתן לה פרוטה ואמר התקדשי לי במלוה ופרוטה: במכר: כגון קרקע דקיימא לן שהוא נקנה בכסף אינו נקנה בכך דלאו מידי יהיב: יצא ידי נתינה · ומוכרה לכהנים והדמים שלו: ואסור לעשות כן: לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות שיתנו לו תרומה ותנן בבכורות כהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן ואם עשו כן חללו דכתיב שחתם ברית הלוי: שאין אשה נקנית בחליפין · והאי לחליפין דמי דקנין סודר אינו אלא אוחז בו ומחזירו: ואקדש

[דף ו׃] **אמר** אביי המקדש במלוה אינה מקודשת · אם אמר לה התקדשי לי במלוה שהלויתיך אינה מקודשת דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון ודקא יהיב לה מידי בשעת קידושין ומלוה אע״פ שהוא בעין להוצאה ניתנה וכבר הם שלה ומעות אחרים היא חייבת לו: בהנאת מלוה הרי זה מקודשת הנאת מלוה מפ׳ ואזיל: הנאת מלוה היכי דמיא כו׳ בגמ׳ אמרינן דהנאת מלוה היינו דארווח לה זימנא ופרש״י ז״ל שהרויח לה [מזמן] הלואתו שהיתה חייבת לו וא״ל התקדשי לי בהנאה זו [שאת היית נותנת פרוטה] לאדם אחד לפייסני על כך ואם פירש לה כך מקודשת והערמת רבית הוא דהויא ולא רבית גמור דלא קץ לה מידי ולא מידי שקל מינה וכ״ש אם מחל לה כל המלוה ואמר לה התקדשי לי בהנאת מחילה זו דהויא לה קדהנאה שוה פרוטה דמקודשת ומיהו כי מקדש לה בעיקר המעות לאו מידי יהיב לה שכבר הם ברשותה והם שלה אי נמי אפשר דכל שמחל המלוה עצמה אפי׳ אמר לה בההיא הנאה דעתה אזוזי ומשום הכי נקט לה בגמ׳ בארווח לה זימנא דליכא אלא הנאה גרידא והוה ליה כאותה ששנינו לקמן בפ׳ האומר [דף סג׃] שחוק לפני רקוד לפני שאם יש בהנאה זו שוה פרוטה מקודשת ולא נקטה במחילת כל המלוה ומ״מ לפירוש רש״י ז״ל נתכוון הרב אלפס ז״ל· וכי ארווח לה זימנא הערמת רבית הוי ולא רבית גמורה דלא קץ לה מידי ולא מידי שקיל מינה ואבק רבית נמי לא הוי שלא גזרו חכמים על כיוצא בזה כיון דלא שקיל מידי מינה ועוד דלא שכיח אלא הערמת רבית בעלמא הוי והר״מ במז״ל בפ׳ חמישי מהל׳ אישות הצריך שילוה אותה עתה מעות ויאמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת זמןשארויח לך במלוה זו שתהיה בידך כך וכך יום וכו׳ ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאינן ראויים לשמען עד כאן · נראה שהוא דוחה דברי הרב אלפסי ז״ל *וסובר שאילו הלוה אותה כבר אע״פ שהוא מאריך לה עכשיו הזמן כיון דהשתא לא יהיב לה מידי אינה מקודשת · ולא ידעתי למה שאפילו הוא מלוה אותה עכשיו אינה מקדשה במעות עצמן אלא בהנאת מלוה זו וכיון שכן אפי׳ קדמה מלוה לקדושין מה בכך והרי מ״מ הוא מהנה אותה עכשיו בהרווחת זמן [הנאה] שהוא שוה לה פרוטה וכל שהוא מהנה אותה כיוצא בזה מקודשת אע״פ שאינו נותן לה כלום מיד ליד דהא שחוק לפני רקוד לפני ואדבר עליך לשלטון לא יהיב לה מידי ואע״פ כן מקודשת למאן דאמר אינה לשכירות אלא בסוף כדאיתא לקמן בפרק האומר (דף סג׃) (ה) ואחרים פירשו דהא דאמרי׳ דארווח לה זימנא היינו כגון שהיתה בידה מלוה של אחרים והוא נותן פרוטה למלוה להרויח לה זמן ואמר לה בשעת מתן מעות התקדשי לי בפרוטה זו וכי תימא והיכי הוי הערמת רבית והא אמרינן בפרק איזהו נשך (דף סט׃) דשרי ליה לאינים למימר לחבריה הילך ארבעה זוזי ואוזפיה לפלוני זוזי דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה לאו קושיא היא דשאני הכא שהוא כחוזר ונוטל מן האשה ולא התירו לחזור וליטלו מן הלוה:

אמר רבא אר״נ המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת · כלומר במלוה שהיא חייבת לו על המשכון [והחזיר לה המשכון] דבגמ׳ איתא לקמן בפרקין [דף יט׃] (ו) הכי המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדברי רבי יוסי ברבי יהודה דאמר גבי קדושי יעוד שאם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת כלומר כדי שתעבדנו האמה עבודה שהיא שוה פרוטה ומקודשת באותה פרוטה שיש לו עליה ואם לאו אינה מקודשת לאו מי א״ר יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו כלומר שהמעות שקנה בהם האדון אמה העבריה לא ניתנו לקידושין דאם איתא דהכי הוא לא הוה בעי שיהא שהות ביום לעשות בו שוה פרוטה שהרי היתה מתקדשת במעות הראשונים כרבנן דסבירא להו הכי אלא משום דאיהו סבירא ליה דלאו לקדושין ניתנו בעי שיהא שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה ונמצא שיש לו עליה מלוה והיא גופה משכון הויא וכשהוא מקדש אותה בפרוטה זו דאית ליה גבה ממילא היא זוכה בעצמה שהיא המשכון ונמצא משכון מוחזר מאליו ומשום הכי ילפינן מהא שאם היה לו עליה מלוה על המשכון וקדשה באותה מלוה והחזיר לה את המשכון דמקודשת וכן כתב הר״מ במז״ל בפ״ה מהלכות אישות אבל בתוספות פירשוה אע״פ שלא נתן לה את המשכון [והאשר״י כתב כדברי התוספות] ולינו מחוור דכי האי גוונא לא שמעינן לה מדברי רבי יוסי ברבי יהודה [ויש שדחו לזו מהלכה כמו שאכתוב בפרק האיש מקדש [סי׳ תרלג] בסייעתא דשמיא וליתא]: **ואמר** רבא המקדש במלוה ופרוטה דעתה אפרוטה · והיא מקודשת דלא אמרינן דעתה אמלוה ואינה מקודשת משום דלהוצאה ניתנה כדאמרינן לעיל אלא דעתה אפרוטה ומקודשת והא דרבא לקמן היא בפ׳ האיש מקדש (דף מז׃) : **הא** לך מנה על מנת שתחזירהו לי במכר לא קנה· כגון קרקע דקי״ל דקרקע נקנה בכסף אינו נקנה בכך דלאו מידי יהיב ליה: בתרומה יצא ידי נתינה· כיון דבתרומה בנתינה כל דהו סגי יצא ידי נתינה ומוכרה [לכהנים] והדמים שלו: ואסור לעשות כן · לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו והוי האי כהן כקונה תרומה בשכרו ומסייע בבית הגרנות כדי שיתנו לו התרומה ותנן בבכורות [דף כו׃] הכהנים המסייעים בבית הגרנות אין נותנין להן תרומה בשכרן ואם עשו כן חללו ועליהם הכתוב אומר (מלאכי ב) שחתם ברית הלוי: והא אמר רבא מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה ובינתים היא שלו לגמרי ובלבד שיחזירנה · וכתב רבינו שמואל ז״ל שהנותן שור לחבירו על מנת להחזירו לשלשים יום ומת בתוך הזמן פטור מלשלם דלא הוה ליה שואל להתחייב באונסין ואף לא שומר להתחייב בגניבה ואבידה אלא מקבל מתנה הוא ולינו מתחייב אלא בפשיעה מפני שחייב להחזירה ואם לא החזירה נמצא שלא היתה מתנה מעולם: בכולהו קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין · כך היא הגרסא בהלכות הרב אלפסי ז״ל אבל רבינו האי גאון ז״ל גורס בספר המקח גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין והכי פירושא דמתנה על מנת להחזיר לאו חליפין ממש היא אלא דלפי שאין אשה נקנית בחליפין גזרו בה משום דאיכא חליפין דדמו למתנה על מנת להחזיר דהיינו חליפי סודר [דהדר] ואע״ג דרב אשי אמר התם בנדרים בפ׳ השותפין (דף מח׃) מאן לימא לן דסודרא אי תפיס ליה לא מתפיס · כלומר שאם רצה מקנה שלא להחזירו דשאי התם בדרך דחייה בלחוד אמר רב אשי הכי אבל קושטא דמילתא הוא דלאי תפיס לא מתפיס כדמשמע ממימריה הכא וכבר כתבתי זה שם בסייעתא דשמיא ואף גרסת הרב אלפסי ז״ל שהוא גורס לפי שאין אשה נקנית בחליפין (ז) כך אפשר לפרשה כלומר דמתנה על מנת להחזיר לחליפין דמיא ושייך למיגזר בה אטו חליפין אבל מדברי הר״ס במז״ל בפ׳ [חמישי] מהלכות אישות נראה שהוא מפרש דכל מתנה כי האי גוונא לגבי אשה כחליפין הוא שאין אשה מקנה [עצמה] בהם ובמתנה על מנת להחזיר לא מקניא נפשה שהרי אם אינה מחזרת אותה לא קנתה כלל ואם מחזרת אותה הרי אינה נהנית בה ואפי׳ נהנית בה בש״פ קודם שהחזירתה איהו לאו בההיא הנאה קאמר לה ומשום דממתני׳ משמע שאין האשה מתקדשת בחליפין כמו שכתבתי למעלה משום הכי תלינן מתנה ע״מ להחזיר דלא תניא בחליפין דתניא ודמו לה ומקשינן הכא היכי אמרינן דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה והא תנן בנדרים בפ׳ השותפין (שם.) כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה ומתנה על מנת להחזיר הא לא מצי מקדיש לה דהכי אמרינן גבי אתרוג בפ׳ יש נוחלין (דף קלז׃) דהאומר הא לך אתרוג זה [במתנה] על מנת שתחזירהו לי דלא

המאור הקטן

אמר אביי המקדש במלוה אינה מקודשת והוא הדין לכל קנין שבכסף והכי אמרינן בפירקין דלקמן ושוין במכר שזה קנאו ואי מלוה להוצאה ניתנה למאי קני אלמא לא קני ש״מ :

שלטי הגבורים

א כתב הטור היה לו מלוה על אחרים וא״ל הרי את מקודשת לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתן מקודשת אפילו הוא מלוה על פה אבל אם לא א״ל במעמד שלשתן אפילו הוא מלוה בשטר והקנה לה השטר כראוי בכתיבה ובמסירה אינה מקודשת אלא שמין הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ודאי ואם לאו הוי ספק קדושין:

ב בעל העיטור כתב שאין בו איסור אא״כ אמר לה הריני מלוה לך מנה עד זמן פלוני על מנת שתתקדשי לי בהניית הנאה וכיון דלא קץ לה לאו רבית הוא אלא אבק רבית עד דאמר לה ד׳ בה׳ וכן כתב ר״ת שאם היה לו מלוה בידה ומרויח לה הזמן ומקדש בה אינה מקודשת אלא כשמלוה לה עתה עד זמן פלוני וכ׳ הרמ״ה וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אם קדשה בהרוחת זמן מלוה דמעיקרא הוי ספק קדושין ולא שריא לעלמא בלא גט ואם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם:

ג כתב סמ״ג בשם רבינו שמשון דהוא הדין נמי שקדשה במחילת מלוה דהויא מקודשת:

לשון ריא״ז

היתה חייבת לו מנה עד ניסן והרויח לה זמן החוב עד תשרי וקדשה בהנאה זו שעשה לה להרויח לה הזמן הרי זו מקודשת שהרי לא היה דעתה להתקדש במנה של מלוה אלא בנחת רוח שעשה לה להרחיב הזמן וכל נחת רוח שעושה האיש לאשה בעת הקדושין שיש בו ש״פ הרי היא כנתינת כסף אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן מפני הערמת רבית שנראה כמקבל ממנה הנאת פרוטה על שממתין אותה מן החוב· מחל לה החוב וקידשה בהנאת מחילה הרי זו מקודשת בהיתר שאין לך נחת רוח גדול מזה שמחל לה החוב לגמרי ולא היה דעתה להתקדש במנה אלא בהנאת מחילה שיש בהנאה זו משוה פרוטה ולמעלה כמו שביאר מז״ה בפסקיו :

ד כתב סמ״ג בשם ריב״א דהמקדש במלוה אפילו לא החזיר לה עדיין המשכון מקודשת כשאמר לה הרי את מקודשת לי במלוה פלוני שעל משכונך שאע״פ שהמקדש במלוה אינה מקודשת מפני שלהוצאה נתנה מ״מ כשיש עליה משכון נחשבת כאילו היא בעין ומיי׳ כתב דצריך שיחזיר לה המשכון וכן כתב הרמ״ה דוקא כשהחזיר לה המשכון וכתב עוד דוקא דמטא לידיה דמקדש בתורת משכון אבל אי לא מטא לידיה בתורת משכון אף על גב דמדינא מצי למתפסיה אזוזי כל כמה דלא גלי דעתיה דנקיטי ליה בתורת משכון אינה מקודשת ואם יש לו מלוה אצל אחרים ויש לו משכון מהם וקדשה בו גם בזה כתב מיי׳ שבכל ענין מקודשת והרא״ש כתב דוקא שמשכנו שלא בשעת הלואה אבל אם משכנו בשעת הלואתו אינה מקודשת :

לשון ריא״ז

אבל הנותן מנה לאשה לשם קדושין על מנת שתחזירהו לו אינה מקודשת הואיל ומחזרת לו דומה לתפיסת קנין גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין ונראה

עין משפט

א מיי׳ פ״ה מהל׳ אישות סמג עשין מח טור אה״ע סי׳ כח :

ב מיי׳ פ״ה מהל׳ אישות ופ״ק מהלכות מכירה ופ״ג מהלכות זכייה סמג עשין מח פב טור אה״ע סי׳ כט טור ח״מ סי׳ קצ :

[דף רח ע״א]

הגהות חו״י

(א) ע״ל דף ר״י ע״א ובמ״ס דף ריב ע״ב :

עיין במרדכי שכתב בשם ר״ת בענין דברי הרמב״ם מהר״ם

ג״י ד״ם

ג״י ד״ם

הגהות הב״ח

(א) אמר אביי כצ״ל: (ב) נ״ב עכ״ה: (ג) נ״ב פי׳ הנאת מלוה איתא להשתא אבל מלוה גופה ליתא בהשתא דמלוה להוצאה ניתנה משעה ראשונה שאינו הייב להעמידה בעיסקא בהאי מצויה בכל עת שיתבענו וכיון דלהוצאה ניתנה הויא לה כדידיה ולא יהיב לה מידי השתא הלכך אפילו המלוה ישנה בעין בשעת קדושין אינה מקודשת במלוה גופא כדמוכח בסוגיא דפ׳ האיש מקדש: (ד) דעתה כצ״ל: (ה) נ״ב זהו פי׳ ר״ת עיין בתוספות : (ו) נ״ב עיין לקמן בסימן תקפ״ח : (ז) נ״ב וכך פירשו התוספות בשם ר״י גרסא זו עיין שם :

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כט:

ב מיי' פ"ק מהל' מכירה ופ"ה מהלכות זכייה סמג עשין פב טור חו"מ סי' קל:

[דף רח ע"ב]

דלא מלי מקדיש ליה דמידי דחזי ליה קאמר וכדאיתא התם ולאו קושיא היא דהכן הכי קאמרינן כל מתנה שתהא בה הערמה שמא יולד ריעותא שבה אינו יכול להקדישה כי התם אינה מתנה דהתם גבי מתנת בית חורון איתמר שלא גמר להקנותה אלא כדי שיבא אביו ויאכל בסעודה כדמפרש התם טעמא בגמ' משום דסעודתו מוכחת עליו והתם ודאי לא אתי מידי אלא שכיון שהיתה בהערמה לא היה יכול להקדישה ומשום הכי אינה מתנה אבל היכא דיהיב לה ניהלה לפי שעה אע"ג דאתני בהדיא שלא יקדישנה כיון שאין בה הערמה מהניא והיינו דאמרי' בירושלמי עלה דההיא

תנ"מנה לפלוני (א)*ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב ערב לאו אף על גב דלא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה האי איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא מקניא נפשה °הא לך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני עבד כנעני לאו אע"ג דלא חסר מידי קא קני נפשיה האי גברא נמי אע"ג דלא חסר מידי קא קני להך איתתא ואמר רבא תן מנה אלפלוני ואקדש אני לו מקודשת (א) מדין שניהם מדין ערב ומדין עבד כנעני בעי רבא(ב) הילך מנה ואקדש אני לך מהו מר זוטרא משמיה דרב פפא אמר מקודשת והני מילי ב באדם חשוב דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה קא מקניא נפשה(ג)(אמר רבא וכן לענין ג ממונא)(ג) ההוא

רש"י

ואקדש אני לך · וכשנתנו לו א"ל התקדשי דף ז: לי: מקודשת מדין ערב · ממה שמלינו בתורה שהערב משועבד למלוה אנו למדין: הילך מנה והתקדשי לפלוני · והוא שלוחו אך שמקדש אותה משלו: מקודשת · ואף ע"ג דממונא לאו של המשלח הוא: מדין עבד כנעני · מדתנן וקונה עצמו בכסף ע"י אחרים שאחרים פודין אותו בממונן והוא יוצא לחירות אע"ג דאיהו לא חסר מידי בהאי ממונא: ואקדש אני לו · לאותו פלוני שנתן לו המנה: מקודשת מדין שניהם · מבין שני דינין הללו דערב ודעבד כנעני אנו למדין למקודשת: מדין ערב · דלא מטיא הנאה לידיה מקניא נפשה ומדין עבד כנעני דאע"ג דלא הסר מידי קא קני כדפרי' ה"נ האי גברא: ואקדש אני לך · והוא קבלם ואמר לה התקדשי לי בכך: באדם חשוב · שאינו רגיל לקבל מתנות דבההיא הנאה שתרלה זאת לתת פרוטה (ג) לאחר שיפייסנו לקבל. המתנה הימנה מקודשת: וכן לענין ממונא · כלומר מכר כגון מכר לו שדה ואמר לו תן הכסף לפלוני ושדי מכורה לך בו קנה מדין ערב הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני קנה

נר מצוה דמתני' ר' ירמיה בעי מעתה אין אדם תקנו נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה כיני מתניתא כל מתנה שיש בה הערמה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה: תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב · ממה שמלינו בתורה שהערב משתעבד למלוה אנו יכולין ללמוד שהיא מקודשת· ומיהו כתב הר"מ במז"ל בפ"ה מהלכות אישות דהיינו כשאמר לה הרי את מקודשת בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך דאי לא הוה ליה נתן הוא ואמרה היא דאמרינן עלה דספיקא הוי [אבל אחרים אומרים דאפילו לא אמר כלום מהני דכיון דאמרה ליה] ואתקדש אני לך והוא נתן על פיה לא גרע ממדבר עמה על תקנה עסקי קדושיה דמהני אע"פ שלא פירש ולא דמי לנתן הוא ואמרה היא דשאני התם דנתן הוא תחלה ואין הדבר מוכיח שבהורת קידושין נתנו אלא בדיבורה וממלא שבאמירתה נגמרו הקידושין ומשום הכי לא מהני אבל כאן הוא עושה מעשה קידושין לגמרי שהרי בנתינה זו [היא מתקדשת] בלא דבור אחר דה"ל דיבורא דידה כמדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה דמהני אפילו בסתם ודברי הרמב"ס ז"ל נראין לי עיקר דהא ודאי נתן הוא ואמרה היא דאמרינן דספיקא הוי משום (ד) תלקח אשה לאיש היינו כשאמרה כן בשעת נתינה אבל לאחר נתינה לא עדיפא שתיקה דידיה משתיקה דידה היכא דנתן הוא ואמר הוא ושתקה היא [גבי נתן לה פקדון זה וחזר ואמר לה הרי את מקודשת לי ושתקה] דאמר רבה לקמן [דף יב:] דשתיקה דידה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא (א) וכל שכן הכא דאי מעיקרא יהיב לה סתמא ומדינא הרי הן שלה במתנה כדמוכח בפ' שבועת העדות דאמרי' התם [דף לה:] אי דאמר אין שקלי ודידי שקלי כי עדים רואין אותו מבחוץ מאי הוי דליכא ספיקא דאמירה דידיה ושתיקה דידיה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא אלא ודאי בנתן הוא ואמרה היא בשעת נתינה הוא דמספקא לן ואע"פ שע"מ כן נתן לה ולא דמי למדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה דהתם בשאמר הוא אבל כל שלא אמר הוא (ה) כלום אע"פ שנתינתו מוכחת שהוא מסכים לדברי האשה [אינו מועיל] דשתיקה דידיה הרי הוא כשתיקה דידה [לאחר מתן מעות] בנתן הוא ואמר הוא והיא שותקת [וגבי בעלמא] דחשבינן שתיקה כהסכמה אפ"ה כל שלא אמר הוא כלום איכא לספוקי דדלמא לא קרינא ביה כי יקח איש אשה או שמא תאמר לא כי אלא שתיקתה מורה הסכמתה שמתוך שהיא נאסרת אם איתא דלא ניחא לה היה לה למחות אבל האיש [גבי נתן הוא ואמרה היא] כיון דאי בעי למינסב אחריתי נסיב לא איכפת ליה אם נראה [שהוא] מסכים ולפיכך אע"פ שאינו מסכים שותק [אבל הכא גבי תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך אפי' דשתק הוי מסכים לדבריה כיון דלא נתן אלא לאחר שאמרה לו כן הלכך אפי' לא אמר מידי בשעת נתינה מקודשת] א"כ אין הספק מחמת תלקח אשה לאיש אלא מחמת שיש ספק שמא לא הסכים ואין זה דרך הסוגיא שלמעלה: הא לך מנה והתקדשי לפלוני · והוא שלוחו אלא שהוא מקדשה משלו: מקודשת · ואע"ג דמנה לאו של משלח הוא: מדין עבד כנעני · דתנן במתני' [דף כב:] דקונה עצמו בכסף ע"י אחרים שאחרים פודין אותו בממונן והוא קונה את עצמו בכסף ויוצא לחירות ואע"ג דלא חסר איהו בהאי ממונא מידי והרמב"ס ז"ל כ' בפ' הנזכר כגון שקדשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי ולפי זה א"ל להעמידה שיהא האומר זה שליח אותו פלוני: תן מנה לפלוני ואקדש אני לו מקודשת מדין שניהם מדין ערב ומדין עבד כנעני · כלומר מבין שני דינין הללו של ערב ושל עבד כנעני אנו למדים · ומפרשי לה הכי בגמ' ערב לאו אע"ג דלא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה הך איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא מיקניא נפשה ופרכינן מי דמי ערב הך דקא קני ליה קא חסר ממונא האי גברא קני ליה להך איתתא ולא חסר מידי הא עבד כנעני דלא חסר ממונא וקא קני נפשיה מי דמי התם הך דקא מקני קני כלומר בעל העבד שהוא מקנה את העבד לחירות קא קני האי כסף שמקבל בפדיונו אבל הכא הך איתתא קא מיקניא נפשה ולא קניא ולא מידי הא ערב אע"ג דלא מטי הנאה לידו קא משעבד נפשיה ופירשה הרמב"ס ז"ל בפ' הנזכר בשקדשה אותו פלוני ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך: והני מילי באדם חשוב · שאינו רגיל לקבל מתנות דבההיא הנאה שתרצה זו לתת פרוטה לאדם שיפייסנו לזה שיקבל ממנה מתנה וזה מקבלה בתנם גמרה ומקניא נפשה ואיכא למידק דהא בפ' הזהב (דף מז:) פליגי רב ולוי גבי חליפין במה קונין דלוי אמר בכליו של מקנה משום דבההיא הנאה דמקבל מתנה ממנו גמר ומקנה ורב אמר בכליו של קונה דוקא ולא בשל מקנה ולפום סוגיין ללוי קשיא ולרב קשיא ללוי קשיא דהכא אמרי' דדוקא באדם חשוב איכא הנאה כי מקבל מינה מתנה אבל בסתם איניש לא ואילו לוי קאמר דבכולהו איניש קונין בכליו של מקנה ולרב נמי קשיא דאילו איהו אמר דדוקא בכליו של קונה אבל בשל מקנה לא ואפילו הוא חשוב ואילו הכא מסקינן דבאדם חשוב קונין אפי' בשל מקנה משום טעם דבההיא הנאה כו' איכא למימר דלוי אמר לך דנהי דבכ"ע איכא למימר דבההיא הנאה דמקבל מיניה מתנה גמר ומקני ואפי' היכא דלאו אדם חשוב הוא היינו משום דאע"ג דההיא הנאה לא שויא פרוטה אפ"ה לגבי שאר קנינין מהניא מדין חליפין דהא קיי"ל דקונין בכלי אע"פ שאין בו ש"פ אבל גבי אשה דבפחות מש"פ לא מקניא נפשה דווקא באדם חשוב דהנאה דיליה שויא פרוטה ומקניא בה אשה מדין דמים אבל באדם שאינו חשוב דלא שויא הנאה דיליה פרוטה א"א שתקנה בה אשה לא מתורת דמים ולא מתורת חליפין ולרב נמי לא קשיא דאמר לך רב דכי אמרינן דאדם חשוב דכי מקבל מתנה מקריא הנאה ה"מ כשמקבל מתנה גמורה אבל כשאינו מקבל אלא ע"מ להחזיר אין הנותן מתחשב בשביל כך ומשום דסתם חליפי סודר ע"מ להחזיר ניתנו מש"ה דוקא בכליו של קונה אבל בכליו של מקנה לא וקיי"ל כרב: גרסי' בגמ' [דף ז:] איתמר משמיה דרבא וכן לענין ממונא · כלומר הנך שמעתתא דילפינן קדושין מדין ערב ומדין עבד כנעני כן לענין ממונא מכר לו שדה ואמר לו תן הכסף לפלוני ותהא השדה מכורה לך בו קנה מדין ערב הילך מנה ותהא השדה מכורה לפלוני קנה אותו פלוני השדה מדין עבד תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי קנה מדין שניהם כך כתב רש"י ז"ל ולפיכך לא פי' דקאי נמי אהילך מנה ותקנה לך שדי באדם חשוב דסמכא להך מימרא טפי משום דבקידושין גופייהו ספוקי מספקא ליה לרבא ולא איפשיטא ליה ואם כן היכי לימא תו וכן לענין ממונא אבל לדידן [כיון דפשיטא לן] דבאדם חשוב מקודשת משמע דהוא הדין נמי לענין ממונא וכן דעת רבינו חננאל ז"ל שכתב הילך מנה ויקנה לך נכסי ואמר דההיא הנאה מיחשבא ככלי דיהביה הקונה למקנה וקונה בו בתורת חליפין אותן נכסים ולפי זה אף מטלטלי קנה בה ולא תטעה בדבריו לומר שהוא סובר דההיא הנאה מדין חליפין [קניא] ולא מדין דמים שאם כן אשה שאינה נקנית בחליפין היאך נקנית בהואה הנאה אלא כך דעתו ז"ל דההיא הנאה לאדם חשוב חשיבא ליה כנותן בחליפין ובדמים ולפיכך אשה נקנית בה מדין דמים מטלטלין מדין חליפין קרקעות שהן נקנין בשניהם מדין שניהם ולא נודע למה השמיטה לזו הרב אלפסי ז"ל וכתב הרמב"ס ז"ל בפרק קמא מהלכות מכירה האומר לחבירו תן מנה לפלוני ויקנה ביתי לך כיון שנתן קנה הבית מדין ערב ולא ידעתי למה לא כתב גם כן מדין עבד כנעני ומדין שניהם שמא סובר הוא דדוקא לגבי קידושין גמרינן מעבד כנעני משום דעבד ואשה כהדדי ניהו דעבד [דף כג:] גמר לה לה מאשה אבל לענין ממון אין למדין מעבד כנעני אבל אין זה מחוור וצריך עיון: גרסי' תו בגמ' [דף ז:] אמר רבא התקדשי לי לחציי מקודשת חצייך מקודשת לי אינה מקודשת אמר ליה אביי לרבא מאי שנא חצייך מקודשת לי דאינה מקודשת דאשה אמר רחמנא ולא חצי אשה כלומר דכתיב כי יקח איש אשה ה"נ הוא אמר רחמנא ולא חצי איש א"ל התם איתתא לבי תרי לא חזיא כלומר להנשא להם אי אפשר הילכך הא לא קדים אלא פלגא כדי שתהיה ראויה תנשא לאחר (ו)אינה מקודשת לזה אלא גברא חזי לתרתי *מאי קאמר לה דאי בעינא למינסב אחריתא נסיבנא: וגרסי' תו עלה בגמ' [דף ז:] בעי רבא חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה פסקה · כלומר והוה ליה כמקדש לחצאין: או דילמא מונה והולך הוא· וריפא [דמלתיה] אמסקנא נמי קאי דהא חצי פרוטה לאו בר תפיסה הוא: את"ל מונה והולך הוא חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מהו כיון דאמר לה פרוטה [ופרוטה] פסקיה למילתיה · כלומר שלא היה תחלת דבריו אלא לחציה וטעה לומר שמקדשין לחצאין: או דלמא כל ביומיה מונה והולך הוא · כלומר הואיל ודעתו לגמרם היום: אם תמצא לומר מונה והולך הוא חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר מהו כיון דאמר לה למחר פסקה למילתיה או דלמא ה"ק לה קידושי ליתחילו האידנא ומגמר לא ליגמרו עד למחר: שני חצייך בפרוטה מהו הא ודאי בחדא זימנא קאמר לה או דלמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל תיקו ג: והך בעיא קמייתא לא בשאמר לה עכשיו חצייך בחצי פרוטה ושתק וחזר ואמר לה לאחר שעה חצייך האחר בחצי פרוטה דבכי האי גוונא ודאי פסקיה ליה למילתיה ולאו כלום הוא אלא בשאמר לה כן זה אחר זה מיד תוך כדי דבור וכן הא דאמרינן כל ביומיה מונה והולך הוא לא בשאמר לה חצי הדבור בבקר וחצי הדבור בערב אלא שנתן לה שתי פרוטות כאחד ואמר לה התקדשי לי עכשיו חצייך

שלטי הגבורים

בעיני שאם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם שקדושי הראשון קדושי תורה הן אלא שחכמים בטלום משום גזרה כמב"ה:

א כתב הרמ"ה ואי נמי לא אמר אותו פלוני הרי את מקודשת וכו' אלא עשה לבעל המעות שליח לקדש לו אשה ואמרה לו האשה תן מנה לפלוני ואקדש אני לו וענה בתרה הן אי נמי היו עסוקין באותו ענין אפי' לא ענה הנמקודשת:

ב עיין לעיל מי נקרא אדם חשוב:

ג הג"ה כתב ר"ת דכל הני בעיות עלו בתיקו ועבדינן בהו לחומרא והרמב"ם ז"ל כתב דחצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה או חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה מקודשת וכתב הרא"ש ז"ל סברתו בזה דזו היא שיטת הגאונים דכל אם תמצא לומר כמו פשיטותא היא וא"כ נפשטו שתי בעיות הראשונות דכל ביומיה מונה והולך ונראה דבכאן א"א לומר כן דבעיא אחרונה שני חציך בפרוטה לא קאי אבעיא ראשונה ולא שייך בה את"ל · ובה מסתבר למימר דמקודשת יותר מכולם כדקאמר תלמודא הכא ודאי בחד זמנא קאמר או דלמא אין אשה נקנאין כלל וכיון דעלתה בתיקו כ"ש הראשונות ואין אשה מקודשת כלל לחצאין אלא ספק:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' כיון דבשעת נתינה לא הוה שוה קדושין בעיניה אע"ג דלבתר הכי הוי שוה קדושין הואיל ושתקה לא הוי קדושין והכי קאי התם בהוא דקדיש בניפתא דאמר אמרו ליה והא לית ביה שוה פרוטה אמר להו תקדוש לי בארבע זוזי דאית בה שקלתה ואישתיקה אמר רבה הו':

הגהות הב"ח

(א) ואיקדש אני לך כצ"ל: (ב) נ"ב הג"ה: (ג) נ"ב ע"כ הג"ה: (ד) משום דבעינן כי יקח איש ולא שתלקח כצ"ל: (ה) כל שלא אמר הוא לאו כלום הוא כצ"ל: (ו) נ"ב א"כ:

הגהות חו"י

(א) מעת נתינה ומלית לחזור בו מקמי הכי כ"ל: (ב) נ"ל דאם אמר הוא תן לי מנה ותתקדש לי אפילו אדם חשוב אינה מקודשת ודו"ק: (ג) א"כ י"ל ה"ה הילך מנה ואקדש אני לפלוני דהוי כמו הילך מנה והתקדשי לפלוני או תן לי מנה ואתקדש לפלוני דבכולהו עכ"פ צריך שיאמר הוא · עיין בר"ן:

נר מצוה

*°ההוא גברא א דקדיש אבשיראי רבה אמר לא צריכי שומא ורב יוסף אמר צריכי שומא אי אמר לה בכל דהו כולי עלמא לא [פליגי דלא] צריכי שומא ואי אמר לה בחמשין ולא שוו חמשין הא לא שוו חמשין כי פליגי דאמר לה בחמשין ושוו חמשין רבה אמר לא צריכי שומא דהא שוו חמשין ורב יוסף אמר צריכי שומא דכיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה *°והלכתא שיראי לא צריכי שומא

רש"י

תקנה אותו פלוני השדה מדין עבד תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי בו קנה מדין שניהם: לא צריכי שומא · שישומו אותן שמאין קודם שקבלתן: צריכי שומא · וכיון שלא שמאום מתחלה אינה מקודשת כדמפרש ואזיל: בכל דהו · התקדשי לי בהם היאך שהם וכמו שהם: דלא צריכי שומא · דשוו לכל הפחות פרוטה: דאמר התקדשי לי בחמשין זוז · והרי לך אלו בהן: ושוו חמשין · אך שלא

חלייך בפרוטה אחת וחלייך האחר התקדשי לי בערב בפרוטה האחרת וקא מיבעיא לן אי אמרינן דגמר בדעתיה לקדשה פלגא השתא ולא מהני או דלמא מונה והולך הוא והכי קאמר נתחלו מהאידנא ולא נגמרו עד לאורתא כך פירש"י ולי נראה כי אמרי' כל ביומיה היינו בפסק ולמעוטי וחלייך בפרוטה למחר אתין וה"ה לאומר וחלייך בפרוטה לערב דחד טעמא הוא ונקט למחר לרבותא דאפי' בכה"ג איכא לספוקי דמקודשת אי נמי דהכי אורחא דמילתא טפי: ולענין הלכה פסק הר"ם במז"ל בפ"ג מהל' אישות בתרתי בעיי קמאי דהיינו חלייך בחלי פרוטה וחלייך בחלי פרוטה או חלייך בפרוטה וחלייך בפרוטה דהויא מקודשת גמורה משום דאמרינן בהו את"ל מונה [דף ז:] והולך הוא אבל בחלייך בפרוטה היום וחלייך בפרוטה למחר ושני חלייך בפרוטה דליכא בהו אם תמצא לומר וסלקן בתיקו פסק ז"ל דהויא ספק מקודשת והשיב עליו הראב"ד ז"ל דשני חלייך בפרוטה טפי עדיפא מכולהו מדקאמר בחד זימנא ואפי' הכי סלקא בתיקו וכ"ש אידך ולפיכך כתב ז"ל [דבכולהו הויא ספק מקודשת ולדבריו] כי בעי שני חלייך בפרוטה מהו הכי קאמרינן אם תמצא לומר בכל הני דלא הויא מקודשת התם הוא דאמר חלייך וחלייך דאיכא למימר פסקה אבל הכא דאמר שני חלייך בבת אחת מהו הכא ודאי בחד זימנא קאמר לה או דילמא אין אשה [מתקדשת] לחצאין כלל ואפי' בכי האי גוונא סלקא בתיקו וכיון שזו ספק מקודשת כ"ש חלייך בחצי פרוטה וחלייך בחצי פרוטה וחלייך בפרוטה וחלייך בפרוטה דליכא למימר דתיהוי מקודשת ודאי אלא ספיקא הוא ולדידי אין קושייתו קושיא משום דלבעיי קמאי איכא למימר אם ת"ל מונה והולך הוא [מה שאין כן בבעיא בתרייתא דלא שייך למימר בה מונה והולך הוא] דהא קאמר בפרוטה ואפ"ה אמר שני (א) חלייך אלמא דעתיה לקדשה לחצאין ואין אישות לחצאין ומש"ה פשיטא ליה לתלמודא בתרתי קמייתא דמקודשת משום טעמא דמונה והולך הוא ומש"ה אמר אם תמצא לומר אבל בין בעיא דחלייך בפרוטה היום לבעיא בתרייתא דשני חלייך בפרוטה לא שייך ואם תמצא לומר כלל משום דבכל חדא איכא מעליותא וגריעותא דלא דמיא לחברתה דבחלייך בפרוטה היום [איכא למימר] דכיון דלאו ביומיה פסקיה למילתיה הפסק גמור ובהא גריעא משני חלייך בפרוטה שהוא מקדש אותה בבת אחת ועדיפא מיניה משום דטפי איכא למימר בה מונה והולך אע"ג דלאו ביומיה מאיבעיא בתרייתא דלא שייך בה מונה והולך כלל הלכך בהני תרי בעיי ליכא למימר אם תמצא לומר ואע"ג דבתרי בעיי קמאי איכא בהו הך מעליותא וגריעותא אפי' הכי טפי חשבינן מעלייתא דידהו דמונה והולך מגריעות הפסק שבהן דכל ביומיה לא חשבינן ליה הפסק ומשום הכי איפשיטו תרי בעיי קמאי ותרתי בתראי סלקן בתיקו דספקות הן [והאחרו"י כתב כדברי הראב"ד]: וגרסי' תו בגמ' [דף ז:] בעי רבא שתי בנותיך לשני בניי בפרוטה מהו · כלומר שהם גדולים ועשאוהו שליח לקדש בתר נותן ומקבל אזלינן ואיכא ממונא או דלמא בתרייהו דידהו אזלינן וליכא ממונא תיקו: וגרסי' תו בעי רב פפא בתך ופרתך [בפרוטה מהו מי אמרינן בתך בחצי פרוטה ופרתך] בחצי פרוטה · כלומר דאע"ג דאין מטלטלין נקנין בכסף איכא למיחש להכי משום דבתך ופרתך הכי משמע: או דילמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה · משום דמידע ידעי דבציר משוה פרוטה לא מיקדשא ופרה לא מיקנייא בכסף ולפיכך לא היה דעתו שיקנה אותה אלא לאחר שימשכנה וסלקא בתיקו: וגרסי' תו בעי רב אשי בתך וקרקעתך בפרוטה מהו מי אמרינן בתך בחצי פרוטה וקרקעתך בחצי פרוטה או דילמא בתך בפרוטה וקרקעתך בחזקה תיקו· והך בעיא באת"ל מקמייתא קא מבעיא ליה דאפי' תימא גבי פרתך דבתך בפרוטה ופרתך במשיכה קאמר התם הוא משום דאין מטלטלין נקנין בכסף אבל קרקע דנקנה בכסף דלמא קרקע בחצי פרוטה קאמר או דלמא דקרקעתך בחזקה לכשאחזיק בו קאמר ואפ"ה בקמייתא נמי הויא ספק מקודשת כיון דגמ' לא קאמר בהדיא את"ל וכן כתב הר"מ במז"ל בפרק הנזכר: גרסי' בפרק השולח (דף מג·) איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין וקדש בת חורין מהו את"ל בן ישראל שאמר לבת ישראל התקדשי לחציי מקודשת דחזיא לכוליה הא לא חזיא לכוליה כלומר אי בעית למפשטה מדקיימא לן התקדשי לחציי מקודשת כדאיתא לעיל לא דמי דהתם בר חורין הוא וחזיא לכוליה והכי קאמר לה אי בעינא נסיבנא אחריתי בהדך אבל האי לא חזיא לכוליה משום פלגא דעבדות דידיה ואת"ל המקדש חצי אשה אינה מקודשת [התם] דשייר בקנינו והאי עבד לא שייר בקנינו כלומר אי בעית למיפשטה מדקיימא לן דחלייך מקודשת לי ובעית למימר דכי היכי דמקדש חצי אשה שאינה מקודשת כיון דלא מצינן למימר דהכי קאמר לה דתינסוב אחריתא משום דאשה לבי תרי לא חזיא ואשתכח דלא קדיש אלא פלגא והכי נמי חצי איש לא הוו קידושין לא דמי דהתם שייר בקנינו דהוה ליה לקידושי לכולה אבל האי לא חזיא לפלגא דעבדות דידיה וסלקא בתיקו הלכך הויא לה ספק מקודשת: וגרסי' תו התם דרש *רבה בר בר חנה כשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושין א"ל רב חסדא התם שייר בקנינו הכא לא שייר בקנינו הדר אוקי רבה בר רב הונא אמורא עליה ודרש והמכשלה הזאת תחת ידך אין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בה אע"פ שאמרו המקדש חצי אשה אינה מקודשת חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה קידושיה קידושין מאי טעמא התם שייר בקנינו הכא לא שייר בקנינו · ואע"ג דפליג רב ששת התם ואמר חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אין קידושיה קידושין משמע דקי"ל דמקודשת משום דרב חמא ור' זירא ס"ל דתפסי בה קידושין דמדפליגי בנשתחררה אי פקעי קדושי ראשון או גמרי קידושי ראשון כמו שאכתוב לפניו בסייעתא דשמיא מכלל דסבירא להו מיהא דתפסי בה קידושין ואע"ג דכי תפסי בה משמע דהיינו טעמא משום דלא שייר בקנינו משמע לי דאפילו הכי לא מפשטא בעיין דמי שחציו עבד וחציו בן חורין וקדש בת חורין משום דאיכא למימר דשאני הכא דגלי קרא דכתיב והיא שפחה נחרפת לאיש וקיימא לן דהיינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי דאלמא בת אירוסין היא ולפיכך כתב הר"ם במז"ל בפרק רביעי מהלכות אישות המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קידושין גמורין עד שתשתחרר כלומר שהיא מקודשת אבל אין חייבין עליה כאשת איש דכתיב לא יומתו ועוד שאם קדשה אחר לאחר שנשתחררה הרי היא ספק מקודשת כמו שיתברר בסמוך בסייעתא דשמיא ומ"מ קודם שחרור פסק דתפסי בה קידושין ובמי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת חורין פסק שהרי זו ספק מקודשת: וגרסינן תו התם [דף מג:] איתמר חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון רב יוסף בר חמא אמר רב חמא פקעי קידושי ראשון כלומר דאפי' למ"ד מקודשת בא השחרור והפקיען ומקודשת לשני שהרי נשתנה גופה והויא כקטן שנולד ר' זירא אמר רב נחמן גמרי קידושי ראשון כלומר ע"י השחרור גמרו דעד עכשיו הבא עליה באשם ומלקות ואפי' מזיד ומכאן ואילך הבא עליה במיתה וכיון דלית לן אכרעותא בין רב חמא ור' זירא נקטינן דספיקא היא וכן פסק הר"מ במז"ל בפ' הנזכר אבל יש לתמוה על מה שכתב שם המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מתקדשת קדושין גמורין עד שתשתחרר וכיון שנשתחררה גמרו קידושיה (ב) [כקדושי קטנה שגדלה ואינה צריכה קדושין אחרים והא ודאי לא נהירא שאם בא לומר דכיון שנשתחררה גמרו קדושיה] מדבריהם אע"פ שלא בעל כל שלא בא אחר וקדשה כקידושי קטנה שגדלה (ואינו צריך (ג) קידושין אחרים) שאינה יכולה למאן מדבריהם אע"פ שלא נבעלה ולמאי צריכינן להכי והא כיון דמספקא לן אי גמרי קידושיה או לא פשיטא שאינה יכולה להשמט ממנו ומה ענין זה לקטנה שגדלה · ואם בא לומר דמדאורייתא גמרי קדושיה אם כן כשבא אחר וקדשה למה כתב שהרי זו בספק קידושין וכבר השיגו הראב"ד ז"ל וראיתי מי שרוצה לקיים דבריו ואומר דה"ק שאם בעל לאחר שנשתחררה גמרו קידושיה כקידושי קטנה שגדלה ובעל לאחר מכאן שהיא מקודשת גמורה ואין זה כלום אלא דקטנה שגדלה ובעל לאחר זמן היינו טעמא דמקודשת גמורה לפי שאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום כדאיתא בכתובות (דף עד·) וביבמות (דף קי·) אבל בחציה שפחה וחציה בת חורין כיון דתפסי בה קדושין וכשנשתחררה מספקא לן *אי פקעי קידושי אחרים היכי נימא יודע שאין קידושיה כלום וגמר ובעל לשם קידושין ומי איכא מידי דאנן לא ידעינן ואיהו ידע ולפיכך אין דברי הר"ם במז"ל במקום הזה מחוורין: **ההוא** גברא דקדש בשיראי וכו' לא צריכי שומא · שישומו אותם שמאים קודם שקבלתם: צריכי שומא · וכיון דלא שמאום תחלה אינה מקודשת כדמפרש ואזיל: בכל דהו · התקדשי לי בהן כמו שהן: דלא צריכי שומא · דבציר מפרוטה לא שוו: דאמר לה בחמשין · דאמר לה התקדשי לי בחמשין זוז והרי לך אלו בדמיהן: ושוו חמשין · ומיהו לא שמאום בקיאין קודם לכן: והלכתא שיראי לא צריכי שומא · ומקשו הכא אמאי (ד) פסקה כהאי ליסנא הוה ליה למימר והלכתא כרבה כי היכי דאמרינן בהדיא בגמ' [דף ס·] והלכתא כר' אלעזר והלכתא כרבא אמר רב נחמן ולפיכך נראה מדקדוק הלשון דדוקא שיראי הוא דלא צריכי שומא אבל איכא מידי דצריך שומא ומדברי הר"ם במז"ל בפרק ז' מהלכות אישות נראה דשיראי מתוך שהאשה מתאוה להם גומרה ומקניא נפשה [מיד] כל היכי דשוה כדקאמר אבל מידי אחרינא לא ולפי זה למעוטי דברים שאין האשה מחמדתן נקט שיראי אבל רבינו תם ז"ל אמר דמשום הכי נקט שיראי לפי שמתן ידועה לעולם קצת ואין הדבר מצוי לטעות בהן כל כך ביותר משוין אבל דברים שרגילים לטעות בשוין הרבה כמרגליות ואבן טובה שיש שאינה שוה אלא מעט ואפשר שהיא סבורה ששוה כמה וכמה בהא [אפי'] רבה מודה דאע"ג דלא אמר לה דשויא חמשין אלא אמר לה בכל דהו דצריכי שומא ולפיכך פירשו שיראי כדי שלא לטעות בדבר זה ואומר ר"ת ז"ל שלפיכך נהגו שלא לקדש בטבעת שיש בה אבן ודאמרי' לקמן בפ' האיש מקדש בגמ' (דף מח:) כגון שהוסיף לה טופך מפלו נ"ל דטופך מתוך ששוה הרבה ידוע שוויו קצת דומיא דשיראי א"כ כגון ששמו אותו תחלה ודאמרי' לקמן בפירקין [יב·] ההוא גברא דקדיש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה או לא דמשמע דאי אית בה שוה פרוטה דהויא מקודשת אומר ר"י ז"ל דאבנא דכוחלא אינה כעין אבנים שנותנין בטבעות אלא אבן של בנין הוא כעין שיש כדאמרי' בריש השותפין [דף ד·] במאי בנייה באבני שישא כוחלא ומרמרא: **ודברים** שצריכין שומא כפי הסברות שכתבו נראה מלשון רש"י ז"ל שאם קדש בהן את האשה קודם שומא אינה מקודשת שהרי כתב לרב יוסף דאמר דצריכין שומא דכיון דלא שמאום תחלה אינה מקודשת ומינה לדידן במידי דצריך שומא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק הנזכר בלשון הזה אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו שהם שוין חמשין דינרין והיו של משי וכיוצא בהם שהאשה מתאוה להם אם שוים חמשין דינרין הרי זו מקודשת משעת לקיחה ואין צריכין שומא בשוק ואח"כ תהיה מקודשת כדי שתסמוך דעתה

שלטי הגבורים

א כתב רבינו תם דוקא בחפץ ששומתו ידוע קצת כמו מלבושין ואין רגילות לטעות בו כ"כ אבל אבנים טובות ומרגליות וכיוצא בהם שאין בקיאים בשומתם ופעמים טועין בהם הרבה ואמר לה התקדשי לי באבן ששוה חמשים זוז צריך שומא דלא סמכה דעתה ולכך נהגו העולם לקדש בטבעת שאין בה אבן וכתב הרא"ש ומיהו לא ברירא לי האי טעמא למה נהגו העולם להסיר האבן מהטבעת דלא בעי שומא אלא כשמזכירים הסכום דהא אמרינן בכל דהו לא פליגי ואין דרך להזכיר הסכום בטבעת של קדושין:

לשון ריא"ז

אמר לה הרי את מקודשת לי בבגדים אלו או בחפצים אלו ששוים חמשים ושוים חמשים הרי זו מקודשת נמצאו שאינן שוים חמשים זוז הרי זו אינה מקודשת ואם אמר לה הרי את מקודשת לי באלו ולא פירש שוויים הואיל ושוים משוה פרוטה ולמעלה הרי זו מקודשת:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ב' פעמים: (ב) נ"ב אין זה מלשון הרמב"ם וכן מ"ש בסמוך שאינה יכולה למאן כו' אינו מדברי הרמב"ם עצמו כמבואר שם אלא הוא ביאור לדברי הרמב"ם ומפני שביאור זה הוא ביותר נראה כתבו כאילו הוא מלשון הרמב"ם והקשה עליו ואח"כ כתב ואם בא לומר דמדאוריי' גמרי קדושיה כלומר אם הפרש דמדאורייתא' קאמר קשה למה כתב כשבא אחר וקדשה כו' ואח"כ כתב דעת המפרש דבבעל קאמר ודחה דבריו דמי איכא מידי דאנן לא ידעינן ואיהו ידע והרב ר"י קארו כתב על דבריו אלה וז"ל ול"נ דאינה קושי' דאנן אמרינן הכי אדם יודע שאין קדושין תופסין בשפחה וכשהיא חציה שפחה וחציה ב"ח ספוקי מספקא ליה אי תפסי אי לא וכשנשתחררה גמר ובעל לשם קדושין והאריך עוד לבאר דעת הרמב"ם בשלא בעל ולא ימלט מדוחק ובביאורי לטור בארתי דעת הרמב"ם בס"ד בלי שום דוחק כלל ואין כאן מקומו להאריך בזה: (ג) נ"ב לקדשה: (ד) פסק כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לא:

[דף רט ע"א]

[דף רט ע"ב]

בס"א רבה בר רב הונא

ג"י ד"ה

ד"ה פ"ש

נ"א אי גמרי קדושי ראשון היכי נימא דאדם יודע

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' אישות טור אה"ע סי' כט :

ב מיי' פ"ב מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סי' רכא :

ס"א רב הונא אמר רב [וכן הוא בגמרא וברא"ש ג"א]

מכילתין פ"ב

תוספתא שם

ג מיי' פ"ה מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כח :

גי' ד"ה ומ"מ

ד"ה מ"ז

[דף ז:]

נ"ל דשכיחא

נ"א חוב [וכ"ה בדפו"י]

דעתה אלא הואיל והם שוים כמו שאמר לה הרי זו מקודשת משעה ראשונה עד כאן ונראה מדקדוק לשון זה דסבירא ליה ז"ל דאפי' רב יוסף לא פליג אלא שאינה מקודשת משעה ראשונה אבל לאחר שומא [מודה] דמקודשת ואע"ג דבשיראי לא נפקא מינה מידי דהא איפסיק הלכתא דלא צריכי שומא נפקא מינה מיהא לאותן דברים שכתבנו למעלה דצריכי שומא אבל אחרים אומרים דמאי דאמרינן שיראי לא צריכי שומא לא אתי למעוטי מידי והא דנקט שיראי ולא אמר הלכתא כרבה היינו משום דאיכא לישנא אחרינא בגמ' (ד) דבכל דהו נמי פליג רב יוסף [מאי טעמא] שוה כסף ככסף מה כסף דקיץ אף שוה כסף דקיץ ומשום הכי אילו אמר הלכתא כרבה אתי למעטי דבכל דהו דוקא הלכתא כוותיה כלומר כשקדשה סתם ולאפוקי מלישנא בתרא דרב יוסף דפליג אפילו בכל דהו ומשום הכי אמר והלכתא שיראי לא צריכי שומא דמשמע בשום ענין אפילו אמר לה בחמשין ושוה חמשין וכ"ש בסתם : **גרסי'** בגמ' [דף ח:] תניא עגל זה לפדיון בני [טלית זה לפדיון בני] לא אמר כלום עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני טלית זה בחמש סלעים לפדיון בני בנו פדוי ואוקימנא לה כגון שלא שוו חמש סלעים דאי שוו כיון דקיימא לן דלא צריכי שומא אפילו לא אמר בחמש סלעים בנו פדוי אלא בדלא שוו חמש סלעים עסקינן ואפילו הכי בסיפא בנו פדוי בדקבליה כהן עילויה כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן ואמר לדידי שוה לי חמש סלעים ואמרי' עלה אמר רב אשי לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבא הוא ומבעי ליה סודרא אבל כולי עלמא לא כי הא דמר

נר מצוה

רש"י

שמאום מתחלה : ונתן לה דינר · מיד מקודשת דקבלה ליה לשם קידושין ועל מנת שישלים תנאו : מנה זה · דדעתה אכולה : במנה זו ונמצא חסר דינר · (א) דעתה לא קבלה את כולה : דינר רע · שאינו יוצא כי אם על ידי הדחק ולא דמי לדינר נחושת שאינו יוצא כלל : היה מונה ומשליך לתוך ידה · אע"ג דאמר (ב)מנה סתם מ"מ כיון דחזיתיה מונה (ג) דעתה אכוליה מנה ולא דמי לדלעיל דלא נתן לה כי אם דינר וקבלתיה ודאי לשם קידושין קבלתיה ועל מנת

שומא אמר רבי אלעזר *[א]התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים מאי טעמא דכיון דאמר לה מנה ויהיב לה דינר כמאן דאמר לה ע"מ דמי ואמר *רב אסי א"ר אלעזר כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכן הילכתא והני מילי היכא דאמר לה מנה סתם אבל אם א"ל מנה זה והיה מונה והולך ורצה אחד מהן לחזור בו ואפילו בדינר האחרון הרשות בידו : °תוספתא *[א]התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר אחד או דינר נחושת אינה מקודשת היה בו דינר רע יחליף היה מונה ומשליך לתוך ידה ראשון ראשון יכולה היא שתחזור בה עד שעה שיגמור · *זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה וקידשו אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה ואם האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש וכן [ב]המוכר חפץ לחברו זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואחר כך תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי המוכר ואם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי הלוקח אמר רבא אמר רב נחמן אמר לה [ג]התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליהם אינה מקודשת

בר רב אשי זבין סודרא מאימיה דרבא מקובי שוה עשרה בתליסר · ונראה דה"ה למי שדרכו להתייקר באיזה חפץ שנותן לו לפעמים דמים הללו דמהני דאי לא תימא הכי עגל זה בחמש סלע יש במה בנו פדוי אלא ודאי כדאמרן ומיהו משמע דבעינן שיהא דרכו להתייקר בכיולא בזה עד כדי דמים הללו הא לאו הכי לא מצי אמר לדידי שוה לי אלא שיש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפי"א מהלכות [בכורים] נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים הרי בנו פדוי ולא חלק אם דרכו להתייקר בו אם לאו *ומש"ה (א) אני מסתפק במקדש בדבר שאינו שוה פרוטה אי מציא אמרה לדידי שוה דאפשר דכיון דלא שוה מידי לאו כל הימנה לתת עליו תורת כסף והכא שאני דכיון דודאי ממונא הוא כי אמר לדידי שוה לי מהני ומיהו פשיטא לי דבשאין העדים יודעים שדרכה להתייקר בו לא מהני דהוה ליה כקדושין בלא עדים דלא מהני אפי' שניהם מודים : **אמר** ר' אלעזר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר מקודשת מיד וישלים · דקבלה ליה לשם קידושין ועל מנת שישלים תנאו ואותבינן עלה בגמרא מדתניא התקדשי לי במנה והיה מונה והולך ורצה אחד מהם לחזור אפי' בדינר אחרון הרשות בידו דאלמא שאין הקידושין חלין עד שתקבל את כולו ולא אמרת מקודשת ומפרקינן דאמר לה במנה זה והא מדסיפא במנה זה מכלל דרישא במנה סתם דקתני סיפא התקדשי לי במנה זה ונמצא חסר דינר או דינר של נחשת אינה מקודשת דינר רע הרי זו מקודשת ויחליף לא רישא וסיפא דאמר מנה זה ופרושי קא מפרש רצה אחד מהם לחזור אפי' בדינר האחרון הרשות בידו כיצד כגון דאמר לה במנה זה הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך רישא במנה סתם (לא הוו קידושין) השתא במנה סתם לא הוו קידושין במנה זה מיבעיא אי משום הא לא איריא תנא סיפא לגלויי (ה) רישא שלא תאמר רישא במנה זה אבל במנה סתם הוו קידושין תנא סיפא במנה זה מכלל דרישא במנה סתם ואפי' הכי לא הוו קידושין רב אשי אמר מונה והולך שאני דדעתה אכוליה מנה · כלומר לא תדחוק לאוקמה במנה זה דלעולם במנה סתם ואפי' הכי לא הוית תיובתיה דר' אלעזר דאע"ג דאמר מנה סתם כיון דחזיתיה מונה והולך דעתה אכוליה מנה אבל כי לא נתן לה אלא דינר וקבלתיה הא ודאי לשם קידושין קבלתיה על מנת שישלים זו היא סוגיית הגמ' והרב אלפסי ז"ל נראה שסמך אאוקימתא קמייתא ודחה לאוקימתא דרב אשי משום דאוקימתא קמייתא הויא לישנא דגמ' וכיולא בזה כתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות בפרק ערבי פסחים וכן דעת הר"מ במז"ל בפ' שביעי מהלכות אישות ומ"מ נראה דעת הרמב"ן ז"ל בחידושיו דבמנה זה כל שנמצא חסר דינר לא בעיא חזרה דממילא בטלי קדושי וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב עלה דהא דאמרי השתא במנה סתם לא הוו קידושין במנה זה מיבעיא כלשון הזה השתא במנה סתם תנא ליה דיכולין לחזור כל זמן שלא קבלה את כולו במנה זה ונמצא חסר דינר דהשתא לא קבלה את כולו מיבעיא דמצי הדרא אלמא סבירא ליה ז"ל דאפי' במנה זה ונמצא חסר דינר בעיא חזרה · ונראה שהזקיקו לומר כן דאם איתא דאפי' מן הסתם בטלי קדושין מאי קא פריך במנה זה מיבעיא הא ודאי צריך לדבר שנתחדש בו דאילו במנה סתם בעיא חזרה ואילו במנה זה כי נמצא חסר דינר בטלי קדושי ממילא ואף על פי כן אין דבריו מחוורין דכיון דאמר לה במנה זה ומנה אין כאן ממילא בטלי קדושי וכדאמרינן לעיל* אי דאמר לה חמשין ולא שוה חמשין הא לא שוה חמשין אלא ודאי ממילא בטלי קדושי והא דאמר במנה זה מיבעיא (ו) הכי קאמר השתא במנה סתם לא חיילי קידושי מהשתא דלא אמרינן כמאן דאמר לה על מנת דמי ומשום הכי מציא הדרה בה כל שכן דבמנה זה ליכא למימר דכמאן דאמר על מנת דמי וכיון שכן נהי דבמנה סתם צריכה חזרה במנה זה ונמצא חסר דינר פשיטא דבטלי ממילא דבמנה זה אמר לה ומנה אין כאן : ואמרינן עלה בגמ' האי דינר של נחשת היכי דמי אי דידעה ביה הא סברה וקבלה לא צריכא דיהביה ניהלה בליליא אי נמי *דשכיחי ליה בינו זוזי : האי דינר רע היכי דמי אי דלא נפיק היינו דינר של נחושת אמר רב פפא כגון דנפיק ע"י הדחק · כלומר דכיון דנפיק הרי זו מקודשת דמסתמא לא קפדא כל שהחליפו ואפשר שאין הקידושין תלויין בכך ואע"פ שלא החליפו מקודשת אלא שיש לו להחליפו לה מדין [*ערב] בעלמא : **וגרסי'** בפרק האיש מקדש (דף מז:) אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת מלוה להוצאה נתנה · כלומר אפי' ישנה בעין אינה מקודשת לפי שהלוה רשאי להוציאה בהוצאה ואינו חייב להעמידה בעסקא שתהא מצויה בכל עת שיתבעהו וכיון דלהוצאה נתנה והויא כדידה לא יהיב לה מידי ואמרינן עלה לימא כתנאי המקדש במלוה אינה מקודשת ויש אומרים מקודשת מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מלוה להוצאה נתנה ומר סבר לאו להוצאה נתנה ותסברא אימא סיפא ושוין במכר שזה קנאו ואי מלוה להוצאה נתנה במה קנאו אמר רב הונא חברין מוקי לה במילתא אחריתי כלומר דהך מלוה לאו במלוה שיש לו עליה קאמר אלא שא"ל התקדשי לי במנה ונמצא (ז)חסר דינר ואמר לה הרי הוא עלי מלוה מר סבר כסיפא לה מילתא למיתבעיה כלומר ומש"ה לא סמכה דעתה ומ"ס לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה ושוין במכר שזה קנה דבמכר ודאי לא כסיפא למיתבעיה אלא הא דאמר ר' אלעזר התקדשי לי במנה ונתן לה דינר הרי זו מקודשת וישלים נימא כתנאי אמרה לשמעתיה אמרי מנה חסר דינר כסיפא לה מילתא למיתבעיה [מנה חסר תשעים ותשעה דינר לא כסיפא לה מילתא למיתבעיה] והרב אלפסי ז"ל לא כתב כל זה בהלכות וכן הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות אישות לא חלק וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא דהלכתא כיש אומרים דאמרי מקודשת מדתניא הכא בפירקין התקדשי לי במנה זה ונמצא חסר דינר אינה מקודשת דאלמא במנה סתם מקודשת אע"פ שלא נשתייר ממנו [אלא] אלא דינר ולא אמרי' כסיפא לה מילתא למיתבעיה ולפיכך לא כתבה הרב אלפסי ז"ל ולי נראה דמהא לא איריא דבמנה זה ודאי לא שייך למיתני ליה חסר תשעים ותשעה דינר דאי הכי הא ידעה ביה דמנה אין כאן ואיהו הוא דאסיק שמיה מנה (ח)וסברה וקבלה אבל חסר דינר שאין האשה מרגשת בו. בהא הוא דאמר [אינה] מקודשת ורבותא קמ"ל סד"א דדרך מנה להיות חסר לפעמים ממנו דינר וכיון דאמר לה במנה זה כמות שהוא קאמר [והאמר מקודשת קמ"ל] דלא ולפיכך אין מכאן ראיה לפסוק כיש אומרים וכן הראב"ד ז"ל פוסק כת"ק אבל מה שהשמיטוה הרב אלפסי ז"ל והר"מ במז"ל נ"ל דהיינו משום דסבירא להו שמלוה קונה במכר וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל בפרק הזהב וכ"כ הר"מ במז"ל בפרק שביעי מהלכות מכירה והם סומכים בזה על הסוגיא שבפרק זה ושבפרק הזהב (דף מו:) דאמרינן ויש דמים שהם כחליפין כיצד החליף (ב)דמי שור בפרה או דמי חמור בשור ואין מקום להאריך כאן ומעתה כיון דמאי דאוקי הך פלוגתא דת"ק וי"א כגון דאמר לה התקדשי לי במנה וכו' היינו משום פרכין דאי מלוה להוצאה נתנה במה קנאו ואנן קי"ל דבמכר קנה ממילא מתוקמא פלוגתייהו דתנא קמא וי"א כפשטא במקדש במלוה ולא מפלגינן בין התקדשי לי במנה ונתן לה דינר ובין התקדשי לי במנה ונתן לה תשעים ותשעה דינר : **תוספתא** התקדשי לי במנה וכו' זה אומר במנה וזה אומר במאתים . זה אומר לאשה התקדשי לי בדינר זה ע"מ שאשלים לך מנה והיא אומרת ע"מ שתשלים לי מאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ולא הסכימו ביניהם ואח"כ תבעו זה את זה וקדשו ונתן לה הדינר אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה וישלים לה מאתים ואם האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש ולא ישלים לה אלא מנה וכן המוכר חפץ לחבירו וכו' ואח"כ

תבעו

שלטי הגבורים

א אמר לה הרי את מקודשת לי במנה שאתן לך ונתן לה בעת הקדושין משכון על המנה אינה מקודש' שהרי דעתה להתקדש במנה ומנה אינו נותן לה והמשכון שנותן לה שהוא שוה מנה אינו חלוט לה וכן כל דבר הנקנה בכסף אינו נקנה במשכון כענין שביארנו ואפילו מי שפרע אינו מקבל עליו וכן ביאר ר"י וכן הלוה לאחרים ונתן לו משכון בשעת הלואתו וקדש בו האשה אינה מקודשת שהרי אינו יכול להחליטה לה ודעתה להתקדש במנה של המשכון ומנה אין כאן משכון אין כאן היה בידו משכון של אחרים שמשכן לו [שלא] בשעת הלואתו כדי לגבות חובו וקדש בו האשה מקודשת לפי שהמשכון הזה קנוי לו והרי הוא כשלו שנאמר בשכבת העבוט ולך תהיה לדקה שהרי הוא כעושה לדקה בממונו ובידו להחליטו לאשה כמו שבאר מז"ה בפסקיו וכן אם היה לו משכון של אשה עצמה אם משכנה בשעת הלואתו אינה מקודשת ואם משכנה שלא בשעת הלואתו הרי המשכון קנוי לו ויכול לקדשה באותו המשכון הקנה לה מנה שחייבים לו אחרים במעמד שלשתן שאמר המלוה ללוה בפני האשה מנה שאתה חייב לי תנהו לזו שתתקדש לי הרי זו מקודשת שכבר קנאו האשה לאותו המלוה ויכולה לגבותו מזה היה לו שטר על הלוה והקנה אותו לאשה בענין שתוכל לגבות באותו שטר וקדשה בו הלכה זו מסופקת וצריכה גט מספק אע"פ שאין בגייר ש"פ ונראה בעיני שאם כתב לה שטר חוב עליו וקדשה בו מקודשת שהרי יכולה לגבות ממנו בכח השטר כמב"ה :

חרושי אנשי שם

מהר"ם (א) איני יודע מאי ומשום הכי דאפילו אי ידעינן שדרכה להתיקר בדבר זה עד פרוטה יש להסתפק אם כל הימנה לתת עליו תורת כסף במה שאין חשוב כסף כלל לאחרים כדמסיק : מהר"ם (ב) והאשר"י כתב בריש פרקין שאין מלוה קונה במכר ושאני החליף דמי שור דהוי כמו הנאת מחילת מלוה :

הגהות הב"ח

(א) דהשתא לא כנ"ל : (ב) במנה כנ"ל: (ג) נ"ב והולך : (ד) נ"ב ותימה דכיון דגורס בכל דהו נמי פליגי א"כ היאך אתי למעטי דבכל דהו דוקא הלכתא כותיה הא סתמא משמע דהלכתא כרבה בכל מה דפליג ארב יוסף אבל מדברי התוספות והרא"ש משמע דלא גרסי' בהך לישנא בכל דהו נמי פליגי אלא ה"ג בכל דהו פליגי ומשמע דבחמשין ושוה חמשין מודה רבה דצריכי שומא : (ה) ארישא : (ו) נ"ב וכה"ג פירשו גם התוס' : (ז) נ"ב מנה חסר : (ח) נ"ב זה :

תבעו זה את זה ומשך הלוקח החפץ: **מנה** אין כאן משכון אין כאן. כתב הרמב"ן ז"ל דאפי' היכא דאמר לה קני משכון זה בשעבוד מנה והתקדשי לי בו ומשכתו אינה מקודשת דנהי דקניא ליה משכון להוא שעבודא אינה מקודשת בכך דמנה אין כאן כלומר דעיקר שעבודא דמנה גבי לוה הוא ולא גבי אשה ומש"ה משכון נמי אע"ג דגבי אשה הוא הרי הוא כאילו משכון אין כאן שאין המשכון אלא להבטחת השעבוד וכיון דמנה אין כאן גבי אשה משכון נמי אין כאן וכי תימא נהי דשעבודא גבי לוה למה אינה מקודשת באותו שעבוד והא אמרי' בפרק האיש מקדש (דף מז:) המקדש בחוב לאחרים בין במלוה בשטר בין במלוה על פה מקודשת מדינא אי לאו משום טעמא דלא סמכא דעתה דלמא מחיל ליה וכדשמואל דאמר חזר ומחלו מחול והכא ודאי לא שייכא ביה מחילה וכיון שכן היכי אמרינן דמנה אין כאן איכא למימר דלא דמי דבשלמא מקדש במלוה דאחרים לא שייכי [כסף] קידושין גבי מקדש כלל שכיון שקדש את האשה באותה מלוה אין כאן [אלא ממנה] כלום משא"כ במקדש במלוה דידיה דמנה אין כאן כלומר דאותו מנה שהוא מקדש בה אכתי אגיד גביה וכסף קדושין דאגיד גבי בעל לא כסף קדושין הוא אבל הראב"ד ז"ל פירש דה"ק מנה אין כאן שהרי לא נתחייב לה בו דמילי בעלמא נינהו וכיון דמנה אין כאן משכון נמי אין כאן דלא קניא ליה למשכון במידי דמתי יהבה ליה דקניא לה משכון (א) ודכוותה נמי הא דאמרי' בסמוך פריטי אין כאן נסכא אין כאן כלומר דכיון שלא נתחייב בפריטי אין השעבוד נתפס על הנסכא שהוא משכון אבל היכא שנתן לה משכון ואמר לה קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי בו מקודשת: **התם** במשכון דאחרים · שהיה בידו וקדשה בחוב שיש לו עליו [ומשום הכי] מקודשת שהמשכון עצמו קנוי לו כדר' יצחק והא דר' יצחק בכל ענין היא אפי' משכנו (שלא) בשעת הלואתו וכמו שכתבתי במקומות אחרים בס"ד: בפריטי. על מנת לקבל פרוטות נחושת: נסכא. חתיכה של כסף: פריטי אין כאן. שהתנו עליה הלכך נסכא שהוא משכון אין כאן להיות במקומן לקנות ואילו נתנו הפרוטות היתה קנויה להם דעבד כנעני נקנה בכסף: **ומדאמרינן** פריטי אין כאן נסכא אין כאן הביא ראיה הרב אלפס ז"ל בפרק הזהב דבדברים ומשכון לא קאי באבל אמרו ואף על פי שאין מכאן ראיה בירושלמי מפורש כן ויתבאר בפ' הזהב בס"ד: **גרסי'** בגמ' [דף ח:] התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד. כלומר בפניו לומר שאינה רוצה: אינה מקודשת. ודייקינן עלה הא שדתינהו קמיה. כלומר במקום שאינו אבד הוו קידושי בתמיה והא אמרה ליה שקיל לא בעינא ומפרקינן מיבעיא קאמר לא מיבעיא היכא דשדיתינהו קמיה דלא הוה קידושין אבל זרקתו לים או לאור אימא מדמיחייבה בהו קידושי קידשה נפשה והא דקא עבדה הכי סברא איבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא קמ"ל: [שם] **ת"ר** התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת ולא דמי לתן מנה לפלוני ואקדש אני לך דהתם איהי קאמרה ליה מעיקרא אבל כאן משטה היא בו כלומר תן מעותיך לאחרים: שיקבלום לי מקודשת. ואמרינן בגמרא דתנא אבא להודיעך כחה דרישא דאע"ג דאבוה הוא לא גמרה וקדשה נפשה ותנא אביך להודיעך כח דסיפא דאע"ג דלאו קרוב הוא סמכא דעתה עליה דעביד שליחותה: תנם לפלוני אינה מקודשת על מנת שיקבלם לי מקודשת. בגמרא עבדי צריכותא מהנך תרי בבי וגרסינן הכי וצריכא דאי אשמעינן אבא ואביך התם הוא דכי אמרה שיקבלום לי הוו קידושי דסמכא דעתה סברה עבדין לי שליחותי אבל פלוני אימא לא צריכא ואי אשמעינן פלוני התם הוא דכי אמרה תנם לא הוו קידושי דלא מקרבא דעתה לגביה למיתבא ליה מתנה אבל אבא ואביך דמקרבא לה דעתה לגבייהו אימר במתנה יהבינהו ניהליה צריכא. ואיכא למידק וליתני אבא ופלוני אבא להודיעך כחה דרישא פלוני להודיעך כחה דסיפא ואמאי תני אביך ותו ליתנינהו כולהו בחדא בבא תנם לאבא ולאביך ולפלוני אינה מקודשת ע"מ שיקבלום לי מקודשת איכא למימר תנא הכי שמעינהו וגרסינהו ודכוותה מתרצינא בגמרא לעיל מהא [דף ו.]: **ת"ר** התקדשי לי במנה תנם ע"ג הסלע אינה מקודשת ואם היה סלע שלה מקודשת. פירש"י ז"ל לפי שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו והרי הוא כמי שקבלתו ולפי הא דבעי רב ביבי סלע של שניהם מהו [אע"פ] דקיימא לן בפרק הספינה (דף פד:) דחצר השותפין אין קונין בו מקח זה מזה הכי מיבעיא ליה מי אמרי' דכיון דיש לה חלק בו כי אמרה ליה תנם על גבי הסלע דעתה להתקדש ואיהו נמי כיון דניחא ליה לקדשה אקנויי לה מקום (ג)באותו הסלע וקני לה או דלמא דכיון דסלע זו אינה שלה לגמרי (ד)דחיא בעלמא הוא: **כלב** הרץ אחריה. לנסכה מהו ומפרשינן [בעיא] בגמ' הכי מי אמרי' בההיא הנאה דקא מצלי לה מיניה גמרה ומקניא נפשה או דלמא אמרה ליה חיובי מחייבת לאצולן וסלקא בתיקו ולחומרא ואף ע"ג דבתנהו לעני פשטינן בסמוך דאפי' עני הסמוך לה אינה מקודשת משום דאמרה לי' כי היכי דמחייבנא ביה אנא הכי נמי מחייבת ביה את אפי' הכי מספקא לן משום דאיפשר דהללה דגופה חשיבא לה טובא וגמרה ומקניא נפשה: **וכתב** הרמב"ן ז"ל דמאי דאמרי' תנם על סלע אינה מקודשת תנהו לכלב אינה מקודשת לאו בחד גוונא נינהו דבתנם על גבי סלע אפי' אמרה והתקדש אני לך לאו כלום הוא משום דלאו מעבד אפומה אבל בתנהו לכלב אילו אמרה והתקדש אני לך מקודשת שכיון שהוציא ממון על פיה מקודשת מדין ערב וכן בדיני ממונות האומר זרוק מנה לים והתחייב אני לך חייב שעל פיו הוציא וא"ת והא אמרי' בפרק השואל (דף לט.) אמר לו השאילני פרתך אמר לו ביד מי הכיסה במקל והיא תבא ואמר רב עלה דכיון שילתה מרשות משאיל שעה אחת ומתה חייב ושמואל פליג עליה ואמר דפטור ומשמע התם דרב אסי קאי כשמואל ופסקו הרב אלפסי ז"ל והר"ס במז"ל כשמואל דפטור אלמא דאע"ג דאמר ליה הכישה במקל והיא תבא לא מיחייב מדין ערב י"ל דהתם היינו טעמא משום דלא אמר ליה בהדיא והתחייב אני לך הלכך מסתמא לא מיחייב עד שמתחייב שואל בעלמא דהיינו משנכנסה ברשותו אבל היכא דאמר בהדיא והתחייב אני לך לכולי עלמא מהני מדין ערב א"נ יש לומר התם משום שבידו של משאיל להחזירה ונמצא שלא הוציא ממון על פיו אבל זרוק מנה לים והתחייב או אתקדש אני לך מתחייב ומתקדשת מדין ערב שעל פיו הוציא זה דעת הרמב"ן ז"ל ואחרים כתבו דלעולם לא מיחייב מדין ערב אלא במוציא ממון מרשותו לרשות אחר בן דעת לפי שבזכותו של זה מתחייב זה מדין ערב אבל במוציא ממון לאיבוד כי הכא אע"ג דאמר בהדיא והתחייב אני לך לא מהני וכן זרוק מנה לים והתקדש לך לאו כלום הוא וכנודעת קצת חכמי הצרפתים והרשב"א ז"ל(*): **ההוא** גברא דהוה מזבין חומרי בוטוג"ס בלע"ז שעושין אותו כמין ענק ונושאין אותו בצואריהן למכור: הב לי חד שוכא · מלא חוט: אי יהיבנא לך מיקדשת לי

*) וכן דעת רבינו אפרי' אלא שכתב וראוי להחמיר בדבר · מהר"ם

נר מצוה

מקודשת א מנה *אין כאן משכון אין כאן והא דתניא קדשה במשכון מקודשת במשכון דאחרים וכדר' יצחק דא"ר יצחק מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון ב בני רב הונא בר אבין זבין ההיא אמתא בפריטי ולא הוו בידייהו זוזי אותיבו נסכא עילווה לסוף אייקר אמתא אתו לקמיה דרב אמי א"ל פריטי אין כאן נסכא אין כאן (תנו רבנן התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת והוא הדין אם השליכתו לפניו אינה מקודשת) תנו רבנן התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת (על מנת) שיקבלום לי מקודשת התקדשי לי במנה תנם לפלוני אינה מקודשת (על מנת) שיקבלם לי מקודשת ת"ר התקדשי לי במנה תנם על גבי הסלע אינה מקודשת ואם היה סלע ג שלה מקודשת בעי רב ביבי סלע של שניהם(א) ד מהו תיקו התקדשי לי בככר תנהו לכלב אינה מקודשת ואם היה כלב שלה מקודשת בעי רב מרי כלב הרץ אחריה מאי תיקו וכל תיקו דקדושין צריכה גט דהוה ליה ספקא דאורייתא ולחומרא עבדינן: התקדשי לי בככר תנהו לעני אינה מקודשת ואפילו לעני הסמוך עליה מאי טעמא דאמרה ליה כי היכי דמחייבנא ביה אנא הכי נמי מחייבת ביה את ההוא גברא ו דהוה מזבין *חומרי פתכייתא אתיא ההיא איתתא אמרה ליה הב לי חד שוכא אמר לה אי יהיבנא לך מקדשת לי אמרה ליה הב מיהבא אמר רב חמא כל הב מיהבא (ג)ולא כלום הוא ההוא גברא דהוה קא מזיג חמרא אתיא ההיא איתתא אמרה ליה אשקיאן אמר לה אי יהיבנא לך מקדשת לי אמרה ליה אשקיאן אשקויי אמר רב חמא כל אשקיאן אשקויי לאו כלום היא ההוא גברא דהוה שדי תמרי מדיקלא אתיא ההיא איתתא אמרה ליה שדי לי תרתי אמר לה אי שדינא לך מקדשת לי אמרה ליה שדי מישדא אמר רב זביד כל שדי מישדא (ג)ולא כלום הוא ה איבעיא להו הב

רש"י

דף ח:מנת סיפלים: מנה אין כאן · הלכך אין המשכון כלום כי לא נתן לה המשכון במתנה: במשכון דאחרים · שהיה בידו וקידשה בחוב שיש לו על המשכון שהאחרים חייבים לו הלכך מקודשת שהמשכון בעצמו קנוי לו: זבין אמתא בפריטי · קנו שפחה על מנת לקבל עליה פרוטות של נחשת: נסכא · חתיכת כסף: פריטי אין כאן · שהתנו עליה הלכך נסכא נמי שהוא המשכון אין כאן להיות במקומו לקנות ואילו נתנו הפרוטות היתה קנויה להו דעבד כנעני נקנה בכסף: נטלתו וזרקתו לים · בפניו אינה מקודשת ולא דמי לתן מנה לפלוני ואקדש אני לך דהתם איהי קאמרה ליה מעיקרא אבל הכא משטה היא בו כלומר תן מעותיך לאחרים: אם היה סלע שלה מקודשת · כי חצר של אדם קונה לו והרי הוא כמו שקבלתו: כלב הרץ אחריה לנשכה: פתכייתא · והן של זכוכית כמו טבעות דקין: חד שוכא · מלא חוט הענק: אי יהיבנא לך מיקדשת לי · בלשון שאילה:

עין משפט

א טור ח"מ סי' קל:

ב מיי' פ"ד מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' ל:

ג מיי' פ"ד מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כט:

הגהות הב"ח

(א) כאן נמחק הציון על השלטי הגבורים וצ"ל לקמן אחר תיבות תנהו לכלב אינה מקודשת: (ב) צ"ל לאו: (ג) בנתינתו על גבי הסלע כצ"ל: (ד)דחייה כצ"ל: (ה)נ"ב לשון הרא"ש: (ו) נ"ב לשון הטור בסי' ל: (ז) נ"ב לשון הטור סימן ל:

דף ט.

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ובתוס' מוכח כדברי הרמב"ן עד שיפרש השיעבוד והקדושין התקדשי לי במשכון זה ומשכון זה שיהא אצלך:

שלטי הגבורים

א (ס) יש מפרשים דהיינו דוקא בקנין אשה ועבדים כי הכא עובדא דאמתא דבסמוך וכן בקרקע לפי שנקנין בכסף ואין כאן כסף שיוכל לקנות שאין המשכון קנוי שלא נתנו לה זכות בגופו אבל אם אדם נותן מתנה לחברו ונתן לו משכון בשביל המתנה משיכת המשכון כאילו זכה במתנה ומביא ראיה מפרק האומנין דקאמר האומנין שחזרו בהן בדבר האבד ובאה הבילתו ליד בעל הבית דהיינו כלי אומנות של פועלים שוכר עליהם עד כדי דמיהן אלמא במשיכת המשכון נתחייבו הפועלים לקיים דבורם וכתב הרא"ש דליתא דאין חלוק בין מתנה לקדושין וטעם אחד לכולם לפי שאין המשכון משועבד לכלום משום דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שנתחייב בו אבל בדבר שלא נתחייב בו לא חל שעבוד על נכסיו ובמתנה שאמר ליתן לו לא נתחייב בה ולא יתחייב בה לעולם לפי שיכול לחזור בו לפיכך לא נשתעבד לו המשכון הלכך כשעושין שדוכין ונותנין ערבונות זה לזה לשם קנס לא יאמר אם אחזור בי אני נותן לך כך וכך והרי חפץ זה בידך ע"י ממון שאתחייב לך אם אחזור בי דבכה"ג לא זכה במשכון כל זמן שאינו חייב לו כלום אלא צריך לסקנות לו כסודר דלא כאסמכתא בב"ד חשוב כדי שיתחייב לו מן הדין אם יחזור בו ואם יתן לו החפץ במשכון אז יחול השעבוד על המשכון כיון שנתחייב לו הקנס אם יחזור בו וכו' סמ"ג וז"ל דה"ס אם אדם נותן מתנה לחברו והניח אצלו משכון בעבורה אין המשכון משתעבד לו לכלום שהרי לא גוף המתנה הגיעה לידו ולא המשכון אלא יקנה לו בקנין גמור ואחר שיקנה לו יתן המשכון לידו שאז יחול השעבוד על המשכון: ב איכא לפרושי דאיירי אפילו במשכון שמשכן לו בשעת הלואתו אע"ג דלא אמר רבי יצחק אלא שלא בשעת הלואתו איכא למימר כיון דקני ליה בעל חוב שלא בשעת הלואה קנין גמור א"כ בשעת הלואה נמי אלים שעבודו ליחשב ממונו לקדש בו האשה ולקנות בו עבדים וקרקעות וכה"ג צריכין אנו לומר בפרק השואל בההיא דאמרינן המלוה את חברו על המשכון אינו משמע משום דקני ליה מדרב יצחק וע"כ הכי פירושו כיון דקני ליה שלא בשעת הלואה קנין גמור לכל הפחות בשעת הלואה קני ליה לענין שלא ישמט דחשיבי של אחיך בידך · ובמסקנא כתב הרא"ש דלא איירי הכא אלא במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל אם היה לו משכון ממנה אפי' משכנה בשעת הלואה והחזיר לה המשכון וקדשה בו מקודשת דחזרת הך משכון הוי כמחילת מלוה וכן הלכתא ועוד מוכח לקמן דלף אם קדשה במלוה שיש עליה משכון בלא חזרת משכון מקודשת: ג (ו) כתב הרמ"ם כגון שיחדה לו הסלע אבל אם אמרה לו תנהו על הסלע סתם אפילו נתנו על שלה אינה מקודשת ואם הסלע של שניהם הוי ספק קדושין ומפרשים התוספות דמיירי שנתנו לתוך חיקה אחר שאמרה לו תנהו על הסלע אפילו ... אבל אם אמרה תנהו על ה... ולאביך תן מנה לפלוני תן ככר ... לערב ויען כי ראיתי למקצת ... חיקה אחר שאמרה הנהו לכ... לך שהיא מקודשת כמו תן ...

לו תנהו על הסלע אפילו הכי אינה מקודשת דכיון דאמרה תנהו ע"ג הסלע הוי כאילו אמרה איני חפץ בקידושין ואפילו זרקו לתוך חיקה בבתיקה כיון שגלתה בדעתה שאינה רוצה להתקדש יכולה לומר תנהו על הסלע שהוא שלה וזרקו אח"כ לתוך חיקה מקודשת שזה מוכיח שהיתה חפצה בקידושין: איכא לספוקי אם אמרה האשה תן מנה ע"ג הסלע ואקדש אני לך אם היא מקודשת מדין ערב לפלוני תן ככר לעני ואקדש אני לך או דלמא לא אמר מדין ערב אלא דומיא דערב דאע"ג דלא מטיא הנאה לידיה מיהו מטי לאיניש אחרינא גמר ומשעבד נפשיה אבל היכא דלא מטיא הנאה ראיתי למקצת הגדולים שכתבו דהויא מקודשת מדין ערב וכתבתי הנראה לי ודעתי נוטה דלא דמי לערב כלל וראוי להחמיר בדבר עכ"ל הרא"ש ז"ל: ד (ז) גם בזה מפרשים התוספות דמיירי בכה"ג שאמרה הנהו לכלב · שתקדשי לי בככר זה תנהו לפלוני אפילו בעני המוטל עלה לפרנסו גם זה מיירי בכה"ג · כתב הרא"ש י"א אם אמרה תן ככר זה לכלב או תן מנה על ג... כמו תן מנה לפלוני ואקדש אני לך ונראה לי שאינה מקודשת וראוי להחמיר בדבר: ה כתב הרא"ש דמייתי תלמודא הני תלת עובדי לאשמועינן דבין במידי דמיכלי וכין במידי אחרינא

א מיי' פ"ג מהל' אישות טוש"ע אה"ע סי' לב :

לי· בלשון שאלה קאמר לה : הב שדי דלא כפלה לדבורה מהו : תגא דמלכא אינה מקודשת · פירש רש"י ז"ל דלשון שבועה הוא ור"ח ז"ל פירש אפי' נתן לה תגא דמלכא שהוא חשוב הרבה אינה מקודשת · ואיכא מ"ד דטעמא דאינה מקודשת משום דאדבורה קמא קא סמכא דקאמרה ליה מעיקרא הב שלא לשם קידושין אבל אי אמר לה איהו מעיקרא אי יהיבנא (ב) מיקדשת לי ואמרה הבה אי נמי הבה מיהבא כדאמר איהו קאמרה ומקודשת וכן נמי אפי' היכא דאמרה איהי מעיקרא הב אם חזר ואמר לה בשעת נתינה התקדשי לי בו ואיהי אמרה הב או הבה מיהבא מקודשת אבל הרשב"א ז"ל סובר דאפי' לא אמרה איהי מעיקרא מידי כיון דאיהו אמר בלשון שאלה אי יהיבנא לך מיקדשת לי ואיהי לא מהדרא ליה אין מקדשנא לך אלא אמרה ליה הב או הבה מיהבא אפי' חזר ואמר לה הרי את מקודשת לי בזה לא מהני ולא מידי דעיקר טעמא דאינה מקודשת היינו משום דכיון דבלשון שאלה קאמר אם איתא דמרצייא ליה הוה לה לאהדורי אין מקדשנא לך ומדלא מהדרא הכי אלא אמרה הבה מיהבא ודאי הכי קאמרה בקידושי לא ניחא לי אלא במתנה ולפיכך (ג) אם חזר ואמר התקדשי לי אינה מקודשת · [והאשר"י כתב כסברא ראשונה] : ונראה לי כל שלא אמר

נר מצוה · תורה אור

רש"י

אסקיין הב שדי · ולא כפלתיה לדיבורה מהו : תגא דמלכא · בכתר המלך נשבע : בין ע"י עצמה · שקבלתה [היא מדעתו של אב] : מדעתה · שהיא אמרה לו לקבל הקדושין : והוא שבגרה · דהא דבעינן דעת שלה היינו כשבגרה אבל לא בגרה בעינן דעת אביה ולא דעתה דידה : שלא לשמה · שנכתב לשם אשה אחרת ונמלך : מה יציאה בעי' לשמה · דכתיב וכתב לה לשמה אף הויה (א) לשמה דשטר בעינן לשמה שהרי עיקר מה שהשטר קונה באשה מכאן למדנו מדאיתקש

הב אשקיאן שדי מהו אמר רב סמא בר רקתא תגא דמלכא אי שדי לה אינה מקודשת והלכתא אינה מקודשת : אמר רבא אמר רב נחמן [א]כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתך מקודשת לי בתך מאורסת לי בתך לי לאנתו בין על ידי אביה בין על ידי עצמה מקודשת מדעתו [א]והוא שלא [ב]בגרה כתב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאנתו בין על ידי אביה בין ע"י עצמה מקודשת מדעתה והוא שבגרה : [ג]שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה [*]אינה מקודשת דאתקש הויה ליציאה דכתיב ויצאה והיתה מה יציאה בעינן לשמה אף הויה בעינן לשמה : איתמר

[דף ט ע"א] דברים כד

לה בלשונות האמורים בגמרא איכא לספוקי בלשון קידושין וריכה גט שכל כיוצא בזה אין לנו אלא מה שאמרו חכמים : **כתב** לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה · הא דאמרי' דכתב על החרס מהניא כר' אלעזר אתיא דאמר עדי מסירה כרתי אבל לר' מאיר דאמר עדי חתימה כרתי כיון דחרס יכול להזדייף הוא כדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף כא·) ודוקא אחספא אבל אמגילתא לא פסול כדתניא בפרק המביא תניין (דף כא:) אין כותבין לא על הנייר מחוק ולא על הדפתרא מפני שיכול להזדייף וחכמים מכשירין ואמריק עלה [דף כב:] מאן חכמים ר' אלעזר היא דאמר עדי מסירה כרתי הלכך שמעתין כר' אלעזר אתיא דליכא ספיקא דקי"ל כותיה בגיטין וקדושין ומיהו דוקא בדלית ביה עדים אבל אי אית ביה עדים אפילו לר' אלעזר פסול גזירה דלמא אתי למיסמך עליה בעדי חתימה בלחוד (ומש"ה כי) ומודה ר' אלעזר במזוייף מתוכו שהוא פסול כדאיתא בגיטין (דף ד·) : בין ע"י עצמה · שקבלתו היא(ד) מקודשת :

ד"מ מ"ז

מדעתו · של אב : מדעתה · שהיא אמרה לו לקבל : והוא שבגרה · דבכי האי גוונא הוא דבעינן דעתה דידה : **וכתב** הרמב"ן ז"ל דמאי דאמרינן מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה כלל הוא בין לנערה בין לקטנה לנערה מדין שליחות וכגון שעשאה שליח ולקטנה נמי נהי שאין שליחות לקטן כדאיתא בפרק האיש מקדש (דף מב·) משכחת לה כגון שאמר לה צאי וקבלי קידושיך וכדאמרינן לקמן [יט·] בפירקין בגמ' אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך דנהי דלית לה שליחות הוה ליה כאילו אמר האב כל המקדש בתי מקודשת לו כאילו נתן לי ממון שהרי אמרו הנס לפלוני שיקבלם לי מקודשת וכן נמי תנהו לכלב שלי מקודשת · וכתב עוד דבתך מקודשת לי לאו דוקא בתרוייהו דודאי כי יהיב לה לדידה בין בתורת שליחות דאב בין שנתן לה רשות לקבל קדושין אי אמר לה הרי את מקודשת היא מקודשת (ה) וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בפירקין גבי כסף יעוד [דף יט·] דאומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי ואפילו לר' יוסי בר' יהודה דאמר מעות הראשונים לאו לקידושין נתנו ומינה גמרינן דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך אלמא דהמקדש את הקטנה ואמר לה הרי את מהני ומשמע ודאי דהוא הדין לנערה שעשתה אביה שליח דאי אמר לה הרי את מהני ועוד ראיה מדאמרינן לקמן בפרק האיש מקדש [דף מד:] קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה צריכה גט שמא נתרצה האב והתם ודאי הרי את קאמר ולא בתך שהרי שלא מדעת האב נתקדשה אלמא קטנה דאמר לה הרי את מהני הלכך ר"נ כי נקט בתך גבי ע"י עצמה לרבותא נקטיה דאפילו לדידה אי כתב בתך מהני וכ"ש הרי את · ומיהו גבי על ידי אביה בדוקא נקטיה לאפוקי שאם כתב הרי את ונתן לאביה כיון שלא בגרה לא מהני מידי אלו דבריו ז"ל ולבי נוקפי בדברים הללו [שכתב דקדושי שטר דקטנה מהני מדין צאי וקבלי קדושיך] שאם אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך ילפינן לה מכסף יעוד כדאיתא לקמן [דף יט·] [ואיכא למימר] בכסף למדנו אבל בשטר לא למדנו דבשלמא בכסף לא גרעה בת מכלב דקי"ל תנהו לכלב שלי מקודשת משום דאכילת כלב הנאה הוא לדידה הכא נמי קבלת הבת כסף קדושיה הנאה הוא לדידיה אבל גבי קידושי שטר דלאו מתורת הנאה הוא גבי קטנה דאין לה יד לא למדנו וכי תימא אי מאי דאמרינן דאומר אדם לבתו צאי וקבלי קדושיך מתורת הנאה דאב נגעו בה למה לן למיגמרי' להאי מילתא מקדושי יעוד נימא מדין ערב [*]דה"ל כאומר תנם לפלוני ואתקדש אני לך דמקודשת מדין ערב ליתא דמדין ערב אין ללמוד אלא היכא שהמתקדשת מודה לאיש שמתקדש לו במנה שיתן לפלוני אבל קטנה שהמקדש לא דבר מענין קדושין עם האב כלל [כלומר לא דבר עם האב באיזה ענין יקדשנה עד שיעשה ערב עליו ואף על פי שהקידושין היו מדעתו שידוכין א"ל שיהיו מדעתו] והאב עצמו אינו יודע אם יקדשנה אם לאו מדין ערב לא למדנו אבל מכסף יעוד למדנו שאף אם האב אינו יודע אם יקדשה האדון אם לאו ואפ"ה מהני אבל מ"מ טעמא דמילתא משום דקבלת הבת הנאה היא לגבי אב · ועוד שהבת לאביה ממש היא זוכה דכל מאי דזכיא ביה איהי אב נמי זכי ביה ממילא דכל שבח נעורים לאביה וכל מה שהיא זוכה בו הרי הוא של אב אבל בשטר לא למדנו · וכן מה שכתב ז"ל דבתך מקודשת לי בע"י עצמה לאו דוקא דודאי כי יהיב לה לדידה בין בתורת שליחות דאב בין שנתנו לה רשות לקבל קידושין אי אמר לה הרי את מהני וגמר לה להא מילתא מקידושי כסף איני ענין לפי שהכסף הוא שקונה ואמירה אינה צריכה אלא לגלות שנתינה זו לשם קידושין היא ולפיכך כשלא בגרה ומקבלת קידושין מכח אביה בדין הוא שיאמר לה הרי את ואין צריך שידבר עם אביה אף על פי שהוא מקדשה כשם שהנותן גט לשליח קבלה בשעה שנותנו לידו איני מדבר עם האשה אלא לשליח אומר התקבל גט זה לפלונית ובקדושי כסף נמי בדין הוא שיאמר הרי את מקודשת לי כלומר קבלי קידושין הללו לעצמך אבל (ו) בקידושי שטר כיון שהשטר הוא שקונה צריך שלשון השטר ידבר עם מי שהוא מקבל הקדושין כשם שהמגרש את אשתו על ידי שליח צריך שיכתוב בגט הרי את מותרת שאם כתב הרי בתך או אחותך מותרת אפילו בנעשה להם שליח ודאי לא מהני שלא מצינו בגירושין שידבר עם אחרים ולפיכך אפשר (נראה) דכל שלא בגרה ומתקדשת בשטר צריך שיכתוב בשטר בתך ומיהו כי יהיב לה אומר לה הרי את מקודשת כנותן גט לשליח שבשעת נתינה מדבר עמו אע"פ שכתוב בגט הרי את (ז) ולפי זה אף בקטנה המתגרשת (א) על ידי אביה צריך לכתוב בגט בתך פלונית זהו מה שאני חוכך בזה להחמיר · ומכל מקום כי אמרינן דבתך אפילו כי יהיב לה לדידה מהני הני מילי בקידושי שטר דכי כתיב הכי בשטרא מהני וכי יהיב לה לדידה אומר לה הרי את וכדכתיבנא אבל בקידושי כסף הדבר ברור שבשעת נתינה צריך שיאמר לה הרי את · וסיפא דרב נחמן דהיינו שבגרה דנקיט לה בלשון הרי את בין על ידי אביה בין ע"י עצמה דוקא הוא דהרי הוא ממש כאשה המתגרשת שכותב בגט הרי את מותרת לכל אדם מיהו כי יהיב שטר קדושין לאביה אומר ליה התקבל קדושין הללו לבתך כשם שבשליח הגט אומר לו התקבל גט זה לבתך או לאחותך ומ"מ הא דרב נחמן בין ברישא בין בסיפא לישנא קטיעה הוא ולא סגי עד דאמר בתך פלונית מאורסת לי אני פלוני דהא שטר קידושין משטר גירושין ילפינן והתם הא בעינן שמו ושמה כדאיתא בפרק המביא תניין [דף כ·] וטעמא דמילתא דכתיב ספר כריתות דהיינו ספירת דברים הכורתים בינו לבינה וכל שאין שמותיהן מפורשין בגט אין מוכיח מתוך הגט שיהא גט זה כורת בין ראובן זה ללאה אשתו : **שטר** אירוסין שכתבו שלא לשמה אינה מקודשת [וכו'] כתבו לשמה ושלא מדעתה · כלומר שקודם הכתיבה לא נמלך בה ואחר כך הודיעה וקבלתו ובגדולה קאי וה"ה בקטנה ונערה לשמה ושלא מדעת אביה

[*]) ע"ל סימן תקנ"ו סוף ד"ה גרסי' כו'

לקדושיך מקודשת שהרי גלה דעתו שלשם קדושין הוא נותנו לה וכבר ביארנו שאם היה מדבר עמה על עסקי קדושיה אע"פ שנתן לה סתם מקודשת כב"ה וכשקדשה בכסף א"צ להזכיר שמו ושמה כדרך שכותבין בגט ובשטר קדושין כמ"ש:

שלטי הגבורים

אחרינא לא הוי קדושין ויראה שאם אמר בשעת שנתן לה הרי את מקודשת לי וקבלה ממנו מקודשת וכן מצאתי בשם הראב"ד ז"ל (ח) :

א (ח) הא דאמר בקטנה מדעתו מקודשת מיירי בדאמר לה צאי וקבלי קדושיך כדאמרינן לקמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך ופירש הראב"ד ז"ל דלאו מתורת שליחות הוא דקטן וקטנה לאו בני שליחות נינהו אלא משום דה"ל כמו שאמר תן ככר לכלב שלי או תן ע"ג סלע שלי ותתקדש בתי לך וכיון שאמר לבתו קבלי קדושיך ה"ל כמו שאמר מי שיתן לך מנה מעלה אני עליו כאילו נתנו לי ותתקדשי בו וקשה דעל כרחין צריכין אנו לומר כשקבלה קדושין מדעת אביה הויא היא שליח האב דאין לה יד להתקדש מכח קבלתה הלכך נראה הא דאין שליחות לקטן היינו כשעשה שליח לזכות לאחר דמעוטא דקטן משליחות היינו משום דאיש כתיב בכל דוכתא דאתרבי שליח בגט ובתרומה ובפסח לקמן בריש פרק האיש מקדש והיינו דוקא לזכות לאחר בשליחותו אבל בקדושי קטנה שהיא זוכה לעצמה בשליחות אביה מהני שליחותה לעצמה כאילו קבל אביה קדושין בשבילה דקטן אית ליה זכייה כשדעת אחרת מקנה לו ובשליחות אביה היא זוכה לעצמה :

ב (ט) כתב הרשב"א שאין האב יכול לעשות שליח לקדש את בתו בוגרת וכתב הרא"ש ז"ל דיכול לעשות שלוחה והביא מרדכי ב"ה ראיה לדבריו שכתב היכא שקדש ראובן בתו בוגרת לשמעון ולא שוותיה שליח וידוע מלתא דאבוה קדשה ושמעון ש ד ר סבלונות לבתו דראובן אע"פ דלית לאביה רשות בה לקדשה אי קבלתה לסבלונות חיישי' דלמא מתפייסא בהכי קדושין וצריכה גט מספק ואפילו לא שדר סבלונות צריכה גט מספק והכי שדר גאון ע"כ וסיים הרא"ש הרי מתוך תשובה זו (י) שהאב נעשה שליח לקדש בתו הגדולה :

לשון ריא"ז

ג אע"פ שאין עדים חתומים בו אלא שנתנו לה בפני עדים הסי זו מקודשת וא"צ לכתוב זמן בשטר הקדושין וגם לא תקנו זמן בקדושין כדרך שתקנו בגט כמו שמבואר בפ' ד' אחין ונראה בעיני שצריך לכתוב בו שמו ושמה שם עירו ושם עירה כדרך שכותבין בגט ומז"ה אומר בפסקיו בהלכה ראשונה שהמקדש בשטר א"צ לומר בפה הרי את מקודשת לי כדרך שאומרים בקדושי כסף אלא אומר לה הרי זה לקדושיך כדרך שאומר לה בגט הרי זה גיטיך אבל בקדושי כסף צריך שיאמר לה בפיו הרי את מקודשת לי שבדיבורו הוא מקדשה ע"י הכסף ואם אמר לה הרי (כ) את לקדושין לא אמר כלום ול"נ שאף בקדושי כסף אם אמר לה ה"ז

ני' מהר"ם

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת כ"ל ע"י עצמה ואי גרסי' ע"י אביה ירלה בכת אביה א ב ל לעולם היא מקבלת הגט דאי אביה ממש מאי ולפי זה ואףהרמב"ן כ' לעיל ר י ש פירקא ומיהו גבי על ידי אביה בדוקא נקטיה וכו' אלא שקשה שהר"ן ס"ל דקטנה אין לה יד כלל אם כן היכי מתגרשת על ידיה וצ"ע :

הגהות הב"ח

(א) אף הויה בעיא לשמה הויה דשטר כצ"ל : (ב) נ"ב לך : (ג) ולפיכך אפילו אם חזר ואמר התקדשי לי בו כצ"ל : (ד) שקבלתו היא מדעתו של אב כצ"ל והד"א: (ה) נ"ב וכן בתשובת הרשב"א סימן תתס"ז פסק כן מכח ראייה זו : (ו) נ"ב ואני תמה למה לא הסניא במה שהביא הרמב"ן ז"ל ראיה מפ' האיש מקדש דלשם א"א לדחות דבקידושי כסף דוקא קאמר שהרי הסוגיא קאמר התם איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר רב בין היא בין אביה יכולין לעכב ורב אסי אמר אביה ולא היא · איתיביה רב הונא לרב אסי אם מאן ימאן אביה אין לי אלא אביה היא עצמה מנין תלמוד לומר אם מאן ימאן מכל מקום ופי' רש"י קס"ד בפיתה לשם קדושין אשמועינן קרא ולמימר דמאי כדרא בה · מבואר להדיא דאפילו בקדושי ביאה שהביאה היא שקונה והתם ודאי הרי את קאמר שהרי שלא מדעת האב פיתה אותה לשם קדושין ואפילו הכי מהני וממילא אף לענין קדושי שטר נמי דינא הכי דבשניהם הביאה והשטר היא שקונה · גם על הרמב"ן גופא יש לתמוה במה שכתב בקטנה דמקודשת מדעתו דהוי ליה כאומר לבתו צאי וקבלי קדושיך כו' וכאומר תניהו לכלב ולפיכך מצא הר"ן ז"ל מקום לטעון על דבריו שאינה דומה קדושי כסף לקדושי שטר שאינה טענה כלל שהרי שם בסוגיא בפרק האיש מקדש משמע דאם נתרצה האב בקדושי' אפילו קדושי שטר וביאה הוו קדושין אף על גב שנתקדשה שלא לדעת אביה ודומה לאומר צאי וקבלי קדושיך כו' אפי' בקדושי שטר נמי ועיקר טעמא הוי או הפקיר זכות שיש לו בה או שתיקתו הודאה שלפי זה אין לחלק כלל בין קדושי כסף לקדושי שטר וביאה וכדמשמע להדיא מההיא דאם מאן יאמן דאם פיתה אותה לשם קדושין הוי קדושין גמורים אם נתרצה האב וה"ט כדפרישית או הפקיר זכות כו' וכן פי' רש"י שם להדיא אהא דקאמר רבא מאי טעמא דרב הונא הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב פ"ש שלכך נראה עיקר כדברי הרמב"ן ז"ל שוב מצאתי להדיא בפסקי הרא"ש שכתב בפ"ק דההוא דאומר אדם לבתו צאי וכו' בשנתן לה רשות להתקדש אפילו בשטר אלא טעמא הוא דאותו כח וזכות שזיכתה לו תורה בקדושי בתו יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה מדעתה והאריך בזה ע"ש והיינו כדפרי' ועי' במה שאכתוב בסמוך בס"ד : (ז) נ"ב יראה לי דלדעתו גם בנערה המתגרשת על ידי אביה צריך לכתוב בגט בתך פלונית אלא דקטנה פסיקא ליה דאינה מתגרשת אלא על ידי אביה אבל נערה היא ואביה מקבלין את גיטה כמ"ש הר"ן גופיה בפרק התקבל ובפרק האיש מקדש לדעת הרי"ף ונראה מדבריו שתופס דבריו עיקר לחומרא ולהכי נקט קטנה דפסיקא ליה וק"ל · ועוד יראה לומר דאפשר דנקט קטנה דוקא לומר דאינה מתגרשת על ידי עצמה כלל אפילו מדעת אביה ואפילו אמר לה צאי וקבלי גיטך דכמו לגבי קדושין דשטר אינו יכול לומר צאי וקבלי ה"ה בגט דלאו מתורת הנאה היא ואינו דומה לקדושי כסף כמ"ש הר"ן למעלה אמנם כבר כתבתי דהעיקר הוא דאפילו בקדושי שטר וביאה יכול לומר צאי וקבלי וממילא ה"ה בגט יכולה הקטנה לקבל הגט ע"י עצמה מדעת אביה ולענין אם צריך לכתוב בתך פלונית אפילו כשמקבלת ע"י עצמה יראה מדברי הר"ן שצריך לכתוב עכ"פ בתך פלונית שהרי השיג על הרמב"ן אפילו לפי סברתו שאומר צאי וקבלי אפילו בקדושי שטר מ"מ צריך שלשון השטר ידבר עם מי שהוא מקבל הקדושין והאב מקבל אלא שהבת היא כמו שליח אבל מהרא"י בכתביו סימן מ"ו כתב שאין לשנות גם מהר"ר לוי חביב בתשובה סי' כ"ה האריך בזה וכתב שאפי' לכתחלה נראה שאין לחוש לחומרת הר"ן בזה וכתב עוד שם בסימן כ"ז אבל אין לקטנה לקבל גיטה ע"י עצמה אפילו מדעת אביה ואע"פ שכן כתב הרשב"א והרמב"ן מ"מ הר"ן וכ"י בשם הריטב"א והרנב"ר וכל האחרונים מחמירים בזה וכתב עוד שם שמעתי כי הר"א מזרחי צוה לתת ב' גיטין א' בנוסחא זו וא' בנוסח כמדבר עם האב ע"ש בסימן כ"ה וכל זה חומרא אבל מדינא כ"ל ועיין בתשובת מהר"ם מפדואה סימן א' ב' ג' : (ח) נ"ב עכ"ל : (ח) נ"ב ל' הרא"ש : (ט) נ"ב לשון טור בסי' לו : (י) נ"ב למדת : (כ) נ"ב זה :

אביה: רבא ורבינא אמרי מקודשת · ומפרשינן טעמייהו בגמ' דאמר קרא ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה לשמה אף הויה לשמה ומה יציאה לשמה ושלא מדעתה שהרי בע"כ היא מתגרשת אף הויה נמי כהי דבעי' שיכתוב שטר הקידושין לשמה אפ"ה לא בעינן שיכתוב לדעתה דומיא דיציאה · וטעמייהו דרב פפא ורב שרביא דאמרי אינה מקודשת היינו משום דסבירא להו דהכי מקשינן הויה ליציאה דמה יציאה בעינן דעת מקנה דהיינו בעל שמקנה אותה בגט זה לעלמא ופוטרה ממנו ובעינן שיכתוב מדעתו דכתיב (דברים כד) וכתב לה אף כאן בעינן

נר מצוה

איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רבא ורבינא אמרי מקודשת רב פפא ורב שרביא אמרי אינה מקודשת והלכתא א כרב פפא ורב שרביא משום דמותבינא עלייהו דרבא ורבינא מהא דתנן אין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם ואף על גב דמוקמי לה בשטרי פסיקתא (וכדרב גידל (א) דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך (ב) הן הן הדברים הנקנים באמירה) ההוא שנויא הוא ולא סמכינן עליה דהא [רב אשי דהוא] בתרא (ג) הכי אוקמה בפרק הנושא את האשה *בשטרי אירוסין ממש כרב פפא ורב שרביא למימרא דהלכתא כוותייהו: (גרסינן לקמן בגמרא (א) ת"ר *כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את מיועדת לי הרי את מאורסת לי הרי את מקודשת לי אפי' בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה ונוהג בה מנהג אישות ואין נוהג בה מנהג שפחות רבי יוסי ברבי יהודה אומר ב אם יש שהות ביום כדי (ג) לעשות עמה שוה פרוטה מקודשת

רש"י

מדאיתקש הויה ליציאה : שלא מדעתה · קודם הכתיבה לא נמלך בה ואחרי כן הודיעה וקבלתו ובגדולה קא מיירי וה"ה בקטנה ונערה לשמה(ד) שלא מדעת אביה: שטרי פסיקתא · התנאים שביניהם וממון שהם פוסקין זה לזה : הנקנין באמירה(ה)· שהקידושין הן גמר הדבר דבהיא הנאה דקא מתחתני אהדדי גמרי מקני ובאותן תנאים קאמר שאין העדים רשאים לכתוב עליהן שטר אלא מדעתו דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא כמלוה בשטר : כיצד מצות יעוד · ישראל הקונה בת ישראל קטנה ורוצה ליעדה כדכתיב אשר לא יעדה מכלל שיכול ליעדה : אפי' בסוף שש · דקסבר ת"ק מעות ראשונות שקיבל האב מישראל זה הקונה לשם קידושין קבלן שאם ירצה לקדשה שתתקדש באותן מעות ולכך אפי' ליכא שהות נמי כיון דאמר בסוף שש תתיעדי לי הוי למפרע יעוד משעת מכירה : אם יש שהות ביום · דקסבר מעות ראשונות לא קבלן האב לשם קידושין דאין מקדשה

דעת מקנה דהיינו האשה שנקנית לבעלה ואותבינן עלייהו דרבא ורבינא מדתנא אין כותבין שטרי אירוסין ונישואין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי אירוסין ממש כגון בתך מקודשת לי וקתני דבעינן דעת שניהם והיינו כרב פפא ורב שרביא דבעינן דעת מקנה והרי דבעי נמי דעת בעל דומיא דגט ומש"ה אתי להו שפיר הא דתניא אין כותבין אלא מדעת שניהם דמשמע דדעת האיש נמי בעינן ודחינן לא בשטרי פסיקתא כלומר התנאים שביניהם וממון שפוסקין זה לזה וכדרב גידל אמר רב דאמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך וכמה אתה נותן לבנך כך וכך עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה · כלומר בלא קנין שהקדושין הן גמר הדבר דבההיא הנאה דקא מתחתני אהדדי גמרו ומקנו ובאותם התנאים קאמר שהעדים אין רשאין לכתוב עליהם שטר אלא מדעת שניהם דניחא להו שתהא כמלוה על פה ולא כמלוה בשטר ·

ולענין הלכה פסק הרב אלפסי ז"ל כרב פפא ורב שרביא דפשטא דברייתא דשטרי אירוסין כוותייהו אתיא ואע"ג דדחינן ליה בשטרי פסיקתא שינויא היא ולא סמכינן עליה וסמך לזה משום דרב אשי דהוא בתרא הכי אוקמה בכתובות בפ' הנושא (דף קב:) דאמרינן התם עלה דהא דרב גידל אמר ליה רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב או לא · כלומר אם נכתבו יש תורת שטר עליהם לגבות ממשעבדי או לא וא"ל לא ניתנו ליכתב · כלומר שאפילו נכתבו אין גובין מן המשועבדין · ואותבינן עליה מדתנן אין [כותבין] שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם מאי לאו שטרי פסיקתא · אלמא אם נכתבו גובין בה מן המשועבדין דאי לא למה צריך דעת שניהם · ומשני לא שטרי אירוסין ממש וכדרב פפא ורב שרביא · [אלמא רב אשי הכי ס"ל דלדעתא דידה בעינן כרב פפא ורב שרביא] דהא לא מיתרצא ליה ברייתא אלא בשטרי אירוסין ואליבייהו וכיון דרב אשי דהוא בתרא כותייהו סבירא ליה הכי הלכתא · אבל יש מי שפירש הסוגיא דהם בענין אחר דהכי בעא מיניה דברים הללו נתנו לעדים ליכתב מעצמם שלא מדעת בעלי דבר או לא ניתנו ליכתב מעצמן שלא מדעתם ואמר ליה דלא ניתנו ליכתב אלא מדעתם · ולפי זה הא דמייתינן עלה ת"ש מהא דתנן אין כותבין שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם סייעתא הוא דמייתינן מינה לרב אשי ודחינן לה בשטרי אירוסין ממש כלומר ומהא לא תסייעין ולפי זה אין להביא ראיה דסבירא ליה לרב אשי כרב פפא דאדרבה לרב אשי מיתוקמא ליה שפיר בשטרי פסיקתא ומסייעא ליה וזהו דעת הר"ז הלוי ז"ל ולפיכך כתב דכיון דהכא לא איפסיקא הלכתא כמאן ספיקא הוא משום דאי נמי מסייעא ליה מתניתין לרב אשי אכתי לא מכרעא מילתא אי כרבא ורבינא אי כרב פפא ורב שרביא ואחרים פסקו כרבא וכרבינא משום דרבינא בתרא וליתא דודאי הא רבינא לאו בתרא הוא (א) דאי הכי מאי קא בעי מיניה מרב אשי התם דברים הללו ניתנו ליכתב [או לא ניתנו לכתב פשיטא דלדידיה ניתנו ליכתב] דכיון דס"ל דשטר אירוסין לא בעינן מדעתה לא מיתוקמא ליה ברייתא אלא בשטרי פסיקתא · ומ"מ רב נטרונאי גאון ז"ל ובעל הלכות ז"ל פסקו כרבא ורבינא · ורבינו חננאל ז"ל אחר שפסק כרב פפא ורב שרביא כתב וי"א דהלכתא כרבא ורבינא וצריך עיון [*בלשונו] ולפיכך אין הדבר יוצא מדין ספק ודעת הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות אישות כדברי הרב אלפסי ז"ל וכתב שם דהיכא דשויה שליח שהוא כותבו מדעת השליח אבל הרמב"ן ז"ל כתב דאין כותבו אלא מדעתה כדאמרינן גבי גט דהאומר אמרו פסול או בטל כדאיתא בפ' התקבל (דף סו:) ודכוותה נמי בקדושין דהא מפטרא דגט ילפינן מה התם בעינן דעת מקנה ולא שלוחו הכא נמי דעת מקנה ולא שלוחו : גרסי' בגמ' [דף י'] איבעיא להו תחלת ביאה קונה או סוף ביאה קונה ואמרינן למאי נפקא מיניה כגון שהערה בה וקבלה קידושין מאחר · כלומר דאי תחלת ביאה קונה קידושי שני לא חיילי ואי סוף ביאה קונה חיילי : אי נמי נפקא מינה לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה · כלומר דאי תחלת ביאה קונה מותר לכהן גדול לקדש בתולה בביאה ואי סוף ביאה קונה אסור לפי שנמצאת בעולה משעת הערה שלא לשם קידושין ואסורה ליה דכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה ופשטינן אמר אמימר משמיה דרבא כל הבועל דעתו על גמר ביאה · וקשיא ליה לרב אלפסי ז"ל בפרק הבא על יבמתו (דף נה: סי' עז) דהתם אמרינן האשה נקנית לבעלה בהערה דגמרינן קיחה קיחה מיבמה ותירץ ז"ל שם דהתם בביאה שלאחר קידושין ולענין שתעשה נשואה דכיון שכבר היא קנויה ביאה כל דהו גומרת בה אבל הכא בביאה דקידושין עסקינן ומשום דתחלת קנין הוא מסקינן דבעינן גמר ביאה · ואיכא למידק ביאה דקניא בתר קידושין היכי דמי אי דאיכא חופה ביאה למה לי ואי דליכא חופה כיון שביאת איסור היא דהא קי"ל (ירושלמי פסחים פ"י הלכה א) הבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה איצו בדין שתקנה דהא בפרק ארבעה אחין (דף כט:) אמרינן דאפילו למ"ד מאמר קונה קנין גמור מאמר דהתירא קני מאמר דאיסורא לא קני וי"ל דאין ה"נ דאם בא עליה שלא לשם נישואין אלא דרך זנות דאינו קונה ולוקה אבל בא עליה לשם נישואין קונה ואינו לוקה דאף על גב דלא אשכחן בהדיא דקני [דף ה: וכתובות מח:] אלא חופה סברא הוא דכיון דחופה לא קניא אלא מפני שהיא צורך ביאה כל שכן ביאה עצמה שקונה ועוד שיש ללמוד כן מדין ק"ו ומה יבמה שאין כסף קונה בה ביאה גומרת בה זו שכסף קונה בה אינו דין שביאה גומרת בה וליכא למיפרך כדפרכינן בגמרא [דף ד:] מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת שאף זו זקוקה ועומדת. ועוד נראה לי לסמוך זה מדבעיא לן בסמוך ביאה נישואין עושה או אירוסין עושה ובשלמא אי פשיטא לן דביאה דלאחר קידושין נישואין עושה מש"ה מספקא לן בביאה דקידושין אבל אי לא אשכחן ביאה דלאחר קידושין שתעשה נישואין מנא תיתי בביאה דקידושין וכן כתב הר"ם במז"ל שהבא על ארוסתו לשם נישואין זו היא חופתה · אבל אין תירוצו של הרי"ף ז"ל מחוור דמשמע דהתם [ביבמות ד' נה:] נמי בביאה של קידושין עסקינן דהא גמרינן גזירה שוה דקיחה קיחה וקיחה באשה בעיקר קדושין כתיב ולפיכך(ו) נראה דהתם מיירי כשגלה דעתו שרוצה לקנות בהערה אי נמי בשהערה בה ופירש דמאי דאמרינן הכא דאינו קונה אלא בסוף ביאה היינו מפני שדעתו על גמר ביאה אבל הכא דמוכח דבהערה ניחא ליה דליקני ודאי קונה וכן(ז) כתב בעל הלכות ז"ל · ובלשון הזה כתב הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות אישות המקדש בביאה מסתמא דעתו על גמר ביאה וכשיגמור ביאתו תהא מקודשת ע"כ והיינו דאמרינן נפקא מינה להערה בה ופשטה ידה וכו' ולא אמר נפקא מינה להערה בה ופירש משום דהא פשיטא לן דתחילת ביאה קונה · ומיהו ביבמה דמיקדשה בהערה אפילו גמר ביאתו קנה מתחילת ביאה והיינו דתנן התם ביבמות ואיתא נמי בפרק כ"ג (דף יח:) חולץ ולא מייבם ואמרינן עלה בגמ' קא פסיק ותני לא שנא מן האירוסין ולא שנא מהנישואין בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי ליתי עשה ולידחי לא תעשה ואם איתא דבסתמא לא קני עד גמר ביאה מן האירוסין נמי עשה ולא תעשה הוא דבעידנא דקני לה דהייט בגמר ביאה כבר נעשית בעולה אלא ודאי היינו טעמא דכיון דמדאורייתא קני בהערה

המאור הקטן

איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה וכו' מה שפסק הרי"ף ז"ל כרב פפא ורב שרביא דאמרי כתבו לשמה ושלא מדעתה אינה מקודשת וכו' (מבואר ברא"ש סימן ט"ז) ואייתי ראיה ממתני' שאין כותבין שטרי אירוסין דהכי אוקמה רב אשי בכתובות לא נראו לי דברי הרב ז"ל ואדרבה ההוא ת"ש דכתובות סיעתא הוא דמייתינן ליה לרב אשי דאמר לא ניתנו ליכתב כלומר דלא הוי כמלוה בשטר דהא אין כותבין אלא מדעת שניהם ודחינוה דחייה בעלמא ולעולם איתא לרב אשי והכא בקדושין לא אפסיקא הלכתא כמאן וספיקא הויא דאי נמי מסייעא מתני' לדרב אשי אכתי לא מכרעא מלתא אי כרבא ורבינא אי כרב פפא ורב שרביא : אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה משום דעולא פי' משום גזירה דמזיגת הכוס אבל לסמפון לא חיישינן ואף על גב דעולא במשנה אחרונה משום סמפון נסיב לה טעמא בן בתירא אעיקר גזירה סמיך והוא משום מזיגת הכוס ומשנה אחרונה בתר ראשונה גרירא וכמוספה על אותה גזירה עצמה :

בלאם נכון ושמעינן מינה דהלכתא כרב פפא ורב שרביא דרב אשי סבר הכי על כרחיה ורבינא לא קבלה מיניה

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה וכו' לא נראו לי דברי הרב ז"ל ואדרבה ההוא ת"ש דכתובות סייעתא הוא וכו' : אמר הכותב עד שהוא תמה על הרי"ף יתמה על רש"י ז"ל שפי' לא ניתנו ליכתב שלא נתנו חכמים כתיבה לדבר שאם כתבו שיהא כמלוה בשטר לטרוף מן המשועבדין אלא כמלוה בעדים היא ואינה נגבית אלא מבני חורין והטעם שכיון שלא קבלו עליהם כתוב ולא פירשו חייב אני מנה לבני והלה לבתו אע"פ שגמרו ושעבדו לבני חורין לענין משועבדים לא קנו אא"כ פירשו חייב אני מנה ובשטר ומותבינן עליה מהא דתנן אין כותבין אלא מדעת שניהם ואי ס"ד אין גובין בהן אלא מבני חורין וכתיבה לא מהניא למה לי דעת שניהם והסוגיא מתפרשת מאליה אבל לפי הפי' שבספר המאור הזה היאך הסוגיא מתפרשת דאקשי' עלה מהא דתנן הספקים היו כותבין ע"מ שאזון ומאי קושיא התם כשהתנו וכתבו וה"ת אין אלו פקחים אלא שוטים שעכשיו גובה מן המשועבדים אפשר שהתנתה עמו לכתוב ואין פקחותן אלא מכל זמן שאת (אינה) עמי שעיקר משנתינו לכך נשנית וכן הא דמקשינן עליה מהא דתנן והיא ניזונת מנכסים משועבדים מאי קושיא נימא בשכתב ואמאי אצטריך למימר כשקנו מידו בלא קנין נמי כשכתב מהני לבת אחתו ולא לבתו אבל הפי' שפירשו בו רבינו אלפסי ורבינו ז"ל ורב נטרונאי גאון היה חלוק בדבר וכן בהלכות גדולות ומתוך הדברים אין אנו יוצאין מידי ספק :

שלטי הגבורים

א כן פירש ר"ח בלשון אחד דאינה מקודשת ובלשון אחר פירש דהלכה כרבא ורבינא דאמרי מקודשת ועל התירוץ שמתרץ בפרק הנושא אין לסמוך וכן נראה דעת סמ"ג (ח) ובסדר תנאים ואמוראים כתב יד' רבינו יוסף טוב עלם כתוב רבינא ורב אשי הלכה כרבינא וכן פסק בה"ג הלכה כרבא ורבינא דאמרי מקודשת אבל ר"י רגיל לפסוק בכל מקום כרב אשי לגבי רבינא דתרוויהו אמוראי בתראי הוו ורב אשי גדול מרבינא הוה כדאמר ליה רבינא לרב אשי בפרק הדר א"נ נמי תלמיד חבר דמר אנא (ט) וכתב הרא"ש וכיון דאיפליגו בה רבוותא עבדינן לחומרא וכן כתב הרמ"ה דמקודשת מספק וכתב עוד אע"פ שהשטר פסול לקדש בו שמין הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם אין בו שוה פרוטה הוי ספק קדושין :

לשון ריא"ז

כשם שגט אשה צריך לכותבו לשמה שנאמר וכתב לה לשמה כך שטר קדושין צריך לכותבו לשמה ואם כתבו שלא לשמה וקדשה בו אינה מקודשת ואם יש בנייר שוה פרוטה [מקודשת] כתבו לשמה שלא מדעתה וקדשה בו מדעתה הרי הלכה זו מסופקת והולכים בה להחמיר שאם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם כמב"ה:

ב והכי פסק סמ"ג בשם ר"י דמעות ראשונות לאו לקדושין נתנו כרבי יוסי בר' יהודה :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אמר רב : (ב) נ"ב עמדו וקדשו קנו : (ג) תיבת הכי נמחק : (ד) ושלא כצ"ל: (ה) נ"ב בלא קנין : (ו) נ"ב וכן פירשו התוספות : (ז) נ"ב דעת: (ח) נ"ב לשון הרא"ש : (ט) נ"ב לשון טור בסימן לב :

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת נ"א ותימה והלא רבינא בתרא תלמידו של רב אשי הוה ואי אפשר דהיינו רבינא דבימי רבא דהוה קשיש מיניה טובא דהא ביום שמת רבא נולד רב אשי :

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' עבדים סמג עשין מו טור אה"ע סי' מ :

ב' ד"ה כל זה יתר ואינו מן ההלכות וככל נמחק

ז"ל עכ"ל *כי מ"ם וצריך עיון הוא לשון ר"ת בעצמו · ג"ה

הגהות חו"י

(א) בגמ' דף יט ע"ב : (ב) ר"ל שתעשה לו מלאכת ספחה :

בהערלה אלא משום דדעתו על גמר ביאה הוא שאינו קונה בסתמא עד גמר ביאה אבל יבמה נקנית בהערלה לעולם דיבמה כיון דלא בעינן דעת כלל דאפילו שניהם אנוסין קני לא אזלינן בתר דעתיה וכי תימא א"כ דתחלת ביאה קונה ביבמה מאי קמפרקינן התם [דף כ:] גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה הוה לן למימר גזרה תחלת ביאה אטו סוף ביאה דכיון דקניה בהערלה קיים לעשה ומכאן ואילך קאי עלה באיסור לאו וליכא עשה כלל יש לומר דכולה ביאה ראשונה ביאה דמצוה היא ושריא דעיקר מצות יבום להקים זרע הוא ובעי ביאה ראויה להקמת זרע ואע"ג דעל הרוב אין האשה מתעברת בביאה ראשונה זימנין דמתעברת כדאיתא התם [יבמות דף לד.]: וגרסינן תו בגמרא [דף י:] איבעיא להו ביאה נישואין עושה או אירוסין עושה כלומר המקדש בביאה מי משויא לה הך ביאה נשואה או לא אלא כארוסה ואמרינן למאי נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה דאי אינה עושה אלא אירוסין לא יורשה ולא מטמא לה אם הוא כהן ואינו מפר נדריה אלא בשותפות של אב ולא איפשיטא הלכך נקיטינן דאינה עושה אלא אירוסין ומשמע נמי בסוגיין בגמרא דאביי ורבא הכי סבירא להו דאירוסין עושה: **תניא** שש מעה כסף דינר וכו'. פונדיונין איסרין מסמסין קונטריקון מיני מטבעות הן קטנות זו מזו: נמצאת פרוטה. על פי שיעור הזה חצי חכה והוא משקל חצי שעורה: **אמר** שמואל קדשה בתמרה וכו' הא בקידושי ודאי. אם ישנן שוה פרוטה במקומן הוו קידושי ודאי ואם בא אחר וקדשה אחר כך מותרת לראשון ואינה צריכה גט מן השני ואם אינן שוה פרוטה במקומן קידושי ודאי לא הוו לבטל קידושי שני אבל קידושי ספק הוו ואינה מותרת (ס) לאחר בלא גט דחיישינן שמא שוה פרוטה [במדי] ושיעורא אהכי לדעת שאלו הן קידושין גמורין שמאחר שקדש בשוה פרוטה במקומן אין גמגום בדבר: וכתב הר"ם במז"ל בפ"י מהלכות אישות דכי אמרי' דקידושי ספק הוו ה"מ בדבר המתקיים שאם היה לו דרך למדי אפשר להוליכו שם ויהיה שם שוה פרוטה אבל בדבר שאין מתקיים ליכא למיחש כלל דהא הכא לא שוי מידי וקודם שיגיע למקום היוקר יפסד אבל לפי מה שכתבו בתוספות נראה דאפי' בדבר שאינו מתקיים חיישינן שהם פירשו דמשום גזירת הרואין נגעו בה דשמא יש כאן אחד מאנשי מדי ואם יראה שאין אנו חוששין להם כאן אף במקומו לא יחוש להם: וכתב הרמב"ן ז"ל וכן (ע) בתוס' דהא דאמרינן חיישינן לאו למימר' דאי ידעינן בודאי ליהוו קידושין גמורין אלא לומר דאפי' בסתמא חיישינן שמא שוה פרוטה במדי אבל אין הכי נמי דאפילו ידעינן דשוה פרוטה במדי לא הוו קידושין גמורין כיון דהכא לא שוה דהא לענין גזל דגר אמרי' בפרק הגוזל קמא (דף קה:) דבפחות משוה פרוטה אפי' בגזילה קיימת אין צריך להוליך אחריו דאין חוששין שמא תתיקר ולא חיישינן נמי שמא שוה פרוטה במדי ומביא אשם ומתכפר לו אלמא אין לממון אלא מקומו ושעתו כדאמרינן בערכין [דף כד:] לגבי הקדש אלא חומרא דרבנן בעלמא הוא באיסור אשת איש ולשון הא בקידושי ספק לפי זה לא אתי שפיר לפיכך נראה לי דהאי שוה פרוטה במדי קדושי תורה הן דכיון שהיא נתרצתה בהן ושוין פרוטה באי זה מקום אילו ידעו העדים שדרכה לתת פרוטה באותו דבר הוה ליה כאילו אמרה לדידי שוה לי כדאמרינן לגבי חמש סלעים של פדיון בכור כדאיתא לעיל [דף ח:]: **גרסי'** בגמ' ההוא גברא דקדיש באבנא דכוחלא. כלומר שיש שחור דומה לכחול: יתיב *)רב אסי וקא מעיין בה אי אית בה שוה פרוטה או לא. כלומר לפי שבא אחר וקדשה בפרוטה אחר כן כדמוכח בסמוך: ומקשינן למה לי. כלומר לעיוני בה והא אמר שמואל חיישינן. רב חסדא לא סבירא לי' כשמואל: אמרה ליה אימיה והא ההוא יומא דקדיש הוה בה שוה פרוטה. כלומר אלא שעכשיו הוזלה: אמר לה לאו כל כמינך להעיד שהקידושין הראשונים היו קידושין ואסרת לה אבתרה: לאו היינו דיהודית דביתהו דר' חייא דהוה לה צער לידה. כלומר לפי שהיתה יולדת תאומים דאמר מר [יבמות דף סה:] יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא ואמרה ליה כדי שיפרוש ממנה: אמרה לי אם קבל ביך אביך קדושין כי זוטרת ואמר לה לאו כל כמינך דאסרת ליך עלי: אמרי ליה רבנן לרב חסדא אמרי הא איכא סהדי באודית דההוא יומא הוה ביה שוה פרוטה השתא מיהא ליתנהו קמן לאו היינו דרבי חנינא דאמר רבי חנינא עדים בצד אסתן ותאסר. פירוש גבי בנתיה דמר שמואל אמר הכי בפרק האשה שנתארמלה (דף כג.) דאשתביין ואייתינהו למדנחא דר' חנינא ואוקמינהו לשבוייהו מאבראי חדא אמרה נשביתי וטהורה אני וכן אידך והתירן ר' חנינא ואמרו לו הא איכא עדים במדינת הים שראו אותן שנשבו ותנן אם יש עדים שנשבית ואמרה טהורה אני אינה נאמנת ואמר להו השתא מיהא ליתנהו קמן ואין מעיד על שבייתן ונתירן דעדים בצד אסתן ואינם באים להעיד ותאסר בתמיה ואסתן היינו רוח צפונית. ואמרינן עלה אביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא. כלומר להתירה משום דאיכא סהדי באודית דאם הקלו בשבויה נקל באשת איש בתמיה: אשתייר מההיא משפחה

*) נ"א רב חסדא

נר מצוה

מקודשת ואם לאו אינה מקודשת (א) משל לאומר לאשה הרי את מקודשת לי (ב) מכאן לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה תוך שלשים יום שמקודשת לראשון *אמר רבא אמר רב נחמן אומר *אדם לבתו א קטנה צאי וקבלי קידושיך מדרבי יוסי בר יהודה דא"ר יוסי בר יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין נתנו וכי משייר בה ש"פ הוי קידושין הכא נמי לא שנא ואמר (ג) רב נחמן המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדרבי יוסי ברבי יהודה לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לאו לקידושין נתנו והלואה היא והיא גופיה המשכון וכי משייר (ד) ש"פ הוי קידושין ה"נ ל"ש): ב כסף ב"ש אומרים דינר ושוה דינר וכו': *°תניא שש מעה כסף דינר מעה ב' פונדיונין פונדיון שני איסרין איסר שני מסמסין מסמס שני קונטריקין קונטרק שתי פרוטות נמצאת פרוטה אחת משמונה באיסר האיטלקי ושיעורה חד ממאה ותשעין ותרין בזוזא דששרנג והוא דינר זהב של ערביים נמצאת פרוטה ע"פ השיעור הזה חצי ב חכה לפי שדינר של זהב ששה ותשעים חכה אמר שמואל ג קדשה בתמרה אפילו עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה ג במדי והא אנן תנן בפרוטה ובשוה פרוטה לא קשיא הא בקידושי ודאי הא בקידושי ספק (ה) °(*ההוא גברא דקדיש באבנא דכוחלא יתיב רב חסדא וקא משער לה אי אית בה שוה פרוטה (ו) ואי לית בה שוה פרוטה (ז) (א) למה ליה והאמר שמואל חיישינן רב חסדא לא סבר לה להא דשמואל אמרה ליה אימיה דכלה לרב חסדא בההיא שעתא דקדשה הוה בה שוה פרוטה אמר לה לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא *לאו היינו דיהודית דביתהו דר' חייא (ח) הוה לה צער לידה א"ל אמרה לי אם קבל ביך אבוך קדושין כי זוטרת אמר לה לאו כל כמינך דאסרת ליך עלי אמרו ליה רבנן לרב חסדא (ט) הא איכא סהדי באודית דידעי דבההיא שעתא הוות בה שוה פרוטה (י) השתא מיהא לא איתינהו קמן (כ) (ד) אמר לאו היינו דרבי חנינא דאמר רבי חנינא עדיה בצד אסתן ותאסר אביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא אמרי אם הקלו בשבויה נקל באשת איש אישתייר מההיא משפחה בסורא ופרשו רבנן מינה ולא

רש"י

אלא בפרוטה שיש לו עליה עוד: וכי משייר בה ש"פ הוי קדושין. אלמא הואיל ומכרה ויודע שהאדון יכול ליעדה אם רוצה (ל) אחר זמן מדעתה הוי כאומר לה קבלי קידושין מאחר: לאו לקידושין נתנו. ואינה מקודשת אלא בגרעון שיש לו עליה דהוה ליה מלוה (מ) והרי היא עצמה משכון עליה: מסמסין קונטריקין. מיני מטבע הם קטנים זה מזה: חכה. פירוש גרעין [גרעין של שעורה]: במדי. (נ) במקום שאין תמרים מצויין חיישינן שמא שם הוא שוה פרוטה: והא אנן תנן בפרוטה כו': ואם באת לומר כן אין שיעור לקידושין: הא בקידושי ודאי. אם יש בה שוה פרוטה במקום הקידושין הוי ודאי קידושין ואם בא אחר וקדשה אחרי כן מותרת היא לראשון ואינה צריכה גט מן השני ואם אינה שוה פרוטה כאן בפנינו קידושי ודאי לא הוי לבטל קידושי שני אבל קידושי ספק הוי ואינה מותרת לאחר בלא גט דחיישינן שמא שוין פרוטה במדי ושיעורא אהכי לדעת שהן קידושין גמורין שאם קידושיה שוה פרוטה כאן בפנינו אז אין פקפוק כלל בדבר: אבנא דכוחלא. שיש שחור ודומה לכחול: יתיב רב חסדא וקמעיין בה. לפי שבא אח"כ אחר וקידשה בפרוטה: לאו כל כמינך. להעיד בקידושין שקידושין קמאי הוו קידושין: לאו היינו ליהודית. רב חסדא קאמר לה: צער לידה. שהיתה יולדת תאומים דאמר מר יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא: קיבל בך אביך קידושין כי זוטרת. מאחר ובעלך זה אסור לך: באודית. שם מקום ואותו היום היו כאן והלכו להן: דאמר רבי חנינא. גבי בנתיה דשמואל דאישתביין והתירן לכהונה ואמרו לו הא איכא סהדי במדינת הים שראו שנשבו ותנן אם יש עדים שנשבו והיא אומרת טהורה אני אינה נאמנת ואמר להם השתא מיהת הא ליתנהו: עדיה בצד אסתן. בצד צפון ותאסר בתמיה: לא סבירא להו הא דרב חסדא. להתירה משום דאיכא סהדי באודית: אשתייר מההיא

ספק באינה מותרת לאחר בלא גט וגם הראשון צריך לקדשה קדושין אחרים ודאין וכתב תוי"' אם קדשה בתבשיל או בירק וכיוצא בו שאינו מתקיים אם אינו ש"פ באותו מקום אינה מקודשת כלל שהרי אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד ולא יהיה שוה שם כלום ולפי דבריו אם ידוע ששוה פרוטה בשום מקום מקודשת מן התורה אבל ר"י כתב שאפילו ידוע ששוה פרוטה בשום מקום לא שוי קדושי ודאי ולעולם הוי קדושי ספק אפילו אינה מתקיימת להוליכו למקום ששוה פרוטה וכך היא מסקנת הרא"ש כתב הרמ"ה אי קדיש במילי דלא ידעינן אי שוי שוה פרוטה בעידן קדושין או לא אזלינן בתר השתא ואי אית בה ש"פ השתא הוו קדושין ודאי עד דמתברר בסהדי דלא הוי בעידן קדושין שוה פרוטה ואם אפשר להתברר על ידי עדים שהיה שוה פרוטה בשעת קדושין חיישינן להו ולא שרינן לה אפילו העדים רחוקים מכאן הרבה לא מיבעיא אם ידוע שיש עדים שיודעין אלא אפילו יצא הקול שיש עדים שיודעים שהיה שוה פרוטה חיישינן להו אבל לא אסרינן לה ע"פ אשה או על פי קרוב שאומר שהיו יודעין שהיה שוה פרוטה באותה שעה וסמ"ג כתב כמיי': לשון ריא"ז קדשה בדבר שאין בו שוה פרוטה אין חוששין שמא ש"פ במקום אחר אלא הואיל ואינו שוה פרוטה במקומו אינה מקודשת נתקדשה לאחר וחזרה ונתקדשה לאחר והרי קדושי ראשון לפנינו ואין בהן שוה פרוטה ואמרה יודעת אני שבשעה שקדשני הראשון היה בהן שוה פרוטה הואיל והיתה

משל בא ללמוד על הדבר לכך פר"י דהמשל בא ללמוד דלגבי ייעוד נמי אם בא אחר וקדשה אחר קודם ייעוד דאינה מקודשת דמעות ראשונות לקידושין ניתנו ויש לתמוה דמשמע הכא דליכא מאן דפליג עכשיו ולאחר שלשים דמקודשת לראשון ולקמן בפרק האומר תנן סתמא דמקודשת ואינה מקודשת ופסק ...ב דמקודשת ואינה מקודשת לעולם עיין בדף הרמ"ז וכן פסקו כל הפוסקים איברא דמשמע מדברי הר"ן שכל זה אינו מדברי הרי"ף וכן כתב הר"י קארו שהרי"ף השמיט להא דאמר רבה אר"נ אומר אדם לבתו ... עיין שם בסימן ל"ז: (ב) נ"ב מקודשת לי מעכשיו ולאחר כנ"ל: (ג) נ"ב רבה אמר: (ד) נ"ב בה: ... סגה"ה היא: (ו) נ"ב אין: (ז) נ"ב לא: (ח) דהוה כנ"ל: (ט) נ"ב אמרי: (י) נ"ב אמר: (כ) תי' ...ק: (ל) אם רוצה לאחר זמן מדעתי' הוי והוה ליה כאומר כנ"ל: (מ) נ"ב שהרי היא חייבת לו ...ו שוים כו': (נ) נ"ב כלומר: (ס) לראשון כנ"ל: (ע) נ"ב וקשיא לי מהא דפרק האיש מקדש דתנן במעשר שני רבי יהודה אומר בשוגג לא קידש ומפרש תלמודא אליבא דרבי יעקב איכא למימר היינו לפי שאין שניהם רוצים דאיסי לא ניחא לה משום טרחא דאורחא איהו לא ניחא ליה משום אונסא והסכימו התוספות שם לפירוש שני של רש"י דאי נמי אפילו אין אחריות מוטל עליו דמקודשת אפי' מכל מקום לא ניחא ליה דתיהוי לה תרעומות עליה לומר לו קידשתני בדבר שלא הועיל לי אלמא אף שאין בו כאן שוה פרוטה אפילו הכי מקודשת כאן מאחר שהוא שוה פרוטה בירושלים אבל לפירוש ראשון של רש"י שלא יחולו הקידושין עד שיהיו בירושלים אתי שפיר וי"ל אפילו לפירוש שני לא קשה מידי דשאני התם גופייהו שוו פרוטה וכי יקח איש אשה קרינן ביה דכסף הוא וממון הדיוט הוא אלא דאיסורא בגבולין הוא דרביע עלויה הלכך הוו קדושין גמורים לרבי יהודה אם קידשה במזיד ועי"ל דשאני התם כיון דבעל כרחה יוליכו לירושלים ולשם הוא שוה פרוטה עכ"פ ה"ל כאילו קדשה מעכשיו ולאחר שלשים יום דקיימא לן בפ' האומר דאם לא בא אחר וקדשה דמקודשת הכי נמי לאחר זמן כשתוליכו לירושלים חלו הקדושין למפרע משעת נתינה:
נ"ב

משפחה בסורא ופרשו רבנן מינייהו · כלומר מהסיא משפחה שנשאת לשני וילדה לו וכבר נתקדשה לראשון באבנא דכוחלא ולא ידעי אם היתה שוה פרוטה בשעת קידושין אם לאו ולאו משום דסבירא להו כשמואל דאמר חיישינן שמא שוה פרוטה במדי אלא משום דסבירא להו [כאביי ורבא] כלומר דכיון דאיכא סהדי באודית לא מקילינן בה: ודאמרינן אמרי איכא סהדי באודית היינו דנפקא קלא דאיכא סהדי באודית דידעי דאית בה שוה פרוטה וקלא דלא איתחזק הוא דאי אתחזק אפי' רב חסדא מודה דחיישינן ליה כדאיתא בס"פ המגרש [דף פט:] אלא ודאי קלא דלא אתחזק הוה ומש"ה לא חייש ליה רב חסדא ואביי ורבא היינו טעמייהו משום דסבירא להו דאע"ג דבעלמא לא חיישינן לקלא דלא איתחזק כדאיתא התם הייט לאחזוקי כולה מילתא משום קלא כגון יצא שמה בעיר דמקודשת דכיון דאיהי בחזקת פנויה קיימא לא חיישינן לה בקלא דלא איתחזק אבל הכא דפשטה ידה וקבלה קידושין אלא דלא ידעינן אי אית בהו שוה פרוטה אפילו בקלא דלא איתחזק חיישינן ודכותה ההיא דשבויה דכיון דידעינן דודאי נשבית אלא דלא ידעינן אם טמאה אם טהורה ונפק קלא דאיכא עדי טומאה כדמסקינן התם דעדי טומאה איתמר הוה לן למיחש אפי' בקלא דלא איתחזק אלא דהקילו בשבויה משום דמנוולה נפשה ודכוותה נמי הא דאמרי' בפ' יש נוחלין (דף קלה.) בההוא גברא דמוחזק לן דלית ליה אחי ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי ואמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא וכו' ואקשינן והא איכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי ואסיקנא זיל חוש לה וקלא דלא איתחזק נמי הוה ומ"ה הוה סלקא דעתיה למימר דלא חיישינן לה ואסיקנא דחיישינן הואיל ואשה זו בחשש איסור היתה: וכתב הרא"ה ז"ל דכי מסקינן דחיישינן בכה"ג לקלא ואע"ג דלא איתחזק ה"מ היכא דנפק קלא קודם שנתארסה לשני דאי לאחר שנתארסה לא חיישינן לה דאפילו בקלא דאיתחזק אמרינן התם [גיטין דף פט:] דלא חיישינן לקלא דבתר אירוסין ולא עדיף קלא דלא איתחזק כי האי משום דפשטה ידה וקבלה קידושין טפי מקלא דאיתחזק דעלמא: ודאמרינן אם הקלנו בשבויה נקל באשת איש הכי פירושו אם הקילו בשבויה דמנוולה נפשה לגבי שבאי ואף על גב דהאי קלא דאיכא עדי טומאה הוה דהא אסיקנא התם דעדי טומאה איתמר אפ"ה כיון דמנוולה נפשה מסתמא איכא למימר דלא נטמאת ולא חיישינן לקלא שלא יבואו עדים בכך לעולם וליכא למימר דהכי קאמר אם הקלנו בשבויה דאיסור לאו נקל באשת איש שהיא בחנק דהא אמרינן בפרק בתרא דיבמות (דף קיט·) דכל בדאורייתא לא שנא איסור לאו ולא שנא איסור כרת אלא ודאי כדאמרן: ומדאמרינן בהאי עובדא דרב חסדא לא סבירא ליה דשמואל ואמרינן נמי דרבנן דפליגי עליה לאו משום דסבירא ליה דשמואל פסק בעל הלכות דלא כשמואל כיון דרב חסדא עבד בה עובדא לקולא ולא חש לה ורבנן דפליגי עליה לאו מדשמואל אלא מדאביי ורבא ואחרים דוחין דהכי קאמר דלאו משום דשמואל בלחוד פרשו מינה אלא משום דסבירא ליה נמי כאביי ורבא וליתא ודאי לא משמע הכי: **ההוא** גברא דקדיש בשוטיתא דאסא בשוקא · בשבט בד של הדס בשוק: ואצריך גיטא כשמואל · דאמר חיישינן שמא שוה פרוטה במדי: דרב מנגיד מאן דמקדש בשוקא · משום פריצותא: ומאן דמבטל גיטא · פי' רש"י השולח גט לאשתו והגיע בשליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא דשמא ילך השליח ויתננו [לאשה ותנשא בו] · (ו) ולא נהירא דלאו ברשיעי עסיקינן שיתננו לה לאחר שבטלו בפניו ועוד דאם כן שליח חטא ובעל מינגיד לפיכך נראה דמאן דמבטל גיטא שלא בפני השליח קאמר דהא קיימא לן כרבי דאמר דאם בטלו אע"פ שאינו רשאי לעשות כן מבוטל וכדאיתא בפרק השולח (דף לג·) ואע"ג דרב יוסף הוא דשלח הכי ואיהו פסק [שם: ע"ש] כרבן שמעון בן גמליאל דאמר דאינו מבוטל איכא למימר דאפי' הכי איכא למיחש ללעז אי נמי אפשר דרב יוסף לא שלח ליה אלא נגיד כרב ואצריך גיטא כשמואל ותלמודא הוא דמפרש מאי נגיד כרב דקאמר ליה: ומאן דמסר מודעא אגיטא · כגון גט המעושה בישראל שהוא כשר ומוציא לעז על בניה: ומאן דמצער שליחא דרבנן · פירש רש"י ז"ל שליח המזמינו לדין לפני הדיינין וקם עליו והכהו ולשון מצער לא משמע כולי האי אלא אפי' מבזה אותו בפני אחרים ומביישו וביבמות פרק רבן גמליאל (דף נב·) דאיתא להאי גירסא איכא נוסחאי דוקני ועל המבזה שליח דרבנן ולאו שליח בית דין בלחוד קאמר אלא אפי' שלוחא דרבנן ודאמרינן בפרק בתרא דמכילתין (דף ע:) דשמתיה רב יהודה להוא גברא דאמר מן הוא בר שויסקל דסקל בשרא מקמי דידי אע"פ שהשמתא חמורה מנגידא כדאמרינן בפרק מקום שנהגו (דף נב·) דבמערבא מימנו אנגידא דלורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא התם הייט טעמא לפי שהיה מגנה לרב יהודה עלמו: ותתנא דדייר בבי חמוה · שמא יכשל בה שהם חמות אוהבת את חתנה דאמר מר [פסחים דף קיג:] הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון · ופרכינן בגמ' דדאיר אין דחליף לא והא ההוא דהוה חליף אבבא דבי חמוה ונגדיה רב ששת ומפרקי' ההוא מידס הות דיימא חמתיה מיניה · כלומר שהיתה חשודה ממנו לשון [סוטה כז·] דומה ובת דומה היא: **ההוא** גברא דקדיש בציפתא דאסא · מחצלת של הדס: בד' זוזי דאית בה · כרוכים היו בה: שקלתה · כלומר נקטה לה ולא השליכתה ואשתיקה: הוי שתיקה דלאחר מתן מעות · שמתחלה כשקבלתה והמעות היו בתוכה לא ידעה בהן וכשנודעת [בהן] אחר כן שתקה שתיקה דלאחר מתן מעות היא ולאו כלום הוא דהאי דשתקה לה משום דלא איכפת לה מימר אמרה מעיקרא לאו אדעתא דהכי (ז) קיבלתיה: מנא אמינא לה · דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו הודאה היא: בשעת מתן מעות · אם קודם שקיבלתו אמר (ח) התקדשי לי בו: מקודשת · דכי קבלתיה אדעתא דהכי קבלתיה: מכלל דרישא · דלא פליג בין רצתה ובין לא רצתה כי אמרה לא נמי הוי (ט) קידושי בתמיה: דשתקה משתק · ולא רצתה דקאמר הכי קאמר לא אמרה רוצה אני: לאו כלום הוא · דהא דשתקה משום דלא איכפת לה הוא: מי דמי · שתיקה דהכא לשתיקה דהתם: התם · גבי כנסי סלע זה בפקדון מעיקרא בתורת שמירה קבלתיה כי הדר אמר התקדשי לי בו סברה אי שדינא להו ויארע שום אונס מחייבנא בהו ומשום הכי לא שדתינהו והאי דלא מחאי משום דלא איכפת לה אבל גבי ציפתא דאסא מעיקרא בתורת קידושין קבלתיה וכי דליפתא לית בה שוה פרוטה כי הדר אמר התקדש בזוזי דאית בה אי לא ניחא לה תשדינהו קמיה דהא לא נתחייבה בשמירתן ומדלא שדתינהו שמע מיניה נתרצתה בקידושין: דינא גמירי · בתמיה ויודעים דכיון דלא קבלה נטירותא עלה אי שדית לה לא תתחייב: לא שמיע לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע · לא אמרה לנו ולא אחר משמו: חושו לה · ואצרכוה גיטא: וליכא למידק דמדפריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירי משמע דמעיקרא [לרב הונא בריה דרב יהושע] כי אמר אי שדינא להו מחייבנא בהו מדינא קאמרינן דהא סבירא לן דגמירי דינא ואי הכי קשיא אמאי [לא] תשדינהו ותימא הרי שלך לפניך ומפטרה כדאמרינן בפרק הזהב (דף מט·) ובפרק האומנים (דף פא:) את שקל זוזיך דאפי' שומר חנם לא הוי יש לומר דמעיקרא נמי לא

נר מצוה

ולא משום דסבירא להו כשמואל אלא משום דסבירא להו כאביי ורבא) (א): ההוא גברא דקדיש בשוטיתא דאסא [א]בשוקא שלחה רב *הונא בר אחא קמיה דרב יוסף שלח ליה נגיד כרב ואצריך גיטא כשמואל (א)דרב מנגיד מאן דמקדש בשוקא ומאן דמקדש בביאה ומאן דמקדש בלא שידוכי ומאן דמבטל גיטא °ומאן דמסר מודעא אגיטא ומאן (ג)דמצער שליחא דרבנן ומאן דהיילא עליה שמתא דרבנן תלתין יומין וחתנא [ב] דדייר בבי חמוה נהרדעי אמרי לא מנגיד רב אלא אמאן דמקדש בביאה בלא שדוכי ואיכא דאמרי אפילו בשדוכי משום פריצותא: [ג]ההוא גברא דקדיש בציפתא דאסא אמרו ליה והא לית בה שוה פרוטה אמר להו תיקדיש לי [ג] בארבע זוזי דאית בה שקלתה ואשתיקה אמר רבא הויא שתיקה דלאחר מתן מעות וכל שתיקה דלאחר מתן מעות ולא כלום הוא אמר רבא מנא אמינא לה דתניא אמר לה (ב)כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר התקדשי לי בו [ד] בשעת מתן מעות מקודשת לאחר מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא מכלל דרישא *כי אמרה לא נמי הוו קידושי אמאי והא אמרה לא אלא לאו רצתה דאמרה אין לא רצתה דשתקה משתק ושמע מינה דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו כלום הוא קשו בה בפום נהרא משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע מי דמי התם בתורת פקדון יהבינהו ניהלה סברה אי שדינא להו חייבנא בהו הכא בתורת קידושין יהבינהו ניהלה אם איתא דלא ניחא לה תשדינהו פריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירי שלח רב אחא בר רב קמיה דרבינא שלח ליה אנן לא שמיע לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע אתון דשמיע לכו חושו לה [ה]הילכך לאפוקי צריכה גט ולעיולי צריכה קידושי אחריני ולא סגי בהנהו קידושי *(אמר רב פפא [ג]הלכתא מלוה

רש"י

מהסיא משפחה · שנשאת לשני וילדה לו: לאו משום דסבירא להו כשמואל · דאיכא למיחש שמא שוה פרוטה במדי: אלא משום דסבירא להו כאביי ורבא · כיון דאיכא סהדי באודית לא אקילינן בה: בשוטיתא דאסא · בשבט בד של הדס: נגיד כרב · משום פריצותא דקדיש בשוקא: ואצרכוה גיטא · אם באתה להנשא לאחר כשמואל דאמר שמואל חיישינן שמא שוה פרוטה במדי: דרב מנגיד · משום פריצותא: ועל דמבטל גיטא · השולח גט לאשתו והגיע בשליח ואמר לו גט שנתתי לך בטל הוא דילמא לא ידעי אינשי דבטליה קודם שבא לידה ושמא יתננו לה השליח אחר שביטלו ותינשא בו: ועל דמסר מודעא אגיטא · כגון גט המעושה ביד ישראל שמוציא לעז אבניה: דמצער שליחא דרבנן · המזמינו לפני הדיין לדין וזה קם עליו והכהו: ועל חתנא דדייר בבי חמוה · דאמר מר הוי זהיר באשתך מחתנה הראשון: בציפתא דאסא · מחצלת של הדס: בארבע זוזי דאית בה · כרוכים היו (ג): שקלתה · (ד) ולא השליכתה ושתקה: דלאחר מתן מעות · שמתחילה כשקיבלתו והמעות היו בתוכו לא ידעה בהן ואחרי כן כשידעה שתקה הוי שתיקה דלאחר קבלה ולאו כלום היא והאי דשתקה משום דלא איכפת לה כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי קבלתינהו איהי: מנא אמינא לה · דשתיקה דלאחר מתן מעות לאו הודאה הויא: בשעת מתן מעות · אם קודם שקבלתו אמר לה התקדשי לי מקודשת דכי קבלתינהו אדעתא דהכי קבלתינהו: מכלל דרישא · דלא מפליג כי אמרה לא נמי הוי קידושין בתמיה: דאשתקה · ולא רצתה פירוש לא אמרה דרוצה אני דמאי דשתקה משום דלא איכפת לה הוא: מי דמי שתיקה דהכא לשתיקה דהתם · התם גבי כנסי מעיקרא בתורת פקדון לשומרה קבלתיה: סברה אי שדינא כו' · לכך לא שדתינהו והא דלא מחאי משום דלא איכפת לה: הכא · בציפתא תשדיניה (ה) כי הדר מקדש בד' זוזי תישדינהו אי לא ניחא לה בקידושין ומדלא שדיתינהו ש"מ דניחא לה בקידושין: דינא גמירי · וידעה כיון דלא קיבלה נטירותא עלה אי שדיא להו שלא תתחייב: חושו לה

עין משפט

בגמ' ובהא"ש איתא רב אחא בר הונא

א מיי' פ"ג מהל' אישות ופכ"א מהלכות איסורי ביאה סמג עשין מח טור אה"ע סי' כו וקמא ומיי' פ"ז מהלכות גרושין ופ"ו ז. מהלכות ת"ת ופכ"ה מהלכות סנהדרין טור י"ד סי' שלד ·

ב מיי' פ"ה מהל' אישות טור אה"ע סי' כט:

ג מיי' פי"א מהל' מלוה ולוה סמג עשין נד טור ח"מ קיא קית:

שלטי הגבורים

[א]היתה מקודשת לשני קדושי ודאי אינה נאמנת לאסור עצמה עליו אמרו בני אדם שיש עדים במקום אחר שיודעים שהיו בהן שוה פרוטה בעת הקדושין חוששין לאותו הספק משום חומר אשת איש וצריכה גט מן הראשון ואם לא נתן לה הראשון גט חוששין על בני השני משום ספק ממזרים:

א כבר כתבנו ביבמות בפ' רבן גמליאל דאיכא מאן דפסק כנהרדעי ומיהו נראה דהא דנהרדעי לא קאי אלא אקדושין אבל בנגידי אחריני כגון מוסר מודעא ומצער שלוחא דרבנן וכלהו אחריני גם נהרדעי מודו:

לשון ריא"ז

המקדש את האשה בביאה או שקדשה בשוק בקדושי כסף או שקדשה בלא שידוכין אף על פי שקדושיו קדושין היו מכין אותו מכת מרדות מד"ס לפי שדברי פריצות הוא כמב"ה:

ב כתב הרא"ש ועל נהרדעי סמכו האידנא התנים הדרים בבית חמיהם אע"ג דרב יוסף לית ליה הא דנהרדעי דהא קאמר נגדוהו כרב וכן רב יהודה לקמן בפ' עשרה יוחסין דשמתיה לההוא גברא [דלוטריה] לשלוחיה ומייתי ראיה ממילתיה דרב דמנגיד למאן דמצער לשליחא דרבנן:

לשון ריא"ז

ג ונראה בעיני שגם אם פירש ואמר ד' זוזים יש בה אע"פ שלא אמר תתקדש לי בהם הרי זו צריכה גט מספק כמב"ה:

ד וכתב הרמ"ה דוקא דשקלתינהו ואישתיקה אבל זרק לה קדושיה אפילו לתוך חיקה ולא שקלתינהו אלא אישתקה ואזלה לעלמא שתיקה כה"ג לאו כלום היא דהא דתנן זרק לה קדושיה קרוב לה מקודשת הני מילי היכא דאתרצאי מעיקרא לקדושי ליה אבל סתמא אפילו ספק קדושין לא הוי:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ע"כ הגה"ה: (ב) עי' פ' ר"ג דף תכא דגרס דמבזי שלית' דרבנן וגורס ומאן דתייל עליה שמתא דרבנן ל' יום ולא אתי והבע לשמתיה ומייתי הא דפריך בגמ' דדייר אין דלא דייר לא כו': (ג) נ"ב בה: (ד) נ"ב כלומר נקטה לה כו': (ה) תשדיניה וגבי דליפתא לית בה שוה פרוטה כי הדר ואמר דמקדש בד' זוזי דאית בה תישדינהו כצ"ל: (ו) נ"ב כ"כ תוספות: (ז) קיבלתינהו כצ"ל: (ח) נ"ב לה: (ט) קידושי' כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) עי' בר"ף יבמות דף כ ע"ב: (ב) נראה דגם בזה אם אמר לה תתקדש בהנאת המתנה שאני נותנו לך במתנה ולשון מחילה לא שייך מקודשת:

א מיי' פ"ה מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כח:

ב מיי' פ"א ופ"ב מהל' עבדים סמג עשין פג:

לא סבירא לן דנשי להוי בנן מוריין אלא הכי קאמר דסברה דכיון דבפקדון אתא לידה לא נפיק מרשותה עד שתמסרנו לו מיד ליד והייט ליסנא דקאמרינן סברה אי שדינא להו מחייבנא בהו ולא אמרינן אי שדינא להו מיחייבא בהו דודאי לאו דינא הכי וכדכתיבנא אבל היכא דאתו לידה בתורת קידושין סבירא לן שאין לך אשה שתחשוב שאם תשליכם תתחייב בהם והלכך אי לא ניחא לה תשדינהו · ופריך רב אחאי אטו כולהו נשי דינא גמירן · כלומר דאפילו האי דינא גבי קידושין לא גמירן וסברה דבהא נמי מחייבה: ודאמרינן אתון דשמיע לכו חושו לה [אי‍כא למידק] נר מצוה דבלאו הכי נמי ניחוש משום ליפתא גופא שמא שוה פרוטה כדשמואל [דף יב·] ואפשר דליפתא דבר שאין מתקיים הוא ובהא לא חייש שמואל תקל"ד וכדברי הרב ר' משה במז"ל אי נמי (ב) דליפתא ליכא למיחש שהרי (הוא) מתחלה היה דעתו לקדשה בזוזי דאית בה כלומר בה ובמה שבתוכה אלא שהם חשבו שלא היה שם כי אם הליפתא לבד ואמרו לו והא לית בה שוה פרוטה ואמר להו אנא נמי תיקדיש בארבע זוזי דאית בה אמרי הלכך לליפתא ליכא למיחש שהוא לא נתכוין לקדשה בליפתא בלבד דלא ניחא ליה בקדושי ספק · ורב אלפסי ז"ל פסק בשתיקה דלאחר מתן מעות בקדושין כמאן דאמר חושו לה אבל הר"מ במז"ל פסק בפרק חמישי מהלכות אישות דלאו כלום הוא בשתיקה דלאחר מתן מעות בפקדון כרבא דהא קאמר רבינא דאינהו לא חיישי לרב הונא בריה דרב יהושע אלא דשלא ליה שהם יחושו לעצמם מפני שקבלו הדבר מפיו וחייבין בכבודו וגבי האי גוונא ליכא לאפלוגי בין שדיך ללא שדיך דהא בהאי עובדא דליפתא גופיה כבר נתרצית לו שהרי קבלה ליפתא דאסא לשם קידושין ומשמע ודאי דלא גרע הא משדיך ואפילו הכי אמרינן דאף על גב דאמר לה התקדשי בארבע זוזי דאית בה דהויא שתיקה דלאחר מתן מעות ולא הוו קידושין: תקנ"ה **ההיא** איתתא דהות מזבנא וורשכי · בינדילה בלע"ז: יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי · כתב הרשב"א ז"ל דטעמא דמילתא הוא דקא מפרש דמשום הכי הוא דלא הוו קידושי ומיהו אפילו אמרה בתר הכי דלשם קידושין קבלתינהו לא מהני דשמאו חכמים

רש"י

לה · ואגריכו גט: וורשכא· בגד י"ל: חמס· דיהיב דמי וגזל דלא יהיב דמי: בדשדיך· שדיבר עמה קודם לכן ונתרצית להתקדש לו דהתם כי(א)קדשה מעוסדניתא לה בההוא לא אמרינן דאינה מקודשת: ניתני מקודשת דף יג. סתם · ולא אילטריך לפלוגי ולמימר דכי אמרה לא אינה מקודשת דפשיטא הוא: כי התם · כדקתני בההוא דלעיל בשעת מתן מעות מקודשת: דאישתיקה · וקיבלתיה ואפילו הכי אינה מקודשת דדידה שקלה: בגזל דילה · שגזל מן האשה עצמה: **מתני'** בכסף ובשטר · בגמרא יליף לה מקרא: בשנים · לסוף שש: ביובל · אם הגיע בתוך שש: ובגרעון · כשפודה עצמו מגרע לאדונו מן פדיונו דמי השיעבוד של שנים שעברו לפי חשבון דמי מקנתו כגון אם קנאו בשש מנה לשש שנים נמצא קונה עבודת כל שנה במנה: יתירה עליו אמה העבריה שקונה עצמה · בכל אלה וגם בסימני נערות: ובמיתת האדון· ואינו עובד ליורשים אבל הנמכר בתחלה ומת האדון בתוך שש משלים ליורשים והכל יליף בגמ': וקונה את עצמו · מיד רבו בכסף ע"י אחרים שיתנהו לרבו ע"מ שיהא זה בן חורין אבל הוא עצמו לא יקבלנו אפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו דקסבר אין קנין בשום לד לעבד בלא רבו: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים · ושנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו דאל"כ מה שקנה עבד קנה רבו ופלוגתייהו דר"מ ורבנן

[דף ריג ע"א]

מלוה על פה גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות גובה מן היורשים דשיעבודא דאורייתא ואינו גובה מן הלקוחות דהא לית להו קלא) תקל"ד דף יג. *ההיא איתתא "דהות מזבנה ורשכי אתא ההוא גברא א חטף ורשכא מינה אמרה ליה הבה ניהלי אמר לה אי יהיבנא ליך מיקדשת לי שקלתיה ואישתיקה אמר רב נחמן יכלה למימר אין שקלי ודידי שקלי ואי קשיא לך הא דתניא קדשה בגזל °ובחמס ב ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה בו מקודשת התם בדשדיך ובדלא שדיך נמי לא אמרן אלא היכא דשקלה ליה ושתקה אבל אי אמרה אין ושקלה ליה אף על גב דלא שדיך קידושי' קידושין דתניא אמר לה כנסי סלע זה שאני חייב ליכי וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת והוינן בה מאי רצתה ומאי לא רצתה אילימא רצתה דאמרה אין לא רצתה דאמרה לא הא אשתיקה הוו קדושי וניתני מקודשת סתם כי התם אלא לאו רצתה דאמרה אין לא רצתה דאשתיקה ואוקימנא בדלא שדיך ולפיכך לא הויא מקודשת וכי אמרה אין מיהת הוי מקודשת אלמא

פי' תרמ"ב

בדאמרה אין אע"ג דלא שדיך קדושיה קדושין בין בחוב דילה בין בגזל דילה וכן הלכתא ודוקא בגזל דילה כדבעינן למימר קמן בפרקא תניינא *אבל בגזל דעלמא אע"ג דשדיך לא הוו קדושין אא"כ קדשה ביה לבתר דקנייה ביאוש בעלים דה"ל ג כדידיה: *מתנ' ב עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף יתירה עליו אמה העבריה שקונה עצמה בסימנין והנרצע נקנה ברציעה וקונה עצמו בי ובל ובמיתת אדון עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וקונה עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר ע"י עצמו דברי ר"מ וחכ"א בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא הכסף משל אחרים: **גמ'** ק"ל *אין עבד

דף יד: | דף סם.

(ג)דעתיה דלא ניחא לה לאקדושי בגזל דידה אלא בדשדיך או דאמרה אין בהדיא דבהכי גווני מקניא לגביה כי היכי דתקדיש ביה והכי מוכחא ברייתא דקתני לא רצתה אינה מקודשת ומפרשינן לא רצתה דאישתיקה ומדפסיק ותני אינה מקודשת לגמרי משמע ואפי' פירשה דעתה אחר כן שנתכוונה לשם קידושין: [ומסקינן בגמרא] ואי קשיא לך הא דתניא קדשה בגזל ובחמס וכו' מקודשת: גזל · דלא יהיב לה דמי: חמס · דיהיב דמי אבל לא נתרצו הבעלים למכור והך ברייתא מפרשינן לה בפרק האיש מקדש (דף נב·) דכולה בגזל דידה ופירושי קא מפרש · אבל בגזל דאחרים אינה מקודשת דלית דחש לה לדר"ש דאמר סתם גזילה יאוש בעלים היא וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך: התם בדשדיך · דמקניא ליה כי היכי דתיקדיש ביה וכן בדאמרה אין אע"ג דלא שדיך: ניתני מקודשת סתם כי התם · ולא אצטריך ליה לאפלוגי ולמימר דכי אמרה לא אינה מקודשת שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין כן: כי התם · כדתניא בההיא דלעיל בשעת מתן מעות מקודשת: אלא לא רצתה דאישתיקה · וקבלתיה ואפ"ה אינה מקודשת דדידה שקלה ולאחר מתן [מעות] אפילו רצתה ואמרה אין אינה מקודשת דמעיקרא קיבלתיה בחובה וכי הדר אמרה אין לא יהיב לה מידי: ודאמרינן דאינה מקודשת אלא בדשדיך א"נ דאמרה אין הייטו דווקא כדאמר לה מעיקרא כנסי סלע זו שאני חייב ליכי אבל אמר לה כנסי סלע זו סתמא וחזר ואמר לה התקדשי לי בו אע"פ שהוא חייב לה סלע מקודשת ולא אמרינן דלפרעון קבלתיה אבל כל שהזכיר לה פרעון החוב אע"פ שחזר ואמר לה לא לשם פרעון אני נותנו לך אלא [לשם] קידושין אמרינן דמסתמא לשם פרעון שקלתיה והייטו דקתני וחזר ואמר לה התקדשי לי בו כלומר חזר בו מדבורו הראשון ואמר שלא יהא לשם פרעון אלא לשם קידושין אבל מדברי הר"ם במז"ל בפ"ה מהלכות אישות נראה שאינה חזרה ממש אלא שבתחלה אמר כנסי סלע זו שאני חייב ליכי והוסיף ואמר התקדשי לי בו ואפי' בכה"ג בדשדיך א"נ אמרה אין מקודשת וכן נראה מדברי בעל הלכות ז"ל ולפי זה אפשר דהיכא שחזר בו ואמר לא לשם פרעון אני נותנו לך אלא לשם קידושין דמקודשת אף על גב דלא שדיך: **מתני'** עבד עברי נקנה בכסף ובשטר · בגמ' יליף להו: בשנים · לסוף שש שנים יצא חפשי: וביובל · אם פגע בו יובל בתוך שש: ובגרעון כסף · פודה עצמו ומגרע לו אדוניו מפדיונו דמי שעבוד השנים שעברו והכל לפי חשבון דמי מקנתו כדכתיב [ויקרא כה] והיה כסף ממכרו במספר שנים קנאו בשש מנים ועתיד לצאת בסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה: יתירה עליו אמה העבריה · שקונה את עצמה בכל אלו ובסימני נערות כדילפי' בריש פירקין [דף ד·] בגמ' מוציאה חנם: ובמיתת האדון · דאינו עובד יורשיו אבל הנמכר בתחלתו ומת האדון בתוך שש משלימין ליורשין וכולה ילפי' בגמ': עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר וכו' · אפרשנה בגמ' בס"ד: **גמ'** גרסי' בגמ' [דף טז·] תנא וקונה עצמו בכסף ובשוה כסף ובשטר בשלמא כסף דכתיב מכסף מקנתו שוה כסף נמי יעיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף (ד) אלא האי שטרא היכי דמי אילימא דכתב שטרא אדמיה הייטו כסף · ומיהו לאו למימרא דהייטו כסף ממש ונפיק בעל כרחיה דאדון דהשתא נקיט מרגניתא בידיה דהייטו עבד ויהיב ליה חספא דהייטו שטר וכי האי גוונא מקשי' בגמ' לקמן [דף יח·] גבי אמה העבריה אלא כי אמרינן הייטו כסף הייטו לומר שאם נתרצה האדון שיעשה לו שטר על דמיו הא ודאי מדין כסף הוא דמהני: אלא שטר שחרור שטרא ל"ל לימא ליה באפי תרי זיל · כלומר למה לי שטרא דהא גופו של גט שחרור הרי את בן חורין או הרי את לעצמך וכיון שכן למה לי שטרא יאמר לו כן על פה ויועיל מדין מחילה שהרי אין גופו קנוי לו אלא חוב ממון עבודת שש שנים יש לו עליו ומהא שמעי' דמחילה אינה צריכה קנין וכן כתב הר"ס במז"ל בפ"ה מהלכות מכירה · ודאמרינן לימא ליה באפי תרי לאו למימרא דמחילה צריכה עדים דהא ודאי כל שמודה שמחל לו אפי' בינו לבינו מהני דלא איברו סהדי אלא לשקרי כדאיתא בפרק האומר (דף סה:) אלא להכי נקט באפי תרי לומר דכי אמר ליה באפי תרי סגי כאילו החתימן בשטר שהרי מחל לו והעדים מעידים ושוב אינו יכול להכחישן: אמר *רבה זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול · כלומר גופו קנוי עד שיגיעו ימי חיפושו ולפיכך הרב שמחל על גרעונו אינו מחול וצריך שחרור ואם לאו אחר כן ישתעבד בו אם רצה דלא שייך ביה מחילת ממון אלא לשון שחרור וכי כתב ליה שחרור נפיק דלא גרע מכנעני דנפיק בשטר דכתיב [ויקרא יט] או חפשה לא נתן לה וגמר [קדושין דף כג· וגיטין מא·] לה לה מאשה · ודאמרינן גופו קנוי לאו למימרא שגופו קנוי לכל הדברים כעבד כנעני דהא עבד כנעני ידו כיד רבו ממש ומציאתו לרבו ועבד עברי יש לו יד [ב"מ דף יב·] לענין מציאה ולעירוב [עירובין דף עט:] שזוכה לאחרים מיד רבו ולפדיון מעשר [מעשר שני פרק ד' מ"ד] כדאיתא בכמה דוכתי אלא כי אמרי' גופו קנוי הייטו לענין שמוסר לו שפחה כנענית ואפי' בע"כ והולדות לאדון הלכך אין זה שעבוד בעלמא אלא קנין הגוף ממש ומ"ה לא מהני ביה מחילה אפי' לענין מעשה ידיו: והנא דמתניתין הייט טעמא דלא תני הך יציאה דבשטר משום דלא תני אלא יציאות דמדעתו לא קתני: **קיימא** לן דאין עבד

וכ"ם [פרק ה]

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א חטף סלע מידה ונתנו לה לשם קידושין אם אמרה רוצה אני הרי א מקודשת שהרי זיכתו באותו סלע וקבלתו לשם קידושין ואם שתקה ולא אמרה רוצה אני אם [לא] שדכו שניהם מתחלה אינה מקודשת שיכולה לומר נטלתי את שלי ולא חששתי לדבריו ונראה בעיני שהשדוכין הן כגון שזה משדך עליה והיא מתרצה אע"פ שאינה רוצה ליתן לו נדוניא כמו שהוא שואל הרי אלו שדוכים הואיל ומתרצה בנשואין כמב"ה:

ב וכתב הרמ"ה דוקא בגזל דעלמא מקודשת לאחר יאוש דאיכא יאוש ושנוי רשות אבל בגזל דידה ולא שידך אפילו לאחר יאוש לא הוי מקודשת כיון דליכא שנוי רשות ואם גנב או גזל משלה ולא שדך אותה תחלה וכשנתנו לה אמר לה התקדשי לי בזה וקבלה אותם ושתקה אינן קדושין אבל אם שדך תחלה או אפילו לא שדך תחלה וכשאמר לה התקדשי לי בזה ונתנו בידה אמרה אין הוי קדושין אבל אם אחר שבא לידה אמר התקדשי לי בו ואמרה אין אינה מקודשת:

לשון ריא"ז

קדשה בגזל שגזל מאחרים אע"פ שנתרצית להתקדש לו אינה מקודשת שהרי הבעלים באין ונוטלין שלהם ונמצא שלא נתן לה כלום ואם נתייאשו כבר הבעלים מזה הגזל בעת שקדש בו האשה הרי הוא כאילו מקדשה בשלו שכבר קנאתו האשה ביאוש ושנוי רשות והוא שידוע שנתיאשו הבעלים אבל אם אינו ידוע שנתיאשו אין חוששין על סתם דעתו שמא לא נתייאשו שסתם גזילה אין בה יאוש בעלים וכן סתם גניבה כמו שביאר מז"ה:

ג כתב הרא"ש על כי ראיתי באשכנז שרגילין לקדש בטבעת שאולה נתתי את לבי לדרוש ולתור מאין הרגל זה בידם דלכאורה אינה מקודשת כיון שקבלה הטבעת אדעתא שהיא שלו ואינה שלו כי היא צריכה להחזירה לבעלים נמצא שקדשה בגזל דאחרים ואינה מקודשת וראיתי בספר התכמה בענין לקדש בטבעת שאולה נראה דלאו שפיר עבדי ובעל העיטור ז"ל כתב דהמקדש בטבעת שאולה איכא דמדמה ליה למתנה על מנת להחזיר והאשה אינה מקודשת ואיכא מ"ד סתם שאלה ל' יום ובהסיאה הנאה מקודשת ומסתמא לא עבדינן בה עובדא ע"כ ובספר הדינין שחבר רבי משה הכהן ז"ל כתוב בתשובה אחת המקדש בטבעת שאולה מקודשת וכן נמצא בתשובה לרבינו שמשון ז"ל שהיא מקודשת ואני אומר אם השאילו לו הטבעת לזמן ידוע ונתנו לו רשות להשאילה לאחר לקדש בה את האשה והודיעה שהיא שאולה בידו עד זמן פלוני ומסרו לה שהיא מקודשת בהנאת שמוש וקשוט שתוכל להתקשט בו עד זמן פלוני שמין אם יש בהנאת אותו קשוט שוה פרוטה מקודשת ואע"פ שאין גוף הטבעת שלה דכל הנאה שוה פרוטה אשה מקודשת בה מידי דהוה אמרויח לה זמנא דהלואה ונותנת מנה לאדם חשוב והיא מתקדשת לו בהנאה הנאה שקבל המנה ממנה אבל בענין אחר אינה מקודשת כלל בטבעת שאולה וגרע טפי ממתנה על מנת

...סיה מתנה ומקודשת מה"ת אלא דחכמים הפקיעו משום דדמי לחליפין ואיכא למימר מתקדשת בחליפין אבל טבעת שאולה אם נתנה לאחר לא קנאה האחר וגזל היא בידו אמנם נראה לי דאם אמר לו השאילני טבעת כדי ...האשה דהוי מקודשת דכיון שהשאילו אדעתא לקדש בו את האשה אם סהדי דגמר בלבו ליתנו לו באותו לשון שיועיל לענין קדושין שתהא האשה מקודשת בו כי אדעתא דהכי מסר לו הטבעת ואם לא יועיל בלשון שאלה יפיה

הגהות הב"ח

(א) כי שתקה: כצ"ל: (ב) דבליפתא כצ"ל: (ג) דעתה כצ"ל: (ד) נ"ב בכסף:

עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג הכי איתא במסכת ערכין [דף כט·] ולקמן במכלתין בפרק האומר [דף סט·] וטעמא דמילתא דבעינן דמלי למיקרי בה עד שנת היובל יעבוד עמך : **אמר** רבא עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה שנאמר וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו · שהנמכר לעובד כוכבים אינו עובד את הבן ומדאיצטריך קרא למעוטי בעבד מכלל דאית ליה יורש: משבאו לרשות גר אסור · להחליפם (ב) דקא מתהני מאיסורי הנאה: כי לא באו נמי · מכי מיית העובד כוכבים זכה זה בהלאין והשתא קא מחליף להו אלא ש"מ הא דיורש גר את אביו העובד כוכבים לאו מדאורייתא הוא שאינו מתייחס אחר אביו העובד כוכבים וכקטן שנולד מאליו דמי אלא מדרבנן הוא שמא יחזור לסורו בשביל ממונו: עובד כוכבים את הגר · שנתגייר האב: וגר את הגר · אב ובנו שנתגיירו: לא יחזיר לבניו · אם מת האב : כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה · אין רוח חכמים נוחה הימנו : כאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה · כיון שלידתו של בן בקדושה מיחלף בישראל גמור ומש"ה רוח חכמים נוחה הימנו ואיכא למידק כי הורתו ולידתו שלא בקדושה נמי אמאי אין רוח חכמים נוחה הימנו ולמה קשה להם אם הוא רוצה ליזוק בנכסיו אע"פ שאינו חייב לפיכך פרש"י ז"ל שאין חכמים מחזיקין לו טובה לפי שלא הצריכוהו חכמים לכך אבל אין משמעות הלשון כן בכ"מ אלא לומר שעושה שלא כהוגן וכדאמרי' בב"ק (דף לד:) גבי גזלנין ומלוי ברבית

נר מצוה · תורה אור

עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג: °אמר* רבא עובד כוכבים °יורש א את אביו דבר תורה שנאמר °וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו מכלל דאית ליה יורש (א) ור' *יוחנן אמר מהכא כי °ירושה לעשו נתתי את הר שעיר ודלמא ישראל מומר שאני אלא מהכא °כי לבני לוט נתתי את ער ירושה *גר את העובד כוכבים אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים שמא יחזור לסורו דתניא גר ועובד כוכבים שירשו את אביהן עובד כוכבים יכול הגר לומר לעובד כוכבים טול אתה עבודת כוכבים ואני מעות טול אתה יין נסך ואני פירות ומשבאו לרשות גר אסור ואי סלקא דעתך דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי קא שקיל חלופי עבודת כוכבים הוא דקא שקיל אלא מדרבנן וגזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו: עובד כוכבים את הגר וגר את הגר אינו לא מדברי תורה ולא מד"ס דתניא הלוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה כאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו ב בקדושה: **מתני'** *)°עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה*:

תנא

*) דף כב:

ויקרא כה · דברים ב · שם · תקנז · תקנח

רש"י

ורבנן מפרש בגמרא : **גמ'** דבר תורה · מדאיצטריך למעט יורשי העובד כוכבים : שמא יחזור לסורו · בשביל ממונו יחזור לגיותו: עובד כוכבים את הגר · שנתגייר אביו : וגר את הגר · שנתגיירו אב ובנו : לא יחזיר לבניו · אם מת האב : אין רוח חכמים · כלומר אין דעת חכמים נוחה עליהם במעשיו כלומר אין מחזיקין לו טובה שלא הצריכוהו לכך : ולידתו בקדושה · שנולד משנתגיירה אמו דמיחלף בישראל גמור :

שהחזירו אין מקבלין מהם וכל המקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו כלומר משום דממנעי ולא עבדי תשובה ואמרינן נמי [ב"מ דף מח·] הנושא ונותן בדברים לא קנה וכל החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו והיינו משום דאיכא חסרון אמנה והכא נמי ה"ק שאין רוחן של חכמים נוחה הימנו לפי שמשוה אותו לישראל וכדאמרינן בסנהדרין (דף עו:) גבי מחזיר אבידה לעובד כוכבים (אמר) עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה ומיהו אכתי איכא למידק היכי אמרינן במי שלידתו בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו והא אמרינן בפ' מי שמת (דף קמט·) גבי איסור גיורא דה"ל תריסר אלפי זוזי בי רבא ורב מרי בריה הורתו שלא בקדושה הוה ולידתו בקדושה הוה ואמר רבא היכי לקנינהו רב מרי להנך זוזי וכו' דמשמע שלא היה רוצה רבא להחזירם לו והיאך אפשר שלא יהא רוצה שתהא רוח חכמים נוחה הימנו · וליכא למימר שלא היה מתכוין לזכות לעצמו ואי דאמר הכי היינו לפי שלא היה רוצה להחזירם בתורת חיוב אלא מאליו כדי שתהא רוח חכמים נוחה הימנו דא"כ כי אמרינן התם נפק אודיתא מבי איסור אמאי איקפד רבא ואמר קא מגמרי טענתא לאינשי ומפסדו לי כדאיתא התם דמדקאמר קא מפסדו לי משמע שלא היה רוצה להחזיר תירץ ר"ת ז"ל דלא אמרינן רוח חכמים נוחה הימנו אלא במלוה שגמל לו חסד אבל בפקדון לא והתם פקדון הוה ואין זה מחוור אבל י"ל דכי אמרינן רוח חכמים נוחה הימנו ה"מ בבן גר וגיורת אבל רב מרי בן ישראלית הוה ולא שדינן ליה בתר אבוה כלל דקי"ל [יבמות דף מה:] עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר והרי הוא כאילו אינו בנו כלל ומש"ה לא הוה ליה [לרבא] למיחש לרוח חכמים נוחה אבל (ג) יש מי שפירש בהפך דבהורתו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו ובהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו וטעמא משום דנפיק מינה חורבא דכיון שלידתו בקדושה אמרי' דמדינא ירית ובנו הוא לכל דבר ויאמרו שאם קדם אשת אביו לא תפסי בה קידושי אבל בהורתו ולידתו שלא בקדושה מידע ידעי דמתקנתא בלחוד הוא דירית וכיון דליכא למיחש לחורבא יחזיר ולהאי פירושא אתי שפיר לישנא דמתניתין דשביעית *דפרכינן מינה דמיירי בהורתו ולידתו שלא בקדושה והיינו דתנן שנתגיירו בניו עמו ואע"ג דברייתא נמי קתני שנתגיירו בניו עמו ואיירי בלידתו בקדושה טפי עדיף למיהוי לישנא דמתני' דוקא מלישנא דברייתא ומיהו להאי פירושא מתרץ תלמודא ברישא ההיא דסליק מינה ואע"ג דאורחיה לפרוקי קמייתא ברישא אשכחן דוכתי דלא קפיד בהכי : **גרסי'** בגמ' [י"ט·] אמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך מדברי רבי יוסי ברבי יהודה דאי מדברי רבי יוסי בר' יהודה מעות הראשונות לאו לקדושין נתנו וכי מסייר בה שוה פרוטה הוו קידושי הכא נמי לא שנא · פירוש מדברי ר' יוסי בר' יהודה דאמר שאין האדון מייעד אמתו אלא א"כ יש שהות ביום כדי לעשות עמו ש"פ כלומר כדי שתשתעבדנו האמה עבודה שהיא ש"פ והיא מתקדשת באותה פרוטה שיש לו עליה אלמא סבירא ליה שמעות הראשונות שקבל האב כשמכרה לאו לקידושין ניתנו שאם קבלן האב ע"מ להתייעד וקדושי ייעוד תלויין באב אע"ג דליכא שהות ביום נמי דכיון דאמר בתך תתייעדי לי הוה ליה ייעוד למפרע משעת מכירה אלא ודאי סבירא ליה דלאו לקידושין ניתנו ואפ"ה הואיל ומכרה ויודע שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן מדעתה ה"ל כאומר לה צאי וקבלי קידושיך ואיכא למידק למה לי' מדר' יוסי בר' יהודה *)(ד) תיפוק ליה דמקודשת מדין ערב דכי אמר לה צאי וקבלי קדושיך ה"ל כאילו אמר לה כל הנותן לך פרוטה הרי את מקודשת לו ודמי לתן מנה לפלוני ואתקדש אני לך דמקודשת מדין ערב י"ל דלא דמי (ה) דערב מדבר עם המלוה וגמר ומשעבד ליה נפשיה אבל זה אינו מתנה עם אדם ידוע והכא היינו טעמא דמהני משום דה"ל כתנם לפלוני שיקבלם לי וה"נ הך בת כי מקבלה קידושי זוכה לאביה וא"ת והיכי מציא זכיא ליה והא אמר שמואל בפרק השקבל (דף סד:) דקטן זוכה לעצמו ואינו זוכה לאחרים ורבא גופיה אמר התם [דף סה·] דג' מדות בקטן ולית בהו אלא זוכה לעצמו בלחוד ואי איכא שום קטן שזוכה לאחרים הוה מייתי ליה ואמר ארבע מדות בקטן י"ל דקטן ודאי אינו זוכה לאחרים והכא נמי איסי לדידה היא דזכיא אלא דאב נמי זכי ממילא דכיון דכל שבח נעורים לאביה כל מה שהיא זוכה הרי היא של אב ומיהו כי אמרינן דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא לנפשיה ה"מ כי איכא דעת אחרת מקנה אבל במציאה וכיוצא בה לא דהא תנן [גיטין דף נט:] מציאת חש"ו יש בהן גזל [משום דרכי שלום]: **גרסי'** תו בגמ' [דף כ:] המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחלאין או אין נגאל לחלאין גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר מה [מוכר] שדה אחוזה אינה נגאלת לחלאין אף האי נמי אינו נגאל לחלאין או דלמא היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי א"ל ממדרשו של ר"ש נשמע שלוה וגואל לחלאין דתניא וכו' · והכי פירושו המוכר בית בבתי ערי חומה שהוא נגאל עד שנה ולא יותר נגאל לחלאין אם נתן חצי דמיו בתוך שנה מי מפריק פלגיה או לא מי אמרי' דגמרי' גאולתו גאולתו משדה אחוזה דכתיב הכא [ויקרא כה] ימים תהיה גאולתו וכתיב התם [שם] ומצא כדי גאולתו או דלמא היכא דגלי כדי גאולתו למימר דכולה גאולה בעינן גלי והיכא דלא כתיב כדי לא מייתינן ליה וכיון דאמרי' דהיכא דלא גלי לא גלי משמע דמסתמא אי לאו דילפינן מקרא מדרשא הוה נגאל לחלאין ולפיכך יש שלמדו מכאן שהממשכן בית ושדה גואל לחלאין אבל יש שאומר דאפי' במקדיש שדה אחוזה דמסקינן בגמ' שגואל לחלאין לא שיהא יכול לומר תן לי חצי שדה אלא לומר שיכול לכופו לקבל חצי דמים שעד היובל ונפקא מינה שחצי השדה אינו יוצא לכהנים ביובל וכן נראה מדברי רבינו שמואל ז"ל בפ' בית כור (דף קג·) גבי היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה ואקשי' נהי דבהדי ארעא לא קדשי ליקדשי באפי נפשייהו ופי' שם הוא ז"ל נהי נמי שאין בכלל שדה לענין [הקדש יקדשו] בפני עצמן ונפקא מיניה שנגאלין בפני עצמן ולפום ריהטא איכא למידק עליה דכי הוו בכלל שדה מאי הוי הא מקדיש שדה אחוזה לדברי הכל נגאל לחלאין כדאיתא הכא בגמ' אלא שדעת הרב ז"ל לומר דאע"ג דאמר גואל לחלאין לא שיאמר לגזבר הא לך חצי דמיו ותן לי חצי שדה דמאי א"ל גזבר שדה הקדשת ולא חציו הלכך נקעים עמוקים י' טפחים אם אינן בכלל השדה נפקא מינה דמיפרקי בפני עצמן לגמרי וכיון שאפי' במקדיש שדה אחוזה דגלי לן קרא בהדיא דגואל לחלאין אינו יכול לומר תן לי חצי שדה מכאן אתה למד לממשכן שדהו שלא כל הימנו ובית בבתי ערי חומה נמי [איכא למימר] דכי קא מיבעיא ליה אי גואל לחלאין לאו למימרא דמפריק פלגיה אלא נפקא מינה לענין יוקרא וזולא כדאמרינן בגמ' [דף כ:] גבי עבד אבל מדברי רש"י ז"ל לא נראה כן שהרי כתב בהך בעיא דבית בבתי ערי חומה שאם נגאל לחלאין אם נתן חצי דמיו בתוך שנה מפריק פלגיה ולדבריו אפשר לדון כן במשכונא אלא שעדיין י"ל דהכא חדוש הוא דהא מכירה גמורה היא (ו) אמור אוקמא אפדיון וכיון דאקיל רחמנא גבי מוכר לא שנא כולה ולא שנא פלגא אבל בממשכן דלא אקיל רחמנא גביה מאי אמר בעל משכונא את לשעבודא דכולהו זוזי משכנת לי כל השדה הלכך אפי' יהבת לי פלגא זוזי לא מפריק פלגא דארעא לשעבודא דכולהו קבלתיה וכ"כ הרמב"ן ז"ל לקמן בפרק האומר ומיהו אם בא לפורעו לחלאין וישאר כל השדה בשעבודו ודאי יש לו לקבל דהא אמרי' (ב"מ דף עז:) דמאן דאוזפי' לחבריה ופרע ליה זוזא זוזא פרעון הוי : **מתני'** [דף כב:] עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה · ילפינן להו בגמ' מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקישו הכתוב לשדה אחוזה מה שדה אחוזה נקנה בכסף ובשטר ובחזקה אף עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה וכל העובדי כוכבים בכלל כנענים שנמכר לעבד שכל עבדים נקראים על שם כנען דכתיב ביה [בראשית ט] עבד עבדים יהיה לאחיו : וקונה את עצמו · מיד רבו : בכסף ע"י אחרים · (ז) שיתנו לרבו על מנת שיהיה זה בן

חורין

*) ע"ל סימן תקפ"ו ד"ה וכתב הרמב"ן

שלטי הגבורים

יהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהא מתנה על מנת להחזיר והויא מקודשת ויקנהו מהאשה ויחזירהו לו או יחזיר לו דמיו וחזרת דמים הויא חזרה ועוד האריך שם בראיות ובמסקנא כתב כללא דמלתא קדשה בגזל דעלמא קודם שנתיאשו הבעלים אפילו שדיך ואמרה הן אינה מקודשת קדשה בגזל דידה ושתקה יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי אבל אי שדיך או אמרה הן אפילו לא שדיך מקודשת וכן בחוב דילה · ואם אמר לה כנסי לסלע זה בפקדון וחזר ואמר לה התקדשי לי בו בשעת מתן מעות מקודשת אפילו בשתיקה לאחר מתן מעות אמרה הן מקודשת ואי שתקה אינה מקודשת והמקדש בטבעת שאולה אינה מקודשת ואם השאילו לקדש את האשה מקודשת ואם נתנו לאדם מתנה על מנת להחזיר וקדש בו את האשה מקודשת ובלבד שהחזיר המתנה למי שנתנו או דמי המתנה :

א ישראל שהמיר לעבודת כוכבים מן הדין יורש קרובו הישראל וכ' מיי' ואם באו ב"ד*) לאבד ממונו ולקונסו שלא לירש שלא להחזיק ידי עובד כוכבים הרשות בידם ואם יש לו בנים מישראל יותן ירושת אביהם המומר להם וכתב הרא"ש כ' טוב ליתנו ביד ב"ד ואם יחזור בתשובה יתנוהו לו: שאלה להרא"ש מומר לעבודת כוכבים שנתן פירושה שהיה לו לירש מאביו לאמו ומת אביו ותבעה אמו הנכסים ויורשי בת המומר תבעו ג"כ הנכסים · תשובה הנה כתב ה"ר יהודה בספר הדינין תשובה אחת לרבינו משולם שמומר לעבודת כוכבי' אינו יורש את אביו והביא ראיה מן הפסוק וגר' לטור דקרא אסמכתא בעלמא הוא דאע"פ שחטא ישראל הוא ובנו הוא לכל דבר אבל קנס הוא שקנסו חכמים ואסמכוהו אקרא וכיון שאינו יורשו מיד כשמת אבי המומר זכתה בה המומר בנכסי אבי אביה ולא היה למומר מעולם זכייה בהם ומתנתו לא היה מתנה כלל דכיון שהפקיעו חכמים ירושתו עמדה הבת במקומו וזכתה בנכסי אבי אביה וכל ספיקי דמגיא למעבד ביהדות ובגיות להעמיד הנחלה בחזקתה אין עונש בדבר : שאלה להרא"ש ילמדנו רבינו לאשה נשבית ואמה קבצה שם מאות זהובים לצורך פדיונה והרי הם מונחים ביד נאמן ואח"כ שמעה שבתה המירה לעבודת כוכבים ואמרה כיון שנטמעה בין העובדי כוכבים שיחזירו לה הממון והקהל אומרים לא כי אלא יעשו ממנו הקדש לצורך פדיון שבוים · נראה לי שאין לקהל זכות בזה הממון דכיון שבא ליד אמה זכתה בה לפדיונה דאף על פי שהמירה דלמא הדרא בתשובה ומפרקה בה אפי' אם תמות בגיותה דלמא בניה יחזרו לדת ישראל וירשו לה אלא יהיו מונחים ביד נאמן עד שיוודע בעדים שמתה היא ובניה ויתנם ליורשים: תשובה כיון שנטמעה בין העובדי כוכבים ונשאת וילדה בנים ודאי לא זכתה ממעות שנתנדבו לצורך פדיונה ולא יזכו בניה אחריה דאדעתא דהכי לא התנדבו [illegible] בגיותה שהרי לא התנדבו אלא לפדיונה הלכך לא זכתה בהם בשבויה ואם היה אפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן זהו היותר נכון והיושר כי התנדבו לצורך פדיונה לא יצאו מרשותם עד שתפדה אבל זה א"א כי יוציאו יותר מן הקרן להחזיר לכל אחד ואחד מה שנתן הלכך יעשו בו צרכי רבים ויותר טוב לפדיון שבוים כאשר אמרו הקהל ויהיה הקרן קיים אם תוכל לפדות באחרית הימים אותה שבויה שהפדה בהם : ב פרש"י כשלידתן בקדושה אז רוח חכמים נוחה הימנו וקשה מעובדא דאיסור גיורא שהיה לו פקדון ביד רבא ולא היה רבא רוצה להחזירו לרב מרי בנו אלא היה רוצה לזכות מן ההפקר וכי לא היה רוצה שיהיה רוח חכמים נוחה

*) באתרא דאית להו הורמנא דמלכא לדון בד"י

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' נחלות ופ"ז מהל' ע"ז סמג עשין נב טור ח"מ סי' רפג וטור י"ד סימן קמו :

[דף ריג ע"ב]

דף יח. ע"ש

דף יז:

ב מיי' פ"ב מהל' מכירה ופ"ה מהלכות עבדים סמג עשין פב טור י"ד סימן רסז וטור ח"מ סי' קנו :

[דף ריד ע"א] *ובחזקה וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים ובשטר על ידי עצמו דברי ר"מ וחכ"א בכסף על ידי עצמו ובשטר על ידי אחרים ובלבד שיהיה הכסף משל אחרים כצ"ל וחסר המשנה כאן : (ג"א)

סר"ן שיהגורס בגמ' עובד כוכבי' את הגר כו' אינו לא מד"ת ולא מד"ס דתניא לוה מעות מן הגר כו' ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו והתנן רוח חכמים נוחה הימנו כי כן הוא במשנה סוף שביעית שהמחזיר רוח חכמים נוחה הימנו וכנראה מהגהת הב"ח בגמ' שכן היה גירסתו של הב"ח ולא כמ"ש בגמרות שלנו דהתן לוה כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמים נוחה הימנו כי בכל המשניות בסוף שביעית איתא רוח חכמים נוחה הימנו ובזה ניחא שפיר דברי הר"ן ואלו · ג"א

הגהות הב"ח

(א) ורב חייא בר אבין אמר ר' יוחנן כצ"ל: (ב) נ"ב זהו לשון רש"י ונראה לדקדק תיפוק ליה דהאחין הן לקוחות כדאמר רבא גופיה משמיה דרב נחמן פרק האיש מקדש וע"ז תופס דמיו וי"ל דלאו לכל מילי דמי כלקוחות כמ"ש הר"ן בפרק האיש מקדש הלכך צריך לומר דטעמא הוי משום דסוף סוף קא מתהני מאיסורי הנאה: (ג) נ"ב בתוספות בשם ר"י: (ד) נ"ב עי' בתוספות בכל זה ועיין עוד במ"ש לעיל בסימן תקפ"ו ובהגהותי שם: (ה) דלא דמי לערב דערב מדבר וכו' כצ"ל: (ו) ואמר רחמנא כצ"ל: (ז) שיתנוהו כצ"ל:

א מיי' פ"ה מהל' עבדים הל' ב סמג עשין פו טור י"ד סימן רסז:

גי' ד"ת

תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה כיצד תקפו והביאו אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו ואי קשיא לך הא דתניא לענין בהמה כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה שאני בהמה דאדעתא דמרה אזלא אבל עבד אדעתא דנפשיה אזיל אמר רב אשי עבד קטן כבהמה דמי: תנו רבנן כיצד בחזקה התיר לו מנעלו (א) הנעיל לו מנעלו הוליך כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו א לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו אמר רבי שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום(א) רב (ב) יהודה הנדואה גר שאין לו יורשים הוה חלש עאל מר זוטרא לשולי ביה חזייה דקא תקיף ליה עלמא טובא °אמר ליה לעבדיה שלוף לי (ג) מסאני ואמטינהו לגו ביתאי איכא דאמרי גדול היה זה פירש למיתה וזה פירש לעבודות *ואיכא דאמרי קטן היה וכדאבא שאול דתניא ב גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והיו בהן עבדים בין גדולים בין קטנים קנו עצמן בני חורין אבא שאול אומר גדולים קנו עצמן בני חורין קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן: °וקונה את עצמו בכסף ע"י אחרים ובשטר ע"י עצמו (אלו) דברי ר"מ וחכמים אומרים וכו': מתני' (ד) רשב"א היא אבל חכמים אומרים עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו *ובלבד שיהא הכסף משל אחרים דקי"ל אין קנין לעבד בלא רבו ואין

דף כג: · תקנ"א · ד"ת · מ"ז

רש"י

מילתא דליתיה במטלטלין · שהמטלטלין נקנין בחליפין גם הם לכך לא צריך למיתנייה: תקפו · בחזקה: לא קנאו · דאזל מדעתיה ואין זו משיכה: אדעתא דמרה · אדעת הקורא אותה לפי שאין לה דעת: (ה) אלא אדעתא דנפשיה · מן דעת עצמו: קטן · דלית ליה דעת: כבהמה דמי · ואם קראו נמי קנייה ובא אצלו קנאו: התיר לו מנעלו · העבד ללוקח: הגביהו · העבד לרבו: הנדואה · מארץ כושים: דתקיף ליה עלמא · גוסס נוטה למות: אמר ליה · מר זוטרא לעבדיה דגר: שלוף לי מסאני (ו) ולקנותו בחזקה נתכוין שיהא בעבודתו כשימות אדוניו: איכא דאמרי גדול היה · העבד ונזהר בו שלא יזכה העבד בעצמו מן ההפקר לכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פירש למיתה ומר זוטרא פירש לחיים תחתיו שלא יהא העבד רגע אחד בלא אדון: ואיכא דאמרי קטן היה (ז) (ב) אעפ"כ הוצרך לכל זאת: ודלא כאבא שאול · דאמר קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן שאין לקטנים זכיה שיזכו בעצמן: מני חכמים דמתניתין ר"ש בן אלעזר היא דשמעינן ליה דאמר הכי: אבל חכמים אומרים כו' · ושלש מחלוקות בדבר ר"מ סבר בכסף על ידי אחרים אפי' שלא מדעתו ואע"ג דקסבר דחוב הוא לעבד שיוצא מרבו לחירות דכסף קבלת רבו שמקבל הכסף גרמה לו להשתחרר מאליו ואין האחרים הללו חבין לו כלל אלא קבלת הרב גורם והרב אינו נעשה שלוחו אלא לצורך עצמו ומקנהו מאליו ולא ע"י עצמו (ח): דאין קנין לעבד בלא רבו · ובשטר ע"י עצמו דגיטו וידו באין כאחד ולא אמרינן לא הוציא רבו את הגט מרשותו ואין זו קבלה ולא ע"י אחרים דחוב הוא לו וחירות השטר קבלת אחרים שיקבלו השטר גורם השחרור וכיון דחוב הוא לו אין חבין לאדם שלא בפניו ורבי שמעון בן אלעזר אית ליה בין

חורין אבל הוא עצמו לא יקבלנו מהן (ט) דקסבר ר"מ דאין קנין לעבד בלא רבו ומפרשינן בגמ' [דף כג:] דלר"מ נקנה בכסף ע"י אחרים אפי' שלא מדעתו דאע"ג דשמעינן לר"מ דאמר חוב הוא לעבד שיצא מתחת יד רבו לחירות כדאיתא בפ"ק דגיטין (דף יג:) וקי"ל דאין חבין לאדם אלא בפניו אפי' הכי כיון דקני ליה רבו בכסף בעל כרחו מקנה ליה נמי בעל כרחו אבל בשטר אינו נקנה ע"י אחרים [שלא מדעתו דכיון דחוב הוא לו והיינו דתנן במתני' בשטר ע"י עצמו כלומר ולא ע"י אחרים] ומוקמינן לה בגמ' שלא מדעתו דאי מדעתו אפי' ע"י אחרים נמי נקנה

נר מצוה

בשטר ואע"ג דבכסף נקנה ע"י אחרים אפי' שלא מדעתו דאי מדעתו(י) פשיטא הא אמרינן בגמ' דלא דמי כסף לשטר דכסף קבלת רבו גרמה לו ושטר קבלת אחרים גרמה לו כלומר דהיינו טעמא דבכסף ע"י אחרים אפי' שלא מדעתו משום דכסף שיוצא בו לחירות [קבלת רבו] גרמה לו שהרב מקבל המעות ולפיכך מוציאו לחירות וביד הרב לשחררו כל שעה שירצה אפי' בעל כרחו כי היכי דקני לי' בעל כרחו(א) [אבל חירות השטר קבלת אחרים גרמה לו] (כ) ולהכי לא מקני ליה בעל כרחו דחוב הוא לו ומשום הכי א"ר מאיר דבשטר דוקא על ידי עצמו ואע"ג דאין יד לעבד גיטו וידו בקבלת גיטו באין כאחד: וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו · כלומר אף ע"י עצמו דסבירא להו דיש קנין לעבד בלא רבו: ובשטר ע"י אחרים · אבל על ידי עצמו לא דאין יד לעבד ולא סבירא להו דנימא גיטו וידו באין כאחד ומיהו לא קי"ל הכי דמתני' רשב"א היא וכמו שנפרש בגמ' בס"ד אבל אנן קי"ל דגיטו וידו באין כאחד: ובלבד שיהא הכסף משל אחרים · דעבד אין לו כלום דאם מלא מציאה או קבל מתנה הכל לרבו ואם בא לפדות ע"י עצמו צריך להיות הכסף משל אחרים ויתנוהו לו על מנת שלא יזכה בו רבו וכמו שנפרש בגמ' : ירושלמי [הלכה ג] ולמה לא תנינן ויוצא בשן ועין ובראשי אברים שאינן חוזרין א"ר יוחנן מריא מפני המחלוקת אית תניי תני צריך גט שחרור ואית תניי תני א"צ גט שחרור ע"כ · כלומר דלמ"ד שצריך גט שחרור נמצא שאינו קונה עצמו בראשי אברים אלא בכסף ובשטר:

גמ' תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דאיתא בעבד וליתא בשאר מטלטלין [קתני · אבל חליפין דאיתנהו נמי בשאר מטלטלין] שהמטלטלין גם כן נקנין בחליפין לא איצטריך ליה למיתני דכיון דחליפין איתא בין במטלטלין בין במקרקעי כדאיתא בגמ' למה לא יקנו בעבד ואיכא מאן דאמר דכשם שנקנה בחליפין כך קונה עצמו בחליפין ואחרים אומרים שאין קונה עצמו בחליפין ויתבאר בפרק השולח בס"ד: **תקפו** והביאו אצלו בחזקה קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו דמדעתיה אזל ואין זו משיכה: עבד קטן · דלית ליה דעת: כבהמה דמי · ואם קראו לשם קנייה ובא אצלו קנאו: **כיצד** בחזקה התיר לו מנעלו · העבד ללוקח: גרדו · גרטא"ר בלע"ז: הגביהו לרבו קנאו אבל הגביהו רבו לו אמרינן בגמ' דלתנא קמא לא קנאו ור"ש פליג ואמר לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום · וקי"ל כרבי שמעון דהא אפילו במשיכה הוא נקנה כשמואל וכ"ש בהגבהה דעדיפא טפי: ומקשינן בגמ' השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה · כלומר דהא קא מגבה ליה ומפרקינן כי אמרינן זה נהנה וזה מצטער הכא זה נהנה וזה נהנה הוא שלא כדרכה מאי איכא למימר אמר רב אחא מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו [לתרווייהו] ועוד משכבי אשה כתיב הקיש הכתוב שלא כדרכה לכדרכה · וכתב הרמב"ן ז"ל דחזקה דהכא היינו [שנהנה] האדון בגופו של עבד כגון הלבישו סכו ואיכא דמיתנו בברייתא וכגון הוליך כליו אחריו לבית המרחץ שהיא מלאכת עבדות דכוותה בעבד עברי אסור דדרשינן [ויקרא כה] לא תעבוד בו עבודת עבד [ת"כ פ' אמור] שלא יוליך כליו אחריו לבית המרחץ לפי שהיא מלאכת בזיון אבל בשל קדרה לרבו או אפה לו את הפת הני אכילת פירות נינהו ולא הויא חזקה דגבי קרקע נמי מוכח בפרק חזקת הבתים (*דף נג) דאכילת פירות אינה קונה והא דאמרינן התם [דף נג:] דמליע מלעות בנכסי הגר קונה היינו בשיבב עליהם שנהנה גופו מהן ואע"ג דאמרינן [בירושלמי] במכילתין [פרק א הלכה ד] המוכר בית לחבירו כיון שלבר לתוכו פירות קנאו ליתא דהאי אכילת פירות הוא דהוי ומשמע דפליג אגמרא דילן כדפליג נמי במסירת מפתח דהתם נמי אמרינן דמסירת מפתח קונה ובגמ' דילן [ב"ק נב.] אמרינן דלא הוי אלא כמאן דאמר לך חזק וקני אבל העטור ז"ל סמך על הירושלמי וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מכירה שאכילת פירות קונה בקרקעות וכבר השיגו הראב"ד ז"ל: **רב** יהודה הנדואה מארץ כוש · כוש [בראשית ב] מתרגמין הנדואה: דתקיף ליה עלמא טובא · גוסס (ל) למות: אמר ליה · מר זוטרא:(מ) לעבד שלוף לי מסאני לקנותו בחזקה היה מתכוין שיהא נקנה בעבודתו כשימות אדוניו: איכא דאמרי גדול היה · העבד והחזיק בו קודם שיזכה העבד בעצמו מן ההפקר לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו והגר פירש למיתה ומר זוטרא פירש לחיים תחתיו שלא יהא העבד בלא אדון רגע אחד והרי"ף ז"ל גורס וזה פירש לעבודות [ואיכא דאמרי] קטן הוה ודלא כאבא שאול זו היא גירסת רש"י ז"ל כלומר אע"פ שקטן היה הוצרך לכל זאת ודלא כאבא שאול דאמר קטנים כל המחזיק בהם זכה בהם (נ) [הלכך לאבא שאול דאמר קטנים כל המחזיק בהם זכה בהם] לאחר מיתה הוה מצי למזכי בהו ואין גירסא זו מחוורת דדלמא נמי דסבירא ליה כאבא שאול (ס) הקדים לכך כדי שלא יקדמנו אחר ולפיכך נראה עיקר גירסת של הרי"ף ז"ל שהוא גורס קטן היה וכאבא שאול ופליג (ע) אתנא קמא ואליבא קמא דליסנא בתרא ס"ל דבגדול דלא מהני ביה חזקה (פ) לאחר מיתה מחיים נמי לא מהני ביה דמחיים ברשות אחר הוא אלא קטן הוה ובחזקה דלאחר מיתה קנייה וכאבא שאול ומה שהקדים להחזיק בו מחיים אינו מטעם קנייה דכיון דברשות אחר הוא לא מהניא ביה אלא כדי להראות לכל שהוא היה רוצה להחזיק בו ושוב לא יקדמנו אחר לאחר מיתה כיון שהוא היה מהפך לזכות בו ועוד שבתוך שמושו ימות האדון ונמצא זוכה בו מחמת שמושו שלאחר מיתה ומשום האי עובדא פסק הרי"ף ז"ל בפרק השולח (סוף סי' תנט) כרבי יעקב בר אידי דאמר התם *)[הלכה כאבא שאול ודלא כרבי (נ) יוחנן דאמר] אין הלכה לפי שהוא גורס כאן וכאבא שאול וכמו שכתב שם בהלכות: מתני' רשב"א היא דסבירא ליה דלא אמרינן גיטו וידו באין כאחד הלכך אין יד לעבד ומשום הכי אמר דבשטר דוקא ע"י אחרים אבל לא ע"י עצמו אבל חכמים אומרים קונה [עצמו] בכסף ובשטר בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו כדמפרש ואזיל הרי"ף ז"ל: דקי"ל אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה · הכא לא צריכינן לקנין אשה כלל אלא משום דדינא הכי נקיטינן לה בגמ'(ק) גבי עבד

*) גי' ד"ת

(ה) מדעת עצמו כצ"ל ותי' אלא נמחק: (ו) לקנותו כצ"ל: (ז) ואעפ"כ כצ"ל: (ח) ולא ע"י עצמו דאין כצ"ל וכד"ה: (ט) נ"ב ואפילו ע"מ שאין לרבו רשות בו כו': (י) דאי מדעתו אפילו בשטר נמי נקנה ע"י אחרים מדעתו כצ"ל: (כ) נ"ב ואין חבין לאדם שלא מדעתו: (ל) נ"ב ונוטה כצ"ל: (מ) נ"ב לעבדו דגר: (נ) זכה בהן ואפילו לאחר מיתה כצ"ל: (ס) נ"ב אפ"ה שיה צריך להקדים כו': (ע) ופליג אליבא קמא כצ"ל: (פ) דלאחר כצ"ל: (נ) ודלא כר' חייא דאמר התם אין כצ"ל: (ק) בדעבד כצ"ל:

המאור הקטן

בשטר ע"י אחרים ולא על ידי עצמו ורשב"א היא יש מפרשים רבנן היא ובשטר ס"ל כרשב"א והיינו דקאמר ג' מחלוקות בדבר ולזה הפי' קשיא הפסק שפסק הרי"ף ז"ל כרבנן בשטר ובכסף בין על ידי אחרים בין ע"י עצמו ועוד קשיא דאמרינן לעיל הא קי"ל דגיטו וידו באין כאחד דהא לא אתיא אלא כר"ם וג' מחלוקת בדבר במשנתינו עצמה בלשון חכמים רישא רבנן כלומר אף בכסף אף ע"י עצמו ולאפוקי מדר"מ וסיפא רשב"א וגלי בשטר וה"ה לכסף שניהם ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ועמדו דברי הרי"ף ז"ל כהלכתן:

השכתן מ"ד יד עבד כיד רבו ויד אשה כיד בעלה לגמרי אלא ר"מ כדאמרינן בכמה דוכתי בתלמודא ובשמעתין נמי פשיטא

מלחמת ה'

ועוד בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו ור"ש בן אלעזר היא יש מפרשים וכו' עד ועמדו דברי הרי"ף ז"ל כהלכתן · אמר הכותב הכי בעל המאור ז"ל מחזיקנו טובת הנם אלא מתני' כולה ר"ש בן אלעזר היא ולא קי"ל כותיה וקא מתמהי בגמ' הא קי"ל דגיטו וידו באין כאחד משום דקס"ד דרבנן פליגי עליה דר"מ וא"כ היכי שבקינן רבים וקי"ל כיחיד והשתא קאמרי' דלאו רבים פליגי עליה אלא יחיד ורבנן מודו ליה וקי"ל כותיה ומאי דפסק רבינו הגדול ז"ל בשטר ובכסף בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו כסף ושטר ע"י אחרים מתני' היא בגיטין דתנן זכות הוא לעבד שילא מתחת רבו לחירות שטר ע"י עצמו הכי אמרו בגמ' דקי"ל גיטו וידו באין כאחד מאי איכא כסף ע"י עצמו לא אין נמי פשיטא להו שלא בא ר"ש בן אלעזר לחלוק על דברי חכמים אלא בשטר ולא בכסף ועוד מכיון ששנאו רבי בלשון חכמים ע"כ

נוחה הימנו · והיה אומר ר"ת דגבי הלואה שעשה הגר לו טובה רוח חכמים נוחה הימנו אם החזיר לבניו שלא ישלם רעה תחת טובה אבל גבי פקדון הנפקד עשה טובה למפקיד שטרח לשמור פקדונו אי נמי שאני רב מרי שרחל אמו נתעברה מאיסור בגיותו ולא חשיב גר כלל דבדיני האומות נמי אם היו שניהם מוזרים לא היה יורש את אביו דאינו בכלל גר יורש את אביו דבר תורה דבתר אימא שדינן ליה אבל כשניהם עובדי כוכבים גמורים שאם היו מוזרים היה יורש את אביו שייך התם רוח חכמים נוחה הימנו:

א והגביה רבו אותו כתב מיי' סג"כ קנאו בהגבהה ואיני יודע למה שדברי יחיד הן דרבי שמעון קאמר לה אבל לרבנן לא קנאו בהגבהה וכתב הרא"ש דוקא במלאכת של שמוש גופו אבל במלאכה אחרת כגון שתפר לו את בגדיו או עשה לו אחת מהמלאכות לא קנאו וצריך שתהיה החזקה בפני רבו או אפי' שלא בפניו אם יאמר לו לך חזק וקני:

לשון ריא"ז

וכיצד בחזקה התיר לו מנעלו העבד לרבו או שהנעיל לו או שהוליך לו כליו אחריו לבית המרחץ או שהפשיטו והרחיצו סכו גרדו הלבישו הגביהו על כתפו הרי זה חזקה וכן בכל ענין ששימש העבד גופו של רבו כיוצא באלו הענינים אבל אם עשה לו שאר העבודות שאינן תשמיש גופו או שנשא כליו על ידו למרחץ ולא הוליכו אחריו אינה חזקה ולא קנה העבד בכך הגביהו הרב לעבד לא קנאו שאין הגבהה קונה בעבדים אלא בשאר מטלטלין וכן אם בא אדם על שפחה כנענית לקנותה לא קנאה בביאתו וגבי כל הקונה ע"ע כקונה אדון לעצמו כתב הרא"ש ירא"ה דדוקא בע"ע האמור בפסוק שיוצא בשש אבל שכיר שנה שכיר חדש שכיר שבת שכיר יום לא אמרי' הכי כדאיתא בפרק הפועלים מקום שנהגו לזון יזון לספק במתיקה יספק במתיקה הכל כמנהג המדינה ואפילו בע"ע אם יתנה הכל לפי תנאו כדאיתא בפרק הפועלים שאמר רבי מתיא לבנו עד שלא יתחילו במלאכה לא ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית:

ב עיין פסק השולח:

חדושי אנשי שם

(א) וזה גירסת ד"ת ושטר ע"י אחרים שלא מדעתו היינו טעמא דלאו משום דקבלת אחרים גרמה לו שיוצא לחירות ולימא למימר הואיל וקני ליה כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) הובא ברי"ף גיטין דף קסד ע"א: (ב) בפרק השולח פרש"י ולאחר מות רב יהודה א"ל שלוף לי מסאני והיינו משום דגרים התם וכדאבא שאול אבל לפי גי' הגמ' פה ודלא כאבא שאול

הגהות הב"ח

(א) התיר לו מנעלו הוליך כליו וכו' כצ"ל והנעיל נמחק: (ב) נ"ב עיין בפרק השולח: (ג) נ"ב מסאני:

נר מצוה

ואין קנין לאשה בלא בעלה ולפיכך צריך שיהא הכסף משל אחרים בכסף ע"י עצמו כיצד כגון דאקני ליה א אחד מנה ואמר לו ע"מ שתצא בו לחירות דלא קני ליה רביה אלא אדעתא דמפיק ליה לחירות °ובכסף ע"י אחרים כיצד כגון שנתן אחד מנה לרבו של עבד על מנת שיוציא בו העבד לחירות אף על פי שנתנו לרבו שלא מדעתו של עבד דקי"ל זכות הוא לעבד שיצא מתחת יד רבו לחירות ותנן זכין לאדם שלא בפניו כדתנן בגיטין *האומר תנו גט [דף יא:] זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי אם רצה לחזור בשניהם יחזור דברי ר"מ וחכ"א חוזר בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לו לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם אלא בפניו : ובשטר ע"י עצמו כיצד כגון דכתב ליה הרי את בן חורין הרי את לעצמך ומסר לו השטר דקי"ל גיטו וידו באין כאחד ובשטר ע"י אחרים כיצד כגון שכתב לו רבו גט חירות וזיכה לו ע"י אחר כיון דזכות הוא לו זכין לו לאדם

רש"י

בכסף בין בשטר על ידי אחרים (א)דקסבר זכות הוא לעבד שיוצא לחירות מיהו בכסף (א) על ידי אחרים ועל ידי עצמו לא דקסבר [אין קנין לעבד בלא רבו וקסבר נמי] גיטו וידו אין באין כאחד ונמצא שאין קבלת גט בידו כלום כי לא יצא (ב) מיד מרשותו כי העבד עדיין שלו (ב) כדקתני אף בשטר וכו' וכ"ש בכסף אלמא בתרוייהו אית ליה על ידי עצמו לא [ועיין ברש"י בגמרא] וחכמים דברייתא סברי בין כסף בין שטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו דזכות הוא לו ויש קנין לעבד בלא רבו וגיטו וידו באין כאחד לפי שזכין כו' ומיד כשבא ליד הזוכה לו זכה בו העבד ונשתחרר כאילו שווים שליח דזכייה מטעם שליחות : ואין חבין · שאין אדם עושה שליחות לחובתו ולא הוי זה שלוחו ולכך יכול זה לחזור בו :

תנא

ר"ן

עבד ומיהו לאו למימרא דליהוי אשה כעבד דאילו עבד נתן לו רבו או אחר מתנה לא קנה כלל ואילו אשה נתן לה בעלה קנתה ואין הבעל אוכל פירות (ג) (א) [כדאיתא בפ' חזקת הבתים [דף נא:] נתן לה אחר קנתה והבעל אוכל פירות] והכי איתא בירושלמי בפ' מציאת אשה [הלכה א] *ואע"ג דעבד לר"מ יד עבד כיד רבו וזכתה אשה זכה בעלה מודה שאין לו עליה אלא אכילת פירות ואמרינן נמי בירושלמי בפרק הכותב [הלכה א] אית אחר שכתב לה יש לו אכילת פירות הוא כתב לה לא כ"ש אלמא אחר שנתן לה מתנה אין לו לבעל אלא אכילת פירות בלבד וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב בפרק בן סורר ומורה [דף עא·] שמתנה שאדם נותן לאשת איש כמציאתה והכל של בעל וליתא ומפורש הוא בירוש' בפ' מציאת האשה[הלכה א] מה טעם אמרו מציאת אשה לבעלה א"ר יוסי שלא תהא אשה מברחת זהובים [מיד בעלה] ואומרת מציאה מצאתי הגע עצמך שנתן לה אחר מתנה קול יוצא למתנה ואין קול יוצא למציאה הלכך ודאי עבד ואשה לא שוו אלא להכי בלחוד מדמי להו דכי היכי דנותן מתנה לעבד זכה בו רבו ה"נ נותן מתנה לאשה ישנו לבעלה זכות באותה מתנה :

בכסף ע"י עצמו כיצד כגון דאקני לי' אחר מנה ואמר ליה ע"מ שתצא בו לחירות הני תרי לישני ניכהו בגמרא (ד) דרבא א"ר ששת דכ"ע כלומר בין לר"מ בין לרבנן דמתני' אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה [והכא במאי עסקינן] כגון דאקני ליה אחר מנה (ה) על מנת שאין (ו) לרבו רשות בו דר"מ סבר כי א"ל קני קנה [עבד וקנה רבו] וכי אמר ליה על מנת לאו כלום קא אמר ליה ורבנן סברי [כיון דאמר ליה ע"מ מהני ליה תנאיה ור' אלעזר אמר כל כה"ג כ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רביה והב"ע דקני כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שתצא בו לחירות ור"מ סבר כי א"ל קני קנה עבד וקנה רביה וכי א"ל ע"מ שתצא ביה לחירות ולא כלום קאמר ליה ורבנן סברין] לדידיה נמי (ז) לא מקני ליה דהא אמר ליה ע"מ שתצא בו לחירות והרב אלפסי ז"ל כתב לשונו של ר"א [ואיכא למידק] דהכא משמע אליבא דר"א דאפי' רבנן מודו דהיכא דאמר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהם (ח) [דלא מהני ולר' מאיר משמע] שאפי' (לה) לא הקנה [לה] קנין גמור אלא לדבר אחד בלבד כגון ע"מ שתפדי בו את המעשר דלא מהני (ט) כי היכי דלא מהני כי אמר לעבד ע"מ שתצא בו לחירות והכי מוכח בגמ' דרמינן דר"מ אדר"מ ודרבנן אדרבנן מהא דתניא [דף כד·] אין אשה פודה מעשר שני בלא חומש ודוק ותשכח ואילו התם בפרק בתרא דנדרים משמע דלר"מ כי אמר לה הכי מהני ולרבנן אפי' בלאו הכי כגון דאמר לה ע"מ שאין לבעליך רשות בהן בלחוד מהני דתנן התם [דף פח·] המודר הנאה מחתנו ורוצה ליתן מעות לבתו אומר הרי מעות הללו נתונים לך במתנה ע"מ שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נותנת לפיך ואיתמר עלה בגמ' אמר רב לא שנו אלא שאמר לה מה שאת נותנת לפיך אבל אם אמר לה מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל ושמואל אמר אפילו אמר לה מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל ואמרי' עלה בגמ' דרב דאמר כר"מ אלמא דאפי' לר"מ כי מייחד לה (י) לדידה מידי כגון שאת נותנת לפיך מהני ולרבנן אפי' כי מקני לה לדידה נמי [לגמרי] מהני דהא אמר שמואל אליבייהו דאפי' אמר לה מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל וא"כ קשיא דר"מ אדר"מ וקשיא דרבנן אדרבנן ולפיכך כתב ר"ת ז"ל דסוגיא דהתם דלא כר"א ולדידיה רב דאמר כרבנן ושמואל [דאמר] דאפי' אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל ודאי פליגא אדר"א דהא מה שתרצי עשי כמ"ד ע"מ שאין לרבך רשות דמי ולר"א לדברי הכל קנה עבד וקנה רבו אלא שמואל ודאי סבירא לי' (כ) כרבא אמר רב ששת דמוקי פלוגתייהו בע"מ שאין לרבך רשות בהן וכיון דסוגיין דהתם כרבא אמר רב ששת כתב ר"ת ז"ל דקי"ל כוותיה ופסק כרב דסבירא ליה כר"מ דעיקר פלוגתייהו התם באיסורי הוא וקי"ל כרב באיסורי ולפי זה לרבא אמר רב ששת היכא דאמר ע"מ שתצא בו לחירות אפי' ר"מ מודה דלא קנה רבו כדאמרינן התם במה שאת נותנת לפיך לר"מ וכ"ת א"כ היכי אמר ר"מ בכסף ע"י אחרים דמשמע דע"י עצמו כלל לא דהא משכחת לה בעל מנת שתצא בו לחירות [יש לומר] דס"ל לרבא אמר רב ששת דכי האי גוונא נמי ע"י אחרים מיקרי דהא לא קני להו עבד אלא לענין שיצא בו לחירות · ונמצא פסקן של דברים לפי שטה זו דבין בעבד בין באשה אי אמר ע"מ שאין לרבך ולבעליך רשות בו בלחוד לא מהני ואי מייחד להו לדידהו מידי מהני כגון שאת נותנת לפיך וכסבריה דרב ואליבא דר"מ אבל הרי"ף ז"ל פסק כאן כר"א ואליבא דרבנן וכיון שהוא פוסק כרבנן ודאי קי"ל כשמואל דאמר התם דאפי' מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל דבדרבנן שייכא וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתיה דקשיא דר"מ אדר"מ ורבנן אדרבנן וקשיא הלכתא אהלכתא י"ל דרבנן אדרבנן והלכתא אהלכתא לא קשיא דר"א לא קאמר אלא בעבד כי אמר שאין לרבך רשות בו בלחוד אפי' לרבנן לא מהני אבל אשה לא מדמי ליה לעבד להכי והיינו דקאמר כל בכי האי גוונא כ"ע לא פליגי דקנה עבד וקנה רבו ולא מסיים בה וקנתה אשה קנה בעלה כדמסיים בה לעיל רבא א"ר ששת אלמא ס"ל דנהי דבעבד תנאי דשאין לרבך רשות בו בלחוד לא מהני באשה תנאי דשאין לבעליך רשות בהן בלחוד מהני והיינו דשמואל דנדרים ולא קשיא הלכתא אהלכתא ולא תקשי לך כיון דמפלגינן בין אשה לעבד [היכי מרמינן] בסוגיין בגמ' אשה ועבד אהדדי ומדמינן להו בין אליבא דר"מ בין אליבא דרבנן משום דההוא גוונא דקא מדמי להו בה איכא ענין לזו כלל ויתבאר בסמוך בס"ד וכ"ת אכתי קשיא דר"מ אדר"מ דאילו [הכא] משמע דס"ל לר"א אליביה דאפי' באומר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן ועוד דלדידיה (נמי) מייחד כגון ע"מ שתפדי בו את המעשר דלא מהני כדאיתא בגמ' והתם אמר רב אליבא דר"מ דבמייחד לה מידי כגון שאומר לה אלא מה שאת נותנת לפיך דמהני לא קשיא דכי אמר ר"א כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שתצא בו לחירות דלר"מ לא [מהני] ומדמינן נמי אשה לעבד באומר ע"מ שתפדי בו את המעשר לאו באומר נמי ע"מ שאין לרבך ולבעליך רשות בו מיירי אלא דאמר האי תנאי בלחוד ע"מ שתצא בו לחירות א"נ ע"מ שתפדי בו את המעשר [ומשום הכי] ס"ל לר"מ דכל כי האי גוונא לא קנה אשה ולא קנה עבד לא מהני משום דלא אתני שלא יהא לרב ולבעל רשות בו אלא נעשה כאומר הרי הוא לכם ולרב או לבעל ע"מ שיעשה בו דבר פלוני [וכיון שכן] דינא הוא דליקני אדון וליקני בעל ואין לחלק בזה בין עבד לאשה מאחר שאין הטעם אלא לפי שאין דברי התנאי מספיקין שלפי תנאו הרי הקנה לאדון ולבעל ומש"ה *דמי בכי האי גוונא אשה לעבד אהדדי אבל באומר ע"מ שאין לרבך ובעליך רשות בו בלחוד ואליבא דרבנן בזה יש לחלק בין אשה לעבד שהרי התנאי מספיק בעצמו אלא מפני שעבד הורע כחו לא מהני ביה תנאה ואשה מפני שיפה כחה שאינה כל כך משועבדת לבעלה מהני בה והיינו ההיא דשמואל דנדרים דאמר אפי' מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל · ונמצא פסקן של דברים לפי שטה זו דאומר ע"מ שאין לרבך רשות בו בלחוד לא מהני אפי' לרבנן כר"א דהכא ובאשה מהני כשמואל דנדרים אבל באומר ע"מ שאין לרבך רשות בו אלא שתצא לחירות בלבד לרבנן אפי' בעבד מהני והא"ל באשה ויש לר"ס במז"ל דרך אחרת [בפ"ז מהלכות נדרים ובפ"ג מהל' זכייה ע"ש בפי' המגיד] שהוא סובר דכי אמר שמואל אפי' מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל דוקא (ב) דאמר הכי [אלא מה שתרצי עשי אבל באומר ע"מ שאין לבעליך רשות בהם] בלחוד קנה יתהון בעל וכתבתיו במסכת נדרים [דף פח:] בסייעתא דשמיא: ודאמרינן דבאמר ליה ע"מ שאין לרבך רשות בו בלחוד כ"ע לא פליגי דקני עבד וקני רבו משמע דאע"ג דכפליה לתנאיה ואמר ואם יהיה לרבך רשות בו איני רוצה שתקנה אפ"ה קני עבד וקני רבו דהא ודאי ר"מ דאמר כי א"ל קני קנה וכי א"ל ע"מ לאו כלום בכי האי גוונא קאמר דאי בדלא כפליה מאי איריא האי תנאה כולהו תנאי דעלמא נמי אי לא כפליגהו לא מהני לר"מ דהא איהו בכולהו [דף סא·] בעי תנאי כפול אלא ודאי אפילו בכפליה קאמר דלא מהני ולרבנן נמי בכה"ג מודו באומר ע"מ שאין לרבך רשות בלחוד לא מהני ולפיכך יש שמתמיהין היאך אפשר דקני עבד וקני רבו והרי הוא מתנה ואמר שאם יהא לרבו רשות בו שאינו רוצה שיקנה כלל ונהי דס"ל דא"א לתנאי זה שיחול מ"מ הוה להו למימר דלאו האי יקנה ולאו האי יקנה ולאו קושיא היא שהרי שנינו בפרק המגרש [דף פד·] ובסוף פרק הפועלים [דף צד·] שהאומר הרי זה גיטך ע"מ שתעלי לרקיע ע"מ שתרדי לתהום שאע"פ שלא נתקיים התנאי הרי זה גט דכלל אמר ר' יהודה בן תימא כל שאי אפשר לקיימו בסופו והתנה עליו בתחלתו אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר ופסקו התם הלכה כר' יהודה וטעמא דמילתא משום דמאן דמתנה בתנאי שאפשר לו לקיימו דעתו שאם יתקיים התנאי יקנה ואי לא לא אבל מי שמתנה בדבר שאי אפשר לו לקיימו אמרינן ודאי האי גברא דעתיה לאקנויי דאי לא לשתוק דהא ידע דמאי דקא מתנה אי אפשר לו להתקיים הלכך ודאי תנאה דרמי במלתא אינו אלא לשחק בו ולאו לעכובא דה"נ הרי א"א לקיימו : **ובכסף** ע"י אחרים כיצד וכו' ואע"פ שנתנו לרב שלא מדעתו של עבד דקי"ל זכות הוא לעבד שיצא מתחת רבו לחירות וכו' · מדברי הרי"ף ז"ל נראה שהוא סובר דדוקא שלא מדעתו אבל בע"כ לא דהא דאמרי' זכין לאדם שלא בפניו ה"מ דכי שמע נתרצה או שתק אבל בעומד וצווח כששמע לא כדמוכח בהדיא בפ"ב דחולין [דף לט:] וכך נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות עבדים כדברי הרי"ף ז"ל אבל אחרים אומרים שקונה עצמו בכסף ע"י אחרים אפילו בעומד וצווח כדאמרי' בגמ' [דף כג·]

אליבא

גי' רש

דאע"ג דעבד לר"מ כו' כצ"ע

[דפרטו ע"א]

גי' ד"ח ומשר"פ

ד"ס פ"ח

רמי כסס"ע סי'

שלטי הגבורים

א ר"ת כתב דבחליפין נמי קונה את עצמו מיד האדון אם יש לו כלי לעשות בו חליפין כגון שנתנו לו ע"מ שיצא בו לחירות והרא"ם כתב דחליפין לא מהני אלא לאפקועי שעבודא אבל לא לאפקועי איסורא ודוקא דלית בהו ש"פ אבל אי אית בהו ש"פ מהני אף לאפקועי איסורא וה"מ בחליפין שניתנין בתורת דמים אבל בסתם חליפין שניתנין על מנת להחזיר מספקא לן אי כשוה כסף דמי ומהני לאפקועי איסורא דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה או לא כשוה כסף דמי מידי דהוי אקדושי אשה דמהני

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם זו היא גמ' ערוכה ובפרק חזקת הבתים אמר גבי הלכה מחזיקין בנכסי אשת איש אמר רבא הלכתא המוכר שדהו לאשתו כו' ובמתנה לדברי הכל קנתה ואין הבעל אוכל פירות והירושלמי שלפנינו כתב האשר"י ר"פ הכותב דפליג אגמ' דידן וכגמ' דידן עבדינן : (ב) מהר"ם באומר ע"מ שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שתרצי

הגהות חו"י

פרש"י אעפ"כ הוצרך לכל אלה פי' להחזיק בו מחייסי' וגי' הרי"ף וגם גירסת הרא"ש בכאן וכאבא שאול· ועי' בתוס' דף כג ע"ב : (א) דתניא רשב"א אומר אף בשטר ע"י אחרים ולא ע"י עצמו : (ב) בס"י איתא וה"ק במתני' בכסף אף ע"י עצמו ובשטר דוקא ע"י אחרים וחכמים וכו' · נ"ב פרש"י בגמ' דה"ק ליה רבנן לר"מ אף

מלחמת ה'

צ"ב הלכה כמותו אע"פ שאין הלכה כמותו בשטר משום דקי"ל בעלמא גיטו וידו באין כאחד כדאמרי' בגמרא הכא ואיתא בפ' הזורק גט ואין אלו הדברים צריכין לפנים כ"ש שאין כאן קושיא להחליף בה פי' השמועה ולהעמיד משנתנו בתרי תנאי אע"פ שרבינו שלמה פירשה כן דאדרבה דתקינן ומוקמינן מתני' בתרי ותלתא טעמי ולא מוקמי' לה בתרי תנאי ועוד דהוה להו בגמ' למימר חסורי מחסרא והכי קתני ותנא גופיה דמתני' לא הוה תני סתם לתרי תנאי דפליגי אהדדי והיאך תיקן בו בפי' זה דברי רבינו הגדול ז"ל והרי הרב אומר מתני' רשב"א היא אבל תכ"א אלמא כולה מתני' רשב"א היא אבל רבנן לא תנו לה להא מתני' כלל אלא שהדברים כפשוטן ופירושן כמשמען :

הגהות הב"ח

(א) מיהו בכסף אף ע"י עצמו אבל בשטר על ידי עצמו לא דקסבר גיטו כצ"ל : (ב) כי לא יצא הגט מרשותו כצ"ל : (ג) נ"ב ואם נתנו אחרים מתנה לאשה אין לבעלה כי אם פירות וכו' : (ד) דרבה כצ"ל : (ה) נ"ב וא"ל : (ו) לרבך כצ"ל : (ז) לדידיה נמי הא לא קא מקני ליה דהא לא אמר ליה אלא ע"מ כצ"ל : (ח) רשות בהם דלא מהני ולא עוד אלא שאפילו לא הקנה לה כצ"ל : (ט) נ"ב לר"מ: (י) ולדידיה כצ"ל : (כ) כרבה כו' וכן בסמוך כצ"ל :

א מיי׳ פ״ב מהל׳ מכירה סמג עשין פב טור ח״מ סימן קנז :

ד״ת מ״ז

עירובין דף מו: ועי׳ כתובות דף פה. (ג״א)

אליבא דר״מ דכיון דקני ליה רביה בכסף בע״כ מקני ליה נמי בע״כ וכמו שכתבתי במשנתינו ואע״ג דהאי טעמא לר״מ איתמר כיון דלא אשכחן דרבנן פליגי עליה בהא מסתמא ודאי הכי דינו אפי׳ לרבנן ומיהו בשטר ע״י אחרים דווקא שלא מדעתו אבל בע״כ לא משום דשטר קבלת אחרים גרמה לו וכמו שכתבתי למעלה : **תנא** יוצא בשן ועין · אמתניתין קאי דקאמר וקונה את עצמו : ובראשי אברים · כ״ד הם ומנוין הם אצל נגעים ומייתי להו לקמן : שאין חוזרין · אם ניטלו כשן ועין ובגמ׳ ילפינן הכי בכלל ופרט וכלל : כ״ד ראשי אברים שבאדם כולן אין

רש״י

תנא עבד יוצא · אמתניתין קאי : ראשי אברים · ארבעה ועשרים הם ושנויים אצל נגעים ולקמן מייתי להו : שאין חוזרים · אם (ב) נטלו ומשן ועין ילפינן להו במה מלינו כדמסיק : אין מטמאין משום מחיה · שם נגע אחד כדכתיב ומחית בשר חי בשאת וכתיב בה לכל מראה עיני הכהן שתהא כולו נראה כאחד פרט למחיה שהיא במקום המשופע ויורד לכל צד שאין יכול לראות ראש הנגע ורגלו כאחד : ראשי אזנים · ספתי האוזן : הגויה · הגיד : ראשי דדין שבאשה · אבל של איש אין בולטין כל כך ואין זה שיפוע : לחירות · אם קלקלן הרב דהוו מומין שבגלוי ואינם חוזרין : אף הסירוס · מוסיף על אלו לענין עבד שאם סרסו רבו שיוצא לחירות דהוי כמום שבגלוי שתלויין בכים וניכרים בחוץ (ג) : ושן ועין לא צריך למיתני דבהדיא כתיבי : סירוס · שכרת ביצים שלו : וכולן · אכ״ד ראשי אברים קאי : וצריך גט שחרור · להתירו בבת חורין : שהתורה זכתה · דכתיבי בהדיא : לא ישתטף · לא ירחוץ בשבת : מקולי מטלניות · בפרק במה מדליקין מפורש : כנגד עינו · שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או שנתחרש מחמת כן : דכיון דבר דעת הוא · העבד וכי מיבעית מדעתיה נבעת שנותן אל לבו פחד קול הבא פתאום : וכהתה · שלא נסמאה לגמרי שרואה עדיין קצת : אם יכול להשתמש · בראייה זו : חתור לי שיני · לנקרה (ד) וניגרר סביב למושבה ונקרה והפילה : חטטה · הוציאה לחוץ : שנספרת על גב היד · שהיתה בשורת האצבעות האחרים : **מתני׳** בהמה גסה נקנית במסירה · בעלים מוסרים אותה באפסר ללוקח או בשערה אבל במשיכה לא מיקניא דאין דרכה בכך להוליכה בפניו : בהנבהה

נר מצוה

[דף כד.] שלא בפניו וכן הלכתא *תנא עבד יוצא בשן ועין ובראשי אברים שאינן חוזרין בשלמא שן ועין כתיבי אלא ראשי אברים שאינן חוזרין מנא לן כשן ועין מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין : (תנו [דף כה.] רבנן) *עשרים וארבעה ראשי אברים באדם שכולן אינן מטמאין במחיה ואלו הן ראשי אצבעות ידים ורגלים וראשי אזנים וראש החוטם וראש הגויה וראשי הדדין שבאשה רבי יהודה אומר אף באיש ותאני עלה [א] וכולן עבד יוצא בהןלחירות רבי אומר אף הסירוס בן עזאי אומר [דף כד:] אף הלשון: *ת״ר (א) וכולן עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור דברי ר״ש ר״מ אומר אינו צריך ר׳ אלעזר אומר צריך ר׳ טרפון אומר א״צ ר״ע אומר צריך המכריעין לפני חכמים אומרים נראין דברי ר״ט בשן ועין שהתורה זכתה לו ודברי ר״ע בשאר אברים הואיל ומדרש חכמים הוא והלכתא כר״ע דר״ט (א) חבירו הוא וקי״ל *הלכה כר״ע מחבירו ואע״ג דמכריעין לפני חכמים אמרו נראין דברי ר״ט בשן ועין לא סמכינן אהא דלא אמרינן כ״מ ששנים חולקין ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע אלא במתני׳ אבל בברייתא לא דגרסי׳ [דף לט.] בפ׳ כירה בענין הא דתניא *לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין בין בצונן דברי ר׳ מאיר ר״ש מתיר ר׳ יהודה אומר בחמין אסור בצונן מותר אמר רבה בר בר חנה אמר ר׳ יוחנן הלכה כרבי יהודה אמר ליה רב יוסף לרבב״ח בפירוש שמיע לך או מכללא שמיע לך מאי כללא דא״ר תנחום א״ר יוחנן א״ר ינאי אמר רבי כ״מ ששנים חולקין ואחד מכריע הלכתא כדברי המכריע חוץ מקולי מטלניות שאע״פ שר׳ אליעזר מחמיר ורבי יהושע מיקל ור״ע מכריע אין הלכה כדברי המכריע דר״ע גבי ר׳ אליעזר ור׳ יהושע תלמיד הוא ועוד הא הדר ביה ר״ע לגבי רבי יהושע ואמר ליה ואי מכללא מאי דלמא הני מילי במתני׳ אבל בברייתא לא אמר ליה אנא בפירוש שמיע לי : °תנו רבנן (ג) הכהו ב על עינו וסמאה על [אזנו] וחרשה עבד יוצא בהן לחירות כנגד עינו ואינו רואה כנגד אזנו ואינו שומע אין עבד יוצא בהן לחירות מ״ט כיון דבר דעתא הוא איהו בעית נפשיה דתניא המבעית את חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים כיצד תקע באזנו וחרשה פטור אחזו ותקע באזנו וחרשה חייב: ת״ר הכהו על עינו וכהתה על שינו ונדדה אם יכול להשתמש בהן עכשיו אין עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו עבד יוצא בהן לחירות תניא אידך הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה שינו נדודה והפילה אם היה יכול להשתמש כבר עבד יוצא בהן לחירות ואם לאו אין עבד יוצא בהן לחירות : תנו רבנן הרי שהיה רבו רופא ואמר לו כחול לי עיני וסמאה חתור לי שיני והפילה שיחק באדון ויצא לחירות רבן שמעון בן גמליאל אומר ושחתה עד שיתכוין לשחתה וקיימא לן דיחיד ורבים הלכה כרבים אמר רב ששת הרי שהיתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בהן לחירות מאי טעמא מחוסר [דף כה.] אבר הוא אמר רב חייא בר אשי אמר רב היתה לו אצבע *יתרה ותתכה עבד יוצא [דף כה:] בה לחירות אמר רב חסדא והוא שנספרת ע״ג היד : *מתני׳ א בהמה גסה נקנית במסירה

מטמאין משום מחיה · מחיה שם א׳ מן הנגעים הוא ובעינן בנגעים שיהא כולו נראה כאחד כדכתיב (ויקרא יג) לכל מראה עיני הכהן ואע״ג דהאי קרא לאו במחיה כתיב אכולהו נגעים שדי ליה כדתנן [סנהדרין דף לד:] סומא באחת מעיניו [אינו] רואה את הנגעים וגמרינן הכי מהאי קרא משום דכתיב עיני ואמרינן אינו רואה את הנגעים סתמא אכולהו והאי דנקיט הכא מחיה טפי מאידך משום דשיעורו מרובה משאר נגעים דבעי׳ כגריס נגע וכעדשה מחיה סמוך לו והני כ״ד ראשי אברים מקומן משופע ואין שעורה של מחיה נראה בהן כאחת : וראשי אזנים · ספתי האוזן : ראש הגויה · גיד : וראשי דדין שבאשה · אבל של איש אינן בולטין כ״כ שיהיו משופעין : וכולן עבד יוצא בהן לחירות · וה״ה לשאר אברים שבגלוי ואינן חוזרין והני אצטריך לאשמועינן דאע״ג דלענין נגעים לא קרינן בהו לכל מראה עיני הכהן לענין עבד מום שבגלוי הוא : אף הסירוס · מפרש בגמ׳ סירוס דביצים שכיון שהן נכרין מבחוץ מומין שבגלוי מיקרי דאי סירוס דגיד הא תנא ליה וראש הגויה : אף הלשון · שדרכו לירלות כשהוא מדבר מום שבגלוי הוא : **תנו** רבנן וכולן עבד יוצא בהן לחירות · אכ״ד ראשי אברים קאי : וצריך גט שחרור · להתירו בבת חורין : שהתורה זכתה לו · דכתיב בקראי בהדיא : הואיל ומדרש חכמים הוא · חיישינן שמא ימלאנו בשוק ויאמר לו עבדי אתה שאין המדרש ידוע לכל כך פירש רבינו תם ז״ל : לא ישתטף אדם כל גופו בין בחמין בין בצונן · שמא יבא להחם חמין בשבת : חוץ מקולי מטלניות · פלוגתא היא לענין טומאה בפרק במה מדליקין (דף כט׳) וכ״ש זה שכתב הרי״ף ז״ל דלא קיי״ל הלכה כדברי המכריע משום דבברייתא הוא לרווחא דמילתא אמר הכי וקושטא דמילתא ודאי הכי הוא אבל הך הכרעה אפילו הוא במתני׳ לא הוה קי״ל כדברי המכריע לפי שהיא [הכרעה שלישית] ולא הויא הכרעה כדאיתא בפרק במה מדליקין [דף כט׳] ובראשית הגז [דף קלז׳] *דוק ותשכח: **ת״ר** וכו׳ כנגד עינו ואינו רואה · שהכה בכותל והבעיתו בקול ואינו רואה או נתחרש : כיון דבר דעת הוא איהו בעית אנפשיה · מדעתו נבעת שנותן לב אל פחד הקול הבא [תקצט] פתאום הלכך אע״ג דקלא מילתא היא כדאמרי׳ בגמ׳ [דף כד:] דסוס שלנף וחמור שנער ושברו בקול כלים בתוך הבית משלמין חצי נזק הכא פטור : הכהו על עינו וכהתה · לא נסמית לגמרי שהרי רואה במקצתו : הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה · לגמרי : אם היה משתמש בהם כבר עבד יוצא בהם לחירות · ומיהו משמע לי דדוקא סמאה לגמרי הא לאו הכי אע״פ שעכשיו אינו יכול להשתמש בה אין עבד יוצא בהן לחירות דהדא מתרתי בעי או שנהו מנהורא בריא לאינו יכול להשתמש בה או מנהורא כחישא שהיה יכול להשתמש בה לסמיות עיניה לגמרי אבל מנהורא כחישא דיכול להשתמש לשאינו יכול להשתמש לא סגי והכי מוכח בבריכותא דעבדינן בגמ׳ : חתור שיני · לנקרה ולגרר סביב מושבה : רשב״ג אומר ושחתה עד שיתכוין לשחתה · ובגמ׳ אמרינן דהאי קרא מוקי ליה ת״ק להושיט ידו למעי ספחתו והוציא עובר שבמעיה וסימא עין העובר דפטור לפי שלא נתכוין לעין כלל אבל כחול לי עיני כיון שנתכוין לעין אע״פ שלא נתכוין לשחתה חייב : וחטטה · הוציאה לחוץ : שנספרת ע״ג היד · שהיתה בשורת שאר אצבעות וזה שכתב הרי״ף ז״ל שמועות הללו שבעבד כנעני אע״ג דיליאה דשן ועין וראשי אברים קנסא הוא ובעינן ביה מומחין וליכא כתב הרמב״ן ז״ל דהיינו טעמא משום דקיי״ל בקנסא דאי תפס לא מפקינן מיניה כדאיתא בפ״ק [דבבא קמא] (דף טו:) ובפרק אלו נערות (דף מא:) וכיון דעבד תפוס הוא בעצמו מכיון שהפיל שינו לא יהבינן ליה רשותא להשתעבד ביה ומשמתינן ליה עד דכתב ליה גיטא דחירותא ואפילו למ״ד אינו צריך גט שחרור ה״מ בזמן דאיכא סמוכין אבל האידנא צריך לפי שבהעמדת ב״ד הוא שיצא לחירות ולא משעת חבלה כדאיתא בפ׳ מרובה (דף עה׳) הלכך האידנא כיון דליכא סמוכין ליכא העמדת ב״ד וצריך גט שחרור לדברי הכל : **מתני׳** בהמה גסה נקנית במסירה והדקה בהגבהה · דוקא דברי ר״מ ורבנן פליגי עליה בגמ׳ ואמרי בין גסה בין דקה במשיכה · ומסירה פירש״י ז״ל שהבעלים מוסרין אותה ללוקח באפסר או בשערה ולאו דוקא שא״ל שימסרנה מיד ליד אלא כל שאחזה במלותו סגי והיינו דתני לעיל בגמ׳ [דף כב:] אחזה בטלפה בשערה וכו׳ ובפרק הספינה [דף עו:] נמי אמרי׳ אי דא״ל לך חזק וקני ה״נ דקני כלומר מדין מסירה כדאיתא התם בהדיא ומדקאמר לך חזק ולא קאמר תא חזק ש״מ דלא בעינן מיד ליד ואף רש״י ז״ל שפי׳ כאן שהבעלים מוסרין אותה ללוקח באפסר פי׳ למעלה אחזה בטלפה במלות המוכר : וכתב רש״י ז״ל דוקא במסירה אבל במשיכה לא מקניא לפי שאין דרכה בכך להוליכה לפניו ואין זה מחוור דהא בגמ׳ משמע דשמואל [ס״ל] כמתני׳ דנקנית במסירה ואילו בפ״ק דמציעא (דף ח:) אמרינן ש״מ דמר שמואל תרתי רכוב ומנהיג חד קני וחד לא קני ואמרינן היכי דמי אי לימא רכוב לחודיה ומנהיג לחודיה מי איכא למאן דאמר לא קני ומנהיג מדין משיכה הוא דמקני אלמא מ״ד במסירה מודה במשיכה וכי תימא דהתם במגלהא מיירי משום דלית בה דעת אחרת מקנה ולא אפסר במסירה אבל בעלמא במסירה דוקא ולא במשיכה ליתא דהא אמרי׳ התם [דף ס׳]

שלטי הגבורים

בה כסף ושוה כסף ולא מהני בה חליפין שניתנין ע״מ להחזיר אע״ג דאית בהו שוה כסף ה״ה נמי הכא ואי סבירא לן דלאו כשוה כסף דמי ולא מהני אלא לאפקועי שעבודא עבדינן לחומרא דאיסורא הוא ודילא הוא דכייפינן ליה לאדון או ליורשיו אם מת הוא למכתב ליה גט שחרור מידי דהוה אמפקיר עבדו והרא״ש כתב כדברי ר״ת :

א יציאת העבד בראשי אברים נוהג בכל מקום ובכל זמן ומיהו קנס הוא וצריך בית דין מומחין לפיכך אין דנין אותו עתה שהרי אין מקבלין עדות לדונו ואם יודה מעצמו פטור אע״ג שהוא תפוס שהרי הוא מוחזק בגופו אפ״ה כתב הרא״ש שאינו מועיל ואם יודה יפטר אבל הרמב״ן כתב שאין הודאתו פוטרת אלא בב״ד והאידנא ליכא ב״ד מומחין וה״ל כמודה חוץ לב״ד שאינו פטור מקנס הלכך כיון שהוא תפוס מהני אע״פ שמודה וכן היא מסקנת הרא״ש :

ב כתב מיי׳ בכל אלו אינו יוצא לחירות עד שיעשה האדון בכוונה לפיכך כוון לזרוק אבן לבהמה ונפלה בעבד ותתכה אצבעו או הפילה שינו אינו יוצא לחירות וכן הושיט ידו למעי ספחתו וסימא עין עובר שבמעיה אינו יוצא לחירות אבל אם היה רבו רופא ואמר לו כחול עיני וסמאה יוצא לחרות שהרי כוון לאבר ולדעת התוס׳ גם בזורק אבן לבהמה ונפלה בעבד יוצא לחירות:

חדושי אנשי שם

עשי הוא דאמר ועי׳ בפי׳ המגיד בפ״ג דהלכות זכיה שכ׳ כן בשם הרשב״א והשתא רב ושמואל שניהם יכולין לסבור או כר״מ אליבא דרב ששת או כרבנן אליבא דרבי אלעזר וא״כ קשיא הסוגיא דפרק בתרא דנדרים דאוקי רב כר״מ ושמא י״ל דלאו דוקא רב כר״מ קאמר אלא כסברים דר״מ דרבנן מודו ליה דאין קנין לאשה ולעבד אלא במיוחד והיינו כאוקימתא דרבי אלעזר וכדבריו רב אלפס ז״ל ע״ש:

אך צ״ע דבפרק במה מדליקין (דף כט.) לא הוה הכרעה שלישית רק הכרעה גמורה אי לאו דר״ע תלמיד הוה וכ״כ התוספות בב״ק (דף קטז.) ד״ה הכרעה ג׳ דהך דקולי מטלניות דבמה מדליקין (דף כט.) הוה הכרעה גמורה · וצ״ע ג״א :

הגהות הב״ח

(א) נ״ב ע״ל ס״פ האשה שלום בדף תנ״א ופרק הכותב דף תקי״ב : (ב) נוטלן כצ״ל : (ג) וניכרים בחוץ ושן ועין סד״א : (ד) ולגרר כצ״ל :

הגהות חו״י

בכסף ע״י עצמו דיש קנין וכ״ש ע״י אחרים דזכות הוא לו וכ״ש שטר דזכות הוא דרישא דמילתא אמרוה רבנן וסיפא ובשטר ע״י אחרים דוקא אתאן לרשב״א וה״ה כסף מדקתני אף בשטר בברייי׳: (א) עיין ברי״ף גיטין קסו ע״ב : (ב) עיין בב״ק דף לד ע״ב ברי״ף:

א כתב הרא"ש בפרק המוכר את הספינה כתבתי דין מסירה אי בעינן שימסור המוכר ללוקח מיד ליד או שיאחוז בה הלוקח במצות המוכר גם כתבתי שם הא דקתני בהמה גסה נקנית במסירה היינו אף במסירה וכ"ש במשיכה:

ב כתב הרמ"ה שגמל וחמור שניהם נקנין בין במשיכה בין בהנהגה אבל הרא"ש כתב דוקא גמל במשיכה וחמור בהנהגה אבל גמל בהנהגה וחמור במשיכה איכא חד מינייהו דלא קני ולא ידעינן הי מינייהו קני והי לא קני הלכך במכר ובמתנה לא קני חד מינייהו דאוקי ממונא בחזקת מריה ובמציאה והפקר קנו שניהם ובהמה שרוכב עליה אינו קונה אא"כ מנהיגה ברגליו ושנים שרוכבים עליה ומנהיגים ברגליהם קונין שניהם זה כזה ולא אמרינן שהראשון עקר והשני טפל לו וכן אם אחד רוכב ומנהיג ברגליו והשני מנהיג לבד קנו שניהם ומיי' כתב שרכיבה לחוד קונה וכן דעת רבינו והרא"ש כתב כסברה ראשונה:

ג מה היא מסירתה י"א שצריך המוכר למוסרה מידו ליד הלוקח וי"א שאין צריך למוסרה מידו לידו רק שיאחוז בה ברגלה או כמאלו או באוכף שעליה במצות המוכר אפילו שלא בפניו אם אמר ליה לך חזק וקני ולזה הסכים הרא"ש:

נ"ל במסירה

ר' אלעזר אומר רכוב בעיר ומנהיג בשדה קנה ואוקימנא לה במקח וממכר אלמא דלר' אלעזר דאמר הכא במסירה נקנית היא במשיכה אלא ודאי אף במסירה קאמרי' וכ"ש במשיכה דעדיפא טפי כדמוכח בפרק הספינה (דף טו׳) דתניא התם [ספינה] נקנית במסירה דברי רבי וחכ"א לא קנה עד שימשכנה מדקא אמר עד משמע דמשיכה עדיפא ואע"ג דבמסקנא אמרי' התם דבקפידא פליגי מ"מ ממאי דקא ס"ד מעיקרא משמע דמשיכה עדיפא ואמרינן נמי התם אי [כר' תקני] ספינה נמי במסירה מדקאמר תקני נמי במסירה משמע דכ"ש במשיכה וה"פ ל"ל משיכה תקני אף במסירה הלכך אפילו את"ל דאין דרכה במשיכה אעפ"כ נקנית היא בכך דמה דאמרי' התם [ב"ב דף פו׳] לא שנו אלא בדברים שאין דרכן להגביה אבל בדברים שדרכן להגביה בהגבהה אין במשיכה לא דמשמע מינה דכל מידי מיקני כי אורחיה היינו לומר דבדברים שאין דרכן להגביה לא הצריכו הגבהה אבל ודאי אי עבד מהני דהא אמרי' הכא בגמ' [דף כה:] דאפי' [פיל] לר"ש נקנה בהגבהה בחבילי זמורות ואע"פ שאין [דרכו] בכך ואמרינן לעיל [דף כב:] דהגביהו רבו לעבד קנאו מדין הגבהה אע"ג דלאו אורחיה בהכי משיכה נמי כיון דעדיפא ממסירה וכדכתיבנא אפי' תמצא לומר שאין דרכה בכך נקנית היא בה אפי' לר' מאיר · ומיהו לאו למימר שהמסירה והמשיכה קונין בה ברשות אחד לפי שאין המסירה קונה אלא

נר מצוה

א במסירה והדקה °בהגבהה דברי ר"מ [ור' אלעזר] וחכמים אומרים בהמה דקה נקנית במשיכה *נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף בשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה וזוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: גמ' *דרש רב בקמחוניא בהמה גסה נקנית במשיכה ב אשכחינהו שמואל לתלמידי דרב אמר להו מאי אמר רב בבהמה גסה אמרו ליה הכי אמר רב בהמה גסה נקנית במשיכה והא אנן במסירה תנן ג (א)איהו נמי במסירה קאמר והדר ביה הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכ"א זו וזו נקנית במשיכה וכן הלכתא: נכסים אשיש להן אחריות

דף כו. דף כה:

רש"י

בהגבהה · ולא במשיכה: נכסים שיש להן אחריות · היינו קרקעות לפי שאחריות כל אדם המלוה (והנושא והנותן עם חבירו) עליהן לפי שקיימין ועומדין לפיכך הן נסמכין עליהן: בחזקה · כגון דרפק בה פורתא או דיש אמצרי או נעל ופרץ וגדר כל שהוא קרוי חזקה: נקנין עם נכסים שיש להן אחריות · כגון אם מכר מטלטלין וגם קרקעות כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד משלשה קניינים הנזכרים אז המטלטלין נקנין עמהן: וזוקקים · הנכסים הללו דקמיירי בהן תנא היינו נכסים שאין להן אחריות אותם נכסים זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות לבד כדילפינן בשבועות מכל מקום היכא דטען מטלטלי וקרקעות ונתחייב על המטלטלין שבועה זוקקין המטלטלין את הקרקעות לשבועה: גמ' ואיהו נמי · רב היה רגיל לומר במסירה: (א)והדר ביה · בתמיה: זו וזו · דקה וגסה וכי האי תנא

א מיי' פ"א מהל' מכירה ופ"ג מהלכות זכיה סמג עשין פב טור ח"מ סימן קצ קצא:

גי' ד"ס

בס"י איתא והנושא כחבירו

בר"ה ובחצר שאינה של שניהם והמשיכה אינה קונה אלא בסימטא ובחצר שהיא של שניהם וטעמא דמילתא משום דמשיכה היינו שמושך הדבר לרשותו ואילו ר"ה לאו רשותו הוא שהרי אין לו רשות [להניח] שם כליו והיינו דאמרי' בפרק הספינה (דף עו:) דאביי ורבא דאמרי תרוייהו מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינה [של שניהם ומשיכה קונה בסימטא ובחצר] של שניהם והגבהה קונה בכ"מ וה"פ מסירה בדברים הכבדים כספינה וכיוצא בה ובהמה גסה לר"מ קונה ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם אבל משיכה אינה קונה שם אפי' לדברים הללו וכ"ת היכי אפשר דהא משיכה עדיפא ממסירה כדכתבי' ועוד דבכלל משיכה מסירה שכיון שהוכחנו למעלה דבמסירה לא בעי' שימסור אותה המקנה מיד ליד אלא שיתפסנה הקונה ברשותו כיון שמשכה הרי תפש אותה ואי אפשר למשיכה בלא מסירה וכיון שהמסירה קונה בר"ה היאך איפשר שהמשיכה לא תקנה בה לאו קושיא היא דכיון שמשך גלי אדעתיה דלא ניחא ליה דליקני במסירה אלא במשיכה ומשיכה בר"ה לאו מידי הוא וכדכתיבנא ומ"ה אמרי אביי ורבא דמסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם כספינה וכיוצא בה אבל לא משיכה ובהמה גסה כך היא דינא לר"מ ומ"ה קאמר דבהמה גסה כיון שאין דרכה להמשך נקנית בר"ה במסירה והדקה שדרכה להגביהה בהגבהה ורבנן דפליגי עליה ואמרי זו וזו כלומר דקה וגסה במשיכה כדאיתא בגמ' סבירא להו דבהמה דקה אין דרכה להגביהה [ולפיכך נקנית במשיכה ובהמה גסה נמי אין דינה כדברים הכבדים הנקנים *במשיכה] ולפיכך אינה נקנית אלא במשיכה ובסימטא דוקא ואביי ורבא דאמרי דמסירה קונה ברה"ר לא אמרו אלא בדברים הכבדים כספינה וכיוצא בה ומאי דאמרי דמשיכה קונה בסימטא ובחצר של שניהם היינו לומר שאפילו הדברים הכבדים אין נקנין בסימטא אלא במשיכה אבל לא במסירה דכיון דבסימטא אפשר למעבד בה משיכה אין המסירה הגרועה קונה בה א"נ היינו טעמא דמסירה לא קני בסימטא משום שכיון שיש רשות לכל אחד להניח שם כליו מוכר שקדם והניח ספינתו שם זכה באותו מקום והויא לה מסירה ברשות מוכר דודאי לא מהניא שהרי רשותו של מוכר מבטלת תפיסתו והיינו ברייתא דקתני התם בפרק הספינה [דף עה:] ספינה נקנית במשיכה כלומר ולא במסירה ואוקי לה בסימטא נמצא לפי דרך זה שכשם שאין המשיכה קונה לעולם ברה"ר כך אין המסירה קונה בסימטא וזהו דעת הרי"ף ז"ל ומתלמידיו הריב"ן מג"ש והרמב"ם ז"ל וכן הסכים רבינו שמואל · אבל ר"ת ז"ל חולק ואמר שהדברים הכבדים הנקנין במסירה אף בסימטא הם נקנין ואביי ורבא ה"ק מסירה קונה ברה"ר כלומר שהדברים הכבדים הנקנין במסירה אף ברשות הרבים הן נקנין בה וכ"ש בסימטא אבל הדברים הקלין שדרכן לימשך וצריכין משיכה אין נקנין אלא בסימטא ובחצר של שניהם נמצאת אומר לפי דרך זה שהמסירה לדברים הנקנין בה קונה בין ברשות הרבים בין בסימטא אבל המשיכה לדברים הצריכין אותה אינה קונה אלא בסימטא ואין דרך זה מחוור דברייתא דקתני התם ספינה נקנית במשיכה דאוקימנא לה בסימטא במשיכה ולא במסירה קאמר מדאקשינן התם אי הכי תקני נמי ספינה במסירה ושמע מינה שאין הדברים הכבדים הנקנין [במסירה נקנין בה] בסימטא אלא ברשות הרבים דוקא · ויש כאן דעת אחרת שאין הפרש בין הדברים הכבדין לקלין אלא הכל תלוי ברשויות ואביי ורבא הכי קאמרי מסירה קונה ברשות הרבים בכל דבר והוא שלא יהא דרכו להגביה דכל שדרכו בכך אינו נקנה אלא בהגבהה אבל מכיון שאין דרכו להגביה אף שדרכו לימשך נקנה ברשות הרבים במסירה שכיון שאין המשיכה קונה ברשות הרבים לא הטריחוהו להוציאו מרשות הרבים לסימטא · משיכה קונה בסימטא כלומר שאפילו דברים הכבדין כל שהן בסימטא צריכין משיכה שכיון שאפשר לעשות משיכה באותו רשות עצמו לא הקילו עליו במסירה ולפי זה ר"מ ורבנן דברייתא דהכא בסימטא פליגי דר"מ סבר כיון דבהמה גסה מן הדברים הכבדים היא אפילו בסימטא נקנית במסירה ולית ליה דאביי ורבא שיהא הדבר תלוי [ברשויות] אלא הכל לפי הדבר הנקנה אם דרכו במסירה או במשיכה ואביי ורבא דאמרו כרבנן דברייתא דאמרי זו וזו במשיכה לפי שאפילו הדברים הכבדים כל שהן בסימטא צריכים משיכה וקי"ל הכי וסימטא פירש רש"י ז"ל דהיינו קרן זוית הסמוכה לרחוב רשות הרבים והוא הפקר לרבים להמשך לתוכה הצריכין ליצא מן הדחק · והוי יודע דכל היכא דבעי משיכה אם א"ל קני במסירה או שאמר לו לקנות במשיכה ברה"ר לא קנה דאע"ג דאמרינן לקמן בגמ' גבי כסף דבמקום שכותבין את השטר לא קנה עד שיכתוב את השטר ואי פריש פריש התם הוא דמדינא כסף לחודיה קני אלא דבמקום שכותבין את השטר לא סמכא דעתיה עד דאיכא שטרא הלכך אי פריש ואמר אקני בכספא בלחוד כיון דסמכא דעתיה מהני אבל הכא דמשיכה ברשות הרבים לאו כלום היא כי א"ל קני מאי הוי אטו אי אמר קני [באמירה] בלחוד מי קני · ומה דאמרי' בפרק הספינה (דף פה:) גבי כליו של לוקח ברשות מוכר דלא קנה לוקח ואי [שם דף פו׳] א"ל קני קנה התם נמי היינו טעמא משום דמאי דלא קני כליו ברשות מוכר היינו לפי שאין רשות לו להניח שם כליו דכל מקום שיש לו רשות להניח שם כליו קונה הילכך כל היכא דא"ל קני הרי הוא כמשאיל לו מקום לכליו וקונה אבל מסירה ומשיכה היכא דלא קנו לאו מהאי טעמא הוא ומש"ה לא מהני אע"ג דפריש והכי מוכח בגמ' [דף כה:] דאמרי' פיל לר"ש במה יקנה ולא קאמר בדפרים: **והגבהה** בדברים הצריכין אותה נראה מדברי רש"י ז"ל שצריך להגביה שלשה טפחים דבגמ' אמרינן פיל לר' שמעון במה יקנה ואוקימנא בחבילי זמורות וכתב עלה רש"י ז"ל בשגבוהין מעל הקרקע ג' טפחים דנפקא מתורת לבוד והפיל עולה עליהן והויא לה הגבהה אלמא סבירא ליה ז"ל דהגבהה ג' טפחים בעינן ור"ת ז"ל השיב עליו מדאמרינן גבי עירוב [עירובין עט:] ומזכה להו ע"י אחר ומגביהו מן הקרקע כל שהוא ומפרשינן בגמ' כמה כל שהוא טפח אלמא דין הגבהה טפח ויש דוחין דשאני שתופי מבואות דרבנן כדאמרי' בפרק התקבל (דף סד:) שאפי' קטן זוכה בו להם ומיהו אכתי קשיא מדקאמרי' בפרק המניח את הכד (דף ל׳) ההופך את הגלל ברשות הרבים ובא אחר והוזק בה ההופך חייב ואוקימנא [בב"ק כט:] כגון שהפכה לפחות משלשה דכל הפיכה פחות משלשה משמע וא"ר אלעזר עלה לא שנו אלא שנתכוין לזכות בה אבל אם לא נתכוין לזכות בה פטור אלמא כל שנתכוין לזכות זכה והוה ליה בורו או מפקיר נזקיו ורש"י ז"ל נזהר בזה ופי' דאע"ג דלאו הגבהה מעלייתא היא קני להתחייב בנזקין כמפקיר נזקין הואיל ודעתו לזכות בה שמאותה שעה נסתלק מעשה ראשון וליתא [דבירושלמי התם בפ"ק ובפ"ק] דמסכת דמאי תני לה לדר' אלעזר בשם חזקיה ואמרי' עלה מילתיה דחזקיה אמרה המטלטלין נקנין בהפיכה אלמא לא בעינן שלשה טפחים אבל טפח מיהא בעינן כדאמרי' גבי עירוב: נכסים שיש להם אחריות וכו' אפרשנה בסמוך בס"ד: גמ' והא אנן במסירה תנן ואיהו נמי במסירה קאמר ורב נמי במסירה היה רגיל לומר הדר ביה בתמיה ועד הכא שמואל קאמר לה כך פרש"י ז"ל אבל מגירסת הרי"ף ז"ל נראה דתלמידי דרב אהדרו לשמואל דרב נמי במסירה היה רגיל לומר אלא דהדר ביה: זו וזו · הדקה והגסה וכי האי תנא ס"ל לרב: מתני' נכסים שיש להם אחריות · היינו קרקעות שאחריות כל אדם המלוה והנושא בחבירו עליהן סומך לפי שקיימין ועומדים: בחזקה · רפק בהו פורתא או דש אמצרי או נעל וגדר ופרץ כל שהוא ובגמ' ילפינן להו לכסף ושטר וחזקה מקראי: ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה · לר"ל מדאורייתא ולר' יוחנן מתקנתא דרבנן וכדאיתא בגמ' [דף כח:] ולא אתא למעוטי אלא קניין דנכסין שיש להם אחריות דהיינו כסף ושטר וחזקה אבל אין הכי נמי דנקנין במסירה ובהגבהה אלא דנקט משיכה משום דרוב קנית מטלטלין במשיכה הן כדאמר בכל דוכתא [ב"מ דף מח.] והא לא מסך אי נמי משום דמשיכה עיקר דהאי למ"ד משיכה מפורשת מן התורה דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד כדאיתא בגמ' טפי משמע מלישנא דקרא משיכה ממסירה והגבהה דדבר הנקנה מיד ליד משמע שילאו מרשות מוכר לרשות לוקח והיינו במשיכה ומסירה והגבהה מינה איתרבו ואי לר' יוחנן דמפרש טעמא שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה עיקר תקנתא במשיכה הות שכיון שהוליאה מרשות מוכר לרשותו נפק ליה מהאי חששא אלא דאמור רבנן דתקני ליה הגבהה ומסירה משום דכיון שמסרה לו או הגביהה ודאי שיוליאנה משם ויכניסה לביתו ואי ממנע ולא עביד איהו דאפסיד אנפשיה ועוד יש לומר טעם אחר במסירה שמאחר שאין המסירה קונה אלא ברה"ר ובחצר שאינה של שניהם ליכא למיחש שמא יאמר לו נשרפו חטיך [בעליה] ובדין הוא דליקני ליה מעות ברה"ר כיון דליכא למיחש להכי אלא דלא פלוג רבנן: **נכסים** שאין להם אחריות נקנין עם נכסים וכו'· אם מכר מטלטלין עם הקרקע כיון שקנה לוקח את הקרקע באחד מג' קניינים האמורים למעלה

הגהות הב"ח

(א) ואיהו כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) עיין גירסת הס"ס:

א מיי' פ"ג מהל' מכירה וס"ג מהלכות זכיה סמג עשין פב טור ח"מ סימן קיג קנג ורב :

[דף רטז ע"ב]

א וכתב מיי' וכן הרמ"ם וכן הדין אם שתנה המוכר בזה או הדבר תלוי בו אם ירצה יגמור המקח מיד בנתינת הכסף ואם לא ירצה יחזור בו עד שיכתוב השטר ולאו תלוי בלוקח :

הגהות הב"ח (א) דלא כצ"ל :

נקנו המטלטלין עמה : וזוקקין · נכסים הללו שאין להם אחריות דקא מיירי בהו תגא את הנכסים שיש להם וכו' ואע"ג דאין נשבעין על הקרקעות לבדן כדנפקא לן בשבועות היכא דטענו מטלטלין וקרקעות ונתחייב להשבע על המטלטלין זוקקין את הקרקעות לשבועה· האי זוקקין אנכסים שאין להם אחריות קאי ולא אב"ד : גמ' לא שנו · דקני בכספא לחודיה : אלא במקום שאין רגילין לכתוב שטר מכירה אבל במקום שרגילין לכתוב שטר מכירה לא [קנה] דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו [של לוקח] לקנותן על השטר הוא סומך : ואי

נר מצוה

אחריות נקנין בכסף · *אמר רב לא שנו אלא במקום שאין כותבין שטר אבל במקום שכותבין לא קנה עד שיכתוב שטר ואי פריש פריש כי הא דרב אידי בר אבין כי זבין ארעא א אמר אי בעינא בכספא אקני ואי בעינא בשטרא אקני אי בעינא בכספא אקני דאי בעי למהדר לא מצי הדר ואי בעינא בשטרא אקני דאי בעינא למהדר הדרנא בי : °ובשטר אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן דמים ואי קשיא לך הא דתניא בשטר כיצד כתב לו על הנייר או על החרס אף על פי שאינו שוה פרוטה שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה התם במוכר שדהו מפני רעתה רב אשי אמר במתנה בקש ליתנה לו ולא כתב לו לשון מכר אלא כדי ליפות את כחו :

פרא נכסים שאין להן אחריות אנקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה מנא

רש"י

הנא סבר רב: לא שנו דנקנה בכסף לחודיה אלא דף כו. במקום שאין רגילין לכתוב שטר מכירה: לא קני· דכיון דרגיל בשטר לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטר: ואי פריש · רצוני שיקנה לי שטרי או כספי פרים: אי בעינא כו' ולכך אמר תרוייהו שאם בא המוכר לחזור בו יאמר לו רוצה אני שיקנה לי כספי ואם ירצה הוא לחזור יאמר איני רוצה שיקנה לי כספי כי אם שטרי ואחזור בי כל זמן שלא קבלתי את השטר כדמסיק: ה"ז מכורה ונתונה · וס"ד או או קתני: מפני רעתה: וניחא למוכר דיקנה לו השטר ללוקח (א) ולא מצי למיהדר ביה: רב אשי אמר · מתניתין בנותן מתנה איירי וכולה חדא היא ולאו או או קתני אלא כך כתב לו שדי מכורה ונתונה לך לייפות את כחו שאם יגבנה בעל חוב של נותן יחזור עליו לגבות ממנו דמים

פרים · אם רציתי יקנה לי כספי או יקנה לי שטרי : אי בעינא וכו' · להכי אמר תרוייהו שיהא הוא יכול לחזור בו ולא המוכר כדמפרש ואז"ל שאם בא המוכר לחזור יאמר לו אני רוצה [שיקנה לי כספי ואם בא הוא לחזור יאמר איני רוצה] שיהא כספי קונה עד שיביא השטר וכל זמן שלא קבלתי השטר אחזור בי : ואיכא מאן דאמר דהכא בשטר קנין דוקא עסקינן כלומר שלשון השטר בענין שקונה בעצמו שכותב לו שדי מכורה לך ובכי האי גוונא אי לא פריש אינו קונה אלא בשעת השטר ולא משעה ראשונה וטעמא דמילתא משום דכל שיש לפניו שתי קניות אין דעתו לקנות אלא בקנין שהוא יותר מועיל ושטר יותר מועיל מכסף לפי שמועיל לקנין ומועיל לראיה אבל במקום שאין כותבין שטר קנין אע"פ שכותבין שטר ראיה שהוא להודאה על המכירה לאחר הוא קונה בכסף ושמעתין מוכחא דבשטר קנין עסקינן מדאמרי' אי בעינא בשטרא אקנה דמשמע דבשטר ממש הוא קונה ודאמרי' בפ' חזקת הבתים (דף נד:) נכסי העובד כוכבים כלומר עובד כוכבים שמכר נכסיו לישראל בכסף ועדיין לא כתב לו את השטר הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהן מאי טעמא עובד כוכבים מכי שקיל זוזי אסתלק וישראל לא קני אלא בשטרא הלכך כל המחזיק בהן זכה בהן התם בשטר קנין עסקינן ובמקום שכותבין את השטר היא מדקאמר דישראל לא קני אלא בשטרא דאי במקום שאין כותבין את השטר בכסף בלבד הוא קונה ואי בשטר ראיה עסקינן ומשעת נתינת הכסף *(קנה) היכי אמרינן דכל המחזיק בהן זכה בהן דהא כי כתיב ליה עובד כוכבים שטרא אשתכח דקני ישראל ראשון למפרע משעת נתינת הכסף · ולי נראה ודאי דהתם בשטר קנין עסקינן מטעמא דכתיבנא אבל בשמעתין מדקאמרי' סתמא בכל שטר עסקי' שכיון שדרכן לכתוב את השטר לוקח לא סמכא דעתיה עד שיכתוב את השטר ואפי' בשטר הודאה מיהו במקום שנהגו לכתוב שטר קנין תולה קנייתו על השטר ואינו קונה משעת נתינת הכסף והיינו ההיא דפרק חזקת הבתים אבל במקום שנוהגין לכתוב שטר ראיה לבד אי אפשר ללוקח שיתלה קנייתו בו שהרי אינו קונה בו אלא שכשנכתב אותו שטר קונה בכסף משעה ראשונה וכל זמן שלא נכתב אינו קונה משום דלא סמכה דעתיה ונקט הכא לישנא דאי בעינא בשטרא איקני מפני שיש שטר שהוא קונה דהיינו שטר קנין ואפי' בשטר ראיה נמי שייך לישני דאקני כיון שלא נגמר הקנין עד שעת כתיבתו אע"פ שקנה למפרע ועוד דמשום דאמר אי בעינא בכספא איקני אמר נמי אי בעינא בשטרא איקני וכן הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מכירה לא חלק ושטר ראיה דקאמרי' שאינו מועיל לקנין היינו שטר הודאה בעלמא שמודה שמכר דשטר כזה אינו קונה אבל בשטר מכר כהני שטרי דידן אע"פ שכתוב בהן ומכרתי ונתתי לשון עבר שטר קנין הוא ולחזק הדבר כותבין כך כמו [בראשית כג] נתתי כסף השדה [שם] נתתיה לך [ואע"ג] דלקמן בסמוך אמרי' כתב לו על הנייר וכו' שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה לאו דוקא דכתיב בהאי לישנא דהוא הדין נמי דאי כתב מכרתי ונתתי מהני וראיה לדבר מדאמרי' בפ' השולח (דף מ:) נתתי שדה פלוני לפלוני נתתיה לו הרי היא שלו קנה ואמר ר' יוחנן וכולן בשטר כלומר שכתב לו בשטר כלשון הזה ומהני מדין קנין ולא מדין הודאה דאם כן באמירה בעלמא לסגי וכן דעת הרב בעל העיטור והרשב"א ז"ל : והיכא שקנה בחזקה במקום שכותבין את השטר כתב רבינו שמואל ז"ל בפרק חזקת הבתים [דף נא·*] דקנה משום דחזקה קנייה אלימתא היא דכיון שבא ברשותו סמכא דעתיה · אבל הרמב"ן ז"ל כתב דמסתברא דכי אמרי' לא שנו אלא במקום שאין כותבין השטר אכולה מתני' קאי שלא מצינו שיפה כח חזקה מכח כסף אלא במה ששנו לקמן בברייתא [דף כז·] בגמ' : ודאמרי' דבמקום שאין כותבין השטר קונה בכסף לחודיה לאו דוקא בשנתן כל הכסף אלא אפי' לא נתן אלא מקצת דמים סתם קונה והיינו דאמרי' בפ' השוכר את האומנין (דף עז:) מכר לו שדה באלף זוז ונתן לו מהן חמש מאות זוז קנה ומחזיר את השאר אפי' לאחר כמה שנים מיהו אמרי' התם דה"מ דוקא בדלא עאיל ונפיק אזוזי אבל בדעאיל ונפיק אזוזי לא קנה: וכתב ר"ח ז"ל דעאיל ונפיק אזוזי דאמרי' דלא קנה היינו כגון דגלי דעתיה מוכר דלא מזבן לאשתלומי דמי למחר וליומא אחרינא בלא נחיצותא [אלא לאשתלומי *לבתר בנחיצותא וכדברי הראב"ד לקמיה]· ואע"ג דאמרי' דעאיל ונפיק אזוזי לא קני היינו לומר שאינו קונה כולו מיהו אמרי' התם דכל החוזר בו ידו על התחתונה שאם חוזר בו מוכר יד לוקח על העליונה רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל כשער המקח כלומר לפי הדמים שהתנו ביניהם על כל השדה ונותן כחוש כדין חצי שדה אני מוכר לך ואם רצה מעות מגבהו מן העידית שבה כשער של עכשיו שחובו הוא מגבהו ואם לוקח חוזר בו יד מוכר על העליונה רצה אומר לו הילך מעותיך או הילך קרקע כנגד מעותיך ומהיכן מגבהו מן הזבורית כשער של עכשיו ולא כפי פסק המכר שהרי זה כגביית החוב אלא שהוא מן הזבורית וה"מ בדבר שראוי ליחלק דבכי האי גוונא הוא דאמרי' שאם חזר בו ידו על התחתונה ויטול חצי שדה שהרי הוא ראוי אבל בשדה שאין בו דין חלוקה כל היכא דעאיל ונפיק אזוזי לא קנה כלל שהרי לא נתכוונו שיהו שותפין והיינו עובדא דחמרא דהתם דפש חד זוזא ועאיל ונפיק [עליה] ואמרי' דלא קנה כלל מפני שאין החמור ראוי ליחלק ומיהו במוכר שדהו מפני רעתה אפי' עאיל ונפיק אזוזי קני כדאיתא התם (דף עה·) וה"מ בנותן מקצת דמים סתם אבל היכא שנתן מקצת דמים ואמר לו ערבוני יקון קנה כנגד מעותיו לא פחות ולא יותר בין לא עאיל ונפיק בין יש בה דין חלוקה בין אין בה דין חלוקה ונוטל כחוש ונוטל כשער המקח דערבוני יקון משמע [כנגדו] והוה ליה כאילו נשתתפו לדעת והיינו דאמרי' התם הנותן ערבון לחברו וכו' ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו אמר רשב"ג בד"א בזמן שאמר לו ערבוני יקון וכו' : ועאיל ונפיק אזוזי דקאמרי' כתב הראב"ד ז"ל דאפי' בשהרחיב לו את הזמן כיון דכי מטי זמניה עאיל ונפיק אזוזי לא קני דטעמא דעאיל ונפיק אזוזי דלא קני היינו טעמא משום דמוכחא מילתא דמשום דאצטריכו ליה זוזי זבין ולא גמר ומקני עד דפרע ליה והכא נמי משום זוזי דאצטריכו ליה להוות זימנא זבין דהא כי מטי זימניה לאלתר נפיק ועאיל עלייהו והביא ראיה מדאמרי' התם (דף עז:) רשב"ג אומר מלמדין אותן שלא יחזרו בהן כותב לו אני פב"פ מכרתי שדה פלוני לפלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים זוז והריני נושה בו שמונה מאות זוז ואם איתא למה ליה כולי האי ילמדם שירחיב לו את הזמן אלא ודאי לא מהני ולפי דבריו ז"ל יש ללמוד ממנה גם כן שאפילו בקנין חזקה או בחליפין היכא דעאיל ונפיק אזוזי לא קני דאי לא ילמדם שיקנו בחזקה או בחליפין אבל אין זו ראיה דעל כרחיך אי פרים ואמר דניחא ליה דליקני במקצת מעות קנה ואפי' עאיל ונפיק אזוזי ומעתה אין להביא ראיה מדברי רשב"ג לכל מה שכתבנו למעלה דאיהו חד מתרי תלת גווני נקט דהא בדפריש קני ולא קא"ל רשב"ג ואעפ"כ הדין דין אמת דכל היכא דעאיל ונפיק אזוזי לא שנא [מיד ולא שנא לאחר זמן לא שנא] בכסף ולא שנא בחזקה ובחליפין לא קני בר ממוכר שדהו מפני רעתה ודינין הללו מתבארין בפ' האומנין : לא שנו אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן לו דמים · דלא גמר מוכר ומקני עד דקביל דמי ואע"ג דקביל דמי נמי בעינן שטרא אלא היכא דפריש כדאמרי' לעיל : אע"פ שאין בהן שוה פרוטה · דסד"א דכל פחות משוה פרוטה לאו כלום הוא א"כ איידי דגבי קידושין נקט לעיל [דף ט·] אע"פ שאין בהן שוה פרוטה דאיצטריך סד"א דכיון דבעל יהיב ליה ליבעי שוה פרוטה תנא ליה נמי הכא ולאו דוקא דכיון דמוכר יהיב ליה ללוקח מה לי שוה מה לי אינו שוה [פרוטה] : הרי זו מכורה ונתונה · קס"ד או או קתני: מפני רעתה · דניחא ליה למוכר דליקני ליה שטרא ללוקח כי היכי דלא לימלי למיהדר ביה : רב אשי אמר · הך מתני' בנותן מיירי וכולה חדא היא ולאו או או קתני אלא כך כתב לו שדי מכורה לך ונתונה לך ליפות את כחו שאם יגבנה בעל חובו של נותן ישוב עליו לגבותו ממנו דמים המפורשים בשטר : ודאמרי' במכר דסתמא לא קנה עד שיתן דמים משמע דאע"ג דלא עאיל ולא נפיק אזוזי לא קנה עד שיתן דמים אע"פ שכתב לו את השטר כבר ואיכא למידק מדאמר רבא בפרק האומנין [דף עז:] האי מאן דמזבין מידי לחבריה ועאיל ונפיק אזוזי לא קני לא עאיל ונפיק אזוזי קני אלמא כל שקנה באחד מדרכי ההקנאות כל היכא דלא עאיל ונפיק אזוזי קני איכא למימר דהתם כגון שקנה מטלטלין במשיכה או קרקע בחזקה דכיון שבא הדבר לרשות לוקח ואפ"ה מוכר לא עאיל ונפיק אזוזי מוכחא מילתא דגמר ומקני אבל בקנין שטר לא מוכחא מילתא דכיון שהמקח עדיין ברשות מוכר למה ליה דליעול וליפוק מימר אמר כשירצה לוקח מקחו יתן מעותי ומשום הכי אע"ג דלא עאיל ונפק אזוזי לא קנה עד שיתן דמים : והיכא דקנה מיניה בקנין סודר כתב הרב אלברגילוני ז"ל דפלוגתא היא ביני רבוואתא ז"ל איכא מאן דאמר דדיניה כשטר ולא קנה עד שיתן דמים ואיכא מאן דאמר דאלימא מילתא דקנין ואע"ג דלא יהיב זוזי קני והכי נמי מסתברא מדאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא [דף טז:] המוצא שטר הקנאה בשוק יחזיר לבעלים אי משום כתב ללוות ולא לוה הא שעבד נפשיה ואם איתא דלא קנה עד שיתן דמים ליחוש דלמא לא יהיב דמי אלא ש"מ דבדלא יהיב דמי נמי קנה וכ"ת ולטעמיך ליחוש דלמא עאיל ונפיק אזוזי דבכה"ג ודאי בקנין לא קנה דאפי' בחזקה נמי

ד"ה מותר פי' קנה והרי"ף גרסינן לא קנה

מבמע שם כן מדברי הרשב"ם

נ"ל למחר בנחיצותא ועיין נמוקי יוסף פ"ד דב"מ סימן תעה · ג' א

נמי לא קנה לאו קושיא היא דמסתמא אמרינן דאם איתא דהוה עייל ונפיק אזוזי קלא הוה לה למילתא : ודאמרי' לא קנה עד שיתן לו דמים איכא מ"ד דדוקא כל הדמים אבל במקצת דמים אפילו לא עייל ונפיק אזוזי לא קני דכי אמרינן [ב"מ דף עז:] דבמקצת דמים קנה הכל כל היכא דלא עייל ונפיק אזוזי ה"מ בנותן מקצת דמים לשם קנין דכיון שקבלם לשם קנין ולא עייל ונפיק אשארא גלי אדעתיה דניחא ליה דליקני בהכי אבל הכא דמים הללו לא לשם קנין נתנם לו שהרי בשטר הוא קונה אלא לשם פרעון נתנו ולפיכך אע"פ שקבלם אין כאן הוכחה דניחא ליה שיקנה בהן ולפיכך י"ל שאפילו כנגד מעותיו אינו קונה דכיון דבשטר הוא קונה אי אפשר לו לקנות בו מקצת השדה שעל כל השדה נכתב ולא על חציו וכיון שבטל כח השטר במקצתו בטל כולו :

מנא ה"מ וכו' ויתן להם אביהם מתנות רבות · בבני יהושפט כתיב וסיפא דקרא עם ערי מצורות ביהודה : בעינן צבורין בה · שיהו אותם מטלטלין מונחין באותו קרקע : והלכתא צבורין לא בעינן אגב וקני בעינן · שיאמר לו קנה קרקע וקנה מטלטלין אגבה ומדברי רש"י ז"ל נראה דדוקא אגב הוא דמהני אבל עם כלומר דאמר ליה קנה הקרקע וקנה המטלטלין עמה לא מהני והיינו דבגמ' [דף כו:] בעי למפשט בעיין דצבורין מדקתני אמר רבי אלעזר מעשה במירוני אחד שבירושלים שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו אין לו תקנה עד שיקנה ע"ג קרקע מה עשה הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים ואמר צפונו של זה לפלוני ועמו ק' לגין וק' חביות וכו' ועובדא אחרינא נמי מייתי התם טפח על טפח לפלוני ועמו מאה לגין ומאה חביות

תורה אור | נר מצוה

(דה"כ ב כא) °מנא הני מילי אמר חזקיה אמר קרא °ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות (אשר) ביהודה(א) (*אמר *רבה בר רב יצחק אמר רב *ב' שטרות הן זכו א בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה על מנת שיכתבו לו את השטר חוזר בו בין בשדה בין בשטר ורב חייא בר אבין אומר שלשה שטרות הן תרי הא דאמרן אידך אם קדם מוכר וכתב שטר ללוקח כאותה ששנינו כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו כיון שהחזיק זה בקרקע נקנה (ה)שטר כל מקום שהוא) *איבעיא להו בעינן צבורין בהו או לא ואסיקנא *והלכתא ב צבורין לא בעינן אגב וקני בעינן כלומר שצריך המקנה לומר לקונה ג קנה לך האי ארעא וקני אגבה הנך מטלטלין דאית לי במקום פלוני וכיון דאחזיק בההיא ארעא קנה לה להדיא ארעא וקני להו מטלטלי כל היכא דאיתנהו ד איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו תא שמע עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושכר לו אלמא שדה במכר ומטלטלין במתנה קני:(ב) אמר שמואל ג מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן אמר רבא ל"ש אלא שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו תניא כותיה דרבא מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק ה באחת מהן קנה כולן בד"א שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא

רש"י

המפורשים בשטר: שני שטרות הן · שני דינין חלוקים בשטר: זכו בשדה זו · החזיקו בה לצורכו : וכתבו · שטר לראיה : חוזר בשטר · אם אינו רוצה שיהא לו שטר : על מנת כו' · חוזר אף בשדה כי לא עשאן שלוחין לזכות אלא עם השטר והרי חוזר בשטר : אם קדם מוכר · קודם נתינת הכסף וקודם שהחזיק הלוקח : נקנה השטר כו' · (ג) כגון שאמר ליה מוכר קני הקרקע בחזקה וקני השטר עמו : מי בעינן צבורין · שיהו המטלטלין צבורים ומונחין באותה קרקע : אגב וקני · כדמסיק: מושכר לו · היינו מכר : מעשר היינו מתנה וקנה:

ובתר הכי [דף כז·] כי מפשיטא לן בעיין דלא בעיין צבורין איבעיא לן תו אי בעינן אגב או לא ואמרי' ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב ואע"ג דמתני בהו עם אלמא עם לא הוי כאגב אבל הרא"ה ז"ל כתב דעם הרי הוא כאגב וכי איבעיא לן אי בעינן אגב או לא היינו לומר אי סגי בלא אגב ובלא עם אלא דא"ל קני קרקע ומטלטלין וכי אמרי' ת"ש דקתני כל הני ולא קתני אגב לא מהני דקתני בהו עם מוכיח אלא מעובדא דר"ג וזקנים [וממימרא] דרבה בר יצחק אמר רב דמייתינן להו נמי למפשט בעיין דצבורין ולא קתני בהו לא עם ולא אגב כלל וכי אסיקנא דאגב וקני בעינן ה"ה דסגי בעם והר"ס במז"ל כתב בפ' ג' מהלכות מכירה דכל זמן שהמטלטלין צבורין בקרקע לא בעינן אגב נראה שהוא מפרש דכי איבעיא לן בגמ' מי בעינן אגב היינו בשאין צבורין והיינו דבתר דאסיקנא דלא בעינן צבורין איבעיא לן אי בעינן אגב או לא הא בצבורין לא בעינן אגב דהוה ליה קרקע זה כחצרו וחצרו של אדם קונה [לו] ואין דבריו מחוורין שאם כן היה לו לפרש דדוקא בחצר המשתמרת דחצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא בעומד בצדה כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף יא·) ואף הוא ז"ל כתב כן בפרק רביעי מהלכות זכייה ומתנה וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל : ושמעי' מההיא עובדא דהלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים שאין מקנין אגב ארבע אמות של קבורה ולא אגב ד' אמות של ארץ ישראל שאם כן למה הוצרך ליקח בית סלע סמוך לירושלים וה"נ מוכח בפ' הזהב (דף מו·) גבי ההיא דהיה עומד בגורן דאקשי' וליקנינהו ניהליה אגב ארעא ומשני דלית ליה ארעא עוד כתב הרא"ה ז"ל דמי שיש לו אב אינו יכול לזכות אגב בית הכנסת לפי שאין לו זכות בה שאע"פ שמתחלה זכו אותה לכל העולם אי אפשר לזכות אלא לנולדים אבל לא למי שלא היה בעולם אלא שהבן זוכה בה מכח ירושת אביו ומצא שמי שיש לו אב אין לו זכות בבית הכנסת והא דקתני צפונו לפלוני ודרומו לפלוני לאו למימרא דאגב צריך יחוד מקום אלא זה היה מחלק גם הקרקע להם ונתן צפונו לפלוני במתנה ואגבו הקנה לו מטלטלין וכן לכל א' : ובגמ' מייתי נמי למפשט בעיין דצבורין ממימריה דרבה בר יצחק אמר רב שני שטרות הן זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה · כלומר שמכיון שהחזיקו בשדה *נצרכו קנה המקבל ואין המזכה יכול לחזור בו ואפ"ה חוזר בשטר אם אמר אין רצוני שתהא לו ראיה בידו : ע"מ שתכתבו לו את השטר חוזר בין בשטר בין בשדה · שהרי לא עשאן שלוחין לזכות אלא עם השטר והרי חזר לו בשטר : וכתב הרמב"ן ז"ל דמהא שמעי' שאע"פ שהתנאי לתועלת המקבל תנאה הוי ואע"ג דבעלמא גמרי' מתנאי בני גד ובני ראובן והתם תנאה להנאת נותן הוה אפ"ה תנאה דהוי להנאת מקבל כי הכא מהני ואין הלה יכול לומר הריני כאילו התקבלתי שהמוכר ג"כ לפיכך תלה הדבר בתנאי כדי שיוכל לחזור בו בכל שעה קודם שיתקיים התנאי ולפיכך האומר לחברו שדי מכורה לך ע"מ שאתן לך מאתים זוז חוזר בזה ובזה ומימרא זו הביאה הרי"ף ז"ל בפרק הספינה שאף שם [דף עז·] היא בגמ' ושם אכתוב מה שצריך לפרש בה עוד בס"ד : **איבעיא** להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו וכו' · נתון ליהושע · היינו רבי יהושע בן חנניה שהיה לוי כדמוכח בערכין (דף יא:) דאמרי' התם מעשה ביהושע בן חנניה שהלך לסייע את יוחנן בן גודגדא בהגפת דלתות אמר לו חזור בך שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים אלמא לוי היה : ומקומו מושכר לו · ונתן לו ר' יהושע פרוטה בשכר המקום ונמצא המעשר נקנה עם הקרקע בכסף והכי מסקנא דהך מילתא במעשר שני [פרק ה] ושכירות היינו מכר והמעשר היינו מתנה וש"מ דמטלטלין דמתנה נקנין אגב קרקע של מכר : **גרסי'** בגמ' [דף כז·] איבעיא להו שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהו · כלומר אם אמר לבעל השדה קנה השדה לעצמך ואגבו יקנו מטלטלין לפלוני מי מיקנו ליה או לא ובעינן למפשטא מדתניא עשור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה לעניים ומקומו מושכר לו ודחינן שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא כלומר דהואיל וגבאי צדקה הוא הרי הוא כידן משא"כ באחר הילכך בעיין לא איפשיטא ופסק בה הרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות מכירה כדרכו ברוב התיקו האמורין בתלמוד בממונא דאי תפס לא מפקינן מיניה אבל דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל דכל כי האי גוונא מפקי' מיניה · ומכל מקום מדאמר שאני ר"ע דיד עניים הוא משמע דשדה לאפטרופוס ומטלטלין ליתומים קנו דכי היכי דגבאי יד עניים אפטרופוס נמי יד יתומים אבל אחרים חולקין ואומרים דגבאי שאני לפי שהעניים מוטלין עליו לפרנסם וכל שאין מעות בכיס צריך לטרוח בשבילם ונמצא שיש לגבאי טובת הנאה במה שעניים זוכים בו וה"ל כשדה ומטלטלין לאחד משא"כ באפטרופוס והראשון נראה עיקר וכן דעת הרשב"א ז"ל : **אמר** שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן · אף על פי שאינן זה בצד זה : בד"א כשנתן לו דמי כולן · וכ"ת וכיון שנתן לו דמים למה ליה חזקה והא קרקע נקנית בכסף איכא למימר דבמקום שכותבין את השטר עסקינן דאמרינן לעיל [דף כו·] דלא קנה עד שיכתוב את השטר וחזקה זו מועלת כשטר · זה הוא פי' מה שכתב הרב אלפאסי ז"ל · אבל בנוסחאות שלנו בגמרא הכי איתא אמר רבא ל"ש אלא שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו · וה"פ ל"ש דמטלטלין נקנין בחזקה דקרקע · אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע דכי אחזיקיה בקרקע אדעתא למקניה כולהו אחזקיה : אבל לא נתן לו דמי כל המטלטלין לא קנה מטלטלין בחזקה דקרקע אלא כנגד מעותיו ומסייעינן ליה מדתניא יפה כח חזקה מכח כסף ושטר שהחזקה מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כלן במה דברים אמורים שנתן דמי כלן אבל לא נתן דמי כלן לא קנה אלא כנגד מעותיו ומסייעינן מינה לרבא משום דמטלטלין הנקנין עם הקרקע נמי כשדה שאינה סמוכה לו דמי ובתר הכי אמרינן מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן זו היא סוגיית הגמ' · ומדברי הרב אלפסי ז"ל נראה דרבא לא קאי אמטלטלין הנקנין אגב קרקע אלא אקרקעות גופייהו וכן הרמב"ם ז"ל הביא בפרק א' מהלכות מכירה גבי קרקעות ובפ"ג מהלכות מכירה שכתב דין המטלטלין הניקנין עם הקרקעות ולא הזכיר כלל נתן לו דמי כלן והוא תימה אולי גרסא אחרת להם · ומ"מ מדאמרי' סתמא אבל לא נתן לו דמי כלן לא קנה אלא כנגד מעותיו משמע אע"ג דלא עייל ונפיק אזוזי דלא"ג דבקנין חזקה קונה הכל בלא דמים כלל כל היכא דלא עייל ונפיק ובכסף קונה מיהא במקצת דמים כדמוכח ההיא דהשוכר את האומנין (דף עז:) שכתבתי למעלה התם הוא לפי שהוא קונה גוף הדבר מצד עצמו בין בכסף בין בחזקה אבל

לו ואע"פ שאין אנו יודעים לו קרקע הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ולא מחזי כשקרא שאפשר שיהיה לו קרקע במדינה אחרת ואין אנו יודעים בה : ג ומיי' כתב שאם הם בתוכו א"צ שיאמר קנה לך אגביו המטלטלין והרלב"ד השיג עליו וכתב כסברא ראשונה וכן יראה מדברי הרא"ש : ד כתב הרא"ש ה"ג ברוב ספרים הב"ע לדמי הכי נמי מסתברא דאי ס"ד מאה לאן ומאה חביות ניקנינהו ניהליה בחליפין אלא מאי לדמי נקנינהו ניהליה בחליפין מאי אית לך למימר דליתא למקבל מתנה ה"נ דליתא למקבל מתנה וכתב הר' שמעיה וכן כתב הריב"ן דיש לדקדק משמועה זו דאין מועיל קנין סודר שלא בפני הקונה לו בחליפין על ידי אחר · ופליאה הוא בעיני מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני שמקבל מתנה · ויש גרסא אחרת אלא מאי לדמי וקנינהו ניהליה במשיכה דליתיה למקבל מתנה ונזכינהו ניהליה אגב אחר וכו' וכן הגיה רש"י בפירושו כתב ידו וגירסא וכן מוכיח בכוליה תלמודא דקנין סודר מועיל מה שהעדים קונין מן המקנה בשביל הקונה · ולכך הורגלו לעשות קנין בסודר של עדים שלא בפני הקונה לפי שרוב הקניינים הם שלא בפני הקונה ועוד האריך ה כתב הטור [סי' קצב] אם היו בשכירות והחזיק באחד מהן קנה את כולן וכשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות הקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה לזמן השכירות היו מקצת הקרקעות במקח ומקצת בשכירות באח

שלטי הגבורים

א וזכו לו וכתבו לו השטר שחוזר בשטר כתב ר"ת דוקא בשטר מתנה אבל אם הוא שטר מכר כשזכו לו בשדה מתבין לו שטר בעל כרחו ור"י פירש דאפילו בשטר מכר אין כותבין בלא דעת המוכר אלא שהלוקח יכול לחזור בו ולומר לא קניתי אלא ע"מ שתכתבנו לי שט"מ ומיהו גם המוכר יכול לחזור בשטר אם יקבלנו הלוקח בלא שטר וכן דעת הרא"ש וה"ר יונה כתב וחילק בין זוכה לו ע"י אחר ובין זוכה הוא בעצמו שכתב אע"פ שחוזר בכתיבת השטר אם הוא מכר אינו יכול לחזור בו מאחריותו ואם מתנה אם אמר שדה זו אני נותן לך באחריות לך חזק וקני מתתייב באחריותו וכמו שמתחייב באחריותו ע"י שטר כך מתחייב נמי באחריות ע"י חזקה למגבי מבני חרי אבל לכתוב לו השטר אינו מתחייב דה"ל קנין דברים וי"א דאפילו בכתיבת השטר נמי מתחייב כשמחזיק הלוקח או המקבל בעצמו והא דאמרינן שחוזר בשטר היינו כשאומר לעדים זכו לפלוני אבל באומר ללוקח או למקבל עצמו זכה ואכתוב לך שטר אינו יכול לחזור בו : שאלה להרא"ם ראובן שקנו מידו שנתן לשמעון בית והעדים שמו כתב זכירה על זה וחתמו עליו וכשבאו לכתוב השטר מיחה הנותן שלא יכתבו השטר אם יכול לעכב אם לא : תשובה יראה שיכול למחות אע"ג דסתם קנין לכתיבה עומדת ה"מ סתמא דמסתמא ניחא ליה למקנה שיכתבו שטר לקונה אבל אם מיחה לא כתבינן ולאי משום שכבר כתבו הזכירה רשב"ם פי' אפילו נכתב שטר גמור ונחתם יכול לחזור עד. שלא בא לידי המקבל מתנה ובמקומות שנהגין שהעדים אומרים למקנה בשעת הקנין דע כי נכתוב השטר ולא תוכל למחות בנו ואפילו קנו מידו על השטר שאמר בפירוש אני מקנה לכתוב השטר ולא אוכל לחזור בי למחות בסופר מלכתוב ובעדים מלחתום עדיין יכול לחזור בו דהאי קנין דברים בעלמא הוא ואין קנין חל עליו שאין כאן שעבוד נכסים שיחול הקנין עליו דבשטר מתנה אין משעבד נכסיו ואפי' המקנה לחבירו שיכתוב שטר על מכר נמי קנין דברים הוא שכבר נשתעבדו לו נכסיו משעת מכירה הלכך אין תקנה שלא יוכל לחזור בו עד שיבא השטר ליד המקבל מתנה ע"כ וי"א שאם אמר כתבו וזכו לו בשטר שמיד שכתבוהו זכו לו ואינו יכול לחזור בו והרמ"ה כתב דאפ"ה יכול לחזור בו דבההיא שעתא אכתי ליתיה לשטריה ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והכי מסתבר :

ב כתב הטור ואפילו מטלטלי דכיידי משתעבדי ואפילו בקרקע כל שהוא יכול לשעבד כל מטלטלין ואם אין קרקע ללוה והמלוה זיכה לו מתוך שדהו בקנין או באחד מהקנאות שקונין בהם קרקעות או שהשאילו או השכיר לו קרקע כל שהוא ה"ז מקנה ע"ג כל מטלטלין שירצה וא"צ לסיים מקום שמקנה אגביה המטלטלין ואם אין קרקע ללוה וגם אין למלוה להשאילו או להשכירו יכתוב הקניתי לו ד' אמות קרקע בחצרי ואגבן הקניתי המטלטלין

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סימן רמג :

[דף ריז ע"א]

כל זה אינו מן ההלכות ונמחק ד"ט

ב מיי' פ"ק מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ קצב:

דף כו.

דף כו.

תרג

הגהות הב"ח

(א) נקנה השטר בכל מקום כצ"ל: (ב) וכגון כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) עיין פ"ה דב"ב ברי"ף דף קלג ע"ב : (ב) ב"מ דף ע ע"ב :

נ"א נרשם

עין משפט

[אחרת אגב שדה שבמדינה ז ד"ת]

[דף ריז ע"ב]

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען ופ"ה סמג עשין לה טור ח"מ סימן לב :

ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת סמג עשין ד טור י"ד סי' שלד :

ג מיי' פ"ה מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סי' קצה קצט :

[דף ריח ע"א]

רבא כ"ה בגמ'

אבל הכא שקונה דבר אחר בחבירו כמטלטלין אגב קרקע ושדה שבמדינה אחרת כיון דהקנאה ריעא היא אע"ג דלא עאיל ונפיק אזוזי לא קנה אלא כנגד מעותיו ומיהו בדעאיל ונפיק אזוזי משמע לי דהוי דיניה כנותן מקצת דמים על השדה דכל החוזר בו ידו על התחתונה וכדאי' בפ' האומנים [דף עז]: וזוקקין את הנכסים שיש להם אחריות וכו' מנין לגלגול שבועה מה"ת שנא' ואמרה האשה אמן אמן ותנן אמן על האלה אמן על השבועה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה · הכי איתא בגמ' ומוכחא גלגול שבועה מארוסה ונשואה דשקלי' נר מצוהוטריקן ביה טובא ולא אפשר לאוקמה

לא קנה אלא כנגד מעותיו: °א וזוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: *אמר עולא מנין לגלגול א שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן שלא שטיתי (א) ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה אשכחן איסור דאורייתא ממונא מנא לן תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו ומה ב סוטה *שלא ניתנה ליתבע בעד אחד מגלגלין ממון שניתן ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן ודאי שמא מנא לן דתניא רבי שמעון בן יוחאי אומר נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי (ב) אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב עד דאמר ליה עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא ב הקורא לחבירו °עבד יהא בנדוי ממזר סופג את הארבעים רשע יורד עמו עד לחייו אמר *רבה דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי: מתני' ג כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה

רש"י

אמן אמן · יתירא למידרש בה גלגול: שלא שטיתי · כשהייתי ארוסה ושומרת יבם מלפה וממתנת ליבם וכנוסה שייך למיתני גבי דף כז: יבמה וליכא לאוקמי אלא בגלגול דאין משקים ארוסות ושומרת יבם אפילו לאחר שנשאו כי אם על ידי גלגול אגב שמשקה אותה על סתירת נישואין מגלגלין עמה סתירת אירוסין: שלא ניתנה לתבע (א) בעד אחד · דילפינן דבר דבר מממון דבעינן שני עדים שנסתרה: דף כח. ממון ניתן ליתבע בעד אחד · דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה: אשכחן בודאי · בטענת ודאי שטוען ודאי (ג) בדבר ברי בדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או בכופר הכל שמגלגלין אותה אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר : ספק מנלן ; טענת שמא כגון שבועת אריסין ושותפין שחלקו מנלן שמגלגלין אותה עם שבועה אחרת אי מק"ו לא דמי לסוטה דסוטה כל שבועתה ספק וגלגולה נמי ספק וממון עיקר שבועה שלו ודאי בטענת ודאי דכתיב וכי יתן איש וגו' : בפנים · בסוטה שמשביעין אותה בעזרה : דאמר ליה עבדי אתה · ואפי' זה מגלגלין אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר : עבד' כנעני : יהא בנדוי · בית דין מנדין אותו שמזלזל(א)בישראל כל כך:סופג את הארבעים· קנסא: יורד עמו עד לחייו· כלומר לזה אין ב"ד נזקקין אבל הוא מותר לשנאותו ולמעט פרנסתו ולירד לאומנתו: שלא נמכרת לי בעבד עברי· וקמ"ל דאע"ג דעבד עברי קנא אית ליה לא אמרי' אם איתא דזבין נפשיה קלא אית ליה: מתני' כל הנעשה דמים באחר · מפורש

תרד אלא ע"י גלגול ומוכחין הכי מאמן אמן יתירא:ואיכא למידק ל"ל לאכוחי מארוסה ונשואה דדייקינן בה טובא היכי דמי הא קתני בהדיא אמן מאיש זה אמן מאיש אחר ומאיש אחר ודאי לא משכחת ליה אלא ע"י גלגול שהרי לא קינא לה ממנו י"ל אי מההיא ה"א הנ"מ בדברים שראוי להשביע עליהם בעלמא דומיא דאיש אחר שראוי להשביעה עליו אם קינא לה ממנו אבל בדברים שאין ראוי להשביע עליהן כלל כגון קרקעות הוה אמינ' דאין מגלגלין קמ"ל ארוסה שאע"פ שאין ראוי להשביעה מלד עצמה לעולם כדמפרש בגמ' אפ"ה מגלגלין ומסברא אית לן דמיתורא דאמן אמן נפיק לן אפי' כה"ג ולא מפלגינן בין דברים שדרכן להשביע לדברים שאין דרכן להשביע · והכי איתא בירוש' [דפירקין סוף הלכה ה] מנין סוס לגלגול שבועה מה"ת מסוטה אמן מאיש זה אמן מאיש אחר עד כדון בדברים שראוי להשביע בדברים שאין *ראוי להשביע נשמיענה מן הדא אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה ארוס' ושומרת תרו יבם ראוי להשביע פי' בתמיה ותימר מגלגלין והכא מגלגלין: ק"ו [לממון] ומה סוטה שלא נתנה ליתבע בעד אחד · כדאמרי' התם [סוטה דף ב:] דצריך ב' עדים שנסתרה דילפינן [שם דף ג:] דבר דבר מממון : ממון שניתן ליתבע· להשביע בעד א' אם טוענו מנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת [שבועות דף מ:] לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אינו דין שמגלגלין את שבועתו להשביע בגלגול : אשכחן ודאי · שמגלגלין טענת ודאי בדבר שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותה אם נתחייב לו ממקום אחר : ספק מנא לן · טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בשבועות (דף מה:) חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין מנא לן אי מק"ו (ג) לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק וגלגולה ספק אבל ממון עיקר שבועתו אינה אלא בטענת ברי דכתיב כי יתן איש ושבועת השותפין תקנתא דרבנן היא משום דמורי היתרא כדאמרי' התם [שבועות דף מח:] וכיון דעיקר שבועת ממון ליתא אלא בטענת ודאי נימא נמי דגלגול דידיה דוקא בטענת ודאי אבל לא בטענת שמא ופשיט לה מדתניא רש"א נאמרה שבועה בפנים דהיינו שבועה דסוטה שמשביעין אותה בעזרה· ואיכא למידק אמאי אצטרכינן להכי דהא אשכחן שבועה בממון שבאה על הספק דהיינו שבועת השומרים הלכך שפיר איכא למיגמר מסוטה וכ"ת התם נמי ברי הוא שהרי יודע בודאי שהפקיד אצלו ליתא דהא [אין] חיובו של שומר חל עד שעת אונסין כדאמרינן בפרק הגוזל (דף קיב) ובפ' אלו נערות [דף לד:] סד"א הואיל וא"ר פפא משעת משיכה איחייב במזונותיה משעת משיכה איחייב באונסיה קמ"ל אלמא עיקר חיובו של שומר ספק הוא · י"ל אין ה"נ ודאמרינן ספק מנא לן לא בשומרים קאמרינן דכיון דעיקרה ספק גלגולה נמי ספק כסוטה אלא ה"ק בהנך שבועות שאין עיקרן בא אלא בברי כגון מודה במקצת ועד אחד לדברי מי שסובר כן מנא לן דמגלגלין בשמא והא איכא למימר דכיון שעיקרה אינה אלא בברי לא יהא גלגולה חמור ממנה ומהדרינן תנא ר"ש בן יוחאי נאמרה שבועה בפנים וכו' ולאו גזירה שוה היא שא"כ לא הוינו צריכין לק"ו אלא במה מליגו גמרינן דאע"ג דממונא מאיסורא לא ילפי' הכא כיון דעיקר גלגול אתי בק"ו שפיר מלינן למילף : ושמעינן משמעתין דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על שמא ושמא על ברי ואפי' שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא הוא ומגלגלין ואע"פ שיש חולקין ואומרין דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה אינו מחוור שאף על פי כן שמא הוא ומשום האי טעמא פרכינן אשכחן ברי שמא מנא לן ועוד שאם כן מליגו שמא על ברי ברי על שמא מנלן וכ"ת אין מגלגלין והא אמרינן בפרק השואל (דף צח:) אישתבע לי מיהא דכדרכה מתה ומגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה ועוד דאמרי' בפרק המפקיד (דף לה·) גבי הא דתנן סלע שהלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור ואם איתא לדרב הונא כלומר דאמר משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו מגו דמשתבע שאינו ברשותו לשתבע נמי כמה שויא אלמא מגלגלין ברי על שמא ועוד דבפרק כל הנשבעין (דף מח:) איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ופשטו לה מדתניא לוה הימנו ערב שביעית ובמולאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין/טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתי שביעית ואפקעיה לשבועה הא לאו הכי שבוע מגלגלין אלמא מגלגלין על שבועת השותפין שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין ברי על שמא ואם"ד סוטה מפני שנסתרה כברי דמי מנא לן שמגלגלין על שמא כלום אלא ש"מ שמא הוא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה וכן כתב הרי"ף ז"ל בתשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין [שחלקו על שבועת השותפין] אחרת שנפלה לו לאחר מכן וה"נ מוכח בפ' השואל (שם) גבי מתני' דשכורה מתה והלה אומר איני יודע פטור דאמרי' מגו דמשתבע דכדרכה מתה משתבע נמי דשכורה מתה והיינו (נמי) משום דסוטה נמי שמא על שמא היא וכדכתיבנא: עד היכן כחו של גלגול שבועה · לגלגל עליו דבר שאין נשבעין עליו: דא"ל עבדי אתה · אפי' זו מגלגלין עליו אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר : ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא הקורא לחברו עבד כנעני יהא בנדוי · ב"ד מנדין אותו לפי שזלזל בישראל כל כך אף הם יזלזלו אותו ומכאן למד רת"ס ז"ל דמאי דאמרי' בפרק כל היד (דף יג:) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי דלאו למימרא שיהא מנודה מאליו בנידוי של רבותינו אלא לומר שראוי לב"ד לנדותו דהא ה"נ אמרינן הקורא לחברו עבד יהא בנדוי ומוכחא מילתא שאינו בנדוי מאליו מדאמרי' ההוא שמותי משמתינן ליה אלמא האי ליהוי הכי משמע : ממזר סופג את הארבעים קנסא מכת מרדות וניחא ליה הא מנדוי : ואחרים פירשו יהא בנדוי מדה כנגד מדה דאיהו מוקי ליה בארור כנען מוקמי' ליה אנן בארור דאמר בשבועות (דף לו·) ארור בו נידוי בו קללה: ממזר סופג את הארבעים דאיהו מוקי ליה בלא יבא ממזר ואם יבא על בת ישראל מיחייב מלקות הלכך אנן נמי מלקינן ליה: רשע יורד עמו עד לחייו · כלומר לזו אין ב"ד נזקקין אבל הוא מותר לשנאותו אף למעט פרנסתו ולירד לאומנותו : דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי · ובגמ' [דף כח·] פרכינן עלה הא טענתא מעלייתא היא ובלא גלגול נמי אי הוה מודה במקצת או היה לו עד אחד היה חייב שבועה דטענת מטלטלין היא זו שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהא משאר גלגולי שבועה ומפרקינן *רבה לטעמיה דאמר *רבה עבד עברי גופו קנוי · כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מותר בשפחה כנענית ואינה טענת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף אדם דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאיתקש לקרקעות כדאמרינן [שבועות דף מג·] יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות אלא הכא היינו טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא כשתובעו ממון דשבועה דקרא בתביעות ממון היא ולא בתובעו גופו אבל בעבד כנעני אין השבועה לעבד אלא לזה התופס בו וממונא קא תבע מיניה · ופרכינן עלה בגמ' אי הכי היינו קרקע · ולאו למימרא דעבד עברי הוי כקרקע דהא לא אתקש לקרקע אלא עבד כנעני אלא ה"ק מאי קא משמע לן רב יהודה הא ודאי פשיטא דכיון דעל קרקע *נשבעין אע"ג דלא שייך ביה שבועה כלל ה"ה בהא דהיכי תיסק אדעתין דליגרע מיניה ומפרקינן מהו דתימא קרקע הוא דעבידי איניש דמזבני בלנעא אבל האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל : מתני' כל הנעשה דמים באחר · מעיקרא סלקא דעתא בגמ' דהיינו מטבע שדרכו לתת בדמים כשקונין חפץ אחד אבל למסקנא מסקינן דנעשה דמים נשום בדמים · כלומר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע כיון שזכה בו אחד מהם שמשכו מיד האחר נתחייב הלה באונס חליפיו שבכל מקום שהן אם מתו או אבדו מתו לו והיינו דמסיק ותני כילד החליף שור בפרה או חמור בשור כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו · כלומר שאם החליף ראובן שורו בפרתו של שמעון ומשך שמעון את השור ולא הספיק ראובן למשוך את הפרה עד שמתה מתה לראובן שכיון שמשך שמעון את השור עמדה פרה שהיא החליפין ברשות ראובן והאי דמפרש לה במטלטלין לאו לאפוקי קרקעות דודאי בקרקעות נמי דינא הכי שאם החליף שדה

ד"ת

רבא

ג"ל מגלגלין

שלטי הגבורים

באחד מהן בין בשל מכר בין בשל שכירות ונתן המעות קנה את כולן וכו' מיי' דס"ה נמי אם היו של מתנה קונה בחזקת אחד מהן את כולן ולפי זה אינו קונה בחזקת שדה אחד אלא כדי שיעור שקונה המחזיק בנכסי הגר כאשר יתבאר במקומו בע"ה :

א כל מי שנתחייב שבועה בבית דין אפילו מדרבנן מגלגלים עליו לישבע על כל דבר שאם היה מודה בו מתחייב ממון אבל אם אין בו חיוב ממון אלא שבועה כגון שאמר לו נשתתפת עמי ונתחייבת לי שבועה וזה אומר לא נשתתפתי עמך אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר אין מגלגל עליו שלא נשתתף עמו :

ב כתב הטור על טענת ספק של תובע מגלגלין ובלבד שיהיה רגלים לדבר כמו סוטה שהרי קינא לה ונסתרה ושבועת השותפין הא לאו הכי לא : וז"ל הרא"ש נראה שלא על כל הספקות מגלגלים שאם נתחייב אדם לחברו שבועה אינו יכול לגלגל עליו ולומר השבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא ספק שיש לו לחוש קצת כגון שהיה שותפו או אריסו כגון האי גוונא אמרינן בסוף פרק כל הנשבעין דמגלגלים וכן בסוטה שאנו למידין ממנה יש לחוש לזנות שהרי מתחלה קינא לה ונסתרה :

חדושי אנשי שם

(א) ד"ה תוספות וא"ת מנא ליה כל הני הא לא כתיב אלא תרי אמן וי"ל מחד אמן מפיק שפיר אלה ושבועה ואיש זה ואיש אחר שהרי אכל מאי דכתיב בפרשה קאי והאלה ושבועה בהדיא כתיב בפרשה וכתב נמי תחת אישך דמשמע בין מאיש זה בין מאיש אחר ואידך אמן אסך דלא כתיבי בפרשה · גנ"י :

(ב) תוס' ואומר ר"י שלא על כל הספקות מגלגלין שאם נתחייב אדם לחבירו שבועה אינו יכול לגלגל לו ולומר השבע לי שלא גנבת לי שום דבר מעולם אלא דוקא בספק שיש לנו לחוש קצת כגון נעשה לו שותף או אריס בכה"ג אמרינן בסוף כל הנשבעין דמגלגלים · גנ"י :

(ג) תוס' ניליף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אע"ג דלא ניתנה ליתבע בעד אחד אם כן ילפינן ספק מספק· גנ"י:

הגהות הב"ח

(א) ר"ב שבועה שלא :

(ב) שטוען ודאי בדבר שאין חייבין כנ"ל :

הגהות חו"י

(א) מצא"כ גנבת או גזלת אותי אין מנדין שלא נתכוין לבייש רק תבע ממונו · א"כ י"ל שאני הכא דע"כ אין לו שום תביעה על העבד רק על רבו עיין בסר"ן עיין מ"ש בקונטרסי כבר א דף פ ע"ב :

שדה בשדה כיון שהחזיק זה באחד מהם עמד האחר ברשות הלה ונתחייב בו והכי איתא בהדיא בתוספתא [דפירקין] דתניא התם החליף קרקעות בקרקעות מטלטלין במטלטלין קרקעות במטלטלין מטלטלין בקרקעות כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו ותנא דמתניתין אורחא דמלתא נקט שדרך המטלטלין להחליפן תמיד מה שאין כן בקרקעות והא דאמרינן בריש בבא בתרא [דף ג׳] כגון שהלך זה בעצמו והחזיק וזה בעצמו והחזיק דמשמע לכאורה דחזקה דחד לא מהניא לאידך התם לאו בקנין חליפין עסקי׳ אלא בקנין חזקה דבתר הכי הוא דמתרץ לה בחליפין דאוקימנא כגון שקנו מידם ברוחות: גמ׳ שמעת מינה מטבע נעשה חליפין · דקס״ד דכל הנעשה דמים באחר דקתני היינו מטבע שהוא ניתן דמים באחר בכל מקום ואשמועינן מתניתין דאע״ג דבתורת דמים קיימא לן דלא קני כי יהביה בתורת חליפין קני שמעת מינה וכו׳ ואנן קיימא לן בפרק הזהב (דף מו׳) דאין מטבע נעשה חליפין: כל הנישום דמים באחר · כל דבר שאם בא לתתו דמים באחר צריך לשומו דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע כיון שזכה וכו׳ אם נתנו בתורת חליפין נקנה חליפין במשיכה שמשך בעל המקח את זה ואשמעי׳ דתורת חליפין הוי במטלטלין ולמימר דאע״ג דליתנהו כלי אלא מטלטלין בעלמא הוי חליפין ולהא מלתא נקט לאו דוקא: וכתב ר״ח ז״ל בפרק הזהב שצריך לשום המטלטלין בשעת חליפין ולראות כמה שוה כל אחד מהם והיינו ליסנא דכל הנשום לומר שצריך שומא בשעת החליפין ולאו למימרא שצריך שישומו האחד כנגד חברו כדי שיהא ערכן שוה דבכה״ג גריע טפי דהא איבעיא לן התם (דף מז׳) חליפין ומקפיד עליהן אי קנה או לא ואע״ג דמסקינן דקנה מ״מ משמע דכשאין מקפידין בהן טפי עדיף אלא לומר שצריך שישומו כל אחד בעצמו כדי שידע כל אחד מהו מחליף ובכמה ולא נהירא דהתם משמע דלא צריך שומא בחליפין דאמרינן התם [ריש דף מז׳] דמכור לי באלו קנה אע״ג דלא משך דכיון דלא קפיד כחליפין דמי אלמא דבחליפין ליכא קפידא כלל דומיא דבאלו וכי אמרינן הכא כל הנשום לאו בחליפין קאמר אלא ה״ק כל דבר שאין ערכו קצוב כמטבע אלא דרכו לשומו כשמוכרין [אותו] באחר והאריך הרי״ף ז״ל בפירוש שמועה זו בפרק הזהב ולכתוב בה שם יותר בס״ד:

תורה אור · נר מצוה · רש״י

זה בחליפיו *(רשות הגבוה א בכסף רשות ההדיוט בחזקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט): **גמ׳** שמעת מינה מטבע נעשה חליפין אמר רב יהודה הכי קאמר כל הנישום דמים באחר וכו׳ וכבר ברירנא לה בפרק הזהב *ופרישנא לה התם (א) שפיר: ת״ר כיצד רשות הגבוה בכסף גזבר שנתן מעות בבהמה אפי׳ (א) בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט זה האומר שור זה עולה בית זה הקדש אפילו בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה *עד שימשוך ויחזיק משכו במנה ולא הספיק לפדותו (ב) עד שעמד במאתים נותן מאתים [מ״ט ונתן הכסף וקם לו משכו (ג) במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא] °שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש פדאו במאתים ולא הספיק למשכו עד שעמד במנה נותן מאתים שנאמר °ונתן הכסף וקם לו פדאו במנה (ד) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים אין נותן לו אלא מנה אמאי הכא נמי נימא שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי: **מתני׳** ב כל מצות הבן על האב אנשים חייבין ונשים פטורות וכל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין כל מצות עשה שהזמן גרמא אנשים חייבין ונשים פטורות ושלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבים כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים: גמ׳

רש״י — ד״ה מפורש בפ׳ הזהב: רשות הגבוה בכסף · בגמ׳ מפרש דמעות הקדש קונות: בחזקה · במשיכה: אמירתו לגבוה · מפרש בגמרא: **גמ׳** שמעת מינה · בתמיה: בבהמה · לקרבן לגזבר: עד שימשוך · בשור: ויחזיק · בבית: משכו · הדיוט לחפץ של הקדש מיד הגזבר: ולא הספיק לפדותו · כלומר לתת דמיו לגזבר (ב) וכי אייקור ברשות הקדש אייקר הואיל ולא נתן לו מעות: שלא יהא כח הדיוט · שאם משכו מיד (ג) ישלם כל מעותיו דקנאו במשיכה וברשותו הוא דזול: פדאו · נתן המעות: **מתני׳** כל מצות הבן · שמוטלות על אביו לעשות (ד) כדמפרש בגמרא: שהזמן גרמא · שהזמן גורם למצוה שתבא: חוץ מבל תקיף · פאת הראש: ובל [תשחית] · פאת זקן: ובל תטמא · דכהנים: גמ׳

[דף ריח ע״ב] ויקרא כז

מתני׳ בפרקין רשות גבוה בכסף · כלומר דמעות הקדש קונות כדילפינן בגמ׳: ורשות הדיוט בחזקה · כלומר במשיכה: אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט · וגרסינן עלה בגמ׳ ת״ר כיצד רשות גבוה בכסף גזבר שנתן מעות בשביל בהמה אפי׳ בסוף העולם קנה והדיוט לא קנה עד שימשוך כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר שור זה עולה בית זה הקדש אפי׳ בסוף העולם קנה והדיוט לא קנה עד שימשוך ויחזיק · כלומר שימשוך את השור ויחזיק בבית: משכו במנה · כלומר משכו הדיוט לחפץ של הקדש מיד הגזבר במנה ולא הספיק לפדותו · כלומר לתת דמיו לגזבר: עד שעמד במאתים נותן מאתים · משום דכי אייקר ברשותיה דהקדש אייקר הואיל ולא נתן מעות דכתיב [ויקרא כז] ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו דאלמא קנין גבוה בכסף: משכו במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש · כלומר דכיון שאם משכו מיד הדיוט היה צריך לשלם מאתים שהרי קנאו במשיכה וברשותיה הוא דזל בהקדש נמי דיינינן הכי: פדאו במאתים · כלומר שנתן את המעות ולא הספיק למושכו עד שעמד במנה נותן מאתים מאי טעמא ונתן הכסף וקם לו: פדאו במנה ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים אינו נותן אלא מנה אמאי הכא נמי נימא לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי עד כאן סוגיית הגמ׳: ואיכא למידק עלה למה לי דקתני גזבר שנתן מעות בשביל בהמה אפילו בלא דמים נמי קנה באמירה בעלמא דהא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכי תימא ה״מ במקדיש אבל במוכר לא ליתא דהא אמרינן בפרק יש נוחלין (דף קלג:) גבי בתו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא *דאמר ליה אבוה אמטייה לגזברים ולא תשיימיה את אלא ליטייהו איהו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואמרינן נמי בערכין בפרק המקדיש שדהו (דף כז׳) אמר אחד הרי היא שלי בעשר וכו׳ ואחד אומר בארבעים ואחד אומר בחמשים חזר בו של חמשים ממשכנינן מנכסיו עד עשר י״ל התם הוא משום דמאי דאמר [חמשים] איכא רווחא להקדש והוי כעין נדר ושייך ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל כי ליכא רווחא להקדש אין כאן נדר ולפיכך הקדש אינו קונה אלא בדמים ומאי דאמר בתר הכי פדאו במאתים דמשמע דדוקא פדאו אבל בדבורא בעלמא לא אע״ג דהתם איכא רווחא להקדש התם נמי היינו טעמא דבשעת שומא לא הוה ביה רווחא ואין כאן נדר ולפיכך דוקא פדאו אבל בדבורא בעלמא היה יכול לחזור בו דאע״פ שנשתנה השער אחר מכן מה בכך הרי כיון שאין הדבור חל בשעתו אי אפשר לו לחול לאחר זמן: ובמאי דאמרינן פדאו במנה ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים אינו נותן אלא מנה משום דהדיוט בכי האי גוונא קאי במי שפרע איכא למידק מדאמרינן בפרק הנזקין (דף נב׳) אמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל נכסי יתומים הרי הן כהקדש ולא מיקנו אלא בכספא · כלומר לתועלתן של יתומים כדמפרש התם וכדאיתא בסוגיא דהכא גבי הקדש ובתר הכי אמרי׳ יהיב זוזי ליתמי אפירי ואייקור דמלו הדרי בהו מטעמא דלא יהא כח הדיוט חמור מהקדש ואמאי נימא אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי כדאמרינן הכא יש לומר דלא דמי דהתם יתומים הדיוטות נינהו ודינייהו במשיכה אלא דאמור רבנן דהיכא דטבא להו לדידהו קנו בכספא כגון דיהיב להו זוזי אפירי וזול אבל אייקור דאיכא פסידא דינייהו במשיכה (א) ואע״ג דלאחר קאי במי שפרע אבל מהקדש קונים בכסף ואפי׳ במקום פסידא ומהכא משמע דהיכא דיהיב גזבר מעות של הקדש אפירי וזול לא מצי למיהדר ביה מהאי טעמא דהדיוט קאי במי שפרע ואיהו נמי בכסף קני וכן כתב הרשב״א ז״ל אבל הרמב״ם ז״ל כתב בפ״ט מהלכות מכירה שאם הוזלו הפירות חוזר שהרי לא משך ולא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש למד ז״ל מההיא דפרק הנזקין וכמו שכתבנו והוא מן התימה והראב״ד ז״ל הודה לו ג״כ בהשגות וכתב כן הוא אם רצה חוזר ואם רצה ממשכן ונוטל ממנו כשער הזול וזו היא ששנינו [שקלים סוף פרק ד] מי שקבל לספק סלתות מסלע ועמדו מארבע מספק מארבע שיד ההקדש על העליונה עד כאן והיא דקבל לספק סלתות איכא ענין לזו דהתם כיון שלא היו הסלתות בעין לא קנה הקדש קנין גמור ולפיכך אם רצה לחזור חוזר אבל גזבר שנתן דמים על פירות ידועים והוזלו משמע מסוגיא דהכא דלא הדר ביה כיון שקנה לגמרי והדיוט נמי בכה״ג קאי במי שפרע ולפיכך צ״ע בדבריהם ז״ל · וכתבתי סוגיא זו ומה שדקדקו עליה מפני שיש ללמוד ממנה לצדקה דלצדקה נמי קניא באמירה כדכתיב בפיך [ר״ה דף ו׳] זו צדקה ומשמע לי נמי דכי היכי דאמרי׳ בפרק הנזקין דנכסי יתומים הרי הן כהקדש הכי נמי דיינינן בצדקה שאף היא נכסי יתומים ועוד דבפ״ק דנדרים (דף ז׳) מבעיא לן יש יד לצדקה או אין יד לצדקה מי אמרינן כיון דאיתקש לקרבנות דכתיב בפיך זו צדקה יש יד או דלמא כי איתקש לבל תאחר הוא דאיתקש או דלמא אין היקש למחצה ובתר הכי אמרי׳ ואם תמצי לומר יש יד לצדקה ופסקו הראשונים ז״ל כאם תמצי לומר אלמא סבירא לן דאין היקש למחצה ומעתה יש ללמוד לענין צדקה מהדינים האמורין כאן ובפרק הנזקין: **מתני׳** כל מצות הבן על האב · מפרשינן בגמ׳ דהכי קאמר כל מצות הבן המוטלות על האב לעשותן כגון למולו ולפדותו וללמדו תורה: אנשים חייבין · שאב חייב בהן אבל לא האם כדילפינן בגמרא: וכל מצות האב המוטלות על הבן · לעשותן דהיינו מורא וכבוד אחד הבנים ואחד הבנות חייבות בהן: כל מצות עשה שהזמן גרמא · שהזמן גורם לה שתבא כגון לולב ושופר ודכוותייהו: נשים פטורות · ובגמ׳ ילפינן הכי מתפילין: וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא אחד אנשים ואחד נשים חייבין · חוץ מת״ת ופריה ורביה ופדיון הבן דנשים פטורות כדילפינן בגמרא ובמצות עשה שהזמן גרמא נמי יש מצות שהנשים חייבות בהן כדאיתא בגמרא ואף ע״ג (דהתם) דקתני כל הא א״ר יוחנן [דף לד׳] דאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ: וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא כלאו דשאור וחמץ בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות וילפינן לה [דף לה׳] מדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: חוץ מבל תשחית ובל תקיף · דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך ואשה בהשחתת זקן עצמה איכה ואיכא מוזהרת על זקן אנשים וכיון דאינה בהשחתת זקן כלל איכה בהקפת הראש בין של עצמה בין של אחרים דלהכי אקשינהו להדדי בחד קרא ללמד שכל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה ומיהו מדרבנן מיתסר להקיף ראש של זכר ואפי׳ קטן כדאמרי׳ בנזיר (דף נז:) דידך מאן מקפה להו חובה חובה תקבריניהו לבניה ועבדים כיון שיש להן זקן חייבין בהקפה אע״פ שהאשה פטורה: ובל תטמא למתים ·
דכתיב

שלטי הגבורים

א כתב מיי׳ דין העניים והנדרים אינו כדין הדיוט שאלו אמר מה שתלד בהמתי יהיה הקדש או אתננו לצדקה או יהיה אסור עלי אע״פ שאינו מתקדש לפי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם מ״מ חייב לקיים דבריו משום כל היוצא מפיו יעשה והואיל וכן הוא אם נוה אדם כשהוא שכ״מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה או שכר בית זה ינתן לעניים זכו בו העניים ויש גאונים שחולקין ואומרים שלא זכו בו העניים אלא בדבר שהדיוט זוכה בו לפיכך לא יזכו בדבר שלא בא לעולם ואין דעת הטור נוטה לדבריהם ודעת הרא״ש נוטה לדעת הגאונים שכתב מי שאמר חוב שיש לי על פלוני יהיה הקדש או לעניים לאו כלום הוא שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אא״כ יאמר חוב שיש לי על פלוני כשיבא לידי אתננו לעניים או לצדקה או חייב לקיים דבריו וצריך להקדישו או ליתנה לצדקה כשיגבנו · והראב״ד השיג עליו וכת׳ אם חייב אדם עצמו ואמר אתן כך וכך מהפירות שיצאו בכרם שלי וכן כל כיוצא בזה הרי חייב עצמו ויתן אבל אם אמר יתן כך וכך מפירות שלא באו לעולם או שאמר לבניו תנו לא קנו עניים: שאלה להרא״ש בשאלת אדם שקנה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש ואחר שקנאו נמלך ולא רצה להקדישו אי אמרינן בזה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט · תשובה אם קנה אדעתא שיעשהו הקדש ולא הוציא בפיו כלום הוי דברים שבלב ואמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו אע״ג דכתיב כל נדיב לב עולות הם אמרי׳ חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש יש לו דין חולין שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה הלכך צריך להוציא בשפתיו וכן אמר קרקע א לכשאקננו יהיה הקדש אינו כלום שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אבל אם אמר לכשאקננו אקדישנו או אתננו להקדש הוי עליו נדר וצריך לקיים נדרו:

הגהות הב״ח

(א) אפילו בהמה בסוף העולם קנה: (ב) דמיו לגזבר הס״ד ואחר כך מה״ד נותן מאתים דכי אייקור וכצ״ל: (ג) נ״ב הדיוט: (ד) לעשות לבנו כצ״ל

הגהות רו״י

(א) ברי״ף ב״מ פח ע״ב: (ב) עיין ברי״ף גיטין דף קסט ע״א: (ג) בתוס׳ ותיפוק ליה משום אמירה לגבוה: (ד) בתוספות הקשו מיהיב דמי ליתמי דגיטין דף נב ע״א וה״ה דקשה ביהבי יתמי דמי וזול שם:

עין משפט

א מיי׳ פ״ט מהל׳ מכירה ופ״ז מהלכות ערכין טור י״ד סימן רנח וח״מ סימן ריב:

ב מיי׳ פ״ג מהל׳ מילה סמג עשין כח טור י״ד סימן רסא:

בגמרא סגירי דאמרס ל״ס דביסו (ג״א)

הגהות אנשי שם

(א) מהר״ם דאוקמיה אדינייהו במשיכה אבל מהקדש קונין בכסף שנאמר ונתן הכסף וקם לו הלכך אפילו במקום פסידא דהקדש היכא דאיכא בהדיוט מי שפרע כה״ג אוקמה להקדש אדיניה ובכסף:

דכתיב אמור אל הכהנים בני אהרן [בני אהרן] ולא בנות אהרן: **גמ'** האב חייב בבנו למולו ולפדותו · בחמש סלעים אם בכור הוא: ולהשיאו אשה · וכולהו יליף ואזיל מקראי: אף להשיטו בנהר · שמא יפרוש בספינה ותטבע: כאילו מלמדו לסטות · דכיון שאין לו אומנות יחסר לחמו וילך לפרשת דרכים וילסטם את הבריות · ובגמ' בעינן מאי בינייהו · כלומר מאי קא מוסיף רבי יהודה אתנא קמא ואמרינן דאיכא בינייהו עסקא · כלומר אם למדו סחורה דלתנא קמא הרי למדו חיים ולרבי יהודה דאתי לטפויי אומנות דוקא קאמר ספעמים שאין לו במה לעשות סחורה ועומד ומלסטם: אותו ולא אותה · ולא את שרה ואף על גב דמצות עשה (א) שהזמן גרמא היא ונשים פטורות אצטריך מיעוטא דסלקא דעתך אמינא ה"מ במצות דגופייהו כגון תפילין דמיניהו ילפינן אבל מצוה דאיכא לא שייכי בהו כי הא אימא ליחייבו מידי דהוה אב"ד דמחייבי קא משמע לן: מיחייב איהו למהל נפשיה · כשיגדל ובגמ' אמרינן אסכחן מיד לדורות מנא לן · כלומר שהרי לאברהם בלבד נאמר כן ומהדרינן תנא דבי ר' ישמעאל כל מקום שנאמר צוה אינה אלא זירוז מיד ולדורות כלומר שיהא זריז ומהיר בדבר ועושה מיד ונוהג לדורות זירוז דכתיב [דברים ג] וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו מיד ולדורות דכתיב [במדבר טו] מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם: **לפדותו** מנא לן וכו' · תפדה קרי ביה תיפדה ולא מקרא ומסורת דריש דהא אמרינן בסנהדרין (דף ד:) דכל היכא דכי הדדי ניניהו מיקר דמקרא גופיה מסורת הוא אלא ה"ק דלשון תפדה משמע תפדה אחרים או תפדה עצמך ולקמן נמי דאמרינן ולמדתם ולמדתם לאו מקרא ומסורת דריש אלא שהכל בכלל המקרא דכיון שהוא מחויב ללמוד לאחרים כ"ש ללמוד תחלה: ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא · אמו מנין שאינה מצוה לפדות את בנה דכיון דמצות עשה שלא הזמן גרמא היא בעי קרא למעוטי: כל שמצווה לפדות את עצמו · כשהוא בכור ולא פדאו אביו: ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא · נהי דאביה איהו מצוה לפדותה דכתיב בכור בניך תפדה אימא איהי תיפדי נפשה כי משתגדל דהא קרי (מ)תפדה אלמא מצוה נמי אברא רמיא והך מצות עשה שאין הזמן גרמא היא: כל שאחרים וכו' · האב: הוא לפדות · שלא פדאו אביו: **ללמדו** תורה מנ"ל וכו' מיחייב איהו למגמר · דכתיב [ולמדתם קרא אחרינא כתיב] [דברים ה] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: ואיהי מנ"ל דלא מיחייבא · ללמד את בנה: דכתיב ולמדתם אותם את בניכם קרי (נ)ולמדתם לאקושינהו: ומנ"ל דלא מיפקדא · ללמוד אחרים: אם היה בנו זריז · והאב רואה שיגליח [יותר] ממנו ואין לו ספוק נכסים שילמדו שניהם ילמוד בנו והאב יטריח אחר מזונות ויספיק: והא לן והא להו בני בבל היו הולכין ולומדין בא"י ומתוך משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומן אין צורכי הבית מוטלין עליהן ולדידהו נושא אשה תחלה בלא הרהור ואח"כ הולך ללמוד תורה אבל להו לבני א"י הלומדין במקומן אם ישא אשה יהיו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלהו ואחרים פירשו דבני בבל היו נשותיהם מתעסקות במלאכת הבית ובמשא ובמתן ואפשר לאנשים ללמוד ומש"ה לדידהו נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה אבל בני א"י היו נשותיהם מעונגות ואוכלות ואינן עושות ומש"ה לדידהו ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה: ידך על צוארי דבריך · בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדל ולא יקבל תוכחתך השיאהו אשה משיתסר שנין · הגיע זמנו לכנוס ויותר מעשרים ותרתין אל תאחרהו · לשון אחר ועיקר · הוי זהיר ללמד תוכחה לבנך משיתסר ועד עשרין ותרתין דבציר משיתסר אין בו דעת לקבל כל כך ואל תכביד יסוריו ותוכחותיו ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעוט אבל תוך הזמן הזה תהא ידך על צוארו תמיד: למדו מקרא אין מלמדו משנה · אין חובת בנו עליו אלא במקרא ומכאן ואילך ילמוד הוא לעצמו: זו תורה · ולא נביאים וכתובים: ושליש בתלמוד · שליש בתלמוד זו סברא

תורה אור   נר מצוה   רש"י

גמ' תנינא להא דת"ר האב חייב בבנו למולו (א)לפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו א אומנות וי"א אף להשיטו בנהר ר' יהודה אומר כל שאין מלמד בנו אומנות כאילו למדו לסטות: למולו מנלן דכתיב °וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים כאשר צוה אותו אלהים אותו ולא אותה והיכא דלא מהליה אבוה מחייבי בי דינא ב למהליה דכתיב °המול לכם כל זכר והיכא דלא מהליה בי דינא מיחייב איהו למהל נפשיה דכתיב °וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו *לפדותו מנלן דכתיב °כל בכור בניך תפדה ג והיכא דלא פרקיה אבוה מיחייב איהו למפרקנפשיה תפדה קרי ביה תיפדה ואיהי מנלן דלא מיחייבא דכתיב °תפדה תיפדה כל שמצווה לפדות עצמו מצווה לפדות אחרים וכל שאינו מצווה לפדות עצמו אינו מצווה לפדות אחרים ואיהי מנלן דלא מיחייבא בפרקונה דכתיב תפדה (ג)תפדה כל שאחרים מצווין לפדותו מצווה לפדות את עצמו וכל שאין אחרים מצווין לפדותו אינו מצווה לפדות את עצמו ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה דאמר קרא *°וכל בכור אדם בבניך תפדה בניך ולא בנותיך: תנו רבנן הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו *מאי טעמא מצוה דגופיה עדיף: ת"ר מנין שאם היו לו חמש נשים ויש לו מהן חמשה בנים שחייב לפדות את כלן שנאמר וכל בכור בניך תפדה פשיטא בפטר רחם תלה רחמנא מהו דתימא נילף בכור בכור מנחלה מה להלן ראשית אונו אף כאן ראשית אונו קמ"ל: °ללמדו ב תורה מנלן דכתיב (ג) °ולמדתם אותם את בניכם והיכא דלא אגמריה אבוה מיחייב איהו למגמר נפשיה דכתיב (ד)(א)ולמדתם [ושמרתם] ואיהי מנלן דלא מיחייבא לאגמורי דכתיב (ה) ולמדתם (ב) ולמדתם כל שמצווה ללמוד מצווה ללמד וכל שאינו מצווה ללמוד אינו מצווה ללמד ואיהי מנלן דלא מיפקדה דכתיב (ו) ולמדתם ולמדתם כל שאחרים מצווין ללמדו מצווה ללמוד וכל שאין אחרים מצווים ללמדו אין מצווה ללמוד ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה אמר קרא (ז) ולמדתם אותם את בניכם בניכם ולא ד בנותיכם: תנו רבנן הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר אם היה בנו זריז וממולא בתלמודו ותלמודו מתקיים בידו בנו קודמו כדרב יעקב דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדן שמעתתיה אמר ליה אנא עדיפנא מינך תיב את ואיזיל אנא ת"ר ללמוד תורה ולישא אשה לומד תורה ואחר כך ה נושא אשה ואם אי אפשר לו בלא אשה נושא אשה ואחר כך לומד תורה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואחר כך לומד תורה ור' יוחנן אמר רחיים בצוארו ויעסוק בתורה ולא פליגי הא לן והא להו אמר ר' אבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד עשרים שנה הקב"ה יושב ומצפה ו לאדם אימתי ישא אשה כיון שהגיע עשרים שנה ולא נשא אשה אמר תפח עצמותיו אמר ליה רבא לרב נתן בר אמי* *ידך על צוארי דברך משיתסר ועד עשרים ותרתין ואמרי לה מתמני סרי ועד עשרים וארבע דכתיב °חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה תא שמע דתניא למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבי אבא מקרא זה תורה וכשם שהוא חייב ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר °והודעתם לבניך ולבני בניך אם כן מה ת"ל °ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם אמר ר' יהושע בן לוי כל המלמד את בן בנו תורה כאילו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת אמר רב ספרא משמיה דרבי יהושע בן חנניה לעולם ז ישלש אדם שנותיו שליש במקרא ושליש במשנה ושליש בתלמוד ומי ידע כמה חיי
לא

גמ' לפדותו · בחמש סלעים אם בכור הוא: ולהשיאו אשה · וכולהו יליף מקראי: להשיטו בנהר · שמא יפרוש בספינה ותטבע(ח): מלמדו לסטות · כאילו מלמדו ליסטיות כי כשאין לו אומנות ויחסר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטם הבריות: מיחייב איהו · משיגדל: תפדה תיפדה · כל המצווה לפדות את עצמו מצווה לפדות אחרים כל שאינו מצווה לפדות את עצמו אינו מצווה לפדות את אחרים: ואיהי מנלן · דלא מיחייבא לפדות את עצמה נהי דאין האב חייב לפדות את בתו דכתיב (את) בכור בניך מכל מקום איהי כשתגדיל תפדה את עצמה: ולמדתם אותם את בניכם · וכתיב קרא אחרינא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: ואיהי מנלן דלא מפקדא · ללמוד את בנה: דכתיב (ע) ולמדתם · את בניכם קרי ביה ולמדתם: אחרים · האב: אם היה בנו זריז · והאב רואה שיגליח יותר ממנו ואין לו ספוק נכסים שילמדו שניהם ילמד בנו והאב יטריח עבור מזונות כדי שיספיק לו: הא לן והא להו · הא (י) בני בבל שהיו הולכין ולומדין בא"י ומתוך שלומדין חוץ למקומן אין צורכי הבית מוטל עליהן לכך נושא אשה שיהא בלא הרהור ואח"כ הולך ללמוד תורה: והא להו · לבני א"י שלומדין במקומן אם היו נושאין נשים היה צורך הבית מוטלת עליהן ויבטלוהו: ידך על צוארי דבריך · בעוד שידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות (כ): ואי זהו משיתסר עד עשרין ותרתין · דבציר משיתסר אין בו דעת לקבל (ל) כל כך ואל יכביד עליו יסורין הרבה ותוכחות ויותר מעשרין ותרתין יש לחוש שמא יבעוט: ע"פ דרכו · דרך שכל ימיו יתנהג כן חנוך אותו בעודנו נער: אין מלמדו משנה · אין עליו חובה ללמדו משנה כי אם מקרא ומשלמדו מקרא משם ואילך ילמדו הם לעצמן: זו תורה · ולא נביאים

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז:
א ואם מלמדו לסחורה ולהתעסק בתגרות ה"ז כאילו מלמדו אומנות:

ב כתב הרא"ש ז"ל ואין לברך להכניסו בבריתו וכ"כ הרב הברגלוני בשם רב האי ז"ל ב"ד שמלין במקום שאין אב הכל מברכין להכניסו וכו' כתב שאין מברכין:

ג תקון גאונים לסדורי מנהגא דפדיון ...

ד כתב מיי' אבל שלמדה תורה יש לה שכר אבל לא כשכר האיש ...

ה כתב סמ"ג ...

ו וכתב הרא"ש ...

ז כתב סמ"ג ...

הגהות הב"ח

חדושי אנשי שם

סברא וטעמי סתמותיהם של משניות ולפרש במה שסותרות זו את זו : לא צריכא ליומי · ימי השבת (א) : להשיאו אשה דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים · ומסיימינן עלה בגמ' בשלמא בנו בידו הוא אלא בתו בידו היא · כלומר כלום יכול להרגיל בה אנשים להשיאה דקאמר ואת בנותיכם תנו לאנשים הא קמ"ל דנלבשה ונכסייה וניתיב לה מידי כי היכי דנקפצו עלה אינשי ואתו ונסבי לה · ומהא משמע דכשם שהאב חייב להשיא בנו כך חייב להשיא בתו ובהא לא בעי' בגמרא מנא לן דאיהי לא מפקדא דכיון דדברי קבלה נינהו סברא היא דכי היכי דאשה פטורה מללמד את בנה ומלפדותו משום דאיהי לא מפקדא [להשיאו נמי פטורה כיון דלא מיפקדא נמי] אפריה ורביה : אמר קרא ראה חיים · אומנות שתחיה בה עם אשה הקים אומנות לאשה : אם אשה האמורה כאן אשה ממש היא כשם שמצינו שאביו חייב להשיאו אשה כך חייב וכו' ובהא נמי פשיטא לן דאשה לא מיפקדא שאין דרכה בכך: איש אינו אלא איש וכו' איש ספק בידו לעשות · יכולת שאין מוחה בידו : רשות אחרים עליה · בעלה : נתגרשה · מבעלה הרי היא כאחיה במצות כבוד וקא משמע לן דמשום דנשאת לא פקע חיובא מינה : בהכאה א"א · להקישם שאין הכאה כלפי מעלה : וכן בדין · שיוקשו לכבוד ומורא על הבן שהרי אף הם שותפים למקום בו : ג' שותפין יש באדם · אביו ואמו והקב"ה · מפורש בפ' המפלת (דף לא·) איש מזריע לובן שבו וכו' אשה מזרעת אודם שבו והקב"ה נופח בו נשמה : משדלתו · מפתה אותו כדמתרגמינן [שמות כג] כי יפתה אתי ישדל : זו אשת אביך · אע"פ שאינה אמך : זה בעל אמך · אע"פ שאינו אביך : והכי מילי מחיים · בחיי אביו הוא מצווה לכבד אשתו משום כבוד אביו אבל משמת אביו לא ולפיכך הולך רבינו הקדוש לצוות לבניו הזהרו בכבוד אמכם דאשת האב הואי ולא אמם ממש כדאיתא התם [כתובות דף קג·] : אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה · כדי שיראה שיש לו אדון על גביו וסביביו שרואה ויודע כל מלפוניו : בא לפני ר' יהושע אמר לו כך · כדרכך שהשיב לו ר"א : צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון וכו' בששים רבוא שכר · שהיה משתכר בהם ששים רבוא דנרי זהב : תחת מראשותיו של אביו · והוא ישן : מה מי שאינו מצווה ועושה כך · שלם לו הקב"ה שכרו : והאי עובדא בבית שני הוה מדאמרי' לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו ובבית ראשון לא היתה שם אלא פרה אחת שעשה משה וכיון שעל כרחין היה להם שמיר בבית שני לצורך האפוד כדאמרינן התם [גיטין דף סח·] איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד ולפ"ז מאי דאמרינן בפרק עגלה ערופה [דף מח·] משחרב בית המקדש בטל השמיר משחרב מקדש שני קאמר ואי קשיא הא דאמרי' בפרק רבי ישמעאל במסכת ע"ז (דף נב:) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון דאמרינן היכי נעביד ליתברינהו אבנים שלמות אמר רחמנא לנסרינהו לא תניף עליהן ברזל אמר רחמנא ואי הוה שמיר הא אפשר בשמיר יש לומר דשאני אבני מזבח דכיון דפגימה כל שהוא פוסלת בהן כלומר כדי שתחגור בה צפורן לא אפשר בשמיר דאיהו נמי עביד חגירת צפורן ולפיכך אי אפשר למינסרינהו אלא מביא חלוקי אבנים מן הנחל כדאיתא בזבחים (דף כד·) : וגרסינן בגמ' עלה דהא אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות עבידנא יומא טבא לרבנן דהאמינא לא מפקדנא ועבידנא השתא דשמעיתא להא דרבי חנינא דאמר גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי [דאין] הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן · ומכאן למד ר"ת דנשים שפטורות במצות עשה שהזמן גרמא אם רצו עושות ומברכות דהא סומא לר' יהודה אע"פ שפטור אם בא לעשותם מברך הוא עליהן דאי לא במה היה שמח רב יוסף והלא היה מפסיד שכר הברכות כלן ואמרינן האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות אלא ודאי מברך היה ומינה לנשים נמי כיון דאם רצו עושות [ועוד] דהא קי"ל דנשים סומכות רשות אע"פ שמשתמשות בקדשים ה"נ דמברכות ועוד מביאין ראיה לדבריו מדאמרי' בפרק בתרא דעירובין (דף צו·) מיכל בת שאול היתה מנחת תפילין ולא מיחו בידה חכמים משום דקסבר נשים סומכות רשות משמע דלמאן דס"ל דאין נשים סומכות מיחו ואמאי בשלמא סמיכה משום דמשתמש בקדשים אבל בהנחת תפילין מאי איסורא איכא אלא ודאי משום ברכה דלמ"ד סומכות רשות היו מברכות ולמ"ד אין נשים סומכות רשות מיחו משום דהויא ברכה לבטלה הלכך לדידן דקי"ל סומכות רשות מברכות וכ"ת א"כ היכי קאמר לא מיחו הורו הל"ל כיון דלכתחלה רשאות לעשות כן ומקבלות שכר וכה"ג דייקי' בפרק מקום שנהגו (דף נו·) גבי אנשי יריחו לאו קושיא היא דאין ה"נ דהורו אלא משום דלמ"ד אין סומכות מיחו נקט למ"ד סומכות לא מיחו ותדע לך דלא מיחו לאו דוקא דהא מעיקרא ס"ד לאוקמה כמ"ד לילה ושבת זמן תפילין והויא לה מ"ע שלא הזמן גרמא ונשים חייבות ולהך אוקימתא ודאי לא מיחו לאו דוקא דאדרבה חייבת היתה לעשות כן הלכך כי מוקמינן לה נמי כמ"ד נשים סומכות רשות לא מיחו לאו דוקא ואין אלו ראיות דלעולם אין מברכות וכ"ת א"כ למ"ד אין סומכות רשות למה מיחו [במיכל] משום דקי"ל תפילין צריכין גוף נקי ונשים אינן נקיות דעת ולא נקיות גוף ומשום הכי מיחו כי היכי דמחינן בסמיכה משום משתמש בקדשים ומאן דאמר נשים סומכות רשות סבר דלא מיחו משום דס"ל דכל מצוה שבאנשים חובה בנשים רשות ואפילו הכי מפני שאין נקיות לא הורו לגמרי

תורה אור · נר מצוה

לא צריכא א ליומי: *להשיאו אשה מנלן דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים: ללמדו אומנות מנלן א"ר חזקיה אמר קרא ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם אשה ממש היא כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות ואם תורה היא כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות: ויש אומרים אף להשיטו בנהר מאי טעמא חיותיה הוא:כל מצות האב על הבן אחד אנשים ואחד נשים חייבין: תנינא להא דתנו רבנן *אין לי אלא איש ב אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים אם כן מה תלמוד לומר איש איש (א)ספק בידו לעשות אשה אין ספק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי בר אבין *(ב)נתגרשה שניהם שוין תנו רבנן נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך השוה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום נאמר כאן איש אמו ואביו תיראו ונאמר את ה' אלהיך תירא השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום נאמר ומקלל אביו ואמו ונאמר איש איש כי יקלל אלהיו השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום בהכאה ודאי אי אפשר וכן בדין מפני ששלשתן שותפין בו ת"ר שלשה שותפין יש בו באדם אביו ואמו והקב"ה בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו הקב"ה אומר מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני תניא רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מכבד את אמו יותר מאביו *מפני שמשדלתו בדברים לפיכך הקדים הכתוב כבוד אב לכבוד אם וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהבן מתירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה לפיכך הקדים הכתוב מורא אם למורא אב : גרסינן בפרק הנושא את האשה *תניא כבד את אביך ואת אמך את אביך זו אשת אביך ואת אמך זה בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול והני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא : *אמר ר' יהושע בן לוי אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה שנאמר מלא כל הארץ כבודו רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגלוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקני מים ואימא אומרת השקני מים אי זה מהן קודם אמר לו הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך בא לפני ר' יהושע אמר לו כך אמר רב יהודה אמר שמואל שאלו את רבי אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו פעם אחת בקשו ממנו אבנים לאפוד בששים רבוא שכר ורב כהנא מתני בשמונים רבוא שכר והיה המפתח תחת מראשותיו של אביו ולא צערו לשנה נתן לו המקום שכרו נולדה לו פרה אדומה בעדרו נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם הרי אתם נותנין לי אלא איני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל אבא א"ר חנינא ומה מי שאינו מצווה ועושה כך מצווה ועושה על אחת כמה וכמה כי אתא רב דימי אמר פעם אחת היה לבוש סריקון של זהב ויושב בין גדולי רומי ובאת אמו וקרעה ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה בפניו ולא הכלימה : ועוד *שאלו את רבי אליעזר עד היכן כבוד אב ואם אמר להם כדי ג שיטול ארנקי שלו ויטילנו לים בפניו ואין מכלימו : *רבי טרפון הוה ליה אימא סבתא דכל אימת דבעיא מסקא לפוריא גחין וסלקא עליה אתא וקא משתבח בי מדרשא אמרו לו עדיין לא הגעת לחצי כבוד כלום זרקה ארנקי שלך לים בפניך ולא הכלימתה: ת"ר מכבדו בחייו מכבדו במותו בחייו

רש"י

נביאים וכתובים : ליומי · ימי השבת ישלים: תלמוד · סברא וטעמי סתמי משניות ולתרוצם היכא שסותרות זו את זו : ראה חיים · אומנות שתחיה בו : אם אשה · האמור כאן אשה ממש היא וכשם שמצינו שחייב האב להשיאו אשה כו' כך חייב ללמדו אומנות : כל מצות האב על הבן · שמוטלות על הבן לעשותו כגון כיבוד ומורא גם הבת חייבת : ספק · יכולת שאין מוחה בידו : שרשות אחרים · בעלה עליה : נתגרשה · מבעלה הרי היא כאחיה במצות כיבוד : בהכאה ודאי אי אפשר · להקישן שאין הכאה כלפי מעלה: וכן בדין · שיוקשו למורא וכיבוד שהרי אף הן שותפין למקום: שלשה שותפין · מפרש בברייתא במס' נדה איש מזריע לובן שבו אשה מזרעת אודם שבו והקב"ה נופח בו נשמה וראיית עין ושמיעת אזנים והילוך רגלים ודיבור : משדלתו · מפתה אותו : זו אשת אביך · קדריש מריבוי דאת : והני מילי · דחייב לכבד אשת אביו ובעל אמו דוקא בחיי אביו או אמו משום כבוד אביו ואמו : מלא כל הארץ · כלומר שכינתו מסתרבבת ויורדת למטה והרי הזוקף קומתו כאילו דוחק רגלי שכינה : בששים רבוא שכר · שהיה משתכר ששים רבוא דינרי זהב : תחת מראשותיו · של אביו ולא ניערו כי היה ישן : ומה מי שאינו מצווה ועושה כך · שילם לו הקב"ה שכרו : סריקון · ליכד"ל : של זהב · מרוקם בחוטי זהב :

שלטי הגבורים

ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו כמו שדרשו חכמים בפסוק שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך :

א כתב הטור וחייב לשלש למודו שליש בתורה שליש במשנה ושליש בתלמוד פירוש תורה שבכתב כמו תורה נביאים וכתובים משנה הוא תורה שבע"פ ותלמוד הוא שיבין וישכיל אחרית הדבר מראשיתו ויוציא דבר מתוך דבר וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת עד שידע היאך עיקר המצוה והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה בדברים שלמד מפי השמועה כיצד היה בעל אומנות יעסוק במלאכתו שלש שעות ביום ובט' שעות בתורה יקרא ג' מהם תורה שבכתב ובג' תורה שבע"פ ובג' יבין דבר מתוך דבר: וכתב מיי' בד"א בתחלת למודו של אדם אבל כשיגדיל בחכמה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבע"פ יקרא בעתים מזומנין תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד כפי רוחב לבו ויישוב דעתו ור"ת פירש דאנו סומכין אהא דאיתא בסנהדרין תלמוד בבלי בלול במקרא ובמשנה ובתלמוד וכו אנו יוצאין י"ח :

לשון ריא"ז
לעולם ישלש אדם את ימיו ללמוד שליש מקרא שליש משנה ושליש תלמוד שהוא באור משניות ודקדוקיהן מי שקרא ושנה ולא שמש ת"ח ללמוד מהן תלמוד ה"ז עם הארץ ואם בא להורות הלכה מתוך משנתו ה"ז מבלה העולם מי ששנה משנה ולא קרא מקרא ה"ז בור לא קרא ולא שנה ה"ז כבהמה העוסק במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה שנוטלים עליה שכר בתלמוד אין לך מדה טובה ממנה :

ב כתב מיי' ממזר חייב בכבוד אביו ואמו ומוראן אע"פ שהוא פטור על מכתן וקללתן עד שיעשו תשובה אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו ונראה לטור כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו כדאמרינן גבי הניח להן אביהן פרה גזולה חייבים להחזיר מפני כבוד אביהן ופריך והא לאו עושה מעשה עמך הוא פירוש ואין חייבין בכבודו ומשני בשעשה תשובה ולא הספיק להחזירו עד שמת אלמא כל זמן שלא עשה תשובה אינן חייבין בכבודו וכן כתב סמ"ג דעד שלא עשה תשובה פטור ממוראו ומכבודו מאחר שעובר במזיד והוכיח אותו ולא שב מרשעו :

ג כתבו מיי' וסמ"ג אפי' זרק כיס של הבן לים ור"י פי' למאי דפסקינן שא"צ לכבדו משלו ודאי אם זורק כיס של הבן יכול למונעו ואם של אב אינו יכול למונעו אפי' שעתיד ליורשו כתב הרמ"ה הא דארנקי של בן מאי לאכלומי דוקא מקמי דשדייה ליה דאפשר דממנע ולא שרי ליה אבל בתר דשדייה אסור לאכלומי דמאי דהוה הוה והשתא כי שתיק כבוד שאין בו חסרון הוא ומחייב בגויה ודוקא לאכלומי אבל למתבעי לדינא שרי לאתבועי :

לשון ריא"ז
עד היכן כבוד אב ואם עד כדי שיטול אביו ממונו שראוי הבן ליורשו וישליכנו לים בפניו ואינו מכלימו :

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' ממרים סמג עשין קיג טור י"ד סימן רמא :

נ"ל איש אין לי

[דף רט ע"ב]

בר אבין אמר רב נתגרשה כו' כ"ה בגמ' (ג"א)

חדושי אנשי שם
תוס' (א) ולא נהירא דהכתי איכא למיפרך מי ידע כמה חיי ונ"ל לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש ע"כ תקן רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה ותלמוד ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בס נסדרין תלמוד בבלי בלול במקרא במשנה בתלמוד כי תלמוד בבלי בלול בכולם · גנ"י :

הגהות חו"י
(א) נ"ע הא בירא משתמי קרא ואיש ירא וכו' : (ב) כ"ש בעודה פנויה :

דף לב.

דף לא:

נ"ל דף כד. וכ"כ התוספות שם ע"ב ד"ה אבנים

שם איתא בת כושי

[דף רב ע"א]

[לגמרי והיינו לישנא דלא מיחו ודאמרי' התם נמי באשתו של יונה שהיתה עולה לרגל ולא מיחו בידה חכמים לישנא דלא מיחו דוקא הוא ולא הורו] משום דכיון שרואין שעולה לרגל ומביאה עולת נדבה אתי למטעי לומר עולת חובה היא ואתו לאיתויי חולין בעזרה והא דסומא נמי לאו ראיה היא דאע"ג דסומא לר' יהודה פטור מן המצות ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן חיובי מחייב ומש"ה הוה מצריך רב יוסף לברוכי וראיה לדבר דמחייב מדרבנן מדתנן במגילה (דף כד.) רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע כלומר לפי שלא נהנה במאורות כדי שיברך נר מצוה עליהן טעמא דלא ראה הא ראה פורס

רש"י

הנשמע בדבר אביו למקום · כלומר אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו לחלוק לו כבוד ולקבל את הדברים שיאמר בשמו לא יתלה את הכבוד בעצמו ואפילו יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה כבודו באביו: הריני כפרת משכבו · פירוש עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו: מכאן ואילך · כבר קיבל מה שקיבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא שנים עשר חדש: לא יעמוד במקומו · במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה: ולא מכריעו · אם היה אביו חכם וחכם אחר נחלק עמו בדבר הלכה לא יאמר הבן נראין דברי אותו פלוני החולק נגד אביו: משל מי · מאכילהו ומשקהו ומכבדו: והיכא דרויח הבן · שהבן יודע להרויח אביו

°בחיין א כיצד הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר מהרוני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי שלחוני בשביל עצמי אלא בכולהו בשביל אבא במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו והני מילי ב תוך שנים עשר חדש אבל מכאן ואילך(א) זכרונו לחיי העולם הבא: גרסינן בסנהדרין* תניא הרי״ף פ: שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה: *תנו רבנן איזהו מורא דף לא: ואיזהו כיבוד מורא לא עומד ג במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר דבריו ד ולא מכריעו כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכנים ומוציא*) °משל מי רב יהודה אמר משל בן רב הושעיא אמר משל אב אורו ליה רבנן לר' ירמיה ואמרי לה לבריה דרבי ירמיה כמאן דאמר משל אב והיכא ה דרויח הבן והאב לית ליה כייפינן ליה *)דף לב.

ואם איתא דסומא לרבי יהודה פטור אפילו מדרבנן ראה למה פורס הרי אינו מחויב בדבר וכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן וכ"ת כי פטר רבי יהודה סומא ה"מ סומא מעיקרא אבל פתוח ונסתמא לא ומש"ה ראה פורס ליתא דהא לפום טעמיה דרבי יהודה דמפרש בפ' החובל [דף פז.] אפילו פתוח ונסתמא פטור ועוד דהא רב יוסף פתוח ונסתמא הוה דאמרי' באגדה *) דסמי נפשיה משום דלא מצי קאי דלא נאסתכולי בר מד' אמות דיליה ואפילו הכי פטר נפשיה בדר' יהודה אלא ודאי אפילו לרבי יהודה מיחייב מדרבנן ומש"ה מוציא אחרים ידי חובתן [דכיון] דברכות ק"ש מדרבנן נינהו אתי דרבנן ומפיק דרבנן ואע"ג דבירושלמי דמגילה (פרק הקורא עומד הלכה ז) משמע דכי קאמר ר' יהודה כל שלא ראה מאורות דמשמע הא ראה פורס ביושב בבית אפל היה ומש"ה ראה פורס דגברא בר חיובא הוא ולפי זה אין להביא ראיה משם דסומא חייב במצות מדרבנן אינו נראה כן לפי שטת הגמרא שלנו דהא אמרי' עלה התם [מגילה דף כד:] ורבנן הכא נמי אית ליה הנהו כדתניא א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה כאשר ימשש העור באפלה וגו' כדאיתא התם אלמא על סומא נחלקו שליושב בבית אפל איכה ענין ואפ"ה ראה פורס משום דמיחייב מדרבנן דכיון דפריסת ק"ש מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן וכ"ת ואפילו הוא חייב מדרבנן היכי מפיק והא אמרינן בפרק ערבי פסחים [דף קטז:] שאלתינהו לרבנן דבי רב ששת מאן אמר הגדה בי רב ששת ואמרו לי רב ששת מאן אמר הגדה בי רב יוסף וא"ל רב יוסף · כלומר שהיו עושין כל הסדר ומוציאין את הרבים י"ח בברכות אע"פ שהיו מאורי עינים ואמרי' התם דהיינו משום דמצה בזמן הזה מדרבנן דאי דאורייתא לא הוו מפקי דאפילו למ"ד דסומא חייב במצות גבי מצה · מעטיה קרא כדאיתא התם ואקשינן והא כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון · כלומר והיכי מפיק לאחריני אלמא דכי היכי דבדאורייתא לא מפיק מדרבנן נמי לא מפיק וכיון שכן אפילו ראה למה פורס י"ל אין ה"נ דאפילו במידי דרבנן כל היכא דאית ליה עיקר בדאורייתא לא מפיק והיינו ההיא דהתם אבל במידי דלית ליה עיקר בדאורייתא כפריסת שמע כיון דסומא נמי מיחייב מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן · ואחרים אומרים דאפילו במידי דאית ליה עיקר בדאורייתא כיון דחיובא ליתיה אלא מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן והתם הכי קא אמרינן דכיון דבזמן הבית מעטיה רחמנא לסומא מחובא דמצה בזמן הזה נמי שהוא מדרבנן אין ראוי שיחייבוהו חכמים דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אבל אין ה"נ דכל שמחויב בדבר מדרבנן מפיק מדרבנן אפילו במידי דאית ליה עיקר בדאורייתא והכי נמי מוכח בברכות בפ' מי שמתו (דף כ:) דאמרי' דאי נשים בברכת המזון מדרבנן מוציאות אנשים ידי חובתם בדאכול שיעורא דרבנן אע"ג דאית ליה עיקר בדאורייתא וכ"ת מכל מקום בדלית ליה עיקר בדאורייתא אתי דרבנן ומפיק דרבנן וכיון שכן למה אמרו קטן לא יפרוס על שמע והא כל שהגיע לחנוך מיחייב מדרבנן איכא למימר דקטן אינו מחויב בדבר כלל דלאו בר חיובא הוא ומצוה דחנוך עליה דאבוה רמיא ולפי זה הא דתניא בפרק מי שמתו [שם] בן מברך לאביו ואשה מברכת לבעלה ואוקימנא בדאכל שיעורא דרבנן לאו בבן קטן איירי דאיהו כיון דלאו בר חיובא הוא אפילו בשיעורא דרבנן לא מפיק אלא אשה *הוא דמתוקמא בהכי אבל בן בגדול איירי וקמ"ל סופר מברך ובור יוצא משום דבעי למיתני עלה תבא מארה לאדם וכו' ומכל מקום כבר נתפרש דסומא חייב מדרבנן ונמצא שהיה אפשר לרב יוסף לברך ולפיכך אין להביא ראיה ממנו לנשים דכיון שהן פטורות אפילו מדרבנן לעולם אימא לך דאין מברכות ואע"פ שנדחו ראיותיו של רבינו תם ז"ל הסכימו האחרונים לדעתו דמברכות כיון שנוטלות שכר דכיון דאמר ר"י בר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מדקאמר גדול משמע (א) שאף על פי שאינו מצווה שכר הוא נוטל וכיון שבכלל המצות הן מברכות וכ"ת והיאך מברכות וצונו והרי לא נצטוו איכא למימר דכיון דאנשים נצטוו ואינהו נמי שייכי במצוה שהרי נוטלות עליה שכר שפיר מצוין למימר וצונו · ודא"ר יוסף מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן לאו משום דמספקא ליה דהא יחיד ורבים הלכה כרבים וסתמא בפרק החובל [דף פז.] נמי כרבנן אלא דמשום דמעיקרא אמר מ"ד לי הלכה נקט סירכיה ואמר מ"ד לי אין הלכה אע"ג דודאי פשיטא ליה דאין הלכה כרבי יהודה: **גרסי'** בגמ' [דף לא.] אמר ליה ר' יעקב בר אבא לאביי כגון אנא דעד דאתינא מבי רב אבא מדלי לי כסא ואימא מזגא לי חמרא היכי איעביד אמר ליה מאימך קבל מאבוך לא תקבל דכיון דבר תורה הוא חלשא דעתיה · פי' מתוך שהיה הוא ביותר אהוב לאביו ולאמו היו עושין לו געגועין הללו · ואמר שלא יקבל מאביו · ומיהו אם היה אביו מקפיד בדבר הרבה יקבל מדגרסי' בירושלמי דפ"ק דפאה אמו של ר' ישמעאל באתה וקבלה עליו לרבותיו אמרה להם גערו בישמעאל בני שאינו נוהג בי בכבוד באותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרי אפשר לר' ישמעאל שאינו נוהג בכבוד אבותיו אמרין לה מה הוא עביד ליך אמרה לון כד נפק מבית וועדא אנא בעינא מסחא רגלוי ומשתי מהן ולא שביק לי אמרין הואיל והוא רצונה הוא כבודה ומכאן אתה למד כן אף לאביו: **וגרסי'** תו התם רב אסי ה"ל ההיא אימא זקנה אמרה ליה בעינא תכשיט עבד לה בעינא גברא אמר לה נעיין ליך אמרה ליה בעינא גברא דשפיר כוותך שבקה ואזל ליה לא"י ולפיכך כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ממרים מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם והראב"ד ז"ל השיג עליו וכתב אין זו הוראה אם הוא ילך ומניח לו למי יצוה לשמרו ולא ידעתי למה דהא עובדא דרב אסי הכי מוכח אולי הוא ז"ל סובר דדוקא למיסק לא"י ואינו מחוור: **הנשמע** בדבר אביו למקום · אם מכיר אנשי המקום שמכבדין את אביו לחלוק בו כבוד ולקבל דברים שיאמר בשמו אל יתלה הכבוד בעצמו ואפילו יודע שיכבדוהו אלא יתלה הכבוד באביו: שלחוני בשביל אבא · שהוא צריך לי אבל אם אינו נשמע למקום בדבר אביו אלא בדבר עצמו אל יתלה באביו שאינו לו אלא גנאי: הריני כפרת משכבו · עלי יבא כל רע הראוי לבא על נפשו: מכאן ואילך כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא שנים עשר חדש: **גרסי'** בגמ' [שם] חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו אבוה דמאן אילימא אבוה דמתורגמן ורביה דמתורגמן אטו מתורגמן לאו בר חיובא הוא אמר רבה בר רב הונא שם אביו של חכם ושם רבו של חכם כי הא דמר בר רב אשי כי הוה יתיב בפרקא איהו אמר הכי אמר אבא מארי ואמורא אמר הכי אמר רב אשי פי' חכם הדורש דרשה ברבים ולוחש למתורגמן והוא משמיע משנה שם אביו ושם רבו אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו לוחש למתורגמן כך אמר אבא מארי כך אמר מורי אבל המתורגמן המשמיע לרבים אינו משנה אלא מכנה הוא בשמו ואומר כך אמר פלוני וכי אמרינן אבוה דמאן אילימא אבוה דמתורגמן הייתו משום דהוה קס"ד שאם לחש לו חכם דבר הלכה בשם אביו של מתורגמן להשמיעה לרבים בשם אומרו לא ישנה כך אמר אבא מארי אלא קורהו בשמו ומש"ה פרכינן אטו מתורגמן לאו בר חיובא הוא לכבד את אביו ומסקינן שם אביו של חכם והרמב"ם ז"ל כתב בפרק חמישי מהלכות תלמוד תורה ובפרק ששי מהלכות ממרים שאם היה שם אחרים כשם אביו או רבו משנה את שמם בזמן שהשם פלאי שאין הכל דשין בו: **לא** עומד במקומו · במקום המיוחד לאביו לעמוד שם בסוד הזקנים עם חביריו בעצה: ולא מכריעו · אם היו אביו וחכם חולקין בדבר הלכה לא יאמר נראין דברי פלוני: משל מי · מאכילו ומשקהו ומכבדו ומסקינן משל אב דכיון דעבדו בה עובדא הכי הלכתא וכ"ת אם כן תקשי' לן הא דאמרי' לעיל עד היכן כבוד אב ואם נאו ורמו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון שהפסיד בשבילו ששים רבוא שכר איכא למימר דכי אמרינן דדוקא משל אב ה"מ לכבודו אבל כדי שלא לצערו יש לו לאבד כל ממון שבעולם אי נמי כי אמרינן משל אב ה"מ בדאיכא חסרון כיס אבל התם עבורי רווחא בעלמא הוה וה"נ מוכח בגמ' דאמרינן מיתיבי נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה ומפרקי' נפקא ליה מיניה לבטול מלאכה ודאמרי' משל אב לאו סוף דבר היכא דאית ליה לאב אלא אפילו לית ליה · הבן לא מיחייב לפרנסו משלו אלא מתורת לדקה וכמ"ש הרי"ף ז"ל והכי מוכחא סוגיין בגמ' דאלת"ה מאי פרכינן מדתניא מה להלן בחסרון כיס אף כאן בחסרון כיס והא משכחת לה בחסרון כיס בדלית לי' לאב ופרכינן נמי בגמ' מדאמרי' עד היכן כבוד אב ואם כדי שיטול ארנקי ויטילנו בפניו לים ואינו מכלימו ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה ואצטריכי לפרוקה בראוי ליורשו ואם איתא דבדלית ליה לאב הבן מיחייב משלו הא נפקא ליה מיניה טובא שאם יפסיד האב נכסיו יתחייב הוא לפרנסו ומיהו ודאי אי לית ליה לאב ואית ליה לבן כייפינן ליה לפרנסו

וכנוסחא כאן ג"כ דף לב. ע"ש וצ"ע מפני מה מביא הרי"ף ז"ל ממרחק (ג"א)

*)עיין בסדר הדורות בסדר תנאי' ואמוראי' אות י' [רב יוסף סתם] שהביא זה בשם ספר מקור חיים ושלא הביא דברי הר"ן אלו בשם אגדה דרב יוסף סמי נפשיה (ג"א)

פ' בטו"ש או"ח סי' קפו בבאור הגר"א אות ד (ג"א)

הגהות חו"י (א) נ"ל אומר זכרונו:

שלטי הגבורים

א ותייב לעמוד מפניו כתב מיי' האב שהיה תלמיד לבנו אין האב עומד לפני הבן ולא עוד אלא הבן עומד לפני אביו אע"פ שהוא תלמידו והרא"ש כתב שכל אחד עומד בפני השני:

לשון ריא"ז

ב וכשם שחייב לכבד את אביו בחייו כן מכבדו במותו כיצד היה אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אמר אבא אלא כך אמר אבא מרי הריני כפרת משכבו וכשמזכירו לאחר י"ב חודש אומר זלה"ה · ונראה בעיני שלא אמרו כן אלא כשמזכירו בפיו אבל כשמזכירו בחתימתו אפילו תוך שנים עשר חדש אומר זלה"ה שהרי חתימתו מתקיימת אפילו לאחר י"ב חדש:

ג פי' מקום המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו לעצה והרמ"ה כתב דהוא הדין במקום המיוחד לו לישב בביתו:

ד פרש"י אם היה חולק בדבר הלכה לא יאמר נראין דברי פלוני והרמ"ה כתב זה א"ל דהייט סותר את דבריו אלא אפילו נראין לו דברי אביו אין לומר נראין דברי אבא שנראה כמכריע דברי אביו אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקין ישיב: כ' מיי' לא יקראו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מרי היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם והטור כתב שאין ליזהר בכך אלא בשם שהוא פלאי · שאין הכל דשין בו אבל השמות שקורין בו כל פעם כגון אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן וכיוצא בשם בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים ואין בכך כלום ע"כ · ותימה על מה שכתב שאם אחרים ששמם כשם אביו שאין לקרותן בשמם:

לשון ריא"ז

אי זהו מורא ואי זהו כבוד מורא לא עומד במקומו שלא יעמוד במקום שממתיק אביו סוד עם חבריו וכן לא ישב במקום המיוחד לאביו ולא יסתור דבריו וכן כשחולק אביו עם אחר לא יכריעו לומר שנראין דברי פלוני מדברי אביו חכם שיושב ודורש כשמזכיר אביו אומר כך אמר אבא מרי כך אמר רבי ואינו מזכירו בשמו והתורגמן שלו שמשמיע דבריו לעם מזכיר שם אביו של חכם או שם רבו של חכם לומר כך אמר רבי פלוני הואיל ולא היה רבו של תורגמן:

ה ואם אין לבן אינו חייב לחזר על הפתחים להאכיל לאביו אבל חייב לכבדו בגופו אע"פ שמתוך כך בטל ממלאכתו ויצטרך לחזר על הפתחים וכתב הרמ"ה דוקא דאית ליה לבן ממונא לאתזוני ביה ההוא יומא אבל אי לית ליה לא מחייב לבטל ממלאכתו ולחזר על הפתחים ויחמנו בשאר דברים שהשמש משמש בהן את רבו וחייב לכבדו בשאר דרכיו במשאו ובמתנו ועשיית חפציו:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ה וכן יש להביא ראיה דמי שאינו מחוייב בדבר מברך מדקאמר האשה קוראה בנכור וכו' וכדפי' התם הר"ן ז"ל עצמו בפ"ק הקורא את המגילה עומד על בריית' דהכל עולין למנין שבעה:

לפרנסו מתורת צדקה דלא יהא אלא, אחר הא אשכחן דמופין על הצדקה ובירושלמי [הלכה ז פרק זה] גדול כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר כבד את אביך ואת אמך ונאמר כבד את ה' מהונך במה אתה מכבדו מהונך מפריש לקט שכחה ופאה וכו' אם יש לך אתה חייב בכל אלו *אבל כשהוא בא אצל כבוד אב ואם בין שיש לך בין שאין לך כבד אביך ואמך ואפילו אתה מסבב את הפתחים וכתב רבינו שמשון בריש מסכת פאה דלפום מסקנא דגמ' דילן דמסקינן משל אב משנינן ליה כדמשנינן בגמ' דילן נפקא מינה לבטול מלאכה לומר שאפי' יהא צריך לסבב את הפתחים בשביל עצמו בשביל מה שיבטל ממלאכתו לצורך אביו חייב להתבטל: **אבא** אומר השקני מים ויש מצוה אחרת לפניו לעשות · כגון לקבור את המת או לויה: הלכה כאיסי בן יהודה · מיהו ה"מ בשפתיהן לפניו אבל כשהתחיל במצוה אע"פ שאפשר לעשותה ע"י אחרים אם נזדמנה לו מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים לא יניח את הראשונה דהא קי"ל [ברכות דף יא·] העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא מפלגינן בין מצוה למצוה: שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר בסוף פ"ק דמגילה מוכח הכי מקרא: רבנן · אתם חכמים וחשובין בעיניכם שלא עמדתם מפני ורבנן חביריכם דקמו מקמאי לאו רבנן נינהו ובלשון תימה א"ל ומדאיקפד משמע דהידור מיהא בעו למיעבד דאי לא כיון שהיה יכול למחול לא היה לו להקפיד: **תנו** רבנן מפני שיבה תקום יכול אפי' מפני זקן אשמאי · פרש"י מלשון אשם כלומר רשע ואינו מחוור דהיכי תיסק אדעתין הכי ולא עוד אלא אפי' למסקנא מסקינן הכי דקי"ל כאיסי בן יהודה דאמר כל שיבה במשמע ואפילו אשמאי כדאיתא לקמן ואי רשע הוא אי איפשר שהרי אפילו אביו אינו חייב לכבדו אלא בעושה מעשה עמך כדאיתא בסנהדרין (דף פה·) ולענין קימה נמי אמרי' בסוף הנזקין [ד' סב·] ומקמי פלגאי ניקום בתמיה אלא ודאי אשמאי היינו בור מלשון והאדמה לא תשם (בראשית מז) דמתרגמינן וארעא לא תבור ואמרינן נמי פתחי שמאי כלומר רקים דלית להו שקפי או תקרה כדאיתא בהקומץ [דף לג:]: **ואין** זקן אלא חכם שנאמר (במדבר יא) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל· גמר זקן מזקני מה להלן גדולים וחכמים כדכתיב (שם) אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו: אין זקן אלא מי שקנה חכמה · ולשון נוטריקון דבר הכתוב ולקמן פריך היינו ת"ק: לא אמרתי אלא קימה שיש בה הדור · בעמידתו והיינו תוך ד' אמות כדאמר לקמן דמוכחא מילתא שמפניו הוא עומד: יכול יהדרנו בממון · יכול יהא הדור זה הדור ממון לכבדו בממון: יכול יעלים עיניו ממנו כדי שלא יהא רואהו· ופרשינן לה בגמ' הכי יכול יעלים עיניו מקמי דלמטי זמן חיובא כלומר קודם שיהא בתוך ד' אמות דכי מטי זמן חיובא הא לא חזי ליה · ת"ל תקום והדרת ויראת דבר המסור ללב ללבו של עושה הדבר לפי שיכול להשמט מפני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע שידינוהו לכף זכות ויאמרו לא ראהו לכך נאמר ויראת מאלהיך שכל המחשבות גלויות לו ויודע בך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו: שלא יטריח · אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הצבור: זקן ויראת · להכי סמך ויראת לזקן לומר לך שאף הזקן ייראה: כל שיבה במשמע· ואפי' זקן אשמאי: איכא בינייהו יניק וחכים [ת"ק סבר יניק וחכים לא] · והכי קאמר ת"ק אין זקן אלא זקן שהוא חכם שנאמר אספה לי והתם זקנים וחכמים היו [כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו אלמא זקנים וידועים היו] ורבי יוסי הגלילי דמשני ליה לקרא ממשמעות זקנה ממש ודריש ליה זה שקנה חכמה סבר אפילו יניק וחכים ורבי יוסי הגלילי מודה ליה לת"ק דזקן אשמאי לא ואע"ג דאיהו סבירא ליה דשיבה וזקן תרתי מילי נינהו אפ"ה כיון דקפיד קרא אחכמה לחובי למיקם מקמי יניק וחכים מסברא אית ליה דשיבה לאו זקן אשמאי הוא וליכא למימר דרבי יוסי אזקן אשמאי נמי פליג דא"כ לימא נמי דזקן אשמאי איכא בינייהו ועוד דא"כ היינו איסי בן יהודה דאית ליה כל שיבה במשמע דאיסי ודאי אית ליה כר' יוסי הגלילי ביניק וחכים דכיון דס"ל דשיבה משמע אפי' אשמאי א"כ זקן לאו פירושא דשיבה הוא אלא באפי נפשיה קאי וליניק וחכים אתא דאי זקן וחכם למה לי מה לי משום חכמה תיפוק לי משום זקנה ועוד אכתוב בזה בס"ד: **מכאן** אמרו אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעסוקין במלאכתן· (ב)במלאכת אחרים וכן פרש"י ז"ל בפ' אלו טרפות[דף נד:] והכי קאמר דכיון דבשלו אינו חייב דמקים קימה להדור בשל אחרים אינו רשאי שאילו היה חייב בשל עצמו אף בשל אחרים היה חייב אבל כיון דבשל עצמו אינו חייב בשל אחרים אינו רשאי כדי שלא יבטל ממלאכתו וכדתניא בתוספתא[דב"מ פרק ד]המושיב את אחרים בחנות למחצית שכר אם היה אומן לא יעסוק באומנותו שאין עיניו בחנות בשעה שעוסק במלאכתו ואחרים פירשו דבשל עצמו קאמר וכי קתני אינן רשאין לומר שאין צריכים וכדתנן בערכין פ' המקדיש שדהו(כח:) כמה אדם רוצה ליתן בבור זה להקריבו עולה שאינו רשאי כלומר שאינו חייב כדמתרגמי'(שמות כב) לא תהיה לו כנושה כרשיא וכן נראה מדברי הר"מ במז"ל בפ"ה מהל' ת"ת דבמלאכת עצמן ואינן חייבין קאמר ואפשר עוד לומר דאף בשל עצמו אינו רשאי ממש קאמר דכיון דמדינא פטור דמקשינן קימה להדור ורוב בעלי אומניות אינן עומדים אם זה עומד יראו הללו כמזלזלין בכבוד תלמידי חכמים: **וה"מ** בבתי גואי · מקום שבני אדם עומדין ערומים: אבל בבתי בראי

ליה לבן ושקלינן מיניה בתורת א צדקה ויהבינן לאבוה כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה וכן שדרו ממתיבתא: ר' אלעזר בן מתתיה אומר אבא אומר השקני מים ומצוה לעשות מניח אני כבוד אבא ב ועושה אני את המצוה שאני ואבא חייבין במצוה איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצוה שתיעשה על ידי אחרים תיעשה על ידי אחרים אמר רב אחא בר מתנא הלכה כאיסי בן יהודה גרסינן במגילה *אמר רבא אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש עליהן: א"ר יצחק בר שילא אמר רב חסדא *האב ג שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול וסוגיין כרב יוסף אלא מיהו אע"ג דכבודו מחול *הידור בעי למיעבד לי' כי הא דרבא הוה משקי בי הלוליה דבריה ודלא להו כסא לרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה לרב מרי ולרבי פינחס בני רב חסדא ולא קמו מקמיה ואיקפד אמר הני רבנן רבנן והני רבנן לאו רבנן וכן נמי נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול אבל מלך ד שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר °שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך: ת"ר °מפני שיבה תקום יכול אפי' זקן אשמאי ת"ל זקן ואין זקן אלא חכם שנאמר °אספה לי שבעים איש [מזקני ישראל] רבי יוסי הגלילי אומר אין זקן אלא שקנה חכמה שנאמר °ה' קנני ראשית דרכו יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק ת"ל תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור(א) אי הידור יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס יכול יעמוד מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ תלמוד לומר תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור (ואי זו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ארבע אמות) יכול יעצים עיניו ממנו כדי שלא יראהו תלמוד לומר תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת ר' שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח ת"ל זקן ויראת איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה במשמע רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא איכא בינייהו יניק וחכים תנא קמא סבר לא ורבי יוסי הגלילי סבר אפי' ה יניק וחכים נמי: *מה קימה שאין בה חסרון כיס אף הידור שאין בו חסרון כיס מכאן אמרו אין בעלי אומניות רשאין לעמוד מפני ת"ח בשעה שעסוקין במלאכתן יכול יעמוד מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ תלמוד לומר תקום והדרת והני מילי בבתי גואי אבל בבתי בראי חייב לעמוד מפניו יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק תלמוד לומר תקום והדרת לא אמרתי אלא קימה שיש בה הידור ואי זו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ארבע י אמות אמר (ליה) אביי

אביו ואמו אומרים השקני מים ויש מצוה אחרת לפניו לעשות · כגון לקבור את המת או ללוותו שאם ישקהו יתבטל מאותה מצוה: הידור · נגוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו: דלא להו כסא · הגביה להן הכוס להשקותן: הני רבנן רבנן · אתם חשובים וחכמים בעיניכם שלא עמדתם מפני ורבנן חביריכם דקמו מקמאי לאו רבנן בלשון תימה אמר להו כך: זקן אשמאי · אשם רשע ועם הארץ שמלא אשמות: מזקני ישראל · גמר זקן זקן מה להלן גדולים וחכמים כדכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו: שקנה חכמה · נוטריקון דבר הכתוב ולקמן פריך היינו ת"ק: אלא קימה שיש בה הידור · דהיינו תוך ארבע אמות דהוי מוכחא מילתא שמפניו עומד: יכול · יהא הידור זה הידור ממון שיכבדהו בממון: דבר המסור ללבו · של עושה הדבר שהוא יודע אם רואהו אם לאו לפי שמן הבריות יכול להשמט שלא יחזיקוהו רשע וידינוהו לכף זכות לומר שלא ראהו: לכך נאמר ויראת מאלהיך · שכל המחשבות גלויות לו: שלא יטריח · אם יכול לילך דרך אחרת לא יעמיד את הצבור: זקן ויראת · לכך סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן ייראה: כל שיבה במשמע · ואפי' זקן אשמאי: ת"ק סבר לא · דבעי זקן וחכם דומיא דזקני ישראל דכתיב בהו (א) זקנים וידועים: ורבי יוסי הגלילי · דדריש זה שקנה חכמה סבר אפילו יניק וחכים: מה קימה שאין בה חסרון כיס · כדמסיק לאיירי שאין בה ביטול מלאכה דומיא דהידור שאין

א ר"ס סבירא ראיה מן הירושלמי מעובדא דר' יונתן שכפה את הבן לזון את האב וקאמר התם הלואי ברירא לן כל שמעתתא כהדין שכופין את הבן לזון את האב וכתב עליו הרא"ש שאין כ"כ ראיה משם דהתם בכותב נכסיו לבניו מיירי והכי מייתי לה בפרק נערה שנתפתתה ועוד סבירא ראיה מהיא דתני רשב"י מאינו שהקפיד הקב"ה על כבוד אביו ואמו יותר מעל כבודו בכבודו הוא אומר כבד את ה' מהונך אם יש לך ממון חייב ואם לאו פטור בכבוד אב ואם כתיב כבד את אביך ואת אמך בין יש לו בין אין לו ואפילו הוא מחזר על הפתחים והא דקא אמרי' דקא מחזר על הפתחים לא שיכבדהו משלו דהא קי"ל משל אב אלא בגופו מכבדו ובטל ממלאכתו ומתוך כך מחזר על הפתחים:

לשון ריא"ז
ואי זהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומכסהו מממון האב ואע"פ שהוא מתבטל ממלאכתו אבל אינו חייב להאכילו משלו היה אביו עני והיה בידו ממון עניים כגון קופה של צדקה או מעשר עני מפרנס את אביו ממנו כשאר העניים ואם היה הבן עשיר כופין אותו לפרנס את האב משלו שהרי הוא חייב לעשות צדקה מממונו כמב"ס:

ב כתב הרא"ש בתשובה האב שצוה לבנו שלא ידבר עם פלוני שלא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב והבן היה רוצה להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו אין לחוש לצוואתו שאסור לשנוא לשום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה והאב שצוהו לו לשנוא לאו כל כמיניה להעבירו על דברי תורה:

לשון ריא"ז
אמר לו אביו השקני מים ויש עליו מצוה לעשות אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים תעשה המצוה ע"י אחרים וילך הוא בכבוד אביו ונראה בעיני שאם מתכוין אביו לבזבז במצות לא ישמע לו שאין אדם חייב על כבוד אביו ואמו אלא לעשות רצון קונו אבל אם רואה שדעת אביו לבטל רצון קונו חייב להוכיח את אביו דרך כבוד להחזירו מדעתו ואם אינו חוזר בו אינו חייב בכבודו ועל כזה נאמר ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך וכן אם אמר לו אביו לבנו כהן להטמא למתים כגון שהיה צריך להאכילו במקום טומאה או שאמר לו שלא להשיב אבדת אחיו אלא יתעסק בו או שאמר לו לחמר אחר בהמתו בשבת לא ישמע לו אע"פ שהוא מתכוין לכבוד אביו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' כלכם חייבים בכבודי וכן אם רואה אביו ואמו שהן בעלי דעות רעות ומצערין אותו יותר מדאי ישמט מלפניהם ויצא ומעשה בחכם אחד שהיתה לו אמו זקנה ואמרה לו עשה לי תכשיטין ועשה לה ואמרה תשיאני בעל אמר לה אני אחזר אחריו וכיתה מצערתו יותר מדאי הניחה והלך לארץ ישראל:

לשון ריא"ז
ג והאב שמחל על כבודו כבודו מחול ואם היו אביו ואמו מוזגין לו את הכוס יקבל מהן שרצונו של אדם הוא כבודו ואם היה אביו בן תורה יקבל מאמו ולא יקבל מאביו וכן הרב שמחל על כבודו כבודו מחול ואפילו נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול ומעשה ברבן גמליאל שהיה נשיא והיו החכמים מסובין בבית המשתה של בנו והוא עומד ומשקה אותם שכן מצינו באברהם שהיה גדול הדור כתוב בו והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו ואע"פ שלא נדמו לו אלא כערביים ואעפ"כ כשרבו מושיט לו ידו ראוי להדרו לעמוד מפניו: **ד** ולדבר מצוה כבודו מחול כמו שעשה אגריפס המלך שעמד וקבל ספר תורה וקרא מעומד ושבחוהו חכמים אמרו על יהושפט מלך יהודה כשהיה רואה ת"ח היה עומד מכסאו ומנשקו וקורא להם רבי רבי מרי מרי ועליו נאמר ואת יראי השם יכבד ואינו ראוי לעשות כן אלא בצנעה אבל בפרהסיא אינו רשאי המלך לזלזל בכבודו וכן הנשיא ראוי לו לנהג נשיאתו ברמים ולזרוק מרה בתלמידים וכן נזה רבינו הקדוש לבנו בשעת פטירתו: **ה** כתב סמ"ג כל שיבה דמיירי בישראל שאינו מוחזק רשע אבל במוחזק רשע שאת פני רשע לא טוב ומדפסק רבי יוחנן כאיסי דקא אמר כל שיבה במשמע למדנו שגם הלכה כרבי יוסי הגלילי דאמר והדרת פני זקן זה שקנה חכמה אפילו יניק וחכים ולא כת"ק דמצריך שיבה וקימה ומיי' נמי הכי פסק וכן הטור אמנם יש פוסקים כרבינו דפסק כת"ק: לשון ריא"ז חייב אדם לכבד תלמידי חכמים ולעמוד מפניהם שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן אין זקן אלא חכם כמו שכתוב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו ותינוק חכם אין חייבין לעמוד מפניו: **ו** כתב מיי' תלמיד היושב לפני רבו תמיד אינו רשאי לעמוד מלפניו אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים והרא"ש כתב כרבינו ולא הביא דברי רבי אבהו וסבירא ליה לרבינו דהלכה כרבי אליעזר שלא נתן קצבה לדבר וגם רבי עקיבא השוה מוראם למורא שמים דדרים את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים ואם אדם מקבל שכינה כמה פעמים ביום צריך לעמוד באימה ובמורא:

בכל אלו ואם אין לו אין אתה חייב באמת מהן אב כשהוא כו' כנ"ל (ג"א)

א מיי' פ"ה ופ"ו מהלכות ת"ת ופ"ו מהל' ממרים:

ב מיי' פ"ו מהל' ת"ת סמג עשין יג טור י"ד סימן רמב ורמד:

הגהות הב"ח
(א) דכתיב בהם אשר ידעת כי הם וגו' אלמא זקנים וידועים הוו · כצ"ל:
(ב) נ"ב פירוש:

דברים יז · ויקרא יט · במדבר יא · משלי ח · מהר"ם מ"ז · [דף רבא ע"א]

הגהות חו"י
(א) כאן שייך ואי זו היא קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ארבע אמות הנכתב לקמן:

כתב

בראי׳ מקום שעומדין לבושין התם מקום הדור הוא וחייב לעמוד מפניו: אבל ברבו מובהק׳ שרוב חכמתו ממנו: כמלא עיניו׳ דכיון דרבו מובהק הוא כי קאים מקמיה כמלא עיניו קימה שיש בה הדור היא שהדבר מוכיח שלכבודו הוא עומד: דקי"ל דרכוב כמהלך דמי. בגמ׳ איפשיטא לן הכי דלאו בתר דידיה אזלינן אלא הבהמה נחשבת כרגליו דאי חשבינן ליה כיושב לא היה צריך לקום מפניו: עד דהוה מיכסי רבי יוחנן מיניה · שלא היה ר׳ אלעזר רואהו׳ דאי מקיף׳ מסבב דרך אחרת שלא לעבור דרך (בפני) הצבור: **אמר** אביי הל׳ כאיסי בן יהודה׳ דכל שיבה במשמע ואפי׳ זקן אשמאי דהיינו בור אבל רשע לא (א)וכ"ש עובד כוכבים ור׳ יוחנן דהוה קאים מסבי ארמאי כדאיתא בסמוך מפני דרכי שלום בעלמא הוה עביד הכי דהא רבא הוה עביד להו הדור ואביי יהב להו ידא ולא הוו קיימי מקמייהו ונראה מפרש"י ז"ל דאיסי בן יהודה ס"ל כר׳ יוסי הגלילי ביניק וחכים והכי מסתברא דכיון דס"ל דשיבה אפי׳ אשמאי אלמא זקן באפי נפשיה מידרים ולא קאי אשיבה וליניק וחכים אתא דאי זקן וחכם קאמר למה לי משום חכמה תיפוק לי משום זקנה ולפי זה כיון דקי"ל כאיסי נקיטינן דעומדין מפני יניק וחכים אבל מדברי הרי"ף ז"ל משמע דס"ל דיניק וחכים לא כת"ק ולפי זה צריך לומר דמילתיה דאיסי לא מכרעא ביניק וחכים מידי דנהי דס"ל דיניק וחכים לא אפ"ה הדר וכתב זקן והיינו זקן ממש למסמך זקן לוירא ולא מיחוור ועוד דסוגיין בכוליה תלמודא דעומדין מפני ת"ח כדאמרי׳ הכא בסמוך ומה מפני לומדיה עומדין ובסוף הנזקין (סב׳) אמרי׳ ניקום מקמיה דבר אוריין הוא ובמכות (דף כב:) נמי אמרי׳ כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה ואם איתא דיניק וחכים לא הרי הכל תלוי בזקנה וחכמה לא מועילה ולא מורידה ולפיכך נראה דקי"ל כר׳ יוסי הגלילי ביניק וחכים ואיסי נמי כוותיה ס"ל וכן פסק הר"מ במז"ל בפרק ו׳ מהלכות ת"ת וכן נראה דעת אונקלוס שתרגם (ויקרא יט) מפני שיבה תקום מן קדם דסבר באורייתא תקום ואע"פ שתרגם שיבה דסבר באורייתא וזקן תרגם סבא ושמועתו לדברי כל התנאים שיבה מדנפשיה אפילו אשמאי משמע אי לא דגלי עליה זקן אפשר שעשה כך כדי לסמוך קימה לת"ח לפי שהכתוב סמך קימה לשיבה או שהיה אונקלוס חולק על התנאים הללו ואנן קי"ל כמאי דפסקינן בגמרין והרמב"ן ז"ל רצה לקיים דברי הרב אלפסי ז"ל ואמר דמאי דרהטא סוגיין בכוליה תלמודא שעומדין מפני ת"ח ה"מ בזקנים דוקא וכ"ת א"כ חכמה למה דהא קי"ל כאיסי דאמר כל שיבה במשמע היינו טעמא משום שאין ת"ח חייב לעמוד מפני ע"ה דהוה ליה זקן ולאו לפי כבודו ומש"ה נקט תלמודא קימה בתלמידי חכמים ומפני רבו והיינו נמי דאמרי׳ בגמ׳ [דף לג:] ברב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל קאים מקמיה ואנן לא אשכחן קימה מפני בעל מעשים אלא היינו טעמא שאין בו משום זקן ולאו לפי כבודו אפילו לשמואל ומש"ה חייב לעמוד מפני שיבה שלו ואין זה מחוור אלא דבגמ׳ הכי קאמרי׳ איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד מפני אביו ואמרינן עלה בגמרא ת"ש דא"ל שמואל לרב יהודה [בר יחזקאל] שיננא קום מקמי אבוך ודחינן שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה ומשמע ודאי דבעיין היינו משום דמספקא לן כיון שחייבה תורה לקום מפני חכם ולקום מפני אביו שקולין הן ואין האחד חייב לעמוד מפני חבירו דדכותה איבעיא לן בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו בפניו ומתן דדחי ואמר שאני רב יחזקאל בעי למימר דלעולם שקולין הן ואם איתא דבעל מעשים אין עומדין מפני מעשיו אלא מפני שיבתו מאי דחי שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה אפ"ה רב יהודה לא היה חייב לעמוד מפניו דזקנה אין כאן ואי משום דאבוה הוה הא למה דדחינן שקולין הן ולפיכך נ"ל שכל שמוחזק בבעל מעשים ואין ספק בעניינו כרב יחזקאל עומדין מפניו שלא נותה התורה בחכם אלא מפני שהחכמה מביאה לידי מעשים אלא שלא פרשה תורה במעשה כמו שפרשה בחכמה לפי שאין הכשר המעשה גלוי כמו שיתרון הכשר החכמה נראה לכל ומש"ה דחינן שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה כלומר ואיכא תרתי אביו ובעל מעשים ולאו שקולין נינהו הלכך משמע דעומדין מפני יניק וחכים ומיהו ה"מ כשהוא גדול הימנו אבל אין גדול עומד מפני קטן מדאמרינן בגמ׳ (שם) דר׳ אלעאי ור׳ יעקב בר זבדי הוו יתבי חליף ואזיל ר׳ שמעון בר אבא וקמו מקמיה אמר להו חדא דאתון חכימין ועוד חבר כלומר ואיכא חייבין לעמוד מפני ואפשר שאפילו בשוין נמי פטור שאינו חייב לעמוד מפני חכם אלא בגדול ממנו ודאמרי׳ בפרק אלו מגילות (דף כג׳) בתלמידי חכמים שעומדין זה מפני זה [התם משום דכל יומא שמעתייהו בפומא דהדדי והוה ליה כרבו ופרש"י ז"ל שם שעומדים זה מפני זה] אפילו כמלא עיניו ובכהאי גוונא אפילו גדול על קטן חייב כיון שהוא רבו: **רבי** יוחנן קאי מפני סבי ארמאי אמר כמה הרפתקי · קורות וצרות ורואו כמה נסים ומופתים: עדו עלייהו · עברו עליהם: אביי יהיב להו ידא · פושט ידו לזקנים כשהן עוברין אצלו להיות נשענים עליו אבל לא היה קם מפניהם: בישיבה · בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה: הלך אחר חכמה · מושיבין את החכם למעלה מן הזקן: במסיבה · שאינה של תורה כאירוסין ונשואין: והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה · כתב רש"י ז"ל שם בפרק יש נוחלין דהיכא שאין אחד מהם מופלג בין בישיבה בין במסיבה זקן קודם ואחרים כתבו התם דכל כה"ג הוו להו כאילו שניהם מופלגין ובישיבה הלך אחר חכמה ובמסיבה הלך אחר זקנה: הא דלא פליג ליה רביה יקרא · שאם היו חולקין לו כבוד נמצאו מקילין בכבוד רבו: **גרסי׳** בגמ׳ [שם] א"ר אבו א"ר ינאי אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים כלומר שהרי פני יוצרו אינו מקביל [אלא] שחרית וערבית הלכך מי שעמד מפני רבו שחרית אינו רשאי לעמוד מפניו אלא ערבית ואמרו בתוס׳ שלא אמרו כן אלא בבית המדרש אבל בחוץ חייב לעמוד מפניו אפי׳ כמה פעמים כדי שלא יראה כמזלזל בכבוד רבו: ותלמודו משתכח שנאמר וטוב לא יהיה לרשע · ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: לא אמרן אלא במקום שאין מכירין אותו · שאם היה הולך לו מנעלו או נועל הרואה אותו אומר עבדו הוא: אבל מנח תפילין · ההוא תלמידא: לית לן בה׳ דמוכחא מילתא שאינו עבד שאין העבד חייב בתפילין משום דתפילין אתקוש לתלמוד תורה כדאיתא בגמ׳ בפרקין דהכא [דף לד׳]: למס מרעהו · מתלמידיו כלומר מי שמסיר [מתלמידיו] את עצמו כאדם שאומר לחבירו הסר מעלי שאינו רוצה שיקרב אליו לשמשו: חסד · דומה כאילו הסיר ממנו חסד · מס לשון המסה והסרה כמו (דברים כ) ולא ימס: פירש · שהיה ירא לרבות שום דבר להשוותו למוראת המקום: כל העם עומדים · כל השורות כולן אפילו הוי מאה: עושין לו שתי שורות · בלבד: אלא לקטנים · דאטו הוא · אבל יצא לגדולים אינו נכנס ויושב במקומו · דפושע הוא · משום דהוה ליה למיבדק

תורה אור

אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו א מובהק מלא עיניו: אביי מבי חזי ליה לאוני דחמריה דרב יוסף הוה קאים דקיימא לן דרכוב כמהלך דמי ומחייב למיקם מקמיה: גרסי׳ בפרק הוציאו לו את הכף *תלמיד הנפטר [דף נג.] מרבו אל יחזיר פניו וילך אלא לצדדין כי הא דרבי אלעזר כי הוה מיפטר מיניה דרבי יוחנן הוה מסגי ואזיל לאחוריה כי הוה בעי ר׳ יוחנן לסגויי הוה גחין וקאים רבי אלעזר אדוכתיה עד דהוה מיכסי רבי יוחנן מיניה: ר"ש בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח תלמוד לומר °זקן ויראת [ויקרא יט] אמר אביי נקיטינן דאי מקיף חיי אביי מקיף רבי זירא מקיף: איסי בן יהודה אומר מפני שיבה תקום אפילו כל שיבה ב במשמע: אמר אביי הלכה כאיסי בן יהודה רבי יוחנן הוה קאים מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עליהו דהני רבא מיקם לא קאים הידור עביד להו אביי יהיב להו ידא לסבי: גרסינן ביש נוחלין *אמר [דף קכ.] רבי אמי בישיבה הלך ג אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה אמר רב אשי והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה: °וגרסינן נמי התם והלכתא חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והלכתא אין חולקין קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא הא דפליג ליה רביה יקרא הא דלא פליג ליה רביה יקרא *אמר ר׳ אלעזר כל ת"ח [דף לג:] שאינו עומד בפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח שנאמר °וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני אלהים [קהלת ח] מורא זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר תקום ויראת הוי אומר מורא זו קימה: גרסינן בפרק אלמנה ניזונית *אמר רבי יהושע בן לוי כל מלאכה שהעבד עושה לרבו [דף צו.] תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת מנעל והנעלת מנעל · אמר רבא לא אמרן אלא במקום שאין מכירין אותו אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה אמר רב אשי ובמקום שאין מכירין אותו נמי לא אמרן אלא דלא מנח תפילין אבל מנח תפלין לית לן בה אמר ר׳ חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד שנאמר °למס מרעהו חסד [איוב ו] רב נחמן בר יצחק אמר אף פורק ממנו יראת שמים שנאמר °ויראת שדי יעזוב [שם]: *תניא שמעון העמסוני ואמרי לה [לקמן דף נז.] נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהן אמר להן כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא ר׳ עקיבא ולמד את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים: גרסינן במסכת הוריות *תנו [דף יג:] רבנן כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואין יושבין עד שיאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושין לו שתי שורות מכאן ומכאן עד שיושב במקומו חכם שנכנס אחד עומד ואחד יושב עד שישב במקומו בני החכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכים להם מפסיעים על ראשי העם אע"פ שאמרו אין שבח לתלמיד חכם שיכנס באחרונה יצא לצורך נכנס ויושב במקומו בני חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הצבור בזמן שיש בהן דעת לשמוע נכנסין ויושבין אחר אביהן והופכין פניהם כלפי אביהןאין בהם דעת לשמוע הופכין פניהן כלפי העם יצא לצורך נכנס ויושב במקומו אמר רב פפא לא אמרן אלא לקטנים אבל לגדולים לא דהוה ליה למבדק נפשיה מעיקרא דאמר רב יהודה לעולם *ילמד אדם עצמו שחרית וערבית [נ"י ד"ה יבדוק]

רש"י

בה בטול מלאכה וכיון שאין בה בטול מלאכה אין בה הסרון כיס: לסגויי · לילך לדרכו: עד דהוה מיכסי · שלא היה רואהו יותר: דאי מקיף · מסבב דרך אחרת שלא להטריח את הצבור ואינו עובר לפני הצבור: חיי · מאריך ימים: הרפתקי · מקראות וצרות וראו נסים ומופתים הרבה: עדו עלייהו · עברו עליהם: אביי יהיב ידא · פושט ידו לזקנים בעברם אצלו והיו נשענים עליו: פירש · שלא ידע מה לדרוש

הגהות הב"ח

(א) אבל רשע לא וכמ"ש ור׳ יוחנן כנ"ל:

שלטי הגבורים

א כ׳ סמ"ג מכאן מדקדק רא"ש דאינו חייב מה"ת לעמוד אא"כ הוא רבו מובהק והיינו דתנן במס׳ אבות הלומד מחבירו פרק אחד צריך לנהוג בו כבוד וכנפ"ב דב"מ ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה אמנם מד"ס צריך לעמוד בפני כל ת"ח אפילו אינו רבו וכתב הטור ואפילו אם הוא עוסק בתורה צריך לעמוד דליתא לדר׳ אליעזר דאמר אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו בשעה שעוסק בתורה והר"ר פרץ כתב שאם הוא מופלג בחכמה אפילו אינו רבו דינו כרבו מובהק וכן רבו מובהק ואפילו אינו מופלג בחכמה ואם אינו רבו כלל וגם אינו מופלג ומובהק בחכמה פטור ומיהו כיון שהוא חכם קצת נכון לעשות הידור ומיי׳ כ׳ מי שגדול ממנו בחכמה וראוי ללמוד ממנו אפילו לא למדו כלום צריך לקום מפניו ולנהוג עמו כתלמיד עם רבו ואם אינו גדול ממנו ולא למדו כלום א"צ לקום מפניו אבל צריך לעשות לו הידור ומי שהוא חסיד ובעל מעשים הכל צריכין לעמוד מפניו אפילו הגדולים ממנו בחכמה הרבה:

לשון ריא"ז

ת"ח שהוא בעל מריבות ובעל קנטורים ועושה מחלוקות עם בני אדם שלא לשם שמים אינו ראוי לעמוד מפניו ומעשה בשני חכמים שעבר לפניהם חכם אחד ואמר אחד לחבירו שלא לעמוד מפניו מפני שהיה בעל מחלוקת כמו שמבואר בסוף פרק כל הגט:

ב עיין בסמוך דברי סמ"ג כתבו מיי׳ מי שהוא זקן מופלג בזקנה אע"פ שאינו חכם עומד לפניו ואפילו הוא חכם שהוא ילד עומד בפני הזקן המופלג בזקנה ואינו חייב לעמוד כדי קומתו אלא כדי להדרו ואפילו זקן עובד כוכבים מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו ע"כ וכתב הטור ואיני יודע למה כתב שאינו חייב לקום מפני הזקן מלא קומתו דהא מהך קרא ילפינן זקן וחכם וכמו שצריך לקום מפני חכם מלא קומתו כך צריך לקום מפני הזקן ואפשר שלא אמר שא"צ לעמוד לפני הזקן מלא קומתו אלא יל"ד חכם שכיון שצריכין לנהוג בו גם כן כבוד אין לו להתבזות לקום מפני הזקן אלא יעשה לו הדור אבל כל אדם צריך לקום מפני הזקן מלא קומתו והכי מסתבר נמי בשני חכמים או בשני זקנים שאין אחד צריך לקום מפני חבירו אלא יעשה לו הידור:

ג כתב רשב"ם שאם אין שם לא מופלג בחכמה ולא מופלג בזקנה שלעולם חכם קודם והרא"ש כתב ונראה בעיני דהיכא דלא מופלג לא האי בחכמה ולא האי בזקנה דבכל מקום הלך אחר זקנה מדאמר רב אשי היכא דשניהם מופלגין שהולכין בישיבה אחר חכם ובמסיבה אחר הזקן מכלל דהיכא דלא מופלג לא האי ולא האי הולכין בכל מקום אחר אחד מהם ומדלא פירש היכא למימר שהולכין אחר הזקן דבשביל שהחכם חכם קצת ממנו אין לנו לבייש הזקן והחכם אינו בוש בכך מאחר שהוא זקן ממנו יודע הוא שבשביל זקנותו חולקין לו כבוד:

למיבדק נפשיה כדי שלא יתרחק דהיוצא לפנות ביום צריך שיתרחק מן הדרך שלא יהו אחרים רואין אותו כדאמרי' במסכת ברכות (דף כה): סניפין · שמושיבין אותן בצד הזקנים מפני כבוד אביהן דהואיל סניפין לזקנים כסניף זה שמסנפין לקורה גדולה: אמר רבא ובחיי אביהן · הוא דעושין אותן סניפין מפני כבוד אביהן ומיהו בגמ' הכא איכא סידרא אחרינא בנשיא ואב ב"ד דאמרי' [דף לג:] א"ר חנינא בריה דר' אבהו אמר רב אבדימי דמן חיפא חכם עובר עומד מלפניו ארבע אמות וכיון שעבר (א) יושב אב ב"ד עובר עומד מלפניו מלא עיניו וכיון שעבר ארבע אמות יושב נשיא עובר עומד מלפניו מלא עיניו נר מצוה

ואינו יושב עד שישב במקומו שנאמר והביטו אחרי משה עד בואו האהלה וכתבו בתוספות דבמס' הוריות מיירי בבית המדרש ובפרקין מיירי בשוק והיינו דיליף לה ממשה דבשוק הוה ור"ת ז"ל כתב דהתם אמרינן בימי רשב"ג נשנית משנה זו כלומר שלא נהג לא לפניו ולא לאחריו דדוכתה אמרינן בפ' כל הכלים [דף קכג:] בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו כלומר אבל לא לפניו ולא לאחריו ובסוף פרק אלו מגילות [דף כג.] נמי אמרי' כה"ג גבי הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד:

כדי שלא יתרחק רבי אלעזר ברבי צדוק אומר אף בבית המשתה עושין להם סניפין אמר רבא בחיי אביהם *איבעיא להו מהו לעמוד מפני [דף לג:] ספר תורה רבי חלקיה ורבי סימון ורבי אלעזר אמרו קל וחומר מפני לומדיה עומדין מפניה א לא כל שכן: כל מצות עשה שהזמן גרמא: °תנו רבנן איזו היא מצות *עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב ושופר וציצית *ואי זו היא מצות [דף לד.] עשה שלא הזמן גרמא מזוזה ומעקה אבידה ושלוח הקן וכללא הוא והרי מצה ושמחה והקהל דמצות עשה שהזמן גרמא ונשים

רש"י

ממנו: מהו לעמוד · וכי חייב לעמוד מפני ספר תורה או לא: וכללא הוא · בתמיה וכי כלל קבוע הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: והרי אכילת מצה · ליל יום טוב הראשון שהוא חובה כדכתיב בערב תאכלו מצות וזמן גרמא ונשים חייבות כדאמרינן בפסחים נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה והני נשי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא ישנן בקום אכול מצה: וכן שמחה ברגל · דכתיב ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך: והקהל · דכתיב הקהל את העם האנשים והנשים והטף לשמוע מן המלך

גרסי' בגמ' איבעיא להו בנו והוא רבו · כלומר שהבן רבו של אב מהו שיעמוד מפני אביו ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא קום מקמי אביך · כלומר ואע"ג דרב יהודה רביה דרב יחזקאל אבוה הוה כדמוכח בגמ' לעיל [דף לב.] דא"ל אבא לא תתנייה הכי ודחינן שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפי' מר שמואל נמי קאים מקמיה ואלא מאי קא"ל כלומר אמאי צריך לאזהוריה אי לאו למילף מיניה הוראה בעלמא דאע"ג שהוא רבו חייב לעמוד מפניו ומפרקי' דהכי קאמר ליה זמנין דאתי מאחראי קום מקמיה ולא תיחוש ליקרא דידי שגם אני הייתי עומד מפניו אילו ראיתיו הא לאו הכי לא הוה ליה למיקם מקמיה דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אלא היכא דפליג ליה רביה יקרא כדאיתא בפ' יש נוחלין (דף קיט:): וגרסינן תו בגמ' איבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו ב מפניו · כלומר אפי' ת"ל *דאביו חייב לעמוד מפניו קא מיבעיא ליה דאפשר שכל אחד חייב לעמוד מפני האחר זה מפני שהוא אביו וזה מפני שהוא רבו ולא איפשיטא וכתב ר"ח ז"ל שאע"פ שהוא רבו חייב לעמוד מפני אביו אבל אביו אינו חייב לעמוד מפניו ואף הר"מ במז"ל כתב כן בפרק ו' מהלכות ממרים ול"ע למה וכ"ל דאע"ג דלא מיפשיט בגמ' דילן ילפינן לה מדגרסינן בירושלמי [דפירקין הלכה ח] אמו של ר' טרפון ירדה לטייל לתוך חצרה בשבת והלך ר' טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והיתה מהלכת עליהם עד שהגיעה למטתה פעם אחת חלה ר' טרפון ונכנסו חכמים לבקרו ואמרה להם התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי בכבוד יותר מדאי אמרו לה מאי עביד לך יותר ותנית להו עובדא אמרין אפילו הוא עושה כן אלפים עדיין לא הגיע לחצי כבוד שאמרה תורה ע"כ בירושלמי ובודאי דקימה דרבו איגה אלא מדין חכם ואם איתא שאין הבן חייב לעמוד מפני אביו [כל זמן שהוא רבו בודאי לא היה רבי טרפון חייב לעשות לאמו כך והיאך אמרו עדיין לא הגיע לחצי כבוד שאמרה תורה וכן אילו היה האב חייב לעמוד מפני בנו] כשהבן רבו לא היתה רשאה אמו של רבי טרפון לקבל הימנו כך הלכך אף על גב דבגמ' דילן מספקא לן שבקינן ספקין ונקיטין פשטייהו ולא משמע דמשום דבעלת מעשים הות מדאמרינן סתמא עדיין לא הגיע לחצי כבוד שאמרה תורה: ומה מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן · והא דאמרינן במסכת מכות (דף כב:) כמה טפשאי הני אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה לאו משום דעדיף גברא רבה מספר תורה דהא איפכא אמרי' הכא אלא לומר דכיון שאלמלא הם היתה התורה כרוכה ומונחת ואינהו מפרשי לה כדאמרינן התם דהא באורייתא כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי להו חדא כמה טפשאי נינהו דלא סברי דכשם שראוי לעמוד מפני ספר תורה כך ראוי לעמוד מפני לומדיה ובתוספות אמרו דהתם הכי קאמרינן כמה טפשאי הני אינשי וכו' דהא למיקם מקמי ספר תורה לא ידעינן אלא מקל וחומר דגברא רבה: איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא · שהזמן גורם להתחייב בה שאין חובתה חלה אלא לזמן קבוע: סוכה ולולב שופר וציצית · איכא נוסחי דלא גרסי ציצית דלדידהו סבר האי תנא דלילה זמן ציצית ונוהגת היא בנשים לפי שאין הזמן גרמא ואיכא דגרסי לה ואתיא כר' שמעון דפוטר נשים מציצית כדאיתא בפ' התכלת* ומפרש טעמיה התם מדכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה כלומר והויא לה מצות עשה שהזמן גרמא וקי"ל כרבי שמעון משום דסוגיין כותיה דבפרק במה מדליקין (דף כה:) ובפרק התכלת (דף מ') גבי סדין דפטרינן מציצית אמרינן גזירה משום כסות לילה וכיון דנקיטינן האי טעמא ושבקינן טעמי אחריני דאיתנהו בפרק התכלת* שמא יקרע סדינו בתוך שלש וכו' ש"מ דקושטא הוא ודאמרינן התם ובפ"ק דסוכה (דף יא.) דמר עמרם חסידא רמא תכלתא לפרזו מא דאינשי ביתיה משום מדת חסידות בעלמא הוא דעבד הכי והיינו דאיהו בלחוד רמא ורבנן אחריני לא· ומיהו מקשו הכא היכי הויא ציצית מ"ע שהזמן גרמא דהא כסות שהוא מיוחד ללילה אפי' לובשו ביום פטור שהם לא תאמר כן חייב הסדין בציצית שהרי אדם מתכסה בהן ביום ומינה דכסות המיוחד ליום חייב אפילו בלילה וגמלא שהכסות שחייב בציצית לעולם מתחייב בו ואפילו בלילה ואין הזמן גורם מצוה זו כלל וי"ל דאף על גב דכסות לילה ביום נמי פטור אפ"ה כסות יום בלילה פטור דלעולם לא מחייב עד דאיכא תרתי כסות המיוחד לראיה ובזמן ראיה דקרא דוראיתם הכי משמע ומש"ה כסות לילה כיון שאינו מיוחד לראיה פטור אפילו ביום וכסות יום נמי בלילה דלאו שעת ראיה היא פטור מיהו אכתי קשיא אפילו הכי אמאי פטורות נימא לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך אמר רחמנא כל שישנו בלא תלבש איתנהו בגדילים והני נשי הואיל ואיתנהו בלא תלבש איתנהו בגדילים דמהאי טעמא מחייבינן נשים במצה [פסחים דף מג:] דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ודרשינן דכל דאיתיה בבל תאכל חמץ איתיה בקום אכול מצה יש לומר דכיון דאיצטריכא לן הך היקשא [יבמות דף ד'] למשרי כלאים בציצית לא דרשינן ביה נמי הא לאפוקי מכללא דשאר מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ומשמע לן טפי היקשא למשרי כלאים בציצית מלחוובי נשים משום דליטנא דקרא משמע הכי לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך מהם וכי תימא והא אמרינן ברים ערכין [דף ג:] הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים ופרכינן פשיטא אי הני לא מחייבי מאן קא מיחייב ומהדר כהנים איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא לא תלבש שעטנז גדילים אמר רחמנא מאן דאיתיה בלא תלבש שעטנז איתיה בגדילים תעשה לך והני כהני הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו אימא לא ליחייבו קמשמע לן דנהי דאשתרי בעידן עבודה שלא בעידן עבודה לא אשתרי משמע דאילו אשתרי לגמרי הוו פטורין בהגים מהיקשא ואמאי נימא דלהתיר כלאים בציצית בלחוד הוא דאתא כדאמרינן גבי נשי לאו קושיא היא דכיון דעל כרחין הקישו הכתוב להתיר כלאים בציצית וקרא הכי קאמר גדילים תעשה לך מהם א"כ בהדי מאן דאיתסר להו כלאים משתעי קרא ואי כהנים לא מחייבי בכלאים כלל ממילא פטירי אבל הכא גבי נשים ליכא למימר הכי: ואי זו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא מזוזה ומעקה אבדה ושלוח הקן · וא"ת למה ליה למיתני מעקה אבדה ושלוח הקן פשיטא שהנשים חייבות בהן דאפילו לא מיחייבי משום עשה שבהן מחייבי בלאו דידהו דכל לא תעשה שבתורה אפילו שהזמן גרמא נשים חייבות וכי תימא קמ"ל דחייבות אפי' משום עשה שבהן אי הכי משמע דבשאר מצות עשה שהזמן גרמא אף על גב דאית בהו לאו ונשים חייבות בו פטורות מן העשה והא ודאי ליתא דהא אמרינן במסכת שבת (דף כה: ודף קלג) וביבמה (דף ה:) דשבת וי"ט עשה ולא תעשה נינהו ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה ואחד הנשים ואחד האנשים שוין בדבר כדמוכח גבי שמן שריפה וגבי כסוי יש לומר דאיצטריך דמשכחת להו להני דלית בהו לאו ואיכא עשה באבדה כגון שנטלה על מנת להחזירה דאמרינן בפרק אלו מציאות (דף כו:) שאינו עובר משום לא תוכל להתעלם אלא משום השב תשיבם ובשלוח הקן כגון שנטלה על מנת לשלחה דאינו עובר משום לא תקח האם כדאיתא בחולין (דף קמא·) ובמעקה נמי משכחת לה כגון שבנה בית על מנת לעשות מעקה ואח"כ נמלך ולא עשה שאינו עובר בלא תשים דמים בביתך אלא היכא שבשעת בנין הוא עושה על דעת [שלא יעשה] מעקה אי נמי שבנאו ונפל כך נאמר בתוס' ולדידי הא קא משמע לן דחייבות אפי' משום עשה שבהן ולא דמי לשבת וי"ט כלל דהתם לאו ועשה כולהו בשב ואל תעשה ולא אפשר לאפלוגינהו אבל בהני לאו ועשה שבהן אינן באין כאחד דבשלוח הקן אם נטלה על מנת שלא לשלחה עובר משום לא תקח האם ואחר כך חייב בעשה שבה דשלח לרבנן לאו מעיקרא משמע כדמוכח בפרק שלוח הקן (שם) ובאבדה גם כן אם ראה את האבדה ולא נטלה עובר משום לא תוכל להתעלם ולא משום השב תשיבם ואם נטלה על מנת שלא להחזירה עובר משום לא תוכל להתעלם כדאיתא בפרק אלו מציאות (דף כו:) ואחר כך מיחייב משום השב תשיבם ובמעקה ״כ כל שבנה על מנת שלא לעשות מעקה עובר משום לא תשים דמים ואף על פי כן מיחייב אח"כ לעשות מעקה ונמצא שאין הלאו והעשה באלו באין כאחד מה שאין כן בשבת וי"ט והא דקתני אי זו היא מצות עשה שהזמן גרמא ואי זו היא שלא הזמן גרמא פירושי קא מפרש היכי דמי וכגון קתני אבל מימנא לא מני להו דא"כ שייר טובא בזמן גרמא שייר תפילין וראיה ובשלא הזמן גרמא שייר חלה ותרומה וכסוי הדם ואחריני טובא אלא כגון קתני וליסנא הכי דאיק דקתני איזו היא מצות עשה ולא קתני *בהן: וכללא הוא · בתמיה וכי כלל קבוע הוא דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות: והרי מצה · בליל י"ט הראשון של פסח שהיא חובה כדכתיב בערב תאכלו מצות והזמן גרמא ונשים חייבות כדאמרי' בפרק אלו עוברים (דף מג:) נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה והני נשי הואיל ואיתנהו בבל תאכל חמץ דמצות לא תעשה היא איתנהו נמי בקום אכול מצה: ושמחה · ברגל כדכתיב (דברים טז) ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך: והקהל · בהדיא כתיב (דברים לא) הקהל את

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א ותייבים לעמוד מפני ס"ת אם מפני לומדיה שומדין מפניה לא כל שכן · ונראה בעיני שלא אמרו אלא לעמוד מפני התורה ולא להשתחוות לה ולא נמצא בכל התורה שמשתחוין אפילו לארון הקדש כמב"ם:

ב סגה"ה אמרו על הר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבא אליו:

[דף רכב ע"א]

הגהות הב"ח

(א) ר"ב ד' אמות:

נ"א דבנו

ג"י ד"ס

עין משפט

א מיי' פ"ד מהלכות ע"ז סמג לאוין ש טור י"ד סימן קפא:

בגמ' וברא"ש איתא וציצים ותפילין

[דף מג.]

[דף מ:]

ג"י ד"ס אלון

א מיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות סמג לאוין קמה קמו טור י"ד סי' רצג רנד רנו:

את העם האנשים והנשים והטף: ת"ת. אמרי' לעיל דנשים פטורות וכן פדיון הבן: פריה ורביה. אמרי' בפ' הבא על יבמתו (דף סה:) האיש מצווה על פריה ורביה ואין האשה מצווה על פריה ורביה ויליף לה מדכתיב (בראשית א) וכבשה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש וכל דלא קרינא ביה וכבשה לא קרינא ביה פרו ורבו: אין למדין מן הכללות. כל היכא דתני כלל כה"ג כל מצות עשה וכו' וכל מצות לא תעשה הכל חייבין ברא"ה אין למדין מהן דאיכא בהו דלאו דווקא: ואפי' במקום שנאמר בו חוץ. דאיכא למימר דמדאפיק מאי דאפיק ש"מ דוקא הוא ולא שייר

רש"י | תורה אור | נר מצוה

חייבות ותו הרי ת"ת ופריה ורביה ופדיון הבן דמצות עשה שאין הזמן גרמא ונשים פטורות: א"ר יוחנן אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ: חוץ מבל תקיף א ובל תשחית ובל תטמא למתים איסי תני *אף בל יקרחו [דף לה:] נשים פטורות ולית הלכתא כאיסי אלא אחד אנשים ואחד נשים חייבין ירושלמי* רב המנונא [סוף הלכה ז] מפקיד לחבריה פקדון לנשיכון כד יהון קיימין על מיתא לא יתלשון בשעריהון שלא יבאו לידי קרחה שנאמר °כי עם קדוש אתה [דברים יד] אחד אנשים ואחד נשים *תנו רבנן °לא יקרחו [ויקרא כא] יכול אפילו [דף לו.] קרח ארבעה וחמשה קרחות לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר קרחה לחייב על כל קרחה וקרחה °בראשם מה תלמוד לומר לפי שנאמר °לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם [דברים יד] למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים מנין לרבות את כל הראש ת"ל בראשם לחייב על הראש כבין העינים אין לי אלא כהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ישראל מנלן נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים אף להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים ומה להלן על מת אף כאן על מת: *מתני' [דף לו:] אכל מצוה שהיא תלויה [תרטו] בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ *חוץ [דף לז.] מן הערלה והכלאים רבי אלעזר אומר אף החדש: גמ' מאי תלויה ומאי אינה תלויה אילימא תלויה דכתיב בה ביאה שאינה תלויה דלא כתיב בה ביאה והרי תפלין ופטר חמור דכתיב בהו ביאה ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ אמר רב יהודה ה"ק כל מצוה שהיא חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חובת ב קרקע אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים רבי אלעזר אומר אף החדש וקי"ל כר' אלעזר דסתם לן תנא כותיה דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה ג הלכה והכלאים

רש"י

פרשת הקהל בסוכות בשמיטה: תלמוד תורה. אמרינן לעיל נשים פטורות: וכן בפדיון הבן. כדאמרינן לעיל: ופריה ורביה. אמרינן ביבמות האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה ויליף לה מוכבשה איש דרכו לכבש ואין אשה דרכה לכבש וכל היכא דלא קרינן ביה וכבשה לא קרינן ביה פרו ורבו: אין למדין מן הכללות. כל היכא דתני כלל כה"ג כל מצות עשה וכל מצות לא תעשה אין למידין מהן דאיכא בהן דהוי לאו דוקא: ואפי' במקום שנאמר בו חוץ. דאיכא למימר (א)מאי דאפיק אפיק שמע מינה דוקא הוי ולא שייר ואפילו הכי אין למדין: כי עם קדוש אתה. לרבויי אתא: בראשם. האמור אצל כהנים מה ת"ל: לפי שנאמר. בישראל בין עיניכם משמע סמוך לפדחת: ומה להלן על מת. דוקא גבי ישראל דכתיב ביה בפירוש למת: מתני' תלויה ואינה תלויה. מפרש בגמ': חוץ מן הערלה והכלאים. (ב)אע"פ שתלויות בארץ נוהגות אף בח"ל (ג):הערלה. הלכה והכלאים מדברי סופרים כדלקמן: אף החדש. מלאכלו (ד)מלפני העומר: גמ' דכתיב בה ביאה. שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבואו כי יביאך: תפילין ופטר חמור. דכתיב בהן כי יביאך בפרשה קדש לי כל בכור ונוהגות בין בארץ בין וכו' תפילין אשכחן כמה אמוראי דבבל דהוו מנחי תפילין פטר חמור דהא בפטר רחם תליא רחמנא: חובת הגוף. היינו אינה תלויה בארץ שאינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין פטר חמור עבודת כוכבים וכיוצא בהן: חובת קרקע. שמוטלת על הקרקע או על גידוליו כגון תרומה מעשר חלה לקט שכחה ופאה שביעית ערלה חדש כלאים: בכל מקום. בין בארץ בין בחוצה לארץ דקסבר מושבות בכל מקום שאתם יושבין משמע: הלכה. למשה מסיני: נוקין

[ר"ן]

מידי אפ"ה אין למדין וילפינן לה בגמ' [דף לד:] מדתניא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח ותו ליכא והא איכא כמהין ופטריות אלא לאו ש"מ אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בו חוץ: איסי תני אף בל יקרחו נשים פטורות. מפרשינן טעמיה בגמ' [דף לה:] מדכתיב בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה ודרים מיניה בניסולא בנות לקרחה אבל לגדידה אפילו בנות דכתיב כי עם קדוש אתה ואמרי' מה ראית לרבות את הגדידה ולהוציא את הקרחה וכדאיתא בגמ' ולא קי"ל כוותיה אע"ג דבגמ' מפרשין אמוראי טעמיה כיון דסתם מתני' דלא כותיה ובירושלמי נמי רב המנונא ס"ל דלא כוותיה כמו שהביא הרי"ף ז"ל: בראשם. האמור אצל כהנים: מה ת"ל לפי שנאמר. בישראל בין עיניכם דמשמע סמוך לפדחת: מה להלן בישראל על מת. דהא כתיב למת אבל שלא על מת כגון שקרח ראשו על ביתו שנפל או על ספינתו שטבעה ביס פטור. ודאמרי' לחייב על כל קרחה וקרחה היינו כשתלשן בבת אחת כגון שסך חמש אצבעותיו והניחם בשנים ובשלשה מקומות ובהתראה אחת אבל בזו אחר זו בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת כדאיתא במסכת מכות (דף כ:) ושיעור הקרחה כדי שיראה מראשו כגרים פנוי בלא שער: מתני' כל מצוה שהיא תלויה בארץ וכו'. תלויה ואינה תלויה בגמ' מפרש לה: חוץ מן הערלה והכלאים. שאע"פ שתלויות בארץ נוהגות אף בח"ל הערלה הלכה והכלאים מדברי סופרים כדאיתא בגמ': אף החדש. לאכלו קודם העומר דכיון דכתיב ביה מושבות סבירא ליה לר' אלעזר דכ"מ שאתם יושבים משמע: ופרכינן בירושלמי אמאי לא תני נמי חלה. כלומר שנוהגת בח"ל מדבריהם ומשני לא אתיא

מתני' אלא דברים שנוהגין בישראל ובשל עובדי כוכבים וחלה אינה נוהגת בשל עובדי כוכבים דכתיב ראשית עריסותיכם ולא של עובדי כוכבים ושמעי' מינה שהערלה וכלאים נוהגים בשל עובדי כוכבים והיינו דתנן בפירקא קמא דערלה עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור נטעו אע"פ שלא כבשו חייב הנוטע ברשות הרבים והעובד כוכבים שנטע וכו' חייב בערלה ומפרש בירושלמי מדכתיב כי תבאו ונטעתם פרט לשנטעו עובד כוכבים עד שלא באו לארץ או יכול שאני מוציא את שנטעו משבאו לארץ ת"ל כל עץ מכאן אמרו נטעו עובדי כוכבים אע"פ שלא כבשו ישראל חייב ומשום הכי תני' בפ"ב דיבמות (דף קכב:) עובד כוכבים שבא ואמר פירות הללו של ערלה הן של עזקה הן של נטע רבעי הן אינו נאמן שלא נתכוון זה אלא להשביח מקחו משמע דאי מהימן ליה דשל ערלה נינהו אסירי משום דערלה נוהג בשל עובד כוכבים ובפרק אין מעמידין (דף לה:) נמי אמרינן מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותן בשרף ערלה: גמ' אילימא תלויה דכתיב ביה ביאה. שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבאו כי יביאך: והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהו והיה כי יביאך בפ' קדש לי ונוהגין בין בארץ וכו' פרש"י ז"ל דתפילין אשכחן בכמה דוכתי ברבנן אמוראי דבבל דמנחי תפילין ופטר חמור דהא בפטר רחם תלה רחמנא. כלומר וחובת הגוף היא ולא נהירא דרבנן דבבל דלמא מדרבנן מנחי תפילין ופטר חמור נמי מנא לן דנהוג בח"ל והא אכתי לא ידעינן דאיכא הפרש בין חובת הגוף לחובת קרקע אבל עיקרו של דבר מפורש בירושלמי* [דגרסי' התם] [דברים יב] אלה החקים והמשפטים אלו הדינין בארץ שומע אני בארץ יכול אפי' תלמוד תורה ותפילין כשהוא אומר ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה ושמתם את דברי אלה על לבבכם וקשרתם אותם לאות על ידכם וכו' ולמדתם אותם את בניכם [ואפי' גולים] הא למדת לתלמוד תורה ותפילין שנוהגין בין בארץ בין בח"ל ע"כ ומדקי"ל דתפילין נוהגין בח"ל וביאה האמורה בהן לאו למעוטי חוצה לארץ ממילא שמעינו לפטר חמור דכי הדדי כתיבי ואיתקוש. ומסקינן דהכי קאמר כל מצוה שהיא חובת הגוף והיינו אינה תלויה בארץ שאינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין עבודת כוכבים פטר חמור וכיוצא בהם וחובת הקרקע היינו המוטלת על הקרקע או על גידוליו כגון תרומות ומעשרות וחלה ולקט שכחה ופאה וכיוצא בהם וילפינן בגמרא [דף לז.] הא כללא מדת"ר אלה החקים אלו המדרשות והמשפטים אלו הדינין אשר תשמרו זו משנה לעשות זה מעשה בארץ יכול לא יהא נוהג אלא בארץ ת"ל כל הימים אי כל הימים יכול יהא נוהג אפילו בח"ל ת"ל בארץ אחר שריבה הכתוב בו ומיעט לא ולמד ממה שאמור בענין אבד תאבדון את כל המקומות וגו' והלא (כל) עבודת כוכבים בכלל היתה ולמה יצתה להקיש אליה ולומר לך מה עבודת כוכבים מיוחדת שהיא חובת הגוף ונוהגת אפי' בח"ל. כלומר מדכתיב בה כל הימים אשר אתם חיים אף כל שהיא חובת הגוף נוהגת אפי' בח"ל: וקיימא לן כר"א דסתם לן תנא כותיה דתנן וכו'. בפ' בתרא דערלה היא: החדש אסור מה"ת בכ"מ. דמושבות דכתיב ביה בכ"מ שאתם יושבים משמע: והערלה הלכה. ופליגי בגמ' [דף לח:] שמואל ור' יוחנן מאי הלכה. דשמואל אמר הלכות מדינה. כלומר שהם הנהיגוהו עליהם בח"ל ור' יוחנן אמר הלכה למ"מ [א"ל עולא לרב יהודה בשלמא לדידי דאמינא מסמיה דר' יוחנן הלמ"מ] היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דתנן בפ' בתרא דערלה ספק ערלה בארץ ישראל אסור. כלומר ספק אם עברו עליה שלש שנים אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר אילנות וליקט עובד כוכבים מן הפירות ואינו ידוע מהיכן אסור ובסוריא מותר והיא ארם צובה שכבשה דוד והוסיפה על א"י וקסבר כבוש יחיד לא שמיה כבוש הלכך ספקה מותר (ולקמן פרכינן אי ודאי הלכה למשה מסיני היא בח"ל היאך מיקל בספיקא ומשני אימא כך נאמרה הלכה ספקה בח"ל מותר ודאה אסור) ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט. כלומר דבחוצה לארץ דרחוק טפי ולא מיחלף יורד ישראל ולוקח מן העובד כוכבים הלוקט מפרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחלה ובלבד שלא יראנו ישראל כשהוא לוקט מן הערלה והא דתנן לעיל בסוריא מותר היינו כשנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו לך ולקט הכי תנן גבי ערלה ואילו גבי כלאים תנן כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו בארץ אסור בסוריא מותר בח"ל יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד אלא לדידך נתני או זה וזה יורד ולוקט ובלבד

הלכה ח פ"ט גירסא אחרת

גי' מהרש"ם

רבעי נוהג בחוץ לארץ אלא מיד אחר ע"ו בשבט של רביעית מותרין מיד בלא פדיון אבל בארץ ישראל נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית והורו מקצת הגאונים שאינו נוהג בחוץ לארץ אלא בכרם ולא בשאר אילנות ואין להורות זו עיקר והרא"ש הסכים להוראת הגאונים חלה בישראל נוהגת ולא בעובדי כוכבים דכתיב ראשית עריסותיכם ולא של עובדי כוכבים אבל ערלה וכלאים וכרם רבעי נוהגים בשל עובדי כוכבים ודין ערלה נוהג בכל מקום ובכל זמן בין בשל עובדי כוכבים בין בשל ישראל אלא שבא"י הוא מן התורה ובחו"ל הלכה למשה מסיני כיצד כרם שיש בו נטיעות של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם מותרים רק שלא יראנו שנבצר מנטיעות של ערלה ואע"ל כרם שהוא ספק ערלה שהוא מותר. אע"פ שמנהג עובדי אדמה להבריך הגפנים בכל שנה ושנה התיר ר"י לשתות יין מגפני העובדי כוכבים משום דספק ערלה מותר וכתב הרא"ש הרי מלא היתר לגפני העובדי כוכבים אבל גפנים שישראל עובדים אותם ומבריכין אותם בכל שנה ושנה שהוא ערלה לא מצא היתר ואני רואה שפשט היתר בכל הארצות ואין משגיח ותרתי אני בלבי למצוא שום צד היתר להוציא רבים ממכשול והאריך בדבר וסיומא מכלל דבריו שאין מבריך ומבריך חייב בערלה אלא בא"י אבל לא בחוצה לארץ: לשון ריא"ז פירות ערלה בא"י אסורין מה"ת אפילו בהנאה ואפילו הספק שלהם אסור ובחו"ל ודאן אסורין מדברי סופרים וספיקן

הגהות הב"ח

(א) דאיכא למימר מדאפיק האי דאפיק ש"מ דוקא הוי ולא שייר אפי' הכי כצ"ל: (ב) שאף על פי כצ"ל: (ג) בחו"ל הערלה הד"א: (ד) לפני כצ"ל:

[דף רכב ע"ב]

שלטי הגבורים

א כתב הטור הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב מיי' שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודת כוכבים וכומרים ע"כ וזה אינו מפורש ואין אנו צריכין לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמם וכתב מיי' שאינו חייב אלא בתער אבל במספרים כעין תער מותר והרא"ש כתב שגם במספרים נמי חייב על פאת הראש אחד מקיף ואחד ניקף חייבים וכגון שסייע בדבר שמטה עצמו אליו להקיפו וכתב בספר המצות אבל איסורא איכא אע"ג דלא סייע לפיכך אסור להיות ניקף ע"י עובד כוכבים. כתב מיי' האשה אע"פ שהיא פטורה אסורה להקיף האיש ואפילו הקטן וסמ"ג כתב שהיא מותרת להקיף האיש ועיין פרק אלו הן הלוקין:

לשון ריא"ז

ב וכבר נארתי בקונטרס בפרק השולח שהאחרונים בטלו המעשרות בח"ל לגמרי ואינו נוהג שם אלא תרומה גדולה כדגן תירוש ויצהר ומדברי תלמוד א"י למדתי כן ומז"ה אומר שאע"פ שקדושת יהושע בטלה קדושת עזרא לא בטלה ואותן העיירות שקדש עזרא נוהג בהן מעשר דגן ותירוש ויצהר ומעשר ירק מד"ס וכבר ביארתי בקונטרס שאף קדושת עזרא בטלה מחרב הבית ואפילו מעשר דגן אינו נוהג בזמן הזה אלא מד"ס וכך היא שיטת ספר התרומה אבל אף על פי שבטלה קדושת עזרא בזמן הזה אינה דומה לקדושת יהושע שאותן המקומות שקדש יהושע לא קדשם עזרא אף על פי שבטלה קדושתן נוהגין בהן שביעית ומעשר בזמן הזה מד"ס לפי שנוהגין בהן בזמן הזה כמו שהיו נוהגין בזמן הבית וכשם שבימי הבית תבואה הגדילה בשדה העובד כוכבים חייבת לפי שאין קנין לעובד כוכבים להפקיע מידי מעשר כך בזמן הזה חייבת במעשר' ישראל הלוקח מן העובד כוכבים פטור לעשר בד"א בשנתמרחה תבואת העובד כוכבים ונגמרה מלאכתה ע"י עובד כוכבים פטור מלעשר לפי שמירוח העובד כוכבים פוטר שנאמר ראשית דגנך ולא דגון עובד כוכבים ואפי' דגן ישראל שנתמרחה ע"י עובד כוכבים פטורה מן המעשר מן התורה ואפילו בימי הבית אלא שחייבוהו חכמים לעשר גזרה משום בעלי כיסים שהם עשירים ויש להם רוב תבואות ושמא ימרחו תבואתם על ידי עובדי כוכבים לפוטרם מן המעשר אבל תבואת עובד כוכבים שנתמרחה ע"י עובד כוכבים פטורה אפילו מד"ס. תרומת ח"ל מותר לבטל ברוב בתחלה ולהאכילה לזרים וכן נראה בעיני שמותר אדם למרח שדהו ע"י עובד כוכבים בח"ל כדי לפוטרה מן התרומה לגמרי תבואה הגדילה בשדה בח"ל או בסוריא שהוא כבוש שכבשה המלך דוד לעצמו אע"פ שמרחה ישראל פטורה מן התרומה לגמרי אע"פ שאין קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מיד מעשר יש קנין לעובד כוכבים בסוריא להפקיע מידי מעשר וכ"ש בחוץ לארץ וסוריא היא ארם צובה עד דמשק ודמשק בכלל כמו שביאר מז"ה:

ג כתב מיי' שאין נטע

ובלבד שלא ילקוט ביד או זה וזה יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט א"ל הא א"ל שמואל לרב ענן תני או זה וזה יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד או זה וזה יורד ולוקח ובלבדשלא יראנו לוקט מר בריה דרבינא מתני לקולא זה וזה יורד ולוקט [ובלבד שלא ילקוט] ביד א"ל לוי לשמואל אריוך ספק לי ואנא איכול רב אויא ורבב"ח מספקי אהדדי ע"כ בגמ' והכי פי' כרם הנטוע ירק שנטע ירק בין הגפנים דהוו להו כלאי הכרם וירק נמכר חוצה לו ויש לחוש שמא מן הירק הנטוע בכרם הוא והוה ליה ספק כלאים יורד עובד כוכבים ולוקט מן הכלאים ממש ומוכר לחבר ובלבד שלא ילקוט החבר עצמו ביד ואם איתא דערלה בח"ל מדברי סופרים ולא מהל"מ מ"ש דאחמור בספקה מספק כלאים ליתני או אידי ואידי·כלו' בערלה וכלאים יורד ולוקט דלא אסרו בחו"ל אלא את הזורעו או את הלוקטו בידים או זה וזה וכו': וספק לי ואנא איכול· היינו לקוט שלא בפני כדי שיהא ספק לי ואנא איכול ובערלה קאי כך פרש"י ז"ל: ואחרים מפרשין דהכי אמרינן ובלבד שלא ילקוט ביד לא בא לומר שיהא מותר כל שאין ישראל לוקט ביד ממש אע"פ שרואה העובד כוכבים לוקט מן האיסור דהא ודאי אי אפשר אלא מתני' כולה ה"פ ספק ערלה בא"י ישראל אסור כגון שיש בתוך הגן נטיעות של ערלה ונטיעות מותרות ופירות נמכרים חוצה לו בפתח הגן דומיא דסיפא דמתני' גבי כלאים כרם הנטוע ירק וכו' וקאמר דבא"י ישראל אסור דכיון שעל פתח הגן הם נמכרים מוכחא מילתא דמפירות הגן הם וליכא אלא חד ספיקא ובסוריא מותר לפי שלא נאסר ספקה אלא בארץ אבל ליכנס לתוכו וליקח מן הפירות התלושין שבו אסור דגזרו בה בכי הא כיון שהיא סמוכה לא"י ובחוצה לארץ יורד ולוקח אפי' מן הפירות שבגן התלושין ובלבד שלא יראנו לוקט מן הפירות אע"פ שאינו יודע אם משל איסור או משל היתר הם: ובסיפא גבי כלאים מקילי' טפי דכל שאינו לוקט ביד מן האיסור או שאינו רואה את העובד כוכבים לוקט מן האיסור ממש מותר לומר לו שילקוט מן הפירות בסתם· והר"מ במז"ל כתב בפרק י"ד מהל' מאכלות אסורות ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור ובסוריא והיא הארץ שכבש דוד המלך מותר כיצד היה כרם ערלה וענבים נמכרים חוצה לו היה ירק זרוע בתוכו וירק נמכר חוצה לו שמא מאחר הוא זה שמא ממנו הוא בסוריא מותר ובחוצה לארץ אפי' ראה הענבים יוצאין מכרם ערלה או ירק יוצא מן הכרם לוקח מהם והוא שלא יראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו ע"כ הרי שהוא מסכים לפירוש רש"י ז"ל שאע"פ שהם ערלה ודאי או כלאים ודאי כל שאינו לוקט או אינו רואה את העובד כוכבים לוקט מותר והשוה את הרואה ללוקט וכן בדין (א) והרב רבינו משה הכהן ז"ל השיג עליו ואמר דכיון דפסקינן בערלה הלכה למשה מסיני וכלאים מדברי סופרים לא היה לו לערב ערלה וכלאים דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים דבספק כלאים אמרי' יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד ובספק ערלה אמרי' יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ואין אנו צריכין לתרץ תני או זה וזה יורד ולוקט או זה וזה יורד ולוקח ולדידי לא קשיא דכיון דמר בריה דרבינא מתני לקולא נקיטינן כותיה ואין אנו צריכין לומר דכיון שהוא משוה ערלה לכלאים כשמואל ס"ל דאמר הלכות מדינה דאפשר דכי היכי דאמרי' דכן נאמרה הלכה דספקה מותר ה"נ נאמרה שכל שלא יראנו לוקט מותר על דרך הפירושים שכתבנו: גרסי' בגמ' [דף לט·] א"ר אסי אמר ר' יוחנן ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני א"ל רבי זירא לרב אסי והא תניא ספק ערלה בארץ ישראל אסור בסוריא מותר· כלומר ואי ודאי בחוצה לארץ הלכה היא היכי מזלזלין בספקה אשתומם כשעה חדא א"ל אימר כך נאמרה ספקה מותר ודאה אסור· ויש שלמדו מכאן דמאי דאמרי' דספקא דאורייתא לחומרא דבר תורה הוא ולא מדברי סופרים דהא אמרינן הכא שהוצרכה הלכה להתיר ספקה· ואי מהא לא איריא דהכא אצטריך למשרי כל שנולד בו שום ספק בעולם ואע"פ שאינו כדאי להתיר במקום אחר דמשום הכי אמרינן (ברכות דף נו·) דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ ואפילו יחיד במקום רבים דכל ספקא שריא ואפילו קרוב לודאי ואפילו לספוקי אהדדי נמי שרי ואילו בשאר איסורין ודאי עובר משום לפני עור ומיהו קושטא דמילתא הכי איתא דספקא דאורייתא איסורו דבר תורה שאם לא תאמר כן אשם תלוי למה וכ"ת שאני התם דאיתחזק איסורא הניחא למאן (כריתות דף יז:) דבעי ביה חתיכה אחת משתי חתיכות אבל למאן דלא בעי מאי איכא למימר ואע"ג דשתם לן תנא בפרק כל היד [דף יד:] דבעינן חתיכה משתי חתיכות לא משמע דאיהו ותנא דברייתא דלא בעי פליגי בהכי ועוד מדאיבעי לן בפ"ק דחולין (דף יא·) מנא לן הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא ואתינן למפשטה מסבירת עלם בפסח ודכותיה כדאיתא התם דרחמנא אמר ועלם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא דאמרינן זיל בתר רובא ואם איתא מאי ראיה מהנהו לרובא דעלמא דאתחזק איסורא דהא הנהו אפי' לא אזלינן בתר רובא שרו דספק טריפות נינהו וכל ספק איסורא רחמנא שרי אלא ודאי משמע דמאי דאמרינן דספק דאורייתא לחומרא דבר תורה ולא מדבריהם: *אבל הר"ס ב"ן ז"ל כתב דמאי דאמרינן דספקא לחומרא מדבריהם הוא שהחמירו בספקו והביא ראיה לדבריו מדאמרינן בפרק עשרה יוחסין (דף עג·) בגמ' אי זה הוא שתוקי אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרים אצלה ומיעוט פסולין אצלה ואי דאזלי איהו לגבה כל דפריש מרובא פריש מאי אמרת דילמא אזלה איהי לגבייהו ה"ל קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והתורה אמרה לא יבא ממזר בקהל ה' ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא אלמא לא אסרה תורה אלא האסורין ודאין הא ספק האסורין לא ואין זה מחוור דאדרבה דוק מינה דבעלמא ספקא דאורייתא אסור דאי לא למה ליה לרבא לארוכי לישניה כולי האי לימא מ"ט משום דהוה ליה ספק וספקא שרי ומאי שנא ממזר דנקט אלא ודאי ספק ממזר דוקא קאמר אבל שאר ספקי לא וממזר שאני דרביה רחמנא קרא להתירא וכדאמרינן התם לעיל מיניה [דף עב:] ת"ר גר נושא ממזרת והולד ממזר דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר גר לא ישא ממזרת מ"ט דר' יוסי חמשה קהלי כתיבי חד לכהנים וכו' וחד למשרי ממזר בשתוקי וחד למשרי שתוקי בישראל וכו' [ור' יהודה כהנים ולוים מחד קהל נפקי] ולאיבעית אימא תרי קהלי נינהו ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קרא נפקי לא יבא ממזר בקהל ה' בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא ואי בעית אימא [הכא נמי תרי] קהלי נינהו וטעמיה דר' יהודה מהכא הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר אלמא מיתורא דקראי הוא דמייתי' ליה בין לר' יוסי בין לר' יהודה הא בעלמא ספקו טלאו· וכלשון הזה כתב רש"י ז"ל שם ואיבעית אימא הכא נמי תרי קהלי נינהו כלומר להנך תרתי דרשות תרי קראי איצטריכו דאי לא אייתי קרא לא הוה דרשינן ממזר ודאי הוא, דלא יבא אלא הוה אמרינן ככל שאר ספקי אסור על הודאי אזהרת ודאי ללקות עליו ועל הספק אזהרת ספק לאיסורא ע"כ: לוקין על הכלאים בחוצה לארץ דבר תורה· כדיליף לקמיה בהרכבת אילן לוקה במין שאינו מינו: את חוקותי תשמרו מדלא כתיב ושמרתם את חוקותי משמע את חוקותי אשר מעולם תשמרו מלמד שהזהיר נח ובניו עליהם ואלו הם חוקים בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים באיזו זריעת כלאים אני אומר אותם שחקקתי כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והייני הרכבה ומהכא נפקא לן בסנהדרין (דף נו: ודף ס·) דבני נח הוזהרו עליהן כך פרש"י ז"ל ולפי זה ס"ל כר"א דאמר התם דבני נח הוזהרו על הכלאים ואפשר דאפילו אליבא דרבנן כי קאמר חקים שחקקתי לך כבר היינו למינהו דכתיב במעשה בראשית אלא דר"א סבר דכיון דכתיב התם למינהו נצטוו עליהן בני נח ורבנן סברי דכיון דקרא דלמינהו אינה לצוואה אלא לומר שיצאו כל מין ומין בפני עצמו לא נצטוו עליהן ולרבנן ה"ק קרא חוקים שחקקתי וסדרתי במעשה בראשית שלא יתרכב מין אחד בחברו אני מצוה אתכם שתשמרו אותם ומשום הכי נמי משמע ליה הקישא דמה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה אע"ג דזריעה כתיבא כיון דלמינהו דמעשה בראשית למעוטי הרכבה אתא שלא יתרכב מין בחברו ומש"ה כיון דכתיב הכא את חקתי תשמורו דמשמע חקים שחקקתי לך כבר מקשינן שדה לבהמה ואמרינן דהרכבה נמי כתיבא הכא ומה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ כלומר כיון דשדה מקשינן לבהמה מינה נמי דמה בהמתך אפילו בחוצה לארץ דהא חובת הגוף הוא אף שדך דהרכבה אפי' בחוצה לארץ ובגמ' פרכינן אלא הא דכתיב שדך דמשמע המיוחד לך וחוצה לארץ לא הקנו לך מן השמים ומפרקינן ההיא למעוטי זרעים דבארץ אין בחוצה לארץ לא כלומר למעוטי זרעים דכלאי הכרם דלא מתסרי מדאורייתא בחוצה לארץ ומשום דאפקיה בלשון זריעה כתב שדך: רב נחמן ורב ענן וכו' ניתי מר ונשמתיה· דהא עבר אדברי סופרים: לא נתחוור לך שדבר זה מותר· דכלאי זרעים שרו בחוצה לארץ אפי' מדרבנן כדאיתא לקמן: לא צהריתו· מלשון אורה כלומר אין הלכות כלאים נהורות ומאירות לכם: לא קי"ל כר' יאשיה· בתמיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד וטעמיה דר' יאשיה מדכתיב לא תזרע כרמך כלאים דאלמא בעינן כלאים בר מכרמך ומאי דבעי במפולת יד מדכתיב לא תזרע כרמך כלאים דמשמע שהכרם עצמו דהיינו החרצן זורע עם הכלאים דאי לא לכתוב רחמנא כרמך לא תזרע כלאים ורבנן לא דרשי הכי אלא ס"ל דכלאים בהדי כרמך קאמר ואע"פ שהכרם נטוע כבר ומיהו בכלאי זרעים אפי' ר' יאשיה מודה דבשני מינין מיחייב דבכרם הוא דבעי כלאים בר מכרמך משום דלא מיקרי כרם אלא בדאית גפנים ביה או חרצן אבל בכלאי זרעים אע"ג דכתיב שדך לא תזרע אפילו בור קרוי שדה ואמר רחמנא לא תזרע כלאים דהיינו שני מינין וכ"ת כיון דלר' יאשיה לא מיחייב משום כלאי הכרם עד דאיכא כלאי זרעים לאו דכלאי הכרם למה לי תיפוק לי משום כלאי זרעים כבר נשאלה שאלה זו בירושלמי דגרסי' התם (בפ"ח דכלאים הלכה א) על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך

תורה אור

והכלאים מדברי סופרים: °אמר רב אסי אמר רבי יוחנן לוקין על הכלאים דבר תורה א"ל רבי אלעזר לרב אסי והא אנן תנן הכלאים מדברי סופרים לא קשיא כאן א בכלאי הכרם ב כאן בהרכבת אילן כדשמואל דאמר שמואל °את חקותי תשמורו חוקים שחקקתי לך(א) °בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ (ואלא הא כתיב שדך ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ) °רב נחמן ורב ענן הוו שקלי ואזלי באורחא חזיוהו להחוא גברא דהוה זרע חיטי ושערי אמר ליה ניתי מר ונשמתיה א"ל לא חוריתו כלומר לא נתחוור לך שדבר זה מותר תוב חזיוהו להחוא גברא דהוה זרע שערי ביני גופני א"ל ניתי מר ונשמתיה אמר ליה לא צהריתו לא קי"ל כרבי יאשיה דאמר

(קדלט·) (ויקרא יט) (שם)

רש"י

[דף רכג ע"א] לוקין על הכלאים· בחוצה לארץ: דבר תורה· כדיליף לקמן בהרכבת אילן במין שאינו מינו: את חקותי תשמרו· מדלא כתיב ושמרתם את חקותי משמע את חקותי שמעולם תשמרו ואלה הם החקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע מלמד שהוזהרו נח ובניו עליהן ואיזו זריעת כלאים שחקקתי כבר דומיא דבהמה דבר המסויים והיינו הרכבה: בין בארץ בין בחוץ לארץ· דהא חובת הגוף היא אף שדך(ב): אלא דכתיב שדך· משמע המיוחד לך וח"ל לא הקנו לו מן השמים: ההוא למעוטי זרעים· דכלאי הכרם בחוצה לארץ ומשום דאפקיה בלשון זריעה כתיב שדך: לא צהריתו· אין הלכות כלאים מנהרות לכם: לא

(ד"ה פ"ג) [דף רכג ע"ב]

וספיק מותר לכתחלה ומותר אדם להאכיל לחבירו שהוא מסופק בהם אבל הוא שהם ודאין אצלו אסור לאכול ושוהמין כיתר הספרים שאין לדרשן ברבים:

א כתב הטור כלאי הכרם בא"י אסור מה"ת לזורען ולקיימן ואסור ליהנות מהפרי היוצא מהם ובחו"ל אסורים מדרבנן הלכך ספקו בא"י אסור ובחו"ל מותר כיצד ירק העומד בין הגפנים ואין ידוע אם נזרע שם באיסור אם לאו אפילו אם רואה שהעובד כוכבים לוקט משם מותר לו לאוכלו ובלבד שלא ילקוט הוא ויאכל:

לשון ריא"ז
כלאי הכרם אסורין בחו"ל מד"ס הואיל ובא כן איסורן איסור הנאה גזרו בהן חכמים אפילו בחו"ל ואינו אסור אלא עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ויש מגדולי החכמים שאומרי' שחמשת מיני תבואה אינן אסורין עם החרצן משום כלאי הכרם אלא מד"ס ואפילו בארץ וקנבוס ולוף אסורין עם החרצן מה"ת כמו מחמשת מיני תבואה וכן ביאר מז"ס:

ב כתב הטור הרכבה האילן כתיב את חקותי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך אפי' בחו"ל אף שדך אפי' בחו"ל והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי שאותן אינן אסורין בחו"ל אלא בכלאי האילן שאותן נוהגין אפי' בחו"ל ודווקא במרכיב אילן באילן אבל מותר לערב זרעוני אילנות עם זרעוני שדה ולזורען ביחד שלא אסרה תורה בחו"ל אלא הרכבת אילן באילן בין אילן בירק בין ירק באילן בין ירק בירק שאינו מינו בין אילן באילן שאינו מינו ואפילו עץ סרק על עץ מאכל או עץ מאכל על עץ סרק:

לשון ריא"ז
המרכיב אילן באילן מין בשאינו מינו לוקין עליו מן התורה ואפי' בחו"ל ואפילו בן נח מוזהר על ההרכבה והמרכיב מין בשאינו מינו ע"י עובד כוכבים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול ואם הרכיב שני דשאין זה ע"ג זה מין בשאינו מינו ה"ז ספק בתלמוד ואסור להרכיב אילן בירק כמו שמבואר במסכת סוטה בפרק משוח מלחמה:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב כבר· (ב) נ"ב כמ"ש:

ועי' בסרמב"ם ז"ל בפ"ג מסל' טומאת מ"מ דמשמע דס"ל כסרמב"ן ז"ל

חדושי אנשי שם
(א) מהר"ם וכן בדין פי' להשוות רואה ללוקט נ"ל היינו טעמא משום שאנו תופסין כמאן דתני זה וזה יורד ולוקח לחומרא כיון דאסכתן דאמר ליה שמואל לרב ענן תני או זה או זה יורד ולוקח או זה או זה יורד ולוקט נקטינן לחומרא והא דמייתי הר"ן ז"ל בסמוך ראיה ממר בריה דרבינא דמתני לקולא ואמר דנקטינן כוותיה לא לכל דבריו קאמר אלא למקלת הדין דערלה וכלאים שניהם שוין ולא הביאו אלא כדי ללמוד מדבריו שאפילו לית לן דשמואל דאמר ערלה מהלכות מדינה אלא הלכה למשה מסיני והכלאים מדברי סופרים אפ"ה שוין הם לענין זה דבשניהם יורד ולוקח שהרי גם למר בריה דרבינא שוין הם דבשניהם יורד ולוקט:

לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר כרמך לא תזרע כלאים רבנן אמרי להתרייה שאם התרו בו משום שדך לוקה משום כרמך לוקה ומיהו נמי שאם התרו משום שניהם לוקה שתים ומיהו אע"ג דבעי ר' יאשיה מפולת יד [דוקא לענין מלקות אבל] לענין איסור פירות מודה שאע"פ שלא זרען בבת אחת כל היכא דאיכא תרי מינין בר מכרם נאסרין הפירות ונפקא לן מפן תקדש המלאה דהא קי"ל דזרוע מעקרו אוסר בהשרשה זרוע ובא בתוספתא ובמקומות הרבה שניטו עליו נקוב לענין קדוש כגון המעביר עציץ נקוב בכרם הרי זה קדש ולא מסתברא לאוקמינהו כולהו דלא כרבי יאשיה

הלכך משכחת לה לר' יאשיה בעיון של שני מינין ולרבנן במין אחד אבל הר"ם במז"ל כתב בפ"ה מהלכות כלאים דלענין איסור פירות בחד מינא סגי דעד כאן לא פליג ר' יאשיה אלא לענין מלקות ולא נהירא דאם כן הוה ליה לרב נחמן למיסר פירות להההוא גברא והיכי שתיק ואזיל ליה וכי תימא מפני שאין התבואה מתקדשת אלא משתשליש ובענבים משיעשו כפול הלבן וכדאיתא בפרק שביעי דכלאים אפילו הכי היה לו לומר שלא יניחם בקרקע עד שיאסרו אלא משמע דלא חשיב כלאי הכרם לר' יאשיה כלל בפחות מב' מינין : רב יוסף מערב ביזרוני וזרע · היה זורע זרעים חלוקים כאחד אבל לא בכרם : והתנן הכלאים מדברי סופרים · וקא סלקא דעתיך דאפילו כלאי זרעים נמי אסרו כי היכי דבארץ אסורין מדאורייתא : כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה דלא כתיב בהו פן תקדש(דמכרמך)*[דמשדך] לא תזרע נפקי : הלכך נקיטי' דכלאי הכרם נוהגין בחוצה לארץ מדרבנן ובשני מינין בר מכרם כר' יאשיה אבל במין אחד אפי' הפירות מותרין [ואפי' לחרוש] תוך ג' טפחים לגפן שהוא מוברך בארץ [מותר] ולא חיישינן להרכבה כדתנן בפ"ז ממסכת כלאים ומייתי לה בפרק לא יחפור (דף יט:) המבריך את הגפן בארץ אם אין עפר על גבה ג' טפחים לא יביא זרע (לשם) [עליה] ותני עלה אבל זורע הוא את הגלדין אילך ואילך והיינו טעמא משום דליכא למיחש להרכבה אלא בזורע על הגפן ממש בזמן שאין שם עפר שלשה טפחים לפי ששרשי הזרעים יורדין כנגדן ונכנסין בתוך הגפן אבל בגלדין [לא] משום דזרעים לאו לגלדין משתרשי כדאיתא התם וכ"ת והני דשרשי הירק לא משתרשי לגלדין ניחוש לשרשי הגפן דלגלדין משתרשי ובאין שרשי הירק ונכנסין בהן יש לומר דשרשי הגפן ג"כ אין מתפשטין לגלדין עד שהן יורדין כנגדן ג' טפחים ושוב אין שרשי הזרעים נכנסין בהן · ובשני מינין אפי' בגפן יחידית מקרו כלאים ולא בעינן כרם שלם דהיינו שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב דהא לר' יאשיה בחטה ושעורה וחרצן מיחייב וצריך להרחיק כדי עבודת הכרם דהיינו ששה לרבנן ושלשה לר' עקיבא כדאיתא בפ"ו דכלאים · וכלאי זרעים אין נוהגין בחוצה לארץ כלל דהא רב יוסף מערב בזרוני וזרע ואביי נמי אסקה הכי בגמ' · וערלה נוהגת בחוצה לארץ וספקה שרי שכך נאמרה הלכה ואפילו מי שיודע בפירות שהן ערלה מותר לספק לחברו ולהאכיל וספק כלאים כספק ערלה: וההברכה והרכבה טהגת ערלה כדאיתא בכמה דוכתין בתלמודא מיהו כתב הרמב"ן ז"ל דה"מ בארץ אבל בחוצה לארץ לא דהא אמרי' בפ' משוח מלחמה (דף מג:) לענין עורכי המלחמה לאו מי אמר ר"א בן יעקב כרם כמשמעו ה"נ נָטַע כמשמעו נוטע אין מבריך ומרכיב לא [ומשמע ודאי דלרבי אליעזר בן יעקב כי היכי דנטע כמשמעו אבל לא מבריך ומרכיב וכנטעתם נמי דכתיב ·גבי ערלה כמשמעו אבל מבריך ומרכיב לא] דכיון דקי"ל [ברכות דף נו׳] כל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אין ערלה נוהגת בח"ל בהברכה והרכבה כלל ולפיכך נהגו להבריך בכרמים ואין חוששין לערלה · ורבעי אינו נוהג בחוצה לארץ אלא בכרם אבל בשאר אילנות לא דכיון דברים פרק כילד מברכין [שם] פליגי בה דאיכא מאן דתני נטע רבעי ואיכא מאן דתני כרם רבעי דוקא נקיטין כמאן דתני כרם רבעי דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ וכן כתבו בתוספות וכן דעת הר"ז הלוי ז"ל וכתב הגאון רב אחא משבחא ז"ל דבכרם נמי דוקא כשהוא שלם אבל בגפן יחידית לא והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהא מאן דמייתי כרם רבעי מהלולים ודאי אפילו [בגפן] יחידית נוהג רבעי דהא לא כתיב ביה כרם וכיון שכן הוא הדין נמי למאן דנפקא לן מגזרה שוה דתבואת הכרם דהא תרוייהו כרם רבעי תנו ולא אשכחן דפליגי במידי ועוד דהא גבי כלאים נמי אף על גב דכתיב בהו כרם לא בעינן כרם שלם דהא כל זורע חטה ושעורה וחרצן חייב אלמא אף על גב דכתיב כרם לא בא אלא להוציא שאר אילנות אבל כל שהוא מין כרם אפילו גפן יחידית בכלל אבל הר"ם במז"ל חידש עוד בפ"י מהלכות מאכלות אסורות ואמר יראה לי שאין דין רבעי נוהג בחוצה לארץ אבל אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל שלא אמרו אלא הערלה וק"ו הדברים ומה סוריא שהיא חייבת במעשרות ובשביעית מדבריהם אינה חייבת בנטע רבעי כמו שיתבאר בהלכות מעשר שני חוצה לארץ לא כ"ש שלא יהא נטע רבעי נוהג בה ע"כ ובודאי שאם אין רבעי נוהג בסוריא כ"ש שאינו נוהג בחוצה לארץ ולמד הרב ז"ל שאינו נוהג בסוריא מסוגיא ירושלמית שבפרק ה' ממעשר שני : מתני' כל העושה מצוה אחת מטיבין לו · מפרשינן לה בגמ' הכי כל העושה מצוה אחת [יתירה על זכיותיו] מטיבין לו בעולם הזה ונוחל את הארץ חיי העולם הבא : אינו מן הישוב · אינו מקפיד על דבר שהוא כבוד לו ואין לו בשת פנים ומש"ה אמרינן בגמ' דפסול לעדות [לפי שמזלזל בעצמו ואינו חש אפילו יתביישׁ והאוכל בשוק נמי פסול לעדות] משום האי טעמא וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ : הדרן עלך האשה נקנית

האיש מקדש בו ובשלוחו · בגמ' יליף לה : כשהיא נערה · וכ"ש כשהיא קטנה אם קבל קידושיה מקודשת והאי דנקט נערה אורח ארעא אשמעינן דקטנה לכתחלה לא כדמפרש בגמ' : האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו אפרשנה לפניטו בס"ד : **גמ'** מצוה בו יותר מבשלוחו · דכי עסיק הוא עצמו במצוה מקבל שכר טפי : מחריך רישא · לכבוד שבת : שיבוטא · דג : איכא דאמרי בהא איסורא נמי אית בה וכו' אלא כי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר · דמרישא לא שמעי' דמצוה בו יותר מבשלוחו דדילמא טעמא משום איסורא הוא כדמפרש דכל שיכול לקדש בעצמו וקדש על ידי שליח איסורא קא עביד שמא תתגנה עליו אבל כל שראה אותה תחלה דליכא למיחש להכי איכא למימר דאפילו

תורה אור

דאמר א עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד רב יוסף מערב ביזרוני וזרע אמר ליה אביי והא תנן כלאים מדברי סופרים א"ל לא קשיא כאן בכלאי הכרם כאן בכלאי זרעים כלאי הכרם שבארץ אסורין בהנאה בחוצה לארץ נמי גזרו בהו רבנן כלאי זרעים דבארץ אין אסורין בהנאה בחוצה לארץ לא גזרו רבנן נמצאו עכשיו דין כלאים בחוצה לארץ נחלק לשלשה פנים יש מהן אסור מדאורייתא ויש מהן אסור מדרבנן ויש מהן מותר כלאי בהמה והרכבת אילן אסורין מדאורייתא וכלאי הכרם אסורין מדברי סופרים וכלאי זרעים מותרין : *מתני' א כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ וכל שאינו לא במשנה ולא במקרא ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב וכל המחזיק בשלשתן עליו הכתוב אומר °והחוט המשולש לא במהרה ינתק : גמ' ב כל *שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב רבי יוחנן אומר ב פסול לעדות : ת"ר האוכל בשוק הרי זה ככלב ויש אומרים פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין ג הלכה כיש אומרים :

רש"י

לא קי"ל כר' יאשיה בהמיה : חטה ושעורה וחרצן · דבעי' ב' מיני זרעים וחרצן שלישי : במפולת יד · כלומר ביחד דנפקא ליה מולא תזרע כרמך כלאים משמע שזריעת הכרם עצמה תהא בכלאים : מערב ביזרוני וזרע · ולא בכרם : כלאי הכרם אסורין בהנאה דכתיב פן תקדש פן תוקד אש אבל כלאי זרעים לא כתיב בהו פן תקדש : מתני' מטיבין לו · בעולם הזה : ונוחל את הארץ · חיי העולם הבא : גמ' אמר ר' יוחנן ופסול לעדות · כיון דאינו מן הישוב אינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים וכן האוכל בשוק נמי אחרי שאינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל :

הדרן עלך האשה נקנית

האיש מקדש בו ובשלוחו · בגמ' מפרש: כשהיא נערה · וכ"ש כשהיא קטנה אם קיבל אביה (א) קידושין שהיא מקודשת ונקט נערה אורחא למילתא (ב) כדמפרש בגמ' : **גמ'** מצוה בו יותר מבשלוחו · דכי עסיק גופו במצוה מקבל

סליק פירקא האשה נקנית

°*האיש מקדש בו ו ובשלוחו והאשה מתקדשת בה ובשלוחה האיש מקדש את בתו כשהיא נערה בו ובשלוחו *האומר לאשה התקדשי לי בתמרה זו התקדשי לי בזו התקדשי לי בזו אם יש באחת מהן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת בזו ובזו ובזו אם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת היתה אוכלת ראשונה ראשונה אינה מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה : גמ' *השתא בשלוחו מקדש ד בו מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא ואיכא דאמרי בהא איסורא(א) נמי אית בה כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר °ואהבת לרעך כמוך וכי איתמר דרב יוסף אסיפא איתמר האשה ה מתקדשת בה

עין משפט:
ג' ד"ת
א מיי' פ"ג מהל' תשובה סמג עשין סי' טז :
ב מיי' פי"א מהל' עדות סמג לאוין ריד טור ח"מ סי' לד ·
ג מיי' פי"ג מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לה :
ד מיי' פ"ג מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לו :
קהלת ד
[הקרבד"א] דף מא.
דף מא.
ויקרא יט
ג' ד"ת

הגהות הב"ח (א) קידושים כצ"ל : (ב) כ"ב דקטנה לכתחלה לא כדמפרש :

הגהות חו"י (א) ומ"ש בשלוחו מיירי כשמכירים · עי' תוס' והמפרשים הקשו מילתא :

שלטי הגבורים

א כתב הטור וכלאי זרעים בארץ ישראל אסור לזורען ולקיימן ומותרין באכילה ובחוץ לארץ מותר לכתחלה לערבם ביחד ולזורען ולא מקרי כלאי הכרם אלא אם כן זורע שני מיני תבואות או שני מיני זרעים עם חרצן יחד כרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אבל מין אחד עם חרצן או שני מינין בין הגפנים מותר לכתחלה לזורען בחוצה לארץ והראב"ד כתב שלא דבעי חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו דוקא למלקות אבל איסורא איכא אפי' בזורע מין אחד בין הגפנים והרמ"ה כתב דמודה ר' יאשיה בזורע אפילו בחד מינא בין הגפנים בארץ ישראל שהוא אסור אבל בחוץ לארץ שרי אבל הזורע שני מינים בין הגפנים גזרו בה רבנן אפילו בחוץ לארץ ולא נהירא להרא"ש אלא אפילו איסורא ליכא אלא בזורע שלשתן ביחד ויראה מדבריו דאף בארץ ישראל קאמר ר' יאשיה שאינו נקרא כלאי הכרם אלא בזורע שלשתן ביחד אף על גב דבשני מיני זרעים לבד הוו כלאי זרעים מכל מקום אינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיהיו שלשתן ביחד אבל מיי' כתב בארץ ישראל אפילו הזורע מין אחד של תבואה או ירק עם גפן בין שזרעו ישראל או זרעו עובד כוכבים או שעלו מאליהן בין שנטעו הגפן בתוך הירק אסורין באכילה ובהנאה אבל בחוץ לארץ מותר לזרוע בתוך הגפנים לכתחלה ולא אסרו אלא לזרוע שני מינין בחרצן עם מפולת יד ואם אמר לתנוק עובד כוכבים לזרוע לו בחוץ לארץ מותר אבל לא יאמר לעובד כוכבים גדול שלא יתחלף בישראל ואסור לזרוע כלאים לעובד כוכבים ומותר לומר לעובד כוכבים לזרוע לו כלאי זרעים לכתחלה ע"כ ור"ל אפילו בשל ישראל וכתב הטור ואיני יודע למה כיון שאסור לקיימו היאך יהא מותר לומר לעובד כוכבים לזורעם :

לשון ריא"ז

כלאים וזרעים שאין איסורן בארץ אסור הכאם לא גזרו בהן חכמים בחוץ לארץ ומותר לערב הזרעים ולזורען בחוץ לארץ אפי' לכתחלה ואין כלאי הכרם אסורין בחוץ לארץ אלא ודאן אבל ספיקן מותר ויורד אדם בכרמו של עובד כוכבים בחוץ לארץ ולוקח ממנו פירות אף על פי שראה שלקט העובד כוכבים מפירות ערלה ומפירות כלאי הכרם ובלבד שיהיו מסופקין אצלו שמא לקט גם מן ההיתר ואלו של היתר הם אבל אם יודע בודאי שהם של איסור אסורין כמב"ה:

ב ונתן מיי' טעם לדבר שכל מי שיורד לכך חזקתו שעובר על רוב עברות שיבואו לידו לפיכך אין מוסרין עדות לעם הארץ ואין מקבלין עדות ממנו אלא אם כן הוחזק שהוא עוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרכי הישר ויש בו דרך ארץ ואז מקבלין עדותו אף על פי שהוא עם הארץ והוא אינו לא במקרא ולא במשנה נמצא כל תלמיד חכם בחזקת כשרות עד שיפסל וכל עם הארץ בחזקת פסול עד שיוחזק שהוא הולך בדרכי הכשרים וכל מי שמקבל עדות עם הארץ קודם שתהיה לו חזקה זו או קודם שיבואו עדים ומעידים שהוא נוהג במצות ובדרך ארץ הרי זה הדיוט ועתיד ליתן את הדין שהוא מאבד ממון ישראל על פי רשעים : ג ופירש רבינו תננאל דוקא בחוטף ואוכל ונראה שדקדק מדקאמרינן אין שבח לתלמיד חכם מכלל דלאחרים אין חשש באוכל משל עצמו ור"ת פי' דוקא בקובע סעודותיו בשוק · לשון מיי' הבזויים פסולין לעדות מדבריהם והם האנשים האוכלים בשוק בפני כל העם וכגון אלו שהולכין ערומים בשוק בעת שהם עוסקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו שאין מקפידין על הבושה כל אלו הם חשובים ככלב ואין מקפידין על עדות שקר : ד וכתבו מיי' וסמ"ג דשליח לקבלה צריך לעשותו בעדים אבל שליח להולכת קדושין אין צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדות בשליחות האיש אלא להודיע והראב"ד פליג על זה ככתוב בהשגות והרא"ש כתב כדברי מיי' והיה מסופק לומר שאף בשליחות אשה אין צריך עדים וכתב הרא"ש דאפילו לא מינהו שליח בהדיא אלא שגלה דעתו שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לו לשדכה לו והלך וקדשה בלא מימי שליחות שהיא מקודשת אבל אם לא אמר לו לשדכה לו והלך וקדשה לו אינה מקודשת ולא חיישינן שמא עשאו שליח לא שנא אם המקדש אביו או איש נכרי ואפילו נתרצה בו בקידושין כששמע אינו כלום וכתב הרמ"ה אם אמר הרצה הדברים לפני הבן שהוא רוצה לקדש לו ושתק הבן והלך האב וקדשה לו הוו קדושין גמורין דמחמת כסופא דאב שתק ועשאו שליח לקדשה לו אבל באיניש אחרינא כי האי גוונא הוו ספק קדושין · כתב מיי' הכל כשרים לשליחות חוץ מחרש

דאפילו לכתחלה בשלוחו אבל מסיפא איכא למילף דלעולם מצוה בו יותר מבשלוחו דבדידה ליכא למיחש שמא תראה בו דבר מגונה דאמר ריש לקיש טב למיתב טן דו ומשל הוא שהנשים אומרות על בעל כל שהוא טוב לשבת עם גופים שנים מלשבת אלמנה דטן היינו גוף ודו שנים ואפילו הכי אשמעינן מתניתין דמצוה בה יותר מבשלוחה דאע"ג דאשה איננה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת (א) לבעל לקיים מצותו וכי תימא וה"נ גבי דידה איכא איסורא כי יהיב קדושיה לשלוחה ולא חזי לה אין ה"נ ומיהו מתני' בדידה קאמר שהיא מתקדשת בה ובשלוחה הלכך האי דתנא

תורה אור

בה למצוה אשמעי' דאיסורא בדידה ליכא אבל רישא דאיירי בדידיה תנא בו משום איסורא: **בשהיא** נערה אין כשהיא קטנה לא· מדקתני כשהיא נערה דייק לה מדלא קתני במתני' האיש מקדש את בתו נערה: אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל· דאע"ג דניחא לה בכל דהו דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו כדאמרינן לעיל התם הוא בגדולה דכיון דשויה שליח מדעתה סברה וקבלה ולא חיישינן לאימלוכי אבל בקטנה דשלא מדעתה איכא למיחש שמא לכשתגדיל לא תתרצה בו: **תניא** ר' יהושע בן קרחה אומר מנין ששלוחו של אדם כמותו וכו' והלא אינו שוחט אלא אחד· דנפקא לן מדכתיב תזבח שלא יהו שנים שוחטין זבח אחד כדאיתא בחולין פרק השוחט

נר מצוה

בה ובשלוחה השתא בשלוחה מתקדשת א בה מיבעיא אמר רב יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא אבל בהא איסורא לית בה כדריש לקיש דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו: האיש מקדש את בתו כשהיא נערה: נערה אין קטנה לא מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה א"ר ב אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה: *תניא רבי יהושע בן קרחה אומר מנין ששלוחו של אדם ג כמותו שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטים והלא אינו שוחט אלא אחד מכאן ששלוחו ד של אדם כמותו: *ולדבר עבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו דקי"ל אין שליח לדבר עבירה דאמרינן דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין: *°אמר רב נחמן אמר שמואל יתומים

רש"י

שכר ספי: מחריך רישא· לכבוד שבת: שיבוטא· דג: איסורא נמי איכא· אם יכול לקדש בעצמו וקידש ע"י שלוחו דמצוה שיראנה: וכי איתמר דרב יוסף· דאמר מצוה איכא ולא איסורא אסיפא איתמר: אבל בהא· אע"פ שלא ראתהו ליכא איסורא למימר שמא תראה בו דבר מגונה: דאמר ריש לקיש טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו· משל שהנשים אומרות על בעל כל שהוא טוב לשבת עם שני גופים מלשבת אלמנה: טן· גוף· דו· שנים· ואי קשיא ה"נ גבי דידה איכא איסורא כי יהיב קידושיה לשלוחה ולא חזי לה אין הכי נמי ומיהו מתני' בדידה קאמר דהיא מתקדשת בה ובשלוחה והלכך הא דתנא בה למצוה אשמועינן אבל איסורא גבי דידה ליכא אבל רישא דאיירי בדידיה· תנא בו משום איסורא: (א) ותאמר בפלוני אני רוצה·

(דף כט·) ואפ"ה אמר רחמנא ושחטו דמשמע שכולם ישחטו והיינו משום שהוא שוחט בשביל כולם ובשליחותם ושלוחו של אדם כמותו· מיהו בגמ' מסקינן [בדף מא:] דמהאי קרא לחודיה ליכא למיגמר לכל התורה כולה דמה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח· כלומר שהכהנים שלוחים הם והדרבה ע"י הבעלים אלא דבגרושין נמי ילפינן שליח מדכתיב ושלח ושלחה כדאיתא בגמ' ומבינייהו דהני הייתו מגירושין וקדשים ילפינן לכל התורה כולה דדייכינן הכי ומה קדשים שהם קדש ישנן בשליח שאר מילי כגון תרומה שהיא חול לא כל שכן מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח גירושין יוכיחו מה לגירושין שכן חול אבל תרומה קדשים יוכיחו וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהם שישנן ע"י עצמו ושלוחו כמותו אף אני אביא תרומה וכ"ש שאר מילי שהן חול גמור והא דאמרינן בפרק איזהו נשך (דף עא:) מכדי שליחות בכל התורה כולה מנא לן מתרומה מה התם בני ברית [אף הכא בני ברית] דמשמע דשליחות מתרומה אתיא לאו דווקא דודאי עיקר שליחות בכל התורה מבינייהו אתיא והתם הכי קאמרינן דמתרומה נפקא שליחות בכל התורה דאינו בעובדי כוכבים דילפינן מתרומה דמה התם בני ברית דוקא דכתיב כן תרימו גם אתם ודרשינן מיניה מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית אף בכל התורה כן והרי"ף ז"ל כתב הא דר' יהושע בן קרחה משום דתני בה בהדיא מכאן אמרו ששלוחו של אדם כמותו ומיהו [לאו] דוקא דמינה בלחוד (ב) לא ילפינן הכי אלא מביני' דידיה וגירושין כדכתיבנא: **ולדבר** עבירה לא אמרי' שלוחו של אדם כמותו· שיתחייב שולחו ולא השליח דאמרי' דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין הלכך אינו כשלוחו אלא כעושה מאליו מיהו בגמרא אמרינן דבמעילה ושליחות יד אמרינן שלוחו של אדם כמותו אע"ג דלדבר עבירה נינהו דהא במעילה אמרינן שליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל כלומר שמי שהיו אצלו מעות של הקדש וטעה כסבור שהן חולין ומסרן לשליח ליקח בהן חלוק ולקחו בעל הבית מעל ומביא קרבן מעילה ויהיב טעמא בגמ' משום דמעילה ילפא חטא חטא מתרומה ובשליחות יד כמי מדתניא מה ת"ל על כל דבר פשע [שיכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו או לשלוחו מנין ת"ל על כל דבר פשע] ולא ילפינן מינייהו דנימא בכל התורה כולה דיש שליח אפי' לדבר עבירה משום דהוו להו מעילה ושליחות יד שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין: **גרסי'** בגמ' [דף מב.] *אמר רב מנין ששלוחו של אדם כמותו שנאמר ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחול את הארץ· כלומר שהיה כל אחד מן הנשיאים שליח שבטו· ופרכינן ותסברא אם כן מלינו שליחות לקטן והא קטנים לאו בני שליחות נינהו· כלומר וכי הזוכין להם בתורת שלוחים זכו והלא אין לקטן שליחות דגבי ושלח ושלחה דילפינן שליחות מיניה איש כתיב ביה כי יקח איש (דברים כד) ומיניה ילפינן (בב"מ דף עא·) שאין הקטן עושה שליח אלא כי הא דאמר *רב הונא אמר רב מנין שזוכין לאדם שלא בפניו שנאמר ונשיא אחד נשיא אחד וגו'· כלומר דהתם לאו לאתויי שליח אתא אלא לזכין לו שלא בפניו אתא דקטנים כשלא בפניו דמי וכיון דנחלת הארץ זכות הוא להם הויא חלוקתן חלוקה· ואמרי' עלה תו ותסברא דזכות היא והא חובה היא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר אלא *כדרבא א"ר נחמן מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם שב"ד מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות לחוב על מנת לזכות ת"ל ונשיא אחד נשיא אחד ממטה· כלומר דהכא לא מדין זכייה [הוא דהא הכא לאו זכייה] גמורה הוא דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר אלא מדין אפטרופסות הוא שיש לב"ד לפקח על נכסי יתומים קטנים וחלוקתן גלוי מילתא בעלמא היא וב"ד מעמידין אפוטרופוס לכך ולחוב על מנת לזכות אפרש לפנינו בס"ד· ודאמרי' מנין ששלוחו של אדם כמותו שנא' ונשיא אחד בענין זה קאמר ורבה בר רב הונא אמר רב נמי דקאמר מנין שזוכין לאדם שלא בפניו בכי האי גוונא קאמר· ואיכא דבעי למילף משמעתין דזכייה לאו מטעם שליחות היא דהא אמרינן מעיקרא ותסברא דהא שליחות היא והא קטנים לאו בני שליחות נינהו אלא כדרבה בר רב הונא א"ר מנין שזוכין לאדם כלומר ולא תפשוט מהכא שליחות דזכייה לאו מדין שליחות הוא ומוכחינן מהכא שאע"פ שאין שליחות לקטן אחרים זוכין בשבילו מן התורה דלא אשכחן דאימעיט אלא מדין שליחות והיינו דלא אקשינן הכא והא קטנים לאו בני זכייה נינהו כדפרכינן והא קטנים לאו בני שליחות נינהו וליתא מדאמרינן בפ' איזהו נשך (דף עא:) רבינא אמר דנהי דשליחות לעובד כוכבים לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה מידי דהוה אקטן קטן לאו אע"ג דלית ליה שליחות אית ליה זכייה מדרבנן הכא נמי לא שנא ולא היא קטן אתי לידי שליחות עובד כוכבים לא אתי לידי שליחות וש"מ דאין זכייה לקטן אלא מדבריהם ומשמע נמי מינה דכל מי שאין לו שליחות אין לו זכייה וקטן משום דאתי לכלל שליחות תקנו ליה רבנן זכייה ומיהו לא תקינו ליה שליחות דמשום דשליחות מילתא אלימתא היא דמכי מטי לידיה דשליח לא מצי משלח למהדר ביה לא אלמוה לזכותיה דקטן כולי האי וכ"ת מ"מ קשיא שמעתין איכא למימר דאין ה"נ דלמאי דקא ס"ד השתא דרב מוכח מהאי קרא דזוכין לאדם שלא בפניו זכין לקטן מדאורייתא ולא מדין שליחות ומשום הכי לא פרכינן והא קטן לאו בר זכייה הוא דלפום פשטיה דרב ודאי זכין לו מדאורייתא ולית לן שום [אוכחתא] דנפריך עליה והא קטן לאו בר זכייה הוא אבל מכיון דאקשינן ותסברא דהא זכות הוא הא חובה הוא [דאיכא] דניחא ליה בהר כו' ואוקימנא כדרבא אמר ר"נ דאמר מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם לא תפשוט מינה שזכין לאדם שלא בפניו בדבר שאינו שלו וזכין לו לקטן מדאורייתא דהתם שלהם היתה וחלוקתן גלוי מילתא בעלמא היא וב"ד מעמידין אפוטרופוס לכך אבל [בעלמא] אין זכייה לקטן מדאורייתא ומה שזוכין לו מדרבנן בעלמא הוא וכי תימא אכתי קשיא מדאמרינן בפירקא קמא דמכילתין [דף כג:] עבד כנעני לר"ש בן אלעזר מהו שיעשה שליח לקבל גטו מיד רבו כיון דגמר לה לה מאשה כאשה מה אשה משוי שליח אף עבד נמי משוי שליח או דילמא עבד דאיהו לא מצי מקבל גיטיה שליח נמי לא מצי משוי· כלומר דלר"ש בן אלעזר כיון דס"ל שאין העבד יכול לקבל גיטו מיד רבו כדאיתא לעיל שליח נמי לא מצי משוי ואעפ"כ אחרים זכין בגט בשבילו כדתנן [דף כג:] בשטר על ידי אחרים אלמא דזכייה ע"י אחרים לאו מטעם שליחות הוא דהא אפילו למאי דמספקי שלא תהא שליחות לעבד יש לו זכייה ע"י אחרים יש לי לומר דלא דמי (ג) דאין ודאי דכל מי שאין לו יד למנות שליח אף אחרים אין זוכין בשבילו מדאורייתא (ד) כהא דקטן אבל עבד מה שאינו יכול לקבל גיטו לר"ש בן אלעזר ומספקינן לדידיה נמי דלא לימלי לשווי שליח לאו משום שאין לו יד דהא הו"ל גיטו וידו באין כאחד כדתנן בפרק הזורק (דף עז·) הזורק גט לאשתו לתוך ביתה או לתוך חצרה מגורשת ופרכינן עלה חצר מה שקנתה אשה קנה בעלה ופרקה רבא משום דגיטה וחצרה באין כאחד וגבי עבד נמי הוה לן למימר דגיטו וידו באין כאחד ומשום הכי פרכינן לעיל בגמ' בפרק קמא (דף כג·) והא קי"ל דגיטו וידו באין כאחד אלא דטעם דר"ש בר"א משום דגמר לה לה מאשה מה אשה עד שיצא גט לרשות שאינה שלו· כלומר של בעל דאשה אין גופה קנוי לבעל אף עבד עד שיצא גט לרשות שאינה שלו כלומר של אדון ועבד גופו קנוי לאדון [הלכך בעינן יד אחרים] וכיון שמה שאין העבד עושה שליח אינו מטעם שלא תהא לו יד אחרים

שאלה להרא"ש ילמדנו רבינו ראובן נתן חפץ לסרסור למכור בארבע ומכרו בשש אם חייב ליתן לו התוספת ומה הדין אם אמר הסרסור כשבא החפץ לידו הא לך ארבע בשבילו אם יכול ראובן לחזור בו אחר שמשך הסרסור החפץ או שמא אדעתא דהכי לא נתנו לו ונראה דהא בהא תליא ושוב מצאתי שכתב הרשב"א פרק אלמנה ניזונית מאן שם לך כלומר מי מכרו לך לפי שהוא שלוחו למכור אבל לדידה מי מכרו לה ומכאן נראה שאין שליח יכול לקנות לעצמו אפילו באותן הדמים שהרשוהו הבעלים למכרו לפי שנעשה שליח להקנות הקרקע ללוקח אבל לעצמו אינו יכול לזכותו ולקנות דאין אדם מקנה לעצמו דאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות לרשות וזה לא יצא מרשותו שהוא ברשות בעלים עומד· תשובה יראה לי שהתוספת הוא של ראובן כו' עכ"ל: ד (ו) כתב מיי' האומר לשלוחו צא מכור לי קרקע או מטלטלין או קנה לי הרי זה מוכר ולוקח ועושה לו שליחותו וכל מעשיו

שלטי הגבורים

מתרם שוטה וקטן לפי שאינם בני דעת והעובד כוכבים לפי שאינו בנברית וכן העבד לפי שאינו בתורת קדושין ע"כ:

א יאמר האיש לשליח הרי פלונית שלחה אותך מקודשת לי וכתב מיי' שהשליח אומר קדשתיה לך ואם אומר הן דיו ואפילו שתק אם היו עסוקין באותו ענין ונתן לשליח ולא פירש ולא אמר דבר דיו ואם מקדש בשטרא אינו כותבו אלא מדעת השליח וכן בכל הדברים של הקדושין דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה:

לשון ריא"ז
האיש מקדש את האשה בין ע"י עצמו בין ע"י שלוחו בין בכסף בין בשטר בין שהיה הכסף של מקדש בין שהיה של שליח שרצה השליח לקדשה לו משלו ששלוחו של אדם כמותו ואומר לה השליח הרי את מקודשת לפלוני וביאה א"א לקדשה ע"י שליח וכן האשה יכולה למנות שליח לקבל לה קדושין מאיש פלוני וכשהשליח מקדש בכסף צריך עדים שהבעל מנהו שליח בכך [א"ב ג בשטר א"נ] שהשטר בידו מוכיח כמו שביאר מז"ה אע"פ שהאיש מקדש ע"י שליח אסור לו לכתחלה לקדש עד שיראנה שמא לא תכשר בעיניו ואח"כ ישנאנה והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך אבל האשה יכולה להתקדש לכתחלה על ידי שלוחה ואע"פ שאינה רואה את האיש שהאשה מתרצה בכל הנמצא לה כדי שתהיה נשואה ומ"מ מצוה שתתקדש ע"י עצמה כדי שתעשה המצוה היא בעצמה וכן בשאר כל המצות מוטב לאדם שיעשה המצוה ע"י עצמו ממה שיעשה ע"י שליח· היה השליח מקדשה בשטר והלה השליח [או] שנאנס יכול השליח למנות שליח אחר תחתיו ומוסר לו שטר קדושין שמסר לו המקדש אבל אם היה מקדש בכסף אין השליח יכול למנות שליח אחר שהרי לא נמסר לו אלא שליחות דברים שיכול לקדשה בכל כסף שירצה והדברים אינן נמסרים משליח לשליח אבל השטר נמסר משליח לשליח שהרי אינו יכול לקדשה אלא בשטר זה שנכתב מדעת המקדש בשם המקדש ובשם המתקדשת כמו שביאר מז"ה:

ב האומר לחברו אם תלד אשתך נקבה הרי היא מקודשת לי אינו כלום וכתב מיי' היתה אשת חברו מעוברת והוכר העובר הבת מקודשת ויראה לטור שצריך לחזור ולקדשה מאביה לאחר שהלד כדי שיכניסנה בקדושין שאין בהם דופי והרמ"ה כתב דאפילו הוכר העובר אינה מקודשת:

לשון ריא"ז
וכן האיש ממנה שליח לקבל קדושין לבתו כשהיא נערה או כשהיא קטנה אבל אמרו חכמים אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ויהיה לה דעת להבחין ותאמר בפלוני אני רוצה:

ג (ה) כתב מיי' הסרסור שליח הוא אלא שנוטל שכר על שליחותו לפיכך אם שינה מדעת הבעלים משלם מה שהפסיד כיצד נתנו לו חפץ למכור ואמר לו אל תמכרהו בפחות ממנה ומכרו בחמשים משלם החמשים מביתו מכרו במאתים הכל למשלחו:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' אישות ופי"ג מהלכות גירושין טור אה"ע סימן לז:

ב מיי' פרק ראשון מהל' שלוחין סמג עשין סב טור ח"מ סי' קפב:

הגהות הב"ח
(א) ותאמר וכו' את פיס כ"ז מוקף: (ב) תי' לא נמחק: (ג) דהא כצ"ל: (ד) נ"ל והיינו: (ה) כ"כ ל' טור בסימן קפה: (ו) כ"כ לשון טור בסימן קפב:

[דף רכ"ב ע"ב]

חרושי אנשי שם
(א) ד"ת לא אשכחן עיקר לסיוע זה בשום מקום ותימה כי קא טענה דבעיא* מרה לידה וכו' אמאי לא קאמר משום דמסייע דעדיף טפי· תס בן יחייא:
*נ"ל מוטרא לידה· וכ"ה ביבמות סה: ובר"ן סוף פ"ג סימן תרסב· (ג"א):

א"ר גידל אמר רב מנין כו' כן הוא בגמ' וכצ"ל (ג"א)

רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב כ"ה בגמ' (ג"א)

אלא כדרבא בר ר"ה א"ר גידל אמר רב כן הוא בגמרא וכצ"ל (ג"א)

אחרים יכולין לזכות בגט בשבילו שהרי ילא גט לרשות שאינו של אדון אבל קטן שאין לו יד בעלמו כלל אף אחרים אין זוכין לו מן התורה · ודאמרינן הכא דב"ד מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ע"מ לזכות היינו לומר שמתחלה הם יורדין לזכות ואם חבו חבו שהרי יש להם רשות בדבר (ג) ודאמרי' בפרק הנזקין (דף נב·) (א) דאין אפוטרופין רשאין לדון לחוב ע"מ לזכות היינו לומר דאם ירדו מתחלה לחוב אע"פ שזכו לבסוף לא עשו כלום דכל מידי דלית ליה לאפטרופוס למעבד אי עביד לא מהני וכיולא בזה *מלינו בתלמוד לשון אחד על כוונות מתחלפות: **יתומים** שבאו

נר מצוה לחלוק בנכסי אביהם · כתב הר"מ במז"ל בפרק עשירי מהלכות נחלות כגון שמקלת היתומים גדולים ומקלתן קטנים ולפי שהגדולים מבקשים חלקם מעמידין אפוטרופוס לקטנים וכן עיקר שאם היו כולם קטנים לשואל דאמר הגדילו יכולין למחות חלוקה זו למה והלא כל אחד מהם יכול למחות וכי תימא מהניא חלוקה לפירות שיאכלו עד שיגדילו אכתי כיון שלריך להעמיד אפוטרופוס לכל אחד על נכסיו למה לא יהא הכל משותף ונעמיד אפוטרופוס על הכל שמא תאמר מפני שקלתם רולים לחלוק טענת קטן מידי משמא אית בה אלא ודאי כשמקלתן גדולים עסקינן ומפני שהגדולים מבקשים חלקם מעמידין להם אפוטרופוס לקטנים ולא שיחלוק האפוטרופוס בלבד עם הגדולים אלא בשומת ב"ד הן חולקין וזה מוכרח לפי גרסת הרב אלפסי ז"ל שגורס ובוררין(ב) להם חלק יפה כלומר הב"ד והאפוטרופוס אפילו למקלת טוסחאות שגורסות (ג) ובוררים להם חלק יפה היינו לומר שלפיכך מעמידין להם אפוטרופוס כדי שיברור להם חלק יפה שאף על פי שב"ד אביהן של

[תרכב] *יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן בית דין מעמידין להן אפוטרופוס ובוררין להם [א] חלק יפה ואם הגדילו יכולין למחות ורב נחמן דידיה אמר אם הגדילו אין יכולין למחות אם כן מה כח בית דין יפה (א) וקיימא לן כדידיה דרב נחמן והני מילי היכא דלא טעו בשום דאינן יכולין למחות ברוחות דא"כ מה כח ב"ד יפה אבל אי טעו בשום יכולין למחות כדתנן* [כתובות צט:] שום הדיינין שפיחתו שתות או שהותירו שתות מכרן בטל [ד"מב:] *°אמר רבא אמר רב נחמן האחין [ב] שחלקו [תרכג] הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה מקח יתר על שתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה אמר רבא הא דאמרת פחות משתות נקנה מקח לא אמרן אלא היכא דלא שוי שליח אבל היכא דשוי שליח [ג] א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי והא דאמרת *שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא דלא אמור נפלוג בשומא דבי דינא אבל אמור נפלוג בשומא דבי דינא לא דהא תנן שום הדיינין שפחתו שתות או שהותירו שתות מכרן בטל והא דאמר יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות ובמקרקעי נמי לא אמרן אלא דפלוג בעלויא אבל במשחתא לא

רש"י

וסמך לדבר דכתיב נקרא לנערה ונשאלה את פיה: ובוררין להן · לכל א' לזה יפה ולזה יפה: ברוחות · מי שנפל לו חלק בדרום אומר נוח לי בצפון שהיה לו שם שדה סמוכה לה שנפל לו מאמו: שום הדיינין · ששמו נכסי לוה למלוה שלא בפני לוה או שלא מדעתו דלא הוה לוה ליית דינא: ה"ג רש"י והא דאמר יתר על שתות בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמור נפלוג בשומא דבי דינא· כלומר דהא דאמרי' יתר משתות בטלה חלוקתו לגמרי לא אמרן אלא שלא התנו מתחילה להיות שמין הנכסים בשלשה שהן ב"ד אבל קבלו עלייהו להיות חלוקתן כדין שום הדיינין אפי' יתר על שתות מכרן קיים דקי"ל כרשב"ג דאמר מכרן קיים בפ' אלמנה ניזונת ולא סבירא ליה כרבא הא דאמר רב נחמן לעיל הלכה כחכמים: ה"ג רש"י והא דאמרת שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלין דאונאה כתיב בפירוש בהן או קנה מיד עמיתך אל תונו דבר הנקנה מיד ליד: בעילויא· שלא חילקום בחבל ליטול כל אחד ברעה ויפה אלא העלום בדמים ונטל זה ברעה כפי הדמים (א): במשחתא · במדה

יתומים אפילו הכי מוקמינן אפוטרופוס כי היכי דנהפך בזכותייהו בכל מה שאפשר מה שאין ראוי לבית דין לעשות כן שלא יהו כראין כטורכי הדיינין ומיהו ברשות ב"ד ובהסכמתן הוא בורר ואף הן בוררים עמו · והוא הדין לכל מקום שנזקקים לנכסי יתומים שמעמידין להם אפוטרופוס לטעון בשבילם · והאי חלק יפה דקאמרינן לא שיהא יותר משובח משל גדולים אלא לומר שיהו נזהרין שלא יגרע חלקם דלאו בני מחילה ניהו ובכל מקום שיש ספק בדבר גדולים מגו מחלי אלא שלריך לאחר שישוו החלקים להטיל גורל ביניהם וחולקין על פיו וכן דעת ר"ח ור"ת ז"ל: **ורב** נחמן דידיה אמר הגדילו אין יכולין למחות אם כן מה כח בית דין יפה · ובגמ' גרסי' עלה ומי אית ליה לרב נחמן מה כח ב"ד יפה והא תנן שום הדיינין שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל · כלומר ששמו נכסי לוה למלוה שלא בפני לוה או שלא מדעתו משום דלא הוה לאית דינא רשב"ג אומר מכרן קיים דאם כן מה כח בית דין יפה ואמר ר"נ הלכה כדברי חכמים לא קשיא [דף מב:] הא דטעו · כלומר שפיחתו שתות או הותירו שתות הא דלא טעו אי דלא טעו אמאי יכולין למחות (ד) ומפרקינן אמר שמואל יכולין למחות ברוחות · כלומר שמי שנפל לו חלק בדרום אומר נוח לי בצפון שהיתה לי שם שדה סמוכה לה שנפלה לי מאמי ע"כ בגמ' · ומדאמרינן הא דלא טעו משמע דדוקא דלא טעו כלל אבל טעו אפילו פחות משתות חלוקתן בטלה וה"נ משמע מדאמרינן דלמאן דאמר יכולין למחות היינו ברוחות אלמא דבדלא טעו כלל עסקינן ובההוא הוא דאמרינן מה כח ב"ד יפה אבל היכא דטעו אפי' בכל שהוא אפילו רב נחמן מודה שחלוקתן בטלה ולא דמי לשום הדיינין דבעינן ביה שתות לפי שאף על פי שהאפוטרופוס ברשות בית דין הוא חולק אפ"ה עיקר מילתא דחלוקה אאפוטרופוס רמיא שהוא שליח ב"ד ומש"ה טעותו בכל שהוא דהכי אסיקנא בפרק אלמנה ניזונית (דף ק·) דשליח כאלמנה דאפילו בכל שהוא חוזר ואפילו בשליח ב"ד אמרינן הכי כמו שנפרש בסמוך בס"ד זהו מה שנראה מן הגמ' אבל מלשון הרי"ף ז"ל שכתב(ג) אבל אי טעו בשום יכולין למחות כדתנן שום הדיינין שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל נראה שהוא סובר דבכל פחות משתות אין יכולין למחות דהוה ליה כשום הדיינין ממש וכן דעת הר"ם במז"ל בפ"י מהלכות נחלות · והא דתנן שום הדיינין שפיחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל אע"פ שאין אונאה לקרקעות היינו במאי דעביד איהו גופיה אבל במאי דעבדי אחריני יש אונאה כדאמרי' גבי שליח ובדין הוא דאפילו כל שהוא חוזר אלא דמשום כח בית דין אמרו עד שתות ואיכא למידק בשלמא אם פחתו שפיר מטעמא דכתבינן אבל הותירו שתות למה מכרן בטל שהרי הלוקח מדעת עלמו הוא לוקח תירץ הרמב"ן ז"ל דשום ששנינו כאן היינו שהורידוהו לבעל חוב בשומא שב"ד תחלה יורדין לשום ומכריזין שמא ימלאו יותר משומן ואם לא מלאו כמי אלא כדי שומן מוכרין ואם לא מלאו אפילו שומן אין מוכרין בפחות אלא אומרים לבעל חוב להפרע ממנו והיינו שטרי חליטתא וכיון שבעל חוב בשומתן הוא יורד אם (ה) [הותירו] לו הדין נותן להחזיר אבל לוקח מדעת עלמו הרי הוא כשאר לוקחין בקרקע שאין להם אונאה עכ"ל: **האחין** שחלקו הרי הן כלקוחות פחות משתות נקנה מקח וכו' · כך דינן של לקוחות כדכתוב בפרק הזהב (דף נ:) ובמטלטלי הוא וכגון דפלגי בעלוייא אבל בקרקעות לא שני לן בין שתות לפחות משתות או ליתר משתות כלל לא שנא פלוג בעלוייא ולא שנא פלוג במשחתא ויתבאר לפנינו בסייעתא דשמיא: **אבל** שוי שליח מלי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי · וחלוקתן בטלה ואיכא למידק היכי אמר רבא הכא אליבא דרב נחמן דבשליח אפילו בטעות פחות משתות בטלה מחלוקת והא איהו הוא דאמר בפרק אלמנה ניזונת (דף ק·) משמיה דרב נחמן דשליח כדיינין כלומר שעד שתות קיים תירץ רת"ס ז"ל (ד) בשליח בית דין אבל בשליח בעל הבית כי הכא אפילו בכל שהוא חוזר דאמר ליה לתקוני שדרתיך ומיהו (ו) אפילו בשליח בית דין (ז) כההוא מסקינן התם דשליח כאלמנה שאפילו בטעות כל שהוא מכרו בטל ואכתי איכא למידק מדגרסינן בפרק גט פשוט (דף קסט:) ההיא איתתא דיהבא ליה זוזי לההוא גברא למזבן לה ארעא אזל זבן לה שלא באחריות אתא לקמיה דרב נחמן א"ל מליא למימר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי זיל אות וזבנה שלא באחריות והדר זבניה ניהלה באחריות ואמאי מחייבינן התם לשליח בהכי נימא דליהוי *ביטול מקח כי הכא יש לומר דהתם השליח לקח סתם ודברים אלא עמו ואע"פ שהוא אומר עכשיו שללורך האשה לקחו אין למוכר בכך כלום ולפיכך ע"כ לריך לפרוע הדמים למוכר והאשה גם כן יכולה לומר לשליח תן לי מעותי דלתקוני שדרתיך ורב נחמן ה"ק ליה אם חפלה היא בקרקע קבל עלך אחריות אבל לא שיוכל לכפותה בכך שהרי היא יכולה לומר שהיא רולה יותר באחריות המוכר משלו ובר מן דין כיון שלא עשה שליחותו הרי מקחו אלל האשה בטל: והא דאמרת שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא דלא אמור נפלוג בשומא דבי דינא · שלא התנו מתחלה להיות שמין הנכסים בשלשה שהם ב"ד אבל קבלו עליהם להיות חלוקתן כדין שום הדיינין לא אמרינן קנה ומחזיר אונאה אלא חלוקתן בטלה זו היא גרסת הרי"ף ז"ל ועיקר אף על פי שרש"י ז"ל משנה הגרסא (ה) והא דנקט רבא שתות מקמי יתר משתות ולא נקט לה בסדורא דרב נחמן ליכא קפידא בהכי דרבא סדרא דעגילא נקט פחות משתות ושתות ויותר משתות: **והא** דאמרת יתר משתות בטל מקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות · אין הכי נמי דהוה יכול למימר כי האי גוונא נמי גבי שתות קנה ומחזיר אונאה אלא דנקטיה הכי לומר דדוקא במטלטלי דאונאה כתיבא בהו או קנה מיד עמיתך אל תונו דבר הנקנה מיד ליד משום הכי איכא בהו אונאה וביטול מקח אבל במקרקעי אין אונאה לקרקעות ולא בטול מקח · ואפילו בדבר מופלג כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפרק הזהב: **ובמקרקעי** נמי לא אמרן אלא דפלוג בעילויא · שלא חלקו בחבל ליטול כל אחד ביפה וברעה אלא העלום בדמים ונטל זה ברעה לפי דמים וזה [י] ביפה לפי דמים: אבל פלוג במשחתא אפילו פחות מכדי אונאה חוזר · שאין זה כשאר אונאות דקי"ל פחות משתות מחיל איניש דהתם אין כל אדם יכול לנמלם הדמים אבל טעה במדה טעות היא זו ולדעתא דהכי לא עבדי ומהא משמע בהדיא דהא (ח) דרבא אפילו במקרקעי איתמר והכי נמי מוכח בפרק הזהב (דף נו:) גבי חטין שזרען בקרקע:

עין משפט נר מצוה

וכה"ג כתב הנימוקי יוסף בפ"ה דב"ק על לשון ברירה הנזכר שם בגמ' דף נא: וכ"כ בספר הזכה לבעל המאור שיש הרבה בש"ס שהלשון אחד והכוונה מתחלפת ומביא שם כמה מקומות בש"ס ע"ש במדה שנית (ג"א) · [דפרכהע"א]

א מיי' פי"ג מהל' מכירה ופ"י מהלכות נחלות סמג לאוין לו טור ח"מ סי' רפט:

זהו גירסת ר"ח וה"ג

ב מיי' פי"ג וט"ו מהלכות מכירה סמג לאוין קע טור ח"מ סימן רכז רלב:

הגהות חו"י

(א) עיין ברי"ף כתובות דף קכב ע"ב:

שלטי הגבורים

מעשיו קיימין ואין העושה שליח לריך קנין ולא עדים אלא באמירה בעלמא בינו לבין חברו ואין לריך עדים אלא לגלות הדבר אם כפר אחד מהם:

א כתב הטור (ט) ואין חולקין בדבר דשייך בו גוד או איגוד · שאלה להרא"ש שאלת שיש מהיורשין שלקחו מתפלי הבית בלא חלוקה ומהם שלא לקחו כלום ויש מקרובי המת שאינן יורשין שאומרים ללוי שיתן מה שבידו ללרכי קבורה מפני שהוא מלוי ולוי טוען שרולה ליתנו ליורשין שלא לקחו דבר· (י) אם אין אחד מהיורשין מערער בדבר יתן לוי מה שבידו ללרכי קבורה אבל אם אחד מהיורשים מערער לומר פלוני נטל שיעור חלקו המגיעו ואני לא נטלתי אם יתנו הממון שביד לוי ללורך קבורה (כ) והוא לא נתן יפה מערער ויבאו לחשבון וכל אחד מהאחים יתן חלקו המגיע לו:

ב (ל) שאלה להרא"ש ראובן ושמעון אחים והיתה החלוקה על תנאי שמי שיפול לו בית פלוני שיפתח לו פתח במבוי ולא שמו אל לבם שהמבוי סתום ויכולין בני המבוי לעכב עליו מלפתוח ונפל אותו הבית לראובן ורולה לבטל החלוקה שאומר שכיון שבני המבוי יכולים לעכב עליו אפילו שיתן לו שמעון דרך בתוך חלרו אי איפשי ליכנס עמו דרך פתח אחד · תשובה הדין עם ראובן כיון שבני המבוי יכולים לעכב עליו ואין הבית שוה כלום (מ) אין לו יליאה מהיכן ללאת ודמי להא דאמרינן לא אמרן אלא דפליג בעלויא אבל פליג במשחתא לא דכל דבר שבמדה במשקל ובמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר ומה שטוען שמעון שיסלק ממנו תרעומת של בני המבוי לאו טענה היא אלא כמו שטוען ראובן אי אפשי לקנות לי תגר בפתיחת הפתח ועוד כיון שבשעת החלוקה טעו הדיינין (נ) שהיו סבורים שהיה יכול לפתוח הפתח והוא אינו יכול החלוקה מעיקרא בטעות היתה ובטלה לה:

ג (ס) שליח שמכר וטעה אין בו דין אונאה בין במקרקעי בין במטלטלי ואפוטרופוס דינו כשליח ואם אינה את הלוקח כתב רב האי שמכרו בטל ה"ר יונה כתב שאם אינה הוא דינו כשאר כל אדם שמוכר את שלו וזוכה המעלת ביתרון ואם פיתה אומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב וזה ביפה כפי הדמים: (ב) והא דאמרינן כנ"ל: (ג)ובורר: (ד) אמאי יכולין למחות כלומר אמאי אמר שמואל יכולין למחות ומפרק הא ברוחות כנ"ל: (ה) אם פחתו לו או הותירו לו כנ"ל: (ו) נ"ב המסקנא: (ז) נ"ב חוזר כדמסקינן ותיבת כההוא נמחק: (ח) דרבה כנ"ל: (ט) נ"ב בסימן רפט: (י) נ"ב תשובה: (כ) נ"ב נמלא שנתתי ללורך קבורה: (ל) ל' טור בסוף סימן רכז: (מ) נ"ב אם: (נ) נ"ב בזה: (ס) ל' טור שם:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת התוס' חילקו דהכא מיירי בחלוקה והתם בתביעת ממון שיש לאחרים עליהם ואחרים כתבו דהכא מתני' איתא בתוספתא דתרומות פ"ק אין אפוטרופסין רשאין לחוב ולזכות אא"כ נטלו רשות מב"ד ולפי תוספתא ע דליכא חילוק בין חלוקה לתביעת ממון אלא שאם נטלו רשות מב"ד כי הכא יורדים לדון לחוב ע"מ לזכות נטלו רשות אינם רשאים לא לחוב ולא לזכות ולענין מה שכתב ואם חבו חבו יש מחלוקות בין הראשונים ם והראב"ד עי' הלכות נחלות פרק אחרון · תם בן יחייא: (ב) מהר"ם אין החלוק במ"ם ונו"ן אבל במה שגורם ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס ובוררין לשון רבים [ולמקלת נוסחאות ובורר לשון יחיד] והכי איתא בהדיא במרדכי: (ג) ד"ת וכן כתבו התוס' הא דטעו וכו' ה"ה דמצי למימר הא דטעו בשתות והא דטעו בפחות משתות ולא איצטריך לומר יכולין למחות ברוחות גג"י: (ד) ד"ת ויש מפרשים דהכא רבא דידיה והתם משמיה דרביה וכן כתוב בתוספות וזוכי דעת רבינו האי בשערים שלו · תם בן יחייא: (ה) וכבר השיגו התוספות על רש"י והכריחו כגירסת האלפסי ז"ל גג"י:

רבינו נסים האיש מקדש פרק שני קדושין

לא (א) כדרבא דאמר רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר מהא שמעינן דאין לקרקעות לא אונאה ולא תרכד(א) ביטול מקח °*איתמר רב אמר א אין שליח נעשה עד דף מג. דבי ר' שילא אמרי שליח נעשה עד והלכתא שליח נעשה עד [ירושלמי*] חד בר נש אפקיד גרבוי גבי חבריה וכפר ביה אתא עובדא קומי רבי ירמיה ועשה שליח עד וחייבו שבועה על(ב) ידי הכתף אמר רבא אמר רב נחמן אמר תרכה לשנים צאו בוקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו תרכו הן הן עדיו א וכן גבגירושין וכן *בדיני ממונות דף מג: תרכז דכגון שאמר לשנים תנו מנה זה לפלוני שאני חייב לו הם אומרים נתננו ב והוא אומר לא נטלתי (ג) מגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה יכלי למימר פרענוהו למלוה והני מילי מקמי דליתקון רבנן שבועת היסת אבל השתא דאתקון רבנן שבועת היסת כיון דאי בעו למימר אהדרינהו ללוה מיחייבי

רש"י

במדה : חוזר · ואין זה כשאר אונאה דקי"ל פחות משתות מחיל איניש דהתם אין (ב) אדם יכול לצמצם הדמים אבל טעה במדה טעות הוא ואדעתא דהכי לא עבד ולא מחיל : שליח נעשה עד · בין לקידושין בין ששלח ממון לחברו לבעל חובו מצטרף השליח להיות עד עם אחר או אם שני שלוחים היו ביחד שניהם מעידים בדבר : וכן בגירושין · אם שלח גט לאשתו על ידי שניהם : מיגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה · (ד) (ג) המשלח ואין עליהן אפילו שבועה שהרי אין כאן מודה במקצת : יכלי למימר נמי יהבינן למלוה · ודבריהם קיימין כשאומרים בתורת עדות כי אין נוגעין בעדותן : והשתא דתקון רבנן שבועת היסת דאפי'

ודאמרי' אפי' פחות מכדי אונאה חוזר · פירשו בו חוזר המקח ובטל והכי משמע לכאורה בפרק הספינה (דף נ׳) גבי הא דאמר שמואל אין מוסיפין על המדות יותר משתות דאמרי' מ"ט אילימא כי היכי דלא ליהוי בטול מקח והא אמר (ד) רבא כל דבר שבמדה ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר · כלומר ואפילו פחות משתות נמי בטל מקח · ואיכא למידק מדתנן בפרק בית כור עפר (דף קג:) בית כור עפר מדה בחבל אני מוכר לך פחות כל שהוא ינכה יתר כל שהוא יחזיר ואמאי ליהוי ביטול מקח וכתב שם רש"י ז"ל דכי אמרי' דאפי' פחות מכדי אונאה חוזר ומוכח בפ' הספינה (דף נ׳) נר מצוה דמקח טעות הוא הני מילי במטלטלי אבל במקרקעי לא שייך בהו חזרה דקים להו לרבנן דניחא ליה ללוקח לקנות מה שימלא לפי המדה ומוכר נמי ה"ק ליה בית כור עפר אני מוכר לך לפי מדת החבל ומה שאמר הרב ז"ל דה"מ במטלטלי אבל במקרקעי לא ליתיה דודאי רבא אפי' במקרקעי אמרה ובמוכר ולוקח דהא אמרי' בפרק הזהב (ד' נו:) חטין שזרען בקרקע מהו כקרקע דמו ואין להם אונאה או לא ואמרי' היכי דמי אילימא דאמר שלאי בה סיאה ולא שדא בה אלא חמשא והא אמר רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר · כלומר ואפי' כקרקע דמו יש להם אונאה והכא נמי אמרי' בהדיא ובמקרקעי נמי לא אמרן אלא דפלוג בעילויא אבל פלוג במשחתא לא דאמר רבא כל דבר שבמדה וכו' אלמא רבא אפי' במקרקעי אמרה אלא ודאי בגמר דבריו ז"ל תפס עיקר תירוצו דכיון שאמר לו מדה בחבל לפי מדה בחבל קאמר ואם יחסר או יותיר ינכה או יחזיר הא לאו הכי בטל מקח לגמרי וכדרבא ומיהו נהי דאמרי' דכל דבר שבמדה ושבמשקל בטל מקח דוקא כגון שאי אפשר להשלים הא אפשר להשלים משלים ואינו בטל כיצד מכר לו סאה פירות ונמצאה חסרה משלים אבל בשאי אפשר להשלים כגון בקרקעות בטל מקח לגמרי וכן כתב הר"ם במז"ל בפט"ו מהל' מכירה ומתניתין דתנן אפי' בקרקעות קנה ויחזיר היינו טעמא משום דא"ל מדה בחבל וכדכתיבנא ואחרים מכריעין כן דכל שאפשר להשלים משלים מדאמרי' בפרקא קמא דיו"ט (דף ז׳) ההוא דאמר להו ביעי דפחיא למאן ביעי דפחיא למאן ויהבו ליה ביעי דשחוטה אתא לקמיה דרב אמי א"ל מקח טעות הוא והדר פשיטא מהו דתימא האי לאכילה קא בעי להו והאי דקאמר דפחיא משום דלריבן למאי נפקא מינה למיתבא ליה דביני ביני קמ"ל והא התם כיון דאמר בפירוש דפחיא ואפי' לאכילה נמי מעליין טפי לא גריע מדבר שבמשקל ואפ"ה אמרינן דאי לאכילה הוה בעי להו להדורי ביני ביני סגי אלמא כל שאפשר להשלים משלים והרא"ה ז"ל דחה ראיה זו כפי מקצת גרסאות שגורסין שם אותבינהו ולא אפרוח · ומ"ה סגי באהדורי ביני ביני משום דאי איתא דלאכילה הוה בעי להו וא"א לו להחזירן דהא אפסדינהו אין לו למוכר להחזיר לו כל המעות דלוקח לא הוה ליה לאותבינהו וכיון דאפסדינהו חייב ומיהו ביני ביני משלם אבל ודאי ה"ה דאי איתנהו לביעי דבטל מקח ויפה אמר לפי אותה גרסא אבל יש הרבה נוסחאות שאין כתוב בהן אותבינהו ולא אפרוח אבל נראה לי שאפי' לפי אותן גרסאות על כרחין עובדא הכי הוה ומן הטעם שכתב הרב ז"ל שאע"פ (ה) שאמר שכל שיכול להשלים משלים ה"מ במדה שחסרה שכיון שהשלים הרי יש לו ללוקח כל מה שנתכוון לקנות אבל מי שנתכוון לקנות דבר חשוב מעט שנאמר שיהא בידו של מוכר להשלים משלים לו בהרבה מן הגרוע או בדמים אינה תורה ומשנה שלימה שנינו [ב"ב דף פג:] יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו ובודאי אפי' רצה מוכר [ליתן] לו כפלים מן הרעות לא כל הימנו הלכך ודאי ההיא עובדא דפ"ק דביצה הכי הוה כגון דאותבינהו ולא אפרוח ואפסד שאותו הלשון הכתוב במקצת נוסחאות אותבינהו ולא אפרוח פירושן של ראשונים הוא מפני שראו שאי אפשר לקיים אותה שקלא וטריא אלא בענין זה ומן הטעם שכתבנו ומכל מקום אע"פ שאין הראיה ראיה הדין דין אמת שכל שאפשר להשלים כגון מדה חסרה של פירות משלים ואם אי אפשר להשלים כגון בקרקעות בטל מקח ומתני' היינו טעמא מפני שכתב לו מדה בחבל ולפי זה המוכר שדה לחבירו ונמצאת שגזל מוכר מקצתו והרי אותו מקצת יוצא מתחת ידו מכיון שבטל מקצתו בטל כולו ואם תאמר והא אמר שמואל בפרק בית כור (דף קו:) גבי אחין שחלקו ובא להם אח ממדינת הים דמקמצין · כלומר דנהי דבטלה מקצת חלוקתן לא בטלה כולה ואע"ג דס"ל דכלקוחות דמי וכדאיתא התם י"ל דנהי דכלקוחות דמו אינם כלקוחות גמורים דהא אקשינן עליה דשמואל לקמן מכור בשלשים אני מוכר לך ופרקינן התם עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למוכר וניחא ליה ללוקח כלומר דדווקא גבי מוכר ולוקח הוא דאמרינן דכל שבטל מקצתו בטל כולו אבל באחין שחלקו ניחא להו שתתקיים חלוקתם בכל מה שאפשר לקיים אבל הרשב"א ז"ל סובר דכי אמר רבא כל דבר שבמדה אפי' פחות מכדי אונאה חוזר לאו ביטול מקח קאמר אלא אונאה חוזרת ושתות ופחות משתות ויתר משתות כולן שוין בדבר זה שבכולן המקח קיים והאונאה חוזרת ואין חילוק בין דבר שאפשר להשלים לדבר שאי אפשר להשלים דאפילו בדבר שאי אפשר להשלים כבית או שדה קנה ומחזיר אונאה והיינו מתניתין דתנן ינכה והיינו דשמואל דאמר מקמצין ולפי זה הלוקח שדה מחברו ומקצתה יוצאה מתחת ידו מפני שגזולה מוכר המקח מתקיים בשאר : **איתמר** רב אמר אין שליח נעשה עד דבי רבי שילא אמרי שליח נעשה עד · בין לקדושין בין לממון מי ששלח ממון לבעל חוב מצטרף שליח עם עד להיות שנים או אם שני שלוחים היו ביחד שניהם מעידין בדבר · ואמרי' עלה בגמ' מ"ט דמאן דאמר אין שליח נעשה עד אילימא משום דלא אמר ליהוי ליה עד אלא מעתה קידש את האשה בפני שנים ולא אמר להו אתם עדי הכי נמי דלא הוו קידושין · כלומר הא ודאי ליתא דלא בעינן אתם עדי אלא בהודאה משום דאי לא אמר להו אתם עדי מצי אמר ליה משטה הייתי בו כדאיתא בסנהדרין (דף כט׳) אבל אלו שראו עיקר המעשה למה להם למימר אתם עדי · ומיהו כתב הרשב"א ז"ל דבעי' שיתכנס לה בפני העדים ממש אבל אם הכמין לה עדים אחורי הגדר ולא הרגישה בהן אע"פ שפשטה ידה וקבלה קידושין אינה מקודשת דאיכא למימר דמשום דמידע ידעה דהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין קבלתן ורצתה לשחק בו · ומסקינן דטעמיה דמאן דאמר אין שליח נעשה עד היינו משום דכיון דאמר מר שלוחו של אדם כמותו הוה ליה כגופיה ולא קיימא לן כוותיה אלא שליח נעשה עד : **ירושלמי** חד בר נש אפקיד גרבוי גבי חבריה וכו' כ"ל שכתבו הרי"ף ז"ל ללמד דאפילו בשליח אחד בלבד אמרי' דנעשה עד לחייב שבועה על ידו ואפי' בשליח מושכר דכתף מסתמא הכי הוא אבל תמיהני דבתר דתיקון רבנן שבועת היסת אין לנו לחייב שבועה ע"י השליח ואפשר דנפקא מיניה אם פטרו משבועה מתחלה וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד : **אמר** רב נחמן אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו · דשליח נעשה עד : וכן בגירושין · אם שלח גט לאשתו ע"י שנים : וכן בדיני ממונות כגון שאמר לשנים וכו' · ודייקי' עלה בגמ' מאי קסבר אי קסבר המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים הני נוגעין בעדותן הן דאי אמרי לא פרעיניה אמר להו פרעוני · כלומר והשתא כי אמרי פרעיניה נמצאו פוטרין עצמן שהרי פעמים שמוסרן להם בעדים והוה ליה כמלוה את חבירו בעדים שצריך לפרעו בעדים : ואי קסבר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים הני עדים למה לי · דקס"ד דכיון שהוא טוען ברי שנתן ביד שלוחיו וחזקה שליח עושה שליחותו והם גם כן אומרים נתננו הרי זה טוען ברי על פיהם ויכול לומר בברי שפרעו ומפרקינן (ו) ה"מ היכא דא"ל פרעינהו ניהלך הכי נמי הכא במאי עסקי' דא"ל ע"י שליח ואמטו להכי אילטריך עדים כלומר שאין אדם יכול לטעון ברי על פי אחרים · וה"ה דהוה מצי לאוקמה במלוה בשטר אלא דהא עדיפא ליה למימר דאפי' במלוה על פה צריך עדים כיון דלא אמר אנא פרעיתינהו ניהלך ועדים נמי מהמני דמגו דיכלי למימר אהדרינהו ללוה דה ייני משלח ואין עליהם אפי' שבועה שהרי אין כאן הודאה במקצת יכלי למימר פרעינהו למלוה ודבריהן קיימין בתורת עדות שאינן נוגעין בעדותן : **וה"מ** מקמי דלתקון רבנן שבועת היסת אבל השתא דתקון רבנן שבועת היסת · שאפי' מי שאינו מודה מקצת הטילו עליו שבועה מעתה אפי' סבירא לן דהמלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים אפ"ה נוגעין בעדותן הן דאי אמרי אהדרינהו ניהלך בעו לאישתבועי ולפיכך הם מעידים שקבלם מלוה מידם כדי שיפטרו מן השבועה הלכך לא אמרינן בממון הן הן עדיו והוה ליה כדין חנוני על פנקסו וכו' כמו שהוא מפורש בפרק כל הנשבעים (דף מה׳) והכא נמי משתבע מלוה ומשתבעי שלוחין מיהו לא בחד גוונא משתבעי דשבועת מלוה היא שבועת המשנה בנקיטת חפץ כשבועה דפוטלין דהא מלוה נמי נשבע ונוטל כמותן אבל שבועת השלוחים אינה אלא היסת ואינה שבועת המשנה כשבועת חנוני דהתם משום דליכא שבועת המשנה אלא בנשבעין ונוטלין

שלטי הגבורים

א (ז) ירושלמי אמר רבי אבין נראין הדברים כשקדש בשטר אבל בכסף נעשין נוגעין בעדותן אמר רבי יוסי מכיון שהאמינום תורה אפילו בכסף מסימני אמר רב' אתא עובדא קמיה דרבי ועשה שליח עד וה"ר יונתן הכהן כתב בקדושי כסף היכא דליכא כפירת ממון כגון שהאשה אומרת לפקדון נתנו לי והם אומרים לקדושין אמרינן הן הן שלוחין הן הן עדים אבל היכא דאיכא כפירת ממון כגון שהאשה אומרת לא קבלתים כלל לא אמרינן הן הן שלוחין הן הן עדים :

ב כתב הטור (ח) אם כופר במלוה או במפקיד שאומר לו נתתים לך והמלוה או המפקיד אומרים לא קבלנו השליח אינו נאמן אפילו הם שנים שהם נוגעים בדבר לפי שצריכין לישבע כדי ליפטר אלא השליח נשבע היסת ונפטר והלוה או הנפקד מקבלים עליהם חרם סתם שמסרום ליד השליח ואם הוא כופר בנפקד או בלוה שאומר לא נתתם לי והוא אומר נתתים לך נשבע השליח ללוה או לנפקד שבועת היסת והלוה או הנפקד נשבע למלוה או למפקיד שבועת היסת ונפטר וי"א שאין על הלוה או על הנפקד אלא חרם סתם וקמא מסתבר בד"א שעשאו שליח להביא את שלו אבל לא עשאו שליח אלא שאמר (ט) הלוה או הנפקד הוליך לפלוני מעותיו שבידי או שבא אחד ללוה או לנפקד ואמר פלוני עשאני שליח להביא מעותיו והאמינו ומסר לו הממון והשליח אמר נאנסו או מסרתי למלוה והמלוה אומר לא עשיתיו שליח ולא קבלתים נשבע השליח שנתנם למלוה וישבע המלוה שבועה חמורה שלא קבלם ויגבה חובו מהלוה שהשליח אינו נאמן לפי שהוא נוגע בעדות שהרי צריך לישבע ליפטר לפיכך אם אין השליח צריך לישבע כגון שהמשלח הלך עם השליח ועמד מרחוק וראה (י) מה שעשה השליח הרי אין השליח צריך לישבע לפיכך חשוב כעד אחד ומזקיק למלוה לישבע שבועה דאורייתא ואם הם שנים הם עדים ופטור הלוה אבל בשלא ראה המשלח שעשה שליחותו ואפילו אם רוצה למחול תביעתו כנגד השליח כדי שיעיד על המלוה אין שומעין לו' כתב מיי' דוקא שכניסם לפניו השליח והמלוה ומכחישין זה את זה אבל אם בא השליח לבדו ואמר נתתי כמו שאמרת לי אינו יכול להשביעו שעשה שליחותו כיון שאינו טוענו ודאי שלא עשה שליחותו וכן אם בא המלוה לבדו וטוענו אינו יכול להשביעו שלא פרעו השליח שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח אלא מחרים הלוה חרם סתם ומשלם : שאלה להרא"ש ראובן חייב לשמעון מנה ודר בעיר אחרת ולוי היה חייב לראובן מנה ואמר ראובן ללוי תן המנה שאתה חייב לי לשמעון ולוי אומר נתתי ושמעון אומר לא קבלתי אם יש חלוק בין הולך מנה לפלוני או תן מנה שאתה חייב לי · תשובה דע שאין חלוק בין הולך מנה לפלוני או תן לו מנה שאתה חייב לי בשניהם הוא נשבע שבועת היסת שעשה מאמרו ונפטר וב"ח נשבע בנקיטת חפץ ונוטל : כתב מיי' שלח המלוה שלוחו ללוה להביא לו חובו והחוב היה מנה וטען הלוה שנתן לשליח כל המנה והמלוה אומר שלא שלחו להביא לו אלא נ' זוז ולא נתן לו אלא נ' והשליח אומר שנתן לו כל המנה ישבע השליח היסת ללוה שנתן למלוה כל המנה והמלוה ישבע שבועה חמורה שלא שלחו לקבל אלא חמשים ולא נתן לו אלא חמשים כדין כל מודה מקצת ויטול חמשים מהלוה כתב הטור ואיני מבין דבריו דמה ענין זה למודה מקצת דמודה מקצת נשבע ליפטר (כ) והיאך ישבע זה ויטול אלא כיון ששלח שלוחו להביא שלו והלוה אומר שנתן לו הכל והמלוה אומר שלא נתן לו אלא חציו ישבע הלוה ויפטר : לשון ריא"ז אבל בדיני ממונות אין שליח נעשה עד לפי שהוא נוגע בעדותו שאם אמר הלוה לשליח

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' שלוחין סמג עשין פב טור ח"מ סימן רכא :

ב מיי' פ"ג מהל' אישות סמג עשין מח טור א"ה סי' לה :

[ד"רכהע"ג]

ריש הלכה א

ג מיי' פ"ז מהל' גירושין טור א"ה סימן קמא :

ד מיי' פ"ק מהל' שלוחין סמג עשין פב טור ח"מ סימן קכא :

הגהות הב"ח

(א) כדרבא דאמר רבא כצ"ל: (ב) נ"ב כל אדם: (ג) למשלח כצ"ל: (ד) רבה כצ"ל וכן בכל סמוך: (ה) שאמרו כצ"ל: (ו) ומפרקינן אטו היכא דא"ל אנא פרעינהו ניהלך עסקינן הכ"ע כצ"ל: (ז) נ"ב לשון הרא"ש: (ח) נ"ב בסי' קכא: (ט) נ"ב לו: (י) וראה שעשה השליח שליחותו כצ"ל: (כ) נ"ב אבל:

הגהות חו"י

(א) סוגיא ברי"ף ב"מ דף לד ע"ב : (ב) ברא"ש איתא על סכפירה וגי' כתב ר"ל השליח היה נושא על כתפו החבית: (ג) עי' בתוס' למה אמרינן פה מיגו בשנים: (ד) מהרש"א לא קבלנו לא יכלו למימר דמסר להם בעדים ע' פירש"י בגמ'·

המאור הקטן

מה שכתב הרי"ף ז"ל והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי עדים שבועת היסת אינו נראה כן וצ"ל ששתיהן שבועות חמורות כעין דאורייתא הן וכדין חנוני על פנקסו ואע"פ ששבועת העדים לאו מנוטלין היא אלא משלמין כ"ש שהיא חמורה והיא דומה לשל תורה ומה שהוכרה בשמועה שבועת היסת לאו למימרא דאיתיה הכא כלל אלא מאחר דתקנוה רבנן אזיל ליה מיגו דאמרן לעיל בגמרא והוו להו נוגעין בעדותן והמבין יבין :

מלחמת ה'

בתוב בספר המאור מה שכתב הרי"ף ז"ל והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי עדים שבועת היסת אינו נראה כן ונראה לי שמהיכן שבועות חמורות כעין דאורייתא הן : אמר הכותב גזרה חדשה היא שגזר ב"ס לפי' לא גלה טעמא שאם מן התקנה היא לנסם לפרש מה שבועה תקנו ומפני מה תקנו שהרי אין שבועה חמורה כיוצא בה במשנה כדי שתהא זו בכללה אף לאחר שתקנו היסת שלא התמירו אלא על הבא להוציא ממון מחברו שיהא נשבע בחפץ ואם לדין יש תשובה דהא איכא מגו דאי בעו אמרי החזרנו לך ומפטרי בשבועת היסת והשתא נמי מפטרי

וטולין וכן דעת הרב אלפסי ז"ל ועיקר שלא כדברי הר"ז הלוי ז"ל שכתב שאף שבועת השלוחין היא בנקיטת חפץ כשבועת המשנה וליתא והרמב"ם ז"ל כתב בפרק ראשון מהלכות שלוחין והשותפין שהמלוה נשבע שבועת היסת ולא ידעתי למה שהרי שבועת מלוה כשבועת הפועל ושתיהן שבועת המשנה בנקיטת חפץ ושבועת מלוה דהכא ופועלין דהתם לאו מדינא היא דהוה ליה כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם פרעתיך או לא דחייב אלא משום דשלוחין מכחשי מלוה וחנוני מכחיש פועלים תיקון רבנן דלישתבעו פועלים ומלוה וא"ת למה נשבעין השלוחין כלל והלא אין הלוה יודע אם פרעו למלוה אם לאו ואין לו עליהם אלא טענת ספק ואין נשבעין היסת אלא בטענת ברי י"ל דכיון שהלוה טוען ברי שמסר להם והמלוה ג"כ טוען ברי שלא נתנום לו מגלגלין טענותיהן ומשביעין אותן וכיון דמשום הכי הוא היכא דמית מלוה פטירי עדים אפילו מהיסת משום דהויא לה תביעת הלוה טענת שמא ואין נשבעין עליה והיכא דמיתו שלוחי נמי שקיל מלוה בלא שבועה דהוה ליה איני יודע אם פרעתיך כיון דליכא דמכחיש ליה ודכוותה בפועלים אם מת חנוני שקלי בלא שבועה מהאי טעמא אבל אם מתו פועלים אין חנוני נוטל בלא שבועה משום דחנוני מדינא אפי' בשבועה לא שקיל דהוה ליה כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם נתחייבתי לך אלא דהימנוה רבנן בשבועה לפי שהוא נתן לו רשות ליתן לפועליו הלכך אפילו ליכא דמכחיש ליה שבועה בעי דומיא דמוליא הולאות על נכסי אשתו דליכא דמכחיש ליה ואפי' הכי אינו נוטל אלא בשבועה כדתנן בכתובות (דף פ.) המוליא הולאות על נכסי אשתו ישבע כמה הוליא ויטול וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפט"ז מהלכות מלוה ולוה שאם מת פועל או בעל חוב נוטל החנוני שלא בשבועה מפני שאין בעל הבית מפסיד כלום ואינו משלם אלא תשלום אחד · וחלקו עליו לפי שכשמתו פועלים יורשיהן באים ונפרעין מבעל הבית בשבועת היורשין דהיינו שלא פקדנו אבא דהא מסקינן בפרק כל הנשבעין ונוטלין (דף מח:) שכל הנשבעים שמתו כגון פוגם שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין דהא אמרי' התם בדרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו הנו דלא לוסיף עלה וכדאיתא התם וכיון שכן נמלא בעל הבית נפסד הלכך חנוני אינו נוטל אלא בשבועה · ומ"מ נראה דכיון דמסקינן דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת לא אמרינן בממונא הן הן שלוחיו הן הן עדיו אף בקדושין לא אמרינן הכי אלא בקדושי שטר שאין בו שוה פרוטה אבל בכסף לא דנוגעין בעדותן הן ולא מהימני ובירושל' (פרק זה ה"א) נחלקו בזה אמרו שם א"ר בון בר חייא נראין דברים בשקדשה בשטר אבל אם קדשה בכסף נעשה כנוגע בעדותו אמר רבי יוסי מכיון שהאמינתו תורה אפי' קדשה בכסף אינו כנוגע בעדותו ודברי רבי יוסי המוסין [דנהי] דמן התורה מהימן מ"מ כיון דתקון רבנן שבועת היסת נמלא נוגע בעדותו ואפשר דלהלריכה גט קאמר ולפיכך יש להחמיר בדבר ולא מיבעיא כשהיא מכחישתן אלא אפי' כשהיא מודה שקבלתן אינה מקודשת ודאי דכיון שאין נאמנין מלד עלמן אלא מלד הודאתה ה"ל כמקדש שלא בעדים דאפי' שניהם מודים אינה מקודשת ומ"מ מדברי ר"י המוזכרים בירושלמי חוששת ולריכה גט ובעל הלכות ז"ל הביא סתם הא דפסקינן הלכתא שליח נעשה עד ולא חלק בין קודם תקנה לאחר תקנה וכן הר"ם במז"ל כתב סתם בפ"ג מהלכות אישות השליח נעשה עד ולא חלק בין קדושי שטר לקדושי כסף וכבר השיג עליו ר' משה הכהן ז"ל · ואיכא למידק אסמעתין אמאי אמרי' דכיון דתקון רבנן שבועת היסת דהוו להו עדים נוגעין בעדותן ולא מהימני והא כיון דסוף סוף נשבעין הן אין כאן נגיעת עדות כלל י"ל דכיון שאי אפשר להאמינם אלא בשבועה אין תורת עדים עליהם שאין עדים לריכין שבועה בשום מקום וא"ת ואכתי יפטור הלוה את העדים משבועה ושוב לא יהו נוגעין בעדותן וכדאמרינן בפרק חזקת הבתים (דף מג·) וליסתלקו בי תרי מינייהו ולידייהו י"ל דלא אמרינן הכי אלא כשאין להם הנאה בדבר אבל הכא כיון דאיהו פטר להו חיישינן דמשום הנאה זו שמקבלין ממנו הם מעידין לו ולפיכך נראה שאם פטרם בשבועה מתחלה מהימני : **תנן** התם בפרק האומר התקבל גט (דף סד:) נערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה · או היא או אביה היא שהרי אמרה תורה ונתן בידה אביה שהתורה זכתה לו לקבל קידושיה ואיתקש יציאה להויה ודוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אביה דמשנשאת אין לאביה רשות בה : אין שתי ידים זוכות כאחת · בגוף אחד : אלא אביה מקבל את גיטה בלבד : וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש · הכי היא סיפא דמתני' והכי פירושא דכל שהיא קטנה כל כך שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש · ופרש"י ז"ל אפי' על ידי אביה משום שהרי היא כשוטה דמשלחה וחוזרת ותנא דבי ר' ישמעאל ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת יצאה זו שמשלחה וחוזרת כדאיתא ביבמות בפ' חרש (דף קיג:) וליכא דאינה יכולה להתגרש משמע שאינה מתגרשת כלל אבל ר"ת כתב דמתגרשת היא ע"י אביה דהא לר' ינאי דמפרש התם טעמא דשוטה מדכתיב ונתן בידה מי שיש לה יד יצאתה זו שאין לה יד קטנה שיש לה אב ודאי מתגרשת היא על ידו שהרי יש לה [יד] ומדרבי ינאי נשמע לתנא דבי ר' ישמעאל דמתגרשת היא ע"י אביה דהא לא פליגי אלא בטעמא ולא בדינא והיינו טעמא משום דכיון שיש לה אב אביה משמרה ואינה חוזרת הלכך ודאי כי אמרינן אינה יכולה להתגרש דוקא ע"י עלמה קאמרינן וכן כתבו בעל הלכות ורבינו האיי ז"ל · והכי מוכח בירושלמי בפרק חרש דגרסינן התם [בהלכה א] גבי הא דתנן נשטית לא יוליא עולמית דבי רבי ינאי אמרי מפני גרירה כלומר שנגררין אחריה בני אדם לזנות ר' זעירא ורבי אילא אמרי מפני שאינה יכולה לשמור גיטה רבי נחמיה בר מר עוקבא בשם ר' יוסה איכא בינייהו תלת מילין עבר וגירש מ"ד מפני גרירה גירש מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה לא גירש יש לה אב מ"ד מפני גרירה אסור מ"ד מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה הרי יש לה אב ויכולה לשמור את גיטה [עתים שוטה עתים חלומה כו' הא משמע דלמ"ד מפני שאינה יכולה לשמור את גיטה] מתגרשת ע"י אביה הלכך קטנה נמי דנסיב מתני' טעמא דאינה יכולה לשמור את גיטה מתגרשת ע"י אביה : **כמחלוקת** בגירושין כך מחלוקת בקידושין · מגירושין נשמע לקידושין דלרבנן אם קדשה את עלמה מקודשת ולרבי יהודה אינה מקודשת : אבל לקידושין דברי הכל אביה ולא היא · וקי"ל כר' יוחנן ומפרש טעמיה בגמ' דקדושין דמדעתה דהא בעינן דעת המקנה אביה ולא היא שהתורה זכתה לו אבל גירושין שישנן בעל כרחה בין היא בין אביה דמה לנו ולדעתו כי מקבל ליה איהו נמי בעל כרחיה הוא : **בעא** מיניה וכו' נערה לרבנן דאמרי מקבלת גיטה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה בחיי אביה כיד אביה דמיא וכו' · הא דאמרי רבנן דהיא עלמה מקבלת גיטה מאי סבירא להו ליד אביה מדמו לה או לחלר אביה מדמו לה והוינן עלה בגמרא ומי מספקא ליה והא אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו הרי זה גט נעור אינו גט נעור אמאי אינו גט דהויא לה חלר המשתמרת שלא לדעתה ואי ס"ד כחלר אביה דמיא כי מטא גיטה לידה נמי לא תתגרש דהויא לה חלר המשתמרת שלא לדעת אביה אלא לעולם פשיטא ליה דכיד אביה דמיא והכי קא מיבעיא ליה מי אלימא ידה כיד אביה לשויי שליח או לא וה"ל אין עושה שליח זו היא סוגיית הגמ' והרב אלפסי ז"ל ראה לקלר אע"פ שהוא שלא בדקדוק משום דלענין דינא לא נפקא לן מידי ומותבינן עליה דר"כ מדתנן קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה הא נערה הרי זה גט ודחינן הכא במאי עסקינן בשאין לה אב · וכתב רש"י ז"ל בכאן [דף מג:] דמאי דאמרי רבנן דנערה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה ה"ה לקטנה והאי דנקט נערה להודיעך כחו דר"י דאפי' בנערה אביה ולא היא וטעמא דמילתא דכיון דנערה נמי ברשות אביה היא ואעפ"כ היא עלמה מקבלת גיטה אף בקטנה י"ל כן כל שיש בה דעת דמליא זכיא לנפשה · ולפ"ז הא דאמר ר"ש בן לקיש כמחלוקת בגירושין כך מחלוקת בקדושין לאו למימרא דשוו גירושין לקדושין לגמרי ואפי' בקטנה דקטנה ודאי אינה מתקדשת ע"י עלמה שאין בה דעת להקנות עלמה אלא בנערה דאיירינן ביה בהדיא קאמר דשוו · אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בפ' התקבל גבי הא דאמר רבא [דף סה·] ג' מדות בקטן לרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעלמו ואין זוכה לאחרים וכנגדו בקטנה מתגרשת בקידושי אביה דדוקא כגון שמת אביה אבל בחיי אביה והיא ברשות

נר מצוה

גמרא

מיחייבי לאשתבועי שבועת היסת (א) (כי אמרי נמי פרענוהו למלוה מיחייבי שבועת היסת דפרעינהו למלוה) ולא מיקבלא עדותן דנוגעין בעדותן הן [הלכך כדאמרי פרענוה למלוה הוו כמאן דאמר ליה מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום דמשתבע היסת ומפטר הלכך משתבעי הני שלוחי דיהבוה ליה למלוה ומפטרי] ומלוה דאמר לא נפרעתי כיון דלוה לא יכיל למימר ליה ודאי פרעתיך דהא לא ידע אי פרעי ליה הנך שלוחים או לא הוה ליה כדין חנוני על פנקסו דכי היכי דאי אמר ליה בעל הבית לחנוני תן לפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו משתבעי הנך פועלים דלא שקלי מידי מאגרייהו מיניה דחנוני ושקלי מיניה דבעל הבית דלא ידע אי פרע להו חנוני או לא הכי נמי(ב) משתבע מלוה בגזירה בעין שבועה דאורייתא' דלא פרעי ליה מידי(ה) הנך שלוחים ופרע ליה לוה למלוה : האיש מקדש את בתו ° תנן התם בפרק האומר התקבל גט* (ג)א נערה א המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה א"ר יהודה אין שתי ידים זוכות כאחת אלא אביה מקבל את גיטה בלבד (וכל שאינה יכולה לשמור גיטה אינה יכולה להתגרש) *אמר ריש לקיש כמחלוקת בגירושין כך מחלוקת בקידושין ור' יוחנן אמר מחלוקת לגירושין אבל לקידושין דברי הכל אביה ולא היא וקיי"ל כר' יוחנן *בעא מיניה רבא מרב נחמן נערה מהו שתעשה שליח לקבל גיטה מיד בעלה כיד אביה דמיא

רש"י

דאפילו מי שאינו מודה מקלת השילו עליו שבועה: (ב) לא מיקבלא· אין מקבלין עדותן דנוגעין בעדותן הן כי הם מעידים שקיבלם המלוה כדי שיפטרו מן השבועה ה לכך בממון לא אמרינן שליח נעשה עד וכיון דאין עדותן עדות [הרי] דין זה כמו דין הקבוע בשבועות גבי חנוני על פנקסו והשלוחין נשבעין שנתנוהו למלוה ונפטרין מן המעלה כי האמינם בשבועה כשמסר להם מעותיו אבל המלוה יאמר שאינם נאמנים לו בשבועה ומשתבע דלא שקיל מנייהו ופרע ליה לוה למלוה : נערה המאורסה · והוא הדין קטנה (ד) והא דפליגי בנערה להודיעך כחו דר' יהודה : היא ואביה · או היא או אביה היא דכתיב ונתן בידה אביה שהתורה זכתה לו לקבל קדושיה ואיתקש יציאה להויה ודוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אביה דמשנשאת אין לאביה רשות בה : זוכות כאחת · בגוף אחד : אינה יכולה להתגרש · אפי' על ידי אביה דכתיב ושלחה מביתו מי שמשלחה ואינה חוזרת יצאת זו שמשלחה וחוזרת כי היא שוטה : כך מחלוקת בקידושין · מגירושין נשמע לקידושין דלרבנן אם קידשה עלמה מקודשת לרבי יהודה אינה מקודשת : וקי"ל כרבי יוחנן · וטעמא דרבי יוחנן מפורש בגמ' בתלמודא : נערה· לרבנן דאמרי מקבלת (ג) גיטה: מהו שתעשה היא שליח · את אחר לקבל גיטה בחיי אביה הא דאמור רבנן היא עלמה מקבלת גיטה מאי סבירא להו ליד אביה מדמי לה או

לשליח אחד או לשני שלוחין הוליכו ממון זה לפלוני שאני חייב לו והם אומרים נתנו לו וב"ח אומר שלא קבל אין סומכין על עדותן של אלו לפי שנוגעין בעדותן הן ונשבעין השלוחין שבועת היסת שנתנו בין שהיו שנים שליח אחד בין שהיו שנים וכן ישבע הב"ח שבועת היסת שלא קבל וחוזר הבע"ח ונפרע מן הלוה · ועיין פרק הגוזל קמא ופרק השואל :

א עיין בגיטין פרק התקבל · ופי' רש"י התם דוקא נערה אבל קטנה דברי הכל אביה ולא היא וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש אפילו על ידי אביה ור"ת ז"ל פי' דמתגרשת ע"י אביה וכן עשה מעשה וע"ש שהאריך הר"ן ז"ל בזה :

מלחמת ה'

בהיסת משא"כ בחנווני על פנקסו שאין לו מגו והוא נשבע ונוטל ואע"פ שרבינו שלמה כתב שהדין הזה קבוע בשבועת חנוני על פנקסו מפני שהוא ז"ל אין הפרש אצלו בין שבועת המשנה לשל רב נחמן ושתיהן הוא קורא אותן היסת כאשר תראה בפירושיו בשבועות ואף בפרק הכותב אבל אנו על קבלת הגאונים אין לנו דרך להשוות שבועתן של עדים לשל מלוה :

הגהות הב"ח

(ה) נ"ל הני : (ב) ולא מיקבלא עדותן כנ"ל : (ג) נ"ב את :

הגהות חו"י

(א) ל"ג בגמ' וברא"ש ועיין טור סימן קכא ובש"ע ס"ט : (ב) התוס' הקשו בתר דפרעי שלוחים יעידו לפטור בש"ב : (ג) ברי"ף גיטין קטג ע"ב : (ד) עיין תוספות גיטין דף סד ע"ב ופה פרש"י חזר בו ממ"ש דדוקא קטנה ועיין פרש"י דף קב ע"א :

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לו :

מה אביה משוי שליח אף איהי נמי משויא שליח או דלמא כחצר אביה דמיא ועד דמטי גיטא לידה לא מיגרשה אמר ליה אין עושה שליח וכן הלכתא : איתמר [א] קטנה שנתקדשה שלא [א] לדעת אביה אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון וכן אמר רב צריכה גט וצריכה מיאון צריכה גט שמא נתרצה האב וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב ויאמרו אין קדושין תופסין באחותה אמר רב נחמן והוא ששדכו *איתמר מת אותו שקדשה ונפלה לפני אחיו [דף מה.] ליבום אמר רב הונא אמר רב ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו[א] עשה בה מאמר צריכה גט וחליצה ומיאון צריכה גט שמא נתרצה האב בקדושי שני וצריכה חליצה שמא נתרצה האב בקדושי ראשון וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב לא בקדושי ראשון ולא בקדושי שני

רש"י

לחצר אביה כדמסיק : קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה · שלא אמר לה אביה לקבלם ולא ידע ובקטנה הכל מודים שאין קידושיה קידושין אלא מדעתו : וצריכה מיאון · שמא לא נתרצה האב באלו קידושין ומי שרואה שהצרכנוה גט סבור שודאי נתרצה האב (ב) ואז יאמרו אם קידש את אחותה אין קידושין תופסין בה ויפטרוה בלא גט ולכך הצריכוה מיאון דאז רואים דמספק הצריכוה גט : והוא ששדכו · הא דאמר רב צריכה גט כששידך אותה אביה לזה קודם שקיבלה קדושיה אז איכא לספוקי שמא נתרצה האב כששמע דהוו להו קידושין למפרע : מת אותו שקידשה · שלא לדעת אביה : ממאנת למאמרו · צריכה [מיאון] עם הגט המוטל עליה אם עשה בה מאמר אותו הגט מצריכה להיות עמו מיאון : ואינה ממאנת לזיקתו · כלומר אם לא עשה מאמר ואין עליה גט אלא חליצה לזיקתו אותה חליצה אינה זוקקת להיות ממאנת עם החליצה והשתא קא מפרש לה ואזיל : כיצד (ג) עבד בה מאמר · ביבמתו ובא לפוטרה בלא כניסה

רבינו נסים

ברשות אביה אביה מקבל גיטה ולא היא · ואיכא למידק עליה מדמותבינן עליה דר"כ מדתנן קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה ומינה דהא הגיע גט לידה מגורשת אפי' בשיש לה אב דהא בתר הכי מוקמינן לה בשאין לה אב ואם איתא דקטנה אביה ולא היא מעיקרא דהוה ס"ד דבשיש לה אב עסקינן ה"ל לאקשויי ולטעמיך לדידך מי ניחא הא קתני עד שיגיע גט לידה ואפשר דאין ה"נ דהוה מצי למימר ולטעמיך כמו שנמצא בכמה מקומות בתלמוד דהוה מצי למיפרך ולטעמיך ולא אמר ולמסקנא לא קשיא דהא אוקימנא בשאין לה אב והרמב"ן ז"ל תירץ עוד ואמר דלרבא דהוה ס"ל דנערה

נר מצוה

עושה שליח הוה ס"ד דיד אביה יד יתירא הוא דזכי לה רחמנא ולטעמיה אפשר דאפילו קטנה נמי ואיהו הוא דהוה סלקא דעתיה לאוקומא למתני' בשיש לה אב אבל כיון דקי"ל כר"כ [תרכט] דפשט ליה דאינה עושה שליח אין נערה במקום אב אלא כשליח שמינתה תורה לפי שירדה לסוף דעתו של אב שאין לו קפידא בגירושין שיגרשנה בעל כרחה ומעתה קטנה שאינה בתורת שליחות ואין לה יד בשל אחרים כלל אביה ולא היא דהדרינן לפשטא דמתני' דתנן נערה ולא קתני קטנה [ואין גירסת מהר"ס לומר דהא דתנן נערה ולא קתני קטנה] להודיעך כחו *דרבי יהודה דאם איתא דלרבנן אפי' קטנה כחה דהיתרא הוה עדיף ליה ועוד סייע דבריו מדגרסינן בירושלמי בפ' התקבל גט [סוף הלכה ב] גבי האי מתני' נשאת היא ולא אביה קטנה אביה ולא היא נשאת היא ולא אביה [אם יש בה דעת היא ולא אביה פירוש לפרושי מתני' אתא דדוקא נקט מאורסה דאילו נשואה היא ולא אביה דמשנשאת אין לאביה רשות בה וה"נ נערה דאילו קטנה מאורסה אביה ולא היא נשאת היא ואביה] גי' ד"מ כלומר היא ואביה שוין בדבר ובקטנה שאין בה דעת איירי וקאמר דכשם שאביה אינו מקבל גיטה לפי שכבר יצאה מרשותו אף על ידי עצמה נמי אינה מתגרשת כיון שאין בה דעת ואם יש בה דעת היא ולא אביה ומדפליג בסיפא בין יש בה דעת לאין בה דעת ש"מ דרישא דקטנה מאורסה בין יש בה דעת ובין אין בה דעת לעולם אביה ולא היא כדברי הרי"ף ז"ל וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל ולפי שטה זו הא דתנן וכל שאינה יכולה לשמור את גיטה אינה יכולה להתגרש ופירשנו על דעת ר"ת ז"ל דאינה יכולה להתגרש על ידי עצמה קאמר בקטנה שאין לה אב עסקינן דבשיש בה דעת מתגרשת ע"י עצמה וזו אינה יכולה להתגרש דאי בשיש לה אב אפי' בשיש בה דעת נמי אביה ולא היא ולר"י נמי בשאין לה אב אינטריכא דהך סיפא ככ"ע אתיא : **איתמר** קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה · לא אמר לה אביה לקבלם ולא ידע ובקטנה הכל מודים שאין קידושיה קידושין שלא לדעתו : וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב בקדושין ויאמרו וכו' · הרואה שהצרכנוה גט סבור שנתרצה האב בקדושיה והויא (ד) לה גרושתו מעליא ושוב אין קידושין תופסין באחותה שאחות גרושתו בכרת כדכתיב [ויקרא יח] בחייה כל שבחייה : והוא ששדכו · הא דאמרינן צריכה גט בששדכה לו אביה קודם קידושין דבכה"ג איכא לספוקי שמא נתרצה האב כששמע והוו להו קדושין למפרע · ומדאמרינן סתמא קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ולא מפרשי' אי אביה כאן או במדינת הים כדמפרשי' לקמן [דף מה:] משמע דבכל ענין איירי שאפי' הוא במדינת הים ולא שמע כלל חוששין לה ואפי' בשאביה כאן כל שלא נתרצה האב בפירוש לא הוו קדושי ודאי דלא דמי לנתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת ואביה כאן דקי"ל כרב הונא דאמר לקמן דאוכלת בתרומה דאלמא קדושי ודאי הוו דהתם הוא משום שנתקדשה ונשאת דאם איתא דלא ניחא ליה לא הוה שתיק כולי האי אבל נתקדשה בלחוד ספקא הוי · ודאמרינן שמא נתרצה האב לאו נתרצה מעיקרא קאמרינן כאילו אמר לה לאי וקבלי קדושיך אלא שמא נתרצה אחר כך כששמע והכי מוכח ממאי דאמרי' לקמן [שם] אפי' למ"ד חוששין שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן ואקשינן ולימא שליח שוייה ואי ס"ד שמא נתרצה מעיקרא קאמר מאי קשיא לי' וניחוש דלמא שליח שוייה דהא אמרינן דבבן לא חיישינן להכי אלא ודאי כדאמרן וכי תימא רצוי בתר קדושין מאי מהני איכא למימר דהייט טעמא לפי שכל אדם רוצה להשיא את בתו ומלוה דרמיא עליה כמי היא וזכין לאדם שלא בפניו ומיהו טעמא דנתרצה האב כששמע הא לא נתרצה לא הוו קידושין לפי שאינו זכות גמור שהרי היא יוצאה מרשותו לכמה דברים אבל כל שנתרצה גלי אדעתיה דזכות הוא לו ומהני מטעה דאשונה ומיהו דוקא בשתק בשעת שמיעה ואע"פ שצווח לאחר מכן אבל בצווח מעיקרו אינה צריכה (ה) גט ולא מיאון שאין זכין לו לאדם בעל כרחו והכי מוכח לקמן [שם] גבי נתקדשה לדעת והלך אביה למדינת הים ועמדה ונשאת דאמר רב אסי דאינה אוכלת בתרומה שמא יבא אביה וימחה ונמצאת זרה למפרע אלמא זרה גמורה חשבינן לה מדחיישינן אפי' באיסורא דרבנן דהא [כתובות דף נז:] מדאורייתא ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ובירושלמי [הלכה א] נמי אמרי' קדשה שלא לדעת וכנסה שלא לדעת זה היה מעשה ובא אביה [ועקר] קדושיה ומדקאמר ועקר קדושיה משמע [דלגמרי] עקרן כאילו לא נתקדשה כלל ובודאי דנתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת עדיפא משנתקדשה בלחוד דהא בנתקדשה (ו) ונשאת ואביה כאן קי"ל כרב הונא דאמר לקמן אוכלת בתרומה ובהא איכא מ"ד (א) דלא קי"ל כרב ושמואל דאמרי צריכה גט וצריכה מיאון וכיון דאפי' בהסיא אמרינן דאביה בא ועקר קדושיה כ"ש הכא · והאי דינא איתיה נמי בנערה לדידן דקי"ל כר' יוחנן דאמר אביה ולא היא והאי דנקט קטנה משום דבקטנה כ"ע מודו דאביה ולא היא א"נ משום מיאון נקטה דבנערה לא שייך בה מיאון ואע"ג דאיכא למיחש שמא יאמרו אין קידושין תופסין באחותה היכא דאיפשר לתקוני מתקנינן אבל בנערה דלא אפשר לא אסרינן לה משום הך חששא ועוד אפשר דבנערה ליכא למיגזר דבקטנה הוא דאיכא למיחש שמא יאמרו אין קדושין תופסין באחותה משום דמימר אמרי כיון דאצרכוה רבנן גיטא קמו בהו בקידושיה דנתרצה האב הוי דאי לא כיון דאין מעשה קטנה כלום אפי' בשאין לה אב לא הוו מצרכי לה רבנן גיטא אבל נערה כיון דמיחלפא בנערה דעלמא שאין לה אב דקדושיה קידושי תורה מימר אמרי דאע"פ שלא נתרצה האב חשו רבנן בקדושיה משום חומרא בעלמא ולא אתו אמרי דאין קדושין תופסין באחותה אבל רב אחא גאון ז"ל נראה שהוא גורס כאן נערה שכך כתב בשאלתות בפ' ואלה המשפטים וכן בהלכות גדולות אבל בכל הספרים שלנו כתוב קטנה ולא מצינו מיאון בנערה במקום אחר ולפניו יתבאר אי קי"ל כרב ושמואל דאמרי צריכה גט וצריכה מיאון או לא : **איתמר** מת אותו שקדשה · שלא לדעת אביה : ממאנת למאמרו · צריכה מיאון עם גט המוטל עליה אם עשה בה מאמר שאותו הגט מצריכה להיות עמו מיאון : ואינה ממאנת לזיקתו · אבל אם לא עשה בה מאמר דאין עליה גט אלא חליצה לזיקתו אותה חליצה אינה זוקקתה להיות ממאנת עם החליצה והשתא קא מפרש למלתיה ואזיל : כיצד עשה בה מאמר · דקי"ל ביבמות (דף נ') דהעושה מאמר ביבמתו ובא לפטרה בלא כניסה צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו · זו שקדשה שלא לדעת אביה צריכה אף מיאון עמהם · צריכה גט שמא נתרצה האב בקדושי שני ובין נתרצה בקדושי ראשון בין לא נתרצה צריכה גט דאי לא נתרצה בראשון ונתרצה בשני גיטא מעליא בעיא ואם נתרצה אף בראשון צריכה גט למאמרו וצריכה מיאון שמא לא נתרצה האב לא בשל ראשון ולא בשל שני ולא היתה צריכה גט ולא חליצה והרואה שהצרכנוה גט אומר שהקדושין קדושין גמורין הן ואין קדושין תופסין באחותה·ואיכא למידק למה ליה למימר שמא לא נתרצה לימא שמא נתרצה בקדושי ראשון דכל שנתרצה בהן תפסי קדושי באחותה בין נתרצה בקדושי שני בין לא נתרצה שאפילו נתרצה בהן אינה צריכה מדאורייתא אלא חליצה דגט יבמין מדרבנן הוא וקדושין תופסין באחותה דאחות חלוצה מדרבנן ועוד דהוה מצי למימר שמא לא נתרצה בקדושי שני בלחוד שאפילו נתרצה בקדושי ראשון אין זו אלא אחות חלוצה ותפסי בה קדושי ואיכא למימר דלרווחא דמלתא נקט

מלחמת ה'

ועוד איתמר מת ונפלה לפני אחיו ליבום וכו' עד ונראה לי מילתא דשויא להלין תרי קושיי ופירושם כאילו אמר שמא לא נתרצה לא בראשון ולא בשני ואם נשאת יאמרו אין קדושין תופסין באחותה וכו' עד ולפום הכי צריכה מיאון וכיון שהנשואה צריכה מיאון אף הארוסה כמו כן צריכה מיאון שלא תחלוק במיאון בין ארוסה לנשואה : **אמר הכותב** גמלא דמר אקבא רקדא הא גמלא והא קבא והא מר :

המאור הקטן

איתמר מת ונפלה לפני אחיו ליבום וכו' עד צריכה גט שמא נתרצה האב בקדושי שני פי' בין נתרצה בראשון בין לא נתרצה אם נתרצה בשל ראשון הוי גט יבמין דמדרבנן ואם לא נתרצה בשל ראשון כיון דנתרצה בשני הוי גט דאורייתא כשאר גיטי קידושין דעלמא צריכה חליצה שמא נתרצה בקדושי ראשון בין נתרצה בשל שני בין לא נתרצה צריכה מיאון שמא לא נתרצה לא בראשון ולא בשני ויאמרו אין קדושין תופסין באחותה : קשיא ליה לרש"י ז"ל למה ליה למימר לא בראשון כיון שלא נתרצה בשני אפילו אם נתרצה בראשון לא הוי גם דקטנה מן האירוסין אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה ותריץ אומר אני לא בראשון כדי נסבה אגב גררא דבעי למימר ולא בשני ולדידי קשיא אפילו אם נתרצה בשניהם כיון דגם יבמין מדרבנן היכי אתי למימר אין קדושין תופסין באחותה ונ"ל מילתא דשויא להלין תרי קושיי ופירושם כאילו אמר שמא לא נתרצה לא בראשון ולא בשני ואם נשאת יאמרו אין קדושין תופסין באחותה ומן הדין תופסין כיון שלא נתרצה אפילו באחד מהם שאילו נתרצה באחד מהם אין הדין· נותן שיתפסו שאם נתרצה בראשון אפילו לא נתרצה בשני הוו נשואיה נשואין דעד כאן לא קאמרינן אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה (ז) אבל ביאה דהיינו נשואין שלא מדעתה ושלא מדעת אביה עושין דרחמנא אמר יבמה יבא עליה בע"כ ואם נתרצה בשל שני אפילו לא נתרצה בראשון כ"ש דקדושיה קיימין כשאר קדושין דלאו מאמר ואין קדושין תופסין באחותה הלכך אי אתה מוצא שיתפסו קדושין באחותה של זו הנשואה פחות משני לשונות הללו שלא נתרצה לא בראשון ולא בשני ולפום הכי צריכה מיאון וכיון שהנשואה צריכה מיאון אף הארוסה כמו כן צריכה מיאון שלא תחלוק במיאון בין ארוסה לנשואה שאין הנשואין עוקרין אלא החליצה שכיון שכנס הרי היא כאשתו לכל דבר (וא"ת) [ואם תפטר] הארוסה בלא מיאון היכן מצינו שהנשואה צריכה גט ומיאון והארוסה יוצאה בגט בלבד ואין זו קלה מזו : (ח) לא עשה בה מאמר אפילו מיאון אינה צריכה וכו' וא"ת תיבעי נמי מיאון שמא יאמרו אין קדושין תופסין לאביו בה יש לומר כלתו חמירה עליה ולא שכיחא דאזיל לה שהרי בסקילה היא ואין לה היתר וכיון דמילתא דלא שכיח היא לא גזרו בה אבל באחות אשה גזרו שאין בה מיתת בית דין ויש היתר לאחר איסורה :

שלטי הגבורים

א וכחי פסקו סמ"ג ורב האי וס"ג ושאלתות גמיי' ורא"י(ט)כ' דהיכא דברור שנתרצה האב מקודשת אם היו הקדושין בעין בשעת רצוי האב דלא גרע מפקדון שמקודשת וכבר היה מעשה והסכימו לדעת אחת רבינו אליקים וראב"ן ורשב"ם אלא שהם מצריכין שיאמר לה האב לאי וקבלי קדושין ורשב"ם אומר שאינו צריך ומיהו היכא שנתאכלו המעות בשעת רצוי האב אפשר שיסכימו לדעת רבינו · והרא"ש (י) תמה על רבינו שכתב אפי' נתרצה האב וכ"כ הרמ"ה דוקא סתם דלא ידעי' אם נתרצה אם לא כגון ששמע ושתק אבל אם נתברר שנתרצה כששמע הוו קדושין משעת שמיעה אפילו אם לא שידך ואפילו אם לא נתרצה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"כ נתרצה הוכיח סופו על תחלתו והוו קדושין משעת שמיעה אפי' אם נתאכלו המעות קודם שמיעה בד"א שלא מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה אבל אם מיחתה היא או אביה קודם שנתרצה לא הוו קדושין אפילו נתרצה האב אח"כ וקטנה שקדשה עצמה למי שגלה האב דעתו שהיה חפץ לקדשה חיישינן שמא נתרצה והוו קדושין כל זמן שלא שדכה עם אחר וטרח לחזור לשדכה לשני :

לשון ריא"ז

קטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה אף על פ[illegible] שנתרצה אביה אחר מכ[illegible] בעת ששמע אע"פ ששדכ[illegible] עם האב קודם הקדושי[illegible] ולא היה שם רצונו א[illegible] חוששין לקדושיה כל עק[illegible] ואינה צריכה ממנו ג[illegible] ואם היתה נערה שנתקדש[illegible] שלא מדעת אביה ושמ[illegible] אביה אח"כ ונתרצה ה[illegible] היא מקודשת לפי שהנער[illegible] בת דעת היא וכל ז[illegible] שהאב אינו ממחה אל[illegible] הוא רוצה בקדושין קדוש[illegible] גמורין הן ואע"פ שלא יד[illegible] האב בשעת קדושין ואע"[illegible] שלא שדכו עליה מתחלה וכ[illegible] היא שטת מז"ה בפסק[illegible] אבל ר"י כתב שאף בקטנ[illegible] אם שדכו עליה קוד[illegible] קדושין ונתרצה האב בע[illegible] ששמע אחר הקדושין אע"[illegible] שלא ידע בעת הקדוש[illegible] צריכה גט לקדושיה ומדב[illegible] התלמוד נראה בעיני לומ[illegible] שאם נתרצה האב בע[illegible] ששמע אחר הקדושין אע"[illegible] שלא שדכו עליה מתחל[illegible] אע"פ שלא ידע בשעת הקדושין כל עיקר הרי היא מקודשת קדוש[illegible] גמורין ושוב אין קדוש[illegible] תופסין בה מאחר בין א[illegible] היא נערה בין אם הי[illegible] קטנה ואם לא נתרצה אבי[illegible] כששמע בקדושין אע"[illegible] ששדכו עליה מתחלה ע[illegible] האב הואיל ולא ידע בע[illegible] הקדושין וגם עכשיו אי[illegible] רוצה אינה צריכה ממ[illegible] [illegible] וכרשותו נתקדשה לו · בטלה היא קדושיה עד שלא ידע האב בהן אע"פ שנתרצה בהן האב לבסוף אין קדושין שכשם שהאב יכול לעכב בקדושיה כך היא יכולה לעכב בהן ולבטלן כל זמן שלא נתקיימו הקדושין ברצון האב :

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' גירושין ופ"ק מהלכות יבום ופ"ג מהל' אישות סמג עשין מח וכ' טור אה"ע סי' לו קנה :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כיצד: (ב) בקדושיה והויא ליה גרושתו מעליא ואז כו': (ג) כיצד עשה בה מאמר דקיי"ל ביבמות דהעושה מאמר ביבמתו כצ"ל: (ד) ליה כצ"ל: (ה) נ"ב לא: (ו) בנתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת ואביה כצ"ל: (ז) נ"ב אלא במאמר בלא ביאה: (ח) נ"ב וכ"כ התוספות: (ט) נ"ב עיין במרדכי: (י) נ"ב ל' טור בסימן לז:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ה תמהני על הרב ז"ל דאמר דלגבי שמואל ורב איכא מאן דאמר דלא קי"ל והלא לגבי ר"ה ג"כ חולק עולא ואומר נראין דברי תלמיד ותימה שהיה אפשר להביא ראיה בזה האופן כי הכא לגבי נתקדשה ונשאת שלא לדעת אומר ועקר קדושיה שיש לומר אם איתא דלא ניחא ליה לא הוה שתיק כולי האי כמו שפי' לעיל מזה מה שאין כן בנתקדשה לבד : גנ"י

נקט הכי דאפי' תימא לומר דאחות חלוצה לא תפסי בה קדושי מדאורייתא אפ"ה איכא למיחש שמא לא נתרצה האב כלל ואע"ג דליכא מ"ד דתהוי אחות חלוצה דאורייתא כיון דלא איצטריך לא בעי לעיולי בהכי ומיהו איכא למידק והיכי אתו למימר דאין קידושין תופסין באחותה דהא איכא חליצה והכל יודעין דאחות חלוצה מדברי סופרים ואע"פ שיש עמה גט מ"מ כבר הם רואים שאין הדבר יוצא מידי ספק ולא יבואו להקל בקידושין יש לומר דחיישינן דלמא איכא דשמע בגט ולא שמע בחליצה וכי תימא ניחוש נמי דלמא איכא דשמע בגט ולא שמע בחליצה ומיאון

נר מצוה

לכולי האי לא חיישינן וכי תימא אי חיישינן דאיכא דשמע בגט ולא שמע בחליצה יבמה גדולה דעלמא נמי שעשה בה מאמר היאך מתירים אותה בגט וחליצה ניחוש דאיכא דשמע בגט ולא שמע בחליצה ויאמרו אין קדושין תופסין באחותה איכא למימר דשאני התם דלא אפשר [לתיקוני] דכיון דלא שייך מיאון ליבמה גדולה אין אוסרין אותה מפני חששא זו ולפי זה קטנה שנתקדשה לדעת אביה ומת [המקדש] ונפלה לפני אחיו ליבום ועשה בה יבם מאמר מדעת אביה שצריכה גט וחליצה צריכה נמי מיאון דהא אפי' גדולה היתה צריכה למאן אלא שאי אפשר · ואחרים אומרים דיבמה שקדושיה הראשונים קדושין גמורין אינה צריכה מיאון דליכא למיחש שמא יאמרו אין קדושין תופסין באחותה דהתם הכל יודעין דגט יבמין הוא מדרבנן בעלמא שהרי אשתו גמורה של אחיו היתה אבל הכא דקדושי ראשון היו שלא מדעת אביה אין תולין גיטו של שני בקדושי מאמר משום דמאמר גופיה לא הוי אלא מדרבנן וסברי דכל שנעשה שלא מדעת האב לא אחמור ביה רבנן כולי האי להצריכה גט דקטנה אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה אלא אמרי קמו בהו רבנן בקדושי קמא דלא הוו קדושי לפי שלא נתרצה האב וקדושי שני קדושי תורה ויאמרו שאין קדושין תופסין באחותה ולפי זה אפילו היא קטנה כל שנתקדשה לדעת אביה אינה צריכה מיאון: **לא** עבד בה מאמר וכו' הכל יודעים · שאפילו חליצתה חליצה [גמורה] קדושין תופסין באחותה שאחות חלוצה אינה אסורה לו אלא מדברי סופרים: כאן שנה · ביבמות בפרק החולץ (דף מא·) שנינו החולץ ליבמתו ונשא אחיו את אחותה ומת [הרי זו חולצת ולא מתיבמת המגרש את אשתו ונשא אחיו את אחותה ומת] הרי זו פטורה דהויא לה אחות גרושתו שהיא ערוה לו בחייה ועל משנה זו אמר ר"ש בן לקיש כאן שנה לנו רבי · כלומר ממשנה זו אנו למדים דאחות גרושה הויא לה ערוה מן התורה אבל אחות חלוצה אינה אלא מדברי סופרים וכ"ת אכתי תבעי מיאון שמא יאמרו שאין קדושין תופסין לאביו בה איכא למימר ליכא למיחש להכי דלא שכיח דמקדש לה אב דמבזו בזיז מינה ·

שני ויאמרו אין קדושין תופסין באחותה °לא עשה בה מאמר אינה צריכה אלא חליצה בלבד מאי אמרת תיבעי נמי מיאון גזירה שמא יאמרו אין קדושין תופסין באחותה הכל יודעין דאחות חלוצה דרבנן דאמר ריש לקיש כאן שנה רבי אחות גרושה אסורה מדברי תורה אחות חלוצה אסורה מדברי סופרים וכל שאסורה מדברי סופרים תופסין בה קדושין וצריכה גט הלכך לא בעיא מיאון בהא עולא אמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינה צריכה הנהו בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי בבבל שקל חד מינייהו כסא דחמרא יהב ליה לחבריה אמר ליה מיקדשא ברתך לבראי אמר רבינא אפילו למאן דאמר חוששין שמא נתרצה האב שמא נתרצה הבן לא אמרינן *אמרו ליה רבנן ודלמא שליח שוייה דף מה: לא חציף איניש לשווייה לאבוה שליח ודלמא ארצויי ארצי קמיה (א)ושתיק א אמר להו רבא בר שימי בפירוש(ה)(ב)מר *לא סבירא ליה להא דרב ושמואל ומדאשכחינן לרבינא דהוא בתרא (ג) לא סבר ליה להא דרב ושמואל שמעינן מינה דלית הלכתא כרב ושמואל וכולהו רבוואתא קמאי ז"ל הכי פסקו כגון רב אחא משבחא ובעל הלכות גדולות ורבינו האי בתשובותיו הני כולהו פסקו הלכתא כרבינא [דהוא בתרא] ודחו להא דרב ושמואל בין קטנה בין נערה דהיכא דקידשה קטנה או נערה נפשה בלא דעתא דאבוה דלא הוו קדושיה קדושין בין נתרצה האב בין לא נתרצה האב *ב ואיכא מאן דחש להא דרב ושמואל משום דאשכח לאביי ורבא דשקלי וטרו אליבא דרב ושמואל דאמרינן איהי אמרה לקריבאי ואיהו אמר לקריבאי כפתיה ואמר לה תהוי לקריבך אדאכלו ושתו אתא קריביה באיגרא וקידשה אמר אביי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב רבא אמר חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה מאי בינייהו איכא בינייהו דלא טרח ואנן מסתברא לן דלא שייכא הא דאביי ורבא אליבא דרב ושמואל אלא הכי קאמרי לא חיישינן שמא לדעת האב נתקדשה (ג) וקא משדר ליה לקדשה בחשאי לאביי כדאית ליה ולרבא כדאית ליה ואי אפילו תימא כרב ושמואל שייכא הא רבינא דהוא בתרא לא סבירא ליה הא דרב ושמואל וקיימא לן ג הלכתא כבתראי: א נתקדשה לדעת אביה והלך תרל אביה ד למדינת הים ועמדה ונשאת °אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה רב אסי אמר אינה אוכלת בתרומה שמא יבא אביה וימחה ונמצאת זרה למפרע הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי איכא מאן דאמר הלכתא כרב דהא לא אמרינן דהדר בה רב ואיכא מאן דאמר כיון דחש לה רב להא דרב אסי הלכתא

רש"י

צריכה גם למאמרו וחליצה לזיקתו (ג) וזה שקידשה שלא לדעת אביה צריכה אף מיאון עמהן דשמא לא נתרצה האב לא בקידושי ראשון ולא בקידושי שני ולא היתה צריכה לא גט ולא חליצה והרואה שהצרכנוה גט סבור שקידושין גמורין הן ואין קידושין תופסין לו באחותה ואפי' אם נתרצה האב בקידושי ראשון כי לא נתרצה בשל שני קידושין תופסין לו באחותה(ד)כדמסיק דאחות חלוצה מדברי סופרים והרואה שמצריכין לה גם יאמרו אחות גרושה היא ואין קידושין תופסין בה והא דנקט שמא לא נתרצה בשל ראשון לרווחא דמילתא נקטיה: דאחות חלוצה דרבנן · וקידושין תופסין בה: כאן שנה רבי · במתני' בפ' החולץ: תותי ציפי · אילני צפצפה לשון ערבה נ"א מחצלות שפורסים על זיזין הבולטים לרשות הרבים מפני החמה ויושבין תחתיהן: אפי' למ"ד· בבת שנתקדשה שלא לדעת [אביה] חוששין שמא נתרצה האב: שמא נתרצה הבן · בקידושין שקידש לו אביו אשה שלא מדעתו לא אמרינן דאב בקידושי בתו בכל דהו ניחא ליה דטב למיתב טן דו אבל גברא דייק ונסיב והבן אינו ברשות האב לקדש לו אשה שלא (ד) בשליחות: ודלמא ארצויי ארצי · בן קמיה אביו וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה והאב נעשה לו שליח מאליו דזכין לאדם שלא בפניו: מר · רבינא· בפירוש שמעתי ממנו דלא סבר לה להא דרב ושמואל שמא נתרצה האב וכל שכן שאין לחוש שמא עשאו הבן לאב שליח אא"כ שמענו: כפתיה · הכריחתו שנאות לה לתתו לקרוביה כך אירע המעשה שהאב אמר לתת לבתו הקטנה לקרוביו ואשתו אמרה לתת לקרוביה וכפתה האשה הכריחה הבעל שנאות לה ועשה סעודה לחיבת חיתון וזימנו את קרוביהן: באיגרא· בעלייה וקידשה בסתר: לא יעשו עולה · ולא חיישינן שמא נתרצה האב ולא הדר מדיבוריה: רבא אמר· טעמא אחרינא דודאי לא נתרצה האב דכיון דטרח האב בסעודה אינה מפסידה:דלא טרחי לעשות סעודה: אוכלת בתרומה · אם כהן הוא(ה) אע"פ שלא היתה חופה זו לדעת אביה ואמור רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה מ"מ זו הואיל וקדושיה לדעתו הוו

ולענין קטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאוה אמה ואחיה כתב בעל הלכות ז"ל *דהדא מילתא אישתאילא קמיה רבנן ואמרי דשפיר עבדה אמה דכשואין תקינו לה רבנן ואם קבלה היא נקבל אבל לא מגיעו בשום מקום שתקנו חכמים כך לקטנה שהיא ברשות אביה וי"א דאדרבה אסורה ליזב עמו שמא קדשה אביה במדינת הים [ור"ת ז"ל השיב דא"כ קטנה שמת אביה במדינת הים] תאסר (ו) לעולם שמא קדשה אביה שם אלא ודאי לשמא קדש לא חיישינן כי היכי דמסקינן בפרק כל הגט (דף כח:) דלשמא מת לא חיישינן ואע"ג דהתם אמרינן דשמא ימות תנאי היא [וקי"ל כר' יוסי דאמר חיישינן] והכא (ז) איכא למיחש שמא יקדשנה שהרי בידו לקדשה אפ"ה כיון שלעולם אינה אסורה ליזב תחת בעלה אלא משום חששא דשמא קדש [ולא] משום שמא יקדש ליכא למיחש להכי ולא דמי למאי דאמרי' התם [בגיטין דף כח·] בהאומר הרי זה גיטיך שעה אחת קודם למיתתו שאסורה לאכול מיד שמא ימות דהתם כיון שאם מת נמצאת זרה למפרע איכא למיחש להכי אבל הכא כיון דליכא איסורא למפרע כלל גם לשמא יקדש לא חיישינן דאי לא תימא הכי בת כהן שהלך אביה למדינת הים לא תאכל בתרומה שמא קדשה אביה לישראל ומש"ה אמרינן נמי בפ"ק דגיטין (דף יב:) דעבד כהן שברח מרשות רבו אוכל בתרומה ואין חוששין שמא מכרו רבו לישראל והאוסרין מחלקין ואומרין דגבי בת כהן ועבד ליכא למיחש שמא מכרו רבו או קדשה לישראל שכיון שהוא יודע שאוכלין בתרומה בחזקת שהן ברשותו לא מקלקל להו אבל הכא איכא למיחש לפי שאין לו לחוש שקדשוה אמה ואחיה שלא מדעתו ואע"ג דאי מת ודאי לא חיישינן התם לאו בידו מכאן ולהבא ודמי להאיך דאמרינן בגיטין דשמא מת לא חיישינן אבל הכא בידו הוא וראוי להחמיר: **הנהו** בי תרי דהוו שתו חמרא תותי ציפי · אילני צפצפה שהוא מין ערבה ועושין מהן מחצלאות והן נתונות ע"ג זיזין הבולטין ברשות הרבים ליזב תחתיהן מפני החמה: ברתך לברי · בתך לבני: אפי' למאן דאמר · בבת שנתקדשה שלא לדעת אביה דחוששין שמא נתרצה האב: שמא נתרצה הבן · בקדושין שקדש לו האב שלא מדעתו: לא אמרינן · דאב בקדושי בתו בכל דהו ניחא ליה דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו אבל ברא דאיק ונסיב ובן אינו ברשות אב לקדש לו אשה שלא ברשותו ואפילו בדשדיך קאמר דלא חיישינן למ"ד שמא נתרצה האב בדשדיך הוא דקאמר והיינו דאמרינן ודלמא שליח שוייה · דכיון דשדיך אית לן למיחש לכל מאי דאפשר: ודלמא ארצויי ארצי · הבן קמי האב וגלה לו דעתו שהוא חפץ בה והאב נעשה לו שליח מאליו: מר · רבינא: בפי' שמעתי דלא סבר ליה לדרב ושמואל דאמרי חוששין שמא נתרצה האב וכ"ש לשמא עשאו הבן שליח אא"כ שמענו כך כתב רש"י ז"ל: והוא אמר לקריבאי · מעשה שהיה שהאיש היה אומר לתת בתו הקטנה לקרובו ואשתו אומרת שתנשא לקרוביה: כפתיה · הכריחתו והודה לה לתתה לקרוביה ועשו סעודה לחבת חתון וזמנו את קרוביהם: באיגרא · בעליה וקדשה בסתר ועדיין לא קבל האב קדושין מקרוב של אשתו: לא יעשו עולה · ולא חיישינן בהא שמא נתרצה האב דלא הדר ביה מדבוריה: רבא אמר · טעמא אחרינא (ח) ודאי לא נתרצה האב דכיון דטרח האי אבי הבת לעשות סעודה אינו מפסידה: דלא טרח · לעשות סעודה לאביי מכיון דאודי לה תו לא הדר ולא חיישינן (ט) שמא נתרצה: אוכלת בתרומה · אם כהן הוא זה ואע"פ שלא היתה חופה זו לדעת אביה ואמור רבנן [כתובות דף נז:] אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה זו הואיל

שלטי הגבורים

א (י) מכאן נראה לדקדק שא"צ עדים במינוי שליחות של קדושין כיון דמודה המקדש שעשאו שליח כ"כ הרמב"ם ז"ל כל אשה שעושה שליח לקבל קדושיה צריכה לעשותו בפני שני עדים אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה א"צ לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתות הדבר לפיכך אם הודו השליח והמשלח אין צריכין עדים כמו שליח הגט וכמו שליח להפריש תרומה וכיוצא בזה בכל מקום ששלוחו של אדם כמותו ואינן צריכין עדים והראב"ד ז"ל כתב תמיהה היא זו כיון דפסקינן המקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין ואפילו שניהם מודים א"כ מה מועיל הודאת השליח והמשלח כיון דהודאתן חיובא לאחריני ויש לחלק דודאי בגמר הדבר שהיא נאסרת לכל אדם (כ) לא מהניא הודאת השליח והמשלח כיון דהודאתן בפחות משנים ואין דבר שבערוה פחות משנים אבל למהוי(ל)שליח מהני הודאת המשלח · והרמב"ן דקדק דשליח קבלת הקדושין צריך למנותו בעדים כשליח קבלת הגט דתנן בפרק התקבל לי גיטי צריכה שתי כתי עדים וכו' · ועוד היה נראה לדקדק משמועה זו שאם גלה בדעתו לשדכן שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לשדכה לו והלך השדכן וקדשה לו בלא מינוי שליחות שהיא מקודשת לו ולא מסתברא לחלק בין אביו לאיניש דעלמא כיון שזכיה מטעם שליחות:

ב כתב הרא"ש תימה בעיני דכולה סוגיא משמע דפליגי בחיישינן אם נתרצה האב אבל אם ברי לן דנתרצה מיד כששמע לכולי עלמא הויין קדושין וכן פירש רש"י דלא חיישינן אם לא ששמענו כן:

ג (מ) קטנה שהלך אביה למדינת הים והשיאוה אחיה ואמה כתוב בשאלתו' דהוו קדושין וצריכה מיאון וכדאתי אבוה לא בעי קדושין אחריני והתוס' כתבו שאינם קדושין ואפי' מיאון אינה צריכה ומ"מ אין לאוסרה עליו משום דתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות כיון דדרך קדושין ונשואין היא אצלו:

ד קטנה שנתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ונשאת כאן

הגהות הב"ח
(א) נ"ב אמר מר: (ב) דלא: (ג) נ"ל וזו: (ד) בשליחותו כצ"ל: (ה) אם כהן הוא זה ואף על פי כצ"ל: (ו) תאסר לכל אדם כצ"ל: (ז) נ"ב נמי: (ח) דודאי כצ"ל: (ט) לשמא כצ"ל: (י) נ"ב לי' הרא"ש: (כ) נ"ב הוא דלא: (ל) נ"ל שלוחו: (מ) נ"ב לשון טור בסימן לז:

הגהות חו"י
(א) לדעת סרי"ף ר"ל שהאב גילה זה לבן שדעתו לקדש לו פלונית: (ב) נ"ב אמר מר: (ג) ברא"ש וקא משדך ול"ע דיש לגרוס קא משדל לשון השתדלות: (ד) נ"ע דאפילו נתרצה גם לשני דמאמר לא קני מדאורייתא ועי' תוספות ובבעל המאור:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' אישות טוש"ע אה"ע סי' לז:

[דף רכז ע"א]

נ"ל דלא ס"ל וכ"ה בגמ'

נ"א אבל ר"ת ז"ל חש להא

[דף רכז ע"ב]

עיין בתוספות ותמצא בזה מעשה שנפל ויכוח בין ר"ת ובין ר"מ גב"י

א מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' לח:

ב מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' כט:

[דף רכח ע"א]

דף מח:

כ"א נוסח

הואיל וקדושיה לדעת האב הוו חופה נמי ניחא ליה עד שנשמע שיבא וימחה: ומודה רב · דאע"פ דלגבי תרומה מחזקינן ליה בחזקת שנתרצה בחופה התם הוא דאי נמי לא נתרצה האב אכלה מדאורייתא דארוסה [כתובות נז:] אוכלת מדאורייתא בתרומה אבל לענין ירושה דבעינן שארו מודה דאינה אלא כארוסה ואם מתה אינו יורשה דכיון דמספקא לן אם נתרצה בחופה אם לאו אוקי ממונא בחזקת מריה וה"ה נמי דאינו מטמא לה דלא דמי לאשתו קטנה דהתם כיון דתיקנו רבנן דבעל ירית אין הקרובין מתעסקים בה וקריא ולא עגו לה והויא לה מת מצוה כדאיתא בפ' האשה רבה (דף פט:) אבל הכא דלא

נר מצוה

הלכתא כרב אסי והכי מסתברא אמר רב שמואל בר יצחק ומודה רב שאם מתה אינו יורשה אוקי ממונא בחזקת מריה: הג"ה *אתמר [דף מו.] קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר רב בין היא ובין אביה יכולין לעכב ורב אסי אמר אביה ולא היא (א): היתה [תרגא] א אוכלת ראשונה ראשונה אינה מקודשת עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה °פריש ר' אמי מאי עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה עד שיהא באחרונה שוה פרוטה אבל בקמייתא לא כיון דדעתיה אבתרייתא הויין להו קמייתא כי מלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת הלכך אי איכא באחרונה שוה פרוטה מקודשת דהויא ליה כמקדש במלוה ופרוטה דדעתיה אפרוטה ואי [תרגב] לית בה שוה פרוטה אינה מקודשת וכן הלכתא: (ב) *(ת"ר [ב]התקדשי לי בכוס זה

רש"י

הוו חופה נמי ניחא ליה: ומודה רב · אע"ג דלגבי תרומה מסתמא מחזיקין לה (ג)שנתרצה בחופה ה"מ לגבי תרומה דאפילו לא נתרצה מ"מ ארוסה מדאורייתא אוכלת בתרומה ומדרבנן הוא דאסורה אבל ליורשה מספק אוקי ממונא בחזקת מריה: יכולין לעכב · הואיל ובשעת הקבלה לא נתרצה האב אם באת לחזור קודם שיתרצה האב חוזרת ולא מהני תו ריצוי האב: (ד) ואם לאו אינה מקודשת · דכיון דאמר התקדשי התקדשי כל חדא וחדא הוו קידושין באנפי (ה) נפשיה: היתה אוכלת ראשונה ראשונה כו': פריש ר' אמי· (ו) דקאי אסיפא דקאמר בזו ובזו דהוא כללא: כיון דדעתו אבתרייתא· דקידושין לא גמרי עד שתקבל כולם והיא אכלה כבר הראשונה הויא הראשונה מלוה גבה:

ירית אינו מטמא: גרסי' בגמ' [דף מה:] נתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת · כלומר שלא הודיעתו ואביה כאן רב הונא אמר אוכלת ור' ירמיה [ב"א] אמר אינה אוכלת ואמר עולא כרואין דברי תלמיד דהיינו ר' ירמיה אמר רבא מאי טעמיה דרב הונא הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב כלומר שבחייו קדשה והשיאה עצמה שלא לדעתו כאילו היא יתומה והוא רואה ושתק או הפקיר זכות שהיתה לו בה או שתיקתו הודאה דבשלמא נתקדשה לדעת ונשאת שלא לדעת דאמר רב הונא לעיל מיהא דאינה אוכלת וקיימא לן כוותיה התם הוא דאיכא למימר דבחדא שתיקה מרתח רתח אבל כולי האי לא שתיק ואיכא מ"ד דקיימא לן כרב הונא דהוא רביה דרבי ירמיה בר אבא ואע"ג דאמר עולא נראים דברי תלמיד הא רבא מפרש טעמיה דרב הונא הואיל ונעשה בה מעשה יתומה בחיי האב הלכך נשואין גמורים הוו ויורשה ומיטמא לה דהא אכלה בתרומה דאסורה דאורייתא אבל מדברי הר"מ במז"ל בפ"ח מהלכות תרומות נראה דקי"ל כעולא דאמר נראים דברי תלמיד: גרסי' תו בגמ' [דף מו·] קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר רב בין היא ובין אביה יכולין לעכב · הואיל ובשעת קבלה לא נתרצה האב אם באת לחזור קודם שיתרצה האב חוזרת ולא מהני תו רצוי האב דכיון דאכתי לא חיילי קידושין יכולה היא לחזור בה שלא תועיל קבלתה לשם קידושין וקי"ל כרב ונפקא לן מינה לדידן דאפי' נתרצה האב בפי' אחר כך מהניא מחאת הבת שמיחתה מתחלה ומיהו היכא שלא מיחו לא היא ולא אביה חיילי קידושין משעת קבלתה ואע"פ שנתאכלו המעות קודם שנתרצה האב דהא אותביה רב הונא לרב אסי בגמ' דאמר אביה ולא היא מדתניא אם מאן ימאן אין לי אלא אביה היא עצמה מנין ת"ל אם מאן ימאן [מ"מ] דקס"ד דכשפתה [לשם קידושין] מיירי ובודאי שלא פתה אותה לשם קידושין בפני האב ואפ"ה ס"ד דאם לא מיאן האב אלא שנתרצה מהניא ההיא ביאה לשם קדושין אע"ג דביאה ליתא בעולם כשנתרצה · וכתבתי כל זה על דעת רש"י שכתב [דף מה:] עלה דההיא דאמר להו רבא בר שימי בפירוש (ז) מר לא סבר לה להא דרב ושמואל [וכ"ש] שאין חוששין לשמא [נתרצה או] עשה שליח אא"כ שמענו ע"כ ונראה שהוא מפרש שאם שמענו שנתרצה מקודשת ולפי זה יש לחוש בנתקדשה [שלא לדעת ונשאת] שלא לדעת שמא נתרצה כיון ששתק כ"כ ואם נתרצה (ח) מקודשת וכן יש *לחוש בקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ומיחתה ואח"כ נתרצה האב מהו דינה וכמו שכתבתי אבל הרב אלפסי ז"ל כתב למעלה דלא הוו קדושיה קדושין בין נתרצה האב בין לא נתרצה ודבריו סתומים שאפשר שהוא רוצה לומר שאע"פ שנתרצה בסוף (ט) [בפי' לא מהני] שאפי' ידוע לנו שנתרצה בתחלה אינה מקודשת והוא מפרש כך מר לא ס"ל להא דרב ושמואל דאמרי שאם נתרצה האב מקודשת שהוא כמו שאמר לה לאי וקבלי קדושיך ולפיכך חוששין שמא נתרצה אלא מר ס"ל שאף על פי שנתרצה אינה מקודשת ואף כאן אע"ג דארצי קמיה אינו דומה לשליח ואין קדושיו קידושין · והוא ז"ל מפרש כן משום דאם איתא דבנתרצה בשעת מעשה הוו קדושין היה לנו לחוש שמא נתרצה שהדבר קרוב ודבריו מטים כן שאפי' נתרצה בתחלה אינה מקודשת שהרי הוצרך לתרץ בההוא עובדא דאיהי אמרה לקריבאי (י) דהכי קאמרינן לא חיישינן שמא לדעת האב נתקדשה וקא מסדר לקדשה בחשאי ואילו היה דעתו שאילו נתרצה מתחלה הוו קדושי לא היה צריך לומר אלא דהא דאיצטריכו אביי ורבא לטעמייהו היינו משום דהכא איכא למיחש שמא נתרצה האב בשעת קדושין משום דהא מוכחא מילתא [דכפני] האב היה ושמח בזה ואע"ג דבעלמא אפי' בדשדיך לא חיישינן הכא ניחוש אבל כיון שהוצרך הרב ז"ל לומר דחיישינן דהאב סדר לקדשה בחשאי מכלל דס"ל דרצוי לחודיה לא מהני ונראה עוד שכן דעתו ז"ל ממה שלא הביא בהלכות הא דנתקדשה שלא לדעת [ונשאת שלא לדעת] ואביה כאן אם איתא דס"ל (כ) דקי"ל כרב הונא והקשו עליו שהרי הוא ז"ל הביא בהלכות פלוגתא דרב ורב אסי [בנתקדשה לדעת ונשאת שלא לדעת דרב אמר אוכלת בתרומה עד שיבא וימחה ורב אסי] חשש שמא יבא וימחה הא אם בא אביה ונתרצה הכל מודים שנשואיה נשואין בין ליורשה בין לתרומה כדאמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה אלמא רצוי דאב מהני ואפי' רצוי דלבסוף ודקדק בה הרב ז"ל אם הלכה כרב או כרב אסי ואם איתא דאפי' כשנתרצה לא מהני למה דקדק בזה הא פשיטא שאינה אוכלת ואינו יורשה דמאי שנא נשואין מקדושין והרי שניהם ברשות האב הם ויותר הוא מפסיד (ל) בקידושין מבנשואין ולאו קושיא היא דשאני התם דכיון שנתקדשה מדעתו מסתמא ניחא ליה שתנשא לו וכל שלא מיחה בפירוש אפשר דה"ל כאילו אמר לה מעיקרא הנשאי לו עוד הקשו עליו דאם איתא דאפי' רצוי דמעיקרא לא מהני לא שמעי' מהא דרבינא אלא שאין לחוש דילמא ארצויי ארצי קמיה לפי שאפי' נתרצה הבן לא הוו קדושין אבל אכתי אמאי לא חיישינן בדשדיך שמא אמר לה לאי וקבלי קדושיך דהא הכא הוה חיישינן לשליחא שוייה אלא משום דלא חציף איניש לשויי אבוה שליח י"ל דדוקא בבן הוא דאיכא למיחש להכי משום דניחא ליה שתעשה מלאכתו ע"י אביו אבל אב ודאי אין דרכו לומר לבתו שתקבל קדושיה: עוד הקשו עליו כיון דמאי דמסקינן דלא סבר לה להא דרב ושמואל היינו חוששין דלמא שליחא שוייה אי לאו דלא חציף איניש לשויי אבוה שליח ואי הכי אמאי לא ניחוש דילמא ארצויי ארצי הבן קמיה וגלה דעתו שהוא חפץ בה ואמר כל הטופה רצוני יקדשנה לי והאב נעשה לו שליח מאליו וכה"ג שליחות גמורה הוי כדאיתא בפרק המדיר (דף ע:) ולי נראה כיון דלא חציף איניש לשויי אבוה שליח אנן סהדי כשאמר כל העושה רצוני יקדשנה לי לא נכנס אביו בכלל ומיהו במקדש אשה לחברו משמע דבשדיך חיישינן שמא שוייה שליח דבאחר ליכא טעמא דחולפא אבל בתוספות אמרו דעד כאן לא חיישינן דשליחא שוייה אלא באב דמסתמא הוא מפקח בצרכי בנו ומשתדל בו להשיאו אשה אבל באחר לא חיישי' דשליחא שוייה ומיהו כל זה אין לו ענין לפי שטת רש"י ז"ל שכיון שהוא כתב עלה דההיא דלא סבר לה מר לדרב ושמואל דהיינו לומר דלא חיישי' לשמא נתרצה אא"כ שמענו ע"כ אלמא למסקנא אע"פ שאילו נתרצה מקודשת לא חיישי' שמא נתרצה וכיון דמסקינן הכי לא צריכין תו לטעמא דלא חציף איניש אלא כולהו פרכי דמעיקרא אליבא דרב ושמואל דחיישינן שמא נתרצה פרכינן להו אבל אנן דלא חיישינן שמא נתרצה אע"פ שאילו נתרצה מהני נמי ה"ה דלא חיישי' לשליח שוייה בין בבנו בין באחר ועל הדרך הזה גם כן י"ל לדעת הרב אלפסי ז"ל אולי היה דעתו כשכתב דאפי' נתרצה לא מהני דהיינו דוקא כשנתרצה לבסוף משום דאמרינן דהשתא הוא דנתרצה ולא מעיקרא ומיהו מודה הוא ז"ל דאילו נתרצה מעיקרא מהני ואפ"ה לא חיישי' והכי נמי ליכא למיחש לשליחא שוייה בין בבנו בין באחר וכלשון הזה כתבו הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות אישות נתקדשה קודם שתבגר שלא לדעת אביה אינה מתקדשת ואפילו נתרצה האב אחר שנתקדשה וכו' דמשמע דס"ל ז"ל דאילו נתרצה מעיקרא הוו קדושין · אבל תמהני במה שסיים ז"ל דבריו וכתב שם בין היא ובין אביה יכולין לעכב שזה אין לו ענין אלא אם נאמר שאם נתרצה אחר כך מקודשת ובזה יש מקום לומר שאם מיחתה היא קודם שנתרצה שיכולה לעכב אבל כיון שהוא סובר שאפי' נתרצה האב אח"כ אינה מקודשת היכי שייך למימר שהיא יכולה לעכב וצ"ע: מתני' [דף מו·] התקדשי לי בתמרה זו וכו' ואם לאו אינה מקודשת · דכיון דאמר התקדשי התקדשי כל חדא וחדא הוו קדושי באפי נפשייהו: היתה אוכלת ראשונה ראשונה· בגמ' מפרש לה · ואמרי' בגמ' מאן תנא (התם) התקדשי התקדשי · כלומר דדוקא התקדשי התקדשי הוא דהוי פרטא אבל בזו בזו לאו פרטא הוא אמר רבא ר' שמעון היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ובפ' שבועת הפקדון היא (דף לח:) גבי היו חמשה תובעין אותו דאמר ר' שמעון דלעולם אינו חייב על כל אחד ואחד עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד וקיימא לן הכי כיון דסתם לן תנא הכא כוותיה ובפרק פותחין (נדרים דף סו·) נמי תנן לזה קרבן ולזה קרבן צריכין פתח לכל אחד ואחד ומשמע דהא אמר לזה ולזה קרבן כיון שהותר (מ) [מכללו הותר כולו דאלמא] כללא הוי והתם נמי אוקמה רבא כרבי שמעון דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד ואע"ג דהתם בפרק הפקדון איפליגו בהא ואיכא למימר סתם ואח"כ מחלוקת היא אפילו הכי כיון דשקלי וטרו אמוראי בהך סוגיא דהכא אליבא דרבי שמעון קי"ל כוותיה וכן פסקו ר"ח והרמב"ן ז"ל: גמ' עד שיהא באחרונה שוה פרוטה · וקאי אסיפא אבל בקמייתא לא דכיון דאכתי לא גמרי קדושי דהא בזו ובזו קאמר הויין להו קמייתא מלוה וא"ת אמאי והא אמרי' לקמן בריש פרק האומר (דף נח:) גבי הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום דמקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות דהכי עזי לא למלוה דמי ולא לפקדון דמי משום דמעיקרא בתורת קידושין אתו לידה וברשותה קא מתאכלי והכא נמי בתורת קידושין אתו לידה ואמאי חשבינן לה מלוה י"ל לא דמי דהכא כיון דאכתי לא גמר לשון קדושין אכתי פקדון נינהו וכי אכלה להו נעשו מלוה אבל התם כיון שכבר גמר לשון קדושין

או שהוא כאן ונשאת שלא לדעתו ומתה אין הבעל יורשה ואם הוא כהן אינה אוכלת בתרומה ואינו מטמא לה בפסקי הרא"ש ז"ל:

א(ג) אמר לה התקדשי לי באלו ואכלה ראשונה ראשונה גם אותן שאכלה מצטרפת לשוה פרוטה כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום א"כ כשנתן לה הראשונה בתורת קדושין באה לידה ומדידה קא אכלה וכתב הרמ"ה ה"ה נמי כי אמר בזו ובזו אם גמר כל דבריו קודם שקבלה אותם כולם מצטרפות אפילו אכלה ראשונה ראשונה ור"י פירש דאפילו גמר כל דבריו קודם שקבלה אותם אינם מצטרפות כיון שחלקן זו מזו:

לשון ריא"ז

אמר לה התקדשי לי בזו ובזו ובזו הרי כולן מצטרפות לשוה פרוטה ואם יש בכולן שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת וכך היא שיטת הפסקים ולי נראה אע"פ שאמר בזו ובזו ובזו הרי הוא כאילו הזכיר קדושין בכל אחת ואחת ואם אין באחת מהן שוה פרוטה אינה מקודשת ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר צריכה גט משני אבל אם אמר לה התקדשי לי בכל התמרות שאתן לך והיה נותן לה אחת אחת כולם מצטרפות לשוה פרוטה הואיל ולא פרט כל אחת ואחת בפני עצמה בד"א כשהיו כולן מונחות לפניה אבל אם היתה אוכלת ראשונה שהיה נותן לה הרי האכילה מפרדת ביניהן ואין מצטרפות לפרוטה ואפילו היה בראשונה או בשניה שוה פרוטה לפי שאין הקדושין נגמרין אלא בנתינת האחרונה והראשונות שכבר נאכלו הרי הן כמלוה בעת גמר הקדושין כמב"ם:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב עכ"ה: (ב) נ"ב הג"ה: (ג) נ"ב בחזקת: (ד) נ"ב מתניתין: (ה) נפשייהו כצ"ל: (ו) צ"ל וקאי: (ז) נ"ב אמר: (ח) נ"ב אח"כ: (ט) נ"ב ואפשר שרצה לומר שאפי': (י) נ"ב קאמר: (כ) דרצוי מהני דהא קי"ל: (ל) צ"ל בנשואין מבקדושין: (מ) נ"ב לאחד הותר לכולם דכללא: (נ) נ"ב ל' טור בסימן לח:

א מיי' פ"ח מהל' אישות טור אה"ע סי' לא:

קדושין או לא הוו פקדון ובידה הוא להוליאם ומשום הכי אמרינן דכיון דבתורת קידושין אתו לידה מקודשת: גרסי' בגמ' אמר רבא [דף מו·] לא שנו אלא דאמר לה בזו ובזו ובזו אבל אמר לה באלו אפי' אוכלת מקמייתא נמי מקודשת כי קא אכלה דנפשה קא אכלה· והכי פירושו לא שנו דהיכא דאוכלת ראשונה ראשונה אין מצטרפות לפרוטה אלא דאמר בזו ובזו ובזו דלא גמרו קידושין ולא נקנו לה עד נתינת אחרונה שהיא גמר דבורו וכבר היו הראשונות מלוה אבל אמר לה באלו דקבלת ראשונה לא באתה לידה בתורת מלוה דמשנגמר הדיבור הקנה לה בתורת קידושין וכי אכלה נר מצוה מדידה קא אכלה ואפי' אוכלת ראשונה ראשונה מקודשת אם יש בכולן שוה פרוטה:

זה תנא חדא בו ובמה שבתוכו ותנא חדא בו ולא במה שבתוכו ותני חדא במה שבתוכו ולא בו ול"ק הא בחמרא והא במיאוהא בצירא)[א]:

מתני' [ס]התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש של דבש ונמצא של יין בדינר של כסף ונמצא של זהב של זהב ונמצא של כסף על מנת שאני עשיר ונמצא עני עני ונמצא עשיר אינה [ב] מקודשת ר"ש אומר אם הטעה לשבח ה"ז מקודשת: *ע"מ שאני כהן ונמצא לוי לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין בן עיר ונמצא בן כרך בן כרך ונמצא בן עיר ע"מ שביתי קרוב למרחץ ונמצא רחוק רחוק ונמצא קרוב על מנת שיש לי בת ושפחה(ב)מגדלת ואין לו על מנת שאין לו ויש לו ע"מ שאין לו בנים ויש לו או על מנת

תרלג

דף מט:

רש"י

ובמה שבתוכו· שניהם מצטרפין לשוה פרוטה ובשניהם היא זוכה: בו ולא במה שבתוכו· שאינה זוכה במה שבתוכו דאינו מצטרף לשוה פרוטה: הא במיא (א)כו'· ולא במה שבתוכו דלא חשיבי מיא ולא היה דעתה כי אם אכלי: בחמרא· במה שבתוכו ולא בו דעביד למישתיה ומיהדר כסא למריה: בציהרא· בציר דגים העשוי לימים רבים נשבול בו והכוס צריך לו לשומרו בו ובמה שבתוכו· ליסנא אחרינא ציהרא שמן לשון יצהר: מתני' נתין· גבעוני

רכח ע"ב

פרוטה:וגרסי' תו בגמ'[שם]אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת· כלומר אפי' ישנה בעין משום דמלוה להוצאה ניתנה· כלומר הלוה רשאי להוציאה בהוצאה ואינו חייב להעמידה בעסקא שתהא מצויה בכל עת שיתבענו וכיון דלהוצאה ניתנה הויא לה כדידה ולא יהיב לה מידי ואיהי אין דעתה על הנאת מחילת המלוה אלא אזוזי ולא יהיב לה מידי וכתבתיה בפ"ק בס"ד · ואמרינן עלה [דף מז:] נימא כתנאי התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהן·כלומר שכתב לה לשם קידושין באחת מדרכי הקנאות רבי מאיר אומר מקודשת וחכ"א אינה מקודשת האי שטר חוב היכי דמי אי נימא שטר חוב דאחרים היינו מלוה ביד אחרים אלא שטר חוב דידה ובמקדש במלוה קא מיפלגי ודחינן לעולם שטר חוב דאחרים ובמלוה בשטר (ג) ובמלוה על פה קא מיפלגי כלומר דבמלוה דאחרים ליכא למימר דדעתה אזוזי דלא אמרי' הכי אלא במלוה דידה שכבר היתה מחויבת לו אבל כשהוא בא לקדשה במלוה דאחרים אין דעתה להתקדש בזוזי אלא בהנאה דאית בה והיכא אוקימתא בגמ' במלוה בשטר במאי פליגי ובתר הכי אמרינן דבמלוה בשטר פליגי בדשמואל דאמר שמואל [דף מח·] המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל רבי מאיר לית ליה דשמואל הלכך סמכא דעתה ולא חיישא דלמא אזיל ומחיל ליה ורבנן אית להו דשמואל הילכך לא סמכא דעתה סברה אזיל ומחיל ליה ובמלוה על פה אוקימנא דפליגי בדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה מר סבר כי אמר רב בפקדון אבל במלוה לא ומר סבר לא שנא מלוה ולא שנא פקדון: ויש מי שלמד מכאן דאפי' שמואל מודה דבמעמד שלשתן אינו יכול למחול דאם איתא דיכול היכי אמרי' דטעמייהו דרבנן דאמרי אינה מקודשת משום דכי אמר רב בפקדון אבל במלוה לא דאלמא דאי סבירא להו דאפי' במלוה אמר מקודשת ואמאי והא יכול למחול דמשום ההוא טעמא אמרי' במלוה בשטר דאינה מקודשת ועוד אמאי דחקינן לאוקמי רבנן דלא כהלכתא דסברי דדוקא בפקדון אבל במלוה לא הוה ליה למימר דכולי עלמא אית להו דרב בין במלוה בין בפקדון וקא מיפלגי בדשמואל דמר סבר יכול למחול ומר סבר אינו יכול למחול ובההוא פלוגתא גופא דמיפלגי במלוה בשטר ואפי' הכי איפליגו במלוה על פה לאשמועי' דאיתא לדרב בין במלוה בין בפקדון א"כ איפליגו במלוה בשטר להודיעך כחן דרבנן דאפי' במלוה בשטר יכול למחול ואיפליגו במלוה על פה להודיעך כחו דר"מ דאפי' במלוה על פה אינו יכול למחול ומדלא אוקי פלוגתייהו בהכי ש"מ דבמעמד שלשתן אינו יכול למחול· ואחרים דוחים [דאין] ה"נ דלההיא אוקימתא דאוקי דבמלוה בשטר קא מיפלגי בדשמואל (ד) במלוה על פה נמי ובמעמד שלשתן בדשמואל נמי קא מיפלגי וכדכתיבנא והא לא איצטריכא ליה לתלמודא לפרושי וכי אוקי פלוגתייהו אי אמר רב במלוה או לא הייתו לאוקימתי אחריני דהתם דלהנהו אוקימתי לא פליגי בדשמואל כלל ואפשר דכולהו סבירי להו דלא כוותיה ומש"ה לא הוה מצי לאוקומי פלוגתייהו במלוה על פה אלא אי אמר רב במלוה או לא אבל לעולם אפי' במעמד שלשתן יכול למחול ואפשר שזה היה דעת הרב אלפסי ז"ל שהשמיט כל זה שאינו היה סובר דמעמד שלשתן אינו יכול למחול הינה לו להביא הא דאמרי' במלוה על פה פליגי בדרב הונא אמר רב וכו' ולומר דכיון דקיימא לן דרב אפילו במלוה אמר כדאיתא בפ"ק דגיטי (דף יג:) היכא שקדשה במלוה דאחרים במעמד שלשתן מקודשת אלא ודאי סבירא ליה דיכול למחול ואינה מקודשת אבל הר"מ במז"ל כתב בפרק ד' מהלכות אישות דבמעמד שלשתן מקודשת אלמא ס"ל דאינו יכול למחול ולא נתברר שם בדבריו מהו דעתו במקדש במלוה בשטר שביד אחרים: הלכך נקיטי' דמקדש במלוה דידה אינה מקודשת אפי' במלוה דאיתא בעין משום דלהוצאה ניתנה מיהו יש מי שאומר שאם היתה מלוה בשטר והחזיר לה את השטר בשעת קדושין ויש בנייר ש"פ דמקודשת דהוה ליה כמקדש במלוה ופרוטה דהא אמרי' בגמ' [דף מח·] נימא כתנאי התקדשי לי בשטר ר"מ אומר אינה מקודשת ר"א אומר מקודשת וחכ"א שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובעינן לאקומא מעיקרא בשטר חוב דידה ובמקדש במלוה קא מיפלגי ואע"ג דדחינן לה לאוקמה לדרב כל"ע מ"מ ילפינן מינה דבשטר חוב דידה אם יש בנייר שוה פרוטה מקודשת· ומקדש במלוה דידה שהיה לה משכון אצלו והחזירו לה מקודשת מדרבי יוסי בר' יהודה כמו שכתבתי בפ"ק [סי' תקטה] ובסמוך אכתוב עוד בזה בס"ד· ובמלוה(ה) דאחרים בשטר אע"פ שהקנהו לה בכתיבה ומסירה אינה מקודשת דכיון דיכול למחול לא סמכא דעתה *ובמכר לא קנה וליכא למימר בהא שמין את הנייר משום דנייר של לוה הוא כדתנן דהלוה נותן שכר ואי מחיל ליה על כרחה מהדרה ליה ניירא והיכא דאקני לה במעמד שלשתן למאן דאמר אינו יכול למחול מקודשת ולמאן דס"ל דיכול למחול אינה מקודשת ואם היה לו משכון וקדשה בו מקודשת כדתניא קדשה במשכון מקודשת ואוקימנא בפ"ק במשכון דאחרים וכדר' יצחק: וגרסי' תו בגמ' [דף מז·] האומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך והלכה ומצאתו שנגנב או נאבד אם נשתייר בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת · וגרסי' תו בגמ' [דף מח·] עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה· כלומר ממון אחר אבל בשכר פעולתו אינה מקודשת ואוקימנא דכולי עלמא סברי דמקדש במלוה אינה מקודשת וקא מיפלגי אי ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף או לא דר"מ סבר דאינה לשכירות אלא בסוף כלומר שאינו זוכה בשכירות אלא לאחר שגמר מלאכתו והביא הכלים אליה הלכך אין כאן מלוה כלל אלא לשם קדושין הוא מוחל לה דמי שכירותו ורבנן סברי דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף כלומר דכל פרוטה כשנגמרה נתחייב בה בעל המלאכה לפועל הלכך כשמחזירן לה הויא מלוה למפרע ואי בעית אימא דכולי עלמא ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ובאומן קונה בשבח כלי קמיפלגי מר סבר אומן קונה בשבח כלי ומר סבר אינו קונה כלומר דהכא בשלא התנה להיות שכיר לימים עסקינן אלא קבלן שקבל עליו לגמור המלאכה בכך וכך ואומן קבלן כשמשביח ועושה מן הזהב כלי אין בזו לומר ישנה לשכירות וכו' דכל מה שמשביחו אינו מלוה על הבעלים אלא בכלי הוא זוכה וכשמשביחו ומחזירו בשכר הקצוב ההיא שעתא הרי הוא כמוכרו לו ומר סבר אין אומן קונה בשבח כלי הלכך הרי הוא כשאר שכירות שהוא מלוה ומקדש במלוה אינה מקודשת וא"ת ואמאי לא והא איכא משכון גביה דמלי תפיס ליה אאגריה והמקדש במלוה דידה שיש לו עליה משכון מקודשת מדרבי יוסי ברבי יהודה כדאיתא בפ' קמא [דף יט·] ולפיכך יש שדחו אותה ואמרו שזה היה דעתו של הרב אלפסי ז"ל שלא הביאה בהלכות ואינו כן שהרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכות [סי' תקטה] בפ"ק ופרשתיה שם ומאי דמקשו לאו קושיא היא דשאני משכון דעלמא דקני ליה כדר' יצחק אבל האי כיון דמעיקרא לאו בתורת משכון אתא לידיה לא קני ליה הדע דתנן בפרק האומנין (דף פ:) כל האומנין שומרי שכר ואמרי' עלה דסתמא כר"מ ולא כר' יהודה ואילו במלוה על המשכון מודה ר' יהודה בהלואהו פירות דשומר שכר הוי ואומן כהלואהו פירות הוי דניחא ליה דלוגרי ליה ועוד דבפרק המקבל (דף קיב·) אמרי' דלמ"ד אין אומן קונה בשבח כלי עובר משום בל תלין ואילו היה קנוי כקנין משכון ודאי שלא היה עובר אלמא לא חשיב משכון דידיה עד דליתבעו מיניה ותפיס ליה אאגריה כעובדא דמלוגא דשטרי דפרק הכותב (דף פה·) ונקיטינן דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והכי מוכח לקמן בפ' האומר (דף סג·) וכתבו הרי"ף ז"ל שם ובפ"ק דע"ז (דף טז·) נמי אמרי' גבי הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים אסור לבנותה ואם [דף יט:] בנה שכרו מותר ומפרשי' טעמא משום דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ובמכוש אחרון ליה בה שוה פרוטה ומיהו לאו למימרא שיכול לתובעו כל שעה קודם גמר מלאכה דהא קי"ל דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף כדאיתא בפ' איזהו נשך (דף סה·) אלא לומר שכל שעה הוא זוכה בו ונעשה מלוה ונפקא לן מינה שאין האשה מתקדשת בו וגבי עבודת כוכבים דשכרו מותר ונקטי' נמי דאין אומן קונה בשבח כלי דהא אסיקנא הכא דכ"ע הכי ס"ל ובפ' הגוזל (דף צט:) נמי אסיק רבא דכ"ע אין אומן קונה בשבח כלי ובפ' המקבל (דף קיב·) נמי ס"ל לרב ששת דקבלנות עובר משום בל תלין מהאי טעמא הלכך הכי נקטינן (א): מתני' התקדשי לי בכוס זה של יין וכו' ר"ש אומר אם הטעה לשבח ה"ז מקודשת·בגמ' פרכי' ולית ליה לר"ש יין ונמצא חומץ חומץ ונמצא יין שניהם יכולין לחזור בהם כלומר המוכר והלוקח ומשנה היא בפ' הספינה (דף פג:) אלמא איכא דניחא ליה בחלא ולא ניחא ליה בחמרא כלומר דאע"ג דחמרא עדיף פעמים שזה עדיף לו שצריך לחומץ ה"נ איכא דניחא ליה בכספא ולא ניחא ליה בדהבא· ומפרקי' הכא במאי עסקי' כגון שאמרה היא לשלוחה לא וקבל לי קידושין מפלוני שאמר לי(ו)בדינר של כסף והלך ונתן לו דינר של זהב מר סבר קפידא כלומר שלא היתה חפלה אלא בשל כסף דאיכא דניחא ליה בכספא ומר סבר מראה מקום היא לו כלומר ואף אם לא יתן אלא כסף קבלהו ומיהו היכא דטעאי איהי גופה אפי' רבי שמעון מודה ולא קי"ל כר"ש: על מנת שאני כהן וכו': נתין · גבעוני על שם [יהושע ט] ויתנם יהושע חוטבי עצים ואמרי' בפ' הערל (דף עח:) דדוד גזר עליהם: בן עיר ונמצא בן כרך · ישיבת כרכים קשה שהכרך הוא מקום שוקים והיוקר מצוי בו ודוחק עוברים ושבים: בן כרך ונמצא בן עיר · אע"פ שהטעה לשבח טעות הוא: שפחה גדלת· במתני' גרסי'

א (ז) אמר לה התקדשי לי בכוס זה והיה בו מים (ח) זכתה בכוס ולא במים היה בו יין זכתה ביין ולא בכוס היה בו שמן זכתה בשניהם לפי' רש"י ור"ת אבל מיי' כתב היה בו מים זכתה בשניהם היה בו יין זכתה בכוס ולא ביין היה בו שמן זכתה בשמן ולא בכוס:

לשון ריא"ז
אמר לה התקדשי לי בכוס זה אם היה מלא מים אין דעתה אלא על הכוס ולא על מה שבתוכו וזכתה הכוס לקדושיה ואם היה מלא יין דעתה על היין שבתוכו ולא זכתה לכוס והוא שיהא שוה פרוטה היין לבדו:

ב כתב הטור (ט) אפי' אומרת בלבי היה להתקדש לו אפילו לא יתקיים התנאי אינה מקודשת ל"ש אם קבלה היא הקדושין ל"ש אמרה לשליח לקבלם בתנאי ושנה השליח וכתב הרמ"ה דוקא שאומרת בלבי היה ולא הוציאה בשפתה אבל אם אומרת כן בשעת קדושין הוו קדושין כיון ששמע הבעל ושתיק נתבטל התנאי:

לשון ריא"ז
האומר לאשה התקדשי לי בכוס זה של יין ונמצא של דבש או שאמר בדינר זה של כסף ונמצא של זהב של זהב ונמצא של כסף אינה מקודשת שיש אשה שהיא צריכה לכסף בעת קדושיה ואינה רוצה של זהב ונראה בעיני שאם אמר דינר זה אחד ונמצאו שנים הרי זו מקודשת שיש בכלל שנים אחד וכן אם אמרה לשלוחה צא וקבל לי קידושין מפלוני שאמר לי התקדשי בדינר של כסף והלך ונתן לו דינר של זהב אינה מקודשת:

חדושי אנשי שם
(א) מהר"ם כן פסק רי"ף בפרק הגוזל קמא ור"ת פסק אומן קונה בשבח כלי וכן הכריע רבינו אשר"י כמותו:

הגהות הב"ח
(א) כ"ב ע"כ הג"ה: (ב) נ"ל מגודלת: (ג) כ"ב קא מפלגי: (ד) כ"ב ס"ס: (ה) נ"ל בשטר דאמרינן אע"פ: (ו) כ"ב התקדשי לי: (ז) כ"ב לי' טור בסימן כט: (ח) כ"ב ונתנו לה: (ט) כ"ב בסימן לח:

הגהות חו"י
(א) בו ולא כצ"ל [וכ"ה הב"ח]:

פ"א ובשמו

גרסי' מגודלת ובגמ' מפרשי' [דף מט.] מאי מגודלת גדלה בשבח יוחסין ויהבינן טעמא דאמרה לא ניחא לי דשקלה מילי מיגאי ואזלה כדיא אבי שבבתאי · כלומר דגדלה היינו חשובה בשבח יוחסין כגון שנולדה מעבד עברי שהוא מיוחס ומ"ה בע"מ שאין לי ויש לו מלית אמרה לא ניחא לי שתהא לי שפחה חשובה דמתוך כך שהיא חשובה תהא מלויה לספר עם שכנותיה ותשמע ממני דבר ותלך ותתגודד בי לפני שכנותי ותתן אותי לבוז ולקלס ומ"ה לא פליג ר' שמעון בה והר"ם במז"ל כתב בפ' ד' מהלכות אישות שפחה גודלת או אופה פירשו מלשון גדילים ונקט לישנא קמא דאתמר בגמ':

אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו · נר מצוה אע"פ שהדבר כן כמו שהוא עכשיו שאין תנאו אמת: גרסי' בתוספתא בפ' שני ע"מ שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון ע"מ שאני בסם ונמצא בסם ובורסקי ע"מ שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך ה"ז מקודשת ע"מ שאיני אלא יוסף ונמצא יוסף ושמעון ע"מ שאיני אלא בסם ונמצא בסם ובורסקי שאיני אלא בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך אינה מקודשת: גרסי' בגמרא ת"ר התקדשי לי בכוס זה תני חדא בו ובמה שבתוכו כלומר בשניהם זכתה ומצטרפין לשוה פרוטה · ותניא אידך בו ולא במה שבתוכו כלומר שאינה זוכה במה שבתוכו ואינו מצטרף לשוה פרוטה · ותניא אידך במה שבתוכו ולא בו ל"ק הא במיא הא בחמרא הא בציהרא · כלומר במיא בו ולא במה שבתוכו דלא חשיבי מיא ולא היה דעתה כי אם בכלי · בחמרא במה שבתוכו ולא בו דעבידי למשתיה ומהדרי כוס למריה · בציהרא דהיינו ציר דגים שנעשה לימים רבים לטבל בו ובמה שבתוכו שהכוס צריך לשמרו בו ל"א ציהרא שמן לשון יצהר כך כתב רש"י ז"ל ויש בזה דרך אחרת לר"מ במז"ל בפ"ה מהלכות אישות: גמ' אבל בשבח יוחסין · כגון ע"מ שאני ממזר ונמצא נתין אינה מקודשת דלא ניחא לה בשבחו מפני שמתגאה(ב): דאמרה מסאנא דרב מכרעאי לא בעינא · מנעל הגדול מרגלי איני חפצה שאיני יכולה להלך בו ומשל הוא זה: תרגום דידן · של אונקלוס הגר אבל לא שיתרגם מדעתו דאמרי' בגמ' דהמתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי

תורה אור

מנת שיש לו ואין לו ועל כולן אע"פ שאמרה בלבי היתה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת [דף מט.] וכן היא שהטעתו: גמ' *אמר עולא מחלוקת בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דברי הכל אינה מקודשת מאי טעמא דאמרה מסאנא דרב מכרעאי לא בעינא וקיימא לן כתנא קמא דאפי' הטעה לשבח ממון אינה מקודשת: על מנת *שאני קורא כיון שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת מקודשת דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר עד שיקרא ויתרגם תרגום דידן והני מילי דאמר לה קריינא אבל אמר לה קראה אנא עד דקרי אורייתא נביאי וכתובי בדיוקא על מנת שאני ס"ס שונה(ר') חזקיה אמר הלכות ר' יוחנן אמר תורה ומסתברא כחזקיה דרביה דרבי יוחנן הוא ועוד [דף מט:] דהא מסקנא כוותיה(א) דאמרינן *והני מילי דא"ל תנינא אבל א"ל תנאה אנא (א) עד דתנא הלכתא ספרא וספרי ותוספתא פירוש הלכתא משנה א על מנת שאני תלמיד אין אומרים כשמעון בן עזאי וכשמעון בן זומא אלא כל ששואלין אותו (א) דבר אחד בתלמודו ואומר אפי' במסכת כלה על מנת שאני חכם אין אומרים כחכמי יבנה וכר' עקיבא וחבריו אלא כל ששואלין אותו °דבר חכמה בכל מקום ואומר על מנת שאני גבור אין אומרים כאבנר בן נר וכיואב בן צרויה אלא כל שחבריו מתיראין ממנו מפני גבורתו על מנת שאני עשיר אין אומרים כר' אלעזר בן חרסום ור' אלעזר בן עזריה אלא כל שבני עירו מכבדין אותו מפני עשרו על מנת שאני ב צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו על מנת שאני רשע אפי' צדיק גמור מקודשת שמא הרהר עבודת כוכבים בלבו וכתיב °למען תפוש את בית ישראל בלבם: ובכולן אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אינה מקודשת וכן היא שהטעתו: ההוא *גברא (ב)דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי אמר רבא הוו ג דברים שבלב

רש"י

גבעוני: בלבי היה להתקדש לו · אע"פ שהדבר כמו שהוא עתה שאין התנאי אמת אינה מקודשת דדברים שבלב אינם דברים: גמ' בשבח ממון · הוא דאמר רבי שמעון הטעה לשבח מקודשת דסתמא ניחא לה: אבל בשבח יוחסין · כגון על מנת שאני ממזר ונמצא נתין לא ניחא לה בשבחו כי מתגאה עליה: מסאנא דרב מכרעאי · מנעל הגדול ממדת רגלי איני חפצה כי איני יכולה להלוך בו ומשל הוא: בן עזאי ובן זומא · תלמידים היו ובחורים היו ולא באו לכלל סמיכה ולא היו בימיהם כמותם: בכל מקום · באחד בכל המקומות: ואפי' במסכת כלה · שאין בה עומק ובריית' היא וכך שנויה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה: דבר חכמה · מילתא דתליא בסברא: ר' אלעזר בן חרסום · אמרינן במסכת יומא (דף לה) שהניח לו אביו אלף ספינות בים וכנגדן אלף עירות ביבשה: ר"א בן עזריה · אמרי' במסכת שבת (דף נד) תריסר אלפי עגלי הוה מעשר מעדריה כל שתא: אדעתא (ג)למיסק · ונאנס ולא עלה: ובעידנא דזבין לא אמר · דאדעתא למיסק לארעא דישראל זבין דלא פירש בעת המכירה דאדעתא דהכי זבין דאי פירש לא הוי מכירה דאדעתא(ד) דהכי לא זבין שישאר כאן בלא קרקע

כגון המתרגם לא תענה על ריב לא תסהיד על דינא והמוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף · כלומר אם בא לומר הואיל (ג) וניתן רשות להוסיף אוסיף גם אני בכ"מ שארצה · הרי זה מחרף ומגדף · כלומר מבזה המקום ומשנה את דבריו ואונקלוס שהוסיף לא הוסיף מדעתו שהרי בסיני ניתן אלא שנשכח וחזר ויסדו כדאמרי' בפ"ק דמגילה (דף ג·) *ושם שכל זה תרגום: וה"מ · דסגי בג' פסוקים בדאמר לה קריינא: ור' יוחנן אמר תורה · מפרשי' בגמ' מדרש דתורה: בן עזאי ובן זומא תלמידים ובחורים היו ולא זה ולא זה באו לכלל סמיכה ולא היו בימיהם כמותם כדתנן בפ' עגלה ערופה (דף מט·) משמת בן עזאי בטלו השקדנין: ואפי' במס' דכלה · פרש"י ז"ל שאין בה עומק ובריית' היא וכך שנויה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ובספר הערוך כתוב פר"ח ז"ל ואפי' במסכת דכלה שמתעסקין בה תלמידי חכמים שרגילים לדרוש בכלה דאלול או בכלה דאדר ובפ' אלו טרפות (דף מט·) אמר שמואל בריה דר' אבהו [אבא] מריש כלי דרפרס הוה ע"כ וכן כתב הר"ם במז"ל בפ' ח' מהלכות אישות: בכל מקום · באחד מכל המקומות: דבר חכמה · מילתא דתליא בסברא: ר"א בן חרסום · אמרינן במסכת יומא בפ' אמר להם הממונה (דף לה:) שהניח לו אביו אלף ספינות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה ובפ' במה בהמה (דף נד:) אמרינן דר"א בן עזריה הוה מעשר תריסר אלפי עגלי כל שתא ושתא מעדריה: אפי' רשע גמור מקודשת ואפי' צדיק גמור מקודשת · כלומר חוששין לקדושיו: ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה · מקרקעי: אדעתא למיסק · ונאנס ולא עלה: ובעידנא דזבין לא אמר · דאדעתא למיסק קא (ד) מזבין דאילו פירש בשעת מכירה דאדעתא למיסק קא מזבין לא הוי זביני דאדעתא דהכי לא מזבין שיהא דר בלא קרקע ומיהו בשגלה דעתו תחלה דאדעתא למיסק לא"י קא מזבין עסקינן ואף אח"כ אנו רואין שהוא טורח אם יוכל לעלות דאי לאו הכי אפי' הוו דברים שבלב דברים פשיטא שלא כל הימנו לומר בלבי היה: אמר רבא הוו להו דברים שבלב ודברים שבלב אינן דברים · ואע"ג דקי"ל בדוכתי טובא דאזלינן בתר אומדנא דאמרי' בפ' מי שמת (דף קמו:) גבי מי שהלך למדינת הים ושמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו שאינה מתנה דאזלינן בתר אומדנא שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן ובפ' האשה שנפלו לה נכסים (דף עט·) נמי אמרינן גבי שטר מברחת מורה הוראה אני ואם יבא לידי שטר מברחת אקרענו והיינו משום אומדנא דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחריני ובפרק מרובה (דף פ·) נמי אמרינן מעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר לה וקפלה ונשבעה כל מי שיבא עלי איני מחזירתו וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגנין וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו לא נתכוונה זו אלא להגון לה · הני ודכוותייהו לא קשיאן דכל כה"ג כיון שהענין מוכיח מתוכו לאו דברים שבלב נינהו אלא הרי הוא כאילו נאמר בפירוש דמברחת מוכחא מילתא משום דליכא דיהבה כולהו נכסי לאחריני והיא תשאל על הפתחים ובודאי דמשום אנסובי הוא דעבדה הכי וכן נמי אותה אשה שנשבעה בידוע שלא היה דעתה לכל הקופץ תחלה ואפי' מנוול ומוכה שחין אלא ודאי להגון לה נתכוונה והיינו טעמא נמי דמתנת שכיב מרע בכל נכסיו אם עמד חוזר ולא אמרינן דכדברים שבלב נינהו ותהוי כמתנת שכיב מרע במקצת שאינו חוזר משום דכל כה"ג שהענין מוכיח מתוכו לאו דברים שבלב הם אלא דברים שבפי כל העולם ובלבם אבל הא דשמעתין לאו מוכחא מילתא כולי האי דאימור זוזי איצטריכו ליה וזבין ואע"ג דבלביה לא ניחא ליה בעידן זביני מיהא לא מוכחא מילתא ומש"ה מסקינן דכל כה"ג דברים שבלב אינן דברים והקשה ר"ת ז"ל מדתנן בפרק ג' דתרומות ואיתא נמי בפסחים (דף סג·) המתכוין לומר מעשר ואמר תרומה תרומה ואמר מעשר שלמים ואמר עולה עולה ואמר שלמים לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוין אלמא דברים שבלב הוו דברים ותירץ דכי אמרי' דברים שבלב אינן דברים ה"מ היכא שהוא מתכוין לומר מה שהוא אומר אלא שיש בלבו הפך מה שהוא מוציא בשפתיו וכל כה"ג כיון שאינו מוטעה במה שהוא מוציא מפיו אין מה שבלבו כלום אבל כל שהוא טועה בדבורו כי התם לאו כלום הוא דבעינן שיהו פיו ולבו שוין להוציא מה שהוא מוציא בשפתיו ומש"ה אמרי' בפ' שבועות שתים בתרא (דף כו:) נתכוון להוציא פת חטים והוציא פת שעורים לא אמר כלום עד שיהיו פיו ולבו שוין לפי שטעה בדבורו כדאמרן ומאי דאמרי' במס' כלה במעשה דרבי עקיבא שהיה נשבע בשפתיו ומבטל בלבו כתב הרב ז"ל דשאני התם דאונס הוה שאמרו לו לר"ע היאך אתה מגיס דעתך לחלוק על דברי רבותיך ומפני כך הוצרך להוכיח את דבריו וכיון דמתוך אונס הוה הוה ליה כאילו פירש ודמי להא דתניא בפ' ד' דנדרים (דף כז:) נודרים לחרמים ולהרגין ואוקימנא לה התם באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינן של תרומה ואמר בלבו היום ואע"ג דדברים שבלב אינן דברים משום אונסא שרי והיינו טעמא לפי שהענין מוכיח מצד עצמו שהרי מעריס לישבע לחרמים והדבר ברור שהוא נשבע לזמן קצר בכל מה שהוא יכול לדחותם ולא הוו דברים שבלב ודר"ע נמי איכא למימר שכיון בלבו שיהא לה איזה חלק לעולם הבא שכל ישראל זוכין בו והרמב"ן ז"ל פי' דכי אמרי' בדר"ע שהיה מבטל בלבו לאו בלבו ממש קאמר אלא לומר שלא היה משמיע לאזנו אבל מוציא היה בשפתיו כדאמרי' [ברכות דף טו·] לא יברך אדם ברכת המזון בלבו כלומר שלא ישמיע לאזניו אע"פ שמוציא בשפתיו וא"ת והתנן [נזיר דף ב.] האומר אהא הרי זה נזיר ואוקימנא לה בפ"ק דמכלתין [דף ה:] כגון שהיה נזיר עובר לפניו והיכי מהני והא הוו להו דברים שבלב לאו קושיא היא דכל שהענין מוכיח מתוך דבריו אע"פ שלא השלים דבורו מהני

מדין

שלטי הגבורים

א לדעת הרא"ש אם יודע מדרשי התלמוד מקודשת:

לשון ריא"ז

ב אמר לה על מנת שאני צדיק אפילו היה היום רשע גמור חוששין לקדושיו וצריכה ממנו גט שמא הרהר תשובה בדעתו ואם פשט ידו וקבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם:

ג עיין פרק אלמנה ניזונית:

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם ק"ק מה ראיה מייתי מתנאה אנא לע"מ שאני שונה דהוי כתנינא וי"ל דה"פ אי אמרת בשלמא דע"מ שאני שונה הוי הלכות כחזקיה משום הכי איצטריך לאוסופי בתנאה אלא ספרא וספרי ותוספ' אלא אי אמרת ע"מ שאני שונה פי' מדרש (תרין) [תורה] כר' יוחנן די לתנאה א"כ לאוקמי' אהלכה לחוד ומיהו לפי' רש"י דפריש כר' יוחנן מדרש תורה ספרא וספרי ע"כ צריך לאוסופי בתנאה אלא תוספתא וא"כ אין ראיה משם לפסוק כחזקיה וזהו שהקשה עליו הסר"י ע"ש:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בכל מקום: (ב) נ"ב עליה: (ג) וניתן כצ"ל: (ד) מזבנינא כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) דמסתמא תנינא ותנאה מחד ענינא הוא שהם פסקי הלכות ועי' מהר"ם בגליון: (ב) הובא בר"ף כתובות דף קכה ע"א: (ג) לר"ן ר"ל שגילה דעתו אם יכול ולכך בנאנס אילו אמר בפירוש בעי נאנס ומ"מ צ"ע מנא לרש"י ולר"ן זה דלמא מיירי אם יעלה ולא נאנס ודו"ק: (ד) משמע דמ"מ בעינן נאנס מש"ה אם חזר בו מעצמו לא אע"פ שפירש וצ"ע בר"ן ובפוסקים ובטור וב"י סימן רז וסי' רמו ולדעת הר"ן דהתנאי הוא אם התנה אי מצי סליק ואי לא מצי וכו' וא"כ למסקנא דסגי בלי כפל באם אמר אי סליק היאך נדע אם היפוכו אי לא סליק או אי לא מצי סליק וי"ל דגם בתחלת דבריו נדע אי אמר אי סליק או אי מצי סליק:

עין משפט

א מיי' פי"א מהל' מכירה טור ח"מ סי' ח:

שאני קריינא כן הוא בגמרא וברא"ש וכצ"ל (ג"א)

[דף רכט ע"א]

יחזקאל יד

שם בגמרא איתא מפורש זה תרגום (ג"א)

מדין ידות דאתרבו בקרא בהדיא והקשו עוד מדתנן בפ' ואלו מותרין (דף כ:) דנדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים ונדר בקרבן ואמר לא נדרתי אלא בקרבן של מלכים הרי ואמאי והא דברים שבלב נינהו לאו קושיא היא דכי אמרי' דדברים שבלב אינן דברים ה"מ היכא שמה שבלבו סותר דבורו כי הא דשמעתין אבל האי דהתם אינו אלא מפרש שזה שנדר בחרם אי אפשר לומר שנדר בשניהם דהיינו חרמי שמים וחרמו של ים כי היכי דנימא דכשאמר לא היה בלבו אלא בשל ים שיהא סותר משמעות דבורו דאיהו ודאי לחד מינייהו בלחוד איכוין הלכך כשאומר לכך נתכוונתי אינו אלא מפרש:

נר מצוה

ודברים שבלב אינן דברים *ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לארץ ישראל סליק ולא איתדר אמר רבא כל דסליק אדעתא למידר והא לא איתדר ליה איכא דאמרי אדעתא למיסק הוא והא סליק ליה ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לארעא דישראל לסוף לא סליק אמר רב אשי אי בעי סליק ואיכא דאמרי אי בעי לא סליק מאי בינייהו (א) דאתיליד אונסא באורחא: מתני' [א]האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת הרי היא במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר מקודשת המקדש את האשה [א] על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה ע"מ שאין בה מומין ונמצאו בה מומין אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה (ב) שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים: גמ' ותנן נמי בכתובות *כי האי גוונא ואיתמר עלה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק באלו נדרים אמרו שלא תאכל בשר ושלא תשתה יין ושלא תתקשט בבגדי צבעונין ואוקמה רב אשי ארישא דמתניתין דקתני אינה מקודשת ודוקא בהנהו דקפדי בהו אינשי אבל במילי אחריני דלא קפדי בהו אינשי אע"ג [דאמר] דאיהו קפדנא לא הוי קפידיה קפידא והויא מקודשת (וכל שכן אסיפא דלא קפיד): וגרסינן התם [א]איתמר קידשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה ממנו גט ושמואל אמר אינה צריכה ממנו גט וקיימא לן כרב דהלכתא כרב באיסורי וגרסינן תו התם *אמר רב כהנא משמיה דעולא המקדש על תנאי [ב] ובעל צריכה ממנו גט זה היה מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה

(דף נ. | תרל"ה | דף עב:)

רש"י

קרקע: דזבין לנכסיה אדעתא למיסק · ופירש בפירוש דאדעתא למיסק לארעא דישראל זבין: ולא איתדר · ולא יכול לדור בו מפני חוסר מזונות או לא מצא דירה: הא לא איתדר · הוי כמאן דלא מצי למיסק והדר זביני: אי בעי לא הוה סליק: בתמי': דאתיליד אונסא באורחא: שמע שהיו ליסטים בדרך לשיירא קמא לא הדרי זביני והכי קאמר אי בעי למיטרח ולאהדורי בתר שיירתא הוה סליק לשיירא בתרא דקא מתמה משמע שלא היה לו שום עיכוב אבל היה לו צד עיכוב הדרי זביני: מתני' אינה מקודשת · דדוקא קאמר ליה במקום פלוני שיש לי אוהבים ואם בא אדם לומר עלי דברים בפניהם ימחו בידו: הרי היא במקום פלוני · שם תמצאנה וליכא קפידא: תצא שלא בכתובה · דאמר אי אפשי באשה נדרנית אבל גיטא בעי' מדבריהם מספיקא דכיון דלא פירש דלמא דעתיה נמי אנדרנית: הפוסלין בכהנים · מפורשין בבכורות: גמ' כי האי גוונא · משנה שנויה בהמדיר: קידשה על תנאי · שאין עליה נדרים: צריכה הימנו גט: דאחולי אחיל לתנאיה כיון שכנסה סתם: ובעל צריכה הימנו גט · דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קידושין:

ההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק · ופירש להו דאדעתא דהכי עביד: ולא איתדר · לא יכול לדור או מחמת חוסר מזונות או לא מצא דירה: והא לא איתדר ליה · והוה ליה כמאן דלא מצי למיסק והדרי זביני: אי בעי סליק · וכיון דבדידיה קאי לא בטיל זביני: אי בעי לא סליק · בתמיה מי אנסו: דאתיליד אונסא באורחא · שמע שהיו ליסטים בדרך לניסנא קמא לא הדרי זביני וה"ק אי בעי למטרח ולאהדורי בתר שיירתא הוה סליק לליסנא בתרא דקא מתמה אתמוה (ג) ושלא היה לו צד עכוב אבל היה לו צד עכוב הדרי זביני · ויש שדקדקו משמועות הללו דבממונא לא בעינן תנאי כפול מדאיצטרכינן בעובדא קמא לטעמא דדברים שבלב אינם דברים דמשמע דאי הוו דברים הדרי זביני אע"ג דלא כפליה לתנאיה ובהני עובדי בתראי נמי דההוא גברא דזבנינהו לנכסיה אדעתא למיסק לא"י כלומר שאמר כן בשעת המכירה אמרינן דמהני תנאיה אע"ג דלא כפליה וליכא למימר דבהני עובדי בתראי בדכפליה עסקי' אלא דלא חש תלמודא לפרושי הכי משום דלא אתא אלא לאשמועינן אי סליק ולא מיתדר ליה אי מקיים תנאיה או לא וכן נמי היכא דאתיליד אונסא באורחא אי הדרי זביני או לא דאי בתנאה ממש עסקינן לא הוה אמר רב אשי דכיון דאי בעי סליק המכר קיים דהא כיון שהתנה שאם לא יעלה שיהא מכר בטל אי לא בעי למיסק המכר בטל שהרי אין כופין את *ההדרנא לקיים תנאו כדי שיתקיים הדבר דאדרבה הרשות בידו לגרום שלא יתקיים התנאי ואפי' תנאי שנעשה לתועלת המקבל כדי שיבטל מכרו ומתנתו כדאמרי' בפ"ק [דף כז:] זכו בשדה זו לפלוני ע"מ שתכתבו לו את השטר חוזר בין בשטר בין בשדה וכמו שכתבתי למעלה לפי שהתנאי לבטל הדבר נעשה וכ"ש שאין אומרים דכיון דאי בעי עביד כמאן דעביד דמי אלא אי עבד קיים ואי לא לא אלא ודאי לאו תנאי גמור הוא אלא גלויי דעתא בעלמא (ד) ודגלי דעתיה בשעת המכר דאדעתא דהכי זבין ומש"ה אמרינן דכיון דאי בעי הוה סליק המכר קיים שכיון שהוא יכול לעלות הרי מחשבתו קיימת מ"מ משמע מהא דלא בעינן תנאי כפול דאם איתא דבעינן כיון דלא כפליה אפי' לא סליק זביניה זביני · ורא"ה ז"ל אינו מכיר דלעולם בהני עובדי בדכפליה לתנאיה עסקינן בעובדא קמא מקמי דזבין ובעובדי בתראי בעידנא דזבין ולא שאמר על מנת שאעלה דאי הכי בהני עובדי בתראי כל שאינו רוצה לעלות אע"פ שהוא יכול לעלות מכרו בטל וכדכתיבנא אלא הכא כשפירש ואמר דאדעתא למיסק קא מזבין ואי לא מצי סליק דלא להוו זביני ובעובדא קמא אמר הכי קמי דלזבין ובעידנא דזבין לא אמר ומש"ה לא מהני ובעובדי בתראי אמר בעידנא דזבין ומש"ה בעינן שיתקיים תנאיה ומיהו כיון דאי בעי סליק אמרינן דזביניה זביני שהרי תנאו מתקיים הא אילו לא הוה מצי למיסק כלל היה מכרו בטל מפני שכפל ואמר שאם לא יוכל לעלות דלא ליהוו זביני ואין מכאן ראיה דבממון לא בעינן תנאי כפול ועוד דאיכא למימר דכי בעי ר"מ תנאי כפול ה"מ בשהתנה דכיון שלא כפל יש במשמע שאפי' לא יתקיים התנאי יהא המעשה [קיים] *אבל גלוי הדעת בלא תנאי הרי הוא כמו שהתנה וכפל אבל מ"מ הדין דין אמת דבממונא לא בעינן תנאי כפול כמו שכתבתי בפ' שבועת העדות בס"ד [וכ"ש במלתא דאיסורא] והא [גיטין דף עה:] דאתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע אם מתי אם לא מתי לרווחא דמילתא אתקין הכי וכמו שכתבתי שם בפ' מי שאחזו אבל אין כן דעת הר"ם במז"ל שהוא כתב בפ' ו' מהלכות אישות דבעינן תנאי כפול בין בגיטין וקדושין בין בדיני ממונות · וכ' הרשב"א ז"ל דבהני עובדי בתראי לוקח אסור לאכול פירות עד שיגמר המקח דשמא לא יוכל לעלות ונמצא מקחו בטל וכי אכיל שכר מעותיו הוא דקא אכיל ואפי' התנה להחזיר הפירות אם יתבטל המקח הרי זה אסור דהוה ליה כרבית ע"מ להחזיר ואסור אלא משלשין את הפירות כאותה שאמרו בפרק איזהו נשך (דף סה:) ברבית דבי רבי חייא: מתני' האומר לשלוחו וכו' והלך וקדשה במקום אחר אינה מקודשת · דדוקא קא"ל מקום פלוני שיש לי שם אוהבים ואם בא אדם לומר עלי דברים בפניה ימחו בידו: הרי היא במקום פלוני · שם תמצאנה אין זו קפידא: כנסה בסתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה · בגמ' מפרש האי כנסה סתם אי קאי ארישא אהך דקדיש על תנאי או מלתא באפי נפשה: תצא שלא בכתובה · אמרי' התם בפ' המדיר (דף עג:) כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא מאי שנא כתובה דלא בעיא דאמר אי אפשי באשה נדרנית גט נמי לא תבעי אמר (ה) רבא גט מדבריהם וכן אמר רב חסדא גט מדבריהם רבא אמר תנא ספוקי מספקא ליה גבי ממונא לקולא גבי איסורא לחומרא ופסק הר"ם במז"ל כרבא שכתב בפ"ז מהלכות אישות הרי זו מקודשת מספק: הפוסלין בכהנים · כמו שמפורש בבכורות: גמ' ותנן נמי בכתובות כה"ג · שמשנה זו שנויה אף בפרק המדיר וכאן נשנית משום דין קדושין ושם משום דין כתובה: אבל במילי אחריני וכו' · אע"ג דאמר איהו קפידנא · כלומר שהתנה עמה בתחלה ואמר ע"מ שאין עליה נדרים ובתר הכי אמר שאף בנדרים אחרים הוא מקפיד אפ"ה מקודשת דכיון דלא קפדי אינשי אלא בהני תלתא מסתמא כשהתנה עליה מתחלה לא נתכוון אלא לאלו · מיהו גרסי' בירושלמי דדוקא בשאמר לה על מנת שאין עליך נדרים אבל אם אמר ע"מ שאין עליך כל נדר אפי' נדרה שלא לאכול חרובין נדר הוא · כלומר ואינה מקודשת: קדשה על תנאי · שאין עליה נדרים וכו': רב אמר צריכה ממנו גט · אמרי' התם עלה בגמ' [דף עג:] אמר אביי לא תימא טעמיה דרב כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה אלא טעמיה דרב משום דקסבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כלומר לא תימא קסבר רב אחליה לתנאיה וכתובה בעי למיתב לה אם מגרשה אלא טעמא דרב לענין גט משום דקסבר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין ואפי' נמצאו עליה נדרים אבל לענין ממונא בתנאיה קאי שאם ימצא עליה נדרים תצא שלא בכתובה ומדאמרי' לא תימא כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה משמע שאם חזר ומחל תנאו דמהני מחילתו ומקודשת ולפיכך כתב הר"ם במז"ל בפ' ז' מהלכות אישות המקדש על תנאי וחזר אחר כמה ימים ובטל התנאי אע"פ שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי והרי היא מקודשת סתם ולפיכך המקדש על תנאי וכנס סתם או בעל סתם הרי זו צריכה גט אע"פ שלא נתקיים התנאי שמא בטל התנאי כשבעל או כשכנס והראב"ד ז"ל מצריך בהשגות שיבטל התנאי בעדים והרשב"א ז"ל חולק ואומר שאין מחילת התנאי ובטולו מועילין בינו לבינה אלא בדבר שבממון כגון ע"מ שתתן לי מאתים זוז וכיוצא בו שיכול לומר הריני כאילו התקבלתי אבל בשאר תנאים לא וכנסה סתם דקאמרינן היינו שבעל ומהני משום דבעל לשם קידושין ולא משום קידושין הראשונים: ושמואל אמר אינה צריכה הימנו גט · פרכינן התם בפ' המדיר עלה דשמואל ממתני' דתנן כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה כתובה הוא דלא בעיא הא גיטא בעיא מאי לאו קדשה על תנאי וכנסה סתם ותיובתא דשמואל לא קדשה סתם וכנסה סתם · וקי"ל הכי דאפי' קדשה סתם וכנסה סתם צריכה גט ואין לה כתובה דאע"ג דלרב דקי"ל כוותיה מתוקמא ליה מתני' שפיר בקדשה על תנאי וכנסה סתם אפ"ה רב נמי מודה דקדשה סתם וכנסה סתם אין לה כתובה ומומין יוכיחו דודאי אפי' בסתם הם פוסלין כדאמרי' בעלמא [כתובות דף נז:] משום שמפון דאלמא איכא שמפון בנשים במומין במקדש סתם שלא תאכל בתרומה לפי שאינה מקודשת ודאי מן התורה וה"ה לנדרים כדשמואל ובירושלמי [הלכה ד] נחלקו בה ר"ל ור' יוחנן וקי"ל כר' יוחנן דאמר אין לה כתובה וכן דעת [הרשב"א] והרמב"ן וכן פסק הר"ם במז"ל בפרק כ"ה מהלכות אישות · ונמצינו למדין שבין קדשה על תנאי

וכנסה

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לח:

[דף רכט ע"ב]

ד"ת מ"ז

כתובות עד.

נ"א המתנה

וכן כתב הר"ן לקמן בפ"ב סימן תרמ"ג ד"ה מתני' המקדש כו' [illegible]

שלטי הגבורים

א עיין פרק המדיר:

ב כתב (ו) מיי' המקדש על תנאי וחזר בו אחר כמה ימים ובטלו הרי זו מקודשת סתם אע"פ שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים בטל התנאי וכן אם (ז) התנאי מן האשה אם בטלה אותו בינו לבינה אח"כ בטל לפיכך המקדש על תנאי וכנס אח"כ סתם או בעל סתם צריכה גט אע"פ שלא נתקיים התנאי שמא בטל התנאי כשבעל או כנס וכן כ' הר"ם גרבוני בע"מ שאתן לך מאתים זוז ואם אמר שמקדש שאינו רוצה לקיים התנאי לעולם אין כופין אותו לקיימו אלא קדושין בטלים ואינה צריכה גט ומ"מ בעל נפש לא ישאנה בלא גט שמא אחר כך יאמר לקיים התנאי לקלקל על השני ואם אמר שעדיין רוצה לקיימו אין יכולים לכופו כל י"ב חדש כדין זמן שנותנים לבתולה ומי"ב חדש ואילך כותבים עליו אגרת מרד ואם מת קודם שיקיים התנאי אפילו תלינה לא בעית ואם מחלה היא התנאי בחיי המקדש גמרו הקדושין מיד כאילו קיימו וכל הני תנאים מיירו כשלא כנסה אבל כנסה מקודשת מיד דמסתמא בשעת כניסתה לחופה מחלה לתנאה כדאמרינן במקדש על תנאי ובעל חייב ליתן לה כתובתה ממה נפשך אם מחלה הרי נשואין גמורין ואם לא מחלה באותה שעה הרי עדיין יכולה למחול וכשתמחול אגלאי מילתא דנישואין גמורים הוו וכתובה יש לה וכן כתב הרא"ש ז"ל בתשובה באחד שהלך למדינת הים וקדש על תנאי אם באתי מכאן ועד י"ב חדש תהיה מקודשת מעכשיו וקודם שהלך נתרצו שניהם להאריך הזמן ועברו י"ב חדש ולא בא ובא קודם הזמן האחרון וכתב דהוו קדושין דכל מעשה שנעשה על תנאי יכול לבטל התנאי ואפילו נתאכלו המעות הוו קדושין למפרע כשנתקיים תנאי שני:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב איכא בינייהו: (ב) כל כנ"ל: (ג) ומשמע שלא היה כנ"ל: (ד) בעלמא הוא דגלי כנ"ל: (ה) רבה כנ"ל: (ו) נ"ב לי' טור בסימן לח: (ז) נ"ב היה:

הגהות חו"י

(א) עי' פ"ז דכתובות ברי"ף דף נב ע"ב:

וכנסה סתם בין קדשה סתם וכנסה סתם צריכה גט ואין לה כתובה וכשם שאין לה עיקר כתובה כך אין לה תוספת מדגרסינן בסוף פרק אלמנה ניזונית (דף קא:) ונשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה אין להם תוספת וכל שכן מנה ומאתים והיינו טעמא משום שהן פושעות בדבר והכא נמי היא פושעת דהא עלה דידה הוה רמי לגלויי וכן כתב הר"ם במז"ל בפרק הנזכר :

המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט · איכא מ"ד דאע"ג דבמקדש על תנאי ובעל ובמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל אמרינן בכל חדא מינייהו צריכה הימנו גט אינן שוין בדינן דבמקדש על תנאי ובעל צריכה גט מספק כמו שכתבתי למעלה ובמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה גט בודאי וזהו דעת הר"ם במז"ל בפ"ג מהלכות אישות והיינו טעמא משום דבמקדש על תנאי ובעל יש לחוש שמא על סמך תנאו בעל שהיה סבור שנתקיים מה שאין לומר כך במקדש בפחות משוה פרוטה וליכא דגמ' נמי הכי מוכח דבמקדש על תנאי אמרו לא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט דמשמע דספק הוא ובמקדש בפחות משוה פרוטה אמרו צריכה גט ודעת הרב ז"ל בפרק הנזכר דמקדש במלוה ובעל דינו כמקדש בפחות משוה פרוטה ושתיהן צריכות גט מן הודאי [ואפרש טעמו בפ' המדיר בס"ד] ועוד חלק ז"ל שם בין מקדש על תנאי למקדש במלוה ובפחות מש"פ בשני דברים הא' דבמקדש על תנאי אפילו כנס או בעל שלא בעדים מהני לפי שהקדושין כבר היו בפני עדים וכל שנתבטל התנאי ממילא חיילי לדעתו ז"ל אבל במקדש במלוה או בפחות משוה פרוטה צריך ביאה בעדים לפי שלא היה ממש בקדושין הראשונים וכן במקדש על תנאי הזכיר כנס או בעל משום דכיון דמשום מחילת התנאי אתינן עלה לא בעינן בעל דוקא דבכנס נמי סגי אבל במקדש במלוה ובפחות משוה פרוטה לפי שלא היה ממש בקדושין הראשונים לא סגי בכנס ובעינן בעל כדי שתתקדש בביאה · ומכאן נ"ל שדעתו ז"ל שאין האשה מתקדשת בחופה ולא כר"ב הונא [דף ה:] דאמר חופה קונה וכמו שכתבתי בפ"ק שא"כ היה לו לכתוב שאם קדש במלוה ובפחות מש"פ וכנס בעדים צריכה גט מספק ואי אפשר לומר שהכניסה דינה כסבלונות שאפי' אמרי' בקטן ובפחות מש"פ אמרי' דעל דעת קדושין הראשונים שלח משא"כ בביאה מן הטעם שאכתוב לפנינו בס"ד דא"כ מקדש על תנאי וכנס למה צריכה הימנו גט אלא ודאי כדכתיבנא והוי יודע שיש חולקים ואומרים שאף המקדש במלוה אינה צריכה גט אלא מספק כדין המקדש על תנאי דשמא היה סבור שהמקדש במלוה מקודשת ואחרים חולקים עוד עליו ואומרים דאפילו בפחות מש"פ אינה צריכה גט אלא מספק ואם בא אחר וקדשה חוששין לקדושי' וראוי להחמיר [ועוד אוסיף ביאור בהלכות אלו בפרק המדיר] :

וגרסי' בנזירות וכו' חזקה שליח עושה שליחותו · ושמא קדש את הבת ואסור באמה ובאחותה או שמא קדש האם ואסור בבתה ובאחותה : אע"ג דאית לה · בת ואחות אבל נשואות היו בשעה שעשה אותו שליח והארכתי בה במסכת גיטין בפרק התקבל [בסוף סי' תקז ד"ה ונימא כו'] בס"ד · ויש שדקדקו מכאן שאדם יכול להיות שליח להוליך קדושין לקרובתו ולקדשה לאחר אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו דאי לא יאמרו שמותר בקרובות השליח אלא ודאי רשאי כשם שהוא רשאי להיות שליח לקבלת קדושין שלה כדאמרי' לקמן בסמוך בגמ' [דף נג:] הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח כלומר שהבוגרת מנתה אביה שליח לקבל קדושיה : **מתני'** סבלונות · דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו : אינה מקודשת · ולא אמרי' יודע היה שאין קדושיו קדושין וגמר ושלח סבלונות לשם קדושין או שקדשה *) (משהגדיל) קודם סבלונות אלו ע"פ שני הפירושין שאכתוב בגמ' בס"ד אלא אמרי' מחמת קדושין הראשונים שלח : וכן קטן שקדש · ושלח סבלונות משהגדיל : **גמ'** מ"ט דהני סבלונות מחמת קדושי קמאי נינהו · שהוא טועה וסובר שהיו קדושין ואינו חושש לקדשה פעם אחרת ואע"ג דאמרי' בפרק המדיר (דף עג:) דמקדש מפחות מש"פ ובעל וכן קטן שקדש ובעל צריכה הימנו גט משום דאדם יודע שאין הקדושין תופסין בפחות מש"פ ויודע שאין קדושי קטן כלום וגמר ובעל לשם קדושין והכא משמע דאין אדם יודע אלא טועה דמ"ה אין חוששין לסבלונות לא קשיא דיודע ואינו יודע וגבי ביאה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לא מחית נפשיה לספיקא ובעל לשם קדושין אבל גבי סבלונות שאין לו חשש איסור בדבר סומך לשלחם על דעת קדושין ראשונים כשם שסמך עליהם מתחלה כשקדשה בהם והיינו דתניא בתוספתא [פ"ד הלכה ד] המקדש בפחות מש"פ ושלח סבלונות לא עשה ולא כלום שעל מנת קדושין הראשונים שלח בעלו קנו וכו' : **חוששין** לסבלונות · פרש"י ז"ל מי שהידך אשה ונתרצית האשה ושלח סבלונות בעדים חוששין שמא קדושין נינהו ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון ומיהו דוקא בהדיך דאי לא ודאי לא חיישינן שא"כ כל מי שיתן מתנה לפנויה בפני עדים ניחוש לקדושין ובהדיך נמי דוקא כשנתן סתם אבל פירש לשם סבלונות ודאי ליכא למיחש ואסיקנא אמר רב פפא באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן · כלומר באתרא דלא סמכי לשדורי סבלונות קודם קדושין אית לן למיחש דהאי נמי לא סמכא דעתיה ולשם קדושין משדר אבל באתרא דמסבלי והדר מקדשי דאין מקפידין לקדש קודם סבלונות בהאי נמי לא חיישי' ופרכינן בגמ' מקדשי והדר מסבלי פשיטא דחיישינן ומשני לא צריכא דמיעוטא מסבלי והדר מקדשי ורובא מקדשי והדר מסבלי מהו דתימא ניחוש למיעוטא קמ"ל · זו היא גרסת רש"י ז"ל · כלומר מהו דתימא

*)ד"ת [וכ"ח] מ"ז

רש"י

נתפסה: נאנסה: אסור בכל (ג)הנשים · שמא קידש אמה או בתה או אחותה : ומודה רבי יוחנן · שמותר באשה שאין לה כו' : לא צריכא אע"ג דאית לה · אבל היו נשואות בו בפעם כשעשאו לזה שליח ואחר כך נתגרשו (ד) כיון דכשעשאו שליח לא היה הוא בעצמו יכול לקדשה אין בשליחותו כלום לגבי אותם נשים : **מתני'** סבלונות · דורונות שדרך חתן לשלוח לארוסתו : [אינה מקודשת] · דמחמת קידושי קמאי נינהו ולא אמרינן יודע היה שאין קידושיו קידושין וגמר ושלח סבלונות לשם קידושין אלא אמרינן מחמת קידושין ראשונים שלח: וכן קטן שקידש · ושלח סבלונות משהגדיל: **גמ'** חוששין לסבלונות: מי שהידך אשה ונתרצתה ושלח סבלונות בעדים חוששין לסבלונות שמא קידושין (ה) הן ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מראשון (כן פירש"י ולא כאלפס שפירש דלא ידעינן אי קדיש) *ומתניתין דקתני אע"פ ששלח סבלונות אינה מקודשת היינו כדקתני טעמא שמחמת קידושין ראשונים שלח אבל היכא דליכא קידושין קמאי בטעות לא שייך למימר הכי : מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא

[גמרא / רי"ף]

נר מצוה

בלא גט ולאפוקי מהאי תנא דאמר רב יהודה אמר שמואל משום ר' ישמעאל והיא לא נתפשה אסורה הא נתפשה מותרת ויש אחרת שאע"פ שלא נתפשה מותרת ואי זו זו שקדושיה קדושי טעות שאפי' בנה מורכב על כתפה ממאנת והולכת לה וליתא לדרבי ישמעאל : וגרסינן התם אמר רב יוסף בר אבא א"ר מנחם אמר *ר' אבא °המקדש בפחות משוה א פרוטה ובעל צריכה ממנו גט חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות: גרסינן בנזירות*(א) אמר רבי יצחק דף יב.

תרלו בר יוסף אמר ר' יוחנן האומר לשלוחו "צא וקדש לי אשה ומת שליח אסור בכל הנשים חזקה שליח עושה שליחותו אמר רבא ומודה ר' יוחנן באשה שאין לה בת ולא אם ולא אחות פשיטא לא צריכא אע"ג דאית לה והשתא [לבתר]דשוי שליח איגרוש מ"ט כי משוי איניש שליח היכא דאיהו מצי לקדושי אבל היכא דאיהו לא מצי לקדושי לא משוי שליח: **מתני'**

תרלז ב המקדש שתי נשים בפרוטה אחת או אחת בפחות משוה פרוטה אע"פ ששלח סבלונות לאחר מכאן *אינה מקודשת וכן קטן שקדש : **גמ'** מ"ט דהני סבלונות

תרלח מחמת קדושין קמאי נינהו וקדושין קמאי לית בהו מששא "איתמר אמר רב הונא ב חוששין לסבלונות וכן אמר *רבא חוששין לסבלונות פירוש היכא דלא ידעינן אי קדיש אי לא קדיש ואסיקנא אמר רב פפא באתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן מסבלי והדר מקדשי לא חיישינן (ג) ואפילו מיעוטא מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא

המאור הקטן

לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא ניחוש למיעוטא פירוש וסמוך מיעוטא לחזקה שאשה זו בחזקת פנויה עומדת ואתרע ליה רובא קמ"ל מיעוטא כמאן דליתיה דמי ורובא וחזקה רובא עדיף (ב) דא"נ הוו כי הדדי הוה חיישינן לחומרא (ג) והם הכי אמרי' בפרק עשרה יוחסין בתינוק שנמצא בצד העיסה ודאמרינן ביבמות (ד) בריש פרק האשה שהלך בעלה וצרתה אליבא דר"מ (ה) והכי נקיטינן פי' ההיא שמעתא משמיה דרבינו האי גאון ז"ל אלא אמר רבא רישא חזקה ליבום ורובא לשוק וחזקה לא עדיף כרובא סמוך מיעוטא דמפילות לחזקה וה"ל פלגא ופלגא וכו' רבא לאוקמה למתני' אליבא דכ"ע קא מהדר דאפי' לר"מ את"ל דלא עדיפא חזקה כרובא אפ"ה סמכינן ליה מיעוטא דמפילות והוו להו פלגא ופלגא אבל לרבנן אע"ג דלא חיישי' למיעוט רובא וחזקה כי הדדי נינהו ולא צריכי למסמך מיעוטא דמפילות וסיפא נמי דהיתה לו חמות אפילו לר"מ כיון דמיעוטא דמיעוטא הוא לא חיישינן ליה וכ"ש לרבנן דלא חיישינן למיעוט כלל נמצאת משנתנו בין לר"מ בין לרבנן כך כתב רבינו האי גאון ז"ל ולפום הדין סברא קשיא לן דר"מ אדר"מ ודרבנן אדרבנן מ"ש באשה דאמרינן לר"מ הוה ליה פלגא ופלגא וה"ה לרבנן וגבי תינוק שנמצא בצד העיסה אמרינן לר"מ איתרע ליה רובא ולרבנן רובא עדיף וניחא לן דר"מ אדר"מ ל"ק גבי אשה דאיסורא לחומרא וגבי תינוק אפושי טומאה היא ולא מפשי' טומאה ודרבנן אדרבנן נמי ל"ק אע"ג דאמרינן גבי תינוק רובא עדיף ה"מ לאפוקי מחזקת טהרה ולעולם אין בו כח להכריע לטומאה דקי"ל כר"י דאמר אין זו חזקה ששורפין עליה את התרומה והוו להו רובא וחזקה שקולים כי הדדי ואיתא נמי להא שמעתא בנדה בפרק כל היד · והרי"ף ז"ל גרים איפכא (דרובא מסבלי ומיעוטא מקדשי) : **לא** צריכא דרובא (ו) מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא ניחוש למיעוטא פי' וסמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא (ז) קמ"ל וא"ת מ"ש הכא דחיישינן ולא חיישינן בכל התורה כולה י"ל כיון דרבנן קמאי דאינון רב הונא ורבה סבירא להו חוששין לסבלונות למיהוי אינהו גופייהו קדושין אע"פ דרב פפא לא ס"ל הכי חש ליה לסברא דקמאי למסמכיה למעוטא דמקדשי והדר מסבלי ומשום הכי חיישינן :

מלחמת ה'

ועוד לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא וכו' עד א"נ הוה כהדדי הוה חיישינן לחומרא :

אמר הכותב אלו דברי הראב"ד ז"ל והם צריכין תקון שהרי אפילו לר"מ במקום איסורא חיישינן וכ"ש לדברי חכמים שלא עלה על דעת לבטל הרוב לגמרי אלא הטעם בכאן מפני שאין אנו חוששין לסבלונות עצמן שיהיו קדושין שהרי לשם סבלונות נשתלחו ולא לקדושין ואפילו בסתם בעינן שיהיו עסוקין באותו ענין וכיון שאין כאן אלא חשש שמא קדש בפני שנים שהלכו להם אפשר שנאמר זה כמנהג המיעוט נהג שהרי הסבלונות לפנינו ולא הקדושין ולא נחזיק פנויה זו באשת איש ועוד דהאי רובא דאמרינן דלמא קדיש רובא גריעא הוא דהא תלי במעשה ולא אזלינן בתר רובא דתלי במעשה כדמסיק רבינא בפרק הלוקח בהמה בבכורות וזו שכתב בה"מ דלרבנן רובא וחזקה כי הדדי נינהו ולא צריכא למסמך מיעוטא ח"ו דהא תנן נמי גבי טומאה וחכמים מטמאין ואם לאפוקי מחזקת טהרה בלבד ולא היה בו כח להכריע לטומאה דהוו להו רובא וחזקה שקולין א"כ למה שנינו וחכמים מטמאין פעמים שהיא טהורה כגון ברה"ר דספק טומאה ברה"ר טהור ולא הוי תני תנא מטמאין אלא ודאי טמאה היא לגמרי אלא שאין שורפין וכן השיב עליו ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל ועוד דתניא התם בפרק עשרה יוחסין שני דברים אין בהם דעת לישאל ועשאום כמי שיש בהם דעת לישאל וכו' ושמעי' מינה שאינן ספיקות והרוב מכריע שאלו היו ספיקות כל הספיקות שאין בהם דעת לישאל טהורות ועוד דהא איכא התם רובא וחזקה ששורפין עליה את התרומה כגון עיסה בתוך הבית ושרצים ונפרדעים מטפלין שם ונמצאו חתיכות בעיסה אם רוב שרצים טמאה ולא סמכו מיעוט לחזקת טהרת העיסה ויהיו שקולים והטעם לפי שהרוב מכריע ואפילו לשרוף את התרומה וכשאמרו בתינוק שאין מפני שאין התינוק ודאי טמא אלא חזקה שהנשים נדות מגפפות אותו לפי דעתו של בה"מ ז"ל שפירש שם שאין טעמו נכון אבל רבינו הגאון ז"ל בא לפרש דרובא כנגד חזקה אע"ג דעדיף מינה לא עשאוהו כודאי התם במסכת נדה בג' מקומות הללו הלכו חכמים אחר הרוב ועשאוהו כודאי לאפוקי רובא דאיכא חזקה דלא שרפי' עליה תרומה וה"ה לדעתו שאין מקילין לעשות בו מעשה בכל מקום שראוי להחמיר והטעם דסמכינן לה מיעוטא ומאי דאמור רבנן מיעוטא כמאן דליתיה דמי לומר שאינו חשוב להצטרף לטהרה ועדיין מכריע אלא שאין עושין בו מעשה ואתי שרצים דכיון דנגעו אין חזקה של עיסה כלום שהרי שליא רובא דאיכא

דבית הוא ואעפ"כ עשאוהו כודאי דכיון דהיא בבית אין חזקתו של בית במקומה שהרי הורעה לפניך והכי נמי מוכח בפ"ק דנדה והיינו נמי טעמא דינאת מלאה שחוששת ואע"ג דרובא לגוף דאורעה לה חזקה וחוששין ואין עושין מעשה ברובא ולא בחזקה והו דעת הגאון ז"ל : ומה שכתב עוד והרי"ף ז"ל גריס מהו דתימא לא ניחוש קמ"ל וכו' וי"ל כיון דרבנן קמאי דאינון רב הונא ורבה ס"ל חוששין לסבלונות למהוי אינהו גופייהו קדושין אע"ג דרב פפא לא ס"ל

הגהות חו"י

(א) עי' רי"ף גיטין דף קנג ע"ב : (ב) בגמ' מפורש דארישא קאי וגי' הרי"ף היא כגי' ר"ח דבתוספת רק מפני שמשמע לשון הרי"ף דקאי אסיפא והוא גי' הר"י בתוס' רק דגרס מ"ד ניחוש י"ל שגם כוונת הרי"ף כך הוא ומ"ש מ"ד ל"ח ר"ל לא נאמר דלא חיישינן רק ניחוש למעוטי כי היינו מפרשים מסבלי והדר מקדשי דוקא כ"ל · והסברא נכונה מאד דמקשה אסיפא בגמרא פשיטא שהרי שלח לה לשם סבלונות וק"ל · ואם לא נמצא כגי' ר"ת דמקשה בש"ס ארישא פשיטא בהדיא ג"כ דעת ר"ח היה כמ"ש לדעת הרי"ף ודו"ק א"נ י"ל דגם הרי"ף בשיטת הר"י קאי דאסיפא אמר ואפילו ומ"ש מ"ד לא חיישינן ס"ק ולא ניחוש למה שהם מוטעים לומר דלא נחוש להם רק לגודל האיסור ניחוש גם למיעוט להחמיר קמ"ל : (ג) כ"ש היא שעשתה שליח לקבל קדושין ממי שירצה ומה (ד) אע"פ דאפשר דאחר שנתגרשו בא השליח לשם וקידשם וא"כ אפילו ודאי קידשם אין בקידושיו כלום וכן כ... שנתאלמנו אחר יום שנשלח וכן מותר ברחוקים שא"א שיגיע לשם השליח : (ה) צ"ע הא בעי למימר שעומד לקדשה ושהם יאמרו הרי את מקודשת לפלוני עי' א"ה ר"ס כ"ג שהרי אינו אגלה ודו"ק · ולכ... כשהוא אומר שלא קידשה ובלא היה דעתו לקדשה עיין א"ה סימן מה ס"ב בהגה"ה :

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א המקדש בפחות משוה פרוטה אם בעל הרי היא מקודשת לו קדושין גמורין בבעילתו וכן קטן שקדש ובעל לאחר שהגדיל הרי היא מקודשת לו בבעילתו וכן המקדש במלוה ובעל מקודשת לו בבעילתו ונראה בעיני שאם נתיחד עם ארוסתו אחר שהגדיל וכן המקדש במלוה או בפחות מש"פ אם יש עדים שנתיחד עמה אח"כ חוששין שמא בא עליה באותו יחוד ואומרים הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אע"פ שהיא ארוסתו וצריכה ממנו גט כמב"ה :

ב (א)חוששין לסבלונות פי' רש"י שאם שדכה תחלה ואח"כ שלח לה סבלונות בעדים אנו חוששין שמא שלחם לה לשם קדושין וצריכה גט לפיכך אם רוב העיר רגילין לקדש ואח"כ שולחין סבלונות חוששין שמא לשם קדושין שלחם אבל אם רוב העיר רגילין לשלוח תחלה ואח"כ מקדשין אין חוששין ור"ת פסק אפי' הרוב שולחים הסבלונות תחלה ואח"כ מקדשין חוששין למיעוט שמקדשין תחלה להחמיר ופי' ג"כ חוששין לסבלונות שמא קדשה בפני עדים והלכו להם למ"ה לפי זה אפי' לא שלחם בעדים חוששין להם ויאה גם כן קולא מתוך זה הפי' שאם יש עדים שלא קדשה אחר השדוכין שאין חוששין באלו הסבלונות משום קדושין ולפרש"י חוששין הלכך טוב לחוש לשני הפירושין להחמיר וכך היא מסקנת הרא"ש וחוששין לכתובה שאם כתב לה כתובה ולא הגיע עדיין לידה רואין אם דרך מקצת אנשי העיר שמקדשין ואח"כ כותבין כתובה חוששין שמא נתקדשה אע"פ שאין שם סופר מצוי ואין אומרים שמא הסופר מזמן לו וקדש וכתב ואם דרך כל אנשי העיר שכותבין הכתובה קודם הקדושין אין חוששין לקדושין :

לשון ריא"ז

המקדש שתי נשים בפרוטה או אשה אחת בפחות מש"פ או שהיו קדושי קטן שאין קדושיו קדושין אע"פ ששלח סבלונות לאחר שהגדיל אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח סבלונות הללו ואין דעתו לקדשה בסבלונות בד"א כשידוע שקדש קדושין בטלין כאלו ואח"כ שלח הסבלונות אבל אם אינו ידוע אם הם קדושין אם לאו ועדים מעידין ששלח הסבלונות אע"פ שרוב אנשי המקום דרכן לקדש ואח"כ לשלוח סבלונות חוששין שמא קדש קודם ששלח הסבלונות

עין משפט

א מיי' פ"ט מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לא :

: מיי' פ"ד מהל' אישות טור אה"ע סי' לא מג :

מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' מה :

אמי' כ"ה בגמ' [דף רל ע"א]

ופי' חוששין לדברי רי"ף חוששין שמא קידשה ככר קדושין גמורין וכן פי' בתוס' מהר"ס

דף נ:

בגמ' איתא רבה

תגהות הב"ח

(א) נ"ב לי טור בסימן מה : (ב) נ"ל וא"ב : (ג) לחומרא והכי נמי אמרינן כנ"ל : (ד) נ"ב עי' במ"ש התוס' בפ' י' יוחסין : (ה) אליבא' דר"מ אלא אמר רבא וכו' וה"ל פלגא ופלגא וכו' ואח"כ נ"ל והכי נקטינן וכו' דרבינו האי גאון ז"ל כנ"ל : (ו) לא צריכא דרובא מסב לי והדר מקדשי ומיעוט' מקדשי והדר מסבלי מה"ד לא ניחוש למיעוטא קמ"ל כנ"ל וכ"ב זה שייך לעיל למ"ש הרי"ף ז"ל גרי' איפכא והד"א: (ז) תי' קמ"ל נמחק :

דתימא ניחוש למיעוטא לתלות לקולא משום דאיכא למסמך האי מיעוטא לחזקה דידה שעומדת בחזקת פנויה ועוד שאילו נתנן לשם קדושין היה לו לפרש קמ"ל דכיון דרובא מקדשי תחלה אין תולין להקל מפני המיעוט ואע"ג דליכא דניחוש לחומרא משמע מלישנא חשש לקולא דגבי בתולה שעברה [חגיגה טו:] אמרי' חיישינן שמא באמבטי עברה ובפ' שואל נמי אמרי' [דף קנא:] חיישינן שמא חוץ לחומה לנו והיינו לקולא כפי פרש"י ז"ל שם ולפי גרסא זו כל היכא דרובא מסבלי והדר מקדשי לא חיישינן · אבל הגאונים ז"ל גורסין לא צריכא דרובא מסבלי והדר מקדשי ומיעוטא מקדשי והדר מסבלי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל וכך כתובה בהלכות ולפי גרסא זו לעולם חיישינן אלא באתרא דכולהו מסבלי והדר מקדשי והיינו טעמא דנהי דבעלמא לא חיישינן למיעוטא הכא חיישינן לפי שאין רוב זה קבוע ומחוייב דומיא [יבמות דף קיט:] דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות שהוא רוב קבוע מצד טבע העולם אבל רוב זה שאינו אלא מצד המנהג והמנהג עשוי להשתנות אין זה רוב חשוב שלא לחוש למיעוטו : וגרסי' בגמ' בעא מיניה רב אחא בר

נר מצוה

א קמ"ל:

מתני' ^א^ המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות ומעשה בחמש נשים ובהן שתי אחיות ולקט אחד כלכלה של תאנים ומשלהן היתה ושל שביעית היתה ואמר להן הרי כולכן מקודשות לי בכלכלה זו וקבלתה [אחת] מהן על ידי כולן ואמרו חכמים אין האחיות ^ב^ מקודשות : **גמ'** *איתמר קדושין שאין מסורין לביאה כגון שאמר לאב אחת מבנותיך מקודשת לי בפרוטה זו אביי אמר הוו קדושין ורבא אמר לא הוו קדושין

תרלט דף נא.

רש"י

למיעוטא · דמקדשי ברישא קא משמע לן : **מתני'** כאחת · שאמר שתיכן מקודשות לי : אינן מקודשות · ואין שום אחת מהן צריכה גט ובגמ' מפרש או משום דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו כגון זה דבאחות אשה לא תפסי קידושי בזה אחר זה גם בבת אחת לא תפסי או משום דהוי קדושין שאין מסורין לביאה דאין יכול לבא על שום אחת אי תפסי קידושין בהו ולכך לא הוי קדושין : ואלהן היתה· מפרש בגמ': על ידי כולן · בשביל כולן : **גמ'** קידושין שאין מסורין לביאה · כגון שקידש אחת משתי אחיות ולא פירש איזה מהן דאין יכול ליבא

רב הונא מרבה הוחזק שטר כתובה בשוק מהו · כלומר שראו שטר כתובתה· אם נתקדשה לאחר מהו להחזיקה במקודשת לראשון · ופשטינן באתרא דמקדשי והדר כתבי כתובה חיישינן כתבי והדר מקדשי לא חיישינן ופרכינן מקדשי והדר כתבי פשיטא ומהדרינן לא צריכא דלא שכיח ספרא · כלומר שאין הסופר מצוי בעיר תמיד : מ"ד ספרא הוא דאיתרמי ליה · וכתב קודם קדושין קמ"ל ומדברי הר"ס במז"ל בפרק ט' מהל' אישות נראה דאפי' באתרא דמיעוטא בלחוד מקדשי והדר כתבי חיישינן כדרך שאמרו בסבלונות לפי גרסת הגאונים ז"ל · זו היא שטת רש"י ז"ל שהוא סובר דמאי דאמרינן חוששין לסבלונות היינו לומר שחוששין שהסבלונות עצמן היו קידושין ויש הוכחה לפירושו בגמ' דאמרינן אימא כי משדר סבלונות אדעתא דקדושי קא משדר ואמרי' נמי אבל הכא דנחית לתורת קדושין אימא נהוו קידושין דאלמא כולה שקלא וטריא לחוש לסבלונות עצמן שיהיו קדושין ומיהו זו דהוחזק שטר כתובה בשוק לפי פירושו איכא מטעין שמועתנו דחשש סבלונות הוא מפני הסבלונות עצמן וחשש כתובה אינו אלא מפני חשש קדושין שקדמוה ואעפ"כ הביאוה כאן בגמ' משום דמאי דפשטינן בה דמי למאי דפשטינן בסבלונות דבתרווייהו באתרא למקדשי ברישא חיישינן והרמב"ן ז"ל ייסב עוד לפי שטת רש"י ז"ל (א) [דבתרווייהו מיירי בסבלונות והכא נמי בסבלונות] באתרא דמקדשי בהן עצמן מיבעיא לן אם הוחזק שטר כתובה אחר ששלח סבלונות אי חיישינן שלשם קדושין שלחן אפי' באתרא דמסבלי והדר מקדשי כיון דכתיבא כתובה הדבר מוכיח שלשם קידושין שלח או דלמא דכל היכא דמסבלי והדר מקדשי לא חיישינן ופשטינן דאי אתרא דמקדשי והדר כתבי כתובה חיישינן לפי שעל כרחנו זה שנה מנהג מקומו שאם אתה אומר שנהג מנהגם בסבלונות ולא נתנן לשם קדושין הרי שינה מנהגם בכתיבת כתובה תחילה וכיון שעל כרחנו לא נהג מנהג מקומו יש לחוש ולומר שקיים מנהגם לכתוב כתובה אחר קדושין ושנה אותו שקדש תחלה באותן סבלונות זו היא שיטת רש"י ז"ל אבל בהלכות כתוב אמר רבא חוששין לסבלונות פירוש היכא דלא ידעינא אי קדים אי לא קדים כלומר שאין חוששין לסבלונות עצמן שיהיו קדושין אלא שמא קדמו להם קדושין וכגון ששדיך וכן פר"ח ז"ל · וכ"מ לפרש"י ז"ל שהוא חושש לסבלונות עצמן משום קדושין דוקא שנתנן לה בפני עדים שהמקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו ואפי' שניהם מודים כדאיתא לקמן [דף סה:] בהדיא ולפי פי' הרב אלפסי ז"ל כל ששלח סבלונות בודאי אפי' בלא עדים חוששין שקדמו להם קדושין ולפי זה אתי שפיר הא דהוחזק שטר כתובה בשוק שהביאו כאן ולא בסבלונות איירי אלא אי חיישינן בהוחזק שטר כתובה בשוק שמא קדמו לכן קדושין דומיא דחשש דסבלונות · ונמלא פסקן של דברים דהיכא דשדיך ואח"כ נתן סבלונות סתם בפני (ג) עדים אי אתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן לקדושין ודוקא בשנתנן סתם ובפני עדים אבל נתנן בפירוש לשם סבלונות א"נ אפי' נתנן סתם ושלא בעדים אין חוששין להם לפרש"י ז"ל ולפירוש הרי"ף ז"ל אפילו נתנן בתורת סבלונות בפירוש ואפילו בלא עדים חוששין שמא קדמו להם קדושין ולפי גירסת רש"י ז"ל כדאמר דבאתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן דוקא באתרא דרובא מקדשי ולפי גרסת הגאונים אפי' באתרא דמעוטא מקדשי אבל באתרא דכולהו מסבלי והדר מקדשי לכ"ע לא חיישינן ובעיר חדשה שאין בה מנהג מסתברא דחיישינן דכיון שאין בה מנהג רואין אותה כמחלה על מחלה ועוד שהרי לגרסת הגאונים ז"ל אפי' למיעוטא חיישינן · וכל היכא דחיישינן אפי' אמרו שניהם שלא נתכוונו לקידושין חיישינן · ולדברי האומרים [דף מו:] דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה שאם נתרצה אביה בפירוש חיישינן וכמו שכתבתי למעלה [סי' תרל] אפי' בקטנה נמי חיישינן לסבלונות אם נתרצה בהן אביה ולא עוד אלא אפי' בקטנה שאין לה אב כל ששדכה בחיי האב אע"פ שלא שלח סבלונות עד לאחר מיתת האב לפי' הרב אלפסי ז"ל חוששין שמא קבל אביה קדושיה אבל לדעת רש"י ז"ל שאינו חושש אלא שמא הסבלונות בעצמן קדושין הכא כיון שאין לה אב במיאון סגי לה וכתב הרשב"א ז"ל דמאי דאמרינן דאפילו באתרא דמעוטא מקדשי והדר מסבלי חיישינן מסתבר דה"מ כשהן מקפידין בכך שאינן סומכין לשלוח סבלונות אלא לאחר קידושין דבכה"ג הסבלונות מוכיחין לפי מנהג המיעוט שקדמו להם קדושין אבל היכא דלא קפדי משום סבלונות כלל אע"פ שמעוטן מקדשי מפני חשש דברים אחרים ואח"כ מסבלי אין חוששין לסבלונות שיהיו קידושין או שקדמו להם קדושין דכיון שאינן מקדשין תחלה מפני הקפדת הסבלונות אין הסבלונות הוכחה על הקדושין וכתב דמשום כך במקומות אלו אין חוששין לסבלונות כלל ומעשים בכל יום ואין חוששין להם : **מתני'** המקדש אשה ובתה וכו' כאחת · שאמר הרי שתיכן מקודשות לי : אינן מקודשות · אין אחת מהן צריכה גט ובגמרא מפרש טעמא : של שביעית היתה · בגמרא מפרש מאי אתא לאשמועינן : **גמ'** קדושין שאין מסורין לביאה · קדש אחת מב' אחיות ולא פירש אי זו היא דאין יכול לישא אחת מהן שמא [זאת היא] אחות אשתו : רבא אמר לא הוו קדושין · מוכח לה בגמרא מדכתיב [דברים כד] כי יקח איש אשה ובעלה דכי יקח היינו קדושי כסף דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון וכתיב ובעלה דבעינן ראויה לביאה וקי"ל כאביי ופרכי' בגמ' עליה דרבא ממתני' דתנן המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות הא אחת מאשה ובתה אחת מאשה ואחותה מקודשת · כלומר דוקא כאחת אין מקודשות כדרבה [דף נ:] דיהיב טעמא דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו כלומר כיון דבזה אחר זה א"א שיחולו קדושי שתיהן דבתרייתא מחייבי כריתות היא בבת אחת נמי אינו אפילו אחת מהן [אינה מקודשת] דאף על גב דאמרי' האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי היא תמורת עולה ושלמים דאע"ג דבזה אחר זה אין דבור האחרון כלום התם שאני משום דאפשר לשניהם לחול בבת אחת דתמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים אבל הכא כיון שאי אפשר שיחולו קדושי שתיהן כאחת דחייבי כריתות נינהו לא תפסי נמי בחדא מנייהו דהי מנייהו תפסה ומ"מ משמע מדיוקא דמתניתין דדוקא כאחת הוא דאינן מקודשות הא אחת מאשה ואחותה ולא פירש מקודשת ואע"ג דקדושין שאין מסורין לביאה נינהו ותיובתא דרבא אמר לך רבא ולטעמיך אימא סיפא מעשה בחמש נשים ובהן ב' אחיות וכו' ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות אחיות הוא דאינן מקודשות הא נכריות שעמהן מקודשות היכי דמי אי נימא דאמר להו כולכם קני את וחמור הוא ואת וחמור לא קנה כלומר דבבבא בתרא בפרק מי שמת (דף קמג.) אמרינן דנותן מתנה לנולד ולעובר שבמעי אמו שאינו קונה כלום גם הנולד אינו קונה שהרי לא הקנה לזה בלא זה וה"נ איכא חדא דלא חזיא ליה כלל אלא לאו דאמר להו אחת מכם כלומר דלאו את וחמור הוא דאם קדש זו לא קדש זו וקתני אין אחיות מקודשות לאביי קשיא סיפא ולרבא קשיא רישא ומפרקינן אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה המקדש אשה ובתה או אשה ואחותה כאחת אינן מקודשות הא אחת מאשה ובתה אחת מאשה ואחותה מקודשת ואם אמר הראויה מכם לביאה מקודשת לי אין אחיות מקודשות ומעשה בחמש נשים וכו' ואמר הראויה [מכם לביאה] תתקדש לי ואמרו חכמים אין אחיות מקודשות ורבא מתרץ לטעמיה וכו' זו היא סוגיית הגמ' והרב אלפסי ז"ל לא הביא מזה כלום וכתב מתניתין כלורתה ולא העמידה באומר הראויה לביאה מכם תתקדש לי וטעמו ז"ל משום דלא אצטרכינן לאוקומה בהכי אלא משום פרכא דאת וחמור הוא כלומר ותקשי למ"ד לא קנה ואע"ג דקי"ל קנה אשכחן דכותה בתלמודא פרכא אליבא דלאו כהלכתא ומיהו לדידן דקי"ל דאת וחמור קנה מהלה מתוקמא לן מתני' אליבא דאביי דקי"ל כוותיה כפשטה בדאמר כולכם ולא קשיא לן מידי : אבל בעל הלכות והרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' אישות העמידו מתניתין דוקא באומר הראויה מכם לביאה מקודשת לי הא לאו הכי אין אחת מהם מקודשת ויש לתמוה למה ונראה לי שהן סוברין דהכא אליבא דהלכתא מקשי' דאפילו לדידן דקי"ל קנה מהלה הכא לא מקדשא חדא מינייהו משום דבשלמא במקנה איכא למימר שדעתו הוא שיקנה מי שיוכל לקנות שאין טעם לומר שמפני שזה אין לו יד לקנות שלא יקנה מי שיש לו יד אבל מקדש זה קונה הוא אותן נשים בכלכלה של תאנים ולא ניתנה להם אלא כדי שיזכה בכולן שכן דרך הלוקח ליקח רע ויפה כאחת משום יפה ומוכרין יעשו פשרה ביניהן וכשם שלוקח ממוכר אחד יכול לומר כל מקחי אני רוצה ולא חציו וחצי דמיו כדמוכח בפ' בית כור (דף קו:) בשמעתא דשני אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים דקי"ל בטלה מחלוקת ומש"ה נמי אמרי' דכור בשלשים אני מוכר לך דיכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה כך לאוי שיהא הדין בלוקח אחד משני מוכרין וסברו ז"ל כך כדי שתהא שמועתנו עולה להלכה ואעפ"כ אין הדבר מחוור להקל בכך כיון דאשכחן פרכא בתלמודא אליבא דלאו כהלכתא : **וגרסי'** בגמ' [נא:] ת"ש המקדש את בתו סתם אין הבוגרות בכלל הא קטנות בכלל תיובתא דרבא · כלומר האומר אחת מבנותיך מקודשת לי אם יש בוגרות הרבה אין אחת מהן [מקודשת] (ג) דספק קדושין הללו להצריכן גט לפי שאינן ברשותו לקבל להן קידושין הא קטנות בכלל וצריכות גט ואפילו הן הרבה ותיובתא

א מיי' פ"ט מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' מה :

[דף רל ע"ב]

הגהות הב"ח

(א) ד"ה כא בסבלונות איירי ובתרווייהו באתרא דמקדשי עצמן ומיבעיא כצ"ל : (ב) נ"ל ב' עדים : (ג) פי' שאינן בספק כצ"ל : (ד) נ"ב לשון הרא"ש כו' דמצינן נמי בכי האי גוונא : (ה) נ"ב לשון טור בסי' מה : (ו) אלא אם כן אמר כצ"ל : (ז) נ"ב ואם אמר אחת מכולכם מקודשת לי כולן מקודשות כו' : (ח) ולפי ...

שלטי הגבורים

שאלו וצריכה גט מספקי היה דרך כל אותו המקום לשלוח סבלונות תחלה ואח"כ לקדש אין חוששין לו שמא קדש בעבור הסבלונו' ששלח ואינה צריכה שימנו גט וכן אם כתבו שטר כתובה ולא נודע אם קידש ואם לאו אם דרך בני אותו המקום שמקדשין ואח"כ כותבין כתובה חוששין לו שמא קדש קודם כתיבת הכתובה ואע"פ שאין סופרים מזומנים בכל עת ואין אומרים שזימן הכתובה קודם לכן מפני שאין סופר מצוי לו ואם דרך אותו המקום לכתוב כתובה על ידי שידוכין וקיומין שביניהם ואח"כ מקדשין אין חוששין לה להצריכה גט על ידי כתיבת הכתובה :

א (ד) ואין לתמוה אמאי חיישינן למיעוטא דמצינן נמי הכי האי גוונא דלענין איסור אשת איש זמנין דחיישינן למיעוטא כגון גוסס ומגוייד דאין מעידין עליו כדמוכח בהאשה שהלכה ואע"ג דרוב גוססין למיתה וכן מים שאין להם סוף דאשתו אסורה :

ב (ה) ולבעל הלכות אף נכריות אינן מקודשות אלא אם (ו) יאמר הראויה מכם לביאה תתקדש לי ואז כל אחת מהנכריות הוו מקודשת (ז) מספק וכן כתב מיי' והרא"ש כתב כרבינו וכן אם אמר כולכם מקודשות לי והיתה בכן שפחה או עובדת כוכבים או אשת איש או אחת מכל העריות :

לשון ריא"ז

היו חמשה וב' מהן היו אחיות וקדש אחת מהן כגון שמינו כולן שליח א' או שמינו כולן אחת מהם לקבל קדושין לאחת מהם וקבל קדושין לאחת מהן ולא פי' אי זו היא כל אחת מהן צריכה גט ממנו ואם אמר אחת מכם הראויה לביאה הנכריות צריכות גט והאחיות אינן צריכות גט שאין האחיות בכלל הקדושין הללו שאין אחת מהן ראויה לביאה זו מפני אחותה וזו מפני אחותה אמר להן כולכן מקודשות לי וקדשן כולן בבת אחת ע"י שלותן הואיל ואין האחיות מקודשות אף הנכריות אינן מקודשות ואינן צריכות גט וכן אם קדש אשה נכרית עם אחות אשתו בב"א אין הנכרית צריכה ממנו גט (ח) לפי מה שביאר מז"ה במהדורא תליתאה הנכריות צריכות גט ואין שיטת התלמוד כדבריו כמב"ס :

מלחמת ה'

ליה לסברא דקמאי למסמכיה אמיעוטא לעצמו פי' כן ולא העלה בדברי רבינו כלום שהרי רבינו וכל המפרשים חוששין לסבלונות דרב פפא משום שמא קדש בקדושין אחרים קודם לכן פירשו (ט)כן חוששין דרב הונא ורבה וכן נמי כתב ר"ת ז"ל וע"כ כך הוא דכולהו חוששין לסבלונות קמאי ואמרינן נמי מאי הוה עלה ואמר רב פפא באתרא דמקדשי וכו' חיישינן אלמא כי חוששין דקמאי קאמר וכעין הכרעה היא ובאמת שרבינו שלמה ז"ל פירש חוששין לסבלונות עצמן שיהו קדושין וכן פירש אף חוששין דרב פפא ומי שחולק בין זה לזה אין ממש בפירושו אבל הטעם לשאלה זו שאין רוב זה דומה לפלוגתא דר"מ וחכמים דהתם רוב חיוב וטבע הוא וא"א אלא כן אבל כאן אינו אלא מנהג ופעמים הרבה שאדם נוהג כמנהג המיעוט לפיכך במקום איסור אשת איש החמירו לחוש :

ותיובתא דרבא ומפרקי' הכא במאי עסקינן שאין שם אלא גדולה וקטנה · כלומר וכיון שאין הגדולה בספק אין קדושין תופסין אלא בקטנה וקדושי ודאי הם : ומאי בוגרות בוגרת דעלמא · כלומר כל איש שיש לו בת בוגרת אין אותן הבוגרות בכלל קדושין שאביהן מקבל · ופרכינן אי הכי מאי למימרא כלומר אי הכי שאין שם אלא קטנה אחת לא היא אצטריך ולאו דיוקא דידה אצטריך דפשיטא דבגדולה אין לו רשות ואין כאן עוד אלא קטנה וקדושיה מסורין לביאה הן ופשיטא לן דהוו קדושין ומפרקינן הכא במאי עסקינן דשויתיה שליח מהו דתימא כי קא מקבל קדושיה אדעתא דידה קא מקבל קמ"ל לא שביק איניש מידי דאית ליה הנאה מיניה כלומר דכסף קידושין שלו ועביד מידי דלית ליה הנאה מיניה · ומינה דמי שעשה שליח ליקח לו קרקע והלך ולקחו סתם יכול לומר לעצמי לקחתי ומיהו נראה לי דדוקא בקרקע סתם אבל בקרקע מיוחד כיון שהוא מנהג רמאין כדאיתא בפרק האומר (דף נח:) לא מצי אמר דשארית ישראל לא יעשו עולה · ורש"י ז"ל כמי פירש דשויתיה שליח שעשאתו שליח לקדשה לכל הבא ומשמע שאם עשאתו שליח לקדשה לפלוני בפירוש חיישינן · ופרכינן מי לא עסקינן דאמרה ליה קדושי לדידך כלומר וכי מי לא שמעינן כמי ממתני' דאפי' אמרה ליה לאבוה קדושי לדידך וקתני כמי דאינה בכלל ומפרקינן אפ"ה לא שביק איניש מצוה דרמי עליה כדכתיב את בנותיכם תנו לאנשים ועביד מצוה דלא רמי עליה זו היא סוגיית הגמ' כאן ולפנינו בפרק האומר · ושמעי' מינה שאע"פ שהבוגרת עשתה אביה שליח אינה בספק קדושין שאע"פ שסוגיא זו לרבא אתמר דלא קי"ל כוותיה אפ"ה מדרבא נשמע לאביי דלא שמעינן ליה דפליג עליה בהא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות אישות · ומדאמרינן לא שביק איניש מצוה דרמיא עליה יש ללמוד לראובן שהיו לו בנות הרבה ושידך אחת מהן לשמעון ואח"כ בא שמעון ואמר לראובן בתך מקודשת לי סתם דאמרי' דמסתמא דעתו היה על אותה ששדך וכן אביה בשבילה קבל קדושיה דשארית ישראל לא יעשו א עולה ולא ידברו כזב וכן כתבו בתוס' בשם ר"ת ז"ל והרמב"ן ז"ל הביא ראיה לדבריו מן התוספתא דתניא שני אחים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע אי זה קדש וזה אינו יודע אי זה קדש שתיהן אסורות מן הספק ואם היו עסוקין בגדולה לגדול ובקטנה לקטן אני אומר גדולה לא נתקדשה אלא לגדול וקטנה אלא לקטן אלמא אע"פ שקדשו סתם דעתם על מה שפירשו תחלה ויש לדחות ולומר דהתם כגון דקדיש כל אחד אחת מהן ידועה ועכשיו נתערבו ולפיכך הולכים אחר העסק שנתעסק בהן תחלה אבל במקדש סתם אפשר שאין הולכים אחר אומדן דעתם ועוד דעסוקין באותו ענין כמפרש דמי ועדיף טפי משדיך דהא בעסוקים אפי' נתן לה קדושיה ולא פירש דיו כדאיתא בפ"ק [דף ו׳] מה שאין כן בשדיך דנותן כסף סתם לא מהני אלא [דף נ:] באתרא דמקדשי והדר מסבלי לדעת רש"י ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ורב סעדיה גאון ז"ל כתב בתשובה שכולן צריכות גט ואף בספר הירא"ים כתוב שמעשה היה בבית דינו של ר"ת ז"ל ולא היה כח בידם להתירה בלא גט :

והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם · סימני הלכות הן שנחלקו בהם אביי ורבא ובכל מקום הלכה כרבא חוץ מאלו · יע"ד יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש באלו מציאות (דף כא:) · ע"ן עד זומם למפרע הוא נפסל בפ' זה בורר (דף כז׳) · למ"ד לחי העומד מאליו הוי לחי בפ"ק דעירובין (דף טו׳) וכן כתבו הגאונים ז"ל ור"ת ז"ל פי' ימי לידה שאינה רואה בהן בפרק בנות כותים (דף לז׳) ודברי הגאונים עיקר שהם דברי קבלה ועוד דא"כ ה"ל לאתנויי סימנא ביו"ד של ימי · קו"ף קדושין שאין מסורין לביאה בשמעתין · גימ"ל גלוי דעתא בגיטא דלאו מילתא היא בפ' השולח (דף לד׳) · מ"ם מומר לאכול נבלות להכעיס דפסול לעדות דלא בעינן רשע דחמס בפ' זה בורר (שם) והא דפסקינן בהא הלכתא כאביי לאו דאצטריכינן להכי דהא איתותב רבא אלא משום דלית הלכתא כוותיה אלא בהני מתנה בהו סימנא וכן ביאוש איתותב בפ' אלו מציאות [דף כב:] :

ש"מ ממתני' ארבע ונקיט רב תלת · השלש מהן היה אוחז בידו להציען בסדר גרסתו אבל הרביעית לא היתה מוחזקת בידו לסדרה בגרסת הגמ' : המקדש בפירות שביעית מקודשת · ולא אמרינן לאו ממון דזוכה בהן ניהו אלא כיון שזוכה בהן ממונו הן לכל דבר אי נמי דלא תימא לאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה ולא לד"א : ואפי' בגזל דידה · ולא אמרינן מדקבלתי' אחילתיה : [ואפי' במקום שנעשית לה צרה] · ואע"פ שבכל עדות שהאשה כשרה לה אין הצרה נאמנת שליחותה מיהא כיון דעבדה עבדה דהא הכא בקדושין הללו הן נעשות צרות ע"י זו שקבלתה וקתני הא נכריות מקודשות · ושיילינן בגמ' ואידך מאי היא · כלומר הרביעית מה היא דהא אמרינן דש"מ ממתני' ד' ומהדרינן קדושין שאין מסורין לביאה והאי דלא חשבה רב משום דמספקא ליה אי כאביי אי כרבא כלומר דלעיל בגמרא אמרי' דאביי מתרץ לטעמיה ומשמע מינה דהוו קדושי ורבא מתרץ לטעמיה וש"מ דלא הוו קדושי ומש"ה א"ר דשמעי' ממתני' ד' דודאי דיכא דקדושין שאין מסורין לביאה במתני' (אי) איתיה כמר או כמר ומיהו כיון דכל חד מפרש למתני' כסבריה לא נקיט רב בידיה אלא תלת : **וכן** א"ר יוחנן וכו' · ובחמס · חמסן יהיב דמי על כרחו של בעל החפץ : בגזל דידה · (ד) וכיון דקבלתיה אחילתיה ולקמן פריך הא רב כמי בגזל דידה כמי קאמר דהא מתני' בגזל דידה דקתני שלהן היתה ודאיק רב מינה דאינה מקודשת אי לאו דשביעית הואי : הא · דקתני מקודשת : בדשדיך · מקמי הכי ונתרצית להתקדש לו דכי קבלתיה לגזל דידה לשם קידושין קבלתיה משום דאחולי אחלתיה כך כתב רש"י ז"ל ולפי זה נראה שנתקבלה קדושיה ונתקבל גזלתה אבל בירושלמי אמרו רוצה היא מקודשת ויהא חייב לה סלע ובדלא שדיך לא הוו קדושי כדכתיבנא לעיל בפ"ק [סי' תקל"ד] בעובדא דההיא אתתא [דף יג׳] דהות מזבנא ורשכי : **ההיא** אתתא דהוי משיא כרעא במשיכלא · ספל : דר"ש · בסדר טהרות ומייתינן לה בגמ' דהגוזל עורות של גנב אין מחשבה מטמאתן ושל גזלן מחשבה מטמאתן · דקסבר כיון דידע מאן גזליה ולא מלי למגבי מיניה איאושי מיאש ולר"ש מקודשת לפי שקנאתו האשה ביאוש ושנוי רשות ואף על גב דלא קני גזלן ביאוש דיאוש כדי לא קני אפי' הכא כיון שהיא קונה על ידו דהוה ליה יאוש בידא דידיה ושנוי רשות בידא דידה מקודשת :

ההוא גברא · בנוסחאות בגמ' כתיב ההוא אריסא : דקדיש במוזא דשמכי · מלא יד של בצלים שקורין אשקלוניא"ש : מאן פלג לך · שיגיע זה לחלקך ולא יהא בו חלק לבעל הבית : אבל כישא · אגודה שדרך הירק להתחלק באגודות שוות : ויש מי שאומר דאפי' במוזא אם היה שוה שתי פרוטות מקודשת שהרי אחת מהן שלו ולא נהירא דאם כן אפילו בשוה פרוטה היתה מקודשת מספק שמא מחלה שלו [דף יב׳] שוה פרוטה במדי ורבא משמע דלא חש לקדושי כלל דהא אמר מאן פלג לך ואפשר שלא היה מתקיים עד מדי ומש"ה לא הוו אפי' קדושי ספק וכמו שכתבתי בפרק קמא [סי' תקנ"ו] אבל מ"מ נראה שאפי' היה שוה כמה אינה מקודשת דכיון דלאמר לה התקדשי לי בזה במוזא קדיש בפלגא דמוזא לא קדיש עד שיאמר לה התקדשי לי בחלקי שבמוזא וכן דעת הר"ס במז"ל בפרק ה' מהל' אישות : **ההוא** גברא דקדיש בפרומא דשיכרא · בסמוך מפורש : אמאי לא תיתיב לה מהאי חריפא · שהוא יותר טוב : לא אמרו כלך אצל יפות · שיועיל למי שנטל את של בעל

נר מצוה

דף נב׳ °* והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם והא חדא מינייהו הלכך כולהו בנתיה בעיין גיטי : מעשה בחמש נשים : אמר רב שמע מינה ממתני' ארבע ונקיט רב בידיה (א) תלת ש"מ א המקדש בפירות שביעית מקודשת ושמע מינה קדשה בגזל אינה מקודשת אפי' בגזל שלה ממאי מדקתני ושלהן היתה ושל שביעית היתה (ב) טעמא דשביעית דהפקר נינהו הא שאר שני שבוע לא ושמע מינה ב אשה נעשית שליח [לחברתה] ואפי' במקום שנעשית לה צרה וכן אמר רבי יוחנן המקדש ג בגזל אינה מקודשת דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש זה לפי שאינה שלו וזה לפי שאינה ברשותו ואותבינן עלה מהא דתניא קדשה בגזל ובחמס ובגנבה או שחטף סלע מידה וקדשה בו מקודשת ופריק התם בגזל דידה ואקשינן והא מדקתני סיפא או שחטף סלע מידה מכלל דרישא בגזל דעלמא (ה) ופריק פירושי קא מפרש קדשה בגזל ובחמס ובגנבה כיצד כגון שחטף סלע מידה וקדשה בו ואקשינן דף נב: * והא מתניתין (ג) דגזל דידה ואמר רב אינה מקודשת ופרקינן לא קשיא הא דשדיך הא דלא שדיך ושמעינן מהא דגזל דעלמא היכא דלא נתיאשו הבעלים אינה מקודשת כלל בין שדיך בין לא שדיך וגזל דידה בדשדיך הוו קדושין ובדלא שדיך לא הוו קדושין כדכתבינן לעיל(ג): ההיא אתתא דהוי משיא כרעא במשיכלא דמיא אתא ההוא גברא חטף זוזא מחבריה שדא לה ואמר לה מיקדשת לי אתו לקמיה דרבא אמר להו לית דחש ליה להא דרבי שמעון דאמר סתם גזלה יאוש בעלים היא : ° ההוא ב (אריסא) (ג) גברא דקדיש במוזא דשמכי אתא לקמיה דרבא אמר ליה מאן פלג לך והני מילי במוזא אבל כישא מצי אמר ליה אנא שקלי כישא ואת נמי שקול כישא פי' מוזא דשמכי ראשי הבצלים ולפי שיש בהן גדולים וקטנים משום הכי אמר ליה רבא מאן פלג לך : ההוא גברא דקדיש בפרומא דשיכרא אתא מריה דשיכרא אשכחיה אמר ליה אמאי לא תיתיב לה מהאי חרפא אתו לקמיה דרבא אמר ליה לא אמרו כלך אצל

רש"י

ניסא שום אחת מהן דסמא היא אחות אשתו : ונקיט רב בידיה תלת · שלש מהן היה אוחז בידו להציען בסדר גירסתו אבל הרביעית לא היתה מוחזקת בידו לסדר אותה בסדר גירסת הגמ' : המקדש בפירות שביעית מקודשת · ולא אמרינן לאו ממונו הוא אלא הפקר אלא כיון שזוכה בהן ממונו הוא לכל דבר אי נמי דלא תימא לאכלה אמר רחמנא ולא לדבר אחר : אפי' בגזל שלה · ולא אמרי' מדקבלתיה אחילתיה : ואפי' במקום שנעשית לה צרה · אף ע"פ שבכל עדות שהאשה כשרה אין הצרה נאמנת שליחותה מיהא כיון דעבדה עבדה דהא הכא בקידושין הללו הן נעשין צרות ע"י זו שקיבלתה וקתני הא נכריות מקודשות : לפי שאינו שלו · דלאו ממונו הוא : והא מתני' בגזל שלה · איירי דקתני שלהן היתה ושל שביעית היתה ודייק רב מינה דאי לאו דשביעית דאע"ג דשלהן היתה אינה מקודשת : הא · דקתני מקודשת בדשדיך מקמי הכי ונתרצית להתקדש לו דכי קבילתיה לגזל דידה בשם קידושין אחולי אחלתיה : משיכלא · ספל : והא דר' שמעון · בסדר טהרות ובגמרא מייתי פרק הגוזל : ה"ג ההוא אריסא : במוזא דשמכי · פי' מלא יד של בצלים : מאן פלג לך · עם בעל הבית : אבל כישא · אגודה שדרך הירק להיות מתחלק באגודותיו : כישא כי כישא · כל האגודות שוות אם נטלתי אחת הוא יטול אחת : בפרומא · לאחר שהוציא ממנו המשקה : מהאי חרפא · יש שהוא טוב מחבירו שלא נתנו בו מים כי אם פעם אחת ויש בו עוד לחלוחית לתת טעם במים אחרים ותן לה מן המיטב : לא אמרו כלך אצל יפות · שיועיל למי שנטל של בעל הבית שלא ברשות דנימא דגלי אדעתיה דניחא ליה

שלטי הגבורים

א (ס) הג"ה וכ"ש אם במשודכת כמעמד סתון והאי דדעתייהו (ו) עלויה וגם נראה אם אמר לו בתך הגדולה ואין לו בנות כי אם מאשה אחת דליכא לספוקי מידי דגדולה שכוונן קאמר כדאמר לקמן בפ' האומר אמצעית שמא אית לה ועוד אומר ר"ת דאפשר להיות דלא חשיב אין מסורין לביאה אלא דוקא אחת מבנותי כדקתני בסמוך אחת מבנותיך לאחד מבני אבל בתך (ז) מקודשת משמע דוקא גדולה אפילו בלא שדוכין ולא נסורות הלכה למעשה אמר כן :

ב (ח) כתב מיי' מי שיש לו סחורה בשותפות עם חברו ולקח בלא דעת חברו וקדש בה אינם קדושין כיון שצריך שומת ב"ד : השואל חפץ מחברו וקדש בו כתב ב"ס איכא מאן דמדמי ליה למתנה ע"מ להחזיר ואינה מקודשת ואיכא מ"ד סתם (ט) הלואה לי יום ובההיא הנאה מקדש ומספק לא עבדינן בה עובדא (י) גם כן ורבינו שמשון כתב בתשובה שהיא מקודשת והרא"ש כתב אם השאילו החפן ולא ידע המשאיל שרוצה לקדש בו האשה אינה מקודשת אא"כ השאילו לזמן ידוע ונתן לו רשות להשאילו לאחר וכשקדש בו האשה הודיעה שהוא שאול עד זמן פלוני ושמין אם יש בהנאת אותו קשוט שוה פרוטה מקודשת אע"פ שאין החפן שלו ואם לאו אינה מקודשת אבל אם המשאיל יודע ששאל החפן לקדש בו האשה מקודשת בכל ענין דכיון שהשאיל לו אדעתא לקדש בו האשה אנן סהדי שגמר בלבו ליתנו לו באותו ענין (כ) שיועילו לו לענין קדושין שתהא האשה מקודשת בו ואם לא יועיל בלשון שאלה שיהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהיה (ל) אותה מתנה ע"מ להחזיר וקדש בו האשה מקודשת רק שיחזיר המתנה למי שנתנו לו או דמיה :

לשון ריא"ז

נראה בעיני בבעל הבית המזמן אורחים לשלחנו ולקח אחד מהם [חתיכה] וקדש בה את האשה מקודשת שאין בעל הבית מקפיד עליהן אם יעשו כל חפציהן במזונותיהם כמב"ס :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב עסקינן : (ב) בגזל כצ"ל : (ג) ההוא אריסא דקדיש כצ"ל : (ד) נ"ל כיון : (ה) נ"ב לשון הרא"ש : (ו) עלה כצ"ל : (ז) נ"ב והיינו משום דלא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה וכמ"ש התוס' ע"ש ושם כתבו שהרי מנחם מיוני נחלק ע"ז : (ח) נ"ב ל' טור בסימן כח : (ט) נ"ל שאלה : (י) נ"ל ע"כ : (כ) שיועיל לענין כצ"ל : (ל) נ"ב תהי' מתנה ע"מ להחזיר ותהא מקודשת ויקנהו מהאשה ויחזירנו או יחזיר דמיו שאם נתנה מתנה לאדם ע"מ להחזיר וקדש כו' :

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סימן כח :

[דף רלא ע"א]

ב מיי' פ"ט מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לו :

ג מיי' פ"ה מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' כח :

[דף רלא ע"ב] ד"ת מ"ז

הגהות חי"י

(א) עיין בנמ': (ב) נ"ע דלמא קמ"ל קדשה בגזל מקודשת שהרי מ"ש שביעית הא אילטריך : (ג) בר"ף דף רי"ג ע"א :

א מיי׳ פ״ט מהל׳ אישות סמג עשין מח טור אה״ע סי׳ לה :

בעל הבית שלא ברשות דנימא גלי דעתיה דניחא ליה : אלא לענין תרומה בלבד דתניא הרי שירד לתוך שדה חבירו ולקט ותרם שלא ברשות ובא בעל הבית ומצאו ואמר לו כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה · ובתרומה בלחוד הוא דמהני האי גלוי הדעת משום דניחא ליה דהא לתרומה הן עומדות אבל לענין מי שנטל לעצמו משום כסופא הוא דא״ל דלא לכסוף אבל למפרע לא ניחא ליה : מתני׳ המקדש בערלה וכו׳ · דכולהו איסורי הנאה [נינהו] כדיליף בגמ׳ · וא״ת והא ערלה מותרת היא שלא כדרך הנאתה כדאמרי׳ בפרק כל שעה (דף כה:) דרבינא הוה שאיף לברתיה בגוהרקי דערלה לאו קושיא היא דהתם חולה היתה ושלא כדרך הנאה גבי חולה שרי אע״פ שאין בו סכנה אבל בלא חולי אסור בכל ענין דלא אמרינן אלא דאין לוקין עליהן שלא כדרך הנאתן מלקות הוא דליכא הא איסורא איכא ואע״ג דמשמע דלא מתסרי אלא מדרבנן כיון שאין לוקין עליהן הא קי״ל דאם קדש באיסור מדבריהם אינה מקודשת וא״ת והרי כל הנשרפין אפרן מותר יש לומר בשאין באפרה שוה פרוטה והאי דלא תנא אסורי עבודת כוכבים משום דבעי למתני מכרן וקדש בדמיהן [מקודשת ואילו איסור עבודת כוכבים כיון שתופסים דמיהם אע״פ שמכרן וקדש בדמיהן] אינה מקודשת כדתניא בתוספתא המקדש ביין נסך ובעבודת כוכבים ובכל דבר שיחול עליו איסור עבודת כוכבים כלן אע״פ שמכרן וקדש בדמיהן אינה מקודשת ומיהו שייך חמץ בפסח ונותר ופגול שאם קדש בהן אינה מקודשת ומכרן וקדש בדמיהן מקודשת : ובגמ׳ [דף נח׳] פליג רבי שמעון אחולין שנשחטו בעזרה ואמר דמקודשת והוינן בה אלמא חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא ורמינהי וכו׳ · ואיכא למידק עלה ולהוי נמי דרבנן אמאי מקודשת והא אמר רב גידל בפרק קמא דפסחים (דף ז׳) המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה אפי׳ בחטי קורדניתא כלומר שהוא חמץ נוקשה ולא מיתסר אלא מדרבנן אין חוששין לקדושיו ובירושלמי בפרק קמא [דמכילתין הלכה א] גרסי׳ כתבו על דבר שהוא אסור בהנאה תני ר׳ זונן מעשה בא לפני רבי ואמר הרי זו מגורשת ר׳ אליעזר אומר אינה מגורשת וכו׳ רבנן דקסרי בשם רבי יעקב בר אחא מאן דאמר מגורשת איסור הנייה מדבריהם ומ״ד אינה מגורשת איסור הנייה מדברי תורה ומתמהינן עלה באיסור הנייה מדבריהם מקודשת אם תימא כן לית הדא פליגא על רב פי׳ בתמיה דרב בשם רבי מאיר המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה לא עשה כלום ע״כ ויש מי שאומר דשאני איסור חמץ דאית ליה עיקר בדאורייתא אבל חולין שנשחטו בעזרה למ״ד לאו דאורייתא כיון שאין להם עיקר בדאורייתא אע״פ שהם אסורין מדבריהם מקודשת ולא נהירא אבל יש לומר דהכי קאמר אלמא קסבר חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא אלא דרבנן וקסבר רבנן לא אסרום בהנאה אלא באכילה משום דלא ליתי למשחטינהו ומחלפי בקדשים : מכרן וקדש בדמיהן מקודשת · לפי שאין הדמים נתפסין באיסור כדיליף בגמרא · וכתב רש״י ז״ל בפרק קמא דחולין* (דף ד:) דכי אמרי׳ דדמי איסורי הנאה שאין תופסין דמיהן מותרין ה״מ לאחרים אבל למוכר עצמו אסורין דא״כ מצינו דמים לחמץ בפסח ותניא בתוספתא האוכל תרומת חמץ בפסח פטור אפי׳ מדמי עצים ולדבריו הייתו טעמא דמקודשת אע״פ שהיו הדמים אסורין למקדש משום דכיון שהיא מותרת ליהנות בהן וקנאתן מחמתו מקודשת דומיא דמקדש בגזל דאחרים למאן דאית ליה שאם גזלה יאוש בעלים היא דהא על גב דיאוש כדי לא קני וכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו אפ״ה כיון שקנאתו היא בנתינתו מקודשת והכא נמי הנאה הבאה לה מחמתו היא אבל בירושלמי גרסינן ר׳ חגי בשם ר׳ זעירא בשאין (ג) דמיהן א״ר חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזלה כלומר מש״ה מקודשת לפי שאין דמיהן שמאחר שאין תופסין את דמיהן לאיסור כדאמרינן בגמ׳ אע״פ שהוא נהנה בהן עכשיו מותר שאינן אלא גזל בידו שהן אין להם דמים ואמר רבי חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזלה ומיהו משמע שאף הוא *מותר בהנאת אותן דמים לפי שאינן דמי האיסור ולא מצינו דמים לחמץ בפסח שהרי אינן דמיו אלא גזל הוא בידו ואם ידע הלה ולקח [הוי מעות] מתנה *) (מתנה) בעלמא הוא דקא יהיב ליה ומסתברא דלדידן דקי״ל דקדשה בגזל לפני יאוש אינה מקודשת כי תנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת דוקא בשידע לוקח שהן איסורי הנאה ולקח א״נ כשמכרן לעובד כוכבים או אפשר דאפי׳ במוכר לישראל דכיון שהלוקח נתן דמיהן למוכר להוציאן הלואה הן בידו ומקדש בהן אע״פ שהוא חייב לשלם מביתו מפני שמקחו מקח טעות : גמ׳ מנא לן· דלא תפסי דמיהן : משום דהוו להו עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד · ואע״ג דאצטריך קרא דשביעית לאשמועינן דאינה תופסת כל חליפיה כעבודת כוכבים דהא אמרינן בגמ׳ דאחרון אחרון דוקא הוא דנתפס בשביעית ופרי עצמו אסור אבל האמצעים מותרין ויצא בשר וככנסו דגים (ד) ואפ״ה כיון דלא כתיב קרא דשביעית בלשון התרה אלא בלשון איסור דכתיב כי קדש היא שמע מינה דלאיסורא איצטריך לאשמועי׳ ביה שהיא תופסת דמיה כי היכי דתהוי שני כתובים בהדי עבודת כוכבים ולא נילף מינה לשאר איסורין : תנן בפרקין [נח׳] המקדש בתרומות ומעשרות ובמתנות · כלומר הזרוע והלחיים והקיבה : ובמי [חטאת] ובאפר חטאת הרי זו מקודשת אע״פ שהוא ישראל · משמע השתא שאע״פ שאין לו בכל אלו [אלא טובת] הנאה שבידו לתתה לכל מי שירצה וגם היא לא זכתה אלא בטובת הנאה זו שהיא צריכה ליתנם לכהן והמעשר ללוי אפילו הכי מקודשת בטובת הנאה זו משום דטובת הנאה ממון ומיהו בגמ׳ מוקמינן לה בישראל שנפלו לו טבלים מבית אבי אמו כהן ולעולם טובת הנאה אינה ממון וכתב ר״ח ז״ל דאע״ג דאיכא שמעתא דסלקן דטובת הנאה אינה ממון אפ״ה קיימא לן דממון היא דהכי אסיק רבא למתניתין במסכת נדרים בפ׳ ואלו [נדרים] (דף פד׳) דטובת הנאה ממון : וגרסי׳ בגמ׳ [דף נח:] ורמינהי הנוטל שכר לדון דיניו בטלין : להזות · כלומר על הטהור : ולקדש · כלומר לתת האפר על המים : מימיו מי מערה · כלומר מים מכונסין ולהזאה מים חיים בעינן : ואפרו אפר מקלה · דהיינו כל סתם אפר שבא מן הקלוי באש · ומפרקי׳ לא קשיא כאן בשכר הבאה ומלוי כאן בשכר הזאה וקדוש · כלומר דכיון דשכר הבאה ומלוי שרי אף כשמקדשה בגופן אית לה הנאה מינייהו שאף היא טולת פרוטה ממי שצריך להן מחמת טורח הבאתן ומלויין כן נראה מדברי הר״ס במז״ל בפ׳ חמישי מהלכות אישות ולא פרש״י ז״ל כן : ומדתנן דיניו בטלין ועדותיו בטלין ולא תנן דינו בטל ועדותו בטל משמע דלאו אותו עדות בלבד שידוע שנטל בו שכר היא שבטל אלא כל עדיות שהעיד וכל דינין שדן אלא א״כ ידוע שלא נטל בהן שכר והכי איתא בתוספתא דבכורות החשוד להיות נוטל שכר ומעיד כל העדיות שהעיד הרי הן בטלין וכל הדינין שדן וכל העדיות שהעיד הרי הן בטלין וגרסי׳ בירושל׳ בפ״ק דסנהדרין כך היא מתניתא כל החשוד להיות נוטל שכר לדון דיניו בטלין : וכתב הרמב״ן ז״ל שנראה שאינו בכלל הפסולין מדבריהם שיהא צריך הכרזה אלא מעצמן הן בטלים שכיון שהיה יודע לו עדות ולא רצה לומר אלא מחמת שכר אין זו עדות והחשוד בכך עדיותיו בטלין עד שיודע לך שלא נטל שכר בעדות זו ובכך עדותו כשרה אע״פ שלא עשה תשובה וכן אם החזיר ממון לבעלים וחזר והעיד באותה עדות עצמה מקבלין הימנו שאין זה פסול לא בתחלתו ולא בסופו אלא שכל זמן שהוא נוטל שכר קנסוהו חכמים לבטל מעשיו משום דקא עבר על מה אני בחנם אף אתם בחנם [אע״פ שנטל מעניהם] [נדרים דף לז׳] : הדרן עלך האיש מקדש

האומר לחבירו · והלך וקדשה לעצמו · מפרש בגמרא דלהכי תנא והלך לאשמעינן דהלך ברמאות כלומר שנהג בה מנהג הרמאין כשקדשה לעצמו : מקודשת לשני · וא״ת מאי קמ״ל פשיטא וכי מפני שנהג בה מנהג רמאות לא תהא מקודשת י״ל אין ה״נ דס״ד אמינא כיון שעשה שלא כהוגן יעשו לו שלא כהוגן ולפקעו רבנן לקדושי מיניה כההיא דיבמות (דף קי׳) דאותבוה אבי כורסיה וחטפה מיניה קמ״ל א״נ סד״א קדושי טעות נינהו שאילו ידעה שהלה עשאו שליח לקדשה לא היתה מתקדשת לו קמ״ל ובתוספות פירשו דהכא בשאמר לה שליח פלוני אמר לי לקדשך לו ואחר כך אמר לה הרי את מקודשת לי דסד״א מקודשת לי לצורך המשלח קאמר קמ״ל דמקודשת לשני : גרסי׳ בירושלמי בריש האי פירקא לא הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון השני כלומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני · כלומר והוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו : והיא כאומרת לראשון קדשתני והוא אומר לא קדשתיך אמרה איני יודעת חזקה לשני הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי והיא אומרת לראשון חזקה לראשון אמרה איני יודעת שניהן נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס ע״כ וטעמא דמילתא דכשלא הוחזק בעדים מסתמא אין האשה רוצה להתקדש לראשון כיון שאינו כאן ואין שליחותו מוחזק ומשום הכי כשאמרה איני יודעת חזקה לשני אבל כשהוחזק השליח בעדים היא סומכת על השליחות ומשום הכי כשאמרה איני יודעת חוששין לראשון ומיהו כיון שראשון לא היה כאן *והשני כאן חוששין אף לשני ושניהם נותנין גט ומיהו כי אמרי׳ חזקה לראשון היינו לומר שהראשון אסור בקרובותיה [לפי שאין השליח יכול לבטל שליחותו כיון שהוחזק ומיהו שני נמי אסור בקרובותיה] שהרי אומר לה קדשתיך וכתב הר״ס במז״ל בפ׳ ט׳ מהל׳ אישות

*) ד״ה [וכ״ת] מ״ז

רש״י

ליה : אלא לענין תרומה (א) · דניחא ליה דהא לתרום הן עומדות (ב) הפירות אבל לענין מי שנטל לעצמו משום כיסופא הוא דקאמר ליה דלא נכסוף אבל למפרע לא ניחא ליה : מתני׳ המקדש בערלה כו׳ · דכולהו איסורי הנאה נינהו : מכרן וקידש בדמיהן מקודשת · דאין הדמים נתפסין באיסור : גמ׳ מנלן · דאין הדמים נתפסים באיסור : ה״ג כל שאתה מהווה ממנו הרי הוא כמוהו :

הדרן עלך האיש מקדש

א אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד אבל האי מחמת כיסופא אמר הכי פרומא דשיכרא פירש גאון ז״ל כלי קטן ועדיין קורין בבבל לכלי קטן פרמא ויש מי שפירש שכר מתוק ומסתברא כדפי׳ גאון מדאמרינן פרומא דשיכרא ולא אמר שיכרא פרומא : *מתני׳ המקדש ב בערלה ובכלאי הכרם ובשור הנסקל ובעגלה ערופה ובצפורי מצורע ובשער נזיר ובפטר חמור ובבשר בחלב ובחולין שנשחטו בעזרה אינה מקודשת מכרן וקדש ג בדמיהן הרי זו מקודשת : גמ׳ *מכרן וקידש בדמיהן מקודשת מנלן מדגלי רחמנא בעבודת כוכבים °והיית חרם כמוהו כל מה שאתה מהווה אחריו הרי הוא כמוהו מכלל דכל איסורין שבתורה שרו ונילף מינה משום דהוו עבודת כוכבים ושביעית שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין עבודת כוכבים הא דאמרן שביעית מאי היא דתניא °כי יובל היא קדש תהיה לכם מה קדש תופס את דמיה אף שביעית תופסת את דמיה :

סליק פירקא

°*האומר לחברו צא ^א וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו ^ד מקודשת לשני

נר מצוה | תורה אור

דף נח׳ | דברים ז | ויקרא כה | רלב ע״א | *דף נח:

שלטי הגבורים

א (ה) כתב מיי׳ קדש בדבר (ו) שאינו מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הוי ספק קדושין :

ב (ז) ככר כתבנו פ״ק דפסחים דין מקדש בחמץ מו׳ שעות ולמעלה כתב מיי׳ המקדש באיסורי הנאה אפילו דרבנן כגון חמץ בשעה ששית אינה מקודשת עבר ומכרו וקדש בדמיו מקודשת אפילו באיסור דאורייתא חוץ מדמי עבודת כוכבים והרא״ש כתב המקדש באיסורי הנאה דרבנן כגון חמץ בשעה ששית או בשאר איסורין דרבנן מקודשת ומיהו שמקדש בחמץ דרבנן מו׳ שעות ומעלה אינה מקודשת ובמוכר איסורי דאורייתא ומקדש בדמיהן דמקודשת דוקא בשמכרו לעובד כוכבים או לישראל ויודע הלוקח שהוא איסורי הנאה אבל אם אינו יודע לא חל המכר והמעות גזל ביד המוכר :

לשון ריא״ז
המקדש באיסורי הנאה אינה מקודשת ואפילו קדשה בחמץ בשעה ששית של ערב פסח שאיסורו מד״ס הואיל ואסרוהו חכמים בהנאה הרי אין בו שוה פרוטה ואין האשה מתקדשת בו כמו שמבואר בפסחים בפרק ראשון :

ג במס׳ ע״ז פרק רב ישמעאל פרש״י דאיהו אסור לאתהנויי מהנך דמים לפי שהם דמי ערלה בידו אבל לאשה שרי לאתהנויי שאינן דמי ערלה לגבי דידה ואע״פ שנהנית במה שמתקדשת בו גבי קדושי אשה לא החמירו כל כך א״נ גבי קדושי אשה התירו משום בטול פריה ורביה :

ד כתב הטור השולח לחברו לקדש לו אשה וקדשה לעצמה ה״ז רמאי ומה שעשה עשוי אפילו אמר לה תחלה פלוני שלחני לקדשך ובשעת נתינת הקדושין אמר לה הרי את מקודשת לי סלקא דעתך אמינא לי דאמר לעשות שליחתי לקדשך ותהא מקודשת לראשון אפילו הכי מקודשת לשני ודוקא שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקדושין שאמר הרי את מקודשת לי שאל״כ אדעתא שאמר תחלה לקדשה לפלוני קבלה הקדושין ואם טעה השליח וכשהיה לו לומר הרי את מקודשת לפלוני אמר לי אין כאן בית מיחוש ואם לא רצתה להתקדש למשלח וקדשה השליח לעצמו אינו נקרא רמאי ומיהו צריך להודיעו אם יוכל · כתב מיי׳ העושה שליח לקדש אשה והלך וקדשה השליח אומר לעצמי קדשתי והאשה אומרת לראשון שלחו נתקדשתי אם לא עשה השליחות בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו והאשה אסורה בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובותיה ואם אוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון אמרה איני יודע למי נתקדשתי אם למשלח או לשליח אם לא הוחזק השליח

הגהות הב״ח
(א) ר״ב כלבד : (ב) תי׳ הפירות נמחק : (ג) בשאין תופסין דמיהן כצ״ל : (ד) אפ״ה כצ״ל : (ה) נ״ב לי טור בסימן כח : (ו) שאין בעל הבית מקפיד כצ״ל : (ז) נ״ב לי טור בסוף סימן כח :

איסות דהוחזק היינו שעשאו שליח בעדים ולא הוחזק היינו שלא עשאו שליח בעדים והוא ז"ל אזיל לטעמיה שכתב בפרק ג' מהלכות אישות שהעושה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים כמו שאכתוב בסמוך בס"ד וכתב עליו הראב"ד ז"ל בהשגות · אין בלשון התוספתא אם לא עשה אלא אם לא הוחזק ולעולם שעשאו שליח בעדים אלא שלא [הוחזק (ד) אללה שעשאו שליח בעדים] שלא היה השליחות מפורסם במקום האשה אבל הוא שאמר לה פלוני עשאני שליח בעדים לקדש אותך ולאחר שעה קדשה סתם והוא אומר לעצמי נתכוונתי והיא אומרת למשלח נתכוונתי כיון שלא היה השליחות נר מצוה מפורסם הראשון מותר בקרובותיה כמו שאמר לא קדשתיך שהשליח מוחה על ידו אבל (ה) כל שהוחזק בעדים אף הראשון אסור בקרובותיה שאין מחאת השליח מחאה אללו לבטל שליחותו ע"כ וגם הוא ז"ל לטעמיה אזיל שדעתו שהעושה שליח לקדש לו אשה צריך לעשותו בעדים שכך כתב בהשגות בפ"ג מהלכות אישות ומ"מ במה שכתב דבקדושין סתם עסקינן שהשליח אומר לעצמי נתכוונתי והיא

רש"י

האומר· מקודשת ואינה מקודשת · (ב) ואסורה לשניהם אלא אם כן נתן הא' גט ולאחר אסורה עד שיתנו שניהם גט : בת ישראל לכהן לא תאכל בתרומה · דשמא לא הוו קידושין : ובת כהן לישראל נמי לא תאכל · (ג) שהרי שמא הן קידושין וזר פוסל בקידושין את בת כהן מן התרומה : **גמ'** מה שעשה עשוי · ומקודשת לשני

לשני וכן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום °ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני בת ישראל לכהן תאכל בתרומה (א) מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת ואינה מקודשת בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה : גמ' תנא מה תרמד **°שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג הרמאין *רבין חסידא אזל (א) לקדושי אתתא לבריה וקדשה לנפשיה והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאין לדידיה**

אומרת לראשון נתכוונתי תמהני שאם בידה לומר שלא נתקדשתי לו כשם שהיא מותרת בקרוביו כך ראוי שיהיה הוא מותר בקרובותיה שכיון שאין המעשה מוכיח כלום כשהוא אומר לעצמי נתכוונתי הוו להו דברים שבלב ואם המעשה מוכיח בעצמו נלך אחר הוכחתו ואין מקום למחלוקתן ושמא תאמר לא היא משום דכיון שלא נתקדשה לשניהם אלא לאחד מהם הוה ליה כאותה ששנינו [נדרים דף יח : ודף כ':] סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל שמפני שאין בלשון נדרו אלא חרם גבוה או חרמו של ים הולכין אחר פירושו כמו שכתבתי למעלה ואף כאן הולכין אחר פירוש כל אחד מהם לאיזה נתקדשה אכתי לא דמי דהתם אין הדבר תלוי אלא במשמעות הנודר אבל כאן הדבר תלוי בכונת שניהם וכל שלא נתכוונו לדבר אחד אין ממש בקדושין כלל ולא דמי לאומר לאשה קדשתיך [דף סה·] שאסור בקרובותיה לפי שאם אמר לה קדשתיך בודאי שאת הסכמת עמי בקדושיך אבל כאן כיון שהוא אינו יודע שהאשה נתכוונה לו אדרבה היא אומרת שלראשון נתכוונה למה יהא אסור בקרובותיה כיון שאין המעשה מוכיח בעצמו ואין לומר שהוא אין (ו) לסמוך על פירושה שאם כן אף קרוביו אין להם לסמוך עליה ולמה מותרת בקרוביו והרי (אין) קרוביו אסורין בה לפיכך נראה לי דהכא באומר לעצמי קדשתי בפירוש עסקינן והיא אומרת לראשון נתקדשתי בפירוש ויש כאן עדים שראו הקדושין אבל אינם זוכרין למי נתקדשה והרמב"ם ז"ל סתם דבריו בפרק הנזכר : ולענין שליחות קדושין אם צריך עדים כתב הר"ם במז"ל בפרק ג' מהלכות אישות כל העושה שליח לקבל הקדושין צריך לעשותו בפני שני עדים אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת הדבר לפיכך אם הודו השליח והמשלח אינם צריכים עדים כמו שליח הגט ע"כ ודברים הללו תמוהין בעיני הרבה מה בין שליח קבלה שלה לשליח הולכה שלו ומה שכתב ז"ל כמו שליח הגט איני יודע לו ענין דהתם כיון דקא נפיק גיטא מתותי ידיה בדין הוא שיהא נאמן דהא הימניה בעל כדאיתא בפרק התקבל [דף סד·] אבל בשליחות קדושין שאין לו הוכחה למה יהא נאמן והרשב"א ז"ל כתב בריש פרק האיש מקדש ושליח דידה צריכה שתמנה אותו בעדים דומיא דגירושין כדאמרי' בפרק התקבל (דף סג:) צריכה שתי כתי עדים ב' שיאמרו בפנינו אמרה [והכי נמי צריכה עדים שיאמרו בפנינו אמרה] אבל שליח דידיה לא צריך אלא כל ששניהם מודים שזה אומר מניתיו שליח וזה מודה לו סגי ליה וכן כתב הר"ם במז"ל עד כאן ואילו היה צריך ראיה ששליח קבלת קדושין צריך עדים איני רואה שיהא הנדון דומה לראיה כלל דבגט שהיא מוליאה עצמה מרשות הבעל אי אפשר בלא עדים אבל בקדושין שהיא אוסרת עצמה אם הודאת הבעל מספקת לשליחות למה לא תספיק הודאת האשה לשליחות קבלת קדושיה ומסוראתא דמילתא דכיון דבקדושין בעינן עדים דילפינן דבר דבר ממנון ולא מהניא הודאה דידהו משום דמחייבי לאחריני כדאיתא לקמן בפרקין הלכך כשם שהקדושין צריכין עדים כך שליחות הקדושין צריך עדים לא שנא שליחות דידיה ולא שנא שליחות דידה וכן דעת הראב"ד ז"ל והרב רבי משה הכהן ז"ל בהגהותיהם* : **האומר** לאשה הרי את מקודשת לאחר שלשים יום · גרסינן בירושלמי רבי אבהו בשם ר' יוחנן הרי זו עולה [שלשים יום] כל שלשים הרי זו עולה לאחר שלשים יום ילתה לחולין מאליה · כלומר דס"ל דאפילו קדושת הגוף פקעה בכדי דלא כמסקנא דגמרין בפרק ארבעה נדרים (דף כט·) הרי את מקודשת לי שלשים יום הרי היא מקודשת · כלומר לעולם · מה בין הקדש ומה בין אשה מליגו הקדש יולא בלא פדיון ולא מליגו אשה יולאה בלא גט · הרי זה גיטיך שלשים יום אינו גט דאין זה כריתות א"ר ילחק ברבי אלעזר הדא דתימר מקודשת בשקדשה בכסף אבל אם קדשה בשטר הואיל ולא למדו כתב קדושין אלא מגירושין מה בגירושין אינה מגורשת אף בקדושין אינה מקודשת עד כאן *וכבר כתבתי בפ' המגרש [דף פג:] בבעיא דבעא מיניה רבא מרב נחמן היום אי את אשתי ולמחר את אשתי מהו דפשטי' בה דכיון דפסקה פסקה דמסתברא דהכי קיימא לן ולפי זה אף בקדושי שטר מקודשת לעולם ובירושלמי דסברי דאינה מגורשת דלא כפשטין אבל לדברי הר"ם במז"ל שכתב בפרק [שמיני] מהלכות גירושין דאינה מגורשת כמו שכתבתי שם אף בקדושין אינה מקודשת כלל : **ובא** אחר וקדשה בתוך שלשים יום מקודשת לשני · כתב הרמב"ן ז"ל דמדלא קתני ואינה מקודשת לראשון שמעי' שאם מת או גרש שני תוך שלשים יום חלו קדושי ראשון וכך הוא בירושלמי בריש פירקין לפיכך אם מת השני בתוך שלשים או גרש חלו עליה קדושי הראשון לאחר שלשים לא מת ולא גרש אלא לאחר שלשים לא חלו עליה קדושי הראשון וכן נראה מדברי הר"ם במז"ל בפ"ז מהלכות אישות שכתב בא שני וקדשה בתוך ל' הרי זו מקודשת לשני לעולם לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה מקודשת ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש ולאחר שלשים יום כשיבאו קדושי ראשון מלאו אותה אשת איש ונמלא הראשון כמי שקידש אשת איש שאין קדושין תופסין בה ע"כ וגרסי' נו בירושלמי שאם מת השני והיה לו אח מכיון שהיא זקוקה ליבום לא חלו עליה קדושי הראשון וכתב הרמב"ן ז"ל דהאי דירושלמי אתיא כרב דאמר ביבמות בפרק האשה רבה [דף נב·] שאין קדושין תופסין ביבמה ואנן דקיימא לן כשמואל דאמר התם דיבמה שנתקדשה בעניותינו צריכה גט הא נמי צריכה גט מראשון משום דזיקתה אינה מונעת שלא יחולו קדושי ראשון והרשב"א ז"ל חולק בכל זה ואומר שכיון שקבלה קדושי שני נתבטלו קדושי ראשון לגמרי והביא ראיה מדאמרינן בגמ' על הויא פיסקא [דף נט·] לא בא אחר וקדשה וחזרה בה מהו רבי יוחנן אמר חוזרת דאתי דבור ומבטל דבור ור"ל אמר אינה חוזרת לא אתי דבור ומבטל דבור ובודאי דכשחזרה בה בדבור פקעי קדושי ראשון לגמרי וכ"ש כשפשטה ידה וקבלה קדושין משני דהוי בטול דאלים טפי על ידי מעשה דאמרינן דאתי מעשה ומבטל דבור דהיכי נימא דלר"ל לא עדיף דבור כמעשה ולר' יוחנן עדיף דבור טפי ממעשה הא ודאי לא אפשר · ואין זו אללי ראיה של כלום דנהי דמעשה ודאי עדיף טפי מדבור היינו למה שהמעשה מוכיח אבל ליותר מכן ודאי אי אפשר ולפיכך נהי דכשחזרה בה בטלין קדושין הראשונים לגמרי לפי שחזרה בהן בפירוש אעפ"כ כשקבלה קדושין משני סובר הירושלמי שאין מעשה שלה מוכיח לחזור מקדושי ראשון לגמרי אלא עדיין דעתה שאם יהא אפשר להם לחול שיחולו דהא בגמ' לקמן [דף נט:] סברינן אליבא דשמואל מעיקרא טפי מהא דכי אמרינן מקודשת לשני דוקא עד ל' יום אבל לאחר ל' יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון ואע"ג דלא סלקא הייגו בחיוו של שני אבל אם מת אפשר דחיילי קדושי [ראשון] דמ"מ משמע שאין הדבר פשוט שתהא קבלת קדושי שני חזרה גמורה מקדושי ראשון ועוד הביא ראיה מדאמרינן ביבמות (דף קח·) כילד היא ממאנת אומרת איני רולה בקדושין שקדשוני אמי ואחי ושיילינן התם עמדה וקדשה עלמה מאי ואסיקנא דהן הן קדושין והן הן מאונין ואף ראיה זו איני מכיר דהתם שקדשוה אמה ואחיה לאלתר ואח"כ קדשה עלמה ודאי שחזרתה מקדושין הראשונים חזרה גמורה (ז) שכיון שעקרתן משעה ראשונה היאך יחולו אחר מכן והן לאלתר קדשוה ולא לאחר זמן אבל זו שנתקדשה לאחר שלשים יום אפשר שלא חזרה בה מקדושי ראשון אלא יחולו בעונתן אם אפשר וכדברי הירושלמי ועוד סמך דבריו מדאמרינן לקמן בגמ' [נט:] אמר אביי ולטעמיה דרב · כלומר דמספקא ליה (ח) המקדש מעכשיו ולאחר ל' יום אי תנאה הוי אי חזרה הוי · בא אחד וקדשה מעכשיו ולאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה מעכשיו ולאחר עשרה ימים מראשון ומאחרון צריכה גט מאמלעי אינה צריכה גט ממה נפשך אי תנאה הוי דקמא קדושין דהנך לאו קדושין אי חזרה הוי דבתרא קידושין דהנך לאו קדושין אלמא מדקאמר אי חזרה הוי דקדושי קמאי לאו קדושי שמע מיניה דנתבטלו קדושי ראשון לגמרי משעת קדושי שני ולא שיהיו תלויין ועומדין וגם בזה איני רואה סמך של כלום דכיון דאמר אביי דלריכה גט מאחרון אלמא דכשלא מת עסקינן ומסתמא אף כשבלמו ל' יום לא מת וכיון שכן קדושי קמאי לית בהו משפא ודאי אי חזרה הוי ועוד סמך דבריו במה שאין בו סמך אלא שאיני רולה להאריך והיאך נקל לדחות הירושלמי מפני ראיות הללו אלא ודאי ראוי לחוש לו ולהצריכה גט : **בת** ישראל לכהן תאכל בתרומה · תנא הכי לאשמועי' דלא תימא דכי אמרי' מקודשת לשני ה"מ לחומרא בלבד דליתא אלא מקודשת לשני לגמרי ואין חוששין לקדושי ראשון כלל ואגב דתנא ברישא הכי תנא נמי בסיפא בת ישראל לכהן ובת כהן לישראל לא תאכל בתרומה אע"ג דפשיטא הוא דהא תנא ליה מקודשת ואינה מקודשת א"נ סיפא איצטריכא דסד"א נהי דלענין ערוה חמורה חששו לקדושי שני לענין תרומה לא ניחוש קמ"ל אבל בפירוש המשנה לר"ם במז"ל מצאתי ומה שאמר בת ישראל לכהן תאכל בתרומה חוזר לפסקא הראשונה והוא מה שאמר הרי את מקודשת לאחר ל' יום שהיא אוכלת בתרומה כל אותן ל' יום ואם אמר לה מעכשיו ולאחר ל' יום אינה אוכלת בתרומה מעת שקבלה הקדושין ע"כ ונראה שהוא גורס ברישא בת כהן לישראל תאכל בתרומה ומפרש אותה כשלא בא אחר וקדשה וסד"א כיון שקבלה קדושין לאחר ל' יום אף מהיום לא תאכל בתרומה משום דמחלפא במקודשת מעכשיו [קמ"ל וסיפא נמי כשלא בא אחר וקדשה מיירי וסד"א כיון דמקדשה מעכשיו] ולאחר שלשים יום אף מעכשיו תאכל קא משמע לן דלא: **מעכשיו** ולאחר ל' יום וכו' מקודשת [ואינה מקודשת]· לשניהם ואסורה לשניהם אלא אם כן נותן האחד גט ולאחר אסורה עד שיתנו שניהם גט ובגמ' פליגי בה ומפרש טעמא : **גמ'** תנא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג הרמאין

שלטי הגבורים

בעדים הרי זו מקודשת לשני ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהם נותנים גט רלו אחד נותן גט ואחד כונס ע"כ · וכתב הרא"ש בירושלמי בריש פרקין מלא דברים הללו ואינם מובנים לי דנהי דהוחזק השליח בעדים היאך נתקדשה לראשון הרי עומד וצווח אע"פ שמינני שליח בפני עדים חזרתי משליחותי ולעלמי קדשתי וברישא נמי למה מותר המשלח בקרובותיה הרי הוא אמר שעשאו שליח וגם האשה אמרה שנתקדשה לו ומאי נפקא מינה במה שלא הוחזק השליח בעדים הרי הודה שעשאו שליח ע"כ ול"ע :

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת תוספות ומיירי דארלויי ארלי קמיה ושתיק דלשויי שליה אמר לעיל דלא חליף איניש דמשוי אביו שליח אבל הכא דארלויי ארלי ושתיק א"ל דסמך עליו ·

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ע"ל בפ"ק בדף תרכ"ס ע"א : (ב) נ"ל ואינה מקודשת לשניהם ואסורה : (ג) נ"ב בתרומת בית אביה : (ד) שלא הוחזק שעשאו כנ"ל : (ה) אבל כשהוחזק בעדים כנ"ל : (ו) נ"ב לו : (ז) נ"ל וכיון : (ח) נ"ל במקדש :

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סימן קפג :

[דף רלב ע"ב]

דף נט

עיין באשרי בפרק ה' איש מקדש ובטור אה"ע סימן לח

ע' בשער המלך פ"ט מהלכות גירושין הל' ט (ג"א)

הרמאין · ואמרינן בגמ' דמתני' [(ה) תנא האומר לחבירו ולא] תנא האומר לשלוחו כי היכי דתנא במתני' דאידך פירקא דתנן [לעיל דף נ:] האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית במקום פלוני וקדשה לו במקום אחר דאינה מקודשת לרבותא הכא והתם דהכא קמ"ל דאפי' בחברו דלא סמכה דעתיה ביה כולי האי הוי רמאי כדתנן הלך ומפרשי' דמאי הלך הלך ברמאות והתם נמי רבותא קמ"ל דאפילו בשלוחו דטרח לבקש במקום אחר לא אמרי' מראה מקום הוא לו ולא משוי שליח אלא באותו מקום : **לא** יהבוה ניהליה · לצורך בנו ומקשינן אבעי ליה לאודועי · נר מצוה להוציא עצמו ממנהג רמאות : באגא דאלמי · בקעה של בעלי זרועות היתה ולא יניחו לכל אדם לקנות קרקע אלא לאנס וא"ת והתניא בתוספתא [דב"מ פרק ד] ואיתא נמי בירושלמי בפרק איזהו נשך [הלכה ג] הנותן מעות לחברו ליקח לו פירות למחצית שכר ולא לקח אין (ו) עליו אלא תרעומת ואם ידוע שלקח מוציא ממנו בעל כרחו והכא נמי ליפקה להאי ארעא רבה בר בר חנה מרב תירצו בשם בעל מתיבות ז"ל דהתם בשלקח בזוזי משלח אבל הכא רב בזוזי דנפשיה זבין : **רב** גידל הוה מהפך בההיא ארעא · מחזר עליה לקנותה : קבליה · קבל עליו סיפר דברי לעקתו לרבי זירא : לרגל · כשדורשין בהלכות הרגל מקבלים פני הרב : עני המהפך בחררה · מחזר אחריה לזכות בה : נקרא רשע · שיורד לחיי חברו : לא הוה ידענא · שרב גידל מתעסק בה : דארעא קמייתא היא לי · זו היא לי ראשונה שלקחתי מעולם : ולא מסמנא מילתא · אינו סימן טוב שימכור אדם מקחו הראשון : ארעא דרבנן · הפקר לתלמידים · ודאמרינן עני המהפך בחררה וכו' פי' רש"י מחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתננה לו בעל הבית וחלקו עליו התוס' ואומרים דבחררה של הפקר ודאי אינו נקרא רשע דאדרבה לכתחלה יכול לעשות כן כיון דלא משכח אחרינא כדתנן גבי פאה ומייתינן לה בפ"ק דבבא מציעא (דף י·) נפל לו עליה פירס טליתו עליה מעבירין אותה הימנו וליכא דמעבירין מוכח דלכתחלה יכול לעשות כן אלא כי אמרי' נקרא רשע דווקא בחררה שהוא רוצה ליקח לפי שהוא ימצא לקנות במקום אחר או במי שמהפך להשתכר בבעל הבית שאם בא אחר ונשתכר בה הוי רשע שמפני שאף הוא ימצא להשתכר במקום אחר אבל במי שמהפך לזכות מן ההפקר או נמי במתנה ליכא משום עני המהפך בחררה וכדאמרינן בפרק המקבל (דף קח:) דבמתנה לית בה משום דינא דבר מצרא דאלמא בכי הא ליכא משום ועשית הישר והטוב ואע"ג דבפרק לא יחפור (דף כא:) אמרי' דמרחיקין מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג ואע"ג שהוא דבר של הפקר הא יהבינן התם טעמא משום דדגים יהבי סיירא וכל שקרוב לו כמלא ריצת הדג כנצודין דמו · ודאמרי' בפרק הניזקין (דף נט:) דעני המנקף בראש הזית מה שתחתיו אסור ואע"פ שלא נטל ונתן ביד שאני התם שטרח בהם להפילם וזהו דעת רת"ס ז"ל והרמב"ן ז"ל סובר כדברי רש"י ז"ל שאפילו במציאה נקרא רשע וזו ששנינו לענין פאה מעבירין אותה הימנו הייני טעמא שלא הוא בלבד מחזר אחריה שהרי כל העניים מהפכים כמותו אחר הפאה וכן דעת רת"ס ז"ל ומ"מ עשיר המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו אינו נקרא רשע לפי שהעשיר מצוי לו לחם בביתו או ליקח משכניו ואע"ג (ז) דהאי עובדא דרב גידל מוכח דבעשיר הבא ליקח שייך נמי (ח) דינא דעני המהפך בחררה ה"מ במקח קרקעות לפי שאין הקרקעות מצויין ליקח : **רב** ושמואל דאמרי תרוייהו מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות · בתוך שלשים דכי בעי למיהל ליתנהו למעות אפ"ה חיילי ומסיימינן בה בגמ' מ"ט הני זוזי לא למלוה דמו ולא לפקדון דמו כלומר דנימא דאם לא נשתייר בו שוה פרוטה אינה מקודשת כדאמרי' בהאיש מקדש (דף מז:) התקדשי לי בפקדון והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד אם נשתייר בו שוה פרוטה וכו' משום דפקדון ברשותא דמרייהו קא מתאכלי והכי ברשותא דידה קא מתאכלי למלוה נמי לא דמו מלוה להוצאה ניתנה והני בתורת קדושין יהבינהו ניהלה כלומר דהכי דמלוה דעלמא אינו קונה הייני משום דמטעה ראשונה שלה היא וכשהיא מיקדשה בה לא יהיב לה מידי אבל בזו שמתחלה על דעת קדושין ניתנה אע"ג דהשתא ליתנהו לזוזי מעיקרא מקניא נפשה בהנהו זוזי דיהיב לה אע"פ שאם תחזור בה תהא חייבת להחזיר המעות דמ"מ הדבר ברשותה ומיהו משמע שאם הוא חוזר בו אינה חייבת להחזירה (ט) דאם לא במאי מיקדשה הרי אינס קטיים לה עד סוף ל' והרי נתאכלו בינתיים אלא כדאמרן זה נראה לי ודווקא בקדושי כסף הוא דאמרינן מקודשת משום טעמא דכתיבנא אבל בקדושי שטר אם נקרע או נאבד ודאי אינה מקודשת כיון דבשעתא דחיילי קדושי ליתא בעולם וכדאמרינן לקמן בגמ' [דף ס:] לענין גט איכא בינייהו שנתקרע הגט או שאבד ואפילו איתיה בעיניה נמי דוקא בישנו בידה או ברשותה אבל עומד ברשות הרבים לא מיהו כתב הרשב"א ז"ל דאם יש בנייר שוה פרוטה מקודשת דהוה ליה כמקדש בכסף דבקדושי שטר דעתייהו נמי אניירא והכי מוכח בפרק האיש מקדש (דף מח·) המקדש בשטר ר"מ אומר אינה מקודשת וכו' וקא"ל שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה ואוקימנא התם בשטר אירוסין שאין עליו עדים א"כ שנכתב שלא לשמה דלא מהני מדין שטר ואפילו הכי אם יש בו שוה פרוטה מקודשת מדין כסף אלמא בקדושי שטר נמי דעתייהו אניירא והרי היא כמתקדשת בכסף הילכך אף על פי שנשרף מקודשת כדין מקדש בכסף דמקדש בשטר נמי דעתייהו אשווית דניירא ולפי דעתי זו היא שאמרו בירושלמי שהביא הרב אלפסי ברים מכלתין הדא דתימא בשטר שאין בו שוה פרוטה כמו שכתבתי שם בס"ד : **וחזרה** בה · תוך ל' אמרה אי אפשי באותן קדושין : וכן היא שנתנה רשות לשלוחה לקדשה וכו' · משנה היא לקמן בפרק בתרא (דף עט·) : וחזרה בה · בין בפני השליח בין שלא בפניו : והלכתא כרבי יוחנן ואפילו בקמייתא וכל שכן גבי מתני' דלא (י) קדשה עצמה וחזרה בה קי"ל כר' יוחנן דחוזרת ואע"ג דאיכא למימר דקדושי ראשון אע"פ שלא חלו לאלתר מעשה [מיהא הוו לחול לאחר ל' ולא אתי דיבור ומבטל מעשה ואפ"ה כיון דלאו מעשה] ממש הוא שהרי לא נגמרו קי"ל כרבי יוחנן דחוזרת וכ"ש בלישנא דרב זביד דהוה דבור גרידא דקי"ל כרבי יוחנן דאתי דבור ומבטל דבור וחוזרת והדבר פשוט שכשם שהיא חוזרת כך הוא חוזר : **מקודשת** לשני לעולם · ואין בטלין לאחר ל' יום שהרי (כ) נתן להם זמן לחול בתוך ל' שיהיו כולן פנויין מקדושי ראשון : לאחר ל' פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון · בגמ' פרכינן עלה קדושי שני במה יפקעו ומהדרינן דאסיפא מתנינן לה וכמו שהביאה הרי"ף ז"ל בסמוך ואעפ"כ הביאה הרב אלפסי ז"ל ארישא לאשמועינן דמאי דתנן מקודשת לשני היינו לעולם : **אמר** רב מקודשת ואינה מקודשת לעולם · ואפי' לאחר ל' יום עומדת בספק קדושי שניהם ואסורה לשניהם בלא גט האחד ומפרשינן בגמ' טעמיה דרב משום (א) דמספקא ליה האי ולאחר ל' אי תנאה הוי אם לא אחזור בי בתוך ל' יהו קדושין מעכשיו אם חזרה הוי ממאי דאמר מעכשיו וקאמר איני אומר מעכשיו אלא התקדשי לי לאחר ל' הלכך לעולם היא בספקא דאי תנאה הוא קדושי ראשון חיילי קדושי שני לא חיילי ואי חזרה הוא קדושי שני חיילי קדושי ראשון לא חיילי ושמואל פשיטא ליה דתנאה הוי הילכך כל ל' יום הקדושין תלויין שמא יחזור בו מכאן ואילך גמרו [כך פרש"י] והרמב"ן ז"ל הקשה שאין במשמעות תנאו חזרה כלל ואם באנו לחוש לתנאי חזרה נחוש ג"כ לתנאים אחרים לפיכך פי'

יהבוה ניהליה(לבריהלא יהבוה ניהליה)לבריה לא יהבוה ניהליה איבעי ליה לאודועי סבר אדהכי והכי אתי איניש אחרינא ומקדש לה רבה בר בר חנה יהב זוזי לרב א"ל זבנה ניהלי להאי ארעא אזל זבנה [א] לנפשיה והתניא מה שעשה עשוי אלא שנהג בו מנהג רמאין באגא דאלמי הוה לרב נהגי ביה כבוד לרבה בר בר חנה לא נהגי ביה כבוד איבעי ליה לאודועי סבר אדהכי והכי אתי איניש אחרינא וזבין לה רב גידל הוה [א]מהפך בארעא למזבן יתה אזל רבי אבא זבנה אזל רב גידל קבליה לרבי זירא אזל רבי זירא קבליה לרבי יצחק נפחא א"ל המתן עד שיעלה לרגל אצלנו כי סליק אשכחיה א"ל עני [ב] המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו מאי א"ל נקרא רשע ואלא מר מאי טעמא עבד הכי א"ל לא הוה ידענא השתא נמי ניתבה ניהליה מר א"ל זבוני לא מזבנינא לה דארעא קמייתא היא ולא מסמנא מילתא דאמר מר המוכר נכסיו הראשונים אינו רואה סימן ברכה לעולם איבעי במתנה נשקלה רב גידל לא נחית לה שנאמר °ושונא מתנות יחיה לא מר נחית לה ולא מר נחית לה ומתקריא °ארעא דרבנן :

[ג]האומר לאשה [ג] התקדשי לי לאחר שלשים יום [ד] ובא אחר וקדשה תוך שלשים יום מקודשת לשני לא בא אחר וקדשה תוך שלשים יום מהו רב ושמואל דאמרי תרוייהו מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות דכי יהבינהו לה בתורת קדושי יהבינהו לה לא בא אחר וחזרה בה מהו רבי יוחנן אמר חוזרת ריש לקיש אמר אינה חוזרת רבי יוחנן אמר חוזרת אתי דבור ומבטל דבור ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דבור ומבטל דבור רב זביד מתני להא שמעתא אהא *וכן היא [ג]שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה היא וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קדושיה קדושין ואם של שלוחה קדמו קדושיו קדושין לא קדשה עצמה וחזרה בה מאי כלומר חזרה ועדיין לא קדשה שלוחה רבי יוחנן אמר חוזרת ריש לקיש אמר אינה חוזרת רבי יוחנן אמר חוזרת אתי דבור ומבטל דבור ריש לקיש אמר אינה חוזרת לא אתי דבור ומבטל דבור והלכתא כרבי יוחנן אפילו בקמייתא : מקודשת לשני : אמר רב [ז]מקודשת לשני לעולם ושמואל אמר מקודשת לשני עד ל' יום לאחר שלשים יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון והלכתא כרב : האומר לאשה

לשני כדקתני מתני' : באגא דאלמי · בקעה של בעלי זרועות היתה ולא יניחו (א) כל אדם לקנות אלנס : מהפך בההיא ארעא · מחזר עליה לקנותה : קבליה לרבי זירא · קבל עליו לפני רבי זירא : לרגל · כשדורשין בהלכות הרגל היו מקבלין פני הרב : עני המהפך בחררה · מחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתננה לו בעל הבית : נקרא רשע · שיורד לחיי חבירו : לא הוי ידענא · שהיה רב גידל מתעסק בה לקנותה : דארעא קמייתא (ב) הוה לי · היא לי הראשונה שלקחתי מעולם : ולא מסמנא מילתא · אין זה סימן טוב שאדם מוכר מקחו הראשון : ארעא דרבנן · הפקר לתלמידים : ואע"פ שנתאכלו · בתוך ל' דכי איבעי להו לקידושין למיחל ליתנהו למעות אפ"ה חיילי : בתורת קידושין · ע"מ שתתקדש בהם נתנם לה וכי אכלה דידה אכלה ולכי מטי זימנה קא מקדשה : וחזרה (ג) בתוך ל' יום · ואמרה אי אפשי בהן : לעולם · אינן בטלים לאחר שלשים יום (ד) כי נתן לה זמן לחול בה קידושין בתוך שלשים יום ושיהיו כולם

א מיי' פ"ז מהל' מכירה ופ"ק מהלכות זכייה ופ"ו מהל' שכנים סמג עשין פב טור ח"מ סי' רלז :

ב מיי' פ"ו מהל' אישות טור אה"ע סימן מ :

ג מיי' פ"ט מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לח :

ד מיי' פ"ו מהל' אישות טור אה"ע סי' מ :

משלי טו [דף רלג ע"א]

דף נט:

תרמה תרמו תרמז תרמח

(א) נ"ל לכל: (ב) היא · זו היא לי כצ"ל : (ג) נ"ב וחזרה בה בתוך ל' יום אמרה כצ"ל : (ד) יום שהרי ניתן לה כצ"ל: (ה) דתנא כצ"ל : (ו) נ"ב לו: (ז) דבהאי כצ"ל : (ח) נמי דין עני המהפך כצ"ל: (ט) דאי כצ"ל: (י) דלא בא אחר וקדשה וחזרה כצ"ל : (כ) שהרי ניתן לה זמן לחול בתוך ל' שיהיו כולן פנוין מקדושי ראשון כצ"ל :

(א) קשיא לי מאחר דבעינן תנאי כפול אין כאן ספק ודו"ק:

א כתב מיי' סורו מק"ת המורים שאם קנה לעצמו במעות חברו אחר שזקפם עליו במלוה ה"ז קנה לעצמו ומקבלים ממנו כשאומר זקפתי עלי אותם המעות במלוה ואני אומר שאין זה דין אמת אלא המקח הוא של המשלח כתב הרמ"ה ראובן שאמר לשמעון זבון לי האי מידי וזבין ליה מסתמא קנייה ראובן משעת משיכה כיון דאמר ליה זבון לי לגביה מעליא קא מיכוין וכמו דאמר ליה זכי לי דמי ואפילו שחזר שמעון אחר משיכה ואמר לעצמי כוונתי לקנות אינו נאמן אע"ג דיהיב שמעון דמים שלו קנייה ראובן ויהיב לשמעון זוזי דכמאן דאוזפינהו דמי ודוקא שלא חזר שמעון קודם משיכה אבל אי חזר בו קודם משיכה ואמר שקונה לעצמו אפילו חזר בין מתן מעות למשיכה קנה כיון שמעות אינן קונות נמצא שעדיין לא קנה ראובן וכשעת משיכה זוכה לעצמו ואפי' מי שפרע ליכא שלא תקנו מי שפרע אלא בין מוכר ללוקח אבל בשליחות לא ודוקא היכא דיהיב שמעון למוכר זוזי מדיליה אבל יהיב ראובן לשמעון זוזי למזבן ליה מידי ואזיל ויהבינהו זוזי למוכר אדעת ראובן ומקמיה משיכה חזר בו שמעון וזבניה לנפשיה לא קני שמעון עד דמודע למוכר ומיכוון מוכר לאקנויי ליה לדידיה דמעיקרא לא איכוון אלא לאקנויי לבעל המעות וכי לא סדר ביה מקמי משיכה לא אמרן דקנה ראובן אלא דאמר ליה זבין לי אבל אמר איתי לי דאזבין ואזיל וזבין זכה לנפשיה דלא שוייה שליח אלא לאתויי והא סדר ביה ודברי הרמ"ה צ"ע דהוו דבריו כמ"ד בפרק הגוזל קמא וכי מי הודיעו לבעל חטין שיקנה חטין לבעל המעות והא איפסיק התם דלית הלכתא כהאי הוכחא דהוו מתכי על רבי יוחנן וצ"ע ומדברי המרדכי פ' הגוזל קמא משמע דאם נותן לו מעות מתחלה לקנות בו דבר וחזר ואמר לא קניתי לך אלא לעצמי אין בדבריו כלום אלא הרי הם של משלח והרשב"א ס"ל דודאי כשיש עדים שלא כהן יד לעצמו או שאמר בפניהם שחוזר בו משליחותו קונה השליח באותן מעות לעצמו הא קנה סתמא אינו נאמן אח"כ לומר לעצמי קניתי ואפשר דבשבועה סיסה יהא נאמן על דרך שכתוב שם בהגהות הרא"ש בפ' הגוזל קמא :

ב לרש"י ז"ל בכל ענין נקרא רשע וכתב ר"מ דה"ה נמי בשכירות אם רצה לשכור קרקע או מטלטלים או להשכיר עצמו ובא אחר וקדמו נקרא רשע אבל אם בא לזכות בהפקר או לקבל מתנה מאחר ובא אחר וקדמו אינו נקרא רשע שאינו דבר המצוי לו במקום אחר והא דאמרי' בפרק לא יחפור מרחיקין מצודת הדג מן הדג ופי' רש"י שאדב אחר דג לצודו שהדייגים הבאים לפרוש מצודותיהם מרחיקים אותם כמלא ריצת הדג אע"ג דהוי דבר של הפקר ים לחלק משום דדמי ליורד לתוך אומנותו של חבירו כדקאמר התם גבי בר מבואה דאוקי רחייא וכו דא"ל קא פסקת לי לחיותאי ועני המנקף בראש הזית דאמרינן בפרק הניזקין מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום שאני התם שטרח בהם העני להפילם לארץ וסמכה דעתיה עלייהו :

ג לשון ריא"ז האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום הרי היא מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות של קדושין תוך ל' ואם קדשה בשטר צריך שיהיה שטר הקדושין קיים לאחר ל' בעת שחלין הקדושין כדרך שביארנו בגט בהלכות גרושין כמב"ס : ד כתב הטור בא אחד וקדשה תוך ל' יום מקודשת לשני ובטלו קדושי ראשון אפילו מת השני או גרשה תוך ל' יום וי"א שאם מת השני או גרשה תוך ל' יום שחזרו קדושי ראשון ולא נראה להרא"ש : יכתב

דתנאה (ג) הייט שיחולו הקדושין מעכשיו אם יבאו ל' יום ויהו שניהם קיימין לומר שאם ימות תוך ל' לא תהא זקוקה ליבם ותנאי זה במשמעות הלשון הוא ואף לפרש"י ז"ל י"ל דתנאי חזרה בכלל הלשון הוא דכיון שלא גמר [לקדשה] מעכשיו משמע שרוצה הוא לימלך אלא שאומר מעכשיו כדי שלא תוכל היא לחזור בה · וגרסי' בגמ' [סוף דף נט:] אמר אביי ולטעמיה דרב בא אחד ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ועד ל' יום ובא אחר ואמר לה [הרי את מקודשת לי] מעכשיו ועד כ' ימים ובא אחר וא"ל [הרי את מקודשת לי] מעכשיו ועד י' ימים מראשון ומאחרון צריכה גט מאמצעי אינה צריכה גט ממה נפשך אי נר מצוה תנאה הוי דקמא קדושין דהנך לאו קדושין אי חזרה הוי דבתרא קדושין דהנך לאו קדושין פשיטא מהו דתימא האי ליהנא משמע תנאה וחזרה ותיבעי גיטא מכל חד וחד קמ"ל וה"פ ולטעמיה דרב דמספקא ליה בתנאה ובחזרה בא אחד ואמר מעכשיו ולאחר ל' ובא אחד ואמר מעכשיו ולאחר כ' שכלו של שני בשל ראשון ואי דראשון חזרה הוי דשני הויתרמע קדושין דהא ראשון הדר ביה ממעכשיו ובא אחר ואמר מעכשיו ולאחר עשרה והוא הדין בהאי בתרא אם קדשה שתם דהואיל ולא בא אדם אחריו מה לי

הרי את מקודשת לי א מעכשיו לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת ואינה מקודשת אמר רב מקודשת ואינה מקודשת לעולם ולא פקעו קדושי שני אלא בגט ושמואל אמר מקודשת ואינה מקודשת עד שלשים יום לאחר שלשים יום פקעי קדושי שני וגמרי קדושי ראשון וקי"ל כרב : °מתני' *האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאתן ליך מאתים זוז הרי זו מקודשת *ויתן על מנת שאתן ליך מכאן ועד שלשים יום נתן לה בתוך שלשים יום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת על מנת שיש לי מאתים זוז הרי היא מקודשת ויש לו על מנת שאראך מאתים זוז מקודשת ויראנה הראה על השולחן אינה מקודשת :

רש"י

פנויים מקידושי ראשון לגמרי : לעולם · (א) לא פקעי קידושיה בגט דאפילו לאחר שלשים יום עומדת בספק קדושין משניהם : ושמואל אמר · אינו בספק אלא עד שלשים יום דשמא ימות הראשון ולא יגמרו הקידושין ונמצאו קידושי שני חלין למפרע : מתני' הראה על השולחן אינה מקודשת · אם היה שולחני והראה לה מעות (ב) ואינם שלו והם על השולחן שלפניו אינה מקודשת דלא

ולתנאו אלא סדריה נקט ותנא וקאמר דמראשון ומאחרון צריכה גט ומאמצעי אינה צריכה גט ממ"נ דאי תנאה הוי דקמא קדושין דהנך לאו קדושין ואי חזרה הוי דבתרא הוי קדושין שלא בא אחר אחריו וגמרו קדושיו לאחר י' ודהנך קמאי לאו קדושי ופרכינן פשיטא ומהדרינן מהו דתימא משמע תנאה ומשמע חזרה שתי הלשונות במשמע יש אומרה לשם תנאי ויש אומרה לשם חזרה (ד)דאיכא למימר להאי תנאי ולהאי חזרה ותבעי גיטא מכל חד וחד דלמא קמא לחזרה איכוין ותלו של שני ושני לתנאה איכוין ושלו קיימין ואין של ראשון ושל אחרון קדושין ובעי' גיטא מאמצעי ואיכא למימר דקמא תנאה ושלו קיימין ואיכא למימר דכלהו חזרה ושל אחרון לבדו קיימין קמ"ל דלאו תרוייהו משתמעי אלא ספק תנאה ספק חזרה ואי תנאה הוא לכלהו הוי תנאה דלא הוי לשון חזרה כלל ואי חזרה הוי לא הוי בה ליטנא דתנאה כלל וממה נפשך דאמצעי לאו קדושין : ובתר הכי גרסי' [דף ס·] עולא א"ר יוחנן אפי' מאה תופסין בה וכן א"ר אסי א"ר יוחנן אפי' מאה תופסין בה א"ל רב משרשיא *לרב אשי אסברא לך טעמיה דרבי יוחנן משום דשוו נפשייהו כשרגא דלבני דכל חד וחד רווחא לחבריה שביק והכי פירושו אסברא לך וכו' דהא ליכא למימר דטעמיה דר' יוחנן משום דקסבר דשתי לשונות במשמע ומספקינן לגבי האי בתנאה ולגבי האי בחזרה דאם כן לא שייך למתני תופסין דאין תפיסה אלא באחד מהם ואנן הוא דלא ידעינן הי מנייהו ומדקאמר תופסין משמע דס"ל שיש בה לכל קדושין לכלן אלא טעמיה משום דכיון שלא נגמרו קדושי שום אחד מהם כל אחד שבק רווחא להיות נתפסין בה קדושי שני כמו שמסדר לבנים ונותן הלבנה מקלתה על לבנה זו ומקלתה על חברתה כדי שישאר ריוח לסדר לבנה אחרת ויהיה סדורו נקשר ולא יפול וה"נ כל חד שבק רווחא [לחבריה] ולפיכך קדושי כלם נתפסין בה בודאי ואליבא דר' יוחנן לא שנא [אמר שני מעכשיו ולאחר כ' שהוא קודם] לזמן הראשון ול"ש אמר מעכשיו ולאחר ארבעים שהוא לאחר זמנו של ראשון תפסי נמי קדושי שני דהא רווחא שבק קמא לכל מאן דמקדש לה תוך ל' יום אבל לרב דמספקא ליה אי תנאה הוה אי חזרה הוי אילו קדשה שני לאחר ארבעים אין לחוש לקדושיו שכבר חלו קדושי ראשון בין דהוה תנאה בין דהוה חזרה ופרכינן בגמ' עליה דר' יוחנן מתיב רב חנניה מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת בשלמא לרב מסייע ליה כלומר דמספקא לן הכא נמי [מספקא ליה] האי ולאחר מיתה אי תנאה הוי כלומר מהיום יהא גט אם אמות ולכשימות נמצא גט למפרע מאותו היום אי חזרה הוי דהדר ביה ממהיום ואמר הרי זה גיטיך לאחר מיתה ולא אמר כלום משום דאין גט לאחר מיתה ומ"ה צריכה חליצה דשמא אינו גט וזקוקה ליבם ולא מתיבמת דשמא גט הוא והויא לה גרושת *אביו והויא ליה בכרת שאין עליה זיקת יבום לשמואל נמי הא מני רבנן היא כלומר דמספקא להו אי תנאה הוי אי חזרה הוי והוא דאמר כרבי דפליג עלייהו דתניא מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דברי חכמים רבי אומר כזה גט אלא לרבי יוחנן דאמר דבקדושין שיורא הוי הא כל גיטא דמשייר ביה לא כלום הוא משום דרחמנא אמר כריתות ויבומי נמי תתיבם ומפרקינן דאין ה"נ אלא הייט טעמא גזרה משום מהיום אם מתי כלומר דאי אמרינן במהיום ולאחר מיתה דתתיבם אתו למימר הכי במהיום אם מתי והתם ודאי הוי תנאה זו היא סוגית הגמ': ומקשו בה בתוס' למה להו למפרך עליה דר' יוחנן מגט ליקשו ליה מקודשין גופיהו דבקדושין נמי אי משייר בהו לא הוו קדושין דבריש המגרש אמרי' עלה דמתני' דתנן המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני רבי אליעזר מתיר וחכמים אוסרין בעי רבי אבא בקדושין היאך תיבעי להו לרבנן תיבעי ליה לר"א תיבעי להו לרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן הכא אלא דכריתות בעינן וליכא אבל הכא קנין בעלמא בעינן או דלמא בעינן ויצאה והיתה תיבעי לר"א וכו' ומסקינן בתר דבעי' הדר פשטה בין לר"א בין לרבנן בעי' ויצאה והיתה אלמא כי היכי דגיטא דמשייר ביה לאו כלום הוא קדושין נמי דמשייר בהו לאו קידושין נינהו ותיקשי לי' קדושין גופייהו תירץ הרב אב"ד ז"ל דרבי יוחנן לא ס"ל כפשטיה דרבי אבא אלא ס"ל דדוקא בגירושין הוא דפסול שיורא משום דכריתות בעינן אבל בקדושין לא פסול שיורא והרמב"ן ז"ל תירץ דאפי' ס"ל לרבי יוחנן כפשטיה דרבי אבא הייט דוקא בקדושין דמשייר בהו שיור גמור כגון חוץ מאיש פלוני דלאו קדושין נינהו אבל הכא שיורא ליתא אלא עד שלשים הלכך מעכשיו הן חלין וגומרין לאחר ל' יום ואמרו בירושלמי כל ל' יום קונה ואינו קונה לאחר ל' יום קונה קנין גמור אבל במגרש מעכשיו ולאחר מיתה כיון שלאחר מיתה אינו זמן קדושין וגרושין וכל זמן שהוא בחיים לא גירש גירושין גמורי' שיור גמור הוא שהרי כ"ז שהוא חי שייר ולאחר מיתה אינו גומר שאינו יכול לגרש ולא לגמור גירושין ומ"ה פרכינן עלה דרבי יוחנן מגירושין ולא מקדושין גופייהו:ולענין הלכה כתב הרב אלפסי ז"ל דהלכתא כרב ולפי זה (ה) מה שכתבנו בשם הרב אב"ד ז"ל דרבי יוחנן לא ס"ל כפשטיה דרבי אבא [ודאי] דליכא למיחש לר' יוחנן וכיון שכן קי"ל כרב דהלכתא כוותיה באיסורי אבל רבינו חננאל ז"ל פסק כרבי יוחנן משמע דס"ל דמאי סבר לה לפשטיה דר' אבא כמו שכתבנו למעלה והרמב"ן ז"ל הכריח כדברי הרב אלפסי ז"ל משום דסוגיין בעלמא כרב דתנן בפרק יש נוחלין (דף קנ"ו) הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב לו מהיום ולאחר מיתה ופרכי' עלה וכי כתב לו מהיום ולאחר מיתה מאי הוי והא תנן מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת ומפרקינן התם מספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי הכא ה"ק לי' גופא קני מהיום ופירי לאחר מיתה והשתא כרב אתיא דאילו לרבי יוחנן לאו משום ספקא היא אלא גזרה משום מהיום אם מתי כדאמרי' בסוגיין ובמסכת יבמות (דף יט·) נמי לא משכחת זיקת שני יבמים אלא מדרבנן ואילו אליבא דר' יוחנן משכחת לה דאורייתא כגון שקדשוה שני אחים בשיור ומתו וכתב ז"ל דהלכתא כאביי אליבא דרב דהא ליכא מאן דפליג עליה ומה שהשמיטה הרב אלפסי ז"ל מפני שלא רצה לפרסם בה קולא לחוש לדברי מי שפוסק כר' יוחנן והר"ם במז"ל כתב בפ"ז מהלכות אישות אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר כ' יום ובא אחר ואמר לה הרי וכו' אפי' הם מאה על הסדר הזה כולן תופסין בה וצריכה גט מכל אחד ואחד מפני שהיא מקודשת לכלם בספק ודבריו תמוהים הם הרבה שכיון שהוא פוסק כרבי יוחנן שאפי' מאה תופסין בה למה כתב שהיא מקודשת לכלם בספק והרי סוגייתנו מוכחת דלרבי יוחנן קדושי ודאי נינהו ובגט נמי פרכינן ויבומי נמי תתיבם וכבר השיגו עליו בזה הרב ר' משה הכהן ז"ל ואפשר שמפני שנסתפק לו אי כרב אי כרבי יוחנן כתב שאפי' מאה תופסין בה בספק אבל עדיין אינו מספיק לי מפני שכתב אפי' הן מאה על הסדר הזה דמשמע דוקא בשכלה זמנו של שני בתוך זמנו של ראשון וכבר כתבתי דלר' יוחנן אפי' אמר לה שני מעכשיו ולאחר ארבעים קדושיו תופסין ולא נתבררו לי דבריו · והרשב"א ז"ל סובר דהלכתא כרבי יוחנן דקי"ל כוותיה לגבי רב ושמואל והא דמפרקינן בפרק יש נוחלין דמספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי לא מכרעה למפסק כרב דמשום דקושיין מעיקרא דמקשינן וכי כתב לו מהיום ולאחר מיתה מאי הוי אליבא דרב בלחוד הוא פריק לה אליביה דאילו לרבי יוחנן דאמר שיורא הוא לא קשיא מידי דשיורא שייך התם שפיר ומהני דגופא מקני מהיום ופירי לאחר מיתה אלא לרב דמספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה [הוי] הוא דמקשה ומ"ה פרקה אליביה ואע"ג דמקשינן סתמא אליבא דרב לאו משום דקי"ל כוותיה דהא אשכחן בתלמודא דפרכינן סתמא אליבא דלאו כהלכתא והא דלא משכח ביבמות זיקת שני יבמים אלא מדרבנן ואליבא דרבי יוחנן משכחת לה מדאורייתא היינו טעמא משום דאפי' לדידיה לא משכחת לה אלא בשמתו שניהם כאחת *ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם ולא קי"ל כוותיה דאי לא מתו כאחת אינה יכולה להתיבם לעולם דכל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילתה ליבום יבמה יבא עליה שוב אינה מתייבמת וזה אין אני קורא בה שהרי עדיין אחיו השני קיים ולא נפלה כלה ליבום וכיון שכן לעולם היא אסורה לו ואפי' לאחר מיתת אחיו השני דהויא לה כלכרת ערוה והכי איתא בירושלמי [דפירקן סוף הלכה א]דגרסי' התם גבי הא דרבי יוחנן היו שני אחים וקדשוה שניהם ומת אחד מהם השני מהו שיהא מותר בה ממה נפשך מה שקנה קנה והשאר נפלה לו מחמת אחיו רבי יודה בן פזי אמר אסור בה א"ר יוסי טעמיה דרבי יודה בן פזי כל יבמה שאין כולה לפנים לד הקטי שבה נדון לשם ערוה וערוה פוטרת [צרתה] ולדברי הפוסקים כר' יוחנן דשיורא הוי המקדש בשטר מעכשיו ולאחר ל' יום צריך שיהא השטר קיים לאחר ל' יום שאע"פ שמעכשיו מתחילים הקדושין לחול אינן קונין קנין גמור עד לאחר שלשים יום וכדאמרי' בירושלמי דכל שלשים יום קונה ואינו קונה לאחר שלשים יום קונה קנין גמור הלכך בעינן שיהא השטר קיים וברשותה בשעה שהוא גומר קנינו אבל בכסף לא צריך דהא קי"ל דהאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות: מתני' האומר לאשה הרי את מקודשת לי · בפרוטה זו ע"מ שאתן ליך מאתים זוז: נתן לה בתוך שלשים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת · ופרכינן בגמ' פשיטא ומפרקינן מהו דתימא לאו תנאה הוא (ו)לזרוזי קא אתי קמ"ל· כלומר דתנאי זה אע"פ שהוא מתנה אותו אף היא ודאי לא נתרצית אלא בכך וסד"א דלאו משום קפידא קא עבדה ושיהו הקדושין תלויין בזה אלא לזרוזי בלחוד שישלים לה תנאו הוא דאמרה בתוך ל' קמ"ל דקפידא הוי · ואם לא נתן לה בתוך ל' אינה מקודשת : הרי זו מקודשת ויש לו · כלומר דכל שיש לו אפי' במדי הרי זו מקודשת ולא אמרי' להראותם לה נתכוין : הראה על השלחן אינה מקודשת · אם היה שולחני והראה (ז) מעות שאינם שלו והם על השלחן

א וכתב הטור ואם אמר מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה תוך ל' יום אסורה לשניהם לעולם אא"כ יתן האחד גט ותהא מותרת לשני אבל לעלמא אסורה עד שיתנו שניהם גט ואם אמר לה האחד מעכשיו ולאחר ל' יום ואמר השני מעכשיו ולאחר עשרים יום ואמר השלישי מעכשיו ולאחר עשרה ימים לדעת ר"ת ורבינו צריכה גט משלשתן וכ"כ מיי' ולדעת הרא"ש אינה צריכה גט אלא מראשון ואחרון :

לשון ריא"ז

אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' הרי אלו קדושי ספק שיש לספק שמא חזר בו ממה שאמר מעכשיו וקדושי שני קדושין או שמא דרך תנאי אמר דברו כשיגיעו ל' יום תהיה מקודשת למפרע והרי קדושי הראשון קדושין למפרע ואינן יכולין לחזור בהן תוך ל' וקדושי שני בטלים בא אחד ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר ל' יום ואח"כ בא שני ואמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום ואח"כ בא השלישי וקדשה בתוך העשרים יום הרי זו צריכה גט מכולם אמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו אם יגיע עד ל' יום אם הגיע עד ל' יום הרי היא מקודשת למפרע ואם בא אחר וקדשה בתוך ל' אינה צריכה גט משני ומותרת לראשון לאחר ל' אמר לה הרי את מקודשת לי חוץ מפלוני שלא תאסר עליו בקדושין הללו אינה מקודשת הואיל ושייר בקדושיו אין קדושיו קדושין אמר לה הרי את מקודשת לי על מנת שתהא מותרת לפלוני ולא תאסר עליו בקדושין הללו הרי זו מקודשת ותנאו בטל לפי שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל שמאחר שחלו קדושיו הרי היא אסורה לכל כמב"ה :

הגהות הב"ח

(א) לעולם ולא פקעי קדושיה אלא בגט כנ"ל: (ב) שאינם כנ"ל :(ג) נ"ב חזרה : (ד) נ"ל ואיכא: (ה) נ"ב ס"ל : (ו) נ"ל ולזרוזי : (ז) נ"ב לה :

יבמות דף יט. ודף כח. ע"ש תוספות ד"ה לא שתם כו' דר' יוחנן לא ס"ל כר"י הגלילי ע"ש (ג"א)

א מיי' פ"ז מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לח :

[דף דל"ר ע"א]

דף ס.

במשנה שבגמ' איתא וכוא יתן

בגמ' איתא לרב אשי

כ"א אחיו [וכ"ה בכ"מ]

השלחן שלפניו אינה מקודשת דלא נתכוונה זו אלא לראות משלו : גמ' אמר רב הונא והוא יתן · לכשירצה וקדושין הוו למפרע משעת קדושין ומיהו מודה רב הונא דאם מת קודם שנתן אינה צריכה חליצה שהרי לא קיים תנאו : איכא בינייהו שקבלה קדושין מאחר · קודם שקיים זה תנאו ואחר כך עמד זה וקיים תנאו לרב הונא [קדושי שני לא] הוו קידושין דהא גמרי קדושי ראשון למפרע לרב יהודה הוי קדושי שני קדושין שהראשון לא נתכוין לקדשה בפרוטה אלא במאתים זוז דלית ליה לרב יהודה דאומר על מנת כאומר מעכשיו דמי והרי קדמו קדושי שני וא"ת ולרב הונא אמאי לא חיישינן לקדושי שני והא איהו אמר בסוף פרק המגרש (דף פט:) אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר מקודשת וכדרב המנונא דאמר רב המנונא האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה כלומר וכיון שפשטה ידה וקבלה קדושין הרי היא כאילו אמרה לבעלה גרשתני י"ל הכא שאני דדלמא כי קבלה קדושין היינו משום דסברה דכיון שלא נתקיים התנאי לא חיילי קדושין : וניחוש שמא יש לו · דכיון דקדש מתחלה אדעתא דהכי רגלים לדבר שהיו לו שאם לא כן למה קדש והשתא הוא דבעי למהדר ביה ואסיקנא דחיישינן · ובתוספתא נמי תניא על מנת שיש לי ביד פלוני אף על פי שאמר אין לו בידי מקודשת שמא עשו קנוניא · כלומר והוי קדושי ספק ומיהו כל שבידו חזקה שהוא שלו ומקודשת קדושי ודאי ואף על פי שאין לנו עדים שהן שלו : לא צריכא אע"ג דנקיט זוזי בעסקא · שהיו לפניו על השלחן להחליף ולהשתכר ויש מי שפירש שאע"פ שהרויחו בכדי שיעשו לחלקו מאתים זוז אפ"ה אינה מקודשת דכיון שלא הגיע זמן העסק ורווחא לקרנא משתעבד כדאיתא בהמקבל [דף קה·] לא חשיבי כשלו : תנן בפרקין (דף ס:) על מנת שיש לי בית כור עפר · דהיינו מקום הראוי לזרוע שלשים סאין וחשבונם לכל סאתים מאה על חמשים כחצר המשכן חמשים על חמשים לבית סאה ובית כור אלף ות"ק אורך על חמשים ושבעים רוחב ובמרובעות מאתים (ג) ושבעים וחצי טפח על מאתים ושבעים וחצי טפח ועוד דבר מועט *הרי זו מקודשת ויש לו ופרכינן בגמ' וניחוש שמא יש לו לא קשיא הא בקדושי ודאי הא בקדושי ספק למה ליה למתנייה גבי ארעא ולמה ליה למתנייה גבי זוזי צריכי דאי אשמעי' זוזי משום דעבידי אינשי דמלגטי אבל ארעא אימא כל דאית ליה ארעא קלא אית ליה כלומר כל היכא דלא ידעינן דיש לו אפילו קדושי ספק נמי לא להוו קמ"ל מדתנינהו גבי הדדי למימרא דארעא כזוזי מה התם יש לו ודאי אין לו ספק אף הכא יש לו ודאי אין לו ספק : על מנת שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת · ופרכי' בגמ' פשיטא ומפרקינן מהו דתימא אמר לה מאי נפקא ליך מיניה כלומר אם הוא רחוק אנא טרחנא ומייתינא התבואה לביתי קמ"ל · וכתב הרשב"א ז"ל דמדקאמר אנא טרחנא ומייתינא משמע דדוקא בשאין לו (ד) קרוב מאותו מקום אלא רחוק ממנו ולפיכך היא מקפדת לפעמים שהיא רוצה ליהנות בו וטורחת בהליכה אבל יש לו במקום אחר בקרוב מקום כמוהו מקודשת ואע"פ שהתנה עמה בפירוש על מנת שיש לי במקום פלוני כיון דליכא קפידא מקודשת שאין לומר קפידא במה שאין בו הפסד כלל ומש"ה איצטריך תלמודא לומר גבי הלך וקדשה במקום אחר דהיינו טעמא משום דבההוא דוכתא רחמו לי ובגיטין משום דבההוא דוכתא *רחמו ליה כדאיתא לעיל בפרק האיש מקדש (דף ו') בגמ' ומשמע דכל היכא דליכא טענה כלל בכדי לא קפדי אינשי ובפרק המדיר (דף עב:) נמי אמרי' מידי דקפדי אינשי הוי קפידא מידי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידא ובפ' התקבל (דף סה:) נמי אמרי' האומר לא ועירב לי בתמרים והלך ועירב לו בגרוגרות תני חדא עירובו עירוב ותניא אידך אין עירובו עירוב אמר רבה הא רבנן והא ר"א הא רבנן דאמרי קפידא הוי והא ר"א דאמר מראה מקום הוא לו רב יוסף אמר הא והא רבנן ולא קשיא כאן בשלו כאן בשל חברו · כלומר בשלו הוי קפידא אבל בשל חברו לא הוי קפידא דמאי איכפת ליה ובירושלמי נמי הוצרכו לתת טעם בכל השויין במשנתינו על מנת שאני כהן ונמצא לוי וכו' אלמא כל שאין קפידא בדבר אין משגיחין בקיום התנאי אלו דבריו ז"ל ואינן מחוורין דהא תנן על מנת שביתי רחוק מן המרחץ ונמצא קרוב אינה מקודשת ויהבינן עלה טעמא בירושלמי דיכלה למימר בעיא הוינא מיטרפסא אזלא מיטרפסא אתיא ואף כאן אפי' יש לו במקום אחר קרוב ממנו היא יכולה לומר שרוצה היה לילך באותו מקום ועוד דמדקאמר (אמר) ר"ש בפ' האיש מקדש (דף מח:) אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת מכלל דלת"ק דקיימא לן כוותיה אפי' לשבח כל שלא נתקיים התנאי אינה מקודשת : על מנת שאראך בית כור עפר הרי זו מקודשת ויראנה ואם הראה בבקעה אינה מקודשת · וגרסי' עלה בגמ' תנא לא נתכוונה זו אלא לראות משלו פשיטא לא צריכא דנקיט באריסות · כלומר אפי' באריסות בתי אבות [ב"ב דף מו:] [דאית ליה שייכות ביה] דמ"מ אינו שלו ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה וכדאיתא בבבא מציעא [דף קט·] אבל כתבו דמי שיש לו קרקע שמעלה מס כיון שהוא שלו לגמרי מקודשת ובלבד שיהא לו בכדי שוה כבית כור עפר שאינו מעלה מס דעל מנת שיש לי בית כור עפר שלי גמור משמע : גרסי' בגמ' [דף סא·] גבי מכר תנן האומר לחברו בית כור עפר אני מוכר לך והיו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אין נמדדין עמה אמר מר עוקבא אף על פי שאין מלאים מים מ"ט אמר רב פפא לפי שאין אדם רוצה שיתן מעותיו בשדה א' ויראו לו כשנים או ג' מקומות הכא מאי להקדש מדמינן לה כלומר דתנן בערכין [דף כה·] המקדיש שדהו בשעת היובל נותן בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף היו שם נקעים עמוקין י' טפחים אין נמדדין עמה ואמר מר עוקבא דדוקא בנקעים שהן מלאים מים משום דלאו בני זריעה נינהו הא לאו הכי נמדדין עמה ומשום הכי איבעיא לן במתנה עם האשה והאומר ע"מ שיש לי בית כור עפר והיו שם נקעים שאין מלאים מים אי להקדש מדמינן לה ונמדדין עמה או למכר מדמינן לה ואין נמדדין עמה ומסקינן כיון דבני זריעה נינהו [להקדש] מדמינן לה שאע"פ שנראים כשנים או שלשה מקומות אמר לה מאי נפקא לך מינה אנא טרחנא זרעינא ומייתינא ואע"פ דלעיל [דף ס:] גבי אמר לה ע"מ שיש לי במקום פלוני לא משגיחינן בהאי טעמא התם משום דכיון שהתנה בפירוש איכא למימר דקפידא הוא ואע"ג דאמר אנא טרחנא ומייתינא לא משגיחינן ביה אבל הכא שלא התנה אלא בבית כור סתם מסתמא אמרינן דלאו קפידא הוא דהא יכול למימר דאיהו טרח ומייתי · וכתב הרשב"א ז"ל דנהי דהללו מצטרפים לבית כור ואף על פי שנראים כשנים או שלשה מקומות אפי' הכי אם היה לו בית כור מוחלק לגמרי בשנים ושלשה מקומות אינה מקודשת דהני אע"פ שחולקין רשות לעצמן מ"מ מכלל השדה הן והיינו דאמרינן לפי שאין אדם רוצה שיתן מעותיו בשדה אחת ויראה לו כשנים וג' מקומות ולא אמרינן ויתנו לו בשנים וג' מקומות ומיהו כי מלאים מים דאמרינן דלא מצטרפי דוקא לבית כור הוא דלא מצטרפי אבל אם היה שם בית כור עפר חוץ מאלו מקודשת דאף על גב דנראין כשנים ושלשה הא אמרינן דלא איכפת לן ובור מלא מים אף על פי שאינו בר זריעה נראין הדברים דנמדד עמו דלצורך השדה ותיקונו הוא ודוקא בנקעים מלאים מים אמרינן שאין *נמכרין לפי שאין מספיקים להשקות השדה ואינם שבח השדה אלא קלקולו אלו דבריהם ז"ל · וכי אמרינן בנקעים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה פירש רש"י ז"ל בפרק בית כור [דף קב:] דבעינן נמי שיהו רחבים ארבעה על ארבעה הא לאו הכי נמדדין עמה ובירושלמי בעי לה היה שם נקע עמוק עשרה טפחים ואין בו ארבעה מהו וגרסינן בירושלמי פחות מכן נמדדין עמה רחבן כמה רבי ינאי אומר עד עשרה טפחים רבי יוסי בר בון אמר עד ארבע אמות כלומר דכל שהן רחבין כל כך אף על פי שאין עמוקין עשרה אין נמדדין עמה ומיהו שיעור זה אינו אלא בנקעים דבסלעים שיעור אחר יש ודינו בקדושין כדינו במכר [ב"ב דף קג·] ובפרק בית כור אפרש בס"ד : ולענין מקדש על תנאי ונאנס ולא קיים התנאי מצאתי שנחלקו בה בירושלמי בפרקין רבי אבהו בשם ר' יוחנן סדר הסמפון כך הוא אנא פלן בר פלן מקדש לך אנת פלונית ברת פלן על מנת ליתן לך מקמת פלן כלומר ממון פלוני שנקרא יקום לפי שמעמיד אדם על רגליו ואכנסיך ליום פלן דאי אתא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי עלך כלום אירע לו אונס ר' יוחנן אמר אונסא כמאן דלא עבד רשב"ל אמר אונסא כמאן דעבד על דעתיה דרשב"ל [היאך צריכה למעבד דאי אתא יום פלוני ולא תיהווי כניסה לי לא יהוי לי עלך כלום ר' יוחנן] כד דמך פקד לבנתיה דיהון עבדין כר"ש כי שמא יעמוד ב"ד אחר ויסבור דכוותיה ונמצאו בניו באין לידי ממזרות ומשמע לי דבהא פליגי רשב"ל מדמה לה למגרש ומתנה אם לא באתי דכי פסקיה מברא שמיה מתיא אי לאו משום תקנתא שהתקינו שלא יהא אונס בגיטין כדאיתא בריש כתובות [דף ב:] וה"נ אונסא כמאן דעבד ור' יוחנן סבר דלא דמי דהתם שאין הדבר תלוי אלא בו אינו גומר לגרש אלא אם יעבור על תנאי ברצון אבל באונס לא אבל הכא שהאשה אינה מתקדשת אלא מדעתה הרי אינה מסכמת בקדושיו אא"כ יקיים תנאו אבל כל שלא נתקיים אע"פ שנאנס אינה מתרצה בקדושיו ומשמע דקי"ל כר' יוחנן (א) דאע"ג דכד דמך פקד לבנתיה דיהון עבדין כר"ל לא עבד הכי משום דחש לה

גמ' איתמר רב הונא אמר והוא יתן ורב יהודה אמר לכשיתן מאי בינייהו איכא בינייהו שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר לרב הונא לא תפשי בה קדושין ולרב יהודה תפשי והלכתא כרב הונא דקיימא לן * א האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי : על מנת שיש לי מאתים זוז ב הרי היא מקודשת ויש לו : וניחוש שמא יש לו ועוד דתניא חיישינן שמא יש לו לא קשיא הא בקדושי ודאי הא בקדושי ספק : על מנת שאראך מאתים זוז הרי זו מקודשת ויראנה הראה על השולחן אינה מקודשת : תנא לא נתכוונה זו אלא להראותה משלו פשיטא לא צריכא אף על גב דנקיט ג זוזי בעיסקא :

גרסינן

רש"י

נתכוונה זו אלא לראות משלו : גמ' אמר רב הונא והוא יתן · לכשירצה והן הקידושין חלין למפרע משעת קידושין ומיהו מודה רב הונא דאם מת קודם שנתנו לה שלא בעיא חליצה כי לא קיים תנאו : וקבלה קדושין מאחר · קודם שקיים זה תנאו ואח"כ עמד זה וקיים תנאו (א) לרב הונא לא הוו קידושי שני קידושין דהא גמרי קידושי ראשון למפרע לרב יהודה הוו קידושי שני קידושין כי הראשון לא נתכוון לקדשה בפרוטה אלא במאתים זוז ולית ליה לרב יהודה האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי והרי קדמו קידושי שני : הרי זו מקודשת ויש לו · כלומר אם יש (א) לו מקודשת ופריך אפילו כי לא ידעינן אם יש לו ניחוש שמא יש לו ולא נתירנה ליכנס בלא גט לאחר : הא בקידושי ודאי · כשיש לו אז מקודשת לו ודאי אבל כי לא ידעינן אז מקודשת ספק : (קאי אמתני' דאמר בה מקודשת ואינה מקודשת :

(ב) והא לא ידעינן · הא דקאמר מעכשיו ולאחר ל' יום אי האי ולאחר שלשים יום תנאה הוי והכי קאמר אם לא אחזור בי תוך שלשים יום אז יהו מעכשיו קידושין אי חזרה הוי שחזר בו ממאי דאמר מעכשיו וקאמר איני אומר אלא לאחר ל' יום ולא מעכשיו הלכך לרב הוי לעולם בספיקא דאי תנאה הוי קידושי ראשון חיילי ואי חזרה הוי קידושי שני חיילי ושמואל פשיטא ליה דתנאה הוי לכך כל ל' יום ספק משם ואילך גמרו) : לא נתכוונה זו אלא לראות משלו · לפיכך אם הראה על השולחן שלפניו והוא שולחני והמעות אין שלו אינה מקודשת : בעיסקא · למחצית

ע"כ

נמדדין

שלטי הגבורים

א כתב מיי' כל האומר מעכשיו א"צ לכפול תנאו ולא להקדים התנאי למעשה אלא אע"פ שהקדים המעשה התנאי קיים אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו וכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו וא"צ לכפול ולא להקדימו למעשה ור"ת כתב דאפילו במעכשיו ובע"מ לא הוי תנאי עד שיהיה בו כל דיני התנאי ולזה הסכים הרא"ש י"א דלא בעי תנאי כפול ולא שאר דיני תנאים אלא באיסור כגון בקדושין וגיטין אבל בממון הוי תנאי בלא כל זה והרא"ש כתב דבכל מקום שהזכיר תנאי בין באיסור בין בממון צריך כל דיני התנאים וכן כ' מיי' התנה בשעת הקדושין שלא יהא עליו שאר או כסות תנאו קיים ואין מתחייב לה בהם אבל אם התנה שלא יתחייב בעונתה תנאו בטל וחייב בה :

ב כתב הטור ע"מ שיש לי מנה ביד פלוני אם ידוע בעדים שיש לו מנה ביד פלוני מקודשת בודאי ואם אין ידוע מקודשת מספק אפילו אומר אותו פלוני אין לו בידי ע"מ שיאמר פלוני שיש לי מנה בידו אמר יש לו בידי מקודשת לא אמר יש לו בידי אינה מקודשת ע"מ שאראך מנה אינה מקודשת עד שיראנה מנה משלו ואם יש לו מאחרים בעסקא אינה מקודשת וכתב הרא"ש עוד שנינו בתוספתא האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל ונתן לה שוה פרוטה הרי זו מקודשת מיד עד שיאמר לא דברתי ולא עשיתי דברי ר"מ וחכ"א אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ופי' הרא"ש אם נתקיים התנאי כלומר אם ידוע בעדים שנתקיים התנאי מקודשת ודאי ואם לאו אינה מקודשת בודאי אלא בספק מקודשת :

ג כתב הרמ"ם אפילו איכא סהדי דיכול לאחזויי לה לא הוי קדושין עד דמחוי לה דלהכי אמר לה ע"מ שאראך ולא אמר לה ע"מ שיש לי דלא ניחא לה למסמך אסהדי עד דמחוי לה ומכי מחזי לה אגלאי מילתא דמעיקרא תפסי בה קדושין ויש בה קולא מצד אחד דאילו בע"מ שיש לי אם יש עדים שיש לו בשעת קדושין מקודשת ודאי ואי לא הוי ספק קדושין דיש לו בשעת קדושין משמע ואילו בע"מ שאראך להבא נמי משמע ואע"ג דמחוי לה ממציאה דאשכח או

הגהות הב"ח

(א) אם יש עדים שיש לו כנ"ל: (ב) דהא כנ"ל: (ג) מאתים ושבעים וארבע פחות חצי טפח על מאתים ושבעים וארבע פחות חצי טפח כנ"ל: (ד) לו במקום קרוב כאותו מקום כנ"ל:

חדושי אנשי שם

(א) ד"ת וכ"ל דמאי דאמרינן לקמן עלה דהסיא על מנת שירצה אבא בגמרא מאי על מנת שירצה אבא אי לימא עד דאמר אבא אין אימא מציעתא מת האב מקודשת והלא לא אמר אין ועיין לפנים בדבור הר"ן והשתא והנה זה יורה על מה שפסק הר"ן ז"ל כרבי יוחנן כי הנה שם הוא באונס במות האב ועכ"ז מקשו בגמ' והלא לא אמר אין ולא נתקיים התנאי כנלע"ד · גנ"י :

אלא שמא יבא ב"ד ויסבור כר"ל ויחזיקנה כמקודשת לראשון ולא יחוש לקדושי שני ויבאו בניהם לידי ממזרות אבל בעיקר הקדושין לא חשש כלל· והיכא שלא ידענו אם קיים הבעל תנאי הקדושין אם לאו כתב הרמב"ן ז"ל שכל התנאין שהוא מתנה עמה שהן תנאין שלו בלבד כגון שאמר ע"מ שאדבר עליך לשלטון או על מנת שאלך למקום פלוני אם אמר עשיתי והיא אינה יודעת נאמן ואינו צריך עדים וכן אם אמר לא קיימתי התנאי נאמן וכל תנאי שהוא תנאי שלה כגון שתעשי דבר פלוני היא נאמנת כל זמן שאינו מכחישה וכל תנאי שהוא ביני לבינה כגון על מנת שתתן לי מאתים זוז או על מנת שאתן לך מאתים זוז כלל גדול אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה לפיכך בקדושין היא נאמנת ומותרת לשוק בגירושין הוא נאמן ואסורה ע"כ· ונחלקו עליו האחרונים ז"ל בכל תנאי שהוא בקום עשה אפילו הוא תנאי שלו בלבד כגון שאדבר עליך לשלטון דכל היכא דלא מייתי ראיה אינו בדין שתהא מקודשת דהא מוציא מחבירו הוא ועליו להביא ראיה וה"ל כאומר [ב"ק דף קיח·] מנה הלויתיך ואמר לו איני יודע אם הלויתני אם לאו ותנוי [שבועות דף מה·] על פנקסו שאני דהתם מן התקנה הוא ולא מן הדין ונראין דבריהם ומיהו בתנאי שהוא בשב ואל תעשה משמע דבין בקדושין בין בגירושין כל אחד נאמן בשאין חברו מכחישו אבל במכחישו כגון אומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת [שלא אשתה יין עד יום פלוני והיא אומרת לא נתקיים התנאי נאמנת אבל בגיטין אם אמר לה ע"מ] שלא תשתי יין עד יום פלוני כתב הרמב"ן ז"ל שנראין הדברים שאף על פי שאמר לה עברת על תנאך (מקודשת) [מגורשת] ולא כל הימנו לאוסרה שכל תנאי שהוא בביטול מעשה אין חוששין שמא בטלתו וכ"ש לפי מה שהסכימו הגאונים ז"ל שכל תנאי שהוא בבטול מעשה מתירין אותה להנשא מיד ואין חוששין שמא תבטלנו כמו שכתבתי בפרק מי שאחזו שהדבר מוכרע שאין הבעל יכול לומר לה עברת על תנאיך שאם כן היאך מתירין אותה להנשא לכתחלה והלא צריכה להיות עמה עדים תמיד כל היום שלא יטעון עליה עברת על תנאיך ביום פלוני ויקלקלנה בב"ד אלא ודאי היא נאמנת· ומוכח בירושלמי שמי שקדש על תנאי וכנסה בתוך זמן התנאי שנתבטל התנאי לענין שאין הקדושין תלויין בו אף על פי שלא קיים אותו בזמנו מקודשת אבל הדמים נעשים עליו מלוה וחייב ליתנם לה דגרסינן התם בריש פירקין הגיע זמן הוא אומר נתתי והיא אומרת לא נטלתי אמר ר' בון מכיון שמבקש להוציא ממנה מידה עליו להביא ראיה פירוש שמפון שטר התנאי הגע עצמך דלא הוה שמפון אלא ספק כלומר שלא היה שם שטר על התנאי אלא שהתנאי הוא על פה אמר רבי יוסי מכיון שמבקש לאוסרה עליו להביא ראיה כלומר בתנאי שהוא בקום מעשה הגע עצמך שכנסה בתוך שמפון כלומר שכנסה תוך זמן זה שאמר לה שיתן לה מאתים זוז אתא עובדא קמיה דר' אבהו ואמר ליה זיל הב לה כלומר בא מעשה כזה לפני רבי אבהו באחד שכנס בתוך זמן התנאי והוא אומר נתן והיא אומרת שלא נטלה והיה מחייבו רבי אבהו לבעל להשלים תנאו וא"ל כלומר הבעל רבי אשה לא קניתי ואת אמר לי זיל הב כלומר לדבריך שאי אתה מאמין לי שנתתי אשה לא קניתי דכל זמן שלא קיימתי התנאי אף היא אינה מקודשת ובידי לחזור וא"כ למה תחייבני להשלים (ד) תנאי א"ר אבהו מימי לא שחק לי אדם אלא זה כלומר הודה לדברי הבעל ואמר שהדין עמו חזר ואמר אין הוא חזר ביה יתן ואין היא חוזרת בה תתן ולא דא היא קדמיתא חזר ועשה מעשה בית דין פירוש חזר בו ר' אבהו ואמר שהדין כדבריו הראשונים שכיון שכנסה לא כל הימנו לחזור בו שמשעת כניסה מסתמא בטלו התנאי לענין שלא יהיו הקידושין תלויין בו כדי שאם לא יתקיים לא תהא בעילתן בעילת זנות ומיהו נעשו הדמים מלוה על כל אחד ולפיכך אפילו חוזר בו בתוך זמן הסמפון יתן על כרחו ואינו נאמן לומר שקיימו דה"ל כאומר פרעתיך *בזמני ומש"ה אם הוא חוזר בו כופין אותו ליתן ואם היא חוזרת בה ואינה רוצה להשלים תנאה תתן מה שהתנית עמו והקשו ולא דא היא קדמיתא כלומר שאמר ר' אבהו [בקמייתא] זיל הב לה ואע"פ כן חזר בו מפני טענת הבעל ומפרקי' חזר ועשה מעשה ב"ד כדבריו הראשונים וחזר בו מדבריו האחרונים שראה דברי האים ומיהו כי אמרי' דאינו נאמן לומר נתתי דוקא תוך זמן התנאי דה"ל כאומר פרעתיך בתוך זמני אבל לאחר זמן התנאי כיון שאינו אלא כחוב אלגו נאמן לומר פרעתיך כך כתבו ולי נראה אפילו בתוך זמן התנאי אם אמר נתתי מכיון שכנסה נאמן דלא שייך למימר הכא דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה דמכיון שרצה לכנוס זמניה הוא דומיא דמאי דאמרינן בריש בתרא [דף ה:] שאני הכא דכל שיפא ושיפא זמניה הוא וכשחזר ר' אבהו ועשה מעשה בית דין לא שחייבו לבעל ליתן אלא שפסק הדין שאם אמר לא נתתי אלא שרוצה לחזור שכופין אותו להשלים התנאי:

מתני' גרסי' בפרקא קמא האומר לאשה וכו' בדבר שבממון (ה) דכתן למחילה תנאו קיים אבל עונה דלצערא דגופה לא אתיהיב למחילה: כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי· ואף על פי [שלא] נתקיים התנאי נתקיימו הדברים כגון הרי זה גיטיך אם תתני לי מאתים זוז ולא פירש לכפול ואם לא תתני לא יהא גט אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל ואפילו לא נתנה הוי גט כמו שמצינו שהוצרך משה רבינו לכפול ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם שמע מינה דאי לא כפל היתה מתנתו קיימת ונוחלין ארץ הגלעד ואפילו לא עברו את הירדן ואף על פי שאמר אם יעברו ונתתם לית לן מכלל הן אתה שומע לאו ור"מ לאו תנאי כפול בלחוד בעי דה"ה דבעי כל שאר דקדוקי התנאין והן חמשה דברים תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר ותנאי קודם למעשה ושיהא אפשר לקיים המעשה ע"י שליח דכולהו איתנהו בתנאי בני גד ובני ראובן: **רבי** חנינא בן גמליאל אומר צריך היה הדבר לאמרו· פרש"י ז"ל דאתנאי כפול להודיה פליג לומר שאין צריך לכפול דמכלל הן נשמע ללאו וזה שכפל משה צריך היה הדבר לאומרו מפני ד"א שאלמלא שכפלו יש במשמע שאם לא יעברו אף בארץ כנען שמעבר הירדן והלאה שהיו קלין בה מפני מקנה רב שלהן אף בה לא יטלו דהכי הוה שמעינן לה אם יעברו ונתתם להם את ארץ הגלעד כולה בשביל כל חלקם הא אם לא יעברו יהיו נקנסין ולא יקחו חלק לא כאן ולא כאן כלל לכך פי' שאם לא יעברו לא יפסידו חלקם בכך ויטלו כאן כך פי' רש"י ז"ל ולא נהירא דכיון דאשכחן בעלמא דפליגי רבנן עליה דר"מ באחריני ה"ה דפליג עלייהו ר' חנינא בן גמליאל אלא דלא חש לאפלוגי אלא בתנאי כפול משום דסברא לא צריכי טעמא דמעשה שהיה כך היה אבל בכפל ודאי צריך טעם למה הוצרך לכפול התנאי· ולענין הלכה כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה [סי' נא]ואלו התנאים כולן אין צריכין אלא בגיטין וקדושין שהן איסורא ע"כ ולאו למימרא דבאיסורא בעינן להו טפי מדינא דאדרבה בממונא אשכחן להו ולא באיסורא ובסוף פרק שבועת העדות [דף נו·] כמי אמרינן כי אית ליה לר"מ תנאי כפול בממונא אבל באיסורא לית ליה אלא ודאי כוונתו ז"ל דלא קיימא לן כר"מ ומיהו בגיטין וקדושין חיישינן להו לחומרא דהכי חזינן דלאתקין להו שמואל בגיטין כדאיתא בפרק מי שאחזו (דף עה:) [ומיהו מה שכתב ואלו התנאים כולם לאו דוקא שכבר כתבתי בפ' מי שאחזו] דקיימא לן כוותיה בתנאי קודם למעשה דסתם מתני' היא בפ' השוכר את הפועלים (דף לד·) דכל תנאי שיש מעשה בתחלתו תנאו בטל והרב אלפסי ז"ל כתבה בהלכותיו ורבינו חננאל ז"ל כתב דאע"ג דלא אשכחן לה אלא אליבא דר"מ הלכתא כוותיה משום דתני לה גבי הלכתא פסיקתא וכן נמי קיימא לן דבעינן שיהא אפשר לקיים המעשה ע"י שליח ומש"ה קיימא לן דאין תנאי בחליצה כדאיתא בפרק מצות חליצה (דף קו·) ופרק המדיר (דף עד·) וכי תימא מאי שנא דגמרינן להני תרי מילי מתנאי בני גד ובני ראובן ולא גמרי' לכולהו י"ל דאכן לא גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן דמעשה שהיה כך היה ולאו משום דאצטריך להכי ותדע לך דהא תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ודאי בלאו הכי לא אפשר ביה אלא דמאי דמשמע לן מסברא מסמכינן ביה ותדע דהא איכא תנא התם ביבמות בפ' רבן גמליאל (דף נג·) דסבירא ליה דבעינן תנאי כפול וילפינן ליה מתנאי בני גד ובני ראובן אבל לא ילפינן מיניה דניבעי שיהא אפשר לקיים המעשה ע"י שליח וקסבר דיש תנאי בחליצה וכיון שכן לדידן נמי מאי דחזי לן מסברא דמצטריך ילפינן מיניה ואידך לא ילפינן מיניה ונקטינן מיניה בלחוד דבעינן שיהא אפשר למעשה להתקיים ע"י שליח ושיהא התנאי קודם למעשה ואם תאמר והתנן בפ' מי שאחזו (דף עו:) כתבו ותנו גט לאשתי אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש והא הכא דמעשה קודם לתנאי ואפי' הכי תנאו קיים איכא למימר דמתני בהדי שליח שאני דכל תנאי מהני ביה לפי שאינו נעשה שלוחו אלא במה שנראה מתוך דבריו ומ"מ ל"ל דהא דתנן התם הרי זה גיטיך אם לא באתי ופרכינן עלה וניחוש שמא בא דאלמא התנאי קיים שהמשנה שנויה שלא בדקדוק וכן הרבה כיוצא בזה דאי לא הוה ליה מעשה בתחלתו ותנאו בטל אלא שהר"ם במז"ל כתב בפ' ששי מהלכות אישות אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר בידה והשלים התנאי ואמר אם תתני לי מאתים זוז תהיה מקודשת ואם לא תתני לא תהיה מקודשת הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואח"כ התנה ע"כ ונראה מדבריו דלא מיקרי מעשה קודם לתנאי אא"כ נעשה המעשה תחלה ולדבריו המשניות שנויות בדקדוק אלא דלא נהירא דאי הכי היכי אמרינן בפרק מי שאחזו [דף עה:] גבי תקנתא דשמואל בגיטא דשכיב מרע ולימא לא יהא גט אם לא מתי בעינן תנאי קודם למעשה דאפי' אמר הכי כל שלא נתן הגט לא הוי מעשה קודם לתנאי וכבר השיגו עליו הראב"ד והרב ר' משה הכהן ז"ל בהגהותיהם והוא ז"ל פסק בפרק הנזכר כר"מ אף בתנאי כפול ובהן קודם ללאו: **מתני'** המקדש את האשה ואמר סבור הייתי וכו' מפני

תורה אור

°גרסינן בפרקא קמא *האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים ואיתא נמי בפרק הזהב: **מתני'*** ר"מ אומר כל ^א^תנאי שאינו ^א^ כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי שנא' °ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן וגו' ואם לא יעברו חלוצים °רבי חנינא בן גמליאל אומר צריך הדבר לאמרו שאלמלא כן יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו:

^ב^*המקדש את האשה ואמר סבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה והרי היא כהנת עניה

מצוה: דף יט: דף סא. תרי': במדבר לב: תרגא: דף סב.

רש"י

למחלית שכר היו לפניו להחליף ולהשתכר: ותנאו בטל · דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל: בדבר שבממון · כגון שאר כסות ולא עונה דלצער גופה לא מחלה הכי מסיק התם: **מתני'** כל תנאי · שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי ואע"פ שהתנאי לא נתקיים נתקיימו הדברים כגון אמר ה"ז (א) גיטיך אם תתן לי מאתים זוז ולא פי' לכפול אם לא תתן לי לא יהא אין כאן תנאי של מאתים זוז כלל שאפי' לא נתנה הוי גט וכמו שמצינו שהוצרך משה רבינו לכפול אם לא יעברו חלוצים ונאחזו בתוככם שמע מינה דאי לא כפל היתה מתנתו קיימת ונוחלין את (א) הארץ ארץ גלעד אפי' אם לא יעברו את הירדן ואע"פ שאמר אם יעברו ונתתם (ב) ומכלל הן אתה שומע לאו והוא הדין נמי דבעינן תנאי קודם למעשה מדלא אמר תנו להם אם יעברו משמע דאי אמר הכי לא אתי תנאה ומבטל למעשה דמתנה דקדים והוא הדין נמי (ג) דבעי הן קודם ללאו מדלא אמר תחלה אם לא יעברו אל תתנו ואם יעברו ונתתם: רבי חנינא אומר · אתנאי כפול להודיה פליג לומר לא צריך לכפול דמכלל הן נשמע לאו ומה שכפלו משה רבינו זה היה צורך דבר אחר: שאלמלא כן · שכפלו יש במשמע שאם לא יעברו אף בארץ כנען שהיה מעבר הירדן והלאה שהיו קלין בה מפני מקנה שלהן אף בה לא יטלו דהכי הוה משמע אם יעברו ונתתם להם ארץ גלעד כולה בשביל כל חלקם הא לא יעברו יקנסו ולא יטלו חלק לא כאן ולא כאן כלל לכך פירש אם לא יעברו לא

שלטי הגבורים

מתנה שניתן לו אח"כ באו קדושין ומיהו לא חיישינן דלמא אתי לב בתר הכי למהוי ספק קדושין:

א כתב הטור וכילד ה"ל תנאי צריך שיהא תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ושיכול לקיימו כגון שאמר לה אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי בדינר זה ואם לא תתני לי לא תהיה מקודשת נתנה לו מנה מקודשת לא נתנה לו מנה אינה מקודשת אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי אם תתני לי מנה ואם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת אינו תנאי כיון שהקדים המעשה דהיינו הרי את מקודשת קודם לתנאי אע"פ שלא נתן הקדושין לידה עד שהשלים כל תנאו ומלשון מיי' יראה שאם השלים כל תנאו קודם שנתן לידה הקדושין דהוי תנאי שכתב אבל אם אמר לה הרי את מקודשת לי בדינר זה ונתן הדינר לידה והשלים ואמר אם תתני לי מנה הרי את מקודשת לי ואם לא תתני לא תהיה מקודשת הרי התנאי בטל מפני שהקדים המעשה ונתן בידה ואח"כ התנה אע"פ שהיה הכל בתוך כדי דבור הרי זו מקודשת מיד ואינה צריכה ליתן לו כלום ולא נהירא לטור דמילתא דפשיטא היא אם נתן לידה בלא תנאי שהיא מקודשת וכן אם לא כפל אלא אמר אם תתני לי מנה תהיה מקודשת בלא תנאי ולא כפל (אלא) [או] שלא התנה בדבר אחר אלא אמר אם הדינר שאני מקדש בו שלי תהיה מקודשת ואם לאו לא תהיה מקודשת או שהקדים הלאו שאמר אם לא תתני לי מנה לא תהיה מקודשת ואם תתני לי תהיה מקודשת בכל אלו לא הוי תנאי והקדושין חלין אע"פ שלא יתקיים התנאי וכן תנאי שא"א לקיימו כגון אם תעלה לרקיע או תעבור הים ברגליך תהיה מקודשת לי ואם לא לא תהיה מקודשת אינו תנאי שלא כוון אלא לנפליג בדברים אבל אם התנה על ד ב ר שאפשר לקיימו אע"פ שהתורה אוסרתו הוי תנאי כגון אם תאכל חזיר או חלב תהיה מקודשת לי אם לא אכלה א י נ ה מקודשת שאפשר לה שתאכל ותלקה ואין כאן מתנה על מה שכתוב בתורה ש ה ר י אפשר לה שלא תאכל ולא תתקדש התנה עמה בשעת קדושין ע"מ שתבעל לפלוני הוי כמו שתעלה לרקיע ותנאו בטל שאינו בידה לקיימו אבל אם התנה עליה שיתן לו פלוני הנרו או שישיא בתו לבנו וכיו"ב תנאו קיים שהרי בידה לקיימו ותתן לפלוני ממון הרבה עד שיתן לו פלוני חנרו או ישיא בתו לבנו:

לשון ריא"ז

המקדש אשה על תנאי צריך לכפול תנאו שאם יהיה כך וכך תהיה מקודשת לי ואם לאו לא תהיה מקודשת כענין שנאמר בתנאי בני גד ובני ראובן אם יעברו ונתתם ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם ואם לא כפל תנאו הרי תנאו בטל ואף על פי שלא נתקיים התנאי צריכה ממנו גט ואם נתקדשה לאחר צריכה גט משניהם לפי שאין תנאו בטל אלא מד"ס וכבר ביארנו כל עניני התנאים בהלכות גרושין ועי' פ' מי שאחזו:

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' לח:

[דף רלד ע"ב]

ב מיי' פ"ח מהל' אישות טור אה"ע סי' לח:

[דף רלה ע"א]

הגהות הב"ח

(א) ונוחלין את ארץ גלעד כצ"ל: (ב) ונתתם לית לן מכלל הן כצ"ל: (ג) דבעינן כצ"ל: (ד) נ"ל התנאי: (ה) דניתן כצ"ל:

נ"ל בתוך זמני

הגהות חו"י

(א) וסמשמע קנרס וס"ס דמיירי שאמר כשיסך אם תתן לי ס"ז גיטך ודו"ק:

מפני שלא הטעתו · אלא הוא הטעה את עצמו וכיון דלא פריש ואמר לאו כל כמיניה דהוו להו דברים שבלב ויש לתמוה למה נשנית
משנה זו כאן דלעיל בפרק האיש מקדש (דף מט:) גבי על מנת שאני כהן ונמצא לוי וכו' דקתני סיפא וכולן אע"פ שאמרה בלבי היה
להתקדש [לו אף ע"פ כן אינה] מקודשת ה"ל למתניה וי"ל שמשכה ענין לפלוגתיה דתנאי כפול לאשמועינן דאפי' ר"מ דבעי תנאי כפול
הני מילי בשהתנה דהואיל והתנה ולא כפל יש במשמע דבכל ענין יהיה המעשה קיים *אבל מי שגלה דעתו שעל דעת כך הוא עושה הרי
הוא כאילו התנה וכפל והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו הא הטעתו אינה מקודשת דבגלוי דעתא לא צריך כפילא או שמא לר' חנינא בן גמליאל

רש"י
לא יפסידו חלקם בכך ויטלו כאן (א) : כשלא הטעתו · אלא הוא הטעה את עצמו וכיון דלא פירש ואמר דברים שבלב אינן דברים :

עניה והרי היא עשירה והרי היא עניה הרי זו מקודשת מפני שלא הטעתו :
על

בלחוד תנא הכי לומר דאע"ג דלא בעי כפילא אפי' הכי כל כי ה"ג מקודשת · ותנן בתר הכי האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר
לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך לאחר שתמות אחותיך לאחר שיחלוץ לך יבמיך אינה מקודשת
וכן האומר לחבירו אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקודשת לי לא אמר כלום וטעמא דכולהו משום דהוי דבר שלא בא לעולם שעכשיו
אין בידה לקדשה· והא דתנן בהדייהו לאחר שיחלוץ ליך יבמיך לרב דאמר בפ' האשה רבה (דף צב:) דאין קדושין תופסין ביבמה אתי שפיר
ושמואל דאמר התם בעגיותיהו צריכה גט כלומר דמספקא ליה אי תפסי או לא מוקי לה כר"ע דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין והכי
מוקי לה ר"ל התם ולדידן דקי"ל כשמואל ולא קי"ל כר"ע הויא ספק מקודשת דדילמא תפסי בה קדושין השתא והוה ליה כאומר לאשה הרי
את מקודשת לי לאחר שלשים יום · וגרסי' עלה דהא מתני' בגמ' [דף סב·] תנן התם אין תורמין מן התלוש על המחובר ואם תרם אין
תרומתו תרומה · כלומר משום דה"ל מן החיוב על הפטור דמחובר איננו חייב בתרומה הלכך לא חל שם תרומה על התלוש שהופרש עליו
ופטור מחובר פרש"י ז"ל דנפיק לן מדכתיב דגן דמשמע דמדגן ונאסף בכרי והקשו עליו בתוספות דא"כ מעשר ראשון שהקדימו בשבלין
דאמרי' בעלמא (ב) [ברכות דף מז: וכ"מ] [שם מעשר עליו] היאך שם מעשר עליו אלא בספרי מפיק לה מדכתיב [במדבר יח] והרמותם ממנו
ולא מן המחובר דקרא בתלוש איירי דכתיב לעיל מיניה כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר דמשמע דבר הניקח בידי· וגרסי' עלה בגמ'
בעא מיניה רב אסי מר' יוחנן פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין או שאמר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו
תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו ונתלשו מהו · כלומר מהו שתהא תרומה מי הוי כמקדים דבר שלא בא לעולם או לא ואהדר
ליה כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי וקי"ל הכי והיינו דתנן בפ"ב דחלה כיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה ובלבד שלא יהא שם
חמשת רבעים קמח · כלומר תקנה התקינו בעיסה טהורה שתמהר האשה להפריש חלתה בטהרה בתחלת גלגולה דשמא תארע טומאה
בעיסה ותטמא חלתה והכי איתא בירושלמי בפ' אלו עוברין [הלכה ג] וקאמר דצריך שלא יהא שם חמשת רבעים קמח שלא נגע במים
לפי שלא היה נפטר בחלה שהגביהה כבר וגרסי' עלה בירושלמי ולמה לי ובלבד שלא יהא חמשת רבעים קמח א"ר מתנא מתני' עד שלא
למדו את הכהנות ומה למדו את הכהנות הרי זו חלה על העיסה הזאת ועל השאור שנתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שנתון
תחתיה לכשתעשה כולה [גוש אחד] הוקדש זו שבידי לשם חלה ע"כ ואתי כפשטיה דר' יוחנן דפשט דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי
ונקט כהנות לפי שדרכן לגבל עיסתן בטהרה מתוך שרגילות בתרומה ועיסה טהורה מפרישין חלתן בתחלת הלישה כדפרישית וכתב רבינו
שמשון שם בפירוש המשנה ולפי זה צריך ללמוד לנשים שלנו המפרישות חלה לאחר גלגול קודם עריכת הלחם להתנות תנאי זה מפני שמערבות
קמח עם המקרצות בשעה שעורכות אותן ועושות מהן ככרות שאותו הקמח נעשה עסה ואע"פ שאין בכל אחת ואחת חמשת רבעים קמח
כיון דבין כולן איכא חמשת רבעים תנור מצרפן או סל ואפילו התנו אין מועיל אם הושלך חלתה לאור ושמא כיון שנתבטל ברוב קודם
שיחול עליו שם טבל שוב אין תנור מצרף ומיהו בתוספתא משמע דמצטרף מכל מקום דתניא כהן ששייר קמח לעיסתו וכן האשה ששיירה קמח
לעיסתה והקרץ והשאור מצטרפין לחמשת רבעים לאסור את העיסה ועל כרחין אותו הקמח איירי בשעירך בו את הככרות ונעשה עיסה דקמח
לאו בר חיוב חלה הוא ואע"פ שכבר נתבטל מצטרף לחמשת רבעים עם הקרץ והשאור שלא הופרש מהם חלה ואוסרין את העיסה וקצת
תימה היאך מתנה על הקמח המתגבל אחרי כן הא לא הוי מוקף ושמא לא חיישינן מאחר [דעיקר] העיסה היתה מן המוקף וחשיב מוקף מה
שבשעת קריאת שם הוי מוקף אע"פ שבשעה שחלה הקדושה לא הוי מוקף וכן פירשנו בפ"ק דנדה ע"כ · ופרכינן עלה דרבי יוחנן ממתני'
דתנן הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר וכו' בשלמא כולהו לאו בידו אלא גר הרי בידו א"ל גר נמי אין בידו דאמר ר' יוחנן גר צריך
שלשה משפט כתיב ביה (ג) דכתיב ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו כדאיתא התם מי יימר דמזדקקי ליה בי דינא וצריך שלשה
דקאמרינן היינו בקבלת המצות אבל בטבילה כל שקבל המצות בפני שלשה אפי' טבל אחר כך בינו לבין עצמו גר מעליא הוא והכי מוכח
בפרק החולץ (דף מה:) בההוא דהוו קרו ליה בר ארמאה ואמר להו *רב יוסף מי לא טבל לקריו וההוא דהוו קרו ליה בר ארמיתא בגמ' איתא ריב"ל
אמר להו מי לא טבלה לנדתה אלמא בדיעבד אפי' שלא בשלשה סגי דאי לא היכי מתמה מי לא טבל לקריו דשמא לא טבל בפני ג' וסתם
טבילה דנדה ובעל קרי נמי לאו בפני ג' היא אלא בינן לבין עצמן אלא ש"מ דג' בטבילה לא מעכבי ומיהו לכתחילה אפי' בטבילה בעינן
ג' דאמרי' אתם שהי כאן ונטבליך למחר ואמרי' עלה ש"מ גר צריך ג' ואמרי' נמי גבי טבילה דגר ועבד משוחרר ושני תלמידי חכמים עומדין על
גביו ואקשינן והא אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן גר צריך ג' א"ל תני ג' אלמא לכתחלה אפי' בטבילה צריך ג' · והוינן תו בגמ' [דף סג:]
עלה דרבי יוחנן אלא הא דאמר רב הושעיא הנותן פרוטה לאשתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאגרשיך אינה מקודשת ה"כ דלר'
יוחנן הוו קדושי· כלומר כיון שבידו לגרשה · ומהדרינן נהי דבידו לגרשה מי בידו לקדשה · ותפשוט הא דבעי ר' הושעיא הנותן ב' פרוטות
לאשה ואמר לה באחת התקדשי לי היום ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך תפשוט מינה דלא הוו קדושי · כלומר דאמרת דמשום דאין
בידו לקדשה משיגרשנה לא הוו קדושין דהשתא מיהא תפשוט בעיא דר' הושעיא נמי דלא הוו קידושין דהשתא חלין לכשיגרשנה ומהדרינן
דלמא כי היכי דתפסי קידושין השתא תפסי בתר שעתא כלומר להכי מספקא ליה לר' הושעיא בהא משום דאיכא למימר דלמא סבירא לן
מגו דאיבעי לקדשה השתא מקדש תפסי בה קדושין לאחר זמן מהשתא אבל המקדש את אשתו לא חזיא השתא למתפס שהרי מקודשת היא
ועומדת הלכך לא אפשיטא בעיא דר' הושעיא אלא שהר"ם במז"ל כתב בפ"ו מה' אישות דמקודשת וכתב הרשב"א ז"ל דאיפשיטא לן מדוכתא
אחריתי דאמרי' בכתובות בפ' אע"פ (דף נט·) גבי מקדיש מעשה ידי אשתו [דמייתי התם פלוגתא דר' יוחנן בן נורי ור"ע ורבנן באומרת
קונם שאני עושה לפיך ומוקי לה באומרת יקדשו ידי לעושיהם] ומי איכא מידי דהשתא לא קדים ולקמיה קדים מתקיף לה ר' ינאי אלמה
לא אילו האומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש מי לא קדשה מתקיף לה ר' ירמיה מי דמי התם בידו להקדישה הכא
אין בידה לגרש את עצמה אלמא כל שבידו להקדיש עכשיו חייל לקמיה אע"פ שיבא בינתים שלא יהא ראוי להקדיש ואף כאן כיון דשניהם
רוצים עכשיו בכך ובידם הוא שתתקדש מעכשיו ולעולם אע"פ שכשיתן לה גט לא תהא ברשותו להתקדש לו כיון שעכשיו ביד שניהם שתתקדש
לעולם אפי' קידושין דלאחר גירושין מהני ומיהו כתב בתשובה דמסתברא דקידושי בתראי לא עדיפי מהאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר
ל' יום שכל שלא אמר מעכשיו יכולין לחזור בהם תוך שלשים וכאן נמי לא אמר מעכשיו ולא עוד אלא אפי' שאמר לה מעכשיו ולאחר
שאגרשיך (ד) [סברא] לומר כן שהרי אי אפשר להם לחול מעכשיו שכבר היא אשתו מחמת קדושין הראשונים ואני חוכך להחמיר ולומר
דלא מיפשטא בעיא דר' הושעיא מההיא דפרק אע"פ (שם) דהתם היינו טעמא שכיון שבידו להקדישה עכשיו יכול הוא ג"כ להקדישה לאחר
זמן לפי שאותו הקדש עצמו שהוא מקדים לאחר זמן אף מעכשיו הוא יכול להקדישו דכי קאמר שדה זו שאני מוכר לך היינו שאמכור לך
משא"כ בקדושי אשה (ה) שאותה קדושי שניה אי אפשר להם שתחול עכשיו שהרי היא מתקדשת קדושי ראשונים דבבת אחת נותן לה שתי פרוטות
הללו ואומר כן ואיכא למימר דקדושין שניים דלאחר גירושין לא חיילי · ואמרי' בגמ' תניא כוותיה דר' יוחנן דאמר דכל שבידו לאו כמחוסר
מעשה דמי אין תורמין תרומה מן התלוש על המחובר ואם תרם אין תרומתו תרומה כיצד אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על
פירות ערוגה זו (ו) *תלושין לא אמר כלום אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין כלומר הואיל ובידו לתלוש ולהפריש יתר על כן אמר גי' מהר"ש מחוברין
ר"א בן יעקב אפי' אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות
ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו והביאו שליש ונתלשו דבריו קיימין כלומר אע"פ שאין בידו לתלוש ולהפריש דתבואה שלא הביאה
שליש לאו תבואה היא כדאמרי' בר"ה (דף יג·) ועשת את התבואה לשלש [השנים] אל תקרי לשלש אלא לשליש ואמרי' עלה בלישנא בתרא
אמר רבה לא אמר ר"א בן יעקב אלא בשחת דבי כבשא אבל בשחת דבי שקיא לא · כלומר דתרתי בעינן שתהא התבואה כבר שחת כלומר
שיהא ראוי לקצור ולהאכיל לבהמה דמידי דמגכר וחשוב (ז) [בעינן] אבל באגם כלומר שאין התבואה עדיין אלא נמחים רכים שיש בהן כדי
לכוף לא דכיון דלא חשיב לא חייל עליה שם (ח) למפרע ואגם מלשון הלכוף כאגמון ראשו ובעינן נמי שיהא האי שחת דבי כבשא כלומר
שדה בית הבעל ששותה במי גשמים אבל בשחת דבי שקיא דהיינו שדה בית השלחין שצריכה להשקות לא אמרי' דכיון דעבידא דפסדא כי
לא משקה לה כדבעי לה כמי שלא בא לעולם כלל הוא ורב יוסף אמר אפי' בשחת דבי שקיא כלומר הואיל והגיע לכלל שחת ואמרי' עלה
כמאן אזלא הא דתניא האומר לחברו אם ילדה אשתך נקבה תהא מקודשת לי לא אמר כלום ואמר ר' חנינא לא שנו אלא שאין אשתו
מעוברת אבל אשתו מעוברת דבריו קיימין כמאן בשהוכר עוברה ודברי הכל כלומר דבין לרבה בין לרב יוסף הוכר עוברה בעינן דומיא
דשחת דהאי נמי כשחת דבי כבשא דמי שגמרו בידי שמים הוא הילכך מהני מדר"א בן יעקב ואע"ג דר"א בן יעקב בעי דלימא משיביאו
שליש ויתלשו והכא לא אמר לכשתלד איכא למימר דכיון דאמר אם ילדה תהא מקודשת כאומר לכשתלד דמי ולפי זה נ"ל דהתם בריש פרק מי
שמת [דף קמב·] דאמרי' דלימא ליה לכשתלד עלה דמתני' דתנן האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה דמשמע לבכורה דהאומר אם ילדה לא
משמע לכשתלד נ"ל דה"ק ולימא ליה דמתני' לכשתלד קאמר דלישנא הכי משמע ואחרים אומרים דרבי חנינא מוקי לה דאמר בהדיא לכשתלד
אבל

ע"ל כר"ן גיטין פ"ז סי' תקלו כד"ס אתקין שמואל בגיטא דש"מ כו' שדחה לסברא זו ועיין לעיל פ"ב סימן תרלד בסוף ד"ס ההוא גברא כו' שכתב גם כן סברא זו (ג"א)

הגהות הב"ח
(א) ויטלו כאן וכאן כצ"ל : (ב) דאמרינן בעלמא דפטור מתרומה גדולה דמשמע דמהני ליה שם מעשר היאך שם מעשר חל עליו כצ"ל : (ג) נ"ב כדין : (ד) שאגרשיך א"א לומר כצ"ל : (ה) נ"ל שאותם קדושין שניים א"א להם שיחולו עכשיו שהרי היא מתקדשת קדושין ראשונים : (ו) ערוגה זו מחוברין או פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו כו' : (ז) וחשוב הוא אבל כצ"ל : (ח) נ"ב תרומה כצ"ל :

אבל הר"ס במז"ל כתבה בפ"ז מהלכות אישות באומר אם ילדה: וגרסי' תו עלה בגמ' אמר אביי ר"א בן יעקב ורבי ור' מאיר כולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם (ד) [נראה אע"ג דאביי אוקים מילתא] דר"א בן יעקב בשטה דאלמא ס"ל דלית הלכתא כר"א בן יעקב לא פליג בהדי רבה ורב יוסף בדינא דכולהו מודו דשחת דבי כבשא דבר שבא לעולם הוא ומהני בתרומה ואשתו מעוברת נמי בשהוכר עוברה מקודשת מיהו רבה ורב יוסף טרחי לאוקמי מלתיה דר"א בן יעקב בשחת דהוי דבר שבא לעולם כי היכי דתיקום אליבא דהלכתא דקיימא לן משנת ר"א בן יעקב קב ונקי ואביי ס"ל דרבי אליעזר בן יעקב אפי' באגם ואפי' בפחות מכן אמר דקסבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ומ"ה אוקמיה בשטה ומיהו כולהו מודו דשחת והוכר עוברה בא לעולם מיקרי וזה נראה דעת הר"ס במז"ל בפ' הנזכר שפסק כר' חנינא דבשהוכר עוברה מקודשת ולפי זה מזכה לעובר בשהוכר עוברה קנה · ולא מיחוור דהתם בפ' מי שמת (דף קמא:) מסקינן גבי ההוא דא"ל נכסאי להאי דמעברת דלא קנה אע"ג דמשמע דהוכר עוברה הוה מדקאמר להאי דמעברת ואקשינן נמי עלה מדתנן אם ילדה אשתי זכר יטול מנה וא"ל משנתינו איני יודע מי שנאה והוינן בה ואוקמה כר"מ וכו' ואם איתא לוקמה בשהוכר עוברה ודברי הכל ומייתינן נמי הא דתנן תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל ודייקינן בן יום אחד אין אבל עובר לא ומשמע דכל עובר ממעטינן דדוקא בן יום אחד קאמר אלמא אפי' הוכר לא מקרי בא לעולם ורבה ורב יוסף נמי סבירא להו כאביי דלר"א אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ור' חנינא נמי דאמר בשהוכר עוברה מקודשת משום דס"ל דר"א קאמר הכי והאי דדחקו רבה ורב יוסף לפרושי מלתיה דר"א בן יעקב בשחת לאו משום דתיקום אליבא דהלכתא אלא משום דלישניה דר' אליעזר מוכח דבעינא בא לעולם קאת דאי לא הוה ליה למימר לכשיבאו בעולם ויבואו שלים ויתלשו והאי דאוקמא אביי ליה בשטה בהדי (ה) ר' מאיר אע"ג דסבירא ליה לרבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אפי' בפירות דקל דליתנהו בעולם כלל הייני טעמא משום דאע"ג דלא שוו אהדדי לגמרי מ"מ בחדא שטתא אזלי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ויש לנו כיוצא בזה בפ"ק דסוכה (דף ז:) דאמרינן כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן אע"ג דפליגי אהדדי כמו שכתבתי שם ורבינו שמואל ז"ל מפרש כן כל שטה האמורה בתלמוד בלשון כולהו ס"ל אבל כששנאה בלשון אמרו דבר אחד שוין לגמרי ויש מי שאומר דבכי האי גונא לא חשיבא שטה דאפשר דהוי הלכתא כותייהו אבל היכא דאמרינן רבי פלוני ורבי פלוני כולהו סבירא להו [כי הכא] הויא שטה שהיא קבלה ביד הגאונים דלית הלכתא כחד מינייהו מפני שאף על פי שהולכין בשטה אחת אין כל דבריהם שוין ואין מודים זה לזה כי הא דשמעתין דאמרי כולהו ס"ל ופליגי אהדדי ובנין אב שבכלן שממנה למדו הגאונים ז"ל שאין הלכה כשטה בפ' איזהו נשך (דף סט·) דאמרי' רב עילים טובל עמו בליר הוה ואמר רב נחמן הלכה כר' יהודה והלכה כר' יוסי והלכה כרשב"ג א"ל שטה אתמר דאי לא תימא הכי הלכה · הלכה למה לי לימא הלכה כר' יהודה דמיקל מכלהו אלא ש"מ שטה אתמר והתם נמי לא מודו אהדדי וכל כי האי גוונא מסתמא לית הלכתא כחד אלא היכא דפסיק תלמודא בהדיא כחד מינייהו · הלכך ליתא לדרבי אליעזר בן יעקב כלל ואפי' בשחת דבי כבשא והאומר אם ילדה אשתך נקבה מקודשת לי אף על פי שהוכר עוברה אינה מקודשת ומזכה לעובר לא קנה עד שיצא לאויר העולם אלא בעובר דידיה לפי שדעתו של אדם קרובה אצל בנו וכדאיתא התם :

מתני' על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל · בפעולת יום אחד : גמ' והוא שנתן לה שוה פרוטה · (א) ואמר לה התקדשי לי בפרוטה זו על מנת וכו' · והא אתא לאשמעינן תנא דידן דבשכר דבורו ובשכר פעולה לא מיקדשה דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומלוה היא ודייקינן לה בגמ' מדתני על מנת דתנאה משמע ולא קתני בשכר דאלמא אינה מקודשת באותו שכר ואי לא מאי קמשמע לן מתני' הא פשיטא דתנאי זה מועיל כשאר תנאין דעלמא : מתני' ע"מ שירצה אבא · אביו של חתן : רצה האב · מפרש בגמ': מלמדין וכו' · כדי לעקור את הקדושין למפרע ולא תזקק ליבום : גרסי' עלה דמתני' בגמ' מאי ע"מ שירצה אבא אילימא עד דאמר אבא אין · כלומר דלישנא דשירצה דאמר אין משמע והיינו דקתני רצה האב כלומר דאמר אין ה"ז מקודשת בודאי ואפי' ימחה לאחר מכן לפי שכל תנאי שהוא בקום עשה כל שקיימו נתקיימו הקידושין וא"א שיתבטלו לאחר מכן ודקתני ואם לאו אינה מקודשת (ו) [ה"ק דאי לא אמר אין אינה מקודשת ודאי עד שירצה ויאמר אין ואם מת ולא אמר אין אינה מקודשת] כלל מיהו כל שיאמר אין מקודשת גמורה ואפי' מיחה תחלה שכיון שתנאי זה תלוי בקום עשה בהאי זו שטה שנתקיים חלו הקדושין והכי מוכח בתוספתא בפ"ג דמכילתין ע"מ שירצה אבא אע"פ שאמר האב איני רוצה הרי זו מקודשת שמא יתרצה האב לשעה אחרת ע"כ ומקודשת דקתני בתוספתא היינו לומר שחוששין לקדושיה ופרכי' אי דאמר אין משמע אימא מציעתא מת האב הרי זו מקודשת והא לא אמר אין כלומר דליכא לאוקמא בדאמר אין דאי הכי מאי איריא מת אפי' חי נמי כיון שכבר נתקיים התנאי והיינו רישא רצה האב מקודשת ובדין הוא דהוה מצי למפרך מסיפא דקתני מת הבן מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כלומר כדי שתהא מותרת לשוק לאחר ואי דאמר אין משמע היאך מתירין אותה ניחוש שמא יאמר אין לאחר מכן ויקלקלנה למפרע שכבר כתבתי דכל אימת דאמר אין אפי' אחר מחאה מקודשת משעה ראשונה דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי אלא דכיון דאשתכח פרכא להדיא ממציעתא לא חש לפרכא דסיפא דלא ברירא כולי האי ועוד דהוה מצי למדחייה דלא חיישי' לשמא יקלקלנה בכך ומיהו ודאי אינו נראה להתירה לכתחלה בספק זה · אלא ע"מ שישתוק כלומר דעל מנת שירצה אין משמעו דאמר אין אלא שישתוק והיינו דקתני רצה האב מקודשת כלומר שכיון ששתק בשעת שמיעה מקודשת גמורה ואפי' מיחה אחר כך שכיון ששתק כבר נתקיים התנאי ואם לאו אינה מקודשת כלומר אם לא שתק בשעת שמיעה אלא שמיחה אינה מקודשת אע"פ ששתק אח"כ דישתוק ודאי בשעת שמיעה משמע שאי אפשר שיהא משמעו שכל זמן שישתוק יתקיים ואפי' מיחה תחלה שאם כן למה התנה שהרי אם לא ישמע לעולם מקודשת כדקתני מת האב הרי זו מקודשת ואם ישמע וימחה וישתוק אחר כך נמי מקודשת ואי אפשר שלא יפסוק כלל מלמחות אלא ודאי שישתוק בשעת שמיעה משמע ומציעתא דקתני מת האב הרי זו מקודשת על כרחין בשלא שמע איירי דאי שמע היכי דמי אי דאישתיק כבר נתקיים התנאי ומאי איריא מת ואי שמיחה אמאי מקודשת אלא על כרחין בשלא שמע ואפ"ה מקודשת דמי שמתנה על מנת שישמע וישתוק אין דעתו אלא דעתו שלא ימחה והרי לא מיחה ומיהו אין דינו לגמרי כאומר שלא ימחה דבאומר שלא ימחה אפילו שתק תחלה ואפילו אמר אין יכול למחות לאחר מכן שכיון שתלה הדבר במחאתו כל זמן [שמיחה] נתבטלו הקדושין כמו שיתבאר בסמוך ובמתנה על מנת שירצה שפירושו שישתוק כיון ששתק בשעת שמיעה אף ע"פ שמיחה אחר כך מקודשת שכבר נתקיים התנאי שתלה בו ותמיהני תנאי זה מהו ענייני אם אתה אומר שהוא תנאי בשב ואל תעשה כעל מנת שלא תשתי יין א"כ שתק האב בשעת שמיעה ואחר כך מיחה למה מקודשת והרי כל תנאי שהוא בשב ואל תעשה אפשר לו להתבטל לעולם ואם הוא כתנאי שהוא בקום עשה מת האב ולא שמע למה מקודשת והרי לא נתקיים המעשה כלל ונראה לי דהיינו טעמא משום דתנאי זה ודאי ענייני שב ואל תעשה ולפיכך כשמת ולא שמע מקודשת שהרי לא נעשה הפך התנאי ומיהו כיון שהוציאו בלשון מעשה דאמר על מנת שירצה דינו כתנאים שהם בקום עשה שכיון שנתקיימו במעשה פעם אחת דיין ואי אפשר להם להתבטל לעולם ופרכינן אי הכי אימא סיפא מת הבן מלמדין את האב שיאמר איני רוצה אמאי והא שתיק כלומר בשעת שמיעה וכיון ששתק כבר נתקיים התנאי וליכא לאוקמה בשלא שמע האב וה"ק מלמדין את האב שאם ישמע יאמר איני רוצה דלישנא דמלמדין אותו לומר איני רוצה (ז) [משמע דמיירי במי ששמע כבר ומלמדין אותו עכשיו שיאמר איני רוצה] ואם איתא דלא מהניא האי תקנתא אלא בשלא שמע ה"ל לפרושי אלא דאמר לה על מנת שלא ימחה כלומר דסיפא לאו ארישא סמיך ובאומר על מנת *שישתוק אלא באומר בפירוש שלא ימחה וסיפא הכי קאמר שיש תנאי שדינו שאם מת מלמדין וכו' והיינו באומר בפירוש שלא ימחה ומיהו רישא באומר על מנת שירצה מתוקמא כדמוכח בסמוך ופרכינן עלה דאי הכי רישא ומציעתא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא כך היא הגירסא במקצת ספרים וה"פ דרישא ודאי לא מתוקמא באומר שלא ימחה דא"כ היכי קתני רצה האב מקודשת דהא כיון שתלה הדבר במחאתו אפילו שתק בשעת שמיעה או אמר אין יש בידו למחות אח"כ אלא ודאי סיפא בלחוד הוא דמתוקמא בשלא ימחה אבל רישא ומציעתא בשישתוק כדאוקימנא מעיקרא וה"ה דהוה מצי לאוקמא מציעתא בשלא ימחה כי סיפא ומש"ה מת האב ולא מיחה מקודשת ועל מנת שירצה דרישא פירושו דאמר אין [כדאמרינן] מעיקרא אלא דמשום דאוקימתא דסיפא לא הוי כלישנא דמתניתין ניחא ליה לאוקומה מציעתא בהדי רישא לקיומי לישנא דמתני' בכל מאי דאפשר ליה ורש"י ז"ל גריס רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא כלומר דרישא בדאמר אין ומציעתא וסיפא באומר על מנת שלא ימחה ולהך נוסחא על מנת שירצה פירושו דאמר אין והאי דלא אוקי מציעתא בהדי רישא ונימא דשירצה פירושו שישתוק היינו טעמא משום דכיון דיכלינן לקיומי מאי דסבירא לן מעיקרא דעל מנת שירצה היינו דאמר אין מקיימין לה משום דשירצה הכי משמע ועוד דעדיף טפי למימר דמת האב ומת הבן בחד גוונא איירי ומהדרינן א"ר ינאי אין כלומר דאין ודאי מתניתין בתרי טעמי מתוקמא ואמרי' עלה אמר ריש לקיש ש"מ מדרבי ינאי דדחקינן ומוקמינן מתניתין בתרי טעמי [אליבא דחד תנא] ולא מוקמינן בתרי תנאי [ובחד טעמא] כלומר לאוקומה כולה באומר ע"מ שירצה וכדקתני ומי ששנה זו לא שנה זו דתנא דרישא סבר לשון שתיקה הוא וכיון ששתק חלו קדושין מיד ותנא דסיפא סבר לשון שלא ימחה הוא ואין הקדושין חלין עד שימות ורב יוסף אמר לעולם חד טעמא הוא ומאי ע"מ שירצה אבא ע"מ שלא ימחה מכאן ועד ל' יום כלומר דרב יוסף סבר דעל מנת שירצה שלא ימחה משמע ומיהו בתולה זמן במחאתו עסקי' ומש"ה קתני דרצה האב דהיינו שלא מיחה בתוך שלשים יום מקודשת לא רצה כלומר שמיחה בתוך זמן זה אינה מקודשת מת האב כיון שלא מיחה מקודשת מת הבן מלמדין את האב שימחה בתוך זמן זה וכתב הרמב"ן ז"ל דמסתברא דהלכה

(א) *על מנת שאדבר עליך לשלטון ואעשה [דף סג.] **עמך כפועל דבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואם לאו אינה א מקודשת : גמ' אמר ריש לקיש והוא שנתן לה שוה פרוטה משלו אבל בשכר לא ובשכר מאי טעמא לא משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף והויא לה כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת : מתני' על מנת ב שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת מת האב הרי זו מקודשת מת הבן מלמדין (ג) האב שיאמר**

רש"י

ואעשה עמך כפועל · בפעולת יום אחד : מתני' על מנת שירצה אבא · אביו של חתן (ג) ובתלמוד בגמ' מפרש כגון שאמר על מנת שלא יצא אבי וימחה עד שלשים יום הלכך רצה האב כגון שעברו שלשים יום ולא מיחה מקודשת לא רצה שמיחה

[דף רלו ע"א]

שלטי הגבורים

א ואם אין עדים מקודשת מספק ופירשו התוספות שכיון שדבר עליה לשלטון ועשה עמה כפועל מקודשת ואינה יכולה לומר למלאכה זו לא הייתי חפצה לדברים הללו לא חפצתי ובתוספתא קתני אם דבר עליה כדרך המדברים מקודשת משמע שדברים ידועים הם שיש לו לדבר עליה כשאמר ע"מ שאדבר עליך לשלטון :

לשון ריא"ז

האומר לאשה התקדשי לי בשביל שאדבר עליך לשלטון או שאעשה מלאכתך הרי א מקודשת לפי ששכר הפועל אין דינו להשתלם אלא לבסוף בשעת גמר מלאכתו והרי הוא כנותן לה שכרו בשעת גמר מלאכה ומתקדשת בו וכן ביאר מז"ה בפסקיו וכן אם אמר לה התקדשי לי בשכר שארכיבך על החמור או בשכר שאושיבך בקרון או בספינה ועשה כך הרי זו מקודשת אמר לה התקדשי לי בשכר שהרכבתיך על החמור או בשכר שהושבתיך בקרון או בספינה אינה מקודשת לפי שכבר נתחייבה לו באותו שכר קודם הקדושין והרי הוא כמלוה אצלה והמקדש במלוה אינה מקודשת ואם נתן לה פרוטה וקדשה בשכר ובפרוטה מקודשת לפי שהמקדש במלוה ופרוטה דעתו על הפרוטה שנותן לה עכשיו (ה"ז מקודשת) אמר לה התקדשי לי בשכר (שאשתחוה) [שאשחוק] לפניך או שארקד לפניך או שאעשה לך חבורה אם יש באותו שכר שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת :

ב אמר לה הרי את מקודשת לי ע"מ שירצה אבא ר"ל ע"מ שישתוק אבא כשישמע לפיכך אם שמע ושתק חלו הקדושין מיד אפילו אם אמר בתר הכי לא וכן אם מת ולא שמע מקודשת מיד אבל אם מיחה כששמע אינה מקודשת אמר ע"מ שלא ימחה אבא אפילו שמע ושתק לא חלו הקדושין שאם ימחה אח"כ אינן קדושין אבל אם אמר אין פעם אחת אינו יכול למחות ואם מת ולא מיחה מקודשת ואם מת הבן מלמדים את האב שימחה כדי שלא תזקק ליבם ומיי' כתב בע"מ שירצה אבא לא רצה או שתק או מת קודם שמיחה אינה מקודשת והרא"ש כתב כסברא ראשונה ואם אמר ע"מ שיאמר אין כתב הרמ"ה מתי שיאמר אין מקודשת אפי' אמר תחלה לא הלכך לעולם הוי ספק עד שימות האב ואם מת הבן אפי' אמר האב איני רוצה או חולצת או מתיבמת אבל לא מיפטרא בלא חליצה דלמא הדר ואמר אין ומקיימא תנאה :

לשון ריא"ז

אמר לה הרי את מקודשת ע"מ שלא ימחה אבא כל זמן שימחה אינה מקודשת ובידו לבטל הקדושין כל זמן שימחה מת האב הרי א מקודשת שהרי מת ולא מיחה אמר לה ע"מ שלא ימחה אבא עד ל' יום אם מיחה בתוך ל' אינה מקודשת לפיכך אם מת הבן מלמדין האב שימחה תוך ל' שיהיו קדושיו בטלין ולא תהיה זקוקה ליבם אמר לה ע"מ שיאמר אבא רוצה אני אינה מקודשת עד שיתרצה האב ויאמר רוצה אני אמר לה ע"מ שישתוק אבא כיון בשמע האב ושתק הרי היא מקודשת ושוב אינו יכול לבטל קדושים :

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' אישות טור אה"ע סי' לח :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב האומר לאשה הרי את מקודש' לי ע"מ: (ב) נ"ב את : (ג) ובתלמודא כצ"ל: (ד) לעולם ויש מי שאומר דאביי דמוקים ר"א בן יעקב בשטה כצ"ל : (ה) בהדי רבי ורבי מאיר כצ"ל : (ו) נ"ב פי' שלא אמר אין אפילו לא מיחה אינה מקודשת כו' : (ז) איני רוצה משמע אע"ג דכבר שמע מלמדין אותו אח"כ לומר איני רוצה ואם איתא כצ"ל :

הגהות חו"י

(א) לעי"ל במשנה פשיטא הוא וכאן קמ"ל אע"פ שתיכף מתחיל במלאכה בעי פרוטה :

כד"ס הגירסא שירצה

א מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' לו :

דהלכה כרב יוסף דמוקי לה למתני' כפשטה ולא דחיק לאוקמא בתרי טעמי והר"ס במז"ל כתב בפרק [שביעי] מהלכות אישות האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שירצה אבי רצה האב מקודשת לא רצה או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר אינה מקודשת על מנת שלא ימחה אבי שמע ומיחה אינה מקודשת לא מיחה או שמת הרי זו מקודשת מת הבן ואחר כך שמע האב מלמדין את האב שיאמר איני רוצה כדי שלא יהא שם קדושין ולא תפול לפני יבם ע"כ נראה מדבריו שהוא סובר דעל מנת שירצה פירושו דאמר אין ואף הרשב"א ז"ל כתב דרב יוסף נמי נר מצוה הכי ס"ל דשירצה משמעו דאמר אין וכי

רש"י

תוך שלשים יום אינה מקודשת : מתקדשת·שאמר לא רציתי : תרגום [דף ל"ע ב] הא תוך שלשים יום מקודשת· דאמרינן תו מאן מחי : שניהם נותנין גט· כדי להתירה לאחרים : גמ' אין אדם חוטא· בדבר שאינו נהנה ממנו להתיר (ב) אשת איש חנם: מפני שמחפה עליו· כלומר לא מירתת דיודע הוא שתתרצה בו ותכחיש את כל הבא לומר אני הוא : נאמן לנדרים ולחרמים ולערכים· דבן י"ג ובת שתים עשרה נדרן נדר והקדישן הקדש והם נענשין על כל המצות אם הביאו ב' שערות אבל קודם לכן אין נדריכן נדר ואין הקדישן הקדש ואפילו הביאו שתי שערות אמרינן שומא נינהו ואין נענשין על העבירות וקאמר דנאמן לנדרים שנדרן נדר ולחרמים אם חרמו נכסים לבדק הבית ולערכים אם אמר ערכי עלי ערך פלוני עלי (ג) אבל לא להחזיקו כגדול על ידי שערות ללקות וליענש אם

ב מיי' פ"ד מהל' ערכין סמג עשין כ :

מתני' **שאמר לא רציתי** °*קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן זה אומר אני קדשתיה וזה אומר אני קדשתיה שניהם נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס : **גמ'** אמר רב נאמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס נאמן ליתן גט דאין אדם חוטא ולא לו ואינו נאמן לכנוס אימר יצרו תקפו ורב אסי אמר אף נאמן לכנוס ומודה רב אסי באומרת (א) נתקדשתי ואיני יודע למי נתקדשתי ובא אחד ואמר אני קדשתיך שאינו נאמן לכנוס תניא כוותיה דרב אסי קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן אף לכנוס כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה לא כל הימנו לאוסרה עליו והאשה שאמרה נתקדשתי (ה) ובא אחד ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לכנוס מפני שמחפה עליו וכן הלכתא תניא ב בני זה בן תרגום שלש עשרה שנה ויום אחד בתי זו בת שתים עשרה שנה ויום אחד נאמן לנדרים ולערכין ולחרמין ולהקדשות אבל לא א למכות ולא לעונשין : מתני'

קאמר דאמר לה על מנת שלא ימחה אבא הייט דאמר הכי בהדיא ואף על גב דתנן על מנת שירצה לאו דאמר לה הכי אלא דמשום דמי שאינו מוחה הוא מתרצה נקט לה בהאי לישנא וסמך בזה על בנות מסכתיט שאינן מתיישבות אלא בכך ומסרו לחכמים אבל אומר על מנת שירצה (ג) [דאמר אין משמע כדקס"ד מעיקרא והביא ראיה מהתוספ' דתניא על מנת שירצה] פלוני אע"פ שאמר איני רוצה מקודשת שמא ירצה לאחר שעה עד שיאמר רוצה אני אם אמר רוצה אני מקודשת ואם לאו אינה מקודשת על מנת שירצה אבא אע"פ שלא רצה האב הרי זו מקודשת [שמא יתרצה לאחר שעה מת האב הרי זו מקודשת] שמא נתרצה האב שעה אחת [לפני מיתה] מת הבן זה היה מעשה ולמדו את האב לומר שאינו רוצה אלמא מדקתני ה"ז מקודשת שמא ירצה לאחר שעה ש"מ דע"מ שירצה הייט שיאמר אין הלכך אע"פ שאמר איני רוצה חוששין לקדושין שמא יחזור ויאמר אין שאם היה משמעו שלא ימחה מכיון שאמר איני רוצה בטלו הקדושין ומיהו בבי דמת האב ומת הבן על כרחין באומר על מנת שלא ימחה הן ובתרי טעמי מתוקמא וכי קתני עד שיאמר רוצה אני אם אמר רוצה אני מקודשת ואם לאו אינה מקודשת לא נתברר לי פירושה שפשטה מראה דמפליג בין על מנת שירצה למתנה שיאמר רוצה אני אם יכול לקיים הקדושין אחר שאמר איני רוצה דבעל מנת שירצה יכול ובעל מנת שיאמר רוצה אני אינו יכול ואינו נראה דמה חלוק בין זה לזה ואפשר דה"ק דאם התנה שלא תתקדש עד שיאמר רוצה אני כל שלא אמר כן יכולה להתקדש לאחר ושוב אין לחוש לקדושי ראשון דה"ל כמקדש לאחר שלשים יום ובא אחר וקדשה בתוך שלשים דמקודשת לשני או שמא דיגא אחריגא קאמר שאם התנה בלשון זה אפילו נתרצה בלשון אחר אינה מקודשת אלא נריך שיאמר רוצה אני דוקא מ"מ מדקתני חוששין לשמא יתרצה לאחר שעה משמע דשירצה הייט דאמר אין ואין זו ראיה ברורה דדלמא כי היכי דבבא דמת האב ומת הבן מתוקמא באומר בפירוש שלא ימחה הכי נמי בבא דרישא מתוקמא באומר בפירוש על מנת שיאמר אין ואפשר שהר"מ במז"ל סומך לומר דשירצה הייט דאמר אין כלישנא דר' ינאי דריש לקיש נמי משמע דכוותיה ס"ל וזה על פי גרסת רש"י ז"ל שגורס רישא בחד טעמא ומציעתא וסיפא בחד טעמא שלפי גירסא זו שירצה משמע דאמר אין כמו שכתבתי למעלה אבל עדיין אני תמה בדבריו במה שכתב לא רצה או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר אינה מקודשת ולא היה לו לערב לא רצה ושתק עם מת דבמת מותרת לינשא ובלא רצה ושתק יש לחוש שמא יאמר אין וכדמוכח בתוספתא וכן במה שכתב לא מיחה או שמת הרי זו מקודשת דבמת מקודשת גמורה ובלא מיחה צריך לחוש לקדושי אחר שמא יחזור וימחה והראב"ד ז"ל השיגו במה שכתב מת הבן ואח"כ שמע האב מלמדין את האב שיאמר איני רוצה דמאי איריא ואחר כך שמע דאפילו שמע קודם שמת הבן מלמדין אותו בכך כיון שלא קבע זמן למחאתו· ובמציעא למדין משמועה זו דבמתנה על מנת שיאמר אין רצה האב דאמר אין מקודשת אע"פ שחזר בו והולך ועומד וצווח וכן נמי צווח בתחלה ואחר כך אמר אין מקודשת ואם מת האב ולא אמר אין מותרת ואם מת הבן אסורה לינשא עד שימות האב לפי (ד) (שאמרה) שאפי' אמר תחלה איני רוצה יש לחוש שמא יתרצה אחר כך ובמלאת מקודשת למפרע וזקוקה ליבם והטעם לכל זה שכל תנאי שהוא במעשה ולא נקבע לו זמן כל זמן שיתקיים אותו מעשה נתקיים התנאי ואם אמר על מנת שלא ימחה אפילו נתרצה האב תחלה אינה מקודשת ודאי שמא ימחה ואם מיחה נתבטלו הקדושין מיד ואע"פ שחזר ואמר רוצה אני והיינו דקתני מת הבן מלמדין את האב לומר איני רוצה כלומר ומתירין אותה מיד מת האב ולא מיחה מקודשת והטעם לכל זה דכל תנאי שהוא בשב ואל תעשה כל זמן [שלא] נעשה המעשה נתבטל התנאי כל שלא קבע זמן לתנאו ואם קבע הכל כפי מה שקבע ואם אמר על מנת שישתוק ושתק בשעת שמיעה מקודשת אע"פ שמיחה אח"כ שאע"פ שתנאי זה עניינו שב ואל תעשה כיון שהוציאו בלשון מעשה דאמר על מנת שישתוק דינו כתנאין שהן בקום עשה שכיון שנתקיימו התנאין במעשה פעם אחת דיין כמו שכתבתי למעלה ואם מיחה בשעת שמיעה אע"פ ששתק אח"כ אינה מקודשת דודאי לזה נתכוין שהרי אי אפשר שלא ישתוק לעולם הילכך ודאי שישתוק בשעת שמיעה משמע מת האב עד שלא שמע מקודשת דכיון דתנאי זה עניינו שב ואל תעשה כיון שלא נעשה הפך התנאי מקודשת ואם אמר על מנת שירצה כבר כתבתי שהר"ס במז"ל סובר שהוא כאומר על מנת שיאמר אין וכן דעת הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל סובר שהוא כאומר על מנת שלא ימחה ויש ללמוד מדינין אלו לדיני ממונות ולכל מקום שיש בו תנאי : **מתני'** קדשתי את בתי וכו' שניהם נותנין גט· להתירה לאחרים : **גמ'** אמר רב· הא דתנן בא א' ואמר [אני] קדשתיה נאמן ליתן גט קאמר דנאמן וסמכינן עליה שהוא קידש וגיטו גט שאין אדם חוטא ולא לו בדבר שאינו נהנה ממנו להתיר אשת איש חנם בלא קבלת גט מן המקדש ואע"פ שהוא לישא אותה היה מתכוין תחלה אפ"ה כיון שהוא רואה שאנו אוסרין אותה עליו אם איתא שלא קדשה היה מודה בדבר : ורב אסי אמר אף נאמן לכנוס דלא חייש למימר גבי האב שקבל הקדושין אני הוא דמירתת דלמא מכחיש ליה ואמר ידענא דלאו את יהבת לה קדושין ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים ועד אחד דמהימן לומר מת בעליך הייט טעמא משום דאיסי דייקא ומינסבא ומתוך תומר שהחמרת עליה בסופה והכא ליתיה להאי טעמא התם הוא נאוליא מחזקתה אבל זה שמעמידה בחזקתה אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן : **ומודה** רב אסי באומרת נתקדשתי וכו' שאינו נאמן לכנוס· מפני שמחפה עליו כדאיתא בסמוך· ומיהו אם יש עד אחד שמעיד שהוא קדשה נאמן דאין אדם חוטא ולא לו פי' קדשתי את בתי וכו' ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן אף לכנוס דמירתת דאב ודאי לא יחפה עליו אבל האשה שקבלה קדושין ואינה יודעת ממי ובא אחד וכו' לא מירתת דיודע הוא שהיא מחפה עליו ותתרצה בו ותכחיש את כל הבא לומר עוד אני הוא וקיימא לן כרב אסי דנאמן אף לכנוס וכתב הר"ס במז"ל בפ"ט מהלכות אישות שאינו צריך קדושין אחרים ומיהו משמע דבשנים שאם רצו אחד טותן גט ואחד כונס שהשני שבא לכנוס אחר גרושי ראשון שצריך קדושין אחרים שהרי הראשון הכניסה בספק על זה וכן כתב הרשב"א ז"ל ואמרו בירושלמי [פירקין הלכה ז](ה)דמאי דאמרינן דנאמן לכנוס אין למדין ממנו לדבר אחר (ו) אחד משדותי מכרתי ואיני יודע למי מכרתיה בא אחד ואמר אני לקחתיה לא כל הימנו ובירושלמי [שם] הקשו למ"ד נאמן לכנוס ואמרו מתניתין פליגא עליה המביא גט ממדינת הים ואמר בפני נכתב ובפני נחתם לא ישא את אשתו ומשני תמן הוחזקה אשת איש [בפני] הכל ברם הכא לא הוחזקה אשת איש אלא בפני· שנים לכשיבאו שנים יאמרו פלוני קדש כלומר אין זה אלא שמברר דבורו של אב דשמא כשיבאו עדי הקידושין יאמר שהוא קדשה : ודאמרי' כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה לא כל הימנו לאוסרה עליו כתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דלא סוף דבר כנסה ממש אלא כיון שהתירוה לכונסה אע"פ שלא כנסה כדאמרי' בכתובות בפרק האשה שנתארמלה (דף ע·) גבי שבויה דאם משנשאת באו עדים לא תצא ואיתמר עלה אמר רב יהודה אמר שמואל לא נשאת ממש אלא כל שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת ומאי לא תצא לא תצא מהתירה הראשון אבל בא שני קודם שהתירוה לראשון ועמד ראשון וכנסה מוציאין אותה מידו כיון שכנס שלא ברצון חכמים והכי איתא בירושלמי [שם] רבי זעירא ור' יוסא בשם ר' יוחנן קדם אחד מהם וכנס מוציאין מידו ולא דמי לשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת [יבמות דף פח:] דלא תנשא ואם נשאת לא תצא אע"פ שכנס שלא ברצון חכמים דשאני התם שנשאת ע"פ עדים· ודאמרי' באשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודעת למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לכנוס מפני שהיא מחפה עליו כתב הרשב"א ז"ל דנראין הדברים שאם כנסה אין מוציאין אותה מידו שמן הספק אתה בא לאוסרה עליו ולהוציאה מתחתיו אל תוציאנה מתחתיו מספק ומיהו נהי דאינו נאמן לכנוס נאמן הוא ליתן גט וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר שהיא מותרת לכל אדם חוץ ממנו דחיישינן להפרמה שמא עיניו נתן בה : **תניא** בני זה בן י"ג שנה ויום אחד וכו'· בן י"ג שנה ובת שתים עשרה נדריהם נדר והקדישן הקדש ולענין עונשין של כל המצות אם הביאו שתי שערות סימן הן והרי הם גדולים לכל דבר אבל קודם לכן אין נדריהן נדר ואין הקדישן הקדש ואם הביאו שתי שערות חוששין שמא שומא בעלמא הם ואין נענשין על שום עבירה : ולחרמין· אם החרים מנכסיו הוי חרם לבדק הבית וכן אם אמר ערכי עלי נערך : אבל לא למכות· להחזיק

ג מיי' פ"ז מהל' ערכין

ד"ה מ"ז

גי' מכר"ס

א כתב הרא"ש דמיירי כשהביא שתי שערות ומעיד עליהם שבאו לכלל שנים ואי לאו הכי שומא בעלמא הוא אבל אם לא הביאו שתי שערות אפילו עדים מעידים שהוא בן י"ג שנה לא פגיעו למכות ולעונשים דהא נאליגן בפי כדיקה אפילו הגיע לכלל שנים כדאיתא בפרק יוצא דופן :

המאור הגדול

איבעיא להו מ ה"ו ליסקל ע"י (ז) פי' על ידי האב שאמר קדשתי את בתי לפלוני והר' אפרים*) ז"ל מפרש לה באומר איני יודע למי קדשתיה ודחיק נפשיה לאוקמה כגון שבא עליה גר שנתגייר לאחר מיכן או קטן שהגדיל או קרוב שנתרחק ושמעתא קשיתיה דאמרינן עלה ומה במקום שאם בא לכנוס כונס וכו' ואין אנו צריכין לכל תרחק הזה וההוא ק"ו איכא לפרושי הכי ומה במקום שאם בא לכנוס כונס דהיינו בקדושי האב באומר איני יודע למי קדשתיה אמרת סוקלין באומר יודע אני שקדשתיה לפלוני מקום שאם בא לכנוס אינו כונס דהיינו בקדושי עצמה באומרת איני יודע למי נתקדשתי אינו דין שסוקלין באומרת יודעת אני שנתקדשתי לפלוני והכי אתיא שפיר ולא קשיא מידי :

*) כד"ס הגירסא אברהם.

הגהות הב"ח

(א) שאמרה נתקדשתי ואינו יודע למי נתקדשתי כצ"ל : (ב) עלי הס"ד ואח"כ מה"ד אבל לא למכות להחזיקו:(ג) על מנת שירצה משמעו דאמר אין והכי משמע בתוספתא דקתני על מנת שירצה כו' : (ד) לפי שיאמר אין שאפילו כצ"ל : (ה) דמאי כצ"ל : (ו) נ"ב כגון שאחד אומר : (ז) נ"ב וכן פי' רש"י ע"ש :

הגהות חו"י

(א) מיירי בשגס העדים לא ידעו או הלכו למ"ה עי' גמ' דף מה ע"א ובסמוך : (ב) כי אם הוא לא קדשה ע"כ קדשה אחר :

(ו) להחזיק שערות שלהן בחזקת סימן ללקות ולהטגש עליהן דלאו על גב דלגבי בת [דף סד:] הימניה רחמנא לאב כדכתיב את בתי נתתי לאיש הזה דוקא לאיסורא הוא דהימניה אבל לקטלא לא הימניה: **מתני'** קדשתי את בתי קטנה קדשתיה וגרשתיה · קבלתי (ז) גיטה והרי היא קטנה עכשיו כשאמר עליה כן: נאמן · לפוסלה מן הכהונה: והרי היא גדולה · בוגרת משגדלה אמר כן ובקטנותה לא אמר: אינו נאמן · ומותרת לכהן: נשבית ופדיתיה · והרי היא פסולה לכהונה ולתרומה משום ספק זונה: אינו נאמן · ובגמ' מפרש טעמא · וכי אמרינן דקדשתיה וגרשתיה נאמן דוקא בתוך

תורה אור | נר מצוה | רש"י

°**מתני'** קדשתי את בתי קטנה קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא קטנה נאמן קדשתיה וגרשתיה כשהיא קטנה והרי היא גדולה אינו נאמן נשבית ופדיתיה בין שהיא קטנה בין שהיא גדולה אינו נאמן א מי שאמר בשעת מיתתו ישלי א בנים נאמן ב יש לי אחים ג אינו נאמן: *המקדש את בתו ג סתם אין ד הבוגרות בכלל: **גמ'** *מ"ש רישא גבי קדושין דנאמן ומאי שנא סיפא גבי שבויה דאינו נאמן אמר רב אשי רישא רחמנא הימניה כדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב מנין לאב שנאמן לאסור את בתו מן התורה שנאמר °את בתי נתתי לאיש הזה לאיש אסרה הזה התירה לנשואין הימניה רחמנא לאב בשבויה לא הימניה רחמנא:

מתני'

כדי דיבור אבל היכא שהוחזקה אשת איש על פיו אינו נאמן לומר לאחר זמן גרשתיה דלא הימניה רחמנא בגירושין: מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים · ואין אשתי זקוקה ליבם: יש לי אחים · וזקוקה ליבם והיא היתה עד הנה בחזקה שאינה זקוקה ליבם: **גמ'** לאיש · אסרה על הכל שאין אנו יודעין למי וכי אמר הזה התירה לזה: לנישואין הימניה רחמנא · אם נערה היא או קטנה אבל בבוגרת לא אשתעי קרא דנערה כתיב הלכך לא מהימן כלל משגדלה אבל בשבויה לא הימניה רחמנא כלל ואם תאמר להימניה כי אמר נשבית מגו דאי בעי אמר קדשתיה בביאה לפסול לה דמפסלה נמי מכהונה ומתרומה ומהימן בהכי דהא בנשואין הימניה רחמנא לאו

רש"י: **מתני'** גירשתיה · קבלתי (א) גיטה: והרי היא קטנה: כשאמר עליה כך: נאמן · לפוסלה מן הכהונה: והרי היא גדולה · משגדלה אמר כן ובקטנותה לא אמר: אינו נאמן · ומותרת לכהן: נשבית (ב) ופדיתיה · והרי היא פסולה לכהן משום ספק זונה: **גמ'** לאיש אסרה · על (ג) כל כי אין אנו יודעין מי אישה (ד): הזה התירה · לזה: לנישואין הימניה · אם קטנה או נערה ולא בוגרת ולכך לא מהימן משגדלה: בשבויה לא הימניה · פירשתי לעיל במתני': **מתני'** מי שאמר יש לי בנים ואין אשתי זקוקה ליבום: יש לי אחים · וזקוקה היא ליבום: המקדש בתו סתם · שאמר בתי מקודשת לך ולא פירש איזו מהן: אין הבוגרות בכלל · ומותרות (ה) ואינן צריכות גט מזה לפי שאינן ברשות

קושיא היא דבקדושי ביאה (ח) איסור לא אשכחן דהימניה והכי מוכח להדיא בירושלמי [בפירקין הלכה ח] קדשתיה לא' מכל הפסולין לה נאמן הבעלתיה לא' מכל הפסולין לה אינו נאמן ואכתי קשיא נהימניה בשבוייה מגו דאי בעי אמר קדשתיה וגרשתיה דמהימן ופסיל לה מכהונה יש לומר דמגו לאחי טענה לא אמרינן והכא אני טענה הוא לפי שעכשיו הוא רוצה לפוסלה בין לענין תרומה בין לענין כהונה וכי אמר גרשתיה לא פסיל לה אלא לכהונה וכ"ת תיכא בת כהן בת ישראל מאי איכא למימר שהרי כל כך הוא פוסל אותה כשאמר קדשתיה וגרשתיה כאילו אמר נשבית ואילו תנא פסיק ותני אינו נאמן נ"ל דהייט טעמא משום דכיון דבנשבית פוגם אותה יותר שאילו היתה בת כהן היתה פסולה מן התרומה ובקדשתיה וגרשתיה אינו פוגם אותה כל כך מש"ה אפילו בבת ישראל אינו נאמן ואחרים אמרו דכיון דמה שהאמינה תורה לאב חדוש הוא שהרי לא היה ראוי להיות נאמן יותר מעד אחד דעלמא דייט שנאמין אותו באותה טענה עצמה אבל אין אומרים מגו מחמת (ט) דאין לנו בו אלא חדושו בלבד:

גרסי' בגמ' [דף סד:] עלה דמתני' דתנן מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן וכו' אלמא נאמן להתיר ואין נאמן לאסור לימא מתני' דלא כרבי נתן דתניא בשעת קדושין אמר יש לי בנים · כלומר כדי שלא תדאג מן היבום ותתרצה לו ומיהו כשקדשה לא אמר על מנת: ובשעת מיתה אמר אין לי בנים או שבשעת קדושין אמר אין לי אחים · כלומר ואין לדאוג מן היבום: ובשעת מיתה אמר יש לי אחים נאמן להתיר ואינו נאמן לאסור דברי רבי · כלומר נאמן במה שאמר בשעת קדושין ואינו נאמן במה שאמר בשעת מיתה: ר' נתן אומר אף נאמן לאסור · וצ"ל דרבי רבותא קמ"ל דאע"ג דאיכא למימר דמאי דאמר בשעת קדושין לא אמר אלא כדי שתתרצה אשתו בקדושיו ובשעת מיתה דלא איכפת ליה במידי קושטא קאמר אפ"ה נאמן להתיר משום דאיכא למימר מה לי לשקר כדאמרינן לקמן ואינו נאמן לחזור בו מדבורו הראשון ולאסור ולישנא דאף דקאמר ר' נתן ה"ק כי היכי דמודינא לך שהיה נאמן להתיר אילו לא חזר בו מדבורו הראשון כך נאמן לאסור כשחזר בו · ומסקנא דשמעתין אלא אמר אביי מתני' דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני אמר יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן לאו כל כמיניה לאסרה אכולי עלמא · כלומר מתני' דלא מוחזק לן האי גברא בשעת מיתה לא באחי ולא בבני וקיימא הך איתתא בחזקת שאינה זקוקה ליבם הלכך אמר יש לי בנים אחזקה קמייתא הוא דמוקים לה ונאמן ואי בתר הכי אתא איניש ואמר אחוה דמיתנא אנא לא כל כמיניה דמפיק לה מחזקתה והא דאוקמא בדלא מוחזק לן באחי היינו משום סיפא דלא מצי לאוקומה בדמוחזק לן באחי דא"כ היכי קתני יש לי אחים אינו נאמן אבל רישא דיש לי בנים נאמן אפי' בדמוחזק לן באחי הוא שהרי אינו עוקר חזקתו אלא שבא להתירה מגד אחר והכי אמרינן בהדיא בפרק יש נוחלין (דף קלד:) גבי האומר זה בני נאמן דאפילו היכא דמוחזק לן דאית ליה אחי מהימן: ברייתא דמוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני דאמרינן מה לי לשקר אמאי קאמר למפטרה מיבם מצי פטר לה בגיטא ורבי סבר מה לי לשקר כעדים דמו ואתו עדים ועקרי חזקה ורבי נתן סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתיא חזקה ועקרה חזקה · כלומר ברייתא דקאמר רבי נתן [אף] נאמן לאסור דמוחזק לן האי גברא באחי ולא שום עדים בדבר אלא חזקה בעלמא שכך שמענו עליו קודם קדושין וכי אמר בשעת קדושין יש לי בנים ואין לי אחים אי לאו דהדר ביה בשעת מיתה הוי מהימנינן ליה דאמרינן מה לי לשקר אמאי קאמר · כלומר למאי קא מהני ליה האי דבורא · אי למפטריה מיבם הוא דקא אתי מצי אמר לה פטרנא לך בגיטא מחיים סמוך למיתתו וכי הדר ביה בשעת מיתה בהא פליגי דרבי סבר מה לי לשקר

דשעת

המאור הגדול

ה"ג כדאיתא בכל הספרים הקדמונים בשעת קדושין אמר יש לי בנים בשעת מיתה אמר אין לי בנים בשעת קדושין אמר אין לי אחים בשעת מיתה אמר יש לי אחים וכו' והכי הוא אורחא דמילתא שאדם עשוי להקל על אשתו בשעת קדושין כדי שתתרצה בקדושין מתני' דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני ומש"ה נאמן להתיר לומר יש לי בנים ואף על פי שנתגלו אחים לו לאחר מכאן הועילה לו עדותו על הבנים להתירה ואינו נאמן לאסור אפילו חזר בו בשעת מיתה דמעיקרא בחזקת היתר קיימא ועד אחד נאמן להתיר חזקה אין אדם חוטא ולא לו ואינו נאמן לאסור לאו כל כמיניה דאסר לה אכ"ע לאפוקה מחזקתה ברייתא דמוחזק לן באחי ולא בבני דקיימא בחזקת איסור ואפילו את"ל דעד אחד ביבמה לא מהימן להתירה לעלמא היכא דקיימא בחזקת איסור בעלה מהימן דאמרינן מה לי לשקר אי בעי פטר לה בגיטא והיכא דלא קא הדר ביה מדבוריה לעולם נאמן להתיר ואם חזר בו בשעה מיתה פליגי רבי ור' נתן רבי סבר מה לי לשקר כעדים דמי והא נפקא לה מחזקת איסור וקיימא בחזקת היתר והרי היא כאילו כל ימיה עמדה בחזקת היתר ולאו כל כמיניה דאסר לה ור' נתן סבר מה לי לשקר כחזקה דמי ולא אתיא חזקה ועקרה חזקה כלומר לא עקר לה לשוייה כמי שאינה אלא מתלא תליא וקיימא דאי הדר ביה בשעת מיתה נעורה חזקה ראשונה של איסור והדרא למילתא קמייתא הלכך כה"ג נאמן אף לאסור בך נראה לי ומהלכות הרי"ף ז"ל נראה שהלכה כרבי ואינו נאמן לעולם לאסור דקיימא לן הלכה כרבי מחבירו ולפיכך לא (י) הזכירה זו הברייתא מחלוקת רבי ור' נתן (עיין ברא"ש סימן י"א):

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ה"ג כדאיתא בכל הספרים הקדמונים וכו' עד ולפיכך לא הזכירה זו הברייתא מחלוקת רבי ור' נתן: **אמר הכותב** רבינו שלמה כך פירשה אות באות אבל תמהני על בה"מ שהסכים עם רבינו ז"ל בשמעתו ופסק הוא כרבי שאינו נאמן לעולם לאסור ואמר שלפיכך השמיטה רבינו ז"ל לזו הברייתא לפי דבריו היה לו לרבינו לכתוב דברי רבי ולפסוק הלכה כמותו לומר שאפילו חזר בו אינו נאמן לאסור בשלא חזר בו כלל אפילו לרבי נתן לעולם נאמן ועכשיו שסתם לו [לא] פסק במחלקתן כלום ומה שהוא סכל בלבד כתב וכן לא פסק אין לו אחים נאמן במוחזק לן באחי וזה דבר גדול שנתן לכתוב בהלכות אני תמה בעיקר דינם שלא מצינו בתלמוד נאמן ויכול לחזור בו אלא כל שנאמן כיון שהגיד שוב אינו חוזר וזה שאמר בשעת קדושין יש לי בנים ואילו שתק בשעת (כ) מיתת אשתו כי הדר אמר אין לי בנים היאך חזקה ראשונה של איסור לאוסרה ועוד קשה על זה שהם מפרשים בשעת קדושין אמר אין לי בנים שהוא אשתו בשעת קדושין כדי שתתרצה בקדושיו וא"כ לא היה לנו להאמינו כדאמרינן בפרק יש נוחלין כמכם שאם אמר בני וחזר ואמר עבדי נאמן וכן הוה לן למימר הכא דכדי שתתרצה בקדושיו אמר ולשעה שמעינן ליה אלא הלעתה של שמועה בשעת קדושין היינו בזמן שנשאה ולא להפים דעתה אמר כלום אלא אמר כן ומשום דבעי למנקט ליה בחוזר לרבותא בעלמא פליג לה בתרי זימני לשעת קדושין ולשעת מיתה קס"ד דמתני' רישא נאמן להתיר במוחזק לן באחי ולא מוחזק לן בבני סיפא אינו נאמן לאיסור בדלא מוחזק לא באחי ולא בבני וכ"ש במוחזק בבני כפשטא דמלתא נאמן בשצריכין לנאמנותו וכן ברייתא בכה"ג הוא ה"ק אף נאמן לאסור כשם שהוא נאמן להתיר לומר שבזה ובזה אינו נאמן להוציאה מחזקה שלה אלא היתה

דשעת קדושין כאילו באו עדים בדבר דמי ועקר ליה לחזקה דהוה מחזקינן לה מעיקרא באחי בלא בני וקיימא לה הך איתתא בחזקת שאינה זקוקה ליבם וכי אתא בשעת מיתה לאפוקה מחזקתה לאו כל כמיניה ור' נתן סבר וכו' ולא אתיא חזקה דמה לי לשקר ועקרה לחזקתה קמייתא דהוה קאי ביה קודם קדושין לאוקמה להך איתתא בחזקת שאינה זקוקה ליבם למיפסל דבוריה דבשעת מיתה ומיהו אי לא הוה הדר ביה הואי שריא לעלמא דנהי דלא אתיא חזקה ועקרה חזקה לגמרי ארועי מיהא איתרעאי וכל כמה דלא איתכחש דבוריה קמא מהימן דאין אדם חוטא ולא

נר מצוה

לו ואילו אית ליה אחי הוה הדר ביה בשעת מיתה עד כאן לשון רש"י ז"ל · ולענין הלכה משמע דקי"ל כרבי דאינו נאמן לאסור דהא מה לי לשקר כעדים דמו דקיימא לן [עירובין דף מו:] הלכה כרבי מחברו ואע"ג דבפרק קמא דבבא בתרא (דף ה:) וביבמות פרק האשה שלום (דף קיד:) איבעיא לן אי אמרינן מגו אפי' במקום חזקה או לא התם הוא דמגו שהיה יכול לטעון טענה אחרת דלא עדיף האי מגו כולי האי אבל הכא מגו דבידו הוא שהיה יכול לומר לעדים כתבו גט לאשתי סמוך למיתתו וכאותו שאמרו ביבמות פרק רבן גמליאל (דף נב·) כתבו גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה הרי זה גט אי נמי שהיה יכול לכתוב לה עכשיו שתתגרש בו מעכשיו ולשעה אחת סמוך למיתתו ומה לי לשקר דבידו כעדים דמו וא"ת והיכי אמרינן דהאי מגו כעדים דמי והאמר בפרק יש טחלין[ד' קלד:]גבי זה בני נאמן מפרשינן טעמא הואיל ובידו לגרשה ואייתי' למפשט מינה דבעל שאמר גרשתי את אשתי [נאמן ומסיק דאינו נאמן אלמא] חיישינן לה אפי' מכאן ולהבא אין מאמינין אותו יש טומר שאין אומרי' מיגו ואפי' במה שבידו לאחי טענה אבל הכא הרי בידו לפוטרה מן היבום ולא מרוויח לה טפי במאי דקאמר השתא ועדיין יש לדקדק דאי קיימא לן כרבי

רש"י

ברשות האב לקדשן: (מתני') משתי נשים · שנשא שניה אחר מיתת ראשונה: גדולות · בת ראשונה: קטנות · קרי בת שניה: כולן אסורות · שכל אחת קרויה גדולה אצל קטנה הימנה: כולן מותרות · דלא מחית איניש נפשיה לספיקא וכי אמר גדולה גדולה שבכולן קאמר או קטנה שבכולן קאמר: הוא אסור בקרובותיה · דשויוהו אנפשיה חתיכה דאיסורא בהודאתו: גדולה · היינו האם וקטנה הבת: מותרת בקרוביו · שאין אמה נאמנת עליה ואפי' גט לא בעיא דאי בעיא גט הויא גרושתו ונאסרת בקרוביו: גמ' מבקשין הימנו ליתן גט · אסיפא דקאמר קדשתני קאי (ב) וצריכה גט וקאמר דמבקשין אותו שיתן גט ויאסר בקרובותיה להתירה להנשא ורב מוסיף ומפרש שאם נתן גט מעצמו בלא בקשה כופין אותו ליתן כתובה דגלי אדעתיה דקידשה וארוסה יש לה כתובה

*מתני' מי שיש לו ב' כתי בנות מב' נשים ואמר קדשתי את בתי הגדולה ואיני יודע אם גדולה שבגדולות או גדולה שבקטנות או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות כולן אסורות חוץ מן הקטנה שבקטנות דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות קדשתי את בתי (א) קטנה ואיני יודע אם קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות כולן אסורות חוץ מן הגדולה שבגדולות דברי ר"מ ר' יוסי אומר כולן מותרות חוץ מן הקטנה שבקטנות: גמ' וקיימא לן *דר' מאיר ורבי יוסי הלכה כר' יוסי: *מתני' ‏אהאומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא א קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו קדשתיך והיא אומרת לא קדשת אלא בתי הוא אסור בקרובות גדולה וגדולה מותרת בקרוביו ומותר בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו ומותר בקרובות גדולה וגדולה אסורה בקרוביו: גמ' קדשתני והוא אומר לא קדשתיך איתמר אמר שמואל מבקשין ממנו ליתן גט אמר רב ואם נתן גט מעצמו כופין אותו ליתן כתובה: איתמר אמר רב נחמן אמר שמואל ‏בהמקדש בעד אחד ב אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים וכן הלכתא ואי קשיא לך הא דתנן האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה התם

נקיטינן דאפילו בדמוחזק לן דאית ליה אחי נאמן לומר אין לי אחים ואילו בפרק יש נוחלין (דף קלה·) אמרינן ההוא דהוה מוחזק לן דלית ליה אחי ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי אמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דמוחזק לן דלית ליה אחי ועוד הא אמר בשעת מיתה דלית ליה אחי אמר ליה אביי הא איכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי ומסקנא אמר ליה רבא לרב נתן בר אמי זיל חוש לה אלמא כל היכא דמוחזק דאית ליה אחי לא מהימן איהו למימר דלית ליה וניחא לי דהתם שאני דאיכא הכא קלא דאיכא סהדי במדינת הים וכל היכא דאפשר למיקם עלה דמילתא אפומא דסהדי נטרינן להו ולא מקילינן באיסור אשת איש אבל בחזקה [בעלמא] שאין אנו יודעין שיש עדים בדבר שיהא אפשר להתברר על פיהם נאמן משום מה לי לשקר והרב אלפסי ז"ל השמיט כל זה וכתב הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שסמך לו על מה שהביא מסקנתינו דאמר יש לי בנים לא מרע לחזקה דאחים ואומר אין לי אחים מרע לה דליתא שהרי אפשר שהיו לו ומתו שאילו אומר לא היו לי אחים מעולם ודאי דלא מהימן והיינו ההיא דבפרק יש נוחלין דאמרינן והא איכא עדים במדינת הים דאלמא משום מגו לא מהימן לאכחושי קלא וחזקה אלו דבריו ז"ל ומכל מקום לפי זה מי שהיה מוחזק שיש לו אחים ואמר בשעת מיתה שאין לו אחים נאמן אבל הר"ם במז"ל כתב בפ"ג מהלכות יבום וחליצה שאינו נאמן ונראה שסמך לו על אותה סוגיא שבפרק יש נוחלין דאביי גופיה דאוקי הך אוקימתא הכא אמר התם הא איכא עדים במדינת הים וכו' ורבא נמי אסיק ואמר זיל חוש לה ולא הסכימה דעתו ז"ל באלו החלוקים שכתבנו: מתני' מי שיש לו שתי כתי בנות משתי נשים · שנשא שניה לאחר מיתת ראשונה: גדולות · בת הראשונה: קטנות · בת שניה: ואמר קדשתי את בתי הגדולה · אמר לבעל בשעת קדושין קדשתי לך את בתי הגדולה: כולן אסורות חוץ מן הקטנה שבקטנות · מפרשינן בגמ' דבשאין בכת שניה אלא גדולה וקטנה עסקינן שאילו היו אמצעיות בכת שנייה אפילו לרבי מאיר היו מותרות משום דלא מקריא גדולה אלא א"כ היא גדולה נגבי כל כת אחת והיינו דלא קתני איני יודע אם האמצעיות שבקטנות · ואע"ג דלא קתני ואיני יודע אם האמצעיות שבגדולות אף על גב דודאי אסורות שהרי הן הגדולות לכל כת שניה הנהו לא אצטריכו ליה למתני דכיון דתני איני יודע אם קטנה שבגדולות ממילא משמע דכל שכן אמצעיות שבגדולות [אסורות]: רבי יוסי אומר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות · מפרשינן בגמ' דבהא קא מיפלגי ר"מ סבר מחית איניש נפשיה לספיקא ור' יוסי סבר לא מחית איניש נפשיה לספיקא למימר מילתא דליתי בה לידי שאלה לחכמים וכי אמר גדולה גדולה ממש שבכולן קאמר: קדשתי את בתי הקטנה · מתפרשה היא בבבא קמייתא: גמ' וקיימא לן ר' מאיר ור' יוסי הלכה כרבי יוסי ובגמ' פרכינן למימרא דרבי מאיר סבר מחית איניש נפשיה לספיקא ור' יוסי סבר לא מחית איניש נפשיה לספיקא והא איפכא שמעינן להו דתנן (ג) עד הפסח · כלומר האומר קונם דבר פלוני עלי עד הפסח: אסור עד שיגיע עד שיהא פסח אסור עד שילא עד פני הפסח רבי מאיר אומר עד שיגיע · כלומר ומשהגיע אין כאן פני פסח ואע"פ שכל יום ויום של פסח פני הוא לחבירו לא מחית איניש נפשיה לספיקא שיהא צריך לשאול אי זה הוא וכי אמר פני קמא דכולהו קאמר: ר' יוסי אומר עד שילא · דכל חד וחד הוי פני לחבירו ולא ידעינן הי ניהו ואפילו אחרון הוי תחלתו פני לסופו · ואמרי' אמר רב מוחלפת השטה · כלומר הך דנדרים והתניא וכו' בניחותא וסוגיין נמי בנדרים בפרק קונם (דף סא:) הכי סלקא דמוחלפת השטה מיהו הכא בסוף סוגיין [דף סה·] אמרי' דבלישנא בעלמא קא מיפלגי מר סבר עד פני הפסח עד קמי פסחא ומר סבר עד · דמפני פסחא לפי זה לא צריכין לאפוכי ההיא דנדרים · ולענין הלכה הר"ם במז"ל פסק בפ' עשירי מהלכות נדרים דהאומר עד פני אינו אסור אלא עד שיגיע לפי שסמך לו על סוגיא דנדרים דאתאמרא בדוכתה דמסקינן בה דמוחלפת השטה ועוד דהכא והתם מסייעינן לישנא דמוחלפת השטה ואמרינן והתניא וכו' וכיון דקיימא לן דרבי מאיר ורבי יוסי הלכה כר"י נקיטינן דבאומר עד פני הפסח אינו אסור אלא עד שיגיע דרבי יוסי הכי אמר אבל הרמב"ן ז"ל פסק לאסור עד שילא דלמסקנא דסוגיין דהכא לא צריכינן לאפוכי ואע"ג דברייתא איפכא תניא טפי עדיף לאפוכי ברייתא מקמי מתני' הלכך נקיטינן לאסור עד שילא דרבי יוסי הכי אמר: מתני' האומר לאשה קדשתיך וכו' הוא אסור בקרובותיה · דשויוהו עליה חתיכה דאיסורא בהודאתו: ומותר בקרובות קטנה וכו' · שאין אמה נאמנת עליה ואף היא אינה צריכה גט דאי בעיא גט הויא ליה גרושתו ונאסרת בקרוביו: קטנה · הבת: גדולה · האם · ואמרינן בגמ' דהך בבא דהיא אומרת לא קדשת אלא בתי צריכא דסד"א מדאורייתא הימניה רחמנא לאב ומדרבנן להימניה לדידה ותאסר ברתא בדבורא דידה קמ"ל: גמ' מבקשין ממנו ליתן גט · אבבא דקדשתני והוא אומר לא קדשתיך קאי דכדי להתירה ליגשא מבקשין ממנו ליתן גט ומיהו אין כופין משום דאמר לא ניחא לי דאתסר בקריבתה והכי איתא בגמ' · ומכאן נראה דכל היכא שנתן גט אע"פ שהוא אינו מודה בקדושין נאסר בקרובותיה כדי שלא יאמרו שהוא נושא קרובת גרושתו ומשום הכי אין כופין הא לאו הכי ודאי כופין דמאי איכפת ליה וכגון זו כופין על מדת סדום: ואם נתן גט מעצמו · בלא בקשה: כופין אותו ליתן כתובה · דגלי דעתיה דקדשה וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דאם הוא חכם ויודע שהיא אסורה לעלמא ופירש שעל כן הוא (ד) כותב שלא תתעגן אין כופין אותו ליתן כתובה אבל אם לא פירש נראין הדברים שאף על פי שהוא יודע כופין אותו ליתן כתובה דסתם אמרו ע"כ ומשמע מהכא לכאורה דארוסה יש לה כתובה דליכא למימר דהכא כשכתב לה דאם כן היאך מכחישין זה את זה והלא מספר כתובתה נלמוד שקדשה אבל אינה ראיה דאיכא למימר דבאתרא דכתבי כתובה והדר מקדשי עסקינן: המקדש בע"א אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים · לדברי העד ומפרשינן טעמא בגמ' [דף סה:] משום דילפינן דבר דבר ממנון דכתיב התם [דברים יט] על פי שנים עדים יקום דבר וכתיב הכא [דברים כד] כי מצא בה ערות דבר ופרכינן אי מה להלן הודאת בעל דין כמאה עדים דכתיב אשר יאמר כי הוא זה הרי שסמך על מקלת הודאתו אף כאן נימא דהודאת בעל דין כמאה עדים ומהדרינן התם לא קא מיחייב לאחריני · כלומר אינו חב לאחרים בהודאתו זאת שאין נפסד אלא הוא · אבל הכא קא מחייבה לאחריני שהוא אסור בקרובותיה והיא נאסרת בקרוביו(א) כך פרש"י ז"ל ואין צריך (ה) אלא משום דאסר לה אכולי עלמא:

דאמר

עין משפט

א מיי' פ"ט מהל' אישות טוש"ע אה"ע סימן מח:

[דף רלז ע"ב]

ב מיי' פ"ד מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' מב מד:

עירובין דף מו: דף סה.

הגהות הר"י

(א) נ"ל מאחר מה ראו הר"י לבטל הקדושין מאחר שהיא מודה ובוויתא ע"כ כ"ע חתיכ' דאיסור' ובכללם קרוביו וכן הוא שהיא קרובותיה עליה וכו':

שלטי הגבורים

א כתב רמב"ם ז"ל ששלח שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה השליח ואמר לעצמי קדשתי והאשה אומרת לראשון ששלחו נתקדשתי אם לא עשה השליח בעדים הרי השליח אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו והאשה אסורה בקרובי המשלח והמשלח מותר בקרובותיה ואם הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לראשון אמרה איני יודעת למי נתקדשתי אם למשלח אם לשליח אם לא הוחזק השליח בעדים הרי זו מקודשת לשני ואם הוחזק שהוא שלוחו שניהם נותנים גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס וכתב עליו הה"מ דבירושלמי בריש פרקין מצאתי דברים הללו ואינם מובנים לי דבריו דנהי דהוחזק השליח בעדים היאך התקדש לראשון הרי הוא עומד וצוח אע"פ שמנני שליח בפני עדים חזרתי בו משליחותו ולעצמי קדשתיה וכרישא נמי למה מותר המשלח בקרובותיה הרי הוא אומר שעשאו שליח וגם האשה אומרת שנתקדשה לו ומאי נפקא מינה במה שלא הוחזק בעדים הרי הודה שעשאו שליח וצ"ע:

ב סמ"ג כתב אמנם בסוף הסוגיא אומר מאי הוי עלה רב כהנא אמר אין חוששין רב פפא אמר חוששין ולא נפסק הלכה כמי וראוי להחמיר כך פסק הר"ר אליעזר ממיי' וסמ"ג כתבו בשם ה"ג [דאין חוששין וכתב הטור] דהמקדש בפסולי עדות דרבנן או בעדים שהם ספק פסולי תורה אם רוצה לכנוס מותר ומקדש בעדים כשרים ואם לא רצה לכנוס צריכה גט מספק ואפילו אם כפרה האשה ואומרת לא קדשתני כופין אותה ליקח גט:

לשון ריא"ז:

המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו ואפילו שניהם מודים שאין דבר שבערוה פחות משני עדים שנאמר כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר על פי שנים עדים יקום דבר ואע"פ שבממון הודאת בעל דין כמאה עדים דמי אין הודאת הקדושין כהודאת ממון שהמודה בממון אינו מחייב אלא עצמו אבל המודה בקדושין בא לחייב אחרים שהרי הוא אוסר בהודאתו קרובות האשה עליו והיא אוסרת בהודאתה עליה כל אדם ונראה בעיני שאם הוחזקו באותן הקדושין ועומדין בחזקת איש ואשתו אע"פ שאין להם עדי קדושין ולא עדי ייחוד שלא נתייחדו בפני עדים הכשרים להם הואיל ומוחזק במקומן בחזקת איש ואשתו הרי חזקה זו כמו עדות ברורה גמורה כמב"ה:

הגהות הב"ח

(א) שקטנה כצ"ל:
(ב) דצריכה כצ"ל:
(ג) דתנן הנודר:
(ד) הוא נותן גט כצ"ל:
(ה) ובגור הוא שרש"י כיון לתת טעם לאומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך שאינה נאמנת בהודאתה ואע"ג דלא אסרה ליה אכולי עלמא אלא משום שהוא אסור בקרובותיה ומשום הכי פי' נמי לגבי דידה והיא נאסרת בקרוביו כדי לקצר לפרש בענין אחד וק"ל:

דאמר לה קדשתיך בפני פלוני ופלוני וכו' · דהוו להו קדושין גמורים כדבריו ונאמן הוא לאסור את עצמו : **עובד כוכבים** שקדש וכו' חיישינן שמא מעשרת השבטים בא · שנשאו עובדות כוכבים וקסבר עובדת כוכבים שילדה מישראל הולד ממזר וחוששין לקדושי ממזר : ודווקא בדוכתא דקביעי · בני עשרת השבטים והיינו בחלח ובחבור [מ"ב יח] ששם הגלם מלך אשור וכל קבוע כמחלה על מחלה דמי : בנך קרוי בנך וכו' · דנפקא לן מכי יסיר את בנך [דברים ז] דלא כתיב כי תסיר את בנך אלמא לאו אבתו לא תקח לבנך קאי דלאו נמי יולדת בן לעבודת כוכבים לאו בנך מיקרי אלא בנה ולא קרינא ביה כי תסיר נר מצוה את בנך הלכך עובדי כוכבים גמורים נינהו : והא איכא בנות שנשבו ונשאום עובדי כוכבים והולידו מהן ואמר רבינא לקמן בפרקין ובפ' שני דיבמות (דף כג·) בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך דכתיב בתו לא תקח לבנך וגו' כי יסיר את בנך מדלא כתיב כי תסיר מכלל דאבתך לא תתן לבנו קאי וה"ק שמא תלד לו בן ויסירנו האב מאחרי וקא קרי ליה בנך וליתום לקדושין : גמירי דבנתא דההוא דרא · דעשרת השבטים : כי בנים זרים ילדו · אלמא בן ישראל הבא על העובדת כוכבים זר הוי : **מר** זוטרא וכו' על פי שנים עדים שהצריכה תורה למאי הלכתא הצריכה עדים · משום דאי בעי מהדר וטוער לא היה כן לא יוכלו לומר כן שאלו יעידום ומשום הכי הוא שהצריך הכתוב עדים ואכן שאין אנו שקרנין ולא הדרינן בן אין אנו צריכין עדים : או דלמא שאפי' הם מודים אין דבריהם קיימים אלא בעדים וכמלאתי אני מחזיק בשלו והוא בשלי שאין חלוקתו כלום : לא איברו סהדי אלא לשקרי · הכופרים בדברים לומר לא היה כן ודוקא בענין ממון הוא דאמרי' הכי אבל בקדושין הא אמרי' לעיל דאפי' שניהם מודים לא מהני בלא עדים ומיהו אמרו בשם הר"ם ב"ן ז"ל דדוקא קדושי כסף וביאה הוא דלא מהני בלא סהדי אבל קדשה בשטר שהוא כתב ידו אף על פי שאין עליו עדים מהני דכשהיא מוליאתו כאילו יש עדים בדבר דמי דהא לשווי שטרא לא בעינן עדים לדידן דקי"ל [גיטין דף פו:] כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי ובגירושין נמי אע"פ שהוא דבר שבערוה מהני בדיעבד דהא כתב בכתב ידו ואין עליו עדים הוא א' מג' גיטין פסולין שאם נשאת הולד כשר כדאיתא בפרק המגרש (דף פו·) וה"נ אם קדשה בשטר כזה מקודשת והביא ראיה מדאמרינן בפ' ד' אחים (דף ל:) כילד ספקק דושין זרק לה קדושיה ספק קרוב לו וכו' ספק גירושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הרי אלו ספק גירושין [מה שאין בקדושין] ואמר רבא כל שיש בקדושין יש בגירושין ויש בגירושין שאין בקדושין וזהו דקדושין למעוטי זמן דליתא בקדושין ומדלא מפיק אלא זמן ש"מ דכתב ידו בלא עדים כי היכי דאיתיה בגירושין איתיה בקדושין : **גרסי'** בגמ'* אמר אביי אמר לו עד אחד אכלת חלב והלה שותק נאמן ותנא תונא עד אחד אומר אכלת והלה אומר לא אכלתי פטור טעמא דאמר לא אכלתי הא אשתיק מהימן · וה"פ אמר לו עד אחד אכלת חלב שוגג ואתה חייב קרבן נאמן העד וכשר הקרבן ואין כאן משום לו הודע אליו ולא שיודיעוהו אחרים והכי דרשינן ליה בשמעתא קמייתא דהאשה רבה ולא שיודיעוהו אחרים והוא מכחישו: ואמר אביי אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן ותנא תונא עד אחד אומר נטמאת והלה אומר לא נטמאתי פטור טעמא דאמר לא נטמאתי הא שתיק מהימן ואמר אביי אמר לו עד אחד שורך נרבע והלה שותק נאמן · כלומר ואסור לקרבן אבל לסקלו תרי בעינן דאמר מר [ב"ק דף מד:] כמיתת בעלים כך מיתת השור : ותנא תונא · לענין פסולי קרבן בזבחים (דף עא·) ובבכורות (דף מא·) ושנעבדה בו עבירה ושהמית ע"פ עד אחד או ע"פ בעלים* האי על פי עד אחד היכי דמי אי דקא מודי בעלים הייטו ע"פ בעלים אלא לאו דשתיק וצריכא · לאשמועינן בכולהו דשתיקה כהודאה היא : דאי אשמעינן הך קמייתא דאי לאו דקים ליה בנפשיה* חולין לעזרה לא הוה מייתי אבל נטמאו טהרותיך האי דשתיק סבר חזו ליה בימי טומאתו · כלומר ולא איכפת ליה להכחיש והודאה מיהא לא הויא ומותרין לטהורים : ואי אשמעינן התם משום דקא מפסדי מיניה בימי טהרתו אבל שורו נרבע מימר אמר כל שוורין לאו לגבי מזבח קיימי · ולא איכפת ליה להכחיש והודאה מיהא לא הויא ומותר להקרבה · צריכא : איבעיא להו אשתו זינתה בעד אחד מהו · כלומר אמר לו עד אחד אשתו זינתה והוא שותק · מהו · לאסור עליו אמר אביי היא היא רבא אמר הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים אמר אביי מנא אמינא לה דההוא סמיא דהוה מסדר מתנייתא קמי דמר שמואל יומא חד נגה ליה ולא אתא שדר שליחא אבתריה אדאזל שליח בחדא אורחא אתא איהו בחדא אורחא כי אתא שליח א"ל אשתך זינתה אתא לקמיה דמר שמואל א"ל אי מהימן לך זיל אפקה ואי לא לא תפקה מאי לאו אי מהימן לך דלאו גזלן הוא · כלומר אי מהימן לך האי עד כשאר עד אחד דידעת ביה שאינו מפסולי עדות דלאו גזלן הוא אפקה הואיל ולא הכחשתו : ורבא אמר אי מהימן לך כבי תרי אפקה ואי לא לא תפקה · זו היא סוגיית הגמ' · ודייקי' עלה מדאמרי' בגיטין פ' הנזקין (דף נד:) היה עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אינו נאמן ואקשינן מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא ואמר אביי כל שבידו נאמן טעמא דבידו הא לאו הכי לא ותירץ ר"ת ז"ל דבסוגיין הייטו טעמא משום דשתיק ושתיקה כהודאה דמיא והתם מיירי באומר איני יודע ומש"ה לא מהימן אלא במידי דבידו ולפיכך מי שאמר לחברו נתנסך יינך ושתק אסור משום דשתיקה כהודאה אבל אם אמר איני יודע אין העד נאמן עליו אם לא היה בידו ואמרו עוד בתוספות שנראה שאם אנו יודעים בו ששתק מחמת שאינו יודע אם אמת הוא אם לאו גם אם העד עצמו אומר שלא היה בעל הבית יודע אין סברא לומר שם שתחשב שתיקתו כהודאה דאין דומה שתיקתו אלא כאיני יודע בעלמא והא דדייקינן גבי עד אחד שאמר לו אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי הא אשתיק מהימן הייטו כגון שאמר דאחר שאכלו בשוגג הזר ונודע לו וכן נטמאו טהרותיך שאומר בפניו נטמאו וכן המית ע"פ עד אחד ואף סמיא נמי באומר שגם הוא יודע ועובדא דינאי המלך נמי שהיו אומרים שאמו נשבית במודיעים כדאיתא בגמ' בשאמר העד שגם המלך עצמו ידע אחרי כן שהוא אמת אבל במקום שאינו יודע כלום גם לא היה יכול לידע למה תחשוב שתיקתו כהודאה זהו לשונם בתוס' ולפי שטה זו דאמרי' דטעמיה דאביי דאמר הכא נאמן היינו משום דשתיקה כהודאה דמיא רבא נמי הכי ס"ל דכיון דלא פליג אלא באשתו זינתה בעד אחד משום דהויא דבר שבערוה משמע דבשאר איסורין כאביי סבירא ליה כדיניה וכטעמיה דהייטו משום דשתיקה כהודאה דמיא הא אילו אמר איני יודע אינו נאמן והא דמתרץ רבא התם בהניזקין כגון בדאשכחיה ולא א"ל ולבתר הכי א"ל דמשמע דאי א"ל מעיקרא מהימן (כ) כולה ברייתא לרבא [בדהוה] בידו מתוקמא דאילו לאו בידו כיון דאמר איני יודע לא מהימן כלל ואפילו במידי דבידו סבירא ליה לרבא דאי אשכחיה מעיקרא ולא א"ל לא מהימן וסייעיה [ר"ת] ז"ל למילתיה מדאמרי'

תורה אור

התם כגון דאמר לה קדשתיך * בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה : גרסינן בפרק חמש עשרה נשים *אמר רב יהודה אמר רב אסי עובד כוכבים שקדש בזמן הזה חוששין לקדושיו חיישינן שמא מעשרת השבטים הוא ודוקא בדוכתא דקביעי כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי °בנך (א) קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה והא איכא בנות ואמר רבינא בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך הא גמירי דבנתא דההוא דרא אצטרויי אצטרוי פי' נבקע הרחם שלהם ונעשו עקרות איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי לא זזו משם עד שעשאום ב עובדי כוכבים גמורים שנאמר °בה' בגדו כי בנים זרים ילדו : *מר זוטרא ורב *אחא סבא בריה דרב מרי בר יוסי פלוג *נכסייהו בהדי הדדי אתו לקמיה דרב אשי אמרו על פי שנים עדים אמר רחמנא דאי בעו (ה)לא מצו הדרי בהו ואנן לא הדרינן או דלמא לא מתוקמא מילתא אלא בסהדי אמר להו לא איברו ג סהדי אלא לשקרי מהא שמעינן דהיכא דמודו בעלי דינין דקנו מהדדי לא מצי חד מנייהו למהדר ביה ואע"ג דלא הויא מילתא קמי סהדי דלא איברו סהדי אלא לשקרי : (ב) ד עד אחד אומר נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן (ג) עד אחד אומר *שורך נרבע והלה שותק נאמן ותנא תונא עד אחד אומר נטמאת והלה אומר לא נטמאתי (ב)פטור טעמא דאמר (ד) הא לא אמר מהימן אביי אמר היא היא אמר אביי מנא אמינא לה דההוא סומא דהוה מסדר מתניתא קמי דמר שמואל יומא חד נגה (ס) ולא אתא שלח שליח אבתריה אדאזיל (ו) בהאי אורחא אתי איהו בהאי אורחא כי אתא (ז)אמר אשתו זינתה א"ל מר שמואל אי מהימן לך זיל אפקה ואי לא לא תפקה מאי לאו אי מהימן לך דלאו גזלנא הוא אפקה(ח)לא אי מהימן ד לך כבי תרי אפקה (ט)אי לא לא תפקה (י) *[איבעיא להו זינתה אשתו בעד אחד מהו] אמר רבא הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים וכן הלכה והני מילי בדיני אדם אבל

רש"י

כתובה מנה ומאתים : קדשתיך בפני פלוני ופלוני · דלדבריו הוו קידושין גמורין דהוא נאמן לאסור על עצמו : חיישינן שמא מעשרת השבטים הוא·דא שנשאו עובדות כוכבים וקסבר עובדת כוכבים שילדה מישראל(ג)הולד ממזר וחוששין לקידושי ממזר : ודוקא בדוכתא דקביעי · בני עשרת השבטים דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והיכא קביעי כדכתיב וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן ועריי מדי : בנך · הבא מישראל וישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה כך נפקא לן מכי יסיר את בנך ולא כתיב כי תסיר את בנך אלמא לאו אבתו לא תקח לבנך קאי דאם יולדת בן לעבודת כוכבים לאו בנך מיקרי ולא קרינן ביה כי תסיר את בנך מאחרי דעובדי כוכבים גמורים הם דאין קרוי בנך אלא בנה : והא איכא בנות ישראל שנשבו ונשאום עובדי כוכבים והולידו מהם : ואמר רבינא בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך · דכתיב בתך לא תתן לבנו וגו' כי יסיר את בנך מאחרי ומדלא כתיב כי תסיר מכלל דאבתך לא תתן לבנו קאי וה"ק שמא תלד לו בן ויסירנו האב מאחרי וקא קרי בנך וליחוש לקידושין: דההוא דרא· דעשרת השבטים : אצטרויי · נתבקע רחמן מלקלוט את הזרע ונעשו עקרות : לא מתוקמא מילתא · אפי' שניהן מודין : דלא איברו סהדי אלא לשקרי · להכחיש הכופרים בדברים לומר לא היה כן: שורך נרבע · ופסול להקרבה דלסקלו תרי בעינן דכמיתת הבעלים כך מיתת השור : טעמא דאמר לא נטמאתי · שמכחישו : בעד אחד · כלומר אמר ליה עד א' אשתך זינתה והוא שותק : מהו · לאסור עליו: נגה · איחר עצמו ההוא סומא : שדר · שמואל שליח אבתריה : מאי לאו · דהכי קאמר אי מהימן לך כשאר עד אחד דלאו גזלנא הוא אפקה הואיל ולא הכחשתו :

אלא

שלטי הגבורים

א מעשה באחד שאמר קדשתי אחות אשתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים קודם שקדשתי את אשתי ולא גרשתיה והרי היא נשואה ויש לה בנים כתב ר"ת שאינו נאמן לאוסרה על בעלה כל זמן שלא יביא עדים ואפילו אם תאמר אמת שקדשתני אינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה ואפילו יביא עדים שקדשה אם הוא היה בחופת אחות אשתו מותרת לבעלה כיון שנתקדשה לפניו שהאשה שנתקדשה לאחר בפני בעלה הוו קדושין וזה אסור באשתו כיון שאמר שקדש לאחותה תחלה ואסור בקרובות שתיהן :

ב כתב הטור עובד כוכבים ועבד שקדשו ישראלית אינו כלום ישראל מומר שקדש קדושיו קדושין וצריכה ממנו גט וי"א דמומר לחלל שבת בפרהסיא ולע"ז אין קדושיו קדושין ודינם כעובד כוכבים גמור ולא נראה לטור וכותי הוה עובדא ואצרכי' גט רב יהודאי ומר רב שמואל ריש כלה · מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש ישראלית הוו קדושי ספק וצריכה גט כתב מיי' המקדש מי שחציה שפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת קדושין גמורין עד שתשתחרר ולאחר שתשתחרר אינה צריכה קדושין אחרים והרא"ש אמר דהוו קדושין גמורין וצריכה גט ומיהו הבא עליה אינו חייב מיתה כמו על שאר אשת איש אלא חייב אשם :

ג כתב הרא"ש ז"ל בפ"ק דסנהדרין כשכתבתי דקנין בלא עדים מהני היכא דשניהם מודים והא דקאמר בפרק חזקת הבתים קנין בפני שנים לאו דוקא הוא שהדין כיון לבינו אלא קנו בפני שנים משום דבעי למימר א"נ טומר כתובו :

ד כתב סמ"ג דמשביעה בנקיעת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה אותה בעצמו ואחר כך תגבה כתובתה אבל בדבר אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול כתב הטור ואם יש עד אחד שזינתה אינו חייב להוציאה בדיני אדם אבל משום

הגהות הב"ח
(א) נ"ב למיהדר : (ב) נ"ב הג"ה אמר אביי א"ל ע"א אכלת חלב והלה שותק נאמן ותנא תונא א"ל ע"א אכלת חלב והלה אומר לא אכלתי פטור טעמא דאמר לא הא אשתיק מהימן ואמר אביי א"ל ע"א נטמאו וכו"ל : (ג) עד אחד וכו' שותק נאמן נמחק : (ד) טעמא דאמר לא הא אשתיק מהימן ואמר אביי א"ל ע"א שורך נרבע והלה שותק נאמן ותנא תונא ושנעבדה בו עבירה ושהמית ע"פ ע"א או ע"פ הבעלים האי ע"פ ע"א ה"ד אי דקא מודו בעלים הייטו ע"פ בעלים אלא לאו דשתיק איבעיא להו אשתו זינתה בע"א מהו אביי אמר היא היא רבא אמר הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים כו' כנ"ל : (ה)נ"ב ליה: (ו)נ"ב שליח: (ז) כי אתא שליח אמר ליה כנ"ל : (ח) ורבא אי כנ"ל : (ט) ואי כנ"ל : (י) נ"ב ע"כ הג"ה : (כ)נ"ב לע"ג דאמר איני יודע :

עין משפט

א מיי' פ"ט מהל' אישות וס"ה מהלשות מכירה סמג עשין מח וכב :

ב מיי' פכ"ד מהל' אישות סמג עשין מח טור אה"ע סי' קמו :

[דף רלח ע"א]

לקמן דף סה:

ורב אחא סבא בני דרב מרי בר איסור כ"ס נגמ' (ג"א)

מדס נמסר"ס דסייך למעלה קודם אביי

דף סט

נאמן כו' (ג"א)

מדאמרינן וצריכא דאי אשמועינן הך קמייתא משום דאי לאו דקים ליה בנפשיה כו' כלומר דהכא הוא דאיכא למימר דשתיקה כהודאה אבל כטמאה טהרותיך וכו' קמשמע לן דבכולהו אמרינן דשתיקה כהודאה דמיא וסייעיה תו ז"ל למלתיה מדמסקינן בפרק האשה רבה (דף פז:) טעמא דהא מתני' דאכלת חלב וכו' הא אשתיק מהימן היינו משום דשתיקה כהודאה דמיא · זו היא שיטתו ז"ל · וקשו בה קושייתא טובא ודמי כמאן דמחו לה מאה טובלי בטובלא · דאם כן מאי ליבעי דנאמן הא אין זה מחמת נאמנותו של עד אלא משום שתיקתו של בעל דבר שהיא כהודאה והוה ליה למימר חייב קרבן א"כ טהרותיו טמאות שהרי אין זה מטעם נאמנות כלל ובפ' האשה רבה נמי כי בעינן למידק דעד אחד נאמן באיסורין מהאי דיוקא דטעמא דאמר לא אכלתי הא אשתיק מהימן רמינן וממאי משום דמהימן דלמא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא אלמא כי אתינא בה מטעם הודאה לא שייך למימר נאמן ועוד דאי טעמיה דאביי משום דשתיקה כהודאה דמיא ורבא נמי מודה בה

נר מצוה

°אבל בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי מחייב לאפוקה ומיהב לה כתובה גרסינן בכתובות פרקא קמא *אין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים וקנוי א וסתירה אפי' בע"א נמי °תנן התם בנדרים* "בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך השמים ביני לבינך נטולה אני מן היהודים חזרו

(דף ט.) (דף צ.) (תוספ')

רש"י

אלא בשני עדים · דילפינן דבר דבר ממון על פי שנים עדים יקום דבר וכתיב כי מצא בה ערות דבר : וקינוי וסתירה · אם יש עדים שקינא לה ונסתרה אחר קינויו בעדים אפילו אין בטומאה אלא עד אחד נאמן דילפינן במסכת סוטה מועד אין בה : האומרת טמאה אני לך · אשת כהן שאמרה נאנסתי : השמים ביני לבינך · גלוי וידוע לשמים שאינך נזקק לי כשאר בני אדם ואין עד להוכיח בין שנינו : נטולה אני מן היהודים · נדר הוא עלי שאיני נזקק להבעל

בשאר איסורין אמאי פליג גבי אשתו זינתה בעד אחד ואמר הוה דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ואי שתיקה כהודאה דמיא הא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ובעובדא דההוא סמיא נמי אמרינן אי מהימן לך דלאו גזלן הוא זיל אפקה ואי שתיקה כהודאה דמיא אפילו הוי גזלן מה בכך והרי הודה לדבריו בשתיקתו ועוד דפשטא דמילתא מוכח דההוא סמיא לא הוה ידע בה מידי דהא אדאזיל שליה בהדא אורחא אתא איסו בהידך ועובדא דינאי נמי מוכח דלאו משום הודאה אתינן עלה דהא ודאי לנוח היה עליהם מתחלה ועד סוף ולא ורלאה מה עלתה בהם אלא ודאי אפי' באומר איני יודע כל שאינו מכחישו נאמן ומתני' ודאי הכי דייקא דקתני והלה אומר לא אכלתי טעמא דמכחיש ליה בהדיא הא לאו הכי מהימן וכי תימא א"כ היכי מוכח אביי מהכא דעד א' מהימן אפי' בהלה אומר לו איני יודע דהא התם בפ' האשה רבה דחינן דטעמא דמתני' משום דשתיקה כהודאה דמיא ומוכח לה מסיפא דקתני אמרו לו שנים אכלת חלב והלה אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין אמר להם ר"מ אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי [ורישא מ"ט מחייבי רבנן אילימא משום דמהימן] והא תרי [בעלמא] אע"ג דמכחיש להו איגהו מהימני וקא פטרי רבנן אלא לאו משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא י"ל דהתם סבירא לן דרישא נמי רבנן ומש"ה מוכחינא מרבנן דסיפא דטעמא דדיוקא דרישא משום דשתיקה כהודאה דמיא אבל אביי ס"ל דרישא ר"מ היא והכי איתוקמא בהדיא בכריתות וכיון דליכא למידק מסיפא מידי נקיטי' דיוקא כפשטיה דדוקא כשאמר לא אכלתי דקא מכחיש ליה בהדיא הא אמר איני יודע כיון דלא מכחיש ליה מהימן והא דאמרי' וצריכא דאי אשמעי' הך קמייתא וכו' לאו משום הודאה ולאו הודאה אתינן עלה אלא משום הכחשה ולאו הכחשה וה"ק אי אשמועינן הך קמייתא וכו' התם הוא משום דאי לאו דקים ליה בנפשיה וכו' והלכך שתיקתו לאו הכחשה היא אלא הודאה או איני יודע אבל נטמאו טהרותיך וכן שורך נרבע האי דשתיק משום דלא איכפת ליה ושתיקה זו אינה אלא הכחשה כמי שאינו רוצה להשיב מפני שאינו חושש לדבריו קמ"ל דכיון דלא מכחיש ליה בהדיא עד א' מהימן וכי תימא אם כן היכי אמר אביי התם בהנזקין (דף נד:) דדוקא משום דבידו והא אמרי' הכא דעד אחד מהימן אע"ג דלאו בידו ואפי' א"ל אידך איני יודע י"ל דפועל שאני דכיון דשמירת טהרות עליו חזקה שמכרן יפה ומאי דקאמר השתא לנטוריה קא מיכוין ומש"ה לא מהימן אלא משום טעמא דבידו כלומר מפני שבידו לטמאה אי נמי דפועל כיון דעליה דידיה רמי לאודועי כל שלא אמר כן בשעה שהוליכן מידו לא מהימן אם איתא דקושטא הוא השתא שעתא רמי עליה לאודועי וכעין טעמיה דרבא אלא דרבא סבר שאע"פ שלא אמר לו בשעה שהוליכן מידו כיון דאמר ליה בתר הכי כי אשכחיה נאמן דשמא בפעם ראשונה היה מתיירא מפני הפסד שכרו אבל היכא דכד אשכחיה ולא א"ל ובתר הכי א"ל אינו נאמן דאם איתא דנטמאו מעיקרא הוה אמר ומאי דקאמר השתא לנטוריה קא מיכוין ומיהו כל הני מילי בפועל משום דעליה דידיה רמי לאודועי לבעל הבית אבל איניש דעלמא אפי' אשכחיה מעיקרא ולא א"ל נאמן לעולם דכיון דלא רמי עליה לאודועי אזיל ואמר מדנפשיה ואפי' אמר הלה איני יודע נאמן וכי תימא והא אמרי' בפ' זה בורר (דף ל:) מי שבא ואמר ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימים זה הכלל כל שבידו ליטלן דבריו קיימין והא מעשר שני איסורא הוא ולא מהימן אלא כל שבידו י"ל אילו אמר דמעשר שני הם בוודאי ה"נ דמהימן ואפי' אין בידו אבל הוא אינו מעיד אלא שאביהם אמר לו כך וכל היכא דלאו בידו חוששין שמא שלא להשביע את עצמו אמר כן אבל כל שהכניסם בפניו במקום שבידו ליטלן הדבר מוכיח דכיון שהוא בטוח בו כל כך קושטא א"ל והר"ם ב"ן ז"ל תירץ דמעשר שני נמי אפוקי ממונא הוא שהוא מוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה ועד אחד לא מהימן אלא באיסורי גרידי ומיהו התם מהימן אפי' בשאמר הלה איני יודע זו היא שטת האחרונים ז"ל · ולי נראין דברי רש"י ז"ל עיקר משום דליכנא דצריכותא מוכח דמשום שתיקה כהודאה דמיא אתינן עלה וכך מטין דברי רש"י ז"ל וסוגיין דפ' האשה רבה נמי מוכח דטעמא משום דשתיקה כהודאה ומאי דמקשו עליה מליכנא דנאמן דאילו משום שתיקה כהודאה אתינן עלה אין זה תלוי בנאמנותו של עד אלא בהודאתו של בעל דבר ליתא שאילו היה העד גזלן דלא מהימן לא היה מתחייב מפני שתיקתו דדוקא בעד כשר הוא דאמרי' הכי שכל שהלה שותק הוא נאמן וזהו הוא שחדשה תורה באיסורים ומוכחין ליה התם מדכתיב או הודע אליו מ"מ דאמרי' התם [יבמות דף פז:] עד א' דמהימן מדאורייתא מנ"ל דתניא או הודע אליו חטאתו ולא שיודיעוהו אחרים יכול אע"פ שאינו מכחישו [יהא פטור] ת"ל או הודע אליו מ"מ היכי דמי אילימא תרי ולא מכחיש להו קרא למה לי אלא לאו חד וכי לא מכחיש ליה מהימן וממאי דמשום דמהימן דלמא משום דאישתיק ושתיקה כהודאה דמיא תדע דקתני סיפא שנים אומרים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין א"ר מאיר ק"ו אם הביאוהו [שנים] לידי מיתה חמורה לא יביאוהו לידי קרבן הקל אמרו לו ומה אם ירצה הלה לומר מזיד הייתי רישא מאי טעמא מחייבי רבנן אילימא משום דמהימן והא תרי בעלמא אע"ג דקא מכחיש להו לאו אינהו מהימני וקא פטרי רבנן אלא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא · זו היא סוגיית הגמ' שם · ובודאי אפי' למאי דאמרי' התם דלמא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא אין הטעם אלא מפני נאמנותו של עד דכל היכא דשתיק דמחזי כמודה העד נאמן ולא מפני הודאתו בלבד דלאפי' יודע זה בלבו שאינו יודע בדבר כלום חייב שאילו תאמר שמפני הודאתו בלבד הוא מתחייב קרא למה לי והא ודאי אם הוא יודע בעצמו שאכל חלב ומפני כך הודה לדברי העד פשיטא דחייב ואם הוא בעצמו יודע שלא שתק מפני הודאה היאך הוא מתחייב שמא תאמר מפני שאינו דנין על כרחו *הודאתו כשתיקה והתנן בערכין בסוף פ' האומר משקלי עלי (דף כא:) דחייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם דמשום האי טעמא פטרי רבנן בתרי אע"ג דאינהו מהימני וכדאיתא בסוגיין דהתם משום דכיון דמילתיה דנפשיה הוא לעולם אינו מתחייב אלא ע"פ עצמו וכיון שהוא יודע שלא היתה שתיקתו מחמת הודאה למה יביא קרבן אדרבה יש לו להמנע כדי שלא יביא חולין לעזרה אלא על כרחין אפי' למאי דאמרי' דלמא משום דאשתיק ושתיקה כהודאה דמיא מפני נאמנותו של עד מתחייב ולא מפני הודאתו וכי אמרי' וממאי משום דמהימן הכי קא אמרי' ממאי דמהימן אפי' באומר איני יודע דלמא איני יודע כהכחשה דמי והתורה לא האמינתו מרבויא דאו הודע אלא היכא דאשתיק וגזירת הכתוב הוא באיסורין מרבויא דאו הודע שתהא שתיקתו של בעל דבר לגבי עד אחד כהודאה ולא מן הדין שהרי אין דנין כן בממון אלא באיסורין בלבד ונמצא שמפני נאמנותו של עד הוא ולא מטעם הודאתו שאפי' הוא יודע בעצמו שלא שתק מפני הודאה חייב ומש"ה אתי שפיר ליכנא דנאמן דאמר אביי הכא ובהכי נמי מתורץ מאי דמקשו מדרבא דאמר הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים וקשיא להו דאי שתיקה כהודאה דמיא הרי הודה ושויא אנפשיה חתיכה דאיסורא ולאו קושיא היא שכבר פירשתי דלאו הודאה גמורה חשבינן לה אלא גזירת הכתוב היא באיסורין שיהא עד א' נאמן במקום שתיקה ושתחשב שתיקה כהודאה ואילו בממון ודאי אין אומרין כן ומש"ה אמר רבא דדבר שבערוה דילפינן דבר דבר ממון ליתיה בפחות משנים דלא אמרי' ביה שתיקה כהודאה כי היכי דלא אמרי' הכי בממון ומאי דפרכינן נמי מדאמרי' גבי ההוא סמיא אי מהימן לך דלאו גזלנא הוא זיל אפקה וקשיא להו אי שתיקה כהודאה אפי' כי הוי גזלן הרי הודה מכיון ששתק לאו פרכא היא שכבר כתבתי שהטענין תלוי בנאמנותו של עד ולא בהודאתו של בעל דבר ולא האמינה תורה עד פסול ומאי דפרכינן נמי מעובדא דסמיא דפשטיה מוכח דאיהו לא ידע כבר כתבתי שבתוס' העמידוה כשאמר העד דאיהו ידע וכן דינאי אבל לפי מה שפירשתי קרוב אני לומר דכל ששתק בשעה שהעיד העד הויא שתיקתו כהודאה שאע"פ שהוא לא ידע בדבר כלום חשבינן שתיקתו כהודאה ועובדא דינאי נמי אפשר שפעם אחד שתק הוא או אמו לדברי העד והתורה האמינתו (מיד) כך נראה בעיני בדברים הללו :

(נ"ל שתיקתו כהודאתו)

גרסי' בגמ' [ד' סו.] עובדא דינאי המלך והביאו הרי"ף ז"ל אגב גררא בפ' האשה שנתארמלה *ושם אכתוב בו בס"ד : אבל בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי מחייב לאפוקה · דהכי אמר בגמ' אי מהימן לך כבי תרי אפקה ומיהב לה כתובה שאינה מפסדת כתובתה אא"כ זינתה בשני עדים וקנוי וסתירה (א) בעד אחד נמי אם קינא האיש את אשתו על פי שנים שאמר לה אל תסתרי עם איש פלוני ונסתרה אפילו בעד אחד נאסרת עליו לפי שיש רגלים לדבר כיון שכבר קינא לה ממנו ואחר כך נסתרה עמו : תנן התם בנדרים בפ' בתרא (דף צ:) האומרת טמאה אני לך · מוקמינן לה התם בגמ' באשת כהן דאי באשת ישראל אי ברצון מי אית לה כתובה ואי באונס אמאי יוצאה אלא לאו באשת כהן דנהי דאסורה ליה אית לה כתובה דמצי למימר ליה אנא הא קאימנא וגברא הוא דנסתחפה שדהו שקדושת כהונתו גרמה לו שתהא אסורה לו דהא אונס בישראל מותרת שרי הלכך מזלו גרם ומ"ה יש לה כתובה : השמים ביני לבינך · מוכח התם בגמ' דהכי קאמרה ליה שאין שכבת זרעו יורה כחץ בשעת תשמיש ואינו ראוי להוליד ומתוקמא בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידי ומרא לקבורה הא לאו הכי אין בדבריה כלום [דאמרי' לה זילי ולא מפקדת אפריה ורביה] כדאמרי' בפ' אף על פי (דף סד.) ואע"ג דאמרי' בהגדה שאמרה לו שרה אמנו לאברהם השמים ביני לבינך דאלמא פירושו שהוא מרוחק ממנה לגמרי כגון שרה שהיתה טוענת לאברהם שרחקה מחמת הגר ובירושלמי נמי הכי משמע דאמרינן התם כמה דרחיקין שמיא מן ארעא כך ההיא איתתא רחיקה מבעלה אפשר דלשון השמים ביני לבינך כולל הכל אבל [בגמ'] הכא מוכח שפירושו שאינו יורה כחץ וכי קאמרה ליה השמים ביני לבינך הכי קאמרה ליה אלהים עד ביני ובינך דקושטא קאמינא לך שדבר זה אין יודע בו אלא ה' : נטולה אני מן היהודים · שאסרה על עצמה

עין משפט

א מיי' פרק י"ד מהלכות אישות ופ"י מהלכות גרושין סמג עשין סי' מח :

[דף רלח ע"ב]

[דף רלט ע"א]

הגהות הב"ח

(א) נ"ל אפי' בע"א :

בספ' קמא ע"ש בר"ן שכתב ובמקצת נוסחי הלכות כתוב ועוד ראיה מהא דגרסי' בקדושין (דף סו.) ה"ד אי דתרי אמרי אשתכחי כו' דה"ל לינאי המלך ספק חלל כו' ופלא דברי"ף שלנו אינו מובא כלל מעשה דינאי המלך (ג"א) :

שלטי הגבורים

לזות שפתים אסור לו לעמוד עמה אם הוא סומך עליו ומהימן ליה כבי תרי וצריך ליתן לה כתובה וכן בשאומרת שזינתה אם מאמינה וסומך על דבריה צריך להוציאה לצאת ידי שמים וכתב מיי' מי שרגלה אשתו שזינתה או שאמרו לו אחת מקרובותיה או אחד מקרוביו שהוא מאמינם ודעתו סומכת עליהם שזינתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיא אשה ה"ז חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ויוציא ויתן כתובה ואם הודיעתה לו שזינתה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו אם ראה בעצמו שזינתה ואח"כ תגבה כתובתה אבל מדבר אחר אינו יכול להשביעה אלא ע"י גלגול :

לשון ריא"ז

א"ל עד אחד אשתו זינתה והוא אינו יודע כלום אם הוא נאמן בעיניו כב' עדים הרי אשתו אסורה עליו ואם לאו אין אשתו נאסרת עליו בעד אחד וכן אם אמר עד אחד לכהן אני יודע שאתה בן גרושה וכן חלוצה והוא אינו יודע להכחישו אינו נאמן עליו שאין דבר שבערוה פחות מב' אבל בשאר איסורין אם אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך או נאסר יינך שנגע בו העובד כוכבים או שנתערב בו יין נסך והלה שותק ואינו יודע להכחישו נאמן העד הואיל וזה בא לחייבו וזה שותק ואינו יודע להכחישו הרי הוא כאילו מודה בדבר ונראה בעיני שאם היה אומר איני מאמינך שאין הדבר מתקבל על לבי אע"פ שלא היה הוא שם אין חברו נאמן עליו כמב"ה · וכן נראה בעיני שאם היה יין של שני שותפין ואמר להם אחד נאסר היין שלכם והאחד מכחישו והאחד שותק ואינו מכחישו זה ששותק אסור בו וזה שמכחישו מותר בו וכן שאר בני אדם מותרין בו אע"פ שאינן יודעין להכחישו הרי אין הדבר שלהם שיהו צריכין להכחישו והרי הכחישו זה שהוא שותף בו כמב"ה :

א כתב מיי' המזהיר לאשתו בפני עדים אל תסתרי עם איש פלוני ויש עדים שנכנסה עמו בסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לבעלה עד שתשתה ואם מת קודם שישקנה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת אע"פ שלא מצאו עליה דבר מכוער שאין לך דבר מכוער יותר מזה ובזמן הזה שאין לנו מי סוטה אסורה לו עולמית ותצא בלא כתובה שהרי מעשיה הרעים גרמו לה להאסר' אמר לה בינו לבינה אל תסתרי עם איש פלוני וראה אותה שנסתרה ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לו בזמן הזה שאין לנו מי סוטה וחייב להוציאה ויתן לה כתובה ואם הודיתה שנסתרה אחרי שהתרה בה תצא בלא כתובה לפיכך משביעה על זה ואח"כ נותן לה כתובה : שאלה להרא"ש שאלת ראובן השביע לאשתו שלא תדבר לפלוני ולא תכנס עמו לבית הסתר וקבלה שבועתו בפני עדים לזמן קצוב אם עברה על שום דבר משבועתה אם אבדה כתובתה · תשובה אם נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה בב' עדים אסורה לבעלה ותצא בלא כתובה ודוקא שיש שני עדים שנסתרה אבל נסתרה עמו בעד אחד אינה אסורה וכן אם לא נכנסה עמו לבית הסתר אלא דברה עמו לא נאסרה מכח הקנוי ·

תשמיש כל היהודים וכיון שכן מוכחא מילתא דתשמיש קשה לה וכאנוסה דמיא ומש"ה כופין אותו להוציא וליתן כתובה : **חזרו** לומר שלא תהא נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה · דשמא תלך למקום שאין מכירין בה [ובגדרה] ותנשא : תביא ראיה לדבריה· שנאנסה ובלאו הכי לא מתסרא אבעלה : יעשו דרך בקשה · מפורש בירושלמי יעשה סעודה ויפייס עלה טובה קמשמע לן · ואיכא למידק אמתני' כיון דמדינא כי אמרה טמאה אני לך מתסרא אבעלה כמשנה ראשונה משום שלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך יש מי שתירץ דאף על גב דמדינא אסירא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מיגדר מלתא בקום עשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה ורשות בידם לעשות כן כדאמרי' בפרק האשה רבה (דף צ:) מגדר מילתא שאני והקשו על זה שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה אי נמי בקום עשה ולהוראת שעה בלבד כאליהו בהר הכרמל אבל לדורות לא ולדידי לא קשיא דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי [יבמות צ: כתובות ג·] דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני לך אפקעינהו רבנן לקדושיה מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה או אוכלת בתרומה נמי כדאמרי' בגמ' התם אלא שלפי זה נצטרך לומר דכי אמרינן הכי דוקא באומרת טמאה אני לך שנאנסתי ולכשר נבעלתי אבל באומרת טמאה אני לך שלפסול נבעלתי לא סגי האי טעמא לפיכך יותר נראה לומר דמדינא כי אמרה טמאה אני לך לא מהימנא שלא כל הימנה להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא דמשום דהא מלתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה להימנה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הוית מזלזלה נפשה למימר הכי ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש שמא תהא נותנת עיניה באחר אוקמוה אדינא: **ההיא** איתתא· אשת כהן היתה דאי אשת ישראל כיון שאפי' לפי דבריה סבורה היתה שהוא בעלה אין לך אונס גדול מזה ואונס בישראל משרא שרי ולמה ליה לר"נ למימר עיניה נתנה באחר אלא ודאי כדאמרן : הא מילתא · תשמיש : אהלויי · עובדי כוכבים מוכרי אהל : נפטויי · מוכרי נפט : מהרזק · שהיה נחבא עם אותה אשה וכדאמרי' בפרק החובל (דף פה:)* דהרזקי' באנדרונא : פרטיה · נואף להוצא · פרץ מחילה שבהוצא ודפנא : אירכוסי הוה מירכס · היה מחביא עצמו : בבאלי דבבא · במסך שלפני הדלת· והאי דאצרכינן להני טעמי לאו למימרא דבלאו הכי אתתא אסירא דליתא שאין האשה נאסרת על בעלה [כתובות ט·] אלא בקנוי וסתירה או בעידי דבר ברור אלא דאי לאו משום הני טעמי היה ראוי בכיוצא בזה לכל בעל נפש לחוש לעצמו כדי לצאת ידי שמים · ואחרים אומרים דבדבר מכוער כי האי אי לאו הני טעמי הוה מפקינן לה מבעלה ויתבאר ביבמות בפרק כילד בס"ד : **מתני'** כ"מ שיש קדושין ואין עבירה: (כ) בנישואיה שלא אסרתה תורה עליו : זו כהנת לויה וישראלית · לוי שנשא כהנת או ישראלית בנה לוי כהן שנשא לויה או ישראלית בנה כהן ישראל שנשא כהנת או לויה בנה ישראל דלמשפחותם לבית אבותם כתיב · והאי כללא דרישא לאו דוקא דהא קיי"ל כר' יוסי דאמר גר נושא ממזרת והולד ממזר והרי יש כאן קדושין ואין עבירה ואעפ"כ הולד הולך אחר הפגום ובגמ' [ד' סז·] אמרי' דאי זו זו דתנן ברישא דמתני' אתא למעוטי האי גוונא : אלמנה לכהן גדול וכו' · שיש קדושין ויש עבירה דקסבר קדושין תופסין בחייבי לאוין : אחר הפגום· הנולד מפסולות לכהונה פסול בן ממזרת מישראל ממזר ובן ממזר מישראלית ממזר ובן נתין מכשרה [נתין] ובן נתינה מישראל [נתין] : מכל העריות · של חייבי כריתות : הולד ממזר· בגמ' [דף סז:] יליף לה : הולד כמוה· ולד עובדת כוכבים עובד כוכבים (ל) אם גיירוהו הוי גר כשר ואינו ממזר : ולד שפחה · עבד ושחררו בעליו מותר בישראלית : **גמ'** מנלן·דלא תפסי קדושין בשפחה : האשה וילדיה וגו' · בשפחה כנענית שיחדה לעבד עברי ואמר קרא לא יצא הבן עם אביו תפשי : כי יסיר את בנך · לעיל מיניה כתיב בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך וסמיך ליה כי יסיר את בנך מדלא כתיב כי תסיר משמע דהבן הנולד לו מעובד כוכבים מבתך קאמר שיסירנו העובד כוכבים מאחריו ושמעינן מינה דבן בתך אפי' מן העובד כוכבים קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה מדלא כתיב נמי כי תסיר את בנך דמשמע מינה דקפיד נמי בבתו לא תקח לבנך משום כי תסיר את הבן הנולד לה מבנך אלמא בן העובדת כוכבים אין קרוי בנך אלא בנה והלכך בנה ליכא ביה משום הסרה וכל האיסור בשעה ראשונה נעשה שהוא מוליא זרעו מכנפי שכינה אבל אחר שנולד אין הסרתו כלום שעובד כוכבים גמור הוא וכיון דפשטינן [מקרא בשפחה] דולדה כמוה ממילא (מ)פשיטא לן דלא תפסי בה קידושי בעובדת כוכבים נמי (נ)כיון דפשיטא דולדה כמוה ממילא מפשיט לן דלא תפסי בה קדושי ומיהו רש"י ז"ל נראה שגורס עובדת כוכבים מנלן אמר רבי *שמעון משום ר' שמעון בן יוחאי לא תתחתן בם לא יהא לך בם תורת חתנות כלומר ומהא נפקא לן דלא תפסי בה קדושין· ולדה כמוה מנלן (ס) : **האי** בשבעה אומות · שבארץ ישראל הוא דכתיב שאר עובדי כוכבים מנלן : דדריש טעמיה דקרא · בב"מ (דף קטו.) גבי אלמנה (ע) עשירה דקאמר ממשכנין אותה דטעמא מאי אמר רחמנא לא תחבול בגד אלמנה מפני שאתה צריך לחזור לה העבוט לערב ומתוך שאתה יוצא ונכנס אצלה שחרית למשכן וערבית להחזיר אתה משיאה ש"ר בשכנותיה וה"נ טעמא דקרא דריש דכיון דטעמא דלא תתחתן משום כי יסיר הוא גמור מינה כל המסירין מאחרי המקום : ואחר כן · לאחר שתשאנה כפי גזרת הכתוב שהתיר לך יפת תואר כתיב והיתה

נר מצוה

חזרו לומר שלא תהא נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים : *ההיא איתתא דכל יומא דתשמיש הות קיימא ומתיא מיא ומשיא ידיה דגברא יומא חדא איתיאת ליה מיא לממשא אמר לה הדא מילתא לא הות האידנא אמרה ליה אם כן חד מן עובדי כוכבים אהלויי דהוו הכא האידנא אי את לא הוית דלמא חד מנהון הוה אמר רב נחמן עיניה נתנה באחר ואין ממש בדבריה : *ההיא איתתא דלא הוות בדיתא דעתה בהדי גברא אמר לה האידנא מאי שנא אמרה ליה מעולם לא צערתן בדרך ארץ כי האידנא אמר לה לא הות הדא מילתא האידנא אמרה ליה אם כן מן הלין עובדי כוכבים נפטויי דהוו הכא האידנא אי את לא הוית דלמא חד מנייהו הוה אמר להו רב נחמן לא תשגחו בה עיניה נתנה באחר : *ההוא גברא דהוה מהרזק בביתא (א) דאינתתא עאל אתא מריה דביתא פרטיה *נואף להוצא וערק אמר רבא איתתא שריא אי איתא דעבד איסורא ארכוסי הוה מירכס ההוא נואף דעאל לביתא דההיא איתתא אתא גברא סליק נואף אותיב בבאלא דבבא הוה מחתך תחלי תמן וטעמינון חויא בעא מריה דביתא למיכל מהנך תחלי בלא דעתא דאיתתיה אמר ליה ההוא נואף לא תיכול מנהון דטעמינון חויא אמר רבא איתתא שריא אם איתא דעבד איסורא ניחא ליה דליכול ולימות דכתיב °כי נאפו ודם בידיהם פשיטא מהו דתימא איסורא מהוה הוה והאי דא"ל (ב) ניחא ליה דלא לימות דתהוי אנתתיה עליה °מים גנובים ימתקו קמ"ל : *מתני' *כל מקום שיש קדושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר ואי זו זו(ג) כהנת ולויה וישראלית שנשאו לכהן וללוי ולישראל וכל מקום שיש קדושין א ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום ואי זו זו (ד) אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין וכל מי שאין לה עליו קדושין אבל יש לה קדושין על אחרים הולד ממזר ואי זה זה (ה) הבא על אחת °מכל העריות האמורות בתורה וכל מי שאין לה עליו ולא על אחרים קדושין הולד כמוה ואי זה זה (ו) ולד שפחה ועובדת כוכבים : **גמ'** *כל מי שאין לה עליו ולא על אחרים קדושין הולד כמוה מנלן אמר קרא °שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור אשכחן דלא תפסי בה קדושין ולדה כמוה מנלן אמר קרא °האשה וילדיה תהיה לאדוניה: *עובדת כוכבים מנלן אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אמר קרא °כי יסיר את בנך מאחרי בנך (ז)(א)קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה האי בשבעה אומות כתיב אמר קרא כי יסיר את בנך לרבות כל המסירין הא ניחא לרבי שמעון דדריש טעמיה דקרא אלא לרבנן מנלן אמר קרא °ואחר כן תבא אליה ובעלתה (ח) מכלל דמעיקרא לית בה הויה אשכחן דלא תפסי בה קדושין

רש"י

לאוס יהודי ומדאסרה נפשה לכולי עלמא שמא תשמיש קשה לה ואנוסה היא לכך נוטלת היא כתובתה:תביא ראיה לדבריה·ואם לאו לאו כל כמינה שתאסר נפשה על בעלה : דרך בקשה · שיבקשו לבעל להתנהג בה מנהג יפה: יומא דתשמיש· מתי שהיה משמש באותו יום היתה מביאה לו מים כדי ליטול ידיו ופניו : הדא מילתא לא הות האידנא · לא שימשתי עמך הלילה:חד מן עובדי כוכבים אהלויי · מוכרי אהל היו אם לא היית אתה אם כן אחד מהן בא עלי : דלא הוה בדיתא· לא היתה שמחה עם בעלה כשאר *האדם : בדרך ארץ · בתשמיש : לא הוה מילתא · לא באתי עליך : נפטויי · מוכרי נפט : ההוא גברא · איש נכרי שלא היה בעל האשה : דהוה מהרזק · נסגר בבית עם אשת בעל הבית : פרטיה· עקר והוציא נוף אחד : הוה בעל הבית מחתך תחלי · בצלים : חויא · נחש : אמר ליה · נואף לא תאכל מהם : **מתני'** כל מקום שיש קדושין · שקידושין תופסין בה ואין עבירה בנישואיה שלא אסרתה תורה עליו זו כהנת לויה כו' : הולך אחר הזכר · שאם האב כהן גם הבן כהן ולוי לוי וישראל ישראל אע"פ שאין האם כך דלמשפחותם לבית אבותם כתיב : אלמנה לכהן גדול· יש קידושין ויש עבירה דקסבר קידושין תופסין בחייבי לאוין : אחר הפגום · הנולד מפסולות כהונה הוא חלל וממזר ממזר ונתין נתין אע"פ שהאב או האם הם כשרים : מכל העריות · של חייבי כרת ומיתת בית דין : הולד כמוה · ולד שפחה עבד ולד עובדת כוכבים עובד כוכבים ואם גיירוהו הוי גר כשר ולא ממזר : **גמ'** האשה וילדיה וגו'·בשפחה כנענית שייחדה לעבד עברי מיירי ואמר קרא דלא יצא הבן עם האב : האי בשבעה אומות · בשבעה עממים שבארץ ישראל שאר עובדי כוכבים מנלן: דדריש טעמא דקרא · פרק המקבל גבי לא תחבול בגד אלמנה דקאמר עשירה ממשכנין אותה הכא נמי אפילו לא כתיב כי יסיר הוה ידעינן דטעמא דלא תתחתן בם הוה משום כי יסיר (פ) דאייתר כי יסיר לרבות כל המסירין : אלא לרבנן · דלא דרשי טעמא דקראי ואצטריך כי יסיר לגופיה מנא לן לרבות שאר עובדי כוכבים : ואחר כן · לאחר (י) כן שתשא יפת תואר כפי גזרת הכתוב שהתיר לך דכתיב והיתה לך לאשה : מכלל דמעיקרא · קודם היתר לית בה הויה : וילדו

שלטי הגבורים

והסתירה אבל מ"מ עוברת על דת היא כיון שנשבעה שלא לדבר עמו ועברה ודברה עמו יוצאת בלא כתובה ודוקא שהתרו בה תחלה אם תעברי על שבועתך תפסידי כתובתיך אבל אם לא התרו בה לא הפסידה כתובתה :

א סה דכל עריות שבתורה לא תפסי בהו קדושין ילפינן בגמרא מהיקשא דאחות אשה דכתיב בה ואשה אל אחותה לא תקח והא דהולד מהן ממזר נפקא לן ביבמות מלא יקח איש את אשת אביו וסמיך ליה לא יבא ממזר ומוקי לה בשומרת יבם של אביו דהויא אשת אחי אביו שהיא בכרת ושאר כל העריות ילפינן מינה בהקישא :

הגהות הב"ח

(א) נ"ל הוא ואינתתא : (ב) והאי דא"ל משום דניחא כנ"ל : (ג) נ"ב זו : (ד) נ"ב זו : (ה) נ"ב זה : (ו) נ"ב זה : (ז) נ"ב הבא מישראלית: (ח) נ"ב וגו' : (ט) ואייתר כנ"ל:(י) לאחר שתשא כו' כתיב והיתה כנ"ל : (כ) נ"ב שהקדושין תופסין בה ואין עבירה בנישואיה: (ל) ואם גיירוהו כו' ממזר ולד שפחה עבד שחררו בעליו כשר ומותר כנ"ל וכד"א: (מ) כמוה ממילא מפשט לן כנ"ל: (נ) כיון דפשיטא דולדה כמוה ממילא מפשיט לן דלא תפסי בה קדושי כל זה נמחק : (ס) מנלן כו' כנ"ל : (ע) אלמנה דקאמר עשירה ממשכנין כנ"ל :

גמ' אית' דסדק' (ג"א)

הגהות חו"י

(א) נ"ל מן העובד כוכבים :

עין משפט

א מיי' פרק טו ופי' יש מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קטו טור אה"ע סי' מד :

שם דף צא. נ"א טימים שם שם סוף פסחי' כד"כ הגירסא נוף וכתב סכ"ם ס"א נוף · דף סו: [דף ע"ב] דף סח. בראשית כב דף סח: שמות כא דברים ז שם כא ז"ע יוחנן

א מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה טור אה"ע סי' ד:
ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה טור אה"ע סי' ב:
ג מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קכב טור אה"ע סי' רז:

והיתה לך שיהא לך בה הויה אבל מעיקרא קודם היתר לא: קרינא ביה (ג) וילדו לו · שמתייחס אחר אביו: לא קרינא ביה וילדו לו · אלא אחריה הוא מתייחס ובגמרא פרכינן אי הכי שפחה נמי דולדה כמוה תיפוק לה מהאי קרא דהא לא קרינא ביה כי תהיין כדכתיב עם הדומה לחמור וקרא דהאשה וילדיה למה לי ומהדרינן דאין ה"נ ומוקמינן ההוא קרא לדרשא אחריתי: מתני' יכולין ממזרים ליטהר · מפסול זרעם שלא יהיו זרעם ממזרים: בנה עבד · ואינו ממזר דהא רבינן (ד) וולדה כמוה: בן חורין · ומותר בישראלית: הרי זה עבד וממזר · בגמ' יליף טעמא: גמ' לכתחלה קאמר · ממזר נושא שפחה דקסבר כי כתיב (דברים כג) לא יהיה קדש בישראלים כשרים כתיב ולא בממזר: או דיעבד קאמר · ממזר שנשא שפחה אבל לכתחלה לא ישא דהא ישראל הוא וקרינא ביה לא יהיה קדש ומתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה ושפחה הרי היא כבהמה וביאותיה הפקר וקדשות · ואסיקנא לכתחלה קאמר וא"ת ממזר אמאי מותר בשפחה שהרי חייב הוא בכל לאוין שבתורה ומחויב בשאר לאוין דאיתון שהרי אסור הוא בעובדת כוכבים ומאי שנא ממשוחרר דאסור אפילו בשפחה כדאמרינן בפרק השולח (דף מא.) לישא שפחה אינו יכול תירץ ר"ת ז"ל דלאו דשפחה שאני דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה ומדאפקיה בלשון לא יהיה קדש משמע שאין ממזר בכלל שכיון שיצירתו בעבירה קדוש ועומד הוא: ודוקא ממזר לשפחה וכו' דעבד אין לו חיים · (ה) ואינו מתייחס אחר אביו דכתיב עם הדומה לחמור כבהמה שאין הולד כרוך אחר האב והלכך אי מנסבא לעבדא לא מהני מידי: והיינו דא"ר יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים נראה שהרב אלפסי ז"ל היה מפרש אותה שהממזר יכול ליטהר בכספו שיקח שפחה וישאנה אבל אין נראה משמעותה כן בפ' עשרה יוחסין: הדרן עלך האומר

עשרה יוחסין עלו מבבל · כשעלו בני הגולה ובגמ' [דף סט.]

נר מצוה | תורה אור

וולדה כמוה מנלן אמר קרא °כי תהיין וילדו לו כל היכא דקרינא ביה כי תהיין קרינא ביה וילדו לו וכל היכא דלא קרינא ביה כי תהיין לא קרינא ביה וילדו לו: מתני' *רבי טרפון אומר יכולין הן ממזרים ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד שחררו נמצא הבן בן חורין רבי אליעזר אומר הרי זה עבד וממזר: גמ' א"ר יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון ואיבעיא לן ר' טרפון לכתחלה קאמר או דיעבד קאמר ואסיקנא דלכתחלה קאמר ודוקא ממזר א לשפחה אבל ממזרת לעבד לא דעבד אין לו חיים והיינו דאמר ר' יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים שנאמר °וישב מצרף ומטהר כסף:

סליק פירקא

עשרה *יוחסין עלו מבבל כהני לויי ישראלי חללי גירי חרורי ממזרי נתיני °שתוקי ואסופי כהני לויי וישראלי מותרין לבא זה בזה לויי וישראלי חללי גירי חרורי מותרין לבא זה בזה גירי חרורי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי מותרין לבא זה בזה: גמ' *אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רב כל ב הנושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקב"ה מעיד על השבטים אין מעיד עליו שנאמר °ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל (א) אמר רב חמא בר חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אותה אלא על משפחות ב מיוחסות שבישראל שנאמר °בעת ההיא נאם ה' אהיה לאלהים לכל משפחות ישראל: תנו רבנן *ג ממזרים ונתינין טהורין לעתיד לבא דברי רבי יוסי (ב) אמר רב יהודה אמר שמואל (א) הלכה כרבי יוסי תנו רבנן גר

רש"י

וילדו לו · שמתייחס אחר אביו: מתני' יכולין הן ממזרים ליטהר · מפסול זרעו שלא יהו בניהם ממזרים: הולד עבד · כמותה ולא ממזר כדרבינן לעיל: בן חורין · ומותר בישראלית לכתחלה: גמ' דעבד אין לו חיים · אין בנו מתייחס אחר האב כי אם אחרי האם והוי ממזר ולא מהני ליה מידי: כסף מטהר ממזרים · דממזר יקנה שפחה ויוליד ממנה בן וישחררנו: הדרן עלך האומר

עשרה יוחסין עלו מבבל · כשעלו בני הגולה שעזרא הפריש כל הפסולין מבבל והוליכן עמו לא"י: חללי · כהנים חללים שנולדו מן הפסולים לכהונה: חרורי · משוחררים: נתיני · גבעונים: לוים וישראלים חללי גרים וחרורים מותרים לבא זה בזה · אבל כהני בחללי גירי וחרורי לא שחללה בלאו וגיורת ומשוחררת בחזקת זונה: גירי וחרורי ממזירי כו' מותרין לבא זה בזה · דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל ולא הוזהרו ממזרים מלבא בקהלם אבל לויי וישראלי בממזרי לא: שתוקי ואסופי · ספק ממזרים הם ומותרים להתערב בממזרים כדאמרינן בגמרא בקהל ודאי הוא דלא יבא אבל בספק קהל יבא: שתוקי ואסופי ·

מפרש דלהכי תני עלו מבבל ולא תנא עלו לארץ ישראל לאשמועינן שמשפחות שבבבל מיוחסות הן שהפריש עזרא כל הפסולין משם והוליכן עמו לארץ ישראל: חללי · כהנים שנולדו מן הפסולות לכהונה: חרורי · משוחררין: נתיני · גבעונים שמלו בימי יהושע ואמרינן (ו) ביבמות (דף עח:) דוד גזר עליהן ולפי"ז איסור נתינים אינו אלא מדבריהם וזו שאמרו בהרבה מקומות בתלמוד ממזרת ונתינה לאו דוקא דאיסור נתינה דרבנן בעלמא הוא אלא דאגב גררא דממזרת שנו נתינה כשם שסמכו חלוצה לגרושה אע"פ שאיסור חלוצה אינו אלא מדברי סופרים ולפי זה לא קי"ל כרבא דאמר התם בפרק הערל (דף עו.) דלאו דחתנות דכתיב בז' עממין בגרותן נמי הוא אלא *על מי שנתגייר מהן מותר לבא בקהל מיד חוץ מן הנתינים מפני שדוד גזר עליהם וזהו דעת הר"מ במז"ל בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה אבל (ז) אחרים סוברים דז' עממין בגרותן נמי אסירי וכדרבא מיהו דוקא אותן המתגיירין בעצמן אבל בניהם מותרין שהרי לא מנה בהם הכתוב דורות ובא דוד וגזר על הנתינים לעולם ונתינה דכוליה תלמודא היא אחת מז' עממין שנתגיירה שאסורה מה"ת בלאו דלא תתחתן בם ואף רש"י ז"ל עצמו כתב בפ"ד מיתות עובד כוכבים בלא תתחתן בם וכן הנתין דהוא מן הגבעונים וכן כתב בפ' ואלו הן הלוקין: שתוקי ואסופי · מפרש להו ואזיל איזהו שתוקי וכו': לויי וישראלי חללי גרי וחרורי מותרין לבא זה בזה · אבל כהני בחללי וגרי וחרורי לא שחללה בלאו וגיורת ומשוחררת בחזקת זונה הם: גרי וחרורי ממזרי וכו' מותרין לבא זה בזה · דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל ולא הוזהרו ממזרים [אלא] לבא בקהל (ח): אבל לויי וישראלי וחללי בממזרי לא ושתוקי ואסופי ספק ממזרים הם ומותרים להתערב בממזרים כדאמרינן בגמרא (דף עג.) בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא · והא דתנא חרורי דמשמע דעבדים לא אליבא דר' טרפון (דף סט.) דקי"ל כוותיה הוא הדין לממזרים דמותרים בעבדים אלא דמשום איך הסנין במשנתינו שאין מותרין בעבדים תנא חרורי וא"ת והני כולהו היאך מותרין בנתינה והא קיימי בלא תתחתן בם דקאי [יבמות דף עו.] אשבעה עממין בגרותן אליבא דרבא *ואיכא למימר דלא מחייבי בלאו דחיתון [דא"כ נשתרו בעממין עצמם וי"ל דהא"כ דלא מחייבי בלאו דחיתון] אלא היכא דאיכא חששא דכי יסיר לפי שלא חששה תורה ליחס אלא המיוחסים אבל הפסולים לא אלא דבגיותן אסירי משום חשש הסרה אבל נתינים שהם גרים וחייבים בכל המצות לאו בני הסרה נינהו: גמ' כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו וכו' עדות לישראל · אותן שהן (ט) לישראל הוא מעיד עליהם שהם משלו: משפחות ישראל (י) · שהם ישראלים גמורים: גרסי' בגמ' [דף עא.] אמר רבי יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף והיו לה' מגישי מנחה בצדקה* אמר רבי יהושע בן לוי צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל משפחה שנטמעה נטמעה וה"פ כסף מטהר ממזרים הנטמעין בישראלים מחמת ממונן והוא גורם להם שיטהרו שלעתיד לבא אין הקב"ה מבדילן מאחר שנדבקו בהם משפחות ישראל הרבה שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף אותם שנטמעו מחמת עשרם וסיפא דקרא והיו לה' מגישי מנחה בצדקה לצדקתו של הקב"ה היא שאינו מבדילם אלא הואיל ונטמעו נטמעו וריב"ל ס"ל האי מטהר לאו מבדיל פסוליהם קאמר אלא מטהרם ומכשירם כולם · וגרסינן תו בגמרא [שם] כל ארצות עיסה לא"י וא"י עיסה לבבל כלומר כעיסה מעורבת: אמר ר' יוחנן היכלא בידינו הוא · היכלא שבועה (כ) והיכלו של הקב"ה בידינו הוא לגלות פסול משפחות א"י: אבל מה אעשה שהרי נטמעו בה (ל) שני גדולי הדור סבר לה כר' יצחק דא"ר יצחק משפחה שנטמעה נטמעה · (מ) ואין להפרישה לרחקה ולברר ספק מטומטיהם מי לא נטמעו ומי נטמעו אלא יכיחום (נ) והם כשרים לעתיד לבא: (ס) משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע · כלומר הכריזו שהם פסולים בן ציון אדם חשוב ובעל זרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע כגון אלו בא אליהו לטמא ולטהר לרחק ולקרב כגון אלו הוא דידעינן כלומר שהכל מחזיקין אותן בפסולין אלא שנתקרבו בזרוע אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה נטמעה ומכאן נראה שאף בזמן הזה משפחה שנטמעה נטמעה כלומר שמי שיודע פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת הכשרה ולעתיד לבא אע"פ שיודע הדבר תהא כשרה ומיהו אפשר שרשאי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם אע"פ שאם היו נדבקים בהם בלא ידיעה לא היה שם איסור כלל אבל מפני שאין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל כשר הדבר לגלותן לצנועין והיינו דגרסינן בגמ' תנא עוד אחרת היתה שם ולא רצו לגלותה אבל חכמים מוסרין אותם (ע) לתלמידיהם פעם אחת בשבוע וכ"ל שהוא מן הטעם שכתבתי ומ"ה היודע עכשיו פסול משפחה שנטמעה אינו חייב לגלותה ולא רשאי אלא לצנועין ותמהני דמשפחה שנטמעה מוישב מצרף ומטהר כסף ילפינן לה וקרא ודאי לעתיד הוא דכתיב כדאמרינן בגמרא כשהקב"ה מטהר את השבטים שבטו של לוי מטהר [תחלה] שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף והיינו לעתיד לבא אבל בזמן הזה מנלן ולקמן אפרש: ת"ר [דף עב:] ממזרים ונתינים טהורין לע"ל דברי ר' יוסי ר"מ אומר אין טהורין · ואמרינן עלה בגמ' בשלמא לר"מ היינו דכתיב וישב ממזר באשדוד · כלומר יבדלו הממזרין ויתישבו בפני עצמן: אלא לר' יוסי מאי וישב ממזר באשדוד כדמתרגם רב יוסף יתבון בני ישראל לרוחצן בארעהון דהוו דמיאן לנוכראין עלה · כלומר (יבדלו) דאשדוד אף הוא מגבול א"י דקא חשיב ואזיל סרני פלשתים העזתי והאשדודי: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה הוה אתא אליהו ומפיק מינן צורבי צורבי · כלומר חבורות חבורות · וכתב הרמב"ן ז"ל דהא דתנן כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב משום פסולי עבדות וחללות קאמר עבדים לפי שאינן מכלל ישראל וחללין לפי שמטהר שבט לוי ואינן נדחין מקהל ופסול עבדות קרוי טומאה ופסול כהונה קרוי רחוק כדאמרינן (עדיות פ"ח משנה ז' ג') ורחקוה בני משפחה· הכהנים שומעין לרחק אבל לא לקרב אבל פסול ממזרות ונתינות הא איפסקא הלכתא כר' יוסי דאמר שהן טהורים לעתיד לבא ומשמע אפילו בידועין דאילו אותן שנטמעו השתא נמי טהורין הן שאפילו היודעים בהן אינן מעידין בהם

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז

א הממזר אסור בעובדת כוכבים שהרי הוא בכלל לא תתחתן כמו שבאר מז"ם ומותר בשפחה שנאמר לא יהיה קדש בבני ישראל הכשרים ולא הפסולין והרי הוא יכול לטהר את זרעו בענין זה כיצד ממזר נושא שפחה והולד עבד שחררו הרי הוא בן חורין וכשר לבא בקהל:

ב וכל הארצות סתמן בחזקת כשרות הן עומדות ואיש או אשה שבאו לינשא א"צ לבדוק אחריהן כ"כ אבל רש"י פי' איש שבא לינשא צריך לבדוק אחריו קודם שישיאוהו וכן כתב הרמ"ה ופי' הא דאמר כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות היינו מאן דאית ליה חזקת כשרות א"צ לבדוק אחריו אבל מאן דלית ליה חזקת כשרות כגון שאין משפחתו ידועה צרי' ראיה ליוחסין ואין עד אחד נאמן אע"פ דלא הוזהרו כשרות מלינשא לפסולין ה"מ פסולי כהונה אבל פסולי קהל אם בא לישא ישראלית לא שבקינן עד דמייתי ראיה שמא עבד הוא ולטור נראה דלישנא דכל המשפחות בחזקת כשרות אינו משמע כדבריו דאיירי כמאן דאית ליה חזקה ור"י פי' שא"צ בדיקה אלא לכהונה ודקתני הנושא אשה צריך שיבדוק בד' אימותיה פי' שאין בנו כשר לשמש על המזבח ואין בתו כשרה לכהן המשמש על המזבח אא"כ ישא אשה בדוקה ואפילו לכהונה דוקא האיש בודק אחר האשה אבל אשה כהנת א"צ לבדוק אחר האיש שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין אבל ליוחסין שאין בו לד כהנת לא בעי בדיקה ע"כ ומשמע מדבריו דליוחסי כהונה בעי בדיקה וכן כתב מיי' כי הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם ואינם אוכלים אלא בקדשי הגבול ושוא שיהיה תרומה של דבריהם כגון חלה ותרומה בזמן הזה אבל תרומה של תורה אין אוכלין אותה אלא כהן מיוחס ואי זהו כהן מיוחס שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן בן איש שא"צ בדיקה והוא שימש ע"ג המזבח שאילו לא בדקו הב"ד הגדול אחריו לא היו מניחין אותו לעבוד

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אימתי הויא עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה: (ב) נ"ב ר"מ אומר אין טהורים: °(ג) נ"ב לא קרינא ביה והיתה וכו"א ומ"ה וילדו לו כו': (ד) דוולדה כצ"ל: (ה) אינו מתייחס אחר אביו דכתיב עם החמור עם הדומה כצ"ל: (ו) לשון רש"י: (ז) נ"ב ועיין בהר"ן ברים פרק ואלו נערות: (ח) בקהל גרים אבל כצ"ל: (ט) ישראל כצ"ל: (י) משפחות ישראל משפחות שהם ישראלים: (כ) בהיכלו של הקב"ה כצ"ל והס"ד: (ל) תיבת שני נמחק: (מ) דאין להפרישה ולרחקה כצ"ל: (נ) נ"ב והם ספק והם: (ס) לבא הס"ד ואחר כך מה"ד אמר אביי אף אנן נמי תנינא: (ע) אותן לבניהם ולתלמידיהם כצ"ל:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ע וכי הלכתא למשיחא:

בהם לפי שהם טהורים מה"ת וכן משמע כל הסוגיא דר' מאיר ור' יוסי לאו במשפחה שנטמעה פליגי אלא משפחה שנטמעה נטמעה דברי הכל ופלוגתייהו דר' יוסי ור"מ בידועין היא והיינו נמי דמקשינן ומתרצינן וישב ממזר באשדוד ע"כ' ותמהני דמדאמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי הוה אתי אליהו ומפיק מינן צורני צורני משמע דפלוגתייהו בשאינן ידועין היא דאי בידועין מאי אתא לאשמועינן והיכי שייך למימר מפיק מינן אלא ודאי משמע דלר"מ יבא אליהו ויפסול אותן שהן מוחזקין אצלנו בהכשר ובודאי דכיון שהם בחזקת כשרות הרבה מטמעין בהן ומאי דאמרי' בשלמא לר"מ היינו דכתיב וישב ממזר באשדוד הכי קאמרינן בשלמא לר"מ היינו דקא מגלי לן קרא שאליהו יפסול המוחזקין אצלנו בכשרות ויבדילם אלא לר' יוסי הרי המוחזקין בכשרים יתיחס בחזקתן ולמוחזקין עכשיו בפסולין קרא למה לי דפשיטא דמלות לא יבא תהוג לימות המשיח כדרך שהיא נוהגת עכשיו ועוד תמהני דודאי ריב"ל דאמר כסף מטהר ממזרין לית ליה דר' יוסי אי ר' יוסי אפי' בממזרין ידועין קאמר דא"ה כסף ל"ל ונטמעה ל"ל וכולה סוגיא כפשטא עלה רהטא דמשפחה שנטמעה בממזרין קאמר ושמא תאמר משום דקי"ל כר' יוסי דאפי' ממזרין ודאין טהורין לעתיד לבא מוקמינן לה קרא דוישב מכרף ומטהר כסף במשפחה שנטמעה בעבדים ודלא כריב"ל דאילו לנטמעה בממזרין אין אנו צריכין לנטמעה ולא לכסף דאפי' ודאין טהורין ושנדחוק ונאמר דכל מאי דאמרי' במשפחה שנטמעה בעבדים היא א"כ מנ"ל דאף בזמן הזה אם נטמעה בעבדים נטמעה דלמא כשם שלעתיד לבא יטהר הקב"ה ממזרין ודאין וידועין כך יטהר המטומטים בעבדות אבל בזמן הזה לא אלא ודאי משמע דפלוגתייהו דר' מאיר ורבי יוסי במטומטין היא ופשיטא לן שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין מצות כלום וכי היכי דחזינן שאליהו לא יגלה משפחות [המטומטין] אע"פ שכולן יהיו גלויות לפניו אף אנו אין עלינו לגלותן ולא רשאין בכך ואף לרב ר' יונתן הכהן ז"ל מצאתי בפירושיו הלכה כר' יוסי דמשפחה שנטמעה נטמעה ואפשר עוד לומר דר' יוסי אפי' בודאין קאמר ואיהו ומאן דפסיק כותיה ורב יוסף דאמר דאי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי הוה אתי אליהו ומפיק מינן צורני צורני לית להו בנטמעה מידי אלא לדברי המכשיר מכשיר אפי' בודאין ולדברי הפוסל אליבא דרב יוסף פוסל אפי' במטומטין ומיהו מ"ד כסף מטהר ממזרין דמשפחה שנטמעה נטמעה לא ס"ל כרבי יוסי (ג) שפוסל אפי' במטומטין אלא כר"מ דודאין פסולין לעולם אבל מטומטין אין אליהו עתיד לגלותן וכיון דחזינן אמוראי טובא דאזלי בהך שטתא ריב"ל ור' יוחנן ואביי דהוא בתרא דאמר אף אנן נמי תנינא נקטינן כוותייהו [במטומטין] ונראה שזהו דעת הר"ם במז"ל שכתב בסוף ספר שופטים בימי מלך המשיח וכו' ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם אבל אינו אומר על שהם בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה ע"כ וכיון שאין אליהו עתיד לגלותן אף היודעים בהם [עכשיו] אין מגלין אותם שאין בין העולם הזה לימות המשיח לענין זה כלום: **גר** נושא ממזרת · דקסבר קהל גרים לא אקרי קהל: (ד) מותר והולד ממזר · דכתיב לו הלך אחר פסולו והוא הדין בישראל שנשא ממזרת שהולד ממזר והכי איתא לעיל בגמ' [דף סז:] בסוף פרק האומר: לא ישא ממזרת · קסבר קהל גרים איקרי קהל: מותרין בכהנת · אע"פ שהכהנים אסורים בגיורת ומשוחררת וחללה דקסבר לא הוזהרו כהנות (ה) לינשא לפסולין לאותן (ו) שישראל ולוי אינו מוזהר עליהם כגון אלו: ומותר בממזרת כר' יוסי מיהו דוקא עד עשרה דורות א"כ עד שישתקע שם גיותו ממנו אבל אחר מיכן אסור בממזרת והכי איתא בגמרא לקמן [דף עה:] וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו מהלכות אסורי ביאה בגר שנשא גיורת דוקא אבל גר שנשא בת ישראל הולד ישראל גמור ואסור בממזרת ולא ידעתי מנין לו דאע"ג דעובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד ישראל גמור ואסור בממזרת התם היינו טעמא משום לפי שאי אפשר לו להתייחס אחר אביו דלמשפחותם לבית אבותם בישראל הוא דכתיב אבל זה שאביו ישראל גמור למה לא יתיחס אחר אביו ויהא נדון כגר דמותר בממזרת והרי כאן יש [דף סו:] קידושין ואין עבירה והולד הולך אחר הזכר וצ"ע: אסור לעשות מלאכה בפני שלשה · שגנאי הוא ושפלות לדור שכפופים לזה שאין לו מי שיעשה מלאכתו: אין משתמשין באשה · שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים: אין שואלים בשלום אשה כלל ואפילו ע"י שליח · שמא מתוך שאלת שלום יהיו רגילים זה עם זה על ידי שלוחן ויבאו לידי חבה ובגמ' אמרינן דאפי' על ידי בעלה אסור והא דאמרינן בפרק הפועלים (דף פז) דעל ידי בעלה שואלים היינו ששואלים לבעלה בשלום אשתו אבל לשגר לה שלום אפי' ע"י בעלה אסור: במומו פוסל · אם רגיל לקרות לאחרים ממזר חוששין לו שמא ממזר הוא ואם הוא אומר עליהם שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא: שתיקותא היינו מיחסותא · הבא לבדוק בודק את השתיקה [בבבל] לבדוק בשתקנים: וגרסי' בגמ' [דף עא:] אמר ריב"ל אם ראית ב' משפחות שמתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן ואין מניחה לידבק בחברתה · פירש"י ז"ל ולפיכך הטילו מן השמים מריבה ביניהם והר"ם במז"ל כתבה בפ' י"ט מהל' אסורי ביאה לומר שחוששין להם וראוי להתרחק מהם: **מתני'** אי זהו שתוקי כל שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו · וכשקורא אבא אמו משתיקתו: אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי · מפרשים בגמ' [דף עד·] שבודקין את אמו ואי אמרה לכשר נבעלתי נאמנת וכר"ג דתנן בפ"ק דכתובות (דף יג·) היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה אמרה להם מאיש פלוני וכהן הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת מיהו דאבא שאול עדיפא מדרבן גמליאל דאילו ר"ג לא הוה מכשר אלא ברוב כשרים אצלה כגון פנויה ורוב העיר משיאין לכהונה אבל היכא דרוב פסולין אצלה כגון ארוסה שעיברה או פנויה ורוב העיר פסולין אצלה לא מהימנינן לה ואליבא דאבא שאול מהימנינן לה ואפסיקא הלכתא בגמ' [שם] כאבא שאול וכתב הר"ם במז"ל בפרק ט"ו מהל' אסורי ביאה שאע"פ שהיא נאמנת להכשיר אינה נאמנת לפסול לומר ממזר הוא ומשמע דטעמא דלהכשיר היינו טעמא דמהימנא משום דמדאורייתא נמי כשר דדבר תורה [דף עג·] שתוקי כשר אבל לפסלו ולהתירו בממזרת לא כדאשכחן [בבכור] דהימניה רחמנא מדכתיב יכיר אבל (ז) לדידיה לא הימנה ואף על גב דהיא נאמנת כדאיתא בגמ' [דף עג:] שאני התם לפי שהוחזק כאן ממזר דמיירי בארבע נשים שילדו בבית אחת אשת כהן ולוי ונתין וממזר וגלוי מלתא בעלמא הוא דמגליא והיינו דבגמ' לא אמרינן בודקין את אמו אי אמרה לכשר נבעלתי או לפסול נבעלתי אלא אמרינן דאי אמרה לכשר נבעלתי בלחוד מהימנה: ומיהו אע"ג דמהימנה אפילו ברוב פסולין היינו דוקא להכשיר הולד שאם היו מחמירין בו לא היה לו תקנה אבל האשה אין מתירין אותה לינשא אלא ברוב כשרין מדאמרי' בפ"ק דכתובות [דף יד·] הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא להתיר לאשה לינשא לכתחלה עד דאיכא רוב כשרין ודעת הר"ם במז"ל בפרק י"ח מהל' אסורי ביאה דבעינן תרי רובי מדאמרינן התם בפ"ק דכתובות (דף טו·) בקרונה של צפורי היה מעשה וכדרבי אמי דאמר והוא שסיעה של בני אדם עוברת שם דאיכא תרי רובי כדאיתא התם וסובר [הרב] ז"ל דאפי' בטוענת לכשר נבעלתי בעינן תרי רובי ואחרים חולקין ואומרים דלא בעינן תרי רובי אלא בשותקת אבל בטוענת לכשר נבעלתי בחד רובא סגי: **גרסי'** בגמ' [דף עג·] אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרין אצלה ומיעוט פסולין · כלומר דכיון דמכירין את אמו ופנויה היא רוב העולם כשרים אצלה שאין הרוב ממזרים וקרובים שהולד מהם ממזר ואף עובד כוכבים ועבד אם באו עליה אין הולד ממזר: ומיעוט פסולין · כגון ממזרין או קרובין: ואי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש מאי אמרת דאזלה איהי לגבייהו הוי ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והתורה אמרה ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא אלא מעלה עשו ביוחסין: וממזר בשתוקית נמי מדאורייתא שרי דהא ר' יוסי דקי"ל כותיה דריש בגמ' לעיל [שם] מהא בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא ולא מיתסר אלא משום מעלה: **וגרסי'** תו בגמרא מלאו מהול אין בו משום אסופי · כלומר דאי לאו דכשר הוא לא טרחה ביה לממהליה: משלטי הדמיה · כלומר מתוקנין ומיושבין אבריו אין בו משום אסופי דאי פסול הוה לא מתקנא ליה הואיל ודעתה להשליכו למות: (ח) ותו איכא גווני טובא בגמ' שאין בו משום אסופי ויש בו ולפי שהם דברים שאין מצוין לא טרחתי לכתבם: גדי [רשות הרבים אין בו משום אסופי] רה"ר יש בו משום אסופי:

אסופי

נר מצוה

גר נושא ממזרת והולד ממזר דברי רבי יוסי רבי יהודה אומר גר לא ישא ממזרת אחד גר ואחד עבד משוחרר וחלל מותר בכהנת: והלכתא גר מותר בכהנת ומותר בממזרת מותר בכהנת °לא [א]הוזהרו (א)כשרות לינשא לפסולין ומותר בממזרת כר' יוסי: *אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור לעשות מלאכה בפני שלשה ואמר שמואל [א] אין משתמשין באשה בין גדולה בין קטנה ואמר שמואל אין שואלין בשלום אשה כלל ואפילו על ידי שליח: *תניא [ב]כל הפוסל [ב] פסול ואמר שמואל במומו פוסל: *אמר רב שתיקותא היינו מיחסותא כי הא (א) דאמרי במערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מיניהו קדים ושתיק הוא מיוחס טפי: *מתני' [ג]אי זהו שתוקי [ג] כל שמכיר את אמו ואין מכיר את אביו ואי זהו אסופי כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי:

גמ'

רש"י

מפרש בסמוך: **גמ'** והולד ממזר · דכתיב לא יבא לו הלך אחר פסולו: גר לא ישא ממזרת · דקסבר קהל גרים איקרי קהל: לא הוזהרו · כהנות כשרות מלהנשא לפסולי כהונה: אין משתמשין באשה · שאינה אשתו ואפילו היא קטנה שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים: אין שואלין בשלום אשה · (ב) ומתוך שאילת שלום שמא יהיו רגילים זה עם זה ע"י שלוחם ויבאו לידי חיבה: במומו · בפגם שיש בו באותו פגם רגיל לפסול אחרים: שתיקותא · בני אדם שהם שתקנים היינו מיוחסין שבבבל דסתם בני מריבה פסולין הן כי מתוך פסולן שהיו פורשים מהן נטרו איבה והחזיקו מריבה: **מתני'** ואינו מכיר את אביו · וכשקורא לפלוני אבא אמו משתקתו: בדוקי · מפרש בגמ':

גמ'

עין משפט נר מצוה

א מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה סמג לאוין קכו טור א"ה סי' כא:

ב מיי' פי"ט מהל' איסורי ביאה טור אה"ע סי' ב:

[דף רם ע"ב]

ג מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה טור אה"ע סי' ד:

תרסו · תרסח · תרסט

הגהות חו"י

(א) עיין רי"ף יבמות דף ל ע"א:

שלטי הגבורים

ע"כ ונראה דאפי' ליוחסי כהונה א"צ בדיקה דהא מסיק על הא משנה דהנושא אשה צריך לבדוק בד' אימותיה אמר רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרים הן ואמר רב אחא בר גוריא אם קרא עליו ערער צריך לבדוק אחריו אלמא דמסתמא אין צריך שום בדיקה ומיהא אפשר אע"ג דלחכמים א"צ בדיקה הלכה כסתם משנה שצריך בדיקה לכהונה באשה:

א כתב סמ"ג בשם הרי"ף דמ"מ סמכינן אהא דאמרינן בסוף קדושין הכל לשם שמים מותר:

ב כתב מיי' אף על גב שכל המשפחות בחזקת כשרות הן ומותר לישא מהן לכתחלה שתי משפחות מתגרות זו בזו תמיד או משפחה בעלת מצה ומריבה תמיד או איש שהוא מרבה מריבה תמיד עם הכל והוא עז פנים ביותר ראוי להתרחק ממנו שאלו הם סימני פסלות וכן כל הפוסל אחרים תמיד כגון שנותן במין פסול במשפחות או ביחידים ואומר עליהם שהם ממזרים ואם אומר עליהם שהם עבדים חוששין לו שמא עבד הוא שכל הפוסל במומו פוסל כן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא הבריות ואינו גומל חסד חוששים לו שמא גבעוני הוא שסימני ישראל עם קדוש ביישנים רחמנים וגומלי חסד · כל שקורין לו ממזר או נתין או חלל או עבד ושותק חוששין לו ולמשפחתו ואין נושאים מהם נשים בלא בדיקה וכן כל משפחה שקרא עליה ערער והוא שיעידו שנים שנתערב בהם ממזר או חלל או שיש בהן עבדות הרי זה ספק ואם המשפחה כהנים לא ישא ישראל אשה ממנה עד שיבדוק עליה ד' אמהות שהן ח' אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואם אם אבי אביה ואם המשפחה שקורין עליה ערער לויים או ישראלים מוסיף לבדוק זוג אחר ונמצא בודק עשר אמהות שהעירוב בלויים וישראלים יותר מבכהנים אבל א"צ לבדוק במשפחת האב של האשה אע"פ שקרא עליה ערער ואם הניסת לכהן אינה צריכה לבדוק שלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ע"כ: מה שכתב כל שקורין לו ממזר או נתין וכו' פי' ר"י סיינו דוקא בשנתערב במשפחתו ממזר או נתין ואחד ממשפחתו קורין אותו ממזר או נתין ושותק אז הוי הוכחה שהוא הוא אבל אדם בעלמא שקורין אותו ממזר או נתין ושותק לא הויא שתיקתו הודאה:

לשון ריא"ז

ונראה בעיני שבזמן הזה לאורך הימים נתערבו הפסולין עם הכשרים ברוב המקומות שאף במקומות המיוחסים שבבבל היו שם פסולין ידועין בימי חכמי התלמוד והיו נזהרין מהן ולאורך הימים נתערבו ואמרו חכמים כל משפחה שנטמעה נטמעה והרי היא בחזקת כשרה הואיל ולא נתערבו בפסולין מדעת ואין מגלין משפחות המטומטות אבל מגלין הפסולין שלא נטמעו ומכריזין עליהן כדי שיזהרו הכשרים מהם לפיכך אין לו לאדם ליזהר בזמן הזה אלא מן הפסולין שידועים לו בימיו ולעולם ידבוק אדם אחר בני אדם שהם אוהבים השתיקה ובורחים מן התגרות ומן המחלוקות ויתרחק אדם מן המשפחות המגונות שהם אנשי ריב ומדון ועזי פנים ופוסלין הבריות ואינם מדברים בשבחם וכן אמרו חכמים כל הפסול פוסל ולעולם בשבח אינו מדבר: ב כתב מיי' יראה לי שכל מדינה שיש בה שפחה או עובדת כוכבים שראויה לילד הואיל והאסופי הנמצא בה ספק עובד כוכבים או עבד כשיטא גיורת הרי זו ספק אשת איש והבא עליה פטור שאין הורגים מספק וכן יראה לי שהשתוקי שנשא אשה שאפשר שתהיה ערוה לו הרי היא בספק אשת איש שאין קדושין בעריות ואי זו היא אשה שאפשר שתהיה ערוה כל אשה שאביה או אחיה קיים כשנתעברה אמו וכל אשה שנתגרשה או נתאלמנה שמא אשת אביו היא או אשת אחי אביו ע"כ:

הגהות הב"ח

(א) כי הא דמערבא כי הוו מגני כצ"ל: (ב) שמא מתוך שאילת שלום יהיו רגילים כצ"ל: (ג) נ"ב דמכשיר אפי' בודאין ולא כרב יוסף אליבא דר"מ כו': (ד) תי' מותר נמחק: (ה) נ"ב כשירות: (ו) לאותן שהפסול אינו נזהר עליהם כצ"ל ונ"ב כ"ה בפרש"י בגמרא ועיין שם עוד במה שפרש"י בסוף השמעתין דקאמר מסייע ליה לרב דא"ר יהודה אמר רב לא הוזהרו וכו': (ז) לדידה כצ"ל: (ח) גדי רה"ר אין בו משום אסופי רה"ר יש בו משום אסופי · ותו כו' כצ"ל:

אסופי כל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו · לומר בנינו הוא (ג) כלומר אביו או אמו והכי איתא בירושלמי : נאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנין עליו · ויהבינן טעמא בגמ' הואיל ויצא עליו שם אסופי : ובשני רעבון · שהרבה נשלכים לא רצו חכמים לפוסלן מפני יציאת קול : **נאמנת** חיה לומר זה כהן וזה לוי · ארבע נשים שילדו בבית אחד אשת כהן ולוי ונתין וממזר ולא מדינא אלא דהימנוה רבנן לפי שעל הרוב אי אפשר בענין אחר : שלא קרא עליו ערער · שלא יצא מעורר על הולד לומר זה בנה של אשת ממזר : אבל היכא דלית ליה חזקה דכשרות · שלא הוחזק אלא בעדות אשה זו ואע"ג דהימנוה רבנן ואמרי' [יבמות דף פח:] דכל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים היינו כשהדבר בענין שראוי להאמין בו עד אחד (ג) במילתא דעבידא לאגלויי אבל הכא אין החיה נאמנת אלא מפני שעל הרוב אי אפשר בלאו הכי הלכך כל שבא עד אחד ומכחישה אפילו לאחר שהעידה אינה נאמנת : **נאמן** בעל מקח לומר לזה מכרתי וכו' · אם שנים מעוררים על המקח : במה דברים אמורים בזמן שהמקח תחת ידו · דרמיא עליה למידק שלא יחזור בו מזה ולהחזיר לו דמיו ויתן המקח למי שלא נמכר לו דקם ליה במי שפרע הלכך מידק דאיק : אבל בזמן שאין מקחו בידו · (ד) דשניהם מוחזקין בו : אינו נאמן · דכיון דלאו עליה רמיא תו לא דאיק לזכור מי הוא: ופרכינן ונחזי זוזי ממי נקט · דקס"ד שלא קבל המעות אלא מא' מהם והא ודאי מדכר דכיר ליה (ה) וכי תימא וכי דכיר ליה מאי הוי בשלמא בזמן שמקחו בידו איכא מגו דאיבעי יהיב ליה לחד מינייהו אבל כי אין מקחו בידו אפילו דדכיר ליה מאי הוי והא ליתיה אלא כעד אחד דעלמא יש לומר דהכי קאמר (ו) [כיון שהאמינו חיה מפני שברוב הפעמים אי אפשר בלאו הכי והאמינו ג"כ דיין] בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו אע"ג דליכא מגו משום דזמנין טובא דליכא סהדי (ז) להימניה נמי למוכר אפילו בזמן שאין מקחו בידו מהאי טעמא · ומהדרינן לא צריכא דנקט זוזי מתרווייהו ואמר מחד מדעתאי ומחד בעל כרחאי · דכיון דמתרווייהו שקל [זוזי (ח) לא דכיר שפיר מהי מדעתיה ומהי בע"כ אבל היכא דלא שקיל] זוזי אלא מחד הכי נמי דמהימן אף על פי שאין מקחו בידו ומיהו מסתברא דדוקא כשהלוקחין עומדין לפניו אבל הלכו להם אינו נאמן כדאמרי' בדיין בסמוך זו היא שיטת רש"י ז"ל ויש כאן שיטות אחרות וכתבתים ברים בבא מציעא בס"ד : **נאמן** דיין וכו' בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו · שעדיין לא יצאו משם משנגמר את דינם נאמן לומר איש פלוני זכאי איש פלוני חייב אבל אין בעלי דינין עומדין לפניו תו לא רמיא עליה למדכר : ונחזי זכותא מאן נקט · ביד אי זה מהם פסק דין של זכות : ונהדר ונדיינינהו · למה לי כולי האי למימר איהו נאמן מה לנו ולנאמנותו ליהדר איהו בעצמו או אחר וידונם לפי טענותיהם : בשודא דדייני · בדין שאינו תלוי בטעם אלא הכל לפי לבו של דיין כי ההיא דכתובות (דף פה:) דאמר כל נכסי לטוביה ואתו שני טוביה שניהם שכניו שניהם קרוביו ואמרי' שודא דדייני למי שיתנדב לב הדיין לומר נראה לי שזה היה רגיל אצלו יותר ולזה נתן וכיון שפסק כן אם בא לחזור אינו חוזר לפיכך אין רוצין לחזור ולדון שמא יטנו לבו לצד שני : **אמו** כל שבעה · שעדיין אין אביו מכיר בו כל שלא יצא מתחת ידי אמו ליכנס לברית מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו כדכתיב יכיר : מאי בדוקי שבודקין את אמו וכו' פרשתיה במשנתינו : **מתני'** כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זה בזה · כגון ממזרת בשתוקי ואע"פ שזה ודאי וזה ספק והיכא למימר שמא כשר הוא אפ"ה שרי כדילפינן לעיל בגמ' בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בקהל ספק יבא ובגמ' פריך הא תנא ליה רישא ומפרש לה : ר' יהודה אוסר · בגמ' מפרש לה : ודאן בודאן מותר · כמו ממזר בנתינה : ודאן בספקן · כגון ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי : ספקן בודאן · שתוקי ואסופי בממזרי ונתיני : ספק בספקן · שתוקי בשתוקית ואסופי באסופית ואסופי בשתוקית: אסור · שמא זה כשר וזה פסול : וכותיים בגמרא מפרש מאי ספקייהו כך כתב רש"י ז"ל אבל הר"ם במז"ל בפט"ו מהלכות אסורי ביאה התיר שתוקי ואסופי בנתינים והוא תמוה ואפשר דלטעמיה אזיל שכתב בפרק י"ב שאיסור הנתינים אינו אלא מדבריהם ולפיכך הורה להקל בשתוקי ואסופי שתולין לומר ממזרים הם ומותרים בנתינים · ור"א ורבנן בהא פליגי דרבנן סברי דכיון דשתוקי ואסופי מדינא שרו ולא אסירי אלא משום מעלה בעלמא כמו שכתוב למעלה כי עבוד מעלה בכשרים כלומר למפסלינהו בישראל אבל זה בזה מותרין ור"א סבר דאפילו בהני עבוד מעלה וקי"ל כוותיה: **גרסי'** בגמרא [דף עד:] תנו רבנן בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי כותי ונתין חלל וממזר שבאו על הכהנת ועל הלויה ועל בת ישראל פסלוה · כלומר בן תשע שנים ויום אחד שהוא גר עמוני וכו' דבכי הא חזי לביאה פסלוה לכהנת מן התרומה ומן הכהונה ולויה וישראלית מלינשא עוד לכהן ואיתא בפרק אלמנה לכהן גדול (דף סח·) והתם מפיק לה מדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ולויה וישראלית יליף מבת ובת וכל הני בר מחלל כהן הבא עליה אחר כך חייב משום זונה דמשום חלל ליכא דאין חללה אלא מפסולי כהונה כדאמרינן לקמן [אבל] חלל משוי לה חללה דאע"ג דאפילו בכהנת אין ביאתו בעבירה דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין התם בפרק אלמנה [דף סט·] יליף לה מדכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו מה הוא פוסל בביאתו אף זרעו פוסל אבל הר"ם במז"ל כתב בפרק י"ח מהלכות אסורי ביאה שאף החלל עושה אותה זונה והוא תמוה כיון שאין ביאתו בעבירה : **תנן** בפירקין [דף עו·] הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמונה אמה ואם אמה ואמה אם אביה ואמה ואם אבי אמה ואמה ואם אבי אביה ואמה לויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד אחת · זו היא גרסת רש"י ז"ל · ופי' הנושא אשה כהנת כלומר ממשפחות כהנים בודק בדורותיה ד' אמהות שתים מצד האב ושתים מצד האם שהם שמונה לפי שכל אחת אמה עמה ונקט האי לישנא לפי שמפני בדיקת הארבע צריך לבדוק האחרות שאין הארבע נבדקות יפה אלא אם כן הוא בודק שלמעלה מהן ולפיכך בודק אמה ואם אמה שלא היו ממזרות או אחת מפסולות לקהל ואם אבי אמה של אשה זו שהוא נושא ואמה של אם אבי אמה ואם אביה של זו שהוא נושא ואם אבי אביה של זו שהוא נושא ואמה

נר מצוה

גמ' *אמר רב יהודה אמר רב אסופי כל זמן שהוא בשוק אביו ואמו נאמנין עליו [א] נאסף מן השוק אין אביו ואמו נאמנין עליו אמר רבא ובשני רעבון אף על פי שנאסף מן השוק נאמנין עליו : תנו רבנן נאמנת [ב] חיה לומר זה כהן וזה לוי זה נתין וזה ממזר במה דברים אמורים שלא קרא עליו ערער אפי' חד אבל קרא עליו ערער אפי' חד אינה נאמנת ואע"ג דאמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים ה"מ היכא דאית ליה חזקה דכשרות אבל היכא דלית ליה חזקה דכשרות חד נמי נאמן : *נאמן תרע בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי °במה דברים אמורים בזמן שמקחו בידו אבל אין מקחו בידו (א) אינו נאמן *ונחזי זוזי ממאן נקט דף עד· ב"מ לא צריכא דנקט מתרווייהו ואמר [ג] חד מדעתאי וחד בעל כרחאי [ג] נאמן דיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי תרעה במה דברים אמורים בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו אבל אין בעלי דינין עומדין לפניו [ד] אינו נאמן ולחזי זכותא מאן נקיט להו לא צריכא דקריען זכוותא ונהדר ונדיינינהו בשודא דדייני : אמר רב נחמן [ג] שלשה נאמנין תרעב על הבכור ואלו הן חיה ואמו ואביו חיה לאלתר דתניא נאמנת חיה לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני במה דברים אמורים שלא יצאה וחזרה אבל יצאה וחזרה אינה נאמנת אמו כל שבעה אביו לעולם : אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי : מאי בדוקי שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת ואף על גב דאיכא רוב פסולין אצלה אמר רבא הלכה כאבא שאול : **מתני'** כל האסורין לבא [ד] בקהל מותרין לבא זה בזה ר' יהודה תרעג אוסר ר' אליעזר אומר ודאן בודאן מותר ודאן בספקן וספקן בודאן וספקן בספקן אסור ואלו הן הספקות שתוקי ואסופי וכותי :

רש"י

גמ' נאמנין עליו · לומר בנינו זה : ובשני רעבון · שהרבה נשלכין לא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת הקול : נאמנת חיה לומר זה כהן וזה לוי · נשים שילדו בבית אחד אשת כהן ולוי ונתין או ממזר ונתערבו הולדות זה בזה : שלא קרא עליו ערער · שלא יצא מעורר על הולד לומר שזה בנה של אשת ממזר : היכא דאית ליה חזקה דכשרות · שהיו מוחזקין בו בחזקת כשר : אבל היכא דלית ליה חזקה · של כשרות שלא נודע לבריות מי הכשר ולא יצא א' מן ידי הספק : לזה מכרתי · אם שניהם מעוררין על המקח ולקמן מוקי לה שנתנו שניהן הדמים כל אחד ואחד דמים שלימים אחד מדעתו ואחד בעל כרחו : בזמן שמקחו בידו · דרמיא עליה למידק שלא לחזור מזה ולזכות המקח לזה ויתן המקח למי שלא נמכר לו דקם ליה במי שפרע : אבל אין מקחו בידו · ושניהם מוחזקין בו אינו נאמן כיון דלא עליה רמיא תו לא דייק לזכור מי הוא : וניחזי זוזי ממאן נקט · דהא ודאי דכיר ממי קבל המעות : ולא ידיע · אין ידוע לנו : בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו · שעדיין לא יצאו משם משנגמר דינם ואמר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב : אבל אין בעלי דינין עומדין לפניו · תו לא רמיא עליה למידכר : וניחזי זכותא מאן נקט · ביד איזה מהן פסק דין של זכות : וניהדר ונידייניהו · למה לי כולי האי למימר איהו נאמן מה לנו ולנאמנותו ניהדר הוא בעצמו או אחר וידונם לפי טענתם : בשודא דדייני · שאמרו שודא דדייני למי שלב הדיין יתנדב לומר נראה לי שזה היה רגיל אצלו יותר ולזה נתן לפיכך אין רוצין לחזור ולדון שמא יטנו לבו לצד שני : כל שבעה · שעדיין אין אביו מכיר בו שלא יצא מתחת ידי אמו (א) לברית: מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו כדכתיב יכיר : **מתני'** כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זה בזה · כגון ממזר בשתוקי אע"פ שזה ודאי וזה ספק דאיכא למימר שמא כשר הוא אפילו הכי שרי כדאמרינן לעיל בקהל

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סימן רכב :

דף עד: ע"ש

ב טור ח"מ סימן כג :

ג מיי' פ"ב מהל' נחלות סמג עשין לו טור ח"מ סי' רעז :

ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קטז טור אה"ע סי' ד :

[דף רמא ע"א]

הגהות הב"ח

(א) לברית מכאן ואילך והד"א:(ב)הוא הס"ד ואח"כ מה"ד אביו ואמו כלומר : (ג) כמלתא כצ"ל: (ד) נ"ל ושניהם:(ה) נ"ב זוזי דמקנקיבל: (ו) דהכי קאמר כי היכי דנאמן הדיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי בזמן שבעלי כצ"ל : (ז) נ"ב ס"א : (ח) נ"ב תו לא דאיק לזכור מי הוא שנתן לו מדעתו אבל אי לא שקל זוזי כו' · כצ"ל : (ט) והא מילתא לא ידיעא כצ"ל:

הגהות הגר"א

(א) עיין לקמן בריף ר"ס ב"מ :

שלטי הגבורים

א כתב בעל ההלכות בסוף הלכות גירושין אהא דקאמר בפ' המגרש אין חוששין לממזרות היכי דמי כגון אשה שהלך בעלה למדינת הים וילדה דלא חיישינן לממזרות דאמרינן דלמא אתא בעלה ושמא כי הסיא שובדא דאבוה דשמואל דאתא בסם ושמא כדאיתא בירושלמי ומקשה עלה מהא דשמעינן דקאמר דאיכא מיעוט שהלכו בעליהן למדינת הים משמע דאי ליכא למתלי אלא באותן שהלכו בעליהן למ"ה הוי ממזר ודאי ולא ספק · וי"ל דשאני הכא דאי אתא בעלה ושמא לא היתה מגליכתו דאינה חוששת שמא יתשבוהו ממזר מאחר שיאמינו לה שבא בעלה וכתב הרא"ש ואינו מקובל לי זה התירוץ דכי לאו דינא גמירי ואפילו גברי לא בקיאי בגמרא דבני מערבא ואין דין זה ידוע שיאמינוה שבא בעלה והליכתו מפני הבושת ולא נעשנו ממזר ודאי אם יש לתלות שבא בעלה בגנבה ועוד קשה מההיא דאמרינן בפרק הערל דרבה תוספאה אכשר להוא ולד לאחר י"ב חדש דאמרי' אשתהוי אשתהי ולמה לי טעמא דאשתהי לימא דלמא אתא בעלה בגנבה ושמא וי"ל דהתם · מיירי שהבעל והאשה מודים שלא בא :

לשון ריא"ז

ב שתי נשים שילדו בבית אחד אחת אשת כהן ואחת אשת לוי או אחת אשת פסול ואחת אשת כשר ואינן מכירות ולדותיהן נאמנת החיה לומר זה כהן והלוי או זה כשר וזה פסול וכן באשה שילדה תאומים נאמנת החיה לומר זה יצא ראשון והוא בכור וזה יצא שני :

ג כתב מיי' הרי שטען לחברו ואומר לו מכרת לי וזה משיבו לא מכרתי לך או מכרתי לך ולא נתת לי הדמים או שטוען שלוקח נתתי הדמים ועדיין לא משכתי או משכתי ועדיין לא ראיתי מכר זה והמוכר אומר הודעתיו לך או שאומר אחד מהם כך וכך היה שתנאי בינינו והשני אומר לא היה תנאי בינינו או לא היה כך אלא כך בכל א' מאלו הטענות וכיוצא בהם המוציא מחברו עליו הראיה לא היה שם ראיה הכופר שמבקשין מאתו מטביעין אותו שבועת היסת ואם הודה במקצת או שיש עליו עד א' נשבע שבועת התורה כשאר כל הטענות כולן ע"כ · ועיין פ"ק דב"מ :

ד כתב הטור דוקא בשודא דדייני שאינו תלוי בטענות אלא בראות הדיין ליתנו למי שיראה לו שדעת הנותן היתה קרובה אליו יותר בהא חיישינן שמא נשתנה דעת הדיין ממה שהיה כבר אבל דין התלוי בטענות לא שייך בו נאמנות שלפי הטענות שטענו יזכה לזוכה ובלבד שלא יסתור טענות הראשונות וכל זה דוקא בדיין אחד כמו מומחה או יחיד וקבלו עליו אבל שנים נאמנין לעולם שאינם חשובים נוגעים בדבר ואפילו יש שני עדים שמכחישין אותן הם נאמנין יותר מהעדים:

לשון ריא"ז

וכן דיין שהן יחידי כגון שקבלוהו בעלי דינין

המאור הגדול

ונחזי זוזי ממאן נקט ה"ר שלמה ז"ל מפרש לה דאין מקחו בידו ואתיא שפיר לדידיה ההיא דבבא מציעא ולאו למימרא דאי ידע מהימן אלא כלומר ולא ידע לא רמי אנפשיה למדכר ולא סמכינן עליה בכי האי גונא דאשתלויי אשתלי ולא ידע אבל ה"ר יעקב בר ר"מ ז"ל מפרש לה ארישא אבזמן שמקחו בידו ור"ח ז"ל מפרש כן ואנו כבר פירשנו מה שאמור בבבא מציעא כפי מה שנראה לנו :

שלש

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ונחזי זוזי ממאן נקט וכו' ואנו כבר פירשנו מה שאמור בב"מ כפי מה שנראה לנו : אמר הכותב לא פירש ר"ת כדברי ה"ר יעקב דהוא אמר ארישא דוקא קאי ולשון פירושו של ר"ת ז"ל אינו אלא כך נאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי כל זמן שמקחו בידו וכגון דנקיט זוזי מתרווייהו ואם יצא המקח מידו אינו נאמן ופי' כך הוא לדבריו דאקשי' וליחזי אזוזי ממאן נקיט דודאי בשיש שם עדים עסקינן דאי לא פשיטא שיכול לומר לא מכרתי ויכול לומר לזה מכרתי דהודאת בעל דין כמאה עדים אלא היכא דאיכא עדים א"כ יבואו עדים ויעידו ומפרקי' כגון דנקיט מתרווייהו ואמר חד מדעתאי וחד בעל כרחאי והא מילתא (ט) ידיעא לסהדי ובדין הוא דלימא דלא שקיל אלא מחד ולא ידיע לסהדי ממאן אלא שדרכן של עדים לידע וכיוצא בזה יש בפרק חזקת הבתים דאקשי' ליחזו עדים מאי קאמרי ולא קס"ד למימר דידעי בהא ולא ידעי בהא ועוד דאי לא שקיל אלא מחד ולא ידיע לסהדי פשיטא דמהימן דה"ל בסהדיה זה תובע וזה סופר ואין עדותן

של

ולמה· ואם היא לויה או ישראלית זו שהוא נושא מוסיפין עליהן עוד אחת אם אחת בכל זוג וזוג ונמלא שהן שתים עשרה · ואיכא מאן דאמר בגמ' שש עשרה ומאי אחת דתנן במתני' זוג אחת והחמירו בלויה וישראלית מפני שהפסול בהם יותר מלוי · ואמרינן עלה בגמ' מ"ש בנשי דבדקינן ומ"ש בגברי דלא בדקינן · כלומר כגון אביה ואבי אביה ומפרקינן נשי דכי מנציין בהדי הדדי בעריות הוא (ג) דמבזיין · כלומר בעריות דנפשייהו ולא בעריות דאמהות דהיינו פסולי יוחסין אם איתא דאיכא מילתא לית לה קלא [גברי דכי מנציין בהדי הדדי ביוחסין הוא דמבזו אם איתא דאיכא מילתא אית ליה קלא]

נר מצוה

א מיי' פי"ח מהל' איסורי ביאה ה ה סמג לאוין קכב טור אה"ע סימן ד:

עליהם והולך לדין אותם כפי אומד דעתו ואין ידוע למי זיכה ולמי חייב · כל זמן שבעלי דינין עומדין לפניו נאמן לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי אבל אם יצאו מלפניו אינו נאמן ואינו יכול לחזור ולדון אותן פעם שניה שמא יהפך לבנו באומד דעתו והרי כבר זכה הזוכה בדינו ·

ופרכינן ואיהי נמי תבדוק בדידיה כלומר [דף עה.] ביחס בעלה ארבע אמהות ומפרקינן [תרעד] לא הוזהרו כשרות ליגשא לפסולי כהונה כגון חללי גרי וחרורי וכיון דלא הקפידה תורה עליהן ליחסן רבנן נמי לא עבוד בהו מעלה לאצרוכינהו בדיקה ואפילו מחמת ממזרות ושתיקות דדוקא כי אתחזק איסורא ביה אבל לחששא ולמבדק לא אצרכינהו כך פרש"י ז"ל והיא דרך הר"ם במז"ל בפ' י"ט מהלכות איסורי ביאה אבל בנוסחאות כתוב לוים וישראלים מוסיפין עוד אחת ולפיכך פירשו משנתינו כך הנושא אשה כהנת כלומר שהוא נושא אשה כשרה לכהונה ובידוע שהוא כהן שהוא צריך לחוש לפסולי כהונה בודק ארבע אמהות בלבד דפסול כהונה בהכי סגי אבל לוים וישראלים שבדיקתם מפני פסולי קהל צריך שיבדקו עוד אחת ואין ה"נ שהכהן גם כן צריך להוסיף ולבדוק מפני פסולי קהל עוד אחת ומתניתין ה"ק שהבדיקה המיוחדת לכהנים בארבע אמהות סגי לה אבל בבדיקה שהיא שוה אף ללוים וישראלים צריך להוסיף עוד אחת ובהכי אתי שפיר מאי דפרכינן ואיהי נמי תבדוק בדידיה ומפרקינן מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב לא הוזהרו כשרות ליגשא לפסולין כלומר אין ה"נ

תורה אור

גמ' *אמר רב יהודה אמר רב הלכה כר' אליעזר:

מתני' [א]בת חלל זכר פסולה מן הכהונה [דף עו.] °לעולם ישראל שנשא חללה בתו כשרה לכהונה חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה מן הכהונה ר' יהודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר: **גמ'** מאי לעולם מהו דתימא מידי דהוה אמצרי ואדומי מה להלן לאחר שלשה דורות אף כאן לאחר שלשה דורות קא משמע לן דלעולם: תנו רבנן אי זו היא חללה כל שנולדה מן הפסולין מאי פסולין אילימא פסולה לו הרי מחזיר גרושתו דפסולה לו ובניה כשרים דכתיב °כי תועבה היא היא תועבה ואין בניה [דברים כד] תועבין אלא כשרים אמר רב יהודה הכי קאמר אי זו היא חללה כל שנולדה מפסולי כהונה נולדה אין לא נולדה לא והרי אלמנה וגרושה דלא נולדה וקא הויא חללה אמר רב יצחק הכי קאמר אי זו היא חללה שעיקרה מדברי תורה ואין צריך לפרש מדברי סופרים כל שנולדה מן הפסולין שבכהונה *א"ל רב פפא לאביי ישראל שבא על אחותו זונה משוי לה חללה משוי לה או לא משוי לה מי אמרינן קל וחומר מחייבי לאוין הויא חללה מחייבי כריתות לא כל שכן או דלמא אין חללה אלא מאיסור כהונה אמר ליה אין חללה אלא מאיסור כהונה אמר רבא מנא הא מילתא דאמור רבנן אין חללה אלא מאיסור כהונה דתניא לא יאמר גרושה בכהן גדול ותיתי בקל וחומר מכהן הדיוט ואנא אמינא השתא ומה לכהן הדיוט אסורה לכהן גדול מיבעיא למה נאמרה אלא לומר לך

רש"י

בקהל ודאי לא יבא אבל בקהל ספק יבא: **מתני'** בת חלל זכר · דוקא נקט כדקתני ואזיל דבת חללה כשרה: לעולם · בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללין זכר בן זכר בת האחרון כבת הראשון אבל בת בתו מישראל כשרה כדמסיק (א) בתו כשרה ובגמ' בתלמודא יליף טעמא ודוקא ישראל שנשא חללה אבל כהן שנשא חללה בתו חללה דכל ולד הנולד בביאת איסור כהונה הוי חלל: כבת חלל זכר · ופסולה לכהונה: **גמ'** (ב) מן הפסולין · אפי' הוא ישראל אם ביאתו בעבירה שאינה של ממזרת הוי הולד חלל: והרי מחזיר גרושתו · משנשאת לאחר: ובניה כשרים · בתה כשרה לכהונה: איזו חללה · שעיקרה משמעות המקרא דכתי' חללה לא יקחו ואין צריך פי' מדברי סופרים דמקרא נפקא בהדיא: כל שנולדה מאיסור כהונה · דסתם חלל היינו ולד פסול לכהונה דכתיב לא יחלל זרעו אבל חללה הנעשית על ידי ביאה הוצרכו לדרוש מקראי כגון זה שהיה כשר ונתחלל: לכהן גדול מבעיא · מהדיוטותו נאסרה עליו:

כשם

[דף רמא ע"ב]

דאיהי נמי בדקה בדידיה אלא משום הכי לא תנא מתני' שהיא בודקת בו מפני שאינה דומה בדיקתה לבדיקתו איהו בדיק אף בפסולי כהונה ואיהי לא בדקה אלא בפסולי קהל ואין ה"נ דסיפא דתנא לוים וישראלים מוסיפין עוד אחת אחד האנשים ואחד הנשים במשמע וזה שהחמירו בבדיקת פסולי [קהל יותר מבדיקת פסולי] כהונה מפורש בירושלמי [הלכה ד] שהקשו ולא נמצאת מחמיר בישראל יותר מן הכהן א"ר בון אחת זו ואחת זו קנס קנסו כדי שיהא אדם מודבק בשבטו ובמשפחתו כלומר כולה מתני' קנס הוא בין בכהן בין בישראל ובדין הוא שלא יהו צריכין בדיקה אבל קנס הוא כדי שיהא אדם מודבק בשבטו ובמשפחתו שהיא בדוקה לו ולא יהא צריך לטרוח ולבדוק וקנסו בלוים וישראלים יותר מן הכהנים לפי שאין מדקדקים כל כך ביוחסין ואין מדבקים במשפחותם א"נ דפסולי קהל שוה בכל הצריכו בדיקה יתירה: וגרסי' בגמ' [דף עו:] אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ כלומר דמתניתין ר"מ היא אבל חכמים אומרים כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות אמר רב חמא אמר רב ואם קרא עליה ערער צריך לבדוק אחריה כלומר אפי' לרבנן · וערעור זה פרש"י שקראו עליה שני עדים שמן פסול ולא שמעידים עדות גמורה אלא יציאת הקול והר"ם במז"ל כתב בפ' תשעה עשר מהלכות איסורי ביאה דהיינו כשהעידו שנים שנתערב בה אחד מפסולי כהונה ואפשר דכי בעינן קריאת ערעור דוקא בחשש ממזרות מפני שמכירין ישראל ממזרין שביניהם אבל בחשש חללות אפי' לא קרא עליה ערעור צריך לבדוק וקודעת הר"ס ב"ן ז"ל ואחרים אומרים דלרבנן דקי"ל כוותייהו אפי' בחללות א"צ לבדוק כל זמן שלא קרא ערער: **גרסי'** בגמ' [שם] אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוה מנצו אי הוא ורב ביבי מר אמר אנא עבידנא שרותא דמתא ומר אמר אנא עבידנא שרותא דמתא אתו לקמה דרב יוסף אמר להו תניא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך · כלומר מרבויא דמשימות דקרא קא יליף שום תשים וגו' מקרב אחיך תשים דמשמע כל משימות ואפי' שררה קטנה וא"ל רב אדא בר אהבה ואפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה: **מתני'** בת חלל זכר · דוקא נקט כדקתני ואזיל דבת חללה שנשאת לישראל כשרה לכהונה: לעולם · בת בנו ובת בן בנו עד סוף כל הדורות של חללים זכר בן זכר בת האחרון פסולה כבת הראשון אבל בת בתו מישראל כשרה דלא חמירא בת חלל מחללה דאמרי' בתה של חללה מישראל כשרה לכהונה: ישראל שנשא חללה בתו כשרה · וטעמא מפרש בגמ' · ודוקא ישראל אבל כהן שנשא חללה בתו חללה דכל ולד הנולד בביאת איסור כהונה הוי חלל: חלל שנשא בת ישראל בתו פסולה בגמ' פריך הא תנא ליה רישא ומפרקי' איידי דתנא ישראל שנשא חללה תנא נמי חלל שנשא בת ישראל: בת גר זכר · אפי' מישראלית: כבת חלל זכר · ופסולה לכהונה אבל בת גיורת מישראל כשרה וטעמא דכולהו תנאי דפליגי בגיורת מפרש בגמ': **גמ'** אי נימא פסולה לו · ואפי' הוא ישראל אם ביאתו בעבירה שאינה של ממזרת הוי הולד חלל: והרי מחזיר גרושתו · משנשאת לאחר: דפסולה לו · דכתיב לא יוכל בעלה הראשון: ובניה כשרין · בתו כשרה לכהונה אם ישראל הוא: היא תועבה · כלומר בעונש עברה: והרי אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט שמתחללת בביאתו וכן זונה מביאת פסולין שבא עליה כהן הדיוט נקראת חללה ללקות עליה כהן משום חללה דכל איסור כהונה עושה אותה חללה בביאתו: ה"ק אי זו היא חללה המוזכרת בתורה שעיקרה משמעות המקרא שכתוב חללה לא יקחו וא"צ לפרש מדברי סופרים דמקרא נפקא בהדיא: כל שנולדה *מאיסור כהונה דסתם חלל היינו ולד מפסולי כהונה כדכתיב לא יחלל זרעו אבל חללה הנעשית ע"י ביאה הוצרכו לדרוש בה מקראות כגון זה שהיה כשר ונתחלל כדאיתא בגמ' לעיל מהא: ישראל שבא על אחותו (ד) משוי לה זונה · פשיטא לן דזונה משוי לה דהא נבעלה בעילה פסולה ואסורה לכהן משום זונה אלא הא מיבעיא לן חללה משוי לה ללקות עליה כהן משום חללה או לא: לכהן גדול מיבעיא · והלא מהדיוטותו נאסרה עליו:

נ"א מפסולי

כשם

מלחמת ה'

של עדים בזה כלום אבל כשהעידו מעידים שנטל מניהם יש במשמע שלא יהא נאמן דה"ל כמוציא מידו של זה דהא שקל מיניה ושמא לשניהם נתרלה וכבר השבתי במה שכתב ב"ה ז"ל בפרק שנים אוחזין : **ועוד** ג' מחלוקות בדבר ר"א אוסר לפי שאין בקיאין בתורת גיטין וקדושין ויש מהם ממזרים ומהם גרי אמת כשרים ועשאום כגר לאחר עשרה דורות: **אמר הכותב** והרי אין ממזרים ידועים ולא הכשרים כדי שניתום שמא יאמרו ישראל הוא דנסיב ממזרתא והיינו דפרכיה אביי לר"י וכין (ו) קנס בית דין לעולם אין לחוש שמא יאמרו בכותים דישנים בישנים הם וכן לרב נחמן דאמר ממזר מאחותו וממזר מאשת איש נתערבו בהן שלקותן מתחלתן ואינן ידועין בהן ולא משום שכשרן דכותים פרכיה אביי לרב יוסף אלא כדקאמר כי הדדי ניגהו (ז) וישנים בישנים ולא דמו לגזירה דגר· אחר עשרה דורות אבל גרם לו זה מה שפי' כדברי ר"י שראשונים וטעמא נקיט בפסול כותים דמשום קנס וגזירה שגזרו עליהם חכמים הוא וזה אינו כלום שאם כן למה אמר עשאום כגר לאחר עשרה דורות הוי ליה למימר עשאום כממזרת בגר לאחר עשרה דורות מדקאמר (ח) עשאום כגר משמע דליכא בפיסול דידהו קנסא כלל ועוד דאם כן הוה רב יוסף מפרש טעמיה ואביי פרכיה דהא לדבריו ר"י שפיר קאמר דטעמא דכולא שמעתא נקט והיכי פריך ליה אביי בשתיקה (ט) טעמא דקנסא ועוד דהא בגמ' נסתלק רב יוסף לגמרי והילך נתלה השמועה בדחויות להדיא אלא ודאי רב יוסף משום שמא יאמרו ישראל נסיב כותית נסיב לה ולא נחית לפסולא דכותים בישראל משום מאי ופרכיה אביי והדר מסקינן בפסול כותיים דמשום ממזרת הוא והלכך אסורין זה בזה דגר אסור בממזרת ס"ל לר"א דאכל האסורין לבא בקהל דהיינו גר עמוני ומואבי קאי ואמר ודאן בודאן מותר הא בגרים כשרים אסור והשמועה פשוטה לפניך דגרי אמת הן ואסורין זה בזה משום ממזרת וגמאי דס"ד לר"א גרי אריות הן אסורין משום ישראל ממזר בגויה שאילו באו לקבל עליהם מצות אסורין נמי משום גר בממזרת ואין להם תקנה והיינו דפרכי' ומי סבר לה ר"א כרבי עקיבא וכו' ולא אמרינן כ"ש דכיון דישראל כשר פוא אסור בגויה משום דכותי לא ישא כותית ודאי משום פיסול יוחסין נסיב לה ר"א ולומר שאין להם תקנה שאילו משום גרי אריות יש להם תקנה (י) מקבל עליו גירות ונושאה ומתני' נמי בהאין לפנינו עסקינן דאילו במרדן מי לייתי ולר"י ולרבי עקיבא לא שמעינן להו מידי בכותי וכותית דשלש מחלוקות בדבר בפסול כותים עלמן הוא כדאמרינן ומשום הכי פסלינהו אי נמי לדידהו מותרין זה בזה דאי לר"ע גר בספק ממזרת הוא ואפילו לר"י שמעינן לה במתני' שתוקי ואסופי מותרין בממזרים דאסורים לבא בקהל נינהו ומותרין זה בזה משום דסעמידו אותן על דין תורה דאינו אסור אלא ממזר ודאי בקהל ודאי דלא התקינו חכמים לגזור בפסולין ולר"י נמי יש להם תקנה ליסא כותי כותית כדפריסית והרי זה נכון : **ועוד מתני'** הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה וכו' עד והסיא ודאי בפסולי כהונה וכו' : **אמר הכותב** מתוך ראיתו זכינו כדין דע"כ לפי הירושלמי מתני' דקתני לוים וישראלים מוסיפין בלוי וישראל הטעאים קאמר ומשום פסולי קהל דאי אמרת בכהן הנושא לויה ישראלית היכי מקשי לא נמצאת מחמיר בישראל (כ) והלא בדין הוא שיבדוק הכהן אחר לויה וישראלית יותר מן הכהנות שהרי הכהנות בחזקת מיוחסות הן עומדות ביותר מן הישראלית ולמה לא יבדוק יותר בישראלית מבכהנת ועוד שגירסת הירושלמי כך היא בכל הנוסחאות לא נמצאת מחמיר בישראל יותר מן הכהן ושמעת מינה שבישראל הנושא משנתינו שנויה ולפיכך תמה ואמר היאך אנו מחמירין ביחוסן של ישראל יותר מן הכהנים ומשני א"ר יוסה בר' בון אחת זו ואחת זו קנס קנסו בכן כדי שיהא אדם מדבק בשבטו ובמשפחתו כלומר

המאור הגדול

[דף עה ע"ב] **שלש** מחלוקות בדבר ר"א אומר לפי שאין בקיאין בתורת גיטין וקדושין ויש מהם ממזרים ומהם גירי אמת כשרים ועשאום כגר לאחר עשרה דורות ולפיכך כותי לא ישא כותית וכולה שמעתא בתר טעמיה דרב יוסף גרירא אבל רבי ישמעאל ורבי עקיבא לא ס"ל עשאוהו דכותי קלא אית ליה ולדידהו כותי מותר בכותית וג' מחלוקות בדבר ריב"ל גמרא גמירא ליה: רב נחמן אמר ממזר מאחותו וממזר מאשת ישראל נתערבו בהן וטעמיה דרבי אליעזר קא מפרש על הדרך שפירשנו שיש מהם גירי אמת כשרים ועשאום כגר לאחר עשרה דורות ובתר טעמיה דרב יוסף אזיל אבל אביי דפרכי' לעיל לרב יוסף הוה ס"ל שאין בהם ממזר אלא קנסא וגזירה שגזרו עליהם חכמים ומ"ה פריך ואמר הכא אידי ואידי כי הדדי נינהו : רבא אמר עבד ושפחה נתערבו בהן גם (ס) לר"א על זה הדרך שפירשנו ולאו משום גר לאחר עשרה דורות דהא אפילו גר ראשון אסור בשפחה תרע דאליבא דר' אליעזר היא דאמרינן איסורא משום מאי משום שפחה דאי משום עבד הא ס"ל לר"א עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר דהא אמר אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה וענוש כרת אלמא טעמיה דר"א קא מפרש ש"מ : [דף עו ע"א] **מתני'** הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה וכו' בכהן הנושא שנינו ומסייע ליה תלמוד ירושלמי דאמר לא נמצאת מחמיר בישראל מבכהנים פירוש לפי שבלויה וישראלית מוסיף ומשני קנס הוא שקנסו שיהא אדם מדבק בשבטו ובמשפחתו וגמרא דידן מוכחא דאמרינן איהי נמי תבדוק בדידיה מסייעא ליה לר"י אמר רב דאמר רב לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין וההיא ודאי בפסולי כהונה קאמר כגון כהנת לחלל כדאמר ביבמות בפרק יש מותרות וי"ל דכי תנן מתני' צריך לבדוק בכל אדם שנינו דהא אוקימנא בשקרא עליה ערעור ובדין הוא דהיא נמי בדקה בדידיה משום ערעור דממזרות והאי דלא תנייה במתני' שיור שיירה לאשמועי' שיש ערעור שהיא אינה צריכה לבדוק בו כגון ערעור דפסולי כהונה וכדר"י אמר רב וגם זה הטעם נכון :

רבא

דף עו.

כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה האמורות אצל כהן הדיוט · שיחד לה לאו לעצמה ואשה גרושה מאישה לא יקחו ללמדך שאם זונה גרושה וחללה היא לוקה עליה אף משום גרושה(ג)כך חלוקה בכהן גדול אע"פ שנאמרו(ד)לו בלאו אחד: פשיטא מגרע גרע · בתמיהא וכי מפני שנעשה כהן גדול נתמעטה קדושתו והלא בהדיוטתו נחלקה עליו בשני לאוין : כך חלוקה אלמנה מגרושה · שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל אחת ואחת והאי דכתבה קרא הכי [לפלוגי אלמנה לחודה ולא נקט] לפלוגי חללה מזונה משום דחללה דמחולקת מזונה מכהן הדיוט

נר מצוה

ק"ל מדגלי בגרושה והוא הדין בחללה אבל אלמנה דאתוספא בכ"ג ולא מלינו בה שנחלקה (אילטריך לאפלוגי חללה מזונה משום דחללה דמוחלקת מזונה מכהן הדיוט קי"ל דגלי בגרושה וה"ה בחללה אבל אלמנה דאתוספא בכ"ג ולא מלינו בה שנחלקה) אילטריך למילף : חללה · למה נאמרה הרי אסורה להדיוט לומר לך : אין חללה אלא מאיסור כהונה · מקרא יתירה דרשינן דהאי דהדר כתבה להכי כתבה לומר לך שתלמוד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה שאין איסורן נוהג אלא בכהנים ולא כתבה אחר זונה שמלינו שם זנות פוסל בישראל לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבדה ולא מביאת איסור הנוהג אף בישראל : ונאמר להלן · בכהן הדיוט : מה כאן בכהן גדול זרעו חולין · דכתיב לא יחלל : הלכך · הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה : כהן הדיוט או כהן גדול הבא על אחותו פנויה זונה משוי לה · ללקות כהן הבא עליה עוד משום זונה שהרי נבעלה בעילת זנות מאסור לה : חללה לא משוי לה · ואין כהן שני הבא עליה לוקה משום חללה : חזר ובא עליה · או הוא או כהן אחר עשאה חללה שהרי אסורה לו משום זונה שאינו נוהג אלא בכהונה : נהגו כהנים סלסול · מעלה : נשא · בת גר שנשא גיורת אין מוציאין מידו : מתני' האומר בני זה ממזר · שנולד מחייבי כריתות : אינו נאמן · דקרוב הוא אצלו ואין כשר להעיד עליו כך כתב רש"י ז"ל ותמהני למה הוצרך לכך דהא כיון דבחזקת כשרות הוא אין ערער פחות משנים : ואפילו שניהם · אשה ובעלה אומרים על עובר שבמעיה ממזר הוא שאינו מן הבעל אלא מאיש אחר אע"ג דאיהי קים לה ואע"ג דעובר לית ליה חזקה דכשרות אפי' הכי לא מהימני והיינו אפי' דקתני והכי מפרש בגמ' : ר"י אומר נאמנין · ארישא נמי פליג: גמ' יכיר · גבי בכור כתיב : יכירנו לאחרים · שאם אין ב"ד מכירין בו נאמן אביו עליו [לומר בני] זה בכור ליטול פי שנים ומוכח בפרק יש נוחלין (דף קכז:) דלר' יהודה דקיימא לן כותיה אפי' היו מוחזקין באחד שהוא בכור האב נאמן לומר לא כי אלא זה : בן גרושה · וכהן חלל הוא : נתגיירתי ביני לבין עצמי · וקי"ל דגר צריך ג' דמשפט כתיב ביה : נאמן אתה לפסול עצמך · שאסור אתה לבא בקהל עד שתטיף דם ברית ותטבול בפני שלשה שהרי הודית ושוית נפשך חתיכה

רש"י

כשם שחלוקה · גרושה מזונה וחללה האמורות אצל כהן הדיוט שייחד לה לאו לעצמו דכתיב ואשה גרושה מאישה לא יקחו ללמדך שאם זונה וגרושה וחללה היא לוקה עליה אף משום גרושה : כך חלוקה אלמנה מגרושה כו' · שאם היתה אלמנה וגרושה וחללה וזונה חייב על כל אחת ואחת אע"פ שבכהן גדול בלאו אחד נאמרו והא דנקט לפלוגי אלמנה לחודה ולא נקט לפלוגי חללה מזונה משום דהיא מכהן הדיוט נפקא דגלי בגרושה והוא הדין חללה אבל אלמנה דאיתוספה בכהן גדול ולא מלינו שנחלקה אילטריך למילף: חללה למה נאמרה · הרי אסורה להדיוט : אין חללה אלא מאיסור כהונה · מיתורא קדרים [דהאי] דהדר כתביה [להכי כתבה לומר שתלמוד מסדר האמור חללה] בתר אלמנה וגרושה הכא לומר שאין איסורן נוהג אלא בכהנים כי הנך ולא בתר זונה שגם זונה פסול אף בישראל : ונאמר להלן · בכהן הדיוט : מה כאן · בכהן גדול: זרעו חולין· דכתיב לא יחלל: הלכך · הואיל ואין חללה אלא מאיסור כהונה : כהן הבא על אחותו פנויה· זונה משוי לה שכהן הבא עליה אחרי כן עוד לוקה משום זונה: חללה לא משוי לה· שאין כהן הבא עליה לאחר כן לוקה משום חללה : חזר ובא עליה · הוא או כהן אחר עשאה חללה כי נאסרה משום זונה כבר שאינו נוהג אלא בכהנים : מתני' רבי אליעזר בן יעקב אומר · טעמא דפלוגתייהו מפרש בגמ' בתלמודא : גמ' סלסול · מעלה : נשא · בת גר וגיורת אין מוציאין מידו: מתני' ממזר · הוא (ב)שנולד מחייבי כריתות : אינו נאמן · דקרוב הוא אצלו ואינו כשר להעיד (ג) : ואפי' שניהם · אשה ובעלה אומרים על עובר שבמעיה ממזר הוא שאינו מבעלה אלא מאיש אחר אינן נאמנין : ר' יהודה אומר נאמנין · אפילו ברישא הכי מסיק בגמ' : גמ' יכיר · קרא כתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר : מכאן שאדם נאמן לומר זה בני בכור · אע"פ שלא היה מוחזק לנו שהוא בכור כי אם על פיו : נתגיירתי · ביני לבין עצמי דאינו גר דגר צריך שלשה בשעה שטובל לשם גירות כדאמרינן בהחולץ : נאמן אתה לפסול את עצמך · ואסור אתה בבת ישראל דהא שויתיה לנפשיך חתיכה דאיסורא : מתני' אם שלו קדמו קדושיו קידושין · דבטלים לשליחות השליח : אין ידוע · איזה קודם: שניהם נותנין גט· אם באה לינשא לאחר :

גמ'

כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט (א) כך אלמנה חלוקה מגרושה וחללה זונה בכהן גדול חללה אין חללה אלא מאיסור כהונה זונה נאמר כאן זונה ונאמר להלן זונה מה כאן עושה זרעו חולין אף להלן עושה זרעו חולין אמר רב אשי הלכך כהן הבא על אחותו בביאה ראשונה עשאה זונה °חזר ובא עליה עשאה _{דף עז·} חללה : מתני' *רבי אליעזר בן יעקב אומר ישראל שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה וגר שנשא בת ישראל בתו כשרה לכהונה אבל גר שנשא גיורת בתו פסולה לכהונה אחד גרים וא' עבדים משוחררים אפילו עד עשרה דורות עד שתהא אמן מישראל רבי יוסי אומר אף גר שנשא גיורת בתו כשרה לכהונה : גמ' *אמר _{דף עח:} רב המנונא משמיה דעולא הלכה כר' יוסי וכן אמר רבה בר בר חנה הלכה כרבי יוסי ומיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סילסול בעצמן כר' אליעזר בן יעקב אמר רב נחמן בא לימלך מורין לו כר' אליעזר בן יעקב נשא אין מוציאין ממנו כרבי יוסי : מתני' ^אהאומר בני זה ממזר _{תרעה} אינו נאמן ואפילו שניהם אמרו על העובר שבמעיה ממזר הוא אין נאמנין ר' יהודה אומר נאמנין : גמ' מאי טעמא דר' יהודה דתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שהוא נאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה ובן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן ואפסיקא הלכתא בהדיא כר' יהודה בפרק יש נוחלין *(א)ובפרק _{דף קכח:} _{דף מז·} החולץ ליבמתו* נמי אמרינן מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה ואמר לו נתגיירתי ביני לבין עצמי אמר לו יש לך עדים אמר לו לא יש לך בנים אמר לו הן אמר לו נאמן אתה לפסול עצמך ואין אתה נאמן לפסול את בניך ואקשינן ואבנים לא מהימן והתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמר לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה ובן חלוצה אמר רב נחמן בר יצחק ה"ק ליה לדבריך עובד כוכבים אתה ואין עדות לעובד כוכבים והלכה כר"נ בר יצחק דאמר משום דעובד כוכבים הוא ואין עדות לעובד כוכבים אבל ישראל מהימן והני מילי אבנו אבל אבן בנו לא מהימן כדתניא *ר' יהודה אומר נאמן הוא על בנו קטן ואינו נאמן על בנו גדול _{יבמות שם} וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא קטן ויש לו בנים זהו גדול גדול ואין לו בנים זהו קטן וכן הלכתא : מתני' ^במי שנתן רשות _{תרעו} לשלוחו לקדש את בתו והלך האב וקדשה אם שלו קדמו קדושיו קדושין ואם של שלוחו קדמו קדושיו קידושין [ואם] אין ידוע *שניהם נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס וכן היא שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה היא וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קדושיה קידושין ואם של שלוחה קדמו קדושיו קדושין [ואם] אין ידוע שניהם נותנין גט ואם רצו אחד נותן גט ואחד כונס : גמ' איתמר ^גקדשה _{תרעז}

דאיסורא : לדבריך עובד כוכבים אתה · דגר צריך שלשה : וה"מ אבנו · שאין בניו לבנו היום : אבל אבן בנו · כלומר שיש בנים לבנו היום אפילו אביו לא מהימן שאם נאמינוהו על הבן ממילא יהיו נפסלין בני הבן והיינו דקתני ואינו נאמן על בנו גדול ובגמרא [דף עח:] אמרינן בשלמא לר"י היינו דכתיב יכיר אלא לרבנן יכיר למה לי ומפרקינן בצריך הכירא · כלומר דקרא לבכור הוא דאתא וכגון שבא ממדינת הים ולא הוחזק לנו בבכור אלא על פי אביו ופרכינן למאי הלכתא לתת לו פי שנים אילו בעי למיתב ליה במתנה לא מצי יהיב ליה לא צריכא בנכסים שנפלו לאחר מכן ולר' מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם יכיר למה לי בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס · וכתב [הרמב"ן] בתשובה דמהא שמעינן שאדם יכול לתת מתנה או לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב שלא כדברי הר"ס במז"ל שכתב בפרק י"א מהלכות מכירה שהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכו' לא נשתעבד שזו כמו מתנה היא ואין כאן דבר ידוע ומנוי שנתנה במתנה _{ס"א נפל} ושמעתין מוכחא דאילו בעי למיתן ליה מתנה קני כל נכסים דנפלו ליה קודם גסיסה ואע"ג דלא ידע מאי *עאל ליה ומאי קני ולא אצטריך קרא דיכיר אלא בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ומדר' מאיר נשמע לרבנן בדבר שבא לעולם וחיוב דבר שאינו קצוב ועוד הביא ראיות אחרות : מתני' אם (ה) שלה קדמו קדושיה קדושין · דבטליה לשליחותא דשליח : ואם אין ידוע · אי זה קודם : שניהם נותנין גט · אם באת להנשא לאחר : וכן האשה

שלטי הגבורים

א כתב סמ"ג דאיכא מאן דפסק דאין אדם נאמן לפסול את בניו אלא ע"י הכרת בכורה כגון שאמר על תינוק בין הבנים שהוא בכור וע"י זה הוא עושה כל בניו הגדולים מן התינוק ממזרים אבל שלא ע"י הכרת בכור אינו נאמן לפסול את בניו ויש פוסקין דגם שלא ע"י הכרת בכור נאמן אדם לפסול את בניו · כתב מיי' שאומר על עצמו שהוא ממזר נאמן לאסור עצמו בבת ישראל ואסור בממזרת עד שיודע בודאי שהוא ממזר וכנו כמוהו ואם יש לו בני בנים אינו נאמן לפסול בני בניו ולא יפסול אלא לעצמו ע"כ :

לשון ריא"ז

וכן נאמן האב לומר על בנו בני זה ממזר הוא שאשה שנשאתי היתה ערוה אצלי ולא הכרתי בה עד עכשיו וכן אם היה כהן ואומר בני זה בן גרושה או בן חלוצה נאמן הוא ואם היו בנים לבנו אינו נאמן עליו שאם האמינתו התורה על בניו לא האמינתו על בני בניו אבל האשה שאמרה שילדה תחת בעלה ואפילו על עובר שבמעיה שהיא בחזקת שעברתו מבעלה ובכשרות והיא אומרת עליו שהוא ממזר והאב אין לפנינו שיעיד עליו אין האשה נאמנת עליו שאין מוציאין אותו מחזקת כשרותו אלא ע"פ שני עדים או ע"פ האב שהתורה האמינתו ואף בשהאמינתו תורה לאב לא האמינתו אלא כשהוא אומר שהוא בנו אלא שנולד בפסול שאמו היתה אסורה עליו משום איסור אחר ושמא לא הכיר בה עד עתה אבל אם הוא אומר שאשתו זנתה תחתיו ומאחר נתעברה ואין זה בנו אינו נאמן עליו שעל בנו האמינתו תורה ולא על שאינו בנו והואיל והוא בחזקת כשרות לאו כל הימנו לפוסלו וכן נאמן הבעל לומר בני זה בן י"ג שנה ויום אחד הוא וכן בתי זו בת י"ב שנה ויום אחד היא שיהא נדרן נדר והקדשן הקדש אבל אין ב"ד עונשין אותן מלקות או מיתה לא על פי עצמן ולא ע"י האב אלא על פי שני עדים כשרים וכספר התרומה אומר בשם תלמוד שאין האב נאמן על בנו להחזיקו גדול בתלמוד ואין שום שהאב נאמן לומר שבזמן פלוני נולד או בענין זה נולד בין אם בא להעיד עליו בממון כגון להחזיקו בכור ולתת לו פי שנים בין אם בא לפוסלו ולומר שנולד בפסול כמו שביארנו ונאמן עליו להתירו בממזרת או להתירו בפסולי כהונה אם היה כהן וכן אם בא להעיד עליו בשאר האיסורין להחזיקו בגדול לכל דבריו חוץ מן המכות והעונשים שאין בית דין מעניישין אותו על פי האב או על פי עצמו אלא על פי עדים כשרים או על פי החזקה שהוא כמו עדות כענין שביארנו בפ' של מעלה כמב"ס :

המאור הקטן

[דף עח ע"א] רבא אמר בעל לוקה לא בעל אינו לוקה איכא דקשיא ליה הא דגרסינן בפרק שנים אוחזין איכא בינייהו כהן דאמר ליה לישראל צא וקדש לי אשה גרושה להך לישנא דאמרת [אב]ל היכא דלאו בני חיובא נינהו מחייבי שולחם ה"נ מחייב שולחו דאלמא משום קדושין להודייהו מחייב [ו]נ"ל (ו) רבא נמי ה"ק בעל לוקה שתים לוקה על קדושין משום לא יקח ולוקה על בעילה משום לא יחלל [ו]במימרא דר"י דאמר כ"ג באלמנה לוקה שתים אחד משום לא יקח ואחד משום לא יחלל לא בעל אינו לוקה [כ]לל דמה טעם לא יקח משום לא יחלל וההיא דאמרינן התם דמחייב שולחו בשבעל השולח שלוקה על הקדושין ולוקה על הבעילה ובהכי מתרצן שמעתתא ולא קשיאן אהדדי ולא מידי:[דף פ ע"א] אלא איזהו חזקה לרבי יוחנן ששורפין עליה את התרומה וכו' ואם תאמר מ"ש (ז) יש מפרשים האי רובא איתא קמן והאי [ל]יתא קמן ולי נראה דהכא איתא לטומאה בבית שהרי שרצים שם אבל תינוק אינו ודאי טמא אלא חזקה בלבד היא וכן מפרש בתוספתא לפי שהנשים נדות מגפפות אותו וסוגיא דשמעתא קרי לרובא חזקה ודאמרינן שדרכו של תינוק לטפח כלומר לטפח הבצק בעיסה ועל ידי כן נוגע בה (ח) וכגון שנטל הבצק מאותה עיסה מיד אדם טהור או מעלמא שלא מאותה עיסה ולא כן פירש הר' שלמה בר יצחק ז"ל :

מלחמת ה'

כלומר בין כהן בכהנת (ט) בלויים וישראלית דסיפא אינו אלא קנס כדי שיהא אדם נושא אשה ממשפחתו פירושו ממשפחתו עצמו שהיא בדוקה לו ולא ישא ממשפחה אחרת אפי' כהן כהנת וישראל ישראלית וקנסו לישראלית יותר מן הכהנים לפי שאינן מיוחסין כ"כ ועוד שהכהנים זריזין הן מעצמן לבדוק ביוחסין כדי שלא יאבדו מעלתם ונחלתם ומתנותיהם נמצאת למד לפי הירושל' שאף ישראל הנושא בודק משום פסולי קהל ורישא בכהנת משום פסולי קהל נמי בדיק בה ואיסי בדקה בדידיה הכי וקשיא הגמ' דילן דאמר איסי לא בדקה בדידיה אלא דאיכא לפרושי דאיסי נמי בדקה בדידיה אלא דמשום פסולי קהל בלחוד הוא דבדקה ואי דלא תנא הכי שיורי שיירה לאשמועינן שיש שהיא אינה צריכה לבדוק בו כגון פסולי כהונה והוא בודק בה כדרך הלשון האחרון שפירש בעל הספר הזה ז"ל גם גרסת משנתינו אינה לויים וישראלית מוסיפים כמו שכתב אלא לויים וישראלים מוסיפין וכן נמצא בכל נוסחא מדוקדקת ובירושלמי שלא עבר עליו קולמסן של מגיהי ספרים ובפירושי ר"ח ז"ל תדע מדקתני מוסיפין ולא קתני מוסיף כי ריצא : סליק בס"ד

עין משפט

א מיי' פט"ז מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קיא טור אה"ע סי' ד :

ב מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' [illegible] :

ג מיי' פ"ט מהל' אישות טור אה"ע סי' [illegible] :

[דף רמב ע"א]

הגהות הב"ח

(א) תיבות כך אלמנה חלוקה מוקף וצ"ל בגמ' כך חלוקה בכ"ג פשיטא מגרע גרע אלא כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט כך חלוקה אלמנה [illegible] בכ"ג : (ב) [illegible] : (ג) גרושה [illegible] : (ד) נ"ב [illegible] : (ה) אם שלו קדמו [illegible] : (ו) נ"ב וכך מבואר בפרש"י : (ז) נ"ב עיין [illegible] : (ח) נ"ב [illegible] : (ט) נ"ב [illegible] ישראל :

הגהות חו"י

(א) בריי"ף ב"ב דף ריב ע"א : (ב) וא"א לומר שנולד מאשתו ומי ידע והלא רוב בעילות אחר הבעל [illegible]

מאן דף עט.

האשה וכו׳ · בגמ׳ מצריכים להו : **גמ׳** וקדשה היא עצמה בעיר · בו ביום : והרי היא בוגרת · בדקנוה לדעת אם יצאה מרשות אב להיות קדושיה קדושין ומצאנוה בוגרת בו ביום : הרי היא בוגרת לפנינו · וקדושיה קדושין ולא של אב : חוששין לקדושי שניהם · שמא כשקדשה האב נערה היתה וקדמו קדושיו : אילימא בתוך ו׳ חדשים · שבין נערות לבגרות דאמרי׳ אין בין נערות לבגרות אלא ו׳ חדשים בלבד [כלומר דמשהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא ו׳ חדשים בלבד] ופעמים שהיא ממהרת לבגור וסימניה נכרים בדדיה כדתנן במסכת נדה [דף מז׳] פגה בוחל צמל : בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו · הא כל אותן ו׳ חדשים בחזקת נערה היא עד שנכיר סימני (ט) נערותיה וכי בדיקנא בפניא ואשתכח בוגרת מי יימר דבצפרא נמי בוגרת הואי דלמא השתא הוא דבגרה: אלא בתר ו׳ חדשים · והא ודאי משמלאו ו׳ חדשים בגרה לה : וכי תימא וכו׳ · רש״י ז״ל לא גריס ליה דמהיכא תיסק אדעתין למימר הכי מי קאמר אין בין נערות לבגרות פחות מו׳ חדשים : לא צריכא דקדיש ביומא דמשלם שיתא · אביה בבקר והיא בערב והיום הזה היא בחזקת שתביא : מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת · שכל היום היא בחזקת שתביא : **מתני׳** אינו צריך להביא ראיה לא על האשה · שהיא מיוחסת שכבר בדקה כשנשאה : ולא על הבנים · כדמוקמינן בגמ׳ בקטנים וכרוכין אחריה דבחזקת אמן הן ואין צריכים ליחסם ע״י עדים : מביא ראיה על הבנים · שהן בני אותה אשה וא״צ להביא ראיה על האשה שהיא מיוחסת לפי שכבר בדקו אחריה כשנשאה כאן : מביא ראיה על האשה · שהיתה מיוחסת: ועל הבנים · שמאותה אשה הוו : **גמ׳** בכרוכין אחריה · כדדייקי׳ אנלה : מביא ראיה על האשה . שנשא במדינת הים (י) ומסיים ואזיל באלו בנים אמרו בקטנים ולא בגדולים · דאם הביא ראיה על הגדולים שאין כרוכין אחר האם א״צ להביא ראיה על הקטנים : באשה אחת · שאמר אשה אחת נשאתי אבל אמר שתי נשים נשאתי ומתה האחת ואלו בנים של זאת מביא ראיה עליה שהיא מיוחסת ועל הבנים שהם בניה : על הגדולים ועל הקטנים · ואפילו כרוכין אחריה שמא בניה של חברתה היו וגדלתן : לא שנו · דסמכינן אכרוכין: אלא בקדשי הגבול · אם כהנים הם אוכלין בתרומה משהביא ראיה על אשה זו שהיא כשרה לכהונה סומכים על הבנים הכרוכין אחריה לומר בניה הם ואינם חללים : אבל ליוחסים · אם יש בהן בנות אין נישאות לכהנים עד שיביא ראיה שהן בנותיה של זו : ר׳ יוחנן אמר אפי׳ ליוחסין · סמכינן אחזקה שהוחזקו ליכרך אצלה בחזקת שהיא אמן ואפילו לענין דיני נפשות לישרף וליסקל זה על זה כדלקמן וכ״ש ליוחסין להכשר כהונה : מלקין על החזקות · על דבר שאנו מוחזקין בו שהוא כן ואפי׳ אין עדות בדבר וסוקלין ושורפין וכו׳ כדמפרש לה ואזיל: הוחזקה נדה בשכנותיה · שראוה שכנותיה היום מלובשת בגדי נדותה: איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית · בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהם ואין אנו מכירין בהם (כ) עדות גמורה: נסקלין זה על זה · אם בא הבן על האשה נסקל הבן עליה משום בא על אמו והיא עליו : ונשרפין זה על זה · אם בא האיש על הבת דבתו בשריפה : ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו · בחזקת שהוא בנה : ולפי מש״כ למעלה דאפילו לרבנן דאמרי [דף עו:] כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות אפ״ה כהן צריך לבדוק משום חללות אתיא שפיר הך מתני׳ וגמ׳ דילה אבל לדברי האומרים דאפי׳ כהן אינו צריך לבדוק צ״ע למה צריך להביא ראיה על האשה ואפשר דהני דסבירא להו לרבנן דכל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות ה״מ היכא דליכא חזקת משפחה אבל היכא דליכא חזקת משפחה לא: **מתני׳** לא יתייחד אדם עם ב׳ נשים · מפני שדעתן קלה עליהן ושתיהן נוחות להתפתות ולא תירא זו מחברתה שאף היא תעשה כמותה: עם שני אנשים· שהאחד בוש מחבירו: ר״ש אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים · בזמן שאשתו עמהן וישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו כך כתב בנוסחאות (עי׳ בתוס׳) וקי״ל הכי דסוגיין כותיה בפרק אין מעמידין והרי״ף ז״ל (נ) גורס ריש משנה בזמן שאשתו עמו ישן : **גמ׳** מ״ט · לא יתייחד עם שתי נשים כאשה המתיחדת עם שני אנשים : דעתן קלה עליהן · ושתיהן נוחות להתפתות : אלא · להכי נקט קרא בן אמך : לומר (מ) שבן מצוי עם האם ובגמ׳ מפרש פשטיה דקרא במאי כתיב · וכי אמרי׳ אסור להתייחד עם כל העריות שבתורה לאו דוקא דהא שרי נמי להתייחד עם בתו ואחותו כדאיתא לקמן [דף פא:] : באותה שעה : שבא אמנון על תמר גזרו על הייחוד אפי׳ דפנויה : ויחוד דעובדת כוכבים נמי · אע״ג דלא שכיח ודוד לא גזר עליו באו שמאי והלל וגזרו עליו : פתן ושמנן וכו׳ · כלומר גזרו על פתן ושמנן משום יינן כדי שלא יבא לשתות סתם יינן ועל יינן משום בנותיהן ועל בנותיהם משום

אביה בדרך וקדשה היא עצמה בעיר והרי היא בוגרת לפנינו רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חיישינן לקדושי שניהם אימת אילימא תוך ששה °בהא נימא רב הרי היא א בוגרת לפנינו השתא הוא דבגרה ואלא לאחר ששה בהא נימא שמואל חיישינן לקדושי שניהם והא אמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד וכי תימא בציר הוא דליכא הא טפי איכא והא בלבד קאמר לא צריכא בההוא יומא דמשלם שיתא רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו מדהשתא בוגרת מצפרא נמי בוגרת ושמואל אמר השתא אייתיאת סימנים והלכה תרעא כוותיה דרב : **מתני׳** *מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצאה עמי למדינת הים הרי היא זו ואלו הן בניה אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים מתה ואלו בניה מביא ראיה על הבנים ואינו מביא ראיה על האשה אשה נשאתי במדינת הים הרי היא זו ואלו בניה מביא ראיה על האשה ואינו מביא ראיה על הבנים מתה ואלו הן בניה מביא ראיה על האשה ועל הבנים: **גמ׳** אמר *רבה בר רב הונא מתני׳ דקתני אינו מביא ראיה על הבנים בכרוכים אחריה : ת״ר [אשה נשאתי במדה״י] מביא ראיה על האשה ואין צריך להביא ראיה על הבנים (א) על הגדולים ואין צריך להביא ראיה על הקטנים במה דברים אמורים באשה אחת אבל בשתי נשים מביא ראיה על האשה ומביא ראיה על הבנים (ג) על הגדולים ומביא ראיה על הקטנים אמר ריש לקיש *לא שנו אלא בקדשי הגבול אבל ביוחסין לא ור׳ יוחנן אמר אפי׳ ביוחסין ואזדא ר״י לטעמיה דא״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן מלקין על ב החזקות ושורפין וסוקלין על החזקות מלקין על החזקות כדרב יהודה דאמר ר״י הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה שורפין וסוקלין על החזקות כדרבין בר רב הונא דאמר רבין בר רב הונא איש ואשה תינוק ותינוקת שהגדילו בתוך הבית נסקלין זה על זה ונשרפין זה על זה אמר ר״ש בן פזי א״ר יהושע בן לוי משום בר קפרא מעשה באשה אחת שבאה לירושלים ותינוק מורכב על כתפה והגדילתו ובא עליה והביאוה לבית דין וסקלוה לא מפני שהיה בנה [וודאי] אלא מפני שהיה תרעט כרוך אחריה : *מתני׳ ג לא יתייחד אדם עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים ר״ש אומר אף איש אחד מתייחד עם שתי נשים : **גמ׳** לא יתייחד אדם עם שתי נשים מאי טעמא תנא דבי אליהו הואיל °ונשים דעתן קלה עליהן מנא הני מילי אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ תרפ ישמעאל ד רמז לייחוד מן התורה מנין שנאמר °כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה וייחוד דפנויה נמי אסור מבית דינו של דוד דגרסי׳ בפרק אין מעמידין *אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על ייחוד של פנויה וייחוד דעובדת כוכבים נמי אסור מגזרת שמאי והלל דאמר *באלי אמר אבימי משמיה דרב פתן ושמנן ויינן ובנותיהן כולן משמנה עשר דבר הן : אבל אשה אחת מתייחדת

רש״י

גמ׳ וקידשה היא א״ע בעיר · בו ביום : והרי היא בוגרת · בדקנוה לדעת אם יצאה מרשות האב (ג) בו ביום : הרי היא בוגרת לפנינו · וקידושיה קידושין ולא של אביה : חוששין לקידושי שניהן · דשמא היתה נערה כשקדשה האב וקדמו קידושיו : אילימא בתוך ששה · חדשים (ד) דאמרינן אין בין נערות לבגרות אלא ו׳ חדשים (ה) דמשהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא ששה חדשים ופעמים ממהרת לבגור : בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו · הא כל אותן ששה חדשים היא בחזקת נערה וכי בדקנוה בערב ואשתכח בוגרת מי יימר דמצפרא בוגרת הואי דילמא השתא הוא דבגרה : אלא (ו) ששה חדשים · ואם כן השתא [משמלאו לה] ודאי בוגרת היא : ביומא דמישלם שיתא · אז קידשה היא א״ע בערב ואביה קידשה קודם בבוקר לאחר והיום הזה היא בחזקת שתביא : מצפרא נמי בוגרת · דכל היום היא בחזקת שתביא : (דאתיא) סימני בגרות פגה בוחל וצמל כדמסיק במס׳ נדה : **מתני׳** אינו צריך להביא ראיה לא על האשה · שהיא מיוחסת שכבר בדקה כשנשאה ולא על הבנים כדמוקי בגמ׳ בקטנים וכרוכים אחריה דבחזקת אמן הן ואין צריכין לייחסן ע״י עדים : מביא ראיה על הבנים · שהן בני אותה האשה וא״צ להביא ראיה על האשה שהיתה מיוחסת לפי שכבר בדק אחריה כשנשאה כאן : מביא ראיה על האשה · שהיא מיוחסת ואינו מביא ראיה על הבנים כי כרוכין אחריה : מתה ואלו בניה · שאין כאן שום הוכחה מביא ראיה על האשה (ז) ועל הבנים שמאותה אשה היו : **גמ׳** בכרוכין אחריה · כדבקין אצלה : באשה אחת · שאמר אשה אחת נשאתי במדינת הים : אבל · אמר ב׳ נשים היו ומתה האחת ואלו בניה של ע: מביא ראיה על האשה· שהיא מיוחסת: ומביא ראיה על הבנים· אפילו כרוכין אחר זו שלפנינו דשמא בני חברתה היו וגדלתן : לא שנו · דסמכינן אכרוכין : אלא לקדשי הגבול· שאם כהן הוא אוכלין בקדשי הגבול משהביא ראיה על זו האשה שכשרה לכהונה סומכין על הבנים הכרוכין אחריה לומר בניה הם ולא חללים : אבל ליוחסין · אם יש בהן בנות אין נישאות לכהונה עד שיביאו ראיה שהן בנות אשה זו : ור׳ יוחנן אמר אפי׳ ליוחסין · סמכינן אכרוכין : ואזדא ר׳ יוחנן לטעמיה · דאמר סמכינן אחזקה (ח) שהוחזקו ליכרך אחר אמו בחזקה שהיא אמו אפילו לענין דיני נפשות ליסקל ולישרף זה על זה וכל שכן לענין יוחסין : מלקין על החזקות · בדבר שאנו מחזיקין בו שהוא כן ואפי׳ אין עדות בדבר : וסוקלין ושורפין כו׳ · וכדמסיק : הוחזקה נדה · שלבשה היום בגדי נידותה : שהגדילו בתוך הבית · בחזקת שהיא אשתו ואלו בניהן ואין אנו מכירין בהן בעדות גמורה : נסקלין זה על זה · אם בא הבן על האשה נסקל משום בא על אמו והיא עליו : ונשרפין זה על זה · אם בא האיש על הבת דבתו בשרפה : ותינוק מורכב על כתיפה · וגידלתו בחזקת שהוא בנה : **מתני׳** עם שתי נשים · מפני שדעתן קלות ושתיהם נוחות להתפתות : עם ב׳ אנשים · שהאחד בוש מחבירו : **גמ׳** באותה שעה · דמעשה

שלטי הגבורים

א והרמ״ה כתב דוקא כמכחישתו אבל אם אינה מכחישתו צריכה גט משניהם אבל בתוך הו׳ חדשים אם קדשה אביה שלא לדעתה והיא קדשה עצמה שלא לדעת אביה ונמצאו לה סימנים הוי ספק וצריכה גט משניהם:

לשון ריא״ז

ב חזקה היא על פי המנהג והרגל שרואין אותה העולם שנוהגת בו כדרך בן וכן הנדה לובשת בגדי נדותה ונוהגת כדרך מדה ועל פי עצמה מוחזקת בכך אבל אם לא הוחזקה ע״פ המנהג אין עונשין אותה על פי עצמה כמב״ה : וכמה היא החזקה שלשים יום כמו שמבואר בתלמוד א״י וכיוצא בזה אמרו במי שהוחזק שמו בעיר שלשים יום כמו שביארנו בפרק כל הגט :

הגהות הב״ח

(א) נ״ב ומביא ראיה : (ב) נ״ב מביא ראיה : (ג) נ״ב להיות קידושיה קידושין ומצאנוה בוגרת כו׳ : (ד) שבין נערות לבגרות : (ה) בלבד : (ו) נ״ב לאחר : (ז) נ״ב שהיא מיוחסת הס״ד ואח״כ מה״ד ועל הבנים: (ח) שהוחזקו ליכרך אצלה בחזקת כצ״ל : (ט) בגרותה כצ״ל : (י) נ״ב וא״צ להביא ראיה על הבנים : (כ) בעדות כצ״ל:(ל)וכ״כ התוספות בשם ר״י ע״ש: (מ) שהבן כצ״ל :

עין משפט

א מיי׳ פ״ג מהל׳ איסורי ביאה הל׳ טו׳ טור אה״ע סימן ג וכא :

ב מיי׳ פכ״א מהל׳ איסורי ביאה הל׳ סמג לאוין קכו טור אה״ע סימן כו:

[דף רמב ע״ב]

ג מיי׳ פכ״ב מהל׳ איסורי ביאה הל׳ סמג לאוין קכו טור אה״ע סימן טז וכב :

דף עט:

נ״א רב

דף כב

[דף רמג ע״א]

דברים יג

דף לו:

שם דף לו.

א מתייחדת עם שני אנשים: אמר רב יהודה אמר רב לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצים אפילו עשרה נמי אסור ומעשה היה והוציאוה עשרה במטה אמר רב יוסף תדע דמחברי בי עשרה וגנבי כשורא ולא מיכספי מהדדי: *אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אשי לא שנו אלא ייחוד דפנויה אבל ייחוד דאשת איש נמצא (א) מוציא לעז על בניה אמר רב מלקין על לא טובה השמועה שנאמר °אל בני כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע: אמר *רבא ב בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד אמר רב יוסף פתח פתוח לר"ה אין חוששין לה משום ייחוד: מתני' *בזמן שאשתו עמו ישן עמהן בפונדקי מפני שאשתו משמרתו מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהן בקירוב בשר הגדילו זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה: גמ' *אמר רב יהודה אמר רב אסי מתייחד אדם עם אחותו ודר ג עם [אמו ועם] בתו כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי אסור להתייחד עם כל העריות שבתורה ואפי' עם ד בהמה אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות ועם שתי צרות ועם אשה (ב) *ויבמתה ועם אשה ובת בעלה ועם אשה ה ותינוקת שיודעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה: הגדילו זה ישן בכסותו וזו ישנה בכסותה: וכמה אמר רב אחא בר רב עזא אמר רב אשי תינוקת בת תשעה שנים ויום אחד ותינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד ואיכא דאמרי תינוקת בת שתים עשרה שנה ויום אחד ותינוק בן שלש עשרה שנה ויום אחד °וזה וזה עד דאיכא שדים נכונו ושערך צמח אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא לא שאנו אלא (א)שבושה לעמוד ערומה אבל לא בושה לעמוד ערומה לא ו אמר רבא לא אמרן אלא דמקדשה אבל לא מקדשה לית לן בה: *מתני' א לא ילמד רווק סופרים ולא תלמד אשה סופרים רבי אליעזר אומר אף מי שאין (ג) עמו אשה לא ילמד סופרים רבי יהודה אומר לא ירעה רווק בהמה ולא ישנו שני רווקים בטלית אחד וחכמים מתירין כל שעסקו עם הנשים לא יתיחד עם הנשים לא ילמד אדם את בנו אומנות בין הנשים

רש"י

אמנון ותמר: והוציאוה עשרה במטה · בחזקת מתה וקלקלו עמה ואשת איש היתה: וגנבי כשורא · שיש בה משוי עשרה בני אדם: בעלה בעיר אין חוששין לה משום ייחוד · (ב) להלקות דמסתפי מבעל: מתייחד עם אחותו · לפרקים אבל אינו דר תמיד בייחוד אלא בבית: ודר עם אמו ועם בתו · דלא תקיף יצריה עלייהו דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובתא מכי סמינהו לעיניה: שתי יבמות · נשי שני אחין ששונאות זו את זו פן תעשה האחת צרה לחברתה בייבום וכן כולם שונאות זו לזו: שיודעת טעם ביאה · כלומר מה היא ביאה שתדע לספר הדברים בשוק: ואינה מוסרת עצמה לביאה · דלא אלבשה יצרה מתוך קוטנה ולא תמסור עצמה לביאה: תינוק בן י"ג שנים ויום אחד · נקרא גדול ולא ישן עם אמו בקירוב בשר: וזה וזה · בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא בתינוקת בעינן שדים נכונו בסימני נערות שבדדין דהיינו בוחל כדתנן במסכת נדה ושערך למה אלא ללישנא קמא אי אתיא שתי שערות מט' שנים ולמעלה סימן גמור הוא וללישנא בתרא הוא שומא עד בת י"ב שנים ויום אחד: בושה לעמוד ערומה · בידוע שיש בה יצר טעם ביאה: מתני' רווק סופרים · רווק פנוי בלא אשה: סופרים · מלמדי תינוקות כלומר לא ירגיל א"ע רווק להיות ממלמדי תינוקות ובגמ' מפרש טעמא: אף מי שאין לו אשה · כלומר לא מיבעי רווק שלא היה לו אשה מעולם אלא אפי' היה לו אשה ומתה או גרשה: לא ירעה רווק · בהמה שלא יתאוה לה: לא ישנו שני רווקים בטלית אחד: שלא יבואו לידי משכב זכור: וחכמים מתירין · דלא נחשדו על הזכור ועל הבהמה: כל שעסקו עם הנשים · שמלאכת אומנתו לנשים והנשים צריכות לו: לא יתייחד עם הנשים · ואפי' עם נשים

ר"ן

משום דבר אחר · כלומר גזרו על יחוד דבנותיהן משום חשש עבודת כוכבים דליכא למימר דבנותיהן [היינו] בביאה דאי דרך חתנות דאורייתא היא ולאו בזנות אפי' בלנעה ב"ד של חשמונאי גזרו אלא בנותיהם דקאמרי היינו יחוד דבנותיהן הכי מסקינן בפ' אין מעמידין: לא שנו אלא בכשרין · משמע דהיינו סתם בני אדם שלא הוחזקו בפריצות ואע"ג דבגמ' [דף פא·] אמרי' דאהדר ליה שמואל לרב יהודה דכי אמרי' בכשרי' שפיר דמי לאו כגון אנן אלא כגון ר"ח בן פפי מדת חסידות היתה שלא היה מחזיק עצמו בכשר אבל הר"ס במז"ל כתב בפרק כ"ב מהלכות איסורי ביאה לא תתיחד אשה אחת אפי' עם אנשים הרבה וכו' משמע דס"ל דמדינא קאמר [ומשום דלא שכיחי כשרים כר' חנינא בר פפי לא חשש לכתוב היתר כשרים] ותמהני א"כ למה כתב בסמוך לה ההיא דאנשים מבחוץ ונשים מבפנים כמו שאכתבנה בסמוך שנראה שאין לה ענין א"כ אשה אחת מותרת להתיחד עם סתם ב' אנשים: מעשה היה והוציאוה עשרה במטה · בחזקת שהיא מתה וקלקלו עמה ואשת איש היתה: דמחברי עשרה וגנבי כשורא · שיש בו משוי לעשרה: מלקין על היחוד · מכת מרדות: ואין אוסרין · אשת איש על בעלה מחמת יחוד: ל"ש · דמלקין אותה: מוציא לעז · שיאמרו רואה שזינתה ולפיכך הלקוה והאידנא ליכא מיתת ב"ד למקטלינהו: מלקין על לא טובה השמועה · משילא קול עליו שהוא עובר עבירות מלקין אותו דלא טובה השמועה לאו הוא דכתיב בבני עלי אל בני לאו יש כאן על כי לא טובה השמועה וגרסי' בגמ' מר זוטרא מותיב אפסירא על כתפיה ומקרי ליה אל בני כלומר קורא לפניו אל בני לא טובה השמועה להודיע שעל לאו זה הוא לוקה אפסירא קבישטר"י בלע"ז: בעלה בעיר אין חוששין לה משום יחוד · להלקות דמסתפי מבעל דילמא השתא אתי: גרסי' בגמ' [דף פא·] אמר רב כהנא אנשים מבחוץ ונשים מבפנים אין חוששין משום יחוד אנשים מבפנים ונשים מבחוץ חוששין לה משום יחוד במתניתא תנא איפכא [אמר אביי השתא דאמר רב כהנא הכי ותנא במתניתא איפכא] אנן נעביד לחומרא · וה"פ אנשים מבחוץ · כלומר בבית החיצון ונשים מבפנים אין חוששין משום יחוד · לפי שהחצונים אין להם דרך לפנים ואיך יתייחד (ד) אחד עם הנשים אבל הפנימים יש להם דרך לחוץ הלכך אנשים בפנים ונשים מבחוץ חוששין שמא יצא אחד מהם ויתייחד עם הנשים ובמתניתא תנא איפכא דאנשים בחוץ ונשים בפנים חוששין שמא יכנס האחד בפנים ולא ירגישו בו חבריו אבל אנשים בפנים ונשים בחוץ אין חוששין שמא תכנס שאם תכנס היא בפנים לא איכפת לן דאשה מתייחדת עם שני אנשים ואם אחד מהם יוצא לחוץ לבין הנשים אין זה ייחוד דמסתפי שמא יצא אחד מחביריו אחריו שהרי דרך הפנימים על החצונים: מתני' בזמן שאשתו עמו וכו' מתייחד אדם עם אמו ועם בתו · כדאמרי' לעיל לומר לך בן מתייחד עם אמו וה"ה לאב עם בתו: וישן עמהן · הבן עם אמו ובעודו קטן קאמר דישן עמה בקירוב בשר כדמפרש ואזיל: הגדילו זה ישן בכסותו כו' · וכן הבת עם אביה בעודה קטנה: גמ' מתייחד אדם עם אחותו · לפרקים אבל אינו דר תמיד בייחוד אלא בבית: ודר עם אמו או עם בתו · דלא תקיף יצרא עלייהו דאהנו ביה אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקריבתא [סנהדרין דף סד·] מכי כחלינהו לעיניה ובגמ' פרכינן עליה דשמואל ממתני' מתייחד אדם עם אמו ועם בתו ומסקי' דתנאי היא וה"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא והלכה כסתם ולפיכך פסקה הר"ס במז"ל כן בפ' כ"ב מהל' איסורי ביאה ובמתני' דלקמן [דף פב·] נמי תנן ר' יהודה אומר לא ירעה רווק בהמה ולא ישנו שני רווקים בטלית אחת וחכמים מתירין וגרסי' עלה בגמ' תניא אמרו לו לר' יהודה לא נחשדו ישראל לא על משכב זכור ולא על הבהמה וליכא למימר סתם ואח"כ מחלוקת הוא דבריש' תנן מתייחד אדם עם אמו ומשמע דכ"ש עם בהמה מדאמר שמואל ואפי' בהמה [ולא פליג ר' יהודה] דדלמא רועה שאני מפני שהוא רואה תמיד ברביעתה ומ"ה א"ר יהודה לא ירעה רווק זה נראה לי אבל תמהני משום דחזינן בגמ' אמוראי טובא דמשמע דסברי להו כשמואל דאביי מכלי להו מכולי דברא ורב ששת מעבר לה נהרא ורב חנן א"ל בתמיה לרב כהנא לא סבר לה מר אפי' עם בהמה וא"ל לאו אדעתאי אלא שהר"ס במז"ל כתב בפ' כ"ב מהל' איסורי ביאה דמדינא שרי וחכמים הללו ממדת חסידות היו נוהגין כן [וכן כתבו בתוס']: [דף פא:] אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות · נשי שני אחין ששונאות זו את זו כשתי צרות שדואגות שמא תפול לייבום לפני בעלה ותעשה לה צרה וכן אשה וצרתה ואשה וחמותה ובת חמותה ובת בעלה כולן שונאות זו את זו וטעמא מפרש ביבמות בפ' האשה שהלכה [דף קיז·]: שיודעת טעם ביאה · כלומר מה היא ביאה שתדע לספר הדברים בשוק: ואינה מוסרת עצמה לביאה · מתוך שהיא קטנה עדיין לא לבשה יצר הרע הילכך אין כאן משום דעת קלה ושוב לא תהא נוחה להתפתות: תינוקת בת ט' שנים · כדמסיים סיפא דכי איכא שדים נכונו ושערך צמח הוא דמגרו בה וסבר לה כמ"ד [בנדה ד' מו·] בת ט' שנים ויום אחד שהביאה שתי שערות סימן הם מכאן ואילך אבל קודם לכן שומא בעלמא: ותינוק בן י"ב שנה ויום אחד · קרי ליה הגדיל ולא ישן (ה) עוד בקירוב בשר: וזה וזה · בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא בתינוקת בעינן שדים נכונו בסימני נערות שבדדיה דהיינו בוחל כדתנן במס' נדה (דף מז·) בוחל אלו ימי הנעורים · ושערך למה אלא ללישנא קמא אי אתיא ב' שערות מט' שנים ולמעלה הוי סימן גמור וללישנא בתרא הוי שומא עד בת י"ב שנה ויום אחד: בושה לעמוד לפניו ערומה · בידוע שיש בה יצר טעם ביאה ובהלכות כתוב לא שאנו אלא שבושה ובספרים שלנו כתוב לא שנו אלא שאינה בושה וכן בפרק כ"א מהלכות אסורי ביאה: אמר רבא לא אמרן אלא דמקדשה · תמהני דבגמ' הכי גרסינן רב חנן איקלע לבי רב חסדא חזייה שקלה לבת ברתיה אותבה בכנפיה א"ל לא סבר לה מר דמיקדשה א"ל עבר מר אדרב דאמר רב אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר אני רוצה בפלוני א"ל ומר נמי עבר אדשמואל דאמר שמואל אין משתמשין באשה א"ל אנא כאידך (ו) סבירא לי הכל לשם שמים · כלומר לעשות קורת רוח לאמה שאני מחבב את בתה ומעשה זה אע"פ שהביאוהו על משנתינו נראה שאין לו ענין ליישן עמהן בקירוב בשר דתנן ועוד דבתו תנן בת בתו לא תנן ובהאי עובדא נמי לא מזכרינן רבא כלל ועוד שפשט מעשה זה מראה דהיכא דמיקדשה אע"ג דליכא שדים נכונו ואפי' בבתו אסור אם בתו ובת בתו שוות בדינן אבל נראה שגרסא אחרת היתה לו לרב אלפסי ז"ל: מתני' לא ילמד רווק סופרים · רווק · פנוי בלא אשה: סופרים · מלמדי תינוקות · כלומר לא ירגיל רווק עצמו להיות מן המלמדי תינוקות ובגמ' מפרש טעמא: וכן לא תלמד אשה סופרים · לא תרגיל עצמה להיות מן מלמדי תינוקות: אף מי שאין לו אשה · מפרש בגמ' אף מי שיש לו אשה ואינה שרויה אצלו: לא ירעה רווק את הבהמה · שלא יתאוה לה: ולא ישנו שני רווקים בטלית אחת · שלא יבואו לידי משכב זכור: וחכמים מתירין · שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה: וכל שעסקו עם הנשים · שמלאכת אומנתו נעשית לנשים והנשים צריכות לו: לא יתיחד עם הנשים · ואפי' עם הרבה נשים

שלטי הגבורים

א כתב מיי' לא תתיחד אשה אחת עם אנשים הרבה עד שתהיה שם אשתו של אחד מהם וכן לא יתייחד איש אחד אפי' עם נשים הרבה ונשים הרבה עם אנשים הרבה אין חוששין משום ייחוד ע"כ ואיני מבין דבריו כיון שאסר אשה אחת עם אנשים הרבה מאי נפקא מינה שאשתו של אחד מהם שם אכתי איכא למיחש לאחריני והרא"ש כתב שאשה אחת מתיחדת עם ב' אנשים כשרים בעיר ובשדה עם ג' אבל בפריצי אפילו בעיר ובעשרה נמי לא ורש"י מתיר לאיש א' עם נשים הרבה אא"כ עסקו עמהם שאז אסור ואפילו עם נשים הרבה כיון שהוא גם בכן ור"ת פי' דאפילו איש אחד עם נשים הרבה אסור אא"כ אשתו עמו ואם עסקו עמהם שלבו גס בכן אסור אע"פ שאשתו עמו:

ב כתב מיי' ואם זה גם זה כגון שגדלה עמו או שהיא קרובתו לא יתייחד עמה אף על פי שבעלה בעיר:

לשון ריא"ז

ג ומותר אדם לדור עם אמו או עם בתו וכן היא שיטת מז"ה ויש מן החכמים שהיו נזהרים מלהתיחד עם בנותיהן ואפילו עם הבהמה וכן נראה בעיני שיטת התלמוד וכן לא ישנו שני רווקים בטלית אחד כמב"ם: ופסקו התוספות דהלכה כרב אסי דאמר מתיחד עם אחותו ודר עם בתו לפי שנראה שהיה גדול משמואל כדאמרי' שמואל לא עייל מקמי דרב אסי ולא היה זה מחמת זקנה דהא שמואל בימי ר' היה כדאיתא בב"מ ואסיא דר' על ידו מתעביד ורב כהנא תבירו של רב אסי אמרי' בירושלמי שהיה עלם שני פי' ילד מאז כשעלה לא"י בעובדא דר' יוחנן בהגוזל כ"ש רב אסי שהיה יותר ילד ממנו שבכל מקום מזכיר רב כהנא לפני רב אסי ואע"ג דכל הני אמוראי דבסמוך מחמרי אפילו בבהמה איכא למימר דמחמירים על עצמן היו והמחמיר תבא עליו ברכה:

ד כתב סמ"ג בשם הרי"ף דשמואל מדרבנן מחמיר להתיחד עם כולן ואפילו עם בהמה וצריך להתישב הלכה כדברי מי דשמא הלכה כרב אסי שדומה שהיה גדול משמואל כדאמרי' במרובה והמחמיר תע"ב וגם מורי רבינו יהודה כתב ואנן קי"ל כרבנן דר' יהודה דאמרי לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל משכב בהמה:

ה כתב מיי' ז"ל תינוק פחות מבן ט' שנים מותר להתיחד עם אנשים שלא גזרו אלא באיש הראוי לביאה אנדרוגינוס אינו מתיחד עם הנשים ואם מתיחד אין מכין אותו מכות מרדות לפי שהוא ספק אבל האיש מתיחד עם אנדרוגינוס ועם הטומטום:

ו כתב הרא"ש כתוב בהלכות רב אלפס ז"ל אמר רבי אבא לא אמרן אלא דמיקדשה אבל לא מיקדשה לית לן בה · ומשמע דקאי אבושה לעמוד לפניו ערומה ולא ראיתי גירסא זו בספרים וגם מעובדא דרב אחא בר אבא דשקל לבת ברתא בכנפיה ואמר ליה רב חסדא חתניה לא ידע מר דמיקדשא משמע דכי מקדשה בכל ענין אסור עכ"ל הרא"ש:

עין משפט

א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה ופ"ב מהל' ת"ת סמג לאוין קנו טור אה"ע סי' כב:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אתה מוליא: (ב) ועם אשה וחמותה ועם אשה ובת חמותה ועם אשה כצ"ל: (ג) נ"ל לו ותי' עמו נמחק: (ד) נ"ב איש אחד: (ה) נ"ב עם אמו: (ו) דשמואל ס"ל דאמר שמואל הכל:

הגהות חו"י

(א) בגמ' הגי' שאינה בושה וכצ"ל: (ב) נ"ע הא בלא"ה אין מלקין א"א על היחוד כדבסמוך וי"ל דאפילו אין לה בנים קאמר ותימא על התוספות דדחו מ"ש רש"י מלקות מכת קושיא אחרת ז"א הרגישו במ"ש:

(א) מהר"ם ולא אמרינן בעבידתיה טריד הכי כתוב במרדכי בשם ה"ר אלחנן ובאשר"י :

(ב) לפי הענין צריך להיות אפילו הן אנשים הרבה אך שאינו מתייחד כלל ולא טעם וכ"ל שהוא טעות סופר ורוצה בו תירוץ של ר"ת בתוספות ובמרדכי כתבו משם ר"י א"ל לכך נ"ל לא יתייחד עם הנשים אפילו אשתו עמו ע"כ :

נשים לפי שלבו גס בהן וכולן מחפות עליו ואילו איכא אחרינא עם שתי נשים תנן אבל (א) שלשה או ארבע שפיר דמי כך פרש"י ז"ל אבל בפ' כ"ב מהלכות איסורי ביאה כתוב אפילו איש שעסקו ומלאכתו עם הנשים אסור להתיחד עמהן (א) ואחרים פירשו דמשום דתנן (ב) דאשה אחת מתיחדת עם שני אנשים קתני הכא דכל שעסקו עם הנשים לא יתיחד עמהן ואפילו הן [נשים הרבה] (ב) : **ולא** ילמד את בנו אומנות בין הנשים· אומנות שהיא נוהגת עם הנשים : חמר גמל ספן קדר בעל *קדרות · כל אלו אומנות ליסטין כשהולכים בדרכים הם נכנסים ולוקטין עלים מן הכרמים ופירות ועוד שגשכרין לבני אדם ומעבירין על תנאיהם : רועה · בהמות שלו מעבירן (ג)בשדה אחר : חנוני· מלומד באונאה להטיל מים ביין ולרורות בחטים : **גמ'** משום אמהתא דינוקי· אמותיהן של תינוקת שמצויות אצלם להביא את בניהן לבית הספר : כל אומנות אין להם מתן שכר לאחר זמן אלא שכר המצוי בהן בשעתן אבל תורה מתן שכרה מאליו לאורך ימים ואף לחולה ולזקן שאינו יכול לעסוק בה מעכשיו אוכל מן הקודמות שנאמר עוד ינובון בשיבה ימלחו למח ויתחדש שכרן לעת שיבתן דשנים ורעננים יהיו :

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קדושין

תורה אור

הנשים לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספן קדר חנוני ורועה מפני שאומנותן אומנות ליסטים: **גמ'** לא ילמד רווק סופרים מאי טעמא אילימא משום חשדא דינוקי והתניא אמרו לרבי יהודה לא נחשדו ישראל על משכב זכור ולא על הבהמה אלא רווק משום אמהתא דינוקי אשה משום אבהתא : ר' יהודה אומר לא ירעה רווק בהמה : תניא אמרו לו לרבי יהודה לא נחשדו ישראל על דף פב:הזכור ולא על הבהמה : *תניא רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומניות שבעולם ומלמד את בני תורה שכל אומניות שבעולם עומדות לו לאדם בעת ילדותו ולעת זקנותו מת מוטל ברעב אבל תורה עומדת לו לאדם בילדותו ובזקנותו בילדותו הוא אומר °וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ובזקנותו הוא אומר °עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו :

ישעיה מ

תהלים צב

רש"י

הרבה לפי שלבו גס בהן וכולן מחפות עליו : חמר גמל ספן קדר· כל אלו אומניות ליסטין כשהולכין בדרכים הם נכנסין ולוקטין מן הכרמים ושאר פירות ועוד שנשכרין להרבה בני אדם ועוברים על תנאם: חנוני· מלומד באונאה ולהטיל מים ביין ולרורות בחיטין : ורועה· בהמות שלו שמעמידם בשדות אחרים : **גמ'** אילימא משום חשדא דינוקא· שחשודין על משכב זכור דתינוק : אמרו לו· לר' יהודה דמתני' אהא דקאמר לא ישנו ב' רווקים בטלית אחד : משום אמהתא דינוקי· אימותיהן של תינוקות שמצויות אצלו להביא בניהם אל בית הספר : עוד ינובון בשיבה· ישמחו וינובו לעת זקנתן דשנים ורעננים יהיו :

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קדושין

נ"א קדרות

הגהות הב"ח

(א)נ"ב עם שלש: (ב)דתנן ר"ש אומר אף איש אחד מתיחד עשכ"ל ונ"ב כקנ"ל להגיה דמתני' אשמועינן איסור' אפילו לר"ש אבל אינגרא' להגיה דאשמועינן איסורא אפי' לרבנן באשה אחת עם שני אנשים מכיון שעסקו עם הנשים דלשון לא יתיחד משמע כשהוא ביחידי עם הנשים זק"ל · מ"מ התוספות בשם הר"מ פירשו דמתניתין אשמועינן איסורא אפילו לרבנן היכא דאשתו עמו דכיון דהוי רוכל איכא חששא טפי וכן סי' הרא"ש בשם ר"ת : (ג) נ"ב לרעות :

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קדושין

המאור הגדול למסכת סוטה

זה מצאתי מפי ה"ר משה ברבי יוסף ז"ל והעתקתיו ככתבו וכלשונו .

(דף לא:) עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת וכו'. שמועה זו רבו הויותיה וסתרא סיפא לרישא ורישא לסיפא ופרישנא לה בתורת טעמא ולא כפי משמעה. ותחלת דברי אתקן דברי רבותינו כדי שיהו דברי חכמים קיימין ואומר אני שכולן שוין ואין מחלוקת בין ר' יצחק ועולא ורבי חייא מדלמי' ליה לר' חייא מדעולא ושנינן כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה ש"מ דבבת אחת היכא דמכחשי כולהו מודו אפילו עולא ורבי יצחק דלא מהימן עד אחד אומר נטמאת ושותה ובזה אחר זה אפי' ר' חייא מודה דנאמן אותו עד אחד דאמר נטמאת שהתורה האמינתו ואין דברי עד השני דאמר לא נטמאת כלום ואינה שותה וכולם השוו בזאת ואינם חולקין בשום דבר בעולם אלא בלשון המשנה דמר דהוא ר' יצחק מתני לה למשנתינו בהאי לישנא ותני לא היתה שותה ומוקים לה למשנתנו בזה אחר זה ומר דהוא ר' חייא מתני לה למשנתינו בהאי לישנא ומוקים לה למשנתינו בבת אחת ואקשינן לרבי חייא מדוקיא ומי מצית מוקמת לה למשנתינו בבת אחת ותניא היתה שותה והא תנינן לקמן עד אחד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת השנים שאומרים לא נטמאת יהיו נאמנים שאין כאן עדות טומאה אלא עדות סתירה ותהיה שותה שאין דבריו של אותו שאמר נטמאת במקום השנים דאמרי לא נטמאת דלתרי לייתינן ואפילו בזה אחר זה ודווקא דהוו תרי בחד שאין דבריו של אחד במקום שנים הא חד וחד בזה אחר זה לחד דאמר נטמאת לייתינן ולא תהיה שותה ובא ללמד על רישא דמתני' דחד וחד בזה אחר זה היא ולא הויא שותה דא"כ שלא בא ללמד על רישא דמתני' מדוקיא דבהיא גופה קמ"ל דבהיא גופה מאי אתא לאשמועינן דודאי מילתא פשיטותא הוא דכל היכא דאיכא עד אחד כשר ושנים אחרים מעידים כנגד העד האחד ומכחישים אותו דלתרי ודאי לייתינן ואפי' בזה אחר זה ואפילו הוו תרי ותרי נמי לאלו השנים המעידים ואומרים לא נטמאת לדידהו לייתינן והויא שותה דאחזקה מוקמי' לה וכ"ש הכא בתרי וחד שאין דבריו של אחד במקום שנים ותהיה שותה וגופא דמילתא ודאי מילתא פשיטא היא ועלם גוף הדבר לא בא ללמדנו דדבר פשוט הוא אלא ודאי הדיקות שיוצא מגוף הדבר אותו הדיקות בא להשמיענו כלו' דוקא תרי וחד שאין דבריו של אחד במקום שנים בכל מקום הא חד וחד בזה אחר זה לאותו עד אחד שאמר נטמאת לייתינן ולא הויא שותה ושמעינן מינה הכי איתא למתני' דתנינן עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת בזה אחר זה היא ותנינן לא היתה שותה וקשיא לר' חייא דאוקים לה למתני' בבת אחת ותני היתה שותה ומתרץ ומהדר ר' חייא לדידכו נמי דתניתו לא היתה שותה מי ניחא אדמותיבתו לי מהא דתנן עד א' אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת אותיבו נמי לדידכו מסיפא דתנינן עד אחד אומר לא נטמאת ושנים אומרים נטמאת לא היתה שותה דמאי אתא לאשמועינן דודאי הא נמי מילתא פשיטא היא דלתרי לייתינן ואפי' בבת אחת ולא תהיה שותה ודבר פשוט נמי הוא אלא אלא נימא אלא שהדוקי' קמ"ל דוקא דמוקמינן לה למשנתינו בבת אחת ותנינן היתה שותה אלא צ"ן לדידי בין לדידכו קשיא משנתינו ולא מתרצא אלא בפסולי עדות וכדר' נחמיה ונאמר שגופי הדברים בא ללמדנו במשנתינו ברישא ובסיפא ולא בא ללמד הדיקות ואלו הן הגופין ומילי מילי קמ"ל רישא בעד אומר נטמאת דאע"ג דאשה אומרת נטמאתי וקבלנו עדותה שהתורה האמינה אותה אפ"ה כי אתו לבתר הכי בזה אחר זה שתי נשים ואמרי דלא נטמאת לדידהו לייתינן ותהא שותה וקמ"ל מ"ד הא אמרינן בכ"מ שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים והך איתתא חדא נמי דקאמרה נטמאת והתורה האמינה אותה תהא עדותה כעדות שני אנשים והני שתי נשים דקאמרן לאחר מכאן אנו ראינוהו שלא נטמאת ליהויין כולהו כעד אחד דהא אפי' מאה כעד אחד דמין ונימא שאין דבריו של אחד במקום שנים אותו העד האחד שהאמינה תורה כשנים ולא תשתה קמ"ל דבתר רוב דעות אזלינן ושתיא והיא גופה קמ"ל דאפילו בזה אחר זה בתר רוב דעות אזלינן אבל קמייתא דעד אחד ועד אחד בבת אחת מוקמי' לר' חייא ותנינן היתה שותה ולשאר רבנן מוקמי' לה בזה אחר זה ותנינן לא היתה שותה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וסיפא נמי דקתני שנים אומרים לאינוהו שנטמאת ועד אחד אומר לא ראיתיה מוקמי' לה נמי בפסולי עדות ובבת אחת דסד"א כיון דס"ל בעד אחד בהכחשת בת אחת לא מהימן אפי' במקום שהאמינה תורה והיכא דהוו חד וחד בבת אחת לאותו דקאמר לא נטמאת לייתינן ומוקמי' לה אחזקתה ושרי' הכא כי הוו חדא ותרתי ובבת אחת תהוי הך חדא דאמרה לא נטמאת כבתרי גברי מעלוי והנך תרתי נשי דאמרי נטמאת ומפקי' לה מחזקתה ליהוויין כחד גברא ונימא שאין דבריו של אחד במקום ב' ולא ניזל בתר רוב דעות כה"ג דקולא הוא דמפקי' אשה מחזקתה ואמרי' דטמאה היא ודאי לא שתיא קמ"ל דבין לקולא בין לחומרא אזלינן בתר רוב דעות : סליק בס"ד

הגהות בן אריה על הרי"ף ממסכת קדושין

מאת הגאון וכו' מהור"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז .

דף א ע"ב ר"ן ד"ה ת"ר כיצד בכסף כו' העמד אשה על חזקתה דמ"ש מכל תיקו דממונא כו'. עי' תשובות ר' עקיבא איגר ז"ל [מה שכתב בביאור דברי ר"ן אלה] :

דף ד ע"ב ר"ן ד"ה התם במשכון דאחרים כו' בכל ענין הוא אפי' משכנו שלא בשעת הלואתו. תיבת שלא מוקף. וצ"ל אפילו משכנו בשעת הלואתו : שם בלותו דיבור בשעת הלואתו וכמו שכתבתי במקומות אחרים בס"ד. נ"ב עי' בר"ן סוף פרק שבועת הדיינין :

דף ה ע"א ר"ן ד"ה כתב לה על הנייר כו' אי איכא ביה עדים כו' גזירה כו' [עי' אבני מלואים סימן לב סק"א] :

דף י ע"ב בשלטי גבורים אות ס' ד"ה כתב הטור אם היו בשכירות כו'. נ"ב בסי' קנ"ב ע"ש : בא"ד בחזקת אחד מהן את כולן ולפי זה אינו קונה בחזקת שדה א' כו'. נ"ב נ"ל בחזקת אחד מהן את כולן אבל הרא"ש ז"ל כתב דמתנה הוה כמו מכר ולא נתן מעות ולא קנה את כולן אא"כ שאמר לו החזק באחד וקנה את כולן ולפי זה אינו קונה בחזקת שדה א' כו' [וכן הוא בטור שם בסי' קנ"ב] :

דף יא ע"א ר"ן ד"ה ספק מגלן טענת שמא כו' ליתא דהא אין חיובו של שומר חל על שעת אונסין כו' תיבת אין מוקף וצ"ל דהא חיובו של שומר חל כו' :

דף כא ע"ב בבעל המאור ד"ה לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי פירוש וסמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא קמ"ל וא"ת מ"ש הכא דחיישינן כו'. נ"ב חסר כאן ועי' מלחמות. [ונראה לכאורה שכן צ"ל. וסמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא קמ"ל מיעוטא כמאן דליתא דמי ורובא וחזקה רובא עדיף א"כ כהדדי הויין חיישינן לחומרא והרי"ף ז"ל גרים לא צריכא דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל וא"ת מ"ש הכא דחיישינן ולא חיישינן בכל התורה כו'] :

דף כג ע"ב ר"ן ד"ה ובא אחר וקידשה בתוך כו' ועוד ראי' מדאמרי' ביבמות כיצד כו'. נ"ב נ"ל ועוד הביא ראי' מדאמרינן ביבמות כו' :

דף כד ע"א בר"ן ד"ה בהגה דאלמי בקעה כו' בשם בעל' מתיבות דהתם בשלקה בזוזי משלח כו'. עי' בית יוסף חו"מ סי' קפ"ג מחודש ד' כתב בעל העיטור אות ש' שליחות ממון לראם ישיבה ראובן דא"ל לשמעון כו'. ועי' הלשון בבעל העיטור שם לפנינו. [לפנינו בעל העיטור שם אות ש' שליחות ממון הוא בלשון הזה ראובן כו' ואז"ל וזבנה שמעון לנפשיה וא"ל ראובן פלג לי כו' אי דיהיב ליה זוזי ראובן למיזבן ביני הדדי וקנו מיניה מיחייבי ליה בי דינא למיתן ליה מנתיה מההוא זבינא ואי לא כו' ע"ש מ"ש בביאורו שם]. ועי' תשובת הגאונים סי' נ"ה ודברי בעל מתיבות שכתב כאן הר"ן הובא ג"כ בבעל העיטור שם וע"ש היטב :

דף כה ע"א רש"י ד"ה הא בקדושי ודאי כו' אבל כי לא ידעינן אי מקודשת ספק קאי אמתניתין דאמר בה כו' הא דקאמר מעכשיו כו'. נ"ב אבל כי לא ידעינן אי מקודשת ספק הוא סוף הדיבור. ומן קאי אמתניתין דאמר כו' הוא ענין אחר והוא אין כאן מקומו והוא דיבור אחד מן קאי אמתני' כו' עד משם ואילך גמרו. וכל זה שייך לעיל [על דברי רב אמר רב מקודשת ואינה מקודשת לעולם כו' ועל זה פירש"י קאי אמתניתין דאמר בה מקודשת ואינה מקודשת דלא ידעינן הא דקאמר מעכשיו ולאחר שלשים יום כו'. ועי' לשון רש"י בגמרא דף נט ע"ב ד"ה מספקא ליה כו' ובד"ה אי חזרה כו' ובד"ה לשמואל כו'] : שם ר"ן ד"ה ולענין מקדש על תנאי ונאנס ולא קיים כו'. עי' בר"ן פ"ג דגיטין ד"ה ושמעינן מינה דהלכתא דאין אונס כו' [ומש"ם. ועי' באבני מלואים ריש סימן ל"ח] : **ע"ב** בר"ן בד"ה ר' חנינא בן גמליאל כו' ולענין הלכה כתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה ואלו כו'. נ"ב בסימן ל"א ע"ש : שם בא"ד ואיכא למימר דמתני בהדי שליח שאני כו'. נ"ב כ"ב בעיטור אות ת' תנאי [בד"ה הרביעי כל שאפשר כו'] וע"ע שאילתות פרשת מטות סי' קל"ח [וז"ל השאילתות שם וכי בעינן תנאי כפול דקא יהיב לה גט לאשתו וקא מתני בהדה אבל קא מתני שליח לא בעינן תנאי כפול אדעתא דמאי דקאמר ליה הוא דמשוי שליח. ואע"ג דתנאה דבני גד ובני ראובן בהדי אלעזר הכהן ובהדי יהושע בן נון קא מתני ומשה הוא דהוה להון כשליח כיון דהוקשו ראשון לאבות [כמ"ש בגיטין דף ל"ו ע"ב] כמאן דמתני בהדייהו דידהו דמי עכ"ל השאילתות שם. ועי' אבני מלואים סימן ל"ח סק"ב ד"ה והר"ן כו' וע"ש עוד. ועי' כנסת הגדולה סי' ל"ח הגהות בית יוסף סק"ח הובא בבאר היטב שם סק"ג] :

דף לב ע"א רי"ף מביא ראי' על האשה וא"צ להביא ראיה על הבנים על הגדולים וא"צ להביא ראיה על הקטנים. נ"ב נ"ל וא"צ להביא ראיה על הבנים מביא ראיה על הגדולים וא"צ להביא ראיה על הקטנים [וכן הוא בגמרא דף עט ע"ב] :

מרדכי פ"א סי' תפ"ד כתב רי"ף בתשובה דמי שאמר לחבירו כו'. נ"ב תמצא מועתק זאת בתשובות שנדפס בהרמב"ם סוף ספר משפטים סימן סז. ועי' בעל התרומות שער ס"ד חלק ב' שהעתיק לשון תשובת הרי"ף בארוכה : סי' תפ"ה כדאמרינן בירושלמי מסכת שבועות הניתן ערבון טבעת לחבירו כו'. נ"ב נ"ל כדאמרינן בירושלמי מס' שביעית כו' והוא שם פרק יו"ד הלכה ד' [על המתני' שבסוף הפרק כל המטלטלין כו'. וכן הוא בבעל העיטור שם] : שם בסוף הדיבור טבעת הדר בעיניה עכ"ל העיטור. נ"ב במאמר שני קנין :

פ"ב סי' תק"ה אינו יכול לעשות שליח אחר כו' הלכך ה"ל מילי כו'. נ"ב עי' ירושלמי גיטין פרק שלישי הלכה ה' ופרק ד' הלכה א' ובקרבן עדה שם. ועי' תוספות רי"ד ריש פרק ב' דקדושין ועי' בעל העיטור אות ש' שליחות גט. [ועי' אבן העזר סי' ל"ה סעיף ו'] :

פ"ג סי' תקל"ו דכל מעשה שאין גמור אין מעשה. דקנין לשליח כנתינת גט ביד השליח הוא דכל כמה דלא מטא גיטא לידה דיבור ודיבור הוא עכ"ל העיטור. כן נ"ל וכ"ב באות ש' שליחות גט וע"ש. ובעל העיטור שם מסיים שם בזה הלשון כנתינת גט לשליח דכמה דלא מטא גיטא לידה דיבור ודיבור הוא והכי מסתבר כדפרישית לעיל כמעשה ממש דמי כדאמר גבי מחשבה דטומאה עכ"ל העיטור שם ובאות ק' קדושין שם בחלק השני כתב שם בזה"ל דאיכא למימר דהיכא דאיכא קנין עדיף מנתינת מעות ליד האשה ולא אתי דיבור ומבטל מעשה קנין שאין לאחר קנין כלום כדאמר [קידושין דף נט ע"ב] גבי מחשבה דטומאה שאני מחשבה דטומאה דכמעשה ממש דמי עכ"ל שם ונראה שלזה כיון ג"כ הבעל העיטור שם באות ש' שליחות ממון שם וחסר שם וכצ"ל והכי מסתבר כדפרישית לעיל. ואיכא מימר דקנין כמעשה ממש דמי כדאמר גבי מחשבה דטומאה. ונראה דבעל העיטור ספוקי מספקא לי' בהאי דינא ועי' עו"ש במאמר שני קנין [שם כתב בזה"ל איכא מ"ד בשליחות נמי מהני קנין וליתא כדמפרש לקמן] וע"ש בבעל העיטור אות ס' הרשאה [ששם כתב בזה הלשון וכתבי רבוותא כו' כיון דשליחא שוי' אי בעי לבטולי שליחותיה ואורוכי איניש אחרינא מצי למיעבד ואפי' שליחות בקנין כדפרישנא בשליחות כו'. ואי שליח בקנין הוא איכא למימר דכמעשה היא ולא אתי דיבור ומבטל מעשה כדאיתא לעיל במאמר קנין עכ"ל העיטור שם ועי"ש מ"ש בביאורי שם]. ובבית יוסף אה"ע סי' ל"ה ד"ה עשה שליח כו' הביא דברי מרדכי אלה בקצרה ועי' בית יוסף חו"מ סי' קכ"ב [ועי' פתחי תשובה אה"ע סי' ל"ה ס"ק ע"ז. ועי' רמב"ם הל' מכירה פרק ה' הלכה י"א י"ב י"ג] : סליק

ספר מרדכי ממסכת קדושין

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחדושי דינים רבים :

עם **הגהות הרמ"א ז"ל**. והן מסוגרות בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי :

האשה נקנית: תעג [דף ג ע"א] *גמ' ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשה פרש"י ז"ל משום דגנאי הוא לה הלכך בטיל להו תורת חליפין בקדושי אשה ואפילו בכלי שיש בו שוה פרוטה אי יהב לה בתורת חליפין וקשה לר"ת דמשמע מדתלי טעמא משום דגנאי הוא לה משמע דאם היתה רוצה להתקדש בכך שהיתה מקודשת [וא"כ במתני' אמאי תנן בפרוטה] ונראה *לר"י דה"ג ואשה בפחות משוה פרוטה לא מיקניא ולא גרסינן נפשה וה"פ משום דבעי' כסף בקנין אשה ואע"ג דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון ושדה מיקניא בחליפין לא גמרינן אלא לענין דמיקני בכסף אבל לשאר קנין דשדה לא ולפירוש זה ניחא דלא גמרינן קנין דשטר דאשה מג"ש דקיחה קיחה משום דלא גמרינן אלא לענין כסף דוקא וא"ת א"כ מאי קא פריך ליה תלמודא ואימא ה"נ נימא דלא גמרינן (מכסף) מג"ש אלא דוקא לענין כסף וי"ל דהכי פירושא ואימא ה"נ דאשה *קניא בחליפין בכלי שיש בו שוה פרוטה ומשני חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה ואשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא דלאו כסף הוא ומשום הכי בטלי להו תורת חליפין [*מקנין אשה] לגמרי אפילו בכלי שיש בו ש"פ דלא ליתי למיקני בפחות: וכתב ראבי"ה ומיהו אם קדשה בשודר בתורת שוה פרוטה ולא בחליפין מקודשת: תעד [דף ו ע"א] אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי יוסי וכו' [א] כתב ראבי"ה דאם אב מקבל קדושי[ב] הקטנה יאמר המקדש הרי בתך פלונית מקודשת לי כדי שלא יבא לידי ספק אי זו מבנותיו קדש מיהו אם היו [ג]הדברים מתחלה על עסקי הבת ונודע אי זו היא אפילו בסתם מקודשת דהלכתא כר' יוסי דאמר אם היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה וכו' (*ונראה להר"ס) [*ולהר"ס נראה] דהוו קדושין שאינן מסורין לביאה ואפילו חזר המקדש תוך כדי דבור לאחר הקדושין ופירש בתך פלונית אין מועיל דקי"ל בפרק יש נוחלין דתוך כדי דבור כדבור דמי תעה בר מע"ז ומגדף וקדושין ולקמן אפרש בעזה"י: הגה"ה הלכה כר' יוסי תעו מעשה בא לפני הר"ר שמואל בב' גיטין האחד נתן קודם שאמר הרי את מגורשת ואחד נתן לאחר שאמר הרי את מגורשת ופשט הרב דהוי גט (מיהא) [מהא] דלא גרע מנתן לה גט ושתק וי"מ דלא הוי גט ודר' יוסי דוקא להחמיר קאמר וליתא דא"כ מאי פריך תלמודא [*דף ו] אע"ג דלא אמר כמי ליסבי דר' יוסי להחמיר קאמר עכ"ה: תעז היה מדבר עמה א"ז [*מפי הקבלה דמדבר עמה לאו כו'. מ"י] לאו דוקא[ד] עמה אלא הוא הדין אם מדברים (*עם) [*שם. מ"י] אחרים בפניה מצאתי: תעח הנאת מלוה היכי דמי הנאה כו' רי"ף פירש כפרש"י ז"ל והקשה ר"ת דא"כ רבית גמור הוא דאגר נטר הוי ופר"ת דמיירי דחייבת היא לאחר ולא לו ואמר לה התקדשי[ה] בהנאה שאפיים פלוני בעל חובך (*וירחיב) [*דירחיב] לך הזמן ואסור לעשות כן משום הערמת רבית ואע"ג דאמר רבא פרק איזהו נשך לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה הכא אסור משום דאשה חסרה מה שהיה נותן לה המקדש בקדושיה מפני הנאת [המתנת] מלוה ור"ח פי' דארוח לה זימנא כגון שהגיע זמן המלוה ופרעתו וחזר והלוה לה עד זמן אחר ואמר לה התקדשי לי בהנאת מלוה זו והשתא יש כסף בשעת לקיחה דומיא דקיחה קיחה משדה עפרון ואף הנאה זו יש בה ש"פ דהוה יהיב ליה לאינים דהוה רחים ליה לפיוסיה לארווח לה זימנא [ב] אבל אי לא פרעתיה וארויח לה זימנא ובההיא הנאה מקדשא ליה לא: [דף יב ע"א] הגה"ה לאו היינו דיהודית [דביתהו דר' חייא] פירוש שהיה קול דבתר נשואין ולא חיישינן כדאמר רב אשי פרק האשה רבה וסוף גיטין ועובדא דקדיש באבנא דכוחלא נמי לאחר שקדשה שני קדושי ודאי יצא הקול שנתקדשה בכוחלא קודם והוי קול דבתר אירוסין ובשילהי גיטין פסקינן דלא חיישינן דאי הוה קול קודם אירוסין א"כ מאי מייתי מיהודית שאני התם דהוי קול דבתר נישואין אבל קודם אירוסין ניחוש: תעט וכבר אירע בגרמיזא בבחור שקדש אלמנה והתחילה אח"כ לומר כבר נתעשר בני במעות קדושין שקבלתי מאחר והורו הגדולים שאין הקדושין קדושין וברח הבחור ועדיין לא בא לפי שנתייאש שהפקיעו חכמים הקדושין והיה הדבר קשה בעיני הרב ר' שמואל המעשה הנעשה כדפירש לעיל דלא חיישינן עכ"ל [*הגה"ה] מצאתי: הגה"ה הורה בכור שור שאם אמר אדם תפ התקדשי לי בזהב של טבעת אפילו יש בו אבן או אפילו יש לחום שיש תחתיו בדיל או עופרת מקודשת דכיון שפירש בזהב שבו לא סמכה דעתה כי אם אזהב שבו ומקודשת עכ"ה: [דף ו ע"ב] [*אמר רבא הילך מנה ע"מ שתחזירי לי במכר לא קנה באשה אינה מקודשת בפדיון הבן אינו פדוי כו' עד אלא אמר רב אשי בכולהו קני לבר כו'] [מתנה ע"מ להחזיר] ובכולהו קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין הכא משמע דלגבי פדיון הבן נמי ע"מ להחזיר בנו פדוי וקשה מההיא דבכורות סוף פרק יש בכור לנחלה [*דף נא] ר' חנינא הוה רגיל דשקיל ומהדר חזייה לההוא גברא דהוה אזיל ואתי קמיה א"ל (*אם כן) לאו גמרא ויהבת בים עבדת (*אין בנו) [*ואין בנך] פדוי וי"ל דלר' חנינא תפא אי הוה יהיב ליה ע"מ להחזיר לא הוה שקיל הלכך אין בנו פדוי אבל אם הכהן מקבלו ע"מ להחזיר בנו פדוי ומיהו אסור לעשות כן משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. תוספות. וראבי"ה כתב דבפדיון הבן יצא ידי נתינה אם שעה אחת גמר בלבו שיהא מתנה אבל אי עייל ונפיק קמיה ולא גמר בלבו ליתן אפילו שעה אחת לא כדמוכח בבכורות: [דף ז ע"ב] שתי בנותיך לב' (א) בני [בפרוטה אחת] מהו בתר נותן ומקבל אזלינן ואיכא ממונא או דלמא בתר דידהו אזלינן וליכא ממונא תיקו נראה לפרש בבנות קטנות דאי בגדולות והוא שלוחם מי עדיף מהיא גופה והא דקאמר בתר נותן ומקבל אזלינן לאו דוקא בתר נותן [*דנותן ודאי שליח דבניו הוא ולא עדיף מהם גופא אלא עיקר האבעיא משום המקבל דשמא אין לחוש אלא שיקבל שוה פרוטה וצ"ל שבירר לאיזה מהם כגון רחל לראובן ולאה לשמעון דאל"כ הוי קדושין שלא נמסרו לביאה כו'] תוספות. לב' בני פירוש [וצריך לברר] כל אחת [י]ואחת כדי שלא יהיו קדושין שלא נמסרו לביאה: תפב [דף ח ע"ב] מנה אין כאן משכון אין כאן שהרי עכשיו אין נותן לה שום דבר ואי משום המשכון אין קנוי לה בכך כיון שלא הקנה לה המשכון ממש והוא הדין בשאר דברים כגון אם אמר לחבירו מנה אני נותן לך והניח לה משכון על אותו מנה אין בו כלום ויכול לחזור בו ולהוציא המשכון מידו מן הדין וכתב רבינו יהודה בר יצחק תפג דאם אדם רוצה לתת לחבירו משכון על דבר מתנה או שידוכין יקנה קודם בקנין גמור [י]המנה והשיעבוד (*על המשכון) [*במ"י אינו] ואח"כ יתן לו המשכון ואז יחול השיעבוד על המשכון וי"א דלא אמרי' מנה אין כאן משכון אין כאן אלא דוקא גבי קנין דאשה [*וקנין דעבדים] לפי שאין (*קנין) [*נקנין] כי אם בכסף והכסף שהוא רוצה לתת עתה אינו בעין ואין המשכון יכול להיות תחתיו דלא שייך משכון לכסף כיון שלא ישאר ביד המקבל אבל נותן מתנה והניח עליה משכון קנה דמשיכת מטלטלים הוא שפיר תחת משיכת המתנה וראיה מפרק האומנין כי תניא ההיא בשבאת חבילתו בידו פירוש כלי אומנתו בידו אע"ג דהתם מיירי בדבר שאבד הני מילי ליתר מכדי שכרו אבל לכל הפחות קנה עד כדי שכרו ולי נראה כי (*יש) [*אין שוב מצאתי כן במ"י] לחלק בין מתנה לדבר הנקנה [ז]בכולו (*ואין) [*אין] המשכון משועבד כלום [ח]אבל ההיא דאומנין מיירי כשקנה מהן חבילתו בקנין גמור ולא מיירי במשכון. ועוד מצאתי בס"ה סי' פ' דהתם אין מיירי במשכון אלא שהתנו בקנין חשוב שישכיר פועלים על החבילה אם יחזרו בהן ע"כ. והר"ב מרגנשפור"ק כתב משם ר"ת תפד שאם נתן לו משכון על מנת שיתן לו מנה יעכבו המשכון עד שיתן לו. [ג] ואמר רבינו יצחק מוויאי"ה דאע"פ דלענין שיזכין אין ראיה מכאן דהתם מחייב [כדפרישית] ריש פ' הרבית מיהו לענין מתנה ודאי ראיה היא מכאן דלא קניא מיהו מה שפירש רבינו יהודה ברבי יצחק שבאת חבילתו דמיירי שקנה חבילתו לא משמע הכי מפרש"י ז"ל א"ז עיין באלפס פרק הזהב: הגה"ה גרסי' בגמ' ההוא גברא דזבין אמתא בפשיטי אותיב נסכא עילוה אתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה פריטי אין כאן ונסכא אין כאן כתב רי"ף בתשובה דמי שאמר לחבירו נתתי לך כך זהובים בקנין וכתבתי לך שיעבוד על נכסי לגבותם כל עת שתרצה שאין המתנה כלום דאין מטבע נקנה בחליפין והשיעבוד אינו מועיל ואפילו מי שפרע אין כאן מדקאמר פריטי אין כאן משמע דאפילו מי שפרע ליכא עד כאן תשובה וי"ל דאי בעידנא דיהב משכון זבין איכא מי שפרע אבל הכא מיירי דלאחר כך נתן המשכון *ועוד י"מ דה"פ מנה אין כאן לקנות קנין גמור בדין עבד עברי אבל לעולם מי שפרע איכא ומיהו היכא שנתן המשכון בתורת עירבון ליכא מי שפרע כדאמרי' בירושלמי במס' שבועות תפה הנותן ערבון טבעת לחבירו ובקש לחזור בו חוזר ואין מקבל מי שפרע זהוב מקבל מי שפרע ומ"ש זהוב לא הדר בעיניה טבעת הדר בעיניה עכ"ל העטור: הגה"ה תשובה עפ"א דיני ממונות על א' שהשכיר עדים לומר שקדש את פלונית ואח"כ חזר בו אחד מן העדים עכ"ה: ומה שנהג העם לקדש בטבעת שאולה נראה דלאו שפיר עבדי ואפילו אם מניחים אותה בידה עד שיתנו לה אחרת הא אמרי' מנה אין כאן משכון אין כאן עכ"ם החכמה: תפו מנין לבע"ח שקונה משכון פרש"י ז"ל בכמה מקומות להתחייב באונסין וליתא דהא תנן בהדיא פרק השוכר האומנין הלוהו על המשכון שומר שכר אלא קונה משכון לקדש בו האשה להיות לו לצדקת השבת העבוט מיהו קשה דהכא משמע דמלתיה דר' יצחק איירי בכל ענין בין משכנו בשעת הלואתו בין משכנו שלא בשעת הלואתו שהרי בסתמא איירי הכא וה"נ משמע פרק כל שעה גבי ישראל שהלוה לעובד כוכבים על חמצו דמייתי עלה הא דר"י ומדקאמר הלוהו על חמצו היינו משכנו בשעת הלואתו וה"נ[ט] בגיטין פרק השולח דאמר המלוה חבירו על המשכון אין משמט ומדקאמר המלוה על המשכון היינו משכנו בשעת הלואתו וקשה מההיא דס"פ השוכר' דדייקינן אימר דאמר ר' יצחק במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו מי אמר וי"ל הואיל וא"ר יצחק דקונה שלא בשעת הלואתו להיות עליו כשומר שכר בשעת הלואה נמי נהי דאין עליו כשומר שכר מיהו לענין דלא קרינן ביה לא יגוש [*דהשיב של אחיך בידך ודרשינן בספרי את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך בידך. תוס'] ולענין להתחייב בבל יראה ובבל ימצא הוא ברשותו ה"נ לקדש בו אשה תוס' ור"ת פי' דהמלוה על המשכון משמע בכל ענין בין משכנו בשעת הלואה בין משכנו שלא בשעת הלואה וכ"פ *רב אלפס פרק השוכר האומנין ובפרק שבועת הדיינים וכתב ראבי"ה וז"ל קדשה במשכון דאחרים מקודשת דקני ליה ולך תהיה צדקה וה"מ במשכון דישראל דבר צדקה הוא וכגון שמשכנו שלא בשעת הלואתו דהכי אוקמינן לההוא דרבי יצחק בהשוכר האומנין אבל במשכונות של עובד כוכבים לא כדאיתא פרק כל שעה דהלכה כרבנן ולא כר"מ וכ"כ לפרש שאין יכול [ד] להקנותו בחליפין *עכ"ל: תפז [דף ט ע"א] כל הבא מיהבא לאו כלום [כ]ספק ביד ר' היכא דאינה מבקשת אותו דבר תחלה כי הכא אלא הוא אומר תחלה אם אתן לך דבר פלוני תהא מקודשת לי ואמרה הבא מיהבא אם היא מקודשת לו או לא: הלכתא שיראי לא צריכי שומא נהגו תפח העם לקדש בטבעת של זהב בלא אבן יקרה בתוכה משום דרוב בני אדם אינם בקיאים בשומא ומיהו אם קדשה מקודשת מדלא אמר (*רבא) [*רבה דף ז] איתתא בקיאה בשומא תלי טעמא דהא שוו חמשים וס"מ אפילו לא בקיאה לשון ראבי"ה: הגה"ה השיב הרב ר' שמשון בר' אברהם ז"ל על אחד שקדש בטבעת של כסף והיא סבורה שהוא של זהב ושאלו דשמא קדושי טעות הן כמו שמפרש ר"ת גבי מקדש בטבעת שיש בה אבן והשיב דלאו קדושי טעות הן שהרי יש באותו טבעת ש"פ ובהא סמכה דעתה רק שיהא כשיעור שוה קדושין ותדע שהרי בשעת קדושין אין שמין רק ששוה פרוטה ובהא סמכה דעתה וא"צ לקדשה שנית ואפילו היו קדושין ראשונים טעות אם בעל קנה וא"צ קדושין אחרים כדפרישית בתשובה עכ"ה וכן נראה לרבינו תם *דלא פסיק [ל] כרבא אלא בשיראי משום דקילי וידיע קצת שומיהם ואין רגילות שיטעו בהן אבל שאר דברים שרגילות לטעות בהן כגון אבנים [טובות ומרגליות] הנהו ודאי צריכי שומא *והא דאמרי' לקמן שהוסיף לה נופך משלו מקודשת צ"ל דשמו אותם תחלה והא דאמרינן לקמן [*דף יב] ההוא דקדיש באבנא דכוחלא [*והוה רב חסדא מסער אי אית ביה שוה פרוטה כו']. [עי' בתוס' דף ט' בד"ה והלכתא שיראי כו'] צ"ל דאבנא דכוחלא אינו כשאר אבנים: הגה"ה גרסי' בהזהב דעתה אצורתא וצורתא עבידא דבטלה עיין שם האיך מקדשין במטבע שיש עליו צורה ע"כ לשון הגה"ה: התוס' פירשו משום הכי אצטריכא לפסוק דלא צריכי שומא ולא קאמר והלכתא כרבה דלא תימה היינו כרבה דאיכא דאמרי דכל דהו לא צריכא שומא אבל אמר חמשין ושוי חמשין בעי שומא לפיכך פסק שבשום ענין לא צריך שומא ולפי זה הטעם ניחא הא דאיצטריך לפסוק כרבה אע"ג דבכל דוכתא קי"ל כרבה לגבי רב יוסף בר מסדה ענין ומחלה: והלכתא *כרב פפא וכרב שרביא כו' [דשטרי אירוסין צריך להיות מדעתה] אבל בספר חפץ פסק כרבא וכרבינא וכן פסק רבינו חננאל והדבר צ"ע ועי' פרק הנושא (*גבי) [*דין] שטרי פסיקתא דרב גידל: תפט [דף יב ע"א] חיישינן שמא שוה פרוטה במדי בפירוש ראב"ן ובפירוש רבינו חננאל משמע דס"ל [דהלכתא] כשמואל אמנם בה"ג ובספר חפץ פסקו דלית הלכתא כשמואל ובעינן דליהוי הכא ש"פ ואין לשאול מדאמרינן פרק האומר חיישינן שמא יש לו בית כור במדינת הים דהתם הקדושין ברורין הן וע"מ שיש לו בית כור הוי תנאה בעלמא הלכך חיישינן אבל הכא הקדושין עצמם אינם ברורין והיינו טעמא דלא מייתי הכא לשמואל סייעתא מינה: תצ [דף יג ע"ב] מלוה על פה גובה מן היורשין פירש רבינו חננאל דאומר בירושלמי גובה מן היורשין בדליכא חשש דלמא פרעיניה כגון דקיימי סהדי משעה שמודה עד שמת דטוענין ליורש בטענה דהוה מצי למיטען אבוהון: [דף יד ע"א] *[נעל]

[*עי' בב"י בח"מ סי' גדול בסי' ק"ל ובסי' קטן ט' מ"ש על זה] :

[*פי' משכונו של עובד כוכבים כיון שאין המשכון קנוי לו ואין לו עליו כי אם המעות ואין המטבע נקנה בחליפין] :

[*פי' ר"ת סבר כראבי"ה שלא לקדש בטבעת שיש בו אבן ופליג עליה במאי דסבר ראבי"ה ואם קדשה מקודשת דר"ת סבר דאף בדיעבד אינה מקודשת] :

[*שיש שאינם שוות אלא מעט ורגילים לטעות הרבה יותר משווין. תוס'] :

[*לשון הרי"ף דף תרכ"ה ופלוגתא היא בגמ' דף ט'] :

הגהות הב"ח א תי' גמ' רשום : א נ"ל נקנית : ב נ"ב כתו : ג נ"ל מדברים : ד נ"ב מדבר : ה נ"ב לי : ו נ"ב ס"א לאחר : ז נ"ל המתנה : ז נ"ל לדבר הנקנה בכסף כי בכולו : ח כלום והסיא כנ"ל ותי' אבל נמחק : ה נ"ל בכסף : ט נ"ב משמע : י נ"ב את האומנין : כ נ"ב שוה : ל נ"ל רבה :

שלטי הגבורים

(א) בני פירש ר"י בבנות קטנות דאי בגדולות והוא שלוחן מי עדיף מהיא גופה והא דקאמר בתר נותן ומקבל אזלינן כו' עיין ברבינו נסים של הלכות נדרים שם מפרש היטב : כתב

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] בעי רבא שתי בנותיך לשתי בני בפרוטה כו' לשון התוס' וצ"ל שבירר איזו לאיזה מהם כגון רחל לראובן ולאה לשמעון דאם לא כן הוי קדושין שלא נמסרו לביאה ולקמן בסמוך מביאה מן התוספות :

[ב] וכן נראה מלשון הלכות גדולות וכן כתב המיימון ועי' בפירוש הר"ן בהלכות רב אלפס . ובאבן העזר סי' כ"ח :

[ג] דבר זה ישנו כתוב משם רבינו חייה כהן שאמר משם ר"ת ואין בזה חולק אלא שרבינו אשר"י לא הביאו כלל וצ"ע בדבריו אם הוא חולק בסברא זו : [ד] פי' להקנות בו דבר לחבירו במשכון של עובד כוכבים אין יכול דהא אין קנוי

[*וחלצה נעלו אין לי אלא כשלו] של כל אדם [*מנין ת"ל נעל נעל ריבה אבל לכתחלה מצוה היא בשלו]: [דף יז ע"ב] אמר רבה עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה תצא כתב מר רב צדק דאם (*הקיף) [*הפקיד. מ"י] או הלוה עובד כוכבים לישראל ומת אם אינו מחזיר ליורשיו קאי בעון. וכתב ראבי"ה דוקא אם ידוע ליורשין או לאחרים שהוא חייב מכיון שתובעין אותו הוי גזל וקיימא לן בהגוזל בתרא דגזילת עובד כוכבים אסור אבל אם אין ידוע ליורשין או לאחרים נלא מקרי גזל *) דלא מקרי גזל רק מיד ליד דכתיב ויגזול את החנית מיד המצרי ודומיא דואכלת את העמים שהיו נוטלין בזרוע: ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו פירש רבינו שלמה יצחקי דאין מחזיקין לו טובה ונראה לר"י דאפילו קפידא נמי איכא כי ההוא דאין רוח חכמים נוחה הימנו [*דכולי תלמודא כולה כגון] דפרק הזהב (*ודכולא תלמודא כולהו) החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו והיינו טעמא דאית ביה קפידא הכא סנמי משום דאם יחזיר לבניו מטעם ירושה אתי לידי קלקול דסברי העולם דיש לו חיים ואתי לפטור אשת אחיו בחליצה או שמא ייבם עבמקום את [אחר] שהיה הורתו ולידתו בקדושה עיין סוף פרק מי שמת גבי איסור גיורא: [דף יח ע"א] כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה פפרש"י ז"ל היכא דלידתו בקדושה מיחלף בישראל א] [ואפ"ה רוח חכמים נוחה הימנו] וקשה מההיא דפרק מי שמת [*דף קמח] גבי איסור גיורא הוה ליה תליסר אלפי זוזי בי רבא ומשמע התם דרבא רצה לזכות בהן וכי לא היה רוצה רבא שיהא רוח חכמים נוחה הימנו והלא רב מרי לידתו בקדושה היתה וי"ל שיש לחלק דוקא גבי מלוה שעשה לו הגר טובת הנאה מצוה להחזיר לבניו אבל גבי פקדון אדרבה רבא עשה טובת הנאה לרב מרי שמסר פקדונו וכן כתב רשב"ט פרק מי שמת: ודלמא ישראל מומר לעבודת כוכבים שאני תצב פסק מר רב צדק גאון דמומר לעבודת כוכבים אינו יורש אביו והא דפריך הכא לר' יוחנן דלמא ישראל מומר לעבודת כוכבים שאני הכי פירושו דלמא ישראל מומר לעבודת כוכבים מורים לבניו דעשו היה מומר לעבודת כוכבים והורים לבניו את הר שעיר שנאמר כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר (*אלא מהכא כי לבני לוט נתתי וגו' והורישה לבניו) [*במ"י העביר עליו קולמוס] וכן פסק ר' חננאל ג] ולראבי"ה נראה כמו שמורים לבניו ה"נ יורש את אביו דאע"פ שחטא ישראל הוא אך היה כח בידי חכמים להפקיע ממונו דהפקר בית דין היה הפקר כדאמרי' פרק (שני) [ראשון] דכתובות יהיבנא לה קנס דאזלא ואכלה בגיותה ובירושלמי פ"ק דע"ז כותאי דקסרין מותר להלוותן ברבית מפני שקלקלו מעשיהם ונראה דס"ל דגירי אמת הן ומשום קלקולא הוא דקנסום ונראה לראבי"ה דאפילו לדברי גאון *נראה דהאב ציורש בנו המומר לעבודת כוכבים דאמאי נקנסיה לאב וכן בעל יורש אשתו המומרת לעבודת כוכבים אפילו אם מת מורישה לאחר שהמירה זכה הבעל בירושתה ואע"פ שאינה ראויה לקיימה (*והוי) [*דהוי] איסור דאורייתא משנבעלה לעובד כוכבים מוציא לא נתפסה שאף העובד כוכבים במשמע תדע שלא קנסו לבעל שהרי כל קנסות בפרק האשה רבה לגבי דידה הן ולא לגבי דידיה אע"ג דאיסור דאורייתא הוא [מכל מקום] מיקריא שארו בר מלגבי טומאה דגלי קרא אע"ג דהתם אמרי' יורשי כתובתה מאי עבידתייהו ומשני כתובת בנין דכרין מהו דתימא איהי דעבדא איסורא קנסוה רבנן זרעה (איהו) דלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן קמ"ל התםק דמשום תנאי כתובה ככתובה דמי כדאמרי' ר"פ אע"פ וכיון שמכחה הן באין לא עדיפי איהו מדידה אבל בנדון זה דמיא למורדת כל זמן שלא גרשה דאם מתה יורשה כמו שפסקו הגאונים והאלפסי ועוד דלא לישתמיט תנא בפרק האשה* דליתני דלא זה ולא זה יורשין אותה [אלא ואין יורשין של זה ואין יורשין של זה יורשין כתובתה] [*פי' גבי הא דתני תנא מזה ושנה לא תנא לא זה ולא זה יורשים]: כיון דתנן רכתובת בנין דכרין והא לא קתני ש"מ הבעל יורשה וכן פי' ראבי"ה הלכה למעשה ושאלת מומר לעבודת כוכבים שהפקיד פקדון ביד ישראל קרובו ותבעו המומר לעבודת כוכבים לאחר זמן ולא רצה להחזירו לו ומת המומר לעבודת כוכבים וקרוביו הראוים לירש תובעין הפקדון וגם השליח שהביאו ליד זה הביא עדי עובדי כוכבים שנתן לו המומר לעבודת כוכבים אותו ממון מתנה אחר זמן לדעתי שאין בדברי השליח כלום שאין עדותן עדות ואם אין לנפקד עדים שכשתבעו המומר לעבודת כוכבים בחייו הוא השיב לא אתן זכו הקרובים בממון וראויין לירש שלא מצינו שבטלה תורת ירושה מן הרשעים דכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר וכל שכן שהן יורשין כשרים יכין וגו' ואם שלח בו יד הנפקד בחיי המומר לעבודת כוכבים או יש לו עדים שתבעו הימנו ואמר אני זוכה בו אין לך שליחות יד גדול מזה ונראה בעיני שאין כח בדיינים להוציאה דאיתמר ממון מסור לאנסים רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו דתניא המינין והמסורות לאנסים מורידין אותן לבור**) אבל לא מעלין למדנו שגופו הפקר וכ"ש ממונו וחד אמר אסור לאבד דלמא נפיק מיני' ברא מעליא דכתיב יכין רשע וצדיק ילבש ומומר לעבודת כוכבים מין הוא וגופו וממונו הפקר ***) וכל טעמי מסור יש בו בין לאיסור בין להיתר וכיון דלא פסק הלכתא לא כמר ולא כמר ה"ז זכה מן ההפקר בחיי המומר לעבודת כוכבים ואין לנו כח להוציאו ואם לא שלח בו יד בחייו אין כאן זכיה ואם אומר הנפקד שיש בנים למומר לעבודת כוכבים בגיותו ודוחה הקרובים לאמר לאו בעל דברים דידי את אין בדבריו כלום שישראל שבא על העובדת כוכבים והוליד ממנה בן אינו בנו דתנן מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אביו מן החליצה ומן הייבום וחייב על הכאתו ועל קללתו חוץ ממי שיש לו מן העובדת כוכבים ושלום שלמה בר יצחק נ"ע*: תצג [דף כג ע"ב] אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ממתני' ליכא למידק רק עבד ומסתברא (*מילתא דתלמודא) [*ליה לתלמודא] דשניהם שוים ואומר רבינו יצחק דאינם שוין ממש שהרי אם הרב נותן מתנה לעבדו לא קנה דהא דאהני גבי גט כשהוא מקבלו מיד רבו היינו טעמא דגיטו וידו באין כאחד אבל דשאר מתנה לא מהני ואם היה הבעל נותן מתנה לאשתו קנתה כדאמרי' פרק חזקת הבתים הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ואומר הרב ר' אלחנן דההיא יש לדחות דמיירי דמזכה לה ע"י אחר דכה"ג אפילו בעבד מהני ואומר ר"י (*דכ"ל דאפילו ע"י עצמה) [*אפילו ע"י עצמה נ"ל] דקנתה מההיא דפ' חלון גבי עירוב דתניא ומזכה להו ע"י בנו ע"י אשתו [ס] ועוד אומר ר"י דאינן שוין ממש עבד ואשה שהרי אם נתנו שלהם אחרים לעבד סתם מתנה יזכה בהם הרב בין בגוף בין בפירות ואם יתנו אחרים לאשה אין לבעל כ"א הפירות והגוף לאשה וכן משמע בירושלמי דכתובות פרק מציאת האשה דמפרש התם דלכך תקנו מציאת האשה לבעל שלא תגנוב מבעלה ותאמר מציאה מצאתי תאבל מתנה מפרש התם דליכא למיחש דיש לה קול (*והכי משני בירושלמי) כי פריך הגע עצמך במתנה פי' ניחוש שמא תגנוב ותאמר ניתן לי במתנה ומשני [מתנה] אית לה קול אלמא משמע שהגוף שלה כשניתן לה מאחרים וכן משמע בפירקין לעיל דקאמר נישאת יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה ולא קאמר שאם יתנו לה (*במתנה) [*מתנה] שיהא הגוף* שלו אלמא משמע דאין הגוף שלו וא"כ יש כמה חלוקין בין אשה לעבד (*מיהו) [*וצריך לומר] [נ"ל משום הכי] [כן מצאתי מוגה במרדכי של מהר"מ וירשליר ז"ל] דהא דנקט הכא אשה משום דבעי למיפרך עלה מההיא דמעשר

[*אם מומר לעבודת כוכבים נותן דבר לצדקה אין לקבל הימנו דאע"ג דמשמע סוף פ"ק דערכין גבי שעיורק עייעא דמקבלינן מן העובדי כוכבים מנורות ושאר דברים לבית הכנסת ה"מ עובדי כוכבים דמקבלין נמי קרבן ממנו אבל מומר לעבודת כוכבים ומחלל שבתות בפרהסיא דאין מקבלין ממנו קרבן ה"ה דאין מקבלין לא צדקה ולא הקדש והא דאמרי' פ"ק דחולין מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה היינו מומר לעבודת כוכבים לדבר אחד כדמשמע התם ותו לא מידי ממרדכי הארוך]:

דלקמן והרב ר' יעקב מקורביל היה מסופק בדבר אם יתנו לאשה מתנה שמא יזכה הבעל בין בגוף בין בפירות [ב*וההיא דירושלמי יש לדחות במתנה שיזכה לה ע"י אחרים] וההיא דיתר עליו הבעל יש לדחותה דלא איירי במתנה לשון התוס': גרסי' בגמ' [א"ר ששת] דכ"ע אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה והכא במאי עסקינן כגון דאקני ליה אחר מנה וא"ל ע"מ שאין לרבך רשות בו דלר"מ לא אהני תנאי וקני [*רביה] ר' אלעזר אמר כל כה"ג גלא פליגי דקני (ליה) עבד וקנה רביה והב"ע] (רא"א אורי ליה רבנן הב"ע) דאקני ליה אחר מנה דע"מ וא"ל ע"מ שתצא בו לחירות לר"מ קנייה רביה לרבנן לא קניה רבי'. פסק בה"ג כרב ששת וכן רב האי גאון בשער חמישי ורמב"ן והר"ף פסקו כר"א אבל לא הוכיחו אם הלכה כר"מ או כרבנן ור"ת ור"י פסקו כרב ששת וכר"מ וכדמוכח בפרק אלו נדרים [*דף פח] דתנן המדיר חתנו ממנו והוא רוצה לתת לבתו אומר הרי מעות הללו נתונין לך במתנה [ובלבד שאין לבעלך רשות בהם] ואין לך בהם אלא מה שאת נושאת ונותנת בהם לפיך [ו] אבל אם אמר מה שתרצי בהן עשי קנה יתהון בעל ומסיק כמאן כרבי מאיר ומשמע התם דרב סבר כר"מ ושמואל סבר כרבנן והיא (*דלענין) [*לענין] נדרים לענין איסור איתמר וקי"ל הלכתא כרב באיסורי ומה שתרצי עשי היינו כמו על מנת שאין לבעליך רשות בו [*עי' בתוס'] דאוקי (*הך דרב) [*כרב] ששת לפלוגתא דר"מ ורבנן דאי כר"א לכ"ע קני [*רביה] [בעל] וא"כ שמואל דלא כמאן ע"כ מס' א"א וכן מצאתי בתוס' ובמיי' *כתב ס"פ ז' דנדרים דאי א"ל ע"מ שאין לבעליך רשות בהן קנה הבעל אותם אא"כ יאמר לתת לתוך פיך או לכסותך (*או אמר לה מה שתרצי עשי אבל א"ל) [ואפילו] א"ל מה שתרצי עשי (אז) לא קנאם הבעל [ז] וכן בפ' שלישי דהלכות זכייה וכתב הר"מ וז"ל אע"ג דפלוגתייהו שייכא נמי לענין דינא אם יזכה בממון כי איתשיל לענין איסורא איתשיל דקיימא אמתני' דהתם רמיירי לענין איסורא הלכך אין אשה קונה מה שנתנו לה אחרים קנין גמור לכל דבר לעשות כל מה שהיא רוצה בלא בעלה אלא לדבר שפי' בהן הנותן הלדבר שאת נושאת ונותנת לפיך או כיוצא בו עיין פרק לולב הגזול וכ"פ בתוס' להדיא דהלכתא כרב כיון דלענין איסורא איתשיל: [דף כה ע"ב] בהמה גסה נקנית במסירה פרש"י ז"ל בעליה מוסרים אותה ללוקח באפסר או בשערה משמע מתוך לשונו דבעיא מסירה מיד המוכר ליד הלוקח ממש ואומר ר"י דא"ל דאמרי' כיצד במסירה אחזה בטלפה כו' ולא קאמר מסרה לו כו' מכלל דלא בעי' מסירה מיד ליד ועוד דקאמר בפרק הספינה אי דאמר ליה לך חזק וקני כ"ע לא פליגי דקני משמע דלא בעי' מסירה מיד ליד מדלא קאמר תא חזק וקני עפ"ק דב"מ בשמעתין דרכוב ומנהיג בקלר ובפ"ב דספר קנין במיי' ובפ' הספינה בפי' רבינו יואל שם כתבתי פסקי הלכה זו: תצד [דף כח ע"א] גלגול שבועה עשה בו ספק כודאי אומר ר"י דלאו על כל הספקות מגלגלין שאם נתחייב אדם שבועה לחבירו אין יכול לגלגל עמו ולומר השבע לי שלא גנבת לי מעולם אלא בספק שיש ילחוש קצת כגון שותפין ואריסין היכא דחלקו וסוטה נמי דלמדין הימנה יש ג"כ ילחוש לזנות דקצת רגלים לדבר שהרי נסתרה עס"פ האומנין תשובת הר"מ ז"ל: [*רשות הגבוה בכסף] תצה בתלמודא גרסי' כיצד רשות הגבוה בכסף גזבר שנתן מעות בבהמה אפילו בסוף העולם קנה אבל כל זמן שלא נתן מעות לא קנה [בפיסוק] שוה המעות מיהו אם נתרצה לו המוכר בפחות משויה מה ששוה יותר זכה בו הקדש דה"ל מתנה כדאמרי' פרק יש נוחלין גבי בנו של יוסי בן יועזר דאשכח מרגניתא אמר לבריה זיל אמטייה לגיזברא ולא תשמייה את משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט (*והדיוט לא קנה עד שימשוך) וכ"כ רבינו יואל וז"ל כ"ל דהא דאמרי' בקדושין דרשות הגבוה בכסף דוקא היכא שההדיוט מוכר בדמיו ושאין בדעתו ליתן להקדש בחנם הלכך דוקא דמים קונה ולא פיסוק באמירה [*אבל היכא דנותן להקדש חנם מהני אמירתו כדקתני הכא אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. מ"י] ותדע דגרסי' התם כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט שור זה עולה בית זה הקדש וכו' ידהא במתנה יהיב ליה להקדש בלא דמי דלא שייך למימר ונתן הכסף טבפרק יש נוחלין [בתוס'] הרי טדא"ל אי תשמייה בדמים מוטעין הרי המותר מוותר ואתה נותן מתנה להקדש ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט במותר ולא במה שפסק בדמים אבל המוכר להקדש שוה בשוה בדמים לא שייך אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכן כתוב [*בתוס'] פרק יש נוחלין: כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט האומר שור זה עולה בית זה הקדש קנה וה"ה ג"כ במחשבה בלא אמירה כדכתיב כל נדיב לב [*עולות] כדילפינן פ"ג דשבועות אלא משום דהכא מיירי שכופין אותו ב"ד לתת ואין אנו יודעין מחשבתו עד שיאמר אבל ירא שמים חייב משחישב ודכותיה גרסי' יפ"ב ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא והיינו מעליותא דאף להדיוט מקיים מחשבתו עי' פ' שור שנגח ד' וה' ורב האי גאון כתב וז"ל השלמת קשר המכירה להקדש הוא באמירה לבד כגון גזבר שאמר לישראל מכור לי השה הזה א"ל הרי מכור לך בכך וכך דמים קנה ההקדש אם יחפוץ ליתן דמים אפילו לא החזיק הגזבר במקח: תצו [דף ל ע"א] והודעתם לבניך ולבני בניך אית תנא דמחייב ללמד גם בן בנו להוליכו לבית הספר ובירושלמי אמר ר' יהושע בן לוי נכנס במרחץ ע"ש כשנזכר שעדיין לא חזר בן בנו לפניו הפרשה כמו שהורגל שהיה רגיל לחזור לפניו בע"ש הפרשה כועדיין לא גמר רחיצתו ויצא משום שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת ומסיים בירושלמי כל השומע הפרשה מבן בנו מעלה עליו הכתוב כאילו שמעה (*מהר) [*בהר] סיני: תצז לעולם ישלש אדם שנותיו כו' עד לא צריכא ליומא ומשום הכי נהיגין למיקרי פרשת קרבנות ואיזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל די"ג מדות ומ"ש הני משום דאיירי בקרבנות דמקיים בהו עלמא ומתכפרים בהם דכתיב ונשלמה פרים שפתינו. ור"ת אומר דסמכינן אהא דאמרינן בסנהדרין [*דף כד] תלמוד בבלי בלול במקרא ובמשנה ובתלמוד: [דף לב ע"א] ל תנן כמאן דאמר תצח מחל אב *והיכא דאית ליה דרווח הבן ואב לית ליה כייפינן ליה וכן פירש רבינו יצחק ובגמרא דילן יש גרסינן תני רבי ישמעאל ב"י [*ובגמ' דארץ ישראל גרס רשב"י אמר גדול. מ"י] אומר גדול כיבוד אב ואם שהשוהו הקב"ה לכבודו *דכתיב כבד את אביך ואת אמך וכתיב כבד את ה' מהונך ממה שחננך להניח לקט שכחה ופיאה תרומות ומעשרות להאכיל רעבים להשקות צמאים כשיש לו חייב כשאין לו פטור ואילו כיבוד אב ואם אפילו מחזר על הפתחים חייב ועוד אמרי' התם א"ר יוסי בר' בון הלואי כל שמועות (*דמתגליא ברירו) [*מברירן] כהדא כופין הבן לזון האב עיין בפרק נערה: תצט זקן אשמאי פרש"י ז"ל אדם רשע עם הארץ ול"נ דאם כן היכי קאמר איסי בן יהודה כל שיבה במשמע אפילו זקן אשמאי והלא מצוה להכותו ולקללו לכ"ע כפר"ת אשמאי בור כמו והאדמה לא תשם מתרגמינן וארעא לא תיבור. [דף לג ע"א] אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו אלא ערבית ושחרית כתב ר"ב נראה כפירוש מורי קרובי דאין

[*כתב המגדל עוז סוף פ"ז דנדרים בשם הראב"ד דהמיי' פסק כשמואל אבל לדעת רב לעולם הבעל אוכל הפירות עד שיאמר לה אלא [מה] שאת נושאת ונותנת לתוך פיך אבל אמר מה שתרצי כו' אוכל פירות ופסק הראב"ד כתוס' ועי' במ"מ פ"ג מהל' זכיה מה שכתב בשם הרשב"א וכתב שדעת הרמב"ם שפסק כשמואל ובנדרים דפ"ח כתבו התוס' ולענין הלכה פסק הנגיד ר' שמואל הלוי בשם ר"ע גאון ז"ל דהלכה כשמואל כו' עד וכן פסק הרמב"ן ז"ל ולפי"ז כי אמר ע"מ לחודיה מהני אבל ר"ת והראב"ד ז"ל פסקו כרב ולפי זה לא מהני אלא כי אמר לה ע"מ שאין לבעלך רשות בהן אלא מה שאת נותנת בפיך. והרב רמב"ם ז"ל מנע את הדרך שפסק כשמואל אלא שכתב דלשמואל נמי תרתי בעינן ע"מ שאין לבעלך רשות בהן ומה שתרצי עשי שהוא ז"ל מפרש דרב ושמואל בהא פליגי דרב סבר האי דנקט מתני' שאת נותן לפיך דוקא היא ולישנא אחרינא לא מהני ביה דאי אמר נמי מה שתרצי ביה עשי לא קני יתהון בעל ושמואל סבר דלאו דוקא דה"ה מה שתרצי עשי ומיהו לכ"ע תרי לישני בעינן וע"ש בתוס']:

[*הר"ן מביא הירושלמי בלשון הזה גדול כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו דכתיב כו']:

*) ואינו נפסל לעדות בגלל זה. **) בור פירושו בית האסורים ור"ל שמותר למסרו למלכות אף לעונש הגוף. ***) ר"ל למסרו למלכות בין לעונש ממון בין לעונש הגוף.

הגהות הב"ח מ נ"ב ס"א חייב להשיב: נ נ"ב ס"א אינו: ס תו"כ: ע נ"ב אותה: פ נ"ב וכו': צ נ"ב יש ישראל: ק נ"ב היינו טעמא משום דתנאי: ר נ"ב ירושת: ר בשאר כצ"ל: ש נתנו אחרים מתנה לעבד סתם כצ"ל: ת מצאתי ופריך כצ"ל והשאר נמחק: א נ"ב והפירות: ב נ"ב ס"א: ג נ"ל ולרבנן לא קני רביה ור"א: ג נ"ב דכ"ע: ד תו"כ: ה נ"ל כגון: ו נ"ב לנו: ז נ"ב לנו: ח נ"ל דהכא: ט נ"ב וגו': מ קאמר נ"י כצ"ל: י נ"ל בכ"ב: כ תו"ע: ל אורו ליה רבנן וכו' מחל אב והיכא דרווח הבן וכו' כפינן ליה וכן פסק רבינו כצ"ל: מ ברירו לי כהדא כופין את הבן לזון את האב:

חדושי אנשי שם

קמי לו ולא הוי כליו של קונה או מקנה אבל במשכון של ישראל כיון דקני ליה מקני ביה: **מהר"ם** [ס] דבסוף נדרים מוקי לה כגון שיש לה בית בתוכו חצר דמגו דזכיא לנפשיה זכיא נמי לאחריני אלמא מקנה אפילו ע"י עצמה מה שאין כן בעבד: [ו] וקאמר רב עלה דוקא מה שאת נושאת ונותנת לפיך אבל כו' ושמואל אמר אף מה שתרצי עשי לא קני יתהון בעל: [ז] והיינו כשמואל וסבר הרמב"ם דמה שתרצי עשי לשמואל הוי כמה שאת נותנת לפיך לרב ועיין

הגהות מהר"ם משיקטין א] לשון רבינו נסים: ב] כד"ק הגי' בר יואל העזרי:

ת"ח העוסק בתורה רשאי לעמוד ולבטל מלמודו אלא שחרית וערבית כדאמרי' פ"ק דשבת כגון אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה והשתא לא קשה מדרב יוסף דאמר לעיל דכד הוה שמע קול כרעא דאימיה הוה קאי וגם [ר' טרפון] גחין כל אימת דהוה אימיה בעיא למיסק אפוריא [ג]משמע אפילו ק' פעמים ביום וכבוד הרב עדיף מכיבוד אב ואם: תק אין ת"ח רשאי לעמוד כו' תימה דהא אמרינן לעיל הקפידו בסעודה ודוחק לומר דלא קם מקמיה שחרית ואומר ר"י דוקא בבית המדרש או במקום לנוע אבל במקום שיש גנאי לרב אם אין עומדין אז חייבין תוס': ולא תיחוש ליקרא דידי אבל אם לא היה שמואל עומד לא הוה לו לר"י לעמוד כדאמרי' פרק יש נוחלין והלכתא חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והלכתא אין חולקין ול"ק כאן במקום שהרב חולק לו כבוד כאן במקום שאין הרב חולק לו כבוד תוס': [דף לו ע"ב] [*כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובח"ל וכל שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה ומן הכלאים ור"א אומר אף החדש] תקא חוץ מן הערלה וכלאים בירושלמי פריך בסוף מסכת ערלה רב יונה בעי אמאי לא תנינן חלה ומשני אר"י לא תנינן אלא דברים שנוהגין בין בישראל בין בעובד כוכבים והקשה ר"י אמאי לא קשה ליה נמי מתרומה ולפירוש שפירש ר"י במקומות אחרים (*ניחא) דפי' דאין תרומות ומעשרות נוהגין בכל ח"ל [*ניחא דמחלה הנוהגת בכל ח"ל פריך אבל לא מתרומות ומעשרות דאינה נוהגת בכל ח"ל. מ"י] רק במקומות הסמוכים לא"י כגון מצרים ובבל משום גזירה אטו א"י. ויש ליתן טעם בדבר שהרי חלה מוטלת על כל אדם שיש לו עיסה ודמי קצת לחובת הגוף ומשום הכי ראוי שינהג בכל ח"ל אבל תרומות ומעשרות אין מוטלין אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת קרקע ולפי מה דמשני בירושלמי דמתני' דהכא לא איירי אלא בדברים הנוהגים בישראל ובעובדי כוכבים נ"ל דערלה וכלאים וחדש נהיגי בדעובדי כוכבים כמו בדישראל וראיה נמי מהא דאמרי' לקמן יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ומסתמא מן העובד כוכבים קאמר דמן הישראל [נ]אסור לו בהנאה ואיך ימכרנה וראיה נמי מההיא דמסכת עבודת כוכבים פרק אין מעמידין [*דף לה] דאמרי' התם מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותם בשרף של ערלה ומסתמא בשרף ערלה שלהם היו מעמידין ולא בשל ישראל ונ"ל דודאי[ס] שלא היו מעמידין אלא בשרף של ערלה ילדה אבל לא מזקנה [דהויא ספק] שהרי ספק ערלה אמרינן[ע] דמותרת דלא אסרו אלא בודאי ערלה אבל חדש אסור אפילו בספקא. והא דאין אנו נזהרין עתה מחדש היינו משום דרוב תבואה נזרעת קודם הפסח והאיר המזרח דששה עשר בניסן התירו ומיהו מתבואה שלא נזרעה קודם הפסח צריך ליזהר שלא לאכול הימנה עד פסח הבא ואע"ג דדוקא ר"א אסר ולא רבנן מיהו איכא אמוראי דאסרי ליה במנחות פרק ר' ישמעאל ולפי מה שפירשתי דערלה נוהגת בשל עובדי כוכבים יש לתמוה האיך אנו מותרין לשתות יין העובדי כוכבים מן כרמיהם לפי שנוהגין עכשיו בכרמים שלנו שעושין מבורש אחד ד' או ה' שעושין חפירה אחת גדולה בקרקע סמוך לשורש וגדל משרש אחת ד' או ה' ע"י שיש בהם הריות זמורות ומפרידים אותו לכאן ולכאן בתוך החפירה ומכסין אותו בעפר ונעשה כל אחד ואחד שורש לבדו ולאחר שנשרשו חותכין אותו מחבורו הראשון וקורין אותו פרוביליר"א בלע"ז והיינו [הברכה] ותניא בפ"ק דר"ה אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב יש בו דין ערלה ואין לומר שהן בטלין ברוב שהרי הרבה כרמים יש שרוב היין יוצא מאותה הבריכה שהרי שורש אחד [פ]עושה כמה שרשים ואם אינם חותכין אותו ממקום חבורו הראשון אין כאן איסור כלל: *החדש אסור מן התורה בכ"מ והכי הלכתא כהא סתמא דאף בח"ל נוהגין איסור חדש ומה שאנו קונין שכר מן העובדי כוכבים ואין אנו חוששין לחדש ח"ל דשמא השעורים לא השרישו קודם העומר אומר ראבי"ה דסמכינן ארובא דשיכרא העשוים משעורים שהשרישו קודם העומר אי נמי מיושנים משנתים וה"ל ס"ס ומיעוט דמיעוטא ולא חיישינן וכן במקום שאופין לחם שעורים סמכינן ארובא שהרי גבי ערלה הנוהגת אפילו בשל עובדי כוכבים ואפילו בח"ל היא אסורה ומהלכה למשה מסיני כדתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה אפ"ה מקלינן בה דתניא יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ה"נ איכא למימר גבי חדש כדפרישנא וה"נ משמע פ"ק דקדושין כדפרישית ואע"פ שיש לדחות דאמרי' א] *)(בירושלמי דאתמר) כך נאמר הלכה ספיקא מותר [*ודאה אסור] אבל[חדש]ספיקא דאורייתא לחומרא אפ"ה סמכינן ארובא כדלעיל הלכך ודאי היכא שידוע בבירור אסור עד נגהי תמני סרי* ומנא תימרא דחדש וערלה נהיגו בשל עובדי [*עי' בי"ד סי' רצ"ג שם תמצא הטעם למה צריך להמתין עד ליל שמונה עשר]: כוכבים בכ"מ דגרסינן בירושלמי סוף מסכת ערלה עלה דהך משנה בעי קומי רבי יוסי למה לא תניא החלה עמהן אמר להו לא תנינא במתני' אלא דברים שנוהגין בישראל ובעובדי כוכבים כגון חדש ערלה וכלאים אבל חלה נוהגת בישראל ולא בעובדי כוכבים דכתיב עריסותיכם ולא של עובדי כוכבים והא דתניא [בספרי] ונטעתם פרט לנטען עובד כוכבים עד שלא באו לארץ ודכוותה שנינו במסכת ערלה התם משום שעדיין לא נצטוו ישראל עליה. כתב במיימוני פרק [עשירי] דאיסורי מאכלות כלאי הכרם כיצד מיני תבואה או מיני ירקות שזרען עובד כוכבים בין שעלו מאיליהן בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהם אסורין בין באכילה בין בהנאה שנאמר פן תקדש המלאה הזרע וגו' ובח"ל כלאי הכרם מד"ס אבל ערלה בחוץ לארץ הל"מ דודאה אסור ספקה מותר ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור בח"ל אפילו ראה ענבים יוצאים מכרם ערלה או ירק יוצא מהם מן הכרם לוקח מהם והוא שלא ראה אותו בוצר מן הערלה או לוקט הירק בידו: הגה"ה תקב שאלו על כרם שהיו בו ארבע או ה' נטיעות של ערלה ולא נודעו מקומותיהם ואסר מורי הרב ר' יעקב כל הכרם. ולי נראה הלכה למעשה דהכל מותר ואפילו לאכול מהאשכולות במחובר לקרקע ואע"ג דנטיעה של ערלה כמו שהוא אפילו באלף לא בטיל הייתו ודאי ערלה אבל ספק ערלה מותרת בח"ל דהא דתנן פרק בתרא דמס' ערלה ומייתינן לה סוף פ"ק דקדושין [ג] הערלה הל"מ פירוש הלכה דודאי ערלה בח"ל אסורה כגון שברי לו שבשעה שנהנה ממנה שהוא ערלה אבל ספק ערלה תנן במס' ערלה ומייתי ליה סוף פ"ק דקדושין ספק ערלה בא"י אסורה בסוריא מותרת בחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט פירוש יורד הישראל תוך הכרם עצמו שהוא ודאי ערלה כמו שאפרש ועומד בצד אחד בכרם ולוקח מה שיביא לו העובד כוכבים ואע"ג שהיה לנו לתלות בקרוב שמאותו הכרם של ערלה ודאי [לקט] [*מביא] הואיל ואין שום כרם של היתר סביבותיו כמו שאפרש אפ"ה מותר הואיל ואין רואהו ממש לוקט גוף הערלה ודאית א"כ אין בריא לו שהיא ערלה ותלינן לקולא ואפילו במקום שבריא לו שהכרם שלו של ערלה ואין בתוכה היתר יכול לקנות ענבים בתוכה מאותם שיביא לו העובד כוכבים הואיל ואין לוקט ממש ואע"פ שאין סביבותיהם כרם של היתר וראיה מדתניא בתוספתא ובירושלמי שילהי ערלה איזו ספק ערלה כרם של ערלה וענבים נמכרים חוצה לה בא"י אסור ובסוריא מותר ומשמע דאיירי בכרם שודאי כולה ערלה לא כפי' מורי דפירש דמיירי בכרם של היתר ויש בו ערלה דא"כ ה"ל למיתני כרם שיש בו ערלה ולא כרם של ערלה דמשמע שכולה ערלה ואפ"ה הוי ספק ערלה הואיל וענבים נמכרים חוצה לה ובסוריא שרי שיש לתלות ממקום אחר שביאן וע"כ מיירי שאין סביב הכרם היתר מדפליג ר"י שם וקאמר אף בזו בסוריא אסור כדמוכח הסוגיא לשם ע"כ הגה"ה: הגה"ה ששאלת הלכה למעשה המרכיב אילן באילן דמלו ליה תלת שנין משעת נטיעה אם יש בו משום ערלה ממה שכתבתי פ"ק דר"ה נראה דמותר אע"פ שנפסק מן האב ונראה ממה שכתב המיי' במס' זרעים דהרכבה והברכה כ"ז (*שלא נפסק) [*שנפסק] מן האב [זהו ספוקי גפנים ואותם דנפסק מן האב חייב בערלה] מוכח מטעה שנפסק [*אפילו הכי] נראה דאין ספק במה ששאלת כי ודאי[ג] **) (הא איכא) יחור של אילן זה באילן אחר שכבר מלו ליה שלשה שנין (*אין) [*ואין] בו משום ערלה כדאיתא פרק משוח מלחמה גבי ילדה שסיבכה בזקנה ומה שראיתה במ"ש פ"ק דר"ה שחילקתי בין קודם שנפסק לאחר שנפסק לאו במרכיב (*ודאית) [*ראית] אלא בהבריך דהתם ודאי לפי מ"ש שם יש לחלק בין קודם שנפסק מן האב לאחר שנפסק מן האב וזה פשוט. ושאלת (*מדבריך) [*דמבריך] שאמרו שיש בו משום ערלה משעה שנפסק מן האב היאך יעשה מי שהבריך עשרה גפנים מפוזרות בין אלף גפנים למצוא להם שני ערלה ובארצות הללו מבריכין בכל יום ואין מונין להם משעת הפסקה נ"ל דודאי בא"י כן הדין הלכה למעשה דמי שמבריך ומפסיקו מן האב יחוש לעצמו ויציין אותה כדי שלא יתערב לו נטיעה של איסור תוך נטיעה של היתר ואם לא יציין פלוגתא דר' יוסי ורבנן וכדתניא פ' הניזקין [*דף נה] נטיעה של ערלה ושל כלאי הכרם שנתערב בנטיעות אחרות ה"ז לא ילקט ואם ליקט יעלו בא' ומאתים ובלבד שלא יכוון ללקט ר' יוסי אומר אף אם נתכוון ללקט יעלו בא' ומאתים וקי"ל כר' יוסי מדפירשו רבא ורבי יוחנן טעמיה (*דאי תימא) [*דאיתמר] רבא אמר לפי שחזקה אין אדם אוסר כרמו בנטיעה אחת וזה הדין בא"י שהערלה אסורה שם מן התורה אבל בח"ל אין הערלה שם אלא מהלכות מדינה מד"ס דתנן התם החדש אסור מן התורה בכל מקום והערלה הלכה וכלאים מדברי סופרים ואמרינן עלה שילהי פ"ק דקדושין [*דף לח] מאי הלכה *אמר רבא מהלכות מדינה ור' יוחנן אמר הל"מ ואפילו למאן דאמר הל"מ ההלכה בח"ל [ספיקא] מותר ודאי אסור דתנן ספק ערלה בארץ ישראל אסור בסוריא מותר בח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט [מר בריה דרבנא] אמר לקולא יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד ואמר ליה לוי לשמואל ספק לי ולגא איכול רב אויא ורבה בר בר חנה מספקי להדדי והלכך לדידן כל שהוא לוקט ואינו מכירו מותר ואפילו למאן דאמר הל"מ הוא קאמרינן התם דכך נאמרה ההלכה והרב כתב אליבא דר' אליעזר ב"י דאמרינן פרק משוח מלחמה שהמבריך והמרכיב אינן חוזרין מעורכי המלחמה דכתיב אשר נטע כרם ולא חללו נטיעה דוקא ולא המבריך והמרכיב לדידיה הוא הדין שאין ערלה נוהגת במבריך ומרכיב דהתם נמי נטיעה כתיב ביה דכתיב ונטעתם כל עץ מאכל ואע"ג דפליגי חכמים עליה קי"ל כרבי אליעזר דקי"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ ולדבריו נראה הדבר מותר לגמרי ואפילו למכירו לאחר שנפסק מן האב עכ"ה: הגה"ה (קיימא לן כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כתב הרא"ש בספר יראים וכן ר' אבין) הא דבעי ר' יאשיה [*דף לט] שלשה מינין היינו לחייב בזורע בכרם אבל בשדה בתרי מיני כגון חטה ושעורה מחייב ובכרם הוא דפליג רבי יאשיה ולא מחייב עד דאיכא שני מינין בהדי חרצן ואין לתמוה מ"ש דכלאים דכתיב גבי כרם ר"ל שלשה מינין לרבי יאשיה וכלאים דכתיב גבי שדה ר"ל שני מינין דיש לומר חרצן לאו מין זרע הוא הלכך גבי שדה דכתיב שדך לא תזרע כלאים ר"ל ערבוב זרעים והיינו ב' מינין ובהכי מחייב אבל גבי כרם הכי קאמר לא תזרע בהדי כרמך כלאים של זרעים דהיינו ב' מיני זרעים בלא החרצן דלאו זרע איקרי והא דאמרי' פ"ק דקדושין דשרי שני מיני זרעים בכרם משום דקי"ל כר' יאשיה [ולא מפיק לה] משום דבחוצה לארץ היה ואמרינן שדך למעוטי חוצה לארץ [שזהו כלאי זרעים דכרם] אבל כלאי הכרם אסורים אף בחוצה לארץ מדרבנן ולהכי אצטריך דרבי יאשיה עד כאן לשון תוס' שאנך פרק אותו ואת בנו בסופו והאריכו מאד בראיות ע"ש עיין שילהי מרובה בקונך ופרק הגוזל קמא גבי מחילת הכרם שנפרצה אומרים לו גדור: הגה"ה אם שני מיני עופות או דג כלאים זה בזה עיין שילהי פרק הפרה עד כאן לשון הקונטרס: [דף לט ע"א] קי"ל כרבי יאשיה דאמר אין אסור עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כתב רא"ם בספר יראים וכן (*לראב"ן) [*ראב"ן. מ"י] נראה דהא דבעי לר' יאשיה תלת מיני לחייב הזורע אבל הכרם והמלאה [צ]אסור בלא שלשה מינין במפולת יד כדתניא מחילת הכרם שנפרצה חייב באחריותן וקדם ותנן המסכך גפנו ע"ג תבואתו של חבירו קידש ותנן המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור אבל התוס' כתבו דכל הני סתמי דלא כר' יאשיה ופסקו הלכה למעשה דאין צריך ליזהר בח"ל לא מכלאי הכרם ולא מכלאי זרעים אלא מחטה ושעורה וחרצן במפולת יד והרכבת האילן: תקג [דף מ ע"ב] האוכל בשוק פי' רבינו חננאל שחטף משל אחרים ואוכל בשוק אבל אם אוכל משלו בשוק (*או פחות) [*ופחות] משוה *פרוטה [*פי' דאי הוה שוה פרוטה אז הוי גזלן ופשיטא דפסול אפילו אוכל בבית]: (*אין) [*או בדבר שאין] מקפידין עליו [*לאו כלום] [ועי' בהשר"י ובתוס'] כדאמרינן בירושלמי דמס' מעשרות תניא אין שבח לתלמיד חכם לאכול בשוק ובשל גרמיה ומדקאמרינן אין שבח לת"ח מכלל דלאחר אין קפידא בשל גרמיה פירוש בשל עצמו [*האוכל בשוק פי' ר"ח שחטף משל אחרים ואוכל בשוק ואין מקפידין עליו או פחות משוה פרוטה כדאמר בירושלמי דמסכת מעשרות תני אין שבח לת"ח לאכול בשוק ובשל גרמיה ומדקאמר אין שבח לת"ח מכלל לאחר אין קפידא בשל גרמיה כלומר בשל עצמו ולא שחטפו].

[כך היא הנוסחא במ"י]: סליק פירקא

תקד [דף מא ע"א] **האיש** מקדש. [*ושלחה] [ג] מלמד שהשליח עושה שליח וכו' ואפילו לרשב"ג דאמר פ' כל הגט בין כך ובין כך אין השליח עושה שליח כו' בין ה"ל הולך גט זה ובין אמר ליה את הולך דקסבר קפידא הוי אבל נתן לו רשות לעשות (*שליחותיה) [*שליחות] מודה הוא דעושה שליח: הגה"ה תקה פסק הקדוש מדרוש דהעושה שליח לקדש אשה ומסר לו הטבעת לקדש אפילו איתנים בדרך אינו יכול לעשות שליח אחר משום דמילי נינהו ומילי לא ממסרן לשליח ואע"ג דגבי גט קי"ל שליח עושה שליח ולא הוי מילי משום מסירת הגט הכא נמי הא איכא מסירת טבעת לא דמי דגבי גט אשה מתגרשת בע"כ ומיד כשיגיע הגט ליד השליח הרי היא כאילו מגורשת הלכך לא הוי מילי שהרי השליח יכול לגרשה בעל כרחה דיד השליח כיד הבעל אבל שליח של קדושין אם לא תאבה האשה אינה מתקדשת הלכך ה"ל מילי ועיין פרק התקבל*. עוד פי' [*אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר. ועכשיו אנו נוהגין לקדש בנותינו אפילו קטנות היינו משום שבכל יום ויום הגלות מתגבר ואם סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא לאחר זמן לא יהיה סיפק בידו ותשב בתו עגונה לעולם. תוס' שיטה]: תקו דמי שקדש ע"י שליח לא יקדש פעם אחרת בשעת חופה שלא להוציא לעז על קדושין הראשונים שהעולם יאמרו אין קדושי שליח כלום ואתו למישרי אשת איש ע"כ הגה"ה: אתם גם אתם מה אתם בני ברית תימה לר' שמעון דלא דריש (*בכל דוכתא) גם אתם מנא ליה הא דקי"ל [*בכל דוכתא] עובד כוכבים לאו בר שליחות הוא [לא] לענין זכייה ולא לענין ריבית: תקז [דף מב ע"א] יתומים שבאו להלוק אומר רבינו יצחק דלאו דוקא שבאו שניהם דאפילו לא בא כי אם האחד דומיא דחלוקת ארץ ישראל שהיה שם הרבה יונקי שדים ומיהא משם אין ראיה כל כך דעל פי הדבור היה והגדילו אין יכולין למחות אבל יש ראיה מפרק אלמנה כולם זכרים יאכלו אע"ג דשמא ימצא עובר זכר דעבדינן ליה תקנתא כרב נהמן אפילו לא בא לחלוק כי אם האחד ומיהו יש לדחות דהתם יש תקנה גדולה גם לעובר דמתעלה חלקו של עובר במה שיאכלו עבדים אלו בתרומה אבל היכא שהאחד מוחה אין ראיה שנעמיד אפוטרופוס בעל כרחו ור"ת פירש דוקא כששניהם רוצים: תקח [ק]מעמידין להם אפוטרופוס כאן לא פירש רבינו שלמה יצחקי ז"ל כלום אבל בגיטין [*בפרק השולח] פירש דצריך אפוטרופוס לכל אחד ואחד ובוררין להם חלק יפה האפוטרופוס עצמו כו' [ר]ליתום שלו (*בפרק השולח) וכן נראה לרבינו יצחק עיקר וקיימא החלוקה בלא גורל כאילו עשאוה היתומים אם היו גדולים אפילו במלתא דשייכא ביה גוד או איגוד דתרוייהו צריכין להאי ולהאי יש כח ביד האפוטרופוס לחלק אע"ג דאילו היו גדולים שמא היו מוחים או היו אומרים זה לזה גוד או איגוד ודוקא ביתומים קטנים עשו תקנה זו אבל לא בשותף הבא לחלוק שלא לדעת חבירו דהתם צריך שלשה דבקיאין

*) בד"ק הנך שתי תי' ליתא. **) בד"ק הנך שתי תי' ליתא.

הגהות הב"ח ג ומשמע כנ"ל: נ נ"ל אסורה היא: ס נ"ב הוא שאין מעמידין: ע נ"ב לקמן במשנתין: פ (עושה כמה) תא"מ ונ"ב ס"א נתלק לכמה: צ נ"ל נאסר: ק נ"ב בית דין: ר (ליתום שלו) תא"מ:

שלמי הגבורים

(ג) כתב רשב"א ערלה נוהגת בורדים כשם שנוהגת בהם שביעית שכל שחשוב פרי לענין שביעית ערלה נוהגת בו כדמשמע בפ"ק דנדה והראב"ד ז"ל נסתפק בזה. אדר"ת. בפרק הספינה משמע שאין נקרא כרם אלא אם כן יש בין הלם לחלם ארבע אמות לפיכך נהגו לזרוע בכרמים שלנו ועוד שאינן שתים כנגד שתים ואחת יוצאה לה זנב. אדר"ת:

הגהות מהר"ם מטיקטין א] אימור: ב] הרכיב: ג] בד"ק ובד"ס הגי' מלמד שהאיש עושה שליח והך מלמד שליח עושה שליח כו' היא הגהת מסר"ס:

בשומא כדאמרי' פרק אלו מציאות ומיהו זוזי כמאן דפליגי דמי כדאמרינן פרק איזהו נשך אבל בדבר דשייך ביה גוד או איגוד פשיטא שאינו יכול לחלוק בלא דעת חבירו אפילו בשומת בית דין וגם בקרקעות דשייכא קפידא ברוחות מספקא לר"י אם יכול לחלוק בלא דעת חבירו עיין פ' בית כור. ור"ת גרים אפוטרופוס ור"ל אפוטרופוס אחד לכולן ובוררין קאי אבית דין ורבי' יצחק פירש ובוררין שלא בגורל דבגורל אין שייך ברירה [ש]וגם בלא שומת בית דין ובוררין קאי אאפוטרופוס ור"ת פי' בגורל דבגורל נמי שייך לשון ובוררין *דכמה ברירות יש בחלוקות ובשולמות ובוררין בגורל ובשומת בית דין ודוקא היכא דאין שייך גוד או איגוד ומדקדק ר"ת מדקאמר הכא הגדילו יכולין למחות [ש]רוצה לומר ברוחות ולא קאמר בטענת גוד או איגוד ש"מ דמיירי במלתא דלא שייכא ביה גוד או איגוד. ולפי זה אין רבותא אלא מהא דאם הגדילו יכולין למחות: אבל שויה שליח מאי א"ל לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ואם תאמר והא אמרי' פרק האומנין [*ניזונית דף נט] שליח [ת]דמאן אי שליח ב"ד והא אמר רבא אמר רב נחמן שליח בית דין כדיינין והדיינין הכל מודים דפחות משתות המקח קיים ותירץ רשב"ם דהתם אמר משמיה דרב נחמן ולא סבירא ליה והכא משמיה דנפשיה ור"ת מפרש דהתם מיירי בשליח הדיינין והכא מיירי בשליח דשוייה לוקח עצמו: לתקוני שדרתיך ולא לעוותי י"מ [כגון] שהיה גלוי ללוקח ולמוכר בעת המכירה שהיה שלוחו אבל אם אינו יודע שלוחו הוא וטעה בפחות משתות המקח קיים והשליח שעיוות יפרע ויפסיד ורבינו יב"ק פירש אפילו לא ידע שהיה שלוחו ואח"כ נודע בעדים שהיה שלוחו המקח בטל אבל אם לא נתברר המקח קיים והשליח ישלם כדאמרי' פרק גט פשוט [*דף קסט] ההיא איתתא דאמרה לגברא זיל זבין לי ארעא אזל זבן לה שלא באחריות [*כו' עד זבן את בלא אחריות] (ומסקנא אמר לה רב נחמן איהו זבנה שלא באחריות) והדר זבן לה באחריות שאין דין הלוקח כי אם עם השליח ויש דוחין מפני שיש בני אדם שאין מניחין קנייתן מפני דאגת שלא באחריות הלכך לא הדרי זביני מה שאין כן בטעות המקח. עי' פרק שני דשליחות: כל דבר שבמנין ושבמדה [*אין בו אונאה] עי' פרק בית כור: אין לקרקעות לא אונאה ולא ביטול מקח עיין פרק הזהב: השולח הבעירה [ביד חש"ו] בדיני בני אדם לא מחייב וא"ת למ"ד בפ"ק דב"מ כל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו למה פטור מדיני אדם וי"ל שאני התם שאין בר שליחות כלל תוס': [דף מג ע"א] [שליח נעשה עד] וכן בגירושין וכן בדיני ממונות פירש האלפסי [*דף תלט] כגון שאמר תנו מנה לפלוני שאני חייב לו [ח] משמע אבל אמר תנו מנה לפלוני שאני נותן לו במתנה לא אדהא קי"ל בספ"ק דגיטין (*דהולך ותן) [*דתן] כזכי דמי* וכתב ראב"ן [א][*דכתוב נמי תנו כזכי דמי. ובמ"י כתב וז"ל כתב ראב"ן הולך ותן כזכי דמי וצ"ל] כגון שאמר בזה הלשון לאו ופרעו דלא כאלפסי:

[*פי' אז לא יכולין להחזיר המעות למשלח דמיד שבאו ליד שלוחין זכה בו אותו שנשתלח לו לכן אין נאמנין לומר עשינו שליחותינו הואיל ואין כאן מגו]:

תקט והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעו השלוחין דפרעי למלוה ומלוה משתבע דלא פרע [*ולוה חוזר ומשלם] פירשו בתוס' דמשום הכי אין השלוחין נאמנין לומר פרענו למלוה אפילו בשבועה דכיון דצריכין שבועה נפקי מתורת עדות שהרי נוגעים הם בעדות קצת ומכאן משמע דאין הלכה כבן ננס דאמר [כיצד] אלו ואלו באים לידי שבועה שוא ואף על גב דבפרק קמא דבבא מציעא דחיק לאוקמי מתני' אליביה אפילו הכי אין הלכה כמותו דהא כסומכוס נמי דחיק לאוקמי מתני' אע"ג דאין הלכה כמותו: תקי וכתב רשב"ם אם מינה ב' שלוחין לקדש לו אשה ומסר להם טבעת של זהב או כסף והם אומרים קדשנוה והיא כופרת כיון דתקינו רבנן שבועת היסת [אפילו] (*אי משתבע) [*כמ"י איתא וכתב נהי דמיפטרי מלשלם] נהי דמיפטר מלשלם מ"מ כיון שנוגעין בדבר קצת [ב]שגם הם צריכין לישבע לא הוו קדושי ודאי אלא קדושי ספק ובירושלמי גרסי' הכא הן הן שלוחין הן הן עדים. אמר (*ראב"ן) [*ר' בון עי' כר"ן] נראין הדברים שקדשה בשטר אבל בכסף נעשו כנוגעים בעדות (*ומחייב) ורבי יוסי אומר כיון שהאמינה תורה אפילו בכסף מהימני [ג]ובירושלמי עובדא אתי לקמיה דרב עשו שליח עד ומשמע אפילו בכסף ופליג אגמרא דידן בהא דרב סבר אין שליח נעשה עד ונראה לראבי"ה דהירושלמי מיירי קודם שתקנו שבועת היסת הלכך עשה רב שליח עד ורבותינו שפירשו [*ס"א ולרש"י שפי'] בשבועות דבימי התנאים תקנו שבועת היסת משמע דגם בכסף בזמן הזה שליח נעשה עד והוו קדושי ודאי ומעשה רב ובתוס' מצאתי [ד]דבירושלמי מיירי אחר תקנת שבועת היסת ומש"ה מחלק (*ראב"ן) [*ר' בון] בין כסף לשטר דבכסף מחייב שבועת היסת ונפקי מתורת עדות ויש להסתפק אם האשה מודה שקבלה קדושין אי מהני עדותן (*לראב"ן) [*לר' בון] [א] בכסף והדעת נוטה דכיון דלא מחייבי שבועה דהוי כקדושין בשטר. עיין ס"פ התקבל ובמיי' בהלכות שלוחים פ"א: האומר לשנים צאו וקדשו לי כו' וכן לדיני ממונות בספר ראבי"ה בשי' (*ס"ט) [*פ"ט] האלפס פי' כגון שאמר תנו מנה לפלוני שאני חייב לו כו' אבל ראב"ן פי' דוקא שאמר בשעה שמסר להן החוב לאו ופרעו לפלוני דומיא דגבי קדושין דאמר לאו וקדשו לי האשה אבל אם אמר הוליכו מנה לפלוני חוב שיש לו בידי או תנו או זכה לא שייך למימר מגו דאי בעי אמר אהדרינהו ללוה כדאיתא ספ"ק דגיטין הולך מנה לפלוני שאני חייב לו אם בא לחזור אינו חוזר ואם מחזיר חייב לפרוע למשתלח לו דהולך כזכי דמי ונוגעין בעדותן: והשתא דתקון רבנן שבועת היסת אזל ליה מגו דאי אמרי אהדרינהו ללוה בעי אישתבועי ואי אמרי פרענו למלוה לא בעי אישתבועי* הלכך ניחא להו למימר פרענו הלכך ליכא מגו וכיון דליכא מגו לא אמרינן הן הן עדיו הלכך משתבעי כדין חנוני על פנקסו עי' רפ"ק ב"מ [ה]פירוש הרב רבינו יחזקיה וא"ת ויפטור הלוה העדים ויהיו נאמנין מהשתא כדאמרי' בחזקת הבתים ליסלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו גבי בני העיר שנגנב ס"ת שלהם וי"ל הכא למה יפטרם הלא גם הם חייבין לו ועוד תימה דאפילו היה פוטרם הלוה היו נוגעין בעדותן כיון דעד שלא פטרם *הוזקקו לומר פרענו השתא נמי אתו לאחזוקי שיקרייהו תוס': והלכתא שליח נעשה עד וכן משמע בפ"ק דגיטין גבי בפני כמה נותנו לה אע"ג דאמרי' בהכותב [*דף פה] גבי אבימי שדרינהו ביד רמי בר חמא כו' ומסיק אית לך סהדי ומשמע דבעי סהדי אבל הוא ואחר לא התם מפני שהוזקק להחזיר למשלח כדאמרי' התם [גיטין סד] תוס': נערה המאורסה היא ואביה מקבלין גיטה פרש"י ז"ל דוקא נערה אבל קטנה אביה ולא היא ואע"ג דאמרי' בגיטין [*דף סה] [ו]גבי שלש מדות בקטן ואמרי' כנגדן בקטנה מתגרשת [ו]מקדושי אביה כ"ל דמיירי ביתומה קטנה או נשואה אבל מן האירוסין אביה ולא היא וכ"כ לראבי"ה מדקאמר הכא נערה ולא [ז]קטנה דהוי רבותא טפי דמקבלה גיטה והא דתניא קטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע לידה מ"מ משהגיע לידה מגורשת לא קשה מידי דהא אוקמוה ר"נ דקי"ל כוותיה שאין שם אב וכן פסק הרב רבי' מנחם ולא כדברי הרב רבי' יצחק בר"מ דמפרש דנקט נערה וה"ה קטנה עי' פ' התקבל: תקיא [דף מד ע"א] איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה [ט] (*הכל) [*צריכה גט ומיאון] י"ל כששמע האב ושתק אבל [ז]מיחה מיד אין לחוש ונראה לרבינו יצחק דה"ה בנערה נמי שייכי כל הני פיסקי והא דנקט קטנה משום דבנערה לא שייך לומר מיאון וכן כתב האלפסי לקמן בשמעתין וכן פירשו הגאונים רב האי וה"ג ושאלתות:

[*פי' השליח סבר שלא בעי לישבע הואיל ובתורת עדות הם מגידים. שוב מצאתי במ"י שכתב ואי אמרי פרענו למלוה לא בעי אישתבועי כו' ועיין כר"ן]:

אמר ר"נ והוא ששידך אבל לא שידך [י]לא (*אינה) [*ואינה] צריכה גט ומסתמא גם מיאון אינה צריכה שאין מיאון אלא משום חששא דגט: תקיב [איכא דאמרי] עולא אמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפילו מיאון אינה צריכה פרש"י ז"ל אפילו שדכה וכ"פ ר"ח ופליג אדרב נחמן דאמר והוא (*שלא שידכו) [*ששידכו] ואין נראה לר"י דכיון דקא מתמה בתלמודא בסמוך לעיל אע"ג דשידכו אין סברא לומר דמיירי הכא כששידכו אלא שלא שידכו דוקא ודוחק ליישב הסוגיא לר"י: [דף מה ע"ב] דלמא שליח שוייה כו' באב יש לחוש יותר מבאדם אחר שהוא חייב להשיאה אשה ורגיל לדבר עמו על עסקי קדושין [י] משמע דאי הוה חיישינן דשוייה שליח או אם אמר בן ודאי שויתיה שליח (*אי) [*או] ארצי קמיה* ושתק ודאי [ח]גט צריכה. וכן בגירושין מכאן מדקדק

[*פי' שבן ארצי קמי אביו שהוא חפץ בה והאב נעשה לו שלוחו. רש"י]:

רבי יעב"ץ תקיג שאין צריך אדם למנות שליח בעדים לקדש או לגרש ועוד דקדק מדקאמר פרק התקבל בעל אומר לפקדון ושליח אומר (*לקדושין) [*לגירושין. מ"י] מי נאמן כו' ואם כופר המשלח אחר נתינת הגט והקדושין נראה לי דהוי ספק ואזלינן לחומרא שהרי יצא שליחותו מתחת ידו [של שליח] ולראבי"ה נראה דלא הוו (*קדושין) [*גירושין. מ"י] כלל כדאמרי' התם מי קא נפיק גיטה מתותי ידיה דליהמניה. וכתב בא"ח פרק התקבל ואי מינה שליח בלא עדים לקדש או לגרש ואזל השליח ואמר פלוני מינה אותי בלא עדים וקדשה או גרשה בעדים והמשלח מודה (*וכיון) [*עדיין כיון] שלא כפר או לא ביטל הגירושין או הקדושין קיימין כיון שאמר בעוד שהקדושין והגרושין בידו וכן דין אשה בשליחות עכ"ל עפ"ג דאיסות [*מיימוני] וכן כתב המיימוני בפ' ו' דשליח הגט בין *בקבלה בין בהולכה אין צריך עדים: בפירוש [*אמר] לא סבר לה מר להא דרב ושמואל פירוש רבינא וכן פסקו התוס' כרבינא [*וכן רב אלפס. מ"י] וה"ג וכן השאלתות פרשת ואלה המשפטים עיין בתוס' קדושין ותמצא כל דבריהם וגם משמע מתוך אותו דבור שאין אדם בודק(במומיו)[במומין]עד שיכנס לחופה בפירוש לא ס"ל[ט] כתב ראבי"ה וקי"ל כוותיה דעולא ואפילו שידכו (*ואע"ג דלא משמע כן קיימי') וכפרש"י ור"ח וכתב ראבי"ה וזה לשונו מה שפסק רב אלפס כרבינא דלא הוו קדושין בין נתרצה האב בין לא נתרצה האב בזה לא ישרו בעיני דבריו דודאי היכא דנתרצה לא פליג רבינא ואם באנו להעמיד דבריו צריך לומר כגון שנתאכלו המעות של קדושין בשעת ריצוי האב כדאמרי' ביבמות פב"ש גבי קדושי קטנה דאי בעיל לאחר שגדלה אין ואי לא לא מפני שבעילות הראשונות אינן בעין וכן בקדושי כסף וכ"פ ראב"ן ורשב"ם: תקיד מעשה אירע בקטנה שהלך אביה למדה"י וקדשוה אחיה ואמה וכשבא האב (*ושתק) [*שתק] ד' או ה' ימים ושוב הפגין האב לקהל (*ואמר) [*כי אמר] אין לי חפץ בקדושין והוציאה מבית אבי המקדש ואחר זמן (*נשא) [*קידש] הבחור אחרת ושוב אמר אביה הנה קדושי בתי קדושין ומה ששתקתי ד' ימים לפי שנתרציתי ולא אמרתי אלא להוציא ממון מהם ובאו לדין על ככה לפני הקהלות ופסקו דינם רבינו אליקים זקני וחתנו זקני ראב"ן שאם היו הקדושין בעין כשבא האב ונתרצה ושתק חלו הקדושין מיד כששתק [*ונתרצה] ואינה יכולה עוד למאן אבל אם נתאכלו הקדושין כשבא האב או נאבדו או נשרפו מקודם לא חיילי הקדושין ויכולה למאן כיון שאינם בעין לא חיילי הקדושין וכ"ש היכא דאין ידוע אם נתרצה דלית הלכתא כרב ושמואל דחיישי שמא נתרצה האב וכן פי' ה"ג ושאלתות ורב האי ושלחו הדברים לר"מ ולרשב"ם [בנו] והודו לדבריהם ואמרו דהלכתא כעולא דאמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפילו מיאון א"צ ל"ש שידך ול"ש לא שידך וזה שהוציאה מבית [*אבי] המקדש בקולי קולות אין נאמן לומר נתרציתי אם לא יביא עדים שנתרצה מקודם שהוציאה ודוקא שישנן לקדושין בעין כדאמרינן אומר אדם לבתו הקטנה צאי וקבלי קדושין כו' אבל לאחר שנתאכלו הקדושין לא יועיל הריצוי ודמי להא דאמר בפ"ק דקדושין אמר לה כנסי סלע זה בפקדון וחזר ואמר התקדשי לי בו שמקודשת כשנתרצית והוא בעין ה"נ בשעת ריצוי האב צריך להיות בעין (*שמא אביה ימחה) [*במ"י העביר עליו קולמוס] והם האריכו ואני קצרתי: תקטו הגה"ה מעשה בקטנה שהלך אביה למדה"י מעוני וחוסר כל ועתה אמה רוצה להשיאה (בת שבע) לטוב בעיניה מלתא דפשיטא היא שאין הקדושין נגמרין להיות קדושי ודאי עד שתגדיל ותבעל כדאיתא פ' ב"ש המקדש הקטנה קדושין תלויין [*פי' עד שתגדיל ותבעל] ובשליחות אביה אפילו אין אביה בעיר מתקדשת קידושי ודאי כדאמרי' פ"ק [*דף יט] אמר רבא אמר רב נחמן אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושיך מדר' יוסי בר חנינא ובאין אביה בעיר מיירי מדאמר צאי וקבלי. ואם נתקדשה ונשאת שלא לדעת אביה ואביה בעיר אמרי' בפרק שני רב הונא אמר אוכלת בתרומה אם בעלה כהן מאי טעמא דרב הונא הואיל ועשה בה מעשה יתומה בחיי האב ופ"ה הואיל ובחייו קדשה עצמה והשיאה עצמה והוא ראה ושתק הפקיר כל רשות וזכות שיש לו בה: [דף מו ע"א] איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר רב בין היא בין אביה יכולין לעכב פרש"י ז"ל הואיל ובשעת קבלה לא נתרצה האב ואם באה לחזור קודם שיתרצה האב חוזרת ותו לא מהני ריצוי האב והקשה רבינו יצחק מאי קמ"ל דריצוי דאחר כך אין מועיל פשיטא דאמרינן כנסי סלע זה שאני חייב לך חזר ואמר התקדשי לי בו לאחר מתן מעות אפילו רצתה אינה מקודשת דרצוי דלאחר מתן מעות אינו כלום ותירץ רבינו יצחק דאע"ג שמתחלה לא ידע כיון שנתרצה יש לנו לומר שליחותה דידיה עבדא וזכין לאדם שלא בפניו והשתא זוכה אביה (*כסף בקדושין) [*בכסף קדושין] וכה"ג מועיל רצוי האב למפרע אם (*אומר) [*אומרת] קים לה בגויה דבשעת קדושין היה רצון אביה ולשליחותיה נתכוונתי אבל אם אמרה בהדיא לעבור על רצונו נתכוונתי להפקיע עצמי הימנו אע"פ שמרצה אח"כ לאו כלום הוא עד כאן. וראיתי רוב הגאונים שהסכימו כולם דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה בין הוא בעיר או אין בעיר אין חוששין שמא נתרצה האב כרבינא שהוא בתרא דלא סבר הך דרב ושמואל דאמרי צריך גט וצריך מיאון א"כ יהיה הלכתא כעולא דאפילו מיאון אינה צריכה וכ"פ הגאונים ואמרי דאינה מקודשת ואם גירשה הגט אינו פוסלה מכהונה. אך ר"ת פי' דהא דעולא [*לא] מיירי כגון (*דאיתיה) [*דליתיה] לאב דאי איתיה לאב היאך יתיר עולא ספק אשת איש שמא יתרצה האב והוו להו קדושין למפרע אלא שמע מינה דאיתיה לאב ובהא פליגי רב ושמואל סברי מדשתיק אודויי אודי ליה ועולא סבר מירתח קא רתח ומ"מ מר"ת נלמוד אליבא דעולא כשאין אביה בעיר בעינן גט או מיאון ואליבא דרב ושמואל בעי' תרוייהו ואפילו בעיר דבהא איפליגו ואפילו בהא פסק רי"ף ואמר דיש מקצת גאונים דפסקו כרב ושמואל מדאמרי' (לקמן) [לעיל] [*דף מה] גבי הוא אמר לקריביה והיא אמרה לקריבה כפתיה (*והריני) [*אמר] כו' דפליגי אביי ורבא חד אמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא חיישינן שמא נתרצה האב וחד אמר חיישינן שמא נתרצה האב אלמא פלוגתייהו אליבא דרב ושמואל ומסיק רי"ף ואיהו ס"ל כרבינא שהוא בתרא וכ"ל דאי איתוקם הלכה כרבינא דלא סבר להא דרב ושמואל ה"מ היכא שאב בעיר כדפי' ר"ת דומיא דההיא דאביי ורבא דהוי בעיר וכ"ת אם הוא בעיר נשאליה ואם נתרצה בקדושי קרובו (*או לא) [*אמר לן] י"ל דמיכסיף מאיתתיה שהסכים לרצונה ולא קאמר לן קושטא אבל היכא שאין האב בעיר איכא למימר הלכה כרב ושמואל ואע"פ שסמ"ג והמיימוני וה"ג לא חילקו בין הוא בעיר או אין בעיר סתמו דברו ולא פירשו וכ"פ אבא מרי (*וחלק) [*וחילק] בין איתיה בעיר [*בין ליתיה בעיר]: ועל הקטנה דאישתאל עלה קדמנא דאזל אבוהא למדינת הים ושבק ביתיה ריקם אנן סהדי דניחא ליה במאי דאזדמנא ליה במלתא דלא איהו טרח ביה ולקיים דברי ר"י שיהו זוכין לו בכסף קדושיה כדאמר פרק האיש מקדש דכתיב נשיא ממטה אחד תקחו לנחל את הארץ ולא גרע האי מההיא (*מלאכה) [*מעשה] דמייתי לקמן בדיני חרש שנשא פקחת אבל קטנה היא בעצמה אינה זוכה לעצמה

הגהות הב"ח ש (וגם כו' אאפוטרופוס) תא"מ וכ"ב ס"א אין זה: ש תי' ר"ל רשום: ת נ"ל שליח כמאן אמר רבא כו' שליח כדיינים: א דהא וכו' דגיטין דתן כזכי וכתב ראב"ן דכתוב נמי תנו כזכי וצ"ל כגון נ"ב ס"א: ב נ"ל שהרי: ג נ"ב ומסיים: ד דירושלמי: ה נ"ל פרי': ו תי' גבי נמחק: ו בקדושי כנ"ל: ו נ"ב קתני: ז אבל אם מיחה האב מיד כנ"ל: ז תי' לא נמחק: ח נ"ל צריכה גט: ט נ"ב כו':

חדושי אנשי שם

ועיין בפירוש המגיד במיימוני בפ"ג דהל' זכייה וסייעו כאוקימתא כר"א וכרבנן דר"מ: [ח] מהר"ם פירוש דאית להו מגו דאי בעי אמרי אהדרינהו ללוה כי אמרי נמי יהבינהו למלוה מהימני אבל במתנה תן כזכי ולא מצי הדר: [ט] אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון. צריכה גט שמא נתרצה האב וצריכה מיאון *) (שלא יאמרו) אין קדושין תופסין לו באחותה. וכן אמר רב צריכה גט וצריכה מיאון: [י] האשר"י כתב דל"ש אב מאחר עיין שם:
*) נ"ל שמא נתרצה האב בקדושין ויאמרו. גבי

הגהות מהר"ם בטיקטין א] עיין ברבינו נסים:

כדאמרי' פ"ק דקדושין דקטנה לית לה יד וכ"ש להיות זוכה בשביל אביה דהא אמרי' פ"ב ויקחו איש שה לבית אבות איש זוכה ואין (*היא) [*קטן] זוכה וב"ד יאמרו לה קבלי קדושיך בשביל אביך מאיש פלוני זה. ולשון תוספות כך הוא הא דאמרי' חיישינן שמא נתרצה האב בקדושי בתו היינו משום דמספקא לן אם סתם אב ניחא ליה במאי שתתקדש בתו למי שתרצה אבל גבי בן לא אמרי' דדוקא גבי אב איכא למימר ניחא ליה בבעל כל דהו כדפי' הקונטרס פרק עשרה יוחסין גבי אם שלו קדמו ופי' הקונט' אב בקדושי בתו בכל דהו ניחא ליה משום טב למיתב טן דו כו' אבל גברא דייק ונסיב וכ"פ הכא גבי [*לא אמרינן] נתרצה הבן וכו' [*ואמרינן] נתרצה האב ופלוגתייהו דכולהו אמוראי היכא דליכא למיקם עליה דמלתא [*אבל היכא דאיכא למיקם עלה דמילתא] (*וע"ז) [*ע"ז] אמר אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. ובזה ניחא מה שקשה דקאמרי' [*דף מה] הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי [כ] וכן גבי מגילה דאמרי' בזמנה ביחיד ותימה הא הלכה כרב באיסורי ואיהו לא עבד כשמעתיה ואנן נעביד ותירצו התוס' ואפ"ה לא הדר ביה רב דקאמר בתר הכי ומודה רב שאם מתה אינו יורשה אבל אזיל רב הכא והכא לחומרא ומה תירץ עדיין אנו נמי נעביד הכי אלא יש לומר דגבי קדושין ראה רב קטנה בת נכבד אחד שנתקדשה לשאינו הגון לה להנשא שלא לדעת אביה וחש רב להא דרב אסי אמר ודאי בהא אנן סהדי דלא נתרצה האב ואינה אוכלת בתרומה וכן יש לומר גבי מגילה ראה אחד שרצה להקל ולהניח הקהל ולקרותה ביחיד והשיב לו רב אני על בני הכפרים האנוסים מלבא אמרתי ולא על המזיד והיא דפ"ק [*דף ט] כתב לה על נייר הרי את מקודשת [*דוקא] מדעתו והוא שלא בגרה וכן פ"ב המקדש בתו כשהיא נערה בקדושין ד"ה אביה ולא היא התם למעבדינהו קדושי ודאי ועתה לפי דרכינו תועיל קדושין אלו שלא תצא ממנו אם לא בגט ומיאון או שיבא אביה בימי קטנותה קודם שהגדילה וימחה מיד שישמע אבל שמע ושתק ולא מיחה מיד כיון שעבר שעה אחת ולא מיחה שוב אינו יכול למחות וכ"פ התוס' ז"ל צריכה גט שמא נתרצה האב בקדושין נראה לפרש כגון מיד כששמע האב שתק אבל אם מיד כששמע מיחה מאי ה"ל למעבד ומהשתא יש ללמוד ק"ו אפילו בת קטנה שמתקדשת לדעת עצמה אנו חוששין שמא נתרצה האב אף כי אינה חכמה כ"ש זאת המקודשת בגזרת אמה בעלת דעת נבונה וגברת בית ומוטרת בעלה לא יכבה בלילה נרה ותתן טרף לביתה וחוק לנערותיה לא כ"ש שיהיה בעלה בטל לגבה ואיכא למימר נתרצה האב בכל אשר תעשה כי בטח בה לב בעלה וכ"ש באיש שהניח ביתו על דעת שלא יחזור עוד שהיא כיתומה בחיי האב אבל בגברא תגרא דדייר בגו ביתיה ואינה נישאת לפי כבודו פשיטא לן דלא נתרצה האב ופלוגתא דכולהו אמוראי היכא דליכא למיקם עליה דמלתא כדפי' לעיל. ואם ימצאו מורים שהז' ברכות שנעשו לקטנה זו ברכה לבטלה לפי דשמא ימחה האב או שמא מחה בו לפי דבריהם לא נשיא שום יתומה ואפילו חרשת קטנה תקינו לה רבנן נישואין וא"כ ראוי לברך עליו כמו שאר מצות דרבנן ולספק בעילת זנות לא חיישינן דלית למיחש לדר' אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ולשמא קדשה. אביה במקום אחר לא חיישינן דא"כ קטנה שהלך אביה למדה"י ומת תאסר מהאי טעמא אלא נעמידנה על חזקתה כדאיתא פ"ב דכתובות ואין אשה נאסרת עד שיעידו עליה שני עדים כשרים שהיא אשת איש או על פי חזקה ואפילו נשאת יתומה גדולה או קטנה וא"כ באה [*אמה] ואמרה לה נאי מבעליך כי זכור אני שאביך קבל קדושין מאחר בעודך קטנה אין בדבריה כלום כדאיתא *(פ"ב) דקדושין גבי ההוא דקדיש באבנא דכוחלא וכ"ת ניחוש דלמא ימחה האב ממקומו יש לומר למחאה שלא בפניה לא חיישינן דאמרי' בפרק האיש מקדש נתקדשה לדעת והלך אביה למדה"י אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא אביה וימחה ורב אסי אמר אינה אוכלת שמא יבא אביה וימחה עד כאן (*לשון הפרק) [*לא פליגי] אלא לשמא יבא הא למחות ממקומו לא חיישינן ושלום אליעזר בר' שמעון עכ"ה: תקטז מעשה באחד שקבל קדושי בתו כשהיתה קטנה ובעודה קטנה מת האב והבת היתה יחידה וראויה לירש נכסים מרובים [*מאביה] והיתה חולנית ושאל הבעל לכנוס בעבור שאם תמות שיירש הנכסים והקרובים היו יראים פן תמות ותפקע ירושתם והארוס רוצה לכנוס בחזקה ומנעוהו מקלת רבותי כי אמרו אפילו ישאנה בעודה קטנה כיון שקדושיה היו קדושין דאורייתא ונשואין דרבנן דליכא אב דלימסר לחופה הרי היא כמו בזנות אצלו ואם מתה לא יירשנה כי אם קרוביה יירשוה ושאל הארוס פי חכמים ורבינו אפרים ברבי יצחק מיחה בו וטעמא משום דחופה במקום קנין עומדת ולא דמי לנשואין דיתומה קטנה דההיא תקנת רבנן היא אבל הכא כיון דקדושין דבר תורה בעינן נמי חופה לדעת אביה ושלחו הדבר לפני ר"ת והשיב ז"ל על הקטנה שנתקדשה לדעת אביה ומת אביה ועברו עליה י"ב חדשים ועודה קטנה תימה הוא איך יעלה על לב איש שלא יירשנה שהרי לא נחלקו בפרק האיש מקדש אלא משום דשמא יבא אביה וימחה [*ובתוך י"ב חדש] אבל הכא לא ימחה לעולם ועוד אפילו כשהאב קיים ובתוך י"ב חדש טעמא *משום מציאתה ומעשה ידיה דהכא אמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה ואי [*פי' שלא יירשנה שם בעלה דמוקי ממונא בחזקת מריה דהיינו האב:] ירושת נכסים נפלו לה [*חזקה הוא. מ"י] לגבי אב (*דאיהו) [*דאיהי] גופה לאב ממונא הוא אבל לגבי אחים אם מת אביה אינה (*ברשותם) [*ברשות האחין] לא למלאכה ולא למציאה א"כ גבי ירושה שנפלה לה לאו בחזקת מריה קרינא ביה דאין אדם מוריש זכות בתו לבנו ולגבייהו לא הוי ממונא בחזקת מריה ותו לאחר י"ב חדש אין אחין יכולין לעכב כדאמרי' פרק אע"פ [*דף נז] [*איהי] אי הוה ניחא (*ליה) [*לה] לאבוה מאי כ"מ [ומשני] דלמא אימרדא ונפלה עילויה אבל לגבי אחין ליכא למימר הכי. [ל] ואחין נמי מצו מקדשי לה ואי בעי ממאנת (*וליכא למימר) [*ואין צריכין להמתין] עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה דכיון שקדשה (*אביה) [*אחיה] או ליכא הפקר (*ותוקי) [*ופרשי] מינה אבל להשיאה היכן מצינו שתהא תלוי באחים ועוד האריך ר"ת ועת לקצר: תקיז [דף יט ע"א] *אמר רבא האומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך מדר' יוסי[מ] וכ"כ המיימוני [*פ"ג] וכתב רא"מ ז"ל דוקא לרבי יוסי בר' יהודה אבל לרבנן לא ולא דמי להא דאמר רבא גופיה לעיל התקדשי לי במנה תנהו לפלוני מקודשת אפילו לרבנן דהתם מיירי שהאשה נהנית בקבלת אותו פלוני שמוטל עליה ונשכרת אבל הכא שאינו נהנה (*בקבלתו) [*בקבלתה] לא ולא קי"ל כר' יוסי אלא כרבנן דפליגי עליה לכך צריך האב לקבל קדושי בתו קטנה לאפוקי נפשיה מפלוגתא ולא יכניס עצמו בספק גיטין וקדושין וכתב ר"ב בס' החכמה וז"ל ולקמן בפרק האיש מקדש מייתי לה הא דתנן בפרק התקבל נערה המאורסה היא ואביה מקבלין גיטה אמר רבי יהודה אין שני ידות זוכות כאחת אלא אביה ולא היא [נ]ותנן קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה[ס] צריכה גט שמא נתרצה האב משמע דכשנתרצה האב ליכא מאן דפליג שלא יהו קדושין כשיודע ונתרצה ושידך מתחלה וכ"ש הכא שאמר לה צאי וקבלי קדושיך להדיא והלכך יש בני אדם כשמשדך האב לבתו מניח[ע] לקבל קדושיה היא עצמה והמחמיר כדברי מורנו לא הפסיד ורבינו יצחק כתב דאפילו רבנן מודו בהא דודאי לא גרע [ע]מתן מנה לבתי ותתקדש לך[פ] דלא נקט דר' יוסי ברבי יהודה אלא משום דיש לדקדק כך מתוך דבריו אבל לרבנן צריך לומר מדין ערב: ואיכא דאמרי כיון דחש לה רב להא דרב אסי הלכתא כותיה אבל ר"ת פסק כרב [*דרב אסי תלמידו הוה ולא הדר ביה רב אלא חומרא היה מחמיר על נפשיה מ"י] וראיה מפ"ק דמגילה [*דף ה] דאמר מגילה בזמנה ביחיד ושלא בזמנה בעשרה ורב אסי אמר אחד זה ואחד זה בי' הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי ואפ"ה קי"ל כרב דר' יוחנן קאי כותיה התם: תקיח מעשה היה באחד שהלך למדה"י והלכו אשתו ובניו וקדשו בתו והיה רבינו מנחם מיונ"י אוסרה למקדש מפני חשש שמא קדשה אביה לאחר והשיב ר"ת לדבריך אם מת האב אסורה לעולם אלא בחזקת פנויה היא דהא קי"ל פ"ק דגיטין עבד כהן סברה אוכל בתרומה ולא חיישינן שמא מכרו רבו לאחר שהוא זר ולעיל אמרינן בפ"ק [*אמרה לי אם] קבל ביך אביך קדושין כי זוטרת ולא האמינה ר' חייא אע"פ שלא ידע אם הלך אביה למדה"י או למקום רחוק כמה פעמים: תקיט [דף מט ע"ב] דברים שבלב אינם דברים ואינם מבטלין דברי פיו [*כי אזלינן בתר פיו] ולא אזלינן בתר מחשבתו אמנם בדבר שרגילים העולם לדבר בסתם ואינם חוששין לפרש הוי סתמן כפירושן כאילו פי' ומש"ה הכא לא בטיל משום דלמיסק לארעא דישראל דרך העולם להזכיר אבל בסיפא דסליק ולא איתדר ליה אע"פ שלא הזכיר אי מתדר [אי לא מתדר] בטל המקח והא דתנן במסכת תרומות פ"ג המכוין לומר תרומה ואמר מעשר ואמר תרומה עולה ואמר שלמים ואמר עולה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוים התם לאו משום שהמחשבה תבטל הדבור אלא משום שהיה הדבור בטעות לפי שיצא מפיו דבר שלא היה מדעתו לדבר קלרתי מס"י ע"פ אלמנה ניזונית [*בסי' שסב] ופ"ג דשבועות. והא דתנן בנדרים בפ"ב נדר (*נדר) [*בקרבן] [לקרבן] ואמר נדר שלי לא הוי אלא בקרבנות מלכים כו' אין זה דברים שבלב שפיו ולבו שוים דמשמעות שניהם שוים וכן הא דתנן בנדרים הרי עלי תרומה ולא פי' אי זו תרומה בגליל מותר (לפיכך כו') וביהודה אסור [*לפי שקורין לקרבן תרומה ביהודה] אם היה אומר לא נדרתי אלא בתרומת דגן *) [ולא גורן שאין חייב בתרומה אלא לאחר מירוח שרואה פני גורן] נראה שהיה מותר כי היא דקרבנות מלכים וכדתנן נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים דאין צריך שאלה דלשון העולם כך הוא לקרות חרמו של ים חרם והיא דשבועות ונדרים פ"ק דאוכל לך דמסקינן מהו דתימא ליסנא אתקיל ליה כגון שאינו זכור מה היה בדעתו וכן נדרי זירוזין: גרסי' בנזיר [י"ב.] האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה כו' עד היכא דאיתו לא מצי לקדושי לא מצי לשוויי שליח ומ"מ אשה שאמרה לחברתה צלום עיסה מן הקמח ולהפרים חלה אע"פ שבשעת ליווי היה קמח ולא מצי לאפרושי חלה דהמפרים חלתו קמח לא עשה ולא כלום אפ"ה מצי לשוויי שליח כיון שביד בעלת העיסה ללוש ולהפרים ולא דמי להא דאמרי' פ"ב דנזיר (*דמיירי) [*דמייתי] הכא באלפס וכ"פ בספר התרומה: [דף נ ע"ב] אתמר רב הונא אמר תקכ חיישינן לסבלונות פרש"י ז"ל ששידך אשה ונתרצית וקדש ושלח לה סבלונות בעדים חוששין שמא הסבלונות קדושין הן ומש"ה נקט בלשונו שידך שאם לא כן לא הוו קדושין ול"נ לראבי"ה ולשאר גאונים (*ומפרש) [*ומפרשים] כגון שלא ידענו אם [*כבר] קידש אם לאו [כלומר שהסבלונות הוכחה שקדש כבר קדושין גמורין ומספקא לן] וי"מ כגון שאמר קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י והיא כופרת ואע"ג דתנן לקמן דלא מהימן לגבה לאוסרה בקרוביה הכא חיישינן לסבלונות: תקכא ל"נ דמיעוטא מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קא משמע לן כך גירסת רבינו חננאל והאלפסי ולפי זה (*הפירוש) [*הכי פירוש] רב פפא [מ] אשמעינן ברישא דמלתא חידושא דאזלינן בתר מיעוטא משום חומרא דאשת איש כמו [*גבי] מים שאין להם סוף וסיפא דמלתא לא הוי דומיא דרישא אלא בהתרא דכולהו מסבלי והדר מקדשי דבענין אחר ליכא לאוקומי אבל ה"ג (הגירסא) ברוב ספרים [והיא גי' רש"י] לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא ניחוש למיעוטא קא משמע לן פירוש ניחוש לקולא וכה"ג איכא במס' שבת פרק שואל חיישינן שמא חוץ לחומה לנו: תשובת הר"ם ז"ל [*בתשובת מיימוני בהל' אישות סי' ד'] על ראובן שקדש לאה ולא אמר לשם קידושין (*וגם היה בלא שדוכי) לפי העדות שלא בתנו דבריהם אם נתרצית תחלה להתקדש לו [*אם לאו צריך לברר אם יש עדים ששידך ונתרצית להתקדש לו תחלה] [ושניהם מודים כי לשם קדושין היה המקדש והמתקדשת] אע"ג דבעידנא דיהיב לה לא שמעו מפיו[צ] אז ודאי צריכה גט כדאיתא בפ"ק דקדושין היה מדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה ולא פירש ר"י אומר דיו ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ומסיק והוא שעסוקין באותו ענין ואפילו מענין לענין באותו ענין ומיהו נראה דהני מילי כשנתן לה בשתיקה ולא דבר מאומה אבל הכא מיירי שדיבר כשנתן לה מאהבה ומחיבה ויש בלשון הזה לשון סבלונות וקיימא לן חוששין לסבלונות אפילו לזמן מרובה מדתנן פרק האיש מקדש גבי המקדש בפחות משו"פ וכן קטן שקדש אע"פ ששלח סבלונות לאחר מכאן [*אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח ולשון לאחר מכאן משמע כו'. מ"י] [אינה מקודשת דמפרש טעמא דאינה מקודשת] משמע לאלתר ומשמע לזמן מרובה (*וקאמר בגמ' טעמיה דמאן) [*ומקשה בגמרא מינה למ"ד אין חוששין לסבלונות טעמא דמחמת כו'. תשובת מיימוני] דאמר דחוששין לסבלונות (*משום) [*טעמא] שמחמת קדושין הראשונים שילח הא בעלמא חוששין לסבלונות משמע דומיא דמתני' ואפילו לאחר זמן ואע"ג דמסקינן דלא חיישינן לסבלונות אלא היכא דרובא מקדשי והדר מסבלי [לפירש"י] מי יכנים עצמו לאותו ספק לידע מנהג המקום[ק] שהוא יצא משם ועוד דלפר"ת דגרסי' התם [*מיעוטא] דמקדשי והדר מסבלי[ר] מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל [*משמע] דאפילו למיעוט חיישינן להחמיר והא דלא אזלינן בתר רובא היינו [*טעמא דאדרבה החמירו באשת איש וכיוצא בזה אמרינן פרק בתרא דיבמות טבע במים כו']. [כן הוא בתשובת מיימוני] [משום חומרא דאשת איש] כטבע במים שאין להם סוף דאשתו אסורה ומסיק דאם נישאת לא תצא אלמא דרובים מתים ואפילו הכי לכתחלה לא תנשא ולא אזלינן בתר רובא ואם אין עדים שנתרצית אלא שניהם יודעים שקיבלתה והיא מודה שנתרצית[ש] קודם צריכה גט או אפילו לא דבר עמה[ת] כלל כי אם בשעה שנתן לה היה בלבו לשם קדושין וגם היא קבלתם לשם קדושין. ואע"ג דפריצות עבד דקדש בלא שידוכין קדושין מיהא הוי וצריכה גט ואע"ג דאמרי' פרק האיש מקדש ובכולן אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אין מקודשת דדברים שבלב אינם דברים שאני התם כיון דאתני לאו כל כמינה למיעקר לתנאה אבל בנדון זה לא גרע מגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעם דאמר פ"ג דשבועות דאזלינן בתר מחשבתו ואינו אסור אלא בפת חטין ואע"ג דגבי ההוא גברא דזבין לנכסיה אדעתא למיסק לארעא דא"י [ובעידנא דזבין לא אמר ולא מידי] לא אמרי' הכי התם היינו טעמא דאזלינן בתר דעתו דלוקח ועוד נראה לי כיון דאמר[א] אני נותן לך בשביל חיבה ואהבה שיש לחום לקדושין ושמא כך ר"ל על מנת שיהיה אהבה וחיבה בינינו ותהיה אהובתי דלא גרע האי לישנא ממיוחדת לי מיועדת לי עזרתי נגדתי צלעתי סגורתי תחתי תפוסתי לקוחתי חרופתי וא"כ אהובתי נמי איכא לספוקי וא"כ אם היה דעת שניהם לקדושין צריכה גט ושלום מאיר בר' ברוך: סליק פירקא

תקכב האומר לחבירו צא וקדש לי אשה והלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני. כתב ר"ב הא דאמרי' קדשה לעצמו מקודשת כגון שלא קדשה במעות המשלח דא"כ ה"ל כמו קדשה בגזל דאינה מקודשת ואם תאמר א"כ מה חידוש יש כאן וי"ל כגון שאמר לה השליח לאשה בשעת קדושין פלוני שלחני לקדשך לו ובתוך כך אמר לה הרי את מקודשת לי דמהו דתימא הא דקאמר (*לה) [*לי] לצורך משלח קאמר קמ"ל (א) וכן מצאתי בתשובת הר"ם וז"ל ששלח למורי ה"ר ידידיה דהיכא דאמר השליח הרי את מקודשת לי צריכה גט לחומרא כי שמא כהג מנהג רמאות ולא מהימן לומר טעיתי דאמרינן לעיל פ"ב המקדש האשה ואמר כסבור הייתי שהיתה כהנת והרי היא לויה והרי היא כהנת וכו' עד מקודשת מפני שלא הטעתו

*) נראה דצ"ל ליסנא אחרינא גורן כו' (וזאת הגה"ה היא ובד"ס ליתא).

הגהות הב"ח י נ"ב כ"כ ג"כ הגהות מיימוני פכ"ב מהלכות אישות : כ נ"ל דהא : ל נ"ב היכא דליכא אבא : ל נ"ל דאיקדש תו כו' : מ נ"ב בר' יהודה : נ נ"ל ותאמר : ס נ"ב אמר שמואל : ע נ"ב לה : ע תן כנ"ל : פ נ"ב מתן מנה לפלוני ותיקדש בתי לך ולא כו' : צ נ"ב לשום קידושין : ק נ"ב שהקול : ר נ"ב פשיטא לא צריכה דרובא מסבלי והדר מקדשי ומיעוט מקדשי והדר מסבלי : ש נ"ב לו : ת נ"ב תחלה : א נ"ב לה :

שלטי הגבורים

(א) פרש"י ומיירי שהאשה שמעה והבינה יפה קודם קבלת הקידושין שאמר לה הרי את מקודשת לי דאם לא כן אדעתה דמה שאמר לה תהלא לקדשה לפלוני קיבלה הקידושין אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש. אסר"י:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [כ] גבי נתקדשה לדעת האב והלך למדה"י ונשאת אמר רב אוכלת בתרומה עד שיבא האב וימחה רב אסי אמר אינה אוכלת כו': [ל] ה"ג ואחי נמי היכא דליכא אב קדושי מצו מקדשי לה ואי בעיא ממאנת וליכא למימר תמתין עד: [מ] מימרא דרב פפא ז"ל אמר רב פפא בהתרא דמקדשי והדר מסבלי חיישינן מסבלי והדר מקדשי לא

ואמאי והאמר כסבור הייתי כו' אלא לאו משום דאמרינן דברים שבלב אינם דברים ודחי דלמא שאני התם דלחומרא אלמא דאפילו אי הוה אמרינן דברים שבלב הוו דברים גבי קדושין אמרי' לחומרא ולא מהימן וצריכה גט וכל שכן לפי האמת דמסקי' דאינן דברים דצריכה גט וא"ת ואמאי לא מהימן לומר טעיתי במגו דאי בעי מגרש לה השתא כדאיתא פ' יש נוחלין הבעל שאמר גרשתי אשתי נאמן מכאן ולהבא משום דבידו לגרשה הא ליתא דאדרבה הא מסקינן התם דאינו נאמן דא"ל רבא לרב נתן בר אמי חוש לה ועוד דאין המגו שקול דניחא ליה למימר לא קדשתי מלומר גרשתי דא"כ יצטרך ליתן לה כתובה כדמוכח ר"י דארוסה יש לה כתובה אפילו לא כתב לה עיין פרק נערה ועוד בפ"ק דגיטין גבי הנהו גינאי פר"ת דבלא עדות לא מהימן לומר טעיתי במיגו דאי בעי אמר פרעתי וטעמא דהוי כמגו במקום עדים דאנן סהדי דאין דרך בני אדם לטעות בחשבון ה"נ נימא (*הכי) [*הכא] על כן יש לשליח לגרשה וימתין ג' חדשים ויחזור ויקדשנה הוא או אחר דתקן כל הנשים לא יתארסו עד שיהיה להם ג' חדשים ואין שייך כאן לומר כיון שעבר השליח על תקנת הגאונים א] מאורי הגולה כל דמקדש אדעתא דרבנן קא מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה דהא איכא חייבי לאוין ושניות וכמה עבירות דאורייתא ודרבנן דתפסי בהו קדושין וזה הכלל נראה להר"ם דוקא [*גבי] אם בטלו [*בס"א אינו מבוטל דפ' השולח אמרינן הכי דהיינו דבר הבא לאחר זמן שקידשה דאיכא כו'] דאיכא למימר בשעת קדושין לא עבר (*וכאשר הוא) [*ובאשר הוא שם] דיינינן ליה ואמרינן על תנאי כן קדשה שאם יעבור לאחר זמן אדרבנן שיבטל הגט ששולח לה שלא יהיו קדושין חלין וכן ההיא דסוף פ"ק דכתובות גבי אין אונס בגיטין נמי יש לומר לכך קדשה אדעתא דהכי שלא לבטל [את דבריהם] דאי מגרשה לאחר זמן על תנאי ויארע לו אונס שיבטלו הקדושין: עובדא דגרם פרק בית שמאי [*ביבמות דף קט] דאותביה (*אכורסיה) ואתא אחרינא וחטפה לה ולא אצרכוה גט [מבתרא] משום כל דמקדש כו' שאני התם שלא עבר עבירה אלא חוטפא בעלמא אבל לא נתכוון לעבור על דבריהם (*ומצאתי) *[*שוב מצאתי] בתשובת הר"ם זכרונו לברכה [*תשובת מיי' להל' אישות פ"ג וכפל בהגה"ה] שכתב אשר שאלת על ראובן ששלח שמעון לקדש אשה ושמה לאה וכאשר בא שם הושיב שמעון השליח טובי הקהל כאשר רגילות לעשות והראה להם ההרשאה שראובן מינהו שליח (*ששטר הרשאה היה בידו מראובן) לקדש לו לאה ובירר לו עדים לקדשה בפניהם לראובן ובשעת הקדושין שהיה לו לומר הרי את מקודשת לראובן אמר הרי את מקודשת לי ואמרו לו העדים למה לא אמרת לראובן ונשבע השליח ואמר כסבור הייתי לומר לראובן וח"ו לא נתכונתי רק לראובן ושאלתם אם צריכה גט מן השליח אם לאו נראה דאין צריכה גט מן השליח דקי"ל הקדש בטעות אין הקדש ועוד תניא במס' תרומה בפ"ג ומייתי לה פרק תמיד נשחט המכוון לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה עולה ואמר שלמים שלמים ואמר עולה לא אמר כלום והרי הן חולין גמורין ומהימן לומר שכן היה בדעתו להוציא בפיו וטעה והוציא בע"א סמכינן עליה [*ואפילו איכא אחרינא סמיך עליה לשחוט. מ"י] אף לשחוט הבהמה לחוץ ולהאכיל התרומה לזרים דעד אחד נאמן באיסור היכא דלא איתחזק איסורא ועוד אפילו היכא דאיתחזק איסורא עד אחד נאמן היכא דבידו מידי דהוה אשחיטה והפרשת תרומה ומעשר דמעיקרא טבל והשתא סמכינן עליה משום דבידו וכן פירש רש"י ז"ל פרק קמא דגיטין וכן משמע ריש פרק האשה רבה הכי נמי מהימן השליח לומר טעיתי ולא נתכונתי לומר לי אלא לראובן משום דבידו לגרשה כדאמרינן פרק יש נוחלין [*דף קלד] האומר זה בני נאמן אף על גב דמוחזק לן בגויה דאית ליה אחין ומפרש התם טעמא דמשום הכי נאמן לפוטרה מן הייבום משום דבידו לגרשה *ועוד כיון דחזקה שליח עושה שליחותו סברא דמהימן לומר טעיתי ועוד שהרי היא לא נתרצית להתקדש לשליח והא דשתקה משום דלא הבינה בלה"ק ועוד האריך בראיות ועת לקצר ב] [ג] :

[*ת"כ היה עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו נאמן אבל אמר טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו שורת הדין אינו נאמן מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי כל שבידו נאמן כלומר כל זמן שהשמירה בידו כיון שהאמינוהו בעלים ה"ה כמותו לטמא ולטהר לאסור ולהתיר ורישא מיירי שהטהרות בידו דקתני היה עושה עמו בטהרות וסיפא שאינו בידו שכבר השלימו לבעלים הלכך אינו נאמן. ובמכחישו מיירי דאי בדשתק קשיא אביי אדאביי בפ' האומר לשלוחו בקדושין אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן אבל אי מכחיש ליה אינו נאמן ורישא אפילו מכחיש ליה דהא הימניה ורבא אמר כגון דאכחשי' ולא אמר ליה כו' אית ליה נמי דאביי דכל שבידו נאמן ואית ליה נמי דכי ליתא בידו ומכחיש ליה דאינו נאמן דהא לא פליג עליה התם בקידושין והכא מתרץ הברייתא רישא וסיפא דאיתיה בידיה וסיפא מ"מ אינו נאמן כגון דאשכחיה בתר ההוא יומא דקאמר שנטמאו ולא א"ל נטמאו והשתא אשכחיה וא"ל דמוכחא מלתא דלנטוריה קא מכוון דאי קושטא היא מיומא קמא דאשכחיה הוי אמר ליה הלכך אינו נאמן. ההוא דא"ל לחבריה טהרות שעשיתי עמך ביום פלוני נטמאו אתי לקמיה דר' אמי אמר ליה שורת הדין אינו נאמן. כשלא היה בידו מיירי אמר לפניו ר' אסי הכי אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי מה מעשה שהתורה האמינתו היכא כ"ג ביום הכפורים יוכיח דאי הוה מזה בפנים מדם השעיר שהוא של נכור וכשיצא אמר פגול נאמן אע"ג דאין בידו דלאחר שהזה יצא מרשותו ונגמר עבודתו אלמא דבר שהיה ברשותו נאמן להעיד עליו ולאסרו אחר שיצא מרשותו אע"ג דכ"ג בחנם קא עביד ולא מפסיד מידי. ואפ"ה לא הדור ר' אמי מההוא דאתי לקמיה דר' אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבו לא כתבתי לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל נאמן אתה להפסיד שכרך ואינו נאמן אתה להפסיד ס"ת אלמא אע"ג דמפסיד שכר אזכרות שהוא מועט אינו נאמן לפוסלו וכ"ש כ"ג דאינו נפסד דלא מצי פגיל והא דמצי פגיל איכא למימר משום דחזיניה במסיבה כדמקשה והא דאמר הכא נאמן אתה להפסיד שכרך וגבי טהרות לא אמר הכי משום דהכא פשע שלא כתבן לשמן דהא לא כתבתי לשמן קאמר אבל גבי טהרות לא פשע דהא נטמאו קאמר שנפל שרץ עליהם או אדם טמא נכנס ונגע מדלא קתני טמאתים הלכך לא מפסיד אגריה אבל אי הוי אמר טמאתים ודאי מפסיד אגריה ושלומי לא משלם להו דקנסא הוא ומודה בקנס פטור כדאמר בהנזקין ובד' אבות נזיקין דמטמא ומדמע ומנסך קנסא הם. ההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שלו לא עבדתי לשמן א"ל ס"ת ביד מי א"ל ביד לוקח א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך שהוא רב דהוי שכר כל הכתיבה אתה נאמן להפסיד ס"ת דמשום לנטורי לא היה מפסיד כ"כ וקושטא קאמר ואפילו מכחיש ליה נאמן זה וכיון דר' אסי ור' אבהו תלמידי דר' יוחנן לית להו דר' אמי ש"מ ליתא. ומכל הני שמעינן דכל שבידו נאמן ולא מצי מכחיש ליה. ושמעינן מדרבא דאע"ג דבידו אי אשכחיה ולא א"ל ולבסוף אשכחיה וא"ל אינו נאמן. ושמעינן נמי דהיכא דאפקיה מידו דלא מהימן עליה למפסליה אי מכחיש אא"כ מפסיד כל שכרו לעצמו כדר' אבהו אבל אי שתק מהימן אפילו אינו נפסד דהא הימניה כדפרש"י. ומדאביי דאמר בקדושין בפ' האומר א"ל עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק שמעינן דעד אחד נאמן לאסור כי לא אכחיש ליה בעל הטהרות אע"ג שאינו בידו אבל אי מכחיש ליה אינו נאמן כדאמר. וככל הדין הזה כן דין ישראל ששכר את חבירו לעשות לו יין. שאם אמר השכיר בעוד היין בשמירתו נגע בו עובד כוכבים ונסכו נאמן. ואם עשה לו חבית ביום ראשון. וביום ב' חבית וביום ג' חבית. ולא אמר ביום א' כלום. וכשבא ביום ג' אמר ליה אותו חבית שעשיתי לך ביום א' נתנסך אינו נאמן כיון דלא אמר ביום א' כשבא אצלו כדרבא. וכן אם השלים לו היין ויצא משמירתו אינו נאמן לומר נתנסך בעודו ברשותו (כדרבי אמי) [כדאביי]. וכי אמרי' דכי יצא היין מרשותו דאינו נאמן לומר נתנסך בעודו אצלו ה"מ כי אמר נתנסך בלא פשיעתו דלא מפסיד אגריה אבל אמר לא טהרתי את הבור או את הגת ובכך נתנסך הואיל ומפסיד אגריה דהא פשע נאמן לאסור את היין כר' אבהו. ואם יהודי שאינו שכיר ולא שומר אמר לבעל היין ראיתי שנתנסך יינך והלה שותק הימניה לעד בשתיקה ונאמן אבל הכחישו ואמר לו לא היו דברים מעולם אינו נאמן וכשר היין כדאביי. ואמרי' נמי בפ' האומר לשלוחו בקדושין דעד אחד בהכחשה לא מהימן ואמרי' נמי בריש האשה רבה או הודע אליו חטאתו ולא שיודיעוהו אחרים יכול אע"פ שאינו מכחישו ת"ל או הודע מ"מ ומוקמינן דא"ל עד אחד וכי מכחיש ליה לא מהימן עכ"ל אבי"ה סי' נ"ב] :

[דף נט ע"א] תקכג מה שעשה עשוי אלא שנהג מנהג רמאות וכן בקנין הקרקע אם קנה השליח במעותיו* ובסתם זכה בהם(*המשלח)[*השליח] כדמוכח שלהי איזהו נשך (*דאם) [*ואם] קנה במעות משלח אע"פ שקנה לעצמו וזקפו עליו במלוה אפ"ה קנה המשלח כ"פ המיי' פ"ז דקנין. ובירושלמי גרסינן רבי זירא *) (*מקרי) [*מקיל]* להו (*ליחמי) [*לדיחמי] *לחבריה זבין זביני ומועיל עלויה (*עליה) (*אי למס) פי' מיקר להו [*זביני]. (*רבנן) קרו עליה למס מרעהו חסד : תקכד רב גידל הוה מהפך בההוא ארעתא כו' [*עד] עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע וה"מ כשקנה דבר בשוויו דדמי קצת לדינא דבר מצרא משום ועשית הישר והטוב שיוכל למצוא במקום אחר לקנות

[*כתב הב"י בח"מ סימן קפ"ג כתב המרדכי אם קנה השליח במעותיו בסתם זכה בהם המשלח כדמוכח בפרק איזהו נשך עכ"ל. ומצאתי בספר כתיבת יד שהגיה שליח במקום משלח עכ"ל ב"י. ואני הדיוט מצאתי בשני ספרי מרדכי ישנים כתוב ובסתם זכה בהם השליח] :

*פי' מקלל למי שרואה אדם אחד קונה חפץ והוא מעלה עליו דמים יותר ממה שהיה הראשון יכול לקנות החפץ] :

אבל דבר הפקר או מהפך שיתננה לו בחנם ובא אחר וזכה בו אינו נקרא רשע כדאמרי מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא ותנן נטל מקצת פיאה וזרק לו על השאר [*או נפל עליה. מ"י] או שזרק לו טליתו עליה מעבירין אותו הימנה והא דתנן בהניזקין עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום התם משום דטרח ונקף וסומך העני על זה והא דאמרי' פרק לא יחפור [*דף כא] האי בר מבואה דאוקי וכו' ואמר מרחיקין ממצודת הדג כמלא ריצת הדג התם נמי טרח לתקן המצודות והא דאמרי' פרק חזקת הבתים נכסי הגר הרי הן כמדבר כל המחזיק בהן זכה בהן פרשב"ם נהי שהמחזיק בהם זכה מיהו חייב להחזיר דמי השדה ללוקח שע"י זכייתו מפסיד ונקרא רשע כדין מהפך בחררה *מיהו ר"ת פירש דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שנתן המעות לעובד כוכבים קודם שמסר לו השטר ורשע לא מקרי דהפקר הוא [*לשון אביאסף. מ"י] עיין פרק חזקת הבתים על נכסי (*הגר) [*העובד כוכבים] הרי הן כמדבר. וההיא דפרק לא יחפור מרחיקין מצודת הדג פי' רבינו מאיר אביו של רבינו תם דמיירי בדג שמת שכן דרך הדייגים לתת במצודות דג מת כדי שיתקבצו שם אחרים דכיון שפירש זה מצודתו תחלה יכול לומר לו לך ועשה כן במקום אחר* : תקכה רב ושמואל דאמרי תרוייהו מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות משמע דמקודשת אע"פ שלא אמר מעכשיו וקשה מר"פ המפקיד [*דף לד] לכשתגנב ותרצה ותשלימני סמוך לגניבתה קנויה לך מעכשיו וכן בפרק האשה שנפלו [*דף פב] אמר ר' יוחנן באומר משוך בהמה זו [*ולא] תהא קנויה לך [*אלא. מ"י מצאתי] מעכשיו ולאחר שלשים יום קנה יש לומר כיון שהאשה נקנית בכסף אילו לא היתה מקודשת היה לה להחזיר המעות אבל קנין משיכה לאחר שלשים אין בו ממש ונראה דהוא הדין בחליפין תקכו הוי כקנין כסף ואין צריך מעכשיו והא דפרק רביעי דנדרים [*דף כט] האומר שור זה עולה לאחר ל' יום [דקדוש] שאני התם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ולא בעי מעכשיו וא"ת א"כ *הוי כאילו אמר מעכשיו ולאחר שלשים יום [הייט] פלוגתא דרב ושמואל.

[*אכן לדברי ר"ת הסכימו הפוסקים האחרונים כמו מהר"ם והביאו המרדכי בפ"ק דב"מ שפסק הר"ם בראובן שמהפך בקרקע של עובד כוכבים כו'. דלא מקרי רשע דהוי כמו מציאה דלאו בכל שעתא מתרמי ליה לקנות על המיצר שלו וכן הסמ"ג הביא דברי ר' יעקב ולא דברי ר' שמואל במצות הגזלה וכן פסק ג"כ בטור ח"מ בסי' קנ"ז וז"ל עובד כוכבים שמכר קרקע לישראל כו' עד ולפיכך אם החזיק בו ישראל אחר זכה כו' עד ורשב"א כתב שנקרא רשע וא"א הרא"ש כתב דאפילו רשע לא מקרי דלא אמר דמקרי רשע אלא במכר ושכירות הנמצא במקום אחר אבל במציאה והפקר שאין נמצא במקום אחר לא עכ"ל הרי לך שפסק רבינו אשר כר' יעקב. מהרי"ק שורש קי"ח].

[*ומכאן נראה למה"ר יצחק שי' שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו כל זמן שהמלמד בביתו שמאחר שהוא שכור שם ילך המלמד במקום אחר להשתכר שם אם לא שיאמר הבעה"ב דאין רצונו לעכב המלמד שלו. אבל אם שכר בעה"ב מלמד אחד יכול בעה"ב אחר לשכור אותו מלמד עצמו ואינו יכול לומר לו הבעה"ב לך ושכור מלמד אחר דנימא ליה אין רצוני אלא לזה שהרי כמדומה לי שזה ילמד בני יפה ממלמד אחר. תוס'] :

[*פי' הכא דר"י דאמר משוך בהמה זו הרי כאילו אמר מעכשיו ולאחר שלשים יום] :

לקמן יש לומר דלא שייך ספקא דמעכשיו ולאחר שלשים יום אי תנאה הוי אי חזרה אלא בקנין כסף דמהני לאחר שלשים יום בלא מעכשיו ור"ב תירץ דשאני התם דאמר לא תקנה אלא לאחר שלשים אבל הכא לא אמר אלא: תקכז מצאתי שהשיב ראבי"ה לרבינו שמואל ברבי ברוך על אשה ששכירה בית מראובן לדור בו מפסח עד ר"ה והוא קבלה בביתו עמו קודם פורים שלא בתורת שכירות מיד ולא אמר לה קני בחזקה מעכשיו אלא קבלה מאהבה מיד או מפני דבר אחר ועתה חוזר בו קודם הפסח נראה דיכול לחזור דכל חזקה היינו לאחר גמר המעשה שראוי להחזיק מיד וראיה מפרק האשה שנפלו אמר ר' יוחנן האומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום [לאחר שלשים יום] קנה ואפילו עומדת באגם ומפרש טעמא משום דבידו להקנות לו מיד ג] ודמיא להא דאמרינן פרק אף על פי שדי זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנה מידך תקדש דקדשה מתקיף לה רב אשי התם לעשרה שנים מיהא בידו לפדותה כו' [*פי' דהא דאמר פ' האשה שנפלו אר"י כו' פריך והא כו']: *ופריך והא כי אתא רבין א"ר יוחנן לא קנה לא קשיא הא דאמר ליה מעכשיו הא דלא אמר ליה מעכשיו וחזקה דקרקע ומשיכת המטלטלין חד דינא אית להו הלכך אי אמר ליה [פי' בלא מעכשיו] קודם שלשים לא קנה ואע"ג דבלפניו לא צריך למימר לך חזק וקני מ"מ המחזיק צריך לגלות דעתו שלשם חזקה היה מתכוון מיד ואפילו כי הוי מכוון לאלתר (*לא מהני להחזיק) [*להחזיק לא מהני] אי לא אמר מעכשיו עיין בפרק ח"ה: ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה. ע"פ השוכר הפועלים ופרק הזהב: [דף סא ע"א] תנאי בני גד ובני ראובן עי' פ' לולב הגזול ופרק מי שאחזו: תקכח [דף סג ע"א] משום דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף והכי קיימא לן בפ"ק דע"ז ומיהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף כדאמרי' פרק הרבית ולמ"ד אינה שכירות עד לבסוף אינו חייב השכירות עד שימסור לו החפץ אע"פ שגמר המלאכה וראיה דאמרינן לעיל פרק שני עשה לי שירים ונזמים ואקדש אני לך מקודשת דברי ר"מ ובעי למימר טעמא משום דאינה לשכירות עד לבסוף ואי ס"ד דקנה השכירות קודם שמסר לו החפץ אמאי מקודשת הא ה"ל מלוה גביה והמקדש במלוה אינה מקודשת : [דף סה ע"ב] לא איברו סהדי אלא לשקרי ע"פ חזקת הבתים : תקכט [דף סו ע"א] אשתו זינתה בעד אחד כו' גרסינן הכא בתלמודא [*דף סה] אמר אביי א"ל עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן וכן עד אחד אומר אכלת חלב ורבא לא פליג אלא אשתו זינתה בעד אחד משום דאין דבר שבערוה פחות משנים וכן אמר ליה נרבע שורו אמר אביי נאמן. משמע דכל הני מילי דאביי דשתיקה כהודאה דמיא אפילו היכא שאין בידו שהרי אין בידו להאכילו חלב ולהרביע שורו וקשה מההיא דהניזקין [*דף נד] דתנו רבנן היה עושה עמו בטהרות כו' ואמר אביי כל שבידו נאמן אלמא דאי לא הוה בידו לא הוה נאמן ואין לומר דההיא מיירי שמכחישו מדקתני בברייתא (*דזבחים) [*זבחים] שעשיתי עמך ביום פלוני נתפגלו והתם אין יכול להכחישו אומר ר"ת דהתם מיירי דאמר ליה בעה"ב איני יודע אם אתה אומר אמת אם לאו או שמא לא דקדקת אבל הכא מיירי דשתק דהוה ליה כהודאה ופר"ת דטעמא דשתיקה כהודאה דמיא משום דכיון דשתיק נראה לו הדבר אמת וידע רגלים לדבר ואין לפרש כהודאה ממש דא"כ אפילו אמר ליה עד פסול על אשתו שזינתה ושתק יהא נאמן וגבי ההוא שמיא אמר אי מהימן לך דלא גזלנא הוא זיל אפקה ממך פרק האשה (*וזה) [*פרשתי דזה] החילוק דוקא כשאין הדבר ביד העד אבל היכא שעדיין הוא בידו נאמן אפילו מכחישו דעתה הוא כמו הבעלים ופיו כפיהם שהרי האמינו לו שמירת הטהרות והיין והלכך לא קשה דאביי אדאביי ומכאן פסק ר"ת שאם אומר אדם לחבירו נתנסך יינך נאמן אם בעה"ב שותק אם לא יאמר לו תוך כדי דבור איני מאמינך (*ושמא) [*או שמא] לא דקדקת דשתיקה כהודאה דמי כדאמר אביי [הכא] והלה שותק [נאמן] ורבא מודה ליה מדלא פליג עליה אלא גבי אשתו שזינתה בעד אחד [*והלה שותק דאמר אביי היא היא] ורבא אמר אין דבר שבערוה פחות משנים מכלל דבכל מילי דאמר אביי לעיל מודה רבא והקשה ר"י דמה סברא הוא זה שאם אומר לו יינך נתנסך אם מכחישו או יאמר לו שמא לא דקדקת דאין נאמן ובשביל דלא יענה לו כלום וישתוק יהא נאמן מאי הוה ליה למיעבד כ"א לשתוק מכיון שאין יכול לידע אם אומר אמת ומה שהוא שותק לפי שהוא מחשב שהוא אמת כיון דלא הוה ליה לידע [ואפ"ה נאמן] ה"נ כשאומרים לו שמא לא דקדקת אין יכול לידע ולמה לא יהא נאמן ואומר ר"י דכל הני דאמר אביי הלה שותק דנאמן מיירי בדבר שיש לו (*דעת) [*לדעת] כי הסוגיא דהכא יש לפרש כמו נטמאו טהרותיך בפניך או ידעת תדע מדקתני דומיא דאכלת חלב והתם דוקא איכא שתיקה כהודאה אבל בדבר שאין לו לדעת כגון דאתא איניש מעלמא ואמר ליה יינך של עיר פלוני נתנסך [נאמן] כיון שאין בידו אע"ג דשתיק לאו כהודאה הוא. ואם עשה אדם שומר על יינו ואמר ליה נתנסך יינך נאמן אפילו אם בעל היין מכחישו כיון

*) בירושלמי שלפנינו הגי' ר' זעירא מיקל להון דחמי לחבריה זבין זבינא ומעלה ליה עילוי כו' רבנין קריי עלוי למס כו'.

חדושי אנשי שם

לא חיישינן : מהר"ם [ג] הנה לכאורה שתי תשובות הללו דהר"ם סותרות זו את זו והאשר"י כתב סתם וז"ל אבל אם טעה השליח ואמר מקודשת לי אין כאן בית מיחוש דהקדש בטעות לא הוי הקדש עכ"ל ונראה לחלק היכא דהחזיק שליח גופיה שליחות בעדים לפנינו בב"ד עד שעניניו מוכיחין עליו שטעה בלא נתכוין כלשון תשובה אחרונה דהכא חזקה לא משוי איניש נפשיה רשע ורמאי ותשובה ראשונה זהו שידך בעדים לגורך פלוני עד שעת קדושין ואמר

הגהות מדר"ם מטיקטין א] נ"א על תקנת רבינו גרשון מאור הגולה : ב] ולקמן היא כתובה בהגהות ובתשובות מיי' להל' אישות סי' ג' : ג] ופריך והא כי אתא רבין אר"י לא קנה לא קשיא הא דא"ל מעכשיו הא דלא א"ל מעכשיו

שהיא עדיין שומר הוי שפיר בידו והכא שהיה שומר כבר ובשעה שאמר לו נתנסך יינך פסקה כבר שמירתו ושתא אין בידו לאביי איתו נאמן אם מכחישו ולרבא כיון שהיה בידו נאמן אי אמר ליה מיד כשדבר עמו אבל אי אשכחיה ולא אמר ליה ולא מידי ולבתר הכי אמר ליה אין נאמן. וכתב ראבי"ה רבא נמי מודה באין בידו ושתק כדמשמע הכא אלא שבא לאדם דאפילו אם הוא בידו ואשכחיה ולא אמר ליה והדר אשכחיה ואמר ליה שאין נראה אמת כיון שלא אמר ליה מיד וזה עומד ומכחישו והלכה כדבריו ויתכן שגם אביי היה מודה לסברא זו אלא שלא הוצרך לפרש כן ואם נותן אמתלא ברורה למה לא אמר ליה מתחלה יש לחוש לדבר (*וכל שכן) [*וכל זה כשעשה עמו כו'. מ"י] [וכן הלשון משמע כאבי"ה] [דאין נאמן] כשעשה עמו בחנם אי נמי אפילו בשכר ואירעו אונס שנסכו היין בלא פשיעותו או שנפל שרץ על הטהרה שאין מפסיד שכרו אבל אם בפשיעותו נאמן לטמא ולנסך דומיא דההוא דפשע וכתב אזכרות שלא לשמן בפרק הניזקין וכן ההוא דאמר גוילים שבה לא עבדתים לשמן כי הני עובדי יש לפרש כרבא דהלכתא כוותיה דוקא בשכר מרובה שטרח לכתוב ומפסיד כל שכרו אבל בשכר מועט דלמא מחמת איבה אומר ואין חושש לשכר מועט אלא שיפסיד לחבירו הרבה הלכך אין נאמן. וכתב זקני הא דפליג רבא גבי אשתו שזינתה הני מילי דסניא לה הבעל אבל אם רחים לה הבעל גם רבא מודה דאסורה עליו בשתיקתו ואין נראה דטעמא דרבא משום דיליף לה דבר דבר מממון הלכך לא שנא עכ"ל: הגה"ה אם עשה אדם שליח לעשות לו יין או לשומרו לו ואמר ליה בפעם ראשון שמצאו נתנסך יינך נאמן השליח אע"פ שעתה אין בידו ואי אשכחיה בפעם ראשון ולא אמר ליה ולא מידי ואח"כ אמר ליה אין נאמן אם בעה"ב מכחישו או שאומר איני יודע אם אתה אומר אמת או לא אבל אם אין בידו כגון שלא עשאו שליח מעולם אין נאמן אם בעה"ב מכחישו אפילו אשכחיה ואמר ליה מידי או שאומר ליה איני יודע אבל שתק נאמן אע"פ שלא עשאו שליח ור"ת פסק דכל היכא דאמר אין נאמן א"צ להחמיר אפילו נאמן כבי תרי ומיהו אומר הר"ם שבעל נפש יש להחמיר היכא דנאמן ואנו יודעין שלא לקנטרו ולהפסידו אומר כן עכ"ה. והיכא שהעד אומר נטמאו טהרותיך ובכל מקום דמהניא הכחשה פסק ר"ת אפילו אי מהימן לן כבי תרי יכול להכחישו ולומר איני מאמינך (*הא) [*דהא] דאמר רבא גבי ההוא סומא אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה היינו היכא דשתק אבל היכא דלא שתק אע"ג דמהימן עליה כבי תרי לא מהימן וה"מ דלא מהימן בדברים שישנן בחזקת היתר אבל דברים שישנן בחזקת איסור מהימן ורבינו משולם ברבי קלונימוס כתב דאם ידוע שהוא נאמן יש לחוש ויש מביאין ראיה לדבריו מההוא סומא דאמר ליה אי מהימן לך כו' ואמאי לא אמר ליה מר שמואל אל תאמן לו וכ"כ ראבי"ה דדבר זה תלוי ביראת שמים שלא יבדה מלבו (*דבר) לומר על העד דבר שאינו כדי לטהר טהרותיו או שלא לנסך יינו: תקל מעשה באחד שאסר אשתו עליו ואמר שזינתה מאחר ונשאל למורי ה"ר (*שמעון) [*שמואל. ומ"י שמעון מאוכפילא] אם נאמן אם לאו והשיב כמדומה לי ששמעתי מרבותי מפרשים האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ואינה אסורה עליו וא"כ כופין אותו ומשמשתו כמו במורדת שנראין הדברים שכופין המורדת וגם הוא אם מורד (*ופוחתה) [*ופחיתת] מכתובה (*כמו) ששנינו ותוספת כתובה במקום שאין יכולים לכוף או היכא דניחא להו בהכי [*אבל במקום שיכול לכוף לא] גרע ממורדת ממלאכה דלמ"ד אינה יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה משמע דיכול לכופה למעשה ידיה מורד נמי מאיני זן ואיני מפרנס אמרי' יכפוהו לזון וליסגא נמי משמע הכי שמא עיניה נתנה באחר משמע דלית חששא במלתא ומשמע דמותרת ולפי [*זה נותנת] הסברא הואיל וגזרה הגזירה שלא לגרש אשתו כי אם ברצונה חיישינן שמא עיניו נתן באחרת ומותר בה וכופין אותו אע"פ שיש לתמוה קצת למה אינה נאמנת לאסור עצמה מגו דאי בעיא אסרה נפשה בנדר שהודר ברבים למ"ד אין לו הפרה דמשמע אפילו לדבר מצוה דלא דמי לעל דעת רבים וכן הוא יכול לידור שלא ימלא פתח אע"פ (*שיש) [*כן יש לי. מ"י] קצת ראיה מהנהו אהלויי ונפטוי [*דמשתמא אם היה כדבריה אין זה חשוב אונס ולא יהיב לה כתובה לשון מ"י] *דמשמע אין זה אונס [דמשתמא] אם היה לדבריה [אין זה אונס] לא הוה יהיב לה כתובה ואפ"ה אמרי' שמא עיניה נתנה באחר ואינה נאמנת וא"כ מותרת היא לו גם ראיה מההוא גברא דמהרזק בביתא וההוא שאף דעייל לגבה דההיא אתתא בפרק בתרא דנדרים דיש לתמוה דאי לאו טעמא כדאמרינן אי איתא דעבדא איסורא כו' היתה אסורה עליו והלא אין אנו מוציאין מבעלה אלא ע"י עדים כשרים וההיא דרוכל מפר"ת תלא מן הרוכל ובה"ג [כתב] לענין אפוקה מבעלה לא מפקינן עד (שבאו) [שיהיו] רואין כמכחול בשפופרת ואע"ג דלא דק(דלא בעי')דרק מסירא כדרך המנאפין ודאי אסורה או בדבר מכוער כגון ההוא מעשה דלובן בילה מיהו על ידי יחוד כזה אין אוסרין אשה לבעלה וא"כ צריך לומר בהנהו עובדי דנדרים שהיתה [מודה] [*והיתה רוצה. מ"י] רוצה לצאת בלא כתובה ואפ"ה אמרי' איתתא שריא וכדומה לי שיש לי ראיה גדולה מכאן ואפילו למי שלבו שקפו ולומר שלא להאכיל לאדם דבר האסור לו עכ"ל ה"ר ר' שמעון ועוד האריך. ובירושלמי גרסינן עלה דההיא דאומרת טמאה אני לך כו' א"ר אילא אם היה חבר יוציא: בספר החכמה בסי' קפ"ז. תקלא מעשה בנערה שהיתה משודכת לכהן ולא נתקדשה ובא פריץ אחד בבית הנערה עם שני עדים ונכנס עמה בדברים ונתן לה טבעת ולא הזכיר שום קדושין עד לאחר שעה אז אמר הוו עלי עדים שקדשתיה ואחד מן העדים אומר אני ראיתי נתינת הטבעת (*ושני) [*והשני] אומר אף נתינת הטבעת לא ראיתי כי גוף הפריץ הפסיק בינו לבינה ולא יכולתי לראות רק כשאמר הוו עלי עדים אמרתי לה השליכי כי לקידושין נתן לך והשליכה ואז קמו קרובי הנערה וכפו [*את] הפריץ שיתן לה גט והשוו כל הגדולים שהקדושין לא היו קדושין (*הרא"ש) [*ורי"א] הביא ראיה מפ"ק דקדושין [דשתיקה] דלאחר מתן מעות לאו כלום הוא ועוד הוכיח סופה על תחלתה שהשליכתה ואמר פ"ב דחולין ופרק יש נוחלין דכ"ע מודו היכא דאיכא למיתלי השתיקה באמתלא מוכחת הוכיח סופה על תחלתה אמרינן ואפילו אם היה בלב שניהם להתקדש מאחר שלא דבר כלום על עסקי קדושין אין בכך כלום כדאמרינן בפ"ב אע"ג שאמרה בלבי היה להתקדש לו לא אמרה כלום. ור"ת הביא ראיה מפ"ק התקדשי במנה נטלתו וזרקתו ליס או לכל דבר האבד אינה מקודשת ומסקינן דכ"ש כי שדנהו קמיה דלא הוו קדושין ופסק ה"ר אליעזר מביה"ס דכיון שקבלה גט נאסרה לכהן הראשון ששדך וראיה מפרק האומר [*דף סה] דתניא היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך הוא מותר בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו ואמר רב עלה כופין [ושמואל אמר] מבקשים אותו ליתן לה גט ופרכינן עלה בשלמא מבקשין לחיי אלא כופין אמאי לימא לא ניחא לי דאיתסר בקרובותיה [*אלמא מוגה במרדכי מהר"ר ל"ט] מ"מ כיון שנתן גט (*ונתינת) [*ובנתינת] הגט לא היה מעכב רק להתירה לשוק לפי דברי' משמע שהגט אוסרו בקרובותיה והיא *כגרושתו ה"נ ל"ש ולא דמי לסרים שחלץ ואיילונית שחלצו לה דלא פסלה דהתם סימני איילונית וסרים מוכיחים עלה וליכא למיטעי ועוד הביא ראיה מפ"ב דכתובות גבי מעלין משטרות ליוחסין דמסיק אלא דכתב ביה ואני פלוני כהן לויתי מפלוני מנה וחתימי סהדי ומשמע התם (*דמאן) [*דלמאן. מ"י] דאית ליה מעלין אכולה מלתא מסהדי וסומכין על כך אפילו להקל וביוחסין עשו מעלות *) הכא נמי בגט דכתיב אנת פלונית דהות אנתתי מן קדמת דנא (*משמע) דיש להחמיר בגרושה לכהן והאריך

[*דהא גבי אהלויי קאמר שמא עיניה נתנה באחר ולא (מהימן)(מהימנה)[במגו דאי בעי אסרה עצמה בנדר. ומ"י לפי' (האלפס) דפי' דמיירי באונס לא הוי מגו דאם היתה אוסרת עצמה בנדר היתה מפסדת כתובתה ועתה אומרת שנאנסה ולא תפסידה כתובתה וה"ה בנדון דידן ליכא מגו דאם היתה אוסרת עצמה לו בנדר היה צריך ליתן לה כתובתה ולכן אמר שזינתה שהפסידה כתובתה ולכן נ"ל שהיא מותרת לו (עכ"ל רבינו האלפס)]:

*) גירסת מהר"ל מפראג כ"ש הכא בגט וכ"ג רמ"א.

ואני קצרתי. ונחלקו עליו ר"י הלבן ורא"ש וכתב ר"י הלבן נראה לי דאשה שאמרה לא קדשתני כמו הרישא דההיא מתניתא דהאומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני כו' אם היא כפאתו לגט לאחר כן לא מיתסרא בקרוביו ואין זה כמודה לדבריו שאומר קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים (*בשטר פי' ר"ח) [*בשיטת פי' ר"ח. מ"י] כדאמרינן בסיפא דמתני' כשהוא אומר לא קדשתיך והיא אומרת (*לא) קדשתני בשלמא מבקשין לחיי אלא כופין אמאי לימא (ליה) לא ניחא לי דאיתסר בקרובותיה דהתם [שאני] הואיל וכתב בגט וכדו פטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי כו' הרי הודה בקדושין להדיא הלכך מדרבנן אסור בקרובותיה שהרי (*לא) הודה מעצמו וכדי להתירה לשוק כתב כך אבל ברישא אם האשה כופתו על גט אינה מודה דאדרבה היא צווחת שלא קדשה מעולם אלא שקבלה מחמת חשש הנמנע לנושאה

[*תשובת ריצב"א על אשה שטוענת על בעלה שאינו יכול לבא עליה ואין לו גבורת אנשים ותובעת כתובתה וגט בב"ד ובעלה השיב כי לא מידי היתה זאת כי אם מידה המורדת ובועטת אבל גבורת אנשים לו ויכול לבעול. ועי"ז אני דן אע"ג דאמרי' ביבמות דברים שבינו לבינה נאמנת היינו בזורה כחץ כדאמר התם דאיסי קים לה בזורה כחץ ולא איהו אבל בטענת שאינו יכול לבעול איהו ידע ומכחישה אינה נאמנת ומטעמים דרב המנונא נמי לא מהימנא כיון דתובעת כתובתה דרב המנונא איירי בלא תובעת כתובתה והאריך בראיות וכתב דכה"ג אשכחן פרק האשה שלום דכי אמרה מת בעלי ואמרה תנו לי כתובתי אף ליבמא אין מניחין אותה. וכתב עוד ריצב"א אבל לפי מה שכתבתי באיגרת שאחרי כן הודה שמעון שאינו יכול לבעול כך נראה בעיני דלכאורה צריך ליתן גט וכתובה אע"ג דבזורה כחץ לא אמרי' יוציא ויתן כתובה למשנה ראשונה אלא בבאה מחמת טענה כמו שרגיל הר"י לפרש ביבמות ה"ט התם מאי לבעול ולקיומי מצות עונה אבל היכא דלא מצי ליבעל ולקיומי מצות עונה והיא מתחלה נישאת לכך פשיטא דיוציא ויתן כתובה ק"ו מאיני זן ואיני מפרנס ואע"פ דהתם מחמת מרד הכא מחמת אונס ועוד לפי מה שתעמוד ההיא דנדרים בבאה מחמת טענה ומפרשינן ליה משום דמקפדת משום דאינה נהנית כשאינו יורה כחץ לפי פי' זה יש לי ראיה דיוציא ויתן כתובה כשאין יכול לבעול דכ"ש הוא אפילו למשנה אחרונה ליכא טעמא אלא משום דשמא נתנה עיניה באחר אבל הכא הא הוא מודה. אע"פ שדקדקתי והחמרתי על האיש לחייבו ליתן כתובתה עדיין פי' לפי האיגרת שאם הודה שאינו יכול לבעול מחמת שאינו יכול להקשות יתקיים דין זה ואם מחמת שרחמה צר מחמת בתולים אם המתין ג' שנים ימתין עוד שנה כי שמעתי שיש בני אדם בענין זה שנתים ושלש שנים וגם אני הייתי כן עם אשתי הראשונה ב' שנים. הנה כאשר נראה בעיני כתבתי והנה האשה תלך ותבקש רופא לאיש וגם על הקשוי ולא תמהר לסתור בניינה כי רחמי שדי מרובים ושלום יצחק בר אברהם תנ"ב. ואע"פ שכתבתי דכשאינו יכול להתקשות יוציא ויתן כתובה מיהו תוספת לא יתן דהא כשנכנסה לחופה ולא נבעלה מיתוקם בתיק"ו בר"פ אע"פ דשמא לא כתב לה אלא ע"מ חיבת ביאה ואין כאן ביאה דהא אפילו בערויות איכא מ"ד משמש מת בערויות פטור ואפילו מ"ד חייב לכאורה אין כאן חיבת ביאה. ומיהו לפי' רב האי גאון שכתב דכל תיקו חולקים שייך כאן דין חילוקים ואין לסתור פירושו. ובה"ג פוסקים שחיבת חופה קונה מדפשיט רב אשי אם תמצא לומר חיבת חופה קונה ולא הכנתי. ודוקא תוספת אבל נדונייתא שהכניסה לו יחזיר הכל דהא קרינן ביה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי והוא לא כתב לה משלו. ואפילו בבאה מחמת טענה שכתב ר"ת דאין לה תוספת משום דמצי אמר לה אדעתא דהכי לא אוסיפת דתימא לי אפקית הנדוניא שהכניסה לו לכאורה יחזיר. ומיהו לענין תוס' אין לי ללמוד אפי' ר"ת ולדמות כאן שאינו יכול לבעול לא בעי מחמת טענה לכאורה לא שייך הכא למימר אדעתא דהכי לא אוסיפית דתימא לי אפקית דהא מידע הוה ידע שנשאת לכתחלה לכך ועדיף טובא מבעל פוליפוס ויוציא ויתן כתובה כדאיתא בתוס' והיה סבר ר' יעקב דאפי' תוספת יש לה ולא שייך למימר אדעתא דהכי לא אוסיפת ומיהו אם יכול להתקשות ויש כאן ביאה לכל הפחות הכנסת עטרה אלא שאין בו כח במירוק על זה ראוי לומר שיש לה תוספת דיש כאן חיבת ביאה בהכנסת עטרה כדרכה וביאה גמורה שלא כדרכה. ומה שכתבת דאם אינו יכול להתקשות אין לה תוספת לכל הפחות מהלה אבל מ"מ יחזיר הנדוניא אין בידי להוציא ממנו אלא מה שידוע שהכניסה לו ואע"פ שכותבין נדוניא גדולים בשטר הכתובה כי קנת היה נראה בעיני דכעין תוספת היא אלא שכותבין לכבוד הכלה. אחרי כתבי תשובה זאת מצאתי כתוב בספר הישר וז"ל ואומר אני דאשה הנבלאת לאחד ויטען על ביתו ולא יעמוד שתצא איסי ויתן לה כתובה מאחר שהוא גרם וברור לנו הדבר שהוא גרם ובבעל תלוי. כל זה העתקתי ממ"י פ' מצות חליצה. וקצרתי]:

*ועוד דקאמרינן התם בגמרא אמר רב כופין וקא פריך אלימא ארישא לא כופין איכא ולא מבקשין איכא כלומר אין צריך שהרי אומרת לא קדשתני אבל [אינו] אומר אדרבה ארישא [ולאשמועינן] דמתסר בקרוביו אפילו יתן לה גט בע"כ [*לא רצה לפי שנאסר בקרוביו] דעידי הגט הן הן עידי קדושין [*כן היה לומר ארישא דהא עדי גט הן עדי קדושין] ועוד דלא משתמיט כמו שאמר רב אסיפא דההוא אם נתן גט מעצמו, כופין אותו ליתן כתובה ועוד אמר רב הונא שלהי המגרש אשת איש שפשטה ידה [ס] וקבלה קדושין בפני בעלה כו' אבל זה אינו אומר שפשטה ידה וקבלה גט מאחר שמגרש ראשון ונושא שני והרא"ש כתב נראה לי כל גט שאינו מתיר לא לאיש ולא לאשה אינו פוסלה לכהונה והוי ככותב ונותן גט לפנויה ואע"פ שנכתב ונחתם הגט כהלכתו כדין גט מעושה בעובד כוכבים שלא כדין אפילו ריח גט אין בו ותנן נמי האשה שהלך בעלה כו' נתקדשה אע"פ שנתן לה אחרון גט לא פסלה מן הכהונה ומה שדימהו הרב ר' אליעזר מביה"ס להיא דקדושין דאמר דאין כופין דאמר לא ניחא לי דאתסר בקרובותיה שאני התם דגט צריך הוא לה וכשכופין ב"ד יאמרו גרושה היא ועל (*כן) [*כרחיה] נאסר בקרובותיה והמפרש לא ניחא לי דאתסר בקרובותיה מטעם הודאה לא יפה כיון וכ"כ ר"ב. ומה שדימהו למעלין משטרות ליוחסין דאכולה מלתא קא מסהדי נראה לי דלא דמי דוקא התם שהעדים באים להכשיר השטר (*ולעדות) ולעזרת המלוה ואם לא היה כהן ונכתב כהן היה השטר פסול הלכך יש לנו לומר שידעו שכהן הוא דאלמלא כן לא היו חותמין וגם מלוה מידק דייק ולא הוה מחתים ועוד ראיה מפרק רבן גמליאל וחכמים אומרים יש גט אחר גט ומאמר אחר מאמר אבל לאחר בעילה וחליצה אין כלום ומה שדימה הרב מביה"ס נדון זה לחליצת מעוברת דשמה חליצה התם אנן סהדי בשעת החליצה היתה זקוקה ליבם. בספר החכמה בסי' שפ"ד כתב הרא"ש בתשובה דהיכא דאחד מן העדים לא ראה נתינת הטבעת אין לבטל בכך הקדושין חדא דחוששין לדברי רב פפא דאמר חוששין לקדושין ואע"ג דבסמ"ג [*דבה"ג. מ"י] פוסק כמאן דאמר אין חוששין מ"מ ראיתי מעשה ולא היה כח ביד המתירין להוציאה בלא גט ועוד אם עד רואה דבר מוכיח ונראה (*שיכול) [*יכול] להעיד ונדון כאילו ראה גוף המעשה כדאמרי' בגיטין ובקדושין וב"ה אומר הן הן עדי יחוד הן הן עידי ביאה [ואמרינן] בכ"מ במנאפין עד שיראה כדרך המנאפין עיין פרק המגרש תשובת הר"ם: הגה"ה אי חיישינן לקלא ומעשה שקדש אחד בעדים קרובים עיין בסמ"ק במצות לקדש בסופו: תקלב כתוב בתשובת הגאון ז"ל כל הני פסולי עדות דרבנן כגון הרועין והגבאין והמוכסין אם קדש בפניהם אפילו שניהם מודים לא תפסי קדושין כלל ואין צריך סימט גט דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינן רבנן לקדושין מניה ורב אחא גאון כתב דצריך גט מהא דגרסינן נראה דברי ר' טרפון בשן ועין ודברי ר' עקיבא במאי איברים הואיל ומדרש חכמים הוא ורברבתא אמרי א"כ קרובים נמי מדרש חכמים הוא דכתיב לא יומתו אבות על בנים לא יומתו בעדות בנים ומסתברא דהדר קדשי קדושי תורה ואי לא בעי יהיב גט מספק ואפילו הכחישה האשה העדים צריכה גט מספק וכן כתב רב האי גאון עד כאן לשון העיטור: תקלג [דף סה ע"ב] ומודה בנתגרשה מן האירוסין דלא אמרי' הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה שאין לבו גס בה משמע הא יש עדי ביאה צריכה גט (*והלכתא) [*והלכך] פסק ר"ב דאדם שבא על הפנויה וראו עדים מבחוץ דצריכה הימנו גט דאמרי' אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עליה אדם אחר [*בעדים] ובעל אחר כך צריכה גט משני והמיימוני פליג פרק עשירי דאישות: תקלד המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו אפילו שניהם מודים וכן פירש בעל הלכות גדולות אמנם בסוף הסוגיין אמרי' מאי הוי עלה רב כהנא אמר אין חוששין [ורב (*פפא) [*פפי] אמר חוששין] ולא נפיק הלכה כמאן וראוי להחמיר כן פירש הרא"ש: הגה"ה המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו אומר ר"ב דהא דאמרי' בכל דוכתא ובפרק המדיר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעיל לשם קדושין איירי שיש שם עידי יחוד ולא עידי ביאה וכ"כ דאמרי' פרק הזורק הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה ופרק המדיר גבי כאן נמצאו כאן היו שם פי' עכ"ה: תקלה הגה"ה אדם שגירש אשה מן האירוסין קודם שהכניסה לחופה ותובע ממנה הכסף או הטבעת שנתן לה בתורת קדושין מסקנת התלמוד פ' מי שמת בין שהרגיל

חדושי אנשי שם

ואמר לי בהכי חיישינן למנהג לנאות שזה לא החזיק שליחות בפנינו עד שיעשה עליו רשע במתכוין הלכך לא מהימן לומר טעיתי ודו"ק: מהר"ם [ס] לשון הגמרא אשה שפשטה ידה וקבלה קדושין בפני בעלה אמר רב הונא מקודשת כדרב המנונא דאמר האשה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה בפני בעלה כו' ובתר הכי איתא התם מלתא דרב הונא אתריתא אהא דשלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קדושי תורה מאי ומסיק התם אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש שני ונושא ראשון לא מאי טעמא אתי למימר מחזיר גרושתו מן האירוסין וכ"ל דהשתא מייתי ראיה מדלא אשתמיט רב הונא נמי דאם פשטה ידה וקבלה גט מאחר דתהא נאסרת בו לראשון שלא יאמרו מעיקרא גירשה ראשון הואיל וקדשה שני וחזר וגירשה והיא אסורה להחזיר לראשון משום מחזיר גרושתו אלא יגרש ראשון ונושא שני ומדלא אשתמיט הכי ש"מ דאין כח בגט זה של שני שבא על הנס בכדי לאוסרה על הראשון שהרי אין קדושין שני תופסין באשת איש והכי נמי דכוותה כיון דלא הוו קדושי הפריץ של כלום כמו שהוכיח רא"ש ור"ת לעיל הרי גט של הנס הוא ואין בו כדי לאוסרה לכהונה: דהוי

הוא הקטנה בין שהרגילה היא אין מחזרת לו הקדושין גזרה שמא יאמרו אין הקדושין קדושין ויבואו להתירה באחותה בחייה אבל הדין לא נתברר דהא איפליגו תנאי אי קדושין לטבועין נתנו ולא איפסיקא הלכתא כמאן לטבועין פירוש כשנתן לה הקדושין כאילו נטבעו ליה ולא ישוב עוד אליו אבל בקדושין על תנאי ולא נתקיים או בקדושי ספק מוכח פרק המדיר בסופו דלכ"ע לאו לטיבועין ניתנו עד כאן מצאתי : [דף נט ע"א] הגה"ה האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום (*ובא) [*ולא בא] אחר וקדשה וחזרה בה ר' יוחנן אומר חוזרת אתי דבור ומבטל דבור וקי"ל כוותיה ולא נימא נתינת מעות ליד האשה כמו מעשה הוא אלא כדבור משוין ליה תקלו וש"מ דכל שליחות קודם שנגמר יכול לבטלו דאתי דבור ומבטל דבור ורברבתא אמרי אפילו שליחות בקנין ולא עדיף קנין מנתינת מעות ליד האשה דלאו מעשה הוא וקנין נמי לאו מעשה הוא והא דתנן וכן היא שנתנה רשות לשלוחה לקדשה וחזרה בה דחוזרת אפילו בקנין הוא תקלז וכן בגיטין אם עשתה שליח לקבלה בקנין חוזרת קודם שנעשה השליחות דכל מעשה שאין גמור אין מעשה דקנין לשליחות כנתינת גט ביד השליח הוא דכל כמה דלא מטא גיטא לידה דבור ודבור הוא עכ"ל העיטור עכ"ה : הגה"ה תשובה המקדש בעד אחד אין חוששין נראה דאפילו גט לא בעיא מדקאמר אין חוששין וכ"ת נצריך לחומרא כמלאת פוסלה לכהונה ואי משום קלא דמקמי נשואין הוי קול ושוברו עמו אבל אי מעיקרא נפיל עליה קול דקדושין גמורין ואח"כ נודע שלא קדשה כי אם בעד אחד אי לא מבטלי קלא צריך גט כדרב ששת דהלכתא כוותיה באיסורי אמנם אבי העזרי פסק כרב וכרבי יוחנן דירושלמי דמבטלינן קלא ושלום מבר"ב :

סליק פירקא

עשרה יוחסין תקלח [דף עג ע"ב] נאמן המוכר לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ודוקא כשמקחו בידו והטעם פרש"י ז"ל דרמי עליה למידק עליה שלא לחזור מזה וליתן לזה שלא נמכר לו דקם ליה במי שפרע הלכך מידק דייק אבל בזמן שאין מקחו בידו ושניהם אוחזים בו אינו נאמן דכיון דלא רמי עליה תו לא דייק לזכור מי הוא : ונחזי זוזי ממאן נקיט האין מקחו בידו פריך (*ולפי) [*לפי] שיטת רש"י ז"ל דס"ד דלא קיבל המעות אלא מא' מהם הא ודאי מדכר דכיר זוזי ממי קבל וקשה דמפני מה יש להאמינו טפי מעד אחד דמעלמא ונראה לר"ת כפר"ח דאכשמקחו בידו קאי דאז הוא נאמן מטעם מגו דאי בעי אמר לא מכרתי אי נמי חזרתי וקניתי אבל אין מקחו בידו אין נאמן דאז לא שייך מגו ופריך וניחזי זוזי ממאן נקט דהכי נמי דמקחו בידו מ"מ אמאי נאמן אם קבל המעות מא' מהם והוא אומר לא נתרציתי אלא לזה ולא לאחר דנאמן בכל ענין [משמע] ואמאי מגו במקום עדים הוא דאנן סהדי דלאותו שנתן המעות נתרצה ובפ"ק דב"מ [*דף ב] פריך וליחזי עזי ממאן נקיט התם כו' התם [*ע"כ] מיירי באין מקחו בידו דהא שנים אוחזין בטלית על כן פירש [*ר"ת] התם בע"א וע"ש ורש"י ז"ל פי' שם לפי שיטתו דהכא : תקלט [דף עד ע"א] בשודא דדייני פרש"י כגון שאינו תלוי בטעם אלא הכל תלוי בפיהם של דיינין כההיא דכתובות פרק מי שהיה נשוי [*דף פה] דאמר נכסיי לטוביה ואתו שני טוביה שניהם קרובים שניהם שכנים ואמרינן שודא דדייני למי שירצה הדיין לומר נראה [*לי] שזה היה רגיל אצלו יותר ולכך נתן לזה וכיון שפסק כן אם בא לחזור אין חוזר (*לפי) [*ולפיכך] אינו רוצה לחזור ולדון שמא יטנו לבו לצד אחר ולר"ת נראה יותר לפרש שהדיין יעשה כמו שירצה והכא ניחא טפי כפי' ר"ת וכן ההוא דכתובות נראה כפי' ר"ת דאמר רב נחמן לרב ששת הדא דהא דיינא ומר לאו דיינא ואי בסברא תליא מלתא מה לנו לדיין קבוע אבל לפי' ר"ת דברצון הדיינין תלוי צריך ב"ד קבוע דהפקר ב"ד היה הפקר דוקא בדיין קבוע ועוד ראיה מפ"ק דגיטין [*דף יד] כל מה שירצה שליח יעשה ומפרש התם משום דשודא עדיף משמע כפר"ת ע"פ מי שהיה נשוי : נאמן אדם לומר זה בני בכורי עיין פרק יש נוחלין : תקמ [דף פב ע"א] כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהם פרש"י ז"ל אפילו עם כמה נשים [*ס"א עם נשים הרבה] משמע דלפי' הא דתנן לא יתייחד אדם עם שתי נשים דוקא נקט שתי הא ג' ד' שרי [באין עסקו עמהם] ואין נראה לר"י לחלק בין הרבה למועט והכי פי' מי שעסקו עם נשים לא יתייחד עם נשים אפילו באשתו עמו והרב אלחנן אומר לרבותא נקט מי שעסקו עם הנשים דמהו דתימא בעבידתיה טריד ושרי ואפ"ה אסור כמו שאר אנשים דעלמא : לעיל [*דף עד] תקמא נאמן הדיין לומר כו' אבל אין בעלי הדינין עומדים לפניו אין נאמן פי' בדיין מומחה דדן יחידי אפילו בלא קבלוהו עליהם או בדקבלוהו עלייהו הלכך אין נאמן אלא כאחד מן השוק כדתניא בתוספתא וכן שליח לאחר שיצא שליחותו מידו אין נאמן אלא כאחד מן השוק : תקמב ושאלתם אשה שטוענת על בעלה ישען על ביתו ולא יעמוד מן הדין היה לה להיות נאמנת אע"ג דבאינו יורה כחץ אינה נאמנת לפי משנה אחרונה דמסכת נדרים פרק בתרא היינו לפי דאפשר לה להעיז פניה בפני בעלה במלתא דלא ידע בה אי משקרא אבל בישען דידע בה אי משקרא אי לא הלכך מהימנא כההיא דאמר רב המנונא אשה שאומרת גרשתני נאמנת משום דאינה מעיזה פניה בפני בעלה לומר גרשתני הכא נמי ל"ש ומהימנא אבל בדורות הללו שיש חצופות ועזות אין ראוי להאמינה ועוד שיש קצת סברא והמתלא שמשקרת שהיו לו כבר בנים מאשה אחרת ואע"ג דשמא שוב נתקלקל אעפ"כ לא מהימנא לה בדורות הללו ושלום מבר"ב וכן מצאתי שכתב ר"ת דלא אמר רב המנונא דמהימנא אלא במילי דאתי מידו לידה כגון נתינת הגט אבל במילי דלא אתי מידו לידה כגון דאמרה שאין מתקשה לא מהימנא : תקמג [דף פא ע"א] מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד נראה לרבינו יעקב דאורלינ"ש לפרש כל מלתא בפנויה דמלקין על היחוד בפנויה ואין אוסרין על היחוד דפנויה לאוסרה לכהן ואפילו נתייחדה עם הפסול דאי באשת איש מיירי פשיטא דאין אוסרין דאין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קנוי וסתירה ועוד דאמר מיד [רב אשי] בתר הכי דאין מלקין על יחוד דאשת איש שלא להוציא לעז על בניה ודוחק לפרש דמלקין על יחוד בפנויה ואין אוסרין על היחוד מיירי באשת איש ומיהו למאי דמסיק בפ"ק דכתובות [*דף יג] [ע] אפילו תימא ר' יהושע מעלה עשו ביוחסין [פי' אפילו לכהונה קשה לפי' זה דא"כ לא משני מידי כיון דהכא נמי מיירי ליוחסין וקאמר דאין אוסרין וי"ל דלעולם מיירי הכא נמי ליוחסים ושאני התם דאינה נאמנת משום דמודה היא שנבעלה אך שאומרת שלכשר נבעלה ולא לפסול ומזה לא מהימנא אליבא דר' יהושע אבל הכא דאין אוסרים היינו משום דאינה מודה שנבעלה] . [כ"ה במרדכי של רמ"א] א"כ אוסרין על היחוד לכהן לדברי ר' יהושע אבל לרבן גמליאל כשירה [*ואתיא מלתא דרב דלא כר"י אלא כר"ג דהלכתא כוותיה והא דקאמר הספר אפילו תימא ר"י נ"ל דלא מיתוקם למסקנא] . [כ"ה במרדכי של רמ"א] וא"ת והא בפרק שני דכתובות תנן ע"י ממון מותרת לבעלה ודקדק רבינו יעקב דאורלינ"ש הא סתמא אסורה ופי' באשת כהן וא"כ קשה לרב (*מהכא) [*דהכא] דקאמר אין אוסרין על היחוד יש לומר שאני התם (*שנחשדה) [*שנחבשה] ששהתה [*עמו] כמה ימים והא דרב מיירי שנתייחדה שעה אחת אין לחוש דאם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת כהן בעלה : סליק.פירקא וסליקא לה מסכת קדושין

שאנן פרק המוכר הבית במס' בבא בתרא : פנים בדבור באבי העזרי כו' עד חומר בקדש ט' : הגה"ה עיין פרק מרובה בחיבורי שם הארכתי והבאתי האשר"י : פרק שני תקמה מעשה בראובן שאמר לשמעון בלשון לע"ז פירט"א מוי"י טו"ן אנייא"ו לקדש בו אשתי והשיב שמעון בלע"ז אבניי"ר טיי"ן וקדש בו ראובן אשתו וחתמו הכתובה בו ביום למחר אמר שמעון לראובן תחזיר לי טבעתי וכששמעה האשה חרה לה מאד ואמרה לבעלה למה קדשתני בטבעת שאינו שלך [פ] יש אמרו שאין הקדושין כלום מידי דהוה אקדשה בגזל ובחמס ובדבר שאינו שלו דאינה מקודשת ועוד דגלתה האשה דעתה דלא ניחא לה ובאו לפני מורה אחד ואמר כי הקדושין קדושין אך להפיס דעתם צוה לקדש בצנעה בפני עדים בטבעת שלו בלא ברכה ובא מורה אחר והפריסם ואמר שלא היו קדושין ויען המורה הראשון הקדושין הראשונים קדושין גמורין הן דלא מיבעיא האי לישנא שאמר בלע"ז אבניי"ר טיי"ן דמתנה גמורה היא כמו הילך אלא אפילו אמר ליה בלשון פירט"א שהוא שאלה בלע"ז וחוזרת בעיניה אפ"ה הואיל ואדם יודע שאינו יכול להתקדש אם תחזיר בעין גמר ונתן לשם מתנה כדאמרי' גבי מקדש אחותו וכה"ג נמי אמרינן במס' שמחות השואל חלוק מחבירו לילך לבקר החולה ומת קורע ומשלם לו דמי חלוקו ואם שהם שאנו אינו קורע ואי משום שהאשה הקפידה במה שקידשה בטבעת זו דברים שבלב אינם דברים וגילוי דעתא [דהשתא] לאו מלתא היא ואפילו אמרה בפירוש אינו הייתי יודעת שלא היה שלך לא היתה רצוני להתקדש אין בדבריה כלום דדברים שבלב אינם דברים כדאמרי' פרק האיש מקדש והשיב המורה השני כיון שהצרכת קדושין שניים א"כ הראשונים פסולים והכתובה שכתבו בו ביום פסולה היא שהיא מוקדמת ונמצא שוהה בלי כתובה והשיב המורה הראשון להפיס דעתה צויתי לקדש ולא משום פיסול קדושין שהרי אם משום פיסול צויתי לקדש ושם לא היתה ברכה היה לי לאוסרה מטעם כלה בלא ברכה ועוד אפילו לדבריך שהקדושין הראשונים פסולים מ"מ הכתובה אין לפסול משום מוקדמת הואיל ושוב נתקדשה כדמוכח פ' האיש מקדש גבי האוחז שטר כתובה בשוק מהו עד דמסיק באתרא דכתבי והדר מקדשי לא חיישינן והרצו הדברים לפני הרב מהאג"ן והורה דהוו קדושין כמו שאפרש ואח"כ עברו רבי יוסף נכדו ואחיו דרך עליהם ושאלו להם והשיבו שהקדושין הראשונים לא היו קדושין והשניים שהיו בלא ברכה היו מכוערים והצריכו גם לחזור לקדש ולברך ושלחו הדברים לפני הרב מהאג"ן אם יסכים לגרש והשיב וז"ל תהלת הוראה זו לקלקלה תקנתם אשת ישראל אשת כהן אם יארע מעשים כזה מה תאמרו ואפילו באשת ישראל נמי ראו כמה [קשה] גירושין שהתירו לדוד א] ליהד ולא התירו לגרש ועוד אם יגרש אחד מהם יחזור בהם ועוד אי משום ברכה תזקיקהו לגרש עבירה היא משום ברכה לבטלה שאינה צריכה כדאמרי' גבי תפלין וכן ביומא שהתירו לכהן לקרות בחומש הפקודים על פה ולא להביא ס"ת אחרת ולברך משום ברכה שאינה צריכה *ולא על חנם תגרשו מבית תענוגיה והקדושין ראשונים אין בהם בית מיחוש הואיל וידוע שאינה מתקדשת אלא במתנה או במכר אין לשמעון אלא דמיו ועוד כי שמעון הודה שבמתנה נתן לו אע"פ שלאחר כן שאל הטבעת שהשאילו אין בדברי האחרונים כלום ואפילו לא הודה הוה ליה קלא דבתר נישואין ולאו כלום הוא ועוד אפילו אם תמצא לומר דקדושי טעות הוו כיון דבעל אח"כ קנה ולא בעי ברכה ושני בברכה שנעשית בתחלה לשם נישואין ואע"פ שקדושין ונשואין הוו בטעות כדמוכח פרק [האיש מקדש] קדשה בטעות או בפחות משוה פרוטה וכן קטן שקדש אע"פ ששלח סבלונות כו' ואם בעלו קנו משמע שאין צריך תו לא ברכה ולא כניסה לחופה וכן משמע פ' ד' מיתות גבי המסית בניו ובנותיו סמוך לפרקן וכו' עד עליו הכתוב אומר ופקדת נוך ולא תחטא ומשני סמוך לפרקן שאני והשתא היכי שרי הא אתי למבעל בלא ברכה דקדושין ונשואין של קטן אינם אלא כמטייל עמה בבית דלא תקינו ליה רבנן קדושין ונשואין כדאמרי' ביבמות פרק חרש דאשתו פטורה מן החליצה ומן הייבום עוד תניא התם פרק חרש [חרש] שוטה וקטן שנשאו נשים פיקחות אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה אין לה עליהם כלום רצו לקיימן יש להם כתובה והתם על כרחך קדושי קמאי לא הוו קדושין אפילו מדרבנן כדאמרינן דחרש ושוטה לא תקנו להו רבנן קדושין . ועל כרחך האי רצו לקיימן לאו משום דבעי קדושין חדשים וברכה דא"כ מאי למימרא אלא רוצה לומר דבשתם בעילה נעשית אשתו ובהכי שני ובהדיא אמרינן עלה בריש כתובות בירושלמי רבי אלעזר בשם רבי חנינא והוא שבא עליה משנתפקח ומשנשתפה אבל לא בא עליה לאחר שנשתפה או נתפקח אפילו כתובה מאה מנה אין לה . עוד תניא ביבמות פ' בית שמאי יבם קטן שבא על יבמה גדולה תגדלנו וכ"ת משום דביאת קטן כמאמר בגדול מדרבנן ולכך הועילה ברכה של קטנות מה בכך מ"מ חופה אין לה אפילו מדרבנן דאפילו יבם גדול בלא ביאה לא מהניא חופה ביבמה להיות כנשואה ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה דאין יבמה קונה אלא בביאה דאפילו לדברי ר"ת שפי' שהיבמה אוכלת בתרומה מן התורה לא מהניא לה חופה מדרבנן להאכילה בתרומה כדתניא בהדיא בתוספתא דאין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ולא היבמה עד שתבעל אלמא דאין לה חופה כלל א"כ היאך תגדלנו ה"ל כלה בלא ברכה אלא ודאי כיון דעשו ברכה וקדושין כל דהו [לא חיישינן טפי] ועוד תדע דמה מהניא ברכת נשואין לכל יבמות הא זימנין דמוקי נפשיה עד שלשים יומין ואע"ג דמצות יבמין מדרבנן מקדש ואח"כ בועל . ועוד לא ולמד מדשמואל בשם ר' ישמעאל ביבמות ובכתובות ובנדה באשה שקדושיה בטעות שאפילו בנה מורכב על כתיפה ממאנת והולכת משמע דאי בעיא ממאנת ואי בעיא יתבה תותיה . ועוד דמסתבר דכלה בלא ברכה דאסירא היינו בלא חופה אלא דנקט בלא ברכה לפי שעושין ברכה בשעת נשואין ופ"ק דכתובות א"ר יהודה אף בבית האירוסין מברכין אותה לפי שמייחדין אותה קודם כניסה לחופה היינו כדי שיחשב כניסת חופה משעת אירוסין וביהודה שנו כדאמרינן התם ועיקר הדבר תלוי בחופה דכל ביאות אירוסין כביאות זנות היא כל זמן שלא נכנסה לחופה אבל משנכנסה לחופה הרי היא כאשתו לכל דבר ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה ואפילו בלא ברכה כדמוכח פרק נערה שנתפתתה גבי התם אגר דידיה לנשואין ובשום מקום לא מצינו ברכות מעכבות וכי תעלה על דעתך דאם אין עשרה במדינה לא תכנס אשה לפי שברכת חתנים בעשרה . ועוד אמרי' פרק הניזקין מעשה בארוס וארוסה שנשבו לבין העובדי כוכבים והשיאום זה לזה אמרה לו בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך אבל משום כלה בלא ברכה לא נמנע מליגע בה ותו לא מידי שמשון בר' אברהם זלה"ה . תקמו עוד השיב על אחד שקדש כו' ובא מעשה לפני רש"י באחד שקדש ונמצא אחד מעידי קדושין קרוב או לא היה שוה פרוטה והשיב אע"פ שצריך לקדש פעם אחרת אין צריך לא כניסת חופה ולא ברכה אחרת של אירוסין ונשואין ואע"פ שצריך לקדש פעם אחרת ונמצא שהיתה החופה קודם הקדושין מה בכך הרי קטנה שהשיאוה אחיה ואמה אין הקדושין קדושין עד שיגדלו ויבעלו ואמרי' פרק הכותב קטן שהשיאו אביו כתובתו קיימת שעל מנת כן קיימה ואמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים כו' נמצאת חופתו קודמת לקדושין :

פרק שלישי תקמז נשאלתי על אשת איש שאמרה נבעלתי ברצון וכתבו התוס' שאם רצה הבעל לקיימה ולומר איני מאמינה הרשות בידו וראיה משילהי נדרים האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה ואינה נאמנת אבל מספקא לן אי מצי לאפוקה [בלא] כתובה או לא נראה לי לפי משנה ראשונה נאמנת [ומפקעת] אע"ג שחזרו לומר תביא ראיה לדבריה ואינה נאמנת לא בשביל טובתה אמרו כן אלא בשביל טובת הבעל כדמפרש טעמא שלא תהא תולה עיניה באחר ומקלקלת את בעלה הלכך אם בפני עדים אמרה כן יכול הבעל להוציאה בלא כתובה דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ומיהו אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה נראה דנאמנת מידי דהוי אאשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני או טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני נאמנת אם נתנה אמתלא לדבריה כדאמרי' פרק שני דכתובות והאיש שאמר שאשתו נבעלה ברצון לפניו והיא טוענת ואין עדים בדבר

הגהות ממסכת קדושין ושייך לפרק האיש מקדש

תקמד **מעשה** בראובן שתבע שמעון תן לי עשרה זהובים שנדרת לי שאדבר עליך אל השר והשיב שמעון אמת נדרתי לך אבל מחמת יראה שהייתי ירא פן תקלקל פניי נגד השר ולא היה שום קנין והשיב המורה שחייב ליתן לו דה"ל כפועל ואין צריך קנין ומה שטוען שמחמת יראה נדר לו אין בדבריו כלום מדאמרי' פרק האיש מקדש האומר לשלוחו הבא מן החלון כו' אע"פ שאמר ב"ה לא היה בדעתי כי אם מאלה ב"ה מעל דדברים שבלב אינם דברים ה"נ הואיל ולא פי' שמיראה נדר חייב ליתן לו : נטר שחקקו וכו' עיין בתוספות

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ע] דתנן בפ"ק דכתובות היתה מעוברת אמרו לה מה טיבו של עובר זה מפלוני וכהן הוא רבי יהושע אומר אינה נאמנת ופריך לה בגמ' הא דאמר רב הכא אין אוסרין על היחוד : [פ] תשובה זו כתובה בתשובת מיימוני הלכות אישות

הגהות מהר"ם מטיקטין א] בסנהדרין פ' כ"ג בענין אבישג :

גרלה דלאין נאמן להפסידה כתובתה אבל בענין לאוסרה עליו שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא אא"כ חוזר בו ונותן אמתלא לדבריו ומה שכתב מורי דהבעל נאמן במידי דידע דאיכי ידעה ביה דלא משקר כדאמרינן שילהי נדרים גבי דידה [בשמעתא] האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת כו' ומשם דנתי כבר על האשה שאמרה בפני בעלה ישען על ביתו ולא יעמוד דמהימנא מהאי טעמא וכוונתי למה שכתבתי בשם ריב"א ביורה כחך לא ידע אעפ"כ לא ראיתי לעשות מעשה כי כל זה אינו ראיה לגבי בעל שאמר ראיתי אשתי שנבעלה ברצון להאמינו דאיכי בזיזא מיניה וירילא לשקר אבל איהו לא בזיז מינה תדע דהא שלהי פ' הכותב פריך לרב מכתובה דאין עמה גט דתנן במתני' הרי אלו לא יפרעו *וכתובה מיהא מיגבה ליסני דהבעל נאמן במגו דאי בעי אמר זינתה אלא על כרחך בעל לא מהימן לומר זינתה להפסידה כתובה ותנאי כתובה מטעמא דפריסית ועוד כיון דלא נפקא לן בנאמנות דבעל רק לענין להרויח ממון דהאי עיגונא לא [שייכא] ליה בדידיה לא (מהימנא) [מהימן] לה[ובעי]למיתב לה כתובה [אף]ממדרש כתובה [נלמד] שהרי אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי ותדע דהאשה גופא שאמרה מת בעלי תנו לי כתובתי אינה נאמנת ואפילו לינשא אין מתירין אותה כיון דמעיקרא אדעתא דממון אתא כ"ש שהבעל כאן וכל שעה אדעתא דממון אתא דלא מהימן ואע"ג דעכשיו יש עגון כמו כן גבי בעל כיון דאגידא ביה ואסור לינשא מתקנת ר"ג מ"מ בשביל תקנת ר"ג לא איסתני דינא מכמות שהיה בימי חכמי התלמוד ואין חכם ונבון רשאי לחדש דבר מעתה להקל זולתי להחמיר ואף לענין ממון כתובה ותנאיה אם לא נגזר במנין בפי' ומאור הגולה על כתובה ותנאיה לא נהגה להאמין לבעל היכא דאמר זינתה ושלום מב"ב עיין בפנים בדבור מעשה באחד שאסר אשתו עליו [א] כו' עני המהפך בחררה עי' פ"ק דב"מ גבי פירש טליתו עליה בקלרה :

פרק רביעי נשאלתי על עסק ראובן שנתן ממון לשמעון שיתן גט לאשתו וגם מעלה לה מזונות והכל כדי שיקחנה נראה לי דלגל במים אדירים והעלה בידו חרס ולא תעשה מחשבתו ולא תנשא לו כלל מפני שנראה כמוסרין נשותיהן זה לזה דהכי אמרי' פרק המגרש ה"ז גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני [הרי זו לא תנשא] לא לו ולא לאחר ואמרינן [לא לו] שמא [יאמרו] נשותיהן נותנים במתנה [ולא] לאחר דבעי לקיומי לתנאיה וכ"ש בנדון זה שמעלה לה מזונות ונתן ממון לבעלה כדי שיגרשנה שאסורה היא לו :

עוד מצאתי הגהות בפסקי קדושין

המקדש *בעד אחד אין חוששין לקדושי' נראה דאפי' גט לא בעי מדקאמר

*שייך לפרק האומר וגם בפנים כתוב שם בסופו גם בתשובת מיי' להל' אישות סי' ב' :

אין חוששין וכ"ת נצריך לחומרא נמלא אתה פוסלה לכהונה ואי משום קלא דמיקמי נשואין הוי קול ושוברו עמו אבל אי מעיקרא נפק עליה קול דקדושין גמורין ואח"כ נודע שלא קדשה כ"א בעד אחד אי לא מבטלין קלא לריכה גט כדרב ששת דהלכתא כוותיה באיסורין אמנם אבי העזרי פסק כרב וכר' יוחנן דירושלמי מבטלי' קלא ושלום מב"ב : *אשר שאלת על ראובן

*תשובת מיי' בהל' אישות סי' ג' ובפנים פ' האומר :

שלח לקדש לו לאה וכאשר בא שמה הושיב שמעון השליח חשובי הקהל כמו שרגילים לעשות והראה להם ההרשאה שמינהו ראובן שליח לקדש לו לאה ובירר להם עדים לקדשה לראובן בפניהם ובשעת הקדושין כשהיה לו לומר הרי את מקודשת לראובן אמר לי ואמרו העדים למה לא אמרת לראובן ונשבע השליח כסבור היה לומר לראובן וח"ו לא נתכוונתי לקדשה [אלא] לראובן ועוד כי אשה יש לי ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת ואם אמרתי לי לא היה רק מחמת דחיפת הבחורים וחזר שנית וקדשה לראובן ושאלתם אם לריכה גט מהשליח שקדשה לו כ"ל שא"ל גט מהשליח דקי"ל הקדש בטעות אינו הקדש והמכוון לומר מעשר ואמר שלמים ואמר עולה ואמר שלמים לא אמר כלום והוי חולין גמורין ומהימן לומר שכן היה בדעתו להוליא מפיו וטעה והוליא בע"א ואפילו אוכים אחרינא סמיך עליה ושוחט הבהמה בחוץ ולהאכיל תרומה לזרים דעד אחד נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא דאע"ג דאיתחזק לן ביה איסורא כל כמה דלא אמר דאטעייה לדיבוריה הא לא מקרי איתחזק איסורא אלא (דאף) לדברי העד הבא להתיר האיסור מכאן ולהבא מודה הוא דמעיקרא אסור היה כגון ההיא דרים פ"ק דגיטין גבי ב"כ וב"כ דאיתחזק איסורא דאשת איש אף לדברי השליח ועוד אפילו היכא דאיתחזק איסורא [אשכחן] דעד אחד נאמן היכא דהוי בידו מידי דהוה אשחיטה והפרשת תרומה ומעשר דאיתחזק איסורא ואפילו מה שהעד המעיד הוא מותר מ"מ מעיקרא היה הכל אסור דקודם שחיטה היה הכל אסור וקודם הפרשה היה הכל טבל ואסור וסמכינן עליה כשאומר שחטתי והפרשתי תרומה ומעשר משום דבידו וכן פירש רש"י ז"ל פ"ק דגיטין וכן נמי משמע פ' האשה רבה וה"כ מהימן ליה במאי דאמר טעיתי ולא נתכוונתי לומר לי אלא לראובן משום דבידו לגרשה ואע"ג דבמסקנא כתב דבעל שאמר גרשתי אינו נאמן דהואיל ובידו לגרשה [ל] ליכא מאן דפליג במתני' ובטעמא אחרינא ליכא להימניה אלא משום הואיל ובידו לגרשה וכן פירש שם רבינו שמואל בנדון זה כ"ש וכ"ש דנאמן לומר טעיתי ונתכוונתי לומר לראובן ואמרתי לי דהואיל ובידו לגרשה ורגלים לדבר יש שהוא כדבריו שטעה שהרי בתחלה בירר העדים לקדשה לראובן וכן אמר בפני חשובי הקהל שהוא שלוחו של ראובן והרשאתו בידו ועוד כיון דחזקה שליח עושה שליחותו סברא הוא דמהימן לומר טעיתי ואמרי' נמי בירושלמי פרק האומר [האומר] לשלוחו לא וקדש לי אשה והלך וקדש לעצמו כו' לא הוחזק השליח בעדים והוא אומר לעצמי קדשתיה והיא אומרת לראשון האומר לאשה קדשתיך והיא אומרת לא קדשתני אמר איני יודע חזקה לשני הוחזק השליח בעדים הוא אומר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון חזקה לראשון אמרה איני יודעת שניהם טתנין גט ואם רלו האחד נותן גט והאחד כונס אלמא היכא דהוחזק השליח בעדים אע"ג דאמר [לעצמי] קדשתיך אמרי' דודאי [היא] אמרה אמת ומותר בקרובותיה ומיהו נראה דכל זמן שעומד בדבריו שקדשה שהוא אסור בקרובותיה דשוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא אלא כ"מ לענין זה דאי הדר ביה ואמר כסבור הייתי שקדשתי לעצמי ועכשיו נזכרתי שקדשתיה לשולחי מותר בקרובותיה אע"ג דשוינהו מעיקרא חתיכה דאיסורא כי הדר ביה שרי אלמא משום חזקה שליח עושה שליחותו מקלינן ה"נ מהאי טעמא מהימנינן ליה במאי דאמר לראובן כוונתי ואמרתי לי וכ"ש הכא דבידו לגרשה ואיכא הואיל כדפ"ל ועוד אפילו נתכוון הוא לקדשה כמו שאמר הרי את מקודשת לי כשייליה לדידה אם נתרלית ואם אמרה דלא נתרלית והאי ששתקה משום דלא ידעה מאי קאמר כי לא הבינה לשון הקדש ומהימנא דעד אחד נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא כי הכא דלא איתחזק מעולם שנתרלית לו ואדרבה איתחזק להפך שנתרלית לראובן ולא לשלוחו [והא] דאמרי' פרק [שני] דקדושין קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה לריכה גט כו' שמא נתרלה האב בקדושין הכא ליכא למיחש שמא נתרלית בקדושי השליח דהתם מיירי שהאב לא ידע בקדושין ושוב כששמע שתק ולא מיחה או לא שמע כלל כגון שמת אחר הקדושין קודם שנודע לו או הלך למדינת הים אבל אם כשנודע לו מיד מיחה דבר פשוט דלא בעיא גט וכן פר"י שם הכא נמי בנדון זה אם יודיעוה שהשליח קדשה לעצמו ואם תאמר שאינה חפילה תו ליכא למיחש שמא נתרלית לשליח ועוד הרי יש עדים וידוע לרבים שנתרלית להתקדש לראובן א"כ תו ליכא למיחש שנתרלית לשליח דאפילו למאן דאמר חוששין שמא נתרלה האב מודה דכי האי גוונא ליכא למיחש כדאמרי' פרק האיש מקדש הוא אומר לקרובי והיא אומרת לקרובי כפתיה ואמר ליהוי לקרוביך אדאכלו ושתו אתא קריביה קדשה באיגרתא אמר אביי שארית ישראל לא יעשו עולה (ואמר) הכי נמי כיון שנתרלית תחלה לראובן תו לא חיישינן דלמא הדרה בה ונתרלית לשליח והא דשתקה כשקדשה השליח כי היתה סבורה לראובן קאמר ואפילו רב' דפליג אדאביי התם ואמר טעמא אחרינא דלהכי לא חיישינן שמא נתרלה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה אבל לא טרח חיישינן הני מילי התם משום דמוכחא מלתא שנתרלית לקרובו דהא מעיקרא היה מתקוטט עם אשתו ואמר לקרובי ואע"פ שלסוף נתרלה לה ואמר תהוי לקרוביך אי לאו משום דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה לא היה נראה לרבא שהיה עושה איסורא ומקדשה בהיתר לקרובה דכאשר עשתה אשתו כן יעשה לה אבל הכא בנדון זה אפילו רבא מודה דלא חיישינן שמא נתרלה לשליח דשארית ישראל לא יעשו עולה ועוד כיון דמשום הפסד סעודה בעלמא רבא חייש ומש"ה קאמר דלא חיישינן שמא נתרלה כ"ש שלא נתרלית לשליח משום חרם ר"ג שהשליח יש לו אשה אחרת ובודאי לא נתרלית להיות לרה לחברתה כדאמרי' הנושא אשה על אשתו יוליא ויתן כתובה משום שהנשים מקפידות מאד על זה ועוד אפילו למאן דחייש התם שמא נתרלה הא"ב היינו דוקא כששדכו אבל בנדון זה שלא שדכו לא חיישינן שמא נתרלית ועוד שהרי פסקו שם הגאונים דלית הלכתא כרב ושמואל דאמרי חיישינן שמא נתרלה אלא כרבינא שהוא בתראה דאמר לא חיישינן וליכא למימר דלריכה גט משום דהוי קלא דקודם נשואין דכל כה"ג הוי קול ושוברו עמו כמו היכא דילא לה קול מקודשת ומגורשת דקול ושוברו עמו ה"נ הך סהדי דאמרי אמר לי אינהו נמי אמרי דמעיקרא אמר שרלה לקדשה לראובן ובתר דקדשה נמי אמר אני טעיתי ומהאי טעמא איתתא שריא לראובן בלא גט והיכי דמי קול כדאמרי' שילהי המגרש פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים שהעדים שאומרים עליהם שהעידו אינן כאן ויש לחוש אם היו כאן היו אומרים שראו שנתקדשה אבל הכא שהעדים לפנינו ואין בדבריהם ממש ולפי דבריהם איתתא שריא דהא אמרינן התם ובלבד שלא תהא שם אמתלא והכא איכא אמתלא טובא דלפי עדותם מותרת ובעידנא דאפקוה לקלא הוא אמתלא ועוד דאמרינן [בים נוחלין] כל קלא דלא איתחזק בב"ד לאו קלא הוא ס"ד דחזרנו על כל לדדין ולא מלינו שתהא לריכה גט והמלריכה גט נראה לי שפוסלה לכהונה שלא לצורך ועוד יש להביא ראיה מס"פ המגרש אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר בפני בעלה מקודשת כדרב המנונא דאמר האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה לומר גרשתני א"כ ה"נ כשפשטה ידה לקבל קדושין לראובן בפני השליח איגליא מלתא דלא נתרלית לשליח תחלה דאטו משום דשליח גופיה קדשה לראובן מיגרע גרע וקל להבין ואני כתבתי דעתי כאשר הראוני מן השמים ואיני חפץ שתסמכו על דברי להתירה בלא גט אם לא תשלחו דברים לרבותינו אשר סביבותינו ולרבני לרפת ואם יסכימו לדעת תלמידם מוטב ואם לא דעתי מבוטלת נגדם ושלום מב"ב : [ק] ראובן קדש אשה ולא אמר לה לשון קדושין וגם היה בלא שידוכין לפי העדיות שלא בחנו דבריהם אם נתרלית תחלה להתקדש לו אם לאו לריך לברר אם יש עדים שסידך ונתרלית להתקדש לו : ראובן קדש לאה וזרק לה קדושין בבגדיה ונענעה בגדיה להשליך הקדושין מעליה נראה כיון דחלר שקדשה אינו שלה אפילו זרק לארבע אמותיה אינה מקודשת כדתנן בהזורק לתוך ביתו או לתוך חלרו אפילו [עומד] עמה אינה מגורשת אבל זרקו לתוך חיקה אע"פ שראו העדים שנענעה בגדיה להשליך הקדושין מעליה אין לדמותו להא דאמרי' פ"ק דקדושין התקדשי לי במנה נטלתו וזרקתו לים אינה מקודשת דהתם לא אמרה מקודשת אני לך הכא כיון שאמרה בא וקדשני כאשר שמעו העדים וגם כיון שבשעת קדושין אמרה פלוני בקשני לקדשך וכן אעשה איכא למימר [בתר דקדשה] הדרה ואפילו הדרה בה בתוך כדי דבור הא קי"ל בתוך כדי דבור לאו כדבור דמי במגדף ובגיטין ובקדושין ועבודת כוכבים כדאיתא פרק יש נוחלין ופרק שני דנדרים ואפילו אמרה לחוכא כונתי דברים שבלב אינם דברים : תקמט [י] מעשה בכהן אחד שהיה חושד אשתו מאיש אחר פעם אחד ראה אותה נכנסה עמו לסתר וסמך אזנו לכותל ושמע קול נשימתם כדרך משמשים מטותם ואסרה הרב ר' יחזקאל ממרברו"ק ומהר"ם אומר להיתר דאיכא למימר שלא היה שם כי אם מיעוך שדים ושגעון כיון שלא ראה גוף המעשה והביא ראיה מרוכל ועיין ביבמות : תקנ [ס] מעשה באחד שנדר שלא לשמש עם אשתו ע"מ שאין איסור בדבר וזאת השיב מהר"ם אם אשתך לא נתרלית לנדריך אין בדבריך כלום שכן אמרת על מנת שלא יהא איסור ועוד הא אמר פרק שני דנדרים האומר לאשתו קונם שאיני משמשך ה"ז בבל יחל פירוש ולריך לקיים הנדר ופריך בגמ' והא משועבד לה פירוש ואיך יפקיע שיעבודה ואפילו בקונם ואע"ג דנדרים חלים על דבר מלוה כדבר הרשות ה"מ דברים שאינו משועבד לה אבל אם אשתך נתרלית אתה לריך התרה בשלשה הדיוטות [ת] ולא אוכל להתיר לך אם לא תבא בעלמך כי ע"י שליח אין להתיר כדאמרינן פ"ק דנדרים : *) עובד כוכבים המסיח לפי תומו ואמר הרגתי פלוני נאמן ושריא איתתא לאינסובי [כי ראיתי כ"י] רבי מרדכי והיה חתום עליו הרב ר' אליעזר אותו עובד כוכבים הרולח שהרגו השיח לפי תומו ואמר אל יהודי אחר אני הרגתי פלוני מאותו העיר א"כ איפה יש להתירה על פי עדותו דכי היכי דבישראל אין חילוק בין אמר מת ובין הרגתיו דמהימן כדתנן פרק כילד ביבמות ה"נ גבי עובד כוכבים מסיח לפי תומו ואין חילוק ואדרבה נראה דאפילו דר' יהודה דפליג גבי הרגתיו [דה"ל רולח ופסול לעדות] מודה בעובד כוכבים דדוקא בישראל פליג משום דל"ל פלגינן דיבוריה אבל עובד כוכבים בלאו הכי כולן פסולין א"כ מה לי רולח מה לי אינו רולח וליכא למיפסליה משום דלמא אתי למירמי אימה איהודים כדאמרי' התם גבי שקול אספסתא ואי לא קטילנא לך כדקטלי' ישראל חברך לא דמי דהתם מוכחא מילתא : **תקנא** ראובן השיא בנו ונתן ב' ליטרין לנדוניא ומת בתוך שנתו והאשה גבתה הכל בכתובתה וראובן תובע מכח תקנת ר"ת שתקן להחזיר לאבי הבת אם מתה תוך שנתה משום עגמת נפש וכ"ש לאבי הבן דאיכא עגמת נפש טפי והאלמנה משיבה אין עונשין מן הדין ועוד היכא דאיתמר איתמר . ואפילו מהלכה אין דנין ק"ו כ"ש מתקנה ועוד אפילו לר"א דאמר זיל בתר אומדנא דאמר מן האירוסין אינה גובה תוספת דלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה מ"מ מן הנשואין גובה הכל ולא אזל תו בתר אומדנא ויש לתת טעם לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות גמר ומקנה הכל אפילו התוס' דאמדי' ליה (דלא) סמכא דעתיה נראה היכא דאתמר איתמר ותקנת ר"ת חידוש הוא ואין לך בו אלא מה שתקן לבת ולא לבן ואע"ג דיכול להיות מה שלא תיקן מן הבן משום דלא שכיח שיתן נדוניא ואי הוה שכיח הוה מתקן מ"מ סוף סוף לא תקן וכן הסכימו כל החכמים שאללנו באותו דעת ושלום עזריאל בר' יחיאל : **תקנב** אם האחד ת"ח ויודע לכתוב ראיותיו ושכנגדו ע"ה אין לת"ח לכתוב בעלמו אלא הדיינים יעתיקו אחר שיכתוב הוא דבריו כדי שלא יהא נחשד המורה שסולחין אליו פן ישא פני ת"ח ודומה שלפי פומייתו [א] נחיתו לדינא ושלום מב"ב : **תקנג** על החוב שטוען ראובן על אשת שמעון תשבע אשת שמעון כי משביעין אשת איש כך פסק אבי העזרי וכן כתב ר"י מוינא [עיין בפנים פרק החובל ובהגהותיו] : **תקנד** [א] כתב ר"י על דבר חבלות וגידופין המתחיל פורע הקנס לבדו : **תקנה** הנה בת יעקב לועקת עליו שיפרנסנה כמשפט הבנות וישאנה לראוי לה והיא חולנית וגרע מקטנה כי אפילו פתח אין לה כח לחתוך מפני חוליה ואם אינו רשאי להכניסה לביתו מפני אשתו יפרנסנה בבית אחר השיב יעקב היא מורדת נגדי ואין לי במה לפרנסה וגם תקע כפו לאשתו שלא יכניס בתו לעולם בביתו . נראה בעיני שאם הוא אמוד ויש לו במה לפרנסה כופין אותו לפרנסה בנמלוס

*) תשובת מיי' הל' אישות סי' ע'

הגהות הב"ח א נ"ב לעיל סי' תק"ל :

חדושי אנשי שם

אישות סי' י"ח : מהר"ם [ל] שאני התם דהוה ליה מגו במקום עדים דמוכח קלא מלתא דמשקר דאם איתא דגירש קלא אית ליה למלתא כדאמר פ"ב דכתובות אבל באומר זה בני נאמן ופטורה מן הייבום דהואיל ובידו לגרשה : [ק] נ"ל זו היא תשובת הר"ם שכתב בפנים שלהי פרק האיש מקדש בארוכה ובתשובת מיימון להל' אישות סי' ד' : [ר] כתובה היא בארוכה בתשובה ראשונה מהל' אישות למיימון ע"ש : [ש] וכתובה היא בתשובת מיימון להל' אישות סי' ח' ע"ש באורך : [ת] זהו כתב בתשובת מיי' להל' אישות סי' פ' גבי רבינא ה"ל נדרא לדביתהו אתא לקמיה דרב אשי א"ל בעל מהו שיעשה שליח לחרטת אשתו ודוקא בעל אבל אחר לא וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' שבועות אבל האשר"י פ"ק דנדרים הכריע משם ר"ת דאפילו אחר מלי מהוי שליח לחרטה וכן כתב ע"ש רבינו שמעון שאם שלח חרטת נדרו בכתב לחכם דמתירין שלא בפניו וכן כתב בטור אבן העזר ע"ש אביו הרא"ש בסי' רכ"ח וסי' רל"ד . והאלמלא הטור שכתב כן בהדיא לדעת האשר"י יכולני לקיים דבריו שכתב בפ"ק דנדרים ובפ' נערה ולחלק בין ע"י שליח בין ע"י כתב שכן מלינו סברת הרב לענין השבת פקדון ס"פ הגוזל קמא שכתב אם יש עדים שהוא כתב ידו או אם מודה שהוא כתב ידו אפילו רבה דאמר שליח שעשאו בעדים לא הוי שליח בכה"ג מודה ע"כ ול"ע : [א] והשני פטור משום כי יחם כדמוכח קלא במרדכי בסוף ב"ק ודוקא בשעת חימום לאפוקי לאחר זמן . וכיולא בזה ממש

הגהות מהר"ם ממיקטין [א] בפ"ק דסנהדרין

אם אינה יכולה להרויח וגם יכופהו תקנו להשיאה אך על הנדן יתן כפי רצונו וכבודו ואין לכופו על כך כי לא נתקן עישור נכסים בחייו רק לאחר מותו אבל בחייו בדעתיה תליא מלתא וכל המרבה רוח חכמים נוחה הימנו והכי אמרי' מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו ואמר קחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ופריך בדידיה תליא מלתא אלא דניתיב ליה מדיליה כי היכי דניקפצו עליה אבל במזונות יש לכופו או בביתו או מקום אחר ואי גברא לא אמיד אפ"ה כפינן ליה בדברים ומביישין אותו בצבור ומכריזין עליו ביומא דספרא בבי כנשתא כדי שיתביים וידחוק עצמו כדי שלא תלא בתו לתרבות רעה: וכתב האביאסף וז"ל תקנז הא דחייב במזונות בנו ובתו הקטנים עד ו' שנים כשהם קטני קטנים כדאיתא ס"פ אע"פ ואפילו היכא דאינו חייב מצוה איכא ולא כייפינן ליה *בשאר אבל מביישין אותו בצבור כגון יארוד ילד ואבני מתא שדיא ומי ניחא לך דליתסנו בנייכו מצדקה אבל אי איניש אמיד כייפינן ליה לזונן ולפרנסן וכפייה זו דנין אף בבבל ולא הוי כדיני קנסות דהא רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה עכ"ל: נראה כיון שהודה שמעון שנדר לגזברים והם היו בשליחות לאה יכולה לאה עצמה להוציא ממנו דיד שלוחה כידה ותו דלא גרע מתוקף לבע"ח ועוד מדר' נתן דלא כתב לאשר הלוהו ושלום עזריאל בר' יוסף:

תקנח יתענה שני וחמישי ושני וישב יחף לפני בית הכנסת ויבקש מחילה על המגדל בתענית השלישי על אשר חרף האשה ועל דבר ההכאות אם היה יכול לשמוע שמעון בנחת ושמעו בחוזק ראוי לקנסו כדאמרי' בהמגית היה לו לשומעו ולא שמעו וראוי לקונסו לנדור לבית הכנסת עד מבן י' יתן זקוק ושלום עזריאל:

תקנט שליח שהיה נושא אגרות בשליחות ונאנס נראה דלא יטול כלום:

תקם נראה לי מן המקוה שהמשיכו דרך ציור של אבנים כולה אף כי יש בו המשכה על הארץ לא שרינן אלא ברבויה של מים שאין שאובין כשים בו כ"א שאין כדברי המחמיר [כראב"י בפ"ק דתמורה] דבשל תורה הלך אחר המחמיר ויש מרבותינו שפוסקים דכולו שאוב מן התורה ואף כי אין לו לבזבז מארבע רוחות. והוי כמו סילון שהוא פרוץ מב' ראשיו מ"מ מיפסל משום השם חטטין שבתוכו כדאיתא במס' [מקואות] החוטט בצינור לקבל צרורות פוסל בשל עץ בכל שהוא ואם היו המים [וצרורות] *מתלחלחים (והרקיע) בתוכו פסול בכל שהו [דלא חשיב סתימה ירד לתוכו עפר ונכבש כשר דהוי סתימה מעלייתא] ועוד שעשו כמין תיבה גדולה לטבול בתוכה. ומעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים וכל טהרות שבירושלים היו נעשים על גבה והיתה נקובה כשפופרת הנוד בשוליה ושלחו ב"ש ופיחתוה שהיו אומרים עד שתיפחת רובה ומיהו אם היה מעיין בא דרך צווחים בעלמא שאין לו דפנות כלל בזה דומה להכשיר.

כתב ה"ר חיים וז"ל נראה שאפילו יש לצינור לבזבז מארבע רוחות והוא כלי גמור שהמקוה כשר כיון דבשעת הטבילה מים שבמקוה מחוברין לנהר ואם לאו נראה דאפילו אם היה הצינור נקוב כמוציא זית שהמקוה פסול דהווייתן על ידי טהרה בעינן וכדי להציל מכל ספקא נוח לחבר מי המקוה למעיין ושלום חיים בר' יצחק. כתב ה"ר שמעיה וז"ל מקוה וידים ופרה שוים הם לענין כלי גללים וכלי אדמה וכלים גדולים שמחזיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש ולא חשיב כלי [פי' לענין טומאה אבל לענין מקוה מים שבתוכו דין שאוב יש להם כדאיתא בפנים בהל' מקוואות] וכיון שהן שוין ושנינו לענין נטילת ידים נקב בכונס משקה נתבטל מתורת כלי הוא הדין דאין פוסל מקוה [ובמסכת] מקואות בשוקת שבסלע אין ממלאין בה וכו' היתה כלי וחברה בסיד חיבור סיד פוסל את המקוה פירוש היתה תלושה וחברה בסיד חיבור סיד לא הוי חיבור והוי כלי ופוסל המקוה ניקבה מלמטה או מן הצד שאין מקבלת מים כשרה פירוש בכונס משקה והא דקאמר בתר הכי כמה יהא בנקב כשפופרת זו היא לע"א כי לפעמים השוקת סמוכה למעיין ורוצה לטבול בתוך השוקת ואין בה ארבעים סאה כ"א ע"י חבור לכך מצריך כשפופרת והיא דמקואות החוטט לקבל בו צרורות בשל עץ בכל שהוא היינו דוקא כשהתחיל לחטוט וגילה בדעתו דניחא ליה שיהא בית קיבול והמים יתחלחלו עד שיתרחב לקבל רביעית אבל אם לא חטט בו משהו אפילו ניחא ליה במה שנעשה ממילא [נראה] דלא חשיב כלי דלא עדיף מחם"ו דהעלו לגג דאין בכי יותן אע"ג דניחא ליה לבעלים עד שיספך ויש להכשיר כלי גדול מחזיק יותר ממ' סאה כמו יש שעשה שלמה וא"ל שהיה נקוב ברגלי השוורים כרמונים אלא שהחמיר שלמה בקדשים אבל בעלמא לא בעינן כולי האי נקב ובנדון זה שמי הנהר באין דרך ציור לעיר ומשם על גב קרקע זוחל ועל ידי ציור של אבנים המשיכוהו לבור העשוי מלוחים מארבע לדדין ולמטה רצוף באבנים כדי להציל מרקק וטינופת לא ידעתי שום פיסול כי הצינור אינו חטוט לקבל צרורות והצינור של עץ אינו פוסל כי הד' לוחין מחוברין יחד ואין מחזיק ממנו ודוקא בשל עץ גזרינן לציחלוח ולא בשל אבן ושל נחשת כים שעשה שלמה ושלום שמריה ב"ר מאיר:

תקסא על דבר הדוכוס מצותי"ר אשר דרש מאת היהודים שיתעסקו באותם יהודים הדרים בכפרים שלו תחת שרים קטנים וישובו תחתיו ואם לא כלה גרש יגרש אותם דומה בעיני שביד הדוכוס לגרש כולם ואף כי אילו אומרים תמות נפשי עם פלשתים לא מהני אלא כופין אותם על מדת סדום לחזור תחתיו. ועוד שקלת נוטה כדבר הדוכוס דדינא דמלכותא דינא

תקסב ואם יש תביעה לאותם יהודים עבור שיש להם פסידא לעקור ממקומם זה יטענו לאחר כך שיסלקו היזק של רבים אבל קודם לכן אין רשאין לתבוע מאומה שלא ידחה הדבר משום דהוי קדרה דבי שותפי לא וכו'. וראיה מפרק לא יחפור דקאמר אם העיר קדמה קוצץ בלא דמים ואם האילן קודם קוצץ ונותן דמים ולימא ברישא הבו לי דמי ואקוץ ומסיק משום קדרה דבי שותפי ומהכא יש להוכיח שאפילו אם לא היה [גם להם] סכנה כלל מ"מ כיון שאחרים מסוכנים שהם רבים צריכין לסלק היזק ויחזרו לתבוע אח"כ הזיקם מהם כאותה ששנינו דאם האילן קודם דקוצץ ברישא והדר נותן לו דמים. ומיהו היכא שכולם בסכנה וסופם להתגרש אין דומה שצריך לפרוע היזק דסוף סוף הוי דבר אבד ואי משום דאסור להציל עצמו בממון חבירו הא הוי מופסד כבר וראיה משבע בן בכרי שמפני שסופו ליהרג עמהם הרגו אותו להציל עצמם ושלום עזריאל בר יוסף:

תקסג על דבר הכסף אשר קבל ראובן למחצית שכר שנתיים או שלשה ושוב נמלכו ועשו קצבה ביניהם להיות הזקוק ברביע לשנה נראה לי כמו שפסק רבינו יעקב דהוי רבית קצוצה ויוצאים בדיינים כדאמר באיזהו נשך כל שאילו בדיניהם מוציאין מלוה למלוה בדינינו מחזירין משום רבית קצוצה ואמנם המיי' הביא ראיה שיכול אדם למחול הרבית שנתן מההוא דגזלנים ומלוי ברבית שרצו להחזיר אין מקבלים אותה מידם ולפי זה [אין] צריך להחזיר כל אותה הרביעית לשנה אמנם כיון שבתחלה נמסר הכסף שלא ברבית רק בתיקון חכמים למחצה שכר ואח"כ אסיקו אדעתייהו ושינו התנאי ליטול המלוה קצבה לשנה אותו תנאי אין כלום וכמאן דליתיה דמי ואין לפקפק שאם הלוה הוציא אותו כסף ביציאותיו ונתן הרבית יש למלוה להחזיר לו אמנס אם היה מתעסק והולך כפי תנאו הראשון *ופרע מריוח שהרויח הנכסים דעתי נוטה שיטול המלוה מריוח מעותיו עד רביע לשנה אם מגיע כך הרבה בפלגא רווחא לפי שער המוטע והברור שהרי לא נתן המלוה מעותיו מידו לשם נשך מתחלה ואין כאן לאו דאל תתן נשך וכן כתב המיימוני בהל' רבית וז"ל הורו רבותי שהמלוה לחבירו ולאחר זמן תבעו חובו ואמר ליה הלוה דור בחצרי עד שאפרע המעות ה"ז אבק רבית לפי שלא קצב מתחלה עכ"ל. ה"נ הלה דעתיה אהתירא ולא אאיסורא הוה דעתיה בשעת הלואה ודינן זה אנאמנותו ואומר לו אם דומה לך שחצי ריוח המעות עלה לרביע תן לי רביע ואם לאו תן לי פחות ואין משביעין אותו על הספק אלא אומרים לו זכור דאנאמנותך סמכינן. ונבאי לדקה שהלוה מעות לדקה ברבית מיד ליד *) אע"ג דאין רבית ואוגאה להקדש מ"מ לא שרינן במעות יתומים רק קרוב לשכר ורחוק להפסד ואם הלוה הגבאי ברבית קצוצה שוגג היה וצריך להחזיר: *מהר"ס מרוטנבורק השיב דאע"ג דמעות של יתומים אם הלוו ברבית קצוצה אפילו גבה צריך להחזיר מ"מ אי מטי

*) עי' בהגהות ב"מ בפרק הזהב סי' תרכ"ה.

הגאה ללוה יהיב ליה כמו שהתנה רביע מן הזקוק *דאין בעלין לקיומי תנאי מרווחא ואע"ג [דתנאי] דאתני בהדיא לאו כלום הוא ותנאי בטל אבן יד יתמי אבן והוי כאילו אתני בהדיא קרוב לשכר ורחוק להפסד:

תקסד אפוטרופוס ראובן תבע עלבון הרב שנתפס הוא ובחוריו מכח שמעון שרצה לדחוק אותם שימחלו לשמעון על אשר אמר לרב שהוא בחרם ועוד נתפס פעם שניה והושב במגדל בתחתיות שבועיים ועוד הולרך לצאת מן העיר עבור זאת העלילה ותובע יציאותיו ונעילת דלת שיעשה שירשוהו ליכנס בעיר וגם שנטל פרנסות של הקהל מעצמו ע"י עובד כוכבים שלא ברשות הקהל וגם קורא לבית הכנסת של הרב גלו"ק הוא בית אנקות ושמעון משיב שהשר דחקו להיות פרנס ונתרצו הקהל ולרב לא עשה דבר לא בדבור ולא במעשה נכונו שפטים ללצים ומהלומות למנאצים והיום רבו המתפרצים להשתרר וברבותם קופצים על זאת יצאו פרוצים וכ"ל שמעון הגדיל רע לעשות מאד שהטיח דברים נגד הרב לומר לו אתה בחרם ואפילו אם הוכיחו הרב ואמר מי שהביא הקהל בערכאות של עובדי כוכבים הוא בחרם [והרי אומר שלא הביאם] מ"מ אין לו רשות להשיב לו כך בעזות שהרי הוקש מורא רבו לכבוד המקום אלא ה"ל להמתין עד שיעבור כעסו ולפייסו ועוד ה"ל לנהוג נזיפה בנפשיה כדנקיט רבי [חייא] עליה מילתא כי ההוא דפרק אלו מגלחין דאמר ליה רבי לר' חייא חייא ראה מי קורא לך מבחוץ ידע ר' חייא דנקיט מלתא בדעתיה נהג נזיפותא בנפשיה ואין לתלמיד לומר נגד רבו אדרבה וכך לי ר' חייא לגבי רבי כמו שמעון לגבי ראובן רבו ועל כל זה שהטיח דברים נתפס [ואף] כי אין עדים שלוה בפי' לתופסו מ"מ רגלים לדבר יש ואמתלא ועוד שהחליף לקרא למקום תפלה גלוק הוא ואין להקב"ה מיום שחרב בהמ"ק אלא ארבע אמות של תפלה ותורה ונהי דבדיני נפשות לא אזלינן בתר אומדנא כמו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי הרוג מפרפר ודם מטפטף וחרב בידו אמרתי לו רשע מי הרגו לזה אני או אתה אבל מה אני אעשה שאמרה תורה על פי שנים עדים יקום דבר מיהו בדיני ממונות אזלינן בתר אומדנא כי ההיא דר' אחא גמל האוחר בין הגמלים בידוע שזה הרגו ואמרינן רב מנגיד מאן דמלער שליח דרבנן כ"ש רב גופיה וגם במילי [דגידופין] ומסירה אין לכוון עדות ברורה כמו בשאר עדויות ופרק שבועת העדות אמרינן דדיני ממון מתקיים בידיעה בלא ראיה וראיה בלא ידיעה דכתיב והוא עד או ראה או ידע וכתב באלפס אע"ג שאין גובין קנסות בבבל מנדים אותו עד דמפיים לבעל דיניה כך מנהג בב' ישיבות ובירושלמי גרסינן מעשה באחד דאיקפד לרבי יוסי בר' חנינא אתא עובדא קמי רשב"ל וקנסיה ליטרא וקנס זה גובין בכ"מ לכן ראוי לקנוס זה שמעון בליטרא של זהב ובנזיפה להוי תלתין יומין [דהא אמרינן ולענין אפקרותא עד דחיילא עליה שמתא תלתין יומין] ושלום פלטיאל:

תקסה שאלה אם מותר למסור בהמה דקה לרועה כב"ש כיון שיוליאנה חוץ לתחום תשובה נראה דשרי אפילו בשבת עצמו למוסרה לרועה עובד כוכבים דנהי שאדם מצווה על שביתת בהמה מלמען ינוח היינו שלא יעשה בה מלאכה לא הוא ולא אחר אבל דבר שאינה מטעם איסור מלאכה אין מחוייב על בהמתו וראיה דבפ' כל כתבי אמרינן מעמיד אדם בהמתו על גב עשבים בשבת ואפילו במרעה וטעמא מפרש במכילתין יכול לא. יניח אדם בהמה לתלוש ולאכול תלמוד לומר למען ינוח ואין זה נוח שיהא בהמה רעבה ואע"ג דאין אדם מעמיד בהמתו ע"ג מוקלה לפי שחומר מחובר ידוע לכל ולא גזרינן שמא יאכיל בידים אבל חומר מוקלה אין ידוע וגזרינן שמא יאכיל בידים אבל אי קאי לה באפה שלא תלך אנה ואנה ואזלה איהי מאיליה והוא עומד מרחוק דליכא למיגזר שמא יקח בידים שרי וכה"ג התירו עובד כוכבים שליקט עשבים בשבת מאכיל אחריו ישראל דקאי לה באפה הרי לך שאע"פ שמוזהר אדם על איסור מוקלה לא הוזהר להאכיל בהמתו איסור מוקלה לפי שלא הוזהר כ"א על איסור מלאכה דוקא ועוד ראיה דאמרינן פרק שואל ת"ר מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה אם היא של ישראל לא יזוז ממקומו אלמא דבבהמה שרי וטעמא משום דאיסור תחומין דרבנן ואפילו למ"ד דאורייתא אין בה סקילה אלא מלקות לבד תדע דהא מנה לה בכלל מ' מלאכות שהם אבות ומדהוצרך קרא למימר בהדיא אל יצא כתב קרא על כל מלאכה ומלאכה ועוד התוס' פסקו דעירובי תחומין דרבנן ואע"ג דבסוף פ"ק דעירובין תני ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ורב אחא בר יעקב ורב *אסי שהוא בתראה דחק לתרץ ההיא ברייתא דרבי חייא ועוד כי ברייתא דר' חייא עיקר מ"מ פירשו התוס' דלית הלכתא הכי דקי"ל תחומין דרבנן הכי מסקינן פרק כילד מעברין וכן סתמא דמתני' פרק שני דכתובות עד כאן היינו באין בשבת קסבר תחומין דרבנן ואמנם מדרבנן מלקין כדאשכחן פרק מקום שנהגו דאפילו אתחומין דיום טוב שני מלקין כ"ש יום טוב ראשון ושבת ובפרק בכל מערבין דפליגי רב נחמן ורב ששת אי חזקה שליח עושה שליחותו משמע דתרוייהו ס"ל תחומין דרבנן ואע"ג דבפרק אמר ר"ע איכא פלוגתא אי איפקד אתחומין במרה או בסיני ההיא ר' עקיבא היא אבל לרבנן אפילו תחומין די"ב מיל לית להו ותדע דאמרי' פרק בכל מערבין גבי נתגלגל חוץ לתחום שאני טומאה דיש לה עיקר מן התורה משא"כ בתחומין קסבר תחומין דרבנן ואי י"ב מיל הוי דאורייתא הרי יש לו עיקר דאורייתא ומיהו קצת יש לחלק כיון דלא כתיב בפי' כמו טומאה הוי אין לו עיקר מן התורה קצרתי מן התוס' ועוד ראיה ממתני' דפרק בתרא דביצה המוסר בהמתו לעובד כוכבים או לרועה הרי היא כרגליו ומוקי לה בגמ' בב' רועים שלא קנה אחד מהם לפיכך הרי היא כרגליו אבל אם מסרה לרועה אחד הרי היא כרגליו של רועה ואפילו מסרה לו ביום טוב וסתמא אפילו ברועה עובד כוכבים איירי דסתם רועה נקט וכן משמע דאמר הולך אצל חנוני הרגיל אצלו כו' ומוקי לה בחנוני ישראל אבל בעובד כוכבים לא משמע דאי לאו דקאמר בפי' ישראל ה"א כל חנוני במשמע ועוד ראיה דאמר פרק בכל מערבין האומר לחבירו צא ולקט לי תאנים מתאנתי אוכל מהן עראי ומעשרן ודאי מוקי לה רבינא בע"ה דקאמר לת"ח אע"ג דקתני חבירו ובשבת פרק שואל אומר אדם לחבירו נא ושכור לי פועלים ומוקי לה בחבירו עובד כוכבים כ"ש די"ל כל רועה במשמע ועוד ראיה דאסרינן פ"ק דע"ז להשאיל ולהשכיר בהמה גסה לעובד כוכבים שמא יעשה בה מלאכה בשבת ומפרש טעמא דקא עבר על לאו דלא ינוח או משום נסיוני פי' שפעמים מוכרה ע"ש ומנסה העובד כוכבים ושומע קול בעליה והולכת וה"ל מחמר ועבר על לא תעשה כל מלאכה ולמה לא מפרש טעמא שמא יוליאנה חוץ לתחום דשכיחא טפי ואף בבהמה דקה הוה לנו לאסור מהאי טעמא למוכרה לעובד כוכבים גם אין איסור למוסרה לרועה לפי שהולכת בשבת דהכי אמרי' בירושלמי בפ"ק דע"ז בש"פ אין מוכרין להם בהמה גסה תקסו ופריך דקה נמי עושין בה מלאכה גוזז וחולב ומשני מה שהעובד כוכבים עושה בה מלאכה לא מתסר ולא דמי לבהמה גסה דאיהי גופה עבדה מלאכה ומ"מ כתבו תוס' שצריך להקנות החלב מן העובד כוכבים דאז בדידיה קא טרח דאל"כ הרי עושה מלאכת ישראל:

תקסז שאלה אם השתי שנים של מניקת חבירו אם היתה אחד מב' שנים עיבור מה תהא דינה אם ר"ל שני שנים כמו שהן או ר"ל י"ב חדש ותו לא תשובה כ"ל דלאותם דמפקי שני שנים מלא תבשל בגימטריא שהם ב' פעמים שס"ה ימים שהם כ"ד חדש וב' יכ"א רדי"ן א"כ צריך למנות הכ"ד חדש לחדשי החמה והם כ"ד חדש וב' יכ"א רדי"ן אבל לאותם המפרשין דמפקי שני שנים מן הנביא שמואל דכתיב ביה וישב שם עד עולם דהיינו חמשים שנה עולמים של לוים ושמואל חי כ"ב שנים וב' שנה ינק מאמו וכ' שנה ישב בבית ה' עולמו של לוי א"כ לפי זה שני שנים הוי כמו שהם אם מעוברות או שלמות אמנם לפי מסקנא דפרק בתרא דערכין נראה שאין מחשבין אלא כ"ד של לבנה ותו לא דתנן בפ"ב דערכין גבי בתי ערי חומה כשהוא אומר תמימה לרבות חדש העיבור רבי אומר תמימה ליתן לו שנה ועיבורה פירוש עיבורה יכ"א רדי"ן א"כ משמע דוקא גבי ערי חומה דכתיב תמימה פליגי אם תמימה מרבה חדש העיבור או יכ"א ר"ד אבל הכא דלא כתיב תמימה אין לו למנות כי אם כ"ד חדשי לבנה בלבד [ג]:

חדושי אנשי שם

ממש כתב הרא"ש בפרק אמנית גבי שני שוורים תמיך שחבלו זה בזה וכן פי' הר"ן ז"ל שם וכן הביאו בפסקי מהר"א סי' רל"ז מא"ז: מהר"ם [ג] ואני מצאתי תשובת מהר"ם במרדכי וז"ל וזמן הנקה שתי שנים. ואם היתה שנה מעוברת

תקסח שאלה אשתקד באו ליסטים בעיר אחת והזנו נפשות. וישבו משם ריבה אחת נשואה לישראל ואנסוה והמירה לעובד כוכבים ונטמאת בגיותה ימים רבים אחר זמן טרחו אביה ואמה ושבה האשה אל בית אישה ושאלתי להם מי התירה לבעלה ועתה רבינו הורינו באיזה דרך נלך כי לא ידעתי מה אדון בה למדתנו רבינו האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים א] וכו׳ דרישא אפילו באשת כהן וסיפא אפילו באשת ישראל כדמוכח פרק שני דכתובות ופרק אין מעמידין ובעלה דרישא לאו דוקא אלא אגב סיפא וא"כ הואיל ואילו באו על עסקי נפשות והופקרו כלם להריגה נאסרה על בעלה או דלמא כיון דבשעת הריגת האחרים שיירוה היה לתשמיש נתכוונו ודיינין לה כנשי דגנבי לסטים דשריין לגברייהו ישראל דהני ליסטין לא חשיבי לאוסרה כבן נכר דאיקרי מלך ואקרי לסטים דעלמא ודינה כשבויה או דלמא כיון שהפקירה עצמה לעבודת כוכבים ולא מסרה עצמה על קדושת השם ושרתה בגיותה ולא שמענו שבקשה עלדקי להנצל הופקרה לכל איסורין שבתורה ודיינין לה כהני נשי דשבקן להו ואזלי מנפשייהו. ואסורה אף זו כך דינה עוד דקדק רבינו בלשון רש"י ז"ל שפירש ע"י נפשות שהיתה נידונית למות לשון זה משמע שהיה ידוע ומחזקת לכך אבל בסתם נשים לא אמרי׳ הכי כדאמרינן ביבמות [פרק האשה שהלכה] נפלו עליהו עובדי כוכבים נפלו עלינו ליסטים ואני ניצלתי נאמנת וכדרב אידי דאמר אשה כלי זיינה עליה [ומשמע דלא בעיתא למסור] ועוד ילמדנו רבינו עיר שכבשה כרכום לא פסלינן אלא כהנות ואע"ג דרובן לאיבוד דגרסינן בגיטין [פרק כל הגט] שלשה דברים אמר רבי אלעזר יוצא ליהרג וספינה שאבדה בים ועל עיר שכבשה כרכום ומדכייל להו בהדי הדדי משמע דכולהו בחד שיגנון הוו ובב"ב גרסינן גבי ספינות שרובן לאיבוד. ועוד דגרסינן בגיטין [שילהי פרק בתרא] מה להלן דבר ברור אף כאן דבר ברור [וה"נ לא דבר ברור הוא] ואע"ג דעל ידי נפשות אסרינן בדבר ברור חשבינן חזקה זו [חזקה דאורייתא] שהרי סוקלין ושורפין עליה [בפרק בתרא דקדושין] ועוד ישכילנו אדוני אם הדעת מכרעת לחלק בין חבושה שנותנת אל לבה לפתות ולהמציא עצמה לזנות אולי תנצל ובין זו שלאלתר שאנסוה פסלוה לעבודת כוכבי׳ וניצולה והא דאמר רבא כל שתחלתה באונס וסופה ברצון לא שייכא הכא כלל דרבא איירי באונס והכא מיירי ברצון כי הכא באונס היה במה שהמירה ולא על הבעילה ושר התורה יעמידנו על שפה ברורה יוסף ברבי יצחק. השיב רבינו יצחק מפרים כסף נבחר לשון לדיק על אותה ריבה אם להתיר בה נפיק מינה חורבא ואע"פ שהדעת מכרעת לכך בודאי לא דמי לע"י נפשות דאסורה לבעל דהיינו נשי דגנבי שנגמר דינם להריגה או ראויין ליגמר לר׳ יוחנן ולכך מתרלה אבל זאת כיון שהמירה אין מסורה בידה ואי משום שיכולה ליסמע אין זה דבר ברור כי אולי אין יכולה להרחיק כל כך והשיא דגיטין דחשבת רובן [לאיבוד] לאיסורה היינו באנשי מלחמה אבל נשים וטף לא כדמוכחי קראי רק הנשים והטף. ההיא דיבמות נפלו עליהם עובדי כוכבים שאני האי עובדא שיראה מחמת נפשות ואני לא שמעתי מרבותי ואתה חכם כמלאך אלהים ושלום כנפש מסרתו תלמידך יהודה בר׳ יצחק:

תקסט מעשה היה בשני בני אדם שהיו שונאים זה לזה והלך האחד והשחיד ערטילאי אחד שיוליא לעז על בתו של חבירו שקדשה והשכיר עדים שהעידו שקדשו וכתבו שטר בפניו חתומי מטה קדש פלוני את בת פלוני והיה אותו שטר מקויים בהנפק בג׳ דיינים שהיו מעידין על חתימת העדים והאחד מן הדיינים היה קרוב לנערה ובא הקרוב וא׳ מן החתומין על ההנפק והעידו בפני ב"ד שהעדים בשטר הקדושין העידו על כתב ידם והג׳ לא בא לב"ד להעיד על ככה וגם העדים החתומים בשטר הקדושין מכחישין עידי ההנפק ואמרו מעולם לא חתמנו וגם בעל השטר דהיינו המקדש עצמו מודה ששטר של קדושין מזוייף הוא והשיבו הרבנים והתירוה בלא גט. הרב ר׳ אביגדור השיב כמה דיו משתפך וקולמסים משתברים. לערוך מערכות. בדבר הלכות. להביא גוברין. ושטרי ברורין על אודות העלמה הגונה אשר בקשו לעגנה. בקהלם ובסודם ולא עלה בידם. כי הלור מגן בעדה להעמידה על כבודה. וזאת תהיה לה לעדה. לאחרית ותקוה כי אין דבר שבערוה פחות משנים וכאן אין שנים אלא על פה ולא בכתב כי אותם שנים האומרים [בקיום] בשטר חתום בעדים ואותם ב׳ עדים החתומים העידו לפניהם ולפני שלישי על כתב ידן אותו שלישי לא בא לב"ד ואחד מאלו הב׳ שבאו לפני ב"ד שהם חתומים על ההנפק אחד מהם קרוב לנערה מחמת אשתו נמצא שאין כאן אלא אחד שאומר שהעדים העידו על כתב ידן ואף לפי דבריו לא נתקיים בג׳ שאפילו היו כל שלשתן לפניו והיו אומרין שהעידו העדים על כתב ידן לפניהם אין זה קיום הואיל והאחד קרוב וכמאן דליתיה דמי דאין הנפק בפחות מג׳ והא דאז"ל עדים החתומים על השטר כמי שנתקרה עדותן בב"ד דמייתי ליה בגמ׳ דידן בפ"ק דגיטין ופרק שני דכתובות וא"כ הכי נמי הואיל והעדים החתומים בשטר מעידים שקדשה א"כ אע"ג דאמרו מעולם לא חתמנו מ"מ היה לנו לחוש הואיל ועידי הנפק מעידים בפניהם שהעידו על כתב ידן יש לומר עיקרא של מימרא זו דריש לקיש הוא בירושלמי דפ"ק דכתובות והכי איתא התם תני וכן העדים שהעידו בין לטמא בין לטהר בין לרחק בין לקרב בין לאסור בין להתיר בין לזכות בין לחובה עד שלא נחקרה עדותן בב"ד אמרו [מבודין] היינו נאמנין אבל אם אמרו משנחקרה בב"ד [מבודין] היינו אין נאמנין וכברייתא זו שנויה פרק שני דכתובות בתוספתא ובסנהדרין פרק ו׳ [ריש לקיש] אמר עשו עדים החתומין על השטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד מינה שמעינן דעיקר מילתיה דר"ל לענין חזרה איתמר וכגון שהעדים מודים שהוא כתב ידן ואתא לאשמועינן דכי היכי דבעדות על פה לא מצי למיהדר בהו אחר חקירה הכי נמי בשטר לא מצי הדרי בהו אחר חתימה דחתימה במקום חקירה קיימא ואע"ג דברים גיטין דמייתי לה לא מיירי שהעדים אומרים שהוא כתב ידן מיהו אין אומרים לא חתמנו דהא ליתנהו קמן אבל בעובדא דידן שאומרים מעולם לא חתמנו ואין מכחישן אלא אחד מן הדיינים שבא עם הקרוב התם דבריו בטלים ועוד שבעל השטר עצמו מודה שהוא מזוייף הלכך עלייהו סמכינן ועוד נראה דלא איתא דר"ל אלא במקום שאין מכחישן והשוא דריש גיטין ה"פ בדין הוא דקיום שטרות *ולא ליתני היכא דליכא הכחשה כדר"ל דאמר עדים החתומים כו׳ ורבנן הוא דאצריך קיום בשאר שטרות בתרי אפילו היכא דליכא הכחשה כדר"ל כגון בבא ליפרע שלא בפניו או מן היתומים ולקוחות או בא בהרשאה דטענינן מזוייף ולא גבי עד דמקיים ליה בתרי והכא משום עיגונא סגי בחד היכא שאין מכחישן ואע"ג דקיום הגט דהיינו בגו"כ אינו אלא משום חשש דהכחשה דאם יבא בעל ויערער השתא מיהא לא אתי וליכא הכחשה לקמן אבל היכא דאיכא הכחשה קמן אפילו מדאורייתא בעי קיום גמור ואי לא מקיימי חספא בעלמא הוא וראיה מדתקון זמן בגיטין משום שמא יחפה על בת אחותו ועתה מה הועילו אכתי יחפה שיכתוב גט בעלמו ויחתים עדים כרלונו אלא שמע מינה כל היכא דאיכא הכחשה לא איתמר דר"ל דאע"ג שנס האשה תודה לדבריו ואין שם הכחשה כיון דמוכחא מילתא דהללה עבד טענינן מזוייף ומלריך קיום דחשבינן ליה כאילו יש הכחשה וליכא למימר דלרמאות גדולה כזה לא חיישינן דבפרק ארבע אחין אמרינן דלהללה מחפה לזמן שבשטר קדושין אי הוי מתקני ליה זמן אע"פ שהוא רמאות ניכר ומפורסם והא דאמרינן יצא שמה בעיר מקודשת הא מוקמינן לה פרק המגרש כגון שיש רגלים לדבר ולאו נרות דולקות ומטות מולעות ואמרי פלונית נתקדשה היום וקלא אתחזק לב"ד ובנדון זה לא חשיב קול דאויבים אפיקו לקלא ושוברו מתוכו כי קול זה לא יצא ביומו [דפלונית נתקדשה היום הוא דהוי קול שילהי פרק המגרש] ועוד דמוכחא מלתא דכתב עמל ואון דמעיקרא היו מגזמין לאביה ודאי האי שטר גרע מקול והוי כמפרד וזורה לרוח שהרי לא בא ליד ב"ד וכשנתנו הלעז ביד חכם אדעתא דחספא יהביה ניהליה שהרי באותה שעה כפר בקדושין לגמרי ואמר שקר דברתי הלכך קול הברה ואין חוששין כלל **תקע** ואפילו אם נתקיים השטר בחותמיו היה אומר רבינו שמחה שאין העדות מתקבלת מתוך השטר כזה מדתניא בתוספתא פרק שני דכתובות יפה כח העדים מכח השטר שהעדים שאמרו מת פלוני תנשא אשתו כתב בשטר מת פלוני לא תנשא אשתו והכי גרסינן בירושלמי שילהי יבמות כתוב בשטר מת רבי ירמיה אומר משיאין אשתו ר׳ בון אומר אין משיאין אשתו מתני׳ מסייע לר׳ ירמיה על פי עדים [ולא] על פי כתבם ולא על פי מתורגמנם ולא על פי עד מפי עד ועכשיו משיאין עד מפי עד ודכוותה על פי כתבם ועל פי תורגמנם משיאין ומתני׳ מסייע לר׳ בון יפה כח העדים מכח השטר וכח השטר מכח העדים שהעדים שאמרו פלוני מת משיאין אשתו מלאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג פלוני אין משיאין אשתו ויפה כח השטר מכח העדים שהמלוה חבירו בעדים גובה מנכסי בני חורין בשטר גובה ממשועבדים הרי חזינן דאפילו בעדות אשה דאקילו ביה רבנן איכא מאן דאמר דבעדות השטר אין משיאין כ"ש בשאר עדיות ושטרי ממון הן יסוד נביאים ע"פ הגבורה דכתיב כתוב בספר וחתום והעד עדים [שלא] עשה הכתוב חתימת השטר כהעדאת עדים בפיהם והשיא דפרק מי שאחזו ב] לא איירי בשטר הנמסר ליד בעל המעשה אלא בעדים שכותבין עדותן על הנייר ושולחין לב"ד דומיא דמייתי התם דהגדה מתוך הכתב לאו שמה הגדה אבל שטר ממון הכתוב וחתום בעדים ומסרוהו ליד בעל הדבר הוי כעדות בפה מההיא דפרק ד׳ אחין שטר קדושין אי מנחיא ליה גבי דידיה ודידה דלא מקרי מפי כתבם ודוקא בשטר קדושין שהאשה נקנית בו וניתן ליכתב דמקשינן הויה ליליאה אבל שטר ראיה על קדושי כסף לא ניתן ליכתב דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם ושלום אביגדור הכהן. וחמיו ה"ר חיים בר׳ משה כתב וז"ל אחוה דעי אף אני נראה לי דזה ההנפק אינו כלום דקרוב אינו יכול לקיים עדיות וכ"ש ר"ה פרק אחד דיני ממונות וז"ל אין קיום שטר כשר בקרובים אלא כי הא דתנן נאמן אדם לומר זה כתב יד אביהם והוא שיש רחוק עמו אבל אם היו הדיינין קרובים זה לזה או ללוה או למלוה פוסלין וה"ז בכלל דיני ממונות וכ"כ ר"ב מרגנספור"ק וראייתו מפרק חזקת הבתים ההוא שטרא דחתימי עליה בי תרי שכיב חד אתא אחוהי דהאי דקאי וסהדי אחרים ואסהידו על חתימת ידא דהא דשכיב ומסיק דנפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דאחי אלמא דפסלינן קרוב אע"ג דכל אחד מעיד על חתימה אחרת שאין אחיו מעיד ה"ה אם היו קרובים ללוה ולמלוה שייך לומר נפק הממון על פי הקרוב א"כ הנפק שהאחד קרוב חתום או פסול דנפיק מקלת הממון על פי הקרוב ובהיותי לפני ה"ר מוינא הגדתי לו והסכים וכתב הראיה בספרו ואע"ג דגט מקושר אנו מכשירים עד שלישי אפילו הוא קרוב או פסול כדאמרי׳ פרק הזורק מ"מ אין לומר ה"ה בהנפק דע"כ לא דמי דלגבי מקושר אפילו הוא פסול כשר ואילו בהנפק אם היה השלישי פסול פסול כדאמרי׳ פרק שני דכתובות גבי שלשה שישבו לקיים השטר וקרא ערער על אחד מהם סוף סוף מוכח התם שאם היה אחד גזלן או פסול משפחה שההנפק פסול הכי נמי לענין קיום שכבר הוכחנו שקרוב פסול לקיום ומה שהזכיר הרב עדות שבטלה מקלתה בטלה כולה אין שייך להזכיר כאן דודאי אם ארבע חתומין בהנפק ואחד פסול היה שייך להזכיר אבל כאן שאחד מג׳ שבהנפק פסול אין נשאר כ"א שנים ואין הנפק בפחות משלשה עדים ולא מיבעיא עתה שרבי מבורך וחביריו אומרים מעולם לא חתמנו אלא אפילו הלכו למדה"י ולא שמענו דבריהם והיו שנים אומרים רבי מבורך וחביריו העידו לפנינו על חתימת ידם אין בדבריהם כלום כיון דאין אחד מהם כ"א ב׳ [ואין זה ב"ד אלא עדות] דהוי עד מפי עד כאן פירש ר"י דאפילו למ"ד שנים שדנו דיניהם דין לענין הנפק פסול עד שיהיו ג׳ שלא יהא עד מפי עד והא דפריך דלמא בית דין דרב הונא כשמואל סבירא ליה הכי פי׳ כשמואל בעלמא ולעולם [בהנפק אין] הלכה כשמואל הלכך אין שייך להזכיר עדות שבטלה מקלתה אם לא שהיו חתומין יותר מכדי צורך ונמלא אחד פסול דאע"ג דנשאר כדי צורך אפ"ה עדותן בטלה אם היה כדברי הרב שהיה אומר דשייך לומר בשטר בטול מקלת עדות אבל מהרי"ף כתב בפ"ק דמכות ג] שאין שייך לומר בשטר עדות שבטלה מקלתה וז"ל קיימא לן ודייקי׳ מתני׳ עדות ממון עדות ע"פ דומיא דעדות נפשות אבל בעדות בשטר לא מיפרשה הכא וקי"ל עדות בשטר תתקיים עדות בשאר כדחזקיה פרק גט פשוט [ג] ומה שאמר הרב דעדים נאמנין לומר לא חתמנו אין אנו לריכין לזה בנדון זה דאפילו לא היה אומר [כן] ובאו שנים והעידו פלוני ופלוני העידו על חתימת ידם לפנינו אין זו עדות דהוי עד מפי עד אך אם היו אומרים לפנינו חתמנו ובאו העדים ואמרו לא חתמנו אז היינו לריכין לדון בזה וה"ר מרוטנבורק כתב עדים החתומים על השטר וכתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנין לומר לא חתמנו דאל"כ אין לך שום עדות בשטר כשר דעדות שאי אתה יכול להזימה הוא ואין נראה ראיה דמ"מ יכיל להזימה היכא שאומרים חתמנו ומ"מ נראה לי ראיה מפרק אחד דיני ממונות שטר שכתוב בו בניסן ובאו עדים ואמרו עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר ועדיו כשרים והתם על כרחם עידי השטר אינה לפניו מדמסיק חיישינן שמא איחרו וכתבוהו ואם היו לפניו נשאל להם ואע"ג דאמרי עמנו הייתם לאו דוקא שהם פנים אל פנים ור"ח פירש ובאו העדים ואמרו אלו העדים עמנו היו עכ"ל משמע שר"ל שלא היו בפניהם וקתני שטר כשר ועדיו כשרים [מטעם שמא איחרוהו כו׳] משמע דאי לאו טעמא דאיחרוהו היו העדים פסולין לכל עדות שהעידו מעת חתימת השטר ואם היו נאמנים לומר לא חתמנו למה נפסלין דלמא אם היו כאן היו אומרים לא חתמנו. סוף דבר אנו לרב רבי אביגדור מסכימים ויחרים וינדה על המקדש בלא רשות אבי הנערה גם נראה להתירה מטעם אוקי תרי לגבי תרי ואוקי אשה בחזקת היתר ואי משום דרב אסי [ד] שאני הכא שהבעל אומר לא קדשתי ונאמן במגו דאי בעי אמר קדשתי וגרשתי דבעל שאמר גרשתי אשתי נאמן ושלום חיים ברבי משה :

הגהות מהר"ם מטיקטין א] בפ"ב דכתובות ע"י ממון מותרת לבעלה ע"י נפשות אסורה לבעלה : ב] מפיהם ולא מפי כתבם אפילו ל"א : ג] לשון רב אלפס הוא והזינן לגאון דקאמר ה"מ עדות ע"פ כו׳.

חדושי אנשי שם

מעוברת והשיב וז"ל נתעברה השנה נתעברה לתינוק ולריך כ"ס חדש ורא"ס מהא דתנן פרק מי שאחזו ע"מ שתניקי את בני כמה היא מניקה שתי שנים ולא קאמר כ"ד חדש כדאיתא בברייתא פרק אע"פ ש"מ דלחומרא עבדינן אי כ"ד חדש נפישי כגון בשנה פשוטה עבדינן כ"ד חדש של ל׳ ל׳ יום דהוי טפי מב׳ שנים פשוטות ואי שתי שנים נפישי כגון עיבור תלינן בשנים וראיה ברורה היא זאת שודאי ה"ל למינקט כ"ד חדש כדנקט ר׳ יהודה י"ח חדש וכדקתני סיפא הרי זה גיטך אם לא באתי עד י"ב חדש ש"מ רישא שתי שנים דוקא נקט והשיא דפרק בתרא דערכין דאיצטריך קרא דתמימה לרבות חדש העיבור. לא אירייא דדל אגא מהכא תקשי לך למה לי קרא דתמימה תיפוק לי דכתיב שנה ושנה משמע כמות שהיא אם פשוטה פשוטה ואם מעוברת מעוברת כדמשמע פרק השואל המשכיר בית לחבירו נתעברה השנה נתעברה לשוכר אלא לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד וכ"ש לשון בני אדם לחוד. וכן מליט דכל שנים שבתורה לענין חדש וערלה ורבעי מיום ליום מנינן ולא מעת לעת בר מהנך דגלי בהו קרא בקדשים ובבתי ערי חומה הלכך כי היכי דלריך קרא מעת לעת ה"נ לריך קרא לחדש העיבור. והשיא דסנהדרין שתא בתר ירחי אזלא לא שייכא הכא דלענין קור וחום פשיטא דבתר ירחי אזלא עכ"ל הר"ס. וז"ל ה"ר ילחק בן הר"ר חיים על אודות מניקה אם לריכה להמתין חדש העיבור והשבתי שלריכה כי כן פסק הר"ס ושוב נודע לי שהתינוק גמול משדי אמו ועתה נ"ל להתיר אחר שעברו כ"ד חדש ופירש דהכי אמרי׳ פרק אע"פ פירש לאחר כ"ד חדש והזר כאילו יונק שקץ. אע"פ שהספר פוסק גמלתו אסורה ה"מ מתוך כ"ד חדש דלגבי סירש אינו מזכיר בשום מקום בתלמוד כי אם כ"ד חדש על כן אינה לריכה להמתין חדש העיבור כן יראה לי ילחק בן הר"ר חיים נ"ע. בהגהות יבמות תמלא עוד :

מהר"ם [ג] דאמר מלאהו בקרובים כשר אימור רווחא שבק למאן דקשים מיניה ובא זה הקרוב וחתם שלא מדעת חבירו עכ"ל רב אלפס בפ"ק דמכות : [ד] דאמר בפרק האומר אמתני׳ דקדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן ופליגי בה רב ורב אסי רב אמר נאמן ליתן גט ואין נאמן לכנוס רב אסי אמר אף נאמן לכנוס :

סליק פירקא וסליק הגהות מרדכי ממסכת קדושין

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת קדושין

מאת הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יוסף אוטולינג זצ"ל

האשה נקנית

(א) אשה בפחות משוה פרוטה לא מקניא נפשה :

(ב) ראבי"ה. ומיהו אם קדשה בשודך בתורת שוה פרוטה ולא בחליפין מקודשת :

(ג) אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כרבי יוסי :

(ד) וכן כתב ראבי"ה דאם אב מקבל קדושי הקטנה יאמר המקדש הרי בתך פלונית מקודשת לי כדי שלא יבא לידי ספק איזו מבנותיו קדש :

(ה) מעשה בב' גיטין שאחד נתן קודם שאמר הרי את מגורשת ואחד נתן לאחר שאמר הרי את מגורשת (ופשט) [ופסק] הרב דהוי גט :

(ו) היה מדבר עמה א"ז לאו דוקא עמה אלא ה"ה אם מדברים עם אחרים בפניה :

(ז) הגאת מלוה היכי דמי כו' :

(ח) אירע בגרמייז'(בבכור)[בבחור]שקדש אלמנה והתחיל' אח"כ לומר כבר נתעשר בני במעות קדושין שקבלתי מאחר והורו הגדולים שאין הקדושין קדושין וברח הבחור ועדיין לא בא לפי שנתייאש שהספיקו חכמים והיה הדבר קשה בעיני הרב רבי שמואל :

(ט) הורה בטור שור שאם אמר התקדשי לי בזהב של טבעת אפילו יש בו אבן או אפילו יש לחוש שיש תחתיו בדיל או עופרת מקודשת דכיון שפירש בזהב שבו לא סמכה דעתה כי אם אזהב :

(י) בכולהי קני לבר מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין :

(יא) אם הכהן מקבלו על מנת להחזיר בנו פדוי מיהו אסור לעשות כן משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות :

(יב) תוספות וראבי"ה כתבו בפדיון הבן יצא ידי נתינה אם שעה אחת גמר בלבו שיהא מתנה אבל אי עייל ונפיק קמיה ולא גמר בלבו ליתן אפי' שעה אחת לא :

(יג) מנה אין כאן משכון אין כאן :

(יד) כתב ריב"י אם אדם רוצה לתת לחבירו משכון על דבר מתנה או שדוכין יקנה קודם בקנין גמור המתנה והשעבוד על המשכון ואחר כך יתן לו המשכון ואז יחול השעבוד על המשכון :

(טו) לי נראה כי יש לחלק בין מתנה לדבר הנקנה כולו ואין המשכון משועבד כלום :

(טז) ר"ב מרגנשפורק כתב משם ר"ת שאם נתן לו משכון ע"מ שיתנו לו מנה יעכב המשכון עד שיתן :

(יז) רי"ף.מי שאמר לחברו נתתי לך(כ"ב)[כך וכך]זהובים בקנין וכתבתי לך שעבוד על נכסי לגבות כל עת שתרצה שאין המתנה כלום דאין מטבע נקנה בחליפין והשעבוד אינו מועיל ואפילו מי שפרע אין כאן :

(יח) הנותן ערבון טבעת לחבירו ובקש לחזור בו חוזר ואין מקבל מי שפרע זהוב מקבל מי שפרע :

(יט) ומה שנהגו העם לקדש בטבעת שאולה נראה דלאו שפיר עבדי ואפילו אם מניחין אותם בידה עד שיתנו לה אחרת :

(כ) מניין לב"ח שקונה משכון :

(כא) ראבי"ה. קדשה במשכון דאחרים מקודשת :

(כב) והני מילי במשכון דישראל אבל במשכונות של עובדי כוכבים לא :

(כג) כל הנך מיהא לאו כלום :

(כד) נהגו העם לקדש בטבעת של זהב בלא אבן יקרה בתוכה משום דרוב אדם אינם בקיאין בשומא ומיהו אם קדשה מקודשת :

(כה) אחד שקדש בטבעת של כסף והיא סבורה שהוא של זהב לאו קדושי טעות הן שהרי יש באותו טבעת שוה פרוטה והא סמכא דעתא :

(כו) וכן נראה לר"ת דלא פסק כרבא אלא משיראי משום דקילי וידוע קלא שומיי' ואין רגילות שיטעו בהם אבל שאר דברים שרגילות לטעות בהן כגון אבנים הנהו ודאי צריכי שומא :

(כז) עיין שם היאך מקדשין במטבע שיש עליו צורה :

(כח) חיישינן שמא שוה פרוטה במדי :

(כט) מלוה על פה גובה מן היורשים פר"ת בדליכא תשש דילמא פרעו :

(ל) עובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה כתב מר רב צדק דאם הקיף הלואה עובד כוכבים לישראל ומת אם אינו מחזיר ליורשו קאי בעון :

(לא) ראבי"ה. דוקא אם ידוע ליורשיו או לאחרים שהוא חייב כיון שתובעין אותו הוי גזל :

(לב) פסק מר רב צדק גאון דמומר לעבודת כוכבים אינו יורש את אביו :

(לג) ונראה לראבי"ה דאפי' לדברי גאון נראה דהאב יורש בנו מומר לעבודת כוכבים :

(לד) מומר לעבודת כוכבים שהפקיד פקדון ביד ישראל קרובו ותבעו המומר לאחר זמן ולא רצה להחזירו לו ומת המומר וקרוביו הקרובים לירש תובעין הפקדון וגם השליח שהביאו ליד זה הביא עידי עובדי כוכבים שנתן לו אותו המומר מתנה אחר זמן כתב ראבי"ה דעתי שאין בדברי השליח כלום ואם אין לנפקד עדים שתבעוהו המומר בחייו והוא השיב לא אתן זכו הקרובים בממון וראוין לירש:

(לה) אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה שם באורך :

(לו) מיימוני אי אמר ליה על מנת שאין לבעליך רשות בהן קנה הבעל אותה אא"כ יאמר לתת לתוך פיך או לכסותך אבל אם אמר לה מה שתרצי עשי או לא קנה הבעל :

(לז) בהמה גסה נקנית במסירה :

(לח) אר"י דלאו כל ספיקות מגלגלין שאם נתחייב אדם שבועה לחבירו אין יכול לגלגל עמו ולומר השבע לי שלא גנבת לי מעולם אלא בספק שיש לחוש קצת כגון שותפים ואריסים :

(לט) רשות הגבוה בכסף גזבר שנתן מעות בבהמה אפילו בסוף העולם קנה :

(מ) כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט :

(מא) אבל ירא שמים חייב מחשב :

(מב) והודעתם לבניך ולבני בניך אית תנא דמחייב ללמד גם בן בנו ולהוליכו לבית הספר :

(מג) לעולם ישלש שנותיו כו' משום הכי נהגינן למקרי פרשת קרבנות ואיזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל די"ג מדות ור"ת אומר דסמכינן אהא דאמרינן בסנהדרין תלמוד בבלי בלול במקרא ובמשנה ובתלמוד :

(מד) היכא דרוות הבן והאב לית ליה כייפינן ליה [חסר ועי' בפנים] ואילו כבוד אב ואם אפי' מחזר על הפתחים חייב :

(מה) זקן אשמאי פרש"י אדם רשע עם הארץ ול"נ אך כפר"ת אשמאי בור כמו והאדמה לא תשם מתרגמי' וארעא לא תיבור :

(מו) אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו אלא ערבית ושחרית:

(מז) ר"ב. אין ת"ח שעוסק בתורה רשאי לעמוד ולבטל מלמודו אלא שחרית וערבית :

(מח) רב יוסף כד הוה שמע קל כרעא דאימיה הוה קאים וגם נהגו כל אימת דהוה אימיה בעיא למיסק אפוריא :

(מט) אומר ר"י דוקא בבית המדרש או במקום צנוע אבל במקום שיש גנאי לרב אם אין עומדין או חייבין :

(נ) הלכתא חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והלכתא אין חולקין ולא קשיא כאן במקום שהרב חולק לו כבוד כאן במקום שאין הרב חולק לו כבוד :

(נא) ר"י פירש דאין תרומות ומעשרות נוהגין בכל חוצה לארץ רק במקומות הסמוכין לא"י כגון מצרים ובבל משום גזירה אטו א"י :

(נב) ויש ליתן טעם בדבר שהרי חלה מוטלת על כל אדם שיש לו עיסה ודמי קצת לחובת הגוף ומשו"הא שינהוג בכל חו"ל אבל תרומות ומעשרות אין מוטלין אלא על מי שיש לו קרקע ודמי טפי לחובת (הגוף) [קרקע] :

(נג) והא דאין נזהרין עתה מחדש הייני משום דרוב תבואה נזרעת קודם הפסח והאיר המזרח בששה עשר בניסן התירו :

(נד) מיהו מתבואה שלא נזרעה קודם הפסח צריך ליזהר שלא לאכול ממנה עד פסח הבא :

(נה) ולפי מה שפי' דערלה נוהגת בשל עובד כוכבים יש לתמוה היאך אנו מותרין לשתות יין העובדי כוכבים מן כרמיהם לפי שנוהגין עתה בכרמים שלנו שעושין משרש אחד ד' או ה' שעושין חפירה גדולה סמוך לשורש וגדל משורש אחד ד' או ה' ע"י שיש בה חריות זמורות ומפרידים אותם לכאן ולכאן ולאחר שנשרשו חותכין אותו מחבורו הראשון מיהו אם אינם חותכים אותן ממקום חבורן הראשון אין כלל איסור :

(נו) החדש אסור מן התורה בכ"מ והכי הלכתא כהא סתמא דאף בחו"ל נוהגין איסור :

(נז) ומה שאנו קונין שכר מן העובדי כוכבים ואין אנו חוששין לחדש חו"ל שמא השעורים לא השרישו קודם העומר אמר ראבי"ה דסמכינן ארובא דשיכרא העשויה משעורים שהשרישו קודם העומר :

(נח) מיימוני . כלאי הכרם כיצד :

(נט) בחו"ל כלאי הכרם מדברי סופרים אבל ערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני :

(ס) שאלו על הכרם שהיו בו ד' או ה' נטיעות של ערלה ולא נודעו מקומותם ואסר ר"י כל הכרם ובעל הספר חולק עליו :

(סא) שמאלת הלכה למעשה המרכיב אילן באילן דמגלי' תלת שנין משעת נטיעה אם יש בו משום ערלה נראה דמותר אע"פ שנפסק מן האב :

(סב) מיימוני . הרכבה והברכה כל זמן שלא נפסק מן האב מונה משעה שנפסק :

(סג) בא"י כך הדין הלכה למעשה דמי שמבריך ומפסיקו מן האב יחוש לעצמו ויציין אותה כדי שלא יתערב לו נטיעה של איסור תוך נטיעה של היתר ואם לא יציין פלוגתא דר' יוסי ורבנן שם באורך :

(סד) הא דבעי ר' יאשיה ג' מינים היינו בכרם אבל בשדה בתרי מינים כגון חטה ושעורה מחייב :

(סה) אם ב' מיני עופות או דג כלאים זה בזה עיין שילהי פסק הפרה :

(סו) תוס' כתבו דכל הני סתמי דלא כר' יאשיה ופסקו הלכה למעשה דאין צריך ליזהר בחו"ל לא מכלאי הכרם ולא מכלאי זרעים אלא מחטה ושעורה וחרצן במפולת יד והרכבת האילן :

(סז) האוכל בשוק פר"ת שחטף משל אחרים בשוק אבל אם אוכל משלו בשוק או פחות משוה פרוטה אין מקפידין עליו :

(סח) מדקאמר אין שבח לתלמיד חכם לאכול בשוק מכלל דלאחר אין קפידא בשל גרמיה פירוש בשל עצמו :

האיש מקדש

(סט) האיש מקדש מלמד שהאיש עושה שליח :

(ע) העושה שליח לקדש אשה ומסר לו הטבעת לקדש אפילו איסנים בדרך אינו יכול לעשות שליח אחר משום דמילי נינהו ומילי לא מימסרן לשליח ולא דמי לגט :

(עא) מי שקדש ע"י שליח לא יקדש פעם אחרת בשעת חופה שלא להוציא לעז על קדושין הראשונים שהעולם יאמרו שאין קדושי שליח כלום ואתו למשרי אשת איש :

(עב) יתומים שבאו לחלוק אר"י לאו דוקא שבאו שניהם דאפילו לא בא אלא האחד ור"ת פירש דוקא כששניהם רוצים :

(עג) מעמידין להם אפטרופוס כאן לא פרש"י כלום אבל בגיטין פירש דצריך אפטרופוס לכל אחד וא' ובוררין להן חלק יפה האפטרופוס עצמו וכן נראה לר"י :

(עד) ודוקא ביתומים קטנים עשו תקנה זו אבל לא בשותף הבא לחלוק בלא דעת חברו דהתם צריך ג' דבקיאי בשומא :

(עה) אבל בדבר דשייך ביה גוד או איגוד פשיטא שאינו יכול לחלוק בלא דעת חבירו אפילו בשומת ב"ד וגם בקרקעות דשייכא קפידא ברוחות מספקא לרבי אם יכול לחלוק בלא דעת חבירו :

(עו) לתקוני שדרתיך ולא לעוותי י"מ שהיה גלוי ללוקח ולמוכר בעת המכירה שהיה שליח אבל אינו יודע ששלוחו הוא וטעה בפחות משתות המקח קיים והשליח שעיות יפרע ויפסיד ורבי' יצחק פי' אפי' אפילו לא ידע שהיה שלוחו ואח"כ נודע בעדים שהיה שלוחו המקח בטל אבל אם לא נתברר המקח קיים והשליח ישלם :

(עז) והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעו השלוחין דפרעי למלוה ומלוה משתבע דלא פרעו :

(עח) כתב רשב"א אם מינה ב' שלוחים לקדש לו אשה והם אומרים קדשנוה והיא כופרת כיון דתקנו רבנן היסת אי משתבע לא הוי קדושי' ודאי אלא קדושי ספק ורמב"ן אמר נראים הדברים שקדשה בשטר אבל בכסף נעשו כנוגעים בעדותן ומחייב :

(עט) האומר לשניהם צאו וקדשו לי כו' וכן לדיני ממונות :

(פ) והלכתא שליח נעשה עד :

(פא) נערה המאורסה היא ואביה מקבלים גיטה פרש"י דוקא נערה אבל קטנה אביה ולא היא וכן נראה לראבי"ה :

(פב) איתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה הכל יש לפרש בששמע האב ושתק אבל מיחה מיד אין לחוש ונראה לר"י דה"ה בנערה נמי שייכי כל הני פיסקי והא דנקט קטנה משום דבנערה לא שייך מיאון :

(פג) עולא אמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אפי' מיאון אינה צריכה פרש"י אפילו שדכה וכן פר"ת ואין נראה לר"י :

(פד) מדקדק ר' יעבץ שאין צריך אדם למנות שליח בעדים לקדש או לגרש :

(פה) מעשה אירע בקטנה שהלך אביה למדינת הים וקדשוה אחיה ואמה וכשבא האב ושתק ד' או ה' ימים ושוב הפגין האב לקהל ואמר אין לי חפץ בקדושין והוציאה מבית אבי המקדש ואחר זמן נשא אחרת ושוב אמר אביה הנה קדושי בתי קדושין ומה ששתקתי ד' ימים לפי שנתרציתי ולא אמרתי אלא להוציא ממון מהם ופסקו שאם היו הקדושין בעין כשבא האב ונתרצה ושתק אלו הקדושין מיד ואינה יכולה למאן אבל אם נתאכלו הקדושין כשבא האב לא חיילי הקדושין ויכולה למאן :

(פו) מעשה בקטנה שהלך אביה למדינת הים משוני והוסר כל ועתה אמה רוצה להשיאה לטוב בעיניה מילתא דפשיטא היא שאין הקדושין נגמרין להיות קדושי ודאי עד שתגדל ותבעל :

(פז) אתמר קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר רב בין היא בין אביה יכולין לעכב פרש"י הואיל ובשעת קבלה לא נתרצה האב ואם באתה לחזור וקודם שיתרצה האב חוזרת ותו לא מהני רצוי האב :

(פח) רוב הגאונים הסכימו כולם דקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה בין הוא בעיר או אין בעיר אין חוששין שמא נתרצה האב אך ר"ת פי' דהא דעולא איירי כגון דאיתיה לאב בעיר :

(פט) ועל הקטנה דאישתאל עלה קדמנא דאזל אביה למדינת הים ושבק ביתיה ריקן אנן סהדי דניחא ליה במאי דאזדמנא ליה במילתא דלא איהו טרח ביה ולקיים דברי ר"י שיהו אוכין בכסף קדושיה ושם באורך :

(צ) מעשה באחד שקבל קדושי בתו כשהיתה קטנה ובעודה קטנה מת האב והבת היתה יתידה וראויה לירש נכסים מרובין והיתה חולנית ושאל הבעל לכנוס בעבור שאם תמות יירשנה והקרובים היו יראים פן תמות יתפקע ירושתם והארוס רוצה ליכנס בחזקה ומנעוהו מקצת רבותינו ומקצת חולקים :

(צא) אמר רבא אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושיך מדרבי יוסי כ"כ המיימוני :

(צב) מעשה היה באחד שהלך למדינת הים והלכו אשתו ובנו וקדשו בתו והיה רבינו מנחם אוסרת למקדש מפני חשש שמא קדשה אביה לאחר ור"ת תמה עליו :

(צג) דברים שבלב אינם דברים ואינם מבטלים דברי פיו כי אזלינן בתר פיו ולא בתר מחשבתו אמנם בדבר שרגילין העולם לדבר בסתם ואינם חוששין לפרש הוי סתמן כפירושן כאילו פירש :

(צד) איתמר אמר רב הונא חיישינן לסבלונות פרש"י שסידך אשה ונתרצית וקדש ושלח לה סבלונות בעדים חוששין שמא קדושין הן :

(צה) מיעוטא מקדשי והדר מסבלי ורובא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא לא ניחוש למיעוטא קמ"ל כך גירסת ר"ת והאלפסי אבל ברוב ספרים איכא לא צריכא דרובא מקדשי והדר מסבלי ומיעוטא מסבלי והדר מקדשי מהו דתימא ניחוש למיעוטא קמ"ל :

(צו) תשובת ר"מ ראובן שקדש לאה ולא אמר לשם קדושין וגם היה בלא שדוכין לפי העדות שלא בתנו דבריהם אם נתרצית תחלה אע"ג דפריצא עבד דקידש בלא שדוכין קדושין מיהא הוי וצריך גט שם באורך :

האומר

(צז) כתב ר"ב הא דאמרה קדשה לעצמו מקודשת כגון שלא קדשה במעות המשלח דא"כ הוה ליה כמו קדשה בגזל שאינה מקודשת :

(צח) תשובת הר"ם היכא דאמר השליח הרי את מקודשת לי צריכא גם לחומרא כי שמא נהג מנהג רמאות ולא מהימן לומר טעיתי שם באורך :

(צט) אשר שאלת ראובן שלא לקדש אשה ושמה לאה וכאשר בא שם הושיב טובי הקהל כאשר רגילות ובעת הקדושין שהיה לו לומר הרי את מקודשת לראובן אמר הרי את מקודשת לי ואמרו לו העדים למה לא אמרת לראובן ונשבע שליח ואמר כסבור הייתי לומר לראובן נראה דאין צריכה גט מן השליח תשובת הר"ם :

(ק) וכן בקנין הקרקע אם קנה השליח במעותיו ובסתם זכה בהם המשלח :

(קא) ה"מ כשקנה דבר בשוויו דדמי קצת לריצא דבר מצוה אבל דבר הפקר או מהפך שיתננה לו במתנה ובא אחר וזכה בו אינו נקרא רשע :

(קב) רב ושמואל דאמרי תרווייהו מקודשת ואע"פ שנתאכלו המעות :

(קג) ה"ה בחליפין הוי כקנין כסף ואין צריך מעכשיו :

(קד) השיב ראבי"ה אשה ששכרה בית מראובן לדור מפסח ועד ר"ה והוא קבלה בביתו עמו קודם פורים שלא בתורת שכירות מיד ולא אמר לה קני בחזקה מעכשיו ועתה חוזר בו קודם הפסח נראה דיכול לחזור דכל חזקה היינו לאחר גמר המעשה שראוי להחזיק מיד :

(קה) ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף ומיהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף :

(קו) אשתו זינתה בעד אחד כו' שם באורך :

(קז) פר"ת דטעמא דשתיקה כהודאה דמיא משום כיון דשתיק נראה לו שהדבר אמת וידע רגלים לדבר ואין לפרש כהודאה ממש :

(קח) אם עשה אדם שליח לעשות לו יין או לשומרו לו ואמר ליה בפעם ראשון שמלאו שתנסך יינך נאמן השליח אע"פ שעתה אין בידו ואי אשכחיה בפעם ראשון ולא אמר ליה ולא מידי ואח"כ אמר ליה אין נאמן אם בעל הבית מכחישו או שאומר איני יודע אם אתה אומר אמת או לא אבל אם אין בידו כגון שלא עשאו שליח מעולם אין נאמן אם בעל הבית מכחישו :

(קט) ובכל מקום דמהניא הכחשה פסק ר"מ אפי' אי מהימן לן כבי תרי יכול להכחישו ולומר איני מאמינך :

(קי) ה"מ דלא מהימן בדברים שישנן בחזקת היתרא אבל דברים שישנן בחזקת איסורא מהימן :

(קיא) ראבי"ה כתב דבר זה תלוי ביראת שמים שלא יבדה מלבו דבר לומר על העד דבר שאינו כדי לטהר טהרותיו או שלא לנסך יינו :

(קיב) מעשה באחד שאסר אשתו עליו ואמר שזינתה מאחר ונשאל לר"ש אם נאמן אם לאו והשיב איתתא שריא ושם באורך :

(קיג) מעשה בנערה שהיתה משודכת לכהן ולא נתקדשה ובא פריץ אחד בבית הנערה עם ב' עדים ונכנס עמה בדברים ונתן לה טבעת ולא הזכיר שום קדושין עד לאחר שעה או אמר הוו עלי עדים שקדשתיה ואחד מן העדים אומר אני ראיתי נתינת הטבעת ושני אומר אף נתינת הטבעת לא ראיתי כי גוף הפריץ הפסיק בינו לבינה רק כשאמר הוו עלי עדים אמרתי לה השליכי כי לקדושין נתן לך והשליכה ואז קמו קרובי הנערה וכפו הפריץ שנתן לה גט והשוו כל הגדולים שהקדושין לא היו קדושין באורך שם :

(קיד) כתב ר"י נ"ל דאשה שאמרה לא קדשתני אם היא כפאתו לגט לאחר כן לא מיתסרא בקרוביו :

(קטו) כתב רא"ם דהיכא דאחד מן העדים לא ראה נתינת הטבעת אין לבטל הקדושין בכך :

(קטז) כל הני פסולי עדות דרבנן כגון רועי גבאין מוכסין אם קדש בפניהם אפי' שניהם מודים לא תפסי קדושין כלל ואין צריך הימנו גט :

(קיז) פסק ר"ב דאדם הבא על הפנויה וראו עדים מבחוץ דצריכה הימנו גט דאמר אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואם בא עליה אדם אחר צריכה גט משני ומיימוני חולק :

(קיח) המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושיו אפילו שניהם מודים וראוי להחמיר כ"פ הר"ם :

(קיט) אר"ב דהא דאמרינן בכל דוכתא אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעיל לשם קדושין איירי שיש שם עדי יחוד ולא עדי ביאה :

(קכ) אדם שגירש אשה מן הארוסין קודם שהכניסה לחופה ותובע ממנה הכסף או הטבעת שנתן לה בתורת קדושין מסקנת התלמוד שאין מחזרת לו הקדושין :

(קכא) שמע מינה כל שליחות קודם שנגמר יכול לבטלו דאתי דבור ומבטל דבור ורברבתא אמרי אפילו בקנין :

(קכב) וכן בגיטין אם עשה שליח לקבלה בקנין חוזרת קודם שנעשה השליחות :

עשרה יוחסין

(קכג) נאמן המוכר לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי ודוקא כשמקחו בידו :

(קכד) בשודא דדייני פרש"י ופר"ת :

(קכה) כל שעסקו עם הנשים לא יתייחד עמהם פרש"י אפילו עם כמה נשים :

(קכו) נאמן הדיין כו' אבל אין בעלי הדיינין עומדים לפניו אין נאמן פי' בדיין מומחה :

(קכז) אשה שטוענת על אישה ישען על ביתו ולא יעמוד מהימנא :

(קכח) אבל בדורות הללו שיש תצופות ועזות אין ראוי להאמינה :

(קכט) כתב ר"ת דלא אמר רב המנוגא דמהימנא אלא במילי דאתו מידו לידה כגון נתינת הגט אבל במילי דלא אתו מידו לידה כגון דאמרה שאין מתקשה לא מהימנא :

(קל) מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד נראה לר"י דאורלינגש לפרש כל מילתא בפנויה :

בהגהות מרדכי

(קלא) ראובן תבע שמעון שיתן לו י' זהובים שנדר לו שידבר עליו אל השר ושמעון משיבו אמת כי נדרתי אבל מחמת יראה פן תקלקל עניני עד השר ולא היה בו שום קנין השיב מורי שחייב ליתן לו דהוה ליה כפועל ואין צריך קנין :

(קלב) ראובן שאמר לשמעון בלשון לע"ז פירשו מוויי טון אנייאו לקדש בו אשתו והשיב שמעון בלע"ז אבייר עיין וקדש בו ראובן אשתו ותתמו הכתובה בו ביום למחר אמר שמעון לראובן תחזיר לי טבעתי וכששמעה לה האשה חרה לה מאד ואמרה לבעלה למה קדשתני בטבעת שאינה שלך יש שאמרו שאין הקדושין כלום שם באורך :

(קלג) מעשה לפני רש"י באשה שקדש ונמצא אחד מעידי קדושין קרוב או לא היה שוה פרוטה והשיב אע"פ שצריך לקדש פעם אחרת אין צריך לא כניסת חופה ולא ברכה אחרת של ארוסין ונשואין :

(קלד) אשת איש שאמרה נבעלתי ברצון כתבו התוס' שאם רצה הבעל לקיימה ולומר איני מאמינה הרשות בידו אבל מספקא לי אי מצי לאפוקה בלא כתובה או לא כו' :

(קלה) והאיש שאמר שאשתו נבעלה ברצון לפניו והיא כופרת ואין עדים בדבר נראה דאין נאמן להפסיד כתובתה אבל לענין לאוסרה על נפשו יכול אא"כ חוזר בו ונותן אמתלא :

(קלו) נשאלתי על ראובן שנתן ממון לשמעון שיתן גט לאשתו וגם מעלה לה מזונות והכל כדי שיקדשנה כ"ל דנלל במים אדירים ולא ישאנה :

(קלז) המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושין נראה דאפילו גט לא בעי :

(קלח) ראובן שלח לקדש לו לאה וכאשר בא שמה הושיב שמעון השליח חשובי הקהל כמו שרגילין לעשות ובשעת הקדושין כשהיה לו לומר הרי את מקודשת לראובן אמר לי ונשבע שכסבור היה שאמר לראובן ותזר שנית וקדשה לראובן בעיא אם צריכה גט מן השליח שם באורך רב :

(קלט) ראובן קדש אשה ולא אמר לה לשון קדושין וגם היה בלא שדוכין צריך לברר אם יש עדים שסידך ונתרצית להתקדש לו :

(קמ) מעשה בכהן שהיה חושד אשתו שאיש אחד פעם אחד

לוח הדינים אשר נמצאו בהגהות מרדכי ממסכת קדושין

אחד ראה אותם נכנסת עמו לסתר וסמך אזנו לכותל ושמע קול נשימתם כדרך משמשים מטוהם אסרה הרב ר' יחזקאל ומהר"ם אומר לסותר כיון שלא ראה גוף המעשה :

(קמא) מעשה באחד שנדר שלא לשמש אשתו ע"מ שאין איסור בדבר השיב מהר"ם אם אשתך לא נתרצית נדרך אין בדבריך כלום :

(קמב) עובד כוכבים המסיח לפי תומו ואמר הרגתי פלוני נאמן ושרי איתתא לאינסובי :

(קמג) ראובן השיא בנו ונתן ב' ליטרות לנדוניא ומת בתוך שנתו והאשה גבתה הכל בכתובתה וראובן תובע מכח תקנת ר"ת שתקן להחזיר כו' :

(קמד) אם האחד ת"ח ויודע לכתוב ראיותיו ושכנגדו ע"ה אין לת"ח לכתוב בעצמו אלא הדיינין יעתיקו אחר שיכתוב הוא דבריו כדי שלא יהי נחשד המורה שסולחין אליו :

(קמה) על החוב שטוען ראובן על אשת שמעון תשבע אשת שמעון כי משביעין אשת איש כך פסק ראבי"ה :

(קמו) כתב ר"י ע"ד תבלות וגדופין המתחיל פורע הקנס לבדו :

(קמז) בת יעקב צועקת עליו שיפרנסנה כמשפט הבנות ושישיאנה לראוי לה והיא חולנית וגרועה מקטנה יכולין לכופו :

(קמח) אביאסף . הא דחייב במזונות בנו ובתו בקטנים עד ו' שנים שהם קטני קטנים אבל אי אינים אמיד כייפינן ליה לזונן ולפרנסן :

(קמט) יתענה בה"ב וישב יחף לפני בהכ"נ ויבקש מחילה על המגדל בתענית השלישי על אשר חרף האשה וע"ד ההלאות אם היה יכול לשמוע שמעון בנחת ושמעו בחוזק ראוי לקנסו לנדור לבהכ"נ :

(קנ) שלית שהיה עושה אגרות בשליחות ונאנס נראה דלא יטול כלום :

(קנא) נראה לי מן המקוה שהמשיכו דרך צנור כולה אף כי יש בו המשכה על הארץ לא שרינן אלא ברבייה של מים שאין שאובין כו' שם באורך :

(קנב) ע"ד הדוכוס מלוזיר אשר דרש מאת היהודים שיתעסקו באותם יהודים הדרים בכפרים שלו תחת שרים קטנים וישובו תחתיו ואם לא כלה גרש יגרש אותם דומה בעיני שגיד הדוכוס לגרש כולם וכופין אותם על מדת סדום :

(קנג) ע"ד הכסף אשר קבל ראובן למחצית שכר שנתיים או שלשה ושוב נמלכו ועשו קצבה ביניהם להיות הזקוק ברביע לשנה נראה לי דהוו רבית קצוצה ויוצאה בדיינים :

(קנד) מיימוני הביא ראיה שיכול אדם למחול הרבית שנתן :

(קנה) המלוה להבירו ולאחר זמן תבעו חובו ואמר ליה הלוה דור בחצירי עד שיפרעו המעות הרי זה אבק רבית לפי שלא קצב מתחלה :

(קנו) לא שרינן במעות יתומים רק קרוב לשכר ורחוק להפסד ומהר"ם אמר אפילו גבה צריך להחזיר :

(קנז) אפוטרופוס ראובן תבע עלבון הרב שנתפס הוא ובחוריו מכח שמעון שרצה לדחוק אותם שימחלו לשמעון על אשר אמר לרב שהוא בחרם שם באורך :

(קנח) שאלה אם מותר למסור בהמה דקה לרועה בשבת כיון שיוציאה חוץ לתחום תשובה נראה דשרי אפי' בשבת עצמו למוסרה לרועה עובד כוכבים שם באורך:

(קנט) שאלה אם השתי שנים של מינקת חבירו אם היתה אחד מן שנים עבור מה תהא דינה כו' :

(קס) אשתקד באו לסטים בעיר. אחת והזמ נשבות וישבו משם ריבה אחת נשואה לישראל ואנסוה ונשתמדה לעבודת כוכבים ונטמאה בעובדי כוכבים ימים רבים לאחר זמן ערתו אביה ושבה אל בית אישה ושאלתי מי התירה לבעלה ושם באורך :

(קסא) מעשה היה בשני בני אדם שהיו שונאים זה לזה והלך האחד והשחיד ערטילאי שיוציא לעז על בתו של חבירו שקדשה והשכיר עדים ואחר כך המקדש עצמו מודה שהשטר של קדושין מזוייף הוא והתירוה בלא גט ושם באורך רב :

(קסב) ואפילו אם נתקיים השטר בחותמיו היה אומר רבי שמחה שאין העדות מתקבלת מתוך השטר כזה :

(קסג) והרב מרג"נספורק כתב עדים החתומים על השטר וכתב ידם יוצא ממקום אחר אין נאמנים לומר לא התמנו דהל"כ אין לך שום עדות בשטר כשר :

סליק

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת קדושין

מאת הרב הגאון המפורסם וכו' מוהר"ר יוסף אוטילינג זללה"ה .

א נתן לה קרקע או מחובר בתורת כסף מהני : דף א ע"א ד"ה ב"ש

ב חופה קונה ויש מגמגמין שאינה קונה וא"א להקל בה : שם סד"ה עוד הקשו

ג כל תיקו אמרינן העמד ממון על חזקתו ואפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו :
ע"ב ד"ה (הנמעל"ד) תנו רבנן

ד הנותן שור לחבירו ע"מ להחזירו לל' יום ומת בתוך הזמן פטור מלשלם :
דף ג ע"ב ד"ה ואסור לעשות

ה סודר של קנין חליפין אם רצה מקנה שלא להחזירו אינו רשאי : שם

ו היכא דיהיב לה ניהלה לפי שעה אע"ג דאתני בהדיא שלא יקדישנה כיון שאין בה הערמה מהניא : שם

ז קדש בדבר שאין העדים יודעים שדרכם להתייקר בו לא מהני אפי' שניהם מודים :
דף ד ע"א ד"ה גרסי' בגמ'

ח זה אומר התקדשי לי במנה וזו אומרת שתשלים לי מאתים והלך זה לביתו וזו לביתה ולא הסכימו ביניהם ואח"כ תבעו זה את זה וקדשו ונתן לה מנה אם האיש תבע האשה יעשו כדבריה ואם האשה תבעתו יעשו כדבריו וכן המוכר חפץ לחבירו וכו' ומשך הלוקח החפץ: שם ד"ה תוספתא

ט היכא שנתן לה משכון וא"ל קני במשכון זה שעבוד מנה והתקדשי לי מקודשת :
ע"ב ד"ה מנה אין כאן

י המוציא ממון לאיבוד ואמר אתחייב לך לא מהני וכן בקדושי אשה אינה מקודשת :
שם ד"ה וכתב הרמב"ן

יא המגרש על ידי שליח צריך לכתוב הרי את מותרת ולא בתך או אחותך מותרת :
דף ה ע"א ד"ה וכתב

יב צריך לומר בתך פלונית מאורסת לי אני פלוני או את פלונית מאורסת לי אני פלוני : שם

יג אפי' בדבר שאינו מתקיים חיישינן שמא שוה פרוטה במדי : דף ו ע"א ד"ה אמר שמואל

יד אי שוה פרוטה במדי הוי קדושין דאורייתא : שם

טו שמתא חמורא מנגידא : ע"ב ד"ה ומאן דמלער

טז לית דחש להא דרבי שמעון דאמר סתם גזילה יאוש בעלים היא : דף ז ע"א ד"ה תמם

יז מחילה אינה צריכה קנין וכל שמודה שמחל לו אפי' בינו לבינו מהני בלא סהדי :
שם ד"ה אלא שטר שחרור

יח מצי אמר בעל משכונא משכנת השדה כולו לכולהו זוזי' אפי' יהיב פלגו זוזי לא מפריק פלגיה ומיהו אם בא לפרעו לחצאין פורעו ואינו מעכב על ידו וישאר משועבד כולו :
ע"ב ד"ה גרסי' תו

יט מתנה שאדם נותן לאשת איש לא הוי כמציאת' שהיא של בעל אלא לא הוי שלו :
דף ח ע"ב בד"ה (הנמעל"ד) דקי"ל

כ בין בעבד בין באשה אי אמר ע"מ שאין לרבך רשות בו בלחוד לא סגי : שם ד"ה בכסף

כא אין המסירה קונה בסימטא ויש חולק :
דף ט ע"ב ד"ה (הנמעל"ד) בהמה גסה

כב כל היכא דבעינן משיכה אם אמר ליה קני במסירה או שא"ל לקנות במשיכה בר"ה לא קנה: שם

כג המגביה הגבהה דלאו מעלייתא היא קני להתחייב בנזקין ויש חולק : שם ד"ה והגבהה

כד נתן מקצת דמים וא"ל ערבוני יקן קנה כנגד מעותיו לא פחות ולא יותר בין עאיל ונפיק אוזי בין לא אעיל ואימתי לא קנה :
דף י ע"א סד"ה והיכא מאן דאמר

כה כשבטל כח השטר במקצת בטל כולו :
שם ד"ה והיכי כסופו

כו על מנת שיכתבו לו את השטר חוזר בו בין בשטר בין בשדה אע"פ שהתנאי לתועלת המקבל והוא אומר התקבלתי : ע"ב ד"ה וכתב הרמב"ן

כז מגלגלין שבועת שמא על שמא :
דף יא ע"א ד"ה ספק מנ"ל

כח כשקונין מטלטלין בחליפין צריך לשומן כמה שוה כדי שידע כל אחד מהו מחליף ובכמה ויש חולק : ע"ב ד"ה וכתב ר"ת

כט כשם שהאב חייב להשיא בנו חייב להשיא בתו :
דף יב ע"ב ד"ה להשיאו אשה

ל נשים מברכות אפי' על מצות שפטורות אפי' מדרבנן ויש חולק : שם ד"ה וגרסי' בגמ' עלה

לא כדי שלא לצער האב יש לו לאבד כל ממון שבעולם : דף יג ע"א ד"ה משל מי

לב התחיל במצוה אע"פ שאפשר לעשות ע"י אחרים ונזדמנה לו אחרת שאי אפשר לעשותה ע"י אחר לא יניח את הראשונה :
ע"ב ד"ה הלכה כאיסי

לג זקן רשע פטור מלכבדו ומלקום לפניו :
דף יד ע"א ד"ה אמר אביי

לד בחוץ חייב לעמוד מפני רבו אפילו כמה פעמים ביום ובבית מדרשו רק שני פעמים :
שם ד"ה גרסי' בגמ' אמר ר' איבו

לה חייב הבן לעמוד מפני אביו כשהבן רבו :
ע"ב ד"ה וגרסי' תו בגמ'

לו אין ערלה נוהגת בחו"ל בהברכה ובהרכבה כלל ולפיכך נהגו להבריך בכרמים ואין חוששין לערלה : דף טז ע"א ד"ה ובהברכה והרכבה

האיש מקדש

לז כל מי שאין לו שליחות אין לו זכייה :
ע"ב ד"ה גרסי' בגמ'

לח אפוטרופא שירד לדין על מנת להוב אפי' זכה לבסוף לא עשה כלום : דף יז ע"א ד"ה ודאמרינן

לט שליח ב"ד שטעה אפי' בכל שהוא חוזר וכן בכל שליח : שם ד"ה אבל שוי

מ כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפי' פחות מכדי אונאה חוזר כגון שא"א להשלים הא אפשר להשלים משלים ואינו בטל : ע"ב ד"ה ודאמרי'

מא שליח אחד נעשה עד לחייב שבועה על ידו אפי' בשליח מושכר וע"ש : שם ד"ה ירושלמי

מב אין אדם יכול לטעון ברי ע"פ אחרים :
שם ד"ה וה"מ

מג נתקדשה קטנה והאב צוח מעיקרא אינה צריכה גט ולא מיאון : דף יח ע"ב ד"ה והוא שסדכו

מד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וכל שעה הוא זוכה ונעשית מלוה ואין אשה מתקדשת בו אבל אינה משתלמת אלא לבסוף :
דף כ ע"א ד"ה וגלסי' תו

מה ע"מ שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון בשם ונמצא בשם ובורסקי בן עיר ונמצא בן עיר וכרך מקודשת ע"מ שאיני אלא כך ונמצא כך וכך אינה מקודשת : ע"ב ד"ה גרסי' בתוספתא

מו כל המתרגם ומוסיף מדעתו מחרף ומגדף שמבזה המקום ב"ה ומשנה דבריו :
שם ד"ה תרגום דידן

מז כל שהענין מוכיח מתוכו לאו דברים שבלב נינהו וכאילו נאמר בפירוש הוי : שם ד"ה אמר רבא

מח כי אמרינן דברים שבלב אינן דברים ה"מ היכא שמה שבלבו סותר דבורו אבל כשאינו סותר הויין דברים : שם

מט אין כופין החוזר לקיים תנאו כדי שיתקיים הדבר ואפילו תנאי שנעשה לתועלת המקבל הרשות בידו לגרום שלא יתקיים התנאי כדי שיבטל ממכרו ומתנתו :
דף כא ע"א ד"ה הכוא גברא

נ בממונא לא בעינן תנאי כפול : שם

נא אמר ע"מ שאין עליך כל נדר אפילו נדרה שלא לאכול חרובים הוי נדר ואינה מקודשת
שם ד"ה אבל במילי אחרינא

נב אין מחילת התנאי ובטולו מועיל אלא בדבר שבממון ויש חולק : שם ד"ה קדשה על תנאי

נג את והחמור קנה,מחצה : דף כב ע"א ד"ה רבא אמר

נד כשם שלוקח ממוכר אחד יכול לומר כל מקחי אני רוצה ולא חציו בחצי דמיו כך הדין בלוקח משני מוכרים : שם

נה שלח שליח לקנות קרקע ולקחו סתם יכול לומר לעצמי לקחתי אבל בקרקע מיוחד לא מצי אמרי :
ע"ב ד"ה ומאי בוגרת

נו ראובן היו לו בנות הרבה ושדך אחת מהם לשמעון ואח"כ בא שמעון ואמר לראובן בתך מקודשת לי סתם דעתו ודעת אביה על המשודכת : שם

נז קדיש בפלגא דמוזא פי' יד של בצלים והם שלו ושל ב"ה אינה מקודשת עד שיאמר התקדשי לי בחלקי שבמוזא : שם ד"ה ויש מי שאומר

נח אם קדש באיסור מדבריהם אינה מקודשת :
דף כג ע"א ד"ה ובגמ' פליג

נט טובת הנאה הוי ממון : שם ד"ה תנן

ס שליחות הקדושין צריך עדים לא שנא דידיה לא שנא דידה : שם

האומר

סא הנותן מעות לחבירו ליקח לו פירות למחצית שכר ולא לקח אין לו עליו אלא תרעומות ואם ידוע שלקח בזוזי משלח מוציא ממנו בעל כרחו :
דף כד ע"א ד"ה בהגי דאלמי

סב מי שמהפך לזכות מן ההפקר לית ביה משום עני המהפך בחררה ויש חולקים :
שם ד"ה ודאמרי' עני

סג עשיר המהפך בחררה ובא אחר ונטלה ממנו לא נקרא רשע לפי שהעשיר מצוי לו לחם בביתו ליקח משכיניו : שם

סד אתי דבור ומבטל דבור והוזר : שם ד"ה וחזרה בה

סה ע"מ שאראך ר' זוז ונקיט זוזי בעסק' והרויחו בכדי שיעשו לחלקו ר' זוז ועדיין לא הגיע זמן העסקא אינה מקודשת : דף כה ע"א ד"ה לא צריכא

סו ע"מ שירצה פלוני ר"ל שיאמר אין וי"א עד שלא ימחה : דף כו ע"ב ד"ה גרסי' עלה בגמ'

סז אין דבר שבערות פחות משנים ואעפ"כ עד אחד נאמן לומר מת בעליך :
דף כז ע"א ד"ה ורב אסי אמר

סח אמר אחד משדותי מכרתי ואיני יודע למי ואחד בא ואמר אני לקחתיה לאו כל הימנו ובקדושין בכה"ג נאמן : שם ד"ה ומודה רב אסי

סט קדשתני והוא אומר לא קדשתיך אם הוא חכם ויודע שהיא אסורה לעלמא ופירש שעל כן הוא כותב שלא תתעגן אין כופין אותו ליתן כתובה אבל אם לא פירש אע"פ שהוא יודע כופין ויתן כתובה : דף כח ע"א ד"ה כופין אותו

ע אם קדשה בשטר כתב ידו ואין עליו עדים מקודשת : ע"ב ד"ה מר זוטרא

עא אמרה אשת כהן לבעלה טמאה אני לך אית לה כתובה ועיין שם באורך :
דף כט ע"א ד"ה תנן התם

עב בדברים מבוערים מפקינן אשה מבעלה ועיין שם באורך : עב ד"ה בכאלי דכבא

עשרה יוחסין

עג בזמן הזה משפחה שנטמעה פי' שמי שיודע פסולה אינו רשאי לגלותו אלא יניחנה בחזקת כשרה ולעתיד אע"פ שיודע הדבר תהא כשרה ומיהו אפשר לצנועין ראוי לגלות :
דף ל ע"א ד"ה משפחת

עד שואלים בשלום אשה ע"י בעלה ולא לשגר לה שלום אפי' ע"י בעלה : ע"ב ד"ה אין שואלים

עה בית חשמונאי גזרו על יהוד בנותיהם עם סתם בני אדם שלא הוחזקו בפריצות :
דף ל"ג ע"א ד"ה ל"ש

סליק

מלא הרועים על הרי"ף ממסכת קדושין

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל .

דף א ע"א ר"ן ד"ה איסר האטלקי וכו' והכי מוכח בגמ' כו' עסה"ד ובתוספתא דמכילתין מוכח בהדיא כו' . נ"ב ממה דנקיט אשרה ועיר הנדחת ועי' ברשב"א שדחה דאין ראי' מתוספתא :

דף ב ע"ב בשה"ג אות ד' בד"ה לשון ריא"ז ונראה בעיני שאם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר כו'. נ"ב תימה למה אמר שאם פשטה דהא דצריכה גט מאחר היא פשיטות ועיקר חידושו דצריכה גם מראשון ובאמת כל הפוסקים חולקים עליו וס"ל דאינה צריכה גם כלל מראשון דאפקעינהו רבנן לקידושין וכן פסק בב"ש באה"ע סי' כ"ט ס"ק ב' וי"ל בדוחק דמשמיענו אפילו פשטה וגילתה דעתה בלא נתרצתה בקדושי ראשון אעפ"כ צריכה גם מאתו בספק :

דף ה ע"ב ר"ן ד"ה גרסי' בגמ' וכו' ומיהו ביבמה דמיקדשה בהעראה כו' עסה"ד זימנין דמתעבר' כדאי' התם . נ"ב מ"ש זימנין דמתעברה תמוה לי דא"כ מה מקשה ביבמות דל"ד ב' והא תמר בביאה ראשונה איעברה ומאי מקשה דילמא איתרמי דאתעברה דהא זימנין דמתעברה גם מ"ש הר"ן כדאיתא התם ליתא התם כלל ונראה דכוונתו זימנין דמתעברה ע"י מיעוך באצבע וז"ל כדאיתא התם ביבמות ואינו בדף הנ"ל רק לקמן שם דל"ד דתמר מיעכה באצבע וכן מצאתי בחידושי הר"ן לסנהדרין שתי' דאפשר ע"י מעיכה באצבע כתמר עכ"ל ובתשו' נ"ב חלק אה"ע סי' כ"ב מצאתי שכ' דרוב נשים אין מתעברות מביאה ראשונה אבל מיעוט מתעברות ומייתי ראי' ממה דלא מקשה מלאה דאיעברה מביאה ראשונה כו' אבל מתמר מקשה שפיר מדהפקירה נפשה לגבי יהודה ולא חיישה שמא תתעבר כיון דרוב אין מתעברות עיי"ש :

דף י ע"א ר"ן ד"ה וכתב רב ז"ל וכו' ואע"ג דאמרינן דאעיל ונפיק אוזי לא קני כו' מי אמרינן התם כו'. נ"ב ע' סמ"ע סי' ק"צ ס"ק י"א שהאריך בפי' דברי הר"ן במ"ש ומיהו ועמש"ש בגליון דדבריו לא נהירין והעיקר נ"ל כפשוטו דאמר דעיקר מ"ש לא קנה היינו שאינו קונה כולו ס"ל אף זה שלא נתן המעות ועל זה שלא נתן המעות יכול לחזור אבל נגד מה שנתן המעות קנה מיהו אמרינן התם דכל החוזר ידו על התחתונה ויכול זה שכנגדו לחזור אף נגד מה שנתן המעות נמצא דתחילת החזרה אינו יכול לחזור רק נגד מה שלא נתן מעות מיהו תיכף כשחוזר זה נגד מה שלא נתן יכול זה שכנגדו לחזור אף נגד מה שנתן :

דף טו ע"ב ר"ן ד"ה ובסיפא גבי כלאים כו' עסה"ד מסכים לפירש"י ז"ל . נ"ב עי' בב"י פ"י מהמ"א דין י"א ובלח"מ שם : **חידושי** אנשי שם . מהר"ם א' ד"ה וכן בדין כו' כמאן דתני זה וזה ירד ולוקח . נ"ב דבריו תמוהין דשיטת הר"ן היא כמ"ד יורד ולוקם ושיטה זו שכ' המחבר היא שיטת הכ"מ אבל אין כן כוונת הר"ן ובספרי מ"ה הארכתי בערך ערלה בחו"ל :

דף כ ע"א ר"נ ד"ה ובמלוה דאחרים כו' משום דנייר של לוה היא . נ"ב ע' בר"ן בכתובות פ' הכותב שכ' שם דעת רשב"א דא"צ להחזיר גוף הנייר :

דף כד ע"א ר"ן ד"ה לא יהבוה ניהלי' כו' עסה"ד דנפשי' זבן . נ"ב וע' בנ"י ב"מ פרק איזהו נשך שתי' בע"א :

דף לב ע"ב ר"נ ד"ה ותינוק מורכב עסה"ד חזקת משפחה לא . נ"ב ע' בר"ן פ"ב דכתובות בברייתא דאני כהן וחבירי כהן ועי' בשער המלך פ"ב מהל' איסורי ביאה :

תוספתא מסכת נזירות פרק ששי ספק נזיר טמא כו' עד כל קרבנות הציבור והיחיד הציץ מרצה על טומאת הדם ועל טומאת הגוף כו' . נ"ב ברמב"ם פ"ד מהל' ביאת מקדש דין ז' מבואר דבכל הקרבנות אין הציץ מרצה על טומאת הגוף בקרבן יחיד וכן משמע מתוס' פסחים ע"ז א' ד"ה דלא : **סליק**

מאה שערים על הרי"ף ממסכת קדושין לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשילא (בעל העיטור).

[מג] דף כב ע"ב הסוה דקדיש בפרזומא דשכרא . פרש גאון כלי קטן ועדיין קורין בבבל לכלי קטן פרזומא ויש שפירש שכר מתוק ומסתי' כפרושו דגאון : ד"ת בנוסחא דילן פרזומא דשיכרא ופי' חומץ שכר ולא החמיץ כ"כ כדאמרינן בכבא בתרא בפרזומא דמזבן אקרנתא כלומר יין שהחמיץ ולא החמיץ כ"כ והכא נמי החמיץ השכר ואמר ליה אמאי לא תיתי ליה מהאי תריפא ולסבריה דמר מ"ט נקט כלי הא בשכר קדיש ולא בכלי : **סליק**

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת קדושין

מהרב המאוה"ג המפורסם בתורתו ובחכמתו כו' מוהר"ר ישכר בער בהגאון כו' מוהר"ר תנחום זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא.

דף א ע"א בר"ן סד"ה אסר האיטלקי וכו' דהי מקשינן נמי הויות להדדי לגמרי. נ"ב נאו לגמרי נ"ל ד"ת :

דף ג ע"א בר"ן ד"ה (הנמעל"ד) בכולהו קני וכו' עלה דהכיא מתני' כנ"ל : ד"ה תן מנה וכו' תי' אינו מועיל אשר במרובעין נ"ל במוקפין ותי' לאחר מתן מעות אשר במרובעין נ"ל מוקפין. ותי' ונהי בעלמא אשר במרובעין נ"ל במוקפין: בא"ד דא"כ אין הספק כנ"ל : ע"ב ר"ן ד"ה ולענין וכו' תי' מה שאין כן וכו' מונה והולך הוא אשר במרובעין נ"ל מוקפין : שם ד"ה וגרסי' תו התם וכו' מספקא לן אי פקע קדושי היכי נימי כנ"ל ותי' אחרים מוקף :

דף ד ע"א ר"ן ד"ה גרסי' בגמ' וכו' אלא שיש לתמוה על הרמב"ם. נ"ב עי' ב"י וב"ח יו"ד סימן ש"ה וש"ך שם ס"ק ה' : שם ד"ה וגרסי' בפרק וכו' ולי מכא כנ"ל ותי' נראה מוקף : בא"ד כמות שהוא קאמר. נ"ב ר"ל אף שבודאי צריך להשלים דינר כיון שהזכיר מנה מ"מ כיון שאמר זה ודרך מנה להיות חסר לפעמים דימר סברה וקבלה למתבעיה אף דכסיפא לה וה"א דמקודשת מעכשיו אבל בהא דייק שפיר ה"נ מסתברא דרישא וסיפא במנה זה וכה"א דבמנה סתם מקודשת מעכשיו וישלים דאס"ד רישא במנה סתם משום דלא גמרי קדושין עד תינת דינר אחרון והשלמה לא מהני ודאי יקשה בשבא מנה סתם כו' דבהא ליכא משום הו"א דמנה זה עדיף כיון שאף שלא נתן אלא דינר ולא כסיפא למיתבעי' לא הויא קדושין עד שישלים מנה זה מבעי' : ע"ב בר"ן ד"ה כלב הרך וכו' אפילו הכי הכא מספקא כנ"ל :

דף ה ע"א בר"ן ד"ה תגא דמלכא וכו' ואיהו אמרה. נ"ב עי' מל"מ פ"ד מהל' אישות הל' ה' : שם ולי נראה כל שלא אמר כנ"ל : שם ד"ה וכתב הרמב"ן וכו' ותי' כלומר לא דבר וכו' מדעתו אשר במרובעין נ"ל במוקפין : ע"ב בד"ה (הנמעל"ד) שטר אירוסין וכו' והרי דבעי נמי. נ"ב נ"ל שנ"ל וה"ה : שם בא"ד פשיטא דלגדי' לא ניתני ליכתוב. נ"ב לפי' הרי"ף ולפי' הרז"ה ז"ל פשיטא דלא נתנו ליכתוב כ"ה בח' רשב"א :

דף ו ע"א ר"ן ד"ה ומקשינן למ"ל וכו' והא אמר שמואל. נ"ב עי' תוס' ד"ה ר"ת לא ס"ל :

דף ז ע"א ר"ן ד"ה יכולה למימר וכו'. תי' ומסקינן בגמ' אשר במרובעין נ"ל במוקפין : ע"ב ברי"ף והתניא רוח חכמים נוחה הימנו. נ"ב שביעית פ"י מ"ט :

דף ח ע"א ברי"ף שלבישו הנעילו. תי' שנעילו מוקף: ע"ב ר"ן ד"ה בכסף ע"י עצמו וכו' ועוד דלדידיה מייתר נמי כנ"ל :

דף יא ע"א בר"ן ד"ה ושמעינן ממתניתין וכו' והלה אומר אינו יודע פטור דאמרי'. נ"ב דהם מיירי שידוע שמתה כדרכה או שמאמינו ואין כאן שבועה כלל הוא דאמרי' מיגו דמשתבע. ועי' חי' רשב"א כאן ובתוס' דב"מ דף לג ע"א ד"ה ביום :

דף יד ע"ב בר"ן ד"ה וגרסי' תו בגמ' וכו' ואע"ג דלא מיפשטא בגמ' דילן. נ"ב עי' בכ"מ שם וב"י וב"ח יו"ד סימן ר"מ :

דף טו ע"א ר"ן ד"ה הלכך נקטינן וכו' ואפילו הפירות מותרין. נ"ב ואפי' לזרוע תוך כו' ג"י ד"ת ותי' ואפילו לחרוש אשר במרובעין נ"ל במוקפין :

דף יח ע"א בר"ן בד"ה (הנמעל"ד) וה"מ מקמי וכו' ודברי ר' יוסי תמוהין. נ"ב נ"ע אמאי לא פירשו דאמוראי דירושלמי מקמי דתיקון ר"ג שבועת היסת מיירי פלוגתייהו בשקבל השליח כסף קדושין בעדים ופליגי במלוה את חבירו בעדים דר' הון ס"ל צריך לפרעו בעדים ור' יוסי ס"ל אין צריך לפרעו בעדים :

דף יט ע"א ר"ן ד"ה לא עבד בה מאמר וכו' ולא משום. תי' ולא אשר במרובעין. נ"ב כ"י עיקר : ע"ב ר"ן ד"ה גרסי' תו וכו' ובודאי שלא פיתה אותה לשם קדושין. תי' לשם קדושין מוקף נ"ב ד"ת מ"ז : בא"ד תי' וכל שכן אשר במרובעין נ"ל במוקפין : בא"ד תי' ונתרצה אי אשר במרובעין נ"ל במוקפין : בא"ד אע"פ שנתרצה בסוף בפי' לא מהני. תי' בפי' לא מהני אשר במרובעין נ"ל במוקפין. נ"ב עיין ד"ת מה שהוסיף ויותר נכון למחוק תי' בסוף בלבד ושוב אין צריך להג"ה :

דף כא ע"א ר"ן ד"ה קדשה על תנאי וכו' מועילין בבינו לבינה תי' בבינו לבינה מוקפין :

דף כב ע"א ד"ה מ"ד ספרא אתרמי וכו' והרמב"ן וכו' בדפוס שלאוויטא הגי' כ"ה והרמב"ן ז"ל ייטב עוד לפי שיטת רש"י ז"ל ד"ה דהכא בסבלונות דבתרווייהו [סבלנות] באתרא דמקדשי בהן עמן. כך היא הגי' והג' המחבר דכנ"ל בסבלנות וכו' בהן עמן ותי' סבלנות אשר במרובעין נ"ל במוקפין. נ"ב ר"ל שהוא פי' דבין סבלנות דמתני' ובין סבלנות דאתרא דמקדשי הר"ל בהן עמן לפי פירושו מבעיא לן בהוחזק שטר כתובה אפי' באתרא דמסבלי כו' :

דף כג ע"א בר"ן ד"ה ובגמ' וכו' מאן דאמר מגורשת. נ"ב עי' הגי' בירושלמי פ"ק הל"א : ד"ה מכאן וקדש כדמיכן וכו'. תי' הוי מעות אשר במרובעין נ"ל מוקפין : ע"ב בד"ה (הנמעל"ד) גרסי' בירושלמי וכו' והכא נמי צריכה כנ"ל :

דף כד ע"א ר"ן ד"ה ארעא דרבנן וכו' וכן דעת ר"ת ז"ל תי' אלו מוקפין. נ"ב בב"י ח"מ סי' רלד ליתא לתי' אלו : ע"ב ר"ן ד"ה ותורם בה וכו' ואפי' בקמייתא גבי מתני' ותי' כל שכן מוקף. נ"ב מתני' דהכא. ר"ן ד"ה וכתב הכי גרסי' וכו'. תי' מספקא ליה אשר במרובעין נ"ל במוקפין : בא"ד ולפי זה מה שכתבנו. תי' ולפ"ז מוקף וכ"ב ולפי נ"ל נ"ל :

דף כה ע"א בר"ן ד"ה על מנת וכו' כדאיתא לעיל פרק האיש מקדש (דף ג.). נ"ב ע"ש :

דף כו ע"א ר"ן ד"ה ופרכינן עלה דר' יוחנן וכו' גר צריך ג' הא א"ל ר"י לתנא תני גר צריך ג' כנ"ל : בא"ד כלומר דאמרת. נ"ב כיון נ"ל ד"ת :

דף כז ע"א ר"ן בד"ה (מדף הקודם) גרסי' עלה בגמ' וכו' כל זמן שלא. היבת שלא במרובעין. נ"ב גירסת מהר"ם. נ"ב כ"י כ"ז שנעשה כל עיקר : בד"ה ומודה רב אסי וכו' פי' קדשתי. תי' פירש מוקף : בא"ד ותיהו נהי דאינו נאמן לכנוס נאמן ליתן גט. נ"ב עי' ח"ר שמתיר לכונסה אחר זמן ושדעת הרמב"ם שאסורה לו לעולם :

דף כח ע"ב ברי"ף איבעיי' להו' וכו' פחות משנים וכו' כ"ז מוקף :

דף כט ע"ב ר"ן ד"ה כי יסיר וכו' מקרא בספחה. נ"ב ד"ת ומוחק ג' תי' אלו ממילא פשיטא לן ועי' חי' רשב"א :

דף ל ע"א ד"ה נתיני גבעונים וכו' ואמרי' ביבמות דוד גזר עליהן ולפ"ז. נ"ב כך פרש"י ז"ל כאן וכ"כ בפי' אלו נערות הכא על הנתינה דאסורה כדאמרינן בהערל דוד גזר עליהן. ד"ת : ע"ב ר"ן בד"ה (הנמעל"ד) אמר רב יהודה אמר שמואל וכו' שפוסל וכו' דודאין כ"ז מוקף נ"ב לפי הענין נראה שנ"ל אלא כר"מ ולא כרב יוסף דס"ל אליבא דר"מ שפוסל אפי' במטומעין אלא דודאין כו' : ד"ה אי זהו שתוקי וכו' דמדאורייתא נמי כשר. נ"ב עי' ב"ש סי' ד' ס"ק ל"ט :

דף לב ע"ב ברי"ף והרי אלמנה גרושה זונה כנ"ל :

דף לג ע"א ר"ן ד"ה ודר וכו' תי' ולא פליג ר' יהודה אשר במרובעין נ"ל מוקפין : ע"ב בד"ה הנמעל"ד לא יתיחד וכו' ואפי' הן נשים הרבה. נ"ב עיין ד"ת : סליק

מלאכת יום טוב על הרי"ף ממסכת קדושין מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר יום טוב ליפמאן אבד"ק קאפולע.

דף יז ע"א בר"ן ד"ה יתומים שבאו לחלוק וכו' ואפי' למקצת מטלטלות שגורסים ובוררים להם חלק יפה. נ"ב נ"ל ובורר להם וכו':

מרדכי (סימן תקמ"ז) ד"ה נשאלתי וכו' אבל בענין לאוסרה עליו שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא אא"כ חוזר בו ונותן אמתלא לדבריו עכ"ל. נ"ב יש להסתפק במאמין לעד אחד שאמר לו נשאת אשתך שהדין דשויא אנפשיה חתיכא דאיסורא. אם יוכל לחזור בו אח"כ ולומר שאין אתה מאמין לדברי העד ונותן אמתלא לדבריו שעתה מדע לו שאותו העד אינו ראוי להאמינו כבי תרי. ומעיקרא החזיק אותו בחזקת שהוא ראוי להאמינו שלא ידע ממעשיו שאינם הגונים ומחמת זה האמין לדבריו ועתה אח"ז נודע לו אם נאמן הבעל לחזור בו מאחר דהדבר שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא. ומדברי המרדכי הכאן יש להוכיח קצת דיכול לחזור בו בנותן אמתלא אפילו היכא דשויה אנפשיה חד"א. אמנם יש לחלק קצת בין הך דהכא דמיירי בידיעת עצמו דבעל דהדבר ברור לו בין הך דעד א' סמוך עצמו על דברי העד ועתה ג"כ אין הדבר ברור אלא בהיפוך. וצ"ע ולימוד בזה דאפי' אי נימא דנאמן הוא בכך מכ"מ כיון דגם עתה הדבר אצלו בספק דילמא כיון דהבר נאסרה עליו בחתיכה דאיסורא שוב אין מוציאין אותה מאיסורה כ"א בדבר ברור. ויש להאריך בענין זה ואין כאן מקומו : סליק

מראה כהן על הרי"ף ממסכת יבמות

מאת הגאון המובהק וכו' מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מו"ץ בווילנא.

פ"ק סימן א בכ"י ד"ה וכולן וכו'. היכי משכחת מיאון בבתו והרי אביו קיים נ"ל והרי אביה קיים : עו"ש. ורב אסי פי' בגמ'. נ"ל רב אסי : עו"ש. אבל אי בעי גיטא מדרבנן אמרינן פוגעין בערוה. נ"ב עי' בתוס' בשם ר"ת דהתם בדקבלה עילויה וכ"כ בגיטין ובנדה בשם ר"ת אבל מש"כ הוא בשם ר"ת עצמו נ"ע : סי' ח בחידושי מהר"ן שפירא הפשתי בגמ' ולא מצאתי וכו'. נ"ב ונעלם ממנו הירושלמי כאן במקומו דלשון הרי"ף הוא לשון הירושלמי כאן בהלכה ה' אות באות ממש ע"ש :

בפ"ב סימן יד במהר"ן שפירא דא"כ תקשה מ"ש אם אם חמותו שתהיה מותרת נ"ל מ"ש אם אם אם חמותו שתהיה מותרת :

בפ"ג סימן לה ברי"ף איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת אית ליה. נ"ב בכריתות בש"ס ליתא להך דאיסור בת אחת ואולי משום דלא מפרש אלא הנך דאכילה דליכא בהן בבת אחת כמו שפי' הרי"ף : שם ברי"ף איתוסף ביה מה איסור איסורא לגבי חלב. נ"ב אולי נ"ל איסור אכילה ובש"ס ליתא כלל : שם ועל כהונה להדיוט. נ"ב נ"ל וע"כ והוא ר"ת ועד כאן ובש"ס הגי' ואכתי : שם ברי"ף כדאמרינן התם ובועל בעילת מצוה וכו'. נ"ב נ"ל כדאמרינן בפ"ק דכתובות :

בפ"ד בסימן מא בשלטי הגבורים בלשון הריא"ז שאחר שהתירתה התורה לכהן בלא חליצה ה"ה אם מת הכהן אח"כ אין מצריכין אותה חליצה. נ"ב אבל אין כן דעת הרמב"ם ז"ל בסופ"ג מהל' יבום וכמש"כ גם בשו"ע סי' קס"ד ס"ו : סי' מה בסוגיא דספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא בפירש"י בד"ה אי אתוכון כגון שהיו נכסי היבם מרובין ואחין מועטין. נ"ב ברש"י בגמ' הגי' ואביו : סי' מו בר"ן במשנה דשומרת יבם שנפלו לה נכסים ואע"ג דאמר רב אשי דייקא מתני' כוותיה דאביי. נ"ב בגמ' וברא"ש איתא רב פפא אבל רב אשי קאי התם על מילתא אחריתא ע"ש : סימן נב בר"ן ד"ה והא דשמואל ליתא וכן כתבו המפרשים שלא כדברי הראב"ד ז"ל. נ"ב אמנם למאי דבירושלמי רפ"ק מתנייא התם בשם כמה מהאמוראים דמחלפי פלוגתא דר"י ורש"ל להיפך מגי' דילן דלר"י חייבין על הצרה כרת בין הוא והאחין ולר"ל פטורין הכל מכרת ואיכא נמי מ"ד התם דאף למ"ד דאחין אין חייבין על התלוצה כרת אפ"ה על הצרה הכל מודים דחייבין כרת הוא והאחין וע"ש דתליא בפלוגתא דחליצה קנין או פטור ושמואל לפ"ז לטעמיה אזיל דאמר שם בפ"ג הלכה דחליצה פטור ומשו"ה איסורא כדקיימא קיימא ודלא כהפ"מ שם שכל דבריו דברי שגגה אבל העיקר כמו שכתב הק"ע שם איפכא ע"ש ונראה לי דמכאן ג"כ ראיה דהשתא שמואל לטעמיה וכמש"כ. והשתא א"ש דברי הראב"ד ז"ל דאף לגי' הש"ס דילן הא איכא שמואל ור"ל לגבי ר"י ולגי' הירושלמי בוודאי קיי"ל כר' יוחנן וכשמואל לגבי רש"ל ועוד דרב אסי בגמ' דילן דף י' סבר כרש"ל לגי' דילן וע"כ דס"ל לרב אסי באמת כגי' הירושלמי וכר"י וכמש"כ בעז"ה בחידושי ועי' בק"ע שם שכל זה נעלם ממנו בממכ"ת ודו"ק. ולמש"כ דמ"ד דחליצה פטור ע"כ ס"ל איסורא כדקיימי קיימי ואיכא בכולהו כרת לבד מבוא על החליצה וכמש"כ בחידושי בעז"ה וכמש"כ גם הק"ע ז"ל ודלא כהפ"מ א"כ יש להוכיח ג"כ מזה כדי הראב"ד ז"ל דבירושלמי מוכיח דקיי"ל כמ"ד דחליצה פטור דמ"ד דחליצה קנין איתותב התם ונראה לי בעז"ה דר"ע דלקמן מ"ד דס"ל דקרובת חלוצתו בכרת או בלאו מה"ת דהכתיב קראו ביתו ודלא כמש"כ הנ"י לקמן במשנה אלא כמש"כ רש"י שם דהכי הוא מסקנא דגמ' דף מ"ד א"כ וודאי דס"ל לר"ע דחליצה קנין וא"כ ודאי דקיי"ל כרבנן לגבי דר"ע אלא דלפ"ז א"כ לא איתותב מידי מ"ד הכי בירושלמי מתרי מתניתין התם דאמר לך אנא דאמרי כהאי תנא דפליג באמת אמתניתין דהחולץ דף מ"א וכמש"ם גם רש"י ד' מ"ד וצ"ע ואכמ"ל והארכתי כאן בזה כי לענ"ד כ"מ לדינא פכ"פ לתומרא יש לחוש למ"ד דהאחין חייבין על החלוצה כרת ואם קדשה אחד מהאחין אחר חליצת אחין וא"כ קדשה א' מעלמא צריכה גט גם מהשני לחומרא כנ"ל ודו"ק ואמנם לפי מש"כ החלקת מחוקק והב"ש בסי' ע"ו ס"ק א' דבכל חייבי לאוין דקידושין תופסין מה"ת אפ"ה לא תפסי לגמרי דאם בא אחר וקדשה צריכה גט גם מהשני ע"ש דא"כ אין נ"מ כ"כ בזה :

סופ"ה סימן עד ברי"ף וכבר ברירנא לה בפ"ק. נ"ב נ"ל בפ' רביעי לעיל ס"ס נ"ב ע"ש והס"ד : סליק

חשק שלמה על הרי"ף ממסכת יבמות וקדושין

מאת הג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"ץ בווילנא.

יבמות פ"ק סימן ב בכ"י אמר המחבר ברצון מיירי באשת ישראל אבל באשת כהן שנאנסה נ"ע אי אמרינן ואם מת תולנת ע"כ. נ"ב עי' במ"ל בפ"ו מהל' יבום הלכה י"ע שתמה על דברי הכ"י אלו מהש"ס דסוטה דף ו' דמסקינן שם בפשיטות דאשת כהן שנאנסה ויש לו אח חלל דמותרת אפי' לסתיבם משום דאונס בישראל משרי שרי ולגבי דהאי מיהא ליכא איסורא אלמא דאינה נחשבת כסוטה גמורה שזינתה ברצון [וכן הקשה הגרע"א ז"ל בגליון המשניות כאן ובספר ק"נ על הרא"ש כאן אמנם במח"כ כבר קדמם המ"ל ז"ל] ונלענ"ד לייטב בתרי אנפי. אופן האחד י"ל דשם לא אמרינן כן רק לפי הסוגיא דלהתם דס"ל דאפילו סוטה ודאית צריכה חליצה ודלא כרב משום דאילו איתיה לבעל מי לא בעי גט השתא נמי תבעי חליצה רק דלייבם אסור משום ק"ו דמותר לה נאסרה וכו' וכ"כ הנ"י לקמן דסוגיא דהתם פליגי אדרב וכ"כ כל הראשונים ז"ל הרשב"א והרמב"ן בחידושיהם וכ"כ בספר הזכות. ועפ"ז פרכינן דא"כ באשת כהן שנאנסה ג"כ איכא ק"ו ומשנינן כיון דהיבם הוא חלל ולדידיה אונס משרי שרי לא שייך סק"ו ע"ש אבל הכ"י כאן י"ל דמסתפק לפי סוגיא דידן דכל סוטה ודאי דכיון דטומאה כתיב בה כעריות הוי כערוה ממש וא"כ אשת כהן שנאנסה נמי טומאה כתיב בה דהא לקמן דף נ"ו אמרינן דאשת כהן שנאנסה בעלה לוקה עליה משום טומאה א"כ אפשר דג"כ פטורה מחליצה. ואופן הב' י"ל דוודאי לגבי חלל אינה נחשב לערוה דהא אם נאנסה אשתו תחתיו היתה מותרת לו. אבל הכ"י מסתפק אם הנית את כשר אם צריכה חליצה דלדידיה הוי אונס כמו רצון גבי ישראל ודו"ק. ואכן ע"פ זה יש לפשוט מהסוגיא דלעיל דף ג' דאמרינן שם דמשו"ה לא חשיב לה במתני' משום דאינו בצרת צרה. דאיכה פטורה מחליצה. דאם איתא דלגבי כהן כשר פטורה מחליצה א"כ משכחת לה גם גבי סוטה צרת צרה כגון באשת כהן שנאנסה ולו עוד אשה אחרת ומת והניח ב' אחים אחד כשר ואחד חלל והלכה הצרה ונתייבמה להחלל ולו אשה אחרת ומת גם הוא כשם שהצרה פטורה כך צרת צרתה פטורה וצ"ע ודו"ק. ועי"ד שהקשה בב"ש בסי' קע"ג סק"י ושאר אחרונים מהסוגיא דיבמות דף נ"ו דמבואר שם דגבי אונס נמי מקרי טומאה ומאי ספיקא איכא בזה נ"ל דיש לייטב ע"פ דרך החידוד די"ל דהכ"י מיירי שלא בא רק ע"א דזינתה באונס דלגבי טומאה אינו נאמן דכל דבר שבערוה אינו פחות משנים דהא קי"ל כרבא בקידושין דף ס"ה אבל לענין לאו דזונה נאמן וכמו שמבואר להדיא ברמב"ם בפט"ז מהל' סנהדרין הלכה ו' והלכך מסתפק ליה דבכה"ג אם צריכה חליצה או לא דכיון דלגבי לאו דטומאה ע"א אינו נאמן ודו"ק ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה :

קידושין פ"ק סימן תקפז בר"ן בד"ה גרסינן בגמ' תחילת ביאה קונה וכו' דאע"ג דלא אשכחן בהדיא דקנה אלא תופסה וכו'. נ"ב לכאורה נ"ע דהא שפיר אשכחן בקרא דביאה שאחר קידושין קונה דהא ילפינן ביבמות נ"ה מג"ש דקיחה קיחה דאשה נקנית לבעלה בהעראה ופירשה הרי"ף ז"ל דמיירי בביאה שאחר קידושין וממילא ש"מ דקני דאל"כ ג"ש למאי אתא דהא בקידושי ביאה קיי"ל דבעינן גמר ביאה דווקא ואולי דאי לאו דאיכא ילפותא ממקום אחר דביאה שאחר קידושין גומר לא הוה ילפינן מג"ש דהעראה כגמר ביאה לענין זה והוי אמרינן דג"ש אתא לתחילת קנין משום דמסך ג"ש ליכא לחדש קנין חדש דהא סקרא דכי יקח דכתיב בעריות לא מיירי בקנין כלל וכמש"כ התוס' ביבמות דף נ"ה ע"ב ד"ה קיחה. אבל השתא דאיכא ילפותא ממקום אחר דביאה גומר אז ילפינן מג"ש דהעראה כגמר ביאה אבל בתחילת קנין אוקמא אסברא דכל הבועל דעתו על גמר ביאה [וקצת קשה לי לדעת הרי"ף דהיכי אמרינן דכל הבועל דעתו על גמר ביאה הא הך סברא י"ל נמי בביאה שאחר קידושין ובהדיא איכא ג"ש דסגי בהעראה ואתי ג"ש ואפקיה מסברא וא"כ בקידושי ביאה נמי נימא כן וצ"ע]: **שם** ואע"ג דאין האשה מתעברת בביאה ראשונה זימנין דמתעברת כדאיתא התם. נ"ב הדבר פשוט דכוונתו דזימנין דמתעברת אם מיעכה באצבע וזה באמת איתא התם ביבמות דף ל"ד ע"ב ואכן בשו"ת שיבת ציון סי' ע"ג מפרש דהר"ן ס"ל דמיעוט מתעברות מביאה ראשונה ותז"ל דברו על הרוב והביא סייעתא מד' הר"ן אלו לדברי אביו הגאון בנו"ב מהד"ק אה"ע סימן כ"ב דכ' כן מסברא דנפשיה ע"ש ודבריו ז"ל אנלי מן התימה דהיאך יפרנס למה שמסיים הר"ן כדאיתא התם ולכן מתוורתא כמש"כ בעז"ה : סימן תקצו בר"ן ד"ה רב יהודה הנדואה וכו' ושוב לא יקדמנו אחר כיון שהוא היה מהפך לזכות בו. נ"ב ואף דהוא הפקר מ"מ רבינו הר"ן הולך לשיטתו דהסכים לקמן ברפ"ג לדעת הרמב"ן ז"ל דגם במתנה והפקר נוהג דין עני במהפך בחררה ודלא כדעת ר"ת ז"ל ואף דכ' שם דדוקא בעני נוהג זה מ"מ הא בקרקעות דאינו מצוי ליקח נוהג גם בעשיר וא"כ י"ל דעבדים דמי לקרקעות בדין זה אכן התוס' לא הזכירו סברא זו משום דתלי נמי לשיטתייהו דהסכימו לקמן ברפ"ג לדעת ר"ת ז"ל דבמציאה והפקר אינו נוהג דין עני המהפך בחררה ובחידושי על הש"ס הארכתי בזה בעז"ה: **שם** בסימן תריא בר"ן ד"ה לאו ורלאו וכו' אבל בן בגדול מיירי וקמ"ל דסופר מברך וכור יונה. נ"ב כבר כתבו הגר"א ז"ל בביאוריו לאו"ח סי' קפ"ו והחת"ס באו"ח בריש סימן א' דע"כ נ"ל דלא גרסי בברכות שם וליטעמך קטן וכו' אלא שהם הכא במאי עסקינן וכו' ע"ש ואמנם ככר מבואר כד' הרמב"ן במלחמות בברכות פ"ג דף כ' דהך וליטעמיך הוא הג"ה בגמ' ואינו מעיקר הגמ' וז"ל ומגיהי ספרים הגיהו במיעוט מסחאות וליטעמיך בן מברך לאחריו וכו' וטעות הוא עכ"ל ועי' בירושלמי בר"ס פ"ג דמפרש לה בבן קטן ממש אך דמיירי בעונה אחריו במה שהוא אומר ועי' ברשב"א בחידושיו לברכות דף כ' ע"ב ובחידושי הארכתי: **בפ"ב** בסימן תרלה בר"ן במשנה דהאומר לשלוחו וכו' אמר רבא גט מדבריהם וכו'. נ"ב הך סוגיא איתמר שם אליבא דשמואל דס"ל שם דמתני' מיירי בקדשה סתם וכנסה סתם ולעפ"כ תנא שלא בכתובה וע"כ דהוי ספיקא וגבי ממונא לקולא וגבי איסורא לחומרא אבל לרב דקיי"ל כוותיה צריכה גט גמור מדאורייתא משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות או משום דאמרי אהלים לתנאה ואפי' בקידש על תנאי וכנסה סתם וכ"ש בקדשה סתם וכנסה סתם ותמהו על הרי"ף שהביא זה בהלכות ואכן רבינו הר"ן ז"ל לשיטתו אזיל דמסיק שם בפרק המדיר דמסקנא דאמרינן דאהולי אהיל אינו ודאי אלא מתורת ספק וכיון שכן אפי' בקדשה סתם וכנסה סתם ג"כ הוי ספיקא וא"ש דברי רבינו הכא אלא שקשה נ"ע מאי דהביא בסמוך בד"ה קדשה על תנאי לטעמיה דאביי דאמר דטעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי העלה שם הר"ן דאוקימתא דאביי אינו אליבא דהילכתא ומטה לייטב: **בפ"ג** סימן תרמה בר"ן ד"ה רב גידל. והרמב"ן סובר כדעת רש"י דאפילו במציאה נקרא רשע וכן דעת ר"ת ז"ל. נ"ב הדבר ברור דטס"ה ונ"ל וכן דעת ר"ת ז"ל אבל רבינו הא אדרבה הא כתב בעצמו לעיל בסמוך דס"ל דבמציאה והפקר אינו נוהג דין עני המהפך בחררה ולפיכך פסוק דעס"ה : **שם** בסימן תרמט בד"ה ולענין מקדש על תנאי ונאנס ולא קיים התנאי וכו' ר"י אמר אונסא כמאן דלא עבר וכו' ומשמע דקיי"ל כר"י. נ"ב לכאורה בלא"ה קיי"ל כר"י דלא הוי קידושין דאף דאם נימא דדמי לתנאי דגט בפסקיה מכרא מ"מ הא גבי גט גופא דקיי"ל דאין אונס בגיטין משום נגועות ומשום פרוצות והך גזירה שייך נמי בקידושין. ודוחק לומר דמיירי באונס דלא שכיח כלל בגוונא דגבי גט גופא טענינן טענת אונס דכל כגון זה היה לו לפרש. ושוב ראיתי בס"ס בפ"ט מהל' אישות שכתב דבעל העיטור מסתפק בזה אי גם בקידושין אמרי' דאין טענת אונס ע"ש וע"ע במראה פנים בירושלמי גיטין פ"ז ה"ו ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה : סליק

תוספתא א

קדושין פרק ראשון

פרק א א האשה נקנית בשלש דרכים וקונה א"ע בשתי דרכים נקנית (א) בכסף בשטר (א) בביאה. בכסף כיצד נתן לה כסף או שוה כסף אמר לה הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאינתו ה"ז מקודשת אבל נתנה היא לו כסף או שוה כסף ואמרה לו הריני מאורסת לך הריני מקודשת לך הריני לך לאינתו אינה מקודשת (ב) ובשטר כיצד (ב) צ"ל בשטר שיש בו ש"פ (ג) והלא היא מקודשת בדבר שיש בו ש"פ אלא אפילו כתב על חרס ונתן לה על נייר ונתן לה ה"ז מקודשת ובביאה כל ביאה שהיא לשם קדושין מקודשת שאינה לשם קדושין אינה מקודשת: **ב** לא ישא אדם אשה עד שתגדל (ד) בת אחותו או עד שימצא את (א) ההגון לו שנא' (ויקרא יט) ומלאה הארץ זמה זמה היא ר"א אומר (ה) זה פנוי (ג) [הבא] על הפנויה שלא לשם אישות ר"א אומר מנין שענוש לפני (ד) [מקום כבא] על אשה ואמה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה שנאמר (שם כ) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא וגו' (ו) ר"א בן יעקב אומר (ב) מתוך שבא על נשים הרבה ואין ידוע על (ה) [איזו מהן בא והיא שקבלה מאנשים] הרבה ואין ידוע מאיזו מהן קבלה [נמצא זה נושא את בתו וזה נושא את אחותו] נמצא כל העולם [א] מתמלא ממזרין (ו) לכך נאמר ומלאה הארץ זמה: (ג) ר"י בן בתירא אומר הרי הוא אומר (ויקרא כ) ולא תזנה הארץ מזנין הן הפירות (ד) זה [ב] מזה (ז) [הוא] לא כהן ולא לוי ולא ישראל הכריעו חכמים לסייע דברי ר"י בן בתירא שנאמר (ירמיה ג) שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שוגלת וגו' וימנעו רביבים וגו': **ג** איזהו גרעון כסף רצה לפדות א"ע בתוך השנים האלו מחשב את המעות ואת השנים ונותן לרבו (ז) מפני שיד העבד על העליונה איזו היא חזקת קרקעות נעל (ח) וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה (ט) איזו היא חזקת עבדים נעל לו סנדלו (ח) [והתיר] לו סנדלו (ט) [והוליך אחריו כלים למרחץ ה"ז חזקה הגביהו ר"ש אומר] אין [לך] חזקה גדולה מזו: **ד** (י) וקונה א"ע בראשי אברים וקונה א"ע בכסף ע"י אחרים ובשטר על ידי עצמו מפני שהוא כנותן משמאלו לימינו (כ) דברי ר"מ וחכ"א בכסף ע"י עצמו בשטר ע"י אחרים ובלבד שיהא (י) [כסף] של אחרים ואומר לו ע"מ שאין לך רשות אלא לפדות בו רשב"א (יא) [אמר] משום ר"מ אף בשטר ע"י אחרים אבל לא ע"י עצמו: **ה** (ל) ספינה נקנית במשיכה ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר (יב) איזו היא משיכה בין שמשך בין שהנהיג בין שקרא לה ובאת אחריו ה"ז משיכה איזו היא מסירה כל שמסר לו פרומביא ומוסרה ה"ז (ח) מסירה אימתי אמרו מטלטלין נקנין במשיכה (מ) ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ברשות הלוקח כיון שקבל עליו קנה ברשות המוכר עד שיגביה או עד שיוציא מרשות הבעלים ברשות זה המופקדים אצלו עד שיקבל עליו או עד שישכיר לו את (יג) [מקומו]: **ו** (נ) החליף עמו קרקעות בקרקעות מטלטלין במטלטלין קרקעות במטלטלין מטלטלין בקרקעות כיון שזכה (יד) [בו] נתחייב זה בחליפיו: **ז** (ס) רשות (טו) [גבוה] בכסף כיצד גזבר שנתן מעות הקדש במטלטלין קנה הקדש בכ"מ שהוא (טז) [אבל בהדיוט] לא קנה עד שעה שימשוך (ע) אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כיצד (יז) שור זה (יח) [הקדש] ובית זה הקדש אפילו מכאן ועד סוף העולם קנה (יט) [הקדש בכ"מ שהוא אבל בהדיוט] לא קנה עד (כ) [שיחזיק]: **ח** (פ) איזו היא מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ולולב ותפלין איזו היא מ"ע שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן (כא) [מעקה] וציצית (צ) ר"ש פוטר את הנשים מן הציצית מפני שהוא מצות עשה שהזמן גרמא איזו היא מצות הבן על האב (ק) מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מוציא ומכניס ומרחיץ את פניו ידיו ורגליו אחד האיש ואחד האשה אלא שהאיש סיפק בידו לעשות ואשה אין סיפק בידה לעשות מפני שיש רשות (ו) אחרים עליה איזו היא מצות אב על הבן (ר) (ז) למולו ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה וי"א אף להשיטו בנהר ר' יהודה אומר כל שאין מלמד את בנו אומנות כאילו מלמדו לסטות: **ט** ר"ג אומר כל שיש בידו אומנות למה הוא דומה לכרם שמוקף גדר ולחריץ שהוא מוקף סייג וכל שאין בידו אומנות למה הוא דומה לכרם שאין מוקף גדר ולחריץ שאין מוקף סייג ר' יוסי אומר (כב) [משם] ר"ג כל שבידו אומנות למה הוא דומה לאשה שיש לה בעל בין שהיא מתקשטת ובין שאינה מתקשטת אין הכל מסתכלין בה ואם[אין] מתקשטת (כג) [היא] [ג] (ח) לא תהא לה מורא (בס"א ונראה) וכל שאין בידו אומנות למה הוא דומה לאשה שאין לה בעל בין מתקשטת בין שאינה מתקשטת הכל מסתכלין בה ואם (ט) [אין] מתקשטת (כד) [היא לא תהא לה מורא] ר' יוסי בר"א אומר משום ר"ג כל שבידו אומנות למה הוא דומה לכרם גדור שאין בהמה וחיה נכנסין (כה) [לתוכו] ואין עוברין ושבין (י) נכנסין (כו) [לתוכו] ואין רואין את מה שבתוכו וכל שאין בידו אומנות למה הוא דומה לכרם פרוץ שבהמה וחיה נכנסין (כז) [לתוכו] ועוברים ושבים (כ) נכנסין (כח) [לתוכן] ורואין מה שבתוכו: **י** (ש) ר"א בר"ש אומר כל מצוה שנתחייבו בה ישראל (כט) [עד שלא באו לארץ] נוהגת בארץ ובח"ל ושלא נתחייבו בה אלא משבאו לארץ אין נוהגת אלא בארץ חוץ מהשמטת מלוה (ל) וגאולת ממכר ושילוח עבד עברי שאע"פ שלא נתחייבו בהן אלא משבאו לארץ נוהגת בארץ ובח"ל: **יא** העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין [לו] [ד] את ימיו ונוחל את הארץ וכל העובר עבירה אחת מריעין לו ומקצרין את ימיו ואינו נוחל את הארץ ע"ז נאמר (קהלת ט) וחוטא

אור הגנוז

פרק א [א] מתמזרין: [ב] מה הוא: [ג] תהא לה מורא: [ד] ימיו ושנותיו:

נוסחאות כ"י

א) ההוגנת לו. ב) הרי שבא. ג) זה מה הוא אינו לא כהן ולא לוי ולא ישראל ר' יהודה אומר הרי הוא כו'. ד) הכריעו חכמים לסייע דברי ר' יהודה שנאמר כו'. ה) חוקה. ו) בעלה. ז) חייב למולו. ח) תהא לה מאירה. ט) מתקשטת היא תהא לה מאירה ר"א בר צדוק אומר משום ר"ג כו'. י) אוכלין את מה שבתוכו. כ) אוכלין את מה שבתוכו. ל) תיבות וגאולת ממכר ליתא.

הגהות הגר"א (א) ובביאה: (ב) אין: (ג) שבא: (ד) המקום כאילו בא: (ה) ואין יודע על איזה מהן בא וכן היא שבאו עליה אנשים הרבה ואינה יודעת: (ו) יותר על כן אמר ר' אליעזר בן יעקב לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדווגו זה לזה ונמצא אח נושא אחותו: (ז) שהוא: (ח) התיר: (ט) כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גרדו הלבישו הנעילו הגביהו קנאו אר"ש: (י) הכסף: (יא) אומר: (יב) כתב ולא משך משך ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימשוך: (יג) מקומן: (יד) זה: (טו) הגבוה: (טז) ובהדיוט: (יז) האומר: (יח) עושה: (יט) ובהדיוט: (כ) שימשוך ויחזיק: (כא) ומעקה: (כב) משום: (כג) אינה יראה: (כד) יראה: (כה) לתוכה: (כו) לתוכה: (כז) לתוכה: (כח) לתוכה: (כט) קודם כניסתן לארץ:

חסדי דוד

פרק א האשה נקנית כו' בכסף כיצד נתן לה כסף כו'. הא דנקט לשון דיעבד נתן לה אמר לה והא עיקר קדושין כך הוא לכתחלה י"ל ע"פ מה שכתב הרב כנה"ג באה"ע סי' כ"ז בהגהת הטור אות א' בשם מהרא"י וז"ל לא יתן הקדושין ואח"כ יאמר הרי את וכו' דהוה מקדש במלוה אלא יאמר תחלה ואח"כ יתן הקדושין ע"ש ומ"מ נראה ודאי דזה דוקא לכתחלה אבל בדיעבד כל שהם בהותו מעמד ה"ז מקודשת ודברי הרב ז"ל המה רק לכתחלה ובזה א"ש דתנא נתן כו' ואמר כו' דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא יעשה כן אלא יאמר תחלה ואח"כ יתן ועוי"ל דנקט בדיעבד משום דאמר הרי את מקודשת לי ולא אמר בכסף זה ועי' להרב הנזכר שם בשם המבי"ט והא דקתני בשטר בלישנא דדיעבד אע"ג דבגמ' מוכח דגם לכתחלה יכול לקדש גם בשטר שאין בו שוה פרוטה אולי משום דקתני שנתן לה בשטר דלכתחלה צריך לאמר לה הרי זה לקדושין ועי' בכנה"ג סי' ל"ב בהגהות ב"י אות ב' ובביאה בודאי אין לקדש לכתחלה משום פריצותא וכדאי' בגמ' דרב מינגיד כו': **לא** ישא אדם אשה כו' שנאמר ומלאה הארץ זמה ר"א כו' ראב"י אומר כו' לכך נאמר ומלאה הארץ זמה זו מה היא ריב"ב וכו' זה מה הוא לא כהן וכו'. הך דריב"ב לא נמצא בגמ' ובת"כ פרשה קדושים איתא לדרשה דריב"ב בשם ר' יהודה סתם: **איזהו** מ"ע שהז"ג כו'. עי' בגמרא (דף ל"ח) דשם איתא סוכה לולב שופר ציצית ותפילין זה כתנא דר"ש לקמן. ועי' בחדושי הרמב"ן שנדפסו בספר אוריין תליתאי. ובסיפא תנא כאן ילמדו אומנות ולהשיאו אשה זה כסדרן ובגמ' הגי' להיפך והוא שלא כסדר:

מצפה שמואל (א) בכסף. ה: (ב) ובשטר. ט. ירושלמי פ"א ה"א: (ג) והלא היא. (דף כ"ו. ב"ב נ"א. יבמות נ"ב): (ד) בת אחותו. יבמות ס"ג: (ה) וזה פנוי. יבמות ל"ז: (ו) ראב"י. שם ל"ד: (ז) מפני שיד. כ"ו. ירושלמי פ"א ה"ב: (ח) וגדר. ב"ב מ"ב: (ט) איזו היא. קדושין כ"ב ב' ירושלמי פ"א ה"ג: (י) וקונה א"ע. כ"ד: (כ) דברי ר"מ. עיין כ"ג. וירושלמי פ"א ה"ג. ולשון אלא לפדות כמו ע"מ שתצא בו לחירות כאוקימתת ר' אלעזר. ויש לחלק עיין שהאריכו בענין זה: (ל) ספינה נקנית. ב"ב ע"ה. וירושלמי כתובות פ' י"א ה"א: (מ) ברה"ר. ב"ב פ"ד. ופ"ה. וירושלמי גיטין פ"ח ה"א וכאן פ"א ה"ד: (נ) החליף. עי' בתוספתא פ"א דמציעא ומה שכתבתי שם במצפה שמואל: (ס) רשות גבוה. קדושין כ"ח: (ע) אמירתו לגבוה. שם וב"ב קל"ג ירושלמי גיטין פ"ז ה"ג וכאן פ"ג ה"א: (פ) איזו היא. ל"ג. וירושלמי פ"א ה"ז: (צ) ר"ש פוטר. ירושלמי ברכות פ"ג: (ק) מאכיל ומשקה. ירושלמי פאה פ"א קדושין פ"א ה"ז: (ר) למולו. כ"ט. מכילתא פ' כ"א וירושלמי פ"א ה"ז: (ש) ר"א ב"ר שמעון. ל"ה. ועי' תוס' שם ד"ה השמיטות ויש ראיה מתוספתא זו:

מנחת בכורים

פרק א א אבל נתנה היא לו אינה מקודשת. דכתיב כי יקח איש אשה ולא שתקח אשה לאיש: ה"ג בשטר כיצד א"צ בשטר שיש בו שוה פרוטה וכן הגיה הגר"א דמקודשת מתורת כסף: ואמרה לו. ברישא אמר דנתן הוא ואמר הוא מקודשת מה"ת נתנה היא ואמרה היא אינה מקודשת כלל אבל נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוה והיינו מדרבנן ובזה לא קשה הדיוקים אהדדי (ה' ב'): **ב** עד שתגדל בת אחותו או עד שימצא את ההגון לו. דדרך בת אחותו שתהיה קטנה ממנו הרבה לכן אמר עד שתגדל ושיעור הדבר דלעולם ישתדל לישא את ההגון לו ובת אחותו בודאי הגון לו דבת גילו היא דרוב בנים דומין לאחי האם ומצוה לישא בת אחותו ובזה ימתין עד שתגדל ואז הגון לו: או עד שימצא. כלומר אם לא ימצא בת אחותו ישא אחרת ההגונה לו ומייתי לה מקרא דמלאה הארץ זמה דע"י כן שונאות זא"ז ובאות לידי זנות: זמה היא. והקפיד הכתוב לעשות כן: שלא לשם אישות. דזונה היא כמבואר ביבמות (ס"א ב') ויליף לה מקרא דאל תחלל את בתך להזנותה ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה ומפרש דהיינו שלא ימסור בתו לזנות: שענוש לפני המקום. בלאו דלא יחלל כמו באשה ואמה: מזנין הן הפירות. דרש ולא תזנה הארץ שהפירות מזנים תחת חטה חוח שאינו מוציא אילן פירות כדרכו: זה מזה הוא. קאי על זמה היא ודריש תיבות אלו כמו זה מה. זה הוא לא כהן ולא לוי אם האשה מזנה ולא נודע ממי הולד שתוקי שאין ידוע אם כהן אם לוי אם ישראל: הכריעו חכמים לסייע. בתורת כהנים איתא הכי יכול אפילו על מעשה יחידי ת"ל ומלאה הארץ זמה ולא על מעשה יחידי ריב"ב אומר הרי הוא אומר ותחניפי ארץ בזנותך וברעתך וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך ע"כ וס"ל לריב"ב דאף על מעשה יחיד מזנין הפירות ולפי הגירסא דהכא חסר מחלוקת זו דמתחלה אמר שמזנין הפירות ולא על מעשה יחידי וריב"ב אומר אפי' על מעשה יחידי וע"ז מייתי ראיה מקרא לסייע לדברי ריב"ב: שאי עיניך. וסיפא דקרא ותחניפי ארץ בזנותך וברעתך (ירמיה ג). (ילקוט פ' קדושים): **ג** איזהו גרעון כסף. דעבד עברי יוצא מן רבו בגרעון כסף כמבואר במשנה: בתוך השנים האלו. בתוך שש שהעבד נמכר לשש: מחשב את המעות. כמה נתן רבו לשש שנים וכמה שנים צריך לעבוד ונותן לפי ערך המעות והשנים: מפני שיד עבד על העליונה. תמיד ידו על העליונה אם השבית ועמד במאתים נותן כפי דמיו שנתן רבו והיינו מאה אם נתן רבו מאה והכסיף ועמד על חמשים נותן לרבו לפי ערך מה ששוה עבודתו עתה וילפינן לה מקראי דכתיב אם עוד רבות בשנים לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו ואם מעט נשאר בשנים כפי שניו ישיב גאולתו וה"ל לכתוב אם עוד רבות שנים אלא שנתרבה בשנים שהשבית בזה נותן מכסף מקנתו ואם מעט נשאר בשנים שהכסיף בזה הוא כפי שניו וידו על העליונה (כ"א ב): חזקת קרקעות. מבואר במשנה דנכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף ובשטר בחזקה ונכסים שיש להם אחריות היינו קרקע ומפרש כאן כיצד החזקה: נעל. עשה דלת: גדר. גדר סביבות השדה: ופרץ כל שהוא. אכולהו קאי כגון בנעל שמתחלה עיילי לה ברווחא והשתא עיילי בדוחקא כיון דהועיל קצת הוה חזקה וכן בפרץ פרצה להועיל אם מתחילה עיילי לה בדוחקא ועתה עיילינן ברווחא הוה חזקה (ב"ב נ"ג): חזקת עבדים. עבד כנעני דנקנה בחזקה כמבואר במשנה: התיר לו סנדלו. העבד להלוקח וכן כולן: הגביהו. חסורי מחסרא והכי קתני אם הגביהו העבד לרבו קנה הגביהו רבו לו לא קנה וע"ז אמר ר"ש לא תהא חזקה גדולה מהגבהה והיינו דהגבהה קונה בכ"מ א"כ אף בהגביה רבו לו יקנה: **ד** בראשי אברים. דבכ"ד ראשי אברים העבד יוצא לחירות כמו בשן ועין דמה שן ועין מומין שבגלוי ואינם חוזרים לקדמותן אף כל כ"ד ראשי אברים מומין שבגלוי ואינם חוזרים והכ"ד ראשי אברים הוא כ' אצבעות ידים ורגלים וראש החוטם וראש הגויה וראשי אזנים בהיה הרי כ"ד וגם ראשי דדים באשה: בכסף ע"י אחרים. שאחרים יתנו ע"מ שיצא העבד לחירות אבל העבד אין לו כסף דידו כיד רבו ואחרים מפקיעין לחירות אף בלא דעתו אף דחוב הוא שיצא מתחת רבו לחירות לר"מ מ"מ בכסף קבלת רבו גרמה לו ולא בעינן דעתו כלל ובשטר ע"י עצמו ואחרים אין מקבלין השטר שחרור בלא דעתו דחוב הוא לו שהרי קבלתו גרמה לו ובעינן למימר שקבלת האחר להוי כקבלתו וזה א"א אבל ע"י עצמו יוצא לחרות אף שידו כיד רבו אמרי' גיטו וידו באין כא': מפני שהוא כנותן. קאי על הכסף דלא משל עצמו מפני שהוא כנותן מימינו לשמאלו כלומר שידו כיד רבו: וחכמים אומרים בכסף ע"י עצמו. רבנן סברי דיש קנין לעבד בלא רבו כשיתנו המעות על מנת שאין לרבו רשות בו ואם כן משכחת לה בכסף ע"י עצמו וכל שכן ע"י אחרים וסבירא ליה גם כן בשטר דבין ע"י עצמו דגיטו וידו באין כאחד ובין ע"י אחרים שלא מדעתו דזכות הוא לו שיוצא מתחת ידו לחירות כמבואר פלוגתייהו בסוף פ"ק דגיטין: ובשטר על ידי אחרים. **אף על ידי אחרים** שלא מדעתו דזכות הוא לו וכן על ידי עצמו דגיטו וידו באין כא' ובגמרא מוכח דבשטר ע"י אחרים אינו מדברי חכמים אלא מדברי רשב"א דאילו חכמים סברי דאף ע"י עצמו וא"כ ליערבינהו וליתנינהו בין בכסף בין בשטר בין ע"י עצמו ובין ע"י אחרים: ובלבד. אכסף קאי: אף בשטר. בין בכסף בין בשטר ע"י עצמו לא דבכסף אין קנין לעבד בלא רבו ובשטר לא אמרי' גיטו וידו באין כא' אבל ע"י אחרים מהני וג' מחלוקת בדבר: **ה** ספינה נקנית במשיכה. חסורי מחסרא בדברי חכמים וצ"ל ואותיות במסירה שמוכר שטר לחבירו נקנה במסירה לבד: ר' נתן אומר ספינה ואותיות. צ"ל ספינה נקנית במשיכה ובהא מודה לחכמים ואותיות בשטר עם המסירה והיינו שיכתוב קני לך איהו וכל שעבודיה ואז קנה ובהא פליג אחכמים (ב"ב דף ע"ו ע"א): איזו היא משיכה. דמבואר במשנה דבהמה נקנית במשיכה: בין שהנהיג. ודרך הנוהג שהבהמה הולכת לפניו והוא אחריה: שקרא לה. לא משך ולא הנהיג רק קראה כיון שהלכה מחמתו הוי משיכה: ומוסרה. הוא החבל הקשור בראש הבהמה: ה"ג אימתי אמרו מטלטלין נקנין במסירה: שאינה של שניהם. שהכניסה שלא ברשות בעל החצר ומשיכה הוא דוקא בסימטא או בחצר השותפין וכן הוא בב"ב (דף עו ע"ב) ואי גרסי' משיכה הכוונה ברה"ר היינו סימטא ובחצר שאינה של שניהם היינו שאינו שייך לאחד מהם אלא לשניהם ביחד או גרסי' בחצר של שניהם: כיון שקבל עליו המקח קנה לו תנירו: שיגביה. דהגבהה קונה בכל מקום: מרשות הבעלים. לסימטא: שיקבל עליו. נפקד במצות המפקיד לייחד מקום ללוקח לקנות הפירות באשר הוא שם או ישכיר המקום: **ו** שזכה בו. זה שהחזיק בקרקע או במטלטלין של שמעון זכה זה בחליפין: נתחייב. המזכה בחפץ א' כיון שזכה זה בחפצו החפץ השני הוא באחריותו והיינו נתחייב שבאחריותו הם: **ז** רשות גבוה בכסף. משנה היא ומפרש כאן הכונה דהקדש קונה בכסף: **ח** איזו היא מצות עשה. דמבואר במשנה דנשים פטורות ממ"ע שהזמן גרמא וחייבות במ"ע שאין הזמן גרמא ומפרש כאן מה המה אלה: וציצית. הוא אין הזמן גרמא דס"ל לילה זמן ציצית הוא ור"ש ס"ל לילה לאו זמן ציצית: איזו מצות הבן על האב. (כ"ה הגי' במשנה בירושל') דאנשים ונשים חייבין: רשות אחרים. בעלה: בבכור: למולו. נפקא לן מויעל אברהם את יצחק בנו ולפדותו דכתיב כל בכור בניך תפדה: ללמדו תורה. דכתיב ולמדתם אותם את בניכם: ולהשיאו אשה. דכתיב ראה חיים עם אשה אשר אהבת אם בתורה קא מתמעי כשם שחייב ללמדו תורה כך חייב ללמדו אומנות שהוא נותן לו חיים ואי באשה ממש קא מתמעי כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנות: להשיטו בנהר. תיותיה הוא: מלמדו ליסטות. שאין לו מה להתפרנס ומלסטם את הבריות ונפקא מינה בין ת"ק לר"י דלת"ק אגמריה עסקא נמי מהני ולר"י דוקא אומנות דמעסקא לפעמים אינו מתפרנס ביותר רק בלסטות כגון בעול מדות ובשבועת שקר ובאונאות ממון ודברים: **ט** סייג. הוא גדר סביב החריץ והכרם משתמר שלא יגנב הפירות ממנו והחריץ משומר לבל יפול אדם לתוכו כן האיש המלומד באומנות משומר שלא יחטא ולא כן הסיפך: אין הכל מסתכלין. לפי שהיא אשת איש: ואם אין מתקשטת. צ"ל ואם מתקשטת היא לא תהא לה מורא. ור"ל אף אם תתקשט אין לה מורא משום אדם שלא יפתנה ולא ידבר על לבה לפי שהיא אשת איש וכך האומן אף שמתנהג בוותרנות אין מסתכלין בו בני אדם לחפש ולבדוק אחריו ממה מתפרנס ואינו ירא לחשש גזל וההפך הוא במי שאין לו אומנות שהכל בודקין אחריו כמו אשה שאין לה בעל שהכל מסתכלין. והגר"א הגיה אינה יראה והלשון מתוקן: ה"ג ואם אינה מתקשטת תהא לה מורא. ור"ל אף באינה מתקשטת מ"מ יראה שלא יפתה אותה איש אחד להכשלה לו וכן במי שאין לו אומנות הכל מסתכלין ואף אם יתנהג כראוי הכל בודקין אחריו וירא לנפשו פן ילכד באיסור גזל שוה פרוטה והגר"א הגיה ואם מתקשטת יראה: ואין רואין מה שבתוכו. כך מי שיש לו אומנות אינו עוסק עם הרבה בני אדם ואינם מסכימין לביתו אבל במי שאין לו אומנות ומתפרנס ממשא ומתן שלו הרבה בני אדם נכנסין ויוצאין ממנו ללוות לקנות ולמכור ורואין מה שבתוך ביתו: **י** עד שלא באו לארץ. כגון תפילין וציצית ושארי מצות חובת הגוף: משבאו לארץ. כגון תרומות ומעשרות ושאר חובת הקרקע: שלא נתחייבו בהן. דשמיטת כספים אינה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג ויובל לא נהג אלא משבאו לארץ וכן שלוח עבדים אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (כמבואר בערכין דף כט) וכן גאולת ממכר משדה אחוזה שיהיה הלוקח צריך להחזיר השדה. שמיטה מרבינן מקרא כי קרא שמיטה לה' מ"מ. שילוח עבדים מרבינן מדכתיב יובל הוא מ"מ אף בח"ל והלא הא דכתיב וקראתם דרור בארץ בזמן שהדרור נוהג בארץ נוהג בח"ל: **יא** העושה מצוה אחת. יתירה על זכיותיו: מטיבין לו ומאריכין ימיו. לעולם הבא: ונוחל את.

אחד יאבד טובה הרבה בחטא יחידי שחטא זה איבד ממנו טובות הרבה (ת) לעולם יהא אדם רואה את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע (לא) עצמו לכף חובה ע"ז נאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (לב) [בחטא] יחידי [שעשה זה] איבד ממנו טובות הרבה ר"ש בר"א אומר א) משום ר"מ לפי שהיחיד נידון אחר רובו והעולם נידון אחר רובו לעולם יהא אדם רואה [את] עצמו חציו זכאי וחציו חייב ואת העולם חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע א"ע ואת העולם לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת העולם לכף חובה וע"ז נאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה [בחטא יחידי שחטא זה איבד ממנו ומן העולם טובות הרבה] ר"ש אומר היה אדם צדיק כל ימיו ובאחרונה מרד איבד את הכל שנא' (יחזקאל לג) צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו היה אדם רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה המקום מקבלו (לג) שנא' (שם) ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וגו'. כל העוסק [בשלשתן] במקרא במשנה ובדרך ארץ על זה נאמר (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק:

פרק ב א כשם שאין האיש מקדש לבנו בו ובשלוחו כך אין האשה מקדשת את בתה בה ובשלוחה: **ב** [האומר לאשה הרי את מקודשת לי] ע"מ שאני יוסף ונמצא יוסף ושמעון ע"מ שאני בסם ונמצא בסם ובורסי ע"מ שאני בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך ה"ז מקודשת שאיני אלא יוסף ונמצא יוסף ושמעון שאיני אלא בסם ונמצא בסם ובורסי שאיני אלא בן עיר ונמצא בן עיר ובן כרך אינה מקודשת: **ג** (א) התקדשי לי בזו ובזו היתה אוכלת ראשונה אם נשתייר בידו ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת התקדשי ב) בכוס זה ובמה שבתוכו אם יש בו ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ג) ולא זכתה אלא [בו] במה שבתוכו בלבד: **ד** (ב) ע"מ שאני עני והיה עני והעשיר ע"מ שאני עשיר והיה עשיר והעני ע"מ שאני בסם והיה בסם ונעשה בורסי ע"מ שאני בורסי והיה בורסי ונעשה בסם ע"מ שאני בן עיר והיה בן עיר ונעשה בן כרך (א) ע"מ שיש לי בנים והיו לו בנים (ב) [ואח"כ מתו] ע"מ שאין לי בנים ולא היה לו בנים ואח"כ נולדו לו ה"ז מקודשת: **ה** ד) שאיני אלא עני והיה עשיר והעני שאיני אלא עשיר והיה עני והעשיר שאיני אלא בסם (ג) שאיני אלא בורסי והיה בסם ונעשה בורסי שאיני אלא בן עיר והיה בן כרך ונעשה בן עיר ש איני אלא בן כרך והיה בן עיר ונעשה בן כרך שאין לי בנים והיו לו בנים ואח"כ מתו שיש לי בנים ולא היו לו (ד) ואח"כ נולדו [א] אינה מקודשת (ג) זה הכלל כל [ב] שמתקיים בשעת קדושין אע"פ שבטל לאחר מכן ה"ז מקודשת וכל שאין מתקיים בשעת קדושין אע"פ שמתקיים לאחר מכן אינה מקודשת: **ו** התקדשי לי בסלע זו ומשנטלתו מידו אמרה (ד) סבור הייתי שאתה כהן ואין אתה אלא לוי שאתה עשיר ואין אתה אלא עני ה"ז מקודשת זה הכלל [ג] כיון ה) שנפלו קדושין לתוך ידה בין שהטעה (ה) בין שהטעתו היא ה"ז מקודשת ר"ש אומר (*ד) אם הטעה לשבח ממון ה"ז מקודשת כיצד בדינר זה של כסף ונמצא של זהב רוצה היא בשל זהב יותר משל כסף עני ונמצא עשיר רוצה היא (ו) [בעשיר] יותר מבעני (ה) מודה ר"ש שאם הטעה לשבח יוחסין שאינה מקודשת: **ז** התקדשי לי בסלע זו בפרה זו בטלית זו כיון שלקחה את הסלע ומשכה את הפרה והחזיקה (ז) [בטלית] ה"ז מקודשת:

ח (ו) כנסי לי ו) סלע זו (ח) ובשעת מתנה אמר הרי את מקודשת [ד] (ט) [משנטלתו מידו רוצה מקודשת רוצה אין מקודשת (י) הילך סלע זו שאני חייב לך בשעת מתנה אמר הרי את מקודשת לי רוצה מקודשת רוצה אין מקודשת] אם משנטלתו מידו אע"פ ששניהם רוצין אינה מקודשת ז): **ט** התקדשי לי בסלע שיש לי בידך אינה מקודשת כיצד יעשה (י) [יטלנו הימנו] ויחזור (יא) [ויתננו] לה ויאמר לה הרי את מקודשת לי (ח) התקדשי לי בסלע זו משנטלתו מידו הטילתו לים או לנהר אינה מקודשת (יב) התקדשי לי [ה] ואמרה לו תנוהו לפלוני אינה מקודשת (יג) [ו] נתן לה קידושיה ולא אמר לה הרי את מקודשת לי ר' יהודה אומר אינה מקודשת [ז] ר' יוסי אומר (יד) אם עסוקין באותו ענין מקודשת [ח] (טו): **י** התקדשי לי במנה זה ונמצא מנה(ט) חסר דינר אינה מקודשת היה בו דינר רע יחליף היה מונה ומשליך לתוך ידה ראשון ראשון יכולה היא שתחזור בו עד שעה שיגמור: **יא** (י) זה (*י) אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זה את זה [וקדשו] אם האיש תבע את האשה יעשו דברי האשה ואב האשה תבעה את האיש יעשו דברי האיש וכן המוכר חפץ לחבירו והיה מונה ח) לתוך ידו יכול לחזור בו עד (טז) שיגמור (**י) זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זא"ז ט) אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי (יז) [לוקח]:

פרק ג א האומר לאשה הרי את מקודשת לי (א) בפקדון שיש לי בידך הלכה ומצאתו שנגנב או שאבד אם נשתייר בידה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובמלוה אע"פ י) שנשתייר בידה ש"פ אינה מקודשת ר"ש בר"א אומר [א] מלוה כפקדון אם נשתייר בידה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: **ב** (ב) האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאדבר עליך לשלטון ואעשה עמך כפועל ונתן לה ש"פ ה"ז מקודשת מיד עד שיאמר לא דברתי ולא עשיתי דברי ר"מ וחכ"א (*ב) אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת רשב"ג אומר אין תנאי בכתובים שאינו כפול: **ג** (ג) ע"מ שאדבר עליך לשלטון (*ג) אם דבר כ) עמה כדרך המדברים מקודשת ואם לאו אינה מקודשת [במה שאדבר עליך לשלטון אם דבר ל) עמה בש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת]: **ד** (א) (ד) מ) [במה שאעשה עמך כפועל] אם עשה עמה בש"פ מקודשת בפעולה שאעשה עמך אם עשה עמה בש"פ מקודשת ואם לאו אין מקודשת ע"מ שאעשה עמך בפעולה נ) למחר עשה עמה ס) בש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: **ה** (ה) ע"מ שיש לי מאתים זוז ה"ז מקודשת שמא יש לו בסוף העולם ע"מ שיש לי במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת [ע"מ (*ה) שיש לי (ו) ביד פלוני אע"פ שאמר אין לו בידי מקודשת שמא עשו קנוניא עד שיאמר יש לו בידי אם אמר יש לו בידי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת]: **ו** (ז) [ע"מ שאראך מאתים זוז אם הראה על השולחן אינה מקודשת שלא אמר להראותן אלא משלו] ע"מ שיש לי בית כור עפר ה"ז מקודשת שמא יש לו בסוף העולם ע"מ שיש לי (ב) במקום פלוני אם יש לו באותו מקום מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ע"מ שאראך בית כור עפר אם הראה בבקעה אינה מקודשת שלא אמר להראות אלא משלו: **ז** ע"מ שירצה פלוני אע"פ שאמר איני רוצה מקודשת שמא ע) ירצה לאחר שעה עד שיאמר רוצה אני אם אמר רוצה אני

אור הגנוז

פרק ב [א] לו: [ב] תנאי: [ג] כל זמן שנפלו: [ד] לי ה"ז מקודשת משנטלתה וכו': [ה] במנה: [ו] שיתקבלו לי ה"ז מקודשת: [ז] רבי אומר: [ח] ואם לאו אינה מקודשת: **פ"ג** [א] משום ר"מ:

נוסחאות כ"י

א) תיבות משום ר"מ ליתא. ב) לי בכוס זה אם יש בו ובמה שבתוכו ש"פ כו'. ג) וזכתה בו ובמה שבתוכו במה שיש בכוס זה אם יש במה שבתוכו ש"פ מקודשת וא"ל אינה מקודשת ולא זכתה אלא במה שבתוכו בלבד. ד) ע"מ שאני עני כו' ע"מ שאני עשיר כו' [וכן בכל הבבות הגי' ע"מ שאני ותיבת אלא ליתא]. ה) כיון שקבלה קדושין כו'. ו) פרה זו. ז) כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ויאמר לה הרי את מקודשת לי התקדשי לי בסלע זו משנטלתה מידו הטילתו לים או לנהר הרי זו מקודשת התקדשי לי במנה זו ואמרה תנהו לפלוני אינה מקודשת שתקבלני לי הרי זו מקודשת נתן לה קידושיה כו'. ח) ומשליך לתוך ידו ראשון ראשון יכול כו'. ט) ולקחו אם כו'. י) שלא נשתייר בידה ש"פ מקודשת. כ) עליה מקודשת. ל) עלה. מ) במלאכה שאעשה עמך אם כו'. נ) וע"מ שאעשה עמך למחר. ס) כדרך הפועלים מקודשת. ע) שעשו קנוניא עד כו':

הגהות הגר"א (ל) את: (לא) בשביל חטא: (לב) ואין מזכירין לו שוב רשעו: (א) ע"מ שאני בן כרך והיה בן כרך ונעשה בן עיר: (ב) ומתו: (ג) והיה בורסי ונעשה בסם: (ד) בנים: (ה) הוא אותה: (ו) בעשירותו: (ז) את הטלית: (ח) שאני חייב לך וחזר ואמר התקדשי לי בזו: (ט) רצתה מקודשת לא רצתה אינה מקודשת: (י) יטלנו ממנה: (יא) ויתן: (יב) התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת ע"מ שיקבלם לי מקודשת: (יג) ע"מ שיקבלם לי מקודשת: (יד) מקודשת רבי אומר: (טו) ר"א בר"ש אומר אע"פ שאין עסוקין באותו ענין: (טז) שעה: (יז) הלוקח: (א) ע"מ שאעשה עמך כפועל: (ב) בית כור עפר:

חסדי דוד

פרק ב האומר לאשה הרי את וכו' שאיני אלא יוסף ונמצא יוסף ושמעון כו'. בירושלמי מפרש דבכולן איכא לך קפידא ולכן אינה מקודשת ולפ"ז צריך להבין מאי לך קפידא איכא ביוסף ונמצא יוסף ושמעון וכב"ש סי' ל"ח הרגיש בקושיא זו והניח בצ"ע וניחא לי לפמ"ש הרא"ש בפ' השולח גבי כראשונה היה משנה כמו דכתב שכן דרך הגולים ממקומן מחמת ממון או מרדין שמשנין את שמם ע"ש וא"כ גם בזה יש קפידא אבל הר"ן כתב דגם אי ליכא קפידא כלל לת"ק אינה מקודשת ועי' ברמב"ם פרק ח':

פרק ג על מנת שירצה פלוני אע"פ שאמר איני רוצה מקודשת כו'. הרמב"ן ז"ל בחדושיו שנדפסים בספר אוריין תליתאי הביא כך תוספתא ונתקשה בה הרבה והעלה שהיא משובשת ע"ש. אמנם אחר העיון בגמ' (דף ס"ג) וברש"י שם וכן בירושלמי יש לפרש התוספתא עד"ז כי ברישא הקדים תנא דין אחד ואח"כ אזיל ומפרש את המשנה ע"פ דינו המוקדם והיינו דסובר שיש חילוק בין על מנת שירצה פלוני לאומר פלוני שהוא רוצה דבע"מ שיאמר וכו' צריך שיאמר כן בפיו וגם שיאמר כן תיכף לשמיעה וכל שלא אמר כן תיכף לשמיעה מיד קדושין בטלין לגמרי אבל אם אמר על מנת שירצה פירושו שיתרצה כלומר אע"ג דכבר שמעתי ממנו שאינו רוצה מ"מ אולי אחר שנרבה עליו רעים יתפייס ויתרצה בלבו ואז תהיה מקודשת הלכך אע"פ שרואים אנו שאותו פלוני עדיין בהומתו באמרו איני רוצה מ"מ מקודשת בספק שמא יחזור ויתרצה ולאו זה הגי כשהסכים בלבו שיתרצה ומעתה בהקדמה זו מתפרשת מתני' דרישא ה"ק ע"מ שירצה אבל פי' שיאמר רוצה אני רצה אני שאמר כן תיכף לשמיעה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ובבא זו לא הזכירה כאן שהרי מבוארת היא במשנה אבל הוסיף כאן פי' דסיפא שאם אמר ע"מ שירצה אבל פי' שיתפייס ויתרצה אע"פ שאומר איני רוצה לעולם ספק קדושין עליה שמא יחזור ויתרצה ואפי' מת

מצפה שמואל (ת) לעולם יהא אדם כו'. ועי' ירושלמי פאה פ"א ירושלמי שבועות פ"א ה"ז: (א) התקדשי לי. מ"ו: (ב) ע"מ שאני עני. ירושלמי פ"ב ה"ב ובבלי מ"ט: (ג) זה הכלל. ירושלמי פ"ג ה"א: (ד) סבור הייתי. ס"ג: (*ד) מיי' פ"ח מהל' אישות הל' א' טוש"ע אה"ע סי' לח סעיף כ"ד דלא כר"ש: (ה) ומודה ר' שמעון. מ"ט: (ו) כנסי לי. י"ב. ירושלמי פ"ב ה"א: (ז) הילך סלע. י"ג. ירושלמי שם: (ח) התקדשי לי. ה:. ירושלמי שם: (ט) חסר דינר. מ"ז. ירושלמי פ"א ה"א הביאו הרי"ף והרא"ש פ"א סי' ט': (י) זה אומר במנה. עי' רי"ף פ"ק ועי' ירושלמי שביעית פ"ח סוף משנה א' היה זה מעמיד וזה מעמיד ריבה כסדא אם המוכר תובע ללוקח יעשה כדברי הלוקח ואם הלוקח תובע למוכר יעשו כדברי המוכר וכמו כן הכוונה לתוספתא זו והיינו אם היה ויכוח בין מוכר ללוקח הדין בהמכר מי האחרון וצ"ל שם יבוא כהדא והרא"ש שגם בזה הרבה: (*י) מיי' פ"ז מהל' אישות הל' יט: (**י) מיי' פ"ב מהל' מכירה טוש"ע ח"מ סי' רכ"א: (א) בפקדון. מ"ז. ירושלמי פ"א ה"ב ופ"ב ה"א עי' שם היטב ושם גירסא אחרת בזה ועי' בתוס' ד"ה אלא דבהתחיל להוציא לכ"ע אינה מקודשת במלוה וכן מוכח בירושלמי ומצא שנגנב ונאבד וע"ז פליג רשב"א דמלוה כפקדון: (ב) האומר לאשה. עי' רא"ש פ"ג סי' ד' שמפרש התוספתא לענין בירור לקיים התנאי ולפלא כי תוספתא כזו מבואר בגיטין פ"ה ה"ו ושם בש"ס ע"ו הפלוגתא לענין תנאי כפול: (*ב) עי' טוש"ע אה"ע סי' ל"ח סעיף ל"ב: (ג) ע"מ שאדבר. עי' רא"ש שם אות ו': (*ג) עי' מיי' הל' אישות פ"ה הל' י"ט טוש"ע שם: (ד) במה שאעשה. ירושלמי פ"ג ה"ז: (ה) ע"מ שיש לי. ס': (*ה) מיי' פ"ז שם הלכה ג' ובהש"מ שם טוש"ע שם סעיף ט"ו: (ו) ביד פלוני. הרא"ש פ"ג סי' ד' ור"ן שם: (ז) ע"מ שאראך. שם:

מנחת בכורים

את הארץ. ארץ החיים: ממנו ומן העולם. ודרים ליתנא דיאבד אחרים משמע: בדרך ארץ. שמשאו ומתנו בנחת עם הבריות: לא במהרה ינתק. שלא יחטא מהרה:

פרק ב א כשם שאין האיש מקדש בנו. דלא זכתה לו תורה אלא בתו דכתיב את בתי נתתי: כך אין האשה מקדשת בתה. דלא זכתה תורה אלא לאביה ולא לאמה: **ב** ה"ז מקודשת. כיון דאינו חסר מהתנאי כלום שלא נגרע רק הוסיף עליו עוד דבר: אלא. מיעט שמקפדת רק בזה ואם יוסיף עליו עוד דבר אינו רוצה: **ג** התקדשי לי בזו ובזו ובזו. שנתן לה ה' תמרים ואכלה ראשונה ראשונה: אם היה בידו. היינו בתמרה אחרונה שוה פרוטה מקודשת דמה שאכלה ה"ל מלוה ומקדש במלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה אבל כי אין באחרונה שוה פרוטה אף שיש בכולן שוה פרוטה כיון דאמר בזו ובזו ובזו דעתו אאחרונה ואז יוגמר הקדושין וא"כ ה"ל המקדש במלוה דבשעת גמר קדושין כבר נאכלו הראשונים ונעשין מלוה ואינה מקודשת: התקדשי בכוס זה ובמה שבתוכו. אם אמר התקדשי בכוס זה ובמה שבתוכו אם יש בו בשניהן שוה פרוטה מקודשת דכיון דקדשה בשניהם שניהם מצטרפין לשוה פרוטה: ה"ג זכה בו ובמה שבתוכו אם יש במה שבתוכו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ולא זכתה אלא במה שבתוכו בלבד. וכן הוא בירושלמי פ"ב הל' ב' והיינו כיון שאמר בו ולא פי' בכוס להדיא דעתיה אמה שבתוכו ובעינן שיהיה בתוכו לבד שוה פרוטה: **ד** והיה עני. בשעת הקדושין והעשיר אח"כ: והיה עשיר. בשעת קדושין: ה"ז מקודשת. דבשעת הקדושין נתקיים התנאי: **ה** והיו לו בנים. בשעת קדושין: ולא היו לו בנים. בשעת קדושין בכל אלו הדברים נתבטל התנאי בשעת קדושין אף שנתקיים אח"כ מ"מ הקדושין בטלין והיינו זה הכלל דקתני גירסת התוספתא דתנא אלא ברישא היא מיותר ועי' הגהת הגר"א: **ו** משנטלתו מידו. תוך כדי דבור מ"מ אינו יכולה לחזור ולומר שטעתה דקי"ל בנדרים (דף פז ב"ב דף קכט) תוך כדי דבור בקדושין לא מהני והקדושין קיימין: בין שהטעה. הבעל את האשה במחשבה ותוזר תכ"ד או להפך הקדושין קיימים דאף שבלבה היה על תנאי זה לא מהני דדברים שבלב אינם דברים ומה שאמר תיכף אחר הנתינה לא מעלה ולא מוריד: ר"ש אומר. אלעיל קאי דמבואר אף בעני ונמצא עשיר אינה מקודשת אף שטבח הוא לה ובזה פליג ר"ש: לשבח יוחסין. כגון ישראל ונמצא כהן או שאינו מיוחס ונמצא מיוחס דמשל הדיוט הוא משאנא דרב מכרעתי לא בעינא והיינו מגעל בגדול מרגלי לא מגינא להלוך בו וכן האשה שאינה מיוחסת לא מצי לדור עמו שהוא מיוחס שיקפיד כנגדה: **ז** כיון שלקחה את הסלע. אף בשתיקה מקודשת שהרי אמר לה מתחלה התקדשי וה"ל שתיקה בשעת מתן מעות והוה קדושין: **ח** כנסי סלע זו. בפקדון: ובשעת מתנה. בשעה שנתן לה: אמר התקדשי מקודשת גרסי': משנטלתו מידו. אם אמר לה לאחר מתן מעות: רוצה. דאמרה הן מקודשת אבל לא אמרה הן רק שתקה לא מהני וה"ג רוצה מקודשת אינה רוצה אין מקודשת: בשעת מתנה. בשעת מתן מעות: ה"ג רוצה מקודשת אינה רוצה אינה מקודשת. והיינו באמרה הן מקודשת אבל בלא אמרה הן י"ל לקבלו על החוב בעינא ובלא שדיך מתחלה אבל בשדיך אף שתיקה מהני ולאחר מתן מעות לא מהני אף באמרה הן דהמעות נעשין שלה בחוב שיש לה עליו ובמה תתקדש לו. והגר"א מתק בבא דרישא דהלשון מגומגם וצריך להגיה הרבה: **ט** שיש לי בידך. בתורת מלוה אינה מקודשת דמלוה להוצאה נתנה ואף אם הוא בעין ה"ל ברשות הלוה ובמה תתקדש לו: הטילתו לנהר אינה מקודשת. דהזיון דלא ניחא לה והוכיח סופו על תחלתו בזה וברצותה היא לא מיבעיא אם זרקה למקום שאינה אבד דאינה מקודשת אלא אפי' זרקה למקום האבד הל"ל דניחא לה בקדושין שהרי מחויבת לשלם מה שהזיקה מ"מ לא הוה קדושין: תנוהו לפלוני. הכוונה דלא ניחא לה לכן הוה כאילו אמרה איני רוצה לקבל תנוהו למי שתרצה: **י** חסר דינר. אינה מקודשת כיון דמנה זה קאמר דעתיה אכולה מנה וכשחסר דינר הרי לא נתן לה ובגמרא גרסי' חסר דינר או דינר של נחושת אינה מקודשת: דינר רע. כגון שהולך ע"י הדחק בזה מקודשת כיון דיוצא ע"י הדחק שם דינר עליו ומ"מ יחליף ויתן טוב תחתיו: היה מונה. שאמר מנה סתם ומנה כל המאה תוזרת עד שתגמור כולו דלא נגמר מעשה הקדושין עד לבסוף אבל במנה סתם ולא מנה רק נתן דינר אחד בזה מקודשת וצריך להשלים דה"ל על יתר המעות כאילו אמר ע"מ שישלים והכי מפרשינן בגמרא (י"ג א): **יא** במנה. שיתן לה מנה זולת מעות הקדושין למתנה בעלמא: תבעו זה את זה. שאמר א' לחבירו נגמור הדבר ונתקדשה אם הוא התחיל לדבר עם האשה יעשו דברי האשה דמסתמא נתרצה לדבורה כיון דהוא התחיל וכן הדין בבבא בסיפא במוכר ולוקח:

פרק ג א אם נשתייר בידה. בעין מהפקדון מקודשת במה שנשתייר אבל בלא"ה במה תתקדש לו: ובמלוה. דלהוצאה ניתנה אינה מקודשת אף אם יש בעין דה"ל כמעות שלה מיד בשעה שהלוה. ורשב"א פליג וס"ל דהמקדש במלוה שהוא עדיין בעין מקודשת: **ב** מקודשת מיד. דבעינן תנאי כפול שיאמר אם אדבר אם לא אדבר אם אעשה הוה קדושין אם לא אעשה לא הוה קדושין וה"ג עד שיאמר אם לא אדבר ולא אעשה כלומר שיתנה בהפך מה יהיה אם לא אדבר: והכ"א אם נתקיים התנאי. בלא תנאי כפול הוה תנאי: אין תנאי בכתובין. לאו ליבנא בגמרא לת"ק קאמר להו דכיון דכל תנאי בכתובין הוא כפול ה"ל ב' כתובים ואין מלמדין מתנאי ב"ג וב"ר דליכא כפול ואיכא דאמרי לר"מ קאמר דכולהו נריכי וא"כ מלמדין על כל תנאי דליהוי כפול וגמרינן מינייהו: **ג** כדרך המדברים. במה שצריכין לדבר אל השלטון בעדה: עמה. כמו בעדה אבל דבר שאינו לצורך לא הוה בכלל התנאי: בשו"פ. בשוה הדבור פרוטה: **ד** במה שאעשה עמך. בשכר המעשה שאעשה עמך אם יש בו שוה פרוטה מקודשת דקסבר אין לשכירות אלא לבסוף והוה כנותן לה שוה פרוטה ממש בעת הקדושין: בפעולה שאעשה עמך. היינו שיעשה לה כלי לכן בעינן שיהיה שכרה שוה פרוטה: **ה** שמא יש לו. והוה ספק קדושין: שמא עשו קנוניא. כדי לבטל הקדושין לכן מקודשת מספק: עד שיאמר. אם התנאי היה שיאמר אותו פלוני כן בזה כיון דלא אמר שיש לו אינה מקודשת שהרי נתבטל התנאי באמירתו לחוד ועיקר הקדושין תלה באמירתו: **ו** על השלחן. מקום השולחני שיש שם הרבה מעות לא קיים התנאי שלא נתכוין אלא שיראה משלו וכן בבית כור עפר בעינן שיהיה הקרקע שלו: **ז** ע"מ שירצה פלוני. ה"ל כאילו אמר ע"מ שיאמר אין וכל זמן שיאמר אין ה"ז קיום התנאי אף שאמר מתחלה איני רוצה דלא קבע זמן לאמירתו כן: עד שיאמר רוצה אני. אם התנאי היה שיאמר רוצה אני ואז תתקדש וכל זמן שלא יאמר רוצה אני לא תתקדש בזה אינה מקודשת ואם קדשה האחרון מקודשת לשני דס"ל כאומר לא אתקדש עד ל' יום והלכה וקדשה א"ע מקודשת לב' אי נמי הכי פירושו אם התנה תנאי ואמר לה עד שאמר רוצה לא נתקיים הקדושין וודאין עד שיאמר בלשון הזה ממש ולא מהני במה שיתרצה בלא"ה וכ"מ דאם מת ולא אמר רוצה אני

מקודשת ואם לאו אינה מקודשת (ד) ע"מ שירצה אבא אע"פ ה) שלא רצה האב ה"ז מקודשת [שמא יתרצה האב לאחר שעה מת האב מקודשת שמא] נתרצה האב שעה אחת לפני מיתתו מת הבן זה היה מעשה ובאו ולמדו את האב שיאמר איני רוצה: ח כל תנאי שיש בו מעשה בתחילתו תנאו בטל כיצד הריני הולך ע"מ שירצה אבא אע"פ שלא רצה האב ה"ז מקודשת הריני (ט) בועלך ע"מ שירצה אבא אע"פ שלא רצה האב ה"ז מקודשת ו) רשב"א אומר (ג) [משם] ר"מ רצה האב מקודשת לא רצה האב אינה מקודשת שלא היתה בעילה אלא ז) מחמת [א] תנאי הראשון כלל ארשב"א (י) כל תנאי שאפשר לעשות בה ובשלוחה והתנה עמה תנאו קיים וכל (ד) שא"א לעשות אלא בגופה והתנה עמה תנאו בטל כיצד הריני מגרשך ע"מ שירצה אבא רצה האב מגורשת (ה) [לא רצה האב] אינה מגורשת הריני מקדשך ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת לא רצה האב אינה מקודשת: ט ע"מ שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם ה"ז מקודשת ובטל תנאו שהתנה על מה שכתוב בתורה (כ) וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ע"מ שאין ליך עלי שאר כסות (ל) ועונה ה"ז מקודשת ותנאו [ב] קיים זה הכלל כל המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שהוא של ממון תנאו קיים בדבר שאינו של ממון תנאו בטל: י ע"מ שאני עשיר אין אומרים כעשיר שבעשירים אלא כל שבני עירו (ו) [נוהגין ז) כן] ע"מ שאני ת"ח אין אומרים כשמעון בן עזאי ולא כשמעון בן זומא אלא כל שבני עירו (ז) [נוהגין ח) כן] בדינר זה של כסף ונמצא של זהב אינה מקודשת כיצד יעשה (ח) [יטלנו] הימנה ויחזור (ט) [ויתננו] לה ויאמר הרי את מקודשת לי:

פרק ד

א (א) הנותן רשות לשלשה לקדש לו אשה ר' נתן אומר בית שמאי אומרים יכולין שנים להעשות עדים ואחד שליח ב"ה אומרים שלשתן שלוחין ואין יכולין להעיד: ב האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה פלונית ו) ממקום פלוני הלך וקדש (א) [ממקום] אחר אינה מקודשת (ב) הרי היא במקום פלוני והלך וקדשה במקום אחר ה"ז מקודשת [א] ר"א אומר בכולן ה"ז מקודשת עד שיאמר אי אפשי שתקדשנה [לי] אלא במקום פלוני: ג (ג) האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית הלך וקדשה לעצמו מקודשת לשני מעכשיו (ב) [לאחר] שלשים יום ובא אחר וקדשה (ג) [לאחר] שלשים [יום] מקודשת לשני כיצד יעשו אחד נותן גט ואחד כונס אם היו ז) שני אחים נפסלה מזה ומזה: ד (ד) המקדש בטעות ובפחות משוה פרוטה וכן קטן שקדש אע"פ ששלח סבלונות לאחר (ד) [מכן] אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח (ה) ואם בעל קנה ר' שמעון בן יהודה אומר (ה) [משם] ר"ש אע"פ שבעל לא קנה שלא היתה בעילה אלא מחמת קדושין הראשונים: ה המקדש בגזילה (ו) ובפקדון או שחטף סמנה סלע וקדשה בו ה"ז מקודשת אמר לה התקדשי לי ח) בסלע שיש בידיך אינה מקודשת כיצד יעשה יטלנו (ו) [הימנה] ויחזור (ז) [ויתננו] לה ויאמר הרי את מקודשת לי: ו המקדש בבשר מעשר אפילו לאחר שחיטה אינה מקודשת (ז) בעצמיו בגידיו בקרניו ט) בטלפיו בדמו בחלבו ובעורו ובגיזותו י) ה"ז מקודשת המקדש כ) בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינה מקודשת בהקדש במזיד קידש מפני שמעל בשוגג לא (ח) [מעל] דברי ר"מ ר' יהודה אומר אם יש לו בהן טובת הנאה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת (ח) א"ר נראין דברי ר' יהודה בהקדש ודברי ר"מ במעשר שני: ז (ט) המקדש ביין נסך ובעבודת כוכבים (ט) [בעיר] הנדחת ויושביה בעורות לבובין באשירה ופירותיה בבימוס ומה (י) [שעליו] במרקולים ומה שעליו ובכל דבר שהל עליו איסור עבודת כוכבים כולם אע"פ שמכרן וקדש בדמיהן אינה מקודשת במי חטאת ובאפר חטאת ל) מקודשת ר' יהודה אומר אם יש לו בהן טובת הנאה ש"פ מקודשת ואם לאו אינה מקודשת: ח (י) האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר (יא) [לאחר] שתתגיירי לאחר שאשתחרר לאחר שתשתחררי לאחר שימות בעליך מ) לאחר שתמות אחותך או לאחר שיחלוץ ליך יבמיך בכולם אע"פ שנתקיים התנאי אינה מקודשת: ט (כ) קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתיה בא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן לכונסה (ל) אם (*ל) משכנסה בא אחד ואמר אני קדשתיה לא כל הימנו לאסרה (מ) קדשתי את בתי הקטנות בכלל [ולא הגדולות בכלל נתקדשה בתי [ג] אין הקטנות בכלל] גרשתי את בתי הקטנות בכלל ואין הגדולות בכלל נתגרשה בתי נ) אין הקטנות בכלל (*מ) נשבית ופדיתיה או שנבעלה לאחד מן הפסולין לא כל הימנו לאוסרה (נ) קדשתי את בתי והיה לו עשר בנות כולן אסורות מן הספק אם אמר גדולה לא נתקדשה אלא גדולה ואם אמר קטנה לא נתקדשה אלא קטנה: י ב' אחים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע לאיזו קדש וזה אינו יודע לאיזו קדש שניהם אסורין מן הספק (ס) (*ס) אם היו עסוקין בגדולה לגדול ובקטנה לקטן אומר אני גדולה לא נתקדשה אלא לגדול וקטנה לא נתקדשה אלא לקטן: יא קדשתיך והיא אומרת לא נתקדשה אלא בתי הוא אסור בקרובות גדולה והגדולה מותרת בקרוביו ומותר בקרובות קטנה (ע) וקטנה ס) אסורה בקרוביו קדשתי את בתך והיא אומרת לא קדשת אלא אותי הוא אסור בקרובות קטנה וקטנה מותרת בקרוביו ומותר בקרובות גדולה וגדולה אסורה בקרוביו: יב (פ) (*פ) כהנת לויה וישראלית שנשאו לגר לעבד משוחרר (צ) כותי (*צ) ועבד שבאו על בת ישראל והולידה בן הולד ממזר ר"ש בן ע) יהודה (יב) [אמר משם] ר"ש אין (ק) ממזר אלא מן האשה שאיסורה איסור ערוה וחייבין עליה כרת:

אור הגנוז

[א] קדושין הראשונים. כלל אמר וכו': [ב] בטל: פ"ד [א] רבי אומר: [ב] הגדולות בכלל: [ג] וכן:

נוסחאות כ"י

א) שאמר האב אינו רוצה ה"ז כו'. ב) ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש רצה כו'. ג) על תנאו. ד) בו כבוד מפני עושרו ע"מ כו'. ה) בו כבוד בדינר של כסף כו'. ו) במקום כו' במקום אחר. ז) שניהם כהנים.
אחיסכו'. ח) זו שבידיך. ט) ובטלפיו. י) אינה מקודשת. כ) בחלקו בין כו'. ל) המוקדשין אם יש כו'. מ) תיבות לאחר שתמות אחותך ליתא. נ) הגדולות בכלל ואין כו'. ס) מותרת. ע) אלעזר אומר אין כו'.

הגהות הגר"א

(ג) משום: (ד) תנאי: (ה) ואם לאו: (ו) קורין כן: (ז) קורין כן: (ח) יטלנו: (ט) ויתנו: (א) במקום: (ב) ולאחר (ג) בתוך: (ד) מכאן: (ה) משום: (ו) מידה: (ז) ויתן: (ח) קדש מפני שלא מעל: (ט) ובעיר: (י) שעליה: (יא) או לאחר: (יב) אומר משום:

חסדי דוד

ולא נודע אם נתרצה מקודשת בספק שמא נתרצה דהא בלבו תליא כדאמרן. מת הבן קודם ששמע זה היה מעשה ולמדו כו' כדי להסיר הספק ומ"מ מדלא מייתא תלמודא הך חילוקא נראה דלא ס"ל הכי ולא שני לן בין אומר ע"מ שירצה בין ע"מ שיאמר רוצה אני בתרווייהו צריך דוקא תיכף לשמיעה ואם שמע ולא מיחה מיד ה"ז מקודשת ותו לאו כל כמיניה למחות ובזה מתורצים היטב דברי הרמב"ם ז"ל בריש פ"ז ע"ש בכ"מ ובה"ה: כל תנאי שיש בו מעשה בתחלתו כו'. לא נוכל לפרש משום דבעינן תנאי קודם למעשה וכדאיתא בס"פ הפועלים דהא אנן קי"ל באומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ולא בעי' משפטי התנאים וכמ"ש הרמב"ם בפרק ט"ו הלכה י"ז כל האומר מעכשיו לא יצטרך לכפול תנאי ולא להקדים תנאו על המעשה אלא אע"פ שהקדים המעשה תנאו קיים וכל האומר על מנת כאומר מעכשיו ע"ש וגם לא נוכל לומר דבזה פליגי אם באומר ע"מ כאומר מעכשיו דליכא

דרשב"א שמסיים שלא היתה כו' אלא מחמת תנאי הראשון לא משמע דבהא פליגי. ונראה דת"ק סובר דכל שהתנה ואח"כ עושה מעשה בסתם אמרינן דאתולי אתלי' לתנאו וה"פ א"ל בתחלה הריני הולך ע"מ שירצה אבא ושוב הלך לה בסתם אמרינן הואיל ולא הזכיר התנאי בשעת ההליכה עצמה אתולי אתלי' לתנאי וה"ז תלויה וכן בבעילה אם אמר הריני בועלך ע"מ שירצה אבא ובעלה בסתם מקודשת ורשב"א חולק וסובר דלא מהני רק בהליכה טעמי' אחרינא איכא משום דהוא תנאי שא"א לקיים ע"י שליח:

פרק ד כהנת לויה וישראלית שנשאו לגר כו'. ונראה דהך תנא ר' יהודה הוא דאית ליה בפרק עשרה יוחסין בת גר זכר כבת חלל זכר ועי' בגמ' (דף ע"ח) ולפ"ז לא קי"ל כהך מתניתא:

מצפה שמואל

(ח) ע"מ שירצה אבא. ס"ג. ור"ן שם: (ט) בועלך ע"מ. כתובות ע"ג: וע"ש דף ע"ד: (י) כל תנאי. כתובות שם ולמה שכתבתי בפנים נראה כדברי הרמב"ם פ"ו מאישות דתנאי קודם למעשה היינו קודם לעשיית המעשה ולא באמירה ובזה פליגי ת"ק ורשב"א אבל הראב"ד והרבה פוסקים השיגו על הרמב"ם ותוספתא זו וכן בגיטין פ"ה ה"ב דנראה קצת דדברי הרמב"ם נדחו מש"ס כתובות ע"ג. דמוקמינן פלוגתייהו בגווני אחריני ועי' ר"ן גיטין פ"ו שהוכיח כן מגט ש"מ ועי' ב"י ריש סי' ל"ח ובב"ש ס"ק י"ב ע"ש ועי' רש"י ב"מ ל"ד. שם ומבואר במקום אחר: (כ) וכל המתנה. שם בכתובות נ"ו. וירושלמי פ"א ה"ב כתובות פ"ט ה"א ופ"ה ה"ח וב"מ פ"ד ה"ג ופ"ז ה"י פאה סוף פ"ו שביעית ריש פ"י וב"ב פ"ח ה"ז מכות פ"א ה"ב: (ל) ועונה. בפנים פרשתי אבל בכתובות נ"ו מבואר דעונה לא הוי דבר שבממון ולא קי"ל כתוספתא זו אמנם בירושלמי ב"מ סוף פ"ז והמרדכי פרק השוכר הביאו כתוספתא זו ועי' בירושלמי ריש פ' הכותב שחילוק בין צער הגוף מצער ממון וכאן פ"ב ה"א מוקי לה בקטנה: (א) הנותן רשות. מ"ג. ירושלמי פ"ב ה"א: (ב) הרי היא. ירושלמי פ"ב ה"ד: (ג) האומר לחבירו. נ"ט: ירושלמי פ"ג ה"א: (ד) המקדש בטעות. כתובות ע"ג: (ה) ואם בעל. ירושלמי פ"ב ה"ה: (ו) ובפקדון. י"ג.: (ז) בעצמיו. ירושלמי מ"ש פ"א ובכורות ל"א: (ח) אמר רבי. עי' נ"ד: (ט) המקדש ביין נסך. עי' ירושלמי פ"ג: (י) האומר לאשה. ס"ב.: (כ) קדשתי. את בתי. ס"ג: (ל) אם משכנסה. ירושלמי פ"ג ה"ז וביבמות פ"ב ה"א: (*ל) מיי' פ"ט מהל' אישות הל' י"ב טוש"ע אה"ע סי' ל"ז סעיף כ"א: (מ) קדשתי את בתי. ס"ד. ירושלמי פ"ג ה"ה עי' שם במה"פ: (*מ) עי' מיי' פי"א מהל' א"ב הל' כ"ד טוש"ע אה"ע סי' ל"ז סעיף כ"ד כ"ה: (נ) קדשתי את בתי. ירושלמי שם: (ס) אם היו עסוקין. עי' ר"ן פ"ג: (*ס) עי' מיי' פ"ט מהל' אישות הל' ח' ובהה"מ שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ט"ז ע"ש: (ע) וקטנה אסורה. עי' ירושלמי פ"ג ה"י: (פ) כהנת. עד:. ובתוס' ד"ה והכי: (*פ) עי' מיי' פט"ו שם הל' ט' טוש"ע סי' ד' סכ"ג ובח"מ שם ס"ק כ"ג וצ"ע מתוספתא זו: (צ) כותי ועבד. ירושלמי פ"ג ה"ב יבמות פ"ז ה"ז: (*צ) עי' מיי' שם הל' ג'. טוש"ע שם סעיף י"ט הולד כשר: (ק) ממזר. ס"ח:

מנחת בכורים

אני אינה מקודשת אבל בחיים חיישינן בכל פעם שיאמר רוצה אני כמו בתנאי דע"מ שירצה: מת האב. כאן מיירי בע"מ שלא ימחה ולכן כל זמן דלא מיחה הוה קדושין ובחייו הוה ספק קדושין שמא ימחה אבל במת הרי לא מיחה והיינו דחיישינן שמא נתרצה שעה אחת לפני מיתה כלומר בחייו תלוי אם ימחה אם לא אבל במת חיישי' שמא בלבו נתרצה והרי לא מיחה והוה קדושין וודאין ולשון שמא הוא לאו דוקא וכן במת הבן מלמדין שימחה אבל בתנאי דרישא שיאמר הן אם מת האב לא הוה קדושין שהרי לא אמר הן מת הבן לא מהני במה שימחה שמא יאמר אח"כ רוצה אני וזה הנ"מ בין תנאי דהן בין תנאי דשלא ימחה דבתנאי דהן כל זמן שיאמר הן הוה קדושין ולא מהני מחאתו מתחלה אבל בתנאי דלא ימחה כיון שמיחה פעם אחד בטלו הקדושין ובהכי מיתוקמא הא ברייתא שפיר: ח שיש מעשה בתחלתו. שהמעשה קודם לתנאי כגון שאומר הריני מקדשך ע"מ הריני בועלך ע"מ שהזכיר המעשה קודם התנאי ובתנאי ב"ג וב"ר הוזכר המעשה אחר התנאי שאמר אם יעברו ונחלו ואם לא יעברו ונאחזו בתוככם בארץ כנען: הריני בועלך. שמקדשה בביאה על תנאי וס"ל אף בתנאי דא"א לקיימו ע"י שליח כגון בהליכה מ"מ הוה תנאי ולכן קאמר הליכה וביאה ובביאה בלא"ה הוה תנאה דאיתקש לקדושי כסף ולא בעינן בביאה אפשר לקיומי ע"י שליח ורשב"א פליג בסיפא דתלינן באפשר לקיומי ע"י שליח לכן לא הוה תנאי אלא בקדושין ובגירושין אבל בהליכה לא הוה תנאה ואולי ט"ס בתוספתא וצ"ל הך תנאי דהליכה האמור ברישא בסיום דברי רשב"א דאע"פ שלא רצה האב הוה הליכה והך ה"ז מקודשת דמבואר בהליכה ע"ש הוא (ועי' היטב בסוגיית הגמרא כתובות ע"ד): שלא היתה בעילה אלא מחמת תנאי הראשון. אע"ג שאמר לה המעשה קודם התנאי מ"מ מעשה הבעילה הוא על תנאי כך וכך שהרי נדבר התנאי קודם המעשה ולא הוה מעשה קודם לתנאי אלא בעשה המעשה קודם כגון שנותן לה קדושין ומתנה אבל באמירה שמקדים המעשה לאו כלום הוא והוה תנאי גמור: בה ובשלוחה. שאפשר לקיים ע"י שליח לכן בקדושין ובגירושין דאפשר לקיים ע"י שליח הוה תנאי אבל בהליכה א"א לקיומי ע"י שליח לכן הליכה מוטעת בשרה: ט ועונה. אף דלא הוה ממון מ"מ כיון דמחמת שעבוד הוא יכולה למחול שעבודו והוה כממון ולא דמי ליבום: י נוהגין כן. שקורין אותו עשיר והגר"א הגיה בהדיא שבני עירו קורין כן: נוהגין כן. שקורין אותו תלמיד חכם ובגמ' איתא ששואלין אותו דבר הלכה בתלמודו ואומרה אפי' במסכת כלה (ועי' בזה בטור אה"ע סי' ל"ח ובש"ע שם): של זהב. אף שהטעה לטבה מ"מ אינה מקודשת: יטלנו הימנה. הרי כיון דקדושי טעות הוה חוזרין הקדושין והוה שלו ויכול לקדש בו בתנאי שיודעת שהוא של זהב:

פרק ד א אין יכולין להעיד. דאין שליח נעשה עד ובגמרא (מ"ג) אמרי' איפוך דב"ש לב"ה והלכה דשליח נעשה עד: ב ממקום אחר. שהיתה אותה אשה במקום אחר וקדשה שם הוה קפידא והגר"א הגיה במקום אחר דממקום אחר משמע אשה אחרת: הרי הוא במקום פלוני. מראה מקום הוא לו ולא הוה קפידא: בכולן ה"ז מקודשת. דס"ל מראה מקום הוא לו אף ברישא רק באומר אלא במקום פלוני דמיעט דווקא אותו מקום: ג מקודשת לב'. דשליח אלא שנקרא רמאי כמבואר בגמרא וקמ"ל דאף בלא עשאו מתחלה שליח לכך אלא אמר סתם אם קדשה לעצמו הוה רמאי דקתני הלך מאי הלך ברמאות לכן לא תנא האומר לשלוחו: מעכשיו ולאחר ל' ובא אחר וקדשה בתוך ל' גרסי': מקודשת לב'. מספק דשמא בראשון תנאי הוה מעכשיו תהא מקודשת אם לא אחזור תוך ל' יום א"כ אינה מקודשת לב' או דלמא חזרה הוה ואינה מקודשת עד אחר ל' יום וכשבא אחר וקדשה בתוך ל' יום מקודשת לב' לכן הוה ספק קדושין ואסורה לשניהם שיתן האחד גט או מותרת לחבירו: נפסלה מזה ומזה. דשמא גרושת אחיו הוא: ד המקדש בטעות ובפחות משוה פרוטה. מוקמינן בגמרא כתובות (ע"ג ב) דתרא מילתא הוא שקדשה בטעות כגון בפחות מש"פ או קטן שקידש דאין הקדושין כלום גם הסבלונות לא מהני דמחמת שסובר שהקדושין ראשונים קיימין לכן שלח אבל לא שלח לשם קדושין: קנה. שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לכן בקטן שבעל לאחר שהגדיל מסתמא כוונתו לשם קדושין ג"כ: ה המקדש בגזילה. בגזל דידה או בפקדון שלה: או שחטף סלע מידה. פרושי קא מפרש דרישא דקתני גזל היינו גזל דידה דבגזל דעלמא אינה מקודשת דאינו ברשותו אבל בגזל דידה כיון דנתרצית בעת הקדושין במתנה נתנה לו להתקדש בו ומיירי בשדיך בתחלה לכן אפי' שתקה אחר כך הוה קדושין אבל בלא שדיך לא מהני שתיקה: בסלע שיש בידך. שהחזיר לה הסלע שחטף ואמר אחר מתן מעות אז לא מהני אף בנתרצית דהרי אינו נותן לה כלל לכן אין תקנה לקדשה אלא אם כן יחזור ויטול ממנה בתורת מתנה ואח"כ יקדשה: ו אפי' לאחר שחיטה. דאוכל בשרו דבשר המעשר לבעלים מ"מ אינה מקודשת דמשולחן גבוה קא זכי: בעצמיו. כל הנך כיון דמותרין ליהנות בהן ולא חל קדושה עליהן לכן מתקדשת בהן: בקדשים קלים. שחלק עם אחיו הכהנים: בבשר הקדשים. דכהנים משולחן גבוה קא זכו: בהקדש במזיד קידש. לפי שמעל במזיד שידע שהוא הקדש ויצא לחולין דהקדש נתחלל במזיד לר"מ דכתיב ומעלה בו מעל והיינו במזיד כמו גבי סוטה דכתיב מעילה ומיירי במזיד דבשוגג אינה נאסרת על בעלה לכן קידש כיון דחולין הוא אבל בשוגג ס"ל לר"מ דאינו מתחלל רק שמביא קרבן ולכן לא קדש ובמעשר ס"ל לר"מ דבין בשוגג בין במזיד לא חלל דמעשר אינו מתחלל במזיד וכל היכא דאיתא שם מעשר עלה וכן בשוגג לא ניחא לה אבל ר' יהודה פליג בהקדש דבמזיד אינו מתחלל וכיון דאינו מתחלל ה"ל קדש דמעות הקדש נינהו ולא קידש אבל בשוגג דמתחלל ויצא לחולין קידש ומקח טעות לא אמרינן בזה כלל וכן ס"ל במעשר והכריע רבי במעשר כר"מ דלא קידש לא בשוגג ולא במזיד ואף בשוגג לא קידש כיון דשם מעשר עליה ומעשר ממון גבוה הוא ור"י ס"ל דממון הדיוט הוא ולא קי"ל הכי ובהקדש כר"י דבמזיד אינו מתחלל ובשוגג מתחלל לכן בשוגג קידש ובמזיד לא קידש: בשוגג לא מעל דהקדש בשוגג אינו מתחלל לכן לא קידש: טובת הנאה. קאי על מקדש בק"ק ובקדשים קלים דס"ל לר' יוסי בגמרא דאינה מקודשת ופליג ר' יהודה שם וס"ל דמקודשת והיינו מטעם טובת הנאה שיש לו בהקדשים ופליגי בהאי קרא דר"י ס"ל וזה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש מה אש של מזבח לאכילת מזבח אף זה לאכילת אדם ור' יהודה ס"ל לך ולכל צרכך אי נמי ר' יהודה קאי אמעשר דלר"מ בין בשוגג בין במזיד לא קידש ופליג ר' יהודה כיון דשוה פרוטה בטובת הנאה שיכול להוליך לירושלים בשוגג קידש וכן הוא בירו' פ"ג ה"ז הני תרי גווני: ז ויושביה. כלים של יושביה דאסור בהנאה בעיר הנדחת: בעורות לבובין. שעושין עגול נגד הלב של בהמה לעבודת כוכבים ואסור העור בהנאה משום תקרובת עבודת כוכבים: בימוס. שעושין לעבודת כוכבים: מרקולים. מין עבודת כוכבים שזורקין לה אבנים כמבואר בפ"ג דמסכת ע"ז: בדמיהן. תופס דמיו והכל אסור בהנאה: במי חטאת ובאפר חטאת. ראוי למכור לטמאים וליקח בהן שכר מלוי המים אבל שכר הזאה וקדוש אסור ליקח דכתיב ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני מה אני בחנם אף אתם בחנם וכל מצוה צריך לעשות בחנם ואם לאו מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה וכן בדיין ועד דיניו ועדותיו בטלין: טובת הנאה. שיהיה בשכרו שוה פרוטה: ח בכולן. כיון דאין הקדושין חלין משעתא אינם חלין אח"כ דה"ל דבר שלא בא לעולם ובאחר שיחלוץ יבמיך אתיא כר"ע דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין אבל בלא"ה חלין קדושין דיכול לתול מעכשיו ולהלכתא דמספקא לן ביבמה לשוק אי חלין קדושין אם קדשה לאחר שיחלוץ הוה קדושי ספק: שנתקיים התנאי. כלומר שנתקיים הדבר כן שנתגייר וכן בכולן: ט קדשתי את בתי. נערה דזכתה ליה רחמנא: לכונסה. אף לכונסה וכ"ש ליתן לה גט להתירה לעלמא דאף לכנוס דאפשר משום דנתן עיניו בה קאמר כן מ"מ נאמן כיון דאין אדם מכחישו בכה"ג נאמן גם אחר: לאוסרה. על הבי' דבאמר מתחלה אסורה לשניהם דאינו ידוע מי האומר אמת אבל אח"כ אינו נאמן שום אדם לאסור עליו (ירושלמי פ"ג הל' ז'): הקטנה בכלל. דזכה לו רחמנא לקדש אבל הגדולה לא ואע"ג דשוויתיה שליח מ"מ מסתמא קידש הקטנה דברשות עצמו היא: נתקדשה. משמע מדעתה מסתמא הגדולה היא ואין קטנה נאסרת בדבורו: הקטנה בכלל. ומיירי בארוסה דמשנשאת שוב אין לאביה רשות בה: לאוסרה. לכהן דלא הימניה רחמנא אלא לקדושין דכתיב את בתי נתתי: י שקדשו שתי אחיות. והוכרו מתחלה ואח"כ נתערבו ובלא הוכרו מתחלה ה"ל קדושין שאינם מסורין לביאה שהרי אין יודע מיד את מי מקדש וכל אחת שמא אחות אשתו היא: היו עסוקין. שהיו מדברים תחלה כן מסתמא כן נגמר הדבר אבל בשלא היו מדברים אף שדרך הארץ כן הוא לא סמכינן ע"ז לחוד: יא גדולה. האם דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא: וקטנה אסורה בקרוביו. כשהקטנה אומרת כמו האם וכגון שהיא גדולה ולגבי האם קרי ליה קטנה ודין זה הוספה על המשנה (דף סה): ומותר בקרובות גדולה. שאינם קרובין לקטנה כגון אחותה דאף אם קדש הקטנה מותר באחות אמה: יב הולד גר. דהולך אחר הזכר: הולד ממזר. כיון דאין קדושין תופסין גרע יותר מחייבי לאוין דעלמא:

פרק ה א (א) גירי וחרורי ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי וכל האסורין לבא בקהל מותרים לבא זה בזה דברי ר"מ ר' יהודה אומר ד' קהלות הן קהל כהנים קהל לוים קהל ישראל קהל גרים והשאר מותרים לבא זה בזה וחכ"א שלש קהלות הן קהל כהנים קהל לוים קהל ישראל ר' אליעזר אומר כל האסורין[א]בקהל ודאן בודאן מותר ודאן בספקן ספקן בודאן וספיקן בספיקן אסור א): **ב** אלו הן הספיקות שתוקי ואסופי (ב) וכותי וכן היה ר' אליעזר אומר ממזר לא ישא את (א)[ב][הממזרת וכותי] לא ישא את (ג) [הכותית] וכן שתוקי ואסופי כיוצא בהן: **ג** גר ועבד משוחרר (ג) [מותר] בממזרת והולד ממזר דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר גר לא ישא ג) (ד)[את הממזרת] גר ועבד משוחרר וחלל מותרין בכהנת איזו היא (ג) עיסה כל שאין בה לא (ה) [משם נתינה] ולא (ו) [משם] ממזרת ולא (ז) [משם] עבדי מלכים אמר רבי מאיר שמעתי כל שאין בה אחד מכל אלו כשרה לכהונה רשב"א אומר (ח) [משם] רבי מאיר וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו מפני מה אמרו עיסה פסולה לכהונה מפני שספק חללים שנטמעו בה מכירין ישראל נתינין וממזרין שביניהן ואין מכירין חללים שביניהן: **ד** (ד) בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם רבי ג) יהודה אומר בת גר זכר כבת חלל זכר ופסולה מן הכהונה ד) עיסה פסולה (ט) [לכהונה] (ה) נשאת לישראל בתה כשרה לכהונה גיורת וחללה פסולה לכהונה נשאת לישראל בתה כשרה לכהונה שבויה פסולה לכהונה נשאת לישראל בתה כשרה לכהונה שפחה ה) פסולה לכהונה נשאת לישראל בתה כשרה לכהונה נמצאו ישראל מקוה לכהנים (ו) ושפחה מקוה לכל הפסולין: **ה** (ז) נתינין וממזרין טהורין לעתיד לבא דברי ר' יוסי ר"מ אומר אין טהורין אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם אמר לו ו) ר"מ (שם) מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם א"ר יוסי מה ת"ל אטהר אתכם אפילו מן הנתינות ומן הממזרות: **ו** מצרי שנשא מצרית אדומי שנשא אדומית ז) ראשון ושני אסור ושלישי מותר א"ר יהודה (ח) ח) בנימין גר מצרי היה לי חבר מתלמידי ר' עקיבא ואמר אני גר מצרי ונשאתי [אני] אשה גיורת מצרית והריני הולך להשיא אשה לבני ט) בת גיורת מצרי כדי (י) [שיהא] בן בני כשר לבא בקהל י) שנא' (דברים כג) דור שלישי יבא להם בקהל ה' אמר לו ר"ע כ) בנימין טעית הלכה (יא) משעלה סנחריב ובלבל את כל האומות לא עמונים (יב) [ומואבים] במקומן [ולא מצרי ואדומי במקומן] אלא עמוני נושא מצרית ומצרי נושא עמונית ואחד מכל אלו נושא אחת מכל משפחות האדמה ואחד מכל משפחות האדמה נושא אחת מכל אלו הכל הולך אחר הולד: **ז** (ט) לויה וישראלית מוסיפין עליהם עוד אחת הרי שתים עשרה בדק את האם אין צריך לבדוק את הבנים (י) ל) בדק את הבנים א"צ לבדוק את האם בדק את הגדולים אין צריך לבדוק את הקטנים מ) בדק את הקטנים אין צריך לבדוק את הגדולים בד"א באשה אחת אבל בשתי נשים בדק את האם צריך לבדוק את הבנים (יג) נ) את הבנים צריך לבדוק את האם בדק את הגדולים צריך לבדוק את הקטנים (יד) ס) את הקטנים צריך לבדוק את הגדולים: **ח** (כ) האומר בני זה ממזר ע) אין נאמן בני זה בן גרושה או בן חלוצה (ל) על הקטן נאמן על הגדול אין נאמן דברי ר' פ) יהודה וחכ"א אפילו שניהם אומרים על העובר שבמעיה ממזר אין נאמנים: **ט** מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו ואמר אשה שיצתה עמי למדה"י הרי היא זו ואלו בניה (מ) אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים מתה ואלו בניה (טו) [מביא] ראיה על הבנים ואין צריך להביא ראיה על האשה (נ) נאמנת אשה שתאמר אלו בני צ) אשה שנשאתי במדה"י הרי היא זו ואלו בניה ק) צריך להביא ראיה על האשה ואין צריך להביא ראיה על הבנים *ומביא ראיה על הגדולים ואינו מביא ראיה על הקטנים (טז): **י** מתיחדת אשה אחת עם שני אנשים אפילו שניהם כותים אפילו שניהם עבדים אפילו א' כותי וא' עבד חוץ מן הקטן שאינה בושה לשמש כנגדו ר) (ס) אחותו (יז) [חמותו] ושאר כל עריות שבתורה לא יתיחד עמהן אלא ע"פ שנים ש) אבל היא לא תתיחד אפילו עם מאה עובדי כוכבים ר' אלעזר אומר (*ס) אף מי שיש לו אשה ובנים ואין (ע) שרוין אצלו לא ילמד סופרים ר' יהודה אומר רווק לא ירעה בהמה דקה ולא ישנו שני רווקים בטלית אחת ת) וחכמים מתירין אמרו לו (פ) לא נחשדו ישראל על כך: **יא** היה ר' מאיר אומר יש איש ואשה שמולידין חמש אומות כיצד עובד כוכבים שיש לו עבד ושפחה ולהם שני בנים (צ) נתגייר אחד מהם נמצא אחד גר ואחד עובד כוכבים נתגייר רבן וגיירן לעבדים והולידו בן א) הולד עבד נשתחרר אחד מהן והולידו בן הולד ממזר נשתחררה שפחה ובא עליה ב) אותו עבד והולידו בן ג) הולד משוחרר נשתחררו שניהם והולידו בן הולד עבד משוחרר (ק) יש שמוכר את אביו ליתן לאמו כתובה כיצד מי שיש לו עבד ושפחה והולידו בן שיחרר שפחתו ונשאה וכתב כל נכסיו לבנה זה הוא שמוכר (יח) אביו ליתן לאמו כתובה: **יב** כל שעסקו (ר) עם הנשים לא יתיחד עם הנשים כגון (יט) ד)[הסדידין והסריקות והגרדין והרוכלין והחייטין והספלין והכובסין והנקורות] ר' [מאיר] אומר אין לך אומנות (כ) [שעברה מן העולם אלא אוי לו לאדם] שרואה את הוריו באומנות פגומה ר' (כא) אומר לעולם (כב) [ישתדל אדם וילמד את בנו] אומנות נקייה [ג] וקלה (כג) [ויתפלל] לפני מי שהעושר (כד) שלו שאין לך אומנות שאין בה עניות ועשירות להודיעך שאין עושר ועוני מן האומנות: **יג** [אמר] רשב"א (כה) [הראית מימיך] ה) ארי סבל צבי קייץ שועל חנוני זאב מוכר קדרות ובהמה חיה ועוף שיש להם אומנות והם מתפרנסין שלא בצער והן לא נבראו אלא לשמשני ואני ו) לשמש את קוני והלא דברים ק"ו (כו) [ומה הם] אלו שלא נבראו אלא לשמשני הרי הן מתפרנסין שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני

נוסחאות כ"י

א) וכן היה ר"א ממזר לא ישא ממזרת כותי לא ישא כותית וכן שתוקי כו': ב) גיורת גר כו'. ג) תיבת יהודה ליתא. ד) לעולם. ה) משוחררת. ו) רבי. ז) דור. ח) מינימין גר כו'. ט) גיורת מצר ית ותיבת בת לית א. י) לקיים מה שנאמר. כ) מנימין טעיתה הלכה כבר עלה סנחריב מלך אשור ועירבב את כו'. ל) מן בדק עד האם ליתא. מ) מן בדק עד הגדולים ליתא. נ) מן את עד האם ליתא. ס) מן את עד הגדולים ליתא. ע) תיבות אין נאמן ליתא. פ) יוסי. צ) איש נאמן לומר אשה כו'. ק) אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים מתה ואלו בניה צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים מתייחדת אשה עם כו'. ר) אבל לא תתייחד עם העובדי כוכבים אפי' הן מאה אחותו כו'. ש) ר"א מי שיש כו'. ת) אמרו לא נחשדו כו'. א) ה"ז ממזר נשחררה כו'. ב) תיבת אותו ליתא. ג) ה"ז עבד נשתחררו כו'. ד) הסדרין והסרוקת והגרדיים כו' והספרין. ה) בהמה וחיה שיש להם כו'. ו) נבראתי:

אור הגנוז

פרק ה [א] לבא: [ב] הכותית וכותי לא ישא את הממזרת: [ג] מגזל:

הגהות הגר"א (א) ממזרת כותי: (ב) כותית: (ג) מותרין: (ד) ממזרת: (ה) משום נתינות: (ו) משום: (ז) משום: (ח) משום: (ט) מן הכהונה: (י) שיהיה לו: (יא) היא: (יב) ולא מואבים: (יג) בדק: (יד) בדק: (טו) צריך להביא: (טז) בד"א באשה אחת אבל בשתי נשים מביא ראיה על האשה ועל הבנים ועל הגדולים ועל הקטנים: (יז) וחמותו: (יח) את: (יט) הצורפין והסריקין והגרדיים והרוכלין והגרע והחיימים והספרין והכובסין והנקורות והבלן והבורסקי: (כ) שעוברת מן העולם אלא אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו מי: (כא) מאיר: (כב) ילמד אדם לבנו: (כג) ויבקש רחמים: (כד) נכסים: (כה) אומר מימי לא ראיתי: (כו) מה:

חסדי דוד

פרק ה גר ועבד משוחרר וחלל מותרין בכהנת. טעמא דפסולי כהונה לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין ופליג אמתניתא דלעיל וכן הלכתא וכ"כ הרמב"ם בפי"ט מהל' איסורי ביאה: מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים כו'. משנה היא ולא הוסיף פה רק תיבות הללו דנאמנת אשה שתאמר אלו בניי שגם זה מתבאר מתוך המשנה ומיירי דוקא בבנים קטנים הכרוכים אחריה כדאיתא שם בגמ' ואי לאו דמספיקא אמינא דהני מילי דתניא לעיל בסמוך בדק את האם וכו' נשמטו ממקומן וכאן מקומן האמיתי והיינו לפי שראיתי בגמ' דתניא אשה נשאתי במדינת הים מביא ראיה על האשה וא"צ להביא ראיה על הבנים כו' אבל בב' נשים מביא ראיה על האשה ועל הבנים כו' וע"ש היטב בפירש"י והשתא י"ל דזה הוא ג"כ מתניתא דהכא ואע"פ שהיא בארוכה טפי ובשנוי לשון כל תנא תופס לשונו ולפי שראו המעתיקים לשון בדק וכו' סברי דשייכי התם וכתבו שם אבל בקושטא דמקומה הכא והתם לא בא אלא לפרש הא דבלויה וישראלית מוסיף עוד אחת ועי' ע"ז בגמ' אבל דברים אנו שייכי הכא וה"פ דקתני במשנה בא ואמר אשה זו נשאתי במדינת הים ואלו בניה כו' וקתני בדק את האשה כלומר הביא ראיה עליה שהיא מיוחסת א"צ לבדוק כלומר להביא ראיה על הבנים שהם שלה וכדמפרש בסיפא דאיירי בקטנים בדק את הבנים שהביא ראיה שהם שלה צריך (כ"כ דצ"ל) לבדוק את האם פי' להביא ראיה שהיא מיוחסת. והשתא מפרש לרישא בדק את הגדולים פי' הביא ראיה עליהם שהם בניה שוב א"צ לבדוק את הקטנים דכרוכים אחריה אבל בדק הקטנים צריך (כצ"ל) לבדוק פי' להביא ראיה גם על הגדולים בד"א באשה אחת אבל בב' נשים אפי' הביא ראיה על האשה צריך לבדוק

מצפה שמואל

(א) גירי. עי' בבלי ע"ג. וירושלמי פ"ה ה"א היטב בזה: (ב) וכותי. (ע"ה.): (ג) עיסה. ע"ג. כתובות י"ד. וירושלמי פ"ד ה"ד וכתובות פ"א ה"ט: (ד) בת חלל. ע"ז.: (ה) נשאת לישראל. עי' ירושלמי יבמות פ"ח ה"ב וכאן פ"ד ה"י ובכורים פ"א: (ו) ושפחה. ס"ט.: (ז) נתינים וממזרים. ע"ב. ירושלמי פ"ג ה"ג: (ח) בנימין. (יבמות ע"ח. סוטה דף ט). ירושלמי פ"ט ה"ג ושבת פ"ח ה"א יבמות פ"ה ה"ב: (ט) לויה. ע"ט: (י) בדק את הבנים. ירושלמי פ"ד ה"א: (כ) האומר בני. ע"ח: (ל) על הקטן נאמן. יבמות מ"ד. וירושלמי כאן פ"ד ה"ז: (מ) אין צריך להביא. ע"ט. וירושלמי פ"ד ה"י וי"א וב"ב פ"ג הי"ז: (נ) נאמנת אשה. פי' ירושלמי נדה פ"ג סוף ה"ג: (ס) אחותו וחמותו. פ. ירושלמי מס' ע"ז פ"ב ה"א: (*ס) מיי' פכ"ב מהל' אסורי ביאה הל' י"ג ופ"ב מהל' ת"ת הל' ד' טוש"ע אה"ע סי' כ"ב סעיף כ' ודלא כר"א: (ע) שרוין. פ"ב: (פ) לא נחשדו פ"ב. ירושלמי פ"ד הי"ד: (צ) נתגייר אחד. ירושלמי שם פ"ב: (ק) יש שמוכר. יבמות נ"ט. ירושלמי כאן פ"ג ה"ג: (ר) דף פב.:

מנחת בכורים

פרק ה א גרי חרורי ממזרי שתוקי ואסופי. כל הני מותרין לבא זה בזה ושתוקי ואסופי הוא ספק ממזר דשתוקי הוא שידוע מי אמו אבל אינו ידוע מי אביו ושמא נבעלה לפסול לה ואסופי הוא שנאסף מן השוק וא"י לא אביו ולא אמו ומותר בממזר ודאי דכתיב לא יבא ממזר בקהל ה' בקהל ודאי הוא דלא יבא הא בספק יבא: כל האסורין לבא בקהל. אפי' גר עמוני ומואבי דאסורין לבא בקהל מותרין בכל אלו אף בממזרת ולר"מ באמת אף גר ממש כשר לבא בקהל ממזרים והא דקתני כל האסורין משום ר"י נקטיה דאף דר"י ס"ל דגר אסור לישא ממזרת מ"מ גר עמוני ומואבי כיון דאסור לבא בקהל ישראל מותר בממזרת: קהל גרים. דאקרי קהל ואסור בממזרת: כל האסורין בקהל. כגון ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי: ודאן בודאן. כגון ממזרי בנתיני: ודאן בספקן. כגון ממזרי בשתוקי ואסופי: ספקן בספקן. כגון שתוקי באסופי: **ב** וכותי. נמי ספק הוא וס"ל דגרי אמת הן רק אינם בקיאים בתורת גיטין וקדושין והוו ספק ממזרים ואידנא עשאום כעובדי כוכבים גמורים לכל דבריהם ואיכא מ"ד ממזר מא"א ומאחות אשה נתערב ביניהם וכולהו ה"ל ספק ואיכא מ"ד דעבד ושפחה נתערב ביניהם וולד השפחה עבד ואסור לישא ישראלית: הכי גרסינן וכן היה ר"א אומר כותי לא ישא כותית. מטעמים הנ"ל דה"ל ספיקא ואסור לבא זה בזה דשמא זה כשר וזו פסולה: כיוצא בהן. שאסור לבא זה בזה כדלעיל מותר בממזרת דקהל גרים לא איקרי קהל ור' יהודה ס"ל דקהל גרים אקרי קהל וכדפליגי בזה בר"פ: מותרין בכהנת. דלא הוזהרו כשרות כהונה להנשא לפסולי כהונה רק דזכר כהונה אסור בחללה ובגיורת ומשוחררת משום זונה: **ג** איזה עיסה כשרה. שהעידו בעדיות פ"ח שכשרה אלמנתו לכהונה ועיסה הוא מעורבת והכא נמי מיירי שנתערב ספק פסול בהמשפחה דאלמנת אחד מהמשפחה כשרה לכהונה דהוה ספק ספיקא ספק אינה אלמנת החלל ואת"ל אלמנת החלל שמא אינו חלל ומפרש דוקא שלא נתערב ספק פסול חללות נתינות וממזרות ועבדי מלכים עבדי שלמה שהיו עשירים ותקיפים ונתערבו במשפחות מיוחסים מישראל או זרעו של הורדוס שמלך בחזקה על ישראל והיה עבד וקרו ליה בהאי פסולא ושתיק דכיון דשתיק ליה אמרינן האי הוא ואלמנתו פסולה לכהונה אף בספק חלל ושתיק נמי פסולה והכי קאמר איזו ספק עיסה דכשרה כל שאין בה שתוק ממזרות ושם חלל מדברי ת"ק ור"מ ס"ל דבחלל ושותק כשר דלא איכפת ליה כיון דאין פוסלין אותו מקהל ואין להוכיח מזה שהוא פסול ורשב"א ס"ל איפכא דר"מ דחלל שותק פסול ושתוק ממזר כשר משום דמכירין ישראל ממזרין וקלא אית להו ולכן שתיק דלא איכפת ליה סבר מאי אצוות הלא ידוע דאיני ממזר אבל בשתוק חלל פסול דאין מכירין חללין אמרינן האי דשתיק משום דמסתייה דלא נפסליה גם מקהל וניח לו בזה במה שאינו קורא אותו רק חלל ועוד פליג על ת"ק בממזר וצווח דלת"ק כשר ולרשב"א פסול נמצא ג' מחלוקת בדבר לת"ק כל שתוק פסול ולר"מ שתוק חלל כשר דלא איכפת ליה ושתוק ממזר פסול ולרשב"א שתוק ממזר כשר ושתוק חלל פסול וממזר וצווח פסול לרשב"א ולת"ק ולר"מ כשר: הכי גרסינן מפני ספק חללים שנטמעו בה. ושתיק ובהא פסול אבל ממזר ושתיק כשר וכדפרישנא: **ד** לעולם. בת בנו או בת בן בנו עד סוף כל הדורות אבל בת בתו מישראל כשרה לכהונה דבתה גופה מישראל כשרה כדמפרש לקמן: בת גר זכר. דכתיב ביחזקאל לא יקחו להם נשים כי אם בתולות מזרע ישראל וס"ל לר"י עד שיהיה כולו מישראל לכן בת גר פסולה: עיסה. שנתערב בה פסול כהונה ודאי אלמנת א' מהם פסולה דה"ל חללה אם נשאת לישראל כשרה וכן חללה וכל אינך דחשיב מפסולי כהונה בעל ישראל מכשיר הזרע וילפינן לה בגמרא מקראי: גיורת. משום זונה: שבויה. פסולה לכהונה דשמא לכותי נבעלה ופסולה לכהונה דכותי ועבד פוסלים לכהונה: מקוה. טהרה שמטהר את החללים כמקוה המטהר טמאין: ושפחה מקוה לכל. אף פסולי קהל כגון ממזר שנשא שפחה הולד עבד דולד שפחה כמוה כדילפינן מקרא האשה וילדיה תהיה לאדוניה ומיירי בשפחה כנענית שרבו של עבד עברי מוסר לעבדו שפחה כנענית ושייכים לו לפי שהן עבדים וכשמשחררו הולד כשר ולא ממזר: **ה** מכל טומאותיכם. ולא מפסול: אטהר אתכם. מרבה פסול: **ו** ראשון ושני. הוא עצמו ובנו פסולין לבא בקהל אבל בן בנו משנתגייר כשר לבא בקהל: בת גיורת מצרי. דהוה ליה שניה דאילו ראשונה בנה שני הוא ולא שלישי אף דאביו שני אזלינן בתר הפגום (יבמות ע"ח): אחד מכל אלו. אם ישראל נשא אחת מכל האומות כגון מצרית ואדומית וכדומה: הכל הולך אחר הפגום גרסינן: **ז** לויה וישראלית. קאי על משנה דמבואר הכא לישא כהנת בודק ארבע אמהות שהם מצד האב ושנים מצד האם שהן שמונה אמה ואם אמה ואם אבי אמה ואם אם אבי אמה ומצד אביה בודק אם אביה ואם אם אביה אם אבי אביה ואמה ואמר דבלויה וישראלית בודקין דור א' מעלה כגון אמה ואם אמה ואם אם אמה בכולן וה"ל שנים עשר והכל מיירי בכהן הבא לישא אותה ועיין ברטנורה בפ"ד משנה ד': בדק האם. שהיא כשרה אין צריך לבדוק הבנים דמסתמא בניה הם כיון דכרוכים אחריה ולא חיישינן שמא מאם אחר המה ומיירי באומר אשה נשאתי במדה"י ואלו בניה: את הבנים אין צריך לבדוק את האם. נראה דגרסינן צריך לבדוק דאף שאלו בניה מ"מ אולי האם פסולה: אין צריך לבדוק הקטנים. דכרוכין אחריה אבל בדק הקטנים צריך לבדוק הגדולים דשמא הגדולים אינם בניה וס"ג לא כאן צריך לבדוק את הגדולים: אבל בשתי נשים. שהיה לו שתי נשים ומתה הא' אף הבנים קטנים צריכין בדיקה אם המה בניה דשמא בני האחרת שמתה המה ולפי שגידלתן הבדוקה כרוכין אחריה: את הקטנים. שמא בני אחרת המה והגר"א הגיה בד"א באשה אחת אבל בשתי נשים וכו' ומיירי שאומר שנשא שתי נשים ומתה האחת או מביא ראיה אף על קטנים דשמא בני אחרת הם וכן הוא בגמ' ובירושלמי: **ח** אינו נאמן. דאדם קרוב אצל בנו ולרבנן אתיא דלר' יהודה נאמן ויותר נראה דגרסינן נאמן וכר"י הוא: על הקטן נאמן. אם עדיין אין בנים לבנו נאמן לפסול אבל אין נאמן על הגדולים היינו כשהוליד בנים דאם נפסל בנו גם בן בנו פסול והתורה לא הימניה רק על בנו וכיון דע"כ בן בנו כשר אינו נאמן לפסול ג"כ את בנו דאין סברא שבנו יהיה פסול ובן בנו כשר: על העובר שבמעיה. דלית ליה חזקת כשרות מכל מקום אינו נאמן: **ט** ולא על הבנים. הקטנים הכרוכין אחריה: מתה. אם מתה האשה הבדוקה מביא ראיה על הבנים שהם בניה ותו לא כיון שאמם בחזקת בדוקה יצתה מכלן שכבר בדק כשיצאה: שתאמר אלו בני. מיירי כשהאשה קיימת ואומרת אלו בניי נאמנת ולפי סוגיית הגמרא היינו בכרוכים אחריה אבל בירושלמי משמע דאף באין כרוכין נאמנת כיון שבניהם אומרים כן הוה כעדים: במדה"י. ולא ידעינן אם בדוקה היא מביא ראיה על האשה ואינו מביא ראיה על הבנים בכרוכין אחריה לשיטת הבבלי ולשיטת הירושלמי כיון שבניהם אומרים כן נאמנים: **י** מתיחדת. יחוד אסור אפי' בפנויה דדוד גזר על יחוד פנויה ויחוד דעריות מה"ת אסור מקרא דכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אב אינו מסית אלא אדם מתיחד עם אמו דלהכי נקיט בן אמך משום דהבן מצוי אצל האם ומיעטה התורה דדוקא עם האם מותר להתיחד ולא עם שאר עריות: כותים. קודם שגזרו עליהם להיות כעובדי כוכבים: שנים. אחר עמו מותר א"כ בדרך מיירי דבעינן ג' שמא ילך אחד מהם לצרכו וישאר רק א': מאה עובדי כוכבים. דפרוצין בערוה והא דשרי בב' היינו בכשרין: ואין שרוין אצלו. כעת אף שיש לו אשה לא ילמד סופרים מלמדי תינוקות לפי שאמן מצוין אצל בניהם וחיישי' שמא יזנה עמה שתהיה מצויה אצלו אבל באשה שרויה אצלו לא חיישי' ופליג על ת"ק במשנה דאמר רווק שלא נשא אשה מעולם הוא דלא ילמד אבל מי שהיה לו אשה ילמד קמ"ל ר"א דאף באינה שרויה אצלו לא ילמד: בהמה דקה. שמא יבא למשכב בהמה דיש לו תאוה יותר ממי שהיה לו אשה פ"א ומפרש מה דמבואר במשנה לא ירעה רווק בהמה היינו דקה: בטלית א'. דחיישי' למשכב זכור: וחכמים מתירין. כדמסיים דלא נחשדו ישראל על כך: א"ל. לר"י: **יא** א' מהם. מהבנים הרי אחד גר ואחד כותי דנולדה מכותי שהעבד והשפחה אינם כעבדים כשהן אצל כותי: לעבדים. לשם עבדות: בן. את"כ: ה"ג נשתחררה שפחה ובא עליה אותו עבד הולד ממזר. דעבד הבא על בת ישראל הולד ממזר והשפחה הוה כבת ישראל כיון שנשתחררה: הולד עבד משוחרר. ונמצא ה'. כותי וגר וממזר ועבד ועבד משוחרר ולא גרסי' הך מילתא דנשתחרר א' מהם והולידו בן הוא ממזר וכן הוא בירושלמי פ"ג הלכה ג' וביבמות (דף מה) מבואר להך תוס' בישראל שקנה עבד ובשפחה מן השוק והיה היא: לבנה. מן העבד ואח"כ מת רבו ואמו השפחה תובעת כתובתה: שמוכר את אביו. דעבדו הוא כיון שכתב רבו כל נכסיו לו: **יב** כל שעסקו עם הנשים. שמסחרו ומחייתו הוא מעסק הצריכין לנשים ונושא ונותן בהן כיון דלבו גס בהם חיישינן טפי ואסור להתיחד עמהן אפי' הרבה נשים ואילו אינם אמרינא עם ב' נשים הוא דלא הא ג' וד' שפיר דמי ויש מפרשים דלרבותא קמ"ל דאף במי שעסקו עם הנשים וצריך לחיין לא התירו לו להתייחד עם הנשים וי"מ דבא לאסור אפי' אשתו עמו: הסדידין. בגמרא איתא הצריפין והוא צורפי זהב וכסף: והסריקות. שסורקין בגדים לנשים: והגראיין. כמו הגרעין מקיזי דם: והרוכלין. מוכרי בשמים: והספרין גרסי' שצריכין להם בשביל בניהם: הכובסין. בגדי נשים: והנקורות. שמנקרים רחיים של יד הצריכות לנשים לטחון כמבואר בפי' אע"פ במלאכת הנשים טוחנת והגר"א גרס והגרע והבלן והבורסקי וכן הוא בגמרא וגרע הוא אומן המקיז דם: שעברה מן העולם. שאינה צריכה לעולם בין שהיא מאוסה בין שהיא נקיה יש בה צורך ואם לא ילמדה זה ילמדה אחר: הוריו. יולדיו וילדיו: **יג** ארי סבל. נושא משאות: קיץ. שמייבש קליעות: שועל חנוני. לפי שהוא חכם שבחיות ראוי לו להתפרנס ממשא ומתן וחז"ל אמאי כל אחד ואחד דרכו אשר לפי טבעו היה ראוי לעשות דברים אלו ומ"מ מתפרנסים שלא בצער:

וקפחתו

א) אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקפחתי (כז) פרנסתי: יד ר' נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאוכלין (כח) [שכר עמלה] בעולם הזה והקרן קיימת להם לעולם הבא לפי שכל אומנות שבעולם אין עומדין לאדם אלא בנערותו ב) בזמן שכחו עליו אבל אם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי מדת היסורין ג) אין עושה מלאכה לסוף שמת ברעב אבל תורה ד) משמרתו לאדם מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו (כט) בנערותו מהו אומר (ישעיה מ) וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים וגו' [בזקנותו מהו אומר (תהלים לב) עוד ינובון בשיבה וגו'] וכן אתה מוצא באברהם אבינו שברכו המקום ה) בזקנותו יותר מנערותו שנא' (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים (שם) וה' ברך את אברהם בכל (ש) רמ"א שלא היתה לו בת [ר' אומר משם] ר' יהודה (ל) שהיתה לו בת ר' אלעזר המודעי אומר ו) איצטגנינות שהיתה (לא) [בידו] של אברהם אבינו שהכל היו באין לפניו ר"ש בן יוחאי אומר זו מרגלית טובה שהיתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל (לב) [הרואה אותה מיד נתרפא] ז) משמת אברהם אבינו נטלה המקום ותלאה ח) בגלגל חמה (לג) [מדה שניה] שלא מרד עשו בימיו (לד) [מדה שלישית] שעשה ישמעאל תשובה בימיו אחרים אומרים בת ט) היה לאברהם (לה) ובכל שמה וברכו המקום י) בזקנותו יותר מנערותו וכל כך למה מפני שעשה את התורה עד שלא באת שנא' (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי תורתי לא נאמר אלא ותורותי מלמד שנתגלו לו כ) טעמי תורה ודקדוקיה:

סליק תוספתא ממסכת קדושין ל)

נוסחאות כ"י

א) על אחת כמה וכמה שאתפרנס. ב) ובזמן. ג) אין יכול לעשות מלאכה סוף כו'. ד) אינו כן אלא משמרתו ה) וגידלו בזקנותו יותר מבנערותו. ו) איסטגנונית גדולה שהיתה בידו שא"א ר"ש בן יוחי אומר. ז) וכיון שמת. ח) ביום. ט) היתה. י) וגידלו. כ) דברי תורה ודברי סופרים. ל) ונגמרה סדר נשים.

הגהות הגר"א

(כז) את: (כח) שכרה: (כט) בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה וגו': (ל) אומר: (לא) בלבו: (לב) חולת הרואה אותו מיד מתרפא: (לג) דבר אחר: (לד) דבר אחר: (לה) אבינו:

חסדי דוד

גם על הבנים שהם שלו ואפי' הבאת ראיה על הגדולים צריך ג"כ להביא ראיה על הקטנים והן הן דברי הש"ס: מדה שניה שלא מרד עשו בימיו. בגמ' הגי' דבר אחר והיינו הך ומאי דמסיים מפני שעשה את התורה וכו' כלומר אע"ג דמצינו כי למדו תורה גם מקמי אברהם וכמ"ש רז"ל על נח דכתיב ויקח מכל הבהמה הטהורה מלמד שלמד נח תורה וכן שם בן נח מ"מ אברהם אבינו עשה כלומר קיימה אע"ג דלא נצטוה ולא עוד אלא שנתגלו לו אפילו טעמי ודקדוקי תורה שבע"פ וכמאמר רז"ל אפי' ע"ת. זכותו יגן עלינו לשום חלקנו בחיי עולם תורתנו הקדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות אמן כן יהי רצון:

מצפה שמואל (ש) ר"מ אומר. כ"כ טז:

מנחת בכורים

וקפחתי. חסרתי פרנסתי: יד יעלו אבר כנשרים. והיינו בעת הבחרות שכחן עליהן: שלא היתה לו בת. דאוי לו למי שבניו נקבות: בגמ' הגירסא אחר דברי ר"י אחרים אומרים בת היה לו ובכל שמה: אילטגניות. חוזה בכוכבים והכל משכימין לפתחו: מדה שניה. עוד טובה עשה לו ובכלל במה שאמר בכל: תורתי. בקמ"ץ לא נאמר אלא ותורותי מרבה שאף טעמי התורה נתגלו לו:

תוספתא סוטה פרק א

פרק א א (א) (א) ר' יוסי בר' יהודה אמר משום ר' אלעזר (ב) מקנא ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו ומשקה (ג) ע"פ שנים השיבו (ד) [על דברי] ר' יוסי בר' יהודה אין [לדבר] סוף אי (ב) זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה (ה) א) [שניה] זו עדות טומאה (ג) וכמה היא (ו) טומאה כדי ביאה וכמה היא ב) כדי ביאה כדי הערא' (ד) וכמה היא הערא' ר' אליעזר אומר כדי חזרת דקל ר' יהושע אומר כדי מזיגת (ז) [הכוס] (ה) בן עזאי אומר כדי לשתותו ר' עקיבא אומר (ח) [א] [כדי שיקשור] הגרדי גימא חנן בן ג) פנחס אומר כדי (ט) ד) [שתשוט אצבע לתוך] פה פלימו אומר כדי שתפשוט ידה ותטול ככר מתוך הסל אע"פ] שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנא' (משלי ו) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם: ב (ו) ר"י אומר בעלה נאמן [עליה] ה) מק"ו ומה נדה (י) [שחייבים] על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה סוטה שאין חייבין על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה אמרו לו [וכל] שכן הואיל ואין חייבין על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה ו) ד"א לא אמאמרת בנדה שיש לה היתר (יא) [לאחר] איסורה תאמר בסוטה שאין לה היתר אחר איסורה (יב) [וכן הוא אומר] (שם ט) מים גנובים ימתקו וגו' ר' יוסי אומר הכתוב האמינו עליה שנא' (במדבר ה) והביא האיש את אשתו אל הכהן: ג מעלין (ז) אותה לשערי מזרח (יג) [לשער] נקנור ששם משקים את הסוטות (יד) [ומטהרין] את היולדות ומטהרין המצורעים (ח) שנא' (מ"א ח) את אשר יחטא איש לרעהו [ב] ז) ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת ח) את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו (במדבר ה) וצבתה בטנה ונפלה ירכה ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע (ט) היא עומדת מבפנים והכהן עומד מבחוץ שנא' (שם) והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ט) ואין כהן לפני ה' וכדרך (י) שמאיימין עליה שתחזור בה (טו) מאיימין עליה שלא תחזור בה אומרים לה בתי אם י) ברור לך שאת טהורה עמדי על בורייך כ) ושתי שאין [המים] הללו דומין אלא לסם יבש שנתון ע"ג בשר חי (טז) [ואין מזיקו ולכשמוציאין שם מכה מחלחל ויורד]: ד (כ) אין משקין שתי סוטות (יז) [כאחד] שלא יהא לבה גס בחברתה ר"י אומר לא מן השם הוא זה אלא משום שנא' (שם) והקריב אותה הכהן (יח) [אותה מקריב ואין מקריב] שתים: ה (ל) כהנים מטילין ביניהם גורלות כל מי שעלה גורלו (יט) [אפילו] כהן גדול יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו (כ) [אם] נפרמו נפרמו עד שמגלה לבה וסותר [את] שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה (כא) [סותרו] (מ) מפני פרחי כהונה: ו (נ) ל) שלשה צריכין שיראו על (כב) המים אפר פרה ועפר סוטה ודם צפור [אפר פרה כדי שיראו על פני המים עפר סוטה כדי שיראה על פני המים דם צפור של מצורע כדי שיראה על פני המים] רוק יבמה כדי שיראה לעיני הזקנים: ז (ס) רשאין הכהנים ליתן בשירי מנחות יין שמן ודבש ואסורין לחמץ כל המנחות שבתורה טעונה שמן ולבונה חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות מ) שנאמר (שם) לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה וגו' ר"ש אומר כל (כג) נ) [חטאות] שבתורה אין (כד) [טעונות] נסכים חוץ מחטאתו

אור הגנוז

פרק א [א] כדי לצלות ביצה רבי יהודה בן בתירא אומר כדי לגמוע ג' ביצים זו אחר זו. רבי אלעזר בן ירמיה אומר וכו' [ובכ"י הגי' ר"א בן עזריה]: [ב] ונשא בו אלה להאלותו:

נוסחאות כ"י

א) איזו היא עדות שניה. ב) תיבת כדי ליתא. ג) מנחם. ד) שתושיט ידה ליטול ככר כו'. ה) מכל אדם מק"ו. ו) אמרו לו לא כו'. ז) ואומר ואתה. ח) ואומר ואם לא נטמאה וכו'. ט) אשה לפני ה' ואין כו'. י) טהורה את וברור כו'. כ) תיבת ושתי ליתא. ל) מתיבת שלשה עד ודם צפור ליתא. מ) שאינן טעונות שמן ולבונה שנאמר לא ישים עליה שמן כו'. נ) המנחות שבתורה.

הגהות הגר"א (א) המקנא לאשתו רא"א מקנא לה ע"פ שנים ומשקה ע"פ אחד או ע"פ עצמו: (ב) המקנא לאשתו: (ג) לה: (ד) חכמים לדברי: (ה) עדות האחרונה: (ו) שיעור סתירה כדי טומאה וכמה הוא: (ז) כוס: (ח) כדי לצלות ביצה ר"י בן בתירא אומר כדי לגומעה ר"א בן ירמיה אומר כדי לקשור: (ט) שתושיט אצבע לתוך פיה ליתן קיסם פלימו אומר כדי שתושיט ידה לסל ליטול ככר ואע"פ: (י) שחייב: (יא) אחר: (יב) ואומר: (יג) לשערי: (יד) מטהרין: (טו) כך: (טז) אם יש שם מכה אינו מזיקו: (יז) כאחת: (יח) אחת מקריב ולא שתים: (יט) ואפילו: (כ) ואם: (כא) סותרה: (כב) פני: (כג) חטאת: (כד) טעונת:

חסדי דוד

פרק א מעלין אותה לשערי מזרח כו'. כ"ה במתני' וע"ש ברש"י והא דמייתי הכא קרא דמלכים ובגמ' אמרי' בשלמא סוטה דכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה' עמ"ש בזה בספרי שושנים לדוד על משניות. והא דכתיב להרשיע רשע וכו' הכל בלשון זכר אע"ג דמיירי בסוטה ניחא דקמ"ל קרא גופיה דכשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו וזהו הכפל להרשיע רשע לדידה ולדידיה והא דהכהן עומד בחוץ פי' כשמשביעה ולא ידעתי למה השמיט זה הרמב"ם ודקתני וכדרך שמאיימין וכו' ע"ש בגמ' פירושו: כהנים מטילין ביניהם גורלות כו'. במתני' קתני וכהן אוחז כו' וע"ש בתוס'. והנה הרמב"ם לא העתיק לשון התוס' דמטילין גורלות והטעם דסובר דלאו דוקא הוא דצריך גורל ואה"נ דכל כהן שירצה סולך ועושה שאין זו עבודה שצריכה פיים אלא דמתניתא קמ"ל שאם לא נמצא כהן אחד הסולך מרצונו דדלמא חייש להסדא שלא יאמרו שקפץ כדי לראות שערה ולבה אז היו מטילין גורלות ודברי ר' יהודה צריך פירוש דהיכי ידעי אם לבה נאה או שערה נאה אם לאו לדעת אם יגלוה או לא לכך נראה דה"פ אם באולי היה לבה נאה למה לא נחוש שמא יתגרו בה הלכך לא היו מגלין לשום אשה אע"פ שהלשון דחוק קצת: שלשה צריכין שיראו אפר פרה ועפר סוטה ורוק יבמה משום ר"י אמרו אף דם צפור כצ"ל. וכ"ה בגמ' (דף טז) ובירושלמי ול"ג ברישא על המים דהא בסיפא מפרש דג' הם על המים וחד

מצפה שמואל (א) (ג:) ירושלמי פרק א הל"א: (ב) ג:: (ג) ד. וירושלמי פרק ו הל"ג: (ד) ירושלמי פ"א הל"ב: (ה) ד.: (ו) דף ז. כה. וירושלמי פ"א הלכה ג: (ז) ז. (ח) עי' היטב בירושלמי פ"א הלכה ה ובק"ע שם: (ט) ת. תוס' ד"ה ששם: (י) ז: בירושלמי פ"א הלכה ד: (כ) ח. ועי' נדרים עג ובספרי פ' נשא: (ל) עי' תוס' ד"ה והכהן: (מ) ירושלמי פ"א הלכה ד: (נ) טז. ירושלמי פ"ב ה"ב · (ס) יד:

מנחת בכורים

פרק א א ר"י בר"י אומר. במשנה פליגי בסוטה לר"א מקנא ע"פ שנים אבל הסתירה ע"פ אחד סגי להשקותה ולר"י הקנוי והסתירה הכל ע"פ שנים וקא ר"י בר"י ואמר לר"א הקנוי הוא ע"פ אחד או ע"פ עצמו דהוא נאמן לומר שקינא לה אבל הסתירה הוא ע"פ שנים ודרש ועד אין בה דכתיב בקרא בה מיעוטא בה ולא בסתירה דדוקא בטומאה סגי בעד אחד אבל בסתירה בעינן שנים אבל קנוי איתקש לטומאה וקנא את אשתו והיא נטמאה אבל הא דכתיב ונסתרה והיא נטמאה לאו לאקושי לומר דבסתירה סגי בעד אחד כמו בעד טומאה אלא אתא לפרש שיעור סתירה דמשקה לה היינו כשיעור טומאה וכדמפרש לקמן בהאי תוס': אין לדבר סוף. לדברי ר"י בר"י דקנוי סגי באחד כשכועס עליה יאמר קנאתי לה מפלוני והרבה סתירות ימצא לה וגם למה דאמר במשנה דסתירה על פי עצמו ג"כ אין לדבר סוף ולפעמים מקנא לה ואח"כ יאמר שנסתרה על פי עצמו או ע"פ אחד והכי קאמר לדברי ר"י בר"י כ"ש שאין לדבר סוף דבמשנה איכא עיקר לדבר שמקנא לה ע"פ שנים אבל לר"י בר"י על עיקר הדבר שהיא התחלת רגלים לדבר ליכא עדים: עדות הראשונה זו עדות סתירה. פירוש למה דאמרינן בר"פ מי שקנא דילפינן ק"ו מעדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בפחות משנים עדות הראשונה לא כ"ש ומבאר כאן דעדי הראשונה היינו עדי סתירה ועדות האחרונה היא עדי טומאה ובעדי טומאה סגי בעד אחד דכתיב ועד אין בה כל שיש בה אסור אבל בסתירה בעינן שנים דכתיב בה ולא בסתירה ומה דילפינן במשנה שם דבר דבר מממון דכתיב כי מצא בה ערות דבר וכתיב בממון ע"פ שנים עדים יקום דבר היינו לעד א' בלא קנוי וסתירה דלא מהני אבל עדי סתירה ילפינן מבה ולא בסתירה והכי מפרשינן בדף (ג' ב'): ה"ג בגמרא כמה שיעור סתירה כדי טומאה כדי ביאה כדי הערא' וה"פ כדי טומאה ולאו למימרא דבעינן שיעור טומאה והרצותה שיעור שיפתנה בדברים לכן קמ"ל כדי ביאה לחוד ולאו כדי גמר ביאה אלא כדי הערא' ואי תנא כדי הערא' ולא תנא כדי ביאה הוה אמינא כדי הערא' ממעט גמר ביאה דאי מטומאה ה"א גמר ביאה והרצותה והשמעינן הערא' דלא בעינן גמר ביאה אבל הרצותה בעינן לכן תנא כדי ביאה דממעט הרצותה והערא' ממעט גמר ביאה וכן אי לא תנא טומאה ה"א כדי ביאה גמר ביאה והרצותה וכדי הערא' ממעט גמר ביאה אבל הרצותה בעי לכן תנא כדי טומאה והיינו גמר ביאה והרצותה וממילא כדי ביאה ממעט חדא והיינו הרצותה א"כ הערא' ממעט גמר ביאה והיינו כדי הערא' לחוד בלא הרצותה: כדי חזרת דקל. ע"י הרוח נדחף הענף וחוזר למקומו והוא שיעור הערא': כדי מזיגת כוס. ולשתותו. כדי לשתותו. לחוד בלא מזיגה: בגמרא גרסינן ר"ע אומר כדי לצלות ביצה. וכן הגיה הגר"א והיינו כדי צליה וגמיעה לתוך פיו: ר"י ב"ב אומר כדי לגומעה. ומפרשינן בגמ' דהיינו ג' ביצים זא"ז: ר"א בן ירמיה אומר כדי לקשר. בנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא: לפה. ליטול קיסם כהגהת הגר"א וכן הוא בגמרא: עד ככר לחם. והוזכר אצל זונה ככר לחם ששיעור הביאה הוא כדי ליטול ככר לחם מן הסל ומיבעיא לן בגמרא באיזה סל אי בחדש אי בישן או מניח בתוכו בדוחק או בריוח ובאיזה ככר אי בחם אי בקר או ברך או בקשה או בחיטי או בשערי: ב ר"י אומר. דמבואר במשנה דמוסרין שני ת"ח בדרך כשמוליכה אל הכהן לשתות המים המתרים דחיישינן שמא יבא עליה ואסורה לו כל זמן שלא שתתה וע"ז פליג ר"י דבעלה נאמן עליה ולא חשוד שיבעול ויליף ק"ו מנדה דמותר להתיחד עמה דילפינן בפ' אד"מ מסוגה בשושנים כ"ש סוטה: וכש"כ. כמו והיא מותרת. דמשום דאין בה כרת חיישינן יותר: יש לה היתר. בטבילה ואין יגרו תוקפו כ"כ משא"כ סוטה שמא תמצא טמאה ושוב נאסרה לו לעולם: מים גנובים. בדבר האסור יגרו תקפו: והביא האיש את אשתו. משמע בעל לחוד וגם ר' יהודה אזר מק"ו כיון דאית ליה פירכא ויליף מקרא: ג ששם משקין את הסוטות. דכתיב והעמיד הכהן את האשה לפני ה': ומטהרין את היולדות. דבעינן שיעמדו ע"ג קרבן וה"ה זבין וזבות הטעונים קרבן: ומטהרין המצורעין. דכתיב והעמיד הכהן המטהר וגו' לפני ה' ושער נקנור לא נתקדש בקדושת עזרה ושם עומד המצורע ומכניס ידו לפנים ליתן מהדם על בהונות אבל אינו מכניס כולו לפנים כיון דאפשר בע"א: שנאמר. אולי גרסינן נאמר וענין בפ"ע הוא אי נמי קאי אלעיל דאמר דהשקאת סוטה הוא בעזרה ולכן מביא ג"כ מקרא דשלמה דאמר את אשר יחטא וגו' וסיפיה דקרא ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה אלמא דהשקאת סוטה בבית המקדש ודרש הך קרא להרשיע רשע ולהצדיק צדיק על האשה להרשיע רשע היינו וצבתה בטנה שיקויים עליה כל הקללות: כצדקתו. ואם לא נטמאה שיקיים הברכה אם לא נטמאה וגו': שתחזור בה. כמבואר במשנה שמאיימין שתאמר נטמאתי: כך מאיימין שלא תחזור. והיינו אף שקודם שנמחקה המגילה מאיימין שתחזור כדי שלא ימחה השם שנכתב בקדושה אבל לאחר שנמחקה המגילה מפתין על לבה שלא תאמר נטמאתי אם טהורה היא כדי שלא להוציא עליה ועל בניה לעז: עמדי על בוריך. תחזיק בדבריך: בשר חי. שבריא וחזק: מחלחל. לתוך הבשר: ד לבה גס בה. שמא האחת טהורה ולא תודה וחברתה טמאה ותחזיק בדברים כמו זו ולא תודה מחמת שרואה שחברתה אומרת טהורה: אותה מקריב. לבדה ולא אחרת עמה ות"ק נמי דרש אותה אלא דר"ש הוא דדריש טעמא דקרא מאי טעמא אותה לבדה משום שלא יסא גם ונפקא מינה אם היא רותתת הרי חזינן דאינה מחזקת כמו חברתה משקין ולר"י אין משקין והא דמשקין שתים לר"ש היינו בכהן אחר אבל בכהן א' אינו משקה ב' סוטות משום חבילות שנראה עליו כמשוי וממהר לפרוק משאו: ה מטילין גורלות. מי משקה: נפרמו. פרימה גדולה מקריעה שנקרע לקרעים הרבה: מגלה לבה. כדי לנוולה ותודה וילפינן זה מקרא דכתיב ופרע את ראש האשה האשה מרבה אפי' גופה: וסותר את שערה. דכתיב ופרע את ראש האשה דאשה מיותר כיון דילפינן דמגלה גופה ראשה ל"ל אלא מלמד שסותר מקליעתה: מפני פרחי כהונה. בחורי כהונה העומדים שם בעזרה וחיישינן להרהור עבירה ושמא תמצא טהורה ויזנו עמה ואין הלכה כר"י: ו ה"ג בגמ' שלשה צריכין שיראו עפר סוטה ואפר פרה ורוק יבמה אפר פרה כדי שיראה על פני המים עפר סוטה כדי שיראה ע"פ המים רוק היבמה כדי שיראה לעיני הזקנים. משום ר' ישמעאל אמרו אף דם צפור כדי שיראה על פני המים. ורוק יבמה ילפינן מקרא דכתיב לעיני הזקנים וחלצה וגו' וירקה בפניו גם הרוק לעיני הזקנים ובדם צפור פליגי ר"י סבר אף דם צפור דכתיב וטבל אותם בדם הצפור יכול בדם ולא במים ת"ל סיפא ובמים החיים יכול במים ולא בדם ת"ל בדם הא כיצד מביא מים שדם צפור ניכר בהן וכמה רביעית ורבנן דרשי הך קרא דבדם ומים לערבן אבל אין צריך שיהיה ניכר וממה דכתיב ושחט את הצפור אל כלי חרש על מים חיים אין ראיה לערבן די"ל פירושו דקרא דנקטיה סמוך לכלי המים ולקבליה במנא אחרינא לכן כתיב בדם ומים לערבן ור' ישמעאל יליף מקרא דשחט לערבן ובדם ובמים לענין שיהא ניכר: ובעפר סוטה. כ"ע מודו דכתיב אל המים (במדבר ה) שיראה עליהן מדלא כתב במים ואפר פרה ילפינן בג"ש דכתיב מעפר שריפת החטאת אפר ה"ל לכתוב וכתיב עפר לדון ג"ש מסוטה מה התם עפר ע"ג מים אף אפר פרה ע"ג המים ובדם צפור גרסינן כדי שיראה פני המים דבעפר הדרך שיהיה צף בפ"ע ולכן ע"ג המים אבל דם צפור מעורב ובעינן כדי שיהא ניכר אבל לא בעינן שיהיה הדם על המים שהרי מעורבין ואיך יהיה על פני המים (דף טז) ועי' בנוסחת הגר"א. ז יין שמן ודבש. יין ושמן דכתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין ואף דבש מותרין דכתיב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו הקטרה לגבי מזבח קאסר רחמנא אבל מותר ליתן בשיריים: ואסורין לחמץ. דכתיב לא תאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאישי ודרשינן לא תאפה חמץ חלקם אפילו חלקם לא תאפה חמץ: מנחת קנאות. מנחת סוטה כדכתיב בקרא מנחת קנאות הוא: שלא יהא קרבן חוטא מהודר

ואשמו של מצורע שלא יהא קרבן חוטא מהודר רבי (ע) טרפון אומר כל זכרונות שבתורה [נאמרו] לטובה חוץ מזו שנא' (במדבר ה) מנחת זכרון מזכרת עון ר' עקיבא אומר אף זו לטובה שנא' (שם) ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע :

פרק ב א היה נוטל את א) מגילתה ונכנס לו לאולם טבלא (א) של זהב היתה קבועה בכותלו של היכל והיא נראית (א) [מבאולם] ממנה רואה (ב) [וכתב] לא חסיר ולא יתיר [יוצא] (ב) ועומד בצד סוטה קורא ודורש ומדקדק בכל דקודקי פרשה ומשמיעה בכל לשון ששומעת כדי שתהא יודעת ב) על מה היתה שותה (ג) [וכמה] היתה שותה על מה היתה טמאה ובמה היתה טמאה ואומר לה משביע אני עליך ויבא עליך ג) ויבואו עליך זה אלה משביע עליך זו שבועה ר"מ (ג) אומר אמן שלא נטמאתי אמן (ד) [שאיני עתידה ליטמא] לא שהמים בודקין אותה מיד אלא אפילו תקלקל לאחר עשרים שנה המים מתערערין עליה שנא' (שם) מנחת זכרון מזכרת עון (ד) נכנס וכותב יוצא ומוחק: **ב** ד) עד שלא נמחקה (ה) [מגילה] אמרה איני שותה או שאמרה טמאה אני או שבאו עדים (ו) שהיא טמאה המים נשפכין ואין בהן משום קדושה ומגילתה נגנזת תחת צירו של היכל (ה) ה) ומנחתה מתפזרת נמחקה המגילה ואמרה אני טמאה המים נשפכין ו) ואין בהן משום קדושה ומגילתה נגנזת תחת צירו של היכל ומנחתה מתפזרת בבית הדשן (ו) ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת: **ג** נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בע"כ ר' יהודה אומר (ז) בצבת של ברזל פותחין פיה של זו ז) ומערערין אותה ומשקין אותה בע"כ אמר לו ר"ע [וכי] ח) למה משקין (ז) [את זו] לא לבדקה הרי (ח) [היא] בדוקה ומנוולת אלא לעולם יכולה היא שתחזור עד שתקרב מנחתה קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה: **ד** ר' אלעזר אומר שתי (ח) קנאות ט) האמורות בפרשה קנאה קנאה [אחת] שמקנא לבעל ואחת שמקנא למקום ר' שמעון בן אלעזר אומר (ט) [משם] ר' מאיר מה ת"ל (שם) ואמרה האשה אמן אמן ראויה היתה (י) זו לבא עליה פורעניות גדולות מאלו (ט) שהביאה עצמה לידי ספק זה אלא י) שניקל ניוולה שנאמר (שם) ונקתה נקתה מכל פורעניות [הראויות לבא עליה] ר' יהודה כ) ב"ב אמר (יא) [משם] ר"א בן תימא (י) מה ת"ל (שם) ואם לא נטמאה האשה שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח נקבות יולדות זכרים מכוערין יולדת נאים שחורים יולדת לבנים קצרים יולדת ארוכים אחד אחד יולדת שנים שנים: **ה** (כ) תינוק (יב) [העולה לחדשיו] הרי זה מכלה עולם (*נ) על כל ביאה וביאה (יג) [שבעלה בא עליה] הרי הוא חייב עליה: **ו** נטמאה (ל) מנחתה עד שלא קדשה בכלי הרי היא ככל המנחות תפדה ותאכל משקדשה בכלי תעובר צורתה ותצא לבית השרפה: (מ) ל) קרבה מנחתה ולא הספיק לקרב הקומץ עד שמת הבעל או שמתה היא שיריים אסורים מ) שעל הספק באת (יד) [מתחלה] כיפרה ספיקה והלכה לה קרב הקומץ ואח"כ מתה היא או שמת הבעל שיריים מותרין שעל הספק באתה מתחלה כיפרה ספקה והלכה לה באו לה עדים שהיא טמאה בין כך ובין כך מנחה אסורה נמצאו עדים זוממין בין כך ובין כך מנחתה חולין: **ז** כל הנשואות לכהן בין כהנת בין לויה בין ישראלית אין (נ) מנחתה נאכלת מפני שיש לו בה שותפות ואין עולה כולה כליל לאישים מפני שיש לו בה שותפות (ס) כיצד הוא עושה הקומץ קרב (טו) [בעצמו] ושיריים קרבין בעצמן ר"א ברבי שמעון אומר קומץ נ) קרב בעצמו ושיריים מתפזרין ס): **ח** כהן עומד ומקריב ע) ע"ג המזבח משא"כ בכהנת (ע) האיש זכאי בבתו בקדושיה בכסף (טז) [בשטר] ובביאה וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה משא"כ באשה האיש (פ) עובר על מצות עשה שהזמן גרמא משא"כ באשה האיש עובר על בל תקיף ועל בל תשחית ועל בל תטמא למתים משא"כ באשה האיש (צ) נידון פ) (יז) [בן] סורר ומורה ואין האשה נדונית בן סורר ומורה האיש צ) מעטף ומספר (יח) [א] [והאשה מעטפת ואין מספרת] (ק) האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נמכר (ר) עבד עברי ואין האשה נמכרת [עבד עברי] האיש נרצע ואין האשה נרצעת (ש) האיש קונה עבד עברי ואין האשה קונה עבד עברי :

פרק ג א היה ר"מ אומר מנין (א) [אתה אומר] שבמדה שאדם מודד (א) מודדין לו שנא' (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא (ב) [שמדד בסאה מנין ק) מדד חצי קב תרקב] רובע וחצי רובע תומן ועוכלא ת"ל (שם ט) כי כל סאון סואן ברעש הרי כאן מדות הרבה [חשבונות הרבה] אין לי אלא דבר הבא במדה מנין שאפי' פרוטות קטנות מצטרפות לחשבון גדול ת"ל (קהלת ז) אחת לאחת למצוא חשבון (ב) וכן (ג) [אתה מוצא] בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה היא עמדה (ד) [לפניו כדי שתהא נאה לפניו לפיכך כהן מעמידה לפני הכל להתראות קלונה שנאמר (במדבר ה) והעמיד הכהן את האשה לפני ה' וגו' היא פרסה לו סדין לכך נוטל כהן ר) צעיפה מעל ראשה ומניח תחת רגליו היא קלעה לו שער לפיכך כהן סותרה היא קשטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא הראתו באצבעה לפיכך צפרניה נושרות היא הראתו את בשרה לפיכך כהן קורע חלוקה ומראה קלונה לרבים היא חגרה לו ש) בפנים לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה וכל הרוצה לראות בא ורואה היא ת) פתחה] לו ירכה לפיכך ירכה נימסית היא קבלתו על א) כרסה לפיכך כרסה (ה) [נופחת] היא האכילתו (ו) [מעדנים] לפיכך ב) מנחתה מאכל בהמה היא השקתו (ז) [יינות בכוסות משובחין]

נוסחאות כ"י

א) מנחתה . ב) במה היתה שותה ועל מה היתה שותה במה היתה טומאתה ועל מה היתה טומאתה ויאמר לה . ג) משביע אני עליך זו שבועה ויבוא עליך זו אלה . ד) אם עד . ה) תיבות ומנחתה נתפזרת ליתא . ו) מנחתה נפזרת אבית הדשן נמחקה כו' . ז) מדרין אותה . ח) על מה . ט) אמורות בפרשה קנאה אחת שתקנא לבעל ואחת שתקנא לפני המקום . י) שנקללה . כ) אומר משום ר"א בן מתיא מה ת"ל ונקתה ונזרעה זרע שאם כו' . ל) קמץ מנחתה . מ) מתיבת שעל עד קרב ליתא . נ) אין . ס) על גבי הדשן . ע) תיבות ע"ג המזבח ליתא . פ) משום כו' נדונית משום . צ) נעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת . ק) לרבות תרקב והצי תרקב ת"ל כו' . ר) כיפה . ש) בציצין לפיכך כו' . ת) פשטה לו . א) בטנה לפיכך בטנה צבה . ב) קרבנה .

אור הגנוז

פרק ב [א] ואין האשה מעטפת ומספרת וחכמים אומרים מעטפת ואין מספרת :

הגהות הגר"א (א) באולם : (ב) וכותב : (ג) ובמה : (ד) שלא אטמא : (ה) המגילה : (ו) ואמרו : (ז) אותה : (ח) זו : (ט) משום : (י) האשה : (יא) משום : (יב) שלא כלו לו חדשיו : (יג) שבא עליה בעלה : (יד) בתחלה : (טו) לעצמו : (טז) ובשטר : (יז) בבן : (יח) ואין האשה מעטפת ומסתפרת : (א) בה : (ב) סאה מנין לרבות תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב : (ג) מצינו : (ד) על פתח ביתה לירואת לו לפיכך כהן מעמידה על שערי נקנור ומראה קלונה לכל היא פירסה לו סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל צעיפה מראשה ומניחה תחת רגליה היא קלעה לו שערה לפיכך כהן סותרה היא קשטה את פניה לפיכך פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא הראתו באצבע לפיכך צפרניה נושרות היא הראתו את בשרה לפיכך כהן קורע חלוקה ומראה קלונה לרבים היא חגרה לו בפנים לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה וכל הרוצה לראות בא ורואה היא פשטה לו : (ה) צבה : (ו) מעדני עולם : (ז) יין בכוסות משובחות :

חסדי דוד

לעיני הזקנים וסיפא ר"י הוא דקתני ד' והרמב"ם פסק כר"י ולא כרבנן וטעמא משום דשקלו וטרו בגמ' אליביה ע"ש : ר' טרפון אומר כל זכרונות שבתורה כו'. ולאפוקי בנביאים וכתובים מצינו עוד לרעה וכדאיתא בר"ה אין מזכירין זכרון של פורענות וע"ש בגמרא והא דר"ט ור"ע איתא בירושלמי פרק ג' אבל דברי ר"ע שנויים בלשון אחרת ע"ש :

פרק ב היה נוטל את מגילתה כו' והנה מה דמסיים נכנס וכותב יוצא ומוחק קשה טובא דהוא נגד מ"ש ברישא דכותב קודם השבועה וע"כ צ"ל תברא מי ששנה זו לא שנה זו והך סיפא הוא כתנא דמתני' דסובר סדרא דקרא מעכב הלכך משביע והדר נכנס וכותב כו' ועי' בירושלמי [...]ין הלכתא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג : עד שלא נמחקה וכו' ומנחתה מתפזרת בבית הדשן ואין מגילתה כשרה להשקות בה סוטה אחרת נמחקה המגילה וכו' בבית הדשן נמחקה וכו' הרי היא בדוקה ועומדת אלא וכו' כצ"ל. ובא כאן להוסיף על מתני' דלא קתני בה ברישא אלא אמרו איני שותה וקמ"ל הכא דה"ה אמרה טמאה אני או שבאו עדים שלשתן דין אחד להם עד שלא נמחקה : ר' יהודה ב"ב אמר משום ר"א בן תימא כו'. עי' בגמ' (דף כו) בשם ר"י דתניא ר"ע אומר ונקתה שאם היתה עקרה נפקדת א"ל ר"י א"כ ילכו כל העקרות ויסתרו כו' אלא שאם היתה יולדת בצער וכו' והקשה שם התוס' דנימא ר"י לנפשיה א"כ יסתרו כל היולדות בצער וזו כו' והניחו בתימה ואולי י"ל דמזה לא נפיק חורבא שלא ילמדו ממנה שיאמרו דלמא מקרה הוה דאורח ארעא שלא כל היולדות בצער פעם אחת או יותר יש לה לילד בצער כל ימיה וכל שכן היולדת נקבות אבל מי ששהתה עם בעלה שנים רבות שנתברר לכ"ע דעקרה היא ושהתא כי חזו שנפקדה אחר שנסתרה נפיק ודאי מינה חורבא . ולכ"ע י"ל דדוקא כשנסתרת לפי תומה או אם היתה עקרה נפקדת אבל שנסתרת אדעתא דהכי דרך נסיון לא איתעביד לה ניסא לפי שעוברת על לא תנסו וכדאיתא גבי קדושת ה' שהמוסר עצמו ע"ד שיעשה לו נס אין עושין לו נס דמש"ה אמר רחמנא ליחזקאל על המו"ע חי אני אם אדרש להם כדאיתא במדרש ומה שאמרה חנה אם ראה תראה מלתא בעלמא אמרה אגב מרירותה אבל אס"ג דלא מסניא לעקרה סתירתה כי עבדא דרך נסיון :

פרק ג היה ר"מ אומר כו'. בגמ' (דף ט) נאמרה משמיה דר' ויש שם קצת שינויים בלשון ובפ' חלק תני לה משמיה דר"מ . וי"ל לפרש כוונת התנא הזה שאין הפורענות שוה לכל אדם לכל מי שעובר עבירה אחת

מצפה שמואל (ע) ירושלמי פ"ג הלכה ד: (א) יומא לז וסם: (ב) לג: (ג) יח: ירושלמי פ"ב הלכה ו ושבועות פ"ת הלכה ב: (ד) ירושלמי פ"ג הלכה ב: (ה) שם הלכה ג: (ו) עירובין יג.: (ז) יט: ספרי נשא פי"ז: (ח) ספרי נשא פסקא ח: (ט) ירושלמי סוטה פ"ג הלכה ה: (י) כו. ירושלמי פ"ג הלכה ד ספרי נשא פרשה יט: (כ) (כב.) ירושלמי שם: (ל) כב: (מ) ו: ירושלמי פ"ג הלכה ו: (נ) כג. ירושלמי שם ופ"ב הל"ח: (*נ) מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה יז יח: (ס) (יבמות ק. מנחות עד): (ע) כתובות מז: (פ) קדושין כט.: (צ) (עי' כג: תוס' ד"ה מה בין): (ק) סנהדרין סט: (ר) קדושין יח.: (ש) ב"מ עא.: (א) ח: עי' פ"ח הל"ז והל"ז: (ב) שם: מד"ר פ' נשא פ"ט כל הענין:

מנחת בכורים

מהודר . בדין היה דאף חטאתו טעונה נסכים שלא יהא חוטא נשכר אלא כדי שלא יהא קרבנו מהודר אבל חטאת מצורע אין בא על חטא ולאשתרויי בקדשים קאתי וגרסינן נמי במילתא דר"ש ובדין היה שתהא מנחת חוטא טעון נסכים כדי שלא יהא חוטא נשכר אלא כדי שלא יהא קרבנו מהודר : לטובה . כגון וזכרתי את בריתי וזכרתי ברית ראשונים וכהנה הרבה : אף זו לטובה . דכתיב מנחת זכרון מזכרת עון זכרון מיותר אלא ללמד על טובה שמזכרת לטובה כגון ונקתה ונזרעה זרע (פ"ג הל"ד) :

פרק ב א את מגילתה . הקלף שכותבין עליה מגילתה : בכותלו של היכל . ושם היה כתוב פרשת סוטה לכתוב ממנה על המגילה דאין כותבין פרשה שבתורה אלא מן הכתב וכדי שלא לטלטל התורה עשאה הילני המלכה הטבלא לכתוב מזה : יוצא ועומד . הגר"א לא גרס יוצא ולקמן גבי השקאה נאמר נכנס וכותב יוצא ומוחק : בכל לשון . לאו דוקא בלשון הקודש אלא בלשון שמבין דכתיב ואמר הכהן לאשה בכל לשון שאומר אי נמי משמיעה בכל לשון סדר השתיה ומורה לה דיני הטומאה שתדע אם נטמאה דלמא לא היה כדי הערוה וכדומה לזה בגוונא דטהורה וזה דמסיים כדי שתהא יודעת : על מה שותה . על עסקי קנוי וסתירה : וכמה היתה שותה. נ"ל ובמה היתה שותה וכן הגיה הגר"א במקידה של חרס ומספר לה לגנותה אולי תודה : על מה היתה טמאה . שאומר לה כתי הלכה ילדות עושה הרבה שחוק עושה שלא תבוש ותודה כמבואר במשנה פ"ק : ובמה היתה טמאה . אם בביאה או בנשיקה או באונס או בשוגג : ויבאו עליך . כל הקללות המבואר בתורה ומפרש דיבואו עליך זה אלה דכתיב והשביע אותה הכהן בשבועת האלה בעינן לשון שבועה וגם לשון אלה ומסקינן דאומר לה משביע אני עליך שלא נטמאת ואם נטמאת יבואו בך : רבי מאיר אומר . במשנה פ"ב מבואר דאומרת אמן אמן אמן מאיש זה אמן מאיש אחר ור"מ סובר נמי אמן שלא אטמא ומפרש כאן לא שהמים בודקין אותה מיד אם תטמא שהקב"ה יודע לעתיד המים מתעוררין . לכמיתה אפילו לזמן רב : מזכרת עון . זכירה הוא לזמן מרובה : **ב** איני שותה . ולא אמרה בפירוש טמאה אני : מתפזרת . על הדשן מקום שקדשים נשרפים דגם המנחה קדשה בכלי ולכן דינה כפסולי קדשים ומתפזרת היינו שריפה : ואין בהן קדושה . המים ומותר לגבל בהן את הטיט : ציר ההיכל . כדי שישתוק תחת הציר : **ג** בדוקה ועומדת . ולמה משקה אותה ולכן בחזרה לגמרי ודאי אינה שותה אף שקרב הקומץ אבל ברותתת ונראה דטהורה היא ומ"מ מתירא שמא יבדקו לה המים ואמרה איני שותה בהא מחלקינן כי קרב הקומץ משקין אותה בע"כ כיון דאינה חוזרת רק מחמת רתיתותא אבל בלא קרב אינה שותה והכי מפרשינן בגמרא (יט ב') וס"ל דמקריב המנחה ואח"כ משקה : **ד** ר"א אומר שתי קנאות . היינו ולא יתן עליה לבונה כי מנחת קנאות הוא ועוד ונתן על כפיה את מנחת הזכרון מנחת קנאות הוא והא דכתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות לא קא חשיב דקנאות היינו מה דאמור למעלה דכתיב הקנאות בה"א הידיעה : לבעל . שחטאה לבעל ולמקום : ראויה היתה . שראוי שתבא עליה פורענות יותר גדולה מזה דגבתה בטנה ואומרת אמן שטובה הוא לה שמתה במיתה זו שמכפרת עון כי לשון אמן מורה קבלת הדברים בלב שלם והלואי שיהיה כן וגם אף אם טהורה היא ראויה לפורעניות שהכניסה עצמה לספק להסתר : אלא שניקל . כמו היקל במה שניוולה נקתה מן העבירה הלזו : ונקתה . מיותר שהרי ה"ל לומר וטהורה היא ונזרעה אלא נקתה מכל פורעניות הראוי לבא עליה אף שטהורה היא דלא ה"ל להכניס עצמה לספק : ואם לא נטמאה וטהורה היא . ממילא אם לא נטמאה טהורה היא אלא ללמד שהכל ידעו דטהורה היא ולמימר דאם היתה עקרה נפקדת וכו' וכן הוא בירושלמי (פ"ג הל"ד) : **ה** העולה לחדשיו . זה תלמיד המבעט ברבותיו שהוא קטן בשנים ומ"ח ומבזה מחמת זה את רבותיו א"נ זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ובירושלמי מפרש זה קטן שהוא בן ט' שנים וגדול ובא על העריות והוא פטור והמה מתים ע"י : מכלה עולם . ובגמרא איתא מבלי עולם וגרסינן נמי בתולה צליינית ואלמנה שובבית שהולכת אל השכנים ומבקרתן תמיד וכן בתולה צליינית שעושה עצמה כנועה ומזנה : על כל ביאה וביאה . במשנה פ"ג מבואר דאלו אינם שותות וקא חשיב שבעלה בא עליה בדרך שנאמר ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין אין מנוקה מעון אין המים בודקין והרי אינו מנוקה שבא על סוטה וכשם שאסורה לבועל כך אסורה לבעל ומפרש כאן דעל כל ביאה וביאה שבא עליה חייב ולאו דוקא חייב דליכא עונש אלא כלומר דאיכא איסורא וחייב בדיני שמים : **ו** ותפדה . ותצא לחולין ומן המעות יקח מנחה אחרת שאין לה קדושת הגוף ותאכל כחולין : תעובר צורתה . דכל שקדוש קדושת הגוף שנטמא טעון עיבור צורה והיינו לינה ואז נשרפין : קרבה מנחתה . לאו קריבה ממש אלא שקידש הקומץ בכלי להקריבו שהקומץ למנחה כדם לבהמה : שמת הבעל . ושוב אינה שותה דאמאן בעינן למשרייה : השיריים אסורין . דס"ל כאתר מנחה שנפסלה בין קמיצה להקטרה : כפרה ספיקה . לאו כפרת עון היא אלא ר"ל דקדשה כשאר מנחות ולא בטעות ובשעת קדושת הכלי עשתה מה שיש עליה לעשות דהבהמה קדשה ולכן נשרפת כשנפסלה בין קמיצה להקטרה : כפרה ספיקה . שהרי כבר קרב הקומץ ועשה הכהן מה שראוי לעשות ואף שמתה קודם השקאה מ"מ המנחה כשרה : בין כך ובין כך . בין קרב הקומץ ובין לא קרב ואפילו קרב לא אמרינן כפרה ספיקה דאגלאי מלתא דבטעות קרבה אבל נשרפת לפי שקדשה בכלי ואיכא מ"ד דמשקדש קאמר ולא הקטיר אבל הקטיר השיריים נאכלין ובין כך ובין כך ר"ל בין הקמיץ ובין לא הקמיץ אבל לא הקטיר ומיירי דקדשה בכלי : מנחתה חולין . ולא מהני לה קדושת כלי דבטעות קריבה כיון שנמצאו עדי הסתירה זוממין קדושה בטעות היא ואף בהקטיר מנחתה חולין : **ז** שיש לו בה . הבעל הכהן יש לו בה שותפות וכתיב כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל ואין קומצין מנחת כהן להתיר השיריים אלא כולו קרב לגבי המזבח : מפני שיש לה בה גרסינן . ואף אם היא כהנת מ"מ מנחת כהן כתיב ולא מנחת כהנת ומנחת כהנת נקמצת : ושיריים מתפזרין דאסור לקרב השיריים דכל שקרב ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו ורבנן נמי מודו בהא ורשב"א מפרש מלתא דת"ק דמה דאמר ת"ק קרבין בעצמן היינו שמתפזרין ונשרפין על הדשן וכן מבואר בגמרא : **ח** בקידושיה . דכתיב את בתי נתתי לאיש הזה אבל לא זכתה לאמה וכן במעשה ידיה משום בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים לאביה אבל לא לאמה : משא"כ באשה . דפטורה ממצות עשה שהזמן גרמא : בל תקיף . פאת הראש : ובל תשחית . פאת זקנך : ובל תטמא למתים . אם היא כהנת ויליף לה בפ"ק דקדושין (לה ע"ב) : בן סורר ומורה . כדילפינן בפ' בן סורר כי יהיה לאיש בן ולא בת : האיש מעטף . במצורע דכתיב ועל שפם יעטה משא"כ האשה כשם שאינה פורעת ופורמת כמבואר במשנה ספ"ג כך אינה עוטה על שפם : ומספר . בתער משא"כ האשה אינה מגלחת ראשה כאנשים בתער משום לא ילבש גבר : שנמכר ונשנה . לשני בני אדם אבל האשה הנמכרת ע"י אביה בקטנותה אינו מוכרה אם מכרה פעם אחת ויצתה בגרעון כסף דאינו מוכרה לשפחות אחר שפחות כדילפינן בקדושין (יח.) : ואין האשה נמכרת . לאמה העבריה גרסינן אי נמי כדין עבד עברי שנמכר אם רוצה להמכר והגר"א לא גרס כלל : ואין האשה נרצעת . דכתיב ואם אמור יאמר העבד ודין הנרצע כשאומר אחר שש שנים לא אצא נרצע אל המזוזה ועובד עד יובל ולא כן באשה : ואין האשה קונה . משום חשדא שמא יזנה עמה (ב"מ עא) :

פרק ג א בסאסאה בשלחה תריבנה . בתוך אותה סאה עצמה כשהיא משלחה לאבדן תריבנה : סאה . עבירה גדולה : הכי גרסינן מנין לרבות תרקב קב וחצי רובע וחצי תומן ועוכלא . וכן הגיה הגר"א ותרקב הוא חצי סאה תרי וקב היינו ג' קבין וסאה ששה קבין . רובע הקב . הוא לוג : וחצי . הוא חצי לוג : תומן ועוכלא . הוא מדות קטנות ושיעורן בב"ב (דף צ) : פרוטות קטנות . עבירות קטנות אע"פ שלא נפרעו ממנו פעם ראשונה ושניה לא ויתרו לו אלא מצטרפין להעשות חשבון גדול : עמדה לפניו . על פתח ביתה לירואת להבועל : פרסה לו סודרין נאין . גרסינן וכן הגיה הגר"א והכי איתא בגמרא וסודרין נאין היינו על ראשה להתייפות לו : פניה מוריקות . לא היתה מספקת לשתות המים עד שהיו עיניה בולטות ופניה מוריקות : באצבעה . רמזה לו שיבא אצלה : היא הראתו את בשרה לפיכך כהן קורע חלוקה . גרסינן כנוסחת הגר"א : חבל המצרי . היה הגדל סביב הדקל וקושרו על בגדיה שלא יפלו לארץ כמבואר במשנה פ"ק : נימסית . שנאמר ירכך נופלת : נופחת . שנאמר בטנך צבה : מאכל בהמה . שעורים :

נשף

לפיכך כהן משקה אותה מים (ח) [מרים] (א) במקידה של חרס היא עשתה בסתר (ב) שנא' (איוב כד) ועין נואף שמרה נשף [לאמר] (ג) וגו' ואינה יודעת שיושב בסתרו של עולם (ט) [פנים שם עליה] שנא' (שם) וסתר פנים ישים ד"א מלמד שהמקום מוציא סתרה לגלוי שנא' (משלי כו) תכסה שנאה (י) [וגו']: **ב** (ג) אנשי (יא) [מבול] לא נתגאו (ד) לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם שנא' (איוב כא) בתיהם שלום מפחד (יב) [וגו'] שורו עבר ולא יגעיל (יג) [וגו'] ישלחו כצאן עויליהם (יד) [וגו' ישאו בתוף וגו'] יבלו בטוב ימיהם וגו' היא גרמה להם (טו) [ויאמרו] לאל סור ממנו (טז) מה שדי כי נעבדנו (יז) [אמרו (ה) אין לו עלינו טרחות אלא שתי טיפות של גשמים הרי שלנו] נהרות ומעיינות שאנו מסתפקין בהם בימות החמה ובימות הגשמים [שנא' (בראשית ד) ואד יעלה מן הארץ] אמר להם המקום בטובה (יח) [שהטלתי] לכם בה אתם מתגאים לפני בה אני נפרע מכם (ו) מהו אומר (שם) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ ר' יוסי בן (יט) [דורמסקין אומר אנשי מבול] לא נתגאו לפני המקום אלא (כ) [בגלגלי] עין שדומה למים שנא' (שם) (כא) [ויראו בני האלהים את בנות האדם אף המקום ברוך הוא לא נפרע מהן אלא (ז) בגלגל מים שדומה לעין] שנא' (שם) ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה [וגו']: **ג** אנשי (כב) [מגדל] לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם שנא' (שם י) ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים ויהי בנסעם מקדם (ח) וגו' ואין ישיבה אלא אכילה ושתיה שנא' (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו וגו' היא גרמה להם (כג) [ויאמרו] (בראשית י) הבה נבנה לנו עיר [ומגדל] וגו' (כד) [מהו] אומר (שם) ויפץ ה' אותם וגו' אנשי סדום (ד) לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם שנא' (איוב כח) ארץ ממנה יצא לחם וגו' מקום ספיר אבניה (כה) [וגו'] נתיב לא ידעו עיט (כו) [וגו'] אנשי סדום [אמרו] הואיל ומזון יוצא מארצנו וכסף וזהב [יוצא מארצנו] ואבנים טובות ומרגליות (כז) [יוצאות] מארצנו אין אנו צריכין שיבאו בני אדם (כח) [עלינו אלא לחסרנו נעמוד ונשבית את הרגל מבינותינו] אמר להם הקב"ה כהטיבותי לכם אתם מבקשים לשכח את הרגל מבינותיכם אני אשכח את הרגל מביניכם ואשכח אתכם מן העולם (ט) מהו אומר (שם) פרץ נחל (כט) וגו' (שם יב) ישליו אהלים לשודדים וגו' וכן הוא אומר (יחזקאל טז) חי אני נאם ה' אלהים אם עשתה סדום אחותך וגו' הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם וגו' [א]: מצרים לא נתגאו לפני המקום ב"ה אלא במים שנא' (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד וגו' אף המקום ב"ה לא נפרע מהם אלא במים שנא' (שם טו) מרכבות פרעה וחילו ירה בים סיסרא לא נתגאה לפני המקום אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר (ב) (שופטים ה) באו מלכים נלחמו (לא) [וגו'] [ב] ולא זזו משם ולא [ג] ספנוהו מפני שהוא גולייר: **ד** (ה) שמשון בעיניו מרד שנאמר (שם יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני אף הוא בעיניו לקה שנא' (שם טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו וגו' רבי אומר תחלת קלקלתו היתה בעזה אף עונשו לא היתה אלא בעזה (ו) אבשלום בשערו מרד שנא' (ש"ב יד) וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו וגו' לפיכך (י) לקה בשערו ר' (ז) יהודה הנשיא אומר אבשלום נזיר עולם היה [ואחד לי"ב חודש היה מגלח] שנא' (שם טו) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה[נא] ואשלם וגו' כי נדר נדר עבדך וגו' (כ) ר' נהוראי אומר אחד לשלשים [יום] היה מגלח שנא' (שם יד) והיה מקץ ימים לימים [וגו'] ר' (ל) יוסי אומר כל ערב שבת היה מגלח שכן דרך מלכים לגלח מע"ש לע"ש (לב) [כמה שנאמר בכהנים] (יחזקאל מד) וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וגו' ושקל את שער ראשו

מאתים שקלים באבן המלך (לג) [מה שאין בני טבריה ובני ציפורין מגלחים כן] (ח) לפי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך (לד) [נתלו] בו עשר (מ) לונביות שנאמר (ש"ב יח) ויסבו עשרה נערים (לה) ולפי שגנב (לו) [שלשה גניבות] לב אביו ולב ב"ד ולב כל ישראל לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים שנא' (שם) ויקח שלשה שבטים בכפו וגו': **ה** (ט) סנחריב (נ) לא נתגאה לפני המקום אלא ע"י מלאך שנא' (מ"ב יט) ביד מלאכיך חרפת וגו' אני קרתי ושתיתי מים (לז) [זרים] אף המקום ב"ה לא נפרע (ס) מהן אלא ע"י מלאך שנא' (שם) ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' וכולם (י) מלכים קשורי כתרים בראשיהם: **ו** נבוכדנצר אמר אין באי העולם כדאי לדור ביניהם אלא אעשה לי עב קטנה ואדור בתוכה שנא' (ישעיה יד) אעלה על במתי עב אמר לו המקום ב"ה (שם) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה ממעל לכוכבי אל ארים כסאי וגו' אני מורידך לבאר שחת [מהו אומר] (שם) אך אל שאול תורד וגו' אתה אמרת אין באי העולם כדאי לדור (לח) (דניאל ד) ומן אנשא לך טרדין וגו' בה שעתא מלתא ספת על נבוכדנצר ומן בני אנשא טריד כולא מטא על נבוכדנצר לקצת ירחין תרי עשר:

פרק ד א אין לי אלא מדת פורעניות שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מדת הטוב מנין אמרת (א) מרובה מדת הטוב ממדת (א) [הפורענות] על אחת מחמש מאות במדת (ב) [הפורענות כתוב] (שמות לד) עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים במדת הטוב (ג) [כתוב] (שם) ועושה חסד לאלפים הוי אומר מרובה מדת הטוב ממדת (ד) [פורענות על אחד] מחמש מאות וכן אתה מוצא באברהם שבמדה שמדד בה מדדו לו אברהם רץ לפני מלאכי השרת שלש ריצות שנא' (בראשית יח) וירא וירץ לקראתם וגו' וימהר אברהם האהלה אל שרה וגו' ואל הבקר רץ אברהם אף המקום ב"ה רץ לפני בניו שלש ריצות שנא' (דברים לג) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן וגו' באברהם הוא אומר (בראשית יח) וישתחו אפים אף המקום ב"ה (ה) [בישראל] בניו לעתיד לבא שנא' (ישעיה מט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך (ו) [וגו'] באברהם הוא אומר (בראשית יח) יוקח נא מעט מים אף המקום ב"ה (ז) [בישראל] ונתן לבניו באר במדבר שהיתה שופעת בכל מחנה ישראל שנא' (במדבר כא) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם (ח) מלמד שהולכת (ט) פני כל הדרום ומשקה את (י) [כל פני] הישמון שנא' (שם) ונשקפה על פני הישמון (ג) באברהם הוא אומר (בראשית יח) והשענו תחת העץ אף המקום (יא) נתן לבניו שבעה ענני כבוד במדבר (ד) אחד מימינם ואחד משמאלם ואחד לפניהם ואחד לאחריהם ואחד למעלה מראשיהם ואחד לשכינה שביניהם ועמוד ענן שהיה מקדים לפניהם הורג נחשים ועקרבים ושורף סירים וקוצים ואטד (יב) [משפיל] להם את הגבוה ומגביה [להם] את השפל ועושה להן דרך מיושר דרך (יג) [סרטא] מושך והולך שנא' (במדבר י) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו' ובו היו משתמשין כל ארבעים שנה שהיו במדבר שנא' (שם) וענן ה' עליהם יומם וגו' (ה) מה ת"ל (שמות יג) לא ימיש עמוד הענן יומם של יום משלים לשל לילה ושל לילה משלים לשל יום (ו) באברהם הוא אומר (בראשית יח) ואקחה פת לחם וסעדו לבכם וגו' אף המקום ב"ה נתן לבניו מן במדבר שנא' (במדבר יא) שטו העם ולקטו וגו' לשד השמן (ע) כיוצא מן הדד [שמן] מה דד זה עיקר לתינוק והכל טפל כך היה המן עיקר לישראל והכל טפל [להם] ד"א מה הדד (יד) [זה] אפי' תינוק יונק (טו) [הימנו] כל היום (טז) [אין מזיקו כך נעשה] המן שאפילו ישראל אוכלו כל היום כולו (יז) [אין מזיקו (ז) (פ) כך] נעשה למי שאין נחשב עליו אבל מי שנחשב עליו מתהפך בפיו לכל איזה טעם שירצה שנא' (תהלים עח) ויתן להם שאלתם ותאותם יביא להם

אור הגנוז

פרק ג [א] וכל כך ויד עני ואביון לא החזיקה ותגביהנה ותעשינה תועבה מה הוא אומר ואסיר אתהן כאשר ראיתי: [ב] אף המקום ב"ה לא נפרע מהם אלא בלגיונות שאין מקבלים שכר שנאמר מן שמים נלחמו וגו': [ג] סנפוהו:

נוסחאות כ"י

א) בכלי חרס. ב) והיושב בסתר משים פנים עליה שנאמר. ג) לא תשורני עין וסתר פנים ישים. ד"א שהוציא סתרין שלה בגלוי שנא' תכסה כו'. ד) אלא מתוך טובה שנא'. ה) כלום יש לו עלינו אלא גשמים הרי יש לנו נחלים שאנו מסתפקין מהן ואין אנו צריכין לו שנא' ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. א"ל הקב"ה בטובה שנתתי לכם כו'. ו) שנא' כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ וגו' ר"י בן דורמסקות אומר הן לא נתגאו אלא בגלגל העין. ז) במים שנא'. ח) וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם ואין כו' ושתיה היא גרמה כו'. ט) שנא' הנשכחים מני רגל וגו' היא גרמה להן לאשר הביא אלוה בידו שנאמר חי אני וגו' מצרים כו'. י) נתלה בשערו שנא' ויחזק ראשו באלה וגו'. כ) והיה מגלח כל י"ב חדש ר' יוסי אומר. ל) נהוראי אומר פ"א בשבת שכן הוא אומר וראשם. מ) לולכיות. נ) חירף וגידף ע"י כו'. ס) הימנו: ע) מה שד זה עיקר כו'. פ) ולא עוד כו' והשאר ליתא.

הגהות הגר"א

(ח) המרים: (ט) ואינה יודעת היושב בסתרו של עולם שם בה פנים: (י) במשאון תגלה רעתו בקהל: (יא) המבול: (יב) ולא שבט אלוה עליהם: (יג) תפלט פרתו ולא תשכל כתיב: (יד) וילדיהם ירקדון וכתיב ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתיב: (טו) שאמרו: (טז) ודעת דרכיך לא חפצנו: (יז) ומה נועיל כי נפגע בו אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים הרי יש לנו: (יח) שהשפעת: (יט) דורמסקית אומר דור המבול: (כ) בגלגל: (כא) ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים שדומה לגלגל עין: (כב) המגדל: (כג) שאמרו: (כד) ומהו: (כה) ועפרות זהב לו: (כו) ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ ולא עדה עליו שחל אמרו: (כז) יוצא: (כח) אלינו שאין הם באים אלא לחסרינו בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל וגו': (כט) מעם גר: (ל) שנאמר: (לא) בצע כסף לא לקחו: (לב) ר"ש אומר ככהנים: (לג) אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלין בו: (לד) נתקעו: (לה) וגו': (לו) שלש לבבות: (לז) וגו': (לח) ביניהם מהו אומר: (א) פורעניות: (ב) הפורעניות כתיב: (ג) כתיב: (ד) פורעניות על אחת: (ה) בישר את: (ו) אפים ארץ ישתחוו לך: (ז) פרע: (ח) וגו': (ט) על: (י) פני כל: (יא) ב"ה: (יב) ומשפיל: (יג) סרטיא: (יד) הזה: (טו) ממנו: (טז) אינו מזיק כך היה: (יז) אינו מזיק וכן נעשה למי שאין תושב עליו:

חסדי דוד

יש מי שעושה עבירה ועונשו גדול מאד ויש מי שעושה אותה עבירה עצמה ואין עונשו כל כך אלא מקילין בעונשו והכל לפי חמימותו ותאותו בעבירה זו ובסעיפי ובפרטי העבירה והכל במשקל אל דעות ולכך דימה זה למדה שיש מקומות שמודדים במדה גדושה ויש מקומות במדה מחוקה כך הקב"ה דן את האדם לפי דרכו אם דרכו למוד את העבירה במדה גדושה כך מודדים לו את העונש ואם מחוקה ממעט בעונש ואין ספק אצלי שזה אחד מהטעמים שלא נכתבו בתורה. עונשים של עבירות בעוה"ב מהו לפי שאין העונש שוה לכל נפש כדאמרן וז"ש אני ה' חוקר לב בוחן כליות לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו פי' לפי מה שלבו וכליותיו היו בעבירה זו: **אנשי** מגדל לא נתגאו כו' כוון התנא לייסב דלכאורה נראה שהעונש לא היה מעין החטא כי המה חטאו במה שרצו לבנות עיר ומגדל ולכך ייסב דעיקר קלקולם היה מתוך השלוה יתירה דהוו כלם לאגודה אחת ותאוו בשביל אחדותם לכך ויפץ ה' אותם. וגבי סיסרא יש כאן חסרון הניכר וצ"ל אף הקב"ה לא נפרע ממנו אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר שנאמר מן שמים נלחמו הכוכבים ממסילותם נלחמו עם סיסרא [וכ"ה בכ"י]. כי לפי נוסח הספר יחסר העיקר כי העונש הוא מדה כנגד מדה:

פרק ד משה זכה בעצמות יוסף אף הוא כו' מוטל בכנפי שכינה וכו' ומלאכי השרת סופדין ואומרין כו' כצ"ל וכ"ה בגמ' ואע"ג דבכל הצדיקים כתיב כבוד ה' יאספך מיהו היינו דוקא לבסוף אחר שנתעסקו בו האנשים למטה בגופו לקברו וכדכתיב וישוב העפר אל הארץ והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה משא"כ במשה

מצפה שמואל

(ג) סנהדרין קח: (ד) שם קט: (ה) ט: (ו) שם: (ז) תמורה יד: (ח) י: (ט) סנהדרין לד: מד"ר נשא פ"ח ילקוט שם: (י) מד"ר שם פ"ט ופ' בא כל הענין: (א) (עי' רש"י מכות כג. ד"ה עד כמה) סנהדרין ק. יומא עו ע"ש: (ב) מד"ר ויקרא פ' מ"ח ילקוט שם עי' ב"מ פו.: (ג) מד"ר שם: (ד) ספרי בהעלותך פיסקא פ"ג: (ה) שם ושבת כג.: (ו) מד"ר ויקרא ילקוט שם: (ז) עמד"ר סדר בשלח פ' כה:

מנחת בכורים

נשף לאמור. לא תשורני עין: שיושב בסתרו של עולם. הקב"ה: פנים. שם עליהם פנים של זעם כמו ושמתי אני את פני: מוציא סתרה לגלוי. מה שעשתה בסתר הקב"ה מפרסם: תכסה שנאה במשאון. האשה עושה שנאוי להקב"ה במשאון הוא לשון תוסך כמו שואה וסיפא דקרא תגלה רעתו בקהל הקב"ה מגלה רעתו בקהל והגר"א גרס נמי סוף פסוק: **ב** אנשי מבול. מביא עוד שהקב"ה מודד במדה שמדדו לו ומשלם מדה כנגד מדה: שנאמר בתיהם שלום. (איוב כא) שם משתעי בטובת אנשי דור המבול: בגלגלי עין. כראית העין בגלגלי עיניו ונענשו בהם: **ג** אנשי מגדל. דור הפלגה שבנו את המגדל: ויהי בנסעם מקדם. וסיפא דקרא וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם ודרש וישבו הוא אכילה ושתיה שהיה להם כל טוב בלי מחסור ומתוך זה מרדו בהקב"ה: מהו אומר ויפץ. שמדד מדה כנגד מדה כמה אמרו פן נפוץ על פני כל הארץ והקב"ה הפיצן: ארץ ממנה יצא לחם. וסיפא דקרא נהפך כמו אש: אבניה. ועפרות זהב לו וכן גרס הגר"א כל הפסוקים וכן הוא בגמ': ונשבית את הרגל. שלא יבאו עוברים מארצות אחרות לכאן: כהטיבותי. כאשר הטיבותי לכם: פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו. ומפרש פרץ נחל על סדום ועמורה כחלי אש וגפרית: מעם גר. ממקום שהוא נובע ונגר. הנשכחים מני רגל בעון ששכחו אנשי עובר אורח מארצם וע"י פריצת נחל זה מאנוש נעו: גאון שבעת לחם. שהיו שבעים מלחם וסיפא דקרא שלות השקט היה לה ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבהינה ותעשנה תועבה לפני ואסיר אתהן כאשר ראיתי (יחזקאל טז): בלגיונות. חיילות: ולא זזו משם. שכולם מתו: ולא ספנוהו. ולא התשיבוהו לסיסרא מפני שהוא גולייר. גבור ונלחם במלחמה אלא גם ברגליו: **ד** שמשון בעיניו מרד. במה שנתן עיניו באשה מפלשתים: בעזה. שנאמר וירד שמשון עזתה וירא שם אשה זונה: לקה בעזה. שנאמר ויורידו אותו עזתה ואף דכתיב וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה מבנות פלשתים ותיטב בעיניו הסיא לאו קלקול כולי האי שלקחה לאשה ולא לזנות: ובגלחו את שערו. וסיפא דקרא והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך: לקה בשערו. שנתלה בין האילנות והרגו נערי יואב כמבואר בקרא: ואשלם נדרי. הוא קרבן נזירות: ה"ג ונאמר ויהי מקץ ימים לימים אשר יגלח. והיינו דדרשינן ימים מימים מה ימים בבתי ערי חומה הוא שנה אף כאן שנה ואף דאמר נזיר עולם מגלח לל' יום אבשלום שהיה השער קל עליו היה מגלח לי"ב חודש: לימים. היינו חודש וכמו כהנים דלא ישלחו פרע ל' יום משום דבזה איכא כובד על ראשו וה"ג ר"ש אומר ככהנים כהגהת הגר"א שנאמר וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו ול"ג זה בתר מילתא דר"י: שכן דרך בני מלכים גרסי'. שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך ולא שיהא מדרך בני מלכים רק דכ"מ אם חל יו"ט באמצע שבת לא היה מגלח עד ע"ש וגם שארי מלכים היו מגלחין בגפרא דמעלי שבתא ואבשלום בערב: ה"ג באבן המלך באבן שבני טבריה ובני ציפורין שוקלין בה. וכן הוא בגמרא (י' ב' ע"ש ונזיר דף ה'): לונכיות. חניתות: לב אביו. שבקש לו מאביו שיתן כ"י שילכו עמו כל

שנים שיבחר והיה מראה חותמו לשנים שנים עד שכינס מאתים איש וכולן ראשי סנהדראות הרי לב אביו ולב ב"ד דכתיב מי ישימני שופט בארץ וכתיב ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל: בכפו. ויתקעם בלב אבשלום: **ה** וכולם. שנהרגים מאה ושמונים אלף מלכים היו: **ו** כדאי לדור. לכן מן אנשא טריד שנטרד מן בני אדם כדכתיב בקרא בה שעתא מילתא ספת וגו': תרי עשר. לפי שנתן צדקה נתעכב הדבר עד שנים עשר חודש והיה זה עצת דניאל ונענש כמבואר בב"ב בפ"ק:

פרק ד א אין לי. שמשלם מדה כנגד מדה כדאמר לעיל: רבעים. דור רביעי ובמדה טובה זוכר הזכות עד אלפים וארבעה מאלפים הוא חלק מחמש מאות: מסיני בא. בא וזרח והופיע הרי שלש: ה"ג וישתחו ארצה: מניקותיך. אפים ארץ ישתחוו לך. הרי מדה כנגד מדה: כרוה נדיבי העם. הוא אברהם שנקרא נדיב כדכתיב בת נדיב בתו של אברהם שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים ואברהם הוא נדיבי עמים שגייכן כמבואר בחגיגה (ג' א') והבאר נעשה בזכות אברהם שנקרא נדיב לכן אמר כרוה נדיבי העם: מלמד. יליף לה מדכתיב ממדבר מתנה שהיה הולך כל המדבר עד הישימון והוא לדרומה של א"י שהיו מהלכין כל פני דרום עד שהגיע למזרח ארץ ישראל ושם עברו את הירדן והירדן מהלך כל פני דרום ונגד פני מזרח כמבואר בבכורות (נה) וברש"י פי' אלה מסעי דמצרים בדרומה של א"י והלכו כל הדרום עד שהגיעו לארץ מואב שהוא במזרחית דרומית ואח"כ ארץ סיחון ועוג נגד מזרח וישימון הוא אצל מואב והלך עמהם הבאר כל הדרך: תחת העץ. שהוא כעין סוכה לצל לפיכך הנהיגן בענני כבוד: ואטד. מין קוצים: דרך סרטיא. גרסינן וכן בנוסחת הגר"א והוא דרך הרבים רחב: נוסע לפניהם. וכתיב וענן ה' עליהם יומם בנסעם מן המחנה הענן שמראה להם את הדרך: מה ת"ל. כיון דכתיב מקודם הולך לפניהם יומם ועמוד אש לילה למה חזר וכתב לא ימיש: משלים. שנמשך כל א' לזמן חבירו שלא נפסק כלל האור (שבת פרק במה מדליקין): לשד השמן. כפ' בהעלותך נאמר והיה טעמו כטעם לשד השמן ודרש לשד לשון שדיים שהתינוק יונק מהם: ז' ענים. נפקא לן מדכתיב וענן ה' עליהם יומם. ובענן עומד עליהם. ובעמוד ענן אתה הולך. ובהאריך הענן. ובהעלות הענן. ואם לא יעלה הענן. כי ענן ה' על המשכן יומם. הרי ז' פעמים. (ספרי פ' בהעלותך): כך נעשה. נראה דחסר כאן וקאי על מה דאמרינן במד"ר פ' בשלח וביומא (ע"ה) כתיב לחם וכתיב שמן וכתיב דבש הא כיצד לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש ומבואר שם במד"ר זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך לא חסרת דבר מפי דבר כשהוא אומר בפירוש אלולי היה לי סטמא כייתי אוכל דבר היה אומר והקב"ה עושה רצונם א"ר אבא אף דבר לא היה אומר בפירוש אלא חשב בלבו לומר מה שנפשו מתאוה ע"כ ולפ"ז יתפרש כאן כך נעשה הג' טעמים הללו היה נעשה למי שאינו חושב על המן טעם שירצה אבל מי שהיה חושב היה טעמו כל טעם שירצה אף במחשבה שנאמר ותאותם יביא להם והיינו במחשבה שיתאוה

ולא עוד אלא שירד להם מזון שני אלפים שנה א) ביום אחד (ח) באברהם (יח) [הוא] אומר (בראשית יח) ואל הבקר רץ אברהם אף המקום ב"ה הגיז לבניו שליו מן הים שנא' (במדבר יא) ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים וגו' שתי אמות היתה גבוה מן הארץ דברי ר"ע ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר (שם) ויטוש על המחנה כדרך יום כה מה ת"ל שוב וכדרך יום כה מלמד שהיתה עולה מן הארץ ב) ועד הרקיע וחופה את גלגל (יט) [חמה] ומה ת"ל (שם) וכאמתים על פני הארץ ג) שתי אמות היתה נטולה מן הארץ (כ) [כדי שלא יהא מצטער שוחה ונוטל] באברהם מהו אומר (בראשית יח) והוא עומד עליהם וגו' אף המקום ב"ה הגין (כא) [את] בניו במצרים שנא' (שמות יב) ופסח ה' על הפתח באברהם מהו אומר (בראשית יח) ואברהם הולך עמם לשלחם אף המקום ב"ה הלוה את בניו ארבעים שנה שנא' (דברים ב) זה ארבעים שנה ה' אלהיך עמך וגו': ב יוסף זכה בעצמות אביו אף הוא לא נתעסק בו אלא משה שנא' (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו מלמד שכל העם היו עסוקין בביזה והוא עוסק במצוה שנא' (משלי י) חכם לב יקח מצות וגו' (כב) [אילו] לא היה משה מתעסק בו לא היו ישראל מתעסקין בו ד) מה ת"ל (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל [ממצרים] קברו בשכם אלא כיון שראו ישראל את משה [שהוא] מתעסק בו אמרו ה) הניחו לו כבודו בגדולים (כג) [יותר מן הקטנים] ואילו לא היה משה וישראל [מתעסקין בו] לא היו בניו מתעסקין בו מה ת"ל (שם) ויהיו לבני יוסף לנחלה אלא כיון שראו בניו את משה וישראל [שהיו] מתעסקין בו אמרו ו) הניחו לו כבודו במרובין יותר מן המועטין: ג (ט) מנין היה משה יודע היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר (כד) [היתה באותו הדור הלכה ואמרה לו למשה בנילוס נהר] יוסף קבור שעשו לו מצרים שפודין של מתכת וחברום בבעץ (כה) [והלך] משה ועמד על נילוס נהר ואמר יוסף יוסף הגיעה (כו) [שעה] שהקב"ה גואל את ישראל ז) הרי שכינה מעוכבת לך וישראל מתעכבין לך וענני כבוד מתעכבין לך אם אתה מגלה ח) א"ע מוטב ואם לאו נקיים אנו משבועה שהשבעת את אבותינו מיד צף ארונו של יוסף ט) לשפת ונטלו משה ובא לו ואל תתמה י) שהרי הוא אומר (מ"ב ו) ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל וגו' ויאמר איש האלהים אנה נפל ויראהו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק"ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה (כז) [כך הציף הברזל] משה רבו של אליהו רבו של אלישע על אחת כמה וכמה יש אומרים בקברות מלכים (כח) יוסף [היה] קבור והלך משה ועמד על (כט) [קברות המלכים] ואמר יוסף יוסף הגיעה שעה שהקב"ה גואל את ישראל (ל) [הרי שכינה מעכבת לך וישראל מעוכבין לך וענני כבוד מעוכבין לך] אם אתה מגלה [את] עצמך מוטב ואם לאו (לא) נקיים [אנחנו משבועה אשר השבעת את אבותינו מיד הקיץ ארונו של יוסף ונטלו משה ובא לו] והיו שני ארונות מהלכין אחד ארון קודש (לב) [וארון] של מת והיו [כל] עוברין ושבין אומרין מה טיבן (י) של שני ארונות הללו (לג) [אמרו להם] אחד ארון קודש ואחד של מת אמרו להם וכי אפשר לארון קודש להלוך עם ארונו של מת. א"ל מת שבארון זה קיים (לד) מה שכתוב ומונח בארון קודש זה: ד משה זכה בעצמות (לה) אף הוא לא נתעסק בו אלא המקום ב"ה שנא' (דברים לד) ויקבור אותו בגי וגו' (כ) כ) מלמד שהיה מוטל (לו) [בגופו] של שכינה (ל) כארבעה מילין מחלקו של ראובן לחלקו של גד [א] שמת בתוך שדה (לז) ראובן שנא' (במדבר לב) ובני ראובן בנו וגו' ומנין שנקבר בתוך שדה נחלתו של גד שנא' (דברים לג) ולגד אמר ברוך מרחיב גד וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ל) ומלאכי השרת סופדין ואומרין לפניו (שם) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל וכן הוא אומר בסוטה (במדבר ה) ובאו המים המאררים האלה וגו' (מ) ירך מקום שהתחילה בעבירה תחלה משם פורעניות מתחלת לבא עליה ירך [התחילה] בעבירה תחלה ואח"כ בטן לפיכך תלקה [ירך] תחלה ואח"כ בטן שנא' (שם) והשקה את המים וכן אתה מוצא באנשי (לח) [מבול] אדם התחיל בעבירה שנא' (בראשית ו) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם ז) וימח את כל היקום וגו' קטני סדום הן התחילו בעבירה תחלה שנא' (שם יט) טרם ישכבו ואנשי העיר וגו' אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם) ואת האנשים אשר פתח הבית וגו' מ) (לט) *[גדולי] מצרים הן התחילו בעבירה תחלה שנא' (שמות א) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן וגו' (מ) הן לקו תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם ז) ובכה ובעמך וגו': מרגלים הן התחילו בעבירה תחלה שנא' (במדבר יג) ויוציאו דבת הארץ אשר תרו אותה וגו' הן לקו תחלה [והשאר לא פלטו הן לקו תחלה] דכתיב (שם יד) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ והשאר לא פלטו שנא' (שם יד) אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה (מא): שכיני ארץ ישראל התחילו בעבירה תחלה שנא' (ירמיה יב) כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה וגו' אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם) הנני נותשם וגו' נביאי נ) ירושלים [הן] התחילו בעבירה תחלה שנא' (שם כג) כי מאת נביאי ירושלים יצאה חנופה לכל הארץ אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו שנא' (שם כט) ולקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל וגו': ה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל ס) נמצאת (נ) אומר בסוטה שנתנה עיניה (מב) [בשאין ראוי] לה מה שבקשה לא ניתן לה ומה שבידה ניטל ממנה וכן אתה מוצא בנחש ע) הקדמוני שהיה ערום מכל הבהמה ומכל חית השדה שנא' (בראשית ג) והנחש היה ערום מכל וגו' (מג) (ס) בקש להרוג את אדם ולישא את חוה אמר לו המקום אני אמרתי תהא מלך על כל בהמה וחיה (מד) [עכשיו פ) שלא רצית] ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי בקומה זקופה תלך כאדם (מה) [עכשיו שלא רצית] (שם) על גחונך תלך אני אמרתי תאכל צ) מאכל אדם ותשתה (מו) [משתאו של אדם עכשיו שלא רצית] (שם) ועפר תאכל כל ימי חייך אתה בקשת להרוג את אדם ולישא את חוה עכשיו (שם) ואיבה אשית בינך ובין האשה נמצאת אומר מה שבקש לא ניתן לו ומה שבידו ניטל ממנו וכן אתה מוצא בקין (מז) [קרח] ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי (מח) [אבשלום] ואדוניה ק) והמן שנתנו עיניהם (מט) [בשאין] ראוי להם מה שבקשו לא ניתן להם ומה שבידם (נ) [ניטל מהם]:

הג"ה

*[נס"א פרעה התחיל בעבירה תחלה שנאמר ויקם מלך חדש על מצרים הוא לקה תחלה והשאר לא פלטו שנאמר ובכה ובעמך ובכל עבדיך וגו']:

פרק ה

א המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משנכנסה ר) נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה הרובא שנשא עקרה וזקנה ויש לו אשה ובנים או (א) [שותה או לא נוטלת כתובה] מעוברת עצמו ומינקת עצמו או (ב) [שותה או לא נוטלת כתובה]: ב כהנת לויה וישראלית שנישאו לכהן ולוי (ג) [נתינה לנתין וממזרת לממזר אשת גר ועבד משוחרר ואיילונית או שותה או לא נוטלת כתובה] רשב"א אומר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה שנא' (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע (ד) [בראויה להזריע יצאת זו שאין ראויה להזריע] אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו ועד שלא כנסה נסתרה לא (ה) [שותה ולא נוטלת כתובה] הרובא שנשא עקרה וזקנה ואין לו אשה ובנים לא (ו) [שותה ולא נוטלת כתובה] מעוברת חבירו ומינקת חבירו לא (ז) [שותה ולא נוטלת כתובה] ר' אלעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה (ח) לאחר זמן: ג (ט) [עם הכל האשה מיטמאת] חוץ מן הקטן (י) [וממי] שאינו איש ר' יוסי אומר ישקנה שמא נתפקח (יא) [חרש] ונשתפה (יב) [שוטה] והגדיל הקטן ש) או שהלך בעלה

נוסחאות כ"י

א) בכל יום. ב) תיבות ועד הרקיע ליתא. ג) שלא יהא שוחה ונוטל ומצטער באברהם הוא אומר כו'. ד) והכתיב ואת כו'. ה) זה הוא כבודו ואילו לא היה משה מתעסק בו לא היו בני שבטו מתעסקין בו והלא כתיב ויהיו כו'. ו) זה הוא כבודו בגדולים יותר מן קטנים מנין כו'. ז) ממצרים. ח) לנו את עצמך. ט) תיבת לשפת ליתא. י) שהיאך צף את הברזל שנא' כו'. כ) ר' יהודה אומר ארבעה מילין מוטל משה בכנפי שכינה מת משה בנחלת ראובן ונקבר בנחלת בני גד שנא' עלה וגו' הר נבו ואין נבו אלא נחלת בני ראובן שנא' ובני כו'. ל) והיו מ"ה אומרים צדקת כו'. מ) הגירסא כמו בס"א. נ) ישראל. ס) מפני שנתנה כו'. ע) שנתן עינו להרוג כו'. פ) תיבות שלא רצית ליתא וכן לקמן ליתא. צ) מעדנים כאדם עכשיו ועפר כו'. ק) ועוזיה שנתנו. ר) לחופה. ש) ושמא הלך.

אור הגנוז

פרק ד [א] מנין שמת בתוך שדה נחלתו של ראובן:

הגהות הגר"א

(יח) מהו: (יט) החמה: (כ) שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות כדי שלא יהו מצטערין עליה בשעת לקיטתה להיות שוחין ונוטלין: (כא) על: (כב) ואילו: (כג) יותר מקטנים: (כד) נשתיירה מאותו הדור הלכה ואמרה לו בנהר נילוס: (כה) וקבעו בנילוס נהר כדי שתתברך מימיו הלך: (כו) השעה: (כז) צף הברזל מפניו: (כח) היה: (כט) קבירנם של מלכים: (ל) והגיע השבועה שהשבעתי את ישראל: (לא) אנו נקיים משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו: (לב) ואחד ארון: (לג) אומרים: (לד) כל: (לה) יוסף: (לו) בזרוע: (לז) של: (לח) המבול: (לט) פרעה וגדולו: (מ) אף: (מא) וגו': (מב) במה שאינה ראויה: (מג) נתן עיניו במה שאינה ראוי לו מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלוהו הימנו: (מד) ועכשיו: (מה) ועכשיו: (מו) משקה אדם ועכשיו: (מז) וקרח: (מח) ואבשלום: (מט) במה שאין: (נ) נטלו הימנו: (א) שותות או לא נוטלות כתובתה: (ב) שותות או לא נוטלות כתובתה: (ג) וישראל ממזרת לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר ואיילונית או שותות או לא נוטלות כתובתה: (ד) שראוי לזרוע פרט לאיילונית שאינה ראויה לזרוע: (ה) שותות ולא נוטלות כתובתה: (ו) שותות ולא נוטלות כתובתה: (ז) שותות ולא נוטלות כתובתה: (ח) אחר: (ט) ע"י כל עריות מקנין: (י) ומי: (יא) החרש: (יב) השוטה:

חסדי דוד

רבינו ע"ה לא נתעסק בו אלא הקב"ה בלבד כדכתיב ויקבור וגו' מפני שגם הוא נתעסק ביוסף בלי שום סיועא וכדלעיל. ומ"ש וכה"א בסוטה נ"ל ברישא הכתוב והשקה את המים ובאו בה המים המאררים וגו' בטן וירך מקום שהתחילה וכו' וכ"ה בספרי ומ"ש בגדולי מצרים שהם התחילו נראה דדריש הקרא ויצו פרעה לכל עמו לאמר מהו לאמר אלא לאמר לאחרים שלא לעמו המיוחד דהיינו שריו שהם יצוו לשאר עמו וה"נ בפורענות ובכה ובעמך המיוחד והדר ובכל עבדיך. אבל לא מצאתי נוסחא זו בשום מקום אלא בגי' ס"א כ"ה בגמ' ובמדרש פרעה התחיל וכו' והשאר שכל מובן מאליו או שמפורשים הם בגמ': פרק ה המקנא לארוסתו כו' הך מתניתא מובא בגמ' (דף כ"ו) בשינוי לשון אבל התוס' הביאה עם לשון התוס' כמו שהיא לפנינו אלא שיש שם חסרון וכבר הגיה שם מהרש"ל ע"ש: עם הכל האשה

מצפה שמואל

(ח) עמד"ר פ' וירא וב"מ פו.: (ט) יג.: (י) ירושלמי ברכות פ"ב: (כ) ירושלמי ספ"א: (ל) יג.: (מ) עי' ספרי פ' נשא פיסקא י"א ילקוט פ' וירא מד"ר שם פ"ג יעו"ש כל הענין: (נ) טו: (ס) אדר"נ פ"א וכגי' הגר"א ע"ש:

מנחת בכורים

שיתאוס: כשני אלפים שנה. מבואר בילקוט פ' בשלח וכן הוא החשבון מזון שני אלפים שנה דנפקא לן שהמן יורד משחקים כדכתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודלת הוא ד' ארובות א"כ ירד המן בה' ארובות וכתיב בדור המבול וארובות השמים נפתחו ומשפט דור המבול י"ב חודש וכיון שמשני ארובות ירד על י"ב חודש בשמונה ארובות על ד' שנים ומדה טובה מרובה חמש מאות הרי חמש מאות ד' שנה הוא אלפים שנה (ילקוט תהלים ע"ח): וחופה גלגל חמה. והיינו כדרך יום כה מהארץ עד הרקיע שהשמש מהלכת בכל יום ממקום זריחתה ממזרח עד מערב מקום שקיעתה ולכן כפל לומר שגבוהה היה ג"כ דרך יום: נטולה. גבוה והיה כנגד לבו כדי שלא יצטרך לשחות ונוסחת הגר"א יותר מכוון בלשון: והוא עומד עליהם. בעצמו: ופסח ה'. בעצמו: ב יוסף זכה. שקבר אותו בעצמו ואין באחין גדול ממנו שהיה מלך: אלא משה. שאין גדול ממנו: לא היו ישראל מתעסקין. בתמיה והלא לאחר מות משה קברו אותו ישראל בשכם: ה"ג ואלו לא היו ישראל מתעסקין. וכו' ול"ג משה דקאי לאחר מיתתו שקברו אותו ישראל בשכם: וכי לא היו בניו בעצמם מתעסקין והלא ניתן להם שכם לנחלה ש"מ שהיה חביב בעיניהם: אלא כיון שראו בניו את ישראל מתעסקין ול"ג משה (י"ג ב'): ג ואל תתמה. איך הברזל צף: הקיץ. נענע עצמו והכיר משה כי זה ארונו: ומונח. שהתורה אשר מונח בארון הקודש שהיה הולך לפניהם כדכתיב וארון ברית ה' נוסע לפניהם: ד משה זכה. מביא עוד כי שלם לו הקב"ה מדה כנגד מדה: הקב"ה שאין גדול ממנו. כנגד מדתו של משה שקבר את יוסף שאין גדול ממנו: מלמד שהיה. שהרי מת בחלקו של ראובן שנאמר ויעל משה אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן כדכתיב ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלה ואת נבו ונקבר בחלקו של גד: וכן הוא אומר בסוטה. שנפרעין ממנה מדה כנגד מדה. מבאר עוד הדבר ענין מדה כנגד מדה: תלקה ירך. סיומא דקרא שנאמר ובאו בה המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך ונאמר עוד קרא בקללה שמקלל הכהן בקרא הקודם בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צבה ונאמר עוד קרא בבדיקה שבדקו לה המים ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והני קראי סתרי אהדדי בתחלה נאמר בקללה ירך והדר בטן ואח"כ נאמר בטן והדר ירך ואח"כ בבדיקה ג"כ בטן והדר ירך והענין לפי מה שמתבאר בגמרא ובספרי פ' נשא דמקלל ירך ברישא לפי שהתחילה בעבירה תחלה ומ"מ חזר בקללה בטן וירך דמיא כי בדקי כי אורחייהו בדקי כדכתיב קראי דבדיקה וצבתה בטנה ונפלה ירכה ומודע לה כהן דכי אורחייהו בדקי שלא להוציא לעז על המים המאררים לומר דלא בדקי כדאמר כהן ולזה אמר כאן בתוס' ג' דברים מתחלה אמר מקום שהתחילה בעבירה תחלה וכו'. הכוונה לפי מה שהביא לקמן דשאר כל הגוף לא פלט מקרא דוהשקה א"כ למה נאמר בקללה לצבות בטן ולנפיל ירך למה הזכיר בטן וירך אלא לפי שהבטן וירך נהנו מעבירה קודם שאר הגוף לכן הזכיר בטן וירך ואמר עוד ראיה דמדה כנגד מדה ממאמר הקללה דאמר ירך והדר בטן היינו משום דירך שהתחילה בעבירה תחלה לפיכך תלקה תחלה כלומר בקללה נתקללה תחלה לכן אמר לשון תלקה ואמר עוד שנאמר והשקה את המים באור על המשנה שאמר ושאר כל הגוף לא פלט וע"ז מביא ראיה שנאמר והשקה את המים ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה ובאו בה מיותר אלא לכוונת דשאר כל הגוף לא פלט וכן הוא בספרי ומעתה כל הראיות וסדר הפסוקים על מכונם: והשאר לא פלט. אף בהמה וחיה שנאמר וימח מאדם עד בהמה מתחלה האדם ואח"כ בהמה: ואנשי העיר. וכתיב מנער ועד זקן: אשר פתח הבית. מקטן ועד גדול הקטנים תחלה והדר הגדולים: לכל עמו. הוא בעצמו אמר: ובכה ובעמך ובכל עבדיך. מתחלה החשובים שנאמר ובכה. ובילקוט מייתי לה מקרא ואכבדה בפרעה ובכל חילו והיינו שהוא התחיל תחלה שנאמר ויאסור את רכבו ולכן לקה תחלה בים: אם לא זאת אעשה. לכל העדה הרעה הזאת וגו': נותשם מעל אדמתם. וסיפא דקרא ואת בית יהודה אתוש מתוכם (ירמיה יב): ה כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל. וא"כ מה שרצתה לא נתנו לה שהיא רצתה להבעל לו ונאסרה ממנו עולמית: ומה שבידה. בעלה שהיתה מותרת בו נאסרה: שלא רצית. גרמת במעשיך שלא להיות כן: בקין. שבקש לירש את כל הארץ ולבסוף נע ונד תהיה בארץ א"נ שנתן עינו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל שנאמר את אחיו את הבל: קרח. שנתן עיניו בכהונה ונבלע מן העולם: ובלעם. בממונו של בלק ששכר אותו לקלל את ישראל ולבסוף נהרג כשהלך ליטול שכרו שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל בעצת פעור וזנות כמבואר בפנחס: ודואג. אביר הרועים וגדול שבתלמידים ונתן עיניו בדוד שהיה יפה תואר ונבון דבר ומראה פנים בהלכה כדכתיב והנה בן לישי בית הלחמי ומבואר בחלק (דף צג) דכל הפסוק זה דואג אמרו בלה"ר: ואחיתופל. שנתן עיניו במלוכה שראה אש יוצא מאמתו כמבואר בחלק (קג) וסבור שעתיד למלוך ומה שבידו נטלו ממנו שנאמר לא יחצו ימיהם: וגחזי. בממונו של נעמן ונצטרע: ואבשלום. שרצה למלוך ונהרג: ואדוניה. נתן עיניו באבישג ונהרג: ועוזיהו. גרסינן שנתן עיניו בכהונה ונצטרע (ד"ה ב' כ"ו) והמן שבקש לתלות את מרדכי ונתלה:

פרק ה א משנכנסה. בארוסה ובשומרת יבם שנבעלה ואח"כ נסתרה קרינן בה תחת אישך: הרובא. יון בשנים לשון רביא: ויש לו אשה ובנים. ואז מותר לקיימה לכן שותה להטיל שלום ביניהם כדין כל א"א: מעוברת עצמו. דמותר לקיימה ולמעוטי מעוברת חבירו כדלקמן: ב שנישאו לכהן גרסינן ול"ג ללוי ורבותא קמ"ל דה"א כיון דבאונס נאסרה עליו אינה שותה דכתיב בקרא והיא לא נתפשה הא נתפשה מותרת יצאה אשת כהן שאף נתפשה אסורה קמ"ל דמ"מ סמכינן על המים להתירה: נתינה לנתין. דה"א דאפוטי פסולין לא ליפוש ולא לשתה כדי להפרד איש מעל אחיו קמ"ל: אשת גר. דה"א דכתיב דבר אל בני ישראל ולא גרים קמ"ל: יצאתה זו. ורבנן דרשי שאם היתה עקרה נפקדת: ועד שלא כנסה. ולא קרינן אשה: ולא נוטלות כתובה. שאי"י לברר הספק ואין מוציאה ממון בספק דשמא זנתה: ואין לו. שמחויב לגרשה משום פ"ו ואין להטיל שלום כדי לגרשה וישא אשה בת בנים: מעוברת חבירו. דגזרו שלא ישא מעוברת ומינקת חבירו כמבואר יבמות בפ' החולץ (מ"ג): להפרישה. ואינו מוציאה בגט רק ממתין עד שכלה זמן הנקה ואח"כ ראוי לקיימה מקרי: ג עם הכל. עם מי שזינתה נאסרת חוץ מן הקטן דכתיב ושכב איש אותה והגר"א גרס ע"י כל עריות מקנין וכן הוא בגמ': שאינו איש. למעוטי בהמה דאין זנות לבהמה ולא נאסרה על בעלה דכתיב אתנן זונה ומחיר כלב ולא כתיב אתנן כלב אלא ודאי דלא מיתסר בהכי ולא הוה אתנן כלל (כ"ו ב'): ר"י אומר ישקנה. פליג על אשת חרש ושוטה דמבואר במשנה דמקנין לה להפסידה מכתובתה ואר"י דמקנין לה ב"ד להשקותה: שמא. נראה דלא גרסינן ליה או ה"ג שמא יתפקח החרש וכו' ואמר ולכן מקנין דשבי לכשיתפקח החרש וכיא היא וכללא דר"י דמקנין אף בקטן ומאי לכשיגדיל: שהלך בעלה.

בשעת

למדה"י א ה) שהיה בעלה חבוש בבית האסורים ישקנה: ד (יג) (א) [המסוללת] בבנה קטן והערה בה ב"ש (יד) [פוסלין] מן הכהונה וב"ה מכשירין. עד אומר נטמאת ועד אומר לא נטמאת ב) אשה אומרת נטמאת ואשה אומרת לא נטמאת או (טו) [שותה או לא נוטלת כתובה] (ב) ר' יהודה אומר לא כל הימנו (טז) [מעד אחד להפסידה מכתובתה] אלא עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת שנים אומרים נטמאת (יז) [ואחד] אומר לא נטמאת בטל יחיד במיעוטו: ה (ג) היה ר"מ אומר כשם שדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שהזבוב עובר ע"ג כוסו מניחו ואינו טועמו זה חלק רע בנשים שנתן עיניו באשתו לגרשה יש לך אדם שהזבוב שוכן בתוך כוסו (יח) [זורקו] ואין שותהו כגון פפוס בן יהודה שנעל דלת בפני אשתו ויצא ויש לך אדם שהזבוב נופל בתוך כוסו (יט) [זורקו] ושותהו זו מדת כל אדם (כ) [שראה] את אשתו שמדברת עם שכניה ועם קרובותיה ומניחה יש לך אדם שהזבוב נופל לתוך תמחוי שלו [נוטלו] ומוצצו וזורקו ואוכל את מה שבתוכה זו מדת אדם רשע (כא) [שראה] את אשתו יוצאת וראשה פרוע ג) יוצאת וצדדיה פרומין (כב) [גם בעבדיה לבה גם בשפחותיה יוצאה וטוה בשוק רוחצת] ומשחקת עם כל אדם מצוה לגרשה שנאמר (דברים כד) כי יקח איש אשה ובעלה ויצאה מביתו (כג) [וגו'] הכתוב קראו אחר שאינו בן זוגו של ראשון ד) הראשון הוציאה מפני עבירה [זה] בא (כד) ונתקל בה [השני] אם זכה (כה) לשמים מוציאה מתחת ידו אם לאו לסוף (טו) [שקוברתו] שנאמר (שם) או כי ימות האיש האחרון [וגו'] כדאי האיש הזה למיתה (כז) [שאשה זו כנס לתוך ביתו] (ד) הנותן עיניו באשתו שתמות ויירשנה או שתמות וישא את אחותה לסוף שקוברתו וכן היא שנתנה עיניה בבעלה שימות ותנשא לאחר (כח) [לסוף שקוברה: ו המקדש את האשה מפני שהוא בוש מאחיה מקרוביה לסוף שקוברתו וכן האשה שנתקדשה לו מפני שהיא בושה מאביו מאחיו מקרוביו לסוף (כט) [שקברה] היה ר"מ אומר הנושא אשה שאינה הוגנת לו עובר משום חמשה לאוין משום (ויקרא יט) ה) בל תקום (ל) [ומשום] בל תטור אל תשנא את אחיך בלבבך ואהבת לרעך כמוך (שם כה) וחי אחיך עמך ולא עוד אלא שמבטל פריה ורביה מן העולם: ז (ה) האומרת לבעלה השמים ביני לבינך יעשה דרך בקשה [ביניהן] שכן מצינו (לא) [באמנו שרה שאמרה לו לאבינו אברהם] (בראשית טז) ישפוט ה' ביני ובינך ו) אלא כך אמרה לו (שם כא) גרש האמה הזאת ואת בנה מלמד שהיתה (לב) [אמנו שרה] רואה את ישמעאל (לג) [בונה] במסין וצד חגבין (לד) [ומעלה ומקטיר] לעבודת כוכבים אמרה שמא ילמוד יצחק בני כך וילך ויעבוד כך ונמצא שם שמים מתחלל בדבר אמר לה לאחר שזכין לו לאדם חבין לו (לה) [אחר] שעשינוה ז) מלכה אחר שעשינוה גבירה והכנסנוה לגדולה זו נטרדנוה מתוך בתינו מה הבריות אומרות עלינו לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר אמרה לו הואיל ואתה אומר חילול השם בדבר (לו) [זה] [א] יכריע המקום בין דברי לדבריך הכריע המקום ח) בין דבריה לדבריו שנא' (שם) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה שאין ת"ל כל ומה ת"ל כל מלמד שהכריע לשניה והכריע לראשונה מה שניה על אודות הגר [אף הראשונה על אודות הגר]: ח (ו) דרש ר"ע (ויקרא יא) וכל כלי חרש וגו' יטמא אינו אומר טמא אלא יטמא לטמא אחרים (לז) [וללמד על הככר השני] שמטמא את השלישי כיצד תנור תחלה (לח) [וככר שני] הנוגע בככר שלישי ט) אמר ר' יהושע כך היה דורש יהודה בן פטירי י) (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר וגו' ומקרא אחד אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב אי אפשר לומר אלפים באמה שכבר נאמר אלף אמה ואי אפשר לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים באמה ולמה נאמר אלף אמה ולמה נאמר אלפים באמה אלא אלף אמה מגרש ואלפים כ) תחום שבת ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אלפים אמה תחום ערי (לט) [לוים] (ו) צא מהן אלף אמה מגרש נמצא רביע מגרש והשאר שדות וכרמים:

פרק ו

א (א) ר' ל) יהודה אומר (ב) [משם] בן פטירי הרי הוא אומר (איוב כז) חי אל הסיר משפטי וגו' ללמדך שאין אדם נודר בחיי (ג) [מלך] אא"כ אוהב את המלך [משם] ר' נתן אומר הרי הוא אומר (שם יג) גם הוא לי לישועה רבי (ג) (ב) אומר נאמר ירא אלהים באברהם ונאמר ירא אלהים באיוב מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה [עשה] אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה [עשה] ושאר כל התערומות [האמור בפרשה] לא נאמרה אלא מ) מתוך המורא: ב דרש ר"ע (ג) בשעה שעלו ישראל מן הים נ) בקשו לומר שירה שרתה עליהן רוח הקודש ואמרו שירה כיצד אמרו שירה *כגדול (ד) [שמקרא] את ההלל בבית הכנסת (ה) [ועונין] אחריו על כל ענין (ו) משה אמר (שמות טו) אשירה לה' (ז) [וישראל אמרו] אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה (ח) [וישראל אמרו] אשירה לה' משה אמר ה' איש מלחמה וגו' (ט) [וישראל] אמרו אשירה לה' ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר כקטן שקורא את ההלל בבית (י) [הסופר] ועונין אחריו על כל דבר ודבר משה אמר אשירה לה' וישראל אמרו אשירה לה' משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו עזי וזמרת יה משה אמר ה' איש מלחמה וגו' ר' נחמיה אומר (יא) [כבני אדם שקורין] שמע בבית הכנסת שנאמר אז ישיר משה וגו' (יב) שאין ת"ל לאמר [ולמה נאמר] מלמד שהיה משה פותח (יג) בדבר [תחלה] וישראל עונין אחריו וגומרין עמו משה אמר אז ישיר וישראל אמרו אשירה לה' כי גאה גאה [וגו'] משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו זה אלי ואנוהו משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אמרו ה' שמו ר' (ד) יוסי הגלילי אומר כיון שעלו ישראל מן הים וראו את אויביהם פגרים מתים ומוטלין על שפת הים אמרו כולם שירה ס) עולל מוטל בין ברכי אמו כיון (יד) [שראו] את השכינה הגביה עולל צוארו ותינוק שמט פיו משדי אמו וענו כולם שירה ואמרו זה אלי ואנוהו (טו) (ה) ר' מאיר אומר מנין שאפילו עוברין (טז) [במעי אמותן] אמרו שירה שנאמר (תהלים סח) במקהלות ברכו אלהים (יז) [ותינוק] שמט דד מפיו ואמר שירה שנא' (שם ח) מפי עוללים ויונקים וגו' באותה שעה (ו) הציצו מלאכי השרת [קשרו] קטיגור לפני הקב"ה בשעה שברא אדם הראשון ואמרו לפניו רבש"ע (שם) מה אנוש כי תזכרנו וגו'

[נ"א כקטן שקורא את ההלל בבית הסופר ועונין אחריו על כל ענין וענין משה אמר אשירה לה' כי גאה גאה וישראל אמרו אשירה לה' כי גאה גאה משה אמר עזי וזמרת יה וישראל אמרו עזי וזמרת יה] [ר"א בריהג"א כגדול המקרא את ההלל בבהכנ"ס] [וכ"ה בכ"י]:

אור הגנוז

פרק ה [א] ואני אומר חלול שמים בדבר זה:

נוסחאות כ"י

א) שמא יצא מבית האסורים. המסלסלת כו'. ב) לא שותה ולא נוטלת כו'. ג) ולבה גם בעבדיה לבה גם בשכניה וטוה בשוק ורוחצת עם בני אדם. ד) שזה הוציאה מביתו וזה הכניסה לתוך ביתו זכה השני מוציאה ואם לאו קוברתו. ה) לא תקום ולא תטור לא תשנא כו'. ו) תיבות א"כ ליתא. ז) גבירה נוריד אותה מן הבית. ח) על דברי שרה שנא'. ט) אר"י מי יגלה עפר מעיניך ריב"ז כו' כדתנן במכילתין כ"ז: ע"ש. י) משום ר"ע. כ) אמה. ל) ידרשע. מ) לענין המאורע. נ) שרתה כו'. ס) רמ"א אף עוברין כו' והשאר ליתא.

הגהות הגר"א (יג) המסוללת: (יד) אומרים פסלה: (טו) שותות או לא נוטלות כתובתה: (טז) עד אחד להפסידה כתובתה: (יז) ועד א': (יח) וזורקו: (יט) וזורקו: (כ) שרואה: (כא) שרואה: (כב) לבה גם בעבירה יוצאת וטוה בשוק רצת: (כג) והיתה לאיש אחר: (כד) זהו: (כה) השני: (כו) קוברתו: (כז) שכנס אשה זו לביתו: (כח) סוף: (כט) שקוברה: (ל) משום: (לא) בשרה אמנו שאמרת לאברהם: (לב) שרה אמנו: (לג) בנה: (לד) ומקטירן: (לה) לאחר: (לו) הזה: (לז) ללמד ככר שני: (לח) ככר: (לט) הלוים: (א) משום: (ב) המלך: (ג) המאיר: (ד) המקרא: (ה) והן עונין: (ו) ועונין: (ז) והן עונין אחריו: (ח) והן אמרו: (ט) והן: (י) הספר: (יא) כסופר הפורים: (יב) לאמר ומה ת"ל לאמר מלמד: (יג) תחלה: (יד) שראה: (טו) היה: (טז) שבמעי אמן אמרו שירה על הים: (יז) ה' ממקור ישראל ומנין שתינוק:

חסד דוד

מיטמאת תוך מן הקטן וממי שאינו איש זו בכא בפ"ע ומשם ואילך ענין באנפי נפשיה ואינו נקשר עם מה שלמעלה כלל. וכך רישא עם הכל כו' קאי על מתני' דפרק ארוסה דקתני ע"י כל עריות מקנין חוץ מקטן ושאינו איש. והסיפא קאי על מתני' דס"פ הנ"ל ואלו שב"ד מקנין להן מי שנתחרש בעלה וכו': דרש ר"ע וכל כלי חרש וגו' אמר ר' יהושע כך היה דורש יהודה בן פטירי ומדותם מחוץ וגו' בגמ' איתא גם הדרש הזה בשם ר"ע והכא נראה דקמ"ל דר"ע לאו אליבא דנפשיה אמר אלא אליבא דבן פטירי ואע"ג דסבר תחומין מדאורייתא היינו דוקא שנים עשר מיל אבל אלפים אמה מודה דאינו אלא דרבנן וקרא דהכא מוקי כר"א בן ריה"ג ובהכי מתיישב מה שהקשה התוי"ט במשנה הנזכרת ע"ש:

פרק ו דרש ר"ע בשעה שעלה ישראל כו' בגמ' (דף ל) יש כמה שינויים ע"ש ובמילתי' דר"א בריה"ג גרסי' בגמ' כקטן שמקרא את ההלל אכן תנא תוספתא לא רצה להשוות את משה לקטן לכך קאמר כקטן שקורא בבית הספר קמי' רבי' ללמוד שהרב אומר הפסוק והקטנים עונין אחריו כל הפסוק כצורתו ומדמה משה לסופר וישראל לקטנים ובסוף דבריו חסר וכצ"ל משה אמר ה' איש מלחמה וישראל אמרו ה' איש מלחמה והך לישנא אחרינא שכתוב כאן שיבוש הוא ולא מתוקמא כלל. ובדברי ר"נ יש לדקדק דאמר משה אמר אז ישיר משה וישראל אומרים אשירה כו' הלא אז ישיר אין זה תחלת השירה אלא משה כתב כך בספר התורה כמספר הענין שכשעלו מן הים אז ישיר וכן נראה מאידך תנאי דתחלת השירה הוא מן אשירה לה'. ונראה דר"נ סובר כי גם אשירה לה' איננו

מצפה שמואל (א) סנהדרין סט ירושלמי גיטין פ"ח הלכה ח: (ב) עי' דף לא: ירושלמי פ"ז הלכה ג: (ג) גיטין צ. ירושלמי פ"א הלכה ז ע"ש ועי' ירושלמי קדושין פ"ד הלכה ד: (ד) אדר"נ פ"ג מימרא דר"ע: (ה) נדרים צ: (ו) פסחים יח: (ז) עירובין נו ירושלמי סוטה פ"ה הלכה ו: (א) ירושלמי פ"ג הלכה ה: (ב) לא.: (ג) ירושלמי פ"ה הלכה ד: (ד) דף ל: ירושלמי פ"ה הלכה ד: (ה) שם ירושלמי שם: (ו) עי' ילקוט תהלים ח:

מנחת בכורים

בשעת סתירה ובא אח"כ: חבוש. ויצא אח"כ: ישקנה. דלא בעינן וקינא והביא מי שקינא הוא שיביא אלא הב"ד מקנין והבעל מביא: המסוללת גרסינן כנוסחת הגר"א: ד והערה בה. איכא מאן דאמר הכנסת עטרה ואיכא מ"ד נשיקה בפי הבא על יבמתו (נח ב') והערה כגמר ביאה כדילפינן מקראי ואינה חייבת מיתה לכ"ע כגון שלא התרו בה וכי פליגי לענין פסול תרומה וכהונה אי משוי זונה בביאתו ומיירי בקטן בן ח' דלב"ש ילפינן מדורות הראשונים שהולידו בן ח' ולכן הוה ביאתו ביאה ולב"ה לא ילפינן אבל בן ט' לכ"ע ביאתו ביאה ובפחות מח' לכ"ע אין ביאתו ביאה (סנהדרין ס"ט ב'): עד אומר. בעד טומאה עד א' נאמן דכתיב ועד אין בה וכל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט הכתוב אחד וא"כ הכוונה ועד אין בה תרי אלא חד והיא לא נתפשה אסורה ונאמן בה עד אחד כיון דקינא לה ונסתרה הרי רגלים לדבר ובזה לכ"ע אינה שותה כיון דאיכא עד טומאה אבל באיכא עד א' שאומר לא נטמאת כלומר לא ראיתי שנטמאת הו"ל כליכא כאן עד כלל ושותה ומיירי דבאו בבת אחת אבל כי בא העד האומר נטמאת תחלה הוה ליה כשנים ושוב אינו נאמן האחר להכחישו דכ"מ שהאמינה תורה אחד הוה כשנים ואין ע"א האומר שלא נטמאה במקום שנים כלום: ר"י אומר. פליג על מה דאמרינן דעד א' נאמן בה ומשמע אף להפסידה מכתובתה ע"ז אמר דאינו נאמן עד טומאה רק לאסרה על בעלה אבל בממון להפסידה מכתובתה אינו נאמן וכן פליגי בזה ר"ט ור"ע בירושלמי (פ"ו הל"ב): ה"ג עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת ול"ג אלא כלומר לא ראינו שנטמאת דאילו אמרי בבירור שלא נטמאת אינה שותה וטהורה: בטל יחיד במיעוטו. וברישא שותה ובסיפא אינה שותה. וקשה דיוקין אהדדי דברישא אמר שנים אומרים לא נטמאת הא יחיד כנגד יחיד אינה שותה וטמאה ממילא ובסיפא אמר שנים אומרים נטמאת ואחד אומר לא נטמאת בטל יחיד וטמאה משמע הא יחיד נגד יחיד שותה וטהורה ותריצנא לה בגמרא דמיירי בפסולי עדות וברישא אמר דאזלינן בתר פסולי עדות לחומרא שתשתה ובסיפא אמר דהולכין אחר רוב דעות בפסולין כגון אשה לקולא שלא תשתה וטמאה דה"א דהיכא דשנים אומרים נטמאת לא אזלינן בתר רוב דעות להקל שלא תשתה אלא שותה קמ"ל דלא אמרינן הכי אלא בסיפא נמי אזלינן בתר רוב דעות ולא תשתה להקל מעליה: ה זה חלק רע. אם נוהג כן בנשים מנהג רע הוא שהוא מקפיד שלא תדבר עם שום אדם מסתמא נתן עיניו לגרשה: ואינו שותהו. להכום מקפיד הוא על דבר מועט: זה פפוס. שנעל דלת בפני אשתו אף שלא ראה שום פריצות עליה והחילוק הוא בבבא דרישא עובר ע"ג כוסו וזה א"א אבל בבבא דפפוס שוכן ע"ג כוסו והוא דבר מועט: ויצאה מביתו והיתה והלכה לאיש אחר. הכתוב קראו אחר שאין בן זוגו של ראשון שאינו שוה לראשון ואינו נדיק כמותו: מוציאה מת"י. שנאמר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות. אם לאו. אם לא גרשה מת הוא מעונש שלקח את הרשעה שהרי הראשון הוציאה כי מצא בה ערות דבר: שאשה זו. הפרוצה: לסוף שקוברתו. מדה כנגד מדה שימות הוא בחייה: לסוף שקוברה. שתמות בחייו: ו מפני שהוא בוש מאחיה. שאינו רוצה להעיז נגדם ועושה כן למענם אבל אינה נוח לו לכן מת בחייה וכן להיפך רק יהיה כונתם לש"ש ואז יתאחד השלום ביניהם ויבלו שנותיהם בטוב: בל תקום. שנוקם ממנה כשאינה עושה לו כרצונו כיון שאין האהבה קשורה בנפשו ונוטר שנאה ובפיו נראה כאוהב ואינו כן והרי עובר גם על לא תשנא וכן עובר על ואהבת לרעך כמוך: וחי אחיך. שאינו נותן לה מזון כראוי ואחרי אשר היא מוטלת עליו אין בני אדם מרחמין עליה כמבואר (בגיטין י"ב א) וע"י כן עובר על וחי אחיך: פ"ו. שאינו בועל אותם מחמת שנאה: ז השמים. שאינו מתנהג עמה כדרך אישות במשנה ראשונה אמרו שנאמנת ויתן כתובה ובמשנה אחרונה אמרו דיעשו דרך בקשה שיפייס הבעל אותה ויתנהג עמה מאז כדרך אישות וע"ז אמר שכן אמרה שרה לאברהם השמים ביני לבינך לפי שפירש ממנה כשנשא את הגר ואמרה ישפוט ה' ביני ובינך והיינו השמים ביני לבינך ושמע אברהם לקולה דאמר לה הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך: אלא כך אמרה לו. לפי הענין נראה דחסר כאן דברי תנא א' דפליג על מה דאמר מקודם דענין ויכוחם היה מחמת טענת השמים ביני לבינך אלא כך אמרה שרה לאברהם גרש כלומר למידין פעם ראשון מפעם שני מה פעם שני היה על אודות הגר שלא הוכשרו מעשיה בעיני שרה גם פעם ראשונה כן הוא ולזה דרש פעם שניה דאמרה גרש האמה היינו משום עבודת כוכבים: במסין. במות: נטרדנוה. נגרשוה מתוך בתינו ומה הבריות אומרים עלינו: שנאמר כל. בפעם שניה כשנתגרשה הגר עם ישמעאל כמבואר בפרשה ויצא אמר הקב"ה כל אשר תאמר אליך שרה כל מיותר אלא ללמד גם על פעם ראשון שהסכים למעשה שרה שעינתה את הגר ותברח מפניה ומה שניה הסכים לה לפי שלא הוכשרו מעשה הגר אף כן בפעם ראשון על אודות הגר היה ויכוחם לפי שלא הוכשרו מעשה הגר בעיניה: ח דרש ר"ע. מייתי לה במשנה דדרש בו ביום שנעשה ראב"ע נשיא ואיידי דדרשה דנטמאה נטמאה נאמר בו ביום מייתי לה לכולהו דרשות דבו ביום: וכל כלי חרש. אשר יפול מהם אל תוכו יטמא. ומיירי בכלי חרש שנטמא מאויר מחמת שרץ דשרץ הוה אב ועשה לתנור ראשון והככר שני ונאמר יטמא שמטמא אחר והרי שני עושה שלישי בחולין מה"ת ואנן לא קי"ל הכי אלא אין שני עושה שלישי בחולין כמבואר בסוגיא בגמרא בסדר הטומאות דבתרומה עושה שלישי ובקודש רביעי: ומדותם. בערי הלוים נאמר ומדותם מחוץ לעיר אלפים וכתוב אחד אומר אלף וסתרי אהדדי ודרש ר"ע דאלפים תחום שבת מה"ת דתחומין דאורייתא: אלף אמה מגרש. לצורך העיר: רביע מגרש. הא כיצד בעיר שעגולה אלפים על אלפים ואלף אמה סביב מגרש והעיר הוה ב' אלף על ב' אלף בעיגול לבד המגרש ואם היה רבוע הוה ד' אלפים ומרובע יתר על העיגול רביע נמצא בעיגול הוה שלשה אלף וקי"ל לענין תחום שבת דחשבינן רבוע ומרבעינן את העיר אף שהיא עגולה א"כ הוה העיר ד' אלף אמה ב' אלף על ב' אלף ואלפים אמה לכל צד הוה ד' אלפים לכל צד בריבוע הרי ששה עשר אלף זולת העיר וגם צריכין למלאות הקרנות ב' אלף על ב' אלף לכל צד הרי ד' קרנות ששה עשר אלף בין הכל ל"ב אלף וגם העיר אחרי הרבוע הוה ד' אלף הוה ששה ושלשים אלף אמה והמגרש הרי לא נתנו אלא בעיגול והעיר ומגרשיה הוה ד' אלפים על ד' אלפים עגולין ואילו היו מרובעין הוה ששה עשר אלף עכשיו לא הוה אלא י"ב אלף דמרובע יתר על העיגול רביע לא ג' אלף לעיר תמצא המגרש ט' אלף אמה וכבר חשבנו בין הכל ל"ו אלף נמצא המגרש רביע מן הכל ועוד מוקמינן בגמרא במתא דלא הוה רק אלף על אלף נמצא התחומין ב' אלפים אורך ורוחב אלף בכל צד והוה שמונת אלפים ולקרנות ששה עשר אלף הרי כ"ד אלף זולת העיר ואם היה העיר מרובע הוה המגרש ח' אלף סביב ד' כנגד העיר וד' לקרנות למלאות אלף על אלף עכשיו שהעיר עגולה הוה ששה אלף להקיף העגול כדלעיל דמרובע יתר על העגול רביע נמצא המגרש ששה אלף והתחומין חשבינן מרובעים והוה כ"ד אלף הרי המגרש רביע מן התחומין אף שלא נוסף העיר על התחומין כלל:

פרק ו א ר"י אומר. קאי על מה דמבואר במשנה דבו ביום דרש ר"א בן הורקנוס שלא עבד איוב אלא מאהבה ומייתי לן כאן עוד דרשא מקרא שאמר איוב חי אל ונשבע בה' ומסתמא אהבו: גם הוא לי לישועה. עדיין מצפה אני לישועתו א"כ מאהבה עשה: רבי אומר. הגר"א גרס ר' מאיר אומר וכן הוא בגמרא: ירא אלהים באברהם. עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה: מאהבה. שנאמר זרע אברהם אוהבי (ירושלמי פ"ג הל' ה): התרעומות. שנתרעם על הקב"ה: מפני המורא. כלומר מפני היסורין שעליו: ב כגדול. מבואר במשנה בסוכה דאם היה גדול מקרא אומר אחריו על כל דבר ודבר הללויה וקטן מקרא עונין כל דבר ודבר שהוא אומר כמבואר שם ל"ח ובזה פליגי כאן לר"ע ענו ראשי פרקים והיינו אשירה לה' והיינו דכתיב ויאמרו לאמר אמילתא קמייתא שאמרו אשירה לה' ור"א ס"ל כמו קטן בבית מלמדו דעונין אחריו על כל דבר ודבר ולאמר היינו על כל דבר ודבר ור"נ סובר כאדם שקורא שמע וא' מתחיל וכולן אומרין ביחד כן נמי כאן משה התחיל ואח"כ אמרו סוף פסוק כולן יחד וכיונו ברוח הקדש לאמר דבר א' ולאמר היינו שאמר משה ברישא והדר ויאמרו כולם סוף פסוק כדמפרש אח"כ והגר"א גרס בדברי ר"נ כסופר הפורים שמע בבה"כ וכן הוא בגמרא: כיון שראו את השכינה. שנאמר זה אלי משמע שהראהו באצבע וראו את השכינה וה"ג בגמרא שנאמר מפי עוללים ויונקים אבל בירושלמי ל"ג לה: ברכו אלהים ממקור ישראל. והיינו מבטן אמם שהרם אמם נעשה להם כאספקלריא המאירה ול"ג בדברי ר"מ שנאמר מפי עוללים בגמרא רק בדברי ר"י הגלילי: הציצו. מאותה שעה שאמרו ישראל שירה ראו מלאכי השרת את הדבר הזה: קשרו קטיגור. מפרש מה ראו לפי שקשרו קטיגור בשעה שנברא אדם הראשון: מפי

ותחסרהו מעט מאלהים וגו' [תמשילהו במעשה ידיך צונה ואלפים וגו' צפור שמים וגו'] באותה שעה אמר [להם] הקב"ה למלאכי השרת בואו וראו שירה שבני אומרים לפני אף הן כיון שראו (י) אמרו (יח) שירה מה שירה אמרו (תהלים ח) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (יט) מפי עוללים ויונקים וגו' ה' אדונינו (כ) ר' שמעון בן (ח) מנסיא אומר לא נאמרה פרשה זו אלא על יצחק בן אברהם לענין עקידה: ג אמר ר"ש בן יוחאי ארבעה דברים היה ר"ע דורש (*ז) ודברי נראין מדבריו דרש ר"ע (בראשית כא) ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק (ח) אין צחוק האמור כאן אלא עבודת כוכבים שנא' (שמות לב) וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל (כא) בונה במסין וצד חגבים ומעלה ומקטיר (כב) לעבודת כוכבים ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אין צחוק האמור כאן אלא גילוי עריות שנא' (בראשית לט) בא אלי העבד וגו' לצחק בי מלמד שהיתה (כג) [אמנו שרה] רואה את ישמעאל מכבש את (כד) [הגנות] ומענה את הנשים (כה) ר' ישמעאל אומר אין לשון צחוק אלא שפיכות דמים שנא' (ש"ב ב) ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו [וגו'] ויקומו ויעברו במספר [וגו'] ויחזיקו איש בראש רעהו וחרבו בצד רעהו ויפלו יחדיו מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל נוטל קשת וחצים ומורק כלפי יצחק שנא' (משלי כו) כמתלהלה היורה זקים וגו' כן איש רמה (כו) [וגו'] ואני אומר חס ושלום שיהיה בביתו של [אותו] צדיק הוא כך. אפשר (ט) [למי] שנא' עליו (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה (כז) וגו' יהא בביתו עבודת כוכבים (כח) [וגילוי] עריות ושפיכות דמים אלא אין צחוק האמור כאן אלא לענין ירושה שכשנולד אבינו יצחק לאברהם אבינו היו הכל שמחין ואומרין נולד בן לאברהם [נולד בן לאברהם] נוטל את העולם ונוטל שני חלקים והיה ישמעאל מצחק [בדעתו] ואומר (י) אל תהי שוטים [אל תהי שוטים] אני בכור ואני נוטל שני חלקים שמתשובת הדבר אתה למד [שנאמר] (סס כא) כי לא יירש בן האמה וגו' ורואה אני את דברי מדברי ר"ע: ד (כ) דרש ר"ע (במדבר יא) הצאן ובקר ישחט להם [ומצא להם] וכי מספיק להם [אם] את כל דגי הים (כח) [וגו'] וכי הוא מספיק להם כגון שנא' (ויקרא יב) ואם לא תמצא ידה די שה וכי איזה קשה זו או (במדבר כ) שמעו נא המורים הוי אומר זו קשה (כט) [יתר] משמעו נא המורים אלא שמחלל שם שמים בסתר מחסכין עליו בגלוי (י) נפרעין ממנו (ל) [זה] שבסתר חיסך עליו (י) המקום רשב"א אומר אף (לא) [זו] שבסתר לא חיסך עליו המקום שנא' (במדבר יא) עתה תראה היקרך דברי אם לא ואני אומר ח"ו שתעלה על דעתו של צדיק (י) זה שיאמר אין המקום מספיק (לב) לנו ולבהמתינו אפשר למי שנאמר בו (סס יב) לא כן עבדי משה וגו' תעלה על דעתו שיאמר אין המקום מספיק לנו ולבהמתינו והלא כשהיו ישראל במצרים [נילום] נהר (לג) [מספיק להם דגים ולמצרים בהמת מצרים מספקת] להם ולמצרים אלא לענין שנא' (סס יא) לא יום אחד תאכלון וגו' עד חדש ימים אמר משה לפני הקב"ה [רבש"ע] כך הגון להם שתתן להם ותמיתם אומרים לאדם טול ככר ורד לשאול אומרים לחמור טול כור שעורין ונחתוך את ראשך (לד) [יהיו] אומרים עלי (לה) [ולך אין (ח) בשרם] מוצאת אמר לו וכי הגון להם שיאמרו אין המקום מספיק לנו ולבהמתינו אלא יאבד הן ואלף כיוצא בהן ואל תהא ידי קצרה לפני אפילו שעה אחת שנאמר (ט) (סס) ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר וגו' ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על (י) (לו) [תיפלתם] אם תתן להם בשר [בהמה] גסה יאמרו בשר בהמה דקה בקשנו תתן (לז) בשר בהמה דקה יאמרו בשר חיה ועוף אנו מבקשים אם תתן (לח) בשר חיה ועופות יאמרו בשר דגים וחגבים אנו מבקשים שנאמר (סס) הצאן ובקר ישחט להם (כ) השיבתו רוח הקדש (סס) עתה תראה היקרך דברי אם לא ורואה אני את דברי מדברי ר"ע:

ה (י) דרש ר"ע הרי הוא אומר (יחזקאל לג) בן אדם יושבי החרבות האלה וגו' והלא דברים ק"ו ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ אנו שעובדין אלוהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ: ו (ל) ר' נחמיה אומר ומה אברהם שלא היה לו אלא בן אחד והקריבו ירש את הארץ אנו (לט) [שבנינו ובנותינו מקריבין] לעבודת כוכבים אינו דין שנירש את הארץ (מ) ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר ומה אברהם שלא היה לו במי לתלות ירש את הארץ אנו שיש לנו במי לתלות אינו דין שנירש את הארץ [ואני אומר ומה אברהם שלא נצטוה אלא מצוה יחידית ירש את הארץ אנו שנצטווינו על כל מצות אינו דין שנירש את הארץ] (נ) תדע שכן תשמע מתשובה שהנביא משיבן אתה למד שנא' (סס) כה אמר ה' על הדם תאכלו (ס) וגו' [עמדתם] על חרבכם וגו' (מ) [על הדם תאכלו] (ואת הארץ) זה אבר מן החי ועיניכם תשאו אל גלוליכם זו עבודת כוכבים ודם תשפכו זו שפיכות דמים עמדתם על חרבכם זו עינוי (מא) [דין] וגזל עשיתן תועבה זו משכב זכור ואיש את אשת רעהו טמאתם [זו] גילוי ערוה והלא דברים ק"ו ומה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח לא עשיתן לפני ואתם אומרים נירש את הארץ ורואה אני את דברי מדברי ר' עקיבא: ז (כ) דרש ר"ע הרי הוא אומר (זכריה ח) כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו' צום הרביעי (מב) [זה י"ז בתמוז] שבו הובקעה העיר (מג) ולמה נקרא שמו רביעי שהוא רביעי לחדשים צום החמישי (מד) [זו] ט' באב יום שנשרף בו (מה) [בה"מ] ולמה נקרא שמו חמישי שהוא [חדש] חמישי (מו) צום השביעי זה שלשה בתשרי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם [שהרגו ישמעאל בן נתניה ללמדך שקשה מיתתן של צדיקים לפני המקום כחורבן בה"מ] ולמה נקרא שמו שביעי שהוא [בחדש] שביעי (מז) צום העשירי זה עשרה בטבת [יום] שבו סמך מלך בבל את ידו על ירושלים שנאמר (יחזקאל כד) ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי וגו' בן אדם כתב לך (מח) [וגו' ואני אומר] צום העשירי זה חמשה בטבת (ע) שבו (מט) באתה שמועה לבני גולה שנאמר (סס לג) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמישי לחדש לגלותינו בא אלי הפליט (נ) [וגו' שמעו] ועשו יום שמועה כיום שרפה (נא) [והלא זה ראוי לכתב ראשונה למה נכתב באחרונה להסדיר חדשים כסדרן ורואה אני את דברי מדברי ר"ע שר"ע אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון ואני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון]:

פרק ז א (א) שבועות העדות והדיינים (א) [נאמרה] בכל לשון (פ) (ב) [ששומעים] ואמרו לו אמן הרי אלו חייבין. שבועת הדיינין (ג) [באיזה צד] הרי מי שנתחייב שבועה לחבירו אומרין לו (צ) הוי (ב) יודע שכל העולם כולו נזדעזע (ד) (ק) [ביום שנאמר] (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך (ה) [וגו' כל] עבירות שבתורה כתוב בהן ונקה (ו) [וזו כתוב בה] לא ינקה (ז) [כל] עבירות שבתורה נפרעין ממנו וזו ממנו (ח) [ומכל העולם ויהא עון העולם כולו תלוי בו שנאמר (הושע ד) אלה וכחש וגו' על כן תאבל הארץ כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וזו ממנו ומקרוביו] שנאמר (קהלת ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין (ר) בשרו אלא קרובו שנאמר (ישעיה נח) ומבשרך אל תתעלם (ט) [כל] עבירות שבתורה (י) תולין לו לשנים ושלשה דורות וזו (יא) לאלתר שנאמר (זכריה ה) הוצאתיה נאם ה' צבאות (יב) הוצאתיה מיד ובאה אל בית הגנב זה (יג) [משביע לשקר ויודע שאין לו בידו] וגונב דעת הבריות ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו [כל עבירות שבתורה בממונו זה בממונו ובגופו שנאמר] (סס) ולנה בתוך ביתו (יד) (ז) בא וראה דברים שאין האש (טו) [אוכלתן] שבועת שקר (טז) [מכלה] אותן: ב אם (ד) אמר איני נשבע פוטרין אותו (יז) ואם אמר (יח) [נשבע אני] אומרים זה לזה (במדבר טז) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים

נוסחאות כ"י

א) אלעזר. ב) את בניו ואת ביתו אחריו יהא בנו עובד עבודת כוכבים ומגלה כו'. ג) אני בכור כי ד) הרי הוא אומר. ה) אין מחסכין לו. ו) הכתוב וכאן שבגלוי לא חסך עליו הכתוב. ז) ההוא כן מי שכתוב בו לא כו'. ח) בשורה. ט) עתה תראה היקרך דברי אם לא. י) התפל סופו לדון אחריך אם כו'. כ) אם את כל דגי הים. הה"א ב"א כו'. ל) ר"א בנו של ריה"ג אומר ומה כו'. מ) ר' נחמיה אומר. נ) מתשובה שיחזקאל מושיבן. ס) זה אבר כו'. ע) אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגולה על השמועה יום שבאתה כו'. פ) השביע עליהן חמשה פעמים בכל לשון. צ) ב"ד. ק) בשעה שנאמר בה. ר) בשרך אלא קרובים.

הגהות הגר"א

(יח) גם כן: (יט) וגו': (כ) וגו': (כא) שהיה: (כב) קטרת: (כג) שרה אמנו: (כד) האמות: (כה) את רעהו: (כו) מי: (כז) גלוי: (כח) יאסף: (כט) יותר: (ל) וזה: (לא) זה: (לב) לתת: (לג) נילוס מספיק דגים להם ולמצרים ומספיק בהמות: (לד) יהא: (לה) ועליך אין בשר מוצאת: (לו) תפלתם: (לז) להם: (לח) להם: (לט) שמקריבין בנינו: (מ) והארץ תירשו על הדם תאכלו זה: (מא) הדין: (מב) זה תשעה בתמוז: (מג) שנאמר ביום הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר: (מד) זה: (מה) בית אלהינו: (מו) לחדשים: (מז) ומי הרגו ישמעאל בן נתניה שקשה מיתתן של צדיקים לפני המקום כחורבן בהמ"ק: (מח) את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים ולמה נקרא שמו העשירי עשירי לחדשים ולמה נכתב כאן והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון אלא לסדר החדשים כתקנן ואני איני אומר כן אלא: (מט) באה השמועה לגולה שהוכתה העיר: (נ) מירושלים לאמר הוכתה העיר: (נא) ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות: (א) הנאמר: (ב) שהן שומעים: (ג) כיצד: (ד) כשאמר הקב"ה בסיני: (ה) לשוא וכל: (ו) וכאן נאמר: (ז) וכל: (ח) וממשפחתו: (ט) וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וזו נפרעין ממנו ומכל העולם ויהא עון העולם כולו תלוי בו שנאמר אלה וכחש וגו' וכתיב מפני אלה אבלה הארץ על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושבי בה וכל: (י) אם יש לו זכות תולין לו: (יא) נפרעים ממנו: (יב) ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו: (יג) הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו ופוענו ומשביעו: (יד) וכלתו ואת עציו ואת אבניו: (טו) והמים מכלה אותן: (טז) מכלה אותו כל עבירות שבתורה בממונו וזה בממונו ובגופו שנאמר וכלתו ואת עציו וגו': (יז) מיד: (יח) הריני נשבע העומדים שם:

חסדי דוד

תחלת השירה אלא תחלתה היא עזי וזמרת יה אמנם הפסוק הראשון אז ישיר וגו' הוא כמו ברכת הזימון שאומרים קודם ברהמ"ז וכן בתפלה שאומר הש"ץ ברכו את ה' המבורך והקהל עונין אחריו ברוך ה' וכו' ואח"כ מתחילין לברך וכן כאן התחיל משה בהזמנה ואמר אז ישיר ופי' שהוא אומר לעם ישראל שהוא ישיר לעתיד כי צריכין אנחנו להזמין עצמינו לשירה זו והקהל ענו אחריו אשירה לה' וגו' כי כן נעשה ואח"ז התחיל משה כמו הש"ץ האומר בקול רם וכלם עונין אחריו תחלת הפסוק בלחש וסוף הפסוק בקול רם. ובדברי ריה"ג ז"ל עולל מוטל בין ברכי אמו ותנוק יונק משדי אמו כיון שראו וכו' ואמרו זה אלי ואנוהו שנאמר מפי עוללים ויונקים וכו' רמ"א מנין וכו' שנאמר במקהלות ברכו אלהים והשאר נמחק וכ"ה בגמ' שם: דרש ר"ע הרי הוא אומר בן אדם יושבי החרבות האלה וגו' מקרא הוא (ביחזקאל לג) והנה מהרי"א ז"ל כתב דנבואה זו לא נאמרה על יהודה קודם החורבן אלא על אותם שנשארו בארץ אחר החורבן ע"ש וכ"מ לישנא דקרא יושבי החרבות. ולזה בראותם כי גברה יד אויביהם העובדים לאלילים רבים הוסיפו פשע על חטאתם והסכימו לעבוד אלהות הרבה. ור"נ דורש כי על זביחת בן אחד אמרו ור"א בריה"ג דורש אחד על זה שלא היה לו לאברהם זכות אבות ורשב"י דורש אחד שלא נצטוה אלא מצוה יחידית וזו מצות מילה ואע"ג שאמר את כל התורה כלה מ"מ לא נצטוה אלא עליה בלבד. והנה במה שמונה שבע מצות בני נח חסרה חדא וזו ברכת השם ואפשר דכללה בכלל ועיניכם תשאו אל גלוליכם:

פרק ז שבועת העדות כו' כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וזו ממנו ומכל העולם כו'. בגמ' הגי' ברישא

מצפה שמואל

(ז) ילקוט בשלח רמז רמ"ב: (*ז) [עי' ר"ה י"ח:] (ח) מד"ר וירא ילקוט שם: (ט) ספרי בהעלותך פ' נה עי' ילקוט שם: (י) ילקוט יחזקאל לג ועי' ילקוט פ' וירא ופירוש הז"ר שם: (כ) ר"ה יח.: (א) דף לג.: (ב) שבועות לט: (ג) שם וירושלמי שבועות פ"ו הלכה ה: (ד) שם ושם:

מנחת בכורים

מפי עוללים ויונקים. כיון שמפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואמרו שירה גם מלאכי השרת אמרו ה' אדונינו וגו': לענין עקידה. שאמרו מלאכי השרת בשעה שברא אדם הראשון מה אנוש וכשנתנסה אברהם בט' נסיונות אמר הקב"ה אילו שמעתי לכם כשאמרתם מה אנוש לא היה אברהם שמהדרני בעולם אמרה מדת הדין לפני הקב"ה כל הנסיונות שנסיתו בממונו כלום נסיתו בגופו אמר לו קח נא את בנך וכיון שראו שקיים דבר זה אמרו מלה"ש שירה ה' אדונינו והיינו מפי עוללים ויונקים יסדת עוז זה יצחק ועי"כ אמרו מלה"ש ה' אדונינו (ילקוט פ' עקידה בקיצור): ג העבד העברי. אשר הבאת לנו לצחק בי: מכבש את הגנות. לפי שדרך לענות בגנות לכן אמר לשון זה והגר"א גרס מכבש את האמות והיינו שפחות דרך כיבוש שייך בשפחה כמו ביאה באשה כמבואר ביבמות ספ"ו: כן איש רמה. וסיפא דקרא הלא מצחק אני שהיה ישמעאל עושה כמצחק ומתכוין להרגו: אתה למד. שבענין ירושה היה ויכוחם: מדברי ר"ע. הרי דבר אחד: ד מספיק להם. זה שנאמר ומצא הוא לשון הספקה כמו ואם לא תמצא ידה די שה והיינו שאין ידה מספקת לקנות שה וכן נמי כאן שלא יספיק להם: וכי איזה עון קשה. עון זה שאמר ומצא להם אשר נראה ח"ו כביכול שאינו יכול להספיק כל צרכי ישראל או עון שאמר משה בבאר בפ' חוקת שמעו נא המורים הלא עון זה גדול והלא נענש על שמעו נא המורים ולא נענש על עון זה: אלא שהמחלל שם שמים בסתר מחסכין עליו. לשון לא חסכת את בנך כלומר שמונעין העונש ממנו א"נ לשון חס שחס עליו (זבחים ו:): בגלוי. ואם עבר בגלוי נפרעין ממנו ולכן על מה שאמר אם את כל דגי הים וכו' לא נענש ותיסך עליו המקום שלא ענשו על ככה: עתה תראה. ולא במלחמת המלכים ורמז לו שלא יכנס לארץ ישראל: ואני אומר. ורשב"י קאמר ליה: עד חודש ימים. והיה לכם לזרא יען כי מאסתם: אין בשרם מוצאת. ה"ג ולך אין בשורה מוצאת ומקרא הוא (בשמואל ב י"ח) והכונה שאין זו בשורה טובה לבשר להם: הצאן ובקר ישחט להם. שיאמרו אין אנו רוצין בזה: עתה תראה. כלומר אתן להם בשר אשר לא יתאוו לבשר אחר: את דברי. שאמר לעיל דמשה רבינו אמר וכי אומרים לחמור אכול שעורים וכו' כדאמר לעיל הרי שני דברים: ה יושבי החרבות. על אדמת ישראל אומרים לאמר אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים לנו נתנה הארץ למורשה ומפרש ר"ע דהק"ו הוא שלא עבד אלא אלוה אחד והיינו אחד היה שלא עבד אלא את אחד: ו ר' נחמיה אומר. ולפ"ז האחד קאי על הבן שלא הקריב אלא בן אחד: במי לתלות. שהרי עבד לה' לבד וזרקו דברים כלפי מעלה כביכול שאינו מושיע וכ"מ בין דרשת ר"ע לדר"א דלר"ע האחד קאי על הנעבד ולדידיה הכוונה שלא היה לו מי להושיע והאחד היינו אברהם: על הדם תאכלו. ועיניכם תשאו אל גלוליכם ודם תשפוכו והארץ תירשו: עמדתם על חרבכם. עשיתן תועבה ואיש את רעהו טמאתם והארץ תירשו הרי דהוכיחן הנביא על העבירות מזה נראה כי אמרו לירש מזכות המצות ואמר הנביא לא כן הוא. וה"ג עמדתם על חרבכם וגו' והארץ תירשו על הדם תאכלו זו אבר מן החי וכן הגיה הגר"א: והארץ תירשו. הוא סיפא דקרא דעמדתם על חרבכם ומבואר לכאורה דהעבירות גורמות שלא יירשו והדר מפרש פירושא דקרא מה המעשים הרעים: על הדם. זה אבר מן החי דכתיב כי דמו בנפשו הוא לא תאכל הנפש עם הבשר: זו עינוי הדין וגזל. בעון עינוי הדין חרב בא כדילפינן בשבת (פ' ב"מ ל"ג) וכן גזל הוה כנוטל נפשו ממנו כמבואר בב"מ פ' המקבל וכאלו הורגו בחרב: משכב זכור. שנאמר בה תועבה בקרא ודרש לענין משכב זכור אף דבשאר עריות ג"כ נאמר תיעבה הייני משום דדרש הקרא לענין ז' מצות בני נח כמבואר לקמן: זו גילוי ערוה. א"א דב"נ מצווה והרי ז' מצות ב"נ והיינו אבר מן החי ודין וגזל ושפיכות דמים ומשכב זכור ואשת איש ואיך דב"נ מצווה על כל אלו מקרא (פ"ז דסנהדרין נז) הרי דבר ג': ז י"ז בתמוז והגר"א גרס תשעה בתמוז וכן הוא בגמרא: כחורבן. שקבעו לתענית והשוה הקב"ה כמו על חורבן שמנאם בכלל כל התעניות: במילתא דר"ע גרסינן והלא היה ראוי לכתוב בראשונה ולמה נכתב באחרונה להסדיר חדשים כתקונם וכן הגיה הגר"א בכה"ג וה"פ דחודש העשירי היה קודם מעשה דתמוז שהרי מתחלה סמך מלך בבל ואח"כ הובקעה בתמוז ונשרף באב ונהרג גדליה בתשרי: יום שמועה. לגלות יכניה שגלו לבבל אחד עשר שנה לפני החורבן: ראשון. שבפסוק אחרון לפורענות: ועל אחרון. שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחלה סמך ואח"כ הובקעה נמצא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת מלך בבל שהוא מאוחר במקרא ובגמרא מסיים בזה שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורענות וכן הגיה הגר"א וס"ל דר"ע לא הקפיד רק על סדר החדשים ולא הקפיד על סדר המעשיות אבל הוא הקפיד גם על סדר המעשיות דמעשה השמיעה מאוחר לכל והכל כסדרן הרי דבר הרביעי שנראין דבריו מדברי ר"ע (ר"ה י"ח):

פרק ז א שבועת העדות והדיינין נאמרים בכל לשון. שבועת העדות שנאמר ושמעה קול אלה בכל לשון שהוא שומעים: הרי אלו חייבין. בקרבן שבועות וכן בשבועת הדיינים הוה כמו פקדון וילפינן מג"ש מעדות מחטאת חטאת (דף לג) ובגמרא גרסינן שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה והיינו בכל לשון (שבועות לח ב' ול"ט): באיזה צד. כמו כיצד: ונקה לשבין. אבל שבועות שוא אף לשבים אינו מנקה אם לא ביסורין: על כן תאבל. על אלה לחוד דכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ: את פיך. היינו שבועת שקר והיינו דחלוק דין שבועה משאר עבירות דבשאר עבירות הוא כדיניה ורשעים דמשפחה היינו שיש בידם למחות בדין תמור וצדיקים דמשפחה שלא היה בידם למחות פטירי ורשעים דעלמא בדין הקל אבל צדיקי פטירי כ"ש מצדיקי משפחה ובשבועה רשעים דמשפחה כדינייהו רשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא ודהכא בדין קל והכי מסקינן (בשבועות לט ב'): תולין. אם יש לו זכות: משביע. התובע המשביע בתנם והגר"א הגיה בזה ע"פ הש"ס בשבועות: ב פוטרין אותו. שלא יחזור וע"כ ישלם מה שקבל: הרשעים. אף המשביע בכלל שנתן ממונו לתבוד וגורם לשבועת שוא וכן כתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם חלם על שניהם

האלה: ג (יט) [משביעין] אותו בשבועה האמורה בתורה שנאמר (בראשית כד) ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ (כ) אומרין לו הוי יודע שלא על (כא) [תנאי שבלבך] אנו משביעין אותך אלא על (כב) [תנאי שבלבנו] (ד) וכן מצינו כשהשביע (ה) [משה] את [בני] ישראל [בערבות מואב] אמר להם [לא על תנאי] (ו) שבלבבכם אני משביע אתכם אלא על תנאי ז) שבלבבנו שנאמר] (דברים כט) ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה (כג) [וגו'] אין לי אלא אתכם מנין לדורות הבאים אחריכם ז) ולגרים שנתוספו עליכם תלמוד לומר [ולא אתכם לבדכם אלא] (שם) ואת אשר איננו פה עמנו היום (כד) [אין] לי אלא מצות (כה) [שנצטוו ישראל על הר סיני מנין לרבות (ז) מקרא מגילה] ת"ל (אסתר ט) קימו וקבלו וגו' ולא יעבור (ט): ד ברכת הלל ושמע ותפלה (ח) נאמרין בכל לשון רבי אומר אני אומר שמע לא נאמר אלא בלשון הקדש שנאמר (דברים ו) והיו הדברים האלה וגו': ה ברכת כהנים אלו (ט) בשעה שהכהנים אומרים על מעלות האולם (ס) הכל כשרין לעלות במעלות האולם בין תמימים בין בעלי מומין בין במשמר שלו בין במשמר שאינו שלו חוץ ממי שיש בו מום בפניו בידיו וברגליו [שלא ישא את כפיו מפני (י) שהעם מסתכלין בו] וכשם שנשיאות כפים במקדש כך נשיאות כפים בגבולין: ו מעשה בר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר (בן)חסמא שבאו מיבנה ללוד והקבילו (כו) פני ר' יהושע י) בפקיעין (כ) אמר להם ר' יהושע מה חדוש היה בבית המדרש היום אמרו לו רבי תלמידך אנו ומימיך אנו שותין אמר להם אי אפשר (כז) [שלא יהא חדוש בבית המדרש] (ל) שבת של מי היתה אמרו לו של ר' אלעזר בן עזריה אמר להם (כח) [היכן] היתה הגדה (ל) אמרו לו (שם לא) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אמר להם מה דרש בה אמרו לו (לא) כך דרש בה אם אנשים באו ללמוד נשים באו לשמוע טפלין למה (לב) [הן באין] כדי ליתן שכר למביאיהן (לג) ועוד אחרת דרש (שם כו) את ה' האמרת היום וה' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל כשם שעשיתם אותי חטיבה אחת בעולם הזה אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם הבא: ז (קהלת יב) ועוד דרש דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים (לד) מה דרבן זה מכוין את הפרה להביא חיים לעולם ח) אף דברי תורה (לה) [אינן אלא חיים לעולם] שנאמר (משלי ג) עץ חיים היא (לו) אי מה דרבן זה מיטלטל יכול אף דברי תורה כן ת"ל (לז) [וכמסמרות נטועים (לח) או אינן חסירין ולא יתירין] ת"ל נטועים מה נטיעה פרה ורבה אף דברי תורה פרין ורבין בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שנכנסין ויושבין אסופות (לט) ואומרים על טמא טמא ועל טהור טהור י) על טמא במקומו ועל טהור במקומו שמא יאמר אדם בדעתו הואיל וב"ש מטמאין וב"ה מטהרין איש פלוני אוסר איש פלוני מתיר (לט) [למה] אני למד תורה מעתה (מ) [ת"ל דברים הדברים אלה הדברים כל הדברים נתנו מרועה אחד כלם אל אחד בראן פרנס אחד נתנן רבון כל המעשים ברוך הוא אמרן אף אתה עשה לבך חדרי חדרים והכנס בו כ) דברי ב"ש ודברי ב"ה דברי המטמאין ודברי המטהרין] אמר להן (ל) אין דור יתום שר' אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו: ח (ס) בימה של עץ היו עושין לו בעזרה (מא) [ויושב] עליה ר' אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנאמר (נחמיה ח) ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום וגו' ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לו לדבר וגו' ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם וגו' ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן וגו' ואומר

(דה"ב כג) ותרא והנה המלך עומד על עמודו במבוא והשרים והחצוצרות. (מב) אותו היום (מג) כהנים [עומדים] בגדרים ובפרצות והחצוצרות של זהב בידיהם (מד)(ע) [תוקעין]ומריעין ל) ותוקעין כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאין (מה) כהן [הוא] שכר גדול היה לאנשי ירושלים שמשכירין חצוצרות בדינר זהב (פ) בו ביום ראה ר' טרפון חיגר עומד מ) ומתריע בחצוצרות משם נ) אמרו חיגר תוקע במקדש (מו) [משם ר' נתן אמרו נתחייבו ישראל כליה שחנפו] לאגריפס המלך: ט קורא ס) מתחלה (דברים א) אלה הדברים עד שמע והיה אם שמוע תשמעו עשר תעשר וכי תכלה לעשר ע) רבי אומר לא היה צריך להתחיל מראש הספר אלא פ) שמע והיה אם שמוע [תשמעו] עשר תעשר וכי תכלה לעשר ופרשת המלך עד שגומר את כולה ודרשיות נדרשות בה וגו' עד סוף (שם כ) כי ה' אלהיכם ההולך עמכם זה (צ) השם שנתון בארון שנאמר (במדבר לא) וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פנחס צ) מגיד שפנחס משוח מלחמה וכלי הקדש זה הארון שנאמר (שם ד) ולא יבאו לראות כבלע וגו' וי"א אלו בגדי כהונה שנאמר (שמות כט) ובגדי הקדש וגו' ר' יהודה בן לקיש אומר (ק) שני ארונות היו אחד שיוצא עמהן למלחמה ואחד ששרוי עמהן במחנה זה שיוצא עמהן למלחמה היה בו ק) ס"ת שנאמר (במדבר י) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו' וזה ר) ששרוי [עמהן] במחנה זה שהיה בו שברי לוחות שנא' (שם יד) וארון ברית ה' ומשה לא משו מן המחנה: י (ר) פעמים ש) יוצא ומדבר עמהם א' בספר וא' במערכי המלחמה שבספר (מז) [מהו] אומר ת) ילך וישמע דברי כהן במערכי מלחמה מה הוא אומר (דברים כ) מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו נפל (מח) [ביתו] ובנאו ה"ז חוזר ר' יהודה אומר אם חדש בו דבר חוזר ואם לאו אין חוזר ר"א אומר אנשי שרון לא היו א) חוזרין לבתיהן (ש) מפני (מט) [שמחדשין] אותן פעם אחת בשבוע: יא (שם) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו ב) אחד הנוטע את הכרם ואחד חמשה אילני מאכל מחמשת המינין אפילו בחמש עיירות ה"ז חוזר ר' אליעזר בן יעקב אומר אין לי במשמע אלא כרם: יב (שם) ומי האיש אשר ארש אשה אחד (נ) [מארס] ואחד (נא) [מייבם] אפילו שומרת יבם לחמשה אחין ואפי' חמשה אחין ששמעו שמת אחיהם במלחמה כולן חוזרין ובאין (ת) אין לי אלא בנה ביתו ולא חנכו נטע כרם ולא חללו ארס אשה ולא לקחה ג) בנה בית וחנכו ולא שהה שנים עשר חדש נטע כרם והללו ולא שהה שנים עשר חדש ארס אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש מנין שאין זזין ממקומן ת"ל (שם כד) כי יקח איש אשה חדשה דבר זה בכלל היה ולמה יצא להקיש אליו מה זה מיוחד שארס אשה ולקחה ולא שהת ד) י"ב חדש שאין (נב) [זזין ממקומן] אף כולן כן: יג ה) [כי] (א) למדה תורה דרך ארץ (נג) [נתמנתה לאדם פרנס] יקח [לו] בית חזר (נד) [נתמנתה] לו יקח לו שדה חזר (נה) [נתמנתה] יקח לו אשה שנאמר (שם כ) מי האיש אשר בנה ומי האיש אשר נטע ומי האיש אשר ארש [אשה] וכן שלמה אמר בחכמתו (משלי כד) הכן בחוץ מלאכתך וגו' הכן בחוץ מלאכתך זה בית ועתדה בשדה זה שדה אחר ובנית ביתך זו אשה. ו) ד"א הכן בחוץ מלאכתך זו מקרא ועתדה בשדה לך (נו) [אלו] משנה אחר ובנית ביתך זה מדרש. ד"א הכן בחוץ מלאכתך (נז) [זה משנה] ועתדה בשדה לך זה מדרש אחר ובנית ביתך אלו הלכות. ד"א הכן בחוץ מלאכתך זה מדרש ועתדה בשדה לך אלו הלכות אחר ובנית ביתך אלו אגדות. ד"א הכן בחוץ מלאכתך אלו הלכות ועתדה בשדה לך אלו אגדות אחר ובנית

הגהות הגר"א

(יט) ומשביעין : (כ) וכשמשביעין אותו : (כא) דעתך : (כב) דעת המקום ודעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו : (כג) ואשר איננו פה : (כד) ואין : (כה) שקבלו מהר סיני מצות העתידין להתחדש כגון מקרא מגילה מנין : (כו) קימו מה שקבלו כבר : (כז) את : (כח) שיהא בית המדרש בלא חדוש : (כט) ובמה : (ל) היום א"ל בפרשת הקהל : (לא) רבי : (לב) באו : (לג) א"ל מרגליות טובה היתה בידכם ובקשתם לאבד ממני : (לד) בעלי אסופות נתנו מרועה אחד למה נמשלו ד"ת לדרבן מה דרבן זה מכוין את הפרה לתלמיה : (לה) מכוין את לומדיהן להביאם מדרכי מיתה לדרכי חיים : (לו) וגו' : (לז) מסמרות אי מה מסמר זה חסר ולא יתיר אף ד"ת כן : (לח) אסופות ועוסקין בתורה : (לט) היאך : (מ) ת"ל כלם נתנו מרועה אחד אל אחד בראן פרנס אחד כתבן אדון כל המעשים ב"ה שנאמר וידבר אלהים את כל הדברים האלה דברים הדברים אלה הדברים כל הדברים כלם נתנו מרועה אחד אף אתה עשה אזניך כאפרכסת ועשה לבך חדרי חדרים לכנוס בו דברי ב"ש ודברי ב"ה וקנה לך לב לשמוע את דברי מטמאין ואת דברי מטהרין את דברי אוסרין ואת דברי מתירין את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין : (מא) והוא יושב : (מב) על המלך וגו' : (מג) עמדו : (מד) ותוקעין : (מה) הוא : (מו) משום ר"ג אומר באותה שעה נתחייבו ישראל כליה שהחניפו לו : (מז) מה הוא : (מח) בית : (מט) שהיו מחדשים : (נ) המארס : (נא) המייבם : (נב) זז ממקומו : (נג) נזדמנה לאדם פרנסה : (נד) נזדמנה פרנסה : (נה) נזדמנה : (נו) זו : (נז) זו מקרא ומשנה :

נוסחאות כ"י

א) הקב"ה . ב) דעו שלא . ג) שלו . ד) שנאמר ואת . ה) תי' בשעה ליתא . ו) בפקיעין . ז) ובמה דרש . ח) כך ד"ת מביאין חיים לעולם . ט) לא חסרין כו' . י) לא יאמר אדם בעצמו הואיל ואלו אוסרין ואלו מתירין למה אני למד ת"ל נתנו מרועה אחד רועה אחד קיבלן אל אחד בראן אף אתה כו'. כ) עד ב"ה ליתא . ל) תי' ותוקעין ליתא. מ) ומוריע. נ) ראה ר"ט ואמר חיגר. ס) מתחלת אלה הדברים שמע כו' . ע) ר' יהודה. פ) מן שמע ופרשת המלך ופרשה הנדרשות . צ) מלמד שהיה פנחס . ק) שברי לוחות. ר) שהיה עמהן היה בו ס"ת שנאמר . ש) היה מדבר . ת) מי ששומע ילך לשמוע מערכי כהן מלחמה ויחזור . א) הולכין . ב) נטע ה' אילני מאכל מה' המינין ואפי' ה' שורות ה"ז. ג) שהן יוצאין וחוזרין מנין בנה. ד) עמה. ה) תי' כי ליתא. ו) רבי אומר.

חסדי דוד

הכא ממנו ומשפחתו ואח"כ הכא דממנו ומכל העולם וכן יש להגיה כאן דאל"כ אחר שאמר כל העולם תו לא שייך לומר משפחתו דבכלל מאתים מנה : ברכת הלל ושמע כו' כצ"ל עי' בתוס' דהקשה במתני' אמאי שייר הלל וקדוש כו' ומתוס' זו מוכח דבאמת תני ושייר ותניינהו ר"ת במתניתיה . וע"ע בגמ' דף לג : בימה של עץ כו' קאי אמתני' דפ"ז בפרשת המלך וע"ש בגמ' (דף מא) והא דמייתי הא"י קרא דגבי עזרא אע"ג דהתם לאו מלך הוה ולא בזמן הקהל שהוא בחג הסוכות ובעזרא היה בראש השנה וכדכתיב בנחמיה ח' מ"מ מוכיח דכמו שעזרא עשה להודיע ולהבין את התורה לכל העם מסתמא כן עשה גם המלך בהקהל . וכן הך דהא קורא מתחלת כו' קאי על משנה זו וקמ"ל הכא דר' פליג וסובר דמתחת משמע ומאי דקתני הכא בפרשיות המלך דרשיות נדרשות בה נראה דר"ל שהחכמים שהיו בעזרה היו דורשים הדרשות שבפרשת המלך כגון לא ירבה לו נשים יותר מי"ח ועוד כזה כדי להודיע למלך משפטו אם לא היה בקי בהלכותיו ומ"מ לא מצאתי כן בגמ' וגם הרמב"ם לא פסק כן ואולי כל זה הוא רק סברת ר' ויחידאי הוא . ועי' ברש"י במשנה על אין למלך מתורגמן ומה דמסיים הכא וגומר עד סוף פי' על ברכות וקללות דתנן במתני' עד סוף מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב וכ"כ הרמב"ם : פעמים יוצא ומדבר עמהם כו' בגמ' שנויה בסגנון אחר ובדברי רש"י שם צ"ע דהם היפך הכתובים ומ"ש רש"י ואע"ג דכתיב

מצפה שמואל

(ה) שם : (ו) ירושלמי סוטה פ"ז הלכה א ונדרים פ"ג הלכה א : (ז) עי' מגילה ז. : (ח) לב: ברכות יג: : (ט) ירושלמי פ"א דמגילה הל' י והוריות פ"ג הל' ב וסוכה פ"ד הלכה ג : (י) מגילה כד ועי' ירושלמי תענית לפ"ד : (כ) חגיגה דף ג [וע"ש על הגליון] וירושלמי כאן פ"ג הלכה ד : (ל) ברכות כח מכילתא פ' בא : (מ) חגיגה שם: (נ) מכילתא בא פי"ג : (ס) מ: מא.: (ע) עי' ירושלמי מגילה פ"א הלכה ד : (פ) עי' ירושלמי מגילה פ"א הלכה י והוריות פ"ג הלכה ב וספרי פרשה בהעלותך פ' עה : (צ) ירושלמי פ"ח הל' ג ובבלי מב. : (ק) ירושלמי פ"ח הלכה ג : (ר) ב. : (ש) מג. : (ת) מד. : (א) שם :

מנחת בכורים

שניהם : ג האמורה בתורה . בנק"ח כמו שבועת אליעזר שתפס במילה שלא היה מלוה אחרת : שבלבבנו . שלא יחשוב לב דמאות כגון הנעשה בקניה דרבא שנתן המעות לתוך קנה חלול ונתן להתובע הקנה ונשבע שהחזיר לו ומתוך חמת התובע שבר את הקנה וזרק את המעות כמבואר (בשבועות דף כט) : לא אתכם לבדכם . לא כמו שבמחשבות לבבכם : מקרא מגילה . היינו מצוה דרבנן וגם ע"ז חלה השבועה : קיימו וקבלו . קיימו מה שקבלו כבר וכן הגיה הגר"א בהדיא : ד ברכת הלל . אולי גרסינן ברכת המזון דנפקא לן מקרא וברכת בכל לשון שאתה מברך ולא ילפינן מהר גריזים דבלשון הקודש : ושמע . דכתיב שמע בכל לשון שאתה שומע ואיצטריך שמע דלא נילף מוהיו הדברים בהויתן יהו והיינו בלשון הקדש לכן צריך שמע בכל לשון שאתה שומע אי נמי ס"ל דכל התורה בלשון הקדש נאמר לכן איצטריך שמע דבכל לשון והשתא דכתיב שמע דרשינן והיו שלא יקרא למפרע : שנאמר והיו . ס"ל דבכל לשון התורה נאמרה לכן איצטריך והיו א"נ אף אי בלה"ק נאמרה איצטריך והיו דלא נדרוש שמע בכל לשון והשתא דכתיב והיו דרש שמע השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיך וכא שלא יקרא למפרע נפקא ליה מדברים וכתיב הדברים ש"מ דלא יקרא למפרע ורבנן דברים הדברים לא דרשי : ה ברכת כהנים . האמור במשנה דבלה"ק : בפניו . מום במקום הנראה אבל שלא במקום הנראה כשר בעל מום אע"ג דכתיב לשרתו ולברך בשמו והוא אמינא דמקיש ברכה לשירות מה שירות בעל מום לא אף ברכה קמ"ל דלא משום דאתקש לנזיר דסמיך פרשת ברכת כהנים לנזיר מה נזיר אף בעל מום אף כהן מברך בעל מום ואסמכתא נינהו לכן אקשינהו לקולא (תענית כז) : מסתכלין . ואסור לראות בנשיאות כפים בשעה שהכהן נושא את כפיו ועיניו כהות כמבואר בגמרא : במקדש . בעת הקרבה כדכתיב וירד מעשות החטאת וישא ידיו אל העם ויברכם : ו מעשה . מיירי לענין מצות הקהל דמבואר במשנה פ"ז דפרשת המלך הוא בלה"ק שקורא על הבימה בחג בשמטה ומ"ע הוא להקהל אנשים ונשים וטף אל עזרה לשמוע הפרשה : חטיבה אחת , שבח אחד ומיוחד שאין כמוהו שנאמר שמע ישראל וגו' ה' אחד : אתכם . שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ : ז מכוין את הפרה . לשורות מענה המחרישה לגדל פירות שהוא נותן חיים לעולם : חסירין . כשנועצין בכותל חסר מקום הנקב יכול אף זה כן ת"ל נטועים כנטיעה שדרכה לפרות ולרבות כן בתורה כל שממשמש בו מוצא בו טעם : טמא במקומו . במקום שהדין שהוא טמא וכן בטהור : מטמאין . טמא וטהור בדיני טומאה אוסר ומתיר בדבר איסור : למה . כיון שאין כאן הלכה ברורה איך אכריע : ה"ג דברים הדברים אלה האלה כל הדברים דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה וה"ל לומר דברים וכתיב הדברים וכן ה"ל לכתוב אלה וכתיב האלה מלמד שכל הדברים נאמרו בסיני אף דברי מי שלא כהלכה : אחד אמרן . החולק מביא ראיה מתורת אלהינו ולא זולת ת"ו וכן מרועה אחד ממשה רבינו ולא מדברי נביא החולק על משה רבינו אלא אלו ואלו דברי אלהים חיים כמבואר בפ"ק דעירובין : והכנס בו . ותן לבך להבין ולהכריע כפי דעתך ועומק שכלך : יתום . מתורה שראב"ע שרוי בתוכה ומלמד תורה לכל : ח בימה של עץ . המלך שהיה קורא פ' הקהל היו עושין לו בימה של עץ בעזרה : לפני הרחוב . היינו בהר הבית ונאמר שם שהביאו את הס"ת וקראו לפני העם והיינו בעת מצות הקהל (נחמיה ח) ואומר במצות והיינו בעת הקהל : בגדרים . על הגדר : בדינר זהב . שהיו צריכין להרבה חצוצרות לתקוע להקהיל את העם : חיגר תוקע במקדש . דבעל מום כשר לזה ור"ע פליג ע"ז דרק בהקהל חגרין תוקעין אבל בשיר דעבודה תמימין ולא בעל מום : שחינפו . כמבואר בגמ' שבשעה שהגיע ללא תוכל לתת עליך וגו' זלגו עיניו דמעות שלא היה אביו מישראל ואסור למנותו למלך ואמרו לו אחינו אתה אחינו אתה וחנפו לו ובאמת כיון דלאו אביו מישראל אין לו להיות מלך והוא היה מזרע הורדוס דמלך בחזקה : ט קורא מתחלת אלה הדברים . מספר משנה תורה : שמע .

קבלת מלכות שמים : והיה אם שמוע . קורא בדילוג משמע ואח"כ והיה אם שמוע קבלת עול מצות : עשר תעשר . בפרשת ראה . וכי תכלה לעשר בפ' תבא לפי שהוא זמן האסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות : מראש הספר . מאלה הדברים : ופרשת המלך . לכ"ע חוזר לקרות פ' המלך בפ' שופטים וקורא עשר וכי תכלה ביחד לפי שמשתעי במעשרות אין להפסיק ביניהם ואח"כ חוזר לקרות פ' המלך : וגומר את כולה . כל פרשת המלך : ודרשות נדרשות בה . וגומר עד סוף קאי על ר"פ מצות מלחמה דבלה"ק היה מדבר שנאמר והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן זה כהן משוח מלחמה ודבר בלה"ק ואמר אליהם שמע ישראל וכו' ונדרש שם כל הפרשה עד סוף הענין שנאמר כי ה' אלהיכם וגו' ומצויין כאן בתוס' דדרשות נדרשין בה עד סוף הפרשה ולמימרא דלא לשנא דקרא לחוד אומר לפניהם אלא דורש לפניהם כל הפרשה : וגו' . מתיבה זו נראה דחסר כאן ראש פסוק א' ואולי צ"ל שמע ישראל וגו' ודרשות נדרשים בה עד סוף א"נ הפי' וגו' לאו סוף פסוק הוא אלא פירושו שגומר והולך עד סוף וקאי על פ' הקהל שהיה דורש בה והולך עד שגומר כל הענין : זה השם . דאמרינן (דף מד) השם וכל כינויו מונחים בארון : וכלי הקדש . הנאמר בפנחס זה הארון דמבואר דאיקרי קדש דכתיב כבלע את הקדש ואח"כ הארון יצא עמהם עם השם שנתון בתוכו והיינו כי ה' אלהיכם בגדי כהונה . הא דכתיב וכלי הקדש היינו בגדי כהונה דאיקרי קדש:ריב"ל.קאי אלעיל לדרשא דקרא כי ה' אלהיכם:ה"ג זה שיוצא עמהם למלחמה היו בו שברי לוחות שנאמר וארון ברית ה' וגו' וזה ששרוי במחנה היה בו ס"ת וכן הוא בירושלמי (פ"ח הל' ג) : י פעמים יוצא . הכהן המשיח ומדבר עמם : ה"ג אחד בספר ואחד במלחמה בספר מהו אומר : בספר כשיוצאין מאי : שמעו דברי מערכי המלחמה היינו מי ראוי לחזור ומי אין ראוי כגון בנה בית חדש ארש אשה המבואר לקמן בפרשה ואף דכתיב ודברו השוטרים הכהן משמיע דברי השוטרים . ה"ג במלחמה מה הוא אומר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו (כן הוא בגמרא מ"ג) וחוזר ומפרש מהו אומר וקאי על ספר מי ראוי לחזור : בשבוע . בשמיטה כי מחמת שהוא בעומק מתקלקל תמיד ולאו שמחה הוא לו ומיירי בבית לבנים כמבואר במשנה : פעמים בשבוע . גרסינן בגמרא : יב אין לי . במה שאמרנו חוזרין אבל מ"מ מתקנין את הדרכים ומספיקין מים ומזון לאחיהם שבמלחמה אבל במי שנשא אשה כל הי"ב חדש הראשונים אינו זז ממקומו כדכתיב נקי יהיה לביתו שנה אחת ולא יעבור עליו לכל דבר אף לתקון הדרכים ולהספקת מים ומזון ולמה נאמר לא יצא בצבא לעבור בב' לאוין : בכלל היה . בפ' שופטים נאמרו כולן ארש אשה ובנה בית ונטע כרם וחזר וכתבה תורה בפ' תצא כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ובא לתורות דלא יעבור עליו לכל דבר כיון שכבר לקחה וה"ל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא וכמבואר בברייתא דר' ישמעאל וכלל הדברים בארס אשה ולא לקחה ונטע כרם ולא חללו ובנה בית ולא חנכו חוזר מן המלחמה אבל מספיק צרכי המלחמה והוא מבואר בפ' שופטים אבל אירס אשה ולקחה בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו ועדיין לא עבר שנה היינו בכרם לא עבר שנה רביעית מעת נטיעתו בזה מרבינן מקרא דפ' תצא דלא יעבור עליו לכל דבר ונקי יהיה לביתו שנה אחת ולא יספיק צרכי המלחמה : יג כי למדה תורה דרך ארץ . נראה דחסר כאן וצ"ל מה דאמרינן בגמרא אשר בנה אשר נטע אשר ארס כי למדה תורה דרך ארץ והגר"א לא גרס תיבת כי ואתיא כפשוטו : פרנס . פרנסה : נתמנתה . כמו נזדמנה אם נוסף עליו עוד פרנסה יטע כרם ואח"כ ישא אשה דכשיהיה לו כל אלה יהיה לו ממה להתפרנס וגירסת הגר"א מכוונת יותר : שנאמר אשר בנה . כסדר הכתוב בתורה כן יעשה : הכן בחוץ מלאכתך . ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך : ועתדה בשדה . הזמן מלאכתך לך בשדה : זו אשה . דבית זו אשה כמו בב"ג .
וכפר

ביתך זו תלמוד ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך (נח) [זה תלמוד] ועתדה בשדה לך (נט) [זה מעשה הטוב] אחר ובנית ביתך בא דרוש (ס) [וטול שכר] : יד (דברים כ) ויספו השוטרים וגו' הירא ורך הלבב (סא) [(ב) שמתירא מן העבירה] שבידו שנאמר (תהלים מט) למה אירא בימי רע (סב) דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר מי האיש הירא (סג) [ודאי] מה ת"ל שוב ורך הלבב שאפי' גבור שבגבורים וחזק שבחזקים והיה רחמן היה חוזר שנאמר (דברים כ) ולא ימס את לבב אחיו כלבבו ר' שמעון אומר כל השומע דברי כהן במערכות (סד) [המלחמה] ואינו חוזר לסוף שהוא נופל בחרב ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם א) ובאין אחרים ויושבין בארצם שנא' (שם) ואיש אחר יקחנה (ב) יכול דודו ובן דודו נאמר כאן אחר ונאמר להלן אחר מה אחר האמור להלן עובד כוכבים אף [אחר האמור] כאן עובד כוכבים שמע ב) שמת אחיו במלחמה עד שלא נתן במשא חוזר משנתן במשא אין חוזר : טו יש יוצאין וחוזרין יוצאין ואין חוזרין ויש שאין יוצאין כל עיקר כל אלו שאמרו יוצאין וחוזרין נותנין (סה) [פסי] העיר ומספקין מים ומזון למלחמה ומתקנים את הדרכים ג) ושאר כולן אין חוזרין כל אלו שאמרו אין יוצאין כל עיקר הבונה בית וחנכו ולא שהה שנים עשר חדש נטע כרם וחללו ולא שהה שנים עשר חדש ארס אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש הללו ד) אין נותנין פסי העיר ואין מספקין מים ומזון למלחמה ואין מתקנים את הדרכים ר' יהודה (ד) היה קורא למלחמת הרשות מלחמת מצוה אבל מלחמת חובה הכל יוצא אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה :

פרק ח א ברכות וקללות אלו שאמרו ישראל בשעה שעברו [ישראל] את הירדן שנאמר (שם כז) והיה ביום אשר תעברו את הירדן (א) כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום [היה] ארון נוסע אחר שני דגלים ה) והיה נוסע תחלה שנאמר (יהושע ג) הנה ארון הברית אדון (א) [וגו'] בכל יום [היו] לוים נושאין את הארון והיום נשאוהו כהנים שנאמר (שם) והיה כנוח כפות רגלי הכהנים וגו' ר' יוסי אומר בשלשה מקומות (ב) [נשאו כהנים] את הארון [אחת] כשעברו [ישראל] את הירדן ואחת כשסבבו את יריחו ואחת כשהחזירוהו למקומו : ב וכיון (ב) שהוטבלו מקצת רגלי הכהנים (ג) [בירדן עמדו מי הירדן] ו) שנאמר (שם) ויעמדו המים וגו' (ד) [א] [צרתן] שנים עשר מיל על שנים עשר מיל (ה) [היה גובהן של מים] דברי רבי יהודה אמר ר' אלעזר בר"ש וכי איזה קל אדם או מים הוי אומר מים קלין יותר מבני אדם (ו) מלמד שהיו (ז) ז) מגדשין ועולין למעלה כיפין על גבי כיפין כשלש מאות מיל עד שראו אותם כל מלכי האומות שנאמר (יהושע ה) ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה (ח) [וגו'] וכן רחב (ט) [אומרת] לשלוחי יהושע (שם ב) כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם וגו' ונשמע וימס לבבנו (י) [וגו'] : ג (ג) עודם ח) (יא) [ב] [בעברם] הירדן אמר להם יהושע ט) [ג] על מנת כן אתם נכנסין לארץ שתורישו את יושביה שנאמר (במדבר לג) והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם [ואבדתם] וגו' (יב) [ואם לא תורישו והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם] ואם אין אתם מקבלין באין מים ושוטפין אתכם. עודם בירדן אמר להם יהושע (יהושע ד) הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל (שם) והנחתם אותם [וגו'] תחת מצב רגלי הכהנים [ד] (יג) סימן לבנים שעברו (יד) [אבותם בירדן] עודם בירדן אמר להם יהושע (שם) שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים [וגו'] (טו) ר' יהודה אומר (טז) [ר' חלפתא ואלעזר] בן מתיא וחנניא בן (יז) [חכינאי] עמדו על אותן אבנים ושיערו כל אחת ואחת משאו ארבעים סאה מכאן אתה מחשב (יח) כמה היה באשכול (ד) וכיון שעלה האחרון שבישראל מן הירדן חזרו מי הירדן למקומן שנאמר (שם) וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו (יט) [נמצא] ישראל לצד אחד וארון י) ונושאיו לצד אחר נשא ארון את נושאיו והעבירן בירדן (כ) : ד (ה) נמצאת (כא) אומר שלשה מיני אבנים הן אחד (כב) [שהעמיד] משה על שפת הירדן בערבות מואב (כג) [ואחד] כ) שנתן תחת מצב רגלי הכהנים (כד) [ואחד ל) שהעבירו עמהן] : ה (כה) (ו) ר' יהודה אומר על אבני (כו) [המזבח כתבום אמרו לו] האיך למדו מ) [אותם] עובדי כוכבים את התורה אמר (כז) [להם] מלמד שנתן (כח) [המקום] בלב כל אומה ומלכות (כט) [ה] והשיאו את הכתב מגבי האבנים בשבעים לשון באותה שעה נתחתם גזר דינן של עובדי כוכבים לבאר שחת ר"ש אומר על הסיד כתבו כיצד נ) כידוהו וסידוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה ס) בע' לשון וכתבו (ל) [מלמטה] (דברים כ) למען אשר לא ילמדו אתכם וגו' אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלין אתכם : ו (ז) בא וראה כמה נסים נעשו לישראל באותו היום עברו (לא) [מי] הירדן ובאו (לב) [אל הר גריזים ע) ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שאצל אלוני מורה שנאמר (שם יא) הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש יותר מששים מיל ולא עמד איש בפניהם וכל שעמד] בפניהם מיד נתרז שנא' (שמות כג) את אימתי אשלח לפניך (לג) [וגו'] פ) ואומר (שם טו) תפול עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית (ח) זו ביאה שניה אמור מעתה ראוין היו ישראל ליעשות להם (לד) [נסים] כדרך שנעשה (לה) על הים אלא (לו) [שחטאו] ואח"כ הביאו (לז) [את האבנים] ובנו את המזבח (לח) והעלו עליו עולות ושלמים צ) וישבו ואכלו ושתו (לט) [ונטלו אבנים] ובאו ולנו במקומן שנאמר (יהושע ד) והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון (ט) יכול (מ) [בכל מלון] ת"ל (שם) במלון אשר תלינו בו הלילה ק) [ו] (מא) [ונאמר] (שם) ואת שתים עשרה האבנים האלה (מב) [וגו'] הא למדת שבגלגל העמידום : ז (י) כיצד אמרו ישראל ברכות וקללות ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל (מג) [כהנים ולוים וארון] עומדים למטה באמצע הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים (מד) [וישראל מכן וכן] שנאמר (שם ח) וכל ישראל וזקניו (מה) מה ת"ל חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל (כ) מלמד [ז] ששלוחי הר גריזים מרובין משלוחי הר עיבל מפני שמקצת שבטו של לוי למטה ר"א בן יעקב אומר (מו) [אי אתה יכול] לומר לוי למטה שכבר נאמר [לוי] למעלה (מז) [ואי אתה יכול] לומר לוי למעלה שכבר נאמר [לוי] למטה אמור מעתה זקני כהונה ולויה

נוסחאות כ"י

א) בעמים . ב) במלחמה שמת אחיו עד כו' . ג) והשאר יוצאין ואין כו' . ד) אלו א"י כ"ע ואין כו' . ה) שנאמר ונסע אהל מועד והיום ההוא נסע תחלה . ו) במקומן . ז) נגדשין למעלה . ח) בירדן . ט) דעו שלא נכנסתם לארץ אלא ע"מ שתורישו . י) וכהנים מצד אחד . כ) שנתנו . ל) שנשאו . מ) אומות העולם תורה . נ) כיירוהו . ס) תי' בע' לשון ליתא . ע) מהלך ששים מיל ולא עמד כו' . פ) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח וכו' . צ) ונטלו את האבנים כו' . ק) היכן היה בגלגל שנאמר .

אור הגנוז

פרק ח [א] תיבת צרתן ליתא : [ב] בעבר : [ג] דעו : [ד] בירדן : [ה] ושלחו נסורים שלחם : [ו] והוכן לנו בגלגל ואומר : [ז] שמחצה אל הר גריזים :

הגהות הגר"א

(נח) זה מקרא ומשנה ותלמוד : (נט) אלו מעשים טובים : (ס) וקבל : (סא) המתירא מן העבירות : (סב) עון עקבי יסובני : (סג) כמשמעו : (סד) מלחמה : (סה) לפסי : (א) כל הארץ עובר לפניכם : (ב) הכהנים נשאו: (ג) במים עמדו המים: (ד) וכמה גובהן של מים: (ה) כנגד מחנה ישראל: (ו) א"כ באו מים ושוטפין אותו אלא: (ז) המים: (ח) וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה' את הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח מפני בני ישראל : (ט) אמרה : (י) ולא קמה עוד : (יא) בעוברים : (יב) אם אתם עושין כן מוטב : (יג) למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם למחר מה האבנים האלה וגו' : (יד) אבות את הירדן : (טו) הכן שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה : (טז) אבא חלפתא ור"א : (יז) עכינאי : (יח) לאשכול : (יט) נמצאו : (כ) שנאמר ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם : (כא) אתה : (כב) שהקים : (כג) ואחת שהקים יהושע בתוך הירדן : (כד) שנאמר ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן ואחת שהקים בגלגל שנאמר ואת שתים עשרה אבנים האלה אשר לקחו וגו' : (כה) כיצד עברו ישראל את הירדן : (כו) מזבח כתבוהו אמר לו ר"ש לדבריך : (כז) לו : (כח) להם בינה : (כט) ושיגרו נוטרין שלהן וקלפו את הסיד [פי' שהיה הסיד למעלה מן הכתב] : (ל) למטה : (לא) ישראל את : (לב) להר גריזים ולהר עיבל יותר משישים מיל ולא היה בריה יכולה לעמוד בפניהם וכל העומד : (לג) והמתה את כל העם אשר תבא בהם : (לד) נס בביאה שניה : (לה) נסים : (לו) שגרם החטא : (לז) אבנים : (לח) וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון שנאמר באר היטב : (לט) וקפלו את האבנים : (מ) במלון : (מא) וכתיב : (מב) אשר לקחו : (מג) והכהנים והלוים והארון : (מד) וכל ישראל מכאן ומכאן : (מה) וגו' עומדים מזה ומזה לארון : (מו) אי אפשר : (מז) ואי אפשר :

חסדי דוד

ויספו השוטרים כו' בדפוס אחד ראיתי דלא כתיב ויספו אלא ודברו וזה נכון יותר. אמנם עי' ברמב"ם בריש פרק ז' מהלכות מלכים ויבואו דברי התוספתא. ובודאי לקח הרמב"ם את דבריו מזו התוספתא :

פרק ח ברכות וקללות אלו כו' בשעה שעברו ישראל כו'. בא לאפוקי מסברת ר' ישמעאל דאיתא בירושלמי ומייתי לה התוס' (דף לג) ד"ה מול הגלגל כו' דסובר דברכות וקללות לא נאמרו אלא לאחר י"ד שנים דכיבוש וחלוק ע"ש והא דקתני שבכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים נ"ל דהך תנא סובר כרבי"ל בפרקין דלעיל דשתי ארונות היו דאי לא הא כתיב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וארון ברית ה' נוסע לפניהם לתור להם מנוחה נמצא דלא לזו בלבד היה נוסע הארון תחלה אבל אי סבר שתי ארונות היו ניחא כי שם קאי על הארון שהיו בו שברי לוחות אבל זה דבגלגל שהיו בו ספר התורה והלוחות היה נוסע בכל פעם באמצע חוץ מפעם זו דכתיב היה ארון הברית אדון כל הארץ היה נוסע תחלה כדי שינוסו המים מפניו ומטעם זה נשאוהו אותו הכהנים שהם יותר ראוים שנעשה נס על ידם

מצפה שמואל

(ב) מג : (ג) ספרי שופטים ילקוט שם : (ד) עי' הסוגיא מד: (א) לג : (ב) לד. : (ג) שם : (ד) לה. : (ה) שם : (ו) שם ועי' תוס' ד"ה כיצד וירושלמי פ"ז הלכה ה : (ז) לו. : (ח) שם [וברכות ד. וסנהדרין נח:] : (ט) לד. : (י) לב. : (כ) לו. ולז. וירושלמי פ"ז הלכה ד :

מנחת בכורים

וכפר בעדו ובעד ביתו : יד ויספו השוטרים . ג' חלוקים נאמרו בפרשה בתחלה כהן מדבר וכהן משמיע עד ודברו השוטרים מודברו השוטרים ככהן מדבר והשוטרים משמיעים לעם ומיספו השוטרים שוטר משמיע ושוטר מדבר ואומרים מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו : למה אירא בימי רע . סמך לדבר שיירא בימים הרעים היינו בעת המלחמה מעבירות שבידו וסיפא דקרא עון עקבי יסובני והיינו יראה מחמת עון שיחזור ויסוב בעקב מן המלחמה והגר"א הגיה בהדיא הסוף פסוק וא"ש יותר : ודאי . הכוונה דירא ממלחמה כפשוטו ומת"ל ורך הלבב אפי' גבור שבגבורים : ואיש אחר . יהיה בטוח שאיש אחר יקחנה אם לא יחזור וזה ראיה שנופל במלחמה וכן אחר דבית וכרם : יכול דודו ובן דודו כלומר הראוי ליורשו הוא יקח את נחלתו : להלן . בפ' תבא בניך ובנותיך נתונים לעם אחר וי"מ אשה תארס ואיש אחר ישכבנה והיינו עובד כוכבים : עובדי כוכבים . הרי כאן ויושבין בארצם והיינו דמגלין ויושבין אחרים במקומן : שמע שמת אחיו במלחמה . במלחמה שמע אשר מת אחיו ונפלו לו שומרת יבם ומבואר לעיל דחוזר ומפרש דהיינו עד שלא נשא במשא והיינו שלא התחיל המלחמה אבל התחיל במלחמה אינו חוזר : טו יוצאין וחוזרין . כגון ארס אשה ולא לקחה נטע כרם ולא חללו בנה בית ולא חנכו דיוצא עם כלם וחוזר כשמוע דברי המערכי מלחמה ואלו מספיקין מים ומזון כדנפקא לן מקרא דלא יעבור עליו עליו הוא דאינו עובר לכל דבר אבל עובר למי שארס אשה ולא לקחה וכל האמור בפ' שופטים ומבואר הדבר היטב לעיל בר"י היה קורא . דמבואר במשנה דאמור רבנן בד"א דכל אלו חוזרין ויש שאין יוצאין אלא במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה ור"י אמר בד"א במלחמת מצוה אבל במלחמת חובה הכל יוצאין ומפרש כאן דר"ל דלאו דפליג ר"י על ת"ק אלא הכוונה דר"י למלחמה דרבנן קרו ליה רשות קרי הוא מצוה ומפרשינן בגמרא דמלחמת יהושע שכבש ד"ה מצוה ומלחמת דוד ואוריה ד"ה רשות כי פליגי במלחמת עובדי כוכבים למעוטי דלא ליתי עלייהו מר קרי ליה מצוה ומר קרי ליה רשות ואין נ"מ בדין זה רק נ"מ לפוטרו ממצוה אחרת לרבנן חייב ולר"י דקרי ליה מצוה העוסק במצוה פטור מן המצוה :

פרק ח א ברכות וקללות . דמבואר בר"פ ואלו נאמרין בלה"ק ומפרש דהברכות נאמרו בשעה שעברו ישראל את הירדן כדכתיב בקרא בפ' תבא והיה בעברכם וסיומא דפרשה אלה יעמדו לברך על הר גריזים : שני דגלים . יהודה במזרחו וראובן בדרומו וכשנסעו שני הדגלים נסע הארון כמבואר בקראי בפ' נשא : הנה ארון ה'. וסיפא דקרא עובר לפניכם לפני הכל משמע : את יריחו . כמו שאמר יהושע שאו את ארון ברית ה' : למקומו . בימי שלמה לבית קה"ק דכתיב ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון (מלכים ח) ועד ימיו מעת שנחרב משכן שילה שנשבה הארון לפלשתים לא היה שוב הארון במקומו המיוחד שנשתהא בבית אבינדב ומשם הביאו דוד לסוף עשרים שנה לבית עובד אדום ומשם לעיר דוד עד שבנה שלמה את דביר הבית ובנה אמה טרקסין להבדיל בין קה"ק ובין אהל מועד והעמידו הכהן במקום המיוחד : ב שנאמר ויעמדו המים היורדים מלמעלה כמו נד הרחק מאד מאדם אשר מצד צרתן וגו' ה"ג לה : צרתן . הוא סוף פסוק דמביא לעיל והגר"א מחק תיבת צרתן : שנים עשר מיל . כנגד מחנה ישראל שעברו שהיו י"ב מיל על י"ב מיל והם עברו כהויתם רוחב מחניהם עברו יחד כמו שהוא רוחב י"ב מיל נמצא שלא שהו בעברם אלא מהלך י"ב מיל אורך מחניהם עד שעלו האחרונים של סוף המחנה וכנגדן גבהו המים : מים קלין . לרוץ מן האדם וא"כ אם המים לא גבהו אלא י"ב מיל וחזרו למקומן נמצא שעדיין לא הספיקו לעבור ובאין מים ושוטפין אותן : כשמוע כל מלכי האמורי . והיינו ע"י שראיה שראו את מי הירדן גבוה : וכן רחב . קאי על סיפא דקרא וימס לבבם ולא היה בם עוד רוח ועי"ז מביא דרחב אמרה לשלוחי יהושע קודם שעברו את הירדן ונשמע וימס לבבינו ומחמת קריעת ים סוף ג"כ היה בהם המסת רוח : ג עודם בעברם בירדן . כשעברו ישראל בירדן : ואם לא תורישו . מקרא הוא במסעי יהושע אמר להם כל הענין הנאמר בפ' מסעי שמצווין לאבד את יושבי הארץ ונפקא לן מדכתיב במסעי כי אתם עוברים את הירדן אל ארץ כנען והורשתם את כל יושבי הארץ ופרשינן דבעודם עוברים את הירדן התנה עמהם על מנת להורישם וכן כתב ביהושע והכהנים נושאי הארון עומדים בתוך הירדן עד וגם כל הדברים אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם וזהו הדבר האמור לעיל שהתנה עמהם בירדן : ושוטפין אותכם . גרסינן ומפרשינן דאותו ואתכם ישטפו : סימן לבנים . כדכתיב למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלון בניכם למחר לאמר מה האבנים האלה וגו' : רגלי הכהנים . הכן שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון אשר תלינו בו הלילה יכול בכל מלון ומלון ת"ל אשר תלינו בו הלילה והכי איתא בגמרא : כמה היה באשכול . שהרי משא ארבעים סאה היה כל אבן ונשא כל א' אבן ולא סייע זה לזה להניחו על הכתף אבל בסיוע גמירי דיכולין לישא משא על חד תלת נמצא משא ק"כ סאה לכל אחד ואחד אלו סייע כל אחד ואחד לחבירו והאשכול נשאוהו בשמונה דכתיב וישאוהו במוט בשנים בשני מוטות והיה כפול מוט תחת מוט והיה ארבע מוטות והיו צריכין לשמונה בני אדם אף שהיו מסייעין זה את זה : ונושאיו . והכהנים היו מעבר השני שהרי מיד כנוח כפות רגלי הכהנים עברו ישראל לצד השני ועמדו עד שעברו כל ישראל וכשניתק רגלי האחרון מישראל הירדן חזר למקומו א"כ לא היה מספיק שיעברו הכהנים נמצא הארון העביר את הכהנים על המים : ד ג' מיני אבנים . דגם משה בערבות מואב הקים דכתיב בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה כנוסחת הגר"א וכתיב בפ' הר גריזים וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת באר היטב וילפינן מג"ש מה בהר גריזים היה על אבנים אף באר דמשה על אבנים וכהגהת הגר"א כן הוא בש"ס : שנתן . לאות ולסימן כמבואר לעיל : שהעבירו עמהן . לגלגל כדכתיב ביהושע ד' ולאחר שבנו את המזבח בהר עיבל קפלום והביאום לגלגל וקבעום שם : ה ר"י . בגמרא כיצד כתבו ישראל את התורה ר"י אומר וכו' וכן הגיה הגר"א ומיירי על המזבח בהר עיבל דכתיב וכתבת עליהן את כל דברי התורה באר היטב והיכן היה הכתיבה ע"ג אבני המזבח כדכתיב בקרא וכתבת על האבנים ובגמרא גרסינן ואח"כ סדו אותן בסיד כדכתיב ושדת אותם בסיד : למדו אותן . שהרי נצטווה לכותבן בע' לשון כדי שילמדו האומות ולא יהיה להן פתחון פה לאמר לא היה לנו מאין ללמוד ואם סדו בסיד על גבי האותיות א"כ איך ילמד . ובנוסחת הגר"א נוטירין שלהם ונוטירין הוא סופרים כגירסתו כן הוא בש"ס : מגבי האבנים . אף מתוך הסיד והשיאו הוא לשון העתקה : גזר דינם . על שלא למדו דהיה להם מאין ללמוד : על הסיד . כדי שיקראו אותו הכל : למען אשר לא ילמדו . בשבעה עממין כתיב החרם תחרימם למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבותם ולהורות דשאר עממין אינו בכלל כיון דאין דרין בארץ ישראל לכן אם חוזרין בתשובה מקבלין אותם : ו כמה נסים כדמפרש שבו ביום שעברו מן הירדן באו אל הר גריזים שרחוק מן הירדן ששים מיל : מבוא השמש . אצל אלוני מורה וילפינן בג"ש מאלוני מורה האמור באברהם שנאמר ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה מה התם שכם אף כאן שכם והוא רחוק ששים מיל מן הירדן : ולא עמד איש בפניהם . עד בואם להר גריזים : ואומר עד יעבור . היינו ביאה ראשונה שנעשו להם נסים בעברם לא"י ואגב מייתי לכולי קרא ודריש להו דעד יעבור עם זו קנית היינו ביאה שניה בימי עזרא וראוין היו ליעשות להם נס גם בביאה שניה כמו בראשונה אלא שגרם החטא (ברכות דף ד) : ואח"כ . כשבאו להר גריזים : את האבנים האלה . שלקחו מן הירדן : והעלו עליו עולות ושלמים . כדכתיב בקרא בפ' כי תבוא וזבחת שלמים ואכלת ושמחת : ונאמר את שתים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים אותם בגלגל : ז כיצד אמרו ישראל . דלאו למימרא שאותן של הר גריזים אמרו הברכות ובהר עיבל אמרו הקללות . אלא כדמפרש : למטה . בין שני ההרים : מכן ומכן . על ההרים : וזקניו ושוטריו ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון . והיינו על ההרים : והחציו . ה' מיותר דה"ל לכתוב וחציו : מלמד ששלוחי . בגמרא שחציו של הר גריזים מרובה והיינו והחציו מועט שבחציו : מפני שמקצת לוי למטה . דהלוים והכהנים היו עומדים למטה ומפרשינן בגמרא דהכי קאמר אע"פ שלוי למטה ולוי היה מהר גריזים וא"כ בצרי להו מהר גריזים מ"מ היו מרובין לפי שבני יוסף עמהם והיו מרובין באוכלסין כדכתיב קרא ביהושע (י"ז) : לוי למטה . שכל הלוים למטה שהרי נאמר ואלה יעמדו שמעון ולוי ומהשתא שבכר

שבכר

למטה ושאר [ח] למעלה רבי (מח) אומר הראוין לשרת עומדין למטה (מט) [ושאין ראוין לשרת עומדין למעלה] הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש [ט] והיו אלו ואלו עונין ואומרין אמן הפכו פניהם (נ) [כלפי] הר עיבל ופתחו בקללה (דברים כז) ארור האיש אשר יעשה וגו' והיו אלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר גריזים פתחו בברכות ברוך אשר יקים את דברי התורה כלפי הר עיבל פתחו [בקללות](שם)ארור האיש אשר לא יקים (נא)[וגו'] [י] ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות (נב) [ארבע על ארבע הרי א) ח' על ח' הרי שש עשרה על שש עשרה] ושלש (נג) [כריתות] עם כל אחת ואחת הרי ארבעים ושמונה (נד) [כריתות] וכן [יא] בערבות מואב (נה) ר' שמעון מוציא של הר גריזים (נו) [ושל הר עיבל ומביא] של אהל מועד (נז) ואין לך כל דבר (נח) [ודבר שלא נכרתו עליו בארבעים ושמונה כריתות ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אמר משם ר"ש אין לך כל דבר ודבר בתורה שלא נכרתו עליו חמש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים כריתות כיוצאי מצרים] א"ר [אם] לדברי ר"ש בן יהודה איש כפר עכו שאמר (נט) [משם ר"ש אין כל דבר ודבר בתורה שלא נכרתו עליו שלש עשרה כריתות ויש עם כל אחת ואחת מהן ב) שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים]:

פרק ט

א (א) נמצא בעבר הירדן היו עורפין שנאמר (שם כא) כי ימצא חלל וגו' לרבות עבר הירדן ר' ג) אליעזר אומר (ב) בכולן אם (א) [הוא] חלל היו עורפין אמר [לו] ר' יוסי בר' יהודה (ג) [אינו אלא חנוק ומושלך בשדה שמא עורפין היו] לכך נאמר חלל א"כ למה (ג) נאמר נופל אלא שאפילו הרוג ותלוי באילן לא היו עורפין (ג) (*ג) (ד) [נמצא בעליל העיר ד) לא היו עורפין שמצות עיסוק במדידה]: ב (ה) כיצד עושין [לו] שלוחי ב"ד יוצאין ה) ונוטלין סימנים וחופרין וקוברין אותו ומציינין [את] מקומו עד שיבואו לב"ד שבלשכת הגזית (ד) [וימודו]: ג (ו) ו) נמצא סמוך לספר בעיר שיש בה עובדי כוכבים או בעיר שאין בה ב"ד (ה) אם היה עיר עובדי כוכבים בינתים או סמוכה לירושלים לא היו מודדין אלא (ו) [מניחין] אותה ומודדין (ז) חוצה [לה]ז): ד (*ו) מקום ח) גיתה ותפיסתה [הרי זו] אסורה כמה היא תפיסתה ארבעים ט) רבי אומר חמשים אמה: ה הזקנים אומרים (שם) ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו כהנים אומרים(שם)כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' וגו' ורוח הקדש אומרת(שם)ונכפר להם הדם ג' דברים י) מי שאמר זה לא אמר זה כיוצא בדבר אתה אומר (במדבר יג) באנו אל הארץ אשר שלחתנו אמר יהושע כלב אמר (שם) עלה נעלה וירשנו אותה מרגלים אמרו(שם) אפס כי עז העם היושב בארץ ג' דברים זה בצד זה מי שאמר זה לא אמר זה כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית לח) [ותאמר] הכר נא למי החותמת וגו' אמרה תמר(שם)צדקה ממני אמר יהודה ורוח הקדש אומרת(שם)ולא יסף עוד לדעתה ג' (ח) זה בצד זה מי שאמר זה לא אמר זה [ומי שאמר זה לא אמר זה] כיוצא בדבר אתה אומר(שמ"א ד)אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלהאמרו כשירין שבהן רשעים שבהן אמרו(שם) אלה הם האלהים המכים[וגו'] [לישנא אחרת] עשר מכות היו לו ושלמו[שלמו]עשר מכותיו (ט) [במדבר]גבורים שבהן אמרו(שם) התחזקו והיו לאנשים [פלשתים] ג' דברים זה בצד זה (י) כיוצא בדבר אתה אומר (שופטים ה) בעד החלון נשקפה [וגו'] אמרה אמו של סיסרא (שם) חכמות שרותיה (יא) [וגו'] הלא ימצאו יחלקו (יב) [וגו'] כ) כן יאבדו כל אויבך (יג) [וגו'] אמרה רוח הקדש שלשה דברים זה בצד זה (יד) [וגו'] כיוצא בדבר אתה אומר (ירמיה כו) מיכה המורשתי היה נביא בימי חזקיה מלך יהודה ומה היה מתנבא(שם)ויאמר אל כל עם יהודה לאמר כה אמר ה' צבאות ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער ההמת המיתוהו חזקיה מלך יהודה וכל יהודה הלא ירא את ה' ויחל את פני ה' וינחם ה' על הרעה אשר דבר עליהם ואנחנו עושים רעה גדולה על נפשותינו אומרים כשרים שבהם רשעים שבהן אמרו (שם) וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריה בן שמעיהו מקרית היערים ויתנבא על הארץ הזאת ועל העיר הזאת ככל דברי ירמיהו (טו) [וישמע המלך יהויקים וכל גבוריו וכל העם את דבריו ויבקש המלך המיתו] וישמע אוריהו וירא ויברח ויבא מצרים וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים (טז) [אל נתן בן עכבור ואנשים אתו אל מצרים ויוציאו את אוריהו ממצרים] ויביאוהו אל המלך יהויקים ויכהו בחרב (יז) [וישלך את נבלתו אל קברי בני העם] אמרו כשם שאוריהו נתנבא ונהרג כך ירמיהו חייב ליהרג שנאמר (שם) אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו כל פרשה זו ערובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה כיוצא בדבר אתה אומר (נחום א) משא נינוה ספר חזון נחום האלקושי אל קנא ונוקם ה' [נוקם] וגו' ה' ארך אפים וגדל כח וגו' גוער בים וגו' כל פרשה זו ערובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה כיוצא בדבר אתה אומר (תהלים נח) למנצח אל תשחת לדוד מכתם האומנם אלם צדק וגו' [אף בלב עולות וגו'] זורו רשעים מרחם וגו' כל הפרשה זו ערובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה כיוצא בדבר אתה אומר (שיר ח) תחת התפוח עוררתיך אמרה רוח הקדש (שם) שימני כחותם על לבך וגו' אמרה כנסת ישראל (שם) כי עזה כמות אהבה אמרו עובדי כוכבים (ג' דברים זה בצד זה (יח) [וכו']):

פרק י

א בזמן (א) ל) [שהצדיקים] באין לעולם טובה באה לעולם ופורעניות מסתלקת מן העולם וכשנפטרים מן העולם פורעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם בזמן שהרשעים באין לעולם פורעניות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם (ב) [כשמסתלקין] מן העולם טובה באה לעולם (ג) [ופורענות] מסתלקת מן העולם (א) ומנין שכשהצדיקים באין לעולם טובה באה לעולם (ד) [ופורענות] מסתלקת מן העולם שנאמר (בראשית ה) ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשינו וגו' ומנין (ה) [שכשנפטרין] מן העולם (ו) פורענות באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם שנאמר (ישעיה נז) הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואומר (שם) יבא שלום ינוחו על [וגו'] הולך שלום אל הקבר ואומר(שם)ואתם קרבו הנה בני עוננה זרע מנאף וגו' ומנין (ז) [שכשהרשעים] באין לעולם (ח) [פורענות] באה לעולם וטובה מסתלקת מן העולם שנאמר (משלי יח) בבא רשע בא גם בוז וגו' ומנין שכשמסתלקים מן העולם טובה באה לעולם (ט) [ופורענות] מסתלקת מן העולם שנאמר (שם) ובאבוד רשעים רנה ואומר (דברים יג) למען ישוב ה' מחרון אפו וגו' כל זמן שהרשעים בעולם חרון

אור הגנוז

[ח] שבט: [ט] ושם בסתר: [י] ברוך בכלל ברוך בפרט ארור כו': [יא] וכן בהר סיני וכן:

נוסחאות כ"י

א) שמונה. שמונה על שמונה הרי ט"ז כו'. ב) חמש מאות כו'. ג) אלעזר. ד) היו מודדין שמצות. ה) ומלקטין סימניו. ו) מנמצא עד אם ליתא. ז) נמצא סמוך לספר לעיר כו' או לעיר שא"ב ב"ד לא היו מודדין ואין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד אלא מניחין אותה ומודדין חוצה לה. ח) גיותה. ט) אמה. י) זה בצד זה מה כו'. כ) אמרה אשתו של סיסרא וכלותיו. ל) שהצדיק בא.

הגהות הגר"א

(מח) יאשיה: (מט) והשאר למעלה רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדין: (נ) אל: (נא) ברוך בכלל ברוך בפרט: (נב) ארבעה ארבע וארבעה שמונה שמונה ושמונה הרי שש עשרה: (נג) בריתות: (נד) בריתות שכן בסיני: (נה) שנאמר אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת: (נו) והר עיבל ומכנים: (נז) שבמדבר: (נח) מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה בארבעים ושמונה בריתות: (נט) משום ר' שמעון אין לך כל דבר מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים ויש בכל אחת שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים: (א) היה: (ב) אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאם היה חנוק ומוטל באשפה שאין עורפין: (ג) שאפילו נמצא בעליל לא היו עורפין שמצוה לעסוק במדידה: (ד) ומודדין: (ה) מודדין לעיר שיש בה ב"ד: (ו) מניחה: (ז) לה: (ח) דברים: (ט) במצרים: (י) ומי שאמר זה לא אמר זה: (יא) אמרו: (יב) שלל: (יג) ה': (יד) מי שאמר זה לא אמר זה: (טו) וגו': (טז) וגו': (יז) וגו': (יח) מי שאמר זה לא אמר זה: (א) שצדיקים: (ב) וכשמסתלקין: (ג) ופורעניות: (ד) ופורעניות: (ה) וכשנפטרים: (ו) פורעניות: (ז) כשהרשעים: (ח) פורעניות: (ט) ופורעניות:

חסדי דוד

פרק ט נמצא בעבר הירדן וכו' אמר לו ר' יוסי בר' יהודה כו'. בגמ' הגי' אריב"י אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאם היה חנוק וכו' אבל בספרי הגי' כמו שהוא לפנינו בתוס' אמר לו ריב"י כו' ולנוסחא זו צ"ל ר' אלעזר בלא יוד דהיינו ר"א בן שמוע דאילו ר' אליעזר קדים טובא מזמן ריב"י אבל לנוסחת הש"ס אפשר שהוא ר"א ביוד והוא ר"א בן הורקנוס: כיצד עושין לו כו'. בירושלמי דפרקין מייתי לה. ונראה פירושה דאותו העיר שנודע להם שיש חלל בשדה שולחין בית דין שבאותה העיר מיד שלוחי ב"ד ונוטלין סימנים כלומר דברים לציין כגון סיד ותופרין וקוברין אותו מיד שלא יהא מוטל בבזיון או שלא יאכלוהו חיות ומציינין המקום ומודיעין אח"ז הדבר לבית דין הגדול שבירושלים כדי שיבאו למדוד. ומה דפליגי תנאי בגמ' אי מודדין מחוטמו או ממקום אחר הוא לאו דוקא שהרי כבר נקבר קודם מדידה אלא פי' ממקום שהיה שם חוטמו לפני הקבורה כי היו מציירין הכל בדיוק והרמב"ם בפ"ט מהל' רוצח כתב מניחים אותו במקומו כו' ע"ש והוא נגד הירושלמי והתוס' ואם נאמר דהרמב"ם מיירי שהיה מקומו קרוב לירושלים ואפשר למיזיל ולמיתי ביומי' מ"מ לא היה לו לסתום ולהשמיט מה שמפורש בירושלמי ובתוס'. ותמיהני שמפרשיו לא העירו בזה כלל: נמצא סמוך לספר וכו'. לא נמצאת בשום מקום ולפי הנלמד מהסוגיא צריך להגיה בה הכי נמצא סמוך לספר והיא עיר שיש בה עובדי כוכבים או שהיה עיר שיש בה עובדי כוכבים בינתים לא היו עורפין אם היה בעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין וכו' ועי' בגמ' וברמב"ם בפ"ט ומ"ש בבבא שאח"ז כמה היא תפיסתה ארבעים ר' אומר חמשים בירושלמי הגי' ארבע ר"א ע' וכ"נ כי מדת ארבע מצינו כמה שיעורים כזה כמו בשבת ועוד ומדת חמשים מצינו בפ"ב דב"ב לענין הרחקת נזיקין אבל מדת ארבעים לא מצינו כן בעלמא:

מצפה שמואל

(א) ספרי פרשה שופטים: (ב) מה: ירושלמי פ"ט הל' ב': (ג) שם ושם הל' יא: (*ג) מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה א' דלא כתוספתא זו: (ד) ירושלמי שם: (ה) מה: (ו) ירושלמי שם הלכה ה: (*ו) מיי' שם פ"י הלכה ט: (ז) ירושלמי שם הלכה ו: (א) סנהדרין קיג: ילקוט רלא:

מנחת בכורים

שבהר גריזים גם לוי עמהם: רבי יאשיה אומר כהגהת הגר"א וכן הוא בש"ס: הראוין לשרת. לשאת את הארון מבן שלשים ועד בן חמשים: כהגהת הגר"א רבי אומר אלו ואלו וכו' וכן הוא בש"ס: ופתחו בברכה. כל הארורין שנאמר בקרא הפכו בלשון ברכה: ברוך האיש אשר לא יעשה. וכן כולן והיינו כל אחת בפרט ולבסוף אמרו ברוך אשר יקים את כל דברי התורה לעשות אותם והיינו בברכה בכלל וארור אשר לא יקים היינו ארור בכלל: ה"ג ברוך בכלל וברוך בפרט ארור בכלל וארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות שכל דברי התורה נאמרו בפרט ארור וברוך וגם בכלל ברוך אשר יקים וארור אשר לא יקים הרי ארבע על כל מצוה וללמוד וללמד לשמור ולעשות על כולן אמרו ברכה וקללה נמצא שש עשרה דעל ד' היינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות אמרו על כל אחד ארבע היינו ברוך בכלל ובפרט וארור בכלל ובפרט: ה"ג הרי ארבע וארבע הרי שמונה ושמונה הרי שש עשרה וכן הוא בגמרא וכן הגיה הגר"א וה"פ דברוך בכלל ובפרט וארור בכלל ובפרט הרי ד' ללמוד וללמד הרי ח' לשמור ולעשות נמי ח' שמונה ושמונה הרי ששה עשר: ה"ג וכן בסיני וכן בערבות מואב. שלש כריתות עם כל אחד ואחד הרי ארבעים ושמונה דבכל מקום כרת אתם ברית כדכתיב בקרא (דברים כח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בערבות מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ובסוף תבא נאמר ושמרתם את דברי הברית הזאת הרי שלש בריתות בחורב ובארץ מואב ובהר גריזים והגר"א הגיה כן הברייתא ע"פ הש"ס: ומביא. ומכניס אהל מועד שאחר שהוקם המשכן ודבר הקב"ה עם משה בישוב למדו כל התורה כדכתיב וידבר ה' אליו מאהל מועד א"כ הוה סיני לחוד ואהל מועד לחוד דס"ל בסיני נאמרה התורה עם כל דקדוקיה מלבד אוה"מ ות"ק ס"ל דכללות נאמרו בסיני ופרטות באוה"מ א"כ סיני ואוה"מ חדא וע"כ הג' בריתות הנאמר בפ' תבא כדפרשנו הוא אהל מועד וערבות מואב והר גריזים: ה"ג שלא נכרתו עליו ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים וכן הגיה הגר"א וכן הוא בגמרא ולדידיה הוה ערבא דערבא שכל אחד נעשה ערב בעד חבירו וגם מה שחבירו נעשה ערב בעד חבירו הרי הוא ערב בעדו לדוגמא א' מישראל חטא כל ישראל ערבין ונענשין מחמת חטאו א"כ כלן חטאו בעד הערבות ונענש שוב כל א' על חבירו מחמת הערבות שחוטא כל אחד מישראל ובכל א' מ"ח בריתות וכן על כל אחד מישראל נמצא כל אחד מקבל עליו בריתות של ששים רבוא בשביל חובותם וכל א' מששים רבוא הללו קבל עליו בריתות ששים רבוא בשביל ערבות שנתערבו אחיו על חבריהם והרי קבל עליו אף ערבות של ערבים:

פרק ט א נמצא בעבר הירדן. בעגלה ערופה קאי דמבואר במשנה דעגלה ערופה קריאתה בלה"ק והוא כי ימצא חלל באדמה אשר ה' אלהיך נותן לך ומפרש כאן דאף בעבר הירדן אם נמצא הרוג העיר הקרובה אל החלל מביאין העגלה ועורפין דלא תימא דוקא בארץ ישראל קמ"ל דהאשר ה' אלהיך נותן מרבה אף עבר הירדן ארץ סיחון ועוג שנחלקו לשני המטות וחצי: ר"א אומר בכולם. קאי על פ"ט משנה ב' דמבואר דנופל ולא תלוי באילן וע"ז אמר אף בתלוי באילן בכולם אם היה חלל היו עורפין דרבי אליעזר סבירא ליה דרך בב' גריעותא לא היו עורפין חנוק וגם תלוי באילן אבל חלל מחרב אף תלוי היו עורפין דלא בעינן שיהיה דוקא נופל בשדה ואמר לו ר"י בר"י דחנוק ומושלך בשדה ג"כ לא היו עורפין דחלל כתיב ממכת חרב ונופל דכתיב בקרא ממעט הרוג בחרב ותלוי לא היו עורפין: אינו אלא חנוק גרסינן והגהת הגר"א כאן מכוון ע"פ הש"ס וה"פ לכך נאמר חלל א"כ באדמה נמי דנאמר בקרא דרשינן ולא טמון בגל וכן הוא בש"ס ולר"א אף טמון בגל היו עורפין ובזה מרבה דאמר בכולם: ב נמצא בעליל לעיר גרסינן שנראה לכל שהוא סמוך לעיר: שמצות עיסוק במדידה. שמצוה בעגלה ערופה הוא דוקא במדידה אל העיר הקרובה וכאן שנמצא בעיר אין כאן מדידה (ירושלמי פ"ט הל' ב) ובבבלי גרסינן היו מודדין שמצוה לעסוק במדידה: כיצד עושין. כשמוצאין ההרוג: סימנים. להכיר את אשתו לידע מי הוא ס"ג רואין אם זה ראוי לערוף אם הוא טמון או צף דבכה"ג אינו ראוי לערוף: וקוברין אותן. דמת מצוה קונה מקומו: מקומו. קברו כדי שידעו למדוד: ה"ג עד שבאו ב"ד מלשכת הגזית כן הוא בירושלמי: ג סמוך לספר. קצה א"י מקום שמתחיל ארץ העמים דאמרינן כי ימצא פרט למצוי וכן לעיר שיש בה כותים: שאין בה בית דין. דבעינן זקני העיר וליכא וה"ג או בעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין אם היה עיר שאין בה ב"ד בינתים או סמוכה לירושלים לא היו מודדין אלא מניחין אותה ומודדין חוצה לה וכן הגיה הגר"א והיינו דיש חילוק בעיר כותים או סמוך לספר דאין עורפין כלל דאמרינן כותים הרגוהו אבל לעיר שאין בה ב"ד מרבינן מקרא דולקחו זקני העיר ההיא דהעיר מיותר דמצי למכתב והיה העיר הקרובה אל החלל ולקחו זקניה אלא ודאי לרבות אף שמפסיק עיר שאין בה ב"ד מודדין לעיר שיש בה ב"ד וכן בסמוכה לירושלים דאמרי' דירושלים אינה מביאה עגלה ערופה דכתיב לרשתה וירושלים לא נתחלקה לשבטים מ"מ מודדין אל העיר הסמוכה דמ"מ הרי ישראל הרגו ולא דמי לספר דשם אמרי' אולי לא הרגו ישראל ואין מודדין כלל: ד מקום גיתה. כמו שרף פרה חוץ מגיתה והיינו מקום מיוחד לעריפה ובירושלמי גרסינן גיסתה והוא לשון גיסתרא שעורפין אותה: ותפיסתה. ארבעים אמה אסור לזרוע ולעבוד בו כדכתיב בקרא אשר לא יעבד ולא יזרע ובירושלמי הגירסא ד' אמות: ה הזקנים אמרו. בקרא כתיב ידינו לא שפכו ועינינו לא ראו כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' ובסוף כתיב ונכפר להם הדם והרי ג' דברים זה בצד זה ומי שאמר זה לא אמר זה הזקנים אמרו ידינו לא שפכו והכהנים אמרו כפר לעמך ישראל דבקשת כפרה ע"י כהנים וכתיב בקרא ונגשו הכהנים בני לוי ולמה נגשים אלא לאמר דבר זה: אל הארץ אשר שלחתנו. וגם זבת חלב ודבש היא וזה פריה אמר יהושע שהביא את פירות הארץ. אפס כי עז העם אמרו מרגלים וא"כ כתיב ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה וכאן נכתב שלא כסדר וצ"ל יהושע ומרגלים וכלב: ג' דברים. הרי עוד ג' דברים בענין אחד ומי שאמר זה לא אמר זה: ולא יסף עוד לדעתה. מי העיד ע"כ רוח הקדש אמרה כן גרס הגר"א: אוי לנו מי יצילנו. במלחמת פלשתים בשמואל כשבא הארון במלחמה כתיב אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה אלה האלהים המכה את מצרים בכל מכה במדבר התחזקו והיו לאנשים וגו' וע"כ מי שאמר זה לא אמר זה דהמאמרים סותרים: לישנא אחרת. כלומר בלשון אחר אמרו דאין כוונתם לטובה אדרבה כוונתם לגנאי דבכל מכה היינו שלמו ואין לו שוב להכות: ג' דברים. הרי עוד ג' דברים הלא ימצאו יחלקו שלל אמרו כלותיה גרסינן: ג' דברים זה בצד זה וכו' גרסינן כלומר מי שאמר זה לא אמר זה והגר"א הגיה כן בהדיא: וגם איש היה מתנבא. קרא זה סותר למה שאמר מקודם דמתחלה אמרו שלא להרוג את ירמיהו ומזה דאוריה נראה כי להרוג את ירמיהו באו ואם נימא דמעשה אחריתי מספר הקרא ולאו מדברי האנשים ההם הוא א"כ למה כתיב אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו הי"ל לכתוב קרא זה קודם וגם איש היה מתנבא אלא הכל מדברי האנשים הוא הכשרים אמרו ההמת המיתוהו רשעים שבהן אמרו דאיש היה מתנבא והרגוהו א"כ נהרוג את ירמיהו ויד אחיקם בן שפן היה שלא להרגו: משא נינוה. א"כ היתה נבואתו על נינוה ולבסוף נאמר נוקם ה' ונבואתו על ישראל ועוד אמר נוקם ה' ובעל חמה ואמר עוד ה' ארך אפים אלא מי שאמר זה לא אמר זה ורוה"ק אמרה ה' ארך אפים: כל פרשה זו עירובי דברים. דמתחלה מדבר אל הרשעים וא"כ אמר ישמח צדיק א"כ מדבר אל הצדיק וא"כ אמר ויאמר אדם אך יש פרי לצדיק א"כ הוא אינו לא צדיק ולא רשע: וכולי. וסיום המאמר מי שאמר זה לא אמר זה:

פרק י א זה ינחמנו. הרי בא צדיק וטובה באה כדכתיב מן האדמה אשר אררה ה': ואין איש שם על לב. וסיפא דקרא ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק והיינו שח"ו רעה באה לעולם ולכן נאסף הצדיק כדי שלא יראה ברעה: יבא שלום. הצדיק בא בשלום אל הקבר וא"כ ח"ו נאסף השלום ואומר ואתם קרבו הנה בני עוננה והיינו אחר שנאסף הצדיק נוקח הרשעים למשפט להענישם והרעה בא לעולם: גם בוז. והיינו פורענות: למען ישוב ה' מחרון אפו. בעיר הנדחת כתיב ולא ידבק בידך מאומה למען

אף (י) [בעולם] אבדו מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם ולא שהצדיקים תולין לעולם בחייהן בלבד אלא אף (יא) [במותם] שנאמר (בראשית ז) ויהי לשבעת הימים ומי המבול וגו׳ (ב) ומה טיבן של שבעת הימים הללו אלו שבעת ימי אבלו של משותלח הצדיק (יב) [שעיכב את הפורענות] מלבא לעולם לכך נאמר ויהי לשבעת הימים [ד״א מה טיבן של שבעת הימים הללו מלמד שנתן להם המקום ז׳ ימים לאחר גזירה שמא יעשו תשובה ולא עשו לכך נאמר ויהי לשבעת הימים ד״א ויהי לשבעת הימים מה טיבן של שבעת הימים הללו מלמד ששינה להם המקום סידורו של עולם והיתה חמה א) יוצאת במערב ושוקעת (במערב) [במזרח] לכך נאמר ויהי לשבעת הימים] ד״א מה טיבן של שבעת הימים הללו מלמד שנתן להם המקום שבעת ימים ב) מאכל ומשתה וישבו ואכלו ושתו והראם מעין העולם (יג) כל כך למה כדי (יד) [שיראו ויכירו] וידעו מה אבדו: ב כל זמן שהיה אברהם קיים היה שובע שנאמר (שם כד) וה׳ ברך את אברהם בכל משמת אברהם (שם) ויהי רעב בארץ בא יצחק היה שובע שנאמר (שם כו) ויזרע יצחק וגו׳ כל זמן (טו) [שהיה אברהם] קיים ג) היה (טז) [בארות] נובעות מים משמת אברהם מה הוא אומר (שם) וכל הבארות אשר חפרו וגו׳ אמרו הואיל ואין נובעות מים אינם אלא תקלה לנו מפני (יז) [גייסות] עמדו וסתמו בא יצחק (יח) [והיו בארות] נובעות מים שנאמר (שם) וישב יצחק ויחפור את בארות המים [וגו׳] ויחפרו עבדי וגו׳: ג כל זמן שהיה יצחק קיים היתה ברכה לזרע שנאמר (שם) ויזרע יצחק בארץ ההיא וגו׳ ד) עד שלא ירד יעקב לארם נהרים ה) לא נתברך ביתו של לבן הארמי שנאמר (בראשית ל) כי מעט אשר היה לך לפני (ויפרוץ לרוב ויברך ה׳ אותך לרגלי) ואומר (שם) נחשתי ויברכני ה׳ (יט) [וגו׳] עד שלא ירד יוסף למצרים לא נתברך ביתו של פוטיפר משירד מהו אומר (שם לט) ויברך ה׳ את בית המצרי בגלל יוסף עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב ו) שנא׳ (שם מה) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ וגו׳ משירד מהו אומר (שם מז) הא לכם זרע וזרעתם את האדמה א״ר יוסי כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב ליושנו שנא׳ (שם נ) ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם [ואת טפכם וגו׳] נאמר כאן כלכול ונאמר להלן ז) כלכול מה כלכול האמור להלן רעב אף כלכול האמור כאן רעב כל זמן (כ) [שהיה יוסף ח) ושבטים] היו ישראל מתנהגין בגדולה וכבוד שנא׳ (שמות א) ובני ישראל פרו וישרצו (כא) וגו׳ משמת מהו אומר וימת יוסף וגו׳ ויקם מלך חדש וגו׳ ויאמר אל עמו וגו׳ הבה נתחכמה לו וגו׳:

פרק יא

א כל (א) זמן שהיתה מרים קיימת היתה באר מספקת את ישראל משמתה מרים (א) [מה] אומר (במדבר כ) ותמת שם מרים וגו׳ ולא היה מים לעדה (ב) שנסתלקה הבאר (ב) כל זמן שהיה אהרן קיים עמוד (ג) [ענן] מנהיג את ישראל משמת אהרן מהו אומר (שם כא) וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב וגו׳ נעשו ידים לאותו רשע ובא ונלחם את ישראל (ד) [אמר] ט) איה הלך התייר (ה) [שלהם] המכביש (ו) [להם] את הארץ: ב כל זמן שהיה משה קיים [היה] מן יורד להם לישראל משמת משה מהו אומר (יהושע ה) וישבות המן ממחרת ולא שהמן היה תולה להם בחייו אלא אף במיתתו (ג) שמן המן שלקטו ביום שמת משה אכלו הימנו משבעה באדר ועד ששה עשר בניסן שלשים וט׳ ימים עד שהקריבו את העומר בגלגל שנא׳ (שמות טז) ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד בואם אל ארץ נושבת שאין ת״ל עד בואם (ז) [מה] ת״ל עד בואם [אל קצה ארץ כנען] אלא מלמד י) שמן המן שלקטו ביום שמת בו משה אכלו הימנו משבעה באדר ועד ששה עשר בניסן שלשים וט׳ יום עד שהקריבו (ח) [עומר] בגלגל (ט) לא פסק המן (י) [ולא] רצו לאכול מתבואת ארץ כנען ר׳ אליעזר בן עזריה אומר משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדו מזוג לי בחמין אמר לו אין כאן חמין אמר לו אם לאו מזוג לי (יא) [בצונן] להודיעך כמה [היה] יפה (יב) [להם] לישראל שאילו ירד מן לישראל לא אכלו מתבואת ארץ כנען. (יג) שנה שיצאו בה ישראל ממצרים בט״ז באייר ירד מן לישראל כ) ובשבעה באדר פסק מלירד אותו היום מת משה ובט״ז בניסן כלה מה שבידן שנאמר ל) (שם) ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא ד״א מה ת״ל (שם) ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה והלא חסרין ל׳ יום אלא שאכלו עוגות מצות שהוציאו בידן ממצרים שהיה יפות להן כמן: ג (ד) ומנין שבשבעה באדר נולד משה שנאמר (דברים לא) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת״ל היום ומה ת״ל היום מלמד שהיום מלאו שנותיו ד״א מה ת״ל היום מלמד שהן מאה ועשרים שנה מכוונות מיום ליום ד״א מה ת״ל היום מלמד שהקב״ה משלים שנותן של צדיקים ברצון ובשמחה שנאמר (שמות כג) את מספר ימיך אמלא ומנין שבשבעה באדר מת משה שנאמר (דברים לד) ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום מ) וגו׳ (יהושע א) ויהי אחרי מות משה עבד ה׳ [וגו׳] ועתה קום עבור (יד) וגו׳ ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר עברו בקרב המחנה וגו׳ ואומר (שם ד) והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון וגו׳ צא (טו) [ממנו] שלשים ושלשה למפרע ואתה מוצא (ה) שבז׳ באדר מת משה: ד ר׳ (ו) יוסי בר׳ יהודה אומר נ) כיון שיצאו ישראל ממצרים נתמנו להן ג׳ פרנסים טובים (טז) [אלו] הן משה ואהרן ומרים בזכותן נתנו להם שלש מתנות ס) באר ועמוד ענן ומן באר בזכות מרים עמוד (יז) [ענן] בזכות אהרן מן בזכות משה מתה מרים בטלה הבאר וחזרה בזכות משה ואהרן מת אהרן בטל עמוד הענן וחזרו שניהם בזכות משה מת משה בטלו שלשתן ולא חזרו שנאמר (זכריה יא) ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וגו׳ (ז) והצרעה לא עברה את הירדן אלא עמדה על שפת הירדן וזרקה בהן מרה: ה כל זמן ע) שהיו יהושע והזקנים קיימים [לא עמד] שיקרא (יח) [בבני] ישראל ולא הזיקו עובדי כוכבים את ישראל שנאמר (שופטים ב) ויעבדו העם את ה׳ כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע משמת יהושע והזקנים מהו אומר (שם ג) ויעבדו [בני ישראל] את כושן רשעתים שמונה שנים למה נקרא שמו רשעתים (ח) שעשה שתי רשעות אחת שנשתעבד בהם בישראל ואחת שעבר על השבועה: ו כל זמן שהיה שמואל קיים היו פלשתים נופלים ביד ישראל שנאמר (ש״א ז) ותהי יד ה׳ בפלשתים כל ימי שמואל משמת שמואל מהו אומר (ט) (שם כה) וימת שמואל (שם כח) (ויאספו) [ויקבצו] פלשתים את מחניהם לצבא להלחם עם ישראל כתוב אחד אומר ושמואל מת וגו׳ וכתיב וימת שמואל וגו׳ אלא שמואל מת זו מיתה (יט) [ודאי] וימת שמואל לענינו של שאול ר״א אומר הרי הוא אומר (שם) ויאמר לה מה תארו ותאמר איש [זקן] עולה שלא תעלה על דעתך שלא מת שמואל אלא מת הוא ואומר (שם כח) ויספדו לו כל ישראל ויקברוהו ברמה בעירו וכי אין אנו יודעין שהרמה עירו אלא מלמד שספדו לו כל ישראל (כ) [כדרך שספדוהו] ברמה: ז (י) כיוצא בדבר אתה אומר (שם י) בלכתך היום מעמדי וגו׳ בצלצח (כא) [היכא] מצינו שנקברה רחל בגבול בנימין בצלצח והלא לא נקברה אלא פ) בבית לחם (כב) [חלקו] של יהודה שנאמר (בראשית לה) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת ואין אפרת אלא חלקו של יהודה שנאמר (מיכה ה) ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה אלא אמר לו עכשיו שאני מדבר עמך הנם על קבורת רחל אתה הולך והן באין ומוצא אתה אותן בגבול בנימן בצלצח (כ) כיוצא בדבר אתה אומר (ש״א כב) ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה וחניתו בידו אם בגבעה אין ברמה ואם ברמה אין בגבעה אלא מי מעמיד רגלי של שאול בגבעה בית דינו של שמואל הרמתי (ל) כיוצא בדבר אתה אומר (תהלים קכב) עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים אפשר לומר כן אלא מי מעמיד רגלינו במלחמה בתי דינין של דוד שיושבים בשערי ירושלים (מ) כיוצא בדבר אתה אומר (זכריה יד) יסוב כל הארץ כערבה מגבע לרמון נגב ירושלים והלא נגב ירושלים מישור היה וגבע ורמון מקום טרשין (כג) צ) [וקפקסין] אלא מה גבע ורמון עתידות להיות מישור נגד ירושלים כך כל ארצות עתידות להיות מישור נגד ירושלים: ח (נ) כיוצא בדבר אתה אומר (ש״ב כא) ואת חמשת בני מיכל

נוסחאות כ״י

א) זורחת ממערב ושוקעת במזרח. ב) מעין העולם הבא ואכלו ושתו כדי כו׳. ג) היו בורות. ד) משירד. ה) נתברך לבן שנא׳ נחשתי ויברכני וכו׳. ו) במצרים. ז) וכלכלתי אותך שם. ח) קיים היו ישראל בנחת משמת כו׳. ט) תי׳ איה ליתא. י) שאילו לא פסק המן לא רצו כו׳. כ) מכאן עד ובט״ז ליתא. ל) ובני וכו׳. מ) ואומר. נ) ג׳ פ״ט עמדו לישראל. ס) טובות. ע) שהיה יהושע קיים לא הזיקו כו׳. פ) בגבול יהודה. צ) קסקסין.

הגהות הגר״א

(י) לעולם: (יא) אחרי מיתתן: (יב) שעכבו את הפורעניות: (יג) הבא: (יד) שיכירו: (טו) שאברהם היה: (טז) הבארות: (יז) הגייסות: (יח) היו הבארות: (יט) בגללך: (כ) שהיו יוסף ושבטיו קיימים: (כא) וירבו: (א) מהו: (ב) מפני: (ג) הענין: (ד) אמרו: (ה) שלכם: (ו) לכם: (ז) ומה: (ח) העומר: (ט) שאלו: (י) לא: (יא) צונן: (יב) היה המן: (יג) ד״א משל אומר לאדם מפני מה אתה אוכל פת שעורין מפני שאין לי פת חטין מפני מה אתה אוכל חרובים מפני שאין לי דבלה כך אילו היה בידם של ישראל מאותו קמיצה שקמצו בו ביום שמת משה לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען. ואותו שנה: (יד) את הירדן: (טו) מהם: (טז) ואלו: (יז) הענן: (יח) לבני: (יט) ודאית: (כ) בעיירותיהן כדרך שספדו: (כא) היכן: (כב) בחלקו: (כג) וקפקסית:

חסדי דוד

פרק יא כל זמן שהיה שמואל קיים היו פלשתים נופלים כו׳. בילקוט שמואל ישנה לקצת אגדה זו והכי איתא במ״ר קהלת על פסוק טוב שם משמן טוב אלא שיש הפרש בין נוסחא לנוסחא ע״ש. ומ״מ הגירסא שלפנינו משובשתא היא וכצ״ל משמת שמואל מהו אומר ושמואל מת ויאספו פלשתים את מחניהם למלחמה על ישראל שזהו הפסוק שסמוך אחריו ויאספו פלשתים. ואח״כ צ״ל שיש כאן חסרון וכצ״ל כתוב אחד אומר ושמואל מת וכתיב וימת שמואל אלא ושמואל מת זו היא מיתה ודאי וימת שמואל לענינו של נבל דכתיב בתריה ואיש במעון ומעשהו בכרמל וגו׳ וזו היא נוסחת המדרש קהלת וגרסינן בתר הכי ארשב״ג הכל סופדין וטופחין במיתת הצדיק וזה הרשע עושה לו מרזחין ואח״כ גרסינן ד״א וימת שמואל זו מיתה ודאי ושמואל מת לענינו של שאול וכו׳ והיא נוסחת הילקוט. והיינו דקשיא ליה אמאי כתיב תרי זמני מיתתו של שמואל דהשתא לא ידעי׳ אימתי מית. ומשני תחלה שהכתוב דשמואל מת הוא שמספר עיקר מיתתו ואידך קרא דוימת שמואל לא נכתב אלא לגנאי של נבל שהוא מה שכתוב אחריו והדבר אחר סובר איפכא דוימת שמואל הוא עיקר ספור המיתה ואידך דשמואל מת הכי קאמר לפי ששמואל כבר היה מת לפיכך הוצרך שאול לבעלת אוב שאילו היה שמואל קיים היה נסמך עליו ודרש ממנו ועי׳ בפירוש הרי״א שנמשך אחר פירוש זה. ור״א אומר להכי כתיב ושמואל מת לפי

מצפה שמואל (ב) סנהדרין קח: (א) עי׳ ר״ה ג.: (ב) ירושלמי יומא פ״א הל׳ י וסוטה פ״א הל״י: (ג) קדושין לח.: (ד) שם: (ה) מגילה יג: (ו) תענית ט.: (ז) סוטה לו.: (ח) סנהדרין קה. ירושלמי נזיר פ״ט הל׳ א: (ט) ליתא כן במקרא עי׳ בפ׳ כה ובפ׳ כח והפסוקים מעורבין ועי׳ ילקוט שם: (י) ילקוט שמואל פ״י מדרש רבה ויצא פ׳ פ״ב: (כ) תענית ה. ילקוט שמואל כב: (ל) מכות י. מימרא דריב״ל: (מ) עי׳ ב״ב דף עה.: (נ) סנהדרין יט:

מנחת בכורים

למען ישוב ה׳ מחרון אפו בזמן שהם בעולם חרון אף בעולם: תולין. זכותם לעולם העולם נהנין מזכותם: בחייהן. אלא אף במותם דכתיב במבול ויהי לשבעת הימים ימי אבלו של משותלח הרי תולין זכות אחר מותו: ושוקעת במזרח גרסינן ואעפ״כ לא חזרו: הראם. מעין העוה״ב: ב ויהי רעב בארץ. בפ׳ תולדות: בשנה ההיא. וימצא מאה שערים וזה ראיה שכשאבד צדיק מן העולם באה פורעניות לעולם בא צדיק לעולם באה טובה לעולם: אשר חפרו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים. לפי שלא היו נובעות מים: גייסות. חיילות שיבואו למדינה יכולין לארוב ע״י הבארות: עבדי יצחק. וימצאו שם באר מים חיים: ג ברכה. שהיה הזרע מצליח בכל מקום שנאמר בארץ ההיא בכל הארץ הגליא וגם הארץ קשה והשנה קשה מ״מ וימצא שהצליחו פירותיו אף ברעבון ודייק לה מדכתיב בארץ ההיא בשנה ההיא ונאמר בסוף פרשה אבימלך ופיכול אל יצחק אמרו ראו ראינו היה ה׳ עמך וקשה מה השתנות מקודם שהלך יצחק לאח״כ ומאין הכירו עתה יותר אלא מתחלה נתברכו כלם בשביל יצחק וכשהלך מאתם לא הצליחו תבואותיהם וע״כ אמרו ראו ראינו עתה רואים אנחנו כי ה׳ עמך וע״כ מוכח כי בהסתלק הצדיקים טובה מסתלקת: מה כלכול. דאמר יוסף לאחיו בהתודע להם שאמר וכלכלתי אותך שם פן תורש אתה וביתך כי עוד חמש שנים רעב א״כ הכלכול היינו מזון אף כאן מזון משום שחזר הרעב: הא לכם זרע. והלא בפתרון חלומו נאמר שבע שנים אשר אין חריש וקציר אלא בזכות יעקב נשתנה:

פרק יא א מספקת. למים: שנסתלקה הבאר. שהיה בזכות מרים: נעשו ידים. מקום להלחם: התייר. המורה דרך: המכביש. שכובש את הארץ שמיישר הרים וגבעות ומורה להם דרך כבושה ונפקא לן מדכתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן ודרשינן ויראו שנראה לכל כי גוע אהרן ונסתלקו ענני כבוד: ב וישבות המן ממחרת. היינו ממחרת הפסח א״כ היה המן יורד *בזכות משה: שמת משה: בשבעה באדר. שאין ת״ל עד בואם אל קצה ארץ כנען. דארץ נושבת משמע עבר הירדן ארץ סיחון ועוג וקצה ארץ כנען משמע משהתחילו ארץ כנען והוא משיעברו את הירדן וי״מ איפכא דארץ נושבת הוא ארץ כנען וקצה ארץ כנען הוא עבר הירדן ארץ סיחון ועוג: אלא מלמד. שבאמת פסק ביום שמת משה והוא בעבר הירדן ואכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען: מזוג לי בצונן. משל הוא אל המן שיפה להם המן שבכליהם אף שלא ירד אלא מכבר. בנוסחת הגר״א ד״א וכן הוא בילקוט יהושע: שנאמר ויאכלו. משמע שאכלו ממחרת הפסח: חסרין ל׳ יום. מט״ו בניסן שיצאו ממצרים עד ט״ז אייר שירד להם המן: ג ומנין. שאמר מתחלה שהמן פסק משמת משה בז׳ באדר מנין זה ומבאר מתחלה דלידת משה היום ג״כ ביום זה והראיה ממיתתו דאחרי דמיתתו היה בז׳ באדר מסתמא נולד ג״כ בז׳ באדר: היום. והיינו ביום שמת: מלאו שנותיו. וי״ל שלשים יום בשנה חשוב שנה וע״ז אמר ד״א דמכוונות מיום ליום שנה תמימה א״נ ר״ל מכוונות של שס״ה ימים כמנין ימות החמה הן ועיבוריהן: ד״א. שמשלים שנותיו של כל הצדיקים משום דכתיב את מספר ימיך אמלא ועל כלל ישראל נאמר כשיהיו זכאין: ועתה קום עבור. אחרי שתמו ימי בכיתו וכתיב כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן והעם עברו בעשור לא מהם שלשים ושלשה למפרע שלשים ימי בכיתו ושלשה שנשתהו אח״כ והיה עשרה לחדש א״כ מת בז׳ באדר: ד בטלה. הבאר שהרי נאמר ותמת מרים ולא היה מים לעדה: וחזרה. כדמוכח לקמן שאמר ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי מתו בירח אחד הלא מרים מתה בעשור בניסן ואהרן מת בחדש אב ומשה מת באדר אלא שכיון שמת משה שהוא האחרון נסתלקו כל הג׳ הבאר והמן והעמוד ענן אשר מתחלה ניתנו בזכות השלשה משה אהרן ומרים וה״ל כאילו מתו אז כולן: בטל עמוד הענן. כדאמר לעיל: והצרעה. דמבואר בתורה ושלחתי את הצרעה לא עברה את הירדן ומילתא באנפי נפשיה הוא: ה לא עמד שיקרא בבני ישראל. שיקרא הוא לשון שקר ור״ל שלא נתהוה שקר בבני ישראל רק עמדו באמונתם וכן הביא מקרא דויעבדו את יהושע: שעבר על השבועה. דכושן הוא לבן ועבר על השבועה שנשבע עם יעקב כמבואר בפ׳ ויצא אם אני לא אעבור עליך את הגל הזה לרעה וכרתו ברית יחד: ו ויאספו פלשתים. הרי בהמת צדיק באה פורעניות לעולם: לענינו של שאול. דבפ׳ כ״ה נאמר וימת שמואל ויספדו לו ובפ׳ כ״ח אמר ושמואל מת למה חזר וכפל אותו אלא מפני שנאמר בה ענין שאול שרדף אחר דוד ורצה להרגו לכן אמר מקודם וימת שמואל שבחייו לא רדף אחר דוד: ר״א אומר. לכן חזר הענין ושמואל מת לפי שנאמר שאמר שאול לאשה מה תארו ותענהו איש עולה מן הארץ ובזה נטעה לומר ששמואל חי לכן אמר ושמואל מת: שספדו לו כל ישראל. בכל מקום כמו שספדוהו ברמה עירו ומילתא אחריתי הוא ולא קאי אדלעיל: ז כיוצא בדבר. עירובי דברים דמצינו בכמה מקומות דאמרינן דנעשה הדבר הזה במקום פלוני ואינו כן אלא בדומה הוא או שזכות מקום גרמה כדמפרש ואילך: בלכתך. שמואל אמר לשאול כששאל לו ע״ד האתונות אשר נאבדו מאביו אמר בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בצלצח ואמרו אליך נמצאו האתונות וגו׳ וכי קבורת רחל בגבול בנימין אלא ה״ק ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בעת שאני מדבר עמך הנם על קבורת רחל וכשאתה הולך יבואו ואתה תמצא אותם בגבול בנימין בצלצח: מי מעמיד. מצליח את מלכותו שמואל הרמתי בזכותו ותפלתו: אפשר לומר כן. וכי כולן היו עומדין בשערי ירושלים אלא עומדין בזכותן (מכות י) א״נ הכי קאמר אפשר לומר כן מתחלה אמר לשון עתיד נלך ואחר כך אמר לשון עבר אלא שעומדות בזכותן (עי׳ מהרש״א חידושי אגדות שם): נגב ירושלים. כנגב ירושלים אף כל הארץ תהיה מישור והיינו תסוב כל הארץ כגבע ורמון אשר תהיה כנגב ירושלים ומגבע ורמון יתחיל שתהיה מישור: טרשין. ארץ קשה הרים ובקעות: וקפקסין. אולי הוא לשון קפא לשון נפוח שהארץ נפוחה היינו ארץ הרים (ועי׳ בערוך ערך קפא): ח כיוצא בדבר. כאשר באר״נו דרך לסיקא נאמר ואין הכוונה כמו שכתוב.

בת שאול אשר ילדה לעדריאל [וגו'] המחולתי היכן מצינו שנתנה מיכל לעדריאל המחולתי והלא לא נתנה אלא לפלטי בן ליש אשר מגלים שנאמר (ש"א כה) ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אלא מקיש נשואי מיכל לנשואי מרב מה נשואי מרב א) בעבירה אף נשואי מיכל [לפלטי בן ליש] בעבירה [היה]: ט (ה) שאלו תלמידיו את ר' יוסי האיך נשא דוד אחות אשתו אמר להן לאחר מיתת מרב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר שלא היו קדושיו קדושין גמורים שנאמר (ש"ב ג) תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי וגו' כשם שלא היו קדושיו קדושין גמורים כך לא היו נשואיו נשואין גמורים כתוב אחד אומר (שם כא) ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל[וגו']המחולתי וכתוב אחד אומר (שם ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה כיצד (כד) [יתקיימו] שני כתובין הללו אמור מעתה בנים של מרב היו (ע) ילדה מרב (כה) [וגדלה מיכל אותן ונקרא] על שמה שנאמר (רות ד) ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי ואומר (במדבר ג) ואלה תולדות אהרן ומשה וגו':

פרק יב א (דה"ב טז) בשנת שלשים ושש למלכות אסא עלה בעשא מלך ישראל על יהודה ויבן את הרמה[וגו'] ב) אי אפשר לומר כן והלא אסא קבר את בעשא בשנת עשרים ושש למלכותו ג) מה ת"ל בשנת שלשים ושש נגד ל"ו שנה שנתחתן שלמה במלך מצרים ונגד שלשים ושש שנה שנגזרה גזירה על מלכות בית דוד שתתחלק ובאחרונה עתידה שתחזור להם וכנגד ל"ו שנה שנגזרה גזירה ד) על מלכי ארם שיהיו שוטנין על ישראל ובאחרונה עתידין ליפול ביד בני דוד לכך נאמר בשנת ל"ו שנה למלכות אסא: ב (מ"ב א) וימת כדבר ה' אשר דבר אליהו וימלוך יהורם תחתיו בשנת שתים ליהורם בן יהושפט מלך יהודה אפשר לומר כן והלא יהושפט מלך אחריו ה' שנים (א) אלא כיון שהלך יהושפט מלך יהודה עם אחאב מלך ישראל ה) לרמות גלעד נגזרה גזירה על יהושפט ליהרג שנאמר (מ"א כב) ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט וגו' ו) ראוי ליהרג באותה שעה אלא מלמד שבשכר זעקה שזעק תלה לו הכתוב שבע שנים והיה (א) [מונין] לבנו: ג (דה"ב כא) בן שלשים ושתים שנה יהורם במלכו ושמונה שנה מלך בירושלים ובאחזיהו בנו מהו אומר (שם כב) בן ארבעים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושנה אחת מלך בירושלים ובמקום אחר הוא אומר (מ"ב ח) בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו אמר ר' יוסי וכי האיך אפשר לבן שיהא גדול מאביו ז) כ' שנים אלא כיון שהשיא אסא מלך יהודה את בתו של עמרי מלך ישראל ליהושפט בנו לאשה נגזרה (ב) על מלכות (ג) דוד שתכלה עם בית אחאב שנאמר (דה"ב כב) ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו וגו' ונפלו שניהם בו ביום זה עם זה: ד כיוצא בו (דה"א ה) כולם נתיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל אפשר לומר כן והלא עזיה קבר את ירבעם ועוד שלשה מלכים אחריו ח) אלא כל אותן עשרים וחמש שנה שהיה עזיה המלך מצורע (שם ב כו) יותם בנו על בית המלך שופט את עם הארץ: ה עד ט) שלא נגנז אליהו היתה רוח הקדש מרובה בישראל שנאמר י) (מ"ב ב) ויאמר אליהו אל אלישע שב נא פה כי ה' שלחני [עד] בית אל מהו אומר (שם) ויצאו בני הנביאים אשר בית אל אל אלישע וגו' מהו אומר (שם) ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו וגו' כי ה' שלחני הירדנה [וגו'] מהו אומר (שם) וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק (וחנו עמו) [ושניהם עמדו] על הירדן יכול מפני שהן מועטין ת"ל וחמשים איש [וגו'] יכול מפני שהן קטנים ת"ל ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך אדונינו לא אמרו אלא אדוניך מלמד כ) שכלם חביריו של אליהו היו והיו שקולין כנגד אליהו ומנין שנסתלקה [מהן] רוח הקדש (ד) שנא' (שם) ויאמרו אליו הנה נא יש את עבדיך (חמשה) [חמשים] אנשים בני חיל וגו' אפשר [לבני אדם] אמש ל) אומרים הידעת כי היום ה' לוקח את אדוניך ועכשיו אומרים ילכו [נא] ויבקשו את אדוניך אלא מלמד שנסתלקה [מהן] רוה"ק (ה) (שם) ויפצרו בו עד בוש ויאמר שלחו מה ת"ל עד בוש מלמד שהיה בוש מהם ד"א [עד בוש] מה ת"ל עד בוש כלומר שנתבייש מהם כדי שלא יאמרו (ו) [אינו] רוצה להקביל פני רבו כל זמן שהיה אלישע קיים לא היו גדודי ארם באין בגבול ישראל שנאמר (שם ו) ולא יספו גדודי ארם לבא בארץ ישראל משמת אלישע [מהו אומר (שם יג) וימת אלישע] ויקברוהו וגדודי (ז) [מואב יבואו] בארץ ישראל:

פרק יג א (א) משנבנה בית ראשון נגנז אוהל מועד ונגנז עמו [קרסיו] קרשיו (א) מ) ובריחיו ועמודיו ואדניו (ב) [ואעפ"כ] שלא היו משתמשין אלא בשלחן שעשה משה ומנורה שעשה משה לא היתה צריכה שמן המשחה (ב) שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: ב (ו) משנגנז (ג) [ארון] נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה פרחיה וארגז שהשיבו פלשתים דורון לאלהי ישראל כלם היו בבית (ד) [קדש הקדשים ומשנגנז ארון נגנז עמו דבריה ומי גנזו] יאשיה המלך (ה) [גנזו] מה ראה כיון שראה שכתוב בתורה (דברים כח) יולך ה' אותך ואת מלכך וגו' פקד ללוים וגנזוהו שנאמר (דה"ב לה) ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל (ו) [הקדשים לה'] תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה מלך ישראל אין לכם משא בכתף אמר להם גנזו אותו שלא יעלה לבבל כשאר כל הכלים [שתחזירהו למקומן] שנאמר (שם) עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל מיד גנזו (ו) ר"א אומר ארון גלה לבבל שנאמר (שם) לא יותר דבר אמר ה' ואין (ז) [דבר] אלא דברות שבו רש"א הרי הוא אומר (שם לו) לתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצר ויביאהו בבלה עם כלי חמדת בית ה' זהו ארון ר' יהודה נ) בן לקיש אומר ארון במקומו נגנז שנאמר (מ"א ח) ויאריכו הבדים ויראו וגו' ויהיו שם עד היום הזה: ג משחרב בית המקדש (ח) [בטלה מלוכה מבית דוד (ה) ובטלו אורים ותומים ופסקו ערי מגרש] שנאמר (עזרא ב) ויאמר התרשתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד הכהן לאורים ותומים (ט) (ו) כאדם שאומר לחבירו עד שיחיו מתים או עד שיבא (י) [אליהו]: ד (יא) (ז) [משמתו נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי פסקה רוח הקדש מישראל ואעפ"כ היו משמיעין להם על בת קול מעשה שנכנסו חכמים לעלית בן גוריא ביריחו יצתה בת קול ואמרה להן יש כאן אדם ביניכם שראוי לרוה"ק אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן בשעת מיתתו היו אומרים אי עניו אי חסיד תלמידו של עזרא]: ה ס) [שוב מעשה שנתכנסו חכמים ביבנה ויצאת בת קול ואמרה להן יש כאן אדם שראוי לרוה"ק אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו הא עניו הא חסיד תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו יושבין ביבנה ושמעו בת קול אומר יש כאן אדם שראוי לרוח הקדש אלא שאין הדור ראוי

הגהות הגר"א

(כד) תתקיימו : (כה) ומיכל גידלה אותן ונקראו : (א) מוכן : (ב) גזירה : (ג) בית : (ד) מהן : (ה) מהן : (ו) שאינו : (ז) באו : (א) קרסיו : (ב) ואע"פ : (ג) הארון : (ד) ק"ק ומשנגנז הארון נגנזו עמו ומי גנז : (ה) גנזם : (ו) וגו' : (ז) דבור : (ח) ראשון בטלו ערי מגרש ופסקו אורים ותומים ובטל מלוכה מבית דוד : (ט) א"ל : (י) משיח בן דוד : (יא) משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ואעפ"כ היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעלית בן גוריון ביריחו יצתה ב"ק מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא ושוב פעם אחרת היו מסובין בעליה ביבנה ויצאת ב"ק ואמרה יש כאן אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן כשמת הספידוהו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל הזקן ואף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאין עתידין למיתי על עלמא ואף על ר"י בן בבא בקשו לומר כן הי עניו הי חסיד תלמידו של שמואל הקטן אלא שנטרפה השעה שאין מספידין הרוגי מלכות :

נוסחאות כ"י

א) לעדריאל . ב) וכי אפשר . ג) אלא כנגד ל"ו שנה שנגזרה גזירה וכו'. ד) שיהיו מלכי ארם שטן לישראל ובאחרונה יפלו ביד בית דוד . ה) למלחמה ברמות . ו) ויזעק יהושפט וה' עזרו (דה"ב יח) ממנו ראוי היה ליהרג ובשביל שצעק תלה כו' : ז) שתי שנים . ח) מלמד שכל אותן שנים שהיה . ט) שנגנז וכו'. י) ויצאו כו'. כ) מלמד שהיו חכמים כאליהו וכשנגנז אליהו נסתלקה מהן . ל) אמרו לו היום . מ) תי' ובריחיו ליתא . נ) תי' בן לקיש ליתא . ס) מכאן עד עזרא ליתא .

חסדי דוד

שכתיב ותאמר איש עולה וס"ד שלא מת שמואל דאילו מת ונפשו היתה כבר צרורה בצרור החיים איך יכול לשלוט בו הכשוף ולהרגיזו ממקומו לכך אמר הכתוב דלעולם מת הוא ואפ"ה בעלת אוב העלתהו . וטעמא כמו"ש רז"ל בפרק כ"ג דשבת דבתוך שנים עשר חדש הוה . וע"ע בפירוש מהרי"א כמה דעות בענין זה . ובסוף בבא שאחריה צ"ל וגבע ורמון מקום טרשין וקשקשין וכ"ה בילקוט וכך העתיקה רש"י ז"ל בפירוש זכריה :

פרק יב בשנת שלשים ושש למלכות אסא וגו'. כך מתניתא שנויה בסדר עולם ועי' ברש"י ז"ל דברי הימים ב' ט"ו פסוק י"ט ובדברי הרד"ק . וגם בבא שאח"ז וימת כדבר ה' הוא בסדר עולם ויש לפנינו טעות בנוסחא וצ"ל והלא יהושפט מלך אחריו שבע שנים וכו' ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט וכו' והיו מונין לבנו ועי' גם על זה בפי' רש"י והרד"ק ובמועד קטן דף ז :

פרק יג משנבנה בית אחד וכו' ואעפ"כ לא היו משתמשין וכו' ולא היתה צריכה וכו' כצ"ל . והא דקתני שנגנז אהל מועד וכליו כלומר אע"ג דלא נצרכו עוד כשנבנה בית המקדש מ"מ נגנזו והרי הם קיימים והוא אומרם ז"ל ביומא פרק הוציאו לו עצי שטים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים ומסיים דאע"פ דכל כלי המשכן נגנזו ולא מהני לבית עולמים מ"מ המנורה והשלחן של משה לא היו משתמשין בביהמ"ק אלא בהן ולא במה שעשה שלמה ואתיא דלא כר"א בן שמוע במנחות פרק י"א דסובר דעל כלן היו מסדרין ועל כלן היו מדליקין ע"ש בגמ' וברש"י . והא דמסיים דלא היו צריכין שמן המשחה וכו' קמ"ל דאע"ג דכלים שנתקדשו רק במשיחה סד"א דליבעי השתא נמי משיחה משום דקדושה ראשונה אזדא לה קמ"ל שאין צריך משיחה משום דקדושה ראשונה קדשה גם לעתיד לבא : משחרב בית המקדש וכו'. פי' משחרב בית ראשון וכגמ' (דף מח)

מצפה שמואל

(ס) שם : (ע) סנהדרין שם ירושלמי קדושין פ"ד הל' א סנהדרין פ"ו הלכה ז : (א) עי' ברש"י במלכים ב א פסוק יז : (א) מנחות לט סוטה ט. : (ב) מגילה י: : (ג) יומא כב: ירושלמי סוטה פ"ח הל' ג ושקלים פ"ו הלכה א : (ד) יומא נג: : (ה) עי' יומא כא: כתובות כד: : (ו) ירושלמי קדושין פ"ד הלכה א : (ז) סנהדרין יח. ירושלמי כאן פ"ט הל' יג ועי' ירושלמי עבודת כוכבים פ"ג הלכה א הוריות ספ"ג .

מנחת בכורים

ה"ג אלא מקיש קידושי מרב לקדושי מיכל מה קדושי מיכל לפלטי בעבירה אף קדושי מרב לעדריאל בעבירה והכי איתא בגמ' סנהדרין י"ט והיינו דבקדושי מרב יש מקום לומר דלא היה בעבירה לפי שנתקדשה לדוד ע"י גלית: ט אחות אשתו. מיכל נשא אחר מרב : את אשתי את מיכל . ולא מרב אשתו דבמרב ה"ל המקדש במלוה ואינה מקודשת אבל מיכל נתקדשה לו ע"פ מאה ערלות פלשתים והוה שוה פרוטה דחזיא לכלבא ולכן הוה באיסור לפלטי בן ליש ושאול סבר דלא שוה כלום ולכן לקחה מן דוד : כך לא היו נשואיו נשואין . פירוש דלא אמרינן נהי דהקדושין לאו כלום הוא מ"מ הרי נשאה א"כ אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לזה אמר דאין הנשואין כלום דכל הבועל ע"ד קדושין הראשונים הוא בועל : כתוב אחד אומר . לריב"ק קאי דקאמר דקדושי מרב היתה בהיתר לעדריאל א"כ איך קאמר חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל הלא להקישא לא איצטריך לדידיה שהרי באמת קדושי מרב הוה בהיתר וקדושי מיכל לפלטי הוה באיסור וגם הלא כתוב דלא היה לה ולד : בן לנעמי . אף שרות ילדתו אלא שנעמי גדלו : אלה תולדות אהרן ומשה . ולא קא חשיב אלא של אהרן אלא מפני שמשה גדלן ולמדן תורה נקראת על שמו ומייתי כל אלו הדברים דיש עירובי דברים בפרשיות וכן הוא בגמרא (סנהדרין שם) בדברי ר"י עירובי פרשיות כתיב :

פרק יב א בשנת . מייתי עוד לדוגמא שהפסוקין מעורבין וכדומה נקטינהו ולא שהדברים כן הוא כאשר נראה לפי פשוטו : עשרים ושש . שמלך בשנת ג' לאסא וכ"ד שנה מלך על ישראל כמבואר בקראי (מלכים טו פסוק לג) : שנתחתן שלמה . שנשאה בשנת ד' למלכותו כמבואר (במלכים א ג) שנתחתן בג' ולקחה בד' וארבעים שנה מלך הרי ל"ו שנה נתחתן בבת פרעה : שנגזרה גזירה . דלכתחלה היה גזירה שתתחלק ל"ו שנה וראוי היה שתחזיר לאחר ל"ו שנה והיינו בשנת ט"ז לאסא דרחבעם מלך י"ז שנה ובנו ג' שנים הרי כ' שנה ואסא ט"ז הרי ל"ו שנה ואז עלה בעשא על אסא להלחם והא דכתיב ל"ו היינו מעת שנחלק המלכות ונתן אסא כסף וזהב למלך ארם ובעבור זה נענש שלא חזרה מלכות בית דוד למקומה כבראשונה : שיהיו שטנים . להלחם עם ישראל והוא בשנת ט"ז לאסא מעת שנפל זרח הכושי בידו שכרת מלך ישראל ברית עם מלך ארם להתגרות עם יהודה וקלקל אסא שנתן לו כסף וזהב ולא בטח על ה' : ב חמש שנים . דיהורם אחי אחזיהו מלך בשנת י"ט ליהושפט ויהושפט מלך כ"ה שנה א"כ מלך ששה שנים אחרי שמלך יהורם מלך ישראל (ואמר חמשה שנים לפי שהמליך את יהורם בנו בחייו שתי שנים והחמש שנים מקוטעות) ואיך אמר שיהורם מלך בשנת שתים ליהורם בן יהושפט אלא שבשעה שנתחבר עם אחאב להלחם בארם כתיב ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט והמה אמרו אך ישראל הוא ויסורו אליו להלחם ויזעק יהושפט היה ראוי אז ליהרג ובזכות הזעקה נתלה לו עוד ואז נהרג אחאב ומלך אחזיהו בשנת שבע עשרה ליהושפט ומלך שלש שנים ואח"כ מלך יהורם ונתלה ליהושפט משנת שבע עשרה עד עשרים וחמש ואף דהוה שמונה שנים וכן אמר שמלך יהושפט אחר יהורם חמש שנים ולפי החשבון הוא ששה שנים היינו משום שהמליך את יהורם בנו שתי שנים בחייו ושנת המלכים מקוטעים היו והרבה פעמים נמצא כן בספר מלכים דקא חשיב שנה לזה ולזה והיו מונין לבנו של יהושפט מעת המלחמה ואז מלך אחזיהו שתי שנים אם כן מלך יהורם בן אחאב בשנת שתים ליהורם בן יהושפט דחשבינן כאילו נעשה מלך מעת מלחמת יהושפט עם ארם ויהושפט מלך אחריו ה' שנים כמבואר (בפסוק טז במלכים ב קפיטל ח שם מבואר החשבון ברש"י היטב וכמ"ש) : ג ובאחזיהו בנו מהו אומר בד"ה נאמר ארבעים ושתים ובמקום אחר נאמר היינו במלכים עשרים ושתים : שיהא גדול מאביו כ' שנים גרסינן שהרי אביו היה ארבעים ובנו מלך בן מ"ב שנה אלא שמת אחזיה מלך יהודה ביחד עם יהורם מלך ישראל והיה בשנת מ"ב מהתחלה מלכות עמרי למות ולפי שנשא יהושפט את בת עמרי לכן נגזרה גזרה שימותו ביחד כדכתיב ומאלהים היתה תבוסת אחזיהו לבא אל יורם (בד"ה ב כב ושם בפירש"י לא בסוף מבואר הדבר היטב) : שניהם . אחזיהו מלך יהודה ויהורם מלך ישראל כדכתיב בקרא שהרגן יהוא בן נמשי וכלה גם זרעו של יהושפט שהרגן עתליהו אם המלך אחזיהו ולא נשאר אלא יואש : ד כיוצא בו . דהכתובים אינם מתפרשים כמו שכתוב : כולם התיחסו . גרסינן וקרא הוא בד"ה שנתייחסו שם בני ראובן ובני גד בימי המלכים האלו והלא ירבעם מת בחיי עוזיה ולא היה בזמן אחד עם יותם וע"ז קאמר שהלא עוזיה קבר את ירבעם וג' מלכים שהיו אחר ירבעם כלם מתו בימי עוזיהו שמלך נ"ב שנה ואחר מיתת ירבעם מלך זכריה בנו ושלום בן יבש ומנחם בן גדי ופקחיה בן מנחם כמבואר בקרא (מ"ב טו) ושלום לא קחשיב לפי שלא מלך אלא חדש והוה ג' מלכים אלא לפי שהיה יותם שופט בימי עוזיהו וכי כתיב יותם היינו נמי בימי עוזיהו והיינו בימי ירבעם בן יואש : ה נגנז . עלה לשמים : אל אלישע . ואמרו הידעת כי היום לוקח אדוניך מעל ראשך אלמא דכולן נביאים היו וכן היה כשבא אל יריחו וכן כשבא אל הירדן : כי ה' שלחני הירדנה . כשאמר אליהו לאלישע ה' שלחני הירדנה יצאו נביאים מיריחו חמשים איש ועמדו מנגד מרחוק : והנו על הירדן . בילקוט הגירסא ועברו את הירדן הנביאים עברו את הירדן : מפני . כלומר דיכול שהיו מועטים ת"ל וחמשים איש ויכול שהן קטנים בחכמה ת"ל אדוניך ולא אדונינו לפי שהיו שקולין כאליהו א"כ ראיה גמורה שנתרבה הנבואה בחייו : ויאמרו אליו . הבני הנביאים אשר ביריחו : עכשיו אומרים . והלא היה להם לידע כי נסתלק ועלה השמימה : עד בוש . הנביאים הפצירו באלישע לחפש את אליהו עד בוש מהו עד בוש שהיה בוש מהם כשהיו נביאים היו המה גדולים ממנו : איני רוצה . לכן איני רוצה שיחפשו את אליהו וגנאי הדבר לו ומכל זה מביא ראיה למה שאמר מתחלה כשנסתלק צדיקים מן העולם מסתלקת הטובה מן העולם : יבואו בארץ . גרסינן וכן כתיב בקרא (מלכים ב יג) ולנוסחת הגר"א אינו מביא הקרא כלל אלא מלתא בעלמא קאמר שהגדודים באו בא"י :

פרק יג א בית ראשון . בימי שלמה : אהל מועד . היריעות שעשה משה על המשכן : ואעפ"כ . שנעשה הכל מחדש השולחן והמנורה היה של משה : לא היו משתמשין גרסינן וגם הרבה שולחנות עשה שלמה ומ"מ לא היו משתמשין אלא בשל משה שעליו לחם הפנים נתון : לא היתה צריכה . שמן המשחה מחדש למשוח את השולחן והמנורה לקדשה משום שקדושה ראשונה שקדשוה בימי משה קדשה לעתיד לבא ג"כ : ב משנגנז הארון . יאשיהו גנזו כדאמר לקמן : צנצנת המן . דילפינן מג"ש דכתיב בארון אשר אועד לכם שמה וכתיב במן ותן שמה מלא העומר מן : וצלוחית . ילפינן דורות דורות ממן במן כתיב למשמרת לדורותיכם וצלוחית כתיב שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם : ומקלו של אהרן . כתיב במן למשמרת וכתיב במקלו של אהרן למשמרת לאות לבני מרי . וארגז שהשיבו פלשתים . שנאמר ואת כלי הזהב אשר השבותם לו אשם תשימו בארגז מצידו והיינו מצידו של ארון כשם שארון נגנז כך הארגז נגנז : דברות . עשרת הדברים שהיה בארון : תנו את ארון הקדש בבית . והלא שם היה אלא שצוהו לגנוז : שתחזירהו למקומן . כלומר שלא יגלה לבבל ואח"כ יוחזר למקומו אלא ישאר במקומו : אין לכם משא בכתף . לא תצטרכו לטלטלו ממקום למקום : ויאריכו הבדים . ויראו הבדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה א"כ נשאר הארון לעולם שם (יומא נב ב ונג ב) : ג שנאמר . קאי נראיה על אורים ותומים דבטל : ויאמר התרשתא . נחמיה בן חכליה נקרא כן : אשר לא יאכלו . לכהני הזקה אמר כן שלא הביאו כתבם המתיחסים כמבואר (בכתובות דף כד ב) : עד עמוד הכהן . לעתיד יודע ע"י אורים ותומים אם מיוחס הוא : ה ביבנה . ששם ישבו סנהדרין :

שמעון

לכך ונתנו עיניהם בשמואל הקטן בשעת מיתתו מה היו אומרים אי עניו אי חסיד תלמידו של הלל הזקן אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל א) לקטלא ושאר חברוהי לחרבא ושאר עמא לביזא ועקן ב) רברבן יהויין לאחר דינא בלשון ארמי אמרן אף על ר' יהודה בן בבא ג) התקינו שיהיו אומרין עליו הא עניו הא חסיד תלמידו של שמואל הקטן אלא שנטרפה שעה]: ך (ח) יוחנן כהן גדול שמע דבר מבית קדש הקדשים נצחין טליא דאזלי לאגחא קרבא באנטוכת וכתבו אותה (יב) [שעה] ואותו היום וכוונו ואותה שעה היתה שנצחו שמעון הצדיק שמע דבר מבית קדש הקדשים בטילת עבידתא דיאמר סנאה (יג) [לתתאה] להיכלא ונהרג ד) גסקלגוס ובטלו גזירותיו ובלשון ארמי שמע (יד): ז (ט) כל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים (טו) [היתה] נר מערבי תדיר משמת הלכו ומצאוהו שכבה מכאן ואילך מוצאין אותה פעמים כבה פעמים (טז) [דולק] כל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים היתה מערכת תדירה כשמסדרין אותה בשחרית היתה מתגברת והולכות כל היום כולו והיו מקריבין עליה תמידין ומוספין ונסכיהן ולא היו מוסיפין עליה אלא שני גזרי עצים עם תמיד של בין הערבים כדי לקיים מצות (יז) [עצים] שנאמר (ויקרא ו) ובער עליה הכהן (יח) משמת שמעון הצדיק תשש כחה של מערכה כשמסדרין אותה (יט) [משחרית] לא היו נמנעין מלהוסיף עליה עצים כל היום כולו כל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים ברכה נכנסת בשתי (כ) [הלחם] ובלחם הפנים שתי הלחם מתחלקת בעצרת לכהנים ולחם הפנים ברגל לכל המשמרות [לאנשי משמר] יש מהן שאוכלין ושובעין ויש (כא) שאוכלין ומותירין ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כזית משמת שמעון הצדיק לא היתה ברכה נכנסת לא בשתי הלחם ולא בלחם הפנים הצנועין מושכין ידיהן והגרגרנין חולקין ביניהם ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כפול. מעשה בכהן אחד מצפורי שנטל חלקו וחלק חבירו ואעפ"כ לא עלה בידו אלא כפול והיו קורין אותו בן (כב) ס) [חמסן] עד היום: ח (כג) (י) שנה שמת בה שמעון הצדיק (כד) [אמר להם בשנה זו אני] מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם כל ימות הכפורים היה י) זקן (כה) [אחד לובש] בגדים לבנים ז) ומתכסה לבנים נכנס עמי (כו) [ויוצא] עמי שנה זו נכנס עמי ולא יצא (כז) לאחר הרגל חלה שבעת ימים ומת ח) משמת שמעון הצדיק פסקו מלברך בשם (ס"א) [נמנעו אחיו מלברך בשם]: ט (כ) מעוררין אלו הלוים ט) (כח) [שאומר] על הדוכן (כט) (תהלים מד) עורה למה תישן ה' [וגו'] י) אמר להן ר' יוחנן בן זכאי וכי יש שינה לפניו והלא כבר נאמר (שם קכא) הנה לא ינום ולא יישן (ל) אלא כל זמן שישראל שרוין בצער ועובדי כוכבים (לא) [שרוין בשלוה כ) כביכול] עורה למה תישן (לב) (ל) נוקפין אלו (לג) ל) [שמכין את העגל] בין קרניו כדרך שעושין לעבודת כוכבים אמר להם (לד) יוחנן [כהן גדול] עד מתי אתם מאכילין (לה) [את המזבח טריפות]: י (מ) עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים בחולו של מועד אף הוא גזר על הודאי וביטל את הדמאי (נ) לפי ששלח (לו) [לכל עיירות ישראל מצאן שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מפרישין ומקצתן אין מפרישין אמר להם יוחנן כהן גדול הואיל ותרומה גדולה עון מיתה ותרומת מעשר טבל עון מיתה יהא אדם קורא שם לתרומה תרומת מעשר ונותנן לכהן ומעשר שני מחללו על המעות והשאר מעשר ומעשר עני] המוציא מחבירו עליו הראיה:

פרק יד א (א) רבי יוחנן בן זכאי אומר משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה לפי (א) [שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק עכשיו מ) רבו ההורגין בגלוי משרבו (ב) המנאפין פסקו מי מרים לפי שאין מי מרים באין אלא על הספק עכשיו כבר רבו הרואין בגלוי (ג) משרבו בעלי הנאות בא חרון אף לעולם ובטל כבוד תורה משרבו לוחשי לחישות בב"ד נתעותו המעשים ונתקלקלו הדינין ופסקה השכינה מישראל משרבו רואין לפנים בטל (דברים א) לא תכירו פנים במשפט ולא תגורו מפני איש ופרקו מהן עול שמים והמליכו עליהם עול בשר ודם משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והוטה המשפט והיו] לאחור ולא לפנים נ) ועליהם נאמר כבעל בני שמואל (ש"א ח) לא הלכו בניו בדרכיו [וגו'] וכי לקחו שוחד ומשפט הטו (ד) ר' מאיר אומר חלקם שאלו בפיהם ר' יהודה אומר מלאי הטילו על בעלי בתים ר"ע אומר (ב) [מתנות] נטלו בזרוע ר' יוסי אומר (ג) [קופה של מעשרות לקחו] בזרוע (ה) אע"פ שלא קלל עלי את שמואל אלא על תנאי ראה האיך דבקה בו (ו) משרבו (ד) [מקבל אני] טובתך (ה) [ומחזיק אני] טובתך רבו איש הישר בעיניו יעשה ס) [וטרחה כל מלכות כולה ואזלא ונוולה ומשרבו איש הישר בעיניו יעשה (ו) שפלים הוגבהו וגבוהים הושפלו ע) וטרחה כל מלכות אזלא ונוולה משרבו צרי עין וטורפי טרף הן הן שופכי דמים רבו אומצי הלב וכל אחד ואחד קופץ ידו מחבירו ועברו על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וגו' משרבו מושכי הרוק נתמעטו התלמידים ובטל כבוד התורה משרבו הולכי אחר בצעם רבו (ישעיה ה) האומרים לרע טוב ולטוב רע משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע נתמלא כל העולם כולו הוי הוי משרבו היהירים התחילו בנות ישראל לינשא ליהירים לפי שבדורינו אין רואין אלא לפנים משרבו נטויות גרון ומסקרות עינים רבו מי מרים אלא שפסקו משרבו פ) זחיחי הלב רבו מחלוקת בישראל והן שופכי דמים משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן הרבו מחלוקת בישראל ונעשית התורה כשתי תורות צ) משרבו (ז) מקבלי צדקה מן עובדי כוכבים ק) כביכול שהתחילו] עובדי כוכבים להתמעט וישראל להתרומם (איפכא) ואין נוח בעולם לישראל:

פרק טו א (א) משחרב בית המקדש בטל שמיר ר) ונופת צופים אמר ר' יהודה מה טיבו של שמיר זה (א) [בריה היתה מששת ימי בראשית משנותנים אותו על גבי אבנים על גבי קורות מתפתחות לפניו כלוחי פנקס ולא

נוסחאות כ"י

א) לחרבא וחברוהי לקטלא. ב) סגיאין יהוון אחרי דנא. ג) בקשו לומר תלמידיו של כו'. ד) קסגלגס. ס) קמצן. ו) מוזמן לו. ז) ומתעטף. ח) ונמנעו חביריו מלברך בשם. ט) שהן אומרין. י) תיבות א"ל ריב"ז ליתא. כ) אומרין עורה כו'. ל) שמושכין. מ) בגלוי הן רוצחין. נ) וכה"א ולא כו'. ס) וסרחה. ע) משרבו כו'. פ) זהורי. צ) משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים ופסקה טובה. ק) התחילו העכו"ם להתרבות וישראל להתמעט ואין כו'. ר) תי' ונופ"צ ליתא.

הגהות הגר"א

(יב) השעה: (יג) לאיתאה: (יד) ולא הבינו: (טו) היה: (טז) דלוק: (יז) עשה: (יח) וגו': (יט) בשחרית: (כ) לחם: (כא) מהם: (כב) החמצן עד היום הזה: (כג) אותה: (כד) היה אומר בשנה הזו הוא: (כה) ולובש: (כו) ויצא: (כז) עמי: (כח) שהיו עומדים: (כט) ואומרים: (ל) שומר ישראל: (לא) בנחת ובשלוה לכך נאמר: (לב) ה': (לג) שהיה חובטין אותו במקלות: (לד) רבי יוחנן בן זכאי: (לה) נבילות למזבח עמד והתקין להם טבעות בקרקע: (לו) בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד ומעשר ראשון ומעשר שני מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין אמר להם בני בואו ואומר לכם כשם שתרומה גדולה יש בה עון מיתה כך תרומת מעשר וטבל יש בה עון מיתה עמד והתקין להם הלוקח פירות מעם הארץ מפריש מהן מעשר ראשון ומעשר שני מעשר ראשון מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לכהן ומעשר שני עולה ואוכלה בירושלים מעשר ראשון ומעשר עני המע"ה: (א) שאינה באה אלא על הספק משרבו הרצחנין בגלוי בטלה עגלה ערופה משרבו המנאפים פסקו מי המרים לפי שאין מי המרים באין אלא על הספק עכשיו כבר רבו הרואין בגלוי משרבו בעלי הנאה נתעותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם משרבו רואי פנים בדין בטל לא תגורו ופסק לא תכירו ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם משרבו לוחשי לחישות בדין רבה חרון אף בישראל ונסתלקה השכינה משום שנא' בקרב אלהים ישפוט משרבו אחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע רבו הוי הוי בישראל משרבו מושכי הרוק רבו היהירים ונתמעטו התלמידים ותורה חוזרת על לומדיה משרבו היהירים נתחלו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורינו רואה אלא לפנים משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים רבה השוחד והטיית המשפט ופסקה טובה והיה: (ב) קופה יתירה של מעשר: (ג) מתנות נטלו: (ד) מקבלני: (ה) ומחזקני: (ו) שפלים הגבהו וגבוהים הושפלו ומלכותא אזלא ונוולה משרבו צרי עין וטורפי טרף רבו מאמצי הלב מלהלוות ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן וגו' משרבו נטויות הגרון ומסקרות העינים רבו מים המרים אלא שפסקו משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב ושונא מתנות יחיה משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל שנעשה תורה כשתי תורות משרבו מקבלי צדקה מכותים התחילו: (א) בריתו כשעורה ומששת ימי בראשית נברא ואין כל דבר קשה יכול לעמוד בפניו במה משמרין אותו כורכין אותו בספוגין של צמר ומניחין אותו באיטני של אבר מלאה סובין שעורין ובו בנה שלמה את בהמ"ק שנאמר והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה הדברים ככתבן דברי ר' יהודה ר' נחמיה אומר וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר כל אלה אבנים יקרות וגו' מגררות במגרה א"כ מה ת"ל לא נשמע בבית בהבנותו שהיה מתקן מבחוץ ומכנים מבפנים:

חסדי דוד

מייתו לה וגרסינן להדיא משחרב בית המקדש ראשון ע"ש כלומר אפילו כשחזרו בבית שני לא חזרה מלכות בית דוד דנחמיה וזרובבל וכיוצא לא היו אלא נשיאים ומשועבדים היו למלכי פרס. ומ"ש ופסקו ערי מגרש פירש"י ז"ל ערי לויה שהטעינן הכתוב מגרש ונראה טעמא דכיון שלא עלו אלא שבט יהודה ובנימין ומשבט לוי גופיה לא עלו אלא מקצתם הלכך רווח להו עלמא ולא הוצרכו הלוים לישב בעריהם וכן מוכח מהכתובים בנחמיה סי' י"א ע"ש ומ"ש כאן שנאמר ויאמר התרשתא בגמ' לא גרים כן ע"ש ובפירש"י ז"ל וכן נראה להגיה כאן:

פרק יד ר' יוחנן בן זכאי אומר כו'. בגמ' (דף מז) תני לה בסתמא ולא בשם ריב"ז והטעם דבטלה עגלה ערופה משום דכתיב ולא נודע מי הכהו הא נודע אפילו הוא בסוף העולם לא היו עורפין וכיון שרבו הרצחנין שהורגין בגלוי אמרינן דחזקה שהך נמי נהרג בגלוי ואי אפשר דליכא חד דלא ידע ואע"ג דליתא קמן מ"מ חזקה דאיכא מאן דידע ומ"ש משרבו בעלי הנאה וכו' בגמ' הלשון מסופך וכן יש לגרוס כאן וע"ש בפירש"י ובמהרש"א בח"א ודברי רש"י עיקר כי לדברי מהרש"א דפי' בעלי הנאה שנהנין מהבריות היינו הך מ"ש לקמן משרבו מטילי מלאי וכו' ומשרבו אחרי בצעם וכו' א"ו כפירש"י ז"ל ועי' בסנהדרין (דף כ"ו) שהנאה בעל הנאה הוא משמע נמי כפירש"י וכן במחלוקת ר"ע ור' יוסי בגמ' הגירסא להיפך מגירסת הספרים ע"ש:

פרק טו משחרב בית המקדש כו' בריה היתה מששת ימי בראשית. לאו דוקא דהא השמיר הוא מהדברים המנויים באבות שנבראו ע"ש בין השמשות ונראה דעלה במחשבה להבראות בששת ימי בראשית ולא

מצפה שמואל

(ח) ירושלמי פ"א הל' יג וע"ש ובבלי לג.: (ט) יומא לט. ירושלמי שם פ"ו הל' ג: (י) שם ושם: (כ) ירושלמי מס' מעשר שני ספ"ה: (ל) עי' בירושלמי פ"ט הל' יא וירושלמי שם ובבלי מח.: (מ) שם: (נ) יומא ט. סוטה מח. ב"מ ל. עי' ירושלמי פ"ט הל' יא וירושלמי ספ"ה דמ"ש: (א) מז: (ב) מז.: (ג) שם: (ד) שבת נו.: (ה) מכות יא: (ו) מז: (ז) עי' סנהדרין כו: (א) מח: ירושלמי פ"ט וע"ש הלכה יג:

מנחת בכורים

שמעון וישמעאל לקטלא. שמעון הוא רשב"ג ישמעאל הוא ר"י כ"ג. לקטלא דנהרג: לחרבא ושאר חברוהי לקטלא גרסינן כגון ר"ע שנהרג בשארי מיתות לא בחרב שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל כפ' הרואה (דף סא) ור' חנניה בן תרדיון בע"ז (דף יח): שנטרפה שעה. שהיו מהרוגי מלכות ואין מספידין להרוגי מלכות (סנהדרין יא) בנוסחת הגר"א לא גרס בלשון ארמי אמרן וכן בגמרא ליתא: התקינו בקשו: לאחר דינא. כמו לאחר זמן. דינא כמו עידנא: ך טליא. במלחמת בית חשמנאי שילאו להלחם עם מלך אנטיוכא: לאגחא קרבא. הוא בלשון תרגום ולה"ק הוא להלחם ושמע בת קול דנלחו באותה שעה וה"ג וכתבו אותו יום ואותה שעה וכוונו שאותה שעה היה שנלחו וביה"כ היה ושמע כן בעת עבודת יוה"כ דהיה בבית קדשי הקדשים: עבידתא. חיל לשון העביד את חילו עבודה גדולה (יחזקאל כט): ה"ג דיאמר סנאה לאייתאה על היכלא וכן הגיה הגר"א: שמע. הבת קול היה בלשון ארמי ואף שמלאכי השרת אין משמשין בלשון ארמי שאני ב"ק דלאשמועי עבידא ועוד אפשר דגבריאל היה מכיר בשבעים לשון: ז תדיר. היה דולק לאחר שכבו שאר כל הנרות ואע"פ שמתחיל להדליק ערבית בו היה מסיים הטבת נרות שחרית והוא עדות שהשכינה שורה בישראל כדכתיב מחוץ לפרוכת העדות ואמרינן בשבת (דף כב ב) עדות הוא שהשכינה שורה בישראל ואמרינן שם מאי עדותו זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים ונר מערבי הוא למ"ד מזרח ומערב היה נתון המנורה (מנחות דף צח ב) קרא מערבי שני שבמזרח כמבואר במס' תמיד (פ"ו משנה א') נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות ולמ"ד צפון ודרום נתונים קרוי מערבי אמצעיתן שהיה פניו לצד מערב וכולן מצדדין פניהן לנר המערבי כדכתיב אל מול פני המנורה הוא אמצעית אותן נרות של ששה קנים: מתגברת. נדלק מאליה בלא תוספת עצים ולא היו צריכין עצים משסדרוהו בשחרית: לאנשי משמר לא גרסינן וכן הגיה הגר"א כמבואר בסוף סוכה דלחם הפנים ושתי הלחם ברגל מתחלקות לכל הכהנים ולרבותא קאמר דאף שהיו מתחלקות לכל מ"מ היו שובעין והיה מגיע לכל אחד לא פחות מכזית: ולא עלה. ואף שלא עלה ביד כל אחד אלא כזית מ"מ היה שבע אבל משמת לא היה מגיע אלא כפול: ולא עלה. אף שלא נטלו כולם דהצנועים מושכין ידיהם אעפ"כ לא היה מגיע אלא כפול: בן חמצן גרסינן כנוסחת הגר"א וכן הוא בגמרא וליסנא דקרא אשרו חמוץ ולשון גזל הוא: ח נמנעו מלברך. ברכת כהנים את העם בשם המפורש. שאינו כדאי להם: ט מעוררין. קאי על המשנה דקאמר יוחנן כ"ג ביטל את המעוררין ואת הנוקפין ומפרש מה הוא המעוררין אמר להם אחנן כ"ג גרסינן: נוקפין. מה דאמר במשנה נוקפין לפי שהכו בין קרניו לסמות את עיניו שיפול מהרה על הארץ לשחטו ונוקפין לשון ונקף סבכי היער: טריפות. ר"ל טרפה למזבח והיינו בעל מום דמתחזיא כבעל מום ופסול למזבח ובגמרא גרסינן שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין הכותים (היינו להפילו לארץ) ואמר להם עד מתי אתם מאכילין טריפות שמא נקב קרום של מוח וגרסינן נמי עמד והתקין להם טבעות ואפשר לפרש נמי התוס' כן וכנוסחת הגר"א: י בחולו של מועד. במשנה מבואר שהיה מכה בפטיש ופירש כאן בתוס"מ דבאמת מלאכת דבר האבד מותר בחש"מ וגזר הוא על מלאכת הנפחים שקולן נשמע למרחוק ולא ידעו הכל שהוא דבר האבד: הכי גרסינן גזרו על הדמאי וביטל את הודוי. וודוי היינו ודוי מעשר דלא עבדינן כדכתיב וגם נתתיו ללוי זה מעשר ואנן יהבינן להו לכהנים דקנסינהו עזרא ללוים כדמבואר ביבמות (ס"פ יש מותרות): וגזר על הדמאי. שלא יהיו סומכין עליו כלל אלא עושה כסדר הכתוב לקמן: ה"ג ותרומת מעשר וטבל עון מיתה. וכן הגיה הגר"א והיינו טבל הטבול לתרומת מעשר קורא שם לתרומת מעשר: מחללו על המעות. ומוליך לירושלים דספק איסורא הוא מהום לא תעשה דלא תוכל לאכול בשעריך: והשאר מעשר. מעשר ראשון ומעשר שני גרסינן ובירושלמי הגירסא והשאר מעשר עני ונראה להגיה שם כמו כאן ונוסחת הגר"א מכוון ע"פ הש"ס: המוציא מחבירו. דגם מעשר ראשון מותר לזרים ואין בזה איסור רק מצות נתינה ומספקא לא מפקינן ממונא:

פרק יד א אלא על הספק. דלא נודע מי הכהו וכאן הוא כנודע דהרוצחין ידועין הן והורגין גם בגלוי א"כ אף בלא נודע אין מביאין: הרואין בגלוי. ואין כאן סתירה כלל וגם ודאי זינתה ובמשנה מבואר עוד טעם מקרא: לוחשי לחישות. עורכי הדיינין שמטעימין לב"ד טענותיהם ומתלחשים עם הדיינים לפתוח להם פתח מזכותו של זה ומחובתו של זה: ופסקה השכינה. דבעון עיוות הדין שכינה מסתלקת שנאמר בקרב אלהים ישפוט א"כ כשאין משפט אינו בקרב אלהים: רואין לפנים. שחונפין את מי שהוא עשיר: עול בשר ודם. היינו העשיר ששומע לדבריו ומרגילו לאדון עליו שיעשה כל מה שירצהו: מטילי מלאי. שעוסקין בעה"ב בממונו למחצית ריוח ומלאי הוא עסקא: רבה השוחד. שהדיין חונף לבעה"ב אשר עוסק בממונו: ומשפט הטו. וכי ס"ד שעשו כן אלא רמ"א חלקם שאלו בפיהם. מעשר ראשון הראוי להם שלוים היו שאלו בפיהם ומתוך שהיו גדולים לא היו מונעין מהם והיה לעניי הלוים נער ולדידים לא תעאו בהטיית משפט: מלאי. הטילו על בעה"ב לעסוק בפרקמטיא בממונם ולתת להם חלק בריוח ותנפו להם והוא כעין הטיית משפט: ה"ג ר"י אומר מתנות נטלו בזרוע ר"ע אומר קופה יתירה של מעשר נטלו בזרוע וכן הוא בגמרא (שבת נו א) וכן הגיה הגר"א מתנות הוא מעשר הראוי ללויה ואמר מר ונתן ולא שיטול מעצמו ולר"ע נטלו יותר מן הראוי להם: אלא על תנאי. דאמר כה יעשה ה' וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר מה שמשמע מה' על עלי על אשר לא הלכו בניו בדרכיו ונתקיים בזרעו של שמואל: מקבל אני טובתך ומחזיק אני טובתך. שמקבל טובת חבירו בסבר פנים יפות ומחזיק לו טובה: רבו איש הישר בעיניו יעשה. שבעד החזקת טובה חונף הדיין לאחרים ואין מורא הדיין מוטל על הבעה"ב שמוחזק שלא יעשה לו דבר בשביל הטובה שעשה לו: וטרחה כל מלכות. כולה מלכות ישראל מקולקלת שאינה מתנהגת כיושר: ואזלה ונוולה. והולכת ומדולדלת: שפלים הוגבהו. אנשים השפלים נחשבים לגבוהים ומנהלי העיר: צרי עין. מלהנות אחרים בממונם: טורפי טרף. גזלנים: אומצי הלב. לרחם על עניים: ושופכי דמים. דכל הגוזל מחבירו כאילו נוטל את נפשו כדאמרינן (בב"מ קיד א): קופץ ידו. ליסנא דקרא אל תקפוץ ידך מאחיך האביון והוא קופץ ידו: פן יהיה דבר עם לבבך. בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה וגו' ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' וגו'. מושכי הרוק. מאריכי הרוק ומדת גאוה הוא: נתמעטו התלמידים. דסימן לגסות הרוח עניות דתורה (קדושין מט): ה"ג משרבו אחרי בצעם לבם הולך. שהולכין אחרי הנאתן וחמדת ממון: רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע שמשבחין את הרשעים ומגנין את הצדיקים: הוי הוי. דכתיב בההוא פרשתא הוי מגיעי בית בבית הוי משכימי בבקר שכר ירדופו הוי חכמים בעיניהם הוי גבורים לשתות יין: יהירים. בעלי גאוה מראה עצמו כחכם ובנות ישראל נישאות לו ומתחלה קופלת עליו ואח"כ מיתזל עליה דגבר יהיר אפי' אאינש ביתיה לא מתקבל דכתיב גבר יהיר ולא ינוה אפילו בנוה שלו אינו מתקבל: ומסקרות עינים. רומזות עינים מתוך כך באו לזנות שמכיר כל אחד כרמיזותיה וקריצותיה ונסתרין עמם ובאין לידי מים המרים: אלא שפסקו. כדאמר לעיל משרבו המנאפים בטלו מים המרים אבל עכ"פ ראויה לשתות מים המרים ונאסרת על בעלה אם היה קנוי וסתירה: זחוחי הלב גרסינן שאין מטין אזנם לשמוע דברי רבם אלא סומכין על בינתם: שופכי דמים בגמ' לא גרסינן לה: איפכא. גליון הוא והוא פירוש על מה שאמרו ישראל להתרומם הכוונה להיפך רק אינו רוצה לומר דבר גנאי על ישראל. ואין נוח בעולם. אין להקב"ה נוח בהם ובגמרא איכא כמה נוסחאות אחרות ואני פרשתי לפי לשון הכתוב כאן ועוד גרסינן בגמרא משרבו מקבלי מתנות נתמעטו השנים ונתקצרו הימים שנאמר שונא מתנות יחיה והגר"א הגיה בזה ע"פ הש"ס (מז ב):

פרק טו א שמיר מפרש לקמן מה הוא: נופת צופים. איכא מאן דמפרש זה סולת שמתוך שומנה נדבקת בנפה ונראית כנפה ודומה לעיסה שנילושה בשמן ודבש והיינו נופת צופים נופת נפה נופים שנראית נפה

עוד אלא כשנותנין אותו ע"ג ברזל הוא בוקע ויורד מלפניו ואין כל דבר יכול לעמוד בו כיצד עושין לו כורכין אותו במוכין של צמר ונותנים אותו לתוך א) מני של עופרת מלא סובין של שעורין ובו בנה שלמה את בית המקדש שנא' ב) (מ"א ו) ומקבות והגרזן כל כלי ברזל וגו' דברי ר' יהודה ר' נחמיה אומר ג) מגוררת במגרה היה מבחוץ שנאמר (שם ז) כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית מגררות במגרה מבית ומחוץ ד) מה ת"ל מבית ומחוץ בבית לא היו נשמעין אלא מתקנין אותו מבחוץ ומכניסין אותו לפנים] אמר ר' נראין דברי ר' יהודה באבני מקדש ודברי ר' נחמיה באבני ביתו (ב): ב אמר ר' שמעון בן גמליאל (ב) תדע שנתארו (ג) [טללים שבראשונה] כשהיה טל יורד על גבי תבן ועל גבי (ד) [הקשין] מלבין שנאמר (שמות טז) והנה על פני המדבר דק מחוספס (ה) [עכשיו] משחיר בראשונה (ו) כל עיר שהיו טללין מרובין מחברותיה (ז) פירותיה [היו] מרובין עכשיו ה) ממועטין רשב"ג (ח) משום ר' יהושע מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה ולא ירד טל לברכה וניטל טעם (ט) [פירות] וראשון ראשון עומד ר' יוסי אומר אף ניטל שומן (י) [פירות] ר' שמעון בן אלעזר אומר (ג) טהרה נטלה את הטעם ואת הריח מעשרות (יא) [נטלו את השמן ואת הדגן] (ד) משמת ר' אליעזר בטל ו) כבוד (יב) [תורה] משמת ר' יהושע בטלו אנשי עצה ז) ופסקה מחשבה מישראל משמת ר"ע בטלו (יג) [זרוע תורה] ופסקו מעיינות (יד) [חכמה] משמת ר"א בן עזריה בטלה עטרת (טו) [חכמים] שעטרת חכמים עשרם משמת בן עזאי בטלו השקדנין משמת בן זומא בטלו הדרשנין משמת ר' חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה מישראל משמת (ה) אבא יוסי בן (טז) [קטנות] ח) איש קטנתא נתקטנה חסידות מישראל (יז) [למה] נקרא שמו איש קטנתא שהוא (יח) [קוטנה של חסידות] משמת רבן שמעון בן גמליאל בא גובאי ורבו צרות משמת רבי נכפלו צרות (יט) (ו) רשב"ג אומר אין לך כל צרה שבאה על הצבור שאין ב"ד מבטלין שמחה כנגדה: ג משבטלה (כ) [סנהדרין בטל שיר מבית המשתאות] (ז) וכי מה היתה סנהדרין מועלת להן לישראל אלא לענין שנאמר (ויקרא כ) ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' (כא) בראשונה כשהיה אדם חוטא (כב) [כשהיתה] סנהדרין קיימת (כג) נפרעין ממנו עכשיו ממנו ומקרוביו שנאמר (שם) ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שסרח בעיר ומסרוהו לרוצען ורצעו היה קשה מן (כד) [הרוצען מסרוהו לבעל זמורה וחבטו היה קשה מבעל זמורה מסרוהו לקטרין וחבשו היה קשה מקטרין מסרוהו לשלטון והטילו לקמין אף כן ישראל צרות האחרונות] משכחות את הראשונות: ד (ח) ט) בפולמוס של אספסיינוס גזרו על (כה) [עטרת] חתנים ואלו הן (כו) [עטרות] חתנים של מלח ושל גפרית אבל של ורד ושל הדס התירו י) בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות (כז) [אלו זהורית מזוהבות אבל יוצאה היא בכפה של מלח ושלא ילמד את בניו] יונית התירו להם לבית ר"ג ללמד בניהם יונית מפני שהן קרובין למלכות. ושלא לסוד [את] ביתו בסיד בביצת הסיד (ט) (כח) [אם ערב בו תבן או חול] מותר ר"י אומר (כט) ערב בו חול כ) ה"ז טרכסיד ואסור אם ערב בו תבן מותר ל) פולמוס האחרון גזרו על חופת חתנים אלו הן חופת חתנים (ל) [אלו של זהב] אבל עושה [הוא] אפיפירות ותולה בה כל מה שירצה ושלא תצא כלה באפיריון בתוך העיר ורבותינו התירו [שתצא באפריון בתוך העיר] אף על פלייטין גזר ר' יהודה בן בבא ולא הודו לו חכמים: ה (י) מ) א"ר ישמעאל (לא) מיום שחרב בהמ"ק דין הוא (לב) שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין אלא שאין ב"ד גוזרין על הצבור (לג) [דברים שאין יכולין לעמוד בהן] הוא היה אומר הואיל ועוקרין את התורה מבינותינו (לד) [נגזור על העולם שיהא שמם שלא לישא אשה ושלא להוליד בנים ושלא להקים שבוע הבן עד שיכלה זרעו של אברהם מאליו אמרו לו מוטב להן לצבור] שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין משחרב בית [האחרון] רבו פרושין בישראל שלא (לה) [היו אוכלין בשר ולא שותין] יין נטפל להם ר' יהושע אמר להם מפני מה (לו) [אין] אתם אוכלים בשר (לז) אמרו לו נאכל בשר שבכל יום היה (לח) [תמיד קרב לגבי מזבח ועכשיו בטל אמר להם נ) לא נאכל ומפני מה אין אתם שותים יין אמרו לו יין נשתה שבכל יום היה מתנסך ע"ג המזבח ועכשיו בטל אמר להם ס) לא נשתה אמר להם א"כ לחם לא נאכל שממנו היו מביאין שתי הלחם ולחם הפני' מים לא נשתה שמהן היו מנסכין מים בחג תאנים וענבים לא נאכל שמהן מביאין בכורים] בעצרת שתקו אמר להם בני (לט) להתאבל יותר מדאי אי אפשר [ושלא להתאבל כלל אי אפשר] ע) אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלים עושה אדם (מ) [עסקי סעודה ומשייר דבר מועט [זכר לירושלים] עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירה דבר מועט זכר לירושלים שנאמר (תהלים קלז) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי (מא) וכל המתאבלים עליה בעוה"ז (כ) שמחים עמה לעוה"ב שנא' (ישעיה סו) שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו': **סליק בס"ד**

הגהות הגר"א

(ב) ונותנין אותו ע"ג אבנים ע"ג קורות ומתפתחים לפניו כלוחי פנקס ולא עוד אלא כשנותנין אותו ע"ג ברזל הוא בוקע ויורד מלפניו ואין כל דבר יכול לעמוד בו: (ג) הטללים בראשונה: (ד) קל: (ה) ועכשיו: (ו) היה: (ז) היו: (ח) אומר משום: (ט) הפירות: (י) הפירות: (יא) נטלה שומן דגן: (יב) התורה: (יג) זרועות התורה: (יד) החכמה: (טו) חכמה: (טז) קטינתה: (יז) ולמה: (יח) מקטני החסידים: (יט) משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא: (כ) סנהדרין בטלה שיר בית משתאות: (כא) (ירושלמי) בראשונה היתה אימת סנהדרין עליהן ולא היו אומרין דברי נבלה בשיר אבל עכשיו שאין אימת סנהדרין עליהן הן אומרין דברי נבלה בשיר בראשונה לא היו נפרעין אלא מאותו האיש כו' ע"ב: (כב) כשהיה: (כג) היו: (כד) הרצעין מסרו לבעל זמורה וחבטוהו והיה קשה מבעל זמורה ומסרוהו לקטרון וחבשו והיה קשה מקטרון ומסרוהו לשלטון והטילו בקמין אף ישראל צרות אחרונות: (כה) עטרות: (כו) עטרות: (כז) זה עיר של זהב אבל יוצא בנפה של מילת ושלא ללמד את בנו: (כח) ואם עירב בו חול או תבן: (כט) אם: (ל) זהורות המוזהבות: (לא) בן אלישע: (לב) שנגזור על עצמינו: (לג) אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה: (לד) ושלא לכנס לשבוע הבן דין הוא שנגזור ע"ע שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליו אמרו לו הנח להן לישראל מוטב: (לה) לאכול בשר ושלא לשתות: (לו) אין: (לז) ואין אתם שותין יין: (לח) קרב ע"ג המזבח עכשיו בטל נשתה יין שמנסכים ע"ג המזבח ועתה בטל אמר להם א"כ לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות ושתי הלחם ולחם הפנים מים לא נשתה שמהן היו מנסכין מים בחג תאנים וענבים לא נאכל שכבר בטלו מנחות: (לט) בואו ואומר: (מ) כל צרכי הסעודה: (מא) ונומר:

נוסחאות כ"י

א) איטני. ב) והבית בהבנתו אבן שלמה וגו'. ג) היה מגרר אותו מבחוץ. ד) ואומר לא נשמע בבית בהבנתו בבית לא כו'. ה) פירותיה מועטין. ו) ס"ת. ז) ומחשבה משמת כו'. ח) בטלה חסידות משמת רשב"ג כו'. ט) אלו הן כו'. י) אלו הן עטרות כלות אלו של זהב אבל כו'. כ) פרכיו סיד הוא ואסור. ל) אלו הן כו'. מ) ארשב"ג מיום. נ) מפני מה כו'. ס) אף לחם כו'. ע) שכבר נגזרה גזירה אלא כו'.

חסדי דוד

אזכרי עד ביהמ"ק בהדי אינך מילי שהם יוצאים מדרך הטבע: **אמר** ר' שמעון בן גמליאל תדע וכו'. הכי איתא בירושלמי שלהי מכילתין וקאי אמתני' דקתני משחרב ביהמ"ק לא ירד טל לברכה וקאמר תדע שהרי בראשונה וכו' והמנה מאי דמייתי הכא מקרא והנה על פני המדבר וגו' ליתא בירושלמי וגם אין ראיה מהתם דמיירי במן ולא בתבן וקש ואמר דהמן היה לבן מטבעו ואין ראיה כלל שהטל היה מלבינו וע"כ אסמכתא בעלמא הוא ועיקר הדבר היה ידוע להם דהכי הוה דמתחלה כשהיה הבית קיים היה הטל לברכה דומיא דאידך דפירותיה מרובין ואע"ג דאמרינן בברכות ובירושלמי דטל ורוחות לא חייבו חכמים להזכיר ולשאול טל לברכה עי' בב"י סי' קי"ד כי לדבריו מיושב קושיא זו. ומ"ש כאן בתר הכא רשב"ג אמר משום ר' יהושע נראה דקאי על מתני' מ"ש אין יום שאין בו קללה ובירושלמי הכי איתא כתיב ואל זועם בכל יום אר"ז ראשונה מתקיימת ר' אבין בשם ר' אחא ברכת כהנים מבטלת ע"ש: **וכל** המתאבלים עליה בעוה"ז שמחים עמה לעוה"ב וכו'. ונ"ל ע"פ מה דאיתא במועד קטן כל המתאבל עליו מתאבל עמו לכבודו ואיתא שם כיון שאינו מתאבל אלא לכבודו לכן אינו מחויב להתאבל אלא בפניו וכדאמר ליה רב לבריה באפה נהוג אבילותא שלא באפה לא תנהוג וכתב שם התוס' דכל הבית כבאפה דמי ומעתה י"ל כיון דהאבילות שאנו מתאבלין על ירושלים הוא רק לכבודה דכתיב היתה כאלמנה. וא"כ למה זה רמיא הכתוב גם על בני ארצות אחרות להתאבל הלא לא הוו באפה וצריך לומר כיון דסדנא דארעא חד הוא לכן מחשב כל הארץ כמו בפניה וכל העולם כביתה דמיא. ובזה יבואר מה שאמר הנביא בראשונה כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי ואח"ז אמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. פי' דהמתאבלים עליה בכ"מ הלא מאמינים הם כי הארץ הדום רגלי וכל העולם הוא ביתו וכמו"ש לפני זה לכן יזכו גם לשוש אתה משוש בבנינה. יהי רצון מלפני אלהינו שבשמים שיהיה חלקנו עמהם ונזכה ונחיה לראות עיר הקדש בבנינה וארמון על משפטו ישב כבראשונה. יראו עינינו וישמח לבנו בביאת משיחנו בקרוב במהרה בימינו אמן: **סליק בס"ד**

מצפה שמואל (ב) ירושלמי פ"ט הלכה יד: (ג) מט. וירושלמי שם: (ד) ירושלמי פ"ט ע"ש הלכה טז: (ה) ירושלמי ב"ק פ"ג הלכה ז: (ו) ירושלמי פ"ט הלכה יב: (ז) ירושלמי שם ועי' ירושלמי כתובות פ"א הלכה א מכאן לב"ד שיהא ממנים זקנים לבתי משתאות ע"ש: (ח) מט. ירושלמי שם הל' טז: (ט) ב"ב ס: (י) שם: (כ) תענית ל:

מנחת בכורים

לפה ואיכא מאן דמפרש זה שתי ככרות הנדבקות בתנור זה וזה בדופן זה וזה וכן תופחות עד שנדבקות פניהם זה בזה וברכה נשתלחת בעיסה כלוף זה שגדל ומתפשט והולך באויר כן אלו תופחין וצפין באויר ואיכא מ"ד זה דבש הבא מצופים היינו הסרים הנגוהים שהוא טוב דמתבשלות התמרים יפה מחום השמש וסתם דבש של תמרים הוא ותמרים יפין בהר כמבואר בריש מס' בכורים: כיצד עושין לו. איפוא מניחין אותו כיון שכל דבר מתבקע: מני של עופרת. טני גרסינן טני הוא סל: מלא סובין שעורין. שהוא רך ואין הסל מתבקע ובגמרא גרסינן איטני וכן הגיה הגר"א ופירש"י גובתא והיינו קנה הלול (עי' בגיטין בפ' מי שאחזו): כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו וכתיב אבן שלמה מסע נבנה. והיינו שמתקנין בשמיר והויין שלמות בלי כלי ברזל ור"נ ס"ל דבאמת מגוררות במגירה היו והא דלא נשמע בבית היינו בפנים אבל בחוץ מותר לתקן ולהביאן בפנים: בבית לא היו נשמעין. הכלי ברזל והיו מ"מ שלמין מחמת שגיררן מבחוץ והאי אבן שלמה מגוררת מבית ומחוץ לאו שגוררים מבפנים אלא שהיה מגורר מבפנים מחמת שנגררים מבחוץ ולר"נ לא היו צריכין שמיר לאבני מקדש אלא לאבני אפוד דכתיב פתוחי חותם שלא יכתוב בדיו וכתיב במלואותם שלא יחסרו כלום וע"כ עושין בשמיר: באבני מקדש. דכתיב לא תניף עליהם ברזל אבל באבני ביתו היה משתמש בברזל אבל ר"י בעצמו ס"ל אף אבני המקדש מותר בברזל בחוץ ולדידיה איצטריך שמיר לאבני אפוד: ב תדע שנתארו. במשנה אמר שלא ירד הטל לברכה מיום שחרב בהמ"ק: מחוספס דק ככפור. והיינו הקרח ולבן הוא: שאין בו קללה. וכל יום מרובה קללתו משל חבירו דכתיב בבקר תאמר מי יתן ערב והיינו ערב דקדים דאי דבתריה מנא ידע מה יהיה: וראשון ראשון עומד. נוח היה לו לעמוד בראשון ור"ל שבכל יום ויום מתרבה הקללה ונוח היה לעמוד: בראשון. טהרה. ממה שפרשו בטהרה ואינם נזהרין בזה: שומן דגן גרסינן וכן הוא בגמרא: ג ה"ג משמת ר"א נגנז ספר החכמה וה"ג בגמ'. שהיה בעל הלכות מפי שמועות הרבה: אנשי עצה. שהיה בעל עצה בתשובת האפיקורסים וכשמת בעל זה: ופסקו מחשבות מישראל. והיינו נמי לתשוב בחכמה ובירושלמי הגירסא פסקו עצה ומחשבה טובה מישראל וחדא מילתא היא: זרוע תורה. גבור בתורה: מעיינות החכמה עומק סברא ולמצוא סמך לטעמי תורה שבע"פ מדרשי המקראות וחסרות ויתרות שהיה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות ודורש כתרי אותיות: עשרם. ורא"ב"ע היה עשיר גדול: השקדנים. שוקדי דלתי בהמ"ד לילה ויום כדאמרינן ביבמות בפ"ו מה אעשה שנפשי חשקה בתורה: הדרשנים. שהיה בקי בטעמי המקראות כדאמרינן בספ"ק דברכות ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא: אנשי מעשה. שהיה מראה נסים ונפלאות כדאמרינן בתענית בפ"ג מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק: נתקטנה. שהיה סופן של חסידים והיו החסידין הולכין וכלין והוא היה בסוף: בנוסחת הגר"א משמת רבי בטלה ענוה וכו' וכן הוא בש"ס: שאין ב"ד פוסקין גרסינן וכלומר שאין נמנעין מלעשות שמחה כנגדה כשבטלה הצרה: ד משבטלה סנהדרין בטלה שיר. משום שסנהדרין היו משגיחין שלא לדבר דברי נבלות בשיר אבל עכשיו מדברים נבלות לכן בטלו השיר ונפקא לן מדכתיב זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם כיון ששבתו הזקנים היינו סנהדרין בטלו הנגינות: וכי מה היתה סנהדרין מועלת. איך היו הסנהדרין משגיחין על ישראל הלא אינם ממונין רק לדין ומדוע בהבטל הסנהדרין תבטל הדת יהודית: לענין שנאמר אם העלם יעלימו. לבלתי המית אותו והיינו בכל מיתה שירצו כדי לבער עושי הרע מישראל א"כ ממונים לענוש אף שלא מן הדין למגדר מילתא להשגיח על העם בכל ענינים: ושמתי אני את פני. כשאין הסנהדרין קיימין כמו שאמר ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו אבל לא כן כשהסנהדרין דנין אותו דאז רק אותו ולא משפחתו: משלו משל. אלעיל קאי דאמר שאין לך כל צרה שאין פוסקין שמחה כנגדה והיינו בעת שהיה המקדש קיים אבל עתה אין אנו עושין אותו יו"ט ושמחה ומשתה להודות על הנסים וכמבואר בשבת (י"ג ב) ועיין הביא המשל: רוצען. מכה ברצועה: קשה מן הרוצען. שהיה עונשו גדול ולא סגי ליה בעונש הרוצען מעניסים בעונש הראוי לו יותר על עבירה גדולה וכן אינך בעל זמורה הוא המכה בזמורה שהוא יותר מן הרצועה: וחבשו. בבית האסורים: בקמין. בית מלא עפר כדאמרינן גבי קטיעא בר שלום דשדיה לקמוניא חלילא (במסכת עבודת כוכבים דף י ע"ב) וכונן מיני שופטים שמה זה גדול מזה וכן בישראל מתוך שאין נשמעין אל המייסרין והמוכיחין אותם עושין עבירות זה גדול מזה ואין מספיק להם עונש הקל עד שצרות האחרונות משכחות הראשונות וראוי לשוב בתשובה ולהבין בלבבו כי לא לחנם באה לו ולשוב ולהתחרט על עונותיו ושב ורפא לו: ה עטרת חתנים. היינו עטרה של זהב: של מלח. לאו דוקא זהב אלא אפילו ממלח. ענין עטרה שעושין מאבן של מלח שהוא צלול כעין הבדולח וצובעין אותו כמין ציורין בגפרית כמו שעושין בכלי זהב וכסף וכן מגפרים: התירו. ובגמרא מסקינן דאסור אף של חילת של קנים: זהורית מוזהבות. בירושלמי גרסינן עטרות חתנים זו זהורית מוזהבות ובגמ' גרסינן חופת חתנים אלו זהורית מוזהבות והוא טלית צבוע שני וכו קבועין טסי זהב עד שמעמידין אותו כמין כיפה ונראה דגרסינן כאן זה עיר של זהב וכן הוא בגמ' וכן הגיה הגר"א והיינו אבל יוצא בכפה של מילת וכפה הוא כעין כובע של צמר לבן: ושלא ילמד. גזרו נמי שלא ילמד: שלא לסוד. גזרו: או חול. מותר שמשחיר: טרכסיד. בנין חזק וטוב אע"פ שמשחיר קצת אסור: אלו הן חופות חתנים זו זהורית מוזהבות גרסי' וכן הגיה הגר"א פרשתי לעיל ואתחלף כאן עטרות כלות לבין חופת חתנים ובמקום עיר נאמר אלו. עיר של זהב הוא עטרה של זהב ועיר מצוייר עליה: אפיפירות. כמין כיפה של מעגלי עץ כמו שאנו עושין ותולין בה צעיפין ורדידי זהב כמו שאנו עושין. ובפולמוס האחרון הוא בעת חורבן הבית: באפריון. שהיו מוליכין אותם מבית אביה לבית בעלה ואפריון של מעילים וטליתות מוזהבות מוקפות לה: פלייטין. הוא מין בשמים שמריחין בהם ואית בה תענוג ובקש ר"י לגזור משום נערא דחורבן ולא הודו לו דכיון דלית בה שמחה משרי שרי ולא גזרו אלא במידי דאית בה תענוג ושמחה: ו שלא לאכול בשר. זכר לקרבנות שהיו מקריבין וכן יין לנסכים ועתה בעונותינו הרבים נחסר כל אלה והיה מוטל עלינו לעשות זכר לחורבן: ועוקרין. שהעובדי כוכבים היו גוזרין גזירות עלינו דין הוא שנגזור על עצמינו: שיהיה כלה זרעו של א"א מאליו. ולא ע"י גורם: שבוע הבן. זו מילה שנמול לשבוע אחד היינו שמונה ימים: שיהיו שוגגין. כמה שלוקחין נשים שאינם יודעים שיש איסור משנגזר ולא יוכלו לעמוד בה ויבטלוה ונמצאו מזידין הלכך לא גזרו: לא נאכל. זה ניחא אבל למה אין אתם שותין יין: יין נשתה בתמיד: לא נשתה. זה הדבר ניחא אבל אמר להם עוד דלחם לא נאכל: ולחם הפנים. וא"ת אפשר בפירות א"כ פירות לא נאכל שממנו מקריבין בכורים וא"ת אפשר בפירות אחרים שאין בכורים נוהגין בהם א"כ מים לא נשתה שבטל ניסוך היין והכי הסדר בגמ' (ב"ב ס ב) וג"כ נראה דגרסינן כסדר לחם ואח"כ פירות ואח"כ מים אשר ע"ז אין שום תשובה: דבר מועט. כנגד הפתח אמה על אמה זכר לחורבן: ומשייר דבר מועט. קערה אחת מין מאכל שאינו נותן על השולחן: כל תכשיטיה. אפילו עיר של זהב דלא גזרו רק בכלות והתנים משום דנפישי שמחה: משיירה דבר מועט. תכשיט קטן שלא תתקשט כולם כאחד אלא בכל פעם שמתקשטת מנחת א': זכר לירושלים. אכולהו קאי דעבדינן זכר לירושלים: כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה כל המתאבל בעוה"ז זוכה ורואה בשמחתה כשיבנה המקדש ותכונן עיר ירושלים במהרה בימינו אמן סלה:

סליקא תוספתא ממסכת סוטה